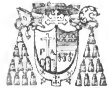
Digitized by Google

14
31 Q
8

EX BIBLIOTHECA ILL.mi ET R.mi D. D.
ALOISII LAMBRUSCHINI ARCHIEP. JAN.

S.a N.o Vol.

Digitized by Google

14.31.Q.8

SANCTI

ATHANASII

MAGNI, ALEXANDRINI

ARCHIEPISCOPI, SCRIPTORIS GRAVISSIMI, ET CONSTANTISSIMI FIDEI DEFENSORIS,

OMNIA QVÆ EXTANT OPERA.

Nunc demum præter cæteras editiones indefeſſo labore, ſolertiq́ue ſtudio & induſtria doctiſſimorum virorum in Gallia poſt primam Græcolatinam Germanicam editionem correcta & aucta: deinde variis annotationibus & innumeris Scripturæ ſacræ locis margini adſcriptis locupletata. Adiecta poſtremò varia eiuſdem opuſcula, aut nunquam antehac typis excuſa, aut ſeorſum edita.

Quorum omnium ordinem & catalogum poſt Epiſtolam offendes.

Præterea duos Indices adiecimus in calce operis, quorum alter ſacræ Scripturæ locos à S. Athanaſio explicatos: Poſtremus verò res & verba complectitur:

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PARISIIS,

Apud LAVRENTIVM SONNIVM, via Iacobæa, in Circino Aureo.

M. DC. VIII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Digitized by Google

REVERENDISSIMO
IN CHRISTO PATRI AC
DOMINO D. ANTONIO PERRENOTTO,

EPISCOPO ATREBATENSI, CAROLI QVINTI ROMANI Imperatoris, ac Hiſpaniarum Regis, rerum ac ſtatus primo Conſiliario, & ſigillorum cuſtodi, Mœcenati ſuo humaniſſimo, PETRVS NANNIVS Alcmarianus, Collegij trilinguis apud Louan. Latinus Profeſſor.

S. P. D.

TRANSTVLI tandem in linguam Latinam, optime Mæcenas, Athanaſium, & quicquid ſub eius nomine ferebatur, opus, me hercle, magnum & arduum, à pleriſque tentatum quidem, à nemine autem hactenus perfectum. Inuitauit pleroſque ingens vtilitas libri, ſed deterruit omnes labor, vt omittam ſuperioris memoriæ homines, & tantum recenſeam eorum nonnullos, aut qui in noſtro ſeculo, aut in proximo fuere. Delibarunt huius operis interpretationem Ioannes Reuchlinus, & Angelus Politianus, ſed in vno libello perquam exiguo defatigati, à cæteris abſtinuerũt: diutius pertulit ſarcinã Eraſmus, donec exemplaribus Græcis fuerit deſtitutus. Sigiſmundus Gelenius, ſocius mihi & partiarius in hoc labore futurus, cætera quæ ſuſceperat vertenda, in me reiecit. Dicendum igitur quid viros eruditiſſimos & perquam induſtrios ab hac opera alienauerit, quid item me retinuerit, vt homo multo infirmiſſimus id ſuſtinerem, quod fortiſſimi homines perferre noluerunt. Primùm luctandum erat cum vetuſtiſſimis exemplaribus, in quibus inſolitæ dictionum abbreuiationes, vnica ſyllaba totam dictionem ſubinde denotante, ſententiam mirè truncare videbantur. Iſtis malis accedebat, quod exoleſcentibus antiquitate literis, nunc ſyllabæ, nunc integrę voces deeſſent, adeo vt in caluitiis & glabretis fieri ſolet, nudæ tantummodo areæ apparerent: mihi certe in literis compendiiſque abbreuiationum cognoſcendis integer propemodum annus periit, magnæ haud dubiè remoræ in impeditiore lectione, ſed propè par difficultas in ipſo ſtylo. Habet enim Athanaſius ſuum peculiarem dicendi modum, & vocabulis vtitur illo tantummodo ſeculo notis, quę nec prior nec poſterior ętas agnouit: qualia ſunt, exempli cauſa genera magiſtratuum, Catholicus, Curioſus & Caſtrenſis: regionum, prouinciarumque nomina prorſus inaudita, quale eſt Canalium in Italia, Siſcia circa Germaniam; Oaſis in Ægypto, quæ non minus horroris quam obſcuritatis ſcriptis inuehunt. Ferunt Vergilium, quum ſtatuiſſet res Romanas carmine complecti, ſtridore & quaſi barbarie propriorum nominum deterritum, ad Troiana bella ob dulcedinem vocabulorum Græcorum ſeſe

Digitized by Google

conuertiſſe: nec alia mente mihi videtur fuiſſe Politianus, homo deliciis & lauticiis figurarum & dictionum propè nimium affluens: qui vbi animaduertiſſet ſe in libello Athanaſij nihil ſuę indolis retinere potuiſſe, à cæteris, ne ſtylum deformaret, manum ſubduxit. Iam ſi de argumentorum difficultatibus, in quibus verſatur Athanaſius, dicendum ſit, quid æquè onerosum putes, aut ſublimius, ſubductiuſque ab humanis ſenſibus. Pleraque enim eius viri ſcripta de Trinitate loquuntur, re humano ingenio prorſus inexplicabili. Neque ille cum Paulo tantum in tertium cœlum, ſed in ipſum ſinum Patris euolare videtur, ibique (quatenus fas eſt) Filium è Patre ſine tempore genitum, ac proinde illi ætate æqualem, deitate eundem, perſona diuerſum, ita deſcribit, & contemplandum præbet, vt plus ab ingenio humano præſtari non poſſit, vtque illum putes in pectore Domini non dulci contemplatione cum Ioanne ſopitum, ſed vigilantiſſ. oculis Trinitatis myſteria enotare, & ſcientiam eius arcani, in terram & ad humanos ſenſus deportare, commodiſque vocabulis ad res latentiſſ. edendas vti, ſed quæ in Romanam linguam v.x vlla ratione traduci queant, niſi gratia vocum, aut diluta, aut planè extincta, cuiuſmodi ſunt exempli cauſa ὁμουσία, ὁμοιουσία, μετουσία, ὑπόστασις, ἐκλήπωσις, υἱώσις, λόγος, quod nunc animi cogitationem, nunc rationem, nunc Verbum ſignificat, & plerumque ad omnes ſignificatus ſimul alluditur, vbi ſi vnica voce id effers, mutilas ſenſum: ſi multis, extinguis argutiem rotunditatemque ſyllogiſmi, eaſdem voces in propoſitionib. aſſumptionibus, & concluſionibus exigentis. Id quoque ad miſerias accedit, quod voces harum rerum quaſi rituales & religioſæ ſint, vt alterum pro altero ſubſtituere non liceat, & varietate tædium legenti mitigare, cum eadem res millies recurrat. Quid enim pro Subſtantia, Perſona, Trinitate, Patre, Filio, & Spiritu ſancto ſubijcias, niſi cum quibuſdam ἀχυρολογοῦσι, euchariſtiam, ſacrum libum: fidem, perſuaſionem: Angelos Dei, genios Iouæ appellare velis? Fieri igitur nequit, vt ταυτολογίας vites, rem tractanti legentique inamœniſsimam. Quòd ſi Athanaſius, aut Chryſoſtomus, ſua rhetoricis ornatibus imbuiſſet, aut propemodum dictionibus poëticis & dithyrambicis, vt Nazianzenus, effloruiſſet, aut, vt Baſilius, multa Philoſophica intexuiſſet, dulciora omnia & ſucculentiora feciſſet: nunc à pleriſque illis artibus non minus diligenter, quàm ab hæreticis opinionibus abhorret, ſummus quidem theologus, & omnibus numeris abſolutus, ſed alias artes vel non ſpirat, vel tenuiſsimè ſpirat, & vt opinione, ita dictione Chriſtianus. Credo quòd myſteria regni cœlorum non furtis Ægyptijs, & gentilibus fucis, & comptelis exoticis ornare voluerit, ſed tantummodo Euangelicis verbis enunciare, ſiue vt verius dicam, εὐαγγελίζειν. Iam in ſcelerato Ario maior eſt difficultas, cuius cum ſubinde ænigmata referat Athanaſius, & vafriciem hominis oſtendat, qui ſua inuolucris tegit, multaque dubiis vocabulis in ancipitem ſenſum effert, vt deprehenſus in ſcelere, aliqua rima elabatur (mauult enim metu pœnæ ſua ſentiri quam exprimi) dici non poteſt quantum ea res interpretem vexet, dubiis dubia, obſcura obſcuris, griphos griphis reddere conantem. Quale eſt, vt vnum vel alterum exemplum ſubijciam. Erat, quando non erat, quibus verbis intelligit fuiſſe tempus, quum nondum exiſteret Filius: Patrem voluntate genuiſſe Filium, quo conceſſo, concludit Patrem ætate priorem fuiſſe, vt qui prius voluerit, quam genuerit, Filium ex non ente ad eſſentiam perueniſſe, quum innuit eum non ex Patris ſubſtantia, ſed è nihilo creatum fuiſſe. Videmur iam ſummas difficultates interpretationis attuliſſe. Reſtant adhuc maiores & prorſus inextricabiles. Vt enim fertiliſsimis agris multa zizania vnà cum optimis frugibus naſcuntur, ita optimo cuique autori plurimi falſi & nothi libri adſcribuntur: nulli autem plures quam Athanaſio. Illi porro, quia ſimiæ ſunt Athanaſij, eadem argumenta de Trinitate tractare conantur, ſed nulla cum mente, ingenio aut eruditione: iidemque res implicatiſsimas mira infelicitate magis ac magis implicant, vt non in labyrintho, vbi ſaltem filo exitus inueniri poterat, ſed in nodo Gordio te hærere putes: adeo illic nec caput nec cauda apparet, arbitreriſque te in antiquo, quaſi chao volutari. In hos libros adulterinos quum incidiſ-

ſet

ſet Deſiderius Eraſmus, & nihil melioris venę expectaret, ſemel depoſito onere feſſus, nauſeabunduſque, exclamauit, ἅλις δρυός: nolens amplius glandes guſtare. Dixi quæ cauſæ alios ab tranſlatione depulerint, nunc dicendum, quid me in tam graui & diuturno labore detinuerit. Primum vtilitas libri ſumma: vbi non luſus eſt eloquentiæ, nec theatrica actio, nec abſente hoſte inanis gladiorum ventilatio, ſed pede collato vera & cruentiſſima pugna cum Chriſti perduellibus, qui ex profeſſo ſe χριστομάχους appellarant, & in ſocietate belli, Iudæos ſibi adiunxerant: ducibus vſi non modo ingenioſis & eruditis hominibus, ſed & maximis Imperatoribus, Conſtantio, Iuliano, Valente. Contra quos inuictis armis depugnauit Athanaſius & furorem Antichriſti latè vagantem repreſſit. Quis enim verior Antichriſtus, quam Ariana hæreſis, quæ totum Orientem populata eſt, & Turcarum ſuperſtitionem, quaſi viperinam ſobolem ex ſe genuit, & Græciam non minus ad imperij ſui, quam ad religionis perniciem, ab Occidentalium communione alienauit? Vtinam multi ſemper fuiſſent Athanaſij, aut etiamnum eſſent. Ex magna enim parte eadem tempora temporumque caſus hac noſtra ætate redierunt, atque vtinam non in totum redeant. Sunt Memnoniani, ſunt Dauidici, ſunt Suuenckfeldij, non minus ſceleratæ opinionis quam Ariani, & ducunt ſuos greges, & ſeducunt quam plurimos. Volui & Latinis auribus reddere Athanaſium, vt qui hactenus Græcis vixit, Latinis etiam viueret, doceretque noſtram ætatem, quibus artibus quidam contra veram religionem nitantur, & quam varijs antiſynodis, veras Synodos oppugnent, & quam principes fluxa fide, nunc has, nunc illas partes foueant, & quibus remedijs in tantis malis vtendum ſit. Nam quæ truncatim ſcribuntur ab Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptoribus, Euſebio, Nicephoro, Theodoreto, Sozomeno, cæteriſque alijs, ea iſtic integra reperiuntur, & certiore, vt arbitror, fide deſcripta, certe plenius & diſtinctius expoſita ſunt. Vtilitas ergo horum librorum me inſtigauit, vt onus interpretandi ſuſciperem, nec libenter deponerem. Acceſſit deinde pudor, qui ægrum feſſumque in ſuſcepto negocio detineret, & pacta, quibus Frobenianis meam fidem adſtrinxeram, præſertim arris non minimis ad maiorem obligationem datis. Nec leuis interim cauſa fuit in incepto permanendi, vt aliquod æternum monumentum meæ erga te gratitudinis relinquerem. Sic enim mecum cogitabam; grauis eſt labor, & quem omnes hactenus defugerunt, ſed ea deſudatur Atrebatenſi præſuli, à quo omnes tuas fortunas adeptus es, magnas ſatis & bene luculentas, & qui præterea de arca ſua honeſtam penſionem tibi annuè dinumerat: decurrit tua ætas ad finem, iam agendum eſt, aut nunquam agendum, vt mundus agnoſcat, quantum optimo omnium mortalium ingeniorum, artium, literarum vero patrono debeas. Athanaſius is ſolus eſt, qui id orbi in æternum teſtatum facere poſſit: is liber ex ſtudijs tuis vel ſolus, vel certiſſimè ſupererit, dedica eas lucubrationes viro optimè de te & omnibus ingenijs merito: qui in maximis fortunis humaniſſimus eſt, in ſummo faſtigio ſine faſtu, in admirabili authoritate non imperioſiſſimus, ſed indulgentiſſimus, cui nihil magis eſt in votis, quam omnium ordinum gratiam vel tenere, vel mereri: atque ita tempera tuam dedicationem, vt nullas laudes, tametſi veriſſimas ei aſſcribas, vnde viro gratiarum & beneuolentiæ ſtudioſiſſimo, aliqua inuidia, quam vbique vitat, ſuboriri poſſit. Simulque adiunge quæ ad rationem librorum pertineant, ne ſequenti ætate, quod ſæpe factum videmus, ſine præfatione libri, quum denuo imprimentur, in lucem prodeant, niſi ſimul cauſam librorum ſuorum Typographi lædere velint. Verti igitur omnia, quædam etiam ab alijs antè conuerſa: eáque in tres claſſes diuiſi. Prima claſſis habet eius orationes cum epiſtolis eiuſdem argumenti. Secunda res Synodales cum varijs epiſtolis eodem ſpectantibus. In tertiam relegaui omnes ſuppoſititios libros, quos Athanaſij non puto. In hoc genere alij alijs eruditiores ſunt, alij alijs nequiores, quos duplici de cauſa verti, primum, quòd ſemper aliquid Athanaſij ſapiant, & quædam ibi inuenias, quæ vnà cum veris Athanaſij ſcriptis perierunt: deinde veritus ſum, ne ſi eos omiſiſſem, dicere à quibuſdam ſciolis carbones pro gemmis amplectentibus, ſummos.

conuertiſſe: nec alia mente mihi videtur fuiſſe Politianus, homo deliciis & lauticiis figurarum & dictionum propè nimium affluens: qui vbi animaduertiſſet ſe in libello Athanaſij nihil ſuę indolis retinere potuiſſe, à cæteris, ne ſtylum deformaret, manum ſubduxit. Iam ſi de argumentorum difficultatibus, in quibus verſatur Athanaſius, dicendum ſit, quid æquè oneroſum putes, aut ſublimius, ſubductiuſque ab humanis ſenſibus. Pleraque enim eius viri ſcripta de Trinitate loquuntur, re humano ingenio prorſus inexplicabili. Neque ille cum Paulo tantum in tertium cœlum, ſed in ipſum ſinum Patris euolare videtur, ibique (quatenus fas eſt) Filium è Patre ſine tempore genitum, ac proinde illi ætate æqualem, deitate eundem, perſona diuerſum, ita deſcribit, & contemplandum præbet, vt plus ab ingenio humano præſtari non poſſit, vtque illum putes in pectore Domini non dulci contemplatione cum Ioanne ſopitum, ſed vigilantiſſ. oculis Trinitatis myſteria enotare, & ſcientiam eius arcani, in terram & ad humanos ſenſus deportare, commodiſque vocabulis ad res latentiſſ. edendas vti, ſed quæ in Romanam linguam v.x vlla ratione traduci queant, niſi gratia vocum, aut diluta, aut planè extincta, cuiuſmodi ſunt exempli cauſa ὁμουσία, ὁμοιουσία, μετουσία, ὑπόστασις, βελτίωσις, υἱώσις, λόγος, *quod nunc animi cogitationem, nunc rationem, nunc Verbum ſignificat, & plerumque ad omnes ſignificatus ſimul alluditur, vbi ſi vnica voce id effers, mutilas ſenſum: ſi multis, extinguis argutiem rotunditatemque ſyllogiſmi, eaſdem voces in propoſitionib. aſſumptionibus, & concluſionibus exigentis. Id quoque ad miſerias accedit, quod voces harum rerum quaſi rituales & religioſæ ſint, vt alterum pro altero ſubſtituere non liceat, & varietate tædium legenti mitigare, cum eadem res millies recurrat. Quid enim pro Subſtantia, Perſona, Trinitate, Patre, Filio, & Spiritu ſancto ſubijcias, niſi cum quibuſdam* ἀκυρολογοῦσι, *euchariſtiam, ſacrum libum: fidem, perſuaſionem: Angelos Dei, genios Iouæ appellare velis? Fieri igitur nequit, vt* ταυτολογίαν *vites, rem tractanti legentique inamœniſſimam. Quòd ſi Athanaſius, aut Chryſoſtomus, ſua rhetoricis ornatibus imbuiſſet, aut propemodum dictionibus poëticis & dithyrambicis, vt Nazianzenus, effloruiſſet, aut, vt Baſilius, multa Philoſophica intexuiſſet, dulciora omnia & ſucculentiora feciſſet: nunc à pleriſque illis artibus non minus diligenter, quàm ab hæreticis opinionibus abhorret, ſummus quidem theologus, & omnibus numeris abſolutus, ſed alias artes vel non ſpirat, vel tenuiſſimè ſpirat, & vt opinione, ita dictione Chriſtianus. Credo quòd myſteria regni cœlorum non furtis Ægyptijs, & gentilibus fucis, & comptelis exoticis ornare voluerit, ſed tantummodo Euangelicis verbis enunciare, ſiue vt verius dicam,* εὐαγγελίζειν. *Iam in ſcelerato Ario maior eſt difficultas, cuius cum ſubinde ænigmata referat Athanaſius, & vafriciem hominis oſtendat, qui ſua inuolucris tegit, multaque dubiis vocabulis in ancipitem ſenſum effert, vt deprehenſus in ſcelere, aliqua rima elabatur (mauult enim metu pœnæ ſua ſentiri quam exprimi) dici non poteſt quantum ea res interpretem vexet, dubiis dubia, obſcura obſcuris, griphos griphis reddere conantem. Quale eſt, vt vnum vel alterum exemplum ſubijciam. Erat, quando non erat, quibus verbis intelligit fuiſſe tempus, quum nondum exiſteret Filius: Patrem voluntate genuiſſe Filium, quo conceſſo, concludit Patrem ætate priorem fuiſſe, vt qui prius voluerit, quam genuerit, Filium ex non ente ad eſſentiam perueniſſe, quum innuit eum non ex Patris ſubſtantia, ſed è nihilo creatum fuiſſe. Videmur iam ſummas difficultates interpretationis attuliſſe. Reſtant adhuc maiores & prorſus inextricabiles. Vt enim fertiliſſimis agris multa zizania vnà cum optimis frugibus naſcuntur, ita optimo cuique autori plurimi falſi & nothi libri adſcribuntur: nulli autem plures quam Athanaſio. Illi porro, quia ſimiæ ſunt Athanaſij, eadem argumenta de Trinitate tractare conantur, ſed nulla cum mente, ingenio aut eruditione: ijdemque res implicatiſſimas mira infelicitate magis ac magis implicant, vt non in labyrintho, vbi ſaltem filo exitus inueniri poterat, ſed in nodo Gordio te hærere putes: adeo illic nec caput nec cauda apparet, arbitreriſque te in antiquo, quaſi chao volutari. In hos libros adulterinos quum incidiſ-*

ſet

ſet Deſiderius Eraſmus, & nihil melioris venę expectaret, ſemel depoſito onere feſſus, nauſeabunduſque, exclamauit, ἄλις δρυός: nolens amplius glandes guſtare. Dixi quæ cauſæ alios ab tranſlatione depulerint, nunc dicendum, quid me in tam graui & diuturno labore detinuerit. Primum vtilitas libri ſumma: vbi non luſus eſt eloquentiæ, nec theatrica actio, nec abſente hoſte inanis gladiorum ventilatio, ſed pede collato vera & cruentiſſima pugna cum Chriſti perduellibus, qui ex profeſſo ſe χριστομάχους appellarant, & in ſocietate belli, Iudæos ſibi adiunxerant: ducibus vſi non modo ingenioſis & eruditis hominibus, ſed & maximis Imperatoribus, Conſtantio, Iuliano, Valente. Contra quos inuictis armis depugnauit Athanaſius & furorem Antichriſti latè vagantem repreſſit. Quis enim verior Antichriſtus, quam Ariana hæreſis, quæ totum Orientem populata eſt, & Turcarum ſuperſtitionem, quaſi viperinam ſobolem ex ſe genuit, & Græciam non minus ad imperij ſui, quam ad religionis perniciem, ab Occidentalium communione alienauit? Vtinam multi ſemper fuiſſent Athanaſij, aut etiamnum eſſent. Ex magna enim parte eadem tempora temporumque caſus hac noſtra ætate redierunt, atque vtinam non in totum redeant. Sunt Memnoniani, ſunt Dauidici, ſunt Suuenckfeldij, non minus ſceleratæ opinionis quam Ariani, & ducunt ſuos greges, & ſeducunt quam plurimos. Volui & Latinis auribus reddere Athanaſium, vt qui hactenus Græcis vixit, Latinis etiam viueret, doceretque noſtram ætatem, quibus artibus quidam contra veram religionem nitantur, & quam variis antiſynodis, veras Synodos oppugnent, & quam principes fluxa fide, nunc has, nunc illas partes foueant, & quibus remedijs in tantis malis vtendum ſit. Nam quæ truncatim ſcribuntur ab Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptoribus, Euſebio, Nicephoro, Theodoreto, Sozomeno, cæteriſque alijs, ea iſtic integra reperiuntur, & certiore, vt arbitror, fide deſcripta, certe plenius & diſtinctius expoſita ſunt. Vtilitas ergo horum librorum me inſtigauit, vt onus interpretandi ſuſciperem, nec libenter deponerem. Acceſſit deinde pudor, qui ægrum feſſumque in ſuſcepto negocio detineret, & pacta, quibus Frobenianis meam fidem adſtrinxeram, præſertim arris non minimis ad maiorem obligationem datis. Nec leuis interim cauſa fuit in incepto permanendi, vt aliquod æternum monumentum meæ erga te gratitudinis relinquerem. Sic enim mecum cogitabam; grauis eſt labor, & quem omnes hactenus defugerunt, ſed ea deſudatur Atrebatenſi præſuli, à quo omnes tuas fortunas adeptus es, magnas ſatis & bene luculentas, & qui præterea de arca ſua honeſtam penſionem tibi annuè dinumerat: decurrit tua ætas ad finem, iam agendum eſt, aut nunquam agendum, vt mundus agnoſcat, quantum optimo omnium mortalium ingeniorum, artium, literarum vero patrono debeas. Athanaſius is ſolus eſt, qui id orbi in æternum teſtatum facere poſſit: is liber ex ſtudijs tuis vel ſolus, vel certiſſimè ſupererit, dedica eas lucubrationes viro optimè de te & omnibus ingenijs merito: qui in maximis fortunis humaniſſimus eſt, in ſummo faſtigio ſine faſtu, in admirabili authoritate non imperioſiſſimus, ſed indulgentiſſimus, cui nihil magis eſt in votis, quam omnium ordinum gratiam vel tenere, vel mereri: atque ita tempera tuam dedicationem, vt nullas laudes, tametſi veriſſimas ei aſſcribas, vnde viro gratiarum & beneuolentiæ ſtudioſiſſimo, aliqua inuidia, quam vbique vitat, ſuboriri poſſit. Simulque adiunge quæ ad rationem librorum pertineant, ne ſequenti ætate, quod ſæpe factum videmus, ſine præfatione libri, quum denuo imprimentur, in lucem prodeant, niſi ſimul cauſam librorum ſuorum Typographi lædere velint. Verti igitur omnia, quædam etiam ab alijs ante conuerſa: eáque in tres claſſes diuiſi. Prima claſſis habet eius orationes cum epiſtolis eiuſdem argumenti. Secunda res Synodales cum varijs epiſtolis eodem ſpectantibus. In tertiam relegaui omnes ſuppoſititios libros, quos Athanaſij non puto. In hoc genere alij alijs eruditiores ſunt, alij alijs nequiores, quos duplici de cauſa verti, primum, quòd ſemper aliquid Athanaſij ſapiant, & quædam ibi inuenias, quæ vnà cum veris Athanaſij ſcriptis perierunt: deinde veritus ſum, ne ſi eos omiſiſſem, dicere à quibuſdam ſciolis carbones pro gemmis amplectentibus, ſummos.

theſauros reliquiſſe: aſſcripſiſſem ſingulis adulterinis voluminibus noſtram cenſuram, ſed nolui litem meam facere: ſatis mihi fuit, eos à loco meliorum reuellere, vt ſi quis contra ſentiat, facile eos in aliam claſſem deportare poſſit. In veris Athanaſij ſcriptis, ſumma fide & religione verſatus ſum, adeo, vt vbi dignitas, vis, gratia ſententiæ retineri poterat, verba verbis fere eodem ordine ſeruato reddiderim: commata certe commatis, colla collis, periodi periodis reſpondent, in falſis libris curam illam relaxaui. Quid enim opus fuit, alienam balbutiem vitiaque orationis imitari? imo res viles grandiori ſtylo extuli, ne penitus euileſcerent, & gratiam verbis, quæ in rebus non erat, adiunxi. Vſus autem ſum tribus exemplaribus, quorum primum cœnobij Prædicatorum Baſilienſium fuit, adeo vetuſtum, vt literæ multis in locis exoleſcerent, quo plurimum vſus eſt Ioannes Reuchlinus: ſecundum fuit Iuſtini Gobleri, iuris peritia & eruditione linguarum & quibuſdam Demoſthenicis verſis clariſſimi nominis, id quoque nullis mendis vitiatum, ſed notulis formiſque abbreuiationum nuſquam alibi viſis, ita difficile, vt potius ex ſentẽtiis verba, quã ex verbis ſentẽtias diuinarim. Tertiũ Ioãnis Chriſtophorſoni, Angli eruditiſſimi & integerrimi viri, grauiorum autorum tranſlatione inſignis, id ſimul & emendatum, & lectu facile, & verbis ad plenum deſcriptis non ita interpretem remorabatur. Hi tres clariſſimi viri, ad multos annos mihi ſua exemplaria patientiſſimè commodauerunt, quorum benignitatem ſilentio mihi prætermittendum non putaui. Extant & alia vulgo Athanaſij noſtri nomen præ ſe ferentia, à diuerſis interpretibus in Latinum traducta, quæ Frobenius & Epiſcopius Chalcographi humaniſſimi vndecunque conquiſita, in quartum Tomum congeſſerunt, ne quid Athanaſio adſcriptum, huic operi deeſſe videretur. Labores igitur noſtros tibi debitos, & in nullun alium vſum quam vt gratitudo in te mea appareret, dedicatos, eo vultu, quo omnia doctorum ſcripta ſoles, dignaberis aſpicere. Bene vale. Louanij, decimotertio Calendas Septembreis, Anno 1555.

Digitized by Google

Typographus Pariſienſis Lectori S.

POST vltimam Pariſienſem editionem anni 1581. prodierunt in Germania beatiſſimi huius Patris Athanaſij, conſtantiſſimi Catholicæ fidei aduerſus Arianos propugnatoris Opera, ex Hieronymi Commelini Typographi Palatini officina, Græcè & Latinè magno ſtudio collecta, & expreſſa ex codice Baſilienſis Academiæ cum aliis octo manuſcriptis item libris collato & emendato; qui ex illuſtrioribus quibuſque Bibliothecis, vtpote Palatina, Auguſtana, & Cantabrigienſi fuerant eruti. Adiectæ ſunt & variæ lectiones ingenti labore coaceruatæ, ex quibus non modo clarior auctoris ſententia elucebat, ſed etiam lacunæ quamplurimæ poterant expleri, & loca prope depoſita, ac deſperata ſanari: ſed nihil tamen in Petri Nannij vel aliorum Latina interpretatione mutatum eſt; nihil textui additum, nihil ex eo detractum, vt editionem ſuam omnibus acceptam redderet Typographus, omnemque ſubleſtæ fidei ſuſpicionem amoueret, neque ſtudio partium quicquam conceſſiſſe videretur. Quin ipſa etiam ſcripturæ loca in margine notata prætermiſit, & eas annotationes quæ in ſuperioribus Latinis editionibus, ad tædium lectionis minimè diſtinctè leuãdum, adiectæ fuerant. Vt igitur Græcæ illius editionis tibi fructus vberior proueniret, rogatus à nobis vir doctiſſimus R. P. FRONTO DVCÆVS Societatis Ieſu Thologꝰ, Petri Nannij potiſſimũ interpretationem à ſe recenſitam, quæ grauiſſimi huius Doctoris lucubrationes complectitur, minus dubiæ authoritatis, nobis cõmodauit; ex eoque libro notatas ad oram marginis correctiones colligimus, & in textum retulimus, ſeruato etiam librorum ordine, quem in ſua Baſilienſi editione anni 1564. ſequendum Interpres cenſuerat; & expunctis verbis quæ falſa vel mendoſa lectione nitebantur, in eorũ locum alia ſubſtituimus: plurima, item veteris teſtamẽti loca minimè ab interpretibus apud LXX. animaduerſa indicauimus; eorũq; omniũ rationẽ propriis ſcholiis ille ipſe reddere in animo habebat, per quẽ profecimus, ſed alterius æque grauis Eccleſiæ Doctoris editione occupatus, ea pertexere minimè potuit, id vnum tibi prædis idonei, vel ſufficientis pignoris loco futurum ratus, quod ex hac celeberrima Pariſienſi Academia Catholicæ fidei ſemper addicta, & vrbe Gallici regni principe, locupletior hæc editio in lucẽ exiret. Quòd ſi libuerit antiquiores editiones cum iſta conferre, ſatis intelliges, pro theſauris tibi non eſſe carbones ſuppoſitos; ſed multis obſcuris locis offuſam lucem, multis antea mutilatis ac læſis allatam ſanitatẽ. Quæ verò aſteriſco notata in hoc catalogo ſunt opuſcula, ea ſuperioribus in editionibus Latinis hactenus deſiderata fuiſſe cognoſces. Vale, & noſtris laboribus tantùm faue, quantùm eos tibi ſenties profuturos. Lutetiæ Pariſiorum Kalendis Iuliis CIↃ. IↃC. IIX.

Digitized by Google

CATALOGVS OPERVM S. ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI,

quæ hac editione exhibentur, tum à Petro Nannio, tum ab alijs diuerſis Interpretibus in Latinam linguam tranſlata

IN PRIMO TOMO.

Oratio contra Gentes. pagina 1
De Incarnatione Verbi Dei, eiuſque corporali ad nos aduentu. 19
Epiſtola ad Epictetum Corinthiorum Epiſcopū, contra hæreticos. 38
Expoſitio fidei. 41
Epiſtola Liberij Epiſcopi Romani ad Athanaſium. 42
Reſcriptum ad Liberium Epiſcopum, Romanum, Quòd perfectum hominem aſſumpſerit Deus Verbum. 43
Tractatus ad Antiochenſes. 43
Oratio de æterna ſubſtantia Filij & Spiritus ſancti cum Deo, contra Sabellij gregales. 46
Oratio, Vnum eſſe Chriſtum. 51
Epiſtola ad Adelphium fratrem & confeſſorem, contra Arianos 55
Libri quinque contra Arianos.
Primus 35
Secundus 63
Tertius. 85
Quartus 113
Quintus 156
In hoc dictum: Omnia mihi tradita ſunt à patre &c. 147
Compendium contra eos qui dicunt Spiritum ſanctum creaturam eſſe. 131

IN SECVNDO TOMO.

Apologia ad Imperatorem Conſtantium. 154
Apologia de fuga ſua. 163
Epiſtola ad vbiq; orthodoxos, cùm per Arianos perſecutio fieret. 169
Epiſtola de Sententia Dionyſij Epiſcopi Alexandrini, aduerſus Arianos. 172
Epiſtola; Quòd Nicæna Synodus animaduerſa Euſebij calliditate, congruis & pijs verbis decreta ſua ſuper Ariana hæreſi expoſuerit. 179
Apologia ſecunda contra Arianos 191
Epiſtola ad Serapionem fratrem 220
Epiſtola ad omnes vbique ſolitariam vitam agentes & in fide fundatos, 221
Epiſtola de Synodis Arimini & Seleucio celebratis. 241
Ad Iouinianum de fide Epiſtola. 260
Epiſtola ad Dracontium Epiſcopatum fugientem. 262
Epiſtola ad Epiſcopos Aphricanos. 264

IN TERTIO TOMO.

De Incarnatione Verbi Dei contra Paulum Samoſatenſem. 269
De humana natura ſuſcepta ab vnigenito verbo, contra Apollinarium. 270
De Incarnatione Chriſti. 276
Tractatus de ſalutari aduentu Ieſu Chriſti, aduerſus Apollinarium 283
Sermo contra omnes hæreſes. 289
Oratio de diuinitate Chriſti, ad Maximum Philoſophum. 291
In illud. Profecti in pagum qui ex aduerſo eſt, inuenietis pullum &c. 293
In paſſionem Chriſti fragmentum alicundo ex Athanaſio diuulſum. 293
Epiſtola ad Marcellinum de interpretatione Pſalmorum. 296
De Virginitate ſeu de Meditatione. 304
Teſtimonia ex ſacra ſcriptura, de naturali communione ſimilis eſſentiæ inter patrem & filium & ſpiritum ſanctum. 310
Epiſtola ad omnes vbique per Ægyptum, & Syriā, & Phœniciam, & Arabiam fratres. 319
Refutatio contra hypocriſim Meletij & Pauli Samoſateni. 320
Sermo de ſanctiſſima virgine Maria. 521
In Paſſionem & crucem domini. 526
Epiſtola ad Serapionem Epiſcopum Tmueos, contra eos qui dicunt Spiritum ſanctum creaturam eſſe. 338
In illud: Quicunque dixerit Verbum contra filium hominis &c. ad Serapionem. 349
Diſputatio in Niceno concilio habita contra Arium. 354
Homilia de Semente. 365
Declaratio Leuitici de diuerſa rei nomenclatura. 370
hactenus Nannius.

QVARTVS TOMVS QVÆ A DIVERSIS Interpretibus tranſlata ſunt continet.

* Quæſtiones variæ ſacræ ſcripturæ ad Antiochum principem, multò auctiores in hac vltima editione quàm in præcedentibus. 373
Dicta & interpretationes parabolarum Euangelij. Val. Ampeland. Int. 395
* Quæſtiones aliæ, Ioanne Lampadio interprete. 409
Tractatus de Deffinitionibus. 414
Diſputatio contra Arium Laodiceæ habita, coram Probo iudice. 420
Ad Monachos exhortatio. 451
De paſſione imaginis domini noſtri Ieſu Chriſti libellus. 434
Epiſtola ad Marcum Papam. 458
Marci Papæ reſcriptum. 439
Epiſtolæ duæ de ſancto Spiritu ad Serapionem. 440.442
Ad Theophilum libri Septem.
Primus, De vnita Deitate Trinitatis. 444
Secundus, de vnico nomine Deitatis. 447
Tertius, De aſſumptione hominis. 449
Quartus, De ſingulis nominibus. 453
Quintus, De vnita ac ſempiterna ſubſtantia Trinitatis. 455
* Sextus, de beatitudine filij Dei, & præſcriptione ſectæ peſſimæ. 458
* Septimus, De profeſſione regulæ Catholicæ, & increpatione hæretica. 460
Synopſis totius ſacræ ſcripturæ, tum veteris tum noui Teſtamenti. 462

IN TOMO QVINTO HABENTVR.

Vita ſancti Antonij Abbatis à S. Athanaſio conſcripta. 480
Dialogi quinque de ſancta Trinitate
Primus. 314
Secundus. 522
Tertius. 551
Quartus. 340
Quintus. 343
Epiſtola ad Ammūn Monachum. 547
* Epiſtolæ feſtalis fragmentum Ioan. Carterio Int. 340
* Epiſt. ad Ruffinianum. eod. Int. 549
* Contra diuerſas hæreſes ſermones diuerſi, quorum omnium index habetur pag. 530
* Oratio in aſſumptionem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Ioan. Lampad. Int. 374
* Hiſtoria Melchiſedecis. eod. Int. 576
* Oratio breuis & conciſa contra Arianos, incerto interprete. 377
* Colloquia diuerſa ab Arianis contra Athanaſium habita. 579
* De Incarnatione Dei Verbi. 580
Symbolum Athanaſij. 580
* Epiſtola Iouiani Imperat. ad Athanaſium. 481.A.2
* Epiſtola Athanaſij ad Iouianum Imp. 581.C.8
* De Sabbatis & Circumciſione. 582
* Liber octauus ad Theophilum, de Ariana & Catholica confeſſione. 584
* Liber nonus ad eundem, De fide ſua. 589
* Liber decimus, ad eundem, De vnitate fidei: 593
* Liber vndecimus, ad eundem, De fide vnitatis & trinitatis patris & filij & ſpiritus ſancti. 598
In ſanctam Paraſceuen ſermo, Petro Pantino interprete. 669

Hactenus opera omnia S. Athanaſij quæ repetiri potuèrunt.

---

* Oratio Gregorij Nazianzeni de laudibus S. Athanaſij. 606
* Vita & ſtatus S. P. Athanaſij incerto authore, Ioan. Lampad. Int. 615
Vita ſeu certamen S. P. Athanaſij, à diuerſis Authoribus. 616
* Oratio de vita certaminibus & laudibus S. Athanaſij, à viro quodam Docto conſcripta. 652

S. PATRIS

Digitized by Google

S. PATRIS NOSTRI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI CONTRA GENTES ORATIO:

PETRO NANNIO COLLEGII BUSLIDIANI APUD LOUANIUM LATINO PROFESSORE, INTERPRETE.

Theologia non indiget humanis institutis.

PIÆ quidem religionis & veritatis de vniuerſo Ratio cognitioque, non tam indiget humana inſtitutione, quàm ipſa ſe ſuis notis indiciiſque prodit: quum prope quotidie ipſis id operibus clamitet, & per Chriſti doctrinam Sole clariùs ſeſe demonſtret: tibi tamen Macari de ea audiendi cupido (age) pauca de fide Chriſti pro viribus noſtris in medium adducamus. B Nam quamuis tu hæc ipſa queas ex ſacris ſcripturis colligere, alios tamen benignè audis. Sufficiunt quidem per ſe tum ſacræ & diuinitus inſpiratæ ſcripturæ ad veritatis indicationem, tum plurimi de eadem re libri à ſanctiſſimis magiſtris conſcripti, quos ſi quis euoluat intelliget aliquo modo ſcripturarum mentem, & fortaſſe eam quam cupit, cognitionem adipiſcetur. Cæterùm quia eas lucubrationes nunc ad manum non habemus, neceſſum eſt, vt quæ ab illis didicerimus, tibi ſcripto proferamus: loquot autem de noſtra in Saluatorem fide, ne quis vilem diſciplinam noſtri dogmatis exiſtimet, C aut fidem in Chriſtum nullis rationibus innixam ſuſpicetur: qualia per calumniam Ethnici obiiciunt, nobis inſultantes & rictu latè diducto cachinnantes: nec aliud in medium adferunt, quàm Chriſti crucem ob quod meritò eorum vicem doleas, quòd quum cruci obtrectant, & pro conuicio obiiciunt, non animaduertant eius vim efficaciamque orbem terrarum repleuiſſe, & per eam opera vnde Deum agnoſcas, edita fuiſſe. Neque enim, ſi ad cognoſcendam eius diuinitatem ritè mentem applicuiſſent, rem tantam riſui haberent, ſed potius Saluatorem vniuerſitatis crucemque eius non noxam, ſed remedium creaturarum fuiſſe, agnoſcerent. Si enim poſt crucis aduentum omnis ſimulachrorum cultus ſummotus eſt, omniaque dæmonum præſtigia hoc ſigno propelluntur, ſolusque Chriſtus in veneratione eſt, & per eum Pater eius cognoſcitur, & obtrectatores pudefiunt, & obloquentium mentibus quotidie latenter ſuum dogma inſinuat: qui fit (meritò enim quis eos ita alloqueretur) vt humanum negocium id opinentur,

Chriſti crux ethnicis riſui habetur.

Chriſti crucis virtutes quæ.

A ac non potius agnoſcant & Dei Verbum, & mundi Seruatorem eſſe eum, qui in crucem aſcendit? Iſtis mihi ſimile quiddam euenire videtur, ac ſi quis ſolem nubibus obtectum calumnietur: lucem tamen eius interim admirationi habeat, conſpicatus videlicet vniuerſum inde mundum illuminari. Vt enim pulchrum eſt lumen, & pulchrior lumine, luminis ipſe autor, ſol: ita quum res diuina ſit, vniuerſum orbem eius notitia adimpleri, neceſſum eſt ſuppeditatorem, autoremque tantæ virtutis operiſque B Deum eſſe & Dei Verbum. Dicemus igitur quatenus dabitur, primo loco refutantes infidelium inſcitiam, vt depulſis mendaciis, veritas poſtea ipſa per ſe reſplendeat. Quin & tu quoque, mi homo, certus ſis fidentique animo, quòd ſi veritati credideris, & Chriſtum cognoueris, nunquam fore vt te deceptum putes. Congruum autem cenſeo, tecum, qui Chriſti ſtudioſus es, de Chriſto diſputare, quoniam omnibus rebus precioſiorem hanc cognitionem fidemque te exiſtimare non dubito. Principio quidem malitia non fuit, quoniam ne nunc qui- C dem in ſanctis eſt, neque aduerſus eos quicquam ſolidi aut ſubſtantiæ habet, ſed mortales eam poſtmodum excogitare cœperunt, & aduerſus ſeipſos effigurarunt, eadem ſcilicet ratione, qua & idolorum commenta effinxerunt, & ea quæ nihil erant tanquam quæ eſſent animo conceperunt. Mundi enim opifex & omnium Imperator Deus qui omnem ſubſtantiam humanamque intelligētiam longè ſuperat, vtpote bonus, & omnes bonitate præcellens, per ſuum Verbum, Saluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum humanum genus ad ſuam ipſius imaginem effinxit, hominemque rerum contem- D platorem peritumque communicatione ſuæ cum illo ſimilitudinis effecit, tribuens ei ſuæ æternitatis intellectum & cognitionem, vt dum hanc ſimilitudinem naturæ tueretur, nunquam neque à cognitione imaginationeque Dei abſiſteret, neque à conuictu Sanctorum deſiliret, ſed poſſidens donatoris ſui gratiam, poſſidens quoque propriam ex Patris ratione vim, exultaret pariter, & Deo familiaris eſſet, viuens innoxiam beatamq; hoc eſt immortalem vitam. Nullo enim impedimento impli-

Dei Verbum in crucem aſcendit. A ſimili.

A comparatis.

Narratio.

Homo ad imaginem Dei factus.

Hominis excellentia.

cirus, quod Dei cognitionem remnrari poſſet, ſpectat quidem ſemper ſua puritate, Patris imaginem Deum Verhum, ad cuius etiam exemplar ipſe creatus eſt, & obſtupeſcit animo ad eius in rebus creatis pronidentiam, & celſior iam inde ſuper omnia ſenſibilia, imaginationeſque corporeas redditus ad ea quæ in cœlo ſunt diuina & intelligibilia, perſpicacitate, ac viribus animi euehitur, illiſque *Rom. 1.* coaptatur. Quum enim corporalibus commerciis non immiſcetur mens bumana, neque vllam ex rebus extraneis admixtam trahit cupiditatem, ſed ſibi tota adeſt, vt à principio condita fuit: tunc ſenſibilia & omnia humana tranſcendens, in ſublime euolat: & Verbum intuens, videt quoque in eo ipſo & Verhi Patrem, delectaturq́; iſtiuſmodi ſpectaculo, & eius deſiderio reiuueneſcit. Vt igitur primum hominem (qoi etiam ſecundum Hebræam lingnam Adam, id eſt, homo appellatus eſt) aiunt ſacræ ſcripturæ principio liberioris inuerecundioriſque fiduciæ mentem erga Deum habuiſſe, & cum Sanctis conuerſatum eſſe in contemplatione intelligibilium, quam habuit in eo loco, quem Moyſes figuratè paradiſum nominauit: ſufficit enim animæ puritas, vt Deũ per ſe ſpeculetur, quemadmodum *Matt. 5.* & Dominus dixit: *Beati mũdo corde, quoniam ipſi Deum videbunt*. Ita quidem opifex rerum (vt dictum eſt) genus humanum conditum, in eo ſtatu permanere voluit, ſed ipſi neglectu meliorum, tædioque ea per vim ingenij perſequendi illa quæ ipſis propinquiora erant, requiſiuère, propinquiora autem erant corpora ipſorum corporeique ſenſus. Vnde ab intelligibilibus animum ſeuocarunt, ſeipſoſque animo circumſpicere inceptauerunt, circumſpectis porrò conſideratiſque ſeipſis, corpus corporeoſq; ſenſus amplexi, ac quaſi ſuis propriiſque decepti, in ſui cupidinem corruerunt, ſui contemplationem diuinitatis contemplationi anteponentes. *Homines ſua excellentia obliti quomodo.* Hic igitur diutius commorati, neqoe à propinquioribos rebus deflexi, animam quidem ſuam corporalibus voluptatihns, turbidam iam & permixtam omni concupiſcentia obruerunt. Tandem factum eſt, vt prorſus ſint obliti ſuarum virium, qnas ab initio à Deo acceperant. Id autem verum eſſe, vel in primo homine conſpicias, quemadmodum ſacræ ſcripturæ de eo teſtantur. Ille enim quàm diu mentem habuit ad Deum, Deiq́ue contemplationem intentam, auerſus alienuſque fuit à corpnreis ſpectaculis: vbi autem ſuaſu ſerpentis abſtitit à cogitando intelligendoq́ue Deo, ſeipſum autem conſiderare occœpit: ſtatim in concupiſcentias corporeas vterque delapſus eſt, ſeq́ue nudos eſſe cognouerunt, quo cognito, erubuerunt. *Adam & Eua quemodo ſe nudos cognouerunt.* Cognouerunt autem ſe nudos, non tantopere quòd amiculis veſtium carerent, quàm quòd exuti eſſent dioinarum rerum contemplatione, ac iam deinde animũ ſuum ad cõtraria tranſtulerunt. Vbi enim defecerãt à deſiderio intelligentiaq; vnius & veri numinis, in varias deinde corporis alias atq; alias cupiditates *Cupiditas vnde.* præcipites ierũt. Poſtremò (vt fieri ſolet) frequenti vſurpatione vetitarũ cupidinum, in babitũ tandem occalluerunt, adeò vt iam ab eo tempore eas relinquere reformidarint: hinc iam ignauiæ & timores ac voluptates emerſère, nihilq́ue niſi mortale ſapere in animis coalitum eſt. Nolens ſiquidem à concupiſcentiis abſiſtere, mortem exhorret, & ſegregationem à corpore. Rurſum deſideriis laborans earum rerum, quibus pro voto potiri nequit, cædes iniuriaſque facere ſtudio habet. Cæterùm

A quánam ratione iſta agat, operæpretium eſt vt pro viribus exponam. Vbi defecit à rerum intelligibilium conſideratione mens, viribus corporis ſui abutens, gaudenſq́ue rerum corporalium ſpectaculo, & per errorem exiſtimans voluptatem ſibi bonam eſſe, ipſo vocabulo boni abutitur, & voluptatem, ipſum verum bonum cenſet, non aliter quàm ſi quis mente attonitus, gladium poſtulet in obuiam quemque, id ſibi perſuadens ſapientis eſſe. Amore deinde voluptatis irretita variis modis eam exercere inſtituit. Nam quum mobilis agiliſque naturæ ſit, etſi ſeſe à bono auerterit, à motu tamen non conquieſcit: mouetur igitur, ſed iam non ſecundùm veritatem neque Deum ſpectat, ſed res nihili, eáſque veras ac ſolidas arbitrata eſſentias vires ſuas occupat, iiſque ad eas quas commenta eſt B voluptates abutitur, ideò quòd libera ſit & ſui arbitrij. Poteſt enim vt ad bona ſe inclinare, ita bona quoque auerſari. Cæterùm vbi bonum auerſata eſt, omnia contraria imaginatur & cogitat, quippe quæ à motu conquieſcere nequeat, quum natura (vt dixi) perquàm mobilis ſit. Quæ cùm liberum ſui ius arbitriumq́ue intuetur: & ſentit ſe in vtramque partem corporeis membris vti poſſe, tum ad ea quæ ſunt, tum ad ea quæ non ſunt. Ea autem quæ ſunt appello bona: quæ non ſunt, mala. Quæ ſunt ideò à me vocantur bona, qooniam à Deo, qui eſt eſſentia ipſa, exemplar trahunt: quæ non ſunt, mala nuncupamus, eo quòd, qoum nulla eſſentia ſubſiſtãt, hominum commentis efficta ſint. *Quæ ſũt, bona ſunt, Quæ non ſunt, mala ſunt.* Quum enim corpus oculos habeat, rerum naturæ contemplationi deſtinatos, vt ex eius concinna modulataque compoſitione opificem agnoſceret: quúm-C que item auditum habeat auſcultandis diuinis ſcripturis, & Dei legibus idoneum, manus quoque illi aptæ ſint tum ad neceſſarios vſus, tum ad eas in precibus ad Deum porrigendas, fieri non poteſt, quin vbi anima degenerat deſciſcitque à bonorum contemplatione, motúqoe in iis rebus exercendo, aberret deuia, ad res contrarias. Deinde vires ſuas (vt dixi) ipſa conſiderans, iiſque ahutens, animaduertit, ſeſe ad res contrarias membra corporis ſui dirigere poſſe. Atque ideò pro contemplatione rerum naturæ, ad concupiſcentias oculos auertit, ſpecimen de ſe præbens, oſtentanſque ſe & hoc quoque poſſe. Perſuaſa interim dummodò ſe moueat, ſuam ſe ipſius dignitatem tueri & nequaquam errare, ſi quòd poteſt, agat, inſcia quòd non ſimpliciter condita ſit ad mouendum, ſed vt ſe ad id quòd decet, moueat. Huius gratia Apoſtolus ſua voce D admonet: Omnia licere, ſed non omnia expedire. Aodacia tamen hominum non ad id quod expediens, aut decorum eſt, ſed ad id quod ipſis poſſibile eſt, reſpiciens, contraria molitur. Vnde & manus in diuerſum mouens, cædes perpetrat, & auditum ad inobedientiam, aliáque membra, pro legitima liberorum procreatione ad adulterium: Linguam item pro benedicentia ad blaſphemias, conuicia, & peierationes traducit. *Mẽbris ſuis abutitur homo a Deo alienus.* Rurſus manus ad furta & verberationes hominum ſibi ſpecie ſimilium, & olfactum ad multiplicia genera meretriciorum odorum: pedes verò ad celerem impetum effundendi ſanguinis, ventrem quoque ad ebrietatem & ſatietatem inexplebilem transfert. Quæ omnia vitia, & crimina animæ ſunt, cauſæque horum non aliunde, quàm rerum meliorum auerſatione. Vt enim ſi auriga inſcenſis in ſtadio equis negligens ſcopi, ad quem curſus dirigendus ſit, auertenſque

ſe

Digitized by Google

ſe ab eo, dumtaxat equos ad curſuram inpellat, vt poteſt: poteſt autem vt vult, ac ſubinde illos inobnios agat, ſubinde quoque per præcipitia inſtiget, vectatus quò eum pernicitas equorum abripuerit, interim ſibi perſuadens, quum ita aurigetur, ſeſe à ſcopo non excidere, vtpote qui ad ſolum curſum oculos intentos habeat, nec ſe videat extra ſcopum palabûdum verſari: ita quoque anima, quæ ſe auertit ab orbita dei, & præter decorum incita membra corporis ſui, vel potius ipſa ex ſe incitata, vnà cum membris perperam agit, ſibique mala fingit, nihil interim animaduertens ſeſe à via deerrare, & extra veritatis ſcopum ferri. Quem ſcopum Chriſtigerulus beatus Paulus in oculis habens ita locutus eſt: *Secundum ſcopum perſequor præmium ſupernæ vocationis Ieſu Chriſti.* Reſpectans igitur quod bonum eſt Paulus, nunquam quod malum erat operatus eſt. Ethnicorum quidam errabundi itineris, & Chriſti ignari, ſubſtantiam eſſe, & per ſe in rerum natura conſiſtere malitiam pronunciarunt, duplici ratione à vero deuij, vel quia mundi opificem defraudant creatione rerum omnium, quæ in natura ſunt: Non enim rerum Dominus haberi poſſet, ſi pro illorum dogmate, malitia res ſolida eſſet, & vera eſſentia ſubſiſteret: Vel ſi illum omnium conditorem volunt, neceſſariò quoque dabunt, etiam mali conditorem eſſe, quippe cùm ſecundùm illos, etiam malum inter res creatas adnumeretur. Id autem abſurdum ſimul & impoſſibile fuerit. Non enim ex malo bonum, neque in eo eſt, neque per eum, alioqui pro bono haberi non poſſit, cùm aut miſcellaneam contaminatamque naturam haberet, aut cauſa autorque malorum exiſteret. Hæretici verò decidui ex maiorum traditione naufragique in fide, & ipſi quoque per delirium veram eſſentiam malitiæ attribuunt, commenti, præter verum Chriſti Patrem alium eſſe Deum, eumque ingenitum, mali conditorem, choragumque, illumque ipſum naturæ opificem eſſe. Hos quidem aliquis facilè refutarit, tum ex ſcripturis, tum cogitatu humanæ mentis, qua iſta per inſaniam commenti ſunt. Dominus igitur & Seruator noſter Ieſus Chriſtus in ſuis Euangeliis ait, Moyſis verba corroborans, Dominum ac Deum vnum eſſe: *Confiteor*, inquiens, *tibi Pater, domine cæli & terræ.* Quòd ſi vnus eſt Deus, idemque cæli & terræ dominus, qui fieri poteſt vt alius ſit Deus, præter ipſum? Vbi erit illorum Deus, quum omnia vnus, & verus Deus adimpleat, quæ cæli terræque ambitu comprehenduntur? aut quànam ratione, alius ſit conditor earum rerum, quarum ipſe Deus & Pater Chriſti, dominus eſt, vt vox Seruatoris indicat? niſi ſcilicet vt in æquilibrio malum Deum, inuicem quoque boni Dei dominum eſſe poſſe affirment. Sed ſi hoc loquantur, vide mihi, quæſo, in quantam impietatem prolapſuri ſint. Inter illos enim qui pares ſunt viribus, eminentiorem & potentiorem non inuenias. Nam ſi concedas, vt nolente altero, alter tamen eſſe & exiſtere poſſet, æqua in ambobus poteſtas, & imbecillitas fuerit, par quidem in eo poteſtas, quòd alter alterius voluntatem vincat, eo ipſo, quòd altero inuito eſſe poſſit, par item imbecillitas amborum in hoc eſt, quòd nolentibus ipſis, ea quæ nolint, eueniant. Eſt enim bonus, præter voluntatem mali, & malus præter voluntatem boni. Alioqui & hoc quiſpiam illis reſponderit: Si res viſibiles mali ſunt: quænam ſunt opera boni? Nihil enim aliud apparet præterquam

Animà à veritate demens.

Phil. 3. 4

Hæretici veram eſſentiã malitiæ tribuunt.

Matt. 11. 25.

Deus malus non eſt.

A iſta rerum natura ab opifice condita. Aut quodnam erit indicium, vnde intelligatur bonus ille eſſe, non exiſtentibus vllis operibus, per quæ agnoſcatur? Ex operibus enim opifex cognoſcitur: aut duo contrarij ſimul eſſe qui poterunt? aut quod eorum interſtitium, vt à ſe inuicem dirimantur? certum enim eſt, eos ſimul eſſe non poſſe, eo quòd mutua pernicie in ſe inuicem ferantur: quin nec alter in altero conſiſtere poteſt, ob impermixtilem diſſimilemque naturam. Ergo tertium quiddam erit, quod ipſos dirimat, & hoc ipſum quoque Deus. Sed cuius naturæ hic tertius fuerit, bonæne an malæ, in incerto erit. Nam vtriuſq; naturæ eſſe non poterit. Ita igitur infirma, futilique demonſtrata iſtorum ſententia, neceſſum eſt veritatem eccleſiaſtici dogmatis exſplendeſcere: Nullum B malũ nec à Deo, nec in Deo, nec ab initio extitiſſe, neq; vllam eſſe eius ſubſtantiam. Sed homines per priuationem imaginandi cogitandique boni, ſibi illud quod malum eſt, comminiſci cœperunt, effinxeruntque pro libidine, ea quæ non erant. Vt enim ſi quis ſole præſente, & vniuerſa terrarum ſuo iubare illuſtrante, conniueat clauſis oculis, ac inde tenebras, quæ nullæ ſunt, animo fingat, ac poſtmodum quaſi in tenebris ambulans oberret, vt nunc lapſante gradu procidat, nunc ad præcipitia ſeſe incitet, arbitratus interim, non lucem ſed tenebras eſſe, ſeque intueri, quum nihil videat: ita quoque mens humana clauſis oculis, quibus Deum contemplari poterat, effictis ſua imaginatione malis, in iis ſeſe agitat ac mouet, inſcia interim ſe nihil agere, dũ ſe maximè negocioſam putat, & quæ natura non ſubſiſtunt, animo comminiſcitur. Non enim C qualis à principio condita fuit talis permanet, ſed qualem ſeipſam contaminando reddit talis etiam apparet. Condita enim eſt vt Deum ſpectet, & ab eo illuſtretur, ipſa verò pro Deo mortalia & tenebras exquiſiuit, vt alicubi Spiritus ſcripto prodidit: Deus hominem rectum fecit, ipſi autem exquiſierunt multiplicia cõmenta. Malitiæ igitur inuentio & excogitatio, hominibus ab initio ita exorta & conficta eſt: quomodo porrò ad idolorum veſaniam deſcenderint, neceſſum eſt, vt iam deinceps referamus, quò planè cognoſcas, idolorum commentum non à bono, ſed à malitia originem trahere. Quod autem initium ſui malum habet, nullo nunquam tempore bonum fuerit, quum vndiquáque ſit vitioſum. Non contenta igitur malitiæ inuentis hominum mens, paulatim ſe ad deteriora deiecit. Percepta enim voluptatum multiplici ſpe- D cie, & retenta diuinarum rerum obliuione, dum in corporeis affectibus voluptatem ſentit, & ad præſentia ſolùm eorumque opiniones reſpicit, perſuadens ſibi vltra viſibilia nihil eſſe, ſed ſola iſta temporaria, & corporea, boni naturam habere, in aduerſum acta, oblitaque ſe ad imaginem Dei eſſe conditam non vlteriùs viribus ſuis vtitur ad Deum rationem, ſiue quòd idem eſt Verbum, ſecundùm quam creata eſt contemplandum. Extra ſe igitur poſita, ea quæ non ſunt animo concipit, & confingit. Nam quum ſpeculum quod in mente eſt, ſinuoſis corporalium inuolucris obduxerit, per quod ſolùm Patris imaginem contemplari poterat deſinit ea videre, quæ animo imaginari debebat, raptaturque in omnem partem, & in ea ſola obrutum habet, quæ ſenſibus occurſant. Quapropter vndique omni carnali concupiſcentia ſcatens, & eius opinionibus turbida, Deum, cuius in animo

Quod ſi duo eſſet dij tertiũ addi oporteret.

Mens humana non permanet in ſua perfectione.

Malitia hominũ vnde.

Idolorũ inuentio vnde.

Google

obliuionem concepit imaginando cogitandoque ex rebus corporeis ſenſibilibuſque ſibi confingit, iiſque quæ viſibilia ſunt, numinum appellationem conſecrat, quippe quum ea ſola magnifaciat, quæ animo concupiſcit, & cum voluptate adſpectat. Eſt igitur malitia prauia, anteambulaque idololatriæ.

Simile.

Vt enim homines malitiam quæ nulla eſt, didicerunt effingere: ita quoque deos, qui nulli erant, effigurarunt, non aliter quàm ſi quis in profundum demerſus & exors iam locis, ac ſine conſpectu earum rerum quæ luce reguntur, oculis humi vergentibus, aquáque ſupernè aciem oculorum premente, ſola quæ in profundo ſunt, percipit: nec præterea quicquam eſſe in rerum natura opinatur, eaque, quæ ita ſibi in aquis apparent, rerum omnium potiſſima credat: ita olim ſtolidi homines demerſi in carnales libidines & imaginationes, oblitique earum rationũ dogmatumque, quibus Deus intelligitur: obſcura cordis ratiocinatione: vel potius irrationali vecordia vſi, rem viſibilem eſſe Deum finxerunt: creaturam præ creatore honoribus proſequentes: & de operibus diuiniora, quàm de autore & opifice Deo ſentientes.

Deum viſibilé ab idololatris factum.

Vt autem ſecundùm ſuperiorem comparationem, qua qui in profundum vrinantur, quantò magis deſcendunt, tantò ad tenebroſiora ſemper altioráque abripiuntur, ita quoque non diſſimile quiddam humano generi euenit. Non enim ſimplicem tenuerũt idololatriam, neque vnde inceperunt in iis quoque perſtiterunt, ſed quãtò diutius prioribus inueterati ſunt tãtò magis ac magis nouas ſibi ſuperſtitiones repererunt, ac nondum prioribus ſatiati, aliis ſe denuo malis impleuerunt, dum pergunt in turpiſſimis, vlteriuſque ſuam impietatem extendunt. Quod ipſum etiam ſacra ſcriptura atteſtatur dicẽs: Quum venerit impius ad profunditatem malorum contemnit.

Prou. 10. 3.

Nuper enim quum reſiliiſſet à Deo mens humana, ac cogitationes rationéſque ſuas dimiſiſſet, primùm cælo, ſoli, lunæ, reliquiſque ſtellis diuinos honores conſecrauerunt, eos non ſolùm numina, ſed aliarum quoque rerum deinceps autores fuiſſe arbitrati, mox adhuc magis humi cum tenebricoſis ſuis cogitationibus ſubſidentes, æthera, & aerem, eáque, quæ in aere ſunt, deos appellauerunt. Prouecti verò vlterius in malis, iam & elementa, principiáque illa, quibus corpus conſtituitur, calorem, frigus, ſiccitatem, & humiditatem pro numinibus celebrauerunt.

Aſtra & Elementa pro diis habita.

Simile.

Vt autem qui penitus ex alto in terram afflicti, inſtar terreſtrium cochlearum, torquent ſeſe ac reptant: ita quoque impientiſſimi mortales vbi ſemel ceciderant à cõcipienda imagine Dei, homines deinde, & hominum formas, tum viuentium, tum defunctorum, in deos retulerunt. Poſtmodum verò cogitationibus, conſiliiſque deterioribus initis, in lapides etiam & ligna, reptilia tum aquatici generis, tum terreſtris, & in brutas, feráſque belluas, diuinum & ſupramundanum nomen tranſtulerunt, omnes interim diuinos honores illis attribuentes, vero ac legitimo, réque ipſa Deo, Chriſti Patre, reiecto.

Creatura pro Deo vero adorata.

Cæterùm vtinam vel hic ſaltem conſtitiſſet vecordium audacia, & non vlterius prodeuntes, impietatibus ſeſe grauioribus contaminaſſent. Nam tantopere quidam mente prolapſi ſunt, tantiſque tenebris animum ſuum inuoluerunt, vt quæ nequaquam vlla ratione eſſe poterant, aut vnquam inter res creatas conſpecta erant, ea & excogitarint, & numina fecerint: quippe qui bruta rationabiliáque animalia inuicem permiſcentes, & in vnam ſpeciem contrahentes, pro diis colant. Quales ſunt apud Ægyptios Caniccipites, Serpenticipites, Aſinicipites, & in Libya Iuppiter Ammon veruecino capite configuratos. Alij verò partes corporis, aut caput, aut humeros, aut manus, aut pedes ſeorſim ſibi deſumentes, inter deos extulerunt, & cæremoniis coluerunt, quaſi eis non ſufficiat integrum, & non in partes decurtatum corpus religiones deorum obtinuiſſe.

Dij Ægyptiorũ.

Iuppiter quomodo depictus.

Alij adhuc magis ſceleratam ſuperſtitionem amplificantes, ex vitiis ſuis occaſione ſumpta, libidinem, & cupidinem indigitantes adorauerunt. Qualis eſt apud eos Amor, & in Papho Venus. Alij rurſus vt ſeſe malis venditarent, & gratificarentur, auſi ſunt ſuos principes, eorumque liberos inter numina referre, aut per reuerentiam regum, aut per metum tyrannorum: vt in Creta famigeratus ille Iupiter, in Arcadia Mercurius, apud Indos Dionyſius, apud Ægyptios Iſis & Oſiris & Orus, & hoc tempore Antinous Adriani Romanorum Imperatoris amaſius, quem non ignari hominem fuiſſe, & hominem nequaquam ſanctum, ſed potius ſtupris & propudiis plenum, ob metum præcipiẽtis in cultu ac veneratione habent.

Quum enim profectus eſſet in Ægyptum Adrianus, defunctum ibi voluptatis ſuæ miniſtrum publico edicto ſtatuit vt ſacrificiis colerent: qua quidem re, vt ipſe etiam à funere, pueri ſe amatorem oſtendit, ita recens refutandæ idololatriæ documentũ de ſe præbuit, declarauitque eam non alia de cauſa ab hominibus inſtitutam eſſe, quàm deſiderio eorum, qui figmentis repræſentantur, quemadmodum Sapientia Dei atteſtatur: *Origo fornicationis, idolorum inuentio eſt*:

Idolorũ inuentio quæ.

Sapient. 14. 12.

Ne mihi hic dubius hæſites, néve longè à fide tem abeſſe credas, quod dico: Non ita pridem, & fortaſſe etiam nunc, Romanus ſenatus ſuos ab origine imperatores, aut omnes, aut ſaltem eos, quos ipſis libitum eſt cælo ariſque dedicant, legibuſque & ſenatuſconſultis deos eſſe iubent.

Romani deorum conditores.

E diuerſo in quos malè animati ſunt, & pro hoſtibus habent, illoſque quæ eorum natura eſt homines eſſe agnoſcunt, rurſus, quos gratia & amore proſequuntur, hos ob virtutem coli præcipiunt, nõ aliter quàm ſi numinis faciendi ius poteſtatemq; haberent, quum illi ipſi & homines ſint, & ſeſe mortales eſſe nõ diffiteãtur. Atqui deceret iſtos deorũ cõditores, ipſos potiſſimùm deos eſſe. Id enim quod facit eo quod conficitur præſtantius eſſe debet: & is qui ſancit, in id quod ſancitur, imperium obtinet, & is qui donat, planè quod in poteſtate ſua habet, donat. Ita certè & rex, id quod poſſidet elargitur, iiſque, qui accipiunt, ſuperior & potentior eſt. Si igitur quos ipſis libuit, Senatuſconſulto deos reddunt, oportebat ante omnia ipſos eſſe deos. Cæterùm hoc mirificum eſt, quòd ipſi morientes, falſum eſſe docent ſuum de diis conſtituendis ſuffragium. Non tamen iſta conſuetudo recens, neque à ſenatu Romanorum originem ſumpſit, ſed iam olim id factitatum & in vſu habitum eſt, in decernẽda diuinitate. Nam & priſci in Græcia, celeberrimique dij, Iuppiter, Neptunus, Apollo, Vulcanus, Mercurius: & inter fœminas, Iuno, Ceres, Pallas, Diana, Theſei edicto, qui ibi regnauit (vt in hiſtoriis Græcorum eſt) accepere numen, ac diuinitatem.

Græcorũ dij decreto Theſei effecti.

Quum interim qui ſanxerunt vita functi, vt mortui lugeantur, quos autem edictis ſanxerunt, inter numina recipiantur. O in ſe arietantem veſaniam! norunt quales ſint autores conſecrandi, eos tamen qui ab ipſis

ipſis conſecrati ſunt, potiores ducunt. Atque vtinam intrà mares ſtudium iſtud vecors idololatriæ conſtituiſſet, neque fœminis detuliſſent diuinum nomen. Nam & fœminas, quas neque ad commune de republica conſilium tutum eſt admittere, illas ipſas, Deorum religione vt numina venerantur. Ex quo genere ſunt illæ (quas ſupra diximus) à Theſeo inter numina relatæ. Ex quo item genere apud Ægyptios Iſis, & Proſerpina minor: & apud alios, Venus. Nam aliorum nomina, ne fas quidem arbitramur quorum vel mentio vlla habeatur, quum ſint omni ludibrio plena. Quandoquidem multi non modò priſcis, ſed & noſtris temporibus, vbi amiſere quos chariſſimos habent fratres, cognatos, vxores: multæ item viduæ, maritos extinctos, quum omnibus conſtet eos ex natura homines fuiſſe: iſtos tamen, inquam, iſtáſque ob ingentem luctum, deſideriumque fictis depictiſque figuris expreſſos, inter numina dedicauerunt. Poſteri deinde admirati elegantiam, artificiumque operis, eoſdem pro diis habuere, idque præter omnem rationem naturæ, quum eos colant, quos ipſi parentes, vt neutiquam Deos, complorauere, quippe ſine luctu futuri, ſi deos illos eſſe certum habuiſſent. Ideò enim quòd eos non modò non crederēt deos, ſed planè nullos reputarent, imaginibus eos effigurari voluerunt, vt eos non vlterius ſuperſtites, per effigiei ſimilitudinem obtuentes, hoc genere repræſentationis dolorem ſuum mitigarent. His tamen ſimulachris ſtulti, vt diis, vota faciunt, & veri numinis cæremoniis proſequuntur. Certè in Ægypto etiam nunc de Oſiride, Oro, Typhone, aliiſque vt perditis & extinctis, deploratio ſolennis peragitur, æramentáque Dodonæ, & Corybantes in Creta, ſatis argumento ſunt, Iouem non fuiſſe Deum, ſed hominem, eumque ex crudiuoro patre progenitum. Et quòd mirum eſt, Plato ille apud Græcos ſapiens ac proinde clarus ac magnificus, veluti de numine cogitabundus in Piræum cum Socrate accedit, hominis arte deformatam Dianam adoraturus. Has verò aliáſque eiuſmodi idololatriæ excogitandæ vecordias, iam olim & ante multa tempora prædocuit ſcriptura his verbis, Origo fornicationis, idolorum excogitatio, inuentio eorum, peſtis vitæ. Neque enim ab initio fuere, neque in æternum futura ſunt: ambitione enim hominum in mundum venere, ideoque compendiaria eorum conſummatio excogitata eſt. Acerbo enim luctu attritus pater filij ſubitò è vita abrepti, imaginem fecit, eumque vita functū, quaſi viuum cultu proſequitur, ſubditiſque ſuis myſteria religionis rituſque tradit, ita mox impius tempore inualeſcens, vim legis obtinuit: Tyrannorum quoque imperiis ſculptilia venerationem adepta ſunt: quibus enim ante oculos non poterant honores exhibere, eo quòd procul illinc habitarent, eorum euidentem ſpeciem imaginibus expreſſerunt: vtiis, quos ita honoratos volebant, tanquam præſentibus hac opera adularentur. Cæterùm quo maiores ſuperſtitionis acceſſiones fierent, homines ignaros artificis quoque inſtigauit ambitio, qui cùm fortaſſe principi vellet gratificari, ſumma ope nixos eſt ſimulachrum quàm pulcherrimæ elaborare. Cæterùm vulgus allectum gratia, venuſtatéque iſtiuſmodi opificij, hominem qui non ita pridem coli cœpit, pro Deo habuit, idque in vitæ inſidias verſum eſt, quoniam aut calamitatibus ſuis, aut tyrannidi inſeruientes homines proprium il-

Fœminæ non debent admitti ad conſiliū de Rep.

Deos ſibi fecerunt antiqui quomodo.

Iupiter no Deus ſed homo.

Artificum ambitio fecit homines pro diis haberi.

A lud ſolius Dei, & incommunicabile nomen lapidibus, & lignis impoſuerunt. Cùm igitur tali initio idolorum figmenta inter homines (atteſtante ſcriptura) prodierint, tempeſtiuum mihi videtur, vt ea vanitans, falſoque vſurpati diuini nominis reuincamus: non tam aliunde petitis argumentis, quā ex illis ipſis, quæ ipſi de ſuis numinibus opinantur. Si quis enim eorum acta, quos ipſi deos prædicant, in vnum colligat (vt ab infimis exordiar) inueniet, eos nō ſolùm deos non eſſe, ſed mortalium omniū teterrimos fuiſſe, vt in Iouis amoribus, libidinibuſque apud poëtas videre licet, cuius generis eſt, dum audis eum Ganymedem rapere, furta adulteriorum patrare, pauere item & angi, ne contra ipſius ſententiam mœnia Troianorum excindantur. Quale item eſt, dum vides eum ægrè, indignanterque ferre B filij ſui Sarpedonis mortem, eique opitulari velle, ſed non poſſe, inſidiaſque deorum aliorum experiri, Mineruæ (inquam) Iunonis, & Neptuni, ſuccurrique eidem à fœmina Thetide & centimano Ægeone, ac voluptatibus ſuccumbere, mulierculiſque ancillari, & gratia illarum verſipellem ſub imagine brutorum animantium, quadrupedum, volucrium, ſuam ipſius ſpeciem in periculum adducere. Rurſus eundem in latebris agitare ob patris inſidias, Saturnum verò ab eo deinde vinciri, illumque ipſum, ſuum patrem euirare. Age quæſo num dignum eſt, vt is, qui talia deſignat, quique eiuſmodi flagitiis famoſus eſt, quæ ne communes quidem leges Romanorum in merè hominibus impunita velint, pro numine habeatur? Vt enim pauca ex multis ob multitudinem commemorem, quiſnam quæſo ex eius in Semelē, Ledam, C Alcmenam, Dianam, Maiam, Europen, Danaen, & Antiopam, ſceleribus & ſtupris, aut ex iis quæ in ſuam ipſius ſororem patrauit, quam eandem & ſororem habuit & vxorem, ipſum non vituperet, & morte mulctandum cenſeat? non ſolùm ob crimina adulteriorum, ſed quòd ſceleribus ſuis prætextum coloremque honeſtatis quæſiuit, dum liberos ex adulteriis proſatos indigetes facit? Ex quorum numero Bacchus eſt, Hercules item, Caſtor quoque & Pollux, Mercurius, Perſeus & Diana ſoſpitatrix, quis rurſus conſpicatus deorum inter ſe irreconciliabile certamen, idque Græcorum, & Troianorum gratia, non eos condemnet imbecillitatis? dum mutua inuicem æmulatione etiam homines in ſe irritant? Quis item vidēs Martem & Venerem à Diomede, Iunonem & infernum Iouem, & quem Plutonem appellant, ab Hercule: D Dionyſium à Perſeo: Palladem ab Arcade vulnerari: Vulcanum ex præcipitatu claudicantem, non vituperarit talem conditionem naturæ? exhorrueritque eos numina appellare? ac non potiùs, dum eos audit violabiles, maliſque obnoxios, pro hominibus, iiſque non fortibus habeat, rectiuſque vulneratores eorum, quàm ipſos vulneratos ſuſcipiat & admiretur? Aut quis recognoſcens Martis cum Venere adulterium, & Vulcani contra vtrumque inſidias, alioſque Deos ad ſpectaculum ſtupri à Vulcano euocari, euocatoſque aduentare, & obtueri eorum ſalacitatem, non in riſum abeat, ac deteſtetur eorum nequitiam? Aut quis non in cachinnos ſoluatur, conſpectis Herculeis cum Omphale ex ebrietate ineptiis & flagitiis? Neq; enim neceſſum eſt, vt eorum libidines, amoreſque abſurdos, quos in auro, argento, ære, ferro, lapidibus, lignis expreſſos videas, ſedulò argumentis &

Iouis geſta qua.

Filij Iouis indigetes facti.

Deorum certamina diſſidiaque.

criminibus inceſſam & exagitem, cùm ipſæ res ſuum ex ſe odium vltrò habeant, erroreſque eius ſuperſtitionis prodant. Qua de cauſa magnopere eorum miſcrearis, qui ita ſedocuntur, quippe qui quum indolcant vxotis pudicitiæ adulterum ſuperuenire, magiſtros tamen adulteriorum non verentur in deos referre, & quum ipſi abſtineant à ſororum concubitu, eos tamen, qui hoc ſcelere cõtaminati ſunt, adorare: fateri rem flagitioſam eſſe ſtuprare pueros, famoſos tamen iſtiuſmodi fœditate, ſacris & altaribus colere, interdicta legibus, citra pudotem ſuis numinibus adſcribere: ſupplicéſque ante ligna procumbere, nec videre interim, res ſimiles ac prot ſus eiuſdem generis ſuis ſeſe pedibus calcare, & pro fomentis ignium vſurpate, quum tamen partes earum rerum, numina appellent. Et quæ paulò ante in vſu communi habuere, ea per vecordiam (quum exculpta ſunt) colenda arbitrãtur, nihil omnino, neque oculis, neque mẽte vtentes, quippe qui non deos; ſed artem cælatoris adorent. Quandiu enim impolitus eſt lapis, & rudis materia: tamdiu iſtiuſmodi res pedihus calcant, iiſque ad miniſtetia ſua, & ſubinde viliſſima abutuntur. Cæterùm vbi artifex ſuæ ſcientiæ modulos prnportioneſque impreſſit, & in ſpeciem vel viri, vel mulieris effigurauerit, aguntur gratiæ artifici, ac iam deinde pro numinibus adotant, quos precio à ſculptore redemerunt. Non infrequens quoque eſt, vt ipſe ſtatuarius, quaſi oblitus quid ipſe elaborauerit: ſuis operibus preces affundat, & quæ paulò ante obradebat & concidebat, ea poſt artem inditam deos appellet. Atqui conueniret (ſiquidem iſta admiranda ſunt) artificis ingenium potiùs approbari, & non quæ ab ipſo figurata ſunt, figuratori anteponi. Non enim materia artem, ſed ars materiam iſto ornatu inſtruxit, ac deificauit. Multò igitur æquius erat, ipſum artificem ab iis adorari, quàm ea, quæ ab illo fabrefacta ſunt, præſertim quum prior ſit ætate diis à ſe fabrefactis, illáque pro ipſius arbitrio, ſpeciem ſuam accèperint. Nunc contra, reiecta æquitate, & ſcientiam, & artem vilipendentes, ea quæ per artem & ſcientiam facta ſunt, cæremoniis diuinis proſequuntur, & homine iſtorum conditore extincto, ea quæ ab ipſo condita ſunt, vt immortalia venerantur, quæ niſi noſtra quotidiana cura ſeruarentur, planè cum tempore (quæ ipſorum natura eſt) in nihilum abirent. Qui (quæſo) eorum non miſerearis, idque vel ea de cauſa, quòd ipſi viſu præditi, ea quæ non vident, adoranda exiſtiment, & audientes qoæ non audiunt, precibus ſolicitent? Et anima rationéque per naturam (vt homines) inſtructi, ea quæ ne ſemel quidem mouentur, ſed inanimata ſunt, vt deos ſalotent, & quòd ſummæ admirationis, quos ipſi ſub ſua poteſtate habent, iis veluti dominis inſeruiant? Verùm ne temerè (quæſo) iſta à me aut falsò obiectari credas, quum fidem tibi etiam ipſis oculis tuis facere poſſis, ſæpè in iſtiuſmodi ſpectacula occurſantibus, quippe quæ vbique obuia & expoſita ſint. Sed tamen grauius teſtimoniom de iſtis rebus penes ſacram ſcripturam reperias, quæ ab initio iam antea iſtarum rerum mentionem fecit, idque ſub his verbis: *Idola gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt: aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt: manus habent, & non palpabunt: pedes habent, & non ambulabunt, non clamabunt in*

Idololatra non deos ſed cælatoris artem adorant.

Ars hominis lignum aut aliã materiã deificat quod eſt abſurdũ.

Pſal. 113. 12.

A *gutture ſuo. Similes illis fiant, qui faciunt ea.* Neque prophetica expoſtulatio ab illorum vituperatione abſtinuit, dicente ſpiritu, *Pudefiant, qui finxere Deũ, & ſculpſẽt omnia vana. Et omnes vnde orti ſunt, emarcuerunt: & ſurdi ab hominibus. Congregentur omnes & conſiſtant ſimul, quoniam faber ferrum ſuum acuit, & aſcia elaborauit, illud & ad regulam moderatus eſt, ac ſtatuit brachio roboris ſui: Et eſuriet, & infirmabitur, & nequaquam bibet aquam. Lignum enim faber vbi delegit, libramento illud & glutino conſtituit, & rubricauit, indiditq́; ei formam viri, & pulchritudinem hominis, collocauit illud domi, quod è ſylua exciderat, quod plantauerat dominus, & quod pluuia in ſublime produxerat, vt eſſet hominibus in alimentum ignis, indéque deſumpſit vnde ſeſe calefaceret, & ſuccendentes panes ex eo coxerunt, reſiduum autem in deos deformarunt,* B *illóſque adorauerunt, cuius dimidium igne combuſſit, alteróque dimidio carnes aſſatas comedit, & repletus eſt. Et calefactus, inquit, dulciter mihi accidit quia incalui, & ignem conſpexi: reliquias tamen eius his verbis adorauit: Eripe me, quia Deus meus es tu. Non didicerunt, vt ſentirent ſe obtutu eſſe hebetiores, quàm vt videant oculis ſuis, aut animo intelligant. Et non cogitauit in corde ſuo, neque ſenſibus percepit, quòd illud adoratur, cuius dimidium combuſſerit igne, & in carbonibus eius decoxerit panes, & aſſatas inde carnes depaſtus ſit, & reſiduum eius ligni, in abominationem conuerterit. Scitote cinerem eſſe mentem illorum neminémque poſſe eorum animam eripere: videte, & ne dixeritis, mendacium eſſe in manibus meis.* Qoomodo igitur iſti non impij ab omoibus haheantur, qui tantæ impietatis à ſacris literis accuſantur? aut qui non ſint miſerè ſuper-C ſtitioſi, qui ita apertè inanimata pro veris rebus adorare conuincuntur? Quænam illis ſpes: aut quid veniæ ſibi ſperare poterant, qui in brutis immobilibuſque fiduciam ſuam collocant, eáque pro vero Deo venerantur? Vtinam, vtinam ſine ſpecie vlla artifex illis numina conformaſſet, ita enim fieret, vt non tam euidens ſuæ aduerſus ſe ſtoliditatis documentum oſtenderent. Tum enim ſi ſigna, notáſque ſenſuum non haberent, quales ſunt oculi, nares, aores, manus, os, ipſis interim immobilibus, & ſine vſu ſeoſuum, ſenſibiliúmque perceptione ſimpliciorum animos fallere potuiſſent vt idola ſentire putarent. Nonc contra habent, & non habent: ſtant, & non ſtant: ſedent, & non ſedent: nullam enim vim iſtiuſmodi actionum poſſident, ſed in eo ſtatu quo voluit artifex, D permanent, diuinitatis ſuæ argumentum nullum de ſeſe exhibentes, inanimati prorſus, ſolùm hominis arte conſiſtendi ſpeciem habere videntur. Vtinam iſti falſorum deorum præcones & vateş (de poëtis loquor & hiſtoriographis) ſimpliciter eos deos eſſe, in ſcripta retuliſſent ſine illorum actis: vnde facilè conuinci poſſunt, quàm & dij non ſint, & quàm turpi diſciplina morum ſint vſi. Potuiſſent enim ſolo diuinitatis titulo, veritatem interuertere, vulgúſque multò meliùs à fide rerum ſeducere. Nunc autem dum amores, ſalacitatéſque Iouis, aliorúmque in maſculos ſtupra, & zelotypias ob fœminarum voluptatem, metúſque item & pauores, aliáque vitia recenſent, nihil aliud, quàm ſeipſos deniqoe produnt, non ſolùm non de numinibus, aut de caſtis quidem hominibus verba facere, ſed de turpibus longéq; ab honeſtate ſemotis fabulas

Impij ſuperſtitioſi.

Idola ſenſibus carent.

Actione carent idola.

Præcones falſorum deorum errauerũt quomodo.

Idolorũ præcones à ſuo ſcopo delapſi.

fabulas referre. Verùm hîc fortaſſe ſuperſtitioſi, ad indolem moremq́ue poëtarum defugient, affirmabuntq́ue hunc peculiarem eſſe poëtarum ſtylum, vt ea, quæ non ſunt, effingant, mentianturq́ue ad voluptatem audientium, eamq́ue rem de diis fabulandi occaſionem dediſſe. At iſtiuſmodi cauſificatio, maximè omnium vana eſſe demonſtrabitur, idq́ue ex ipſorum de diis ſuis opinione, atque item ex aliis rebus, quas in vulgus edunt. Si enim quæ poëtæ ſcribunt, figmenta ſunt, & pro falſis habenda, falſa quoque fuerint nomina Iouis, Saturni, Iunonis, cæterorumq́ue deorum. Forſitan enim, vt ipſi dicunt, nomina iſta fictitia ſunt, nec exiſtit prorſus vllus Ioppiter, aut Saturnus, aut Mars, ſed eos fingi à poëtis, quaſi qui ſint, quò imponatur auditoribus. Probè, ſed ſi fingunt poëtæ ea quæ non ſunt, qui fit, vt eos, tanquam re vera ſint, adorent? An hîc forſitan replicabunt, non nomina quidem iſta falſa eſſe, ſed facta, quæ poëtæ iſtarum perſonarum nominibus falsò addiderunt? Sed hoc nihilo firmius ad excuſationem: ſi enim in factis mendaces ſunt, in nominibus quoque eorum mendaces fuerint, à quibus iſtiuſmodi res geſtas eſſe volunt. Aut ſi veri ſunt in aſſignandis nominibus, veri quoque neceſſariò futuri ſunt in factis enarrandis. Alioqui qui iſta fabulati ſunt ſi eos re vera deos credidiſſent, paria certè & quæ diis congruerent, non autem humanos affectus illis attemperaſſent. Vt nunquam quiſpiam officium ignis, aquæ attribuerit, quum ille inflammet, iſta frigidam naturam in ſe poſſideat. Quòd ſi acta iſta digna & congrua ſunt Deo, Dei quoque fuerint horum actores: ſin autem hominibus conueniunt, atque adeò hominibus neutiquam honeſtis, qualia ſunt adulteria, aliaq́ue facinora, quæ iam receuſuimos, homines profectò ſunt, & non dij, qui talia fecerunt. Acta enim perſonis rebuſq́ue reſpondere neceſſe eſt, vt quis auctor fecerit, ex opere ipſius conteſtatum reddatur: & ex auctore, viciſſim quale ſit opus, agnoſcatur. Vt enim ſi quis de aqua, & igne diſceptet, eorumq́ue vires alleget, nunquam dixerit aquam comburere, ignem refrigerare: aut ſi quis de ſole & terra mentionem faciat, nunquam affirmarit terram illuſtrare, ſolem herbas, frugeſq́ue progerminare: nam tale quid ſi diceret, omnem ſtoliditatem exuperaret. Ita quoque nunquam ſcriptores illi, & præcipuè omnium excellentiſſimus poëta, ſi certum habuiſſent, Iouem cæteroſq́ue id genus deos eſſe, nunquam iſtiuſmodi D acta iis attribuiſſent, vnde ipſos non deos, ſed homines eſſe proderent, & homines nequaquam graues. Quòd ſi eos poëticè fabulatos dicas, & falſa confinxiſſe (vt tua mendacia de illis recipiamus) quur non & de fortitudine heroum mentiti ſunt? & pro fortitudine, imbecillitatem: pro imbecillitate, fortitudinem affinxerunt? Congruum enim erat, vt quemadmodum in Ioue, *Simile.* & Iunone: ita quoque in Achille, ignauiam admentirentur, Therſitæ vires miraculis celebrarent, Vlyſſis hebetudinem conuitiis exagitarent, Neſtoris deliria confingerent, Diomedis & Hectoris muliebria ſtudia, Hecubæ fortia facta deſcriberent. Quia in omnibus videlicet (vt ipſi aiunt) recipiundum eſt poëtas fingere, & mendaciis vti. Nunc contra, illi qui in hominibus deſcribendis veritatem tuentur, falſa de diis ſci-

A licet non verentur tradere: Quin & hoc aliquis eorum dixerit, eos de deorum ſalacitatibus falſa ſcribere, in laudibus tamen (quum Iouem patrem deorum, ſupremumq́ue ac olympium, & cæli regnatorem dicunt) nihil confingere, ſed veraces eſſe. *Hiſtorici falſa de diis aſſerunt.* Atqui non egò ſolus, ſed quiuis oſtenderit, hanc rationem contra illos facere. Rurſus enim, primis illis demonſtrationibus veritas ſeſe manifeſtò prodet, quum facta illos homines fuiſſe coarguant: laudes verò humanam naturam tranſcendant. *Acta homines, laudes deos efficiunt.* Vtrumque iſtorum à ſeipſo diſcrepat: Non enim proprium eſt cælicolis talia facere: neque eos qui talia faciunt, cælicolas eſſe, ſuſpicari poteris. *Deorum laudes vanæ ſed facta verà.* Quid igitur inde colligas? niſi laudes vanas & aſſentatorias eſſe: facta verò aduerſus eos verè eſſe pronunciata: Idq́ue B verum eſſe ex communi omnium conſuetudine deprehendas: nemo enim qui aliquem laudandum ſuſcipit, ſtudia moreſq́ue eius vituperare ſolet, ſed potius contra, encomiis, euehere, vt laudum maieſtate, ſi qua in factis turpitudo lateat, deceptis auditoribus prætegatur. *Simile.* Quamobrem vbi quis in aliquo celebrando, non reperit in vita eius, animiq́ue dotibus, ob inſitam turpitudinem argumentum laudis, alias commendandi rationes init, aggerens ea, quæ illius conditionem tranſcendunt: ita quoque mirifici illorum poëtæ, veriti extollere ob turpitudinem facinorum gentilitios iſtos deos, nomen illis, quod eſt ſupra humanam naturam, adaptauerunt, ſed parùm in eo prouidi fuere, quum ſublimibus illis vltrà humanam conditionem figmentis, non obſcurent eorum humana, ſed hu- C manis ipſorum vitiis oſtendant, deorum titulum exiſtimationemq́ue illis non congruere. Ego certè arbitror, à nolentibus poëtis vitia deorum prolata eſſe: quia enim Dei incommunicabilem (vt inquit ſcriptura) appellationem & honorem, illis qui non dij, ſed homines mortales erant, attribuerunt, tantumq́ue nefas, in ſeſe admiſerunt, ideò veritas viciſſim ab iis expreſſit, vt vel nolentes putatitiorum deorum flagitia exponerent, quo omnibus poſteris pro argumento conſtaret, nõ eſſe eos deos, de quibus talia ſcripto proderentur. *Cur poëtæ eorum flagitia expoſuerunt.* Quid igitur ſuperſtitioſi reſpondeant? aut quo argumento vtentur, vt iſtos, de quibus loquimur, deos probent: ratio enim paulò ſuperiùs habita, homines eos fuiſſe oſtendit, eoſq́ue neutiquam ſanctos aut graues. Fortaſſis eò ſeſe recipient, vt magnificè iactent inuenta iſtorum, quibus humanæ neceſſitati multum vtilitatis contulerunt, ideoq́ue eos deos habitos, quòd vtiles fuiſſent: *Inuenta deorum quæ.* Iouem enim (vt fama eſt) plaſticen inueniſſe: Neptunum, gubernatoriam artem: Vulcanum, fabrilem: Mineruam, textoriam: Apollinem, muſicem: Dianam, venaticam: Iunonem veſtiendi rationem: Cererem, agriculturam: alioſq́ue item alia, vt ſcriptores referunt. *Iupiter plaſtes inuentor.* Rectè, ſed has aliaſq́ue conſimiles artes non iſtis ſolis vt authoribus, ſed communi hominum naturæ imputari, acceptaſq́ue ferri oportuit. Siquidem eas artes, dum fixis oculis naturam intuentur, deprehenderunt. *Ars quid.* Nam artem eſſe imitationem naturæ, vel vulgus deprædicat. Si igitur periti expertiq́ue euaſere earum diſciplinarum, quibus operam nauarunt, non ideò tamen eos deos credere neceſſum fuit, ſed homines potius. Non enim ex ipſis artes naturam ſuam capiunt,

ſed in artibus, ipſi naturam æmulati ſunt, nimi- A
rum homines, ac proinde naturaliter capaces
ſcientiarum, vt ex hominis definitione patet.
Quid miri igitur, ſi humano ingenio vſi, ſuamque in naturam reſpectantes, iſtiuſmodi ſcientiarom artificia excogitarint? Quòd ſi ob inuenta
artium operepræcium eſt, eos deos nuncupari,
reſtat, vt item aliarum artium inoentores dij
nuncupentur, ea nimirum ratione, qua illi digni
ſunt viſi, qui in deorum numero haberentur.
Literas autem inuenerunt Phœnices: Poëſin heroicam, Homerus: Dialecticen, Zeno Eleates:
Rhetoricen, Corax Syracuſius: apiaria emolumenta, Ariſteus: frumenti ſementem, Triptolemus: leges Lycurgus Spartanus, & Solon Athenienſis: literarum verò ſtructuras, numeros,
menſuras & momenta, Palamedes excogitauit: B
alij item alia, vitæ vtilia prodiderunt, vt teſtes
ſunt hiſtoriographi. Si igitur ſcientiæ deos faciunt, atque inde dij ſculptiles emerſerunt: neceſſum eſt, & eos, qui poſt iſtorum ætatem aliarum rerum autores ſeſe exhibuerunt, pro iſta ratione in deorum claſſes recenſeri. Quòd ſi diuinitatis opere precium in eo non locant, ſed pro
hominibus eos habent: conſequens eſt & Iooem
& Iunonem cæteroſque alios diuinitatis nomine
ſpoliandos eſſe, credendumque homines fuiſſe: eoque magis credendum, quia nequaquam fuere
graues aut ſancti, itaque vel ex ipſa ſtatuarum
ſculptura nihil aliud quàm homines fuiſſe conuinciuntur. Quam enim aliam ipſis ſculptores
indidere formam, qoàm virorum & fœminarum
rerumque adhoc inferiorum, nimirum brutorum animantium, auium cuiuſlibet generis, qua- C
drupedum partim cicurum, partim indomitarum, reptilium, & quicquid vel terra vel mare
aut vniuerſa aquarum natura producit. Io feras
enim indomitaſque libidines & affectus deiecti
mortales, nihilque niſi voluptates & carnis concupiſcentias ob oculos ponenes, proot brutis
illis rehus irrationabilibuſque mentem occuparant, ita in bruta pecuinaſque ſpecies imaginem
numinis contulerunt, pro mulriplici diuerſitate
ſuorum affectuum, numinum formas configorantes. Quadrupedum enim & reptiliom ſimulachra apnd illos reperiuntur, quemadmodom
diuinæ & veræ religionis interpres ait: Euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt
brutum cor eorum: dicentes ſe ſapientes, infatuati ſunt, & mutauerunt gloriam Dei incorruptibilis in ſimilitudinem imaginis hominis corruptibilis, & volucrum, quadrupedum & reptilium. Ideoque tradidit eos Deus in affectiones
ignominiæ. Cùm enim priùs vitiaſſent animos
voluptatum irrationabili immanitate (vt ſuperiùs dixi) ad iſtiuſmodi numinum concipiendas
ſpecies præcipitati ſunt, ſemelque ita lapſi &
quaſi mancipati, vt à Deo auerſi ſint, perpetuò
ibidem volntantur, & in rebus ratione carentibus, Dei qui pater eſt Rationis ſiue Verbi ſimilitudinem quæſieuerunt. Hic quum malè audiunt
Ethnicorum Philoſophi virique eruditi, noo inficias eunt eas deorum ſpecies hominum & brutorum ſimulachra eſſe: ſed ideò id in vſu haberi,
vt dij ſub iſtis imaginibus oracula promant &
ſeſe oſtendant, alioqui eum qui inuiſibilis eſt,
niſi per iſtiuſmodi ſimulachra & cæremonias cognoſci non poſſe. Alij porrò quaſi maiori Phi-

Artium inuentio deos non facit.

Deorum imagines eos homines tantum fuiſſe declarant.

Rom. 1.

Philoſophorum rationes de deorũ ſculptilibus.

A loſophia inſtructi, ac proinde ſe altiora promere exiſtimantes, aiunt iſta inſtituta eſſe & effigiata ad euocationem aduentumque angelorum aliarumque poteſtatum conciliandam, vt quum illi
ita ſe præſentes obtulerint & apparuerint, numinis notitiam mortales doceant: ac proinde
iſtiuſmodi ſimulachra pro elementis literarum
humano generi eſſe, quæ dum legunt, Dei
notitiam condiſcere poſſunt. Ita iſti fabulantur,
non enim eſt vt eos theologicari dicas, minimè
gentium. Quòd ſi qois hæc verba accuratiùs
expendat: inueniet iſtorum non minùs quàm eorum (quos ſuperiùs conuici) opinionem eſſe falſam. Dixerit enim aliquis inſiſtens veritati examinandæ, quonam modo Deus per ſimulachra
vel reſpoodeat vel cognoſcatur: an per mate-
B riam ſtatuæ an per figuram? Quòd ſi per materiam: quis igitur vſos eſt figuræ? & cur antequam fingeretur non io omni materia ſeſe ſimpliciter repræſentauit? Fruſtra igitur templa iſti
obmunierint, includentes neſcio quem lapidem
aut lignum aut auri partem, quum vniuerſa terra iſtiuſmodi rebus exuberet. Sin autem ſuperinducta forma in cauſa eſt, vt numen illic præſto ſit: quis vſus materiæ, ſiue illa aurea ſiue alterius generis ſit? quur non potius per vera &
naturalia animantia (ad quorum ſpeciem ſculptilia deformata ſunt) præſentia numinis ſentiatur? Ea enim opinio de Deo ſpecioſior aliquanto & honeſtior eſſet, ſi creditum foret per viua
animantia tum ratioaalium tum irrationalium
numen ſeſe præſens exhibere, non autem in rebus vitæ motuſque expertibus eius aduentum ex-
C pectari. Mira igitur in hac parte ipſorum impietas, qui cùm vera natiuaque animantia quadrupedia, volucria, reptilia deteſtentur & exhorreant,
vel ob feritatem vel ob fœditatem: tamen horum
ſpecies in lapidibus aut lignis aut auro deſcriptas
deos eſſe volunt. Æquius erat ipſa viua potius
coli quàm viuorum effigies in iſtis adorari. At
fortaſſe horum nihil neque forma neqoe materia
numinis præſentiam efficit, ſed operis duntaxat
artificium Deum ad ſe elicit, cùm in eo ſit imitatio naturæ: eſto, ſed ſi ob artem ſculptile opus
Deus ſua præſentia frequentat, quid opus eſt materia, quum ars ipſa in hominibus ſedem habeat?
Si enim planè ob artem Deus ſe ſiſtit, ideoque
ſculptilia vt dij coluntur, par erat homines iſtos
artis adminiſtros adorari & diuino cultu affici, tum
quia rationales ſunt, tum quia ipſam artem in ani-
D mis continent. Ad ſecundam illorum profundiorem ſcilicet reſponſionem etiam iſta quiſpiam non
incongruè dixerit: Si non ob Dei præſentiam iſta à
vobis inſtituuntur, ô Gentiles, ſed vt Angeli ibi
præſto ſint, quur ſtatuas, per quas poteſtates illas
euocatis, maioris facitis quàm ipſas euocatas poteſtates? Cognoſcendi enim Dei cauſa ſculpentes
has figuras (vt dicitis) ipſius Dei honorem vocabulumque ſculptilibus iniungitis, rem nequaquam piam deſignantes. Quum enim profitemini Dei potentiam longè euehi vltra ſimulachrorum paruitatem, atque ideò vos non audere
numen euocare, ſed minores poteſtates: ipſi eas
tranſilientes Dei nomen, cuius aduentus vobis
formidini eſt, lignis & lapidibus implicatis: deoſque, ſimulachra (qoum lapis & artificium nominari deberent) appellatis, & adorationibus proſequimini. Si igitur iſta pro literis ſunt vobis, ad di-

Philoſophorum rationes fabulas eſſe. Prima reſponſio.

Artificiũ idoli an Deũ ad ſe eliciat.

Reſponſio ſecunda.

uinitatem ſpeculandam (vt falſò iactatis) qui conuenit ſigna, rebus ſuis, quas denotant præſtantiora haberi? Non enim, ſi quis Regis nomen literis exaret, extra periculum eſt, ſi ſcriptum illud in maiori honore, quàm regem habeat, ille enim mortem in pœnam accipit, neque id mirum, cùm aliud ſit rex, aliud tabula ad eius ſpeciem à pictore deſcripta. Ita & vos quoque ſi corroboratam firmamque haberetis rationem, non tantopere diuinitatis characterem in materiam defixiſſetis: imò ne ſculptile quidem ſculptori ſuo antepoſuiſſetis. Si enim ſimulachra planè, veluti litteræ, Dei aduentum ſignificant, atque ideò vt Dei notæ, characteréſque numinis maieſtate dignæ cenſentur: multò magis artificem illa deſcribentem deificari, numiniſque maieſtate indigitari oportuit, vt longè ſimulachris potentiorem, diuiniorémque, eò quòd illa ad huius arbitrium expolita ſunt, & configurata. Si igitur literæ ſunt admiratione dignæ, ſcriptor ipſe multò maiori admiratione efferendos videbitur, tum ob artificium operis, tum ob animi ſcientiam. Quòd ſi igitur non ea de cauſa par eſt ſimulachra pro numinibus haberi, iterumque ſciſciteris, auidus cognoſcendi, quænam ſit origo iſtius idolorum væſaniæ, quid putes illos reſponſuros? Si enim dicant, numen quòd humana ſpecie ſit præditum, ideò humana ſpecie effigurari: qua ratione igitur fit, vt illud pecudum imaginibus exprimant? quòd ſi pecudum effigies, numinis vultum repræſentant, quur hominum delineamenta illi adiungunt? Quòd ſi vtrumque ſimul eſt, & vtraque ſpecie Deum comprehendunt, eò quòd rationalium, irrationaliumque formas poſſideat: quur diſiungunt coniuncta, ac diuerſas faciunt hominum brutorumque conformationes, ac non vbique vtraque ſpecie eum cælatum exhibent? qualia ſunt fabularum commenta, Scylla, Charybdis, Hyppocentaurus, & apud Ægyptios canina facie latrator Anubis? Oportebat eos aut tantummodo deſcribi biformes, aut ſi vnius & ſimplicis ſunt formæ, non alteram affingi. Porrò ſi illorum formæ viriles ſunt, qua ratione illis fœminarum lineamenta addunt? Quòd ſi muliebri ſpecie ſubſiſtunt, quare illis viriles admentiuntur formas? Quòd ſi vtrumque ſimul exiſtunt, diſcriminationem interuenire non oportebat, ſed ambos in vnum ſexum coniungi, fieríque illos ipſos, quos hermaphroditos appellamus, vt ſuperſtitio iſta non ſolùm impietatem & calumniam, ſed etiam cachinnos ſpectatoribus conciliet. At ſi planè corporali facie numen arbitrantur, adeò vt & ventrem & manus & pedes, ceruicem item & pectus, cæteraque membra, quæ ad hominum genituram pernéceſſaria ſunt, in illo comminiſcantur & affingant: iam mihi quæſo vide in quantam impietatem, Deique alienationem mens eorum præcipitata eſt, qui talia de numinibus comminiſcuntur. Ad quæ conſequitur, vt & illa, cæteraque, quæ corporis ſunt, patiantur: adeò vt & ſecentur, ac in partes diuidantur, ac prorſus intereant. Hæc aliaque iſtiuſmodi non propria ſunt Dei, ſed potius eorum corporum, quæ in terris degunt. Deus enim incorporeus eſt & incorruptibilis, & morti inobnoxius, ne tantillum quidem vllius indigens: atqui iſtiuſmodi ſimulachra & corruptibilia ſunt, & corporum ſigna, & alienam opitulationem requirunt, vt antea

Cur Deus humana & belluina ſpecie depingatur.

Hermaphroditi.

Deus quid.

Simulachra quid.

A dictum eſt. Subinde igitur videmus, ea poſtquam nimium inueteranerint, interpolari, & aut tempore, aut pluuia, aut à bellues terreſtribus euaſtata, denuo refringi. Vnde meritò eos ſtultitiæ condemnes, quòd quorum ipſi ſunt effigiatores, eos titulis deorum honorent, & quos ope ſua arteque inſtruunt ne pereant, ab illis ſalutem comprecentur: & quos ipſi ſuæ curæ tutelæque indigos non ignorant, ab illis ſuas neceſſitates vſuſque reſarciri quærant: & quos in paruis ædiculis concludunt, eos cæli terræque vniuerſæ dominos appellare oon vereantur. Non hinc ſolummodo eorum impietatem didiceris, verumetiam ex eo quòd in ipſis idolis diſcordis ſententiæ ſunt. Si enim illi dij ſunt (vt prædicant ac philoſophantur) quem cui ex iſtis adhærere B oportet? aut quos maioris autoritatis exiſtimes, vt ita vel ſecurus eum adores, vel (vt aiunt) nihil hæſites in cognoſcendo nomine? Non enim apud omnes iidem exiſtimantur dij, ſed quot ſunt gentes totidem deorum genera confinguntur. Eſt quoque vbi eadem regio, atque adeò eadem ciuitas inter ſe diſſideat in ſuperſtitiune idolorum. Phœnices certè, Ægyptios deos non agnoſcunt: neque Ægyptij eadem cum Phœnicibus ſimulachra adorant: nec Scythæ, Perſarum, nec Perſæ, Syrorum numina recipiunt: ſed & Pelaſgi Threicios deos repudiant, Thraces Thebanos ignotos habent. Indi contra Arabes, Arabes contra Æthiopes, & Æthiopes viciſſim contra illos, in ratione cæremoniarum diſſentiunt; Syri Cilicum Deos non colunt, & Cappadocum gentes, alios præter iſtos, deorum C nominibus appellant. Diuerſos item Bithynij, diuerſos Armenij ſibi finxerunt. Et quid opus multis? qui in continente ſunt, alios ab inſulanis & qui habitant inſulas alius ab iis deos venerantur, qui in continente coluntur. Io ſumma, quælibet ciuitas, & vicus vicinorum numina non agnoſcens ſua præſtituit, eaque ſola deorum loco habenda exiſtimat. De abominandis Ægyptiorum cæremoniis non eſt quod dicatur quum omnibus in oculis ſit, quàm contrarias & inter ſe pugnantes habeant religiones, & quàm ſemper vicini contra vicinos ſtudeant dioerſa colere. Saltem apud alios adoratus Crocodilus, apud alios abominationi habetur: ac leo alicubi vt numen cultus, à collimitanis non ſolùm non colitur, ſed deprehenſus, vt bellua neci datur: idemque piſcis alibi in numen dedicatus eſt, alibi D hamo capitur. Hinc illis bella, ſeditiones, ac nulla non cædium cauſa & illecebræ omnium affectuum: denique quòd mireris, Pelaſgi (vt hiſtorici volunt) quum ab Ægyptiis diſciplinam religionis hauſerint, ne nomina qoidem eorum numinum, quæ apud Ægyptios in precio ſunt, cognita habent, ſed planè dioerſa ab illis colunt: vt compendio dicam, omnium idololatrarum gentium diſſimilis eſt religio & exiſtimatio, neque eadem apud illos reperiuntur, quod ipſum non immeritò illis accidit. Delapſi enim à cognitione vnius Dei, in multa & diuerſa ſeſe præcipites dederunt, auerſatique veri Patris Verbum Seruatorem omnium Chriſtum, non inſuria mentem habent ad alia atque alia quaſi turbine fluctuaotem. Et vt illi qui ſolem auerſantur, in lociſq; vmbroſis hærent, per multa inuia circũferũtur & eos qui adſunt non vidẽt, qui verò non ad-

Idola deos non eſſe, ab idololatrarum cultura diuerſa.

Ægyptiorum cæremonia abominanda.

Idololatrarum religio diſſimilis.

ſunt, quaſi præſentes imaginantur, & videntes non vident: eodem modo qui Deum negligunt, animo caligant, & æſtibus animi fluctibusque iactantur, reſque nihili & euanidas, vt ebrij ac cæci, imaginationibus concipiunt: quod ipſum non leue argumentum certiſſimæ ſuperſtitionis: Diuerſis enim oppidatim vicatimque numinibus, aliis aliorum deos profligantibus, planè conſequitur, vt nihil ſit firmi, & vt omnes tandem profligentur. Quippe quum qui apud alios ſunt dij, aliorum diis pro victimis mactentur ac libamina fiant: ac rurſus quæ iſtic ſunt victimæ, alibi deorum vicem & locum obtinent. Ægyptij certè bouem, & quem Apim nominant vitulum, ſacris colunt, ſed eos alij Ioui ſacrificant, non quòd planè illos ipſos, qui pro numine conſecrati ſunt, ſed quia alios ex eodem armenti genere occidant, eoſdem illos ipſos occidere & immolare videntur. Libes arietem, cognomento Ammona, Deum habent, qui tamen ipſe apud pleroſque pro victima cæditur. Indi Dionyſium colunt, ſub cuius nomine per allegoriam vinum intelligunt, & tamen illud apud alios in libamen vertitur. Alij fluuios & fontes, & omnium maximè Ægyptij aquam in præcipua veneratione habent, deosque appellant, ſed tamen illi ipſi hac in parte religioſi Ægyptij, & ſuas & aliorum ſordes aquis eluunt, & quod inde reliquum eſt, cum ignominia abiiciunt. Parumque abeſt, quin omnium Ægyptiorum idola apud alios pro victimis immolentur, adeò vt Ægyptij ludibrio ſint, quòd non deos, ſed pro diis & aliorum & ſuas victimas ac piacula colant. Iam nonnulli in tantam impietatem vecordiamque abrepti ſunt, vt falſis iſtis diis hominum ſimulachris, homines victiment: nec vident miſeri, victimas illas exempla & archetypa eſſe ſuorum numinum, & ab illorum ſpecie, diuorum ſuorum formas mutuatas eſſe, & in mactandis hominibus, propemodum ſimiles ſimilibus, aut potius præſtantiores deterioribus immolare: quippe qui animata inanimatis ſacrificent, & rationabilia ſenſu carentibus offerant. Scythæ enim qui Taurici dicuntur, virgini ſuæ (ſic enim Dianam vocant) naufragos, & quoſcunque ex Græcis ceperint, pro hoſtiis iugulant, tanta impietate aduerſus homines eiuſdem conditionis vtentes, atque tantopere deorum ſuorum crudelitatem præ ſe ferentes, vt quos veri numinis cura prouidentiaque à marinis periculis eripuerit, ipſi mactent modò non ipſi prouidentiæ infeſti, quippe qui illius beneficium efferata crudelitate ſubuertant. Alij verò Marti ex prælio reduces deportato triumpho, captos bello centeſimant in centurias diuiſis captiuorum corporibus, ac pro numero centuriarum hoſtias cædunt. Neque ſolùm iſtiuſmodi Scythæ pro innata feritate perpetrant, ſed proprium id tragicum facinus immanitati idolorum & dæmonum: quum & Ægyptij olim iſtiuſmodi victimas Iunoni immolarint: Phœnices item & Cretenſes, mactatu liberorum, Saturnum placarint: Priſci quoque Latini Iouem latialem humanis cædibus venerati ſint. In ſumma alij aliter, ſed tamen ſemel ſeſe omnes & polluebant & polluebantur: Polluebantur enim ipſi quum cædes facerent: polluebant verò ſua ipſorum phana huiuſmodi holocauſtis ac ſuffitu. Hinc iam deinde mala in homines ingenti numero incubuerunt. Quum enim viderent ſuos deos aſtiuſmodi rebus oblectari, ſtatim eos iiſdem delictis æmulati ſunt: egregium facinus arbitrati, ſi exempla eorum quos ſummos cenſebant imitarentur: atque inde factum eſt, vt ſceleribus homicidiorum, parricidiorum, omniumque libidinum ſuccubuerint. Nam propemodum omnes ciuitates omnibus libidinibus ſcatent ob immanitatem morum, quam in ſuis diis conſpiciunt. Neque eſt in hoc genere deorum quem caſtum appelles, niſi illum fortaſſe, cuius libidines teſtatæ & in confeſſo habentur. Olim certè Phœniſſæ mulieres ante idola proſtituebantur, dedicantes numinibus ſuum quæſtum, perſuaſæ meretricatu ea propitiari, ac proſperitatem rerum inde naſci. Viri quoque abdicato ſexu, nec ſe ampliùs mares eſſe ferentes, muliebrem naturam affectauerunt, tamquam ita honorifica grataque matri deorum facturi eſſent. Omnes autem in turpiſſimis viuunt, & certamen inter ſe prauitatis ſuſcipere videntur, & vt dixit ſanctus ille Chriſti miniſter Paulus: Mulieres eorum mutauerunt vſum naturalem, in eum, qui eſt præter naturam. Itidem quoque & maſculi, omiſſo naturali vſu fœminæ, libidine in ſe mutuò exarſerunt, mares in mares turpitudinem patrantes, hæc & huiuſmodi deſignantes, confitentur & oſtendunt deos ſuos hoc genere vitæ vſos fuiſſe. Ex Ioue enim, ſtupra puerorum & adulteria: ex Venere, meretricatum: ex Rhea, obſcœnitatem: ex Marte, cædes: ex aliis alia huiuſmodi didicerunt, quæ quidem vt à legibus vindicantur, ita quicunque purus & integer eſt, auerſatur. An igitur dij habendi ſunt, qui talia faciunt, ac non potius eos dicas ob morum obſcœnitatem brutis magis obbrutuiſſe? an non qui eos pro numinibus colunt, vt quouis pecore magis pecinni & inanimatis deteriores miſeratione digni ſunt? Si enim perpendiſſent animæ ſuæ mentem, non in has impietates ruiſſent præcipites, & verum Chriſti Patrem Deum negaſſent. Sed fortaſſe qui iſtis ſublimiores ſunt, & ad rerum naturam admiratione ſtupent, pudefacti redargutionibus abominandorum idolorum, quum reprehendi ab omnibus & facilè conuinci queant, ne ipſi quidem id ita eſſe inficias iuerint, illam tamen opinionem firmam & inexpugnabilem dicent, qua mundo mundique partibus cultus, cæremoniæque deferuntur, gloriabunturque quod non ſaxa, non ligna, non formas hominum & brutorum, volatilium, aut reptilium, aut quadrupedum, ſed ſimpliciter ſolem, & lunam, omniaque cæli ornamenta, tellurem, & vniuerſi humidi naturam colant ac venerentur: & dicent nō poſſe quoſquam demōſtrare, etiam hos non eſſe natura Deos, quum omnibus pateat, ea nec inanimata nec irrationalia eſſe, & humanam conditionem ſuperare, eò quòd ipſa in cælis, illa in terris degant. Operæpretium igitur fuerit, etiam de iſtis diſpicere, ſcrutiniumque inſtituere. Omnino enim & in his ratio veram contra iſtos refutationem inueniet. Verùm antequam id diſpiciamus, & demonſtrationem auſpicemur, ſufficere dicendum eſt, quòd ipſa rerum natura propemodum contra illos exclamat, oſtenditque ſuum conditorem ac dominum, & opificem Deum, & omnium regem non eſſe alium, quàm Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, quem quum auerſantur ſcioli, rerum tamen naturam ab eo conditam pro numine adorant, quanquam & adorant illam ipſam & confiteantur, quem ipſi propter hanc negant, Dominum. Sic enim pulchrè poſſunt homines iſti, qui ita

Dij diis aliis ſacrificantur. Victima pro diis habetur. Bos Ægyptiorum deus.

Ægyptij fluuios & fontes deos appellant.

Scythæ virgini ſuæ homines ſacrificant.

Homines ſacrificarunt qui.

Rom. 1.

Ibid.

Deorum doctrina.

Aſtra & elementa an ſint dij.

qui ita naturæ partibus admiratione inhiant, ac mẽbra vniuerſitatis, numina eſſe arbitrantur, ex mutuis iſtarum rerum inter ſe inopiis, aoxiliiſque pudefieri quippe quæ declarent, & præſe ferant, ipſum Patrem Verbi ſuum conditorem & Dominum eſſe, ex ſuo irrefragabili erga ipſum obſequio. Quandoquidem (vt ait diuina lex) *Cæli enarrant gloriam Dei, & opus manuum eius annunciat firmamentum.* Fides eius rei non obſcura, ſed admodum clara iis, qui non planè oculis mentis capti ſunt. Si quis enim per ſe naturæ partes deſumat, & ſingula ſeorſum ſpectet, vel Solem per ſe, vel Lunam, aut terram, aut aërem, calida item & frigida, ſicca & humida, & eximens ea ab ſua inuicem coaptatione vnumquodq; per ſe ac ſeorſum excutiat: nullum ex omnibus inueniet, quod ſibi ipſi ſufficiat, ſed omnia alieni vſus opiſque indiga eſſe. Sol enim vehiculo vniuerſi cæli circumgyratur &. continetur, neque extra ambitum eius vnquam conſiſtere poteſt. Luna autem & reliqua ſydera, ſolis in ſe auxilia proteſtantur. Terra rurſus ſine pluuiis fructus non ediderit, neq; pluuiæ ſine nubibus in terram deſcenderint, quinimò, ne nubes quidem ſine aëre per ſe, vel apparuerint, vel conſtiterint. Aër quoque non ex ſe, ſed ab æthere caleſit: & à ſole illuſtratus, lumen accipit. Fontes porrò & flumina ſine ſubſidio terræ nunquam fuerint: Terra verò ex ſe ipſa fulciri non poterit, ſed ſuper aquas conſiſtit: continetur autem & ipſa in medio vndecunque quaſi colligata. Mare quoque, & qui totum circumfluit orbem, magnus ille Oceanus, à ventis rapitur, quocunque vis illorum protruſerit. Atque adeò ipſi venti non in ſe, ſed (ſecundùm diſpotatores iſtarum rerum) ex inflammatione, caloreque ætheris in aërem deſcendente, in aëre conſiſtendi locum naturamque accipiunt, & per eum vbique ſpirant. De quatuor porrò elementis, ex quibus corporum natura conſtituitur, calida (inqoam) & frigida: ſicca & humida ſubſtantia, quis ita animo eſt ſtupido vt neſciat coniuncta iſta & ſimul coaptata conſiſtere poſſe: diuiſa autem & ſegregata iam inde ſibi inuicem exitium prout quoque inualuerit, moliri. Calor enim frigore prædominante extinguitur: frigus rurſum violentia caloris euaneſcit: ſiccitas quoque per humorem immadeſcit: humor per ſiccitatem exareſcit. Quomodo igitur iſta numina fuerint, quæ alterius opem requirunt? aot qui par eſt ab illis quicquam poſtulare, quum ipſa à ſe mutuo neceſſaria poſtulent? Si enim ea de Deo ſententia vera eſt, illum nullios indigere, ſed ſibi ſufficere, ſoique plenum eſſe, & in illo omnia conſiſtere, imò ipſum potius omnibus aliis impertiri: quomodo vel ſolem, vel lunam, aliáſve creaturæ partes, quæ tales non ſunt, ſed mutua ope fulciuntur, numina appellari æquum fuerit? Sed fortaſſe dioiſa & deſumpta per ſe iſta indiga eſſe, vel ipſi quoqoe confitentur, qoum ipſa demonſtratio ob oculos ſit conſtituta: Sed ſimul omnia conuertentes, & tanquam in vnum magnum corpus redigentes, vniuerſum illud Deom eſſe dicent. Quippe in tali rerum omnium vniuerſitate, non amplius illos forinſecus vllius rei indigentes fore. Quòd haud dubiè ante omnia iſti iactaturi ſunt, qui ſua opinione ſibi ſapientes videntur, ſed neque hîc occaſio defutura eſt, qua eos redarguas. Iſtud ipſum enim quod pro ratione allegãt eò magis patefaciet eorum cum magna inſcitia ſuperſtitionem, neque id minus euidenter quàm ſuprà. Si enim ſingula coniuncta totum explent, & totum ex ſingulis conſtituitur: nimitum totum erit partium cutum, & ſingula erunt partes totius. Longiſſimè abeſt, quàm vt de Deo tale aliquid ſentias. Deus enim totum quiddam eſt, ac non pars aliqua, neque ex diuerſis conſtat, ſed ipſe omnium quæ conſtant, autor eſt. Specta (quæſo) quàm impia de Deo referant, qui iſta loquuntur. Si enim ex partibus conſtituitur, ipſe ſibiipſi omninò diſſimilis apparebit, & ex diſſimilibus habiturus eſt naturæ ſuæ integritatem: nam ſi ſolem illum eſſe dicas, luna eſſe non poterit: ſi luna ſit, terra non fuerit: & ſi terra ſit, mare eſſe non poterit: atque ita, quaſcunque partes in manus ſumpſeris, deprehendes abſurditatem huiuſmodi ipſorum dicti, cuius vitium ex ioruitu, obſeruatuque humani corporis ſatis apparuerit. Vt enim oculus, auris non eſt: neque auris, manus: neque venter, dorſum eſt: neque ceruix, pes: ſed vnumquodque iſtorum propriam habet functionem, & ex iſtis diuerſis inter ſe, corpus vnum conſtituitur, quod coadunatas quidem conſertaſque partes ad vſum ſuum habet; diſiunctas verò vbi tempus aduenerit, quum natura quæ coniunxit iſta diremerit, pro diuinæ voluntatis imperio: ita (ſed pace numinis ſit venia dicto) ſi partes orbis in vnum corpus coaptatas Deum appellant, neceſſium eſt ipſum ſibi ipſi ex ſeipſo diſſimilem eſſe (vt iam patet) eundemque rurſus diuidi in partes, ſua ipſorum natura diſpertibiles. Alia quuque ratione (ſi veritatem obſerues) redargueris illorum in conſtituendo numine vanitatem. Si enim Deus incorporeus eſt, inuiſibilis, intactiliſque natura: qui fit vt Deum corpus eſſe comminiſcantur? aut cur, quæ oculis ſubiecta ſunt, quæque manibus palpantur, diuinis honoribus colant? Quòd ſi ea ratio, famaq; de Deo obtinuit, eum vbiq; exiſtere poſſe, nihilque omnium eſſe, quod Deum ſub ſe teneat, ac potius omnia ſub poteſtate illius cõtineri: quur qui creaturam in Deorum numerum referunt, non conſpiciunt eam extra ipſam de Deo definitionem conſiſtere? Sole enim ſub terra agente, lucis conſpectio telluris vmbra atque interuentu adimitur: lunam autem diurno tempore ſui ſplendoris iubare ſol occultat, fructus terræ ſubinde grandine eliduntur: ignis, ſi fiat aquarum inundatio, extinguitur: hyemem, ver expugnat: æſtas porrò non ſinit vernale tempus ſuos limites tranſire: ipſa quoque viciſſim ab autumno prohibetur, ne terminis ſuis excat. Quòd ſi Dij eſſent, non conueniret, illa à ſe mutuo ſuperari & abſcondi, ſed vbique ſibi mutuo adeſſe, & communes ſimul operationes abſoluere oporteret noctu, interdiuque ſolem & lunam ſimul vnà cum reliquo ſtellarum choro, par lumen habere, idque omnibus lucere, omniaque ab illis illuſtrari: oporteret æſtatem ſimul & hyemem, ver & autumnum abſque vlla viciſſitudine ibidem conſiſtere: oporteret mare fontibus admiſceri, & communem potum hominibus præſtare: oporteret ventorum tranquillitatem & flatus eodem tempore fieri: oporteret ignem ſimul & aquam, communem eundemque vſum hominibus ſuppeditare: neque vlla ratione noxa ab illis expectanda eſſet. Si enim Dij eſſent pro iſtorũ opinione, nihil ad noxam, ſed omnia ad vtilitatẽ potius agerent. Quòd ſi hoc fieri nequit ob ipſorum inter ſeſe hoſtilitatem, qui fieri poteſt, vt illa ſibi inuicem contraria, ac pugnantia, & quæ nulla ratione mutuò cohærere poſſunt, vel numina appellentur, vel ſacrificiis colantur? Quæ verò inter ſe diſcordem,

Pſal. 18.

Aſtra & elementa diuiſa ab inuicem indigent auxilio.

Elementa vtrũ colenda.

Abſurda.

Deus nõ conſtat ex diuerſis partibus.

Deus verus nõ eſt corporeus ſed ſimplicißimus.

Aſtra ſe mutuo priuant ſuo munere.

Contraria inter ſe non appellanda numina.

naturam poſſident, quomodo ad aliorum ſupplicationes pacem induxerint, concordiæque alienæ autores extiterint? Meritò igitur neque ſol, neque luna, neque vlla pars mundi, ac proinde multò minùs lapideæ aureæque, aut ex quacunque denique materia imagines, aut ij qui in poëtarum fabulis commemorantur, Iupiter, Apollo, cæterique deinceps vera numina extiterint, vt oratio noſtra demonſtrauit, ſed aut mundi partes habendæ ſunt, aut res inanimatæ aut mortales homines fuere. Quamobrem eorum cultus, & diuinitatis conſecratio non pietate, ſed omni ſuperſtitione ac impietate ſcatet, magnique erroris eſt argumentum ab vnius, & ſolius veri Dei cognitione, Patris, dico Chriſti. Quoniam igitur hæc ita conuicta ſu -, & demonſtrata, quæ viget apud Græcos, idolatria, quæ omni impietate eſt referta, nec ad commodum, ſed ad **B** perniciem humanæ vitæ introducta: age deinceps (vt oratio noſtra pollicita fuit) demonſtrata impoſtura, per iter veritatis ingrediamur, ſpectemosque ducem & opificem vniuerſi, Patris Verbum, vt per Verbum Verbi Patrem cognoſcamus, ſentiantque ethnici, quantòm ſeſe à veritate detorſerint. Superiora quidem illa nihil eſſe præter vitæ errorem, demonſtratio patefecit: iſta autem veritatis via ad eum, qui reuera numen habendus eſt, ſcopum oſtendit. Cæterùm ad iſtius rei notionem, & accuratam perceptionem, non alijs opus eſt quàm nobiſipſis. Neque vt eſt ipſe Deus ſuper omnia, ita quoque & via, quæ ad illum tendit, procul, aut foris, extraque nos conſiſtit, ſed in nobis ſita eſt, & initium eius à nobis inueſtigari poteſt, quemadmodum & Moyſes docuit his verbis: *Verbum fidei intra cor tuum eſt*, quòd & Saluator noſter ſignifica- **C** uit ac confirmauit, dicens: *Regnum Dei intra vos eſt*. Quia enim in nobis habemus fidem, & Dei regnum, ideò poſſumus celeriter intelligere, & contemplari vniuerſitatis regem, Patris ſcilicet ſalutare Verbum. Neque cauſam aliquam prætendant ethnici, qui idolis ſeruiunt, aut alius quiſpiam temerè ſibi ipſi imponat, quaſi expers iſtiuſmodi viæ, ac methodi ſit, ideoque impietatis ſuæ prætextum inueniat. Omnes enim eam viam inſiſtimus, ipſumque iter tenemus: & ſi non omnes ea ire, ſed præterire ſtudeant, eò quòd inde à vitæ voluptatibus abſtrahamur. Quòd ſi ex me percuncteris, quænam illa ſit via: dico eam vniuſcuiuſque animam eſſe, & in anima ipſam mentem. Per eam enim ſolùm Deus ſpectari & intelligi poteſt, excepto, niſi vt quemadmodum Deum inficiantur impij, ita animam quoque ſe habere inficientur, idque quàm **D** meritiſſimò dixerint. Non enim eorum eſt, qui mentem habent, eius aotorem, opificemque Deum abnegare. Quòd autem quiſque hominum mentem poſſideat, eamque rationalem, & id quoque neceſſum eſt, vt paucis oſtendatur, ob ſimpliciores: cùm non deſint, & potiſſimùm ex hæreticis, qui hoc ipſum inficientur, credentes nihil amplius eſſe hominem, quàm ſpeciem illam corporis, quæ in oculis apparet: id ideò à nobis fit, vt re demonſtrata, illis ipſis ad clariorem idolorum refutationem vtamur. Principio igitur non tenue quoddam indicium rationalem eſſe animam humanam, colligeris ex diuerſitate quæ illi intercedit cum animalibus, quæ ratione carent. Ideo enim illa irrationalia natura conſueuit appellare, eò quòd genus hominum rationale ſit. Deinde illud ad demonſtrationem non vulgare momentum attulerit,

Concluſio.

Orationis altera pars.

Ioan. 1.

Via cognoſcendi Deum in nobis eſt.

Exod. 5.

Lucæ 17.

Fides eſt via qua Deū cognoſcimus.

Animā rationale hominis eſſe.

A quòd ſolus homo, ea quæ extra ſe ſunt, ratiocinetur, & cogitet: & quæ præſentia non ſunt, animo complectatur: & rurſus rationibus alias rationes accumulet, & iudicio, ex cogitatis quod optimum ſit deligat. Nam expertia rationis animalia ſola, quæ præſentia ſunt, obtuentur: & ad ea ſola, quæ in oculis ſunt, incitantur, etiam ſi poſtea, noxam inde ſint habitura: homo verò non ad viſa prorripitur, ſed ratione ea quæ oculis apparent, diiudicat. Subinde igitur incitatus, vincit ratione, & cogitationibus habitis alias ſuperaddit. Ac ſentit quiſque (modò veri ſtudio teneatur) aliud eſſe mentem humanam, ac planè diuerſum quiddam exiſtere à corporalibus ſenſibus. Ac propterea illa, quæ ſuæ eſt, & peculiaris naturæ ſenſuum eſt iudex: & quæ illi apprehenderint, ea ipſa diſcriminat, memoriaque repetit, illiſque quid melius ſit, oſtendit. Oculo- **B** rum enim ſolùm eſt videre: & aurium, audire: oris, guſtare: narium, olfacere: manuum, tãgere: ſed quæ ſpectari, audiri, tangi, odorari debeant, ſenſuum non eſt, ſed animi: ac tale iudicium à mente peragitur. Nam & gladium manus capere poteſt, & os venenum deguſtare, nec tamen an iſta noceant, intellexerit, niſi mens diiudicet. Videtur autem iſtud (vt rem ſub comparationis imagine contemplemur) aſſimile eſſe teſtudini bene concinnatæ, & muſico perito, qui eam ſcitè teneat. Vt enim in lyra nerui ſinguli habent peculiarem ſonum, hic quidem grauem, iſte acutum, ille intermedium, iſte acutiſonum, alius autem alium, ſed tamen vt citra artificem indiſtincta ſit eorum harmonia, promiſcuaque compoſitio. Tunc enim harmonia ſe prodit, & recta compoſitio eſt, quum is qui lyram te- **C** net, pulſauerit neruos, eosque concinnè attigerit. Eodem modo ſenſibus in corpore, vt in teſtudine, coaptatis, quem artifex mens ducem ſe illis præbet, tum demum diiudicat anima, & cognitum habet, quid vel agat, vel quid faciat. Id ſolummodò proprium eſt hominis, eaque ratio eſt in hominis anima, qua vtendo differt à brutis, oſtenditque ſe aliud quiddam eſſe, præter ea quæ oculis apparent. Quippe quum homo non infrequenter humi decumbente corpore, ea, quæ in cœlis ſunt imaginetur & contempletur, ac ſubinde in ocio & quiete corporis, atque adeò in ipſo ſomno intus agitetur, & quæ foris ſunt, ſpectet, peregrè proficiſcatur, regiones perambulet, notis occurrat, ac ſæpiſſimè inde fit, vt quid per diem ipſi ſit euenturum, præſagiat: quæſo te, quidnam iſtud aliud fuerit, ſi non anima rationalis fuerit, qua homo ratiocinatur & **D** intelligit quæ ſuprà ſe ſunt? Quin & illud quoque ſpectauerit ad plenam refutationem eorum, qui etiamnum ſeſe improbi auertunt ad eam opinionem, qua irrationabilitatem in homine conſtituunt, ab illis enim quærendum, qui fiat, vt corpore mortali ſecundùm naturam, ea quæ immortalitatis ſunt, cogitet homo, ac freqoenter mortem gratia virtutis aduerſus ſe prouocet? Aut quomodo item temporario corpore æterna meditetur, & contemptis quæ ante pedes ſunt, ad æterna deſiderium ſuum intendat? Corpos certè de ſe nihil tale cogitauerit, neque quæ extra ipſum ſunt, in cogitationes admiſerit, vt eſt mortale ac temporarium. Neceſſum eſt autem, diuerſum id eſſe à corpore, quod contraria corpori, eiuſque naturam excedentia meditetur. Quidnam igitur illud fuerit, niſi anima rationalis, morti inobnoxia? quippe quæ non foris, ſed intus in corpore conſiſtens,

Sēſuum iudex eſt ratio.

Simile.

Homo in quo differt à brutis.

Anima vitæ & munus etiā corpore quieſcente.

Anima corpori contraria. Animã immortalẽ eſſe.

ſtens, quæ veluti muſica lyra, quòd melius eſt inſonat. Aut qua ratione illud fit, vt oculus ſecundùm naturam conditus ad videndum, aurisque item ad audiendum, alia auerſentur, alia deligant? Quis oculum à videndo retorquet? aut quis aurem, cuius officium naturale eſt audire, ab audiendo ſecludit? Quis guſtum, cui ex natura eſt, vt ſapores delibet, ſæpè refrenat à naturali impetu? Quis manum natam ad id, vt agat, retrahit à tactu? Quis item olfactum, & ipſum quoque genitum ad odorandum, auertit ab odoribus percipiendis? Quis ab iſtis, quæ ſunt naturalium functionum deterret? aut quomodo fit, vt corpus, quod ſuæ naturæ eſt, exhorreat, conoertaturque ad alterius conſilia, & ad illius notum aurigetur? Hæc enim uero nihil aliud, niſi animam eſſe rationalem declarant, imperãtem corpori.

Anima iuriſdictio in ſenſus.

Non enim corpus ad id natum eſt, vt equitet, ſed vt ab alio inequitetur ac ducatur, vt neque eqous ſeipſum ſubiugat, ſed à Domino ſuo adigitur.

Simile.

Quapropter leges ſunt hominibus conſtitutæ, vt quæ bona ſunt, agant, ac mala auerſentur. Irrationabilibus contra animantibus in cogitationem mala non veniunt, nec vlla cenſura diiudicantur, vt quæ rationis, intellectuſque expertia ſint. Eſſe igitur animam rationalem in hominibus, ſuperioribus dictis ſatis demonſtratũ arbitror.

Immortalitatis animæ probatio.

Quòd autem immortalis ſit anima, id quoque neceſſarium eſt cognoſcere ex doctrina Eccleſiaſtica, quò conuinci poſſit, idola eſſe tollenda. Fiet autẽ iſtius rei cognitio propior, & quaſi ſub manum, ex corporis intelligentia eiuſque cum anima diuerſitate. Si enim animam aliam eſſe à corpore, ratio demonſtrauit, corpoſque ex natura mortale eſt: neceſſum eſt animã immortalem eſſe, eò quòd corpori ſimilitudine non reſpondeat. Rurſus ſi anima corpus mouet, vt demonſtratum eſt, nec ab alio mouetur: conſequens eſt, ipſam à ſe moueri, & poſtquam corpus terræ inhumatum eſt, ipſam rurſus à ſeipſa mooeri. Non enim anima eſt quæ moritur, ſed ob eius diſceſſum, corpus moritur. Si igitur illa à corpore moueretur, conſequens eſſet, diſcedente motore, ipſam mori. Quòd ſi anima mouet corpus, multò magis neceſſum eſt, ſibi ſeipſam motricem eſſe: & quia à ſe mouetur, neceſſarium eſt, eam poſt mortem corporis viuere ac ſuperſtitem eſſe. Motus enim animæ nihil aliud eſt, quàm vita ipſius, vt omnino corpus viuere dicitur, quum mouetur, tumque in morte eſſe, quum à motu conquieſcit. Id verò ex eius in corpore ipſo actu & facultate manifeſtè conſpicias. Quum enim corpus ingreſſa eſt & ei colligata, non ad corporis exiguitatem contrahitur aut modificatur, ſed ſæpè corpore in lecto iacente ſine omni motu ac veluti in morte quieſcente, ipſa ſuis viribus excubat, transgrediturque corporis conditionem, & tanquam peregrè ab eo diſcedens, manens tamen interim in corpore, quæ ſupra terram ſunt, imaginatur & ſpectat: ſæpè quoque extra terrena corpora Sanctis, & Angelis obuiam tendit, & ad eos pertingit, mentis ſua puritate freta: qui fieri poterit, vt eadem non multò magis abſoluta à corpore (quum ille, qui eam ita copulauit Deus, voluerit) habeat liquidiorem immortalitatis cognitionem? Si enim antea colligata corpori, extrariam à corpore vitam viuebat, multò magis futurum eſt, vt à morte corporis ſuperſtitem habeat vitam, quæ in ea nunquam deſitura eſt, idque eius opera, qui eam ita condidit Deus per ſuum Verbum

Anima ſemper mouetur etiã corpore dormiente vel mortuo.

A Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Ideò enim & immortalia & ſempiterna ratiocinatur & intelligit, quia & ipſa quoque immortalis eſt. Nam vt corpus mortale, mortalia ſuis ſenſibus contemplatur: ita quoque immortalia contemplantem cogitantemq; animam, neceſſum eſt & ipſam immortalẽ eſſe & perpetuò viuere, quippe quam immortalitatis cognitiones contemplationeſque in ipſa reſidentes nunquam deſtituant, ac veluti incentiua quædam, ac fomenta ei ſecuritatem certitudinemque immortalitatis concilient.

Simile.

Ideò certè diuinæ contemplationis vim intelligentiamque poſſidet, ipſaque ſibiipſi vt via ac methodus quædam, non aliunde, ſed e ſeipſa Verbi diuini ſcientiam apprehenſionemque haurit, ac percipit.

Anima ex ſeipſa haurit ſcientiã Dei.

Dicimus igitur (vt antea dictum fuit) quod quemadmodum Deo B abdicato inanimata colunt, ita quoque ſe animam rationalem non habere arbitrantes, eam inde mercedem ſuæ veſaniæ referunt, vt in claſſe pecudum habendi videantur, illi ergo veluti inanimes, & in inanimatis numinis dignitatem ſtatuẽtes, digni ſunt miſeratione, & quos cupias apprehenſa manu in vitam deducere. Alioqui ſeſe mentem animamque habere cenſent, & de poſſeſſione rationis ſuperbiunt, quod quidem iure faciunt, cur tanquam impotes mentis & rationis, ſine ratione impetus ſuos capiũt, & cur quæ ſapere oportet, non ſapiunt, ſed ſe Deo præſtantiores faciunt ipſi enim immortalem animam habentes, quam non vident, Deum rebus quæ videntur, & immortalia ſunt, aſſimilant, aut cur non quemadmodum à Deo abſceſſerunt, ita ad Deum ſe referunt? Poſſunt enim ſicuti mente auerſi alienatique ſunt à C Deo, dum quæ non ſunt, pro numinibus fingunt: ita intellectu animi ſeſe euehere, & iterum conuerti ad Deum.

Idololatræ ſe Deo præſtantiores faciunt.

Reuerti autem poſſunt, ſi ſordes omnis concupiſcentiæ, quas induerunt, abiiciant, ac eò vſque ſe eleuant, donec omne quod alienum animæ inhæſerit, exoant, eam ſolemque ita (vt nata eſt) præſtent, vt in ea Patris Verbum rationemque (ad cuius ſimilitudinem ab initio conditi ſunt) ſpeculari poſſint. Ad imaginem enim Dei creatus eſt homo, & ad eius ſimilitudinem genitus, vt docet ſacra ſcriptura, ſub perſona Dei ita loquens: *Faciamus hominem ſecundũ imaginem noſtram.* Vnde, quum omnem affuſam peccati maculam exterſerit, & nihil niſi exemplar, quod ad imaginem Dei conditum eſt, purum ſeruauerit; meritò iam tum in eo, vtpote in ſplendorem redacto, quaſi in ſpeculo contemplatur imaginem Dei, Verbum ſcilicet ſiue rationem, viciſſimque in ipſo Verbo Patrem (cuius D Saluator imago eſt) animo concipit & cogitat.

Gene. 1.

Quòd ſi animæ magiſterium non ſufficit, ob ea quæ aliunde mentem obſcurant, impediuntque, quò minus meliora conſpiciat, eſt tamen illi facultas ex iis quæ apparent, Dei cognitionem addiſcere, rerum natura veluti literis per ordinem & harmoniam Dominum ſuum conditoremque indicãte, & altiſſima voce proteſtante. Bonus enim quum ſit Deus, & hominum amans, curatorque animarum quas condidit, ſed tamen inuiſibilis, & incomprehenſibilis natura, & altior omnibus rebus creatis, vt homo in eo cognoſcendo, fruſtra laboraret, eò quòd ipſe ex non ente ad eſſentiam prodierit, ille autem creatus non ſit, ideò rerum naturam ita ratione inſtruxit, vt quamuis per naturam ſit inuiſibilis, ex operibus tamen cognoſci poſſit. Sæpè enim ex operibus cognoſcitur artifex,

Creatura ſuum creatorẽ indicat.

Digitized by Google

etiamſi in oculis non ſit. Quemadmodum referunt de ſtatuario Phidia, quem ſua opera ex commenſione, & proportione partium inter ſe, etiam abſentem, extraque contuitum poſitum repræſentarint: ita quoque ex mundi ordine eius opifex, & conditor Deus intelligendus eſt, tametſi corporeis oculis ſpectari nequeat. Non enim abuſus eſt ſua inuiſibili natura Deus (ne quis hoc cauſificetur) nec ſe ignotum hominibus prorſus reliquit: ſed (vt dixi) ita inſtruxit rerum naturam, vt ipſe tametſi natura eſſet inuiſibilis, tamen ex operibus ſuis cognoſceretur. Neque quod loquor, à me profectum eſt, ſed ab hominibus rerum diuinarum peritis accepi, quorum vnus eſt Paulus, Romanis ita ſcribens: *Inuiſibilia eius ex creatione mundi ipſis operibus intellecta perſpiciuntur.* Et Lycaonibus ingenuè loquens, hæc verba pronunciat: *Et nos homines ſumus iiſdem malis vobiſcum obnoxij, Euangelizantes vobis, vt à vanis conuertamini ad Deum viuum, qui fecit cœlum & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt, qui ſuperioribus ſæculis permiſit omnes generationes ſuis viis incedere: quanquam ſeipſum inteſtatum incognitúmque non reliquit, dum benefacit, cœlitus nobis pluuias donans, & tempeſtates fœcundas implens alimonia & lætitia corda noſtra.* Quis enim cæleſtem ambitum, curſum ſolis & lunæ, aliarúmque ſtellarum ſitus, rationeſque actas in orbem, contrarias quidem & diuerſas, ſed tamen in diuerſitate illa æqualiter ordinem ſuum ſeruantes, non ſecum ratiocinetur, illa non à ſeipſis creata eſſe, ſed alium eſſe earum rerum conditorem, gubernatorémque? Quis item ſolem conſpiciens diurno tempore exorientem, lunam verò noctu apparentem, & occidentem indemutabili lege pro certo numero dierum incrementa & decrementa ſumere, ex ſyderibus alia diſcurrere, ac multipliciter curſus ſuos euariare, alia verò citra vagationem certo modo procedere: non animo colligat, omnino eſſe aliquem opificem, qui iſta gubernet? Quis item cernens contrarias inter ſe naturas, coaptatas tamen eſſe, & concordem harmoniam tenere: veluti quis videns ignem frigido, & ſiccum humido commixtum eſſe, atque hæc ſibi inuicem non reſiſtere, ſed vnum quaſi ex vno corpus abſoluere: non ſecum cogitet, foris & ſeorſim eſſe eum ab iſtis, qui iſta ad hunc modum coniunxerit? Quis oculis viciſſim animaduertens, hyemem concedentem veri, ver æſtati, æſtatem autumno, eaq́ue inter ſe contraria: cùm aliud infrigidet, aliud feruefaciat, aliud foueat, aliud corrumpat, omnia tamen iſta æqualem innoxiumq́ue vſum hominibus conficere: non conſideret, eſſe aliquem iſtis præſtantiorem, qui omnibus æqualitatem præbeat, omniaq́ue gubernet, quanquam ſub oculos noſtros non veniat? Quis ſpectans in aëre nubes ferri, & in nubibus pondus aquarum colligatum, non cognitionem concipiat de eo, qui eas res colligauit, cuiuſq́ue iuſſu hæc omnia fiunt? aut quis conſiderans ipſam terram natura grauiſſimam in aqua ſtabiliri: immotamq́ue conſiſtere in re ſuapte natura agitabili: non ſecum expendat eſſe aliquem, qui hæc ita diſpoſuerit & fecerit, Deum? Quis rurſus videns ſuis temporibus terræ fœcunditatem: ac pluuias cæleſtes, amnium affluxus, fontium ſcatutigines, animalium ex diuerſis ſexibus fœturas: eaq́ue non ſemper, ſed certis temporum vicibus fieri. In ſumma quis animaduerſo, in diſſimilibus, contrariiſq́ue parem ſimilemq́ue ordinem ex illis conflari, non animo ratiocinetur, vnam eſſe vim potentiamq́ue, quæ iſta diſpenſet, & gubernet? pro cuius arbitrio, omnia ita rite in eo ſtatu perſeuerant? Ipſa enim per ſe nunquam vel conſtiterint, vel apparuerint, ob mutuam, quæ in illis eſt, naturæ diſcordiam. Aqua enim per ſe grauis eſt, & deorſum fluit: nubes contra leues, & ex eo numero rerum quæ agiles ſunt, ſurſumq́ue feruntur, nihilominus tamen aquam cernimus, quæ ponderoſior eſt, in nubibus per aërem circumferri. Ac rurſus terram omnium grauiſſimam eſſe, rurſus verò aquam hac leuiorem, tamen grauius à leuiori portari, nec ſubſidere, ſed terram immobilem conſiſtere. Maſculus item non idem eſt quod fœmina, tamen in vnum conciliantur, vnaque ab ambobus ſimilis animantis procreatio conficitur. Et vt compendio dicam, frigidum calido infeſtum eſt, humidum ſicco repugnat, ob id tamen poſtquam cõuenerint nihilo magis inter ſeſe ſeditionibus laborant, ſed ex concordia vnum corpus & rerũ omnium procreationem conſtituunt. Non igitur pugnantia & contraria ex ipſa natura in vnum coaleſcerent, niſi præſtantior aliquis eſſet, & Dominus, qui ea coniungeret, cui & ipſa elementa, tanquam ſerui Domino ſuo obſequentes, cedunt, & obtemperant. Non enim ſingula ad ſuam ipſorum naturam reſpectantia, cum aliis depugnant, ſed eum, qui eos ita coagmentauit, Dominum agnoſcentia concordiam inter ſe fouent: & naturaliter quidem inter ſe contraria, gubernatoris tamen voluntate, in amicitiam conciliantur. Quandoquidem niſi potentioris alicuius iuſſu, in vnum omnia temperatè coaptarentur, quomodo grauia leuibus, ſicca humidis, rotunda directis, ignis frigido, aut denique mare telluri, ſol lunæ, aſtra cælo, aër nubibus, vel miſceretur vel coiret? quum vnumquodque diſſimilem naturam cum altero ſortiatur? Magna enim ſeditio fieret inter illa, quum iſta incenderent, illa frigefacerent, grauia deorſum, leuia cõtra ſurſum contenderent, ſol illuſtraret, aër obſcuraret. Quin & ſtellæ inter ſe ſeditionem agitarent eò quòd aliæ ſuperiorem, aliæ inferiorem ſitum haberent, imò verùm ne nox quidem diei concederet, ſed ſuum locum retinens, cum eo diſſidio pugnaq́ue decertaret. Quæ ſi fierent, reliquum eſſet, vt non mundum, hoc eſt digeſtum quid, ſed confuſionem: non ordinem, ſed diſturbationem: non ſtabile quid, ſed inſtabilitatem: non conuenientiam, ſed diſconuenientiam videremus. Singulorum enim diſcordia & pugna, aut omnia prorſus tollerentur, aut ſola (quæ victoria præualerent) ſupereſſent. Et id quoque vniuerſitatis indigeſtionẽ commonſtraret, quum id quod ſolum vnumq́ue relinqueretur, ab aliorum vſibus ſpoliatum, vniuerſitatem rerum inconcinnam efficeret. Veluti ſi ſolus pes, aut ſola manus reſidua, ſi fieri nequit, vt ſeruetur incolumis corporis forma. Nam qualis (quæſo) mundus eſſet, ſi tantummodo ſol appareret, aut luna duntaxat circũferretur, aut nox ſola, aut dies perpetuus exiſteret? Qualis rurſus harmonia, ſi tantummodo cælum ſit ſine vllis ſtellis, aut ſtellæ ſine cælo: Quid vtile, ſi ſolum mare in rerum natura inueniretur, aut terra ſine aquis aliiſq́ue naturæ partibus iaceret? Quomodo aut homo, aut vllum omnino in terris animal produiſſet, elementis inter ſe ſeditione ſæuientibus, & vno duntaxat prædominante, neque tamen eo ipſo ad cor-

poris

Marginal notes: Rom. 1. — Act. 14. — *Aſtrorũ motus à Deo.* — *Qualitates contrarias cocordes fieri à Deo.* — *De operũ extra leges natura.* — *Gubernatore indiget mundus.* — *Abſurda quædã.*

pnris conſtitutionem ſaris efficaci? Non enim ex ſolis calidis, aut ex ſolis frigidis, aut ſolis humidis aut ſiccis, aliquid omnino componitur, ita enim omnia omnino incompoſita, inordinataque eſſent: ſed neque idipſum, quod prædominarurum cæteris videretur, conſiſtere per ſe ſine aliorum adminiculo poſſet, ſiquidem ideò omnia etiamnum conſiſtunt, quia non inordinatio, ſed ordo eſt in omnibus: neque diſconuenientia, ſed conuenientia: neque rudis indigeſtio, ſed mundus (qui nihil aliud eſt, niſi congruens vndecumque diſpoſitio.) Neceſſum eſt igitur reputare atque cognoſcere eum Dominum, qui iſta in vnum coëgit, & concentum iſtum, congruentiamque iniunxit, qui tametſi oculis non conſpiciatur, ab ordine tamen congruentiaque rerum diſſidentium, eum intelligere poſſumus iſtorum omnium principem, ducem & regem eſſe.

Deus rex & dux rationis erat.

B

Simile.

Vt enim ſi videas ciuitatem ex multis variiſq; hominibus conſtantem, paruis, magnis, opulentis, pauperibus, ſenibus, iunioribus, maribus, fœminis, bono ordine, rectaque diſciplina coli: eoſque qui ibi degunt, tametſi diuerſos inter ſe, animo tamen conſentire: neque opulentiores contra pauperes, neque magnos contra paruos, neque iuuenes contra ſenes inſorgere, ſed omnes æqualitate iuris pacem rueri: ſi hæc inſpiciamus, fieri nequit, quin in mentem veniat, principis inibi præſentia hanc cõcordiam foueri, tametſi ille in conſpectum nõ prodeat, quum immodeſtia pro ſigno habeatur, ſine capite Rempublicam eſſe; ordo autem contra principis curam moderationemque demonſtret.

Simile.

Vt enim quum in corpore membrorum inter ſe congruentiam videmus, neque oculos cum auribus pugnare, neque manus contra pedes ſeditionem mouere, ſed vnumquodque proprium perficit negotium abſque ſeditione: prorſus ex illo ipſo intelligimus, eſſe animam in corpore, quæ iſta ad iſtum modum temperet ac regat, etiam ſi illa oculis non pateat: Ita quoque vniuerſitatis iſtius ordine & harmonia, neceſſe eſt, vt animaduertemus, omnium iſtorum principem eſſe Deum, eumque vnum, & non plures.

Harmonia mũdi vnum ducẽ & rectorem declarat.

Nam ille diſpoſitionis ordo, & rerum omnium conſentiens harmonia, nõ multos, ſed vnum ſibi ducem principemque eſſe declarat, nimirum Verbum Dei. Non enim, ſi plures eſſent rerum naturæ principes, ſeruaretur eiuſmodi vniuerſitatis ordo, ſed omnia confuſa & inordinata forent propter multos iſtos: cùm vnuſquiſque omnia ad ſuũ arbitrium traheret: & cum alieno depugnaret. Vt enim diximus multitudinem numinum, nullitatem eſſe numinum: ita quoque neceſſum eſt, multitudinem principum id efficere, vt nullus eſſe princeps videatur (cùm enim quiſque alterius regnum tollebat, nullus reliquus conſpiciebatur princeps) ſed inter regnum potius ſine capite erat. Vbi autẽ princeps non eſt, ibi prorſus diſturbatio naſcitur. E diuerſo, in multis iiſque diuerſis ordinis & concordiæ obſeruantia vnum quoque moderatorem oſtẽdit. Vt ſi quis è longinquo cytharam audiat, ex multis & diuerſis neruis compoſitam, & ex iis concentus harmoniam admiretur, quòd non ſolùm grauis ſuum ſonum abſoluit, neque ſolus acutus, neque ſolus medius, ſed omnes pariter pari modo inter ſe conſonant, planè ex eo intellexerit, non à ſeipſa cytharã moueri, aut à pluribus pulſari, ſed vnum eſſe Muſicum, qui vniuſcuiuſque nerui vocem ex arte ad concentum harmoniæ miſceat, etiam ſi illum non contueatur: ita quoque ex

A conſona vbique & concinna mundi diſpoſitione nec ſuperioribus contra inferiora, neque inferioribus contra ſuperiora inſurgentibus, ſed omnibus in commune vnum ordinem conficientibus, conſequens eſt, vt non plures naturæ principes & reges, ſed vnum intelligamus, ſua luce omnia illuſtrantem & mouentem. Non enim plures eſſe mundi principes & conditores ſuſpicari licet, ſed pro religione perfecta ac veraci vnus tantummodò rerum natura hoc ipſum declarante credendus eſt. Nam certum illud eſt iudicium, vnum eſſe iſtius vniuerſitatis autorem, quòd non multiplex, ſed vnus perpetuò mundus exiſtat.

Simile.

Oporteret etenim, ſi plures eſſent principes, plures quoque & diuerſos eſſe mundos. Siquidem par non eſt, vt plures vnum mundum ædificent, aut vnum à multis ædificari propter abſurda, quæ ſe inde oſtenderent: primùm quidem quòd ſi à multis fabricatus eſſet hic mundus, imbecilles fuiſſe eius fabros, arbitrandum foret, eo quòd multorum opera ad vnum opus requiſita eſſent. Et ex eo quoque argumentum colligeretur minimè vulgare imperfectæ vniuſcuiuſque ad faciendum ſciẽtiæ. Nam ſi vnus idoneus fuiſſet, non plures aliorum defectum, quaſi ſuccenturiari, adimpleuiſſent.

D.º vn.º quomodo.

In Deo autem, dicere aliquid eſſe minùs integrum aut perfectum, non ſolùm impium, ſed pluſquam nefarium eſt. Quippe neque artificem inter homines abſolutum dixeris, ſed imbecillem, ſi non ſolus, ſed cum multis vnum opus expediat. Porrò ridicula res fuerit, ſi ſinguli, quia per ſe minùs poterant in commune, operas ſuas laboreſque conſociaſſe dicas. C Sic ob ambitionem quiſque induſtriam ſuam adhibere voluerit, ne in ſuſpicionem imbecillitatis veniret, ambitioſam æmulationem in numinibus conſtitues, rem omnium longè abſurdiſſimam. Quòd ſi vnuſquiſque ſatis idoneus fuit ad vniuerſitatis iſtius architecturam, quis vſus in multis? quum vnius vis ad omnia ſufficiat. Impium certè pariter & abſurdum videretur vnum opus eſſe, plures autem & diuerſi operatores, quum phyſicæ rationis ſit, vnum & ſingulare ſi perfectũ ſit, multiplicato excellẽtius eſſe.

Mundus à multis non eſt creatus quomodo.

Id quoque ſciendum: quòd ſi mundus à multis creatus eſſet, multiplices quoque motus haberet, & ſibi ipſi diſſimiles. Quippe qui ad ſingulos autores reſpiciens: diuerſas quoque & diſſimiles obiret motiones. In ipſa autem diſſimilitudine (vt dictum eſt antea) denuo reſurgeret inordinatio, perturbatioque vniuerſitatis. D Quandoquidem ne nauis quidem à multis gubernata rectè curſum tenuerit, niſi vnus gubernator clauum in manus ſumat: neque cythara, ſi à multis pulſetur, concentum edet, niſi illam artifex vnus plectro feriat. Quapropter, quum vna ſit rerum natura, vnus mundus eiuſque vnus ordo: vnum illius intelligere debemus, & regem, & opificem Dominum noſtrum. Ideò enim ipſe opifex vnum (in vniuerſum) mundum condidit, ne de multorum numero multi etiam opifices exiſtimarentur, ſed ex vno opere, vnus quoque illius autor crederetur.

Vnius mundi vnus creator & rector.

Verùm, non quia vnus eſt conditor, ideò quoque neceſſum eſt, vt vnus ſit mundus. Poterat enim & alios mundos conſtruere Deus: ſed quia vnus eſt mundus creatus, neceſſe eſt creatorem eius vnum credere. Cæterùm, quis ille ſit (nam id quoque in primis neceſſarium) iam declatur, ne ſi quis hac in parte erret, alio credito numine

criminibus inceſſam & exagitem, cùm ipſæ res ſuum ex ſe odium vltrò habeant, erroreſque eius ſuperſtitionis prodant. Qua de cauſa magnopere eorum miſerearis, qui ita ſeducuntur, quippe qui quum indolcant vxoris pudicitiæ adulterum ſuperuenire, magiſtros tamen adulteriorum noo verentur in deos referre, & quum ipſi abſtineant à ſororum concubitu, eos tamen, qui hoc ſcelete cõtaminati ſunt, adorare: fateri rem flagitioſam eſſe ſtuprare pueros, famoſos tamen iſtiuſmodi fœditate, ſacris & altaribus colere, interdicta legibus, citra pudorem ſuis numinibus adſcribere: ſupplicéſque ante ligna procumbere, nec videre interim, res ſimiles ac prorſus eiuſdem generis ſuis ſeſe pedibus calcare, & pro fomentis ignium vſurpare, quum tamen partes earum rerum, numina appellent. Et quæ paulò ante in vſu communi habuere, ea per vecordiam (qoum exculpta ſunt) colenda arbitrãtur, nihil omnino, neque oculis, neque mẽte vtentes, quippe qui non deos; ſed artem cælatoris adorent. Quandiu enim impolitus eſt lapis, & rudis materia: tamdiu iſtiuſmodi res pedibus calcant, iiſque ad miniſteria ſua, & ſubinde viliſſima abutuntur. Cæterùm vbi artifex ſuæ ſcientiæ modulos proportioneſque impreſſit, & in ſpeciem vel viri, vel mulieris effigurauerit, aguntur gratiæ artifici, ac iam deinde pro numinibus adorant, quos precio à ſculptore redemerunt. Non infrequens quoque eſt, vt ipſe ſtatuarius, quaſi oblitus quid ipſe elaborauerit: ſuis operibus preces affundat, & quæ paulò ante obradebat & concidebat, ea poſt artem inditam deos appellet. Atqui conueniret (ſiquidem iſta admiranda ſunt) artificis ingenium potiùs approbari, & non quæ ab ipſo figurata ſunt, figuratori anteponi. Non enim materia artem, ſed ars materiam iſto ornatu inſtruxit, ac deificauit. Multò igitur æquius erat, ipſum artificem ab iis adorari, quàm ea, quæ ab illo fabrefacta ſunt, præſertim quum prior ſit ætate diis à ſe fabrefactis, illáque pro ipſius arbitrio, ſpeciem ſuam acceperint. Nunc contra, reiecta æquitate, & ſcientiam, & artem vilipendentes, ea quæ per artem & ſcientiam facta ſunt, cæremoniis diuinis proſequuntur, & homine iſtorum conditore extincto, ea quæ ab ipſo condita ſunt, vt immortalia venerantur, quæ niſi noſtra quotidiana cura ſeruarentur, planè eum tempore (quæ ipſorum natura eſt) in nihilum abirent. Qui (quæſo) eorum non miſerearis, idque vel ea de cauſa, quòd ipſi viſu præditi, ea quæ non vident, adoranda exiſtiment, & audientes quæ non audiunt, precibus ſolicitent? Et anima rationéque per naturam (vt homines) inſtructi, ea quæ ne ſemel quidem mouentur, ſed inanimata ſunt, vt deos ſalutent, & quòd ſummæ admirationis, quos ipſi ſub ſua poteſtate habent, iis veluti dominis inſeruiant? Verùm ne temerè (quæſo) iſta à me aut falsò obiectari credas, quum fidem tibi etiam ipſis oculis tuis facere poſſis, ſæpè in iſtiuſmodi ſpectacula occurſantibus, quippe quæ vbique obuia & expoſita ſint. Sed tamen grauius teſtimonium de iſtis rebus penes ſacram ſcripturam reperias, quæ ab initio iam antea iſtarum rerum mentionem fecit, idque ſub his verbis: *Idola gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt: aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt: manus habent, & non palpabunt: pedes habent, & non ambulabunt, non clamabunt in*

Idololatra non deos sed cælatoris artem adorant.

Ars hominis lignum aut aliã materiã deificat quod est absurdũ.

Psal. 113. 12.

A *gutture suo. Similes illis fiant, qui faciunt ea.* Neque prophetica expoſtulatio ab illorum vituperatione abſtinuit, dicente ſpiritu, *Pudefiant, qui finxere Deũ, & sculpũt omnia vana. Et omnes vnde orti sunt, emarcuerunt: & surdi ab hominibus. Congregentur omnes & consistant simul, quoniam faber ferrum suum acuit, & ascia elaborauit, illud & ad regulam moderatus est, ac statuit brachio roboris sui: Et esuriet, & infirmabitur, & nequaquam bibet aquam. Lignum enim faber vbi delegit, libramento illud & glutino constituit, & rubricauit, indiditq; ei formam viri, & pulchritudinem hominis, collocauit illud domi, quod è sylua exciderat, quod plantauerat dominus, & quod pluuia in sublime produxerat, vt esset hominibus in alimentum ignis, indéque desumpsit vnde sese calefaceret, & succendentes panes ex eo coxerunt, residuum autem in deos deformarunt,* B *illósque adorauerunt, cuius dimidium igne combussit, alteróque dimidio carnes assatas comedit, & repletus est. Et calefactus, inquit, dulciter mihi accidit quia incalui, & ignem conspexi: reliquias tamen eius his verbis adorant: Eripe me, quia Deus meus es tu. Non didicerunt, vt sentirent se obtutu esse hebetiores, quàm vt videant oculis suis, aut animo intelligant. Et non cogitauit in corde suo, neque sensibus percepit, quòd illud adoratur, cuius dimidium combusserit igne, & in carbonibus eius decoxerit panes, & assatas inde carnes depastus sit, & residuum eius ligni, in abominationem conuerterit. Scitote cinerem esse mentem illorum neminémque posse eorum animam eripere: videte, & ne dixeritis, mendacium esse in manibus meis.* Quomodo igitur iſti non impij ab omnibus habeantur, qui tantæ impietatis à ſacris literis accuſantur? aut qui non ſint miſerè ſuper- C ſtitioſi, qui ita apertè inanimata pro veris rebus adorare conuincuotur? Quænam illis ſpes: aut quid veniæ ſibi ſperare poterant, qui in brutis immobilibuſque fiduciam ſuam collocant, eáque pro vero Deo venerantur? Vtinam, vtinam ſine ſpecie vlla artifex illis numina conformaſſet, ita eoim fieret, vt non tam euidens ſuæ aduerſus ſe ſtoliditatis documentum oſtenderent. Tum enim ſi ſigoa, notáſque ſenſuum oon haberent, quales ſunt oculi, nares, aures, manus, os, ipſis interim immobilibus, & ſine vſu ſenſuum, ſenſibiliúmque perceptione ſimpliciorum animos fallere potuiſſent vt idola ſentire putarent. Nunc contra habent, & ooo habent: ſtant, & non ſtant: ſedent, & non ſedent: nullam enim vim iſtiuſmodi actionum poſſident, ſed in eo ſtatu quo voluit artifex, D permanent, diuinitatis ſuæ argumentum nullum de ſeſe exhibentes, inanimati prorſus, ſolùm hominis arte cooſiſtendi ſpeciem habere videntur. Vtinam iſti falſorum deorum præcones & vates (de poëtis loquor & hiſtoriographis) ſimpliciter eos deos eſſe, in ſcripta retuliſſent ſine illorum actis: vnde facilè conuinci poſſunt, quàm & dij non ſint, & quàm turpi diſciplina morum ſint vſi. Potuiſſent enim ſolo diuinitatis titulo, veritatem interuertere, vulgúſque multò meliùs à fide rerum ſeducere. Nunc autem dum amores, ſalacitatéſque Iouis, aliorúmque in maſculos ſtupra, & zelotypias ob fœminarum voluptatem, metúſque item & pauores, aliáque vitia recenſent, nihil aliud, quàm ſeipſos denique produnt, non ſolùm non de numinibus, aut de caſtis quidem hominibus verba facere, ſed de turpibus loogéq; ab honeſtate ſemotis fabulas

Impij superstitiosi.

Idola sensibus carent.

Actione carent idola.

Præcones falsorum deorum errauerũt quomodo. Idolorũ præcones à suo scopo delapsi.

fabulas referre. Verùm hîc fortaſſe ſuperſtitioſi, ad indolem moremq́ue poëtarum defugient, affirmabuntq́ue hunc peculiarem eſſe poëtarum ſtylum, vt ea, quæ non ſunt, effingant, mentianturq́ue ad voluptatem audientium, eamq́ue rem de diis fabulandi occaſionem dediſſe. At iſtiuſmodi cauſſificatio, maximè omnium vana eſſe demonſtrabitur, idq́ue ex ipſorum de diis ſuis opinione, atque item ex aliis rebus, quas in vulgus edunt. Si enim quæ poëtæ ſcribunt, figmenta ſunt, & pro falſis habenda, falſa quoque fuerint nomina Iouis, Saturni, Iunonis, cæterorumq́ue deorum. Forſitan enim, vt ipſi dicunt, nomina iſta fictitia ſunt, nec exiſtit prorſus vllus Iuppiter, aut Saturnus, aut Mars, ſed eos fingi à poëtis, quaſi qui ſint, quò imponatur auditoribus. Probè, ſed ſi fingunt poëtæ ea quæ non ſunt, qui fit, vt eos, tanquam re vera ſint, adorent? An hîc forſitan replicabunt, non nomina quidem iſta falſa eſſe, ſed facta, quæ poëtæ iſtarum perſonarum nominibus falſò addiderunt? Sed hoc nihilo firmius ad excuſationem: ſi enim in factis mendaces ſunt, in nominibus quoque eorum mendaces fuerint, à quibus iſtiuſmodi res geſtas eſſe volunt. Aut ſi veri ſunt in aſſignandis nominibus, veri quoque neceſſariò futuri ſunt in factis enarrandis. Alioqui qui iſta fabulati ſunt ſi eos re vera deos crediſſent, paria certè & quæ diis congruerent, non autem humanos affectus illis attemperaſſent. Vt nunquam quiſpiam officium ignis, aquæ attribuerit, quum ille inflammet, iſta frigidam naturam in ſe poſſideat. Quòd ſi acta iſta digna & congrua ſunt Deo, Dei quoque fuerint horum actores: ſin autem hominibus conueniunt, atque adeò hominibus neutiquam honeſtis, qualia ſunt adulteria, aliaq́ue facinora, quæ iam recenſuimus, homines profectò ſunt, & non dij, qui talia fecerunt. Acta enim perſonis rebuſq́ue reſpondere neceſſe eſt, vt quis auctor fecerit, ex opere ipſius conteſtatum reddatur: & ex auctore, viciſſim quale ſit opus, agnoſcatur. Vt enim ſi quis de aqua, & igne diſceptet, eorumq́ue vires alleget, nunquam dixerit aquam comburere, ignem refrigerare: aut ſi quis de ſole & terra mentionem faciat, nunquam affirmarit terram illuſtrare, ſolem herbas, frugeſq́ue progerminare: nam tale quid ſi diceret, omnem ſtoliditatem exuperaret. Ita quoque nunquam ſcriptores illi, & præcipuè omnium excellentiſſimus poëta, ſi certum habuiſſent, Iouem cæteroſq́ue id genus deus eſſe, nunquam iſtiuſmodi acta iis attribuiſſent, vnde ipſos non deos, ſed homines eſſe proderent, & homines nequaquam graues. Quòd ſi eos poëticè fabulatos dicas, & falſa confinxiſſe (vt tua mendacia de illis recipiamus) quur non & de fortitudine heroum mentiti ſunt? & pro fortitudine, imbecillitatem: pro imbecillitate, fortitudinem affinxerunt? Congruum enim erat, vt quemadmodum in Ioue,

Simile.

& Iunone: ita quoque in Achille, ignauiam admentirentur, Therſitæ vires miraculis celebrarent, Vlyſſis hebetudinem conuitiis exagitarent, Neſtoris deliria confingerent, Diomedis & Hectoris muliebria ſtudia, Hecubæ fortia facta deſcriberent. Quia in omnibus videlicet (vt ipſi aiunt) recipiundum eſt poëtas fingere, & mendaciis vti. Nunc contra, illi qui in hominibus deſcribendis veritatem tuentur, falſa de diis ſci-

A licet non verentur tradere: Quin & hoc aliquis eorum dixerit, eos de deorum ſalacitatibus falſa ſcribere, in laudibus tamen (quum Iouem patrem deorum, ſupremumq́ue ac olympium, & cæli regnatorem dicunt) nihil confingere, ſed veraces eſſe.

Hiſtorici falſa de diis aſſerunt.

Atqui non egò ſolus, ſed quiuis oſtenderit, hanc rationem contra illos facere. Rurſus enim, primis illis demonſtrationibus veritas ſeſe manifeſtò prodet, quum facta illos homines fuiſſe coarguant: laudes verò humanam naturam tranſcendant.

Acta homines, laudes deos efficiunt.

Vtrumque iſtorum à ſeipſo diſcrepat: Non enim proprium eſt cælicolis talia facere: neque eos qui talia faciunt, cælicolas eſſe, ſuſpicari poteris. Quid igitur inde colligas? niſi laudes vanas & aſſentatorias eſſe: facta verò aduerſus eos verè eſſe pronunciata: Idq́ue

Deorum laudes vanæ, ſed facta eorum vera.

B verum eſſe ex communi omnium conſuetudine deprehendas: nemo enim qui aliquem laudandum ſuſcipit, ſtudia moreſq́ue eius vituperare ſolet, ſed potius contra, encomiis, euehere, vt laudum maieſtate, ſi qua in factis turpitudo lateat, deceptis auditoribus prætegatur.

Simile.

Quamobrem vbi quis in aliquo celebrando, non reperit in vita eius, animiq́ue dotibus, ob inſitam turpitudinem argumentum laudis, alias commendandi rationes init, aggerens ea, quæ illius conditionem tranſcendunt: ita quoque mirifici illorum poëtæ, verum extollere ob turpitudinem facinorum gentilitios iſtos deos, nomen illis, quod eſt ſupra humanam naturam, adaptauerunt, ſed parùm in eo prouidi fuere, quum ſublimibus illis vltrà humanam conditionem figmentis, non obſcurent eorum humana, ſed hu-

C manis ipſorum vitiis oſtendant, deorum titulum exiſtimationemq́ue illis non congruere. Ego certè arbitror, à nolentibus poëtis vitia deorum prolata eſſe: quia enim Dei incommunicabilem (vt inquit ſcriptura) appellationem & honorem, illis qui non dij, ſed homines mortales erant, attribuerunt, tantumq́ue nefas, in ſeſe admiſerunt, ideò veritas viciſſim ab iis expreſſit, vt vel nolentes putatitiorum deorum flagitia exponerent, quo omnibus poſteris pro argumento conſtaret, nõ eſſe eos deos, de quibus talia ſcripto proderentur.

Cur poëtæ eorum flagitia expoſuerunt.

Quid igitur ſuperſtitioſi reſpondeant? aut quo argumento vtentur, vt iſtos, de quibus loquimur, deos probent: ratio enim paulò ſuperiùs habita, homines eos fuiſſe oſtendit, eoſq́ue neutiquam ſanctos aut graues. Fortaſſis eò ſeſe recipient, vt magnificè iactent inuenta iſto-

Inuenta deorum quæ.

D rum, quibus humanæ neceſſitati multum vtilitatis contulerunt, ideoq́ue eos deos habitos, quòd vtiles fuiſſent: Iouem enim (vt fama eſt) plaſticen inueniſſe: Neptunum, gubernatoriam artem: Vulcanum, fabrilem: Mineruam, textoriam: Apollinem, muſicem: Dianam, venaticam: Iunonem veſtiendi rationem: Cererem, agriculturam: alioſq́ue item alia, vt ſcriptores referunt.

Iupiter plaſtes inuentor.

Rectè, ſed has aliaſq́ue conſimiles artes non iſtis ſolis vt authoribus, ſed communi hominum naturæ imputari, acceptaſq́ue ferri oportuit. Siquidem eas artes, dum fixis oculis naturam intuentur, deprehenderunt. Nam artem eſſe imitationem naturæ, vel vulgus deprædicat.

Ars quid.

Si igitur periti expertiq́ue euaſere earum diſciplinarum, quibus operam nauarunt, non ideò tamen eos deos credere neceſſum fuit, ſed homines potius. Non enim ex ipſis artes naturam ſuam capiunt,

ſed in artibus, ipſi naturam æmulati ſunt, nimirum homines, ac proinde naruraliter capaces ſcientiarum, vt ex hominis definitione patet. Quid miri igitur, ſi humano ingenio vſi, ſuamque in naturam teſpectantes, iſtiuſmodi ſcientiarum artificia excogitatinr? Quòd ſi ob inuenta artium operepræcium eſt, eos deos nuncupari, reſtat, vt item aliarum artium inuentores dij nuncupentut, ea nimirum ratione, qua illi digni ſunt viſi, qui in deorum numero haberentur. Literas autem iuuenerunt Phœnices: Poëſin heroicam, Homerus: Dialecticen, Zeno Eleates: Rhetoricen, Corax Syracuſius: apiaria emolumenta, Ariſteus: frumenti ſementem, Triptolemus: leges Lycurgus Spartanus, & Solon Athenienſis: literarum verò ſtructuras, numeros, menſuras & momenta, Palamedes excogitauit: alij item alia, vitæ vtilia prodiderunt, vt teſtes ſunt hiſtoriographi. Si igitut ſcientiæ deos faciunt, atque inde dij ſculptiles emerſerunt: neceſſum eſt, & eos, qui puſt iſtorum ætatem aliarum rerum autores ſeſe exhibuerunt, pro iſta ratione in deorum claſſes recenſeri. Quòd ſi diuinitaris opere precium in eo non locant, ſed pro hominibus eos habent: conſequens eſt & Ionem & Iunonem cæteroſque alios diuinitatis nomine ſpoliandos eſſe, credendumque homines fuiſſe: eoque magis credendum, quia nequaquam fuete graues aur ſancti, itaque vel ex ipſa ſtatuarum ſculptura nihil aliud quàm homines fuiſſe conuinciuntur. Quam enim aliam ipſis ſculptores indidere formam, quàm virorum & fœminarum rerumque adhuc inferiorum, nimitum brutorum animantium, auium cuiuſlibet generis, quadrupedum partim cicurum, partim indomitarum, reptilium, & quicquid vel terra vel mare aut vniuerſa aquatum natura producit. In feras enim indomitaſque libidines & affectus deiecti mortales, nihilque niſi voluptates & carnis concupiſcentias ub oculos ponentes, prout brutis illis rebus irrationabilibuſque mentem occuparant, ita in bruta pecuinaſque ſpecies imaginem numinis contulerunt, pro moltiplici diuerſitate ſuorum affectuum, numinum formas configurantes. Quadrupedum enim & teptilium ſimulachra apud illos reperiuntur, quemadmodum diuinæ & veræ religionis interpres ait: Euanuetunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt brutum cor eorum: dicentes ſe ſapienres, infatuati ſunt, & mutauerunt glotiam Dei incorruptibilis in ſimilitudinem imaginis hominis corruptibilis, & volucrum, quadrupedum & reptilium. Ideuque tradidit eos Deus in affectiones ignominiæ. Cùm enim priùs vitiaſſent animos voluptatum irrationabili immanitate (vt ſupe-riùs dixi) ad iſtiuſmodi numinum concipiendas ſpecies præcipitati ſunt, ſemelque ita lapſi & quaſi mancipati, vt à Deo auerſi ſint, perpetuò ibidem volutantur, & in rebus ratione carentibus, Dei qui patet eſt Rationis ſiue Verbi ſimilitudinem quæſieuerunt. Hîc quum malè audiunt Ethnicorum Philoſophi virique eruditi, non inficias eunt eas deorum ſpecies hominum & brutorum ſimulachra eſſe: ſed ideò id in vſu haberi, vt dij ſub iſtis imaginibus oracula promant & ſeſe oſtendant, alioqui eum qui inuiſibilis eſt, niſi per iſtiuſmodi ſimulachra & cæremonias cognoſci non poſſe. Alij portò quaſi maioti Phi-

Artium inuentio deos non facit.

Deorum imagines eos homines tantum fuiſſe declarant.

Rom. 1.

Philoſophorum rationes de deorũ ſculptilibus.

A loſophia inſtructi, ac proinde ſe altiora promere exiſtimantes, aiunt iſta inſtituta eſſe & effigiata ad euocationem aduentumque angelorum aliarumque poteſtarum conciliandam, vt quum illi ita ſe præſentes obtulerint & apparuerint, numinis notitiam mottales doceant: ac proinde iſtiuſmodi ſimulachra pro elementis literarum bumano generi eſſe, quæ dum legunt, Dei notitiam condiſcere poſſunt. Ita iſti fabulantur, non enim eſt vt eos theologicari dicas, minimè gentium. Quòd ſi quis hæc verba accuratiùs expendat: inueniet iſtorum non minùs quàm eorum (quos ſuperiùs conuici) upinionem eſſe falſam. Dixerit enim aliquis inſiſtens veritati examinandæ, quonam modo Deus per ſimulachra vel teſpondeat vel cognoſcatut: an per materiam ſtatuæ an per figuram? Quòd ſi per materiam: quis igitur vſos eſt figuræ? & cut antequam fingeretut non in omni materia ſeſe ſimpliciter repræſentauit? Fruſtra igitur templa iſti obmunierint, includentes neſcio quem lapidem aut lignum aut auri partem, quum vniuerſa terra iſtiuſmodi rebus exuberet. Sin aurem ſuperinducta forma in cauſa eſt, vt numen illic præſto ſit: quis vſus materiæ, ſiue illa aurea ſiue alterius generis ſit? qour non potius per vera & naturalia animantia (ad qoorum ſpeciem ſculptilia deformata ſunt) præſentia numinis ſentiatur? Ea enim opinio de Deo ſpecioſiot aliquanto & boneſtiot eſſet, ſi creditum foret per viua animantia tum rationalium tum irrationalium numen ſeſe præſens exhibere, non autem in rebus vitæ mutuſque expertibus eius aduentum expectari. C Mira igitur in hac parte ipſorum impietas, qui cùm vera natiuaque animantia quadrupedia, vulucria, teptilia deteſtentur & exhorreant, vel ob feritatem vel ob fœditatem: tamen horum ſpecies in lapidibus aut lignis aut auro deſcriptas deos eſſe volunt. Æquius erat ipſa viua potius coli quàm viuorum effigies in iſtis adorari. At fortaſſe horum nihil neque forma neque materia numinis præſentiam efficit, ſed operis duntaxat artificium Deum ad ſe elicit, cùm in eo ſit imitatio naturæ: eſto, ſed ſi ob artem ſculptile opus Deus ſua præſentia frequentat, quid opus eſt materia, quom ars ipſa in hominibus ſedem habeat? Si enim planè ob artem Deus ſe ſiſtit, ideoque ſculptilia vt dij coluntur, par erat homines iſtius artis adminiſtros adorari & diuino cultu affici, tum quia rationales ſunt, tum quia ipſam artem in animis continent. D Ad ſecundam illorum profundiorem ſcilicet reſponſionem etiam iſta quiſpiam nun incongruè dixerit: Si non ob Dei præſentiam iſta à vobis inſtituuntur, ô Gentiles, ſed vt Angeli ibi præſto ſint, quur ſtatuas, per quas poteſtates illas euocatis, maioris facitis quàm ipſas euocatas poteſtates? Cognoſcendi enim Dei cauſa ſculpentes has figuras (vt dicitis) ipſius Dei honorem vocabulumque ſculptilibus iniungitis, rem nequaquam piam deſignantes. Quum enim profiteamini Dei potentiam longè euehi vltra ſimulachrorum patuitatem, atque ideò vos non audere nomen euocare, ſed minores poteſtates: ipſi eas tranſilientes Dei nomen, cuius aduentus vobis formidini eſt, lignis & lapidibus implicatis: deoſque, ſimulachra (quum lapis & artificium nominari deberent) appellatis, & adorationibus proſequimini. Si igitur iſta pro literis ſunt vobis, ad di-

Philoſophorum rationes fabulas eſſe. Prima reſponſio.

Artificiũ idoli an Deũ ad ſe eliciat.

Reſponſio ſecunda.

uinitatem ſpeculandam(vt falsò iactatis) qui conuenit ſigna, rebus ſuis, quas denotant præſtantiora haberi? Non enim, ſi quis Regis nomen literis exaret, extra periculum eſt, ſi ſcriptum illud in maiori honore, quàm regem habeat, ille enim mortem in pœnam accipit, neque id mirum, cùm aliud ſit rex, aliud tabula ad eius ſpeciem à pictore deſcripta. Ita & vos quoque ſi corroboratam firmamque haberetis rationem, non tantopere diuinitatis characterem in materiam defixiſſetis: imò ne ſculptile quidem ſculptori ſuo antepoſuiſſeris. Si enim ſimulachra planè, veluti litteræ, Dei aduentum ſignificant, atque ideò vt Dei notæ, characteréſque numinis maieſtate dignæ cenſentur: multò magis artificem illa deſcribentem deificari, numiniſque maieſtate indigitari oportuit, vt longè ſimulachris potentiorem, diuiniorémque, eò quòd illa ad huius arbitrium expolita ſunt, & configurata. Si igitur literæ ſunt admiratione dignæ, ſcriptor ipſe multò maiori admiratione efferendus videbitur, tum ob artificium operis, tum ob animi ſcientiam.

Cur Deus humana & bellui-na ſpecie depingatur.

Quòd ſi igitur non ea de cauſa par eſt ſimulachra pro numinibus haberi, iterumque ſciſciteris, auidus cognoſcendi, quænam ſit origo iſtius idolorum væſaniæ, quid putes illos reſponſuros? Si enim dicant, numen quòd humana ſpecie ſit præditum, ideò humana ſpecie effigurari: qua ratione igitur fit, vt illud pecudum imaginibus exprimant? quòd ſi pecudum effigies, numinis vultum repræſentant, quur hominum delineamenta illi adiungunt? Quòd ſi vtrumque ſimul eſt, & vtraque ſpecie Deum comprehendunt, eò quòd rationalium, irrationaliumque formas poſſideat: quur disiungunt coniuncta, ac diuerſas faciunt hominum brutorumque conformationes, ac non vbique vtraque ſpecie eum cælatum exhibent? qualia ſunt fabularum commenta, Scylla, Charybdis, Hyppocentaurus, & apud Ægyptios canina facie latrator Anubis? Oportebat eos aut tantummodo deſcribi biformes, aut ſi vnius & ſimplicis ſunt formæ, non alteram affingi. Porrò ſi illorum formæ viriles ſunt, qua ratione illis fœminarum lineamenta addunt? Quòd ſi muliebri ſpecie ſubſiſtunt, quare illis viriles admentiuntur formas? Quòd ſi vtrumque ſimul exiſtunt, diſcriminationem interuenire non oportebat, ſed ambos in vnum ſexum coniungi, fieríque illos ipſos, quos

Hermaphroditi.

hermaphroditos appellamus, vt ſuperſtitio iſta non ſolùm impietatem & calumniam, ſed etiam cachinnos ſpectatoribus conciliet. At ſi planè D corporali facie numen arbitrantur, adeò vt & ventrem & manus & pedes, ceruicem item & pectus, cæteraque membra, quæ ad hominum genituram pernéceſſaria ſunt, in illo comminiſcantur & affingant: iam mihi quæſo vide in quantam impietatem, Deíque alienationem mens eorum præcipitata eſt, qui talia de numinibus comminiſcuntur. Ad quæ conſequitur, vt & illa, cæteraque, quæ corporis ſunt, patiantur: adeò vt & ſecentur, ac in partes diuidantur, ac prorſus intereant. Hæc aliaque iſtiuſmodi non propria ſunt Dei, ſed potius eorum corporum, quæ in terris degunt.

Deus quid.

Deus enim incorporeus eſt & incorruptibilis, & morti inobnoxius, ne tantillum quidem vllius indigens:

Simulachra quid.

atqui iſtiuſmodi ſimulachra & corruptibilia ſunt, & corporum ſigna, & alienam opitulationem requirunt, vt antea A dictum eſt. Subinde igitur videmus, ea poſtquam nimium inueterauerint, interpolari, & aut tempore, aut pluuia, aut à belluis terreſtribus euaſtata, denuo reſtringi. Vnde meritò eos ſtultitiæ condemnes, quòd quorum ipſi ſunt effigiatores, eos titulis deorum honorent, & quos ope ſua arteque inſtruunt ne pereant, ab illis ſalutem comprecentur: & quos ipſi ſuæ curæ tutelæque indigos non ignorant, ab illis ſuas neceſſitates vſuſque reſarciri quærant: & quos in paruis ædiculis concludunt, eos cæli terræque vniuerſæ dominos appellare non verentur.

Idola deos non eſſe, ab idololatrarum cultura diuerſo.

Non hinc ſolummodo eorum impietatem didiceris, verumetiam ex eo quòd in ipſis idolis diſcordis ſententiæ ſunt. Si enim illi dij ſunt (vt prædicant ac philoſophantur) quem cui ex iſtis adB hærere oportet? aut quos maioris autoritatis exiſtimes, vt ita vel ſecurus eum adores, vel (vt aiunt) nihil hæſites in cognoſcendo numine? Non enim apud omnes iidem exiſtimantur dij, ſed quot ſunt gentes totidem deorum genera confinguntur. Eſt quoque vbi eadem regio, atque adeò eadem ciuitas inter ſe diſſideat in ſuperſtitione idolorum. Phœnices certè, Ægyptios deos non agnoſcunt: neque Ægyptij eadem cum Phœnicibus ſimulachra adorant: nec Scythæ, Perſarum, nec Perſæ, Syrorum numina recipiunt: ſed & Pelaſgi Threicios deos repudiant, Thraces Thebanos ignotos habent. Indi contra Arabes, Arabes contra Æthiopes, & Æthiopes viciſſim contra illos, in ratione cæremoniarum diſſentiunt; Syri Cilicum Deos non colunt, & Cappadocum gentes, alios præter iſtos, deorum C nominibus appellant. Diuerſos item Bithynij, diuerſos Armenij ſibi finxerunt. Et quid opus multis? qui in continente ſunt, alios ab inſulanis & qui habitant inſulas alios ab iis deos venerantur, qui in continente coluntur. In ſumma, quælibet ciuitas, & vicus vicinorum numina non agnoſcens ſua præſtituit, eaque ſola deorum loco habenda exiſtimat.

Ægyptiorum cæremonia abominanda.

De abominandis Ægyptiorum cæremoniis non eſt quod dicatur quum omnibus in oculis ſit, quàm contrarias & inter ſe pugnantes habeant religiones, & quàm ſemper vicini contra vicinos ſtudeant diuerſa colere. Saltem apud alios adoratus Crocodilus, apud alios abominationi habetur: ac leo alicubi vt numen cultus, à collimitanis non ſolùm non colitur, ſed deprehenſus, vt bellua neci datur: idemque piſcis alibi in numen dedicatus eſt, alibi hamo capitur. Hinc illis bella, ſeditiones, ac nulla non cædium cauſa & illecebræ omnium affectuum: denique quòd mireris, Pelaſgi (vt hiſtorici volunt) quum ab Ægyptiis diſciplinam religionis hauſerint, ne nomina quidem eorum numinum, quæ apud Ægyptios in precio ſunt, cognita habent, ſed planè diuerſa ab illis colunt:

Idololatrarum religio diſſimilis.

vt compendio dicam, omnium idololatrarum gentium diſſimilis eſt religio & exiſtimatio, neque eadem apud illos reperiuntur, quod ipſum non immeritò illis accidit. Delapſi enim à cognitione vnius Dei, in multa & diuerſa ſeſe præcipites dederunt, auerſatique veri Patris Verbum Seruatorem omnium Chriſtum, non inſuria mentem habent ad alia atque alia quaſi turbine fluctuantem. Et vt illi qui ſolem auerſantur, in locisq; vmbroſis hærent, per multa inuia circũferũtur & eos qui adſunt non vidẽt, qui verò non ad-

ſunt, quaſi præſentes imaginantur, & videntes A
non vident: eodem modo qui Deum negligunt,
animo caligant, & æſtibus animi fluctibusque
iactantur, reſque nihili & euanidas, vt ebrij ac cæ-
ci, imaginationibus concipiunt: quod ipſum non
leue argumentum certiſſimæ ſuperſtitionis: Diuer-
ſis enim oppidatim vicatimque numinibus, aliis
aliorum deos profligantibus, planè conſequitur,
vt nihil ſit firmi, & vt omnes tandem profligentur.
Quippe quum qui apud alios ſunt dij, aliorum diis
pro victimis mactentur ac libamina fiant: ac rurſus
quæ iſtic ſunt victimæ, alibi deorum vicem & lo-
cum obtinent. Ægyptij certè bouem, & quem
Apim nominant vitulum, ſacris colunt, ſed eos
alij Ioui ſacrificant, non quòd planè illos ipſos, qui
pro numine conſecrati ſunt, ſed quia alios ex eo-
dem armenti genere occidant, eoſdem illos ipſos B
occidere & immolare videntur. Libes arietem, co-
gnomento Ammona, Deum habent, qui tamen ip-
ſe apud pleroſque pro victima cæditur. Indi Dio-
nyſium colunt, ſub cuius nomine per allegoriam
vinum intelligunt, & tamen illud apud alios in li-
bamen vertitur. Alij fluuios & fontes, & omnium
maximè Ægyptij aquam in præcipua veneratione
habent, deosque appellant, ſed tamen illi ipſi hac
in parte religioſi Ægyptij, & ſuas & aliorum ſordes
aquis eluunt, & quod inde reliquum eſt, cum igno-
minia abiiciunt. Parumque abeſt, quin omnium
Ægyptiorum idola apud alios pro victimis immo-
lentur, adeò vt Ægyptij ludibrio ſint, quòd non
deos, ſed pro diis & aliorum & ſuas victimas ac
piacula colant. Iam nonnulli in tantam impieta-
tem vecordiamque abrepti ſunt, vt falſis iſtis diis
hominum ſimulachris, homines victiment: nec vi- C
dent miſeri, victimas illas exempla & archetypa
eſſe ſuorum numinum, & ab illorum ſpecie, di-
uorum ſuorum formas mutuatas eſſe, & in ma-
ctandis hominibus, propemodum ſimiles ſimi-
libus, aut potius præſtantiores deterioribus im-
molare: quippe qui animata inanimatis ſacrifi-
cent, & rationabilia ſenſu carentibus offerant.
Scythæ enim qui Taurici dicuntur, virgini ſuæ
(ſic enim Dianam vocant) naufragos, & quoſ-
cunque ex Græcis ceperunt, pro hoſtiis iugu-
lant, tanta impietate aduerſus homines eiuſdem
conditionis vtentes, atque tantopere deorum
ſuorum crudelitatem præ ſe ferentes, vt quos ve-
ri numinis cura prouidentiaque à marinis pericu-
lis eripuerit, ipſi mactent modò non ipſi proui-
dentiæ infeſti, quippe qui illius beneficium effe-
rata crudelitate ſubuertant. Alij verò Marti ex D
prælio reduces deportato triumpho, captos bel-
lo centeſimant in centurias diuiſis captiuorum
corporibus, ac pro numero centuriarum hoſtias
cædunt. Neque ſolùm iſtiuſmodi Scythæ pro
innata feritate perpetrant, ſed proprium id tra-
gicum facinus immanitati idolorum & dæmo-
num: quum & Ægyptij olim iſtiuſmodi victi-
mas Iunoni immolarint: Phœnices item & Cre-
tenſes, mactatu liberorum, Saturnum placarint:
Priſci quoque Latini Iouem latialem humanis
cædibus venerati ſint. In ſumma alij aliter, ſed
tamen ſemel ſeſe omnes & polluebant & pol-
luebantur: Polluebantur enim ipſi quum cæ-
des facerent: polluebant verò ſua ipſorum pha-
na huiuſmodi holocauſtis ac ſuffitu. Hinc iam
deinde mala in homines ingenti numero incu-
buerunt. Quum enim viderent ſuos deos iſtiuſ-

Dij diis aliis ſacrificantur. Vitulum pro diis habetur. Bos Ægyptiorum deus.

Ægyptij fontes & fluuios deos appellant.

Scythæ Dianæ ſuæ homines ſacrificant.

Homines ſacrificarunt qui.

A modi rebus oblectari, ſtatim eos iiſdem delictis
æmulati ſunt: egregium facinus arbitrati, ſi
exempla eorum quos ſummos cenſebant imita-
rentur: atque inde factum eſt, vt ſceleribus ho-
micidiorum, parricidiorum, omniumque libi-
dinum ſuccubuerint. Nam propemodum om-
nes ciuitates omnibus libidinibus ſcatent ob im-
manitatem morum, quam in ſuis diis conſpi-
ciunt. Neque eſt in hoc genere deorum quem
caſtum appelles, niſi illum fortaſſe, cuius libi-
dines teſtatæ & in confeſſo habentur. Olim cer-
tè Phœniſſæ mulieres ante idola proſtitueban-
tur, dedicantes numinibus ſuum quæſtum, per-
ſuaſæ meretricatu ea propitiari, ac proſperi-
tatem rerum inde naſci. Viri quoque abdica-
to ſexu, nec ſe ampliùs mares eſſe ferentes, mu-
B lierum naturam affectauerunt, tamquam ita ho-
norifica grataque matri deorum facturi eſſent. Om-
nes autem in turpiſſimis viuunt, & certamen inter
ſe prauitatis ſuſcipere videntur, & vt dixit ſanctus
ille Chriſti miniſter Paulus: Mulieres eorum muta-
uerunt vſum naturalem, in eum, qui eſt præter na-
turam. Itidem quoque & maſculi, omiſſo naturali
vſu fœminæ, libidine in ſe mutuò exarſerunt, mares
in mares turpitudinem patrantes, hæc & huiuſmo-
di deſignantes, confitentur & oſtendunt deos ſuos
hoc genere vitæ vſos fuiſſe. Ex Ioue enim, ſtupra
puerorum & adulteria: ex Venere, meretricatum: ex
Rhea, obſcœnitatem: ex Marte, cædes: ex aliis alia
huiuſmodi didicerunt, quæ quidem vt à legibus
vindicantur, ita quicunque purus & integer eſt,
auerſatur. An igitur dij habendi ſunt, qui talia fa-
ciunt, ac non potius eos dicas ob morum obſcœni-
C tatem brutis magis obbrutuiſſe? an non qui eos pro
numinibus colunt, vt quouis pecore magis pecuini
& inanimatis deteriores miſeratione digni ſunt?
Si enim perpendiſſent animæ ſuæ mentem, non in
has impietates ruiſſent præcipites, & verum Chriſti
Patrem Deum negaſſent. Sed fortaſſe qui iſtis ſubli-
miores ſunt, & ad rerum naturam admiratione ſtu-
pent, pudefacti redargutionibus abominandorum
idolorum, quum reprehendi ab omnibus & facilè
conuinci queant, ne ipſi quidem id ita eſſe inficias
iuerint, illam tamen opinionem firmam & inexpu-
gnabilem dicent, qua mundo mundique partibus
cultus, cæremoniæque deferuntur, gloriabunturque
quod non ſaxa, non ligna, non formas hominum &
brutorum, volatilium, aut reptilium, aut quadrupe-
dum, ſed ſimpliciter ſolem, & lunam, omniaque cæ-
li ornamenta, tellurem, & vniuerſi humidi naturam
D colant ac venerentur: & dicent nõ poſſe quoſquam
demõſtrare, etiam hos non eſſe natura Deos, quum
omnibus pateat, ea nec inanimata nec irrationalia
eſſe, & humanam conditionem ſuperare, eò quòd
ipſa in cælis, illa in terris degant. Operæpretium
igitur fuerit, etiam de iſtis diſpicere, ſcrutiniumque
inſtituere. Omnino enim & in his ratio veram con-
tra iſtos refutationem inueniet. Verùm antequam
id diſpiciamus, & demonſtrationem auſpicemur,
ſufficere dicendum eſt, quòd ipſa rerum natura pro-
pemodum contra illos exclamat, oſtenditque ſuum
conditorem ac dominum, & opificem Deum, &
omnium regem non eſſe alium, quàm Patrem Do-
mini noſtri Ieſu Chriſti, quem quum auerſantur
score ſcioli, rerum tamen naturam ab eo conditam pro
numine adorant, quanquam & adorant illam ipſam
& confiteantur, quem ipſi propter hanc negant,
Dominum. Sic enim pulchrè poſſunt homines iſti,

Rom. 1.

Ibid.

Deorum doctrina.

Aſtra & elementa an ſint dij.

qui ita

qui ita naturæ partibus admiratione inhiant,ac mē-
bra vnioerſitatis,numina eſſe arbitrantur,ex mutuis
iſtarum rerum inter ſe inopiis,auxiliiſque pudefieri
quippe quæ declarent, & præſe ferant, ipſum Pa-
trem Verbi ſuum conditorem & Dominum eſſe, ex
ſuo irrefragabili erga ipſum obſequio. Quandoqui-
Pſal. 18. dem (vt ait diuina lex) *Cæli enarrant gloriam Dei,*
& opus manuum eius annunciat firmamentum. Fi-
des eius rei non obſcura,ſed admodum clara iis,qui
Aſtra & elementa diuiſa alieno indigent auxilio. non planè oculis mentis capti ſunt. Si quis enim per
ſe naturæ partes deſumat, & ſingula ſeorſum ſpe-
ctet,vel Solem per ſe,vel Lunam,aut terram, aut aë-
rem, calida item & frigida, ſicca & humida, & exi-
mens ea ab ſua inoicem coaptatione vnumquodq;
per ſe ac ſeorſum excutiat : nullum ex omnibus in-
ueniet,quod ſibi ipſi ſufficiat, ſed omnia alieni vſus
opiſque indiga eſſe. Sol enim vehiculo vnioerſi cæli
circumgyratur & continetur, neque extra ambi-
tum eius vnquam conſiſtere poteſt. Luna autem &
reliqua ſydera,ſolis in ſe auxilia proteſtantur. Terra
rurſus ſine pluuiis fructus non ediderit,neq; pluuiæ
ſine nubibus in terram deſcenderint, quinimò, ne
nubes quidem ſine aëre per ſe, vel apparuerint, vel
conſtiterint. Aër quoque non ex ſe, ſed ab æthere
caleſit : & à ſole illuſtratus, lumen accipit. Fontes
porrò & flumina ſine ſubſidio terræ nunquam fue-
rint: Terra verò ex ſe ipſa fulciri non poterit,ſed ſu-
per aquas conſiſtit: continetur autem & ipſa in me-
dio vndecunque quaſi colligata. Mare quoque, &
qui totum circumfluit orbem, magnus ille Ocea-
nus, à ventis rapitur, quocunque vis illorum pro-
truſerit. Atque adeò ipſi venti non in ſe, ſed (ſecun-
dùm diſputatores iſtarum rerum) ex inflammatio-
ne,caloreque ætheris in aërem deſcendente, in aëre
conſiſtendi locum naturamque accipiunt, & per
eum vbique ſpirant. De quatuor porrò elementis,
ex quibus corporum natura conſtituitur, calida (in-
quam) & frigida : ſicca & humida ſubſtantia, quis
ita animo eſt ſtupido vt neſciat coniuncta iſta & ſi-
mul coaptata conſiſtere poſſe : diuiſa autem & ſe-
gregata iam inde ſibi inuicem exitium prout quo-
qoe inualuerit, moliri. Calor enim frigore prædo-
minante extinguitur : frigus rurſum violentia calo-
ris euaneſcit: ſiccitas quoque per humorem imma-
deſcit: humor per ſiccitatem exareſcit. Quomodo
Elementa verò colenda. igitur iſta numina fuerint, quæ alterius opem reqoi-
runt ? aut qui par eſt ab illis quicquam poſtulare,
qoum ipſa à ſe mutuo neceſſaria poſtulent ? Si enim
ea de Deo ſententia vera eſt, illum nullius indigere,
ſed ſibi ſufficere, ſuique plenum eſſe, & in illo om-
nia conſiſtere, imò ipſum potius omnibus aliis im-
pertiri: quomodo vel ſolem, vel lunam, aliáſve crea-
turæ partes, quæ tales non ſunt, ſed mutua ope ful-
Abſurda. ciuntur, numina appellari æquum fuerit ? Sed for-
taſſe dioiſa & deſumpta per ſe iſta indiga eſſe, vel ip-
ſi quoque confitentur, qoum ipſa demonſtratio ob
oculos ſit conſtituta : Sed ſimul omnia conuerten-
tes, & tanquam in vnum magnum corpus redigen-
tes, vniuerſum illud Deum eſſe dicent. Quippe in
tali rerum omnium vniuerſitate, non amplius illos
foriníecus vllius rei indigentes fore. Quòd haud du-
biè ante omnia iſti iactaturi ſunt, qui ſua opinione
ſibi ſapientes videntur, ſed neque hic occaſio defu-
tura eſt, qua eos redarguas. Iſtud ipſum enim quod
pro ratione allegāt eò magis patefaciet eorum cum
magna inſcitia ſuperſtitionem, neque id minus eui-
denter quàm ſuprà. Si enim ſingula coniuncta to-
tum explent, & totum ex ſingulis conſtituitur : ni-

A mirum totum erit partium totum, & ſingula erunt
partes totius. Longiſſimè abeſt, quàm vt de Deo ta-
le aliquid ſentias. Deus enim totum quiddam eſt, ac
non pars aliqua, neque ex diuerſis conſtat, ſed ipſe
omnium quæ conſtant, autor eſt. Specta (quæſo) *Deus nõ conſtat ex diuerſis partibus.*
quàm impia de Deo referant, qui iſta loquuntur. Si
enim ex partibus conſtituitur, ipſe ſibiipſi omninò
diſſimilis apparebit, & ex diſſimilibus habiturus eſt
naturæ ſuæ integritatem: nam ſi ſolem illum eſſe di-
cas, luna eſſe non poterit: ſi luna ſit, terra non fuerit:
& ſi terra ſit, mare eſſe non poterit : atque ita, quaſ-
cunque partes in manus ſumpſeris, deprehendes
abſurditatem huiuſmodi ipſorum dicti, cuius vi-
tium ex intuitu, obſeruatuque humani corporis ſa-
tis apparuerit. Vt enim oculus, auris non eſt : neque
auris, manus : neque venter, dorſum eſt : neque
B ceruix, pes : ſed vnumquodque iſtorum propriam
habet functionem, & ex iſtis diuerſis inter ſe, cor-
pus vnum conſtituitur, quod coadunatas quidem
conſertaſque partes ad vſum ſuum habet ; diſiun-
ctas verò vbi tempus aduenerit, quum natura quæ *Deus verus nõ eſt corporeus ſed ſpiritus.*
coniunxit iſta diremerit, pro diuinæ voluntatis im-
perio: ita (ſed pace numinis ſit venia dicto) ſi partes
orbis in vnum corpus coaptatas Deum appellant,
neceſſum eſt ipſum ſibi ipſi ex ſeipſo diſſimilem
eſſe (vt iam patet) eundemque rurſus diuidi in par-
tes, ſua ipſorum natura diſpertibiles. Alia quoque
ratione (ſi veritatem obſerues) redargueris illorum
in conſtituendo numine vanitatem. Si enim Deus
incorporeus eſt, inuiſibilis, intactiliſque natura:
qui fit vt Deum corpus eſſe comminiſcantur ? aut
cur, quæ oculis ſubiecta ſunt, quæque manibus pal-
pantur, diuinis honoribus colant? Quòd ſi ea ratio,
C famaq; de Deo obtinuit, eum vbiq; exiſtere poſſe,
nihilque omnium eſſe, quod Deum ſub ſe teneat,
ac potius omnia ſub poteſtate illius cōtineri : quur
qui creaturam in Deorum numerum referunt, non
conſpiciunt eam extra ipſam de Deo definitionem
conſiſtere ? Sole enim ſub terra agente, lucis *Aſtra ſe mutuo priuant ſuo munere.*
conſpectio telluris vmbra atque interuentu ad-
imitur: lunam autem diurno tempore ſui ſplen-
doris iubare ſol occultat, fructus terræ ſubinde
grandine eliduntur : ignis, ſi fiat aquarum inun-
datio, extinguitur : hyemem, ver expugnat: æſtas
porrò non ſinit vernale tempus ſuos limites tran-
ſire : ipſa quoque viciſſim ab autumno prohibe-
tur, ne terminis ſuis exeat. Quòd ſi Dij eſſent,
non conueniret, illa à ſemutuo ſuperari & ab-
ſcondi, ſed vbique ſibi mutuo adeſſe, & com-
munes ſimul operationes abſoluere oporteret
D noctu, interdiuque ſolem & lunam ſimul vnà
cum reliquo ſtellarum choro, par lumen habe-
re, idque omnibus lucere, omniaque ab illis il-
luſtrari : oporteret æſtatem ſimul & hyemem,
ver & autumnum abſque vlla viciſſitudine ibi-
dem conſiſtere : oporteret mare fontibus admiſ-
ceri, & communem potum hominibus præſta-
re : oporteret ventorum tranquillitatem & flatus
eodem tempore fieri : oporteret ignem ſimul &
aquam, communem eundemque vſum hominibus
ſuppeditare: neque vlla ratione noxa ab illis expe-
ctanda eſſet. Si enim Dij eſſent pro iſtorū opinione,
nihil ad noxam, ſed omnia ad vtilitatē potius age- *Contraria inter ſe non appellari numina merentur.*
rent. Quòd ſi hoc fieri nequit ob ipſorum inter ſeſe
hoſtilitatem, qui fieri poteſt, vt illa ſibi inuicem
contraria, ac pugnantia, & quæ nulla ratione mu-
tuò cohærere poſſunt, vel numina appellentur, vel
ſacrificiis colantur ? Quæ verò inter ſe diſcordem,

Digitized by Google

naturam poſſident. quomodo ad aliorum ſupplicationes pacem induxerint, concordiæque alienæ autores extiterint? Meritò igitur neque ſol, neque luna, neque vlla pars mundi, ac proinde multò minùs lapideæ aureæque, aut ex quacunque denique materia imagines, aut ij qui in poëtarum fabulis commemurantur, Iupiter, Apollo, cæterique deinceps vera numina extiterint, vt oratio noſtra demonſtrauit, ſed aut mundi partes habendæ ſunt, aut res inanimatæ aut mortales homines fuere. Quamobrem eorum cultus, & diuinitatis conſecratio non pietate, ſed omni ſuperſtitione ac impietate ſcatet, magnique erroris eſt argumentum ab vnius, & ſolius veri Dei cognitione, Patris, dico Chriſti. Quoniam igitur hæc ita conuicta ſu[illegible], & demonſtrata, quæ viget apud Græcos, idolatria, quæ omni impietate eſt referta, nec ad commodum, ſed ad perniciem humanæ vitæ introducta: age deinceps (vt oratio noſtra pollicita fuit) demonſtrata impoſtura, per iter veritatis ingrediamur, ſpectemusque ducem & opificem vniuerſi, Patris Verbum, vt per Verbum Verbi Patrem cognoſcamus, ſentiantque ethnici, quantùm ſeſe à veritate detorſerint. Superiora quidem illa nihil eſſe præter vitæ errorem, demonſtratio patefecit: iſta autem veritatis via ad eum, qui reuera numen habendus eſt, ſcopum oſtendit. Cæterùm ad iſtius rei notionem, & accuratam perceptionem, non aliis opus eſt quàm nobiſipſis. Neque vt eſt ipſe Deus ſuper omnia, ita quoque & via, quæ ad illum tendit, procul, aut foris, extraque nos conſiſtit, ſed in nobis ſita eſt, & initium eius à nobis inueſtigari poteſt, quemadmodum & Moyſes docuit his verbis: *Verbum fidei intra cor tuum eſt*, quòd & Saluator noſter ſignificauit ac confirmauit, dicens: *Regnum Dei intra vos eſt*. Quia enim in nobis habemus fidem, & Dei regnum, ideò poſſumus celeriter intelligere, & contemplari vniuerſitatis regem, Patris ſcilicet ſalutare Verbum. Neque cauſam aliquam prætendant ethnici, qui idolis ſeruiunt, aut alius quiſpiam temerè ſibi ipſi imponat, quaſi expers iſtiuſmodi viæ, ac methodi ſit, ideoque impietatis ſuæ prætextum inueniat. Omnes enim eam viam inſiſtimus, ipſumque iter tenemus: & ſi non omnes ea ire, ſed præterire ſtudeant, eò quòd inde à vitæ voluptatibus abſtrahamur. Quòd ſi ex me percuncteris, quænam illa ſit via: dico eam vniuſcuiuſque animam eſſe, & in anima ipſam mentem. Per eam enim ſolùm Deus ſpectari & intelligi poteſt, excepto, niſi vt quemadmodum Deum inficiantur impij, ita animam quoque ſe habere inficientur, idque quàm meritiſſimò dixerint. Non enim eorum eſt, qui mentem habent, eius autorem, opificemque Deum abnegare. Quòd autem quiſque hominum mentem poſſideat, eamque rationalem, & id quoque neceſſum eſt, vt paucis oſtendatur, ob ſimpliciores: cùm non deſint, & potiſſimùm ex hæreticis, qui hoc ipſum inficientur, credentes nihil amplius eſſe hominem, quàm ſpeciem illam corporis, quæ in oculis apparet: id ideò à nobis fit, vt re demonſtrata, illis ipſis ad clariorem idolorum refutationem vtamur. Principio igitur non tenue quoddam indicium rationalem eſſe animam humanam, colligeris ex diuerſitate quæ illi intercedit cum animalibus, quæ ratione carent. Ideo enim illa irrationalia natura conſueuit appellare, eò quòd genus hominum rationale ſit. Deinde illud ad demonſtrationem non vulgare momentum attulerit,

Concluſio. — *Orationis altera pars.* — *Ioan. 1.* — *Via cognoſcendi Deum in nobis eſt.* — *Exod. 5.* — *Lucæ 17.* — *Fides eſt via qua Deũ cognoſcimus.* — *Animã rationalẽ hominis eſſe.*

A quòd ſolus homo, ea quæ extra ſe ſunt, ratiocinetur, & cogitet: & quæ præſentia non ſunt, animo complectatur: & rurſus rationibus alias rationes accumulet, & iudicio, ex cogitatis quod optimum ſit deligat. Nam expertia rationis animalia ſola, quæ præſentia ſunt, obtuentur: & ad ea ſola, quæ in oculis ſunt, incitantur, etiam ſi poſtea, noxam inde ſint habitura: homo verò non ad viſa proripitur, ſed ratione ea quæ oculis apparent, diiudicat. Subinde igitur incitatos, vincit ratione, & cogitationibus habitis alias ſuperaddit. Ac ſentit quiſque (modò veri ſtudio teneatur) aliud eſſe mentem humanam, ac planè diuerſum quiddam exiſtere à corporalibus ſenſibus. Ac propterea illa, quæ ſuæ eſt, & peculiaris naturæ ſenſuum eſt iudex: & quæ illi apprehenderint, ea ipſa diſcriminat, memoriaque repetit, illiſque quid melius ſit, oſtendit. B Oculorum enim ſolùm eſt videre: & aurium, audire: oris, guſtare: narium, olfacere: manuum, tãgere: ſed quæ ſpectari, audiri, tangi, odorari debeant, ſenſuum non eſt, ſed animi: ac tale iudicium à mente peragitur. Nam & gladium manus capere poteſt, & os venenum deguſtare, nec tamen an iſta noceant, intellexerit, niſi mens diiudicet. Videtur autem iſtud (vt rem ſub comparationis imagine contemplemur) aſſimile eſſe teſtudini bene concinnatæ, & muſico perito, qui eam ſcitè teneat. Vt enim in lyra nerui ſinguli habent peculiarem ſonum, hic quidem grauem, iſte acutum, ille intermedium, iſte acutiſonum, alios autem alium, ſed tamen vt citra artificem indiſtincta ſit eorum harmonia, promiſcuaque compoſitio. Tunc enim harmonia ſe prodit, & recta compoſitio eſt, quum is qui lyram tenet, C pulſauerit neruos, eoſque concinnè attigerit. Eodem modo ſenſibus in corpore, vt in teſtudine, coaptatis, quem artifex mens ducem ſe illis præbet, tum demum diiudicat anima, & cognitum habet, quid vel agat, vel quid faciat. Id ſolummodò proprium eſt hominis, eaque ratio eſt in hominis anima, qua vtendo differt à brutis, oſtenditque ſe aliud quiddam eſſe, præter ea quæ oculis apparent. Quippe quum homo non infrequenter humi decumbente corpore, ea, quæ in cœlis ſunt imaginetur & contempletur, ac ſubinde in ocio & quiete corporis, atque adeò in ipſo ſomno intus agitetur, & quæ foris ſunt, ſpectet, peregrè proficiſcatur, regiones perambulet, notis occurrat, ac ſæpiſſimè inde fit, vt quid per diem ipſi ſit euenturum, præſagiat: quæſo te, quidnam iſtud aliud fuerit, ſi non anima rationalis fuerit, qua homo ratiocinatur & D intelligit quæ ſuprà ſe ſunt? Quin & illud quoque ſpectauerit ad plenam refutationem eorum, qui etiamnum ſeſe improbi auertunt ad eam opinionem, qua irrationabilitatem in homine conſtituunt, ab illis enim quærendum, qui fiat, vt corpore mortali ſecundùm naturam, ea quæ immortalitatis ſunt, cogitet homo, ac frequenter mortem gratia virtutis aduerſus ſe prouocet? Aut quomodo item temporario corpore æterna meditetur, & contemptis quæ ante pedes ſunt, ad æterna deſiderium ſuum intendat? Corpus certè de ſe nihil tale cogitauerit, neque quæ extra ipſum ſunt, in cogitationes admiſerit, vt eſt mortale ac temporarium. Neceſſum eſt autem, diuerſum id eſſe à corpore, quod contraria corpori, eiuſque naturam excedentia meditetur. Quidnam igitur illud fuerit, niſi anima rationalis, morti inobnoxia? quippe quæ non foris, ſed intus in corpore conſiſtens,

Sẽſuum iudex eſt ratio. — *Simile.* — *Homo in quo differt à brutis.* — *Anima viget manens etiã corpore quieſcente.*

Anima corpori contraria. Animã immortalẽ eſſe.

ſtens, quæ veluti muſica lyra, quòd melius eſt inſonat. Aut qua ratione illud fit, vt oculus ſecundùm naturam conditus ad videndum, auriſque item ad audiendum, alia auerſentur, alia deligant? Quis oculum à videndo retorquet? aut quis aurem, cuius officium naturale eſt audire, ab audiendo ſecludit? Quis guſtum, cui ex natura eſt, vt ſapores delibet, ſæpè reſtenat à naturali impetu? Quis manum natam ad id, vt agat, retrahit à tactu? Quis item olfactum, & ipſum quoque genitum ad odorandum, auertit ab odoribus percipiendis? Quis ab iſtis, quæ ſunt naturalium functionum deterret? aut quomodo fit, vt corpus, quod ſuæ naturæ eſt, exhorreat, conuertaturque ad alterius conſilia, & ad illius nutum aurigetur? Hæc enimuero nihil aliud, niſi animam eſſe rationalem declarant, imperãtem corpori.

Anima iuriſdictio in ſenſus.

Non enim corpus ad id natum eſt, vt equitet, ſed vt ab alio inequitetur ac ducatur, vt neque equus ſeipſum ſubiugat, ſed à Domino ſuo adigitur.

Simile.

Quapropter leges ſunt hominibus conſtitutæ, vt quæ bona ſunt, agant, ac mala auerſentur. Irrationabilibus contra animantibus in cogitationem mala non veniunt, nec vlla cenſura diiudicantur, vt quæ rationis, intellectuſque expertia ſint. Eſſe igitur animam rationalem in hominibus, ſuperioribus dictis ſatis demonſtratũ arbitror.

Immortalitatis animæ probatio.

Quòd autem immortalis ſit anima, id quoque neceſſarium eſt cognoſcere ex doctrina Eccleſiaſtica, quò conuinci poſſit, idola eſſe tollenda. Fiet autẽ iſtius rei cognitio propior, & quaſi ſub manum, ex corporis intelligentia eiuſque cum anima diuerſitate. Si enim animam aliam eſſe à corpore, ratio demonſtrauit, corpuſque ex natura mortale eſt: neceſſum eſt animã immortalem eſſe, eò quòd corpori ſimilitudine non reſpondeat. Rurſus ſi anima corpus mouet, vt demonſtratum eſt, nec ab alio mouetur: conſequens eſt, ipſam à ſe moueri, & poſtquam corpus terræ inhumatum eſt, ipſam rurſus à ſeipſa moueri. Non enim anima eſt quæ moritur, ſed ob eius diſceſſum, corpus moritur. Si igitur illa à corpore moueretur, conſequens eſſet, diſcedente motore, ipſam mori. Quòd ſi anima mouet corpus, multò magis neceſſum eſt, ſibi ſeipſam motricem eſſe: & quia à ſe mouetur, neceſſarium eſt, eam poſt mortem corporis viuere ac ſuperſtitem eſſe. Motus enim animæ nihil aliud eſt, quàm vita ipſius, vt omnino corpus viuere dicitur, quum mouetur, tumque in morte eſſe, quum à motu conquieſcit. Id verò ex eius in corpore ipſo actu & facultate manifeſtè conſpicias.

Anima ſemper mouetur etiã corpore dormiente vel mortuo.

Quum enim corpus ingreſſa eſt & ei colligata, non ad corporis exiguitatem contrahitur aut modificatur, ſed ſæpè corpore in lecto iacente ſine omni motu ac veluti in morte quieſcente, ipſa ſuis viribus excubat, tranſgrediturque corporis conditionem, & tanquam peregrè ab eo diſcedens, manens tamen interim in corpore, quæ ſupra terram ſunt, imaginatur & ſpectat: ſæpè quoque extra terrena corpora Sanctis, & Angelis obuiam tendit, & ad eos pertingit, mentis ſua puritate freta: qui fieri poterit, vt eadem non multò magis abſoluta à corpore (quum ille, qui eam ita copulauit Deus, voluerit) habeat liquidiorem immortalitatis cognitionem? Si enim antea colligata corpori, extrariam à corpore vitam viuebat, multò magis futurum eſt, vt à morte corporis ſuperſtitem habeat vitam, quæ in ea nunquam deſitura eſt, idque eius opera, qui eam ita condidit Deus per ſuum Verbum

A Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Ideò enim & immortalia & ſempiterna ratiocinatur & intelligit, quia & ipſa quoque immortalis eſt. Nam vt corpus mortale, mortalia ſuis ſenſibus contemplatur: ita quoque immortalia contemplantem cogitantemq; animam, neceſſum eſt & ipſam immortalẽ eſſe & perpetuò viuere, quippe quam immortalitatis cognitiones contemplationeſque in ipſa reſidentes nunquam deſtituant, ac veluti incentiua quædam, ac fomenta ei ſecuritatem certitudinemque immortalitatis concilient.

Simile.

Ideò certè diuinæ contemplationis vim intelligentiamque poſſidet, ipſaque ſibiipſi vt via ac methodus quædam, non aliunde, ſed e ſeipſa Verbi diuini ſcientiam apprehenſionemque haurit, ac percipit.

Anima ex ſeipſa haurit ſcientiã Dei.

Dicimus igitur (vt antea dictum fuit) quod quemadmodum Deo

B abdicato inanimata colunt, ita quoque ſe animam rationalem non habere arbitrantes, eam inde mercedem ſuæ veſaniæ referunt, vt in claſſe pecodum habendi videantur, illi ergo veluti inanimes, & in inanimatis numinis dignitatem ſtatuẽtes, digni ſunt miſeratione, & quos cupias apprehenſa manu in vitam deducere. Alioqui ſeſe mentem animamque habere cenſent, & de poſſeſſione rationis ſuperbiunt, quod quidem iure faciunt, cur tanquam impotes mentis & rationis, ſine ratione impetus ſuos capiũt, & cur quæ ſapere oportet, non ſapiunt, ſed ſe Deo præſtantiores faciunt ipſi enim immortalem animam habentes, quam non vident, Deum rebus quæ videntur, & immortalia ſunt, aſſimilant, aut cur non quemadmodum à Deo abſceſſerunt, ita ad Deum ſe referunt?

Idololatræ ſe Deo præſtantiores faciunt.

Poſſunt enim ſicuti mente auerſi alienatique ſunt à

C Deo, dum quæ non ſunt, pro numinibus fingunt: ita intellectu animi ſeſe euehere, & iterum conuerti ad Deum. Reuerti autem poſſunt, ſi ſordes omnis concupiſcentiæ, quas induerunt, abiiciant, ac eò vſque ſe eleuant, donec omne quod alienum animæ inhæſerit, exuant, eam ſolamque ita (vt nata eſt) præſtent, vt in ea Patris Verbum rationemque (ad cuius ſimilitudinem ab initio conditi ſunt) ſpeculari poſſint. Ad imaginem enim Dei creatus eſt homo, & ad eius ſimilitudinem genitus, vt docet ſacra ſcriptura, ſub perſona Dei ita loquens: *Faciamus hominem ſecundùm imaginem noſtram.*

Gene. 1.

Vnde, quum omnem affuſam peccati maculam exterſerit, & nihil niſi exemplar, quod ad imaginem Dei conditum eſt, purum ſeruauerit; meritò iam tum in eo, vtpote in ſplendorem redacto, quaſi in ſpeculo contemplatur imaginem Dei, Verbum ſcilicet ſiue ra-

D tionem, viciſſimque in ipſo Verbo Patrem (cuius Saluator imago eſt) animo concipit & cogitat.

Creatura ſuum creatorẽ indicat.

Quòd ſi animæ magiſterium non ſufficit, ob ea quæ aliunde mentem obſcurant, impediuntque, quò minus meliora conſpiciat, eſt tamen illi facultas ex iis quæ apparent, Dei cognitionem addiſcere, rerum natura veluti literis per ordinem & harmoniam Dominum ſuum conditoremque indicãte, & altiſſima voce proteſtante. Bonus enim quum ſit Deus, & hominum amans, curatorque animarum quas condidit, ſed tamen inuiſibilis, & incomprehenſibilis natura, & altior omnibus rebus creatis, vt homo in eo cognoſcendo, fruſtra laboraret, eò quòd ipſe ex non ente ad eſſentiam prodierit, ille autem creatus non ſit, ideò rerum naturam ita ratione inſtruxit, vt quamuis per naturam ſit inuiſibilis, ex operibus tamen cognoſci poſſit. Sæpè enim ex operibus cognoſcitur artifex,

etiamſi in oculis non ſit. Quemadmodum referunt de ſtatuario Phidia, quem ſua opera ex commenſione, & proportione partium inter ſe, etiam abſentem, extraque contuitum poſitum repræſentarint: ita quoque ex mundi ordine eius opifex, & conditor Deus intelligendus eſt, tametſi corporeis oculis ſpectari nequeat. Non enim abuſus eſt ſua inuiſibili natura Deus (ne quis hoc cauſificetur) nec ſe ignotum hominibus prorſus reliquit: ſed (vt dixi) ita inſtruxit rerum naturam, vt ipſe tametſi natura eſſet inuiſibilis, tamen ex operibus ſuis cognoſceretur. Neque quod loquor, à me profectum eſt, ſed ab hominibus rerum diuinarum peritis accepi, quorum vnus eſt Paulus, Romanis ita ſcribens: *Inuiſibilia eius ex creatione mundi ipſis operibus intellecta perſpiciuntur.* Et Lycaonibus ingenuè loquens, hæc verba pronunciat: *Et nos homines ſumus iiſdem malis vobiſcum obnoxij, Euangelizantes vobis, vt à vanis conuertamini ad Deum viuum, qui fecit cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt, qui ſuperioribus ſæculis permiſit omnes generationes ſuis vijs incedere: quanquam ſeipſum inteſtatum incognitúmque non reliquit, dum benefacit, cælitus nobis pluuias donans, & tempeſtates fœcundas implens alimonia & lætitia corda noſtra.* Quis enim cæleſtem ambitum, curſum ſolis & lunæ, aliarúmque ſtellarum ſitus, rationeſque actas in orbem, contrarias quidem & diuerſas, ſed tamen in diuerſitate illa æqualiter ordinem ſuum ſeruantes, non ſecum ratiocinetur, illa non à ſeipſis creata eſſe, ſed alium eſſe earum rerum conditorem, gubernatorémque? Quis item ſolem conſpiciens diurno tempore exorientem, lunam verò noctu apparentem, & occidentem indemutabili lege pro certo numero dierum incrementa & decrementa ſumere, ex ſyderibus alia diſcurrere, ac multipliciter curſus ſuos euariare, alia verò citra vagationem certo modo procedere: non animo colligat, omnino eſſe aliquem opificem, qui iſta gubernet? Quis item cernens contrarias inter ſe naturas, coaptatas tamen eſſe, & concordem harmoniam tenere: velut quis videns ignem frigido, & ſiccum humido commixtum eſſe, atque hæc ſibi inuicem non reſiſtere, ſed vnum quaſi ex vno corpus abſoluere: non ſecum cogitet, foris & ſeorſim eſſe eum ab iſtis, qui iſta ad hunc modum coniunxerit? Quis oculis viciſſim animaduertens, hyemem concedentem veri, ver æſtati, æſtatem autumno, eáque inter ſe contraria: cùm aliud infrigidet, aliud feruefaciat, aliud foueat, aliud corrumpat, omnia tamen iſta æqualem innoxiumque vſum hominibus conficere: non conſideret, eſſe aliquem iſtis præſtantiorem, qui omnibus æqualitatem præbeat, omniaque gubernet, quanquam ſub oculos noſtros non veniat? Quis ſpectans in aëre nubes ferri, & in nubibus pondus aquarum colligatum, non cognitionem concipiat de eo, qui eas res colligauit, cuiuſque iuſſu hæc omnia fiunt? aut quis conſiderans ipſam terram natura grauiſſimam in aqua ſtabiliri: immotamque conſiſtere in re ſuapte natura agitabili: non ſecum expendat eſſe aliquem, qui hæc ita diſpoſuerit & fecerit, Deum? Quis rurſus videns ſuis temporibus terræ fœcunditatem: ac pluuias cæleſtes, amnium affluxus, fontium ſcaturigines, animalium ex diuerſis ſexibus fœturas: eaque non ſemper, ſed certis temporum vicibus fieri. In ſumma quis animaduerſo, in diſ-

Rom. 1.

Act. 14.

Aſtrorũ motus à Deo.

Qualitates contrariæ concordes fiunt à Deo.

De opera extra leges naturæ.

A ſimilibus, contrariiſque parem ſimilemque ordinem ex illis conflari, non animo ratiocinetur, vnam eſſe vim potentiamque, quæ iſta diſpenſet, & gubernet? pro cuius arbitrio, omnia ita rite in eo ſtatu perſeuerant? Ipſa enim per ſe nunquam vel conſtiterint, vel apparuerint, ob mutuam, quæ in illis eſt, naturæ diſcordiam. Aqua enim per ſe grauis eſt, & deorſum fluit: nubes contra leues, & ex eo numero rerum quæ agiles ſunt, ſurſumque feruntur, nihilominus tamen aquam cernimus, quæ ponderoſior eſt, in nubibus per aërem circumferri. Ac rurſus terram omnium grauiſſimam eſſe, rurſus verò aquam hac leuiorem, tamen grauius à leuiori portari, nec ſubſidere, ſed terram immobilem conſiſtere. Maſculus item non idem eſt quod fœmina, tamen in vnum conciliantur, vnaque ab ambo-
B bus ſimilis animantis procreatio conficitur. Et vt compendio dicam, frigidum calido infeſtum eſt, humidum ſicco repugnat, ob id tamen poſtquam cõuenerint nihilo magis inter ſeſe ſeditionibus laborant, ſed ex concordia vnum corpus & rerũ omnium procreationem conſtituunt. Non igitur pugnantia & contraria ex ipſa natura in vnum coaleſcerent, niſi præſtantior aliquis eſſet, & Dominus, qui ea coniungeret, cui & ipſa elementa, tanquam ſerui Domino ſuo obſequentes, cedunt, & obtemperant. Non enim ſingula ad ſuam ipſorum naturam reſpectantia, cum aliis depugnant, ſed eum, qui eos ita coagmentauit, Dominum agnoſcentia concordiam inter ſe fouent: & naturaliter quidem inter ſe contraria, gubernatoris tamen voluntate, in amicitiam conciliantur. Quandoquidem niſi potentioris alicuius iuſſu, in vnum omnia
C temperatè coaptarentur, quomodo grauia leuibus, ſicca humidis, rotunda directis, ignis frigido, aut denique mare telluri, ſol lunæ, aſtra cælo, aër nubibus, vel miſceretur vel coiret? quum vnumquodque diſſimilem naturam cum altero ſortiatur? Magna enim ſeditio fieret inter illa, quum iſta incenderent, illa frigefacerent, grauia deorſum, leuia cõtra ſurſum contenderent, ſol illuſtraret, aër obſcuraret. Quin & ſtellæ inter ſe ſeditionem agitarent eò quòd aliæ ſuperiorem, aliæ inferiorem ſitum haberent, imò verùm ne nox quidem diei concederet, ſed ſuum locum retinens, cum eo diſſidio pugnaque decertaret. Quæ ſi fierent, reliquum eſſet, vt non mundum, hoc eſt digeſtum quid, ſed confuſionem: non ordinem, ſed diſturbationem: non ſtabile quid, ſed inſtabilitatem: non conuenientiam, ſed diſconuenientiam videremus. Singulo-
D rum enim diſcordia & pugna, aut omnia prorſus tollerentur, aut ſola (quæ victoria præualerent) ſupereſſent. Et id quoque vniuerſitatis indigeſtionẽ commonſtraret, quum id quod ſolum vnumque relinqueretur, ab aliorum vſibus ſpoliatum, vniuerſitatem rerum inconcinnam efficeret. Veluti ſi ſolus pes, aut ſola manus reſidua, ſi fieri nequit, vt ſeruetur incolumis corporis forma. Nam qualis (quæſo) mundus eſſet, ſi tantummodo ſol appareret, aut luna duntaxat circũferretur, aut nox ſola, aut dies perpetuus exiſteret? Qualis rurſus harmonia, ſi tantummodo cælum ſit ſine vllis ſtellis, aut ſtellæ ſine cælo? Quid vtile, ſi ſolum mare in rerum natura inueniretur, aut terra ſine aquis aliiſque naturæ partibus iaceret? Quomodo aut homo, aut vllum omnino in terris animal produiſſet, elementis inter ſe ſeditione ſæuientibus, & vno duntaxat prædominante, neque tamen eo ipſo ad cor-

Gubernatore indiget mundus cur.

Abſurda quæda.

poris

poris conſtitutionem ſatis efficaci? Non enim ex ſolis calidis, aut ex ſolis frigidis, aut ſolis humidis aut ſiccis, aliquid omninò componitur, ita enim omnia omnino incompoſita, inordinataque eſſent: ſed neque idipſum, quod prædominaturum cæteris videretur, conſiſtere per ſe ſine aliorum adminiculo poſſet, ſiquidem ideò omnia etiamnum conſiſtunt, quia non inordinatio, ſed ordo eſt in omnibus: neque diſconuenientia, ſed conuenientia: neque rudis indigeſtio, ſed mundus (qui nihil aliud eſt, niſi congruens vndecumque diſpoſitio.) Neceſſum eſt igitur reputare atque cognoſcere eum Dominum, qui iſta in vnum coëgit, & concentum iſtum, congruentiamque iniunxit, qui tametſi oculis non conſpiciatur, ab ordine tamen congruentiaque rerum diſſidentium, eum intelligere poſſumus iſtorum omnium principem, ducem & regem eſſe.

Deus rex & dux totius orbis.

B

Simile. Vt enim ſi videas ciuitatem ex multis variiſq; hominibus conſtantem, paruis, magnis, opulentis, pauperibus, ſenibus, iunioribus, maribus, fœminis, bono ordine, rectaque diſciplina coli: eoſque qui ibi degunt, tametſi diuerſos inter ſe, animo tamen conſentire: neque opulentiores contra pauperes, neque magnos contra paruos, neque iuuenes contra ſenes inſurgere, ſed omnes æqualitate iuris pacem tueri: ſi hæc inſpiciamus, fieri nequit, quin in mentem veniat, principis inibi præſentia hanc cõcordiam foueri, tametſi ille in conſpectum nõ prodeat, quum immodeſtia pro ſigno habeatur, ſine capite Rempublicam eſſe: ordo autem contra principis curam moderationemque demonſtret.

Simile. Vt enim quum in corpore membrorum inter ſe congruentiam videmus, neque oculos cum auribus pugnare, neque manus contra pedes ſeditionem mouere,

C

ſed vnumquodque proprium perficit negotium abſque ſeditione: prorſus ex illo ipſo intelligimus, eſſe animam in corpore, quæ iſta ad iſtum modum temperet ac regat, etiam ſi illa oculis non pateat: Ita quoque vniuerſitatis iſtius ordine & harmonia, neceſſe eſt, vt animaduertemus, omnium iſtorum principem eſſe Deum, eumque vnum, & non plures. Nam ille diſpoſitionis ordo, & rerum omnium conſentiens harmonia, nõ multos, ſed vnum ſibi ducem principemque eſſe declarat, nimirum Verbum Dei.

Harmonia mundi vnum ducem & rectorem declarat.

Non enim, ſi plures eſſent rerum naturæ principes, ſeruaretur eiuſmodi vniuerſitatis ordo, ſed omnia confuſa & inordinata forent propter multos iſtos: cùm vnuſquiſque omnia ad ſuũ arbitrium traheret: & cum alieno depugnaret. Vt enim diximus multitudinem numinum, nullitatem eſſe numinum: ita quoque neceſſum eſt, multitudinem principum id efficere, vt nullus eſſe princeps videatur (cùm enim quiſque alterius regnum tollebat, nullus reliquus conſpiciebatur princeps) ſed inter regnum potius ſine capite erat. Vbi autẽ princeps non eſt, ibi prorſus diſturbatio naſcitur. E diuerſo, in multis iiſque diuerſis ordinis & concordiæ obſeruantia vnum quoque moderatorem oſtẽdit.

D

Vt ſi quis è longinquo cytharam audiat, ex multis & diuerſis neruis compoſitam, & ex iis concentus harmoniam admiretur, quòd non ſolùm grauis ſuum ſonum abſoluit, neque ſolus acutus, neque ſolus medius, ſed omnes pariter pari modo inter ſe conſonant, planè ex eo intellexerit, non à ſeipſa cytharã moueri, aut à pluribus pulſari, ſed vnum eſſe Muſicum, qui vniuſcuiuſque nerui vocem ex arte ad concentum harmoniæ miſceat, etiam ſi illum non contueatur: ita quoque ex

A

conſona vbique & concinna mundi diſpoſitione nec ſuperioribus contra inferiora, neque inferioribus contra ſuperiora inſurgentibus, ſed omnibus in commune vnum ordinem conficientibus, conſequens eſt, vt non plures naturæ principes & reges, ſed vnum intelligamus, ſua luce omnia illuſtrantem & mouentem. Non enim plures eſſe mundi principes & conditores ſuſpicari licet, ſed pro religione perfecta ac veraci vnus tantummodò rerum natura hoc ipſum declarante credendus eſt. Nam certum illud eſt iudicium, vnum eſſe iſtius vniuerſitatis autorem, quòd non multiplex, ſed vnus perpetuò mundus exiſtat. *Simile.* Oporteret etenim, ſi plures eſſent principes, plures quoque & diuerſos eſſe mundos. Siquidem par non eſt, vt plures vnum mundum ædificent, aut

Deus vnus quomodo.

B

vnum à multis ædificari propter abſurda, quæ ſe inde oſtenderent: primùm quidem quòd ſi à multis fabricatus eſſet hic mundus, imbecilles fuiſſe eius fabros, arbitrandum foret, eo quòd multorum opera ad vnum opus requiſita eſſent. Et ex eo quoque argumentum colligeretur minimè vulgare imperfectæ vniuſcuiuſque ad faciendum ſciẽtiæ. Nam ſi vnus idoneus fuiſſet, non plures aliorum defectum, quaſi ſuccenturiati, adimpleuiſſent. In Deo autem, dicere aliquid eſſe minùs integrum aut perfectum, non ſolùm impium, ſed plusquam nefarium eſt. Quippe neque artificem inter homines abſolutum dixeris, ſed imbecillem, ſi non ſolus, ſed cum multis vnum opus expediat. Porrò ridicula res fuerit, ſi ſinguli, quia per ſe minùs poterant in commune, operas ſuas laboreſque conſociaſſe dicas. Sin ob ambitionem quiſ-

C

que induſtriam ſuam adhibere voluerit, ne in ſuſpicionem imbecillitatis veniret, ambitioſam æmulationem in numinibus conſtitues, rem omnium longè abſurdiſſimam. Quòd ſi vnuſquiſque ſatis idoneus fuit ad vniuerſitatis iſtius architecturam, quis vſus in multis? quum vnius vis ad omnia ſufficiat. Impium certè pariter & abſurdum videretur vnum opus eſſe, plures autem & diuerſi operatores, quum phyſicæ rationis ſit, vnum & ſingulare ſi perfectũ ſit, multiplicato excellẽtius eſſe. Id quoque ſciendum: quòd ſi mundus à multis creatus eſſet, multiplices quoque motus haberet, & ſibiipſi diſſimiles. Quippe qui ad ſingulos autores reſpiciens: diuerſas quoque & diſſimiles obiret motiones. In ipſa autem diſſimilitudine (vt dictum eſt antea) denuo reſurgeret inordinatio, perturbatioque vniuerſitatis.

Mundus à multis non eſt creatus quomodo.

D

Quandoquidem ne nauis quidem à multis gubernata rectè curſum tenuerit, niſi vnus gubernator clauum in manus ſumat: neque cythara, ſi à multis pulſetur, concentum edet, niſi illam artifex vnus plectro feriat. Quapropter, quum vna ſit rerum natura, vnus mundus eiuſque vnus ordo: vnum illius intelligere debemus, & regem, & opificem Dominum noſtrum. Ideò enim ipſe opifex vnum (in vniuerſum) mundum condidit, ne de multorum numero multi etiam opifices exiſtimarentur, ſed ex vno opere, vnus quoque illius autor crederetur. Verùm, non quia vnus eſt conditor, ideò quoque neceſſum eſt, vt vnus ſit mundus. Poterat enim & alios mundos conſtruere Deus: ſed quia vnus eſt mundus creatus, neceſſe eſt creatorem eius vnum credere. Cæterùm, quis ille ſit (nam id quoque in primis neceſſarium) iam declatur, ne ſi quis hac in parte erret, alio credito numine

Vnius mundi vnus creator & rector.

denuo in eandem ſuperſtitionem, quæ nullo nomine ſubnixa eſt, relabatur. Arbitror autem neminem in hac re iam deinceps eſſe ambiguæ mẽtis. Si enim poeticos deos, deos non eſſe ratio demonſtrauit, & eos qui res creatas pro numinibus habent, erroris conuicit, & omninò gẽtium idololatriam cultu veri numinis carere edocuit: neceſſum eſt, prorſus ſublatis aliorum religionibus apud nos ſolos veram ſupereſſe religionem, & eum qui à nobis adoratur & prædicatur, hunc ſolum eſſe verum Deum, ac naturæ Dominum, & omnium rerum opificem.

Vera religio apud catholicos.

At quiſnam is eſt alius, niſi vndecumque ille ſanctus, & excelſior omni creata ſubſtantia, Chriſti Pater, qui veluti optimus gubernator ſua Sapientia ſuaque ratione Domino noſtro Seruatore Chriſto, ea quæ vbique ſunt, ſalubriter gubernat ac diſpenſat, facitque prout ſibi rectè eſſe videtur. Rectè autem ſe habent, prout facta ſunt, aut fieri conſpicimus, quia ita placuit illius arbitrio; nec video qui fieri poſſit, vt iſtud non credatur.

Deus quis.

Si enim irrationabilis eſſet naturæ motus, & temerè vniuerſitas iſta raperetur, rectè quiſpiam & dictis meis fidem abrogauerit. Sin autem ratione & arte & ſapientia conſtant, atque omni ornatu exornata ſunt, neceſſe eſt, eum qui ſuperincumbat, atque ita ea inſtruat, non alium quàm Verbum rationemque Dei eſſe.

Orbis motus rationalis.

Intelligo autem rationem, non quæ ſingulis (quum fiunt) implicita eſt & congenita, quam nonnulli etiam ſeminalem conſueuerunt dicere, inanimatam (inquã) illam, & nulla ratiocinatione, nulla mente præditam, ex arte tantummodò vires capientem, pro artificis (qui rem tractarit) ingenio: Neque rurſus, qualem habet rationem orationémve rationale genus hominum, quæ ſyllabis componitur, & aëre exprimitur: ſed boni illius numinis, Deique omnium viuum Verbum, rationemque intelligo, nimirum efficacem Deum: qui diuerſus eſt à rebus genitis, & ab iis, quæ ſunt in rerum natura, proprium item & vnicum boni illius Patris Verbum, quod vniuerſitatem iſtam inſtruit & illuſtrat ſua prouidentia, vtpote boni Patris bona Ratio: Illa (inquam) quæ mundi ordinem diſpenſauit, illa quæ contraria contrariis coaptans, hanc concinnitatem dedit, quæ ipſa Dei potentia, & Dei ſapientia eſt, quæ cælum verſat, terram ſuſpendit, eamque nullius rei fulcro innixam, ſuo nutu confirmauit. Hac illuminatus ſol, orbem terrarum illuſtrat, luna dimenſum lumen habet, per hanc & aqua in nubibus libratur, pluuiæ imbreſque in terras fluunt, mare ſuis finibus circumſcribitur, terra omnigenis ſtirpibus læta nitet & effrondeſcit. Quòd ſi quis, non habita fide meis verbis, dubius increduluſque inquirat, num omninò ſit aliqua ratio in Deo? is ipſe nulla ratione vti, non iniuria cenſebitur. Habet tamen ex rebus quas videt, certum documentum, omnia ratione & ſapientia Dei conſiſtere, neque quicquam firmum eſſe poſſe inter omnia creata, niſi verbo rationeque condita eſſent, hoc eſt ratione diuina (vt dictum eſt) quæ non ad hominum ſimilitudinem, vt dixi, ſyllabis conflatur, ſed ſui patris imago per omnia ſimilis exiſtit.

Ratio Dei qua.

Homines enim ex partibus compoſiti, & ex nihilo procreati, compoſitam habent & reſolubilem ſuam ipſorum rationem ſiue orationem: Deus autem, qui eſt ipſa eſſentia, nullis partibus coaleſcit. Quapropter & eius ratio, ipſum eſſe eſt, & neutiquam vllis membris coniungitur, ſed vnus, vnigenituſque Deus ex Patre, vt bonus ex

Deus nõ coaleſcit.

A bono fonte ſcaturiens, omnia ordine cultuque inſtruit & continet. Cauſa verò ob quam ratio, Dei inquam ratio in res creatas ſeſe immerſit, profectò admirabilis eſt, & de ſe indicium præbet non aliter, quàm decuit rem actam eſſe. Creatarum enim rerum natura, quia ex nihilo conſtat, fluxa, imbecillis & morti obnoxia eſt, per ſe iudicata: Deus contra vniuerſitatis iſtius, bonus, & pluſquam bonus eſt natura, ac quia humanus eſt, nemini vnquam inuiderit: liber eſt enim bonus ab inuidentia: & quia liber, ideò nulli ſuum eſſe inuidet, ſed omnes eſſe & exiſtere concupiſcit, vt humanitatem ſuam exercere poſſit.

Creaturæ morti obnoxia.

Animaduertens igitur generabilia quantùm pro ipſorum ratione conditioneque caduca eſſe, & diſſolutu facilia: ne hoc ipſum paterentur, & in **B** nihilum diſſoluta reciderent, non permiſit, res æterna ſua ratione procreatas, & indita ſubſtantia ſolidatas, pro ipſorum natura ferri ac tempeſtatibus iactari, ne rurſus in periculum non exiſtendi deuenirent: ſed vt bonus ſuo ipſius verbo, rationeque (quæ & ipſa Deus eſt) vniuerſa gubernat & conſtituit, vt rationis ductu, imperio, ac diſpoſitione illuſtrata natura, firmiter perſeuerare poſſet, vt pote quæ in principatum communionemque admiſſa ſit eius, qui verè eſt, & ab eo vim exiſtendi ſuſceperit, ne ea pateretur defluuio eſſentiæ, quæ alioquin paſſura eſſet: loquor autem de non eſſendo, niſi ratio illa conſeruaret, quæ eſt imago Dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ: quia per eum, & in eo conſiſtunt omnia, tum viſibilia tum inuiſibilia, & ipſe eſt caput Eccleſiæ, vt veritatis adminiſtri **C** docent in ſacris literis.

Coloſſen. 1.16.

Ipſe igitur omnipotens, omninò integer ſanctus ipſius Dei ſermo & ratio omnibus incumbens, & vbiq; ſuas vires explicans, illuſtrans omnia tum quæ oculis apparent tum quæ oculos ſubterfugiunt, vniuerſa in ſe continet & conſtringit, nihilque deſertum à ſua potentia relinquit, ſed omnia in omnibus ſingula priuatim, publicè vniuerſa viuificat, & conſeruat, initia, elementaque omnis ſenſibilis ſubſtantiæ, calida, frigida, humida, & ſicca in vnum contemperans ſua potentia efficit, vt illa ſibi mutuò infeſta non ſint, ſed vnam conſonamque harmoniam in commune abſoluant: vt neque ignea cum frigidis, neque humida cum ſiccis pugnent, ſed vt amica & cognata, & ſi (quantùm in ipſis eſt) inter ſe contraria ſunt, ſimul tamen coëuntia, ea quæ oculis ſubiecta ſunt, viuificent, & **D** corporibus eſſendi initia præbeant, & huic diuinæ rationi obtemperantia, illa quæ in terris ſunt fœcundent, & quæ in cælo ſunt, conſtituant.

Deus omnia viuificat & conſeruat ſua potentia.

Propter hanc, mare vniuerſum & ingens ille Oceanus, intra legitimos fines, ſuos motus coercet: terra verò quæ aquis demerſa non eſt, vernat, & omnigenis, vt dixi, ſtirpibus comata frondeſcit. Et ne in re manifeſta, ſingula recenſendo, tempus teramus, nihil eſt omnium rerum quæ fiunt, quòd non in ea, & per eam, & conſtitutum ſit & conſiſtat. Quòd & Theologus ille dicit: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Omnia per eum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.*

Omnia Dei verbo obediunt.

Ioan. 1.

Quemadmodum enim, ſi Muſicus, vbi lyram adaptauerit, & grauia acutis, & media extremis ex arte ſua coniunxerit, certum deſignatumque melos abſoluat: ita quoque Dei illa ſapientia, rerum

Simile.

vniuerſitatem

vniuerſitatem vt lyram tenens, & aëria terrenis copulans, & cæleſtia aëreis, vniuerſaque cum ſingulis coaptans, circumagenſque nutu ſuo ac voluntate, vnum mundum, mundique vnum ordinem abſoluit rectè & congruenter, ipſe quidem immobilis perſeuerans apud Patrem, omnia tamen mouet conſtitutione ſua, vt vnumquodque ipſius Patri placuerit. Nam miraculum diuinitatis in hoc conſiſtit, quòd vno eodemque nutu omnia ſimul & non per interualla, ſed vniuerſum cuncta tum recta, tum orbiculata, tum ſuperiora, tum media, tum inferiora, humida, frigida, calida, conſpicua, inconſpicua circumfert ac gubernat ſecundùm vniuſcuiuſque naturam. Pariter enim eodem nutu ipſius, quæ recta ſunt, pro ſua rectitudine: quæ rotunda pro ſua rotunditate circumaguntur: quæ media, pro loci ſui conditione mouentur: quod calidum eſt, calefacit: quod ſiccũ, exſiccat, vniuerſaque naturali modo ab ipſo cõſtant & viuificantur per ipsũ: & admirabilis quædã & verè diuina per ipſum congruentia perficitur. Et vt exemplo res tanta innoteſcat: ſumamus hæc verba, tanquam ſi illa dicerentur de imagine & ſimilitudine ingentis chori. Vt igitur in chõro qui conſtat ex diuerſis hominibus, viris, pueris, fœminis ſenibus, iuuenibus, ſub vno præſule & moderatore, quiſque quantùm poteſt, cantat pro ſua natura, ille quidem vt vir, iſte verò vt puer, alius vt ſenex, alius quemadmodum iuuenis, omnes tamen vnam & eandem abſoluunt harmoniam, vel vt noſtra anima codẽ tempore ſenſus noſtros pro cuiuſque officio exercet, & ad vnam rem oblatam ſimul omnes mouentur, adeò vt oculus videat, auris audiat, manus palpet, olfactus odores arripiat, guſtus delibet, ſæpe quoque interea & aliæ quidem corporis partes in ocio ſunt, adeò vt inter iſta pedes quoque ambulent. Vel vt tertio exemplo quod dicimus exprimatur: magna ſimilitudo eſt illius rei in magna ciuitate & populoſa, & in ipſo, qui eam condidit, moderatore ac rege. Vt enim præſentia regis imperãtis ſimul & ad omnia oculos intendentis, omnes ſunt in obſequio, eſt qui agros colat, eſt qui ad aquæductus aquarum properet, alius item pabulatum proficiſcitur, alius ad curiam pergit, alius ad concionem ingreditur, iudex item ad iuriſdictionem, prætor autem ad tutelam curandique obſeruandarum legum ſe confert, opifex ſtatim ad opus tendit, nauta ad mare deſcendit, faber ad fabrilia negocia, medicus ad curationes ſuas, architectus ad ſtructuram domus procedit: ruſus eſt qui rus contendit, eſt qui reuertitur, alij circa vrbẽ verſantur, alij ex vrbe egrediuntur, alij eodem ſeſe referunt, eaque omnia ad præſentiã vnius moderatoris & diſciplinam fiũt & conſtituuntur: Ita quoque omnia in vniuerſa rerum natura geruntur. Nam exemplum tametſi minutius ſit, maiora tamẽ inde intellectu aſſequaris. Vnico enim momento, ad nutum Verbi Dei, omnia ſimul diſpẽſantur, & quæ cuiuſque ſunt, propria fiunt, & ab omnibus ſimul idem ordo conficitur. Nutu enim & viribus præfecti moderatoriſque omnium diuini & paterni Verbi, cælum circumuoluitur, aſtra mouentur, ſol lumen diffundit, luna circumambulat, & aër ab eo illuſtratur, æther verò calidus efficitur, venti ſpirant, montes in altum exurgunt, mare vndis criſpatur, quæque in eo ſunt animalia nutriuntur, terra immobilis permanens fructificat, homo formatur & viuit, ac rurſus moritur: in ſumma

Diuinitatis miraculum in quo conſiſtat.

Simile.

Aliud ſimile.

3. Simile.

Nutu verbi Dei omnia ſimul diſpenſantur.

A omnia animantur & mouentur: ignis vrit, aqua refrigerat, fontes ſcaturiunt, fluuij innundant, tempora rerum & horæ ſuperueniunt, imbres deſcendunt, nubes implentur, grandines fiunt, nix & glacies in denſitatem coaleſcunt, aues volitant, reptilia ſerpunt, aquatilia natant, mare nauigationibus exercetur, terra ſeritur, & ſuis temporibus germinat, ſtirpes creſcunt, & quædam tenera ſunt, quædam matura fiunt, quædam acta ad ſenectutem perueniunt, quædam abolentur, & nonnulla pereunt, nonnulla gignuntur & in lucem prodeunt. Omnia iſta, imò plura etiam iſtis (quæ tantæ multitudinis ſunt, vt effari non liceat) mirificum illud Dei Verbum illuminans & viuificans, ſuo nutu mouet & diſpenſat, vnum mundum abſoluens, neque extra ſe inuiſibiles illas potentias re-

B linquens: nam & iſtas (vt pote illarum conditor) complexus, vnà cum rerum vniuerſitate in ſe continet ac viuificat ſuo ipſius nutu ac prouidentia. Neque verò quicquam eſt quod eius rei incredulitatem foueat: vt enim illius prouidentia corpora quidem adoleſcunt, anima verò rationalis mouetur, & cogitandi videndique poteſtatẽ habet (neque hoc multis indiget argumentis, nam ante oculos noſtros iſta fiunt) ita rurſus ipſum Dei Verbum, vno & ſimplici nutu ſua ipſius vi & viſibilem mundum & inuiſibiles potentias mouet & complectitur, vnicuique ſuum officium attribuens, vt diuinæ quidem illæ, diuinitùs moueantur, viſibiles verò eodem modo quo oculis conſpiciuntur: ipſe interim in omnibus, & Dux, & Rex, & Conditor omnium, omnia pro iudicio arbitratuque ſui Patris agit, tantùm

C non per opera (quæ ab ipſo fiunt) docens ac loquens ex magnitudine & pulchritudine rerum conditarum proportionabiliter conditorem debere intelligi & æſtimari. Sicuti enim reſpicientibus in celum, videntibuſque ornatũ eius & aſtrorum iubar, par eſt, vt ratiocinentur de ratione, Verboque, quod illa ad iſtum modum ordinemque digeſſit, ita intelligentibus qualis ſit ratio ſermoque, atque adeò Verbum Dei, neceſſium eſt vt intelligat qualis ſit eius rationis, ſiue ſermonis, ſiue Verbi Pater, vnde progreſſus, rectè ſui Patris interpres, nunciuſque appellatur: id quod in rebus noſtris quoque videas. Si enim oratione progrediente ex homine, fontem eius vnde profluxit mentem eſſe intelligimus: ac orationi intendentes, animum (qui illa loquutione ſignificatur) agnoſcimus: quantò viuidius excellentiuſque ex

D intuitu Verbi, Patrem Verbi intelligimus? vt ipſe Saluator ait: Qui videt me, videt & Patrem meum: Hæc quoniam à diuina ſcriptura manifeſtius ac locupletius deprædicantur, ideò & nos ſumpta fiducia hæc tibi ſcribenda duximus: in quibus ſi ipſe verſeris facilè meis dictis fidem accommodaris. Sententia enim à maioribus confirmata, irrefutabilem habet confirmationem. Nam & olim à principio, vt idola tollerentur, ſermo diuinus populum Iudaicum hiſce verbis præmunitum eſſe voluit: *Non facies tibi idolum neque earum rerum ſimulachrum, quæcunque ſunt, vel in cælo ſurſum, vel in terra deorſum*. Iſtam autem tollendarum idolorum cauſam aliis verbis ſcriptura declarat: *Idola gentium, argentum & aurum, opera manuum hominum: os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt: aures habent, & non audiẽt: naſum habent, & non olfacient: manus habent & non*

Animæ vires et prouidentia Dei.

Simile.

Verbi patrẽ quis.

Ioan. 14.

Idola tollenda eſſe.
Exo. 20.
Pſal. 113.

Digitized by Google

palpabunt: pedes habent, & non ambulabunt. Neque itẽ ſilentio præteriit, qua cautione vtendum in rerum natuta mundiq́ue partibus, vt qui non ignoraret, quanta in illis pulchritudo eſſet, ne quis illarum venuſtare ineſcatus, eas iam non vt opera Dei aſpiceret, ſed vt deos coleret. Præmuniit igitur homines, cautoſq́ue reddidir his verbis, *Ne oculis in altum ſublatis, contemplans ſolem & lunam omnemq́, ornatum cæli, errore deceptus ea ipſa adorares, quæ diſtribuit Dominus Deus tuus omnibus gentibus quæ ſub cælo ſunt.* Diſtribuir autem, non vt gentium numina eſſent, ſed vt gentes ex iſtorum viribus, omnium rerum opificem agnoſcerent, vt ſuperius

Cognitio Dei ex ſacris ſcripturis.

dictum eſt. Olim autem Iudæorum populus, pleniùs iſtarum rerum certitudine inſtructus fuit, eo quòd non ſolùm ex naturæ operibus, ſed etiam

B

ex diuinis ſcripturis deitatis cognitionem imbiberat: in vniuerſum tamen omnes homines ab idololatriæ errore, & irrationabili mentis cõceptu auulſos cupiens, hæc verba locutus eſt: *Non erunt tibi dij alij præter me.*

Exo. 20. Nõ ſunt plures dij. Ibid.

Non quòd ſint alij dij ideo eos prohibet, ſed ne quis auerſus à vero Deo ſibi ea quæ non ſunt, in numina conſtituat: qualia ſunt apud poëtas & hiſtoricos, quæ vt nomen Dei habent, ita redeſtituuntur, vt demonſtratũ eſt. Ipſa quoq; forma verborum oſtendit, eos deos non eſſe, quatenus ad iſtum modum loquitur: *Non erunt tibi dij alij,* quòd in futurum ſignificationem habet. Quod autem in futurum eſt, tum non eſt, quum hæc dicuntur. Sed quid? num ſublata, vel gentium vel idolorũ ſuperſtitione, tacuir diuina ſcriptura ſimpliciter? & ſemel humanum genus ſine diuinitatis intellectu rapi temerè, ferriq́ue permiſit? minime

C

gentium: imò occurrit huiuſmodi animi cogitationibus, inquiens: *Audi Iſrael, Deus tuus, Deus vnus eſt.* Ac rurſus: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & pro omnibus viribus tuis.* Et item: *Dominum tuũ adorabis, & illi ſoli ſeruies, illiq́, conglutinaberis.*

Deut. 6. 4. & 13.

Quia verò per omnia in omnia Verbi prudentia & diſpẽſatio ab omni ſacra ſcriptura eſt cõteſtata, ſufficit ea quę in pręſentia dicta ſunt, ſermoni fidẽ cõciliare, qua viri in rebus diuinis diſerti dicũr: *Fundaſti terram, & permanet: ordinatione tua perſeuerat dies.*

Pſal. 118.

Ac rurſum, *Pſallite Deo noſtro operienti cęlum in nubibus, pręparanti terrę pluuiam & progerminanti in montibus fænum, & herbam ſeruituti hominum, tribuentiq́, pecoribus pabulum.* Per quem autem tribuit? nonne per eum, per quem, vt omnia facta ſunt, ita quoque omnia ipſius ordinatione prudentiaque gubernantur? Sed quiſnam, quæſo, hic alius, ſi non

Pſal. 67.

D

Verbum Dei? de quo & in alio Pſalmo dicitur: *Verbo domini cęli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.* Nam & omnia per eum, & in eo facta eſſe prædicantur, quod & ipſa ſcriptura perſuaſum eſſe nobis voluit, dum inquit: *Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt.* Moſes quoque in creatione mundi, hanc ſententiam confirmat his verbis: Dixit Deus: *Faciamus hominem ſecundùm imaginem & ſimilitudinem noſtram.* Poſtquam enim cæli & terræ & omnium rerum procreationem abſoluiſſet Pater, ita locutus eſt: *Fiat cęlum, congregentur aquę, & appareat arida, & educat terra omnem herbam fæni, & omne animal.* Qua in parte increpãdi Iudæi, qui ſcripturas peruerſe intelligunt. Cum quo, quęſo, iſtic (nam id quæſtionis Iudæis obiici quoque poteſt) ſermocinabatur Deus, vbi & interloquendum imperat. Quòd ſi rebus creandis hoc imperium dictabat, illiſq́ue loquebatur, ſuper-

Pſal. 32.

Gene. 1.

Ibid.

Chriſtũ intelligo in voce faciamus nempe Vt.

A

uacanea erat iſtiuſmodi ſermocinatio, quippe ad eas res habita, quæ non extabant, ſed futuræ erant. Nemo enim cum re nihili & nondum extante, verba facit. Nemo itẽ ea exiſtere iubet & alloquitur quæ nondum ſunt in rerum natura. Si enim rebus futuris imperauiſſet Deus, dici ab illo oportuerat: Sis cælum, ſis terra, prodi herba, fias homo. Nunc autem nihil tale loquutus eſt. Iubet autem his verbis: *Faciamus hominem, prodeat herba:* Ex quibus apparet, Deum cum aliquo ſibi proximo ſermones his de rebus conſerere. Neceſſe eſt igitur aliquem ei adfuiſſe, cum quo vniuerſa condens, colloquium miſcebat. At quis ille fuerit, niſi ipſius Verbum? Cum quo enim Deus videri poſſit colloquium habere, niſi cum ſua ipſius ratione ac Verbo? Aut quis deniq; illi adfuit condenti om-

B

nem creabilem ſubſtantiã, niſi ſua ipſius Sapientia, quæ ita de ſe loquitur. *Quum faciebat cęlum & terram, coaderam ei.* Sub appellatione autem cæli & terræ, omnia quæ in cælo & in terra genita ſunt, complexa voluit. Præſens autẽ ibi, vt ſapiẽtia, vt ratio, Patremq́; intuẽs, omnia inſtruebat, cõſtituebat ac diſpenſabat. Rurſus, vt potentia Patris omnibus ſoliditatem exiſtendi tribuebat (quemadmodum etiam à Saluatore dictum eſt) *Quęcunque video Patrem facere, eadem & ego facio.* Per eum verò & in eo omnia facta eſſe, ſacroſancti illius diſcipuli docent, eumq́ue eſſe bonam ex bona ſtirpem, ac verũ filiũ. Potentia autẽ Patris dicitur, & ſapientia, & ratio, nõ ex eo quòd aliqua ex parte iſtarum rerum cõmunionem adipiſcatur, aut iſta aliũde aduentitia & ſuperuentitia, eius naturam imbuant: quales

Ioan. 5. Prou. 8. 27.

Ioan. 16. Rom. 11.

Potentia dei quid.

C

ſunt, qui iſtarum rerum participes fiunt, ac propterea ſapientes, fortes, rationales efficiuntur? ſed quòd per ſe ſit ipſiſſima ſapientia illa, per ſe illa ipſiſſima ratio ac propria potentia Patris, illa ipſa lux, illa ipſa veritas, illa ipſa iuſtitia, illa ipſa virt⁹: & character, & iubar, & imago, & (vt cõpendio dicam) fructus Patris vndecunque perfectus, ac ſolus Filius, & per omnia ſimilis imago Patris ſui. Quis igitur, quis (inquam) percenſuerit plenè de Patre, vt Verbi eius dotes aſſequatur? Eſt enim ſicuti Patris Verbum, Sapientia, ita quoq; ad creata ſe demittens & accommodans, fit ad creatoris cognitionem intellectumq́; ipſa ex ſe propitiatio, ipſa ex ſe vita, ianua, paſtor, via, rex, dux, & in omnibus ſeruator & viuificator, lux & prouidentia omnium. Talem igitur bonum, & opificem Filium habens ex ſe Pater, non illum rebus genitis obſcurum occultumq́ue voluit, ſed quo-

D

tidie eum reuelat omnibus per omnia, quæ ab ipſo conſtituuntur vitamq́ue accipiunt, & in eo, & per eum ſeipſum quoque exhibet, quemadmodum Saluator ait: *Ego in Patre, & Pater in me,* vt neceſſarium ſit, Verbum eſſe in genitore, & genitum cum Patre ſuo perennare. Quum hæc igitur ita ſe habeant, & nihil extra eum ſit, ſed cælum & terra, & omnia quæ in iis ſunt, ab illo pendeant; homines tamen ſtolidi repudiata illius cognitione & pietate, res quæ non ſunt rebus quæ ſunt antepoſuerũt, & pro vero Deo, ea quæ nulla eſſent, deos ſtatuerunt, creaturæ potius quàm creatori ſeruientes, remq́ue & ſtultam & impiam deſignantes, non aliter quã ſi quis opera præ opifice admiretur, & ad monumenta in ciuitate obſtupeſcat, conditorem eorum pedibus conculcet: Aut veluti ſi qui muſicum inſtrumentum laudibus extollant, concinnatorem autoremq́ue eius reiiciant, ſtolidi nimirum

Ioan. 14.

nimirum & magnopere oculis capti. Quomodo A enim vlla ratione cognouerint aliter aut nauem, aut domum, aut cytharam, ſi non ſit faber naualis, qui operam adhibeat, aut architectus qui ædificet, aut muſicus qui concinnet & componat? Vt igitur qui hæc conſiderant, furiunt, imò omnem furorem tranſcendunt: ita mihi ſani eſſe non videntur, qui & Deum ignorant & Verbum eius non colunt: Saluatorem, inquam, omnium Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem omnia Pater regit & cõtinet & totius vniuerſitatis curam gerit, in quem quum tu fidem habeas & amorem, ô Chriſti ſtudioſè, gratulare tibi, & certò perſuadeas, in mercedem emolumentumq́ue iſtius in ipſum fidei & religionis, immortalitatem & regnum cælorum tibi deſtinatum eſſe, modò ſecundùm leges illius anima tua exornata fuerit. Vt enim iis qui ſecundùm illius præcepta viuunt, æterna vita pro præmio eſt, ita eos qui in diuerſum & non per viam virtutis incedunt, probrum ingens & periculum inexpiabile manet in die iudicij, eo quòd quum cognitam haberent virtutis viam contraria his quæ perſpecta ac nota habebant, fecerunt.

SANCTI PATRIS ATHANASII
ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ DE INCARNATIONE VERBI EIVSQVE CORPORALI *ad nos aduentu.*

QVum ſuperiùs pauca de multis B decerpentes, ſed tamen quæ ſufficiant tractauerimus, de gentium in idolis colendis errore, deq́; earum ſuperſtitione, quæq́ue illius origo fuerit, & quomodo homines ex ſua malitia commenti ſibi ſint idolorum cultum, & pauca per gratiam Dei addiderimus de diuinitate Verbi Patris, eiuſq́ue in omnia cura & potentia, & quòd bonus ille Pater Deus per eum omnia digerit, & quòd omnia à Verbo moueantur & in eo viuificantur: age, deinde mi beate & verè Chriſti amator, expoſita fide noſtra, quæ eſt de pietate, etiam de incarnatione Verbi, & de diuino eius aduentu pauca quædam declaremus: id quod Iudæi quidem calumniis, Ethnici verò ludibriis inſectantur: nos verò adoramus, vt ex humilitate Verbi qua apparuit, C maiorem adhuc, vehementioremq́ue pietatem cõcipias. Quantò enim maioribus ſannis apud infideles iactatur, tantò ille maiora documenta teſtimoniaq́ue ſuæ diuinitatis præbet, quum ea quæ mortales, vt impoſſibilia nõ aſſequuntur, ipſe poſſibilia oſtendat: & quæ vt fœda aſpernantur, ea ſpecioſa ſua diuinitate reddat: & quæ docti viri vt humana irrident, ea ſua vi diuina eſſe demõſtrat: dumq́ue ſpeciem idolorum omnium magnificam, vilitate ſua in qua eſſe putabatur, per crucem ſubuertit, eoſq́ue qui & irridebant, nec fidem habebant, clam in ſuam ſententiam trahit, vt eius & diuinitatem & potentiam agnoſcant. Verùm ad iſtarum rerum explicationem, non inutilis fuerit ſuperiorum dictorum tenax memoria, vt corporeæ iſtius apparitionis cauſam, qua Verbũ patris tale ac tantum ſeſe manifeſtauit, rectiùs cognoſcere & intue- D ri valeas. Sed vide, ne pro conditione ſolitoq́ue more naturæ, Saluatorem noſtrum, corpus geſtaſſe arbitreris: ſed potius eũ, quum natura incorporeus eſſet, ac ratio ſui patris, ſtudio noſtri, patriſq́ue in nos beneuolentia, ob ſalutem humani generis, ipſum ſeſe in humano corpore exhibuiſſe. Conuenit autem nobis (qui de tanto negocio narrationem inſtituimus) priùs de vniuerſa rerum naturæque opifice mentionem facere, vt ita naturæ inſtaurationem, à Verbo ipſius ab initio autore & conditore factam, dignè riteq́ue cõtemplari poſſimus. Nihil enim in eo contrarium videbitur, ſi per quem rerum naturam condidit pater, per eundem quoq́; eam incolumem & ſaluam præſtet. Opificiũ mundi & vniuerſitatis creationem, multi multifariam tractauere, & quiſque prout ipſi libuit, ita quoq́; rem deſcripſit: Aliqui enim ſponte & fortuito omnia nata eſſe prædicant (vt Epicurei, qui vniuerſitatis rerum per ſe nullam eſſe prouidentiam fabulantur) planè contra rem manifeſtam oculiſq́ue ſubiectam, verbis obgannientes. Si enim (vt ipſi voluut) omnia ſine prouidentia exorta ſunt, oportuit omnia temerè exoriri & ſimilia eſſe, neque vllo modo differre, ac velut in vno corpore vnum debuerant eſſe omnia ſolẽ & lunam, atq́; itidẽ in hominibus nihil aliud exiſtere, niſi vel manum tantummodò, vel pedem, vel oculum. C Nunc autem ita non fit: videmus enim aliud ſolem, aliud lunam, aliud terram eſſe: & in humanis corporibus, aliud pedem, aliud manum aliud caput exiſtere. Cæterùm iſtiuſmodi ordo documento eſt, non ſponte res creatas prodiiſſe, ſed cauſam effectricem præceſſiſſe, ex qua diſpoſitorẽ autoremq́ue omnium Deum intelligas. Alij (inter quos eſt magnus apud Gentiles Plato) ex præexiſtente ingenitaq́ue materia feciſſe Deum vniuerſa arbitrantur. Non enim Deum quippiam poſſe, niſi illi priùs ſubiecta ſit materia, eadem ratione qua & fabro lignum ſuppeditari oportet, vt fabricari poſſet. Atqui non ſentiunt, qui iſta loquuntur, ſe Deo imbecillitatem iniungere. Nam ſi materiæ autor non eſt, ſed ea ſubminiſtrata res creandas producit, imbecillis reperitur, quum citra materiẽ nihil eorum quæ fieri debent, poſſit condere: D Quemadmodum certè fabri imbecillitas in eo eſt, quòd nihil poteſt rerum neceſſarium ſine lignis in opus cõficere. Quòd ſi iuxta conceſſionem iſtius ſentẽtiæ, ſine materia nihil Deus creaturus fuiſſet, qui illi competit nomẽ fictoris & cõditoris, quum aliunde acquirat, vt cõdere poſſit, nimirum ex materia? eritq́ue pro illorum opinione, ſi talis ſit Deus, nõ conditor rerum, ſed artifex: quum in ſubiecta materia, cuius ipſe nõ eſt autor, opus ſuum, explicet. Omnino enim cõditor nõ appellabitur

Argumentum.

Quomodo Chriſtus humanitatem aſſumpſit.

Narratio.

Creatio mũdi nõ eſt fortuita vel ſpontanea.

Abſurdũ

Platonis de creatione mundi opinio.

Mundus an ſit factus ex materia exiſtẽte.

A

Creatio mundi an ſit à multis.

qui materiam non condit ex qua creaturæ conſtituuntur. Hæretici porrò alium ſibi opificem rerum fingũt, extra Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, magnopere in rationibus ſuis cæcutientes, quum Dominus ad Iudæos loquatur: An neſcitis, quòd ab initio ille qui conditor eſt, marem & fœminam eos crearit, & dixerit: *Ea de cauſa relinquet homo patrem & matrem ſuam, & coadglutinabitur vxori ſuę, & erunt duo in carnem vnam.* Deinde indicium adiunxit, quiſnam ille conditor eſſet, quũ ait: *Quod igitur Deus coniunxit, homo ne ſeparet.* Quomodo igitur iſti nouam alienamq́ue à Patre procreationem rerum inducere poterunt? Si ſecundùm Ioannem Euangeliſtam nihil non ſub iſtis verbis complectentem: *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt*, quomodo alius fuerit opifex præter Chriſti Patrem: Talis eſt iſtorum hominum nugatio: ſed enim diuina inſtitutio, & fides ſecundùm Chriſtum eorum deliria vt impietatem ac ſacrilegium quoddam execratur. Quæ vniuerſitatem rerum, non ſponte, ne ſit prouidentia deſtituta, neque ex præſuppeditata materia, ne Deus ſit impotens: ſed ex nihilo, ac prorſus nuſquam extantibus Deum Patrem per Verbum ſuum feciſſe agnoſcit, quum ad iſtum modum loquatur per Moſem: *In principio fecit Deus cęlum & terrã.* Ex vtiliſſimo paſtoris libro, primò crede vnum eſſe Deum, qui condidit omnia & abſoluit, fecitq́ue ea, quæ non erant vt eſſent. Quod & Paulus indicat his verbis: *Fide intelligimus, verbo Dei perfecta eſſe ſęcula, & ex non apparentibus prodiiſſe, ea quę nunc apparent.* Deus enim bonus eſt, vel potius fons bonitatis. Bonus autem, nullius rei inuidia tãgitur: vnde nulli eſſentiam inuidens, ex non entibus vniuerſa creauit, per ſuum Verbum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, inter quæ, præ omnibus humanũ genus miſericordia proſequutus eſt: Animaduertens enim eos conditione ſuæ naturæ perpetuò ſubſiſtere non poſſe, maius quiddam illis elargiturus, non ſimpliciter, ſicut reliqua in terris animantia quæ bruta ſunt, humanum genus creauit ſed ad ſuam ipſius imaginem illud effigurauit, deditq́ue illis ſuæ rationis dotem, vt veluti vmbras quaſdam ac lineamenta rationis poſſidentes rationaleſq́ue effecti, perſeuerare poſſent in beatitudine viuentes veram, & re vera Sanctorum in paradiſo vitam. Animaduertẽs rurſum arbitrium defectumq́ue hominis vtroque vergere, maturè hanc gratiã quam ipſis dederat, legis & loci præſidio communitam voluit. Introduxit eos igitur in ſuum ipſius paradiſum, edictumq́ue præſcripſit, vt ſi gratiam illam conſeruarent probiq́ue permanerent, fruerẽtur in paradiſo ſine mœrore, ſine dolore, ſine anxietate hilariſſima vita, præter etiam id quod ipſis in cælo immortalitas promiſſa erat. Sin autem pręuaricationẽ facerent, & ad improbitatẽ auerterentur, cognoſcerent ſe per mortẽ pro ipſorũ natura corruptionem ſubituros, neque victuros in paradiſo, ſed extra paradiſum poſtmodum morituros, & in morte corruptioneque permanſuros eſſe. Id autem & Scriptura his verbis ſignificauit ex perſona Dei: *Ex omni ligno, quod eſt in paradiſo, comedetis, de ligno autẽ ſcientię boni & mali ne comederitis: quacunq; autẽ die comederitis, morte moriemini.* Quid hoc aliud (quæſo) niſi nõ ſolùmodo eos morituros, ſed etiã in mortis corruptione permanſuros eſſe? Sed fortaſſis admireris, quum propoſita mentione de incarnatione Verbi, nunc de principio hominum verba faciamus.

Gene 2. *Ibidem.* *Matth. 19.* *Ioan. 1.* *Gene. 1.* *Heb. 11.*

Homo quomodo creatus.

Lex homini data cur.

Geneſ. 2.

Incarnationis Verbi cauſa.

Verùm id non alienum eſt à ſcopo inſtitutæ orationis. Neceſſe eſt enim, nobis diſſerentibus de Saluatoris noſtri ad nos aduentu, etiam diſſerere de hominum principio, vt cognoſcas, noſtram culpam illi dediſſe occaſionem vt deſcenderet, noſtramq́ue præuaricationem Verbi Dei humanitatem elicuiſſe, vt ad nos contenderet, & inter homines appareret Dominus. Illius enim incorporationis nos cauſam dedimus, & ob noſtram ſalutem ita humanus extitit, vt in humano corpore & eſſe vellet & appareret. Ad iſtum igitur modum Deus hominem fecerat, & in incorruptibilitate perſeuerare volebat: homines autem contra, ſpreta reiectaq́ue Dei cognitione, excogitatis praua ſua ratione malis (vt ſuperiùs dictum eſt) prædenunciatam mortis cõdemnationem acceperunt: neque iam inde (quales conditi erant) remanſere: ſed pro ipſorum rationibus cogitationibuſq́ue corruptelam vitiumq́ue contrahebant, & ſub mortis imperio detinebantur, eò quòd præuaricatio mandati illos ad verterẽ naturæ conditionem retraheret: vt quemadmodum ex non entibus creati erant, ita eſſendi perniciem interitumq́ue progreſſu temporis ſuſtinerent, idq́ue non immeritò. Quum enim naturam aliquando non exiſtendi habuerint, tamen ad ſuum eſſe ſunt reuocati Verbi Dei pręſentia, conſequens erat, vt iidem illi euacuati cognitionis de Deo, & in non entia auerſi (mala enim non entia dicenda ſunt, bona autem entia, vt quæ verum Deum autoremq́ue ſui habeant) ſempiterna quoque illa eſſendi natura exuerentur: quod nihil eſt aliud quàm vt diſſoluti, in morte & putrefactione permanerent. Eſt enim homo ſecundùm naturam mortalis, vt qui ex non entibus creatus ſit: attamen ob eius cũ Deo ſimilitudinem, retudiſſet ſuã naturalẽ corruptionem incorruptibiliſq; permanſiſſet: ſi eã ſimilitudinẽ Dei cognitione integram incolumemq́ue ſeruaſſet. Quemadmodum ipſa Sapientia dicit, *Aſſentio obſeruatioq; legum conſtabilitio eſt incorruptibilitatis.* Atque ita incorruptibilis redditus, vixiſſet vt Deus, quemadmodum alicubi ſuis verbis indicat Scriptura: *Ego dixi, Dij eſtis, & filij Excelſi omnes: vos autem vt homines interitis, & quiſpiam de principibus caditis.* Siquidem Deus non ſolùm nos ex nihilo fecit, ſed & vitam, qua ſecundùm Deum viueremus, nobis largitus eſt, Rationis beneficio. Homines contra auerſi ab ęternis, & ad corruptibilia conſilio diaboli conuerſi, ſibi ſuæ corruptionis (quæ in morte ſpectatur) autores fuere. Nam quanquam eſſent (vt dixi) ſecundùm naturam corruptibiles, gratia tamen participatæ rationis, vitium illud naturæ elapſuri fuiſſent, ſi modò probi manſiſſent. Propter enim ipſis cohærentem coniunctamq; rationẽ, naturalis illa corruptio ad illos acceſſum nõ habuiſſet, ſicut ſcriptura dicit: *Deus hominem condidit ad immortalitatem, & ad imaginẽ æternitatis ſuæ: verùm inuidia diaboli factum eſt, vt mors orbem terrarum inuaſerit:* quo veniente iam homines mori cœperũt, & corruptio deinceps cõtra eos inualuit, tantoq; magis cõtra totius generis naturã pręualuit, quãtò leuiùs eſt illis viſum, in pręuaricãdo mandato numinis cõminationes ſuſtinere, quippe qui in delictis intra certos terminos nõ conſtitere, ſed paulatim magis ac magis ad vlteriora tendẽtes, ad immenſa ſcelera procurrerunt. Statim enim ab initio inuentores malitiæ mortem & perniciẽ ea re aduerſus ſeſe prouocauere. Tandẽ ad iniuſtitiam

B

Humanũ genus in gratiã reſtitutũ præſentia verbi Dei.

C

Homo mortalis ſecundũ naturã, ſecundũ gratiam vero immortalis

Sapi. 18. *Pſal. 81.*

D

Gen. 1.

Mors immaſit mundũ inuidia diaboli. *Sapient. 2.24.*

Hominum proclinitas ad vitium.

Digitized by Google

iniuſtitiam delapſi, ac omnem iniquitatem tranſ- A greditentes, nullibi fixis veſtigiis, ſed noua nouis accumulantes, in patrandis ſceleribus ſatiari nequiuerunt. Etenim adulteria & furta erant vbique: cædibus & rapinis plena erat vniuerſa terra, iuris legumque nulla ratio, ſed circa iniurias ſtupráque omnis cura: Omnia autem ſcelera, publicè priuatimque ab omnibus perpetrabantur: ciuitates bella ſuſcipiebant: gentes aduerſus gentes incitabantur: diſſectus erat vniuerſus orbis ſeditionibus & pugnis, vnoquoque pro virili in faciendis iniuriis operam nauante. Neque longè ſeiuncti erant à rebus innaturalibus, ſed vt dixit Chriſti ille teſtis Apoſtolus: *Mulieres eorum mutauerunt naturalem vſum in eum qui erat præter naturam. Itidem & viri, omiſſo naturali vſu fœminę, libidine exarſerunt in ſe mutuò, mares in mares turpia deſignãtes, & mercedem penſatricem (quę debebatur errori ipſorum) in ſeipſis recipientes.* B Ob iſta magis ac magis inualeſcente morte, ac corruptione co[ntra] homines perdurante, genus quidem hominum extinguebatur: ipſe autem ille rationalis & ad imaginem creatus homo obliterabatur & opus illud à Deo factum ſimul interibat, & mors (vt iam prædixi) ex lege vim ſuam contra nos obtinebat, nec vlla ſpes erat effugiendæ legis, quia ea à Deo propter præuaricationem lata erat, fuitque ea res planè abſurda & indecora. Abſurdum enim, Deum in ſuis verbis mentiri, ſi (quum lege ſtatuiſſet morte moriturum hominem, quandocunque mandatum præuaricaretur) mortem tamen poſt præuaricationem effugeret, nec verbis illis adſtringeretur. Non enim verus Deus fuiſſet ſi (quum dixiſſet nos perituros) non periſſemus. Indecorum rurſum erat eos, qui ſemel creati erant rationales, & ipſius rationis participes facti pariter extingui, & denuo ad C non exiſtendi naturam per corruptionem reſolui. Id enim indignum erat bonitate Dei, ſi quæ ab ipſo creata eſſent, in interitum abirent, ob diaboli aduerſus homines fraudem. Quin imò, indecentiſſimum erat, Dei artem in hominibus extingui, vel per ipſorum incuriam vel per dæmonis impoſturam. Pereuntibus igitur ratio[nali]bus hominibus, vnáque cum illis tanto opificio aboleſcente, quid, quæſo, Deum, qui bonus erat, oportebat, facere? permitteretne corruptionem contra eos vim ſuam habere, ac mortem ipſis dominari? Ad quid neceſſum fuit, eos vel ſemel creari: præſtabat eos non genitos, quàm genitos neglectui dari, & intercidere. Nam ex iſtiuſmodi incuria magis imbecillitas Dei, quàm bonitas appareret, in ſinendo opus ſuũ perire, quàm ſi nunquam condidiſſet hominem. Si D enim nunquam homines condidiſſet, nemo imbecillitatem in eo ſuſpicaretur. Vbi autem eos condiderat, & eſſe voluerat: abſurdum indecorumque erat eius opera interire, idque potiſſimum ſub ipſius opificis conſpectu. Non igitur fas erat ita apparere, quaſi ipſe ſineret hominem corruptioni mancipari, quia id indignum ac minimè conueniẽs diuinæ bonitati. Vt igitur par erat iſtud in contrarium fieri: ita è diuerſo magna cum ratione obſtabat lex, quæ de hominum interitu promulgata fuit. Abſurdum quippe erat, ob noſtram vtilitatem perdurationemque, Deum veritatis patrem, mendacem videri. Quid igitur ea in re factum oportuit, aut à numine agendum erat? Pœnitentiámne ſuper præuaricatione ab hominibus exigere? id enim Deo non indignum cenſueris dicens, quòd quemadmodum ex præuaricatione corruptio nata eſſet: ita

Rom. 1.
Rom. 1.
Peccato genus hominũ extingui.
Deum mentiri abſurdũ.
Pœnitẽtia an potueris ſatisfacere pro

A ex pœnitentia incorruptibilitas renaſceretur. Atqui iſta pœnitentia non ex æquo & bono cũ Deo egiſſet. Nam ne ſic quidem ille verus fuiſſet, ſi non perpetuò mortales in mortis detentione permanſiſſent. Pœnitentia enim rem à ſua natura non abducit, ſed ſolummodo ceſſationem in peccando facit. Quocirca ſi duntaxat peccatum fuiſſet, nec corruptio ſubſecuta eſſet, pulchrè ſe haberet ipſa pœnitentia. Sin autem ideò homines, quia præuaricatio iam anteceſſerat, ſub ea, quæ eſt contra naturam corruptione detinebantur, gratiamque imaginis in ſe perdiderant: quid (quæſo) aliud decuit fieri, aut cuius opera ad recuperandam iſtam gratiam requirebatur, niſi ſolius Verbi, quod ab initio omnia ex nihilo condiderat? Eius enim fuit, id quod corruptibile erat, iterum ad incorruptibilitatem redu- B cere: & pro omnibus, id quod æquum rationique conſentaneum erat, Patri præſtare. Quum enim Patris ſit verbum, & ſupra omnes, meritò etiam ſolus omnia recuperare potuit, & idoneus fuit, qui pro omnibus pateretur, ac apud Patrem intercederet. Hac igitur de cauſa incorporalis illa & incorruptibilis numinis Dei ratio (ſiue id Verbum appellare malis) ad noſtram regionem acceſſit, non quidem antea inde longinquus (nihil quippe ab eo vacuum relinquitur in rebus creatis, quum omnia omninò impleuerit præſens cum ſuo patre in omnibus) ſed eatenus acceſſit, quatenus ſe ſua humanitate ad nos demiſerit ſéque ipſum exhibuerit. Ibi quum videret rationale genus interire, & mortem vi efficaciaque corruptionis tyrannicè dominantem, minaſque pœnarum, quibus præuaricatio denunciata fuit, hanc corru- C ptionem in noſtram perniciem potenter ſtabilire: ſimulque conſpiciens abſurdum eſſe legem (antequam impleretur) abrogari: & ſua quæ ipſe architectatus eſſet aboleri, hominumque ingentia ſcelera contra ipſos in immenſum creſcere, ac pariter omnes homines morti obnoxios detineri, miſertus generis noſtri, indolenſque noſtram imbecillitatem, demiſit ſeſe ad noſtram corruptionem, non paſſus vlterius mortis tyrannidem, ne quod creatum eſſet, occumberet, aut Patris ſui opus in formando homine, ocioſum vanumque redderetur, ſibi igitur corpus deſumit, idque à noſtro corpore non alienum. Neque ſimpliciter voluit in corpore conſiſtere, aut nudam ſui præſentiam exhibere, quippe penes quem erat, ſi ita placuiſſet tantum ſeſe oculis exponere, & per aliud quippiam quod præſtantiùs eſſet, diuinum ſuum aduentum oſten- D dere, ſed noſtrum corpus aſſumpſit, idq; non quodnis, ſed quod purum ex illibata impollutáque, ac viri neſcia virgine, incommixtile prorſus vtráque rudimenta Veneris coaleſceret. Ipſe enim, vt rerũ conditor, id poterat, & quod poterat, fecit, ſibique in virgine corpus, hoc eſt, templum ædificat in peculiare inſtrumentum, quo ſe cognitum redderet, eique vt domicilio inhabitauit. Atque ita à nobis ſimili corpore mutuato, eo quòd omnes mortis corruptioni obnoxij eſſemus, pro omnibus idipſum in mortem deditum Patri ſuo ſacrificauit, atque in ea re perquàm humaniter egit, tum vt in ipſo, omnibus morientibus lex de corruptione hominum ſolueretur, vtpote omnibus quæ illius poteſtati permiſſa fuere in dominico corpore conſummatis, omnique aditu eius, ad homines per Filium Dei eiuſdem ſimilitudinis intercepto, tum vt homines à corruptibili auerſos ad incorruptibili-

peccato Adæ.
Solus Chriſtus peccatũ Adæ delere potuit.
Chriſti incarnationis prima cauſa.
Quale corpus aſſumpſerit Chriſtus.
Corpus ſuũ Deo patri ſacrificauit Chriſtus cur.

tatem conuerteret, & à morte in vitam corpore ſuo quod proprium ſibi fecit, reuocaret, reſurrectionis gratia mortem in illis quaſi ſtipulã in igne conſumens, atque è conſpectu auferens. Cùm enim certum haberet Verbum Dei, corruptionem non aliter in hominibus deſituram eſſe, niſi omnes omnino morerentur, & ſe mortis capacem non eſſe, vt immortalem & Patris Filium, ideo corpus, quod mori poſſet, ſibi aſſumit, vt illud Verbi, quod eſt ſuper omnia particeps factum, pro omnibus morti ad plenam ſatisfactionem ſufficeret, & tamen ob Verbum rationemque Patris inibi inhabitantem, incorruptibile perſeueraret, quò ita in poſterum corruptio in omnibus per reſurrectionis gratiam deſineret: ideoque veluti hoſtiam ab omni macula liberam ipſe ſibi corpus deſumens, offerenſque in mortem, ab omnibus ſtatim ſui ſimilibus rei perſimilis oblatione mortem amolitus eſt. Quum enim eſſet ſoper omnes Ratio ipſius Dei, iure ſuum templum & corporale inſtrumentum, vt obſidem vicariamque animam morti ſiſtẽs ad immolationem, expleuit id quod mortis ratiooibus ab omnibus debebatur, hoſtimento penſitationeque rei conſimilis, omneſque incorruptibilis Dei incortuptibilitate veſtiuit, datis in futurum de reſurrectione promiſſis. Iam inde enim corruptio illa quæ in morte ſita eſt locum nullum in hominibus inuenit: propter eum qui per domicilium corporis in hominibus inhabitat. *Simile.* Vt enim magno rege in magnam vrbem ingreſſo, ibique domicilium ſibi deligente, prorſus huiuſmodi ciuitas in magno honore eſt, neque vel hoſtis vel latrones in eam populationes tentare audent, quin potiùs eam ſumma obſeruatione colunt, eo quòd rex ibi vel vnicas ædes inhabitet: idem quoque euenit in regum omnium Rege. Quum enim ille acceſſiſſet ad noſtram patriam, ac domicilium ſibi in ſimili noſtrique generis corpore conſtituiſſet, ſtatim ab illo tempore omnes contra eam inſidiæ hoſtium ceſſauere, mortiſque extrita eſt putrilago, quæ olim cõtra mortales inualuerat. Periiſſet enim planè mortale genus, niſi omnium Dominus & Saluator, Dei Filius pertendiſſet ad extrema mortis. Decebat autem reuera vel in primis hoc magnificum opus diuinam bonitatem. Si enim rex munitionem, aut oppidum, cuius condendi ipſe autor fuit, nequaquam negligit, quomodo id incolarum incuria eò deuenerit, vt hoſtium oppugnationes ſuſtineat, ſed vt opus ſuum aſſerit & liberat, nec tam ad incolarum negligentiam, quàm ad id quod ſuam maieſtatem decet. Quantò igitur rectiùs ab vndecunque illius boni Dei Patriſque Ratione ac Verbo actum eſt, quod genus hominum à ſe conditum, & iam in tabem deductum, nequaquam contempſerit, ſed mortem quæ ſuperinciderat, immolatione ſui corporis aboleri curauerit, hominumque negligentia per ſuam doctrinam caſtigata, vi ac virtute, omnia quæ hominum erant, inſtaurarit. *Chriſtus mortem abolens ſui corporis immolatione.* Cæterùm hæc quæ de Saluatore loquimur per miniſtros Saluatoris, rerum diuinarum peritos confirmata videas, ſi modo in illorum ſcriptis verſeris, quum dicũt: *Dilectio Chriſti conſeruat nos, ſi ita cenſeamus, vno pro omnibus nobis mortuo, cęteros nos omnes mortuos eſſe. Atque ideò eum pro omnibus mortuum eſſe, vt iam non nobis nos, ſed ei, qui pro nobis mortuus eſſet & reſurrexiſſet, Domino noſtro Ieſu Chriſto viueremus.* *2.Cor.5.* Et rurſum. *Hunc quidem paululum inferiorem Angelis videmus ob paſsionem mortis, gloria tamen & honore coronatum, vt gratia Dei pro* *Heb.2.*

A *omnibus guſtaret mortem.* Deinde cauſam (cur non oporteret alium quàm Dei Verbum hominem fieri) his verbis indicat: *Decebat enim eum, per quem omnia, & ex quo omnia, multos filios in gloriam adducentem, cùm princeps autórque eorum ſalutis eſſet, paſsionibus conſummari.* Verba autem iſta hoc ſibi volunt: non alterius fuiſſe, à corruptione quæ iam incubuerat, homines recipere, niſi Dei Verbi, quod eos ab initio condiderat. Quòd autem, vt victima eiuſdem corporis ſibi ſuppeteret, corpus ſibi ipſum Verbum aſſumpſerit, etiam id ſuis verbis produnt. *Poſtquam igitur pueruli participes erant ſanguinis & carnis, ipſe quoque itidem earundem rerum particeps factus eſt, vt per mortem eum exhauriret, qui imperium mortis habebat, hoc eſt, diabolum, & liberaret illos, quotquot formidine mortis per omnem vitam obnoxij erant ſeruituti.* *Heb.2. 14.* Immolatione

B enim ſui corporis, & legi nobis infeſtæ finem impoſuit, & primordium vitæ nobis renouauit, ſpe reſurrectionis nobis data. Quandoquidem ex hominibus aduerſus homioes vires ſuas collegerat mors, ideò rurſus per hominis naturã à Verbo Dei ſuſceptam, mortis diſſolutio facta eſt, & vitæ reſurrectio, dicente Apoſtolo: *Quandoquidem enim per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Et quemadmodum in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur*: & cætera quæ ſequuntur. *Chriſti corporis immolationis vtilitas. Rom. 5. 1.Cor.15* Nõ enim iam ampliùs vt condemnati morimur, ſed vt excitandi, communem omnium reſurrectionem expectamus, quam ſuis temporibus exhibebit is, qui eam elaborauit & largitus eſt Deus. Hæc igitur prima Dominicæ incarnationis cauſa: cæterùm Dei ad nos aduentum bona ratione procuratum fuiſſe, vel iſthinc cognoueris: primùm, quòd Deus

C omnium potens, quum in creando humano genere per Verbum ſuum, intueretur imbecillitatem naturæ noſtræ, & quàm ea non ſufficeret ad cognitionem opificis ſui, & quàm vix quippiam de eo intelligeret, eo quòd ille quidem increatus eſſet, ipſa verò è nihilo prodiiſſet: ille incorporeus, ipſa ex inferiori parte corpore conſtaret: magnámque eſſe rerum creatarum impotentiam, ad creatoris potẽtiam intellectu & notitia aſſequendam, miſertus noſtri generis, quia bonus eſt, non reliquit hominum genus vacuum deſtitutumque ſui intelligentia, ne illis ſua exiſtendi natura inutilis redderetur. Quid enim (quæſo) commodi rebus creatis, ſi non cognoſcant ſuum creatorem? aut quomodo rationales eſſent, ſi non cognoſcãt Patris Verbum, cuius opera creati ſunt? Nihil ſiquidem à brutis differẽt, ſi nihil magis quàm terrena intelligant. Aut cur ita

D Deus eos condidiſſet, ſi ab illis cognoſci non affectabat? Quamobrem ne hoc fieret (quum bonus eſſet) ſuam imaginem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum illis impertitus eſt, creauitque illos ſecũdum ſuam ipſius imaginem & ſimilitudinem, vt per eam gratiam, imaginem, nimirum Patris * Rationẽ agnoſcentes, etiam ad Patris intelligentiam contenderent, quò ita cognito ſuo creatore, verè beatam & fœlicem viuerent vitam. *al. Verbum.* Verùm ſtulti ex negligentia tantæ ipſis impenſæ gratiæ, miris modis ſeſe à Deo auerterunt, menteſque ſuas quaſi luto contaminarunt, vt non ſolummodò in obliuionem venerint cognitionis diuinæ, ſed alia ex aliis ſibi finxerint. *Hominis imbecillitas & ſua ſolertis negligentia.* Idola enim pro rebus veris effigiauerunt, & in cultu honoribuſque præſtandis ea quæ nulla erant, Deo qui erat prætulerunt, creaturam ſupra creatorem venerantes, & quod teterrimum eſt, in ligna, in lapides, in quamlibet materiam, in homines

nes denique numinis maieſtatem tranſtulerunt, quin imò grauiora etiam iſtis deſignauerunt (vt ſuperiùs dictum eſt) Quid quòd & ad eam impietatem deuenerit, vt etiam dæmones coluerint, eoſq; deos appellarint, eorum libidinibus omnibus modis inſeruientes? Brutorum enim & hominum mactarionibus (vt iam dictum eſt) prout congruum erat dæmonibus ſacra obierunt, in dies magis ac magis eorum furioſis ſtimulis ſeſe obnoxios reddentes. Quocirca & artis magicæ apud illos profeſſores erãt, & vaticinia certis in locis impoſturas ſuas exercebant: & quòd nati eſſent, & in rerum natura ſubſiſterẽt, ſtellis, cæteriſque omnibus quæ in cœlo viſuntur, imputabant: nihil omnino niſi quod in oculis eſſet cogitantes. Prorſus omnia impietatis & ſceletum plena erant. Solus autem Deus & eius Ratio ignorabatur, quanquam ille ſe illis haudquaquam in obſcurum abdidiſſet, quippe qui non ſimpliciter ſui notitiam ipſis dederit, ſed multifariam multiſque modis explicarit. Gratia etiam imaginis ad ſimilitudinem Dei hominibus impreſſa, idonea ſatis fuit, quæ Verbi Dei notitiam faceret, & per ipſum Patris. Attamẽ, quum ſciret Deus hominum imbecillitatem, etiam huic negligentiæ remedium præuidit, vt ſi quando negligerent ex ſui ipſorum intuitu Deum agnoſcere, poſſent ſaltem ex naturæ operibus opificem intelligere. Sed quum paulatim negligentia hominum in peius procederet, rurſum etiam huic infirmitati Deus conſuluit, emittens ad eos legem & prophetas ipſis familiares, vt ſi grauarentur in cœlum ſuſpicere & creatorem agnoſcere, haberent de proximo doctrinam. Homines enim ex hominibus propius addiſcere poſſunt, quid in rem ſit vtile. Licebat igitur oculis ad cœli magnitudinem ſublatis, ac naturæ ordinem rerumq́ue inter ſe congruentiam animaduertentibus cognoſcere eius principem moderatricemq́ue Patris Rationem quæ ſua in omnia prouidentia Patrem omnibus patefacit, & propterea vniuerſa mouet, vt per ipſum omnes Deum cognoſcere poſſint. Aut ſi illis id grauè eſſet, licebat vel ex colloquio Sanctorum ad eam ſcientiam peruenire, vt & omnium opificem Deum Chriſti Patrem cognoſcerent, & inde idolorum cultum intelligerent nullo omnino numine ſubnixum eſſe, & impietate ſcatere. Poterant quoque ex legis inſtitutione à ſceleribus auerti, & vitam ſecundùm virtutem viuere. Non enim in Iudæorum gratiam duntaxat lex illa introducta fuit, aut prophetæ ac ſolos Iudæos miſſi, à quibus affligebantur, ſed in hoc deſtinati, vt vniuerſi orbis magiſtri ac pædagogi eſſent, & pro publica ſchola & ſacroſancta, tam in iis quæ pertinent ad Dei notionem; quàm in iis quæ ſpectant ad animæ diſciplinam haberentur. Cæterùm quantacunque eſſet Dei bonitas, homines tamen victi præſentariis voluptatibus, dæmonumq́; præſtigiis & impoſturis, nihilo propinquius ad veritatem accedebant, imò pluribus adhuc malis ſceleribuſque ſeſe ingurgitabant, adeò vt iam ampliùs rationales non viderentur, ſed bruti ex moribus irrationaléſque cenſerentur. Ad iſtum igitur modum obbruteſcentibus mortalibus atque ita dæmoniaca ſeductione occultante & obtenebrante veram Dei cognitionem, quidnam à Deo fieri oportuit? obticeſceréne ad res tam atroces, atque ocioſè pati homines à dæmonibus in errorem abduci, neque ipſos cognoſcere Deum? At quorſum opus fuit, vt homo ab initio ad Dei imaginem conderetur? præ-

A ſtabat enim eum ſimpliciter irrationalem creari, quàm cum ratione creatum irrationabiliter viuere. Aut quorſum attinuit, eum ſtatim à principio cogitatus intellectioneſque de numine concipere? ſi ne ſic quidem dignus eſſet, qui eas perciperet: potiùs ab initio id dari non oportuit. Aut quid commodi Deo creatori, aut quæ inde illi gloria, ſi homines creati ab eo, non eum, ſed alios adorarent, perſuaſi ſe ab illis eſſe conditos, quaſi Deus homines non ſibi, ſed aliis architectatus eſſet? Quòd ſi rex aliquis ex mortalium numero, loca à ſe munita minimè permittat per deditionem aliis ſeruire, vel ad alios deficere: ſed ſcriptis illos, multiſque ſubinde amicorum legationibus ſolicitant, & ſi neceſſum eſt, ipſe quoque eodem ſe confert, vt præſentiam ipſius reuereantur, idq́ue adeò nulla ex cauſa,
B præterquàm ne vel aliis obtemperent, vel ſua acta in irritum cadant? Quid autem an non multò auidius, tenaciuſque Deus tuebitur omnes res à ſeipſo creatas? ne à ſe aberrent, & rebus nihili ſeruiãt? præcipuè quum iſtiuſmodi error cum eorum pernicie demolitionéque coniunctus ſit. Non decebat eos diuinæ ſemel imaginis conſortes in exitiũ abire. Quid igitur Deo conueniebat, vt faceret? aut quid par erat, vt fieret? niſi vt exemplar imaginis renouaret, vt per id denuo ipſum homines cognoſcere poſſent? Id autem quomodo confici potuit, niſi ipſa imago Dei Saluator noſter Chriſtus superueniret? Per hominem ſanè id agi nequibat, quandoquidem & ipſi ad imaginem creati erant. Sed neque per angelum, quippe quum Angeli imagines non ſint. Ergo quod ſupererat, Dei Ratio ipſa aduenit, vt imago Patris, quo hominem qui ad ima-
C ginem figuratus erat, recuperaret. Sed nec ita quoque hoc ipſum ſucceſſiſſet, niſi mors & corruptio extereretur. Vnde non immeritò mortale corpus aſſumpſit, vt mors in ipſo in poſterum deleretur, & homines ad eius imaginem conditi, denuo inſtaurarentur. Nullius igitur id negocium fuit, niſi imaginis Patris. Vt enim forma aliqua in tabulis depicta, ſordibuſque aliunde ſuperiniectis obliterata, inſtaurari nequit, niſi eius præſentia adhibeatur, ad cuius ſpeciem primitus tabula depicta fuit: Illius enim honori datur, cur materia, quæ eius imaginẽ ſemel ſuſceperat, non abiiciatur, ſed de integro interpoletur: Eodem modò vndecumq́ue ille bonus Patris Filius, imago & character Patris, ad regiones noſtras profectus eſt, vt hominem ad ſui ſimilitudinem factum denuò reficeret, & perditum condonatione peccatorum recuperaret, quemadmodum
D ipſe ait in Euangeliis: *Veni vt quod perditum eſſet, inuenirem & conſeruarem.* (Luc. 19.) Vnde & ad Iudæos dixit: *Niſi quis renatus fuerit:* non his verbis natiuitatem ex fœminis inſinuans, quemadmodum illi ſuſpicabãtur, ſed animam, quæ renaſcitur ac inſtauratur ſecundũ imaginem Dei, ſubindicans. Cæterùm quoniam furor idololatriæ, ac ſuperſtitio nullo numine ſubnixa orbem tenebat, & Dei cognitio ſuppreſſa erat: cuius erat mundum de Patre docere? hominis, dixerit aliquis: at non poſſibile erat hominibus omnem quæ ſub ſole eſt terram peragrare, neque in viribus eorum, vt tantum ſpacij decurrerent, neq; ſatis idonei autores habiti fuiſſent, quibus de iſtiuſmodi negociis fides haberetur, neque dæmonum fraudibus & præſtigiis obſiſtere potuiſſent, omnium animis vulneratis perturbatiſque diabolica impoſtura, & idolorum vanitate. Qui (quæſo) fieri potuiſſet, vt hominis animam, & hominis men-

tem,in aliam ſententiam traducerent,ſi ne ſub conſpectum quidem eorum venirent? Quem autem non vides,quomodo eum ducere queas? Sed dixerit aliquis,rerum naturam ad id ſufficere. At ſi rerū natura ſuffeciſſet, non tanta ſcelera deſignata fuiſſent. Iam enim tum erat rerum natura,quum nihilo tamen minùs in de Deo errore homines volutabantur. Cuius igitur vſus operáque requirebatur, niſi Verbi Dei,animam & mentem intuentis,& cætera quæ ſunt in rerum natura commouentis, ac per illa Patrem ſuum manifeſtantis, qui ſua prouidentia,ſerie,ordinéque rerum, de Patre documenta adfert,illius (inquam) fuit, hanc doctrinam inſtaurare. Sed quanam ratione id agendum fuerat? diceres fortaſſe,per eaſdem res id obtineri potuiſſe, vt rurſum per naturæ opera, ea quæ ad Patris cognitionem ſpectarent,demonſtrarentur. Rectè,ſed B in hoc nihil certæ ſpei, quaſi ſcilicet nō antea mortales iſtiuſmodi documenta contempſiſſent, aut quaſi in ſublime iam, ac non potius humi oculos depreſſos haberent. Quapropter rectum erat, ipſum vt hominibus opituletur, in ſpecie hominis peregrinari,corpuſque quod illis ſimile eſſet, aſſumeret,rebus quæ deorſum ac humi erant, hoc eſt, operibus corporeis ad eam rem vſus, vt qui eum cognoſcere non vellent ex mundi adminiſtratione ac prouidentia, ſaltem ex operibus corporis, primùm Dei Verbum in corpore, deinde ex Verbo Patrem agnoſcerent. Vt enim bonus magiſter pro cura ſuorū diſcipulorum, quum ex maioribus documentis proficere nequeunt, ad minutiora viliorá que ſeſe demittens,illos inſtituit:ita quoque Dei Verbum fecit, quemadmodum teſtatur Paulus his

Rom. 1. verbis: *Quandoquidem in ſapientia Dei,non cognouit mūdus per ſapientiam Deum,optimum viſum eſt Deo, per ſtultitiam prædicationis ſaluare credentes.* Quia enim homines ſeſe auerterant à contemplatione numinis, & tanquam in abyſſum profundiſſimè demerſi,humi oculis defixis, in generatione rebuſque ſenſibilibus Deum requirebant, hominum mortalium ac dæmonum ſimulachra effigiantes, ideò hominum amator Deus,& communis omnium Saluator,Dei Verbum ac ratio,corpus ſibi aſſumpſit,homo inter homines verſatur,vt hominum ſenſus præoccuparet, quibus perſuaſum erat, in rebus corporeis Deum conſiſtere, quò ex rebus quas miniſterio corporis geſturus erat,veritatem intelligerent, atque ita cogitatione ſua ad Patrem aſſurgerent, vt homines humana ſolùm cogitantes, quocunque ſuos ſenſus conferrent, ibi ſe anticipari præoccupari que notionibus, & vndecunque inſinuari veritatem ſibi animaduerterent:vt ſiue rerum naturam admirabundi ſpecularentur, viderent illam ipſam quaſi proteſtari Dominum rerum Chriſtum eſſe: ſiue circa homines animo contemplationéque hærerent,vt eos numina arbitrarentur, ex Chriſti ſaluatoris tamen cum aliorum operibus comparatione,eum ſolum inter homines ſaluatorem eſſe,Deique filium conſtaret, quum nihil rerum geſtarum tale apud alios reperirent,qualia in actis Verbi Dei conſpicerent: ſiue præoccupati perſuaſione ad dæmones ſe conferrent, animaduertentes eos à Domino fugari,ſtatim ratiocinarentur, eum qui hæc faceret,ſolum eſſe Dei Verbum,ac dæmones omni diuinitate carere. Quod ſi eorū animus circa mortuos defigeretur admiratione, vt eos quaſi heroas colerent,aut ex genere eorum deorum eſſe putarēt quales apud poëtas inuenias: ſtatim tamen modò

A reſurrectionem Saluatoris ante oculos ponerent, confeſſuros illos falſos eſſe:Chriſtum autem verum Deum eſſe,vtpote mortis ipſius debellatorem. Ea igitur de cauſa homo genitus eſt, homo apparuit, mortuus eſt,& reſurrexit, vt præſtringeret obſcuraretque rebus ſuis geſtis, quicquid nunquam ab hominibus geſtum eſſet, vt vbicunque homines ſenſibus ſuis ad credendum numen præoccupari eſſent,inde eos abduceret, & de vero Patre ſuo illos certiores redderet: quemadmodum ipſe dicit: *Veni ad inueniendum ſeruandúmque quod perierat.* Quū Luc. 19. enim ſemel ad ſenſibilia hominum cogitatio delapſa eſſet,ſubiecit ſemetipſum Verbum Dei, vt per corpus appareret, quo vt homo iam factus homines in ſe traduceret,eorúmque ſenſus ad ſe reflecteret:vt illis, ipſum veluti hominem conſpicantibus ex operum deſignatione perſuaderet ſibi eum non ſolum eſſe hominem,ſed etiam Deum, & Dei veram Rationē ac ſapientiam. Quod à Paulo quoque ſignificatur,dum ait: *In dilectione radicati fundatique,* Col. 2. *vt valeatis comprehendere cum omnibus Sanctis quæ ſit latitudo,longitudo,altitudo & profunditas: & vt cognoſcatis,ipſa cognitione dilectionem Chriſti præſtantiorem eſſe,vt repleamini in omnem plenitudinem Dei,* vbique Verbo ſine Ratione Dei ſeſe explicante, ſurſum, deorſum,in altum, in latum: ſurſum quidem, per rerum naturam:deorſum verò,per incarnationem: in profundum, per inferos:in latum, eò quòd per orbem terrarum, omnia ſcientia cognitionéque diuinitatis repleta ſint. Ideò verò quum adueniſſet ad nos corpore ſuo morti debito eodémque reſuſcitato,hoſtiam pro omnibus ſacrificauit, illudque in crucem exaltauit,non tamen per hoc obſcurus,

C ſed illuſtris permanens in ſeipſo, & talia opera patrans, eaque ſigna edens, quæ eum etiam eo tempore non hominem, ſed Dei Verbum declararent. Bifariam certè ſua incarnatione hominibus ſuum in homines ſtudium amorémque exhibuit Seruator noſter, tum quia mortem à nobis amolitus eſt, & nos renouauit: tum quia inconſpicuus antea & inuiſibilis,per opera ſua ſe viſibilem præſtitit, certóque oſtendit ſe Rationem, Verbumque Patris eſſe,omniumque item & Ducem,& Regem. Non enim in corpore circuncluſus erat:neque quum in corpore aderat,alibi deerat:neque quom illud mouebat,alia omnia eius vi, actu, & prouidentia deſtituta fuere: ſed quod ſummæ admirationis eſt, ea omnia ipſe,vt ratio,à nemine contentus, continebat. Et ſicuti cum in omni rerum natura ſit, extra quidem omnia ſubſiſtit,quantum attinet ad ipſius

D ſubſtantiam,intra omnia tamen habetur, quantum ſpectat ad ipſius potentiam omnia gubernans, & ad omnia in omnibus ſuam prouidentiam pandens:ſinguláque ſeparatim, cunctáque in vniuerſum ſimul viuificans: circumplectens omnia, à nullo circumplexus, ſed per omnia quum ſeſe extendat in ſolo Patre totus & integer permanet: ita quoque cum eſſet in humano corpore, atque illud ipſe viuificaret,eodem quoque momento viuificabat vniuerſa,& in omnibus aderat,& extra vniuerſa ſubſiſtebat, & quum per corpus operáque ſua innoteſceret, ne tum quidem (quantum ad energiam actumque rerum naturæ omnium pertinet) obſcuriter latebat. Mentis haud dubiè officium eſt, cogitationibus quæ foris extráque ſuum corpus conſiſtunt,contemplari, actum tamē vimque ſuam extra corpus non porrigere,nec quæ longè ſunt ab illo,ea ſua præſentia mouere: Nūquam enim homo

loco-

longinqua cogitans, ea quæ cogitat ſtatim mouet, aut transfert. Neque prætereà ſi quis domi deſidens de cœlo cogitationes ineat, ideò continuò & ſolem mouerit, & cœlum circumuerterit, ſed vt ea contuetur in motu & in rerum natura exiſtere, ita vim ſuam in ea explicare non poteſt. Cæterùm nequaquam eodem modo Dei Verbum in corpore humano verſabatur, vt quòd ibi non colligatum eſſet, ſed potiùs corpus in ſe contineret, adeò vt & ibi eſſet & in omnibus exiſteret, & extra rerum eſſentias verſaretur, & in ſolo Patre requieſceret. Id quoque perquam admirabile, quòd ſimul vt & homo viuebat, & vt Verbum Ratioque Patris omnia viuificabat, & vt Filius Patri aderat. Vnde neque Virgine pariente, partus affectiones ſentiebat, neque dum in corpore eſſet, coinquinabatur, ſed potius corpus ſanctificabat. Neque enim ideò quia in omnibus eſt, omnium particeps efficitur, ſed omnia potiùs ab eo generantur & nutrimentum accipiunt. Nã ſi ſol ab eo creatus, & noſtris oculis ſubiectus circumambulans in cœlo, non ſordeſcit attactu terrenorum corporum, neque à tenebris obſcuratur, ſed potiùs ea & illuſtrat, & purificat: multò magis ſacroſanctum illud Dei Verbum (quod Sôlis eſt & Conditor, & Dominus) quum in corpore innoteſceret, non inde maculas in ſe corriuabat, ſed incorruptibile erat, corpuſque mortale quod aſſumpſerat, viuificabat, & à ſordibus defæcabat: *Eſa. 53.* *Qui peccatum* (inquit) *non fecit, neque dolus eſt inuentus in ore eius.* Quum igitur edentem, bibentem, naſcentem illum referunt ſacri ſcriptores: cognoſce corpus vt corpus naſci, & ſui generis nutriri alimẽtis: illud autem quod ſe corpori implicuerat, Deũ Verbum eſſe, quod omnia gubernat: & per ea quæ in corpore agebantur, non hominem ſe, ſed Deum Verbum eſſe declarabat. Ferũtur tamẽ iſta de Deo, quandoquidem corpus illud, quod comedebat, quod naſcebatur, quod patiebatur, non alterius cuiuſpiã, ſed Domini erat. Et quia ſemel homo factus erat, neceſſum erat iſta omnia de eo dici, vt re vera verum corpus, non ſpecie tenus habuiſſe crederetur. Cæterùm vt ex iſtis deprehendebatur corporaliter adeſſe: ita ex operibus quæ faciebat per corpus, Dei Filium ſe manifeſtabat. Vnde & ad incredulos Iudæos clamabat dicens: *Ioan. 10. Ibidem.* *Si non facio opera Patris mei, ne credideritis: ſi verò illa facio, etiamſi mihi non credatis operibus credite, vt cognoſcatis & credere poſſitis, & me in Patre eſſe, & Patrem in me.* Vt enim (quatenus inuiſibilis eſt) ex operibus mundi deprehenditur: ita quoque homo factus, quamuis in corpore latens minimè conſpicuus ſit, tamen ex operibus cognoſceretur, eum qui talia operatur, nõ hominem, ſed Dei potentiam & Rationem eſſe. Nam imperare etiam ipſis dæmonibus, eoſque extrudere non opus humanum fuerit, ſed diuinum. Quin ſi videas eum morbos ſanare, quibus obnoxium erat genus humanum, hominémne iam inde illum, ac non potiùs Deum exiſtimes? dum lepram purgat, claudis vim ambulandi tribuit, ſurdorum aures recludit, cæcis viſum reſtituit, ac prorſus omnes morbos ac infirmitates omnes ab hominibus profligat: ex quibus cuiuis eius diuinitatem perſpicere licet. Quis enim eum inſtaurare vidẽs defectus eos, quibus ipſa prima origo hominis natiuitaſque vitiata fuit, & cæcis ab vtero oculos aperire, non animaduerteret, eius potentiæ hominũ natiuitatem ſubiectam eſſe, natiuitatiſque illum & architectum & conditorem exiſtere? Qui enim id quod homo ab ipſa natiuitate non habuit, reſtituit, ſatis planum facit, ſe etiam dominum humanæ natiuitatis eſſe. Ideoque quum primum ad nos accederet, ex Virgine ſibi ipſi corpus formauit, vt nobis non tenue argumentum ſuæ diuinitatis exhiberet, eum qui hoc ſibi corpus formauerat, aliorum quoque conditorem & formatorem eſſe. Quis enim videns ſine viro ex Virgine ſola, corpus prodire, non ſecum cogitet, eum qui ſub tali corpore appareat, eſſe quoque cæterorum corporum & conditorem, & dominum? aut quis dum videt aquarum immutari naturam, & in vinum tranſire, non ratiocinetur: eũ qui hoc fecerit, eſſe quoque creatorem naturæ omnium aquarum? Nam ideò quoque vt dominus maris, mare ingreſſus eſt, ibique tanquam in terra obambulauit, vt indicium ſui in cuncta dominij, ſpectantibus exhiberet. Iam quum tam paucis numero panibus tanta vis populi alitur, & ex inopia, copia repullulat, adeò vt quinque panibus quinque millia hominum ſatiauerit, & poſt ſatietatem tantum adhuc in reſiduum reliquerit: quis aliud credat, quàm autorem earum rerum dominum eſſe procuratoremque mundi? Hæc omnia vt faceret, probè congruebat noſtro Saluatori, vt (quandoquidem eius rerum natura procurationem adminiſtrationemque ignorarent homines, neque ex rebus creatis animaduerterant ipſius diuinitatem) ſaltem ex operibus corporis, cauſam per ipſum ſuſpiciendi, patriſque cognoſcendi occaſionem ducerent, ex particulari illius prouidentia, vniuerſitatis eius procurationem æſtimantes. Quis enim videns eius contra dæmones vim, aut quis dæmones audiens confitentes ſibi hunc dominum eſſe: amplius dubitabit, num ille ipſe ſit filius Dei, aut ſapientia, aut virtus? Neque enim vel ipſum mundum in ſilentio eſſe voluit, ſed (quod mirum eſt) in morte, vel potiùs in trophæo de morte excitato (crucem intelligo) vniuerſa rerum fabrica confitebatur eũ, qui in corpore apparebat, & ſupplicia patiebatur, non hominem ſimpliciter, ſed Dei filium ac Saluatorum eſſe omnium: Nam & ſol ſe auertebat, terra quatiebatur, diſrumpebantur montes, omnes metu ac pauore contrahebantur. Hæc omnia eum qui in cruce erat, Chriſtum Deum eſſe declarabant, ac rerum naturam, eius ancillam eſſe, pauore ſuo conteſtantem domini ſui præſentiam. Ad iſtum igitur modum Deus ille Verbum Patris, ſeſe hominibus per opera manifeſtum reddidit. Conſequens iam eſt, vt finem eius vitæ & conuerſationis referamus atque narremus, qualis item mors ipſius corporis fuerit, tum quia hoc ipſum eſt caput noſtræ fidei, tum quia omnes planè homines id fama & ſermonibus celebrant, vt nihilo minus hinc quàm aliunde intelligant Chriſtum Deum & Dei Filium eſſe. Cauſam igitur eius in corpore apparitionis, aliqua ex parte (quatenus licuit, & quatenus aſſequi datũ fuit) iam ante expoſuimus, non fuiſſe videlicet vllius alterius officium, corruptibile in incorruptibilitatem transmutare, niſi ipſius Saluatoris qui in principio ex non entibus omnia condiderat, neque fuiſſe vllius alterius opus, exemplar imaginis diuinæ hominibus reſtituere, niſi eius, qui erat imago Patris: neque alterius, mortale immortale ſuſcitare niſi eius qui ex ſe ipſiſſima vita eſt, hoc eſt, Domini noſtri Ieſu Chriſti: neque ad alium quempiam pertinuiſſe de Patre docere, & idololatriam purgare, niſi Rationis Verbique, omnia in mundo gubernãtis, qui ſolus Patri ſuo verus & vnigenitus Filius *τῆς αὐτοζωῆς ὄντος,*

eſt. Quandoquidem igitur debitum pro omnibus ſoluendum erat, debebatur autem (vt iam dixi) vt omnes morerentur, quæ cauſa illi potiſſima fuit huc proficiſcendi, ideoq́ue poſt edita per facta diuinitatis ſoæ monumenta, reliquum iam erat, vt pro omnibus ſacrificium offerret, pro omnibus templum ſuum morti tradens, quò omnes inobnoxios, & liberos à veteri præuaricatione efficeret, ſeq́ue declararet mortis victorem, ſuumq́oe corpus immortale redditum, primitias publicę omnium reſurrectionis eſſe. Ne miretis, ſi ſubinde eadem de iiſdem repetimus, vbi enim de numinis decretis, placitiſq́ue mentionem facimus, ibi longiore interpretatione vtimur, ne quid omittatur, quod omiſſum nobis in culpam cedat, ſi non plenè rem ipſam eloquamur. Melius enim eſt ſæpius iteratæ ſententię crimen ſuſtioere, qoàm aliquid eorum prætermittere, quæ enarrari debuerant. Corpus igitur, quod communem cum omnibus naturam habebat (corpus enim erat humanum) quanquam nouo miraculo ex virgine ſola coaluerat, tamen mortale erat, & ad ſimilitudinem ſui generis mortem excepit. Neque etiam ſecundùm naturā ſuam ob Verbi diuini ingreſſum amplius corrumpebatur, ſed propter inhabitans Dei Verbum expers corruptionis erat: vtrumq́oe in eodem eſſe contigit prorſus admirabili ratione: quum & mors omnium in Dominico corpore vim ſuam exercuerit, & mors & corruptela inde ob domicilium ibi numinis profligata ſit. Morte enim opus fuit, & mortē pro omnibus inferri neceſſum erat, vt quod ab omnibos debitum erat, lueretur. Quamobrem (vt dixi) Verbum quoniam mori non potuit, vt pote immortale, corpus ſibi ſumpſit quod mori poterat, illudq́ue vt ſuum pro omnibus obtulit, vt ita pro omnibus, omnibus ipſe corpore coniunctus, mortem patiens, compeſceret eum, qui habet mortis imperium, hoc eſt diabolum, & liberaret illos, quotquot formidine mortis per omnem vitam ſeruituti erant obnoxij. Certè communi omniū Saluatore mortuò pro nobis, non iam vlterius, ſicuti olim ſecundùm legis comminationem morte morimur, quotquot in Chriſto Ieſu confidimus: obliterata eſt enim illa ipſa condemnatio: cæterùm nos corruptione deſinente, & abolita per gratiam reſurrectionis, pro ratione corporeæ noſtræ mortalitatis ſolummodo ad id tempus diſſoluimur, quod Deus vnicuique definitum eſſe voluit, vt reſurrectionis melioris compotes reddamur. Nos enim veluti ſementis in terram coniecta, non in interitū abimos, quom diſſoluti fuerimus, ſed tanquam ſemioati, reſurgemus, morte per gratiam Chriſti edomita. Quocirca ſanctus Paulus, qui ſe omnibus prædem fideiuſſorémque reſurrectionis exhibet, hunc in modum loquitur: *Oportet corruptibile iſtud induere incorruptibilitatem, & mortale immortalitatem: cùm autem corruptibile iſtud induerit incorruptibilitatem & mortale iſtud induerit immortalitatem, tum fiet: id quod ſcriptum eſt: Abſorpta eſt mors in victoriam, Vbi mors ſtimulus tuus? vbi inferne victoria tua?* Cæterùm iſthic aliquis obiecerit, ſi neceſſum erat eius corpus pro omnibus in mortem dedi, cur non vt homo communi lege naturæ mortē oppetiit, ſed eo vſque deuenit, vt crucifigeretur? honorificè quippe magis conueniebat illud ab illo deponi, quàm per contumeliam iſtiuſmodi mortem ſuſtinere. Vide hîc (quæſo) an huiuſmodi obiectio non planè ſit hominum, ac talis quæ diuinam diſpenſationem non ſapiat: quod autem à Saluatore geſtum eſt, diuinum ſanè & dignum ipſius diuinitate eſt, idq́ue multis de cauſis. Primùm enim, mortem hominibus per imbecillitatem naturæ ingruere, certum eſt, qoi quum diu perdurare nequeant, progreſſu temporis diſſoloūtur: ex iſta ſiquidem imbecillitate morbi oboriuntur, quibus vbi vires exhauſtæ fuerint, in mortem cadunt. Contra in Domino nihil imbecillitatis, quippe qui ſit Dei virtus, dei Ratio, ipſiſſimaq́ue vita. Si igitur ſolito more, ſecundùm conſuetudinem hominum, corpus in lecto depoſuiſſet, creditum fuiſſet, per infirmitatem hoc ei accidiſſe, eumq́oe nihilo plus quàm cæteros homines poſſediſſe. Ille autem qooniā & vita erat, & Dei Verbū, & mors pro omnibus neceſſariò requirebatur, ideò corpus ſuum vt vita & potētia corroborabat: quatenus autem mors debebatur, eatenus ex ſe, ſed aliundè rationem immolandi mutuatus eſt. Quanquam neque morbo laborare dominum decebat, vt qui aliorum morbos ſanabat: neque etiam infirmitates aliquas corporis pati eum oportebat, in quo & aliorum infirmitates confirmabat. Quare igitur non etiam mortem, quemadmodum & morbos ſuſtulit? Ideo nimirum, quia moriendi cauſa corpus aſſumpſerat, nec fas erat mortem arcerī & excludi, ne ſimul & reſurrectio impediretur. De morbo alia ratio fuit, qui ſi mortem anteceſſiſſet, creditum fuiſſet, eū ex imbecillitate dominici corporis ortum fuiſſe. Sed quid? an non eſuriit? eſuriit ſanè iuxta proprietatem corporis, ſed ob Dominū qui corpus illud geſtabat, fame non interiit. Quapropter etſi mortous ſit ad omnium redemptionē, non tamen corruptionem vidit: cum omni enim integritate reſurrexit, ſiquidem non alterius cuiuſquam, ſed vitæ ipſiſſimæ corpus fuit. At dixerit aliquis, cautas vitataſq́ue oportuit Iudæorum inſidias vt omnino corpus ſuum immortale conſeruaret: Audiat iſte (quæſo) id Domino nequaquam congruiſſe. Vt enim abſurdum erat Deum Verbum, quod vita erat, mortem ſuo corpori ſua opera ioferre, ita quoque indecens erat, eam aliundè illatam defugere, ac non potiùs perſequi, quo moriendi facultas ſuppeditaretur. Vnde meritò nec ipſe corpus ſua opera depoſuit, neque rurſus inſidias Iudæorum declinauit, illudq́ue ipſum non imbecillitatem Verbi, ſed potiùs eum Saluatorem & vitam eſſe declarauit, quoniam & mortem, vſque dū tolleretur, ſuſtinuit, illámque ſibi illatam pro omniū ſalute celeriter conſummauit. Quippe qui ideo potiſſimùm veoerat, non tam vt ſuam ipſius, quàm omnium mortem conſummaret, vnde nō ſua morte (ea enim in eo qui vita erat, locum non habuit) corpus ſuum depoſuit, ſed mortem, quæ erat in hominibus, mutuatus eſt, vt eam aduerſus ſuum corpus graſſantem, omnino conficeret. Iam vel ex iſtis patet, mortem Dominici corporis legitimis rationibus non carere. Curæ illi fuit corporum reſurrectio, cuius negotium geſturus venerat. Ea enim re trophæum de morte excitatum oſtendi omnibus potuit: ſimulq́ue certum omnibus & indobitatum reddi, corruptionem ab eo deletam eſſe, nihilq́ue iam deinde niſi corporum incorruptibilitatem reſtare, de quo veluti in pignus monumentumq́ue omnium futuræ in poſterum reſurrectionis, corpus ſuum incorruptum ſeruauit. Iam, ſi eius corpus ægritudine laboraſſet, & ſub omnium oculis, Verbū Dei ab eo diſſoluto receſſiſſet, non ſine dedecore habitum fuiſſet, medicum alienorum morborum,

ſuum,

Humani generis debitum quale.

Morte ſua debita noſtra ſoluit Chriſtus.

1. cor. 15. Ibidem Ibidem.

Mortem crucis ceteris quā naturalē oreare ſuſtinuerit Chriſtus.

Χριστὸς αὐτοζωή. *Morbo laborare Chriſtū non decuit quare.*

Chriſtus cur Iudæorum inſidias nonnecnita uerit. Similr.

Digitized by Google

ſuum, quo vſus erat in curandis ægritudinibus, inſtrumentum, corruptum à morbis neglectui habuiſſe. Qui enim creditum fuiſſet, eũ, ſi ipſius elanguiſſet templum, aliorum languores depuliſſe? Aut enim impotens depellendi morbi irriſus fuiſſet: aut potens quidem, ſed tamen non faciens, inhumanitatis infamiam reportaſſet. Quòd ſi citrà morbum, & expers doloris, ſolitariè ſeorſimque in angulo deſertóve loco, aut domi, aut vbicunque tandem corpus abdidiſſet, ac deinde ſubitò promicans ſeſe à morte excitatum aſſeruiſſet, apud omnes viſus fuiſſet nugas agere, ac multò minus fidei ei habitum eſſet de reſurrectione diſſerenti, quum nullũ omnino teſtem ſoæ mortis allegare poſſet (quippe mortem reſurrectioni anteuertere oportet) ſiquidem reſurrectio oboriri non poteſt, niſi mors præeedat. Vnde ſi oecultim alicubi corpus eius extinctum fuiſſet, non propalam exhibita eius morte, neque coram teſtibus obita, obſcura quoque & incontestata ipſius reſurrectio fuiſſet. Aut eur, quum reſurgendo reſurrectionem ſuam manifeſtam deprædicatamque reddiderat, mortem ſuam obſcuram vellet? Aut qua gratia, cùm dæmones ſub omnium conſpectu eieciſſet, homini ab ipſis natalibus cæco lumen reſtituiſſet, aquam in vinum mutaſſet, vt per ea exiſtimaretur Dei Verbum, id quod mortale erat, non ſub omnium oculis, immortale eſſe factum demonſtraret, quo ipſe ipſiſſima vita eſſe crederetur? Aut quomodo eius diſcipuli cum fiducia de reſurrectione diſſeruiſsẽt, ſi de eius morte nihil certi adferre potuiſſent? Aut quomodo fides habita fuiſſet dicentibus, primò mortem, deinde reſurrectionem contigiſſe, niſi eos ipſos, apud quos iſta audacter loquebantur, obitę mortis teſtes habuiſſent? Nam, ſi ne ita qoidem ſub omniũ conſpectu morte reſurrectioneque peracta, eius temporis Phariſæi voluerunt credere, & eos qoi reſurgentem viderant, ad inficiationem coëgerunt, quot cauſificationes non credendi commenti eſſent, ſi iſta omnino occultim fieri contigiſſet? Quomodo porrò aut finis mortis, aut victoria de morte oſtendi potuiſſet, niſi illam ſi oculis cunctorum in ſe prouocatam, mortuam reddidiſſet, ac iam deinde inanem eam exhauſtamque, ſui corporis incorruptibilitate probaſſet? Imò quæ ab aliis reſpõſa ſunt, ea quoque à nobis proferri debent: forſitan enim aliquis & hoc dixerit: Si coram omnibus, & conteſtato oportebat fieri eius mortem, vt prædicatio reſurrectionis fidem inoeniret, par fuit, vt hooeſtã mortem ſibi comminiſceretur, vt ſaltem ignominiam crucis defugeret. Atqui ſi hoc feciſſet, plenam ſuſpicionem de ſe præbuiſſet, quòd non in omne genus mortis, ſed duntaxat in eam, quam ipſe excogitaret, vim ſuam integram efficacémqoe haberet: ac rurſus nihilo minor occaſio fuiſſet, non credendæ reſurrectionis. Quapropter non ſoa opera ſed aliorum inſidiis mortem corpori ſoo infligi voluit, vt mortem quamcunque illi intuliſſent Seruatori, eam & ipſe demoliretur. Ae veluti generoſus athleta, cui ingens animi & corporis robur, non ipſe quidem ſibi aduerſarios deligit, ne formidare aliquos exiſtimetur, ſed ſpectatorum arbitrio hoc ipſum permittit, quantumcunque eos ſibi infeſtos ſciat, vt humi proſtrato quocunque* antagoniſta, omnium robuſtiſſimus habeatur, ita quoq; omnium vita, dominus & Saluator noſter Ieſos Chriſtus, non ipſe corpori ſuo mortem excogitat deligitque, ne aliud mortis genus expaueſcere vi-

Mortem h. neſſoorem cur non elegerit Chriſtus.

* al. aduerſario

A deatur, ſed eam quam alij iidemqoe in primis inimici graues exiſtimarunt, & turpem, & fugiendam, hanc ipſe in cruce exceptam ſuſtinuit, vt ea extincta perditaque, ipſe ipſiſſima vita crederetur, & mortis imperium penitus deſtrueretur. Certè mirum quiddam & inexpectatum euenit: genus enim illud moriendi, qood illi pro ſua opinione, vt ignominioſam, intulere, ea conuerſa eſt in trophæum deuictæ mortis. Quocirca neque Ioannis mortem ſuſtinuit, capitis truncatu, neque, ſicuti Eſaias propheta, ſerra diſſectus eſt, vt & in morte, ſine mutilatione integrum corpus ſeruaret, & cauſa ſubduceretur iis qui Eccleſiam in partes cupiunt diſcindere. Et hoc quidem ad eos reſponſum velim, qui extranei alienique ab Eccleſia, iſtiuſmodi ratiocinationes ſibi eoaceruant. Quòd ſi quis etiam ex no-

Mat. 14. Mar. 6. Eſa. 53.

B ſtris, non per contentionem, ſed ſtudio diſcẽdi percunctetur: quur non aliud potiùs quàm crucem ſuſtinere voluerit: audiat ille, Nulla alia ratione id nobis vtile futurum fuiſſe, atque ideò à Domino in noſtri gratiam id genus moriendi toleratum fuiſſe. Nam ſi ideò venerat, vt ooſtra piacola execrationeſque portaret, quomodo alia ratione execratio, aut piaculum fuiſset, niſi execrabilem mortem in ſe reciperet? Eſt autem hoc ipſum, Crux: quemadmodum ſcriptum eſt, *Execrabilis quicunque in ligno pendet*. Porrò ſi mors Domini noſtri Ieſu Chriſti, redemptio eſt omnium, ac morte eius, intermedius ille paries maceriæ ſoluitur, conficiturq; vocatio gentium: quomodo nos aduocaſset, niſi crucifixos eſset? In ſola enim cruce, mors extenſis porrectiſque manibus toleratur, ideò quoque par erat, vt Dominus hoc modo mortem ſuſtineret, manuſ-

C tr execrabilis. *Deut. 21.*

C que eius extenderentur, vt hac quidem veterem populum, illa verò gentiles attraheret, & ambos in ſe coniungeret. Id enim ipſe dixit, indicans, qua morte omnes redempturus eſſet: *Quum exaltatus fuero* (inquit) *omnes ad me traham*. Et rurſus, Si Dominus ideò venit, vt diabolum noſtri generis hoſtẽ delapſum cælitus, & citra hunc imum aërem vagãtem, illicque dæmonibus inobediẽtia ſibi ſimilibus imperantem, præſtigia inanéſque ſpecies illorum adminiſterio effingentem ad fraudem deceptorum & ſurſum tendentibus obſtacula molientẽ: quemadmodum de eo Apoſtolus dicit: *Iuxta principem poteſtatis aeris, qui nunc vim ſuam exercet in filiis inobedientię*. Dominus, inquam, venit vt diabolũ præcipitaret, aëremque purificaret, & viam ad cælum nobis muniret, vt dictum eſt ab Apoſtolo: *Per velum quod obtentum fuit, hoc eſt, per carnem ſuam*: & id mor-

Manus Chriſti cur vſa in cruce quid. *Ioan. 20.*

Epheſ. 2.

D te fieri oportebat quanam alia morte iſtud fieri poterat, niſi ea quæ in aëre toleraretur? de cruce eſt quod loquor: ſolus enim ille in aëre moritur, qui in cruce vitam finit. Quare non ſine ratione eam Dominus ſuſtinuit: ita enim ſublimatus, aërem purgauit ab omni diabolica, aliorumque dæmonum infeſtatione, dicens: *Vidi ſatanam inſtar fulguris decidẽtem*: & in cælos nooum iter aperuit, quod ſub his verbis indicatur: *Attolite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales*. Nihil certè ille, qui hæc verba vſurpat, opus habuit reſeratione portarũ (quippe omnium dominos) neque quicquam erat clauſum creatori ex rebus creatis, ſed nos eramus, quibus ea reſeratio neceſſaria fuit: nos rurſum illi, quos ipſe ſuo corpore in ſublime attollebat. Nã quemadmodum illud pro omnibus morti obtulit, ita quoque per illud viam ad cælos commonſtrauit. Rectè igitur decentérque mors eius in cruce peta-

Chriſtus cur paſſus ſit in aere.

Luc. 10. 18.

Cóclusio

cta fuit, cauſáque eius per omnia probabilis apparet, ac iuſtas habet rationes, non aliter quàm per crucem omnium ſalutem debuiſſe impetrari. Cæterùm ne ſic quidem vel in cruce ſe obſcurũ ignotumq́ue reliquit, ſed hoc procurauit, vt rerum natura eximium de opificis ſui præſentia teſtimoniũ perhiberet: ipſe verò templum ſuum (corpus videlicet) non in ea conditione diu permanere ſuſtinuit, ſed duntaxat vbi id mortuum ex conflictu mortis oſtendiſſet, tertio die ſtatim excitauit trophæa victoriæ de morte ferens, corporis nimirum incorruptibilitatem, indolentiamq́ue. Poterat quidem ſtatim à morte corpus ſuum excitare, atque illud iterum viuum exhibere, ſed hoc ex prouida cautione facere nolebat, nec fecit: dixiſſet enim aliquis eum nequaquam mortuum fuiſſe, aut nõ plenè à morte perſtrictum, ſi continuò à morte reſurrectionem ſuperinduxiſſet. Forſitan enim, ſi eodem momento ſine intercapedine mors & reſurrectio contigiſſet, gloria incorruptibilitatis in incerto hæſiſſet. Quapropter, vt corpus verè extinctum oſtenderetur, ipſo meridie mortem ſuſtinuit, & tertio die illud incorruptibile iterum oſtendit. Vt igitur mortuum eſſe ſuum corpus doceret, nõ priuſquam niſi vbi iam triduanum cadauer eſſet, excitauit: néve rurſus, ſi inibi in longum detentum putrefactũq́ue ſerios excitaſſet, obiiceret quiſpiam, ipſum nõ idem, ſed aliud corpus circunferre (quippe futurũ erat, vt nonnulli corpori exhibito, ob longitudinem temporis, fidem non haberent, & præteritorum obliuiſcerentur) ea de cauſa vltra tridui morã non paſſus eſt, neque eos, qui ipſum audierant, de reſurrectione ſua promittentem, in longum diſtulit: ſed quum adhuc propemodum verba illa in eorum auribus obſtreperent, oculique eius ſpeciem retinerent animis illorum etiamnum ſuſpenſis, viuiſq́ue adhuc, & in eodem loco verſantibus, tum iis qui ſe occiderant: tum illis qui conſcij mortis eius erant in corpore exantlatæ, ita tridui ſpatium corpus quod mortuum erat, immortale & incorruptibile omnibus oſtendit, quò intelligeretur, illud non imbecillitate naturæ, quum Verbum in eo domicilium ſuum haberet, extinctum fuiſſe, ſed ideò extinctum, vt mors viribus noſtri Saluatoris Ieſu Chriſti aboleretur.

Reſurrexit Chriſtus tertio die. Cur citius non reſurrexerit Chriſt.

Mors extincta Chriſti cruce.

Mortem enim extinctam eſſe, & ipſam crucem factam eſſe victoriam contra ipſam, neque quicquã amplius poſſe, ſed eſſe mortuam eam verè non tenue documẽtum eſt, ſed certa fides, quòd illam omnes Chriſti diſcipuli contemnant, inſultent, nihilq́ue exhorreant: ac ſigno crucis & fide in Chriſtum, eam vt mortuam conculcent. Olim enim ante diuinum aduentum Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti formidabilis erat & ipſis ſanctis mors, & omnes, quotquot erant vita defuncti, velut perditos abolitoſq́ue lamentabantur: nũc autem poſtquam Saluator noſter Ieſus Chriſtus corpus ſuum reſuſcitauit à mortuis, mors vlterius terribilis non eſt: & quicunque in Chriſtum fidem habent, eam, vt rem nihili, pedibus terunt, ac potiùs mortem delegerint, quàm Chriſti fidem inficientur. Certò enim ſciunt, mortuos nõ perire, ſed viuere, & incorruptibiles reſurrectione fieri. Ille autẽ ſceleratus (qui mortis impetu inſultus in nos facere ſolet diabolus) ſolutis mortis doloribus, ſolus omnino mortuus relinquitur, eiq́ue rei argumento eſt, quòd homines antequam Chriſto incipiant credere, mortem vt terribilem intuẽtur & expaueſcunt: vbi autem ad illius fidem doctrinamq́ue

Mors terribilis ante aduentum Chriſti. Mors nõ timẽda.

A transire, tantopere mortem aſpernãtur, vt ad eam vltrò contendant, teſteſq́ue fiant Chriſti aduerſus mortem reſurrectionis. Siquidem etiamnum pueri ætate ad mortem feſtinant, exercitiis porrò & meditationibus ad id, non viri duntaxat, ſed etiam fœminæ ſeſe inſtruunt. Nec mirum, quum iam tam imbecillis ſit, vt etiam fœminæ, prius ab ea deceptæ, nunc illam & mortuam diſſipatamq́ue ludibrio habeant, non aliter quàm vbi debellato per legitimum principem tyranno, manibúſque pedibúſque eius intra vincula conſtrictis, omnes quotquot ad id ſpectaculi ſuperueniunt, ludibriis ei inſultant, probris verberibúſque proſcindunt, ſecuri iam illius ſæuitiæ & furoris, ob principis ſui de eo partam victoriam: ita quoque mortem iam debellatam, & per Saluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum in cruce B triumphatam, manibus eius pedibuſq́ue obligatis omnes qui per eam in Chriſto tranſeunt pedibus proterunt, martyréſque Chriſto ſe præbentes, ſannis, ludibriis, conuitiis exagitant, obiectantes & quæ ſuperius ſcripta ſunt per Apoſtolum Paulum: *Abſorpta eſt mors in victoria: vbi mors victoria tua? Vbi Orce ſtimulus tuus? Stimulus autem mortis peccatum eſt, virtus verò peccati lex.* Ergóne illud exiguum eſt documentum de imbecillitate mortis? aut parua eſt demonſtratio victoriæ Ieſu Chriſti de morte illius reportatæ? quum pueri in Chriſto, & teneræ puellæ iſtam vitam contemptui habeant? & moriendi rationes meditentur? Homo certè naturaliter mortem, & corporis ſui diſſolutionem expaueſcit: is tamen (quod ſummopere admirandum eſt) vbi indutus eſt fidem crucis, res naturales vilipẽdit, & mortem propter Chriſtum non exhorreſcit, non aliter C quàm ſi quis de igne dicat, cui naturalis vis eſt cõcremandi, eſſe aliquid quod illas flammas reſpuat, illúmque infirmum oſtendat: quale eſt quod de Indico Amianto refertur, quo ſe ille qui hoc non credit, circunueſtire ſolet, vt lini eius inuſtibilis obtentu experiẽdo cognoſcat flammarum in hac parte imbecillitatem. Aut veluti ſi quis auidus videndi tyrannum iam vinculis conſtrictum penitus, ſe in eorum prouinciam, & imperium qui eum domuerunt, conferre ſolet, vt ita eum quondam aliis terribilem, nunc autem debilem & fractum contueatur: ita quoque ſi quis incredulus eſt, ac etiamnum poſt tanta miracula poſt tot martyres Chriſti, poſt quotidianam eorum, qui in Chriſto eximij ſunt, mortis irriſionem, ambiguus hæret, ſitne mors pro cõfecta conſumptáque exiſtimanda, non culpes eius dubitationem, modò dubitatio ei naſcatur ex rei D admiratione, nec ſe obduret in incredulitatẽ, néve impudentẽ negãdi contumaciã in rebus clariſſimis retineat. Iam vt is qui Amiantum cepit, cognoſcit non poſſe ab igne comburi, & vt, qui certior eſſe cupit de tyranno, num in vinculis habeatur, ad regiam victoris contendit, ita qui de victoria mortis addubitat, accipiat fidem Chriſti, & ad eius ſcholam accedat, tum videbit mortis imbecillitatem, & partam de illa victoriam. Multi enim principio increduli ac irridẽtes, poſtmodum fide imbuti, mortem contempſerunt, adeò vt martyres ipſius Chriſti efficerentur. Iam ſi crucis ſigno, & fide in Chriſtum peſſundatur mors, clarum certúmque haberi debet, indice teſtéque veritate, nullum omnino alium eſſe poſſe quàm Chriſtum, qui de morte trophæa & victorias retulerit, eamq́ue debilitarit. Nã etſi antea vigebat mors, atque ob vim ſuam terrori erat, nunc tamen poſt aduentum Saluatoris eiuſq;

Pueri ad mortem feſtinãt.

1. Cor. 15.

Mortem expaueſcit quis.

Exhortatio ad martyrium pro Chriſto aggrediendum. Simile.

mortem

mortem & reſurrectionem aſpernabilis videtur, adeò vt liquido conſtet, illam ab eo, qui in crucem aſcenderat, Chriſto domitam, & prorſus debellatam eſſe. Vt enim, vbi poſt noctem oritur ſol, ac iam omnes rerum ſpecies in orbe terrarum illuſtrat, dubium non eſt, quin is, qui vbique ſuum iubar explicat idem ille ſit, qui tenebras diſpulerit, omniáque ſuo lumine irradiauerit: ita quoq; quia mors in contemptum venit & humi conculcatur, poſt ſalutarem vindicis noſtri aduentum, & poſt paſſam crucem manifeſta res, quid crux ſibi voluerit, & quo fine inſtituta ſit, nimirum vt omnibus pateſieret, eum qui in corpore apparuerat, mortem compeſcuiſſe, & qui noua quotidie de ea per diſcipulos ſuos trophæa exſuſcitat, Saluatorem eſſe.

Crux quid ſit & quo fine inſtituta.

Qoum enim quis videt homines natura debiles proſilire in mortem, & ad corruptionem nihil ſe metu contrahere, neque deſcenſus ad inferos expaueſcere, ſed potiùs præſenti animo mortem prouocare, nihil interim tormenta veritos: quaſi ad mortem pro Chriſto contendere, meliùs quiddam ſit, quàm vitam tueri. Iam in ſpectaculo virorum, mulierum, puerorumque in tenera ætate rectà cōtendentium proſilientiumque in mortem, idq; ob Chriſti religionem, quis ita eſt ſtolidus? quis ita à credendo alienus? quis ita animo obcæcatus? vt nō ſtatim cogitet, Chriſtum haud dubiè (cui illi ſe teſtes præbent homines) ſingulis victoriam contra mortem ſuppeditare? illamque debilitare in vnoquoque eorum, qui in ipſum credunt, ac teſſeram, vexillumque crucis circunferunt? Qui enim ſerpētem proculcatum videt (maximè ſi antea cognitam habuerit eius feritatem) nihil addubitat, quin extinctus ſit, planéque defecerit, niſi illum excipias qui animo alienatus eſt, nec integrè ſuis ſenſibus potitur. Quis enim quum leonem videt ludibriis exagitari à pueris, ignorat, eum vel mortuum iam eſſe, vel ſaltem omnibus viribus ſuis deſtitutum?

Simile. Mors à Chriſto perdomita.

Quemadmodum igitur iſta vera eſſe, oculis deprehendi licet: ita quoque à nemine ambigendum, mortem quæ à Chriſti fidelibus ludibrio habetur, à Chriſto perdomitam eſſe, eiuſque luem ac vim corrumpendi extinctam eſſe. Porrò domitam eſſe mortem, trophæumque de eius ſtimulo, crucem Dominicam exiſtere, non parum documenti attulerint ſuperiùs dicta: cæterùm comprobatio æternæ immortaliſque in corpore humano reſurrectionis, eiuſque per communem omnium Saluatorem & verè vitam Chriſtum conciliatæ, euidentius rerum quàm verborum rationibus commonſtrari poteſt, ſi quis modo oculum mentis ſanum habeat.

Reſurrexit Chriſtus morte domita.

Si enim mors edomita eſt, vt ex iis, quæ dicta ſunt, liquet, eaque à Chriſti fidelibus vbique conculcatur: multò magis à Chriſto, & ab eius corpore conculcata profligataq; fuerit. Porrò, morte ab illo trucidata, quid reliquum erat, niſi vt corpus reſurgeret, ac in trophæum deuictæ mortis excitaretur? alioqui quónam modo conſtitiſſet, mortem eſſe profligatam, niſi dominicum corpus reſurrexiſſet? Sed ſi ne ita quidem ſatis plena eſt reſurrectionis comprobatio, ex iis, quæ ante oculos in conſpectu ſunt, fides petatur. Nam ſi nihil ab eo agitur qui vita defunctus eſt, eiuſque gratia & mentio vſque ad ſepulchrum tantummodo porrigitur, poſtea deſinat & conquieſcat, & viuentium duntaxat ſint actiones, vireſque aliquid efficiendi: videat, quæſo, quicunque velit, ſeque iudicem faciat, & ex rebus viſu perceptis, veritatem agnoſcat: quum enim res

A tantas in hominibus agat Saluator & quotidiè vndecunque ex incolis Græciæ, externarumque regionum tantæ hominum multitudini inuiſibiliter perſuadeat, vt ſeſe in illius fidem dedant, eiuſque diſciplinæ obtemperent: an is mentem in ambiguo amplius habere poſſit, num vel reſurrectio non ſit, vel Chriſtus non viuat, qui ipſa vita eſt? An ſcilicet mortui hominis eſt, hominum mentes ſtimulare, vt repudiatis patriæ ritibus Saluatoris Chriſti diſciplinam adorent? Aut quomodo, ſi nihil agit, id enim proprium eſt mortuo, ipſe agentes viuoſque ab actionibus ſuis compeſcit, vt adulter adulteria omittat? homicida à cædibus abſtineat? iniurius defraudādi cupiditatem relinquat? impius impietatem abiiciat? Qui, quæſo, ſi Saluator noſter Ieſus Chriſtus non reſurrexit, ſed mor- B tuus perſeuerat, falſa incredulorum numina dæmoneſque quos adorant, extrudit, perſequitur & profligat? Vbi enim nominatur vel Chriſtus vel fides eius, inde omnis idololatria depellitur, & dæmonum inſidiæ pateſiunt, ac quotquot ſunt dæmones, ne nomen quidem eius tolerant, ſed vbi vel ſolùm id audierint, in fugam vertuntur.

Reſurrectionis Chriſti probatio.

Atqui iſtud officium eſt non mortui, ſed viui, ac potiſſimū Dei. Alioqui ridiculum eſſet, profligatos ab eo dæmones, idolaque abrogata viua haberi: ipſum eorum inſectatorem profligatorémque, qui viribus ſuis id efficit, ne numina appareant, quiq; numinum omnium voce prædicatur Dei filius, eum mortuum eſſe, contendere. Magno argumento reſurrectionem aduerſum ſe præmuniunt infideles, ſi Chriſtum, quem (vt ipſi volunt) mortuum ne omnes quidem dæmones, diique ab ipſis adorati, in fugam propel- C lunt, ſed potiùs mortui per illum, inertes inefficaceſque demonſtrantur. Si enim verum eſt mortuū nihil facere, & tanta quotidiè Saluatorem facere, dum trahit ad pietatem, virtutem perſuadet, immortalitatem perdocet, ad cæleſtium deſideria excitat, Patris notitiam reuelat, vim contra mortem inſpirat, ſingulis ſeſe exhibet, idolorum vanam religionem egerit, quorum nihil tale de ſe exhibent infidelium dij, ac dæmones, quin potiùs Chriſti præſentia mortui docentur, nihilq; ſui præter inanē ocioſamq; imaginationē apparitionēq; habere: ſigno autem crucis omnia magica compeſcuntur, veneficia inefficacia fiunt, idola vniuerſa deſerta relinquuntur, omnis irrationabilis voluptas conquieſcit, quilibet è terra ad cęlos ſuſpicit: qui (quæſo) eum mortuum dixeris, qui res tantas agat?

Signum ſancta crucis quid poſſit.

Atqui agere, non eſt proprium mortui, ſed potiùs ſine D actu prorſus exanimem iacere, quòd peculiariter quadrat in dæmones & idola, vtpote in res morticinas. Filius Dei contra viuus & efficax, quotidiè operatur, omniumque ſalutem conficit: mors quoque, quàm ſit debilis, quotidiè commonſtratur. Idola item & dæmones rem mortuariam eſſe innoteſcit: adeò vt nemo per hæc de reſurrectione corporis Chriſti, ambiguus eſſe poſſit. Videtur autem ille qui Dominici corporis reſurrectionem nō credit, non ſatis intelligere vires Verbi Sapientiæq; Dei. Nam ſi verum eſt, eum corpus aſſumpſiſſe, eaque, quæ corporis propria erant vendicaſſe, prout rerum ſeries conſecutioque poſtulabat, de quo prius mentionem fecimus, quid de corpore (quæſo) ſtatuere debuit, aut quo fine tandem illud conſumere, quū ſemel intra corporis viſcera receptus eſſet? Vt enim non moreretur, fieri non poterat, quum mortale eſſet, & pro omnibus in mortem

offerendum deſtinaretur (ea enim cauſa fuit, cur id ſibi adaptarit) vt autem extinctum maueret, neque id fieri debuit, eò quòd vitæ ſacrarium eſſet. Vnde & mortuum eſt, vt mortale: & reuixit per ſuã, quæ in ipſo erat, vitam: operaq́; quæ ab illo fiunt, produnt ipſius reſurrectionem. Si verò, quia oculis nõ apparet, ideò non credatur reſurrexiſſe: vide mihi (quæſo) quãtopere increduli ſint, qui id, quod fieri par eſt, & ſecundùm naturam, inficiantur. Dei enim proprium eſt, vt oculis non conſpiciatur, ita tamen ex factis ſuis cognoſci (ſicuti iam antea dictũ fuit.) Si igitur facta eius non apparent, rectè ei, qui non apparet, derogatur fides: ſin autem facta operaq́ue eius propemodum clamant, & euidenter ſeſe oſtẽdunt, cur vltrò negant tam claram manifeſtamq́ue reſurrectionis vitam? Nam quamuis animo obcæcati ſint, tamen ipſius externis ſenſibus animaduertere poſſunt irrefutabilem eſſe Chriſti potentiam ac diuinitatem: Vt enim cæco ſolem non videnti, ſolis tamen calore repeſcenti, certum habetur, illũ iam ſupra terram verſari: ita quoq; par erat, vt obtrectatores iſti, etiamſi non credant, eò quòd in cognoſcenda veritate planè cæcutiant, viribus tamen credentium admoniti, non inficiarentur Chriſti diuinitatem aut reſurrectionem. Certum enim eſt Chriſtum, ſi expers ſit vitæ, nec dæmones perſequi poſſe, nec idola ſpoliare, quum mortuo non obediant dæmones. Iam, ſi manifeſto ipſius nomenclatura in fugam aguntur: certo certius conſtat, eũ vita deſtitutum non eſſe, maximè vel ob id, quòd quæ hominum oculos ſubterfugiunt, ea à dæmonibus conſpici queant, ac proinde facilius ab ipſis intelligatur, num Chriſtus ſit cadauer mortuum, neque omnino ei poſtea obedituri fuiſſent ampliùs. Nũc contra, quod non eſt perſuaſum hominibus impiis id dæmones ſuis oculis contuentur, Deumq́; illum eſſe, & ſentiunt, & credunt: ideoq́; fugitiui & adorabundi in has voces erumpunt, quæ tum loquebãtur, quum ille adhuc in carne verſaretur: *Nouimus quis ſis, Tu es ille Sanctus Dei.* Rurſumq́ue clamabant, *Eho, quid tibi nobiſcum Fili Dei? obſecro te, ne me torqueas.* Quum igitur dæmones confiteantur, ipſæque res, quæ quotidie fiunt, pro teſtibus ſint, fieri non poteſt, modò non impudenter contra veritatem ac diuinum verbum agere velis, quin cognoſcas, Saluatorem noſtrum ſuum corpus è mortuis excitaſſe eumq́; veri Dei Filium eſſe, nimirũ Patris ſui propriam Rationẽ, Sapientiam & potentiam, qui poſtea ſequentibus temporibus ad ſalutem omnium, corpus ſumpſit, ac mũdum de Patre edocuit, mortemq́; aboleuit, omnibuſq́; incorruptibilitatẽ promiſſa reſurrectione largitus eſt, cuius reſurrectionis primitias ſuum corpus à morte excitatum eſſe voluit, eiq́ue trophæum contra mortem, eiuſque tabem ac putrefactionem in ſigno monumentoq́; ſuæ crucis erexit. Rebus igitur ad iſtum modum comparatis, declaratáq; manifeſtò corporis reſurrectione, victoriaque Saluatoris noſtri de morte reportata: age, iam Iudæorũ incredulitatem, & Gentilium ſubſannationẽ redarguamus. Ob hæc enim fortaſſis & Iudæi non credunt, & Gentiles irridẽt, in abſurditatem crucis & incarnationis Dei verbi cauillantes: ſed contra vtroſq; ratio nihil grauatur prodire, maximè quum aduerſus eos euidẽtibus inſtructa ſit demonſtrationibus. Nam & Iudæi in ſua incredulitate habent ex ſacris Scripturis quas legunt, quod ipſos redargoat, cùm Biblia afflatu numinis ſcripta, multis in locis id edoceant, quemadmodum verba ex ſe manifeſtò produnt. Prophetæ quoq;, iam olim miracula de Virgine, eiuſq; partu præindicauerunt, dicentes: *Ecce, Virgo concipiet & pariet Filium, & vocabunt nomen eius Emanuel: quod ſi interpreteris, eſt, nobiſcum Deus. Butyrum ac mel comedet, vt ſciat reprobare malum & eligere bonum.* Rurſus: *Paruulus enim natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus ſuper humerum eius, vocabiturq́; nomen eius, admirabilis conſiliarius, Deus fortis, pater futuri ſæculi, princeps pacis.* Moſes verò vir excellens, & apud ſuos verus creditus id quod iam ante de incarnatione Saluatoris noſtri dictum erat, probans, & verum id eſſe animaduertens, ſic fatur: *Orietur ſtella ex Iacob, & homo ex Iſrael, & comminuet duces Moab.* Ac rurſum: *Quàm pulchra tua domicilia Iacob, tabernacula tua Iſrael, vt ſaltus inumbrantes, & veluti paradiſi ſuper flumina, & vt tabernacula quæ fixit Dominus, vt cedri iuxta aquas, prodibit homo de ſemine eius, & dominabitur nationibus plurimis.* Rurſus Eſaias Propheta: *Priuſquam puerulus nouerit appellare patrem vel matrem, intercipiet opes Damaſci & ſpolia Samariæ ſub oculis regis Aſſyriorũ.* Quoniam igitur homo apparíturus erat, ideò hoc ipſum antea denunciatur. Quod autem omnium ſit dominus is, qui venturus erat: id rurſus præindicant ſequentibus verbis: *Ecce Dominus in leui nimbo ſedebit, venietq; in Ægyptum, & quaſſabũtur ſculptilia Ægypti.* Nam & Pater illum inde reuocat, dicens: *Ex Ægypto vocaui Filium.* Quid? quòd neq; mors illius ſilentio tranſmittitur, ſed admodum clarè in ſacris literis demonſtratur. Nam & cauſam mortis, quòd nõ ſui gratia, ſed pro omnium ſalute & immortalitate eam ſuſtinuerit, inſidias præterea Iudæorum, eorũque in ipſum contumelias, nihil veriti ſunt dicere, vt nihil rerum, quæ ad illum ſpectant, inauditum & non præcognitum eſſet. Sic enim aiunt: *Homo verberibus affectus, & doctus in ferendis infirmitatibus, quandoquidem auerſa eſt facies eius, ignominioſè tractatus eſt, neq; vllo in numero habitus: Ipſe peccata noſtra fert, & pro nobis excruciatur, & nos reputauimus illũ in labore verberibus, & afflictione. Ipſe autem vulneratus eſt propter peccata noſtra, & languidus redditus eſt ob iniquitates noſtras. Diſciplina pacis noſtræ in eo, & vibicibus eius ſanati ſumus.* Admirare Verbi amorẽ ſtudiumq́, in homines quippe qui propter nos indignè tractetur, vt nos in dignitate & honore eſſemus. *Omnes enim* (inquit) *vt oues deerrauimus, homo in itinere ſuo deuiauit & Dominus tradidit eũ pro peccatis noſtris, & ipſe in afflictione ſua,* nõ aperuit os ſuum, *vt ouis ad mactationẽ ductus eſt, & vt agnus coram tondente obmuteſcens, ita non aperuit os ſuum, in humilitate eius ipſius iudicium ſublatum eſt.* Deinde ne quis eũ vulgarẽ hominem ob afflictiones iſtiuſmodi arbitraretur, anteuertit eorum ſuſpiciones, potẽtiã illius, naturæq́; eius cũ noſtra diſſimilitudinem recenſens his verbis: *Natiuitatem eius quis enarrabit? quandoquidem tollitur è terra vita eius, propter iniquitates populi ductus eſt ad mortem.* Et: *Dabo malos pro ſepultura eius, & diuites pro morte ipſius, quoniam iniquitatẽ nõ fecit neq; inuentus eſt dolus in ore eius:* &, *Dominus vult eũ purgare à plaga.* Sed fortaſſis auditis de morte ipſius vaticiniis, requiras cõdiſcere, quidnam de cruce apud Prophetas præſignificatum fuerit: nam de ea quoq; tacitum non fuit, ſed apertè hoc ipſum à Sanctis declaratum eſt. Primus enim Moyſes ingẽti voce iam id antea denũciauit dicens: *Vitã veſtram ſuſpenſã ante oculos veſtros videbitis, & non credetis.* Rurſus qui poſt Moſem fuerũt, Prophetæ de hoc eodẽ denuò proteſtãtur ſequẽtibus verbis: *Quẽadmodũ innocẽs agnus, qui ducitur ad victimam non cognouit, ſuper me cogitarunt mala*

Marginalia (left column): *Chriſtũ mortem operiſſe & reſurrexiſſe vnde colligere liceat.* — *Mat. 21.* — *Luc. 4.* — *Iudæi cur non credunt in Chriſtũ.*

Marginalia (right column): *Eſa. 7.* — *Hæc in Græco nõ habetur.* — *Eſa. 9.* — *Nu. 24.* — *Nu. 24.* — *Eſa. 19.* — *Eſa. 19.* — *Oſea 11.* — *Eſa. 53. Iudæorũ verba contumelioſa in Chriſtũ.* — *De paſſione Chriſti teſtimonia.* — *Eſa 53.* — *Eſa. 53.* — *Eſa. 53.* — *Eſa. 53.* — *De cruce Chriſti teſtimonia.* — *Deu. 28*

Hier. 11. 19. *mala, dicentes : Agite huc , iniiciamus lignum in panem eius, & eradamus eum è terra viuentium.* Ac ruſſus: *Foderunt manus meas & pedes : & enumerauerunt omnia oſſa mea. Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea , & ſuper veſtitum meum miſerunt ſortem.* *Pſal. 22.* Sublimis autem mors & in ligno inflicta, non alia quàm crucis exiſtimari debet: & in nullo genere mortis perfodiuntur manus & pedes, præterquã in cruce. Cæterùm, quòd Saluatoris noſtri aduentu , omnes quotquot vbique gentes cœperunt Deum cognoſcere, ne id quidem ſine indicio reliquerunt : nec de iſtis rebus ſilentium in ſacris literis fuit. *Eſa. 11.* *Erit* (inquit) *radix Ieſſe, & qui exurgit ad imperandum gentibus, in eum gentes ſperabunt.* Et pauca quidem iſta ad fidem rerum dicta ſunt, alioqui tota ſcriptura huiuſmodi teſtimoniorum plena eſt, refutans Iudæorum incredulitatem. B Quis (quæſo) omnium, quorum mentio fit in ſacris hiſtoriis Iuſtorum & ſanctorum, tum Patriarcharum, tum Prophetarum , ex ſola virgine ortum ſui corporis habuit ? aut quæ mulier ſine viro vnquam ſuffecit ad hominis procreationem ? Nonne Abel ex Adam genitus eſt? Enoch ex Iared? Noe ex Lamech ? Abraham ex Thara ? Iſaac ex Abraham? Iacob ex Iſaac? Iudas ex Iacob? Moſes & Aaron ex Ameram? Samuel ex Helcana. Dauid ex Ieſſe? Salomon ex Dauide? Ezechias ex Acha? Ioſias ex Amos? Hieremias ex Helchia ? Ezechiel ex Buſi ? Nonne ſinguli habuere patrem ſuæ natiuitatis autorem? Quis vnquam ex ſola virgine genitus eſt? Quapropter magna cura à Propheta id præindicatum fuit.

Chriſtus ſolus ex pura virgine natus.

Cuius (quæſo) natiuitati præcurrit ſtella in cælo, aut iam natum mundo demonſtrauit? Moſes certè quum naſceretur, in occulto habitus fuit à parentibus ſuis: de Dauide verò , fama ne ad vicinos quidem peruenit , quippe quem magnus ille Samuel ignorabat, ſed percontabatur, an adhuc aliquis eſſet filius Ieſſe. Abraham porrò , non niſi iam magnus, proximis innotuit: at natiuitatis Chriſti , non hominum quiſpiam , ſed ſtella in cælo vnde Chriſtus deſcenderat reſplendens , teſtis fuit. Quis vnquam ex regibus genitis antequã per ætatem poſſet patrem aut matrem appellare regno potitus eſt : & trophæa de hoſtibus erexit? Nonne Dauid iam trigenarius regnum obtinuit ? nonne Salomon adoleſcens imperium ſuſcepit? nonne Ioas ſeptuennis ad regnum euectus eſt ? nonne iſto adhuc poſterior Ioſias circa annum ſeptimum rerum gubernacula ſuſcepit? Atqui iſti in hac ætate patrem & matrem appellare poterant. Quis igitur iſte eſt qui propemodum ante genituram ſui & regnat & deſpoliat inimicos? Quis vnquam talis rex fuit, vel in Iſraël vel in Iuda dicant Iudæi (inquiſitione facta) in quo ſpem ſuam omnes gentes conſtituerunt ? ac pacem tenuere? ac non potius vndecumque in illos aduerſæ infenſæque fuere ? Quandiu enim ſtetit Ieruſalẽ, bellum irreconciliabile illis fuit, pugnatumque ab omnibus contra Ieruſalem , Aſſyriis quidem affligentibus, perſequentibus verò Ægyptiis , Babyloniis inuadentibus : & quod magis admirere , Syros contermiuos hoſtes aduerſus ſe belligerantes habuerunt. Nonne Dauid contra Moabitas bellum geſſit: Syros excidit, Ioſias ſibi à vicinis cauit, Ezechias extimuit arrogantiam Senacherib , contra Moſem Amalechus copias eduxit , Amorrhæi Ieſu Naue infeſti fuerunt, qui Hierico incolebant, contra eum in acie ſteterunt , & prorſus nulla amicitiæ fœdera gentibus cum Ieruſalem intercedere potuerunt.

Regnat Chriſtus ante loquendi vſum.

Quis igitur ſit in quo gentes ſuam ſpem A collocauerint, operæpretium eſt diſpicere. Neceſſe eſt enim vt is extiterit, quandoquidem fas non eſt Prophetas mentiri. Cui (quæſo) ſanctorum Prophetarum aut certo Patriarcharum, mors in cruce accidit pro omnium ſalute ? aut quis ſaucius factus & ſublatus eſt ad omnium ſanitatem? quis iuſtorum aut regum in Ægyptum deſcendit , & eius deſcenſu idola in Ægypto ceciderunt? Abraham deſcendit nihilo tamen minus idolatria vbique viguit. Natus eſt ibi Moſes , æquè tamen illic hæſit religionis error.

Nemini prophetarũ pro ſalute populi in cruce mors contigit præter Chriſtum.

Quis omnium de quo ſcriptura teſtimonium præbet, pedibus ac manibus confoſſus eſt: aut in ligno pependit, & cruce confectus fuit pro omnium ſalute? Abraham enim in lecto extinctus eſt: Iſaac item & Iacob porrectis in lecto pedibus mortem obiere. Moſes & Aaron in montibus, Dauid verò B domi ſuæ vitam depoſuit , nihil mali à ſuis popularibus paſſus. Nam tametſi à Saul ad necem requiſitus fuerat, tamen citra noxam euaſit. Eſaias quidem ſerra diſſectus eſt , attamen in ligno ſuſpenſus non fuit. Hieremias contumelioſè habitus eſt , ſed non condemnatus periit. Ezechiel quidem paſſus eſt, at non pro populo, ſed quia euentura populo prædicabat. Quinimo, qui hæc paſſi ſunt, homines fuere, quales & nos omnes ſumus pro ſimilitudine rationeque humanæ naturæ. Ille autem , quem ſcripturæ indicant pro omnibus paſſurum , non ſimpliciter homo , ſed vita omnium dicitur, tametſi ratione naturæ ſimilis eſſet cæteris hominibus. *Videbitis* (inquit) *vitam veſtram ſuſpenſam coram oculis veſtris.* Et, *Natiuitatem eius quis enarrabit?* Omnium Sanctorum natiuitatem poteris addiſcere ex narratione ſcripturę , ab ipſa vſque origine, qui & à C quibus ortum trahant: at eius qui vita eſt, inenarrabilem eſſe eius natiuitatem diuinæ literæ produnt. Quis igitur eſt ille, de quo ſacræ literæ pronunciãt? aut quis deniq; tantus, vt & Prophetæ talia de ipſo pronunciẽt? nullus certè iſtiuſmodi in ſcripturis repetitur, præter communem omniũ Saluatorẽ, Deĩ Verbum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ.

Deut. 28. Eſa. 53.

Chriſti natiuitas inenarrabilis.

Hic enim eſt, qui ex virgine prodiit & vt homo in terris apparuit, cuiuſque inenarrabilis ſecundùm carnem natiuitas cenſetur. Non enim eſt , qui patrem eius carnalem dicat, quum non è viro , ſed ex virgine ſola, corpus eius ortum trahat. Quemadmodum igitur de Dauide, Moſe, cæteriſque Patriarchis in deſcribenda ſtirpe patrem allegare licèt : ita non poſſis patrem carnalem Chriſto aſſignare. Hic enim eſt, qui à ſtella voluit ſuam genituram indicari : quippe conueniebat, Verbum D cælitus delapſum , in cœlo quoque ſui indicia & notas habere. Conueniebat Regem naturæ in lucem prodeuntem , ab vniuerſo orbe clarum manifeſtumque reddi. Certè quum in Iudæa naſceretur, Perſæ adoratum venere. Hic eſt, qui antequam in humana ſpecie appareret , de aduerſariis dæmonibus , victoriam : & de idolatria, triumphum reportauit. Nam quotquot vbique ſunt gentes eiurantes patrium ritum & idolorum impietatem, ſuam iam in Chriſtum ſpem conſtituunt , eique ſua nomina dant , vt etiam vel ipſis oculis deprehendere licet. Alioqui Ægyptiorum ſuperſtitio non quieuiſſet , niſi Dominus omnium , in corpore quaſi in nube vectus , eò deſcendiſſet , & idolorum errores compeſcuiſſet , omnes in ſe , & per ſe ad patrem transferens. Hic eſt qui crucifixus , Solem & rerum naturam , illoſque ipſos, qui ipſum occidêre crucifixores , teſtes ha-

Superſtitionis Ægyptiorũ finis quando.

Eſa. 53. buit. Huius morte omnium ſalus comparata eſt, & natura rerum liberata. Hic eſt omnium vita, qui vt ouis pro omnium ſalute, vicariũ ſoccedaneumq́ue ſuum corpus in mortem tradidit, etiamſi Iudæi non credant. Quòd ſi iſta ſufficere non putant, ſaltem quod reliquum eſt, ſuis ipſorum oraculis credant: De quo (quæſo) loquuntur Prophetæ?
Eſa. 65. *Manifeſtus redditus ſum illis, qui me non quærunt, inuentúſque ab his, qui de me non percontabantur. Ecce, ego ſum dicam genti, qui non inuocauerunt nomen meum, expandi manus meas ad populum incredulum & contradicentem.* Quis igitur is eſt, qui ita manifeſtus redditus eſt? (nam ita ex Iudæis ſciſcitari licet) Si Propheta quiſpiam eſt, dicant: quando occultatus fuit, vt poſtea manifeſtus redderetur? aot quis deniqoe eſt iſte Propbeta, qui ex obſcuro, manifeſtus eſt factus manuſque ſuas in cruce expandit? Iuſtorum
al. Verbum. certè nullus, ſed ſolus ille Dei * Sermo, natura quidem incorporeus, ſed tamen propter nos in corpore apparens, & pro nobis ſupplicium ferens. Qnòd ſi ne iſtud quidem illis ſatis eſt, ſaltem ex aliis pudeſiant, quum tam euidentia documenra intueantur. Ait enim ſcriptura: *Corroboremini manus remiſſę, & genua diſſoluta: conſolemini animo, qui modicę*
Eſa. 53. *fidei eſtis: corroboremini, & ne timueritis, ecce ego Dominus veſter, iudicium retribuens, ipſe veniet & ſeruabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum & aures ſurdorum audient.*
Eſa. 53. *Tunc ſaliet veluti ceruus claudus, & expedita erit lingua balborum.* Tale quid de quònam (quæſo) poterint allegare? aut quomodo deniqoe audent contra iſta vel oculos attollere? Siquidem Prophetia, Deum aduentorum ſignificat: & ſigna, eius præſeotiæ tempus oſtendunt. Ac in aduentu eius futurum eſſe, vt cæci videant, claudi ambolent, ſurdi auſcultent, balbi expeditam linguam habeant, præuio denunciatu indicauerunt. Quando igitur talia ſigna contigerunt in Iſrael? aut vbi ſimile qoippiam in Iudæa accidit? doceant. Naaman leproſus emundatus eſt, ſed ſurdus non audit, aut claudus ambulaoit. Mortuum excitarunt Helias & Eliſæus, ſed non is
Cæcus natura quis de viſum recepit. qui natura cæcus fuit, per eos viſum recepit. Magnum quidem profectò, mortuum reuerà excitare: cæterùm id non tale miraculum, quale Saluatoris noſtri. Atqui de lepra, de mortuo, de claudo non tacuiſſet ſcriptura, maximè ſi accidiſſet aut claudum obambulare, aut cæcum viſum recipere, nequaquam hæc indicare prætermiſiſſent ſacræ literæ. Quoniam igitur, tacitum eſt de ea re in ſcripturis, certum eſt ea priùs non eueniſſe. Quando igitur iſta acciderunt, niſi quando ipſe Dei Sermo in corpore fuit? Quando autem adfuit, niſi cùm contigit claudos ambulare, linguam balborum expediri, ſurdos audire cæcos à partu viſum recipere: ideoqoe eios temporis Iudæi hæc videntes, in hæc verba proruperunt, vtpote qui non aliunde
Ioan. 6. hæc fieri audiuerunt: *Nunquam talis ſurrexit in Iſrael. Ab æuo auditum non eſt quod quiſpiam aperuerit oculos à partu cęci. Niſi hic eſſet à Deo, non poſſet quippiam tale facere.* Sed fortaſſe ipſi, quia contra manifeſta repugnare non valent, non inficiabuntur hæc ſcripta eſſe, ſed tamen expectatione illa ſuſpendenda eſſe, ac nondum Dei Verbum aduenisse, confirmabunt. Hæc ſurſum deorſumq́ue iactitantes, nihil verentur in re manifeſtaria frontem perfricare, ſed hîc citius quàm vſquam alibi conuincentur, non quidem à nobis, ſed ab ipſo ſapientiſſimo Daniele, qui certum tempus & aduentum Saluatoris no-
Dan. 9. ſtri deſcribit, his verbis: *Septuaginta hebdomadę in*

A *compendium redactę ſuper populo tuo, & ciuitate ſancta, vt conſummetur peccatum, & obſignetur prauitas, ac deleantur iniuſtitię, & placentur iniquitates, vt adducatur iuſtitia ſempiterna, vt obſignetur viſio & prophetia, vt iungatur Sanctus Sanctorum: & cognoſces & intelliges ex euentu verborum, vt diſcernatur & ędificetur Ieruſalem vſque ad Chriſtum ducem.* Sanctus Sanctorum nemo præter Chriſtũ. Forſitan alibi prætextus inuenerint, quibus ea, quæ vt iam acta in ſcripturis comprehenſa ſunt, in futurum adhuc tempus reiiciant: ſed aduerſus hanc ſententiam, quænam verba in aduerſum opponere, aut quos oculos auſint attollere? vbi & Chriſtus ille vnctus exprimitur, & is qui inungitur, non homo ſimpliciter, ſed Sanctus Sanctorum eſſe deprædicatur: & vſque ad aduentum eius Ieruſalem ſtaturam, poſtmodum deſituram viſionem & prophetiam
B in Iſrael. Vncti ſont olim Dauid, Salomon, Ezechias, ſed tamen Ieruſalem & locus etiam tum conſiſtebat: & Prophetæ prophetabant, Gad, Aſaph, Nathan, cæteriq́ue, qui poſt hos vixerunt, Eſaias, Oxee, Amos, ac cæteri omnes. Qui quidem, quòd erant, Sancti appellati ſunt, ſed nequaquam Sancti Sanctorum. Quòd ſi mihi captiuitatem obiiciant, atque ideò negent Ieruſalem conſtitiſſe, rectè, ſed quid mihi iſthic, ſuper Prophetis reſponderint? Siquidem olim deducto Babylonem populo, erant illic Daniel & Hieremias, vaticinabantur Exechiel, Aggeus & Zacharias. Nugas igitur agunt Iudæi, quum tempus iam præſens in futurum reiiciunt. Quando enim deſiit propheria aut viſio in Iſrael, niſi quum Sanctus Sanctorum Chriſtus aduenerat? Signum eſt hoc & ingens documentum de Chriſti aduentu, quod
C Ieruſalem oon amplius conſiſtit, neque Prophetæ excitantur, neque viſio illis reuelatur, & iure quidem optimo: adoeniente enim eo qui deſignabator, quid opus fuit rebus ſignificantibos? & præſente veritate, quid amplius opus fuit vmbra? Nam ob hoc ipſum & eo vſque præuaricioabantur, donec ipſiſſima iuſtitia, & is quis omnium peccata redempturus erat, ſuperueniret: eaq́ue de cauſa & Ieruſalem vſque in id tempus ſtetit, vt ibi interim præmeditarentur veritatis ſpeciem. Præſente igitur Sancto Sanctorum, meritò obſignata eſt, & viſio, & prophetia, & regnum Hieroſolimitanum deſiit. Tandiu enim vngebantur apud eos reges, donec vngeretur Sanctus Sanctorum. Et Moſes quoque eodem ſpacio regnum Iodæorum circumſcripſit, idq́ue huiuſmodi vaticinio: *Non deficiet princeps ex Iuda neque de* Gene. 49.
D *famorilus eius, donec venerint ea quę repoſita ſunt ei, & ipſe eſt expectatio Gentium.* Vnde & ipſe Saluator clamat dicens: *Lex & Prophetę vſque ad Ioannem* Matth. 11.
prophetauerunt. Si igitur vel nunc vllus eſt apod Iudæos aut rex, aut Propheta, aut viſio: rectè inficiantur aduenisse Chriſtum: ſin autem neque rex, neque vlla prophetia ſupereſt, ſed obſignata eſt in poſterum & omnis prophetia: & ciuitas & templũ capta: quorſum iſta impietas & tergiuerſatio, vt qnum iſta ipſa facta videant, autorem qoi hæc fecit Chriſtum negent? Aut quur quũ gentiles videant relinquere ſua idola, & in Deum Iſrael per Chriſtum habere ſpem, repudiant Chriſtum, eumq́ue quantum ad carnem attinet, ex radice Ieſſea oriundum, & iam regno potitum? St enim gentes alium colerent Deum, ac non Deum Abrahæ, Iſaac, & Iacob, aut ſi non Deum Moyſis agnoſcerent, rectè iterum cauſificarentur Deum non veniſſe:

Iudæi neque reges neque prophetas habent.

Iudæi repudiãt Chriſtũ.

veniſſe: at quum Moſem, qui legem dedit, & Deum Abrahamo promiſſum, atque hunc eius ſermonem quem aſpernati ſunt Iudæi, hunc ipſum gentes venerentur, quur non agnoſcunt? vel potius, quur ſponte cæcutiunt? ac non vident eum qui prædiuinatus fuit à ſcripturis, orbi terrarum illuxiſſe, & apparuiſſe corporaliter, quemadmodum ſcriptura dicit: *Dominus Deus illuxit nobis*: ac rurſus: *Emiſit Verbum ſuum & ſanauit eos.* Et iterum: *Non legatus, non nuncius: ſed ipſe Dominus ſeruauit nos.* Simile quiddam iſti faciunt, ac ſi quis mente attonitus, terram quidem à ſole illuminatam videat, & tamen illuminatorem terræ, ſolem non videat. Quid autem ille, qui apud ipſos in expectatione erat, quum veniret, facere debuit? vocare (inquis) gentes, at iam vocatæ ſunt: facere vt ceſſarent Prophetæ, rex item & viſio? at iam illa ipſa facta ſunt: idolorum ſuperſtitionem refutare? at iam refutata eſt: mortem abolere? at iam abolita eſt. Quid igitur factum non eſt, quod oportuit Chriſtum facere? aut qoid reſtat, quod nō ſit impletum, vt ſibi inde placeant Iudæi, & increduli maneant? Si igitur (vt iam videmos) neque rex, neque Propheta, neque Ieruſalem, neque ſacrificium, neque viſio eſt apud eos, ſed vniuerſa terra repleta eſt cognitione Dei, Ethnicique relinquunt vanos & impios cultus, ac iam deinceps ad Deum Abrahæ confugiunt, idque per Verbum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, manifeſtum eſt etiam improbè tergiuerſantibus, Chriſtum veniſſe, & omnes ſemel ſuo lumine illuſtraſſe, ac doctrinam quam de Patre ſuo docuit, veram ſimul & diuinam eſſe. Iudæos igitur iſtis aliiſqoe multis è diuina ſcriptura mutuatis redargueris. Ethnicos verò admireris ea irridere, quæ nequaquā ludibrioſa ſunt: & ipſos cæcutire in ſuis ludibriis, quæ ſe in lignis & lapidibus committere non vident. Veruntamen vt non inopes rationum, argumentiſq; deſtituti, age, & iſtos legitimis rationibus in podorem coniiciamus, maximè ex rebus quas ipſi conſpicimus: Quid (quæſo) abſurdum, aut quid apud nos irriſu dignum, ſi Verbum ſiue rationem planè in carne apparuiſſe referamus? at hoc ipſum noo abſurdè factum eſſe, etiam ipſi confeſſuri ſunt, ſi veritatis amici eſſe veliot. Nam ſi planè inficiantur eſſe in Deo rationem, ſtultè faciunt, ea irridētes, quorum notitiam non habent: ſin verò agnoſcunt rationem eſſe Dei, eamq́ue ducem omnium, & in ea Patrem mundum condidiſſe, & huius prouidentia omnia illuſtrari & viuificari, & enniſtere, eamq́ue in omnibus regnare, adeò vt ipſa ex ſuæ prudentiæ operibus, & Pater per eam agnoſcatur: diſpice mihi (quæſo) an non ex ignorantia iſtam cachinnationem erhtra nos inſtituant? Mundum, corpus magnum ſapieotes Ethnicorum dicūt, & verè dicunt: videmus enim eum eiuſq́ue partes ſenſibus ſubiacere. Si igitur in mundo quod corpus eſt, Ratio Dei ineſt, cunctaque eius & ſingula præoccupat & inſidet: quid miri aut abſurdi, ſi eam etiam in homine inſediſſe aſſeueremus? Nam ſi abſurdum eſt, omnino rationem in corpore eſſe, abſurdum quoque fuerit eam in vniuerſitate rerum reſidere, ac omnia ſua prouidentia illuminare ac mouere, quum iſta vniuerſitas rerum pro corpore ſit habenda. Sin verò mundo decet eam inſidere, & in vniuerſitate agnoſci, deprehendique: decorum quoque fuerit, eam in humano corpore apparere, idque ab ea illuſtrari & agi, quum homo quoque inter mondi partes haberi debeat. Quòd ſi pars mundi, inep-

Pſal. 117.
Pſa. 106.

Chriſtus gentes vocauit & cætera quæ facere debuit fecit.

Mundus quid & quomodo illum vniuerſũ & ſingulas eius partes inſideat Chriſtus.

A tum & indecorum inſtrumentum cenſendum ſit ad cognoſcendam diuinitatem: par quoque fuerit per hunc vniuerſum mundum patefieri eius conditorem. Nam ſicuti, ſi quis cum corpus hominis videat ab anima moueri & agi, neget tamen eius vim in digito pedis apparere, pro ſtulto haberetur, quoniam quum conceſſiſſet eam in toto corpore oſtendi & agere, refragaretur, eam in parte ſubſiſtere: ita quoque qui concedit & credit Rationem Dei in rerum vniuerſitate exiſtere: omniaq; ab illa illuſtrari, & moueri, non debet abſurdum putare, aliquod corpus humanum ab ea moueri & illuſtrari. Sin verò quia creatum eſt, & ex nihilo genus humanum conditum eſt, ideò nos de Seruatoris in carne apparitione indecora loqui exiſtiment, hi nimirum Rationem à rerum vniuerſitate excludūt: **B** nam & illa ex non ente, in eſſendi naturam per hanc rationem ſiue Verbum producta eſt. Si verò creata rerum vniuerſitate, non eſt abſurdum, huic quoque ineſſe Verbum: neque certè id in homine exiſtere, abſurdum fuerit: quodcunque enim de toto ſentias, hoc ipſum quoque de parte ſentire neceſſum erit. Pars (vt iam dixi) rerum vniuerſitatis, homo eſt, quapropter non planè abſurdum eſt rationem in homine conſiſtere, & omnia ab ea illuſtrari, moueri & vegetari: quemadmodum etiam ipſorum ſcriptores prædicant, quum aiunt: In eo viuimus, mouemur & ſumus. Quid igitur ludibrio dignum afferimus, ſi illud in quo ſe collocauit Ratio, id pro inſtrumento vſurparit ad indiciom declarationemq́ue ſui? Si enim in eo non fuit, eo vti nequaquam potuit: ſin (vt iam antea demonſtratum eſt) eam in toto, & in partibus conſiſtere exploratum **C** ſit: quid diſſentaneum fidei, ſi in iis ſeſe exhibeat, in quibus conſiſtit? Sicuti enim ſuis viribus & poteſtate, totus vniuerſitati rerum & ſingulis incubans, pleneq́oe omnia inſtruens & gubernans, ſi voluiſſet ſolem, lunam, cælum, terram, aquam vel ignem ſui indicem eſſe, ac iis pro inſtrumento vtens, Patrē omnia feciſſe diceret, nemo illū diceret indecēter voce vſum eſſe, cùm omnia contineat, & in toto, & in ſingulis inſit, ac inuiſibiliter ſeipſam oſtendat: ita quoq; indecorū nō fuerit, eam gubernantē omnia; cunctaq; viuificantem; volentemq; per hominem ſe notā reddere, ſi pro organo ſit vſa hominis corpore, ad declarandam veritatem & cognitionem Patris. Pars enim vniuerſitatis rerum, humana natura cenſenda eſt. Et quemadmodum mēs per vniuerſum hominem ſe porrigit, & ex minima particula corporis, lingua, inquam, intelligitur; ne**D**que tamen ob id quiſpiam imminutam eſſe dixerit naturam meotis: ita non indecorum videri debet, ſi Verbum ſiue Ratio, quanquam per omnia vbique adſit, vſum iſtum petat ex humano inſtrumento. Nam ſi illi indecorum eſt corpore pro inſtrumento vti, indecorum qooque fuerit, in iſta vniuerſitate rerum eam exiſtere. Quur igitur (inquiunt) non potius per alias mundi partes præſtantiores ſeſe oſtendit? ac quur non polchrius inſtrumentum, ſolem, lunam, aſtra, ignem aut ætherem in eum vſum adhibuit potius quàm hominem? Cognoſcat iſte percontator, non ad oſtentationem veniſſe Dominum, ſed vt mederetur, ac doceret eos qui in malis erant. Oſtentantis enim eſt, nihil affectare, niſi vt edat ſui ſpecimen, & ſpectatores in ſui admirationem rapiat: medentis autem & erudientis eſt, non quouis modo inuiſere, ſed ad cōmodum indigentium ſeſe repræſentare, atque ita

Rerum vniuerſitatis pars eſt homo.
Act. 17.

Simile.

Simile.

ſe exhibere, prout ferre poſſunt, qui eius operam requitunt, ne in excedendo, neceſſitatem vſumq́ue patientium cooturbet, & inutilis illis fiat Dei viſitatio. Nihil autem ex rebus creatis errabat in numine intelligendo præter ſolum hominem: nō ſol, non luna, non cælū, non aſtra, non aqua, non æther, immutant ſuum ordinem, ſed agnoſcentes ſuum opificem & principem Rationem Verbumq́ue Dei eo tenore permanent quo condita ſunt. Soli autem homines auerſi à bona illa ſtatione veritatis, iiſq́ue, quæ non erant, effictis, Dei honorem & eius cognitionem, dæmonibus & hominibus in lapide effigiatis, dedicauerunt. Vnde meritò factum, quandoquidem tantam rem neglectui dare, non erat ex bonitate Dei, nec ſpes erat, vt homines ex adminiſtratione rerum naturæ, iſtiuſq́ue vniuerſitatis, Deum cognoſcerent, vt humanum ſibi corpus in inſtrumentum aſſumeret, eiq́ue incubaret, vt quoniā ipſum in rerum vniuerſitate deprehēdere non poterant, ſaltem in parte iſta non incognitum haberent, & quia ſuſcipere nequibant ad inuiſibilē illius potentiam, ſaltem ex ſimilibus ratiocinando, eam intelligere & contemplari valerent. Nam quatenus homines erāt, ex corpore illius, corporiſq́ue, quod paris conditionis cum ipſis erat, operibus diuinis, citius & propius ipſius Patrem omnipotentiamq́ue illius cognoſcere potuere, facilè diiudicantes, non eſſe hominis, ſed diuini numinis opera, quæ ab illo fiebant. Quòd ſi ſecundùm eos abſurdum eſt, ex operibus corporis, Verbum Dei omnipotentis cognoſci: abſurdum itidem fuerit, illud ex vniuerſitate rerum deprehendi. Vt enim, quom in rerum natura cōſiſtit, nihil ſibi decerpit ex rebus creatis, ſed omnibus potius vim ſuam cōmunicat: ita quoque corpore pro inſtrumento vtens, nihil ex corporeis rebus in ſe admittit, ſed ipſe potius ſanctificat corpus. Etenim, ſi Plato qui in magna apud gentes fuit admiratione, dicit, genitorem totius mundi, quum vidiſſet mundum tempeſtatibus iactati, ac iam periclitantem ne mergeretur, in locum inæqualitatis, collocaſſe ſe ad gubernacula animæ, atque ita ſuccurriſſe, omniaq́ue errata correxiſſe, quid incredibile à nobis dicitur, ſi erranti humanæ naturæ Ratio aſſederit, & homo apparuerit, vt eam tempeſtatibus iactatam ſua gubernatione & bonitate conſeruaret? Sed fortaſſe hic pudor eos ad aſſentiendū compellet, dicturos tamen interim, oportuiſſe Deū quum docere & ſeruare homioes vellet nutu id dūtaxat feciſſe, ſicuti olim fecerat, quum eū ex nihilo crearet: nec opus fuiſſe, vt Verbum ſine Ratio Dei corpus attingeret. Ad iſthuſmodi obiectionē id non immerito dici poterit: Olim, quum nuſquam quiſquam exiſteret, nutu opus fuiſſe, & ſola voluntate ad vniuerſitatis architecturam: ceterùm, quum iam homo factus eſſet, & neceſſitas exigeret, noo vt iis quæ non eſſent, ſed quæ iam exiſterent, remedium daretur: conſequens fuiſſe, vt rebus iam procreatis, medicus & ſeruator aſſiſteret, ad procreata conſeruanda. Atque ea cauſa eſt, cur homo ſit factus: humanumq́ue ſibi inſtrumētum (corpus) adiunxerit: Alioqui, ſi eo modo fieri non oportebat, quo (quæſo) pacto oportuit Dei Rationem, quum inſtrumēto vti vellet, ad illud ſeſe accommodare: aut vnde illud deſumeret, niſi ex rebus iam creatis, eiuſq́ue diuinitate ob ſimilitodinem indigentibus? Non enim, quæ non erant, indigebant conſeruatione, quibus ſolum duntaxat præceptum ſuffeciſſet: ſed homo qui iampridem conditus erat, corrumpebatur, & in interitum tendebat. Rectè igitur humano inſtrumento vſus eſt, & per omnia ſe explicuit. Poſtremò & id quoque ſciendum, luem illam non extra corpus hæſiſſe, ſed corpori agnatam coalitāq́ue fuiſſe, & neceſſum erat emota corruptione vitam ei infarciri, vt quemadmodū in corpore mors extitiſſet, ita in eodem vita exiſteret. Quòd ſi igitur extra corpus mors fuiſſet, extra corpus etiam oportuiſſet vitam eis ſubſiſtere: ſin verò in corpore coaluit conſertaq́ue mors fuit, ac veluti cohærēs ei dominabatur: neceſſum quoque fuit vitam cum corpore coaleſcere conſeriq́ue, vt ita corpus imbutum vita, corruptionem extruderet. Alioqui, ſi extra corpus Verbum Dei conſtitiſſet, neque inibi hæſiſſet, mors quidem ab eo maximè pro rei natura ſuperata fuiſſet, vtpote cui contra vitam nullæ vires ſuffeciſſent, in corpore tamen prior illa corruptio æquè adhæſiſſet. Quapropter non immeritò Saluator noſter corpore amictus fuit, vt cum inſerta corpori vita fuiſſet, id non vlteriùs mortale per mortem remaneret, ſed indutum immortalitate in poſterum perſeueraret immortale. Induta quippe ſemel corruptione, nunquam reſurrexiſſet niſi vitam induiſſet. Et quia mors per ſe non niſi in corpore apparere aut exiſtere poterat, ideò ipſe corpus induit, vt mortem ibi inuentam aboleret. Quomodo enim dominus ex toto vitam ſe eſſe demonſtraſſet, niſi id quod mortale erat, viuificaſſet? Et quemadmodum ſtipula, quæ naturaliter ab igne conſumitur, ſi ab ea ignem depellas, non comburitur quidem, ſed tamen vt ſtipula fuit, iſta ſtipula permanet obnoxia igni, igniſq́ue comburendi vim malè ſibi metuit, ac ſuſpectam habet: natura enim illam cōſumendi vim habet ignis. Hic, ſi quis ſtipulam copioſo Amianto veſtiat, cuius natura dicitur igni reſiſtere, nihil iam deinde ignem metuet, vtpote, munita re, quæ comburi nequeat: idē quoque de corpore noſtro & morte ſentias: quòd ſi ſolo præcepto mors ab eo depulſa fuiſſet, nihilo tamē minus mortale & corruptibile pro ratione naturæ corporeæ remanſiſſet: ſed ne hoc fieret, induit corpus incorporalem omnipotentis Dei Rationem, neque iam inde corruptionem aut mortem exhorreſcit, quum habeat vitam pro indumento, & per id corruptionem amoliatur. Probabiliter ergo Dei Sermo corpus aſſumpſit, & humano inſtrumento vſus eſt, quo corpus viuificaret: vt quemadmodum in rerum natura ex operibus cognoſcitur, ita quoque in homine operaretur, & ſeipſum vndecumque oſtenderet, nihil deſertum deſtitutumq́ue relinquens à ſua diuinitate & cognitione. Iterum idem dico, ſuperiora reſumens, ideò Chriſtum Saluatorem noſtrum hoc feciſſe, vt quemadmodum omnia vndecunque ſua præſentia adimplet: ita quoque omnia ſua ſcientia cognitioneq́ue adimpleret. Ait enim ſcriptura: *Impleta eſt vniuerſa terra cognitione Domini.* Nam ſi tollas oculos in cælum, conſpicaberis ibi eius ornatum: ſin verò in cælum non potes, ſaltem ad homines aciem deflecte, videbis eam ex operibus eius potentiam, qualem nullam in cæteris hominibus, ſentieſq́ue hunc ſolum inter homines Dei Verbum eſſe. Quòd ſi ad dæmones te vertas, eorumq́ue naturam perculſus admireris, intuere eum, qui illos expulit, & tum eum ipſorum dominum iudicabis. Quòd ſi te in aquarum naturam demergas, eaſq́ue numen habere arbitreris (quemadmodum apud Ægyptios in veneratione ſunt) contemplare eas ab eo tranſmutari,

creaturæ omnes auctorem ſuum cognouerūt præter hominē.

Plato in magna admiratione apud gentes.

Simile.

Peccatū noſtrum ſeu lues eſt in corpore, vnde Verbum Dei corpus aſſumere oportebat.

Simile.

Pſa.103. Eſa. 11. 9. Habac.2. 14.

Chriſtus quomodo cognoſci poſſit in creaturarum contemplatione.

A tranſmutari, & deprehendes illum aquarum eſſe dominum. Quòd ſi te ad orcum deiicias, heroaſque qui eò deſcenderunt, admireris vt numina, vide iſtius de morte victoriam, & ratiocinaberis inter illos vnum duntaxat Chriſtum verum dominum ac Deum eſſe. Omnes enim rerum naturæ partes attigit Dominus, omniaque ab omnibus præſtigiis aſſeruit, ac redarguit, & vt Paulus ait, *Spoliatos Principatus & poteſtates, triumphauit in cruce*, ne quis vlterius fruſtrari poſſet, ſed vbique verum Dei Verbum inueniat. Atque ita iam vndecunque circuncluſus homo, & vbique, hoc eſt, in cælo, in inferno, in homine, in terra, explicatam Verbi diuinitatem intuens, non iam in poſterum in cognitione numinis decipitur, ſed hunc ſolum adorat, & per eum rite legitimeque Patrem intelligit. Iſtis quidem rationibus rectè Ethnici præ verecundia in ſilentium tradi poſſent. Quòd ſi haſce rationes nondum idoneas arbitrantur, vt ipſos ſui ipſorum pudeat, ſaltem ex iis quæ oculis ſubiecta ſunt, fidem colligant.

Colloſſ. 2. 15.

Chriſti diuinitas vbique contemplari poteſt.

B Quando autem idolorum cæremonias inceperunt abiicere, niſi ex quo Verum Dei Verbum inter homines apparuit? Quando apud Græcos, & vbique gentium oracula ceſſauerunt, & in nihilum ſunt redacta? niſi quum vſque ad terram ſeſe manifeſtauit Dominus? Quando contemni cœperunt Poëtarum dij & heroes, ac pro mortalibus tantùm haberi, niſi ex quo Dominus trophæũ de morte erexit, & corpus quod ſumpſit, à morte excitatum incorruptibile ſeruauit? Quãdo dæmonum fraus & malitia contempta fuit? niſi quum Verbum, Dei vis & potentia (cui dominium eſt in hæc vniuerſa) ad hominum imbecillitatem ſe demiſit, & in terris apparuit? Quando ars magica & ſcholæ præſtigiarum inceperunt ſordeſcere? niſi quum diuina apparitio Verbi hominibus exhibita fuit? Quando Ethnicorum ſapientia infatuata eſt? niſi quum vera ſapientia Dei ſeſe in terris oſtẽdit?

Dij & heroes poetarũ quando cotemni cœperunt.

Ars magica.

C Olim vniuerſus orbis cultu idolorum ſeducebatur, nec aliud idola quàm deos arbitrabãtur: nunc verò per vniuerſum orbem idolorum ſuperſtitionem deſtituunt, & ad Chriſtum confugiunt, eumque vt Deũ venerantur: & per eum, Patrem (quem ignorabant) addiſcunt: & quod in primis admirabile, cùm olim fuerint diuerſæ & innumerabiles cærenioniæ, dum ſingula idola peculiares ſibi habent ritus, nec proximos limites tranſcendunt, neque vicinos in ſui cultum aſciſcunt, imò vix inter ſuos ſuam religionem tuentur (nullus enim numen viciniorum coluit, ſed ſinguli proprium habuere, perſuaſi eum ſolum omnium Dominum eſſe) nunc ſolus Chriſtus apud omnes vnus & idem adoratur, & quod non potuit idolorum imbecillitas præſtare, vt vicinis ſuis perſuaderent, hoc Chriſtus præſtitit, qui non ſolùm proximis, ſed ſemel vniuerſo orbi perſuaſit, vt ſe vnum & eundem pro domino haberent & propter ipſum ipſius Patrem venerarẽtur.

D Olim quidem vbique Delphica, Dodonea, Bœotia, Lycia, Ægyptiaca, Cabyrorum oracula impoſturis vaticiniorum ſcatebant: Pythia apud homines in admiratione erant: nunc ex quo Chriſtus vbique prædicatur, eiuſmodi veſaniæ conquierunt, nec ſupereſt vllus fatidicus. Olim dæmonia inani ſpecie ludibriiſque rerum intricabant homines, inſeſſis alibi fontibus, alibi fluuiis, lapidibus aut lignis, atq; iſta præſtigiis fatuos in ſtuporem agebant: nunc verò, quum apparuit Dei Verbum, ſpectra huiuſmodi & ludibria imaginum ceſſauerunt: ſolo enim crucis

Dæmonia verſuta hominibus infeſta.

A ſigno vtens homo, dolos illorum à ſe propellit. Olim poëtica numina, Iouem, Saturnum, Apollinem, heroaſque item pro veris numinibus habuerunt, eoſque per errorem venerati ſunt: nunc verò poſtquam Chriſtus inter homines apparuit, & illos mortales fuiſſe, & Chriſtum ſolum inter homines verum Deum veri Dei Verbum eſſe, deprehenſum & patefactum eſt. Quid autem de magia loquar, quæ apud illos in ſumma admiratione fuit? niſi & illam quoque quæ ante aduentũ Verbi apud Ægyptios, Chaldæos, Indos floruit, & ſpectatores admiratione ſui complebat, præſentia veritatis, & Verbi apparitione victam, & planè obliteratam eſſe? Cæterùm de Græcanica ſapientia, Philoſophorumq; grandiloquentia neminem arbitror verba requirere: quum in oculis ſit ipſum miraculum.

Signum crucis dæmones fugat.

B Tot enim tantiſque à Græcorum Philoſophis voluminibus ſcriptis, ne paucos quidem vel ex proximis locis adducere potuerunt, vt ſua de immortalitate animæ dogmata, & placita, de vita ſecundùm virtutem inſtituenda amplecti vellent: ſolus Chriſtus vilibus citra vllam magnificentiam verbis, ac per homines nequaquam eruditæ linguæ, in orbe terrarum plurimis Eccleſiis id perſuaſit, vt mortem inter cõtempta, immortalia in præcio haberent, & temporaria deſpicerent, æterna ſuſpicerent, nihil putarent gloriam in terra, ſolummodo autem affectarent immortalem. Et hæc quidem non verbo tenus à nobis iactantur, ſed reipſa veritatiſque experimentis demonſtrantur. Adeat enim qui velit, & ſpectet inſignia virtutis in Chriſti virginibus, & in adoleſcẽtibus pudicitiam conſecratam, ac immortalitatis fidem adſtructam in tanto martyrum choro.

Philoſophia Christiana.

C Veniat qui iſtorum dictorum experimentum capere velit, & in ipſis præſtigiis dæmonum, & impoſturis vaticiniorum, & in miraculis magiæ vtatur ſigno crucis ab ipſis deriſo, nomenque Chriſti inuocet, & videbit quomodo eius rei metu dæmones fugiant, vaticinia conquieſcant, magiæ & veneficia irrita iaceant. Quis igitur, & quantus eſt hic Chriſtus, qui ſolo ſui nominis vocabulo ac præſentia omnia adobruit, & ocioſa reddit, omnibuſque maior eſt, & orbem terrarum ſua diſciplina adimplet? Dicant Ethnici iſti, qui iſta derident, nec vllo interim pudore tanguntur: num homo eſſe poſſit qui talia faciat? quòd ſi homo, qui fit, vt vnus homo omnes omnium deorum (quos ipſi colunt) vires tranſcendat, illoſque nullos eſſe ſua potentia demonſtret? Si magum illum dicant, quomodo per magum omnis magia obliteratur ac non potius conſtituitur?

Chriſti nomen efficax.

D Si enim homines magos oppugnans contra vnũ aliquem duntaxat prævaluiſſet, rectè opinari liceret, eũ meliori arte aliorũ artes ſuperare. Quòd ſi ſemel de omni magia, atq; adeò magiæ nomine crux Chriſti victoriam reportat, ſatis euidens eſt, nõ eſſe magum Saluatorem noſtrum, quem dæmones, vbi ab aliis inuocati ſunt, vt dominũ fugiunt. Quis igitur ſit, enuntient Ethnici, quibus id vnicũ ſtudium vt derideant. Fortaſſis dicẽt, & ipſum quoque dæmonem eſſe factum, atque ita præualere: id ſi dixerint, ludibrio habendi ſunt, quum denuo ſuperioribus demonſtrationibus reuincantur. Qui enim fieri poteſt, vt dæmon ſit, qui dæmones propellit? Si enim quouis modo, ac non planè in vniuerſum dæmones propelleret, exiſtimari poſſet, in principe dæmoniorum contra inferiores dæmones, has vires poſſidere, quemadmodum Iudæi per contumeliam ei obiiciebant: ſin autem om-

Chriſti potentia non eſt dæmoniaca.

nium dæmonum feritas, ad illius nomen ſeſe ſubducit, & in fugam agitur, ſatis clarum eſt, eos in errore verſari, & nequaquã dæmoniacam eſſe noſtri Saluatoris porentiam, vt ipſi arbitrantur. Sin autem prorſus neque homo eſt, neque magus, neq; dæmon, ſed commẽnticios deos poëtarum & dæmonium præſtigia, & Græcorum ſapientiam, ſua diuinitate irrita ocioſaque reddidit & obſcurauit, negari non poterit, quin quod & apud omnes in confeſſo eſt, eum eſſe verum Dei filium, Rationem, ſapientiam, & potentiam Patris. Atque inde quoque eſt, quòd eius opera non hominis ſint, ſed ſupra hominem, & re vera ipſius Dei eſſe cogooſcantur, partim ex claris rerum documẽtis, partim ex illius cum cæteris hominibus comparatiooe. Quis enim vnquam hominum, ex ſola virgine ſibi corpus conſtituit, aut quis vnquam hominum tales B morbos curauit, quales communis omnium dominus: quis id quod genituræ deerat, reſtituit, &

Æſculapius Hercule, & Bacchus cur colantur.

hominem à natiuitate cæcum, viſu illuſtrauit? Æſculapius apud ipſos in deorum numerom relatus eſt, quòd meditam exercuit, & herbas laborantibus vtiles animaduertit, non quidem eas ex terra creans, ſed arte quæ in natura erant, eas adinueniens. Sed quid illud ad acta Saluatoris Chriſti? quippe qui non vulnus ſanauerit, ſed res naturales creauerit: & creata inſtaurarit. Hercules pro Deo ab Ethnicis adoratur, eò quòd contra homines genere ipſi compares depugnarit, & belluas dolo interfecerit: ſed quidnam iſta ad res geſtas Verbi diuini, qui morbos, dæmones, atque adeò ipſam mortem ab hominibus propulſauit? Dionyſius ab illis colitur, quia hominibus magiſter fuit ebrietatis: Saluator contra & omnium dominus, præceptor temperantiæ deridetur. C Sed eſto vt fingamus hîc aliquid paritatis: quid verò eadem illa ad cætera eius diuinitatis miracula? Quo vnquam homine moriente, ſol obſcuratus eſt, terra concuſſa eſt? à quo vnquam inter tot iam mortuos & quotidie morientes, miraculum editum eſt? Iam vt res corpore illius deſignatas omittam, eaque memorem quæ reſurrectionem conſequutæ ſunt, cuius vnquam dogma vnum idemque à primis carceribus mundi vſque ad vltima terrarum, eas vires ſecum pertulit, vt impreſſa vbique ſua religione orbem vniuerſum peruolarit? aut cur, ſi homo eſt Chriſtus, ac non potius Dei Verbum (vt illorum ſententia eſt) non arcetur ab Ethnicorum numinibus, ne in ipſorum prouincias ſuam religionem tranſmittat? quum nunc contra fiat, vt illud accedens, ſua inſtitutione, illorum cæremonias & cultum abro- D get, eorumque inanes ſpecies, & oculorum ludibria confundat? Multi ante eum fuere reges, & tyranni complures apud Chaldæos referuntur, magi quoque & ſapientes apud Ægyptios, & Indos: quis vnquam horum, non dico poſt mortem, ſed cùm viuerent, tantum potuit, vt vniuerſam terram ſua doctrina impleret? & tantam vim hominum idololatriam dedoceret, quot Saluator noſter ab idolis ad ſe tranſtulit? Græcorum ſapientes eloquenter ſciteque multa conſcripſerunt: quid ergo? an tale aliquid, quale crux Chriſti, deſignarunt? Sed fortaſſe vſque dum viuerent, illorum ſophiſmata fidem obtinuere, imò etiam ipſis adhuc viuis, mutuis concertationibus, & controuerſiis iactata ſunt: Dei autem filius, qui iure omnibus eſt admirabilis, quum pauperrimo miſeroque verborum apparatu doctrinas ſuas traderet, omniſcios illos ſua luce præ-

A ſtinxit, & quaſi tenebras induxit, & aliorum inſtitutis abolitis, omnia ad ſe traxit, ſuaſque Eccleſias impleuit. Quid? an non mirum eum, qui quaſi homo ad mortem deſcendebat, Philoſophorum grãdiloquentiam de idolis, ocioſam irritamque efficere potuiſſe?

Mors Chriſti abegit dæmones.

Cuius vnquam mors abegit dæmones, aut cuius vnquam mortem dæmones expauerunt, vt Chriſti? Vbi enim nominatur nomẽ Saluatoris, inde omnes dæmones profugantur. Quis ita hominibus ſolitos affectus è præcordiis exemit, vt fornicatores, pudicè agerent? homicidæ, non amplius ferrum tenerent? pauidi animo, robur conciperent? Quis barbaros, genteſque alias in ſuis ſedibus perſuaſit, immanitatem deponere, pacifica meditari, niſi Chriſti fides, & crucis ſignaculum? Quis denique alios ita mortales certos confirmatoſque B reddidit de immortalitate vt Chriſti crux, eiuſque corporis reſurrectio. Nam & Græci quiduis ementiti, non potuerunt tamen idolis ſuis reſurrectionem admentiri, quippe quibus nulla ratione in mentem venire potuit, corpus poſt mortem denuo exiſtere poſſe, quæ in re præcipuè mihi approbandi recipiendique videntur, quòd Deum iſtiuſmodi animo perſuaſum habent, & ſuorum idolorum imbecillitatem indicarint, & Chriſto ſoli hanc poteſtatem reſeruarint, vt vel inde ab omnibus cognoſceretur ipſum eſſe Dei filium.

Chriſtus ſeruandæ virginitatis autor.

Quis igitur hominum vel poſt mortem, vel in vita autor ſeruandæ virginitatis fuit? ac non contra arbitratus eſt, eam virtutem præſtari non poſſe? Attamen noſter ſaluator & omnium rex Chriſtus, tantùm valuit in huiuſmodi præceptis, vt pueri nondum maturi legum diſciplinæ, virginitatem quæ ſupra le- C ges eſt, profiteantur. Quis hominum tantum ſpacij obire potuit, & ad Scythas, Æthiopes, Perſas, Armenios, Gothoſque penetrare, & ad homines tranſmarinos, & vltra Hyrcaniam ſummotos, Ægyptioſque & Chaldæos inuiſere? & his quidem ſibi de magia placentibus: illis verò ſupra naturam ſuperſtitioſis, moribus lociſque efferatis, de virtute temperantiaque verba facere, atque ita ſugillare idolorum cultum, vt Dominus noſter Ieſus Chriſtus fecit? qui non ſolùm iſta per ſuos diſcipolos prædicauit: ſed etiam mentibus audientium eam perſuaſionem impreſſit, vt non ſolùm morum feritatem abiicerent, & patrios deos non amplius in veneratione haberent: ſed & ipſum agnoſcerent, & per ipſum colerent ipſius Patrem. Olim idololatriæ dediti Græci, ſimul & Barbari, mutua in ſeſe bella ſuſcipiebant, crudeleſque in cognatos fuere, D neque erat, vt quiſque vel per terram, vel per mare tutò commearet, niſi armata manu, ob bella inter ipſos inuicem prorſus irreconciliabilia. Quippe, quorum tota vitæ ratio in armis erat, & gladius illis pro ſcipione, in eoque ſpes omnes opeſque ſuas conſtituerant. Qui quum idolis vt dixi, ſeruirent, dæmonibuſque ſacra facerent, nihil iſtiuſmodi ſuperſtitione profecerunt, vt vel aliquid ſaltem de moribus illis dediſcerent: iidem tamen vbi ad Chriſti diſciplinam tranſierant, præter omnem expectationem animis planè compunctis, pœnitentiaque diſcruciatis, occidendi feritatem depoſuerunt: neque iam inde illis hoſtiles animi, aut alia voluntas niſi rerum pacatarum & amicitiæ?

Chriſtus pacis autor.

Quis igitur hæc fecit? quis odio inter ſe infeſtos populos pace copulauit? niſi dilectus Dei Filius, communis ille Saluator omnium Ieſus Chriſtus, qui præ ſua charitate omnia ad noſtram ſalutem ſuſtinuit? Nam &

olim

al conflabunt. Eſa. 2.

olim oracula de pace iſtiuſmodi, quam ille procuraturus erat, edita fuere: * *Concident* (inquit ſcriptura) *gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces, neque arripiet gens contra gentes gladium, neque eſt, vt poſt hac bellum diſcant.* Neque id incredibile, cũ etiam nunc barbari feris motibus, idoliſque hoc tempore ſacrificantes, in ſeſe furiant, neque vel vllam horam ſuſtineant ſine armis viuere: iidem tamen vbi Chriſti doctrinam audiunt, ſtatim à bello, ad agriculturam vertuntur, & pro gladiis tractandis manus ad preces extendunt: ac pro mutuis inter ſeſe bellis, aduerſus dæmones, pudititia & animi virtute obarmantur. Id autem inſigne eſt diuinitatis Saluatoris noſtri, quod ad quæ ab idolis erudiri nequiuerant, ea ex Saluatore addicerint, illudque idem viciſſim de dæmonum & idolorum imbecillitate, non leue indicium. B Conſcii etiam dæmones ſuæ imbecillitatis, mortales ideò bello inter ſeſe cõmiſſos eſſe voluerunt, ne feriati ocioſique à mutuis prœliis aduerſus dæmones arma transferrent: certè illi qui Chriſti diſciplinis initiati ſunt, bellorum abſtinentes, contra dæmones moribus & virtutibus in acie conſiſtunt, & hos quidem infeſti petunt: ipſum verò principem diabolum pedibus conculcant, vt in teneris annis pudicitiam tueãtur, in tentationibus tolerantes ſint, in laboribus obdurent, contumelias ferant, defraudationes negligant, mortem non curent, & martyres Chriſti efficiantur.

Chriſtianorũ fortitudo animi.

Et vt vnum adhuc admirabile documentum diuinitatis Saluatoris allegem: quis vnquam hominum ſimpliciter, ſiue magus, ſiue tyrannus, aut rex denique, per ſe tantùm præſtare potuit, vt cõtra omnem idololatriam, dęmonumque copias, C magiam item & ſapientiam Græcorum, res tam validas, atque etiamnum florentes, ac à pleriſque admirationi habitas in bellum deſcendere non reformidarit, illiſque omnibus vno impetu obſtiterit, quemadmodum noſter dominus Dei Ratio, qui ſingulis ſuos errores inuiſibiliter oſtendens, vnus omnibus iſtis ſpoliatis, hominem eripit, & in prædam aufert. Nam qui hactenus idola adorauerant, iam ea conculcant: qui ob magicas artes in admiratione fuerant, volumina comburunt: qui docti ſapienteſque habiti ſunt, Euangelij ſententias omnibus anteponunt, eoſque quos antea adorationibus coluerant, nunc deſtituunt: & quem contempſerũt crucifixum eum adorant, Chriſtum quem Deum ſuum confitentur: & qui hactenus ab Ethnicis adorati fuere pro numinibus, vt fœdi ab illis impuriq; ſugillantur: & qui Chriſti ſuſcepere doctrinam, temperantiorem quàm Ethnici vitam agunt. D Hæc atque huiuſmodi quæ ſuperius dicta ſunt, ſi humana ſunt, doceat quiſquis volet, & perſuadeat. Quòd ſi non hominum, ſed Dei opera & ſunt & videntur, cur tantopere impietatem ſuam amplectũtur non agnoſcentes Dominum autoremque qui iſta facit? Idem profectò illis accidit, ac ſi quis ex operibus naturæ opificem Deum non agnoſcit. Si enim ex viribus eius in hac rerum vniuerſitate, diuinitatẽ ipſius agnouiſſent, agnouiſſent quoque & opera Chriſti corpore deſignata, non hominis eſſe, ſed omnium Saluatoris Dei Verbi: *quem ſi cognouiſſent* (vt inquit Paulus) *nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.* Quemadmodum ergo, ſi quis Deũ natura inuiſibilem, & nuſquam conſpectui patentem, conſpicere velit, ex operibus eum aſſequitur & intelligit: ita etiam qui mente non videt Chriſtũ, ſaltem ex operibus corporis eum addiſcat, & ex- A ploret an ea humana ſint, an diuina exiſtimanda.

Chriſti potentia omnium hominũ viribus ſublimior.

1. Co. 2.

Simile.

Quòd ſi humana videantur, ſubſannet, ſi libet: ſin autem non humana, ſed Dei eſſe comperiantur, omittat riſus & ſubſãnationes, & potius admirationi habeat, per rem tam vilem, diuina nobis manifeſtari, & per mortem immortalitatẽ ad omnes peruenire: & per incarnationem Verbi, prouidentiam in omnes declarari, prouidentiæque autorem & opificem, Verbum ſiue Rationem Dei eſſe. Is enim ideò homo factus eſt, vt nos dij efficeremur, manifeſtauitque ſe per corpus, vt nos inuiſibilis Patris intellectum conſequeremur. Suſtinuit omnium hominum contumelias, vt nos incorruptibilitatis hæredes efficeret, qui cum ex ea re nihil noxæ pateretur, vtpote paſſionibus minimè obnoxius, & incorruptibilis, quum ſit ipſiſſima Dei ratio, & B Deus, homines tamen huiuſmodi malis obnoxios, quorum gratia iſta patiebatur, illæſos reddidit & conſeruauit.

Chriſtus homo factus cur.

In ſumma, virtutes officiaque Saluatoris per incarnationem talia ac tanta ſunt, vt ſi quis ea recenſere velit, non abſurdè cum eo comparari poſſit, qui alta maris proſpectans, eius vndas enumerare ſtudeat. Quemadmodum enim fieri nequit, vt oculis comprehendat vniuerſos fluctus, nouo ſemper aduentu vndarum ſenſum conantis eludente, ita quoque cupiens præclara Chriſti per carnem opera, intra numerum cõcludere, rem tentat, quam ne animo quidem aut cogitatione aſſequi poterit, cùm plura ſemper eius intellectum elabantur quàm animo concipiat. Rectiùs igitur fuerit in mentione iſtarum rerum, non ad omnia ſimul reſpicere, quarum nullam partẽ exprimere queas, ſed vnum tantummodo in ſpeciem allegare, atque C ita reliqua aliorum æſtimationi admirationique relinquere, cùm ſingula ex æquo habeant, quod in ipſis admireris. Quocunque enim oculos flectas, ibi animaduerſa Verbi diuinitate, in admirationem & ſtuporem raperis. Cæterùm id poſt ſuperiora dicta operæpretium eſt ſcire, dignumque profectò, quod in primis inter reliqua omnia quę omiſſa sũt, in contextum veniat & admirationi habeatur, nimirum à ſuperuentu Saluatoris, nihil iam amplius propagari idololatriam, ſed potius paulatim carpi & ſeneſcere, neque item Græcorum ſapientiam in maius proficere, ſed quæ hactenus fuerat, aboleri, dæmoneſque non eodem modo falſis rerum imaginibus, hariolationibus ac magicis fraudibus impoſturas facere, ſed in primo conatu, vbi tale quid tentant, ſigno crucis turpiter confundi: & vt numero ſummatimque loquar, vide mihi (quæſo) D quàm doctrina Saluatoris vbique adoleſcat, omnis contra idololatria, & quicquid aduerſatur Fidei, in dies minuatur, defloreſcat, & peſſum eat.

Chriſti aduentu aliena poteſtates ſeneſcere & abolere cœperunt.

Id cùm vides, adora, vt vbique præſentem Saluatorem, & potens illud Dei Verbum, & inter damnata habeas, quæ ab illo diminuuntur, & abolentur. Quemadmodum enim ſole præſente, tenebræ vim nullam habent: ſed vbicunque lux circunfunditur, inde continuò profligantur: ita diuino ſuperuentu Dei Verbi, non iam caligo idololatriæ vigorem ſuum habet, ſed quotquot vbique ſunt terrarum orbis partes, illius doctrina illuſtrantur. Cæterùm: quemadmodum rege aliquo nuſquam locorum comparente, ſed domi occulto, non deeſſe ſolent tumultuoſi, qui abutentes illius ſeceſſu, ſe principes renuncient, ac mentito habitu, falſiſque inſignibus ſimpliciores miſerè circumueniant, vtpote qui nec verum regem conſpicentur, & iſtũ regẽ nominari

Simile.

audient, nec ſenſum ſui erroris percipiant, eò quòd intra regias ædes non admittantur: & vt iidem, ſi verus rex in publicum prodeat, fraude fucoque tyrannorum ad illius præſentiam innoteſcente, relictis impoſtoribus, ad legitimum principem ſeſe referunt: itidem quoque mortales, olim à dæmonis honores inſigniaque diuinitatis ſibi arrogantibus, erroris complebantur: ex quo autem in corpore Dei Verbum ſeſe oſtendit, noſque ſui Patris notitia inſtruxit dæmonum fraus abolita & compreſſa eſt: hominesque, coniectis in legitimũ Patris Verbum oculis, relinquunt idola, & verum Deum in poſterum cognoſcunt, eaque res pro argumento haberi poteſt, Chriſtum eſſe Dei Verbum: & Dei potentiam: cùm enim humana abſoleſcant & deſinant, verbum autem Chriſti permaneat, nulli omnium incognitum eſſe poteſt, ea quæ deſinunt temporaria eſſe: eum verò qui maneat, Deum eſſe, & Dei Filium verum & vnigenitum Verbum.

Humanarum rerum abolitio eſt Chriſti confirmatio.

Hæc tibi paucis, vir pie & Chriſtianitatis amator, pro rudimento (vt ſic dicam) alphabetico, & documento Fidei in Chriſtum, illiuſque ad nos diuini aduentus comprobatione, dicta ſufficiant. Tu autem iſtinc ſumpta occaſione, ſi literas ſacras euoluas, illiſque legitimè mente inſiſtas, omnia ad exactum, plenius & liquidius, quàm à me dici potuere, deprehendes.. Illæ enim à viris rerum cœleſtium peritis, & ab ipſo Deo conſcriptæ ſunt & enunciatæ: nos autem iſta hauſimus à magiſtris diuinitus afflatis, qui eos libros euoluerant, & ſeſe diuinitatis Chriſti martyres teſteſque exhibuerant, quæ nos tuæ ſedulitati tradenda exiſtimauimus. Simul te latere nolim, alterum eius aduentum, illuſtrem & diuinum, non humilitate cõtemptibilem, ſed gloria magnificum, in expectatione eſſe, atque imminere, quum non, vt patiatur, rediturus ſit, ſed vt fructus ſuæ crucis omnibus retribuat, immortalitatem videlicet & reſurrectionem & incorruptibilitatem: nec vt iudicetur, ſed vt iudicet ſecundùm ea, quæ quiſque in corpore ſuo geſſerit, ſiue bona, ſiue mala ſint: vbi bonis quidem re-

Aduentũ Chriſti ſecundũ quale.

A gnum cœlorum repoſitum deſtinatumque eſt: malorum verò deſignatoribus, ignis æternus & caligo extrema. Ita enim Dominus ait, *Iam ab hinc videbitis Filium hominis ſedentem à dextra potentię, & venientem in nubibus cæli in gloria Patris.* Quamobrem Saluatoris eſt Verbum, præinſtruens nos in illum diem, his verbis: *Eſtote parati, vigilate, quoniam ea hora quam incognitam habetis, venturus eſt.* Nam ſecundùm B. Paulũ, *Oportet nos ſiſti ante tribunal Chriſti, vt accipiat quiſque prout ea ſunt, quæ corpore geſſit, ſiue bonum, ſiue malum.* Cæterùm ad ſcripturarum indaginem, verumque intellectum opus eſt vita proba, animo puro, & virtute quæ ſecundùm Chriſtum eſt, vt mens per eius tramitem decurrens ea quæ expetit, adipiſci poſſit, quatenus fas eſt humanam naturam quæ Dei Verbi ſunt, intelligere. Nam B ſine pura mente, & vitæ Sanctorum imitatione, nemo comprehenderit Sanctorum verba. Quemadmodum enim ſi quis intueri velit ſolis iubar, oculos planè detergit, & in ſplendorẽ redigit, quantum poteſt ad eius ſimilitudinem, cuius cõſpiciendi deſiderio tenetur, ſeſe purificans, vt ita oculus, iam lumen redditus, lumen ſolis contempletur: aut quemadmodum, ſi quis ciuitatem aut prouinciam perluſtrare velit, planè ad ipſum locum ſpectandi cauſa procedit: ita quoque qui volet mentem virorum cœleſtia loquentium intelligere, priùs detergere & abluere viuendi diſciplina animã debet, & ad ſanctos accedere cum ſtudiorũ factorumq; ſimilitudine, vt illis, cõſuetudine paris vitæ, familiaris redditus, quæ ipſis à Deo reuelata ſunt, cognoſcat, & vnà cum illis inflammatus, peccatorũ quidẽ pe- C ricula, eorumque ignem in die iudicij effugiat: ea verò percipiat, quæ ſanctis ſunt repoſita in regno cœlorum, quæ nec oculus vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis aſcendit, quæ præparata ſunt iis, qui ſecundùm virtutem viuunt, Deumque diligunt, & Patrem in Chriſto Ieſu Domino noſtro: per quem & cum quo, ipſi Patri vnà cum Filio in Spiritu ſancto honor, potentia, ac gloria, in omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Mat. 16.

2 Cor. 5.

Scripturarum lectionẽ quis verè aggredi poteſt.

Simile.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, AD EPICTETVM EPISCOPVM CORINTHIORVM

Epiſtola contra Hæreticos.

DOMINO DILECTO FRATRI ET DESIDERATISSIMO in ſacris collegæ Epicteto, Athanaſius in Domino, S.

EGo arbitrabar omniũ (quotquot vnquã fuere) hæreticorũ inanẽ garrulitatẽ Niceno cõcilio ſedatã eſſe. Nã fides quæ inibi à Patribus ſecundũ ſacras ſcripturas tradita, & cõfeſſionibus confirmata eſt, ſatis mihi idonea efficaxque videbatur ad omnem impietatem euertendam, & pietatem eius quæ in Chriſto eſt fidei conſtituendam. Atque ideò nunc quoque diuerſis conciliis per Galliam, & Hiſpanias, & magnæ Romæ celebratis, omnes, qui in eo conuentu fuere, iſtos lucifugas, qui ſeſe etiamnum occultãt, & quæ Arij ſunt, ſapiunt: Auxentium dico, Medio- D lanenſem, Vrſacium, Valentem, & Caium, à Pannonia communi calculo vnius ſpiritus incitatu anathemate percuſſerunt, ſcripſerunt autem quoquo verſus, eò quòd ſibi vepote tales nomina vendicauerint Synodorũ, quum nulla ſit in Catholica Eccleſia Synodus exiſtimanda præter vnicam Nicænam, quæ omnium hæreſeon profligatarum, ac in primis Arianæ trophęum habenda eſt. Neque id mirum quum huius hæreſeos refutandæ gratia illa Synodus potiſſimum coacta fuerit. Qua igitur audacia ſit, vt poſt tanti Concilij autoritatem, diſceptationes aut quæſtiones inſtituant? Quòd ſi ex genere Arianorum ſunt, nihil mirum, ſi quæ contra ipſos promulgata & ſcripta ſint, calũniis oppugnẽt.

Quemadmo-

Synodus Nicæna. Pſal. 113.

Quemadmodum & Ethniei, quibus dum dicitur, Idola gentium aurum eſſe, & argentum opera manuum, doctrinam de diuina cruce, delirium exiſtimant. Sin ex eorum numero ſunt, qui, quum orthodoxorum ſpeciem habeat, & amplecti videantur quæ à Patribus ſunt edita, diſputando tamen ea ſubuertere moliantur, nihil aliud faciunt, niſi ſecundum quod ſcriptum eſt proximum ſuum potant ſubuerſione lutulenta, verborum pugnis digladiantes, non ad alicuius vtilitatem, ſed ad ruinam hominum ſimpliciorum: Hæc tum demùm mihi viſum eſt ſcribere, poſtquam incidiſſem in commentarios à tua ſanctitate compoſitos, qui vtinam nunquam ſcripti eſſent, quo prorſus nulla eorum apud poſteros relinquatur memoria. Quis iſta audiuit vnquam, quis docuit aut didicit? *Ex Sion enim prodibit lex, & Verbum Domini de Hieruſalem.*

Eſa. 2.

Verbum Dei non eſt in corpus commutatũ.

B Hæc autem vnde prodierunt, imò quis infernus iſta eructauit? vt conſubſtantiale dicant corpus ex Maria genitum cum Verbi diuinitate: aut Verbum in carnem & oſſa, coſtas, neruos, & prorſus in corpus commutatum eſſe, & à ſua natura degeneraſſe? Quis iſta in Eccleſia, aut à Chriſtianis audiuit: fictione non reuera, Deum indutum eſſe Dominum? aut quis ita impius fuit, vt diceret ſimul & ſentiret, ipſam Deitatem, quæ Patri eſt conſubſtantialis, circunciſam fuiſſe, & ex perfecta, imperfectam eſſe redditam, & illud corpus quod in cruce pependit, non corpus humanum, ſed ipſam opificẽ rerum Sapientiam fuiſſe? Quis item audiẽs, Verbum, non ex Maria, ſed ex ſua ſibi natura corpus paſſibile finxiſſe, talia loquentem pro Chriſtiano habeat? Quis iſtam nefariam excogitauit impietatem, vt huiuſmodi vel cogitatione C conciperet, vel verbis exprimeret, vt aſſerant, eum qui dicit ex Maria editum eſſe Dominicum corpus, non iam Trinitatem, ſed quaternitatem in Deitate conſtituere, ac proinde eos qui ita ſentiũt, eoſdem & carnem dicere quã ex Maria induit Saluator, eſſe ſubſtantiæ Trinitatis? Vnde verò rurſus nobis nonnulli eructauerunt parem cum ſuperiori impietatem, vt iactent non minoris eſſe ætatis corpus Deitatis Verbi, ſed id ei coæternum perpetuò fuiſſe, eò quòd ex ſubſtantia ſapientiæ conflatum ſit? Quomodo ij qui nomine Chriſtiano cenſentur, ambigere auſi ſunt, ſitne Dominus ex Maria editus ſubſtantia Deus & natura Filius Dei? corpore autem ex ſemine Dauidis, & ex carne ſanctæ Mariæ? Quinam vſque adeò audaces, vt negent Chriſtum, qui carne paſſus eſt, & crucifixus non eſſe Dominum & Saluatorem & Deum ac Filium D Patris? aut cur denique affectant Chriſtiani hominis vocabulum qui dicunt Verbum ita in ſanctum hominem, vt in aliquem ex Prophetis deſcendiſſe, ipſum tamen Verbum nequaquam hominem eſſe factum, deſumpto ex Maria corpore, ſed alium eſſe Chriſtum, alium Filium Dei, qui ante Mariam, & ante ſæcula extiterat filius patris? aut qui (quæſo) Chriſtiano nomine cenſeri debent qui aſſerunt, alium eſſe Filium, aliud eſſe Verbum Dei? & hæc quoque erant in tuis commentariis, aliter quidem dicta, ſed tamen quæ & eandem ſententiam, & eandem vim ad impietatem haberent. Ob iſtáne diſceptabant, & decertabant inter ſe, qui ſeſe efferebant ob confeſſionẽ Patrum in Nicæna ſynodo? Ego autem demiratos ſum tuam pietatem hæc ſuſtinuiſſe, quod nõ ſimul & iſtos compeſcuerit, & piam fidem illis propoſuerit, vt iis auditis

A vel in quietem ſe darent, vel ſi inquieti contradicerent, hæretici homines iudicarentur. Nam iſta nec dictu, nec auditu tolerabilia ſunt apud Chriſtianos, ſed omnibus modis aliena ab Apoſtolica doctrina. Ideò & ego vt ab illis dicta fuere, nudis verbis in epiſtola deſcribi curaui, vt qui vel ſolùm audiat fœditatem illorum & impietatem, ſtatim oculis animaduertat: etſi pluribus verbis eorum ſtultitia, qui hoc malo laborant, exagitari merebatur, plura tamen non addidi, quòd Epiſtolæ non conueniret vlterior prolixitas. Quæ enim ita manifeſtò praua peruerſaque ſunt, ea curioſius tractare nõ oportet, ne contentioſis hominibus ambigua videantur, ſed tantummodo ad ea reſpondendum eſt, quod ipſum per ſe ſufficit, ea orthodoxæ Eccleſiæ non eſſe, neq; maiores noſtros ita ſenſiſſe. Cæterùm, ne ex ſolido ſilentio occaſionem impudentiæ ſibi malorum inuentores comparent, rectiùs eſt, ſi pauca ex ſacris voluminib. recitemus. Quid enim ſi ita pudefacti ſordida iſta commenta abiiciant? ſed heus vos, quibuſdam rationibus adducti conſubſtantiale eſſe corpus cum Deitate Verbi aſſeueratis? Siquidem operæprecium eſt, hinc initium diſputãdi deducere, vt dũ hoc oſtenderimus infirmum & caducum, reliqua omnia eiuſdem * infirmitudinis habeantur. *al infirmitatis.* Nihil certè tale in diuinis ſcripturis, quæ Deum in humano corpore fuiſſe aiunt, reperias: & patres qui Nicææ conuenerunt, non corpus, ſed Filium ipſum Patri conſubſtantialem fuiſſe aſſeuerant, atque hunc quidem ex ſubſtantia Patris: corpus verò rurſum ex Maria ſecundùm diuinas ſcripturas ortum traxiſſe confitentur. Aut repudiate igitur Nicænum Concilium, & vt hæretici iſta inferte: aut ſi vultis filij patrum eſſe, nõ debetis ſentire diuerſa ab iis, quæ patres ipſi conſcripſerunt. Vel inde ſcilicet rei abſurditatẽ ſpectes, quòd aiunt corpus illud, quod ex terra originem habet, conſubſtantiale eſſe Verbo, cùm Verbum Patri conſubſtantiale ſit, iuxta patrum proteſtationem: id ſi admittas, erit Pater quoque corpori terreno conſubſtantialis. Quid igitur cauſæ eſt, quòd Arianos inſectemini, quum aiunt Filium creaturam eſſe, quum vos Patrem ratiocinemini conſubſtantialem eſſe rebus creatis? Quinimò etiam in aliam impietatem tranſitum facitis, aſſerentes Verbum in carnem, in oſſa, in pilos, neruos, imò prorſus in corpus, mutata priori natura, abiiſſe. Tempeſtiuum enim fuerit vos apertè dicere, ex terra eum genitum eſſe: ex terra enim oſſium & totius corporis natura. Quænam eſt igitur hæc tanta dementia, vt vobiſcum ipſis pugnetis? dum enim eiuſdem ſubſtantiæ eſſe dicitis & Verbum & corpus Verbi, alterum ex altero, qualis naturæ ſit, indicatis: & in eò quòd eum in carnem abiiſſe dicitis, degenerationem, ſuique immutationem in ipſo Verbo imaginamini. Et quis iam vos vltrà tolleret, ſi vel ſola iſta dicatis? recidiſtis enim in impietatem omni hæreſi grauiorem. Si enim conſubſtantiale eſt Verbũ corpori, ſuperfluum eſt, vt Mariæ vel mentio, vel vſus habeatur, cùm corpus illud ante Mariam ab æterno conſtiterit, quemadmodum & Verbum, ſi modo illud eſt coæternum corpori ſecundùm veſtram diſciplinam. Quorſum igitur neceſſarius fuit Verbi aduentus? an ideò ſcilicet, vt ſibi conſubſtantiale corpus indueret, vel mutatus alienatuſque à ſua ipſius natura, in corpus degeneraret? Non enim ſeipſam Deitas aſſumit, vt ſibi quod conſubſtantiale ſit, induat, ſed neque peccauit Verbum,

Chriſtus ex Maria tantum corpus humanũ aſſumpſit, abſurdum.

Verbum non eſt corpori conſubſtantiale. abſurdum.

quod aliorũ peccata redimit, vt degenerans in corpus, ipsũ pro ſeipſo in ſacrificiũ offerat, atq; ita redimat. Apageſis, *Semen enim Abrahæ apprehendit* (vt inquit Apoſtolus) *Vnde debuit per omnia fratribus aſſimilari*, & aſſumere corpus, quod nobis eſſet ſimile. Ideoque pro fundamento iſtius rei ſubiicitur Maria, vt ab ea hoc ipſum corpus mutuaretur, quod quaſi proprium pro nobis offerret; eãdemque Mariam Eſaias prophetando demonſtrat: *Ecce* (inquiens) *Virgo concipiet*, &c. Gabriel porrò, ad illam ipſam legatur, neque ſimpliciter ad quamuis virginem ſed virginem deſponſatam viro, vt ex ſponſo oſtenderet Mariam verè hominem eſſe, & parientis meminit ſcriptura: atque eam faſciis obligaſſe, beataque prædicantur vbera quæ ſucceerat, & oblatũ eſt ſacrificium, quia vt primogenitus aperuerat vterũ parentis. Hæc omnia erãt argumenta parientis Virginis, & Gabriel circunſpectè & cũ bona cautione euãgelizauit, non ſimpliciter dicẽs, id quod natum fuerit in te, ne forinſecus introductum in eã corpus exiſtimari poſſit, ſed quod ex te (inquit) naſcetur, quò ex eius natura, eũ primogenitum eſſe agnoſcere liceret, liquido hoc ipſum natura demonſtrante, impoſſibile eſſe Virginẽ lac habere citra partum, impoſſibile item eſſe lacte nutriri corpus & faſciis conſtringi quod non prius naturaliter partu editum eſſet. Hoc eſt quod octauo die circuncıſum eſt, hoc Simeon in vlnis ſuſcepit, hoc factum eſt infãs, & creuit, & factum eſt annorũ duodecim, & ad trigeſimũ annum peruenit. Non enim vt nonnulli ſuſpicati ſunt, ſubſtantia ipſa Verbi cõmutata circunciſionem paſſa eſt, quum inalterabilis planè, & incommutabilis ſit illa, ipſo teſte Saluatore: *Videte*, inquit, *quòd ego ſum*: & non ſum mutatus. Paulo quoque id indicãte, *Ieſus Chriſtus heri & hodie idẽ, & in ſecula*. Sed neque corpore circunciſo, geſtato, veſcente, laborante, in palo affixo & paſſo, quidquam eorum ſenſit impatibile illud, & incorporeum Verbũ Dei. Corpus tum quippe in ſepulchro erat poſitum, quum verbum abiit, *Vt prædicaret ſpiritibus, qui in carcere tenebantur*, vt dixit ſanctus Petrus: quæ res maximè declarat ſtultitiam eorum qui dicunt verbum in oſſa & carnem conuerſum eſſe. Nam ſi hoc Verum eſſet, quid opus fuiſſet monumento? Ipſum corpus per ſe profectum fuiſſet, vt prædicaret ſpiritibus in Orco poſitis. Nunc autem ipſe profectus eſt ad prædicationem: corpus verò Ioſeph linteo inuolutum in Golgotha depoſuit, oſtenſumq; eſt cũctis, Verbum corpus non fuiſſe: ſed Verbi corpus extitiſſe. Hoc Thomas è mortuis excitatũ contrectauit, & in eo veſtigia clauorũ conſpexit, quos aliquo modo Verbum ipſum ſuſtinuit, eò quòd videns illos in ſuo corpore affixos incorporalis ille, quum prohibere poſſet, non prohibuit, ſed ſibi vẽdicauit, tanquã ſua ipſius, quæ propria erãt corporis, nimirũ, qui corpore vapulante à miniſtro Põtificis, tanquam ipſe hoc pateretur, locutus eſt, ac dixit: *Quid me cædis?* Et cũ intactile eſſet natura Verbũ, tamen ita loquitur: *Dorſũ meum dedi ad flagella, & maxillas meas ad depalmationẽ, faciem autem meã non auerti à contumelia ſputorũ*. Quòd enim humanum patiebatur Verbi corpus, hæc eadẽ Verbum, quod corpori coniunctũ erat, ad ſe referebat: vt nos liceret Deitatis Verbi participes fieri. Atque illum ipſum perquàm mirum fuit, eundem fuiſſe & patientẽ, & non patientẽ: patientem quidẽ, quatenus ipſius propriũ corpus patiebatur, & in eo erat, quod patiebatur: non patientẽ verò, quatenus

Heb. 2. *Eſa. 7.* *Luc. 10.* *Ioan. 14.* *Heb. 13.* *1. Pet. 3. 19.* *Ioa. 20.* *Ioan. 18.* *Eſa. 50. 6* *Chriſtus patiens & compatiens.*

A ex natura Deus impatibilis erat, ipſeq; incorporeus in corpore patibili exiſtebat, corpuſq; viciſſim Filiũ Dei impatibilẽ retinebat, abſumentẽ corporeas infirmitates. Ideò autẽ iſtud agebat, & ita fiebat, vt noſtra ſuſcipiens offerenſque in ſacrificium, victimando abſumeret, ac deinde ſuis nos circũueſtiens efficeret, vt Apoſtolus diceret, *Oportet hoc corruptibile induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem*. Hæc autem fictione nõ agebantur, abſit, quẽadmodũ nonnulli exiſtimauerunt, ſed vt verè & per verum Saluatorem hominem, totius hominis ſalus conciliaretur. Nã ſi fictione & ſimulacro tenus Verbum in corpore fuit, ſecundùm iſtorum opinionẽ, &, ſi quod fictione agitur, imaginarium eſt, ſequitur omnino & apprehenſu facile eſt, hominũ ſalutem ac reſurrectionem eſſe rem opinariã apparentemq; B non veram ac ſolidam, ſecundùm impium Manichæum. Atqui non eſt inane ſpectrum & res imaginaria ſalus noſtra, neque corpori duntaxat, ſed integro homini, corpori & animæ ſalus eſt in ipſo Verbo: corpus ex Maria ſecundùm ſcripturas eſt genitum: verum, inquam, quia idem eſt cũ corporibus noſtris: & quia Maria, vnde eſt genitum, ſoror noſtra eſt, eò quòd omnes liberi ſumus ex Adamo procreati. Nec eſt quòd quiſquam de ea re dubitet, modò ſit memor eorum, quæ à Luca ſunt ſcripta. Nam poſtquam ſurrexit à mortuis, arbitrantibus nonnullis ſe corpus illud ex Maria genitum nõ obtueri, ſed corporis eius ſpiritum, ita locutus eſt, *Videte manus meas & pedes meos, & veſtigia clauorũ, quòd ego ſim. Palpate & videte, quoniam ſpiritus carnem & oſſa non habet, quemadmodum me habere videtis*: & vnà cũ his verbis oſtendit manus & pedes. Vnde redargui C poſſunt, qui in diuerſum audent dicere, in carnẽ & oſſa mutatum eſſe Dominum. Non enim dixit, Quemadmodum me videtis carnem & oſſa exiſtere, ſed habere, inquit, ne ipſum Verbũ in iſtiuſmodi res verſum eſſe crederetur: ſed, ipſe in hæc veniſſe, & ante mortem & poſt mortem, idem eſſe agnoſceretur. Rebus ipſis igitur hæc argumenta præ ſe ferentibus, ſuperfluum eſt alia attingere, aut in iſtis laborioſiùs ſatagere, cũ & corpus, in quo erat Verbum, non fuerit conſubſtantiale Deitati, ſed ex Maria verè genitum, & Verbũ non fuit conuerſum in oſſa & in carnẽ, ſed in carne extiterit. Id enim quod à Ioanne dicitur, *Verbum caro factum eſt*, hunc habet intellectũ, quatenus ex re ſimili deprehendere licet ex verbis Pauli, *Chriſtus pro nobis factus eſt execratio*: nõ quòd ex ſeipſo in execratione tranſmutatus ſit, ſed quia pro nobis execrationẽ in ſe ſuſcepit, inde eſt, D quòd execratio factus dicitur. Ita quoq; factus eſt caro, non cõuerſus in carnẽ, ſed quod carnẽ viuentẽ pro nobis aſſumpſerit, & homo factus ſit. Quod cũ dixit, *Verbũ caro factum eſt* perinde eſt rurſus, ac ſi diceret, Verbum factum eſt homo, ſecundũ id quod in Ioele, dictũ eſt, *Effundam de ſpiritu meo in omnẽ carnem*: nõ vſque ad bruta pecora iſta ſeſe promiſſio extendit, ſed in ſolos duntaxat homines, quorũ gratia Deus homo factus. Cũ igitur dictum illud talẽ cõplectatur ſententiam, meritò ſeipſos damnant, quicunque arbitrantur, ante Mariam Verbo aut carnẽ aut humanam animã fuiſſe, in qua & Chriſtus ante aduentũ ſuum ab æterno extiterit. Deſinant igitur quotquot aiunt carnem illius mortis capacem non fuiſſe, ſed eã fuiſſe immortalis conditionis. Si enim mortuus non eſt, cur Paulus tradidit Corint. quod & acceperat, Chriſtũ eſſe mortuũ pro peccatis noſtris ſecundũ ſcripturas: aut qui factum, vt vel vlla

ratione

1. Co. 15. *Corpus non fictũ habuit Chriſtus, ſed verũ & humanũ.* *Manich. hæreſis.* *Ioan. 20* *Ioan. 1.* *Heb. 2.* *Chriſtus factus caro quomodo.* *Ioel. 2.* *Chriſtus mortuus.* *1. Cor. 15*

ratione reſurrexerit, ſi mortuus non fuit? ſed ipſi ſui pudeſceret, ſi vel ſemel cogitēt, pro Trinitate quaternitatem induci poſſe, ſi dicatur corpus Chriſti ex Maria originē materiāque traxiſſe. Si enim corpus Chriſti ſtatuam⁹ (nā ita ratiocinātur) eiuſdē cū Verbo ſubſtantiæ eſſe, Trinitas nihil peregrini, vt ipſi aiunt, acceſſu Verbi in ſeſe recipiet: contrà, ſi cōcedatur corpus Chriſti humanū eſſe, & ex Maria proſatū, neceſſum eſt, cū ſit alienum diuerſumq; à Deitate, & in eo ſit Verbum, quaternitatem pro Trinitate ob ſuperaduentū & additamentū corporis cōſtitui. Hæc quum loquuntur, nō ſentiūt ipſos in ſeipſos impingere. Nā tametſi ex Maria procreatum eſſe id corpus negent, verboq; conſubſtantiale eſſe affirment, æquè tamen quaternitatem, quā ſimulāt ſeſe effugere velle, conſtituunt. Vt enim filius ſecūdum Patres, conſubſtantialis Patri, nō eſt idem qui Pater, ſed Filius conſubſtantialis reſpectu Patris, ita quoq; corpus conſubſtantiale Verbo, nō eſt idem quod Verbum, ſed aliud reſpectu Verbi, atq; ideò cùm aliud ſit, & quartū in ordine, ſummā quatuor perſonarum pro tribus conſtituit pro ipſorū opinione. Sed enim vera & perfecta & indiuiſibilis Trinitas additamentū recipere non poteſt, ſed iſta quā ipſi cōminiſcuntur. Et qui (quæſo) Chriſtiani, qui aliū Deum præter eum qui eſt, effingunt? Eſt adhuc vnde magis illorum ſtultitiā ex altera cauillatione deprehendas: Si propter id quod eſt & dicitur in ſcripturis ex Maria genitū eſſe humanum corpus Saluatoris, hariolentur & ſōnient ex Trinitate quaternitatē reddi, & quaſi additamentū aliquod & appendicem Trinitati accedere, multum hallucinantur, qui creaturā creatori exæquant, arbitranturque Deitatem auctariū aliquod accipere poſſe: & ignorant, non propter auctarium Deitatis Verbum eſſe carnē factū, ſed vt caro reſurgeret: neq; vt melius redderetur Verbū, ex Maria prodiiſſe: ſed vt genus humanū liberaretur. Cur igitur exiſtimant, corpus per Verbū liberatum & viuificatū, Verbo viuificāti ad Deitatem incrementū aliquod addere? cū potius humano corpori ingēs auctarium ex Verbi cū ipſo cōmunione & coadunitu acceſſerit: ſiquidē ex mortali factum eſt immortale: & cū animale eſſet, ſpirituale redditū eſt: & cùm è terra proſatum eſſet, cœlorū portas tranſgreſſum eſt. Trinitas autē, Verbo corpus ex Maria aſſumente, in ſuo ternario permāſit, nullum in ſe recipiens auctariū ad diminutionē: ſed perfecta ſemper eſt, & in vna Deitate Trinitas agnoſcitur. Atq; ita fit, vt in Eccleſia vnus Deus Pater Verbi prędicetur. Ac iā inde in ſilentiū tradētur, qui dicebant eum, qui ex Maria prodiiſſet, non eſſe eundem Chriſtum & Dn̄m & Deū. Si enim Deus in corpore non erat, quomodo ſtatim, vbi editus erat à Maria, vocatus eſt Emanuel, quod interpretatū ſonat, nobiſcū Deus? Cur item Paul⁹ ſi Verbū in carne non erat, Romanis ſcripſit, *Ex quibus Chriſtus* Rom. 9. *ſecundùm carnem, qui eſt Deus ſuper omnia benedictus in æternū, Amen?* Quapropter confiteantur ſe errasse, qui prius inficiati ſunt, eum qui in cruce erat, Deū fuiſſe, fidem habētes cunctis ſcripturis, & in primis Thomæ, qui poſtquā viderat in eo clauorum ſigna, Io. 20. 28 exclamauit, *Dominus meus, & Deus meus.* Dn̄s enim & Deus gloriæ filius in corpore erat cruci affixo, & ignominioſè habito, corpus quidē Dei, cruciatus in ligno patiebatur, fluxitq; ab illius latere ſanguis & aqua, idē tamē, quia templū erat Verbi, Deitate adimplebatur: ideoq; factū vt ſol conſpiciens ſuū opificē in corpore indignè mulctato tolerantē, radios

Quaternitatem pro Trinitate ſtatuunt Ariani.

A contraxerit, terraſq; inumbrauerit. Corpus porrò ipſum mortalis naturæ, ſupra naturā ſuam per Verbum, quod in ipſo erat, reſurrexit, & deſiit à ſua naturali corruptibilitate: & induto vero, quod ſupra hominē erat Verbo incorruptibile redditū eſt. Iam, quod nonnulli falsò imaginantur & dicūt, quòd vt Verbū in ſingulos Prophetas venit, ita quoq; in vnum aliquē hominem Mariæ filium veniſſe, ſuperfluum eſt, in illis refutandis velle operam ſumere, quū eorum ſtultitia manifeſtam ſui damnationem præ ſe ferat. Si enim Verbum ad eum modū venit, cur ex virgine (quæſo) ac non ex viro, & muliere prodiit? ita enim quiſque Sanctorū genitus eſt: aut cur, ſi ea ratione venit Verbum, ipſius tantū nō omnium mortes dicūtur pro nobis fuiſſe toleratæ? Cur itē, cùm ad ſingulos Prophetas Verbum deuenerit, ſolùm duntaxat de Mariæ filio prædicatur, ſemel eū B in conſummatione ſæculorum veniſſe? aut cur ita veniente Verbo, vt ad priores illos Sāctos venerat, omnes quotquot erāt, vita perfuncti, & nemo omniū niſi Mariæ filius intra triduū reſurrexit? aut cur deniq; fit, vt Verbo pro aliorū ratione in Chriſtum veniente, ipſe ſolus Emanuel appelletur, veluti corpore diuinitatis pleno ex ipſa nato, cùm Emanuel Emanuel nihil aliud ſit, quàm nobiſcū Deus? aut cur ſi ita venit, cū vnoſquiſq, Sanctorū comederit, eſurierit, laborauerit, mortuus ſit, non dicitur eodē modo comediſſe, eſuriiſſe, laboraſſe, vita perfunctum eſſe, ſed de ſolo Mariæ filio peculiari ratione id dicitur? Quæcunq; enim tolerauit illius corpus, hæc de ipſo, tanquam eadem tolerante, prędicantur. Iā de reliquis omnibus id tantum dicitur, quòd vel creati, vel geniti ſunt: de ſolo autē Mariæ filio ſcriptū eſt, C *Et Verbum caro factum eſt.* Ex quibus oſtenditur, ad Ioan. 1. reliquos quidem Sanctos Verbum factum eſſe prophetandi gratia: ex Maria autē, ipſum Verbū carne aſſumpta hominem prodiiſſe: ita tamen, vt natura ſubſtantiaq; Verbū Dei remanſerit, ſecundū carnē verò ex ſemine Dauidis, & ex carne Mariæ, homo Rom. 1. 3. genitus prodierit, vt à Paulo dictum eſt, quē Pater declarauit in Iordane, atq; itidē in monte per hæc Mat. 9. verba: Hic eſt filius meus ille dilectus, in quo mihi gratulor. Hūc quidē Ariani abnegauerunt: nos autē verè eum agnoſcentes adoramus: nō, quòd filiū à Verbo ſegregemus, ſed quia eundē hunc eſſe agnoſcimus, per quē omnia facta ſunt, & per quē nos liberati ſumus. Quapropter admirationi mihi eſt, qui in rebus ita manifeſtis hæc controuerſia obnaſci potuit: ſed Gratia ſit Dn̄o, quod quantū cōtriſtati ſumus ex cōmentariorū lectione, tantū rurſus D exilarati ſumus exitu in fine iſtorum. Cū concordia enim diſſeſſerūt, pacificati inter ſe piæ & orthodoxæ fidei cōfeſſione. Ea certè res me multò priùs hęſitantem, ad hæc pauca ſcribenda cōpulit. Verebar enim, ne ex taciturnitate, pro gaudio, triſtitia illis oborireture, qui ex cōcordia iſta cōſenſuq; cauſam lætitiæ nobis ſuppeditāt. Poſtulo igitur primùm à tua pietate: ſecundò ab auditoribus, vt hæc cū cōſcientia bona recipiatis, & ſi quid ad pietatē deeſt, vt & id corrigatis, mihiq; indicetis. Quòd ſi velut ab homine imperito ſermone nō pro dignitate rei, nec ſatis accuratè iſta ſint ſcripta, veniam detis omnes ſcribētis imbecillitati. Salutant omnes, qui tecū ſunt, fratres, te omnes, qui nobiſcū ſunt ſalutant. Saluos in Domino viuas dilecte & verè deſideratiſſimè.

Corpus Chriſti templum Verbi.

EXPOSITIO FIDEI.

Credimus in vnū ingenitum Deū Patrē omnipotentē, omnium creatorē, viſibiliū pariter &

inuiſibilium, qui ex ſe habet quod eſt. Et in vnum vnigenitum Verbũ, Sapiẽtiam, Filium ex Patre initialiter & perpetuo genitum. Verbum porro nõ elocutione pronunciatum, aut cogitatione in animo conceptum, non deriuatũ à perfecto, neq; item ſegmentũ aut partem impatibilis illius naturę, neq; quod inde productũ ſit, aut emanauerit, ſed Filium perfectum, viuentem, vi agendi præditum, veram imaginem Patris, qui ęquali eſt in honore, & in gloria æquali: *hæc eſt enim*, inquit, *voluntas Patris, vt quemadmodum venerãtur Patrem, ita quoque venerentur & Filium*, Deum verum ex Deo vero proſatum, vt inquit in ſua Catholica Ioannes, *Et ſumus in vero filio eius Ieſu Chriſto*. Hic eſt verus Deus, & vita æterna, omnipotens ex omnipotente: Omnibus enim quibus imperat & dominatur Pater, imperat & dominatur quoq; Filius, & totus ex toto ſimilis Patri, B
Ioan. 14. vt & Dominus teſtatur, *Qui videt me, videt & Patrẽ meum*. Genitus autem eſt ineffabiliter & incomprehenſibiliter: *generationẽ enim eius quis enarrabit?* quod idem eſt ac ſi diceret, Nullus. Qui in cõſummationem ſæculorum deſcendẽs è ſinu Patris ex impolluta Maria virgine noſtrum aſſumpſit hominẽ Ieſum Chriſtum, quem pro nobis paſſioni tradidit,
Ioan. 19 ſponte ac ſua ipſius voluntate, vt ait Dominus: *Nemo tollit animam meam à me: poteſtatem habeo ponendi eã, & poteſtatẽ habeo ſumendi illã ipſã*. In eo igitur homine cruci affixo, & mortuo pro nobis, reſurrexit à mortuis, aſſumptuſq; eſt in cœlum. Idemque nobis, vbi creatus eſſet, initiũ viarũ extitit, & cùm in terris verſaretur, ex tenebris, lucẽ: ex errore, ſalutem: ex mortuis, vitam, ingreſſumq; in Paradiſum confecit, ex qua Adã eiectus fuit: in quã rurſus Adã intrauit per
Luc. 23. latronẽ, vt inquit Dominus, *Hodie mecum eris in Paradiſo*, in quem ipſe quoque Paulus ingreſſus fuit, C adſcenſumq; Deus in cœlos muniuit, quò præcurſor homo, qui in eo fuit, pro nobis introiit, in quo homine iudicaturus eſt viuos & mortuos. Credim⁹ itidem in Spiritum ſanctum, omnia ſcrutãtem, etiã profunda Dei, excommunicantes omnes qui contra hæc dogmata ſentiunt: neque enim Filio Patrẽ,
Sabelliani ὑιοπάτορας dicebant. cùm eſſe ſentimus, vt Sabelliani, qui dicunt, eum vnius ſubſtantiæ non cõſubſtantialem, eo ipſo tollentes Filium: neque patibile corpus, quod Filius geſtauit, pro vniuerſi mundi ſalute, Patri attribuimus, neque tres ſubſtantias ſeorſum diſtinctas, vt corporaliter in hominibus fit, cogitamus, ne deorũ pluralitatem ad inſtar gẽtium ſapere videamur: ſed veluti ex fonte fluuius exortus nõ diuiditur, tametſi duæ ſint ſpecies, duo ſint nomina. Neq; enim Pater Filius eſt, neque Filius Pater: nam & Pater Filij D Pater eſt, & Filius Patris Filius eſt: vt enim fons, fluuius non eſt: neque e diuerſo fluuius, fons eſt: vterque tamen vna & eadem aqua, quæ ex fonte in flumen propagatur: ita quoq; ex Patre in Filium Deitas perenniter & indiuiſim continuatur. Ait enim
Ioan. 15. Dominus, *Ex Patre egreſſus ſum & venio*: apud Patrẽ tamen ſemper exiſtit, qui eſt ſinu Patris: nunquam autem exinanitus eſt, Filij Deitate, Patris ſinus. Ait enim, *Ego eram apud eum, modera*[n]*s omnia*. Cæterùm, abſit, vt opinemur conditum aliquid eſſe, aut creatum, aut ex nihilo prodiiſſe creatorem omnium Deum, eundẽq; Dei Filium exiſtentem ab exiſtente: & vnicum ex vnico, cui vt ab æterno ex Patre
Ioan. 14. genito, par gloria & poteſtas: *Quiſquis enim videt Filiũ videt & Patrẽ*. Liquet igitur omnia à Filio creata eſſe, ſed Filium nequaquã creaturam eſſe, vt Paulus
Rom. 11. de Dño locutus eſt: *In eo ſcilicet creata eſſe omnia, cùm*

A *que eſſe ante omnia*. Vbi nõ dixit eũ ante omnia creatum fuiſſe, ſed eum ante omnia exiſtere. Verbũ certè creationis de omnibus dictum eſt: eſſe autem an-
Dei filius non eſt creatura. te omnia, ſoli Filio congruit, & adoptabile eſt. Genitum igitur quiddã ſecundũ naturam, & perfectus ex perfecto exiſtit, ante colles natus, hoc eſt, ante omnẽ ſubſtantiã rationalem & intellectualẽ, vt & alibi dicit eum Paulus, Primogenitũ omnis creaturæ. Verùm cũ illum Primogenitum dicit, non eſſe creaturam oſtendit, ſed fœtũ Patris: peregrinũ enim eſt & alienũ à Trinitate, ſi dicatur creatura, quoniã omnia creata ſunt à Patre per Filium, & ſolus Filius è Patre genitus ab æterno eſt, ideoq; Primogenitus
Chriſti corpus eſt creatura. Hier. 31. eſt omnis creaturæ Deus Verbum immutabilis ex immutabili. Ipſum autẽ corpus quod propter nos geſtauit, creatura cenſendum eſt, de quo loquitur B Hierẽ. ſecũdũ Septuag. editionẽ. *Dominus nobis creauit ad plantationem ſalutem nouã, in qua ſalute venient homines*: ſecundũ Aquilam verò illud dictum ita ſe habet *creauit Dominus nouũ in fœmina*. Porrò, quæ creata eſt nobis in plantationem ſalus noua & non vetuſta, Ieſus eſt, qui pro ſalute noſtra factus eſt homo, vt interpretatio nominis præ ſe fert: alicubi ſalus, alicubi Saluator. Eſt autem ex Saluatore ſalus, quemadmodũ ex lumine illuminatio. Salus igitur ex Saluatore creata eſt noua (quemadmodũ inquit Hierem.) *nouam nobis ſalutem creauit*, & vt Aquila ait, *Creauit Dominus nouum in fœmina*, hoc eſt, in Maria: Nihil enim cõditũ eſt nouũ in fœmina, niſi quod ex Maria Virgine editũ eſt ſine cõmercio Veneris, Dominicũ corpus, vt in Prouerbiis ex perſona Filij di-
Prou. 8. ctũ eſt *Deus creauit me principium viarum ſuarum, ad opera manuum ipſius*: nõ autẽ dicit ante opera creauit me,
Via ad Patrem Chriſtus eſt. C ne quis ad Deitatem Verbi illud dictũ deſumat. Vtraq; igitur ea, quæ de creatione dicta ſunt, corporaliter ad Ieſũ referuntur. Dominicus enim homo, quẽ ad ſalutem noſtrã exhibuit, conditus eſt vt eſſet initium viarũ: per hũc enim ad Patrẽ acceſſũ habemus, quoniã ipſe eſt via quæ ad Patrẽ nos ducit: via nimirũ, corporeũ quiddã eſt, quod viſui ſubiacet, quæ eſt ipſe Dominicus homo. Omnia igitur creauit Dei Verbũ, ipſum tamẽ creatura nõ eſt, ſed genitũ quiddã: Nihil enim creaturarum quicquã cõdidit æquale aut ſimile ſibi ipſi. Patris autẽ propriũ eſt gignere: artificis verò, condere. Corpus igitur quod noſtri cauſa geſtauit Dñs, opus eſt & creatura
1. Cor. 1. idq; genitũ eſt nobis, vt inquit Paul. *Ex Deo Sapientia, & Sanctificatio, & iuſtitia & redemptio*: Atqui ante nos & omnes res creatas, Verbũ Sapientia Patris erat, & eſt: Cæterũ, Spiritus ſanctus progreſſio Pa- D tris, ſemper eſt in manibus Patris, qui eũ mittit, & in manibus Filij, qui eũ geſtat, per quẽ omnia repleuit. Pater continens in ſe eſſendi facultatem, genuit Filiũ, vt diximus, non condidit quaſi fluuiũ quendã ex fonte, & germen ex radice, & radium è lumine, quas res ipſa natura agnoſcit indiſcretas eſſe, per quem Patri gloria, & imperium & magnificentia ante omnia ſæcula, & in ſæcula ſæculorum. Amen.

LIBERII EPISCOPI ROMANI EPISTOLA AD EVNDEM ATHAnaſium, Deum Verbum, perfectum hominem aſſumpſiſſe.

EST igitur noſtra confeſſio, optatiſſime Athanſij, Verbum Dei Filium, ſecundùm naturam ex Deo eodẽq; Patre ſuo genitũ eſſe non creatũ, ſemper coæternũ Deo & Patri, & indeſinenter regnũ obtinere in infinita ſæcula, Amen. Spiritum quoq; ſanctum

ſanctum verè ex Deo naturaliter Deum, indiuiſibilem à Deo, ſecundū diuinas ſcripturas: vt ſit verè Pater, verè Filius, & verè Spiritus ſanctus, neque transferri debere vnumquodque nomen à ſuo ſignificato, cui aſſignatum eſt, quò vera ſit Trinitas ſub vna Deitate, ſub vna poteſtate, & vna ſubſtātia, Non enim diſpertitur Filius aut Spiritus ſanctus à Patria ſubſtantia quæ implet cœlum & terram. Eſt igitur, vt dixi Trinitas in vna ſubſtantia non diuiſa: ſed per eſſentiam vna: Deitate vna: Potentia vna, & regno vna: vna quoque gloria: vna item imagine: vna denique Spiritu: Spiritus enim non diuiditur. Anathema igitur dico Sabellij & Arij dogmata, & ſupra annotatas hæreſes, ad æternam pœnam, ſe- A cundū Saluatoris vocem. Huic igitur confeſſioni, frater Athanaſi, quæ vera fides in ſancta Catholica & Apoſtolica Eccleſia cenſetur, ſi mecū ſentis coram iudice Deo & Chriſto (quæſo) ſubſcribas, quò certiores reddamur, nū eiuſdem nobiſcum ſuffragij ſis, eademq́ue ſtatuas de vera Fide, vt & ego ſecurior efficiar: tuaque mandata inhæſitanter obeam. Id tibi quoque cognitum velim, chariſſime, filios veritatis confiteri impatibilem eſſe Deitatem: & de aduentu Verbi & Dei in carne ita ſentire: Verbum, ſcilicet genitum ex Patre Deo, hominem perfectum abſque peccato aſſumpſiſſe ex Maria Virgine, ſecundùm Euangelia in Chriſto Ieſu: Amen.

ATHANASII RESCRIPTVM AD LIBERIVM EPISCOPVM ROMANVM,

QVOD PERFECTVM HOMINEM ASSVMPSERIT *Deus Verbum.*

VNVS Deus, immortalis, inuiſibilis, intactilis, eò quòd Deus ſit Spiritus, idemq́ue loco incomprehenſibilis, neque vſpiā eſt regio vbi non exiſtet. Huius Verbum, immortalis ſapiē- *Gen. 1. Geneſ. 6. Exod. 20* tia eſt incorruptibilis, inuiſibilis idemq; Filius Primogenitus, operū ſocius, prin- C cipio carēs, impalpabilis, cui nullū ætatis aut initiū aut finis, per quem omnia facta ſunt: & ſine quo factum eſt nihil. Hic eſt qui finxit hominem hic eſt qui rationem fabricandæ arcæ oſtendit, hic eſt qui pollicitationes Abrahæ fecit, hic eſt qui deſcendit vt populū ſeruaret, qui Moſi legem dedit, hic eſt Deus Abrahæ, Iſaac & Iacob, qui in Prophetis locutus eſt, hic eſt teſtator noui & veteris Teſtamenti, qui in vltimis diebus carnem ex Virgine mortalem aſſumpſit, cum ipſe interim immortalis eſſet: eandemq́ue imbecillem, ipſe minimè imbecillis: obnoxiam morti, ipſe nulli obnoxius, viſibilem, ipſe inuiſibilis. Illa, inquam, caro ſuſpenſa eſt in cruce, non ipſe: in illa omnes humanas paſſiones, vt homo ſuſtinuit, non ipſe. Ipſe enim eſt Dei virtus, hoc eſt, Deus, qui quæ indiſſolubilia erant, in inferno ſoluit, & im- D perium diaboli deſtruxit, aſcendit eò vnde deſcenderat, & qui corpus ſuum à morte excitatum Patri repreſentauit, ac vindicauit à morte, ſub cuius imperio tenebatur. In Filio Patrem intelligimus, cùm vnus cum eo ſit, Deitate, potentia, eſſentia, ſubſtantia, gloria, Dei appellatione, & in Patre Filium quoque agnoſcimus. Hic eſt, qui, vbi aſſumpſerat carnem, Ieſus vocatus eſt, quatenus homo fuit, hoc eſt aſſumpſit hominem in ſeipſo, in quo omnis plenitudo Deitatis inhabitat corporaliter. Hunc exiſtimamus non ſegregatum à Patre aut Sancto Spiritu, neque tamen ita, vt dicamus Patrem deſcendiſſe, & in homine fuiſſe. Ita vnus Deus Pater omnipotens à nobis creditur: ideoq́ue Fides noſtra eſt, in vnum Deum Patrem omnipotentem, & in Filium eius Dominum noſtrum, & in Spiritum ſanctum, eoſq́ue ex vnitate vna, potentia vna, ſubſtantia vna, eſſentia vna, gloria vna, dominatione vna, regno vno, imagine Trinitatis vna, cōſubſtantiales eſſe credimus, per quem omnia facta ſunt. Ita quoque carnis reſurrectionem credimus, hoc eſt, corpus noſtrum ſecundùm ſacras ſcripturas ex corruptibili, mortalique, in incorruptibilitatem & immortalitatem à Deo mutandum eſſe, Amen.

Eiuſdem ad Antiochenſes Tomus duodecimus.

CHariſſimis & optatiſſimis ſacrorum comminiſtris Euſebio, Lucifero, Aſterio, Cymatio, & Anatolio, Athanaſius cæterique Epiſcopi, qui iam Alexandriæ ex Italia, Arabia, Ægypto & Libya hîc adſunt, Euſebius, Aſterius, Gaius, Agathus, Ammonius, Agathodæmon, Dracontius, Adelphius, Hermæō, Marcius, Andreas, Paphnutius, Marcus, Zoilus, Mynias, Georgius, Lucius, Macharis reliquiq; deinceps in Chriſto, Salutem plurimam. Perſuaſum habemus, vos cùm ſitis miniſtri Dei, ac boni diſpēſatores, idoneos aptoſq; eſſe ad Eccleſiæ negocia temperanda. Cæterùm, quia ad nos allatum eſt, plurimos ſuperiori tempore per contētionem diſgregatos à vobis, pacem iam optare, plurimos item à vecordi Arianorum ſecta deficientes, vobiſcum communionem affectare, neceſſarium viſum eſt, vt ea quæ à nobis noſtriſq; dilectis ſcripta eſſent, Euſebio, & Aſterio, veſtræ bonitati inſinuare, qui, & ipſi iſtis dilecti, & verè nobis deſideratiſſimi ſacrorum comminiſtri, nimirum lætos quidem nos eſſe de hac fama, ſed tamen magnopere cupere, vt eos qui adhuc in ſchiſmate hærent, ſegregati à vobis, quiq́ue cum Arianis cœtus faciunt, reſilire curetis ab iſtiuſmodi inſania, vt omnes omnibus in locis dicant, vnus Dominus, vna fides, *Quid enim ita pulchrum*, prout Pſalmographus inquit, *aut quid ita delectabile, quàm habitare fratres in vnum?* *Pſal. 32.* Nam ita quoq; fieri arbitramur, vt & Deus nobiſcum habitet, cuius hæc verba ſunt: *Habitabo in eis, & verſabor inter eos, & coloniam meam ibi habebo, quoniam elegi eam.* *Ezec. 43.* Ita quoque quodammodo fit, vbi vna fides & religio prædicatur. Vellemus equidem nos Ægyptij, vnà cum dilectis fratribus noſtris Euſebio & Aſterio, multis de cauſis iſtuc venire: ac in primis eius rei gratia, vt veſtros affectus amplecteremur, frueremurq; in commune iſtiuſmodi pace & con-

Digitized by Google

cordia: verũ, quia, vt in alia epiſtola indicauimus, & ex comminiſtris noſtris intelligere poteſtis, detinemur magnopere Eccleſiaſticis neceſſitatibus, idq́; non ſine dolore noſtro: ideò voluimus cõminiſtros noſtros in rebus ſacris, Aſteriũ & Euſebiũ, in vicem noſtri iſthuc pergere, ac vos inuiſere. Gratias igitur ago eorũ pietati, quòd, cum ipſis liceret deproperare ad ſuas diœceſes, iſtam tamen profectionem ad vos, omnibus rebus ſuis antepoſuerunt, idq́; in vſũ vrgentis Eccleſiaſtici negocij. Cum igitur iſtud inter nos decretũ eſſet, noſipſos nuu patũ conſolati ſumus quaſi illis iſtic præſentibus, ego quoque vnà iſtic præſens intereſſemus. Omnes igitur qui vobiſcum pacificè agere volũt: in primis autẽ illos, qui in veteri Eccleſia congregantur, deinde qui ab Arianis redierunt, elicite ad vos, eoſq́; vt patres, aſſumite: & vt magiſtri & tutores, recipite, coaptantes B vos interim dilecto noſtro Paulino eiuſq́; ſociis: nihilq́; amplius ab illis exigatis, quàm vt execrentur Arianorum hæreſim, confiteanturq́; Sanctorũ Patrum in Nicæa fidem. Execrenturq́; ıiẽ eos, qui dicunt Spiritum Sanctũ eſſe creaturam, & diuiſum ex ſubſtantia Chriſti. Id enim verè eſt reſilire à ſceleratâ factione Arianorum, ſi non diuidas ſanctã Trinitatem, nec dicas aliquid eius eſſe creatum. Nam qui ſimulanter ſeſe iactitant de confeſſione Nicænæ Fidei, atque interim audent blaſphemias dicere contra Spiritum ſanctum, nihil aliud preſtant, quã quòd Arianam hæreſim verbis inficientur, animo ſenſuq́ue retineant. Anathemate quoque inuratur Sabellij & Pauli Samoſatenſis impietas, Valentini item & Baſilidis inſania, & Manichæorum ſtoliditas: quod ſi fit, omnis apud omnes ſuſpicio delebitur, & ſola Catholicæ Eccleſię fides pura apparebit

Ab Arianis reſiliendi methodus & quibus conditionibus hæretici reſipiſcẽtes ab Eccleſia recipi debeãt.

C Quòd autem hanc fidem tenemus nos: & qui perpetuò nobiſcum communionem vſurparunt, nec vos, nec alium quemquam latere arbitramur. Cæterùm quia cum volentibus volupè eſt cõiungi, vt quidem libenter cũ omnibus, ita verò in primis iis, qui in veteri Eccleſia conuentus agebant. Et quia potiſſimum Dominum glorificamus, cum de omnibus, tum præcipuè de hoc eximio propoſito viſum eſt nobis vos cohortari, vt ſub iſtis conditionibus ineatur concordia, ita vt nihil vlterius quàm prædictum eſt, vel illi, qui ex veteri Eccleſia ſunt, à vobis flagitent: vel illi qui cum Paulino ſunt, aliud præter quam quod inter Nicæni cõcilij decreta reperitur, adiiciant: & tabellas quas nonnulli iactant, quaſi in Sardicenſi ſynodo de fide conſcriptas, ne legi quidem ſemel, aut proferri ſinatis. Nihil enim tale concilium definiuit. D Quamuis enim certi homines nonnulla, quaſi quæ dæeſſent Nicæno concilio, adſcribere vellent, idq́ue acriter contenderẽt, ſancta tamen ſynodus quæ Sardicæ conuenit, indignè id tulit, decretoque ſanciuit, ne quid vlterius de Fide ſcriberetur, & ſeſe contentos eſſe Nicæna fide declarauerunt: vt cui nihil deeſſet, & in qua integra & ſolida pietas contineretur: neq́; edendam eſſe aliam profeſſionẽ Fidei, ne illa quæ Nicę.e ſcripta eſt, ſuos numeros nõhabere videretur, neve illis quibus libido eſt, ſemper noua ſtatuere, occaſio huiuſmodi ſuppeditaretur, vt iterum atque iterum de Fide definiant. Quapropter, ſi quis hæc aut aliud quippiam cauillabitur, compeſcite illos, & ad ſtudium pacis inducite: nihil enim in iſtis agnoſcere poſſimus, niſi ſulam contentioſitatem. Illis enim, qui nonnullos incuſabant, vt trium hypoſtaſeon affirmatores, quum huiuſmodi voces in ſcripturis

A non reperirentur, ac proinde ſuſpectæ videri poſſent, autores fuimus ne amplius quicquam pręter Nicænam confeſſionem requirerent. Sed tamen de iſtis ob peruicaciam rixandi quæſtio eſt habita, interrogatiq́ue ſunt, num pro Arianorum ſententia alienas, peregrinaſque, ac diuerſæ à ſe inuicem ſubſtantiæ, perſonas eſſe velint, & vnamquãq́; hypoſtaſim per ſe ac ſeorſum diuiſam eſſe pro ratione cęterarũ creaturarũ, eorumq́, qui ex hominibus naſcuntur exiſtiment, an hic intelligant diuerſas res, quale eſt aurum, argentum, æs: an, vt alij hæretici tria principia & tres deos, ita & ipſi ſentientes tres hypoſtaſes dicant: illi verò affirmarunt ſe ita nec dixiſſe, nec ſenſiſſe. Percunctantibus autem nobis qua ratione igitur iſta dicerent aut cur omnino iſtiuſmodi vocabulis vterentur, reſponſum dederunt, ſeſe in Trinitatem credere, non quæ nomine tenus Trinitas, ſed quæ verè Trinitas eſſet & ſubſiſteret: & Patrem vt qui verè eſſet & ſubſiſteret: & Filiũ vt inexiſtentẽ, & ſubſiſtentẽ: & Spiritũ ſanctũ vt ſubſiſtentẽ & exiſtentẽ agnoſcere: nõ tamen ſe dixiſſe tres deos aut tria principia, imò ne toleraturos quidem ſi quis tale quippiam aut dicat aut ſentiat: ſed ſe ſcire eſſe ſanctam Trinitatem, vt tamen vna ſit Deitas, & vnum principium: & Filium ſe agnoſcere eſſe coeſſentialem ſuo Patri, vt dixerunt Patres: & Spiritũ ſanctũ non creaturã neq́; alienũ, ſed propriũ & indiſgregatũ ab eſſentia Patris & Filij. Approbata igitur iſtiuſmodi vocabulorũ & interpretatione & excuſatione, viciſſim quoque & eos examinauimus, qui ab iſtis in culpam deuocabantur, quaſi qui dicerent, eſſe vnam hypoſtaſim, ſciſcitantes ab illis, num pro Sabelliano dogmate C ea mente loquerentur, vt ſublatos vellent ex Trinitate Filium & Spiritũ ſanctum, quaſi Filius eſſentia careat, aut Spiritus ſanctus non ſubſiſteret. Qui & ipſi quoque affirmarunt, neque ſe ita dicere, neque ſe ita ſenſiſſe vnquã, ſed ὑπόστασιν eos intelligere idem eſſe cùm οὐσίᾳ vnam autem ideò ſeſe hypoſtaſim intelligere, partim quia Filius ex eſſentia Patris ſit, partim quia in tribus ſit identitas naturæ: vnam enim ſeſe Deitatem, & vnam naturam credere, neque aliam Patris, aliam Filij, aut Spiritus ſancti eſſe naturam. Quinimò, & illi qui eo crimine poſtulari erant, quòd tres hypoſtaſes inducerent, cum iſtis in eandem ſententiam conuenerunt, viciſſimq́ue illi qui vnam hypoſtaſim aſſeuerant, iſtorum interpretationi acquieuerunt, & ambæ factiones pariter Arium execratæ ſunt vt Chriſti hoſtem, Sabelliumq́ue & Paulum Samoſatẽſem, vt impios: D Valentinum item & Baſilidem, vt alienos à veritate: Manichæumq́ue, vt malorum machinatorem. Omnes denique Dei gratia poſt iſtiuſmodi verborum interpretationem, optimam & exactiſſimam fidem eſſe quam Nicææ Patres inſtituiſſent, approbarunt, eiuſque ſynodi verba ſufficere, ac ante omnium in vſum eſſe deducenda, conſtituerunt. Quinimo etiam de negocio diſpenſationeq́; carnis noſtri Saluatoris, quum ſuper ea re quoque nonnulli cum alis contentionem mouerent, & hos & illus examini ſubiecimus, & quod iſti profitebantur, hoc & illi quoque ſuffragio aſſenſuq́ue proſequuti ſunt: nempè, non ea ratione qua ad Prophetas factum eſt Verbum Domini, factum eſſe Verbum & adueniſſe in Chriſtum ſub finem ſæculorum: ſed ipſum Verbum carnem eſſe factum: & cùm eſſet in forma Dei, formam ſerui aſſumpſiſſe, & ex Maria quantùm ad carnem attinet, hominem

Trinitas

Sabellianum dogma.

In Trinitate tres hypoſtaſes.

Verbum Domini ſerui formã aſſũpſit.

A hominem eſſe genitũ, hominum gratia: eoque modo ſolidè & integrè humanũ genus liberatũ à peccatis in ipſo, & viuificatũ à morte, introduci in regnum cœlorũ. Et hoc quoque itidem confitebãtur, quòd non corpus inanimatum, aut ſenſus, aut mẽtis expers Saluator habuerit: nõ.n. poſſibile erat, vt Dño propter nos homine facto, corpus eius ſine
Rom. 8. mente exiſteret. Non enim corpori duntaxat, ſed & animæ quoque noſtræ per ipſum Verbũ ſalus eſt conciliata: Idemque quũ verè eſſet Filius Dei, Filius hominis factus eſt, & quũ eſſet vnigenitus Dei, Filius factus eſt primogenitus in multis fratrib. Quapropter non alius erat ante Abraham, alius poſt Abraham, neque alius dũ Lazarum excitaret, neque alius quum interrogaret de eo vbi ſitus eſſet, ſed idẽ ille ipſe erat: humanitus quidẽ dicens, vbi iacet Lazarus? diuinitus autem ipſum ſuſcitans: idem ipſe
B rurſus erat corporaliter quidem, vt homo expuẽs: diuinitus verò, vt Dei Filius oculos aperiens eius, qui à natiuitate cæcus fuerat. Et carne quidẽ patiẽs, vt Petrus dixit, diuinitus tamen, monumenta, adaperiens & mortuos excitãs. Ex quibus omnia, quæ in Euangelio ſunt, ita intelligentes, affirmauerunt ſe idem ſentire de incarnatione & humana natura
Exhortatio. à Dei Verbo aſſumpta. Cũ igitur iſtiuſmodi illorũ fuerit confeſſio, adhortamur vos, ne eos, qui ita cõfitentur, taléque interpretationem ſuæ confeſſioni accõmodant, temerè condemnare aut reiicere velitis, ſed potius paci ſtudentes admiſſa illorũ excuſatione, recipiendos putetis. Eos cõtrà, qui talẽ confeſſionẽ nõ edunt, neque tali interpretatione in iſtis verbis vtuntur, arcere vos vellemus & auerſari, vt ſuſpectæ mentis homines. Cæterũ, cũ iſtos toleran-
C dos non cenſebitis, conſuletis illis qui rectè interpretantur & rectè ſentiũt, ne vlterior vlla inter vos adhibeatur diſquiſitio, néve verborũ pugnis ſtudeatis ad nullã prorſus vtilitatem, ſed ſenſus cogitationeſq; pietatis probetis. Nã qui ita affecti non ſunt, ſed tantũmodo ſuper iſtiuſmodi voculis contentioſè rixantur, & aliud quippiã, preter quã quod Nicææ ſcriptum eſt, requirunt, hi profectò nihil aliud agunt, quã quòd proximis ſuis turbidã ſubuerſionẽ propinant; vt inuidentes paci, & diſcordiarũ ſchiſmatumque æmulatores. Sed vos, ô boni & fideles ſerui & diſpenſatores Domini, eos qui ſcandala & peregrina inferunt, compeſcite, & arcete, & præ omnibus anteponite iſtiuſmodi pacẽ quæ ſanę Fidei eſt. Forſitan Dominus miſertus noſtri, coaptabit quæ ſunt hiulca & diuiſa, atque vnũ ouile reformabit, quò vnũ habeamus ducem Dominum
D noſtrum Ieſum Chriſtũ. Hæc quidem nos, tũ quia nefas eſt, quicquam vltrà Nicænum concilium requirere, aut contentioſas ſententias recipere: tum vel ob pacẽ ſolùm, & ne qui rectè ſentiunt pro reiiciendis habeantur: ad iſtum modum cenſuimus, & eorum confeſſionem qualis fuerit, nos qui relicti ſumus Alexandrię, paucis indicauimus, idque in cõmune vnà cum reliquis cõminiſtris ſacrorũ Aſterio & Euſebio: Nã reliquis ex noſtris quiſque in ſuas prouincias abierunt. Vos rurſus in cõmune vbi ſoletis cõuentus agere iſta iubebitis promulgari, eoq; oẽs euocate. Æquũ enim eſt, vt eo in loco primũ epiſtola recitetur, ibidẽque omnes qui pacem amãt inter ſe cõcilientur, ac deinde vbi cõciliati fuerint, vbicunque populis videbitur, pręſente quoque ve-
Synaxis. ſtra humanitate ſynaxis celebretur, & Dñs publicè ab omnib. glorificetur. Salutant vos fratres illi qui mecum hîc agunt: Opto vos bene valere, & noſtri

A memoriam in Dño facere. Ego Athanaſius cæterique Epiſc. in hoc conuentu præſentes, epiſtolæ ſubſcripſimus, idemq; ab illis factũ eſt, qui huc legati venerant, inter quos à Lucifero Sardiniæ inſulæ Epiſc. diaconi duo Herennius & Agapetus: à Paulino verò, Maximus & Calemerus, qui & ipſi diaconi ſunt. Aderãt & aliquot monachi Epiſc. Apollinaris in hoc ipsũ miſſi: Epiſcoporũ nomina, ad quos epiſtola conſcripta eſt, ſunt hi, Euſeb. Birgillelorũ ciuitatis Galliæ, Lucifer Sardiniæ inſulæ, Aſterius Petræ in Arabia, Cymatius Palti Cœleſyriæ, Anatolius Euboeæ. Cæterũ, qui epiſtolã ſcripſerunt, ſunt iſti: Papa Athanaſius, & qui cũ illo Alexandriæ fuerunt, ipſe quoq; Euſeb. inter eos eſt, Aſterius item, reliqui Gaius ex Paratonio proximo Libyæ Agathus Phargonis, & partis alterius Elearchiæ Ægypti
B Ammonius Pachnemuneus, & ex reliqua Elearchia Ægypti. Agathodæmõ Schediæ, & Menelaiti, Epiſcop. Dracontius paruæ Hermopolis, Adelphius Nupheos quæ eſt Lychnorum, Hermion Tancos, Marcus Zygrorum proximè ad Lybiam, Theodorus Athrybeos, Andreas Arſenoitæ, Paphnutius Saeos, Marcus Philorũ, Zoilus Andromenæ, Antiphrõ. His etiã Euſeb. latinè ſubſcripſit, quorũ hæc interpretatio: Ego Euſeb. Epiſc. ſecundũ exactã veſtram vtriuſq; partis cõfeſſionem, qua in eandẽ ſententiã inuicem cõueniſtis, quantũ attinet ad hypoſtaſes, fateor me quoque idẽ ſtatuere, neq, in id ſolùm calculũ meum addo, ſed etiam in incarnationẽ Saluatoris noſtri, conſentio, eũ videlicet cùm Filius Dei eſſet, hominẽ eſſe factum: & excepto peccato, omnia quæ veteris erãt noſtræ humanitatis, aſſumpſiſſe, idq, prout habet epiſtolæ argumentum, meis Euſebij confeſſio fidei.
C ſuffragiis cõfirmo. Deinde quia fama apud exteros increbuit de tabella Sardicenſis cõcilij, ne ea vltra Nicænã fidem decreta eſſe putetur, meo ſuffragio denuncio, quò nihil luxamenti aut noxæ Nicænæ Fidei inde oboriatur, neq; eã ea de cauſa proferendã cenſeo. Valere vos omnes in Chriſto exopto. Ego Aſterius, ſuperioribus ſcriptis aſtipulor, & vos in Chriſto benè valere precor. Poſtquã autem volumen miſsũ erat ex Alexandria, ita à viris, quorũ ſuperius mentio habita eſt, ſubſcriptum fuit. Poſtea quoq; & ipſi ſubſcripſerunt, Ego Paulinus ita ſentio quemadmodũ accepi à Patribus, Filium eſſe & ſubſiſtere perfectũ: ſubſiſtere quoq; Spiritũ ſanctũ, eumq, perfectum eſſe. Quapropter approbo ſuperiorẽ interpretationẽ de trib' hypoſtaſibus, & vna hypoſtaſi, ſiue eſſentia: & eos qui ita cenſent, veros habeo, quũ pium ſit ſentire & cõfiteri Trinitatẽ in Paulini Diaconi conf. de fide.
D vna Deitate conſiſtere, & de incarnatione Verbi Patris propter nos facta, ita decerno, quẽadmodũ ſcriptum eſt ſecundũ Ioannẽ, Verbũ carnẽ eſſe factũ, nõ autẽ ſecundùm impiiſſimos homines, mutationem ſui Verbũ paſſum eſſe, ſed noſtri gratia hominẽ eſſe factũ, & ex Maria Virgine Spiritu ſancto genitũ eſſe: & nequaquã inanimatum aut inſenſile, aut ſine mente corpus Saluatorẽ noſtrũ habuiſſe: quippe, cùm impoſſibile ſit Dñm propter nos hominẽ factũ, corpus habere ſine mente. Ideoq, anathemate perſequor eos, qui confeſſionem Fidei Nicænæ vilipendunt, & qui negant Filium ex ſubſtantia Patris, aut coeſſentialem Patri exiſtere. Execror item eos qui dicunt, Spiritũ ſanctũ per filiũ creaturã eſſe factum: præterea Sabellij, Plotini, omnemque hæreſim anathematizo, incedens ſecundùm Nicænam Fidem, & ſecundùm omnia ſuperius ſcripta. Valere vos opto ego Carterius.

Digitized by Google

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, DE ÆTERNA SVBSTANTIA FILII ET SPIRITVS SANCTI CVM DEO, CONTRA GRÆgales Sabellij, Oratio.

IVDAISMVS contrarius eſt A gentilitati, neque tamen alterutra aut religioſa aut pia: nam ambæ extra veritatẽ cõſiſtunt. Siquidem & Babylonij bellum geſſerunt contra Ægyptios: aliique complures impij, aliis impiis infeſti fuerunt. Ideoque non ſufficit obſiſtere impietati, niſi in gratiam pietatis impietati obſiſtas. Multa & magnifica habent Iudæi, quæ contra idololatriam dicant, & iuſta dicunt, quum eos execrantur, quòd creaturæ potius quàm creatori inſeruiant: ſed tamen non ideò, quia ſuperſtitionem inceſſunt, pro piis ſunt habendi, dum Filium Dei, per quem omnia creata ſunt, inficiantur: iiſque qui per Filium Patrẽ venerantur, Pluralitatem deorũ obiectant. Atqui hinc eſt, quod ab Ethnicis diſceſſimus, & ſegregati ſumus, ne impuris idololatriis admiſceremur: diſceſſimus quoque à Iudæorum blaſphemia, dum Filium Dei agnoſcimus, & eam pernicioſam abnegationem euitamus, dicente Domino noſtro, *Quicunque abnegauerit me coram hominibus, abnegabo & eum coram Patre meo qui eſt in cælis.* Nos porrò confitemur Filium ex Patre eſſe, & ſemper eum cum Patre eſſe, ipſi dicenti credimus, vbi inquit: *Quicunque me confeſſus fuerit coram hominibus, & confitebor & agnoſcam eum coram Patre meo qui eſt in cælis.* Quum igitur tale exemplar intueamur ſub nomine Chriſtianiſmi digreſſi à gentilitate, qui opera Dei, Deos appellare & adorare non verentur. Diſiungimur quoque à Iudaizantibus, qui Chriſtianiſmum in Iudaiſmum deprauant, & ab iis qui Deũ ex Deo inficiantes, Deum vnum, itidem vt Iudæi prædicant, quique non ideò quòd ſolus ſit ingenitus & ſolus fons Deitatis, ſolum Deum nominant, ſed quia infœcundiorem eum magiſque ſterilem exiſtimant, quàm vt gignat viuens. Verbum, & ſapientiam veram. Verbum enim illi tale aſcribunt, quale homines in ſua mente concipiunt: & ſapientiam talem, qualis ea quæ noſtri animi eſt, attribuunt: Ideoque vnam perſonam Deum cum Verbo aſſeuerant, quemadmodum hominem vnum dicimus, cum ſua ratione verborumque in animo conceptu, nihilo plus quàm Iudæi ſentientes, qui Euangeliſtam non recipiunt ſtatim ab initio clamantem, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbũ. Si enim Deus Verbum in mente habet, non autem reuerà ex ipſo genitum, vt Deum ex Deo, quomodo eſſe poterit apud Deum Verbum? aut quomodo Deus fuerit? Non enim verbum in mente hominis conceptum, homo eſt apud hominem, cùm nec viuat, nec ſubſiſtat, ſed viui duntaxat, & ſubſiſtẽtis pectoris motus ſit, quod mox vt enunciatum eſt, non ſubſiſtit: & ſæpè vocatum, nequaquam permanet, quum contra Pſalmiſta vociferetur, Dei Verbum in æternum permanere, & in ea re illi ſuffragator & conſonus Euangeliſta eſt, cùm Verbum Deum eſſe profiteretur, & manifeſtatum eum annunciat, & adueniſſe indicat, & incarnatum prædicat, & non comprehendẽs, vnà cum Verbi incarnatione, ipſum Patrẽ. *Verbum* enim, inquit, *caro factum eſt, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius vt vnigeniti ex Patre, plenum gratia & veritate.* Vnigenitum igitur Verbum in mundo vides manifeſtatũ, & in hominibus habitantem, gloriamque illi attribui, vt vnigeniti à Patre? non quod ipſe Pater ſit, aut Pater vnà cum Verbo ſeſe manifeſtauerit, quemadmodum homo ſuo ipſius verbo manifeſtatur, quod nulla ratione apparere poteſt, niſi is, qui illud loquitur, in præ-B ſentia adſit. Quibus ergo potius crediderimus? illiſne qui Filium à Patre non adueniſſe prædicant, an iis qui vnam perſonam Verbum cum Patre exiſtere aſſeuerant? Si enim vna perſona eſt, cur altera emittitur, & per carnem conſpicitur? quum Deum nemo viderit vnquam, ſed vnigenitus Filius qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauerit, & acceſſerit ad nos, ſuiſque verbis ſui conſpectum exhibuerit: quique ob iſtam ex ſeſe Patris cognitionem inter loquendum ſubiunxerit, *Qui videt me, videt & Patrem meũ,* non ſeipſum Patrem dicens: qui enim id fieri poſſet cum Pater ſit inuiſibilis, ſed talem ſe dicit, qualis Pater eſt. Nam ſuperius dixerat, *Si cognouiſſetis me, etiam Patrem cognouiſſetis,* dualitatem perſonarum expreſſis verbis nobis declarans quæ ex Deitate per omnia ſimili agnoſci poterit. Quocirca qui dignus C habetur conſpectu Filij, non fraudatur conſpectu Patris. Non enim genitor alienum diſſimilemque de ſe genuit, ſed ſibi conſimilem. Si igitur vnum exiſtimas, cum reuerà duo ſint, Pater & Filius, quæ tibi cum Eccleſiaſtica doctrina cõmunio ſupereſt? quomodo voces Domini excipias, *Ego & Pater,* inquit, *vnum ſumus?* Ac rurſum de Patre loquens, *Ab eo,* inquit, *ſum, & ille me emittit.* Addit & tertium, *Ego rogabo,* inquit, *Patrem, & alium conſolatorem dabit vobis.* Cùm igitur de ſe loquitur, ego inquit: cùm de Patre, ille dicit: cùm de Spiritu ſancto, aliũ ſubiungit: cur non planè defectionis & apoſtaſiæ crimen ſit, negare tria & ſolum illum dicere, qui iſta loquutus eſt, *Non ſum ſolus, quoniam qui me miſit, Pater mecum eſt?* Vtitur verò etiam legali & veridico verbo per quod oſtendit duos eſſe ſe nimirum & Pa-D trem, *In lege,* inquit, *ſcriptum eſt, duorum hominum teſtimonium verum eſſe. Ego ſum,* inquit, *qui teſtimonium præbeo de meipſo, & teſtatur etiam de me, qui me miſit, Pater.* En tibi duas perſonas, & niſi dicas verè duos eſſe, cùm hæc loquitur, non permittis teſtimonium verum exiſtere: id enim teſtimonium confirmat, ſi non ab vno, ſed à duobus perhibeatur.

Margin notes (left): *Impietatis quomodo reſiſtendũ.* — *Mat. 10.* — *Mat. 10.* — *Chriſtiani à gentibus & Iudæis ſciũdũtur cur.* — *Verbum quomodo à Sabellianis deſcriptum.* — *Ioan. 1.* — *Abſurdũ*

Margin notes (right): *Pſal. 11.* — *Luc. 1.* — *Ioan. 1.* — *Ioan. 1.* — *Ioan. 14.* — *Ioan. 14.* — *Ioan. 10* — *Ioan. 14.* — *Num. 35* — *Ioan. 15.* — *Pater & Filius duæ ſunt perſonæ.* — *Ioan. 5.*

Ioan. 3. hibeatnr. Nam & teſtatus eſt è cœlo Pater dicens,
Hic eſt Filius meus dilectus :& ſeſe eſſe Filium Dei,
vnigenitus ipſe Filius conteſtatum facit: & cum
Patre ſermonem miſcens, manifeſtè in auribus ho-
Mat. 11. minum loquitur, *Confiteor tibi Pater domine cæli & ter-
ra, quod iſta occulta eſſe voluiſti ſapientibus & prudenti-
bus, & reuelaſti ea paruulis. Næ pater, quoniam ita pla-*
Ioan. 14. *cuit tibi. Omnia mihi data ſunt à Patre meo.* Sed quidnã
ad iſta reſponſitant iſti Iudaicæ inficiationis mini-
ſtri, ne palam deprehendantur aduerſati Euange-
lio Domini noſtri Ieſu Chriſti? Ad iſtum modum
duas hypoſtaſes inducunt, vt vnam in Patre Deo;
alteram in Filio homine conſtituant. Vah impie-
tatem. Et quid iſtud differt à reſponſione Samo-
ſatenſis? Dicant mihi (quæſo) qua ratione homo
Ibidem. iſta de ſeipſo auſos eſt loqui, *Qui videt me videt Patrem?*
aut qua ratione talia de ſeipſo loquentem teſtatur
Euangeliſta eũ qui dixerit patrẽ ſuum Deũ eſſe, æ-
qualẽ ſe Deo feciſſe? Atqui ſi Deus ex Deo eſt, fieri
nequit, quin ratione naturæ paria habeat cũ geni-
tore ſuo, vt & Paulus teſtatur, qui non de huma-
nitate eius, quum eam aſſumpſit, ſed de iis quæ hu-
Philip. 2. manitatem tempore antecederent, explanationem
facit: *Qui cum* (inquit) *in forma Dei eſſet, non rapinam
arbitratus eſt, eſſe ſe aqualem Deo.* Scimus autem, do-
Ioan. 15. minũ ſubinde, humanitus loqui, ſed non ea ratio
in iſtis verbis, quum ſic ait, *Ego ſum qui teſtimonium
perhibeo de meipſo: & teſtimonium perhibet de me, qui*
Ioan. 3. *miſit me Pater.* Nõ enim homo eſt ille, qui miſſus eſt
in mundũ, & qui dicit: *Ex Patre egreſſus ſum, & venio:*
& qui dicit: *Ita dilexit Deus mundum, vt & Filium ſuũ
vnigenitum daret, vt omnis qui in eum crediderit, non pe-
reat ſed habeat vitam æternam.* Et qui dicit, *Deſcendi*
Ioan. 14. *ex cælo, non vt faciam voluntatem meam, ſed eius qui mi-
ſit me.* Cæterùm, ſi vis eum audire humanitus lo-
qui, & congruenter ad formam carnis, quæ ocu-
Ioan. 5. lis patebat: & ad humanam ſpeciem, quæ ſola &
mera in eo exiſtimabatur, audi verba ipſius: *Si ego
de meipſo teſtimonium perhibeo, teſtimonium meum ve-
rum non eſt.* Neque enim fide dignum videtur,
neque recepti moris eſt, vt homo de ſeipſo te-
ſtimonium perhibeat. Cùm autẽ dicit, *Et ſi ego teſti-
monium perhibuero de meipſo, teſtimonium tamen meũ ve-
rum eſt, quia ſcio vnde aduenerim, & quo abeam*: cum ſe
& Patrem enumerans, duos eſſe dicit qui de ipſius
gloria teſtimonium ferant, nequaquam humana
loquitur, ſed ſupra omnem humanam dignita-
tem. At, quid loquor de humana dignitate? ſupra
angelicã, ſupra principatus, ſupra poteſtates, ſupra
dominationes ſeſe effert. Qua enim ratione Deus
cum homine connumerari poteſt? aut quæ in-
Matt 11. ter eos affinitas aut communio? Sed quum dicit:
Deitas *Confiteor tibi Pater Domine cæli & terra*, homo eſſe ti-
ſibi hu- bi videtur. Rectè tu quidem,: habet enim huma-
manita- nitatem ſibi adiunctam deitas illa, quæ in mundum
tẽ coniũ- venerat: ſed ne ob prætextum carnis ignorares Deũ
xit.
Ioan. 14. um, ſtatim ita de ſeipſo ſubiungit, & in hunc mo-
dum loquitur. *Nemo cognoſcit Filium niſi Pater, neque
Patrem cognoſcit quiſpiam niſi Filius, & niſi cui voluerit*
Mat. 11. *Filius reuelare. Agite huc ad me omnes qui laboratis &
onerati eſtis, & ego refocillabo vos: & diſcite a me quoniam
manſuetus ſum & humilis corde, & inuenietis requiem*
Mat. 11. *animabus veſtris: Iugum enim meum commodum eſt &
ſarcina mea leuis eſt.* Excluſit iſtis verbis tuam ca-
lumniam Dominus, cum Deum ſe exhibeat in
humana forma: quippe qui à ſolo Patre cogno-
ſcatur, & ſolum Patrem cognoſcat, & iis qui
digni ſunt, ſuiipſius, & Patris cognitionem re-

A uelet: euocatque nos ad ſe, refocillationem ex
ſe promittens, & iugum ſuum portare iubet. Hæc
quum dicit, renudat ſuam diuinitatem, & exi-
miam ſuam maieſtatem, quæ ſub parua forma oc-
cultatur, exponit: & ſuper cœleſtem poteſtatem,
ſub terreno corporis operculo latentem, oſten-
dit. Sed quid opus decies millenas diuinas Do-
mini noſtri Ieſu Chriſti voces recenſere, quibus
ſummouetur meritò Samoſatenſis nouitas, qua *Samoſatenſis hæreſis.*
Saluatorem noſtrum non niſi merum hominem
deblaterat, ſummoueturque vnà cum eo imitato-
rum ipſius irrationabilis nugatio? Age ergo, pau-
corum teſtimoniorum mentionem faciamus. Quis
eſt qui ita loquitur, *Non omnis qui mihi dicit, Do-* *Matt. 7.*
mine, Domine, intrabit in regnum cælorum? Non ho-
minis hoc verbum, ſed Dei oſtendentis genui-
B nam ſui ex Patre ſuo generationem: atque ideò
Domini titulum non recuſat. Dominus enim eſt,
qui ex ſolo Domino eſt genitus, vt apud Moſen
dictum inuenies, *Pluit Dominus ignem à Domino.* I- *Gen. 19*
tem alibi ad Apoſtolos dicit Saluator, *Appella-* *Ioan. 17.*
*tis me magiſtrum, & Dominum, & rectè facitis, ſum
etenim.* Alibi rurſum Dominum ſeſe paternæ fami-
liæ oſtendit, vtpote vnicus filius: *Si Patrem fa-* *Mat. 10.*
*milias Beelzebub nuncupauerunt quantò magis domeſticos
nuncupauerint?* Quapropter Ieſum Chriſtum Deum
eſſe qui Dominus ſit vniuerſorum, cuiuis mani-
feſtum eſt. Atque ibi cum ait: *Non omnis qui dicit* *Mat. 7.*
mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum,
(continuò ſubinfert, quibus Patrem ſuum intel-
ligas) *ſed qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis
eſt.* Habes igitur Filium, habes Patrem, ne ex-
timueris dualitatem: natura enim diſtincti non
C ſunt, neque item, qui de duobus loquitur, abalie- *Pater & Filius*
nat genitum à genitore. Neque ob alteram il- *natura*
lam inſaniam, qua dicunt, vnam non poſſe eſſe *non di-*
duorum Deitatem, ideò nefas dictu exiſtimaueris *ſtinguũ-*
duos eſſe. Vnus eſt Deus, quia & Pater vnus eſt, *tur.*
& Filius eſt Deus; quum ille vtpote Filius, iden- *Matt. 7.*
titatem habeat cum Patre, ipſe interim tamen
Pater non eſt, ſed vnitus naturæ cum Patre vt
duos quidem numero eſſe, vnam tamen in am-
bobus perfectam eſſentiam conſtituas. Duos au-
tem non bifidos ex duabus partibus: ſed duos
prorſus integros: eò quòd integer ſit & per-
fectus Filius ex integro & perfecto Patre, cha-
racter paternæ ſubſtantiæ, non inane Verbum abſ-
que ſubſiſtentia, ſed viua poteſtas, autorque vitæ,
non qualis hominis poteſtas, per quam homo po-
tens dicitur. Non enim poteſtas hominis, fœtus il-
D lius aut filius haberi poteſt: cum contrà, Dei pote-
ſtas Filius ſit, ideoque plenè & ad perfectum potẽs
eſt Pater, quoniam Pater poteſtatis eſt: Potentia
quoque abſoluta Filius, quoniam ſoboles illius
eſt. Itidem quoque Sapientia Patris eſt Filius: non
ita, vt in homine, vbi per ſapientiam homo fit ſa-
piens, ſed ex ſapiente Sapientia iſta ortum trahit, de
quo dicitur *ſoli ſapienti Deo per Ieſum Chriſtum, cui glo-
ria in ſæcula, amen.* Verùm hîc inquiunt, non genuit
Pater quomodo igitur Pater? aut cuius tandem
Pater? ſin autem genuit, ergo is qui ipſum eſſe
eſt, genitus eſt. At ego, inquit, generationem agno-
ſco: gignitur enim Verbum quando enunciatur & *Verbum Dei gignitur*
ſentitur: & quoties loquitur, toties Verbum *quomodo.*
progignitur. Quid tu? an multa mihi hîc conſti-
tues Dei verba, eaque ſubinde naſcentia? & ali-
quando imaginaberis Deum tacere, aliquando
verò loqui, & mutari tranſireque à ſilentio ad

loquelam, dum labra aperit, & animo cogitatuque, ad verba afferenda concitatur? An ſcilicet Deus homo eſt, Deumque tibi, ô inique, ſimilem eſſe arbitraris? Ne tu mihi ſiue audias mentionem de diuinis oculis ſiue de aliis membris corporis, carnaliter intellige: ſed ex ſimilitudine corporalium, incorporea comprehende. Dictum enim tibi eſt, Deum eſſe ſpiritum, ita quoque Verbum eius, Spiritum crede, non quale eſt tuum aut alicuius hominis Verbum, Deus enim eſt, etiamſi non videatur, neque duo ſunt dij, quum non duo ſint patres neq; diuerſæ ſubſtantiæ ſit genitor à genito. Qui enim duo principia introducit, is duo numina prædicat.

Marcionis ſuperſtitio qua. Marcionis hæc ſuperſtitio eſt, dicentis Deum iuſtũ, non eſſe Chriſti Patrem, ſed alterum illum bonum, verum Chriſti Patrem eſſe. Rurſus, quum dicat alterum Deũ increatum eſſe, alterum verò creatum, fieri non poteſt, quin duo numina recenſeat: idque ob diuerſitatem ſubſtantiæ, quam blaſphemando introducit. Vbi autem vnum principium, ibi vnũ ex eo germen, vbi imago abſolutiſſima & naturalis, nimirum genita ex eo, vnus quidem Deus, eò quòd perfecta Deitas in Patre intelligatur, & perfecta paterna Deitas in Filio ſubſiſtat. Cæterùm, quia ex paruo exemplo è ſacra ſcriptura prolato,

Chriſtus Imago inuiſibilis Dei. quo Chriſtus imago inuiſibilis Dei appellatur, ad ſenſum rei peruenire licet, fugiamus in hac comparatione diſſimilitudinem, quæ cum re comparata, diſcordiam facit, nempe opificem ab imagine à ſe condita, diuerſæ eſſe ſubſtantiæ, ac proinde Chriſtũ qui imago eſt Patris à Patre ſuo diuerſæ eſſe naturæ, ſed genitum & genitorem conſubſtantiales eſſe cõ-

Simile. fiteamur. Sed tamen qui regis imaginem videt, regẽ videt & dicit, en tibi regem, neque tamen duos reges conſtituit, neque imaginem particulam regis, neque regem particulã imaginis diiudicat: ita quoque dum imaginem Patris, & Patrem commõſtras, vnum tamen Patrem & vnam Deitatem Patris & Filij commonſtras. Sed tu mihi hîc obiicis, eſto, ſit vnus Deus ſed ex duabus partibus in quas ſoliditas Deitatis diffuſa eſt, neuterque ſit integer ſed compoſitus. Cæterùm ad hanc impietatem operæprecium eſt aures occludere & abluere animam: Nam qui talia blaterat, nec Filium, nec Patrem confitetur: quandoquidem neque Patrem, neque Filium imperfectũ fieri poteſt vt intelligamus. At-

Ioan. 14. qui, inquit, dictum eſt, *quoniam ego in Patre, & Pater in me eſt*. Rectè: ſed non eſt Pater & Verbum cogitabile in corde filij, neque Filius cogitabile Verbum in corde Patris, ſed Verbum viuum ex viuo Patre Deo, æterna procreatione editum, abſque principio cum Patre coexiſtens, adeò vt nunquam ſolum Patrem fuiſſe intelligendũ ſit, eò quòd Trinitas ſemper Trinitas fuerit & ſit, neque auctariũ Deitatis accipiat, neque quaſi Filius qui antea cum Patre non fuit, poſtmodum fuerit: ac cum iam extiterat, aliquid incrementi addiderit aut Filio Spiritus ſuperaccreuerit. Quæ enim ab aliquo principio ortus traxerunt, creaturæ ſunt, & mancipia, & cum Trinitate nequaquam numerantur. *Profecti*

Mat. 26. *enim*, inquit, *docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*. Nullum iſthic aut principium, aut vim, aut poteſtatem ſingulis ſeorſum adnumerauit. Cum rebus enim æternis quæ æterna non ſunt in eandem claſſem redigi non

Pater in Filio, & poſſunt: neque cum Deitate ea quæ participatum Deitatis non habent, eodem ordine graduque conſtituere non licet. Qui igitur in genitore genitus?

A aut rurſus genitor in genito? quomodo ille in iſto? *Filius à Patre quomodo.* aut iſte in illo? quoniam iſte talis eſt qualis ille, & ille talis qualis iſte, atque ita fit vt duo vnum ſint eò quòd non diuarient neque diſiungantur, neque ſub alia ſpecie aut ſub diuerſo charactere Filius intelligatur, ſed quòd Deus ſit quemadmodum & Pater. Ille enim cùm ad ipſius verba, *Ego & Pater vnum ſumus*, *Ioan. 10.* Iudæi indignatione mouerentur, quòd quum homo eſſet, Deum ſe faceret, ſententiam ſuam cõfirmatiorẽ reddidit, ſeque non alium quã Deũ eſſe demõſtrauit, inquiẽs: *Ego & Pater vnũ ſumus*, eò quòd Filius Dei Deus ſit. *Si illos deos appellauit ſcriptura, ad quos ſermo Dei habitus fuit, neque poteſt ſcriptura irrita reddi: quem Pater ſanctificauit, & miſit in mundũ cur* *Ioan. 10.* *vos eum dicitis blaſphemare, quia ſe dixit Filium Dei eſſe. Si non facio opera Patris mei, ne credideritis mihi: ſin*

B *autem ea facio, etiamſi mihi nolueritis credere, operibus credite, vt ſciatis & cognoſcatis, quòd ego in Patre ſim, & Pater in me*. Igitur, in Patre Filium eſſe, & Patrem in Filio, hoc nihil eſt aliud, quàm illum qui ex Deo genitus eſt, naturaliter Deum eſſe, ſicut eſt genitor Pater, eumque oſtendere paternam formam in ſe, & ſe viciſſim oſtendi in Paterna ſubſtantia. Vnus igitur eſt, & vnus, & dualitas, non diuiſa eſt natura, quum ſit indeficiens ad ſuam integritatem. Vniuerſa enim plenitudo & integritas Deitatis eſt, Pater vt *Deitatis integritas in Patre & Filio.* Pater: vniuerſa item plenitudo Deitatis eſt, Filius vt Filius, quandoquidem amborum vna forma intelligitur, quę integrè ſe in vtroque & ſolidè exhibet. Nullus abneget vitam, quæ in mundo apparuit, *quę* *1. Io. 1.* *erat*, inquit, *apud Patrem, & apparuit nobis*: etiam ante apparitionem hoc viſus eſt eſſe, quod apparuit. Genitus quippe eſt æternaliter, & ſubſiſtit cum

C Patre. Nullus igitur repudians hãc Trinitatem, Vnitatem exiſtimet ſe inuenire poſſe, ſed in Trinitate, vnum exiſtimet, habens ſummam Fidei in Baptiſmate, & tribus ſignaculis ſanctis, per quæ in ſalutem regeneratus eſt, memor Apoſtoli dicentis, *Ephes. 4.* *Rom. 11.* *Vnus Deus Pater ille, ex quo omnia: & vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia*. Memor ſit quoque Patris dicentis, *Ex vtero ante Luciferum genui te*. Item Filij, *Pſal. 110.* qui erat ante mundum apud Patrẽ, atque etiam tũ gloriã Dei poſſidebat, de ſe teſtimonium tale perhibentis: *Glorifica me pater gloria illa, quam habui an-* *Ioan. 17.* *te quam mundus exiſteret, apud te*. Quibus verbis, gloriam quidem ſecundùm hominem poſtulabat, cum tamen teſtaretur, ſe gloriã ſecundùm Deũ ante mũdũ habuiſſe. Habuit autẽ gloriam cùm eſſet & exiſteret: nõ enim qui nõ erat glorificari potuit. Quod ſi erat, genitus etiam fuerat: non enim Filius eſt, qui *Obiectio.*

D nõ ſit genitus. Atqui, inquit, ſi genitus eſt extra genitorẽ exiſtit, & ab eo diremptus eſt. Minimè gentium. Quinimò indiremptum oportet eſſe Verbũ quod exiſtit in Deo, & extra Deum non apparet. Quo enim in loco foris apparuerit, quum omnia Deus, vt in ſcripturis eſt, adimpleat? *Cælum & terrã ego repleo, dicit Dominus*. Iſtiuſmodi præſtigiis Filij generationem eiuſque à Patre æternum progreſſum: & cum Patre coexiſtentiam ſubuertere conantur, quum integer per ſe & ſolidus ſit Pater, integer quoque & ſolidus ſit Filius. Diſcant igitur ſe non intelligere, neque quæ dicunt, neque quæ affirmant, quum Deum in locum circunſcribunt, Filiumque denuo alio in loco conſiſtere imaginãtur, eoſque ſedibus diſtinctos eſſe: illum quidem hîc, alterum verò alibi: ſi quidẽ genitus ſit, & ſeorſum á Patre altrinſecus apparuerit. *Quis locus quietis meæ* *Iere. 23.* *dicit Dominus? Cælum & cæli cælorum non ſufficient tibi,*

inquit

inquit Salomon, ad Deum verha faciens, magno argumento mortales docens, nihil locorum Deitatis eſſe capax: *Manus*, inquit, *mea fecit hæc omnia.* Non igitur opera intra ſe continent opificem ſuũ, qui & ante opera exiſtebat, illiſque vt exiſterent, cauſam præbuit viribuſque ſuis ſtabiliuit. Atque ideò ait Paulus, *Ex quo omnia, & per quem omnia, & in quo omnia.* Ac rurſus idem, *In eo enim viuimus, mouemur & exiſtimus.* Aufer iam mihi illud, loco ſubnixum eſſe, cum de Deo, & Verbo, & Spiritu Sancto cogitandum putes, aufer mihi locales ſeparationes, neque alibi exiſtere Patrem, aliò verò emitti Filium, ex ratione gignendi ſuſpiceris. Iſtiuſmodi falſæ vel potius impiæ ratiocinationes te in ſubſtantia Filij ſcandalizant, atque ideò vnà cum Filio Spiritus quoque Sancti tibi abnegationem inducunt, quum omnia à Patre præoccupata exiſtimas. Ne requiras magnitudinem loci tam ſpacioſam, quæ capere poſſet Dei magnitudinem: non enim id quod immenſurabile eſt, in menſurato contineri poterit. *Quoniam palmo ſuo metitur cælum*, vt Propheta per comparationem inſinuat: *Menſus eſt quoque aquam manu, & vniuerſam terram pugillo.* Si igitur minimum quiddam eſt hæc vniuerſitas rerum, vt prophetica parabola vteunque ſubindicat, quomodo igitur pro ſpacioſo minimæ rei, Deum ſeſe porrigere & circumſcribere, ſuſpicari poteris? qui non eodem modulo cum vniuerſitate rerum decurrens, adimplet vniuerſa? Corporale enim id eſt, vt ſi exempli cauſa dicas, aërem impleuiſſe quicquid inter cælum & terram eſt. Cæterùm, hic non ita agitur: Deus enim vt vis ac potentia continet omnia, eò quòd potentia incorporalis & inuiſibilis ſit, non ambiens, nec ambita. Idem de Filio ac Spiritu Sancto exiſtimandum. Quippe per filium & in Spiritu omnia Deus & conſtituit, & amplectendo conſeruat: Impium igitur aut quærere aut cogitare, vbi ſit Deus: aut quem locum obtineat Verbum: aut Spiritus Sanctus, in quo domicilio claudatur. Si verò quis ideo Filium aut non eſſe aut non genitum eſſe aſſeueret, quod locus ſituſque illius ſubſtantiæ inexcogitabilis irreperibiliſque ſentiatur, ille idem neque Patrem ſubſiſtere dixerit; atque adeò ne ſemel quidem fuiſſe Deum, eò quòd nuſquam illius locus ſit aut receptaculum. *Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus.* Inſipiens haud dubiè quicunque ſeſe iſtiuſmodi vanis phantaſmatibus fruſtratur. Stultorum & vecordium iſta ſunt verba, oculis & loco volentiũ apprehẽdere id quod incorporale eſt. Demus igitur iis puſillas aliquot imagines, in rebus incorporalibus ſæpius obuias, vt quæ apud nos ſint, & in rerum natura appareant, ſi quomodo poſſimus per ea ad altiora euecti aliqua ratione intelligere incorporalitatem illam Patris & Filij & Spiritus Sancti, ne vlterius falſo imaginemur eorum loca, aut locales diſtinctiones trium iſtorum excogitemus. Incorporalis enim & ſpiritualis cùm ſit lex, in legiſperiti præcordiis hæret, & ibidem Prophetæ quoque, nec non Euangelia & Apoſtoli, dictumque eſt de legiſperitis & eruditis in Prophetis, *Habent Moſem & Prophetas.* Et Saluator, eum qui vetera & noua verba habet in pectore, ſimilem eſſe ait homini patrifamilias, qui profert ex theſauro ſuo noua & vetera. Recepit autem animus Moſis in ſe omnem Ægyptiacam ſapientiam, & eam ſapientiam quæ illi à Deo impertita

Cor. 6. *Acto. 17.* *Eſa. 40.* *Pater Filius & Spiritus Sanctus an locis indigeãt.* *Pſal. 52.* *Matt. 23.*

A fuit. Et Daniel ſuſceptus omnibus Caldæorum diſciplinis capax adhuc erat ad varios Diuinæ Sapientiæ intellectus: quòd per Ezechielem indicat Deus, cùm ait: *Nunquid ſapientior es Daniele? Omne quod occultum eſt, oſtenſum eſt tibi.* Innumerabilis Salomonis prudentia, & aceruus copiaque mentis eius vt arena maris. Qui igitur tantam vim multitudinemque ſapientiarum in vnis præcordiis vident, cogitent, ratiocinenturque eas in loco non exiſtere. Quis enim hominum tantæ vaſtitatis, vt ſuffecerit ad tantam rerum multitudinem capiendam, ſi locis diſtinctis ſingula theoremata obſeruationeſque conſiſterent? Si igitur ſpiritualia quæ hic ſunt, quum plura ſint numero, non opus habent pluribus locis, ſed circa vnam eandemque mentem verſantur, intelligamus, quæſo, ea quæ B ſupra nos ſunt, & per ſe incorporalia exiſtunt, Patrem ſcilicet, Filium & Spiritum Sanctum locis non indigere, neque receptaculis diſtincta eſſe, ac ne ob id inexiſtentem nulliuſque eſſentiæ aut Patrem aut Filium aut Spiritum Sanctum audeas ſtatuere, eò quòd neque locum definire, neque ſingulis locum adſcribere poſſis. Nam & Pater ſuum eſſe ad plenum poſſidet, & citra vllum defectum radix & fons Filij & Spiritus Sancti. Itidem quoque Filius eſt, viuitque in plena integraque Deitate, vt Verbum & germen Patris ſui citra vllum defectum. Plenus quoque filio Spiritus Sanctus, non pars alicuius, ſed integer per ſe atque ita verè Trinitas coadunata eſt ſine vllis interuallis. Nihil enim eſt quod illos diſtineat, coexiſtunt æternaliter, quum nullum æuum intercedat. Formam porrò vnam & eandem ex ſe reddunt, Patre quidem in C Filio ſpectabili, Filio verò & in Spiritu intelligibili, & ab homine in participatum recepto. *Nos enim, inquit, omnes reuelata facie, gloriam Domini ſpeculantes, in eandem imaginem transfiguramur de gloria in gloriam tanquam à Domini Spiritu.* Ne igitur, quaſi in corpore tria membra indiuiſa imaginemur: impia enim iſtiuſmodi ratiocinatio alienaque ab incorporeis à ſua integritate perfecta ſunt. Accipiamus igitur indiuiſam coexiſtentiam, inuicem ſibi coexiſtentibus ſine vllo interuallo: & tres quum reuerà ſint, vnam formam intelligamus, quæ quidem incipit à Patre, ſed reſplendet in Filio, apparet item & demonſtratur in Spiritu Sancto. Quapropter illi qui Spiritum ferunt, Chriſtum quoque ferunt. *Qui enim*, inquit, *Spiritum Chriſti non habet, ille non eſt eius. Si verò Chriſtus in nobis, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum*, & cætera D quæ deinde ſequuntur. Et Ioannes, *Ex hoc cognoſcimus quòd ille in nobis eſt, quoniam ex Spiritu ſuo dedit nobis.* Et templa Spiritus Sancti corpora noſtra Paulus appellat, Chriſtum autem in nobis eſſe dicit. Chriſto autem habitante in interiore noſtro homine, vt ſcriptum eſt, Deus in nobis habitat. *An neſcitis*, inquit, *quòd templum Dei eſtis & Spiritus Dei habitat in vobis?* Cum igitur Deitas ita indiuiſibilis ſit, condiſce religioſè ex ſacris ſcripturis, vnam in tribus formam intelligere, non vnam rem ex tribus componere. Inſeparabilia eſſe quæ in actionibus ſpectantur, ex Apoſtolo myſteriorum interprete audire licèt, vbi dicit: *Diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem Spiritus: & diuiſiones miniſteriorum ſunt, ſed vnus Dominus: & diuiſiones operationum, verùm idem Deus, qui operatur omnia in omnibus.* Et in vnam ſummam omnes has gratias colligens, hoc corollarium addit: *Hæc omnia operatur*

Daniel omnibus Caldæorũ diſciplinis inſtructus Ezec. 28. *Trinitas quemodo ſine vllis interuallis coadunata ſit.* *Forma vna in tribus perſonis 2. Cor. 3.* *Rom. 8.* *Ioan. 16.* *1. Cor. 6.* *Apoc. 21.* *1 Cor. 12.*

E

Operatio patris & filij & spiritus sancti indiuiſa.

Ex Trinitate vnitatẽ facere quid.

Ioan. 1.

Gal. 2.

Vnus & idem Spiritus, diuidens ſingulatim vnicuique A *prout vult.* Cum autem omnia agantur à Deo per Chriſtum in Spiritu ſancto, indiuiſam conſpicio operationem Patris & Filij & Spiritus Sancti. Cæterùm, non ob hoc cõplicans in vnum iſta omnia, ex quo, per quem, in quo, admitor ex Trinitate, vnitatem facere: neque, vt hominem ex tribus iſtis compoſitum intelligo, ſpiritu, anima, corpore: ita quoque & Deum compoſitum imaginari licèt, quemadmodum iſti audent facere: neque ſub iſtiuſmodi impia opinione, indiuiſibilitatem prodo? neque ſi quis dicit, vt Verbum animo conceptum, aut voce enunciatum à cogitante & loquente, indiuiſibile eſt: ita quoque in Ratione Patris & Filij & Spiritus ſancti fieri. Partes enim conſertiles & eius qui mouetur motiones, ad incompoſitam & inalterabilem naturam, B nullã omnino habent communionẽ. Alioqui, quomodo emittit partẽ ſui aut ſuam motionẽ Pater in mundum, dum emittit Filium: aut Filius, Spiritum Sanctum in mundum? an, quia Filios à Patre emiſſus non eſt? Atqui id contrà, vbique teſtimonijs comprobatur, ipſeque adeò Paracletum ſe miſſurum pollicetur, & in mittendo promiſſioni ſatisfacit. Cæterùm, illi qui ex Trinitate vnitatem faciunt, adulterare & emiſſionem & generationem enituntur. Intus enim aiunt, exiſtentem in Patre Filium, ſanctificationem hominis peragere: hoc eſt vnum & ſolum Deum, atque ita hominem emiſſum eſſe, non Deum ex Deo. Quomodo enim, inquiunt, mitti potuit Verbum, quod non dirimitur, neque ſegregatur ab eo, cuius eſt Verbum? Sed quis Euangeliſtæ de incarnatione Verbi prædicanti contradixerit, vbi ait, *Verbum caro* C *factum eſt* aut ipſi; Saluatori non ſemel clamanti *è cælo ſe deſcendiſſe*, fidem neget: ipſumque non hominem eſſe Apoſtolus ad Galatas confirmet? Nam tametſi homo ſit eiuſdem nobiſcum vocabuli, ſecundus tamen homo eſt, non qualis prior ille è terra genitus, quum ille fuerit anima viuens: iſte verò Spiritus viuificans. Hæc enim ſunt diuina & Apoſtolica verba & dogmata. Quin & ipſa opera Deitate teſtimonium perhibent, vt quæ perpetrata ſint diuinis prorſus & cæleſtibus viribus, quale eſt quum imperat elementis, increpat ſpiritualibus poteſtatibus, membrorumque mutilationes reſtituit, & voluntate morbos ſanat, ſuamque poteſtatem profitetur, & non occultat, mortem delet, vitam & incorruptibilitatem illuſtrat, corruptam hominum naturam denuo ædificat, ac mundũ renouat ſua ipſius præſen- D tia, nouaque creatura apparet & prodit per reſurrectionem Chriſti, dum transformatur corpus humilitatis noſtræ, in conformationem corporis gloriæ eius, vniuerſaque creatura liberatur à ſeruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filio- A rum Dei. Cæterùm, Patrem non eſſe duntaxat Deum, aut Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, omnes ſacræ ſcripturæ teſtantur, quæ Filium Dei aduenıſſe prædicant, & de Patre ſuo aſſiduè loquentem oſtendunt, dum à Patre ſe veniſſe diſſerit, & ad Patrem abire denunciat. Neque opus eſt vt prolixius adhibeamus teſtimonia, quum omnia, vt ſic dicam, ſacra verba & Apoſtolorum ſcripturæ ad hoc tendant. Alias item nobis Gentilium controuerſias excitant, & Iudæorum blaſphemias inferunt, irridentes myſterium emiſſionis & incarnationis Verbi. Nam ſi emittitur, inquiunt, & deſcendit, non eſt cum eo qui ipſum emittit: neque ei, qui ſurſum manet, cohæret. Diſcant igitur, ſurſum illud & in alto eſſe non corporaliter duntaxat audiendum, ſed noua B ratione intelligendum eſſe. Quoniam illud dictum, quo fertur *excelſus ſuper omnes gentes*: Et illud item, *Exaltabo te Domine.* Rurſus & illud, *laudabilis & ſuperexaltatus in ſæcula*, non in loco quopiam & ſublimi Dominum conſtituunt, neque Deum ab hominibus euehi deſcribunt, aut ab alijs qui eum laudibus extollunt, ſurſum extolli, ſed maieſtatem inuiſibilis Deitatis, ſublimitatem vocant. Et is qui dicit, *Cælum cæli Domino, terram autem dedit filijs hominum*, non pro loco domicilij cælum adſortitur Domino, & hominibus terram: ſed excellentiam Dei magnificentiamque oculis ſubijcit. Cum igitur maieſtas & magnificentia in Deo, ſupercæleſte quiddam nominatur: id quod huic contrarium eſt, humile terrenumè dicatur & in terris verſari: facillime comperis deſcenſum Verbi inclinationem eſſe ex incorporali maieſtate, ad vi- C litatem corporis, cùm ſeipſum dediderit in corporalem ſpeciem, humani generis amore. Ne igitur corporales iſtæ voces, hoc eſt deſcenſio & emiſſio ad inficiandam eius incarnationem producantur, quoniam localiter neque deſcendit Deus neque emittitur: ſed audiant Apoſtolum id negocij & eiuſmodi comparationes metaphoraſque explicantem: *Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualem Deo, ſed ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus.* Hoc enim eſt deſcendere, hoc eſt emitti induique in amiculum vilius quàm pro ipſius dignitate. Deſcenſus item humanæ ſpeciei ſuperinductio atque inueſtitio eſt ſecundùm Patris voluntatem inſtituta. Quòd ſi loco & corpore Verbum non circumſcribitur, non auelletur ab incorporali Patre ob corporis ſui attemperamen- D tum: nam excepit eum volentem corpus, quatenus idonea eſt humana natura Deum ſuſcipere: manet nihilominus in ſua ipſius natura quæ ante incarnationem fuit. Quamobrem deſcenſus è cælo non fuit digreſſio è cælo: neque item emiſſio è cælo à Patre mittente ſegregatio.

Deus quomodo emittitur.

Pſal. 112. Pſal. 29. Dan. 3.

Pſal. 113.

Phil. 2.

Emitti quid.

Deſcenſus Verbi è cælo.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ ORATIO, VNVM ESSE CHRISTVM.

DECET eos qui ſemel teſilierunt à Gentili errore, atq; vnum eſſe Chriſtum verum omnium Deum agnouerunt, non adhæreſcere creaturis: vel res conditas, aut pro diis habere aut deos facere, ſed potiùs creatorem colere, qui eſt benedictus in ſæcula. Itidem quoque faciendum ab illis, qui recedunt à Iudaica incredulitate, Iudæoſque de vecordia & ingratitudine vituperant, & in Dominum Ieſum Chriſtum fidem habent, eumque ſentiunt omnibus vndecumque teſtimoniis probati Deum eſſe: iis quoque par eſt vt id agnoſcãt, tum ex eius poteſtate, tum ex ſignis diuinorum operum, & potiſſimum ex imperandi autoritate: neque vt amplius ob ſpeciem externã, ad communem & nudum hominem opinione delabantur, néve ſecundùm viſibilem formam inuiſibilem eius naturam definiant, ne ob corpus corporeaſque affectiones, merum eum hominem exiſtiment, & vnum noſtri generis, & pro noſtra conditione patibilem. Hæc enim fuere Iudæorũ mala, hæc illorum fidem deprædata ſunt, & hoſtes Deo infeſtoſque reddiderunt. Eadem affectant, qui nũc Gentili & Iudaico morbo laborant & neutiquam recipiunt aut credunt incorporatum fuiſſe Deum, ſed potius dum rationibus humanis contentionibuſque & philoſophia ethnica, magna & incomprehenſibilia apprehendere conantur, quomodo ſcilicet gignatur id quòd incorporeum eſt, quomodo procedat, & vbinam ſit qui vbique eſt, & qui omnia continet, & omnia replet, & ex iſtis quæſtionibus quomodo & qua ratione ad infidelitatem abrepti ſunt: & pro natiuitate facturam: & pro progreſſu, creationem & tranſitum induxerunt: Rurſuſq; iidem de incarnatione, quomodo incarnetur, quomodo incorporetur, quomodo cõponatur ad corp⁹ paruũ is, qui cõtineri nequit: quomodo vniatur inconditũ condito: & circũſcriptili id quod circũſcribi nõ poteſt: quomodo in parte, magnus ille & immenſurabilis & impartibilis. Aut enim magnum in paruo locello contractum eſt: aut quod magnum fuit, paruum eſt factum: aut partem Deitatis, & non totum recepit? quæ diſſertationes planè ſunt impiæ. Ac progreſſi ſunt iſti ex iſto quomodo, & qua ratione, & quali conſequentia ad incredulitatem: & inhabitationem, pro incarnatione, fabricati ſunt: & pro vnitione & compoſitione Dei cum homine, indolem induſtriamque humanam: & pro vna ſubſiſtentia Domini noſtri Ieſu Chriſti, duas ſubſiſtentias & duas perſonas: & pro Sancta Trinitate, quaternitatem ineptè ſimul & impiè ſentientes: Ineptè quòd Deo hominem coæqoant: & quæ ſerua ſunt, cum Domino in eodem gradu & nomero collocant: & conditam perſonam, cum inconditis perſonis conſtituunt: Impiè verò, quòd vnam ſubſiſtentiã duas faciunt, & peregrinam omnino & alienigenam, & ex omnibus rationalibus creaturis vltimam & extremam & minimam, Trinitati admiſcent. Quòd ſi denuo exactè animaduertas, & rebus ipſis oculos intendere velis, depre-

Iudæorũ mala quæ. Iudæorũ & gentiliũ dolrina.

A hendes eos extra Trinitatem ſummouere Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vt mancipium, vt hominem inadorabilem quum ſit adorãdus, ac potius adorantem, & vnà cum cæteris omnibus in ſeruientem & ſubiectum Sanctæ Trinitati, vt Marcellus & Paulus Samoſatenſis, diuina & Apoſtolica ſcripta, ad ſuam detorquentes ſententiam, interpretantur, qua parte dicit Apoſtolus, *Cum ſubiecta ei fuerint omnia, tum ſubiicietur ei quoque Filius*: aut aſſumptus homo ſubiicietur ei, qui ipſi ſubiecit omnia, vt ſit Deus, inquit, ita vt ante incarnationem fuit, omnino incorporalis ac prorſus ſine corpore: homoque quondam ab eo aſſumptus, & tum diuinitate exutus, cum omnibus & adnumeratus omnibus ad genua adorabũdus procidet, Deoque ſubiicietur. En, in quantam ſtultitiam dilabuntur iſti ſcioli, in quantam veſaniam & infidelitatem proruunt, vt animo concipiant fingantque quæ non B ſunt, & fabulas garriant? Non ſolùm autem fidei ſeſe adiungere noluerunt, ſed & dolos commẽti ſunt fraudeſque inſtituerunt, fictis ad id ſtultis & inſcitis quæſtionibus ad vulgi errorem & defectionem. Si enim futura in expectatione habuiſſent, aut Dei aduentum iudiciumque crediidiſſent, aut pœnan veriti eſſent, Fidei ſe adiunxiſſent, Euangelio obtemperaſſent, Apoſtolos ſequuti fuiſſent potius, quàm humanas rationes. Chriſtum enim, Apoſtoli proficiſcentes, ſtatim prædicauerunt idq; vno ore ſine vllo diſſidio: natum illum ſcilicet in Bethlehẽ eſſe ex ſemine Dauidis, ſimilemque ſpecie hominibus, & crucifixum pro hominibus ſub Pontio Pilato, eundemque & Filium Dei, & Filium hominis dixerunt, eundem ex cælo, eundem de terra, eundem impatibilem, eundem patibilem, & nõ alium, non duas perſonas, non duas hypoſtaſes, C non duas adorationes. Qoorſum diſſeptationes & verborum pugnæ? Vtilitas ipſa conſiſtit in credendo, colẽdo & tacitis adorationibus. Agnoſco eũ verum è cælo Deum impatibilem, agnoſco eundem ex ſemine Dauidis, quantum ad carnem attinet, hominem è terra patibilem. Non diſquiro, cur idem paribilis & impatibilis, aut cur Deus & homo, ne curioſus in inquirendo cur & quomodo, excidam à bonis, nobis propoſitis. Primùm enim credere oportet & glorificare, & ſecundò in ſublimi rationem iſtarum rerum petere, non humi ex ſanguine & carne conquirere, ſed ex reuelatione diuina & cæleſti. *Beatus enim es Simon Bariona, quoniam caro & ſanguis nõ reuelauit tibi, ſed Pater meus cęleſtis. Et tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ędificabo Eccleſiã meam: & portæ inferi non pręualebunt aduerſus eã.* Fidelis ſermo, & non vacillans promiſſio, & Eccleſia inuicta res eſt, etiamſi inferus ipſe commoueatur, & ſi qui in D inferno ſunt, mundi principes tenebrarum tumultum faciant. Habe fiduciam in eo qui dixit. *Fiduciæ, ego vici mundum*, & paſſionibus itidem vici: quandoquidem qui hæc patiebatur Dominus, potius vincebat, & in cruce pendendo mortales ſeruabat, & moriendo viuificabat. Oculis igitur & auribus cognoſcis eundem ſimul Deũ & hominem. Si enim Deus dũtaxat fuiſſet, quomodo paſſus fuiſſet? quo-

1. Cor. 15.

Apoſtolorũ vnanimes prædicatio de Chriſto. Vnitas Chriſtus noriim quo conſiſtat.

Mat. 16.

Mat. 16.

Eccleſia.

Ioan. 16.

Chriſtus Deus & homo.

Google

mndo deniq; aut crucifixus aut mortuus, cum alieniſſima ſint iſta à Deo? Rurſus ſi homo duntaxat, quomodo per paſſionem viciſſet, ſeruaſſet, viuificaſſet? Hæc ſupra hominem erant. Atqui idem & patitur & ſeruat, & per ipſam paſſionem victoriam parat, idem Deus, idem homo, idem vtrũque ſimul, vt vnum quiddam, & ſingulum vt ſolum. Sed dixerit quiſpiam ex ſapientioribus & ferocioribus, vt eximius diſputator in medium prodiens: Pars igitur Verbi, corpus eſt, vt quod abſoluat ſubſtantiam Filij, vt ſit vnus Filius Dei ex ambobus compoſitus imperfectus in ſe, & corporis additamento ad perfectitodinem ſui indigens, alioqui quomodo vnus, aut quomodo vna hypoſtaſis aut vna perſona? Quinimò in diuerſum, ſi vna hypoſtaſis Verbi & carnis quomodo ea haberi poſſit Filius Dei? Caro enim eiuſdem ſubſtantiæ erit cum Deo, quod nefarium dictu eſt. Quod ſi concedas, ſequetur ex iſta cõceſſione, oe Verbum quidem futurum eſſe eiuſdẽ ſubſtantiæ cum Deo, quod planè abſurdũ eſt. Verbum enim per ſe integrum eſt, & conſubſtantiale, propriãque ſibi hypoſtaſim habet, nulliuſque ſupplementi indiget. Cæterùm, qui iſta loquuntur, ſuam ipſorum mentem ſententiamque aperiunt, quòd duas hypoſtaſes ſiue perſonas in Chriſto conſtituãt, & aduerſum nos calumniis vtantur, & vndecunq; ſatagant noſtros ſermones ad aliquid abſurdi detorquere, quaſi corpos diceremus aliquid conferre ad abſoluendam Verbi eſſentiã, aut illud eſſe eiuſdẽ cum Deo ſubſtantiæ, aut non alienum externũque omnibus modis à perſona Filij, quæ tamen ipſorum verba ſunt: aliam hypoſtaſim carnis ſiue aſſumpti hominis (vt ipſi aiunt) introducentes: aliam rurſum Dei aſſumentis, aliamque item perſonam Filij Dei, & aliã perſonam Filij hominis ex ſemine Dauidis ſecundùm carnem oriundi, adeò, vt neque Filius Dei ſit Filius hominis, quum ſit diuerſus à Dauidis natura: neque is qui ſecundùm carnem genitus eſt, ſit Filius Dei, quum ſit diuerſus à natura Dei. Nos autem fratres vnum & eundem illum Deum eſſe dicimus, in hoc ſequentes Apoſtolos & Prophetas: ac potius euangelio credimus, quàm vt turbidi, & de propria ſalute dubitantes, ſapientiæ Gẽtilium, humaniſque rationibus adhæreſcamus, vnum illum eundemque Deum confitentes, vnam hypoſtaſim, & vnam perſonam, non vt complemẽtum aliquod ad integritatem hypoſtaſeos conferat corpus: id enim prorſus impiũ, quum diuinitas per ſe integra & perfecta, incapax omnis defectionis, ſimplex, vniformis & incompoſita, in partes non diſtinguatur: hoc eſt, quatenus Verbum Deus eſt, & vniforme, in diuerſitatem membrorum, aut rerũ, ſiue ex corporeæ ſint, ſiue incorporeæ, non cadit. Verbũ enim res abſoluta eſt, & penitus incorporalis: non enim Deus factus eſt, quando eſt incarnatus, neq; Filius Dei, cum corpus ſumpſit humanum, neque Dominus gloriæ, cum ſerui formam geſtauit, ſed homo & Filius hominis eſt ille, qui eſt Filius Dei, idemque ſeruus ſpecie tenus, qui eſt Dominos natura. Non corpos igitur vim habuit abſoluẽdæ diuinæ hypo-

[Obiectio aduerſariorum, Vtrum corpus Chriſti conferat ad integritatem hypoſtaſeos.]

[Solutio.]

[Verbum quid. Filius Dei quomodo incarnat.]

A ſtaſeos, ſed ille qui verè integer perfectuſque eſt, id, quod imperfectũ erat, abſoluit, & qui nullius indigus erat, coniunctus eſt & coadunitus cum carne: & qui nullius rei neceſſitatem ſenrit, dedidit ſe corpori neceſſariis indigenti. Nullus enim eorum qui rectè ſapiunt, aut quiſquis ſobrius eſt, aut mente nõ deſtituitur, de ea re dubius eſſe poteſt, quòd, qoemadmodum Verbum perfectum eſt, & ſua hypoſtaſi abſolutum, neutiquam opus haboit carne, vt Deus perfectus eſſet: ita neque corpus Verbo [illegible], vt homo integer pro ſua hypoſtaſi fieret [illegible] Saluatore indigebamus, cæleſti vindice [illegible] orũ, & inſtauratore noſtræ miſeriæ, cæterarumque, quæ inde prouenıunt, calamitatum. Statim igitur ab ipſo natali, renouatio ſeſe oſtendebat, & cœleſtis natura geniti ipſa ratione naſcendi apparebat: quippe B qui non ſecundùm antiqui hominis natiuitatem ex viro & muliere procreatus ſit, qoum alioquim poſſibile ſit fœminam ſine opera virili grauidam reddi. Atque ideò Deus naſcentium conditionem in patribus ſitam fundatamque eſſe voluit, quemadmodum à Scriptura narratur Leui in patris ſui Abrahæ lumbis fuiſſe. Cæterùm, vindex iſte vim exiſtendi non ab Adam capiens, ſed formam ex Adam aſſumens, carnem dico, quæ cum anima humana coniuncta fuit, homoque factus ſecundùm viſibilitatẽ, introduxit in mundum nouitatem ſecundùm inuiſibilitatem, contra quam neque vim ſuã mors, neque tyrannidem ſuam diabolus retinere potuit, eoque commercio Verbi cum mortalibus tyrannidẽ oppreſſis, ingens diſcrimen illatum eſt humanis rebus, eò quòd inde aſſerti ſint in libertatem, vindicatique à tyrannide: quin ipſa Virgo nuncio tam læto C accepto, admirata eſt iſtam procreandi Saluatoris rationem, *Quomodo fiet*, inquit, *quoniam virum nõ cognoſco?* quo tempore illi indicatum fuit, diuinũ hunc eſſe naſcendi modum ſub ſpecie carnea. Erat quidẽ cæleſte donum, ſed germen terreſtre, vnde pacificatio terræ emerſit, & cum cælis ſimilitudo quædam prodiit, prout gaudium Angelorum clamantium præſeferebat, *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax.* Læti igitur de natiuitate Chriſti, non humana aliqua hilaritate, qualis eſt eorum hilaritas, quibus ſoboles eſt genita, & natalitiũ epulum celebratur, ſed de præſentia Chriſti, de diuini iubaris illuſtratione gaudeamus, vtpote, qui non eum conſortem captiuitatis habeamus, ſed redemptorem, ſecundùm Apoſtolum. Quis igitur in iſtis rebus vſus? aot quid ſibi Chriſtus voluit ex iſta dioiniore qoàm pro hominum natura, naſcendi ratione? aut ex iſto D genere educationis, quæ noſtram conditionem tranſcendit? Forma ea quæ carne conſtabat, in aqua baptizatur vnà cum Iudæis: Ioanneſqoe baptizator eſt: fluuius, qui diuinum corpus abluit, Iordanis eſt: & qui è cælo deſcendit, ſpiritus eſt: & ſuper qoem deſcendit, purum & incontaminatum Chriſti corpus eſt, vnde in nos quoque dimanat ſecundùm ſimilitudinem purificatio, vt & nos eum ſequamur, implentes omnem iuſtitiam, purgati in ipſo Domino noſtro, cui ſit gloria in ſæcula. Amen.

[Luc. 1.]

[Luc. 2.]

ATHANASII

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRIÆ, AD ADELPHIUM FRATREM ET CONFESSOREM CONTRA *Arianos, epiſtola.*

PERLECTIS tuæ pietatis literis, non potuimus non approbare tuam erga Chriſtum religiooem, Deumq; in primis glorificauimus, qui tibi iſtiuſmodi gratiam largitus eſt, vt & recti pariter & ſimplicis ſis animi, non tamen ſimplicitatem tuam lateant, quatenus hoe fieri poteſt, diabolicæ inſidiæ. Cæterùm, id nos admitatione attonitos perculſoſque defixit, quòd videremus hæreticorum inſaniam in id barathri reci-

Hæreſeos morbus ſemper in deterius progreditur. Simile.

diſſe, vt ſenſus non amplius integros aut incolumes retuierent: ſed prorſus mentem vndecunque vitiatam reportarent. Talia nimirum ſunt, quæ diabolus ſuggerit: talia ſunt, quibus diabolus tentat: in talibus & Iudæorum zelus & inuidia ſeſe exercet. Quemadmodum enim illi nuſquam non argumentis victi, calumnias ſecum meditantur, non in alium vſum, quàm vt Dominum inficiantur, & in ſui per-

B

niciem quæ ſunt à Prophetis prædicta conuertant, ita quoque iſti videntes eſſe vndecunque notatos infamiaque conſcribillatos, ipſorumque hæreſim apud omnes abominabilem haberi, ſcelerum inuentores ſeſe præbent, vt nuſquam remiſſa cum veritate pugna, Chriſti perduelles hoſtéſqoe permaneant. Vnde enim in illos hoc malum ſubiit? aut quomodo omnino auſi ſunt hanc nouam ignominiam contra Saluatorem imaginari? Cæterùm, vt apparet, mala omnino res, impius: & is qui circa Fidem improbus inuenitur. Antea enim, dum abnegarent Deitatem vnigeniti filij Dei, ſimulabant ſeſe quidem vel ſaltem eius in carne aduentum agnoſcere: nunc autem pauxillatim ſubſidentes, ſubtrahenteſque ſeſe, vt homines prorſus impij, ab iſta opinione deficiunt, adeò, vt iam vlterius neque Deum agnoſcant, neque hominem eum fa-

C

Approbatio.

ctum credant. Si enim credidiſſent, nunquam talia locuti fuiſſent, qualia tua religioſitas aduerſus eos ſcripto prodidit. Tu igitur, chariſſime vir, in refutandis, admonendis, increpandiſque hoc genus hominibus, officium congruum Eccleſiaſticæ traditioni, & dignam tua erga Dominum pietate præſtitiſti. Illi enim, quia exacerbati à Patre ſuo diabolo, neſcierunt, neque intellexerunt, vt ſcriptura ait, ſed in tenebris ambulant, diſcant ſaltem à tua pietate ſuam, qua vtuntur, inſaniam Valentini, Marcionis & Manichæi eſſe. Ex quorum grege, iſti pro veritate & rerum fide inane ſimulachrum introduxerunt? Illi diuidentes, quod indiuiſibile eſt, inficiati ſunt Verbum carnẽ eſſe factum, & habitaſſe in nobis. Cur igitur, quum ita ſentiant, nõ ſeſe etiam eorundem nominum ſucceſſores hæredeſque profi-

D

tẽtur? Par enim eſt, vt quorum prauam opinionem receperunt, eorum quoque vocabula & titulos accipiant, vt iam deinceps Valentiniani & Marcioniſtæ & Manichæi appellentur. Forſitan ex putore graueolentiaque iſtorum nominum fieri poteſt, vt pudore commoniti tandem intelligant, in quãtam voraginem impietatis delapſi ſint. Erat certè ſatis

A

ex decoro, ſi nihil illis reſponſi daretur, idq́ue iuxta Apoſtolicum præceptum, *Hæreticum poſt vnam atque alteram admonitionem deuita, vtpote de quo iam certum habeatur, ipſum in reprobum ſenſum eſſe datum, atque ita peccare, vt qui ex ſeipſo condemnatus ſit*, preſertim quom Propheta de huiuſmodi hominibus dicat, *Stultus ſtulta loquetur, & illius cor vana cogitabit.* Cæterũ quoniam iſti veluti pro moribus ſui imperatoris diaboli circumambulant, vt leones quærentes quem ex ſimplicioribus deuorent. Neceſſariũ nobis viſum eſt, tibi reſcribere, vt denuo ex hac admonitione inſtructi fratres, rectius in poſterum eorum præſentiant vanitatem. Non enim creaturam adoramus, abſit: in Ethnicos & Arianos iſtiuſmodi delirium competit: ſed Dominum rerum creatarum, incarnatum Verbum Dei adoramus. Nam tametſi caro ipſa per ſe pars ſit rerum creatarum, attamen Dei corpus effecta eſt, neq; iſtiuſmodi corpus ſeorſum

Tit. 3.

Eſa. 32.

Creaturam non adoramus Chriſto, cum ipſe creatura non ſit ſed Deus.

B

diſcriminatum à Verbo adoratione proſequimur, neque Verbum adoraturi, Verbum à carne longè ſeponimus, ſed cùm ſciamus, vt dictũ eſt, Verbum carnem eſſe factum, illud iam in carne ſitum Deum agnoſcimus. Quis igitur tam vecors eſt, vt Domino ita loquatur, abſiſte à corpore, vt te adorem? aut quis ita impius eſt, vt cum Iudæis propter corpus dicat ei, *Cur tu cum homo ſis, Deum te facis?* Atqui non iſtiuſmodi moribus leproſus erat: adorabat enim Dominum in corpore, eumq́ue Deum eſſe perſentiebat his verbis vtens, *Domine, ſi vis, potes me mundare.* Neque ob carnem arbitratus eſt eſſe creaturam Dei Verbum, neque quia Verbum erat opifex rerum, carnem pro nihilo habuit, quam indutus erat: ſed vt in re creata, creatorem ſubſiſtentem adorabat, ideoq́ue mundatus eſt. Mulier item quæ ſanguinis fluxu laborabat, ſolius fimbriæ attactu ſanata fuit: & mare fluctibus ſpumoſum, vbi audie-

Ioan. 10.

Exemplo. Mat. 8. Mat. 9.

C

rat Verbi incarnati vocem, à tempeſtatibus conquieuit. Itidem & is qui à natiuitate cæcus erat, ſaliua carnis curatus eſt à Verbo, & quod maius eſt & admirabilius (nam fortaſſe hoc ipſum impiiſſimos ſcandalo offenderit) etiam in ipſa cruce pendente Domino, cum eius ibi corpus eſſet, & in corpore Verbum, ſol obtenebratus eſt, terra intremuit, petræ ſciſſæ ſunt, velum templi diſruptum eſt, & multa corpora Sanctorum qui dormierant, reſurrexerũt. Hæc facta ſunt, & nemo pro ea audacia quæ nunc eſt in Arianis, cogitauit, num incarnato Verbo credendum eſſet: ſed quamuis eum hominẽ eſſe intuerentur, rerum tamen conditorem eundem agnoſcebant: & quamuis humanam naturam audirent, non tamen ob humanitatem Verbum creaturam autumabant, imò maiorẽ in modum inhorreſ-

Ioan. 9.

Luc. 23.

D

cebant, nihiloque minus eũ ſic agnoſcebant, quaſi è templo ſuo ſancto vocẽ edidiſſet. Cur igitur impij iſti nõ reuerentur & timent, ne quemadmodũ non probauerunt eum habere in notitia, ita tradãtur in reprobũ ſenſum, vt faciant ea, quæ non decẽt? Non enim rem creatã, rerum natura adorabat, neq; rurſus ob carnem eius recuſauit Dominum adoratio-

Rom. 1. 28.

nibus proſequi, ſed ideò adorauit, quia vidit ſuum opificem architectumq́; in carne cõſiſtere: & in nomine Ieſu omne genu flectebatur, & in poſterũ flectetur, cæleſtium ſimul & terreſtrium & infernorum, & omnis lingua confitebitur (licèt id ipſum Arianis non videatur) Dominum Ieſum Chriſtum eſſe in gloria Patris. Non enim caro ignominiã attulit Verbo Dei, abſit: ſed potius caro per Verbum Dei glorificata eſt. Neque ideò, quia ſeruilem formam aſſumpſit filius, qui in forma Dei eſt, quicquã diminutus eſt in ſua Deitate, ſed poti' vniuerſæ carnis rerumq́ue creatarum inde liberator & vindex effectus eſt. Neque ſi Deus emiſit Filium ſuum genitum ex fœmina, ex ea re nobis aliquid probri, ſed potius honeſta gloria & magna gratia obuenit. Fact' eſt enim homo, vt nos in ſeipſo deificaret, genituſque à fœmina eſt, & procreatus à Virgine, vt noſtri errabundam procreationẽ in ſe transferret, ac in poſterum efficeremur genus ſanctum, ac participes diuinæ naturæ redderemur, vt ait ſanctus Petrus Apoſtolus. *Et quod impoſsibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, miſit Deus filium ſuum ſub ſimilitudine carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne.* Carnem igitur à Verbo aſſumptã eſſe vides, ad omnium hominum libertatem, & ad cunctorũ hominum excitationem è mortuis, & redemptionem à peccatis. Qui igitur fieri poteſt, vt qui carnẽ eius rem nihili contemptibilemq́ue eſſe volunt, atque ea de cauſa obtrectant Filio Dei, vt rei factitiæ aut conditæ, non ingratiſſimi appareant, & omni prorſus odio digni? quippe qui propemodum ad Deum loquantur, Ne mittas Filium tuum vnigenitum in carne, ne feceris eum ex Virgine aſſumere carnem, ne nos à peccato & morte eripiat, nolumus eum in carne naſci, ne pro nobis mortem excipiat: nõ cupimus Verbum carnem fieri, ne hic noſter mediator & interpres fiat in adeundo & orando Deo, quo cæleſtia domicilia inhabitemus. Claudãtur portæ cælorũ, ne Verbum Dei per velamen carnis ſuæ nobis renouet iter ad cælos. Hæ ſunt eorum voces, quas diabolica audacia proferunt, & cuius inſtinctu hæc inſana cõminiſcuntur. Nam qui Verbum carnẽ factum adorare nolunt, ingratos ſe exhibent eius humanitati: qui verò diſtrahunt Verbum à ſua carne, nullam omnino redemptionem peccati, aut mortis euaſtationem exiſtimãt. Vbi (quæſo) tandem nefarij ſeorſum per ſe inuenirunt illam carnem quam Saluator noſter Ieſus Chriſtus aſſumpſit, vt audeãt dicere, non adoramus Dominum cum carne, ſed diſiungimus corpus, illiq́; ſoli cultu inſeruimus? Beatus certè Stephanus in cælis vidit Dominum à dextris ſtantem: Angeli item dixerunt diſcipulis, *Ita veniet quemadmodum vidiſtis eum in cælum proficiſcentem.* Quin & ipſe Dominus dixit alloquens Patrem, *Volo, vbi ego ſum, vt ipſi vbique mecum ſint.* Iam ſi omnino indiuiſibilis eſt caro à Verbo, par eſt iſtos vel errore depoſito adorare Patrẽ in nomine Domini Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, vel ſi non adorent, aut cultu proſequantur Verbum in carne genitũ vndecunq́ue ab omnibus exturbari, neque vlterius pro Chriſtianis, ſed pro Ethnicis haberi, & Iudeis adnumerari. Illorum enim (vt prædixi) iſtiuſmodi inſania eſt ac improbitas: noſtra contra fides recta eſt, & ex doctrina Apoſtolica & traditione Patrum cõfirmata, & nouo & veteri teſtamento, cùm & Prophetæ clamant, *Mitte Verbum tuum & veritatem tuam:* &, *Ecce, Virgo in vtero concipiet & pariet Filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, quod eſt, nobiſcum Deus:* quid id aliud indicat, quàm Deum in carne exiſtere? Et Apoſtolica traditio commonſtret, Petro referente Chriſtum in carne paſſum eſſe, Paulo item loquente: *Expectantes beatam ſpem & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris noſtri, Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui dedit ſeipſum pro nobis, vt nos liberaret ab omni peccato, purificarétque ſibi populum peculiarem, æmulatorem bonorum operum.* Qui igitur, quæſo, ſe ipſum tradere pro nobis potuiſſet, niſi carnem geſtaſſet? Hanc enim cum obtuliſſet, ſeipſum pro nobis tradidit, vt mortem in illa recipiendo vinceret, ac deſtrueret eum, qui vim imperiumq́ue mortis habeat diabolum: ideò vbique gratias agimus in nomine Ieſu Chriſti, neque ipſius in nos gratiam reprobamus. Aduentus enim Saluatoris in carnem mortis liberatio eſt, & vniuerſæ creaturæ ſalus. Quapropter, dilecte & deſideratiſſime, qui diligunt Dominum, iſtiuſmodi admonitione inſtruantur: qui verò Iudæ mores imitantur, Dominumq́; relinquunt, vt Caiphæ adhæreant, id age, vt per iſta dedoceantur, ſi modo dedoceri velint, aut queant erubeſcere: ac tandem cognoſcant nos, qui Dominum in carne adoramus, non creaturam adorare, ſed creatorem corpore creato indutum, quemadmodum prædiximus. Vellem portò tuam pietatem exquirere ab illis: cum Iſraëlitis edicebatur, vt adſcenderent Hieroſolymam, Dominum in templo adoraturi, vbi erat Arca & ſuper Arcam Cherubini gloriæ, propiciatorium inumbrantes, recténe fecerint, an contrà. Si malè fecerunt, eò quòd legi obtemperauerint, cur qui legem cõtemnunt, pœnis ſubiciuntur? Scriptũ eſt enim, quòd, *qui contempſerit, & non aſcenderit, exterminandus ſit à populo.* Sin verò rectè fecerunt, atque ea re Domino placuerunt, qui, quæſo, non digni ſint qui ſæpius pereant, iſti, inquam, nefarij deterrimæ hæreſeos Ariani, qui priſci illius populi reuerentiam erga templum laudant, Dominum in carne, vt in templo ſuo, adorare recuſant? Atqui, priſcum illud templum lapidibus & auro conſtructum fuit, vt pote figura, quod ſuperueniente veritate exoleſcit, cuius ſecundùm Saluatoris vocem, ne lapis quidem ſuper lapidem manſit, qui non ſit diſturbatus. Non tamen illi, qui templum videbãt lapideum eſſe, arbitrati ſunt, Dominum in eo oracula edentem, lapideum aut creaturam eſſe, neque templum vilipẽdebant procul inde adoratũ abeuntes, ſed illud ingreſſi, ritè ac legitimè Deum è templo oracula ſua edentem, coluerunt. Quod quum ita ſe habeat, qui fieri poſſet, vt corpus Domini vndiquaque ſanctiſſimum, ab Archangelo euangelizatum, à Spiritu ſancto formatum, amiculumq́ue Verbi Dei, non ſit adorabile, cum Verbum manum ſuam corporalem exporrigens, ſanauerit febricitãtem: & vocem humanam edens, excitauerit Lazarum: manibuſque in cruce protenſis, principem poteſtatis aëris, qui agit in filiis incredulitatis, proſtrauerit: & viam ad cælum puram nobis conſtituerit. Nónne igitur qui templum vilipendit, vilipendit & Dominum qui in templo eſt? & qui diſgregat Verbum à corpore ſuo, reprobat gratiam in eo nobis datam? Quapropter ne ideò impientiſſimi Ariani, quia corpus res creatitia eſt, Verbum quoque rem creatitiam eſſe cenſeant: néve ideò, quia Verbum res creatitia non eſt, corpori eius obtrectent. Neque fieri poteſt, quin admireris eorum animi prauitatem, qui omnia & miſcent & turbant, cauillationeſque excogitant non in aliud, quàm vt condi-

torem

[Margin notes, left column: *Phil. 2.* — *Chriſtus ab humanitate nullũ recepit detrimẽtum.* — *Arianorũ preces contra Chriſti incarnationem.* — *Act. 7.* — *Act. 1.* — *Ioan. 16.* — *Fides noſtra quibus cõfirmata.* Right column: *Eſa. 7.* — *1. Pet. 4.* — *Tit. 2.* — *Aduẽtus Chriſti in carnẽ quid.* — *Exo. 30.* — *Templũ Salomonis cuius rei figura.* — *Hæreticorum aſtutia.*]

Abſurdũ

torem vnà cum re condita, vnius ordinis eſſe, gregaleſque perſuadeant. Sed audiant obſecro: Si res creatitia fuit Verbum, fateor, id non aſſumpſiſſe corpus creatitium, vt illud viuificaret. Quid enim iſtiuſmodi ſubſidij rei creatæ à rebus creatis, quum ipſæ ſalutis inopes alienam opem requirant? ſin contrà, Verbum Dei conditor erat, opifexque rerum creatarum, vt fuit, ideò ſcilicet factum oportuit, vt in cõſummatione ſæculorum, id quod creabile erat ipſe indueret, quò illud iterum, vt conditor, inſtaurare & recuperare poſſet. Siquidẽ, quod creatum eſt, à creato ſeruari nequiſſet, non magis quàm creaturæ à creaturis creari. Nihil igitur earum rerum fieri potuiſſet, niſi Verbum Dei non creatura, ſed creator fuiſſet. Quapropter mendacia non inſtituant contra ſcripturas, neque ſimpliciores fratres ſcandalis offendant, ſed potiùs, ſi velint ipſi ſententiam mutent, neque rei creatæ, citra Deũ qui creauit omnia, cultu inſeruiant. Sin verò in ſuis impietatibus perſeuerare volunt, ſoli illis impleantur, & dentibus ſuis frendeant, vti ipſorum pater diabolus: quoniam Fides Catholicæ Eccleſiæ, Verbum Dei conditorem & opificem rerum omnium agnoſcit: & pro certo & indubitato ponitur, In principio Verbum fuiſſe, & Verbum fuiſſe apud Deum, illudque ipſum Verbum, hominem factum noſtræ ſalutis gratia, adoramus: Non, vt parem in pari corpore, ſed vt Dominum, in ſeruili ſchemate: & opificem conditorémque in re condita conſtitutum, vt in eo omnia in libertatem vindicans, mundum Patri reconciliaret, omniaque pacificaret, quæ in cælis, & quæ in terris ſunt. Ita enim & Deitatem eius ex patre oriundam cognoſcimus, & aduentum & præſentiam eius in carne adoramus, licet rumpãtur & pereant ſtultiſſimi Ariani. Salutate omnes qui diligunt Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Valere te & memorem noſtri eſſe apud Dominum optamus, dilecte & verè deſideratiſſime, & vt ſi neceſſum ſit, iſta recitentur Hieracæ presbytero.

Ioan. 1.

A B

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, AD EPISCOPOS ÆGYPTII ET LIBYÆ, CONTRA ARIANOS,

Liber Primus.

Ioan. 10

OMNIA quidem quæ Dominus noſter & Saluator Ieſus Chriſtus, vt Lucas ait, docuit & fecit, ad noſtram omnino ſalutem pertinent. Venit enim, vt inquit Ioannes, *non vt indicaret mundum, ſed vt mundus per eum ſeruaretur.* Sed tamen inter res eius omnes hoc bonitatis eius opus admiratum eſt, quod de hoſtibus noſtris, quibus nobiſcum prælia futura erant, ſilentium non tenuit, ſed de ea re iam antea in longum prædixit, vt cùm illa inciderent, ſtatim agnoſceremus, animóque firmaremur ex illius præmonitionibus, ita inquientis, *Oborientur falſi Prophetæ & falſi Chriſti, edéntque ſigna & prodigia magna, adeò vt ſeducant (ſi fieri poſſet) etiam ipſos electos: ecce prędixi vobis.* Diſciplinæ quidem & gratiæ eius in nos collatæ, magnæ haud dubiè ſunt, & ſupra hominem: vt eſt cæleſtis politiæ ſpecimen, poteſtas contra dæmones, adoptio iuſque filiorum, & quod tranſcendit ſua excellentia omnia chariſmata, Patris, illa ipſiuſque Verbi cognitio, & donatio, ſancti Spiritus. Sed tamen hominis animus ſtudioſè ad malum procliuis eſt, aduerſarius item noſter diabolus, tanta nobis bona inuidens, obambulat quærens vt rapiat ſementem verbi è nobis. Ea de cauſa dominus diſciplinas ſuas veluti theſauros quoſdam in nobis recondens denunciatione iſtorum verborum vti voluit, *Videte ne quis vos ſeducat: multi venient in nomine meo, iactitantes ſeſe eos eſſe, qui ego ſum, & tempus in proximo eſt, multóſque in errorem adducent: ne ſequamini eos.* Magnum beneficium quoddam contulit nobis iſte ſermo, cuius opera fit, vt non à ſpecie rerum, quæ apparet, decipiamur: ſed potiùs ea quamuis obiecta ſint, diſcriminare tamen & internoſcere queamus, idque Spiritus ſancti gratia. Nam quia omnino abominabilis eſt ſcelerum inuentor diabolus, immenſus calumniator, & vel ſemel viſus reiicitur ab omnibus, vt ſerpens, vt draco, vt leo quærens quem rapiat, & deuoret, ideò hoc ipſum quidem quod eſt, diſſimulat, & occultat, nomen verò quod ab omnibus deſideratur & expectatum eſt, callidè vt perſonam induit, vt ſpecie deceptos iam deinde ſuis vinculis perſtringat, non aliter quàm plagiarius, qui quum auertere cupit alienos liberos longè à parentibus ſuis peregrè agentes, aſſimulat ſpeciem vultumque parentum: quos vbi deſiderio ſui captos deceptoſque longius abduxerit, iugulat & occidit. Eadem quoque ratione ſinuoſus ille & mille doli frandiſque magiſter diabolus nihil ſibi fidens, vtpote qui ſciat humani generis ad veritatem amores, veritatis ſpeciem vultumque prætendit, ſuum tamen interim virus comitibus ſuis & aſſeclis inſpargit. Ita quoque & Euam decepit, non ſua loquens, ſed Dei verba aſſimulans, & verborum ſententiam refingens. Itidem quoque vxorem Iob perſuaſam inſtigauit, vt præ ſe ferret coniugalem charitatem, ſed doceret tamen blaſphemias in Deum. Ita doloſus ille vanis & falſis imaginibus rerum, hominibus illudit, obrepens & prouocans vnumquemque noſtrum ad vitij ſui præcipitia. Iam olim, ex quo deceperat primum hominem Adam, perſuaſus omnes ſeſe homines in ſua ditione habiturum, ferociter inſultabat dicens, *Ego vniuerſum orbem terrarum mea manu veluti nidum comprehendam, & vt oua relicta tollam, nec eſt qui aufugiat, aut obloquatur mihi.* Cæterùm qui

Mat. 26.

Diſciplina & gratia Dei ſupernaturales.

Luc. 8.

Mat. 26.

Chriſti exhortatio ad hæreticos vitãdos.

Diabolus, ſcelerum inuentor, doli fraudiſque plenus.

Eua quo modo decepta.

Gen. 11.

Diaboli iactatio.

C D

antea orbem terrarum ſe comprehenſurum iacta-
uerat, poſt aduentum domini, iam experimento
doctus, quid dominus in rebus humanis ageret, &
quàm nõ poſſet eam quam Dominus geſtabat car-
nem fallere, domitus fractuſque iam inde, etiam à
pueris veluti paſſerculus ſuperbus ille pro ludibrio
habetur. Puer enim infantulus inſerens manum ſuã
in foramen aſpidum, deridet eum, qui Euam dece-
perat, & omnes qui legitimè in Chriſtum fiduciam
habent, pedibus conculcant eum, qui hæc verba lo-
Hie. 49. cutus eſt, *Ponam ſolium meum ſupra nubes, adſcendam
& ſimilis ero Altiſſimo.* Et has quidem contumelias
ille patitur: eſt tamen, vbi rurſus reſumpta audacia,
mutata ſpecie, verſipellem ſe facit, ſed tamen agno-
ſcitur etiam tum denuo ab illis miſer, qui ſignum
in ſuis frontibus geſtant, & maiori ignominia con-
Simile. temptuque reiicitur. Nam quemadmodum vt ſer-
peus reptilis ſe transformauerit in Angelum lucis,
ſimulatio tamen eius ſine profectu in vanum abit.
Gal. 1. Inſtituti enim ſumus, quòd ſi vel Angelus è cælo
aliter euangelizauerit nobis quàm accepimus, illud
ipſum anathema eſſe & execrabile. Quòd ſi rurſum
occultatis mendaciis fingat ſe ſuis labiis veritatem
loqui, nos tamen non ignorantes cogitationes eius
poſſumus dicere, quæ à ſpiritu ſancto in ipſum di-
Eccl. 15. cta ſunt, *Peccatori autem locutus eſt Deus, cur tu enar-
ras iuſtificationes meas?* Et, *Non eſt ſpecioſa laus in ore pec-
catorum.* Non enim quum veritatem loquitur, fide
dignus eſt veterator ille, quum id quoque ſcriptura
declaret, enarrans eius in paradiſo aduerſus Euam
calliditatem. Conuicit autem eum dominus, pri-
mùm in monte, explicans pectoris eius ſinnuoſa
volumina, oſtendenſque qualis eſſet diabolus, pa-
lam declarauit eum nequaquam aliquem è numero
eſſe ſanctorum, ſed ſathanam tentatorem, idque bis
Mat. 4. dictis, *Faceſſe poſt me ſatana, ſcriptum eſt enim, Dominum
Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſerues.* Itidem quoque
dæmonibus, quum è monumentis vociferarentur,
ora obturabat, tametſi verum eſſet, quod ab il-
lis diceretur, neque falſi quicquam in his verbis
proferrent, *Tu es Filius Dei & Sanctus Dei.* Noluit ta-
men per os impurum veritatem enunciari, multò
minùs verò per illos, ne per hanc occaſionem ad-
miſcentes zizania ſuæ malæ voluntatis, eo tempo-
re ſuperſeminarent quo homines in ſomnis eſſent.
Ea de cauſa nec ipſe eos ſuſtinuit talia loquentes,
nec eoſdem à nobis ſuſtineri voluit, ſuoſque admo-
1. Ioa. 4. nuit his verbis, *Obſeruate falſos prophetas, qui veniunt
ad vos in cultu ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces.*
Idemque facit per Apoſtolos, vbi inquiunt, *Ne cre-
dideritis omni ſpiritui.* Iſtiuſmodi enim mores ſunt
aduerſariæ poteſtatis, iſtiuſmodi quoque hæreſeon
conſpirationes ſunt. Cùm enim vnaquæque hære-
ſis ſui commenti parentem habeat eum (qui ab ini-
tio peruerſus, & homicida, mendax fuit) diabolum,
ac pudore tam exoſi nominis teneatur, pulcherri-
mum, & quod ſuper omnia eſt, nomen Saluatoris
profitetur, ſcripturarumque dictionibus amicitur,
& verba quidem profert, veram inde tamen ſen-
tentiam ſuffuratur, ac deinde intellectu, quem ipſa
confinxit, dolis inumbrato, erroneorum homicida
Nihil hæreticis cum ſcripturis. & ipſa efficitur. Alioqui quid Marcioni & Mani-
chæo hæreticis cum Euangelio, qui legem abne-
gant? Ex veteribus enim noua, & vetera nouis con-
teſtata redduntur. Qui igitur iſta inficiantur, quo-
modo illa agnoſcent? Paulus certè eius Euangelij
Apoſtolus fuit, quod praenunciauit per pro-
phetas ſuos in ſcripturis ſanctis. Quin & ipſe

A Dominus locutus eſt, *Scrutamini ſcripturas, quoniam* Ioan. 5.
illæ ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me. Quomo-
do igitur agnoſcent Dominum, qui non ante de eo
ſcripturas conſuluerunt & ſcrutati ſunt? Nam quẽ
Moſes deſcripſit & Prophetæ, eum ſe inueniſſe
diſcipuli affirmant. Aut quorſum Saducæis lex, nõ
recipientibus Prophetas? quum qui legem edidit
Deus, idem ſit qui in lege Prophetas ſeſe excitatu-
rum promiſit, adeò, vt idem Dominus ſit legis &
Prophetarum, & qui alterum neget, neget omnino
& alterum? aut quorſum deinceps Iudæis vetus te-
ſtamentum, quum non agnoſcant eum, qui inde
expectabatur, Dominum? Si enim ſcriptis à Moſe
fidem habuiſſent, fidem quoque habuiſſent Domi-
ni verbis, *De me enim (inquit) ille ſcripſit.* Aut quid Samoſatenſis inficiatur verbum Dei.
Samoſatenſi cum ſcripturis abneganti Verbũ Dei,
B eaque inficianti, quæ pariter & ex veteri & ex nouo
teſtamento ſignificantur, ac Dei aduentum in carne
commonſtrant? Quid item Arianis cum ſcripturis? Ariani aſſerunt verbum Dei creaturam Dei.
aut cur eas proferunt homines iſti, qui creaturam
aſſerunt eſſe Dei Verbum, & (vt Ethnici ſolent)
cultum exhibent creaturæ, omiſſo creatore? Et
quotquot ſunt hæreſes, nihil habent in ſuis impiis
figmentis conſtituendis, quod commune ſit cum
ſacra ſcriptura: neque id eos latet, qui huiuſmodi
errores tuentur, quàm longè, imò quàm omnino
illa hæreſis diſſentiat à ſacra ſcriptura: ſed tamen ad
dolum ſimpliciorum, de quibus Prouerbia men-
tionem faciunt, *Simplex credit omni ſermoni*, præ ſe Pro. 14.
ferunt ſe ſtudioſè perſequi, ac proferre dictiones,
veluti diabolus ipſorum pater vt ex illis dictioni-
bus rectum ſenſum habere videantur, eúmque vbi
perſuaſerint, eò miſeros deducunt, vt diuerſa alie-
C náque à ſcripturis ſentiant. In ſingulis hæreſibus ita
transfiguratus diabolus, dictiones ſubiicit plenas
dolo. De illis enim dominus dixit, quòd Pſeudo-
Chriſti & Pſeudoprophetæ excitabuntur, vt in er-
rorem multos inducant. Quapropter diabolus ve-
nit dicens in vnaquaque: Ego ſum Chriſtus, & a-
pud me eſt veritas: omnibuſque tum publicè tum Ioan. 8.
priuatim perſuaſit ſycophanta ille, vt mendaciis Hæreticorum ſectæ inter ſe diſcrepãt omnes.
niterentur. Illud quoque prorſus admirabile, om-
nes, quotquot ſunt hæreſes in fingendo diuerſa pu-
gnantiaque inter ſe adferre, nec alibi niſi in men-
tiendo ſibi inuicem conſentire & copulari. Neque
id mirum, quum vnum habeant autorem, qui ipſis
vbilibet mendacia aſſeminat. Fidelis tamen Euan-
gelij diſcipulus, cui gratia data eſt, vt diſcernat ſpi-
ritualia, & qui ſuper petram ædificauit fidei ſuæ
domicilium, citra vacillationem firmus conſiſtit, &
D tutus permanet ab eorum impoſturis. Simplex
verò (vt dixi) & non firmiter inſtitutus, dum ſo-
lummodo verba conſiderat, nec eorum mentem
obſeruat, ſtatim illorum aſtutiis ſeducitur. Ideò
bonum eſt, vel potius neceſſarium, optare gra-
tiam diſcernendorum ſpirituum, vt vnuſquiſque
cognoſcat ſecundùm Ioannis præceptum, quos
abiicere, quos, vt amicos & qui eiuſdem ſunt natu-
ræ recipere oporteat. Plurima ſanè hac in parte
ſcribenda, ſi quis ad plenum de illis diſceptare inſti-
tuat, quum tam multiplex & varia ſit hæreſeon
impietas & veſania, & tam inaudita mirabiliſque
impoſtorum vafricies. Cæterùm, quia diuina ſcri-
ptura cæteris omnibus inſtructior eſt, ideò, ſi qui
velint plura cognoſcere, iis conſilium dederim, vt
ſacra eloquia euoluant. Ego autem quod mihi
vrgentioris curæ videbatur, id primo loco indi-
catum volui: ſiquidem ea cauſa me potiſſimum
impulit

impulit, vt hæc iſta ad iſtum modum conſcriberem. Audiui enim, dum in iſtis regionibos commoror, idque ex iudicio verorum fratrum & orthodoxæ fidei, aliquot iam coiiſſe, qui Ariana ſapiunt, eoſq́; ſcripſiſſe de fide, quæ illis placuere, vel potius quæ illis inſpirauit diabolus, volẽtes ea mittere ad vos, vt ſubſcriberetis aut ſi qui contradicere auſuit, exiliũ ferent. Atq; hinc eſt quòd iam nũc epiſcopos iſtarum regionum vexare incipiant: vnde ſatis abũdeque animos ſuos moréſque produnt. Nam qui iſta ſcribunt, vt finis ſcriptionis ad exilium, vel alias pœnas tendat, quales illos, quæſo, niſi & alienos à Chriſtianiſmo, & diaboli eiuſque dæmonum amicos ſentias? Siquidem illi præter mentem Conſtantij Impetatoris humani & pij, pro libidine, quæ volunt, promulgant, & faciunt ea quæ libet, & in faciendo vtuntur magna vafricie, duabus potiſſimum de cauſis, vt mihi quidem videtur; quarum vna eſt, vt vobis ſubſcribentibus, iofamiam Arianici nominis interquieſcere faciant, nec ipſi interim ſentiantur Arianicè ſapere: Altera verò cauſa eſt, vt iſta ſcribendo obliterent Nicænum Concilium, fidemque inibi contrà Arianorum hæreſim editam. Sed hoc ipſum in primis eorum malitiam, & diſſidentes ab Eccleſia orthodoxa opiniones redarguit: Si enim rectè crederent, contenti eſſent fide Nicæna ab vniuerſi orbis concilio promulgatâ. Nam ſi arbitrantur ſe calumniam paſſos; & immerito Arianos appellatos, non debebant ipſi operam dare, vt ſcripta in Ariũ mutarentur; quaſi aduerſos ipſos decreta ſint, quæ contra illũ decreta fuere. Verũ illi nequaquam ita faciunt, ſed ita hic pro ſe, quaſi ipſi Arius eſſent, anxij & ſoliciti ſunt: iam mihi vide quã nulla illis veritatis cura; & quàm omnia ob Arianã hæreſim, & dicant & faciant: qui enim audent calumniari rectè definita, moliunturque alia diuerſáque ab illis ſcribere, quid aliod faciunt, quàm quòd Patres accuſant, ac propugnatores ſe præſtent eius hæreſeos, cuius illi aduerſarij fuere, & in quam decreta ediderunt? Nam quæ nunc ſcribunt, non cura veritatis ſcribunt, quemadmodum iam dixi, ſed ludi cauſa technarúmque gratia id faciunt, ad impoſturam hominum, vt mittendis epiſtolis, animos populorũ circa iſta occopatos teneant, feriaſq́; interim habeant, & intermiſſionem non dicẽdæ cauſæ, latenteque ipſorum impietate, tempus locumq́, nanciſcuntur prorogandæ ſuæ hæreſeos canceris in modum omnia depaſcentis. Cuncta igitur mouent & turbant, neque vel ita ſuis ipſi decretis acquieſcunt. Quotannis enim in vnum coëunt, veluti qui tabulas pactáque ſcribant, ſimulantque ſe pro fide ſcripta conficere, mire interim & fœdi & ridiculi, quum ſcripta eorum non modo ab aliis, ſed etiam ab ipſiſmet explodantur. Nam ſi fidere aoſi fuiſſent prioribus ſuis ſcriptis, non ſecundò ſcripſiſſent, neque illis denuò repudiatis ad tertiam ſcripturam proſiluiſſent, prorſus ſtudio habentes, vt rurſus ea mutent, ſi vel puſillum temporis interceſſerit, vel occaſionem nacti fuerint pro ipſorum cõſuetudine aliquibus inſidiandi. Tunc enim cum inſidiis ſtudent, maximopere ſe ſimulant de Fide ſcribere, vt quemadmodum Pilatus manus lauit: ita & ipſi pios religioſoſq́; in Chriſtum ſcribendo interficiant, ac dum de fide definienda negocioſos ſe fingunt, vt iam ſæpius dixi, crimen, infamiamque diuerſæ alienæq́; à recta fide opinionis elabantur. Cæterùm, ne ſic quidem latere, aut effugere poterunt. Quandiu enim non aduerſariis, ſed ſibiipſis cauſas

Hæreticorum vafricies in Eccleſia perturbanda.

Simile. Hæretici ſcribunt non vt proſint, ſed vt noceant & interficiant.

A reddunt, tandiu ſeſe ſui accuſatores præbent, idque optimo iure. Siquidem illis, à quibus accuſantur, non reſpondent, ſed ſibiipſis quiduis, vt libitũ fuerit, perſuadent. Quando igitur reo ſemetipſum accuſante, criminis abſolutio contigerit? Ergo dum perpetuò ſcribunt, ſuamet ipſi immutantes, incertã ſuam fidem, vel potiùs certam infidelitatem demẽtiamque oſtendunt. Idque meritò illis accidere videtor: quum enim ſemel veritatem vt transfugæ, deſeruerint, Nicænamque Fidem rectè ſcriptã euertere ſtudeãt, dilexerunt, iuxta id quod ſcriptum eſt, pedes ſuos mouere. Quocirca & ipſi, vt olim Hieruſalem, laborant, & defatigantur ſuis permutationibus, dum alia atque alia ſcribunt, ſolum in id intenti, vt tempora lucrentur; Chriſtique perduelles remanentes, alios in errorem abducant. Quis igitur B cui maximè cora eſt veritatis, iſtos vlterius ferat? Quis eos ſcribentes non iure auerſetur? quis non damnauerit eorum audaciam? Pauci enim numero quum ſint, volunt tamen ſua præ omnibus valere, & quæ ab ipſis in angulis conflata ſunt, ac proinde ſuſpecta, rata eſſe ſummam vim adhibentes, vt diſſoluant & irritum faciant, totius orbis ſedulum & ſyncerum Concilium. Qui ideò ab Euſebianis ad honores euecti ſunt, quoniam hæreſi in Chriſtum hoſtili, patronos ſeſe & aduocatos præſtitere, audentque de fide definire: & quum ipſi ſint rei ac iudicio obnoxij, veluti Caiphas iudicandi munus inuadunt, & Thaliæ ſuæ, quam fecerunt, fidem haberi volunt, qui ne ipſi quidem ſciunt quid credant. Cui enim ignotum, Secundum Pentapoliten non ſemel exauctoratum depoſitumque gratia commendationeq́; Arianæ hæreſeos ab ipſis deſignatum eſſe; C Georgium item qui nunc Laodiceæ agit, & cum Georgio Leontium illum Spadonem electos eſſe; & ante illum Stephanum & Theodorum, qui iam Heracleæ eſt: qui quum antea ab ordine presbyterorum reuulſi eſſent, poſtmodum impietatis cõmẽdatione Epiſcopi appellati ſunt. His accedit Vrſacius & Valens, à principio, vt nouitij, catechiſmo ab Ario inſtituti ſunt. His connumerãtur Acacius quoq́; & Patrophilus & Narciſſus ad omnẽ impietatem audaciſſimi: qui in magno Concilio Sardicẽſi ab Eccleſia reiecti fuere, vnaq́; cũ iis Euſtathius qui nunc eſt Sebaſteæ, Demephilus, Germinius; Eudoxius & Baſilius patrocinio impietatis ad iſtas fortunas ſubuecti. Nam iã de Cecropio, Auxentio & Epicteto hypocrita ſuperfluũ eſt dicere, quũ omnibus liqueat, quomodo; ob quas cauſas, & per quos inimicos Eccleſiæ, etiã iſti promoti ſint, nimirum D quiſe calumniãtũ in Epiſcopos orthodoxos; quibus inſidiæ parabãtur, actores hiſtrioneſq́; præbuerunt: Hi quũ eſſent non niſi in presbyteri ordine conſtituti, nec vulgo cogniti haberentur, tamen per impietatem epiſcopatus titolũ ſibi procurarũt. Eáq́; de cauſa Georgium Cappadocem quendã tedemerunt, eo animo, vt eum ad vos mitterent: ſed nec ille aliquo in numero aut precio habendus eſt. Dico enim eũ iſtis in locis, non vt Chriſtianũ ſe, ſed vt idololatrã geſſiſſe, eũdémq́; moribus & inſtituto carnificem eſſe. Et quia iſtiuſmodi ingenio erat, accitum ab illis, aggregatúmque eſſe, vtpote hominem iniuriis, rapinis, & cædibus faciundis perquam idoneum. Ea enim ſæpius exercuit, neque vlla ratione cognita habet, quæ ſunt peculiaria Chriſtianæ fidei. Illi quidem his machinis vtuntur contra veritatem, non tamen illorum animus latet, etiamſi millies veluti anguillæ, in

Hæreticorum ambitio.

Hæretici ab Ario inſtituti & epiſcopi creati.

Georgius Cappadox idololatra & carnifex.

Concluſio hortatoria de nō audiendis hæreticis.

A ſuus meandroſque lubricent, & ſeſe occultare ſtudeant, quaſi non ſint Chriſti perduelles. Igitur denuncio vobis, vt quiſque caueat, ne ab illis decipiatur, aot furtum ſoi patiatur, ſed potiùs ac ſi Iudaica impietas Chriſtianam fidem iouaderet, zelum Domino zelate, & retenta Patrum fide, quam Patres, qui Niceæ conuenerant, ſcripto profeſſi ſont, oe ſuſtinueritis eos, qoi contra eam nouis rebus ſtudent, etiamſi dictiones ex ſacris literis ſcribant, ne ſuſtioueris boc genus ſcriptorum, etiamſi voces orthodoxæ fidei loquantur, ne ita quidem loquentibus attendite. Non enim recto animo loqountur, ſed veluti indumentum ouium hæc verba præferunt, intus verò, quæ Arij ſunt ſapiunt, quemadmodum hæreſeon princeps diabolus. Nam & ille loquebarur è ſacris literis, ſed tamen æquè illi os obturatum eſt à Saluatore. Si enim ea quæ dicebat, B animo ſenſiſſet, nunquam excidiſſet è cælo: nunc autem veterator ille animo ſenſuque deciduus, honeſti ſpeciem verbis ſimulat. Subinde quoque, ethnica dicendi magoificentia, ethniciſque ſophiſmatibus, malignus ille ſeducere annititor. Si igitut ſcripta iſta ab orthodoxis proficiſcerentur, qualia ſunt magni illius & confeſſoris Hoſij, Maximini Galliæ, aut eius ſucceſſoris, aut Philogonij, & Euſtathij Orientis Epiſcoporum, aut Syluestri Iulij, & Liberij Romanorum Epiſcoporum, aut Cyriaci Myſiæ, aut Piſti & Ariſtæi Græciæ Epiſcoporum, aut Syluestri & Protogenis Daciæ, aut Leontij & Eupſychij Cappadociæ Epiſcoporum, vel Ceciliani Aphricæ, vel Euſtorgij Italiæ, aut Capitoois Siciliæ, aot Macarij Hieruſalem, aut Alexandri Conſtantinopoleos, aut Pædototis Heracleæ, vel magni illius Meletij, Baſilij, & Loogiani, cum cæteris C Ponti Armeniæque Pontificibus, vel Lupi & Amphionis confeſſoris Epiſcoporum Ciliciæ, vel Iacobi & teliquorum Meſopotamiæ Præſulum, aut noſtri beati Alexandri, cæterorumque qui cum eo ſont einſdem ſententiæ, nihil eſſet quod in his ſcriptis ſuſpicare: ſyncera enim & ſimplicia Apoſtolicorum virorum ingenia ſunt. Nunc autem, quia ab illis ſcripta ſunt, qoi pro pattocinio hæreſeos gratiam mercedis receperunt, ſecundùm diuinum

Pro. 12. Prouerbium, *Sermones impiorum doloſi, & os impiorum mala reſpondet, & impij dolos gubernant*, vigilandum eſt fratres, & ſobriè agendum, vt dixit dominus, ne qua ex magnificentia verborum & veteratoria calliditate impoſtura fiat. Ne quis veniat cum bis verbis, Ego quoque Chriſtum annuncio, ac paulò poſt Antichriſtus eſſe deprehendatur. Antichtiſti autem iſti ſunt, qui propter Arij veſaniam, ad vos acce- D dunt. Quid enim deeſt vobis, vt aliundè quis ad vos proficiſcarur? aut cuius indigent per Ægyptum, Africam, & Alexandriam Eccleſiæ: vt qui permutatione lignorum faſciumque caupooari ſunt Epiſcopatus, tranſeant ad Eccleſias, quæ ad eorum ius curamqoe non pertinent? Quis ignorat, quis non clarè conſpicatur eos iſta agere pro ſtatuenda ſtabiliendaque impietate? Quapropter etſi ſoblimes magnificoſque ſe faciunt, etſi maiores Phariſæis fimbrias ſibi alligant, dilatantque ſe verborū ſonitu & vim vocis tenoremque probè meditarum habent, nullam ob id fidem meruerint. Non enim dictio, ſed mens quæ religioſè agit, fidelem aliqoem teddit: Eaq; de cauſa Saducæi & Herodiani quamuis legem in labris retinerent, pudefacti ſunt à Sal-

Matth. 22. uatore, audientes, *Erratis non ſcientes ſcripturas & virtutem Dei*: & apud omnes innotuit, eos, qui videbantur legem ſonare, animo bæreticos & Dei perduelles eſſe. Alios illi quidem huiuſmodi verborū lenocinijs ſeduxerunt, dominum autem iam hominem factum ſeducere nequaquam potuerunt: Verbum quippe caro factum eſt, quod cognoſcit hominum cogitationes, vanas eſſe. Ita quoq; clan-

Ioan. 1. Ioan. 10. culum obrepentes, Iudæos refutauit, dicens, *Si Deus pater veſter eſſet, diligeretis me, ego enim è patre prodij, & venio ad vos*: Eadem ratione nunc quoque facere videntur. Occultant ſiquidem animum, ac deinde in ſcribendo ſcripturarum verbis, pro eſca vtuntur, vt latenter in ſuam maliciam pertrahant ignaros. Diſpicite, quæſo, num ita eſt vt loquor. Si enim nulla ſoppetente cauſa de fide ſcribunt, ſoperuacuum eſt qnod tentant, fortaſſe etiam & noxium: eò quòd nulla quæſtione exorta, ipſi cauſam verbalis digladiationis ſuppeditant, ſubuertentes ſimpliciorum fratrum corda, aſſemioantes illa quæ alioqui nunquam in illorom mentem ſubiiſſent. Sin autem, vt ab Ariana hæteſi ſeſe excuſent, ſcripto vtuntur, par eſt, vt malarum plantarum ſemina prius extirpeot, eoſque qui ſementem hanc præbent, notis infamiæ ſuggillent, atque ita in locum illorum meliora ſcribendo ſubſtituant. Quod ſi id nolint, propalam profiteantur vendicentque ſibi Arianam ſectam nō occultim, vt eos perduelles Chriſti eſſe innoteſcat, omneſqoe ab ipſis, tanquam à conſpectu ſerpentis,

Simile. fugiant. Nunc illa & io occultis habent, & alia præ ſe ferentes, ſcribunt, oon aliter qoàm ſi medicus ad ſaucium ægrotumque accerſitus, de vulneribus nihil dicat, de membris ſanis diſpotationem inſtituat quem ea de cauſa merito ſtuporis & inſaniæ damoes, qoòd de iis, quorum gratia veoit, nihil dicat: de aliis contrà qoorum vſus ab eo non reqoirirur, verba faciat: ita quoque iſti quæ ſunt hæreſeos prorſus

Hæreticorum malitia & tergiuerſatio. omittētes, alia ſcriptis perſequuntur. At qui oportuit, ſi fides illis curæ eſſet, Chriſtúmque diligereot, prius blaſphemas aduerſus Chriſtum ſententias exterminare, ac ita in locum eorum ſana ſalubriaq; & dicere & ſcribere. Sed neque ipſi hoc præſtant, neque eos qui id præſtare velint, permittunt, impediuntque vel inſcitia, vel dolo. Quòd ſi inſcitia id faciunt, crimini temeritatis obnoxij fuerint, qoòd, quæ ignota habent, aſſeuerationibus proſequuntur, contrà, ſi ſcientiam ſibi in iſtis rebus arrogant, maior illis mulcta infligi debet, quoniam, vbi de ipſorum rebus agitur, nihil ocioſum aut præter rem inculcant: contrà, vbi de noſtra fide tractandum fuerat ſcriptionibus ludant, & quiduis potiùs, quā verum, tuentur, diſſimolatis illis & in occulto habitis, ob quæ ipſorum hæreſis male audit, cum interim verba ſacrarum ſcripturarum in ore habeāt. Eſt id quidem euidens ſuppillatio veritatis, eadémque diſtenta ac ſuffarcinata omni ſcelere. Nec dobito, quin veſtra pietas facile vel iſthinc totum negocium perſpexerit. Siquidē nullus, vbi de adulterio poſtulatus eſt, de furto ſe excuſat: neqoe ſi quis cædem imputet, reum patirur reſpōdere, ſe non ſolùm peieraſſe, ſed etiam in depoſito fidelē exritiſſe: Id enim ludibrium potius quàm purgatio criminis aut certū rei documentū fuerit. Quid enim cædes ad depoſitum? aut quid adulterium ad furtū? Nam tametſi ſcelera à ſe inuicem dependeant, ex eodem corde prodeuntia, attamen ad diluendum facinus, nullam inter ſe communionem habent. Achar

3. Reg. 4. igitur, vt in Ieſu Naue ſcriptum eſt, furti accerſitos, non ſuam in bellis fortitudinem pro excuſatione obtendit, ſed conuictus de crimine, ab omnibus

omnibus lapidatus eſt. Sauli quoque de negligentia mandatique præuaricatione increpato, nihil profuit quòd alia cauſificaretur. Non enim alterius criminis purgatio, in alio ſcelere documentum innocentiæ ſuppeditat: ſed contrà, ſi ex iure & legibus agetur, par eſt, vt de eo reatu quo quis impetitur, reſpondeat, aut oſtendere ſe non feciſſe, aut cõfiteri delictum: ac polliceri, ſi conuictus ſit, nihil tale amplius vel facturum vel molitorum. Sin autem & fecit & molitus eſt, nec tamen culpam agnoſcat, ſed alia pro aliis adferat, hic ſeipſum manifeſtum facit, non quod rectè fecerit, ſed quòd ſceleris ſui conſcientia prematur. Quid igitur opus eſt multis verbis? quum iſti ipſi præiudicium damnationémque inferre videantur Arianorum hæreſi, quippe qui eam ore profiteri non audeant: & quia abdunt & occultant blaſphemias illius ſectæ, ſatis ea re oſtendunt ſeſe agnoſcere, hæreſim iſtam peregrinã alienamque eſſe à veritate fidei. Cæterùm quoniam in abſtruſo habent, nec audent ſuorum gregalium verba proferre, neceſſarium eſt, vt nos iſtis huius impietatis tectoria detrahamus, hæreſimque ipſam in publicum traducamus. Cõſcij enim ſumus, quid tum ab Arianis dictum ſit, & quomodo ab Eccleſia & clericorum ſorte reiecti ſint. Veniam igitur verbis iſtis ſordidis & lutulentis, quibus vtendum neceſſario eſt, præfari oportet. Vtemur autem iis, non quòd ita ſentiamus ſed quòd ea ad vſum refellendi hæreticos neceſſaria arbitremur. Beatiſſimus igitur Epiſcopus Alexander Arium hæc ſentientem & pariter verbis profitentem, ab Eccleſia reiecit, Nõ ſemper Deus erat Pater, non ſemper Filius. Nam quum omnia ſint ex nihilo, etiam Dei Filius ex nihilo emerſit: & cum omnia ſint condita, ipſe quoque conditum quiddam & opus haberi debet, & quum omnia prius non eſſent, ſed poſtea extiterint fuit profectò cùm Verbum Dei non erat. Et quia non erat, antequam fieret, principium exiſtendi habuit: tum enim extitit, cùm Deus eum conditum voluit. Nam inter omnia opera eius, ipſe quoque connumerandus eſt, qui & natura mutabilis eſt, ſed libero arbitrio bonus remanet: & quia pro voluntate ſua verti mutarique poteſt vt reliqua omnia: ideò Deus, quum præcognoſceret illum bonũ fore, maturauit vt illi hanc gloriam daret, quam poſtea ex virtute meriturus fuiſſet, ita vt ob ipſius operum merita, quæ Deus præſciuit, talis euaſerit. Id quoque dicunt. Non Deum verum Chriſtum eſſe, ſed participatu deitatis Deum factum: eadem ratione qua cæteri quoque dij appellantur. Etiam id quoque addunt, cum non natura in Patre exiſtere, nec proprium eſſe eius ſubſtantiæ Verbum, nec propriam Sapientiam, in qua mundum iſtum creauit: ſed aliud eſſe in Patre proprium & peculiare Verbum, aliamque item propriam Sapientiam, in qua Sapientia iſtud Verbum fecit. Atque adeò ipſum Dominum Chriſtum reſpectu rationalium quæ verbis vtuntur, Verbum eſſe nuncupatum: & reſpectu comparationéque ſapientum, Sapientiam dictum. Quinimò vt omnia aliena diuerſaque ſunt à Patris ſubſtantia, ita ipſum quoque per omnia diuerſum aliumque eſſe à Patris ſubſtantia, ſed ex genitis conditiſque ipſum proprium & vnicum Patri Filium & ſapientiam eſſe: eumque & creaturam eſſe, & opus Dei. Rurſus idem ait, Deum, non nos propter illum, ſed illum propter nos condidiſſe. Erat enim (inquit) ſolus Deus nec erat Verbum cum eo, deinde quum vellet nos procreare, tunc

Arius ab eccleſia reiectus pro ſua hæretica cõfeſſione

A quoque iſtum procreauit: quem poſtquam genitus eſt, appellauit & Verbum, & Filium, & Sapientiam, vt nos per eum conderet: Et vt omnia voluntate Filij ſubſtiterunt, quum antea non eſſent, ita quoque ipſe voluntate Dei, quum antea non eſſet, extitit. Non enim eſt Patris proprius & naturalis fœtus Verbum, ſed & ipſum gratia extitit. Addit inſuper Deum qui erat, Filium qui non erat, voluntate feciſſe, condidiſſe ac creaſſe & exiſtere voluiſſe. Quin & hoc quoque iactant, non eſſe Chriſtum naturalem & veram potentiam Dei: ſed ſicuti erucæ & bruchi potentiæ appellantur, ita ipſum quoque appellari potentiam Patris. His adiecit Filio Patrem, inuiſibilem eſſe, neque conſpicere, neque Filiũ cognoſcere integrè & exactè Patrem poſſe. Cum enim exordium eſſendi habeat, non B poteſt eum, qui exordio eſſendi caret, cognoſcere, ſed quod cognoſcit & videt, id iuxta proportionẽ ſuæ menſuræ, ſuæque capacitatis cognoſcit & videt: quemadmodum nos, qui ſinguli pro viribus noſtris & cognoſcimus & videmus. Etiam illud inter cętera adiunxit, Filium non ſolùm non exactè cognoſcere Patrẽ: ſed en ſuam quidem ipſius ſubſtantiam plenè cognitam habere. Hæc & huiuſmodi quum diceret Arius hæreticus declaratus eſt. Ego certè vel ſolùm inter ſcribendum, cum & eius impietatum recordarer, verumque de religione ſenſum retinerem, non potui hominem non exectari. Nam & in Nicæno conuentu omnes, quotquot vndiquaque conuenerant illic Epiſcopi, aures ſuas ad iſta verba obturauerunt, omneſque communi ſuffragio iſtam hæreſim damnauerunt, & anathemate deteſtati ſunt, dicentes eſſe alienam C diuerſamque ab Eccleſiaſtica Fide. Neque neceſſitas vlla cenſores ad id cogebat, ſed omnes ſponte veritatem tuebantur. Factumque eſt illud ab iis rectè & bono quidem iure. Impietas enim iſtiuſmodi opinionibus introducitur, vel potiùs præter ſcripturas, Iudaiſmus, trahens ſecum proximè inter cæteros comites Gentilitatem, adeò, vt qui ita ſentiat, Chriſtianus non debeat appellari, cum omnia iſta ſcripturis ſint aduerſa, quippe, cum Ioannes dicat, *In principio erat Verbum*: Iſti contrà loquantur priùs quàm crearetur, non erat. Idem quoque denuò ſcripſit, *Et ſumus in vero eius Filio* IESV CHRISTO: *hic eſt verus Deus & vita æterna*: Iſti viciſſim tanquam eius ſententiæ perduelles dicunt: non eſſe Chriſtum verum Deum ſed participem ac partiarium ex aliqua portione Deitatis, quemadmodum reliqua alia quæ dij dicuntur. D Et Apoſtolus quidem increpat Ethnicos, dicens, *Seruierunt creaturę potiùs, quàm creatori*: Iſti autem quum Chriſtum eſſe creaturam pronuncient: illi tamen quanquam creaturæ, religionis cultu cæremoniiſque inſeruiunt: quid igitur, quæſo, ab Ethnicis differunt? Qui fieri poteſt, ſi ita ſentiunt, vt non verba iam è Paulo recitata, eiuſque incuſatio ad ipſos pertineat? Cùm tamen Dominus de ſeipſo loquatur, *Ego & Pater vnum ſumus*: &, *Qui videt me, videt & Patrem meum*, Et Apoſtolus ab eo in hanc legationem Euangelicam miſſus ita deprædicet, cum eſſe iubar gloriæ eius, & characterem ſubſtantiæ eius: iſti contrà, audent ſeparare eum, & alienum à ſubſtantia Patris æternitatéque aſſeuerare, illumque impij mutabilem fingere: non animaduertentes quum iſta loquantur, quòd eum iam non vnum cum Patre,

Arius hæreticus declaratus.

Ioan 15. 20.

Arij poſitiones aduerſa ſacra ſcriptura

Ro 1. 25.

Arianorum dogmata quomodo refutãda.

Ioan. 10.

Ioan. 14.

ſed vnum cum rebus creatis faciant. Quis enim nõ videt, iubar ſiue proradiationem apud lucem eſſe, & proprium illius ſubſtantiæ, & coexiſtere, & non poſterius ſuperuenire? Cæterùm quum pater dicat, *Ioan. 3.* *Hic eſt Filius meus dilectus*: ſcripturæque aſſerant hũc eſſe patris Verbum, & in eo cælos firmatos eſſe, omniaque per ipſum facta eſſe: iſti tamen nouorum dogmatum figmentorúmque autores, aliud Verbum inducunt, & aliam Sapientiam Patris eſſe: hũc autem reſpectu comparationeq; rationalium, quæ verbis vtuntur, Verbom & Sapientiam dictum eſſe: nec vident qoãta inde abſurditas naſcatur. Si enim propter nos, nobiſque comparatus, per excellentiam Verbum & Sapientia dicitur, quidnam ipſe ſit nunquam explicauerint. Si enim Dominum, illa ipſa eſſe ſcripturæ pronuociant, illi contrà, Dominum illa eſſe inficiantur, certum eſt illos, eum ne exiſtere qoidem velle, & ſcripturis aduerſos inſeſtoſque ſeſe gerere.

Ariani ſcripturis ſacris aduerſi & infeſti.

Fideles autem, ex ipſa Paterna voce, ex Angelis qui illum adorant, & ex Sanctis qui de eo ſcripſerunt, eius naturam cognoſcere poſſunt. Iſti contrà quibus mens impura eſt, quum nihil tale ex diuinis Theologiſq; viris audire queãt, relegandi mihi videntur ad Cacodæmones, cum quibus ſimilitudine congruũt, vt ſaltem ex eorum clamoribus aodiant, non plures eſſe Filios Dei, ſed hunc ſolum & vnicum eſſe filium Dei, *Tu*, inquiebant, *es ille Sanctus Dei & filius Dei*. Quin & ille qui hæreſim iſtis ſuggerit, tentator, inquam, ille in mõte, oon ſi & tu quoque es filius Dei, quaſi plures eſſent, ſed ſi tu es Filius Dei, loquitur, vt intelligas vnum duntaxat fuiſſe? Sed mirifici iſti viri, ſicuti Gentiles, qui vbi delapſi erant ab opinioοe vnius Dei, ad pluralitatem deorum præcipitati ſunt: ita & ipſi quoque oon credẽtes vnum eſſe Patris Verbum, ad multos intelligendos in præceps feruntur: eumque, qui verè eſt Deus & verum Verbum, inficiantur: creaturam aotem eom eſſe in animom inducunt, non animaduertentes quàm plena impietatis ſit iſta opinio.

Gentil ũ & Arianorũ collatio. Abſurda

Nam ſi creatura eſt, quomodo ipſe aut creaturarum conditor, aut Filius, & Sapiẽtia, & Verbum fuerit? Verbum enim non creatur, ſed gignitur: & creatura non filius, ſed opus certum eſt. Quòd ſi creaturæ per eum conditæ ſunt, ipſeq; creatura eſt, cuius, quæſo, creatura habenda eſt? Neceſſum eſt enim opera per aliquem fieri, vti per Verbum facta ſunt omnia, eò quòd Verbum opus non erat, ſed Patris ſui Ratio. Ac rurſum, Si alia eſt in Patre ſapientia, præter eam ſapientiam quæ eſt ipſe Dominus, etiam ſapientia facta eſt in ſapientia: quòd ſi ſapientia eſt Verbum Dei, ſequitur omnino Verbum in Verbo eſſendi naturam accipere. Iã ſi Verbum Dei eſt filius, colligeretur conſequutio ratiocinandi, Filium in Filio conditum eſſe.

Quod filius Dei non eſt creatura

Ioan. 14. Ioan. 1. Qua igitur ratione locutus eſt dominus: *Ego in Patre, & Pater in me*, ſi ſit alius in Patre, in quo & ipſe Dominus factus eſt, aut quomodo Ioannes eo omiſſo, de iſto refert? *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* Quòd ſi omnia quæ voluntate creata ſunt, per eum creata ſunt, quomodo is vnus creaturarum fuerit? aut quomodo Apoſtolo dicente, *Rom. 11. 36.* *propter quem omnia & per quem omnia*, iſti dicere non verentur, non nos propter illum, ſed illum propter nos factum eſſe? Oportuit enim, ſi ita ſe res habebat, cum ad iſtum modum loqui propter quos factum eſt Verbum. Nunc autem non ita, ſed propter quem omnia & per quem omnia, elocutus eſt, clarè oſtendens iſtos hæreticos & ſycophantas eſ- A ſe. Alioqui, ſi audeant dicere, aliud eſſe in Deo Verbum, poſtquam claras demonſtrationes ſcripturarum non habent, ſaltem vel vnum illius opus demonſtrent, aut quippiam quod Pater egerit ſeorſum ab hoc noſtro Verbo, vt aliquem videantur habere prætextum coloremque ſui commenti. Veri enim Verbi opera manifeſta ſunt omnibus, adeò vt proportionabiliter eius virtutem ex operibus ſpectes. Vt enim ex contemplatione rerum conditarum, Deum cooditorem intelligimus, ita videntes nihil indiſpoſitum in rebus creatis, ſed omnia ordine & prouidentia moueri & gubernari, & in ſuo modulo permanere, animo colligimus, Verbũ ſiue Rationem Dei in omnibus inſiſtere & gubernatorem eſſe.

Simile.

Iam ſacræ ſcripturæ quoque teſtantur, ipſum eſſe Dei Verbum, & per eum omnia fa- B cta eſſe, & ſine ipſo factum eſſe nihil. Illius autem Verbi de quo ipſi mentiooem faciunt, neque dictũ neque factum vllum ab ipſis oſtenditur. Nã quum ipſe pater dicit, *Hic eſt filius meus dilectus*, nullum aliũ ſibi Filium eſſe ſignificat. *Ioan. 3.* Ergo ſecundum iſtam rationem etiam Manichæis aggregantur præclari iſti viri. Nam & illi quoque nomine tenus bonũ Deũ induxerunt, cuius nullum omnino opus, vel viſibile vel inuiſibile oſtendere queunt: verùm interim re vera Deum creatorem cæli & terræ, omniumq; inuiſibilium inficientes, planè fabularum narratores videotur. Idem quoque iſtis inſani iudicij hominibus accidere videtur, quippe qui eũ veri Verbi, qood ſolum in patre exiſtit, opera videant ipſum abnegent: aliudque ſibi Verbum confingant, quod neque ex factis, neque ex fama demonſtrare poſſunt? Niſi ſcilicet compoſitum aliquem Deum, ho- C minum more ounc verba loquentem, nuoe quæ locutus eſt, immotantem, ac rurſus ita ſentientem cogitantemque fabuloſè intelligant: nihil interim videntes, in quam ſtolidam ſententiam præcipites eant. Si enim verba accidentaria habet, omnibus modis eum hominem conſtituunt: ſin autem verba ab eo proferri & mox perire exiſtimant, grauiore adhuc impietate laborant, quum ea quæ prodeãt ab exiſtente, in non exiſtens reſoluant. Quòd ſi verò Deum gignere opinantur, meliùs & magis pium eſt dicere, Deum vnius Verbi genitorem eſſe, qui ſit plenitudo diuinitatis eius, & in quo reconditi ſint theſauri omois ſcientiæ, eumque & eſſe, vnáq; cum patre ſuo coexiſtere, per quem omnia ſunt facta, quàm ſi illum multorum verborum, quæ nuſquam apparent, genitorem eſſe confirment: tanquam ex multis compoſitum, hominumque more paßibilem exiſtere, & qui natura ſit ſimplex, illum multiplicem faciant.

Deus eſt vnius verbi genitor nõ multorũ.

D Iam quum dicat Apoſtolus, *Chriſtus potentia & Sapientia Dei*, iſti multis aliis potentiis, eum, vt vnum ex illis, adnumerant, & quod teterrimum, crucis aliiſque brutis ad eladem aliorum ab eo immiſſis, ipſum ſceleratiſſimi comparant: *1. Cor. 1.* & quum Dominus loquatur, *Nemo cognoſcit Patrem niſi Filius*: ac rurſum, *Non quòd Patrem viderit quiſquam, niſi ille, qui ex patre eſt*: *Luc. 10. Ioan. 1.* qui fieri poſſit, vt iſti non veri perduelles numinis habeantur, iactitantes, patrem à Filio neque videri neque cognoſci ad plenum? Si enim Dominus dicit, *Quemadmodum cognoſcit me Pater, & ego cognoſco Patrem*, neque ex parte cognoſcit, Pater Filium, qui igitur fieri poteſt, vt non inſaniant iſti nugatores, dum aſſerunt, ex parte & non ſolidè Filium cognoſcere ſuum parentem? Denique ſi principium habet filius exiſtendi, & principium habent omnia quæ creata ſunt, à quo tandem

dem primo initium habeat, mihi indicent: ſed nequaquam id poterunt dicere, neque vnquam tale principium Verbi oſtenderint veteratores iſti:

Ioan. 1.

quippe qui Patris ſit vera & genuina Soboles. *In principio enim erat Verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Porrò, de eo quod garriunt, Filium non cognoſcere ſuam ſubſtantiam, ocioſum ac ſuperfluum eſt reſpondere, niſi eatenus vt illorum veſaniam exagites. Nam ſi ipſe ſuimpſius cognitione deſtituitur, qui omnibus intellectum & de Patre, & de ſeipſo largitur, quid illos incuſat, qui

Prou. 8. 22.

Chriſtus cur ſeruus dicatur in ſcripturis.

ipſum non cognoſcunt? Atqui ſcriptum eſt, inquit, *Dominus creauit me initium viarum ſuarum, ad opera ipſius:* Inſciti & mente attoniti. Quid? quòd etiam ſeruus in ſcripturis nominatur, & ancillæ filius, & agnus & ouis, & fatigatus eſſe, & ſitibundus fuiſſe, vapulaſſe, & paſſus eſſe? Sed habent iſta occaſionem

B

cauſamque legitimam. Siquidem cõtinuò in ſacris literis proditur, cur homo, & Filius hominis ſub ſeruili ſchemate factus ſit, quòd quidem nihil aliud eſt, quàm humana caro: *Verbum enim*, inquit, *caro factum eſt.* Quòd ſi homo factus eſt, non par eſt, quemquam in iſtis verbis ſcandalizari: hominis propriũ eſt creari, gigni, fingi, fatigari, pati, mori, ex mortuis excitari. Et ſicuti quatenus eſt Verbum & ſapientia Patris, omnia habet quæ ſunt Patris, æternitatem, immutabilitatem, & per omnia & in omnibus eandem ſimilitudinem, vt nec prius nec poſterius ſit, ſed cum Patre coexiſtat, & ipſiſſima ſit forma Paternæ Deitatis, eadémque ratione conditor ſit rerũ & non conditus. Cùm enim ſecundùm ſubſtantiam Patris, Patri ſit ſimilis, nullo pacto conditus eſſe potuerit, ſed conditor permanet, vt ipſe quoque

Ioan. 5.

Chriſtus quatenus homo, quæ carnis ſunt ſubiit.

C

prolocutus eſt, *Pater meus etiamnum operatur, & ego operor*, ita quoque homo factus & carnem geſtans, neceſſariò creari fieriq; dicitur, & omnia, quæ ſunt carnis, propria: quantumcunque Iudaici iſti caupones vinum aqua miſceant, humiliantes Verbum Verbique Deitatem, dum eam ſubiiciũt iis opinionibus, quæ de rebus creatis concipiuntur. Iſtis de cauſis meritò ac ſummo iure Patres indignati ſunt, & anathemate notauerunt impientiſſimam hæreſim: cui hæreſi iſti male metuentes, vt nimis facilè refutabili & prorſus friuolæ, in tenebris eam habent & abſtrudunt: Nos quidem paucula iſta ad vituperationem illorum ſcripſimus. Quòd ſi quis latiore refutatione vti velit, reperiet iſtam hæreſim non longè ab Ethnicis diſiunctam, reliquarum tamen hæreſeon poſtremam & fecem. Siquidem cæteræ hæreſes aut circa corpus Domini eiuſque humanitatem, hæ quidem ad iſtum modum, aliæ rurſus ad illum modum mendaces, aberrant: aut eum

D

in corpus deſcendiſſe Iudaica exiſtimatione penitus pernegant: hæc autem ſola omnium, in ipſam Deitatem impingit, cum Verbum ne ſemel quidem eſſe permittant, aut Deum Patrem exiſtere. Cæterùm, rectè contra eos hunc Pſalmum ſcriptum eſſe

Pſal. 52.

dixeris, *Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus: corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis.* Verùm, inquiunt, valemus & poſſumus vafricie propugnare noſtram hæreſim. Atqui rectius ſeſe haberet eorum apologia, ſi neque technis, neque ſophiſmatis Gentilibus, ſed ſimplici Fide huic opinioni patrocinarentur. Quapropter ſi fidunt, beneq; ſibi conſcij ſunt, hanc eſſe Eccleſiaſtici dogmatis ſententiam, mentem ſuam liquido prodant. Nemo enim incen-

Mat. 5. 15

ſam lucernam ſub modio, ſed ſuper candelabrum ponit vt luceat omnibus introeuntibus. Quòd ſi

A

igitur eam ſeſe autument poſſe defendere, ſcripto promulgent ea quæ verbis aſſerunt, omnibuſque ſuam hæreſim veluti lucernam oſtendant, aperteq; accuſent Alexandrum beatiſſimæ memoriæ Epiſcopum, quaſi qui Arium iſta dicentem cum iniuria

Arius hæreſiarcha.

Alexander epiſcopus Conſtantinop. quidnã contra Euſebiũ & Ariũ egerit.

eiecerit: incuſentque Nicænum concilium quòd iſta impietate reiecta veram Fidem ſcripto prodiderint. Sed id eos facturos non eſſe, compertum habeo: non enim vſque adeò rerum ſuarum figmentorumque ac ſementis malæ, quam aſpergere conantur, ignari ſunt: quippe qui probè cognitum habeant, quòd quamuis initio ſimpliciores recenti impoſtura ſeducere potuerint, poſtmodum tamen mentem ſuam veluti impiorum lucem mox extinguendam, ſeque vbique infames futuros optimè præſentiant, vtpote veritatis inimicos atque aduer-

B

ſarios. Ideò quum omnia ſtultè faciant, & vt ſtulti loquantur, in ea re tamen, vt filij iſtius ſæculi atque mundi, prudenter faciunt, quòd occultant ſub modio ſuam lucernam, ne videatur lucere, aut ne viſa lucere, condemnatione extinguatur. Siquidem & Arius ipſe hæreſeos princeps, ſocius Euſebij & opera gregalium Euſebij euocatus à fęlicis memoriæ Conſtantino, ibique iuſſus vt ſcripto ederet ſuã fidem callidè per dolũ ſuppreſſis ſuis impietatibus prælatiſque vti diabolus ſolet, ſacrarum literarum ſimplicibus, vti ſcripta erant verbis, formulam ſuæ fidei conſcripſit, deinde à beato Conſtantino interrogatus, nihilne aliud in animo haberet, ipſamque

Deus periurij Arij vindex.

Vide Niceph. li. 8. c. 51.

veritatem teſtaretur: Dominum enim periurij vindicem futurum: miſer iureiurando reſpondit, ſe nihil habere præter ea quæ ſcripto edidiſſet, neque dixiſſe aliter, neque cogitaſſe, & egreſſus ſtatim vtpo-

C

te pœnam daturus corruit, atque ita ſuſpenſus medius diſcrepuit. Omnibus quidem hominibus cõmunis vitæ exitus, mors eſt, neque vlli defuncto, tametſi inimico inſultandum, cum incertum ſit, num ante veſperam ipſe quoque à morte ſis apprehendẽdus: ſed tamen exitus Arij, quia non vulgaris eſt, operæprecium eſt vt narretur. Cum enim Euſebius cum ſuis iam minitaretur, ſe eum in Eccleſiam introducturum: & Alexander Epiſcopus Conſtantinopolitanus contradiceret, Ariuſque magnã ſpem in Euſebij violentia miniſque collocaret: quippe, eum iam Sabbatum eſſet, & poſtridie ſe ſperaret in communionem recipiundum, ac magnò certamine laboraretur, illis quidem interminantibus, Alexandro verò precibus incumbente, Dominus ſe iudicem, præmiatoremque contra impios præbuit, nõdum enim ſol exortus erat, quum neceſſitas Arium

D

in eum locum detraxit, vbi collapſus eſt, vtraque re ſimul & communione & vita ſpoliatus, ibi fœlicis memoriæ Conſtantinus re ſtatim audita, admiratione commouetur, quum vidiſſet ita hominem in periurio & deprehenſum & oppreſſum, omnibuſque innotuit fractas eſſe Euſebij minas, Ariiq; ſpem fruſtra fuiſſe: ſimulque iterum oſtenſum eſt à Domino, Arianorum dementiam excommunicatam eſſe, tum hic, tum in Eccleſia primogenitorum cæleſti. Quis igitur admiratione non capiatur, quum videat iſtos ita iniuſtè contendere pro iis, quos Dominus reprobauit: ac eam hęreſim defendere, quam dominus Deus excommunicatam oſtendit, nõ permittens principem huius factionis in eccleſiam intrare? Illi tamen, nec quod ſcriptum eſt exhorreſcunt: & quod impoſſibile eſt, aggrediuntur. Quod enim à Deo conſtitutum eſt, quis diſſipabit? & quẽ Deus condemnauit quis illum iuſtificarit? Illi igitur

Rom. 8.

in ſuis phantaſmatibus aſſerendis ſcribant, quòd libet: vos autem cootrà, fratres, vt qui geſtatis vaſa Domini, & vt aſſertores dogmatũ veritatis adhortor & commoneo, vt ſitis exploratores eſtimatoreſque iſtius negocij: eoſque ſi alias iam diuerſaſq; ab Ario voces vſurpent, vel ob id potiſſimum, ve ſimolatores hypocritaſque, reiicite, quòd venenum mentis in abdito teneant, verborumque lenociniis ad ſerpentis ſimilitudinem blandi ſint. Nam in iſtis ſcribendis ſecum habent eos, qui tum cum Ario reiecti fuere, nimirum Secundum Pentapolitem, clericoſque Alexandriæ repudiatos. Iſtis Alexandriæ ſcribunt, & quòd admirere, operam dederunt, vt nos cæterique, qui nobiſcum ſunt, perſecutiooibus diuexaremur: quamuis tum religioſiſſimus Imperator Conſtantinos curam egerit, vt pacificè in patriam & ad bonã Eccleſiam dedoceremur, & in primis rationem cõcordiæ populorum habuerit, iſti tamen boc effecerunt vt iſtis Eccleſiæ traderentur, omnibuſque certum documentum edidere, inſidias omnes in horũ gratiam, & contra me, & contra cæteros inſtitutas eſſe. Quomodo igitur quum talia faciant, in ſcripturis iſtis ſuis vllam fidem meruerint? Nam ſi ſynceriter ſcriberent, deleuiſſent vtique Thaleiam quam Arius cõpoſuit, abieciſſentq; hæreſeos ſtolones & aſſeclas. Iſti enim ſunt diſcipuli & ſocij Arij, tum in impietate tum io pœna: atq; ideò, quia eos non eiiciũt, ſatis ſeſe omnibus produnt, quã ſint praui ſenſus, etiamſi ſexcenties ſcribant. Atq; ea de cauſa aduigilãdum eſt, ne amictu literarum offuciæ, atq; imposturæ fiant, & euehant nonnullos à pia Fide: Sin contra audacia ex rebos proſperioribus ſumpta ea quæ ſunt Arij nõ timeãt ſcribere, nihil ſupereſt, niſi vt memores Apoſtolicarũ denunciationum, magna libertate iis verbis vtamur, quæ ob iſtas hæreſes iam

1.Tim. 4 antea Apoſtolus dixit: *Scimus quod in vltimis temporibus deficient nonnulli à ſana Fide, intenti auſcultantéſque ſpiritibus erroris, & diſciplinis dæmoniorum auerſantium veritatẽ: & quicunq; volunt viuere piè in Chriſto Ieſu, perſecutionem patientur: mali autem homines & præſtigiatores in peius proficient, seducti & ſeducentes.* Sed nihil horum nos perſuaſerit, neque ſeparauerit à charitate Chriſti, etiamſi hæretici mortem interminentur: Chriſtiani enim ſumus, & non Ariani. Vtinam illi qui iſta ſcripſerunt, non ſaperent quæ ſunt Arij. Ita, fratres, nunc opus eſt iſtiuſmodi verborum liberta-

Rom. 8. te: *Non enim accepimus ſpiritum ſeruitutis rurſus ad metum, ſed ad libertatem vocauit nos dominus.* Eſtque reuera ingens probrum, ſi Fidem quam de Saluatore per Apoſtolos accepimos, eam propter Arium aut eos qui cum Ario ſentiunt, eiuſque cauſam agunt, amittamus. Multi igitur iſtarum regionum cognita ſcribentiom vafricie, vſque ad ſanguinẽ parati ſunt reſiſtere aduerſus illorum vafricies, idque præcipoè quum audiunt veſtram fortitudinem. Cæterũ quia edita eſt noſtra contra hæreſim confutatio, hæreſiſque illa, veloti ſerpens è cauernis in lucem protracta, & quia apod nos ſeruatur Puerulos ille, quem Herodes interficere ſatagebat, viuitqoe item in vobis ipſius veritas, Fideſque apud vos ſana eſt ac minimè ægrotat, ideò author adhortatorque ſum, ve geſtantes in manibus veſtris Fidem Nicææ à patribus traditam, eiuſque cum magna alacritate fiduciaque in Dominom, vindices ſpecimen exemplarqoe vos omnibus, qui vbique ſunt, præbearis, declaretiſque nunc pro Fide certamen eſſe propoſitũ aduerſus hæreſim, ac oon vnius generis eſſe inimici

A oppugnationes. Siquidem non ſolùm, in idolorum aris non adolere thus, martyrem oſtendit, ſed & nõ abnegare Fidem, luculentum conſcieotiæ martyrium abſoluit: neque ſolùm qui ſeſe idolis inclinauerunt, condemnantur vt alieni, ſed etiam illi qui prodiderunt veritatem: Iudas enim, non ob ſacrificium ſummotus eſt ab Apoſtolica dignitate, ſed ob proditionem: neque item Hymenæus, & Alexãder quia auerterant ſe ad idola, à Chriſto defecerunt, ſed qoia circa Fidem naofragium fecere. Abraham Patriarcha non morte ad coronam venit, ſed fide in Deum, aliique item Sancti quorum mentio eſt apud Paulom. Gedeon, Baruch, Samſon, Iephthæ, Dauid, Samoel, ſociiqoe illorum non effuſo ſanguine conſummati ſunt, ſed per Fidem iuſtificati ſunt, atque etiamnum admirationi ſunt, eò qoòd etiam

Hymenæus & Alexander quare in reprobatorũ. Abrahã quomodo iuſtificatus.

B ad mortem ſuſtinendam pro religione in Dominũ parati fuerant. Quòd ſi res quoque noſtri temporis contẽplãdæ ſunt, noſtris, quomodo beatæ memoriæ Alexãder, vſq; ad mortẽ contra hãc hæreſim depugnarit, & quot tribulationes qoantoſq; labores quãquam iam ſenex, in decrepita ætate ſuſtinuerit, qui & ipſe ad patres ſuos appoſitus eſt. Quot itẽ alij & quantis fatigationibus ſe delaſſarunt, dum doctrinas edont contra hanc impietatem, & gloriam ſuæ in Chriſto confeſſionis tuentur. Igitur & nos, vti in certameo de ſumma rerum prouocati, vbi Fides vel abneganda vel retinenda ſit, eo ſtudio propoſitoque ſimus, vt & quæ accepimus retinere velimus, quum in manibus noſtris ſit monumeotum Nicænæ Fidei, & iſtas nouationes repudiare, & docere populos, ne attendant ſpiritibus erroris, & vt penitus refugiant ab impietate Ariomanitarum, &

Alexander epiſcopus mortem ſuſtinuit pro Chriſti religione.

C ab ea, quam cum Meletianis inierunt, coniurationе. Qui, quum antea inter ſe cootentioſi eſſent, nũc vt Herodes & Pontios in blaſphemias aduerſus Chriſtum conſentiunt. Quapropter meritò quis eos exoſos habeat, quòd quum de priuatis rebus ioter ſe ſimultates gerant, odio tamen inimicitiaq; communi aduerſus veritatem conſpirent, & in impietate aduerſus Dominum fœdera conglutinent, ſeſeque mutuo amplexentur, ſecuri quiduis & facere & pati, modo id, quod ſemel animo conceperint tueantur. Meletiani qoidem ambitione, vt rebus præſint, tum inſano auaritiæ ſtudio: Ariomanitæ verò vltrò ſua ipſorum impietate incitantur, vt huiuſmodi conſpirationibus mutuo inuicem animi ſui prauitatem promoueant. Et iſti quidem horum impietatis perſonam induunt: hi verò illorum malitiæ accedunt, & adſtipulantur, ac in commune

Ariomanitarum & Meletianorum impietas fugiẽda.

D ſcelera ſua, veluti Babylonis poculum commiſcentes, inſidias illis nectunt, qoi rectè pieque de Domino noſtro ſentiunt. Erat iam pridem malitia & calumoia Meletianorum omnibus nota: nec impietas Arianorum, Deoque infeſta hæreſis vſquam obſcura fuit: neqoe enim parum temporis interceſſit. Nã illi abhinc ante quinquageſimum quintum annom ſchiſmatici facti ſunt: iſti verò ante trigeſimum ſextom hæretici declarati, & ab Eccleſia ſummoti, idque iudicio ſynodi vniuerſalis. Cæterùm, ex iis quæ nunc feceruot, clara iam in reliquum tempus documenta data ſunt, eos non alia de cauſa, tum contra nos, tum contra reliquos Epiſcopos orthodoxos, iam ab initio inſidias tetendiſſe, niſi vt impietatis ſuæ hæreſim propagarent. Ecce enim quod olim ſtruebat Euſebius, nunc tandem committitur: Dederunt enim operam, vt Eccleſiæ à nobis abriperẽtur: & Epiſcopos vnà cum presbyteris, communio-

nem

nem cum ipſis non vſorpantes, prout collibitum A
fuit, in exilium profligarunt, populoſque qui ipſos
aduerſabantur, ab Eccleſiis excluſerunt, eaſq; Aria-
nis ante tot annos condemnatis, regendas tradide-
re, vt cooſociata ſecum Meletianorum hypocriſi,
tuto poſſint tetra ſuæ impietatis verba euomere,
atque ita præinſtruant, & communiant (vt arbitrā-
tur) Antichriſto, qui ipſis aſſeminat hæreſim, per-
ditionis viam. Illi igitur, quaſi ſomnium, iſtiuſmodi
fruſtra imaginentur. Nos enim ſcimus, humaniſſi-
mum Imperatorem, vbi rem cognouerit, cohibitu-
rum eſſe eorum malitias, ipſoſque diuturnos in vita
Iob. 11. non fore, ſed ſecundùm quod ſcriptum eſt: *Corda
impiorum breui deficient.* Nos verò apoſtatis, iiſque
qui conantur furias in domo Domini defigere, a-
mictumqoe ſacrarum literarum præ ſe ferunt, reſi-
ſtamus, mortem corporalem non expaueſcentes: &
B prauas iſtorum vias non æmulemur, veritatiſque
rationem in primis habeamus. Nam cùm & à nobis
vt omnes nouiſtis, per Euſebiom cum ſuis, poſtula-
tum eſſet, vel vt ageremus ſuſtineremuſque eādem
perſonam impietatis, vel expectaremus eorum in-
ſidias, noluimus illis, vt ſuffragatores, aſſidere, ſed
potiùs illorum inſectationem præoptauimus, quā
Iodæ mores imitari. Ergo fecere, quod ipſis collibi-
tum fuit: & quod minis denunciauerant, opere cō-

A pleuerunt, ac ſimiles Iezabeli, doloſos ſibi Meletia-
nos cōciliarunt. Memores igitur ipſi quomodo ſeſe
primū aduerſus beatæ memoriæ martyrem Petrū, *Petrus ab Arianis martyrio coronatus.*
ac deinde contra magnū Achillem, poſtremo cōtra
Beatum Alexandrum geſſerint, vt ita aduerſus nos
quaſi præmeditationibus & exercitiis inſtructi, iſti
quidem dexterius quicquid ipſis ſuggeſtum fuerit, *Alexander epiſcopus martyr.*
quaſi hiſtriones agerent: illi verò perſequendi mei
occidendique occaſiones ſolertius aucuparentur:
id enim ſitiunt, neque hactenus conquieſcere poſ-
ſunt, tanta eſt auiditas noſtri ſanguinis effundendi:
verùm eius rei mihi nulla cura. Scio enim & certū
habeo, & præmium iis qui ſuſtinent, retribuendum
eſſe à Saluatore: & quod vos, vbi ſuſtinueritis, vt
Patres veſtri, forma iam populis effecti & ſubuer-
tentes peregrinam & alienam hanc impiorum ad-
B innentionem, habebitis quidem gloriam, qua vo-
bis iſtud ipſum gloriari licebit: *Fidem ſeruauimus:* *Iacob. 1.*
recipietis autem coronam vitæ, quàm repromiſit
Deus diligentibus ſe, atque vtinam mihi contingat
vnà vobiſcum has repromiſſiones poſſidere, quæ
non ſolū Paulo ſunt addictæ, ſed omnibus ſeruātur
qui diligunt aduentum Domini & Saluatoris &
Dei, & Imperatoris Ieſu Chriſti, per qoem Patri
gloria, & potentia in Spiritu ſancto in omnia ſæcu-
la ſæculorum: Amen.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRIÆ CONTRA
ARIANOS, LIBER SECVNDVS.

CÆTERAS qoidem hæreſes
transfugas veritatis, & inſana
dogmata ſibi comminiſcentes
facilè agnouerint omnes, vt
quarum impietas iam pridem
à nemine non comperta ha-
beatur. Non enim in obſcuro
eſſe poteſt, iſtos iſtius hæreſeos machinatores (vt
Beatus Ioannes locutus eſt) à nobis receſſiſſe, vt qui
nec iam ſint, nec olim vnius nobiſcum aut animi
aut ſententiæ fuerint, ac proinde dictum eſſe à Sal-
Ioan. 6. uatore, Qui nobiſcum non colligunt, diſſipant, ac
Luc. 11. vnà cum diabolo dormientes obſeruant, vt aſperſo
Ariana hæreſis ſuæ peſtilentiæ veneno, habeāt qui ſecum vnà mo-
tiantur. Sed tamen iſta omoium hæreſeon vltima,
& doloſa quomodo. & nunc recens egreſſa anteambulo, & præcurſatrix
Antichriſti, quæ Ariana vocatur, doloſa & vafra,
D quum videret ſorores ſuas, cæteras (inquam) hære-
ſes ætate grandiores, poblicè palamque probroſas
haberi, ſpeciem ſuam diſſimulat, & literarum ſacra-
rum vocibus, quaſi honeſto cultu, induitur, vt pa-
ter eius diabolus: ac ſatagit denuo intrare in paradi-
ſum Eccleſiæ, quo ſub ſpecie Chriſtianiſmi nōnul-
los ſeducat, vt credibilitate falſarum rationum per-
ſuaſi, contra Chriſtum ſentiant. Veris enim rationi-
bus nihil eſt apud illos firmum & ſtabilitum: Imo
qood peius eſt, iam nonnullos inſipientes circum-
uenerunt tantoque errore compleuere, vt non ſo-
lum auribus delirēt, ſed ad Euæ imitationem obla-
Simile. ta degoſtent, & à deguſtatione cæci, capríque ſenſi-
bus, amara, dulcia eſſe arbitrentur, & abominabi-

C lem hæreſim, pulchram exiſtiment. Ideò neceſſa- *Mala opera laudant hæretici, & impios abſoluunt.*
rium duxi, maximè, quum eò me veſtra adhorta-
tio impelleret, & huius ſinuoſum pectus hæreſeos
explicare, & eius veſaniæ graueolentiam oſtendere,
vt, qui procul adhuc agunt, eam defugiant, & qui
per eam decepti ſunt, reſipiſcant, ac adapertis cor-
dium oculis dignoſcant, vt nec tenebræ lumen, nec
mendacium, veritas eſt: ita quoque Arianam hære-
ſim bonam non eſſe: & qui Arianos Chriſtianorum
titulo inſigniūt, plus nimio errare, vt qoi declarent
ſe neque Scripturas legiſſe, neque cognitum vllo
modo habere, quid ſit Chriſtianiſmus, aut quæ eius
fides. Quid enim in iſta hæreſi viderunt, quod ſimi-
le ſit cum pia & religioſa Fide, vt audeant blaterare
quaſi nihil ab illis mali dicatur? Eadem enim ratio-
ne conſentaneum, vt Caipham nominent Chriſtia-
num: & proditorem Iudam adhuc connumerent
D cum Apoſtolis, & eos, qui Barrabam pro Saluatore
poſtularunt, dicant nihil mali commiſiſſe: & Ale- *Arius & Manichæus à ſuis ſectariis pro Chriſto habentur.*
xandrum & Hymenæum commendent, vt rectè
ſentientes: & Apoſtolum de iis mendacium dixiſſe
affirment. Cæterùm quis Chriſtianus talia audire
ſuſtinuerit? aut talia dicentem, ſanum eſſe animo
exiſtimarit? Pro Chriſto enim apod illos, Arius eſt,
vt apud Manichæos, Manichæus: pro Moſe item &
aliis Sanctis, neſcio quis Sotades reperitur, homo
etiam apud Ethnicos ridiculus, & filia Herodiadis:
huius enim fractos & effœminatos mores, Arius in *Thaleia Arij qualis liber.*
ſcribendo repræſentat, & cuios eſt liber, Thaleia,
hoc eſt, conuiualium nomine inſcriptus, & iſtius
puellæ ſaltationem æmulatur choreas ductitans, &

blaſphemiis in Chriſtum luſitans, adeò, vt qui incidant in hæreſim mentis vertigine laborẽt, ſapiantque ea, quæ non oportet ſapere, immutentque nomen Domini gloriæ in ſimilitudinem imaginis hominis corruptibilis: & pro Chriſtianis, deinceps Ariani nuncupentur, eamque notam characteremque referant ſuæ impietatis. Ne ergo cauſificationes quærant, neque probroſo nomine pulſati, mentiantur aduerſus eos, qui ſimiles ipſis non ſunt: doceantq; Chriſtianos à vocabulis magiſtrorum ſuorum nomina ſortitos eſſe, quò ſeipſos quoque declarent eadem ratione, quum Chriſtiani ſint, nomen tamen ab Ario obtinuiſſe. Cuius ſi pudore non tenentur, ne quærant eludere: ſin pudori eſt, aut præ confuſione abdant ſeſe, aut reſiliant à ſuis impietatibus. Nunquam enim populus ab Epiſcopis ſuis, ſed à Domino, in quem credimus, nomen

Chriſtiani à quo nomen acceperunt.

accepit. Certè à beatis Apoſtolis, præceptoribus noſtris, miniſtriſque Euangelij Saluatoris noſtri, appellationes adepti non ſumus, ſed à Chriſto, Chriſtiani & ſumus & nuncupamur: Illi verò, qui aliunde originem ſuæ fidei deducunt, meritò authorum ſuorum cognomenta, vt ad quos pertineãt præ ſe ferunt. Quapropter, quum omnes à Chriſto, Chriſtiani & eſſemus & diceremur, exploſus eſt Marcion inuentor hæreſeos: reliqui autem qui cum exploſore Marcionis remanſere, Chriſtiani titulum retinuerunt: qui verò ſequuti ſunt Marcionem, non iam inde Chriſtiani, ſed Marcioniſtæ appellati ſunt.

Valentiniani à quo nomen receperũt.

Ita quoque Valentinus, Baſilides, Manichæus, & Simon Magus ſectatoribus ſua vocabola impertierunt, indeque factum vt alij Valentiniani, alij Baſilidiani, alij Manichæi, alij Simoniani, alij Cataphryges à Phrygia, alij à Nouato Nouatiani vocitati ſunt. Ita Meletius eiectus à Petro & Epiſcopo, & martyre, ſuos qui ipſum ſequebantur, non Chriſtianos poſtea, ſed Meletianos denominauit. Eadem iterum ratione beato Alexandro Arium eiiciente, ij qui cũ Alexandro adhæſerunt, remanſerunt Chriſtiani: illi verò, qui vnà cum Ario receſſerunt, nomẽ Saluatoris noſtri, Alexãdro cũ ſuis relinquentes, Ariani deinceps appellati ſunt. Quinimo, ecce etiam nunc poſt mortem Alexandri, qui eiuſdem communionis ſunt cum

Athanaſius Alexandri ſucceſſor.

Athanaſio Alexandri ſucceſſore, & quibus ipſe Athanaſius communione coniunctus eſt, omnes eundem pariter characterem habent, neque ille ſuis nomen indit, aut à ſuis recipit, ſed omnes, vt antea, conſueto more Chriſtiani nominantur. Nam

Chriſtiani à Chriſto nomẽ accipiunt. Hæretici a ſuo hæreſiarcha denominãtur.

quamuis magiſtri inuicem ſibi ſuccedant noſque illorum diſcipuli, ab illis acceperimus quæ ſunt Chriſtianæ fidei, nihil tamen inde obſtaculi naſcitur, quo minus ob id & titulo, & re Chriſtiani appellemur. Cõtra qui hæreticos ſequuntur, tametſi millies mille ſucceſſores habeãt, omnes tamen nomen eius, qui primus hæreſim adinuenit, referunt. Certè è vita exempto Ario, quum multi ex grege illo, eius vices ſucceſſionemque ſuſciperent, tamen omnes qui eioſdem cum eo ſententiæ fuerunt, ex Ario notas ſuas inſigniaque habentes, Ariani nuncupantur, quod re vera eximium & admirabile argumentum eſt. Nam qui etiam nunc ex Gentilibus, omiſſa idolorum ſuperſtitione, ad Eccleſiam veniunt, non catechizantium, Fideique rudimenta tradentium nomina, ſed Saluatoris in ſe transferunt, & pro gentilibus Chriſtiani incipiunt appellari. Qui verò ex eodem genere ad iſtos abeunt, aut ab Eccleſia ad hæreſim tranſitum faciunt, nomen

A Chriſti derelinquunt, & Arianorum vocabulo induuntur, quaſi qui non amplius Fidem Chriſti retineant, ſed Arianæ inſaniæ gregales habẽtur. Quomodo igitur Chriſtiani fuerint, qui non Chriſtiani, ſed Ariomanitæ appellantur: aut quomodo de numero Eccleſiæ catholicæ habeantur, qui Apoſtolicam Fidem excuſſerunt, & nouarum peſtium inuentores ſe præbent? qui relictis Chriſti eloquiis θαλείας Arij, hoc eſt, crapulas titulo nouæ ſapientiæ cohoneſtant, ac bono iure eum titulum vſurpant: nouam enim hæreſim annunciant.

θαλεία Arij quæ ſit liber.

Quapropter nun ſine admiratione eſt nuſquam in multis multorum operibus & ſermonibus tum in Vetus, tum in Nouum teſtamentum conſcriptis, inter titulos librorum θαλείας hoc eſt crapularum nomẽ reperirimò ne apud Ethnicos quidem frugi & tẽ-
B perantes, ſed apud iſtos duntaxat, qui iſtiuſmodi res inter pocula ad riſum captandum per plauſum, iocum, laſciuiamque decantant. At eximius ille Arius quum nihil aut ſanctum, aut graue imitandum deſumeret, ſecurus, negligenſque iſtiuſmodi probitatis, depeculatis aliorum hæreſibus, æmulum ſe in ridiculis vni Sotadæ præbuit. Quid enim aliud congruum illi, qui Chriſto ſ lua ori ch reis ſuis inſultare voluit, quàm vt miſeras dictiunculas impietatis ſuæ metris diſſolutioribus & elumbatioribus inſonaret, vt quemadmodum Sapientia loquitur; *Ex eloquio verborum cognoſcitur vir*: ita quoque ex illis Sotadicis numeris, animi eius effœminatio & mentis putrilago deprehendatur.

Arius inuerecundus. Arius Sotadæ poetæ imitator.

Sap. 6.

Nam tametſi ſubinde, ſerpentis more ſurſum deorſumq; ſeſe voluat, non tamen effugere potuit, vt non caderet in errorem Phariſæorum. Quemadmodum
C enim illi quum legem præuaricari vellent, legis tamen verba prætendebant: & quum eos animi eſſent, vt expectatum hactenus, & iam præſentem Dominum abnegarent, Deum quidem in ore habebant, ipſum tamen blaſphemare deprehenderentur, quum his vocibus vtebantur, *Cur tu homo quum ſis, Deum te facis? & dicis, Ego & pater vnum ſumus?* Ita quoque fucatus & Sotadicus Arius ſimulat ſe quidem de Deo loqui, quum interponat verba Sacrarum literarum, deprehenditur tamen vndecunque atheos, dum Filium negat, & illum rebus conditis adnumerat.

Arius in errorem Phariſæorum decidit.

Ioan. 10.

Arius atheos quomodo.

Tale igitur exordium crapularum Arij & vaniloquentiæ, moribus numeriſque effœminatum inuenias. Ex ſecundùm fidem electis Dei, peritis Dei pueris Sanctis, rectigradis, qui Sanctum Dei Spiritum acceperunt, iſta didici ego ex ſapientiæ conſortibus, ab hominibus Dei
D diſcipulis, per omnia ſapientibus horum per veſtigia cum eadem dogmatum opinione inceſſi, ego ille percelebris multa paſſus propter meam de Deo exiſtimationem: à Deo autem ſapientiam condidici & cognitionem cognoui. Scommata verò Arij fugienda & plena impietate, quæ in eo libro continentur ſunt iſta: Non ſemper Deus erat Pater, ſed fuit, quando Deus ſolum erat, & Pater nondum erat. Poſterius autem factus eſt Pater: non ſemper fuit Filius: ipſumque Dei Verbum ex nihilo factum eſt.

Arij ſcommata quæ eius θαλεία docet.

Quum enim omnia ex non entibus extiterint, & in vniuerſum nihil ſint, niſi creaturæ & opera, reſtat igitur ipſum quoque Dei Verbum ex non entibus factum eſſe: & fuit, quando non erat: neque erat antequam fieret, ſed exordium, vt crearetur, etiam ipſum habuit. Erat enim (inquit) ſolùm Deus, nec dum erat Verbum & ſapientia: deinde cum vellet Deus nos condere,

tunc

Digitized by Google

tunc vnum aliquem fecit, quem Verbum, Sapientiam, & Filium nominauit, vt per eius operam nos architectaretur. Minimum certè duas ſapientias ſtatuit, vnam quidem propriam & coexiſtentem, cum Deo, & filium verum ex iſta ſapientia ortum traxiſſe, ac tum demum, cum eius ſapientiæ particeps factus eſſet, nomine tenus appellari ſapientiã, & Verbum. Sapientia enim illa huic ſapientiæ initium præbuit Dei voluntate, & ita alterum Verbum eſſe dicit in Deo præter Filium, & hunc illius participem factum, appellari deinde per gratiam Verbum & Filium. Hæc autem peculiaris iſtius hæreſeos ſententia, quæ etiam alibi in eius ſcriptis deprehenditur, multas eſſe potentias, vnámque eſſe Dei propriam naturam, eamq́ue æternam. Chriſtum contrà, non veram potentiam Dei, ſed vnam ex vulgo earum quæ potentiæ appellantur, quales ſunt locuſta & eruca, eumq́ue non ſimpliciter potentiam, ſed potentiam magnam appellari: alias verò multas eſſe, & ſimiles Filio, & Dauidem de iis mentionem facere dum inquit: *Dominus potentiarum*, & vt omnes ex natura ſua, ita quoque ipſum Verbum mutabilitati obnoxium eſſe, ac in libero eius arbitrio fuiſſe quandiu velit bonum permanere: eiuſq́ue voluntatem noſtro more mutari potuiſſe, quum fuerit mutabilis natura eaq́ue de cauſa, quum Deus præcognoſceret eum bonum futurum, anticipando, illi hanc gloriam dediſſe, quam homo poſtmodum ex virtute mereretur, & quaſi iam tum opera eius extarent, quæ prouidebantur à Deo, talem eum iam ſtatim in præſentia voluit fieri. Idem rurſus auſus eſt dicere Verbum Deum verum non eſſe: Nam quamuis Deus nominetur, non tamen verum Deum exiſtere, ſed participatu gratiæ talem fieri; vt reliquos omnes, ſic & ipſum titulo tenus Deum vocari. Et vt omnia quæ longè diuerſa ſunt, ac nequaquam Deo ſimilia, quantum ad naturam attinet, ita quoque & Verbum aliud diuerſumq́ue eſſe ac diſſimile per omnia ſubſtantiæ Patris eiuſq́ue æternitati: ſed tamen inter creata eorumq́ue comparatione proprium id Verbum & vnum ex ipſis exiſtere. Præter iſta autẽ veluti ſucceſſor temeritatis diaboli, poſuit in ſua Thaleia Patrem Filio abditum eſſe, neque eum ab eo aut videri aut cognoſci poſſe ad plenum & exactè, ſed quòd cognoſcit & videt, id intelligit pro menſura rationeq́ue ſuarum virium, vt nos quoq; intelligimus pro modulo noſtrarum facultatum. Nam & Filius (inquit) non ſolùm Patrem non exactè cognoſcit, vtpote impotens ad comprehendendum, ſed ne ipſe quidem Filius ſuam ipſius ſubſtantiam cognitam habet. Rurſum diuiſas & abunitas, diſiunctaſq́ue eſſe, alienas item viciſſim incommunicabiles ſubſtantias Patris & Filij & Spiritus ſancti, & prorſus (vt ipſe ait) omnibus modis inter ſe diſſimiles ratione ſubſtantiæ & gloriæ vſque ad infinitum. Certè Verbum dicit, quantum attinet ad ſimilitudinem gloriæ & ſubſtantiæ, aliud diuerſumq́ue eſſe omnino ab vtroque & Patre & Sancto Spiritu. Has voces impius ille emittit, Filiumq́ue ex ſua natura diuiſum eſſe, & minimè participem in omnibus Patris aſſeuerat. Hæc ſunt capita fabellarum, quæ in ridiculo opere Arij inuenias. Quis igitur talibus cantiunculis Thaleiæ, ac iſtiuſmodi rebus audiris, non ſummo iure oderit Arium, quaſi in ſcena ad iſtum modum de rauris rebus ludentem? aut quis non deprehendet eum, dum videtur Deum nominare, ac de Deo verba

Arius ſummo odio mere habẽdus

A facere, quaſi ſerpentem mulieri concilia dare? Aut quis ſequentia perlegens, non animaduertet illius impietatem à tergo ſubſequentem ipſum, veluti ſerpentis dolum, quo muliercula ſeducta fuit? Quis igitur ad iſtas blaſphemias præ ſtupore non ſenſibus alienetur? *Cœlum*, vt Propheta loquitur, *obſtupuit, terra autem inhorruit ſuper præuaricatione legis*: ſol autem magis indignabundus, & non ferens illas contra communem omnium Dominum corporales iniurias, quas ſpontè pro nobis patiebatur, auerſus eſt, & radios ſuos contraxit, diemq́ue illum illucem exhibuit. At ſuper Arij blaſphemiis, qui fieri poteſt, vt non omne hominũ genus lingua præ ſtupore hæreat? aut non aures obſtruat? & oculos claudat, ne talia loquentes audire, aut ſcribentes intueri cogatur? ac cur non potius Dominus

Arij calliditas ſerpentis dolo ſimilis.

B ipſe, ſummo iure contra homines impios, vel quod verius eſt, ingratos vociferetur ea, quæ per Prophetam Oſeam prælocutus eſt: *Væ illis, quia reſilierunt à me; miſeri ſunt, quia impiè aduerſus me egerunt: Ego autem redemi eos, ipſi verò contra me obloquuti ſunt mendacia.* Ac paulò poſt: *Et conſultarunt mala, & in me mala cogitauerunt, auerſi ſunt ad id quod nihil eſt*, auertentes ſe à præſenti Dei, Verbo fingentes ſibi eum, qui non eſt, ad id quod nihil eſt, reciderunt. Ideò quoque vniuerſale totius orbis concilium, Arium iſta loquentem eiecit ab Eccleſia, & anathemate execratum eſt, nõ ferens blaſphemias, ex quo in reliquum tempus Arij error pro hæreſi exiſtimatus, quæ plus mali in ſe haberet, quàm cæteræ hæreſes, eò quòd & perduellis Chriſti, & præambulatrix Antichriſti cognominata ſit. Iam, tametſi in primis (vt modo dixi) tanta contra impiam hæ-

Oſea 7.

Oſea. 7.

Arij hæreſis perduellis Chriſti.

C reſim cenſura ſuffecerit ad omnibus perſuadẽdum, vt eius contactum refugiant, attamen, quia nonnulli qui Chriſtiani dicuntur, per ignorantiam aut per diſſimulationem (vt ſuperius dixi) hęreſim iſtã quantum ad veritatem attinet, indifferentem arbitrantur: eoſq́ue, qui eius ſenſum retinent, Chriſtianos vocant: agite, ſciſcitemur ab illis, ad retegendam ſectæ vafriciem: nam ita fortaſſe repreſſi & in ſilentium ſe dederint, & fugerint ab hæreſi iſta tanquam à facie ſerpentis: Si igitur ea de cauſa, quòd voculas aliquot ſacræ ſcripturæ in Thaleia ab illis ſcriptas videant, arbitrentur blaſphemias benedictiones eſſe, prorſus futurum eſt, vt quum Iudæos noſtri temporis videant legem & Prophetas euoluere, vnà cum Iudæis Chriſtum abnegent: forſitan quoque audientes Manichæos loqui particulas aliquot Euangeliorum inficiabuntur cum illis & legem & Prophetas: Sin autem ex ignorantia ita

D æſtuant & garriunt, diſcant è ſcripturis excogitatorem inuentoremq́ue hæreſeon diabolum, metu ſuæ graueolentiæ, ſcripturarum voces vſurpare, vt illis obtectus, aſperſo veneno ſuo ſimplices decipiat: ita enim Euam decepit, ita etiam alias hæreſes confinxit, ita nunc quoque Ario perſuaſit, vt quaſi ſub ſpecie aduerſarij contra hæreſes loqueretur, quò melius falleret, ſuam ipſius hæreſim ſubiiciens. Verùm ne ſic quidem veterator ille latuit: ſtatim enim ex quo ſe impium erga Dei Verbum geſſit, omnibus excidit, notumq́ue omnibus factum eſt, eum quoque in cæteris labi, neque quicquam ſanæ mentis præ ſe ferre. Nam quánam ratione vera de Patre diceret, qui Filium negat Patrẽ reuelare? aut quomodo de Spiritu ſancto rectè opinaretur, qui blaſphemus eſt in Verbum, quod Spiritum ſuppeditat? aut quis porrò crederet de reſur-

Hæretici cum patre ſuo diabolo teſtimonium ſacræ ſcripturæ vtuntur.

rectione illi, qui Dominum negat propter nos primogenitum ex mortuis factum eſſe? Iam qui fieri poteſt, vt is qui ignoret genuinam Filij ex Patre & veram natiuitatem, non planè aberret circa præſentiam eius in carne? ita enim & eius temporis Iudæi, Verbum Dei inficiantes, his verbis, *Non habemus regem niſi Cęſarem*, omnibus bonis ſimul ſpoliati ſunt, ac inopes facti ſunt lucis, lucernæ, odoris vnguenti prophetiæ, cognitionis, ipſiuſque adeò veritatis, imò etiam nunc quoque nihil intelligentes quaſi in tenebris oberrant. Quis igitur vnquam talia audiuit? aut vnde, aut à quonam iſti adulatores, redemptiq́ue ac nummarij hæreſeos fautores, quicquam huiuſmodi didicerunt, vt eius nomine, tanquam ab eo acceptum ſit, ſeſe venditare poſſint? Quis author fuit, vt iamdudum obliterato creaturarum cultu rurſus operibus & creaturis inſeruiretis? Quòd ſi fateantur talia nunc ſe primùm audiuiſſe, ne inficias eant, alienam & non ex Patribus oriundam eſſe hanc hæreſim. Quòd autem non à Patribus profectum eſt, ſed nuper inuẽtum, quid de eo aliud exiſtimari debeat, quàm illud ipſum

1.Tim.4 cuius Paulus mentionem fecit: *In nouiſsimis temporibus deficient quidam à recta fide, adhærentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum per hypocriſim falſa loquentium, eorúmque quibus conſcientia cauteriata eſt, & auerſantur veritatem.* Ecce iam nos ex ſacris Scripturis fidenter loquimur de religioſa & pia Fide, & quaſi lucernam ſuper candelabrum collocantes, hæc verba pronunciamus: Filium iſtum verùm natura & genuinum Patris ſui, proprium ſubſtantiæ eius fœtum, ſapientiam item vnigenitam, & Verbũ verùm ac vnicum Dei, non creaturam, non facturam, ſed Sobolem propriam ſubſtantiæ Patris eſſe, ac proinde verum Deum Patrique ſuo verò cõ-

Pſal 81. ſubſtantialem: ſed alios, quibus dictum eſt, *Ego dixi dij eſtis*, ſolummodo participatu Verbi per Spiritum ſanctum hanc gratiam à Patre obtinuiſſe. Ipſum autem characterem naturæ Patris, lucem ex luce, Potentiam & Imaginem veram ſubſtantiæ Patris eſſe. Quod & Dominus his verbis expreſſit,

Ioan.14. *Qui me vidit, vidit & Patrem.* Semper igitur erat & nunquam non erat, quum enim ſit æterni Patris filius, ſequitur, vt ipſe quoq; æternus fuerit, eiuſq́ue & Verbum & ſapientia. Quid igitur nobis ex iſta vndecumque reprehendenda Thaleia adferunt. Primùm (quæſo) legant illam imitantes ſcriptoris iſtius mores, quò ſaltem ab aliis irriſi, diſcant, quantò lapſu ceciderint, ac iam in poſterum deſinant, quid ſibi illis verbis Thaleiæ velint, quum aiunt, Non ſemper Deum Patrem fuiſſe, ſed poſtea factum eſſe: neque ſemper Filium fuiſſe, non enim erat priuſquam fieret, eumq́ue non ex Patre, ſed ex non extantibus ipſum quoque emerſiſſe: non eſſe proprium ſubſtantiæ Patris, creaturam enim eſſe, & facturam: Chriſtumq́ue non eſſe verum Deũ, ſed participatu ipſum quoque Deificatum eſſe, non nouiſſe exactè filium Patrem, neque verbum Patrem perfectè contemplari, neque intelligere, neque cognoſcere perfectè Patrem ſuum, non eſſe eum verum & vnicum ex Patre Verbum, ſed duntaxat titulo tenus Verbum & ſapientiam appellari, ex gratia eſſe quòd nominetur filius & potentia: non eſſe immutabilem vt Pater, ſed mutabilẽ creaturarum modo, ac deficere in comprehendendo ad plenum, & exactè cognoſcendo Patre. Præclara nimirum hæreſis, quæ ne credibilibus quidem rationibus ſuffulcitur & imaginatur eum non eſſe,

A qui eſt, & pro bonis plauſibilibuſque vocibus, blaſphemias in toto contextu præ ſe fert: Si quis igitur vtriuſque rebus excuſſis, quærat, vtrius potius Fidem eligendam putet, aut vtrius verba conuenientiora eſſe Deo exiſtimet, quin ipſi loquantur impietatis paraſiti, an non in Deum probè competat, ſi ad quæſtionem de Verbo reſpondeatur, Deus erat Verbum? inde enim, ſi vtrumque proponatur intelligi poterit, quid congruum ſit dictu, vtrúmne hæc ſententia? Erat quando nõ erat, an illa, Semper erat: & hæc, Nõ fuit, antequam fieret: an illa, æternum eum fuiſſe, an hunc ex aliquo tempore inceptum, verum Deum eſſe, an fictione, & ex participatu, & ex commento vnum eſſe ex iis quæ creata ſunt, an vero Patri eum eſſe coaptandum: diſſimilem illum eſſe quantum ad ſubſtantiam patris, an

B ſimilem, propriumq́ue patris exiſtere creaturam eſſe, an per eum creaturas factas eſſe, ipſumq́ue eſſe patris Verbum, an aliud ab eo & iſtud ab illo alio procreatum eſſe, & per aliam ſapientiam & iſtud nomine tenus ſapientiam & Verbum nuncupatum eſſe, & ſuccedaneum, & illius primæ ſapientiæ participatu tinctum iſtud eſſe. Quænam verba melius ad rationem diuinitatis ſonent, & Deum ac filium patris Dominum Ieſum Chriſtum oſtendere putentur? eáne quæ vos euomuiſtis an ea quæ nos ex Sacris literis deprompſimus & allegamus? Nam ſi Saluator noſter vobis neque Deus, neque Verbum neque Filius eſt, eſto ſit vobis liberum dicere, ſicuti & ethnicis, & noſtri ſæculi Iudæis, quicquid libuerit: ſin autem Verbum patris, & filius verus exiſtit Deus ex Deo & præ omnibus benedictus in ſęcula, qui (quæſo) non æquum ſit exterminare & oblite-

C rare tum alia verba tum Arianorum Thaleiam, vt exemplar & imaginem malorum, & omnigena impietate ſcatentem, in quam qui inciderit, ignorat gigantes apud eam perire, & in profundum inferni occurrere? Et hoc ipſum illos nequaquam latitat, ac proinde vafriter occultant, & ſuppreſſis iſtiuſmodi ſententiis alia ac diuerſiſſima vocibus ſonant. Nam ſi mentem eã verbis proderent, damnarentur ſi eam ſententiam fouerent, ſuſpicione laborarent, lapidandi ab hominibus ſacrarum literarum argumentis. Ideoq́;, vt filij ſæculi huius, callidè ſuam (vt Pro.13.9 ſic dicam) lucernam accendentes ex oleaſtro, veritique ne ſceleriter extinguatur (lux enim impiorũ, vt inquit ſcriptura, extinguitur) abſconſam tenent ſub modio hypocriſis, longè alia ſonantes, præſidia amicorum, & terrorem Conſtantij deprædicant, vt qui ad eos ingrediuntur, præ ſimulatione & iactan-

D tia illa præſidiorum, nõ videant Arij ſordulentiam. Qui igitur iſta hæreſis non digna fuerit odio? quum illa per diffidẽtiam, à ſuis etiam occultetur, & quaſi ſerpens foueatur? Vnde enim has ſibi voces cõportarunt? aut à quonam eas acceptas habent, qui non verentur talia loqui? Nunquam certè eas dixerint ab homine profectas, ad ſe veniſſe. Quis enim eſt aut Græcorum aut barbarorum, qui Deum quem confitetur, vnum ex rebus creatis audeat dicere? nec fuiſſe, antequam conficeretur? Aut quis eſt, qui quum Deo ſuo fidem habeat, loquenti ad iſtũ modum non credat? *Hic eſt Filius meus dilectus*, dicatq́ue eum non eſſe Filium, ſed opus duntaxat? Magnopere enim indignarentur omnes aduerſus eos, qui ad iſtum modum inſanirent. Imò nec è ſcripturis has voces deprompſere. Id enim oſtenſum eſt ſæpius ac iam in præſentia oſtendetur, iſtiuſmodi voces alienas abhorrenteſque

eſſe

eſſe à ſacris eloquiis. Ergo quum deſit, vt in hos A authores referant: ſupereſt, vt eas à diabolo acceperint, eiuſque furiis afflati ſint: ſolus enim ille talium verborum ſeminator. Agite ergo, illi reſiſtamus, quoniam nobis cum illo, idque per iſtos, eſt colluctatio, vt auxiliāte Domino eo ſolito ſuo more cadente diabolo, argumentis conuicti erubeſcāt, dum vident hærere iſtius zizaniæ aſſeminatorem, qui in ipſis hanc hæreſim ſuperſeminauit, vt ſaltem vel ſero addiſcant eo quòd Ariani ſint, ipſos Chriſtianos non eſſe. Diciris enim, ac pro dictis veſtris ſentiris, eo ſuggerente, Erat, quādo non erar Filius. Ergo primùm iſto amictu commēti veſtri ſpoliandi eſtis. Quid eſt igitur erat aliquando, quando Filios non erat? eáne ſunt veſtra verba, ô maledici & malè pij? Nam ſi de Patre hoc dicitis, adhuc improbior eſt veſtra maledicentia: non enim fas eſt dicere, B eum aliquando fuiſſe, aut hoc verbum aliquādo in eum cōpetere, quum ille & ſemper ſit, & nunquā non fuerit, filiúque cuius natura eſſentia eſt, Pater habeatur & exiſtat, ipſe interim quoque illa ipſa eſſentia. Sin autem dicitis, erar quādo non erar Filius, fatua & ſtulta eſt huiuſmodi reſponſio: Qnomodo enim ipſe erat, & ipſe non erat? Quocirca hæſitantibus illis, deſtitutiſque omni ratione reſpondendi, neceſſum eſt, vt nos pro iis id ipſū eloquamur. Erat aliquando tempus, quando Verbum non erat: id enim phraſis loquēdi præ ſe fert: & illud ipſum aduerbium, aliquando, nobis ſignificat: & quod ſcriptis protuliſtis, Non erar Filius, antequam fierer, planè idem eſt, cum hoc dicto veſtro: Fuit, quando non erar Filius: nam & id quoque tempus fuiſſe ante filium ſignificat. Vnde igitur vobis iſta com- *Pſal. 2.* paraſtis? cur & vos, veluti gentes, infremuiſtis & C meditati eſtis inania verbula contra Dominum & contra Chriſtum eius? *Chriſtus non cœpit eſſe, ſed eſt ab æterno.* Nuſquam enim Sacra ſcriptura tale quid de Domino locuta eſt, ſed potius ſempiternè eum, æternaliterque cum Patre coexiſtere pronunciat, dum dicit: *In principio erat Verbum,* *Ioan. 1.* *& Verbum erat apud Deum & Deus erat Verbum.* Et in *Apoc. 1.* Apocalypſi, *Hæc dicit, qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt*: huic autem ſententiæ, Qui eſt, & qui etat, quiſnam adimeret æternitatem? Iſtiuſmodi quoq; verbis & Paulus ad Romanos ſcribens, Iudæos redar- *Rom. 9.* guit: *Ex quibus Chriſtus ſecundùm carnem, qui eſt ſuper omnia benedictus Deus in ſęcula.* Ethnicos verò pudefaciens dixit: *Inuiſibilia eius per creationem mundi operibus intellecta perſpiciuntur, ſimúlque eum iis æterna eius potentia ac Diuinitas in cognitionem venit.* Eum autem eſſe Dei porentiam, Paulus oſtendit, cum dicit, *Chri-* *Chriſtus eſt æterna Dei potentia.* *ſtus Dei potentia, & Dei Sapientia.* Non enim fieri po- D teſt, vt Patrem his verbis videatur innuere, vt aliquando inter vos conſuſutratum audio, Patrem ſcilicet eſſe ſui ipſius æternam potentiam, verùm id ita non eſt: Non enim dictum eſt ab Apoſtolo, ipſe Deus eſt illa potentia, ſed eius eſt porentia. Clarum eſt omnibus id qood alicuios eſt, nō eſſe hoc ipſum quod is eſt, cuius eſt: ſed tamen ab eo nequaquam externum, ſed potius proprium eius & ſuum: Perlegire ipſam conſequentiam verborum, & videbitis ad Filium pertinere, qnod ibi innuitur. De creatione enim mentionem faciens, conſequenter ſcribit de creatoris in creanda potentia, quæ eſt Verbū Dei, per quod omnia facta ſunt. Si igitur natura rerum ſufficit ex ſe ſola citra Filium, Deum notum reddere: videte ne ruatis, dum arbitramini etiam citra Filium rerum naturam conditam eſſe. Sin verò per Filium omnia ſunt facta, & in eo omnia conſi-

A ſtūt, neceſſario fit, vt qui rerum naturam rectè ſpeculentur, ſpeculentur quoque Rationem ſiue Verbum Dei, authorem conditorem que naturæ, atque iam inde incipiant Patrem cognoſcere. Sin verò ſecundùm Saluatorem noſtrum, nullus agnoſcit Patrem, niſi Filius, & cui filius reuelauerir, Philippoque dicenti, *Oſtende nobis Patrem*, reſponſum ſit, non *Ioan. 14.* intueamini rerum naturam, *ſed qui me vidit, vidit & Patrem meū*: iure igitur Paulus incuſat Græcos, quòd congruentiam inter ſe partium ordinemque rerum naturæ contemplantes, nihil cogirauerint de naturæ Ratione ſiue Verbo. Res enim conditæ conditorem ſuum oſtendunt, vt per eum verum Deum intelligant, & cultum omittant admirationemque creaturarum: additumque eſt ab eodē Paulo, *Æter-* *Rom. 1.* *na quoque eius potentia & diuinitas*, vt filium ſignifica- B ret. Cæterùm, quum ita loquuntur Sancti, ille *qui eſt ante ſæcula, & per quem fecit ſæcula*, nihilominus ſempirernitarem Filij, eiuſq; æternitatem deprædicant, quibus verbis etiam ipſum eſſe Deum oſtendunt. Eſaias certè dicit, *Deus æternus qui conſtruxit extrema terrarum.* Suſanna quoque locuta, *Deus æterne.* Baruch item: *iam clamabo ad æternum Deū, in diebus meis*; *Dan. 13.* ac paulò poſt ſubdit, *Ego ſpem habui in æterno Saluato-* *& 4.* *re noſtro, & venit mihi gaudium à Sancto.* Apoſtolus iti- *Bar. 4.* dem ad Hebræos, *Qui eſt ſplendor gloriæ & character* *Bar. 49.* *ſubſtantiæ eius.* Et Dauid in Pſalmo 89. *Et ſit ſplendor* *Heb. 1.* *Pſal. 8.* *Domini Dei noſtri ſuper nos, & in lumine tuo videbimus lumen.* Quis ita eſt ſtolidos, vt in ambiguo illi ſit, filium æternaliter eſſe, vbi quis lucem ſine radiis aut ſplendore vidit? vt tum quoque de filio dicat: Fuit aliquando, quando non erat: vel antequam fieret, non erat. Iam illud quod dicitur 140. Pſalmo, *Re-* C *gnum tuum, regnum omnium ſęculorum*, non permittit *Pſ. 1,0.* vllam vel qualemcunque intercapedinem temporis intelligi, in qua re non extiterit Verbum. Si enim omne ſpacium menſura ſæculorum colligitur, omnium autem ſæculorum rex eſt & cōditor Verbum, neceſſum eſt, cum nullum fuerir quantulumcunque ante eum ſpacium, vt furioſum ſit dictu: Erāt aliquando, quando non erar æternus ille: aot ex nō entibus eſſe filium, quum ipſe Dominus loquatur, *Ego ſum veritas*, & non dicat, ego factus ſum veritas *Ioan. 14.* ſed ego ſum, non factus ſum, vt etiam alibi: Ego *Ioan. 10.* ſum paſtor, ego ſum lumen: ac rurſum, *Vos dicitis Do-* *Ioan. 17.* *mine & præceptor, & rectè dicitis, ſum etenim.* Quis (quæſo) tale dictum à Deo audiens, & Sapientiam Verbumque Patris hæc de ipſo loqui auſcultans vlterius dubitarit de veritate? ac non ſtatim crediderit in hoc verbo, ſum, æterniratem filij, eiuſque ante D omnes ætates naturam, nollo principio inchoatam ſignificari. Qoòd igitur æternitatem, exiſtentiamque ante ſæcula non principio initiatam Sacræ ſcripturæ de filio edoceant, ex ſuperioribus dictis manifeſto colligitur: quòd autem ea quæ Ariani ſonant, dum aiunt, Non erar, & antequam eſſer & aliquando erat, ſcriptura illa ipſa de creaturis loquatur, hæc quæ mox ſubiiciam, ſatis ſuperque indicabunt. Moyſes in Geneſi air, *Et omne virgultum agri,* *Gene. 2.* *antequam naſceretur in terra, & omne fœnum agri* *Deut. 32.* *prinſquam oriretur: non enim pluerat Deus ſuper terram & homo non erat, qui operaretur terram.* Et in Deuteronomio, *cum diuideret Altiſsimus nationes.* Dominus aotem per ſe ipſum loquirur: *Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad Patrem,* *Ioan. 14.* *quoniam Pater maior me eſt, & nunc dixi vobis priuſquam fiat, vt quum factum fuerit, credatis.* De rebus item creatis per Salomonem mentionem facit,

Digitized by Google

Prouer. 8. *antequam terram faceret, & antequam abyſſos conderet, antequam fontes aquarum prodirent, priuſquam montes collocarentur, antequam vllos colles fierent generat me, & antequam Abraham fieret, ego ſum.* De Hieremia quo-
Ioan. 8. Hier. 1. que ad iſtum modum loquitur: *Antequam formarem te in vtero, noui te.* Dauid itidem: *Domine refugium fa-*
Pſal. 89. *ctus es nobis in generationem & generationem, antequam montes fierent, & formaretur tellus, & orbis habitabilis, &*
Dan. 13. *à ſæculo in ſæculum tu es.* Et in Daniele Suſanna magna voce exclamauit, dicens: *Deus æterne arcanorum cognitor, qui noſti omnia antequã fiant.* Igitur illud, non erat: & illud, priuſquam fieret: & illud, quando, & quotquot iſtiuſmodi dictiunculæ de rebus creatis & cooditis, quæ ex nihilo prouenerant, congruè vſurpantur, alienè cootra incongrueque de Verbo prædicantur. Quòd ſi iſta de rebus creatis, illa autem ſemper ſcripturæ de Verbo perſonant, non igitur (ô perduelles Dei) ex non entibus factus eſt Filius, aut vlla ratione vnus ex rebus creatis, ſed Patris Imago eſt, & æternum Verbum non aliquando non exiſtens, ſed ſemper exiſtens, vt æternæ lucis æterna proradiatio ſiue ſplendor. Cur igitur tempora ante filium imaginimini? aut cur poſt tempora Verbum blaſphematis incepiſſe, per quem ipſa ſæcula otrum ſuum accepere: aut quónam modo tẽpus & ſæculum extitere, nondum prodito, exortoque ſecundùm veſtram ſentẽtiam Verbo per quẽ
Ioan. 1. omnia facta ſunt, & ſine quo factũ eſt oihil? aot cur, ſi tempora innuitis, nõ apertè dicitis, erat tempus, quando non erat Verbum, ſed vocabulum quidem temporis ſupprimitis, ad deceptionem ſimpliciorum: ſenſum verò & mentem veſtram non occultatis, nec occultando latere poteſtis: interualla etenim temporis innuitis his verbis: Fuit, quando non erat: & oon erat, antequam fieret. Hac ratiocinatione collecta, ad maiorem impudentiam pergunt: Si inquiunt, non fuit quando non erat, ſed ab æterno fuit, vnaque cum patre exiſtebat, oon eum iam Filium Patris ſui, ſed fratrem debere dici. O ſtolidos & contentioſos, ſiquidem illum duntaxat coexiſtere æternaliter diceremns, nec additum eſſe eum & Filium eſſe, credibilis videretur eorum ſimulatitia obſeruatio. Quòd ſi dum eũ æternum confitemur, profitemur ipſum Filium ex Patre, quomodo is qui genitus eſt, genitoris frater eſſe poterit? & ſi in Patrem & Filium noſtra Fides eſt, quæ in iſtis fraternitas exiſtit? aut quomodo Ratio ſiue Verbum, eius frater haberi poterit, coius & Verbum eſt? Non hãc contradictionem per inſcitiam faciunt. Vidẽt enim & ipſi veritatem, ſed Iudaicus eorum eſt hominum prætextus, qoi volunt (vt inquit Salomon) à veritate deficere, vti ſtatoerũt. Non enim ex aliquo principio præexiſtente Pater & Filius procreati ſunt, vt fratres exiſtimari queant, ſed Pater principium Filij & genitor eſt: & Pater Pater eſt, neqoe vllios Filius, fuit: & Filius Filius eſt, & non frater. Quòd ſi æterna Patris ſobolos dicitur, rectè dicitur: nõ enim Patris ſubſtantia vnquam imperfecta fuit, itavt eius æternitas ipſi ſuperueniat, neque vt homo ex homine genitus eſt Filius, vt Patri ratione exiſtendi ſit poſterior, ſed Dei proles eſt, & vt Dei ſemper exiſtentis proprius Filius, idem eſt ſempiternus. Hominibus enim proprium eſt in tempore gigoere, ob imperfectitudinem ipſorum naturæ, Dei contra ſoboles æterna eſt ob æternã perfectionem naturæ. Si igitur filius non eſt, ſed opus aliquod quod prodiit ex rebus nõ exiſtentibus, id antè omnia ab illis oſtendi oportet: ac tum demum vbi oſtenderint,

A quantum libeat, quo ſuo ipſorum phantaſmate garriant. Fuit, quãdo non erat. Nam quæ facta ſunt, qoum non eſſent, fieri inceperuot. Quòd ſi autem *Quod filius Dei*
filius eſt: id enim pater dicit, & Scripturæ clamant, *ſemper*
etſi filius nihil aliud eſt, niſi hoc ipſum quod è Patre *fuerit.*
genitum eſt: & quod genitum eſt ex Deo, Verbum eius & Sapientia, & iubar eſt, quid opus eſt verbis, aut cur dicitis Fuit, quando non erat filius, quaſi plagiarij, Deum Verbo ſuo ſpoliatis, & manifeſto aduerſus eum quaſi fuerit aliquando Deus, ſine ſua Ratione, ſine ſua Sapientia: & lucem ſplendore aliquando caruiſſe, & fontem veluti ſterilem exaruiſ-
ſe. Nam tametſi nomen temporis metu opprobrij *abſurda.*
videantur ſubterfugere, eumque dicant antè tempora fuiſſe, tamen quia ſpacia aliqua dant, in quibus eum non fuiſſe comminiſcuntur, nihilo tamen mi-
B nus tempora innuunt, & ita de Deo abſurda ſtatuẽtes, mirum in modum ſeſe impios præbent. Nunc autem quanquam oomen Filij agnoſcunt, ne palam ab omnibus vituperentur, tamen ſobolem propriã ſubſtantiæ Patris negant, quaſi id fieri oequeat oiſi intelligantur partes & diuiſiones intercedere, cum tamen denuo aiunt, non eſſe verum filium, nec niſi nomine tenus eum filium eſſe poſſe. Qoomodo verò fieri poteſt, vt ij non mirificè labantur, qui de incorporeo, corporea cogitant: & ob imbecillitatem ſuæ naturæ, adimunt Filio proprietatem Paternæ ſubſtantiæ. Supereſt igitur quum non intelligant, qua ratione ſit Deus, aut qualis ſit Pater, ipſum etiã Patrẽ inficientur, quãdoqoidem ſobolẽ patris, ſtulti, ex ſe metiuntur. Cæterùm, iſtos ad iſtũ modum affectos, perſuaſoſque non poſſe eſſe Filium Dei, æquum eſt quidem, vt miſericordia proſequamur,
C conſentaneum tamen, vt ſciſcitemur, & rationibus conuincamus, forſitan vel eo modo ad ſenſum aliquem perduci poterunt: Si pro veſtra ſententia ex oon entibus factus eſt Filius, oeque erat antequam fieret, omnino ſequitur, vt ex participatu eſſentiæ, oomen Filij Dei, & Sapientiæ aſſecutus ſit: ita enim in reliquis ſit, quæ ſanctificata glorificantur: cuius ergo rei particeps ſit, à vobis explicandum eſt. Reliqua enim alia omnia Spiritus communionem recipiunt: Filius autem pro veſtra opinione, coius, quæſo, rei participatum ſentit? Spiritúſne? ſed Spiritus à Filio potiùs accipit, vt ipſe de ſe teſtatur: & abſurdum eſt dictu, iſtum ab illo ſanctificari. Patris igitur participatu id ſit, id enim reliquum eſt, & neceſſarium eſt dictu. Sed quidnam illud eſt? aut vnde proficiſcitur? ſi enim extraneum quiddam, & ſeorſum à Patre intelligitis, participationem Patris habere nõ
D poterit, ſed rei extraneæ, atque ita ne ſecundus quidem à Patre erit, quum ante Patrem illod extraneũ ordine præcedat, neque iam inde fuerit eius filius, ſed extranei illius, cuius participatu Fili' eſt dictus. Qood ſi hoc abſurdũ & impium eſt, præſertim quũ pater dicat: *Hic eſt filius meus dilectus*: Filius quoque itidẽ loquatur, Patrem ſuum omnipotẽtem Deum *Ioan. 5.*
eſſe: liquidum & manifeſtum eſt, non ex rebus extraneis, ſed ex ſubſtantia Patris eſſe quod in participatum veniat. Id ſi rurſum aliud fuerit præter ſubſtantiã filij, eandem abſurditatem pariet, quum medium aliqood inueniatur inter eſſentiam Patris & filij, qualecunque illud ſit. Iſtiuſmodi igitur abſurdis præter veritatem emergentibus, neceſſum eſt, vt id quod integrè & ſolidè ex ſubſtantia Patris editum eſt, id eius eſſe proprium Filium. Nam integrè & ſolidè impertiri Patrem, id idem eſt ac ſi dicas, ex Patre gigni: Iam genitum eſſe, quid aliud
ſignificat,

gnificat, quam filij naturam? Filij autem participatum ſentiunt omnia, ex eius per Spiritum gratia. Atque inde clarum ac euidens fuerit, Filium nullius rei extraneæ, diuerſæque à Patre participatu imbui ac tingi, ſed id ipsũ, quod ex Patris participatu exiſtit, Filium eſſe, ac proinde ij qui Filij participes ſimus, etiam Dei participes ficti dicimur, & hoc eſt quod Petrus dixit: *Vt diuinæ naturæ efficiamini communicatores*: ita quoque à Paulo dictum eſt, *Neſcitis quòd Dei templum eſtis*: &, *Nos enim templum ſumus Dei viuentis*, & ipſum filium intuentes, intuemur & Patrem. [2. Pet. 1. 1. Cor. 3.] Nam intellectus de filio & comprehenſio, cognitio eſt Patris, eò quòd ille proprium ſit eius ſubſtantiæ germen. Sicuti nemo veſtrum dixerit, participationem eſſe paſſionem aut diuiſionẽ ſubſtantiæ Deitatis, quum conceſſeritis, & cõfeſſi fueritis, Deum ſuæ Deitatis participem reddere, & B participem reddere & gignere idem eſſe: ita quoque id quod genitum eſt, non eſt paſſio vel quiddam diuiſum ex diuina illa ſubſtantia. Quapropter non incredibile eſt, Deum habere filium ſuæ naturæ, non ergo vllam paſſionem aut diuiſionem ſubſtantiæ diuinæ indicamus cum dicimus eum filium & germen, ſed potius genuinum & verum vnigenitum Dei intelligimus, & credimus: Re igitur ad iſtam rationem demonſtrata, germen Patris Filium eſſe, nihil amplius dubij relinquitur, ſed omnia ſunt clara, eundem eſſe Sapientiam & Verbum Patris, in quo, & per quem condit & facit omnia: & hoc ipſum eſſe eius ſplendorem ſiue iubar, in quo omnia illuminat, & reuelatur quibus vult: eundem rurſus eſſe characterem eius, & imaginem in quo ſpectatur & cognoſcitur. Quapropter & ipſe & pater vnum ſunt. [Ioan. 14.] Nam qui hunc videt, videt & patrem: is ipſe eſt Chriſtus, in quo omnia in libertatem aſſeruit, & nouam rurſus creaturam operatus eſt. Iam quum filius iſtiuſmodi ſit, non congruum eſt, imò valde periculoſum dictu, eum ex nõ entibus opus quoddam eſſe, aut eum non fuiſſe priuſquam fieret. Qui enim de proprietate ſubſtantiæ patris ita loquitur, iam in ipſum patrem ſua blaſphemia euehitur, quũ talia de eo ſentiat, qualia de eius prole, concepta inani phantaſmate, ementitur. Eſt igitur vel hoc vnum ſufficiens, ad ſubuertendam Arianã hæreſim, [Concluſio.] verũtamen etiam vel hinc deprehenderis iſtius hæreſeos abſurditatem. Si Deus factor & conditor rerum eſt, per filium autẽ opera ſua condit, nec poſſes videre ea aliter fieri quàm per Verbum, ſiue Rationem, qui (quæſo) non blaſphemum, Deum creatorem agnoſcere, & eius Rationem opificem rerum, eiuſque Sapientiam aliquando non fuiſſe aſſerere? quod tantundem eſt, ac ſi dixeris, Deum non eſſe conditorem, quum non habeat ex ſe opifex Verbum ſiue architectatricem Rationem, ſed aliunde eam mutuo ſumat, eamque proinde externam, & diſſimilem ſuæ ſubſtantiæ, in qua omnia creauerit & architectatus ſit. Quin iam dicant nobis, vel potius ipſi ex iſtis rebus animaduertant impietatem ſuam dum aiunt fuit, quando non erat, & non erat antequam fieret. Si enim Patri non æterna eſt ſua Sapientia ſiue Verbum, ſequitur vt Trinitas æterna non fuerit: [Abſurdum.] Sed principio nõ niſi vnitas fuit, ſecundùm eos, poſteà verò ex additamento ſuperuentuque nouarum perſonarum, Trinitas effecta eſt, ac tẽporis circa illas progreſſu increuit & coaluit diuinæ Rationis cognitio. Rurſum, ſi non eſt Filius proprium ſubſtantiæ Patris germen, ſed ex non entibus emerſit, ex non entibus quoque conflata eſt

A Trinitas, & erat aliquando, quando non erat Trinitas, ſed vnitas, ipſaque aliquando non integra, aliquando autẽ plena fuit: non integra quidem, quum nondum eſſet Filius: plena autem, quum Filius eſſe incepiſſet, quo conceſſo, ſequitur vt fas videatur eſſe, id quod creatum eſt, cum creatore connumerari: & quod aliquando non erat, cũ eo qui ſemper fuit, in diuinitatis rationem admitti & cõglorificari: & quod grauius eſt, inæqualis ſibi ipſi Trinitas inuenietur, quippe quæ externis & alienis naturis coalita ſit. Id nõ aliud dictum eſt, quàm creatã eſſe Trinitatis conſtitutionẽ. Quale igitur illud numen eſt quod ſimile ſibi non eſt, ſed temporum additamẽtis ad integritatem peruenit, & aliquãdo non ita eſt aliquando hoc genere exiſtendi incipit eſſe? Veriſimile eſt enim, illud iterum atque iterum recepturũ B eſſe in ſeſe additamentum, idq; in infinitum, vtpote quòd ſemel circa initium ex additamentis ſui conſtitutionem acceperit. Neque id quoque in dubio relinqui poteſt, quin poſſibile ſit illud quoque aliquando diminui poſſe: quæ enim additamẽtis creſcunt, ea quoque detractionibus diminui poſſe, certum eſt. Cæterùm, id nequaquam ita ſe habet, abſit, non enim creatitia res eſt Trinitas, ſed æterna, atque vna Deitas in Trinitate, vnaque Maieſtas ſanctæ Trinitatis, [Trinitas æterna.] tametſi eam in diuerſas alienaſq; naturas reſcindere audetis, quippe qui, quum Pater æternus ſit, de eius tamen Verbo ipſi coaſſidente, pronunciatis fuiſſe quando non erat, quumque Filius conſors ſit eiuſdem ſolij cum Patre, illũ tamen ſummo ſtudio quàm longiſſimè à Patre ſegregatis. Et cum Trinitas conditrix ſit & rerum opifex, eam tamen non timetis è ſublimi detrahere ad ea, quæ C ex nihilo emerſerunt, neque pudori vobis eſt, mancipia exequare nobilitati Trinitatis, & regem Dominum Sabaoth, cum ſubiectis in ordinem redigere. Deſinite permiſcere impermixtibilia, vel potius ea quæ non ſunt, cum eo qui eſt: fieri enim nequit, vt qui iſta loquantur, gloriam ferant & honorem Domino, ſed ignominiam & contumeliam: quum is qui ignominioſè tractet Filium, ignominioſè tractet & Patrem. Si enim nunc in Trinitate numen perfectum eſt, idemque & ſolũ & verum numen, idque rectũ à Fide ſubnixum eſt, oportuit eã ita ſemper fuiſſe, ne rectitudo & veritas adnaſcatur, & ex additamento conſtituatur Deitatis ſumma completa: Hoc igitur perpetuò fuiſſe oportuit aut ſi id perpetuò non fuit, ne nunc quidem ita eſſe, ſed eo modo ſeſe habere, quo ab initio à vobis fingitur ſeſe habuiſſe, vt ne nunc quidẽ Trinitas ſit: ſed nemo D Chriſtianorum iſtiuſmodi hæreticos vnquam ſuſtinuerit. Ea enim peculiaria ſunt ethnicorũ, vt creatam introducant Trinitatem, eamque rebus creatis adæquent: rerum enim creatarum eſt, defectus & augmenta accipere, [Trinitatem creatã docere ethnicorũ eſt.] Chriſtianorum cõtrà fides, immutabilem, perfectam, & ſemper vnius cõditionis, beatã illam Trinitatẽ agnoſcit, neque vnquam plus Trinitati apponit, neq; illã vlla ex parte diminutam fuiſſe arbitratur: vtrumq; horum impiũ cenſendũ eſt. Ideoq; eam rebus creatis miſceri nõ poſſe, certum habetur, eiuſq; Diuinitatis vnitatem integrã ſine diuiſione adorat, fugitq; Arianorũ blaſphemias, confitetur autem & certo illi perſuaſum eſt, Filium ſemper extitiſſe. Eſt enim æternus Pater, cuius etiã Verbum æternum eſt. Nam & id quoque rurſum videamus, an Deus fons ſapientiæ & vitæ appelletur, [Deus fons ſapientiæ & vitæ.] quemadmodum per Hieremiam loquitur, *Me dereliquerunt, fontem aquæ viuæ*: atque iterum: [Hiere. 2.]

Hiere. 2. *Thronus gloriæ excelſus, ſanctificatio noſtra, expectatio Iſ-*
raelis, Domine, omnes derelinquentes te confundentur: &
qui defecerint, in terra ſcribantur, eò quòd dereliquerint
Baruch 3. *Dominum fontem vitæ.* In Barucb item: *Relinquebatis*
fontem vitę Dominum, & relinquebatis fontem ſapientię.
Conſentaneum igitur fuerit, vitam & ſapientiam
non habere alienam à fonte ſuo conditionē, ſed eas
æternas eſſe: neque vnquam inexiſtentes fuiſſe, ſed
à ſempiterno ſubſiſtere.' Quæ quidē res eſt ipſe Fi-
lius, qui dicit, *Ego ſum vita, & ego Sapientia, habitans*
Abſurda. *in conſilio.* Qui igitur non nefaria loquatur, is qui di-
eit, fuit, quando non erat filius? Siquidem hoc idem
eſt dictū, fuit, quando ipſe fons aridus erar, ſine ſa-
pientia ae vita: qood autem tale eſt, fons eſſe nō po-
terit. Quod etenim ex ſe ſcatebras non gignit, foos
appellari minimè debet. Proh! quanta abſurditas in
iſto ſermone, quandoquidem quum Deus ipſe pro-
mittat, eos qui ipſius voluntatem faciunt, quaſi fō-
tes futuros eſſe, cui nunquam aqua defecerit, dum
Eſa. 26. dicit per Eſaiam: *Et adimpleberis quemadmodum deſi-*
derat anima tua, & oſſa tua impinguabuntur, futuráq; ſunt
veluti hortus ebrius, & ſicut fons, qui non deſtituitur aqua:
Iſti contrà, Deum ſapientiæ fontem & re, & nomi-
ne, ſterilem aut deſtitutum fuiſſe aliquando ſua ſa-
pientia, calumniis non verentur diffamare, ſed va-
num hoc falſumq́ue quod dicunt, quum ipſa veri-
tas atteſtetur, Deum æternum perennemq́ue fontē
eſſe ſuæ ſapiētiæ. Æternus autem quum fons ſit, ne-
ceſſum eſt, & Sapientiam ærernam eſſe: in ea enim
omnia ſunt facta, vt à Dauide cantatum eſt. *Omnia*
Pſa. 103. *in ſapientia feciſti*: nec aliter Salomon, *Deus ſapientia*
Sap. 8. *fundauit terram, expediuit cælos in prudentia.* Sapientia
Ioan. 1. iſta Verbum eſt, *& per illud* (vt Ioannes inqoit) *facta*
ſunt omnia, & ſine eo factum eſt nihil, & idem Verbum
illud eſt ipſe Chriſtus. *Vnus enim Deus pater, ex quo*
omnia, & nos in eo, & vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quē
omnia, & nos per eum. Si ergo omnia per eum, ipſe in
grege ordineq́ue aliorum connumerari non debet.
Qui enim audet dicere eū, per quē omnia, vnum eſ-
ſe, ex omnibus vtique planè idem & de Deo, ex quo
ſunt omnia, cogitabit: ſin autem hoc vt abſurdū re-
fugiat, & tanquā alium Deū ab omnibus ſecernat,
conſequitur etiā, vt vnigenam filium propriū exi-
ſtentem Patris ſubſtātiæ, alium eſſe ab omnibus di-
eat. Iam ſi ille vnus nō eſt è teliquorom cœtu, nefa-
riè de eo dicitur, fuit quādo non erat: & nō erat an-
tequam fieret. Siquidem iſtiuſmodi voces in rebus
conditis congruentiam ſuā habent, quum cōtrà Fi-
lius talis ſit, qualis eſt Pater, coius ſubſtātiæ eſt pro-
prium germen, nimirum Verbum & Sapientia: id
enim propriū Filio erga Patrē, & hoc ipſum oſten-
dit Patrem proprium eſſe Patrem Filij, adeò, vt nō
licear Patrem vnquam fuiſſe ſine ratione ſioe Ver-
bo, neque Verbum vnquam ſine ea ſubſtantia, qua
exiſtit: alioqui, cur Fili⁹, niſi ex Patre ſit, aut eur Ver-
bum & Sapiētia, niſi ſemper ſit, ac proprium quid-
dam ipſius. Quando igitur Deus ſine eo quod illi
Creatu- proprium eſt, fuit? aur qua ratione quiſpiā de pro-
ra nihil prio, quaſi de externo & alieno poteſt cogitare? Re-
ſimile liqua enim omnia, vt quæ facta ſint, nihil ſimile ha-
habent bent ratione ſobſtantiæ cum ſuo ereatore, ſed extra
ratione eum ſunt, gratia & voluntate per Verbom eius eon-
ſubſtātia dita, adeò, vt rurſus poſſint deſinere, vbi ille qui fe-
cum ſuo cir, voluerit. Huiuſmodi enim naturæ ſunt ea quæ
creatore. condita ſunt: è diuerſo, quod propriū eſt ſubſtantiæ
Patris, id iam in confeſſo eſt, eſſe ipſum Filium: qui
igitur (quæſo) non audax & impium dictum, eum
emerſiſſe ex non entibus, ac nō extitiſſe, priuſquam
A fieret, ſed poſtea in rerum naturam ſupetueniſſe,
rurſumq́ue non exiſtere poſſe? Quòd ſi quis ſecum
cogitet, & rationes quærat quumodo fieri poſſit,
vt perfectitudo & plenitudo ſubſtantiæ Patris di-
minutionē capiat, ſtatim ſentiet abſurditatem hæ-
reſeos, & potiſſimum, ſi ei in mentem veniat, Filium
eſſe imaginem, & Spleodorem, & Formam, & Ve-
ritatem Patris ſui. Nam ſi eo ipſo, quo lux eſt, fieri Chriſtus
non poteſt, quin ſtatim ſit ſplendor, qui eius imago eſt imago
eſt: & eo ipſo qoo hypoſtaſis eſt, fieri non poreſt, & ſplendor, for-
quin ſit eius integra forma, & eo ipſo quo Pater eſt, ma &
fieri non poteſt, quin ibi quoque vna ſit & eius ve- veritas
ritas Filius: videanr iſti qui imaginem & ſpeciem Patris.
Deitatis tempore meriuntur, in quantum impieta-
tis barathrum prolabantur. Si eoim non fuit Filius Abſur-
priuſquam fieret, non fuit ſemper in Deo veritas, dum.
B ſed id nefas eſt dictu: ſiquidem patre exiſtenre exi-
ſtebat ſemper in eo veritas, qoæ filius eſt, qui dicit:
Ego ſum veritas: & ſubſtātia Patris exiſtente, omnino
ſtatim oportuit & characterem & imaginem ſui ip-
ſius exiſtere: Non enim extrinſecus depicta eſt ima-
go Dei, ſed Deus ipſe eius imaginis genitor eſt, in
qua ſeipſum contuendo exhilaratur: vt ipſe Filius
dicit, *Ego eram in qua gaudebat.* Quādo igitur ſeipſum Prou. 8.
non contuetur Pater in ſua ipſius imagine? aut quā- 3.
do inde non exhilaratur, vt quis audear aſſerere, ex
nihilo eius imaginem ortum traxiſſe, & non exhila-
ratum fuiſſe Patrem, antequam imago eius fieret?
Quomodo verò factor & conditor ſeipſum videre
potuit in facta & eondita ſubſtantia? Oportet enim
talem eſſe imaginem, qualis eſt Pater, imaginis au-
thor. Age igitur, videamus ea quæ ſunt Patris, vr &
imaginem diiudicemus, an verè ſit Patris. Æternus Omnia
C eſt Pater, immortalis, potens, lux, rex, Imperator, quæ ſunt
Deus, Dominus, eonditor, & factor: Ea omnia ineſ- in patre
ſe oportet in ipſius imagine, vt re vera qui Filium ſunt etiā
videt, Patrem videat. Quòd ſi non ita eſt, ſed, vt in filio.
Ariani ſentiunt, factitius eſt & oon æternus Filius,
fieri non poteſt, vt ſit vera imago Patris, oiſi iā quod
reliqoum eſt, abſterſa verecundia argutentor, nihil
iis verbis, quibus imago Patris nominatur, indicari
quo intelligas eum conſimilis ſubſtātiæ cum Patre
eſſe, ſed nomen eius tantummodo obtinere. Sed
heus Chriſti oppognatores, hoc numquam fuerit
imago aut character & expreſſio Patris. Quæ enim
eongruentia eorum, quæ ex nō entibus creata ſunt,
cum illo qui creaoit non entia, vt entia eſſent? aut
quomodo ei, qui eſt, id quod non eſt, & deficit, vt
aliquando non ſit, & quod inrer res creatas ſuum
ſenſum & ordinem habet, ſimile eſſe poterit? Vnum
D ex horum numero quum filium cupiant eſſe Aria-
ni, iſtiuſmodi eauillationes inſtituerūt. Si enim (in-
quiunt) genitum quiddā ex Patre eſt Filius, & ima-
go eius, ſimiliſq́ue ei per omnia, debet omnino
quemadmodum ipſe eſt genitus, ita quoque de ſe
gignere, ipſumq́; fieri alicuius Filij patrem, viciſ-
ſimq́ue, qui ex eo genitus eſt, etiam ipſum qooque
liberos procreare, idq́ue per ordinem in infinitum
vſque. Ea enim res genitum ſimilem oſtendit geni-
tori. O inuentores blaſphemiæ, ac verè Chriſti per-
duelles, qui, ne Filium imaginem Patris eſſe confi-
teantur, eorporalia ac terreſtria de ipſo Patre ſen-
tiūt, delectiones, effluxus item & influxus aduerſus
Deum cauſificantur. Siquidem igitur Filius homo
eſt, fiat etiam genitor vr homo, fiat quoque Filius
alterius filij pater, atque ita vieiſſim ex ſe muruo
procreentur, vt in multitudinem deorum ea in-
uicem prolis ſucceſſio, ſecundùm eorum opi-
nionem,

Quæ ſunt hominũ Deo imputari non debent.

nionem, ſeſe propaget. Quòd ſi Deus talis non eſt,
qualis homo, vt certè non eſt, non debent ea quæ
hominum ſunt, illi impotari. Nam cætera animalia,
vnaq́ue cum iis homo, ex opifice principio per ſuc-
ceſſionem mutuo à ſe inuicem progignuntur, &
genitus, ex patre olim genito naturam accipiens,
meritò & ipſe quoque alterius pater efficitur, poſ-
ſideos ex patre in ſe, ex qoo & ipſe eſt genitus, ideo-
q́ue in iſtis nihil eſt propriè aut pater aut filius, ne-
que in illis ſtabilem locum habent perſona patris &
filij. Nam qui filius eſt, pater efficitur, filius quidem
eius qui ipſum genuit, pater verò illius qui ex ipſo
genitus eſt. Verùm id in diuinitate ſe ita non habet:
non enim Deus vt homo, oeque Pater ex patre ori-
ginem rraxir, vnde fit vr neqoe gignat progenitu-
rum, atque ita Filius neque eſt ex effluxu parentis,
neque ex patre genito genitus eſt, ideoq́ue non ge-
nitus eſt ad gignẽdum. Quapropter in ſola Deitate
Pater propriè pater eſt, & Filius propriè filius eſt, &
in illis ſolis conſiſtit: vt Pater ſemper ſit pater, &
Filius ſemper ſit filius. Quocirca, qui percunctatur,
cur non prolificus ſit filij filius, hoc ipſum percun-
ctetur, cur non Pater patrem habuerit. Cæterùm,
ambo illa ſunt abſurda, & plena omni impietate: vt
enim Pater ſemper eſt Pater, neque vnquam fuerit
filius, ita quoque Filios ſemper Filius, neque vn-
quam fuerit Pater. In eo enim ſigillum & imago
patris euidẽtiſſimè oſtenditor, quia id manet quod
eſt, & non immutatur, retinetq́ue ex Patre identi-
tatem. Si igitur Pater mutatur, mutetur & imago:
pro ratione enim genitoris, imago & ſplendor ge-
nitoris ſe habet. Quòd ſi inuariabilis eſt Pater, &
hoc ipſum quod eſt, permanet, neceſſario & imago,
id ipſum quod eſt, permanet, & non variabitur. Eſt
autem Filius ex Patre: non igitur aliud fiet, quàm id
qood eſt propriom ſubſtantiæ patris. Fruſtra igitur
& ea dementes excogitarunt, quibus imaginem Pa-
tris eraderent, vt Filium rebus creatis adæquarent.
In horum enim numero Ariani Filium ex doctrina
Euſebij ſtatuentes, talemq́ue eum eſſe arbitrati,
quales ſunt res ab ipſo creatæ, à recto, & veritate te-
ſilierunt, atque vbi ſibi accumularent ſententiolas
verſipelles, principio circuncirca obambulabant,
quum iſtam hæreſim commiſcerentor, atque etiã
nunc in occurſum pueris & puellis ſeſe per forum
ingerunt, ſciſcitantes ab lis, non ex ſacris literis,
ſed ex redundantiis animi ſui, quas ex corde eru-
ctant, ad iſtum modum: An ts qui eſt, non exiſten-
tem ex non ente fecit? an exiſtentem, fecit? certum
enim aut exiſtentem condidiſſe aut non exiſtẽtem.
Ac rurſum, ingenitum vnúmne, an duo: & liberíne
arbitrij eſt, vt tamen ſua voluntate non mutetur,
quum ſit alioqoi mutabilis naturæ? non enim qoaſi
lapis eſt, & ſoa ioertia immobilis. Deinde quoqoe
& ad mulierculas ſeſe inſinuantes iſtiuſmodi verba
effœminata ſonant: Quid, an habebas filium, ante-
quam pareres? ſed ſicuti tom temporis non habe-
bas, itidem quoque & Dei Filius nõ erat antequam
gigneretur. Hoc genere verborum famoſi nebu-
lones propemodum tripudiando laſciuiunt, Deum
hominibus adæquantes, ac interim ſeſe iactitantes
ſemper Chriſtianos fuiſſe, qui gloriam Dei in ſimi-
litudinem imaginis hominis corruptibilis immu-
tant. Oportuit quidem ad iſta tam ſtulta & phana-
tica nihil reſponderi, ne quid firmi eorum hæreſis
habere videretur: ſed tamen abſurdum non eſt, eos
obiter in iſtis oogis refutari, præcipuè ob mulier-
culas, quæ facilè ab iis in fraudem abducuntur. Cæ-

A terùm, non inſcitum fuerit iſtiuſmodi verbis archi-
rectum percunctari. Dic obſecro, an poſſis ſine ma- *à ſor-de.*
teria ædificare? certum eſt te non poſſe, ſed vt non
potes, ita nec Deos potoit ſine materia hãc vniuer-
ſitatem rerum exædificare. Imò à ſingulis hac quæ-
ſtione pulſandi eſſent: potéſne tu alicubi ſine loco
ſubſiſtere? ſed quemadmodum to non potes, ita
quoque Deus in loco eſt, vt ita ſaltem pudore ab
auditoribos in rubotem adigantur. Cor enim, dum
audiunt Deum habere Filium; in ſeſe reſpicientes
id negandum putant: quum autem audiunt eũ con-
dere & creare, & non itidem opponunt ea quæ ſunt
humanæ facultatis: atqui par erat, eos etiã tale quid
in condendo cogitare, ac Deo materiam ſuppedi-
tare, vt exiſtentiæ rerumq́oe conditorem eum ne-
gent, quò in ſimili luto cum Manichæis voluten-
B tor. Sin autem ea cooſideratio altior eſt iſtis, & vel
ſolo auditu, dum nomen patris aut filij dicitur, ad
fidem inducimur, vt credamus eum non talem eſſe,
quales nos ſumus, quippe qui ſit qualis Deus eſt:
neque eum creare, vt creant homines, ſiquidem *Chriſtus creare dicitur non vt homo ſed vt Deus.*
creat vt Deus: vtique gignit etiam, non vt homines
gignunt, verùm gignit vt Deus. Nec enim huma-
na imitatur Deus, cùm homines contrà ad diuina
per imitationem ſeſe effingãt, & à ſimilitudine vni-
ci Patris, ac verè Patris relatu liberorum ſuorum, &
ipſi quoque parentes appellentur. *Siquidem ex eo* *Epheſ. 3. 15.*
omnis paternitas in cælo & in terra, nomen ſuũ accepit. Sed
tamen, ſi iſta, quæ iſti loqountor, indiſcuſſa mane-
rent, laodem quaſi ſcitum aliquid & prudens in me-
dium propoſuiſſent, referre viderentur, quorum ſi
dicta probè examines, mirè eos, & ridiculos, & lu-
dibrioſos deprehendas. Prima ſiquidem illorũ ſciſ-
C citatio fatua ſimul, & perquàm obſcura eſt. Non
enim planum faciunt, quænam intelligant in ſciſci-
tando, vt habeat interrogatus quod reſpondeat, ſed
ſimpliciter ſine expreſſione perſonæ dicunt, qui eſt
eum qui non erat. Quis igitur ille eſt, ô Ariani, qui
eſt? & rurſus, quæ ſunt illa, quæ non ſunt? quis eſt,
qui eſt? & quis eſt, qui non eſt? & quæ non entia ap-
pellatis? Poſſibile enim eſt, eum qui eſt, facere tam
non entia, & quæ ſunt, quàm iampridem entia: fa-
ber enim lignarios, figulus item & fundendi auri pe-
ritus, materiam quæ iam eſt & ante ipſns fuit, pro
ſuo artificio exercet, ac vaſa quæ illi collibitum eſt,
efficit. Ipſe contrà rerum omnium Deus, tam
quod eſt, quàm quod nondum eſt, ſed proditurum
aliquando eſt, operibus ſuis occupat, quippe qui è
terra argillam ſumens, hominem finxerit: terram-
q́ue, quæ prius non erat, fecerit per Verbum ſuum,
D vt eſſet. Si igitur ad iſtom modum percunctantur,
vt ex aliquo aliquid fiat, certum eſt, rerum naturam
non fuiſſe priuſquam conderetur, nec tamen mi-
nus certum homines in condita materia operam
ſuam explicare. Inſtabilis igitur eorum ratio appa-
ret, fiant quæ erant: qoædam etiam fiant, quæ non
erant, quemadmodum diximos. Sin autem iſta de
Deo & Verbo intelligunt, addant reliqua ſuæ quæ-
ſtioni, atque ita concludant, Ille qui eſt Deus, fuit
aliquando irrationalis, hoc eſt ſine Ratione ſiue
Verbo: & quum lux eſſet, ſplendore caruit: Id ſi ve-
rentur dicere, fateantur ergo Deum Verbi Patrem
ſemper fuiſſe, vel ſi liber, rurſus ad iſtum modum:
Ille qui eſt Pater, Verbum quod non erat, fecit.
Quòd ſi reformidant & hanc vocem, dicant in con-
trariam partem, Deum Verbum quod eſt proprium
ſuæ ſubſtantiæ germen, in æternum ſecum habere,
vt ſentiantur planè de Deo & eo qui ex ſubſtantia

Dei exiſtit, curioſe cauillationes affectare, neque A
pudeſcere ſophiſticãdo. Quis enim eos ſuſtinuerit
dicentes, irrationalem aliquando Deum fuiſſe? Eo-
dem enim hæc dicta, quo prius tendebant, reuoluũ-
tur: quantumcumque illud ſubterfugere & diſ-
ſimulare ſuis cauillationibus ſtudeant, ſed fruſtra
laborant. Nemo enim eos diſceptantes audire ve-
lit, Deum non ſemper Patrem fuiſſe, ſed poſtea fa-
ctum eſſe: vt ementiantur aliquo tempore eius Ver-
bum non extitiſſe. Cæterùm, multæ quum ſint ex
ſuperioribus dictis refutationes, tum ex verbis Ioã-
nis, qui dicit, *Erat Verbum*: tum ex Pauli ſcriptis, cu-
ius hæc ſententia eſt: *Qui eſt ſplendor, & qui eſt ſuper*
Rom. 1. *omnes Deus benedictus in ſæcula*: melius quidem eſſet,
ſi ſeſe ocio & quieti traderent: cæterùm quando
ocium nolunt, ſupereſt vt contra impudentem eo-
rum ſciſcitationem, viciſſim alias ſciſcitationes pa- B
ri audacia opponamus. Forſitan ex ſimilibus ab-
ſurditatibus ſe concluſos irretitoſque animaduer-
tentes, reſilierint à ſtudio oppugnandæ veritatis.
Multis igitur precibus numine inuocato, ita quiſ-
piam iis occurrerit: Is qui eſt Deus, quum non eſ-
ſet, extitit, aut antequam fieret, extitit: igitur vel ſei-
pſum fecit, vel ex nihilo extitit, & quum nullus an-
tea eſſet, de repente apparuit. Abſurda eſt illiuſmo-
di interrogatio, abſurda haud dubiè & referta blaſ-
phemiis, ſed tamen ſimilis iſtorum percunctatiun-
culis: vtrumcunque enim dixerint, ſemper id æquè
omni impietate redundarit. Quòd ſi talia de Deo
ſciſcitari blaſphemum eſt, & plenum impietate,
blaſphemum quoque fuerit, talia de Verbo ſciſci-
tari, neceſſarium tamen eſt reſponderi ad ſtultam
eorum interrogationem opprimendam, verum ad
iſtum modũ: Deus æternaliter eſt: æternaliter igitur C
exiſtente Patre, æternaliter quoque exiſtit eius
ſplendor, quod ipſum eſt Verbum eius. Ac rurſum
Deus exiſtens, ex ſe exiſtens Verbum habet, neque
Verbum ſuperuenit, quum prius non eſſet, neque
Pater vnquam irrationalis, hoc eſt, ſine Ratione &
Verbo fuit: nam iniuria in Filium, in Patris blaſphe-
miã contumeliamque redundat: ſiquidem ille foris
ac aliũde ſibi accerſiuit Sapientiã, ſiue Verbũ, ſiue Fi-
liũ; quicquid enim horũ dixeris, nihil eo ipſo deſi-
gnaris quàm germen Patris, vt ſuperius dictum eſt:
quapropter iſtiuſmodi interrogatio conſtare non
poteſt, idque merito. Qui enim inficiantur Ver-
bum, hoc eſt, rationem, eo ipſo irrationalem faciũt
interrogationem. Nam quemadmodum ſi quis
ſole viſo, de ſplendore eius dubitet, & dicat, qui eſt,
eum qui non erat, fecit, aut cum erat, fecit, is nõ
animo ſapere, ſed attonit⁹ eſſe indicabitur, eò quòd D
id quod omnino ex luce eſt, id aliunde ſuperuenire
imaginetur, ac de eo inquirit, quando & vbi, & ex
quo tempore, an ſit factus. Ita quoque qui talia de
Patre & Filio cogitat, atque ita percunctatur, multò
maiore inſania laborauerit, quum Verbum ex Patre
oriundum aliunde illi ſuperinducat, & de naturali
eius germine, vt de opere facto, vmbratili ſermone
fabuletur, non erat (inquiens) priuſquam fieret. Au-
diant tamen quod ad ipſorum interrogationẽ per-
tinet. Pater qui eſt, Filium qui erat, fecit. Verbum
enim caro factum eſt, eumque iam exiſtentem Fi-
lium Dei, in conſummatione ſæculorum, filium
hominis fecit: niſi ſecundùm Samoſatenſem, illum
non antè fuiſſe dicant, quàm cum homo eſſet fa-
ctus. Et ad primam eorum interrogationẽ iſta ſuf-
fecerint: vos autem Ariani veſtrorum verborum
memores, dicite mihi (quæſo) Is qui erat, eòne qui

Samoſatenſis error chriſtum nõ fuiſſe antequam homo factus eſſet.

non erat indigebat ad rerum naturam condendam?
an eo, qui erat? dictum enim à vobis, Patrem Filium
ſibi in inſtrumentum feciſſe, vt per eum omnia cõ-
deret. Quid igitur melius eſt, id quod altero indi-
get, an quod alterius indigentiam adimplet? an am-
bo, quod deeſt, mutua opera ſibi inuicem ſuppedi-
tant? Ad iſtum enim modum ſermocinantes, maio-
rem imbecillitatem in eo oſtenditis, qui inſtrumẽ-
tum fecit? Si non ſolus ſufficiebat ad omnia crean-
da, ſed inſtrumentum ſibi aliunde comparare vo-
luit, perinde vt faber, aut nauium ædificator, quibus
nulla facultas abſque ſerra & bipenni. Quid igitur
iſtis magis impium aut quid opus eſt iis immorari
tanquam quæ alicuius ponderis aut momenti ſint?
quum ſuperius dicta ſufficere queant ad edocẽdum
nihil in iſtorum verbis niſi mera phantaſmata & de-
liria contineri. Ad alteram porrò quæſtionem ſim-
plicem admodum & fatuam, qua ad mulierculas
vtuntur, ne ad illam quidem par erat quicquam reſ-
ponderi, niſi id ſolum, quod & ſuperius dictum eſt,
non eſſe generationem ex Deo dimetiendam pro
hominum natura, ſed tamen quò vel hinc ſibi ipſis
diſplicere incipiant, rectum eſt, vt iiſdem rebus illis
denuo occurramus. Si omnino ex parentibus quæ-
ratur, vnde ipſis ſit proles, reſponderi poſſit, etſi nõ
habebat filium parens, antequam genuiſſet, tamen
habuit eum, non extrinſecus neque alienum, ſed
ſuum, & ex ſua ſubſtantia, habuitque eum minimè
diſſimilem ſui imaginem: adeò, vt iſtum ex illius:
illum ex iſtius ſpecie contempleris. Si igitur ex re-
bus humanis exempliſque, tempora gignentium
mutuantur, cur igitur non indidem quoque con-
uenientiam naturæ & proprietatem ſubſtantiæ pa-
trum in filiis, & cogitant & ratiocinantur: ſed ſer-
pentum more, ſolummodo id quod ad veneficium
eſt vtile, è terris deligunt. Oportuit autem eos,
dum ex parentibus ſciſcitantur, & aiunt, non habe-
bas filium priuſquam gigneres, & id quoque adiun-
gere, cæterùm, vbi iam habes filium, eum extrinſe-
cúſne & aliunde veluti ædificium aut alterius gene-
ris poſſeſſionem nundinatus es? an non? vt tibi reſ-
põdeant, non extrinſecus, ſed ex me meus eſt. Quæ
enim ſunt externa, poſſeſſiones ſunt, & ab vno ad
alterum tranſeunt: filius autem ex me eſt, meæque
ſubſtantiæ proprius ac ſimilis, neque alterius opera
ad me peruenit, ſed ex me profatus eſt, ac propterea
totus in eo ſum, & manens hoc ipſum quod ſum.
Ita enim res habet, tametſi is parens ratione tẽpo-
ris à Deo diuerſum quiddam habeat: neque id mi-
rum, quum & ipſe in tempore ſit editus homo: ha-
beretque etiam homo coexiſtentem ſibi perpetuò
filium, niſi natura eius vires impediret. Nam & Le-
ui etiam tum in lumbis proaui erat quum nondum
ipſe genitus eſſet, aut auus prolem edidiſſet. Quum
igitur ad eam ætatem peruenerit homo, in qua iſtius
rei facultatem natura ſuppeditat, ſtatim per natu-
ram liber, & nequaquam impeditus, ſui ex ſe filij
pater efficitur. Quocirca ſi parentes de liberis in-
terrogati fuerint, agnoſcunt ſibi ſuos liberos natu-
rales, non aliunde, ſed ex ipſis exiſtere: agnoſcant
igitur & iſti, Dei Verbum totum ex Patre exiſtere:
ac dum de tempore percunctantur, reſpondeãt vo-
bis, quidnam illud eſſe poſſit, quod Deum impe-
diat. Par enim eſt, vnde ipſi calumnioſas interroga-
tiones deſumunt, inde quoque eos in ea impietate
refutari. Dicant igitur, quid illud eſt, quod Deum
remoratur, quò minus perpetuò ſit ſui Filij Pater.
Nam genitum ex genitore eſſe in confeſſo eſt.
Verùm,

Verum, vt planè illi, qui iſtiuſmodi de Deo ratiocinantur, ſeipſos condemnent, petendum ab illis, quemadmodum interrogauerunt mulieres de ratione temporis, ita ſolem quoque interrogent de ipſius iubare, & fontem de ipſius aqua, vt addiſcant quòd tametſi iſta genita proleſque ſint, vnà tamen cũ illis coexiſtere, vnde originẽ naturamq́; traxẽre. Si igitur ex natura & ſemper iſtiuſmodi genitores ita ſe habent erga genita ſua, cur igitur Deum minorem creaturis ſuſpicantes, non apertius ſuã impietatem efferunt? Quod ſi illud nõ audent ex profeſſo dicere, & extra controuerſiam eſt, Filium non aliunde, ſed ex Patre eſſe naturale genimen, neque quicquam eſt quod impediat Deum: non enim Deus vt homo eſt, ſed maior ſole eſt: imò potius Deus ſolis, nimirum ex eo & ſemper cum eo coexiſtit Verbum, per quod Pater omnia quum non eſſent, vt eſſent, fecit. Quod igitur filius non ex entibus, ſed æternus ſit, & ex Patre, & ipſa res oſtendit, & hæreticorum interrogatio coarguit: qua ad parentes malitioſè vtuntur. Norunt enim, quid naturæ conſentaneum ſit, ac deinde ſit, vt ſuper ratione temporis pudefiant. Cæterùm, Dei generationem comparandam non eſſe cum hominũ natura, aut filium non debere partem aliquam ſui Patris exiſtimari, aut in procreando vllam paſſionẽ ſignificari, & antea à nobis dictum eſt, & nunc denuo hoc ipſum dicimus: Non eſt, vt homo, Deus: homines enim patiendo gignunt, vtpote fluuili natura prædití, temporiſque maturitatem ratione ſuæ imbecillitatis expectare coguntur: verũ id de Deo ſentiendũ nõ eſt, quippe qui nullis partibus cõſtet, ſed impatibilis ac ſimplex impatibiliter ſimpliciterque Filij ſui Pater exiſtat, eiuſq́; rei denuò magnum argumentũ, documentũq́; ex ſacris literis, eo ipſo quo Verbũ Patris, ſui eſt filius, & filius Verbum eſt Patris eiuſq́; Sapientia. Sapiẽtia porro & Ratio, ſiue quod idem eſt Verbũ, nec pars eius fuerit, cuius eſt Sapientia & Verbũ: neq́; ſecundũ paſſionẽ germen. Vtrumq́; ſcriptura in vnum coaptans, Filiũ quidẽ eum eadẽ cauſa appellauit, vt naturalem & verum Patris ſubſtantiæ fœtum daclararet, ſed tamen ne quis humanitus aliquid editum genitumq́ue intelligeret, denuo etiam ſubſtantiam definiens, verbũ illud & Sapientiam, & Splendorem nominauit. Ex illis enim vocabulis, impatibilitatem io gignendo, æternitatem item, & decorum illud quod in Deum conueniat, cogitatione apprehendimus. Qualis igitur paſſio? aut quæ pars parentis Verbum aut Sapientia, aut Splendor fuerit? Et ſanè id à vęcordibus iſtis intelligi poteſt: vt enim ex fœminis percunctati ſunt de partu ipſarum, ita quoq́; viros percunctẽtur ſuper ratione verboq́; mentis eorũ, vt cognoſcant neque paſſionem, neque partem aliquam mẽtis eſſe id verbum quod enunciant: Quod ſi in hominibus quanquam & patibilibus & diuiſioni idoneis, tale ipſorum verbum extitit: cur in Deo minimè corporali, impartibilique paſſiones & partitiones imaginantur? vt ſub ſpecie iſtius obſeruationis & cautionis, inficientur veram & naturalem Filij procreationem. Iam, quòd gignere Deum, non ſit cum paſſione coniunctum, ſatis per ſuperiora declaratum eſt: monſtratum quoque eſt, naſcentiam Verbi ex Deo, liberam eſſe ab omni paſſione. Audiant autem eadem quoque de Sapientia. Non eſt Deus vt homo, ne humanitus hac in parte de eo imaginentur. Homines ſapientiæ capaces ſunt. Deus contrà, qui

Dei generationem non eſſe conferendã cum hominum generationibus.

Verbum cur filius à Deo appellatus.

A nihil aliunde in ſe recipit, ſuæ Sapientiæ parens exiſtit, cuius Sapientiæ participatione, cæteri ſapientes nuncupantur: eſtq́ue illa ipſa Sapientia non paſſio, non portio, ſed proprium ſui patris germen. Ideoq́ue ille ſemper eſt Pater: neque res ſuperuentitia eſt in Deo Paternitatis ratio, ne ſimul quoque mutabilis intelligatur. Nam ſi bonum eſt eum Patrem eſſe, nec ſemper tamen Pater fuit, ſequitur ergo bonum non ſemper illi adfuiſſe. Sed ecce (inquiunt) eadem ratione ſemper eſt cõditor, neque illi poſtea acceſſit condendi facultas, quapropter quum creator ſit, æternæ quoque creaturæ exiſtent. Neque fas eſt vel hic dicere, non erat priuſquam fieret. Vecordes Ariani quid ſimile inter Filium, & rem conditam, vt quæ ſunt in Patre, ea ad res conditas transferatis? aut qui fit, B quum tantum ſit diſcriminis pro ſuperiori noſtra demonſtratione inter fœtum & opus vt in veſtra inſcitia pertinaciter hæreatis? rurſum igitur eadem dicenda ſunt, vt opus extrarium quiddam eſt ab opifice, quemadmodum dictum eſt, ita contrà Filius paternæ ſubſtantiæ partus eſt. Quocirca non eſt neceſſarium opus eius perpetuò conſiſtere, quũ enim vult opifex, operatur: fœtus autem non eſt res obnoxia voluntati, ſed eſt quiddam proprium ac ſuum paternæq́ue germen ſubſtantiæ. Opifex quidem & dici & eſſe poterit, etiamſi nondum opera exiſtant: Pater verò nec eſſe nec dici poterit, ſi non ſit ei Filius. Quod ſi autem curioſè inquirant, cur Deus in cuius poteſtate eſt operari, non ſemper operatus ſit? furioſorum eſt iſta audacia. *Quis enim cognouit mentem Domini, aut quis conſiliarius eius fuit? aut quomodo dixerit figmentũ ad ſuum figulum, cur me ita* C *feciſti?* Sed tamen ne vel tenui ratione ſuppetente conſileſcamus, audiant obſecro, quò tametſi Deo poſſibile fuerit, ab æterno opera facere, non tamen poterint, ea, quæ facta ſunt, ab æterno fuiſſe. Siquidem ex non entibus emerſerunt, nec erant priuſquam fierent: quæ autem non erant, antequam fierent quomodo illa coexiſtere poterant cum Deo ſemper exiſtente? Quapropter ad eorum emolumenta commodaq́ue reſpiciens Deus, quum intelligeret creaturas ſubſiſtere poſſe, tunc omnes creaturas produxit. Ac ſicuti, quum poſſet ab initio ſub Adamo aut Noe, aut Moſe Verbum ſuum emittere, non tamen emiſit niſi in conſummatione ſæculorum: tum enim id vtile eſſe nouerat vniuerſæ creaturæ: ita quoquę creata, cum voluit & ipſis vtile fuit, procreauit. Cæterùm, Filius, quum non ſit opus, aut factitium quid- D dam, ſed quiddam æternum ſubſtantiæ Patris, æternaliter exiſtit: Semper enim ſubſiſtente Patre, ſemper quoque ſubſiſtere oportet eum, qui eſt proprium quiddam illius ſubſtantiæ, quod eſt ipſius Ratio ſiue Verbum & Sapientia. Porrò res conditæ, ſi nondum ſint in rerum natura non diminuunt conditorem. Habet enim facultatem cõdendi, quando volet: Proles autem, ſi non æternaliter coexiſtat cum Patre, detrimentum adfert perfectitudini illius ſubſtantiæ. Quapropter opera, quando voluit, operatus eſt per Verbum ſuum, Filius contra æternus fœtus eſt ſubſtantiæ Patris. Hæc fideles lætificant, Hæreticis autem moleſtiæ ſunt quum videant ſuas hæreſes ita ſubuerti. Quin iſta quoque illorum percunctatio, dum aiunt, vnúmne ingenitum an duo? non rectam neque ſimplicem eorum mentem, ſed plenam eſſe fraudis & ſuſpicionis coarguit: Non enim

Rom. 11.
Rom. 9.

ad honorem Patris, ſed ad calumniam Verbi, tales A interrogationes proponunt. Quod ſi quis inſcius, eorum vafriciei reſponderit, vnum eſſe ingenitum, ſtatim ſuum venenum euomitant, dicentes: Igitur Filius vnus eſt ex rebus creatis, & rectè à nobis dictum eſt, non erat, priuſqoam fieret. Omnia eoim miſcent turbantque, vel ob id ſolum, vt Filium à Patre diſiongant & conditorē omnium, rebus conditis adnumerent. Digni igitur ſunt qui condemnentur primùm, quia incuſantes Epiſcopos, qui ad Nicænum concilium coierunt, de vocibus in ſcriptura non vſurpatis, quanquam neutiquam blaſphemis, ſed ad tollendam hæreſim inſtitutis, ipſi ad eãdem culpam vltro coofugerunt, vocibus ſcripturæ incognitis ſermooem contexentes, & commentantes conuicia contra ipſum Dominum, neque quæ loquantur, neque de qui- B busaffirment ſatis intelligentes. Quærant igitur ex Ethnicis vnde iſta hauſerunt: non enim Scripturæ ſunt, ſed eorum inuenta, vt audientes, quot ſignificata hęc vox ἀγέννητος poſſideat, intelligere queant, ne hoc ipſum quidem ſeſe rectè intelligere, quod interrogant. Ego enim ab Ethnicis didici τὸ ἀγέννητον id dici, qood nondum factum eſt, fieri tamen poteſt, vt lignum quod nondum abijt in formam ſcaphæ, ſed tamen vt ſcapha aliquando fieri poſſit. Rurſum id eſſe ἀγέννητον quod non factum eſt, neque vlla ratiooe fieri poteſt, quale eſt triangulum & numerus par, quum triangulum nunquã quadrangulum, aut ſit, aut fuerit: neque oumerus par, impar vnquam vel extitit, vel extiterit. Rurſus ingenitum appellari, quod quidem iam eſt, ſed natum ab aliquo non eſt, neqoe vlla ratione ſuæ originis patrem habet. Addidit callidus ſophiſta A- C ſterius, & hæreſeos patrocinator in ſuo libro, Ingenitum eſſe quod factum non ſit, ſed quod æternum ſit.

Aſterius ſophiſta. Ingenitũ quid.

In quem igitur ſenſum intelligant hoc vocabulum ingenitum, oportebat ab illis interrogando explicari, vt is qui interrogatus fuerit, rectè reſpondeat. Si autem rectè ſe credunt interrogare dũ dicunt, vnúmne ingenitum an duo? aodiant primũ quidem vt homines inſciti, plurima eſſe ingenita, & ingenitum eſſe nullum: plurima quidem quæ fieri poſſunt, & nullum quod tale ſit vt noo poſſit, vt dictum eſt prius: Sin autem vt Aſterio placuit, ea ratione interrogent: quò ingenitum id habeatur, quod factum non eſt, & ſemper eſt, audiant non ſemel, ſed ſæpius etiam Filium pro iſta acceptione ingenitum dici: non enim ex genere factitiorũ eſt, neque opus aliquod, ſed æternaliter cum Patre coexiſtit, vt iam demonſtratum fuit, etiam ſi ſubinde D ſeſe immutent, vt ſolum habeant, qood contra Dominum loquantur, eum nimirum ex non entihus eſſe incepiſſe, nec fuiſſe prioſquam fieret. Ex omnibus igitor & excuſſi & deturbati, ſi de integro interrogationes faciant, vt ingenitum id dicãt, quod iam eſt, ſed tamen, vt genitum alionde non ſit, neque ſui patrem habeat, audient à nobis eum qui tali ſignificato innuitor vnum & ſolum Patrem eſſe, qui ea ratione ingenitus dicatur. Neque ex eo reſponſo qoicquam commodi ad res ſuas comparauerint. Non enim, ſi eo modo Deus ingenitus appelletur, hoc eſt increatus, ſequitur neceſſario, Filiũ eſſe genitom, hoc eſt creatum, quũ ex ſuperioribus argumentis notũ ſit tale eſſe Verbum, qualis eſt ille, qui illud genuit. Quapropter ſi ingenitus Deus, nõ propterea geoita, hoc eſt, facta eſt eius imago, ſed proles eſt ac fœtus, qui ipſe eſt Verbũ ſiue Ratio ac

A Sapientia eius. Quid eoim ſimile eſt creato ad increatum? Nam eadem repetere, grauari non debemus contra illos, quandoquidem ſi quod eſt creatum increato ſimile eſſe volunt, vt qui iſtud videat, illud quoque obtueatur: oon longè abſunt ab iſtis verbis vt dicant id quod increatum eſt, rerum conditarum eſſe imaginem, ac iam inde omnia illis ſunt promiſcua & confuſa, creatæ res adæquatæ increatis, increatumque ipſum extinctum, quum illud metiantur ex operibus, idq; ſolùm ea de cauſa, vt Filium ad conditiooem rerum factarũ detrahant. Sed ne ipſos quidem arbitror ea deinceps velle loqui, ſi Aſterio ſophiſtæ obtemperent. Ille enim quamuis aduocationem præſtet Arianæ ſectæ, dicatque vnum eſſe ingenitum, tamen iſtis contraria allegat, Sapientiamque Dei increatam, oulloque

Aſterius arianæ ſectæ aduocatus.

B principio iochoatam eſſe dicit: ſuntque iſta, quæ iã dico, pars nooo ulla eorum quæ ſcripſit. Non aie beatus Paulus, Chriſtum ſe prædicare illã Dei potentiam, aot illam Dei Sapientiam, ſed ſine additamento articuli Potentiã Dei & Sapientiam, aliam quidem eſſe propriã Dei potentiam inſitam, & vnà eum eo exiſtentem, citra creationem prædicans: Et paulò poſt iterum, Atqui æterna eius potentia & ſapientia, quam nullo principio inchoatam, increatãque rationes veritatis oſtēdunt, vna haud dubiè, eademque fuerit. Hic tametſi prauè intelligens Apoſtoli verba, duas arbitratus ſit eſſe ſapiētias, attamē ſapientiam increatam, vnaq; exiſtentem eſſe dixit. Ideoque non iam vnũ iogenitum ſiue increatum, ſed & alterum adhuc ei accumulauit, quod vnà cum eo exiſteret. Quod enim coexiſtit, non ſecũ coexiſtit, ſed cum altero. Aut igitur Aſterio obſecũdan- C tes, nõ amplius interrogēt, ſitne vnum ingenitum, an duo, ne veluti diſſidentes cum eo pugnent: aut ſi aduerſantur illi, ne eius opuſculis innitantur, vt ſe inuicem remordentes à ſe inuicem conficiantur.

1. Cor. 1.

Cæterùm, iſta aduerſus eorum inſcitiam breuiter ſint dicta: porrò adoerſus vafriciem inſtitoti illorum, quis vnquam ſatis dixerit? Quis eos ita inſanientes non meritò odio proſeqoatur? Poſtquã enim oon amplius illis fidocia ſupereſt, vt dicãt, ex noo entibus eum extitiſſe, neque prios extitiſſe quã fieret, vocabulum ingeniti ſibi confinxerunt, vt Filium genitum, hoc eſt creatom apud ſimpliciores dictitantes eadem illa verba, ex non entibus: & non erat priuſquam fieret, denuo ſubindicent: in iſtis enim creata & condita intelligi volunt. Atqui par erat, ſi cauſæ ſuæ confiderent, in illis ipſis verbis inſiſtere, ac non ſe io loquendo verſipelles facere: ve- D rum hoc detrectant, arbitrantes ſe facile omnibus impoſituros, ſi nomine ingeniti in prætextum dato, hæreſim ſuam diſſimulant, quum tamen vox illa ſuo ſignificatu oon ad Filium (vt ipſi murmurant) ſed ad genita, hoc eſt, creata propendeat. Simile quiddam videris in his verbis: Omnipotens & Dominus virtutum: ſi enim Pater omnia per Verbum in ſua poteſtate tenet, ac dominatur & regnat, & in regno Patris regnat Filius, & in omoia imperium habet, vt Verbum, vt imago Patris: euidens eſt, ne eo quidem modo cæteris rebus Filium adnumerari debere, neque Filij reſpectu Patrem: ſed eorum relatione, quæ per Filium creata ſunt, quibus imperat, & dominatur per Verbum, omnipotentem & Dominum virtutum appellari: & ingenitum oon ad diſcrimen Filij, ſed ad eorum quæ per Ieſom Chriſtum condita ſunt, ſuam vim & ſignificatiooem

habere

Google

habere, idq́ue rectè. Non enim Deus talis eſt, vt ea quæ ſunt genita, hoc eſt, creata, ſed vt eorum *Simile.* conditor, & architectus per Filium. Quemadmodũ autem ingenitus ad relationem genitorũ, hoc eſt, factorum ſignificationem habet: ita Pater ad Filium refertur. Et qui Deũ autorẽ & opificem, & ingenitũ nominat, ad condita creataq́; reſpicit, eaq́; intellectu comprehendit, at qui Deum Patrem vocat, *Relatio Patris & Filij.* ſtatim quoque filiom intelligit, & ad eũ oculos intentos habet. Quocirca admirationi habeas eorum in impietate defendenda peruicaciam, quod quum nomen ingenitum probã, vt à me dictum eſt, ſignificationem præ ſe ferat, ſenſumq́; ſuum cum pietate tueri poſſit, ipſi pro ſua hæreſi ad ignominiam filij illud ipſum vſurpent, non inſcij interim, eũ qui honorat Filium, honorare & Patrem: & qui dehoneſtat Flium, dehoneſtare & Patrem. Si enim vllam benedicendi, aut reuerentiæ Patris curam haberẽt, oportuit eos (quum multo potius ſit & maius) Deũ Patrem eſſe, Paternitatem in eo agnoſcere & prædicare, quam ad iſtum modum de eo loqui. Quum enim eum appellant Deum increatum, ex operibus creatis, quemadmodũ dictum eſt, conditorem eum duntaxat & opificem deſignant, arbitrantes ſeſe eo modo pro ſua libidine, Verbũ quoque eſſe opus, oſtendere poſſe, quum è diuerſo, qui Deum Patrem appellat, ex Filio ipſum qualis ſit declaret, nõ ignari interim, quòd Filio ſubſiſtente, neceſſarium ſit omnia quæ creata ſunt, per Filium creata eſſe. Qui autem Deum increatum ſcribũt ſolummodo ex operibus illum deſignantes, ne ipſi quidem Filium, vt nec Ethnici, cognitum habent. Contrà, qui Deum Patrẽ nuncupant, eũ ex verbo ſuo, qualis ſit, declarant: porrò qui Verbum ſiue rationem cognitam habet, cognitum quoque habet eam opificem rerum eſſe: & animo comprehendit, omnia per illam condita eſſe. Quocirca religioſius & verius eſſet, Deum potius Filio denotare, eumq́; Patrem dicere, quàm ex ſolis operibus eũ innuere, ac eũ ingenitum, hoc eſt, increatum dicere: Id enim vel ſingula duntaxat, vel publicè omnia quæ ex voluntate Dei per Verbũ ſunt condita, ſignificatione oſtẽdit. Cæterũ, Pater in ſolo Filio intelligitur & conſiſtit. *Quæ ſit differentia inter Verbum Dei & res creatas.* Quantũ porrò Verbum Dei à creatis differt, tantum quoque differentiæ eſt in hac appellatione, ſi eum Patrẽ nomines, ab illa ſi eum ingenitũ voces. Præterea vox illa in ſcripturis vſurpata non eſt, ac proinde ſuſpecta, vtpote, quæ in ſe multiplicem contineat ſignificationẽ: adeo, vt qui ad eius vocabuli interrogationem reſpondere velit, in multa animum cogitationemq́; circunferat. Patris contrà nomen ſimplex eſt, & familiare ſcripturis ſanctis & verius, filiumq́; ſignificat. Ingeniti vox ab Ethnicis, qui Filium ignorãt, inſtituta eſt: Patris vocabulum à Domino agnitum eſt, & vſurpatũ. Ille enim quũ ſciret, *Ioan. 14.* cuius Filius eſſet, hæc verba proloquutus eſt: *Ego in* *Ioan. 14.* *Patre, & Pater in me eſt*: &, *Qui vidit me, vidit & Patrem* *Ioan. 10.* *meum*: &, *Ego & Pater vnum ſumus*. Neq́; vſpiam cõ- *Hæc verba in Græco textu non habentur.* ſtat eum Patrem ſuum ingenitum appellaſſe, quin quum nos orare & precari doceret: Non (inquit) quum precibus vtendum vos dicere velim, Deus ingenite, qui es in cœlis, ſed Pater noſter qui es in cœlis: eoq́ue ſummam fidei noſtræ tendere voluit, quum iuberet nos baptizari, non in nomine geniti & ingeniti, neque in nomine conditi & increati, ſed in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Ita- *Mat. 6.* que quoque nos, quamquam ex creatitia natura oriundi, ad perfectitudinem progredientes ad ius

A filiorum, adoptionemq́; proficimus, & Patris nomen dictitantes, eo ipſo Verbum quod eſt in Patre, cognoſcimus. Vana igitur inſtitutio iſtius dictionis ingeniti oſtenditur, quum nihil aliud in ſe cõtineat niſi meram præſtigiationem, iam quod dicunt num ſit immutabile Verbum Dei, ſuperuacuum eſt de ea re quæſtionem inſtituere, ſatis eſt enim ad impiã ipſorum audaciam oſtendendam, ſi quæ ab illis iactantur, ſcripto indicauero. Sunt autem iſta, quæ illi per ſpeciem interrogationis deblaterant: Sui ne arbitrij eſt, an non? ſi eſt, igitur iudicio delectuq́ue arbitrij bonus eſt, & poteſt, ſi velit, mutari, quum ſit mutabilis naturæ: an, vt lapis & lignum, non habet voluntatem liberam ſui mouendi, & vtrolibet ver- *Græcus textus habet ἄτρεπτος id eſt fixus.* gendi? Cæterũ, huiuſmodi eos vel dicere vel ſentire non eſt alienum ab ipſorum hæreſi. Quũ enim ſe-
B mel ex non entibus Deum & conditum Filium ſibi cõmenti eſſent, conſequẽter veluti apta rei conditæ, iſtiuſmodi ſibi iſta verba corraſerũt. Cæterùm, vbi iam didicere ex concertatione cum Eccleſiaſticis viris de vero & vnico Verbo Patris, nec tamẽ ob id timidius de eo talia loquantur, quid hoc dogmate magis impium vnquã videris? Ecquis eos vel audiendo ſolùm, etiamſi contradicere nequeat, non exhorreſcat, aures obturet perculſus attonituſq́; eorum ſermonibus, quum audiat ex ipſis inania verba, & ipſo prolatu blaſphema? Si enim mutabile & alterabile eſt Verbum, vbi, quæſo, con- *Verbum Dei an ſit mutabile & alterabile.* ſiſtet? aut quis erit finis illius incrementi? aut qua ratione ſimilis eſſe poterit, mutabilis immutabili? quomodo porrò, qui mutabilem viderit, vidiſſe immutabilẽ arbitrabitur? in quo quæſo ſtatu futurum eſt, vt quis in eo Patrem conſpiciat? Certum
C enim eſt, non ſemper in eo videri Patrem, eò quòd Filius ſemper mutetur, & alterabilis ſit naturæ. Pater enim immutabilis & inalterabilis, ſemper eodẽ tenore modoq́ue ſe habet, idemq́ue exiſtit. Filius contrà pro illorum ſententia mutabilis eſt, & non ſemper idem, ſed perpetuò alterabilis naturæ: quomodo ille Patris Imago eſſe poterit, quum non habeat ſimilem immutabilitatem? quomodo omnino in Patre eſt is, qui ambigui eſt arbitrij? Forſitam autem quum mutabilis ſit, atque in dies profectus capiat, ne nunc quidem adhuc perfectus eſt. Sed valeat iſtiuſmodi Arianorum inſania, è diuerſoq́ue veritas eluceat, eorumq́ue deliria patefaciat. Qui enim ille non perfectus, qui æqualis eſt Deo? aut quomodo immutabilis non fuerit, qui vnus eſt cum Deo, & ſubſtantiæ Patris proprius Filius? Iam quum ſubſtantia Patris & immutabilis ſit, immu-
D tabilis quoque fuerit ipſius proles: Sin verò, quum ſe res ad iſtum modum habeat, Verbo tamen mutabilitatem admentiantur, diſcant (quæſo) quid iſtiuſmodi ſermo præ ſe ferat. Ex fructu enim co- *Ioan. 14.* gnoſcitur arbor, ac proinde, qui vidit Filiũ, vidit & Patrem, Filiiq́; cognitio, Patris cognitio eſt. Non igitur alterabilis fuerit imago inalterabilis Dei: *Ieſus* *Heb. 13.* *enim Chriſtus heri & hodie idẽ eſt, in ſecula*. Dauid certè *Pſa. 101.* de eo dicit: *Initio tu Domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cœli: ipſi peribunt, tu autem permanebis, & omnes ſicuti veſtimentum veteraſcent, & ſicut amictus plicabis eos: & mutabuntur, tu autem idem es, & anni tui non deficient.* Et per alium Prophetam rurſum ait: *Ecce me, ecce me quoniam ego ſum, & immutatus non ſum.* Quòd ſi quis obiiciat ea verba ad Patrem referri, non tamen incongruum eſt, idem quoque & de Filio prædicari, maximè ob id, quòd homo iam factus, exhibeat illis ſuam idẽ-

Digitized by Google

titatem & immutabilitatem, qui propter carnem illum exiſtimabant imoiutatum, & aliud quippiã factum eſſe. Nimio plus autem credendum eſt Sãctis, & potiſſimum Domino, quàm iſtorum inpiorum meotis prauitati: quippe quum ſcriptura ſecũdùm Pſalmodicos hymnos, omniũ terum genitarũ, & totius cteatutæ indolem conditionemq́; ſub vocabulo cœli & terræ variabilẽ mutabilemq́; declarans ſuper omnia iſta Filium efferat, eoq́; ipſo minimè illum genitum, hoc eſt creatũ oſtendat, filiumq́; ex eo numeto excipiens, palàm faciat eum omoinò cteatum non eſſe, ſed potius alia immutare, ipſumq́ue non mutari, quatenus dicit:

Pſa. 101. *Tu verò idem es, & anni tui non deficient*, idq́oe oon immeritò. Cteata enim, quum non ex entibus ſint, oeque protſus entia erant, prioſquam fierent, eò quòd non entia in eſſendi naturam prodierint, alterabilem habent conditionem. Filius contrà quum è Patre ſit, ac eius ſubſtantiæ proprius, inalterabilis eſt ac immutabilis, quemadmodum ipſius Pater.

Abſurda Quoniam nefarium dictu eſt, ex ſubſtantia immutabili mutabile Verbum progigni, aut Sapientiã alterabilitaris capacem. Qui enim Verbum fuerit, ſi eſt mutabile? aut quomodo Sapieotia id dici poterit, quod inconſtantia natoræ ſuæ varietates capit? niſi ſcilicet, vt in ſubſtantia, accidens ſupetueniitiom quiddam eſt: ita volunt quaſi in ſuo ſubiecto, gratiam certam affectionemq́ue Virtutis inſediſſe, eamq́ue appellari Verbum & Sapientiam, & Filium ea tatione, vt & adimi queat, adiiciq́ue ei, cui inhæret. Hæc quia ſentiunt, crebro ea loquuntur: Atqoi neqoaquam talis eſt Chriſtianorum Fides, Neque iſtius dicti ſententia, verè id in quo tale quid eſt, aut Verbum, vt Filium, aut Sapientiam oſtenderet. Qood enim mutatur alteratutq́ue, neque in vno eodemq́ue habitu conſiſtit, quomodo id verum ſolidumq́oe extiterit? Dominus autem dicit:

Ioan. 14 *Ego ſum Veritas*. Si igitur Dominus de ſeipſo hoc dicit, ſui immotabilitatem oſtendit, Sanctiq́ue viri immutabilitatis eius conſcij, rem ita eſſe teſtimonio confirmant, & cogitatio de Deo pium hoc eſſe vltro ſentit, vnde quæſo impij iſti iſta comminiſci potuerunt? certè ex corde ſuo veluti ex tabe purulentiaq́ue iſta euomuerunt. Cæterùm, quia ex ſacris eloquiis cauillationes ſuas conficiunt, & ſacra eloquia vi ad ſuam ſententiam falſis interpretationibus detorquent, neceſſarium eſt eatenus iis reſpondere, quatenus ea ſacræ ſcripturæ vindicemus, eaq́ue oſtendamus rectum quidem habere intellectum, ſed ab iſtis malitioſè vſurpati.

Hæretici ſcript. ſacras in ſuã ſententiam detorquent quomodo.

Dicunt igitur ſcriptũ eſſe apud Apoſtolum, *Ideo & Deus eũ ſuperexaltauit, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium & inferorum*, ac per Dauidem quoque idem adferti: *Propter hoc vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis*, ac deinde inferunt, quaſi ſitum aliquid dicerent, ſi ideò exaltatus eſt, ergo & gratiam accepit: & ſi ideò vnctus eſt, mercedem nimirum ſuæ voluntatis, ſoiq́ue inſtituti adeptus eſt. Quòd ſi verò voluntate fecit, quod fecit, vtique mutabilis eſt naturæ. Talia nec dicere, nec ſcriptis prodere puduit Euſebium & Arium, eorumq́; aſſeclæ, nihil veriti ſunt ea loqui, vel in medio foro, ſecuri negligenteſq́, interim tantæ ſuæ in ſuiſmet dictionibus inſaniæ. Si enim mercedem voluntatis recta diligentis ea accepit, quæ accepit, non accepturus alioqui, niſi operæpretium dignũque aliquid eo munere deſignaſſet, nimirum ob virtutem meliorationemq́ue ſui, eadem illa conſecutus eſt meritoq́ue illi dictum fuit, propterea filius & Deus factus eſt, neque verè Deus fuerit.

Phil. 2.

Pſal. 44.

Arij & Euſebij impudẽtia.

Quod enim ſecundùm naturam ex aliquo gignitur id vera eius progenies cenſendum eſt, qualis fuit Iſaacus Abrahamo, & Ioſeph Iacobo, & ſplendor ſoli. Contra qui ex virtute & gratia nomen ſolummodo filiorum obtinent, & non natura, ſed gratia ad ius liberorum nituntur, diuerſi ſunt ab eo quod ipſi datum eſt, quales ſont homines quibus Spititus ſanctus communicatus eſt, de quibus ſcriptum eſt: *Filios genui & exaltaui eos, ipſi autem ſpreuerunt me*, ac propterea, quia non ex natura filij erant, & ad peiora ſe contuliſſent, ablato ſpiritu reiecti abdicatiq́ue fuerunt: quos tamen vbi pœnitentiam egerint, recepturus eſt, datoq́ue lumine, filios nominaturus eſt Deus, qui ab initio eis hanc gratiam dederat. Si igitur iſtiuſmodi Seruatorem eſſe volũt, clarè apparebit, eum neque verum Deum, neque Filium, neque ſimilem Patri extitiſſe, neque vlla ratione ſuæ eſſentiæ Deum Patrem habuiſſe, ſed tantummodo ex gratia quæ illi data fuit, Filium appellari, Deumq́ue illius ſubſtantiæ non Patrem, ſed conditorẽ eſſe iuxta cõmunem omnium rationem. Iam ſi talis ſit, qualem eum eſſe volunt, euidenter conſtabit, eum neque ab initio oomen Filij obtinuiſſe. Si enim illud illi pro præmio conceſſum eſt, & pro remuneratione profectus, non alio tempore profecit, quàm quum homo factus erat, & ſerui ſpeciem acceperat. Tunc enim id contigit, quum obediens factus vſque ad mortem, exaltatus fuiſſe, & in munus illud nomen accepiſſe dicitur, vt in nomine Ieſu flectatur omne genu. Qualis igitur antea fuit, ſi nunc demum exaltatur, & nuoc primum incipit adorari, & nuoc tandem Filios nominatur, quum homo factus eſt? videtur enim non carnem meliorẽ reddidiſſe, ſed ipſum per carnem meliorẽ eſſe redditum: ſiquidem pro illorum vecordia, tũc primùm exaltatus, & Filius dictus eſt, quum homo iam erat. Quid igitur ante iſta tempora fuit? neceſſum eſt enim vt eos denuo interrogem, quò ſumma finiſq́ue eorum impietatis in conſpicuo ſit. Nã ſi Dominus nunc eſt & Deus & Filius & Verbum: nihil autem horum erat, antequam homo firet, aliud erat præter illa, & poſtea meritò virtutis iſtorum particeps factus eſt, quemadmodum diximus. Si aliud (quod in capita illorum reſiliat) neceſſum eſt eos dicere, eum antea non extitiſſe, ac in ſumma, hominem eum ex natura fuiſſe, ac præterea nihil. Atqui, iſtiuſmodi ſentire, non eſt Eccleſię, ſed Samoſatenſis & Iudæorũ huius temporis. Cur igitur, ſi eadem quæ illi ſeotiunt, non etiam vt Iudæi, circunciduntur, ſed Chriſtianiſmum ſimulant, & contra Chriſtom in pugnam deſcendunt? Si enim non erat, aut ſi erat quidem, ſed melioratus eſt poſtea, quomodo per eum facta ſunt omnia? aut quomodo, ſi perfectus non erat, Pater in eo ſibi gratulabatur? aut ſi nunc tandem melioratus eſt, quomodo antea potuit oblectari coram Patre? aut quomodo, ſi poſt mortẽ adeptus eſt vt adoretur, viſus eſt Abrahamus eũ in tabernaculo, & Moſes in rubo adorare? aut quomodo vidit Daniel decies mille myriades & mille chiliades ei inſeruiiſſe? Aut quomodo, ſi nũc pro eorũ opinione meliorationẽ ſui adept9 eſt, antemũdanæ, & ſupramũdanæ gloriæ ſuæ mentionem facĩes, locutus eſt ad iſtum modũ ipſe Filius: *Glorifica me Pater gloria illa quam habui apud te,*

Eſa. 1.

Deus exaltauit illũ quod.

Samoſatenſis error, Chriſtum ſolum hominem.

Abſurda.

Abrahamus & Moſes Chriſtũ adorauerunt.

Ioan. 17.

ante

antequam mundus fieret. Quòd ſi verò ſecundùm eos
nunc demum exaltatus eſt, quomodo fieri potuit,
Pſal. 17. 14. vt iam antè cœlum inclinarit, & deſcenderit: Ac
rurſum, *dederit Altiſſimus vocem ſuam*? Quapropter,
Cur Chriſtus deſcenderit de cœlo. ſi antequam mundus fieret, gloriam habuit Filius,
& Dominus gloriæ erat, Altiſſimuſque iam tũ fuit,
& è cœlo deſcendit, ac ſemper adorandus fuit, fieri
ergo non poteſt, vt vbi deſcenderat, melioratus ſit:
ſed ipſe potius ea quæ melioratione indigebãt, meliora
reddidit: ſin autem vt meliora faceret, cælitus
deſcendit, nequaquam illi pro mercede datum
eſt, vt Filius & Deus nuncuparetur, quum
ipſe potius nos & filios Patri reddiderit, & homo
factus deificauerit. Non igitur, quum homo
eſſet, poſtea Deus factus, ſed quum Deus
eſſet, poſtea homo factus eſt, vt nos potius deificaret.
Nam ſi quum homo factus eſſet, tum demum
Filius & Deus appellatus eſt, & antequam
homo fieret, veterem illum populum Deus filios
ſuos nominauit, Moſenque conſtituit Deum Pharaonis,
idipſum quoque plurimis in locis Scriptura
Pſ. 81. 1. oſtendit, quum inquit: *Stetit Deus in conſilio deorũ*:
certum igitur eſt, hunc poſt illos filium & Deum
appellatum eſſe. Qui igitur poteſt, vt omnia per
illum, & ille ante omnia ſit? aut quomodo primogenitus
omnis creaturæ, quum eum tempore antecedãt,
qui filij & dij appellati ſunt? aut quomodo,
qui in participando ſunt primi, non participant ex
Verbo? non eſt vera iſtiuſmodi opinio, ſed commẽtum,
eorũ qui nunc iudaizãt. Qui enim fieri potuit,
vt aliqui Deũ Patrem eſſe cognouerint? Nam ſi id
admittas, ipſa adoptio qua filij efficimur, ſine vero
Luc. 10. filio efficeretur: Dicente eo, *Nemo cognoſcit Patrem
niſi Filius, aut cui Filius reuelauerit*. Quomodo autẽ C
deificatio fieri poteſt ſine Verbo & ſine Patre eius?
cùm ipſe ad fratres iſtos Iudæorũ dicat: Si illos deos
appellauit ad quos verbũ Dei factũ eſt, &c. Porrò
ſi omnes quotquot & filij & dij nũcupati ſunt, ſiue
in terris, ſiue in cœlis, per Verbum Dei, Filij Dei
ſunt redditi & deificati, ipſumque Verbũ Filius eſt,
manifeſta res eſt, omnes per eum, ipſumque ante
omnes, vel potius illum ſolum verum Filium
& ſolum ex vero Deo verum Deum ſubſiſtere,
neque hæc tanquam virtutis mercedem obtinuiſſe,
neque aliud præter iſta eſſe, ſed ex natura,
ſecundùm ſubſtantiam illa ipſa eſſe, quum ſit Paternæ
ſubſtantiæ Progenies. Quamobrem minimè
ambiguum, quin ad ſimilitudinem immu-
Quod filius Dei ſit immutabilis ſcriptura oſtenditur. tabilis Patris, & ipſe quoque ſit immutabilis. Hactenus
igitur his rationibus in Filio aſſerendo vtentes,
vt Dominus dedit, Hæreticorum brutis figmentis
occurrimus: iam deinceps non improbum
fuerit ſacra quoque eloquia adiungere, vt tanto
magis & Filij immutabilitas, eiuſque inalterabilis
ex Patre natura, illorumque deliria euidentia &
conſpicua reddantur. Apoſtolus igitur ad Phi-
Phil. 2. 5. lippenſes ſcribens ita loquitur: *Hoc ſentite in vobis,
quod & in Chriſto Ieſu, qui quum in forma
Dei exiſteret, non rapinam arbitratus eſt, vt eſſet
æqualis Deo, ſed ſeipſum exinaniuit, formam ſerui
accipiens, in ſimilitudinem hominis factus, ſpecieque inuentus
vt homo, humiliauit ſeipſum obediens factus vſque
ad mortem, & quod magis eſt, ad mortem crucis:
ideo quoque Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen
quod eſt ſupra omne nomen: vt in nomine Ieſu omne genu
flectatur cæleſtium, terreſtrium, & ſubterreſtrium, & omnis
lingua confiteatur, Dominũ Ieſum eſſe in gloria Patris*.
Quid hoc clarius aut probatius eſſe poterit? non
A enim ex deteriore melior factus eſt, ſed potius
quum Deus eſſet, ſerui ſpeciem aſſumpſit: neque
in aſſumendo melioratus eſt, ſed humiliauit ſeipſum:
vbi ergo in iſtis rebus virtutis præmium? aut
quis profectus? aut melioratio in humiliatione? Si
enim ideò, quia ex Deo homo efficitur, & ex alto
deſcendit, exaltari potuit, qui Deus erat? quum
in conſpicuo ſit ex eò quòd Deus altiſſimus eſt, neceſſario
colligi, eius quoque Verbum altiſſimum
eſſe. Quo igitur magis exaltari potuit, qui in Patre
erat, ac per omnia ſimilis Patri? Proinde nullius
additamenti eſt indignus, neque eſt vt ſuſpicantur
Ariani. Si enim exaltaretur, demiſit ſe Verbum,
atque id ita ſcriptum eſt, quænam vlla denique
neceſſitas fuit, ſuiipſius humiliandi, vt quæreret
nanciſci quod haberet? aut quam gratiam ac-
B cepit, qui gratiarum donator eſt? aut quomodo
accepit nomen vt adoraretur, qui ſemper in ſuo
nomine adorabatur? Certè priuſquam fieret homo,
clamabant Sancti, *Deus in nomine tuo ſaluum me
fac*: & *Iſti in curribus, & illi in equis, nos autem in nomine
Dei noſtri magnificabimur*: à Patriarchis igitur Pſal. 53.
adorabatur: de Angelis autem ita ſcriptum eſt: *&* Pſal. 19.
adorent eum omnes Angeli Dei. Si igitur Dauid in ſep- Heb 1.
tuageſimo primo Pſalmo ita canit: *Ante ſolem per-* Pſal. 71.
manet nomen tuum, & ante lunam in ſecula ſeculorum:
quomodo ergo illud accepit quod ſemper habuit,
antequam nunc illud acciperet? aut quomodo
exaltabatur, qui priuſquam exaltaretur, altiſſimus
erat? aut quomodo accepit, vt adoraretur,
qui antequam hoc acciperet, ſemper adorabatur?
Non eſt ænigma, ſed myſterium diuinum: *In prin-* Ioan 1.
*cipio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus
erat Verbum*. Poſtmodum autem in gratiam noſtri
Deus caro factus eſt, & illud quod nunc dicimus;
Exaltauit eum, non ſubſtantiam Verbi exaltatam
ſignificat, fuit enim & ſemper eſt æqualis Deo, ſed
ad humanitatem eius ſpectat. Neque iſta prius dicta
fuere, quàm tum, quum iam Verbum caro eſſet
factum, vt palàm fieret, illud humiliauit, & illud
exaltauit, de homine dictũ eſſe: cuius enim eſt humilẽ
eſſe, eius quoq; fuerit exaltari, & ſi ob aſſumptionem
carnis, hoc verbũ (humiliauit) eſt ſcriptũ,
clarũ manifeſtumq; eſt, propter eandẽ carnem illud
(exaltauit) vſurpatũ eſſe. Eius enim exaltationis indigus
erat homo ob humilitatẽ carnis ſuæ, & mortis.
Quoniam autem Verbum, quod erat imago Patris
& immortale ſerui formam accepit, & propter
nos, vt homo, ſua carne mortem ſuſtinuit, vt ita ſeipſũ
pro nobis per mortẽ Patri offerret: ideò, vt ho-
D mo propter nos, & pro nobis dicitur ſuperexaltari:
vt quemadmodũ morte eius nos mortui ſumus in
Chriſto, ita in eodẽ Chriſto viciſſim exaltaremur,
& ex mortuis reſurgẽtes, & in cœlum aſcendentes:
in quod præcurſor pro nobis Ieſus, intrauit, non in
exemplaria aut ſimulacra verorum cœlorũ, ſed in
ipſum cœlum, vt ſe præſentem exhiberet pro nobis
conſpectui Dei. Quòd ſi nunc pro nobis cœlũ in- Exaltauit illum quid ſit.
greſſus eſt Chriſtus, quum & antea erat Dominus
& opifex cœlorũ, nihil dubiũ, quin noſtra cauſa illud
ipſũ (exaltauit) in ſcripturis conſtitutũ ſit, eadẽ
ratione qua omnes ſanctificas, ipſe Patri ſuo ſe pro
nobis ſanctificare ait, nõ quò Verbũ ſanctũ efficiatur,
ſed quò ipſe in ſeipſo omnes nos ſanctificet: ita
quoque illud (ſuperexaltauit eum) non ideò eſt, vt
ipſe exaltaretur, quum ſit Altiſſimus, ſed vt ipſe
quidem pro nobis iuſtitia fiat, nos verò in eo exaltemur,
portaſque cœlorum ingrediamur, quas ipſe

pro nobis iterum adaperuit, quo tempore ita dictū eſt ab anteambulonibus: *Pſal. 23.* *Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portę æternales; & introibit rex glorię.* Illi enim portæ clauſæ non erant, vtpote Domino & conditori omnium, ſed propter nos boc ipſum ſcriptum eſt, quibus porta Paradiſi occluſa fuit, ideoque humano quidem more, ob carnem quam geſtabat, dictum eſt de eo, Attollite portas, & introibit, veloti bomine introeunte: Diuino autem more, eundem, quia Verbum Deus eſt, dictum eſt ipſum eſſe & Dominom & regem gloriæ. Deque noſtri iſtiuſmodi exaltatione Dauid quoque vaticinium *Pſal. 88.* Pſalmo 88. edidit: *In iuſtitia tua exaltabuntur, quoniam gloriatio virtutis ipſorum tu es.* Porrò, ſi Filius iuſtitia eſt, non vtique Verbum, quaſi iuſtitia, indigeat, exaltatur: ſed nos ſumus, qui in iuſtitia, quæ ille ipſe eſt, exaltamur. Iam illud quoque (donauit illi) non propter ipſum Verbum ſcriptum eſt: erat enim etiam antequam homo fieret (vt diximus) adorandum & ab Angelis, & ab voiuerſa creatura, ſecundùm ſuam è paterna ſubſtantia proprietatem, ſed propter nos, & pro nobis, id de eo ſcriptum eſt. Sicuti enim homo mortuus eſt Chriſtus, & ſuperexaltatus: ita quoque id, vt homo, accipere dicitur, quod vt Deus ſemper habuit, quo gratia iſta ſemel accepta ad nos perueniret. Non enim diminutom eſt Verbum carnem aſſumendo, vt gratiam quoq; deſideraret accipere, ſed potius deificauit quod induerat, & idipſum humano generi ſuperaddidit: vt quemadmodum ſemper adorabatur, quatenus Verbum erat, & in forma Dei exiſtebat: ita quoque ille idem iam homo factus, & Ieſus appellatus, nihilominus haberet omnem creaturam pedibus ſuis ſubiectam, ſibique in ſuo nomine genua flectētem, pariterque confitentem Verbum carnem factum, mortemque in carne ſuſtinuiſſe, non ad ignominiam Deitatis, ſed ad gloriam Dei Patris. *Gloria Patris quæ.* Gloria autem Patris eſt, hominem iam conditum & amiſſum recuperari, emortuumque viuificari, templumque Dei effici. *Gloria noſtra quæ.* Gloria enim noſtra eſt, noſtraque ſublimatio, quòd quum Poteſtates, Angeli, Archangeli eum ſemper adorauerint, nunc adorent ſub nomine Ieſu Dominum, quòd Filius Dei etiam homo factus adoretur, neque percellantur ſtupore, dum vident nos Chriſti concorporeos in ipſorum ſedes ac regiones induci. Quod nulla vnquam ratione contigiſſet, niſi ille, qui in forma Dei eſt, formam ſerui accepiſſet, ac ſeſe humiliaſſet, ſineus corpus ſuum vſque ad mortem deuenire. Ecce, quod ſtultum erat Dei apud homines propter crucem, id omnium longè honeſtiſſimum eſt factum, eò quòd reſurrectio noſtra in cruce ſit ſita: nec iam duntaxat Iſraelitæ, ſed & omnes gentes (vt vaticinatus eſt Propheta) idola ſua relinquant, & Deum verum Chriſti Patrem agnoſcant, dæmonumque iam præſtigia abolita ſint: *Deus exaltauit Chriſtū quid.* vnus autē verus Deus in nomine Domini Ieſu Chriſti adoretur. Quòd autem Dominus in corpore natus eſt, inditoque nomine Ieſu adoratur creditur que Filius Dei, ac per eum agnoſcitur Pater: id euidenti ratione commonſtrat, non Verbū quatenus Verbū eſt, eiuſmodi grariam, ſed nos illā ipſam accepiſſe, eò quòd per corporis illius cognationem, & templum Dei, & Filij Dei ſimus effecti: adeò, vt in nobis iam Dominus adoretur: renuncientque illi qui boc viderint, vt Apoſtolus dixit, *Re vera Deus in illis eſt.* *Iean 1.* Sicuti quoque & ab Ioanne in Euangelio ſcriptum eſt: *1. Ioan. 3 19.* *Quotquot eum acceperunt, dedit eis*

A *poteſtatem vt filij Dei fierent.* Ae turſus in Epiſtola eioſdem: *Inde cognoſcimus quòd in nobis manet, eò quòd de Spiritu ſuo nobis dederit.* Indiciom id quoque eius erga nos bonitatis, in eo apparet, quòd nos ob altiſſimum in nobis habitantem exaltamur, & gratia propter nos eonceditur, eò quòd Dominus ſuppeditator gratiæ, propter nos homo ſit factus. Ipſe autem Saluator homiliauit ſeipſum, quoniam humile noſtrum corpus aſſumpſit, ſeruique ſpeciem induit, amictus carne peccatis maocipata. Et vt ipſe nihil ad ſui meliorationem à nobis adeptus eſt: Verbū enim vtpote perfectū & abſolutū, nullius regni indignū eſt: ita nos cōtrà, ab eo meliores ſumus reddiri: *Ipſe enim eſt lux, quæ illuminat omnem hominē venientem in hunc mundum.* *Ioan. 1.* Fruſtra igitur innituntur Ariani coniūctioni iſti, Ideo, dū à Paulo dicitur: *Ideo,* *Philip. 2.* B *& Deus exaltauit illum.* Non enim præmium virtutis, neque præſtantiam eius in proficiendo ūs verbis ſignificauit, ſed cauſam ſublimationis in nos redundantis. Nam qui bic aliud in iſtis verbis ſignificatur, quàm generoſi Patris Filium, qui in forma Dei erat, ſeipſum humiliaſſe? & ſeruum pro nobis, & noſtri gratia factum eſſe? Si enim Dominus homo factus non fuiſſet, nunquam nos à peccatis vindicati ex mortuis reſurrexiſſemus, ſed ſub terris mortui relinqueremur: oeque ad cœlos ſubuecti eſſemus, ſed adhuc in orco remaneremus. *Incarnationis Verbi Deruti litas.* Propter nos igitur & de nobis dictum eſt (exaltauit & donauit.) Hanc ego arbitror iſtius dicti ſentenriam, eamque in primis Eccleſiaſticam. Quin hoe dictum ita rurſus tractari liceat, vt aliis, ſed paribus verbis, idem expooas, non eo conceptu vocum indicari, Verbom ipſum quatenus Verbum eſt, exaltari. Eſt C enim (vt dictum eſt) altiſſimum, ſimileque ſuo Patri: ſed reſurrectionem ex mortuis in corpore eius ſignificari. Quapropter quum dixiſſet, bumiliauit ſeipſum vſque ad mortem, ſtatim ſubintulit, ideoque (ſuperexaltauit) cupiens oſtendere, qoòd etſi ſicut homo mortuus fuerit, attamen vt vita, exaltatus ſit reſurrectione. Is enim qoi deſcendit, idem ille eſt qui aſcendit. Deſcēdit quidem corporaliter, reſurrexit aotem quòd Deus idem eſſet in corpore. Atque illud ipſum eſt, cuius gratia ſubintulit in hac ſententia coniunctionem (ideò) non mercedē virtutis aut profectus, ſed cauſam ſignificantem, ob quam reſurrectio facta eſſet: Et cur alij quidē homines ab Adamo vſque in præſens tempus morerentur, & mortui permanerent: Iſte verò ſolus integer ex mortuis reſurrexerit, cauſa ea eſt quā ipſe priori loco ſtatuit, quòd quum Deus eſſet, homo D factus ſit. Cæteros quidem homines ex ſolo Adamo oriundos, vitam cum morte commutaſſe, mortiſque tyrannidem in ſe paſſos eſſe: ſecundùm autem hominem è cœlo eſſe, quippe quòd Verbum carn factum ſit: atque iſte bomo è cœlo & cœleſtis appellatur, eò quòd Verbum è cœlo deſcenderit, ideoque ſuh imperio mortis detineri non potuit: Nam etſi humiliauit ſeipſum, ſinens ſuum eorpus vſque ad mortem procedere, quoniam moriendi eapax eſſet, nihilominus tamen illud è terris exaltanit, propterea quòd in eo erat Filius Dei. Par igitur eſt quod hic dicitur, *Ideò & Deus exaltauit illum,* cū eo quod in Act. à Pet. dicitur, *Quem Deus exaltauit ſolutis doloribus inferni, quatenus impoſſibile erat eum ſub eius imperio detineri.* *Act. 2.* Vt enim apud ipſum Paulum ſcriptum eſt: *Quoniam quum in forma Dei eſſet, homo eſt factus, & humiliauit ſeipſum vſque ad mortem, ideò etiam Deus exaltauit illum:* *Heb. 2.* ita quoque à Petro dictum

eſt:

A eſt: *Ideo quum Deus eſſet, homo factus eſt.* Signa autem & prodigia, Petro aliiſque qui ea viderant, ipſum eſſe Deum oſtenderunt, ideoque fieri non puterat, vt ſob moꝛte detineretur: homini cũtrà impoſſibile erat, iſtud efficere: proptium enim quiddam eſt homini ſua mors, atque ea de cauſa quũ Verbum eſſet Deus, caro factum eſt, vt corpore mortificatus, viuificaret omnes ſua præſentia. Cæterùm, quia dum mentio fieret de eius exaltatione, Deumque illi donaſſe, creditum eſt ab Arianis, in eo detrimentum aut paſſionem ſubſtantiæ Verbi ſitam eſſe, neceſſarium dictu eſt, quo ſenſu iſta & mente teferantor. Exaltari enim dicitur ab inferioribus locis terræ, quia mors quoque ipſius eſſe dicitur, & vtrumqoe de eo dicitur, quoniam eius erat, ac non alterius corpus, quod exaltatũ fuit ex mortuis, & in cœlos ſubuectum. Iam verò quum eius
B ſit corpus, neque Verbum ſit extra ſuom corpus, metitò exaltato corpore, ipſe vt homo, ratione eorporis exaltatus eſſe memoratur. Si enim homo factus non eſt, ne dicantur iſta de eo: ſin autem Verbum caro factum eſt, neceſſum eſt de eo, vt de homine, pariter teferri & reſurrectionem & exaltationem, vt mors, quæ illius dicitur, redemptio ſit peccati hominum, & abolitio mortis: & vt reſurrectio & exaltatio, pet illum in nobis firmitudinem & ſtabilitatem habeat. De vtroque autem ſimul mentio habita eſt, & Deum illom exaltaſſe: & Deũ illi hoc donaſſe: vt denoò palàm faceret, neutiquã eum Patrem eſſe qui homo factus erat, ſed Verbũ Patris, quod pro bumanitatis ratione à Patre accipit, & ab eo exaltatur, vt dictum eſt. Cæterùm, manifeſta res eſt, nec eſt quod dubites, ea quæ à Patre dantur, per Filinm dari. Eſtque admirabile, &
C quod bominem planè attonitum rèddat, quod gratiam quam Filius à Patre largitur eandem ipſe in ſe recipere dicatur: & exaltationem quam Filios à Patte facit, ea ipſa eſt qua Filius exaltatur. Idem enim ipſe eſt & Dei Filius, & filius hominis: Nam vt Verbum, quæ ſunt Patris, donat: omnia enim quæ donat & facit Pater, pet Filium donat, & facit: ita è diuerſo, ipſe quom ſit Filius hominis, humanitus dicitur à ſe ipſo aecipere, quia non alterius, ſed ipſius eſt corpus, quod accipiendæ gratiæ naturam idoneam capacemq́oe ſortitum eſt, vt dictum eſt: accepit enim, quatenos homo exaltabatur: illioſque exaltatio erat eum hominem deificari: ſed tamen Verbum hoc ipſum ſemper poſſidebat ſecundùm ſuam ex Patre deitatem & perfectitudinem. Certè quod ab Apoſtolo dictum eſt,
D talem habet interpretationem, impioſque redarguit. Etiam illud Pſalmographi condem intellectum prodit, eumq́ue rectom, qoem prauè iſti interpretantur. Pſalmus tamen illum piom eſſe demonſtrat, qnum inquit: *Thronus tuus Deus in ſecula ſeculorum, virga rectitudinis, virga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatem, propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participatoribus tuis*: Videte Ariani, & ſaltem vel hinc vetitatem cognoſcite, participatores Domini nos omnes Pſalmiſta appellauit. Hic, ſi vnus ex non entibus & creatis eſſet, fuiſſet & ipſe vnus ex iſtis participatoribus. Atqui quum eum, vt Deum æternom, ſuo hymno celebrarit, dum inquit, *Thronus tuus Deus in ſecula ſeculorum*: Et reliqua omnia èx eo Patrem capete declatauit, quid aliud intelligendem, qoàm aliom illum eſſe à rebus creatis, Patriſque ſolum ac verũ Verbum, Splendorem & Sapientiam? ex qua omnia

Chriſtus exaltari dicitur à Patre quomodo.

Ex loco Dauidis oſtendit Filij diuinitatẽ. Pſal. 44.

A creata participant, & ſanctificantur ab eo pet Spiritum, & hîc quidem vngitur, non vt Deus fiat, nã antea id erat: neque vt rex efficiatur, quum iam ab æterno regnatet, quippe qui erat imago Pattis, quemadmodum ex hoc otaculo oſtenditur, ſed pro nobis quoq; hoc inter cætera ſcriptũ eſt. Nam reges Iſraelitæ inungendo reges fiebant, quũ antea ptiuati homines eſſent, vt Dauid & Exechiel, vt Ioſias, cæteriq́ue alij: Saluator autem quamuis Deus eſſet, & in regno Pattis perpetuò regnaret, ipſeque munerator Sancti Spiritus eſſet, tamẽ nunc in præſentia inungi dicitur, vt iterum, cum ſicuti homo Spiritu inungitur, nobis hominibus, quemadmodum in exaltando & reſſuſcitando fecit, ita qooque iſtic Spiritus incolatum contuberniumq́ue conciliet. Atque id indicans ſuis verbis
B Dominus in Euangelio ſecundùm Ioannem dixit: *Ego emiſi eos in mundum, & pro illis ſanctifico meipſum, vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate.* Hæc verba vſurpans ſatis indicauit, ſe non eſſe eum qui ſanctificat. Non enim ab alio ſanctificatut, ſed ipſe ſeipſum ſanctificat, vt nos in veritate ſanctificemur. Qui autem ſeipſum ſanctificat, Dominus eſt ſanctificationis. Qua ratione igitur id fit, aut quo pacto id dicit, niſi ad iſtom modum? Ego qui Verbum Patris ſum, mihi iam homini tribuo Spiritum, ac me iam hominẽ factum in boc ſanctifico, vt deinceps in me, qui veritas ſum: *ſermo enim tuus veritas eſt*, vt inquam in me omnes ſanctifieentur. Si autem in noſtram vicem ſeipſum ſanctificat, atque id agit quum homo factus eſt, ſatis conſtat & euidens eſt, deſcenſionem Spiritus in eum in Iordane ad nos pertinere, eò quod ipſe fetebat noſtrum corpus:
C neque id ad meliorationem Verbi, ſed ad noſtri ſanctificationem factum eſſe, vt ipſius vnctionis participes eſſemos, ac de nobis diceretur, *An ignotum eſt vobis, quod templum Dei ſitis, & Spiritus Dei habitet in vobis?* Cùm enim Dominus vt homo in Iordane lauaretut, nos illi ipſi eramus qui in Domino & à Domino lauabamur. Et quum ille reciperet Spiritum, nos eramus illi ipſi, qui pet Dominum ipſius Spiritus capaces reddebamur. Quapropter, non quemadmodum Aaron aut Dauid, aut reliqui omnes, ita quoque & ipſe oleo innunctus eſt, ſed aliter ſupra omnes conſortes ſui oleo lætitiæ. Quod oleũ Spititum ſanctum eſſe per Prophetam expoſuit: *Spiritus Domini ſuper me, propter quod vnxit me*: quemadmodum & ab Apoſtolo dictum eſt, quod *Deus illum vnxerit Spiritu ſancto.* Quando igitur iſta de eo pronunciata ſunt, niſi tum cùm in carne cunſtitutus baptizabatur in Iordane, ac Spiritus in eum de-
D ſcendebat? Quin & ipſe Dominus loquitur diſcipulis, *Spiritus de meo capiet.* &, *Ego illum mitto*: &, *Accipite Spiritum ſanctum.* Attamen is qui aliis donat, vtpote Verbum & Splendor Patris, nunc dicitor ſanctificari, poſtquam homo factus eſt: & ipſius eſt corpos, quod ſanctificatur. Ex illo igitur nos incepimos vnctionem & ſignaculum adipiſci, dicente quidem Ioãne, *Vos vnctionem habetis à ſancto*: Apoſtolo verò, *Vos ſignati eſtis Spiritu illo promiſſionis ſancto.* Igitur propter nos, & de nobis eſt, quod iſtic narratum eſt. Quiſnam igitur ex iſtis rebus meliorationis profectus? aut quodnam virtutis aut facti Domini præmium oſtenditur? Si enim quum non eſſet Deus, Deus factus eſſet: aut quum rex non eſſet, ad regnum euectus eſſet, haberet veſter ſermo aliquam vmbram veriſimilitudinis. Contra, ſi & Deus eſt, & thronus regni eius æternus eſt, quid

Iſraelitæ quomodo reges fiebant.

Ioan. 10.

Deſcẽſio Spiritus in Iordane ad noſtram ſanctificationẽ facta.

Chriſtus quomodo vnctus.

Iſa. 61. 1

Act. 10. 38.

Ioan. 15.

Ioan. 20.

habet Deus in quo proficiat, ſuique meliores
aſcendendi progreſſiones faciat? aut quid defuit il-
li in ſolio Patris ſedenti? Iam ſi (vt ipſe quoque Do-
minus locutus eſt) ipſius eſt Spiritus, Spirituſque
de eo capit, & ab ipſo emittitur, non vtique Ver-
bum, quatenus Verbum & Sapientia eſt: à Spiritu
inungitur, cum is ab eo donetur, ſed caro aſ-
ſumpta ab ipſo illa eſt quæ in eo, & ab eo inun-
gitur, vt ſanctificatio quæ in Dominum, vt in ho-
minem, infertur, in homines deinde ab eo dima-
naret. Non enim à ſe (vt ille ait) Spiritus loquitur,
Philip. 2. ſed Verbum eſt à quo Spiritus in dignos confertur.
Simile eſt & id quoque ſuperiori dicto. Vt enim A-
poſtolus dicit: *Qui quum in forma Dei eſſet, non rapinã
arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſeipſum exinaniuit,
formam ſerui accipiens*, ita quoque & Dauid, æternum
Pſal. 44. eum Deum & regem miſſum ad nos, & aſſumpto
noſtro corpore, quod mortale eſt, mortalem ap-
pellauit: id enim ab eo iſtis verbis indicatur: *Myr-
rha & ſtacte & caſia à veſtimentis tuis*: ſimulque hoc
ipſum à Nicodemo: & iis quæ comitabantur Mariã,
Aromata an pro fuerint corpore Christi ad ſepulchro. oſtenditur, quo tempore ille veniebat deferens
mixturã myrrhæ & aloes quaſi libras centum: iſtæ
autem apportabant aromata, quæ adorauerant ad
ſepulturam corporis Domini. Quid igitur in hoc
aut commodi aut profectus ei, qui immortalis erat,
dum id quod eſt mortale aſſumit? aut quæ me-
lioratio ei, qui æternus erat, dum, id quod tempo-
rarium erat, amicitur? aut quod præmium inde fue-
rit æterno Deo & Regi, recubantique in ſinu Pa-
tris? Iámne ergo videtis ea ipſa pro nobis, & prop-
ter nos acta & ſcripta eſſe vt Dominus homo factus,
nos, qui mortales & temporarij eramus, immorta-
les faceret, & ad æternum regnum cœlorum in-
troduceret? Iámne igitur erubeſcitis ita mentien-
tes contra ſacram ſcripturam? Aduentu enim præ-
ſentiaque Domini Ieſu Chriſti, nos quidem melio-
res redditi ſumus, vtpote liberati à peccato, ipſe
tamẽ idem eſt, neque vbi homo factus eſt (quia hoc
iterum dicendum) mutatus fuit, ſed vt ſcripto pro-
Pſal. 40. 8. ditum eſt, *Verbum Domini manet in æternum*: nimirũ,
quemadmodum ante incarnationem quum Verbũ
erat, donauit Sanctis Spiritum vt ſuum & peculia-
rem: ita quoque iam homo factus, omnes ſancti-
Mat. vlt. ficans, ita ſuos diſcipulos alloquitur, *Accipite Spi-
ritum ſanctum*: ita quoque Moſi dedit, & cæteris il-
lis Septuaginta. Ac propterea Dauid apprecatus
Pſal. 50. Patri in hæc verba erumpit: *Et Spiritum tuum, Spiri-
tum illum ſanctum ne auferas à me.* Et quum homo iam
factus erat locutus eſt: *Mittam vobis conſolatorẽ Spi-
ritum illum veritatis*: idque quod dixit, præſtitit. Miſ-
ſus enim eſt Spiritus à Verbo Dñi, qui mentiri non
poteſt. Igitur, *Ieſus Chriſtus heri & hodie idem eſt in
Ioan. 14. ſecula*, incommutabilis permanens, & ipſe idem il-
le eſt, qui dat & accipit: dans quidem vt Verbũ Dei,
accipiẽs verò vt homo. Non ergo Verbũ, quatenus
Verbũ meliorationẽ accipit, habuit enim omnia &
perpetuò habet: ſed homines ſunt, qui initium ac-
cipiendi in illo & ab illo obtinuere. Quapropter,
quum ipſe humano more inungi memoratur, nos
ſumus qui in eo vngimur: ideò quum ille baptiza-
Ioan. 17. retur, nos eramus in quos ille baptiſmus perue-
niebat. Omnia iſta clara, manifeſtaque Saluator no-
ſter reddit, dum Patri dicit: *Et ego gloriam quam dedi-
ſti mihi dedi & illis, vt vnum ſint, quemadmodum nos v-
num ſumus*: propter nos igitur gloriam poſtulabat,
& illud (accepit) & illud (donauit) & illud (exalta-
uit) ideò dictum eſt, vt nos acciperemus, vt nobis

A donaretur, & nos exaltaremur in eo: * quemad- Hæc Græcus textus non habet.
modum ſeipſum ſanctificat, vt nos ſanctificemur
in eo. * Quod ſi idcirco, quia additum eſt in Pſal. Pſal. 44.
Ideóque vnxit te Deus Deus tuus, ex vocula, ideò, cau-
ſificandi ſibi prætextum ad quæuis inſtruunt, ſciãt
iſti ſacrarum literarum imperiti, impietatiſq; inuẽ-
tores: quanquam hoc vocabulum, ideò, hic occur-
rit, non mercedem tamen virtutis, aut operis Verbi
Dei ſignificari, ſed cauſam eius aduentus ad nos,
eiuſque vnctionis, quæ in illo pro nobis fiebat. Nõ
enim dixit, ideò vnxit te, vt Deus, aut Rex, aut Fi-
lius, aut Verbum fieres: nam & antea hoc ipſum
erat ſemperque eſt, vt argumentis demonſtratum Solius Christi erat hominem coniungere cum Spiritu ſancto.
eſt: ſed potius propterea, quia & Deus, & Rex es,
ideo inunctus es. Non enim alterius erat coniun-
gere hominem cum Spiritu Sancto, quàm tui ip-
B ſius, qui es Imago Patris, ad quam ab initio creati
eramus, quoniam tuus eſt Spiritus. Neque enim re-
rum conditarum natura digna erat aut idonea ad id
negocium, quum & angeli præuaricati eſſent, &
homines inobedientes fuiſſent, ideò opus erat ipſo
Deo, Verbum autem eſt Deus, vt eos qui ſub male-
dictione eſſent, aſſereret. Si igitur ex non entibus
extitiſſet, Chriſtus eſſe non potuiſſet, vtpote vnus
è vulgo rerum ac participator cum cæteris futurus.
Cæterùm, quia Deus eſt, quia Rex æternus & Splẽ-
dor, & Character Patris, ideò ipſe eſt qui expecta-
batur Chriſtus, quum Pater hominibus annunciat
dum eum Prophetis reuelat, vt quemadmodũ per
eum facti ſumus: ita quoque in eo omnium à pec-
catis redemptio conficiatur, & omnia ab illius im-
perio regantur. Atque hæc eſt cauſa vnctionis, qua
ille imbutus eſt, aduentuſque Verbi in carnẽ: cuius
C intuitu Pſalmographus & Deitatem eius, & regnum
paternum hymno celebrat: *Thronus tuus* (inquiens) Pſal. 44.
Deus in ſæcula ſæculorũ, virga rectitudinis, virga regni tui:
& eius ad nos deſcenſum his verbis exponit: *Ideò
vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis.*
Quid igitur miri aut quid incredibile, ſi Dominus,
qui Spiritum dat, ipſe nunc dicitur Spiritu inungi:
qui, vbi neceſſitas requirebat, non recuſauit ratio-
ne humanitatis ſeipſum etiam inferiorem Spiritu
pronunciare, quippe Iudæis loquentibus in Beel-
zebub eum eiicere dæmonia, reſpondit & dixit illis
poſtquam eos conuiciſſet falſa & impia dicere: *Si
ego in Spiritu Dei eiicio dæmonia.* Ecce tibi ſpiritus dato- Luc. 11.
rem, in Spiritu ſe aſſerentem eiicere dæmonia, quæ
verba nihil aliud ſibi volunt, niſi ratione carnis id
dictum fuiſſe, eò quòd non idonea ſatis neque effi-
cax erat humana natura, vt per ſe dæmonia, ſine
D præſidio Spiritus eiiceret: ideò veluti homo hoc
verbum prolocutus eſt, *Sin autem ego in ſpiritu eiicio* Mat. 12.
dæmonia. Quin & blaſphemiam in Spiritum ſan-
ctum, maiorem quàm in ſuam humanitatem hoc
dicto indicauit, *Quicunque dixerit aliquod verbum in
Filium hominis, habebit remiſsionem.* Cuius generis ſunt Mat. 13.
quum de illo fabularentur: *Nónne hic eſt fabri filius?*
Contra, qui in Spiritum ſanctum blaſphemantes Mat. 12.
opera Verbi Dei, diabolo aſcribunt, illis pœna in-
deprecabilis infligetur. Hæc quidem Iudæis vt ho-
minibus locutus eſt Dominus: diſcipulis contra,
diuinitatem & maieſtatem ſuam exhibens non iam
minorem ſe Spiritu, ſed parem oſtẽdit. Dabat enim
ſpiritum ac dicebat: *Ego illum mitto. & ille glorificabit* Ioan. 16.
me, & quæcunque audiet, loquetur. Quemadmodum
igitur hic ipſe Dominus munerator Spiritus non
grauatur dicere, ſe in Spiritu ſancto eiicere dæmo-
nia, vt homo: ita quoque ad eundem modum, non Eſa. 61.
grauatur

grauatur idē ille ſancti Spiritus largitor de ſe prædicare: *Spiritus Domini ſuper me, propter quod vnxit me*, idq́ue reſpectu carnis quam induerat (vt ait Ioannes) vt vtrumque in nobis oſtēderet, & nos eſſe qui in ſanctificando graria Spiritus ſancti indigeremus, & qui impotenres eſſemus ad eiicienda dæmonia abſqoe viribus Spiritus ſancti. Per quem autem, & à quo tandem conueniens erat Spiritum ſanctū donari, niſi per Filium cuius Spiritus eſt? Quando autem nos accipere poruiſſemus, niſi quum Verbū homo erat factum? neque fieri potuiſſet, vt liberaremur aur exaltaremur, niſi vt indicat quod dictum eſt apud Apoſtolum, is qui in forma Dei erat, formam ſerui accepiſſet. Idem à Dauide declaratur, nos extra ſpem participandi ſpiritus & ſanctificationis futuros fuiſſe, niſi doaator ille ſpiritus

Chriſtus a Spiritu ſancto ſanctificatur quo modo.

B Verbū, dixiſſet ſe ſpiritu pro nobis vngi. Ideoq́ue nos firmiter accepiſſe cognouimus, quia ipſe profeſſus eſt ſe in carne inūgi. Dū enim caro in illo primùm ſanctificatur, & ipſe dicit ſeſe, vt hominem propter carnem eam grariam ſpiritus ſuſcepiſſe, factum eſt, vt nos illam conſequentem habuerimus, qui de plenitudine ipſius: ideoq́ue dilexiſti iuſtitiā,

Pſal. 44.

& odiſti iniquirarem, additum eſt in Pſalmo non vt vos inrelligitis, murabilem Verbi naturam declarans, ſed inde porius eius immotabiliratem oſtendens. Quum enim rerum conditarum natura mutabilis eſſet, aliiq́ue præuaricatione, alij inobedientia peccaſſent, vt dictum, neque in actionibus vlla firmitas ſubſiſterer, ſubinde, bono in aliū mutato: adeò, vt qui in præſentia eſſet iuſtus, paulò poſt talis non appareret, ideo immutabilis natura requirebatur, quo homines immutabilem Verbi iuſtitiam pro formula & exemplaria ad virtutē

C capeſſendam haberent. Iſtiuſmodi intellectus probę rarionis eſſe à prudentibus cenſebitur. Primo enim homine mutato, & morre per peccatum in mundum introgreſſa, neceſſe omnino fuit ſecundum Adam immutabilem eſſe, quo, ſi denoò ſerpens eū inuaderet, impoſtura illius vim nullam aut efficaciam haberet. Ideo enim ſerpens in conatibus ſuis

Serpens verſionis deſtituitur, cur.

aduerſus omnes elangueſcit, & viribus deſtituitur, quia Dominus eſt immutabilis, & inalterabilis. Sicuti enim præuaricante Adamo, in omnes homines peccatum dimanauit: ita quoque Domino pręualente, & ſerpentem euertente, in nos iſtiuſmodi vigor tranſmeabit: adeo vt ſingulis nobis liceat

2. Cor. 2. 11.

dicere: *Non ignoramus illius cogitationes.* Quocirca meritò Dominus, qui ſemper & ex natura immutabilis eſt, diligitq́; iuſtitiam, & odio habet iniquitatem, inungitur & emittitut, vt idē ſubſiſtens idem-

D q́ue permanens, mutabili carne aſſumpta peccatum in carne condemnaret, & liheram ipſam aſſertamq́ue redderet: quò deinceps iuſtiria legis in ea adimpleatur, & fas ſit, bonoq́ue iure liceat dicere:

Rom. 8. 9

Nos autem non ſumus in carne, ſed in ſpiritu, quum ſpiritus Dei habitet in nobis. Fruſtra igitur vobis, Ariani, opinio concepta eſt, fruſtraq́ue ex ſcripturis ſacris cauillationes quæritis.

Verbum Domini immutabile.

Verbum enim Domini immutabile eſt, & ſemper ſe eodem modo haber, neque id ſimpliciter, ſed eadē ratione qua Pater ſuus. Alioqui quomodo ſimilis fuerit, ſi nō ita ſe habeat? aut quomodo omnia quæ Patris ſūt, Filij fuerint, niſi & immutabilē & inalrerabilē naturā parentis poſſideat? Non vt obnoxius legibus: non, vt in alterurram partē deflexibilis, vt hoc amer, illud auerſetur: metuq́; excidendi, alterū potius deſumat, & ita mutabilis iudicetur, ſed potius vt Deus & Verbū Patris,

A & iudex ac virtutis ſtudioſus, vel potius choragus ſuppeditatorq́; virtutis oſtendatur.

Pſal. 44.

Iuſtus ergo natura & ſanctus quum ſit, iuſtitiam diligere pronūciatur, & odiſſe iniquitatem, quod idem eſt ac ſi dicas, illum probos diligere & ſibi adiuogere: iniuſtos autē auerſari, & odio perſequi. Quum ſcripturę

Pſal. 86. Rom. 9.

ſacræ hoc ipſum quoque & de Patre loquantur: *Iuſtus eſt Dominus, & iuſtitiam dilexit, & odio habuit operantes iniquitatem, & portas Sion diligit, tabernacula Iacob magni facit, & Iacob quidem amauit, Eſau verò odio habuit*: ac ſecundùm Eſaiam vox Dei & rurſum di-

Eſa. 45.

centis: *Ego ſum Dominus odio habens iniuſtitiam, odio perſequens rapinas iniuſtitiæ*: ne igitur hic verba eadem prauitate qua illa, excipiant: quū illa ſint de imagine Dei conſcripta, hæc de Deo Patre. An hic quoque eadem prauirare in inrelligendo vtenres, Patrem

B etiam commutabilem eſſe inrerpretabuntur? quod certè vel ex aliis audire, non eſt vacuum à perieulo.

• Si ergo iſtud rectè de Patre inrelligimus, diligere illum iuſtitiam, & odiſſe rapinas iniuſtas: non tamē ita vt in alterutram partem vergat, aut contrariorum ſit capax, & in delectu hoc ſumat, illud auerſetur (id enim proprium rerum creatarum) ſed quòd vt cenſor & Iudex, iuſtos diligat & ſibi conſocier: malos autem oderir, & ah illis procul ſe aoferat: conſequens igirur fuerir, etiam de imagine Dei hęc verba de odio eius & dilectione in eandem mentem interpretari: talem enim naturam eſſe Imaginis oportet, qualem eſſe Parris intelligimus, etiam ſi Ariani vt cæci, neque hoc neque aliud quippiam in Sacris literis videanr: excidentes enim à mente cogitationum ſuarum, vel potius ſtultitiarum ſuarum, rurſus ad verba Sacrarum literarum

C confugiunt, in quæ ipſa ſolito ſuo more prano ſenſu incurrentes, mentē quæ in ibi latet, non conſpiciunt, & ad impietatem ipſorum quaſi ad regulam omnia dicta Sacrarum literarum contorqueut, quibus etiamſi tantummodo ore ſonarent, dicen-

Eſa. 45.

dum eſſet, *Erratis non intelligentes Scripturas, neque potentiam Dei.* In quibus ſi pertinacius hæreant, digni ſunt qui pudore ſugillentur, & audiant, Reddite, quæ ſunt hominis, homini, & quæ Dei, Deo. Sed ſcriptum eſt, inquiunt, in Prouerbiis: *Dominus creauit me principium viarum ſuarum, ad opera ſua*: & in epi-

Heb. 8. Hebr. 3.

ſtola ad Hebræos ita Apoſtolus loquitur, *Tanto præſtantior Angelis factus, quanto præſtantius nomen præ illis ſortitus eſt*: & paulò poſt, *Vnde fratres ſancti vocationis ſupercæleſtis participes animaduertite Apoſtolum & Pontificem confeſſionis noſtræ Ieſum, fidelem exiſtere ei,*

Act. 2.

qui ipſum creauit. Et in Actibus: *Notum ſit igitur om-*

D *nibus vobis & populo domus Iſrael, quòd Deus hunc Ieſum Dominum & Chriſtum fecit, quem vos crucifixiſtis.* Ex his verbis ſurſum deorſumq́; iactaris, errabondi in intelligendo hanc ſententiā colliguot, Verbum Dei creaturā eſſe, & opus, & vnū ex rebus conditis: atque ita decipiunt ſtultos dū quidem in ſpeciem veri voces ſcriptoræ prætexunt: pro vera tamen ſen-

Ex quib' teſtimoniis collegerunt Ariani Verbum Det creaturam eſſe.

tentia, venenum ſuæ hæreſeos aſpergant. Nam ſi cognouiſſent, non impiè egiſſent aduerſus Dominum gloriæ, neque quæ rectè ſcripta ſunt prauè interpreracētur. Si igitur palàm iam deinceps, moribus Caiphæ ſuſceptis, iudaizare decreuerunt, vt ignorent quòd ſcriptum eſt, *Deum re vera in terris habitaturum fuiſſe*, ne argumenta colligant ex verbis Apoſtolorum: id enim nequaquam Iudæorum eſt. Quod ſi impiis Manichæis ſeſe admiſcentes, negāt illud *Verbum caro factū eſt*, & eius in carne præſentiam, ne mihi allegent Prouerbia Salomonis: id

enim alienum eſt à Manichæis: ſin autem ſimulandi A Chriſtianiſmi gratia, & eius qui inde prouenit quęſtus, & famæ cauſa non audent inficiari, Verbum, quia id ſcriptum eſt, carnem eſſe factum: aut voces de corporali Saluatoris præſentia rectè intelligant, aut ſi mentem eorum inficiantur, inficientur quoque Dominum hominem eſſe factum. Indecorum eſt enim, confiteri quidem Verbum carnē eſſe factum, pudore tamen interim eorum verborum, quibus id pronunciatur, & quia pudet, Scripturæ mentem corrumpere. Scriptum eſt enim, *Tanto melior Angelis factus*, quod primum examinandum eſt.

Quod obſeruandū ſit in legendis ſcripturis.

Opus autem hic eſt, vt obſerues, quod vbique in ſcripturis faciendum, ad quænam tempora Apoſtolus ſua verba direxerit, quæ ſit perſona, quod item exemplum, & qua de cauſa ſit ſcriptum, fideliter excerpere, ne ſeiuncta ſint iſta à ſuis ratio- B nibus, ac diuerſum aliquid ab ipſis imperitior aliquis legens, à recto intellectu deuius abeat: Id enim Eunuchus ille diſcendi ſtudioſus cognitum habēs,

Act. 8.

adhortabatur Philippum: *Obſecro te*, inquit, *de quónam iſtud Propheta loquitur, de ſeipſóne, an de alio quopiam?* metuebat ſiquidem, ne prætermiſſa perſona verba excipiens, à recto intellectu aberraret. Diſcipuli item cupientes intelligere rerum futurarum

Mat. 24.

tempora, rogabant Dominum his verbis, *Dic nobis quando iſta futura ſunt? & quodnam ſignum aduentus tui?* & ipſi quoque audientes de fine mundi, tempus eius cognitum habere voluerunt, quo certiores facti non errarent, ſed alios inſtruere poſſent. Inſtructi igitur eius rei ſcientia Theſſalonicenſes alioqui erraturos in viā reduxerunt. Cū igitur quis iſta probè intellecta & obſeruata habet, rectū quoque & ſanum Fidei intellectum habuerit. Contrà, C ſi diuerſa ab iſtis ſeiunctaque à veris perſonis, temporibus, cauſis, ex Scripturis colligit, ſtatim in hæreſim delabitur.

Hymenæus & Alexād. quid abſurdè ſtatuerint.

In tempore errauerunt Hymenæus & Alexander cum ſuis gregalibus, quum dicerent, reſurrectionem iam contigiſſe: Galatæ autem poſt tempus elapſum amplectentes etiam nunc circuncisionem.

Iudæorū de Chriſti aduentu error vnde obortus.

In delectu perſonæ laborant & cæcutiunt vſque in hodiernum diem Iudæi, exiſtimantes de vno ex ſuorum numero dictum eſſe: *Ecce Virgo concipiet, & in vtero habebit, & pariet Filium, & vocabunt nomen eius Emanuel, quod eſt ex interpretatione, nobiſcum Deus.* Atque itidem illud, *Prophetam vobis excitabit Dominus*, arbitrantur de aliquo Prophetarum dici: illud verò, *Veluti ouis ad mactationem ductus eſt*, non didicerunt à Philippo, ſed opinantur de Eſaia memorari, aut de aliquo ſuperiorum Prophetarum. Idem paſſi Chriſti per- D duelles, in ſceleratam hæreſim exciderunt. Si enim perſonam, rem, tempus Apoſtolici dicti cognoſcerent, nunquam humana in deitatem transferētes, tam impiè & ſtultè aduerſus Chriſtum ſeſe habuiſſent. Id intueri licebit, ſi initium lectionis denuo repetitum probè excipias. Dicit enim Apoſtolus,

Eſa. 7.
Deut. 18
Eſa. 53.
Heb. 1.

Multifariam multíſque modis olim Deus locutus eſt patribus noſtris per Prophetas: Vltimis autem diebus locutus eſt nobis in Filio: atque ita paulò poſt dicit:

Ibidem.

Perfecta ab eo noſtrorum peccatorum purificatione, ipſum ſedere ad dextram Maieſtatis in excelſis, tanto ſuperiorem Angelis factum quanto præſtantius nomen præ illis ſortitus eſt. De eo igitur tempore quo nobis per filium locutus eſt, quum peccatorum purgatio fieret Apoſtolicum dictum mentionem facit: quando autem nobis locutus eſt in Filio? aut quando purgatio peccatorum facta? aut quando natus eſt homo?

A niſi poſt Prophetas, idque in vltimis diebus. Deinde, quum narratio haberetur de noſtri cura ac diſpenſatione: deque vltimis temporibus ad contextum argumenti pertinebat, vt diceret, Deum neque ſuperioribus ætatibus tacitum fuiſſe, ſed locutum eſſe per Prophetas, & vbi Prophetæ ſuo officio perfuncti eſſent, & lex per Angelos ſua edicta prænunciaſſet, & Dominus ad nos immigraſſet, & ad miniſtrandum acceſſiſſet, tunc demum neceſſario ſubintulit, *Tanto melior Angelis factus*, oſtendere volens, quanto Dominus præ ſeruo excellat, tanto functione officioque ſeruorum Filij adminiſtrationem meliorem fuiſſe. Functiones igitur diſcriminans Apoſtolus, veterem & nouam liberè & cū fiducia ad Iudęos in hæc verba ſcribit: *Tanto melior Angelis factus.* Quapropter illa ſententia tanto ma- B ior Angelis factus, non in totum per comparationem dicta eſt, quòd maior aut præcioſior eſſet, ne quis quaſi de cognatis eiuſdemque generis rebus hæc verba intelligat: ſed ideò præſtantiorem illum dixit, vt diſcrimen naturæ filij ad res creatas indicaret: cuius rei certum documentum ex literis ſacris habemus, vbi Dauid loquitur in hanc ſententiam, *Melior vna dies in atrijs tuis ſuper millia.* Salomo-

Pſal. 83
Prou. 8

ne item ſuffragante: *Sumite diſciplinam & non argentum, & cognitionem pro auro probato: Melior enim ſapientia lapidibus pretioſis: omnéque quod pretioſum eſt, non eſt ea dignum.* Quid? an non ſunt diuerſi generis, ſapientia, & lapilli ex terra? Quæ autem cognatio cœleſtibus atriis, & domiciliis terreſtribus? aut qui ſimile æternis & ſpiritualibus, ad temporalia & mortalia? Id enim eſt, quod Eſaias ait:

Eſa. 56.

Hęc Dominus noſter Eunuchis dicit, quotquot ſeruauerint ſabbata mea, & C elegerint quę ego volo, & adheſerint teſtamento meo, dabo illis in ędibus meis, & in mœnibus meis locum memorabilem, & præſtantiorem filiis & filiabus, nomen æternum dabo eis, & non deficiet. Eſt ergo eadem ratione nihil cognationis Filio cum Angelis: & quia nihil cognationis eſt, non per comparationē dictum eſt illud (melior) ſed per diſtinctionem, & ad differentiæ notam, & vt diuerſitas naturæ Filij cum Angelis oſtenderetur.

Chriſtus melior Angelis factus quid.

Quin ipſe Apoſtolus illud (melior) exponens, non in alia re, quàm in diſtinctione Filij, rerumque conditarum vſurpat: dum hunc quidem Filium, illos verò mancipia appellat: & hūc vt Filiū Patri à dextris aſſidere, illos verò vt ſeruos apparitorum & nunciorum munere, aliiſque miniſteriis fungi. Quum res igitur ad iſtum modum deſcripta ſit, non creatus inde, ô Ariani, Filius oſtenditur, ſed alius à rebus creatis: quippe qui ſit pro- D prius ſui Patris, & in Patris ſinu recumbat. Nam quod hic ſcriptum eſt (factus) non creatum Filium ſignificat, quemadmodū à vobis exiſtimatur. Si enim ſimpliciter dixiſſet, factus, ac tacuiſſet, occaſio aliqua Arianis data fuiſſet: verùm, ille eum Filium iam ante dixit, ac toto tenore tractatus illum declarauit diuerſum eſſe à rebus creatis, neque illud, factus ſiue natus, ſeorſum disiunctimque poſuit, ſed copulauit vnà cum hoc verbo (melior) promiſcuam enim indifferentemq; eam vocem arbitratus eſt, intelligens eā de filio ex confeſſo, & citra controuerſiā legitimo dici, quū factus, hoc loco idipſum ſit, quòd fuit, ſiue extitit. His accedit, quòd vox, melior, ſtatim adiuncta eſt. Quod enim creatū eſt, nihil refert, ſiue illud factū eſſe, ſiue conditū, appelles, eò quòd quæ creata ſunt, genita eſſe nequeāt quū ſint opera, niſi poſtmodū participantia de Filio, ipſa quoq; genita & nata, vocitentur: neq; tamē

id ex

Digitized by Google

id ex propria ſua vi aut natura, ſed ex communione eſſentię Filij in Spiritu ſancto. Et id quoque cognitum habent Sacræ ſcripturæ: de rebus enim creatis dicunt, *Omnia per ipſum facta ſunt, & omnia in ſapientia feciſti*: Cæterùm de liberis, genitis, *facti*, inquit, *ſunt Iob filij ſeptem, & filiæ tres*. Et, *Abraham erat centum annorum, quando factus eſt ei Iſaac filius ſuus*. Moyſes item dixit, *Si alicui liberi facti fuerint*. Si igitur Filius alius eſt à rebus factitiis, & patris ſui proprium germen, euanuit Arianis ſua occaſio in hoc verbo (factus.) Quod ſi iterum attrita fronte violenter obiiciant, verba iſta per comparationẽ eſſe dicta ac propterea comparata eiuſdem generis eſſe debere, atque inde colligi, Filium habere genus ad naturam Angelorum, ſaltem eos pudebit: quòd ſi Valentini, & Carpocratis imitatores ſe præbeãt, atque eadem ſonent: quorum Valentinus, Angelos congeneres Chriſto pronunciauit: Carpocrates autem, eos mundi conditores appellauit: A Magiſtris nimirum eiuſdem farinæ & iſti inſtituti ſunt, qui Verbum Dei cum Angelis in comparationem mittunt: ſed confundãtur in iſtis euanidis ſuis imaginationibus à Pſalmiſta, qui ita loquitur. *Quis comparabitur Domino in filiis Dei? aut quis inter deos aſſimilabitur tibi Domine?* Sed tamen audiant, modo vel ſic intelligant, in congeneribus ex confeſſo ſolere cõparationes fieri, non autem in iis quæ genere diſconueniunt. Nemo enim Deum cum homine contulerit: * aut hominem cum Deo, * aut hominẽ cũ brutis: aut lingua cum lapidibus, ob diſſimilitudinem naturæ, quum Deus ſit res incomparabilis: id quod contra ſe habet in homine ad hominem, in ligno ad lignum, in lapide ad lapidem: nec eſt qui dicat, quid inter iſta ſit melius, ſed quid magis ac plus eſt. Ita Ioſeph ſpecioſus erat magis quàm fratres ſui: & Rachel quàm Lia: ſtella vero non ſtella melior: ſed magis differt in fulgore: contra autem ſe res habẽt in genere diuerſis: quum enim ea inter ſe commiſeris, tum quid ſuperius, quid inferius ſit indicas, quemadmodum in comparatione ſapientiæ cum lapidibus. Si igitur loquutus fuiſſet Apoſtolus, Tanto magis filius Angelos antecedit, aut tanto maior eſt, eſſet vobis data aliqua occaſio, ex comparatione Filij ad Angelos, nunc autem quum dicit eum meliorem eſſe, ac tantum diſtare, quantum diſtat Filius à ſeruis, declarat eum alium diuerſumq́; eſſe ab Angelorũ natura. Cæterùm, quũ rurſus dicit, eum fundaſſe vniuerſa, oſtendit illum aliũ eſſe à rebus creatis. Quare, quum alius ſit & diuerſæ eſſentiæ præter rerum creatarum naturã, quæ quæſo cõparatio aut ſimilitudo eius fuerit ad res creatas? Quòd ſi hic rurſus aliquid comminiſcãtur, non deerit Paulus qui eos refutet, hæc eadem loquens: *Cui enim Angelorum dixit vnquam, Filius meus es tu, ego hodie genui te?* & de Angelis longè aliter, *Qui fecit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem flãmantem*. Ecce res creatas fieri pronunciat, eaſq́; nominibus operum appellat, Filium cõtra non creari aut fieri dicit, ſed æternum illum, & regem, & rerũ opificem prædicat dicens: *Thronus tuus in ſæcula ſæculorum*: Et, *Tu initio Domine terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli: Ipſi peribunt, tu autem permanes*. Ex quibus verbis modo voluiſſent, intelligere potuiſſent alium eſſe architectum rerum, alias eſſe res architectatas, illumq́; eſſe Deum, iſtas verò creaturas, & ex non entibus conditas. Nã quod dicitur, Ipſi peribunt, non ita dictum eſt, quaſi in perniciem ſit abitura rerũ conditio, ſed vt ex mentione

Valẽtini error.

Carpocratis hæreticus.

Pſal. 81.

Comparatio quo modo fieri debeat.

In Græco textu nõ habẽtur hic aſteriſcis concluſa.

Pſal. 103

Pſal. 44.

Pſal. 101

A finis initium & naturam rerum conditarum demõſtraret. Nam quæ interire queunt, etiam ſi per gratiam conditoris non intereant, ea ipſa ſeſe ex non entibus procreata eſſe, & aliquando non fuiſſe ſuo teſtimonio produnt. Quapropter iſtud de iſtis, vt eiuſmodi natura præditis, dictũ fuit: de filio contra, Tu autem permanes, vt æternitas illius demonſtraretur. Quum igitur nequeat perire ſicuti res creatæ, eò quòd præditus ſit vi in æternum permanendi, aliena nimirum habenda ſunt ea verba ab ipſius natura. Non fuit, antequam fieret, proprium enim illi eſt, ſemper eſſe, & permanere cum Patre. Si igitur iſta Apoſtolus non ſcripſiſſet in epiſtola ad Hebræos, tamen vel ex aliis epiſtolis eius, atque adeò ex vniuerſa ſcriptura impedimenta illis obiiciebantur, ne talia de filio comminiſcerentur. Cæ-
B terùm, quando quidem ipſe ſcripſit, & in verbis ſuperioribus demonſtratum eſt Filium eſſe ſobolem ſubſtantiæ Patris, illumq́; conditorem eſſe, has autem res creatas ipſo condi, eundemq́ue eſſe & ſplẽdorem, & imaginem, & ſapientiam Patris, creaturas contra inferiores Trinitati aſſiſtere, ac inſeruire, fieri non poteſt, quin diuerſi ſit generis filius, alteriuſq́ue ſubſtantiæ, quàm res creatæ, ac potiùs ſubſtantiæ Patris proprius, ac eiuſdem naturæ. Atque eam ab cauſam non eſt dictum à Filio, Patrem ſuum ſe meliorem eſſe, ne ſeipſum externum alienumq́; ab illius natura exiſtimarent: ſed *Pater* (inquit) *maior eſt*, non quidem magnitudine aut ætate, ſed quia ex illo ortum habebat. Quinimo in his ipſis verbis, Pater maior me eſt, ſuæ ſubſtantiæ proprietatẽ demonſtrauit, atque adeò Apoſtolus ipſe non ſubſtantiam Verbi principaliter in comparationem cũ
C rebus creatis deducere volens, hæc verba locutus eſt, *Tanto præſtantior Angelis factus*, incomparabile enim eſt, ac potius aliud atque aliud exiſtit: ſed ad Verbi in carnem aduentum, eiuſque functionem, quàm tum adminiſtrabat reſpiciens, illum non ſimilem eſſe prioribus nunciis ac legatis oſtendere voluit: vt quantum natura diſcreparet ab illis qui antea miſſi erant, tanto magis gratia per eum, & ab eo data, intelligeretur eximia & excelſior eſſe præ Angelorum miniſteriis. Seruorum enim erat, repoſcere duntaxat fructus: Filij ac Domini, gratiã debiti facere, & vineam ad alios transferre. Certè, quæ ſubiiciuntur ab Apoſtolo diſcrimen inter filiũ & creaturas oſtendunt, quũ ita loquatur: *Quapropter oportet nos tanto abundantius intendere in ea quę audiuimus, ne forte perfluamus*. Si enim ſermo per Angelos pronunciatus firmus ac ratus fuit, *& omnis præuari-*
D *catio & inobedientia accepit iuſtam mercedis retributionem, quomodo nos effugerimus, negligenter contemptámque habita tanta ſalute quę quum initium ſuę promulgationis à Domino accepiſſet, ab iis qui ab ipſo audierant in nobis confirmata fuit*. Si igitur creatura filius eſſet, non eſſet melior creaturis neq; maior pœna aduerſus ipſius refractarios ac contumaces repoſita fuiſſet. Non enim ex miniſterio ſingulorum Angelorum oriebatur illud minus & maius in delicto vel ſupplicio, aduerſus eos qui præuaricati erant, ſed vna erat lex, vnaq́; legis in cõtumaces vindicatio: verũ quia non eſt ex numero creaturarum Verbũ, ſed Filius Patris, ideò, quanto ipſe eſt melior, melioraq́; ea ſunt quæ inſtituit, tãto quoq; punitio tetrior atque grauior fuerit. Spectent ſaltẽ gratiã per Chriſtum datam, & cognoſcant ipſũ ipſis rebus probari, cõteſtatumq́; reddi alium diuerſumq́, eſſe à rebus creatis, ſolumq́ue verum filium in Patre, & Patrẽ in ipſo exiſtere.

Ioan. 14

Heb. 13.

Verbum Dei incõparabile.

Lex quidem per Angelos pronunciata eſt, ſed nihil ad perfectum adduxit, quum opus haberet præſentia Verbi, vt Apoſtolus dixit; Verbi, cōtra præſentia abſoluit opus Patris, at tunc quidem ab Adam vſque ad Moſen mors dominata eſt: ſed Verbi superuentus mortem deſtruxit: neque iam amplius in Adam omnes morimur ſed in Chriſto omnes viuificamur. Ac tunc quidem à Dan vſq; ad Berſabee lex promulgabatur, & in ſola Iudæa Deus erat cognitus: nunc contra, in omnem terram exiit ſonus ipſius, & omnis terra adimpleta eſt cognitione Dei, diſcipulique ea diſciplina inſtructi, docuerunt omnes gentes: & impletum eſt nunc, quod ſcriptum eſt alibi, *Erunt omnes dociles Dei.* Et tum quidem nihil niſi formulæ delineationeſque erant, quæ oſtendebantur: nunc autem veritas exhibita eſt, quod ab

Mors quando dominata.
Hebr. 7. 19.
Pſal. 18.
Io. 6. 45.
Heb. 8.
Heb. 9. 23.

B Apoſtolo iterum planiſſimè exponitur: *Tanto melioris teſtamenti autor promiſſórque fuit Ieſus.* Ac rurſum, *Nunc autem tanto adeptus eſt excellentiorem functionem quanto melioris teſtamenti mediator eſt, ac interpres, vtpote quod ſub melioribus repromiſſionibus ſanctum ſit. Lex etenim nihil abſoluit, ſed melioris ſpei præinſtructio fuit.* Et ſurſus: *Neceſſarium igitur fuit, vt exemplaria eorum quæ in cælis erant, his purificarentur: ipſa autem cæleſtia, vnde exemplum mutuatum eſt, melioribus, quàm quæ noſtra ſunt, victimis colerentur.* Iſtud igitur, melius, & nūc & per totum verborum contextum accommodat Domino, qui & rebus creatis & melior eſt, & alterius naturæ: melior enim eius ſacrificatio, melioríque in eo ſpes, meliores item per eum repromiſſiones: non quaſi magna cum paruis, ſed quaſi diuerſa cum rebus diuerſæ naturæ in comparationem mittantur, eò quòd is qui iſta geſſit, melior ſit rebus

Ioan. 1.

C creatis. Iam & id quod dicitur, *Sponſor factus eſt,* ſpōſionem ab illo pro nobis factam ſignificat. Vt enim quum Verbum eſſet: caro factus eſt, & quod factus eſſe incepit, carni imputamus: ea enim creabilis eſt, & vt fiat condatúrque, naturam habet: ita hic quoque ſponſorem eſſe factum intelligimus, vt illum ſponſorē in ſecunda ſignificatione accipiamus, eò quòd homo ſit factus. Et vt ſentiant iſti cōtentioſi, ſe quoq; ab iſto malitioſo cōmento deturbari, neq; ibi pedem ſiſtere poſſe audiant Paulum, non ſubſtātiam eius naſci crearíque, ſignificare, quippe, qui eū ſciret Filium ſapientiam, & ſplendorem, & imaginē Patris, ſed ſecundùm diſpoſitionis decretiq́ue functionem illum naſci, fieríque indicare, ſecundū quā mors quum regnaret, abolita eſt: ideò enim admi-

Rom. 8. 3.

D niſtratio illius melior extitit, *eo quod impoßibilitas legis, quatenus infirmabatur per carnem, Deus miſſo Filio ſuo ſub ſpecie carnis peccati, de peccato condemnauit peccatum in carne,* depulſo ab ea delicto quo omnino captiuabatur, vt diuinam mentem non reciperet, ſed cum carnem Verbi capacem reddidiſſet, effectum eſt vt non amplius ſecundū carnem, ſed ſecundùm ſpiritū ambulemus. Ac ſubinde loquitur, *Nos non ſumus in carne, ſed in ſpiritu:* &, *quoniam Filius Dei venit in mundum, non vt iudicet mundum, ſed vt omnes liberet, & ſeruetur mundus per eum.* Tum enim veluti obnoxius iudicabatur mundus à lege: nunc autem Verbū iudicio in ſe tranſlato, & corpore pro nobis excruciato, ſalutem omnibus comparauit. Id reſpiciens, exclamauit Ioannes, *Lex per Moſem data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum obuenit.* Melior porrò gratia, quàm lex: & veritas præſtantior quàm vmbra: Illa autem melioritas, non poterat per aliū niſi per Filium, qui ſedet ad dextram Patris effici. Quid autem id ſignificat, niſi germanitatem Fi-

Ioan. 12.
Ioan. 1.
Gratia melior quā lex.

A lij: * ac Deitatem Patris, eandem quoque eſſe Deitatem Filij: * Filius enim in regno Patris regnans, in eodem ſolio cum Patre conſidet: & quia Deitate Patris æſtimatur & expenditur, ideò Verbum Deus habetur: & qui vidit Filium, vidit Patrem, vt qui vnus idemq́ue ſit Deus. Et ad dexteram ſedens, non ad ſiniſtram ſedentem patrem habet, ſed ideò hoc dictum, quia quod dextrum ac magnificum eſt, ac Patri adſcribitur, hoc ipſum quoque Filius habeat. Atque inde eſt quod dicit: *Omnia quæ habet Pater, mea ſunt:* Ideoq́ue & ad dextram reſidens, & homo factus de ſe loquitur. *Prouidebam Dominum coram me ſemper, quoniam à dextra mihi eſt, ne concutiar.* Iam rurſus eo dicto palàm fit, Patrem eſſe in Filio: & Filium in Patre, dextro ſiquidem Patre in dextra eſt Filius, ac ſedente ad dextram Filio, Pa-

In Græco textu nō habetur.
Chriſtus ad dexteram Patris ſedeat quid.
Ioan. 16.
Pſal. 15.

B ter quoq; dexter eſt, hoc eſt in Filio. Et Angeli quidem ſurſum deorſumq́ue cōmeantes, miniſtros ſe præbent: de Filio, contra, ad illum modum loquitur, *Et adorent eum omnes Angeli Dei:* & Angeli quidem, quum in miniſterium abeunt, ita de ſe mentionem faciunt, Miſſus ſum ad te: &, Dominus præcepit: Filius verò quamuis ratione humanæ naturæ dicat, miſſus ſum, &, veni ad opus conſummandū: &, vt adminiſtrem: Verbum tamē quum ſit & Imago Patris: de ſe ita loquitur: *Ego in Patre, & Pater in me eſt,* &, *Qui videt me, videt & Patrem meum,* &, *Pater in me manens ipſe facit opera illa:* nam quæ in imagine contemplatur quis, hæc ſunt Patris opera. Iſta quidē ſufficiunt ad confundendum eos qui veritatem oppugnant: quòd ſi autem, quia ſcriptum eſt (melior factus) illud verbum (factus) ita de Filio dictū noluerint audire, vt inde intelligāt, eius miniſteriū

Heb. 1.
Ioan. 14.
Ibidem.
Chriſtus factus melior quomodo intelligi debeat.

C melius fuiſſe (quemadmodum à nobis dictum eſt) ſed ex hac vocula arbitrantur ſignificationem dari, Verbum creatum eſſe, ſupereſt, vt audiat iſta compendioſis verbis, quum ſuperius dicta obliuioni tradiderint. Si filius vnus eſt ex numero Angelorū, habeat ſuam vim & ſignificationem, vt in cæteris, ita & in eo, hoc vocabulum, factus, nihilq́ue per naturam ab iis differat, ſed ſint, vel illi quoque filij, vel iſte Angelus, & in commune omnes ſedeant à dextris Patris aut pariter cum cæteris filius quoque adſiſtat, & ſpiritus miniſtratoriua, cui pari ratione cum illis ad negocia amandetur. Cōtrà, ſi Paulus filiū à rebus creatis diſtinguat, quū inquit, *Cui enim dixit Angelorum: filius meus es tu?* Et, Iſte quidem cœlum & terram creat: illi verò ab illo creantur: & ſi iſte cum Patre ſedet, illi verò vt miniſtri & apparitores aſſiſtunt, cui quæ-

Col. 1.

D ſo, non liquet illam dictiunculam, factus, non de ſubſtantia Verbi pronunciatam eſſe, ſed de functione miniſterioq́ue, quod ipſe in corpore humano adimpleuit? Vt enim Verbum quum eſſet, homo factus eſt: ita quoque homo iam factus, tanto melior extitit ſua functione Angelorum functionibus, quanto filius ſeruis preſtantior eſt, & opifex operibus. Quapropter deſinant de ſubſtantia filij, illud Verbum, factus eſt, intelligere quum factus non ſit, agnoſcantq́ue eam vocem, ad œconomiam functionemq́ue à filio adimpletam pertinere. Quomodo autem factus ſit melior functione, quum melior eſſet natura ſuper res creatas, indicant ea quæ ſuperius dicta ſunt. Arbitror vel ſaltem hoc modo eos ad pudorem detrudi poſſe. Quod ſi poſt iſta quoque contumaces fuerint, reliquum erit contra illorum irrationabilem improbitatem, in

aduer-

aduerſum cum iſtis ſententiis tendere,aliaque conſimilia quæ de Chriſto dicta ſunt, eorum proteruitati opponere,vt vel ita pudefacti compeſcant labia ſua à malo, intelligantque in quod baratrum ignorantiæ præcipites abierint.Scriptum eſt, *Fias mihi in Deum protectorem & in munitionem refugij,vt ſerues me*: &, *Factus eſt Dominus refugium pauperi*: & quæcunque iſtius generis in ſacris ſcripturis repetiuntur. Quòd ſi iſta de Filio dicta eſſe aſſeuerent, quod fortaſſe verius fuerit, agnoſcant, Sanctos non à creato poſtulare vt auxiliator ſit: ac deinceps verba iſta (factus,fecit,& condidit) transferant ad eius aduẽtum in carne, tunc enim auxiliator eſt factus, & domus refugij, quum peccata noſtra ſuo corpore in lignũ ſuſtulit,& dixit: *Venite ad me omnes laborantes ac onerati,& ego refocillabo vos.* Quòd ſi ea verba ad Patrem pertinere dicant,eò quòd iſthic ſcriptum ſit,fias, & factus es:eóne vſque proſilient, vt blaterent,Deum creatum eſſe? audebuntque quòd conſequens eſt, vt de Filio,& Verbo eius,ita quoque de Patre cogitare?abſit precor, nec vnquam tale quid in alicuius fidelium mentem cadat.Neque enim Filius creatus eſt,neque id quod ſcriptum eſt,fias & factus es,initium aliquod exiſtendi denunciat, ſed tantummodo opitulationem factam illis,qui eam ſibi poſtulabant. Deus enim ſemper eſt,& idem eſt: homines verò vbi pater voluerat,per Verbum eius ſunt facti, Deus autem inuiſibilis, inacceſſus rebus creatis ac in primis terreſtribus hominibus. Cæterùm quum homines aut in morbis aut in perſecutionibus auxilium implorant, aut in iniuriis ſupplicant, nunc Deus,quia humanus eſt & miſericors, ſuis beneficiis ſe repræſentat, quæ per ſuum Verbum in illos confert,& pro cuiuſque neceſſitate diuina præſentia ſemet oſtendit,& efficitur imbecillibus,fortitudo:& agitatis,refugium ac domus ſalutis : & iniuriam paſſos ita affatur, *Adhuc te loquente dicam, Ecce adſum.* Quod igitur in deffenſionem ſui vnicuique per filium ſuppeditatur, hoc Deum ſibi factum eſſe gloriari ſolet,eo quòd auxiliatio Dei per Filium efficiatur, idque ita eſſe nouit etiam hominum in loquendo vſus & conſuetudo,& nemo non idem genus ſermonis approbauerit. Sæpe etiam ab homine homini facta eſt opitulatio, & hic quidem iniuriam paſſo opem operamque ſuam impertitus eſt, vt Abraham,Loth:alius porrò vexatus perſecutionibus domum aperuit, vt Abdias filius Prophetarum:alius peregrinũ refocillauit,vt Angelos Loth: alius indigis ſuppeditauit,vt Iob omnib⁹,qui ab ipſo poſtulabant. Vt igitur is qui ſupplicibus opitulatur,ſi ſe dicat ipſis opitulatorem factum: aut ſi hi qui auxilium ſenſere,eum dicant vnde hoc beneficium deſcendit, auxiliatorem ſibi eſſe factum aut refugium,aut largitorem, non initium natiuitatis, quo homo eſſe cœpit, neque ſubſtãtiam eius ſignificant,ſed beneficium, quod ab illo factum eſt : ita quoque,quum de Deo loquuntur ſancti,fuit,& factus eſt,non initium ipſius creationis inſinuant:increatus enim Deus, & nullo initio inchoatus, ſed ſalutem ab illo hominibus irrogatam denotant. Quum igitur hæc forma loquendi eum intellectum habeat,conſequẽs fuerit, etiam de filio,quomodocunque & quotieſcunque iſtiuſmodi proferuntur (factus eſt,& fias) eandem ſententiam obtinere, vt quum audiant hoc vocabulum(melior Angelis factus aut redditus fuit)non initium exiſtendi in Verbo imaginari, aut vlla ratione eum idem creatũ eſſe confingere, oportet:ſed de miniſterio, œconomiaque,quum homo factus eſſet, ea Pauli verba interpretanda ſunt. Quum enim caro factus erat,& habitabat in nobis:venerat enim vt adminiſtraret, & omnibus ſalutem præberet, tum nobis ſalus factus eſt,& vita factus eſt, & factus eſt propitiatio, tum eius functio pro nobis, & adminiſtratio melior facta eſt Angelis,& factus eſt via,& factus eſt reſurrectio:Et, vt fias mihi in protectorem, non fientiam Dei,initiumque eius exiſtendi præ ſe fert, ſed miſericordiam,quemadmodum dictum eſt:ita nũc quoque illud(melior Angelis factus:Et, Factus erat, & tanto melior Angelis factus eſt aſſertor Ieſus) non ſubſtantiam Verbi creatam oſtendit, abſit, ſed dotes quæ nobis ex illius incarnatione prouenerunt, etſi hac in parte ingrati ſunt hæretici, & aduerſus contentioſi.

Pſal. 30. Pſal. 9. 10. Math. 11. Pſal. 38. 9. — *Homines ſemutuo iuuant.* — *Simile.* — *Heb. 8.*

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI CONTRA ARIANOS, LIBER TERTIVS.

EGO exiſtimabam Arianicæ vecordiæ hiſtriones ſuperioribus illis aduerſus ipſos refutationibus, documentiſque veritatis contẽtos fore, ac quietos in poſterum pœnitentiam acturos,ſuper iis, quæ de Saluatore noſtro prauè vel cogitarunt, vel elocuti ſunt: verùm illi, neſcio quo pacto', ne ita quidem cohibentur, ſed veluti ſues & canes in vomitus ſui volutabra ſeſe verſantes, alia atque alia adinueniunt, commenta impietatis. Imò,ne illud quidem rectè intelligunt, quod in Prouerbiis ſcriptum eſt, Dominus creauit me principium viarum ſuarum,ad opera ſua:aut illud ſaltem quod ab Apoſtolo dictum eſt, *fidelẽ es,qui fecit illum*: ſed temerè peruicaciterque intelligunt, quaſi opus aliquod aut res condita ſit Dei Filius. Et poterant ipſi ex ſuperioribus verbis ſatis perſpicere,niſi planè ſenſus amiſiſſent,atteſtante hoc ipſum veritate, non eſſe ex non entibus Dei Filium, aut aliquem ex numero rerum conditarum. Deus enim quum ſit,nulla ratione opus haberi poterit: neque fas eſſe,vt illum creaturam appelles : creaturarum enim & operum proprium eſt & peculiare, vt dicantur ex non entibus extitiſſe, neque fuiſſe,antequam fierent. Cæterùm, poſtquam tergiuerſantur à ſuis fabulamentis & affanis abſiſtere, & ſuo more calumniantur ſuperiora verba ſacrarum literarum adeò manifeſtè ſcripta, quæ ab ipſis malitioſè violantur,age, denuo in manus reſumentes, ſententiã eorumdem verborum fidelibus hominibus exponamus,illoſque oſtendamus, nequaquam Chriſtia-

Prou. 8. — *Creaturarũ proprium.*

niſmum ſcire. Si enim ſciuiſſent, non ſeipſos incluſiſſent intra Iudæorum infidelitatem, ſed percunctando didiciſſent, quòd Verbum erat in principio, quodque Verbum erat apud Deum, ac Deum fuiſſe Verbum: & quum ex placito Patris, Verbum homo factum erat, tum non iniuria de eo dictum fuiſſe, à Ioanne quidem: *Verbum caro factum eſt*: à Petro verò: *Dominum & Christum eum fecit*: Et per Salomonem ſub perſona Domini: *Dominus creauit me initiũ viarum ſuarum*, ad opera ſua: à Paulo item: *Tanto melior Angelis factus*: ac rurſum, *Exinaniuit ſeipſum formã ſerui accipiens*: atque iterum: *Vnde fratres Sancti cœleſtis vocationis participes, conſiderate Apoſtolum & Pontificem confeſſionis veſtræ Chriſtum fidelem eſſe ei, qui ipſum fecit*. Omnia enim iſta verba eandem vim habent, eandemq́ue intellectionem ad pietatem, oſtẽduntq́ue ſimul & Diuinitatem Verbi, & quæ humanitus de eo prædicantur, eò quòd natus ſit, & Filius hominis effectus. Quæ tametſi ſuffecerint ad eos argumentis euincendos, attamen quia Apoſtoli dictũ non intelligentes (vt primùm eius mentionem faciam) arbitrantur Verbum Dei vnum ex factitiis eſſe, eò quòd ſcriptum ſit, illum fidum eſſe ei, qui ipſum fecit, neceſſarium duxi eos denuo, quia denuo idem dicunt, pudefacere, ſicuti in ſuperiorib' orationibus feci. Sumamus igitur eorum lemma. Si non eſt Filius, nihil cauſæ quin dicatur & opus: & quæcumque de operibus prædicantur, prædicẽtur & de illo ipſo: ſolùm id excipiatur, ne Fili' aut Verbum aut Sapientia nuncupetur, atque adeò ipſe Deus ne appelletur Pater, ſed ſolummodo architectus, & creator eorum quæ ab ipſo condita ſunt, & ſit ipſa creatura imago & character architectoriæ voluntatis eius, ipſeque ſecundùm eos non ſit genitabilis naturæ, adeò vt nec Verbum, nec Sapientiam, imò ne imaginem quidem habeat ſuæ ſubſtantiæ. Si enim non eſt filius, neque imago fuerit: ſi verò nõ ſit filius, quomodo Deus creator eſſe dici poterit? ſiquidem per Verbum in ſapientia omnia fiunt ſine quo nihil fieri poterit. Nam vt veſtra ſententia eſt non eſt ille in quo, & per quem omnia faciat. Quòd ſi non fœcunda, ſed ſterilis eſt diuina ſubſtantia, vt lux nõ lucens: aut fons, qui amiſſis fluentis exaruit, qui fit vt vim condendi illum habere dicentes, nullo pudore ſuffundantur? & adimentes quæ ſunt naturæ, non vereantur id ei attribuere, quod ex volũtate dependet: Iam, ſi ea quæ extranea ſunt, neque antea exiſtunt, vbi tamen voluit ea eſſe, creat & eorum conditor efficitur: quantò prius ciuiuſq́ue Pater fuerit prolis ſuæ ex ſua ipſius ſubſtantia prodeũtis? Nam ſi velle attribuunt Deo circa non entia, cur non id, quod ſupra voluntatem in Deo eſt, atq; anterius non agnoſcũt? nimirum, ex natura Patrem eſſe ſui Verbi, prius quiddam eſſe, & ſublimius voluntate. Si igitur quod prius eſt ſecundùm naturam non extiterit pro illorum ſtoliditate, quomodo id quod poſterius eſt, & ex voluntate originem trahit, exiſtere poſſet? Prius ſiquidem eſt Verbum, deinde creatura. Eſt autem Verbum, etiamſi omnia impij moliantur: per illud enim creatura facta eſt: clarum igitur manifeſtumq́ue fuerit Deum, quum ſit conditor, architectuſq́ue rerum, habere quoque architectoriam Rationem ſiue Verbum, non forinſecus aut aliunde, ſed intrinſecus ex ſeipſo. Rurſus enim idem dicendum, ſi velle in ſe habet Pater eiuſq́ue voluntas efficax eſt, & architectatrix, eaque per ſe ſufficit ad res procreandas, & Verbum eius vim faciendi creandiq́ue in ſe poſſidet, dubium non fuerit, quin Verbum ſit Patris viuida voluntas. Paternæque ſubſtantiæ inſita efficacia & ratio, in quo omnia bene & conſtituit & gubernat. Nemo verò addubitauerit, quin coaptator coaptationi, rebuſq; coaptatis anterior ſit, poſterioremq́ue in Deo creationem, quàm generationem eſſe: quippe, quum filius proprium quiddam ſit ex beata illa & æterna ſubſtantia: Iſta verò contra ex voluntate eius, non ex ipſo, ſed forinſecus creentur, ac fiant per ipſius proprium germen ac ſobolem. Igitur cum in eorum verbis quibus aiunt, eum non filium, ſed opus eſſe, ratio magnam abſurditatem oſtẽdat, reliquum eſt vt confiteantur Dominum noſtrum eſſe Filium, & quia Filius ſit, vt omnino eſt, non foris aut aliunde, ſed ex genitore exiſtere. Ne igitur ex verbis controuerſias capteot, ſi ſancti alicubi pro vocabulo gignere, facere ſubiiciunt, quum in iſtiuſmodi locis ſignificatio non variet, ſed id quod ſecũdùm naturam eſt, inſinuet. Non enim dictiones naturam perimunt, ſed potius natura dictiones ad ſe trahit & commutat: Siquidem verba ſubſtantiis non priora ſunt, ſed primùm exiſtunt ſubſtantiæ: deinde dictiones ſuperueniunt. Quapropter quum ſubſtãtia vel opus fuerit vel creatura, tũc propriæ idoneæque voces ab illis vſurpantur, (factum eſt, & condidit) & ſignificant eſſe creaturam: quum autem ſubſtantia genitum quid fuerit, aut filius de quo mentio habetur, tum (fecit & cõdidit,) impropriè de ea re pronunciantur: neque iam hoc poſitu opus ſignificãt, ſed indifferenter pro verbo genuit vſurpatum eſt verbum fecit. Certè, non infrequenter patres liberos ex ſe genitos, ſeruos appellant: neque tamen eo verbo negatum volunt, eos ex ſe natos eſſe: ſubinde etiam ſeruos per comitatẽ loquendi, filios denominant, non tamen eo dictu diſſimulant illos iam olim à ſe poſſideri. Illud enim prius, pro autoritate ſua, vt patres dicunt: ſecũdum iſtud blandiendo pronunciant: atque adeò Sarra Abrahamum Dominum vocabat, non ancilla eius ſed vxor: & Apoſtolus, cum Philemone domino tanquam fratrem copulabat ſeruum ſuum Oneſimum: quin & Betſabæa, tametſi mater, filium ſuum ſeruum nominabat, cum patri diceret: *Salomonem ſeruum tuũ*. Deinde & Nathan Propheta ingreſſus iiſdem verbis quibus illa vtens dicebat Dauidi, *Salomonem ſeruum tuũ*: nihilq́ue penſi habuere, quòd filium ſuum nuncuparent. Ille enim talia audiendo æquè filium agnoſcebat: iſti verò ita loquendo non ignorabant eum genuinum filium eſſe, quinimo vt hæres patri inſtitueretur, ſolicitabant, quum tamen illum vt ſeruum nominarent. Erat enim natura filius Dauidis. Quemadmodum igitur dum iſta legimus, rectè intelligimus, & audientes Salomonem ſeruum dici, ſeruum non putamus: ita quoque ſi de Saluatore verè & ex confeſſo Filio, & naturaliter Verbo dixerint Sancti, fidelem eum ei, qui ipſum fecit: aut ſi ipſe de ſeipſo loquatur, *Dominus creauit me*: aut rurſus, *Ego ſeruus tuus & filius ancillæ tuæ*, & quotquot iſtiuſmodi ſunt locutionis, ne ob hoc detrahant illi ſuam ex Patre proprietatem, ſed vt de Salomone ac Dauide, ita rectas intellectiones de patre ac filio concipiant: quippe, qui quum audient Salomonem ſeruum dici, filium tamen eum eſſe agnoſcant. Qui igitur non maiori quàm ſimplici exitio digni fuerint, quòd eam rationem intelligẽdi, non eodem modo in filio obſeruant? ſed quum audiunt eum ſobolem, Verbum, Sapientiam, vi in prauum detorquent eorum verborum interpretationem,

Ioan. 1. 1. Pet. 1. Prou. 8. Heb. 1. Heb. 2. Heb. 3.

Arianorũ argumentum.

Abſurda.

Dictiones naturam non perimit cum eam ſequantur.

Filij aliquando ſerui appellantur à ſuis patribus.

Phil. 1.

Simile.

1. Reg. 16.

tationem, abnegantq́oe naturam genuinamq́ue filij ex Patre natiuitatem? Contra, quum auſcultāt creationis voces & dictiones, ſtatim eò feruntur, vt filium ex natura genuinum, opus quoddā factitiumq́ue exiſtiment, & Verbum eſſe inficientur, quum liceat illis, eo quòd homo ſit factus, omnes iſtiuſmodi voces ad eius humanitatem reiicere: Qui, quæſo, non abominabiles iſti fuerint apud Dominum, quum duplicia pondera penes ſe retineant: & vno quidem illa ratiocinentur, altero verò contra Dominum blaſphemias dicant? Sed fortaſſe vocabulum, ſerui, pro animi affectione dictum, de manibus remittunt: illud autem (qui fecit illum) mordicus retinent, vt rem magni momenti ad ipſorum hæreſim: Sed tamen illud fulcimentum nihil illis eſt, niſi arundo confracta: ſtatim enim ſeipſos condemnabunt, ſi ſenſerint ſcripturæ proprietatem ac B peculiarem phraſim. Nam quemadmodum ſeruus

Simile. appellatur Salomon, licèt filius exiſteret: ita quoque, vt ſuperiora repetamus, etſi factos, conditos, creatoſq́ue ex ſe ſuos liberos appellent parentes,

Eſa. 14. non tamen eò magis naturam abdicant. Ezechias certè, vt in Eſaia ſcriptum eſt, in precibus ſuis dixit, *Iam ex hodierno die liberos faciam, qui prædicabunt iuſtitiam tuam Domine ſalutis meæ.* Ezechias itaque dixit,

Facio pro gigno. Faciam: Propheta autem in eodē libro, & in quarto Regnorū ait, *Et filij tui qui egredientur ex te*, vbi pro gignere, faciam, ſubiecit, & ex eo naſcituros, faciendos nominauit, nec eſt qui controuerſiam faciat, quin de naturali prole habeatur mentio. Atque adeò Eua partu ſoluta, edito iam Cain ita locuta eſt,

Gene. 4. *Comparaui hominem per Deum*, comparare ſcilicet pro

Comparare pro parere. parere vſurpans, & poſteaquam partum vidiſſet, C hoc verbum, comparaui, ſubintulit: hinc aliquis facilè eam opinionem conceperit, Cain forinſecus emptum eſſe, neque eum ex Eua editum eſſe. Quin & Patriarcha Iacob dixit ad Ioſephum: *Nūc filij duo qui tibi facti ſunt in Ægypto antequam ad te venirem in*

Iob. 42. 13. *Ægyptum, mei ſunt Ephraim & Manaſſes.* Scriptura quoque de Iob dicit, *Facti ſunt illi filij ſeptem, & filiæ tres*, quemadmodum à Moſe dictum eſt in lege: *Si verò facti fuerint alicui filij, & ſi fecerit filium*: ecce iterū, genitos quaſi conditos factitioſq́ue appellauerunt. Certè quamdiu extra controuerſiam eſt, eos filios eſſe, tametſi quis dixerit de iis, facti ſunt, ſiue poſſedi, ſiue feci, nihil ex ea re diſcriminis affertur. Natura enim & veritas ad ſe trahunt intellectum. Ideoq́ue ex diſceptatoribus, an conditum quiddam factitiumq́ue ſit Dominus, primitùs ſciſcitandum eſt, an Filius ſit, an Verbum, an Sapientia. Nam vbi ea D demonſtrata ſunt, ſtatim excluditur & conquieſcit opinio, an conditum ille quippiam ac factitium ſit. Neque enim quod factum eſt, Filius aut Verbum fuerit neque filius factum quid eſſe poteſt. Contra, ſi iſta ſubſiſtant, ſtatim ad liquidom omnibus patet, dictum illud, *Qui fecit eum*, nihil proficere ad eorum hæreſim, ſed ad condemnationem hæreſeos. Oſtenſum enim eſt hoc vocabulum, fecit, etiam de genuinis & naturalibus liberis in ſcripturis dici. Vnde, quum probatum ſit, Dominum naturalem & genuinum filium eſſe, Verbum item & Sapientiam, etiamſi de eo mentio fiat, qubd Deus fecerit eum, aut quòd ipſe factus ſit, non tamen ita de eo intelligendum eſt, quaſi opus aliquod conditum ſit, ſed Sancti viri eam vocem promiſcue ac indifferenter vſurparunt, quemadmodum factum eſt in Salomone & Ezechiæ liberis. Nam quum illi per generationem patres eſſent, dictum tamen eſt de iis (fecit,

A poſſedit, & factus eſt.) Quapropter iſtiuſmodi dictiunculis ſubinde cauillabundi Ariani, Dei perduelles, debent vel ſero tandem ob rationes iam ſuperius dictas, impiam ſuam ſententiam deponere, ac ſentire de Domino, ipſum verum eſſe filiū, Verbum & Sapientiam Patris, non opus aliquod, non vllam rem conditam. *Quod Chriſtus non ſit creatura.* *Ioan. 1.* Si enim opus eſt filius, in quo Verbo, aut qua tandem Sapientia iſte filius conditus eſt. Omnia enim per Verbum & Sapientiam condita ſunt ſicut ſcriptum eſt, *Omnia in ſapientia feciſti*, & *Omnia per ipſum facta ſunt & ſine eo factum eſt nihil.* Quòd ſi Filius eſt ipſum Verbum, ipſa Sapiētia in qua omnia facta ſunt, non haberi poterit aliquis è numero ac grege factitiorum ſiue creatitiorum, ſed Patris ſui ſoboles exiſtimanda eſt. Videte igitur, quale præcipitiū habeat, Verbum Dei opus B aliquod nominare. Salomon præterea alicubi dicit in Eccleſiaſte: *Omnia quæ facta ſunt, adducet Deus in iudicium, in omnibus diſpiciens quid boni aut mali ſit.* *Eccle. 12. 14.* Quapropter ſi factitium quiddam eſt Verbum, ducetur & ipſum noſtro more in iudicium: & vbi tandem iudicium, ſi ipſe iudex in reatu futurus ſit? aut quis iuſtis benedictiones, aut quis iis qui digni ſunt meritas pœnas retribuet? quum Dominus, vt vnus noſtrum, vnà cum reliquis ad iudicium ſiſtetur? aut cui legi legiſlator ſubiicietur? Rerum enim creatarum eſt vt iudicentur, benedicantur à filio, & præmiis condignis afficiantur. Timete igitur iudicem, & credite Salomoni. Si enim omne quod factum eſt, adducet Deus in iudicium, & filius non eſt ex numero eorum qui iudicandi ſunt, ſed potius omnium rerum creatarum iudex, qúi, quæſo, non clarius ſole patuerit, Filium rem factitiam non eſſe, ſed C Patris Verbum, in quo omnia fiunt, & iudicantur? Quòd ſi, quia ſcriptum eſt, eum fidelem fuiſſe illi, qui ipſum fecerat, perturbantur, exiſtimantes id de eo, vt de omnibus, accipiendum eſſe, quòd credēdo ſcilicet acceperit Fidei meritum, opportunum iam fuerit, vt eos reprehendamus, quum à Moyſe quidem dicatur, *Deus fidelis & verus*: à Paulo verò itidē ſcribatur, *fidelis Deus, qui non ſinet vos tentari vlterius quàm poteſtis.* *Fidelem Deū duplice habere ſignificationem.* *1. Cor. 10. 13.* At quum iſta loquebantur Sancti, non humana de Deo ſentiebant, ſed certum habebant, duplicem eſſe ſignificationem in ſcripturis, in hoc verbo (fidelem eſſe): cum fidelis nunc, vt credens, nunc, vt qui dignus ſit, cui fides habeatur, capi ſoleat: & alterum in homines, alterum in Deum congruere. Fidelis igitur Abraham, quoniam loquenti credidit Deo, fidelis item Deus, quoniam vt canit Pſalmiſta, *fidelis eſt in omnibus verbis ſuis Dominus*: & *Pſal. 144. 13.* D quum loquitur, dignus eſt cui habeatur fides, & impoſſibile eſt illi vt mentiatur: & *ſi qua eſt fidelis vidua*, ob bonam fidem fidelis appellatur. Fidelis eſt ſermo, eò quòd qui eum dixerit, idoneus ſit cui fides habeatur: verus enim eſt nec aliter eſſe poterit. Quòd igitur ſcriptum eſt fidelem eum eſſe ei, qui ipſum fecerat, non cum aliis ſimilitudine congruit, neque hunc ſenſum habet quaſi credendo gratioſus ſit factus, ſed quia ipſe eſt veri Dei filius, & dignus cui habeatur fides, in iis quæ dicit, aut facit, quum immutabilis perſiſtat, & ſine vlla variatione in negocio humanitatis ſuæ, & immigratione in carnem noſtram. Ita aliquis contra eorum impudentiam occurrens, poſſet & ſola dictione (fecit) eorum errores conuincere, dum exiſtimāt, Verbum Dei quiddam factitium eſſe. Cæterùm, quia ſententia ſcripturarum recta eſt, oſtendēs quo ſenſu dictio (fecit) accipienda ſit, eamq́ue aliquando ad

Digitized by Google

relationē dici neceſſum eſt, vt inde quoque hæreticorum oſtendamus abſurditatē, maximè ſi id quod principio admonuimus, dictorum ſacræ ſcripturæ tempus & occaſionem reſpiciamus. Non enim ante creationem rerum, Apoſtolus iſta verba induxit, ſed tum demum: quum Verbum caro factum eſſet:

Heb. 3.

Ita enim ſcriptum eſt, *Vnde fratres ſācti cæleſtis vocationis participes, animaduertite Apoſtolum ſiue Legatum & Pōtificem confeſſionis veſtræ Ieſum fidelem ei, qui fecit ipſum.* Quando igitur legatus fuit niſi quando noſtram carnem induit? quando Pontifex noſtræ confeſſionis factus eſt, niſi quum ſe obtulit pro nobis, excitato è mortuis corpore? atque etiamnum accedentes ad eum per fidem ipſe Patri offert, redimens omnes, & pro omnibus expians ea quæ ad patrem

Heb. 2.

ſpectabant. Non ſubſtantiam Verbi, neque à patre naturalem generationem indicare volens, Apoſtolus dixit eum fidelem fuiſſe conditori ſuo, abſit. Cōdit enim Verbum non conditur, ſed deſcenſum eius

Interpretatio verborū Apoſtoli.

ad homines, & Pontificatum reſpexit, quē pulchrè ex lege & Aaronis hiſtoria expreſſum videas. Aaron enim non genitus eſt Pontifex, ſed homo: & tandem progreſſu temporis, quum voluerat Deus, factus eſt Pontifex, neque id ſimpliciter aut quouis modo, neque vulgaris cultus eam notam inſigniáque addidere, vt Pontifex agnoſceretur, ſed quom

In Græco non habentur.

ſuperinduiſſet * Ephod, & * Epomidem, & rationale veſtemque talarem, quæ fœminæ elaborauerāt iuſſu Dei. Cum iſtis enim ingrediens in Sancta hoſtiam pro populo offerebat, per iſta ſe mediatorem inter viſiones Dei & populi victimas præbebat. Itidem igitur & Dominus noſter in principio quidem erat Verbum: quando autem voluit pater eum pro omnibus in redemptionem offerri, ac omnibus donari, tum ſcilicet Verbum, vt Aaron veſtem talarē,

Veſtis talaris Aaronis typ carnis Chriſti.*

ita carnem è terra aſſumpſit, Mariamque vice rudis illaboratæque terræ matrem ſui corporis habuit, vt iam habens quod offerret, ipſe Pontifex ſeipſum Patri in victimam daret, & omnes ſuo ſanguine à peccatis ablueret, & è mortuis excitaret. Id enim

Simile.

ſibi voluit vetus illa vmbra: & quod à Domino factum eſt in ſuo aduentu, id ſecundùm legē Aaron, qui eius rei vmbra fuit, prædelineabat. Vt igitur Aaron non immutabatur quum indueret Pontificalem habitum, ſed idem permanebat, ac tantummodo tegebatur: quo tempore ſi quis illū tum primùm victimis operantem cernens locutus fuiſſet. Ecce tibi hodie Aaronem Pontificem factum, non id ſignificaret, eum eo tempore hominem eſſe factum: nam antequam Pontifex fieret, homo erat, ſed functione, officioque Pontificem iam eſſe redditum, eò quòd veſtimenta facta deſtinataque ad ſacrificia geſtaret: ad eundem modum quoque de Deo ſcitè intelligendum eſt, non quòd alius factus ſit ex aſſumptione carnis, ſed quòd idem manens, carnem pro velamine habuerit: iſtæque dictiones (factus eſt, & conditus eſt) non hunc intellectū habent, quaſi Verbum, quatenus eſt Verbum factum eſſe pronuncietur, ſed quòd Verbum opifex conditorque rerum, poſtmodum factus ſit Pōtifex, quum induiſſet corpus creatum & factum, quod pro nobis offerre potuit: Atque inde eſt, quòd factus creatúſve dicitur. Si enim Dominus homo factus non eſſet, nihil cauſæ relinqueretur, quo minus infeſti eſſent Ariani: ſin autem Verbum caro factum eſt, quid oportebat de homine facto pronunciare, niſi illum fidelem eſſe factum creatori ſuo? Vt enim

Ioan. 1.

propriè dicitur de Verbo, *In principio erat Verbum*, ita

A proprium eſt de hominibus, ſi dicas eos fieri & creari. Quis igitur intuens Dominum, vt hominem quidem ambulantem, ſed tamen ſe Deum factis declarantem, non interrogaret ad iſtum modum: Quiſnam hunc tantum hominem fecit? aut quis viciſſim ita interrogatus non reſpoderet, patrem eum hominem feciſſe, & emiſiſſe eum nobis Pōtificem? Eandem illam ſententiam, idem tempus, eandem perſonam Apoſtolum indicare, *dum ſcribit, eum fidelem eſſe factum ei, qui fecit ipſum, liquidius apparebit, ſi ſuperiora repetantur: ita enim cum ſuperioribus eodem ductu tenoreque cohærebunt. Scribit igitur in epiſtola ad Hebræos: *Vbi ergò pueri ſanguinis & carnis participes erant, & ipſe quoque ſe earundem rerum participem voluit, vt per ſuam mortem eum deſtrueret, qui habebat imperium mortis, hoc eſt, diabolum: &*

Heb. 2. 4.

B *liberaret eos, quotquot formidine mortis per omnem vitam obnoxij erant ſeruituti: ſiquidem nō Angelorum, ſed ſemēn Abrahæ aſſumit, vnde debuit per omnia fratribus aſſimilari, vt miſericors fieret, & fidelis rebus diuinis, ad expianda peccata populi. In quibus enim ipſe tentationes paſſus eſt, in iis poteſt aliis, qui tentantur, opitulari: vnde fratres Sancti vocationis cæleſtis participes animaduertite Apoſtolū & ſummū Pontificē confeſſionis noſtræ Ieſum fidelem ei qui ipſum fecit.* Quis igitur totum hoc capitulum perlegens, non reiiciat Arianos, ac non ſimul admiretur Apoſtolum tam probè congruenterque locutum? Quando enim factus eſt? & quando eum Apoſtolum eſſe contigit? an non quando itidem, vt nos, ſanguinis & carnis particeps erat? aut quando miſericors effectus eſt, & fidelis Pontifex? niſi quum per omnia fratribus aſſimilatus fuit. Similis porrò tum factus eſt, quum carnem noſtram indutus ho-

C mo inceperat eſſe. Nonne igitur de eius humana diſpenſatione Apoſtolus ſcribens, iſta locutus eſt? fidelem eum fuiſſe creatori ſuo, ac nequaquam de ſubſtantia Verbi. Deſinite igitur per furorem dicere, opus quoddam eſſe Dei Verbum, quum Filius natura ſit vnigenitus. Tunc autem habuit fratres quum ſimilem noſtri carnem induerat, quam offerens ipſe per ſeipſum, Pontificis nomen obtinuit, & factus eſt miſericors, & fidelis: miſericors quidem, quia ſeipſum pro nobis offerēs, noſtri miſertus eſt: fidelis autem, non quòd fidei particeps fuerit, aut cuipiam crediderit, vt nos facimus, ſed quòd dignus fide eſſet, in iis quæ ageret aut diceret, & quia fidelem obtulit victimam, perdurantem ſcilicet & non intercidentem. Quæ enim ſecundùm legem offerebantur, nihil fidem in ſe poſſidebant: quippe caducæ prætereunteſque quotidie, & quibus noua

Sacrificia legalia nihil perfectū in ſe habebant. Chriſti hoſtia fida. Fidelis Chriſtus.

D purgatione opus erat. Contrà, Saluatoris hoſtia ſemel oblata abſoluit omnia, fidaque in omne tēpus perdurat. Et Aaroni quidem ſucceſſores dati ſunt: & omnino legale ſacerdotium, mortis & temporis progreſſu alios atque alios Pontifices accepit: Dominus autem ſine tranſitione, & ſine ſucceſſore ſacerdotium obtinens, fidus firmuſque Pontifex factus eſt in perpetuum perſeuerando, & in ſuis promiſſis fidelis extitit, vt exaudiret & non fruſtraretur ſupplices. Illud ita eſſe denuo ex epiſtola Petri ita dicentis cognoueris: *Vt & illi qui patiuntur ſecundum voluntatem Dei, fideli creatori ſuas animas commendent:*

1 Petr. 4. 19.

fidelis enim eſt, vtpote qui non mutetur, ſed ſemper permaneat, & reddet ea quæ pollicitus eſt. Ethnicorum, è diuerſo, falſa numina, neque ſoliditate naturæ, neque promiſſis fidelia ſunt. Nō enim iidem vbique ſunt, quin & illa ipſa, quæ in ſingulis locis ſunt, tempore conſumuntur, & per ſe diffluūt,

ideoque

Digitized by Google

ideoq́ue contra ea Verbum clamat, nihil in illis fidei ſubſiſtere, ipſaq́ue falſam aquam eſſe, neque quicquam fidei in illis reperiri. Contrà, ſolus ex omnibus, Deus verus & fidelis eſt, quia ſemper idẽ

Malach. 3.6. eſt: ac proinde dicit, *Videte, quia ego ſum, & non mutor.* Eademq́ue de cauſa Filius quoque Dei fidelis eſt, quia ſemper eſt & non accipit variationem: neque vanus eſt, vel exiſtendo, vel pollicitando, Quẽ-

1. Theſſa. 5. admodum iterum Apoſtolus Theſſalonicenſibus ſcribens dicit: *Fidelis enim eſt, qui nos vocat, & faciet etiam*: & quia præſtat quod promittit, fidelis eſt in verbis ſuis. Hebræis porrò vocabulum hoc (fidele) ſignificatum habere immutabilitatis, tali ſcripto oſtenditur: *Quòd ſi nos diffidentiores ſimus, ille tamen*

2. Tim. 2.13. *fidelis manet, abnegare ſeipſum non poteſt.* Quocirca merito Apoſtolus, dum recenſet corporalem Verbi aduentum, hæc verba attexuit, *Apoſtolum & fidelem ei, qui fecit ipſum*, indicans hominem factum Ieſum Chriſtum, ipſum eundem heri & hodie eſſe, immutabilemq́ue in ſæcula. Et ſicuti de humanitate eius per ſacerdotium mentionem facit in ſcriptis ſuis Paulus, ita non in longum ſilentium tenuit, ſed ſtatim de Deitate mentionem ſubiunxit, vbique ſecuritati & cautioni addictus: hic autem maximè, vbi humilitatem nominat, vt continuo altitudinem illius & paternam magnitudinem cognoſceremus. Ait igitur, *Moſes famulus erat*, ſed

Moſis & Chriſti collatio. Heb. 3.5. Chriſtus filius: *Moſes fidelis in domo*, Chriſtus ſuper domo, vt qui eam ipſe conſtituerit, dominuſq́ue eius & architectus ſit, & vt Deus eam ſanctificet: Moſes enim, quum homo eſſet, fidelis extitit, credens Deo, qui ei per Verbum loquebatur. Verbum porrò non veluti aliquid creatum in corpore, neq; vt conditum in re condita, ſed vt Deus in carne, & vt opifex & conſtructor in re ab ipſo conſtructa. Homines enim vt ſint & conſiſtant, carne amiciuntur: Dei autem Verbum vt carnem ſanctificaret, homo factus eſt: & quum Dominus eſſet, in ſerui ſpecie apparuit: famula ſiquidem Verbi eſt omnis creatura, quæ per Verbum creata eſt & condita. Hinc tibi conſtare poteſt, vocem illam Apoſtoli (fecit) non oſtendere Verbum, ſed corpus Verbi factum eſſe, quod ſimile nobis aſſumpſit, ideoq́ue quum homo factus eſſet, frater noſter appellatus eſt. Iam, ſi conſtat vel de ipſo Verbo hanc vocem (fecit) intelligi poſſe eo ſignificatu, vt idem ſit cum hac dictione (genuit) mirabor, ſi etiam hic aliquid malitioſè comminiſci queant, vbi ſermo liquidò oſtendit, non eſſe Deum quiddam factitium, ſed ratione ſubſtantiæ Fœtum progerminationemq́ue Patris: & diſpoſitione ad arbitrium Patris, hominem eſſe factum. Atque ideò nimirum ab Apoſtolo dictum eſt, eum fidelem extitiſſe ei qui eum fecerat. In prouerbiis item, conditus eſſe no-

Voces creationis quæ Chriſto conueniunt. minatur. Quatenus enim in confeſſo eſt, eum hominem eſſe factum, nihil diſcriminis attulerit (vt ſuperius dictum eſt) ſiue genitus, ſiue factus, ſiue cõditus, ſiue fictus appelletur, ſiue item ſeruus, ſiue filius ancillæ, ſiue filius hominis, ſiue conſtitutus, ſiue peregrinus, ſiue ſponſus, ſiue patruelis, ſiue frater nuncupetur. Omnes enim iſtiuſmodi voculæ in rationem humanitatis benè & propriè competunt, illaq́ue omnia non ſubſtantiam Verbi, ſed hominem eum fuiſſe demonſtrant. Eundem quoque habet intellectum id quoque, quòd de eo in Acti-

Actor. 4. 10. bus à Petro recenſetur, *Dominum illum & Chriſtum fecit, quem vos crucifixiſtis.* Nõ enim hic ſcriptum eſt, fecit eum ſibi filium: aut fecit eum ſibi Verbum, vt

A iſtiuſmodi deliriis locus eſſet. Si igitur obliti non ſunt, ſe de filio Dei loqui, perſcrutentur, num alicubi ſcriptum ſit, fecit ſibi filium Deus, aut condidit ſibi Verbum, & an vſquam clarè dictum ſit. Verbum opus aliquod eſſe aut creaturam, ac tum denique cauillationes inſtituant, vt etiam ſic quoque ſtolidi eſſe redarguantur. Si autem nihil tale inueniant, & ſicubi tantummodo ſcriptum eſt (fecit) aut (factus eſt) obſeruant, & captant: veteor ne paulatim audientes, *In principio fecit Deus cælum &* Gen. 1. *terram*, & fecit ſolem & lunam, & mare: cælum quoque hunc ipſum eſſe dicant, aut lucem quæ primo die cõdita fuit, aut terram denique & quicquid nunquam factum eſt, vt deinceps in poſterum Stoicis ſimiles habeantur: quum hi Deum quidem extendant ad omnia, iſti verò Dei Verbum ad quodli-

B bet creatum conditumq́ue referant. Sin verò præoccupato ſermone, ipſum dicant non niſi vnum ex rebus creatis exiſtere, audiant rurſùm eadem, & diſcant primùm ipſum filium eſſe: vt & in præcedentibus diximus, & Verbum, opus nõ eſſe, neque iſtiuſmodi voces in Deitatem recipiendas eſſe, ſed [illegible] ſtigandum eſſe, cur & qua de cauſa illæ ſint ſcriptæ. Nam fieri non poteſt, quin, illis ita indagantibus, humanitatis œconomia fũctioq́ue occurrat, quam noſtri gratia ſuſcepit. Quum enim Petrus dixiſſet, Actor. 2. *Dominum & Chriſtum eum fecit*, ſtatim ſubintulit, *hunc Ieſum quem vos crucifixiſtis*, & omnibus innotuit: innoteſceret & iſtis, ſi ſeriem verborum, conſequentiamq́ue obſeruarent, non de ſubſtantia Verbi, ſed de homine facto mentionem fieri: quid enim eſt aliud, id quod crucifixũ eſt, quàm corpus? Corporalitatem deinde Verbi qui potuit aliter denota-

C re, quàm per hoc vocabulum (fecit) quum alioqui id vocis, fecit, rectam in hoc loco obtineat ſententiam. Non enim locutus eſt (vt ſuperius dixi) fecit eum Verbum, ſed fecit eum Dominum, idq́ue non ſimpliciter, ſed apud nos, & in medio noſtrum eum fecit, quod idem eſt, ac ſi dixiſſet, declarauit eum Dominum: idq́ue non ſimpliciter, ſed apud nos, & in medio noſtrum eum fecit, quod idem eſt, ac ſi dixiſset, declarauit eum Dominum: Et hoc ipſum Petrus in principio ſuæ initialis doctrinæ cum magna obſeruatione expreſſit, quum ad ipſos diceret: *Viri Iſraelitę, audite hæc verba, Ieſum Nazarenum virum à Deo vobis potentiis, miraculis, & ſignis declaratum & exhibitum, quæ per eum Deus fecit in medio noſtri, quemadmodum vobis comperium eſt.* Nam illud vocabulum, fecit, quod in fine dicebatur, id ſub alia voce, nempè declarauit, in principio poſuit. Ex ſignis enim iiſ-

D q́ue quæ fecit Dominus, declaratum eſt, non ſimplicem eum hominem fuiſse, ſed Deum & Dominum in corpore, eundemq́ue Chriſtum fuiſse. Ac ſimile eſt illud quod à Ioanne in Euangelio dictum eſt: Ioa. 10. *Ideo magis perſequebantur eum Iudæi, quòd non modo Sabbatum abrogaret, ſed & Deum Patrem ſuum eſſe diceret, ſeipſum Deo parem faciens.* Non enim Dominus ſeipſum tum temporis Deum finxit, neque Deitatem captauit, ſed factis declarauit ſeipſum Deum eſse: quum dicit, *Quòd ſi mihi non credideritis, operibus credite, vt cognoſcatis, quod ego in Patre ſim, & pater in me.* Ioa. 10. Ad eum modum igitur illum Dominum & Regem fecit pater in medio noſtrum, & apud nos antea incredulos. Certumq́ue eſt, eum qui nunc Rex & Dominus declaratur, non id initium habere iam primum regni accepti, ſed nunc demum declarati, eamq́ue declarationem pertigiſse ad eos, qui hactenus increduli erant. Si igitur exiſtimãt

cum antequam homo fieret, & crucem ſuſtineret, Deum & Regem & Saluatorem non fuiſſe, ſed tum demum Dominum eſſe incepiſſe, agnoſcant ſeſe, idque manifeſto verba Samoſatenſis loqui. Sin

Samoſatēſis hæreſis.

autem, vt iam recitauimus, & ſuperius dictum eſt, Dominus æternus eſt Rex, quum & Abraham eum vt Dominum adorarit, & Moſe dicente, *Dominus in Sodomam & Gomorrham ſulphur & ignem à Domino è cælo pluerit*: Dauidis quoque Pſalterium canat, *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis, donec tuos hoſtes ſupprimam*: &, *Thronus tuus in ſæculum ſæculi, virga rectitudinis, virga regni tui, & regnum tuum, regnum omnium ſæculorum*: in conſpicuo eſt, cum priuſquam homo fieret, Regem & Dominum æternum fuiſſe, Imaginemque & Verbum Patris extitiſſe. Iam, quum Verbum æternus ſit & Rex & Dominus, manifeſte ſequitur, Petrum non ſubſtantiam Filij, ſed dominationem in nos factam incho[a]tamque pronunciaſſe eo tempore, quo homo natus [est, o]mnibuſque per crucem liberatis, omnium Rex & Dominus effectus eſt: Sin verò ideò, quia ſcriptum eſt, fecit, contumaciter inſtant, neceſſe atque ſimilia eſſe, fecit & declarauit, vel quia non intelligunt, vel quia ſuam ita amplectūtur hæreſim Chriſto inimicam, audiant etiam ita rectum ſenſum in verbis Petri contineri. Qui enim alicorum Dominus efficitur, is eos qui iam in rerum natura exiſtunt, ſuo iuri & dominio acquirit. Si igitur Dominus conditor omnium, & æternus Rex, ex quo factus eſt homo, tum demum nos poſſidere incepit, clarum omnino fuerit, vel ea quoque ratione id quod à Petro dicitur, nullum adferre ſignificatum, vnde Verbi naturam tum demum factam eſſe colligas, ſed potius omnium rerum ſub illius poteſtate ſubiectionem, & delatum in omnes dominatum. Atque illud ipſum cum ſuperioribus dictis ſimilitudine congruit. Vt enim illic ſtatuimus verba iſta, Sis mihi in Deum protectorem: & factus eſt Dominus refugium pauperi, non oſtendere ex ſe Deum factum eſſe, ſed quale ſit illud beneficium, quod in vnumquemque ab eo collatum ſit: ita hic quoque Petri vox eandem habet ſententiam: Verbum enim, quatenus eſt ipſe Dei filius, Dominus eſt totius vniuerſitatis. Nos autem prius ab ipſo initio vſque obnoxij eramus ſeruituti corruptionis, & execrationi legis: deinde paulatim progreſſu temporis fingentes ea, quæ non erant, inſeruiebamus, vt dixit Apoſtolus, diis, qui in rerum natura non ſubſiſtebant, & ignati veri numinis, vana, quæ non erant, præferebamus veritati. Poſtmodum autem ſicuti vetus ille populus in Ægypto oppreſſus ingemiſcebat, ita nobis quoque, quibus erat inſitia & naturalis lex, per tacitas Spiritus ingemiſcentias has preces fundebamus: *Vindica nos Domine Deus noſter*: &, *Factus eſt in munitionem refugij, & in Deum protectorem*: Ita quoque Dominus noſter iſta ipſa factus eſt. Neque tum ſui exiſtendi, ſed dominandi in nobis initium habuit. Poſtea Deus vt bonus, & pater Domini noſtri, noſtram vicem dolens, cupienſque ſui apud omnes notitiam inualeſcere, author fuit filio ſuo, vt induto corpore humano, homo fieret, filiuſque appellaretur, atque in eo corpore ſeipſum offerens pro omnibus, omnes liberaret ab ignorantia Deitatis & corruptione: atque ita fieret omnium Dominus & Rex. Quocirca eo modo cum factum eſſe Dominum & Regem, id eſt, quod Petrus ſuis verbis ſignificauit, quum ait, *Fecit*

Abrahā Chriſtū adorauit
Gen. 19.
Pſa. 110.
Pſa. 44.
Chriſtus Rex & Domin⁹ antequā homo ſieret.
Gal. 5.
Pſal. 30.
Pſal. 30.

A *eum Dominum & Chriſtum demiſit*, quod perinde eſt ac ſi diceret, à Patre eum hominem eſſe factum. Fieri enim homini proprium eſt, verum non ſimpliciter eum hominem fecit, ſed vt omnium dominaretur, omneſque chriſmate ſanctificaret, hominem fecit. Nam quamuis ſpeciem ſerui accepit Verbum quod in forma Dei ſubſiſtebat: non tamen aſſumptio illa carnis, Verbum, ſeruum aut mancipium reddidit, quod natura rerum Dominus erat, ſed potius inde omnium hominum libertas confecta eſt. Verbum autem naturaliter Dominus, poſtquam homo natum eſſet, per formam ſerui Dominos & Chriſtus omnium factum eſt, hoc eſt, vt omnes ſanctificaret Spiritu factum eſt, non aliter quàm ſupra diximus, Deum eſſe factum, in Deum & protectorem. Eadem ratione

Miſericordia Dei in gen⁹ humanum.
Chriſtus quomodo Domin⁹ & Rex omnium factus.
Leui. 26.

B quum dicit: *Ero illis Deus*, non eo tempore magis Deus efficitur, neque tum initium habet vt efficiatur: ſed idipſum quod ſemper eſt, illud efficitur indigentibus, quum illi placuerit: Ita quoque & Chriſtus natura Dominus, & Rex æternus, non quando mittitur, magis fit Dominus, neq; tunc initium ſumit, vt ſit Dominus & Rex: ſed quod ſemper eſt, hoc ipſum, quum ſecundùm carnem gignitur, omnibus libertatis efficitur, atque ita fit viuorum & mortuorum Dominus, eò quòd illi deinceps omnia ſeruiant. Et hoc eſt quod carmine ſuo modulatur Dauid: *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum*. Non enim conueniebat per alium quempiam iſtam redemptionem fieri, ſed per eum qui natura Dominus erat, ne tametſi per Filium creati eſſemus, alium tamen nobis Dominum

Pſa. 110.

C agnoſceremus, lapſique in Arianorum Gentiliumque deliria, creaturæ potius, quàm Deo omnium creatori cultum ſeruitiumque præſtaremus. Hanc pro mea imbecillitate eius dicti ſententiam puto, Petrique vocem vera ac bona ratione aduerſus Iudæos inſtructam eſſe: Iudæi contrà, deerrantes à veritate, expectationem quidem venturi Chriſti habent, ſed illum paſſurum non arbitrantur, dicuntque prout ſentiunt: *Nos ſcimus, Chriſtum vbi venerit, in æternum permanſurum eſſe, cur igitur tu dicis, quòd eum oporteat exaltari?* Deinde, non Verbum in carne genitum, ſed quales omnes reges, merum eum hominem futurum eſſe, ſuſpicantur. Dominus igitur, vt Cleopham pudefaciens, docebat Chriſtum primùm debuiſſe pati: ita eadem ratione cæteros quoque Iudæos pudefecit, quum Deum adeſſe indicaret. *Si illos appellauit*, inquiens,

D *Deos, ad quos ſermo Dei factus eſt neque poteſt diſſolui Scriptura, quem Pater ſanctificauit, & miſit in mundum, eum dicitis blaſphemare, eò quòd dixerit de ſeipſo, filius Dei ſum?* Hæc igitur, quum Petrus didiciſſet ex Saluatore, in vtramque partem Iudæos caſtigaturus ait, O Iudæi, Chriſti aduentum denunciant Sacræ ſcripturæ, & vos eum merum hominem, et quemlibet ex genere Dauidis, arbitramini: ſed tamen ſcriptura de eo, non illum talem nobis depingunt, ſed potius Dominum & Deum, & immortalem, & choragum ſuppeditatoremque vitæ. Moſes enim dixit, *Videbitis vitam veſtram ſuſpenſam coram oculis veſtris*. Dauid item ad iſtum modum locutus eſt Pſalmo 109. *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum*. In Pſalmo decimo quinto: *Non relinques animam meam in inferno; Neque dabis ſanctum tuum videre corruptionem*. Quòd autem talia verba ad ſe non pertineant,

Ioan 10. 36.
Pſa. 109.
Pſal. 15.

pertineant, ipſe Dauid proteſte eſt, cùm eum qui A venturus erat, ſuum Dominum vocet.

Dauidis reliquias ſeruari.

Nam & vos quoque conſpicitis Dauidem mortuum eſſe, reliquiaſque eius apud vos ſeruari. Quod autem Chriſtum talem eſſe oportet, qualem Scripturæ prædicant: omnino & vos quoque confiremini: à Deo enim profecta ſunt hæc verba, neque poteſt falſi quicquam in illis eſſe. Quòd ſi aliquem talem veniſſe, Deumque eſſe, ſignis & miraculis quæ fecit, probare poteſtis, rectè quidem nobiſcum pugnam conſetitis: contrà, ſi talem veniſſe probare non poteſtis, ſed illum adhuc venturum expectatis, tempus ipſum ex Daniele cognoſcite, ad præſentē enim diem pertinent, quæ ab eo ſunt dicta. Quod ſi hoc tēpus eſt, quod olim prædictū fuit, ac ea quæ pronunciata ſunt, veſtro ſæculo iam apparent, agnoſcite hunc ipſum eſſe Ieſum, quem vos crucifixiſtis, B Chriſtum eſſe illum expectatum.

Prophetæ mortui.

Dauid etenim cæterique Prophetę mortui ſunt, eórumque omnium monumenta apud vos conſiſtunt: iſtaque reſurrectio iam facta clarè demonſtrat, ea quæ ſcripta ſunt, in hunc ſolum competere. Nam in crucifigendo, repræſentatur id quod dictum eſt à Moſe, *Videbitis vitam veſtram pendere*: & ex lateris vulnere per lanceam conficitur illud Propheticum dictum: *Vt ouis ad mactationem ductus eſt*.

Eſa. 53.

Iam, quòd non ſolum reſurrexerit, ſed & olim mortuos ex monumentis excitarit (hos enim plerique noſtrorum viderunt:) idem cum eo eſt, *Non relinques animam meam in inferno*, &, *mors inualeſcens deglutiuit*: ac rurſum, Abſtulit Deus.

Pſal. 15.

Porrò, ſigna quæ ab illo ſunt edita, documēto ſunt, Deum in corpore fuiſſe, illumque ipſum eſſe vitam, & Dominum mortis.

Deum corpus humanū aſſumpſiſſe.

Congruum enim erat, Chriſtum qui aliis vitam dabat, non detineri C ſub mortis tyrannide. Id autem non contigiſſet, ſi (vt vos arbitramini) nudus & merus homo Chriſtus fuiſſet: quapropter ille eſt Filius Dei: alioqui omnes mortales morti ſunt obnoxij. Ne mihi igitur quiſquam ambigat, ſed pro certo habeat omnis domus Iſraël, iſtum Ieſum, quem vidiſtis ſpecie hominem, facientem ſigna, ac huiuſmodi opera, quæ nullus vnquam vllo in tempore fecit, Chriſtum eſſe & Dominum omnium.

Chriſtus quando noui factus eſt dominus & quomodo.

Nam & homo factus, ac Ieſus vocatus (vt ſuperius diximus) nō diminutior eſt redditus humana paſſione, ſed potiùs in eo ipſo, quòd homo genitus eſt, viuentium & mortuorum declaratus eſt Dominus. *Poſtquam enim* (vt inquit Apoſtolus) *in ſapientia Dei mundus Deum non cognouit, placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſeruare credentes*.

1. Cor. 1.

Ita quoque & nos homines, poſtquàm noluimus per Verbum eius cognoſcere Deum, & ſeruire naturali Domino noſtro Verbo Dei, placitum eſt Deo in homine oſtendere dominicam ſuam poteſtatem, & omnes trahere ad ſe: ſed nudum merúmque hominem id facere prorſus indecorum erat, ne hominē habentes Dominum, hominum cultores efficeremur: ea de cauſa ipſum Verbum caro factum eſt, & vocauit nomen eius Ieſum, atque ita vocauit & fecit eum Dominum & Chriſtum ipſe Pater, quod perinde eſt ac ſi dicas, fecit illum Dominum & regnatorem, vt in nomine eius, quem vos crucifixiſtis, quemadmodum omne genu ſe flectit, ita & Dominum & Regem, eundemque eſſe Filium cognoſceremus, & per eum Patrem. Iudæi autem plerique iſta audientes, victi conuerſique ſunt, ac deinceps agnouerunt Chriſtum (vt in Actibus ſcriptum eſt:) cæterùm, quoniam Ariano furore exagitati, Iudæi ſtatuunt permanere & pugnare cum

Petro, age, ſimiles iſtis dictiones apponamus, forſitan vel ita intellecta Scripturarum conſuetudine conuerti poterunt. Quòd autem æternus ſit Rex Chriſtus ex ſuperioribus patet, neque eſt qui ſuper ea re controuerſiam moueat: quum enim ſit filius Dei, ſequitur, vt ſit ſimilis Deo, quum verò ſit ſimilis Deo, omnino neceſſe eſt, vt ſit Dominus & Rex. Ipſe enim inquit, *Qui vidit me, vidit & patrem*.

Ioan. 14

Quòd autem illud dictum Petri (Dominum eum fecit & Chriſtum) non opus aliquod, aut quod factum ſit, Filium eſſe demonſtret, licitum eſt cognoſcere ex benedictione Iſaac, tametſi tenuis quædam & minus expreſſa figura ſit ad rem præſentem. Dicit igitur Iſaac ad Iacob, *Efficiare Dominus fratrum tuorum*: ad Eſau verò, *Ecce, illum Dominum tuum feci*.

Fecit quid ſignificet.

Si igitur hæc dictio fecit, ſubſtantiam & initium natiuitatis in Iacobo ſignificaſſet, ne ita quidem eos oportebat de Verbo Dei talia cogitare. Non enim eſt filius Dei, opus factitiumque aliquid vt Iacob, ſed tamen poterunt aliquo modo, ſi rationes iſtas audiant, à delirio ſuo abduci. Quod ſi hæc verba dę ſubſtantia Iacobi, aut initio natiuitatis eius, quanquam & creaturæ & operis, non intelligunt, qui (quæſo) non peius diabolo inſanierint, ſi ea, quæ ne rebus quidem creatis ex iſtiuſmodi genere verborū auſint attribuere, attribuāt Filio Dei, eū aſſerentes rem conditam eſſe, quum Iſaac dicēs, Efficiare, & feci, neq; ſubſtantiā neq; initiū naſcēdi Iacob ſignificarit? Poſt annos enim triginta aut eo amplius, ex quo natus eſſet, iſta ad eum dicta fuere, ſed Dominum eius in fratrem quod poſterius obuenit, innuerit. Multo igitur magis Petrus iſta locutus eſt ſine vlla ſignificatione naturæ ſubſtantiæque Verbi creatitiæ aut opera confectæ: quippe, qui nouerat eum Filium Dei, vt ex ipſius confeſſione apparet: *Tu es Chriſtus Dei viuentis*, ſed gratiam eam quæ facta erat & obuenerat, indicare voluit, eiuſque in nos regnum ac poteſtatem. Nam quum hæc diceret, non reticuit de æterna Paternáque Deitate Filij & Dei, ſiquidem iam antè præmiſerat, illum, Spiritum ſanctum in nos effudiſſe. Certè pro arbitratu ſuo ſpiritum dare, non rei creatitiæ eſt, non operis ab aliquo facti, ſed Dei munus. Creaturæ ſiquidem ſanctificantur à Spiritu ſancto: Filius autem, quia non ſanctificatur à Spiritu, ſed eum omnibus largitur, manifeſtè oſtendit ſe non creaturā, ſed verum Patris Filium exiſtere.

Chriſtus quomodo factus.

Veruntamen & eum qui donat Spiritum, factum eſſe Scriptura pronunciat, ſed factum inter nos, idque aſſumptæ humanæ naturæ ratione: datorē tamen interim Spiritus, quia Verbum Dei eſt. Sēper enim & eſt & erat, D & quemadmodum Filius eſt, ita quoque & dominus, & vniuerſalis Rex omnium, Patrique per omnia ſimilis: & qui omnia, vt ipſe profeſſus eſt, quæ Patris ſunt, poſſideat.

Excutitur locus Salomonis. Prou. 8. de Chriſto.

Age iam de illo quod in Prouerbiis dicitur, *Dominus creauit me initium viarum ſuarum ad opera ſua*, introſpiciamus, tametſi iam clarè demonſtratum ſit, Verbum nequaquam opus eſſe, aut conditū aliquid exiſtere. Idem enim eſt id quod conditum eſt, & quod factum, & quod alio vocabulo, opus dicimus: adeò vt probatio iſtius ſententiæ, eum opus non eſſe, probatio quoque ſit eius, illum nihil ex conditis rebus exiſtere. Quapropter non poſſum non admirari, eos comminiſci huiuſmodi cauillationes impietatis, & non pudefieri ad ſingulas redargutiones. Primùm igitur ad fraudem ex ſimplicioribus ſciſcitantur: Is qui eſt, non entem, ex non ente fecit? an quum iam

exiſteret? Ac deinde, habebáſne filium antequam genneras? quod vbi demonſtratum fuit futile eſſe & nugarorium, aliud deinde excogitauerunt. Vnúmne ſcilicet ingenitum, an duo? vbi & hic quoq; confutati ſunt, connectunt ſtatim: Sui arbitriíne eſt & motabilis naturæ? Quum id quoque repudiatum eſſet, denuo commenti ſunt vt hanc ſententiam arroderent: *Tanto præſtantior Angelis factus*. Vbi cum etiam illud veritas refutaſſet, iam inde omnia illa in vnum contrahentes, per vocabulum operis & rei conditæ, exiſtimant ſe ſuam hæreſim ſtabilire poſſe. Eadem enim illa denuo inſinuant, nec abſiſtunt à ſuis vafriciis, quum idem ſubinde, ſed multipliciter interpolatum in medium proferant, vt varietas ea quocunque modo ſaltem aliquos circumueniat. Cæterùm, quanquam ſuperius dicta clarè oſtendũt, eorum commenta futilia eſſe, tamen quia hoc pro-

B uerbiorum ſchemate, ſeſe vbique venditãt, & apud pleroſque, quibus Chriſtiana Fides incognita eſt, aliquid videntur dicere, neceſſarium eſt, vt illud ſuperius, nempe (fidelem eũ fuiſſe ei qui ipſum fecit) ita quoque hanc vocem (creauit) ſiue (condidit) excuti & examinari, vti, quemadmodum in omnibus, ita hic quoq; falſi redarguantur, & nihil habere niſi inania phãtaſmata. Sed ante omnia illa inſpiciamus quæ per id temporis, quum iſta hæreſis ab iis fingeretur, apud beatæ memoriæ Alexandrum ſuis ſcriptis ediderunt. Scripſerũt enim in hæc verba: Creatura eſt, ſed non vt vlla ex rebus creatis: opus eſt, ſed non vt vllum ex operibus: res condita eſt, ſed non vt vlla ex rebus conditis. Iam ſcilicet videtis vafriciem & dolos iſtius hæreſis, quæ non ignara, quàm amarulenta ſit iſta ſua malitia, fucos quærit, & le-

Hypocriſis hæreſeos Arianorum.

C nocinium ſibi mutoat ex verborũ diſertitudine, vt quum dicat, quòd ſentit Filium creaturam eſſe, lateat tamen ob hunc prætextum verborum: quòd tametſi creatus ſit, non tamen eſſe eum qualis vlla ex creaturis eſt. Atqui cùm ad iſtum modum ſcribunt, multo magis ea ratione ſuam impietatẽ prodũt. Si enim omnino *noſtro more opus exiſtit cur à vobis ad diſſimulationem additur, ſed non, vt vllũ ex operibus? Nam ſi omnino opus eſt, qui quæſo, non fuerit vt vnum ex operibus? in qua parte venenum iſtius hæreſeos intueri licet. Nam, quũ dicunt eum creaturam eſſe, ſed non ita, vt vnum ex creaturis, ſiue rebus genitis, multos cum eo filios eiuſdem ordinis cõſtituunt: & Dominum vnum ex iſta claſſe filiorum cenſent, vt iam vnigenitus æſtimandus non ſit, ſed ex multis fratribus vnus: interim pro blandimento eum Filium & germen nominantes,

** κατ' ἰδιωμᾶς.*

D ſed fruſtrà. Quorſum igitur iſta hypocriſis, vt eum creaturam appelleris, & tamen eum non creaturam appelleris? Nam ſi pro appendice à vobis addatur, ſed tamen non vt vlla creatura, ex eo ipſo ſtatim apparebit delirium veſtri ſophiſmatis, quum eum etiã ita creaturam pronuncietis: neque alia, quàm quæ de aliis creaturis quiſpiam dixerit, de Filio Dei ſentiatis, vt prorſus ſimul & deliri, & cæci. Quæ enim creaturarum talis eſt, qualis alia, vt hoc tanquã eximium de Filio prædiceris? Siquidem tota rerum natura intra ſex dies condita eſt, & primo quidem lux quod ſpacium diem appellauit: ſecundo autem, firmamentum: tertio verò in vnum congregans aquas aridam exhibuit & varios in ea fructus produxit: quarto, ſolem & lunam fecit, cæterarumque ſtellarum chorum: quinto, animalium in aquis, & volucrium in cælo nationem procreauit: ſexto, quadrupedia in terris, deinde hominem fecit. *Et inuiſibilia*

Creationis mundi ordo.

Rom. 1.

A *eius à creatione mũdi ipſis operibus intellecta perſpiciũtur*: neq; lux ſicuti nox, neque irrationalia vt rationalis homo, neq; Angeli vt throni, neq; throni vt poteſtates. Quæ tamen omnia ſunt res creatæ, ſed ita, vt vnumquodque ſecundum ſuum genus propria ſua ſubſtantia potiatur, & prout genitum eſt, ita exiſtat & permaneat. Aut igitur Verbum eximatur è numero rerum conditarum, & vt conditor, Patri ſuo proprius attribuatur, agnoſcaturque natura Filius eſſe, aut ſi omnino res condita eſt, eundem illi ordinem cum cæteris creaturis adſcribite, dicaturq; vnaquæque illarum creatura, ſed tamen, vt nulla alia tale ſit γέννημα aut opus. Idẽ enim dicitis γέννημα & ποίημα ſcribentes illum creatum aut factum. Nam tametſi excellit comparatione inter cæteros Filius, nihilo tamen minus illum quàm reliquos omnes

γέννημα & ποίημα idẽ apud Arianos.

B opus eſſe cenſendum: quoniam in aliis quoque per naturam creatis, licitum eſt reperire aliud alio præſtantius. Siquidem ſtella à ſtella ſplendore differt. Cæteraque omnia inter ſe comparata, diſcrimẽ habent: non ideo tamen hæc, quia meliora, dominatũ habent: aut iſta, quia deteriora, melioribus ſeruiũt: aut illa vim efficiendi poſſident, iſta contra ab illis efficiuntur, ſed omnia æquè naſcendi fiendiq; naturam obtinent, ſuũ opificẽ authoremq; ſui procreatu conteſtantia, vt à Dauide cantatum eſt. *Cæli enarrant gloriam Dei, & opus manuum eius annunciat firmamentum*: quemadmodum & Zorobabel ille ſapiens dicit *Omnis terra veritatem clamat, & cælum eã benedicit, & omnia opera quaſſantur & tremunt*. Quòd ſi omnis terra opificẽ & veritatẽ deprædicat, & encomiis effert, & contremiſcit, & opifex eius Verbum eſt, qui & ita de ſe loquitur: *Ego ſum veritas*: non igitur con-

Pſal. 18.

3. Eſd. 4.

C ditum aliquid fuerit Verbum, ſed ſolus proprius ſui patris in quo omnia inter ſe certo modulo ſũt coaptata, idemq; ab omnibus vt opiſex celebratur. *Erã enim*, inquit, *apud eum omnia concinnans*: &, *Pater meus vſque nũc operatur, & ego operor*. Illud autẽ (vſq; nunc) ſignificat eum æternaliter in Patre exiſterẽ. Rationis enim ſiue Verbi proprium eſt, operari opera Patris, & non eſſe extra eum. Si autem quæ Pater operatur, eadem & filius operatur: &, quæ filius creat, ea ſunt Patris creaturæ, & tamen Patris Filiũ, opus creaturamque cenſeri vis, ſequitur vt aut ipſe ſeipſum operetur & creet: quandoquidem quæ operatur pater, ea ſunt & filij opera, quod abſurdũ fuerit & impoſſibile; aut vt dum creat & operatur opera patris, ipſe non fuerit opus aut creatura, ne ipſe author rerũ cauſaque effectrix in rebus creandis reperiatur id efficere, quod effectus eſt, aut potiùs nõ

Ioan. 14.

Ioan. 14.

Ioan. 5.

D poſſe efficere. Quomodo enim, ſi ſecundũ vos ex nõ entib⁹ extitit, potis eſt nõ entia, vt entia ſint, cõdere atq; architectari? Quod ſi, quãuis creatura ſit creaturas tamẽ eũ cõdere velis, idem in omnibus rebus creatis intelligẽdũ erit, vt & ipſæ ſe creare poſſint. Quod ſi id à vobis admittatur, qui vſ⁹ erit Verbi, quũ poſſint inferiora à ſuperioribus procreari? aut quomodo ſingula, quũ fierent in initio rerũ, audire potuiſſẽt vocẽ Dei, Eſto & efficiare, & eo modo cõderẽtur? Sed neq; ſcriptũ eſt, neq; poſſibile eſt. Eorum enim quæ creãtur, nullũ eſt ſui cauſa efficiẽs: omnia ſiquidem per Verbum effecta ſunt, neq; illud operatum fuiſſet omnia, ſi ipſum ex numero operũ aut rerum conditarum fuiſſet: neque enim vel Angeli quicquam creare poſſint, quũ & ipſi ſint creaturæ, quamuis in diuerſam ſententiam Valentinus, Marcion, & Baſilides eant, & vos vnà cum iis, vt aſſeclas decet & æmulatores. Quinimo, ne ſol quidem,

Creatura non poſſunt creare.

quum ſit res creatitia, vnquam effecerit, vt quod A nihil eſt, aliqoid fiat, neque homo hominem finxerit, neque lapis lapidem excitauerit, neqoe lignum ligno augmentum dederit: ſed Deus eſt, qui in vtero fingit hominem, & qui montes collocat, & qui ligno procetitatem addit: homo verò mentis ſciẽtiæque capax, hanc materiam concinnat & modificatut: & quæ iam ſunt, operatut pro tatione ſuæ ſcientiæ, & contentus eſt, quod ipſe duntaxat ſit genitus: ſuamque naturam agnoſcens, vbi alicuius tei indigus eſt, Deum inuocat.

Abſurdum.

Si igitur Deus, non niſi ex materia opetatur & componit, (vt Ethnicorum ſententia habet) artifex, non conditot appellari debet, quum ad eum modum, in materia etiam Verbum operatut, & pro miniſtro ſit inſeruiatque Deo: ſin autem per Vetbum Deus quæ entia non ſunt, euocat ad eſſentiam, fieri nequit, vt Vetbum B ſit ex numero non entium, aut eotum quæ euocantur vt ſint, aut quæ miniſterium ſetuitiumque Deo de ſe præheant, ne aliud Vetbum tequitamus, per quòd verbum euocatum ſit: Vetbo enim, ea quæ non ſunt, facta ſunt, & ſi per illud condit & facit, non poteſt fieri, vt illud ipſum in eorum grege numeretut, quæ conduntur & fiunt, ſed potius conditotis Dei ratio habeatut, quòd quia extra opera Patris conſiſtens, opetatur, notitiam de ſe præbet, & ipſum in patte, & patrem in ipſo eſſe: adeò, vt qui videtit illud, videtit & pattem, idque ob propietatem ſobſtantiæ, & ſimilitudinem quæ illi per omnia cum patte eſt.

Exod. 33. Ioan. 14.

Quomodo igitut pater per Verbum condiderit, ſi non ſit Verbum Patti ſuo ſua ipſios Sapientia? aut quomodo eius Vetbum fuetit & Sapientia, ſi non ſit ptoprium illius geoimen, ac ſoboles, ſed quiddam quod ex nihilo pro- C dietit? Qui igitut fit, vt cùm omnia ex nihilo ſiot, & creaturæ habeantut: Filiuſque ſecundùm eos vnos ex rebus cooditis: & ex eorum claſſe, quæ aliquãdo non erant, qui fit (inquam) vt is ſolus pattem teuelet? neque alius vllus niſi ſolus ipſe Pattem cognoſcat? Nam ſi poſſibile eſt, vt hic, qui factitius ſit, Pattem cognoſcat, cognoſcatut Pater etiam ab omnibus factitiis & creatis, pto modulo cuiuſque: Omnia enim opera ſunt, quemadmodũ & ipſe. Quòd ſi tebus cteatis Patrem aut videte aot cognoſcere impoſſibile eſt, quum tale ſpectaculum, eiuſmodique cognitio omnis tranſcendat, quemadmodum Deus de ſe locutus eſt, *Nemo*, in quiens, *videbit faciem meam & viuet*: quòd ipſum quoque à Filio dictum eſt: *Nemo cognoſcit Patrem, niſi Filius*: aliod igitur fuerit à tebus creatis Verbum, vt quòd ſolum ex omnibus cognoſcat, ſolum conſpiciat Pattẽ, vt ex ipſis verbis colligere licet: Neminem videre Pattem, niſi eum qui eſt ex Patre: & nullum cognoſcere, niſi Filium, tametſi id Atianis non videatut. Quomodo autem cognoſceret Pattem ſolus, niſi eſſet ſuo Patti ptoptius? aut quomodo ptoprius illi foetit, ſi creatuta, & non verus ex eo Filius ſit? Eadem enim ſubinde dicere pietatis cauſa, tædio eſſe non debebit. Neſarium igitut eſt, ſentire vnum ex numeto iſto vniuetſitatis filium eſſe, blaſphemum item & ſtolidum creaturam illum appellate, quamquam non talem, quales cæteræ creaturæ: opuſque illum eſſe, ſed non quale vllum inter opera: ac genimen eſſe, ſed vt nullum aliud genimen tale ſit. Qui enim non tale fuetit quale vllum ex iſtis ſiquidem iuxta eos non erat, priuſquam fieret.

Creatura proprium.

Proptium enim id in tebus conditis, & operibus, vt non ſint, priuſquã fiant, & ex non entibus, ad naturam entium perue- A niant, etiamſi glotia cætetis omnibus antecellant. Id enim vbique in omnibus tebus cteatis ex mutua inter ipſas differentia deprehẽditur, vt ante oculos apparet. Atqui, ſi iuxta hæreticos, res condita quidem aut opus eſſet, ſed non tamen eiuſmodi, cuiuſmodi ſunt condita, ob ſuam præ cæteris excellentiam, opottuit id ipſum, quibuſnam melior eſſet ex comparatione à Sacris literis indicati: quale eſt, ſi Atchangelis maior dicatur, aut præcioſiot thronis, aut ſplendidiot ſole & luna, aut ſpacioſiot cælis. Nunc autem ille ad iſtum modum non deſctibitur, ſed filium eom ſibi eſſe & ſolum, & proptiũ oſtendit Patet, idque his verbis: *Filius meus es tu*, & turſum: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi congratulor.*

Pſal. 2. Matt. 3.

Ideoque inſetuiebant illi Angeli, vt diuerſo alienoque ab illorum natura: & adoratur ab illis, non vt B glotia maior, ſed vt alius, diſcretus, ſeiunctuſque à conditione tum creaturarum reliquarum, tum etiã ipſorum Angelotum, Patri tantummodo æqualis Filius ſecundùm rationem ſubſtantiæ. Si enim ideò quia glotia ſublimiot eſt, adoraretot, par eſſet, vt omnia infcriota ſupetioribus ſe in adorando inclinarent: ſed id ita non eſt: creatura ſiquidem cteaturam non adorat, ſed quæ ſeruilis ſunt conditionis, dominos: & quæ cteaturæ ſunt, Deũ adorationibus colunt.

Adorari ſolius Dei eſſe. Act. 10. Apoc. 19.

Petrus verò adotare volentem Cornelium inhibuit, dicens: *Quoniam & ego homo ſum.* Angelus quoque Ioannem in Apocalypſi ſe adorate volentem, non admiſit, dicens, *Vide ne feceris: conſeruus enim tuus ſum & fratrum tuorum Prophetarum, & ſeruantium verba codicis huius, Deum adora.* Quocirca ſolius numinis eſt adotari, neque id ab Angelis ignotatut, qui quanquam ſe inuicem gloria tranſcendunt, creatu- C ras tamen ſe eſſe, neq; in claſſibus adorandorum, ſed adorantium Dominum agnoſcunt ſe cõputari debere.

Iudic. 13. Chriſtus adorandus. Pſ. 96.

Patrem certè Samſonis Manue volentem ſacrificiũ offerre Angelo, Angelus prohibuit his verbis: *Non mihi ſed Deo offerto.* Dominus contra etiam ab Angelis adotatut. Sctiptum eſt enim: *Et adorent eũ omnes Angeli Dei*, idemq; illi fit ab omnibus gẽtibus, vt ab Eſaia dictũ eſt: *Defecit Ægyptus & mercatus Æthiopum, & Sabæi viri excelſi ad te tranſmeabunt, tibique erunt ſerui*: deinde continuo, *Et adorabũt te, & tibi ſupplicabunt*: &, *Non eſt Deus præter te*: & diſcipulos ſe adorare petmittit, & plenè illos inſtuit, dum indicat quiſnam ſit: *Nónne vos me dicitis Dominum & Magiſtrũ & rectè dicitis, ſum etenim.*

Eſa. 45. Sap. 13. Ioan. 13. Ioan. 20.

Thomã item, ita ipſum alloquentem *Dominus meus & Deus meus*, verbis illis vti concedit, quin potius gratũ acceptumq; habet, nihilq; impedimẽti opponit, quo minus hæc vetba D pronunciaret. Eſt enim ipſe, vt & alij Propbetæ dicunt, & Dauid pſallit, *Dominus Virtutum nobiſcum & Sabbaoth*: quòd ex intetptetatione eſt, Dominus exetcituũ, & Deus verus & omnipotẽs.

Pſ. 45.

Etiã ſi Ariani rumpantur, non ipſe adotatus fuiſſet, non iſta de eo dicta fuiſſent, ſi vllo modo creatura fuiſſet: nunc autem, quia cteatuta non eſt, ſed proprium ex ſubſtantia Dei adotandi germen, & naturalis Filius, ideò adoratur & Deus creditur, & Dominus exetcituum eſt, & author & omnipotens eadem ratione qua patet ipſius: Eius enim vetba ſunt: *Omnia quæcunque Pater meus habet, mea ſunt*: Filij enim ptoprium ea quæ patris ſunt, poſſidete: ac talem eſſe, vt in eo patet ſpectetur, & pet eum omnia facta ſint, & in eo omnium ſalus petficiatur & conſtituatur.

Filius ſuccedit authoritati patris.

Interrogatio.

Quin & iſta ab iis ſciſcitari non incongruum fuerit, vt tefutatio hæreſeos clarius appareat. Quum omnia ſint condita, omniaq; ex nihilo

conſtituta ſint, atque adeò ipſe Filius pro veſtra ſententia ſit res condita, & vnus ex non entibus, quid ita per eum ſolũ fecit omnia, & ſine eo factũ eſt nihil? aut cur, quum omnia ibi facta nominentur, nemo in eo numero Filium intelligit, ſed creaturas duntaxat? quum autem de Verbo loquuntur Scripturæ, ne hic quidem illum vnum ex omnium numero eſſe ſentiunt; ſed eum cum Patre in eodem ordine conſtituunt, in quo omnium curam & ſalutem operatur Pater, præſertim quum in poteſtate eius eſſet, eodem præcepto, quo Filius creatus eſt, creare vniuerſa. Non enim fatigatur Deus præcipiendo, neque viribus deſtituitur ad vniuerſitatis procreationem, vt nuſquam niſi ad ſolum filium procreandum par ſit: ad reliquorum autem architectationem, miniſterio & auxilio filij indigeat: neque in moram coniicitur, quodcunque ille vult fieri. Statim enim, vt voluit, extitere omnia, & voluntati eius nemo reſtitit. Qua de cauſa igitur non omnia facta ſunt à Deo, eodem præcepto quo factus eſt Filius? aut cur per filium, qui & ipſe factus erat facta ſunt omnia? reſpondeant mihi (quæſo) ad has percunctationes. Deſtituuntur quidem omni ratione, ſed tamen iſta in medium adferunt in diſputando de Filio: Deum volentem creatitiam naturam producere, quum vidiſſet eam puritatis ſuæ, & architectationis participem eſſe non poſſe, condidit primus & fecit vnus vnum, eumque appellauit ſuum filium & Verbum, vt illo condito reliqua deinde per eum condi poſſent. Hæc non ſolùm dixere, ſed & ſcribere auſi ſunt Euſebius & Arius, & qui idolis ſacrificauit Aſterius. Quis igitur ob iſta eos nõ plane impietatis condemnauerit, quàm vbi cum multa ſtulta citra omnem pudorem miſcuerunt, nihil verecundantur ita contrà veritatem debacchari? Si enim dixerint ob fatigationem non ſuffeciſſe Deũ ad reliquorũ procreationẽ, ac ideò filiũ condidiſſe, occlamabit aduerſus eos tota rerũ vniuerſitas, quòd nefaria & indigna de Numine loquãtur, quod ſcriptis ſuis atteſtatur Eſaias, *Deus æternꝰ, qui cõſtruxit fines terræ, non eſuriet neque delaſſabitur, neque eſt inueſtigatio cogitationis eius.* Quòd ſi Deum quaſi faſtidioſum dedignabundumq́ue creandi, vnum duntaxat Filium condidiſſe velint, cique condito reliqua deinde cõdenda mandaſſe quaſi vicario & ſuccenturiato, id & indignum Numine in quo nihil eſt faſtus, & ab ipſo domino refellitur, cuius ea verba ſunt: *Nonne duo paſſeres aſſe veneunt? non tamen ne vnus quidem ex iis in terram cadet ſine Patre veſtro, qui eſt in cœlis.* Ac rurſum, *Ne anxij ſitis pro anima veſtra quid comedatis, aut pro corpore veſtro quid induamini, nonne anima pluris eſt quàm alimentum, & corpus quàm indumentum? Reſpicite ad volucria cœli, quod nec ſeminent, nec metant, neque congregent in horrea ſua, & pater veſter cœleſtis paſcit illa, nonne vos illis multò præſtantiores eſtis? Quis poteſt ex vobis ſolicitè cogitando adiicere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum, & de veſtimentis, quid ſollicitj eſtis? conſiderate lilia agri, quomodo creſcunt: non laborant neque nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt ſicut vnum ex iſtis. Si enim fœnum agri, quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit, quantò magis vos modicæ fidei?* Quòd ſi Deo non indignum videtur, vſque ad illa minuta curam ſuam extendere, capillos ſcilicet capitis, paſſeres, fœnum agri, non indignum quoque illi viſum fuerit ea procreare. Quorum enim curam tutelamq́ue ſuſcipit, horum etiam conditor eſt per ſuum Verbum: alioqui iſta dicentibus gratior adhuc abſurditas occurrat.

Arij, Euſebij & Aſterij impietas

Eſa. 35.

Math 10

Math. 6.

Math. 6.

A Diuidunt enim mundi architecturam, & creaturas mundi, & illam quidem Patri, has autem Filij operibus attribuunt, cum oporteret aut omnia cum filio à patre fieri: aut ſi per filium omnia fiunt, nequaquam dicere Filium vnum ex iis eſſe, quæ facta ſunt. Iam & iſta ratione eorum veſaniam redargueris: Si verbum quoque factitiæ naturæ eſt, & factitia natura impotens eſt recipere in ſeipſam Dei operam, qui quæſo, Verbum ſolummodo, ex omnibus potuerit ab ingenita potiſſimáque ſubſtantia Dei (vt vos dicitis) procreari? Neceſſum enim eſt, ſi in eo id potuit fieri, idem in omnibus quoque potuiſſe fieri: aut ſi id in nullo poſſit fieri, eandem impoſſibilitatem in Verbo exiſtere: nam & ipſum illud ſecundùm veſtram opinionem ex rebus creatis eſt. Rurſus, ſi ob id, quia nequibat creatitia natura

Abſurda

B participes eſſe diuinæ in ſe immẽſæ operæ, opus fuit interuentu adminiſtratoris & vicarij, prorſus neceſſum eſt, quum Verbum factitia & creatitia res ſit ipſum quoque, vt fieret mediatore indiguiſſe: quippe, quum & ipſum ſit creatitiæ naturæ, quæ Dei operæ in ſe recipiundę idonea non eſt, ſed mediatorem requirit. Iam ſi huius mediator repertus ſit, ſtatim & huic ipſi mediatori alius mediator reperiundus eſt, atque ita ſemper altiora petendo, inuenies ingentem affluxum mediatorum, ac proinde impoſſibile fuerit ſubſiſtere rerum naturam, ſemper mediatore indigentem, quum mediator eſſe nõ poſſit ſine altero mediatore, eò quòd omnia ſine creatitiæ naturæ, quæ particeps eſſe nequit, prout vos dicitis, diuinæ operationis. Quanta igitur dementia ſcatent, quæ eos ita infatuat, vt quæ iam facta ſunt, nequiuiſſe fieri, arbitrentur? aut fortaſſe

C ne nunc quidem ea condita eſſe imaginabuntur, vtpote etiamnum mediatorem illum requirentes. Nã ſecundùm iſtam impiam tantoperè & deliram ſententiam, ne extiterit quidem rerum natura, eò quòd nuſquam inuenias iſtiuſmodi mediatorem. Cæterùm, illud dicent, Ecce per Moſen eduxit populum ex Ægypto, & per eundem, qui homo fuit, legem dedit, vt poſſibile ſit per ſimilem ſimilia fieri. Id illos obtecta fronte dicere conueniebat, ne magnũ pudorem confuſionemq́ue referrent. Moſes enim non ad condendum miſſus eſt, neque vt quæ non eſſent, ad eſſentiam euocaret, aut conderet homines ſecum eiuſdem generis, ſed vt tantummodo miniſter eſſet ſermonis ad populum Iſraeliticum & ad Regem Pharaonem. Cæterùm, iſthic immane diſcrimen eſt, quum adminiſtrare creaturarum vt ſeruorum ſit: condere verò & creare ſolius ſit Dei,

Num. 23

Quod adminiſtrare ſit creaturæ Dei verò ſolius creare.

D eiuſque Verbi & Sapientiæ. Ideoq́ue in condendi ratione non alium inueneris, niſi ſolum Dei Verbum: Siquidem in Sapientia, & facta ſunt omnia, & ſine Verbo factum eſt nihil. Ad miniſterium autem non vnus, ſed ex omnibus plures ad manum præſto ſunt, quos Dominus, ſi velit, amandet. Multi enim Archangeli, multi Throni, multæ Poteſtates, & dominationes, *millies millia, & decies millies centena millia miniſtrorum adſiſtunt & apparent*, qui ſe promptos offerant vt emittantur. Et Prophetæ item multi, Apoſtoli duodecim & Paulus atque adeò Moſes ipſe, & Aaron cum eo, & poſt eos alij ſeptuaginta, qui impleti fuere Spiritu ſancto, quemadmodum Moſi Ieſus Naue, Ieſu verò Naue iudices, iudicibus porrò non vnus aut alter, ſed multi reges ſucceſſere. Si igitur creatura erat, & vnus ex cõditis rebus Filius, ſequeretur plures eſſe huiuſmodi filios, vt plures habeat

Dan. 7.

miniſtros

miniſtros Deos, quemadmodum ad alia negocia ingens turba ſuppetit. Quòd ſi id nuſquam ſub oculos cadit, & multæ ſunt creaturæ, ſed Verbum duntaxat vnum, quis non vel inde contuetur Filiũ eminere præ cæteris, & non æqualitatem cum rebus creatis, ſed cum Patre proprietatem ſuam habere? vnde non plura, ſed vnum ſolummodo Verbum vnius patris, vnaq́ue vnius Dei imago credenda eſt. Sed ecce, inquiunt, vnus ſol eſt, & vna terra. Dicant ſtolidi, & vnam eſſe aquam, vnum ignem, vt viciſſim audiant, eorum quæ creantur, vnumquodque ſingulum eſſe, atque vnum ratione ſuæ ſubſtantiæ: ſed tamen ſecundùm miniſterium officiumq́ue illis demandatum, vnumquodque per ſe ſolùm nõ idoneum ſatis ac ſufficiens haberi. Dixit enim Deus,

Gene. 1. *Fiant luminaria in firmamento cæli ad illuſtrationem terræ, vt diſcrimen adferant inter diem & noctem: & ad ſigna conſiſtant, & ad tempora, & ad dies, & annos.* *Gen. 1.* Deinde ait, *Et fecit Deus duo luminaria magna, luminare maius ad exordia diei, luminare minus in principatus noctis, & ſtellas & poſuit ea in firmamento cæli, vt illuminarent terram, & haberent principatum diei ac noctis*, Ecce tibi plura luminaria, non ſolem duntaxat aut lunam ſolummodo, quæ quidem ſingula vnica ſunt ratione ſuæ ſubſtantiæ, ſed tamen omnium vnum & commune miniſterij officium, & quòd in vno deficit, in altero adimpletur, vſuſque illuminandi ab omnibus conficitur. Sol enim diurno ſpacio ius facultatemq́ue habet illuſtrandi: luna autem per noctẽ, ſtellæ deinde vnà cum iſtis tempora & annos perficiunt, & vnumquodque illorum pro ſigno conſtituitur ad rerum vſum ac neceſſitatem. Ita quoque terra non ad omnia deſtinatur, ſed ſolũmodo ad fructus procreandos, & ad ingreſſum animantium ſuſtinẽdum. *C* *Gen. 1.* Firmamẽtum item vt diuidat inter aquas & aquas, ſituſq́ue luminarium in eo deputatus eſt. Eodem modo quoque ignis & aqua cum cæteris omnibus, naturam accepere, vt corpora inde componerẽtur. In ſumma, nihil omnino ſibi ſolum, ſed ſingula veluti membra, iſtum mundum, quaſi vnum corpus abſoluunt. Si igitur ita quoque de Filio ſentiunt, lapidentur ab omnibus, eò quòd Verbum partem aliquam vniuerſitatis exiſtiment, eamq́ue non idoneam aut ſufficientem ad demandata officia, ſine aliorum viribus. Si autem illud euidenter impium eſt, agnoſcant Verbum nõ aliquod ex numero creatitiarum rerum, ſed Patris proprium, & vnicũ Verbum: & rerum creatarum opificem eſſe. * Negant id iſti, aiuntq́ue eum creaturam eſſe, & vnum ex rebus conditis tanquam autem à magiſtro & opifice didiciſſe condendi, creandiq́ue rationem, atque ita quoque miniſterium præbuiſſe magiſtro ſuo Deo. *D* Hac enim perſuaſione imbutus Aſterius ſophiſta, auſus eſt in ſcriptis inficiari Dominum, non animaduerſa eius rei abſurditate: Si enim creandi ratio doceri poteſt, videant ne ipſum Deum referant, nõ natura, ſed ſcientia conditorem rerum eſſe factum: adeò, vt ab ea facultate excidere queat. Poſtremò, ſi ſapientia Dei diſcendo, ſibi vſum rationémque creandi comparauit, qui ſapientia eſſe poſſit, quum adhuc indigeat inſtitutione? & quidnam erat antequam in diſciplina proficeret? Sapientia enim nondum erat, vtpote deſtituta legitima inſtitutione. Vanum igitur quiddam erat, ac neutiquam ſubſtãtialis ſapientia, quippe, quæ ex profectu nomen ſapientiæ obtinuit, neque diutius ſapientia futura eſt, quàm id quod didicit, memoria retinuerit. Quòd enim non ex natura alicui, ſed ex doctrina obuenit,

Arianorum impietas qua dicunt filium Dei eſſe creatura abſurdum.

Abſurdum.

A id aliquando dediſci poteſt. Talia autem dicere de Verbo Deo Chriſtianorum non eſt, ſed Ethnicorũ. Si enim per doctrinam, creandi facultas comparatur, imbecillitatem & inuidentiam in Deo vecordes iſti conſtituunt: Inuidentiam quidem, quòd nõ multos cõditores erudiit, vt quemadmodum multi ſunt Archangeli & Angeli, ita quoque multi conditores circa ipſum verſentur: Imbecillitatem verò, quòd non ſolus potuit efficere, ſed cooperatore & adminiſtro indiguit, cùm tamen extra controuerſiã ſit, creatitiam naturam à ſolo Deo creari poſſe: ſiquidem pro illorum ſententia, Filius creatitius à ſolo Deo potuit creari. Cæterùm, nullius indigus eſt Deus, abſit: ipſe enim dixit, plenus ſum: neque ex doctrina Verbum conditor factum eſt, ſed quum ſit imago & ſapientia patris, quæ patris ſunt facit: *B* neque ad miniſterium creandarum rerum à Patre eſt conditus. Ecce enim, iam ſubſiſtente Filio, ipſe Pater operari conſpicitur, vt à Domino noſtro dictum fuit: *Pater meus vſque nunc operatur, & ego operor.* Si igitur ſecundùm vos ideo conditus eſt Filius, vt cætera vbi ipſe iam creatus erat, crearet, & Pater tamen poſt editum Filium operetur, ocioſa ſuperuacuaq́ue fuerit Filij iſtius in rerum naturam introductio. Nam cur alioqui, quum condere hanc rerum vniuerſitatis fabricam vellet, mediatorem conquiſiuiſſet, quaſi eius voluntas non ſatis potens ſit ad ea conſtituenda, quæ ipſi placuerint? quum tamen inquiunt Scripturæ: *Omnia quæ voluit fecit: Voluntati enim eius quis eſt qui reſiſtit?* ecce tibi voluntatem parẽ ſufficientemq́ue ad vniuerſitatis architecturam. Superuacuus ergo hîc iterum mediatoris vſus. Nam illud exemplum veſtrum de Moſe, & ſole, & luna, *C* iam oſtenſum eſt friuolum eſſe. Illud quoque vos denuo redarguet: ſi Deus volens creatitiam naturã producere, ac ſuper ea re deliberans, Filium in eo vſus procreauit, pro veſtra opinione, vt per eum nos ædificaret: animaduertite, quàm audax ſit impietas in veſtris verbis: primùm, quia apparebit Filium propter nos, non nos propter Filium conditos eſſe. Non enim nos eius cauſa creati fuerimus, ſed ille noſtri: adeò, vt ipſe nobis, non nos illi gratiam debeamus, quemadmodum mulier viro. *Non enim*, inquit Scriptura, *vir creatus eſt propter mulierem, ſed contrà, mulier propter virum.* Igitur ſicuti vir imago eſt & gloria Dei, & mulier gloria viri eſt, ita & nos quidem Dei imago, & ad gloriam eius creati fuerimus: Filius contrà noſtri imago fuerit: & ad noſtram gloriam exiſtere inceperit. Et nos quidem vt eſſemus, creati ſumus: Filius verò ſecundùm vos, non *D* ipſius cauſa vt eſſet, ſed ad noſtri vſum, veluti inſtrumentum quoddam conditus fuerit: adeò, vt nos non ad eius vſum, ſed ille ad noſtri vtilitatem neceſſitatemq́ue in rerum naturam prodierit: qui (quæſo) non omnium ſtoliditatem tranſcendunt, qui iſtiuſmodi vel dũtaxat in cogitationem admittunt? Nam ſi propter nos Verbum factum eſt, prius illud quàm nos apud Patrem non fuerit. Non enim quum illud in ſe haberet, de nobis, ſed quum nos haberet, in ſe de illo cogitauit, quemadmodum iſti dicunt. Iam, ſi illud conceditur, planè ſequitur vt Pater filium ſibi noluerit: non enim volens eum creauit, ſed quum nos vellet, noſtri gratia eum inſtituit: poſt nos enim de eo cogitauit, adeò, vt ſecundùm impios ſuperuacuè ſit filius editus, qui in hoc editus eſt, vt eſſet inſtrumentum eorum, quorum gratia creatus eſt. Sin autem filius, vt ſolus potens à ſolo Deo conditus eſt, nos autem vt

Inuidentiam & imbecillitatem in Deo Ariani conſtituunt quemodo

1. Cor. 1.

Ioan. 5. 17.

Pſ. 13.
Rom. 9. 19.

1. Cor. 11

Chriſtus an noſtra cauſa factus ſit homo.

impotentes ab eo facti ſumus, cur nun putius ante omnia de filiu vt putente, quàm de nubis cugitat ac deliherat? aut cur putentem imbecillibus non antepunit? aut cur eum ptimum faciens, non primum de eo deliberabat? aut cur de nubis primum deliberans, non primo quuque tempure nus ptoduxit, quum ad omnium rerum conſtitutionẽ eius vuluntas ſufficiebat? Sed illum quidem primum cundit, de nubis autem primum cogitat: & quum nus velit ante mediarurem, nus tamen creare vulẽs, ac de nubis deliberans, creaturas appellat: illum autem, quem ptupter nus architectatur, Filium & ſuũ hæredem appellat. Atqui oportebat nus, quurum gratia illum pruducit, filios putius appellari: aot illum qui te vera filius eſt de eo prius cogitare, eumque velle, per quem umnes nos facit.

Hæreticorum nauſei & vomitus. Solutio. Iſtiuſmodi quidem ſunt vomitus & nauſeæ hæreticurum, nuu B tamen veritatis ſententia ubticeri debet, ſed magna in ptimis vuce enuncianda eſt: Dei ſcilicet Verbum non ptopter nos, ſed nus prupter ipſum extitiſſe, & in eu condita eſſe umnia. Neque enim ub nuſtram imbecillitatem, is qui putens erat, à ſulu Deo cteatus eſt, vt Deus nus per eum, veluti per inſtrumentum ædificaret, abſit, nun ita eſt. Nam ſi Deu placuiſſet nullas creaturas pruducere, nihilominus tamen Verbum apud Patrem, & Pater in eu fuiſſet. Creaturas certè impuſſibile erat ſine eu fieri, atque ideò per eum factæ ſuot, idque non immeritu. Quũ enim Verbum pruprius ſit ſubſtantiæ Dei filius, & ex eu extiterit, & in eu cunſiſtat, vt ipſe dixit: fieri non putuit, quin umnia per eum upera efficerẽtur.

Simile. Gen. 1. Vt enim lux ſuis radiis umnia illominat, & ſine eius radiis nihil illuſtrari quiuerit: ita quuque & Pater veluti per manũ in Verbu ſuu uperatus eſt umnia & C ſine eu nihil facit. *Dixit* igitur *Deus*: (vt ioquit Muſes) *fiat lux, congregetur aqua, & producat terra, & faciamus hominẽ.* *Pſal. 32.* Dauid quuq; mudulatut, *Ipſe dixit & facta ſũt: ipſe mandauit & creata ſunt.* Dixit, nun vt in rebus humanis adminiſter aliqois audiret, auditamq; luqoẽtis vuluntatem opere præſtaret: id enim ptuprium eſt rebus creatis: de Verbu autem id cugitare aut dicere abſurdum fuerit.

Verbum Dei quid. Eſt enim Verbum Domini architectus, & terum authur, & ipſe eſt Patris voluntas: atque inde eſt quòd nun relatum eſt à Scriptura, cum vel audiſſe aliquu mudu vel reſpoudiſſe, aut qualia tandem fieri ea vellet, percũctatum fuiſſe: ſed potiùs *dixit Deus, fiat*, & ſubintulit, *& ita factum eſt*: nam quud placuit & vuluit, id ſtatim verbo perfectum atque abſulutum fuit. Quum enim Deus vel Angelis vel aliis præcipit, vel cum Muſe luquitut, aut Abrahæ prumiſſiones facit, tum is qui audit D ita reſpuudere indocitur, vt alius dicat quomudu id ſcire putueru, alius verò, quæſu, alium deligas. Et *Ex. 3. 17. Zach. 1. 12.* rurſum, *Si ex me ſciſcitati fuerint, quòd nomen tibi ſit, quid reſpondebo illis?* Et Angelus Zachariæ dixit, *Hæc dicit Dominus: Zacharias Dominum viciſſim percũctatur, Domine, qui in omnia imperium & poteſtatẽ habes, quouſque tandem non miſereberis Hieruſalem?* & datur illi audire verba bona & conſulatoria. Habet enim vnuſquiſque iſturum mediatorem, Verbum ſcilicet, & Sapientiam Dei indicantem, quæ ſit vuluntas Patris. Quum autem ipſum Verbum operatur & creat non eſt illic aut percunctatiu aut reſponſiu: in Verbu enim eſt Pater, & Verbum in Patre: ſed ſufficit velle, & opus perficitur: vt illud dicere Patrem indicium nobis ſit vuluntatis diuinæ: illud autem, & factum eſt ita, opus ſignificet, quod perfectum fuit per Verbum & Sapientiam, in qua eſt vuluntas Pa-

A tris: & illud ipſum quud Deus dixerit, in Verbo cognuſcitur: *omnia enim in Sapientia feciſti*, quippe, *quum & Verbo Domini cæli firmati ſint*, & *vnus ſit Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per illum*: Ex iſtis ſcilicet ſpectare licet, Arianos nun cuotra ous pugnam habere ſuper hæreſi ſua, ſed id quidem eus ſimolare, quaſi nubiſcum ipſis bellum ſit, quum tamen re vera cõtra Deitatem huſtilia faciãt. Si enim nuſtra illa vux eſſet, *Hic eſt Filius meus dilectus*, nun magni momenti eſſet nuſtra de illis incuſatiu: nunc quum Patris ſit ſermo, & diſcipuli audiant, atque adeo ipſe Filios de ſe luquatur, *Ante omnes colles generat me*: qui quæſu, nun vti fabuluſi gigantes, & ipſi quuqoe cum ouminibus bellum conſerere videantur? *Prou. 8. 24.* *Linguam habent* (vt ait Pſalmographus) *quaſi gladium acutum* ad impietatem, neque ad Patris vo- *Pſ. 56. 5.*

B cem tremiſcunt, neque Patris Verbom reuerentia pruſequuntur, neque Sanctis fidem accummodant quum alios ſcribat, *cum eſſe ſplendorem gloriæ & characterem ſubſtantię Patris, Chriſtũmque eſſe Dei potentiã, ac Dei Sapientiam*: Pſalmugraphus autem mudulatut: *Apud te fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen*: *Pſal. 35. Pſ. 103.* Et, *Omnia in Sapientia feciſti*: Pruphetæ item loquantor: *Et factum eſt Verbum Domini ad me*: Iuannes quoque in hanc ſententiam pturumpat, *In principio erat Verbum*. *Hier. 26 Ioan. 1.* Lucas itidem aſſeuerans, *Quemadmodum tradiderunt nobis ab initio ipſi, qui ſuis oculis viderunt, Verbique adminiſtri extiterunt*, nec à Dauide ſilentium habeatur, ſed rurſos dicat: *Emiſit Verbum ſuum & ſanauit eos.* *Luc. 1. 2. Pſ. 106. 20.* Hæc umuia vt Arianam hæreſim vbique mulctant & infamant, ita Verbi ſempiternitatem indicant, illudque non externum diuerſumque à Patris ſubſtantia, ſed planè eiuſdem naturæ eſſe.

C Quando enim quis vidit lucem ſine eradiatiuue? aut quis audebit characterem alienum dicere ab ipſa hypoſtaſe? aut qui (quæſu) non maximè inſanit, qui vel in cogitatiuuem ſuam admittit, Deum aliquando irratiunalem, hoc eſt, ſine Ratione & Verbu, & inſipientem fuiſſe? Iſtiuſmodi enim exempla, & iſtiuſmudi ſimilitudines edidit Scriptura, & quãuis imputens ſit humana natura intelligere Deum, ſaltem tamen ex iſtis minutim & ubſcuriter, quatenus datur, de eu intelligentiam colligeremus, & quemadmudum Deum exiſtere, & prouidentia mundum adminiſtrari, ſatis ducumento eſt rerum natura, *quum ex magnitudine & pulchritudine creaturarum, proportionabiliter conditor ſpectetur*, adeò vt vocẽ naturæ id ſuis verbis apptobantis nun requiramus, ſed nunc audiendu ſcripturas, ad fidem inducimur, nunc urdinem vniuerſitatis, & coaptitudinem inter ſe partium contemplãdu, agnoſcimus hurum om-

D nium Duminum & conditurem Deum eſſe, eiuſq; in umnia pruuidentiam & admirabile imperium intellectu aſſeqoimur: ita quuqoe cùm in adſtruenda Filij Deitate ſufficiãt ſuperius dicta, ſuperfluum mihi eſſe videtur & inſaniæ plenom, eam rem in dubium vocare, & hæretico mure ſciſcitari, quomodu ſcilicet poſſit æternos eſſe filius? aut quumodu puſſit ex ſubſtantia Patris eſſe, vt nũ ſit pars eius, quòd enim ex aliquu eſt, id eius pars eſt: quud autem in partes diuidirur, integrum eſſe nequit. Iſtiuſmodi ſunt diſſentientium ab urthoduxis callida vaframẽta quos tametſi antea in iſtis ſuis vaniloquiis redarguerimus, iſtiuſmudi tamen dicturum accurata ſedulitas, & exemplorum intellectus probè reuincit vanam ſpeciem, ac præſtigia ſcelerati dugmatis. Videmus enim Verbum ſemper eſſe, & ex Deo eſſe, & quiddam proprium eius ſubſtantiæ eſ- *Verbum patris*

ſe,

patri eſſe conſubſtantiale. Probatio ab exemplo iubaris ſolis.

ſe, vnde ortum duxit, cuiuſq; Verbum exiſtit, neq; in eo eſſe prius aut poſterius. Videmus enim iubar è ſole identitatem ſolis habere, & tamen non diuidi ſubſtantiam ſolis, ſed eam ſolidam & integrã perſiſtere: & iubar, quod inde profluit, ipſum quoque perfectum & integrum eſſe, nec lucis eſſentiam diminuere, ſed vt verè inde genitum, ſeſe habere. Conſpicimus Filium non aliunde, ſed ex patre genitum, & patrem tamen integrum perſeuerare, & characterem perſonæ Patris ſemper exiſtere: & filium ſimilitudinem & Imaginem Patri per omnia ſimilem in ſe conſeruare, vt qui hunc videat, videat in eo ipſam perſonam Patris, cuius character eſt: & ex efficacia characteris intelligimus perſonæ ipſius veram Deitatem: id enim ipſe Saluator docẽdo expreſſit, quum inquit,

Ioan.10 *Pater meus qui in me manet, ipſe*
Ioan.10 *ea opera fecit quæ ego facio*: &, *Ego, & pater vnum ſumus*:
Ioan.14 &, *Ego in patre, & pater in me.*

B Quapropter primùm ab hoſtili iſta in Chriſtum hæreſi petendum eſt vt in exemplis quæ de rebus creatis adduximus, iſtiuſmodi diuiſionem oſtendant, vt dicant, Erat aliquãdo ſol ſine ſplendore: aut ſplendorem, proprium quiddam, ex ſubſtantia lucis non eſſe: aut eſſe quidẽ proprium quiddam, ſed vti partem lucis diſiunctũque ab eius natura: ac tum demùm diuidant Verbũ, & dicant illud alienum quiddam eſſe à mente, aut quod aliquando non erat, nec proprium quiddam, ac idem ex ſubſtantia eius eſſe, aut partem eius eſſe per diuiſionem. De charactere quoque & luce, & potentia, ita diſtinctiones diuiſioneſque faciant, vt inter lucem, & ſplendorem fecerunt, ac tum demũ de quibuſcunque rebus velint inania phantaſmata concipiant. Quòd ſi impoſſibile eſt vt tale quid audeant, qui quæſo, non magnificè inſaniunt, qui ſe in

C iis, quæ ſuprà res creatas, atque adeò ſupra ipſorum naturam ſunt, fruſtrà extendunt, atque ea, quæ fieri nequeunt, aggrediuntur? Si enim in rebus creatis & corporalibus inueniuntur genita, quæ partes eorũ non ſunt, ex quibus ſunt genita, neque per paſſionem inde abſceſſêre, neque ſubſtantias parentum diminuerunt, qui, quæſo, non iterum inſaniant, qui de incorporali & vero Deo ſciſcitantur, ſuſpicioſéque cogitant partes ibi & paſſiones locum habere, atque iterum diuiſiones attribuunt impaſſibili & inuariabili Deo, vt hoc genere verborum, ſimpliciorũ aures perturbent, & à veritate abducãt. Quis enim audiens filium, non ſtatim de eo cogitat, eum eſſe Patris ſui proprium quiddam & natura generéque eundem? Quis itẽ, qui audiuit in prima Chriſtianiſmi ſui inſtitutione, Deum habere filium, & omnia ſuo Verbo feciſſe, non in eam ſententiã, hoc

D ipſum excepit, vt nos iam nunc in præſentia ſentimus? Quis, cum primum exorta fuit ſcelerata Arianorum hæreſis, non ſtatim ad eorum verba obſtupuit, velut aliena loquentium, & præter ſementem verborum quæ in catechiſmo acceperat, alia ſuperſeminantium? Nam principio inſeminatum fuit cuiuſque animo Deum habere Filium, Verbum & ſapientiam, & Potẽtiam ſuam, iſtaque ipſa eſſe imaginem & Splendorem eius, vnde ſtatim oboriebatur mentibus noſtris ea cogitatio, Filium ſemper eſſe, & ex patre eſſe ac ſimilitudine eius exiſtere, & æternum quiddam ex ſubſtantia Patris eſſe, adeò vt inter hæc nihil de creatitia conditione Filij in mentem veniat. Cæterùm, inimicus homo dormientibus cæteris, eam imaginationem qua eum creaturã opinatur: & fuiſſe quando non erat: aut quomodo eſſe potuerit, animis mortalium clanculum ſuper-

Arij fraus in ſuis erroribus ſuperſeminandis.

A ſeminat: quod vbi factum eſt, malefica, & in Chriſtum perduellis hæreſis quaſi lolium ſuppullulat: mox deinde qui eo furore afflati ſunt, ac mente orthodoxa ſpoliati inſtar prædonum curioſiſſimè per inſidias captant, audentque tandem dicere: Quomodo poteſt Filius coæternus exiſtere ſuo Patri? quum inter homines filius poſt patrem ſuum naſcatur: & ſubinde, quum pater ſit triginta annorum, cum demum filius initia vitæ auſpicetur: & in ſumma, nullus vnquam filius erat antequam fieret: rurſuſque obmurmurant, quomodo poteſt Filius Verbum eſſe? aut Verbum, Imago Dei? quum hominũ verbum ſyllabis conſtans nihil ſit niſi indiciũ mentis, nihilque agat niſi quod prodat voluntatem loquentis, quod vbi factum eſt, ſtatim euaneſcit.

Arianorum quæſtiones.

Ita quaſi obliti ſuperiorum aduerſus ipſos, refutationũ

Refutatio.

B iſtiuſmodi vinculis impietatis ſeſe rurſus innodant. Cæterùm, id fruſtra faciunt: vincit enim eos ſoliditas veritatis, idque iſtiuſmodi rationibus. Si de homine quopiam loqui ſe credunt, loquantur de Verbo & Filio patris, quantumlibet humano more: Si contra de Deo illis ſermo eſt hominum conditore, iam mihi nihil humani, ſed ea quæ ſupra humanam naturam ſunt, eos cogitare velim. Qualis enim eſt genitor, tale eſſe quoq; id quod genitũ eſt, neceſſarium eſt: & qualis eſt Verbi Pater, tale etiam fuerit Verbum eius.

Duplici modo loquendũ de Chriſto.

Homo igitur in tempore genitus, & in tempore quoque & ipſe prolem gignit: & quia ex non ente factus eſt, ideoque & Verbum eius deſinit, & non perſeuerat. *Deus autem non vt homo*, ſic enim loquitur Scriptura, ſed ens eſt, & ſemper eſt, ideoque & Verbum eius ens eſt, & ſemper eſt cum Patre, vt ſplendor ſiue

C iubar lucis. Contra, hominum Verbum, vt ſyllabis conſtat, ita neque viuit, neque agendi vires poſſidet, ſed ſolummodo eſt in loquente index mẽtis & ſtatim vbi enunciatum eſt, præteriit, neque vlterius apparet, quia nihil erat, priuſquam enunciaretur, ideoque neque viuit, neque agendi vires habet, neque hominis naturam poſſidet, idque ita accidit quoniam homo eſt qui illud gignit, ex non ente ſortitus eſt naturam: Dei autem Verbum, non (vt ſic dicam) enunciatorium eſt, aut ſonus vocum, aut complexio dictionũ, qua Deus ſingulis rebus præcepit vt exiſterẽt, ſed quale ex luce ſplendor, tale & ipſum eſt genitum quiddam & perfectum ex perfecto, ac proinde Deus eſt, & Imago Dei, *Deus enim* (inquit) *erat Verbum*. Verba contra hominum nihil efficaciæ habent ad agendum, ideoque non verbis, ſed manibus homines operantur, quoniam manus

Inter verbum Dei & verbum hominum differentia.

D exiſtunt, verba autem non exiſtunt. E diuerſo *Dei Verbum* (vt inquit Apoſtolus) *viuum eſt & efficax, & penetrabilius omni gladio ancipiti, & pertingens vſque ad diuiſiones animæ, ac ſpiritus, ac compaginum, & medullarũ, & cenſor conſiliorúmque cordis, neque eſt vlla creatura inconſpicua coram eo, omnia autem nuda & aperta oculis eius ad quod nobis eſt ſermo.* Opifex igitur eſt & conditor, & ſine eo nec factum eſt quicquam, nec fieri poteſt. Neque quærendum eſt, cur non tale ſit Dei Verbum, quale noſtrum eſt, quum Deus nequaquã talis ſit, quales nos ſumus, quemadmodum dictum eſt, imò indecorum eſt quærere, quomodo ex Deo Verbum ſit, aut quomodo ſit Dei ſplendor, aut quomodo gignat Deus, & quis ſit modus generationis Dei. Inſanierit enim qui talia auderet: quoniam rem ineffabilem, & propriam diuinæ naturæ, & duntaxat ipſi ac filio ſuo cognitam, verbis interpretari conatur. Simile eſt, ac ſi iidem quærerẽt, vbi

Heb. 4. 12.

Simile.

Deus aut quomodo Deus ſit & quantus ſit Pater. Sed vt talia ſciſcitari impium eſt, & eorum qui Deũ ignorant, ita quoque fas non eſt, vt de filij Dei natiuitate ad iſtum modum percunctationes facias, aut ad tuam naturam & imbecillitatem modificare ſtudeas Deum ac Dei Sapientiam. Non tamen ob id præter veritatem aliquid cogitandum eſt: neque ſi te in quæſtione non explices, diffidendum eſt Sacris ſcripturis, quoniam melius eſt, hæſitabundos ignorata cauſa tacere & credere, qoàm ideò non credere, quia hæſitẽt: ea potiſſimum de cauſa, qoòd qui hæſitat, poteſt aliquo modo veniã mereri, quòd quamuis quæſierit, iotra quietem tamen maneat.

Ad hæſitantes in fide conſiliũ.

Qui autem, eo quòd in explicanda cauſa hęſitet, fingit animo quæ nequaquam decent, atq; ita de Deo indigna eloquitur indeprecabilem reportat ſuæ audaciæ punitionem. Poteſt enim in iſtiuſmodi perplexitatibus aliquid lenimenti, quodq; animo ſufficiat, ſibi ex ſacris literis colligere, vt ſumat in manus rectè ſcripta, atque inde in noſtro Verbo exemplum mutuetor: quod, quemadmodum illud proprium eſt nobis, & ex nobis exiſtit, non autem genos aliquod operis extra nos à nobis factum: ita

Simile.

quoq, Dei Verbum proprium eſſe Deo, & ex Deo exiſtere, ſed ooo tamen vt tale ſit quale hominum verbum eſt: alioqui neceſſum eſſet, vt ratiocineris etiam Deum hominem eſſe. Ecce rurſum, hominibus multa & frequeotia quotidie verba enaſcuntor & prætereunr, eo quòd priora non maneant, ſed euaneſcant: quod ideò cõtingit, quia mortales iſtorum verborum patres, lubricas & prætermeabiles habeant ætates. Cogitationes verò qoæ in mentem ſubeunt, ex quibus ratiocinantur, & aliud ex alio colligunt tales ſunr, ſunt qualia illa, quæ loquũtur, vnde fit vt multa verba habeant, & poſt multa verba nihil eorum incolume poſſideant. Simul enim, vt deſiit quis loqui, abſumptum, conſumptumque eſt verbum.

Verbum Dei vnũ idem, & æternũ ſemper. Arianorũ errores. 1. Pet. 1. 2.

Contra verò, Dei Verbum vnum eſt ac idem, & vt ſcriptum eſt, Verbum Dei manet in æternum, ſine omni immutatione non primum aut ſecundum, ſed idem ſemper exiſtens. Conueniebat ſiquidem vnius Dei, vnam eſſe Imaginem, atq; vnicum Verbum, vnicam item Sapientiã. Quapropter admiror, cur iſti, quum vuus ſit Deus, plures ſecundum ſua excogitata imagines, ſapientias, & verba introducant, alterumque adhuc proprium & naturale Verbum patris exiſtiment, in quo hunc filiũ procreauit, quem verum Filium per metaphoram ac ſecundarium intellectum appellari cenſent: non aliter quàm & vitis, & via, & ianua, & lignum vitæ, ſapientiaque nomine tenus nuncupatur: eſſe tamen nihilo ob id minus & alteram ſapiẽtiam, propriam & veram Patris ingenitam illam & coexiſtentem, cum ipſo, in qua, quum hunc alterum creaſſet, nominauit eum ex participatu naturæ illius ſapientiæ, ſapientiam.

Quos errores commendauerit Arius in ſua Thaleia, Aſterij ſcripta.

Neque iſta duntaxat in verba erupeRũt, ſed & Arius ea in ſua Thaleia ſcriptis commendauit. Sophiſta quoque Aſterius eadem illa voluminibus complexus eſt, vt ſuperius recenſui, idque ad iſtum modum: Non dictum eſt à beato Apoſtolo, ſe Chriſtum prædicare illam Dei virtutem, ſed ſine pronomine aut emphaſi, Dei virtutem. Sed aliam eſſe Dei virtutem eamque propriam inſitamque Deo & cum eo exiſtentem, ingenitam quidem, ſed tamen genitabilẽ, vtpote, quæ Chriſtom genuerit, & architectatricem totius mundi, cuius idem in

Rom. 1.

epiſtola ad Romanos inter docendum commeminit, dum inquit, *Inuiſibilia eius ex creatione mundi operibus animaduerſa perſpiciuntur: perſpicitur quoque eadem ratione æterna eius potentia & diuinitas.* Qoemadmodũ enim in hoc loco diuinitatem (de qua hîc mentio eſt) nemo dixerit Filium eſſe, ſed ipſum Patrem: ita quoque arbitror æternam eius poteſtatem & diuioitatem, non vnigenitum filium eſſe: ſed ipſum genitorem Patrem eſſe. Atque ideo Apoſtolũ, aliam Virtutem Dei & Sapientiam narrare, quæ ſob nomine Chriſti intelligitur. Ac paulò poſt ipſe Aſterius dicit: Atqui æterna eius poteſtas & Sapientia, quam ſine initio eſſe, & increatam veritatis rationes demonſtraot, vna haud dubiè eademque habẽda eſt, ſed tamen multæ ſingulatim ab ea ſapientiæ ſunt conditæ, quorum primogenitus & vnigenitus eſt Chriſtus. Cæterùm illæ quotquot ſunt, à principe dominaque pendent, & omnes virtutes

B

conditoris, in cuius miniſterio ſunt, appellantur, quemadmodum Propheta, locuſtam io pœnã ſcelerum à Deo vt diras illatam, non ſimpliciter poteſtatem, ſed magnam poteſtatem ab ipſo etiam Deo appellatam ſcribit. Dauid quoque in multis Pſalmis, non Angelis ſolummodo, ſed & Virtutibus præcipit, vt Deum collaudent. *Pſ. 148.* Talia, ſi vel tantummodo ore ſonuerint, an noo digni ſunt habendi quouis odio? Si enim, vt ipſi arbitrantur, ooo ex eo, quòd è Patre ſit genitus: neque ex eo quòd propriũ quiddam ex eius ſubſtantia ſit, filius nuncupetur: ſed ob rationalia, ratio: & ob ea quæ erudiuntur, ſapientia: & ob ea quæ potentia redduotur, poteſtas cenſetur, omnino ſequitur, vt ſolùm propter eos, qui in filios adoptantur, filius ſit appellandus. Et fortaſſe ob ea quæ ſunt, id habet, vt ſit, ſecundùm mentis conceptionem. Quid igitor illi ſit reliqui?

C

nihil enim horum ſolidè eſſe poterit, quum ea in eo nomine tenus duntaxat iohæreant, & eſſendi inane ſimulachrum addant, dum iſtis vocabulis à nobis cohoneſtatur.

Scriptorum Aſterij confutatio.

Atqui, iſta diabolica vecordia eſt, & fortaſſe deterior quàm diabolorum, quoniam eos re vera ſubſiſtere volunt: Dei autem Verbo non niſi nomine tenus eſſentiam tribuanr. An non hæc monſtra prodigiaq; verborum, Sapientiam cenſere coexiſtere cum Patre, nec tamen eam fateri Chriſtũ eſſe, ſed multas eſſe ereatitias virtutes, & ſapiẽtias: ex eorum numero Dominum vnum eſſe, quem cũ eruca & locuſta ipſi comparant? An non hæc ſumma vafricies, quòd quum ex nobis audiiſſent, Verbum cum Patre ſimul coexiſtere, ſtatim obmurmurent, ergo duos pariter iogenitos pronunciatis? Nec vident qoum ipſi dicant ingenitam eſſe ipſius Sapientiam id genus querelæ in ipſos comperere.

D

Nam & illa quoqoe eorum ſententia eſt protſus ſtolida, qua dieunt, vnigenitam Sapientiam & coexiſtentem cum Deo, Deum ipſum eſſe. Quod enim coexiſtit, non ſecum, ſed cum altero coexiſtit: quẽadmodum & domini noſtri Euangeliſtæ loquũtur, quòd coexiſtebat ſioe aderat cũ diſcipulis ſuis, ac proinde nõ ſecum ſed cũ diſcipulis adfuit, niſi fortè compoſitum aliquem Deum introducere velint: in cuius naturam coinſerta ſapientia fuit & ad complementum integritatemq; ipſios ſobſtantiæ data, eaque ipſa ingenita: quam ſcilicet & opificem mũdi volunt, vt mũdi opificio Filium diſpolient.

Arianorum pertinacia & iniquitas in veritate obruẽda.

Omnibus enim vim adhibent & torquent, ne verũ ſenſum de Filio concipiant. Nam vbi in Sacris literis repererunt aut ex quo tandem audiuerunt, alterum adhuc eſſe Verbum, aut alteram ſapientiam, præter Filiom, vt iſta ſibi aliquo iure comminiſcerentor: Scriptum eſt ſiquidem, *Nonne verba mea veluti ignis,*

In Græco non habetur. *Pſal. 118 101.* *Ioã. 6. 6.* *Verba in plurali quid.*

**& ſecuris incidens petram?* * Et in Prouerbiis: *Docebo vos verba mea:* ſed iſta quoque mandata & præcepta æſtimanda ſunt, quæ per proprium ſuum, & vnicũ, & verum Verbum elocutus eſt Deus, de quibus mentionem fecit Pſalmiſta: *Ab omni via mala coercui pedes meos vt ſeruarem verba tua.* Iſtiuſmodi igitur verba diuerſa eſſe à ſe etiam ipſe Saluator per ſe indicat, quum inquit: *Verba quę ego locutus ſum vobis.* Non enim iſtiuſmodi verba ſoboles aut filij ſunt, aut tot rerum opifices, neque tot imagines vnius Dei, neque tanto numero ſunt ij, qui pro nobis homines facti ſunt, neque ex multis vnus conflatur, qui ſecundùm Ioannem caro factus eſt: ſed is, qui vnicum eſt Dei Verbum, à Ioanne euangelizatur caro eſſe factus, & omnia per illum condita eſſe. Ideoq́ue de ſolo Domino noſtro Ieſu Chriſto, & de eius cum Patre vnitate ſcripta exhibitaque ſunt B teſtimonia, dum & Pater declarat ſibi vnicum eſſe Filium, & Sancti diſcipuli qui id didicerant, oratione profitentur, vnum eſſe Verbum, & hoc ipſum vnigenitum, & opera ab eo edita pro teſtimonio ſint, omnia viſibilia & inuiſibilia per illum condita eſſe, & ſine ipſo conditum eſſe nihil. De ſecundo autem verbo, aut vllo alio, nulla protſus apud illos cogitatio, neque ſibi verba aut ſapientias confingunt, quorum neque nomina neque acta à ſcripturis produntur, ſed tantummodo ab iſtis hæreticis nominantur: Ipſi enim authores ſunt huius cõmenti, hoſtiliſque in Chriſtum adinuentionis, qui nominibus Verbi & Sapientiæ abutuntur, aliaq́ue ſibi confingentes, inficiantur verum Dei Verbum eſſe, & veram & vnicam Sapientiam Patris, & ſeſe

Ariani Manichæorum æmuli.

Manichæis æmulos præbent. Nam & illi, inſpectis Dei operibus, abnegant vnicum & verum Deum C exiſtere, aliumq́ue ſibi comminiſcuntur, cuius tamen neque opus vllum, neque teſtimonium ex ſacris literis producere queunt: Quare, ſi neque in ſacris literis reperitur alia ſapientia præter ipſum Filium, neque à Patribus quicquam tale accepimus, à quibus & confeſſione agnoſcitur, & ſcriptis proditur. Sapientiam ingenitam eſſe, vnaq́ue cum Patre coexiſtere, ac propriam illius eſſe, mundiq́ue architectatricem habendam, nimirum ea ipſa fuerit Filius, qui vel ſecundùm iſtos æternaliter cum patre coexiſtit: ipſe enim eſt opifex rerum, vt ſcri-

Pſal. 103 24. *Aſterius vnam ſapientiam agnoſcit ſibique contradicit.* *Ioan. 8.*

ptum eſt, *Omnia in ſapientia feciſti.* Quin & ipſe Aſterius veluti eorum oblitus quæ prius ſcripſerat, in ſequentibus itidem vt Caiphas inuitus dum Gentilibus obluctatur, non multas ſapientias numerat aut erucæ mentionem facit, ſed vnam ſapientiam agnoſcit, ad hunc modum ſcribens: Vnus quidem D Deus Verbum ſiue Ratio: multa tamen rationalia, & vna quidem Sapientiæ & bonitatis ſubſtantia & natura, multa tamen ſapientia & bona. Ac paulò poſt iterum: At quinam ſunt quos filios Dei appellare non dedignantur? num & hos quoque eſſe verba aſſeuerabunt, aut Sapientias plures introducent? Siquidem impoſſibile eſt, vt quum vnum ſit verbum, vnaq́ue Sapientia multitudini filiorum, Verbi ſubſtantia impertiatur, aut nomen ſapientiæ indulgeatur. Miri igitur nihil, ſi contra veritatem Ariani pugnent, quum in ſua quoque offenſantes, alij in alios impingant, interdum multas ſapientias, interdum vnam eſſe aſſeuerantes, ac nunc erucæ Sapientiam comparent, nunc Patri coeſſentialem eſſe, & propriam illius ipſius virtutem eamq́; ingenitam dicant. Et quum nobiſcum depugnant, eo quòd aſſeueremus ſemper Dei Verbum fuiſſe,

A ipſi quoque ſuorum obliti, Sapientiam cum Deo increatam coexiſtere dicunt. Ita per omnia in tenebris volutantur, dum & veram Sapientiam abnegatam volunt, & eam quæ non eſt indagant, aliũ, ſicuti Manichæi, Deum ſibi comminiſcentes, & verum Deum inficiantes. Sed audiant & cæteræ hæreſes vnà cum Manichæis, Chriſti Patrem vnum eſſe

Ariani & Manichæi in quo conueniunt.

naturæ conditorem & opificem, per ſuum Verbum. Audiant priuatim & Ariomanitæ, vnum eſſe Dei Verbum, & ſolum, & proprium & genuinum eundemq́ue ex ipſius Dei ſubſtantia filium, habereq́ue cum Patre ſuo inſeparabilem Deitatis vnionem, vt ſæpius iam diximus, vtpote ita edocti ab ipſo ſaluatore. Alioqui, ſi ita ſe non habeat, cur per eum pater creat, & in eo reuelatur, quibus vult, eoſq́ue illuminat? aut cur, dum initiamur Baptiſ- B mate, vnà cum Patre Filij quoque nomen recenſetur? Nam vt pater ſit inſufficiens, nefaria vox eſt: ac ſi ſufficiens eſt, quæ piorum hominum ſententia eſt, quis vſus Filij, vel ad creationem, vel ad Sanctum lauacrum? Quæ enim congruentia coaptitudoq́ue cum creatore? aut cur id quod factum eſt, connumeratur cum factore, ad omnium perfectionem? aut cur ſecundùm vos, Fides in vnum creatorem, & in vnam creaturam traditur? Si enim, vt coaptemur Deitati: quid opus eſt creatura? ſin autem, vt couniamur filio, quem creaturam vultis, ſuperflua ſecundùm vos in Baptiſmatis ratione, filij nũcupatio. Nam Deus, qui illum filium reddidit, ſatis potens eſt, vt nos quoque ſibi filios reddat. Alioqui ſi creatura eſt filius, cum vna ſit natura rationalium creaturarũ, nulla omnino creaturæ à creatura opitulatio inferri poterit, eò quòd omnes indigeant C gratia Dei. Paucis quidem ſuperius diximus, congruenter per eum facta eſſe vniuerſa: ſed tamẽ quia ſeries dicendi nos ad mentionem ſacri baptiſmatis adduxit, neceſſum eſt vt de ea re, quemadmodum & ſentio & credo verba faciamus. Non enim, quaſi nõ

Cur cũ patre in baptiſmate cognominatur quoque & filius.

ſufficiat Pater, ideò vnà nominatur & Filius, neque id temerè fit aut fortuitò: ſed quoniã filius eſt Verbum Dei, & propria Sapientia, Splendorq́ue illius, & cũ eo, vtpote cum Patre ſuo ſemper exiſtit, ideo impoſſibile eſt vt præbente Patre, non præbeat in filio idipſum quod præbet: In Patre enim eſt Filius, vt ſplendor in luce: Siquidem Deus, non vt impotens, ſed vt Pater in ſua ſapientia fundauit terram, & ſuo Verbo condidit omnia, & Sacrum Baptiſma in Filio confirmat. Vbi enim Pater, ibi & filius: vt vbi lux ibi ſplendor: & vt ea quæ Pater operatur per filium operatur, quemadmodum Sal- D uator ſuiſmetipſius verbis indicat: *Quę video Patrem facientem, ea quoque & ipſe facio*: eadem ratione, vbi

Ioan. 14

Baptiſmus datur: quem baptiſat Pater, baptizat & Filius: & quem filius baptizat, is in Spiritu Sancto initiatur. Rurſum, ſicut ſole lucente, dixeris ſplendorem illuminare: vna enim eademq́ue hic lux eſt,

Simile.

quæ neutiquam à ſole diuidi aut abſcindi poteſt: ita rurſus, vbi Pater eſt vel nominatur, ibi omnino & Filius exiſtit. Nominatur autem Pater in baptiſmate, neceſſarium ergo eſt, & filium vnà nominari. Eaq́ue de cauſa, vbi Chriſtus ad Sanctos promiſſiones edit, ita locutus eſt: *Veniemus ego & pater, & manſionem apud eum faciemus*: Et rurſum, *Vt quemadmodum ego & tu vnum ſumus & illi vnum ſint in nobis.* Vna quogue eademq́ue gratia eſt quæ in munus venit, & per filium à Patre in nos confertur, vt Paulus in omni epiſtola ſcribit: *Gratia vobis & pax à Deo patre noſtro, & Domino Ieſu Chriſto.* Neceſſum eſt enim lu-

Ioã. 14. *Rom. 1.*

Digitized by Google

A cem cum ſplendore eſſe, & radios videri vna cum luce. Quapropter Iudæi vnà cum Arianis filium abnegantes, ne Patrem quidem habent. Obthurantes enim fontem Sapientiæ (vt illis exprobrat Baruch) abiecerunt etiam à ſe Sapientiam inde promanantem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Siquidē *Chriſtus* (vt ait Apoſtolus) *Dei virtus & Dei ſapientia.*

Iudæi & Ariani filium abnegātes Patrem inficiunt. Bar. 3. 1. Cor. 1

Iudæi igitur, dum affirmant ſe non habere regem niſi Cæſarem, pro iſta inficiatione ne egregium ſuperpondium auctariumq́ue ſuæ pœnæ adiecerunt. Perdiderunt enim vnà cum ciuitate ratiocinationem. Ariani autem in periculum veniunt, ne amittant integritatem myſterij, loquor autem de Baptiſmate. Si enim in nomine Patris & filij datur perfectitudo plenaq́ue initiatio, Patrem autem verum illi non pronunciant, eo quòd negent aliquid ex ipſo exiſtere & ſimile eſſe illius ſubſtantiæ, negant B quoque verum Filium, aliumq́ue ex non entibus conditum ſibi comminiſcentes in Baptiſmate proferunt: qui (quæſo) igitur non planè vanum ac inutile fuerit baptiſma, quod ab illis datur, quum id nō niſi ſpecies ſit & inane ſimulachrum, ipſiq́ue ea re nihil ſolidæ opis adſerant ad pietatem? Non enim in Patre & filio tribuunt baptiſma Ariani, ſed in creatore & creatura, in factore & factura. Sicuti igitur creatura diuerſum quiddam eſt à Filio: ita diuerſum quiddam à vero Baptiſmate eſt quod ab illis exiſtimatur dari, tametſi nomen Patris & filij, quia illa in Scripturis vident, ſimulent ſeſe nominare.

Arianis baptizaſſe in nomine filij condere abſurdū.

Non enim, qui ſimpliciter ait Domine, is eſt qui donat legitimum Baptiſma, ſed qui nomen exprimit, & Fidem rectam habet. Ideoq́ue Saluator non quouis modo baptizandum præcepit, ſed primum dixit, Docete, ac deinde baptizate in nomine C Patris & Filij, & Spiritus Sancti, vt ex doctrina recta fides oriretur, & cum Fide Baptiſmatis integra initiatio perficeretur.

Baptiſmi forma.

Certè, aliæ etiam hæreſes eæque numero non exiguæ, nomine tenus ritum iſtū pronunciant, ſed non rectè ſentientes, vt dictum eſt neque ſanam fidem retinentes, inutilem poſſident aquam, quàm impertiunt, nimirum numine & religione deſtitutam: adeò, vt qui ab illis adſpergantur, ſordeſcant potiùs praua religione, quàm redimantur. Ita quoque & Ethnici, quanquàm Deum in ore habent, impietatis crimini ſubijciuntur, eò quòd verum Deum non agnoſcant Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Itidem quoq; Manichæi & Phryges, ac diſcipuli Samoſatenſis, nomina ipſa pronūciantes, nihil ob id ſunt minus hæretici: ita quoque deinceps & reliqui, & qui cum Ario ſentiunt, etiāſi D recitent ſcripta, proloquanturq́; ipſa nomina, fruſtrantur illuduntq́ue iis, qui ab ipſis baptiſma accipiunt, homines nimirum improbiores quàm vlli hæretici, quos in dies magis ac magis ſuperant, hæreſeſq́ue omnes propemodum iuſtas oris ſui effrenitate reddunt.

Manichæorum & aliorum hæreticorū cauillationes in Deum.

Illæ enim ſupra veritatem aliquid admentiuntur, & vel circa corpus errant, inquientes, Dominum ex Maria carnem non habuiſſe, aut mortuum non eſſe, aut hominem re vera non fuiſſe, ſed ſpeciem duntaxat hominis oſtendiſſe, viſumq́ue habuiſſe corpus aliquod cum nullum haberet, & inane ſimulachrum humanæ formæ præ ſe tuliſſe, qualia ſunt viſa quæ in ſomnis apparent: iſti verò non ita, ſed manifeſtò in patrē ſcelerati ſunt, cuius diuinitatem in Filij imagine conteſtatā blaſphemant: quippe, qui eam dicant creaturam eſſe: & illud, fuit, quando non fuit, veluti cœnum in marſupio circunferant, & hoc, veluti virus ſerpentes,

Manichæorum in Chriſtum blaſphemia.

A obiiciant. Deinde, quia abominabile eſt apud omnes eorum dogma, ſtatim veluti fulcrum quoddam ruinoſæ hæreſi, excellentiam humanitatis Chriſti ſubijciunt, vt eam ſuſpiciens admiranſq́ue ſimplicior non deprehendat noxam veſaniæ illorū. Quid? an non miſericordia digni ſunt, qui tam miſerè ab iſtis decipiuntur? an non digni lachrymis, qui præſentis præſtigij voluptate deliniti, ſuaſmetipſi vtilitates produnt, & à futura ſpe excidunt? Quum enim eum eſſe credant, qui non eſt, hacq́ue perſuaſione ſuſcipiāt, nihil ſuſcipiunt, creaturæq; coaptati nullā ex re creata opem ſentiūt: & dū in id quod diſſimile eſt, & alienū à ſubſtantia Patris, fidem habent: fit, vt Patri non coaptētur, vt qui habeant patris naturalē & genuinum Filium qui eſt in patre, in quo & Pater eſt (vt ipſe dixit), ſed illorum fraudibus circun- B uenti, nudi inopeſq́ue Deitatis miſeri relinquantur. Non enim illos, vbi vita defuncti fuerint, terrenum iſtud & euanidum præſtigij figmentum ſequetur. Neque, quum viderint eum, quem inficiati ſunt, Dominum ſedere in ſolio Patris ſui, & iudicare viuos & mortuos: in auxilium aduocare poterunt quenquam eorum, à quibus decepti ſunt: quippe, quos ipſi reos viſuri ſint, & ſeſe præ dolore affligtātes ob ea, quæ iniuſtè vel impiè fecerunt. Hactenus iſta pro defenſione dicti illius Prouerbiorum tractauimus, inſiſtentes contra iſtorum bruta & fabuloſa cordium figmenta: vt, vbi cognitum habuerint nomen creaturæ non congruere in filium Dei, & rectè legant, & inter legendum rectam eſſe in Prouerbio iſto ſententiam deprehendant. Scriptum eſt enim: *Dominus creauit me initium viarum ſuarum ad opera ſua*, ſed quia Prouerbia ſunt, & prouerbiali ſche- C mate dicuntur, non conuenit, vt quæque obuia eſt dictio, ita eam ſtatim excipere, quum perſonā prius expendere oporteat, & ita ad pietatem ſententia accommodāda ſit. Quæ enim in prouerbiis dicuntur, non de plano dicuntur, ſed aliquid abſtruſi ſubindicāt, quemadmodum & ipſe Dominus ſuis verbis teſtatus eſt: *Hæc in prouerbiis locutus ſum vobis, ſed venit hora, quum non amplius vobis in prouerbiis loquar, ſed palàm.* Retegenda eſt igitur mens verborum, & vt abſtruſior, inueſtiganda: nec quaſi perſpicuè ſimpliciterq́ue dicta ſint verba, arripienda ſunt: ne malè interpretantes à veritate aberremus.

Prou. 8. Prouerbiorum ſenſum nō verba reſpiciendū eſſe. Ioan. 16.

Si igitur de angelo, aut alio quopiam creato, quales nos ſumus, hic ſermo inſtituitur, cōcedam⁹ hoc verbū (creauit) ſimpliciter dictum eſſe: ſin autem de vera Sapientia Dei fit mentio, in qua quicquid rerū eſt conditū eſt eaq́ue illa ipſa eſt, quæ iſta de ſeipſo loquitur: quid D intelligendum aliud, dum illa de ſe hoc modo loquitur, quàm ſi ſeipſam genitam eſſe dixiſſet? quippe, quæ non immemor inter dicendum ſe creatricē & opificem rerum eſſe; aut ignara, quid differentiæ ſit inter creantem, & creaturam, inter creaturas tamen ſeſe adnumeret: ſed ſenſum certum, vt in Prouerbiis ſolet, non apertum quidem illum, ſed abſtruſum inſinuet, quem filiis ſuis ad prophetandum inſpirabat. Eadem illa paulò poſt, ex mutua ſimiliū inter ſe comparatione, illud verbum (creauit) aliis dictionibus interpretata eſt, dum inquit, *Sapientia ædificauit ſibi domum*: certum enim eſt, domum Sapientiæ eſſe noſtrum corpus: quo aſſumpto, Sapiētia iſta homo facta atque ideò meritò à Ioanne dictum eſt, *Verbum caro factum eſſe.* Et per Salomonem ipſa de ſe Sapientia cautim cum certa verborum formula mentionem facit, dum ſe nequaquam creaturam nominat, ſed duntaxat ait, *Dominus*

Creauit apud Salomonē quomodo intelligi debeat. Ioan. 1.

minus creauit me initio viarum ſuarum ad npera ſua, A oeq; addit in ſuis verbis ideò vt eſſem, creauit me, neque in id, vt creationis initium & ortum haberem.

Creauit non ad ſubſtantiam diuinam, ſed ad humanitatem Chriſti referendum.

Iſthic enim Verbum per Salomonem loquẽs non ſubſtantiam ſuæ Deitatis, aut æternam ex Patre genuinamq́ue ſui ipſius natiuitatem expreſſit, ſed contrà, humanitatem & diſpenſationem ſuam, qua in rebus noſtris functus eſt, ſignificauit. Ideoque, quemadmodum prædixi, non ita de ſe pronunciat, creatura ſum, aut creaturam me fecit, ſed dũtaxat creauit. Creaturæ certè quæ factitiam ſubſtantiam habeor, ex nomero rerum conditarum habendæ ſunt, eaſq́ue condi meritò dixeris, & quicquid creatura eſt, creari oominaueris: non tamen per ſe hæc vnica dictio (condidit) aut (creauit) omnino ſubſtantiam aut ortom ſignificat, ſed aliud quippiam circa eum, de quo hoc profertur, geri B agique denotat.

Creare vox ambigua, diuerſoque ſenſu ſumpta.

Neque planè, quicqoid coodi proounciatur, ſtatim naturaliter & eſſentialiter opus aut creatora fuerit. Neque hoc genus diſcriminis incognitum ſcripturæ eſt: De creaturis enim loquens, *Impleta* eſt (inqoit) *terra creatura tua, Et ipſa creatura congemiſcit nobiſcum & condolet.*

Rom. 8. 22.

In Apocalypſi porrò periit tertia pars creaturarum marinarum quæ animas habebant. quo genere locutionis etiã Paulus vſus eſt: *Omnis creatura Dei bona eſt, nihilque eſt abominabile, modo id cum gratiarum actione ſumatur.*

Ap. 8. 9.

1 Tim. 4

Et in ſapientia ſcriptum eſt, *In ſapientia tua inſtruxiſti hominem, vt dominaretur creaturarum, quas tu feciſti.*

Sap. 9.

Et quia iſtæ creaturæ erant, fieri condiq́ue appellãtur. Ita quoque viciſſim audire licet, & Dominum loquentem, *Ab initio qui condidit, marem & fœminam fecit eos:*

Marc 10

& Moſen itidem in ſuo cantico modulãtem: *Interroga dies qui ante te fuerunt, ab illo die in quo condidit Deus hominem in terra, & ad ſummum cæli.*

Deu 1. 3

C Nec nõ Paulũ ad Coloſſenſes: *Qui eſt Imago Dei, inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ, quia in eo cõdita ſunt, vniuerſa, & quæ in cælis ſunt, & quæ in terra, tũ viſibilia, tũ inuiſibilia, ſiue ſint Throni, ſiue Dominationes, ſiue principatus, ſiue Poteſtates, omnia per illum & in illo ſunt condita, & ipſe eſt ante omnia.*

Col. 1.

Quòd igitur, quæ ex natura creatitiam eſſentiam habeant, creaturæ & creari appellentur, iſta pro admonitione ſufficiunt, quum alioqui plena ſit ſcriptura iſtarum rerum. Quòd autem iſta vox (condidit) ſiue, creauit, neq; vbique ſubſtantiam aut ortum ſignificet, vel ex Dauide pſallente cognoueris: *Scribãtur iſta in aliam ętatem, & populus qui creabitur laudabit Dominum.* Ac rurſum, *Cor mundum crea in me Deus.*

Pſ 101.

Pſal 50.

Et ad Epheſios Paulus, *Legem præceptorum in dogmatibus ocioſam reddidit, vt duos conderet in ſe in vnum & in nouum hominem.*

Epheſ 2.

Et iterum: *Induite nouum hominem conditum ſecundùm Deum in iuſtitia & ſanctitate veritatis.* Neque enim Dauid de populo eſſentialiter condendo locutus eſt: oeque aliud cor, quàm quod habebat, optauit accipere: ſed eam quæ ſecundùm Deum eſt, innouationem inſtauratione̅q́ue votis quæſiuit: neque item Paulus eſſentialiter duos condendos in Domino, ſignificauit, neque re vera alium hominem nos induere iuſſit, ſed per hominem ſecundùm Deum, innuit nobis vitam ſecũdùm virtutem, ac per duos in Chriſto condendos, duos populos in eo renouandos indicabat. Quin & illud Hieremiæ tale eſt: *Creauit Dominus nouam ſalutem ad plãtandum, in qua ſaluti ibunt homines:* quibus verbis non eſſentiam alicuius creaturæ denotat, ſed in hominibus inſtaurandam ſalutem vaticinatur, quæ in Chriſto Ieſu nobis obuenit.

Hier. 31.

Quum igitur tale ſit diſcrimen in vocibus iſtis, creatura, & creari, ſi inueniſtis aliquo modo Dominum in ſcripturis creaturam appellari, oſtendite, & quantumlibet pugnate: quòd ſi tale nil de eo ſcriptum eſt, ſed ipſe de ſeipſo in Prouerbiis loquitur: *Dominus creauit me,* ſuffundamini pudore, quòd iſtiuſmodi differẽtiam & iſta prouerbiali ſchemate dicta non intellexeritis, & in poſterum illud, creauit, non ita intelligite, vt inde creaturam faciatis, ſed id dictum eſſe de eius humanitate, ſentite.

Prou. 8

Humanitatis enim proprium eſt, creari. Quidnam non iniurij eſtis, quòd vbi ex Dauide & Paulo auditis illud verbum, creauit, non eſſentiam inde aut ortum intelligitis, ſed renouationem: contrà, vbi ex Deo auditis idem illud Verbum, creauit, eſſentiam eius cum creatoris in eodẽ grege ſtatuitis? Rurſum quum auditis, *Sapientia ædificauit ſibi domum, & pro fulcris ſubſtituit ſeptem colum-* B *nas,* domum illam allegoricè interpretamini: illud autem verbum, creauit, ad creaturæ ſignificationem transfertis, neque quòd opifex rerum ſit, vos pudefacit: neque quòd vnicum & proprium Germen ſit ſui patris, in timorem vos conicit, ſed veluti ad id nomina veſtra profeſſi eſſetis, aduerſus eum in bella deſcenditis, minoraq́ue de illo quàm de hominibus ſentitis? Ipſe tamen verborum conceptus ſatis declarat veſtrum eſſe commentum, quod dicitis Dominum creaturam eſſe. Suam enim naturã Dominus cognitam habens, eámque eſſe vnigenitam Sapientiam, & Sobolem patris ac diuerſæ ſubſtantiæ à genitis & creatis, humano more loqui voluit: *Dominus creauit me initium viarum ſuarum,* quod idem dictum eſt, ac ſi ita loqueretur: Pater mihi corpus perfecit, & inter homines me creando conſtituit pro hominum ſalute.

Prou. 8.

Nam quemadmodũ ex Ioanne C audiẽtes, *Verbum caro factum eſſe,* non totum Verbum carnem eſſe factum intelligimus, ſed carnem induiſſe, & hominem eſſe factum: atque audientes, *Chriſtum pro nobis piaculum ſiue maledictum eſſe factum,* oúmque qui peccatũ non nouit, peccatũ pro nobis factum eſſe, non in totum illum piaculum aut peccatũ factũ eſſe credimus, ſed illud piaculum quod in nobis fuit, ſuſcepiſſe, vt Apoſtolos ait: *Redemit nos à piaculo ſiue maledictione, & peccata noſtra,* vt Eſaias loquitur, *baiulauit,* & vt Petrus inquit, *extulit cum corpore ſuo in crucem:*

Ioan. 1.

Eſa. 53.

Eſa. 53.

Gal. 3.

Eſa. 53.

ita quoque ſi audiamus in Prouerbiis hanc vocem, creauit, non debemus in totum Verbum naturaliter creaturam eſſe exiſtimare, ſed creatitiũ corpus induiſſe, Deumq; illum pro nobis creauiſſe noſtri cauſa id corpus creatitiũ perficiẽs, vt ſcriptũ eſt, vt in eo inſtaurari & deificari poſſemus. Quid igitur, ô ſtulti, vos ſeduxit, vt hunc qui creator eſt, D creaturã diceretis? aut vnde comparaſtis vobis hũc nouum ſenſum, & in eo quaſi triumphũ ducitis? Nã Prouerbia quidẽ loquũtur (quod creauit) ſed tamẽ non dicunt filium creaturam eſſe, ſed genitũ quiddam: & pro hoc diſcrimine in his vocibus (creauit) & (creatura) ſacræ literæ ſimul quod eſt propriũ in natura filij agnoſcunt, vnigenitum ſcilicet illũ Sapientiam, & opificem rerum eſſe, ſimul & illud verbum, creauit, vſurpant: non quum de eius eſſentia loqui volunt, ſed quum eum ex multis viis initium viarum oſtendere cupiunt: vt contrarium ſit illud verbum, creauit, huic voci, germini, ſiue, ſoboli, & illud alterum, initium viarum, huic dicto, eum vnigenitum eſſe Verbum.

Differentia inter creauit & creatura quid proſit.

Nam ſi germẽ eſt & quiddã natum, qua ratione illum creaturam dicitis? Nemo enim, ea quæ creat, gignere dicitur: neque ex ſe nata, creaturas vocat. Rurſus ſi vnigenitus eſt, quomodo initium viarum eius efficiatur? Neceſſum

eſt enim, ſi ita ſit, cum ante omnia creatum, non amplius vnicum permanere, quum poſt eum alij ſubnaſcantur. Nam & Ruben initium filiorum effectus non erat vnigenitus, ſed duntaxat tempore primus, natura tamen & congermanitate vnus eorum qui poſtea ſunt geniti. Igitur, ſi Verbum initiũ viarum eſt: ſequitur, vt Verbum ſit tale quales ſunt viæ: viæque tales quale eſt Verbum, etiamſi tempore anteriori omnium primum condatur. Nam & initium ciuitatis eiuſmodi eſt, cuiuſmodi ſunt & reliquæ partes ciuitatis, eæque inter ſe cum ipſo initio coaptatæ, vnam integram ciuitatem abſoluunt, non aliter quàm multa membra vnum corpus: neque vna pars illarum eſt ex numero condentium, altera verò ex numero conditorum, aut aliæ aliis inſeruiunt, ſed omnes pari cura à conditore reguntur & conficiuntur. Si igitur, ita Dominus initium omnium viarum conditur, neceſſum eſt, eum vnà cum omnibus intra vnam ſummã mundi creationiſque contineri, ac non differre ab aliis, etiam ſi omnium principium fiat: neque propterea eum eſſe Dominum aliarum partium mundi, quod tẽpore ſit antiquiſſimus: quãdoquidem cum cæteris creatis æque operam opificis ſui dominique agnoſcat. Quomodo autem, ſi creatura ſecũdùm vos eſt, poteſt, & ſolus & primus condi, vt ſit initium omniũ, quum ex verbis ſuperioribus liqueat, nihil eſſe in rebus creatis quod vnum ſolum ex ſe primumq; ſit conditum? Omnia enim pariter cum omnibus ortum ſuum originemque adepta ſunt: quanquam inter ſe alia ab aliis gloria differunt. Non enim vllum ex aſtris aut ex magnis luminaribus ita apparuit, vt hoc prius illud poſterius in rerum naturam emergeret, ſed omnia eodem die, eodemque iuſſu ad eſſentiam vocata ſunt. Eadem quoque ratione quadrupedum, volucrium, natatilium, pecorum, & ſtirpũ natura formata eſt, neq; aliter quod eſt ad imaginem Dei genus humanum eſt conditum. Nam quanquam Adam ſolus è terra eſt formatus, fuere tamen in eo etiam tum rationes ſucceſſionis poſteritatiſque humani generis, & ex creatione mundi viſibilis, inuiſibilia eius hoc genere operum intellecta contuemur colligimuſque, ne illic quidem quicquam ſeorſum in ſuo genere, aut prius, aut poſterius creatum eſſe, ſed omnia ſimul, quæ eiuſdem conditionis ſunt, extitiſſe. Non enim ſingulas res enumerauit Apoſtolus, vt ad iſtum modum diceret ſiue angelus quiſpiã ſiue Thronus aliquis, ſiue dominatio illa, vel illa, aut hic vel ille ex poteſtatibus ſed vniuerſos ſimul, qui eiuſdem ordinis erant cõprehendit, ſiue (inquiens) Angeli, ſiue Archangeli ſiue principatus, neque id immeritò, quum in rebus creatis iſtiuſmodi origo ſit. Si igitur Verbum quẽadmodum prædixi, creatura eſſet, neceſſe eſſet id nõ primum, ſed vnà cum aliis virtutibus ſimul editum fuiſſe, quamuis gloria præ cæteris antecelleret: ita enim ſe rem habere etiam in aliis inueneris, nimirũ ea ſimul eſſe condita, neque primum ibi quicquam aut ſecundum tempore, gloria tamen inter ſeſe differre, quum iſti à dextris, illi in orbem, hi à ſiniſtris, cuncti ſimul Deum collaudent, & præſentes ſe exhibeant ad Domini miniſteria. Quapropter ſi Verbum creatura cenſendum eſt, nec primum fuerit, nec initium aliorum: Contra, ſi ante omnes eſt, vt re vera eſt, ſequitur, vt ſolus ipſe & primus & Filius ſit, non igitur, neque principium omnium ratione ſuæ ſubſtantiæ fuerit. Nam in omnibus etiam principium omnium connumeratur. Iam ſi neque initium

Via Dei talis qualis eſt verbum & e conuerſo.

Abſurdũ

Omnes creaturæ ſimilis generis ſimul ad eſſentiã vocatæ. Rom. 1.

Cõcluſio.

Refutatio.

A tium eſt, neque creatura eſt, certum eſt eũ ſubſtãtia & natura differre à rebus conditis, ac diuerſum eſſe, ac ſolum eum ſolius veri Dei ſimulachrum & imaginem habendum eſſe, ac proinde, ſcripturæ eum rebus creatis non adnumerant. Imò, à Dauide increpantur, qui de eo talia non verentur cogitare: *Quis*, inquiens, *tibi ſimilis inter deos Domine? aut quis coæquabitur Domino inter filios Dei?* Baruch item: *Iſte eſt Deus noſter, non reputabitur alius præter eum.* Ille enim creat, iſta creantur: ille ſubſtantiæ Patris proprium Verbum eiuſque Sapientia eſt: Iſta contra, quum prius non eſſent, per Verbum ſunt condita. Iam dictum illud veſtrum toties iactitatum, creaturam eſſe filium, falſum eſſe conuincitur, ac non niſi figmentum eſſe veſtri animi. Quin & Salomon vos mendacij accuſat: non enim ille eum creaturam, ſed B Sobolem dixit, & Sapientiam Dei *Deus* (inquiens) *Sapientia fundauit terram*: & *Sapientia ædificauit ſibi domum*, atque illud ipſum dictum ſi expendatur, redarguit impietatem eorum. Scriptum eſt enim, *Dominus creauit me initiũ viarum ſuarũ ad opera ſua.* Igitur ſi ante omnes eſt, quum tamen dixerit (creauit me) non vt facerem opera eius, ſed ad opera: aut poſterioris temporis eſt illud ipſum dictum (creauit me) aut ipſe poſterior eſt operibus, quippe, qui ea cum ipſe conderetur, iam condita repererit, ad quæ cõdenda creabatur. Quod ſi illud ita eſt, qui fieri poteſt, vt ante omnia extiterit? Ecce enim quantum ad vos attinet, ante eum ipſa opera iam conſtabant, ad quæ creabatur & mittebatur: verùm ita non eſt, abſit, falſa eſt hæreticorum ſententia: non enim creatura eſt, ſed creator Dei Verbum. De eo enim tempore prouerbialiter dictum eſt (creauit me) quum C creatitiam induebat carnem, idque rurſum licet ex ipſis verbis deprehendi: vt qui quum filius ſit, & Deum habeat patrem cuius ipſe eſt propria Soboles, tamen per id tempus Deum non patrem ſuum, ſed Dominum appellat: non quia ſeruus, ſed quia ſerui ſpeciẽ aſſumpſerat. Alioqui par erat, qui erat Verbum ex patre, vt Deum patrem ſuum appellitaret: id enim proprium eſt Filio erga Patrem. Cæterùm, ita quum veniſſet ad opus Patris abſoluendũ, ſpeciem ſerui accepiſſet, conueniens fuerat vt patrẽ ſuum Dominum vocaret: eamque differentiam ipſe docuit, cum pulcherrima interpunctione dicens, *Confiteor tibi Pater*: deinde, *Domine cęli & terræ.* vbi illum & Patrem ſuum dixit, & rerum creatarum Dominum, vt liquido conſtaret eum à tempore indutæ carnis, Patrem ſuum Dominũ appellitare. Quin & in oratione Dauidis, eamque differentiam Spiritus ſanctus demonſtrat, dum inquit. D *Da imperium tuum, puero tuo, & ſaluum fac filium ancillæ tuę.* Alius ſiquidem eſt naturalis & verus puer Dei, alij autẽ filij ancillę, in quib. cõſiſtit creatitię naturę ratio: ideoq; ille quidem habet, vt filius, Paternã fortitudinẽ: iſti contra, ſalutis indigi ſunt. Quod ſi ob id, quia hic puer vocatur, cauillationes deblaterare cõſtituunt, agnoſcant Iſaacem quum filius eſſet, puerum Abrahæ eſſe vocatum: & Sunamitidis filium, puellulum eſſe dictũ. Meritò igitur, quia nos ſerui, quum talis effectus erat quales nos eramus ſeruus appellatus, atque id ſtudio humani generis ita fecit, quò nobis ex natura, ſeruis vbi ſuſcepiſſemus Spiritum filij, fiducia eſſet, eum qui naturalis Dominus noſter erat, Patrem ex gratia nominare. Cæterùm, quemadmodum nos, quum Dominum noſtrum Patrem vocamus, non inficiamur noſtram naturalem ſeruitutem: quippe, qui eius opera ſimus: ipſe enim

Pſal. 85. Bar. 3.

Prou. 8. Prou. 9. Prou. 8. Contradictiones ex argumentis Arianorũ ſumpta.

Creauit me prouerbialiter dictũ de carne Chriſti. Chriſtus quando patrem ſuum Dominũ appellauit. Mat. 11. 1. Reg. 25

Chriſtus puer appellatus quid.

Simile.

Sap. 2. enim fecit nos, & non ipſi nos: ita, quum filius, ſerui ſpecie ſuſcepta, has voces edit (Dominus creauit me) inficiari non debent diuinitatis in illo æternitatem, aut eum in principio Verbum fuiſſe, omniaque per eum orta eſſe, & in ipſo vniuerſa creata eſſe. Illud autem Prouerbiorum dictum, vt iam prius admonui, non ſubſtantiam Verbi ſed humanitatem declarat. *Ad opera ſua quid.* Nam quum ait, eum ad opera creatum eſſe, in eo videtur non ſubſtātiam eius voluiſſe ſignificare, ſed illius circa opera, negociationem, & curam, quod quantum ad rationem exiſtendi pertinet ſequentis temporis eſt. *Creatura cur cōdātur.* Quæ enim fiunt & conduntur, primum eſſendi exiſtendique cauſa in rerum naturam proueniunt: ſecūdario deinde, vt aliquid faciant, quod Verbum præceperit, ac tale aliquid in omnibus aliis videre licet: Adam enim creatus eſt, nō primùm vt operaretur, ſed vt homo exiſteret: poſtea autem, mandatum operandi accepit. Noë item creatus eſt, non ob arcam, ſed vt in primis eſſet, & homo fieret, deinde illi iniunctum vt operi incumberet, & arcam conſtrueret: & in ſingulis vbique hoc ipſum inueneris. *Pſal. 49.* Nam & Moſes ille magnus, primitus homo natus eſt, deinde illi imperium ſuæ gentis concreditum eſt. Quapropter eadem ratione hoc quoque intelligendum eſt: nec mirum, quum videas eum creari, non vt in rerum natura eſſet (*In principio* enim *erat Verbū*) ſed ad opera mitti, & ad eorum curam deſtinari. *Simile.* Nam priuſquam opera exiſterent, erat quidem ille iam tum ab æterno filius, ſed needum erat vlla neceſſitas, vt idē crearetur. Cæterùm quum iam opera extarent omnia, & neceſſum erat ea alicuius adminiſtratione caſtigari, tum demum Verbum ſeſe dedidit, vt condeſcenderet, & operibus ſimile efficeretur, quod nobis per hanc vocem, creauit, indicatum voluit. Et per Eſaiam Prophetam ſimile quiddam oſtendere cupiens, denuo in hæc verba erupit: *Et nūc ita dicit Dominus, qui formauit me ex vtero ſeruum ſibi, vt congregem Iacob & Iſrael ad eum. Congregabor & glorificabor corā eo.* Ecce etiam hic non vt ſit, formatur, ſed vt congreget tribus, quæ antequam ipſe formaretur exiſtebant. Nam vt illic, creauit, ita hic formauit, & vt illic, opera, ita & hic, vt congregem, collocatum vides, quo ex omni parte conſtaret: vbi iam Verbum Dei eſſet, tum demum illud, creauit, & finxit, locum ſui & mentionem inueniſſe. Sicuti enim ante formationem extabant tribus, quarum gratia formatus eſt: ita quoque opera extitiſſe vides ob quæ Filius poſtmodum creatus fuit. Neque à principio, cum Verbum extabat, operaque nondum condita erant, quemadmodum prædixi, ſed quum iam ſubſiſterent, & neceſſitas poſtularet, tum demum ea vox (creauit) in medium adducta eſt. Ac, veluti ſi filius ſeruis per ſuimet negligentiam amiſſis, & apud hoſtem detentis, neceſſario illuc à patre mittitur, vt eos ſua manu aſſertos recolligat, iſque in eo itinere ſeruili ſchemate ſe induat, cultuque ſe diſſimulet, ne, ipſo agnito, plagiarij ſeſe in fugam dēt, atque inde prohibeatur, quo minus ad eos deſcendat, qui in locis ſubterraneis ſuppreſſi continentur: atque ſi tum ab eo quæras, cur ea ſpecie & habitu vti voluiſſet? iſque reſponderet, patrem ſuum ſe ita deformaſſe, & adornaſſe ad opera ſua: non ille quidem ex ſuis verbis intelligi vellet ſe ſeruum aut opus eſſe, aut tum primum natalem initiumque ſui habuiſſe, ſed hæc omnia ſuſcepiſſe, quo Patris mādata commodius impleret. Eodem modo Dominus noſter indutus humana carne, & habitu iuuen-

A tus vt homo, ſi interrogaretur ab iis, qui cum admiratione eius habitum cultumque viderent, probè *Prou. 8.* reſponderit: *Dominus creauit me initium viarū ſuarum, ad opera ſua, & formauit me vt congregem Iſrael*: quod prorſus idem eſt cum eo quod Spiritus ſanctus in *Pſal. 8.* Pſalmis enūciat, *Cōſtituiſti eum ſuper opera manuū tuarum.* Quin & Dominus quoque hoc ipſum oſtendit, quum inquit: *Ego conſtitutus ſum Rex ab eo, ſuper Sion montem ſanctum eius.* *Pſal. 2.* Itidem porrò, quum corporaliter lumen ſuum affudit monti Sion, non tum demum regni vel naſcendi initium ſortitus eſt, quum Verbum Dei æternus ſit Rex: ſed tum tandem ſub humana ſpecie regnum ſuum & ditionē in Sion inuiſere ac illuſtrare dignatus eſt, vt illos nobiſcum vindicatos à tyrannide peccati, Patris ſui ditioni reſtitueret: Ita quoque conſtitutus eſt ad opera, non B quæ nondum erant, ſed quæ iam erant, & emendatione indigebant. *Ad quæ opera conſtitutus eſt Chriſtus.* Nam illud Verbum (creauit) nec nō & illud (formauit) &, cōſtituit, quum ſint eiuſdem intellectus, non initium ortus ipſius aut creabilem eius ſubſtantiam denotant, ſed noſtram ex eius beneficio renouationem. Quinimo, quum iſta ipſa loqueretur, iam tum docuit ſe ante opera fuiſſe inquiens: *Priuſquam Abraham fieret, ego ſum: & quum cælum inſtruebat, aderam vnà cum eo, & in harmoniam coaptabam.* *Ioan. 8. Prou. 8.* Cæterùm, quemadmodum ex eo, quòd ipſe erat antequam Abraham fieret, quem deinde Iſraël naſcendo inſecutus eſt, manifeſtò colligitur, eum, qui tum iam erat poſtea formatum fuiſſe, eāque formationem non ipſius exiſtendi initium, ſed ab ipſo aſſumptæ humanitatis exordium ſignificare, in qua Iſraëlem in vnum congregat: ita quoque ex eo quòd ſemper ſuo patri adeſt, & rerum naturæ C Dominus intelligitur: & quia extra controuerſiam ſitum eſt, opera poſt illum condita eſſe, etiam illud verbum (creauit) certò deprehenditur, non ipſius eſſendi principium, ſed curam præfecturamq; eius in operibus, quam corpore obiuit, ſignificare. Par ſiquidem fuit, vt ipſe, qui alius diuerſuſque erat ab operibus & operum conditor, eorum inſtaurationem in ſe ſuamque curam reciperet, quo ille in nobis creatus, omnia in ſe recrearet & aſſereret. *Chriſtus creat° ad hominū inſtaurationem.* Certè, quum hoc verbum, crearet, loqueretur, ſtatim ſubintulit cauſam mentionem de operibus faciens: vt illum creari ad opera, hominem fieri: ad hominū inſtaurationem intelligeres, eaque conſuetudo eſt ſacræ ſcripturæ. *Quādo fit mentio de incarnatione Verbi redditur cauſa de diuinitate vero non redditur.* Vbi enim innuit Verbi ortum in carne, ſubſtituere ſolet cauſam cur homo ſit factus: è diuerſo, quum ipſum de ſua Deitate loquentem introducit, aut quum eius famuli de ea renunciant, D omnia ſimplici dictione abſolutaque ſentētia, nulla inſerta cauſa, promulgantur. Patris enim eſt ſplendor: iam autem vt Pater non ob aliquam cauſam Pater eſt: ita neque ſplendoris, cur ſplendor ſit, cauſa requirenda eſt: *Ioan. 1. Phil. 2.* *In principio igitur*, inquit, *erat Verbū, & Verbum erat apud Deū, & Deus erat Verbum*: neque adiungitur iſthic, cur Verbum factū ſit. Cæterùm vbi Verbum caro factū erat, tūc cauſa apponitur, ob quam homo ſit factus, quum dicit, *Et habitauit in nobis.* Ruſum vbi Apoſtolus dicit, *Qui quū in forma Dei exiſteret*, ſine additamento cauſarum, id dixit, niſi tum denique, quum ſubiungeret, *ſpeciem ſerui aſſumpſit*: tum enim ſubintulit, *Humiliauit ſeipſum vſque ad mortem, & eam crucis*: earum enim rerum gratia caro factus eſt & ſerui formam aſſumpſit. Ipſe quoque Dominus plura in Prouerbiis locutus, quum de ſe ipſo loquitur, abſolutè loquitur, *Ego in Patre, & Pater in me.* Et

Ioan 14. *Ego & Pater vnum ſumus*, Et, *Qui vidit me, vidit & Pa-*
Ioa. 10. *trem meum.* Et, *Ego ſum lux mundi, ego ſum veritas*: nuſ-
Ioa. 14. quam iſthic cauſam, aut cur ita eſſet, rationem ſub-
Ioan. 8. nexuit, ne ſecundus poſteriorque ab illis eſſe videa-
Ioa. 14. tur, quorũ gratia talis eſſe incepiſſet. Neceſſum eſt
enim, cauſam illo priorem eſſe, ſine qua ipſum illud
nunquam extitiſſet. Paulus igitur ſegregatus ad
Euangelium, quòd promiſerat Dominus per Pro-
phetas, Euangelij, quod ante ipſum fuit, miniſter fa-
ctus eſt. Ioannes quoque delectus, vt eſſet præcur-
ſor Domini, ante ſe habuit Dominum. Cæterùm,
Dominus non habuit cauſam vt eſſet Verbum, niſi
quod Patris eſſet germen & Sapientia vnigenita:
quum tamen homo efficitur, tum cauſa ſubſtitui-
Neceſſitas cauſa incarnationis Christi. tur, cur eum opporteat carnem geſtare. Neceſſitas
quippe indigentiaque hominũ, anterior eſt quàm
illius natiuitas, qua ſublata, carnem non induiſſet.
Quæ autem fuerit ea neceſſitas, quæ cauſam attulit
vt homo efficeretur, ipſe Dominus iſtis verbis pa-
lam fecit: *Deſcendi è cęlo, non vt faciam voluntatem meã,*
Ioã. 10. *ſed eius qui miſit me. Voluntas porrò eius qui miſit me, iſta
eſt, vt omne quod dedit mihi, non perdam ex eo quicquam,
ſed reſuſcitem illud in nouiſſimo die. Hęc eſt volunt Pa-
tris mei, vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat
vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.*
Et rurſum, *Ego lux in mundum veni, vt omnis qui cre-
diderit in me, non maneat in tenebris.* Et rurſum apud
Ioan. 12. Ioannem inquit, *Ego ad hoc natus ſum, & ad hoc in mũ-*
Ioã. 18. *dum veni, vt teſtis ſim Veritati.* Iam ſi Ioannes dicat,
Ad id apparuit filius Dei, vt demoliretur opera diaboli, pro
martyrio igitur, & vt pro nobis mortem ſuſciperet,
& vt homines excitaret, atque diaboli opera diſſol-
ueret, Saluator venit, atque illa eſt cauſa aduentus
ipſius in carne: reſurrectio alioqui non obtigiſſet,
niſi mors fuiſſet, mors porrò, quomodo in eo locũ
habuiſſet, niſi mortale corpus geſtaſſet? id vbi ab eo
Heb. 2. 14. Paulus didicerat, in hæc verba prorupit: *Quoniam
pueri conſortes erant carnis & ſanguinis, ipſe quoque itidem
earundem rerum particeps eſſe voluit, vt per mortem abole-
ret eum, qui imperium mortis habebat, diabolum, & libera-
ret eos qui metu per omnem vitam obnoxij erant ſeruituti,
& quia per hominem mors, ideò & per hominem reſurrectio
mortuorum.* Ac rurſum, *Nam quod impoſſibile erat legi,*
Rom. 8. *quatenus infirmabatur per carnem, Deus miſſo filio ſuo ſub
ſimilitudine carnis peccati, de peccato peccatum in carne
condemnauit, vt iuſtificatio reintegraretur in nobis, qui nõ*
Ioan. 9. *ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritum ambulamus.* Ioã-
nes item, *Non enim miſit Deus Filium ſuum in mundum,
vt iudicaret mundum, ſed vt mundus ſeruaretur per eum.*
Saluator quoque idem de ſeipſo loquitur, *Ad iudi-
cium ego in mundum veni, vt qui non vident, videant, &*
Christus non eſt creatura quia non venit ſui gratia ſed noſtri. *qui vident cæci fiant.* Non igitur propter ſeipſum, ſed
propter noſtrã ſalutem, & ob demolitionem mor-
tis, & condemnationem peccati, & vt cæci viſum
reciperent, & vt omnes è mortuis excitarentur, ad-
uenit. Si igitur non ſui gratia, ſed noſtri venit, ne-
que in ſui ipſius vſum conditur, ſed ad noſtrũ, quod
ſi non in ſui ipſius vſum, ſed ad noſtrum conditur,
fieri non poteſt vt ſit creatura: verum vbi noſtram
carnem induerat, ita loquutus eſt. Iam, quòd iſtiuſ-
modi intellectum habeant ſcripturæ, ex Paulo diſ-
ces: ait enim in epiſtola ad Epheſios, *vbi ſoluiſſet in-
termedium parietem ſepti, nimirum inimicitiam in carne*
Epheſ 2. 15. *ſua, legem præceptorum in edictis aboleuit, vt duos crearet
in ſeipſo in vnum hominem nouum, pacem faciens.* Quòd
ſi duo in eo creantur, iique ſunt in corpore illius,
merito igitur duos in ſe geſtans ipſe creatus eſſe di-
citur, creatos enim in ſeipſo vniuit, & erat ipſe in

A ipſis, vt illi: Atque ita duobus in eo creatis, con-
gruenter dici poteſt: *Dominus creauit me.* Nam quẽ-
admodum ipſe noſtris ſuſceptis infirmitatibus di-
citur infirmari, quamuis ipſe infirmus non ſit, vt-
pote qui ſit potentia Dei: & peccatum pro nobis
factus eſſe & maledictio, quanquam ab eo pecca-
tum non ſit, ſed quia geſtauerat peccata noſtra &
maledictionem: ſic & nos in ſeipſo creans de ſeipſo
dicit, creauit me ad opera, quum ipſe creatura non
ſit. Quoniam, ſi ſecundùm illos, de creabili eſſen-
tia Verbi hoc putaretur dictum (Dominus creauit
me) & Verbum pro creatura agnoſceretur, propter
nos vtique creatum non eſſet: quod ſi propter nos
creatum non eſſet, non eſſemus in eo creati: ſi verò
in eo creati non eſſemus, illud non in nobis, ſed ex-
tra nos foriſque haberemus, veluti doctrinã quan-
B dam, quæ ex magiſtro à diſcipulis accipitur. Quòd *Abſurdum.*
ſi ita nos haberemus, nihilominus peccatum carnis
in nobis remanens, regnum ſuum vetus & tyranni-
dem obtineret, vt pote, nunquam inde eiectum.
Cæterùm iſtis verba Apoſtoli paulò ante ſuperius Epheſ. 2.
poſita aduerſantur. *Eius enim* (inquit) *opus ſumus,* 10.
creati in Chriſto Ieſu. Quòd ſi in Chriſto creati ſumus
ergo ille creatus nõ fuit, ſed nos in eo creati ſumus:
& propter nos illata eſt mentio iſtius vocis, crea-
uit: Nam propter noſtram neceſſitatem, Verbum
quamuis conditor eſſet, ſuſtinuit vocem conditi in
ſe referri, neque tamen vox illa quatenus Verbum
& Deus eſt, in eum quadrat, ſed in nos, qui in eo
creati ſumus: & ſicut Patre exiſtente ſemper, ſem-
per, quoque exiſtit Filius, & quia ſemper Ioã. 14.
extitit, inquit: *Ego eram in quo exhilarabatur, quotidie
oblectabar in conſpectu eius.* Et, *ego in Patre, & Pater in*
C *me*: ita quoque, quum pro noſtra neceſſitate factus
eſſet homo, congruenter, vt nos, quæ noſtra ſunt,
loquitur: *Dominus creauit me*, vt eo in carne habitan-
te, peccatum omnino eiiceretur, & nos liberos ha-
beremus ſpiritus. Quid autem eum iam hominem
factum opportebat loqui? In principio eram ho-
mo: at illud minimè in illum congruebat, neque
verum erat: Quemadmodum autem non congrue-
bat, vt hoc diceret: ita proprium & peculiare fuit de
homine dici, cum creatum eſſe & factum eſſe: cer-
tè, ob id cauſa creationis adiuncta eſt, quæ nimi-
rum eſt ipſa operum indigẽtia: vbi autem cauſa eſt
adiuncta, hæc ipſa cauſa planè lectionis difficulta-
tem explicat ac diſſoluit. Nam & iſthic hoc verbũ
(creauit) cauſam cur creatus ſit, ſubſequentẽ habet
quia additũ eſt (ad opera). Cõtra, natiuitatem ſuam
ex patre abſolutè exprimẽs: ſtatim ſubintulit: *Ante*
D *omnes colles genuit me*: nõ, cur genitus eſſet, quemad- Prou. 8.
modũ in hoc dicto (creauit) ſubiũxit ad opera ſua,
ſed ſimpliciter & abſolutè, genuit me: quemadmo-
dũ & hoc *In principio erat Verbũ*. Nã etiãſi opera con- Ioan. 1.
dita nõ fuiſſent, æquè tamẽ erat Verbũ Dei, & Deus
erat Verbum. Cæterùm vt fieret homo, nunquam
deſtinatum fuiſſet, niſi hominũ neceſſitas, eius rei
cauſam præbuiſſet. Nõ igitur creatura Filius haberi
poterit. Si enim creatura eſſet, nunquã dixiſſet, ge-
nuit me, nã creaturę nihil ex eſſẽtia creaturis habẽt,
quippe, quæ duntaxat ſint opera externa creatoris.
Verũ, genitum eſſe, non extrarium quiddam quale *Genitũ eſſe quid. Genuit, fecit, & creauit differũt.*
opus eſt, denotat: ſed quiddam proprium, quod ex
ſubſtantia Patris emerſit, ideoque hæc opera ni-
mirum inter res conditas numeres: Verbum con-
tra, Dei vnigenitum Filium eſſe cenſeas. Imo, in
mundi creatione non dixit Moſes; In principio ge-
nuit Deus, neque in principio erat: ſed, *In principio*

fecit

Gene. 1. *fecit Deus cælum & terram.* Neque ad eum modum
Dauid, Manus tuæ genuerunt me: ſed *fecerunt me, &*
Pſal. 44. *formauerunt me*, locutus eſt: vbique hoc verbum, fe-
cit, in rebus creatis vſurpans. Omnia contra in di-
uerſum obſeruantur, vbi de filio fit mentio. Non
enim ibi dicitur, fecit, ſed genuit, &, *Eructauit cor*
meum verbum bonum. Et in rerum creatione, *In prin-*
cipio, inquit, *fecit*: de Filio autem, *In principio erat Ver-*
bum. Eſt autem ea in iſtis differentia, quòd creatu-
ræ mox poſt initium condantur, & quod illud in
Math. principio fecit, exordium eſſendi intercapedinantũ
19. afferat: in filio contra, *In principio erat Verbum*: Eſt
enim tale ac ſi diceres, ab initio fecit: eadem ratio-
ne, qua Dominus conſcius ſuorum operum, Pha-
riſæos ſub his verbis docuit: *Ab initio qui creauit eos,*
marem & fœminam ipſos fecit. Ab initio ſiue poſt ini-
Pſ. 101. tium, quum nondum eſſent, factæ & conditæ ſunt
B
creaturæ. Id ipſum Spiritus Sanctus per Dauidem
eloquitur, *Et tu ab initio Domine fundaſti terram*, &,
Pſ. 73. 2. *Recordare congregationis tuæ, ſiue Synagogæ, quam ab ini-*
tio poſſediſti. Manifeſtò autem liquet, id quod per
initium fit exordium habuiſſe vt fieret, & ab aliquo
initio Deum congregationem condidiſſe. Iã, quod
dicitur, In principio Deum feciſſe, idem eſſe cum
eo, quod eſt, incepiſſe facere, ipſe Moſes clarum fa-
cit, quum poſt omnia opera perfecta ſubiungit, *Et*
benedixit Dominus ſeptimæ diei, & ſanctificauit eam eò
Creaturæ eſſe inceperunt, ſed verbum Dei non incepit eſſe. *quòd in illa ab omnibus operibus requieuiſſet Deus*, quæ
facere inceperat. Quapropter, quæ ſunt condita,
ea aliquando eſſe inceperũt: è diuerſo Dei Verbum
quum nõ ſortitum ſit initium eſſendi, merito quo-
que non incepit eſſe, neque incepit fieri, ſed ſemper
erat. Et opera quidem in fiendo initium ſui adi-
C
piſcuntur, & principium ſemper res faciendas ante-
cedit: Verbum autem non eſt, ex numero eorum
quæ fiunt, ſed potius eorum quæ principium ha-
bent, & opifex & conditor, & rerum factarum eſ-
ſentia. Nam quæ ex eo ipſo quod fiunt, menſuram
modumque accipiunt, & ab aliquo initio initian-
tur, has per Verbum ſuum facit Deus, vt ea non exi-
ſtere, priuſquam fiant intelligere poſſes. Verbum
autem vt ſit, id non in vllo alio principio, ſed in pa-
tre conſtitutum habet, qui etiam ſecundùm illos
principio caret, vt & ipſe ſine principio in patre exi-
ſtat, vt Soboles, non vt creatura. Ita ſcilicet ſacra
ſcriptura differentiam geniti & creati accipit, & id
quod eſt genitum filium, nullo vnquam initio in-
choatum, ſed ſempiternum eſſe declarat. Id autem
quod factum eſt opus factoris, non ex factore natu-
ram trahere ſed extrarium quiddam eſſe, quod cœ-
D
perit eſſe oſtendit. Ita quoque Ioannes de filio
Theologicans, agnoſcenſque vocum diſcrimina,
Ioan. 1. non dixit, In principio factus eſt, aut conditus eſt:
ſed, *In principio erat Verbum*, vt per geniti naturam
hæc vox (erat) ſubaudiretur: id cauens, ne quis in-
teruallum temporis interceſſiſſe cogitaret, ſed ſem-
per & æternaliter filium exiſtere crederet. Iſtis ad
iſtum modum probatis, qui fit, ô Ariani, vt non in-
tellectis Deuteronomij verbis, etiam illic denuo
vos impios in Dominum exibeatis, dicentes illum
vel opus, vel creaturam, vel denique quiddam ge-
Deut. 32. nitum exiſtere? Idem enim, genitum & factum affir-
Ibidem. matis ſignificare, etiam iſthic non minus quàm ali-
bi indocti & impij deprehendendi. Iſtud enim eſt
quod primum ibi dicitur, *Nonne ipſe eſt pater tuus qui*
creauit te & fecit te, & formauit te. Et paulò poſt in eo-
dem cantico, *Deum qui te genuit, dereliquiſti: & Dei,*
qui te educauit, oblitus es. In quibus verbis, mens ſcri-

A
pturæ planè admirabilis: quippe, quæ non in priori
dicto poſuit illud Verbum (genuit) ne vox ea id diſ-
criminis, quod cum voce (fecit) habet, deperderet,
& cauillationem aliquam ita dicendi iſti nanciſce-
rentur. Moſes certè, vbi ſtatim ab initio Deum
ita loquentem introduxiſſet, *Faciamus hominem*, po- Cõdidit, fecit, & genuit quid.
ſtea ad iſtum modum verba fecit: *Deum qui te genuit,*
dereliquiſti, vocabulis iſtis vt promiſcuis & nullo
diſcrimine variantibus vſus: Idem enim id quod
genitum eſt, & quod factum. Atqui, poſt hoc Ver-
bum (condidit) &, fecit, tum demum, genuit, adie-
cit, vt ipſe locus ſui aliquam interpretationem ha-
bere videretur. Nam in hoc vocabulo, fecit, verè
declarat id quod eſt humanæ naturæ, nimirũ, quod
opera ſunt & res creatæ: in voce autem, genuit,
oſtendit Dei erga homines, ex quo creati erant,
humanitatem: & poſtquam ingratos ſe ſuper iis re-
bus exhibuiſſent, iam inde Moſes per improperium
dicit: *Hanc vicem Domino redditis*: deinde ſubinfert, Deut. 23.
Nónne ipſe eſt Pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, & crea- 4. Reg.
uit te? Ac rurſum, *Sacrificauerunt dæmoniis & non Deo,* 22.
diis quos non nouerant, quóſque incognitos habebant Patres
eorum, Deum qui te genuit, dereliquiſti. Deus enim non
ſolum eos homines fecit, ſed & filios appellauit,
quaſi qui illos genuiſſet: nam ea vox (Filius) hic eam
ſignificationem habet, quam hoc vocabulum (ge-
nuit) in ſe poſſidet: quemadmodum per Prophetam
loquitur, *Filios genui & extuli.* In ſumma, vbicũque Eſa. 1. 2.
ſcriptura Filium ſignificare proponit, non per crea- Genuit
uit ſed omnino per vocabulum (genuit) denotare denotare
ſolet. Et hoc ipſum Ioannes videtur oſtẽdere, dum ſolet filiũ
inquit, *Dedit iis poteſtatem filios Dei fieri qui credunt in* Dei.
nomen ipſius, qui non ex ſanguine, neque ex voluntate car- Ioan. 1.
C
nis, neq; ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt: etiam hic
pulchrè ſe tuente vocabulorũ obſeruatione. Nam
illud gigni, ſignificat hic non naturales, ſed adopta-
titios nominibus filiorum appellari: illud porrò
Verbum geniti ſunt, ideò vſurpatum eſt, quod pla-
nè illis nomen, filij, eſſet inditum. Sed populus, vt
propheta ait, vilipenderunt benefactorem. Cæte- Charitas Dei erga creaturas.
rùm, Dei beneuolentia eſt, quod quorum ſit con-
ditor horum poſtmodum per gratiam Patrem ſe
faciat: Facit autem ſe Patrem, quum qui iam condi-
ti ſunt, vt inquit Apoſtolus, ſuſceperint in cordibus Gal. 4.
ſuis Spiritum Dei clamantem, Abba Pater. Iſti ſunt Ioan. 1.
qui ſuſcepto Verbo, acceperunt poteſtatem filios
Dei fieri. Aliter enim nunquam efficerentur filij,
quum natura res creatitiæ ſint, niſi eius qui natura
eſt Filius, Spiritum ſuſciperent. Quapropter vt hoc
fieret, Verbum caro factum eſt, vt hominem capa-
D
cem Deitatis faceret. Eundem hunc intellectum & Malach.
Malachias adfert: *Nónne Deus creauit nos?* &, *Nónne* 2. 10.
vnus Pater omnium noſtrum? Etiam hic primo ordine
conſiſtit, creauit & ſecundo ordine, Pater, vt & ipſe
oſtenderet nos quidẽ ab initio creaturas eſſe, Deũ-
que per Verbum ſuum eſſe noſtrum conditorem:
poſtmodum verò liberos effici, & ex eo tempore
Deus, qui conditor noſter eſt, Pater noſter appella-
tur. Pater igitur propriè ad Filium refertur, non ad
creaturã: adeò, vt inde certũ ſit, non nos natura eſſe
filios, ſed eum qui in nobis eſt, Filium eſſe: ac vicíſ-
ſim Deũ nõ eſſe ex natura noſtrũ patrẽ, ſed eius qui
in nobis eſt, Verbi: in quo, & per quẽ clamam' Ab-
ba Pater. Quemadmodũ autem illud verũ eſt: ita &
pater, in quibus viderit Filiũ ſuum illos & ipſe filios
vocat, & dicit, genui, quandoquidẽ gignere, filij: fa-
cere autem, operũ ſignificationẽ inſinuat, eaque de
cauſa nos nõ primũ gignimur, ſed creamur. Siquidẽ

Ioan 14. Ioã. 10. Ioã. 14. Ioan. 8. Ioã. 14.

Ego & Pater vnum ſumus, Et, *Qui vidit me, vidit & Patrem meum.* Et, *Ego ſum lux mundi, ego ſum veritas*: nuſquam iſthic cauſam, aut cur ita eſſet, rationem ſubnexuit, ne ſecundus poſteriorque ab illis eſſe videatur, quorũ gratia talis eſſe incepiſſet. Neceſſum eſt enim, cauſam illo priorem eſſe, ſine qua ipſum illud nunquam extitiſſet. Paulus igitur ſegregatus ad Euangelium, quód promiſerat Dominus per Prophetas, Euangelij, quod ante ipſum fuit, miniſter factus eſt. Ioannes quoque delectus, vt eſſet præcurſor Domini, ante ſe habuit Dominum. Cæterùm, Dominus non habuit cauſam vt eſſet Verbum, niſi quod Patris eſſet germen & Sapientia vnigenita: quum tamen homo efficitur, tum cauſa ſubſtituitur, cur eum opporteat carnem geſtare. Neceſſitas quippe indigentiaque hominũ, anterior eſt quàm illius natiuitas, qua ſublata, carnem non induiſſet.

Neceſſitas cauſa incarnationis Chriſti.

B Quæ autem fuerit ea neceſſitas, quæ cauſam attulit vt homo efficeretur, ipſe Dominus iſtis verbis palam fecit: *Deſcendi è cœlo, non vt faciam voluntatem meã, ſed eius qui miſit me. Voluntas porrò eius qui miſit me, iſta eſt, vt omne quod dedit mihi, non perdam ex eo quicquam, ſed reſuſcitem illud in nouiſſimo die. Hęc eſt volunt Patris mei, vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.* Et rurſum, *Ego lux in mundum veni, vt omnis qui crediderit in me, non maneat in tenebris.* Et rurſum apud Ioannem inquit, *Ego ad hoc natus ſum, & ad hoc in mũdum veni, vt teſtis ſim Veritati.* Iam ſi Ioannes dicat, *Ad id apparuit filius Dei, vt demoliretur opera diaboli*, pro martyrio igitur, & vt pro nobis mortem ſuſciperet, & vt homines excitaret, atque diaboli opera diſſolueret, Saluator venit, atque illa eſt cauſa aduentus ipſius in carne: reſurrectio alioqui non obtigiſſet, niſi mors fuiſſet, mors porrò, quomodo in eo locũ habuiſſet, niſi mortale corpus geſtaſſet? id vbi ab eo Paulus didicerat, in hæc verba prorupit: *Quoniam pueri conſortes erant carnis & ſanguinis, ipſe quoque itidem earundem rerum particeps eſſe voluit, vt per mortem aboleret eum, qui imperium mortis habebat, diabolum, & liberaret eos qui metu per omnem vitam obnoxij erant ſeruituti, & quia per hominem mors, ideò & per hominem reſurrectio mortuorum.* Ac rurſum, *Nam quod impoſſibile erat legi, quatenus infirmabatur per carnem, Deus miſſo filio ſuo ſub ſimilitudine carnis peccati, de peccato peccatum in carne condemnauit, vt iuſtificatio reintegraretur in nobis, qui nõ ſecundùm carnem, ſed ſecundum ſpiritum ambulamus.* Ioãnes item, *Non enim miſit Deus Filium ſuum in mundum, vt iudicaret mundum, ſed vt mundus ſeruaretur per eum.* Saluator quoque idem de ſeipſo loquitur, *Ad iudicium ego in mundum veni, vt qui non vident, videant, & qui vident cæci fiant.* Non igitur propter ſeipſum, ſed propter noſtrã ſalutem, & ob demolitionem mortis, & condemnationem peccati, & vt cæci viſum reciperent, & vt omnes è mortuis excitarentur, aduenit. Si igitur non ſui gratia, ſed noſtri venit, neque in ſui ipſius vſum conditur, ſed ad noſtrũ, quod ſi non in ſui ipſius vſum, ſed ad noſtrum conditur, fieri non poteſt vt ſit creatura: verum vbi noſtram carnem induerat, ita loquutus eſt. Iam, quòd iſtiuſmodi intellectum habeant ſcripturæ, ex Paulo diſces: ait enim in epiſtola ad Epheſios, *vbi ſoluiſſet intermedium parietem ſepti, nimirum inimicitiam in carne ſua, legem præceptorum in edictis aboleuit, vt duos crearet in ſeipſo in vnum hominem nouum, pacem faciens.* Quòd ſi duo in eo creantur, ijque ſunt in corpore illius, merito igitur duos in ſe geſtans ipſe creatus eſſe dicitur, creatos enim in ſeipſo vniuit, & erat ipſe in

Ioan 12. Ioã. 18. Heb. 2. 14. Rom. 8. Ioan. 9.

Chriſtus non eſt creatura quia non venit ſui gratia ſed noſtri.

Epheſ 2. 15.

A ipſis, vt illi: Atque ita duobus in eo creatis, congruenter dici poteſt: *Dominus creauit me.* Nam quẽadmodum ipſe noſtris ſuſceptis infirmitatibus dicitur infirmari, quamuis ipſe infirmus non ſit, vtpote qui ſit potentia Dei: & peccatum pro nobis factus eſſe & maledictio, quanquam ab eo peccatum non ſit, ſed quia geſtauerat peccata noſtra & maledictionem: ſic & nos in ſeipſo creans de ſeipſo dicit, creauit me ad opera, quum ipſe creatura non ſit. Quoniam, ſi ſecundùm illos, de creabili eſſentia Verbi hoc putaretur dictum (Dominus creauit me) & Verbum pro creatura agnoſceretur, propter nos vtique creatum non eſſet: quod ſi propter nos creatum non eſſet, non eſſemus in eo creati: ſi verò in eo creati non eſſemus, illud non in nobis, ſed extra nos foriſque haberemus, veluti doctrinã quandam, quæ ex magiſtro à diſcipulis accipitur. B Quòd ſi ita nos haberemus, nihilominus peccatum carnis in nobis remanens, regnum ſuum vetus & tyrannidem obtineret, vt pote, nunquam inde eiectum.

Abſurdum.

Cæterùm iſtis verba Apoſtoli paulò ante ſuperius poſita aduerſantur. *Eius enim* (inquit) *opus ſumus, creati in Chriſto Ieſu.* Quòd ſi in Chriſto creati ſumus ergo ille creatus nõ fuit, ſed nos in eo creati ſumus: & propter nos illata eſt mentio iſtius vocis, creauit: Nam propter noſtram neceſſitatem, Verbum quamuis conditor eſſet, ſuſtinuit vocem conditi in ſe referri, neque tamen vox illa quatenus Verbum & Deus eſt, in eum quadrat, ſed in nos, qui in eo creati ſumus: & ſicut Patre exiſtente ſemper, ſemper, quoque exiſtit Filius, & quia ſemper extitit, inquit: *Ego eram in quo exhilarabatur, quotidie oblectabar in conſpectu eius.* Et, *ego in Patre, & Pater in me*: C ita quoque, quum pro noſtra neceſſitate factus eſſet homo, congruenter, vt nos, quæ noſtra ſunt, loquitur: *Dominus creauit me*, vt eo in carne habitante, peccatum omnino eiiceretur, & nos liberos haberemus ſpiritus. Quid autem eum iam hominem factum opportebat loqui? In principio eram homo: at illud minimè in illum congruebat, neque verum erat: Quemadmodum autem non congruebat, vt hoc diceret: ita proprium & peculiare fuit de homine dici, eum creatum eſſe & factum eſſe: certè, ob id cauſa creationis adiuncta eſt, quæ nimirum eſt ipſa operum indigẽtia: vbi autem cauſa eſt adiuncta, hæc ipſa cauſa planè lectionis difficultatem explicat ac diſſoluit. Nam & iſthic hoc verbũ (creauit) cauſam cur creatus ſit, ſubſequentẽ habet quia additũ eſt (ad opera). Cõtra, natiuitatem ſuam ex patre abſolutè exprimẽs: ſtatim ſubintulit: *Ante* D *omnes colles genuit me*: nõ, cur genitus eſſet, quemadmodũ in hoc dicto (creauit) ſubiũxit ad opera ſua, ſed ſimpliciter & abſolutè, genuit me: quemadmodũ & hoc *In principio erat Verbũ.* Nã etiãſi opera condita nõ fuiſſent, æquè tamẽ erat Verbũ Dei, & Deus erat Verbum. Cæterùm vt fieret homo, nunquam deſtinatum fuiſſet, niſi hominũ neceſſitas, eius rei cauſam præbuiſſet. Nõ igitur creatura Filius haberi poterit. Si enim creatura eſſet, nunquã dixiſſet, genuit me, nã creaturę nihil ex eſſẽtia creatoris habẽt, quippe, quæ duntaxat ſint opera externa creatoris. Verũ, genitum eſſe, non extrarium quiddam quale opus eſt, denotat: ſed quiddam proprium, quod ex ſubſtantia Patris emerſit, ideoque hæc opera nimirum inter res conditas numeres: Verbum contra, Dei vnigenitum Filium eſſe cenſeas. Imo, in mundi creatione non dixit Moſes; In principio genuit Deus, neque in principio erat: ſed, *In principio*

Epheſ. 2. 10. Ioã. 14. Prou. 8. Ioan. 1.

Genitũ eſſe quid. Genuit, fecit, & creauit differũt.

fecit

Gene. 1. *fecit Deus cœlum & terram.* Neque ad eum modum Dauid, Manus tuæ genuerunt me: ſed *fecerunt me, &* Pſal. 44. *formauerunt me*, locutus eſt: vbique hoc verbum, fecit, in rebus creatis vſurpans. Omnia contra in diuerſum obſeruantor, vbi de filio fit mentio. Non enim ibi dicitur, fecit, ſed genuit, &, *Eructauit cor meum verbum bonum.* Et in rerum creatione, *In principio*, inquit, *fecit*: de Filio autem, *In principio erat Verbum.* Eſt autem ea in iſtis differentia, quòd creaturæ mox poſt initium condantur, & quod illud in Math. 19. principio fecit, exordium eſſendi intercapedinantũ afferat: in filio contra, *In principio erat Verbum*: Eſt enim tale ac ſi diceres, ab initio fecit: eadem ratione, qua Dominos conſcius ſuorom operum, Phariſæos ſub his verbis docuit: *Ab initio qui creauit eos, marem & fœminam ipſos fecit.* Ab initio ſiue poſt ini- Pſ. 101. tium, quum nondum eſſent, factæ & conditæ ſunt creaturæ. Idipſum Spiritus Sanctus per Dauidem eloquitur, *Et tu ab initio Domine fundaſti terram*, &, Pſ. 73. 2. *Recordare congregationis tuæ, ſiue Synagogæ, quam ab initio poſſediſti.* Manifeſtò autem liqoer, id quod per initium fit exordium habuiſſe vt fieret, & ab aliquo initio Deum congregationem condidiſſe. Iã, quod dicitur, In principio Deum feciſſe, idem eſſe cum eo, quod eſt, incepiſſe facere, ipſe Moſes clarum facit, quum poſt omnia opera perfecta ſubiungit, *Et benedixit Dominus ſeptima diei, & ſanctificauit eam eò quòd in illa ab omnibus operibus requieuiſſet Deus*, quæ facere inceperat. Quapropter, quæ ſunt condita, ea aliquando eſſe inceperũt: è diuerſo Dei Verbum quom nõ ſortitum ſit initium eſſendi, merito quoque non incepit eſſe, neque incepit fieri, ſed ſemper erat.

Creaturæ eſſe inceperunt, ſed verbum Dei non incepit eſſe.

Et opera quidem in fiendo initium ſui adipiſcuntur, & principium ſemper res faciendas antecedit: Verbum autem non eſt, ex numero eorum quæ fiunt, ſed potius eorum quæ principium habent, & opifex & conditor, & rerum factarum eſſentia. Nam quæ ex eo ipſo quod fiunt, menſuram modumque accipiunt, & ab aliquo initio initiantur, has per Verbum ſuum facit Deus, vt ea non exiſtere, priuſquam fiant intelligere poſſes. Verbum autem vt ſit, id non in vllo alio principio, ſed in patre conſtitutum habet, qui etiam ſecundùm illos principio caret, vt & ipſe ſine principio in patre exiſtat, vt Soboles, non vt creatura. Ita ſcilicet ſacra ſcriptura differentiam geniti & creati accipit, & id quod eſt genitum filium, nullo vnqnam initio inchoatum, ſed ſempiternum eſſe declarat. Id autem quod factum eſt opus factoris, non ex factore naturam trahere ſed extrarium quiddam eſſe, quod cœperit eſſe oſteodit. Ita quoque Ioannes de filio Theologicans, agnoſcenſque vocum diſcrimina, Ioan. 1. non dixit, In principio factus eſt, aut conditus eſt: ſed, *in principio erat Verbum*, vt per geniti naturam hæc vox (erat) ſobaudiretur: id cauens, ne quis interuallum temporis intercefſiſſe cogitaret, ſed ſemper & æternaliter filium exiſtere crederet. Iſtis ad iſtum modum probatis, qui fit, ô Ariani, vt non intellectis Deuteronomij verbis, etiam illic denuo vos impios in Dominum exibeatis, dicentes illum vel opus, vel creaturam, vel denique quiddam ge- Deut. 32. nitum exiſtere? Idem enim, genitum & factum affir- Ibidem. matis ſignificare, etiam iſthic non minus quàm alibi indocti & impij deprehendendi. Iſtud enim eſt quod primum ibi dicitur, *Nonne ipſe eſt pater tuus qui creauit te & fecit te, & formauit te.* Et paulò poſt in eodem cantico, *Deum qui te genuit, dereliquiſti: & Dei, qui te educauit, oblitus es.* In quibus verbis, mens ſcri-

A pturæ planè admirabilis: quippe, quæ non in priori dicto poſuit illud Verbum (genuit) ne vox ea id diſcriminis, quod cum voce (fecit) habet, deperderet, & cauillationem aliquam ita dicendi iſti nanciſcerentur. Moſes certè, vbi ſtatim ab initio Deum Cõdidit, fecit, & genuit quid. ita loquentem introduxiſſet, *Faciamus hominem*, poſtea ad iſtum modum verba fecit: *Deum qui te genuit, dereliquiſti*, vocabolis iſtis vt promiſcuis & nullo diſcrimine variantibus vſus: Idem enim id quod genitum eſt, & quod factum. Atqui, poſt hoc Verbum (condidit) &, fecit, tum demum, genuit, adiecit, vt ipſe locus ſui aliquam interpretationem habere videretur. Nam in hoc vocabulo, fecit, verè declarat id quod eſt humanæ naturæ, nimirũ, quod opera ſunt & res creatæ: in voce autem, genuit, oſtendit Dei erga homines, ex quo creati erant, B humanitatem: & poſtquam ingratos ſe ſuper iis rebus exhibuiſſent, iam inde Moſes per improperium dicit: *Hanc vicem Domino redditis*: deinde ſubinfert, Deut. 32. *Nónne ipſe eſt Pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, & creauit te?* Ac rurſum, *Sacrificauerunt dæmoniis & non Deo,* 4. Reg. 22. *diis quos non nouerant, quóſque incognitos habebant Patres eorum, Deum qui te genuit, dereliquiſti.* Deus enim non ſolum eos homines fecit, ſed & filios appellauit, quaſi qui illos genuiſſet: nam ea vox (Filius) hic eam ſignificationem habet, quam hoc vocabulum (genuit) in ſe poſſidet: quemadmodum per Prophetam loquitur, *Filios genui & extuli.* In ſumma, vbicũque Eſa. 1. 2. ſcriptura Filium ſignificare proponit, non per creauit ſed omnino per vocabulum (genuit) denotare ſolet. Et hoc ipſum Ioannes videtur oſtẽdere, dum inquit, *Dedit iis poteſtatem filios Dei fieri qui credunt in nomen ipſius, qui non ex ſanguine, neque ex voluntate car-* C *nis, neq; ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt*: etiam hic pulchrè ſe tuente vocabulorũ obſeruatione. Nam illud gigni, ſignificat hic non naturales, ſed adoptatitios nominibus filiorum appellari: illud porrò Verbum geniti ſunt, ideò vſurpatum eſt, quod planè illis nomen, filij, eſſet inditum. Sed populus, vt propheta ait, vilipeoderunt henefactorem. Cæterùm, Dei beneuolentia eſt, quod quorum ſit conditor horum poſtmodum per gratiam Patrem ſe faciat: Facit autem ſe Patrem, quum qui iam conditi ſunt, vt inquit Apoſtolus, ſuſceperint in cordibus ſuis Spiritum Dei clamantem, Abba Pater. Iſti ſunt qui ſuſcepto Verbo, acceperunt poteſtatem filios Dei fieri. Aliter enim nunquam efficerentur filij, quum natura res creatitiæ ſint, niſi eius qui natura eſt Filius, Spiritum ſuſciperent. Quapropter vt hoc fieret, Verbum caro factum eſt, vt hominem capa- D cem Deitatis faceret. Eundem hunc intellectum & Malachias adfert: *Nónne Deus creauit nos?* &, *Nónne vnus Pater omnium noſtrum?* Etiam hic primo ordioe conſiſtit, creauit & ſecundo ordioe, Pater, vt & ipſe oſtenderet nos quidẽ ab initio creaturas eſſe, Deũque per Verbum ſuum eſſe noſtrum conditorem: poſtmodum verò liberos effici, & ex eo tempore Deus, qui conditor noſter eſt, Pater noſter appellatur. Pater igitur propriè ad Filium refertur, non ad creaturã: adeò, vt inde certũ ſit, non nos natura eſſe filios, ſed eum qui in nobis eſt, Filium eſſe: ac viciſſim Deũ nõ eſſe ex natura noſtrũ patrẽ, ſed eius qui in nobis eſt, Verbi: in quo, & per quẽ clamamus Abba Pater. Quemadmodũ autem illud verũ eſt: ita & pater, in quibus viderit Filiũ ſuum illos & ipſe filios vocat, & dicit, genui, quando quidẽ gignere, filij: facere autem, operũ ſignificationẽ inſinuat, eaque de cauſa nos nũ primũ gignimur, ſed creamur. Siquidẽ

Genuit denotare ſolet filiũ Dei. Ioan. 1.

Charitas Dei erga creaturas. Gal. 4. Ioan. 1.

Malach. 2. 10.

ſcriptum eſt, Faciamus hominem, poſtmodum recepta Spiritus gratia, dicimur quoque tandem & generari. Quinimo & magnus ille Moſes in cantico ſuo cum probo intellectu primùm creauit, deinde genuit ſubiunxit, ne, ſi audirent ſe genitos eſſe, obliuiſcerentur ſuæ primordialis naturæ: ſed vt cognoſcerent ſe ab initio quidem creatos eſſe: & quamquam per gratiam generari dicuntur, quaſi filij, æquè tamen ipſos homines ex natura eſſe, creaturaſque permanere. Porrò quod non idem ſit, id quod creatum & genitum, ſed à ſe inuicem diſſideant, & natura vocum, & diſcrimine ſignificationum, in prouerbiis oſtendit: quum enim dixiſſet, *Dominus creauit me initium viarum ſuarum*, ſubintulit, *Ante omnes colles genuit me.* Si igitur natura & eſſentia alicuius generis creaturarum Verbum fuiſſet: ac non potius diſtantia inter genitum & creatum reperiretur, nõ ſubintuliſſet, genuit me, ſed ſatis fuiſſet, creauit me, vtpote, ea dictione tantundem ſignificante, quantum in verbo, genuit, intelligere potuiſſes. Nunc autem quum dixiſſet, *creauit me initium viarum ſuarum ad opera ſua*, ſuperinduxit nõ ſimpliciter, genuit me, ſed cum appendice coniunctionis: tanquam qui cauere & conſulere vellet huic verbo, creauit, addidit hũc comitatum, ante omnes colles genuit me. Nam, genuit, coniunctim illatum cum, creauit, vnam eandemque ſententiam conficit, declaratque hoc verbum creauit, ad certũ quid referri, & cauſam ipſam cur creauerit. Illud autem, genuit, prius eſt ſignificatione, quàm hoc verbum creauit. Quemadmodum viciſſim ſi dixiſſet, Dominus genuit me, ac deinde ſubiungeret, ante omnes colles creauit me: omnino illud dictum, creauit me, præcederet tempore: & ſi hoc dictum, genuit me, poſitu non præcederet: ita quum dixit primo loco, creauit, deinde ſubſtituit, ante omnia genuit me, neceſſario demonſtrat, ipſum hunc prius genuiſſe, quàm creauiſſe. Nã quum dicit ante omnia genuit me, alium ſe eſſe & diuerſum à reliquis omnibus oſtendit, quum ſuperius probatum ſit, nihil ex rebus creatis ante alia ſui generis conditum fuiſſe, ſed omnia ſimul vno eodemque mandato facta eſſe. Atque ideò, ea quæ adhærent poſt hanc vocem, creauit, addita non ſunt huic ſententiæ, vbi dicit, genuit me, ſed vbi creauit, dixerat: ibi ſubiunxit initium viarum. Contra, vbi ait, genuit me, nõ appoſuit initium viarum: ſed illam appendicem, ante omnia. Iam: ſi is qui ante omnia exiſtit non eſt primus omnium ſed alius diuerſuſque ab omnibus, in quorum numero etiam primus ille cenſetur, ſatis liquet eum alium eſſe à rebus conditis, & planè cõſtat, Verbum, quum aliud eſſet ab omnibus, & ante omnia, poſtea incepiſſe creari initium viarum ad opera, per aſſumptionem humanæ naturæ, vt (quẽadmodum dixit Apoſtolus) qui eſt initium & primogenitus ex mortuis vt ſit in omnibus ipſe primatum habens. Tali igitur ſubſiſtente differentia, inter creauit me, & genuit me, & inter initium viarũ, & ante omnia, ille qui eſt omnium hominum creator, is (vt dixi) poſtmodum etiam Pater hominum efficitur, ob conſtitutum in hominibus domicilium ſui Verbi. Cæterùm, in Filio id in contrariam vicem retorquetur. Deus enim quum natura Pater ſit ſui Filij, poſtea eius factor & creator efficitur, quum factitiam filius & creatitiam carnem homo factus induebat. Quemadmodum enim homines accipientes Spiritum Filij, filij per eum efficiuntur: ita quoque Verbum Dei, quum induerit hominem carnem creari & fieri dicitur. Si igitur nos naturales filij ſumus, certum eſt & illum naturaliter eſſe creaturam, & factitium quiddam: ſin autem nos per gratiam & adoptionem efficimur filij, clarum manifeſtumque eſt, etiam Verbum in noſtri gratiam hominem factum de ſe merito hæc verba dixiſſe, *Dominus creauit me.* Deinde, re creatitia indutus, quũ ſecundùm corpus ſimilis noſtri factus eſſet, merito iam in[d] ater noſter & primogenitus ob ſimilitudinem corporis appellatus eſt. Et ſi enim poſt nos, noſtri gratia homo factus eſt, & frater noſter ob corporis ſimilitudinem, ſed tamen inde primus eſt, & dicitur, eò quòd omnibus hominibus perditis ex præuaricatione Adæ, eius caro ante alios ſeruata ſit & liberata: nec mirum, quum ea eſſet corpus ipſius Verbi: deinde nos, vtpote illi concorporales, per illud corpus in ſalutem vindicamur. Corpore enim illo dux & Dominus noſter in regnum cælorum ad ſuum Patrem accedit, dum inquit: *Ego via & ianua, & per me omnes neceſſe habent introire.* Vnde etiam primogenitus rurſus ex mortuis dicitur, non quòd primus noſtrum ſit mortuus: nos enim præmortui eramus, ſed quòd pro nobis ſuſcepta morte, eaque abolita, primus inter homines reſurrexerit, & pro nobis ſuum corpus excitauerit: quo excitato, nos quoque deinde ab illo & per illum excitamur ex mortuis. Quòd autem primogenitus naturæ rerum appellatur, id non ideò fit, quaſi ipſe cæteris creaturis coexæquetur, aut quòd primus illarum ratione ſit temporis: qui enim id fieri queat, quum vnigenitus ſit Dei? ſed ob Verbi ad noſtram humilitatem demiſſionem, id nomen illi inditur, qua ratione etiam plurimorum efficitur frater. Siquidem vnigenitus, eò quòd nulli alij ſunt fratres, vnigenitus nominatur: primogenitus autem contrà, quia plures ſuperſunt fratres. Ideoque nuſquam in ſcripturis appellatur primogenitus Dei, neque creatura Dei, ſed iſta omnia vnigenitus, & filius, & Verbum, & Sapientia ad Patrem referuntur, ibique ſuam proprietatem habent. *Vidimus enim gloriã eius, vt gloriam vnigeniti patris ſui.* Et, *miſit Deus Filium ſuum vnigenitum*: &, *In æternum Domine Verbum tuum permanet*: &, *Verbum erat apud Deum*: &, *Chriſtus Dei Virtus, Dei Sapientia*: &, *Hic eſt Filius meus dilectus*: &, *Tu es Chriſtus filius Dei viuentis.* Porrò, quòd primogenitus dictus eſt, id ad eius demiſſionem, qua ſe ad genus creaturarũ humiliauit, reſpectũ habet: creaturarum enim primogenitus nominatur. Iſtud autem verbum (creauit me ad opera) cauſam, cuius gratia creatus ſit, complectitur: operum enim gratia creatur. Si igitur vnigenitus eſt, vt eſt, ne pro primogenito interpretentur. Sin verò primogenitus eſt, ne habeatur vnigenitus. Nõ enim idem poteſt vnigenitus & primogenitus eſſe, niſi alio atque alio referatur, vt vnigenitus quidem habeatur, ob generationem ex patre, vt dictum eſt: primogenitus verò, ob condeſcenſum ad creaturas, & multorum fratrum, quæ inde efficitur congermanitatem. Quum igitur duo iſta inter ſe ita contraria ſint merito quis dicat obtinere potiſſimum in Verbo proprietatem vnigeniti? eò quòd non ſit aliud Verbum, aut alia Sapientia, quàm ipſe, qui ſolus vnicus ac verus eſt Patris ſui Filius: & non cum cauſa adiuncta, vt in ſuperiori diſtinctione tractauimus, ſed ſimpliciter vnigenitus Filius, qui eſt in ſinu Patris appellatus: primogenitus autem dictus cum additamento cauſæ: creaturarum enim gratia primogenitus eſt factus: quã cauſam Paulus etiam ſuis verbis

Marginal notes:

προῦτον τὸ ἐκτίσατο καὶ ὕστερον τὸ ἐγέννησεν.

Prou. 8. Ibidem.

Verba genuit, & creauit, vnum idem poſita quid.

Deus eſt pater factor & creator ſui quomodo.

ἐν σώματι ὑπερχύμενος.

Ioan. 10. Coloſſ. 1. Chriſtus primogenitus ex mortuis dicitur quomodo. Cur Chriſtus vnigenitus dicatur.

Ioan. 1. Ioan. 3. Pſa. 118. Ioan. 1. 1 Cor. 1. Math. 3. Math. 16.

Vnigenitus & primogenitus quomodo poſsint eſſe idẽ.

verbis implicuit, dũ ait, *In eo creata ſunt omnia.* Quòd A Rom. 11. ſi omnes creaturæ in ipſo creatæ ſunt, aliud ipſe à creaturis, & nequaqoam ctearura fuerir, quum ſir creator omnium: neque ideò, quia ex patre eſt, primogenitus appellarur, ſed quia in eo rerum natura eſt condita. *Qua ratione Chriſtus dicatur primogenitus.* Et quemadmodum ante rerum naturam ipſe erat filius per quem rerum natura condita eſt: ita quoque antequam vocaretur primogenitus omnis creationis, nihilominus ipſe erar Verbom apud Patrem, & Deus erat Verbum. Verum iſtud minimè intelligenres impij, circumuagantur, & his verbis ſeſe ingerunt, Si primogenitus eſt omois creationis, cerrum eſt eum vnum eſſe ex rebus creatis. Srulri, ſi omnino omnis creationis primogenitus eſt, diuerſum ergo quiddam à rebus crearis ſuerit, oon enim dixit, primogenirus eſt omnium aliarum creaturarum, ne veluri vnus ex creaturis, ob B cognitionem haberetur, ſed vniuerſæ creationis, vt dioerſum quiddam eſſe à creaturis intelligeterur. *Exemplum* Ruben certè non primogenirus omnium liberorũ Iacobi, ſed tum ipſius Iacobi, tum fratrum eſt dictus, ne alius à liberis Iacobi exiſtimaretur. *Coloſſ. 1. Apoc. 1.* Apoſtolus aurem noo ita de Domino loquitur, vt ſir primogeniros omnium, ne aliud quàm noſtrum corpus circunferre crederetur: ſed vt ſir primogenitus in multis fratribus, frarer nimirum inter multos fratres fururus ob ſimilitudinem carnis. Si igitur Verbum, vnum ex rebus conditis eſſet, diceret ſeriptura eum primogenirum eſſe aliarum creaturarum: nunc, quum ſancti eum appellent primogenirum totius ereationis, manifeſtò oſtenditur, Filium Dei diuerſum eſſe ab omni creatura, & nequaquam rem conditam. Nam ſi res condita ſir, ipſe quoque ſui ipſius primogenirus fuerir. Quomo- C do igitur, ô ſtulri, idem primus & ſecundus à ſeipſo eſſe poterit? *Abſurda.* Deinde, ſi creatura eſt, & omnis creatura per illum facta eſt, & in eo conſiſtit, quomodo poteſt creare creaturam, atque vnus eſſe eorum, quæ in ipſo conſiſtunt? Veritas ipſa tam abſurdam opinionem refutat, docetque eum primogenitum inter multos fratres appellarum fuiſſe obcarnis noſtræ cognationem: primogenitum quoq; ex mortuis, eò quòd per ipſum & poſt ipſum ſit. Primogenitum porrò omnis crearuræ, eò quòd parer ſuo in homines amore, per Verbum ſuum non ſolũ omnia condere, verum eriam, quia crearura, de qoa loquitur Apoſtolus, *1. Cor. 3.* *Expectans reuelationem Filiorum Dei liberabitur aliquando à ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Atque ita crearura in libertatem vindicata, futurnm eſt, vt & Dominus ſit & iſtius & omnium adoptiuorum filiorum primogenitus: & D vt in ipſo qui primos dicirur, ij qui poſt ipſum ſubſequuntur, quaſi ſuo principio conſerti coaptatique perdurare queant. Arbitror iam ipſis impiis hanc ſuam ſententiam pudori eſſe: aur ſi ea nõdum podori eſt, & ſecundùm eſſentiam tanquam cteaturam eum omnino inter crearuras primogenitum appellari velint, animaduertant ſe illum brutis & inanimatis germanum & æqualem facere: nam & illa rerum natoræ partes ſunt, & neceſſum eſt, eum qui primogenitus nuncuparur, tempore duntaxat primum eſſe, genere aurem & ſimilirodine congruere cum omoibus. Qoum igitur talia dicant, nónne omnium impietatem longè tranſmittunt? aur quis eos ferat, talia loquenres? aur quis eos, vel ea tantummodo cogitanres non odio habuerit? Omnibus enim liquet illum non proptet ſe, quaſi & ipſe creatum quiddam eſſet: neque, quia cognatam eſſentiam affinemque babebat cum rebus creatitiis, nomine primogeniti vocarum eſſe, ſed quia, quum primùm conderet creaturas, arremperauit & demiſit ſe ad earum rationem, vt illæ ad eſſenriam peruenire poſſent, quæ alioqui non tuliſſent eius naturam, indilutum illum ſcilicet & parrium ſplendorem, niſi pro parris ſui in homines amore, accommodans ſeſe eas arripuiſſet, & ad exiſtendi facultatem prorraxiſſet, alrera deinde cauſa eſt huius nominis, quod, vbi ſeſe denuo creatis cõdeſcendendo attẽperarat, ipſa creatura in ius filiorũ adoptata ſit, vt ita per omnia eius primogenitus efficeretor, rum in creando, tum in inferendo ſeipſum pro omnibus in mundum. Ita enim ſcriprum eſt, *Quum introducit primogenitum in mundum*: additum deinde, *Et adorent eum omnes Angeli Dei.* *Heb. 1. 6.* Audiant Chriſti perduelles, & ſeipſos dirumpant, eò quòd eius ingreſſus in mundum cauſam dederit, vt primogenitus omnium appelletur, ita vt patris quidem ſit vnigenitus, quoniam ex eo ſolus & vnicus eſt: creaturæ aurem primogenirus, quoniam omnes per eum ius filiorum adoptionemque adipiſcuntur. Quemadmodum porrò, inter fratres primogenitus, & ex mortuis primitiæ dormientium factus eſt: ita quoque, quia oportebat eum in omnibos primatum habere, eriam principium viarum creatur, vt qui in ea inſiſtimos, perque eum (qui ita de ſe loquitur, *Ego ſum via & ianua*) ingredienres participeſque redditi cognitionis de patre, audiamus & nos quoque, *Beati immaculati in via*: &, *Beati mundo corde.* *Pſal. 118. Matth. 5. Cur principium viarum dicatur Chriſtus* Iam quum ipſa veritas declarer, Verbum non eſſe ex natura rem conditam, conſequens eſt, vt deinde dicamus, cur principium viarum appelletur. Quoniam prima per Adam & via, & ianua perierat, & ex paradiſo ad mortem deuetgebamus, dictumque nobis fuit, *Terra es, & in terram abibis*: ideò Verbum Dei hominum amore, & patris voluntate induit creatitiam carnem, vt eam quam morralem reddiderat primus homo præuaricatione, ipſe proprio ſanguine ſui corporis viuificaret, & renonaret nobis viam recentem & viuam, per velum (vt Apoſtolus dixit) hoc eſt, per carnem ſuam. Quod eriam aliis verbis ſignificat, vbi air, *Si qua in Chriſto noua creatura*: &, *Vetera tranſierunt, ecce noua facta ſunt omnia.* *2 Cor. 5. 17.* Quòd ſi creatio innouara fuir, oportuit in hoc geoere aliquem eſſe primum: merus igirur homo & puluereus, quales nos facti eramus ex præuaricatione, is eſſe non poterat, eò quod in prima creatione fides ab homioibus ſeruara non fuit, eorumque culpa prima creario perierar. Opos ergo fuit inſtaurarore prioris creaturæ, & qui nouam crearuram conſeruaret. *Priori creaturæ inſtauratore opus fuit.* Non igitur ex genere hominum alius quiſpiam, ſed ipſe Dominus vt principiom eſſet, condi voluit, quo efficeretur via nouæ crearuræ, ac de ſe meriro diceret: *Dominus creauit me principium viarum ſuarum, ad opera ſua*, ne vlterius ſecundùm primam illam viam homo viuerer, ſed quaſi ſubſiſtente nouæ creaturæ exordio, Chriſtum in ſe poſſidens hoius nouæ creaturæ principem, in reliquum tempos ſe ei comitem præheret, qui ita de ſe loquitur, *Ego ſum via*: idque in erudiendis Coloſſenſibus Apoſtolus dixit, *Ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, qui eſt exordium primogenitus ex mortuis, vt ſit in omnibus ipſe primatum tenens.* *Ioan. 14. Coloſſ. 1. 18.* Si enim (quemadmodum dictum eſt) ob reſurrectionem è mortuis ipſe nuncuparur

ptincipium: tunc autem reſurrectio facta eſt, quum noſtram carnem geſtans dedidit ſeipſum pro nobis in mortem: manifeſto patuerit, id quod ipſe de ſeipſo dicit,
Prou. 8. *Dominus cre..uit me principiũ viarum ſuarum*, non ſubſtantiam, ſed eius aduentum in carne ſignificare. Corpori enim mors peculiaris eſt, & quem-
Simile. admodum ipſa mors peculiare quiddam & proprium eſt corporis: ita quoque aduentui carnis proprium & peculiare fuerit illud dictum: Dominus creauit me initium viarum ſuarum. Ita enim Domino iam ſecundùm homanitatis rationẽ creato, primoque eorum authore effecto, qui denuo creatur, primitiaſque noſtras ea quam aſſumpſit carne obtinente, bono conſequio & ordine fit, vt
Pſa. 101. poſt eum populus ille futurus procreetur, loquẽte
Pſa. 101. Dauide *Scribãtur hæc in generationem alteram, & popu-*
Pſal. 70. *lus qui creabitur laudebit Dominum*. Et rurſus, *Et annũciabitur Domino generatio quę ventura eſt*: Et, *Annunciabunt iuſtitiam eius ei populo, qui naſcetur, quem fecit Dominus*. Siquidem non amplius audituri ſumus: *In*
Gen. 2. *quacunque die comederitis ex ea, morte moriemini*: Sed, vbi ego ſum, ibi etiã & vos futuri eſtis: adeò vt nos ipſi de nobis hæc verba proferamus, *Eius opus ſumus*
Ioa. 14. *conditi ab eo ad bona opera*. Cæterùm, quia homo opus Dei, perfectus quidem ex creatione, ſed defectuoſus tamen ex præuaricatione, per peccatum mortuus erat, indecenſque fuit Dei opus in ea imperfectitudine manere: ideò ſuper ea re obſeruationes factæ ſunt ab omnibus ſanctis: quod apud Dauidem inuenias Pſalmo 137. *Dominus retribuet pro me: Domine, opus manuum tuarum ne deſpicies*. Atq; hinc eſt, quod perfectum Dei Verbum, imperfectum corpus ſibi
Immortalitas & via ad paradiſũ deerat homini. circumponit ac creari ad opera pronunciatur, vt pro omnibus noſtro debito ſoluto, ea quæ deerant homini, perficeret. Deerat autem homini immortalitas, & via ad paradiſum: Et hoc eſt, quod à Saluatore dicitur: *Ego te glorificaui in terra, opus abſolui, quod dedeꝛas mihi, vt facerem*. Et, *Opera quę dedit mihi*
Ioan. 17. *pater, vt perficiam ea*: Rurſum, *Ipſa opera quæ facio, teſtã-*
Ioan. 17. *tur de me*. Quæ autem hic dicit opera ſibi tradita
Ioan. 1. eſſe à Patre ad perfectionem, ea ſunt ad quæ ipſe
Prou. 8. creatur, dum in Prouerbiis dicit, *Dominus creauit me initium viarum ſuarum ad opera ſua*. Idem enim vtrobiq; in verbis eſt: *Dedit mihi Pater opera*: &, *Creauit me Dominus ad opera*. Quo tempore igitur ſuſcepit opera perficienda ô Chriſti perduelles? inde enim illud (creauit) intelligetur, num in ipſo initio, quum ex non entibus ad eſſentiam ea produxit? Id ſi dixeritis falſum dixeritis: nondum enim tum vlla opera erãt, & ſermo indicat, eum, quæ iam erant, tractanda ſuſcepiſſe. Sed neque pium eſt in id tempus referre, quod prius fuit, quàm Verbum caro fieret, ne ſuperfluus reddatur eius aduentus, quum horũ cauſa ille ſuum aduentum inſtituerit. Reſtat igitur, vt dicamus eum, tum quum homo factus erat, opera curanda ſuſcepiſſe. Tum enim ea perfecit, curatis vulneribus noſtris, Donataque ex mortuis reſurrectione. Si autem tum, quum Verbum caro factum eſſet, data ſunt ei opera, manifeſta res eſt, eum, quum homo fieret, tum ad opera creatum fuiſſe. Non igitur illud Verbum (creauit) ſignificatorium fuerit, eius ſubſtantiæ, vt iam ſæpius dictum eſt, ſed cor-
Chriſtus humanitate aſſumpta languores noſtros curare poralis natiuitatis. Tum enim, quia ex præuaricatione opera mutila erant, & clauda reddita, dictũ fuit, eum corporaliter creari, vt iis abſolutis & integritati reſtitutis, repræſentaret Patri *Eccleſiã* (vt inquit Apoſtolus) *non habentem maculã aut rugam, aut aliquid huiuſmodi, ſed ſanctã & incontaminatam*. Perfe-

A ctum igitur in eo eſt, & reſtitutum, quemadmodum ab initio fuerat humanum genus, imo potius maiori gratia imbutum eſt. Excitati enim ex mortuis,
ſuſcepit. Eph. 5. non vlterius mortem formidamus, ſed in Chriſto regnabimus perpetuò in cælis. Id autem tum factum eſt, quum Dei Verbum Deo proprium, & ex patre natum, quod ex patre exiſtit, induerat carnẽ, & homo effectus erat. Si enim ille quum iam creatura eſſet, homo fuiſſet redditus, manſiſſet homo, ita vt erat, nihil coaptatus & coaleſcens cum Deo.
Abſurda. Qui enim, ſi ille creatura fuiſſet, per creaturã creatori coaptari & conſeri potuiſſet? aut quod ſubſidium à ſimilibus ad ſimilia perueniſſet, quum & illa æquè ſubſidij egeſtate laboraſſent? Quomodo porrò, ſi creatura fuiſſet Verbum, ſententiam Dei abrogare potuiſſet, aut dimittere peccatum? quum ſit
B ſcriptum apud Prophetas, id Dei eſſe opus. *Quis*
Mich. 7. *enim Deus ſicuti tu, auferens peccata, & ſuperans iniquita-*
Gen. 3. *tes?* Lata enim ſententia à Deo fuerat: *Terra es, & in terram abibis*: homines verò mortales facti erant, qui potuit fieri igitur, vt à rebus creatis peccatum ſolueretur? liberauit ergo eos Dominus, vt ipſe ſuis verbis profeſſus eſt: *Niſi vos filius liberauerit*; eoque quia liberauit, certum indubitatumque reddidit, Filium qui liberauerit non eſſe creaturã, aut quippiam aliud ex rebus conditis, ſed proprium Verbum & imaginem ſubſtantiæ Patris: qui ab initio hanc ſententiam tulerat, quique ſolus peccata remittit. Quoniam igitur loquutus erat in Verbo,
Gen. 3. *Terra es, & in terrã abibis*, probè & congruenter per
Obiectio cur Deus nõ ſoluerit maledictionẽ ſine aduentu Chriſti. idem illud Verbum & libertas, & reſciſſio cõdemnationis perfecta eſt. Sed poterat (aiunt) Deus, etiamſi Saluator creatura exiſteret, vel loqui tan-
C tummodo, & ita ſoluere maledictionem. Iſtud ipſum etiam iis ab alio quopiam obtrudi poterit. Poterat etiam ſine vllo aduentu Chriſti, ſolummodo
Solutio. loqui Deus, & ſoluere maledictionem. Cæterùm ſpectandum eſt iſthic quid hominibus ſit vtile, nõ, quid in omnibus rebus ſitum ſit in viribus Dei. Siquidem poterat etiam ante exædificatam arcã Noë, eos qui præuaricati fuerant, interimere: ſed tamen nun niſi ædificata arca, illud facere ſuſtinuit. Poterat etiam ſine Moſe duntaxat loqui, & ſic educere populum ex Ægypto, ſed vtile erat id per Moſen fieri. Poterat ſine iudicibus conſeruare populum, ſed erat ex re populi, ſuis temporibus iudicem exurgere. Poterat enim ab initio venire Deus: aut cum veniſſet, non tradi Pilato, ſed tamen ſub conſummationem ſæculorum venit, & quum ad mor-
Omnia opera Chriſti vtilia hominib. tẽ quæreretur, ſeipſum indicauit: *Ego ſum* (inquiẽs).
D Quod enim facit, id ipſum & vtile eſt hominibus, & aliter fieri non decuit. Porrò, quod vtile & decorum eſt, id cura ſua & prouidentia inſtruit. Venit
Ioan. 12. igitur, non vt ſibi miniſtraretur, ſed vt ipſe miniſtraret, noſtramque ſalutem operaretur. Quinimo, qui poterat ex ipſo cælo legem dictare, norat vtile
Exod. 19. eſſe hominibus, ſi è Sinai eam promulgaret, idque ideò fecit, vt & Moſes aſcendere poſſet, & illi de proximo ſermonem audientes, melius crederent. Atque adeò ipſa rei ratio, negociique conditio, hac in parte ſpectare debuit. Si enim ob vires ſuas, per quas id potuit, verbo edixiſſet, & ita maledictio aboleretur, imperantis quidem potentia in conſpicuo pateret, homo tamen eiuſmodi effectus fuiſſet, qualis Adam ante præuaricationem fuerat, extrinſecus accipiens gratiam, non autem eam ſuo corpori coagglutinatam tenens. Talis ſiquidem antea fuit quàm in paradiſo collocaretur: forſitan, etiam

deterior

A deterior euaſiſſet, vtpote qui iam præuaricati didicerat. Quòd ſi eueniſſet, vt à ſerpente deciperetur, iterum opus fuiſſet Dei loquentis imperio, vt ita maledictio ſolueretur, atque eo modo neceſſitas eius rei in immenſum recurriſſet, & nihilo ob id minus remanſiſſent homines obnoxij, ſeruientes peccato: ac proinde ſemper peccãtes, ſemper opus haberent veniæ condonatore, neque vnquam illis à vindice ſatisfieri poſſet, cum caro eſſent, & ſemper legi ob carnis infirmitatem ſuccumberent. Rurſus, ſi filius creatura eſſet, nihilo minus homo mortalis remaneret, vtpote non coaptatus Deo:

Reconciliatio fieri per creaturam non potuit inter Deum & homines.

Non enim creatura per creaturam Deo coaptata fuiſſet, quum ipſa coaptatorem requiſiſſet: neque pars rerum creatarum, ſalus eſſe poterit rerum creatarum, quum illa ipſa quoque ſalutis ſit indiga. Ne

B igitur illud fieret, mittit Deus pater filium ſuum, & ille efficitur Filius hominis creatitiam carnem aſſumens, vt quoniam omnes obnoxij erant morti, ipſe autem alius atque diuerſus ab omnibus, pro

1. Cor. 1.

omnibus ſuum corpus morti offerret. Ac deinceps veluti omnibus per eum mortuis, ſermo eius ſententiæ impleretur: Omnes enim mortui ſunt in Chriſto: omnes item per eum renaſcuntur, vt liberi iam inde à peccato, & ea quæ per peccatum fit, maledictione verè permaneant in æternum à mortuis excitati, & immortalitate & incorruptibilitate induantur. Verbo ſiquidem amicto indutóque carne, quemadmodum ſæpius oſtenſum eſt, omnis morſus ſerpentis penitus in carne extinctus eſt, & ſi quid ex carnalibus motibus ſuppullabat reſciſſum eſt, pariterque ſublata eſt peccati aſſecla mors, vt ipſe inquit.

Ioan. 5.
Ioan. 5.

Venit princeps mundi huius, & in me non inuenit quicquam. In hoc enim manifeſtatus eſt

C (ſcripſit Ioannes) *Vt ſolueret opera diaboli*, quibus ſolutis, omnes ob cognationem carnis Chriſti, à carne in libertatem vindicati ſumus, ac iam deinde & nos quoque coaptati ſumus Verbo. Coaptati autem Deo, non amplius in terra permanemus, ſed vt ipſe loquutus eſt, vbi ipſe eſt, ibidem & nos futuri ſumus, neque iam in reliquum tempus ſerpentem formidabimus. Confectus enim in carne perſequẽte eum Saluatore, audit deinceps, *Vade poſt me Sathana*: atque ita ex paradiſo eiectus eſt in ignem æternum: Neque nobis cauendum erit à male ſuada fœmina.

Luc 19.
Mar. 12.

In reſurrectione ſiquidem neque in matrimonium ducunt, neque ducuntur: ſed tales ſunt, quales ipſi Angeli: & in Chriſto Ieſu noua creatura erit, neque vel maſculus, vel fœmina, ſed omnia in omnibus erit Chriſtus. Vbi porrò Chriſtus, quod genus ibi metus aut periculi fuerit? Atqui illud fieri non potuiſſet, ſi Verbum creatura fuiſſet. Aduerſus enim creaturam creaturæ

D coniunctam, diabolus perpetuo vires pugnandi habuiſſet, & homo intermedius formidine mortis ſemper laboraſſet, non habens in quo, & per quem Deo coaptaretur, & liber ab omni metu euaderet. Quapropter ipſa veritas declarat, non eſſe Verbum rem creatitiam, ſed potius rerum opificem. In hoc ſiquidem aſſumptum eſt ab illo creatitium & humanum corpus, quò illud vt opifex & conditor renouaret in ſe, ac deificaret, atque ea ratione nos omnes in regnum cælorum itidem ac ſeipſum introduceret. Rurſus, deificationem in ſe non ſenſiſſet homo creaturæ coaptatus, niſi filius, verus Deus extitiſſet: neque adſtitiſſet Patri homo, niſi naturaliter verũ patris Verbũ fuiſſet, quod carnẽ induerat.

Simile.

Et quemadmodũ neq; à peccato, neque à maledictione vindicati fuiſſemus, niſi verè ea naturaliterque humana caro fuiſſet quam Verbum ſibi induerat: nihil enim nobis commune cum re aliena:

Chriſtus Deus & homo

ita quoque non Deificatus fuiſſet homo, niſi naturaliter ex patre verum ac proprium illius Verbum fuiſſet, quod caro factum eſt. Ideo enim ea coaptatio inſtituta eſt, vt Deitas vera, & vt ſic dicam, naturalis, verum & naturalem hominem ſibi conſereret, & ſtabilis efficeretur hominis ſalus ac deificatio. Quapropter, qui negant eum ex patre eſſe, naturalemque eius & ſubſtantiæ ipſius proprium Filium, negent quoque eundem veram, & humanam carnem aſſumpſiſſe ex Maria ſemper virgine.

in Mariam τὰς ἀνθρωπείας.

Nihil enim nobis hominibus inde emolumenti, aut commodi, niſi Verbũ naturalis ſit ac verus Dei filius, niſiq; vera ſit caro, quam aſſumpſit. Sed aſsũpſit verã carnẽ etiã ſi inſaniat Valẽtinus.

Valentinus hæreticus aſſeruit Chriſtũ veram carnem non aſſumpſiſſe

Eſt quoq; naturaliter Verbum verus Deus, etiamſi rabiant Ariani, & in illa carne factum eſt initium nouæ creaturæ, eò quòd ipſe creatus ſit homo pro nobis. & viam illã nobis renouauit, vt dictum eſt. Verbum igitur ex natura, neque creatum aliquid, neque opus fuerit. Idem enim ſunt, & creatura, & factum, & opus: & ſi creatura, vel factum quiddam eſſet, vtique etiam opus eſſet. Eaq; de cauſa non dixit, creauit me opus, neque cum operibus fecit, ne aut natura, aut ſubſtantia, creatura videretur eſſe: neq; vt faceret opera, ideò eum crearit, ne denuò iuxta veſaniam impiorum, quaſi organum quoddam videretur propter nos creandos inſtitutum: neque item dixit, ante opera creauit me, ne, vt eſt genitum quiddam ante omnia, ita quoque creatus ante omnia opera nihil diſcriminis ſtatuere crederetur inter gigni & creari: ſed cum ſumma cautione locutus eſt, ad opera creauit me, quod idem eſt ac ſi diceret: Pater me ad carnem fecit, authorque fuit, vt homo fierem: vt rurſum iſthinc demonſtrari poſſit, illum non eſſe opus, ſed genitum quiddam. Vt enim is qui ingreditur ædes, non eſt pars aliqua ædium, ſed diuerſum quiddam ab ædibus: ita quoque qui ad opera creatur, alius natura fuerit, quàm opera: Si ergo pro veſtra ſententia Verbum Dei opus cenſendum eſt, agite quæſo, dicite mihi vos Ariani, qua manu, aut quánam ſapientia opus iſtud confectum eſt: Omnia enim opera, quæ facta ſunt, manu & Sapientia Dei facta ſunt, loquente ipſo Deo, *Manus mea fecit hæc omnia.*

Eſa. 66.
Pſ. 101.

Dauide quoque atteſtante, *Tu Domine ab initio fundaſti terram, & opera manuum tuarum ſunt cæli*: ac rurſum Pſalmo centeſimo quadrageſimo ſecũdo, *Memor fui dierum priſcorũ, meditatus ſum in operibus tuis, in factis manuum tuarum meditabar.* Ergo, ſi in manu Dei omnia quæ facta ſunt, abſolutionem perfectitudinemque ſuam acceperunt, & ſcriptum eſt, omnia per Verbum facta eſſe, & citra eum factum eſſe nihil: Et rurſus, vnus Dominus Ieſus, per quem omnia, in quo omnia, euidens conſpicuumque eſt,

1. Cor. 8.

illum opus eſſe non poſſe: quippe, qui ipſe ſit manus & Sapientia Dei. Id cognoſcentes etiam Martyres illi Babylonij, Ananias, Azarias, Mizael, refutant Arianorum impietatem: dicentes enim,

Dan. 3. 57.

Benedicite omnia opera Dominum, tum ea quæ in cælo ſunt, tum ea quæ in terris degunt: in ea ſumma, omnes creaturas vt opera adnumerarunt, ſed in numero eorum Filium ipſum non conſtituerunt. Nõ enim dixerunt, & tu Verbum benedic, & hymnum cane tu ſapientia, vt oſtenderent alia omnia eſſe ex eorum catalogo, quæ & opera ſunt, & hymnum cantant. Verbum contrà, non eſſe opus aut ex cœtu canentium, ſed potius cum patre decanta-

tur, adoratur, & diuinis laudibus celebratur, quum ſit & Verbum illius, & Sapientia & operum architectus. Id quoque Spiritus in Pſalmis cum pul-
Pſ. 32. chra diſtinctione elocutus eſt: *Rectum eſt Verbum Domini, & omnia opera eius in fide.* Quemadmodum &
Pſ. 103. in alio Pſalmo recenſuit, *Quàm magnifica ſunt opera tua omnia in Sapientia feciſti.* Iam ſi Verbum opus eſſet, planè Verbum in Sapientia factum fuiſſet, neque illud ab operibus diſcriminaſſet ſcriptura, neque iſta quidem opera dixiſſet, illud verò Sapientiã Dei nominaſſet: nunc illud ab operibus ſegregans ſcriptura, probè oſtendit, Sapientiam opificem eſſe, non opus: Eadem quoque diſtinctione & Pau-
Heb. 4. lus vſus eſt ſcribens ad Hebræos. *Viuidum eſt enim Verbum Dei, & efficax & penetrantius omni gladio ancipiti, & pertingens vſque ad internodia animæ & ſpiritus, compagineſque ſimul & medullas, facultatémque habet iu-* B *dicandi de cogitationibus, ac nulla creatura eſt inuiſibilis coram illo: omnia autem nuda ſunt & conſpicua oculis eius, apud quem nobis ſermo.* Ecce, tibi res conditas creaturas appellat: Filium autem pro Verbo Dei agnoſcit, ac talem qui ſit aliud à rebus creatis: ac rurſum quum ait, Omnia eſſe nuda & aperta oculis eius, ad quem nobis eſt ſermo, alium illum à rebus omnibus oſtendit, ac proinde ille iudicandi poteſtatem habet: creata autem obnoxia ſunt ſingula pro ſe, vt illi rationem reddant. Atque ita vniuerſa creatura nobiſcum congemiſcente, pro liberatione ex ſeruitute corruptionis, ſatis oſtenditur alium eſſe Filium à creaturis. Si enim creatura eſſet, & ipſe quoque vnus ex numero gementium eſſet, opuſque haberet eo, qui ipſum & Filium redderet, & à ſeruitute cum cæteris vindicaret. Quòd ſi omnis creatura vna gemiſcit & ſuſpirat liberta- C tem à ſeruitute corruptionis, nec filius vnus ex catalogo ſuſpirantium eſt, aut eorũ qui libertate indigent, ſed potius eſt qui filios nos reddit, & liberat
Ioan. 8. omnia, cum dicat Iudæis eius tẽporis: *Seruus nõ manet in æternum in familia, ſed Filius in æternum manet:* ſi igitur Filius vos liberauit, verè liberi eritis: luce clarius ex iſtis deprehenditur non eſſe creaturam Verbum Dei, ſed Filium verum & natura genuinũ
Prou. 8. patris ſui. De hoc igitur dicto: *Dominus creauit me initium viarum ſuarum*, tametſi pauca iſta ſint, tamen ſufficere arbitror, quæ doctioribus occaſionem præbeant maioris copię ad tollendam hæreſim Arianam. Cæterùm, quoniam proximum deinde verſiculum lectitantes hęretici, prauiter de eo quo-
De alio verſiculo Prouerbiorum agit. πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με. Prou. 8. que ſentiunt, in quo ſcriptum eſt: *Ante æuum fundauit me*, arbitranturque illud ad Deitatem Verbi, non ad aduentum eius in carne referendum eſſe, neceſ- D ſum, vt hoc quoque verſiculo explicato, eorum errorem aperiamus. Scriptum ita habet: *Deus Sapientia fundauit terram.* Si igitur Sapientia terram fundauit, qui fit vt ille fundator fundetur? ſed prouerbialem ſpeciem & illud quoque dictum habet, eiuſque ſenſus inueſtigandus eſt, vt cognoſcamus, Patrem quidem Sapientia architectari & fundare terram, vt ſit firma & permaneat: Sapientiam verò fundari propter nos vt initium fiat, & fundamentum nouæ noſtræ creaturæ & inſtaurationis noſtræ. Certè non dixit, ne in iſtis quidem verbis ante æuum Verbum aut filium me fecit, ne quaſi initium fiendi videretur adipiſci: id enim ante omnia exquirendum eſt, an Filius ſit, & principaliter ſuper ea re ſcripturæ excutiendæ ſunt. Hoc ſiquidem ita eſſe, poſt interrogationem Apoſtolorum Petrus ſua reſponſione decla-

A rauit, quum ait, *Tu es Chriſtus filius Dei viui*: illud *Mat. 16.* quoque pater Arianæ ſectæ in primis percunctatus eſt, Si tu es filius Dei. Nam hoc nouerat verum eſſe, & columen noſtræ fidei: & ſi filius eſſet, iam finem inſtare ſuæ diabolicæ tyrannidi: contra, ſi creatura eſſet, fieri non poſſe, quin vnus ex poſteris Adæ eſſet à ſe decepti: ac proinde ſi res ita ſe haberet, nihili eum eſſe faciendum: Et hoc ipſum fuit, cur eius temporis Iudæi ſtomacharentur, quũ Dominus ſe filium Dei, & Deum ſibi Patrem eſſe pronunciaret. Nam ſi ſe vnum ex creaturis nominaſſet, aut aliquid ex operibus Dei, non obſtupuiſſent, hæc audientes, neque pro blaſphemia talia verba imputaſſent, quum ſcirent, & Angelos ad Patres profectos eſſe: ſed quia ſe filium dicebat, ſatis animaduertebant, non eſſe in iis ver- B bis notam aliquam aut characterem creaturæ, ſed eſſe indicium Deitatis, & naturæ paternę. Oportuit igitur Arianos, quanquam imitatores patris ſui diaboli curioſè obſeruare, vt ſi dixiſſet, Verbum aut filium me fundauit, ſentirent ea quæ ſentiunt: quòd ſi ita locutus non eſſet, abſiſterent ea admentiri & comminiſci, quæ non ſunt. Non enim dixit, ante æuum Verbum aut filium me fundauit, ſed ſimpliciter, fundauit me, vt denuò oſtenderet (quemadmodum dixi) ſe non ſui cauſa, ſed propter eos qui ſuper ipſum ædificandi erant, ita de ſeipſo prouerbialiter locutum eſſe, idq; quum cognitum haberet Apoſtolus, dixit: *Aliud fun-* *1. Cor. 3.* *damentum nemo poteſt collocare præter id quod poſitum eſt, quod eſt Ieſus Chriſtus: quiſque autem videto, quomodo ſuperinædificet.* Neceſſum autem eſt fundamentum tale eſſe, qualia ea quæ ſuperædificantur, vt con- C gruant inter ſe. Verbum igitur quatenus Verbum eſt, non habet aliquos qui ſecum congruant, vnigenitum enim eſt: cæterùm, quatenus homo factus eſt, ſimiles ſibi & congruentes habet, vtpote, cum quibus etiam ſimilem carnem induerit. Quocirca quantum ad humanitatem, fun- *Chriſtus quatenus homo fundamentum Eccleſiæ: Chriſtiani ſunt lapides ædificij Chriſti.* datur, vt & nos ſuper eum veluti precioſi lapides ædificari poſſimus, efficiamurque templum habitantis in nobis Spiritus ſancti. Vt autem ipſe fundamentum eſt, nos autem lapides ſuper eum ædificati, ita ipſe rurſum vitis eſt, nos autem palmites cohærentes, & conſerti, non ſubſtantiã Deitatis, id enim impoſſibile, ſed ratione humanæ conditionis: palmites ſiquidem conſimiles eſſe oportet viti. Iam, quia nos ſimiles ſecundum carnem illi ſumus, & quia alioquin hæreticos humana ſentientes, exemplis humanis refutare oportet, iiſdem D verbis, quibus ſuprà, vtendum exiſtimo. Non dixit igitur, fundamentum me fecit, ne veluti operis, & rei principio aliquo inchoatæ, in hoc dicto improbã occaſionẽ ad impietatem expiſcarentur: ſed, Fundauit me, inquit: Iam, quod fundatur, per lapides quidẽ illi ſuperiniectos fundatur, ſed non ſimpliciter: tũ enim propriè fit, quum pro ſaxo è mõte tollitur, & in imis terræ collocatur: Hactenus enim dum in monte ſaxum eſt, nondum adhuc funda- *Simile.* tum eſſe dici poteſt, ſed quum vſus poſtularit, & in effoſſa terra collocatum fuerit, tum denique, ſi ei loqui concederetur, diceret de ſeipſo, fundauit me, quum ita ex monte in iſtum locum tranſuectum eſſet. Ita quoque & Dominus, quum fundatus eſſet, non initium exiſtendi accepit, vtpote *Fũdauit me quid.* iam antea Verbum, ſed quum noſtram carnem induiſſet, quam ex Maria deciſam accepit, tũ inquit, fundauit me, quod idem valet, ac ſi diceret,

Verbum

Verbum cum eſſem terreno corpore me circon-
ἵνα σύσσωμοι συναρμολογούμενοι καὶ συνδεθέντες.
dedit: ita enim noſtri gratia fundatur, cùm, quæ
noſtra ſunt, accipit, vt nos veluti concorporales
coaptatique & colligati in eo per ſimilitudinem
carnis, in virum perfectum euadentes, immortales
incorruptique permaneamus. Illud porrò, quod
ſcriptum eſt, ante æuum, & antequam terra conde-
retur, & antequam montes firmarentur, neminem
perturbet: pulchrè enim & illud cum iſtis verbis cõ-
iunctum eſt, fundauit me, & creauit me: id enim
rorſus diſpenſationem incarnationis eius attingit:
Tit. 2. Chriſti incarnatio præparata & deſtinata ante mundi conſtitutionem.
Gratia ſiquidem Saluatoris erga nos nuper apparuit (vt A-
poſtolus inquit) *quũ ad nos ipſe deuenisset*: ſed tamen
illa ante præparata, deſtinataque fuit, quàm nos ef-
ficeremur: quin potius ante conſtitutionem mun-
di; cauſaque eius rei quodammodo & bona & ad-
mirabilis. Non congruum enim erat Deo, poſtea
tandem de nobis deliberare, ne aliquid noſtri vide-
retur ignoraſſe. Creans igitur nos per ſuum Ver-
bum omnium rerum Deus, cognita habens noſtra
melius quàm nosmetipſi, proſpiciensque nos bo-
nos quidem creatos, ſed poſtea tamen præuaricato-
res futuros præcepti ſui, eiiciendosque ex Paradi-
ſo ob contumaciam, ipſe vt humanus & bonus, iam
antea instituit in Verbo ſuo noſtræ ſalutis procura-
tionem: vt, quamuis decepti à ſerpente excidere-
Dei bonitas erga genus humanũ.
mus, non tamen penitus extincti maneremus, ſed
habentes in Verbo iam ante præparatam nobis re-
demptionem & ſalutem, iterum reſurgentes im-
mortales perſeueraremus, cum filius pro nobis
initium viarum creatus fuiſſet: & qui primogeni-
tus eſt creaturæ, primogenitum ſe fratrũ reddidiſ-
ſet: & qui primitiæ eſt mortuorum, reſurrexiſſet.
Id beatus Apoſtolus ille Paulus ſcribendo ita eſſe
docet, dum illa Prouerbij dicta (ante æuum &
priuſquam terra fieret) exponit in ſua ad Timo-
2. Tim. 1
theum epiſtola, *Collabora Euangelio ſecundum virtu-
tem Dei, qui nos liberauit & vocauit vocatione ſua ſan-
cta, non ſecundùm opera noſtra, ſed ſecundùm propoſitum
ſuum, & gratiam quæ data eſt nobis in Chriſto Ieſu, an-
te tempora æterna: manifeſtata eſt autem nunc per illu-
minationem Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui deſtruxit
quidem mortem, illuminauit autem vitam.* Ad Ephe-
Epheſ. 1. Spes futurorum à Deo nobis in Chriſto præparata ante æuum.
ſios item: *Benedictus Deus & pater Domini noſtri Ie-
ſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpiri-
tuali, in cœleſtibus in Chriſto. Quemadmodum elegit
nos in ſe ante iacta fundamenta mundi, vt ſancti eſſemus
& incontaminati coram ipſo, cum iam animi beneuo-
lentia prædeſtinaſſet, vt nos ſibi in filios adoptaret per
Ieſum Chriſtum.* Quomodo igitur elegiſſet nos an-
tequam fieremus, niſi vt ipſe dixit, in eius animo
iam antea præfigurati delineatique fuiſſemus? aut
quomodo omnino, priuſquã homines crearemur,
nos deſignaſſet in adoptiuos filios, niſi ipſe filius
ante æuum fundatus fuiſſet ſuſcepta noſtri procu-
ratione? aut quomodo, vt Apoſtolus ait, hæredes
participésve prædeſtinati fuiſſemus, niſi ipſe Domi-
nus ante æuum fundatus fuiſſet, vt ipſe iam tũ pro-
poſitum haberet, vt omnem pro nobis, quæ con-
tra nos erat, iudicij hæreditatem, in ſe per carnem
reciperet, vt ita iam nos in illo filij redderemur? Aut
quomodo ante æterna tempora acciperemus, non-
dum conditi, niſi in Chriſto Ieſu dona gratiæque
repoſitæ fuiſſent, quæ ad nos peruenirent? Ideo-
que in iudicio, quũ vnuſquiſq; pro ordine ſuo me-
Mat. 26.
ritiſq; quod æquũ eſt recepturus eſt dicit, *Agite be-
nedicti Patris mei, pro hæreditate veſtra poſſidete regnũ vobis
præparatũ à primis mundi fundamentis.* Quomodo igi-
A
tur, aut in quo antequam naſceremur, id præ-
paratum eſſet niſi in Domino ante æuum in hoc
ipſum fundato? quo nos, quaſi ſuper eum ædi-
ficati, vt lapides bene coaptati, participes red-
deremur eius, quæ ab illo deriuatur, vitæ & gratiæ.
Eaque res ita acta eſt (quatenus pio homini vtcun-
que in mentem venire poteſt) vt, quemadmodum
iam antea loquutus ſum, reſurgentes à morte non
diurna, æterna vita frui poſſemus, quod nulla ra-
tione fieri licuiſſet, quatenus è terra oriundi ſumus,
niſi ante æuum præparata fuiſſet nobis in Chriſto
ſalutis ſpes. Verbum igitur in noſtram carnem
ingrediẽs creatumque vt eſſet principium viarum,
ita fundatur quemadmodum pater voluit (ſicuti
dictum eſt) ante ſæcula & antequam terra fieret,
& montes collocarentur, aut fontes emicarent,
B
ne, quum terra & montes ſpeciesque rerum, quæ
ante oculos eſt, præterierint in conſummatione
inſtantis ſæculi, ſimili ratione & nos quoque inue-
teraſceremus, ſed poſtea viueremus habentes in
nobis in ipſo Verbo quod nos elegit, præparatam
ante ſæcula vitam & benedictionem ſpiritualem:
Ita enim poterimus non vitam quidem hanc no-
ſtram temporariam habere, ſed in poſterum viui
in Chriſto perſeuerare. Cæterùm, quia ante iſta
omnia, vita noſtra fundata fuit & præparata in
Chriſto (non enim in alio quopiam vitam noſtram
fundari decuit, niſi in Domino ante ſæcula exiſten-
te, per quem & ſæcula condita ſunt) ideò fit, vt
vita noſtra in eo nitente & conſtabilita poſſimus
& nos quoque vitam æternam obtinere. Bonus
enim eſt Deus; cumque ſemper bonus fuerit hoc
voluit, cognoſcẽs noſtram infirmam naturam ege-
C
re ſuo auxilio & conſeruatione. Ac quemadmo-
Similitudo ab architecto deducta.
dum ſapiens architectus ſecum deſtinans domici-
lium ædificare, ſimulque cupiens id denuo inſtau-
rare, ſi poſt ædificationem vitium fecerit, præpa-
rat inter hos cogitatus materiam, eamque opifici
ſuppeditat ad inſtaurationem: atque, vt ibi appara-
tus renouationis tempore ædificationem antece-
dit, eodem pacto noſtræ ante nos ſalutis renouatio
fundatur in Chriſto, vt in Chriſto noſtri recupe-
ratio inſtaurati oque fieri poſſit. Voluntas certè
deſtinatioque eius rei ante ſæcula inſtituta fuit: res
tamen ipſa tum demum peracta eſt, cum neceſſi-
tas hoc ipſum requirebat, & ipſe Saluator adue-
niſſet. Ideo enim Dominum pro nobis oppor-
tebat in cœlo eſſe, vt nos eò reciperet in vitam æ-
ternam. Sufficerent iſta ſanè ad documentum, nõ
eſſe creaturam Verbum Dei, & rectam iſtius pro-
D
loquij ſententiam: veruntamen, quia hoc ipſum
ſcrutinio expenſum ponderatumque, rectam in
omnem partem ſignificationem habet, conſequens
fuerit, vt mentem verborũ explicemus. Quid ſcis?
an tã multis refutationibus in pudorem erubeſcen-
tiãq; redigi queant? Opus igitur denuò ſuperiori-
bus verbis: de eodem enim intellectu Prouerbioq;
& ſapientia tractandum. Quippe cùm Verbum nõ
dixerit ſeipſum naturaliter creaturam, ſed ſub Pro-
uerbiali ſchemate, ſe creatum à Dño, certum ſit ibi
mentẽ aliquã latere: non ea quidem quæ palàm ſeſe
offert, ſed abſtruſam penitus, quã tamen reperire li-
ceat, ſi velamen phraſeos & Prouerbij detraxeris.
Quis enim creatricem Sapientiam de ſeipſa au-
diens loquentem, Dominus creauit me ad opera
ſua, non ſtatim quærat, quid ſibi hoc velit? aut qui
fieri poſſet, vt creatrix crearetur? Quis item audiens,
vnigenitum Filium Dei, initium viarum creari, non

expiſcatur eius rei intellectum? ſecum admirans, qui fieri poſſet, vt vnigenitus, multorum aliorum primus & principium fiat? ænigma nimirum eſt. Sed tameo *ingenioſus*, inquit, *parabolas, & tenebroſoſum ſermonem, dictáque & ænigmata ſapientum facile intellexerit*. Vnigenita igitur, ipſaque ex ſe ſapientia Dei, opifex eſt & creatrix rerum omnium: *Omnia enim* (vt inquit) *in ſapientia fecit, & impleta eſt terra creaturis tuis*.

Pſ. 103 ... ſapientia.

Ratio noſtra imago verbi Dei. Sapientia noſtra imago ſapientiæ Diuinæ.

Cæterùm, vt res non ſolum conditæ eſſent, ſed & bene conditæ eſſent, placuit Deo, vt ſua ipſius Sapientia ſe creaturis accommodaret, quò formula aliqua, ſpecieſque ſaltem imaginis ſuæ omnibus rebus tum publicè, tum priuatim inſeri poſſit, vt illæ eo modo ſcitæ ſapienteſque effectæ dignæ videri poſſent, quæ opera Dei cenſerentur. Vt enim Filij Dei, quod Verbum ſiue Ratio ſit, noſtra ratio ſimulachrum exiſtimandum eſt: ita etiam eiuſdem, quod Sapientia ſit ipſius, hæc noſtra ſapientia imago quædam exiſtimari debet, in qua vim ſciēdi ſentiendique adepti, capaces efficimur creatricis Sapiētiæ, & per eam cognoſcere poſſumus ſapientiæ patrem. *Nam qui habet*, inquit, *filium, habet & Patrem: & qui accipit me, accipit & illum, qui me miſit*. Quia igitur iſtiuſmodi figura Sapientiæ & in nobis, & in omnibus operibus inſerta eſt, non iniuria ea quæ vera eſt Sapientia & architectrix rerum, quæ ad ideā ſuam congruunt, ſibi ipſi interloquendū imputans, hunc verborum modum concepit, Dominus creauit me ad opera ſua. Quæ enim noſtra ſapientia loqueretur, ea Dominus tanquam propria ſibi ſuis verbis vſurpat. Non enim creatur creatrix, ſed propter imaginem ſui rebus creatis ingenitam, ipſa ſe creari dicit. Et quemadmodum ipſe Dominus locutus eſt, *qui vos excipit, me excipit*, eò quòd figura eius in nobis ſit, ita quoque, tametſi res creatæ idipſum non ſiot, quod ille eſt, tamen ob ſimulachrum Dei, & formulā, quę increatis eſt, veluti ipſe crearetur, ad hunc modum loquutionem moderatur, *Dominus creauit me initium viarum ſuarum ad opera ſua*. Eadem ratione etiam in operibus indita eſt Sapientię effigies, vt (quemadmodum dixi) mundus per eam agnoſceret ſuum opificem. Rationem videlicet ſiue Verbum, & per Verbum Patrem. Et illud ipſum eſt, quod Paulus ait: *Id quod intelligibile eſt Dei, manifeſtum eſt illis: Deus enim illis manifeſtauit, ſiquidem inuiſibilia eius, ex creatione mundi operibus animaduerſa perſpiciuntur*. Quapropter ratione ſuæ eſſentiæ, Verbum creatura haberi non poteſt, ſed de noſtra; quæ in nobis eſt, ſapientia in Prouerbiis ſermo habetur. Quòd ſi illud non credunt, agite, mihi iam reſpondeant, ſitne aliqua ſapientia in creaturis, an non? quòd ſi non ſit, quid eſt quod Apoſtolus ita reprehendit & incuſat mundum? *Quoniam in Sapientia Dei non cognouit mundus per ſapientiam Deum*. Aut ſi ſapientia non eſt, quomodo multitudo ſapientum in Scripturis reperitur? *Sapiens enim perterritus declinauit à malo*, &, *cum ſapientia ædificatur domus*. Et Eccleſiaſtes, *Sapientia hominis faciem ipſius illuſtrabit*: & temerarios increpat dicens, *Ne dixeris, quid ſit, vt dies priores fuerint meliores quàm iſti ſunt? quoniam non in ſapientia ſuper ea re percunctatus es*. Sin autem eſt Sapientia, eamque, vt filius Sirach dicit, *effudit eam ſuper omnia opera ſua*, cum omni carne pro ratione ſuæ donationis, & ſubminiſtrauit eam iis, qui ipſum diligunt, iſtiuſmodi effuſio non ſubſtantiam vnigeniti effuſam indicat, aut eius quæ ex ſe eſt, & ipſiſſima ſapiētia, ſed illius quæ ad huius imaginē in mundo eſt delineata,

Ioan. 14

Cur ſapientia creari dicat.

Mat. 10 Simile.

Rom. 1.

1. Cor. 1.

Eccl. 8.1.

A an incredibile videbitur, ſi ipſa opifex rerum, & vera Sapientia, cuius ſimulachrum præ ſe fert, iſta in mundum effuſa ſapientia, rerumque ſcientia, ita de ſe loquatur quaſi condita ſit, *Dominus creauit me ad opera ſua*? Non enim ſapientia quæ in mundo eſt, creatrix eſt, ſed ipſa creata eſt in operibus, ſecundùm quam *cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum*. Eam, ſi homines in ſeipſis habeant, cognoſcent veram Dei Sapientiam, & ipſi agnoſcentur, quoniam Dei imaginem in ſe poſſident. Et quemadmodum, ſi quis regis filius, patre eius volente ædificare ciuitatem, in ſingulis operibus pręſcribat nomen ſuum tutelæ cauſa, quo ſimul & inuiolata permaneant titulo reuerentiaq; nominis, ſimul vt ex ea inſcriptiooe in memoriam veniat ipſius & patris ſui, & ab eo rebus iam ex ſententia confectis, B percūctetur quis de ciuitate, quomodo eam condiderit: Iſque tū reſpōdeat, ſe bene eā exædificaſſe: nā ſecundū Patris volūtatē, ſuā imaginē ſingulis operibus impreſſam eſſe, eò quòd nomen ſuum vbique ſit inditū & quaſi inædificatū. Id ſi dicat, non ſubſtantiam ſuam ſingulis iniunctā ſignificat, ſed ſimulachrū ſui, ſub nominis ſui titulo: Ita quoq; ad ſimilitudinē iſtius exempli, ad eos, qui in rebus creatis ſapientiam admirantur, vera Sapiētia in hæc verba reſponderit: Dominus creauit me ad opera ſua: mea ſiquidem formula eſt in eis, & ego ita attemperaui opificio. Neq; in admiratione ponendum eſt, ſi imaginem illam quæ in nobis eſt, pro ſua ſibi arroget in loquendo filius, quum etiam alibi hoc ipſum non vereatur dicere, quippe qui Paulo tum temporis Eccleſiam perſequente, in qua formula eius & imago reſidebat, quaſi ipſe C perſequutionem pateretur, in hæc verba locutus ſit, *Saule, quid me perſequeris?* ac proinde, vt ſi dixiſſet, ea quæ imago archetipæ Sapientiæ eſt, quæque in creatis ſita eſt, Dominus creauit me ad opera, nemo in admirationem raperetur: ita ſi vera & opifex rerum Dei Sapientia, vnigenitumque Dei Verbum de iis loquatur, quæ ſunt ſimulachri ſui, quaſi de ſeipſa: *Creauit me ad opera*, nullus omiſſa ea ſapientia, quæ eſt in mundo & rebus ingenita, exiſtimarit hoc ipſum de archetypæ exemplariſque Sapientiæ natura eſſe intelligendū, ne vinum aqua miſcendo veritatē ſubtrahere videatur. Ea enim ſapiētia creatrix & opifex rerum eſt, cuius ſimulachrum rebus conditis impreſſum eſt, vt effigiata illa, & imitatitia cum effigie & exemplo archetypo ſimilitudinē haberent. Principatum autem viarum appellat; quia iſta imitatitia ſapientia eſt, veluti rudimentum D elementumque ad cognoſcendum Deum. Huic enim primitus aliquis quaſi viæ inſiſtens, eamque obſeruans metu Dei, qui, vt ait Salomon, principium ſapientiæ eſt: deinde magis ac magis animo ac mente adſcendens, animaduertenſque Sapientiam creatricem in rebus creatis, tandem eò peruenerit, vt in ipſa Patrem ipſius deprehendat, ſicuti Dominus teſtatur, *Qui vidit me, vidit & Patrem meum*. Et vt Ioannes ait: *Qui confitetur filium, etiam Patrem habet*. Porrò ante æuum fundauit me, inquit, quoniam in hac forma imitatrice Diuinæ Sapientiæ, opera firmitudinem accipiunt: deinde, ne quis audiens de huiuſmodi ſapientia rebus ingenita & inſerta perſuaderet ſibi veram eam Dei Sapientiam eſſe, ipſumque Filium Dei creaturam eſſe, neceſſario ſubintulit, Ante montes, & ante terram, & ante aquas, & ante colles genuit me, vt ſub his vocibus (ante

omnem

Hominū ſapientia non eſt creatrix, ſed creata.

Pſal. 18.

Simile.

Chriſtus imaginē illā quæ in nobis eſt pro ſua ſibi arrogat in loquēdo.

Act. 9.

Prou. 1.

Ioan. 14.

Digitized by Google

omnem creaturam) qnibus omnes res conditas cõplectitur, declararet ſe non ipſa ſui eſſentia cũ rebus creatis conditam eſſe. Si enim ad opera creata eſt, & ante opera exiſtebat, euidens nimirum, eam, antequam crearetur, fuiſſe. Sequitur igitur illam natura eſſentiaque rem creatitiam non eſſe, ſed vt ipſa ſubinrulit, genitum quidam exiſtit. Quid autem inter ſe diſcriminis habeant genitum & creatũ eſſe, in ſuperioribus oſtenſum eſt. Iam quod ſubiũgitur, *cùm præpararet cœlum aderã illi*, ſciendum eſt, nõ ideò hæc ſapientiam dixiſſe, quaſi non per eam pater cœlum fecerit, aut nubes quæ in cœlo ſunt: quũ ambiguum non ſit, omnia per ſapientiam facta eſſe, & ſine ea factum eſſe nihil, ſed hanc eſſe mentẽ verborum, omnia quidem in me & per me facta ſunt: ſed tamen quum neceſſitas poſtularet, ſapientiam ingigni inſeriq́ue operibus, ipſa quidem ſubſtantia eram cum Patre: cæterùm condeſcenſu attemperatioeq́, mei ad res creatas, concinnabam mei imaginem in meis operibus, vt quaſi iam vnius corporis membra nulla pars mundi ſeditione laboraret, ſed omnibus inter ſe mutuus pariliſq́ue conſenſus eſſet. Quotquot igitur recto intellectu, pro data ipſis ſapientia, ſe ſpectatores præbent rerum condi-

Rom. 1. tarum, poterunt dicere etiam ipſi, *diſpoſitione tua permanent omnia*. Contrà, qui hac in parte obſcitabundi negligenteſq́ue ſunt, audient hoc in ſe congruere, *Prædicantes ſeſe ſapientes eſſe, infatuati ſunt: quoniam, quod intelligibile iſt Dei, manifeſtum eſt illis: Deus enim ipſis manifeſtauit, quippe, cum inuiſibilia eius ex creatione mundi, animaduerſis operibus perſpiciuntur, perſpicitur quoque æterna eius Potentia ac Deitas: ita fit, vt careant omni excuſatione, quòd quum Deũ cognitum haberent, non vt Deum venerati ſunt, ſed ſeruierunt creaturis potius, quàm creaturarum conditori, qui eſt benedictus in ſæcula*: Quin & pudore, quum iſta audient, perfundantur. *Quandoquidem in ſapientia Dei* (prout ſuperius

1. Cor. 1. dictum eſt) *non cognouit mundus per ſapientiam Deum, placuit Deo, per ſtultitiam prædicationis ſeruare credentes*. Non enim amplius, vt ſuperioribus ætatibus, per imaginem & vmbram eius ſapientiæ, quæ in rebus deprehenditur, voluit Deus innoteſcere, ſed ipſam veram Sapientiam carnem iuſſit aſſumere, & hominem fieri mortemq́ue crucis ſuſtinere, vt per Fidem quæ in eum eſt: omnes iam deinceps credentes ſeruari poſſint. Eadem illa ipſa Sapientia eſt Dei, quæ prius per imaginem ſui rebus creatis inditam qua de cauſa etiam creari dicitur, manifeſtauit ſeipſam,

A & quæ per ſe ſuamq́ue indolem Patrem nobis manifeſtum reddidit, poſtmodum ipſa & Verbum & Ratio Dei caro facta eſt, vt ait Ioannes, & poſt abolitam mortem, & ſeruatum genus noſtrum, magis ac magis ſemetipſam, & per ſe, ſuum Patrem declarauit, vt his verbis innuitur: *Des eis vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Impleta eſt igitur vniuerſa terra cognitione eius.* Vna enim eademq́ue cognitio eſt, & patris per filium, & filij per patrem. Et hoc eſt quod gaudet Pater, eoque gaudio exhilaratur in Patre ipſe quoque Filius, quũ dicat: *Ego eram cui aggratulabatur: quotidie autem exhilarabar in conſpectu eius*: Hæc rurſum oſtendunt, Filiũ non eſſe alienigenam, ſed propriam ex Paterna ſubſtantia & genuinam Sobolem. Ecce nõ noſtra cauſa (vt aſſerunt impij) genitus eſt, neque ex non enti-

Ioan. 1. Io. 17. 3. Eſa. 11. 9 Haba. 2. Prou. 8.

B bus ad eſſentiam emerſit. Non enim extrarium quippiam aliunde ſibi acquiſiuit Deus, quod gaudium illi conſiliaret: ſed in eo dicto nota eſt indiciumq́ue proprij & ſibi conſimilis Filij. Quando enim fuit, quum pater non lætabatur? ſi autem ſemper lætabatur, ſemper erat in quo lætabatur. In quo porrò lætatur Pater, niſi quum intuetur ſeipsũ in ſuipſius Imagine, quod eſt Verbum eius? Quod ſi etiam in filiis hominum exhilarabatur abſoluto terrarũ orbe, vt in Prouerbiis ſcriptum eſt, nimirũ eandem quoque & illud ſuperius intelligentiã habuerit. Exhilarabatur enim eo modo, non ex ſuperuentitio gaudio, ſed quod tum quoque videret ad ſui imaginẽ opera eſſe condita: adeò, vt illa exhilaratio Dei, ex imagine ipſius cauſam trahat. Aut

C quomodo porrò Filius exhilarari poſſet, niſi eo modo quo ſe intuetur in patre? Idem enim inter ſe valent hæ duę ſententiæ: *Qui vidit me, vidit & Patrem meum*. Et, *Pater in me, & ego in Patre*. Inanem igitur eſſe veſtram glorationem vndecunque oſtenſum eſt, ô Chriſti perduelles, & fruſtra triumphum ſimulaſtis, & iactitatum vbique à vobis, *Dominus creauit me initium viarum ſuarum*, deprauantes intellectũ verborum, ac potius veſtra commenta, quàm mẽtem Salomonis depromentes. Ecce enim veſtra ſẽtentia, non niſi merum & inane phantaſma apparet. Illud contrà, quod in Prouerbiis habetur, & reliqua prius dicta, Filium commonſtrant non eſſe ex ſua ſubſtantia & natura rem creatitiam, ſed propriam ſtirpem Patris, Sapientiam & Verbum verum, per quem omnia facta ſunt, & ſine quo factum eſt nihil.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRINI CONTRA
ARIANOS, LIBER QVARTVS.

Arianorum pertinacia. Prou. 18. 3.

SEMEL Ariani ſtatuentes (vt ex re apparet) defectores ſeſe præuaricatoreſq́ue veritatis exhibere, in ſe traducere omnino velle videntur, quod ſcriptum eſt: *Impius quum in profundum malorum deuenerit contemnit.* Neque enim cõfutati quieſcunt, neq; perplexi inopeſq́ue quod reſpondeant pudefiunt, ſed planè meretricis vultu depuduerunt aduerſus omnes in impietatibus ſuis. Nam quæ cauillabantur verba *Dominus creauit me*, &, *tantò præſtantior Angelis factus*, &, *Fidelem illi, qui ipſum fecerat*: quum rectę eſſent ſententiæ, & piæ in Chriſtũ, neſcio quo pacto iterum atque iterum quaſi ſerpentis veneno perfuſi, neque intuentes quod oportuit, neque quæ legunt

Prou. 8. Heb. 3.

Digitized by Google

intelligentes, cœperunt, verbis tanquam ex barathro impij ſui pectoris eructatis, ſugillare & irridere id, quod à Domino dictum eſt: *Ego in Patre, & Pater in me*: dicentes, Quomodo Poteſt iſte in illo, ille in iſto recipi? aut quomodo omnino poteſt pater cùm ſit maior, in filio qui minor ſit, comprehẽdi? Et quid miri, ſi filius in Patre ſit, quum etiam de nobis ſcriptũ ſit, *in eo viuimus, mouemur & ſumus*? Cæterùm, id meritò illis pro ipſorum veſania pectoris accidit, cum Deum arbitrentur corpus eſſe, neque intelligunt quídnam ſit verus Pater, verus Filius, neque quid ſit inuiſibile lumen & æternum, & iubar eius inuiſibile, neq; quid ſit inuiſibilis ſubſtantia, character, & imago incorporalis: Nam ſi cognouiſſent, non Dominum gloriæ ſannis & ludibriis nefariè tractauiſſent, neq; incorporalia corporaliter excipientes, quæ probè dicta erant, B interpretationibus deprauaſſent: par erat certè, vel ſolum id audientes ex Chriſto, eius verbis fidem adhibere. Quandoquidem ſimplex Fides præſtantior eſt quàm curioſa probabilitas. Verùm, quia & iſtud ad ſuam hæreſim prophanare aggreſſi ſunt, neceſſitas nos cogit, vt horum malitioſam vecordiam refutemus, & veritatis ſenſum aperiamus ad confirmationem hominum fidelium. Neque enim vt illi arbitrantur, viciſſim in ſe tranſuaſantur: dum ait, *Ego in Patre & Pater in me*, quaſi in vaſa inania alter in alterum refuſus, vt filius impleat Patris capacitatem, & pater viciſſim filij, & neuter ſit ex ſe vel plenus vel integer. Id enim proprium eſt corporum: quapropter id vel ſolo dictu prorſus nefarium haberi debet. Plenus ſiquidem & integer eſt Pater: & plenitudo Deitatis eſt filius: neque tamen C rurſus vti in ſanctis hominibus, intra quos receptus Deus, ipſos fortificat: ita quoque ac ſimili ratione in filio agitur: ipſe enim filius patris eſt Fortitudo ac Sapientia: & res quidem conditæ eius participatu in Spiritu ſanctificantur, quum tamen ipſe, qui Filius eſt, nõ iſtiuſmodi communicatu Filius efficiatur, ſed genitura. Neque rurſum ita filius eſt in Patre, vt nos in eo viuimus, mouemur, & ſumus: quia ipſe eſt Vita, & è Patre quaſi ex fonte dimanat, in qua omnia viuificãtur & conſtant: ſiquidem vita non per vitã viuit, alioqui omnino vita nõ eſſet, ſed ipſa potius omnia viuificat. Age, inſpiciamus nunc Aſterij ſophiſtæ, iſtius hæreſeos patroni, ratiocinationes. Iſtius enim generis ſunt in quibus ſe aliquo modo æmulum Iudæis præbuit. *Liquidum*, inquit, *manifeſtũque eſt, ideò illum dixiſſe, ſe in Patre eſſe, ac Patrem viciſſim in ipſo, quoniam ne ſermonem quidem quem* D *exordiebatur, ſuiipſius aiebat eſſe, ſed Patris: neque ſua item opera eſſe, ſed Patris qui eam ei poteſtatem faciendi dederat.* Id ſi puer aliquis ſimpliciter dixiſſet, veniã ex ætate mereretur, ſed in eo cui nomen ſophiſtæ eſt ex ſapientia, cuiuſque profeſſio omnium rerum ſcientiam promittit, quontopere (quæſo) vituperandum, & qui fieri poteſt, vt non ſe iſtis rationibus alienum oſtendat ab Apoſtolo, elatus diſertis ſapientiæ verbis, ſibique perſuadens, iis ſeſe decipere poſſe, quum interim ipſe non intelligat quæ dicat, neque de quibus aſſeuerationes faciat. Quæ enim Filius propria congruentiaque ſibi vt Filio, vt Verbo Sapientiæque & imagini ſubſtantiæ Patris prolocutus eſt, ea iſte ad omnes res conditas tranſmittit, eaque promiſcuè & filio & creaturæ aſſociat, Verbumque quod eſt Patris ſui Potentia, potentiam accipere ſceleratus inducit, vt conſequentiam habeant impia ipſius verba, quum ait, filium

Ioan. 14. Verba Domini irridens & ſuggillãs Arrianus. 1. Cor. 2.

Ioan. 14. Expoſitio verborũ (ego in Patre, & Pater in me eſt.)

Quomodo filius ſit in Patre.

Aſterij ratiocinationes.

A in filio ius filij adoptionemque obtinuiſſe, & Verbum à Verbo poteſtatem mutuatum eſſe: neque vult illum vt Filium iſta de ſe pronuntiaſſe, eumq; vt diſcentem & eruditione proficientem, cum aliis creaturis in ordinem cogit. Si enim ea de cauſa, quòd hæc verba ſua non eſſent, quæ referebat, ſed quia patris etiam erant opera quæ patrabat, quomodo in hunc ſermonem prorupit, *Ego in Patre, & Pater in me*? Ac Dauid quidem quum verba facit, ita ſermonem moderatur: *Audiam quid in me loquatur Dominus Deus*: Et Salomon quoque itidem: *Mei ſermones dicti ſunt à Deo*: Et Moſes verba ſua, vt à Deo accepta, ſubminiſtrabat, ſinguli que Prophetarum non ſua, ſed quæ Dei erant, eloquebantur: ſanctique itidem, opera quæ faciebãt, non ſibi quaſi propria ipſorum, ſed Deo qui eam poteſtatem conceſ- B ſerat, vendicabant. Atque hinc eſt, quòd Helias & Eliſeus Deum inuocabant, vt mortuos ſuſcitarent: & ex eadẽ ratione idem ad Naaman Syrum loquitur, quem purgaret à lepra, *vt cognoſcas Deum eſſe in Iſrael*: ita & Samuel quoque in diebus meſſis precatus eſt Deum, vt pluuiam largiretur: ita & Apoſtoli profeſſi ſunt, non ſuis ſe viribus miracula, ſed Domini gratia deſignare: colligitque ex tot exemplis, communem eſſe hãc vocem omnibus, vt quilibet poſſit dicere: Ego in Patre, & Pater in me: & non vnum eſſe filium Dei Verbum & Sapientiam, ſed iſtam ex multis vnum eſſe. Atqui, ſi res ita habuiſſet, nequaquam ita Dominus locutus fuiſſet, neque oportuiſſet illũ ad hunc modum verba concipere: Ego in Patre, & Pater in me, ſed potius, & ego quoque in Patre, & Pater quoque in me, vt nihil ſibi proprium eximiumque apud Patrem habe- C re declararet, ſed communẽ cum omnibus gratiã poſſidere. Sed non ita eſt, vt illi arbitrãtur, qui quũ non cẽſent eũ eſſe genuinum Filium, in Filium genuinum mẽdacia fingũt, cui ſoli competit illud dictum: *Ego in Patre, & Pater in me.* Eſt enim filius in patre, quatenus intelligere conceditur, eò quòd quicquid eſt Filius, id vniuerſum ſit proprium ſubſtantiæ patris: veluti ex lumine, proradiationem: & fluuium, ex fonte, vt qui Filium videat, id videat quod eſt Patri ſuum ac proprium, ac intelligat quòd Filius ſit, eam eſſentiam ex patre eſſe, atque ita eum in patre exiſtere. Eſtque vice verſa pater in filio, eò quòd id, quod eſt Patri proprium ac ſuum, idipſum ſit filius, vt in radiis ſol, mens in ratione, fons in flumine, atque ita quis videns Filium, videt id quod proprium eſt ſubſtantiæ patris, & intelligit Patrem in Filio eſſe. Nam quum ſpecies Deitaſque D Patris, eſſentia ſit filij, bene conſequitur, vt Filius in Patre exiſtere dicatur, & pater in filio. Ideoque meritò, quum antea dixiſſet: *Ego & Pater vnum ſumus*: ſubintulit iſta, *Ego in Patre, & Pater in me*, vt identitatem diuinitatis & vnitatem eſſentiæ demõſtraret. Vnum enim ſunt, non veluti vnum in duas partes diuiſum, vt nihilo plus ſint quàm vnum, aut vnum duobus nominibus geminatum, vt idẽ nunc Pater, nunc ſuiipſius ſit Filius: id enim quum Sabellius ſentiret, hæreſeos damnatus eſt: ſed duo ſint eò quòd pater, pater ſit, nõ idẽ filius, & filius viciſſim filius, & non idem Pater, ſed tamen eadem natura: nihil enim diſſimile inter genitum, & genitorem, quippe qui ſit eius Imago, & eò quòd omnia patris ſint & filij, ac proinde filius non alius Deus eſt: nõ enim aliunde exiſtere intelligitur, alioqui complures eſſent dij, ſi præter Deitatem Patris, aliam Deitatem excogitaremus. Nam quanquã alius eſt filius quate-

Ioan. 14

Deus in Prophetis loquutus.

Deus operatus eſt in ſanctis.

Ioan. 14 Filius eſt in Patre quomodo

Pater eſt in Filio quomodo

Ioan. 10 Io. 14.

Sabellij error in vnitate Patris & Filij.

quatenos eſt genitus: attamen idem exiſtit, quatenus eſt Deus. Siquidem vnum ſunt Pater & filius, ſuitate & proprietate naturæ & identitate vnius Deitatis, vt modo dictum eſt. Quippe, quum & ipſum iubar lumen ſit, neque diuerſum à ſole, neque alia lux, neque ſecundũ participatum, ſed propriè quiddam ex eo genitum. Iam quod ita genitum eſt, neceſſum eſt, vt ſit cum gignente eadẽ lux. Neque eſt vt quiſpiam ea dixerit duo lumina, duo tamen ſunt ſol & iubar, vna tamen ſolis lux in ipſo iubare vbique illuminans. Eadem ratione Filij diuinitas, patris eſt: vnde & indiuiſibilis eſt, atque ita vnus Deus, & non alius præter ipſum. Cùm igitur ad eũ modum vnum ſint, vnaq́ue ſit illis Deitas, eadem dicuntur de Filio, quæcunque de Patre dicuntur, excepto, quòd pater non appellatur: qualia ſunt Deus, vt Deus erat Verbum, vt omnipotẽs, vt hæc dicit, qui erat, qui eſt, & qui venturus eſt, & vnus Dominus, & vnus Dominus Ieſus Chriſtus, & quod lux ſit, vt ego ſum lux, & quòd deleat peccata, *vt videatis*, inquit, *quod filius hominis habeat poteſtatem in terra dimittendi peccata*, & quæcunque alia inueneris. *Omnia enim* (inquit ipſe filius) *quæcunque habet pater mea ſunt*, ac vice verſa, *omnia mea tua ſunt*, & qui audit ea quæ ſunt patris de filio dicta, is videbit Patrem in filio, & filium in Patre, cùm ea quæ dicuntur de Filio, eadem quoque dicantur de Patre. Qui autem, ea quæ ſunt patris, de filio pronunciari poſſent, niſi quia filius ipſius natus eſt? aut qui viciſſim ea quæ ſunt Filij, propria Patris fuerint, niſi quia Filius propria fœtura eſt & partus ſubſtantiæ Patris. Iam, quum ſubſtantiæ Patris proprium germen ſit filius, meritò filius, quæ ſui patris ſunt, ſibi addicit: vnde ritè & congruè poſt hoc Verbum, *Ego & pater vnum ſumus*, ſubintulit, *vt cognoſcatis & me in patre eſſe, & patrem in me.* Huic dicto illud rurſum adiunxit, *Qui vidit me vidit & patrem meum*: atque ita eſt vbique vnus & idem intellectus in tribus iſtis ſententiis. Qui enim eo modo cognitum habet, Patrem & Filium vnum eſſe, ille quoque cognitum habet patrẽ in filio & filium in patre eſſe: nam filij diuinitas Patris eſt, illaq́ue ipſa in filio conſiſtit, & qui illud comprehendit, is quoque ſibi perſuaſum habet, quod qui vidit filium, viderit & Patrẽ, quippe, cum in filio ſit, & conſpiciatur Patris diuinitas, id ab exemplo regiæ imaginis commodius intelligas: quandoquidem in imagine, ſpecies regis & forma apparet, & in rege imaginis ſpecies: ſine vlla enim diſcrepantia vultus regis in imagine expreſſus eſt, vt qui videt imaginem, videat in ea regem: & viciſſim, qui regem intueatur, agnoſcat illum ipſum eundem eſſe, qui in imagine repræſentatur. Cæterùm, quia in ambobus nulla eſt diſſimilitudo, ſi quis poſt conſpectam imaginem, velit regem videre, huic ad eum modum imago ore loqueretur: Ego & rex vnum ſumus: ego enim in illo ſum, & ille in me: & quod in me animaduertis, id quoque in eo animaduertas: & quod videris in illo, videris & in me. Qui igitur adorat imaginem, in illa adorat ipſum regem, quippe, cum ipſa imago nihil aliud ſit, quàm regis forma ac ſpecies. Quoniam igitur filius eſt imago Patris, neceſſum eſt vt cogites Deitatem & proprietatem Patris, ipſam eſſentiam filij conſtituere. Et hoc eſt, quod ait. *Qui cum in forma Dei eſſet*: Nec non & illud, *Pater in me.* Non autem ex parte aliqua forma Deitatis conficitur, ſed ex integra Deitate Patris, eſſentia filij cõſurgit, & ſolidus Deus: ideoq́ue quum par eſſet Deo, non

Vnitas Patris & filij in diuinis perſonis quæ.

Luc. 7.

Luc. 10.

Ioan. 10

Ioan. 14.

Exemplo probat vnitatem patri. & filij.

Dei forma & imago quænam ſit.

Philip. 2.
Ioan. 14

A rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo. Ac è diuerſo, quoniam filij Deitas & ſpecies, nullius alterius eſt quàm Patris, inde eſt illud, quod dixit, *Ego in Patre.* Ita *Deus erat in Chriſto, mundum ſibi reconcilians*: nam propria ſubſtantia Patris filius eſt, in quo creatura Deo reconciliabatur: ita fit, vt quæ operator filius, opera ſint patris: quippe, quum ſpecies Deitatis paternæ, quæ author fuit talium operum, filius exiſtat: ita quoque qui vidit filium, vidit patrem: in paterna ſiquidem Deitate ſubſiſtit & conſpicitur filius: & eius Paterna ſpecies oſtendit in ipſo ipſius Patrem. Atque ad iſtum modum exiſtit Pater in filio & Patris in filio proprietas & diuinitas oſtendit filium exiſtere in patre, & ſemper indiuiſibilem ab eo eſſe. Cæterùm, qui audit & videt ea quæ dicuntur de patre, illa ipſa quoque de filio di-

B ci: non ideò ſcilicet, quòd per donationem, aut participatum Paternæ ſubſtantię iſta filio ſuperueniãt, ſed quia ipſa eſſentia filij proprium ſit germen Paternæ ſubſtantiæ, is rectè intelliget, quod ſuperius dictum eſt: *Ego in Patre, & Pater in me*: &, *Ego & Pater vnum ſumus.* Eſt enim Filius, qualis Pater, eò quod omnia Patris habeat, ideoq́ue vnà cum patre conſignificatur: nemo enim quenquam Patrem appellarit, cui non ſit Filius. Qui igitur Deum, conditorem nominat, non omnino ſecundùm ſuperius dicta rem declarat: eſt enim etiam ante res cõditas conditor. Qui autem Patrem dicit, ſtatim vnà cũ Patris vocabulo, Filij naturam ſignificat. Ideoq́ue, qui in Filium credit, in Patrem credit: In eum enim qui proprius eſt Patris ſubſtantiæ, credit, atque ita eſt vna fides in vnum Deum: & qui adorat, & veneratur filium, in filio adorat & veneratur Patrem:

C quandoquidem vna eſt Deitas, ac proinde vna veneratio, vna adoratio in filio, eaq́ue per filiũ confertur in Patrem: & qui ita adorat, vnum Deum adorat: Vnus enim Deus eſt, & non eſt alius præter eum. Cùm igitur ſolus pater dicitur Deus, vel cum vnus Deus eſſe pronunciatur, aut quum illud, *Ego ſum, & præter me non eſt Deus*, aut quum illud, *Ego ſum primus, & poſt hæc futurus*, rectè illa omnia dicũtur. Vnus enim ſolus Deus & primus eſt. Neque ea ad demolitionem filij referuntur, abſit: eſt enim ille ipſe in vno primo & ſolo, vt vnius ſolius & primi vnicum Verbum, Sapientia & Splendor. Eſt autem ipſe & primus & plenitudo primæ & vnicæ Deitatis, in totum interim ipſe plenus ac integer Deus. Non igitur ea verba ad illius abnegationem ſpectant, ſed ad tollendum, ne quiſpiam exiſtimetur talis, qualis eſt Pater, aut quale Patris Verbum,

D ipſaq́ue Prophetæ ſententia omnibus patet. Cæterùm, quia impij & iſta quoque verba abripiunt ad blaſphemiam Domini, nobiſque conuirioſè obiiciunt. En inquientes, quum vnus, & ſolus, & primus appelletur Deus, qui fit, vt vos Filium Deum nominetis? Si enim eſſet alius Deus, non ſe ſolum, ac vnicum Deum appellaſſet. Neceſſum eſt igitur, vt & horum verborum intelligentiam recludamus, quatenus fas eſt, vt omnes inde cognoſcant, Arianos nil niſi Dei perduelles eſſe. Si igitur Filio certamen cum Patre ſit & hoſtilitas, tales audiant voces: aut ſi eo modo, quo Dauidi de Adonia & Abſolone renunciatum fuit, pater filium viciſſim obtuetur: dicat & proferat iſtiuſmodi voces, ne ſi quando dicat filius ſeipſum Patrem, per defectionẽ nonnullos ad ſe à ſuo Patre abducat. Sin autem qui cognoſcerit Filium, melius inde cognouerit Patrem, cum ipſe filius patrẽ manifeſtet & prædicet,

Ioan. 14.
Ioan. 10.

Vna eſt Fides, & vnus Deus.

Deut. 3.
Apoc. 1.

Arianorũ blaſphemia.

Digitized by Google

& in Verbo patrem liquidius viſurus ſit, quemadmodum dictum eſt: cumque veniens Filius non ſeipſum, ſed patrem glorificarit, ita verba faciens ad eum qui ipſum conueniebat: *Quid me bonum dicis? nemo bonus niſi vnus Deus*: reſpōdenſq́; item interroganti quod præceptum in lege maximũ eſſet? ad iſtum modũ loquutus ſit: *Audi Iſrael dominus qui eſt Deus tuus, ſolus eſt Dominus*: rurſuſq́; turbis verba faciens, *Deſcendi de cælo non vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem Patris qui miſit me*: Ac diſcipulos inſtruens, *Pater* (inquit) *meus maior me eſt*, &, *qui me honorat, honorat eum qui miſit me*. Quòd ſi filius talem ſe erga patrem exibet, quidnam inter illos inimicũ aut contrarium, vt talem intellectum ex iſtis verbis colligas? Quinimo, ſi Verbum eſt filius Patris: quis ita demens, exceptis Chriſti perduellibus, vt exiſtimet Deum ita hæc verba de ſolo & vnico Deo feciſſe, vt Verbum criminaretur, ac tolleret? Non ea eſt ſententia Chriſtianorum, abſit: quoniam non ob filium iſta ſunt ſcripta, ſed ad demolitionem falſorũ, & ab hominibus fictorum numinum: dictiq́; iſtius ſententia recta & iuſta ratione nititur. Quandoquidem, illi qui ſupplices ſunt falſis numinibus deficiunt à vero Deo, ideò Deus, qui bonus eſt, & hominum curã gerit, reuocans iſtos palabundos errones, ait: *Ego ſolus ſum Deus, & præter me non eſt Deus*. & quæcunque ſunt iſtius generis dicta, nihil aliud ſibi volunt, quàm ea quæ non ſunt, vituperent, & ad Deum conuertant: nõ aliter quàm ſi quis per diurnum tempus ſole iam lucente, lignum temerè depingat, in quo ne imaginaria quidem ſpecies lucis appareat, aſſeratque hoc dignum authorem eſſe diurni luminis: ſol contra, id videns, occlamet: ego ſolus ſum diurna lux, neque eſt alia lux præter me, non reſpectu ſui iubaris illud dixerit, ſed ob ligneæ imaginis impoſturam, & diſſimilitudinem vaniſſimæ apparentiæ. Eadem ratione dictum eſt: *Ego ſum Deus, & non eſt alius, præter me*, vt à falſis numinibus homines abduceret, quo deinceps condiſcant ipſum eſſe verum Deum. Certè Deus hæc loquens, per Verbum ſuum loquutus eſt, niſi & hoc quoque adiiciant noſtri temporis Iudæi, eũ non per Verbum ſuum loquutum fuiſſe. Imò ſic dictum eſt quantuncunque etiam inſaniant diabolici iſti: factum eſt enim verbum ad Prophetam, iſtaq́ue ipſa auditu ab illis percipiebantur. Iam ſi per eum ſermo ille fiebat, & per eum illa ipſa dicebantur, nec eſt inter ea quæ dicuntur aut fiunt à Deo, quod non in Verbo & dicatur & fiat: ſequitur igitur, vt Prophetæ illi, non propter ipſum hæc dixerint, ô Chriſti perduelles, ſed propter aliena, & quæ ab ipſo non ſunt. Nam pro ſimilitudine ſuperiore, ſi ſol ea loqueretur quæ ſuperius finximus, ideò haud dubiè loqueretur, non vt à ſe ſuum iubar ſegregaret, ſed vt in iubare lucem ſuam declarans, refelleret errores. Non igitur ad demolitionẽ filij, neque propter eum iſtiuſmodi verba pronunciata ſunt, ſed ad ignominiam refutationẽque mendacij. Ab initio ſiquidem non talia verba ad Adamum protulit, quanquam tum Verbum apud ipſũ erat per quod omnia fiebant: nec mirum, quum nõ eſſet opus, quòd per id temporis nulla idola colerentur: verùm, cùm iã homines cõtra veritatẽ inſurrexerant, ſibiq́ue pro libidine deos inſtituebant, tũ demum iſtiuſmodi verbis opus fuit, quo falſa numina tollerentur. Quin & ego hoc libens addidero, iſtiuſmodi verba ob Chriſti perduelles iam tum antea prædicta fuiſſe, vt cognoſcerent eum Deum eſſe,

Deus vnus quæ ratione dicatur.

Luc. 18.

Deut. 6.

Ioan. 6.

Deut. 3.

Deut. 3.

A ſe, quem alienum extraneumq́ue à Patris ſubſtantia, nec verum Deum, nec vnius & primi Imaginẽ aut Filium eſſe volunt. Quapropter, quum Pater ſolus Deus & verus appellatur, non ad exauctorationem eius appellatur qui dicit, *ego ſum veritas*, ſed ad demolitionem eorum qui ex natura tales non ſunt qualis eſt Pater & Patris Verbum, neque veri dij ſunt. Ita enim illi in more eſt, ut mentione alterutrius ſe cum Patre coniungere: quale eſt quũ dicit *Et quem miſiſti Ieſum Chriſtum*, qui ſi creatura eſſet, nõ ita coaptaſſet ſe, aut cõnumeraſſet cũ ſuo creatore. Quæ enim communio aut ſocietas vero & nõ vero: Nunc autem, qui ſe coaptat patri, oſtendit ſe naturæ Patris eſſe, deditq́ue nobis, vt illum cognoſceremus eſſe veri Dei verum germen. Idipſum quoque in epiſtola ſua diſertè Ioan. expreſſit: *Et ſumus in vero*

Cur & Pater Deus & Filius Deus in ſcripturis dicatur.

B *Filio eius Ieſu Chriſto, hic eſt ille verus Deus, & vita æterna*. Iam quum Propheta dicat de creatione mundi, *Qui ſolus extendit cælos*: & quum ipſe Deus ita de ſe verba faciat, *Ego ſolus extendi cælum*, cuiuis liquet ac in manifeſtò eſt, ſub hoc vocabulo vnius, vnum quoque eius Verbum intelligi, in quo omnia ſunt facta & ſine quo factum eſt nihil. Quocirca, ſi illa omnia per Verbum facta ſunt, nimirum in hoc dicto *ego ſolus extendi cælos*, Filius quoque intelligitur per quem etiam cœlum ſit conditum. Ita quoque cùm dicitur, *Vnus Deus*: &, *Ego ſolus*: &, *Ego primus*, in vno, ſolo, & primo conſignificatur, & cointelligitur quod cum ipſo eſt Verbum ipſius: ita vt ſub nomine lucis, radij quoque lucis ſubaudiuntur. Cæterùm, iſta ſubintellectio nuſquam locum habet, niſi in ſolo Verbo, eò quòd reliqua ex nihilo emerſerint conditore filio, qua in re immenſum diſcrimen,

Iob. 9. 8.

Eſa. 44.

C quum filius ſit ex ſubſtantia Patris, eiuſque veriſſima proles. Quocirca ſententia ea quam pro hæreſi ſua adferunt ſtulti, dum allegant, Ego primus, &c. illa potiſſimum eorum veſaniam redarguit, *ego* (inquit Deus) *ſum primus, & poſtea*. Si igitur Filius quaſi coonumerandus cum poſterioribus ſe, primus dicitur, vt illa ab eo proxima ſequentiſque ordinis habeantur, erit ipſe nimirum pro veſtra ſententia creatura, & tantummodo tempore prior, atqui illud omnem impietatem tranſcendit: contrà ſi verba ea, Ego ſum primus, reliquaque iſtiuſmodi eo diriguntur, & declaretur, eum non ex aliquo eſſe, neque aliquem ante illum extitiſſe, ſed ipſum eſſe primordium, & cauſam omnium, & vt ſubuerterentur Ethnicorum fabulæ, certum eſt, quum Filius appellatur primogenitus, non ideò appellari primogenitum, quòd vnus ſit è numero creaturarum,

Apoc. 1.

Expenduntur hæc verba, Ego ſum primus.

D ſed ad declarationem ipſum eſſe architectum rerum omnium, quique ius filiorum, adoptionemque cæteris conſiliauit. Nam quemadmodum Pater primus eſt, & ſic & ipſe quoque primus eſt, vtpote Imago primi, & in quo qui primus eſt, conſiſtit, & germen ex Patre, & in quo omnis creatura creatur & ius filiorum, adoptionemq́ue nanciſcitur. Verùm, contra iſta rurſus obnituntur ſuis cõmentitiis fabulis, dum aiunt, non ea ratione patrem & filium vnum eſſe, aut ea ſimilitudine coniunctos, quam Eccleſia agnoſcit, ſed eo duntaxat modo, quem ipſi adferunt. Aiunt enim, quandoquidem ea quæ vult Pater, vult & Filius, neque cogitationibus eius, neque iudiciis refragatur, ſed vbique cum eo conſentit: & quia iiſdem dogmatibus imbuitur, rationeſq́ue illius cohærent cum Patris doctrina, ideo ipſe & pater vnum ſunt. Certè, iſta nonnulli, ex eorum grege non ſolùm dicere, ſed ſcriptis quoque commit-

Primus eſt Filius ſicut Pater.

Arianorũ opinio ſeu argumentũ de vnitate Dei.

Abſurda

committete auſi ſunt, quo quid abſurdius aut importunius? Si enim ea ratione idem habēdi ſunt pater & filius, atque eo pacto Verbũ patri ſimile exiſtimatur, nimirum neceſſe eſt & Angelos, aliaque nobis excellentiora, principatus, poteſtates, thronos, dominationes, cæteraque quæ in cœlo apparent, ſolem, lunam, ſtellas, ita filios habenda eſſe, vt Chriſtus eſt Filius, ac de illis quoque hoc dictũ pronunciari, & ipſa & patrem vnum eſſe, & vnumquodque eorum & Imaginem Dei & Verbum eſſe, cum ea quæ velit Deus, & ipſa quoque velint: cum neque in iudiciis, neque in placitis quicquam differant aut diſſentiant, ſed in omnibus ſe obſequentia præſtent creatori ſuo. Non enim in ſua gloria permanerent, niſi quæ pater vult, & ipſa vellent. Siquidem ille, qui non manſit, ſed diuerſi animi & factionis fuit, audiuit: *Quomodo cecidiſti è cœlo Lucifer, qui manè oriebaris?* Qui ergo fit, vt cum iſta iſtiuſmodi ſint, ſolus tamen filius vnigenitus & Verbum & Sapientia appelletur: aut cur, cum tot ſint ſimilia Patri, ſolus hic ſit Imago? cum etiam hac ratione complures inter homines patri ſimiles reperiũtur. Multi enim Martyres extitere, & ante Martyres Apoſtoli, & Prophetæ, & ante Apoſtolos & Prophethas, Patriarchæ, plurimique etiamnum ſunt, qui ſeruant præceptum Saluatoris, miſericordes videlicet, qualis eſt Pater cœleſtis, & qui hoc ipſum moribus præſtant, *Eſtote imitatores Dei, vt Filij dilecti, & ambulate in dilectione ſicuti Chriſtus dilexit vos.* nec pauci ſunt qui ſe præbent imitatores Pauli eodem modo, quo ille fuit Chriſti: quorum nemo tamen neq; Verbum, neque Sapientia, neque vnigenitus Filius, neque Imago fuerit. Neque quiſquam eorum auſus eſt dicere, *Ego & Pater vnum ſumus*: aut, *Ego in Patre, & Pater in me*: ſed ab omnibus dicitur, *Quis ſimilis tibi inter deos Domine? aut quis æquabitur Domino inter filios Dei?* Nam quominus ille ſolus ſit imago vera & genuinus patris ſui, nihil inde obſtaculi naſcitur, quòd & nos ad imaginem Dei creati recitemur, & quod gloria & imago Dei, nuncupati ſimus, cũ id nõ noſtra indole fiat, ſed ob imaginem Dei, & veram eius gloriam in nobis habitantem, quæ quidem ipſa eſt ratio, ſiue Verbum Dei, quod noſtri gratia poſtmodum caro factum eſt, inde enim datũ eſt, vt hoc nomine dignati ſimus. Cùm igitur tam indecora & abſurda ſit eorum ſententia, neceſſum eſt ſimilitudinem hanc & vnitatem ſolummodo ad naturam filij referri. Nam ſi ita hæc verba non tractes, nihil quicquam ſupra conditionem creaturarum habebit filius, neq; Patri ſuo, ſed dogmatibus patris ſimilis erit: patriſque diſſimilis, eò quòd Pater, Pater ſit, dogmata verò præcepta Patris ſint. Si igitur, quantum ad dogmata & doctrinam, ſimilis eſt patri filius, pater ergo pro eorum opinione nomine dumtaxat pater erit, neque Filius fuerit vndiquaque indifferens Imago patris, imò prorſus nihil proprium cum patre, nullam omnino ſimilitudinẽ habebit. Quid enim ſimilitudinis aut proprietatis mutabili cum patre? Atqui Paulus ſimilia cũ Chriſto docens, nõ eſt, quantum ad ſubſtantiam attinet, Chriſto ſimilis. Iſti igitur qui talia ſentiunt, mentiuntur: filius autem & Pater ea ratione vnum ſunt, qua antea declarauimus, atque ita ſimilis eſt patri, & ex patre, & vt ad patrem comparatus filius, mutuo telaru inde ſpectetur & agnoſcatur, non aliter quàm ſplẽdor ad rationem ſolis æſtimatus: ac proinde cũ res ita ſe habeat, operante filio, pater operari intelligitur, & veniente filio ad Sanctos pater is eſt, qui in filio venit, quemadmodum ipſe in ſuis promiſſis oſtendit: *Veniemus ego & pater meus, & manſionem apud eum faciemus*: quoniam in imagine conſpicitur pater, & in ſplendore lux conſiſtit, atque ideò velut paulò ante diximus, dante patre gratiam & pacem, eandẽ ipſam Filius eſt qui donat: vt Paulus ſubindicat in epiſtolis, *Gratia* (inquiens) *vobis & pax à Deo patre noſtro, & domino Ieſu Chriſto.* Vna enim atque eadem gratia eſt à patre in filio, ſicuti vna lux eſt ſolis in iubare, cum illuminandi vis à ſole per radios proficiſcatur. Idem rurſus benè precatus Theſſalonicenſibus, *Ipſe autem*, inquit, *Deus & pater noſter, & dominus Ieſus Chriſtus dirigat viam noſtram ad vos*: vbi vnitatem Patris & filij conſeruauit. Non enim dixit, dirigãt, quaſi à duobus id donaretur, duplexque gratia eſſet, ſed dirigat (inquit) vt oſtenderet patrem per filium eam gratiam dilargiri. Fieret omnino, vt hinc impij erubeſcerent, niſi obſtaret frontis voluntatiſque contumacia. Nam ſi vnitas non eſſet, nec proprius ſubſtantiæ paternæ partus eſſet, vt iubar ſolis, ſed diſcreparet natura à patre, ſufficeret patrem iſta ſolum dare, nulla ex creaturis in ratione dandi in ſocietatem admiſſa: nunc ipſe donandi modus clarè demonſtrat vnitatem patris & filij. Nunquam enim quiſpiam precaretur accipere à Deo, & ab Angelis, aut ab vllis rebus creatis. Neque quiſpiam hanc verborum formam concepit, det tibi Deus & Angelus, ſed contrà, à Patre & Filio propter vnitatem, vniformemque rationẽ dandi. Siquidem per filium dantur ea quæ in dationem veniunt: nihil autem eſt omnium, quod non per Filium efficiat pater: ita enim qui accipit, tutã & certam gratiam adipiſcitur. Iam ſi Iacob in benedicendis nepotibus Effraim & Manaſſe ad iſtũ modum locutus eſt: *Deus qui aluit me à pueritia mea vſque in hunc diem, Angelus, qui liberauit me ex omnibus malis, benedicat pueros iſtos*: non tunc aliquem Angelorum creatorum & qui natura Angeli erant, in vnum copulauit cum creatore Deo, neque omiſſo nutritio ſuo Deo ab Angelo benedictionem ſuis nepotibus poſtulauit: ſed quia diſertè locutus eſt de Angelo, qui illum ab omnibus malis liberauerat, ſatis præ ſe tulit, non ex creatitiis Angelis aliquem ſed Verbum fuiſſe Dei, quem patri in ſuis precibus conſociauit, per quem Deus liberat quos vult. Hunc enim magni conſilij patris Angelum nouerat, nec alium, niſi illum ipſum qui benedicit & liberat ex malis, ſuis verbis expreſſit. Non enim ille ſibi à Deo, nepotibus autem ab Angelo benedictionẽ dari voluiſſet, ſed eundem illum quem interpellabat, *Non dimittã te* (inquiens) *niſi benedixeris mihi*: is enim erat Deus, vt verba Iacobi clarè teſtantur: *Vidi Deum facie ad faciem*, illum ipſum (inquam) precatus eſt, vt nepotibus benediceret. Angeli enim proprium eſt, Dei mandatis inſeruire, ac proinde aliquando progreditur, vt eiiciat Amorrhæos aliquando amãdatur, vt tueatur populum in itinere. Cæterùm, illud ipſum quod fit, non eſt opus eius, ſed Dei, qui imperat & emittit eũ: eiuſdem quoque eſt, vt liberet quos voluit liberari. Non igitur alius quàm ipſe Dominus Deus fuerit, qui ei apparens ita locutus eſt, *Ecce ego tecũ ſum, conſeruans te in via, quacunque ieris, & non alius.* Idem denuo apparens repreſſit inſidias Laban, interdicens Labani, ne cum Iacobo verbis aſperioribus ageret: neque Iacob quenquam præter Deum inuocabat: *Eripe me* (inquiens) *Domine è manibus fratris mei Eſau, quoniam eum timeo*: Idem cum vxoribus verba cõferens, locutus eſt: *Non datũ eſt Labani à Deo,*

Ephes. 5. 1.
Ioan. 10.
Ioan. 14.
Mich. 7.
Ex Arianorum ſententia filius nihil ſupra conditionem creaturarum habebit.
Ariani mendaces ex D. Pauli ſententia.
Ioã. 14
Rom. 1.
2. Theſ. 3
Nemo precatur accipere à Deo & ab Angelis aut creaturis Deus omnia largitur per Filium
Gen. 48.
A quo Angelo liberatus fuerit Iacob.
Gen. 32.
Angeli proprium
Gen. 32.

Pſal. 119 *Vt maleſaceret mihi.* Dauid quoque nullum alium
Pſal. 119 quàm Deũ pro ſui liberatione inuocabat: *Ad te Domine in tribulatione mea clamaui, & exaudiſti me: Domine libera animã meã à labiis iniquis & lingua doloſa.* Huic quoque hoc beneficiũ acceptũ ferens loquutus eſt verba odæ ſuæ in decimoſeptimo Pſalmo, in die qua liberauit eum Dominus ex manibus omnium inimicorum ſuorum, & è manibus Saul. Et dixit,
Pſal. 17. *Diligã te Domine fortitudo mea & corroboratio mea, & refugiũ meum, & liberator meus.* Poſtremò Paulus,
2. Tim. 4 *Dominus me ex omnibus liberauit, & liberaturus eſt, in quẽ ſperauimus.* Porrò, nõ alius fuit quàm Deus, qui benedixit Abraham, & Iſaac, & Iacob. Iſaac quoque Iacobo in hæc verba bene precatus eſt: *Deus meus benedicat te, & augeat te, & multiplicet te, & eris in cœtus populorum, & det tibi benedictionem Abrahæ patris mei.* Vides non alterius quàm Dei eſſe benedicere aut liberare: Neque alius fuit qui liberauit Iacob, quã Dominus: Liberatorem autem Patriarcha inuocabat ſuper nepotibus ſuis: Clarum igitur eſt Patriarcham non alium in ſuis precibus copulaſſe cũ Deo, quàm hoc Verbum, quod Angelum ideò nominauit, quia ſolus is eſt, qui Patrem reuelat, quod etiã ab Apoſtolo factitatum eſt, cum, inquit, *Gratia vobis & pax à Deo patre noſtro & Domino Ieſu Chriſto:* ita etiã certa & firma erat benedictio, ob indiuiſibilitatem Filij cum Patre: & quia vna eademq́ue gratia eſt, quæ donatur, & ſiue Pater det, per filium datur hoc ipſum quod datur: ſiue rurſum Filius muneretur, Pater tamen eſt, qui per filium, & in filio hoc ipſum munus præſtat. *Gratias ago*, inquit, Apoſtolus ad Corinthios ſcribens, *Deo meo vndiquaque veſtro nomine ſuper gratia Dei, quæ data eſt vobis in Chriſto Ieſu.* Illud ipſum quoque in luce & proradiatione lucis conſpexeris. Siquidem quod illuſtrat lux, hoc ipſum quoque irradiat iubar, illuſtratio autẽ, quã irradiat iubar, ex luce proficiſcitur: ita quoque conſpecto Filio conſpicitur Pater: filius enim Patris iubar eſt, atque ea ratione Pater & filius vnum ſunt. Cæterũ, tale quid de rebus creatis haud quaquam dixeris: non enim operante Patre operatur aliquis Angelorũ, aut quiſquam alius ex rebus creatis. Nec mirum, quum nihil iſtorum agendi vim cauſamq́; poſſideat: ſed ipſi potius ſint, qui conduntur, maximè quia ſegregati ſunt, diſſidẽtq́ue ab eo qui ſolus natura eſt & exiſtit, tum quia ipſi ex genere operum ſunt, ac proinde operari nequeãt quæ Deus operatur. Nam quanquam omnia operari videntur, non tamen donante Deo ſimul cum eo donare: aut conſpecto Angelo, quiſpiam dixerit ſe Deum conſpexiſſe. Angeli enim (quemadmodum ſcriptũ eſt) adminiſtratorij ſunt ſpiritus, qui ad negocia obeunda emittuntur, & Patris donationes per Filium elargitas, renunciant illis qui accipiunt. Quin & ipſe Angelus viſus conſpectuſq́ue, ſe mitti à Domino confitetur, quemadmodum & apud Zachariam, & apud Deiparam Mariam confeſſus eſt Gabriel. Et qui Angelum viderat, nouerat quid viderat, cum Angelum eſſe intellexit, & non Deum. Nam & Zacharias Angelum vidit: Eſaias autem Dominum, Manue rurſus Sampſonis pater Angelum, & Moyſes Deũ, Gedeoni rurſus Angelus, & Abrahæ Deus apparuit, neque tamen is qui Deum vidit, Angelũ viderat: neque qui Angelum vidit, Deum ſe conſpexiſſe arbitratus eſt. Plurimũ ſiquidem, imò potius in vniuerſum naturis diſſident res creatitiæ cũ creatore ſuo Deo. Quòd ſi autem miſſo aut conſpecto Angelo, his qui hoc vidit, Dei vocem au-

Angelũ pro verbo Dei nominauit Iacobus.
Rom. 1.
1. Cor. 1.
Operãte Deo patre creatura non cooperantur.
Heb. 1.
Angeli emittuntur à Deo ad negotia obeunda.
Luc. 1.

A dierit: quemadmodum in rubo euenit: ſiquidem ibi Angelus Dei è rubo conſpectus eſt, *& vocauit Dominus Moyſen è rubo his verbis: Ego ſum Deus Patris tui Abrahæ, Iſaac, & Iacob.* nõ tamen ob id Angelus ille erat Deus eorum, ſed in Angelo loquebatur Deus. & is quidem qui ſentiebatur oculis, Angelus erat: Deus autẽ in ipſo loquebatur. Nã quẽadmodũ in columna nubis verba ad Moyſen in tabernaculo faciebat, ita quoque in Angelis apparens, per Angelum loquebatur. Ita quoque Naue filio per Angelum loquebatur. Cęterùm, ea quæ loquitur Deus manifeſtum eſt eum loqui per Verbum ſuum & nõ per alium. Verbum autem, vtpote non ſegregatum à Patre, neque diſſimile, neque alienum, quæcunq́; ab eo opera fiunt, ea quoque opera Patris æſtimanda ſunt, idemq́ue amborum opificium: & quæ dat
B Filius Patris donatio eſt: & qui Filium vidit, nouit ſe nequaquam Angelum, aut aliquid quod maius eſt Angelis, aut vllam denique creaturam, ſed ipſum Patrem vidiſſe: & qui Verbum audit, cognitum habet ſe Patrem audire: quemadmodum qui à iubare irradiatur, certũ habet, ſe à ſole illuminari. Hocque ita à nobis intelligi volens, Sacra ſcriptura iſtiuſmodi exempla in medium produxit, quibus & proditores Iudæos pudefacere, & Græcorum calumnias refellere poſſumus, qui dicunt, & ſimul arbitrantur, nos, quia Trinitatem agnoſcimus, plures deos agnoſcere. Non enim, quemadmodum exemplo ſupradicto ſimilitudineq́ue oſtenditur, tria principia aut tres patres introducimus, ſicuti Marcioniſtæ, & Manichæi cum non tres ſoles ad comparationem adducamus, ſed vnicum ſolem eiuſque ſplendorem, vnicamq́ue ex ambobus lucem: ita v-
C num principium agnoſcimus, conditoremq́; dicimus non alium modum, quã vnius numinis rationẽ habere, eò quòd ex ipſo ſoboles nata ſit. Iuſtius ergo Ariani de multis ſiue de nullis numinibus crimen ſuſtinuerint, quippe, qui Filiũ aliunde quã ex patre proſatũ, & creaturã velint, & Spiritũ ſanctum, quũ non eſſet ad eſſentiã perueniſſe deblaterent. Si enim Verbũ aut Deũ eſſe negent, aut ob ſcripturas lingua duntaxat profiteantur, ſed tamẽ nõ propriũ quiddã eſſe ex ſubſtantia Patris concedent, fieri nõ poteſt, quin plura numina introducant ob diuerſitatẽ naturarũ quas in perſonis Trinitatis cõſtituũt: Niſi ſcilicet, quemadmodũ ex participatione cæteraq́; omnia numina appellantur, ita quoq́; Verbum non vereantur numen facere. Quod ſi ſtatuant, maiori adhuc impietate laborauerint, quũ vnũ ex vulgo & promiſcuo grege Verbũ eſſe opinentur. Sed abſit, vt
D vnquã huiuſmodi cogitatio alicui ex noſtris in mẽtẽ veniat. Vna enim forma Deitatis, quæ eſt etiã in verbo: & vnus Deus Pater in ſeipſo, vt tamen in omnibus ſit, & in filio appareat, & ex filio agnoſcibilis depręſenſibiliſq́ue ſit, nihil tamen minus per omnia penetret, idemq́ue ita in Spiritu ſancto conſiſtat, vt tamen omnibus per Verbum in Spiritu operetur & agat. Atque ita vnum per Trinitatem confitemur Deum, multoq́ue pientiùs loquimur, quàm ſi hæreticorum multiformem multifariamq́ue Deitatem reciperemus, eò quòd vnam ſimplicemq́ue in Trinitate diuinitatem ſentiamus. Nam, ſi tale Verbum non eſt, ſed ex non ente, ens euaſit, creaturaque facta eſt, & opus quoddam exiſtat: relinquitur, vt vel non ſit verus Deus, quum ſit ex numero creaturarum: aut ſi pudore confuſiuneq́ue fracti à ſacris ſcripturis, Deum illum verum eſſe cõfiteantur, neceſſario ſit, vt duo

ſimul

Exod. 3. Deus loquutus eſt Moyſi per Angelum in rubo.
Verbum à Patre non ſegregatum.
Simile.
Marcioniſtarum in Trinitate error.
Ariani multa numina introducunt.
Arianorum impietas.
Deitatis forma vnam in verbo deprehẽſibilis.

ſimul numina agnoſcant, alterum creatorem, alterũ creatum: duobuſque Dominis inſeruiant, alteri ingenito alteri genito & creato, & vt duas fides habeant; vnam in verũ Deum, alteram in condititiũ & fictum ab ipſis, quem ipſi Deum vocant. Neceſſum eſt quoque eos ita obcæcatos, cũ adorant increatum, depugnare cum creato: & cum addunt ſe creaturæ, auerſari creatorem. Nõ enim fieri poteſt, ob eã quæ in ipſis eſt naturarum diuerſitatẽ, & diſſimiles in agendo vires, vt hũc in illo, aut illũ in hoc agnoſcas, & videas. Quapropter, cum Ariani eiuſmodi ſententiæ ſint, vitari omnino nõ poteſt, quin plura numina conſocient: Id enim facinus eorum, qui ab vno Deo deſciſcunt. Cur igitur Ariani cùm hoc ſenſu ſint, ſeſe non adnumerãt Gentilibus? ſiquidem ambo, omiſſo omnium creatore Deo creaturæ inſeruiant. Sed illi, ad circunueniendos ſimpliciores, vocabulum ethnicorum ſubterfugiunt: ſimilem tamen cum illis ſententiam fouẽt. Etenim ſophiſma illud quod ſoliti ſunt dicere (Non proferimus duo ἀγένητα) id deprehenduntur ad ſimpliciorũm imposturã dicere. Nam quum inquiunt ſe non duo ἀγένητα ſtatuere, duo numina conſtituũt, eaque diuerſæ naturæ: alterũ increatum alterũ creatum. Iã ſi Ethnici vni increato inſeruiunt & multis creatis: iſti autem vni increato & alteri creato, ne ita quidem quicquã diſcriminis inter ipſos & Ethnicos fuerit, quum is qui ab ipſis creatus cenſetur, vnus ſit ex multitudine Gentilium deorum: & viciſſim Gentiles dij eandem cum iſto vnico naturã poſſideãt, itidemque ſint creaturæ miſeri, & quàm maximo damno mulctati, dũ de Christo male ſentiunt: exciderunt enim à veritate, & Iudæorũ proditionem tranſcendunt, abnegantes Chriſtum, & cum Ethnicis volutantur, creaturis diuerſiſque numinibus inſeruientes. Vnus enim eſt Deus, & non plures: & vnum iſtius Verbum, & non plura. Nam Deus eſt Verbum, ſolumque illud habet patriam formam, quod ipſum cum eſſet Saluator noſter, cõfundebat Iudæos, dicens, *Pater qui miſit me, ille teſtimoniũ dedit de me, neque vocem eius vnquã audiuiſtis, neque formam conſpexiſtis, neque Verbum eius habetis in vobis permanens, quoniam ei, quem miſit ille, fidem non habetis.* Pulchrè hic Verbum coniunxit formæ vt palã faceret, ſe eſſe Verbum Dei, & imaginẽ, & Characterem, & Speciem ſui Patris, Iudæoſque qui loquentem non receperant, non recepiſſe Verbum, quod eſt Forma Dei. Hoc cum Patriarcha Iacob vidiſſet, benedictionem obtinuit, & pro Iacobo Iſraël appellatus eſt ab eo, quemadmodũ Sacra ſcriptura teſtatur: *Sol autem illi exoriebatur, cum tranſiret Species Dei.* Hoc autem erat quod dicebat, *qui me vidit & Patrem meum*: &, *Ego in Patre, & Pater in me eſt*: & *Ego & pater vnum ſumus*: ita enim vnus eſt Deꝰ, & vna in Patrem & Filium Fides: & quia Verbum eſt Deus, fit vt & Dominus & Deus noſter ſit, quãdoquidem vnius proprius eſt & indiuiſibilis Filius, idque ſecundùm proprietatem & peculiaritatem ſubſtantiæ. Sed ne ita quidem ad pudorem coguntur Ariani, quibus hæc verba in ore ſunt: Non vt vos dicitis, ſed vt nos volumus: inuenimus enim interea aliquid noui, quod dicamus, ex quo priores noſtras ſentẽtias ſubuertiſtis. Ita enim Patrem & filium vnum eſſe dicimus, & ita Patrem in filio eſſe: & filium in Patre, ſicut & nos in illo ſumus. Hoc enim in Euangelio Ioannis Chriſtus de nobis dignatus eſt loqui: *Pater Sancte, ſerua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt*

Ariani cum gentilibus plura numina conſtituũt quomodo.

Arianorum & Ethnicorum collatio.

Ariani Iudæis deteriores.

Ioan. 5.

Iacob cur Iſraël appellatus.

Gen. 32.

Ioan. 14.

Ioan. 17.

A *ſint vnum, quemadmodum & nos.* Et Paulò poſt, *Non pro illis rogo tantum ſed etiam pro his, qui credunt per Verbum eorum in me, vt omnes vnum ſint, quemadmodum tu pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſiant, vt mundus credat te me miſiſſe, & ego gloriam, quam dediſti mihi, dedi eis, vt vnum ſint, quemadmodum & nos vnum ſumus, ego in illis & tu in me, vt ſint perfecti in vnũ, vt cognoſcat mũdꝰ, quòd me miſeris.* Imò, vt inuenirẽt cauillationem doloſi, iſta adiecerunt: *Si quemadmodũ nos in patre vnum ſumus, ita ipſe & pater vnum ſunt, & ita in Patre ille ipſe exiſtit: qui fit vt ex iſtis verbis*, ego & pater vnum ſumus: &, Ego in patre, & pater in me, *proprium & ſimilem ſubſtantiæ Paternæ eum eſſe colligatis? Neceſſe ſiquidem eſt, & nos quiddam proprium ſubſtantię Patris eſſe aut illum ita eſſe alienum ab ea re, quemadmodum & nos alieni ſumus.* Iſtiuſmo-

B di illi per delirium garriunt: ego autem in illorum peruerſitate animi nihil video, niſi irrationabilem improbitatem & diabolicam vecordiam, ac par eſt, vt & ipſi pro diaboli more loquantur, Aſcendamus in cælum, & ſimiles erimus Altiſſimo: quippe, qui ea quæ pro munere & gratia donantur hominibus, paria velint eſſe cum donatrice diuinitate. Audientes ſiquidem homines appellati filios Dei, arbitrati ſunt ſe pares eſſe, æqualeſque vero & naturali filio Dei. Iidem rurſum audientes ex Saluatore, *vt ſint vnum quemadmodum & nos*, ſumpta per errorem nimia ferocitate, exiſtimant ſeſe ita futuros, vt filius eſt in patre, & pater in filio, nihil interim videntes, ex iſtiuſmodi opinatione ruinam patris ſui diaboli eſſe conciliatam. Si enim (vt ſæpius iam dixi) idem Verbum eſt in nobis, quod eſt in Deo, neque id vllam præterquàm ex modulo tem-

C poris differentiam habet, eſto, ſit ſimile Verbũ Dei nobis, & eundem locum nobiſcum apud Patrem poſſideat, neque vnigenitum, neque ſolum Verbũ aut Sapientia Patris appelletur, ſed ſit illud nomen omnibus nobis, qui illi ſimiles ſumus, ex æquo cõmune: Æquum enim eſt, vt quibus vna natura, illis quoque commune ſit vocabulum, etiamſi temporibus à ſe inuicem diſcrepent. Homo enim Adam, homo & Paulus, homo etiam is qui iam naſcitur, neque interualla temporum generis naturam immutant: Si igitur Verbum tempore duntaxat à nobis differt, æquum erat & nos tales eſſe, qualis eſt ille. Atqui neque nos Verbum, aut ſapientia: neque ille creatura, aut opus exiſtimari poteſt: alioqui, cur omnes ex vno ſumus, cum tamen ille ſolus ſit Verbum? Cæterùm, ſi illis decorum eſt talia audire, nobis tamen quàm maximè indecorum eſt, vel ſemel

D de illorum blaſphemiis cogitare. Quòd ſi huiuſmodi dicta minimè curioſè excuti oportuit, quũ ſe oculis vltro ingerat tam clara & pia ſententia, & tam recta Fides: tamen vt etiam hic declaretur impij eſſe: age compendio, vt à patribus didicimus, ex ipſo dicto, illorum in opinando diuerſitatem refutemus. Mos eſt diuinæ ſcripturæ, res naturales hominibus in ſimilitudinem & exempla proponere: id autem facit, vt ex illis naturalibus, motus hominum qui vltro voluntate ſuſcipiuntur, manifeſtius appareant, eorumque mores, vel mali, vel iuſti, magis in conſpicuo ſint. In malis quidem moribus, vt cum dicit: *ne ſitis ſicut equus & mulus, in quibus non eſt intellectus*: aut cum eos incuſat, qui tales facti ſunt: *Homo* (inquiens) *quum eſſet in honore, non intellexit: comparatus eſt iumentis nullo intellectu præditis, & ſimilis factus eſt illis*: aut rurſum, *equi ſalaces facti ſunt.*

Ibidem.

Arianorũ calumnia.

Ioan. 10.

Ioan. 14.

Ariani ſe æquales filio Dei faciunt.

Quibus vna eſt natura illis etiã commune eſt appellatio.

Scriptura ſacra rerũ naturaliũ in ſimilitudinẽ proponere conſueuit quomodo.

Luc. 13. Matth. 10.

A Saluator quoque Herodem, qualis eſſet, declarans, ad iſtum modum locutus eſt: *Dicite vulpi illi.* Diſcipulos item his verbis admonuit: *Ecce emitto vos vt oues in medio luporum: ſitis igitur prudentes vt ſerpentes, & ſimplices ſicuti columbæ.* Quæ quidem verba ideò locutus eſt, non vt naturaliter iumẽta efficeremur, aut ſerpentes, & columbæ: non enim tales ipſe nos condidit, ac proinde nihil tale ipſa natura recipit: ſed vt nos luporum quidem impetus affectuſque irrationales defugeremus, ſerpentis autem prudentiam animaduertentes, non ſineremus nos fraudibus circumueniri: & ex columba manſuetudinem mutuaremur. Ex rebus autem diuinis ſimilitudines viciſſim hominibus decerpens, Saluator ait: *ſitis miſericordes vt pater veſter cæleſtis miſericors eſt.* Et, *eritis perfecti vt pater veſter cæleſtis perfectus eſt.*

Quomodo nos oporteat perfectos eſſe vt Pater noſter cæleſtis.

B Dixit illud, non, vt eſſemus tale aliquid, quale Pater eſt, quod fieri nequit, quum creaturæ ſimus, & è nihilo conditi, ſed quemadmodum, ne iumenta efficeremur, ſub his verbis interdixit: *Nolite fieri ſicut equus & mulus*, ne eorum irrationabilitatem æmularemur: ita & hoc quoque, non vt eſſemus, qualis Deus eſt, proloquutus eſt, *Sitis miſericordes vt pater veſter*: ſed vt reſpectu beneficiorum eius, quæcunque bona facimus, non propter homines, ſed propter illum faciamus, ab eo, & non ab hominibus mercedem captantes, & vt nos, quamuis ipſe ſolus ſit filius naturalis & verus, & vnigenitus, filij quoque efficiamur, non quidem vt ille, naturales & veri: ſed per gratiam eius qui nos vocat: & vt nos quanquam homines terreni ſumus, Dei tamen appellatione cohoneſtemur: non, quòd tales ſimus, qualis verus Deus aut illius Verbũ: ſed pro ea ratione & modo, quo voluit is qui hoc largitus eſt, Deus, itidẽ quoque, vt Deus, miſericordes efficeremur, non adæquati Deo, neque naturales aut veri benefactores redditi, non enim ex noſtris rebus eſt, quod benefacimus, ſed ex Dei, vt quæ per gratiam Dei ad nos perueniant, ea & nos aliis impertiamur ſine curioſitate delectus, ſed ſimpliciter ſtudio benefaciendi in omnes porrecto: Hac enim ratione ſaltem aliquo modo eius imitatores effici poterimus, & non aliter, quatenus ea quæ à Deo ſunt, inuicem in nos mutuo ſubminiſtremus. Vt igitur benè & rectè eo ſenſu hæc verba intelliguntur, ita quoque in verbis Ioannis ſimilis intellectus conſtituendus eſt, & non prout Filius eſt in patre, ita & nos ſimus.

Simile. Nõ ſumus in Deo patre vt Dei Verbum.

Qui enim, aut vnde id fieri poterit, cum ipſe ſit Verbum & ſapientia Dei, nos autem terreni, ipſe natura & eſſentia Verbum, & verus Deus? ita enim loquitur Ioannes: *Scimus veniſſe Dei filium, & dediſſe nobis intellectum, vt cognoſceremus verum Deum, & ſumus in vero, nimirum in filio eius Ieſu Chriſto. Hic eſt verus Deus & vita æterna*: nos contra, non natura, ſed adoptione & gratia filij reddamur per eum, idque participatu ipſius Spiritus: *quotquot enim* (inquit) *receperunt eum, dedit illis, qui crediderunt in nomine ipſius, poteſtatẽ vt efficerentur filij Dei.* Quapropter ille quidem eſt veritas, quæ ita loquitur, *Ego ſum veritas*: ideoque quum patrem ſuum alloqueretur, dixit, *Sanctifica eos in veritate tua: tuus ſermo veritas eſt.* Nos autem contra, per imitationem virtute imbuimur, & reddimur filij. Non igitur vt nos eſſemus, qualis ipſe, dictum eſt ab eo, vt vnum ſint quemadmodum & nos ſumus: ſed vt quemadmodum ille, vtpote Verbum in Patre ſuo eſt, ita quoque & nos aliqua ſimilitudine & rudi formula, dum in eum reſpicimus efficeremur vnum, vna inter nos & mutua concordia animi & ſpiritus vnitate, nec diſſentiamus vt Corinthij, ſed ita concordes ſimus, vt quinque illa millia in Actibus Apoſtolorum, qui quaſi vnus homo cẽſeri poterant.

Ioan. 5. In Deo ſumus nõ natura ſed adoptione & gratia.

Ioan. 1.

Ioan. 14. Ioan. 17.

17.

Vt enim filij, non autem vt ille Filius & vt dij, non autem vt ille ipſe Deus, & miſericordes, veluti Pater, nõ vt pater, ſed ita vnum vt dictum eſt ſimus quemadmodum pater & filius, non, quod futuri ſimus ita vt pater naturaliter eſt in filio aut filius in patre: ſed pro noſtra natura & quatenus fieri poteſt, vt inde formulam ſimilitudinemque mutuemur, diſcamuſque nos oportere vnum eſſe, ea ratione quam in miſerendo paulò ante didicimus. Similia enim cum ſimilibus naturalẽ quandam coniunctionem & coadunitionem habere ſolent: ſiquidem omnis caro ſecundùm ſuum genus in vnum conciliatur. Nobis quidem igitur diſſimile eſt Verbum, quod tamen ſimile eſt ſuo Patri.

Verbum nobis diſſimile.

B Quapropter, illud quidem natura & ex vero vnum eſt cum ſuo patre: nos autem inuicem inter nos cognati, & ex vno omnes progeniti, & vna omnium hominum natura, vnum inter nos affectu & animo efficimur, habentes pro archetypo exemplari Filij cum patre naturalem vnitatem. Vt enim manſuetudinem de ſe docuit his verbis: *Diſcite à me quod mitis ſum, & humilis corde*: non quidem vt coæquemur illi, quum hoc ſit impoſſibile: ſed vt in eum reſpicientes, manſueti perſeueremus in omni tempore, ita etiam iſthic volens nos vero & firmo, & indiſſolubili inuicẽ affectu conciliatos eſſe, ex ſeſe mutuatus eſt exemplum, & dicit, *Vt ſint vnum quemadmodum & nos*, vtque in nobis eſt indiuiſibilis vnitas, ita quoque & ipſa addiſcentes ex nobis indiuiſibilem noſtram naturam, inter ſe perpetuò concordiam ſeruent: certior enim imitatio hominibus, quæ ductum rerum naturalium ſequitur.

Matth. 11

Explicatio.

C Nam quoniam permanent iſta, nec vnquam immutantur, mores contra hominum inconſtantes ſunt, poſſunt ad immutabilem naturam reſpicientes, mala defugere, & ad bona ſeipſos reformare: nam ita hoc dictum (*vt & ipſi in nobis vnum ſint*) rectam accipit interpretationem. Certè, ſi poſſibile eſſet, vt ita eſſemus, vt eſt in patre filius, verba illa ad iſtum modum concipienda fuiſſent, vt & ipſi in te vnum ſint, ſicuti filius eſt in Patre: nunc autem ad iſtam formam locutus non eſt, ſed quum dixiſſet (in nobis) rei diſcrimen differentiamque expreſſit: nimirum, ipſum ſolummodo in ſolo Patre eſſe, vt vnicum & ſolum Verbum, & vnicam & ſolam ſapiẽtiam: nos autem in filio eſſe, & per filium in patre, id nihil aliud ſibi vult, quàm homines quoque pro noſtra vnitate tales inter ſe fieri poſſe, quales nos inter nos vnum ſumus natura & veritate, quod alioqui nunquam fieret, niſi exemplum vnitatis in nobis didicerint.

Dei natura immutabilis hominũ vero natura incoſtãs.

Arianorũ argumentum diſſoluitur per ſententiã ab illis propoſitam.

D Hoc autem verbum, in nobis, hanc habere ſignificationem audias ex Paulo ita loquente: *Hæc quidem figuratè transtuli in me, & Apollo, vt in nobis diſcatis non inflari, ſpiritúque turgeſcere, ſuper id quod ſcriptum eſt.* Illud igitur Verbum, in nobis, non eſt in Patre vt eſt Filius in ipſo: ſed exemplum eſt & ſimilitudo quaſi ſi dicas, ex nobis condiſcant: vt enim Paulus eſt forma Corinthiis, ita Patris & filij vnitas præſcriptum quoddam documentum eſt omnibus, ſecundùm quod poſſunt diſcere, dum reſpiciunt naturalem vnitatem Patris & filij, quomodo & ipſi debeant inter ſe vnum fieri per concordiam animorum. Quòd ſi aliter reſpondendum eſt ſuper hoc dicto, poteſt hoc verbũ, in nobis, idem valere ſignificatu, ac ſi dicas, Patris & Filij viribus

1. Cor. 4.6.

effici,

efficí, vt vnum fiant. Sine Deo enim hoc fieri ne- A
quit, idemq́oe videre licet in diuinis eloquiis.: vt,
Pſ.59.14 *In Deo faciemus virtutem, & in Deo tranſgrediar murum,*
Pſ.17.30 &,*in te inimicos noſtros cornu ventilabimus.* Liqoet igi-
Pſ.43.6. tur, nos in nomine Patris & filij vnum factos, poſſe
altera explicatio. retinere firmum dilectionis vinculum. Rurſus
eandem ſententiam extendens Dominus: *Ego*, in-
Ioan. 17 quit, *gloriam, quam dediſti mihi dedi illis, vt ſint vnum,*
quemadmodum nos vnum ſumus. Rectè quoque & hic
non dixit, vt vnum ſint in te, quemadmodum ego
ſum: ſed quemadmodum nos ſumus. Qui enim
dicit, quemadmodom, non identitatem, ſed ſimili-
tudinem & exemplum eius, de quo loquitur, ſi-
gnificat. Verbum igitur iure & eſſentialiter iden-
titatem naturæ cum Patre obtinet: nobis autem da-
tum eſt, vt imitemur, quemadmodum dictum eſt,
nam ſtatim ſubintulit, *Ego in illis, & tu in me*, vt ab- B
ſolutè in vnum perficiantur. Quo loco in poſte-
rum maius quiddam, & perfectius à nobis Domi-
nus poſtulauit. Certum enim eſt Verbum in nobis
eſſe factum, quippe quod ooſtrum corpus indue-
rit, Tu autem in me Pater, tuum enim ſum Ver-
bum, & quia tu in me, eo qoòd tuum ſim Verbum,
ego porrò in illis per cotpus meum, & quia per te
in me hominum ſalus perficitur, rogo te, vt & ipſi
fiant vnum, ſecundùm rationem mei cotporis, &
ſecundùm eius perfectitudinem, vt & ipſi perfecti
reddantur, quum habeant cum corpore meo vni-
tatem, & in eo vnom fiant, & quaſi, quos ipſe ge-
ſtem, pariter vnum corpus fiant, & vnus ſpiritus, &
in virum perfectum euadant: Omnes enim eiuſdē
Rom. 12 participes, vnum efficimur corpus, vnum Domi-
num in nobis habentes. Hunc intellectum, quum
hæc verba poſſideant, magis ac magis redarguitur C
Chriſtus non dixit vt vnum ſint in te. peregrina iſta opinatio perduellium Chriſti. Rur-
ſus eaſdem voces repeto. Si ſimpliciter & abſolotè
pronuociaſſet, vt vnum ſint in te, vel vt ipſi & ego
in te vnum ſimus, habuiſſent iſti Dei oppugnato-
res aliquam improbam occaſiooem, nunc autem
non ſimpliciter dictum eſt, ſed quemadmodum tu
in me, & ego in te, vt omnes vnom ſint. Hic,
quum rurſum inferat hāc vocem, quemadmodum,
longiſſimè eos abeſſe declarat, quàm vt fiant, qua-
lis ipſe eſt in Patre, eamq́ue longinqoitatem me-
Creatura procul ſunt à Deo non ratione loci, ſed qualitate naturæ. tiendam eſſe oon loco, ſed natura. Nihil enim ra-
tiooe loci procul eſt à Deo, ſed duntaxat qualitate
naturæ omnia longè ab eo cōſiſtunt: &, vt ſuperius
dixi, non ideotitatem, non paritatem oſtēdit, quum
vſurpat hoc adoerbium (quemadmodum) ſed exē-
plum eios rei de qua loquitur aliqua in parte ſpe-
Quemadmodum, quid denotet. ctandum præbet, vti ex ipſis Seruatoris verbis co- D
gnoſcere licet. Quemadmodom enim Ionas erat
in ventre balenæ tribus diebus & tribus noctibus,
Matt. 16 ita erit & filius hominis in corde terræ. Non igitur
Ionas vt Dominus fuit, neq; Ionas ad inferos deſ-
cendit, neque balena infernus fuit, ſed neque de-
glutitus Ionas reduxit degluritos iam antea à bale-
na: ſed ſolus ex ceto, cui hoc iniunctum fuit, egreſ-
ſus eſt, neque vlla iſthic identitas, aut paritas de-
nique in hac voce (quemadmodum) ſignificatur:
ſed aliud atque aliud ſimilitudinem tamen qoādam
oſtendit in Iona, ob triduanum illud tempus: ita
nimirum & nos quoque (dicente Domino que-
madmodum) non vt filius in patre, neque vt pater
eſt in filio, ita nos ſumus, ſed quemadmodum pater
& filius inter ſe vniuntur, ita nos inter nos per ſpi-
ritus concordiam vnimur. Seruator porrò, quem-
admodum Ionas in terra fuit, non eſt autem vt Io-

A nas Seruator, neque ſicut ille deglutitus eſt, ita Ser-
uator ad inferos deſcendit, quū longè alia res fue-
rit: ita quoque, ſi nos vnum efficiamur, quemad-
modum filius in Patre, tamen non ita erimus vt ip-
ſe filius, neque pares illi, quippe, qui longè aliud ſi-
mus: ideoq́ue illa vox (quemadmodum in nobis)
addita eſt, quoniam quæ talia ex natura non ſunt,
qualia illa cuius imitationem affectant, non eadem
ſed ſimilia redduntur: atq; inde eſt, qoòd filius ſim-
pliciter ſine additamento in Patre exiſtat: quippe,
cui illod natura competat: Nos contra, qui id nō
habemos ex natura, indigemus imagine & exemplo
vt de nobis loquatur, vt ſint quemadmodum tu in
me, & ego in te: cùm autem, inquit, iſti ita perfecti
fuerint, tunc cogooſcet mundus quòd me miſeris:
ſi enim non veniſſem, & geſtaſſem horum corpus,
B nullus illorum ad perfectionem adduci potuiſſet,
ſed omnes corruptibiles permanſiſſent: Operare Ioan. 17
igitur, quæſo, in illis Pater, & quemadmodum de-
diſti mihi, vt hoc corpus ferrem, ita dones tuū Spi-
ritum, vt & ipſi in eo vnum fiant, & perficiantur
in me: Siquidem illorum perfectio documento &
indicio eſt, Verbum tuum adoeniſſe. Muodus por-
rò videns iſtos conſummatos, Deoq́ue plenos, pla-
nè crediturus eſt, quòd tu me miſeris, & quòd ego
illinc profectus ſim. Vode enim illis perfectio ob-
tingeret, niſi ego qui Verbum tuum ſum, iſtud cor-
pus aſſumpſiſſem, homoq́ue factus eſſem, & abſol-
uiſſem opus, quod iniunxeras mihi, Pater? Abſolutum
eſt autem opus, eò quòd homines redēpti à pecca-
to, iam non vlterius in morte permanſuri ſint: ſed
Deificati, quatenus ad nos reſpiciunt, vinculū cha-
ritatis inter ſe habituri ſint. Nos igitur, quatenos *Arianorū hæreſis à Ioanne Apoſtolo refutata.*
C datum eſt ſimplicius intueri, prolixiori commen-
tatiooe iſta interpretati ſumus: Ioannes autem A-
poſtolus in epiſtola ſua breuius & abſolutius, ſcri-
pti mentem manifeſtaturus eſt, refutabitq́ue im-
piorum ſententias, docebitq́ue qoa ratione oos in
Deo ſumus, & Deus in nobis: & quomodo rurſum *Quomodo ſimus in Deo & Deus in nobis.*
nos in eo vnum efficimur & quantopere diſiunga-
tur Deus ſua natura à nobis, reprimetq́ue Arianos,
ne in poſterum exiſtiment ſeſe futuros vt filium,
ne & ipſi quoque audiant: *Tu autem homo es, & non*
Deus: &, *Ne extendas tecum pauper ſis, ad paritatem cum*
opulento. Scribit igitur Ioannes ad iſtum modum;
Per hoc cognoſcimus nos in eo manere, & illum in nobis, eo Ioan. 3
quòd ex Spiritu ſuo largitus eſt nobis: ex gratia Spiritus
nobis data, nos in eo ſumus, & ille in nobis: & quia
ille Spiritus Dei eſt, & in nobis eſt, meritò & oos cū
habeamus Spiritum, exiſtimamur in Deo eſſe, atq;
D is modus, eaq́ue ratio eſt, qua Deus in nobis exiſtit.
Non igitur, vt eſt Filius in Patre ita & nos ſumus in
Patre. Non enim filius particeps eſt Spiritus, vt
ita per Spiritum in Patre ſubſiſtat, neque accipit
ſpiritum, ſed potius ſpiritum omnibus largitur, ne-
que ſpiritus filium Patri coaptat, ſed ſpiritus potius
id à Verbo accipit. Et filius quidem in Patre eſt,
vt ratio eius propria & iubar: nos contra, ſine ſpi-
ritu externi ſumus, & longè ſemoti à Deo, ſed ta-
men ſpiritus participatu coaptamur diuinitati, vt
nos eſſe in patre, non hoc noſtrum eſſe ſit, ſed ſpiri-
tus eius qui in nobis eſt, & in nobis manet, quandiu
illum in nobis cōfeſſione fidei retinemos: Rurſum,
ita loquente Ioanne, *quicunque confeſſus fuerit Ieſum* Ioan. 17
eſſe filium Dei, Deus in eo manet & ipſe in Deo. Quæ igi-
tur ſimilitudo aut paritas eſt nobis cum filio? Aut
quî, quæſo, non vndiquaque refellantur Ariani &
in primis à Ioanne quum aliter Filius ſit in Patre,

Abſurdum.

aliter nos, neque vnquam nos, vt ille, futuri ſimus? neque Verbum ita eſt, quemadmodum nos niſi hic quoque per ſummam improbitatem, vt vbique audebunt dicere, Filium etiam participatu Spiritus & præſtantia operum obtinuiſſe, vt ipſe quoque ſit in Patre. Cæterùm, illud nimis eſt impium vel in cogitationem admittere. Ipſe enim ſpiritum largitur, & quæcunque habet Spiritus, ea à Verbo accipit. Igitur quum ſaluator dicat de nobis hæc verba:

Ioan. 17

Quemadmodum tu in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint, non eadem nos in eo manentes habere ſignificat: oſtenſum eſt enim etiam illud ſatis claro exemplo Ionæ ſed quod interceſſu gratiæ & dignitatis acceptæ Patri conciliemur (vt Ioannes inquit) vt Spiritum per eum credentibus largiatur, per quem videmur in Deo exiſtere, eaque ratione in illo coaptari. Nam quoniam Verbum eſt in patre, & ſpiritus è Verbo donatur, ideò voluntas eius eſt, vt nos accipiamus Spiritum, quo accepto, tum habeamus ſpiritũ Verbi qui eſt in Patre, videamur & nos per ſpiritum vnum eſſe in Verbo, & per eum in patre.

Vt nos, quid.

Iam, quum dicit (vt nos) nil aliud ſignificare voluit niſi vt iſtiuſmodi Spiritus gratia in diſcipulis inconcuſſa & irreuocabilis permaneat: quod enim per naturam (vt dixi) Filio conceſſum eſt in Patre eſſe, hoc nobis irreuocabiliter per ſpiritum condonari exoptat: Quod quum Apoſtolus cognitum haberet,

Rom. 8.

Quis, inquit, *nos ſeparabit à charitate Chriſti? Irreuocabiles enim ſunt donationes Dei, & gratia vocationis.* Spiritus ergo is eſt, qui eſt in Deo, & nos per nos.

Simile.

Quemadmodum enim filij & dij, ob Verbum quod in nobis eſt, exiſtimamur, ita in Filio & in Patre futuri ſimus: exiſtimabimurque in filio & in Patre vnum eſſe facti ob Spiritum habitantem in nobis, & re vera in patre exiſtentem.

Quomodo à donis Dei ſeiungimur, & maligno ſpiritus ſubijciuntur. Authoritates quibus vtebantur Ariani contra Catholicos.

Cũ igitur quis ob ſcelera ſua ab iſto dono exciderit, quud firmũ eſt, & ſine reuocatione in iis qui illud retinere volunt, & in peius mutata ſententia illud amiſerit, deficit ab eo homine Spiritus paracletus, ac iam inde in eo ſpiritu eſt, cui ſe inter peccandum ſubiecit: quemadmodum in Saul contigit. Receſſit enim ab eo Spiritus Dei, & affligebat illum Spiritus malus. Hæc quum audiant Dei rebelles, par erat illos in reliquum tempus pudore conſopiri, neq; in poſterum ſeſe fingere pares Deo. At illi mentem nõ aduertunt: *Impius enim*, inquit, *intelligentiam non nouit, neque ſermones pios ſuſtinet: graues enim illi ſunt, vel ſolo auditu.* Vide, quã illi non deficiant in ſuis impietatibus: ſed potius Pharaonis more indurentur. Nã dum Saluatoris acta humana audiunt, eaque in Euãgeliis cõſpiciunt, obliuiſcuntur planè iuxta Samoſatenſem paternæ in filio Deitatis, & audaci lingua ferocientes, dicunt: Quomodo poteſt Filius ex Patre natura ſimilis illi eſſe ratione eſſentiæ? quũ ipſe

Ioan. 20
Ioan. 5
Luc. 10.
Ioan. 5.
Ibidem.

de ſe dicat, *Data eſt mihi poteſtas*, &, *Pater iudicat neminem, ſed omne iudicium dedit Filio*: &, *Pater diligit Filium & omnia dedit in manus eius: qui credit in filium, habet vitam æternam*: &, *omnia tradita ſunt mihi à Patre*: &, *nullus agnoſcit Patrem niſi filius, & cuicunque voluerit Filius reuelare*: &, *omne quod dedit mihi Pater ad me veniet.* Hic ita inferunt: ſi erat ipſe, vt dicitis natura filius, nulla fuit illi neceſſitas accipiẽdi, ſed iam habebat ex natura, nec laborabat eius rei indigentia, vtpote filius aut quomodo ille fuerit vera ac naturalis poteſtas

Ioan. 17.

Patris, qui ſub tempus paſſionis hæc verba vſurpauit? *Nunc anima mea turbata eſt, & quidnam dicam? Pater ſerua me ex hac hora: ſed ideò ad iſtam horam deueni: Pater glorifica filium tuum: Venit igitur vox è cœlo, & glorificaui, & glorificabo*: & rurſum tale quippiam dixit,

Ioan. 17.

Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat calix iſte: & iſta dicens, conturbatus eſt Spiritu, & proteſtatus eſt, & dixit, Amen dico vobis, vnus ex vobis traditurus eſt me. De iſtis omnibus ita loquuntur malitioſi hæretici, Si Dei potentia fuiſſet, nihil illi timoris inhæſiſſet, ſed potius aliis vim poteſtatemque tribuiſſet.

Arianorum argumenta ſeu blaſphemia de Chriſti affectionib⁹.

Mat. 16.
Ioan. 11.
Marc. 6.
Pſal. 22
Ioan. 17
Mat. 26
Marc. 14
Luc. 22
Marc 13
Mat. 24

Aiunt igitur, ſi vera ſapientia, & propria ſapientia erat Patris, cur quæſo ſcriptũ eſt: *Ieſus profecit ſapientia, & proceritate, & gratia apud Deum & homines?* & progreſſus in fines Cæſareæ Philippi, percũctatus eſt ex diſcipulis, quemnam ipſum homines dicerent: progreſſus itẽ in Bethaniam, interrogauit, vbi Lazarus ſitus eſſet: quæſiuit itidem ex diſcipulis, quotnam panes haberent? Quomodo igitur, aiunt, hic ſapientia fuerit, qui in ſapientia creſcit progreſſuſque facit? eaq; ignota habebat quæ ab aliis voluit cõdiſcere? Quin etiã & illud ab ipſis dicitur, Quomodo poteſt proprium illud Verbum Patris eſſe, ſine quo nunquam Pater fuit, & per quod omnia, vt vos dicitis, fabricatus eſt, quum in cruce dicat, *Deus meus Deus meus, cur me dereliquiſti?* & ante hoc orauerit, *Glorifica nomen tuum, & glorifica me Pater ea gloria, quam habui apud te priuſquam mundus fieret*: Precatus eſt quoque in ſolitudine, & præcepit diſcipulis, vt orarent, ne intrarent in tentationem: & ſpiritum promptum eſſe dixit, ſed carnem infirmam: *& de die illa aut hora nemo nouit nec Angeli, nec Filius.*

Arianorum venenum.

Ex iſtis verbis hanc ſententiam inferunt: Si pro veſtra ſententia, vt æternus filius apud Patrem exiſtebat, neutiquam illi ignorãtia fuiſſet de illa die, ſed eam cognitam habuiſſet, vtpote Verbum & ratio Patris: Neque quicquam illum celaſſet Pater, vtpote, qui cũ Patre coexiſteret, neque glorificationem poſtulaſſet, quum in Patre haberet, neque vlla habẽdi vota feciſſet, nullius enim quum Verbum ſit, indigere poterat, ſed quia creatura erat, iſtiuſmodi verba locutus eſt, & indiguit illis, quæ non habebat: creaturarum enim proprium eſt, indigere, & opus habere quibus carent. Iſtiuſmodi ſunt ſermones quos impij interloquendum eructãt. Atqui par erat in talibus cogitationibus adhuc improbius loqui, nempe illa, cur vlla ratione Verbum caro ſit factum? ac deinde hæc verba adiicere, quomodo potuit is, qui Deus erat, homo fieri? aut quomodo potuit qui incorporeus erat, corpus geſtare? & adhuc maiori Iudaiſmo cum Caipha dicere, cur, cum planè eſſet homo Chriſtus, Deum ſeipſum faceret?

Arianorum & Iudæorũ in quæſtionibus impiis conſenſus.

Hæc enim iſtiſque ſimilia tum temporis Iudæi inſpicientes, murmure ſtrepitabant: nunc autem eadem iſta legentes Ariani, fidẽ abnegant, & in blaſphemias præcipitantur. Quòd ſi quis è diuerſo, horum illorumque verba excuteret, deprehenderet eos omnes ſimul in eandem infidelitatem concurrere, ſimilemque impietatem, bellumque aduerſum nos fouere. Siquidem Iudæi dicebant, quomodo homo cum ſit, Deus eſſe poſſit? Ariani verò, ſi Deus verus ex Deo, quomodo potuit homo fieri? Iudæi quidem ſcandalizabantur; & per cauillum dicebant, Si Filius Dei iſte fuiſſet: non perpeſſus eſſet crucem: Ariani verò ex aduerſo è regioneque conſiſtentes, loquuntur nobis: quomodo audetis dicere proprium illum eſſe Verbum ſubſtantiæ Patris quum corpus habeat ad talia ſuſtinenda? deinde Iudæis quærentibus interficere Dominum, eò quòd Patrem ſuum Deum eſſe pronunciaſſet, ſeque illi parem faciebat, operando quæ Pater operatur: didicerunt Ariani & ipſi quoque dicere cum

non

non eſſe parem Deo, neque Patrem proprium aut naturalem Verbi eſſe Deum, & qui cum iis non ita ſentiunt, eos tequirunt ad necem. Rurſos Iudæis ita loqoentibus: *Nonne iſte filius Ioſeph, cuius nos patrem & matrem nouimus? quomodo igitur dicit, priuſquam Abraham eſſet, ego ſum? & de cœlo deſcendi?* Ariani quoqoe iſtorum aſſeclæ, paria reddunt: Quomodo poteſt aut Verbum, aut Deus eſſe, qui dormit vt homo? qui lachrymas prorumpit & percontatur? Ambo enim iſti, contemplatione affectionum humanarum quas ſuſtinuit Saloator ob carnem quam habebat, inficiantur ptoprietatem & Deitatem Verbi. Quum igitur ſit iſta Iudaica væſania, eaque proditoris Iudæ, aut ex aperto profiteantur ſeſe Caiphæ, & Herodis diſcipulos eſſe, nihil occultantes Iudaiſmum ſub Chriſtianitatis titulo, & penitus abnegent, vt antea dixi, carnalem Saluatoris aduentum: id enim illorum hæreſis peculiariter ſentit, aut ſi verentur propalam Iudaizare & circuncidi, vt Conſtantio placeant, iiſque quos fraudibus deceperunt, ne loquantur quæ ſunt Iudæorum: æquum enim eſt, quorum nomina deprecantur, eorum quoque ſententias refugere. Chriſtiani enim ſumus, ô Ariani, Chriſtiani inquam ſumos, & propriè ad nos pertinet, bene ex Euangelio de Saluatore ſentire: neque com Iudæis eum lapidare, ſi eum de diuinitate & æternitate ſua audiamus loquentem: neque vnà cum illis ſcandaliſari, vbi, vt homo, noſtri cauſa humilibos verbis vtitur. Si igitur & vos vultis Chriſtiani eſſe, deponite væſaniam Arij, veſtraſque aures ſordentes blaſphemiarum verbis, eloite pietatis ſermonibus, pro certo habentes omiſſo Arianiſmo, teiectaque Iudæorum peruerſitate, ſtatim vobis è tenebris veritatis lucem orituram eſſe, neque iam inde nobis opprobraturos eſſe, quaſi qui duo æterna ſtatuamus: cognoſceriſque etiam ipſi vos, Dominum noſtrum verum & naturalem Filium Dei eſſe, & non ſimpliciter æternum, ſed ex patris ſui proprietate ſpectandum eſſe. Sunt enim & alia quæ dicuntur æterna, ſed qoorum ipſe conditor ſit: nam & Dauidis verba ſunt: *Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales.* Iam, quum certum ſit etiam illas per eum conditas eſſe, ipſumque æternorum eſſe conditorem, quis noſtrum vnquam dubitaturus eſt, quin iſtis æternis ipſe ſit anterior, illumque non tam æternitate, quàm ex eo, qood filius ſit Dei, ſpectari conſiderarique debere? Filius enim quom ſit, ſeparari à Patre non poteſt, neque fuit vnquam, quando non erat, ſed erat ſemper: quippe qui cùm ſit & Imago & iubar ſui Patris, habeat & Patris æternitatem. Male igitur eos ea dicta, quæ cauillabantur intelligere, ex paucis verbis qoæ ſuperius tractata ſunt, deptehendere licet. Qoin & iam quoque in verbis Euangelicis ad calumniam detortis, eos rectum ſenſum non tenere, facillimè perſpicias, ſi vel nunc ſcopum Chriſtianæ fidei ante oculos ponas, eoque pro regula vſus, lectioni ſcripturæ diuinitus (vt inquit Apoſtolus) inſpiratæ animum intendas. Quem ſcopum quum Chriſti perduelles incognitum haberent, à via veritatis deerrauerunt, lapidique offenſionis impacti ſunt, ſentientes diuerſa ab is quæ ſentienda erant. Scopus igitur iſte & formula ſacræ ſcripturæ, quemadmodum dixi, vt ſentias ibi duplicem eſſe de Saluatore hiſtoriam, eumque ſemper & Deum, & Filium eſſe, quia Verbum ſit, & iubar, & ſapientia ſui Patris: poſtea autem propter nos aſſumpta carne ex Maria virgine eundem hominem eſſe genitum. Atque id vbique per omnem ſcripturam ſignificari deprehendas, vt Dominus ipſe dixit, *ſcrutamini ſcripturas, quoniam illæ ſunt quæ teſtimonium perhibent de me*, ſed ne omnia verba in vnum coaccumulans prolixior in ſcribendo efficiar, contenti erimus pro omnibus vnius duntaxat Ioannis verbis: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipſum facta ſunt, & ſine eo factum eſt nihil, quod factum eſt in ipſo, & Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam vt vnigeniti ex Patre.* Paulus item, *Qui quum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, vt eſſet æqualis Deo, ſed ſeipſum exinaniuit, ſerui formam accipiens, in ſimilitudinem hominum factus & ſpecie inuentus eſt vt homo, humiliauit ſeipſum, obediens factus vſque ad mortem, atque adeò mortem crucis.* Nam ex iſtis, ſi quis eodem animo perambulet vniuerſam Scripturam, videbit primum hunc fuiſſe, cui dixerat Pater, *fiat lux, & fiat firmamentum, & faciamus hominem*: eundemque deinde ſub conſummationem ſæculorum miſſum à Patre fuiſſe in mundum, vt ſeruaretur mundus per ipſum. Scriptũ eſt enim: *Ecce virgo in vtero habebit, & pariet filium, vocabuntque nomen eius Emanuel: quod ex interpretatione ſignificat nobiſcum Deus.* Qui igitur Sacras literas in manus ſumit, is ex veteri quidem Teſtamento has ſententias colligat ex Euangeliis autem, Dominum ſpectet hominem eſſe factum. *Verbum enim*, inquit, *caro factum eſt, & habitauit in nobis.* Cæterùm, homo factus eſt: & non in hominem, qui iam erat, ſuperuenit: Nam & hoc quoque cognitu neceſſarium eſt, ne quando, qui hic ruinam paſſi ſunt impij, etiam alios ſecum eodem præcipitent: quippe, qui exiſtimant eum, quemadmodum priſcis temporibus in vnumquemque ex Sanctis deſcendit: ita tum quoque in Mariæ filium deſcendiſſe, vt eum ſanctificaret, & in eo ſeſe oſtenderet, vt in cæteris ſanctioribus hominibus fecit. Nam ſi ita eſſet, & duntaxat in hominem veniſſet, quidnam ea tes miri habebat? certè, non obſtopuiſſent illi, qui eum videbant, neque in hæc verba prorupiſſent, *Vnde & quantus eſt iſte?* rurſumque, *cur tu quum homo ſis, Deum temetipſum facis?* Siqnidem iam aſſueti erant audire Verbum Domini eſſe factum, nunc ad hunc, nunc ad illum Prophetam. Iam autem, quia Verbum Dei, per quem omnia facta ſunt, ſuſtinuit etiam filius hominis fieri, humiliauitqoe ſemetipſum ſerui formam accipiens, inde nimirum euenit, vt crux Iudæis in ſcandalum ceſſerit: nobis autem Chriſtus Virtus ſit Dei, & Sapientia. *Verbum ſiquidem* (vt inquit Ioannes, *caro factum eſt*, Scriptura pro conſueto more hominem carnem appellante, vt apud Ioelem Prophetam deprehendas: *Effundam ſuper omnem carnem de ſpiritu meo.* Daniel quoque Aſtiagi ita locutus eſt: *Non colo idola manufacta, ſed Deum viuum conditorem cœli & terræ qui dominatum habet in omnem carnem*: qoippe & ille & Ioel humanum genus appellarunt. Olim igitur ad vnumquem-

Ariani cum Iudæis ſuam impietatem addiderint.

Ariani & Iudæi cur deitatẽ Verbi abnegẽt.

Veri Chriſtianorũ officiũ.

Exhortatio ad Arianos.

Pſal. 23.

Filius cõſubſtantialis & coæternus Patri.

Scopus ſcripturæ ſacræ de Chriſto.

Ioan. 1. — *Ioan. 1.* — *Philip. 2.* — *Gen. 1.* — *Eſa. 7.* — *Ioan. 1.*

Filius Dei non in hominem iam ante exiſtentem superuenit vt putant Ariani, ſed carnem ipſe induit.

Mat. 8. — *Ioan. 10.* — *Philip. 2.* — *Caro pro homine.* — *Ioel. 2.* — *Dan. 14.*

Verbũ ſanctum ad Prophetas quomodo. Verbũ factum ex muliere.

qoem Sanctorom Verbum factum eſt, eoſque ſanctificauit, qui illud legitimè recipiebant, nec tàmen quum illi naſcerentur, dictum eſt Verbum eſſe carnem factum, neque dum illi patiebantur, ſcriptum eſt Verbum paſſum eſſe. Contra, vbi ſemel Verhum natum ex Maria prodiiſſet ſub conſummationem ſæculorum ad peccata abroganda (ita enim Patri, viſum fuit Filium ſuum mittere factum ex muliete, factum ſub lege) tum denique ſcriptum eſt, Verbum aſſumpta carne hominem eſſe factum: & in ea carne paſſum eſſe pro nobis, vt Petrus teſtatut: *Chriſto enim*, inquit, *pro nobis paſſo in carne*: vt palàm fieret, omneſque crederemus, eum, quum ſemper Deus eſſet, & ſanctificaret ad quos accedebat, diſponeretque omnia pro arbitrio Patris, poſtmodum in gratiam noſtri hominem eſſe factum, & corporaliter, vt inquit Apoſtolus, habitauit diuinitas in carne.

Gal. 4. 1. Pet. 2. Coloſ. 2.

Corpus Chriſtus carne induens eius quoque infirmitates ſuſtinuit.

Quæ verba idem valent, ac ſi dicas, quum Deus eſſet, ptoprium quoddam eorpus cepit eoque vtens vt organo, homo factus eſt propter nos. Ideoque quæ propria ſunt carnis, etiam de illo referuntur: nimirum: quia in carne conſiſtebat: qualia ſunt eſurire, ſitire, pati, fatigari, aliaque id genus, quæ caro in ſe recipit. Quin & ea opera, quæ ſunt ptopria Verbi, qualia ſunt, mortuos excitare, cæcis viſum reponere, hæmorthoiſſam ſanate, ea qnoque omnino corporis miniſterio peragebantut: Et quemadmodum Verbum carnis infirmitates baiulabat vt ſuas, neque id mirum, erat enim caro ipſius: ita rurſus, quum caro ſuo miniſterio diuinitatis operibus inſeruiebat, illa opera in carne fiebant, quia caro illa erat corpus Dei. Probe autem Propheta locutus eſt, *Geſtanit infirmitates noſtras*, non antem curauit, ne quaſi extra corpus humanum conſiſtens, corpuſque ſanans vti ſemper fecit, obnoxios iterum morti homines relinqueret. Cæterùm, infirmitates noſtras ipſe baiolat, & peccata noſtra ipſe geſtat, vt in conſpicuo ſit eum hominem propter nos eſſe factum, & corpus, quod peccata ferebat, illi eſſe propriũ. Et ipſe quidem nihil lædebatur, efferens peccata noſtra in crucem vnà cum corpote ſuo, vt Petrus dixit, vt nos mortales ita à noſtris paſſionibus liberaret. Qnocirca, quum eius caro patiebatur, ipſe non erat extra corpus, ideoque ea ipſa paſſio illius nuncupatur. Et quum diuinitus deſignaret opera Patris, non erat ſeorſom á ſua carne, ſed in ipſo ſuo corpote hæc opera patrabat. Ideoq; quũ homo eſſet factus hæc verba vſurpauit, *Si non facio opera Patris mei, ne credideritis mihi: ſin autem facio, etiamſi mihi non credatis, ſaltem ex operibus credite, vt cognoſcatis Patrem in me eſſe, & me in Patre.* Certè, quum neceſſitas requirebat, vt ſocrum Petri febrientem excitaret, humano quidem more manum extendit, diuinitus autem morbum compeſcebat: & in cæco à natiuitate, humanum è carne emittebat ſputum, diuinitus autem oculos aperiebat per lutum, in Lazaro autem vocem quidem vt homo edebat, diuinitus tamen vt Deus eundem è mortuis excitabat. Iſta autem eo modo facta ſunt, eaque ratione adhibita, ne imaginarium ac non verum corpus habere crederetur. Congruum enim erat, vt Dominus, quum indueret humanam carnem, eam ſolidè cum omnibus ſuis paſſionibus indueret: vt enim hoc proprium eius corpus, ita & corporis paſſiones, ipſius paſſiones appellantur, etſi eæ non pertingerent ad diuinitatem: Nam ſi id corpus alterius fuiſſet, paſſiones quoque illæ alterius dici debuiſſent, ſiu autem contrà, Verbi erat ea caro (Verbum enim caro factum eſt) neceſſum eſt, paſſiones carnis, eius quoque dici, cuius eſt illa caro. Cuius porrò dicuntur paſſiones eſſe, quales imprimis ſunt condemnari, flagellari, ſitire, crux denique, & mors ipſa, aliæque corporis afflictiones, eius quoqoe virtus & gratia, in iis quæ per corpus geſta ſunt, haberi debet. Ea de cauſa igitur rectè & congruenter non alterios, ſed ipſius Domini paſſiones appellantur, vt & gratia ab illo deſcendiſſe intelligatur, & non alterum colamus, ſed veram & ſynſeram pietatem tueamur. Quòd antem neminem ex rebus creatis, neque vulgarem hominem, ſed naturalem & verum Dei Filium, eumque hominem factum ac nihilo minos Dominum & Deũ & Saluatorem inuocamus, hoc ipſum quis non admiraretur? aut quis non ſtatueret, rem planè diuinam eſſe? Niſi enim opera Deitatis Verbi per corpus patrata fuiſſent, nunquam homo deificatus eſſet: rurſum, niſi quæ propria ſunt carnis, Verbi dicerentur, nunquam ad plenum homo ab illis liberatus fuiſſet. Nam tametſi paulisper quaſi datis ferus interquieuiſſent, peccatum tamen & corruptio æquè ita in homine remanſiſſet, quemadmodum in primis hominibus vim ſuam & tenorem retinuit: eaque res ita demonſtrari poteſt. Permulti fuere viri ſancti, puri omnis criminis. Siquidem Hieremias ex vtero ſanctificatus fuit, & Ioannes dum adhuc à grauida matre geſtaretur, exultauit in gaudio ad vocem deiparæ Mariæ, mors tamen æquè regnauit ab Adam vſque ad Moyſeu, & in eos qui non peccauerant, ad ſimilitudinem præuaricationis Adæ. Atque ita manſerunt homines nihilominus mortales & corruptibiles, capaces interim affectionum naturæ. Nunc autem poſtqoam Verbum homo factum eſt, ſibique vt propria vendicauit ea quæ ſunt carnis, non vlterius illa corpus humanum, eò quòd ibi Verbum Dei conſiſtat, attingunt, ſed ab eo abſumuntur, nec iam inde homines ſecundùm ſuas paſſiones peccatores & mortui permanent, ſed ſecundùm Verbi potentiam reſurgentes, immortales ſemper & incorruptibiles perſeuerant. Vnde, naſcente carne ex Deipara Maria ipſe dicitur natus eſſe, qui aliis ortum initiumque exiſtendi præbet, vt noſtram originationem in ſe transferat, nec deinceps, vt qui terra ſimus, in terram abeamus, ſed vt Verbo cæleſti coaptati coalitique, in cœlos ab ipſo ſubuehamur. Eadem igitur ratione etiam cæteras affectiones corporis non incongruenter in ſeipſum tranſpoſuit, vt iam deinceps non vt homines, ſed vt ij, quos vt proprios & pro ſuis agnoſcit Verbum, æternæ vitæ conſortes efficeremur. Non enim vlterius ſecundùm priorem originem Adæ intermorimur, ſed deinceps noſtra origine cum omni carnali infirmitate in Verbum tranſlata, è terra excitamur, diſſoluto peccati piaculo per eum, qui in nobis & pro nobis piaculum factus eſt. Ac non immerito: quemadmodum enim in Adam ex terra deriuati morimur, ita denuo ex aqua & Spiritu ſancto regenerati in Chriſto omnes viuificamur, quaſi caro noſtra non amplius terreſtris, ſed rationalis facta ſit, & vt ſic dicam, verbificata ob

Ratio-

Margin notes: *Eſa. 53.* — *Infirmitates noſtras portauit Chriſtus.* — *1. Pet. 2.* — *Ioan. 10.* — *Miracula Chriſti. Mat. 8. Ioan. 9. Ioan. 11.* — *Infirmitates cur nos cur vna cum carne induerit Chriſtus.* — *Ioan. 1.* — *Homo quomodo deificatus.* — *Sanctorũ virorum numerus. Luc. 1.* — *Incarnationis Chriſti vtilitas.* — *Chriſtus cur natus eſſe dicatur.* — *1. Cor. 15.*

Rationem ſiue Verbum, quod in noſtri gratiam caro factum eſt. Vt autem impaſſibilitatem naturæ Verbi, eiuſque ob carnem infirmitates cognoſcamus, operæpretium eſt, vt maiori diligentia audiamos beatum Petrum. Is enim dignus teſtis cui de Saluatore habeatur fides, qui ita ſcribit in epiſtola, *Chriſto igitur pro nobis carne paſſo*. Quocirca, quum dicitur aut eſutire, aut ſitire, aut fatigari, aut neſcire, aut dormire, aut plorare, aot poſtulare, aut fugere, naſci item & deprecari calicem, & ſimpliciter quæcunque ſunt corporis tolerare, rectè ea omnia de Chriſto eſuriente, ſitiente pro nobis, colaphis cæſo, laborante, exaltato, naſcente, creſcente, metuente, latente, atque ad iſtum modum loquente: *Si poſſibile eſt, transfeat à me calix iſte*, calicemque pro nobis, quantum ad carnem attinet, accipiente, ea inquam omnia rectè de eo dici ac prædicari poſſunt. Nam & ipſe Apoſtolus propterea ad iſtum modum locutus eſt: Chriſto paſſo non Deitate, ſed carne, idque pro nobis, vt non ipſius Verbi proprias iſtiuſmodi paſſiones & naturales, ſed carnis eſſe cognoſceremus. Ne quis igitor hominom ſcandalizetur, ſed potius agnoſcat Verbum ipſum ex natura ſua impatibile eſſe, ſed tamen ob carnem quam induit, iſta de eo prædicari, quia & illa propria ſunt carnis, & caro illa proprium eſt corpus Saluatoris. Et ipſe quidem impatibilis ex natura perſeuerat, nullam noxam ex iſtis rebus ſentiens, ſed illas in ſe profligat: homines autem, in eum, qui impatibilis eſt, tranſlatis paſſionibus ſuis ibique pereuntibus, impatibiles, & ipſi deinde & liberi ab iſtis calamitatibus in æternom redduntur, vt ipſe ſuis verbis docuit Ioannes, cùm inquit, *Et ſcitis illum manifeſtatum eſſe, vt tolleret peccata noſtra, & peccatum in eo non eſt.* Iam, cum res ita ſe habeat, non exprobrabit hæreticus aliquis, qoî reſurgere poſſit caro mortalis naturæ? aut ſi reſurgat, cur non denuo ſitim & eſuriem percipit, & mortalis remanet? ex terra enim orta eſt, & quod illi naturale eſt ex carne, quomodo in ipſa ſopiri poterit? Huic tam contentioſo hæretico vel ipſa caro reſponderit, Eram quidem ego ex terra ſecundùm natoram mortalis, ſed poſtmodum facta ſunt Verbi caro, & ipſe ille qui Verbum eſt & omnino impatibilis eſt, tulit paſſiones meas. Ego autem libera facta ſum ab illis, vtpote, cui non permiſſum ſit, vt iſtis obnoxia ſim, idque per Dominum, qui me ab iſtis rebus vindicauit. Si igitur obiicis, quòd liberata ſim à naturali corruptione, vide ne obiicias, quòd Dei Verbum meæ ſeruitutis ſpeciem aſſumpſerit. Vt enim Dominus induto corpore, factus eſt homo, ita & nos homines ex Verbo Dei deificamur: eò qnòd illud receptum ſit in carne, & iam inde vitam æternam adipiſcimur. Hæc neceſſario prius excutienda fuerunt, vt ſi viderimus diuinitus eum per organum ſui corporis agere quippiam vel dicere, vt tum in mentem veniat, Deum eſſe qui iſta operatur: & viciſſim ſi viderimus eum humanitus loqui aot pati, noo ignari ſimos, eum, qui carnem geſtet, hominem eſſe factum, atqoe inde fieri vt iſta vel dicat vel faciat: rectam enim fidem bene tuebimur, ſi, qnod vtriuſqoe naturæ proprium eſt, conſideremus, & ab vno vtrumque præſtari animaduertamus: id ſi à nobis fiat, nunquam in errorem prolabemur. Contrà, ſi quis ea quæ à Verbo diuinitus patrantur, reſpectu obtuituque corporis qood ſolum in oculis habet, neganda putauerit, aut è diuerſo, reſpectu eorum quæ propria ſunt corporis, Verbi in carne præſentiam inficietur, vel ex rebus humanis ſimilia mutuetor, quæ de Verbo ſentiat: idem ille profectò veluti Iudaicus canpo admiſcendo vinum aquæ, aut ſcandalum exiſtimabit crucem, aut vt Gentilis, ſtultitiam arbitrabitur Euangelij prædicationem, quod iſtis Dei perduellibus, rabioſis, inquam, Arianis, vides contigiſſe. Nam humana Saluatoris noſtri præ oculis habentes, in eam opinionem venerunt, vt illum exiſtimarint creaturam. Ergo viciſſim oportebat, dum diuina illius opera contuentur reſpectantes, vt abnegarent corporis illius natiuitatem, ac ſeſe iam inde Manichæis adnumerarent. Ceterùm ipſi vel ſero tandem condiſcant Verbum carnem eſſe factum: nos autem ſcopum Fidei retinentes, cognoſcamus quæ iſti malè interpretantur, recto ſenſu prædita eſſe. Nam hoc dictum, *Pater diligit Filium & omnia dedit in manus eius*: &, *Omnia mihi tradita ſunt à Patre*: &, *Ego non poſſum quicquam facere ex me ipſo, ſed quemadmodum audio, ita iudico*: & qoæcunque ſunt iſtiuſmodi generis ſententiæ, non id indicant, quaſi aliquando ea non habuerit Filius. Quomodo enim quæ habet Pater, non habuerit æternum & vnicum Patris ex ſubſtantia Verbum & Sapientia, cuius iſta ſunt verba? *Omnia quæ habet Pater, mea ſunt: & mea, ſunt Patris.* Si enim quæ Patris ſunt, ad Filium pertinent, & ſemper illa Pater habet: certum eſt Filium ſemper habere ea, quæ ſunt Patris: quippe, qui ſemper in eo ſit. Quocirca, non ideò quod aliquando non habuerit, iſtiuſmodi locutus eſt: ſed quæ poſſidet vt Deus, ea poſtulat vt Filios. Nam qoæ habet, à Patre habet: Sed ne quis videns Filium habere omnia quæcunque Pater habet, & indiſcreta ſimilitudine & identitate eorum quæ habentur, Sabelliano more deceptus impiè ſentiat: exiſtimetque Filium etiam Patrem eſſe: ea de cauſa hoc verbum prolatum eſt, Datum eſt mihi, & accepi: & traditum eſt mihi: nulla alia de cauſa, quàm vt oſtenderet ſe Patrem non eſſe, ſed Patris Verbum, & æternum Filium: qui quidem ob ſimilitudinem Patris, quæcunque habet, perpetuò ab eo habet. Verùm, quia Filius eſt, ideo perpetuò ex patre habet, quæcunque habet. Quòd autem hæ voces (datum eſt) & item (traditum eſt) aliaque ſimilia, non diminuant Deitatem Filij, ſed potius oſtendant eum planè Filium, poſſis vel ex ipſis verbis intelligere: Si enim omnia illi tradita ſunt, primum quidem alius eſt, diuerſuſque ab illis quæ accepit. Quum enim omnium ſit hæres, intelligendum eſt ſolom illum eſſe filium, Patrique ſuum ac proprium ratione ſubſtantiæ. Si enim vnus eſſet ex numero vniuerſitatis, nequaquam vniuerſitatis fuiſſet hæres: ſed & quiſque accepiſſet pro libito, & Pater dediſſet. Nunc, cum ipſe omnia accipiat, alius eſt diuerſuſque ab omnibus, & ſolus proprius ſui patris. Qnod autem illæ voces (datum eſt) &, (traditum eſt) nuſquam oſtendant illum aliquando non poſſediſſe, licitũ eſt ex ſimili dicto in vniuerſum hoc ipſum proſpicere: Ait enim Saluator, *Quẽadmodũ Pater habet vitam in ſemetipſo: ita quoque Filio dedit vitam habere in ſemetipſo.* Nam ex hac voce (dedit) indicat ſeſe Patrem non eſſe: ex iſto autem dicto (ita) Filij ſimilitudinem proprietatemq; cum Patre ſignificat.

Margin notes: 1. Pet. 2. Cocla ſio. — Ioan. 17. — *Verbum Dei natura impatibile.* — *Homines impatibiles redduntur à Chriſto.* — 1. Ioan. 5. — *Simile. Deificamur ex Verbo Dei.* — *Chriſtũ conſiderare quatenus ex Deo & homine conſtitutus vera eſt fides.* — *Manich. Iudas & Arians quomodo defecerũt à fide.* — Ioan. 14. Luc. 10. Ioan. 5. *Præcedentum autoritatũ interpretatio.* — *Hæ voces (datũ eſt, traditum eſt) filij diuinitatẽ nõ diminuũt.* — *Interpretatio verborũ quæ humanitati Chriſti conueniunt.* — Ioan. 5.

Si igitur aliquando fuiſſet, quum Pater non haberet: certum eſt etiam fuiſſe, quum Filius noo haberet: vt enim Pater, ita quoque & Filius habet. Quòd ſi illud impium dictu eſt, pium autem illud, Patrem ſemper habuiſſe, qui, quæſo, non abſurdum, dicente Filio, vt Pater habet, ita & filium habere, iſtos dicere, non ita ipſum habere, ſed aliter? Synſerior igitur, ac maioris fidei ſermo Verbi eſt, quo dicit ſe ea accepiſſe, quæ ſemper habet, quia à Patre habeat. Et pater quidem à nemine, Filius autem à Patre habet.

Simile.

Vt enim, ſi ipſum iubar loquatur, omnia mihi donauit lux vt illuſtrarem, & ex meipſo lucem non præbeo, ſed vt lux voluit: ea (ſi diceret) non indicaret ſe aliquando non habere, ſed lucis ſe quiddam eſſe proprium, lucíſque omnia ſua eſſe: ita id qooque multo magis in Filio intelligendum eſt: nam omnia Pater dedit Filio: &

B

Ioan. 14.

rurſum. Omnia Pater in Filio poſſidet: Filioq́; poſſidente, Pater viciſſim ea retinet. Vt enim Filij Diuinitatis, Patris Diuinitas eſt: ita Pater in Filio vniuerſitati rerum prouidentia conſulit: Horum igitur verborum iſtiuſmodi intellectus eſt. Cæterùm, ea quæ humanitus de Saluatore referuntur, illa quoque piam ſententiam in ſe complectuntur. Ea enim de cauſa iam prius illa excuſſimus, vt ſi audierimus eum percunctantem de Lazaro, vbinam ſitus eſſet: & interrogantem, *Quemnam me dicunt homines eſſe?* & *Quot panes habetis?* &, *Quid vultis vt faciam vobis?* cognoſcamus ex ſuperioribus dictis veram inibi eſſe ſententiam, & non ſcandalizemur, quemadmodũ Chriſti oppugnatores Ariani.

Mat. 16.
Mar. 10.

Primum igitur, is ita impiè ſentientibus hoc proponendum eſt, vndénam colligant, eum ea quæ percunctatur, ignorare?

C

Cur Chriſtus interrogauerit Philippum.

Non enim quiſquis interrogat, ſtatim ignarus eſt eorum, quæ interrogat: ſed fit, vt de illis percunctetur, de quibus plenam ſcientiam habet: certè Ioannes, qui inducit interrogantem Dominum, quot panes habent, nouerat illum earum rerum ignarum non eſſe, ſed conſcium: ait enim, *Hoc autem locutus eſt, vt tentaret Philippum: ipſe enim norat, quid facturus eſſet.*

Ignorare Chriſtus non potuit.

Si igitur norat id quod faciendum ſibi erat, vtiq; ignoratione laborare non potuit, ſed cum ſcientia interrogationem fecit. Ex iſta re, cætera quæ ſimilia ſunt, intelligas, nimirum, quòd cũ percunctatur, vbi Lazarus iaceat: aut dum interrogat, quémnam ipſum homines dicant, non quaſi ignarum, ſed vt certum percontationes ſuas facere: quippe, qui ſciret, quid deſtinauerat facere: & celerrimè eorum ſophiſma ita excluſeris. Quòd ſi cõtentioſius premant iſtas interrogationes audiant, in diuinitate ignorationem non eſſe, ſed id proprium

D

eſſe carnis, vt iam ſuperius dictum eſt. Quòd autem id verum ſit, vide (quæſo) Dominum interrogantẽ vbi Lazarus iaceat, & quum non adeſſet, verum inde adhuc procul ageret, dixiſſe Lazarum eſſe mortuum.

Chriſtus nouit abſcondita cordis omnium hominũ.

Atque idem ille qui ſecundùm iſtos exiſtimatur ignoratione laborare, is eſt, qui cogitationes diſcipulorum præcognoſcebat, certiorq́ue erat quæ in cordibus ſingulorum laterent, & quid in homine eſſet. Et quod magis eſt, ipſe ſolus cognoſcit Patrem, & dicit, *Ego in Patre, & Pater in me.*

Ioan. 14

Cuius igitur manifeſtum eſt igoorationem ad carnem pertioere: ipſum autem Verbũ, quatenus Verbum eſt, & omnia antequam fiant, ſcientia præcognoſcere. Non enim ideo quia homo factus eſt, deſiit eſſe Deus: neque quia Deus ſubſiſtit, abducit ſe ab eo quod humanum eſt, abſit: ſed potius,

A

quum Deus erat, aſſumpſit carnem: & in carne exiſtens, deificat carnem: & quemadmodum in ea interrogationes faciebat, ita quoq; & in eà mortuũ excitabat: omnibuſq́ue oſtendit: ſe, qui mortuos viuificaret, & animam reuocaret, multò facilius omnium occulta ſibi cognita habere, eiq́ue certum eſſe, vbi Lazarus iaceat, ſed tamen interrogationibus inſiſtere: faciebat enim & illud ſanctum vndecunque Verbum Dei, quod omnia propter nos ſuſtinuit, vt noſtram ignorationem baiulans, donaret nobis cognitionem veri ſuiipſius Patris, ſciremuſq́ue ipſum propter nos ad ſalutem omnium eſſe miſſum, qoo dono nunquam quicquam fuerit maius. Cùm igitur iſta verba calumniantur: *Data eſt mihi poteſtas:* &, *Glorifica filium:* dictumq́ue item Petri, *Data eſt illi poteſtas:* hoc intellectu iſta omnia interpretemur: humanitus illum ob corpus ſuum iſta omnia loqui, non quòd neceſſitate adigeretur:

Ioan. 17.
1. Pet. 2.
Interpretatio verborũ D. Ioan.

B

Sed tamen ipſe ſibi quaſi data confitetur, quæ humanitus acceperat, vt eo, qui Dominus erat, accipiente, & in ipſo donatione iſtarum rerum reſidẽte, gratia ipſa firma permaneret. Nam quod merus homo accipit, id ei eripi poteſt: cuius rei ſpecimẽ in Adam vidimus: quippe qui illud, quod acceperat perdidit. Vt autem gratia inademptilis eſſet, firmaq́ue hominibus cuſtodiretur, ea de cauſa hãc donationem, vt propriam ſibi arrogat, dicitq́ue ſe poteſtatem accepiſſe, vt hominem, quam ſemper habet vt Deus, dicitq́ue, *Glorifica me*, qui alios glorificat, vt oſtenderet carnem ſe habere iſtarum rerum indigam.

Quatenus homo poteſtatẽ accepit Chriſtus à Patre.

Ac proinde carne ſuæ humanitatis hanc glorificationem accipiente, propterea quòd ea quæ accepit in ipſo eſt, & qui eam aſſum-

C

pſit, homo factus eſt, ita loquitur, quaſi ipſe eam accepiſſet. Si igitur, vt ſæpius dictum eſt, Verbum homo non eſt factum, ſit ita, vt vos vultis, Verbi proprium, quod acceperit, quod gloria indiguerit, quod ignorauerit: ſed cur de datore ita ſentimus quaſi non daret, ſed acciperet, eumq́ue qui aliis ſuppeditat, indigere arbitramur? & Verbum ſegregamus à Patre, quaſi quod imperfectum ſit, & quadam neceſſitate laboret? humanitatem autem donatitia illa gratia ſpoliamus? Si enim Verbum ipſum, quatenus Verbum eſt accipit, & glorificatum eſt, & ſecundùm Deitatem ſuam ſanctificatum eſt, & reſurrexit, quæ ſpes (obſecro) hominibus relinquitur? permanent enim quales erant, nudi, miſeri, & mortui, nullum conſortium habentes in eis, quæ data ſunt Filio.

Abſurdũ

Aut quid aduenit? aut cur Verbum caro factum?

D

Si Deo factum eſt, vt ea ſibi acciperet, quæ ſe accepiſſe dicit: carebat igitur iſtis prius, & gratiam potiſſimum debet corpori ſuo, eò quod, quum in corpus veniſſet, tum demum illa acceperit à Patre, quæ non habebat, antequam in carnem deſcenderet. Qoippe, qui iam inde melioris feliciorîſque conditionis ſit factus per corpus, quàm corpus per ipſum: At illa Iudaica ſententia eſt. Sin autem Verbum, vt liberaret hominum genus, deſcendit: hominesq́ue ſanctificaret, Deificaretq́ue, caro factum eſt: quum ea de cauſa caro factum ſit, cui iam, quæſo, obſcurũ fuerit, eum quæ dicit ſe accepiſſe, tum demum accepiſſe, quum caro factum eſſet? neque ſibi accepiſſe, ſed carni? In qua enim erat, quũ hoc diceret, huius illa dona æſtimanda ſunt, quæ per ipſum à Patre conferebantur. Quæ autem poſtulauerit, videamus

aut

Quæ peteret Christus à Patre. Luc. 10.

aut qualia tandem ſint, quæ ſeſe accepiſſe dicebat, vt ſaltem vel inde illi ad pudorẽ deducantur. Gloriam igitur poſtulabat, & dixit: *Omnia mihi tradita ſunt*: & poſt reſurrectionem, omnem poteſtatẽ ſeſe accepiſſe dicit: ſed tamen antequam diceret, omnia mihi tradita ſunt, omnium erat Dominus: ſiquidẽ omnia ipſius erant, ſoluſque Dominus erat, per quẽ omnia. Et quum gloriam peteret, etiam tum erat gloriæ Dominus, vt Paulos dicit: *Si enim cognouiſſent, nunquam Dominũ gloriæ crucifixiſſent.*

1. Cor. 2. Christus habebat ea quæ petiuit à Patre. Ioan. 17.

Habebat enim quæ poſtulabat, id quod ex his verbis apparet: *Glorifica me* (inquiens) *gloria quam habebam apud te, antequam mundus fieret*, poteſtatem autem quam dicebat ſe poſt reſurrectionem accepiſſe, eam habebat priuſquam acciperet, etiam ante reſurrectionem. Ipſe enim per ſe increpabat Sathanæ, dicens: *Faceſſe à me Sathana*: ſuiſque diſcipulis contra Sathanã poteſtatem dedit, quum ipſis reuertentibus aiebat, *Videbam Sathanam tanquam fulgur è cælo cadentem.*

Mat. 4. & 16. Luc. 10. Luc. 7.

B Quinimo, quod dixit ſe accepiſſe, hoc, priuſquam acciperet, ipſum poſſediſſe in demonſtrato eſt: quippe, qui dæmones expellebat, & quę ligauerat Sathanas, diſſoluebat, vt in Abrahamica filia patet, & peccata remittebat dicens paralytico, & mulieri, quæ pedes vnxerat, *Dimittuntur tibi peccata tua*: & mortuos excitauit: & cæco oculos reſtituit, donãs ei videndi facultatem: iſtaque faciebat, non ſuperſedens, donec acciperet poteſtatem: ſed ſtatim faciebat, vt qui iam tum potiretur ea poteſtate: adeo, vt inde clarè innoteſceret, eum quæ habebat, vt Verbum, ea tum demum quum homo factus eſſet, & poſtquàm reſurrexerat, humanitus accepiſſe, vt per eum homines in terra quidem quaſi conſortes diuinæ naturæ poteſtatem haberent contra

Christus ſua poteſtate miracula fecit.

C dæmones in cœlis: verò vt liberati à corruptione, in æternum regnarent. In ſumma, id vbique animaduertendum eſt: nihil eorum quæ dicit ſe accepiſſe, ita accepiſſe quaſi non habuiſſet, habebat enim illa, vtpote ſemper & Deus, & Verbum: nunc autem dicit humanitus ſe accepiſſe, vt carne eius in ipſo accipiente, in poſterum ea ex carne illius in nos firmiter poſſidenda traderentur. Nam quod à Petro dictum eſt, accepiſſe illum à Deo gloriam & honorem, eò quòd Angeli ipſi ſubiecti ſint, talem in ſe mentem complectitur. Vt enim interrogabat humanitus, excitabat autem diuinitus Lazarum: ita quoque hoc vocabulum (accepit) humanitus intelligendum eſt: ipſa autem Angelorum ſubiectio, Deitatem Verbi demonſtrat. Deſinite igitur, ô Deo odibiles, & ne humilietis Verbum, néve adimatis eius diuinita-

Christus gloriã & honorem accepit à Patre quomodo.

D tem quæ Patris eſt, tanquam illius, qui aliqua neceſſitate, vel ignorantia laboret, ne quæ veſtra ſunt, in Chriſtum coniiciatis, vt tum Iudæi faciebant, qui illum lapidabant. Non enim Verbi quatenus Verbum eſt, iſta ſunt propria, ſed hominum: & quemadmodum ſpuente illo, manumque extendente, & Lazarum euocante, non dicimus illa hominis eſſe miracula, etiamſi per corpus conficiebantur, ſed Dei: ita quoque cum humana de Saluatore in Euangelium referuntur, perpenſa conſiderataque indole eius dicti, ſi aliena abhorrentiaque à Deo videbuntur, non diuinitati eius, ſed humanitati attribuenda ſunt. Licet enim Verbum caro factum ſit, carnis tamen propriæ ſunt affectiones: rurſus licet caro in Verbo Deum geſtet, gratia tamen & virtus eſt Verbi.

Miracula non ſunt hominis ſed Dei. Ioan. 1.

A Certè, quanquam opera Patris per carnem faciebat, nihilo tamen minus affectiones carnis in eo apparebant. Quale eſt, quod interrogabat, & excitabat Lazarum: increpuit Matri, *Nondum* (inquiens) *venit hora mea*: & ſtatim aquam in vinum mutauit, quia verus Deus erat in carne, & vera caro in Verbo: ideoque ex operibus quidem prodebat ſuam diuinitatem, ex carnis verò affectionibus declarabat ſe verum corpus geſtare, quod illi ſuum ac proprium erat.

Deũ & hominẽ ſe declarans Christus quomodo.

Cum igitur res ſeſe ita habeat, agite dictum illud de die, & horam quam nemo nouerat, ne Angeli quidem aut Filius, excutiamus. Hic in primis & magnopere ignari & cęcutientes, magnam exiſtimant ſe in eo dicto habere ſuæ hæreſæos cauſam. Ego autem eos hoc ipſum cauſificantes, & ſeſe inſtruentes veluti gigan-

B tes, iterum Deum oppugnare conſpicio, Dominũ enim cœli & terræ, per quem omnia facta ſunt, reum ignorantiæ faciunt de die illa & hora: & Verbum, quod omnia nouit, condẽnatur ab eis, quaſi qui diem illum ignotum habeat: & Filius, qui cognoſcit patrem, inceſſitur de inſcitia diei & horæ: huic inſaniæ, quam (quæſo) parem inuenias? Per Verbum omnia facta ſunt, & tempora & rerum agendarum articuli, nox item & dies, & vniuerſa rerum natura: & opifex ab iſtis fertur ſuum opus no intelligere? Atqui ipſa ſeries lectionis oſtendit, Filium Dei illam diem & horam probè ſcire, etiamſi Ariani ſua inſcitia in præceps ruant. Vbi enim dicit, (ne Filius quidem) ibi diſcipulis recenſet ea, quæ diem illam antecedunt, dum inquit, iſta & iſta futura ſunt, ac tum denique finis. Iam, qui ea, quæ diem illam antecedunt, eloquitur omnino

An ludicro diem cognouerit Christus. Marc. 13. Diluit Arianorum obiectionẽ.

C in cognitione ſua diem habet, quæ poſt res prænunciatas ſubſequutura eſt. Si enim diem neſciret, nunquam ea, quæ diem anteueniũt, deſignaſſet: quippe, ignarus quando ea hora futura eſſet. Ac veluti, ſi quis domum aut ciuitatem ignaro, certis ſignis deſcribere cupiens, ea quæ ante domum vel ciuitatem conſiſtunt, percenſeat: & poſt omnia deſignata loquatur, iam deinde in proximo tibi eſt ciuitas aut domus, certè fieri non poteſt, vt is, qui ita rem demonſtratam tradit, incognitum habeat, vbinam locorum domus aut ciuitas illa conſiſtat: nam ſi id enim lateret, profectò nonquã indicaſſet ea quę prioribus locis conſiſtunt: ne fortè per ignorantiã auditores ſuos procul à recto diuerteret, aut interloquendum non animaduerteret ſe in re ſignificanda limites tranſmittere: Ita quoque Dominus enarrans ea, quæ præuia ſunt ante illam diẽ & horã, exa-

Simile.

D ctè nouerat, nequaquam ignarus, quandonam illa hora & dies immineret. Cæterùm, qua de cauſa, quum rem cognitam haberet, non diſertè eam dilucideque diſcipulis expreſſerit, nefas quiddam arbitror in id arcanum curioſius inquirere, quod ipſe tacitum celatumque eſſe voluit. *Quis enim nouit mentem Domini? aut quis eius conſiliarius fuerit?* Sed tamen, cur eum nollet ita ſermonem temperarit, ne Filium quidem hoc cognitum habere, quum hoc omnium optimè cognoſceret, ne id quidem infidelibus obſcurum arbitror, eum hic per carnem hominis more, & ex perſona hominis locutum eſſe. Neqoe eſt vt aliquid detrimenti Verbo Dei accidiſſe putes, quum ignoratio iſta ad humanam naturam, cui id peculiare eſt, ſolummodo pertineat. Et hoc ipſum eleganter deprehendas, ſi quo tempore id Domi-

nus locutus eſt, cum bona conſcientia expendas. Nō enim in creando cælo, neque quum apud Patrē omnia diſponebat, neque antequam homo fieret: ſed cum Verbum caro factum eſſet, hoc ſermone vſus eſt: atque ideò quicquid poſt hominem ſumptū humanitus loquitur, ea omnia par eſt humanitati aſcribi. Verbi enim proprium eſt, cognoſcere quæ fecerit, horumque principium & finem non ignorare, quum eius ſint opera: noritque, quot & quàm diuturna ea in condendo eſſe voluerit: quapropter ſi nec rerum ſingularum principia, nec terminos ignoret, omnino etiā nouerit vniuerſalem & communem omnium finem. Certè in Euangelio, vbi de ſe humano more loquitur, *Pater* (inquiens) *venit hora, glorifica filium tuum*: clarè præ ſe tulit de vltima hora vniuerſitatis eiuſque fine, vt Verbum quidem, ſe cognitionem habere, vt hominem verò, in ignoratione verſari. Siquidem hominis proprium eſt, ignorare, ac præcipuè ea, quæ ſunt iſtius generis, & in eo ipſo proprium, quiddā eſt beneuolentiæ Saluatoris noſtri aduerſus nos homines. Siquidem homo factus non erubuit propter carnem ex natura iſtarum rerum inſciam, ſe ignarum fateri, vt oſtenderet ſe eius rei conſcium, vt Deum, ſed tamen carnaliter ignorare. Quapropter non dictum eſt ab eo ne filius quidem Dei, ne diuinitas ignorare videretur, ſed ſimpliciter ne Filius: vt Filij ex hominibus orti iſta ignoratio remaneret. Atque ea de cauſa, quum de Angelis loquitur, non addidit altiorem gradum, vt diceret (neque ſpiritus ſanctus) ſed illud obticuit, duplici ratione rei fidem adſtruens: nam ſi admittas Spiritum ſcire, multo magis Verbum quatenus eſt Verbum, à quo etiam Spiritus accipit, id non incognitum habere admittas. Hic autem, quū de Spiritu taceat, manifeſto prodit ſe de humano ſuo miniſterio locutum fuiſſe has voces (ne Filius quidem) eaque res argumento eſt, eum humanitus iſthic loqui, cum ait, ne Filius quidem nouit: æquè tamen clarè oſtendit ſeſe diuinitus omnia ſcire: quū enim dicunt filium diem illam ignorare, hunc eodē tempore Patrem cognoſcere affirmat: *Nemo enim*, inquit, *cognoſcit Patrem, niſi Filius*: Nemo autem, nō præter Arianos, confiteretur, eum qui Patrem cognoſcit, multo magis cognoſcere vniuerſitatem rerum: in qua omnium finis & exitus continetur: quòd ſi iam definita eſt dies & hora à Patre, certum eſt, eam deſtinationem definitionemque per Filiū decretam eſſe, nouitque ille ipſe ſuom ipſius ſtatutum, quum nihil ſit omnium, quod non per Filiū & factum & definitum ſit. Quapropter ipſe vt conditor vniuerſitatis, cognitum habet, qualem, & quantam, & quàm diuturnam, & quouſque eam Pater durare velit: & quouſque ſtatus iſte rerum in ſua magnitudine & latitudine ſeſe immobiliter ſit habiturus. Rurſum, ſi omnia quæ Patris ſunt, Filij ſunt: Patris autem eſt cognoſcere diem illam, vt in verbis Chriſti teſtatum videas: in manifeſto eſt igitur & Filium cognoſcete, quum id vt ſuum & proprium habeat ex Patre. Rurſus ſi Filius in Patre, & Pater in Filio, nouitque Pater diem & horam: clarum eſt, & Filium in Patre exiſtentem, cognoſcentemque ea quæ in Patte ſunt, diem & horam non ignorare. Iam ſi Filius, vera imago eſt Patris, nouitque Pater diem & horam, cui dubium, quin iſtius ſcientiæ Paternæ Imaginem Filius quoque poſſideat? Mirique nihil eſt, ſi, quum omnia per Filium creata ſint, & in eo omnia conſiſtant, norit ea quæ condita ſunt, quādo aut in ſingulis priuatim, aut publicè in omnibus finis immineat. Cæterùm, temeritas Arianorum cum ſumma abſurditate coniuncta, nos ad hanc Apologiam deſcendere coegit, qui dom adnumerant Filium Dei Verbum æternum rebus creatis, eò aſſuetudine blaphemandi ducuntur, vt etiam Patrem ipſum, minorem rerum vniuerſitate videantur pronunciare. Si enim verum eſt, eum qui Patrem nouit, non noſſe diem & horam, maior ergo (quod abominor) ſublimiorque ea cognitio fuerit (quod rabioſi illi noo abhorruerint dicere) qua non ſolum tota rerum natura, ſed vel minima eius particula cognoſcitur, quàm qua Pater intelligitur. Verùm, illi ita in Spiritum ſanctum blaſphemantes, certi ſint, ſe nunquam eius impietatis remiſſione condonandos eſſe, prout Dominus locutus eſt: nos autem Chriſti amatores qui Chriſtum gerimus, certum habemus, Verbum quatenus eſt Verbum oon quòd ignoraret, iſta dixiſſe, conſcius enim erat omnium: ſed vt hominis conditionem præ ſe ferret, in quam iſtiuſmodi ignoratio competit. Et quia carnem induerat ignorationi obnoxiam, carnaliter locutus eſt, ſe neſcium eſſe. Certè, is qui hic dicit, ne Filium quidem id ſcire, & ignoratiooem hominum tempotibus Noe habitam pro exemplo adducit, ſtatim ſubintulit: *Vigilate igitur, quia neſcitis qua hora Dominus veſter venturus ſit*: Et rurſus, *Ea hora qua non putatis, Dominus veſter veniet*: propter vos enim ego factus ſum, quales vos eſtis. Atque inde eſt quod dixi neque Filium ſcire. Oportuit enim eum ſi diuinitus ignorabat in hanc formam locutum eſſe: Vigilate igitur, quoniam noo ooui, & qua hora non expecto. Nunc autem nequaquam in eum modum locutus eſt, ſed dum ait, vos neſcitis, & qua hora non expectatis, ſatis declarauit, hominum eſſe ignorare, in quorum gratiam ipſe ſimilem hominibus carnem geſtaos homoque iam factus, hæc verba protulit, ne Filium quidem id ſcire: ſiquidem carne non nouerat, quamuis vt Deus, illam ipſam horam bene cognitam haberet: quin & exemplum de Noe allegatum, Chriſti perduellium impudentiam oſtendit: nam & illic non ita locutus eſt, non noui, ſed non nouerant, donec veniret diluuium. Homines quidem non norant, at ille qui illis ſuperinducebat diluuium, Pater nouerat & diem & horam, in qua cataractas cœli adaperuit, & abyſſos egurgitauit, Noeque dixit: *Ingredere tu & filij tui in arcam.* Iam ſi igoorasſet, non denunciaſſet Noe, *adhuc ſeptem dies & ego immittam innundationem ſuper terram.* Quòd ſi ex ſimilitudine de Noe mutuata, deſignat diem illam, ac norat tempus diluuij, nouerat ergo diē ſuiipſius aduentus. Et in comparatione de ſeptem virginibus clariùs indicauit, qui nam ſint qui ignorarent diem & horam, inquiens: *Vigilate igitur, quia non ſcitis neque diem neque horam.* Qui paulò ante dixerat, *Nemo nouit, ne filius quidem*: Nunc, non inquit, ego non noui: ſed vos non nouiſtis. Eadem igitur ratione percontantibus diſcipulis de fine mundi, rectè tum temporis hæc verba prolocutus eſt, neque filium ſcire, idque carnaliter reſpectu ſui corporis, vt palam fieret, ſe vt hominem ignorare, quia hominum eſt, ignoratione laborare. Nam ſi Verbum eſt, & ille ipſe eſt qui venturus eſt,

Humanitati Christi adſcribenda ſunt omnia quæ humanitus loquutus eſt.

Ioan. 17.

Chriſtus vt homo ignorare dixit.

Chriſti diuinitas nihil ignorare poteſt.

Luc. 10.

Concluſio. Chriſtus nouit extremum iudicij diem.

Arianorum blaſphemia quam in Deū Patrem pronunciare videtur.

Mat. 24.

Mat. 24.

Gen. 7.

Mat. 24.

Luc. 10.

Ratio eſt qua docet Chriſtum iudicij diem non ignoraſſe quatenus Deus eſt. Simile.

eſt, idemq́ue & iudex & ſponſus, latere eum non poteſt, quando, & qua hora venturus ſit, & quo tempore dicturus eſt: *Excitare qui dormis & reſurge ex mortuis, & illuſtrabit te Chriſtus.* Nam ſicuti vt homo cum hominibus eſurit, & ſitit, & patitur, ita cum hominibus, vt homo, non nouit. Cæterùm, quatenus in Patre diuinitus exiſtit, vt Verbum & Sapientia, eatenus certè eum noo ſubterfugit, nec eſt quippiam omnium, quod illi in occulto ſit ita viciſſim humanitus de Lazaro quærit, quo cum acceſſiſſet, enm excitat, oon ignotum habens, vnde & ex quibus locis eius animam reuocari oporteret. Maius certè grauiuſq́ue ſcire, vbi anima erat, qoàm vbi corpus ſitum eſſet, ſed humanitus percontatur, vt diuinitos excitaret: ita quoque à diſcipolis, vbi in partes Cæſareæ progreſſus eſſet percontatur, quamuis id ſciret, priuſquam à Petro reſpooderetur. Si enim pater reuelauit Petro, de quibus Dominus percootabatur, res manifeſtaria eſt per ipſum Dominum hanc reuelarionem

Luc 10. Petro cootigiſſe: ſi quidem ipſe dicit, *Nemo nouit Filium, niſi Pater: vel Patrem niſi Filius, & cuicunque Filius reuelauerit.* Iam ſi per Filium, Patris Filijq́ue cognitio reuelatur, in ambiguo non eſt, quin ipſe Dominus, qui percontatur, cum prius reuelaſſet Petro, ea quæ ex Patre cognouerat, poſtea humanitus iſta interroget, vt & illud oſtenderet, quòd quæ carnaliter ſciſcitabatur, ea quæ Petrus dicturus eſſet, diuinitus cognoſceret. Nouerat igitur iſtod Filius, qui nouit omnia, & patrem ſuum cognitum habet: qua cognitione nec maius, nec perfectius qoicquam fuerit. Hæc quidem ſoſſiciunt ad eorum refutationem: C mihi tamen libido eſt, viciſſim ioterrogare, quò veritatis hoſtes, Chriſtique perduelles magis appareant. Apoſtolus in ſecunda ad Corinthios e-

2. Co. 12 piſtola in hunc modum ſcribit *Noui hominem in Chriſto ante annos quatuordecim ſiue in corpore, neſcio, ſiue extra corpus, neſcio: Deus autem ſcit.* Quid igitur dicitis? neſcitoe Apoſtolus, qoid ſibi acciderat in viſione? quantumcunque dicat ſe neſciuiſſe: quòd ſi illum affirmetis neſciuiſſe, videte ne

Phrygum iniquitas qui non aſſueti eſtis cadere, in Phrygum iniquitatem decidatis, qui aſſeuerant neſciiſſe Prophetas, Verbique miniſtros, quid facerent, aut de quibus renunciarent. Contrà, ſi pronunciatis Apoſtolom dicentem ſe neſciuiſſe, oulla iſtbic ignorantia laboraſſe, quum haberet in ſe Chriſtum ſibi omnia reuelantem, qui (quæſo) oon fueritis peruerciſſimo animo, & veſtro ipſorum iudicio D condemnato, qoom aſſeueretis Apoſtolum dicentem ſe ignorare, ſcire? & Dominum itidem dicentem ſe ignorate, neſcire? Nam ſi ideò quia Chriſtus in Paulo erat, oouerat Paulus, quæ dicit ſe ignorate: cur non multo magis ipſe Chriſtus norit, quantumcunque dicat ſeſe ignorare? Apoſtolus igitur reuelante Domino norat, quid ſibi acciderat: uam ideò locutus eſt, *Noui hominem in Chriſto*, & quum nouiſſet hominem, nouerat

4. Reg. 2. Exemplu qnomodo ille taptus eſſet. Certè Heliſæus Eliam cernens nouerat etiam quomodo Elias aſſumptus eſſet; verùm quamuis rem certam haberet, tamen diſcipulis Prophetarum exiſtimantibus Eliam in aliquẽ montium abiectum eſſe principio quidem conſcius eorum, quæ viderat, opertam dabat, vt perſuaderet id quod res eſſet: ſed vbi illi a-

A crius inſtarent, ſilentium tenuit, ſiuitq́ue eos ad inueſtigationem digredi. Quid igitur? an qui tacuit, rem incognitam habebat? minimè gentium, ſed tamen qoaſi ignarus id illis conceſſit, vt ita negocij fide percepta & rebus exploratis, nihil vlterius ambigerent de Eliæ aſſumptióne. Igitur multo magis Paulus, qui ipſe raptus fuit, nouerat quomodo raptus fuerit: ſiquidem & Elias idem cognitum habebat? & ſi qois interrogaſſet dixiſſet forſitan qua ratione aſſumptus eſſet: ſed tamen ſe non nouiſſe Paulus dicit, duabus, vt ego exiſtimo, de cauſis: quarum alteram ipſe elocutus eſt, ne propter exceſſus reuelationum alium quis eum arbitraretur præ eo quod videbat: altera deinde canſa, ne, quum Saluator ſe neſcire dicat, ſi ipſe ſe ſcire faterentur, ſeruus ſupra Dominum ſuum & diſcipulus ſupra Ma- B giſtrum eſſe videretur. Igitur qui Paulo dederat, vt ſciret, multo magis ipſe ſcientia inſtructus fuit. Nam cùm diceret ea quæ diem illam pręcedebant, nooerat vtique quando dies illa & hora ventura eſſet: eius tamen rei quum conſcius eſſet, inquit, ne filius quidem nouit. Qua gratia igitur dixit per id tempus ſe neſcire, quod ipſe, vt Dominus, in ſua poteſtate & cognitione habebat? Ego rem perueſtigans, quatenus per coniecturam licet, exiſtimo noſtræ vtilitatis cauſa id ab illo factum eſſe, ſed vtinam præbeat ille noſtræ intentioni intellectum veritatis: pro mea ergo opioiooe, vtrobique ſeruator id quod nobis vtile erat, procurauit: quippe, qui omnia quæ finem antecederent, præindicarit, ne, vt ipſe quoque verbis ſuis præmonuit, ad prodigia illa obſtupeſceremus, aut turbari percelleremur, ſed ex illis finem qui ſubſequeretur, expectaremus. De die verò & hora, quum diuinitus omnia ſciret, carnaliter tamen ob carnem ignorationi obnoxiam, dixit, ſe eius rei ignarum eſſe, ne ipſum amplius percontarentur, & aut ſi nulla reſponſione dignati eſſent, eos moleſtia afficeret, aut reddito reſponſo, contra illorum noſtrorumq́ue omnium vtilitatẽ id faceret. Quod enim facit illud planè pro nobis eſt, quandoquidem propter nos caro factus eſt, propter nos igitur dixit, ne Filium quidem id ſcite. Nec enim in eius verbis falſi quicquam fuerat, pro hominis enim ratione loquebatur, Nou noui: neqne reliquit diſcipulis occaſionem, qua ſe ad dicendum premerent. Eo enim quòd dicebat ſe ignorare, refrenaoit illorum corioſitatem. Certè in Actis Apoſtolorum ſcriptom habetur, quando vehebatur ab Angelis, hominum more adſceodens eſferenſq́ue in cęlum qoam geſtabat carnẽ, quo tempore diſcipuli hoc intuentes, rurſum percontabantur, quando finis futura eſſet, & quando eius aduentus expectandus, diſertè illis & expreſsè locutus eſt: *non eſt veſtrũ cognoſcere tempora & rerum agendarũ articulos, quos Pater collocatos habet in ſua poteſtate*, neque per id tempus dixit, ne Filium quidem ſcire, quemadmodum antea humanitus dixerat, ſed non eſt veſtrum ſcire: iam enim quum caro illius reſurrexerat, depoſueratq́ue mortalitatem, ac deificata erat, oon decuit eum carnaliter reſpondere, vtpote iam in cœlum aſcendentem, ſed vt diuinitus nos doceret, non oostrum eſſe ſcire tempora & articulos rerum, quos poſuit Pater in ſua poteſtate, ſed accipietis virtutem. Quæ autem virtus eſt Patris, niſi Filius? *Chriſtus enim Dei virtus & Dei Sapientia.* Nouerat igitur Filius, vtpote Verbum & ratio Patris, & hoc ipſum ſuis verbis

Duplici ratione ſe ignorare ſua excelſa ferma dixit Apoſtolus.

Diem & horam Chriſtus ſe neſcire dicit quatenus eſt homo.

Nihil falſi ſtabatur in verbis Domini.

Act. 1. 7

Poteſtas Patris Filius eſt.

ſaris præ ſe ferebat, minimè ſe eius rei ignarum eſſe, non aliter quàm ſi ad iſtum modum dixiſſet: Noui quidem illud, ſed non eſt veſtrum ſcire. Propter vos enim in monte ſedens carnaliter locutus ſum, ne filium quidem, ſcire, idque propter veſtrum & omnium commodum. Vtile eſt enim vobis tum de Angelis, tum de Filio iſtiuſmodi negationem ſcientiæ audire, idque propter ſeductores, qui poſtmodum ſuborituri erant ne dæmonibus Angelorum figuram aſſumentibus, & de conſummatione ſæculi inceptantibus loqui, vllam fidem haberetis, vtpote earum rerum ignaris. Etſi Antichriſtus transformata ſpecie aſſerit ſe Chriſtum eſſe, ac de futura conſummatione inſtituit loqui, quo audientes in errorem abducat: vos contrà, noſtra præmunitione inſtructi, quòd ne Filius quidem id ſciat, omnem illi fidem abrogetis. Eſt & alia ratio, cur inutile ſit finem, aut finis diem præſciri, ne ſi is maturæ prænuſcatur, tempora intermedia neglectim habeantur, & comperendinationibus vtantur vſque ad dies fini conterminos, ac tum demum cauſam ſe habere exiſtiment, cur vigilantes ſint. Ideoque & finem cuiuſque quæ per mortem obuenit, ſilentio texit: ne occaſione iſtius ſcientiæ inflati, pro maiori parte temporis, ſeſe negligentes habeant. Ergo vtrumque, & vniuerſitatis rerum mundique finem, & vniuſcuiuſque exitũ celatum voluit. Nam in vniuerſitatis fine, finis quoque ſingulorum: & in ſingulorum fine, vniuerſitatis finis conſummatur: vt rerum incerti, & ſemper expectatione ſuſpenſi, quotidie quaſi citati proficiamus, enitamurque ad ea quæ à fronte ſunt, obliti interim eorum quæ à tergo relinquuntur. Quis enim certus diei, in quem finis deſtinatur, non mediis temporibus ſuperſedere ſolet? contrà, qui eius rei ambiguus eſt, ſingulis diebus ſe promptum exhibet, eaque de cauſa dictis iſtis ſubiunxit Seruator: *Vigilate igitur*, (inquiens) *quoniam neque à vobis ſcitur, qua hora Dominus veſter venturus ſit*, Et, *qua hora non putatis, Filius hominis veniet*. Ergo ob vtilitatem quæ in ignoratione ſita erat, dictum eſt hoc à Saluatore. His enim verbis hoc egit, vt ſemper accincti & expediti eſſemus: quaſi diceret, Vos quidem neſcitis, ego tamen qui Dominus ſum, cognitum habeo, quando ſtatuerim aduenire, etiamſi Ariani me, qui Patris ſum Verbum non expectent. Dominus igitur cui melius quàm nobis exploratum fuit, id ad noſtrum commodum cedere, ea ratione diſcipulos ſuos cautiores reddidit, atque inde poſtea factum eſt, vt illi ea admonitione inſtructi, reliquorum errores emendauerint, & imprimis in eo ipſo Theſſalonicenſium. Cæterùm, quia Chriſti perduelles ne ita quidem in ſe ſubſidentes contrahuntur: libet, quamuis certum mihi ſit ipſos habere cor Pharaone obdurarius, rurſum, ſuper his rebus interrogare. In Paradiſo percunctatur Deus ex Adam, vbinam eſſet? à Cain itidem exquirit, vbi Abel frater ipſius eſſet? Quid igitur iſthic diciris? Si enim eum ignorare arbitramini, atque ea de cauſa interrogationes facere, iam hoc ipſo vos Manichæis adiungitis horum enim eſt iſtiuſmodi temeritas: Sin autem publicè metuitis Manichæi appellari, neceſſitas ipſa è vobis extorquebit, vt fateamini, illum minimè ignarum interrogaſſe. Quid abſurdi igitur hic, aut quid miri veſtris oculis apparet, cur ita vos in ruinam detis, ſi filius Deus carnem indutus, vt homo, ex diſcipulis ſciſcitetur? niſi ſcilicet vobis iam vt Manichæis obtrectare libeat, etiam illi interrogationi quæ cum Adamo eſt habita? Credo id quoque (quæ eſt veſtra peruicacia in veſtris erroribus) quippe, qui vbique victi, tandem etiam verbis quæ Lucas habet, inceperitis obmurmurare, rectè dictis malam & peruerſam ſententiam affingentes. Sed proferamus ea in medium, vt vel ita eorum peruerſus animus innoteſcat. Ait enim Lucas: *Ieſus proficiebat ſapientia, & proceritate, & gratia coram Deo & hominibus*. Verba quidem ita ſe habent, ſed tamen neceſſum, vt eos, qui hic offenduntur, viciſſim quaſi Phariſæos, aut Saducæos interrogem, de quonam hic Lucas verba faciat? facit autem de Ieſu Chriſto, ſed quid? eſtne ille homo, vt vulgus hominum? an Deus humanitate & carne indutus? Quòd ſi vulgaris eſt homo, eſto, vt pro conditione aliorum hominum profectus capiat: At iſtiuſmodi eſt Samoſatenſis ſententia, quam vos toto animo & ope fouetis, titulo duntaxat Samoſatenſium, ob metum hominum, repudiato. Quòd ſi non ſimpliciter homo eſt, ſed Deus carne indutus, quod omnino verum eſt: *Verbum enim caro factum eſt*, & Deus cum eſſet in terram deſcendit, quemnã potuit habere profectum, quum par æqualiſque Patri exiſteret? aut vbinã (quæſo) habuit incrementũ Filius, qui ſemper eſt in Patre? Si enim cũ ſemper ſit in Patre proficiat, quidnam (quæſo) vlterius Patre eſt, vt inde ſuum profectum capiat? Pulchrum eſt hic eadem repetere, quæ de capiendo & glorificando ſuperius tractauimus. Quòd ſi, quum homo eſſet, tum tandem incepit proficere: certum eſt, eum, antequam homo fieret, imperfectum fuiſſe, & carnem ipſum potiùs meliorem reddidiſſe, quàm ipſum carnem. Rurſum, ſi Verbum quum eſſet, proficiebat, qui maior effici potuit, quàm Verbum, & Sapientia, & Filius, & Virtus Dei eſt? hæc enim omnia Verbum exiſtit. Cuius, ſi quis quaſi Radij alicuius, particeps quoquo modo eſſe potuit, is ſtatim inter homines omnino perfectus eſt, & per Angelos efficitur. Nam & Angeli, & Archangeli, Dominationes, Throni, & reliquæ poteſtates Verbi participes affecti, vident perpetuo faciem Patris eius. Quomodo igitur, qui aliis perfectitudinem præbet, ipſe inferior poſteriorque illis profectus capit? Angeli enim humanæ illius natiuitati inſeruierunt, & quod à Luca refertur, poſt Angelorum miniſteria geſtum refertur. Quomodo igitur vlla ratione in hominis cogitatum deſcendere potuit? aut quomodo Sapientia in Sapientia progreſſus fecit? aut quomodo is qui aliis gratiam donat, vt Apoſtolus Paulus teſtatur per vniuerſam epiſtolam, gratiam ab illo donari pronuncians: *Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti cum omnibus vobis*: ipſe in gratia profecit? aut enim mentiri Apoſtolum dicant, aut Filium Sapientiam eſſe negent: aut ſi Sapientia eſt, vt Salomon loquitur, & Paulus ſcribit: *Chriſtus*, inquiens, *Dei Virtus, & Dei Sapientia*, quem (quæſo) Sapientia profectum cepit? homines certè, neque id mirum, quum ex numero creaturarum ſint, extendi aliquo modo ampliarique & progreſſus facere in virtute poſſunt, ac proinde Enoch tranſlatus eſt, & Moſes creſcens proficiebat, Iſaac

Indicij diem neſcire vtile eſt, quomodo.

Alia ratio.

Mat. 24

Deus interrogat non quaſi inſcius.

Gen. 3.

Gen. 4.

Luc. 2.

Samoſatenſis ſententia ab Arianis amplexa

Ioan. 1.

Quomodo proficiebat Chriſtus ſapientia ætate & gratia.

Chriſtus quatenus eſt ſapientia Patris in ſapientia non profecit

1. Cor. 1.

Enoch homo tranſlatus

Iſaac quoque ætate proficiens, reddebatur magnus: & Apoſtolus dixit, vt quotidie protenderemur ad ea quæ ante nos ſunt. Quiſque enim habuit in quo proficeret, reſpiciens ad vlteriorem gradum: contra verò filius eius, qui ſolus eſt Deus, qui (quæſo) habere potuit, quò vlterius porrigeretur? ſiquidem omnia in ipſum reſpicientia progreſſus faciant: ipſe verò cum vnus ſit, in vno Patre exiſtit, extra quem extendi non poteſt: ſed quia in eo manet, in æternom exiſtit. Hominum igitur eſt proficere; Filius autem Dei quandoquidem oon habebat quò proficeret, vtpote perfectus exiſtens in ſuo patre, humiliauit ſeipſum pro nobis, vt in illius humilitate nos magis ac magis increſceremus. Incrementum autem noſtrum non aliud eſt, quàm vt à ſenſibilibus abſiſtamus, & ad ipſum Verbum perueniamus. B Siquidem illius humilitas nihil eſt aliud quàm caro noſtra ab illo ſuſcepta. Non igitur Verbum quatenus Verbum proficiebat: qoippe perfectum ex perfecto Patre, nulliuſque rei egens, ſed quod alios ad proficiendum euehat. Cæterùm etiam hic humano more de profectu locutus eſt, eò quòd hominum ſit proficere. Nam & Euangeliſta accuratè caoteque verbis iſtis vſus, profectui magnitudinem ætate comparatam aſſociaoit. Verbum autem Deus quantitate non menſuratur, ſed quantitates corporibus attribotæ ſunt: corporis igitur erat proficere, quo proficiente, profecit in eo exhibitio Deitatis, coram illis qui ipſum videbant. Quantò autem magis diuinitas reuelabatur, tantò plenius gratia creſcebat, hominis apod homines. Infantulus enim geſtabatur, puer autem factus remanſit in templo, C ſacerdoteſque interrogauit de lege: paulatim autem corpore adoleſcente, Verboque ſeipſum in corpore manifeſtante, factum eſt deinde vt agnoſceretur pro Filio Dei, primum quidem à Petro, poſtea deiode ab omoibus. Iudæi autem tum priſci, tum neoterici iſti, vltro oculos ſuos cōniuenter claudunt, ne videant illud proficere in ſapientia, id nō eſſe ipſam Sapientiam proficere, ſed humanitatem potius in ſapientia progreſſus facere: *Ieſus enim proficiebat ſapientia & gratia.* Quòd ſi diſertè, ſed tamen cum fide loquendum eſt, in ſeipſo profecit, Siquidem ſapiētia ſibi ipſa domū ædificauit, & in ſe vt domus proficeret, author fuit: quidnam autem iſte profectus eſt, niſi vt ſuperius dixi, Diuinitas & gratia, quæ à Sapientia hominibus datur, expūcto in hominibus peccato, deletaque corruptione ad ſimilitudinē cognationemque corporis Verbi. D Ita enim augeſcente magnitudine corporis, vnà creſcebat in eo diuioitatis manifeſtatio, innoteſcebatq; apud omnes ipſum eſſe templum Dei, Deumque in eios corpore exiſtere. Quòd ſi verò cauillantur Verbum carnem effectum, Ieſum nuncupatum fuiſſe, & in eum referant iſtud vocabulum, profecit, audiant ergo, ne ita quidem id diminuere Paternam lucem, boc eſt, filium: quum potius oſtendat Verbum hominem eſſe factum, & veram carnem geſtaſſe: idq; quemadmodum carne paſſus eſt, & carne eſurit, & carne fatigatus fuit, ita quoque pro ratiooe conditioneque ſuæ carnis, in ſapientia profeciſſe. Non enim ſegregato Verbo, abiunctoq; à corpore, profectus iſte, qualis is eſt de quo loquimur, obuenit, ſed quia in carne erat qoæ proficiebat, ideò eius, quod in carne ipſius contingebat, fuiſſe dicitur. Quod tamen ideò factum eſt, vt hominum profe-

Humilitas Chriſti quid. Chriſtus proficiebat quatenus homo non quatenus Deus.

Gratia creſcebat Chriſtus quomodo.

Prou. 9. 1

Pro condicione ſua carnis in ſapientia profecit Chriſtus.

A ctus inoffenſus & ſine lapſu ob ſocietatem Verbi permaneret. Nou igitur ille Verbi profectus fuit, neque item caro ſapientia, ſed ſapientiæ corpus facta eſt caro. Ideoque, vt prolocutus ſum, non Sapientia quatenus ipſe Sapientia eſt, progreſſus fecit: ſed humanitas in Sapientia profecit, tranſcendens paulatim humanam naturam, deificata nimirum & organum Sapientiæ facta, vt per eum ſuam energiam exerceret, ſapientiaque inde eluceret; omnibuſque innoteſceret: ac proinde uequaquam locutus eſt, Verbum, quod Filius Dei eſt, profecit, ſed Ieſus, quo nomine Dominus iam bomo factus nuncupatus fuit, vt ſit humaoæ naturæ iſtiuſmodi profectus, quemadmodum ſuperius admonuimus. Igitur, quemadmodum proficiente carne, ipſe B dicitur proficere, idqoe ob proprietatem eius cum corpore: ita quoque ea, quæ circa mortem obtigerunt, vt conturbari, lachrymari, eodem ſenſu accipienda ſunt. Sed illi ſurſum deorſumque circuncurſitantes, & quaſi inde hæreſim ſuam conſtituere poſſint, Ecce, inquiunt, lachrymatus eſt, dixitque ſpiritum ſuum turbatum eſſe, deprecatuſque eſt vt calix tranſiret: quomodo igitur is, qui iſta locutus eſt, Deus fuerit? aut Verbum Patris? Scripta ſunt iſta quidem quòd fleuerit, ô Dei produelles, & quòd turbatus fuerit, dixeritque: *Deus meus, Deus meus, vt quid me dereliquiſti?* & , *Tranſeat à me calix iſte*: ſcripta inquam ſunt iſta, quis negat? Sed ego vellem viciſſim & vos reſpondere: nam ſingula veſtra elidenda ſunt, ſi homo merus eſt, qui iſta loquitur: lachrymetur & horreat morC tem, vt homo: ſin autem Verbum eſt in carne (nam eadem dicere non debemus grauari) qui potuit Deus timere? aut vnde mortem timeret, quum ipſe Vita eſſet alioſque è morte liberaret? aut qua ratione dicere potuit, oe timeatis eos qui corpus occidunt, ſi ipſe timebat? aut quomodo cum Abraham colloquium cooferens ita locutus eſt? *Noli timere quia ego tecum ſum.* Moſemque audacia corroborans cootra Pharaonem, aut verba faciens cum Ieſu Naue, auſus eſt dicere, *Fortificare & vir eſto?* cum ipſe expauerit Herodem & Pilatum, & quum aliis ſe opitulatorem præbuiſſet, ne metum conciperent? *Dominus enim*, inquit, *adiutor meus non timebo quid mihi faciat homo*: ſi ipſe qui Dominus eſt mortalium, mortales præſides expauerit? & vadens contra mortem, mortem exhorruit? Qui D (quæſo) non abſurdum impiumque hunc dicere mortem aot infernum exhorruiſſe, ad cuius conſpectum ianitotes inferorum metu ſe contraxerunt? Quòd ſi pro veſtra opinione, expauerit Verbum: cur, quum multo ante denunciaret ſibi à Iudæis inſidias fieri, non maturè ſeſe in fugam abripuit? ſed contra, quum ad mortem quæreretur, ſemetipſum voce indicauit, Ego ſum, inquiens? poterat enim non mori, vt ipſe profeſſus eſt, quum diceret, *Habeo poteſtatem deponendi animam meam, & habeo poteſtatem deſumendi eam, & nullus eam aufert à me.* Verum iſta quæ exprobratis, non propria ſunt naturæ Verbi, inquantum Verbum eſt, ſed eatenus eius ſunt, quatenus Verbum in carne erat, quæ iſtiuſmodi affectus patiebatur, ô Chriſti perduelles, ingratique Iudæi. Quippe cum iſta referantur acta nō ante carnem ſumptam, ſed tum denique cum Verbum iam caro factū eſſet,

Humanitas Chriſti in ſapientia profecit.

Teſtimonia quibus nituntur Ariani.

Pſal. 21. *Ioan. 17*

Gen. 26. 24.

Ioſ. 1. 6.

Pſal. 55 *Pſal. 117*

Mortem non exhorruit Chriſtus.

Ioan. 10

Solutio altera.

& homo iam exiſteret. Tum demum inquam ſcriptum eſt, eum iſta humanitùs dixiſſe, quamuis interim & Lazarum à mortuis excitarit, & ex aqua vinum fecerit, & cæco à natura viſum reſtituerit. Atque adeò qui hæc humanitùs dixit, idem quoque eſt, qui hæc verba protulit. *Ego & Pater vnum ſumus.* Si igitur ex humanis rebus cauſam ducunt, cur humilia ſentiant de filio Dei, vel porius illum ex toto hominem putent, & è terra & cœlo conſtare arbitrentur, cum ooo ex diuinis operibus eum Verbum illud eſſe percipiunt quod in Patre eſt: vt tandem aboegent ſuam impietatem. Datur enim illis videre eum qui iſta faciebat, eundem eſſe qui corpus patibile exhibebat, quatenus permittebat ſibi, vt lachrymaretur, vt eſuriret, & ea quæ ſuot propria corporis iu ſe apparerent. Inde enim innoteſcebat, eum quum Deus eſſet impatibilis, carnem patibilē aſſumpſiſſe. Ex operibus autem palàm faciebat ſe Verbum Dei eſſe, ac poſtmodum hominem eſſe factum, quaſi qui de ſe dicere vellet, Si, quia videtis humanum corpus mihi circumpoſitum, nō poteſtis credere, ſaltem operibus credite, vt cognoſcatis qubd ego io Patre ſim, & Pater in me. Planè mihi videntur impudentiam ſimul & blaſphemiā induiſſe iſti Christi perduelles: audientes enim, *Ego & pater vnum ſumus*, vim faciunt ſententiæ, quo eā malè interpretando corrumpant, dirimantque vnitatem Patris cum Filio: Contrà, cùm audiunt eum fleuiſſe, paſſum eſſe, ſudauiſſe, nihil omnino hic ad corpus reſpiciant, ſed prorſus ob ea eum creaturis adnumerandum putent, per quem rerum natura coodita eſt. Quid igitur iſti à Iudæis differunt? vt enim Iudæi, Dei opera blaſphemantes Beelzebub aſcribebant, ita quoque & iſti Dominum iſtiuſmodi operum authorem creaturis adnumerantes, eandem cum illis inexpiabilem ſuſtinebunt condemnationem: Atqui decebat eos dum audiunt, *Ego & Pater vnum ſumus*, animaduertere ac intueri, voam eſſe in illo Diuinitatem proprietatemq́; ſubſtantiæ paternæ, & viciſſim dum aiunt de fletu illius aliiſque id genus, ea agnoſcete ad corpus pertinere corporiſque propria eſſe: maximè cùm ſuppetat in vtroque genere proba diſtinctio qua offenſam declines: quatenus illa, vt de Deo ſcripta ſint, iſta verb vt de homine. Non enim in incorporeo ea quæ corporis ſunt locum habere potuiſſent, niſi corpus potrefactile & mortale aſſumpſiſſet. Sancta Maria enim mortalis fuit, ex qua corporis naturam ſuam accepit, ac proinde fieri non poterat, quin quuin eſſet in corpore patiente, lachrymante, fatiſcente, ſibi quoque vnà cum corpore ea dicerentur accidere quæ propria ſunt ſolius carnis. Siue igitur plorauit, ſiue conturbatus eſt, nihil id ad Verbum, quatenus Verbum, quod neque plorauit, neque conturbatum fuit, ſed hoc propriè ad carnem pertinebat: Siue preces fudit, vt calix tranſiret, alienū id quoque à dioinitate quæ nullo metu tenebatur, ſed proprium id humanitati. Idem cenſendum vbi dicit, cur me dereliquiſti? nam id quoque quaſi eius eſt, ad eam rationem, quam ſuperius tradidimus: Quāquam re vera ipſum Verbum nihil patitur, cū nullis paſſionibus obnoxium ſit, ſunt tamen omnia iſta de eo ab Euangeliſtis dicta, quia homo erat factus, ac proinde ad eum vt ad hominem referūtur, vt hæc mala carnis alleuās cæteros tutos & liberos ab eorum contagione redderet: Neque enim à Patre relinqui potuit, qui ſempet in Patre eſt, & antequam hanc vocem ederet, & poſtquam edidiſſet:

Ioan. 11. Ioan. 2. Ioan. 9. Ioan. 10. Ioan. 14. Ioan. 20. Vim faciūt ſcripturæ Ariani, vt ſuum ſouneant errorem. Arianorum & Iudæorum Simile. Ioan. 10. Diſtinctio eſt qua vti licet in Arianos. Quomodo Chriſtus paſſionibus fuerit obnoxius.

A neq; par eſt illum timoiſſe, quē ianitores inferorum prę metu ex orco, abire permiſerunt, adapertis monumentis, multiſque corporibus Sanctorum reſurgentibus, quæ hominibus apparuerūt. Igitur obturentur ora omoium hæreticorum, vereanturq́ue ſtatuere in Domino pauorem, quem mors quaſi draco refugit, quem tremunt dęmones, & mare extimeſcit, per quem cœli ſcinduntur, & omnes poteſtates concutiuntur. Ecce enim dicente eo, cur me dereliquiſti? oſtendit Pater ſe, vt ſemper antea, ita tum quoqoe in filio fuiſſe. Siquidem terra Dominum ſoum loquentem ſentiēs, ſtatim intremuit, velum reſciſſum eſt, ſol ſeſe in tenebras abdidit, ſaxa diſſilierunt, & qui in ſaxis mortui ſiti erant, excitati fuere: & quod in primis admirabile eſt, illi qui tum aderant, quāuis antea increduli, poſtea tamen verbis profeſſi ſunt, verum eum eſſe Filium Dei. De eo porrb quod dixit, *ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte*, diſcant eum qui iſta loquitur, antea Petrum increpuiſſe, cùm diceret, eum ea non ſapere quæ Dei, ſed quæ hominum eſſent. Volebat enim hoc ipſum quod deprecabatur, vt qui eius rei gratia venerat. Cæterùm, vt eius erat id velle, qui ea de cauſa venerat, ita carnis erat expaueſcere, ac proinde vt homo hanc vocem edidit, vtrunque tamen ab eo dicebatur, vt oſtenderet ſe Deum eſſe, quatenus mortem volebat, hominem autem, quatenus carnem geſtaret metu concitatam, propter quam attemperauit ſuam voluntatem humanæ infirmitati, vt metu mortis abolito, audacem redderet hominem aduerſus mortem. Ecce tibi rem planè admirabilem: quem enim veluti per pauorem loqui exiſtiment Christi perduelles, iſte alios homines inconſueto alioqui pauore interritos reddit. Certè, beati Apoſtoli poſtea iſtinc animari, ita mortem contempſeruot, vt noo curarint iudices à quibus damnabantur, ſed dicerent, obediēdum eſſe potius Deo, quàm hominibus. Aliiq́ue item martyres ea fiducia audaciaque fuere, vt crederent ſeſe potius ad vitam tranſire quàm mortē ſuſtinere. Qui (quæſo) non abſurdum fuerit, famulos Verbi de fortitudine admirationi eſſe: Verbo autem ipſi timiditatē aſcribere, cuius vi & ope ita illi mortem vilipenderunt? Cæterùm, ex ſanctorum Martyrum tolerantiſſimo propoſito, & fortitudine oſtēditur, Deitatem nō fuiſſe timore, ſed noſtrum illum fuiſſe timorem quem ſuſtulit Saluator. Vt enim morte mortem abrogauit, & humanitus omnia humana: ita eo qui putabatur pauore noſtrum pauorem ademit, illudq́ue effecit, ne homines mortem timerēt. Iſta igitur ſimul & dixit & egit, quia humana erant, vt hanc vocem ederet: *Tranſeat à me calix iſte*, &, *Cur me dereliquiſti?* ſed tamen diuinitus idem ille ſolis deliquium induxit, & mortuos excitauit. Rurſum humanitus inquiens, *Nunc anima mea turbata eſt*: illud diuinitùs dixit, *Poteſtatem habeo vt ponam animam meam, & poteſtatem habeo vt ſumam illam*: Nam turbari carnis eſt proprium: poteſtatem autem habere ponendæ aut ſumendæ animæ pro arbitrio & vbicunque placuerit, non proprium eſt hominum, ſed potentiæ Verbi: homo quippe non ex ſua poteſtate, ſed ex neceſſitate naturæ idq́ue inuitus ac nolēs mortem obit: Dominus contrà, ipſe quidem immortalis, ſed tamen carnem mortalem geſtans, poteſtatē habuit vt Deus ſegregandi ſe à corpore, illudq́; rurſus aſſumendi quādo vellet, de quo & Dauid cecinit: *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis vt Sanctus tuus videat corruptionem*, Decuit

Pſal. 22. Quid ſignificet Chriſtus his verbis (vt quid dereliquiſti me?) Si poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte, quid. Simile. Mors Chriſti fecit Chriſtianos mortem non expaueſcere. Ioan. 19. Proprietates Dei & hominis in Chriſto exiſtūt. Pſal. 15.

enim

enim corruptibilem carnem, non vt eius natura erat, mortalem permanere, ſed ob Verbum quod ipſam induerat, incorruptibilem perſeuerare. Vt enim ipſe conſtitutus in corpore noſtro, noſtra imitabatur, ita & nos, illo ſuſcepto, eius immortalitatis participes reddimur. Nulla igitur de cauſa ſcandalum Ariani cauillantur, minutimque ſentiunt de Verbo Deo, ſicubi ſcriptum inueniant, vel quòd conturbatus fuerit, vel lachrymas effuderit, qui mihi hac in parte videntur humano ſenſu carere, cum ignota ſit illis humanæ naturæ conditio, & quid hominibus proprium ac domeſticũ ſit. Ideoque magis admirationi eſſe debuit, quur, quum in carne talibus paſſionibus obnoxia conſiſteret Verbum non prohibuerit inſidiatores, neque vindictã ſumpſerit de interfectoribus, quum ea res in ipſius poteſtate eſſet: vtpote, qui ab aliis mortem depelleret, & extinctos è mortuis excitaret: ſed permiſerit corpus ſuum affligi. Sed ille ea de cauſa venerat (quemadmodum prædixi) vt corpore pateretur: quòd deinde caro impatibilis immortaliſque redderetur, & vt ibi in eum contumeliæ cæteræque huiuſmodi indignitates illatæ eſſent, nunquam huiuſmodi mala humanum genus attingerent, ſed planè per eum abolerentur, ac iam deinde in æternum incorruptibiles, vt templa Verbi permanerent. Quod ſi Christi perduelles iſta cogitaſſent, ſcopumque Eccleſiaſticum, vt ancoram Fidei, agnouiſſent, neutiquam naufragium circa fidem feciſſent, neque tanta impudentia vſi fuiſſent, vt reſiſterent etiam illis, qui ipſos à lapſu excitare conantur, nec eos potiſſimum pro hoſtibus haberent, qui ipſos pietatis admonitos volunt. Sed hæreticus, vt res ipſa docet, prauum omnino & vndiquaque corruptum animũ ad impietatem habet. Ecce enim vbique refutati, declaratique nullius ſcientiæ eſſe, erubeſcere tamẽ nequaquam poſſunt: ſed quemadmodum in fabulis Ethnicorum celebrata hydra, ſublatis prioribus ſerpentibus, aliiſque pullulantibus peruicaciter cõtendebat nouo ſemper obiectu anguium contra eũ, qui ipſi ſuos ſerpentes tollebat: ita quoque iſti execrabiles homines animo Ethnico, deiecti ab illis, quæ obiiciebant, alias repetiunt Iudaicas & ſtultas controuerſias, & quaſi veritatem hoſtem haberent, comminiſcuntur noua, vt ita ſe magis Christi perduelles & oppugnatores declarent: quippe, qui poſt tot refutationes, quibus vel diabolus ipſe horum pater reiectus confuſuſque retro abiiſſet, rurſum ex peruerſo corde noua alia comminiſcuntur, & his quidem admurmurant: iſtis verò inſinuant: alios rurſum veluti culices bombo circunſtrepunt his vocibus vtentes. Sint iſta ad iſtum modum interpretanda, & vincite rationibus, & demonſtrationibus, ſed tamen neceſſum eſt, vt dicamus ex voluntate & arbitrio genitum eſſe Filium à Patre, eáque cauillatione voluntatis & arbitrij multis dolo circumueniunt. Hoc autem ſi quis ex orthodoxis ſimpliciter diceret, nihil eſſet quod malè ſuſpicareris de hoc dicto: quippe, vbi bona mens ſuperaret ſimpliciorem loquendi modum. Nunc quia hæreticorum ea vox, omniaque hæreticorum verba ſuſpecta ſint, & vt ſcriptum eſt, impij gubernant dolos, dictaque ipſorum doloſa: etiamſi vel ſolum innuant, non tamen id faciunt ſine peruerſitate animi. Age & illud excutiamus, quo in omnibus vbique coniuncti, nihil habeant nouæ alicuius ſententiolæ, quod in poſterum veluti hydræ excogitent,

Cur Chriſtus non prohibuerit inſidiatores.

Hæreticorum pertinacia ad impietatem.

Hydra comparat hæreticus.

Hæreticorum verba omnia ſuſpecta.

A vt honeſta iſta loquendi ratione & calliditate in ſpeciem credibili, ſuam impietatem de integro aſſeminent. Idem enim ſignificat, qui dicit voluntate Filium factum eſſe, & qui dicit, fuit, quando non erat: & è nihilo extitit, creaturaque habenda eſt: ſed quia iſtud palam dicere ſubuerentur, homines doloſi, alia ratione rurſus idem ſignificare conantur, idque ſub prætextu coloreque voluntatis, vt quemadmodum ſepiæ attramentum, ita ſimplicioribus tenebras offundant, ipſi interim ſuæ hæreſeos nequaquam obliti. Vnde enim illis hoc vocabulum voluntatis, aut arbitrij, aut ex qua denique ſcriptura ea depromunt, dicant mihi iſti, qui verborum ſuſpicione laborant, & commentatores impietatis ſe præbent. Pater enim cælitus ſuum Verbum reuelans, his vocibus eum notum eſſe voluit, *Hic eſt fi-*
B *lius meus dilectus*: per Dauidem quoque locutus eſt, *Eructauit cor meum Verbum bonum*, per Ioannẽ item, *In principio erat Verbum*: rurſuſque per Dauidem, *Quoniam apud te fons eſt vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* Paulus quoque ad iſtum modum dixit, *Qui eſt imago inuiſibilis Dei.* Omnes denique omnibus in locis Verbum eſſe, exiſtereque deprædicant, neque ex voluntate aut alia vlla ratione factum eſſe referunt. Iſti verò, vbinam voluntatem priorem Verbo Dei anterioremque inuenerunt? niſi fortaſſe omiſſis Scripturis diſſimulanter adhibent Valentini errorem? Ptolomæus enim ille diſcipulus Valentini author eſt, increatum habere biiugum quiddam, cogitationem videlicet & voluntatem, vt qui primum cogitarit, deinde voluerit, & quæ cogitabat non potuit producere, niſi cum voluntatis efficacia ſuperueniſſet, inde mu-
C tuari hanc doctrinam Ariani, voluntatem arbitriumque Verbo priore eſſe volunt. Illi igitur Valentiniana ſectentur, nos autem legẽtes diuina eloquia de Verbo quidem, quod erat inuenimus, eumque ſolum audiuimus in Patre eſſe imaginemque Patris exiſtere. Verùm de rebus creatis quæ quia natura aliquando non fuere, ſed poſtmodum ſuperuenerunt, præceſſiſſe voluntatem decretumque animi diuini cognouimus, Dauide in centeſimo decimo tertio Pſalmo ita loquente, *Deus noſter in cælo & in terra, omnia quæ voluit fecit*: & in centeſimo decimo. *Magna opera domini, exquiſita in omnes voluntates eius*: & in centeſimo trigeſimo quarto: *Omnia quæ voluit Dominus fecit, in cælo & in terra: & in mari & in omnibus abyſſis.* Si igitur opus, aut aliquid quod factum eſt, aut vnus ex rerum vniuerſitate eſt, age dicatur & ipſe voluntate creatus eſſe: ita enim ſcriptura ea
D quæ creata ſunt, fieri docuit. Aſterius autẽ aduocatus hæreſeos his adſtipulatus, ita ſcripſit: Si indignũ indecorumque eſt rerum opifici, vt volens faciat, vndecunque ex omnibus tollatur eius voluntas, vt ita integrius illi ſua dignitas conſeruetur: Sin autem congruum eſt Deo velle, etiam in primo genito recipiatur id, quod melius eſt. Non enim poſſibile eſt vni eidemque Deo in rebus faciendis congruere, vt velit, & nolit. Immane eſt, quantum impietatis ſuis verbis implicuit hic ſophiſta, cui γέννημα & ποίημα idem, cuiq; vnus ex cæteris geminatis eſt Filius, ita rem concludens: par eſſe ſcilicet, vt opera ſiue ποιήματα voluntate placitoq; animi dicãtur facta. Sed contra, ſi aliud eſt diuerſumque à cæteris operibus Filius vt in ſuperioribus demonſtratum eſt, & potius opera per ipſum facta ſunt, ne dicatur voluntate extitiſſe, vt non & ipſe ita factus habeatur, quemadmodum, cætera quæ per ipſum facta

Simile. Voluntas & arbitrium verba ſunt Arianis inuenta.

Math. 3. Pſal. 44. Ioan. 1. Pſal. 35. Coloſſ. 1.

Ptolomæus Valentini diſcipulus.

Pſal. 113. Pſal. 110. Pſal. 134.

Aſterius Arianorum aduocatus de voluntate Dei ſcripta.

Refutatio.

M

Paulus apoſtolus factus voluntate Dei.

ſunt. Nam & Paulos, quum antea non eſſet, poſtmodum tamen volũtate Dei Apoſtolus factus eſt, eodẽmque modo noſtri vocario, vt quæ aliquando non erat, poſtmodum antem ſupetuenerit, antecedentem voluntatem habet: vt ipſe Paulus oſtendit, qoi pro placiro volũtatis eius factus eſt Apoſtolus.

Gen. 1.

Iam quòd per Moſen dicirur, *fiat lux & producat terra, & faciamus hominem*, ſuperius demonſtratum eſt, eas voces volunratem facientis præ ſe ferre. Nam quæ aliquando non fuere, ſed poſtmodom aliundè fiunt, in illis, vt fianr, opifex rerum voluntatem faciendi habet: ſuum autem Verbum ex natura gignens, & non prędeliberar, quum Pater in verbo teliqua omnia, quæ voluntate decernit, & faciat, & condat.

Iac. 1.

Quemadmodum Iacobos Apoſtolus docuit, *Volens progenuit nos* (inquiens) *Verbo Veritatis.* Ergò de omnibus regeneraris, atque adeò, ſemel coudendo generaris Dei voluntas in verbo cõſiſtit, in quo, quæ illi placuere, facit & regenerat, qood ipſum à Paulo Theſſalonicenſibus ſcribitur: *Hæc*

1. Theſ. 5. Voluntas Dei in quo conſiſtat.

eſt enim, voluntas Dei in Chriſto Ieſu erganos. Quòd ſi in eo, per quem facit, voluntas ipſius eſt conſtituta, & in Chtiſto eſt voluntas Patris quomodo poreſt ipſe per voluntarem aut animi deſtinarionem fieri? Si enim ille ipſe ex veſtra ſententia voluntare factus eſt, neceſſum eſt, voluntatem de eo conceptam in alio Verbo ſedem habuiſſe, per quod & ipſe factus ſir: qoum demonſtratum ſir, volontatem Dei non in creatis conſiſte●, ſed in eo, per quem, & in

Arianorum verba & argumenta ex iis nata.

quo fiont creata omnia. Iam quia idem ex voluntate extitiſſe, & fuir quando non erat, contenri ſint ſuis iſtis ſolenoibus verbis, fuit quando non erat, vt pudore confuſi, quoniam iis verbis tempora ſignificantur, cognoſcant ſe quum de voluntate mentionẽ faciunr, rempora, quæ filium anteceſſerint, conſtituere. Nam in illis, quæ ipſa aliquando non fuere, voluntas præcedit, vt in omnibus tebos conditis videas. Iam ſi Verbũ rerũ conditor ſimul eſt cũ patre, eiq; ſẽper coexiſtit, quæ poteſt ſempiternè exiſtenrẽ, veluti nõ exiſtentẽ anrecedere voluntas: nã ſi prior eſt voluntas, quomodo per eum omnia? ita enim Filius vnus eorum fuerit, quæ voluntate facta ſunr, quemadmodum & nos Verbo veritatis facti ſumus filij, nihilque iam inde ſupereſt, niſi vt quæramus aliud Verbum, per quod & iſte cum reliquis omnibus quæ voluit Deus, ſir conditus. Si igitur eſt aliud Verbum Dei, ſir hoc Verbum eo Verbo creatum: ſin autem aliud non eſt, vt omnino nõ eſt: nam omnia per eum facta ſunt, quæ Pater voluir: qui

Arianorum aſtutia & calliditates

(quæſo) non clarè videas iſtorum multicipitem calliditatem? qui quum vereanrur illum opus eſſe dicere, aut factum quippiam, aur hanc ſententiam proferre, non erat Verbum priuſquam naſceretur, alias formulas loquendi concipiunt, eum videlicer voluntare extitiſſe, ac proinde niſi voluntate extiterit, colligi neceſſario, quòd Parer nolens Filium adeprus ſit. At à quónam Deo neceſſitas aſcribitur, ô ſceleratiſſimi, qui omnia ad hæreſim veſtram trahitis? Id enim quod oppoſitum eſt voluntati, animaduerterunt: id autem quod maius eſt altiuſque, non conſpexcrunt. Vt enim apponirur voluntari id quod eſt præter animi ſenrentiã: ita altius eſt priuſque voluntate, id quod ſecundùm naturam eſt. Domum enim volens quis ædificat, Filium verò gignit

De filio ſuo non deliberat Deus.

ſecundùm naturam: & quòd voluntate conficitur, fieri incepit, & aliunde eſt quàm ex illo, qui facit: Filius autem proprinm Germen ſobſtantiæ Patris, non aliundè eſt, ſed à Patre, ideoque de illo non de-

A liberatur, ne & de ſe ipſo deliberare videatur: quantò igitur re condita Filius eſt altior, tantò etiam volunrate id quod ex narura gignitur, præſtanrius eſt. Atqui pat erat eos in iis quæ geuitora & natura exiſtunt, nihil de voluntate cogitare. Illi verò obliti de Filio Dei ſeſe audire non verenrur humanas contrarietates Deo ſuperinducere, neceſſitatem ſcilicet, & præter animi ſententiam, vt inficientur eum eſſe verum Filium Dei.

Ariani inuerecundi.

Alioquin dicant nobis ipſi, quòd bonus eſt, & miſericors Deus ex voluntate ne hoc illi adeſt, an non? Si ex voluntate, ergo ante oculos patet eum incepiſſe bonum eſſe, ac fieri poſſe vt non ſit bonus. Nam deliberare deligereque in vtramque partem momenta ſua haber, & ea affectio in naturam rationalem cadit. Quòd ſi proprer iſta abſurda, concedi non debet, vt ex voluntare bonus

An Deus ſit bonus & miſericors ex voluntate an non.

B aut miſericors habeatur, audiant ipſi ergo, quorſum illorum ratiocinationes rendant: ſequitur enim, vt ex neceſſitate inuituſque bonus ſit. At quis eſt qui illi hanc neceſſitatem impoſuerit? Quòd ſi abſurdũ eſt dicere in Deo eſſe neceſſitatem, ac proprerea illum natura bonum eſſe, multò magis veriuſque filij ſui Parer natura extiterit, & non voluntare. Iã rurſum nobis dicant (nam aduerſus eorum improbam argutationem ipſe aliam ſuperindocere volo, audaciorem quidem, ſed tamẽ quæ ad pietatem ſpectet. Tu mihi aurem Domine propitius ſis.) Parétne ipſe poſt deliberationem, ac vbi iam hoc deſtinato voluiſſet, talis factus eſt, qualis nunc eſt? an etiam antequam deliberaret? neceſſum eſt enim, quum talia auſint de Verbo conſtituere, vt has voces audiant, quo cognoſcant ſuam remeritatem etiam ad ipſum Patrem pertingere. Si igitur dixerinr, ſemel recepta

Chriſtus eſt Dei filius natura, non autem voluntate.

Argumentum abſurdũ.

C iſta voluntate, & quam ſibi excori non patiantur, etiam ipſum volũtate extitiſſe, qui igitur eſſe potuit anrequam voluir? aut quid plus ſui habuir ex quo voluit? Quòd ſi iſtiuſmodi argutatio minimè conſiſtit, & plauè abſurda eſt, nec fas eſt vlla rarione talia proferri (ſatis enim eſt, ſi vel ſemel audiamus cognoſcamuſque Deum eſſe, qui eſt) qui, quæſo, non irrationabile fuerit de Verbo Dei iſtiuſmodi cogitare, voluntatemque & cupidinem in eios natura conſtituenda cauſificari? Sufficit enim vel ſolum audientes, de Verbo cognoſcere intelligereq; Deũ, qui non voluntate ſoa factus eſt, Verbum habere ſibi non ex voluntate factum, ſed ex natura genitum. An non exuperet omnem inſaniam vel ſolum id in cogitatũ admittere quòd Deus velir, cõſideret, eligat, & ſe, vt velit, eſſe inſtiget & cobortetur, ne irrarionalis ſit & inſipiens: ſed vt rationem ſine Ver-

D bum & Sapientiã habeat, eumq; de ſua eſſentia cogirationem concipere, vellétne eſſe an nõ? Iam, qnũ plurimum abominabilis ſit iſtiuſmodi opinio, ritè ac piè dici poteſt, creaturas placito & voluntate creatas eſſe, Filium autẽ non voluntate conditũ eſſe quemadmodũ cæteras creaturas, ſed naturaliter Paternæ ſubſtãtiæ propriã ac legitimã Sobolem eſse.

Creaturæ voluntate creatæ, filius vero Dei nõ item.

Nam cũ ipſe ſit propria patris Ratio, fieri nõ potuit vt ante ipſũ vlla volũtas ratiocinata ſit: quippe qui ipſe ſit viua voluntas Patris, ac poteſtas architectuſque eorum quæ Patri vidẽtur, & placent, quòd ipſe in Prouerbiis teſtatum facit, *Mea eſt* (inquiens) *voluntas & cautio, mea prudentia eſt, meũq; item robur.*

Prou. 8.

Verũ vt ipſe eſt prudẽtia in qoa cęlos pręparauit expediuitq; ipſe itẽ robur & poteſtas (*Chriſtus enim Dei virtus & Dei ſapientia*), nũc nõnihil inflexa motataq; ratione dicẽdi, mea, inquit, prudẽtia, & Dei ſapiẽtia, & meũ robur: ita cũ ait, meum, ipſe viua volũtas quoq; fuerit.

Digitized by Google

Eſa. 9.

fuerit. Quemadmodum à propbeta didicimus, illum eſſe magni conſilij Angelum & voluntatem Patris appellatum. Ita enim neceſſe eſt, vt redarguamus eos, qui humana de Deo cogitant. Ergo ſi opera, voluntate, placitoque emetſerunt, vniuerſaque rerum natura cupidine, qua cupiit hoc Deus, condita eſt, cumque Paulus per voluntarem Dei Apoſtolus ſit vocatus, ipſaque vocatio noſtri placito voluntateque conciliata ſit, omniaq; per Verbum facta ſint: ſequitur ergo vt ipſe exemptus ſit è numero eorum, quę per voluntatem condita ſunt, illumque potius eſſe viuam ſui Patris voluntatem, in qua omnia ſunt facta, vt Dauid in gratiis agendis dicit: *Tenuiſti dextram meam & in voluntate tua deduxiſti me.* Qui igitur poteſt Verbum, quum ſit volũtas expetitioque Patris voluntate & expetitione, vt cætera fieri, niſi denuo, vt prædixi, inſanientes dicãt ipſum vel per ſe factum eſſe, vel per alium quempiam? At quis eſt igitur iſte per quem Verbum factum eſt? fingant aliud Verbum, & Valentiniana æmulantes, alium Chriſtum nominent: Nihil enim de ea re in ſcripturis: veruntamen ſi fingant, ſemper etiam ille Chriſtus per aliquem alium creatus fuerit, atque deinde nobis ita in ratiocinando pergentibus excutiendaque rerum veritate, deprehendas iſtam hæreſim impiorum mulricipitem, & ad multos deos, & in immanem inſaniam vergere, in qua cùm creaturam, & ex nihilo cnnditum Filium eſſe volunt, aliter hoc ipſum ſignificant ſub prætextu voluntatis & placiti, quæ probè in rebus creatis & conditis ſuum locum habent. Qui igitur non impij quum ea quæ ſunt rerum conditarum, ad opificem rerum transferant? aut qui, quæſo, nõ blaſphemant qui dicunt voluntatem ante Verbum in Patre fuiſſe? Si enim eum voluntas in Patre præcedit, mentitur Filius, quum dicit: *Ego in Patre.* Quòd ſi ipſe quoque in Patre ſit, poſterior certè & ſecundus in Patre eſſe deputabitur. Nec conueniebat illi vt diceret, Ego in Patre: quum ante eum voluntas in Patre fuiſſet per quem omnia ſunt facta, ipſeque ſecũdum vos ſit conditus. Nam tametſi gloria excellat, nihilo tamen minus vnus quoque eorum eſt, qui ex voluntate creati ſunt. Vt autem ſuperius admonuimus, ſi res ita ſe haber, cur ille Dominus eſt, & cætera ſerua mancipiaque exiſtunt? ipſe enim omnium Dominus eò quód Patris dominatui coniunctus adunituſque ſit. Siquidem omnis creatura ideo famula & ancilla habeatur, quòd extra Patris vnitatem conſiſtat, & cum aliquando non eſſer, eſſe incepit. Oportehat certè eos, dum aiunt Filium voluntate extitiſſe, id quoque adiicere, eum cogitatu factum eſſe. Idem enim cogitatum, animique ſenſum, & voluntatem arbitror. Quod enim quis vult, hoc omnino ſentit & cogitat: & quod ſentit, hoc ipſum & vult. Ipſe igitur Saluator hæc, vt germana inter ſe mutuaque ratione coniuncta, recenſendo copulauit ſub his verbis: *Mea voluntas & cautio, meus ſenſus ſiue prudentia, mea fortitudo.* Vt enim fortitudo & tutatio idem cum potentia eſt, eandemque rem ſignificat: ita quoque idem eſt prudentia & voluntas, quod ipſum eſt Dominus. Sed impij non admittunt Verhum & viuam voluntatem filium eſſe, & & de Dei ſenſu & voluntate humano more, quaſi quæ nunc adſit, nunc abſit, fabulantur: omniaque commouent, & Valentini excogitarionem voluntatemque prætendunt, duntaxat in hoc vt filium diſiungant à patre, illumque negent Patris ſui Verbũ eſſe, ſed potius creaturam. Illi igitur audiant, vt Si-

Ciclaſis. Chriſtum eſt voluntas Patris in qua omnia ſunt facta.

Pſal. 72.

Abſurdũ

Hæreſis Ariana paganiſmum redolet.

Abſurdũ

Creaturarum creatura ſit ſerua & ancilla.

Prou. 8.

Simile.

A mon Magus audiit, Impietas Valẽtini ſit vobiſcum in perditionem. Et quiſque potius Salomoni credat, dicenti, ipſum Verbum eſſe Sapientiam & prudentiam: Ait enim, *Deus Sapientia fundauit terram, & preparauit cælos in prudentia.* Vt autem hic in prudentia, ita & in pſalmis: *Verbo Domini cæli firmati ſunt: omnia quę voluit Dominus fecit.* Et vt Apoſtolus ſcribit Theſſalonitenſibus, *Voluntas Dei in Chriſto Ieſu eſt:* Eſt ergo Filius Dei ipſum Verbum & ſapientia, & prudentia, & viua voluntas, & in eo deſiderium Patris, idemque Veritas & Lux, & potẽtia Patris eſt. Quod ſi ſapientia & prudentia eſt voluntas Dei, & Filius eſt illa ipſa ſapientia, ſequitur ergo, vt qui dicat, Filium voluntate Patris ad eſſentiam veniſſe, tantundem dicere, ac ſi affirmaret Sapientiam in ſapientia factam eſſe, Filiumque in Filio conditum eſſe, &

B Verbum per Verbum procreatum eſſe. Cæterùm, illud cum Deo pugnat, illiuſque ſcripturis aduerſatur. Siquidem Apoſtolus non voluntatis, ſed ipſius Paternæ ſententiæ proprium ſplendorem & ſigillum Filium deprædicat his verbis: *Qui cum eſſet ſplẽdor gloriæ, & forma ſubſtantiæ eius.* Quòd ſi igitur, vt prædiximus, ex voluntate, paterna ſubſtantia & eſſentia non exiſtit, clarum quoque eſt, neque proprium illud & quod paternæ eſſentiæ ſuum eſt, ex voluntate ortum habere. Qualiſcunque enim fuerit beata illa eſſentia, talem quoque eſſe oportet propriam illius Sobolem. Certè, ipſe Pater non dixit, iſte eſt filius, voluntate genitus neque quem ex placito, quòd ita mihi videretur, obtinui: ſed ſimpliciter, *Hic eſt filius meus:* & quod magis, *In quo mihi cõplacui:* clarè demonſtrans, hoc genere verborum iſtũ natura ſibi filium eſſe, & in eo voluntatem eorum,

C quæ ſibi placerent, repoſitam eſſe. Ergo, cum ex natura & non voluntate Filius ei ſit, ſequitur iam vt præter voluntatem, patrique inuito ac nolenti Filius ſit. Nequaquam id verum eſt. Siquidem ille à Patre mittitur, & vt ipſe loquitur, Pater diligit Filium, & omnia Filio ſuo oſtendit. Vt enim bonus, eſſe, non ex voluntate incepit, cum tamen non inuitus nolenſque bonus ſit: nam hoc ipſum quod eſt cum voluntate ſua eſt: ita quoq; quòd Filius ille ſit, & ſi non ex voluntate principium ductum eſt, non tamen inuito illi, & præter ſententiã Filius extitit. Sicut enim volens cupitorque eſt ſuæ eſſentiæ: ita quoq; Filius qui illi ex ſubſtantia proprius eſt, non eſt illi inuito ſuperductus. Diligatur igitur Filius à Patre, ſitque is, quem Pater velit: atq; ita velle & nõ velle in Deo cum pietate conſtituendum eſt. Nam & Filius, voluntate qua vult illũ Pater, ea & ipſe di-

D ligit & vult & honorat Patrem: eſtque vna eademque voluntas illa quæ Patris eſt in Filio, vt etiã inde ſpectetur Filius in Patre, & Pater in Filio. Neq; quis igitur ſecundùm Valentinum antecedentem volũtatem introducat, néve quis medium ſeipſum intrudat inter vnicum Patrem, Patriſque vnicũ Verbum ſub titulo volendi aut conſultandi. Inſanierit enim, ſi quis inter Patrem & Filium, volũtatem aut conſiderationem conſtituat. Aliud enim eſt, ſi dicas eũ voluntate eſſe factum: aliud autem ſi dicas, quòd eum qui iam ex natura eſt Filius, diligat ac velit. Nam ſi dicas eum ex voluntate eſſe factum primũ, eum aliquando non fuiſſe ſignificas: deinde rem vtroque paribus momentis librari & vrgere, adeò vt liceat cogitare de Patre quòd poſſet non velle ſibi Filium eſſe, & de filio viciſſim, quod & is potuiſſet non eſſe. Impia iſta audacia eſt, quæ pertingit vſque ad Patris ſubſtantiam. Simile enim eſt ac

Cur Valentinus hæreſim inducatur Arianis.

Sapie. 8.

Pſal. 32.

Pſal. 111.

1. Theſ. 5.

Voluntas viua dei Patris eſt Chriſtus.

Abſurdũ ex propoſitione Arianorum deſumptũ.

Heb. 1.

Filius Patris eſſentia communicat.

Mat. 17.

Mart. 9.

Luc. 9.

Luc 10.

Simile.

Filius nõ exiſtit præter ſententiam Patris.

Apta diſtinctio.

Explanatio demonſtrationis.

Simile.

ſi dicas, poterat enim Pater non eſſe bonus, ſed A quemadmodum bonus, ſemper natura: ita ſemper genitabilis natura pater. Cæterùm, illud dictũm pater vult filium, & filius Patrem vult, non voluntatem antecedere, & priorem tempore eſſe ſignificat, ſed naturæ qualitatem denunciat: nihil enim niſi ingenuitatem proprietatemque ſubſtantiæ hæc

Simile.

verba præ ſe ferunt. Vt enim de ſplendore ac luce dixeris, ſplendorem in ſui ortu non habere priorem ſe, & tempore præuiam voluntatem, ſed eſſe ipſum fœtum germenque voluntarium lucis, non voluntatis reſpectu, aut vi, ſed natura & veritate: ita quoque de Patre & Filio rectè dixeris, Patrem diligere Filium & velle, non tamen vt Filius opus effectumque voluntatis pronuncietur, ne Valentiniana hæreſis ſe immittat in Eccleſiam, ſed vt in B confeſſo ſit, viuam illum voluntatem & verè naturalem filium eſſe, quaſi lucis ſplendorem. Ita enim

Pſal. 44
Ioā. 14

ille dixit: *Eructauit cor meum verbum bonum.* Filius quoque congruenter locutus eſt: *Ego in Patre & Pater in me*: ſi autem Verbum eſt in corde, vbi deliberatio? & ſi Filius eſt in Patre, vbi voluntas? & ſi ipſe voluntas eſt, quomodo voluntas in voluntate fuerit? abſurdum id quippe, ne ſcilicet etiam Verbum in Verbo, & Filius in Filio, & Sapientia in Sapientia dicatur facta eſſe: quemadmodum ſæpius iam diximus: Omnia enim eſt Filius Patris, & nihil in Patre ante Verbum, ſed in Verbo ſiue Ratione voluntas, & per Rationem ea quæ ſunt voluntaris opere conſummantur, quemadmodum docuerunt ſacræ ſcripturæ. Vellem ego quidem

Correćtio erroris Arianis in vxoribus ſuis grauidis interrogandis.

impios in hanc abſurditatem delapſos, & de voluntate diſceptantes, non quidem ex ſuis vxoribus grauidis quęrere, quas ita interrogare ſolebant, an C haberes Filium, antequam gigneres? ſed à Patribus quærere, Volendóne patres facti ſunt, an ſecundùm naturam ſuæ voluntatis? & an liberi ipſorum ipſis natura & ſubſtantia ſimiles ſint, vt ſaltem à parentibus in confuſionem dentur, à quibus reſponſum de voluntate in gignendo poſtularunt ea ſpe vt inde aliquid probationis rebus ſuis adiungerent. Reſpondebitur enim illis à parentibus:

Quomodo reſpondendũ ſit Arianis ſuas vxores interrogantibus

Quos genuimus, non voluntatis ſunt, ſed noſtri liberi ſpecie nobis ſimilitudineque congruentes, neque prædeliberando parentes efficimur, ſed naturæ vi, ad quam propriè ſpectat opificium gignendi: ex qua fit, vt liberi parentum imagines ſimilitudine referant. Aut igitur damnent ſeſe ſui erroris, & deſinant vxoribus quæſtiones proponere de Filio Dei: aut diſcant ab ipſis non voluntate generari Filium, ſed natura & veritate: congrua enim iſta competenſque aduerſum hos homines ex hominibus mutuata refutatio eſt: qui non verentur, vt ſunt veſani, humana de diuinitate ratiocinari. Quid igitur eſt, cur vlterius inſaniant Chriſti perduelles, quum videant iſtam ſuam quæſtionem, vt cætera omnia quæ obiiciunt, menifeſtò apparere nihil aliud eſſe, niſi merum fucum & impoſturam, ideoque deberent vel ſero tandem conſpicientes in quantum veſaniæ præcipitium delapſi ſint, referre ſeſe & refugere à diaboli laqueo, noſtris ſuper ea re verbis admoniti. Mitis enim & clemens veritas eſt, quæ vbique ita clamat, *Si mihi non creditis, ob amictum corporis mei, ſaltem operibus credite, vt cognoſcatis quod ego in Patre, & Pater in me: quodque ego & Pater vnum ſumus: & quod, qui viderit me, viderit Patrem.* Dominus quidem ſolito ſuo more clementer agit, cupitque omnes à lapſibus ſuis erigi, vt Dauidis modulis decantatur: impij tamen refugi ab audienda Dominica voce, quibus ægrè eſt, & viſu triſte, Dominum ab omnibus haberi Deum & Dei Filium, circumeunt, vt ſcarabæi, cum patre ſuo diabolo occaſiones iniquitatis vndecunq; aucupantes, ſed fruſtra: quas enim vlterius aut vnde poterunt calumnias iſtiuſmodi conquirere, niſi à Iudæis, & à Caipha blaſphemias mutuentur, & ab Ethnicis deſumant Deitatis abnegationem? Nam ſacræ ſcripturæ iſtis planè clauſæ ſunt eoſque vndiquaque oſtendunt, & ſtolidos & Chriſti perduelles eſſe.

Ioan. 10
Ioan. 14
Pſal. 145
Vnde hauſerint calũnias ſuas Ariani.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRINI CONTRA
ARIANOS, IN HOC DICTVM, EX
Deo Deus eſt Verbum, &c.
Liber Quintus.

EX Deo Deus eſt Verbum, & D Deus erat Verbum, itidemque ruſus quorum Patres ex quibus Chriſtus qui eſt Deus ſuper omnia, benedictus in ſęcula, Amen. Cæterùm, quia Chriſtus ex Deo Deus, & Ratio Dei, & ſapientia, & patientia, & potentia, & filius, ideò vnus Deus

Pater & filius duæ ſunt perſonæ ea vnius eſſentia.

in ſacris ſcripturis denunciatur. Quum enim ratio ſit vnius Dei, ideo filius in eum refertur, cuius eſt filius: ita vt duo quidem ſint Pater & Filius, ſed tamen vnitas Deitatis remaneat, eaque & indiuiſibilis & minimè diſciſſa. Poterit autem & ad iſtum

Quomodo exſtat filius

modum dici, vnum principium Deitatis, non duo: vnde propriè monarchia vnius dominatus haberi debet. Ex ipſo deinde principio, per naturam

In Trinitate vnũ eſt principium

exiſtit filius, qui eſt Verbum, non quaſi alterum principium ſeorſum ſubſiſtens, neque aliunde genitus, ne ratione ſecundi duo principia pluriumq; principatus oriantur: ſed vnius Principij ſuus propriuſque Filius, propria Sapientia, propriũ Verbum, ex ipſo principio ortum habens. Nam ſecundùm Ioannem in hoc principio erat Verbum, & Vebrum erat apud Deum. Deus enim principium eſt, & quia ex principio Verbum eſt, ideò quoque Verbum erat Deus. Quemadmodum autem vnum principium, & pro eo principio vnus Deus, ita planè ac re vera vna eſt eſſentia & hypoſtaſis, quæ dicit: *Ego ſum qui ſum*, & non duplex, ne duo ſint principia: ex vna porrò natura verus eſt filius

Simile.
Exod 3
Verbum patri eſt ſubſtantiale & incorporeum

Filius & Verbum, quod ipſum eſt ſapientia & virtus ipſius eſſentiæ propria, atq; inde inſeparabilis, eaq́ue vt alia non eſt, ne duo ſunt initia: ita quoque Verbum quod ex vno eſt, non fluxibiliter & caducè aut ſimpliciter vox ſignificatiua eſt, ſed ſubſtantiale quiddam eſt, & ſubſtantialis Sapientia, quæ quidem re vera eſt filius Dei. Nam ſi ſubſtantialis non ſit, ſequetur Deum in aërem Verbum ſuũ profundere, Verbúmque corpus habere, nihilq́ue eximium vltra humanam ſortem poſſidere. Cæterùm, quia Deus homo non eſt, fieri non poteſt, vt Verbum eius quicquam commune habeat cum hominum imbecillitate.

Simile. Nota.

Sicuti enim vnum principium & vna eſt ſubſtantia, ita quoque huius vnum eſt ſubſtantiale ſubſiſtenſq́ue Verbum & Sapientia. Quemadmodum enim ex Deo Deus eſt, & ex ſapiente Sapientia, & ex rationali Ratio ſiue Verbum **B** ex patre Filius: ſic ex ſubſiſtentia ſubſiſtens, & ex eſſentia eſſentialis, & ex exiſtente exiſtens.

Filius non eſt ſimpliciter & vulgaris ſapientia aut ratio Dei. Abſurda

Nam ſi ſimpliciter & vulgaris ſapientia aut ratio filius eſſet ac non potius ſubſtantialis Sapientia, Verbum eſſentiale & filius exiſtens in patre, Pater ipſe compoſitus fuerit ex ſapientia & ratione, ſiue quod idẽ eſt, verbo. Iam ſi ad iſtam rem abſurda ea ſequantur de quibus dictum eſt: erit ipſe ſui ipſius Pater, ipſeq́ue ſe ipſum gignens, genituſq́ue à ſeipſo: aut id ſequetur vt mera ſint nomina, Verbum, Sapientia & filius, nec quicquam ſit in iis ſolidum, de quibus iſta prædicantur, imò quæcunque ipſe eſt, inanitatem habebunt. Qui, ſi non ſubſiſtat ocioſa fuerint iſta & vana vocabula, niſi quis dicat, Patrem eſſe, eam quæ ex ſe eſt, Sapientiam, & ipſam ex ſe rationem. Quòd ſi iam admittamus, conſequens erit vt ipſe fuerit ſui ipſius, & Pater & Filius, pater quidem cũ **C** ſapiens, filius verò cum ſapientia nominabitur: ſed non ſunt iſta vt qualitas aliqua in Deo, apage inde. eorum enim hoc ipſum: ſic enim repetietur Deus compoſitus ex ſubſtantia & qualitate. Siquidem omnis qualitas in ſubſtantia eſt, ac proinde iſto modo diuina vnitas, cum ſit indiuiſibilis, compoſita apparebit, eò quòd ſectilis ſit in ſubſtantiam & accidens. Quærendum igitur ex temerariis iſtis hominibus quum cõteſtatum ſit, Filium eſſe ſapientiam & Verbum Dei, quánam ratione illum eſſe velint, ánne vt qualitatem: atqui demonſtratum eſt, quanta inde abſurditas ſequatur: ánne vt ſapientiam ex patre, quæ ipſa pater ſit: cæterùm quid ex ea re abſurditatis emergat, in iis, quæ aduerſus Sabellium edidimus, ſcriptis comprehenſum eſt. Supereſt igitur eum eſſe propriè vt Germen ex ipſo Patre ad ſimilitudinem & ſpeciem lucis.

Simile.

D Vt enim ex igne lux, ita ex Deo Verbum, & ex ſapiente ſapientia, & ex Patre filius. Hoc modo enim vnitas integra & impartibilis manet, huiuſq; Filius Verbum ſcilicet non inane quiddam ſine ſubſtantia conſtituitur, ſed quod ſolidum ſit ac verum & ſubſtantiale. Niſi enim res ita ſe habeat, omnia fuerint, quæ de eo feruntur, per ſubintellectionem cogitata, & meræ voces, non re ſubſiſtentia, quòd ſi euitanda eſt ſubintellectionis abſurditas, ergo verus & ſubſtantialis Filius extiterit, non animi imaginatione intellectuq́ue formatus.

Simile.

Vt enim verus eſt Pater, ita quoque verè eſt Sapientia: atque ita fit vt duo ſint, non autem ſecundum Sabellium idem Pater & Filius: ſed Pater, Pater eſt: & Filius, Filius eſt: inde autem vnum ſunt, quia Filius naturaliter ſubſtantiæ Patris eſt, eiuſq́ue proprium Verbum, quemadmodum Dominus loquutus eſt: *Ego & Pater vnum ſumus.*

A Neque enim ratio ſegregata à Deo Patre eſt, neque Pater vnquam irrationalis aut eſt, aut fuit: Eſt igitur Ratio Dei, neque Pater vnquam ſine Ratione; ac proinde ab illo dictum eſt: *Ego in patre: & pater in me*: Et rurſum alibi Chriſtus Ratio Dei eſt.

Quomodo extiterit, Chriſtus an per ſe aut ex Deo. Quod ſint duo pater & filius. Abſurdũ ex propoſitione Sabellianorum. Concluſio.

Vtrum igitur per ſe extiterit, & vbi extiterat, coagglutinatus ſit Patri: an Deus illum fecerit, ſuumque Verbum & rationem appellarit? Quòd ſi ex duobus iſtis, quod prius eſt, conceſſeris, vt videlicet ipſe ſibi ſubſiſtat, & Deus ſit, duo ergo fuerint principia neque iure cenſebitur Patris ſui proprius, eò quòd non ſit Patris, ſed ſui ipſius. Sin aliundè eſt conditus creatura fuerit. Reliquum igitur eſt, Verbum ex Deo exiſtere: quòd ſi concedas, aliud haud dubiè fuerit, quod ex aliquo naturã accepit: & aliud quod ſui alteram naturam dedit, ac proinde duo ſunt. Nã **B** ſi duos eſſe non admittas, ſed vtrumque de eodem prædicari, erit eadem res cauſa & cauſatum, gignẽs & genitum, quæ abſurditas in Sabellianis reſidere demonſtrata eſt. Quod ſi ex patre quidem ſit, non tamen alius à patre, futurum eſt vt gignat, & non gignat. Genuerit autem, quia ex ſe profert: non genuerit autem, quia id quod profertur nõ aliud fuerit à proferente. Quod ſi ita eſt, intellectu animique fictione idem dicetur & Pater & Filius. Quòd ſi illud per abſurdum, duo igitur fuerint Pater & Filius, vnum tamen, quia filius non aliunde, ſed ex patre Deo ſit genitus. Quòd ſi quis hic fugiat vocabulum genituræ, ſolumq́ue cupiat dici, Verbum cum Deo exiſtere, videat ille, ne dum fugit id quod à ſcriptura dicitur, illabatur in eam abſurditatem, vt bigenerũ dupliciſq́ue naturæ Deum introducat. Quum enim non concedat ex vnitate Verbum eſſe, ſed ſimpli- **C** citer & vulgari ratione coagglutinatum eſſe Patri; duas ſubſtantias introducit, quarum neutra alterius eſt parens: idem quoque in potentia fiet. Cæterũ, hoc clarius videas, ſi de Patre tractes; vnus enim Pater, & non duo, ſed ex vno eſt Filius.

Simile.

Quemadmodum igitur non duo patres, ſed vnus: ita quoque non duo principia, ſed vnum: & ex vno principio ſubſtantialis filius.

Ex vno principio ſubſtantialis filius.

Sed rurſũ hic Ariani percũtandi ſunt. Sabelliani enim de fictione animi qua filium ſubſiſtere dicunt: Ariani contra de eo, quod Patrem ratione ſpoliant, refelli debent. Dicendum igitur. Deúſne ſapiens & nequaquam irrationalis eſt? an contra, inſipiens, & irrationalis cenſendus eſt? quòd ſi iſtud quod ſecundum eſt probas, indidem ſtatim abſurditas emergit: quòd ſi illud alterũ quod prius eſt arridet, quo ſapiens eſſe cenſetur, & non expers rationis, vtrum aliunde ſibi rationem & ſapientiam **D** conquiſiuit, an ex ſe adeptus eſt? ſi aliunde, erit aliquis qui eã ipſi prius in munus conceſſit, ante cuius munificentiam inſipiens & irrationalis fuit. Sin autem ex ſe habet, certum eſt, quod eam non ex nihilo adeptus ſit, neque fuit, quando non erat: vtpote qui ſemper fuerit, eò quod ille, cuius eſt imago, ſemper ſit.

Arianorum opinio mendacij Chriſtũ arguit.

Hic, ſi mihi dixerint ſapientem quidem Patrem, & non expertem Rationis eſſe, ſed tamen propriã in ſe ſapientiã, & propriã rationẽ poſſidere: verũ illã non Chriſtũ eſſe ſed eam in qua Chriſtũ cõdiderit. Si ergo Chriſtus in illo verbo cõditus eſt, dubitare non debet omnia per illud condita eſſe, idq; ipſum eſſe de quo Ioannes locutus eſt, omnia per eum facta eſſe, & de quo propheta Dauid: *Omnia in ſapientia feciſti*, Chriſtuſq́ue mendax fuerit, quum ait: *Ego in Patre*, cum alius ſit in Patre & Verbum carnem factum eſſe, falſa res eſt pro eorum opinione, neque Chriſtus fuerit in Patre Verbum

Pſ 103.

Abſurda

Digitized by Google

illud per quod omnia facta ſunt: ergo Chriſtus ſcilicet non factus eſt caro, & fortaſſe nomine tenus dictus eſt Verbum. Quòd ſi admittas, alius fuerit, diuerſuſque à ſuo nomine, deinde omnia per eum facta non fuerint, ſed per eum in quo ipſe Chriſtus

Quod ſapientia non ſit qualitas in Deo. eſt conditus. Quòd ſi dixerint ſapientiam qualitatem in Deo, aut ipſum ſuam ex ſe Sapientiam eſſe, ſequentur abſurda, quæ prius dicta fuerunt. Erit enim ex partibus cõflatus, & ipſe ſibi pater & filius. Sed tamen refellendi & confundendi ſunt ex eo, quòd ratio in Deo creatura eſſe nequeat: aut ex nõ ente prodierit, eum ab æterno ſit in Deo, eademq́;

Ioan.14. Chriſtus fuerit, qui ait de ſe: *Ego in Patre, & Pater in me.* Qui ideò vnigenitus eſt, eo quòd nullus alius ex Patre ſit genitus. Vnus iſte Filius eſt Verbum, Sapientia, potentia, quum Deus Pater ex iſtis rebus

B non componatur, ſed genitabilis ſit. Vt enim creaturas & condit & gubernat, ita naturaliter ſuæ ſubſtantiæ prolem Verbum progenuit, per quod creat, condit & gubernat vniuerſa. Verbo enim & Sapiẽtia facta ſunt omnia, & ordinatione eius permanẽt

Simile. vniuerſa. Idem illud & de filio cenſendum, ſi ſterilis & inefficax Deus fuerit: Partus enim illius eſt, per

Quod Chriſtus non ſit creatura quem Deus operatur. Quod ſi illud non admittes, eædem controuerſiæ ſimileſque importunitates impudentibus iſtis occurrent. Nos autem, qui Deo appoſiti addictiq́; ſumus, quæramus eũ in hoc ipſo die. Iam iſtinc intelligas hanc differentiam, & cognoueris Filium Dei rem cõditam eſſe, quum filius

Ioã. 10. dicat, *Ego & pater vnum ſumus*, &, *Ego in patre, & pater*

Ioan.14 *in me*: Creaturæ autem cum proficiunt, apponuntur Domino, nec mirum quum Verbum quod propriũ eſt, ſit in Patre: creaturæ verò quia foris ſunt, apponuntur, vt per naturam extranea, ſed per volunta-

C tem adiuncta. Filius qui genitus eſt, vnus eſt cum genitore: qui autem aliunde adoptatur, generi apponitur. Ideoque ſtatim ſubinfert, qui fecit gentem magnam, cui appropinquat Deus. Creatis enim vt diuerſis à ſe, approximatur: Filio autem, vtpote ſuo, non approximatur, ſed in eo conſiſtit: neque filius ei apponitur, ſed vnà cum Patre coexiſtit: Et

Deut.1. ait in Deuteronomio *Vocem eius audietis, eique apponemini.* Quod autem apponitur, aliundè apponitur. Aduerſus autem infirmam humanamq́ue opinio-

Arianorum indigum fuiſſe Verbum Dei. nem Arianorum, qua ſuſpicantur Dominum indigum fuiſſe cum ait, Datum eſt mihi, & accepi, & cũ Paulus loquitur, ſuperexaltauit eum Deus, & ſedit ad dexteram, aliaque ſimilia, dicendum eſt Chriſtũ

Phil.2. noſtrum, Verbum filiumq́; Dei corpus geſtaſſe, fi-

Verbum corpus induit cur. liumq́ue hominis factum eſſe, vt mediator ſequeſterq́ue Dei & hominum factus, ea quæ Dei ſunt,

D nobis, & quæ noſtra ſunt, Deo ſubminiſtraret. Cum igitur refertur eſurire, lachrymari, fatigari, vociferari Heloi, Heloi: quæ humanæ ſunt, & noſtræ paſſiones, ea ipſe à nobis accipit, & patri refert intercedens pro nobis, vt in ſe deleantur. Cùm autem

Mat.18. loquitur, *Data eſt mihi poteſtas*, &, *accepi*: &, *Ideo ſuper-*

Philip.2 *exaltauit eum Deus*, ea ſunt munera Dei in nos, quæ per ipſum Filium nobis elargiuntur: Non enim aut indigum erat Verbum, aut vnquam fuit alicuius rei egenum. Neque è diuerſo, homines ad id ſufficiebant, vt ſibi iſta ſuppeditarent: verum quia id per Verbum nobis elargitum eſt, ideo tãquam quę ſibi data eſſent nobis impartit. Idcirco enim homo factus eſt, vt quæ illi data eſſent in nos tranſirent.

Cur Verbum caro factum ſit. Homo enim merus, non dignus fuiſſet iſtiuſmodi muneribus: Verbum è diuerſo, ſolum & merum iſtis non indiguiſſet. Coaptatum igitur nobis eſt

A Verbum, poteſtatemq́ue ſuam nobis impartiit, & ſuperexaltauit. In homine enim exiſtente Verbo accepit homo. Quoniam igitur Verbo exiſtente in carne exaltatus eſt homo, & accepit poteſtatem, ideò iſta ad Verbum referuntur, quia propter Verbum data ſunt: ideo enim, quia Verbum in homine erat, iſtæ gratiæ donatæ ſunt. Et vt Verbum caro fa- *Simile.* ctum eſt: ita quoque homo per Verbum ea accepit. Quæcunq́ue enim homo accepit, omnia dicitur Verbum accepiſſe, vt oſtẽderetur non fuiſſe hominem dignum vt acciperet, quæcunque in illius naturam delata perueniebant: veruntamen, per Verbum carnem factum iſtiuſmodi accepit: quapropter ſi audias certum aliquid donatum eſſe Domino, aut aliud quod eſt iſtiuſmodi, intelligere debemus datum illi, non veluti indigo, ſed homini per

B eum datum eſſe. Nimirum, omnis qui pro alio in- *Quæcunque Chriſtus accepit à Patre datũ eſt illi, non veluti indigo, ſed homini per eũ datũ eſt.* tercedit, gratiam quoque & ipſe accipit, at nõ quaſi indigus, ſed illius nomine pro quo intercedit. Sicuti enim infirmitates noſtras recepit, ipſe non infirmus, eſuriit ipſe non eſuriens, ſed noſtra iſta alio transfert, vt deleantur: ita quoque imbecillium nomine Dei munera ipſe viciſſim accepit, vt coaptatus homo particeps eſſe queat. Ideoq́ue locutus eſt Dominus, *Omnia quę dediſti mihi, dedi eis, & rurſum pro eis rogo.* Rogabat enim pro nobis, quæ noſtra ſunt ſuſcipiens, & donabat quæ perceperat. Quoniam igitur coaptato Verbo homini, ad Verbum, reſpiciens Pater largitiones has in hominem contulit, vt exaltaretur, vt haberet omnem poteſtatem & quæcunque ſunt iſtius generis. Ideò omnia iſto Verbo imputantur, & perinde ſunt quaſi ipſi ſint data, quæ nos per illum acquiſiuimus. Nam quem- *Simile.* *Ioan.17*

C admodum propter nos homo factus eſt, ita nos per eum exaltamur. *Simile.* *Phil.2.* Nihil igitur abſurdi, ſi, quemadmodum ſemetipſum propter nos humiliauit, ita propter nos quoque dicatur exaltari. Dedit igitur illi, pro eo quod eſt, dedit nobis per eum, & ſuper exaltauit eum, pro eo quod eſt, exaltauit nos in ipſo. Siquidem ipſum Verbum nobis ſublimatis accipientibuſque, & adiutis quaſi ipſe ſublimaretur, acciperet, adiuuaretur, Patri gratias agens, ea quæ noſtra ſunt ſibi imputat, ac dicit, *Omnia quę dedit mihi* *Ioã.14.* *pater dedi eis.* Ariani autem qui Euſeb. ſequuntur: dũ *Ariani Chriſto inchoationẽ tribuunt, vt Euſeb. hæretic.* filio inchoationem attribuunt, ita agunt, quaſi qui pati nequeant eum habere principium regni, quod perquam ridiculum eſt: Qui enim attribuit filio principium exiſtendi, certum eſt illum filio quoque principium regni attribuere. Quapropter dum quæ confitentur, negent, planè cæcutiunt.

D Rurſumq́ue, illi qui dicunt, merum, eſſe nomen fi- *Hæreticorũ varia opinione de Chriſto.* lij appellatiuum, vtpote ſine eſſentia, ſine ſubſiſtentiaque eſſe filium Dei, hoc eſt Verbum patris. Simulant ſe quidem, quaſi indignentur contra eos, qui hanc ſententiam vſurpant, fuit aliquando cum non erat. Cęterùm id ipſum quoque riſu dignum eſt. Qui enim ei penitus detrahunt ne ſit, indignenturq́ue contra eos, qui ſaltem aliquo in tempore eũ fuiſſe concedunt, ij, hoc ipſum quod negant, dum alios obiurgant, confitentur. Rurſus Euſebius cum ſuis, qui confitentur illum filium eſſe, non admittunt, ipſum naturale eſſe Verbum, ſed ratione tantummodo viribuſque intelligendi filium appellari cenſent. Alij rurſum, qui eum Verbum agnoſcunt, *ἐπίνοια men is cõceptus ſeu opinio.* inficiantur illum ipſum eſſe filium, & ſecundum ἐπίνοιαν Filium nuncupari eum, qui Verbum eſt, exiſtimant, ex æquo exhaurientes & ad inanitatem redigentes, quod his verbis innuitur: *Ego & pater*

vnum

Ioan. 10.

Argumentum ex Sabellio deſumptũ.

Vnum ſumus. Duo vnum eſſe dicitis, aut vnum quod binomine ſit, aut vnum quod in duo diſpartiatur. Si igitur vnum in duo diuiſum eſt, neceſſum eſt corpus eſſe, quod hanc diuiſionem excepit, & neutrum ex diuiſis perfectum eſſe, vtrumque enim patris naturam, non integritatis obtinet. Sin verò vnum eſt binomine, id ex factione Sabellij eſt eundem & filium & Patrem dicentis, & vtrumque tollentis, vt nunc filius Patrem abſumat, nunc Pater filiũ. Quòd ſi autem duo vnum ſunt, neceſſum eſt, duos qoidem eſſe ratione perſonarum, vnoin tamen ſecundùm Deitatem: tum quia filius cõſubſtantialis eſt patri: tum quia ex ipſo patre Verbũ extitit: adeò vt duo quidem ſint, quia & pater & filius eſt, qui idem eſt Verbum: vnum tamen ſunt, quia vnns ſit Deus. Nam ſi ita non ſit, ad iſtum modum dicendum fuerat: Ego ſum ille qui pater eſt, aut ego, & qui pater, ſum. Nunc contrà per hoc vocabulum (ego) filium denotat, & in hoc vocabolo (Pater) is qoi genoit ſignificarur: ſub voce autem vnom, vnam Deitatem & conſubſtantialitatẽ eins intelligimus.

Abſurda.

Non enim pro gentilium opinione idem ſapiens & Sapientia eſt, aut idem Pater & Verbum: abſurdum quippe eundem ſui ipſius Pattem eſſe. Aduerſatur enim huic opinioni ſacrarum literarum conſtitutio quæ pattem & filium, ſapientem & ſapientiam, Deum & Verbum: vbique tamen quemque in ſua natura indiuiſibilem, indireptumq́ue & impartibilem per omnia agnoſcit & ſeruat. Quòd ſi quis audiens patrem & filium, duos ex doobus nominibus per calumniam deos facere velit, tale enim qoidẽ ſibiipſi fingunt, ſtatimq́ue deridicolè obiiciont, duos deos à nobis prædicari, aduerſus iſtos hoc ſermone vtendum eſt.

Simile.

Fides Catholica de patre & filio.

C Si is qui Patrem & filium agnoſcit duo numina inducere videtur, tempus etiam eſt, vt qui vnum dicat, to!lat Filium & Sabellium imitetur. Si enim is qui duos dicit ethnizat: ergo qui dicit vnũ, Sabellizat. Cæterùm, id ita non eſt, abſit: ſed qocmadmodum qui patrem & filiom vnum Deum eſſe dicit, ita qui nominar vnum Deum, duos intelligit, nempè Patrem & filium, qui vnum ſunt ratione Deitatis, & quòd ex eo exiſtit, indiuiſum tamen & indiſiunctum, nec partitione auulſum, hoc ipſum eſſe Verbum ex patte. Si autem ex rebus humanis tale exemplom: ignis & qui ex eo relucet ſplendor, duo quidem ſunt, & duo eſſe conſpiciuntur, quum tamen ſplendor ab igne ſit indiuiſibilis.

Hæretica propoſitio Arianorum.

Iſti quidem in eandem demẽtiam cum Arianis præcipites eunt, qoum & illi dicant, propter nos eum eſſe cõditum, vt nos conderet, quaſi Deus expectet noſtram creationem, vt vel proferat ſecundùm illos, vel condat D ſecundùm iſtos.

Ariani plus creaturis quã creatori tribuunt.

Ariani igitur plus nobis quàm Filio largiuntur. Non enim (inquiunt) nos propter illum, ſed illum proptet nos factum eſſe: ſiquidem ea de cauſa conditus eſt, vt nos per eum Deus crearit. Iſti verò ex æquo, vel etiam amplios ſeſe impiãtes, minns Deo quàm nobis tribuunt.

Calũnia ſeu propoſitiones Arianorum. Abſurda.

Nos enim ſubinde ſilentioſi, tamen cogitãdo aliqnid agimus, adeò, vt ex noſtra cogitatione imagines intellectuales fiant. Deum contra, iſti tacentem nihil agere poſſe: loquentem autem valere exiſtimant, ſiquidẽ tacens non potuit facere, loquẽs autẽ creare exorſus ſit. Par enim eſt, vt eos interrogemus, an Verbum in Deo exiſtens, perfectum erat, vt vim faciendi haberet: quòd ſi imperfectum erat, cum in Deo exiſteret, genitum autem perfectitudinẽ adeptum eſt, in nobis cauſa eſt ipſius perfectitudinis: ſiquidem propter nos genitum eſt, & propter nos facul-

A tatem faciendi acquiſiuit. Sin autem perfectum erat in Deo, vt etiam creare poſſet, ſuperflua & otioſa fuerit eius natiuitas, poterat enim cum adhuc in patre eſſet architectari. Natiuitas enim eius non noſtram creationem demonſtrat, ſed illud tantommodo, quòd ex Deo fuerit: quippe quum eſſet ante noſtram creationem. Eadem temeritate aduerſus Patrem vtuntur: ſi enim tacens non potuit creare, neceſſum eſt, eum hanc poteſtatem gignendo, hoc eſt, loquendo, adeptum eſſe: at vnde adeptus eſt, aut per quem? Sin autem poterat creare eò quòd haberet in ſeipſo Verbum, ſuperuacuè gignit, cum poſſet etiam tacendo creare. Poſtremo, ſi antequam gigneretur, in Deo erat Verbum, ergo genitum extra foriſq́ue à Deo eſt. Si autem id recipitur, qui fit, vt dicat: *Ego in patre: & pater in me?* Sin *Ioã. 14.*

B aotem nunc in patre eſt, erat igitur etiam tum in Patre, quemadmodum nunc eſt, & ſuperuacaneum eſt cauſificari illud proptar nos genitũ eſſe, & poſtquam nos conditi eſſemus, recurriſſe in patrem, vt fieret tale quale antea fuit. Non enim id erat, quod iam non eſt: neque iam id eſt, quod tum non erat, ſed ita eſt, vt ſemper fuit, eodemq́ue ſe modo habet alioqui imperfectus & motabilis videretur. Si enim quod erat, poſtmodum futurus eſt, quum id iam nõ ſit videri poteſt, neq; id omnino eſſe, quòd vel fuit, vel futurus eſt. Verbũ aotẽ ſi prius in Deo erat, vt poſtea denuo futurũ eſt, certũ eſt id in pręſẽtiarũ in Deo non eſſe. Sed refutat eos Dominus his verbis: *Ego in patre: & pater in me*: ita enim nunc eſt in Patre, *Ioan. 14* aut ea ſemper fuit. Porrò ſi ita nuoc eſt in Patte, quemadmodnm fuit ſemper, euidens res eſt non contigiſſe, vt aliquando gigneretur, aliquando nõ, C & aliquando in Deo ſilentium fuiſſe, aliquando loquelam: ſed ſemper eſſe Patrem, & Verbum huius filium, non quidem nomine tenus Verbum, neque ex intellectu cogitationumq́ue imaginibus filium, ſed extitiſſe eum conſubſtantialem Patri, neq; propter nos genitum eſſe.

Propter illum creati ſumus, & non ille propter nos. Abſurda

Nos enim propter illum creati ſumus, quoniam ſi proptet nos genitus eſſet, eoq́ue ipſo quòd genitus eſſet, nos conditi ſumus, & ex eius natiuitate rerum natura conſtat, illeq́ue eodem vnde prodiit, recurrit, vt ſit, quod prius erat. Primum quidem, futurum eſt, vt ſit denuo non genitus, qui genitus eſt. Si enim progreſſus eius ex patre natiuitas eſt, reſtat vt regreſſus eius in Patrem ſit pauſa ceſſatioq́ue natiuitatis: ſiquidem eo in Deũ regreſſo, taciturus eſt iterum Deus: qui ſi tacuerit, fiet quemadmodum ante fuit, cum ille adhuc in ſilentio verſaretur, nimirum vt ceſſet rerum natura, eritq́ue otium à rebus procreandis.

Simile.

D Sicuti enim progrediente Verbo facta eſt rerum vniuerſitas, naturamq́ue ſuam accepit: ita recurrente in Patrem Verbo, non ſubſtiterit eadem illa vniuerſitas. Quis igitur vſus eſt in eo vt naſcatur, ſi natus deſiturus eſt aut qua gratia loquitur Deus, ſi poſtea ſeſe in ſilentium dabit? aut cur illum emittit, quem reuocat? aut cur gignit, cuius natiuitatem abolitam vult? Quin, quid de illo futurum ſit, incerto habetur? aut enim perpetuo taciturus eſt, aut denuo loquendo geniturus, & alteram rerum naturam inſtituet, non enim eandem reficiet, quippe, quæ in ſuo ſtatu permanſura erat, ſi hoc voluiſſet: quare omnino aliam condet, & ex eodem rationis conſequio etiam iſtã nuperam abolebit, & iterum atque iterum nouam condet, & id ad infinitas viciſſitudines progreſſurum eſt. Hoc genus opinionis fortaſſe à Stoicis accepit, affirmantibus Deum contrahi, & rurſum ex-

Stoicorũ opinio de Deo.

pandi cum rerum vniuerſitate, & infinities definere. Quod enim dilatatur, ex arctitudine dilatationem accipit, & quod extenditur, ex antea contracto in latitudinem explicatur, id ſibiipſi idem eſt, nihiloque ſeipſo maius, niſi quatenus extenſionem ſuſtinuit. Si igitur Vnitas dilatando facta eſt Trinitas, Trinitas Vnitaſque vtique pater eſt. Trinitas autem pater, & Filius, & Spiritus Sanctus. Siquidē principio dilatata vnitas, vbi paſſionem huiuſmodi ſuſtinuiſſet, facta eſt hoc ipſum quod non erat. Dilatata enim eſt, cum lata non erat, dein de que Vnitas fuit, extenſa eſt in Trinitate, Trinitaſque eſt Pater & filius & Spiritus Sanctus. Idem ergo ipſe Pater ſecundùm Sabellium factus eſt filius & ſpiritus ſanctus, niſi vnitas apud Deum aliud ſit præter Patrem, neque vocabulo dilatationis ſit vlterius vtendum, ſcilicet quia ſola vnitas trium perſonarum ſit effectrix, vt primo loco recipienda ſit Vnitas, deinde Pater & Filius & Spiritus ſanctus. Si enim illa dilatata eſſet, extendiſſetque ſeipſam, ipſa nimirū hoc ipſū fuerit, quod extēſum eſt: & ita, vbi iſtiuſmodi expāſu dilatationeq; in Trinitatē ſe extendiſſet, nō vlterius remanſit vnitas, vnitaſque viciſſim ante ſui explicationem nōdum erat Trinitas, & pater cùm eſſet, nondum erat aut filius aut ſpiritus ſanctus, in quos cum ille mutatus abierat, Patris naturam iam deinde non retinuit. Hæc ſolummodo ab illo per mendacium dici poterint, quicunque eſt tantæ audaciæ, vt Deo non vereatur corpus adſcribere, eūque paſſibilem eſſe pronunciare. Quid enim aliud eſt dilatari, quàm paſſio eiús rei quæ dilatationem accipit? aut quidnam aliud eſt, id quod dilatatum eſt, niſi quod antea non ita ſpacioſum, ſed anguſtius fuit? Idem enim eſt, ac tantummodo tempore à ſeipſo differt. Hoc enim Apoſtol⁹ Corinthiis ſcribens indicauit, *Ne*, inquit, *coarctemini in vobis* Corinthij, ſed dilatemini potius: adhortatur vt iidem ſeſe ab anguſtia in latitudinem mutent. Sicut autem ſi dilatati fuiſſent ex ſua anguſtia Corinthij, non alij fuiſſent, ſed iidem qui antea Corinthij: ita quoque ſi pater dilatatus fuiſſet in Trinitatem, ac iam Trinitas effectus fuiſſet, æquè idem remanſiſſet. Iterum ille hæc verba vſurpat, *Cor veſtrum dilatatum eſt*. Noë quoque itidem locutus eſt: *Dilatet Deus Iaphet*: idem enim cor, idemq; Iaphet eſt in latitudine, qui antea in arctitudine fuerat. Ergo ſi vnitas ſe dilatarit, eadem fuerit iam dilatata, quæ ante dilatationē fuerat. Quid igitur aut filium aut Spiritū ſanctum eſſe velint, non inſcitè ab iis interrogari poteſt, quum talia nō vereātur in ſermonem proferre: aut quis effectus ſit iſtiuſmodi dilatationis, aut vt eos ad id quod verum eſt, vrgeamus, cúrve vllo modo dilatatio recipitur? Quòd enim non in eodem ſtatu perſeuerat, ſed ſequēti tēpore exporrigitur, neceſſum eſt cauſam habere, propter quā exporrigatur, ſi igitur vt Verbū & Spiritus coexiſtat, ſuperfluū eſt mentionem facere de Vnitate poſtmodū dilatata. Siquidem non poſtea tandem Verbum, ſiue quod idem eſt Ratio & ſpiritus ſanctus extitere, vtpote, qui ſemper ab æterno fuerint, ne concedendum ſit Deum aliquādo Rationis expertem fuiſſe, vt Arianorū opinio eſt. Quapropter ſi ab æterno fuit Verbum, & ab æterno ſpiritus ſanctus, ab æterno quoque dilatatio fuerit, non autem vt primum vnitas exiſteret, deinde ex dilatatione Trinitas reſurgeret. Nam ſi poſterius dilatatio introducta fuit, poſterius Verbum emerſerit, ſin autem ob aſſumptum hominem dilatata eſt Vnitas, eoque expanſu Trias

Sabellij opinio de Trinitate.

Deus in ſe nō patitur extenſionē aut contractionē.

2. Cor. 6.

Gen. 9.

Cōcluſio eſt quæ docet nihil præter abſurda ſequi ex propoſitione propoſita.

A effecta eſt, ergo ante aſſumptionem humanæ naturæ fuit Trinitas, quin & pater ipſe videbitur caro eſſe factus: ſiquidem ipſe quum vnitas eſſet, in homine aſſumendo dilatationem accepit, & fortaſſe in poſterum in vnitatem coibunt, & contrahentur ipſe & caro, & quod tertium eſt, Spiritus. Ipſe enim eſt qui ita expanditur, ſequeturq́ue vt dūtaxat nomine tenus cenſeatur Trinitas. Si autem vt conderet, dilatationem in ſe recepit, abſurdū id quoque. Poterat enim cum adhuc Vnitas eſſet, omnia condere, cum Vnitas ipſa iſtiuſmodi virium non inops eſſet, neque imbecillitate laboraret, priuſquam ita diſtenderetur. Abſurdū enim & impium, tale quid de Deo vel ſentire, vel loqui. Huic abſurditati alia abſurditas in comitatu adhærebit. Si enim ob rerū creationem dilatatio facta eſt, & quandiu Vnitas B ſubſiſteret, rerum creatio non procedebat, rurſum futurum eſt, vt poſt conſummationem ſæculi ex dilatatione ad Vnitatem redeatur, quum ipſa rerū procreatio abolenda ſit. Sicut enim ob creationem dilatatio recepta eſt, ita quoque ceſſante rerum natura, ceſſabit & dilatatio. Iſtiuſmodi igitur abſurda ex dilatatione Vnitatis in Trinitatem ſeſe in occurſum dabunt. Cæterùm, quia qui iſta dicunt, non verentur diſtinguere Verbum à filio: dicereq́ue aliud quidem eſſe Verbum, aliud autem filium: primumq́ue fuiſſe Verbum, deinde filium: age de iſtis diſpiciamus. Eſt autem iſtorum hominum diuerſa temeritas. Iſti enim hominem quem aſſumpſit Saluator filium eſſe volunt: hi contra vtrumque ſimul hominem & Verbum filium tunc genitum fuiſſe cum iſta in vnum coaluiſſent. Alij rurſus ſunt, qui affirmant Verbum tunc filium effectum eſſe, cum C hominem induiſſet: ex Verbo enim (aiunt) factum eſt filius, cùm antea filius non eſſet, ſed Verbum dūtaxat. Stoicorum igitur ambo iſta ſunt dogmata, ſi Deum dicas dilatari, & filium inficieris: deinde ſuperfluum id ſimul & ſtultum, quòd cum Verbum nominent, illum tamen filium eſſe non admittant. Si enim ex Deo non eſt Verbum, iure abnegauerint illum eſſe filium: Sin verò ex Deo eſt cur non contuentur eum qui ex aliquo eſt, eius filium eſſe, vnde eſt? Deinde ſi Verbi pater eſt Deus, cur Verbum non fuerit Filius ſui patris? Pater enim is dicitur, cui filius eſt: Filius is eſt, & illius filius dicitur quem patrem habet. Si igitur Chriſti pater non eſt Deus, neque Verbum filius fuerit. Sin verò Pater Deus eſt, iure quoque filius eius Verbum fuerit. Quòd ſi poſtmodum tandem Pater factus eſt, prius autem Deus erat, prout Ariani ſentiunt, abſur- D diſſimum eſt in Deo hanc mutationem conſtituere: eſt enim mutatio corporale quiddam: An verò, vt in rerum creatione, poſterius creator eſt quàm Deus? Sciendum omnino, ea quæ poſtmodum creantur, hanc mutationem ſentire, non autem Deum. Quòd ſi filius creatura eſt, rectè poſterius Deus illius pater effectus eſt: Sin autem filius creatura non eſt, ſequitur ergo vt pater ſemper pater fuerit, & filius ſemper filius. Nam ſi ſemper filius fuit, quid cauſæ eſt, cur minus Verbum habendum ſit? Sin autem filius Verbum non eſt, & hoc quiſquam auſit dicere, is qua eſt temeritate, vt patrem Verbum dicat? aut filium præſtantiorem Verbo? Filio enim exiſtente in ſinu Patris non potuit Verbum ante filium fuiſſe, quum nihil ante eum ſit, qui eſt in Patre: aut ſi Verbum aliud eſt à filio, ipſum Verbū fuerit Pater in quo eſt filius? Sin autem Verbum non Pater, ſed

Verbum

Impietas Arianorum vereātur diſtinguere Verbū à filio.

Hæreticorū variæ opiniones de filio.

Refutatio Arianorum Deo ſaceret mutatio.

An filium ſit Verbum.

Verbum eſt,ſequitur, vt Verbum extra Patrem cōſiſtat,quum filius occupauerit patris ſinum. Non enim ambo ſimul Verbum & filius in Patris ſinu conſiſtunt,ſed neceſſum eſt vnum tantummodo ibi conſiſtere, illum nimirum,qui filius eſt & vnigenitus. Rurſus,ſi aliud eſt Verbum , aliud filius, præſtantior deprehendetur Filius Verbo. Nullus enim cognoſcit Patrem niſi filius ,non autem Verbum. Si igitur non nouit Verbum,aut ſi nouit,falſum eſt

Ioā. 14.

neminem alium , niſi filium noſſe. Idem etiam ſuper hoc dicto cenſendum, *Qui vidit me, vidit patrem meum*: &, *Ego & pater vnum ſumus* : voces enim iſtæ Filij ſunt,non verbi:

Ioā. 10.

quod ex Euangeliis conſtat ita loquente Domino, *Ego & pater vnum ſumus. Portantibus ſiquidem Iudæis lapides,vt eum lapidarent, reſpondet Ieſus: Multa bona opera oſtendi ex patre vobis, ob quod ergo opus me lapidatis? reſponderunt Iudæi,de bono opere non lapidamus te,ſed ob blaſphemiam, quod tu , cum homo ſis, teipſum Deum facias: Ieſus reſpondit, In lege veſtra ſcriptū eſt, Ego dixi,dij eſtis. Si illos deos appellauit ad quos ſermo Dei factus eſt,nec poteſt ſcriptura ſolui: quem pater ſanctificauit, & miſit in mundum,vos dicitis me blaſphemare , eò quòd dixerim,Filius ſum Dei: ſi non facio opera Patris mei, ne credatis mihi: ſin autem facio, ſaltem ſi mihi non creditis operibus credite: vt ſciatis & cognoſcatis, quòd in me pater ſit,& ego in Patre.* Atque , quantum attinet ad euidentiam expreſſionemque ſermonis , neque quòd Deus eſſet,neque quòd Filius Dei eſſet,locutus eſt: ſed tantummodo , *Ego & Pater vnum ſumus.* Iudæi

Vnū ſumus, ſecundum Sabelliū quid.

igitur dum audiunt,vnum ſumus,arbitrati ſunt pro Sabellij opinione ipſum ſeſe appellaſſe Patrem: Noſter autem Saluator illorum peccatum ratiocinando, collegit nimirum etiamſi me Deum appellaſſem, tamen æquum erat , id à vobis cognitione perceptum eſſe, quòd in ſcripturis repetitur, Ego dixi,dij eſtis & filij,&c. Deinde dum illud dictum,

Interpretatio.

Ego & pater vnum ſumus,exponit,filij cum patre vnitatem declarauit,idque ſub his verbis : *Quia dixi filius ſum Dei*: nam etſi voce id non elocutus eſt,attamen ſententiam & mentem huius dicti , vnum ſumus,Deo,ſiue filio aſſignauit. Nihil enim vnum cum patre eſt,niſi quod ex patre eſt. Quod autem ex illo extiterit,quid fuerit (quæſo) ſi non filius? infert ergo, *Vt cognoſcatis,quòd ego in patre,& pater in me.* Quid ſit vnum eſſe, interpretans , non in eo conſi-

Sabellius eiuſq; ſententia deturbatur hoc verbo filius Dei ſum.

ſtere voluit, quaſi in eodem ſit illud quod cum altero eſt vnum,ſed quod ipſe in patre & Pater in ipſo eſſet, coaptationem , inſeparabilitatemque demonſtrans. Etenim Sabellium eo verbo ſubuertit,quo dicit, ſe non patrem , ſed filium Dei. Arianum quoque hoc Verbum ſubruit, *vnum ſumus*. Si

Arianus hoc verbo (vnū ſumus) ſubuertitur.

igitur filius aliud & Verbum aliud,fieri non poteſt, vt Verbum vnum ſit cum patre filius,neque vt qui viderit Verbum,viderit Patrem , ſed qui filium viderit. Iſtis declaratis , aut maior eſt filius Verbo: aut Verbum nihilo plus habet , quàm filius. Quid

Ioā. 14. Ibidem. Ioan. 12. Ioan. 15.

enim maius aut perfectius quàm hoc , *Vnum ſumus*? aut quàm illud, *Ego in Patre,& pater in me*? aut quam iſtud, *Qui vidit me, vidit Patrem meum* : iſtæ enim voces ſunt filij. Et rurſus, *Qui videt me, videt Patrem,qui miſit me: & qui me excipit, excipit illum qui miſit me* : &,

An hæc verba proprie ſunt filij.

Ego lux in mundum veni , vt omnis credens in me , non in tenebris maneat. Et ſi quis audierit ſermones meos , & nō ſeruauerit,ego non iudico eum : non enim veni vt iudicem mundum, ſed vt ſeruē mundum. Ita ſermonem quem audit ille, iudicabit eum in extremo die : quoniam ego ad Patrem abeo. Prædicationem ſuam (ait) eum,qui non ſer-

Ioan. 12.

uat mandata iudicaturum eſſe. *Si enim non veniſſem* (inquit) *& illis locutus non fuiſſem , peccatum non haberent: nunc autem prætextum peccati ſui non habent , cùm audierint verba mea , ſalutaria illis qui ea ſeruāt.* Forſitan hic igitur impudentiſſimè dixerint , Non Filij, ſed Verbi hanc vocem eſſe. Atqui ex ſuperioribus dictis clarum eſt, filium fuiſſe, qui iſta loqueretur. Quum enim hîc dicat, *Non veni iudicare mundum, ſed ſeruare*,in confeſſo eſt,non alium eſſe,quàm vnigenitum filium Dei. Dicit enim ſuperius Ioannes:

Ioan 3.

Ita Deus dilexit mundum , vt filium ſuum vnigenitum traderet, vt quiſquis in eum credat, non pereat, ſed habeat vitam æternā: non enim miſit Deus filium ſuum vt iudicet mundum, ſed vt ſeruetur mundus per ipſum : qui credit in eum non iudicatur: qui autem non credit iam iudicatus eſt: eò quòd non crediderit in nomen vnigeniti filij Dei. Hoc autem iudicium eſt quoniam lux venit in mundum , & homines dilexerunt magis tenebras quàm lucem : erant enim opera eorum mala.

Ioan 3.

Si is,qui dicit , *non veni, vt iudicem mundum,ſed vt ſeruem ipſum*, idem eſt, qui dicit, *Qui videt me, videt & eum qui miſit me*: is autē qui venit,vt mundum ſeruet,non vt eum iudicet,Filius eſt Dei vnigenitus: manifeſtum eſt eundem eſſe, qui dicit: *Qui videt me, videt & eum qui miſit me*: nam qui dicit, *qui credit in me*: &, *& ſi quis audierit verba mea, ego non iudico eum*: de eo qui filius eſt,iſta loquitur, *Qui credit in eum non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus eſt,eò quòd non crediderit in nomen vnigeniti filij Dei.* Ac rurſum, *hoc iudicium eius,qui non credit in filium,eò quòd Lux in mundum venerit,& non crediderunt ei*, filio ſcilicet: ipſe enim Lux eſt,quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et quamdiu in terra verſatus eſt , per humanitatem aſſumptam, Lux erat in mundo , vt ipſe teſtatur: *Quādiu lucem habetis, credite in eum , vt filij lucis efficiamini. Ego enim lux veni in mundum.*

Ioan 12.

Hoc ita ad iſtum modum demonſtrato clarum fuerit,filium eſſe Verbū: & quia filius Lux eſt,quæ in mundum venit, ſine omni cōtradictione relinquitur,mundum per filium conditum eſſe, vt Ioannis Euangeliſtæ verba apertè demonſtrant , vbi de Ioanne Baptiſta loquitur : *Non erat ille lux , ſed vt teſtimonium perhiberet de luce.* Erat enim,vt iam antea diximus , ipſe Chriſtus vera lux, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: in mundo erat,& mundus per eum factus eſt. Neceſſum igitur, ipſum eſſe Verbum Dei,de quo teſtatus Ioannes eſt , omnia per ipſum facta eſſe.

Ioan. 1.

Cōcluſio. Iren. à diſſimili ducit verbū & filium eſſe idem. Simile.

Aut enim cogentur duos mundos ſtatuere, vt alter per filium, alter per Verbum habeatur conditus: aut ſi vnus eſt mundus , & vna rerum natura,ex conſequio patet,vnum eundemque & filium & Verbum ante conditam naturam extitiſſe: ſiquidem per eum conditus ſit. Ergo,ſi vt per Verbum , ita quoque per filium omnia ſunt condita, nihil contrarij apparebit,ſi idem dicas,vt in principio erat Verbum,ita in principio erat filius: ſin autem quia nō dictum eſt à Ioanne , In principio erat filius,nihil ea quæ Verbi ſunt,filio competere aſſeuerabunt,teſtat ſcilicet vt aſſeuerent,quæ filij ſunt non competere Verbo.

Ioan. 1.

Ad filium autem pertinere demonſtratum eſt : *Ego & pater vnum ſumus* : vt etiam illud , *Qui eſt in ſinu Patris* : & illud quoque, *Qui videt me videt & eum qui miſit me.* Commune autem eſt & Verbo & filio mundum per eum creatum eſſe, vt inde demonſtretur , ante mundum filium extitiſſe. Neceſſum enim eſt, opificem ante opera ſua ſubſiſtere. Iam quod Philippo reſponſum eſt , non Verbi fuerit , pro ipſorum opinione, ſed filij, vbi ait, *Tantum temporis vobiſcum ſum , &*

Ioā. 10. Ioā. 14. Mundū creatio & verbo & filio ſimul adcōuenit. Ioā. 14.

non cognouiſtis me: Philippe, qui vidit me, vidit patrem meum. Si igitur hominem, quem geſſit Verbum, ipſum inquiunt filium Dei vnigenitum eſſe, non autem Verbum filium eſſe, ſequitur vt homo ſit ille ipſe qui in patre eſt, & pater in eo homine, & homo ſit ille qui ipſe & pater vnum eſt: & qui eſt in ſinu patris, & qui eſt lux vera. Et neceſſario cogentur vt dicant, per eum hominem mundum eſſe factum, eumque hominem eſſe qui venerit, non iudicare mundum, ſed eum ſeruare: eum denique eſſe, qui prius extiterit quàm Abraham gigneretur. *Amen, amen dico vobis*, loquutus eſt Ieſus ad Iudæos, *antequam Abraham fieret, ego ſum.* Et qui (quæſo) non abſurdum eſt eum, qui genitus eſt ex ſemine Abrahæ poſt quadraginta duas ætates, hæc verba ſibi vſurpare: ſeſe antequam Abraham fieret, extitiſſe? Qui autem non abſurdum, ſi caro quum geſtauit Verbum, ipſa habeatur filius, eamque ex Maria genitam illam ipſam eſſe pronunciemus, per quam ſit mundus conditus, aut quomodo tuebuntur dictũ illud, *In mundo erat.* Euangeliſta enim id quod ante natiuitatem carnis filij præceſſerat, ſignificans, ſubintulit hæc verba: *In mundo erat.* Quomodo autem, ſi filius non eſt Verbum, ſed homo, mundum ſeruare potuit, cum & ipſe vnus ſit ex mundo? Quod ſi ad iſta impudenter agere velint quærendum eſt ex illis vbi erit Verbum, cum homo ſit in patre, eumq́; occupet, aut quotum numero erit Verbum apud patrem, ſi homo & pater vnum ſunt? Quòd ſi homo vnigenitus eſt, cuius tunc ordinis erit Verbum? aut enim ſecundæ dignitatis illud dixerint, aut ſi ſuperior vnigenito ſit, habeatur pro patre. Sicuti enim vnus eſt Pater, ita vnus ex illo vnigenitus. Quid autem plus habet Verbum quam homo, ſi Verbum non eſt filius. Siquidem per filium & Verbum, mundus eſſe conditus deſcribitur, & commune eſt Verbo & filio mundum ædificare. Cæterùm, videre patrem non itidem de Verbo ſcriptum eſt, ſed de filio, & ſeruari mundum non per Verbum dictũ eſt, ſed per vnigenitum filium. Dixit enim Ieſus, *Tantum tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me? Philippe, qui vidit me, vidit patrem meum:* Patrem autem non deſcribitur Verbum agnoſcere, ſed dictũ eſt non Verbum, ſed vnigenitum filium, qui eſt in ſinu patris, videre patrem. Quid autem Verbum plus quàm filius ad noſtram ſalutem confert? vt pro ipſorum opinione aliud habeatur filius, aliud Verbum, quippe, cùm credere iubeamur non in Verbum, ſed in filium? Ait enim Ioannes, *Qui credit in filium, habet vitam æternam, qui autem diſcredit filio, non videbit vitam.* Quin & ſacrum Baptiſma in quo vniuerſæ fidei noſtræ ratio conſiſtit, non in Verbo, ſed in patre & filio, & ſpiritu ſancto traditur. Si igitur pro ipſorum ſententia aliud eſt Verbum, & aliud eſt filius, nec eſt Verbum filius, nihil ad Verbum Baptiſma ſpectat. Quomodo igitur ſecundùm illos Verbum cum Patre coexiſtere poteſt, cum illi non adſit in datione Baptiſmi? Sed dixerit aliquis, ſub nomine Patris continetur & Verbum: cur etiam nõ ſpiritus ſanctus? an extra patrem ſpiritus ſanctus conſiſtit? Et homo quidem, ſi non admittas Verbũ filium fuiſſe, poſt Patrem nominatur, & poſt hominem ſpiritus ſanctus. Iam non verè in Trinitatem vnitas pro ipſorum opinione dilatatur, patrem videlicet & filium, & ſpiritum ſanctum, ſed in quaternionem. Hic autem confuſi ad aliud confugiunt, dicuntque nõ hominem per ſe, quem geſtauit Dominus, ſed vtrumque ſimul Verbum ſcilicet & hominem, filium eſſe. Coniuncti enim ambo ſimul filius (vt ipſi volunt) nominatur. Quid igitur, & qua de cauſa, & vter vtrum filium conſtruit? aut, vt clarius loquar, an propter carnem, Verbum eſt filius: an propter Verbum, caro filius appellatur, an neutrum iſtorum in cauſa eſt, ſed potius amborũ congreſſus coalituſque? Si igitur Verbum propter carnem, neceſſum eſt carnem filium eſſe, & ſequentur tot abſurda, quot prius enarrauimus ex eo ſi dicas hominem filium: Sin autem propter Verbũ caro filius efficitur, & ante carnem Verbum omnino exiſtebat, nec filius erat: quomodo poſſibile eſt illũ ius filiorum alijs impetrare, qui ipſe filius non eſt, maxime cum ſubſiſtat Pater? Si igitur ſibi filios efficit, Pater ipſe fuerit: ſin autem contrà, neceſſum eſt, ipſum eſſe filium, per quem & alij filij efficiuntur. Alioqui, ſi eo non exiſtente filio, nos filij ſumus, non iam Deus eius pater, ſed noſter tantummodo fuerit. Quomodo igitur hoc ipſum vt proprium ſibi potiſſimum vendicat, dum dicit: *Pater in me, & ego in Patre?* Si enim communis omnium pater eſt, non illius duntaxat pater eſt, nec ille ſolus egreſſus eſt ex patre: ſed æquũ eſt, vt & nos aliquãdo eum patrem vocitemus, eo quòd communicauerit ſe noſtræ carni. Ideò enim Verbum caro factum eſt, vt per Verbum, qui filius eſt, & habitat in nobis, filij efficeremur: Ideò & noſter pater dicitur, *Emittit enim* (inquit) *Spiritum filij ſui in corda noſtra clamantem, Abba Pater.* Igitur in nobis filius ſuum Patrem inuocans, efficit, vt noſter ille pater appellitetur. Certè, in quorum cordibus non eſt filius, horum Pater Deus nominari nõ poteſt. Si igitur propter Verbum homo appellatur filius, neceſsũ omnino, & ante ſuſceptam humanitatem, quum ex priſcis aliqui filij appellentur: & ante aduentũ Verbi in terras, filium extitiſse, cum inquiat, *Filios ego genui*: & in Noë, *videntes filij Dei.* Et in Cantico, *Nónne ipſe eſt Pater tuus?* erat igitur reuera filius, per quem & illi filij appellantur: Sin autem ſecundùm iſtos neutrum horum eſt filius, ſed per amborum coaleſcentiam congreſsumque filius conſtituitur, neceſsum eſt, ne alterutrum quidem filium eſse, nõ Verbum inquam, non hominẽ, ſed eam ipſam cauſam propter quam coaptati ſunt: & ita cauſa coaptatione prior erit, quæ filium efficit, ergo ſecundũ hoc, ante carnem filius extabat. Iſtis ad iſtum modum diſputatis, ad aliud defugiant, dictitantes, non hominem eſse filium, neque vtrumque ſimul coniunctum, ſed in principio Verbum ſimpliciter appellari: ex quo autem homo factus eſſet, iam inde eum filium eſſe nominatum: non enim antequam homo apparuiſſet, filium fuiſse, ſed Verbum duntaxat. Et vt Verbum caro factum eſt, cum ante caro non eſſet, ita Verbum filius effectum eſt, cum antea filius non eſſet. Talia ſunt illorum nugamẽta, ſed refutatio clara in promptu eſt: ſi enim omnino inde quòd hominem induiſſet filius effectus eſt, aut illa ipſa ſuſceptio humanitatis pro cauſa, cur filius ſit, habenda fuerit. Et ſi homo in cauſa, vt Verbum ſit filius, aut vtrumque coniunctim id efficiũt, eadem abſurda rurſum occurſarent. Deinde ſi primum Verbum, & poſtea filius, apparebit poſterius cognouiſse Patrem, & nõ prius: ſiquidem non verbum cognoſcit, ſed filius. Nemo enim cognoſcit Patrem, niſi filius. Porrò & illud offenſabit, eũ poſtea in ſinu patris fuiſse, & poſtmodum ipſum & patrem vnum eſse factos, & poſterioris temporis eſse, *Qui vidit me, vidit Patrem meum.* Hæc enim

omnia

Ioan. 5. — *Chriſtus ex ſemine Abrahæ genitus poſt 24. ætates. Abſurda.* — *Si verbũ non eſſet filius nihil plus haberet quam homo.* — *Ioa. 14.* — *Ioa. 14.* — *Ioan. 3.* — *In nomine verbi non baptizatur. Abſurdũ.* — *Non Trinitatem ſed quaternionem ſtatuunt Ariani.* — *Quis filius apud Arianos dicatur.* — *Abſurda.* — *Homines filij Dei per vnigenitum efficiuntur.* — *Gal. 4.* — *Deus nõ eſt Pater eorũ qui non habent filiũ in corde.* — *Gen. 6.* — *Neque verbum neq; hominẽ eſſe filium Dei ſecundum Arianos.* — *Altera Arianorũ de filio Dei opinio quãdo Verbũ filius ſit factum.* — *Refutatio.* — *Abſurda.*

omnia de filio dicta ſunt. Atque ita cogentur dicere, Verbum nihil fuiſſe, ſed duntaxat merum nomen. Non enim in nobis neque cum patre, neque qui Verbum vidit, patrem vidit, neque omnino cognitus factus eſt pater: ſiquidem per filium cognoſcitur Pater: ita enim ſcriptum eſt, *Et cui filius reuelauerit*. Quum igitur Verbum nondum erat Filius, nondom quiſquam Patrem cognoſcebat. Quomodo igitur Moſi, quomodo patribus viſus eſt, quum ipſe tamen in libris Regnorũ dicat, reuelando reuelatus ſum ad omnes patres veſtros? Si verò reuelatus eſt Deus, nimirum erat Filius, qui illum reuelaret; vt ipſe inqoit, *& cuicunque Filius reuelauerit*. Impium igitur & ſtultum eſt dicere, aliod eſſe Verbum, & aliud Filium. Vnde autem, hanc opiniooem ſibi parauerint, pulchrũ eſt quærere. Aiunt autem, qoia nulla ſit mentio in veteri teſtamento de filio, ſed de Verbo, ideò filium verbo ætate minorem aſſeuerauere, qoòd illius ſit mentio in veteri teſtamento: Iſtiuſmodi ſunt quæ impij illi crepant.

Ioã. 14. Verbum filij nomẽ habuiſſe ante incarnationem eius. Simile. Exẽplũ. Luc. 10. Arianorũ ratio falſa.

Primum igitur diuidere teſtamenta & alterum ſine altero accipere, Manichæorum & Iudaicæ factionis eſt, cum illi veteri teſtamento, iſti nouo obtrectent: deinde ſecundùm eos, ſi ea quæ in veteri teſtamento ſunt poſita, tempore præcedũt, & ea qoæ in nono teſtamento memorantur, recentiora æſtimanda ſont, & ex ſcriptis tempora iodicanda: neceſſom eſt viciſſim, recentiora iſta eſſe: *Ego & Pater vnũ ſumus*, & *vnigenitus qui eſt in ſinu patris*: &, *qui vidit me, vidit Patrem meũ*: non enim ex veteri teſtamento, ſed ex nooo iſta conteſtata ſiunt. Atqui re vera multa de filio in veteri teſtamento referuntur, vt in Pſalmo: *Filius meus es tu, ego hodie genui te*: & in titulo noni Pſalmi in finem, *ſuper occultis filij*, *pſalmus Dauidis*, & in quadrageſimi quarti inſcriptione, in finem, *ſuper rebus mutandis filij Chora ad prudentiam*: *Canticum ſuper dilecto*, & in Eſaia; *Cãtabo Dilecto, cantionem dilecti ad ſuam vineam, vinea fuit dilecto*. Iam Dilectus ille quis fuerit, niſi filius vnigenitus, vt in pſalmo centeſimo nono patet: *ex vtero* (inquiens) *ante luciferum genui te*, de quo io ſequentibus dicetur: Et in prouerbiis itidem: *Et ante omnes colles genuit me*: & in Daniele, ſpecies quarti, quæ apparebat ſimilis filio Dei, aliaque compluria. Si igitur ex veteri teſtamento vetuſtas rerum colligitur, vetuſtius etiã fuerit filios, cuius mentio eſt, declararioque frequẽs in veteri teſtamento.

Manichæorum & Iudæorum hæreſis contraria. Ioã. 10. Ioã. 14. Pſal. 2. Pſ. 109. Prou. 8. Dan. 3. Concludit Verbum Filij appellationem habuiſſe in veteri teſtamẽto.

Sed mihi hic dixerint: eſt quidem in veteri teſtamento de eo habita mentio, ſed prophetico more in futurum rem gerendam ſignificans. Igitur & de Verbo qooque propheticè iſtiuſmodi dicta fuerint: non enim hoc propheticè, illud alterum non propheticè. Si enim illod: *Filius meus es tu*, ad futuras actiones pertinet, certum eſt, etiam iſtud: *Verbo Domini cæli firmati ſunt*, ad futuram rerum configurationem pertinere: quippe, qoi non dixit, facti ſunt, aot fecit. Quòd autem *firmauit*, de futuro locutus ſit, indicat illud alterum, *Dominus regnauit*, quod primo loco poſitum eſt, cui deinde ſubiungitut, *Firmauit orbem terræ qui non commouebitur*. Sic autem in quadrageſimo quarto, de Dilecto in futurum locutus eſt. Certum eſt, & eo ipſo quod ſubſequitur, ea in futurum locutum fuiſſe, dom ait: *Eructauit cor meum Verbum bonum*. Iam ſi ex vtero de homine dicitur, nimirum & ex corde de homine dicetur. Nam ſi vterus hominis eſt, etiam cor hominis fuerit, & ad corpus referendom eſt. Qoòd ſi ex corde æternum quiddam, etiam ex vtero æternũ quiddam in fructu ſuo ſignificare debet. Et ſi vnigenitus in ſinu æternum quiddam denotat, etiam Dilectus in ſinu ſua ſignificatione idem ſibi obtinuerit. Eadem enim res eſt vnigenitus & Dilectus, ſicuti & ibi: *Hic eſt filius meus dilectus*. Non enim, quò ſuam in eum dilectionem oſtenderet, Dilectũ illud appellauit, ne ea ratione cæteros ſe odiſſe indicaret: ſed ea voce vnigeniti naturam oſtẽdere voluit, quò palam faceret illum ſolum ex ſe eſſe genitum. Certè, Abrahæ demonſtrare volens vnigenitum ſe petere, ita locutus eſt: *Offer Filium tuum dilectum illum*. Iam cuius conſtat Iſaacum vnigenitum eſſe ex Sara. Eſt igitor Verbum Filius non nuper factus, aut nominatus filius: ſed ſemper filius. Nam niſi ſit filius, Verbum non fuerit. Et ſi non ſit Verbum, non etiam Filius fuerit. Nam ex Patre eſſe, Filium eſt eſſe. Quis enim ex patre eſt, niſi Verbum ex corde progreſſum? & ex vtero genitũ? Non enim pater Verbum eſt, neque Verbum pater eſt, ſed ille pater eſt, iſte autem filius: & ille genuit, iſte aut gignitur.

Obiectio. Pſal. 92. Pſal. 44. Vnigenitus & dilectus. Idem. Matth. 3. Dilectus Verbum appellatur cur. Exẽplũ. Gen. 22. Verbũ eſt filius patris ab æterno.

Inſanit igitur Arius qui dicit Filium è nihilo extitiſſe, & fuiſſe aliquando cùm ipſe non eſſet. Inſanit quoque Sabellius, cùm dicit Patrem eſſe filiom, & vice verſa Filium eſſe patrem. Eſſentia perſonaque eſſe vnum eos, ſed nomine duos. Inſanit autem dum pro eius rei ſimilitudine gratiis vtitur ſpiritus ſancti. Ait enim, *Quemadmodum diſcrimina ſunt gratiarũ, idem autem ſpiritus*: ita quoque pater quum idẽ ſit, dilatatur in filiũ & Spiritũ. Cæterùm illud plenum eſt abſorditatis. Si enim vt in ſpiritu ſe habet diuerſitas gratiarum, ita quoque ſe habet triplicatis perſonarum in Deo, ſequitor, vt pater & Verbum ſit, & Spiritus ſanctus, vt qui hoc modo Pater, illo modo Verbum, iſto modo Spiritus ſanctus haberi poſſit, dum ſe accommodat ad vniuſcuiuſque neceſſitatem, atque ita fieri, vt nomine duntaxat filius, & ſpiritus, reuera tamen non niſi pater exiſtat, vt pote, qui ex ſe habeat principiũ ſui vt naſcatur: deſinens autem naſci, pater appelletur: & hominem quidem nomine tenus factũ eſſe, reuera tamen non aduenitſſe, & in eo eum falſum dixiſſe, *Ego & pater vnum ſumus*: cum ipſe ſolus pater ſit: & quæcunque alia abſurda apud Sabellium inueniontur. Atqui ita neceſſum eſt, deſinere nomen filij & Spiritus ſancti impleto eo vſu, cui deſtinabãtur, actaque omnia ridicula erunt, eò quòd non reuera, ſed nomine tenus perpetrata ſint. Iam verò, deſinente nomine filij pro ipſorum opinione, deſinet quoque eſſe Baptiſmatis gratia, quippe, qoòd in filio dabator. Et quid aliud ſequetur, quàm abolitio rerum natoræ? Si enim, vt nos conderemur, prodiit Verbum, eoque progreſſo, ſubſiſtimos, certum eſt, eo regreſſo in Patrem, vt ipſi aiunt, nos vlterius ſuperſtites fututos non eſſe. Ita enim erit, quemadmodum fuit: & ita non futuri ſumus, vt antea non eramus. Nam eò vlterius non prodeunte, non erit vlterius rerum natora: abſurda igitur ſunt iſta.

Inſanit Arius quomodo. Inſanit Sabellius quomodo. Similitudo Sabellij qua affirmat patrem eſſe Verbũ & Spiritum ſanctũ. Abſurda. Ioã. 10. Incommoda ex aſſertione Sabellij collecta.

Quòd autem filius principium exiſtendi non habuit, ſed ſemper & ante ſuſceptum hominem, in patre erat, declarat Ioannes in prima epiſtola, dicens: *Quod erat ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris, quod contemplati ſumus, & manus noſtræ cõtrectauerunt de Verbo vitæ, & vita manifeſtata eſt, & vidimus & teſtamur, & annunciamus vobis vitam æternam, quæ erat apud patrem, & manifeſtata eſt in nobis*. Quo in loco dixit, non quòd vita facta erat, ſed quòd erat apud Patrem: in fine epiſtolæ ipſum filium hanc vitam eſſe ait, dum ſcribit, *Et nos ſumus in vero, nempè in Filio eius Ieſu Chriſto: ipſe enim eſt verus Deus, & vita*

Filius exiſtendi principiũ non habuit. Ioan. 1. Ioan. 5.

æterna. Quòd ſi Filius eſt Vita, & Vita erat apud Patrem, ergo & filius quoque erat apud Patrem. Vt enim filius Verbum eſt, ita Deus quoque fuerit Pater, filius autem ſecundùm Ioannem non quouis modo aut ſimpliciter, ſed verus Deus appellatur,
Ioan. 1. cum ait, *& Deus erat Verbum*: Ipſeque adeò filius dixit: *Ego ſum vita.* Eaque de cauſa filius eſt Verbum
Ioã. 14. & vita quæ eſt apud Patrem. Idem Ioannes rurſus
Ioan. 1. ita his verbis: *Vnigenitus filius qui eſt in ſinu Patris*, declarat eum filium eſſe. Quem enim Ioannes filium
Pſal. 73. appellat, huoc Dauid manum appellauit: *Vt quid auertis manum tuam & dexteram è medio ſinus tui?* Ergo ſi manus eſt in ſinu, & filius eſt in ſinu, ipſe filius fuerit manus, & ipſa manus fuerit filius, per quam pater omnia fecit. *Tua enim man⁹*, inquit, *fecit hæc omnia*: &, *manu tua eduxiſti populum.* Ergo hoc ipſum per filium fecit. Iam, ſi ipſa mutatio dextræ excelſi: & B etiam illud, in finem pro mutandis, *canticum ſuper Dilecto*: Dilectus ſcilicet manus illa eſt, quæ mutationem accepit, de qua etiam loquitur vox illa di-
Matt. 3. Marc. 9. uina: *Hic eſt filius meus dilectus*, idem ergo manus mea, ac ſi diceret, filius meus. Cæterùm, quia nonnulli inſciti homines tollẽtes filium: ſordidum eſſe
Pſ. 109. volunt hoc dictum, *Ex vtero ante luciferum genui te*: quaſi illud in Mariam competat, affirmantes ſcilicet eum ante exortum ſtellæ matutinæ ex Maria natum eſſe: non enim congruere in Deum vteri vo-
An vter⁹ ſit a Deo alienus. cabulum. Neceſſum eſt, vt hic pauca diſputemus. Si igitur, quia vterus humanum quiddã ſapit, alienum id à Deo eſſe volunt, certumque eſt, etiam vocabulum cordis aliquid humani ſignificare: ſequitur enim vt qui cor habeat, ventrem etiam habeat, cum ambo æquè ad homines pertineant: aut neceſſum erit, vtrumque ſimul tolli: aut requiri opor- C tet, quid ſibi ambæ dictiones velint. Vt enim ex
Simile. corde Verbum: ita & ex vtero fœtus, & ſicuti dum mentio fit de corde Dei, non humanum cor intelligimus: ita quoque dum ſcriptura loquitur de vte-
Scriptura ſacra cõſuetudo qua. ro Dei, non ita excipiendum eſt, quaſi corporeus ſit ille vterus. Conſuetudo enim eſt ſacræ ſcripturæ humanitus ea, quæ ſupra hominem ſunt, eloqui & ſignificare. Certè, de creatione verba faciens,
Pſ. 118. *Manus tuæ* (inquit) *fecerunt me, & plaſmauerunt me*: &,
Eſa. 66. *Manus tua fecit hæc omnia*: &, *Ipſe mandauit & creata*
Pſal. 32. *ſunt*, congruenter admodum ſingula denotauit, dũ & filij genuitatem, proprietatem, & creaturæ primordia deſcribit. Quædam enim pater facit & condit: quædam gignit ex ſe, Verbum nimirum & Sapientiam. Vterus enim & cor, id quod propriũ eſt & genuinum demonſtrat: nam & nos, id quod nobis genuinum eſt in prole, ex vtero habemus: D opera autem manu perficimus. Quid igitur garriũt de genitura ante luciferum? Ego autem libens dixero. Si illud de genito ante luciferum, partum Mariæ mirabilem demonſtrat, multos etiam alios ante exortum eius ſtellæ in lucem eſſe editos. Quid igitur miri in his verbis, vbi tamen quaſi de eximio aliquo mentionem facit, quum iſta ratio naſcendi vulgaris ſit? Eſt quoque diſcrimen inter gignere &
Gignere & edere quomodo differũt. edere. Nam gignere principium iacti ſementis indicat: edere autem nihil eſt aliud, quàm quod iam eſt, in lucem producere. Si igitur de corpore vox iſta congrua & apta eſt, ſciendum eſt non tum principium generationis eum aſſequutum eſſe, quum paſtoribus id noctu euangelizatum fuit, ſed tum cùm Angelus loquebatur ad virginem, quo tempore vox non fuit, quæ tum erat, cùm ex vtero prodiit. Hanc differentiam ponit ſcriptura, & genitum eſſe

A ante luciferum dixit: ex vtero autem prodire, egreſ- Pſal. 21.
ſũ nominat, vt in Pſalmo vigeſimoprimo: *Tu es qui extraxiſti me de vtero*, alioqui non dixit ante exortum luciferi, ſed ſimpliciter, ante luciferum. Si igitur iſtud de corpore accipiendum eſt, neceſſum eſt, vt iſtud corpus ante Adam ſit genitum: quippe, cùm ante Adamum ſtellæ fuerint. Aut quæ ſit ſententia iſtius ſcripti, requirenda eſt, quam ex Ioanne deſumere licitum eſt. Is enim ait in Apocalypſi: *Ego ſum* Apoc. 22.
alpha & omega, primus & nouiſſimus, principium & finis. Beati qui lauant ſtolas ſuas, vt ſit illis facultas ad lignum vitæ: & per portas in ciuitatem introeant: foris canes & ve- Apoc. 22.
nefici, & ſcorta, & homicidæ, & idolorũ cultores, & omnis qui facit & amat mendacium. Ego Ieſus miſi Angelum Apo. 22.
meum, vt hæc teſtaretur vobis in Eccleſia. Ego ſum radix & genus Dauidis, & ſtella illa lucida & matutina, & ſpi- B *ritus & ſponſa, cuius ea ſunt verba, Veni, & qui audit, dicat veni: & qui ſitit, veniat: & qui velit, accipiat aquam vitæ gratis.* Si igitur genus Dauidis eſt, ſi ſtella illa lucida & matutina eſt, certum eſt Seruatorem ratione carnis ſuæ luciferum dici, quem anteceſſit Dei natiuitas, vt idem ſit cum verbis Pſalmi: *Ex me* Pſal. 22.
ipſo genui te, antequam in carne appareres. Illud enim, Ante luciferum, quid.
ante luciferum, idem eſt ac ſi dicas, ante incarnationẽ Verbi. Eſt igitur in veteri teſtamento, vbi clara mentio Filij habeatur, tametſi ſupernacaneum ſit de illis diſputare. Si enim ea quæ poſita non ſunt in veteri teſtamento recentiora habenda ſunt, dicant iſti contentioſi vbi in veteri teſtamento de Paracleto patris mentio habita eſt. De ſpiritu quidem Sancto dictum inuenias, de Paracleto autem nihil. An igitur aliud eſt Spiritus ſanctus, & aliud An ſpiritus Sanctus ſit alius à Paracleto.
Paracletus ac nouitium magis, quia non in veteri C teſtamento ſermo de eo eſt habitus, iámne ideò alterum ab altero diſtinguere oportebit, aliudque dicere Spiritum ſanctum eſſe, & aliud Paracletum, quum tamen vnus idemque Spiritus ſit, & qui tum, & qui nunc ſanctificat, & conſolatur eos qui ipſum recipiunt? quemadmodum vnum & idem Verbum & Filius, qui etiam tum ad ius filiorum adoptio- I veteri teſtamento Filij adoptati erant ab Vnigenito.
nemque promouebat dignos? Erant enim & in veteri teſtamento filij, non per alium quàm per filium adoptati. Nam ſi ante Mariam filius Dei non fuiſſet, quomodo ille ante omnes fuerit, quum eũ iam alij filij tempore anteceſſerint? Quomodo autem primogenitus, quum deprehendatur in gradu naſcendi poſt multos ſequi? Sed neque Paracletus inter ſecundos numerari debet, quum ante omnes fuerit, neque filius numerus, aut nouitius, quippe cum in principio Verbum extiterit. Sed vt idem eſt Simile.
D Spiritus & Paracletus: ita quoque idem Filius & Verbum, vt ait Saluator: *Paracletus ille Spiritus veritatis, quem mittet Pater in nomine meo*, eundem eſſe pro- Ioan. 16.
nuncians citra vllam diſtinctionem: itidem quoque Ioannes de Verbo referens, *& Verbum*, inquit, *caro factum eſt, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius* Ioan. 1.
vt vnigeniti ex patre. Neque enim iſtic eos diſtinxit ſed identitatem in vtroque poſuit, & vt non aliud Paracletus, & aliud Spiritus ſanctus, ſed vnum & idem: itaque non aliud Verbum eſt, & aliud Filius: ſed Verbum vnigenitus Filius habendum eſt. Non enim de gloria ipſius carnis locutus eſt, ſed de gloria Verbi. Qui igitur audet diſtinguere Verbum & filium, diſtinguat quoque & diuidat ſpiritum à Paracleto. Quòd ſi Spiritus à Paracleto diuidi non Qui diſtinguet Verbum à filio, Spiritũ quoque à paracleto diuidere poteſt.
poteſt, indiuiſibile quoque ſit Verbũ, quod ipſum Dilectũ quid.
eſt filius, & Sapientia, & Virtus. Quin & Ethnici literarum periti, ſciunt hanc vocem Dilectum idem
valere

valere cum hoc vocabulo vnigenito, quum Homerus Telemachum vnigenitum Vlyſſis dilectum appellet, idque in ſecunda Odyſſea. *Quidnam hæc clare tuo voluis ſub pectore fili? Aut cur nam ſtatuis peregrinas viſere terras? Solus dilectus, ſiquidem præclarus Vlyſſes, Ignotos inter periit, procul vrbe domóque.* Nimirum quia vnicus erat Patri ſuo, dilectus appellatur. Quidam ex diſcipulis Samoſatenſis diuidentes Verbum à Filio, dicunt Filium quidem eſſe Chriſtum, Verbum tamen alium: eiuſque occaſionem arripiunt ex actis Petri dicentis: *Verbum emiſit filiis Iſrael, pacem Euangelizans per Ieſum Chriſtum. Hic eſt omnium Dominus.* Aiunt enim Verbum ita locutum per Ieſum Chriſtum, quemadmodum etiam in Prophetis loqui ſolet, ac proinde aliud Prophetam eſſe, aliud Dominum. Sed poſſumus contra hanc obiectionem aliquid ſimile reperire, idque ex Epiſtola ad Corinthios: *Expectantes reuelationem Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui & confirmabit vos inculpabiles vſque in diem Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Vt enim non alter Chriſtus, diem alterius Chriſti expectantes confirmat, ita quoque Verbum miſit Pater carnem factum, vt quum iam homo eſſet, ipſe per ſeipſum euangelizaret. Atque ideò ſtatim ſubnexuit, *Hic eſt omnium Dominus.* Dominus autem omnium Verbum eſt. Eadem ratione dixit Moſes ad Aaron: *Accede ad altare, & ſacrifica pro peccato, & incenſum offer, & propitiationem factas pro teipſo, & pro domo tua, & offer munera populi, & fac expiationem pro eis, quemadmodum præcepit Dominus Moſi:* Ecce tibi etiam bis quanquam de vno Moſe, tamen veluti de altero Moſe mentionem fecit. Eodem igitur modo de Diuino Verbo, ſi dicat Petrus illud miſſum eſſe filiis Iſraël per Ieſum Chriſtum, non intelligendum eſt, aliud eſſe Verbum, aliud eſſe Chriſtum, ſed vnum eundemque ob ſuſceptam humanæ naturæ conditionem, & pro noſtro modulo ſui attemperationem. Iam, tametſi duplex relatio in intelligendo fiat, non tamen ita vt Verbum ſegregetur, quemadmodum ex diuiniloquio Ioanne patet, cuius hoc dictum, *Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.* Quod igitur probè & rectè dictum eſt à Beato Petro, hoc iſti Samoſatenſes, quia in veritate non manent, prauè, peruerſeque intelligunt. Chriſtus enim id eſſe intelligitur, quod ex vtroque conſtat, quare Verbum etiam intelligi debet, quum dicitur, Chriſtus Dei virtus, & Dei Sapientia. Si igitur dicat Petrus, Verbum per Ieſum Chriſtum miſſum eſſe filiis Iſrael, id ita accipiendum eſt, Verbum incarnatum filiis Iſrael apparuiſſe, vt conſonet cum hoc dicto, *Verbum caro factum eſt.* Sin autem aliter illud intelligant, & Verbum quidem, quemadmodum etiam eſt, Numen confiteantur: hominem tamen ab eo aſſumptum, cum quo vnitus eſt, diſſeparant, dicentes per Ieſum Chriſtum Verbum miſſum eſſe, ipſi ſibiipſis contraria, in hac ſententia pronunciant. Qui enim iſthic eum ſegregantes à diuina incarnatione Diuinum eſſe volunt, iidem illi vilipēdunt eum carnem factum eſſe, & quæ gentilium ſunt, ſapiunt. Quemadmodum & hic ſeorſum, dum ante Verbum, incarnationem diuinam fuiſſe ſuſpicantur, ſed ita non eſt, apageſis. Nam quemadmodum ineffabilem natiuitatem Ioannes iſthic deprædicat deglutito aſſumptoque eo quod mortale eſt à vita, & ab ipſo, qui eſt ipſa vita. Quemadmodum ad Martham Dominus locutus eſt: *Ego ſum vita:* ita quoque dum dicit Petrus per Ieſum Chriſtum Verbum miſſum eſſe, Diuinam illam coniunctionem eius ſignificat.

Teſtimonium ex Homero. — *Vnde Verbū à Filio diuidendi occaſionem arripuerunt Samoſatenſis.* — Act. 10. 1. Cor. 1. *Simile.* — 1. Petri. 1. Cor. 1. Leuit. 9. — *Simile.* — Ioan. 1. — *Simile.* Ioan. 11. *Interpretatio.*

A Vt enim dum quis audit Verbum carnem factum eſſe, nequaquam exiſtimat, non iam inde ſupereſſe Verbum, quo quid abſurdius? ita Verbum audiens coniunctum carni, vnum diuinum & ſimpliciter intelligat myſterium. Manifeſtius autem & ſubmota omni controuerſia dicta Archangeli ad Deiparam virginem: vnitatem Diuini verbi & hominis indicauerint. At enim, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi, ideò quod natum ex te fuerit Sanctum, vocabitur filius Dei. Stolidè igitur diſcipuli Samoſatenſes id ſeiungunt, quod manifeſtum demonſtratur vnitum fuiſſe cum homine ex Maria genito. Non igitur miſſio eſt per eum, ſed miſit potius in ſeipſo, dicēs: *Euntes docete omnes gentes.* Conſuetudo autem eſt ſcripturæ, incutiè & ſimpliciter verba pronunciare. B Ita enim in libro Numerorum inuenias: *Dixit Moſes Raguelis Madianitæ ſocero Moſis:* Non enim alius Moſes qui iſta locutus eſt, & alius Moſes, cui Raguel ſocer erat: ſed vnus erat. Si enim Verbum Dei ſapientia & virtus, & dextra, & brachium, & quæcunque ſunt, iſtiuſmodi appellatur, & hominum ſtudio & amore nobis vnitus eſt, primitias noſtras circumamictus eiſque attemperatus: ſequitur ergo vt ipſum Verbum omnia iſtius generis nomina, vt par eſt, ſortiatur. Nam quod dictum eſt, in principio Verbum eſſe & hoc apud Deum, & ipſum Deum eſſe, & omnia per eum, & ſine eo factum eſſe nihil: planè oſtendunt hominem Dei Verbi plaſma & figmentum eſſe. Si igitur hunc hominem Verbum iam caro factum in ſe recepit, eumque inſtaurauit, denuò firma innouatione ad æternam perdurationem: ſuſcepta ea de cauſa hac C vnitione, vt ad diuiniorem ſortem eum ſubueheret, qui fieri poteſt, vt dicant per hominem ex Maria genitum Verbum miſſum fuiſſe? aut eum reliquis Apoſtolis, hoc eſt, Propheris, nimirum qui ab ipſo miſſi legatique fuere, adnumerandum putent: quum ipſe Apoſtolorum, hoc eſt, eorum qui miſſi fuere ſit Dominus? Quomodo ergo, inquam, merus homo vocari poſſit Chriſtus, qui vnitus Verbo rectè appellatur Chriſtus, & filius Dei: cum clarè Propheta exclamet, prædicetque paternam in eo ſubſtantiam, & dicat, *Et mittam Filium meum Chriſtum:* atque in Iordane, *Hic eſt filius meus dilectus.* Quum enim expleuiſſet promiſſa, rectè fecit, quòd eum clarè demonſtrabat, quem ſe miſſurum pollicitus fuerat. Vtrumque igitur intelligimus ſub nomine Chriſti, Verbum nimirum coadunitum in Maria, homini ex Maria oriundo: D nam in huius vtero Verbum ſibi domum conformauit, eo modo quo ab initio Adam ex terra genitus eſt, vel potius diuiniori, de quo & Salomon ait, cui occultum non fuit, Verbum etiam ſapientiam appellari. *Sapientia,* inquiens, *ædificauit ſibi domum,* quod Apoſtolus interpretans ita locutus eſt, *cuius nos domicilium ſumus:* & alibi nos templum nominat, quatenus Deo ſit congruum in templo habitare: cuius imaginem ex lapidibus à priſcis hominibus per Salomonem ædificari voluit. Quapropter apparente veritate deſiit illa domus. Quum enim vellent efferati Iudæi imaginem rei tem ipſam eſſe, & ipſum Verbi corpus quod erat verum templum, deſtruere, nihil ipſe viciſſim comminatus eſt, ſed quia ſciebat vltro eos hanc temeritatem ſuſcepturos, locutus eſt eis: [Soluite templum hoc, & intra triduum excitabo illud,] quib' verbis clarè oſtēdit Saluator,

Luc. 1. — Marc. 16. *Incutiè & ſimpliciter verba pronunciat ſcriptura ſacra.* Ioan. 1. — *Chriſtus non eſt verè homo ſed & Deus.* Matt. 3. — Ioā. 2.

quòd quæ ab hominibus procurantur, vltrò & ex ſeſe in perniciem abeunt. Niſi enim Dominus ædificauerit munitionem, & cuſtodierit ciuitatem, in vanum laborauerint qui ædificant, aut cuſtodiunt eam. Quæ igitur Iudæorum erant, deſtructa ſunt, vtpote, quæ res vmbratiles erant: ea autem quæ Eccleſiæ erant, conſtabilita ſunt, quippe quæ fundata erant ſupra firmam petram, nec portæ inferorum præualent aduerſus eam. Illorum erat dicere, *Quomodo tu cum ſis homo, Deum te facis?* Horum diſcipulus Samoſatenſis eſt, quare non immeritò ea quæ illorum ſunt, ſuis diſcipulis renunciat. Sed nos nõ eam æſtimationem de Chriſto percepimus: ſiquidem illum audiuimus, eiuſque doctrina imbuti ſumus, exuentes quidem veterem hominem pereuntem ſecundum appetitiones impoſturæ, reſumentes autem nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Chriſtũ igitur vtrumque eſſe pio homini intelligendum eſt. Quòd ſi ſcriptura ſubinde corpus illius Chriſtum vocat, vt cum dicit Petrus Cornelio, *Vt Ieſum Nazarenum quem vnxit Deus ſpiritu ſancto*: & rurſum ad Iudæos, *vt Ieſum Nazarenum, virum à Deo declaratum inter vos*: & Paolus Athenienſibus, *In viro in quo ſtatuit, fidem adferens omnibus, eò quòd illum excitarit è mortuis*: hãc autem declarationem miſſionemque ſubinde inuenimus idem eſſe cum vnctione. Vnde cuilibet licet cognoſcere, nullam eſſe diſcordiam in verbis Sanctorum: citra vllum diſcrimen: Verbi coadunitionem cum homine ex Maria nato, nunc denominare vnctionem, nunc miſſionem, interdũ quoque declarationem. Quod igitur à Petro dicitur, rectam & ſynceram vnigeniti Deitatem prædicat, nequaquam ſeparans eſſentiam Verbi Dei, ab homine ex Maria genito: abſit precor. Quomodo enim id faceret, quippe qui ſæpiſſimè audierit, *Ego & Pater vnum ſumus*; &, *Qui vidit me, vidit Patrem?* Atque ideò etiam poſt reſurrectionem idem corpus clauſis oſtiis ingrediens ad vniuerſum Apoſtolorum concœtum, ſi qua in ea re difficultas credendi fuerat, diſſoluit, dum ait: *Palpate me, & videte quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicuti me videtis habere.* At non ad iſtum modum locutus eſt: Videte iſtum, aut videte hominem quem aſſumpſi, ſed *videte me.* Vnde fit, vt nullam veniam ſibi parare poterit Samoſatenſis, cum ex iſtis verbis euincatur, ſuper Dei verbi cum homine coadunitione, refutetúrque ab ipſo Dei verbo, quòd tum omnes cohortatione ad ſe palpandum inuitabat, ſuique ſpecimen approbationemque exhibebat, comedendo, & contrectationem ferendo. Res enim ea opere completa fuit. Nam qui ei cibum dederunt, ſiue vnus is fuit, ſiue plures, manus illius attigerunt, quippe qui illi dederunt partem aſſati piſcis, & aliquid ex fauo, quod vbi acceperat, coram iis comedit. Et ecce tibi, ſi non vt Thomæ, alia tamen ratione certitudinem ſui, documentúmque præbuit, dum non tergiuerſatur ab illis cõtingi. Quòd ſi maiora ambias, & cicatrices videre concupiſcas, eius rei certitudo ex Thoma diſcẽda eſt. Huic enim imperatum eſt, *Admoue manum tuam, & inſere in latus meum, & digitum tuum in manus meas*: ſuum illud latus, ſuaſque manus Deus Verbum appellat, vt intelligentes eum ſimul & Deum & hominem eſſe. Etiam hic ſenſum aliquem ſui, vnde cognoſci poſſet Verbum, diſcipulis ſuis per corpus ſuum præbuit, eò nimirum, quò ingrediebatur ianuis clauſis, quippe quòd recta penetrabat, præſenſque ſui certitudinem adferebat. Hæc fidelibus quidem in confirmationem, infidelibus ad emendationem ſcripta vtcunque ſuffecerint. Corrigatur igitur Samoſatenſis, huius diuinæ vocis auſcultator factus, quibus ſuum id corpus eſſe aſſeuerat, & quaſi hæc verba pronunciat, ne alterum Chriſtum à me, ſed Chriſtum mecum eſſe, & me cum Chriſto idẽ eſſe exiſtimes. Ego enim ſum chriſma ſiue vnctio: Chriſtuſque ſiue vnctus homo eſt, qui à me aſſumptus eſt. Non igitur ſine me Chriſtus nominari debet, ſed vnà mecum & ego cum illo. Quapropter ex Verbi miſſione per Ieſum, coniunctionem illam intelligi conuenit, qua Verbum cum Ieſu Mariæ filio in vnam perſonam coaluit, cuius vocabuli etymon ſaluatorem ſignificat. Nihil autem aliud hoc dicto indicatum voluit quàm ſe Dei Verbo coadunitum fuiſſe, dum ait: *Qui miſit me pater, &, à me non veni, ſed Pater me miſit*, Vnionem enim cum homine, quod hominibus indiuiſibilis natura Dei per viſibilem innoteſcere poſſet miſſionem nominauit. Non enim Deus locum mutat noſtro more, qui locis continemur, neque ad ſimilitudinem noſtræ paruitatis præſentia Dei tota comprehenſa intra carnem humanam latuit: quomodo enim id fieri poſſet, quum cælum & terram impleat? ſed quia ſe in carne præſentem ſiſtebat, ideò ſancti viri vocabulo miſſionis vti voluerunt, atque ita idem qui & Deus Verbum eſt & Filius Mariæ eſt, vnus Chriſtus cenſeri debet, non diuerſum quiddam: ſed vnus ille & idem, qui ante ſæcula ex patre, in extremis temporibus ex virgine natus eſt, antea inuiſibilis, etiam potentatibus Sanctis qui in cælo ſunt, nunc autem viſibilis redditus, per ipſius cum homine qui viſibilis eſt vnionem. Viſibilis (inquam) non inuiſibili Deitate, ſed Deitatis per humanum corpus operatione, quod denuo inſtaurauit ſua aſſertione, quia id ſibi vendicauit & proprium fecit. Huic igitur Maieſtas & adoratio, qui erat antequam erat, & nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum.

Pſ. 126. — *Ioan. 10.* — *Samoſatenſis Iudæorum diſcipulus. De Chriſto quid credendum.* — *Actor. 2.* — *Act. 17.* — *Ioã. 10.* — *Ioã. 14.* — *Ioã. 20.* — *Chriſtus poſt reſurre-* — *Aſſumpti hominis palpatio.* — *Ioã. 20.* — *Vnde colligitur quod Chriſtus Deus ſit & homo.* — *Ioan. 2.* — *Cõduſing* — *Miſſio Chriſti eſt humanitatis aſſũptio.*

ATHANA.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRIÆ IN HOC DICTVM,
OMNIA MIHI TRADITA SVNT A PATRE: ET,
Nullus cognoſcit Filium niſi Pater, aut Patrem niſi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. Matth. 11.

Omnia mihi tradita ſunt à patre Argumentum Arianorum.

A NON intelligentes iſtud ſectatores hæreſeos Arianæ, Euſebius, cæteriqúe eius gregarij impiè in Dominum agunt: Aiunt enim, ſi omnia illi tradita ſunt, ſub hac voce (*omnia*) imperium naturæ intelligentes, fuit igitur quando non habebat hæc omnia: ſi autem non habebat, nõ eſt ex Patre: ſi enim ex patre fuiſſet, habuiſſet hæc omnia, vt pote, qui ex ipſo Patre eſſet minimè indigus vt illa acciperet: at ex illo ipſo dicto, multo magis illorum inſania refutabitur. Nõ enim Dominatus in res creatas, aut imperium naturæ iſtis vocibus innuitur, ſed ſignificatio nonnulla diſpenſationis denotatur. Si enim cum hæc diceret, cum illi iſta tradita fuiſſent, nulla tum temporis per Verbum creatio eſſe potuiſſet. Atqui, ſi illud concedas, vbi tum (quæſo) illud de Verbo dictum, *omnia in eo conſtituta ſunt*? **B** Sin autem eodem tempore quo creabãtor, data ſunt illi omnia, non opus fuit traditione: ſiquidem omnia per eum facta ſunt, & ſuperfluum erat tradi illa Domino, quorum ipſe opifex erat: quippe, qui inter creandum ea in ſua poteſtate ac dominio retinebat. Quòd ſi poſt creationẽ tradita ſunt illi, vide mihi (quæſo) rei abſurditatẽ. Si enim tradita ſunt, Paterque gubernaculis deceſſit, quo filius rerum imperium acciperet, in periculum venimus, ne in quorundam fabulas præcipitemur: nimirum eum qui tradidit, à traditione imperio defonctum eſſe. Aut ſi habente Filio, habet & Pater, non opportuna fuit hæc formula verborum, *Tradita mihi ſunt omnia*: ſed dicendum erat, aſſumptus ſum vt ſocius & particeps, ſicuti à Paulo Syluanus in ſocietatem receptus fuit: **C** Cæterùm illud multo magis abſurdum: non enim indigus eſt Deus, neque per neceſſitatem aſſumpſit Filium in opitulatorem, ſed quia Pater Verbi eſt, ideò omnia per eum facit, & non tradit illi res creatas, ſed per eum, & in eo res creatas procurat; adeò vt ne paſſerculus quidem ſine Patre in terram cadat: neque herba ſuo cultu induatur citra Deum, & operante patre operetur & Filius vſque in præſens: Quapropter impiorũ ſententia vana & futilis eſt. Neque enim vt ſentiunt, res ita ſe habet, ſed ſub iis verbis diſpenſatio rerum per carnem gerendarũ ſignificatur. Poſtquàm enim peccarat & lapſus eſſet homo, eiuſq; lapſu, perturbatis omnibus, mors inualuiſſet ab Adam vſque ad Chriſtum, terraque execrationi data eſſet, infernus apertus, paradiſus clauſus, cælum infenſum, & tandem corrupto & interẽpto homine inſiluiſſet diabolus contra nos, tum demum Deus hominũ amator **D** ac nolens perire hominem, ad ſuam Imaginem conditum, in hæc verba locutus eſt, *Quem emittam? & quis proficiſcetur?* omnibus obticentibus, locutus eſt Filius: *Ecce ego, emitte me*: quo tempore illi reſpõdit Pater, *vade ergo*: tum inquam dedit illi hominẽ, vt ipſum Verbum caro fieret carnemq; aſſumptam

Ioan. 1.

Abſurda ex Aria. argumẽto nata. Exemplũ

Ioan. 5. Solutio. Horum verborũ explanatio, Omnia mihi tradita ſunt à patre.

in omnibus inſtauraret. Tradita enim ſunt illi vt medico, qui ſanaret morſum ſerpentis: & vt vitæ, qua excitaret mortuum: & vt luci, quò illuminaret tenebras: & vt rationi, quò redintegraret vim rationalem. Poſtquã igitur tradita illi ſunt omnia, & factus eſt homo, correcta ſunt omnia, & perfecta terra, pro maledictione benedictionem obtinuit, paradiſus reſeratus eſt: Infernus ſe metu contraxit: monumenta aperta ſunt reſurgentibus mortuis: portæ cæli eleuatæ ſunt, vt intraret ille ex Edõ. Certè, qua ratione ſibi omnia tradita eſſent, indicare volens Saluator, per Matthæum ſubintulit, *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Datum enim eſt mihi, vt fatigatos reficiam, & mortuos viuificem.* Conſentit cum iſtis etiam illud dictum: *Pater diligit filium, & omnia dedit in manus eius.* Dedit enim, vt quemadmodum per eum facta ſunt, ita in eo omnia refici poſſent. Non enim, vt ex paupere diues fieret: neque vt qui non haberet poteſtatem, acciperet: aſſumpſit omnia, abſit: ſed quò omnia vt pote Saluator inſtauraret. Decebat enim exordium creaturæ per eũ fieri, vt eſſe poſſet: & inſtaurationẽ in eo fieri, vt corrigeretur. Vide verborũ differentiã. In principio enim creata ſunt per eũ, vt eſſent: poſtea verò lapſis omnibus, Verbũ caro factum eſt, & carnem induit, vt in eo omnia inſtaurarẽtur. Ipſe enim patiendo, nos refocillauit: & eſuriendo, aluit: & ad inferos deſcendendo, extulit. Tũc igitur, reb9 omnibus creatis, præceptũ datum eſt, vt fierẽt: quale illud eſt, *Producat, &, fiat.* Ad emendationẽ autem tradi illi omnia decuit, vt homo fieret, & in ipſo omnia renouarentur: eo enim ipſo quo homo erat, humanitas noſtra viuificabatur. Nã ideò coniunctũ eſt Verbũ homini, ne maledictio vlterius vim ſuã in hominibus haberet. Ideoq; in ſeptuageſimoprimo Pſalmo ad iſtũ modum inducũtur loqui, qui ſuper humano genere ad Deũ preces fundunt: *Deus iudiciũ tuum regi da*, vt & iudicium mortis cõtra nos, quod hactenus cõſtituerat, traderetur filio, ac iam deinde ipſe in ſe ipſo illud aboleret, mortẽ opperẽs pro nobis: Iſtud enim etiã ipſe ſignificans, dixit in Pſalmo octogeſimoſeptimo, *In me cõfirmatus defixúſque eſt furor tuus*: ſiquidẽ irã aduerſus nos cõceptam ipſe geſtauit; in Pſalmo centeſimo trigeſimo loquitur: *Dominus retribuet pro me*: atq; ita, tradita eſſe omnia Saluatori intelligendũ eſt. Quòd ſi denuo reſumendus eſt intellectus iſtorum verborum, tradita ſunt illi quæ non habebat: antea enim homo non fuit, ſed ideò factus eſt homo vt hominem ſeruaret: & in principio Verbum caro non erat, ſed poſtmodum factum eſt, in qua inimicitiam noſtri reconciliauit ſecundùm Apoſtolum, & legem præceptorum in decretis aboleuit, vt duo conderet in vnum nouum hominem, pacem faciens, & reconciliaret vtroſque in vno corpore apud Patrem. *Quæ enim Pater habet, mea ſunt*, inquit. Omnino probè verba concepta ſunt: cum enim quod prius nõ erat, factus

Quomodo omnia tradita ſunt Christo.

Matth. 4.

Ioan 3

Cur, carnem induerit Chriſtus. Verbũ cur homini coniunctũ fuerit.

Pſal. 71.

Pſal 87.

Pſ. 130.

Altera explanatio. Verbum caro factum eſt, cur.

eſſet, tradita illi ſint omnia. Cæterùm, vbi ſuã cum Patre indicare vult vnitatem, non obſcuriter id agit, ſed verbis diſertis explicat, *omnia*, inquiẽs, *quæcunque habet Pater, mea ſunt*: Mirabilis iſthic verborũ cautio. Non enim dixit, Omnia quæcunque habet Pater, mihi dedit, ne quaſi aliquando non habuiſſe, argui poſſet: ſed dixit, *Omnia mea ſunt*: cum enim omnia conſtituta ſint in patris poteſtate, quæ eadẽ eſt filij, in filio quoque conſtituta fuerint.

Quid habeat Pater.

Quid autem pater habeat, examinandum eſt denuò. Si enim illud de creatura intelligendum eſt, nihil ergo habuit ante conditam rerum naturam, & videtur accepiſſe à creatura.

Simile.

Abſit autem vt hoc quiſquam cogitet. Vt enim pater eſt ante creaturam, ita etiam ante creaturam habuit, quæ habet, quæ etiam filij quoque eſſe credimus. Si enim in patre eſt filius, ergo ſequitur, vt omnia quæ pater habet, filij ſint. Illudq́ue dictum ſubuertit malitiam prauè opinantium, qui dicunt: Si omnia tradita ſunt filio, deſiit ergo pater habere eorum poteſtatem, quæ in filium alienauit: quandoquidem in vicem ſuam filium cõſtituit: quippe cùm pater nihil iudicet, omneq́ue iudicium dederit filio. Sed obturentur ora loquentiũ iniquitatem. Non enim, quia dedit omne iudicium filio ſuo, ipſe dominatu ſpoliatus eſt: neque ideò quia dictum eſt, omnia tradita eſſe filio, ipſe non præeſt omnibus: ita enim ſegregant manifeſtè vnigenitum Dei à Deo, à quo inſegregabilis eſt natura: verbiſque illum diriment homines inſani, qui per impietatem neutiquam intelligunt fieri non poſſe, vt lux à ſole diſiungatur, in quo naturaliter cõſiſtit.

Chriſtũ à Deo ſegregant Ariani quomodo.

A rebus enim quæ præ manibus ſunt, tenuem imaginem mutuare licet, ad rei intellectũ, cum alioqui audax facinus eſſet, penetrare in naturam in planè intelligibilem.

Simile.

Vt igitur nunquam lunam ex ſole mundum illuſtrans, ſine ſole illuſtrare intelligi poteſt, ſaltem apud illos qui mente valent, eò quòd naturaliter cum ſole coniunctum ſit lumen ſolis: & ſi dicat lumen accepi à ſole, vt omnia illuſtrarẽ, fœcundarem, vegetarem per meum, qui in me eſt, calorem: non inde quiſpiam furiosè cogitauerit, ſolem ipſum à ſua natura, quæ luce conſtat, ſegregatum eſſe: ita quoque piè interpretandum eſt, Diuinam ſubſtantiam Verbi vnitatem eſſe naturaliter ſuo Patri. Et illud dictum, quod iam in manibus habemus, clariſſimam charitatem iſtius rei, quam quærimus, in medium adducet, dicente ſiquidem Saluatore: *Omnia quæ habet Pater, mea ſunt*, quod ipſum indicat eum ſemper cum patre eſſe. Nam hæc verba, *quæcunque habet pater*, patris Dominatũ oſtendunt. Rurſus iſta verba, *mea ſunt*, inſeparabilem vnitatem demonſtrant.

D

Quæ conueniunt Patri & filio etiã conueniũ.

Neceſſum igitur eſt, vt intelligamus in patre eſſe æternitatẽ, ſempiternitatẽ, immortalitatem, eaq́ue eſſe in illo non vt aliena, ſed in eo, & in Filio, veluti in fonte ſuo reſidentia. Quũ igitur de filio cogitare inſtituis, didiceriſq́ue quænam in patre ſint, tum te credere oportet, ea quoq; in Filio eſſe. Si igitur Pater creatura aut opus eſt, eadem illa de Filio ſentias: Et ſi fas eſt dicere de Patre, fuit, quando non erat, aut eum ex nihilo prodiiſſe, dicantur eadem illa & de Filio. Quòd ſi iſta impia ſunt, quæ de patre dicãtur, impium quoque habeatur, eadem illa de Filio ſentire. Quæ enim Patris ſunt, eadem ſunt Filij. Nam qui Filium honorat, Patrem honorat, qui miſit illum: Et qui excipit Filium, excipit etiam Patrem cum eo. Qui enim vidit Filium, vidit Patrem.

Similia de Patre & filio.

Vt igitur non ex creatura Pater, ita nec Filius: & vt non poteſt dici de eo, fuit

A quando non erat, aut ex nihilo prodiit: ita quoque non competit, vt eadem de filio dicas: ſed potius vt in patre æternitas, immortalitas, ſempiternitas creditur, eumq́ue creaturam non eſſe: ita etiam de Filio ſentire perquàm conſentaneum eſt: iuxta enim illud quod ſcriptum eſt, *Quemadmodum Pater habet vitam in ſemetipſo, ita dedit & filio habere vitam in ſemetipſo.* Expreſſit autem hoc Verbum *dedit* vt muneratorem patrem intelligeres. Cæterùm, vt in patre eſt vita, ita & in filio eſt vita vt indiuiſibilitatem, & æternitatem doceret. Ideò enim bona cum cautione dictum eſt, quæcunque habet Pater, vt Patrem nominans, ipſe pro patre nõ haberetur, vtpote qui non dixit, *Ego ſum Pater*, ſed, *quæcunque habet pater*. Patrem igitur habet, ô Ariani, & ipſe vnigenitus Filius à Patre appellatur: nonnumquam & ipſe quoque

B Patris nomine inſignitur, nõ eo tamen ſenſu quem vos pro veſtro errore ſuſpicari ſoletis, ſed ita vt Patris ſui Filius, qui ipſum genuit, maneat, & tamen pater futuri ſæculi nominetur. Neceſsũ enim eſt, vt vobis omnes ſuſpiciones detrahamus. Dicit certè per Prophetam, *Genitus nobis eſt Filius, & datus eſt nobis, cuius imperium ſuper humeros ipſius, & vocatur nomen eius magni conſilij Angelus, Deus fortis, potens, pater futuri ſæculi.*

Cõcluſio.

Igitur & Patrem futuri ſæculi vnigenitum eſſe, & Deum fortem & potentem eſſe, & omnia quæ habet Pater ipſum habere, clarè demonſtratum eſt: nec non eundem, vt Pater dat vitam, ita & in ipſius eſſe poteſtate, quos velit, viuificare. *Audient enim*, inquit, *vocem Filij Dei mortui, & viuent.*

Theſſ. 4.

Vnamq́ue voluntatem Patris & Filij, idemq́ue rebus ſtatuendis conſilium eſſe, quoniam vna natura, eaq́ue indiuiſibilis in ambobus.

C Fruſtra igitur Ariani ſeipſos ſtimulant, non intelligentes dictum Saluatoris noſtri: *Omnia quæ habet pater, mea ſunt*: ex eo enim Sabellij ſubuertitur ſtoliditas, & Iudæorum redarguitur amentia.

Ioã. 14

Inde enim fit, vt habeat vitam in ſeſe Vnigenitus, ſicuti ipſe pater, & ſolus nouerit Patrem: nec mirum quum in patre conſiſtat, & in ſe habeat Patrem, vtpote illius imago: & conſequenter in eo veluti in Imagine, omnia quæ patris ſunt, conſiſtunt: Sigillum enim eſt ſimile eiuſdemq́ue ſculpturæ, in ſeſe Patrem oſtendens, Sermo viuus, verus, Potentia, Sapientia, Sanctificatio, Redemptio noſtra. *In eo enim viuimus, mouemur, & ſumus: & nemo cognoſcit Patrem, niſi filius, aut filium, niſi pater.*

Act. 17. Mat. 11.

Arianorũ temeritatem, proteruiã & audaciam arguit. Explic.

Mirum igitur eſt, impios iſta nefaria audere garrire, cùm & homines ſint, & quæ in terra ſint, nequeant explicare. Sed quid

D dico quæ in terra ſunt? imò vel ſua ipſorum nobis exponant, videantq́ue num ſatis exploratè inueſtigare queant, quæ ipſorum naturæ ſunt: Homines profectò audaces & proterui, qui non tremunt eam gloriam, in quam cupiunt Angeli proni inclinatiq́ue adſpicere: quum præ illis longè ſint natura & ordine ſublimiores. Quid enim propinquius Cherubinis & Seraphinis? illi non obtuentur hanc maieſtatem, aut in pedibus erectos ſe tenent, imò ne faciem quidem nudam relinquunt: ſed ea obuelata gloriam Maieſtatemq́ue Dei labiis nunquam ceſſantibus extollunt, nihil aliud quam Diuinam & ineffabilem naturam triplici titulo Sanctitatis glorificãtes. Neque eſt quiſquam Sanctorum Prophetarum inter eos, qui maximè digni habiti ſunt, vt iſtiuſmodi ſpectaculis intereſſẽt, qui nobis id ſe audiſſe renũciauit, Angelos illos in primis viribus exclamandi, *Sanctus*, maxima

voce

voce vſos eſse: in ſecundis autem non æquè magna, in tertiis adhuc ſubmiſsori: & primam Sanctificationem propriam legitimamq́ue eſſe, ſecundam autem inferioris notæ, tertiam adhuc gradatim deterioris conditionis eſſe. Apageſis, valeat dementia execrabilium hominum. Trinitas enim vndecunque laudabilis, & venerabilis, & adoranda vna eſt, & indiuiſibilis, & quæ figura exprimi nequeat. Coniunguntur autem vnà hæ Sanctificationes pro inſequabili illa Vnitate. In eo enim ipſo, quo ampliſſima iſta animantia tertio proferunt glorificationem dum aiunt, Sanctus, Sanctus, Sanctus, triplici numero tres perfectas, abſolutas, integras perſonas oſtendunt, quemadmodum ſub vnica voce, Dominus, vnam ſubſtantiam declarant. Qui igitur diminuunt Vnigenitum Dei Filium, in Deum blaſphemant, prauè ſentientes de eius perfectitudine, eumq́ue in abſolutum criminantur, reoſq́ue ſe cõſtituunt maximæ pœnæ. Qui enim in vllam perſonarum blaſphemant, non habebunt remiſſionem neque in hoc ſeculo, neque in futuro: poteſt autem Deus aperire oculos cordis illorum, vt ſentiant & intelligant ſolem iuſtitiæ: vt agnoſcentes, quē olim aſpernati ſunt, continua pietatis cogitatione vnà nobiſcum glorificent, quoniam ipſius eſt regnum, Patris nempè, Filij & Spiritus ſancti, nunc & in ſæcula*. Hæc eſt enim vera doctrina, hoc eſt verum ſignum argumentumq́ue, quod ita iſta inter ſe conſentiunt neque diſſident, vel inter ſe, vel inter Patres. Qui enim ita affecti non ſunt, ſcelerati potius & non veri præceptores appellari debuerunt: ideo Ethnici qui non confitentur iſta, ſed inter ſeſe diſceprant, nihil veri habent in ſuis doctrinis, quippe qui diſcordes verbis, non Diuina ſe tradere, ſed humana declarant. Sancti contra inter ſe conſonant, nec diſſident vnquam. Neque enim controuerſias habent in iis, quæ vel prophetant vel erudiũt. Nam etſi, temporibus diſtent, in id tamen omnes contēduot, neque immeritò: vnius enim Dei Prophetæ ſunt, vnumque & idem Verbum concorditer prædicant. Quæ enim Moſes docuit, eadem illa Abraham obſeruauit, Noë cognita habebat, diſtinguens munda ab immundis, neque Abeelem laruerũt offerentem ex primogenitis, quippe qui illud didicerat ab Adam, qui ea ex Deo audierat. Ideoq́ue & ipſe rerum omnium Deus poſteris illorum in Ægypto apparens: parentum nominibus eos in ſui memoriam reuocabat, inquiens: [Ego ſum Deus parētum veſtrorum,] & Dominus ait: [Nõ præceptum nouum, ſed quod audiſtis, do vobis.] Ita etiam Lucas à Filio Dei exorſus, vſque ad Adam recurrit, vt oſtenderet corpus quod Ieſus aſſumpſit, ab Adamo originem trahere, qui à Deo formatus fuit. [Et ſeruabunt filij Iſrael Sabbata, colentq́ue in generationes ſuas: Fœdus æternum inter me & filios Iſrael ſignum eſt in me æternum, eò quòd in ſex diebus fecerit Deus cælum & terram, & ſeptima die feriatus ſit.] Signum eſt vt ſciatur dies creationis, & quãdo eius finis conſequi debebat. Quãdiu enim prior ætas & creatio vim ſuam & efficaciam in Ieruſalem obtinebat, tam diu Sabbata ſuam obſeruationem habuere: verum vbi ſucceſſerat alia generatio, aliuſq́ue populus iam creatus erat, ſecundùm id quod in Pſalmis dictũ videas, [ſcribatur illa in generationē alteram, & populus qui creabitur, laudabit Dominũ,] non neceſſe vlterius fuit hunc nouum populũ prioris nationis obſeruare finē, ſed exordiũ potius ſecũdæ creationis & ætatis. Quando igitur eſt iſtud

Apo. 4. Quonam illi ſphe-mi ſint in Deũ.

** Quæ ſequuntur ab hoc loco ad finē huiꝰ tractatꝰ in Græca editione non reperiuntur.*

Luc. 3.

Exod. 31. Sabbathi obſeruatio quãdo extincta ſit.

Pſ. 101. Noua creatura quando ſumpſit exordiũ. Sabbatũ Iudæi cur indictũ. Cur Sabbatũ nunc obſeruare nõ liceat

A exordiũ, niſi quo tempore Dominus reſurrexit? Iam inde enim initium habuit noua creatura, de qua locutus eſt Paulus: Quapropter ſi qua eſt in Chriſto noua creatura, priorem igitur creationem cum abſoluiſſet Deus, quieti ſe dedit. Ac propterea Sabbatum in die ſeptimo obſeruabunt homines illius generationis. Cæterùm, ſecunda ætas ſiue creatio finem non habet. Ideoq́ue neque quietem aſſumpſit, ſed vſque in præſens operatur. Atque hic eſt quod Sabbati diem non vt in prima ætate obſeruamus, ſed ſperamus futura Sabbata Sabbatorum, in quibus finem non habebit noua creatura: ſed manifeſtabitur, & perpetui temporis feſtum colet. Ideò enim Sabbatum iniunctum eſt priori populo, vt cognoſcerent finem & principium creaturæ. Cæterùm, nouæ creaturæ non præcepit obſeruationē Sabbati, vt initium quidem in Dominica die agnoſceret, ſed tamen infinibilem eſſe, & nunquam defituram gratiam, certum haberet. Idcirco autem initium, hoc eſt, Dominicum diem certum declaratumq́; voluit, vt finem præteriti ſentires. Apoſtolus certè de priori ſcribens ait: [Cùm veniſſet plenitudo temporis, emiſit Deus Filium ſuum.] Et rurſus, [In cõſummatione ſæculorum.] Prima igitur adimpleta eſt & conſummata nõ alio tempore quàm eo de quo Prophetæ dixerunt: *In extremis diebus fundam de Spiritu meo*: finitis autē prioribus diebus, alij dies ſuperueniunt, vt inquit Hieremias: *Ecce dies veniũt, inquit Dominus*: non enim principaliter ocij cauſa dedit Deus hominibus Sabbatum, quippe qui ita loquatur: *Via ocioſorum conſtrata ſpinis*, & in libris Numerorũ. [Ipſo die Sabbatorũ iuſſit duos agnos anniculos immaculatos, & duodecim panes ex ſimilagine in oleo confectos, in ſacrificiũ, & libationem, & holocauſtũ in Sabbatis apponi ad holocauſtum æternũ.] Et rurſus aliquãto ſuperiꝰ, [Ponetis in arathus & ſalem, iacebuntq́ue panes ita propoſiti in recordationem Domino. Die Sabbatorũ proponetis eos ſemper coram Domino in conſpectu filiorum Iſraël ad æternum teſtamentum.] Si enim illi cordi eſſet ocioſitas, non imperaſſet proponere, offerre, mactare Leuitis: Nam ſi ocium ſanctificet, ergo ſequitur, vt negocium contaminet, atqui Leuitæ operando non cõtaminabantur, non igitur ociũ ſanctificauerit, alioqui cur fieret, vt ſoli Leuitæ ſanctificatione non ſpoliantur, dum offerunt, mactãt, & proponunt in Sabbato, tanto autem abſunt, vt inquinētur, vt etiam propitiationem impetrēt illis qui offerunt. Non igitur ſabbatum ocium deſignat aut innuit, ſed cognitionem conditoris, eò quòd ceſſatum ſit à forma creandi, vt in Ezechiele ſcriptum eſt: *Sabbata mea dedi illis, vt eſſet in monimentum & recordationem mei, & in monimentum & recordationem illorum, vt cognoſcerent, me eſſe Dominum, qui ipſos ſanctifico.* Intelligentiæ igitur & non ocij datum eſt Sabbatum, quia cognitio magis neceſſaria eſt, quàm ocium. Ideoq́ue Dominus locutus eſt illis, qui incuſabant diſcipulos, quòd ſpicas vellerent: Si cognoſceritis quid illud ſit, *Miſericordiam volo & non ſacrificium.* Ocioſos enim illos in Sabbato culpabat, eò quòd illud, quod proprium eſt Sabbati, non habebant, hoc eſt, veritatis cognitionem. Ideoq́ue circa Hiericho tuba canere imperantur, qui legem Sabbati ſuſcipiebant in ſeptem diebus, in quos Sabbatum incidebat. Si igitur ocij gratia datum eſt Sabbatum, cur operatio tubicinandi imperatur? quinimo creditum fuit, eos ita canendo ſabbatizari. Non

vt legis tẽpore. Sabbatũ Chriſtiani nos cur nõ fuerit indictũ. Dominicus dies certꝰ cur.

Gal. 4. Ioel. 2. Hie. 48. Sabbatũ non ocij cauſa cõſtitutũ, eoque minus die Dominicus aut feſta noui teſtamenti.

Sabbatũ cur datũ. Eze 20. Sabbatho vellentes ſpicas apoſtolos cur Chriſtus excuſauerit. Math. 9.

Sabbato etia circunciſione fieri. Leuit. 23.

enim ncio, ſed cognitione Deum ſibi opitulatorē **A** comparabant, ſicuti in eo quoque qui octauo die circunciditur. Neceſſitas enim habet, vt Sabbato circumciſio fiat, atque eo modo Sabbatum operādo colunt: ſed ita tamen vt Deum cognoſcant. Certè dies, qui Sabbata non ſunt, tamen ob remiſſionē peccatorum, cognitionemque Dei, Sabbata appellate lex ipſa ſolet: vt ex Leuitico conſtat, (Decimo die menſis huius hebdomadæ, dies quæ propitiationis eſt dicta, ſancta nominabitur inter vos, & humiliabitis animas veſtras, & adducetis holocauſta Domino, & nullum opus facietis in die illa: fietque, vt anima quæ in illa die opus fecerit, deleatur ex omni populo. Nullum opus facietis ex recepto & ſolenni more in æternum: ea vobis Sabbata Sabbatorum erunt, & humiliabitis animas veſtras à decimo menſis die à veſpera vſque ad veſperam, & **B** Sabbatizabitis Sabbata veſtra.) Igitur non ſeptima dies Sabbatum eſt, ſed remiſſio peccatorum, cùm quis requieuerit à peccatis: quum ocium non Sabbatum ſit, ſed confeſſio & humiliatio animi. Non enim requieſcite in Sabbato, dixit, ſed ſimpliciter in decima die, quam incurrere videmus etiam non in Sabbatum: & tamen occurrentem diem illam propitiationi deſtinatam non ſimpliciter Sabbatū, ſed Sabbata Sabbatorum appellat. Quòd ſi in hoc die etiam Sabbatum conſtituit, & in Sabbato operari iubet: non ocij igitur principaliter eſt Sabbatū, ſed cognitionis & propitiationis, & feriationis ab omni malitia: neque ocij cauſa Sabbatum dedit, ſed vt cognoſcerent ceſſationem creationis; quippe, cùm præceperit Deus ad iſtum modum, dicens: Vt cognoſcatis, quòd in hac die requieuerit Dominus Deus veſter ab operibus, quæ cæperat facere. Vo- **C** lebat autem, cognito iſtius creationis fine, initium quærere nouæ creaturæ. Finis igitur prioris creationis Sabbatum: ſecundæ autem creaturæ initium, Dominicus dies: in qua veterem hominem renouauit & inſtaurauit. Sicuti igitur prioribus temporibus Sabbati diem ſeruari voluit in monumentum finis priorum: ita Dominicum diem veneramur, vt monumentum exordij ſecundæ reparationis. Non enim aliam creaturam colendo ſuperaddidit, ſed veterem renouauit: & quam incepit facere cōſummauit. eaque de cauſa in ſexto die quæ creabantur, perfecta ſunt: in ſeptimo requieuit ab omnibus: Et in Euangelio dicit Chriſtus, *Veni vt perficerem.* Qui enim ab omnibus requieſcit, ſignificat quædam fine & conſummatione indigere, quæ ipſe veniens conſummauit. Ait enim, *Opera quæ dedit mihi Pater, vt perficiam ea*: item, *Ipſa opera quæ ego facio,* **D** *teſtantur de me.* Iam imperfectum erat hoc opus: ſiquidem ex peccato Adæ moriebatur homo: cæterùm, id Chriſti viuificatu integritatem ſuam recuperauit. Ideoque, quum creaturam intra ſex dies conditam renouatione interpolaſſet, diem illā huic inſtaurationi conſecratam voluit, quam in Pſalmo Spiritus prænunciat: *Hæc eſt dies quam fecit Dominus.* Solis enim inſtar Deus exoritur, illuſtrans vniuſcuiuſque animum. Quocirca & in ſalutifera paſſione non apparuit ſol, indicans finem prioris creaturæ adeſſe, & principium alterius ſuperuenire, quæ diluculum ſuum & exortum in Saluatore conſequuta eſt. Hanc cum vidiſſet Propheta, ita locutus eſt: *Ecce vir oriens illi cognomen*, ac rurſum: *Vobis timentibus eum, exoritur ſol iuſtitiæ.* Non enim omnium hæc dies eſt, ſed eorum qui mortui ſunt peccato, & viuunt Deo. Ideò enim in octauo

Sabbatū quid propriè.

Sabbatū cur datū. Exod. 20. Dominicus dies ſecunda creaturæ initium. Simile. Dominicū diem ſanctificamus cur.

Ioan. 5. Ibidem. Homo propter peccatū Adæ imperfectus remāſit vſque ad paſſionē Chriſti. Pſ. 117. Sol non apparuit in die paſſionis Chriſti, cur. Zach. 6. Dominicus dies qui ſit oritur.

die circumcidi à lege imperatum fuit, neque id vnquam violabatur, quo ſchemate innuebatur renaſcentia omnium poſt ſeptimum diem. Nam circunciſio nihil denotabat niſi depoſitionem exuuiaſque detractæ natiuitatis. Eum enim qui ſexto die mortuus eſt exuimus, & renouamur Dominica die, cum antiquus ille exutus, regenerationem reſurrectione acceperit. Hoc enim Paulus ad Coloſſenſes loquitur: In quo circumciſi eſtis circumciſione non manufacta, in expoliatione carnis, in circumciſione Chriſti, cui conſepulti eſtis in Baptiſmate ad infernum, in quo & reſurrexiſtis. Nam circumciſio figura erat exuuiarum, quæ per baptiſmum deponuntur, illamque in membris genitalibus iuſſit fieri, vt enim aduerterent circumciſi, circumciſionē ſignum eſſe exuendæ vetuſtatis. Abraham enim, **B** vbi Deo crediderat, circumciſionem recepit pro nota inſignibuſque eius regenerationis, quæ per Baptiſmum conficitur. Quapropter, vbi venerat res quæ figura denotabatur, nota ipſa figuraque intercedit & conquieuit. Circumciſio enim nota erat, lauacrum autem regenerationis idipſum eſt quod denotabatur. Veteri enim homine in totum exuto, ſuperflua erat nota illa, quæ ex parte ei adūbrationem præ ſe ferebat: & vt Dominica dies quæ initialis eſt nouæ creaturæ Sabbatiſmum finit: ita eadem illa regenerato homine in ocium, dedit circūciſionem. Vtrumque enim in octauo perfectum fuit, & initium creationis, & hominis regeneratio. Ideoque octauo Sabbatum diſſoluit, & non Sabbatum octauum: ſiquidem in Sabbato circumcidebatur homo, & in Sabbato non habebat circumciſio vllas ferias: nam octaua, quæ initialis erat reparatio- **C** nis ſiue recreationis, finem ceſſationemque intulit priori: arbitror autem circumciſionem ideò datam eſſe. Ex eo enim quòd Adamo dictum fuit: *Terra es, & in terram reuerteris*, & quia propterea corpus moriebatur & interibat, inde eſt, quòd partem corporis, eamque corporis procreatricem, iuſſi ſunt mulctare. Atque ita iam antea didiſcere totū corpus exuendum eſſe, vt exuto eo quod damnatum erat; ſeruati poſſent. Et ſicuti ſacrificia vmbræ erant rerum futurarum, ita circumciſio particularis, totius hominis circumcidendi adumbratio delineatioque fuit. Illud autem in Ioſue ſcriptura clarè demonſtrat: Ieſu enim Naue ad imperium Dei populum circumcidente in Galgalis vltra Iordanem, locutus eſt ei Dominus: Hodierna die abſtuli opprobrium Ægypti à vobis, & vocauit (inquit) nomen loci illius Galgala. Igitur circumciſio, abla- **D** tio eſt Ægyptiacæ generationis, quum præputium character ſit Ægyptiaci habitus, eiuſque nationis inſigne. Hoc (inquit) abſtulit Deus, ne vlterius veluti in Ægypto nati, ſeruitia haberentur, ſed terræ repromiſſionis filij indigenæque exiſtimarentur, in quam illos Dominus induxit. Rebus autem ita cōſtitutis, videtur in totum circumciſio data eſſe, vt auferatur vituperium terreni ſtemmatis ab Abrahamitis, quo in poſterum non obnoxij ſimus huic maledicto, *Terra es, & in terram reuerteris.* Ablatum eſt enim opprobrium delicti. Id autem tum factum eſt ad figuram eius Baptiſmatis, quod in Chriſto perficitur: tūc enim ex parte fiebat, vtpote ad vmbram: nunc autem, ſicuti Apoſtolus ait, terrenam originem exuentes, per lauacrum Baptiſmi regeneramur, ne vlterius pro ratione priorum natalium morte oppetamus, ſed circumciſione ea qua corpus exuitur, quæ non niſi lauacro Baptiſmatis conficitur.

Circūciſio quod portendebat & cur octauo die indicta fuerit.

Col. 2. Circumciſionem fuiſſe notam baptiſmi.

Simile. Dominicus dies ſabbato finē impoſuit. Circūciſio data cur.

Gen. 3.

Simile.

Ioſue 5.

Gen. 3. Cæremoniæ circumciſionis ceſſante circumciſio ipſa nihil eſt

aliud quam baptiſmi typum Ioſue 5. Sumſit.

conficitur, viocremus. Quemadmodum autem dixit Dominus Ioſue, *Aſtuli vituperium Ægypti hodierna die à vobis*: ita multo magis dici poterit vnicuique eorum, qui baptizantur: In hac die abſtuli conuicium terrenæ regenerationis, & opprobrium corruptionis mortis à te in hoc ipſo die.

Hæc per compendium è ſuperioribus deſcripta ſunt contra eos, qui dicunt Spiritum ſanctum creaturam eſſe.

EGO quidem arbitrabar etiam vel ita pauca ſcripſiſſe, meamque imbecillitatem accuſabam, qui non tantum potuerim ſcribere, quantum aliis permiſſum eſt dicere, idque contra eos, qui impiè ſentiunt de Spiritu ſancto. Cæterùm, quia, vt ſcribis, nonnulli fratrum poſtulauerunt, vt iſta cōcideret in compēdium, quo in promptu eſſet, quibus paucis reſponderent eis, qui interrogant de Fide noſtra & vt refutarent impiè ſentientes: feci illud audacter bona conſcientia, & ea ſpe nixus, vt ſi quid in iſtis omiſſum eſſet, tu adimpleres. Ariani ſiquidem in ſe conuerſi, & in vnum coacti, quod perinde eſt ac ſi foris verſatentur, more Saducæorum humanis ratiocinationibus, diuinam ſcripturam excipiunt &

Humanis rationibus ſcripturam ſacram metiuntur. Ariani.

cauillantur. Audientes enim ſapientiam, & ſplendorem, & Verbum Filium Patris exiſtere, pro conſuetudine ſua dicunt: Quomodo hoc poterit eſſe? Quaſi eſſe non poterit, quod ipſi nequeunt intelligere. Reſtat igitur, vt ſimili modo de vniuerſitate diſceptent: Ecquónam modo potuit rerum natura, cum aliquando non exiſteret, extitiſſe? Aut quomodo poteſt puluis terræ deformari in rationalem hominem? aut quomodo poteſt, quod corruptibile eſt

C

incorruptibile fieri? Aut quomodo terra ſuper mare fundata eſt? aut quomodo eam ſuper flumina præparauit Deus? Reſtatque vt addant tandem, ſibique ita loquantur: Comedamus & bibamus, cras enim moriemur. Vt ſcilicet, ipſis corruptis, vna corrumpatur inſania hæreſeos Arianæ. Eſt igitur letalis peſtilenſque iſtiuſmodi ſententia. Veritatis contrà ſermo, de quo illos decuit cogitare, ad iſtum

Propoſitio, Quod ſolus ei ſium ſit Patri coæternus & conſubſtantialis.

modum ſe habet: Si Fons, & Lux, & Pater eſt Deus, nefarium dictu eſt, Fontem exaruiſſe, lucem ſine ſplendore, Deum ſine Verbo, aut Ratione fuiſſe, ne Deus inſipiens, aut irrationalis, aut lucis expers habeatur. Cum igitur æternus ſit pater, neceſſum eſt, & Filium æternum eſſe. Quæ enim in Patre intelligimus, ea in Filio eſſe dubitandum non eſt, loquente ipſo Domino: Omnia quæcunque habet Pater, mea ſunt, & omnia mea ſunt patris. Æuiternus igi-

D

tur Pater eſt, æuiternus eſt Filius: per eum enim æuum & ſæcula condita ſunt, qui eſt Deus in omnibus benedictus in ſæcula, Amen, vt inquit Paulus. Neutiquam fas eſt dicere de Patre, Fuit quando nō erat. Omnipotens Pater eſt, omnipotens Filius eſt,

Ioan. 14. Apoc. 1. 1. Ioā. 2. 1. Ioā. 5. Ioan. 10.

atteſtante Ioanne: *Qui eſt, qui erat, qui venturus eſt, qui omnipotens eſt*. Lux eſt Pater, iubar radiuſque Filius, & lux vera: verus Deus Pater, verus Deus Filius. Ita enim à Ioanne ſcriptum eſt: *Sumus in vero Filio Ieſu Chriſto*. Hic eſt verus Deus & vita æterna, & in ſumma, nihil eſt ex eis, quæ habet pater, quod non ſit Filij. Ideoque Filius in Patre, & Pater in Filio: quia quæ Patris ſunt: eadem ſunt in Filio: ac vice verſa, ea quæ in Patre intelliguntur, Filij ſunt. Ita interpretandum eſt dictum illud: Ego & Pater vnum ſumus: quandoquidem non alia in hoc, alia in illo, ſed quæ in Patre ſunt, eadem ſunt in Filio. Et

A

quæ vides in Patre, eadem vides in Filio. Probeque intelligitur & illud: *Qui me vidit, vidit Patrem.* Rebus igitur ita demonſtratis, impius ſermo eſt, creaturam eſſe Filium. Cogetur enim idem ille dicere, fontem ipſum ſcaturire ſapientiam, quæ creatura ſit, & Verbum eſſe creatitium, in quo tamen omnia ſunt Patris, alioqui etiam vel hinc deprehendas quā ſit friuola & nugax hæreſis Arianorum, quibus ſimiles exiſtimus, ſiquidem iidem identitate naturæ conuenimus, & homuſij ſumus. Certè, homines qui ſimiles inter ſe ſunt, quum ſint eadem natura coniuncti, homuſij, hoc eſt, eiuſdem ſubſtantiæ cenſeri debent. Eadem enim in hominibus mutabilitas, mortalitas, eadem origo, qua ex nihilo prodierunt. Angeli quoque inter ſe generis ratione, & cætera omnia cognata ſunt, & eiuſdem naturæ. Quapro-

Ioan. 14.

Arianorum hæreſis friuola & nugax. Homines homouſij.

B

pter, ſi interrogent curioſi iſti, an ſit Filio aliqua ſimilitudo cum rebus creatis, aut ea quæ in Filio sūt, reperiri queant in rebus conditis, quo occaſionem habeant calumniandi Filium Dei creaturam eſſe. Cæterùm, nihil tale vnquam inuenerint iſti ad omnia temerarij, & in omni religione errabundi. Inter creata nihil eſt omnipotens, & nihil ſub alterius potentia dernetur. Quippe quum ſingula ipſius ſint: *Cæli enim enarrant gloriam Dei, terra autem Domini eſt, & plenitudo eius. Mare vidit & fugit,* omniaque ſunt mancipia conditoris ſui, facientia Verbum eius, & obedientia mandato eius. Filius contra omnipotens eſt, vt Pater, & hoc ipſum ſcriptum eſt & demonſtratum. Rurſum in creatis nihil eſt immutabile natura, quippe cum Angeli quidam non ſeruauerint ſuum ordinem, & ſtellæ non habeantur puræ coram eo, & diabolus ceciderit è cæ-

An creaturis ſi-lius vel aliquo modo comparari.

Pſal. 9. Pſal. 23. Pſ. 113.

Inter Chriſtū & creaturas differentia.

C

lo: Adam autem præuaricatus ſit, omniaque alterātur. Filius contra, inalterabilis eſt & immutabilis vt Pater, & hoc Paulus ſubiudicauit, verba Dauidis in hoc ipſum mutuatus, *Tu Domine in initio terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli: Ipſi peribunt, tu autem permanes, & omnes quaſi veſtimentum veteraſcent: & quaſi amictum conuolues eos, & mutabuntur, tu autem idē ipſe es, & anni tui non deficiēt.* Ieſus Chriſtus heri & hodie idē & in ſæcula. E diuerſo, omnia creata cum nō eſſēt, creata sūt: Terra quū nulla eſſet, cōdita eſt. Et ab eo ea quæ nō ſunt, tanquā quæ ſunt, vocātur. Et quia opera ſunt creaturæ, ideò initium exiſtendi oriuntur. *Initio enim fecit Deus cælum & terram, & omnia quæ in eis ſunt*, Et, *Manus mea fecit hæc omnia*: filius autem, quia ipſa eſſentia eſt, ſuper omnia Deus eſt: non aliter quàm Pater, & hoc ipſum ita eſſe demōſtratum eſt: Eundemque non factum eſſe, ſed facere non creatum, ſed creare, & Patris ſui opera operari.

Pſ. 101.

Gen. 1. Eſa. 66.

D

Per eum enim ſæcula condita ſunt, & omnia per eū facta ſunt, & ſine eo factum eſt nihil. Vt autem Apoſtolus demōſtrat: Ipſe in principio fundauit terram: & opera manuum eius ſunt cæli. Ac rurſum, nihil creaturarum ex natura Deus eſt: ſed vnumquodque ex rebus conditis, hoc ipſum quod factū eſt, nomine ſuo appellatur, hoc enim, cælum dicitur, iſta terra, illa luminaria, hæ ſtellæ, maria, abyſſus, quadrupedia, homo, & ante homines Angeli, Archangeli, Cherubin, Seraphin, Poteſtates, Principes, Virtutes, Dominationes, paradiſus, & ita ſingula in ſuo ordine & vocabulo permanent. Quòd ſi ex iſtis nonnulli dij appellati ſunt, id non factum ratione naturæ ipſorum, ſed ex communicatione Verbi. Ita enim ipſe locutus eſt: Si illos Deos appellauit ad quos ſermo Dei factus eſt: Atque inde eſt, quòd, quum natura dij nō ſint, vbi ſeſe in peius

Creaturæ cur dij aliquando appellatæ ſint.

Digitized by Google

Pſal. 81. mutarunt, hæc opprobria & conuitia audiant, *Ego dixi dij eſtis, & filij Altiſsimi*: vos omnes tamen vt homines peritis. Talis & ille fuit, qui audiit: Tu homo & non Deus. Filius contra, verus eſt, vt Pater. In Patre enim eſt, & Pater in ipſo: & Ioannes quidem, vt docuimus ſcripſit. Dauid item *Thronus tuus Deus* *Pſ. 144.* *in ſecula ſæculorum, virga rectitudinis, virga regni tui.* Et *Eſa. 45.* Eſaias. *Laborauit Ægyptus & mercatus Æthiopum, &* *Ibidem.* *ortundi ex Saba, viri alti ad te tranſibunt, & ſequentur te à tergo vincti manicis & adorabunt te, quoniam in te Deus: Tu enim es Deus Iſrael, & ignorauimus.* Quis autem eſt hic Deus, in quo eſt Deus, niſi Filius ipſe? qui de ſe *Ioan. 14.* inquit: *Ego in patre & pater in me.* Quis igitur, rebus ita conſtitutis, & ad eum modum deſcriptis, non perſpicit in rebus creatis nihil ſimile habere Filiũ? Omnia autem Patris ad Filium ſpectant, quia ille *Simile.* conſubſtantialis eſt Patri. Vt enim, ſi cum rebus creatis haberet aliquam cognationem, conſubſtantialis illis fuerit: ita alienus à creatis per ſubſtantiam remanens, proprium fuerit Verbum Patris, & alius diuerſuſque ab illis: Cęterùm, quia omnia patris illi propria ſunt, conſubſtantialis eſſe Patri merito re- *Filium eſt coeſſentialis Patri ex decreto Nicenæ ſynodi.* putabitur. Ita enim Patres rem intelligentes, confeſſi ſunt in Nicęna ſynodo coeſſentialem, & ex ſubſtantia Patris filium eſſe. Satis enim perſpiciebant creatam ſubſtantiam nũquam ſibi poſſe arrogare hoc dictũ, *Omnia quę Pater habet mea ſunt.* Quomodo enim quæ initium exiſtendi ſortita ſunt ha- *Luc. 14.* berent in ſe illud, qui eſt, & qui erat in æternum? *Cõcluſio propria Dei qua.* Ideoque quum filius habeat hæc omnia, & quæ Patris ſunt, neceſſum eſt, Filij naturam non creatam, *Quomodo refutandi ſũt qui dicũt filium Dei creaturã eſſe.* ſed conſubſtantialem Patri exiſtere præſertim, quũ natura illa creatitia neutiquam capax eſſe poſſit eorum, quæ propria ſunt Dei. Propria autem Dei ſũt, ex quibus cognoſcitur Deus qualia ſunt omnipotentia, ipſa eſſentia & immutabilitas, aliaque ſuperius dicta: ne conſubſtantialis cum creaturis ſuis ip- *Mar. 16.* ſe creator appareat ſecundùm iſtos ſtultos, habeatque tantummodo ea quæ res creatæ in ſe habere poſſunt. Et ita refutaueris impietatem eorum, qui dicunt Filium Dei creaturam eſſe. Noſtra Fides in Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum eſt, dicente *Mat. 16.* Filio ad Apoſtolos ſuos: *Profecti erudite omnes gentes* *Simile.* *baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus San-* *Creare.* *cti.* Dixit autem ita, vt eis quæ cognita habemus, *Gignere.* intelligeremus ea quæ ab ipſo dicebantur. Vt igitur *Facere.* nunquam dixerimus Patres conditores ſuorum liberorum, ſed genitores: vt que nos ex noſtris parẽtibus editos, nunquam appellauerimus illorũ creaturas, ſed filios, & naturæ eiuſdem cum parentibus conſortes: ita ſi Pater Deus eſt, omnino Pater eſt eius Filij, qui ſecum eſt eiuſdem generis. Abraham certè, non condidit Iſaacum ſed genuit. Sabbeleel autem & Elia non genuerunt, ſed fecerunt omnia opera tabernaculi. Nauium item conſtructor, domuſque ædificator non gignunt, ſed faciunt, quiſque ſuum opus, iſte nauem, ille domicilium. Iſaac certè, non facit, ſed gignit Iacobum naturaliter ſibi conſubſtantialem, vt & ille Iudam ſuum. Quemadmodum igitur inſanierit, quiſquis dicat conſub- *Simile.* ſtantialem eſſe ædificatori domum & nauem fabro *Cõcluſio eſt qua docet filium eſſe coeſſentialem Patri.* nauali: ita congruenter dixeris: quemlibet Filium coeſſentialem Patri ſuo eſſe. Si igitur Pater eſt, & Filius, neceſſum eſt, Filium naturalem & verum eſſe, hoc eſt, coeſſentialem Patri, vt iam multis argumentis declaratum eſt. Certè, de operibus ita ſermo *Pſ. 148.* diuinus: *Ipſe dixit & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata* *Pſal. 44.* *ſunt*: de Filio autẽ, *Eructauit cor meũ verbũ bonũ.* Daniel

A porrò nouerat filiũ Dei, nouerat & opera Dei, & Filiũ quidem vidit irrorantẽ caminũ, cum de operibus diceret, *Benedicite omnia opera Domini Domino.* Vbi cũ ſingulas creaturas recenſeret, nequaquam Filium iſtis adnumerauit: cum certum haberet, eum opus *Dan. 3.* non eſſe, ſed per eum opera facta eſſe: qui vnà cum Patre laudatur & ſuperexaltatur. Vt igitur per eum, *Simile.* prout qui ipſum cognoſcunt, reuelatur Deus: ita quoque per eum benedictio, hymnus & gloria, & potentia Patris extollitur per eum, & in eo, vt accepta fiat huiuſmodi laus & confeſſio ſicuti in Scripturis proditum eſt. Ex iſtis igitur aliiſque multis declaratur demonſtraturque impius eſſe, quiſquis fabulatur Dei Verbum creaturam eſſe. Cæterùm, quandoquidem cauſificantur & in calumniam de- *Prou. 8.* uocant quod in prouerbiis ſcriptum eſt: *Dominus* B *creauit me initium viarum ſuarum ad opera ſua*, ſecumque diſceptãt: En qui creauit, ipſe quoque creatura *Obiectio.* eſt. Neceſſum eſt, vt etiam vel ex iſtis oſtendamus, quantopere oberrent ignorantes ſcopum ſacræ Scripturæ. Si igitur Filius eſt, ne nominetur creatura: ſiu autem creatura eſt, ne nominetur Filius. De- *Solutio.* monſtratum eſt enim ſuperius quanta ſit differentia creaturæ & Filij. Et quia initiatio Baptiſmi, non in nomine creatoris & creaturæ, ſed in nomine Patris & Filij obtinet, neceſſum eſt, vt Dominus non dicatur creatura, ſed Filius. At id non ſcriptum *Quod dictum eſt bene male interpretãtur hæretici.* eſt (inquiunt) imo ſcriptum eſt quàm maxime, & neceſſum eſt ita eſſe, vt dictum eſt: ſed quod dictum bene eſt, male interpretantur hæretici. Si enim intelligerent & cognoſcerent ſtylum Chriſtianiſmi, nunquam Dominum gloriæ creaturam appellarẽt, neque impingerent in id, quod rectè ſcriptum eſt. C Illi igitur non cognouerunt neque intellexerunt, ideoque vt ſcriptum eſt, in tenebris ambulant: nobis tamen neceſſarium eſt dicere, vt illi quidem vel ex hac re ſtulti declarentur: nos autem non ſuperſedeamus à refellenda ipſorum impietate, forſitan & ipſi reſipuerint. Dogma igitur ſtyluſque fidei in *Quod filius Dei Deus ſit.* Chriſto, talis eſt, filium Dei Verbum, Deum eſſe. *Ioan. 1.* *In principio, enim, erat Verbum: & Deus erat Verbum*, Sapientiam quoque & Potentiam Patris eſſe, Chriſtus enim Dei virtus, & Dei ſapientia: eundemque ſub conſummationem ſæculorum, hominem factũ eſſe propter noſtram ſalutẽ. Ioannes enim inquit, *Ibidem* *In principio erat verbum: & Verbum caro factum eſt*, quod idem eſt, ac ſi diceret, homo factum eſt: Et Domi- *Ioan. 8.* nus de ſeipſo dixit, *Cur quæritis me interficere hominem qui vobis veritatem locutus ſũ?* Et Paulus ait: *Vnus Deus* *1. Tim. 2.* *& vnus mediator Dei & hominũ, homo Ieſus Chriſtus.* Ho- *Doctrina* D mo autẽ factus, humanitatis negotia adminiſtrauit, in fugamque egit & profligauit mortẽ nobis infeſtam ſedetque nunc in dextera Patris, cum in Patre ſit, & Pater in ipſo, vt fuit ſemper in perpetuũ: hoc igitur dogma, phraſiſque eſt Apoſtolorum, eaque à *Exhortatio ad ſacra ſcriptura lectores.* patribus recepta eſt. Oporter autem, quiſquis in poſterum Scripturas leget, diligenter examinare & diſtinguere, quando de diuinitate Verbi mentio fiat & quando de illius humanis negotiis, ne alia pro *Simile.* aliis ſentientes, offendamus itidem vt Ariani. Sicut *Ioan. 1.* igitur illum Verbum eſſe agnoſcimus, ita quoque *Pſal. 32.* agnouerimus, per eum omnia facta eſſe, & ſine eo *Pſ. 106.* factum eſſe nihil: & Verbo Domini cælos firmatos eſſe: & quod emittit Verbum ſuum & ſanabit eos. Sapientiam autem illum deprehendimus eſſe, eò quòd in ſapientia Deus fundauerit terram, & pater in Sapientia omnia fecerit. Itidem qui illum Deum ſcimus, credimus ipſum eſſe Chriſtum:

Thronus

Pſa. 144. Eſa. 61. Mat. 16.

Summa. Quòd credendum ſit de Chriſto Summa de diuinitate & humanitate Chriſti.

A *Thronus enim tuus* (inquit Dauid) *in ſæcula ſæculorum*, & reliqua. Eſaias item *Spiritus Domini ſuper me, eò quòd vnxerit me*. Petrus quoque itidem profeſſus eſt: *Tu es Chriſtus Filius Dei viuentis*. Vt igitur iſta cognouimus: ita quoque cognitum habemus, illum hominem eſſe factum, & humana quæ de eo recenſentur inficias non imus, qualia ſunt eſurire, ſitire, lachrymari, dormire, ac tandem pro nobis & crucem & mortem ſuſcepiſſe. Hæc enim omnia de eo ſcripta ſunt: ita quoque hoc Verbum (creauit me) quod in homines competit, noluit occultare Scriptura, ſed expreſſit. Creati enim & facti ſumus, qui humana natura præditi ſumus. Cæterùm, ſicuti audientes eum eſurire & reliqua huiuſmodi, non inficiamur eius diuinitatem: ita quoque audientes illud dictū (creauit me) bono conſequio in memoriam redierimus, quòd, quum ipſe qui Deus eſt, refertur creatus, eum eatenus creatum eſſe dicamus quatenus homo ſit factus. Hominum enim proprium eſt creari. Sicuti autem ſuperiora dicta de eſuriendo rebuſque ſimilibus: ita quoque iſtud probè dictum malè ab illis intelligitur: Loquor autem de die illa & hora, quam nemo cognitam habet neque Angeli, neque Filius. Illi enim arbitrantur, eò quòd additum ſit, neque Filius, ignorare Filium, ac proinde creaturam eſſe. Minimè gentium id verum, apageſis. Nam quemadmodum loquendo hæc verba (creauit me) humanitus loquutus eſt, cauſaque, cur ita verba cōceperit, proba & recta: poſtquam enim homo factus eſſet, ſicuti ſcriptum eſt, quæ propria ſunt hominis, ſibi deſumpſit, vt eſt ignorare, eſurire aliaque eius generis. Iam, qui cauſam non perſpiciunt, audiant tandem & diſcant, ideò Dominum ignorantiam hominum in ſuo corpore geſtaſſe, vt humanitatem liberatam ab omnibus illis malis, defecatamque ac proinde perfectam & ſanctam, Patri ſuo repræſentaret. Quid igitur deinceps cauſæ inuenerint Ariani, aut quibus commentis iam deinde obganniant quum deprehenſi ſint non intelligere hanc ſententiam: Dominus creauit me? certū enim eſt, eos non percipere quid ſibi hoc velit: De illa die & hora quam ne Filius quidem nouit. Nam ſicuti loquendo (creauit me) humanitatem ſignificat, eò quòd homo factus ſit & creatus: ita loquendo, *Ego & pater vnum ſumus*: &, *Qui vidit me, vidit patrem*, &, *Ego in patre, & Pater in me*, æternitatem & coeſſentiam
B ſuam cum Patre declarat. Ita quoque cum ait: Nullus id norit ne Filius quidem, vt homo loquitur: Hominum eſt enim proprium, ignorare. Porro quum dicit, *Nullus nouit Patrem niſi Filius, neque filium niſi Pater*, ſi ergo Patrem nouit, multo magis nouerit res Creatas. Diſcipuli igitur dixerunt Domino, *Nunc ſcimus quòd noueris omnia*, ex quibus liquet, nihil eſſe quod ignoret. Quum Verbum ipſe ſit, per quem omnia facta ſunt: & in hoc cumulo vniuerſitatis quum dies illa comprehendatur, fieri non poeſt, vt qui ipſam horam conſummationis decernat, eam ipſam ignotam babeat, etiamſi Ariani veritatis ignari, ſexcenties rumpantur.

Mat. 24. Nota. Ioan. 10. Ioā. 14. Ibidem. Luc. 10. Ioan 14.

OPERVM D. ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ, PRIMI TOMI FINIS.

OPERVM SANCTI PATRIS ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ,

TOMVS SECVNDVS.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI AD IMPERATOREM CONSTANTIVM,

Apologia.

QVVM multis iã annis ſciam te Chriſtianum & tetto à maioribus vſq; Dei ſtudioſum, non poſſum non bono eſſe animo ad me tibi excuſandum. Siquidẽ beati Pauli verbis vtens, illum apud te meum interceſſorem facio, quum ſciam & illum veritatis præconem, & te eius verborum diligentem auſcultatorem, religioſiſſime Auguſte. De rebus igitur Eccleſiaſticis, & de impotentia & factionibus aduerſariorum contra me, tot Epiſcoporum ſcripta abundè pro teſtimonio apud tuam pietatem fuerint, ſatis etiam Vrſacij & Valentis pœnitentia oſtendere poterit, nihil in omnibus, quibus me impetiuerunt, veri fuiſſe. Quid enim tãtum alij pro teſtimonio dicere poterant, quantum iſti ſuis ſcriptis confitentur? dum aiunt: Mentiti ſumus, finximus, & omnia quæ Athanaſio obiecta fuere, calumnia ſcatent, nec leue momentũ documenti, ſi dignaberis audire, quòd præſentibus nobis nihil docere potuere accuſatores Macarij Presbyteri, abſentibus autem nobis id egerint ſoli quod libuit. Cuiuſmodi acta primum diuinæ, deinde veſtrę leges nullum robur habere definiunt. Iam iſthinc tua pietas veritati dedita, ac religioſa ſatis, perſpicit nos liberos eſſe ab omni ſuſpicione, & aduerſarios noſtros calumniatores eſſe. De mea autem in te maledicentia, qua vſum me fingunt apud piiſſimum Auguſtum beatæ & æternæ memoriæ Conſtãtem, fratrem tuum: id enim ab inimicis & iactitatur & ſcribitur, primarum calumniarum falſitas huius quoque rei vanitatem facilè coarguerit. Nam ſi alij criminatores eſſent, controuerſioſa aliquo modo ea cauſa videri poſſet, & opus eſſet plurimis documẽtis, & etiam in faciem refutationibus: Iam quum iidem illi qui priora finxerunt, hæc quoque comminiſcantur, qui (quæſo) fieri poſſet, vt non ab iiſdem eandem & iſthic vanitatem expectes? Ideoque in abſentem ſcortim deblaterant, ſperantes ſe ita

Vrſatius & Valens pœnitentiã egerunt, quod D. Athanaſium falſo accuſaſſent. Macarius presbyter falſo accuſatus.

A tuam pietatem, ſeducere poſſe, ſed fruſtra: Nõ enim ita iis aurem præbuiſti, vt ſperabãt, ſed pro tua mãſuetudine dediſti & nobis locum vicemque reſpondendi. Te enim non ſtatim commotum fuiſſe, nec è veſtigio ſupplicium poſtulaſſe, ſignum fuit euidentiſſimum, vt iuſtum Imperatorem decet, nihil æquè te expectare, quàm delati hominis defenſionem. Ergo ſi eam nunc dignaberis audire, confido fore vt etiam hac in parte eorum temeritatem condemnes, & contemptum Dei præcipientis, ne falſum quid ex ore tuo regi loquaris. Pudet reuera etiam vel diluendo de iſta re mentionem facere, de qua ne accuſator quidem ſuſtinuit verba facere, dũ adhuc præſẽtes eſſemus, vtpote qui ſciat ſe falſum B dicere. Non inſanio ego, non mente captus ſum, vt vel cogitaſſe vnquam me tale quid ſuſpiceris. Quapropter ne aliis quidem percũctantibus reſpondere velim, ne iterum, dum excuſo me, illi qui audiũt, animi pendeant. Tuæ autem pietati magna & clara voce reſpondeo, manuſque extenſa, quod didici ab Apoſtolo, Deum in meam ipſius animam teſtor, & vt ſcribitur in libris Regum, iuſiurandum cõcipio: *Teſtis ſit Dominus, & teſtis ſit Chriſtus eius*, ſinas (quæſo) me loqui, nunquam in malum tui mentionem feci, apud fratrem tuum beatæ memoriæ Conſtantem piiſſimum Auguſtum, neque illum aduerſum te irritaui, vt calumniantur iſti, imò contra, ſi quando eum conuenirem, mentionem ipſe faciebat de tua humanitate, quòd etiam tum contigit quum Tha- C laſſus veniebat Pitybionem, & nos commoraremur Aquileiæ. Deus conſcius eſt, quàm ego ibi tuæ pietatis meminerim, & quæ ego per id temporis loquutus fuerim, Deus tuæ aliquando menti reuelabit: vt cognoſcas ſycophantias meorum apud te calumniatorum. Sine (quæſo) me iſta loqui, humaniſſime Auguſte, plurimamque mihi hac in parte veniam concede. Non ita facilis erat, non ita obuias aures habuit cultor ille numinis Conſtans, neque ego apud eum tantus, vt de iſtiuſmodi rebus verba fuiſſem auſus facere, & fratri apud fratrẽ obtrectare, & de Imperatore apud Imperatorem criminosè

Extenſa manu iurat Athanaſius.

Accuſatus prima qua.

minosè loqui. Non inſanio, imperator, neque immemor ſum diuinæ vocis ita loquentis: *Et in conſcientia tua regem ne execreris, & in receſsibus cubiculi tui ne obtrectaueris opulento, quoniam volucres cæli auferent vocem tuam, & alatus renunciabit ſermonem tuū.* Quòd ſi ea quæ contra vos reges ſecretò dicuntur, latebras ad celandum non habent, qui (quæſo) credibile eſt præſente Imperatore, & tot in orbem circunſtantibus, me male de te loquutum fuiſſe? Nunquā ſine comitibus aut arbitris fratrem tuum vidi, neq; ille vnquam mecum ſolus cum ſolo verba miſcuit, ſed ſemper cum Epiſcopo eius loci vbi agebat, aliiſque qui ibi aderant, ad colloquium intrani, ſimul cum illis eum vidi, ſimul cum illis ab eius conſpectu receſsi. Huius rei teſtis eſt Fortunatianus Aquileiæ Epiſcopos, & plenam eius rei hiſtoriam pater Oſius docere poſſet. Criſpinus item Patauij Epiſcopus, Lucillus Veronæ, & Dionyſius Leidæ, & Viocentius Campaniæ, & quia defuncti ſunt, Maximinus Treueris, & Protaſius Mediolani præſules Eugeniuſque qui magiſter erat, teſtes citari poſsūt: Hic enim ante oſtium ſtabat, audiebatque & noſtras tum poſtulationes, & quid viciſſim ab illo reſponderetur.

D. Athanaſii teſtes.

Auoiones à ... Auiſs.

Hæc quidem ſufficiunt pro demonſtratione, ſed tamen (quæſo) admittas, vt referam omnia colloquia meę profectionis: vt inde cognoſcas, qoàm temerè traducar. Profectus ſum Alexandria, non ad caſtra fratris tui, aut alium quempiam, ſed Romam duntaxat, me meaque Eccleſiæ commendaturus. Ea enim mihi vnica cura fuit, quo tēpore multus eram in ſynaxibus celebrandis, nec vnquam fratri tuo ſcripſi: niſi vbi Euſebiani calumnioſas de me literas ad eum miſiſſent, neceſsū que erat, vt me etiam tum, quum adhuc Alexandriæ agerem, excuſarem, iterumque ad eum ſcripſi, quū mihi maodaſſet vt tabulas ſacrarum literarum cōficerem, quas confectas ad eum miſi. Oportet enim eum qui ſe defendit, vera dicere, præſertim apud tuam Maieſtatem. Poſt triennium, quarto denique anno literis iuſſit vt ad ſe venirem: agebat autem per id tempus Mediolani. Sciſcitabar quid cauſæ eſſet, cur euocaret, quippe ignarus omnium, teſtis mihi Deos eſt. Comperiebam autem quoſdā Epiſcopos, qui eò profecti erant, precibus ab eo poſtulaſſe, vt tuæ pietati de ſynodo facienda ſcriberet: crede mihi, Imperator, res ita acta eſt, vt dico, & nihil mentior.

Peregrinatio Athanaſii ab Alexandria Romam.

Athanaſii cura vnica in ſynaxibus celebrandis.

Quum igitur veniſſem Mediolanum, expertus ſum illius mirificam humanitatem, dum & me ſuis oculis dignatur, verbiſque indicat ſe ad te de celebrando concilio literas miſiſſe: idē me rurſus agentem in ſuburbio, in Gallias euocauit, eo enim pater Oſius conceſſerat, vt inde ad Sardicenſe concilium proficiſceremur. Poſt concilium verò Naiſſi mihi commoranti denuo ab eodem ſcribitur. Confecto igitur itinere, per reliquum tempus Aquileiæ hæſi: vbi me literæ tuæ pietatis deprehenderunt, inde rurſus à beatę memoriæ viro euocatus in Gallias profectus ſum, atque ita perueni ad tuā Maieſtatem. Quo igitur loco aut quo denique tempore accuſator dicere poterit, me de te male loquutum fuiſſe? aut quo præſente iſtis verbis, quæ mihi affingit, debacchatus ſum, aut quem ſibi habet in hac calumnia ſubſcriptorem aut teſtē? quod oculis deprehenderat, id illi dicendum fuit, quemadmodum Sacra Scriptura præcipit. Nunquam ille teſtem inuenerit, rerum earum quæ factæ nō ſunt: Ego autem falſum non dico, qui pariter cum ipſa veritate tuam quoque pietatem teſtem habeo.

Mediolanum venit Athanaſius cur.

Confutatio aduerſariorum.

A Obſecro te (noui vim memoriæ tuæ) reminiſcere eorum verborum quæ tecum habui, quum dignatus eſſes me ſub tuum conſpectum venire, primum Viminiaci, iterum Cæſareæ, quæ eſt in Cappadocia: tertio Antiochiæ an vel tum de Euſebio quanquam vexatore meo acerbiſſimo, quicquam ſiniſtri dixerim, an cuiquam eorum, qui mihi iniorias fecere, aſperius locutus ſim? Si igitur iis, contra quos mihi pro defenſione dicendum erat non maledixerim, quæ illa fuiſſet mea inſania, Imperatori apud Imperatorem obtrectare: & fratrem cum fratre collidere? Obſecro te, iube vt me vel in præſentia reum peragant, vel eos calumniarum condemna, imitareque Dauidem ita loquentem, *Detrahentem clanculum proximo ſuo, hunc perſequebar.* Nam quantum ad illos pertinet, cædem fecere: * *os enim quod mentitur, occi-* B *dit animam*, niſi tua manſuetudo obſtitiſſet, quæ libertatem defenſioni meæ tribuit ad conuincendas vitilitigatorum ſycophantias. Hactenus igitur de piiſſimo & beatæ memoriæ fratre tuo dicta fuerint, vnde tu pro ſapientia diuinitus tibi donata, multa ex paucis colligere potes, & cognoſcere commentum iſtius criminatoris.

Vbi primùm Conſtātius Athanaſiū viderit.

Pſ 100.
Sap 1.

De ſecunda autem calumnia, quòd ſcripſerim tyranno (nam ne nomen quidem eius effari velim) obteſtor te, vt per quos tibi videbitur, rem exquiras, cauſamque cognoſcas. Nā magnitudo calumniæ ſenſus meos obſtupefacit, & perplexum attonitumque reddit. Crede mihi, religioſiſſime princeps, ſæpe mecum perpendi, an credibile eſſet quenquam ita inſanire, vt talia mentiri nihil vereretur. Cæterùm quia apud Arianos & hoc quoque iactatum eſt, illique gloriantur antigraphum Epiſtolæ meæ ſe habere, maiorem in mo- C dum obſtupui, & noctes inſomnes ducens, cum aduerſariis meis veluti præſentibus depugnabam, ac de repentè in ingentem clamorem & has preces erupi, optabamque cum gemitu & lachrymis; vt quamprimū propitias tuas aures adipiſcerer, quas eum per Dei gratiam adeptus ſim, ecce denuo, hæſito, quòd initium meæ reſponſionis faciam. Quotieſcunque enim loqui meditor, ipſius rei prodigio & horrore impedior. Nam de fratre tuo beatæ memoriæ aliqua fingendi veriſimiliter occaſio calumniatoribus ſuppetebat, tum quòd ille mei conſpectum cupiebat, tum quòd de me tibi fratri ſuo dignatus ſit ſcribere. His accedit, quòd nos præſentes honore proſequebatur, & abſentes accerſebat.

Accuſatio ſecūda aduerſus Athanaſium.

Diabolum autem Magnentium (teſtis eſt mihi Dominus & Chriſtus eius) neque noui, neque quicquam de illo compertum habui. Quæ igitur cauſa D me incognitum ad ignotum propulit, aut quæ denique occaſio pertraxit, vt ad talem hominem literas mitterem? quod initium epiſtolæ, ſi ei ſcribere libuiſſet, ſumendum fuerat: illudne ſcilicet, bene cū & rectè feciſſe, quòd virum apud quem in honore & precio eram, cuiuſque beneficiorum nunquam obliuiſci poteram, occidiſſet: meque proinde eum, quòd notos meos, Chriſtianoſque homines & fideliſſimos hac luce ſpoliaſſet? an quòd hoſpites meos Romæ, qui me multa & vera beneuolentia tractauerant, occidit, an quòd beatam materteram tuam iure meritoque à bonis moribus Eutropium dictā, & Abuterium ſynceriſſimum hominem & Sperantium fideliſſimum, alioſque complures peremiſſet? Quid? an non furioſum id in ſuſpicionem cogitationémve aduerſario meo venire? Quæ enim mihi fiducia in Magnentio fuiſſet, aut quam beneuolentiam certam firmamque in Domini ſui parricida, in

Diabolus Magnentius

Magnentij crudelitas & perfidia.

Eutropia Conſtātij matertera.

amicos tam perfido, in violandis iuramentis tam irreligioſo, & in magis, incantatoribuſque cõtra Dei iudicium fouendis conſcelerato, mihi polliceri potuiſſem? qua verò cõſcientia dixiſſem illi, Aue, cuius furor & crudelitas non me ſolum, ſed vniuerſum iſthic terrarum orbem, luctu, calamitatibuſque impleuit? Credo magnam ſcilicet & multam illã gratiam debebam, quòd piæ memoriæ tuum fratrem cuius donariis Eccleſiæ plenæ ſunt, ipſe eius Legatus occiderit, nihil eam neceſſitudinem, quum ante oculos verſaretur, reueritus, nihilque gratiam beato tuo fratri in baptiſmate donatam reſpiciens, veluti Dæmon & furia infernalis in eum inſiluit. Atque ita ſanctiſſimus ille vir martyrium aſſecutus eſt. Ille contrà iam inde quaſi in nexu eſſet ad ſimilitudinem Cain, cũ gemitu & trepidatione fugiebat, vt Iudam poſtea eodem mortis genere imitaretur, ſibique ipſe carnifex factus duplex ſupplicium, & hic, & in iudicio futuro irrogauit. Taline monſtro me amicum poſſe fieri calumniator putat? vel potius quum nihil tale putet, odia mei tam incredibilia fingit, qui minimè ignorat ſe falſum dicere? Vellem autem hunc hominem, quiſquis is eſt, hîc in præſentia adeſſe, vt delato iuramento, ſub atteſtatione veritatis ab eo ſciſcitarer. Quæ enim ita dici audirique volumus, quaſi Deo præſente, ea ſub hac formula iuriſiurandi nos Chriſtiani homines concipere ſolemus, iuberemque illum pronunciare, vter noſtrum magis lętabatur de incolumitate beatæ memoriæ Conſtantis. Cæterùm, cuius in ea parte vota maiora fuere, prima calumnia ſatis oſtendit, neminemque mortalium latere poteſt. Alterutrum certè neceſſe eſt, vt aut ipſe ſciat neminem, mecum eiuſdem animi, quive itidem, vt ego, affectus ſit, & beatum Conſtantem diligat, Conſtantis hoſti amicum potuiſſe fieri: aut ſi ipſe aliter affectus eſt, aliterque ſentit, vereor ne quæ odin infeſtus in Conſtantem meditatus eſt, ea mihi affinxerit. Ego igitur admiratione prodigioque calumniæ perculſus hæſito, quid oporteat reſpõdere meque in mille mortes condemno, ſi vel ſuſpicio talis de me vſpiam fuerit, tibiq; veritatis, ſtudioſiſſime Imperator, bona cum fiducia meæ innocentiæ author, adhortatorque ſum quemadmodum iam dixi, vt rem exquiras, maximè cùm eorum teſtimonio vti poſſis, qui à Magnentio aliquando pro legatis ad te miſſi fuere: ſunt autem illi, Seruatius, & Maximus Epiſcopi, vna cum ſuis, & Clemens, & Valens. Sciſcitare, quæſo, num literas ad me deportauerint: hæ enim mihi occaſionem dediſſent ad eum reſcribendi. Quòd ſi nec ille mihi ſcripſit, nec me cognitum habebat, quid cauſæ fuit, vt ad eum ſcriberem, quẽ ignorabam? Quære item viſis comitibus Clementis, quam mentionem fecerim de beatæ memoriæ Conſtante, & quantopere, vt ſcriptum eſt, lachrymis meis veſtimenta mea lauerim, dum animo meo ſuccurrebat humanitas eius viri, & quantopere mentem ſuam Chriſti amori addixerat. Sciſcitare item quantopere ego certior de illius belluæ immanitate factus, quum Valentem per Libyam decurſantem viderem, exhorruerim, ne eadem ſcelera moliretur, & vt latro trucidaret, quotquot beatum Conſtantem amore, memoriaque complecterentur; qua in re me nemini ſecundum facio. In hoc metu quum eſſem, taleſque animos in illis ſuſpicarer, pro te ſcilicet preces non fudi, & illum ſicarium in amoribus habui, aduerſum te autem & fratrem, & vindicem mactati Conſtantis male odioſeque

Conſtãs Imperator a Magnẽtio interfectus.

Conſtãs martyr.

Iurare ſolebant in teſtimonium vocati.

Seruatius & Maximus epiſcopi.

Conſtãte mortuo plãxit Athanaſius.

A afficiebar, ſceleraque nefarij hominis dulci recordatione repetebam, tuæ autem beneficentiæ obliuionem induebam, quum eandem erga me etiam poſt mortem fratris tui futuram eſſe, qualis olim, erat, eo adhuc viuente tuis ipſemet literis declarare dignatus es. Age, quæſo, quibus oculis aut homicidam eum cruentum adſpicere potuiſſem? aut non fratris tui imaginem, dum pro ſalute tua vota facio, contemplari? Mutua enim fratres fratribus ob naturæ affinitatem ſpecula ſunt, inuicemque ſimilitudine referunt. Quapropter dum te contemplatus fuiſſem in illo, illumque in te, in tui ſimilitudine agnouiſſem, qui fieri potuiſſet, vt illi maledicere ſuſtinerem, aut hoſti illius literas mittere, ac non potius pro tua ſalute voces preceſq; fundere, quod & feci. Huius rei teſtis eſt, primũ Dominus, qui exau-
B diuit te, & largitus eſt tibi integrũ à maioribus tuis relictum imperium, teſteſq; ſunt, qui tum adfuerũt Fœliciſſimus qui fuit dux Ægypti, Ruffinus item & Stephanus, quorum ille Catholicus, iſte autem ibidem magiſter erat, & Aſterius comes, & Palladius qui fuit Palatij magiſter, Antiochus & Euagrius, Agentes in rebus. Nihil aliud enim dixi, quã precemur pro ſalute religioſiſſimi Imperatoris Conſtantij, & ſtatim vniuerſus populus vna voce acclamauit, Chriſte auxiliare Conſtantio, & magna eum perſeuerantia has preces continuauit. Me igitur, neque illis literas dediſſe, aut ab eo accepiſſe, Deum & huius Verbum vnicum filium Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum in teſtem voco. Iam mihi, quæſo, concede, vt ex obtrectatore meo paucis ſciſciter, vnde ad id deuenit vt dicat ſe meæ epiſtolę exemplar habere. Ad hoc nimirum ſparſis rumori-
C bus Ariani laborauerunt. Iam, vt etiam ſi literas exhibeat noſtris conſimiles, non propterea ſtatim rẽ certam & exploratam habet, quaſi deſint falſarij, qui etiam veſtram Imperatorum manum ſæpe imitati ſunt, neque ſimilitudo picturæ ſcriptis authoritatem præbet, niſi ij qui hoc genere characterum vti ſolent, teſtimonio ſuo ſcriptis adſtipulati fuerint. Hoc rurſum ex criminatoribus quærere optarim, quis ipſis iſtam epiſtolam dedit, aut vbi deprehenſa eſt: Nam & ego ſcriptores habui, & Tyrannus eos curatores, qui & à tabellariis literas acciperent, ſibiq; porrigerent. Mei autem amanuenſes præſto ſunt, iam, quæſo, ne graue ſit Tyranni præfectos à libellis accerſere: nam veriſimile eſt eos ſupereſſe. Ex iis cognoſce quid de literis illis actum ſit, atq; ita rem examina, quaſi veritas tibi in cõſilio adſit, quæ regum, & imprimis Chriſtianorum tute-
D la eſt, cum ea vos regna adminiſtrare tutiſſimum eſt quum dicat Sacra Scriptura, *Miſericordia & veritas regi cuſtodia eſt, & circundabit in iuſtitia thronum eius.* Hanc quum Zorobabel ille ſapiens cæteris anteferret, victoriam retulit, acclamatumque eſt ab vniuerſo populo, *magna res veritas, & prævalet omnibus.* Si igitur apud alios accuſatus eſſem, ad tuam Maieſtatem prouocarem, quemadmodum Apoſtolus dixit, *Cæſarem appello*, & ceſſatum eſt ab inſidiis contra eum. Iam quum apud te calumniam mihi auſi ſunt intentare, ad quem à te, quæſo appellare potero, niſi ad Patrem eius qui dicit: *Ego ſum veritas*, vt ille cor tuum ad placabilitatem inclinet? Domine omnipotens Rex ſæculorum, Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, tu per Verbum tuum imperium hoc famulo tuo Conſtantio dediſti, tu illumina mẽtem illius, vt cognitis mei calumniis, beneuolenter recipiat meam excuſationem, omnibuſq; clarũ, manifeſtumque

Fratres fratribus mutua ſunt ſpecula.

Pro Cõſtantio deprecatus eſt Athanaſius. Αγρϊϛ-ονσιφοι.

Scriptores habuit Athanaſius.

Veritas curatio eclemoſa.

Prou. 20. 28.

Zorobabel.

3 Eſd. 4.

Act. 25.

Ioan. 14.

Digitized by Google

niſeſtūq; reddat, quā aures habeat cõfirmatas com-
munitaſq; veritate, ſolūq; ſibi, vti ſcriptū eſt, accep-
ta eſſe labia iuſta: ita enim ſoliū regni fortunatū fie-
ri per Salomonē pronūciaſti. Quapropter omnino
omnibus modis percūctare, intelligantq; *quadru-
platores, tibi nō deeſſe curā indagandæ veritatis. Et
obſerua num vultu quoq; ſycophantiā prodant: is
enim index eſt conſcientiæ, ſiquidem ſcriptum eſt:
Prou. 15. Gen. 37. Gen. 31. *Animi ſecuri lætique vultus floridus, idem cõtra in triſti-
tia mæſtus*: Ita qooque inſidiātes Ioſepho, ipſa con-
ſciētia redarguebat, & Labanis in Iacobū maligni-
tas ex frõte apparebat, certè tu aduerſariorū in fu-
giendo latitandoq; conſcientiā vides, noſtram autē
qui reſpondemus ingenuitatē, non enim de poſſeſ-
ſionibus lis eſt, ſed de opinione Eccleſię. Qui lapide
feritur, quærit medicum: ictus autē ex calūnia gra-
Calumniarum remedium eſt veritas. uius quā lapides feriūt. Eſt enim calūnia *claua, & gla-
dius, & ſacculū acutum*, vt dixit Salomō: ſed his veri-
tas mederi poteſt, quæ vbi negligitur, vulnera acce-
pta acerbiora fiunt, neq; aliūde cauſā traxit iſta per
omnes Eccleſias turbatio. Horſum tendebant eorū
cauſificationes, inde eſt quòd tot & tam grandæui
Epiſcopi, quia mecū cõmunicauerāt, in exiliū pro-
Res iſtius quā accuſatores credentur. pulſi ſint. Quod ſi malū hoc hactenus greſsū inhi-
bear, bona ſpes erit in tua humanitate. Ne autē vl-
terius pergat, vincat quæſo apud te veritas, & ne re-
linquas ſuſpicionē contra vniuerſā Eccleſiā, quaſi
talia aut cogitentur, aut ſcribantur à Chriſtianis, &
potiſſimum Epiſcopis. Quòd ſi graueris iſtud diiu-
dicare, æquius tamē eſt nobis haberi fidē, qui excu-
ſamus, quā illis qui criminātur: illi enim, vt inimici,
ex malignitate rem agunt: nos autē, vt anxij docu-
mēta terū, demonſtrationeſq; adducimus. Miror q;
cur nos ita circūſpectè cauteq; verba faciamus, illi
contra ita effrõtes ſint, vt etiā regi mentiātur: vtut
eſt tamē inquire ad veritatē indagandā, & vt ſcriptū
eſt, perſcrutans præſentibus nobis, vnde ipſi iſta ha-
beāt quæ dicūt, aut vbi inuentæ ſint literæ. Qua in
parte nullus certè noſtrorū in culpa, neq; quiſquam
ex tyrāni miniſtris deprehēdetur: res enim tota cõ-
meotitia eſt, & fortaſſe æquum eſſet ab vlteriore in
quiſitione abſtinere, quū queſtionē vlterius proce-
dere nolint, ne qui ſcripſit has neceſſario deprehē-
Tertia accuſatio datur, norunt enim ipſum calūniatores mei ſoli, &
præter eos nemo. Cæterùm quia de magna Eccleſia
crimē concinnāt, quòd ibi Synaxis habita ſit, priuſ-
quā abſoluta eſſet, age, etiā ea de re tuæ pietati reſ-
ponſum demus: eò enim nos trahūt, illi qui in nos
odia congerūt. Factū eſt (agnoſco:) nā quum prima
dixerim ſine mēdacio nō hic quod verū eſt, inficia-
bor, ſed lõgè aliter, quā ipſi criminātur, res geſta eſt.
Encæniorū feſtū. Age quæſo, accipe quæ dicā. Nō Encæniorū feſtum
celebrauimus, religioſiſſime Auguſte: id enim cele-
brare ante tuū decretū prorſus nefariū fuiſſet, neq;
de induſtria eò deuenimus, neq; Epiſcopus quiſpiā
aut vllus clericus eo nomine euocatus eſt, neq; vlla
denunciatione ad Synaxim coitū eſt, vt iſti inde ali-
quā detrectādi occaſionē rapiāt. Sed quid actum eſt
norūt oēs: tu autem, quæſo, pro tua māſuetudine &
lõganimitate auſculta: Feſtū erat Paſchæ, & tāta vis
populorū aderat, quantū Chriſtianorū in vrbe eſſe
Athanaſius in magna Eccleſia. Chriſticolæ principes optarint. Quū igitur & Ec-
cleſiæ paucæ paruęq; eſsēt, magnoq; tumultu poſ-
ceretur, vt in Magna Eccleſia cõuētus celebrarētur,
atq; ibidē preces pro tua ſalute fierēt, quod & factū
eſt egoq; reniterer adhortationib⁹, vt rē aliquouſq;
differrēt, & potius quomodocūq; liceret, etiā cum
compreſſione & afflictione in aliis Eccleſiis cœtus
agerēt, mihi neutiquā obtēperatū eſt. Quin potius

A vrbem egredi parati erāt, vt in deſertis locis, & ſub
dio cõuentus facerēt, melius eſſe laborē itineris fer-
re, quā cū luctu feſtū celebrare. Crede mihi, Impe-
rator, & in eam rē teſtem veritatē ipſam accipe, in
Synaxibus Quadrageſimæ ob multitudinē populo-
rū, & in locis anguſtis, plurimos pueros, nec paucas
puellas, & aniculas cõplures, & adoleſcētes multos
afflictos iacuiſſe, ac domum delatos eſſe, ſed tamen
vt nemo eorū beneuolentia numinis perierit. Mul-
ta igitur omnium admurmuratio in hūc vſum ma-
gnam Eccleſiam depoſcentium, neque immeritò: ſi
enim in diebus feſtum præcedentibus tanta cõpreſ-
ſio acciderat, quid timēdum fuit in ipſo feſto? Om-
nibus certè modis acerbiora multo, luctuoſioraq;
accidiſſent, nec erat fas aut honeſtum, triſtitiam pro
gaudio, luctum pro lætitia in feſto die populis
B inferri; præſertim quem non ignorarem iſtiuſ-
modi exempla apud Patres ſupereſſe beatæ ſiquidē
memorię Alexander, quum alia loca anguſta eſſent, *Alexander.*
in Eccleſia maiore Theonæ nūcupata, quam ædifi-
cabar, Synaxes celebrari voluit: id enim iubebat ho-
minum frequentia, nec in cogendo populo reſpe-
xit, eam nõdum exædificatam eſſe. Hoc & Treuiris
& Aquileiæ fieri vidi: nā & illic diebus feſtis ob mul-
titudinem cū adhuc templa ædificarentur collectas
habebant, neq; in talē accuſatorem inciderūt. Qui-
nimo *frater tuus beatæ memoriæ in huiuſmodi tē- *al. Conſtans.*
plo, quū Aquileiæ Synaxis habetetur, ipſe quoque
eo ſe contulit. Ita nimirum & ego quoque feci, nec
tamen celebrata ſunt à nobis Encænia, ſed tantum-
modo precationum Synaxis habita eſt. Tu igitur, ſat *Synaxis precationum.*
ſcio, pro tuo in Deū ſtudio approbaſſes populorū
alacritatem, & deuotionem, mihique veniam dediſ-
C ſes non impedienti tantorum populorum preces.
Ego autem obtrectatorem meum libens iterum in-
terrogarim, vtrobinam rectū erat populum ſuis ora-
tionibus vocare in deſertiſne, an in oratorio quod
ædificabatur? vbi cõueniens erat & ſanctum, vt po-
pulus audiret hanc acclamationē, Amen: in ſolitu-
dine, an in tēplo, quod iam Dominicum, appellaba-
tur? Tu autē religioſiſſime Imperator, vbinam mal-
les populum manus extendere, & pro te orare, ibi-
ne, vbi Ethnici oberrabant, an in loco tuum no-
men titulumque præ ſe ferente, quem iam in præ-
ſentia, imò etiam tum temporis, quum prima
fundamenta iacerentur, Dominicum vniuerſi ap-
pellitabant? Sentio tibi tuum locum magis pro-
bari, recidendo enim hoc ipſum ſignificas. At *An ſynaxes facienda in Eccleſiis nondū paratis.*
hoc ipſum (inquit aduerſarius) in Eccleſiis fa-
ciendum erat: verum omnes, vt dixi, paruæ o[m]-
D nis & anguſtæ erant, pro tanta multitudine po-
pulorum, deinde preces faciendæ erant. Quid
ergo rectius putas particulatim & diſſociatim, v-
nà cum periculo eliſionis popolum Synaxes face-
re, an potius vt in locum omnium bene capa-
cem conueniat, & vnam eandemque ſine diſſo-
nantia vocem reddat? * Certè id rectius eſt, *al. Concordia multitudinis Deū facit ad exaudiendum propitiorē*
quum id concordiam vnanimis multitudinis o-
ſtendat, & Deum ad exaudiendum promptio-
rem habeat. Nam ſi pro ipſius Saluatoris pa-
cto in conſenſu duorum, quodcunque petie-
rint, fiet, quid igitur futurum, vbi ex tot tan-
tiſque populis in vnum congregatis, vna vox re-
ſpondeatur acclamantium, Amen? Quis hoc
ipſum non admiratione proſequatur: aut non
inter fœlicia prædicet? quum videat tantam
multitudinem in vnum locum conuenire? Quid
gaudij ibi ex mutuo inuicem conſpectu, antea
ſolitis in aduerſa loca diſpertiri? Omnibus certè,

præter vnum calumniatorem hocipſum dolentem incredibili lætitiæ fuit. Supereſt igitur: *Obiectio.* vt anticipem in quod ille dentem figere poſſet: obiicit enim in ſuis calumniis: opus nondum abſolutum fuiſſe: ac proinde illegitimè ibi preces conceptas. Dominus tamen in contrarium præcipit, quum dicit: *Tu autem quum oras, ingredieris in penetralia tua, & occludes fores tuas.* *Mat. 6.* Quid mihi ergo diceret calumniator? vel quid potius prudẽtes & verè Chriſtiani dicerent? hos enim tibi conſulẽdos interrogandoſque puta, Imperator, non autem obtrectatores, quum de illis quidem ſcriptum ſit: *Stultus ſibi ſtulta loquetur:* de iſtis autem præcipiatur: *Ab omni ſapiente accipe conſilium.* *Eſa. 32. Tob. 4. Reſpõſio.* Nam quum cæteræ Eccleſiæ anguſtæ eſſent, & tanta vis populi ingrueret, eoque deuentum erat, vt in ſolitudinem vellent ſecedere, quid mihi quæſo, agendum fuit? ſolitudo cuius patebat, nec foribus quẽquam ſubmouere poterat: Dominicus autem locus, quia parietibus communitus, valuis foribuſque inſtructus, diuortia inter pios & prophanos facere poterat, nonne quiſq; cordatus, optime Imperator, vnà tecum hunc locum potius delegiſſet, vbi ſciebat fas piumque eſſe preces facere, & illic periculum confuſionis eſſe? Quæ neceſſitas tum demum recipi debebat, ſi populus precaturus nuſquam ſedes, niſi in deſertis haberet, quod Iſraelitis in ſolitudine neceſſum fuit, quibus tamen etiam poſtquã tabernaculum factum erat, certus locus habendis orationibus deſcriptus fuit: Ecce Domine Ieſu Chriſte Rex regum, vere Fili Dei vnigenite, Verbum & Sapientia Patris, reus agor, quia tuam miſericordiam populus ſuis orationibus cõuenit, & per te tuũ Patrem Deum omnium implorauit, idque pro ſalute famuli tui pientiſſimi Conſtantij. *Certus locus orationibus habendis conſtituendus.* Sed tamen gratię ſint tuæ bonitati, quòd de precibus populi, & de tuis ritibus in crimen vocor, quum multo grauius accuſandus fuiſſem, & in certa veraque culpa, ſi loco, quem ædificabat Imperator, præterito ſolitudinem ad publicas preces delegiſſem, quæ tum verba accuſatoris fuiſſent? quàm grauis & multæ fidei videri potuiſſet, ſi oblatraſſet, eum locum à me contemptum fuiſſe. Incredibile eſt, quàm hoc illi præter ſpem accidit, quæ mihi alioqui ludibria feciſſet, & quantopere inter prætereũdum, digito oſtendiſſet, & deſerti importunitatem, & Dominici loci habilitatem, crimini vertens, quòd tam celebri loco publicas preces auertiſſem. *Calumniatoris mos.* Hęc animo parturiebat, huius rei occaſionem quærebat, & non quæſitã dolet, ac proinde excluſus veris criminibus, ad inania figmenta verborũ delabitur. Nam ſi mihi iſtiuſmodi exprobraret, pudore, ſilentioq; me perfudiſſet: id quia non licet, diaboli moribus vtitur, obſeruatque precantiũ orationes, mireque errat in legẽdis Danielis verbis. Perſuaſit enim ſibi homo vecors & inſcitus, ſub te vim barbariemque Babylonicam vigere, nihil ſentiẽs quàm eſſes amicus Danieli, cũ quo idem numen colis, nec te interdicere orationes, ſed quã maxime omnes orare velle, quippe qui compertum habeas, omniũ vota preceſq; id expetere à Deo, vt ſaluus ſis, & perpetuò in pace regnes. *Conſtãtius Danielis amicus.* Ego igitur non immerito hoc genere expoſtulationis aduerſus obtrectatorem meum vtor. *Concluſio.* Tu tamen interim Deo, dilectiſſime Auguſte, viuas per multos annorum recurſus, & ſolẽnia dedicationis perficias. Preces enim omnium pro tua ſalute factæ nihil impediunt Encæniorum feſtum, ne mihi talia falſo oblaterent rudes inſcitique homines, ſed è Pa- A tribus cognoſcant, legantq; Scripturas, vel potius à teipſo diſcãt. Es enim literarum cultor: Ieſum Filiũ Ioſedech ſacerdotem, & fratres eius, & Zorobabelẽ Salathielis ſapientem illum, & Eſdrã ſimul Sacerdotẽ & ſcribã legis, quũ templum poſt captiuitatẽ ædificaretur, & inſtaret feſtũ tabernaculorũ, quod & magnũ imprimis eſt, & publicis cõuentibus, & precib' celebratur in Iſrael, populũ vnanimiter cõgregaſſe in veſtibulo ſpacioſo, quod eſt ad Orientem, altare Dñi præparaſſe, oblationes feciſſe, ibiq; hoc feſtum celebraſſe, ac deinde ſecundũ ſabbatũ & nouilunium victimas mactaſſe, populũq; ſuas preces obtuliſſe. *1. Eſd. 3.* *Exẽplũ.* Diſertè loquitur Scriptura, ſimul eum & iſta feciſſe, & tẽplum Dñi nondum ædificatum fuiſſe; quin ædificatio domus illis ad iſtum modũ precantibus, mirificè proficiebat, neq; ob expectationẽ B Encæniorum preces impedimentũ ſentiebant, neque propter orationis cõuentus Encænia impediebantur: ſed & populus nihilominus vota concipiebat, ac deinde poſt plenam templi exædificationis Encæniis opera data eſt, & donaria ſua ad ſacra Encæniorum obtulerunt, atque ita initia, & quaſi natales abſoluti dedicatique templi celebrata ſunt. Idẽ illud & à beatæ memorię Alexãdro, aliiſque patribus factum eſt, qui populi conuentus habuere & abſoluto opere agendis Deo gratiis dedicationẽ celebrauerũt. Huius ergo dedicationis te literarũ ſtudioſiſſime Imperator, authorẽ eſſe oportet. Locus enim ille precibus in eo fuſis ante expiatus, præſentiam tuæ pietatis requirit. Hoc enim ſolũ ei deeſt, ad plenum ornatũ. Hoc igitur vtinã adimpleas, & vota tua Dño, cui hanc domũ conſtruxiſti, reddas, id enim omniũ vota & optant, & ſuſpirant. *Quarta accuſatio.* Age iã C cum tua bona venia inſpiciamus ad reſpondendum ad aliam calũniam. Auſi enim ſunt inter crimina iactare quòd tuis mandatis, quibus iniunctũ volunt, vt Alexandria excederem, non obtẽperauerim. Miror eos calũmniis non delaſſari: ſed quia defatigari non poſſunt, æquum ergo eſt, vt nec ego defatiger quũ potius, dũ me purgo læter: quantò enim plures mei extiterint purgationes, tãto illi teriores apparebunt. Nequaquã reſtiti mandatis tuę pietatis, minimè gentiũ, abſit, non enim ego is ſũ, qui vel Quæſtori ciuitatis reſtitero, nedũ tanto Imperatori. Et benè, quòd aduerſus hãc calumniã plurimis abũdo defendendi rationibus. Vniuerſã enim ciuitatẽ teſtẽ habeo: veniam igitur dabis, vt totum negotium, ab initio vt geſtum eſt, retexam: ſat ſcio, admiraberis ſycophantarum temeritatem. Venit Montanus Palatinus cum huiuſmodi epiſtola, quaſi ego ſcriptis D meis à te ius in Italiam abeundi poſtulaſſem, ad ea inſtauranda, quæ in Eccleſiaſticis ibi deficere videbantur. *Montanus Palatinus ad Athanaſium miſſus.* Tuæ quidẽ pietati gratias ago, quòd ad ſcripta aliena, quia mea putabas, annueris, curãq; itineris mei, vt id quã cõmodiſſimè fieret ſuſceperis. Miror tamen interim eos ſine vlla abominatione & horrore mendacij, ita falſa ad tuas præſertim aures potuiſſe dicere, quũ mendacia patrem diabolũ habeant: iique qui mentiantur, alieni ſint ab eo qui dicit: *Ego ſum veritas.* *Ioan. 14.* Nihil enim huiuſmodi ſcripſi, neque vnquam talem epiſtolam, quæ quidem mea ſit, aduerſarius inueniet, etiã ſi quotidie literas miſero, vt bonum illum tuum vultum conſpiciã, imò nec fas eſt Eccleſiam relinquere, aut tuę pietati moleſtum eſſe, maximè quum etiam abſentibus nobis in Eccleſiaſticis poſtulationibus annuas. *Eccleſiam relinquere non licet.* Quę enim Montanus attulit, ſi iubebis epiſtolam recitari, talia eſſe deprehendes. Vnde autem hanc epiſtolam

nacti

oacti ſint accuſatores, quis ipſis dederit, libenter cognoſcerem, iube, quæſo, vt tibi reſpondeant: nã planè cognoſces eos eadem fide hæc finxiſſe, qua

Calumniatores longe à principibus ſunt propulſandi.

calumniam de abominando & diro Magnentio. Iá etiam hic deprehenſi, ad quam nos denuo pertrahẽt neceſſitatem reſpondendi: id enim meditantur, & ſtudio habent, vt omnia moueant, & perturbent, fortaſſe ea ſpe, quòd te, multum obganniendo, aduerſum nos irritare poſſe credant. Atque eo ipſo digni ſunt, quos auerſeris, odioq́ue habeas, quòd quales ipſi ſunt, tales etiam ſuos auditores æſtimẽt, perſuadeantq́ue ſibi calumnias apud te plurimom

1. Re. 22
3. Re. 21.

valituras, exemplo à Doec motuato, cuius inſidiæ contra ſacerdotes plurimum valuere, ſed adiutor ſibi Saul ille iniuſtus fuit. Ieſabelis qooque itidem calumniæ, noxam religioſiſſimo Nabuthæ iotulerunt, verum & ibi Achab ille malus & deſertor aurem præbuit. Contra ſanctiſſimus ille Dauid, cuius te imitatorem pro omniũ votis eſſe decet (id enim nemo non optat) iſtiuſmodi homines ad ſe nequaquam admittit, ſed vt rabioſas canes aduerſatur,

Pſa. 100

ita dicens, *Detrahentem clanculum proximo ſuo hunc perſequebar*. Seruabat enim præceptum hoc: *Non recipies rumorem vanum*. Sed benè, quòd & iſtorum oblatratus vani & irriti apud te fuerint. Postulaſti enim & tu à Domino, qoemadmodum Salomon, & poſtulatum obtinuiſti. Crede mihi, nam par eſt te id

Concluſio.

credere, vt falſus ſermo à te procul haberetur. Quapropter & ego, quoniam per calumoiam epiſtola ſubiecta erat, nec imperabat quicquam de itinere ineundo, ſatis intellexi non fuiſſe tuæ voluntatis, vt ad te profectiooem inſtituerem. Non enim ita ſcribebas, tanquam qui venire iuberes, ſed ideò mihi profectionem concedebas, quòd ego hoc literis meis poſtulaſſem vt quæ deficere videbantur, corrigerem. Hic etiam ſi omnes rem ſilentio premant, manifeſta tamen res eſt, id ex animi tui ſententia ſcriptum non eſſe, ſed alienæ voluntati hoc ipſum petenti indultum, quod & omnes arbitrati ſunt & ego ſcriptis præ me tuli. Scitq́ue ipſe Montanus me nõ profectionem detrectaſſe, ſed inhoneſtum mihi viſum fuiſſe eo nomine iter arripere, quaſi ego de aduentu impetrando literas miſiſſem, ſimul veritos ne hic quoque ſycophantæ occaſionem inue-

Athanaſius obedit Conſtantio.

nirent, quod moleſtior eſſem tuæ pietati. Certè me profectioni adornabam: nam & huius quoque rei conſcius eſt Montanus, vt literis tuis acceptis, ſi dignatus fuiſſes ſcribere, ſtatim decederem, & promptitudine obſequendi, mandatum tuom anteuenirem. Non enim ita inſanio, vt iſtiuſmodi præceptis

Confutatio.

contradicendum putarim. Quom igitur nihil ſcriptum eſſet à tua maieſtate, mihiq́ue nihil innoctũ eſſet, vbi quæſo mandatis reſtiti, aut qua fronte dicere poſſunt, me non obſequutum imperiis fuiſſe? Porro ſi nihil in mandatis erat, quid cauſæ eſt, vt huic calumnia abeſſe exiſtimetur, præſertim quom id fingant factum eſſe, qood factum non eſt? Vereor ne hoc quoque quod ooo dignatus ſim reſpõdere, ad calumniam detorqoeant, tantopere & ego expoſitus ſum obtrectationibus, & tam prompti ſunt illi ad criminationes texẽdás, & ad ſacram Scripturam quæ ita loquitur contemnendam, *Non ames obloqui ne eradiceris*. Quum igitur aliò Montanus profectus

Diogenes notarius.

eſſet, ſuperuenit Diogenes notarius, poſt ſex demũ & viginti menſes, qui ne ipſe quoque epiſtolam exhibuit, aut ſub mutuum conſpectum venit: neque

Syrianus Ægypti præfectus.

tanquam mandatum haberet, quicquam mihi præcepit. Quin quum ipſe Syrianus, exercitus ductor,

A

Alexandriam ingrederetur, & quædam ab Arianis iactarentur, qui ſeſe quod liberet, acturos denunciabant, quærebam oum iſtiuſmodi literæ, quales illi iactitarent allatæ eſſent. Literas enim mandati tui (fateor) ab illis depoſcebam: poſtquam ipſi eas ſe habere pernegarent, poſtulabã vt ſaltem vel ipſe Syrianus, vel præfectus Ægypti Maximus, mihi ad ipſum ſuo ſcripto ioiungeret, poſtulabamq́ue id ea de cauſa, quod tua humanitas in ſuo diplomate vetuerat, ne quis me turbaret, vtq; ego negligerem aliorum terrores, & ſecuriter in Eccleſiis permanerem. Qui autem huiuſmodi diplo-

Palladius. Aſterius.

mata ad me detulerunt, Palladios eſt olim Palatij magiſter, & Aſterius qui fuit dox Armeniæ. Exemplar autem literarum quod tale eſt, velim mihi liceat cum tua venia recitare.

B

CONSTANTIVS VICTOR
Auguſtus, Athanaſio.

Conſtãs Conſtãtij frater.

OPtaſſe me ſemper omnia fauſta & læta fratri meo, Conſtantine, tuam quidem conſcientiã latere arbitror, quem cum indigniſſima fraude ſublatũ cognouiſſem, quo mœrore perfuſus fuerim, facilè veſtra prudentia iodicauerit. Verùm quoniã non deſunt iſtis temporibus luctuoſis, qui te fabu-

Athanaſius à Conſtãtio in Epiſcopali ſede confirmatur.

lis rumuſculiſq; perterrere ſtudeant, viſũ eſt nobis has literas ad tuam reuerentiam mittere, vnà cum his admonitionibus, vt quemadmodum Epiſcopũ decet ad legitimam religionem, deuotionemq; populum conuenire, vt ſedeas, & in eo conuentu, vt in

C

more eſt, nobiſq; placet, precibus indolgeas. Quantum verò ad noſtram animi ſententiam ſpectat, volumus te ſemper in tuis ſedibus Epiſcopum permanere: Et rurſum alia manu, Diuinitas ſeruet te plurimis annis, Pater dilectiſſime.

Conſtantij Epiſtolæ Finis.

De hac epiſtola & illi com iodicibus diſceptabãt, & nos eam manibus præferebamus. Quid igitur? an non meritò ab illis diplomata poſtulabam? nec eorum ſimplicibus verbis obſequebar? Illi igitur, quum non ederent, neque proferrent mandatum tuæ pietatis, nonne planè & directè cootra iuſſa huios diplomatis agebant? Ego igitur, qoom illi literas nullas exhiberent, probè mihi colligere, & ratiocinari videbar, ipſos nihil, niſi ſua

D

verba adferre, præſertim cum tuo diplomate iubebar, ne quid iſtiuſmodi curarem. Iure igitur

Simile.

hoc feci, religioſiſſime Auguſte, vt quemadmodum cum epiſtolis tuis ingreſſos eſſem in patriam, ita acceptis tuis mandatis è patria diſcederem, qoo non vt fugiens Eccleſiam, reus culpabiliſque haberer, ſed vt ex mandato tuo haberem cauſam deceſſioois. Idemq́ue omnes populi cum preſbyteris, & maior pars ciuitatis, ne quid amplius dicam à Syriano, quem ea de cauſa adierant, poſtulabant, quo tempore ibi etiam ade-

Maximus Ægypti præfectus.

rat Maximus Ægypti præfectus. Poſtulatio autem iſtiuſmodi fuit, vt vel ſcriberetur, vel mitteretur ad me, aut ne Eccleſiæ interea turbarentur, dum ipſi populi ea de re legatos ad te mitterent. Iſta qoum diu multumq́ue à Syriano, non ignaro quàm æqua peteretur, poſtularent, confirmauit id ſe facturum, idq́ue iureiurando

cum atteſtatione tuæ ſalutis. Iſtis dum fierent agerenturque de ea re ad tuam Maieſtatem deferenda, interfuit Hilarius, conſciaque eius rei eſt cohors Ducis & Præfecti Ægyptiaci, & verba quibus res acta eſt, apud Prytanem ciuitatis conſeruantur, vnde facile intelliges, nec me, nec quempiam aliom, tuis iuſſis contradixiſſe, ſed omnes tuã voluntatem in tuis ſcriptis voluiſſe videre, dicta ſcriptaque imperatoris pari pondere æſtimanda ſunt, præſertim quum is qui ea reportat, liberè ſe ea in mandatis habere profitetur. Verùm quum illi neque iniunctũ ſibi manifeſto aſſererent, neque ſcriptis ederent quod imperabant, ſed omnia ita inſtituerent, vt appareret eos ſuo nomine & authoritate id agere, fateor citra omnem diſſimulationem, cœpi eos habere ſuſpectos, & imprimis ea de cauſa, quòd à multis Arianis ſtiparentur, quódq; cum iis & epulas & coofilia inirent, nihilque propalam, & ſynſeriter agerent, ſed dolos tantum & inſidias necterẽt, nec quidquam tanquam pro edicto Imperatoris agerent, ſed prout ab inimicis rogarẽtur ſeipſoſque redarguerent, neceſſario me eo contuli, vt diplomata ab iis in rebos ſuſpectis poſtularem, cum ſuſpecta mihi eſſent, quæ moliebantur & animo verſabant. Id quoque angebat animum meum, quod indecorum arbitrabar, quum tot diplomatibus Eccleſiam ingreſſus eſſem, ſine diplomatibus inde diſcedere. * Syriano igitur hanc rerum quietem, trãquilitatemque promittere, conuentus omnium cum gaudio & ſecuritate in Eccleſiis fiebant, quo tempore poſt dies tres & viginti à promiſſo quum ſubito Syrianos cum militibus in Eccleſiam irrupit aſſidui in precibus eramus, in tali enim habitu, me dum irruptio fieret, conſpicati ſunt, & quia ad proximam ſynaxim ab omnibus in vigiliis pernoctabantur, ea quæ Ariani voluerunt, & antequam fierent denunciarunt, illa nocte deſignata ſunt: ij enim & cum duce exercitus ſemel venerunt, iidem cũſuaſores autoreſque erant illius irruptionis. Neque eſt, vt incredibile putes, religioſiſſime imperator, quum nec ipſi latuerint, & res vbique vulgi ſermonibus iactata ſit. Ego igitur viſa iſtiuſmodi impreſſione, primùm admonui populum, vt diſcederent, quibus digreſſis tum demum occultãte nos & ducente domino Deo, quod ab omnibus qui aderant, conſpectum eſt * abitionem inde molitus ſum. Ac iam inde in ſulitudine verſor, ſed non ſine fiducia mei, primum apud Deum, deinde apud te excuſandi ſi quis me accuſare velit, quòd fuga populum deſeruerim, quum teſtem pro me habeam, vel ipſum perſecutionis ducem. Cuius facta, quotquot ſunt, homines mirantur: oportuit enim aut abſtinere eum à promiſſis, aut promiſſa nou fruſtrari. Quid cauſæ fuit, cur hoc conſilium ſuſciperet, aut cur libuit per dolum inſidias tentare, quod in eius poteſtate erat vnico dicto in ſcriptis comprehenſo à me impetrare, quum principis iuſſum magna fiducia & poteſtate nitatur. Contra affectatio latitandi euidentiorem ſuſpicionem facit, eos nullum à te mãdatum habuiſſe. Quid iniqui ab illo petebatur, Imperator ſynceriſſime? quis non dixerit iſtiuſmodi poſtulationem in Epiſcopo æquam eſſe? Eccleſia non deſerenda ab Epiſcopo. Noſti ex lectione ſcripturarum, qoanti ſceleris ſit, Epiſcopum Eccleſiam ſuam deſerere, & negligere gregem Dei. Paſtorum enim abſentia, lupis inuadẽdi gregis occaſionem præſtat. Cæterum, Ariani, & reliqui hæterici, per noſtram abſentiam,

Hilarius

Legatos Cõſtantij ſuſpectos habuit Athanaſius ... tur.

Irruptione nocturnam à Syriano factã in eccleſiã Athanaſij

Al. fugã cur ſugam, arripuerit S. Athana. Stãdũ promiſsis. Syriani dolus.

Eccleſia ab epiſcopo non deſerendo.

A locum opportunitatemque venabantur, vt populũ ad impietatem ſeducerent. Si igitur fugiſſem, quam excuſationem apud veros Epiſcopos, vel potius apud eum, qui mihi hunc gregem concredidit, habuiſſem? Eſt autem ille iudex omnium terrarum, verus & vbique Rex, Dominus noſter Ieſos Chriſtus, filius Dei, quomodo non merito ea negligentia populorum mihi imputata fuiſſet: quomodo nõ & tua pietas merito his verbis obiurgaſſet: cur tu cum diplomatibus in Eccleſiam intromiſſus, ſine diplomatibus egrederis, populoſq; deſtituis? quomodo non & ipſe populus in die iudicij, incuriam ſui in me coniecíſſet, dicentes: is qui Epiſcopi munere fungebatur, nobis neglectis, adeò vt non eſſet qui nos admoneret, fugam iniit. Si hæc dicerent, quid reſponderem? In hoc genere culpæ veteres apud Ezechielẽ paſtores fuere. Id quum ſciret beatus Paulus vnicuique noſtrum in diſcipulo ſoo præcepit, dicens: *Ne negligens ſis gratiæ tuæ, quæ data eſt tibi cum impoſitione manuum presbytery.* Id & ego metuens, fugere nolebam, ſed ex decreto tuæ Maieſtatis, voluntatem tuam cognoſcere ſtudebam, ſed neque tum accepi, quod iure poſtulabam, & iam in præſentiarum nulla alia de cauſa accuſor: non enim reſtiti decreto tuæ pietatis, neque Alexandriam ingredi conabor, quamdiu id per tuam humanitatem non licebit, ideoque hoc ipſum naturæ denuncio, ne vel hinc quoque crimen concinnent ſycophantæ. Hæc, quum mihi in oculis eſſent, nihil mihi mali conſcius, ad pietatem tuam cum hac defenſione properabam, vt qui non ignorarem tuam maieſtatẽ in memoria habere ſuas certiſſimæ fidei promiſſiones, ſimulque confidens, iuxta prouerbium, *apud regem acceptabiles eſſe iuſtas cogitationes.* Iamque mihi iter ingrediẽti relicto eremo fama de repente aduolat, quæ, quum principio falſa videretur, poſtmodũ tamen vera deprehenſa eſt. Vbiq; enim iactabatur Liberium Romæ Epiſcopum, & Hiſpaniarum magnum illum Oſium, Paulinumque item Galliarum, Dioniſium quoque & Euſebium Italiæ, Luciferum Sardiniæ Epiſcopos, alioſque complures vnà cum presbyteris & diaconis in exiliũ exterminatos eſſe, eò quòd contra nos ſubſcribere recuſaſſent. Et hos quidem in exilium eiectos eſſe. Vincentium autem Capuæ, & Fortunatianum Aquileiæ, & Eremium Theſſalonicæ, cæteroſq; in Occidente Epiſcopos vim non vulgarem: graueſq; cõtumelias paſſos eſſe, donec permitterent ſeſe à noſtra communione abſtinere. Hæc, quum ego admirarer, & in iis cogitatione perplexus hærerem, ecce denuo alia atrox fama de Ægypto & Libya nobis ad aures allabitur. Epiſcopis prope nonaginta pulſis, Eccleſiiſq; profeſſoribus Arij traditis, ſexdecim in exiliũ actis, cæteris deinde aut fugatis, aut ad ſimolationẽ hæreſeos coactis, ſummã illatam fuiſſe perſecutionem. Siquidẽ quum Alexandriæ per diem Paſchæ & diebus Dominicis in loco deſerto, iuxta cœmeterium in orationibus hæterent, ductor exercitus, amplius tribus armatorum millibus ſuccinctus, gladios, relaque ferentibus impreſſionem in Chriſtianos fecit, cæteraque deinde conſecuta ſunt, quæ in tali incurſu fieri ſolent, eamque vim in fœminas quoque & pueros nihil aliud quàm in Deum orantes, illatã eſſe. Præſtiterit fortaſſe omittere eius rei expoſitionem, ne vel ſola eius calamitatis mentio omnibus lacrymas excutiat, Tanta ſiquidẽ immanitas fuit, vt & virgines denudarint, corporaq; plagis interfectorũ, aliquãdiu reddere ad ſepulturã negauerint, ſed

(B at "pud Ezechielẽ"; C at "regem acceptabiles"; D at "ma de Ægypto")

1. Tim. 4

Athanaſius per omnia obſequẽs Cõſtãtio

Epiſcopi in exiliũ pulſi cur. Epiſcopi variè afflicti ſeu fugati tur.

Perſecutio in Chriſtianos die ſancto Paſcha facta.

foris

foris obiicerent canibus, donec depenſa ingenti mulcta clanculum à neceſſariis ſubducerentur. Magnus ibi in diſtinguẽdis cadaueribus labor, eò quòd nemo ſuos agnoſceret. Cætera quæ facta ſunt, quãquam fortaſſe incredibilia, & tam tetra, vt ſenſum audientis obſtupefaciant, tamen vel eo narranda exiſtimo, vt tua Chriſtianiſſima cura, & pietas in Deum, certò intelligat, criminationes mei, calumniaſque, non alio fine inſtitutas eſſe, quàm vt nobis ab eccleſiis expulſis, ſuam hæreſim in Eccleſias immitterent. Nam poſteaquam ex veris ſenibuſque Epiſcopis, alij in exilium deportati eſſent, alij metu fugati, Ethnici homines, catecumeni, primariique decurionum, & quiſquis fama opulentiæ notus erat, ad ſpem Epiſcopatus, pro Chriſtiana religione Arianiſmum profitebantur. Neque deinde, vt Apoſtolus præcepit, quæſitum, ſi quis eſſet

1.Tim.3.
3.Re.12.
Ariani epiſcopatum tranſtulerunt corruperũt quomodo.

irreprehenſibilis, ſed iuxta ſcelera impiiſſimi Hieroboam, ſi quis plus pecuniæ offerret, nomine Epiſcopi honorabatur, neque apud illos vllo in diſcrimine erat, ſiue ethnicus eſſet, ſiue non, modò aurum daret. Atque ita Epiſcopi & monachi, & religioſi viri, ab Alexandria profligati ſunt. Illi verò callidi in ſycophantiis, corruperunt quantum in ipſis fuit, Apoſtolicam ordinationem, & Eccleſias contaminauerunt, illamque calumniæ tantum profecerunt, vt licuerit ipſis leges violare: talia ſub te ruiſque temporibus deſignauere, vt ad illos hoc ipſum pertinere videatur, quod ſcriptum eſt, Væ

Eſa.52.

per quos nomen meum blaſphematur inter gentes. Hæc, quum fama vulgarentur, rebus rurſum deorſumque iactatis, ne ſic quidem deſtiti à mea alacritate, ſed æquè ad tuam pietatem tendebam, idque eo ſtudioſius, quod iſta confiderem inſcio te fieri, ac vbi ſcires, interceſſurum, ne fiant. Non enim eſt pij regis, vt velit Epiſcopos exterminari, virgines nudari, totas Eccleſias perturbari. Verùm nobis ita cogitantibus & inceptum iter vrgentibus, ecce tertia denuo allabitur fama, ſcriptum Tyrannis Auxumis, vt Frumentium Epiſcopum Auxumis abducerent, ac me vbicunque etiam apud Barbaros perquirerent, & ad cuſtodias præfectorum, quæ commentaria nominantur, deportarent, popoloſque & clericos ad communionem Arianæ hæreſis cogerent, eoſque qui hic non obtemperarent, interfici curarent. Quæ res non verbis tantum iactata, ſed opere quoque completa fuit. Cæterùm, quia tua humanitas hoc mihi concedere videtur, en tibi epiſtolam, quam illi aſſiduè recitantes, nulli non mortem denunciabant.

Chriſtianos ad communionem Arianam tũ coacti & eam refugientes interfecti.

Antigraphum Epiſtolæ.

VICTOR CONSTANTIVS MAXIMVS AVGVSTVS, *Alexandrinis.*

Ciuitas quidem veſtra patrio more, nec immemor virtutis conditorum ſuorum, docilem ſe obſequentemque, vti ſolet, etiam nunc in præſentia præbuit. Nos verò niſi Alexandrum beneuolentiæ in hanc vrbem veſtræ luce perſtringamus, obſcurenuiſque, non mediocriter nobis peccare videmur: ſicut enim temperantiæ proprium eſt, vt modeſtam ſe per omnia præbeat. Ita regiæ virtutis veſtræ eſt (ſine quæſo me ita loqui) præ omnibus in gratia &

Sic al.

amore eſſe, eò quòd & primi ſapientiæ interpretes conſtitueritis, primùque Deum, qui eſt, agnoueritis, ſimulque interpretibus delectis, noſtroque ſuffragio vltro receptu, & impoſtore, circulatoreque reiecto, viris grauibus, omnique admiratione maioribus iure adhæſeritis. Nam cui extremi orbis incolæ ignotum eſt, quanta ſit in iſtis rebus adhibita induſtria, ita vt neſciam quid ex illis quæ acciderunt, ei comparari poſſit? Siquidem plerique in hac vrbe cæcutiebant, rerumque potiebatur homo ab infimis barathris emerſus, qui quaſi in tenebras cupidos veritatis, ad mendacia abducens, non frugi ſermonibus, ſed præſtigiis animos corrumpebat. Aſſentatores igitur acclamare, applaudere, alioſque admiratione percellere, quos adhuc intra dentes muſſitare veriſimile eſt, ſimpliciores verò ad iſtorum hominum dictata viuere: reſque publica quaſi æſtu rapi, omnibus tanquam ſi diluuium inundaſſet contemptis, iſque vir multitudini præerat, qui (vt quàm veriſſimè dicam) nihil à cerdonibus differebat, cui ea de cauſa vnica contentio cum ciuitate fuit, quòd eam in barathrum deiicere non poſſet. Atqui præclarus ille & egregius vir ſe ſiſtere ad cauſam dicendam minimè auſus, quaſi iudicio cõdemnatus, vltro in exilium abiit, quem etiam ex re Barbarorum eſſet è medio tolli, ne etiam illos, dum vt quiſque ei primum obuius eſt, quaſi in ſcena lamẽtans impietatem condoceſaciat. Ille igitur in longum valere iubebitur. Vobis autem coouenit cum paucis ſociari, vel potius ſolos, omnes alios grauitate antecellere, quum virtute & mente tantopere abundetis, quantum ipſa facta clamãt, quæ per vniuerſum prope orbem deprædicantur, macte prudentia. Vtinam detur mihi vt & ſecundò tot nuncios de veſtris laudibus, præconiiſque magnificis audiam. O qui & maiores induſtria obſcuratis, & poſteris vos præclarum exemplum relinquitis: quique ſoli ducem verbis factiſque præſtantiſſimum delegiſtis, idque ſine vlla vel ad breue tempus aduhitatione. Ergo animoſè ab humilibus iſtis & terrenis deficientes, ad cæleſtia euehamini, duce, itineriſque commonſtratore reuerendiſſimo Georgio, viro in huiuſmodi rebus omnium mortalium exercitatiſſimo, cuius opera & in futurum cum optima ſpe agetis, & in præſentia ſine difficultate viuetis. Vtinam publicè omnes in hac vrbe ab eius voce veluti à ſacra anchora pendeant, ne ſectionibus & aduſtionibus aduerſus eos indigeamus, quorum mentes corruptæ ſunt, quibus quàm maximè denunciamus, vt abſiſtant ab Athanaſij ſtudio, néue recordentur ſuperfluæ illius garrulitatis, alioqui ſero ſentiẽt ſe ſummis periculis obnoxios teneri, ex quibus haud ſcio an quiſquam eloquentium ſeditioſos illos eripere poſſit. Siquidem abſurdum eſſet perditiſſimum Athanaſium & de turpiſsimis ſceleribus conuictum, quibus nunquam par ſuppliciũ fuerit, etiamſi decies occidatur, ſolum ex ſolo vertentem, in alias perpetuò ſedes depelli, & eius aſſentatores & miniſtros, homines præſtigiatores, taleſque, quos nefas ſit nominare, ſinere hîc turbas facere, de quibus iampridem iudicibus præceptum eſt, vt eos occidant, qui fortaſſe oẽ ſic quidem perituri ſunt, ſi maturè à prioribus delictis reſiliant, & tandem ab iis transfugiant, quibus ſceleratiſsimus Athanaſius ſe ducem præbuit, qui Reipub. nocuit, & ſanctiſsimis hominibus impias & nefarias manus attulit,

Georgius Capadox S. Athanaſij ſucceſſor.

Athanaſij doctrinam reſpuit Cõſtantius.

HÆC ADVERSVS FRVMENTIVM·EPISCOPVM AVXVMEOS, *Tyrannis eius loci, ſcripta ſunt.*

MAgno nobis ſtudio & curæ eſt optimi cognitio: arbitrabar enim boc genus ſolertiæ & diligentiæ omnibos mortalibus æque impertiri debere, quo talia de nomine ſentientes, vitam cum ſpe tranſigant, ſine controuerſiis diſſenſionibuſq́; de veto & iuſto: hac igitur cura, quum & vos proſequi dignamur, paria cum Romanis impertientes, vnum cum illis in Eccleſiis dogma retinere iubemus. Quaproptet Frumentium Epiſcopum quamprimum in Ægyptum dimittite, & venerabiliſſimũ Georgium, & alios per Ægyptum Epiſcopos, qui ordinandi & diiudicandi talia, ſummam authoritatem habent. Scitis & meminiſtis, niſi eorum quæ publicè conſtant, ignorantiam ſimuleris, Frumentium ab Athanaſio homine omnibus malis oboo-xio, in bunc ordinem vitæ cooptatum eſſe, qui quũ ex omnibus criminibus iure ipſi obiectis, nihil prorſus diluere poſſet, excidit ſtatim à ſua Cathedra, & vt in vita, ita in locis omnibus errabundus ſolum ſemper ex ſolo vertit, quaſi mutatis ſedibus ſcelerata ſua effugere poſſet. Si igitur ſponte obtemperet Frumentius, ratiooeſq́ue det de vnioerſa cooptatione ſua, certum eſt apud omnes eum nihil à legibos Eccleſiaſticis, fideq́ue quæ nunc obtinet, diſſentire, eumq́ue iudicio accepto, poſtquam ſui ſpecimen edidetit rationibuſq́ne vitæ redditis, ab illis penes quos eſt harum rerum autboritas & cẽſura, Epiſcopum conſtitui debere, ſi modo ipſe reuera ſe & iure Epiſcopum videri velit. Qoòd ſi procraſtinationes aocupetur, iudiciumq́ue fugiat, eoidens omnino documentum eſt, eum ſceleratiſſimi Athanaſij verbis inductum, impiè aduerſus Deum agere, quum eodem modo in ſceleribus, quorum ille conuictus eſt, pergat, periculumq́ue eſt ne peragrata Auxumi, veſtrates nefariis & impiis ſermonibus cotrumpat, nec ſolum Eccleſias coofundat, ac turbet, & in ſummum numen blaſphemias dicat, ſed ne ſingulis quoque gentibus vaſtationem, excidiumq́ue conciliet. Certus enim ſom eum, vbi aliquid addidicerit, comparata ingẽti in publicum vtilitate ex venerandi Georgij familiaritate, & cæterorum qui doctrina pollent, ad ſuas ſedes reuerſurum eſſe, vtpote iam exactè in diſciplinis Eccleſiaſticis eruditum. Deus vos ſeruet, fratres honoratiſſimi.

Frumẽtius in Ægyptũ relegatus.

Frumẽtius à D. Athana. cooptatus Epiſcop.

Huius Epiſtolæ finis.

His ego auditis, & per eotum lacrymas, qui iſta recenſebant, viſis, fateor quod res eſt, in eremũ me retuli, idipſum cogitans, quod & tua Majeſtas videt: in eo ipſo ad te perueniendi eſſe impedimẽtum, quod ideò quærebar, vt ad perfectos abducerer: Nam ſi contra me ſubſcribere recuſantes, talia tantaq́ue paſſi ſunt, laiciſq́ue, qui ooloerunt cum Arianis communicare, mors imperata eſt, cui dubium, quin ſycophantę in me nouas & infinitas ſpecies occidendi moliti eſſent, poſt mortem meã in quos, & quod libitum fuiſſet, acturi, maioraq́ue aduerſus nos mendacia conficturi, vtpote ſecuri liberique ab omni reptehenſore. Non enim metu

Cur fugerit Athanaſ.

A tuæ pietatis fugi, cum probè cognita mihi eſſet clementia & benignitas tua, ſed quod eotum furorem ex actis ipſorum perſpectum baberem, cogitaremque eos, ne, de us quæ præter animi tui ſententiam geſſerant, conuinci poſſent, quiduis, vt me occiderent, auſoros. Ecce enim quom toa humanitas non vltrà quàm extra ciuitatem, prouinciamq́ue ſuam Epiſcopos euocari iuſſerat, iſti præclari viri ſupra mandatum toum temerarij, longius quàm vltra tres prouincias, in loca deſerta, inſolita, borribilia, homines ſeoes & annoſos Epiſcopos eiecerunt. Alij enim ex Libya, in magnam Oaſim, alij ex Thebaide in Ammoniacam Libyæ deportati ſunt. Neque rurſos, formidine mortis, me in fugam dedi, ne quis me timiditatis accuſet, ſed vt Saluatoris præcepto obtemperarem, cuius mandatum eſt, vt cõ-B tra perſecutores fuga, contra indagatores latebris vtamur, ne ſi nos in apertum periculum offeramus, acrius prouocemos perſequentium furorem. Siquidem in æquilibrio eſt, & ſeipſum occidere, & ſe inimicis ad occidendom propinare: qui autem fugit, vt Dominus præcepir, is temporum articulos nouit, & verè ſuis perſequutoribus caoet, ne vſque ad ſanguinem fundendum coecti, rei fiant eius præcepti quod bomicidium vetat: quàm autẽ oos perditos criminatores voluerint, ſatis conſtat ex iis, quæ denuo committunt, quibus ſtudium ſuum, ſanguinariamq́oe voluntatem egregiè produnt. Qoæ, ſi audieris, religioſiſſimè princeps, ſatis ſcio, magnopere admiraberis: audacia enim eorum talis eſt, vt non nemo obtupeſcat. Quanta autem illa ſit, paucis quæſo accipe. Dei Filius Dominus & Saluator noſter Ieſus Chriſtus, homo propter oos fa-C ctus, profligata morte, & aſſerto à ſeruitute & corruptione humano genere, inter cætera dona ſua largitus eſt nobis in virginitate exemplar Angelicæ ſanctitatis. Certè puellas ea virtute præditas, ſponſas Chriſti Catholica Eccleſia appellare ſolita eſt, quas Ethnici conſpectas, vt templum Verbi admiratione proſequuntur. Nuſquam eoim alibi ſancta illa & cœleſtis æternæ virginitatis profeſſio fœliciter adimpletur, niſi duntaxat apud nos Chriſtianos, atque in eo magnum documentum eſt, planè apud nos eſſe veram religionem. Has præ reliquis omnibus beatę memorię religioſiſſimus Pater tuus Conſtanrinus Auguſtus in precio habuit, & tua religioſitas ſæpius eas in ſuis ſcriptis venerabiles & ſanctas nominauit. Has noper præſtantes viri Ariani noſtri ſcilicet calomniatores, inſidiatoreſq́ue vſi ad hoc & Epiſcoporum opera & mioiſterio iu-D dicum, detractis veſtibus denodarunt, & ab hermetariis ſuſpenderunt, lateribus earum ita iam tertiò laceratis, vt nunquam quicquam tale, ne facinoroſiſſimi quidem homines ſint paſſi. Pilatus enim, qui inſeruiebat per id temporis Iudæis, lancea vnũ latus Saluatoris perfodit: iſti autem rabie ſua Pilatum vicerunt, quum non vnum latus Chriſti, ſed vtrumq, lacerarint: mẽbra enim virginũ præcipua & propria Chriſti ſunt. Omnes certè, quotquot ſcelera iſta audiunt, vel ad ſolam famam exborreſcunt. Iſti ſoli nihil veriti ſunt denudare & lancinare impolluta membra, quę Chriſto Saluatori noſtro ſoli virgines dedicaoeraot, & quod teterrimũ eſt, ſi quando male audirent, & conuiciis ob tantam crudelitatem pulſarentur, pro erubeſcentia, qua tingi debuerant, cauſificabantur ſeſe id tuo iuſſu & imperio perpetraſſe: tanta illis audacia eſt & improbitas ad omne facinus. Nihil certè in perſecutioni-

Fugam in perſecutionibus à Chriſto conceſſã.

Se occidere & inimicis ad occidendum offerre idem.

Vera religio.

Virginitatis laus.

Conſtãtinus Cõſtantij Pater.

Virgines ab Arianis ſpoliata, & à carnoſis ſunt ſuſpenſa.

Ariani aliorum peccata exborreſcunt, ſua vero non erubeſcunt.

cutionibus tale quid geſtum eſſe audimus: quòd ſi tale quid geſtum reperiatur, non decuit tamen ſub te Chriſtiano principe virginitatem iſtiuſmodi cõtumeliis exagitari, aot tantam crudelitatẽ tuæ Maieſtati imponi & adſcribi. Talia enim ſcelera impietatis in Filium Dei, & in conſecratas eius virgines, hæreticis conueniunt. Quo tempore igitur talia ſcelera ab Arianis deſignabantur, nihil à me erratum, quòd obtemperaoerim Sacræ ſcripturæ: ita loquenti: *Sed abſcondare aliquantiſper, donec tranſeat furor Domini.* Abdidi igitur denuo me ipſum, religioſiſſime Imperator, neque piguit me in ſolitudinem abire, neque ſi neceſſum ſit, in ſporta è mœnibus demitti. Omnia enim ſuſtinui, & cum feris habitaui, vt interim & vos tranſiretis, & iſtorum quæ nunc ſcribo, idoneum tempus aduenirer, oihil addubitans, quin futurum eſſet, vt aliquando & hi calomniatores agnoſcerentur, & tua humanitas eloceſſeret. Quid & religioſiſſime princeps Auguſte, maluiſſes à me fieri in tanta ſæuitie calumniatorum, nihil niſi necem meam omnibus rationibus molientium, an ne id quod ſcriptum eſt: Abſconcare paulisper, vt interea temporis & ſycophantas deprebenſos hæreticos eſſe conſtaret, & tua humanitas, ſpecimen ſui exhibendi occaſionem nanciſcererur? an vt me iodicibus ingererem, vt illi ignari mentis tuæ, nec intelligentes ſcripta tua, qui nihil præterquam terrere volebas, ad inſtigationes Atianorum, veluti ex edictis tuis, capitalem pœnam infererent, & cædem ita factam, tibi tuiſque literis imputarent? Neutrũ certè oportuit, aut me transfugam fieri, & ſanguinibos * dedi, aut te principem Chriſti amantem in mactandis Chriſtianis, & præſertim Epiſcopis authorem aſcribi. Rectius igitur fuit, vt & latebras veſtigarem, & hanc temporis opportunitarem expectarem. Enimoero ſcio te, quum & ſacras Scripturas lectites, annoere noſtris rarionibus, & nos in hoc genere facti probare. Ecce enim ceſſantibus illis, qui te irritabant, apparuit tua religioſiſſima manſuetudo, omnibuſque innotuit, te ne antea quidem perſecutum eſſe Chriſtianos, ſed illos fuiſſe perſecutores, qui Eccleſias vaſtabant, vt ſoani vbique impietatem ſuperſeminarent, ob quam nos qooqoe, niſi exules fuiſſemus olim inſidiis tentati ab illis fuiſſemos, qui enim apod rantum Imperatorem rot calumniis nos traduxerunt, totque ſcelera io Epiſcopos & virgines moliti ſunt, baud dobium, quin noſtram quoqoe necem captaſſent. Sed gratiæ Deo tuo imperij datori: quòd certi iam ſunt omnes, quanta ſit & tua humanitas, & illorum malitia, neque alia ex cauſa profectum eſt, quòd me ab initio fugæ mandarim, quàm vt te aliquando iſtiuſmodi verbis quibus nũc vtor, conueoirem, vt tu viciſſim haberes occaſionem tuæ humanitatis exercendæ. Obſecro igitur te vt quemadmodum ſcriptum eſt: quòd *reſponſio humilis iram auertit, & acceptabiles ſint Regi iuſta cogitationes,* recipias hanc excuſatiooem, & reſtituas patriis finibus & Eccleſiis omnes Epiſcopos, & reliquos clericos, quo & calumniatorum malitia euidentios appareat, vt tu & nunc, & in die iudicij, liberè Domino noſtro & Saluatori Regi regum Chriſto dicas: *Ex tuis non perdidi quenquam,* verùm qui omnibus inſidias fecere, iſti ſunt: ego autem is ſum, qoi indolui ſuper extioctis & lancinatis virginibus, cæteriſque malis contra Chriſtianos inductis, & exterminatos reduxi, & reddidi ſuis Eccleſiis.

Eſa. 2. — *D. Athanaſij patiẽtia.* — *al. dari. Concluſio eſt quæ deorſo recte fugiſſe.* — *Prou. 15.*

EIVSDEM APOLOGIA DE FVGA SVA, QVVM ASSYRIANO DVCE *perſecutionem patiebatur.*

AVdio Leontium qui nũc eſt Antiochię & Narciſſum Neronipolitanũ, & Georgiũ Laodicenſem, reliquoſq́; cum ipſis Arianos, multa de me obgannire, & crimẽ timiditatis opprobrare, quòd quum ab iis ad necem quærerer, non meipſis in deditiooem obtulerim. Ad conuicia igitor eorum, & calumnias, quanquã multa, & quæ ab illis, vtpote ſibi male conſciis, negari non poſſuot, adſcribendum ſuppetant, nõ tamen animum inducam, vt quippiam aliud aduerſus eos dicam, niſi Apoſtoli Verbum, mendacium eſſe ex diabolo, & conuiciatores regnum Dei non poſſeſſuros eſſe. Sufficit enim mihi, quòd hac re ſeſe prodant, quòd nihil ſecundùm Euangelium, aut ſapiant, aut faciant, ſed pro libidine ſua id opinentur rectum eſſe quod velint. Cæterùm, quia mihi timiditatis crimen affingunt, paucis ſcribendum eſt, ad declarandam eorum malignitatem, & quàm literas ſacras, aot non legant, aut non credant eas diuinitus, & adſpiratu numinis editas eſſe. Qoi ſi iis fidem adhiberent, non tanta temeritate iis refragarentur, Iudæorum Dominicidarum prauitatem æmulautes. Illi enim, quum iuſſum eſſet à Deo, *Honorabis patrem & matrem, qui verò patri aut matri conuicium dixerit, morte moriatur:* huic legi abrogare voluerunt, honorem in contumeliam verteotes, & argentum quod ad parentes ſpectabat, ſpecie quadam permutationis aoertebant: quumque io Bibliis legiſſent, quid à Dauide actum eſſet, in cootrarium tendebant, innocentibus criminatione infeſti, dum eos qui ſpicas in die Sabbati vellebant, & fricabant vituperationibus inſectarentur, non quòd illis cura aliqua Sabbati eſſet, qui iis diebus maiorem in modum præuaricabantur, ſed quòd per malignitatem animi, diſcipulorum ſaluti inuiderent, & quæ ſuæ ſententiæ eſſent, pollere vellent: illi igitur ſtipendia ſuæ malitiæ adepti ſunt prophani iam facti, appellatiqoe principes Sodomorum & populos Gomorrhæ. Sed eoim & iſti quoque non videntur minorem quàm illi pœnam accepiſſe, nimirum brutæ ſuæ vecordiæ ignorantiam. Non enim intelligunt quod dicunt, quin potius quod ignorant, id ſe ſcire arbitrantur, neque eſt alia in illis ſcientia, niſi malefaciendi, & in dies peiora commioiſcuntur, quippe qui fugam noſtram (non quod velint nos fortes eſſe) vituperent, vnde enim inimicis tale votum, vt beoe optent iis, qui non ſecum in prauitate conſentiunt, ſed ex malignitate animi tales bombos per ſimulationem caſtigandi circumſtrepunt. Ideoque diſcurſibus oberrant, & ſpeciem amicitiæ præferunt, quum interim, vt hoſtes, ad perniciem nos quærant, auidi ſanguinis noſtri, & è medio tollendi cupidiſſimi, eò quòd ab eorum impietate diſſenſimus ſemper, & perpetuò diſſenſuri ſumus, eorum hæreſim conuictam argumentis traducentes: Quem, quæſo, in perſequeodo aſſecuti, non omnibus, quibus liboit, contumeliis vexarunt, cui, non, cum quo illis ſimultas erat delapſo in ipſorum manus, non eam vim adhiboerũt, vt vel miſerè periret, vel vndecumque murilaretur? Quæ à iudicibus videntur fieri, ipſi renera faciunt, quin potius ſententiæ malitiæque iudicum ipſi ſe

Timiditatis crimen ab Arianis Athanaſio exprobratum. — *1 Cor. 6* — *Ariani Iudæorũ æmulatores quomodo.* — *Exod. 20* — *Legi abrogare voluerũt Iudæi.* — *Mat. 12. Luc. 6.* — *Iudæorũ inuidia in diſcipulos.* — *Arianorũ calliditas & inuidia.*

miniſtros præbeot. Quis igitur locus reliqnus, qui non ipſorum ſæuitiæ monumenta poſſidet? cuinam illorum ſententię aduerſanti confictis Iezabelis more criminibus non laqueos tetenderunt? quæ Eccleſia non luget obſtructas ab illis in Epiſcopos ſuos inſidias? nonne Antiochia ob Euſtachium cõfeſſorem, & orthodoxũ virum ademptum, in mœrore eſt & Balanea, ob Euphrationē Paltus, & Antaradus, ob Cematium & Carterium, Adrianopolis ob Euttopium Chriſto addictiſſimum, deinde ob Liuium, qoi ipſorum opera ſæpe & catenas geſtauit, & in catenis mortem obiit? Nonne Ancyra ob Marcellum luget? Borroea ob Cyrum, Gaza ob Aſclepam? quos ſæpius antea contumelioſè habitos, tandem ſuis dolis in exilium eliminarint. Nonne itidem Theodulum & Olympium, Epiſcopos Traces? B Quid autem de nobis ipſis, noſtriſque presbyteris dicam, quorum latebras eo ſtudio rimati ſunt, vt inuentis nihil præter mortem expectandũ fuiſſet, quod de nobis quoque futurum erat, niſi fœliciter elapſi eſſemus. Tales enim literæ aduerſus Olympium, ad Proconſulem Donatum miſſæ ſunt ſunt, taleſque item aduerſum nos ad Philagrium. Certè Paulum Conſtantinopolis Epiſcopum quæſitum, deprehenſumque propalàm authores fuere vt Cucuſi in Cappadocia ſtrãgularetur, carnificem ad eam rem nacti Philippum, qui præfectus fuerar, ipſorum ſectæ anteſignanum, & prauarum voluntatum ſatellitem. Quid igitor? an poſt talia ſcelera defatigatos ſeſe oſtenderunt, aut iam denique quieti ſe tradunt? minimè gentium. Nihil in illis quietis, ſed ſecundùm eam, quæ in Prouerbiis eſt, hirudinem ſemper in maius ſæuiunt, ſuis ſceleribus indiuulſim affixi. C Nam eorum ſcelera quis vnquã condignè exrulerit? aut tanta memoria, vt quæ ab illis deſignata ſunt, plenè reſſenceat? Paccata enim hactenus Eccleſia, populoque in ſacris ſynaxibus orante, Liberius Romanus Epiſcopus, Paulinus Galliarum Metropolitanos, Dionyſius Italiæ, Lucifer Metropolitanus inſularum Sardiniæ, Euſebius item Italiæ, omnes boni & præclari Epiſcopi, veritatis præcones, aguntur, raptantur, & in exilium profligantur, nulla prorſus de cauſa, niſi quòd nõ adſtipulati ſunt Arianorum hæreſi, & illorum calumnuis aduerſus nos fictis ſubſcribere noluerunt. Nam de magno & grauiſſimæ ætatis viro, eodemque confeſſore Oſio, qui verè Oſius eſt, id eſt, ſanctus, ſuperfluum arbitror mētionem facere, quum nullus fortaſſe ſit, qui cognitum habeat eum ab iſtis quoque in exilium miſſum eſſe. Non enim quicquam latere poteſt in viro illo tantę claritudinis. D In qua enim ſynodo ille non dux & anteſignanus fuit? quem non ille recta tuendo in ſententiam ſuã pertraxit? Quæ Eccleſia illius pręſidentiæ non pulcherrima monumenta retinet? quis illũ mœſtus adiit, vt nõ lætus abierit? quis indigus ab eo poſtulauit, quin poſtulatum obtinuerit? Atque contra hunc quoq; ſe audaces improboſque oſtendere, eò quòd certus ille earum calumniarum quas pro tuenda impietate contra me ſtruerent, ipſorum inſidiis ſubſcribere noluit, quamuis enim tandem ob illatas ipſi multas plagas, immodicas & ſtructas in cognatos eius inſidias, ceſſerit ipſis ad horã, vtpote ſenex & corpore imbecillis: tamen ex his quoque malitia iſtorum apparet, qui minimè veros ſe Chriſtianos eſſe, vndiquaque declarare contendunt. Ab illo facinore Alexandriam adoriuntur, denuo nos ad necẽ quærentes: & quæ tum acta fuit, longè tetriora

Euſtachius in exilium actus cũ multis alijs Epiſcopis & ſacerdotibus.

Liuius in catenis mortuus.

Paulus Epiſcop. ab Arianis captus, deinde ſtrangulatus.

Epiſcopi in exiliũ pulſi quod cõtra Athanaſium ſcribere nolent.

Oſij laudes.

Athanaſius iterũ ad necẽ quæritur.

A quàm priora fuerũt. Siquidem mile ſtatim armis circundedit Eccleſiam, belliq; deinde negocia pro orationibus ſucceſſere. Deinde ſoperueniens per tempus quadrageſimæ, qui ab ipſis è Cappadocia miſſus fuerat Georgius, ſcelera quæ ab iis didicerat, cumulatiora reddidit. Videre enim erat poſt ſeptimanam Paſchæ, Virgines in carcerem detrudi, Epiſcopos vinctos à militibus duci, pupillorum viduarumque ædes populari (nam & in domos eruptiones factæ ſunt) noctu Chriſtianos raptari, ædeſq; obſignari, & fratres clericorum pro fratribus in periculum deuocari. Grauia quidem iſta, grauiora tamen quæ poſtmodum commiſſa ſunt. Io hebdomade ſiquidem poſt ſacram Pentecoſten, populus completis ieiuniis ad orandum ad cœmiterium abiit: eò quòd abhorrerent à communione Georgij, B quod quum homo omnibus modis ſceleratiſſimus intellexiſſet, ducem copiarum Sebaſtianũ ſecta Manichæum, ad vim & ad arma inſtigat. Igitur ille militari manu, infeſtis telis, quũ alij gladios ſtrictos, alij arcus geſtarent ipſo die Dominico impetum in populum facit, raroſque illic orantes deprehendens (nam plerique, vt erat diei tempus diſceſſerant) talia deſignaoit, qualia par erat eum deſignare, qui iſtiuſmodi hominibus aurem præbuiſſet: virgines enim ignibus flammantis rogi admotas, adigebat ac cogebar, vt fidem Arianam ſe dicerent profiteri, ibi quum eas inuictas ceroeret, corpora nudat, atque ita in faciem cædit, vt vix longo poſt tempore à ſuis potuerint agnoſci: viros autem quadraginta comprehēſos noua ratione lacerauit: virgis enim palmeis aculeos ſuos adhuc retinētibus ita terga eorum cecidit, vt alij ſæpius à medicis ob C tenaciùs inhærentes aculeos curarentur, alij curationē non ferentes, mortem oppeterent, cæteros deinde omnes quotquot comprehenderant, vnà cum virginibus in eam partē Ægypti, quæ magna Oaſis appellatur, relegarunt. Corpora autem defunctorum initio ne ſuis quidem dari voluerunt, eaque pro libidine ſui conſilij inſepulta clanculum habuerunt, quòd putarent ſuam crudelitatem latere poſſe. Qua in re vecordes illi magno errore mētis tenebãtur, neceſſarij enim amicique ioterfectorum, de confeſſione quidem ſuorum læti, ſed mœſti admodum de ſubductis corporibus, ne tacentes facti immanitatem, cauſam dedere, vt ſcelerum tragœdiæ ſemper in maius diuulgareotur. Illi autem ex Ægypto & Africa hos Epiſcopos ad fugam exiliumque compulerunt: Ammonium, Thmuim, Gaium, Philonem, Hermen, Plinium, Pſenoſirim, D Nilammonem, Agathonem, Anagamphum, Marcũ, Ammoninm, & alterũ eiuſdē nominis Marcum, Dracontiũ, Adelphiũ, Anthenodorũ: Presbyteros verè, Hieracem, & Dioſcorũ, quos tãta acerbitate raptauerunt, vt quidam in via, quidam in exilio mortem oppetierint, actis in fugam plurimis quàm triginta Epiſcopis. Siquidem illis ſtudium fuit ſecundùm Achab, quoquomodo, ſi fieri poſſet, veritatē è medio tollere. En tibi impiorum audaciam, qui poſt tanta facinora, ſine pudore prioris in me tyrannidis, hoc etiam pro crimine obiiciunt, quòd me ſubduxerim eorum parricidalibus manibus, vel potius acerbè dolent, conqueruntur que me è medio ſublatum noo eſſe, ac proinde ita agunt, quaſi qui mihi crimen timiditatis obiicere velint, nihil ſentientes ita obganniendo, eam criminationem, in ipſorum caput recidere. Nam ſi malum eſt fugere, multo deterius eſt perſequi: ille enim ne moriatur

ſeſe

Ieiunia hebdomadis Pentecoſtes.

Sebaſtianus Manichæus dux contra Chriſtianos.

Viri 40. virgis palmarũ ad necẽ vſque cæſi.

Fugere malũ ſed perſequi multo deterius eſt.

Fugam eſſe licitam. ſeſe abdit, iſte perſequitur, vt occidat: deinde de fuga quòd licita ſit, in ſcripturis conſtat: qui autem ideo quærit vt interficiat, legem præuaricatur, aliiſque fugiendi neceſſitatem adfert. Si igitur fugam pro re pudenda obiiciunt, pudeat eos ſui, quòd ſint perſecutores, ſi enim quieſcerent inſidiatores, quieſcerent & fugientes. Cæterùm illi à ſuis ſceleribus non interquieſcunt, quum iſtud pro meliori apprehendendi occaſione moliantur, neſcij interim fugã eorum, qui perſecutionem patiuntur, ingẽs eſſe documentum ſcelerum aduerſus eos qui perſequuntur. Nemo enim manſuetum & humanum, ſed efferum & facinoroſum fugitat, ac propterea, quotquot erant, mœſti & oberati à Saule profugiebãt, ad Dauidẽ ſe conferẽtes. Ita quoq; & iſti abditos latentesq; ad necẽ quærũt, ne ſuperſint ſcelerũ ipſorũ documenta. Verũ vt vbiq; cæcutiunt, ita mihi hic quoq; videntur cæcutire: Quãto enim clarior fuga tanto etiã in clariore fama eſt; tum per inſidias rẽtata cædes, tũ exiliũ quo homines mulctant: ſiue enim occiderint, grauiori ſono aduerſus eos mors ipſa inclamare videtur: ſiue in exilium miſerint, vnà cũ relegatis monumenta ſuorum ſcelerum ad exteros emittunt. Si igitur integræ mentis eſſent, viderent ſeſe iſtis rebus illaqueari, ſuaſque ſibi rationes officere. Verùm quia mentem perdiderunt, impetu ad perſequendum rapiuntur, & in quærendo ad necẽ, ſuam impietatem non animaduertunt: forſitan & ipſam prudentiam auſint vituperare: quid enim illis inauſum, aut quid eſt, ad quod ſe non promptos offerant? quum manifeſtum ſit iuxta Saluatoris vocem, ne paſſerculum quidem ſine Patre no-
Mat. 10 ſtro, qui in cœlis eſt, in laqueum cadere. Illi tamen in apprehẽdendo obliuiſcuntur aliorum, & imprimis ſuimetipſorum, ſublatiſque per arrogantiam ſuperciliis, tempora rerum non diſtingunt, neque in lædendis hominibus, naturam reuerentur: ſed veluti Tyrannus ille Babylonicus, truculentiſſimè
Nabuchodonoſor. perſequentes, nullius miſericordia tenentur, quippe qui & presbyteris iugum aggrauent, & ad dolo-
Pſ. 68. 27 rem vulnerum meorum vt ſcriptum eſt, addant. Si talia non facerẽt, ſi eos, qui ipſorum calumniis pro nobis contradicunt, non in exilium mitterent, veriſimile quiddã apud nõnullos dicere videri poſſint. Cæterũ poſt inſidias eorũ in tot tãtoſq; Epiſcopos, quũ nec Magno Oſio cõfeſſori, neq; Epiſcopo Romano, neque tot Hiſpanis, Gallis, Ægyptiis, Africanis aliarũq; prouinciarũ Epiſcopis pepercerint, & tanta ſcelerum exempla in eos, qui vel ſemel pro me cõtra illos auſi fuiſſent hiſcere, ediderint, qui fieri poſſet, vt nõn me potius quàm alios, quos occiderunt, mactatum cupiant? Necandi enim ſtudio excubias ſeruant ſibique iniuriam inferri arbitrantur, ſi viuant, quos illi viuere nolint. Quis igitur ho-
Ariani cur timiditatem obiiciant Athanaſio. rum ſcelera non videt? cui hoc non liquet, eos non virtutis ſtudio timiditatem obiectare, ſed vt ſitibundi, auidique ſanguinis humani, verſutiis iſtis veluti ſaggenis comprehendere poſſint, quos neci deſtinent? Quod autem ipſi tales ſint, ipſorum opera declarant, oſtenduntque eorum animos feris efferatiores, & Babyloniis crudeliores eſſe. Iam tametſi ex ipſis ſatis liqueat, quales ſint, tamen quia ipſi ſecundùm ſuom patrem diabolum, mollibus ſermociunculis ſe fucant, & in aliam ſpeciem vultus, quo timiditatem mihi obiiciant, transformantur, ipſi interim leporibus timidiores: Age, iam quid ſacræ ſcripturæ de iſtiuſmodi re loquantur, inſpiciamus. Inde enim patebit eos potiſſimum cum Sa-

A cris literis pugnare, & Sanctorum virtutes calumniari: nam ſi vituperant eos qui ſeſe, dum ad necem quæruntur, occultant & calumniantur eos, qui vitant perſecutores, quid (quæſo) facient, quum viderint Iacob à fratre ſuo Eſau fugientem? Moſenq; *Fuga exepla. Gen. 28.*
ad Madianitas, metu Pharaonis ſecedere? aut quid *Exod. 2.*
iſti qui huiuſmodi garriunt, reſpondebunt Dauidi *1. Re. 19*
è ſuis ædibus Saulem ob percuſſores ſummiſſos fu- *20. 21.*
gienti & occultanti ſe in ſpelunca, faciemque im- *22. 23.*
mutanti, quoad euaderet Abimelechum, & inſidias *3. Re. 19* *3. Re. 18*
declinaret? aut quid dicent iſti qui vbique temerè deblaterant, ſi videant magnum Eliam, Deum quidem inuocare, ac mortuum excitare, ſed propter Achab ſeſe abdere, & profugere ob minas Ieſabel, quo tempore filij etiam Prophetarum quæſiti ad necem, ſeſe in ſpeluncis Abdiæ ſubſidio recluſerũt?
B Forſitan nec de iſtis vt nimis priſcis quicquam legerunt, neque quæ in Euangeliis ſunt, meminerũt.
Sed quid? num hoc ignorant, & diſcipulos ob metũ *Act. 9.*
Iudæorum latebras & receſſus quæſiuiſſe? & Paulum Damaſci in ſporta è mœnibus demiſſum eſſe, dum à gentis præfecto quæreretur & quærentis manus effugiſſe: Idcirco cum ſacra ſcriptura de Sanctis iſta commemoret, quo animo (quæſo) iſta de Sãctis legunt? aut quẽ tandem prætextum ſuæ temeritatis reperire poſſunt? ſi enim illis timiditatem exprobrent, furunt: ſin contra Dei volontatem eos feciſſe calumnientur, ſacrarum literarum ſe prorſus ignaros oſtendunt. Nã & in lege præceptum eſt, vt conſtituerentur ciuitates refugiorum, pro iis qui ad cædem quærebantur, vt aliquo modo perſecutorem euaderent. In conſummatione porro ſæculorum, quum aduenîſſet illud ipſum Verbum Pa-
C tris, quod Moſi antea locutum fuerat, rurſus præ-
ceptum fugiendi condidit, *Quum vos* (inquiens) *Mat. 10.*
perſecuti fuerint in ciuitate iſta, fugite in aliam: pauloque poſt ſubiicit, *Quum videritis illam abominatio-* *Marc. 14.*
nem deſolationis, quæ dicta eſt per Danielem Prophetam conſiſtentem in loco ſancto, qui legit, intelligat, tum qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes: & qui in tecto eſt, ne deſcendat vt aliquid tollat ex ædibus ſuis: & qui in agro eſt, ne retrorſum ſe conuertat ad veſtimenta. Hoc, quum ſcirent ſancti, ad eam normam vitam ſuam temperauerunt. Quæ autem in præſentiarum præcipit Dominus, ea quoque ante ſuam in carne conuerſationem locutus eſt in Sanctis, & hoc genus formæ inſtitutique hominibus perfectitudinem conciliat.
Nam quod Deus iniunxerit, faciendum eſt. Ideo- *Chriſtus Iudæorũ inſidias fugit.*
que & ipſum Verbum propter nos homo factum, voluit, quemadmodum & nos, quom quæreretur
D ſeſe occultare & quũ perſecutionẽ pateretur, fugere & inſidias declinare. Decebat enim, eũ, vt eſuriẽdo, ſitiẽdo, patiendo, ita quoq; ipſa ratione fugiendi oſtẽdere ſe carnẽ geſtare, & hominem factũ eſſe. Simul enim vt natus erat, atq; etiam dum puer eſſet,
per Angelum Ioſepho mandauit, vt excitatus pue- *Mat. 2.*
rum aſſumeret, & matrem eius, futurum enim eſſe vt quæreret Herodes animam pueri: Idem mortuo poſtmodum Herode, metuens Archelaum in Na-
zaret ſecedit. Deinde etiam tum, quum ſanata ari- *Ibidem.*
da manu, ſe Deum oſtendebat, conſiliúmque ſui occidendi à Iudæis iniretur, nõ ignarus inſidiarum, ex iis locis receſſit. Siquidem ex quo Lazarum è
mortuis excitaſſet, *ab illa deinceps hora* (vt refert E- *Mat. 12*
uangelium) *conſilium inierant, vt eum occiderent, qua-* *Marc. 3.*
propter Ieſus non palã obambulabat inter Iudæos, ſed abiit *Luc. 6.*
ad locum vicinum deſerto: Ac deinde quum dixiſſet *Ioan. 11*
Saluator, *Antequam Abraham fieret ego ſum*, Iudæis

Mat. 13. tollentibus lapides, vt in eum mitterent, *ipſe abſcondit ſe, & exiuit de templo, & tranſiens per medium eorum, euaſit.* Num quum iſta videant, vel potius audiaor (nihil enim vident) qui (quæſo) non quemadmodum ſcriptũ, eſt optant igne comburi, dum contraria iis qoæ Deus fecit & docuit, & moliuntur & loquuntur? Ieſus enim in martyrio Ioannis, corpore illius à diſcipulis homato, re audita, naoigio ſe inde in deſertum abduxit. Dominus igitur quemadmodum fecit, ita & docuit. Atque vtinam iſti ſic tandem erubeſcerent, & intra conuitia hominũ, ſuam exprobrandi libidinem ſiſterent, nec vlterius inſania ſua euecti, etiam Domino Deo timiditatem obiicerent. Sed quis eos ſic inſanientes ferat? melius eſt, vt de ignoratiooe Euangelij male audiant.

Fuga Chriſti bona. Sed enim cauſa iſtiuſmodi receſſionis & fugæ, quã Euangeliſtæ in Saluatore commemorant, proba & vera eſt: & conſentaneom eſt, vt eam quoque in fuga ſanctorum verſatã fuiſſe arbitremur. Quæ enim humanitus de Saluatore ſcripta ſunt, ea par eſt ad commune genus homioum referri. Nam & ille noſtrum corpus geſtauit, & humanam imbecillitatem oſtendit. Cauſa autem quam Ioannes ſcripſit,
Luc. 9. talis erat: *Quærebant eum comprehendere, nec tamen*
Ioan. 6. *quiſquam in eum manus intulit, eò quòd nondum eius ho-*
Ioan. 2. *ra veniſſet,* quippe qui & antequam illa veniret, matri ſuæ dixerit, nondum ſuam horam veniſſe. Dixit idem & fratribus ſuis, *Tempus meum nondum aduenit.*
Ioan. 17 Cæterùm cum iam tempus veniſſet, ita allocutus eſt ſuos diſcipulos, *Dormite iam & requieſcite, Ecce venit hora & filius hominis traditur in manus peccato-*
Apta diſtinctio. *rum.* Ille enim, quatenus Deus & Verbom Patris, nulli tempori addictus erat, quum ſit ipſe temporũ opifex, poſtmodum homo factus, hoc genere ſermonum vſus eſt, oſtenditq́; vnicuique mortalium tempus dimenſum eſſe, nec tempus iſtud fortuito caſu, vt nonnulli Ethnicorum fabolantur, ſed prout ipſe conditor Pater voluit, vnicuique definitũ eſſe. Id enim ſcriptum eſt, & apud omnes conſtat, tametſi ignotum habeatur, & lateat omnes mortales, quomodo, aut quantum vnicuique temporis admenſum eſt, ſed tamen quiſque certum habet, vt veris, æſtatis, autumni, & hyemis ſunt certa tẽpora, ita quoque vt ſcriptum eſt, tempus viuendi moriendiq́ue eſſe. Ideoq́ue generationis quæ ſob Noe fuit ætas mutilata eſt & quaſi tempus omnium adeſſet contracti ſunt anni. Ezechiæ æquè additi
Eſa. 38. ſunt quindecim anni: Deus quoque legitimis ſuis
Gen. 25. cultotibus numerum ipſorum dierum ſe adimpleturum eſſe pollicetur. Abraham quidẽ plenus dierum moritur. Dauid verò deprecatur, *Ne me reuo-*
Pſal. 101 *ces in dimidio dierum meorũ.* Et vous ex amicis Iub, Eliphas nomine, id probè cognitum habens, ita lo-
Iob. 5. cutus eſt, *Venient autem in ſepulchrum vt ſeges matura, ſuo tempore demeſſa, & vt manipulus areæ in tempore*
Eccl. 19. *collectus.* Et Salomon hunc ſermonem obſignans ita ait, *Tolluntur immaturæ animæ impiorum,* quapro-
Eccleſ 7. pter in Eccleſiaſte admooet, dicens: *Ne impius ſis valde, & ne ſis durus, & ne tu moriaris in tempore non tuo.*
Simile. Vt igitur ad iſtum modum cõſcripta ratio ex ſe declarat Sanctos cognoſcere vnicuique mortalium eſſe tempus menſuratum: ita eos quoque ignorare oſtendit terminos ſui temporis, quum Dauid ita lo-
Pſa. 101 quatur, *Paucitatem dierum meorũ annuncia mihi:* non enim id ſciebat, quod dicere volebat. Ideoq́ue diues ille longiorem vitam ſperans, audiuit, Stolte,
Luc. 12. in hac nocte à te tuam animam repetent, & quæ præparaſti, cuius erunt? Eccleſiaſtes porrò fiducia

A Spiritus ſancti, id ipſum diſertè, exprimit his verbis, *Et non nouit homo tempus ſuum.* Ideoq́ue Patriarcha Eccl. 9.
Iſaac dicebat filio ſuo Eſau. *Ecce conſenui, & ignoro* Gen. 18.
diem finis mei. Quin & Dominus & Verbum Patris ſciens quos cuique annos admenſus eſſet, neque ignorãs quod tempus ad patiẽdum ſuo corpori præfiniuiſſet, vbi propter nos homo factus eſſet, cęteris diebus qui hoc tẽpus antecedebant, noſtro more, quũ quæreretur, ſeſe occultabat, & quũ eum perſequerẽtur, effugiebat, inſidiaſq́; deuitans, per medios illos tranſibat. Quum autem tempus à ſe definitum ipſe ſibi adduxiſſet, in quo corporaliter pro hominibus pati volebant, tom allocutus eſt his verbis Patrem; *Pater, venit hora, glorifica tuum filium:* nec iã inde ſe quærentibos ſubduxit, ſed volens comprehendi, ſobſtitit ac remanſit, atque ita eis, qui aduer- Ioan 17.
B ſus ſe tendebant, locutus eſt, *Quem quæritis?* illiſq́ue reſpondentibus Ieſum Nazarenum, dixit eiſdẽ, *Ego ſum quem quæritis:* neque ſemel duntaxat, ſed & ſecundò id fecit: atque ita poſtmodum eum ad- Ibidem.
duxerunt ad Pilatum. Neque ante tempus permiſit ſe capi, neque quum tempus adeſſet, ſeſe occultabat, ſed ſeipſum obtulit inſidiatoribus, vt omoibus manifeſtum faceret, à ſuperno iudicio pendere vitam & mortem hominum, & abſque Patre noſtro, qui eſt in cœlis, ne capillum quidem hominis
poſſe aut album, aut nigrum fieri: aut paſſerculum Mat. 5.
vnquam in laqueum cadere. Dominus igitur vltro Mat. 10
ſeipſum pro omoibus, ſicuti ſcriptom eſt, obtulit. Apoſtoli,
Sãcti verò pro formula accepta, vtpote à Domino & alij
eruditi, & priſcis olim & ſequentibus temporibus Patres
in certamine, quod illis erat cum perſequutoribus perſecutores fu-
& fuga ſe inſtantibos eripiebant, & quærentibus ſe- giebant.
C ſe per latebras ſubducebant, quippe qui vt homines ignari erant temporis ſibi à diuina prouidentia conſtitoti, ac proinde minimè ſeſe inſidiatoribos ingerebant, quum nõ ignorarent id quod ſcriptum eſt, In manibus Dei eſſe ſortes hominum,
& Dominum occidere, & viuificare, atque ideo Pſal. 30.
vſque ad decurſum ſui temporis expectare maluerunt, oberrantes interim (vt Apoſtolus dixit) io Heb. 11.
melotis & rhenonibus per ſolitudinem, defraudati afflictiq́ue, & io ſpeluncis in foraminibuſq́oe terræ latitantes, donec aut mortis definitum tempus ſuperueniret, aut quoadoſq́oe definitor temporis Deus, ipſis hoc ipſum indicaret, vel perſecorores inhibens vel perſecutoribus eos tradens, prout illi opportunius videbatur. Rem ita eſſe maximè in Dauide cognoſcas, qui cum ab Ioab in Saulem irritaretur, ita reſpondit: *Viuit Dominus, niſi Dominus*
D *eum percuſſerit, aut venerit dies mortis eius, aut deſcẽ-*
derit in prælium, & apponatur ad hoſtes, non inferam 1. Reg 24
manum in Chriſtum Domini: Quòd ſi aliquando inter- 3. Reg. 18
fugiendum cõuerſo itinere ſe in aduerſarios intu- 21.
lere, non temerè hoc ab illis neque inconſultè fa- 3. Reg. 22.
ctum eſt. Admoniti enim à ſpiritu ſeſe perſecutoribus obuios ferebant etiam tum quoque ſuum obſequium promptitudinemq́ue declaraturi. Qualis erat Elias à Spiritu hoc audiens, & apparens coram Achab, qualis item Michæas Propheta ad Achab accedens, qualis & ille Propheta, qui prouocatiooe vſus eſt ad Aram Samariæ, & pudefecit Roboam, qualis & Paulus quom prouocaret ad Cæſarem. Non eoim præ timore operam fugæ præbuerunt: abſit, quin potius fugam ha-
bebãt pro palæſtra & meditatione aduerſus mortẽ. Act. 25.
Duo hæc pariter obſeruabant, & quidem conſulto, vt neque temerè ſeſe periculis obiicerent, hoc

omni

Non præ- enim fuiſſet ſeipsũ necare ſuæq; mortis reũ fieri, ac
timere Deo repugnare dicenti, *Quæ Deus coniunxit homo non*
fugiendũ *ſeparet*, neque cũ crimen ignauiæ vellent incurrere,
quaſi ignaui timidiq; exilij ærũnas, morte grauiores
exhorrerent. Qui enim moritur, quieſcit à miſeriis:
qui autem in fugã ſe dat, quũ in horas inimicorum
adortus expectet, mortem longè leuiorem quã fugam
exiſtimat. Quapropter qui in fuga moriuntur,
non inglorij moriuntur: nã & hi quoque adoream
martyrij conſequuntur. Ac proinde Iob propter
fortitodinem magnus eſt habitus, quòd viuus tot &
tantas ærumnas tolerauit, quarum nullum omnino
ſenſum percepiſſet, ſi mortuus fuiſſet. Quocirca &
ipſi beati Patres iſtiuſmodi viuendi diſciplina vſi
S. Patres ſunt, & in perſecutione non timuerunt, & robur a-
in perſe- nimi ſui oſtenderunt, quum ita ſe in tam anguſtis
cutione & tenebricoſis locis recluderent, duriterque & la-
non ti- boriosè viuerent, neque è diuerſo quum dies mor-
muerũt. tis aderat, fugę ſeſe mandauerunt. Siquidẽ illis curæ
fuit neque præſentiam eius temporis reformidare,
neque decretum à prouidentia terminũ antecapere,
aut diſpenſationi diuinæ repugnare, ad quam ſe
reſeruari certi erant, temerè agẽdo, ipſi ſibi periculi
authores redderentur. Sic enim ſcriptum eſt, eum
qui præceps eſt labris, ſibi ipſum cauſam ruinæ eſſe.
Tanto robore fortitudinis inſtructi erant, vt nemo
Prou. 15. ne vulgaris quidem hominũ de ea re dubitauerit. Si-
Gen. 28. quidem Patriarcha Iacob, qui antea Eſau fugiebat,
Gen. 49. idem vbi mortem præſentem videbat, minimè expauit,
quin eo potiſſimum tẽpore ſingulis Patriarchis
pro cuiuſque meritis, omnia, benedictioneſq;
Exod. 2. irrogauit. Magnus itidem Moſes ille, qui ſe antea
Exod. 4. Pharaoni occuluit, & ad Madianitas abiit, acceptis
Dei mãdatis ſine metu in Ægyptum rediit. Idẽ quũ
rurſus iuſſum ſibi eſſet, *Aſcende in montem Abari & morere*,
non per metum inde remanſit, ſed libenter eò
contendit. Dauid quoq; qui prius Saulem fugerat,
2. Reg. 19 non expauit anteſignanus eſſe in belli periculis pro
populo ſubeundis. Quin quum optionem de morte
& fuga audiuiſſet, cùm liceret illi & fugere & viuere,
mortem præoptauit. Sapiens itidẽ & magnus
3 Re. 19 ille Elias, qui dum Ieſabelem latuerat, nõ extimuit,
quum illi à Domino iniunctum eſſet, vt occurreret
Act. 9. Achabi, & Ochoziam redargueret. Petrus quoque,
qui ob metum Iudæorum in latebris ſe habuit, &
Paulus Apoſtolus in ſporta demiſſus, & ita fugiens,
quum audiſſent oportere ſe Romæ martyrium ſubire,
non abiecerunt eam profectionem, ſed potius
cum gaudio abierunt, & alter etiam antea quum Iudæos
fugeret, geſtiebat ſe mactari, alter verò præsẽs
2. Ti. 4. tempus non exhorruit: ſed gloriabatur, dicens: *Ego
enim iam delibor, & tempus reſolutionis meæ inſtat.* Iſta
nimirum documenta exhibent, fugam nequaquam
metu ſuſceptam eſſe, aut quippiam vulgare in ea,
ſed magnam vim fortitudinis contineri. Non enim
(nõ inquam) per ignauiam mollitiemque animi ſeſe
ſubduxerunt, ſed potius vt ſe maiori vi, intentioneque
exercerent, neque fugacitatis ob eam rem
cõdemnabantur, neq; de timiditate male audiebãt,
quemadmodum fit ab iſtis vitilitigatoribus, ſed
Mat. 5. beati à Domino ita dicente prædicabantur, *Beati
qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam.* Neque
iſte labor illis ſine fructu erat. Siquidem Deus,
vbi eos tanquam aurum in fornace cõflatoria probaſſet
Sap. 3. (vt inquit Sapientia) ſe dignos inuenit. Quin
ipſi ideò magis vt ſcintillæ reſplendebant ſeruati à
perſecutoribus, ereptique ex illorum inſidiis, vt ſalui
incolumeſque populos erudirent, adeò, vt eorũ

A fuga à perſequentibus, ſubductioque à furore quærentium,
cum diuina diſpoſitione deſtinationeque Gen. 28
congrueret, atque ex ea re & Deo chari ſunt redditi,
& pulcherrimum fortitudinis teſtimonium obtinuerunt.
Certè Patriarcha Iacob inter fugiendum
pluribus viſionibus, iiſque diuinis dignus eſt habitus,
& quo magis deſertus diſtitutuſq; erat eò magis
Dominum pro ſe habuit, qui & Labanem ad pudorem
compulit, & impetum Eſau coercuit, idemque
vt pater Iudę eſſet, obtinuit, ex quo Iuda ſecundũ
carnem progerminatus eſt Dominus, & benedi- Exod. 2.
ctiones Patriarcharum diſpenſauit. Moſes itẽ Deo Exod. 3.
charus quum in fuga eſſet, tum demum vidit illam
magnam viſionem, ereptuſq; à perſecutoribus pro
Propheta in Ægyptum remiſſus eſt, adminiſterque
deinde tantorum ſignorum & legis factus, ducem
B ſe tanto populo in eremo præbuit. Et Dauid cùm à
perſecutoribus agitaretur, iſta edidit, *Eructauit cor* Pſal. 44.
meum verbum bonum, & Deus manifeſto veniet, Deus noſter Pſal. 49.
& non reticebit, ac magis inualuit, dicens: *Inter*
inimicos deſpexit oculus meus, ac rurſum: *In Deo ſperaui* Pſal. 53.
non timebo quid faciat mihi homo. Fugiens autem & Pſal. 55.
decurrens à facie Saul in ſpeluncam, hæc verba
protulit, *Emiſit è cælo & ſaluauit me, dedit in opprobriũ* Pſal. 49.
conculcantes me. Emiſit Deus miſericordiam ſuam, & ve- Ibidem.
ritatem ſuam, & eripuit animam meam è medio catulorũ:
atque ita ſeruatus ex diſpoſitione diuina, rex deinde
effectus, eſt & promiſſionẽ Domini ex ſemine ſuo
oriundi adeptus eſt. Magnus item Elias poſt receſſum 3. Re. 18.
in montem Carmelũ, Deũ inuocauit. Prophetaſque
Baal, plures ſimul quàm quadringentos neci
dedit, & igne cælitus euocato, centuriones cum
ſuis centuriis ad ſe miſſa combuſſit, quum diceret,
C *Deſcendat ignis de cælo*, hac ratione iſtiſque verbis ad 4. Reg. 1
vindictam proceſſit, atque ita periculis ereptus eſt,
vt Elizæum pro ſe inungeret, & ſeſe formam, exẽplumque
colendi numinis filiis Prophetarum exhiberet.
Quin & beatus Paulus de ſe ſcribens, ita 2. Tim. 3
locutus eſt: *Quantas perſecutiones ſuſtinui, & ex omnibus
liberauit me Dominus, & liberabit*: atq; inde magis
inualeſcens, dicit, *Sed in his omnibus ſuperamus. Nihil* Rom. 8.
enim nos ſegregabit à charitate Dei. Tũc enim vſque ad 2. Cor. 12
tertium cælum raptus eſt, & ad paradiſum delatus Conclu-
eſt: vbi audiuit verba ineffabilia, quæ nefas eſt ho- ſio.
minem loqui, ideoque reſeruatus eſt, vt ab Hieroſolymis
vſque ad Illyricum Euangelium impleret.
Non igitur culpabilis aut ocioſa Sanctorum fuga.
Si enim non declinaſſent perſecutores, quomodo Apoſto-
ex ſemine Dauidis ortus eſſet Dominus, aut quo- lis fuga
modo prædicare potuiſſent ſermonem veritatis, neceſſa-
D quum id ageretur à perſecutoribus, eoque Sanctos ria.
perſequerentur, vt non eſſet doctor veritatis? Eo
certè animo Iudæi Apoſtolis prædicandi faculta- Apoſtoli
tem interdicebant. Sancti contra, omnia ſuſtinere perſecu-
malebant, vt Euangelium prædicaretur. Vide igi- tionem
tur, num ita decertantes ocioſè habuerunt tempus fugientes
ſuæ fugæ, aut in perſecutione vtilitatis aliorum non inde
obliti fuerunt, imò vt boni verbi diſpenſatores, nõ ignauiores
vetiti ſunt illud omnibus communicare, vt qui & facti.
inter fugiendum, Euangelium diuulgarent, doloſque
inſidiantium, quibus appetebantur, prædicerent,
confirmarentque exhortationibus fidelium
mentes. Beatus igitur Paulus, qui hoc experimento 2. Tim. 3
didicerat, ita inquit, *Quotquot volunt piè viuere,* Rom. 5.
perſecutionem patiuntur, ſtatimque quaſi ceromate
fugientes inunxit, ita ſubdens, *Per tolerantiam decurrimus,
propoſitum nobis certamen.* Nam tametſi tribulationes
continuæ ſint, illa tamen ipſa tribulatio

tolerantiam efficit, tolerantia verò probationem, probatio ſpem, ſpes porro non pudefacit. Propheta autem Eſaias, quum talia in expectatione ſunt,

Eſa. 26.

hoc conſilium dedit, *Vade popule mi, ingredere in penetralia tua, claude oſtium tuum, abſcondere paulisper, donec tranſeat ira.* Porro Eccleſiaſtes non ignarus inſidiarum aduerſus pios, ita loquitur: *Si calumniam paupe-*

Eccl. 5.

ris, & iudicij & iuſtitiæ depradationem videris in prouincia, ne tibi ea res ſit admirationi, quoniam excelſus ſuper excelſum cuſtodiet, & eſt adhuc ſublimior ſupra eos. Et præſtantia terræ. Neque id mirum, habebat enim patrem Dauidem, qui in ſuis perſecutionibus hoc experimentis cognouerat, ac propterea eos, qui af-

Pſal. 26.

fliguntur, his verbis confirmat, *Viriliter agite, & corroboretur cor veſtrum, omnes qui ſperatis in Dominum:* huiuſmodi enim ſuſtinentibos, non homo, ſed Dominus (vt ipſe ait) opitulabitur. Siquidem *Ego, inquit, ſuſtinens ſuſtinui Dominum, intendit mihi, & au-*

Pſal. 39. *Fuga vtilis.*

diuit deprecationem meam, & eduxit me de lacu infimo, & ex luto fecis. Vtilis igitur & non infructuoſa populis fuga ſanctorum, etiam ſi id Arianis non videatur. Quapropter ſancti (quemadmodum dictum eſt) fugientes, ſeſe occultabant, & per diſpenſatio-

Cõcluſio

nem vt medici in vſus indigentium, reſeruabantur. Reliquis autẽ & in vniuerſum omnibus ea lex propoſita eſt, vt fugiant, dum in perſecutionibus appetuntur, & occultant ſeſe, dum quæruntur, neque præcipites, temerariique ſint in tentando Domino, ſed expectent (quemadmodum dixi) donec definitum moriendi tempus aduenerit, aut iudex ille aliquid de iis, quod ſibi rectum videatur, conſtituerit, ſed tamen nos ſemper paratos eſſe voluit, vt vel vocante tempore, vel apprehenſi pro Eccleſia vſque ad mortem dimicemus. Hæc & beati martyres, temporibus perſecutionum obſeruauerunt, iidemque quamdiu in latebris erãt, ſeſe obdurabant. Vbi autem inuenti eſſent, martyrium obibant. Quòd ſi quidam ex iis ſe perſecutoribus dedidere, non temeritate eò rapiebantur, ſed paſſim apud omnes profitebantur à Spiritu ſancto hanc promptitudinem, ſuique oblationem profectam eſſe. Quum igitur Deus nonnullis præcepta fugiendi dederit, & à Sanctis ita actum ſit, dicant mihi (quæſo) qui nihil quod ſe dignum eſt, audiunt, quicquid illis dictum fuerit, vnde ipſi didicerunt perſecutiones inſtituendas eſſe? certe à Sanctis id non habent. Sopereſt igi-

Pſal. 17. *Perſequi eſt inuentũ Diaboli.*

tur vt ab illo acceperint, qui dicit, *Perſequar & comprehendam*, fogere ſiquidem Deus iniunxit, & Sancti factitarunt: peſequi autem Diaboli inuentũ eſt, qui omnibus infeſtus vbique perſequendi votum concipit. Quibus igitur adhæreſcendũ, Domini ne verbis an iſtorum fabulis? quorumue acta imitanda ſunt, Sanctorumne an iſtorum mendacia? qui fortaſſe ne inter iſta quidem diſcrimen ſentiunt, eo

Eſa. 5.

quod mente & conſcientia (vt inquit Eſaias) occæcati ſint, & amarum dulce, lucemque tenebras arbitrentur. Vtinam adſit aliquis ex noſtro genere Chriſtianus qui iſtos pudefaciat, & magna voce

Ioan. 6.

proounciet, *Melius eſt confidere in Dominum, quàm intendere iſtorum ſtultiloquiis.* Dñi enim verba vitã æternã habent: quæ autẽ ab iſtis proferuntur, dolis & sãguine plena ſunt: & ſatis quidẽ magna ſunt quæ eorum inſaniam ſubruant, & declarent eos nihil aliud ſtudere, quàm id ſolum, vt conuitiis & blaſphemiis debacchentur. Sed quia ſemel bellum auſi ſunt in Chriſtum profiteri, ſuperat, vt etiam curioſi fierent. Exquirant igitur modum noſtræ receſſionis, & reſciſcant à ſuis: Ariani enim ſe militibus, in curſu illo & eruptione adiunxerunt, vt eos ed ſæuitiem inflammarent, noſque iis latentes proderent. Qui ſi tum omni affectu commiſerationis caruerunt, ſaltem nunc auditis ſuis ſceleribus, pudefacti conquieſcant. Nox erat,

Vigilia in orationibus ad proximam ſynaxim.

multique ex populo ad proximam Synaxim in orationibus peruigilabant, quum dux exercitus Syrianus ingeſſit ſe pluribus quàm quinque millibus, quorum alij arma, alij ſtrictos enſes geſtabant, alij arcus, iacula, fuſtes, quemadmodum prius dictum eſt, & Eccleſiam militibus propè inter ſe conſertis manibus, ne quiſpiam inde exiret, aut elaberetur, cinxit. Ego autem, quum in tanta tribulatione populos deſerere abſurdum putarem, & rectius eſſe, vt pro aliis pericula ſuſciperem, manebam ſedens in cathedra mea Diacono iuſſo, vt Pſalmum recitaret: *Quoniam in ſæculum miſericordia eius:*

Pſ. 105. *Irruptio in eccleſiã facta vt caperetur Athanaſius.*

& poſt recitationem quiſque domum abiret. Vbi quum dux iſtarum cohortium, vt in templum irrupiſſet, militeſque ſacrarium ad me intercipiendum obſiderent, quotquot ex clero populóue reſidui erant, clamitare, obſecrare, vt me ſubducerem: ego contra, niſi omnibus ad vnum digreſſis, me receſſurum pernegabam, quapropter relicta cathedra, iniunctiſque precibus obſecrabam, vt abitum maturarent: melius enim eſſe, ſi ipſe in periculum venirem, quàm ſi quiſpiam illorum iniuriam acciperet. Digreſſis igitur pleriſque, cæteriſque eos ſubſequentibus qui nobiſcum erant, monachi & nonnulli ex clericis inter abeundum me ſecum abſtraxerunt. Atque ita teſtor veritatem, per milites quorum alij Sacrarium cingebãt, alij per templum oberrabant, inoffenſè tranſiuimus, Domino duce & protectore, nihilque ipſis ſentientibus elapſi ſumus: Deum interim magni-

Fugã ſe rectè arripuiſſe docet Atha.

ficè glorificantes, quòd neque populum prodidiſſemus, & quòd iis prius ſine noxa dimiſſis, quærentium manus effugiſſemus. Quem igitur diuina prouidentia nos ita mirabiliter ex hoc periculo eripuerit, quis mihi id iure vitio vertendum putet, quod non vltra me in manus quærentium reiecerim, aut remenſo itinere me eorum oculis ingeſſerim? Id enim eſſet planè ſe ingratum Deo præſtare, & præter eius mandatum agere, & cum actis Sanctorum pognare. Aut ſi quis eſt, qui in hoc culpam conſiſtere putet, audeat ille eadem opera, etiam

Act. 12.

magnum Apoſtolum Petrum incuſare, quòd concluſus & cuſtoditus militari manu, ſecutus ſit Angelũ, & poſt egreſſionem è carcere, & liberationem non redierit ad vincula ſua, ac ſeſe tradiderit, ſine

Act. 9.

omni cura cõſiderationeq; ſcelerũ Herodis. Crimini det furioſus Arianus, quòd Paul⁹ de muro demiſſus, & ita elapſus mutarit conſiliũ, & regreſſus, adoerſariis ſui poteſtatẽ fecerit. Sed neque Moſes reuerſus eſt à Madianitis in Ægyptum, vt apprehẽderetur ab iis, qui ipſum quærebãt. Neq; itẽ Dauid in ſpelonca ſe exhibuit Sauli, neq; filii Prophetarũ ingeſſerunt ſe Achabi. Id enim erat facere cõtra Dei

1. Re. 21. *3. Re. 18.* *D. n. 9.*

præceptũ, quũ in Scripturis habeatur: *Non tentabis Dominum Deũ tuum.* Id quum & ego vererer, vt qui hęc è Scripturis didiceram, ad iſtum modum me inſtitui, neque gratiam Domini erga me, eiuſque auxilium negligendum putaui, etiam ſi ob id aduerſum nos dentibus frendant. Hic igitur modus meæ receſſionis fuit, in quo exiſtimo nullam omnino culpam eſſe, apud eos ſaltem quibus eſt ſana mens: quum ſciant à Sanctis huiuſmodi formam ad inſtitutionẽ noſtri traditam eſſe.

Verum

Audaciæ genus quodcunque aggrediuntur Ariani. Leontius ingratiã iuuenculæ ſeipſũ caſtrandũ dedit. Narciſſus ab ordine ſuo reiectus. Georgius etiam apud ſuos infamia laborat.

Verum iſti vt apparet, nullum audaciæ genus, qoan- A tumcunque illicitum, intactum, inauſumq́oe relinquunt, nihilq́ue eorum omittunt, in quibus malitiam ſoam oſtendere poſſunt, vt vita eurum cum ſententiis verbiſque probè congruat. Neque ſi ipſis ſua tanta taliáque facinura obieceris, pudeſiuut. Leuntios enim accuſatus de commercio cuiuſdam iuuenculæ mulietis, iuſſoſque pruinde ab Euſtotiu, vt ab eius cootuberniu abſtineret, ſe ipſum caſtrandum dedit, quo ita liberè eius cummerciu vti poſſet: neque tameo vel ita ſuſpicionem abloere potuit quo minus cum presbyter eſſet, depoueretur. Narciſſus verò præter alia mulra vitia quibus inqoinatiſſimus eſt, iam tertiu ob urdine ſuo reiectus eſt. Et qui inter eos facile teterrimus eſt, Georgius, & ipſe quuque preſbyter à ſuo urdine ſommutus fuit, nee pruſuit ei quòd ſe Epiſcopom nominarat, quu minus Sardicæ io magno coucilio deponeretur. Habet B ille & boc in vitiis ſois auctariom, quòd qoum neputanter viuat, nec diſſimolare qoeat, etiam apud ſuos iofamia laboret. Singuli igitur ſingulis vitiis excellunt, vna tamen omnibus in genere & communis macula eſt, quòd pro hæreſi ſua, bellóque io Chriſtum, uoo Chriſtiani amplius, ſed Ariani appellantur. Quum igitut boc ſint animo & profeſſione, & innumeris teterrimiſque vitiis ſcateant, quid mirì eſt, aut inexpectati, ſi eos, qui in eurum ſenteotiam non cooceduot, neque Arianam hæreſim plauſibus proſequuntur, ad necem quærant? & vbi necauerint, de facto gaudeant: fruſtrati autem votis ſuis tumultuentur, æſtuant, doleant, adeo vt ipſi potent ſe iniuriam accepiſſe, qoòd io iniuriis ioferendis non ſatis pulleaur: cuntrà qui eorum perſecutionibus appetiti fuere, Deo gratias agant, & multa cum fiducia loquaotur, ea præſertim quæ ſunt in ſexto Pſalmo, Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebu? Domious protector vitæ meæ, à qoo trepidabu? qoum appropinquarent aduerſum me nocentes, vt ederent carnes meas, tribulatures mei, & inimici mei infirmati ſuor, & ceciderunt. Si conſtituantur aduerſus me caſtra, non timebit cor meum. Si inſorgat aduerſus me prælium, in ioexpugnabili dextra Dei ſperabo. Atque itidem in trigeſimu Pſalmo, Seruaſti ex neceſſitatibus animam meam, poſuiſti in luco ſpacioſo pedes meos, in Chriſto Ieſu Domiou noſtro, per quem Patri in Spiritu ſancto, gloria & imperium in ſecula ſeculorum.

Pſal. 6.

Pſ. 30.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRINI, AD VBIQVE ORTHODOXOS, QVVM PER ARIANOS PERſecutio fieret.

EPISTOLA.

Intoleranda perſecutiones in Atha. Iudicũ. 19.

MALA qoæ paſſi ſumos, & intoleranda ſunt, & condignè enarrari nequeũt ſed tamen vt compẽdioſius vim acerbitatémque earum calamitatum ſignificem, hiſtoria mihi ex ſacris literis recitanda videtur. Vir Leuita iniuriam in vxure paſſus, vimque cius indignitatis ſecũ reputans (mulier enim Hebræa erat, & ex ſtirpe Iudæ) tantiſq́oe cuntumeliis attuuitus, quemadmodum dioina Iudicũ Scriptura renunciat, vxoris corpos in partes dioiſum, ad omnes tribus Iſraeliticas miſit, vt iniuria non ad ſe ſolum, ſed ad umnes æquè pertinere crederetur, vtque vel vicem eius dulentes, vindices ſe præberent, vel negligentes eios ſceleris, pudore cunfunderentut. Noncij autem rem, vt geſta erat, denatrarunt: illi autem qui viſu auditúque id cugnooiſſent, in hæc verba proruperunt: Nunquam tale quid, ex quu filij Iſtael ex Ægypto aſcenderunt, accidiſſe. Cuncitatæ igitur ſunt vniuerſæ tribus Iſtacl, umnéſque, quaſi ſinguli id peculiariter paſſi eſſent, in vnum cuiere. In ſumma debellati ſunt, qui buc ſcelus perpetrauerant: nõ enim ad generis cuniunctionem, qui in bellum cuiere, ſed ad facinus reſpexere. Scitis iſtam hiſturiam, fratres, & quæcunque ibi perquàm diligenter à Scriptura ſuper hoc ueguciu receuſentur. Vlterius autem ea excutere nun eſt animus, præſertim quum ad eus ſcripturus ſim, qui rem cognitam habent, & ipſe ardeam quamprimum ad ea indicanda, quæ magnitudine & numeru ſupetent Leoitica iſta mala. Ideu enim huius hiſtoriæ mentiunem fecimus, vt rebus eius temporis cum præſentibus in comparatiunem C miſſis, in quibus tanta & tam immanis crudelitas eſt, maiorem quàm illi indigoationem aduerſus homines nefarius conciperetis. Siqoidem acerbitates perſecutionum nubis illatæ, ita præpuoderant, vt exigua videatur Leuitæ calamitas, præ illis quæ nũc aduerſus Eccleſiam deſignata ſunt. Vel putius nunquam quicquam tale auditum eſt, in urbe tetrarum neque quiſquam vuquam iſtiuſmudi mala expertus eſt. Tonc enim vna mulier iniuriam paſſa eſt, & non niſi vnus Leuita erat, ad quem vis illa referebatur. Nunc autem vniuerſa Eccleſia iniuria eſt affecta, & ſacrarium contumcliosè habitum. Et quùd magis eſt, pietas ab impietate perſecutionem perpetitut. Tunc ſingulæ tribus ſingulis partibus mulieris viſis, attonitæ cunſternatæque ferebantur. Nonc autem totius Eccleſiæ membra diuulſa ſunt. Rem ita D eſſe, etiam ex illis cugooſcetis, qui alij atque alij in diuerſas partes, vt iniurias ſuas exponant, miſſi ſunt. Obſecro igitur vus, vt ita veſtros animos cummoueat rerum indignitas, quaſi nos nun tantummodo ſed ipſi quoque iniuriam accepiſſetis, quu quiſque vti læſus, opem in cummune conferat, ne paulatim Eccleſiaſtici caounes & Eccleſiæ fides currumpatur, quæ ambo in periculum veniunt, niſi Deus veſtra opera quam celerrimè delicta caſtiget, & Eccleſiam vindictæ cumputem reddar. Nuŋ nupera aut nuuitia tes eſt canunum Eccleſiaſticorum inſtitutiu, ſed primis vſque patribus per manus tradita eſt, & fundata in Eccleſiis, neque nunc tandem fides ſuum initium ſuoipſit, ſed ab ipſo Duminu opera diſcipulurum in noſtram vſqne ætatem prupagata eſt. Ne igitur ea, quæ bacten' vſque ad nuſtra ſæcula

Collatio Eccleſia membra diuulſa. Exhortatio.

Canonũ inſtitutio à patribus tradita.

io Eccleſiis obſeruata ſunt, his temporibus pereaor, & quæ nobis concredita ſunt, à nobis requirantur, agite fratres, ita animo excitemini, eumque zelum arripite, qui bonis diſpenſatoribus miniſteriorum Dei congruit, & non aliter ſitis affecti, quam ſi in oculis veſtris iſtiuſmodi populario commiſſa eſſet. Copioſius omoia ex tabellariis cognoſceris, egu tamen mihi imperare oon porui, quin paucis ea quoque delinearem, quo planè vobis conſtaret, nullo vnqnam tempore, talia in Eccleſiam pepetraia eſſe, ex quo Saluator noſter in cælum ſubuectus diſcipulis præcepit, Ite & docere omnes gẽtes, baptizãtes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti.

Mar 16. Mat. 28.

Quæ igitur aduerſum nos, & Eccleſiam commiſſa ſunt, ad iſtum modum ſe habent. Solemniter nobis in pace conuenientibus, populiſqoe iſtiuſmodi cõueoru lætis, & comminiſtris Sacrorum ſecondum

B

Deũ vita conuerſarionéque per Ægyprum, Thebaida, Aphricam in melius proficientibus, motuaque inter ſe, & erga nos pace & charitate affectis: ecce ibi ſtatim præfectus Ægypri publicè literas proponit in ſpeciem edicti, quibus declarabat Georgium Cappadocem natiooe, pro ſucceſſore mihi datũ, ſatellitium ſtipatoribuſque Comitis in cathedrã introducendum. Fama iſtius negocij, tunc vt in re noua, & nunc quoque poſt rem per actam, perturbauit omnes.

Georgius Capadox Athanaſij ſucceſſor.

Maior igitur ea de caoſa in tẽpla populi defluxus, & præcipuè ob id, quòd nullas querelas, nec à plebe, nec à presbyreris, nec ab Epiſcopis contra me habiras ſatis ſcirent, neminemque niſi Arianos cum Georgio eſſe: ipſumque adeo Arianum & eſſe & ab Ariano Euſebium miſſum eſſe cognoſcerent.

Georgius quo modo ingreſſus eſt epiſcopatum.

Scitis autem fratres, Euſebium cum ſuis præſides ſemper & ſocios ipſius hæreſeos Ariaoorum

C

fuiſſe, & per eos nobis perpetuo inſidias eſſe factas, operamque dediſſe, vt Gallias exularũ abirem. Populus igitur indignari, queritare ſæpè multumque, tum ad iudices, tum ad vniuerſam ciuitatem proteſtari, nullam aduerſum nos querelam ab Eccleſiaſticis notam eſſe: Arianorum hæreticorum opera, hanc inſolentiam, legumque præuaricationem in Eccleſiam immitti.

Populi querela in Arianos propter Athanaſium.

Sed vt demus querelam aliquã aduerſum me ſuſceptam eſſe, meumque nomen inter reos receptum eſſe, non tamen oportuit in mei locom Arianum, aut qui Ariana ſaperet, ſubrogari, ſed ſecundum Eccleſiaſticos canones, prout Apoſtolus præcepit. congregatis populis vnà cùm Spiritu ſancto, qui Epiſcopum conſtiruant, publicè & in præſentia clericorum Epiſcopum poſtulantium, inquiſitionem fieri, atque ita omnia canonicè peragi: ooo autem ad præſentiam, poſtulationémque

Epiſcopus quomodo conſtituendus

D

Arianorũ, qui ab Eccleſia alieni ſunt, quique Epiſcopale nomen non vereantur emere, ſucceſſorem mihi dari, nundinatorémque Epiſcopalis tituli, præter conſenſum eorum, qui Epiſcopum poſtulare debebant, prætorquam voluntarem conſcientiámque, omnium, qui actis adhibiri non fuere, per vim opéſque iudicium extraneorum, in hanc dignitatẽ immittere.

Epiſcopale nomẽ emebant Ariani. Epiſcopi Arianorum quales.

Id enim & Eccleſiaſticos canones ſoloit, & ethnicos ad blaſphemiam & ſuſpicionẽ cogit, vt putent non legibus, ritúque diuino, ſed oũdinatione & potentia Epiſcopos conſtitui. Præclara igitur iſta Arianica Georgij cõſtitutio, tale ſui exordiom habuit. Illius porro introitus in Alexandriam. quam molta nefaria perpetraoerit, quantorumque malorum author extiterit, licebit vobis & ex literis noſtris & ab iſthuc proficiſcentibos reſciſcere. Populis ergo grauiter ferentibus iſtarum rerum inſo-

A

lentiam, ideóqoe io Eccleſiis cœtus facientibus, ne Arianorum perfidia Eccleſiæ fidei admiſceretur: Philagrius iam olim io Eccleſiam, & virgines iniurius, per id tempus prefectus Ægypti, olim trãsfuga noſtræ religiunis, Georgij conterraneus, homo nequaquam ſpectatis moribus, fretus magiſtratus ſui aurhoritate, præſidioq; ad qoiduis audiendũ promptus, & qui apoſtata, in Eccleſiam infeſtus, & præceps, Ethnicas tribus, Iudæoſq; itẽ atqoe alios proteruos homines adhortationibus, magniſque promiſſis, quæ ſecũdum pacta pro opera præſtita benè perſoluit, aduerſos Eccleſiã inſtigatos cuneatim cũ gladiis & fuſtibus, contra populos in Eccleſias immittit.

Philagrius apoſtata Ægypti præfectus.

Ethnici & Iudæi à Philagrio cũ armis in Eccleſiã miſſi.

Iam quid inde euenerit, non ſimplicem poſt hac ſermooem reqoirit, quum ea res nec ſatis dignè explicari queat, aut ſine lachrymis, & planctu, vel ex

B

minima parte recenſeri. Vbi enim apud priſcoa talis tragœdia? aut qnid ſimile in bello & perſecotione factũ eſt voquam? Siquidem & Eccleſiis & Bapriſteriis flammæ iniectæ: magnus igitur luctus, eiulatus & planctus per ciuitatem.

Baptiſteriis flãmæ iniectæ.

Ciues ea quæ agebãtur, indignè ferre, occlamare præſidi, vim proteſtari eò quòd virgines ſanctæ & incontaminatæ nudaris corpotibos nefaria paterentor, iiſdemque ſi contomacius obſiſterent, periculum capitis ingererentor, monachi pedibos obtriti expirarent, alij fiſco addicerentur, alij gladiis fuſtibuſque mactarentur, alij vulneribos plagiſque malè mulctati diſcederent. In ſacroſanctam autem menſam (proh) quanta impietas, & facioora commiſſa? Vidiſſes enim eos aues & nuces pineas immolare, idola ſua laudibus efferre: In Dominum noſtrum Saluatotem Ieſum Chriſtũ & filium viuentis cõuicia, verborumque contume-

Monachi variis modis cruciati & mactati

C

lias iacere, Sacros Scripturarum libros, quos in Eccleſiis inueniebant cõburere: In ſacrũ bapriſterium (proh ſuperi) Chriſticidas Iudæos, & Atheos Ethnicos nulla cũ reuerẽtia ingreſſos, eam verborũ factorũque turpitudinẽ nudaris corporibus deſignare, vt pudendum, abominandúmque ſit relatu.

Sacrarũ ſcripturarũ libri in eccleſiis cõbuſti.

Nec defuere impij homines, æmuli acerbiſſimorũ perſecutorũ, qui virgines, continẽteſque ioiectis manib' traherẽt, raptarẽt, & ad blaſphemiã, dominique abnegationem cõpellerent, eóſque qui id facere recuſarent, cõciderent, pedibuſq; obtererent.

Virgines raptæ.

In hoc genere introitus ſui ſplẽdidus ille & perquã egregius Georgius lætus de iſtis malis, ſimulque mercedem, præmiaq; pro hac tã ſcelerata victoria, Ethnicis, Iudæis, cæteriſq; quorũ opera ad talia vſus erat, diſpẽſans, in prædã rapinaſque Eccleſiã dabat. Semel aute iſtiuſmodi genere ſcelerũ & licentia data, molta te-

Eccleſia in prædã & rapinã data.

D

triora quã in bello, crudeliora quã in latrocinio cõmittebantur, quũ & iſti obuia diriperẽt, illi in cellis repoſita diuiderẽt, magnãque copiã vini aut ebiberẽt, aut effunderent, aut aſportarẽt, oleumq; reconditũ prædarẽtur, fores cancelloſq; tanquam reiectamẽta geſtarẽt, & cãdelabra, inibi ad parietẽ deponerent: cereoſq; Eccleſiæ, idolis adolerẽt.

Cerei eccleſiæ Idolis oblati.

In sũma magna vbiq; in eccleſia depopolatio, & plurima mortis imago, nõ tamẽ ad iſta impij Ariani vllo pudore cõmooebantur, quin tetriora adhuc, atrocioraque accumulauere. Vidiſſes enim presbyteros & Laicos in ius trahi, virgines à cœtu ſuo diuulſas, ad tribunal prçſidis raptari in carcerẽ coniici, alios fiſco addici, alios flagellis cædi, ſacrificiorũ miniſtris & virginib' interdici. Hæc aute ſub Paſcha, in ſacra quadrageſima acta ſunt, per quod tempus ieiuniis dediti erant. Interim egregius ille Georgius arrogatis ſibi moribos Caiphæ cum præſide Pilato contra pios

Quadrageſimali tempore Ariani in Chriſtianos ſæuierũt.

Chriſti

Chriſti cultores debacchabatur. Certè ipſo die Paraſceues ingreſſus in quandam Eccleſiam cum Pręſide & populis Ethnicis, intellecto hominum odio quo illius violentum introitum auerſabantur, authorem conſuaſoremque ſe præbuit crudeliſſimo præſidi, vt eadem hora triginta quatuor virgines, & matronæ, item viríque ingenui publicè flagellis cęderentur, & in vincula coniicerentur, inter quos virginem quandam ſtudioſam literarum, & adhuc Pſalterium manibus retinentem, publicè flagellari iuſſit, diſceptus eſt à carnificibus liber, ipſa autem poſt flagra in carcerẽ recluſa eſt. His autem ad iſtũ modum patratis, ne in reliquum quidem tempus ocium egere, quippe qui in illa alia Eccleſia, in qua ego potiſſimum per eos dies commorabar, eadem prorſus molientes, furore ipſorum etiam in templum immiſſo, nihil non egere, vt ibi me interceptum de medio tollerent, nec aliter eueniſſet, niſi gratiam Chriſti propitiam, auxiliatemque mihi expertus fuiſſem, vnde ita elapſus, licuit mihi paucula iſta ex innumeris mala recenſere. Ego enim videns eos ad extremam rabiem deueniſſe, mecumque rationem iniens, quo ne vel Eccleſia noxam acciperet, aut virgines indigna paterentur, cædeſque denuo committerentur, eademque iterum iniuria cõtumeliaque in populum incumberet, furtim me populis ſubduxi, memor verbi ſaluatoris noſtri, *Si vos perſequuti fuerint in hac ciuitate, fugite in aliam.* Noueram enim ex his, quæ aduerſus primam illam Eccleſiam perpetrauerant, nihil ſceleris eos in iſtam Eccleſiam omiſſuros, vbi ne ipſam quidem Dominicam diem ſanctiſſimi feſti, vlla in reuerentia habuere, quominus eo ipſo tempore, quo Dominus omnes ex mortis vinculis compedibuſque aſſeruerit, homines eius Eccleſiæ in vincula coniicerent. Georgius autem cum ſuis gregalibus, velut bello in Chriſtum ſuſcepto, fretus, confixuſque præſidis potentia, diem illam liberalem, vindicemque ſeruis Chriſti in luctum & mœrorem vertit. Ethnici contra, oculis animiſque malignis diem illum ſanctiſſimum probro afficientes, lætitia geſtiebant. Georgius verò, credo ex mandatis Euſebij vinculis compedibuſque per id tempus Chriſtianos, ad luctum, comploratione mque compellebat. Hoc genere violẽtiæ Præſes eccleſias diripuit, direptaſq; Georgio & furioſis Arianis tradidit. Ergo reiectitij homines, & ſummoti ab eccleſia, in Eccleſiarum direptionibus ſibi gratulantur: populis autem Dei & clericis Catholicæ Eccleſiæ ea neceſſitas inflicta eſt vt cum impiis hæreticis Arianis communicent aut ab introitu Eccleſiæ abſtineant. Quin & naucleris aliiſque marinas nauigationes obeuntibus non exigua vis adhibita eſt à Georgio, dũ alios opera præſidis in tormentis habet, alios verò compedibus adſtringit, & in carcerem coniicit, ea de cauſa, vt & ipſius ſceleribus metuerent contradicere, & literas ab eo deferendas acciperent. Verùm ne ita quidem contentus, quo ſe noſtro ſanguine ſatiaret, induxit crudeliſſimum præſidem facinorum ſocium, vt decretum ſub populi nomine aduerſus me odioſiſſimis verbis deſcriptum ad pientiſſimum Imperatorem Conſtantium mitteret, vnde non ſolum exilium, verum etiam mille mortes expectandas putes. Is autem qui decretum ſcripſit, transfuga eſt noſtrę religionis, quippe qui relictis Chriſtianis, idola Gẽtium turpiter adoret, qui autem literis iſtis ſubſcripſerunt, Ethnici ſunt, & idolorũ æditui, atque ipſis iuncti Ariani. Et ne multus ſim in ſcribendo, perſecutio adeſt, eaque perſecutio, qualis nunquam antea aduerſus Eccleſiam oborta eſt. Nam in ſuperioribus perſecutionibus, quum quis ad fugam adigeretur, erat, vbi ſuas partes cum aliis coniungeret & quum occultaretur, non deerat Baptiſmatis copia. Hæc autem multa & præſens crudelitas, Babyloniorum impietatem æmulatur. Vt enim illi Danielem, ita præclarus iſte Georgius, eos, qui dum orationes faciunt, ad præſidem defert, & miniſtros ſacrorum infenſiſſimè obſeruat, adeò vt ex iſta violentia multi deſtituti inopia Baptiſmatis, periclitẽtur, multique ſine viſitatoribus ægrotent, & lamententur: acerbiorem ſibi calamitatem quàm morbũ arbitrantes populique ſacrorum miniſtris abactis, non ignari impietatis Arianorum, præoptant potius ita ægrotare, & periclitari, quàm vt Arianorum manus capitibus ſuis imponi ſuſtineant. Vt igitur Arianus eſt Georgius, ita & ab Arianis miſſus eſt, eumque nemo in Epiſcopum poſtulauit: niſi ſoli Ariani: ac proinde vti mercenarius & externus grauis & perquam acerbus in populos Catholicæ Eccleſiæ: quaſi alienos & non ſui gregis per fidẽ facit. Ego autem quia iam pridem, quum eum ſectatores Euſebij Arianis in epiſcopum promouebant, ſcripta edideram, nemini veſtrum, Catholicis Epiſcopis ignotum eum eſſe Gregorium, eumque meritò à vobis pro impietate ſua excommunicatũ eſſe, & anathema edicto Eccleſiæ proclamatum, nec aliam eſſe cauſam cur Georgium iiſdem Arianis pro Epiſcopo mittant, deinde ne denuo ex meis ſcriptis ſimilia cõuitia paterentur, barbara, & exotica vi in me coorti, Eccleſias in ſuam poteſtatem redegere: vt ita Arianiſmi ſuſpicionem vitarẽt. Verùm & hic quoque magnopere fruſtrati ſunt. Nemo enim Eccleſiaſticorum hominum Georgio ſe adiunxit, exceptis hæreticis, cæteriſque ob crimina ſua ab eccleſia reiectis, illiſq; item qui metu præſidis communionem ſimulant. Hanc tragœdiã cum ſuis iam olim quidem Euſebius meditatus eſt: ſed nunc eius dramatis agendi facultatem per calũnias nactus eſt, quibus nos apud Imperatorem accuſauit. Sed enim ne ita quidem conquieſcere potuerunt, vt qui etiam nunc mei cædem quærant, & noſtris amiciſq; noſtris adeò ſe terribiles infeſtos præbent, vt nemo non metu mortis in exilium fugiat. Verùm non ideò de ſceleribus eorũ formidinẽ, ſed potius indignationem & vindictæ cupidinem concipere debetis, quum hoc nouo genere ſcelerum aduerſum nos ſint vſi. Si enim patiente vno membro compatiuntur & reliqua membra, & ſecũdùm beatum Paulum, flendum eſt cum flentibus, certè tanta eccleſia læſa, quiſque quaſi ipſe læſus eſſet, ad vindictam ſe accingere debet. Communis enim omnium Saluator eſt, qui ab illis blaſphematur, & omnes quotquot ſunt canones, ab iiſdem violãtur. Si vobis in eccleſia ſiue vllius querela ſedentibus ſubitò per edictum principis ſucceſſor mittatur, & talia contra vos deſignarentur, an id quæſo, ſine indignatione toleraturi eſſetis, an non potius vindicandum cenſeretis? Eſt igitur æquum veſtram indignationem commoueri, ne ſi ita res ſilentio tranſmittatur, paulatim in ſingulas Eccleſias idem malum propagetur: noſtraque diſciplina in mercatus & nũdinationes abeat. Quòd igitur ad Arianos pertinet, rem vobis compertam dico. Sæpe enim eorum impietatem, publicè priuatimque damnaſtis, neque ignari eſtis, qualis ſit Euſebius cum ſuis, vt ante dixi, & quantòperè cum Arianis eandem

Virgines & matronæ flagris cæſæ deinde carceribus incluſæ paraſceues die.

Mat. 10

Paſchatis die Chriſtianos in vincula coniecit Georgius.

Georgius ver Pr[illegible] largiuntur [illegible]

Domi orantes ad Præſidem delati, Baptiſmatis inopia.

Nemo Chriſtianus adiunxit ſe Georgio epiſcopo Ariano.

Eccleſia læſa [illegible] quærida. Rom. 13

Euſebius Arianus

hæreſim foueat. Quæ res in cauſa fuit, cur nobis olim inſidiatus ſit. Porrò quæ per eum eiuſque ſocios deſignata ſunt, quantoque ea ſint acerbiora vel bellicis calamitatibus, ideò meis ſcriptis oſtendi, vt iuxta hiſtoriam, quàm à principio narraui, aſſumpto zelo, rectà tenderetis ad tollendos talium ſcelerum in eccleſiam authores. Certè fratres noſtri Romæ anno ſuperiori infenſi prioribus eorum hominum factis, quum nondum ſcelera iſta acceſſerant, pro vltione ſumenda, concilium indici celebrarique voluerunt, quam reformidantes Euſebiã Eccleſiam turbarunt, noſque intercipere conati ſunt, vt liberè ſine reprehenſore in ſceleribus ſuis pergerent. Quòd ſi Epiſcopi illi Romæ tum temporis in hæreticos iras ſumpſere, quantò iuſtior grauiorque veſtra & ira & indignatio fuerit quum prioribus maleficiis tantum ſcelerum addiderint: B Obſecro vos igitur, ne tanta facinora leuia, aut negligenda putetis, néve inclitam Alexandrinorum Eccleſiam hæreticorum pedibus obteri conculcarique ſinatis. Certè iſta indignitas rerum in cauſa eſt quòd populi, ſacerdoteſque ſeorſum ſine ſynaxibus viuant, taciti quidem ob vim præſidis, animo tamen impietatem Arianorum execrantes. Si igitur aut ipſe Georgios, aut alius quiſpiam ipſius nomine ad nos ſcribat, ne recipiatis, fratres, illorum literas, ſed oblatas diſrumpite, eorumque tabellarios vt impios & ſcelerum adminiſtros eiicite. Quòd ſi A formulam pacificatoriam ſcribat, ne illam quoque recipiatis: metu enim præſidis violentiaque Georgij, ad has literas perferendas compulſi ſunt. Ego autem quia veriſimile eſt Euſebij gregales de Georgio ſcripturos eſſe, meis literis vos præmonere ſtudui ſicut Dei æmulatores, qui delectum reiicit perſonarum, ſobornatos, ſummiſſoſque ab hoc genere hominum, expellatis, qui hoc ipſo tempore Arianorum gratia Iudæos, Ethnicoſque homines, ad perſecutiones, virginum ſtupra, cædes Eccleſiarũ, populationes, incendia, blaſphemias inſtigarunt. Neque enim impius & furioſus Georgius, quòd Arianus non ſit, inficiari poterit, quom is qui literis eius ſubſcribit, pro documento in coottarium ſit, Ammoo enim iſte eius ſubſcriptor, iam olim à beato Alexandro ante me Epiſcopo, ob multa mala, B impietatemque ab Eccleſia eiectus eſt. Ob hæc omnia, quæſo, reſcribite, & impios condemnate, vt ſacerdotes, qui hic ſunt, populiqoe orthodoxam veſtram religionem, zelumque veſtrum aduerſos malos conſpicientes, de veſtra gaudeant concordi in Chriſtum fide: iſtique ſcelerum in Eccleſiam autbores veſtris literis, vel ſero errorem ſuum dedoceantur, & pœnitudine capiantur. Salutate eam quæ apud vos eſt, fraternitatem: qui mecum ſunt fratres vos ſalutant. Dominus autem vos ſanos, noſtrique memores conſeruet, Domini verè deſideratiſſimi.

Formulam pacificatoriam ab hæreticis non recipiendi.

Georgius verè Arianus.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRINI DE SENTENTIA

DIONYSII EPISCOPI ALEXANDRINI, ADVERſus *Arianos, & quòd falſo eum Ariani ſibi adſtipulatorem hæreſeos fingunt.*

EPISTOLA.

Colloquium habitum cum hæreticis.

SERO mihi ſignificaſti de colloquio iſtic cum Chriſti perduellibos habito: nã antequam tua C id mibi charitas ſcriberet, totũ negocium ſtudioſè cognouerã, interimque dũ iſta nõ illibenter audirem, placuit mihi ſummopere tui animi pietas, rectè de patribus noſtris ſentientis, ſimolque Arianorũ vecordiam etiam in hoc negocio agnoui. Qui quum nihil rationi conſentaneum, aut certi ex ſcripturis ſacris in hæreſi ſua habeant, ac proinde improbas ſemper cauſificatiooes, & callida ſophiſmata in medium proferant, nunc eò audaciæ proceſſere, vt etiã patres noſtros in calumniam vocent: minimè id alienum ab ipſorum moribus, & proprium omnino eorum prauitatis ingenij. Qui enim aduerſus Dominum & Cbriſtum ſua ſtudia intendunt, quid miri ſi beatæ memoriæ Dionyſium Epiſcopum Alexandriæ adſtipulatorem ſuffragatoremque ſuę ſententiæ fingant? eundemq; & ad commendationem ſuæ hæreſeos laudibus ornant, beatumq; deprædicant, & magnis criminibus impetunt, nõ aliter quã prædones ac improbi homines, qui cum de ſtudiis ſuis malè audiunt, probos, modeſtoſque ſibi ſocios fingunt, falſa de illorum probitate mentientes. Si bene fidunt ſuæ ſectæ, verbiſque quæ loquuntur, nudam nobis ſuam hæteſim proferant, oſtendantqoe, ſi quid pro ea defendenda, vel ex ſacris literis, ex aliqua humana ſaltem ratione, quæ quidem pia ſit, deducere poſſint, aut ſi non poſſint taceãt. Nuſquam enim quicquam iouenturi ſunt, niſi quod faciat ad graoiorem ipſorum refutationem, ſaltem ex ſcripturis ſacris: Ioanne quidem dicente *In principio erat Verbum*, ipſis autem oblatrantibus eũ non fuiſſe, antequam naſceretur: Dauide verò ex perſona Patris ita recinente, *Eructauit cor meum Verbum bonũ*, ipſi viciſſim obgannientibus, Verbum illud duntaxat eſſe mentis cogitationem, & ex non entibus extitiſſe. E diuerſo Ioanne Euangelizante, omnia per ipſum facta eſſe, & ſine ipſo factum eſſe nihil. Paulo quoque ad iſtum modum ſcribente, *Vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia*, eodemque ita alibi loquente, Quoniã in eo cõdita ſunt omnia. Quid igitur iis ſupereſt fiduciæ, ac nõ potius quod conuitiũ non merentur, dũ ſanctorũ ſermonibus repugnãtes deblaterant creaturã eſſe opificem omniũ, & opus D eſſe eũ in quo ſunt omnia condita, & conſiſtunt? ne humana quidem vlla ratio, quæ pietatem ſapiat, illis ad ſui defenſionem relinquitur. Quis enim hominum, ſiue Græcos, ſioe Barbarus eum quem pro Deo agnoſcit, creaturã eſſe, aut non fuiſſe antequã gigneretur, dixerit? Aut quis hominum auditis eius ouminis verbis, quod ſolum pro Deo veneratur, *Hic eſt Filius meus dilectus*: ruſumque, *Eructauit cor meum Verbum bonum*, auſit dicere Verbum, qood ex

Ad calũnias confingunt hæretici.

Scriptura ſacra ab hæreticis propoſita valent ad ipſorum refutationem.

Ioan. 1.

Pſal. 44.

Rom. 11.

Mat. 3. & 17.

Luc. 9.

Pſal. 44.

corde

corde Dei progreſſum eſt, ex non entibus exiſtere, aut Filium creaturam eſſe, & non proprium eius, qui loquitur partum? Aut rurſum audiens ex eius quem ſaluatorem credit, ſermone: *Ego in Patre, & Pater in me*, &, *Ego & Pater ſumus vnum*, ea dirimere conetur, quæ ille vnita aſſeuerat, & ſine diuiſione conſeruauit. Illi igitur his animaduerſis certi, quàm nihil ſit fiduciæ in ſua ſecta, ad mendacia de piis hominibus fingenda confugiunt. Atqui magis decuit eos omnium nudos inopeſque, & vbique ad interrogationes hæſitantes, quum nihil habeant quod hiſcant, ſententiam mutare & auerti à via erroris, quàm homines ſibi ignotos ſuorum catalogo adſcribere, ne ab illis ipſis de mendaciis conuicti, plus dedecoris referant. Verùm illi fortaſſe ab huiuſmodi dolis nunquam abſtinere volent, vtpote æmuli Caiphæ, & ſociorum eius, à quibus etiam Christi abnegationem didicerunt. Siquidem illi poſt tot opera Domini, vnde eum conſtabat Chriſtum eſſe, Filium Dei viuentis, poſt tot argumenta quibus conuincebantur, nihil non præter ſcripturæ intellectum, & animo ſentientes, & vethis loquentes, non tamen vel pauliſper contra eius rationes oculos attollere auſi, ad Patriarcham Abraham ſe recipiebant, dicentes: Nos patrem Abraham habemus; ita ſe ſtultam verborum temeritatem occultare poſſe exiſtimantes. Cæterùm, nec illis quicquam iſtiuſmodi verba profuere, neque iſtis, qui Dionyſium ſibi aſſociant, quominus idem cum illis crimen incurrant, profuturum eſt. Nam & illos de præuaricatione legis conuicit Dominus dicens: *Hæc Abraham non fecit*: & iſtos impietatis & mendaciorum eadem veritas conuincet, docebitque Dionyſium Epiſcopum non fuiſſe Arianicæ ſententiæ aut veritatem ignoraſſe, ſed & eius temporis & nouos iſtius ſæculi Iudæos, à patre ſuo diabolo furorem illum Chriſto hoſtilẽ mutuatos eſſe. Magni certè argumenti eſt ne in hoc quidem illos verum dicere, ſed calumniis virum premere, quod ille nunquam ab aliis Epiſcopis de impietate cõuictus eſt, neque hæreſim propugnando ab Eccleſia receſſit, ſed in ea cum pietate obdormiuit, quodq; eius memoria hactenus cum Patribus huc vſque celebrata eſt, & in catalogũ relata: qui ſi cum iſtis eiuſdem opinionis fuiſſet, aut ſi ſcriptorum ſuorum rationem non reddidiſſet, minimè dubium, quin eadẽ quæ illi paſſurus fuiſſet. Atque iſta ſuffecerint ad plenam confutationem nouorum Iudæorum, qui & Dominum noſtrum inficiantur, & Patres calumniantur, omneſque Chriſtianos decipere ſatagunt. Cæterùm quia occaſionem calumniandi Epiſcopi ex quibuſdam particulis ipſius Epiſtolæ ſeſe habere arbitrantur, age particulas illas inſpiciamus, vt inde eorum vanitas appareat, & deſinant vel ſero tandem inter ſe blaſphemare Dominum, & confiteantur Ieſum vel cum militibus, conſpecto rei naturæ teſtimonio, verè eſſe Filium Dei, & nequaquã creaturam. Dicunt igitur in Epiſtola beati Dionyſij ſcriptum haberi, Filium Dei opus & quiddam factitium eſſe, neq; Patri naturaliter ſuum ac proprium, ſed alienum ab illius ſubſtantia, qualis eſt vitis à natura agricolę, aut nauis fabri: eundemq; quia opus eſt quoddam conditum, non fuiſſe, antequam fieret. Scripſiſſe Dionyſium iſtius generis Epiſtolã agnoſcimus, verùm non hanc ſolam, ſed plurimas ab eo poſt modum ſcriptas eſſe dicimus, quas ab iſtis quoque legi oportuit, vt ex omnibus ſimul, nõ ex vnica duntaxat iudicium de eius fide conſtitui

Ioan. 14.
Ioan. 10

Hæreticorum refugiũ ad mendacia de piis hominibus fingenda

Hæretici Caiphæ æmuli quomodo.

Ioan. 8.

Hæretici pios homines ſuorum catalogo aſcribunt.

Dionyſius de hæreſi nunquã cõuictus eſt.

Epiſtola Dionyſij verba.

A poſſet. Non enim fabri peritia ſolertiaq;, qui multas triremes ædificauit ex vnica naue, ſed ex omnibus ſimul diiudicari debet. Si igitur ſimpliciter, tãquam qui fidem ſuam ederet, hanc quam dicunt, ſcripſit epiſtolam, aut ſcripſit hanc ſolam eſto: accuſent eum vt velint, non enim crimine caruerit iſtiuſmodi ſententia. Quòd ſi temporis, & perſonæ ratio eum ad talia ſcribenda traxit, aliaſq; poſtmodũ epiſtolas ſubdidit, quibus ſe de ſuſpicione purgat, non oportuit omiſſis cauſis cur ita ſcribendum fuerat, homini temerè odium conciliare, ne alioqui videantur, nihil niſi dictiunculas aucupari, & veritatem & fidem rerum, quæ ex aliis Epiſtolis elucet, prætermittere. Agricola certè, qui alias atque alias arbores aliter pro ſubiecti ſoli ratione curat, minimè culpari debet, quòd hãc amputet, illam inſerat, B iſtam plantet, aliam rurſus euellat, ſed potius ob multiplicem ſolertiam in admiratione eſſe. Quapropter ſi non obiter & perfunctoriè eius viri ſcripta legerint, indicent mihi quale argumentum ſcopumque epiſtolæ ſecutus ſit, ſi id fecerint, calumniã ſuam animiq; prauitatem in lucem proferent. Cæterùm, quia iſtic tergiuerſaturi ſunt, vel inſcitia eius ſcopi, vel verecundia, neceſſarium videtur, vt ego illud dicam. In Pentapoli ſuperioris Libyæ quidam Epiſcoporum ſententias Sabellij amplectebantur, tantumq; eorum commenta inualuerant, vt vix vlterius Filius Dei in Eccleſiis prædicaretur. Re cognita, Dionyſius, ad cuius curam eæ Eccleſiæ pertinebant, legatos miſit, qui authores harum rerum ab illis prauis opinionibus retraherent. Illis autem de ſtultitia ſua remittentibus, impudentiuſq; in impietate pergentibus, coactus eſt ad illorum impro- C bitatem retũdendam iſtiuſmodi epiſtolam ſcribere, & humanitatem Chriſti ex Euangeliis commõſtrare, vt illis audacius Filium Dei abnegantibus, & humana eius Patri imputantibus, commonſtrata rei veritate, non Patrem, ſed Filium pro nobis hominem eſſe genitum, rudibus illis & inſcitis hominibus Patrem non eſſe Filium perſuaderet, & paulatim ad veram Filij Deitatem credendam, & patris cognitionem euehere poſſet. Hic nimirum ſcopus eſt eius epiſtolæ, quæ ad retundendam eorum peruicaciam, qui veritatem fidei mutare volebant, ſcripta eſt. Quid igitur ſimile habet Arij hæreſis & Dionyſij ſententia? aut quid eſt cur Dionyſius, vt Arianus nominari debeat, in tanto inter vtrumque diſcrimine, quum hic ſit Catholicæ Eccleſiæ magiſter, ille autem nouæ hæreſeos inuẽtor? Atq; Arius quidem cum prauam ſuam opinionem exponeret, D Thaleiã effœminatis ridiculiſque numeris, ad ſimilitudinem Ægyptij Sotadæ conſcriptam in lucem promulgauit: hic autem aliis Epiſtolis conſcriptis purgata ſuſpitione, rectè ſe ſentire edocuit. Qui ſi ſecum in ſcripturis ſuis diſſidet, nõ debet in ea parte qua fidem non meretur, ad commilitium ab illis trahi. Rurſus ſi idem de ſe Epiſtola ſua ad Ammonium, vnde ſuſpicio nata eſt, adhibito remedio excuſarit, neque poſt excuſationem de ſententia orthodoxa deceſſit, certum eſt eum, ea quæ ſuſpecta fuere, ex vſu rerum pro negocij conditione conſcripſiſſe, neque iſtiuſmodi ſcripta quæ negociis attemperata ſunt, oportuit malignè odioſeq; interpretari, aut ad cuiuſlibet libidinem ſtudiumq; torqueri. Medicus ſubinde ea remedia, quæ aliis inter ſe congruere non vidẽtur, pro ſua peritia vulneribus adhibet, non alio tamen quàm ad curationem mali reſpiciens. Probi itidem præceptoris eſt, om-

Exẽpla.

Cur Dionyſius ſcripſerit hanc epiſtolã.

Quàm Dionyſius ab Arianis ſit diſsimilis.

Præcepto ris officium. nia in erudiendo ad mores diſcipulorum diſpenſare, ac proloqui donec eos ad profectum abſolutæ eruditionis euehat. Quòd ſi beatum virum ob hoc ſcripti genus in culpa ponunt, nulla alia re ad criminationes ſuppetente quàm quod ab eo ſumpſerunt occaſiones Ariani, quid facient de beatis & magnis Apoſtolis, quorum Petrus in Actis hæc *Act. 2.* verba facit, *Viri Iſraelitæ, audite ſermones iſtos, Ieſum Nazarenum hominem vobis à Deo virtutibus & miraculis & ſignis declaratum, quæ fecit Deus per eum in medio veſtri, quemadmodum ſcitis. Hunc definito conſilio & præſcientia Dei deditum, per manus iniquorum, cruci affigentes ſuſtuliſtis.* Et rurſum, *Ibidem.* *In nomine Ieſu Chriſti Nazareni à vobis crucifixi, quem Deus excitauit ex mortuis, hic coram vobis ſanus conſiſtit.* Paulus verò Antiochiæ quæ in Piſidia eſt, narrat quo pacto Deus Saole amoto Dauidem Regem ſuſcitauerit, *cui teſtimonium* *Act. 13.* *perhibens dixit, Inueni Dauidem Ieſſæ filium, virum ſecundùm cor meum, qui faciet voluntates meas. Deus autem ex huius ſemine excitauit Iſraeli ſecundùm repromiſſiones Seruatorem.* Idem rurſus apud Athenienſes dixit, *Deus igitur temporibus amentiæ contemptus, in præſentia vbique omnibus pœnitentiam mandat, pro die illa in qua iudicaturus eſt orbem in iuſtitia, per virum à ſe ad id muneris conſtitutum, atque id ita eſſe, fidem omnibus faciens, eò quòd illum è mortuis ſuſcitarit:* aut quid denique facient, ſi Stephanum illum magnum marty- *Act. 15.* rem ita audiant loquentem? *Ecce video cælos apertos, & filium hominis à dextris Dei conſiſtentem.* Iam nimirum ferocient, affirmabuntque (nihil enim illis inauſum) etiam ipſos Apoſtolos cum Ario ſenſiſſe, quum Chriſtum hominem è Nazareth oriundum & patibilem eſſe prædicent. An quia ita iſti calumniantur, ſuſpicandum eſt apoſtolos his verbis vtentes, Chriſtum tantummodo hominem eſſe exiſtimauiſſe, neque quicquam ſublimius de eo cogitaſſe? abſit, vt hoc cuiquam in mentem veniat, illi vt architectores periti, & diſpenſatores myſteriorum Dei, non ſine iuſta ratione, rem ita temperarunt: Iudæi enim eius temporis, partim ipſi errãtes, partim Ethnicos in errorem abducentes, Ieſum nudũ, & merum duntaxat hominem, ex ſemine Dauidis prodiiſſe credebant, eo modo quo cætera illius poſteritas, neque eum Deum, aut Verbum eſſe carnem *Apoſtoli cur Iudæis humanitatẽ Chriſti prædicauerint.* factum opinabantur. Hac de cauſa beati Apoſtoli prudenter admodum humana Saluatoris primùm Iudæis attulere, vt eos iam Chriſtum veniſſe ex ſignis miraculiſque perſuaſos, paulatim ad credendam eius diuinitatem producerent, demonſtrantes certiſſimis rationibus, iſtiuſmodi opera non hominis, ſed Dei eſſe. Certè Petrus quum diceret hominem paſſibilem Chriſtum, ſtatim adiunxit, Hic author vitæ eſt. Idemq́ue & in Euangelio fatetur, dum *Mat. 16.* inquit, *Tu es Chriſtus Filius Dei viuentis:* & in epiſto- *1. Pet. 2.* la, eum Epiſcopum animarum & Dominum ſuum & angelorum & poteſtatum pronunciat. Ita quoq; & Paulus, qui dicit Chriſtum virum ex ſemine Da- *Heb. 1.* uidis oriundum eſſe, in epiſtola ad Hebræos vocat eum ſplendorem gloriæ & ſigillum ſubſtantiæ eius. *Philip. 2.* Philippenſibus verò ita ſcribit, *Qui in forma Dei exiſtens, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo.* Iam hæc dicta, authorem vitæ & Filium Dei, & ſplendorem, & ſigillum, & parem eſſe Deo, & Dominum & Epiſcopum animarum, quid aliud ſibi volunt, quàm Verbum Dei in corpore eſſe, per quod omnia facta ſunt, eumq́ue indiuiſibilem eſſe à Patre, quemadmodum ſplendor à luce? Idem igitur Dionyſius ab Apoſtolis eductus fecit, coactus ob Sa-

A bellij hæreſim, quæ iam irrepſerat, iſtiuſmodi Epiſtolam ſcribere, verbaque illis, quæ humanitus & humiliter de Seruatore ſonant, obiicere, vt rebus humanitatis eius interſepirentur, quo minus Filiũ Patrem eſſe dicerent, faciliorem illis viam ad credendam Filij diuinitatem ſtrueret in illis epiſtolis, vbi ex ſacris ſcripturis Verbum eum eſſe ſapiẽtiam, virtutem, vaporem, ſplendoremq́ue Patris eſſe demonſtrat. Certè in ſcriptis ſuæ apologiæ propalam & ingenuè piam fidem in Chriſtum confitetur. Vt *Simile.* igitur Apoſtoli ob humana de Chriſto verba homine facto culpandi non ſunt, ſed potius ob doctrinã pro tempore diſpenſatam admirationi eſſe debent, ita Dionyſius quoque ob epiſtolam Euphranori & Ammonio contra Sabellium ſcriptam, culpandus non eſt. Quòd enim verbis humilibus & exemplis B vſus eſt, id Euangelij vnde illa mutuata ſunt debet, ſimulq́ue eius rei cauſam præbuit, Saluatoris in carnem aduentus, ob quem & hæc & ſimilia ſunt ſcri- *Simile.* pta. Nam vt Verbum eſt Dei, ita poſtmodũ quoque *Ioan. 1.* Verbũ caro factum eſt. Et vt in principio Verbum erat, ita quoque eum virgo in conſummatione ſæculorum in vtero geſtauit, & Dominus homo factus eſt, atque ita vnus eſt ille ad quem vtraque pars dictorum referuntur, eò quòd ille qui Verbum erat, caro ſit factus, ſed tamen quæ de illius diuinitate & incarnatione recenſentur, ſuo peculiari & mutuo ſenſu conſtant, adeò vt qui res humanas de Verbo ſcribat, eius quoque interim diuinitatem agnoſcat, idemq́ue quum de diuinitate mẽtionem facit, animo complectatur, quæ ad illius in carnem aduentum ſpectent. Interim tamen vnũ quodque, *Lachrimis quid oſtenderit Chriſtus.* vt peritus & probus trapezita diſtinguens recta ad C pietatem contendit. Quum igitur eum lachrymantem dicit, ſentit Dominum hominem factum la- *Ioan. 11.* chrymis id voluiſſe oſtendere, quod hominis eſſet, eundemq; rurſus Lazarum vt Deum reſuſcitare cõmemorant, nunc eſurire & ſitire corporaliter, nunc diuinitus quinque panibus ſatiare quinque millia, & quidem corpus humanum in monumẽto iacuiſſe, ſed tamẽ illud ipſum à Verbo vti Dei corpus excitatum fuiſſe. Eadem ratione docendi in epiſtola ſua Dionyſius ad Euphranorem & Ammoniũ vſus eſt, quum ea quæ humanitus de Seruatore dicuntur ob Sabellium ſcriberet, qualia ſunt iſta, quæ humano more de eo referuntur, Ego vitis, & pater meus *Ioan. 15.* agricola. Quale & illud, *Fidelem ei, qui fecit ipſum,* nec *Heb. 3.* non & illud, *Creauit, &, Tanto præſtantior Angelis factus:* nec tamen interim illud de eo in contrarium *Ioan. 14* dictum ignorat, *Ego in Patre, & Pater in me: &, Qui vi-* D *det me, videt & Patrem meum.* Hæc enim eum in aliis epiſtolis allegaſſe videmus, nihilo tamen minus etiã inter eas citationes humanorum Domini meminit. Vt enim iſta de eo eulogia ſublimia ſunt, & magnifica & diuinitatem eius ſapiunt: *Qui quum in forma* *Philip. 2.* *Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens: & diues quum eſſet, inops propter nos factus eſt.* Ita rurſus humiles, vileſq; ſententiæ ſunt, quæ de aduentu eius in carnem mentionem faciunt. Ea autem de huma- *Vitis Chriſtus eſt quomodo.* nitate Seruatoris dicta, vel hic ſentiri animaduertique licet, quandoquidem Agricola, quantum ad ſubſtantiam vitis pertinet, natura ab ea externus, & alienigena cenſeri debet, palmites contra, congeneres cum vite, indiuiſimq́ue cohærentes, & ipſi interim eandem naturam & parem cum vite poſſident. Eſt autem, vt dixit Dominus, ipſe vitis nos palmites. Si igitur Filium eiuſdem nobiſcum

ſubſtan-

ſubſtantiæ eſſe velitis, eandemq́ue naturam poſſidere, ſit eatenus alienus à ſubſtantia Patris, eo modo, quo vitis ab Agricola. Sin autem filius aliud eſt, & diuerſum à nobis, nimirum Verbum, ratioq́ue Patris, nos contra, nil niſi terrigenæ & poſteri Adæ: certum eſt illud dictum de vitæ & agricola, non referri debere ad Deitatem Verbi, ſed ad eius humanitatem, quum ad iſtum modum Dominus ſua verba temperarit, *Ego ſum vitis, & vos palmites, Pater verò meus agricola eſt.* Nos enim reſpectu corporis noſtri Domini cognati ſumus, ac proinde ab illo dictum eſt, *Annunciabo nomen tuum fratribus meis.* Et vt palmites ex vite ſunt, eiq́ue conſubſtantiales habentur, ita & nos cognata cum Domino corpora ſortiti incrementum ex eius plenitudine accipimus, eiuſq́ue radice ad reſurrectionem & ſalutem nitimur. Pater verò agricolæ nomen meretur, eò quòd ipſe per Verbum, vitem, quæ eſt humanitas Saluatoris, condiderit & idem per ipſum Verbum nobis ad regnum viam parauerit; atque ideò nemo ad Dominum venire poteſt, niſi Pater eò illum traxerit. Cum igitur iſte ſit huius ſententiæ intellectus, oportuniſſimè ea de hac vite ſcribuntur, fidelem eum fuiſſe illi, qui ipſum fecerat, & tantò præſtantiorem Angelis factum: necnon & illud, *Dominus creauit me.* Quo enim tempore illud acceperat quod pro nobis oblaturus erat, corpus ſcilicet ſuũ ſacroſanctum ex Maria virgine natum, eo nimirum tempore de illo ſcriptum oportuit, ipſum conditum & creatum fuiſſe, ſiquidem huiuſmodi dicta hominibus congruunt, & attemperata ſunt, neque poſt corpus aſſumptum Angelis præſtantior factus eſt, ne antea minor illis aut par fuiſſe videatur: ac proinde Paulus in Epiſtola ad Hebræos, eius humanum miniſterium, cum Moſis miniſterio in comparationem mittens, ad iſtum modum locutus eſt, *Tanto præſtantior Angelis factus*, quum certum ſit, per angelos legem pronuntiatam, quæ per Moſem data eſt: gratiam autem per Ieſum Chriſtum Patre ſuppeditante factam eſſe. Atqui tunc quidem lex à Dam vſque ad Berſabeam prorogata fuit, quum iam in omnem terram exierit ſonus eorum, & gentes Chriſtum adorent, & per eum patrem cognoſcant. Eo modo ſcilicet & non alio illa ipſa de Saluatore ſcripta ſunt. Quid ergo, num quemadmodum Chriſti perduelles iactitant, Dionyſius humana de filio ſcribens, quodq́ue creatus eſſet recenſens, eum hominem arbitratus eſt? aut quum diceret Verbum non eſſe proprium ſubſtantiæ Patris exiſtimauit illud vnius nobiſcum ſubſtantiæ eſſe? Certè in aliis epiſtolis ita non ſcripſit, vbi & D rectè ſentire intelligitur, ac iure his verbis contra hæreticos occlamauerit. Non ſum vobiſcum eiuſdem opinionis, ô Chriſti hoſtes, neque noſtra ſcripta Ario occaſionem dedere ſuæ impietatis. In ſcriptis ad Euphranorem & Ammonium propter Sabellianos mentionem de Agricola & vite feci, aliiſq́ue iſtiuſmodi generis exemplis, vt humanis Domini ob oculos poſitis, perſuaderem iis vt abſtinerent dicere, Patrem eſſe hominem factum. Vt enim agricola in vite non eſt, ita non pater, ſed Verbum in carne fuit, & quia Verbum in vite erat, ob corporalem cum palmitibus, hoc eſt, nobiſcum cognationem, vitis nominatus eſt. Hoc quidem animo ad Ammonium & Euphranorem ſcripſi, aduerſus veſtram autem improbitatem alias meas epiſtolas oppono, vt agnoſcant ſapientes meam inibi defenſionem, & rectam fidei in Chriſto ſen-

Ioan. 15. *Cognati ſumus Chriſti.* *2. Pet. 1.* *Agricola eſt Deus pater quemodo.* *Hebr. 1.* *Pro. 8.* *Hebr. 8.* *Ioan. 1.* *Ibidē 17*

A tentiam. Oportuit igitur Arianos, ſi modo habeant ſanam mentem, iſtiuſmodi cogitare & ſentire de Epiſcopo: *omnia enim præſentia ſunt intelligentibus, & recta ſententiam inuenientibus.* Poſtquam autem non percepta fide Catholicæ Eccleſiæ, delapſi ſunt ad impietatem, animo menteq́ue occæcati, arbitrantur ea quæ recta ſunt, praua & lucem tenebras, & tenebras lucem eſſe, neceſſum eſt, vt alia ex epiſtolis Dionyſij adhibeamus, & cauſam earum rerum, ad maiorem hæreticorũ confutationem ſubiiciamus. Ea enim res nos induxit, vt ita de viro illo & ſentiamus & ſcribendum putemus.

CAVSA CVR ALIAS EPISTOLAS SCRIPSERIT HÆC EST.

B QVum igitur Dionyſius Epiſcopus certior factus de Pentapolitanis, zelo religionis epiſtolam hanc, quemadmodum dixi, contra hæreſim Sabellij ad Ammonium & Euphranorem ſcripſiſſet, quidam ex Eccleſia fratres rectè quidem ſentientes, ſed tamen cum ipſum interrogaſſent, vt exdiſcerent, quo pacto ſcripſiſſet. Romam adſcenderunt, ibiq́ue eum apud Dionyſium eiuſdẽ nominis Romanum Præſulem accuſauerunt: re comperta Alexandrinus ſimul & contra Sabellij ſectatores, & Arij dogmata, propter quæ ab Eccleſia eiectus fuit volumen compoſuit, vbi æquales, ſed tamen contrarias hæreſes eſſe docet in Sabellij dogmatis, & blaſphemiis eorum, qui dicunt Dei Verbum opus aut creaturam eſſe, poſtulauitq́ue à Romano præſule, vt obiecta ſibi indicarẽt, quibus acceptis opus edidit ſub nomine elenchi & apologiæ, vbi ſceleC ratam officinam Chriſti hoſtium redarguit, & quo pacto hanc infamiam ipſi contra ſeipſos excitarint, demonſtrat. Porrò ex Dionyſij Romani Epiſcopi voluminibus contra eos qui filium Dei opus aut creaturam aſſeuerant ſcriptis clarè oſtenditur, hæreſim Chriſti hoſtium Arianorum non iam primũ, ſed olim ab omnibus damnatam fuiſſe. Quòd autem ad præſulem Alexandrinum Dionyſium attinet, ex apologia eius ſatis apparet, eum non illius ſententiæ, cuius iſti dicunt, fuiſſe, aut quicquam prauarum opinionum Arij recepiſſe: imò potius ſcripta quibus ſolum Dionyſius ſe deffendit ad Arianos planè damnandos ſufficiunt & ad efficaciter demonſtrandum, calumnias eſſe, quibus in vulgus ſparſis ab eis ſit impetitus. Non enim rixandi animo, ſed ſui purgandi apologiam ſcripſit. Certè qui ſuam innocentiam purgat, quid aliud facit quàm quod crimen diluit, & Arianos ſycophantas oſtendit? Cæterùm vt ea ipſa innocentiſſimi viri apologia grauius confundantur, appareatq́ue & ipſos malicioſos, Dionyſium verò liberum ab eorum erroribus operam dabo, vt ipſius verba in medium proponantur. Principio epiſtolæ ſuæ, nomen refutationis & excuſationis inditum voluit, vt intelligas eum & mentientes refellere, & ſeſe de ſuis ſcriptis excuſare, nec eadem mente, qua Arius eum ſuſpicatur ſcripſiſſe, ſed in recenſendo dicta quæ humanitatem Saluatoris ſapiunt, non ignoraſſe Chriſtum Verbum & Sapientiam eſſe, minimeq́ue à patre diuiſum. Et quòd magis eſt, conqueritur de obtrectatoribus ſuis, quòd non integrè ipſius ſcripta, ſed truncatim adducant, neque bona conſcientia, aut ſynceriter, ſed pro libidine rem tractent, illoſq́ue ſimiles pronunciat beati Apoſtoli epiſtolarum obtrectatoribus. Iſta nimirũ

Dionyſius apud Dionyſium P.P. accuſatus. *Hæretici nõ integrè ſed truncatim tantum ſcripta tractant.*

expoſtulatio eum ab omni ſuſpicione liberat. Si enim Pauli calumniatores ſuis calumniatoribus pares arbitratur, nihil aliud præ ſe fert, quàm ſe pro Pauli npinione ſua conſcripſiſſe. Certè ad ſingula accuſatorum verba occurrens, omnibus quæ ab illis proferuntur, remedium opponit, & Sabellium ſubruit, vnde ſatis liquere videtur, quòd fuerit religioſæ fidei. Vide mihi igitur, quid ad hanc calumniam reſponderit, qua dicunt eum ſenſiſſe Deum non vſquequaque Patrem, nec filium vſqueqoaque dum nondum genitus eſſet, filium fuiſſe, ſed interceſſiſſe tempus, quum ille nondum eſſet: neque enim eum æternum fuiſſe, ſed poſtmodum extitiſſe. Sed nos maxima parte verborum ob prolixitatem omiſſa, dum vel in diſputando rem examinat, aut ratiocinando colligit, aut per ſciſcitandi inſtantias redarguit, ſola ea quæ faciunt ad illorum accoſationem in medium proferamus. Sunt autem ea quæ in primo volumine Elenchi & Apologiæ poſt cætera ſcripta reperias. Nunquam fuit, quando Deus non erat Pater, & in ſequentibus agnoſcit ſemper Chriſtum Verbum & Sapientiam & Virtutem fuiſſe: nihil enim horum quum Deus exiſteret, factum eſſe, neque poſterius filium genuiſſe, filiumque non ex ſe, ſed ex patre eſſentiam nactum eſſe: Et paulò pòſt ita de eodē dicit: Iam quia ſplendor eſt æternæ lucis omnibus modis ipſe quoque æternus eſt. Luce enim ſemper exiſtente certum eſt, & ſplendorem ſemper exiſtere, eo enim ipſo lucem eſſe, quòd ſplendeat, intelligitur: non enim fieri poteſt, vt lux non luceat. Rurſus ad comparationes exemplorum redeamus. Si ſol eſt, & eſt ſplēdor & dies, quòd ſi horum nihil eſt, magnopere abeſt, vt ſol poſſit dici adeſſe. Quòd ſi ſol æternus eſſet, indeſinenter & dies eſſet, nunc autem non eſt, incipiente igitur ſole, incipit & dies, & deſinente deſinit. Deus autem æterna lux eſt, nec incipiens vnquam nec deſinens. Igitur æternus cohæret illi & coniunctus eſt ſplendor, qui ſine principio genitus ſemper, ab eodem promicat, hoc eſt, ſapiētia, cuius hæc ſunt verba: *Ego eram cui gratulabatur, quotidie autem per omne tempus geſtiebam coram eo.* Atque iterum Dionyſius paolò poſt iſta de eodem loquitur, Exiſtente igitur æterno Patre, exiſtit & æternus filius, lumen de lumine, nam ſi pater eſt, neceſſario & filius eſt: ſi enim nullus filios genitus eſt, quomodo ipſe pater, aut coius tandem pater fuerit? Atqui ambo ſunt, & ab æterno ſunt: deinde hæc addit, Si Deum lucem voces filium ſplendorem eſſe dices: ſi ſpiritum (Spiritus enim, inquit, eſt Deus) filium rurſus vaporem appellabis. Eſt enim (vt inquit ille) vapor virtutis Dei. Et mox hæc à Dionyſio inferuntur, ſolus filius cum patre ſemper coexiſtit, plenuſque exiſtentis eſt, & ipſe ex patre exiſtit. Hæc ſi ambiguè dicta fuiſſent, haberent interpretatione opus, nunc quia euidenter dicta ſont, & ſubinde ab eo repetita eſt, cur Arios dentibus ſtrideat quum ſuam hæreſim à Dionyſio ſubrui videat, eumque ſibi, qood minimè cupit, inclamantem audiat, ſemper Deus pater erat, & filius non aliquo leui modo æternus cenſendus eſt, ſed eo modo, quo pater æternus eſt, & ipſe quoque æternus eſt, & pariter cum eo coexiſtit, vt ſplendor cum lumine. Illi verò vel ſolā duntaxat ſuſpicionem qua putant Dionyſium Arianicè ſentire, tanquam famoſam calumniam de eo deponant. Sed quid communionis inter ſe habent, vtriuſqoe ſententiæ, quum Arius dicat, Non A erat Filius, priuſquam gigneretur, & erat, quando non erat: Dionyſius contra Deum æternam lucem, nunquam inchoatam, & nunquam deſinentem, ac proinde eum æternaliter cum Deo eſſe, eiuſque indiſſociabilem ſpleodorem, ſine principio, ſemper genitum & è patre promicantem referat. Porrò de altera ſuſpicione, qua cum in crimen vocabant, quòd Patrem nominaſſet, & non ibidem nomioaſſet filium, rurſumque qoòd in mentiooe filij nomē patris reticuiſſet, ac proinde eum disiungere, elongare, ac diuidere filium à patre redditis rationibus falſum oſteodit, idque in ſecundo volumine, vbi hæc verba refert: Siogula illa nomina, de quibus locotus ſum, inſegregabilia à ſe inuicem ſunt, nec diuidi queunt. Patrem quum dico etiam ſine mentione filij, filium ſob patris vocabulo indicatum volui, contra ſi in mentiooe filij patrem omiſiſſem, B tamen ille ſub nomine filij præintelligi debuit. Sancti ſpiritus mentionem feci, ſed ita vt pariter adiungerem, vndenam ille, & per quem venerit, ſed iſti ignorant patrem à filio alienari non poſſe, & ſub Patris vocabulo primarium coniunctionis authorem contineri, & filium à Patre quaſi domicilio diſgregatum non eſse, eo quòd patris vocabulum hanc communionem iodicet, & in patris filijq; manibus eſse ſpiritum ſanctum, ſed ita vt neque à mittente, neque à ferente ſegregetur. Qui fieri igitur poſset, vt cùm iſtis nominibus vtar, ſuſpectus habear, quaſi iſta ſeparari, diuidique exiſtimauerim? Idem paulò poſt addit, Hoc ſcilicet pacto vnitatem quæ indiuiſibilis eſt, in Trinitatem dilatamus: & Trinitatem, qoæ diminui oon poteſt, io vnitatem contrahimus. Deinde cum illum accoſarent, quaſi C diceret filium vnum eſse ex numero rerum factarum, & nequaquam patri ſuo conſubſtantialem, idem rurſus in primo libro, talia dicentes coarguit: Veruntamen ego quum quædam creata, quædam facta intelligenda eſse dixiſsem, & rerum earum vt magni operæ precij exempla obiter & in tranſcurſu recenſuiſsem, plantam ſcilicet & Agricolam, nauem & nauis fabricatorem, in rebus ſeriis & negocio congruis moram traxi, plenius ea quæ certioris fidei erant, exponens pluribos ad id excogitatis exemplis rem inſtruxi, quæ tibi in alia epiſtola deſcripſi, qua oſtendo falſum eſse crimen, quo mihi obiiciunt, quòd Chriſtum Deo conſubſtantialem eſse negaſsem. Nam tametſi dico me id vocabuli in ſacris literis, nec legiſse, nec reperiſse, veruntamen argumenta mea, quæ poſtmodum ſubiunxi, & ab illis tacita ſunt, nonne prorſus ab hac ſententia D diſcrepant? qui & humanam ſobolem pro exemplo allegaui, de qua nihil dubium, quin ſit cum genitore eiuſdem generis, atque eo ſolo parentes à liberis alios eſse, quòd ipſi liberi ſui non ſint. Ego autem eam epiſtolam ob temporum calamitates proferre nequeo, quòd ſi tibi ipſa verba libens miſi, multò libentius authographum miſiſsem, miſsurus tamen, quandocunque mihi eius copia fuerit. Bene autem memor ſum me quàm plurimas ex cognatis rebus ſimilitudines congeſſiſse. Nam & plantam ibi dixi ſiue ex ſeminio, ſiue ex radice ſuccreſcentem, aliam quidem eſse ab eo vnde pullulauerit, ſic tamen, vt cum eo eiuſdem naturæ maneat: & fluuium à fonte profluentem, aliam formam & nomen accipere, neque enim aut fontem fluuium, aut fluuium fontem dici, & vtrumque eſse, ac fontem quidem quaſi patrem eſse, & flumen eſse aquam ex fonte. Cæterùm hæc & iſtiuſmodi à me ſcripta, quaſi

Prima accuſatio in Dionyſium.

Purgat ſe Dionyſius in apologia hoc modo

Prou. 8.

Hæreſim Arianā ſubuertit Dionyſius.

Accuſatio ſecunda in Dionyſium.

Similitudines Dionyſij.

quaſi cæcutientes diſſimulant ſe videre, duabuſque voculis inconditis, veluti ſaxis, eminus me lapidare conantur, ignari à rebus ignoratis, & quibus opus eſt tractatu, vt innoteſcant, non ſolum aliena ſubinde, ſed & ſubcontraria argumenta in quæſtionibus adduci. In tertio deinde libro dicit. Vita ex vita genita eſt, & vt flumen à fonte defluxit, & à luce inextinguibili, ſplendida lux accenſa eſt. Quis igitur hæc audiens eos ſuſpicantes Dionyſium Arianicæ ſententiæ eſſe, non bono iure furoris inſimulauerit? Ecce per hæc propalam omnem eorum hæreſim rationibus veritatis conculcat. Nam illud, Non erat, priuſquam gigneretur: & erat, quando nō erat, tollitur ab ipſo per ſplendoris comparationem, quum dicit Patrem nullo vnquam tempore fuiſſe orbum. Porrò illud, quod aiunt filium ex non entibus extitiſſe, ſubruitur ab eo per hanc comparationem, qua dicit Verbum quaſi fluuium ex fonte, & germen ex radice, & ſobolem ex parente, & lumen de lumine, & vitam ex vita eſſe. Diuiſionem quoque Arianicam qua Verbum à Deo ſeiungunt, iſtiuſmodi ſermone reprehendit, indiuiſibilem & indiminutam Trinitatem, in vnitatem contrahi. Porrò, quòd dicunt alienum filium eſſe à Patris ſubſtantia, prorſus ſupplodit, quum dicit conſubſtantialem Patri eſſe filium, merito igitur impiorum impudentiam ſtupeas, quòd, Dionyſium dicentem filium eſſe Patri conſubſtantialem, ſecum affirment eiuſdem eſſe ſententiæ, & in orbem bombis circumſtrepentes, veluti culices muſſitant, non rectè à Synodo conſobſtantialitatem inductam eſſe. Si enim illis Dionyſius eſt amicus, ne negent ſententiam ſui gregalis, & ſi rectè eſſe dictum putant, cur ſe de Dionyſio eandem vocem vſurpante, quaſi de ſuffragatore ſuæ ſentētiæ venditant? quum ille iſta non obiter tractet, ſed ſcriptis in id iam antea epiſtolis, tum eos qui eum notauerant, quaſi patri filium conſubſtantialem eſſe negaſſet, mendacij coarguit, tum illos qui eum ſuſpicati fuerant, quaſi Verbum eſſe conditum dixiſſet, à ſe excutit & profligat, docens ſe nequaquam, ita vt illi arbitrantur, ſenſiſſe, ſed voces illas in eum vſum adhibuiſſe, vt oſtenderet non Patrem eſſe, ſed filium, qui creatum, conditum & factum corpus induerit, ac proinde eum creatum, conditum, & factum eſſe recenſeri: certè quum hæc verba in priorib᾽ ſcriptis vſurpaſſet, Arianis longum valere iuſſis, ab auditoribus ſuis rectam conſcientiam, animique benignitatem exigit, difficultatem vel potius incomprehenſibilitatem illarum quæſtionum prætendens, oratque ne verba ſua, ſed mentem, quum pleraque ipſius verba eò tendant, explorandam diiudicandamque putent. Exempla enim de planta & Agricola, vt res non magnopere vtiles, ſe obiter & in tranſcurſu attigiſſe: contra quæ grauiora erant, magiſque accommoda, ibi ſe longiorem moram impendiſſe, & quæ veriora erant, pleniore tractatu executū fuiſſe. Iam qui ita verba ſua moderatur, ſatis declarat ſe in ea ſententia eſſe, verius dici Filium ex patre æternum, quàm creatum, eò quòd hac voce eius corporalitas, illa verò ipſius diuinitas ſignificetur. Liquet certè ex iſtis dictis criminatores illius denegata Filij cum patre conſubſtantialitate, non leuibus, ſed bonis rationibus documentiſque refutatos eſſe, quippe qui ita loquatur, tametſi meum dictum ſit, quod non inuenerim hanc vocem coouſubſtantialitatis in literis ſacris, tem tamen ipſam inibi deprehendi, cognouique filium, qui Verbum eſt, nō alienum

Solutiones obiectionum Dionyſianum.

A à patris ſubſtantia eſſe. Quòd autem idem ille nō arbitretur filium opus aut creaturam eſse quod de eo ſparſerunt inimici, oſtenditur ex eius ſecundo volumine, vbi ſic ait: Si quis igitur ſycophantarum, eò quòd Deum omnium creatorem & opificem dixerim, arbitretur à me eum quoque Chriſti creatorem dici, audiat, quæſo, cur de creatore loquens, eum patrem appellarim, ſub quo nomine etiam filius, quaſi eodem ſcripto comprehenſus intelligitur. Poſtquam enim patrem rerum creatorem appellaueram, ſubintuli, neque pater eorum quæ genuit, creator haberi poteſt, ſi modo eum qui genuit, patrem voces: amplitudinem enim huius vocabuli, patris in ſequentibus pertractabimus. Neque rurſum creator pater, ſi modo de operis authore mentionem facias, certè apud Græcos id

Quod filium nō ſit creaturam ex ſententia Dionyſij.

B receptum eſt, vt docti ſuorum librorum factores & opifices nominentur. Quin & Apoſtolus dixit, factor Legis, itidem quoque eorum quæ ex corde proficiſcuntur, virtutis aut vitij factores dicimus, prout locutus eſt Dominus, *Expectaui vt faceret iudicium, ſed fecit iniquitatem.* Hæc quum audias, facile tibi in mentem venerit, diuinum illud oraculum, *Quocunque ſe vertat impius, ſubruitur*, quippe qui ne hic quidem vllam criminandi Dionyſij cauſam habeant: clarè enim docet filium neque creaturam, neque rem conditam eſſe, atque eo nomine cum criminatoribus expoſtulat, calumniiſque illis, quibus ipſum inſimulabant, quòd Deum creatorem appellaſſet, remedium adhibet, obiiciens calumniatoribus ſuis, ipſos nihil conſiderare, quòd prius Deum patrem nominaſſet, ſed quo nomine Filius vnà intelligi debuit. Hoc quum dicat, oſtendit

Eſai. 5.

C Filium non eſse in numero rerum factarum neque Deum factorem Verbi ſui, ſed genitorem eſse. Et quia malignè obiectum erat, quòd Deum dixiſset factorem Chriſti, multiplici ratione ad ſe defendendum vſus eſt: dicit ne ita quidem ſuum ſermonem deprehendi debere: reſpectu enim carnis creatitiæ, quam Verbum aſsumpſit, Deum Chriſti factorem appellaſse. Quòd ſi de Verbo quiſpiam hoc dictum eſse ſuſpicetur, modo benignè audiat: intelliget me nequaquam ſentire Verbum creaturam eſse, quum Deum eius non conditorem, ſed patrem appellem. Nam tametſi obiter à me, dum de Filio verba facio, Deus creator nominetur, tamen vel ita quoque res non caruerit ſua defenſione: Nam Græci ſapientes ſeſe ſuorum * verborum quorum parentes genitoreſq; ſint, factores nuncupant. Quin etiam ſacra ſcriptura mo-

** λόγων librorū.*

D tuum noſtrorum ex noſtro corde prodeuntium, factores nos appellat, factoreſque item legis, iudicij & iuſtitiæ, adeo vt vndecunque appareat, magnum illum filium, nec creaturam, nec opus eſse, ac proinde ſe alienum eſse ab Arianica prauitate. Imò ne hic quidem quiſpiam Arianorum male de eo ſentire debet, quaſi ita dicat, ſic vnà cum Patre filius eſt, vt ſi ſpectes ipſa nomina, inuicem cohæreant, ſin autem res, erit, inter ſe plurimum diſtent, & non ſemper filius cum patre fuerit: ex quo verò genitus eſt filius ex eo Deus pater vocatus ſit, atque iam inde filius illi coadſit, ſicuti in hominibus euenire ſolet: Verùm reminiſcatur mihi velim ſuperius dictorum, & videbit Dionyſij rectam fidem. Nam quum dicat, Non erat, quando non erat Deus Pater: ac rurſum: Deus autem æterna lux eſt, quæ nunquam incepit, nec vnquam deſinet, quapropter & æternus accubat illi & coadeſt ſpleodor,

Digitized by Google

nullo initio inchoatus, ſemper genitus & ex ipſo promicans: ideò par eſt, vt nemo omnium de ipſo male ſuſpicetur. Nam exempla de fonte, fluuio, de radice, de germine, & de ſpiritu & vapore, pudefaciunt Chriſti hoſtes, contrarios de illo rumuſculos ſpargentes. Quandoquidem aotem ad cætera mala ſua, & hanc quoque ſententiolam Arius veluti ex ſterquilinio deprompta adiecit, Verbum non eſſe Patri ſuum ac proprium, ſed alterum eſſe Verbum in Deo: hunc autem Dominum noſtrum alienom eſſe à Patris ſubſtantia, imaginariumq́ue Verbum dici, neqne eſſe naturaliter verum filium Dei, ſed adoptione hoc nomen obtinuiſſe, vtpote creaturam: atque interim quum hæc dicat, iactat, venditatq́ue ſe apud ignaros, quaſi in hac ſententia Dionyſinm ſuffragatorem habeat: tu mihi vide quàm in hac parte

Expiatio non admiſtum hæretici. Accuſatio tertia in Dionyſiũ ex impoſtura Arij.

B ſyncera ſit Dionyſij fides, & quomodo quum tam prauis Arij opinionibus dimicet, ſic enim ſcribit in primo volumine, Dictum eſſe ſuperius fontem omnium bonorum Deum eſſe, fluuiumq́ue, quem inde exundantem reperimus in ſcripturis, Filium eſſe. Si quidem Verbum promanationem mentis nomioari conuenit, idemq́ue vt quaſi de hominibus loquamur, ex corde per os effunditur, diuerſaque iam inde mens ea eſt, quę ita per linguam proſilit, ab ea ratione ſiue verbo quod in corde eſt. Hoc enim poſt alterius emiſſionem remanet, & eſt, quale antea erat: illud autem præmiſſum euolat, & in omnem partem fertur, atque ita, quanquam alterum ab altero diuerſum eſt, vtrumque tamen in altero ſubſiſtit, & quum duo ſint, vnum tamen habenda ſunt: Eodem modo Pater & Filius vnum ſunt,

Delucio ex ſcriptis Dionyſij.

C & in ſe inuicem dicuntur eſſe. In ſecundo autem volumine ita dicit, Vt enim mens noſtra eructat ex ſe verbum quemadmodum loquutus eſt Propheta, *Eructauit cor meum verbum bonum*, & vtrumque alterum ab altero ſuum proprium & diſtinctum locum poſſidet, quum hoc in corde, illud in lingua & ore commoretur, & motum ſuum habeat, ſed non tamen vt diſtent, ac ſe inuicem careant, neque eſt mens irrationalis, hoc eſt ſine verbo & ſiue ratione, neque Verbum amens, hoc eſt, ſine mente, ſed mens Verbum facit, & in verbo apparet, & verbum mentem, quæ in ipſo conſiſtit declarat, & mens eſt, quaſi verbum quietum: Verbum verò, quaſi mens proſiliens, & tranſit mens in verbum, verbum autem mentẽ in auditores inſinuat, atque ita

Pſal. 44.

D mens in auditorum animis collocatur, vnà cum verbo intrans, eſtq́ue mens, quia per ſe exiſtit Verbi Pater, Verbum autem veluti filius mentis: quod, vt aote mentem extiterit, impoſſibile eſt, ita nequaquam ſine ea, ſed vnà cum ea extitit, & ab illa progerminatum eſt: eodem quoque modo Pater maximus, & in ſolidum mens filium ſuum Verbom, interpretem & nuncium ſui habet. Hæc vel nunquam audiuit Arius, vel ſi audiuit, non intellexit homo inſcius: nam ſi ea intellexiſſet, non tot falſa de homine Epiſcopo finxiſſet, neque illum, vti & nos ſolet, conuitiis veritatis odio inſectatus fuiſſet. Verùm quia Chriſti perduellis eſt, nuſquam ſegnis eſt, aduerſus eos, qui quæ Chriſti ſunt ſapiunt, perſequendos. Id eoim prædictum eſt à Saluatore, *Si me perſequuti ſunt, & vos perſequentur.* Aut igitur agnoſcant eum pro aduerſario patroni iſtius im-

Arius Impoſtor

Ioan. 15.

A pietatis, aut ſi ſibi ſuffragatorem Dionyſium velint, ſcribant eadem, quæ ille ſcripſit, confiteantor eadem quæ ille confeſſus eſt, faciantq́ue mentionem de vite & Agricola, de naue & nauis fabricatore, profiteanturq́ue eadem, quæ iſte profeſſus eſt in defendenda conſubſtantialitate; & in aſſerenda filij natura, quem ex patris ſubſtantia genitum, æternumq́ue eſſe docuit, quum mentis & verbi, fontis & fluuij comparationem induceret, quo ſaltem ex ipſa verborum diuerſitate intelligant, illa ab eo per œconomiam, & pro ratione temporis ſcripta eſſe, iſta autem, prout vſus ſacroſanctæ fidei exigebat, pronunciaſſe, iiſq́ue perlectis, tollant ea quæ contra ipſum ſenſere. Quid eoim habet Dionyſij fides, quod vel ex tantillo fioitimum ſit Arij malis, quum

Excuſatio Dionyſij.

Collatio fidei Dionyſij & Arij.

B Arius Dominum imaginarium, Dionyſius contra, verum & naturale Dei Verbum eſſe pronunciet: ille Verbum alienet à patre, iſte autem indiuiſibilem & proprium eum ſubſtantiæ Patris eſſe doceat, idq́ue eadem ratione, qua Verbum ex mentis ſubſtantia, fluuiuſque è fonte promanat? Qui igitor Verbum à mente diuidere & alienare, fluuium à fonte dirimere ac fluuium alterius ſubſtantiæ eſſe quàm fontem, & alienas inter ſe vtriuſque aquas dicere auſit, & diſtrahere ſplendorem à luce, quaſi alienæ naturæ & non ex luce prodeuntem, iungat ille quiſquis eſt ſuas furias cum Ario, quum ne ſenſum qoidem humanum habere videatur. Quòd ſi hæc indiuiſibilia eſſe natura agnoſcit, quodque ab ipſis naſcitur ipſorum eſſe proprium, ne quæ Arij ſunt ſeotiat, aut Dionyſium calumnietur, ſed potius in eo admiretur, &

C dictionis claritatem & fidei rectitudinem. Porro aduerſus illam Arij inſaniam, qua dicit aliud eſse in Deo Verbum, & aliud de quo locutus eſt Ioannes Euangeliſta, dum diceret, *In principio erat Verbum*, & aliam ſapientiam eſse, quæ eſt in Deo, & aliam de qua Apoſtolus mentionem facit ſub his vocibus, *Chriſtus Dei Virtus, & Dei Sapientia:* iterum prodeat in certamen Dionyſius, & redarguat iſtiuſmodi prauam opinionem, ac vide quid denuo de iſtis opinionibus in ſecundo ſuo volumine ſcribat, *In principio*, inquit, *erat Verbum*, ſed non erat aliud Verbum quod hoc Verbum proferret: erat enim Verbum apud Deum: ſapientia eſt Dominus, non tamen alia ſapientia erat, quæ hanc ſapientiam produceret, *Ego*, inquit, *eram in qua oblectabatur.* Veritas eſt Chriſtus: *Benedictus autem*, vt in ſcripturis habetur, *Deus veritatis*, quibus dictis Sabellium cũ Ario

Ioan. 1.

1. Cor. 1.

Ioan. 1.

Arij & Sabellij impietas æqualis.

D ſubuertit, & vtramque hæreſim æqualem inter ſe impietate oſtendit. Non enim Verbum eſt Verbi pater: nec opus eſt Patris, quod ex Patre eſt, ſed ipſius eſsentiæ proprius fœtus. Rurſum non eſt pater Verbum quod procedit, neque aliquod ex multis eſt iſtud Verbum, ſed vnicum & ſolum Patris ſui filius verus & natura genuinus, qui erat in illo, & in æternum, & indiuiſibiliter ex eo eſt: Ita Sapientia & veritas eſt Dominus, neque eſt ſecundus ab altera ſapientia, ſed ſolus ipſe eſt, per quem omnia fecit pater, & in eo multiplices rerum ſubſtantias condidit, & per eum innoteſcit, quibus vult, & in eo omnium rerum curam prouidentiamq́ue & agit, & exercet. Hoc vnicum Verb Dei agnoſcebat Dionyſius, eaq́ue Dionyſij fides fuit. Pauca nimirum, ex epiſtolis illius in vnum collata conſcripſi, tibi quidem, vt haberes occaſionem plura addendi, Arianis verò ad confuſionem eius calumniæ, quam

aduerſus

adoerſus Epiſcopum inſtituerunt. Vbique enim io genere & ſeorſim in ſingulis ſcriptis ſtoliditatem corom redarguit, & hæreſim traducit. *Cõcluſio* Quapropter Epiſtolam ad Euphranotem & Ammonium ſatis apparet, alia mẽte, & pro ratione negocij ab eo ſcriptam eſſe. Nam id eius Apologia præ ſe fert, & eſt reoera booa perſuadendi forma, ad ſubruendum Sabellij furorem, vt qui velint quàm citiſſimè conuincere iſtiuſmodi homines, ooo initium faciant, ab iis quæ demonſtrant Verbi diuinitatem nimirum Verbum Sapientiam, & potentiam, & filium eſſe: Patrémque cum eo vnom eſſe, ne illi rectè dicta prauè interpretantes, iode ſibi occaſiooem ſuppeditent improbæ ſuæ contentionis quum audiãt, Ego & pater vnum ſumus. &, Qui videt me videt & Patrem meum. *Ioã 10.* *Ioã 14.* Sed præmittant ea, qoæ de ſaluatore humanitus dicta ſunt, quemadmodum Dionyſius fecit, quale eſt, quòd eſurierit, quòd delaſſatos fuerit, qood vitis ſit, quòd precatus ſit, & paſſus: quanto enim iſta humiliora ſunt dictu, tanto magis oſtẽditor Pattem bominem noo eſſe factum. Neceſſum enim, qoom Dominus vitis appelletur, eſſe vinitorem: & quum precetur, eſſe qui doner. Hæc enim longè liquidius Sabellianorum furorem probaot, quòd alius ſit qoi precetur: alius, qui audiat: alius vitis, alius agricola. Quæcunque enim verba filiũ alienum à patre oſtendunt, ea de illo ob carnem, quam propter nos geſtauit, dicta fuere. Creaturæ enim alienæ peregrinæque ſunt à natura Dei. Ideo enim quia caro ex genere eorum eſt, quæ facta ſint: Caro (vt ioquit Ioannes) factus eſt. *Ioan. 1.* Et quanquam pro ratiooe naturæ ſuæ proprius erat filius ſoi patris, & ab eo indiuiſus, tamen ob carnem Pater ab eo longioqnus eſſe dicitur. Quæ eoim carnis propria ſunt ipſe ſuſtinet de ſe dici, vt declaretur hoc corpus nõ alterius, ſed ſuum ipſius eſſe. Iam quum hic iſtioſmodi ſit intellectus, citius refutabitur Sabellius, oon patrem, ſed patris Verbum carnem eſſe factum, quod & carnem redemit, quam patri obtulit. Deinde qoum enim ita refutauerit, & perſuaſerit expeditius in poſterum de deitate Verbi demonſtrationes faciet, eum Sapientiam, Filiũ & potentiam, Splẽdorem & Sigillum eſſe. Nam neceſſe eſt vt hæc denuo cogites, qoum Verbum ſit, eſſe quoque eius Verbi patrem: & quum Sapientia ſit, eſſe iſtius Sapientiæ pareutem: & ſplendor quum ſit, eſſe & lucem, atque ita patrem & filium vnum eſſe. *Simile.* Cum hac igitur conſideratione Dionyſius ſcripſit, & per illa Sabellij os obturaoit, iiſdémque Arij hæreſim euertit. *Christi humanitas Sabellium vertã, & eius verò diuinitas Arium refutat.* Quemadmodum enim humana Saloatoris Sabelliom euertunt, ita ad refutandos Ariomanitas documenta, non ex homanis, ſed ex illis, qui verbi Deitatem declarant, mutuanda ſunt: ne illi per ea quæ de Chriſto ob corpos referuntor, prauè interpretantes, exiſtiment tale eſſe Verbom Dei qoales oos homines ſumos, ac iam inde in ſoo furore permaoeant, qui ſi doceantor de diuinitate Verbi, ſoum metipſi errorem improbabunt: faciliuſque vbi didicerint Verbum carnem eſſe factum, diſcriminabunt, tum quæ humana ſunt, tum quæ eius diuinitati congruunt. Quum igitur res ita ſe habeat, Dionyſiuſque ex ſuis ſcriptis pius & religioſus appareat, quid iam inpoſterum tentabũt facere Ariomanitæ, cui vehic conuicti mendacia ſua allinent? fieri enim nequit, quin lapſi è fundamento Apoſtolorum, ac proinde hallucinantes, caduca, nutantique mente rixas quærant, úſque non inuentis, mendacia de patribus ſpargant. Sed nemo illis credet, etiam ſi ſumma vi calumnientur: ab omnibus enim improba ſceleratáque eorum hæreſis habetur, nec eſt, qoem ſoffragatorem allegent, niſi diabolum, qui ſolus ille reſiduus eſſe poſſit adſtipulator, vel potius ipſius hæreſeos ſuppeditator. Quis igitur iſtos, quorum dux eſt diabolos, Chriſtianos, ac non potius diabolicos putet, vt iam deinceps non Chriſto perduelles, ſed etiam diabolici appellentur, oiſi ſe immoteot, & impietatem quam commenti ſunt, aboegent, & veritatem agooſcaot, quod & illis vtile fuerit, & nobis decorum pro omnibus errantibos exoptata.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRINI, QVOD NICÆNA SYNODVS ANIMADVERSA EVSEBII CALLIDITATE,

Congruis & pijs verbis decreta ſua ſuper Ariana hæreſi expoſuerit.

EPISTOLA.

Simile. RECTE à te factom eſt, quòd mihi ruam cum legatis diſputationem declaraueris, inter quos erãt tũ nõnulli Euſebij ſodales, tum quã plurimi fratres Eccleſiaſticæ fidei. Ego igitur vt tuam Chriſtianam vigilãtiam eximiam impiæ hæreſeos refutatricem gratam, acceptámque habeo, ita illorum impudeotiam admiror quod rationibꝰ Arianicis friuolis inaoibuſque deprehẽſis, ipſique adeo de erroribus omnigenis, ab omnibus condẽnati, etiam nũc qnoque more Iudæorum obmurmurare aoſint, expoſtulantes ſcilicet cur patres, qoi Niceæ cõuenerant, has voces, eſſentiam & conſubſtantialitatẽ nuſquam in ſacris literis repertas, vſurparint: tu cõtra vt virũ eruditum *Arianorum impudẽtia ob murmurationibus.* oportuit, illos ipſos oſtẽdiſti ad iſtũ modum cauillãtes, molto magis nouas & inauditas voces in vſu habere. Verũtamen illi in cõminiſcendis vitilitigationibus nihil alienũ à prauitate ſuæ indolis faciũt, neque id mirum, quum tam vario ſint & verſipelli animo quã Cbamæleontes ſunt in motandis coloribus, qoippe quibus tãtiſper pudor adſit, dom refutantur: inopia hæſitationéque reſpõdendi, ſed mox tamen reſumpta aodacia ad cauſificationes fingendas recurrant: quos ſi denuo conuincas, faciſcunt illi quidem, verùm non diutius, quàm vt denuo ea, quæ nuſquam ſunt, mendaciis fingant, & vt in pſalmis eſt, inania cogitent, non alia de cauſa, quam vt in ſua hæreſi perdurent. *Ariani animo ſũt vario ac verſipelli.* *Simile* *Pſal. 2.* Atqui io iſtioſmodi conatibus, nihil æquè produnt, ac dementiam

Digitized by Google

ſuam,& imitationem Iudaicæ prauitatis. Nam illi refutati à veritate,neque audentes contra eã oculos attollere,ad iſtas cauſificationes perfugiebãt. Quod ſignum facis, vt videamus & credamus tibi? & quid operaris? quum interim tot ſigna ederentur, vt & illi ipſi dicerent: Quid facimus quia hic homo multa ſigna facit: nam & mortui reſuſcitabantur, claudi ambulabant,cæci viſum recuperabant, leproſi mũdabantur, aqua vinum fiebat, & quinque panibus ſaturabãtur quinque millia hominum: quapropter cæteri admiratione percellebantur, ac Dominum adorabant, confitentes in eo compleri Prophetias, ipſumq́ue eſſe Deum Dei filium, Phariſæi contra,& ſi ſole clariora ſigna erant, nihilominus tamen obmurmurabant, vt inſciti & indociles: & Cur, inquiunt, homo cũ ſis temetipſum Deum facis? ſtulti & prorſus animo obcæcati, quippe quos oporteret inuertere ſermones, in hunc modum, Cur tu cum Deus eſſes homo factus es? nam opera eũ Deum eſſe declarabant,vt & bonitatẽ Patris adorarẽt, eiuſque propter nos œconomiã admirarentur. Sed hoc neque quæ fierent,inſpicere volebant,aut cõſpicerent quũ ea ipſa eorum oculis ingererentur, ſub alio tamen prætextu obtrectationes faciebant, Cur tu (inquientes) in ſabbato paralyticum ſanas? & cæco à natiuitate viſum reſtituis? Hæc iam eorum ſecunda cauillatio, & nihil aliud niſi mera calumnia, cũ aliis diebus Domino omnem morbum & omnem languorem ſanante, æquè in ſuis querimoniis & criminationibus perſiſterent, malebantq́ue ſe potius impios haberi,dum Beelzebutem operum Chriſti authorem volunt, quàm repudiare ſuam ipſorum malitiam. Quapropter Saluatori noſtro multifariam, multipliciterque Deitatem ſuam demonſtranti, & Patrem omnibus euangelizanti,nihilominus ſtultiloquiis ſuis veluti in ſtimulos calcitrantes, calumnias faciebant,non alia de cauſa,quam vt (iuxta prouerbium) tergiuerſationes comminiſcentes, ſeſe ſepararent à veritate. Iudæi igitur eius temporis hac prauitate animi Deum abnegantes, merito foras à lege & promiſſione patrũ reiecti ſunt. Ariani verò noſtro tempore Iudaizantes, idem mihi videntur cum Caipha & Phariſæis pati,qui quoniam nihil in ſua hæreſi conſentaneum vident, tergiuerſationes comminiſcuntur, cur hoc ſcilicet, & non illud potius ſcriptum ſit. Sed id tibi admirationi eſſe nõ debet,ſi nunc talia machinantur, qui primum ad contumelias faciendas excurrent,poſtea cohortes, & Tribunos inter minas iactaturi. In iſtiuſmodi rebus illorum conſpiratio, ad errores ſuos defendendos conſiſtere videtur. Rectè igitur,omni ratione deſtituuntur,qui Dei Verbum, Rationémque inficiãtur. Hæc quum mihi explorata eſſent, nihil quidem illis quæſtionem mouentibus reſpondere volebam: tibi verò ea quæ in Concilio acta eſſent ſciſcitanti,nullã mihi moram interponendam putaui,quin ſtatim vti res geſta eſſet,præſcriberem, quo ſtatim intelligeres,quam prorſus pio ſenſu hæreſis Ariana deſtitueretur,& quam nihil niſi cauillationes captarent. Tu autem vir omnium chariſſime,diſpicias velim,numnám ita ſeſe res habeat. Nam ſi malis ſuis inuentionibus,quibus diabolus errorem aſſeminauit,benè cõfidunt,age purgent ſe prius de illis criminibus, ob quæ hæretici pronũciati ſunt, & tum denique ſi poterint,accuſent decreta contra ipſos facta. Nõ enim homicidæ aut adultero poſt iudicium datum locus conceditur, vt ſententiam Iudicis criminetur,quòd non hac,ſed illa formula concepta ſit: Ea enim ter-

Ioã. 11. Chriſti miracula illum Deũ eſſe teſtãtur.

Phariſæorum pertinacia & incredulitas.

Iudæorũ calũnia in Chriſtum. Mat 12. Luc 11

Ariani cũ Iudæis à promiſſione patrũ ſecluduntur.

Ariani reſpondere nolebat Athanaſius cur.

A giuerſatio damnatum non liberat, ſed potius damnati crimen ob eius proteruitatem audaciamq́ue exaggerat. Quare & iſti quoque oſtendant ſententiam ſuam piam eſſe, de qua in iudicio conuicti ſũt, quo tempore nihil iſtiuſmodi conquerebantur. Æquum enim eſt reos nihil aliud conari, quam ſui purgationem,aut ſi conſcientiam habeant ſordidatam,& ſe ſentiant impiè egiſſe, ne verba damnationis culpent,alioqui duplex vitium ſimul,crimen ſcilicet impietatis, & culpam imperitiæ relaturi, ſed potius in id ſtudio incumbant, vt cognitis iis, quorum prius ignari fuere,impias aures ſuas lauacro veritatis, & pietatis dogmatibus abluant: ita enim in Nicæna Synodo cum Euſebio eiuſque gregalibus actum eſt,quum principio in hæreſi ſua contumaces in Deum bella pugnaſq́ue meditarentur. Nam B quæ ab illis proferebantur, hæreſis impietate ſcatebant. Epiſcopi contra,qui conuenerant (erant autẽ illi plus minus trecenti) placidè & humaniter poſtulabant,vt ſuorum dictorum rationes redderent, ſeque non impios eſſe demonſtrarent: illi autem vix inceperant hiſcere, quum iam & improbarentur,& ipſi quoque inter ſeſe depugnarent, ignitaque ſuæ hæreſeos perplexitate, muti prorſus reddebantur, ipſoque ſilentio ſuæ opinionis vitia flagitiaque prodebant. Epiſcopi igitur ſublatis Euſebianorum vocabulis iſtam formulam ſanæ fidei cõceperunt, omnibúſque ſubſcribentibus ſubſcripſerunt & ipſi Euſebiani iis verbis quæ nunc culpant. Loquor autem de vocabulis ſubſtantia, & conſubſtantialitate approbantes Dei Filium nullo modo facturam aut creaturam eſſe, ſed fœtum Verbumq́ue ex Patris ſubſtantia. Quódque maioris admirationis eſt, Eu- C ſebius ex Cæſaria Palæſtines,quum pridie abnegaſſet, in eandem ſententiam tamẽ poſtridie ſubſcripſit quam etiam Eccleſiæ legendam miſit,dicens eam eſſe Eccleſiæ fidem, & patrum traditionem, omnibúſque manifeſto apparuit,eum prius & temerè erraſſe,& fruſtra contra veritatem pugnaſſe. Nam tametſi eum puduit ſcriptis errorem fateri, & vt potuit ſe Eccleſiæ excuſatit, in epiſtola tamen in qua Dei Filium conſubſtantialem & ex ſubſtantia Patris exiſtere non inficiatur, clarè ſe in errore fuiſſe demonſtrat, miſérque prorſus in eo fuit, quod vt ſe purgaret, coactus ſit Arianos accuſare, quòd illi ſcriptum reliquiſſent,non fuiſſe Filium, antequam gigneretur, indéque ratiocinari vellent, eũ ne ante carnis quidem natiuitatem extitiſſe. Et hoc ipſum ſcit Acatius, niſi & ille quoque nunc metu temporum id diſſimulandum putet,veritatémque inficiari D velit. Certè & is in fine ſubiũxit epiſtolã Euſebij, vnde eos & Chriſti perduelles videas,& in primis Acatij aduerſus præceptores ſuos ſtoliditatẽ deprehendas. Qui igitur fieri poteſt, vt nõ ſcelerati habẽdi ſint ſi tanto, & tã œcumenico cõcilio vel contradicere cogitẽt? aut nõ pro legitupis exiſtimãdi,ſi malignis oculis non vereantur à decretis illis tãtè cõtra Arianicam hæreſim factis obtrectare? quibus illorũ antea in hac impietate magiſtri ſua manu ſubſcripſerunt,licet poſtmodũ Euſebiani mutato animo,tanquam canes ad vomitum regreſſi ſint: vel potius quomodo non odio digni ſunt,qui nunc tandẽ contradicunt,eoſque quos prodiderunt,duces ſuæ hæreſeos habere volunt: homines nimirum tales, quales Diuus Iacobus duplices corde, & inſtabiles in omnibus ſuis viis appellat, nunquam vnam, eandémque ſententiam,ſed aliâs aliam fouentes, dictáque ſua nunc laude, nunc vituperio proſequuntur,

vt quod

Arianorũ propoſitiones hæretica.

Ariani muti prorſus effecti,

Euſebius ex Cæſaria Palæſtines Eccleſiæ fide profitetur & approbat.

Euſebianorũ inconſtãtia.

Iacobi 4. & 5.

vt quod iam probarint eueſtigio damnent. Hi ſunt vt Paſtor dixit, Progenies diaboli, quique ſpecimen potios cauponum, quàm magiſtrorum præ ſe ferant. Eſt enim ibi vt patres tradiderunt, veræ diſciplinæ & magiſterij argumentom, vbi eadem confitentur, nec à ſe inuicem, nec à maioribus diſſentiũt. Qui igitur hoc animo non ſunt, mali potius qoàm veri præceptores appellari debent. Certè Ethnici, quum nec eadem profiteantur, ſed inter ſe diſcrepent, veram diſciplinam non habent: ſancti contra, ſynceræ ſunt veritatis præcones, eò quod inter ſe ſententiis conueniunt, & nullo diſſidio laborant. Qui tametſi diuerſis temporibus vixerint, æquè tamen ſimul eodem tendunt, vt vnius Dei Prophetæ & eiuſdem ſermonis interpretes. Quæ enim Moſes docuit, eadem ab Abrahamo obſeruata ſuot, quæ porro Abraham obſeruauit, eadem Noë & Eooch agnouerunt, diſtinguentes munda & immunda, & gratioſi apod Deum foerunt. Abel quoqoe huius rei teſtis habendus eſt, qui ea quæ ab Adam perceperat, Deo obtulit. Adam autem magiſterio Dei inſtructus fuit. Idem igitur Deus, quum ſub conſummatione ſeculorum veniſſet ad reprobationẽ peccati, dixit: Non præceptum nouum dedi vobis, ſed præceptum vetus, quod aodiſtis ab initio, ideoque qui eo ipſo magiſtro vſos eſt, Apoſtolus Paulus in præſcribeoda Eccleſiaſticæ vitæ forma, ne Diaconos quidem voloit bilingues, nedum Epiſcopos eſſe voluit, & Galatas obiurgans, in vniuerſum ſimul omnia complexus eſt, his verbis. *Si quis vobis euangelizauerit præter hoc quod accepiſtis, anathema ſit, quemadmodum prædixi, & rurſum dico, imo ſi Angelus vobis è cælo euangelizauerit præter id quod accepiſtis, anathema ſit.* Quum igitur Apoſtolus ita dicat, aut iſti Eoſebium cum ſuis ſibi non conſtantem, alia diuerſaqoe ab iis, quæ ſuſpicione approbauit, dicentem, pro anathemate habeant, aut ſi putent eom rectè ſubſcripſiſſe, ne obmurmurent tanto cõcilio. Quod ſi neque hoc, neque illud faciant, certũ eſt eos omni vento, & fluctu circumferri, neque ſuis, ſed alienis ſententiis duci. Quapropter qui tales ſint, in ſuis iſtis cauſificationibus, indigni ſunt, quibus fides habeatur. Deſinant igitur ea culpare, quæ non intelligunt, aut potius quæ diſtinguere nequeunt. Nam prorſus quod malum eſt, bonum, quodque bonom eſt, malom eſſe pronunciant, & quod amarum eſt, dulce, & quod dulce eſt, amarum eſſe dictitant. Certè quæ reprobata ſunt, & pro malis damoata, obtinere volunt, qoæ autem rectè definita ſunt, calũniari conantur. Oportuit igitor nos, neque vllam omnino defenſionem iſtarum rerum inſtituere, aut ad vanas illorum cauillationes reſpõdere, neque illos contentioſius agere, ſed approbare ea, quibus duces ſuæ hæreſeos ſubſcripſerunt, quum non ignari ſint reuocationem ſubſcriptionis malitioſam ſuſpectámque videri. Nam quod ſubſcripſerunt, quũ illis liceret, ſaltem breue aliquid pro defenſione dicere, id reuera quàm impia ſit eorum hæreſis, declarat, ſiquidem ſubſcriptionem non ſubiiſſent, niſi eam hæreſim damnaſſent, nec antea damnauerunt, quàm omnis rationis inopes præ pudore defeciſſent, quapropter ex reuocatione ſubſcriptionis, nihil niſi pertinaciam impietatis defendendæ colligas. Qoamobrem vti dixi, oportebat illos quieſcere, verùm qoandoquidem tam vehementer audaces ſunt, & fortaſſe arbitrantur ſe magis quàm illi hanc diabolicam impietatem propugnare poſſe: age tametſi ſuperiori Epiſtola ad te ſcripta, cumulatiore

[Margin: *Mat. 12* · *Paſtor liber Eccleſiaſticum.* · *Abrahamus Moſes fideliter nam obſeruaunt.* · *Ioan. 15.* · *1. Tim. 3.* · *Gal. 1. 9.* · *Euſebius cum ſuis pro anathemate habendus.* · *Concilio Niceno ſubſcripſerunt Euſebiani quidem*]

A eos refutatione aggreſſus ſim, nunc tamen denuo iſtos, quemadmodum antea & illos, in ſingulis ipſorum verbis profligemus. Liqoebit enim æquè nunc vt antea, eorum hæreſim non ſanam, ſed dæmoniacam eſſe. Aiunt igitur iſti, vt etiam illi placebat, magna cum temeritate. Non ſemper pater, non ſemper filios, quoniam non erat filius, prinſquam exiſteret, qoin ex non entibus, & ipſe quoque extitit, quapropter Deos non ſemper fuit filio ſuo pater, ſed tum demum pater factus eſt, vbi filius & eſſe incepiſſet, & creatus eſſet: ab illo enim tempore Deus Pater nominatus eſt. Creatura ſiquidem & factura eſt Verbum, externom, diſſimiléque Patri quantum ad ipſius ſubſtantiam pertinet. Neque enim Verbum natoralis & verus filius Patris, neque ſola & vera Sapientia Patris eſt, ſed res condita, & voum ex B numero creaturarum, quique abuſiuè nuncupatur Verbum & Sapientia: eadem enim ratione in Deo fuit; quum cætera omnia, ac proinde verus filius haberi non debet. Mihi autem ante omnia libet ex iſtis ſciſcitari, quidnam ſit filius & cuius rei ſignificationem id nomen afferat, vt ſaltem vel ita ſuamet dicta intelligant. Nam ſacræ Scripturæ duplicem eo nomine ſignificationem innuunt: vnam quidem cuius mentionem Moſes in lege facit, *Si audieritis vocem Domini Dei veſtri, vt ſeruetis præcepta eius, quæcunque ego hodie mando vobis, vt faciatis quod bonum eſt, & acceptum coram eo, filij eritis Domini Dei.* Quemadmodum & in Euangelio Ioannes dixit, *Quotquot illum receperunt, dedit illis poteſtatem filios Dei fieri.* Altera ſignificatio eſt, qua Iſaac Abrahæ filius, & Iacob Iſaaci, ac deinceps Patriarchæ filij Iacobi appellantur. Ipſi autem ad quam (quæſo) filij ſignificationem C allodentes talia de filio Dei garriunt? Decurrent (ſatis ſcio) ad eaodem cum Euſebio impietatem. Nam eum filium eſſe volunt ſecundùm priorem ſignificatiooem vocabuli, quales illi qui ex melioratione profectúque morum adipiſcuntur huius nominis gratiam, eáque accepta, poteſtatem obtinent vt filij Dei efficiantur, id enim illi dixere. Quod ſi ita eſt, nihil diuerſum à nobis habuerit Chriſtus, oeque fuerit vnigenitus, quum ita quoque nomen filij prærogatioa virtutis obtineat. Nam tametſi (vt aiunt) eò quòd præcognitum prædeſtinatúmque fuerit, eum talem euaſurum, anticipauerit ſtatim cum exortu ſuo nomen filij, eioſque gloriam occuparit, nihil tamen ab illis differet, qui poſt virtutis profectum eandem appellationem conſecuti ſunt, quoadoſque cenſebitur eodem modo, quo illi hoc nomen accepiſſe. Siquidem & Adam anticipãs gra-D tiam, & ſtatim vbi natus eſſet, in paradiſo collocatus, nihil quicqoam differentiæ habuit ab Eooch, qui poſt tempora natiuitatis ſuæ, quum Deo placuiſſet, in paradiſum trãſlatus eſt, neqoe item quicquam diuerſum ab Apoſtolo, qoi poſt facta ſua raptus eſt in paradiſum: imo ne ab eo qoidem, qui latro fuerat, cui ob confeſſionem promiſſum eſt, ipſum ſtatim in paradiſo futurum. Sed hic conuicti & refutati fortaſſis dicent, quod iam ſæpe per ſummam impudentiam dixerunt, ſe ad iſtum modum putare, filium prærogatiuam præ aliis habere, vnigenitúmque appellari, eò quòd vnus ille à ſolo Deo conditos ſit: cætera verò omnia à Deo per ipſom creata ſiot. Quis (quæſo) veſtris animis nouam iſtam & ſtultam cogitationem ſubiecit, vt affirmetis Patrem ſuamet opera filium ſolum duntaxat condidiſſe, cætera autem omoia per filium tanquam per adiotorem fuiſſe facta?

[Margin: *Filius quid in ſacra Scriptura.* · *Deut. 13* · *Ioan. 1.* · *Abſurdũ* · *Gen. 2.* · *Heb. 11.* · *2. Cor. 12* · *Luc. 23*]

Si enim ad ſolum filium ſuamet opera condēdum ſuffecit pater, non item ad cætera, quod defeſſus eſſet? Impium eſt talia de Deo cogitare, maximè ſi audiant Eſaiam ita loquētem: *Deus autem, Deus qui conſtruxit ſumma terrarum, non eſuriet, nec delaſſabitur, neque eſt inueſtigabilis prudentia eius*, quin potius ipſe eſurientibus robur largitur, & per Verbum ſuum fatigatos refocillat. Quòd ſi, poſtquam filium condidit, cætera vt indigna quæ ſua opera creētur, contemuit, etiam illa veſtra opinio impietate non carET.

Gen. 49. *Gen. 20.* Non enim eſt factus in Deo, qui cum Iacob in Ægyptum deſcendit, & propter Abrahamum caſtigat Abimelech, idque in gratiam Saræ: *Exod. 20* cum Moſæ *Exod. 17* vero, quāuis homine, ore ad os loquitur, & in montem Sinai deſcendit, & populo latenter ſua contra Amalecum auxilium præſtat. Ergo & illi meotiuntur, qui dicunt, *Ipſe nos fecit, & non ipſi nos.* Ipſe eſt qui per Verbum ſuum omnia & magna & parua fecit, neque hac parte res creatæ diſtinguēdæ ſunt, vt dicas has eſſe creaturas Patris, illas filij: quum omnia ſint vnius Dei Verbo ſuo, quaſi manu propria vtentis & in eo omnia facientis. Et hoc ita eſſe ipſe Deus *Eſa. 66.* declarauit, dicens: *Manus mea fecit hæc omnia*, & Pau*Rom. 11* lus hoc ipſum quod didicerat, edocuit, quū, inquit, *Vnus Deus, ex quo omnia. Et vnus Dominus Ieſus Chriſtus per quem omnia.* Ipſe certè vt ſemper, ita & nunc quoque imperat ſoli, & exoritur: nubibus præcipit, & aliquam partem terrarum irrigant, vbi non irrigant ibi fit exſiccatio: & terram iubet fructus proferre, & Hieremiā in vtero format. Quod ſi iſta ipſemet facit, non eſt ambiguum, eum ne à principio quidem dedignatum fuiſſe, omnia per Verbum ſuum conſtituere, nam & iſtæ quoque partes ſunt vniuerſitatis.

Aſterij de creatione mendacium. Sin autem ideò Filius Dei ſolus à ſolo Deo creatus eſt, quia cætera indomitam vim manus Dei in fingendo perferre nequiuerant, vt ea à filio, quaſi ſuccenturiato ſubminiſtroque createntur: id enim Aſterius Sacrificator idolorū ſcripſit, & Arius tranſcriptum ſuis tradidit, quam ſententiolam deinde cæteri quaſi calamum confractum vſurpant, non agnoſcētes ſtulti, quàm ea ſit friuola, & nullius momenti: Si enim impoſſibile erat, vt res creandæ manum Dei ingeniti perferrent, filiuſque eius pro opinione eorum creatura eſt: quomodo ille tādem ſolus potuit vim diuinæ manus, dum ipſe crearetur, perferre? Iam ſi vt creaturæ exiſterent, opus fuit mediatore, & creatura quoque eſt filius, ſecundùm veſtram ſententiam, oportuit etiā ante ipſum filium, mediatorem aliquem interceſſiſſe, vt filius in rerum naturam venire poſſet. Huic rurſum mediatori vtpote creaturæ, alius mediator adhibendus fuit, vt & ipſe quoque procrearetor, quòd ſi huic etiam mediatorem adhibeas, neceſſum erit, vt etiam illi mediatorem excogites, adeò vt mediatorum ſeries in *Mediatorū ſeries infinita ſi filius eſſet creatura.* infinitum abeat. Atque ita dum ſemper requiritur mediator, non poterit rerum natura in eſſentiā produci, eò quòd nulla creaturarum, vt vos dicitis, indomitam ingeniti Dei manum perferre queat. Sed hic intelligentes, quàm hoc abſurdum ſit, illud nouum initium ſermonis deſumitis, filiū tametſi creaturam, idóneum tamen fuiſſe, qui ab ingenito crearetur. Verùm hoc ſi concedas, neceſſario ſequitur omnes creaturas ab ipſomet ingenito cōdi potuiſſe, quum & ipſe Filius pro veſtra opinione æquè res creata ſit, ac cæteræ creaturæ, ac proinde vana ac fruſtratoria eſt Verbi generatio, ſecundùm impiam & ſtolidam veſtram ſententiam, quum Deus ſufficiat per ſe ad omnia creanda, omnéſque creaturæ

A indomitam omnipotentis Dei manum perferre valeant. Verùm quia ſatis conſtat, quantopere animo, *Adam pluſne habeat in eo quod ipſe à Deo nos autē propagatione creati ſumus.* mentéque capti ſint, age videamus, num iſtud ipſorum impium commentum longè quàm reliqua, abſurdius videri debeat. Adam ſolus à ſolo Deo per Verbum eius factus eſt, non tamen ideò plus eum habere, quàm cæteros homines, aut diſtare à poſteris eo nomine dixeris, quòd ille quidem à ſolo Deo conditus ſit, & configuratus, nos autem ex ipſo progeniti, & ſucceſſione generis propagati ſimus, quādiu verum erit ipſum quoque Adamum è terra formatum eſſe, & quom non eſſet, poſtmodum extitiſſe. Quòd ſi aliquam prerogatiuam protoplaſto dare libeat, eò quòd dignus habitus ſit qui manu Dei fingeretur; eſto: ſed ita, vt ſcias eam prærogatiuam excellentiorem honorem, non differentiam naturæ B adferre: Ex terra enim factus eſt, quemadmodum cæteri, manuſque illa, quæ tum Adamum formauit, eadem nunc quoque omnes eius poſteros format, ac conſtituit. Et hoc ita eſſe ex verbis Dei ad Hieremiam liqueat. *Antequam te formarem in vtero, noueram te.* De cæteris verò omnibus ita ſermocinatus *Heb. 1.* eſt, *Mea manus fecit hæc omnia*, Idémque rurſus per *Eſa. 66.* Eſaiam ita dicit: *Dominus hæc dicit, qui liberauit te, &* *Eſa. 44.* *formauit te in vtero, Ego Dominus conſummans omnia, ſo-* *Ibidem.* *lus ego extendi cælum, & ſtabiliui terram*, idque Dauid *Pſa. 118.* agnoſcens, ita cecinit, *Manus tuæ fecerunt me, & formauerunt me.* Et in Iſaia loquens, Ita inquit, *Dominus,* *Eſa. 46.* *qui formauit me ex vtero ſeruum ſibi*: quibus verbis idem ſignificatum vides. *Concluſio.* Quapropter nihil à nobis natura differt, nec obſtat, quòd tēpore prior eſt, quamdiu certum indubitatumque habetur, nos omnes eadem manu Dei conditos & creatos eſſe. Si igitur C Ariani eodem modo de Filio ſentitis, quòd eadem ratione creatus ſit & cœperit ſubſiſtere, nihil certè ei, quod quidem ad naturam attinet, eximium à cæteris rebus tribuetis, quum & ipſe quoque aliquando non fuerit, & iam ſit, atque ex virtute filij nomen, donumque eius appellationis obtinuerit. Quandoquidem vnus eorum haberi debet, pro veſtra ſententia, de quibus in Pſalmis Spiritus loqui- *Pſa. 148* tur, *Ipſe dixit & facta ſunt; ipſe mandauit & creata ſunt.* *Verbū patris eſt vnicum.* Quis igitur ille eſt? cui Deus mandauit, vt Filius crearetur cum oporteat, vt ſit Verbum, cui Deus mandet, & in quo opera omnia condantur? Atqui aliud Verbum non poteritis oſtendere, præter illud quod abnegatis, niſi nouum iterum ſophiſma excogitetis: quin iam (inquiunt) excogitatum habemus, id videlicet quod olim aliquando Euſebianos dicentes audiui, ideò Chriſtum prærogatiuas D præ aliis habere, Deique filium, & vnigenitum appellari, eò quòd ipſe ſolus ſit particeps Patris: cæterà verò de ipſo Filio participent. Mirè igitur ſeſe fatigant, ſua verſipellitate, dum verba ſua non aliter, quàm colores mutant, ſed proficiont nihil, declarabitur enim eos etiam ita velut è terra inaniter blaterare, & in ſuis ſententiolis quaſi in cœno volutari. Nam ſi nos eodem modo filij eius appellaremur, quo ipſe Filius Dei, conſentaneum quiddam illorum figmenta poſſiderent. *Filij Dei appellamur nō eo modo quo Chriſtus.* Quòd ſi contrà, & nos quoque eiuſdem Dei, cuius ille, filij appellamur, certum eſt nos quoque eiuſdem Patris conſortes eſſe, quum ita loquatur, *Filios genui, & exaltaui.* Nam ſi eius par- *Eſa. 1.* ticipes non eſſemus, nunquam gignendi vocabulo vſus fuiſſet: quod ſi ille nos genuit, nemo alius, ſed ipſe Pater noſter habendus eſt, neque differentiam addit, quòd ille plus adeptus ſit, & prius ſit

genitus

Digitized by Google

genitus nos autem minus, & ſerius ſimus in lucem editi, quamdiu eiuſdem Dei participes cenſebimur, & eiuſdem Patris filij nuncupabimur. Plus enim & minus naturæ diuerſitatem non inferunt. Hoc etenim ſingulis ſuæ virtutis actiones conciliāt, & hic quidē quinque ciuitatibus, ille decē præficitur, alij ſedent ſuper duodecim thronos iudicantes duodecim tribus Iſrael, alij audiunt, *Venite benedicti Patris mei*, &, *Euge ſerue bone, & fidelis*. Quum igitur illi tam male ſentiant, non mirū eſt eos talem Filiū imaginari, vt eius Patrem exiſtimēt ſemper fuiſſe, ipſum autem non ſemper, ſed ex nō entibus in eſſentiā emerſiſſe, & conditū eſſe, nec prius fuiſſe quā cōderetur. Verùm qui talis eſt, alius & diuerſus eſt à vero Filio Dei. Quum igitur, talia loqui fas non ſit, ea enim potius Sadducæorū & Samoſatenſis opinio eſt, reſtat igitur, vt vocabulū filij in alium intellectū interpretemur, & quemadmodū Iſaac Abrahæ filius, intelligitur, ita quoque Chriſtum Filium Dei intelligamus. Quod enim naturaliter ex aliquo naſcitur, neque aliunde adoptatur, id pro filio agnoſcit natura, & eam vim ſignificationis id vocabulum præ ſe fert. Quid igitur? humanóne more generatio Filij intelligenda eſt? certè id Euſebiani præ inſcitia, ſecundum dogmata Arianorum libenter receperint: ſed dicendū eſt, neutiquā Deum vt hominē eſſe, quū homo non ſit vt Deus. Homo enim ex materia, eaq; patibili creatus eſt. Deus contra, immateriatus, incorporeus exiſtit. Nam tametſi eædem dictiones de Deo & hominibus in Sacris ſcripturis habeātur, hominum tamen perſpicaciū eſt, vt Paolus præcepit, lectioni attēdere, vt rem cū iudicio diſcernāt, & pro natura rerū quæ ibi ſcribuntur, vocabula accipiant, ſine intellectus confuſione, ne quæ Dei ſunt, humano more fieri intelligas, neque in rebus humanis tāquàm de diuinis cogites. Id enim eſt vinū aqua miſcere, & alienū ignem altari illatū igni diuino adiungere, ſiquidē & Deus & homines condere dicuntur, & Deus & homines eſſe perhibentur, eò quòd hoc ipſum à Deo mutuo accipiāt. Quid igitur? itáne De[us] condit vt homo? aut eodem modo eſſe dicitur? Abſit: aliter enim de Deo vocabula accipimus, aliter de hominib[us] eadē illa interpretamur. Deus enim creat, quum euocat ea quæ non ſunt, in eſſentiā, ſine vllius rei aut ope aut opera: homines autē primùm optant vt ſit quod tractare ſtatuunt, deinde rem vbi adepti ſunt, & ſibi ſubiectam habent, tùm demū exercent, operámque ſuam & artē in ea explicant, ſcientiámque agendi ab eo Architecto mutuantur, qui omnia per Verbū ſuum ſiue Rationē condidit. Rurſus homines quū nequeant per ſe eſſe, certis locis continentur, & in Dei Verbo conſiſtunt. Deus autē per ſe exiſtit, omniáque in ſe continet, & à nullo continetur. Et in omnibus eſt ſecundùm ſuam bonitatē & poteſtatem, idémq; extra omnia eſt, ſecundū ſuam propriam naturam. Quemadmodum igitur non eadem ratione homines, qua Deus, neque Deus, qua homines creat, neque eadē ratione qua Deus ſunt homines, ita quoque aliter ſe habet hominū, aliter filij generatio ex patre: hominum enim progenies partes ſunt quodammodo gignentiū, quum iis corporum natura non ſimplex, ſed fluxa ſit, & ex particulis coaleſcat. Effluunt enim homines quū gignūt, & viciſſim cū aluntur, cibi potuſque in eos influūt, ac proinde decurſu temporis multorum liberorum parentes efficiuntur: Deus contra cum partes non habeat, ſine vlla partium diuiſione & impatibiliter Filij ſui Pater exiſtit. Non enim effluxio eſt ab te in-

Mat. 26. Mat. 25.

Filij generatio ſit non humano more intelligenda.

Verba Dei & hominibus communia diuerſa ratione conſideranda.

Deus nō ita condit vt homo.

Simile. Alia hominum, alia Verbi generatio ex patre, quomodo.

A corporea, aut in eam vlla influxio, vt hominib[us] contingit, ſed quia ſimplex eſt, vnius duntaxat Filij Pater eſt. Ideò enim Filius & vnigenitus eſt, & ſolus dumtaxat in ſinu Patris, eumque ſolum ex ſe genitū eſſe Pater declarat, quum inquit, *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacui*. Idē ille Ratio & Verbū Patris ſui eſt, in quo eandē illā impatibilitatē & impartilitatē quæ in patre eſt, intelligere debemus: ſiquidem nec hominib[us] ratio nec per paſſionē, nec per diuiſionem naſcitur, tantum abeſt vt Dei Rationem ita natam eſſe arbitreris. Ideoque & ipſe ſedet ad dextram Patris vt Verbum illius & Ratio. Vbi enim eſt Pater, ibi & eius Ratio, nos autem ab eo iudicamur, vt res creatæ & infinitis modis inferiores: ille adoratur, & adorandi Dei Filius: nos contrà, adoramus eum Deum, & Dominum confitemur, vt creaturæ, B & ab illo diuerſiſſimi. Rebus igitur ad iſtū modum comparatis, cōſideret mihi aliquis ex eo grege, eoſque confundat, quærátque ex iis, an quod ex Deo vt propria ipſius ſoboles naſcitur, fas ſit nominare ex non entibus exiſtere, an rationi hoc conſentaneum ſit? an omnino in cogitationem alicuius venire debeat, an ex Deo eſſe, pro re accidentaria Deo imputari par ſit, vt tandem pro ſua audacia affirment non ſemper fuiſſe Dei Filium? Cæterùm in hoc rurſus vim humani intellectus ſuperat & tranſcendit Filij generatio, quòd quum nos noſtrorum liberorum temporis decurſu parentes efficiamur, eò quòd antea nulli, poſtmodum in rerum natura eſſe inceperimus: Deus verò contra, quum nunquam non fuerit, ab æterno ſui filij Pater exiſtit. Natalium porro fides maximè in ea ſimilitudine, quæ parentibus cum liberis eſt, conſtituitur. Verùm quia nemo Fi- C lium nouit niſi Pater: neque Patrem quiſquam niſi filius, ideò ſancti viri, quibus id reuelatum eſt à Filio, exemplum & ſimilitudinē ex rebus viſibilibus nobis reliquerunt, eo quòd dixerint eum ſplendorem gloriæ & formam ſubſtantiæ Patris eſſe, necnon quòd ita ſubſcripſerint. *Quoniam apud te fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen*, ſimiléque quiddā deprehendas vbi Verbum expoſtulat cum Iſraële: *Dereliquiſti fontem Sapientiæ*: fontem eum nimirum, qui de ſe ipſo dicit, *Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ*. Eſt quidem iſta comparatio tenuis, & admodum obſcura ad id quod quæritur, ſed tamen iſtiuſmodi, vt ex ea amplius quiddam, & quod ſupra humanam naturam ſit intelligas, & vnde colligas nequaquam parem eſſe cum noſtra natiuitate Filij Dei generationem. Quis enim vel cogitare poterit, non fuiſſe aliquando Splendorem, vt auſit dicere non ſemper D fuiſſe Filium, nec antea fuiſſe, quàm naſceretur: aut quis ſplendorem à ſole ſegregabit? aut fontem affirmabit deſtitutum eſſe vitæ perennitate, vt auſit loqui vt furioſum decet, Dominum qui de ſe ſermonem facit, *Ego ſum vita*, ex non entibus extitiſſe? aut alienum à Patris ſubſtantia eſſe, nec retrahatur à ſua opinione, quum audit Filium loquentem, *Qui vidit me, vidit & Patrem meum*. Quum igitur Sancti nos ita ſentire vellent, hæc genera comparationum ediderunt: eſtque abſurdum, & magnopere impium, quum iſtas ſimilitudines habeat ſacra Scriptura: nos ex aliis mutuari velle cogitationes, intellectúſque de Domino noſtro, quæ neque ſcriptæ ſunt, neque citra offenſam pietatis in mentem hominis admitti poſſunt: quapropter deſinant mihi talia dicere. Verùm vnde iſta (quæſo) didicere; vt talia de Saluatore cogitare cœperint? fortaſſe reſpondebunt: Nos legimus in Prouerbiis,

Differentia inter Deū & homines qua. Matt. 3 & 17. Luc. 9.

Altera differentia.

Mat. 11.

Pſal. 35. Bar. 2. Hie. 2.

Filij Dei generationem à natiuitate noſtra non parū abeſſe.

Ioan. 14.

Ibidem.

Prou. 8. *Dominus creauit me initium viarum ſuarum, ad opera ſua:* nam & Euſebiani, cum ſuis tale mihi quiddã fabulari videbantur, & tu in literis tuis ſignificaſti, illos, quum iam magnis, multiſque documentis proſtrati eſſent, dictum Salomonis vltro citroque pro ſe iactitaſſe, quaſi Filius à Salomone creatura nominetur, & in cenſum creaturarum referatur, neque id mirum, quum illud prouerbium non bene intelligant, quod quidẽ pium & rectum ſenſum habet, quẽ ſi ipſi percepiſſent, nunquam Dominũ gloriæ blaſphemaſſent. Committent igitur ea quæ prius recitata fuere cum hoc prouerbio, & videbunt quantũ in illis ſit differentiæ. Quis enim cui recta & proba tuens fuerit, non hic videt, omnia quæ creantur, & conficiuntur aliunde quàm ex natura creatoris, authoriſque exiſtere, Filiũ contra, vt ſuperius demonſtratum eſt, non aliunde quàm ex patre generante originem trahere? Siquidem & homo domum ædificare, filium autem gignere dicitur: nemo igitur inuerſo ordine ſententiarum iſtarum dixerit, domum & nauem ab architecto gigni, Filium verò à genitore ædificari, & cõfici: aut viciſſim domũ eſſe imaginem ædificatoris, Filium contra, diſſidere à Patris imagine, & ſpecie, quin cõtra, Filium imaginem Patris, domum verò artis eſſe opificium confitebitur, niſi quis animo laboret: & commotæ mentis ſit. Sacta autem ſcriptura peritiſſima cuiuſque naturæ, de rebus conditis, ſub Moſis perſona ita loquitur, Gen. 1. *In principio creauit Deus cælum & terram*, de Filio verò nõ alium quempiam, ſed Patrem ipſum loquentem inducit, Pſa. 109. *Ex vtero ante luciferum genui te.* Et rurſum, Pſal. 2. *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Ipſe autem Dominus de ſe in Prouerbiis loquitur, *Ante omnes colles gignit me.* De rebus autem creatis factiſque ita Ioannes loquitur. Ioan. 1. *Omnia per eum facta ſunt*, de Chriſto autem euangelizans dicit, Ibidem. *Vnigenitus Filius qui eſt in ſinu Patris, ille nobis enarrauit:* Igitur ſi Chriſtus eſt Filius, creatura certè nunquam fuerit, quod ſi creatura ſit Filius non fuerit, neque multum enim eſt inter iſta diſcrimen, neque poteſt idem & Filius eſſe & creatura, ne ſimul & ex Deo & ex alio illius ſubſtantia comparata eſſe intelligatur: quid ergo? in vanúmne & fruſtra hoc prouerbium ſcriptum eſt? tale quid enim illi veluti culicum examen, libenter obmurmurant. Non (inquam) hoc fruſtra, ſed perquam neceſſario ſcriptum eſt: vox enim illa creari de Chriſto dicitur, ſed de homine iam facto, quum id proprium ſit hominis. Et rem ita ſe habere animaduertet, quiſquis non perfunctorie Scripturam perlegerit, obſeruatis temporibus, perſonis, vſuque Scripturarum, & quæ ita legerit, cum iudicio examinet. Temporaigitur huius dicti locum ſuum, opportunitatémque habuiſſe cognoſcet, quum Dominus, qui ſemper eſt, in conſummatione ſeculorum hominem ſeipſum feciſſet, & quum eſſet Filius Dei, Filius hominis fieri non recuſaſſet. Vſum autẽ, vtilitatémque ex eo animaduertas, quòd ium, quum noſtram mortem demoliri vellet, corpus ſibi ſumpſerit ex Maria virgine, vt illud pro omnibus in victimam offerens, in vniuerſum nos omnes liberar[illegible] qui metu mortis, per omnem vitam ſeruituti[illegible] xij detinebamur. Perſona quidem qu[illegible] Saluatoris eſt, ſed tum demũ hæc cur[illegible] ligendum eſt, quum corpus aſſump[illegible] *creauit me initio viarum ſuarum a*[illegible] Filio Dei [illegible] ſinu Patri[illegible] conuc-ni[illegible] de eo

Creari de Chriſto dici quomodo.

Verbum carnem induit, quãdo.

Prou. 8. Simile.

A hoc congruenter dicitur, vtpote, qui tunc quoque & eſuriebat, & ſitiebat, & percunctabatur vbi Lazarus ſitus eſſet, & paſſus eſt, & reſurrexit. Quemadmodum ergo dum audimus eum Dominum & Deũ & Lumen verum eſſe, intelligimus eum ex patre eſſe: Ita quoque æquum eſt, dum audimus de eo hanc vocem, creauit me, & quod ſeruus factus ſit, & paſſus ſit, ea ipſa non imputari diuinitati, quum id minimè conueniat, ſed carni admetiri, quam propter nos geſtauit. Hæc enim propria ſunt carnis, eáque ipſa caro non alterius cuiuſpiam eſt, ſed Verbi Dei. Quòd ſi iſtius quoque rei vſum condiſcere cupias, id quoque reperire licebit. Verbum enim caro factum ideo eſt, vt carnem offerret pro omnibus. Ioan. 1. Atque ita vti nos Spiritus ipſius participatu diuinitatis conſortes redderemur, qui alioqui hoc ipſum B nunquam adepti fuiſſemus, niſi creatitium noſtrũ iſtud corpus ille ipſe ſibi induiſſet. Inde enim factũ eſt, vt non ſimpliciter homines, ſed homines Dei, & homines in Chriſto cœperimus appellari. Sed quẽadmodum nos Spiritum Dei accipientes, non deperdimus propriam noſtram ſubſtantiam: ita quoque Dominus propter nos homo factus, & corpus geſtans, nihilominus manebat Deus: non enim diminuebatur amictu corporis, ſed potius illud deificabat, & immortale reddebat. Et hęc quidem abunde ſufficiunt ad hæreſim iſtam Arianorum traducẽdam. Ex rationibus enim quas mihi Dominus ſuppeditauit, impietas eorum ſatis liquet. Age ergo & nos proponamus quæſtiones, & reſponſum ab iis poſtulemus: opportunum ſiquidem eſt, quum ipſi in propriis perplexi hæreant, vt nos ab illis ſciſcitemur, quid ſcis? an ſi ita confuſi pudefactique videant C quo malorum reciderint. Filium ergo Dei didicim⁹ ex ſacris Scripturis, quemadmodũ prædictum eſt, eſſe Rationem ſiue Verbum, & Sapientiam Patris, quum Apoſtolus dicat, 1. Cor. 1. *Chriſtus Dei Virtus, & Dei Sapientia.* Ioannes quoque quum dixiſſet, Ioan. 1. *Verbum caro factum eſt*, ſtatim ſubintulit, Ibidem. *Et vidimus gloriam eius, ſicuti gloriã Vnigeniti ex Patre, plenum gratia & veritate:* vt intelligas hoc Verbum eſſe Vnigenitum Filium Dei, & in Verbo & in hac Sapientia conditum eſſe cælum & terram, & omnia quæ in eis ſunt: & huius Bar. 3. Sapientiæ fontem eſſe Deum, in Propheta Baruch didicimus, increpante Iſraelem, quòd dereliquiſſet fontem Sapientiæ. Quòd ſi hæc quæ ſcripta ſunt, abnegant & repudiant, quid aliud faciunt, quàm quòd hoc ipſo ſe alienos à nomine Chriſtianiſmi oſtendunt, dignoſque qui iure peculiari vocabulo impij Chriſtique perduelles, quod nomen ſibiipſis D impoſuerunt, vocitentur? Sin autem confiteantur numinis afflatu voces Sacræ ſcripturæ pronunciatas, audeant propalam dicere, quòd iam diu clam & occultim muſſitant, irrationalem & inſipientem aliquando fuiſſe Deum, pergántque deinde, vt ſunt inſani, & dicant, Erat, quando non erat: Et antequam naſceretur, Chriſtus non fuit. Rurſúſque pro dogmate definiant: Fontem non ex ſe genuiſſe Sapientiam, ſed quaſi quæ ciſterna eſſet, aliunde eam accepiſſe, vt & eò quoque impudentiæ erumpant, vt dicant ex non entibus extitiſſe Filium. Id enim Deum nequaquam fontem eſſe declarauerit, ſed ciſternam aliunde aquas accipientem, & titulo tenus tantummodo fontem, non ex natura fontem appellari. Quanta igitur illud impietate ſcateat, neminem, cui vel pauxillum mentis ſit, dubitare exiſtimo. Sed tamen quia Rationem & ſapientiam, non

Deus homo factus diuinitatem nõ minuit.

Arianorum theſes.

niſi

niſi mera nomina Filij Dei eſſe obgrunniunt, neceſſum eſt, vt ab iis ad iſtum modum quæras: Si iſta duntaxat nomina ſunt Filij, igitur ille diuerſus fuerit à ſignificatu horum vocabulorum. Quapropter ſi maior eſt quàm iſta nomina, nefaria res eſt, eum, qui maior ſit, minoribus vocabulis deſignari, Sin autem inferior eſt iſtis nominibus prorſos non abeſt in verbis culpa, quum excellentiori nomenclatura, quàm par eſt, appelletur. Quòd ſi progreſſu profectuque virtutis impleuerit menſuram nominis ſui, in eo ipſo non minor, quàm in ſuperioribus impietas. Nam illum qui in patre eſt, & in qoo *Ioan.10.* viciſſim Pater eſt, & qui de ſe dicit, *Ego & pater* *Ioa.14.* *vnum ſumus: &, qui vidit me, vidit & patrem meum,* illum inquam dicere aliqua re extranea maiorem fieri, profectuſque capere, omnē inſaniam furoremque tranſcendit. Cæterùm hinc quoqoe deiecti, & quemadmodum Euſebius, inopes conſilij, perplexiqoe id ſolum prætendont, quod & Arius in ſuis cantiunculis, & Conuiualium libro per ſpeciem ſubdubitandi fabulatur. Multa (inquiens) verba profert Deus: quodnam igitur ex iſtis verbis Filium & Verbum vnigenitum Patris eſſe recipiemus? ſtulti & quiduis potius quàm Chriſtiani: non longè enim abſunt dum talia de Deo fabulantor, vt *Deſperatis an multa ſunt verba.* Deum hominem eſſe ſuſpicentur, vtpote quem ita inducunt loquentem, quaſi qui priora verba poſterioribos mutet, & quaſi vnum ex Deo Verbum non ſufficiat, quod vniuerſam mundi ex voluntate Patris creationem, curamque & prouidentiam ſuſtineat. Si enim Deus multa verba loquitur, hoc ipſum in iudicio eſt, in omnibus eios verbis eſſe quaudam imbecillitatem: ac proinde ſingula quæqoe ab eo repodiari, & aliud ſemper nouum requiri. Contra aotem, ſi vno verbo vtatur vt reuera vtitur, id & eius potentiam, & verbi ex eo nati perfectitudinem declarat, & contra ſentientium impietatem coarguit. *Vnicum eſſe Dei verbum.* Vtinam iſti vel de ſuis dictis veritatem colligant & agnoſcant. Nam ſi conceſſerint Deum non niſi ſemel Verbum proferre, fieri non poteſt, quin agnoſcant, eum ita loquentem verbi ſui Patrem eſſe. Iam mihi videant, quæſo, quod dum nolunt concedere, vnum eſſe Dei Verbum, multorum verborum Patrem Deum eſſe mentiantur. At illi porro, quin ſit Dei Verbum, non inficiantur, ſed id pro filio Dei non agnoſcunt. Atqui ea ipſa eſt veritatis ignoratio, & ſacrarum literarum imperitia. Si enim omnino Deus pater Verbi eſt, cus non quod gignitur Filius, haberi debeat? Porro Filius Dei quiſnam fuerit, niſi Verbum eius? Non enim multa verba ſunt, nę vnumquodque eorum inſufficiens habeatur, ſed vnum verbum, vt illud ſolum perfectum eſſe intelligatur. Et quandoquidem vnos eſt Deus, neceſſarium eſt quoque vnam eſſe Dei imaginem, quæ ipſius eſt Filius: *Vnica Dei vna tantum Imago.* Siquidem Filius Dei, vt ex ipſis Scripturis patet, ipſe eſt Dei Verbum, & Sapientia, & imago, & Manus, & Virtus: vnica enim eſt Dei progenies. Atque iſtæ appellationes, indicia, argumentaque ſunt eius ex Patre generationis. Siue enim Filium dixeris, eo ipſo naturaliter eum ex patre declaraueris: ſiue eum Rationem ſiue Verbum Dei eſſe cogites, rurſum eum ex illo eſſe ſine vlla differentia cogitaueris: ita quoque dum eum Sapientiam dicis, æquè ac tantumdem eum non aliunde eſſe, ſed ex Patre & in Patre, animo intellexeris. Iam ſi eum Potentiam Dei, aut manum appelles, iterum denuo proprietatem ſubſtantiæ eius ſignificaueris: quòd ſi

A eum imaginem nomines, filium hoc ipſo eum eſſe indicaueris. Quid enim ſimile Deo, niſi ſua ipſios Progenies? Certè quæ per Verbum facta ſunt, ea quoque per ſapientiam fundata ſunt: & quæ in Sapientia fundata ſunt, ea omnia Manu Dei, & per Filium creata ſunt. Atque eius rei fidem non aliunde, quàm ex ſacris literis condiſcimus. Deos enim ipſe per Eſaiam Prophetam ita loquitur. *Manus* *Eſa. 49.* *mea fundauit terram, & dextra mea firmauit cœlum.* Rurſumque: *Et ſub vmbra manus meæ tegam te, in qua ego conſtitui cœlum, & fundaui terram.* Dauid quoque eius rei non ignarus, quom ſciret ipſam manum eſſe Sapientiam, ita cantauit. *Omnia in ſapientia feciſti, im-* *Pſa.103.* *pleta eſt terra creatione tua.* *Prou.3.* Quemadmodom quoqoe *Ioan.1.* & Salomon id à Deo acceptum, locutus eſt: *Deus in ſapientia fundauit terram.* Ioannes item, quum coB gnoſceret, manum & Sapientiam eſſe Verbom, ad iſtum modum Euangelicè prædicauit: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, hoc in principio apud Deum erat, omnia per ipſum facta, & ſine eo factum eſt nihil.* Apoſtolus itidem conſpiciens Manum, Sapiētiam, & Verbum eſſe ipſum Filium Dei, *Multifariè*, inquit, *& multis modis olim* *Heb.1.* *Deus, quum locutus eſſet Patribus noſtris, in fine dierum iſtorum locutus eſt nobis in filio, quem ſtatuit hæredem omnium, per quem fecit & ſæcula:* & rurſum, *Vnus Dominus Ieſus Chriſtus per quem omnia, & nos per eum.* Idem *Ibidem.* certum habens, Verbom, Sapientiam, & Filiom eſ- *Coloſſ.1.* ſe imaginem ipſam Patris: ita dicit in epiſtola ad Coloſſenſes, *Gratias agentes Deo & patri, qui idoneos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in luce, qui extraxit nos ex poteſtate tenebrarum, & tranſtulit nos in regnum Filij dilectionis ſuæ, in quo habemus redemptionem, & re-* C *miſſionem peccatorum, qui eſt imago Dei inuiſibilis, Primogenitus omnis creaturæ. Quoniam in eo condita ſunt omnia, tam ea quæ in cœlis ſunt, quàm ea quæ in terris ſunt, ſiue ſint Throni, ſiue Dominationes, ſiue principatus, ſiue Poteſtates, omnia per eum & in eo ſunt condita, & ipſe eſt ante omnia, & omnia in eo conſiſtunt.* Vt enim per Verbum, ita in illo per imaginem ipſius condita ſunt omnia. Ad iſtum modum ſi quis de Domino cogitet, nō impinget in lapidem offeoſionis, ſed potius ad ſplendorem procedet, pergetque in luce veritatis. Hic enim omnino eſt ſenſus veritatis, etiam ſi rumpantur iſti vitilitigatores, neque Deum reuerentes, neque conuicti argumentis pudeſcentes. *Euſebianorum maleuolentia.* Euſebiani igitur ita explorati pertentatique à multis & ſemetipſos condemnantes, quemadmodum iam dixi, Catholicorum ſententiis ſubſcripſerunt, & mutatis ſuis opinionibus amplexi quietem *Voces ab Arianis inuenta.* D receſſerunt. Cæterùm, quia iſti in ſuis impietatibus ferociunt, & circa veritatem vertigine cæcutiunt, nihilque aliud ſtodio habent, quàm vt Synodum lædant, dicant mihi, quæſo, ex quibuſnam Scripturis addidicere, aut ex quonam ſanctorum audierunt voculas iſtas quas ſibi congeſſerunt: Ex nō entibus, & Non erat priuſquam gigneretur, &, Erat aliquando, quando non erat, & (illud conuertibile) & (præexiſtere) & (voluntate) quibus ludis aduerſus Dominum cauillantur, qoum beatus Paulus in epiſtola ad Hebræos dicat, *Per fidem intelligimus Dei* *Heb.11.* *Verbo perfecta eſſe ſæcula, vt ex non apparentibus viſibilia exorirentur*, ſed tamen nihil eſt Verbo commune cum ſæculis, ipſum enim eſt quod ante ſæcula præexiſtit, per quod & ipſa ſæcula condita ſunt. In *Paſtor liber eccleſiaſticus.* Paſtore quoque ſcriptum habetur: nam & inde etiam, quanquam is liber ex canone non ſit, allegationes faciunt, *Ante omnia crede, quòd*

Paſtoris teſtimonium de creatione.

vnus ſit Deus, qui omnia creauit & abſoluit, & qui fecit ex non ente vt eſſent omnia, ſed id rurſus nihil ad filium ſpectat: loquitur enim liber de omnibus per filium creatis, à quibus ipſe alius ac diuerſus eſt: non enim licet creatorem cum rebus ab ipſo creatis connumerare, niſi ſcilicet architectum eundem cum ædificiis ab ipſo architectatis per deliriom dicas. Cur igitur ipſi vocabula in Scripturis noo vſurpata, ad impietatem exeogitantes, illos accoſant, qui verba non ſcripta ad pietatem producunt?

Impiè agere prohibitum.

Impiè enim agere, qoocunque modo id agas, prohibitum eſt, etiam ſi verſicoloribus verbis, & perſuaſibilibus ſophiſmatibus cultum ornatomque addas; piè autem agere, fas & ſanctum apud omnes habetur: etiam ſi quis peregrinis ad id vocibus vtatur, modo pium ſenſum contineant, & per eas id qood animo concepit, piè indicare ſtudeat. B Verba igitur Chriſto rebelliom Arianorum, terreſtria inquam iſta & humum ſapientia, vt antea, ita etiam nunc omnem præ ſe impietatem ferunt.

Arianorum verba terreſtria.

Quæ autem à Synodo ſunt ſcripta & ſtatuta contra eos, ſi quis diligenter excutiat, inueniet in iis abſolutiſſimè ſenſum veritatis contineri: & cauſam vtendi iſtiuſmodi vocabulis recta ratiooe niti, ſi diligenter audiantur.

Nicena ſynodi finis, quis.

Cauſa autem huiuſmodi fuit, Quum Synodos in hoc eſſet, vt Arianorum impia vocabola tolleret, & voces adhibere vellet, quæ ſine controuerſia Sacrarum literarum eſſent, nimirum eum filium eſſe, & nequaquam ex non entibus eſſe, ſed ex Deo: eumque & Verbum eſſe, & Sapientiam, & nequaqoam creaturam aut facturam, ſed germen propriũ ſui patris: Euſebiani pro inueterata ſoa & praua opinione volebant illud ex Deo eſſe, commune eſſe, & ad homines quoque pertinere, oeque quicquam Chriſtũ eo nomine à nobis differre, eò quod C ſcriptom eſſet: *Vnus Deus ex quo omnia*, & rurſum, *Vetera tranſierunt, ecce noua facta ſunt omnia: omnia verò ex Deo.*

Heb. 1. Apo. 21.

Ibi patres animaduerſa illorum fraude & impietatis vafricie, coacti ſunt clarioribus verbis exponere, quid ſit ex Deo eſſe, & ſcribere Filium ex ſubſtantia Dei eſſe, ne ex Deo eſſe, & commone, & æquè ad filium & creaturas pertinere exiſtimaretur: cætera igitur omnia creaturas dixere, excepto Verbo, quod ſolum ex Patre genitum eſſe credideront & cætera quoque ex Deo eſſe, verùm non eadẽ ratione qua Filius. Creaturæ eoim ideò ex Deo eſſe prædicantur, ne temerè & ſponte extitiſſe videantur, aot fortuitam habuiſſe generationem, ſecundùm illos, qui ex atomorum & ſimilarium partium connexu, rerum procreationem conſtituunt: D aut nę creaturarum author alius quàm Deus, ſecundùm quoſdam hæreticos putaretur, aut Angeli ſecundùm alios, creatores rerum exiſtimarentur, ſed vt Deus omnia per Verbum, quum prius non eſſent, ad eſſentiam produxiſſe intelligeretur. Verbum autem quum creatura non ſit, verè ex Deo ſolum & eſt & eſſe prædicandum eſt. Iſtius rei intellectus iis vocibus concipitur, quibus dicitur eum ex ſubſtantia Patris eſſe: id eoim nulli creaturarum datum. Certè qoum Paulus omnia dixiſſet ex Deo eſſe, ſtatim ſubintulit, *Et vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia*: vt omnibus oſtenderet Filium eſſe alium à cæteris rebus à Deo creatis.

Heb. 1.

Quæ enim à Deo facta ſunt, per Filium facta ſunt, nec alia de cauſa ita locutus eſt, quàm vt Deum creationis authorem eſſe demonſtraret, non quòd intelligi vellet, ita omnia ex Deo eſſe, vt Filios ex Patre: Neque enim omnia talia, qualis Filius, A neque Verbum vulgo omnium, quum ſit omnium & Dominus & conditor. Ideò enim ſacroſancta Synodus liquidius dixit eum ex ſubſtantia Patris eſſe, vt alius à natura rerum cõditarum crederetor, qoum ſolus ſit reuera ex Deo, & vt oulla deinceps occaſio hominibus impiis ad fraudem relinqueretur.

Filius eſt ex ſubſtantia patris.

Hæc igitur ratio eſt cur Filium ex ſubſtantia Patris ſcriptum eſſe voluerint: Epiſcopis rurſum affirmantibus & hoc quoque ſcribi debere, eum veram eſſe Potentiam & Imaginem Patris, & ſimilem Patri, & per omnia ſimilem & immutabilem, & æternum, & indiuiſum in Patre ſubſiſtere. Nunquam enim non erat, ſed ſemper erat Verbum, ſubſiſtebatque perpetuo apod Patrem, vt ſplendor lucis. Iſta qoidem eatenus ſuſtinebant Euſebiani, nihil auſi contradicere, ob probrum qood in dictis B ſuis refutatis paſſi erant, ſed ita tamen, vt deprehenderentur inter ſeſe muſſitare, nutus conferre, oculiſqoe ſibi inuicem applaudere, quaſi illud ſimile eſſe, & in eo eſſe, & eius Potentiam eſſe, cõmunia Filio nobis, cum eſſent, neque obſtare quicquam, quo minus nobis ea ipſa quoque adaptarentur, eò quod de ſimilitudine noſtra cum Deo ſcriptũ habeatur, hominem eſſe & imaginem & gloriam Dei: Quòd verò ſpectaret ad hanc particulam (ſemper) in ſcripturis reperiri has voces, de hominibus, *nos ſemper, qui viuimus*, jam qood ad illud dictum pertineret, quo Filius in eo hoc eſt, in Deo eſſe dicitor, ſcriptum eſſe, *quòd & nos in eo & viuimus & mouemur.*

Act. 17. 28.

Itidem quoque quòd inconuertibilis dicatur, ne id quidem ab hominibus alienũ eſſe, qoum ſcriptum reperiatur, *Nihil nos ſeparabit à charitate Dei.* Porro quòd potentia Dei appelletur, & id quoque com- C mune eſſe, quum eruca & bruchus etiam potentiæ Dei appellentor, & quod plus eſt, magnę potentiæ. Quin & de populo ſæpè ſcriptum eſt, *egreſſam eſſe omnem potentiam Domini ex Ægypto*, atque adeo etiã quaſdam cæleſtes potentias virtoteſque exiſtere. *Dominus enim*, inqoit, *virtutum nobiſcum, ſuſceptor noſter Deus Iacob*: Talia enim Aſterius ſophiſta dictus, ab ipſis edoctus ſcripſit, talia quoque ante eum Arius, vt iam diximus.

Rom. 8. Pſa. 45.

Cæterùm epiſcopi conſiderata illorum hypocriſi & vafricie, prout ſcriptura dicit, *dolus in cordibus architectantium mala*, ipſi quoque neceſſitate coacti ſunt ſententiam earum rerum ex ſcripturis colligere & quæ prius dixerant, apertioribus verbis repetere, & ſcribere Filium conſubſtantialem eſſe Patri, vt noo ſolum ſimilem ſimilitudine, ſed eũdem ea voce qua ex patre eſſe dicitur, ſignificarent: atque aliam Filij ſimilitudinem & in- D conuertibilitatem declararent, diuerſamque ab ea, quæ in nobis eſt, imitationem, quam ex virtute per obſeruationem mandatorum conſequimur. Siquidem corpora interim ſimilia diſtare poſſunt, & longè à ſe inuicem diſiungi, quales ſunt liberi qui ſimilitodine parẽtes referunt, quemadmodum ſcriptum eſt de Adamo, & ex ipſo genito Seth, quòd fuerit illi ſpecie ſimilis.

Gen. 5.

Cæterùm quandoquidem illa ex patre filij generatio, alia eſt à natura hominum, filiuſque non ſolum ſimilis, ſed indiſſeparabilis eſt à patris ſubſtantia, & quia ambo vnum ſint, vt ab ipſo dictũ eſt, ſemperque in patre eſt Verbum, & pater in eo, ſicut eſt ſplendor reſpectu lucis: hoc enim vox illa ſignificat, ideo Synodus re perpenſa, recte eum conſubſtantialem eſſe tradidit, vt & hæreticorum ſubuerteret malitiam, & oſtenderet eom aliom eſſe à rebus creatis: quippe qoæ ſtatim poſt decretum illud quoque addidit:

Illos

Illos autem, qui dicunt Filium Dei ex non entibus extitiſſe, aut creatū eſſe, aut vertibilē eſſe, aut opus eſſe aliquod conditum, aut ex alia ſubſtātia prodiſſe, eos anathemate percutit ſancta & Catholica Eccleſia. In his verbis, Ex ſubſtantia, & conſubſtantialem eſſe, vim peremptoriam Patres voluere contineri, ad elidendas has argutiolas, Filium creatū, aut factum, aut mutabilem eſſe, aut nō fuiſſe antequam naſceretur. Qui enim ita ſentit, cōtradicit Synodo: contra, qui cum Ario non ſapit, debet neceſſario ea quæ ſunt Synodi, ſapere, & cogitare modo rectè, quomodo ſe habeat lux ad ſplendorē, intueatur, atque ita inde veritatis imaginem cōcipere. Quapropter ſi iſti hæc vocabula exotica cauillantur, reſpiciāt ſenſum iuxta quem Synodus ea in decretis ſuis adhiberi voluit, & pro anathemate habeāt, quæ Synodus pro anathemate haberi voluit, & tum demū ſi poſſint, voces culpent: Sed ego ſatis compertum habeo, eos ſi pro Synodi ſententia hac in parte ſentiant, verba, quibus ea ſententia concepta eſt, non improbaturos eſſe. Quòd ſi ipſam ſententiam vituperare ſtudeant, omnibus patebit eos fruſtra de verbis expoſtulare, & tantummodo occaſionē aliquam ſuæ impietati captare. Cauſa igitur cur iſtiuſmodi verbis vſi ſint patres, talis eſt. Quò ſi rurſus, quia voces iſtæ in Scripturis ſolēnes non ſint, obmurmurationes faciant, æquū profectò eſt, vt ea de cauſa ipſi potiſſimum reiiciantur, vt pote logodædali nouorū vocabulorū, & quod magis eſt, ſanis ſententiis non vtētes, ſéque ipſi in hoc negocio incuſent, quòd primi huius rei occaſionem præbuerunt, dum ex non ſcriptis vocibus Deo bellum comparāt. Sed tamen cognoſcet, quiſquis eſt ſtudioſioris animi, has voces tametſi in ſcripturis non repetiantur, habere tamen eas eam ſententiam quam ſcripturæ volunt, & hoc ipſum eas ſonare apud illos, quibus aures ad pietatē ſunt integræ, & minimè vitiatæ: hoc ita eſſe facile animaduertas: iſtóſque vt homines inſcitus inductuſque veritati refragari iam antea à nobis demonſtratū eſt. Et hoc verè eſt credere verbū Patris eſſe, patriq; proprium, vnicum, & naturalem fœtū.

Verbū eſſe patri conſubſtantiale ex his ſētētiis colligitur.

Vnde enim alioqui Filium intelligas eſſe ſapiētiam & Verbum in quo omnia ſunt condita, niſi per has voces quib⁹ dicitur ex Deo eſſe? rem certe ita ſe habere, ex ſcripturis liquet, quum pater ita per Dauidem loquatur. *Eructauit cor meum Verbum bonum*: &, *Ex vtero ante luciferum genui te*: & Filius hoc de ſe Iudæis oſtendit. *Si Deus pater veſter eſſet, diligeretis vtique me. Ego enim ex patre egreſſus ſum.* Ac rurſum, *Non quòd Patrem quis viderit, niſi is, qui eſt à Deo: hic enim Patrem vidit.* Iam & illud, *Ego & pater vnum ſumus*, &, *pater in me eſt, & ego in patre.* Idem eſt ac ſi dicas, Ego ex patre ſum, & indiuiſibilis ab illo. Itidem & illud Ioannis. *Vnigenitus Filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit*, quū hæc quæ enarrabat, à Patre didiciſſet. Quid illud in ſinu eſſe aliud ſignificat, quàm veram & genuinam Filij ex patre natiuitatem? Si quis igitur ita Deū coaleſcere cum Filio, vti ſubſtantiam cū accidente exiſtimat, aut aliunde veluti indumentum accipere & veſtiri, aut aliquid circa eū verſari, quod eius ſubſtātiam adimpleat, vt ſub nomine Dei aut Patris, non ipſam inuiſibilem & incōprehenſibilē ſubſtantiam, ſed aliquid quod circa eam ſit, intelligi velint: age incuſet ille conciliū Patrum, quòd ſcriptis tradiderunt ex ſubſtantia Dei filium eſſe, ſed tamē animaduertāt, ſe omnibus modis blaſphemias dicere, tū quòd corporalem aliquē Deum inducunt, tum quòd de Filio mētiantur eum non Patris Filium, ſed aliquid

Pſal. 44.
Pſa. 120
Ioan. 10.
Ibidem.
Ibidem.
Ioā. 14.

A rerum earum quæ ſunt circa Patrē. Si ergo ſimplex eſt Deus, vt reuera eſt, certum eſt, quū dicimus Deū & nominamus Patrem, nihil nos eorum quæ circa eum ſunt, ſed ipſius ſubſtātiam ſignificare. Nam tametſi comprehendere, ſit illius ſubſtantia, nequeas, tamen de ſubſtantia illius, hoc eſt, de ipſo Deo ſentis & cogitas, quū pro Scripturæ nominibus Deus & Pater & Dominus appellatur. Quum igitur dicit. *Ego ſum, qui ſum, & ego ſum Dominus Deus*: & vbicunq; dicit ſcriptura, Deus, nos qui hoc vocabulum audimus, nihil aliud niſi ipſam incomprehenſibilē ſubſtantiam indicari intelligimus, & quòd ille ipſe eſt, qui vocabulo Dei ſignificatur. Quapropter quum quis audit Filium Dei eſſe ex ſubſtantia Dei, ne admiratione ducatur, ſed potius approbet, recipiátq; Patres, qui rei intellectū purius tradidere, & liquidius B verbis paribus & idem pollentibus, id dictum (ex Deo eſſe) per has voces, ex ſubſtantia Dei eſſe, expreſſerunt. Idem enim arbitrati ſunt ex Deo eſſe, & ex Dei ſubſtantia eſſe Verbum, quando quidem & vox Deus, ſicuti dixi, nihil aliud quàm ſubſtantiā ſignificat eius, qui eſt. Si igitur non ita ex Deo eſt Verbum, vt genuinus ex Patre Filius dici mereatur, ſed pari ratione cum cæteris, quæ à Deo creatæ ex Deo perhibeantur, neque alio modo Verbū ex patre eſſe intelligi debeat, tum certe neceſſario ſequetur, vt neque ſit ex ſubſtantia Patris, neque ſecundū ſubſtātiam Patris ſit Filius, ſed tantúmodo per virtutem adoptiuus filius, quemadmodum & nos, quibus dono & gratia id conceſſum, vt filij Dei appellemur. Sin autem ille ſolus ex Deo, vt genuinus & naturalis fœtus (vt verè eſt) merito cenſeri debet Filius Dei, & ex ſubſtantia Dei eſſe. Certè illa compa- C ratio lucis cum ſplendore, huiuſmodi intellectum in ſe continet. Verùm non pro natura ignis, primū ex calore ſolis inardeſcentis, deinde, vti fieri ſolet, euaneſcentis, Verbum ſeſe ad Patrem ſuum habet: id enim longiſſimè abeſt à ſententia Patrum, quum ex huiuſmodi comparatione opus aliquod, creaturáque, quæ alienę ſit naturæ à conditore ſuo intelligeretur: ſed ſplendorem eum ideo omnes nominarunt, vt proprium illud innueretur, quod colligitur ex eo, quum dicimus ex ſubſtantia eſſe, & vt indiuiſibilis eius cum patre vnitas ſignificaretur: ita enim fit, vt eius inalterabilitatem, & immutabilitatem nō lædas, alioqui ſi non Patris ſubſtantiæ proprius fœtus eſſet, alterabilis, mutabiliſque vtique haberetur: Congruum enim eſt, vt in hac quoque parte eius identitatem cum patre ſuo tueamur. Quum igitur iſte ſermo religioſus & pius appareat, non debebant D Chriſto rebelles inſolentia vocabuli conſubſtantialis offendi: quom illud & ſanum intellectum, & certam rationē, demonſtrationémque habeat. Si enim ex ſubſtantia Dei eſſe ſentimus, supereſt, vt vox illa, quæ hoc ipſum ſignat, ab illis agnoſcatur. Quidnam autem ex eo aliud intelligas, quàm veritatem & æternitatem ſubſtantiæ, ex qua genitus eſt Filius? Nō enim diuerſus ſpecie eſt, ne externum quippiam, & diſſimile Patris ſubſtantiæ admiſceatur, neque rurſus leuiter & quouis modo ex re aliena Patris eſt ſimilis, ne ſecundùm aliud quippiam ea ſimilitudo proueniat, aut alterius ſubſtātiæ eſſe appareat, qualia ſunt inter ſe, æs, aurum, argentum, ſtannum, quæ quidem ſplendore ſimilia, natura & ſubſtantia diſtant. Neque enim æs ex auro eſt, neque turtur columbæ fœtus. Eſt quidem in rebus iſtis ſimilitudo aliqua: natura verò ſubſtantiáque diuerſiſſima. Si ergo eodem modo ſe Filius habet, eſto habeatur &

Deū vt dicimus, eius ſubſtantiam nominamus & ſignificamus.

Exod. 3.

An Chriſtus ſit conſubſtantialis patri.

Abſurdum.

Lucis cōparatio cum ſplendore quid præſtet.

Filius genitus ex æternitate ſubſtātia patris.

Filius à patre, ſpecie nō eſt diuerſus.

Digitized by Google

Abſurdū in Cor. 1. ipſe qouque creatura, quemadmodum nos ſumus, & non cuoſubſtantialis Patri. Sin autem verè Filius eſt, & Verbum, & Sapientia, & Splendor, & imago Patris, rectè ergo dictom fuerit, eum conſubſtantialem eſſe, niſi contra ſcilicet rationibus demonſtretur, eum noo ex Deo, ſed à Deo pro inſtrumento qood alterius ſit naturæ quàm ſuus author, conditum eſſe: probè igitur concilium ſcripſit, & rectè rem ipſam intellexit. Cæterùm iſthinc rurſus tulli velim omnem corporalem cogitatiunem, vt altius & ſupra imaginationem ſenſuum euecti, poro intellectu & ſola mente intelligamus Filij ad Patrem legitimam illam & naturalem genuitatem, & Verbi ad Deum proprietatem, & æqualem in omnibus ſimilitudinem ſplendoris ad lucem. Vt enim quum *Simile.* audimus eum Filiom, & Germen eſſe, non humanu more, ſed prout Deo cōuenit, intelligimus: ita quoque quum audimus eum conſubſtantialem eſſe, neqoaquam delabentes ad humanos ſenſus, partitiones & diuiſiones Deitatis cogitemus, ſed tanquam de incorporalibos agitantes, vnitatem naturæ, & identitatem locis non diuidamus. Id enim propriū eſt Filij ad Patrem, & id declarat Patrem reuera Patrem eſſe Verbi. *Lucis & ſplendoris comparatio neceſſaria quo modo.* Hic denuo neceſſaria eſt comparatio illa lucis & ſplendoris. Quis enim ibi auſus fuerit dicere ſplendorem externom quiddam eſſe à ſule, eiqoe diſſimile? aut quis non potios ſimul intuēs ſplendorem cum ſole, & eandem in vtroque lucem non audacter luquatur, lucem & ſplendorem vnum eſſe? & hūc illa repræſentari, & ſplendorem ita ſolē eſſe, vt qui hunc videat, etiam illum intueatur? Hāc igitur identitatem & naturalem proprietatem, qui credunt, & rectè intuentur, niſi quonam quæſo alio nomine quàm conſobſtātialem progeniem appellauerint, aut quidoam iode intellexerint propriè & congruenter niſi Verbum Sapientiam, & Poteſtatem, quam neque externam eſſe à Patre fas eſt dicere, neque imaginari licitum eſt eam non æternaliter apud Patrem eſſe? in hac enim Sobole ſua omnia fecit Pater, & per hanc in omnia inſerta ſoa prouidentia pietatem ſuam, humanitatémque exercet. *Filius & pater vnū ſunt, quo modo.* Atque eo modo Filios & Pater voum ſunt ſicuti iam dixi. Niſi rurſum ſcilicet reſumpta audacia vecordes iſti dicant, aliam rem eſſe Verbi ſubſtantiam, & aliam eſſe illam ex patre lucem, quę eſt in Verbo, lo*Obiectio.*cémque illam, quæ eſt in Filiu, vnum eſſe cum patre: ipſom autem Filium externnm qoiddam & forinſecum ab eo haberi debere, & quandam ex genere creaturarum: *Caiphæ & Samoſatēſis opinio.* ſed ea prorſus Caiphæ & Samoſatenſis opinio eſt, quam Eccleſia quidem repodianit iſti autem tuētur, ac proinde etiam ipſi vt lapſi à veritate, hæretici declarati ſunt. Si enim omnino verū eſt, Filium eſſe participem lucis Patris ſui, cur non potius is ille habeatur, de quu lucis cummunicatio ſumitur, quàm alius qoiſpiam, ne quid tertium inter patrem & filium conſtituatur? alioqui non liquebit per filium, ſed potius per eum cuius commonicatn hanc participationem lucis adeptus eſt, omnia condita eſſe. Sin autem ille eſt Verbum & ſapientia patris, per quam pater reuelatur, & cogooſcitur, & creat, & ſioe quo pater nihil omnium facit, nimirū *Cōcluſio.* ſequitur vt ille ſit is ipſius, qui ex patre eſt: de ipſo enim omnia creata participant, quum cunſortes ſancti ſpiritus efficiuntur. Talis igitur cum ſit neqoaquam ex non entibos emerſerit, neque vlla ratione creatura fuerit, ſed potius Patri ſuo proprius fœtos. Hoc igitur intellectu patres qoi Nicææ conuenerunt: iſtas vuces vſurpare voluerunt, ipſos por-

A to noo ex ſe, quod adoerſarij obiiciunt, hæc vocabola finxiſſe, ſed ab aliis olim accepiſſe, age in præſentia declaremus, ne ea eis caoillatiu integra relinquatur. *Quod filius ſit ex ſubſtātia patris genitus.* Diſcite igitur noncChriſto rebelles Ariani, Theognoſtum virum diſertum, oon abhorruiſſe ab his vocibos ex ſubſtantia, ſcribens enim de filio in *Theognoſtus autor priſcus.* ſecundo Hypotyposeon, ita locutus eſt. Noo forinſecus aut ex rebus extraneis Filij ſubſtantia conſtat, neque ex oun entibus producitur, ſed ex Patris ſubſtantia ita progenitus eſt, vt à luce, iobar: vt ex aqua vapor neq; enim vapor id ipſum eſt, qood aqua: neque iubar id ipſū, quud ſol, ſed nun alienū tamē verū vt profluētem eū eſſe dicas Patris ſubſtantię, idq; ita vt interim ſubſtantia illa Patris, diuiſionē nō patiatur. Quēadmodū enim ſol nō dimiouitur ſuis ex ſe profluentibus radiis, ita nec ſubſtantia Patris di-

B minotionem ſoſtinet, imaginem ſui Filium progignens. Theognoſtus igitur poſt diſputationem ſuperiorem, iſtam tandem ſententiam ſub his verbis ſubiecit. Dionyſius porru Epiſcupus Alexandriæ *Dionyſius Epiſcopus Alexandrin.* contra Sabellium ſcribens & Saluatoris diſpēſationem in carne pluribus verbis exponens, iiſque conuincens Sabellianos, refellenſque Patrem non fuiſſe carnem factum, ſed Verbom eios fuiſſe quod carnem induerat, quemadmodū à Ioanne dictum fuit, & in ſuſpicionem raptus, quòd Filium creaturam nominaſſet, eúmqoe factum eſſe, & non conſubſtātialem Patri dixiſſet: ad Dionyſium Epiſcopum Romanum eiuſdem ſecum nominis pro defēſione criminis ita ſcribit, ſe non dixiſſe Filium eſſe factum, quem Patri cooſubſtantialem confiteatur. Illius autem forma loqnendi talis eſt: Et in alia epiſtola ſcripſi, qoa demooſtraui falſum eſſe crimen qnod mihi

C ubiiciunt, quaſi dixiſſem, Chriſtum nun eſſe conſubſtantialem Deo. Et ſi hoc numeo dixerim non inoeniri vſpiam in ſacris literis, tamen argumenta mea ſequentia, quæ ipſi tacita omiſerunt, à re ipſa ſignificationéque vocabuli oon abludunt. Nam & humanam procreationem in cumparationem adduxi, vt congenerem: eoq́ue ſolo eſſe parentes diuerſos à liberis, quòd ipſi ſui liberi non eſſent, neq; viciſſim liberi ſui ipſorū parētes: ipſam verò epiſtolā hoc quidē tēpore, vt dixi, ob certos caſus nequeo pruferre. Verū qoia tibi pręſētis negutij verba mitto, facile inde colligere poteris, multo me libentius ipſum aotographom miſſurum fuiſſe, quod & faciā, vbi id primum adeptus fuero. Scio autem & memini me plures ex cungeneribus rebus addidiſſe ſimilitudines. Nam & plantam dixi ſiue à ſemine, ſiue à radice procreata ſit, diuerſam quidem eam eſſe ab

D eo vnde progerminata ſit, ſed tamen cum eo omninu natura conuenire: fluuiumq́ue dixi à fonte profluentem, aliod quidem nomen ſortiri: neque enim fontem fluuium, neque flouinm fontem dici, ſed tamen vtrunqoe ſimul exiſtere, & fluuiom eſſe aquā ex fonte. Cæterùm neqoe opus aliquod eſſe, neque creaturam Verbum Dei, ſed propriū Paternæ ſubſtantiæ germen: idq́ue inuiſibile, vt ſcripſit magna Syoodus. En tibi rurſum alterum Dionyſium Romanum Epiſcopum, ita in ſcripris ſuis contra Sabellianos, eóſque qoi talia dicunt, expoſtulantem: Merito deinceps dixerim in diuiſores, ſecturéſq;, *Dionyſius Romanus Epiſcopus.* & peremptores reoerendiſſimi Eccleſiæ de Deo præconij, qui monarchiam in ternas poteotias, ternáſque ſobſtantias, & teroas Deitates carpuot. Audio enim quoſdam apod vos diuini verbi magiſtros huius ſententiæ profeſſores, qui ex diametro, vt ſic dicam, pugnant cum placitis Sabellij. Ille eoim cum

blaſphemia

blaſphemia dicit Filium eſſe Patrem, Patrémque Filium: iſti autem quodámodo tres Deos conſtituũt, dum in tres ſubſtantias alienigenas, & inter ſe omnino ſegregatas ſanctam vnitatem diſpartiuntur: Vniri enim neceſſum eſt omnium Deo Dei verbum & in eodem hærere, verſarique Spiritum ſanctum, & ſanctam Trinitatẽ in vnum omniũ rerum Deum, omnipotentemque, veluti in verticem principémque conſummari & coaleſcere. Marcionis enim vaniloqui doctrina ſectionem diuiſionémq; monarchiæ in trés principatus inſtituit. Sed ea diabolica inſtitutio eſt, non autem verorum Chriſti diſcipulorum, & acquieſcentium Saluatoris præceptis: Illi enim vt Trinitatem prædicari à Sacris literis plane ſciunt, ita tres eſſe Deos à veteri aut à nouo Teſtamento vſpiam induci nequaquam agnoſcunt.

Marcionis doctrinam eſſe diabolicam. Simile.

Cæterũ non minus culpaueris eos, qui filium Dei opus credunt, & factum eſſe Dominum opinantur, quum Sacra eloquia generationem ei congruentem & decentem, non autem formationem & creationem teſtimoniis ſuis attribuant. Blaſphemia igitur illa non vulgaris, ſed maxima habenda eſt, ſi Dominum dicas manu factum. Si enim factus eſt Filius, erat igitur, quum ille non erat, atque ille ſemper erat. Sin autem in Patre eſt, vt ipſe dicit, idémq; Ratio, & Sapientia, & Virtus Dei eſt (hoc enim eum eſſe diuinæ Scripturæ prædicant) Ratioque rurſum, Sapientia, & Virtus Dei facultates exiſtimandæ ſunt, ſequitur omnino, vt nunquam factus ſit: aut ſi factus perhibeatur, fuiſſe aliquando tempus, quum iſtæ facultates nondum eſſent, erátque nimirum tum temporis Deus infœlix & miſer, quum virtute, ſapientia, ratione careret: Id autem abſurdiſſimum. Sed quid ego vlterius de ea re verba facio apud viros Spiritu ſancto afflatos & plane cognoſcentes, quæ abſurditates naſcantur ex eo, ſi Filius opus aliquod & factitium quiddam nominetur, quas minimè videntur animaduertere, qui hac opinione ducũtur? Ac propterea certo quodam modo à veritate aberrant, qui aliter accipiunt has voces, Dominus creauit me in initio viarum ſuarum, quàm Sacræ & Propheticæ Scripturæ intelligunt. Non enim ſimplex eſt & vna ſignificatio, vt ſcitis huius verbi ἔκτισε. Hic enim ἔκτισε intelligendum non fecit, ſed præfecit operibus ſuis, ſed tamen per Filium conficiendis. Neutiquam enim illud ἔκτισε ita accipias tanquam ſi dixiſſet, fecit me. Differũt enim facere & κτίσαι. Hinc illud, *Nonne ipſe hic pater tuus poſſedit te, & creauit te?* in Deuteronomio magnifico carmine Moſes dixit. Ad quod ita quis merito dixerit, ô præcipiti temeritate homines: opúſne eſt primogenitus omnis creaturę, qui ex vtero ante luciferum genitus eſt? qui dixit vt in Sapientiæ libro habetur, *Ante omnes colles genuit me?* Et frequenter in Sacris literis inueneris eum genitum narrari, non autem factum, vnde clarè reuincuntur, qui falſa de Filij natiuitate ſuſpicantes, eius diuinam & ineffabilem generationem, creationem, factionémue non verentur appellare.

Prou. 8.

Deut. 32.

Eccl. 24.

Non igitur diuidenda eſt in tres deitates admirabilis & Diuina vnitas, neque ſub nomine creationis minuenda eſt dignitas & immenſa Domini maieſtas, ſed credendum eſt in Deum Patrem omnipotentẽ, & in Chriſtum Ieſum Filium ipſius, & in Spiritum ſanctum, vniríque Deo totius vniuerſitatis Verbũ. *Ego enim* (inquit) *& pater vnum ſumus*: Et, *Ego in Patre, & pater in me*: ita enim & diuina Trinitas, & ſancta prædicatio, profeſſioque monarchiæ cõſeruari poſſit. Verbum porro æternaliter eſſe cum patre, neque alte-

Chriſtus diuinam eſſentiã in tres deitates non eſſe diuidendam.

Ioan. 10.

Ioan. 14.

A rius eſſentiæ aut ſubſtantiæ, Patriſque ſui proprium filium, vt ſancitum eſt ab illis, qui Synodo interfuerunt, licebit denuo ex laborioſo illo Origene audire. Quæ enim diſputandi certãdique gratia ſcripſit, ea non quaſi ipſius ſint verba, aut quaſi ipſe ita ſentiat, ſed eorũ qui cum eo contentioſius diſputarunt accipienda ſunt. Hæc igitur laborioſi illius Origenis ſententia eſt. Poſt illa ergo quæ certandi gratia, quaſi in palæſtra aduerſus hæreticos adduxerat, ſtatim iſta, quæ propria ipſius ſunt, ſubintulit. Si eſt (inquit) vlla imago inuiſibilis Dei, ipſa quoq; imago inuiſibilis fuerit, imo hoc quoque auſim addere, quòd quum ſit ille ſimilitudo patris, fieri non poſſe, vt fuerit quando non fuerit. Quando enim Deus, qui ſecundùm Ioannem Euangeliſtam lux dicitur, ſplendore caruit ſuæ maieſtatis? vt quis audeat Filio **B** principium aſſcribere, quaſi antea nondum exiſtenti? Quando autem non erat ineffabilis illa, innominabilis, inenarrabiliſque Patris ſubſtantiæ Imago, Forma, Ratio, quæ Patrem cognoſcit? Cogitet ſecum quicunque audebit dicere, erat, quando non erat Filius, ſe hoc ipſum dicere, erat quando ſapientia non erat, quando ratio non erat, quando vita non erat. Idem Origenes alibi dicit. Sed fas non eſt, neque periculo vacuum eſt ob infirmitatẽ noſtram, quantum in nobis eſt, ſpoliare Patrem vnigenito ſuo ſemper ſecum exiſtente Verbo, ſpoliare item eum ſua Sapientia, in qua lætabatur: inde enim colligeretur eum non ſemper lætatum fuiſſe. Ecce nos demonſtramus iſtiuſmodi ſententiam à patribus ad patres quaſi per manus traditam eſſe. Vos autem noui Iudæi & diſcipuli Caiphę, quos verborum veſtrorum patres ac maiores demonſtrabitis, quum **C** ne vnum quidem ex prudentibus aut doctis in auctorem citare poſſitis? Cuncti enim vos, præter diabolum iſtius vobis à Chriſto defectionis authorem, auerſantur, ille & olim vobis hanc impietatem inſeruit, & nunc vobis author eſt vt orbis terrarum concilium vituperetis, non alia de cauſa, quàm quòd in eo concilio non quæ veſtrę factioni patrocinentur, ſed illa ſint ſcripta quæ ab initio ipſi, qui teſtes oculati & miniſtri Verbi fuere, tradiderunt.

Origenis ſententia quod filius ſit patri coæternus.

Fides enim quæ ſcriptis decretiſq; Synodi ſancita eſt, ea eſt totius Eccleſiæ, hanc quum aſſerere vellent beati Patres, iſtis verbis concipiendã putauerunt, condemnaruntque Arianam hæreſim: Quæ res præcipue in cauſa eſt, cur calumnias Synodo intentent. Non enim verba illa illos male habent, ſed quòd iis verbis declarentur hæretici & cęteris hæreticis improbiores, nimirum qui quum voculas ſuas prauas ſemper **D** & de hæreſi culpabiles reprehendi per id tempus viderent, ab Ethnicis nomen ingeniti mutuo ſumẽdum arbitrati ſunt, vt per occaſionem huius vocabuli, inter facta & creata, Dei verbum, omniũ creatorem inſererent, & eiuſdem claſſis efficerent: ita ſunt ad impietatem effrontes, & in blaſphemando Domino peruicaces. Quòd ſi præ inſcitia vocabuli ad iſtam improbitatem dilaberẽtur, oportebat eos ab iis vnde id mutuo acceperunt, vim eius dictionis cognoſcere. Illi enim & mentem ex bono, & ex mente animam oriundam dicunt, & quamuis earũ origines videant, ingenitas tamen aſſeuerant, neque ſe ea de cauſa maieſtatem primi, vnde mens & anima originem deſumunt, carpere aut diminuere arbitrantur. Quapropter oportuit iſtos aut ita loqui, aut nihil omnino loqui de rebus, quas ignorant. Quòd ſi ſe vocem intelligere putent, excogitẽt eam, & examinent, num proba ſit, præſertim quum illa

Synodi fides, ea eſt totius eccleſiæ. Arianorum in blaſphemando pertinacia. Ingeniti nomẽ ab ethnicis mutuo acceptum.

in Sacris literis non reperiatur. Verùm illi denuo contentionem ſuam verbis in Scriptura non receptis renouabunt. Ego verò cootrà, cauſam ſignificatique intellectum interptetabor, ſecũdùm quem Synodus, patréſque qui ante Synodum fuere, his vocabulis ex ſubſtantia & conſubſtantiali congruẽtibos cum iis quæ de Seruatore referuntur, vti in ſcriptis ſuis voluerunt. Ipſi autem viciſſim ſi poſſint reſpondeant, vbi repererint hanc in ſcripturis minimè ſoleunem vocem, & qua mente Deum ingenitum dicaut. Audio euim hoc vocabulum dioerſas habere ſignificationes. Nam dicitur & illud ingenitum, quod nondum eſt, ſed eſſe poſſit: & rurſum, quod neque iam eſt, neque eſſe poſſit: tertio autem, quod iam quidem eſt, tamen factum non ſit, oeqoe initium exiſtendi habuerit, ſed quod æternum ſit, & incorruptibile, fortaſſe duas priores ſignificationes prætererint, vt abſurda pretermiſerint: nam ſecundùm primum ſignificatum illa habebuntur ingenita quæ facta ſunt, futuráque expectantur. Secunda autem ſignificatio plus in ſe abſurditatis continet: ad tertiam igitur progredientur, & ſecundùm eam ingenita appellabunt. Cæterùm, quum hoc dicunt, nihilominus impij hahendi ſunt. Si enim quod initium exiſtẽdi nou habet, & quod neque factum aut creatum ſed æternum ſit, ingenitum velint, & contratio modo ſe habere Verhum Dei pronunciarint, quis non videt vafriciem Chriſtomachorum? quis non eos pro tali inſania lapidauerit, qoi deterriti primas ſuarum fabularum dictiunculas, ob qnas dãnati ſunt, proferre eaſdem deouo, ſed alio modo per hoc vocabulum Ingeniti inſinuare moliuntur? Nam ſi filius ex numero genitorum, hoc eſt, factorum eſt, certè ex non entibus & ipſe quoq; extitit, & ſi principium exiſtẽdi ſortitus eſt, non erat priuſquam fieret: porro ſi æternus non eſt, erat hauddubiè quando non erat. Oportebat igitur ipſos eadem illa in animo ſentientes iiſdem ſuis verhis vti, ac ſuam opinionis diuerſitatem prodere, nec ſub vocaholo ingeniti, animi prauitatem occultare. Verùm malitioſiſſimi homines hoc non faciunt: ſiquidem omnia ſecundùm patrem ſuum diabolum cum fraude inſtituunt: vt enim ille ſub alienis veſtibus fraudem molitur, ita & iſti vocabulum Ingeniti excogitarũt, vt ſub ſpecie benedicendi Dei, diſſimulanter aduerſus Dominum blaſphemias ſuas tegant, eáſque ſub hoc inuolucro aliis inſinuent. Cæterùm iſtis verſutiis retectis velim mihi reſpondeant, quid ipſis ſit reliqui quod obiiciant: Atqui inquiunt ſcelerati, inuenimus quod loquamur, ſuiſque dictiunculis id addunt eſſe ingenitum ſcilicet, quod ſuæ eſſentiæ authorem non habet, quodque aliis quæ ſuut, author fuerit, vt ſint ingrati mortales, & prorſus ſacrarũ Scripturarũ rudes, qui non ad honorem Dei, ſed ad ignominiam Filij omnia dicunt & faciunt, ignari interim eum qoi dehoneſtat filium, patrem quoqne dehoneſtare. Primùm igitur nõ ideò quòd Deum ingenitum vocent; filius demonſtratur creatus eſſe, quũ Filius vt ſubſtantiæ patris ſui fœtus eſt, ita æternaliter apud patrem ſubſiſtat. Non enim hoc vocabulum naturam Verbi demolitur, neque vox ingenitus ſignificationem ſuam ad filium, ſed ad ea quæ per filium creata ſont, protendit. Et quẽadmodum qui aliquem architectum ædificij aut ciuitatis nominat, non cum hoc nomine filium ex ipſo genitum includit, aut intelligi ſtudet, ſed ſub vocabulo architecti, indicat authorem operum nequaquam talem eſſe, qualia ſunt opera ipſius artifi-

Ingenitũ vocẽ alienã à ſcripturis.

Ingenitũ ambiguũ.

Hæretici ſub verbis ambiguis prauitatem ſuã occultãt.

Simile.

Ingenitũ quid ſit apud Arianos.

Ingenitũ Verbi naturã non demolitur.

Simile.

A cio fabrefacta: ac proinde illum opificem nominat, & non ignarus qualis ſit natoræ hic opifex, agnoſcit longè eſſe aliud ab eo progenitum, longè aliud ah eo factum, eodémque ob filium ſuum patrem, ob opera verò architectum appellat. Eodem modo qui Deum ingenitum nominat, ex operibus ſuis ei nomen accommodat, indicans eum nõ ſolùm non eſſe factum, ſed eorum quæ facta ſunt, authorẽ eſſe. Verhúmque eius diuerſum eſſe à rebus quæ factæ ſunt, & id ſolummodo Patti ſuum & proprium fœtum eſſe cognoſcit, per quem omnia facta ſunt & conſtant. Prophetæ qnoque Deum omnipotentem nominantes, non ideò illic hoc nominis indũt quaſi Verbum cẽſeant ex numero reliqui vulgi eſſe, quippe qui non ignorabant Filium aliom eſſe à rebus creatis, atque adeò, quemadmodum Pater ſuus, omnipotentem, eumq́ue in omnia quę pater per ipſum

B creauit, dominatum habere, illique à patre poteſtatem datam eſſe, & poſt donationem ſemel conceſſam æquè omniom dominari. Eadem iterum ratione quum Prophetæ Deum Dominum virtutũ nominant, non ideò eo reſpectu faciunt, quaſi Filium vnum eorum velint, quæ ſub patris poteſtate retineantur, ſed vt Filio ſuo Pater eſt, ita potentiarum à filio conditarum Dominus habeatur. Verbum viciſſim quia in patre eſt, omnium Dominus reputari debet, & in omnes imperium poſſidere, eò quòd omnia quæ Pater habet, à Filio iiidem habeantur. Et qoemadmodum appellationes hunc habent intellectum, ita quoque qui voloerit dicere Deum ingenitum: dicat quidem ſi ita ipſius animo collibuerit, modo noo ideò hoc dicat vt filium opinetur aliquid factitium eſſe, ſed vt dixi quia intelligat non

C ſolùm Deum factum non eſſe, verùm etiam rerum à verbo ſuo factarum conditorem creatorémque appellari debere. Nam quum Pater ita appellatur, nihil inde ohſtaculi naſcitur quo minus & verbum & imago Patris & Patri conſubſtantialis intelligatur. Porrò quia imago eius eſt, ſequitur neceſſario, vt alius diuerſúſque ſit à rebus creatis, & nequaquam aliquis ex vulgo numeróque vniuerſitatis, qooniã cuiuſcunq; imago fuerit, eius quoq, proprietatẽ & ſimilitudinẽ obtinet, adeò, vt ſub nomine ingeniti & omnipotẽtis Patris etiã ingeniti & omnipotẽtis Verbũ & Sapientia, hoc eſt, filius intelligatur. Verũ præclari viri & promptæ impietatis, non cura honorandi numinis, ſed odij in ſeruatorem hoc vocabulum iugeniti adinuenerunt. Nam ſi illis cura numinis aut benè dicẽdi fuiſſet, oportuerat eos (quod quidem & melius fuiſſet) primùm agnoſcere Deum

D patrem eſſe, eumq́ue hoc nomine potius quàm illo prædicari, quoniam quum Deum ingenitum, hoc eſt, non factum appellãt, ex rebus factis, vt iam dixi, illom conditorem ſolum deſignant, quò Verbum pro ſua libidine factitium eſſe quiddam declarant. Qui autem Deum Patrem nominat, ſtatim eo ipſo & filium innuit, nec ignorat quum filius ſit, quin omuia quoque per filium ſint condita. Quapropter & potius & verius eſt, Deum ex filio deſignare, & patrem nuncupare, qoàm ex operibos duntaxat illi nomen indere, & appellare ingenitum. Hoc enim vocabulum, opera, quæ ex Dei voluntate producta ſunt, innuit: contra, Patris nomen, proprium eius ex ſua ſuſtantia fœtum declarat. Quanto autem Verhum præſtantius eſt rebus creatis, tanto præſtiterit Deum Patrem, quàm ingenitom dicere. Illud enim in Scriptutis non reperitur, & ſuſpectom eſt, quum multiplicem habeat ſignificationem: hoc autem

ſimplex

Deũ ingenitum nominare quid.

Prophetarum de filio Dei opinio.

Sub nomine ingeniti patre, filius etiam intelligitur.

Ingenitũ vocẽ cur adinuenerint Ariani.

Ingenitū ſuſpectū cur.

ſimplex eſt, & Scripturis ſolenne, & verius, vnumque filium tantummodo denotat. Rurſum illud vocabulum, ingeniti, apud ethnicos reperitur, qui Deom non norunt? Hoc autem nomen Pater per Dominū noſtrum nobis innotuit & donatū eſt. Nā quū ipſe ſciret cuius Filius eſſet, ita locutus eſt, *Ego in Patre & Pater in me*: &, *Qui vidit me vidit & patrē*. Et, *Ego & Pater vnū ſumus*. Neque vllibi reperias, vbi ille Patrem ſuum ingenitum vocet. Quin & cum nos precari doceret, non dixit, Quum oraueritis, dicite Pater ingenite, ſed potius *quum precari ſtatueritis, dicite, Pater noſter qui es in cælis*, & caput noſtræ Fidei eò tendere ac referri voluit. Iuſſit enim nos baptizari non nomine geniti & ingeniti, neque in nomine increati & creatoræ, ſed in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, quoniam ita initiati verè in filios adoptemur. Et Patris nomen prononciantes, agnoſcimus quoque ſub hoc nomine etiam Verbum quod in Patre eſt, cōtineri: non tamen ob hoc quòd Patrem ſuum noſtrum à nobis conceſſerit appellari, æquum eſt, vt nos ipſos Filio ratione naturæ adæquemus. Nam qoòd nobis filij appellatio indulgetur, id inde profectum eſt, quod verbum ſiue Ratio Dei, noſtrum corpos geſtauit, & in oobis habitauit, ac proinde conſequenter propter rationem ſiue verbum quod in nobis eſt, is qui Deus eſt, Pater noſter appellator. Et quia Spiritus Verbi in nobis eſt, ideò vt nobis gratificaretur, ſuum patrem noſtrum quoque patrem appellari voluit. Ea enim eſt mens Apoſtoli ita dicentis, *Miſit Deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra clamantem, Abba pater*. Sed fortaſſe de vocabulo hoc ingenito conuicti, vt praui ſunt moribus, audebunt dicere, par eſſe vt verba quæ de Domino noſtro Ieſu Chriſto ſunt ſcripta, in diſputatioòibus adhibeantur, repudiatis illis vocibus quæ in Scripturis non reperiuntur. Certè id æquum eſſe nec ego abouerim, eo quod ſigna indiciáque veritatis perte- A ctiora ex Scripturis ſanctis quàm aliúde depromantur: ſed malignitas & verſipellis Euſebianorum impietas Epiſcopos coegit, quemadmodum dixi, vt clarioribus verbis vterentur ad eorom impietatem ſubuertendam. Sed tamen ſatis demonſtratum eſt, & liquidè apparet, ſcripta Synodi rectam ſententiam continere, & Arianorum voculas friuolas eſſe, & ſcopum eorum malitioſum, quum illi hoc vocabulo, ingeniti, quod probæ ſignificationis eſt, & cum pietate vſurpari poſſit, pro animi ſui conceptu, proque libidine ſua ad cōtumeliam Saluatoris abutantur, idque ſolum ea de cauſa, vt quaſi gigantes cum numinibus pugnent, non tamen ob prętextum iſtiuſmodi dictiunculatum damnationem euaſerūt, nec quia in voce ingeniti bona ſignificatio eſt, eorum mala mens ſententiáque latere potuit: nam & ipſi omnifariam ſunt confuſi, eorumque hęreſis vbique male audit. B Hæc quidem tum in conſilio acta, vt potui recitaui. Scio tamen vitilitigatores iſtos & Chriſto rebelles, ne iſtis quidem auditis mentem in melius mutaturos eſſe, ſed potius diſcurſitaturos ad alias aliunde cauſificationes venandas, & cùm eas abſumpſerint, nouas rurſus commentaturos eſſe. Quia in parte reſpoodent Propheticis verbis, *Si poteſt Æthiops mutare pellem, aut Pardus maculas, etiam futurum eſt* vt ipſi recta ſentiant. Tu autem chariſſime, hæc noſtra, vbi acceperis, tecum perlege, quæ ſi tibi recta videbuntur, recitabis ea fratribus, quos præſentes habebis, vt & illi quoque vbi rem cognouerunt, Synodi zelum quo vſa eſt in tuenda veritate, Synodique ie iis explicandis quæ vellet, diligentiam adament: damnant autem Arianorum pro hæreſi defendenda cauillatinnes. Gloria autem Deo patri, hoоor item & adoratio cum filio ſuo pariter experte principij, vnà cum ſancto & viuificatore ſpiritu & nunc & in infinita ſæcula ſæculorum, Amen.

Ioan. 14 *Ibidem.* *Ioan. 10.* *Matt. 6.* *Pater noſter Deus à nobis dicitur, cur.* *Heb. 3.* *Arrioni qua in ſcripturis non reperiuntur reÿciendebeant.* *Hier. 13.*

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRINI, CONTRA ARIANOS,

APOLOGIA SECVNDA.

EGO arbitrabar poſt tanta pro noſtra defenſione documenta, verecundia aduerſarios meos, & prodeundi metu latitaturos, & ſibiipſis, quod aliis calumniam fecerint, diſplicituros. Cæterùm, qoandoquidem ne ita quidem conuicti damnatique erubeſcere queunt, ſed ſtultè obtrectationibus adrepunt, ſperantes ſemel iodicata iterum in iudicium reuocanda, non vt cauſam dicant, id enim maximè fugitant, ſed vt nos animoſque eorum qui integri ſunt, moleſtiis vexeot: neceſſarium video vt vobis me purgem, qoo repudiatis ſuſurris, ſcelera & falſas illorum criminationes condemnetis. Vobis ſiquidem ſynceris hominibus ratio meæ innocentiæ reddēda eſt: litigioſis verò ſua ipſorum argumenta opponenda ſunt, in quibus ſumma mihi vincendi fiducia eſt. Nam quod ad nos attinet, iudicio nullo opus eſt: Iudica- C rum eſt enim non ſemel ſecundùm nos, ſed ſæpius. Primùm quidem in noſtra prouincia quom ad id coiſſent propemodum centum Epiſcopi. Secundò Romæ nobis cæteriſque aduerſariis Euſebij, ad eius criminoſas literas in iudicio comparentibos. Fuere autem in eo conſeſſu plures quàm quinquaginta Epiſcopi. Tertiò iterum, in magno Sardicenſi concilio ad edictum religioſiſſimorum Principum Conſtantij & Conſtantis, in quo iudicio ita ceciderunt aduerſarij, vt habiti pro calumniatoribus depoſitionem exautorationémque ordinis ſui retulerint: noſtram verò innocentiam, plures quàm trecenti Epiſcopi ſuis calculis comprobarint, qui ex multis prouinciis Ægypti, Libyæ, Pentapoleos, Paleſtinæ, Iſauriæ, Cypri, Pamphyliæ, Lyciæ, Galatiæ, Daciæ, Myſiæ, Thraciæ, Dardaniæ, Macedoniæ, Epiri, Theſſaliæ, Achaiæ, Cretæ, Dalmatiæ, Siſciæ, Pannoniarum, Norici, Italię, Piceni, Thuſcię, Campaniæ, Calabriæ, Apuliæ, Bruttiorū, Siciliæ, Aphricæ

Athanaſius semel iudicatus tribus Synodis. *Ariani a ſuis in concilio Sardico condemnati.*

Si enim ad ſolum filium ſuamet opera condēdum ſuffecit pater, non item ad cætera, quod defeſſus eſſet? Impium eſt talia de Deo cogitare, maximè ſi audiant Eſaiam ita loquẽtem: *Deus autem, Deus qui conſtruxit ſumma terrarum, non eſuriet, nec delaſſabitur, neque eſt inueſtigabilis prudentia eius*, quin potius ipſe eſurientibus robur largitur, & per Verbum ſuum fatigatos reſocillat. Quòd ſi, poſtquam filium coodidit, cætera vt indigna quæ ſua opera creẽtur, contemuit, etiam illa veſtra opinio impietate non caret.

Gen. 49. *Gen. 20.*

Non enim eſt factus iu Deo, qui cum Iacob in Ægyptum deſcendit, & propter Abrahamum caſtigat Abimelech, idque in gratiam Saræ: cum Moſæ vero, quãuis homioe, ore ad os loquitur, & in montem Sinai deſcendit, & populo lateoter ſua cootra Amalecum auxilium præſtat.

Exod. 20 *Exod. 17*

Ergo & illi meotiuntur, qui dicunt, *Ipſe nos fecit, & non ipſi nos.* Ipſe eſt qui per Verbum ſuum omnia & magna & parua fecit,

B

neque hac parte res creatæ diſtinguẽdæ ſunt, vt dicas has eſſe creaturas Patris, illas filij: quum omnia ſiut vnius Dei Verbo ſuo, quaſi manu propria vtentis & in eo omnia facientis. Et hoc ita eſſe ipſe Deus declarauit, dicens: *Manus mea fecit hæc omnia*, & Paulus hoc ipſum quod didicerat, edocuit, quũ, inqoit, *Vnus Deus, ex quo omnia. Et vnus Dominus Ieſus Chriſtus per quem omnia.*

Eſa. 66. *Rom. 11*

Ipſe certè vt ſemper, ita & nunc quoque imperat ſoli, & exoritur: nubibus præcipit, & aliquam partem terrarum irrigant, vbi non irrigant ibi fit exſiccatio: & terram iubet fructus proferre, & Hieremiã in vtero format. Quod ſi iſta ipſemet facit, non eſt ambiguum, eum ne à principio quidem dedignatum fuiſſe, omnia per Verbum ſuum conſtituere, nam & iſtæ quoque partes ſunt vniuerſitatis.

C

Aſterijde creatione mendacium.

Sin autem ideò Filius Dei ſolus à ſolo Deo creatus eſt, quia cætera indomitam vim manus Dei in fingendo perferre nequiuerant, vt ea à filio, quaſi ſuccenturiato ſubminiſtroque crearentur: id enim Aſterius Sacrificator idolorũ ſcripſit, & Arius tranſcriptum ſuis tradidit, quam ſententiolam deinde cæteri quaſi calamum confractum vſurpaut, non agnoſcẽtes ſtulti, quàm ea ſit friuola, & nullius momenti: Si enim impoſſibile erat, vt res creandæ manum Dei ingeniti perferrent, filiuſque eius pro opinione eorum creatura eſt: quomodo ille tãdem ſolus potuit vim diuinæ manus, dum ipſe crearetur, perferre? Iam ſi vt creaturæ exiſterent, opus fuit mediatore, & creatura quoque eſt filius, ſecundùm veſtram ſententiam, oportuit etiã ante ipſum filium, mediatorem aliquem interceſſiſſe, vt filius in rerum naturam venire poſſet. Huic rurſum mediatori vtpote creaturæ, alius mediator adhibendus fuit, vt & ipſe quoque procrearetur, quòd ſi huic etiam mediatorem adhibeas, uerceſſum erit, vt etiam illi mediatorem excogites, adeò vt mediatorum ſeries in infinitum abeat.

D

Mediatorũ ſeries infinita ſi filius eſſet creatura.

Atque ita dum ſemper requiritur mediator, non poterit rerum natura in eſſentiã produci, eò quòd nulla creaturarum, vt vos dicitis, indomitam ingeniti Dei manum perferre queat. Sed hic intelligeotes, quàm hoc abſurdum ſit, illud nouum initium ſermonis deſumitis, filiũ tametſi creaturam, idóneum tameu fuiſſe, qui ab iugenito crearetur. Verùm hoc ſi concedas, neceſſario ſequitur omnes creaturas ab ipſomet iugenito cõdi potuiſſe, quum & ipſe Filius pro veſtra opinione æquè res creata ſit, ac cæreræ creaturæ, ac proinde vana ac fruſtratoria eſt Verbi generatio, ſecundùm impiam & ſtolidam veſtram ſententiam, quum Deus ſufficiat per ſe ad omnia creanda, omnéſque creaturæ

A

indomitam omuipotentis Dei manum perferre valeant. Verùm quia ſatis conſtat, quantopere animo, mentéque capti ſiot, age videamus, num iſtud ipſorum impium commentum longè quàm reliqua, abſurdius videri debeat.

Adam pluſne habeat in eo quod ipſe à Deo nos autẽ propagatione creati ſumus.

Adam ſolus à ſolo Deo per Verbum eius factus eſt, non tamen ideò plus eum habere, quàm cæteros homines, aut diſtare à poſteris eo nomine dixeris, quòd ille quidem à ſolo Deo conditus ſit, & configuratus, uos autem ex ipſo progeniti, & ſucceſſione generis propagati ſimus, quãdiu verum erit ipſum quoque Adamum è terra formatum eſſe, & quum non eſſet, poſtmodum extitiſſe. Quòd ſi aliquam prerogatiuam protoplaſto dare libeat, eò quòd dignus habitus ſit qui manu Dei fingeretur; eſto: ſed ita, vt ſcias eam prærogatiuam excellentiorem honorem, non differentiam naturæ adferre: Ex terra enim factus eſt, quemadmodum cæteri, manuſque illa, quæ tum Adamum formauit, eadem nunc quoque omnes eius poſteros format, ac cooſtituit. Et hoc ita eſſe ex verbis Dei ad Hieremiam liqueat. *Antequam te formarem in vtero, noueram te.* De cæteris verò omnibus ita ſermocinatus eſt, *Mea manus fecit hæc omnia*, Idémque rurſus per Eſaiam ita dicit: *Dominus hæc dicit, qui liberauit te, & formauit te in vtero, Ego Dominus conſummans omnia, ſolus ego extendi cælum, & ſtabiliui terram*, idque Dauid agnoſcens, ita cecinit, *Manus tuæ fecerunt me, & formauerunt me.* Et in Iſaia loquens, Ita inquit, *Dominus, qui formauit me ex vtero ſeruum ſibi*: quibus verbis idem ſignificatum vides.

Heb. 1. *Eſa. 66.* *Eſa. 44.* *Ibidem.* *Pſa. 118.* *Eſa. 46.*

Cõcluſio.

Quapropter nihil à nobis natura differt, nec obſtat, quòd tẽpore prior eſt, quamdiu certum iudubitatumque habetur, nos omnes eadem manu Dei conditos & creatos eſſe.

C

Si igitur Ariani eodem modo de Filio ſentitis, quòd eadem ratione creatus ſit & cœperit ſubſiſtere, nihil certè ei, quod quidem ad naturam attinet, eximium à cæteris rebus tribuetis, quum & ipſe quoque aliquando non fuerit, & iam ſit, atque ex virtute filij nomen, donumque eius appellatioois obtinuerit. Quandoquidem vnus eorum haberi debet, pro veſtra ſeutentia, de quibus in Pſalmis Spiritus loquitur, *Ipſe dixit & facta ſunt; ipſe mandauit & creata ſunt.* Quis igitur ille eſt, cui Deus mandauit, vt Filius crearetur cum oporteat, vt ſit Verbum, cui Deus mandet, & in quo opera omnia condantur? Atqui aliud Verbum non poteritis oſtendere, præter illud quod abnegatis, niſi nouum iterum ſophiſma excogitetis: quin iam (inquiunt) excogitatum habemus, id videlicet quod olim aliquando Euſebianos dicentes audiui, ideò Chriſtum prærogatiuas

Pſa. 148 *Verbũ patris eſt vnicum.*

D

præ aliis habere, Deique filium, & vnigenitum appellari, eò quòd ipſe ſolus ſit particeps Patris: cæterã verò de ipſo Filio participent. Mirè igitur ſeſe fatigant, ſua verſipellitate, dum verba ſua non aliter, quàm colores mutant, ſed proficiunt nihil, declarabitur enim eos etiam ita veluti è terra inaniter blaterare, & io ſuis ſententiolis quaſi in cœno volutari. Nam ſi nos eodem modo filij eius appellaremur, quo ipſe Filius Dei, conſentaneum quiddam illorum figmenta poſſiderent. Quòd ſi cootrà, & nos quoque eiuſdem Dei, cuius ille, filij appellamur, certum eſt oos quoque eiuſdem Patris conſortes eſſe, quum ita loquatur, *Filios genui, & exaltaui.* Nam ſi eius participes non eſſemus, nunquam gignendi vocabulo vſus fuiſſet: quod ſi ille nos genuit, nemo alius, ſed ipſe Pater noſter habendus eſt, neque differentiam addit, quòd ille plus adeptus ſit, & priùs ſit

Filij Dei appellamur nõ eo modo quo Chriſtus. *Eſa. 1.*

genitus

genitus nos autem minus, & ſerius ſimus in lucem editi, quamdiu eiuſdem Dei participes cenſebimur, & eiuſdem Patris filij nuncupabimur. Plus enim & minus naturæ diuerſitatem non inferunt. Hoc etenim ſingulis ſuæ virtotis actiones conciliát, & hic quidē quinque ciuitatibus, ille decē præficitur, alij ſedent ſuper duodecim thronos iudicantes duodecim tribus Iſrael, alij audiunt, *Venite benedicti Patris mei*, &, *Euge ſerue bone, & fidelis*. Quum igitor illi tam male ſentiant, non mirū eſt eos talem Filiū imaginari, vt eius Patrem exiſtimēt ſemper fuiſſe, ipſum autem non ſemper, ſed ex nō entibus in eſſentiā emerſiſſe, & conditū eſſe, nec prius fuiſſe quā cōderetur. Verùm qui talis eſt, alius & diuerſus eſt à vero Filio Dei. Quum igitur, talia loqui fas non ſit, ea enim potius Sadducæorū & Samoſatenſis opinio eſt, teſtat igitur, vt vocabulū filij in alium intellectū interpretemur, & quemadmodū Iſaac Abrahæ filius, intelligitur, ita quoque Chriſtum Filium Dei intelligamus. Quod enim oaturaliter ex aliquo naſcitur, neque aliunde adoptatur, id pro filio agnoſcit natura, & eam vim ſignificationis id vocabulum præ ſe fert. Quid igitur? homanóne more generatio Filij intelligenda eſt? certè id Euſebiani præ inſcitia, ſecundum dogmata Arianorum libenter receperint: ſed dicendū eſt, neutiquā Deum vt hominē eſſe, quū homo oon ſit vt Deus. Homo enim ex materia, eaq; patibili creatus eſt. Deus contra, immateriatus, incorporeus exiſtit. Nam tametſi eædem dictiones de Deo & hominibos in Sacris ſcripturis habeātur, hominum tamen perſpicaciū eſt, vt Paulus præcepit, lectioni attēdere, vt rem cū iudicio diſcernāt, & pro natora rerū qoæ ibi ſcribuntur, vocabula accipiaut, ſine intellectus confuſione, ne quæ Dei ſunt, bumano more fieri intelligas, ueque in rebus humanis tāquàm de diuinis cogites. Id enim eſt vinū aqoa miſcere, & alienū ignem altari illatū igni diuino adiungere, ſiquidē & Deus & homines condere dicuntur, & Deus & homines eſſe perhibentur, eò quòd hoc ipſum à Deo motuo accipiāt. Quid igitur? itáne De^o coodit vt bomo? aut eodem modo eſſe dicitur? Abſit: aliter enim de Deo vocabula accipimus, aliter de hominib^o eadē illa interpretamur. Deos enim creat, quom euocat ea quæ noo ſunt, in eſſentiā, ſine vllius rei aot ope aut opera: homines autē primùm optant vt ſit quod tractare ſtatuont, deinde rem vbi adepti fiunt, & ſibi ſubiectam habent, tum demū exercent, operámque ſuam & artē in ea explicaut, ſcientiámque agendi ab eo Architecto mutuantur, qui omnia per Verbū ſuum ſiue Rationē condidit. Rurſus homines qoū nequeant per ſe eſſe, certis locis cootinentur, & in Dei Verbo conſiſtunt. Deus autē per ſe exiſtit, omniáque in ſe continet, & à nullo continetur. Et in omnibus eſt ſecundùm ſoam bonitatē & poteſtatem, idémq; extra omnia eſt, ſecundū ſuam propriam naturam. Quemadmodum igitur non eadem ratioue homines, qua Deus, neque Deus, qua homines creat, neque eadē ratiooe qua Dens ſunt homines, ita quoque aliter ſo habet hominū, aliter filij generatio ex patre: bominum enim progenies partes ſunt quodammodo gigneotiū, quum iis corporum natura non ſimplex, ſed fluxa ſit, & ex particulis coaleſcat. Effluuot enim homines quū gignūt, & viciſſim cū aluntur, cibi potuſqoe io eos influūt, ac proinde decurſu temporis multorum liberorum parentes efficiontur: Deos contra cum partes non habeat, ſine vlla partiom diuiſione & impatibiliter Filij ſui Pater exiſtit. Noo enim effluxio eſt ab re incorporea, aut in eam vlla influxio, vt hominib^o contingit, ſed quia ſimplex eſt, vnius duntaxat Filij Pater eſt. Ideò enim Filius & vnigenitus eſt, & ſolus dumtaxat in ſinu Patris, eumq́ue ſolum ex ſe genitū eſſe Pater declarat, quom inquit, *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacui*. Idē ille Ratio & Verbū Patris ſui eſt, in quo eandē illā impatibilitatē & impartilitatē quæ in patre eſt, intelligere debemus: ſua enim hominib^o ratio nec per paſſionē, nec per diuiſionem naſcitur, tantum abeſt vt Dei Rationem ita natam eſſe arbitreris. Ideoque & ipſe ſedet ad dextram Patris vt Verbum illius & Ratio. Vbi enim eſt Pater, ibi & eius Ratio, nos autem ab eo iudicamur, vt res creatæ & infinitis modis inferiores: ille adoratur, & adorandi Dei Filius: nos contrà, adoramus eum Deum, & Domioum confitemur, vt creaturæ, & ab illo diuerſiſſimi. Rebus igitur ad iſtū modum comparatis, cōſideret mihi aliquis ex eo grege, eoſq́ue confundat, qoærát que ex iis, an quod ex Deo vt propria ipſius ſoboles naſcitor, fas ſit nominare ex non entibus exiſtere, an rationi hoc conſentaneum ſit? an omnino in cogitationem alicuius venire debeat, an ex Deo eſſe, pro re accidentaria Deo imputari par ſit, vt tandem pro ſua audacia affirment non ſemper fuiſſe Dei Filium? Cæterùm in boc rurſus vim humani intellectns ſuperat & trauſcendit Filij generatio, quòd quum nos noſtrorum liberorum temporis decurſu parentes efficiamur, eò quòd antea oulli, poſtmodum in rerum natura eſſe inceperimus: Deus verò contra, quum uunqnam non fuerit, ab æterno ſui filij Pater exiſtit. Natalium porro fides maximè in ea ſimilitudiue, quæ parentibus com liberis eſt, conſtituitur. Verùm quia nemo Filium nouit niſi Pater: oeque Patrem quiſquam niſi filius, ideò ſancti viri, quibus id reuelatum eſt à Filio, exemplum & ſimilitudinē ex rebus viſibilibus uobis reliquerunt, eo quòd dixerint eum ſplendorem gloriæ & formam ſubſtantiæ Patris eſſe, necnon quòd ita ſubſcripſerint. *Quoniam apud te fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen*, ſimiléque quiddā depreheodas vbi Verbum expoſtulat cum Iſraële: *Dereliquiſti fontem Sapientiæ*: fontem eum oimirum, qui de ſe ipſo dicit, *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ*. Eſt quidem iſta comparario tenuis, & admodum obſcura; ad id quod quæritur, ſed tamen iſtiuſioodi, vt ex ea amplius quiddam, & quod ſupra humanam naturam ſit intelligas, & vnde colligas nequaquam parem eſſe cum noſtra natiuitate Filij Dei generationem. Quis enim vel cogitare poterit, non fuiſſe aliquando Spleudorem, vt auſit dicere non ſemper fuiſſe Filium, nec antea fuiſſe, quàm naſceretur: aut quis ſplendorem à ſole ſegregabit? aut fontem affirmabit deſtitutum eſſe vitæ perennitate, vt auſit loqui vt furioſum decet, Dominum qui de ſe ſermonem facit, *Ego ſum vita*, ex non entibus extitiſſe? aut alienum à Patris ſubſtantia eſſe, nec retrahatur à ſua opinione, quum audit Filium loquentem, *Qui vidit me, vidit & Patrem meum*. Quom igitur Sancti nos ita ſentire vellent, hæc genera comparationum ediderunt: eſtq́ue abſurdum, & magnopere impium, quum iſtas ſimilitudines habeat ſacra Scriptura: nos ex aliis mutuari velle cogitationes, iotellectúſque de Domino noſtro, quæ oeque ſcriptæ ſont, neque citra offenſam pietatis in mentem bominis admitti poſſunt: quaptopter deſinant mihi talia dicere. Verùm vnde iſta (quæſo) didicere; vt talia de Saluatore cogitare cœperint? fortaſſe reſpondebunt: Nos legimus in Prouerbiis,

Matt. 26. Mat. 25. — *Filij generatio ſit nei inhumano re intelligenda.* — *Verba Deo & hominibus communia diuerſa ratione conſideranda.* — *Deus nō ita condit vt homo.* — *Simile. Alia hominum, alia Verbi generatio expatre, quomodo.* — *Differentia inter Deū & homines qua.* — *Matt. 3 & 17. Luc. 9.* — *Altera differentia.* — *Mat. 11.* — *Pſal. 35. Bar. 3. Hie. 2.* — *Filij Dei generationem à natiuitate noſtra non parū abeſſe.* — *Ioan. 14.* — *Ibidem.*

Prou. 8. *Dominus creauit me initium viarum ſuarum, ad opera ſua:* nam & Euſebiani, cum ſuis tale mihi quiddã fabulari videbantur, & tu in literis tuis ſignificaſti, illos, quum iam magnis, multiſque documentis proſtrati eſſent, dictum Salomonis vltro citroque pro ſe iactitaſſe, quaſi Filius à Salomone creatura nominetur, & in cenſum creaturarum referatur, neque id mirum, quum illud prouerbium non bene intelligant, quod quidẽ pium & rectum ſenſum habet, quẽ ſi ipſi percepiſſent, nunquam Dominũ gloriæ blaſphemaſſent. Committent igitur ea quæ prius recitata fuere cum hoc prouerbio, & videbunt quantũ in illis ſit differentiæ. Quis enim cui recta & proba mens fuerit, non hic videt, omnia quæ creantur, & conficiuntur aliunde quàm ex natura creatoris, autoriſque exiſtere, Filiũ contra, vt ſuperius demonſtratum eſt, non aliunde quàm ex patre generante originem trahere? Siquidem & homo domum ædificare, filium autem gignere dicitur: nemo igitur vniuerſo ordine ſententiarum iſtarum dixerit, domum & nauem ab architecto gigni, Filium verò à genitore ædificari, & cõfici: aut viciſſim domũ eſſe imaginem ædificatoris, Filium contra, diſſidere à Patris imagine, & ſpecie, quin cõtra, Filium imaginem Patris, domum verò artis eſſe opificium confitebitur, niſi quis animo laboret: & commotæ mentis ſit. Sacra autem ſcriptura peritiſſima cuiuſque naturæ, de rebus conditis, ſub Moſis perſona ita loquitur, *Gen. 1.* *In principio creauit Deus cælum & terram*, de Filio verò nõ alium quempiam, ſed Patrem ipſum loquentem inducit, *Pſa. 109.* *Ex vtero ante luciferum genui te.* Et rurſum, *Pſal. 2.* *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Ipſe autem Dominus de ſe in Prouerbiis loquitur, *Ante omnes colles gignit me.* De rebus autem creatis factiſque ita Ioannes loquitur. *Ioan. 1.* *Omnia per eum facta ſunt*, de Chriſto autem euangelizans dicit, *Ibidem.* *Vnigenitus Filius qui eſt in ſinu Patris, ille nobis enarrauit:* Igitur ſi Chriſtus eſt Filius, creatura certè nunquam fuerit, quod ſi creatura ſit Filius non fuerit, neque multum enim eſt inter iſta diſcrimen, neque poteſt idem & Filius eſſe & creatura, ne ſimul & ex Deo & ex alio illius ſubſtantia comparata eſſe intelligatur: quid ergo? in vanũne & fruſtra hoc prouerbium ſcriptum eſt? tale quid etiam illi veluti culicum examen, libenter obmurmurant. Non (inquam) hoc fruſtra, ſed perquam neceſſario ſcriptum eſt: vox enim illa creari de Chriſto dicitur, ſed de homine iam facto, quum id proprium ſit hominis. *Creari de Chriſto dici quomodo.* Et rem ita ſe habere animaduertet, quiſquis non perfunctoriè Scripturam perlegerit, obſeruatis temporibus, perſonis, vſuſque Scripturarum, & quæ ita legerit, cum iudicio examinet. Tempora igitur huius dicti locum ſuum, opportunitatémque habuiſſe cognoſcet, quum Dominus, qui ſemper eſt, in conſummatione ſeculorum hominem ſeipſum feciſſet, & quum eſſet Filius Dei, Filius hominis fieri non recuſaſſet. Vſum autẽ, vtilitatémque ex eo animaduertas, quòd tum, quum noſtram mortem demoliri vellet, corpus ſibi ſumpſerit ex Maria virgine, vt illud pro omnibus in victimam offerens, in vniuerſum nos omnes liberaret *Verbum carnem datũ quã do.* qui metu mortis, per omnem vitam ſeruituti obnoxij detinebamur. Perſona quidem quæ loquitur, Saluatoris eſt, ſed tum demũ hæc eum loqui intelligendum eſt, quum corpus aſſumpſiſſet, *Prou. 8. Simile.* *Dominus creauit me in initio viarum ſuarum ad opera ſua.* Vt enim Filio Dei probè conuenit perpetuo eſſe, & in ſinu Patris eſſe, ita quoque homini facto probè conueniebat ea vox, *Dominus creauit me.* Tunc enim de eo

A hoc congrueret dicitur, vtpote, qui tunc quoque & eſuriebat, & ſitiebat, & percunctabatur vbi Lazarus ſitus eſſet, & paſſus eſt, & reſurrexit. Quemadmodum ergo dum audimus eum Dominum & Deũ & Lumen verum eſſe, intelligimus eum ex patre eſſe: Ita quoque æquum eſt, dum audimus de eo hanc vocem, creauit me, & quod ſeruus factus ſit, & paſſus ſit, ea ipſa non imputari diuinitati, quum id minimè conueniat, ſed carni admetiri, quam propter nos geſtauit. Hæc enim propria ſunt carnis, càque ipſa caro non alterius cuiuſpiam eſt, ſed Verbi Dei. Quòd ſi iſtius quoque rei vſum coodiſcere cupias, id quoque reperire licebit. Verbum enim caro factum ideo eſt, vt carnem offerret pro omnibus. *Ioan. 1.* Atque ita vti nos Spiritus ipſius participatu diuinitatis conſortes redderemur, qui alioqui hoc ipſum

B nunquam adepti fuiſſemus, niſi creatitium noſtrũ iſtud corpus ille ipſe ſibi induiſſet. Inde enim factũ eſt, vt non ſimpliciter homines, ſed homines Dei, & homines in Chriſto cœperimus appellari. Sed quẽadmodum nos Spiritum Dei accipientes, non deperdimus propriam noſtram ſubſtantiam: ita quòque Dominus propter nos homo factus, & corpus geſtans, nihilominus manebat Deus: non enim diminuebatur amictu corporis, ſed potius illud deificabat, & immortale reddebat. Et hęc quidem abunde ſufficiunt ad hæreſim iſtam Arianorum traducẽdam. *Demonſtratus diuinitatem nõ minuit.* Ex rationibus enim quas mihi Dominus ſuppeditauit, impietas eorum ſatis liquet. Age ergo & nos proponamus quæſtiones, & reſponſum ab iis poſtulemus: opportunum ſiquidem eſt, quum ipſi in propriis perplexi hæreant, vt nos ab illis ſciſcitemur, quid ſciſtãn ſi ita confuſi pudefactíque videant

C quo malorum reciderint. Filium ergo Dei didicim' ex ſacris Scripturis, quemadmodũ prædictum eſt, eſſe Rationem ſiue Verbum, & Sapientiam Patris, quum Apoſtolus dicat, *1. Cor. 1.* *Chriſtus Dei Virtus, & Dei Sapientia.* Ioannes quoque quum dixiſſet, *Ioan. 1.* *Verbum caro factum eſt*, ſtatim ſubintulit, *Ibidem.* *Et vidimus gloriam eius, ſicuti gloriã Vnigeniti ex Patre, plenum gratia & veritate:* vt intelligas hoc Verbum eſſe Vnigenitum Filium Dei, & in Verbo & in hac Sapientia conditum eſſe cælum & terram, & omnia quæ in eis ſunt: & huius *Baru. 3.* Sapientiæ fontem eſſe Deum, in Propheta Baruch didicimus, increpante Iſraelem, quòd dereliquiſſet fontem Sapientiæ. Quòd ſi hæc quæ ſcripta ſunt, abnegant & repudiant, quid aliud faciunt, quàm quòd hoc ipſo ſe alienos à nomine Chriſtianiſmi oſtendunt, dignoſque qui iure peculiari vocabulo impij Chriſtique perduelles, quod nomen ſibi ipſis

D impoſuerunt, vocitentur? Sin autem conſitentur numinis afflatu voces ſacræ ſcripturæ pronunciatas, audeant propalam dicere, quòd iam diu clam & occultim muſſitant, irrationalem & inſipientem aliquando fuiſſe Deum, pergántque deinde, vt ſunt inſani, & dicant, Erat, quando non erat: *Arianorum theſes.* Et antequam naſceretur, Chriſtus non fuit. Rurſúſque pro dogmate definiant: Fontem non ex ſe genuiſſe Sapientiam, ſed quaſi quæ ciſterna eſſet, aliunde eam accepiſſe, vt & eò quoque impudentiæ erumpant, vt dicant ex non entibus extitiſſe Filium. Id enim Deum nequaquam fontem eſſe declarauerit, ſed ciſternam aliunde aquas accipientem, & titulo tenus tantummodo fontem, non ex natura fontem appellari. Quanta igitur illud impietate ſcateat, neminem, cui vel pauxillum mentis ſit, dubitare exiſtimo. Sed tamen quia Rationem & ſapientiam, non

niſi

niſi mera nomina Filij Dei eſſe obgrunniunt, neceſſium eſt, vt ab iis ad iſtum modom quæras: Si iſta duntaxat oomioa ſunt Filij, igitur ille diuerſus fuerit à ſignificatu horum vocabulorum. Quapropter ſi maior eſt quàm iſta nomina, nefaria res eſt, eum, qoi maior ſit, minoribus vocabulis deſignari, Sin autem inferior eſt iſtis oominibos prorſos non abeſt in verbis culpa, quum excellentiori nomenclatura, quàm par eſt, appelletur. Quòd ſi progreſſu profectuque virtutis impleuerit menſuram nominis ſui, in eo ipſo non minor, quàm in ſuperioribus impietas. Nam illum qui in patre eſt, & in quo

Ioan. 10.
Ioa. 14.

viciſſim Pater eſt, & qui de ſe dicit, *Ego & pater vnum ſumus*: &, *qui vidit me, vidit & patrem meum*, illom inquam dicere aliqua te extranea maiorem fieri, profectuſque capere, omnẽ inſaniam furorémque tranſceodit. Cæterùm hinc quoque deiecti, (B) & quemadmodum Euſebios, inopes conſilij, perplexique id ſolum prætendunt, quod & Arius in ſuis cantioncolis, & Conuiualium libro per ſpeciem ſubdobitandi fabulatur. Mulra (inquiens) verba profert Deus: qoodnam igitur ex iſtis verbis Filium & Verbum vnigenitom Patris eſſe recipiemos? ſtulti & qoiduis potius qoàm Chriſtiani: non loogè eoim abſunt dum talia de Deo fabulantur, vt

Deipa-tri an multa ſunt verba.

Deum hominem eſſe ſuſpicentur, vtpote quem ita indocuot loqoentem, quaſi qui priora verba poſterioribus mutet, & quaſi vnum ex Deo Verbum non ſufficiat, quod vuiuerſam mundi ex voluotatè Patris creatiooem, curamque & prouidentiam ſuſtineat. Si enim Deus multa verba loqoitur, hoc ipſum in iudicio eſt, in omoibus eios verbis eſſe quandam imbecillitatem: ac proinde ſingula qoæque ab eo repodiari, & aliud ſemper nouum reqoiri. Contra aotem, ſi vno verbo vtatur vt reuera vtitur, id & eius potentiam, & verbi ex eo nati perfectitudinem declarat, & cootra ſentientiom impietatem coarguit. Vtinam iſti vel de ſuis dictis veritatem colligant & agnoſcant. Nam ſi conceſſerint

Vnicum eſſe Dei verbum.

Deom oon niſi ſemel Verbum proferre, fieri non poteſt, quin agnoſcant, eom ita loquentem verbi ſui Patrem eſſe. Iam mihi videant, quæſo, qood dum nolont concedere, vnum eſſe Dei Verbum, moltorum verborum Patrem Deum eſſe mentiantur. At illi potto, quio ſit Dei Verbum, non inficiantor, ſed id pro filio Dei oon agnoſcunt. Atqui ea ipſa eſt veritatis ignoratio, & ſacrarum literarum imperitia. Si enim omnino Deus pater Verbi eſt, cur non quod gigoitur Filius, haberi debeat? Porro Filius Dei quiſnam fuerit, niſi Verbom eius? Non enim multa verba ſunt, ne vnumquodque eorum inſufficiens habeatur, ſed vnum verbom, vt illud ſolum perfectum eſſe iotelligatur. Et quandoquidem vnos eſt Deus, neceſſarium eſt quoque vnam eſſe Dei imaginem, quæ ipſius eſt Filius: Si-

Vnus Dei vna tantum Imago.

quidem Filius Dei, vt ex ipſis Scripturis patet, ipſe eſt Dei Verbom, & Sapientia, & imago, & Manus, & Virtus: voica enim eſt Dei progenies. Atqoe iſtæ appellationes, indicia, argumentaque ſunt eios ex Patre generationis. Siue enim Filium dixeris, eo ipſo naturaliter eom ex patre declaraueris: ſiue eum Rationem ſiue Verbum Dei eſſe cogites, torſum eom ex illo eſſe ſine vlla differentia cogitaueris: ita quoque dum eom Sapientiam dicis, æqoè ac tantumdem eom oon aliunde eſſe, ſed ex Patre & in Patre, animo intellexeris. Iam ſi eum Poteotiam Dei, aut manum appelles, iterum denuo proprietatem ſubſtantiæ eius ſignificaueris: quod ſi

(A) eom imaginem nomioes, filium hoc ipſo eom eſſe indicaueris. Quid enim ſimile Deo, niſi ſua ipſius Progenies? Certè quæ per Verbum facta ſunt, ea quoque per ſapientiam fundata ſunt: & quæ in Sapientia fuodata ſunt, ea omnia Manu Dei, & per Filium creata ſunt. Atque eius rei fidem non aliunde, qoàm ex ſacris literis condiſcimus. Deos enim ipſe per Eſaiam Prophetam ita loquitur. *Manus mea fundauit terram, & dextra mea firmauit cælum.* Rurſumque: *Et ſub vmbra manus mea tegam te, in qua ego conſtitui cælum, & fundaui terram.* Daoid quoque eius rei non ignarus, quum ſciret ipſam manum eſſe Sapientiam, ita cantauit. *Omnia in ſapientia feciſti, impleta eſt terra creatione tua.* Qoemadmodom quoqoe & Salomoo id à Deo acceptum, locutus eſt: *Deus in ſapientia fundauit terram.* Ioannes item, quum co-

Iſa. 49.

Pſa. 103.
Prou. 3.
Ioan. 1.

gnoſceret, manum & Sapientiam eſſe Verbum, ad iſtum modum Euaogelicè prædicauit: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, hoc in principio apud Deum erat, omnia per ipſum facta, & ſine eo factum eſt nihil.* Apoſtolus itidem conſpiciens Manum, Sapiẽtiam, & Verbum eſſe ipſom Filium Dei, *Multifariè*, ioqoit, *& multis modis olim Deus, quum locutus eſſet Patribus noſtris, in fine dierum iſtorum locutus eſt nobis in filio, quem ſtatuit hæredem omnium, per quem fecit & ſæcula*: & rurſum, *Vnus Dominus Ieſus Chriſtus per quem omnia, & nos per eum.* Idem certum habens, Verbom, Sapieotiam, & Filiom eſſe imaginem ipſam Patris: ita dicit in epiſtola ad Coloſſenſes, *Gratias agentes Deo & patri, qui idoneos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in luce, qui extraxit nos ex poteſtate tenebrarum, & tranſtulit nos in regnum Filij dilectionis ſuæ, in quo habemus redemptionem, & re-*

Heb. 1.

Ibidem
Coloſ. 1.

(C) *miſſionem peccatorum, qui eſt imago Dei inuiſibilis, Primogenitus omnium creaturæ. Quoniam in eo condita ſunt omnia, tam ea quæ in cælis ſunt, quàm ea quæ in terris ſunt, ſiue ſint Throni, ſiue Dominationes, ſiue principatus, ſiue Poteſtates, omnia per eum & in eo ſunt condita, & ipſe eſt ante omnia, & omnia in eo conſiſtunt.* Vt enim per Verbum, ita in illo per imaginem ipſius condita ſunt omnia. Ad iſtum modum ſi quis de Domino cogitet, nõ impinget io lapidem offeoſiooıs, ſed potios ad ſplendotem procedet, pergetque io luce veritatis. Hic enim omnino eſt ſenſus veritatis, etiam ſi rumpantur iſti vitilitigatores, neque Deum reuerentes, neque conuicti argumentis podeſcentes. Euſebiani igitur ita explorati pertentatique à multis & ſemetipſos eoodemnaotes, quemadmodum iam dixi, Catholicorum ſententiis ſubſcripſerunt, & mutatis ſuis opinionibus amplexi quietem

Euſebianorum maleuolentia.
Voces ab Arianis inuentæ.

(D) receſſerunt. Cæterùm, quia iſti in ſuis impietatibus ferociunt, & circa veritatem vertigine cæcutiunt, nihilque aliod ſtudio habent, quàm vt Synodum lædant, dicaot mihi, quæſo, ex quiboſnam Scripturis addidicere, aut ex quonam ſanctorum audierunt voculas iſtas quas ſibi congeſſerunt: Ex nõ entibus, & Noo erat priuſquam gigneretur, &, Erat aliquando, quando non erat, & (illud conoertibile) & (præexiſtere) & (volontate) quibus ludis aduerſus Dominum caoillantur, qoum beatus Paulus io epiſtola ad Hebræos dicat, *Per fidem intelligimus Dei Verbo perfecta eſſe ſæcula, vt ex non apparentibus viſibilia exorirentur*, ſed tamen nihil eſt Verbo commune cum ſæculis, ipſum enim eſt quod ante ſæcula præexiſtit, per quod & ipſa ſæcula condita ſunt. Io Paſtore quoque ſcriptum habetur: nam & inde etiam, quanquam is liber ex canooe noo ſit, allegatiooes faciunt, *Ante omnia crede, quòd*

Heb. 11.

Paſtor liber eccleſiaſticus.

Paſtoris teſtimonium de creatione. *vnus ſit Deus, qui omnia creauit & abſoluit, & qui fecit ex non ente vt eſſent omnia*, ſed id rurſus nihil ad filium ſpectat: loquitur enim liber de omnibus per filium creatis, à quibus ipſe alius ac diuerſus eſt: non enim licet creatorem cum rebus ab ipſo creatis connumerare, niſi ſcilicet architectum eundem cum ædificiis ab ipſo architectatis per delirium dicas. Cur igitur ipſi vocabula in Scripturis non vſurpata, ad impietatem excogitantes, illos accuſant, qui verba non ſcripta ad pietatem producunt?

Impiè agere prohibitum. Impiè enim agere, quocunque modo id agas, prohibitum eſt, etiam ſi verſicoloribus verbis, & perſuaſibilibus ſophiſmatibus cultum ornatumque addas; piè autem agere, fas & ſanctum apud omnes habetur: etiam ſi quis peregrinis ad id vocibus vtatur, modo pium ſenſum contineant, & per eas id quod animo concepit, piè indicare ſtudeat. B

Arianorum verba terreſtria. Verba igitur Chriſto rebellium Arianorum, terreſtria inquam iſta & humum ſapientia, vt antea, ita etiam nunc omnem præ ſe impietatem ferunt. Quæ autem à Synodo ſunt ſcripta & ſtatuta contra eos, ſi quis diligenter excutiat, inueniet in iis abſolutiſſimè ſenſum veritatis contineri: & cauſam vtendi iſtiuſmodi vocabulis recta ratione niti, ſi diligenter audiantur.

Nicenæ ſynodi finis, quis. Cauſa autem huioſmodi fuit, Quum Synodos in hoc eſſet, vt Arianorum impia vocabula tolleret, & voces adhibere vellet, quæ ſine controuerſia Sacrarum literarum eſſent, nimirum eum filium eſſe, & nequaquam ex non entibus eſſe, ſed ex Deo: eumque & Verbum eſſe, & Sapientiam, & nequaquam creaturam aut facturam, ſed germen propriũ ſui patris: Euſebiani pro inueterata ſua & praua opinione volebaot illud ex Deo eſſe, commune eſſe, & ad homines quoque pertinere, neque quicquam Chriſtũ eo nomine à nobis differre, eò quod C ſcriptum eſſet: *Vnus Deus ex quo omnia*, & rurſum, *Heb. 1.* *Vetera tranſierunt, ecce noua facta ſunt omnia: omnia verò ex Deo.* *Apo. 21.* Ibi patres animaduerſa illorum fraude & impietatis vafricie, coacti ſunt clarioribus verbis exponere, quid ſit ex Deo eſſe, & ſcribere Filium ex ſubſtantia Dei eſſe, ne ex Deo eſſe, & commune, & æquè ad filium & creaturas pertinere exiſtimaretur: cætera igitur omnia creaturas dixere, excepto Verbo, quod ſolum ex Patre genitom eſſe crediderunt & cætera quoque ex Deo eſſe, verùm non eadẽ ratione qua Filius. Creaturæ eoim ideò ex Deo eſſe prædicantur, ne temerè & ſponte extitiſſe videantur, aut fortuitam habuiſſe generationem, ſecundùm illos, qui ex atomorum & ſimilarium partium connexu, rerum procreationem conſtitount: aut nę creaturarum author alius quàm Deus, ſecundùm quoſdam hæreticos putaretur, aut Angeli D ſecundùm alios, creatores rerum exiſtimarentur, ſed vt Deus omnia per Verbum, quum prius non eſſent, ad eſſentiam produxiſſe intelligeretur. Verbum autem quum creatura noo ſit, verè ex Deo ſolum & eſt & eſſe prædicandum eſt. Iſtius rei intellectus iis vocibus concipitur, quibus dicitur eum ex ſubſtantia Patris eſſe: id enim nulli creaturarum datum. Certè quum Paulus omnia dixiſſet ex Deo eſſe, *Heb. 1.* ſtatim ſubintulit, *Et vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia*: vt omnibus oſtenderet Filium eſſe alium à cæteris rebus à Deo creatis. Quæ enim à Deo facta ſunt, per Filium facta ſunt, nec alia de cauſa ita locutus eſt, quàm vt Deum creationis authorem eſſe demonſtraret, non quòd intelligi vellet, ita omnia ex Deo eſſe, vt Filius ex Patre: Neque enim omnia talia, qualis Filius,

A neque Verbum vulgo omnium, quum ſit omnium & Dominus & conditor. Ideò eoim ſacroſancta Synodus liquidius dixit eum ex ſubſtantia Patris eſſe, vt alius à natura rerum cõditarum crederetur, quum ſolus ſit reuera ex Deo, & vt nulla deinceps occaſio hominibus impiis ad fraudem relinqueretur. *Filius eſt ex ſubſtantia patris.* Hæc igitur ratio eſt cur Filium ex ſubſtantia Patris ſcriptum eſſe voluerint: Epiſcopis rurſum affirmantibus & hoc quoque ſcribi debere, eum veram eſſe Potentiam & Imaginem Patris, & ſimilem Patri, & per omnia ſimilem & immutabilem, & æternum, & indiuiſum in Patre ſubſiſtere. Nunquam enim non erat, ſed ſemper erat Verbum, ſubſiſtebatque perpetuo apud Patrem, vt ſplendor lucis. Iſta quidem eatenus ſuſtinebant Euſebiani, nihil auſi contradicere, ob probrum quod in dictis B ſuis refutatis paſſi erant, ſed ita tamen, vt deprehenderentur inter ſeſe muſſitare, nutus conferre, oculiſque ſibi inuicem applaudere, quaſi illud ſimile eſſe, & in eo eſſe, & eius Potentiam eſſe, cõmunia Filio nobis, cum eſſent, neque obſtare quicquam, quo minus nobis ea ipſa qooque adaptarentur, eò quod de ſimilitudine noſtra cum Deo ſcriptũ habeatur, hominem eſſe & imaginem & gloriam Dei: Quòd verò ſpectaret ad hanc particulam (ſemper) in ſcripturis reperiri has voces, de hominibus, *nos ſemper, qui viuimus*, *Act. 17. 28.* jam quod ad illud dictum pertineret, quo Filius in eo hoc eſt, in Deo eſſe dicitor, ſcriptum eſſe, *quòd & nos in eo & viuimus & mouemur.* Itidem quoque quòd inconuertibilis dicatur, ne id quidem ab hominibus alienũ eſſe, quum ſcriptum reperiatur, *Nihil nos ſeparabit à charitate Dei.* *Rom. 8.* Porro quòd potentia Dei appelletur, & id quoqoe comC mune eſſe, quum eruca & bruchus etiam potentiæ Dei appellentur, & qood plus eſt, magnę potentiæ. Quin & de populo ſæpè ſcriptum eſt, *egreſſam eſſe omnem potentiam Domini ex Ægypto*, atque adeo etiã quaſdam cæleſtes potentias virtuteſque exiſtere. *Dominus enim*, inquit, *virtutum nobiſcum, ereptor noſter Deus Iacob*: *Pſa. 45.* Talia enim Aſterius ſophiſta dictus, ab ipſis edoctus ſcripſit, talia quoque ante eom Arius, vt iam diximus. Cæterùm epiſcopi conſiderata illorum hypocriſi & vafricie, prout ſcriptura dicit, *dolus in cordibus architectantium mala*, ipſi quoque neceſſitate coacti ſunt ſenteotiam earum rerum ex ſcripturis colligere & quæ prius dixerant, apertioribus verbis repetere, & ſcribere Filiom conſubſtantialem eſſe Patri, vt non ſolum ſimilem ſimilitudine, ſed eũdem ea voce qua ex patre eſſe dicitur, ſignificarent: atque aliam Filij ſimilitudinem & inD conuertibilitatem declararent, diuerſamque ab ea, quæ in nobis eſt, imitationem, quam ex virtute per obſeruationem mandatorum cooſequimur. Siquidem corpora interim ſimilia diſtare poſſunt, & longè à ſe inoicem diſiungi, quales ſunt liberi qui ſimilitudine parẽtes referunt, quemadmodum ſcriptum eſt de Adamo, & ex ipſo genito Seth, quòd fuerit illi ſpecie ſimilis. *Gen. 5.* Cæterùm quandoquidem illa ex patre filij generatio, alia eſt à natura hominum, filiuſque non ſolum ſimilis, ſed indiſſeparabilis eſt à patris ſubſtantia, & quia ambo vnum ſint, vt ab ipſo dictũ eſt, ſemperque in patre eſt Verbum, & pater in eo, ſicut eſt ſplendor reſpectu lucis: hoc enim vox illa ſignificat, ideo Synodus re perpenſa, recte eum conſubſtantialem eſſe tradidit, vt & hæreticorum ſubuerteret malitiam, & oſtenderet eum aliom eſſe à rebus crearis: quippe quæ ſtatim poſt decretum illud quoque addidit:

Illos

Illos autem, qui dicunt Filium Dei ex non entibus extitiſſe, aut creatū eſſe, aut vertibilē eſſe, aut opus eſſe aliquod eoditum, aot ex alia ſubſtātia prodiſſe, eos anathemate percutit ſancta & Catholica Eccleſia. In his verbis, Ex ſubſtanria, & conſubſtantialem eſſe, vim peremptoriam Patres voluere contineri, ad elidendas has argutiolas, Filium creatū, aut factum, aut mutabilem eſſe, aut nō fuiſſe antequam naſceretur. Qui enim ita ſentit, cōtradicit Syoodo: contra, qui cum Ario non ſapit, debet neceſſario ea quæ ſunt Synodi, ſapere, & cogitare modo rectè, quomodo ſe habeat lux ad ſplendotē, intueatur, atque ita inde veritatis imaginem cōcipere. Quapropter ſi iſti hæc vocabula exotica cauillantur, reſpiciāt ſenſum iuxta qoem Synodus ea in decretis ſuis adhiberi voloit, & pro anathemate habeāt, qoæ Synodus pro anathemate haberi voluit, & tum demū ſi poſſint, voces culpeot: Sed ego ſatis compertum habeo, eos ſi pro Synodi ſententia hac in parte ſentiant, verba, quibos ea ſententia concepta eſt, non improbaturos eſſe. Quòd ſi ipſam ſententiam viruperare ſtodeant, omnibus patebit eos fruſtra de verbis expoſtulare, & tantommodo occaſionē aliquam ſuæ impietati captare. Cauſa igitur cur iſtioſmodi verbis vſi ſint patres, talis eſt. Quò ſi rurſus, quia voces iſtæ in Scripturis ſolēoes non ſiot, obmurmurationes faciant, æqoū profecto eſt, vt ea de cauſa ipſi potiſſimum reiiciantur, vt pote logodædali nouorū vocabulotū, & quod magis eſt, ſanis ſententiis non vtētes, ſēque ipſi in hoc negocio incuſent, quòd primi huius rei occaſionem præbuerunt, dum ex non ſcriptis vocibus Deo bellum comparāt. Sed tamen cognoſcet, quiſquis eſt ſtudioſioris animi, has voces tametſi in ſcripturis non reperiantur, habere tamen eas eam ſententiam quam ſcripturæ volunt, & hoc ipſum eas ſonare apud illos, quibus aures ad pietatē ſunt integræ, & minimè vitiatæ: hoc ita eſſe facile animaduertas: iſtóſque vt homines inſcitos indoctoſque veritati refragari iam antea à nobis demonſtratū eſt. Et hoc verè eſt credere verbū Patris eſſe, patriq́ proprium, vnicum, & naturalem fœtū. Vnde eoim alioqui Filium intelligas eſſe ſapiētiam & Verbum in quo omnia ſunt condita, niſi per has voces qoib⁹ dicitur ex Deo eſſe? rem certe ita ſe habere, ex ſcripturis liquet, quum pater ita per Dauidem loquatur. *Eructauit cor meum Verbum bonum*: &, *Ex vtero ante luciferum genui te*: & Filius hoc de ſe Iudæis oſtendit. *Si Deus pater veſter eſſet, diligeretis vtique me. Ego enim ex patre egreſſus ſum.* Ac rurſum, *Non quòd Patrem quis viderit, niſi is, qui eſt à Deo: hic enim Patrem vidit.* Iam & illud, *Ego & pater vnum ſumus*, &, *pater in me eſt, & ego in patre.* Idem eſt ac ſi dicas, Ego ex patre ſom, & indioiſibilis ab illo. Itidem & illud Ioannis. *Vnigenitus Filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit*, quū hæc quæ enarrabat, à Patre didiciſſet. Quid illud in ſinu eſſe aliud ſignificat, quàm veram & genoinam Filij ex patre natiuitatem? Si qois igitur ita Deū coaleſcere cum Filio, vti ſubſtantiam eū accidente exiſtimat, aut aliunde veluti iodumentum accipere & veſtiri, aut aliquid circa eū verſari, quod eius ſubſtātiam adimplcat, vt ſub nomine Dei aut Patris, non ipſam inuiſibilem & incōprehenſibilē ſubſtantiam, ſed aliquid quod circa eam ſit, intelligi velint: age incuſet ille conciliū Patrum, qoòd ſcriptis tradiderunt ex ſubſtantia Dei filium eſſe, ſed tamē animadtāt, ſe omnibus modis blaſphemias dicere, tū quòd corporalem aliquē Deum inducunt, tum quòd de Filio mētiantur eum non Patris Filiom, ſed aliquid

Verbū eſſe patri conſubſtantiale ex his ſētētiis colligitur.

Pſal. 44. *Pſa. 110* *Ioan. 10.* *Ibidem.* *Ibidem.* *Ioā. 14.*

A rerum earum quæ ſunt circa Patrē. Si ergo ſimplex eſt Deus, vt reuera eſt, certum eſt, quū dicimus Deū & nominamos Patrem, nihil nos eornm quæ circa eum ſunt, ſed ipſius ſobſtātiam ſignificare. Nam tametſi comprehendere, ſit illius ſubſtantia, nequeas, tamen de ſubſtantia illius, hoc eſt, de ipſo Deo ſentis & eogitas, quū pro Scripturæ nominibus Deus & Pater & Dominus appellatur. Quum igitur dicit. *Ego ſum, qui ſum, & ego ſum Dominus Deus*: & vbicunq́, dicit ſcriptura, Deus, nos qui hoc vocabulum audimus, nihil aliud niſi ipſam incomprehenſibilē ſubſtantiam indicari intelligimus, & quòd ille ipſe eſt, qui vocabulo Dei ſignificatur. Quapropter quum quis audit Filium Dei eſſe ex ſubſtantia Dei, oe admiratione ducatur, ſed potius approbet, recipiatq́; Patres, qui rei intellectū purius tradidere, & liquiB dius verbis paribus & idem pollentibus, id dictum (ex Deo eſſe) per has voces, ex ſubſtaotia Dei eſſe, expreſſerunt. Idem enim arbitrati ſunt ex Deo eſſe, & ex Dei ſubſtantia eſſe Verbum, qoando quidem & vox Deus, ſicuti dixi, nihil aliud quàm ſubſtantiā ſignificat eius, qui eſt. Si igitur non ita ex Deo eſt Verbūm, vt genuinos ex Patre Filius dici mereatur, ſed pari ratioue cum cæteris, quæ à Deo creatæ ex Deo perhibeantur, neque alio modo Verbū ex patre eſſe intelligi debeat, tum certe neceſſario ſequetur, vt neque ſit ex ſubſtantia Patris, neque ſecundū ſubſtātiam Patris ſit Filius, ſed tantúmodo per virtutem adoptiuus filius, quemadmodum & nos, quibus dono & gratia id conceſſum, vt filij Dei appellemur. Sin autem ille ſolus ex Deo, vt genuinus & naturalis fœtus (vt verè eſt) merito cenſeri debet Filius Dei, & ex ſubſtantia Dei eſſe. Certè illa compa-

C ratio lucis cum ſplendore, huiuſmodi intellectum in ſe continet. Verùm non pro natura ignis, primū ex calore ſolis inardeſcentis, deinde, vti fieri ſolet, euaneſcentis, Verbum ſeſe ad Patrem ſuom habet: id enim longiſſimè abeſt à ſententia Patrum, quum ex huiuſmodi comparatione opus aliquod, creaturáque, quæ alieoę ſit natoræ à conditore ſuo intelligeretur: ſed ſplendorem eom ideo omnes nominarunt, vt proprium illud innoerctur, quod colligitor ex eo, quum dicimus ex ſubſtantia eſſe, & vt indiuiſibilis eius cum patre vnitas ſignificaretur: ita enim fit, vt eius inalterabilitatem, & immutabilitatem nō lædas, alioqui ſi non Patris ſubſtantiæ proprius fœtus eſſet, alterabilis, mutabiliſque vtique haberetur: Congruum enim eſt, vt in hac qooque parte eius identitatem cum patre ſuo tueamur. Quum igitur iſte ſermo religioſus & pius appareat, non debebant

D Chriſto rebelles inſolentia vocabuli conſubſtantialis offendi: quum illud & ſanum intellectum, & certam rationē, demonſtrationémque habeat. Si enim ex ſubſtantia Dei eſſe ſentimus, ſupereſt, vt vox illa, quæ hoc ipſom ſignat, ab illis agnoſcatur. Quidnam autem ex eo aliud intelligas, quàm veritatem & æternitatem ſubſtantiæ, ex qua genitus eſt Filios? Nō enim diuerſus ſpecie eſt, ne externum quippiam, & diſſimile Patris ſubſtantiæ admiſceator, oeque rurſus leuiter & quouis modo ex re aliena Patris eſt ſimilis, ne ſecundùm aliud quippiam ea ſimilitodo proueniat, aut alterius ſubſtātiæ eſſe appareat, qoalia ſunt inter ſe, æs, aurum, argeotum, ſtannum, quæ quidem ſplendore ſimilia, natura & ſubſtantia diſtant. Neque enim æs ex auro eſt, neque turtur columbæ fœtus. Eſt quidem in rebus iſtis ſimilitudo aliqua: natura verò ſubſtantiáque diuerſiſſima. Si ergo eodem modo ſe Filius habet, eſto habeator &

Deū cū dicimus, eius ſubſtantiam nominamus & ſignificamus.

Exod. 3.

An Chriſtus ſit conſubſtantialis patri.

Abſurdum.

Lucis cōparatio cum ſplendore quid proſit.

Filius genitus ex æternitate ſubſtātia patris

Filius à patre, ſpecie nō eſt diuerſus.

Abſurdū a Cor.

ipſe quoque creatura, quemadmodum nos ſumus, & non conſubſtantialis Patri. Sin autem verè Filius eſt, & Verbum, & Sapientia, & Splendor, & imago Patris, rectè ergo dictum fuerit, eum conſubſtantialem eſſe, niſi contra ſcilicet rationibus demonſtretur, eum non ex Deo, ſed à Deo pro inſtrumento quod alterius ſit naturæ quàm ſuus author, conditum eſſe: probè igitur concilium ſcripſit, & rectè rem ipſam intellexit. Cæterùm iſthinc rurſus tolli velim omnem corporalem cogitationem, vt altius & ſupra imaginationem ſenſuum euecti, puro intellectu & ſola mente intelligamus Filij ad Patrem legitimam illam & naturalem genuitatem, & Verbi ad Deum proprietatem, & æqualem in omnibus ſimilitudinem ſplendoris ad lucem.

Simile.

Vt enim quum audimus eum Filium, & Germen eſſe, non humano more, ſed prout Deo cõuenit, intelligimus: ita quoque quum audimus eum conſubſtantialem eſſe, nequaquam delabentes ad humanos ſenſus, partitiones & diuiſiones Deitatis cogitemus, ſed tanquam de incorporalibus agitantes, vnitatem naturæ, & identitatem lucis non diuidamus. Id enim propriũ eſt Filij ad Patrem, & id declarat Patrem reuera Patrem eſſe Verbi.

B

Lucis & ſplendoris comparatio neceſſaria quo modo.

Hic denuo neceſſaria eſt comparatio illa lucis & ſplendoris. Quis enim ibi auſus fuerit dicere ſplendorem externum quiddam eſſe à ſole, eique diſſimile? aut quis non potius ſimul intuẽs ſplendorem cum ſole, & eandem in vtroque lucem non audacter loquatur, lucem & ſplendorem vnum eſſe? & hũc illa repræſentari, & ſplendorem ita ſolẽ eſſe, vt qui hunc videat, etiam illum intueatur? Hãc igitur identitatem & naturalem proprietatem, qui credunt, & rectè intuentur, niſi quonam quæſo alio nomine quàm conſubſtãtialem progeniem appellauerint, aut quidnam inde intellexerint propriè & congruenter niſi Verbum Sapientiam, & Poteſtatem, quam neque externam eſſe à Patre fas eſt dicere, neque imaginari licitum eſt eam non æternaliter apud Patrem eſſe? in hac enim Sobole ſua omnia fecit Pater, & per hanc in omnia inſerta ſua prouidentia pietatem ſuam, humanitatémque exercet.

C

Filius & pater vnũ ſunt, quo modo.

Atque eo modo Filius & Pater vnum ſunt ſicuti iam dixi.

Obiectio.

Niſi rurſum ſcilicet reſumpta audacia vecordes iſti dicant, aliam rem eſſe Verbi ſubſtantiam, & aliam eſſe illam ex patre lucem, quę eſt in Verbo, lucémque illam, quæ eſt in Filio, vnum eſſe cum patre: ipſum autem Filium externum quiddam & forinſecum ab eo haberi debere, & quandam ex genere creaturarum:

Caiphæ & Samoſateſis opinio.

ſed ea prorſus Caiphæ & Samoſatenſis opinio eſt, quam Eccleſia quidem repudiauit iſti autem tuẽtur, ac proinde etiam ipſi vt lapſi à veritate, hæretici declarati ſunt. Si enim omnino verũ eſt, Filium eſſe participem lucis Patris ſui, cur non potius is ille habeatur, de quo lucis communicatio ſumitur, quàm alius quiſpiam, ne quid tertium inter patrem & filium conſtituatur? aliqui non liquebit per filium, ſed potius per eum cuius communicatu hanc participationem lucis adeptus eſt, omnia condita eſſe. Sin autem ille eſt Verbum & ſapientia patris, per quam pater reuelatur, & cognoſcitur, & creat, & ſine quo pater nihil omnium facit, nimirũ

Cõcluſio.

ſequitur vt ille ſit is ipſius, qui ex patre eſt: de ipſo enim omnia creata participant, quum conſortes ſancti ſpiritus efficiuntur. Talis igitur cum ſit nequaquam ex non entibus emerſerit, neque vlla ratione creatura fuerit, ſed potius Patri ſuo proprius fœtus. Hoc igitur intellectu patres qui Nicææ conuenerunt: iſtas voces vſurpare voluerunt, ipſus por-

A

ro non ex ſe, quod aduerſarij obiiciunt, hæc vocabula finxiſſe, ſed ab aliis olim accepiſſe, age in præſentia declaremus, ne ea eis cauillatio integra relinquatur.

Quod filius ſit ex ſubſtãtia patris genitus. Theognoſtus antiquior priſcus.

Diſcite igitur nunc Chriſto rebelles Ariani, Theognoſtum virum diſertum, non abhorruiſſe ab his vocibus ex ſubſtantia, ſcribens enim de filio in ſecundo Hypotypoſeon, ita locutus eſt: Non forinſecus aut ex rebus extraneis Filij ſubſtantia conſtat, neque ex non entibus producitur, ſed ex Patris ſubſtantia ita progenitus eſt, vt à luce, iubar: vt ex aqua vapor neq; enim vapor id ipſum eſt, quod aqua: neque iubar id ipſũ, quod ſol, ſed non alienũ tamẽ verũ vt profluẽtem eũ eſſe dicas Patris ſubſtantię, idq; ita vt interim ſubſtantia illa Patris, diuiſionẽ nõ patiatur. Quẽadmodũ enim ſol nõ diminuitur ſuis ex ſe profluentibus radiis, ita nec ſubſtantia Patris diminutionem ſuſtinet, imaginem ſui Filium progignens. Theognoſtus igitur poſt diſputationem ſuperiorem, iſtam tandem ſententiam ſub his verbis ſubiecit.

Dionyſius Epiſcopus Alexandrinus.

Dionyſius porro Epiſcopus Alexandriæ contra Sabellium ſcribens & Saluatoris diſpẽſationem in carne pluribus verbis exponens, iiſque conuincens Sabellianos, refellenſque Patrem non fuiſſe carnem factum, ſed Verbum eius fuiſſe quod carnem induerat, quemadmodũ à Ioanne dictum fuit, & in ſuſpicionem raptus, quòd Filium creaturam nominaſſet, eũmque factum eſſe, & non conſubſtãtialem Patri dixiſſet: ad Dionyſium Epiſcopum Romanum eiuſdem ſecum nominis pro defẽſione criminis ita ſcribit, ſe non dixiſſe Filium eſſe factum, quem Patri conſubſtantialem confiteatur. Illius autem forma loquendi talis eſt: Et in alia epiſtola ſcripſi, qua demonſtraui falſum eſſe crimen quod mihi obiiciunt, quaſi dixiſſem, Chriſtum non eſſe conſubſtantialem Deo. Et ſi hoc nomen dixerim non inueniri vſpiam in ſacris literis, tamen argumenta mea ſequentia, quæ ipſi tacita omiſerunt, à re ipſa ſignificationéque vocabuli non abludunt. Nam & humanam procreationem in comparationem adduxi, vt congenerem: eoque ſolo eſſe parentes diuerſos à liberis, quòd ipſi ſui liberi non eſſent, neq; viciſſim liberi ſui ipſorũ parẽtes: ipſam verò epiſtolã hoc quidẽ tẽpore, vt dixi, ob certus caſus nequeo proferre. Verũ quia tibi pręsẽtis negotij verba mitto, facile inde colligere poteris, multo me libentius ipſum autographum miſſurum fuiſſe, quod & faciã, vbi id primum adeptus fuero. Scio autem & memini me plures ex congeneribus rebus addidiſſe ſimilitudines. Nam & plantam dixi ſiue à ſemine, ſiue à radice procreata ſit, diuerſam quidem eam eſſe ab

D

eo vnde progerminata ſit, ſed tamen cum eo omnino natura conuenire: fluuiumq́ue dixi à fonte profluentem, aliud quidem nomen ſortiri: neque enim fontem fluuium, neque fluuium fontem dici, ſed tamen vtrunque ſimul exiſtere, & fluuium eſſe aquã ex fonte. Cæterùm neque opus aliquod eſſe, neque creaturam Verbum Dei, ſed propriũ Paternæ ſubſtantiæ germen: idq́ue inuiſibile, vt ſcripſit magna Synodus. En tibi rurſum alterum Dionyſium Romanum Epiſcopum, ita in ſcriptis ſuis contra Sabellianos, eóſque qui talia dicunt, expoſtulantem:

Dionyſius Romanus Epiſcopus.

Merito deinceps dixerim in diuiſores, ſectoréſq;, & peremptores reuerendiſſimi Eccleſiæ de Deo præconij, qui monarchiam in ternas potentias, ternáſque ſubſtantias, & ternas Deitates carpunt. Audio enim quoſdam apud vos diuini verbi magiſtros huius ſententiæ profeſſores, qui ex diametro, vt ſic dicam, pugnant cum placitis Sabellij. Ille enim cum

blaſphemia

blaſphemia dicit Filium eſſe Patrem, Patrémque Filium: iſti autem quodãmodo tres Deos conſtituũt, dom in tres ſubſtantias alienigenas, & inter ſe omnino ſegregatas ſanctam vnitatem diſpartiuntur: Vniri enim neceſſum eſt omnium Deo Dei verbum & in eodem hærere, verſarique Spiritum ſanctum, & ſanctam Trinitatẽ in vnom omniũ rerum Deum, omnipotentemque, veluti in verticem principémque conſummari & coaleſcere. Marcionis enim vaniloqui doctrina ſectioneo diuiſionémq; monarchiæ in três principatus inſtituit.

Marcionis doctrinam eſſe diabolicam. Sanctæ.

Sed ea diabolica inſtitutio eſt, non autem verorum Chriſti diſcipulorum, & acquieſcentium Saluatoris præceptis: Illi enim vt Trinitatem prædicari à Sacris literis plane ſciont, ita tres eſſe Deos à veteri aut à nooo Teſtamento vſpiam induci nequaquam agnoſcunt. Cæterũ non minus culpaueris eos, qui filium Dei opus credunt, & factom eſſe Dominum opinantur, quum Sacra eloquia generatiooem ei congrueotem & decentem, non autem formationem & creationem teſtimoniis ſuis attribuant. Blaſphemia igitur illa non volgaris, ſed maxima habenda eſt, ſi Domioum dicas manu factum. Si enim factus eſt Filius, erat igitur, quum ille non erat, atque ille ſemper erat. Sin autem in Patre eſt, vt ipſe dicit, idémq; Ratio, & Sapientia, & Virtus Dei eſt (hoc enim eum eſſe diuinæ Scripturæ prædicant) Ratioque rurſum, Sapientia, & Virtus Dei facultates exiſtimandæ ſont, ſequitur omnino, vt nunquam factus ſit: aut ſi factus perhibeatur, fuiſſe aliquando tempus, quum iſtæ facoltates nondum eſſent, erátque nimirom tum temporis Deus infœlix & miſer, quum virtute, ſapienita, ratione careret: Id autem abſurdiſſimum. Sed quid ego vlterius de ea te verba facto apud viros Spiritu ſancto afflatos & plane cognoſcentes, quæ abſurditates naſcantur ex eo, ſi Filius opus aliquod & factitium quiddam oominetur, quas minimè videntur animaduertere, qui hac opinione ducũtur? Ac propterea certo quodam modo à veritate aberrant, qui aliter accipiunt has voces, Dominus creauit me in

Prou. 8.

initio viarom ſuarum, quàm Sacræ & Propheticæ Scripturæ intelligunt. Non enim ſimplex eſt & vna ſignificatio, vt ſciris huius verbi ἔκτισε. Hic enim ἔκτισε intelligendom nnn fecit, ſed præfecit operibus ſuis, ſed tamen per Filium conficiendis. Neutiquam enim illod ἔκτισε ita accipias tanquam ſi dixiſſet, fecit me. Differũt enim facere & κτίσαι. Hinc

Deut. 32

illud, *Nonne ipſe hic pater tuus poſſedit te, & creauit te?* in Deuteronomio magnifico carmine Moſes dixit. Ad quod ita quis merito dixerit, ô præcipiti temeritate homines: opúſne eſt primogenitus omnis creaturę, qoi ex vtero ante luciferum genitus eſt? qui dixit vt

Sap. 12.

in Sapientiæ libro habetur, *Ante omnes colles genuit me?* Et frequenter in Sacris literis inueneris eum genitum narrari, non aotem factum, vnde clarè reuincuotur, qui falſa de Filij natiuitate ſuſpicantes, eius diuinam & ineffabilem generationem, creationem, factionémoe non verentur appellare.

Cõcludit diuinam eſſentiã in tres deitates non eſſe diuidendam.

Non igitur diuidenda eſt in tres deitates admirabilis & Diuina vnitas, neque ſub nomine creationis minuenda eſt dignitas & immenſa Domini maieſtas, ſed credendum eſt in Deom Patrem omnipotentẽ, & in Chriſtom Ieſum Filium ipſius, & in Spiritum ſanctum, vnitúqoe Deo totius vniuerſitatis Verbũ. *Ego enim*

Ioan. 10.
Ioan. 14.

(ioquit) *& pater vnum ſumus*: Et, *Ego in Patre, & pater in me*: ita enim & diuina Trinitas, & ſancta prædicatio, profeſſioque monarchiæ cõſeruari poſſit. Verbum porro æternaliter eſſe cum patre, oeque alte-

A rius eſſentiæ aot ſubſtantiæ, Patriſque ſui proprium filium, vt ſancitum eſt ab illis, qoi Synodo interfuerunt, licebit denuo ex laborioſo illo Origene audire.

Origenis ſententia quod filius ſit patri coæternus.

Quæ enim diſputandi certãdiq́oe gratia ſcripſit, ea non quaſi ipſius ſint verba, aut qoaſi ipſe ita ſentiat, ſed eorũ qui cum eo contentioſios diſputarunt accipienda ſunt. Hæc igitur laborioſi illius Origenis ſententia eſt. Poſt illa ergo quæ certandi gratia, quaſi in palæſtra aduerſus hæreticos adduxerat, ſtatim iſta, quæ propria ipſius ſunt, ſubintulit. Si eſt (inquit) vlla imago inuiſibilis Dei, ipſa quoq; imago inuiſibilis foerit, imo hoc quoque auſim addere, quòd quum ſit ille ſimilitudo patris, fieri non poſſe, vt fuerit quando non fuerit. Quando enim Deus, qui ſecundùm Ioannem Euangeliſtam lux dicitur, ſplendore caruit ſuæ maieſtatis? vt quiſ audeat Filio

B principium aſſcribere, quaſi antea nondum exiſtenti? Quando autem non erat ineffabilis illa, innominabilis, inenarrabiliſque Patris ſubſtantiæ Imago, Forma, Ratio, quæ Patrem cognoſcit? Cogitet ſecum qoicunque audebit dicere, erat, quando non erat Filius, ſe hoc ipſum dicere, erat quando ſapientia non erat, qoando ratio noo erat, quando vita non erat. Idem Origenes alibi dicit. Sed fas non eſt, neque periculo vacuum eſt ob infirmitatẽ noſtram, quantum in nobis eſt, ſpoliare Patrem vnigenito ſuo ſemper ſecum exiſtente Verbo, ſpoliare item eum ſua Sapientia, in qua lætabatur: inde enim colligeretur eum non ſemper lætatom fuiſſe. Ecce nos demonſtramus iſtiuſmodi ſententiam à patribus ad patres quaſi per manus traditam eſſe. Vos autem noui Iudæi & diſcipuli Caiphę, qoos verborum veſtrorum patres ac maiores demonſtrabitis, quum

C ne vnum quidem ex prudentibus aut doctis in auctorem citare poſſitis? Cuncti enim vos, præter diabolom iſtius vobis à Chriſto defectionis authorem, auerſantur, ille & olim vobis hanc impietatem inſeruit, & nunc vobis author eſt vt orbis terrarum concilium vitupereris, non alia de cauſa, quàm quòd in eo concilio non quæ veſtrę factioni patrocinentur, ſed illa ſint ſcripta quæ ab initio ipſi, qui teſtes oculati & miniſtri Verbi fuere, tradiderunt. Fides enim

Synodi fides, ea eſt totius eccleſiæ.

quæ ſcriptis decretiſq; Synodi ſancita eſt, ea eſt totius Eccleſiæ, hanc quum aſſerere vellent beati Patres, iſtis verbis concipiendã putauerunt, condemnaruntque Arianam hæreſim: Quæ res præcipue in cauſa eſt, cur calumnias Synodo intentent.

Arianorum in blaſphemando peruicacia.

Non enim verba illa illos male habent, ſed quòd iis verbis declarentur hæretici & cęteris hæreticis improbiores, nimirum qui quum voculas ſuas prauas ſemper

Ingeniti nomẽ ab ethnicis mutuo acceptum.

D & de hæreſi culpabiles reprehendi per id tempus viderent, ab Ethnicis nomen ingeniti mutuo ſumẽdum arbitrati ſunt, vt per occaſionem huius vocabuli, inter facta & creata, Dei verbum, omniũ creatorem infererent, & eioſdem claſſis efficerent: ita ſunt ad impietatem effrontes, & in blaſphemando Domino peruicaces. Quòd ſi præ inſcitia vocabuli ad iſtam improbitatem dilaberẽtur, oportebat eos ab iis vnde id motuo acceperunt, vim eius dictionis cognoſcere. Illi enim & mentem ex bono, & ex mente animam oriundam dicunt, & quamuis earũ origines videaot, ingenitas tamen aſſeuerant, neque ſe ea de cauſa maieſtatem primi, vnde mens & anima originem deſumunt, carpere aut diminuere arbitrantur. Quapropter oportuit iſtos aut ita loqui, aut nihil omnino loqui de rebus, qoas ignorant. Quòd ſi ſe vocem intelligere putent, excutiãt eam, & examinent, num proba ſit, præſertim quum illa

in Sacris literis non reperiator. Verùm illi denoo cuntentionem ſuam verbis in Scriptura non receptis renouabunt.

Ingeniti vo. è alienũ à ſcripturis.

Ego verò coortà, cauſam ſignificatiq́ue intellectum interpretabor, ſecũdùm quem Synodos, patréſque qui ante Synodum fuere, bis vocabulis ex ſubſtantia & conſubſtantiali congruẽtibos com iis quæ de Seruatore referuntut, vti in ſcriptis ſuis voluerunt. Ipſi autem viciſſim ſi poſſint reſpondeant, vbi repererint hanc in ſcripturis minimè ſoleonem vocem, & qua mente Deum ingenitum dicant.

Ingenitũ ambiguũ.

Audio eoim hoc vocabolum diuerſas habete ſignificatioues. Nam dicitur & illud ingenitum, quod nondum eſt, ſed eſſe poſſit: & turſum, quod neque iam eſt, neque eſſe poſſit: tertio autem, quod iam quidem eſt, tamen factum non ſit, neque initium exiſtendi habuerit, ſed quod æternum ſit, & incorruptibile, fortaſſe duas priores ſignificationes prætererint, vt abſurda pretermiſerint: nam ſecundùm primum ſignificarum illa habebootur ingenita quæ facta ſunt, futuráque expectantur. Secunda autem ſignificatio plus in ſe abſurditatis continet: od tertiam igitur progredientur, & ſecundùm eam ingenita appellabunt. Cæterùm, qoum hoc dicunt, nihilominus impij habendi ſunt. Si enim qood initiom exiſtẽdi non haber, & qoud neque factom aut creatum ſed æternum ſit, ingenitum velint, & contratio modo ſe habere Verbom Dei prunoociarint, quis non videt vaſriciem Chriſtomacborum? quis non eos pro tali inſania lapidauerit, qui detetriti primas ſuarum fabolarum dictiunculas, ub quas dãnati ſunt, proferre eaſdem denuo, ſed alio modo per hoc vocabulum Ingeniti inſinuare moliuntur? Nam ſi filius ex numero geoirorum, hoc eſt, factorum eſt, certè ex non entibus & ipſe qooq; extitit, & ſi principium exiſtẽdi ſortitus eſt, non erat priuſquam fieret: porro ſi æternus non eſt, erat hauddubiè quando non erat.

Hæretici ſub verbis ambiguis prauitatem ſuã occultãt. Simile.

Opottebat igitur ipſos eadem illa in animo ſentientes iiſdem ſois verbis vti, ac ſuam opioionis diuerſitatem prodere, nec ſub vocabulo ingeniti, animi prauitatem uccultare. Verùm malitioſiſſimi homines hoc nun faciunt: ſiquidem omnia ſecundùm patrem ſuum diabolum cum fraude inſtituunt: vt enim ille ſob alienis veſtibus fraudem molitur, ita & iſti vocabulum Ingeniti excogitarũt, vt ſub ſpecie benedicendi Dei, diſſimulanter aduerſus Duminum blaſphemias ſuas tegant, eáſque ſub hoc inuolucro aliis inſinoent.

Ingenitũ quid ſit apud Arianos.

Cæterùm iſtis verſutiis retectis velim mihi reſpondeant, qoid ipſis ſit reliqui quod obiiciant: Arqui inqoiunt ſcelerati, inuenimus qood luquamur, ſuiſque dictiunculis id addunt eſſe ingenitum ſcilicet, quod ſuæ eſſentiæ authorem nun haber, quodq́ue aliis quæ ſunt, aotbut fuerit, vt ſint ingrati mortales, & prorſus ſacrarũ Scripturarũ rudes, quinoo ad honorem Dei, ſed ad ignominiam Filij omnia dicunt & faciont, ignari interim eoo qoi dehoneſtat filium, patrem quoqoe dehoneſtare.

Ingenitũ Verbi naturã non demolitur. Simile.

Primùm igitur nõ ideò qoòd Deom ingenitum vocent; filius demonſtratur creatus eſſe, quũ Filius vt ſubſtantiæ potris ſui fœtus eſt, ita æternaliter apud pattem ſubſiſtat. Non enim hoc vocabulom naturam Verbi demolitur, neque vox iogenitus ſignificatiunem ſuam ad filium, ſed ad ea quæ per filium creata ſont, protendit. Et quẽadmodum qui aliquem architectum ædificij aut ciuitatis nominat, non cum hoc numine filium ex ipſo genitum includit, aot intelligi ſtudet, ſed ſub vocabulo architecti, indicat authotem operum nequaquam talem eſſe, qualia ſunt opeta ipſius artificio fabrefacta: ac proinde illum opificem nominat, & non ignarus qualis ſit naturæ hic opifex, agnoſcit longè eſſe aliud ab eo progenitum, longè aliud ab eu factum, eodémque ob filium ſuum patrem, ob opera verò architectum appellat.

Deũ ingenitum nominare quid.

Eodem modo qui Deum ingenitum nominat, ex operibus ſuis ei nomen accommodat, indicans eum nõ ſolùm non eſſe factum, ſed eorum quæ facta ſunt, authorẽ eſſe. Verbúmque eius diuerſum eſſe à rebus quæ factæ ſunt, & id ſolummodo Patri ſuum & proprium fœtum eſſe cognoſcit, per quem omnia facta ſont & conſtant.

Prophetarum de filio Dei opinio.

Prophetæ qooque Deum omnipotentem nominantes, non ideò illic hoc nominis iodũt quaſi Verbum cẽſeant ex numero reliqui vulgi eſſe, quippe qui nun igoorabant Filium alium eſſe à rebus creatis, atque adeò, quemadmodom Pater ſuos, omnipotentem, eumque in omnia qoę pater per ipſum creauit, dominatum habere, illique à patre poteſtatem datam eſſe, & poſt donationem ſemel conceſſam æquè omnium dominari. Eadem iterum ratione quum Propbetæ Deum Dominum virtutũ nominant, non ideò eo reſpectu faciont, quaſi Filium vnum eorom velint, quæ ſub patris poteſtate retineantur, ſed vt Filio ſuo Pater eſt, ita potentiarum à filio conditarum Dominus habeatur. Verbum viciſſim quia in patre eſt, omniom Dominus reputari debet, & in omnes imperium poſſidere, eò quòd omoia quæ Pater habet, à Filio itidem habeantur. Et quemadmodum appellationes hunc habent intellectum, ita quoque qui voluerit dicere Deum ingenitum: dicat quidem ſi ita ipſius animu collibuerit, modo non ideò hoc dicat vt filium opinetur aliquid factitium eſſe, ſed vt dixi quia iotelligat non ſolùm Deum factum non eſſe, verùm etiam rerum à verbo ſuo factarum conditurem creatorémque appellati debere. Nam qnum Pater ita appellatur, nihil inde obſtaculi naſcitur quo minus & verbum & imago Patris & Patri conſubſtantialis intelligatur. Porrò quia imago eius eſt, ſequitur oeceſſario, ve alius diuerſúſque ſit à rebus creatis, & nequaquam aliquis ex vulgo numeróque vniuerſitatis, qooniã cuioſcunq; imago fuerit, eius quoq; proprietatẽ & ſimilitudinẽ obtinet, adeò, vt ſub nomine ingeniti & omoipotẽtis Patris etiã ingeniti & omnipotẽtis Verbũ & Sapientia, hoc eſt, filius intelligatur.

Sub nomine ingeniti patris, filius etiã intelligitur. Ingeniti vocē cur adinuenerint Ariani.

Verũ præclari viri & promptæ impietatis, ooo cura honorandi numinis, ſed odij in ſeruatorem hoc vucabulum iogeniti adinuenerunt. Nam ſi illis cura numinis aut benè dicẽdi fuiſſet, oportuerat eos (quod quidem & melius fuiſſet) primùm agnoſcere Deum patrem eſſe, eumq́ue hoc nomine potius quàm illo prædicari, quoniam quum Deum ingenitum, boc eſt, non factum appellãt, ex rebos factis, vt iam dixi, illom conditurem ſolum deſignant, quò Verbum pro ſua libidine factitiom eſſe quiddam declarant. Qui autem Deum Patrem nominat, ſtatim eo ipſo & filium innoit, nec ignorat qoom filius ſit, quin omnia quoque per filium ſint condita. Quapropter & potius & verius eſt, Deum ex filio deſignare, & patrem ouncupare, qoàm ex operibus duntaxat illi nomen indete, & appellare ingenitum. Hoc enim vocabulum, opera, quæ ex Dei voluntate producta ſunt, innuit: contra, Patris nomen, propriom eius ex ſoa ſuſtantia fœtom declarat. Quanto autem Verbum præſtantius eſt tebus creatis, tanto præſtiterit Deum Pattem, qoàm ingenitum dicere. Illud enim in Scripturis non reperitur, & ſoſpectum eſt, quom multiplicem habeat ſignificationem: hoc autem

ſimplex

Ingenitū ſuſpectū eſt.

ſimplex eſt, & Scriptutis ſoleone, & verius, vnumque filium tantummodo denotat. Rurſum illud vocabulum, ingeniti, apud ethnicos reperitut, qui Deum non norunt ? Hoc autem nomen Pater pet Dominū noſtrum nobis innotuit & donatū eſt. Nā quū ipſe ſciret cuius Filius eſſet, ita locutus eſt, *Ego in Patre & Pater in me*: &, *Qui vidit me vidit & patrē*. Et, *Ego & Pater vnū ſumus*. Neque vllibi reperias, vbi ille Patrem ſuum ingenitum vocet. Quin & cum nos precari doceret, non dixit, Quum oraueritis, dicite Pater ingenite, ſed potius *quum precari ſtatueritis, dicite, Pater noſter qui es in cælis*, & caput noſtræ Fidei eò tendere ac referri voluit. Iuſſit enim nos baptizari non nomioe geniti & ingeoiti, neque in nomine increati & creaturæ, ſed in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, quoniam ita initiati verè in filios adoptemur. Et Patris nomen pronunciantes, agnoſcimus quoque ſub boc nomine etiam Verbum quod in Patre eſt, cōtineri. non tamen ob boc quòd Patrem ſuom noſtrum à nobis coocesſerit appellari, æquum eſt, vt oos ipſos Filio ratione naturæ adęquemus. Nam quòd nobis filij appellatio indulgetur, id inde profectum eſt, quod verbum ſiue Ratio Dei, noſtrum corpos geſtauit, & in nobis habitauit, ac proinde conſequenter propter rationem ſiue verbum quod in nobis eſt, is qui Deus eſt, Pater noſter appellator. Et quia Spiritus Verbi in nobis eſt, ideò vt nobis gratificaretur, ſuum patrem noſtrum quoque patrem appellari voluit. Ea enim eſt mens Apoſtoli ita dicentis, *Miſit Deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra clamantem, Abba pater*. Sed fortaſſe de vocabulo boc ingenito conuicti, vt praui ſunt moribus, audebunt dicere, par eſſe vt verba quæ de Domino noſtro Ieſu Chriſto ſunt ſcripta, in diſputationibus adbibeantur, repudiatis illis vocibus quæ in Scripturis non reperiuntur. Certè id æquum eſſe nec ego abouerim, eo quod ſigna indiciáque veritatis perte-

Ioan. 14.
Ibidem.
Ioan. 10.
Matt. 6.
Pater noſter Deus à nobis dicitur, cur.
Heb. 3.

A ctiora ex Scripturis ſanctis quàm aliúnde depromantur: ſed malignitas & verſipellis Euſebianorum impietas Epiſcopos coegit, quemadmodum dixi, vt clarioribus verbis vterentur ad eorum impietatem ſubuertendam. Sed tamen ſatis demonſtratum eſt, & liquidè apparet, ſcripta Synodi rectam ſententiam continere, & Arianorum voculas frioolas eſſe, & ſcopum eorum malitioſum, quom illi hoc vocabulo, ingeniti, quod probæ ſignificationis eſt, & cum pietate vſurpari poſſit, pro animi ſui conceptu, proq́ue libidine ſua ad cōtumeliam Saluatoris abutantur, idq́ue ſolum ea de cauſa, vt quaſi gigantes com numinibus pugnent, non tamen ob prętextum iſtiuſmodi dictiuncularum damnationem euaſerūt, nec quia in voce ingeniti bona ſignificatio eſt, eorum mala mens ſententiáque latere potuit: nam & ipſi omnifariam ſunt confuſi, eorumque hęręſis vbique male audit. B Hæc quidem tum in conſilio acta, vt potui recitaui. Scio tamen vitilitigatores iſtos & Chriſto rebelles, ne iſtis quidem auditis mentem in melius mutaturos eſſe, ſed potius diſcurſitaturos ad alias aliunde cauſificationes venandas, & cùm eas abſumpſerint, nouas rurſus commentaturos eſſe. Quia in parte reſpondent Propheticis verbis, *Si poteſt Æthiops mutare pellem, aut Pardus maculas, etiam futurum eſt* vt ipſi recta ſentiant. Tu autem chariſſime, hæc noſtra, vbi acceperis, tecum perlege, quæ ſi tibi recta videbuntur, recitabis ea fratribus, quos præſentes habebis, vt & illi quoque vbi rem cognouerunt, Synodi zelum quo vſa eſt in tuenda veritate, Synodique ie iis explicandis quæ vellet, diligentiam adament: damnant autem Arianorum pro hæreſi defendenda cauillatinnes. Gloria autem Deo patri, honor item & adoratio eum filio ſuo paritet experte principij, vnà cum ſancto & viuificatore ſpiritu & nunc & in infinita ſæcula ſæculorum, Amen.

Ante voces quæ in ſcripturis non reperiuntur retinede-beant.
Hier. 13.

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRINI, CONTRA ARIANOS,

APOLOGIA SECVNDA.

EGO arbitrabar poſt tanta pro ooſtra defenſione documenta, verecundia aduerſarios meos, & prodeundi metu latitaturos, & ſibiipſis, quod aliis calumniam feceriot, diſpliciruros. Cæterùm, quandoquidem ne ita quidem conuicti damnatique erubeſcere queunt, ſed ſtultè obtrectationibus adtepunt, ſperantes ſemel iudicata iterum in iudicium renocanda, noo vt cauſam dicant, id enim maximè fugitant, ſed vt nos animoſq́ue eorum qui integri ſunt, moleſtiis vexent: neceſſarium video vt vobis me purgem, quo repudiatis ſuſurris, ſcelera & falſas illorum criminationes condemnetis. Vobis ſiquidem ſynceris hominibus ratio meæ innocentiæ reddēda eſt: litigioſis verò ſua ipſorum argumeota opponenda ſunt, in quibus ſumma mihi vincendi fiducia eſt. Nam quod ad nos attinet, iudicio nullo opus eſt: Iudica- C tum eſt enim non ſemel ſecundùm nos, ſed ſæpius. Primùm quidem in noſtra prouincia quum ad id coiſſent propemodum centum Epiſcopi. Secundò Romæ nobis cæteriſq́ue aduerſariis Euſebij, ad eius criminoſas literas in iudicio comparentibus. Fuere autem in eo confeſſu plores quàm quinquaginta Epiſcopi. Tertiò iterum, in magno Sardicenſi concilio ad edictum religioſiſſimorum Principum Conſtantij & Conſtantis, in quo iudicio ita ceciderunt adoerſarij, vt habiti pro calumniatoribus depoſitionem exautorationémque otdinis ſui retulerint: noſtram verò innocentiam, plures quàm trecenti Epiſeopi ſuis calcolis comprobarint, qui ex multis prouinciis Ægypti, Libyæ, Pentapoleos, Paleſtinæ, Iſaoriæ, Cypri, Pamphyliæ, Lyciæ, Galatiæ, Daciæ, Myſiæ, Thraciæ, Dardaniæ, Macedoniæ, Epiri, Theſſaliæ, Achaiæ, Cretæ, Dalmatiæ, Siſciæ, Pannoniarum, Notici, Italię, Piceni, Thuſcię, Campaniæ, Calabriæ, Apuliæ, Brutiorū, Siciliæ, Aphricæ

Athanaſius tertio eſt iudicatus tribus Synodis.
Ariani à ſuis in concilio Sardico condemnati.

A vniuerſæ, Sardiniæ, Hiſpaniarum, Galliarum, Britanniarum, eò ſe ad concilium contulerant, adeò vt Vrſatius quoque & Valens, quum antea ſe pro calumniatoribus geſſiſſent, pœnitere ſe ſui facti proteſtarentur. Non ſolùm enim ſententiam pro nobis dictam approbarunt, ſed & ſe cæteróſque meos aduerſarios calumniatores eſſe confeſſi ſunt, qua pœnitentia etiam ſcriptis prodita, Euſebium ſocium calumniæ & fingendi criminis coartificem liquidiſſimè conuincunt. Nemo igitur rem à tot Epiſcopis excuſſam, exploratámque, & clariſſimis documentis conuictam, denuo putari ſub iudicium reuocari debere, ne ſi iterum atque iterum res toties iudicata in cognitionem deducatur, fine prorſus careat recognoſcendi curioſitas, ſufficerent quidem tot Epiſcoporum calculi ad confundẽdos eos, qui etiánum aliquid falſi criminis contra me fingunt, etiam

Vrſatius & Valẽs in concilio Sardi. reſipuerunt.

B ſi nihil aliud accederet: iam verò quum ipſimet hoſtes contra ſe & pro nobis teſtimonium ferant, criminá que aduerſum nos mendaciis & dolo compoſita eſſe fateãtur, quem quæſo non puduerit de mea vlterius innocentia dubitare? præſertim quum lex iubeat, in ore duorum aut trium iudicia conſtitui: in mea ergo cauſa vide quãta ſit multitudo teſtium, qui noſtræ innocentiæ ſuffragantur, cui pro appendice aduerſariorum noſtrorum confeſſio accedit, adeò vt ne cæteri quidem ex aduerſariis ſua iudicia aduerſus me pro ipſorum libidine conflata tueri auſint, ſed pro bonis rationibus vim in eos, à quibus refutantur, comparent. Id enim illis peſſimè habet, quod quæ ipſi occultim & inter ſe compoſuerunt, ea Valentis & Vrſatij indicio retegantur, minimè ignari, eorum pœnitentia & ſe damnari, & damnatos ab ipſis innocentes declarari, ac proinde eos,

Euſebiani dãnati Valentis & Vrſatij pœnitentia. Simile.

C vt prius à nobis dictum fuit in Sardicenſi conſilio, ab officiis ſuis depoſitos eſſe, atque id non immerito: Vt enim olim Phariſæi ſummoti reiectíque à iudicanda cauſa Diui Pauli, & ſuam & cæterorum Iudæorum contra ipſum coniurationem patefecerũt, vtque beatum Dauidem præter meritum perſecutionibus agitari voce ipſius perſecutoris innotuit, ita peccatum ſuum confitentis, *Peccaui*, inquiens, *fili mi Dauid*: ita quoque nunc iſti victi à veritate, veniã ſcriptis literis à Iulio Romano Pontifice popoſcerunt, & ad nos pro pace, de quibus tanta ſcelera diuulgarant, epiſtolas miſere pudore vt arbitror adacti, quum eos quos tollere volebant, gratia Domini viuos conſpiciant, adeò vt & ipſi quoque Arium eiúſque hæreſim, vt anathema condemnarint, idque congruenter ab iis & pro rei conſequio actum eſt.

3 Reg. 26

Vrſatius & Valẽs veniã quæſierunt & hæreſim Arij condẽnarũt.

D Nam quum non alia de cauſa crimen ab Euſebio aduerſum nos compoſitum eſſe ſcirent, quàm vt hæreſim ſuam tueretur, & quum eò veniſſent vt ſemel ſycophantiam confitendam eſſe arbitrarentur, ſtatim quoque ab inimica Chriſto hæreſi, in cuius gratiam crimen finxerant, reſiliendum putauerunt. Quæ igitur pro noſtra innocentia ſcripta ſunt ab Epiſcopis in diuerſis Synodis, & primùm in Ægyptiaca, ſunt hæc.

A

SANCTA SYNODVS ALEXANDRIÆ CONGREGATA *ex Ægypto, Thebaide, Liba, Pentapoli, omnibus vbique Eccleſiæ Catholicæ Epiſcopis, dilectis & deſideratiſſimis fratribus in Chriſto, Salutem.*

POteramus quidem, dilectiſſimi fratres, etiam ſtatim ab initio conflatæ in Athanaſium comminiſtrum noſtrum criminationis, deinde poſt eius Alexandriæ ingreſſum reſpondere ſuper fictis criminibus Euſe-

B bianorum: eóſque de iniutiis in eum illatis accuſare, ſimulque oſtendere, quàm nihil niſi meras calumnias obiecisſent: ſed quia tempora illa nihil tale permittebant, vt & ipſi noſtis, & quia arbitraremur, poſt reſtitutionem Epiſcopi Athanaſij, eos vultum ſubmittere, & pudore in tam apertis iniuriis ſuffundi, putauimus rem ſilentio tranſmittendã eſſe: cum verò poſt tantas eius viri calamitates, protectionẽque in Gallias, & vitã relicta domo peregrè actam, poſt tanta pericula, quibus minimo minus perierat, rem vrgentibus calumnioſis hominibus, niſi humanitas Imperatoris obſtitiſſet. Tot malis, quum nemo non hoſtium etiam crudeliſſimorum exſatiari potuiſſet, ipſi tamen effrontes inſatiabiléſque permanent, ſæuiuntque denuo & in Eccleſiam & in Athanaſium, ægrè ferẽtes illius liberationem, ac proinde atrociora molientes, cupidè ad nouas crimina-

Euſebianorũ ſæuitia in Athanaſium.

C tiones proſiliunt, nec timent illud quod in ſacris literis ſcriptum eſt, *Falſus teſtis impunitus non erit*, &, *Os quod mentitur, occidit animam*, Hinc fit, vt ſilentium diutius retinere nequeamus: admiramurque eorum malitiam, & inſatiabilem in inſidiis ſtruendis peruicaciam, ecce enim nulla ſumpta quiete rurſus Imperatoris aures contra nos irritant, neque vſquam ceſſant literas parricidales ſcribere, quo Athanaſiũ ipſorum hæreſi aduerſum è medio tollãt. Siquidem iam denuo accuſatrices literas contra Athanaſium Imperatoribus porrexere, iteratis calumniis homicidia ei obiicientes, quæ nunquam facta ſunt, ac denuo illum coniurationibus ſuis opprimere ſtudent: imputatis cædibus quæ nunquam factæ ſunt, & fortaſſe tunc eum calumniis ſuis interfeciſſent, niſi humanum principem nacti fuiſſemus, eundémque denuo, vt quod minimum malorum referamus, in exi-

Pro 19.5 Sap. 1.

D lium protrudere ſatagunt, & ob id calamitates exulum quaſi ab eo facta ſe deplorare ſimulant, quum reuera plorent, nihil à nobis tale deſignatum eſſe: neque priores in illum iniuriæ ipſorum animis ſufficiunt, ſed noua & atrociora illis accumulata volunt, homines ſcilicet admodum manſueti & moribus æquis, vel quod verius eſt, improbi & perquàm acerbi, qui terroribus & minis potius quàm pietate & æquitate, quod Epiſcopos decet, ad pœnas deproperant. Tot enim cædes, hominúmq; mactationes, quas ne prophanus quidem homo & curioſus & cõſectator criminum in calumniis diceret, ea ipſi effundere minimè veriti ſunt, non ſolùm apud præſidem aut alium quamuis magnum virũ, ſed & apud tres Auguſtos, neque in eam rem longitudines itinerum illis graues fuere, dummodo omnia maiora tribunalia calumniis implerent: calumnia enim eſt quã tentant, eáque grauiſſima, & maximè omnium

Improbi & cæteris peius perſequuntur.

capitalis,

capitalis, idque in ſummis omnium rerum huma-
narum tribonalibus. Quis enim alius iſtius quæſtio-
nis finis, niſi vt mors Eccleſiaſtico tumultu infera-
tur? Non igitur Athanaſij, ſed illorum acta luctum
lamentationémque merentur, ipſóſque rectius de-
ploratos haboeris: in ipſos enim ploratus congruit:
Eccl. 22. Siquidem ſcriptum eſt: *Nolite flere mortuum, neque*
Accuſationis *lugete, ſed complorate comploratione egredientem, quia non*
Euſeb. *amplius reuertetur.* Tota enim eorum accoſatrix epi-
finis. ſtola nihil aliud niſi necem ſpectat, aut necem mo-
liuntur, ſi ipſis liceat, aut ſaltem exules facere, quod
& impetrauerunt ab religioſiſſimo Cæſarum patre,
qui iras ipſorum offenſáſque, quum ſupplicium
capitale poſceretur, exilio damnatorum expleuit.
Iſta opera ethnicorũ ſunt, & non vel tenuiter Chri-
ſtianorum, & minimè omniũ Epiſcoporum, quos
alijs iuſtitiam commonſtrare oportuit, idque ve-
B ſtram arbitramur in Chriſto conſcientiam bene &
luculenter perſpicere. Cur enim alios ab accuſando
deterrent, illi ipſi qui accuſatores conſpectui Im-
peratoris ſeſe præbuerunt? aut cur qui alios calami-
tates miſerorum lachrymis perſequi oportere do-
cent, ne ab exilio quidem noſtro ſe quieti tradunt?
Publica enim omnium Epiſcoporum profligatio
ex ſuis ſedibus exterminatióque facta eſt, qui vt nos
antea pro exulibus habuerunt, ita nunc cum Atha-
naſio patriæ redditi pro ſuperioribus doloribus la-
chrimiſque, quibus eius vicem miſerabamur, ma-
ximam viciſſim hilaritatem & gaudium recepimus,
quod vtinam Dominus, ne ab Euſebianis ſubuer-
tatur, nobis incolumè ſeruet. Iam ſi fides in crimini-
bus quæ obiecere, fuiſſet, hoc ipſum tamen crimi-
noſum eſt quòd contra ſtatuta Chriſtianorum, poſt
C acerbitatem exiliorum, aliarúmque calamitatũ de-
nuo inuadunt, cædes hominum, ſtragéſque obiicié-
tes, & huiuſmodi criminationibus imperatorias au-
res obtondunt. Iam quom omnia mentiãtur, nihil-
que niſi calumnias adferant, nec in eorum literis
quicquam ſit veri, quàm multiplex putas in hoc co-
natu ſcelus, & quã ſcelerati illi haberi debeant? Rem
igitur aggrediemur, eorúmque calumniis occurre-
mus. Nam hinc quoque priora illa quæ vel de Sy-
nodo vel de iudicio habito iactitant, non rectè facta
eſſe, imò falſa eſſe comprobabuntur, ipſis interim
denuo ea de cauſa condemnandis. Pudet nos certè
iſtius defenſionis, verùm quia temerarij noſtri cri-
minatores ad omnia calumnianda ſe promptos of-
ferunt, & quia poſt Athanaſij ingreſſum, cædes &
homicidia obiiciũt patrata eſſe, neceſſum eſt noſtri
excuſationem, tametſi prolixiuſculam, quia res ita
D cogit, com venia audiatis. Cædes omnino nulla ne-
que ab Athanaſio, neque per Athanaſium cõmiſſa
eſt, quapropter quom ad hanc inexſpectatã defen-
ſionem aduerſariorum iniquitate propellamur, nõ-
nihil indulgendum eſt neceſſitati excuſationis. Cæ-
Quod Athan. nõ ſit homicida defenſio. des igitur & vincula aliena ſunt à noſtra Eccleſia,
carnifici neminẽ vnquam Athanaſius dedidit, neq;
carcerem quantum in ipſo fuit, vinctis tradendis fa-
tigauit. Sacraria noſtra vt in præſentia, ita etiã ſem-
per pura innocentiáque fuere, non niſi Chriſti ſan-
guine, eiúſque cultu ſanctificata, neque presbyter,
neque diaconus ab Athanaſio interfectus eſt, neque
cædem vlli aut exilium irrogauit, vtinam illi qui ve-
ram perſecutionem induxerunt, nihil tale contra
Nemo in exilium actus Athanaſij opera. eum perpetraſſent. Nullus enim opera eius patria
excidit: ipſe autẽ ab iſtis in exilium actus eſt, quem
nunc iterum quia ab ea relegatione liber dimitti-
tur, grauioribus criminibus repetẽtes, linguã ſuam

A ad omnia falſa & crudelia exacuũt. Quinimo Iudicũ *Calũnia in Athanaſium.*
acta & damnatos à præfecto Ægypti, vt ipſi in ſuis
ſcriptis fatẽtur, ad Athanaſij culpã trãsferunt, adeo
nihil illos pudet: ſæuitiæ Athanaſij imputant, quum
Athanaſius per id tẽpus nondum Alexandriam in-
greſſus fuiſſet, & per Syriã in itinere ab exilio reuer-
teretur. Quod ſi lõginqua abſentia excuſationẽ ad-
fert, ne quis reus habeator, quin præſes aut præfe-
ctus Ægypti aliquid facit, quid Athanaſio remotius
à crimine, qui ſi vel in ipſa Alexandria fuiſſet, quid
tamen illi quæſo cũ negociis præfecti? Atqui in illis
locis nõ erat, neq; ad ea quæ acta ſunt à præfecto res
Eccleſiaſticæ occaſionẽ dederunt, ſed vnde id natũ
ſit, ex monumentis actorũ intelligetis, quæ nos co-
gnitis illorum ſcriptis, & re perquàm diligen-
ter explorata ad vos tranſmiſimus. Igitur quum
B & nunc, ea quæ neque ab eo, neque per eum
facta ſint, quaſi facta ſint, occlament, & tot te-
ſtibus ſe certiores factos videri velint, optarim
mihi indicarent cuius Synodi actis, argumentiſ-
ve aut indiciis rem ita ſe habere didicerunt. Quod
ſi nihil tale pro ſe habent, temereque omnia affir-
mant, veſtris animis cogitandũ relinquimus, quid
& prius factũ ſit, & nunc factũ eſſe ab iſtis fingitur.
Nihil enim aliud veſtris animis apparebit quàm ca-
lũnia, & defendendæ impietatis contra pietatẽ ra-
bioſus furor, & ob id vnũ agi, vt tollantur è medio
Orthodoxi, quo iam inde cũ ſecuritate prædicent
quicquid libuerit impietatis patronis. Et certè rem
ita ſe habuiſſe comperietis. Quũ enim Arius vnde *Athan. diaconus*
Ariomanitarum hæreſis conflata eſt, ab eccleſia per *Alexãd.*
beatũ Epiſcopũ Alexandrũ eiectus eſſet, Euſebiani *epiſcopi.*
diſcipuli pariter & ſocij impietatis, ſemetipſos eie-
C ctos eſſe arbitrãtes, multis adhortationibus Alexã-
dro ſcripſerunt, ne Ariũ extra Eccleſiã relinqueret.
Alexandro autẽ ob pietatẽ in Chriſtum, hominem
impium nõ recipiente, in Athanaſium eius diaconũ
iras auertunt, & quia eum aſſiduũ eſſe apud Alexan-
drũ, & in precio haberi carioſe animaduerterent, &
quia iam antea eius pro Chriſto pietatẽ in Synodo
Nicenſi, vbi cum magna libertate contra Arianam
hæreſim diſſeruerat, experti eſſent, in grauiſſimum
odiũ exarſerunt: vbi autẽ Deus eum ad Epiſcopatũ
prouexerat, veterẽ iam olim malitiã refouentes, ve-
riti illius orthodoxam mentẽ, & in reſiſtendo cõtra
impietatem robur, conſcientia vecordes omnibus *Euſeb.*
rationibus coniurationes in eum coquebant, prin- *princeps*
cépſq; hac in re Euſebius fuit, conſcientiæ ſuæ furiis *coniurationis*
agitatus præceps. Cæſarem igitur contra Athanaſiũ *contra*
irritant, & Synodos minantur. Poſtremo Tyri in *Athan.*
D conſilium coierunt, adeo vt ne nunc quidẽ contra
eum ſcribendi ociũ admittãt prorſus implacabiles,
& quorum querelis nunquã ſatisfacias, vt qui con-
ſtitutionem Epiſcopatus Athanaſij tanquã non le-
gitimè celebratã cauillationibus arrodant, nuſquã
non homini infeſti, vt ſaltem mendaciis eum infa-
mem reddant, & falſa proferant ex quorũ tamen va-
nitate, priora illa falſa eſſe atque conficta deprehẽ-
duntur. Aiunt igitur poſt obitum Epiſcopi Ale-
xandri, quum pauciſſimi eſſent, qui Athanaſij men-
tionem facerent, ſex aut ſeptem Epiſcopos clancu-
lum & in loco obſcuro eum præſulẽ ordinaſſe. Hæc
eadem illi, quibus nullum mendaciorum genus re-
formidandũ videtur, Imperatoribus ſcripſere. Nos
autẽ contra, cum tota ciuitate & vniuerſa prouincia
teſtamur, omnẽ multitudinẽ populumq; Catholicæ
Eccleſiæ in vnum coactum, quaſi in ſpeciem vnius
corporis & animæ, clamoribus vociferationibuſ-

Athanaſius quomodo in epiſcopū electus.

ęne poſtulaſſe, Athanaſium Eccleſiæ Epiſcopum dari, idque publicis votis à Chriſto expetiſſe: noſque vt faceremus, per multos dies ac noctes iureiurando obteſtatos fuiſſe, cum interea nec ipſi ab eccleſia diſcederent, neque nobis diſcedendi facultatem permitterent, hoc noſtrum totiuſque ciuitatis & vniuerſæ prouinciæ teſtimonium nec mali quicquam de eo quod ab ipſis fit, pronunciamus: ſed optima quæque prædicamus, bonum illum eſſe, religioſum, Chriſtianum, deuotarium, & verè Epiſcopum. Porro quod noſtrum plerique ſub omnium oculis acclamationibuſque Athanaſium Epiſcopum creauerint, nos ipſos in teſtes offerimus, quibus vt authoribus ordinationis, maior quàm iſtis

Euſebij in epiſcopatibus capiedis impudentia.

qui & tunc aberant & nunc mentiuntur, fides haberi debet, quanquam nihil ea re impeditus Euſebius creationem vituperat, homo qui ipſe prorſus Epiſcopus creatus non eſt, aut ſi vnquam ius Epiſcopi habuit, id ipſum reſcidit, vt qui principio Beryti pro Epiſcopo egerit, relictoque Beryto Nicomediam ſe tranſtulerit, illam quidem cathedram præter leges deſtituens: iſtam verò nulla lege inuadens, proprij gregis ſine vlla charitate deſertor, & alieni nulla rationabili cauſa occupator, prioris Epiſcopatus charitatem alieni cupidine aſpernatus eſt, nec tamē illum ipſum Epiſcopatum quem tanta auiditate occupauerat, reſeruauit: Ecce enim iam denuo inde deſiliens, alienum Epiſcopatum arripuit, ſemper aliorum ciuitates oculis per inuidiam adiectis oblimat atq; arrodit, perſuaſus in magnitudine vrbium religionem eſſe ſitam, & ſortem Dei ſecundùm quā conſtitutus ordinatuſque eſt, pro nihilo ducit: ignarus ſcilicet, Dominū vbi duo aut tres in eius nomine

Matt. 18

congregati fuerint, in medio eſſe, nec ſecum recogitans dictum illud Apoſtoli, quo profitetur ſe in alienis laboribus non gloriaturum, neque præ oculis habens illius præceptum, Alligatus es vxori, ne quære ſolutionem: quod ſi hoc de vxore dictum eſt, quanto magis de eccleſia, atque adeò de Epiſcopatu, cui cum quis alligatus eſt, alium quærere non debet, ne adulter in ſacris literis deprehendatur.

2 Cor. 10. 1. Cor. 7

Epiſcopus eccleſiam ſuā deſerere & alienā quærere non debet.

Horum ſibimetipſe conſcius, auſus eſt tamen creationem Athanaſij omnium eulogiis conteſtatā calumniari, nec veretur ei obiicere eius dignitatis exauctorationem, ipſe interim maximè exauctoratus, ve qui ſuæ exauctorationis teſtimonium & argumentum in ipſa ſui conſtitutione oſtendat. Qui igitur ipſe vel Theognis potuerunt alios deponere? ipſi depoſiti & exauctorati, & vitio ſuæ creationis famoſi?

Amphiō Nicomediæ epiſcopus. Chreſtus Nicææ epiſcopus.

Benè ſiquidem cognitum habetis, Amphionem Nicomediæ, Chreſtum verò Nicææ, in eorum locum, ob impietatem, & communionem, quam cum Arianis à Nicæno concilio reprobatis, habuerant, Epiſcopos conſtitutos eſſe.

Hæretici concilij decreta irrita faciunt, ſua vero rata eſſe volunt.

Hanc igitur Synodum perditam cupientes, ſuum iniuſtum conciliabulum, Synodum videri ſtudent, & Nicæni concilij decreta, irrita, ſua autem rata volunt: Et Synodi vocabulo vti audent, qui tantæ Synodo non obtemperant. Nihil illis Synodi curæ ſunt, ſed inanem ſpeciem Synodi prætexunt, vt ſublatis Orthodoxis viris, ea quæ veræ & magnæ Synodo de Arianis ſtatuta ſunt, demoliantur, interim tamen illi Arianos & ſemper antea, & etiā nunc in præſentia patrocinio ſuo tegentes, contra Athanaſiū Epiſcopū mendacia fingere non reformidant: prorſus enim eiuſdem vanitatis ſunt cum ſuperioribus, quæ nunc fingunt, fuiſſe ſcilicet in Athanaſij introitu ſeditiones, luctus, populorumque lamentationes, indignè ferentium illius creationem.

A

Athanaſij in epiſcopatum introitus qualis. Hæreticorū conciliis non credendum eſt.

Nihil ibi tale contigit, ſed potius omnia contraria, gaudia ſcilicet, animorumque alacritates, & populorum deſiderio videndi homines accurſus, vbique per Eccleſias lætitiæ & gratulationes ad Dominū. Miniſtri autem & clerici ita eum intuebantur, vt & animis gaudium conciperēt, & illum diem omnium fauſtiſſimum arbitrarentur: noſtrā autem qui Epiſcopi ſumus, inenarrabilē lætitiam, quid opus eſt ſcribere, quum iam antea teſtati ſumus, quicquid ei acciderit, nobis videri accidere? Iam cum ipſi in re confeſſa certáque, contraria dicant, quam fidem merebitur illorum ſiue cōcilium ſiue iudiciū, quod pro ſe tantopere iactitant?

Quod hæreticorū conciliabulū non ſit vera Synodus

Qui ita inuadunt inſultántque actis, quæ nec viderunt, nec iudicarunt, nec interfuerunt tanquam maximè earum rerum conſcij, idque ſcripto poteſtantur, quomodo ipſi in ſuis actis, ob quæ ſe conuentus habuiſſe dicunt, graues veríque haberi poterint, vt non credas etiam iſta ab illis itidem vt illa per odium ſimultatémque inſtituta fuiſſe:

B

Quis enim ibi conuētus Epiſcoporum, aut cōceſſus veri ſtudioſus? Quis non ex pleriſque noſter inimicus? Nonne Euſebius Euſebianique ſtudio Arianiſmi ad id conciliū perrexerunt, reliquis eiuſdem ſecum ſententiæ adductis? Nonne & nos contra eóſdem homines eo nomine quòd Arianicæ opinionis eſſent, ſcripta euulgauimus?

Georgius ab Alexandro reiectus.

Nónne Euſebius Cęſareæ Palæſtinæ Epiſcopus de immolatione idolorum à noſtris confeſſoribus accuſatus fuit? nunquid non de Georgio probatum fuit, eum ab ordine ſui ſacerdotij à beato Alexandro reiectum fuiſſe? Nónne cæteri de aliis atque aliis criminibus notā cenſurámque paſſi ſunt? Quo iure igitur iſti contra nos Synodum vllam cō-

C

ſtituere potuerunt? aut qua fronte talem conuentum, Synodum appellare audent, cui Comes præſedit? & vbi Speculator apparebat? & commentarienſis ſiue Carcerarius pro diaconis Eccleſiæ aduentantes introducebat? vbi Comes verba faciebat, cæteri preſentes in ſilētio erant, vel potius Comiti obſequium ſuum recommēdabāt? vbi quod communiter Epiſcopis placuit, ab illo impediebatur? Ille imperio vtebatur, nos à militibus ducebamur, vel potius iuſſis Euſebianorum, ſententiiſque ipſe Comes inſeruiebat. In ſumma dilectiſſimi, quæ ſpecies ibi Synodi, vbi vel cædes, vel exilium, ſi Cæſari placuiſſet, conſtituebatur?

Athanaſius Arſenij homicidio accuſatus.

Iam ſi quid in accuſando ſit actum quæras, longè maiori admiratione capieris, Arſenium quendam occiſum ab Athanaſio criminabantur, & poculum myſticum fractum eſſe. At Arſenius iſte in vita ſupereſt, & placet ſibi de veſtra

D

communione, neque aliunde teſtimonia expectat, vt viuus eſſe doceatur, ſed ipſe ſeſe confitetur viuere, idque in literis ſuis ad coepiſcopum noſtrum Athanaſium perſcripſit, quem iſti Arſenij interfectorem aſſeuerabant. Nec puduit impios homines tanta intercapedine locorum & itineribus terra marique diſiunctum, ab eo occiſum comminiſci, cuius per illa tempora locus vbi agebat nemini mortaliū cognitus fuit, adeò ille nullo dum attactus malo ab accuſatoribus celabatur, quē quoad licuit in alium orbē tranſtulerant occiſuri eū libenter vt vel homine verè extincto, vel cæde cōficta Athanaſiū conuictum verè occidere poſſent.

Arſenius viuus productus.

Sed diuinæ hic prouidentiæ gratiæ agendæ ſunt, quæ nihil iniuſti inualeſcere ſinit, Arſenium quæ ſub omnium oculos viuum produxit, dilucidè ſua præſentia calūnias eorū & figmenta retegētem. Qui nos nequaquā vt interfectores ſuos auerſatur, aut vt iniurioſos odit: nihil enim

enim mali à nobis paſſus eſt, ſed noſtræ communionis auidus in noſtro grege conuerſari cupit, quod ipſius ſcripta declarāt: ſed hoc nihil Athanaſio profuit, qui oppreſſus calumnia quaſi vetus homicida ab illis in exilium actus eſt. Non enim parens Imperatorum, ſed horum calumniæ illum in exilium exterminauerunt. Animaduertite, quæſo, num ita ſe habeat. vt dicimus. Quum nihil culpæ in commiſtro noſtro Athanaſio reperirēt, Comésq; ſumma vi imminens plura contra Athanaſiū moliretur: Epiſcopus Comitis violentiā fugiēs, ad religioſiſſimū Imperatorem adſcendit, deprecans & iniquitatem hominis & aduerſariorum calumnias, poſtulánſque vt legitima Epiſcoporum Synodus indiceretur, aut ipſe audiret ſuam defenſionem. Imperator rei indignitate motus, ſcriptis ſuis accuſatores citat, ſuámque ipſius audientiam promittens, ſimulq́ue Synodum indici iubet. Euſebiani autem vbi comparuiſſent nihil inter accuſandum de obiectis Tyri criminibus meminere. Sed frumentum ab Athanaſio nauéſque detētas calumniati ſunt, eúmque gloriatum eſſe dixere, quòd frumenti deportationem ex Alexandria Conſtantinopolim impedire poſſet. Hæc nonnulli ex noſtris, qui in Synodo erant ex imperatore admirationis pleno audierunt. Hic cum Athanaſius ad tantas calumnias ingemiſceret, affirmarétque eas falſas eſſe, nec fieri poſſe vt homo priuatus & pauper tantum virium haberet, Euſebius ne publicè quidem detrectans calumniatoris munus, deierauit Athanaſium perquàm opulentum eſſe, & ſatis virium & authoritatis ad iſta omnia patranda habere, vt ita veriſimilior calumnia videretur. Ad iſtum modum res actæ ſunt per ſanctos illos & veneraodos ſycophantas Epiſcopus. Sed Dei gratia plus in hoc negocio valuit, quàm illorum ſcelerata malitia, quæ principis animum religioſum ad clementiam retraxit, vt ſatis haberet pro morte exilium irrogare. Horum omnium malorum cauſæ non alibi, quàm in illorum calumniis conſiſtunt, quorum dolos ſutelàſque criminum Imperator antea ſcriptis ſuis cum execratione improbauit, calumniáſque deteſtatus Meletianos nefarios diriſque deuouendos, aliiſque grauiſſimis nominibus in ſuo diplomate appellauit, vt qui grauiſſimè ferret cædem hominis viui obiectam eſſe, & de viuente & incolumi homicidium fictum eſſe. Nos autem epiſtolam, vbi Imperator hæc ſcribit, iſtuc ad vos miſimus. At præclari Euſebiani quo veritatem ſcriptáque ſua obliterent, nomen Synodi ſuis actis prętexunt, quum res ipſa negocium Imperatorium, non Synodale haberi debeat, quippe vbi Comes præſideat, & milites Epiſcopos ſub ſatellitio cingant, & Imperatoria edicta quos ipſi volunt, coire compellant. Iam quæſo vel hinc incredibiles eorū inſidias animaduertite, & quàm in audendo varij ſint & verſipelles, modò quacunque ratione hominem è medio tollant. Si enim veluti Epiſcopi ſeſe iudices volebant eſſe, quid opus erat vel Comite vel militibus, aut edictis ad coeundum imperialibus? Quòd ſi Cæſare indigebant, & ab eo acta robur accipere voluerunt, quo iure ipſi iudicium Cæſaris irritum fecere? aut qua de cauſa, quum Cæſar Meletianos & calumniatores & nefarios non ſine deteſtatione, ob cædem de viuo homine confictam: Athanaſium verò innocentiſſimum ſuis ſcriptis pronunciarit, ipſi Meletianos verum dicere, & Athanaſium reum eſſe definiunt, nulla cum verecundia hominem viuum pro occiſo imputantes? quo & quo tempore hoc iudicium Cæſar proferret, & quum ipſi ad ſententiam conflandam in vnum coirent, nobiſcum viuebat. Hactenus de Arſenio. Poculum autem myſticum, quod, aut quónam in loco à Macario fractum eſt? id enim ſurſum ac deorſum obuolitantes iactitant. Atqui Athanaſium, ne accuſatores quidem auſi fuiſſent eius criminis inceſſere, niſi ab ipſis ſummiſſi inſtructique fuiſſent. Sed tamen illi ſummam eius criminis in Athanaſium referunt, quod ne in Macarium quidem, qui victus non eſt, referri debet. Nec pudet eos coram catechumenis, & quod peius eſt, coram ethnicis ita de myſteriis tragicari. Quum oporteat, ſicut ſcriptum eſt, *myſterium regis celare*, & vt Dominus præcipit, *non eſſe ſancta porrigenda canibus, neque proiiciendas margaritas ante porcos*. Non enim fas eſt myſteria nō initiatis prodere, ne per imperitiam ea ſubſannent, aut catechumeni per curioſitatem ſcandalizentur. Sed tamen quodnam poculum, quo in loco, vel apud quos comminuit? Meletiani ſcilicet ſunt, qui hic ſe accuſatores præbent, homines prorſus fide indigni, vt & ſchiſmatici, & hoſtes Eccleſiæ, neque ij noui aut recentes, ſed vetuſti iam olim à tēporibus beati Petri Epiſcopi & martyris cui inſidias poſuerunt, & Achillæ eius ſucceſſoris, quem calumniati ſunt, & Alexandri quem vſque ad tribunalia Cæſaris calumniis perſecuti ſunt, & poſtremo ita meditantis criminibus exercitati Athanaſium inuaſerunt, nihil alienum à ſua malitia facientes. Vt enim Athanaſij anteceſſores, ita quoque & ipſum Athanaſium calumniantur, quorum calumniæ antea inefficaces, nunc tandem ſucceſſum habuere: ex quo Euſebianos in gratiam Arianæ impietatis ſocios & patronos adepti ſunt, pro qua tuenda vt in multos alios Epiſcopos, ita quoque in Athanaſium conſpirationes faciūt. Atqui locus ille, in quo confractum poculū iactitant, Eccleſia nō erat, nec quiſquam presbyterorū ei loco vicinus, nec dies quo id factum à Macario volunt, Dominica, quum igitur neque Eccleſia ibi eſſet, neque qui ſacra faceret, neque dies hoc ipſum requireret quale aut quādo, aut vbi myſticū illud poculum fractū eſt? pocula multa paſſim in ędibus atque adeò in medio foro haberi nemini dubiū, quæ colliſa collidentem non impiāt. Myſticum autem poculum quod impium eum reddit qui id vltro frangit, nuſquam niſi apud legitimos Eccleſiæ præſides inuenias: hic enim vnus vſus eſt calicis, & præter eum alius nullus, eóque ſolo vos legitimo ritu propinatis populo, cúmque vos pro canone Eccleſiaſtico accepiſtis, idémque dunraxat penes eos habent, qui Eccleſiis præſunt. Solum enim veſtrum eſt propinare ſanguinem Chriſti, & præterea nullius. Cæterùm vt impius eſt qui hunc myſticum calicem frangit, ita multo magis impius eſt qui ſanguini Chriſti contumeliam facit: contumeliam autem facit, qui præter Eccleſiaſticam inſtitutionem calice illo abutitur. Et hæc quidem eò à nobis dicuntur, non quod vel ſciſmaticum poculum Macarius fregerit, ſed quod ibi omnino nullum fuerit: qui enim fieri potuit, cùm nec ipſe locus dominicus eſſet, neque quiſpiam ibi Eccleſiaſticus, atque adeò ne tempus quidē myſteriorum ageretur? Presbyter autē qui fingitur adfuiſſe, eſt ille toties rumoribus iactatus Iſchyras, qui neq; ab Eccleſia ordinatus eſt presbyter, neq; cū à Meletio cōſtitutos presbyteros Alexāder in Eccleſiā reci-

Athanaſius de nauibus plenis frumēto detentis, accuſatus.

Meletiani ab Imperatore propter mendaces caluñias execrati.

Euſebiani id que fruſtra.

Macarius de myſtico poculo infracto accuſatus.

Tob 12 7 Matt. 7.

Myſteria eccleſiæ gentibus non prodenda.

Meletiani æquales & quam antiqui hæretici.

Simile.

Poculum vbi & quando cōfractū.

Sanguini Chriſti contumeliam facit qui

Iſchyras qualis presbyter

piebat, in eorum numero vnqoam habitus fuit, aut ab eo creatus: quo pacto igitur presbyter Iſchyras aut quo tandem authore conſtitutus? nunquid ſcilicet à Colytho? id enim reſtat: atqui Colythum

Coliſthus

in gradu presbyterij mortuũ, omnémque eius manuum impoſitionem reſciſſam, omnéſque ab eo conſtitutos in laicorom ordinẽ redactos eſſe, & ſub nomine laicorum ad Synaxim admiſſos, adeo apud omnes conſtat, vt nemo ea de re dubitãdum putet. Quomodo igitur homo priuatus, & priuatas ædes inhabitans, poculũ myſticum ſibi concreditum habuit? Sed illi hominem priuatum preſbyterũ appellant, & in noſtram iniuriã hoc nomen illi indiderũt, eidémque pro mercede calumniarũ ædificandæ Eccleſiæ poteſtatem coociliarunt. Qui ergo per id tẽpus nullam habuit Eccleſiam, nonc ad compẽſationem ſceleris obſequiíque in accuſando præſtiti, B Eccleſiã accepit, forſitan etiam Epiſcopatu donandus: id enim paſſim iactitat, & minis fremit, talia proh dolor! præmia deinceps per epiſcopos accuſatorib⁹ & ſycophãtis deferũtur. Neque id immerito, quem enim adminiſtrũ ſuæ libidinis habuere, & eum vt rerum conſiliorúmque ſocium, conſimili Epiſcopatu dignum cenſuere. Obſecro igitur vt non hactenus tantum, ſed ad ſequentia quoque vos attentos præbeatis, vt cognoſcete poſſitis quid deinde ab illis factum ſit.

Iſchyras Tyri pro calumniatore habetur.

Impares ergo veritati, quanquam ſe omnibus mndis communierant, eò qood Iſchyras Tyri pro calũniatore habitus nihil probare poſſet, & ipſa calumnia ſuavanitate corrueret, iudicium cauſæ ſuſpenſum voluere, donec de probatinnibus conſtaret: promittunt igitur ſe aliquor ex ſuis Mareoten amandatutos, qui rem curioſè ſcrutarẽtur, quos vos C eueſtigio multis de cauſis reiiciendos docuimus: in primis qund & Ariani eſſent, & ptopter Arianiſmũ nobis propalam infenſi.

Falſi teſtes.

Verùm illi potentia Magiſtratuũ freti, clã emittũt Theognim, Marim, Tbeodorum, Macedoniũ, annis ingeniiſq; putidos & venales, his addũt duos ætate ac moribus iuniores Vrſaciom & Valentẽ homines Pannonios, qui ab vltimis illis finibus Tyrum profecti ſunt, vt ſententiam in aduerſariũ dicerent, & poſt tantum itineris è Tyro Alexandriam contenderunt, nullo cum pudore, quod ſe ex iudicibus teſtes facerent. Quin potius omnibus incidiãdi rationibus propalam ſuſceptis, quoſuis labores itineráque ſubiere, vt calumniam ſemel initam abſoluerẽt. Hoſtes ergo Athanaſij Athanaſio peregre detẽto, Alexandriam in populum Eccleſiámque debacchaturi conrendunt. Imo quod abſurdius eſt, Iſchyra accuſatore ſecũ adducto, Macarium reom cuſtodis Tyri incluſum non permiſe- D tunt io comitatu hærere, quem antea ſub prætexru eius criminis ſurſum deorſumque raptauerant.

Macarius Tyri carceribus includitur.

Soli igitur Alexandriam com accuſatore Iſchyra ipſorũ contubernali ſodale compotore ingreſſi, aſſompto vnà præfecto Ægypti Philagrio, in Mareotam abſcedunr: atque illic ſoli pro libidine ſua com Philagrio quæſtionibus incumbunt, neque permiſerunr preſbyteris, vr intereſſent, quãquã id multis precib⁹ requiretent: erant autem illi qui hoc poſtulabant, omnes tum Alexandrinæ ciuitatis tũ vniuerſæ prouinciæ preſbyteri, petentes, vt ſibi oſtẽdere liceret, quoſnam teſtes Iſchytas ſubornaſſet, & quale hoc hominum genus & ciuates eſſeot. Sacrorum igitur mioiſtris exclusis, cotam ethnicis hominibus quæſtiones de Eccleſia, de calice, de menſa Domini, de ſanctis ſanctotum habuere, & quod grauius eſt, Eth- A nicos in queſtione de myſtico poculo in teſtes citauerunt, & quinam illud ab Athanaſio rapuiſſent, Catholici interpellatione definierunt, nec puduit eos eorum teſtimonia coram ſe, & ſolo duntaxat præfecto recipere, qui vnde gentium eſſent ignorabant, nec veriti sũt eos dicere ab Athanaſio occiſos, quorum teſtimoniis aduerſum Athanaſium abuſi ſunt.

Euſebianorũ calumnia in Macariũ Ethnicis propoſita.

Quinimo necem Athanaſio molientes, nouis mendaciis fabulam de ementita cæde Arſenij imitantur, eóſque, qui viui ſunt, mortuos fingunt, & vt interfectos, qui adhuc ſuperſunt, & hominum oculis in ſuis ſedibus apparent, apud vos longè inde ſemotos miſerrimè deplorant, vt cum è longinquo perenda ſiot rerum documẽta, noſtrum in ſacris miniſteriis collegam Athanaſium calumniari poſſint, quaſi vi & potẽtia graſſantem, quum ipſi per vim & poten- B tiam omoia agant.

Athanaſius homicidij accuſatur.

Eadem enim denuo apud Mareotam, quæ Tyri deſignata ſunt.

Simile.

Vt enim illic comes erat cum militari ſatellitio, nihil quod ipſis diſpliceret aut dici aut fieri permittens, ita quoque & hic præfectus Ægypti manu militari ſuccinct⁹, omnes eccleſiaſticos terrefaciẽs, nulli permiſit ex vero teſtimonium dicere, & quod abſurdius eſt, in ipſis ædibus accuſatoris & commorabantur & quæſtionibus operam dandam, prout libuit, decernebant, eoque tam iudices quàm teſtes, cæteríque eiuſdem ſtudij, vel quod verius eſt, Euſebianæ factionis adminiſtri conueniebant. Quæ porro Alexandriæ auſi ſunt, arbitramur vobis non ignota eſſe, quũ ea vbique gentium fama diuulgata ſit, ſtrictos ſcilicet gladios in ſanctas virgines & fratres intentatos, flagella preciosis apud Deum corporibus incuſſa, pedeſque ſoſtigationibus ad claudicationem illis mutila- C tos eſſe, quæ mentem in caſtitate & in omoibos ſolidis bonis exercebant, calumnias quoque vbique infeſtas fuiſſe:

Gladij virginibus intentati.

gẽtilium vulgus interim nudare corpora virginum, verberare, libidinari, & virginibus aras idolorũ, victimaſq; interminari, adeo vt bomo quidam proteruos veluti iſtiuſmodi poteſtas iam deinceps conceſſa eſſet in gratiã Epiſcoporũ, virginem manu arreptam, ad altare quod forte obuium erar, protraxit, neceſſitatem ſacrificandi & vim perſecutionis repræſentans: inter hæc ſcelera, virgines fugere, Ethnici Eccleſiæ inſultare, Epiſcopis in illis ipſis ædibus, vbi iſta perpetrabantur, verſantibos, in quorum gratiam virgines miſeræ ſtrictos gladios, omnia genera periculorum, & quamlibet contumeliam & debacchationem experiri coactæ ſunt.

Virgines quãlibet contumeliã paſſa coram epiſcopis Arianis

Et hæc quidem paſſi ſuot ipſo ieiunij die à coepulonibus Epiſcoporum, D cum quibus conuiuium agitabanr, Epiſcopis intus epulantibus. Hæc cum futura prouideremus, nec vulgarem, ſed quaſi ex hoſtili incurſu vaſtitatem, detrectaui fateor hoc genus Iudicij: Ea res igitur quum Alexandri Theſſalonicenſis Epiſcopi animum promouiſſet, ſcripſit ad eos qui Tyri adhuc commorabantur, nihil niſi per coniurationem & ealumuiam cum Athanaſio agi. Quòd ſi eum io ſuo grege adnumeteut, ſociúmque ſuæ factionis iactitent, eo ipſo vim ſuam in hominem, qua illi ſubſcriptionem expreſſerunt, declarabunt, nec mirum quum ipſe quoque omnibus modis ſceleratiſſimus Iſchyras non ſponte, ſed malo coactus prouincias nos reoa faciendi ſuſceperit, pto documeoto ſunt eius ad coepiſcopum noſtrum Athanaſium epiſtolæ, quibus teſtatur nihil tale ibi actum fuiſſe, ſed ſe ſub-

ornatum

Iſchiras epiſtolæ fatetur ſe in Athanaſiū ſubornatum.

ornatum eſſe, vt hæc fingeret, ſcripſitq; illa quum nec pro presbytero ab Athanaſio agnoſceretur, nec per gratiam eum titulum obtinuiſſet, nec ius ædificandæ Eccleſiæ pro remuneratione impetraſſet, nec Epiſcopatum in mercedem expectaret, quæ omnia conſecutus eſt ab Euſebianis ob operam ſuam calumuiæ impenſam. Atque adeò eius cognati nobiſcum ſemper communioni coniuncti fuere, nou facturi ſcilicet, ſi vel tantillum iniuriæ à nobis accepiſſet. Hæc non verbis, ſed re conſtare, teſtes ſunt omnes Mareotæ presbyteri, qui comites Epiſcopo in obequitationibus & itineribus fuere, & qui tum contra Iſchyram ſcripſere, quibuſque nec tum qoum Tyrum veniſſent, permiſſum fuit veritatem loqoi, neque cum Mareotæ remanerent, conceſſum fuit vt Iſchyram calumniatorem refellere liceret. Exemplaria autem literarum, tum Alexandri, tum presbyterotum, tum ipſius Iſchiræ vnà miſimus, quibus adiūcta Epiſtola Patris Imperatorum, in qua non ſolum calumniam de Arſenij morte confictā, deteſtatur magna cum indignatione, quòd viui hominis cędes imputata ſit, verumetiam in crimine myſtici poculi valde a[illegible]iratur tam verſipellem & vagam calumniandi inconſtantiam, qoam nuoc Macarium presbyterum, nunc Athanaſium Epiſcopum de calice confracto incuſarint, ac proinde re cognita Meletianos iterum calumniatores, Athanaſiúmque vero innocentiſſimum pronunciat. Qui quæſo non pro calumniatoribus Meletiaui haberi debeant, & inter Meletianos præcipoe Ioannes: qui vbi ipſe ſuam de calice confracto ſycophantiam agnouiſſet, ac proinde in communionem à nobis receptus eſſet, animaduettens Euſebianos ſtudiis animiſque cum Meletianis coire, commooémque factionem alere, ita tamen vt illos propalam adiuuare nollēt, ſed alias ad id perſonas rerumque prætextus quærerent, obtulit illis ſuam veluti in ſcena hiſtrionicam operam ad eam fabulam agēdam, cuius argumentum erat Arianotom Agon. Primæ autem partes dtamaris, Arianorum ſucceſſus, aſſutela verò & appendix Ioannes cum ſuis gregalibus, vt Arianorum ſtudioſi ſub iſtiuſmodi occaſioue & ſpecie iudicij, aduerſarios impietatis è medio tollerent, & impietatem in locum pietatis indocerent, Arianóſque in Eccleſiis locarent, quo illi qui pietatem exterminatam cuperent, per impietatem rerum potiri poſſent: & ij qui partes impietatis cootra Chriſtum ſuſcepetant, hoſtes impietatis tanquam impios ſummouetent. Et iam calicem nobis proferunt confractum, vt videatur Athanaſius in Chriſtum impius eſſe. At quæ cura myſtiei poculi ab illis expectanda eſt? aut vnde impietatis in Chriſtum anteſignanus? vlla de myſtico poculo religio? aut vnde illis qui Chriſtum non cognoſcunt, poculum Chriſti cognitum habent? aut cur Domini calicem ſe in reuerentia habere ſimulant, qui Chriſtum Dominum contumelia afficiūt? aut quónam pacto calicem deplorant, qui Epiſcopum myſteria ſacráque in eo facientem, occidere ſatagunt, & quantum in ipſis eſt, iam occiderunt? Aut quánam ratione delamentantur Throni Epiſcopaliter ſtolati vicem, qui Epiſcopo in Throno ſedenti, necem moliuntur, vt Thronus Epiſcopum deſideret, & populi pia doctrina ſpolientur: verùm neque poculum illos, aut cædes, aut vlla denique ſcelerum ſpecies quas prætexunt, ſed ſola Arianorum impietas huc adegit, in cuius ſolius gratiam, Athanaſio & cæteris Epiſcopis, inſidias faciunt. Atque etiā nunc Eccleſiæ bellum inferunt. Age mihi ergo videamus quínam habendi ſiot, qood cædes & exilia faciunt, nónne iſti ipſi? Age, quinā ſecularium poteſtate ad inſidias Epiſcoporum abutontur? nónne Euſebius cum ſuis, & nequaquā, vt ipſi ſcribunt, Athanaſius, quē cum aliis multis hoc genere calamitatis afflixerunt, & eodem tēpore quatuor preſbyteros Alexandriæ, quanquam Tyrum nou venerant, è finibus ſuis exterminauerunt? Age, quinā luctu & lachrymis digna perpetrarunt, nónne iſti qui & prima iſta deſignarunt, & ſecunda cum primis conſerete oon recuſant, omnia calumniis miſcētes, vt Epiſcopum impiæ ſuæ hæreſi non cedentem, è medio tollant? Hinc nimirum Euſebius cum ſuis infenſas iras coocepit, ob hoc Tyri ſpecies Synodi inſtituta eſt, eios rei gratia iudicia ſimulantur. Non

Iſchiras epiſtolæ fatetur ſe in Athanaſiū ſubornatum.

Meletiani calūniatores quorum Ioannes eſt princeps.

Agon Arianus.

Factionis Euſebianorū finis.

Calicem cōfractū proferūt Ariani cur.

A

Euſebiani ſecularium poteſtatem in epiſcopos abuſi.

Synodi Euſebianorum finis.

B

alio ſcopo inaudita cauſa tanquam in re certa literæ ab illis paſſim circummiſſæ ſunt, non alio ſcopo apud patrem Cęſarum, & apod ipſos religioſiſſimos Imperatores calumnias ſuas intentarunt. Verùm quid obtrectationum paſſus ſit Athanaſius, ſacrorū nobiſcum comminiſter, neceſſarium relatu eſt, vt vel hinc deprehendatis, nihil illos aliud niſi cædem viri quærere. Frumentum dabatur à patre Imperatorum in alimentum viduarum partim Libycarum, partim Ægyptiarum, quod etiamnum accipiunt, Athanaſio nihil inde niſi operam & laborem referente. Interim dum & illæ perciperent, nec vlla quærela eſſet, de non accepto alimento, idque ipſæ confiterentur, accuſatur per calumniā Athanaſius, quòd vniuerſum frumentum diuenditum in ſuos vſus ſepoſuiſſet, certè hoc, Imperator iſtorum calumuiis inductus, in ſuis literis conquetitur. Qui igitur ca-

Athanaſius de retento frumento accuſatur.

C

lumniatores? nónne illi qui & primas illas calumnias texuerunt, & à ſecundis iſtis non abhorrent? Qui denique iſtarum literatum quæ ab Imperatore miſſæ dicuntur, authores fuere? nónne Arianorum fautores? qui ohil quod huic viro noxam adferre poſſet, nec in dicendo, nec in ſcribeudo ſubterfugiunt. Quis enim omiſſis tantorum malorū authoribus, in alios iſtam ſuſpicionem detorſerit? quum manifeſtiſſimè eorum calumnia pateat ex ſtudio ipſorum, quo ab Eccleſia frumentum abalienare & transferre ad Arianos ſatagunt: quæ culpa eos potiſſimum authores principéſque habere videtur, qui calumniis apud Imperatorem depoſitis nihil recuſarunt, quo viro necem molirentur, & à clero Eccleſiæ alimenta auerterent, vt ea ſine omni dubio hęreticis in prędā cedant. Miſimus autē ad vos teſtimonia comminiſtrorū noſtrorū, qui in Lybia, Pen-

D

tapoli, & Ægypto degunt, vt etiā inde cognoſcatis illorū in Athanaſium ſycophantias. Quod ideo faciunt, vt cæteris per metū, qui piæ opinionis ſunt, qoieſcentibus, impia Arianorum hæreſis introducator. Nos autem veſtræ prudentiæ gratias agimus, dilectiſſimi, quòd ſæpius anathemate Arianos notaſtis, neque illis locum in Eccleſia dediſtis. In proximo autem iam eſt, vt ex rerum documentis appareat, quales Euſebiani ſunt. Ecce enim poſt prima eorum de Arianis ſcripta, quorum antigrapha ad vos miſimus, apertè iam Arianos homines atque eo nomine, ab vniuerſa Eccleſia anathemate condemnatos contra Eccleſias irritant, Epiſcopúmque illis conſtituunt, diuulſis à ſe inuicem per metum Eccleſiis, quo illis vbique ſuppetant cooperatores ſuæ impietatis, ac proinde diaconos ſuos ad Ariomanitas legant, propalam cum Ariomaniis communione ſumpta, literiſque vltro citroq; miſſitatis,

Ariani ſæpius anathemate notati. Euſebiani epiſcopum Arianum conſtituunt.

A Eccleſiam in ſciſma coniiciunt, eáque paſſim ſcribuut, quæ & hæreſim commendant, & Eccleſiam conuiciis laceraur, vt ex literis eorum ad Romanorum Epiſcopum, & forıaſſe ad vos ipſos ſcriptis deprehendere poteſtis. Quàm igitur iſta inulta eſſe non debeant, etiam vos dilectiſſimi animaduertitis. Grauia enim ſunt & aliena à Chriſti doctrina. Hac certè de cauſa, in publico conuentu de conſilio omnium has literas ad vos dedimus, quibus oramus veſtram in Chriſto prudentiam, vt recipiatis hanc de Athanaſio conteſtationem, & commercium, communionémque eius admittite, & zelum indignationémque contra Euſebianos, qui iſtiuſmodi teutant, induite, oc diutius iſtiuſmodi prauitas & malitia contra Eccleſiam inualeſcat, vos certè vindices huius iuſtitiæ imploramus, citantes illud

1. Cor. 5.

B Apoſtolicum verbum, Auferte mala ex vobis: mala enim reuera ſunt & indigna communione, quæ ab illis deſignantur. Ne igitur illis aurem præbueritis, ſi denuo ad vos contra Athanaſium Epiſcopum ſcribant. Quicquid enim ab illis proficiſcitur, falſum eſt, etiamſi noſtra Ægyptiorum Epiſcoporum nomina epiſtolis ſuis aſſcribant: certum enim eſt non nos eos eſſe quorum nomina in ſcriptis ſubiiciunt, ſed Meletianos homines perpetuo ſchiſmaticos, qui etiam nunc Eccleſias turbant, & ſeditiones commouent, conſtitutionéſque abſurdas, & propemodum ethnicas faciunt, eaque deſignant, quæ quia abominamur ſcribere, ex noſtris legatis, qui vobis hanc epiſtolam adferunt, cognoſcere potetitis. Hæc quidem Ægyptij ad omnes & ad Epiſcopum Romanum Iulium ſcripſere. Quin & Euſebiani ad Iulium literas miſere, & vt

C nos terterent, Syuodum iuſſerunt conuocari, & ipſi Iulio, ſi vellet, arbitrium cauſæ detulerunt. Quum igitur Romam perueniſſemus, Iulius continuò ad Euſebianos literas ſcripſit, miſſis eò duobus ex ſuis presbyteris, Elpidio, & Philoxeno, illi verò vbi noſtram Romæ præſentiam audiuiſſent, plurimum conturbati ſunt, quod contra ſpem eorũm me Romam contuliſſem, reiecto igitur itinere, futiles inanéſque tergiuerſando cauſificationes commenti ſunt, eò quòd ingenti metu retinebantur, ne de iiſdem criminibus quæ Valens & Vrſacius confeſſi erant, ipſi quoque conuincerentur. Presbyter deinde Viton plures Epiſcopos quàm quinquaginta in concilium adduxit, vbi & noſtra defenſio recepta fuit, & confirmarunt in nos communionem & charitatem; magnaque indignatio exorta eſt contra Euſebianos, quibus Iulium, quum ab eis literas acceperat,

D reſcribere iuſſerunt. Scripſit igitur Iulius, & miſit literas per Gabianum comitem.

Elpidius & Philoxenus presbyteri.

Vitõ presbyter.

EPISTOLA IVLII.

IVLIVS DIACONO FLACILLO, NARCISSO, EVSEBIO, *Mari, Macedonio, Theodoro, cæteriſque eorum qui nobis dilectiſſimis in Chriſto fratribus ex Antiochia ſcripſerunt, Salutem.*

LEgi Epiſtolam veſtram quam mihi mei preſbyteri, Elpidius, & Philoxenus attulerunt: miſeratúſque ſum, quum à nobis ex vera dilectione & bona conſcientia ſcriptum eſſet, contentioſè à vobis, & non, vt decuit, reſcriptum eſſe. Faſtus enim & arrogantia ſcribentium in epiſtola apparebat. Atqui aliena ſunt iſta à fide in Chriſtum, decuit enim eum, qui cum dilectione ad vos ſcriberet, eandem viciſſim dilectionem, non autem contentiouem referre. Quid? an non dilectionis indicium erat, nos preſbyteros miſiſſe, qui compaterentur patienribus, & inciratent eos, qui iudicium ſcriptis poſtulauerant? vt piæſto eſſe vellent, quo primum omnia componerentur, & emendationem acciperent, ne diutius aut fraıres noſtri iniurias, aut vos calumnias pateremini? Nec ſcio cur vobis ita rem agere placuit, vt nos in hanc opinionem redigatis, vt arbitremur nos ſub ſpecie reuerentiæ pro ludibrio eſſe habitos, dictáque veſtra irridentium fuiſſe quum & preſbyteros noſtros ad vos miſſos, quos cum gaudio remiſſos oportuit, cum luctu remiſeritis, ob ea quæ iſthic geri conſpiciebant. Ego certè cum literaa veſtras euoluerem, poſt varias vltro citróque cogitationes, eas ſupprimendas putaui, ea ſpe, qoòd crederem ſaltem aliquos ex veſtris aduenturos, nec opus fore iſtiuſmodi epiſtolis, ne ſi illę in publicum promerentur, multos hic dolore afficerent. Cæterùm vbi nullus veſtrum ſuperuenerat, neceſſum fuit vt eas proferrem. Credite mihi, omnes admiratione pleni vix induci poterant, vt crederent iſtiuſmodi literas à vobis profectas eſſe, in quibus rixandi potius quàm charitatis affectus eminebat. Quòd ſi ambitione eloquenriæ oſtentandæ, conſcripte ſunt ab eo qui dictauit, id certè ſtudium ad alios ſpectat. In rebus enim Eccleſiaſticis, non ſpecimen eloquẽtiæ, ſed canones Apoſtolici requiruntur, operáque dari ſolet, ne quis ex paruis in Eccleſia ſcandalizerur: Expedit enim ſecundùm Eccleſiaſticum verbum, molam aſinariam ſuſpendi à collo atque ita demergi, quàm vnum ex puſillis ſcandalizare. Quòd ſi aliquibus in alios ob puſillanimitatem offenſis (non enim omnium talem mentem fuiſſe arbitror) iſtiuſmodi epiſtolam ſcribi placuit, primùm decuit neminem offendi, neque ſolem occidere ſuper huiuſmodi offenſis, certè eo res deduci non oportuit, vt offenſiones ſuas ſcriptis proderent. Quid enim actum eſt dignum offenſa? aut qua in re vobis quibus ſcripſi, cauſam ſuccenſionis præbui? an quia adhortati vos ſumus, vt ad Synodum occurreretis? At qui illud potius cum gaudio excipi oportuit. Qui enim benè ſentiunt de iis quæ egerunt, & in quibus ipſi (vt aiunt) iudices fuere, non indignantur

Euſebianorũ faſtus in eorum epiſtola cognitus.

Non eloquentia, ſed canones apoſtolici in rebus eccleſiaſticis requiruntur.

Mat. 18.

Bona conſcientia vindicares non reformidat.

ter ferre ſolent, ſi quod ab ipſis iudicatum eſt, ab aliis eacuriatur, quippe qui ſecuri ſint, ea quæ ipſi iuſta iodicauerunt, iniuſta ouiquã fieri poſſe. Quocirca Epiſcopi in magoa Synodo Niceæ congregati, non ſine Dei coofilio permiſerunt prioris Synodi acta, in alia Synodo eaaminari, vt & illi qui iudices erant præ oculis habentes ſecundùm de ea ipſa re iudicium futurum, cum omni diligentia cauſam expenderent, & illi qui ſententiam acceperant, certo agnoſcerent, ſe oon per ſimultatem priorum iudicum, ſed iure & merito condemnatos eſſe.

A Synodo confirmata iniquum eſt à paucis abrogari.

Quòd ſi iſtiuſmodi conſuetudo olim fuit eiuſque memoria renouata eſt, & ſcripto prodita in magna Synodo, eamque apud vos valere noo ſinitis, rem profecto indecoram facitis. Morem enim, qui ſemel in Eccleſia obtinuit, & à Synodo coofirmatus eſt, iniquum eſt à paucis abrogari, quin ne hoc quidem conceſſo quicquam æqui habet veſtra offenſio. Siqoidem veſtri legati, Macarius nimirum presbyter, & Martyrius, Heſychiuſque diaconi, nullo modo qoum huc veniſſent, pares presbyteris ab Athanaſio miſſis, ac ſemper ab illis conuicti, refutatique, concilium indici à nobis poſtularunt, literáſque & ad Euſebianos, & Athanaſium Aleaandriam, quibus conuocarentur, mitti, vt eoram omnibus iuſto iudicio de cauſa cognoſci poſſet: tum enim ſe de Athanaſio probaturos eſſe, quod iam nequirent.

Martyrius & Heſichius Ariani depetatores in concilio Romano.

Poblicè enim coram nobis Martyrius & Heſychius refellebantur, Athanaſij presbyteris bona cum fiducia alacriter reſiſtentibus. Martyrius verò cum ſuis, ſi vera dicenda ſoot, vbique profligebatur, ac proinde concilium generale poſtulauit. Si igitur Martyrio & Heſycbio nullam Synodom poſtulantibus adhortator fuiſſem, vt ad Synodum, qui ad me ſcripſiſſent, coouocarentur, idque in gratiam fratrum, qui ſe iniuriam pari con querebantur, etiam vel ita æqua & iuſta fuiſſet noſtra cohortatio, quum ea ſit & Eccleſiaſtica & Deo grata: iam vbi iidem illi qui à vobis pro grauibus viris & fide digni habiti fuere, authores mihi fuerint, vt vos conuocarem certè id à vobis ægrè ferri nõ debuit, ſed potius alacriter ad cicationem occurrere. Quapropter indignatio eorum qui hac citatione offenduntur, temeraria: & tergiuerſatio ſiſtendi ſe in iudicio, inhoneſta & ſuſpicioſa videtur.

Authoritas conciliorũ imminuſſa.

An quiſpiam ſtomachari debet, ſi quæ ipſe à ſe facta approbat, ab aliis fieri videat? Si enim, vt ſcribitis, incõcuſſam babet authoritatem quælibet Synodus, & contumelioſè agitur cum Iudice, cuius iudicium ab aliis eaaminator, cõſiderate qoæſo, dilectiſſimi, quinam ſunt, qui Synodum improbant, & qui aliorum iudicata reſcindunt ne ſingula eacutiẽdo cetros homines grauem. Certè id quod poſtremo geſtum, quum ſit horteodum auditu, ſufficit ad cætera quæ à me omittuntur, cõprobanda.

Ariani in concilio Niceno à familia Domini abdicati.

Ariani à beatæ memoriæ Alexãdro quõdam Aleaandriæ Epiſcopo ob impietatem eiecti, non ſolum à ſingolis ciuitatibus reiiciebantur, ſed ab omnibus ſimul qui ad Nicenum conciliom coierant, anathemate feriebantur. Nihil enim erat in illorum delicto volgare, neque in hominem peccauerant, ſed in ipſum Ieſum Chriſtom Dominum noſtrum Filium Dei viuentis, iidem tamen ita ab vniuerſo orbe reiecti, & per omnem Eccleſiam famoſiſſimè ootati, nonc denuo in Eccleſias (quod quidem triſte veſtris animis arbitramur) recipi perhibentur. Quinam igitur ſunt qui Synodum vituperant, nonne illi qui trecentorum Epiſcoporum calculos pro nihilo habent, & impietatem pietati anteponunt? Siquidẽ Ariomanitarum hæreſis ab omnibus vbique Epiſcopis condemnata & abdicata eſt.

Athanaſij & Marcelli fides in concilio Niceno probata.

Athanaſius contra & Marcellus Epiſcopi plutimos habeot, qui verbis ſcriptiſque ſuis eorum innocentiam tuentur. Marcelli enim fides confeſſioque Niceæ ſpectata eſt, quum Arianis contradiceret. Ibidem quoqoe Athanaſij ſynceritas in tuenda fide ſpectata fuit, qui nec Tyri coodemnatus eſt, nec Mareotæ præſens fuit, vbi contra eum abſentem in lite proceſſum eſt. Scitis aotem, dilectiſſimi, monumenta actorum vbi vna duntaaat pars adfuerit, nullarum virium eſſe, & ſuſpecta haberi. Nos tamen, quanquam ita actum eſſet, pro re certius cognoſcẽda, neque vobis qui contra eum, neqoe illis qui pro eo literas miſere præiudicium facientes, cohortati ſumus omnes quotquot ſcripſerant vt præſentes ſe iudicio ſiſterent, quo omnia ad amuſſim, quia plures ſunt, qui pro ipſis ſcripſerunt, in Synodo eaaminari poſſent, ne vel innocens condemnetur: aut qui rei ſunt, puri habeantur. Non igitur à nobis vilipenditur Synodus, ſed ab illis qui quoois modo & temerè Arianos ab omnibus condemnatos, contra ſententiam eorum qui cauſam iudicauerunt, recipiunt, quorum plerique ſoluti iam à corpore cum Chriſto viuunt, alij adhuc in vita maneotes indignè ferunt, ſua iudicia ita à quibuſdam reſcindi. Hæc ita eſſe ex iis quæ Alexandriæ acta ſunt, deprehẽdimus. Nam Carpones quidam ab Aleaandro ob Arianam hæreſim cum quibuſdam aliis eiuſdem criminis reis olim eiectus huc ad nos venit, miſſus à Gregorio. Idipſum quoque ex Macario preſbytero, & Martyrio, & Heſychio diaconis didicimos, qui antequã iudicio ſe ſiſterent Athanaſij presbyteri, authores nobis fuere, vt ſcriberemus Aleaaodriam cuidam Piſto, quo tempore etiam dum Athanaſius Epiſcopus Aleaandriæ verſabatur.

Piſtus Arianus Athanaſij aduerſarius.

Hunc autem Piſtum Athanaſij preſbyteri ſuperuenientes docoerunt Arianum eſſe, & eo nomine & ab Alexandro, & Synodo Nicena eiectum, gradúſque ordinis ſui à quodam Secundo, quem magna Synodus, vt Arianum reiecerat, accepiſſe. His verò nec Martyrij quidem ſodsles contradicebant, neque Piſtum à Secundo fuiſſe conſtitutum negabant. Videtis, igitur vel ex hac cauſa, qui potius in culpa habendi ſunt, nóſne, qui perſuaderi non potuimus, vt Ariano Piſto literas ſcriberemus, an illi qui mihi conſilium dedere, vt contempto magno concilio, ad impios hæreticos veluti ad pios homines literas darem.

Macarius preſbyter ab Euſebio legatus.

Certè Macarius preſbyter, cùm Legatus ab Euſebio venerat, vbi audiuit Athanaſij preſbyteros Piſto obſiſtere, noſque eius præſentiam non admittere, vnà eum Martyrio & Heſychio, quamuis graui valetudine de nocte profectus eſt, vt non inconcinnè diuinaremus eum impatientia refutati Piſti fugam arripuiſſe.

Secundi ordinatio qua.

Impoſſibile enim eſt Secundi ordinationem vtpote Ariani, vim vllam in Catholica Eccleſia habere: id enim verè ad Synodi, & ad Epiſcoporum, qui in Synodo fuere, contumeliam vergeret, ſi quæ illi tanto ſtudio & cura, veluti Deo præſente egiſſent, à nobis vt vana futiliáque abrogarentur. Quòd ſi igitur (quemadmodum ſcribitis) pro eaemplis in Nouatum & Paolum Samoſatenſem editis decreta Synodorũ obſeroari oportet, certè minime oportuit calculos trecentorum Epiſcoporum irritos haberi, aut Catholicam Synodum à paucis contemni. Æque enim, vt illi Ariani hæretici ſunt, & calculi contra iſtos dati paris ſunt momenti, cum calculis quibus illi damnati ſunt. Tali igitur commiſſa au-

dacia, quinam dicendi ſunt flammam diſcordiæ accendiſſe, ſiquidem id nobis in veſtris literis obiicitis. Nos ſcilicet diſcordiam induximus, qui compatimur cum patientibus fratribus, & omnia ſecundùm canonem facimus? an qui contentioſè violato canone trecentorum decreta præuaricantur, & per omnia Synodum contemptui habent? Quum non ſolùm Arianos recipiant, ſed iam in vſu habeat de loco in locum ad Epiſcopatus capiendos tranſilire.

Eundem eſſe honorem omnibus epiſcopatibus. Ex epiſcopatu in epiſcopatum non traſeundum.

Si igitur verè parem eundémque honorem in omnibus Epiſcopis cenſetis eſſe, neque ex magnitudine ciuitatum (vt vos ſcribitis) de Epiſcopis iudicatis, oportuit eum, cui concredita eſt parua ciuitas in ea quæ credita eſt, permanere, & nequaquam, reiecta concredita, ad eam quæ concredita non eſt, tranſuolare: ne eam quæ à Deo data eſt, aſpernari, illam verò quæ hominum ambitu conceſſa eſt, magnifacere videatur. Oportuit igitur vos dilectiſſimi, huc accedere, & nequaquam tergiuerſari, vt res ad finem deducatur: id enim ratio requirit. Sed fortaſſe dies conſtituti temporis breuior, quàm par erat, impedimento fuit (nam huiuſmodi in literis veſtris querimoniam facitis) atqui illud, dilectiſſimi, pro mera cauillatione notandum eſt. Si enim aliquos in itinere dies oppreſſiſſet, arctitudo breuitáſque temporis accuſari potuiſſet.

Euſebiani cur nō affuerint in concilio Romano.

Iam quum illi qui nec ipſi venire voluerunt, & presbyteros ſuos vſque ad menſem Ianuarij, ne venirent, detinuerunt, liquidè apparet iſtam cauſificationem eorum hominum eſſe, qui ſibi non ſatis confidunt: veniſſent enim, vt dixi, ſi de ſua cauſa benè ſperaſſent, non reſpectantes ad interuallum itineris, aut temporis conſtituti ſpaciū, ſed ex iure ſuo & rationibus fiduciam collegiſſent: Eſto vt tempus in cauſa fuerit, cur non venerint: id enim quoque in ſcriptis veſtris ſignificatis, quum dicitis, æquum ſcilicet fuiſſe, vt reſpectu tantorum temporum, quæ venientibus ex Oriente neceſſaria eſſent, veniendi citationem omitteremus. Si igitur quia dies breuior fuit, iter omiſſum eſt, nequaquam oportuit iis ipſis temporibus vos præbere authores ſchiſmatis, luctus & lachrymarum in Eccleſia.

Euſebiani ſchiſmatis, luctus, & lachrymarum, authores in Eccleſia.

Iam qui talia agunt, oſtendunt non tēpora ipſorum profectioni, ſed conſcientiam obſtitiſſe. Admitor quoque eam partem epiſtolæ, & neſcio quomodo hoc ſcribere potuiſtis, id vobis ęgrè eſſe, quod Euſebio cum ſuis duntaxat, & nō itidem omnibus vobis literas ſcripſerim, citius in hac expoſtulatione moroſitatem promptiſſimam, quàm veri quid deprehendas. Ego enim cùm non aliunde literas contra Athanaſium accepiſſem, quàm à Martyrio & Heſychio, neceſſario illis reſpondi, qui ſcripſerant contra Athanaſium. Oportuit igitur non ſolum Euſebianos abſque vobis ſcribere, aut vos quibus non ſcripſi, non moleſtè ferre, ſi reſcripſerim illis qui mihi ſcripſerant: nam ſi par erat ad vos omnes literas dari, par quoque erat & vos vnà cum illis literas mittere. Nunc autem quod conſentaneum erat reſpicientes, illis ſcripſimus qui nos certiores reddiderant, & literas miſere. Quòd ſi id vos commouet, quòd ſolus illis ſcripſerim, conſequens eſt vt indignemini quoque, quòd illi ſoli mihi ſcripſerint. Verùm in hoc ipſa iuſta & rationabilis cauſa eſt, dilectiſſimi, quam vobis intimādam puto. Nam tametſi ſolus ſim, qui ſcripſi, non meam tamen ſolius ſententiam, ſed omnium Italorum, & omnium in his regionibus Epiſcoporum ſcripſi. Ego autem omnes nolui ſcribere, ne à multis onerarentur, certè ad conſtitutum tempus conuenere Epiſcopi, & eius ſententiæ fuere quam vobis iterum ſignifico: quapropter, dilectiſſimi, etiam ſi ſolus ſcribo, ſcribere me tamen communem omnium ſententiam vos ſcire volo. Hæc quidem à nobis aduerſus non æquas veſtrorum hominum, ſed iniuſtas & ſuſpectas cauſificationes dicta ſunto. Quòd autem non temerè aut iniuſtè ſuſceperim in communem coepiſcopos noſtros, Athanaſium, & Marcellum, etiam ſi prius dicta ſufficiant, breuibus tamen ratio vobis iſtarum rerum demonſtranda eſt.

Euſebius prius ſcripſit contra Athanaſium. Hæreticorum literæ ſibi repugnant.

Scripſere prius Euſebius cum ſuis contra Athanaſium, ſcripſiſtis & vos in præſentiarum, ſcripſere etiam plurimi ex Ægypto, & ex aliis prouinciis Epiſcopi pro Athanaſio: nam quod ante omnia obſeruari oportet, literæ veſtræ aduerſus Athanaſium inter ſe pugnant, & primæ cum ſecundis nullum concentum habent, ſed in pleriſque primæ à ſecundis deſtruuntur, & ſecundæ à primis redduntur ſuſpectæ: ex diſcrepantibus autem literis nulla certitudo conſtitui poteſt. Quòd ſi veſtris literis fidem dari poſtulatis, æquum eſt & literis eorum qui pro eo ſcribunt, fidem non abnegare, & maximè, quòd vobis à patria eius longè diſtantibus, illi qui in iiſdem locis cum Athanaſio degunt, vt de homine noto rebúſque ibi geſtis certiores, probum teſtimonium de vitæ eius innocentia perhibent, affirmantes eum non niſi confictis criminibus opprimi.

Athanaſius non niſi confictis criminibus accuſatus & oppreſſus.

Quin & Arſenius aliquando dictus ab Athanaſio interfectus, quem iam cognouimus in vita eſſe, & cum Athanaſio amicitiam fouere, is ipſe affirmat, ea quæ acta ſunt Mareotæ, in abſentia alterius partis acta fuiſſe: neque enim ibi adfuiſſe Macarium presbyterum, qui reatum ſuſtinebat, neque Epiſcopum eius Athanaſium, & hoc non ſolum ex verbis eius, ſed ex monumentis actorum per Martyrium & Heſychium allatis cognouimus: ea enim perlegentes, inuenimus accuſatorem Iſchyram ibi præſto fuiſſe: Macarium autem & Athanaſium nequaquam adfuiſſe, neque Athanaſij presbyteros quanquam hoc ipſum magnopere ſolicitantes, admiſſos eſſe. Oportebat autem, dilectiſſimi, ſiquidem ſinceriter illud iudicium agebatur, non ſolum accuſatorem, ſed & reum præſentem ſiſti. Et vt Tyri Macarius aderat reus, & Iſchyras accuſator, vbi nihil criminum docere potuit: Ita quoque in Mareoten non ſolum oportuit accuſatorem ſed & reum quoque vnà proficiſci, vt vel præſens conuinceretur, vel ſi victus non eſſet, appareret eum calumniis petitum fuiſſe: iam cum hoc factum non ſit, ſed ſolum ibi accuſator ſteterit, cum iis quos vt ſuſpectos Athanaſius reiiciebat, actorum illorum monumenta ſuſpicione carere non poſſunt. Addebat præterea in ſua querela, eos qui Mareoten profecti ſunt, ſe inuito eò profectos eſſe: miſere enim eò (vt ipſe dicebat) Theognium, Marium, Theodotum, Vrſarium, Valentem & Macedonium, homines ſuſpectos, neque hoc ita eſſe ſolummodo verbis ſuis, ſed literis quoque Alexandri Theſſalonicenſium Epiſcopi demonſtrabat: protulit enim epiſtolam illius ſcriptam ad Dionyſium, qui in ea Synodo Comes erat, quibus Epiſcopus ille liquido declarat, Athanaſium calumniis & coniurationibus opprimi, & ipſius quoque accuſatoris Iſchyrę veram manum & authenticam protulit, in qua ille teſtatur, Deum omnipotentem inuocans, neque calicis confractionem, neque menſę ſubuerſionem vllam fuiſſe, ſed ſe ſubornatum eſſe à certis hominibus, vt hoc crimen confingeret: deinde dum huc excurriſſent Mareotæ preſbyteri, affirmarunt, neque Iſchyram

Calicem à Macario non fuiſſe confractum.

Digitized by Google

Preſby. & diacon. teſtimonio ſuſſeciuntur Athanaſium.

ram eſſe Catholicæ Eccleſiæ præſbyterum, neque tale quid commiſiſſe Macarium, quale illi imputabat. Quinimo preſbyteri & diaconi quum huc veniſſent, non tenuiter ſed prolixè teſtimonia dixere pro Athanaſio, affirmantes nihil eorum quæ illi obiicerentur, verum eſſe, eumq́ue coniurationibus premi, quin & Epiſcopi ex Ægypto & Africa in ſuis ſcriptis affirmarunt, conſtitutionem Athanaſij in ſuſcipiendo epiſcopatu, legitimam & Eccleſiaſticam fuiſſe, neque cædem commiſſam, neque quemquam per illum ſublatum eſſe, neque poculum vllũ confractum, ſed omnia eſſe conficta. Et ex ipſis iudiciis in Mareota per abſentiam alterius partis habitis, oſtendebat Athanaſius, vnũ catechumenum in examinatione ſui dixiſſe, ſe intus cum Iſchyra fuiſſe, quo tempore Macarius preſbyter Athanaſij eò, vt aiunt, ſe in eum locum immiſiſſet, alios item examinatos pro teſtimonio dixiſſe, Iſchyram in cellula parua latuiſſe, alios eundem poſt oſtium ægrotum eodem tempore decubuiſſe, quo Macarius ſuperueniebat. Ex iſtis rationibus Athanaſij facile colligebamus, fieri nõ potuiſſe, vt qui morbo poſt oſtium decũbebat, in ſacris conſtiterit & oblationem confecerit, nec oblationem proponi potuiſſe, cum intus catechumeni verſarentur, quibus intus adhuc agentibus, tempus oblationis nondum eſſe potuit. Hæc vt iam expoſui, pro ſe dicebat Athanaſius & rem ita eſſe ex actis declarabat, idem affirmantibus cæteris qui cum eo erant, prorſus nunquam Iſchyram Eccleſiæ preſbyterum fuiſſe, aut vt presbyterũ ſynaxim cum aliis feciſſe. Neque enim quo tempore Alexander ex humanitate magni concilij, eos, qui erant ex ſchiſmate Meletij, recipiebat, hunc à Meletio tanquam ſuum nominatum fuiſſe affirmabãt, quod ipſum maximum ſignum eſt, non fuiſſe illum ex numero Meletianorum: Nam ſi Meletianus fuiſſet, omnibus modis illum in eorũ claſſe recenſuiſſent. Quin & alibi falſa dixiſſe Iſchyrã ex ipſis actis comprobatum eſt ab Athanaſio, quippe qui in crimine de combuſtis libris, quãdo, vt aiunt, Macarius aduenit, falſi conuictus ſit ab iis quos in teſtes adduxerat. Quum igitur iſtiuſmodi allegarentur, & tot teſtes pro Athanaſio ſtarent, & ipſe tam iuſta pro ſe adferret, quid quæſo nos oportuit facere? aut quid Eccleſiaſticus canon exigit? nónne vt hominem non condemnaremus, ſed potius reciperemus? eumq́ue pro Epiſcopo haberemus, quemadmodum & habemus? Præter hæc omnia annum totum & integros ſex menſes apud nos hæſit, veſtrã præſentiam expectans, aut quotquot comparere auderent, ſuáque præſentia pudefecit omnes: quippe qui iudicio ſtetiſſet niſi ſui fiduciam habuiſſet, neque enim ſponte, ſed literis noſtris ad iudicium vocatus comparuit, quemadmodum vos per literas citauimus, & tamen poſt tanta argumenta nos veluti contra canones & inſolitum quiddam agentes reprehenditis. Qui igitur ſunt, qui contra canones agunt? nóſne qui cum tantis rerum documentis virum recipimus? an qui à triginta ſex manſionibus Antiochiæ quendam velut Epiſcopum externum hominem ſalutarunt? eumq́ue militari manu ſtipatum Alexandriam miſerunt? quod ne tunc quidem factum eſt, quum Athanaſius in Galliam relegabatur, quod tum haud dubiè factum fuiſſet, ſi pro verè damnato habitus fuiſſet, certè quum inde ab exilio rediret, etiam tum ſuam Eccleſiam, à qua recipiebatur, vacantẽ inuenit. Prorſus ignoro quánam ratione facta ſunt, quæ facta ſunt. Primũ enim

Iſchyra teſtimonium eſſe ſe falſum.

Iſchyrã nunquã fuiſſe presbyterum.

Falſi conuictus Iſchyras de combuſtis libris.

Athanaſius ſex menſibus Romæ teſtibus expectauit.

A (ſi verum dicendum eſt) non decebat, quum nos ad celebrandam Synodum literas mitteremus, aliquos præoccupare iudicium Synodi, deinde non decuit nouos iſtos modos contra Eccleſiam induci: vbi enim eſt iſtiuſmodi Eccleſiaſticus canon, aut iſtiuſmodi traditio Apoſtolica? vt in pace agente Eccleſia, & Epiſcopis concordibus cum Epiſcopo Alexandriæ Athanaſio immittere Georgium peregrinũ & externum hominem, neque Alexandriæ baptizatum, neque plebi cognitum, neque poſtulatum à presbyteris, eumq́ue Antiochiæ creare Epiſcopum, atque inde deducere Alexandriam, non cum presbyteris aut diaconis ciuitatis, non cum Epiſcopis Ægypti, ſed cum militibus? Hæc enim dixere & cõqueſti ſunt, qui huc venerunt: Si enim poſt Synodum in culpa fuiſſet deprehenſus Athanaſius, non B tamen oportuit creationem noui Epiſcopi ita illegaliter & præter canonem Eccleſiaſticũ fieri, ſed in ipſa Eccleſia, & ex ipſo ſacerdotali ordine, & ex ipſo clero illũ ab Epiſcopis prouinciæ conſtitui oportuit, & nequaquã nunc Apoſtolorũ canones violari. Age, ſi in quemquam veſtrum id commiſſum eſſet, nonne vociferaturi eſſetis? nonne vindictam, quaſi violatis canonibus, poſtulaturi fuiſſetis? Dilecti credite, tanquam Deo præſente, cum veritate loquimur, quod loquimur. Non eſt iſtud piè factum, non ex iure, non Eccleſiaſticè. Quinimo quæ feruntur à Georgio acta in introitu eius, oſtendunt qualis fuerit ordo in eius ordinatione: temporibus enim ita pacatis, prout renunciant qui Alexandria veniunt, & quemadmodum Epiſcopi ſcribunt, ipſa Eccleſia incendium paſſa eſt, virgines denudatæ, monachi conculcati, presbyteri, & multi ex populo indignè C habiti, & violati, Epiſcopi in carcerem detruſi, multi item ſpoliati. Sacra myſteria de quibus incuſabãt Macarium presbyterum, ab ethnicis direpta, & in terram abiecta ſunt, vt vi cogerent nonnullos, ad conſtitutionem Georgij approbandam. Hæc & iſtiuſmodi oſtendũt, quinam ſint canonum præuaricatores. Nam & ſi legitima fuiſſet eius cõſtitutio, non tamen cum præuaricatione legum coegiſſet eos ſibi obtemperare, qui ei legitimè obaudiebant, & tamen cum talia ſcelera deſignata ſint, ſcribitis magnam pacem Alexandriæ & per Ægyptum fuiſſe, niſi fortè res officiumq́ue pacis in contrariam iam ſignificationem abierit. Illud quoque neceſſarium exiſtimaui quod vobis indicaretur, Athanaſium affirmaſſe, Macarium ſub cuſtodia militum habitum eſſe, & ſolùm accuſatorem vnà cum illis qui Mareoten proficiſcebantur, abiiſſe, & presbyteris roD gãtibus, vt in quæſtione adeſſe liceret, pernegatum, & quæſtionem habitam fuiſſe de calice & menſa in præſentia præfecti & eius cohortis, aſſiſtentibus tum Ethnicis, tum Iudæis. Id principio nobis incredibile videbatur, niſi ex ipſis actorum monumẽtis demonſtratum fuiſſet, certè nobis magnæ admirationi fuit, vt etiamnum vobis eſſe puto. Atqui ne presbyteris quidem adeſſe permittitur in myſteriis, quum tamen ipſi quoque ſacrorum adminiſtri ſint. Iam quis nõ exerceretur ſub externo iudice præſentibus cathecumenis, & quod peius eſt, Ethnicis & Iudæis Chriſtianiſmum blaſphemantibus, quæſtionẽ de ſanguine & corpore Chriſti haberi? Nam ſi omnino delictum aliquod perpetratum fuiſſet, oportebat de eo in Eccleſia inquiri ſub legitimis clericis. De Marcello autem poſtquam de illo quoque, vt impio, in Chriſtum perſcripſiſtis, vobis ſtudui ſignificare, eum cùm huc veniſſet, affirmaſſe

Georgius contra canones epiſcopus creatus.

Georgius quomodo Alexandriam ingreſſus.

Eccleſia incenſa, & catholici indigna multa paſſi. Sacramyſteria ab ethnicis direpta & in terram proiecta.

Euſebiani nos arguit quod Macarius de poculo confracto corã ethnicis & Iudæis cauſam egerint.

Marcelli in confitenda orthodoxa fide conſtantiam concilio Romano

falſa eſſe quæ de ſe in literis veſtris ſcripta eſſent, ſed tamen cùm à vobis poſtularetur, vt de fide diceret, tanta cum fiducia per ſe reſpondit, vt nemo nō perciperet, eum nihil à veritate profiteri alienum, ſed eadem cum pietate qua Eccleſia de Domino ac Saluatore noſtro ſentire, neque iam tantummodo, ſed etiam olim huius ſentētiæ ſe fuiſſe confirmabat, vti & noſtri preſbyteri, qui tunc in Nicæno concilio aderant, de ipſius recta fide conteſtabantur. Nam & eum tunc quoque in ſententiis dicendis dimicaſſe cum Ariana hæreſi, teſtes fuere, cuius quoque vos admonitos velim, ne qui talem hæreſim approbet, ſed abominetur vt alienam à ſana doctrina. De viro igitur quem rectæ opinionis & ſynceræ religionis eſſe, teſtimoniis approbatum eſt, quid quæſo nos facere oportoit? niſi vt eum pro Epiſcopo haberemus, quemadmodum & habemus? neque à communione repelleremus? Hæc quidem ego non tanquam eorum cauſam agens ſcriho, ſed vt & vobis fidem facerem, viros iſtos iuſtè & canonicè à nobis receptos eſſe, & vos minimè habere cauſam litigandi: par autem eſt vt ſtudium adhibeatis, & omnibus modis elaboretis, vt quę contra canonem acta ſunt, emendationem accipiant, & Eccleſiæ pacē habeant, vt Chriſti pax nobis data permaneat, & non ſcindatur Eccleſia, ne vos eam culpam veluti ſchiſmatis authores ſuſtineatis. Dico enim, & planè proteſtor, ea quæ à vobis acta ſunt, non eſſe pacis ſed ſchiſmatis occaſiones. Non enim ſolùm Athanaſius & Marcellus, Epiſcopi, cum querimoniis de illatis iniuriis, ſed & plurimi alij Epiſcopi ex Thracia, Cœloſyria, Phœnicia, Palęſtina huc conuenere, presbyteri itē non pauci partim ex Alexandria, partim aliunde huc ad concilium occurrerunt, & coram omnibus Epiſcopis ibi congregatis, inter reliqua dicta ſua conqueſti ſunt, vim & iniuriam Eccleſiis illatas eſſe, ſuáſque Eccleſias eadem, quæ Alexandrina, paſſas eſſe, & in aliis Eccleſiis ſimilia deſignata. Ex Ægypto autem & Alexandria quum denoo ſuperueniſſent preshyteri, literas ſecum attulere, quibus plurimorum Epiſcoporum & presbyterorum querimonia continebatur, ſe, quum huc ad concilium pergerent, detentos fuiſſe, atque etiamnum detineri. Et quemadmodum poſt Athanaſij exilium contigit, epiſcopos homines confeſſores flagris conſcindi, alios in carceribus haberi, præſuléſque longiſſimi in ſuo Epiſcopatu temporis publicis miniſteriis mancipari, & ferè omnes clericos & populos Eccleſiæ Catholicæ inſidiis appeti, & perſecutionem pati: quoſdam item Epiſcopos & fratres finibus ſuis eiectos eſſe, nulla alia de cauſa, niſi vt inuiti cogerentur communicare cum Georgio & Arianis: & Aocyræ quæ in Galatia eſt, non pauca aut parua deſignata eſſe, ſed prorſus eadem com factis Alexandrinis. Audiuimus etiam iſta ab aliis, & Marcellus quoque Epiſcopus rem ita eſſe ſuo teſtimonio confirmabat. Hæc & eiuſmodi crimina contra quoſdam ex veſtris (vt nomina eorum omittam) hi qui huc venerunt, detulere, quæ ego aſcribere, ſubterfugi, & fortaſſe ea ex aliis, quænam ſint, reſciueritis. Et hæc potiſſima mihi ſcribendi cauſa fuit vt huc veniretis, quo vobis præſentibus, omnia corrigi & ſanari poſſent, ac propterea alacrius à vobis & ſine recuſatione occurrendum fuit, ne qui hactenos infamia iſtorom ſcelerum laborant, cōtumacia non comparendi in iodicio, libellos contra ſe datos, videantur refellere non potuiſſe. Quum igitur talia rumoribus famáque circumferantur, tantáſque in-

Ratio eſt cur hanc ſcripſerit epiſtolā.

Hæreticorū acta non ſunt pacis ſed ſchiſmatis.

Epiſcopi flagris cōſciſſi, publicisque miniſteriis mācipati.

A iurias Eccleſiæ patiantur, & iſtiuſmodi inſidiis vexentur, vti affirmauere, qui hæc renunciabant, quinam queſo ſunt, qui flammam diſcordiæ accēdunt? nóſne qui iſta dolemus, & patientibus fratribus cōpatimur? an illi qui hæc ſcelera deſignant? Miror autem quum tantæ ac tales turbationes ſint in ſingulis Eccleſiis, vt non alia de cauſa iter ſuſceperint qui ad concilium venere, vos interim ſcribere cōcordiam in Eccleſiis fuiſſe, quum iſtiuſmodi facta, non ad ædificationem Eccleſiæ, ſed ad ſubuerſionem fieri ſoleant, & qui iſtiuſmodi rebus oblectantur, non ſunt pacis filij, ſed perturbationis. Deus autem noſter, non eſt perturbationis, ſed pacis Deus. Quapropter quemadmodum conſcius eſt Deus Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, hæc putaui neceſſaria eſſe, quæ vobis ſcriberētur, tum vt parcerem veſtræ exiſtimationi, tum quia optarem Eccleſias non in perturbatione eſſe, ſed ſecundùm canones Apoſtolorum regi, & vt nunc tandem pudefaceretis illos, qui ob mutuum inter ipſos odium ita Eccleſias vexant. Audio paucos eſſe iſtorum malorum authores, quapropter operam date, vt habētes viſcera miſericordiæ, corrigatis ea, quæ (vt dixi) contra canonem facta ſunt, vt ſi quid vitij antenertit, id veſtro ſtudio emendetur, & ne mihi ſcribatis, quòd Marcelli & Athanaſij communionem potius, quàm veſtram prætuptauerim: nam hæc non pacis ſed contentionis & odij fraterni argumenta ſunt. Atque ideò ſuperiora ſcripſi, quo certiores facti, eos non iniuſtè receptos eſſe, deſiſteretis ab huiuſmodi iurgio, qui ſi à vobis hic cum cæteris congregatis in iudicio conuicti fuiſſent, neque probas rationes pro ſui defenſione habuiſſent, rectè nobiſcum in ſcriptis veſtris expoſtulaſſetis: Poſtquam autem, vt dixi, canonicè & non iniuſtè cum iis fouemus communionem, obſecro vos per Ieſum Chriſtum, ne ſinatis diſcindi membra Chriſti, neque præoccupationibus fidem habete, ſed Domini pacem anteponatis: non enim ius aut fas eſt, ob paucorum degeneres animos, eos abiici, qui condemnati non ſunt, aut Spiritum Domini contriſtari. Quòd ſi creditis poſſe quædam illis obiecta oſtendi, & coram in facie redargui, veniant qui volunt: nam & ſe paratos eſſe & probaturos dicunt, quæ denunciauerunt. Certiores igitur nos dilectiſſimi de ea re facite, quo & illis ſcribamus, & cæteris item Epiſcopis qui huc debent conuenire, vt coram omnibus qui culpæ obnoxij ſunt, condemnentur, & ne vlterius perturbatio in Eccleſia fiat: ſufficiunt enim quę facta ſunt, ſufficit quoqoe in præſentia Epiſcoporum, Epiſcopos in exilium actos eſſe: de qua re non eſt prolixior ſermo habendos, ne grauari videantur, qui tum adfuere. Nam ſi verum eſt dicendum, minimè decuit eouſque procedere, aut eouſque euadere iſtas animorum degeneres puſillanimitates. Eſto vt ſint Athanaſius & Marcellus (vt ſcribitis) tranſlati à ſuis ſedibus, ſed quid de aliis dicas, qui ex diuerſis locis tum Epiſcopi, tum presbyteri, quemadmodū dixi, huc venere? Nam & iſti ſe denuo abreptos & iſtiuſmodi paſſos eſſe dixerunt. O dilecti, non iam vlterius Eccleſiæ iudicia ſecundùm Euangelium, ſed vel ad exilium vel ad mortem inſtituuntur. Nam ſi, vt dicitis omnioo in culpa fuerunt, oportuit ſecundùm canonem, & non iſto modo iudicium fieri, oportuit ſcribere omnibus nobis, vt ita ab omnibus quod iuſtum eſſet, decerneretur. Epiſcopi enim erant, qui patiebantur & non volgares Eccleſiæ quæ patiebantur, ſed quas ipſi Apoſtoli

suamet

Perturbationis filij qui.

Exhortatio ad Euſebianos.

Athanaſius & Marcellus iniuſtè eiecti, & alij.

B (beside "ſtimationi, tum quia optarem…")

C (beside "ſtris expoſtulaſſetis…")

D (beside "poſin exilium actos eſſe…")

ſuamet opera ad fidem inſtruxerant. Cur igitur & in primis de Alexandrina ciuitate nihil nobis ſcribere voluiſtis? an ignari eſtis hanc coosuetudinem eſſe, vt primùm uobis ſcribatut, vt hinc, quod iuſtum eſt, definiri poſſet? Quapropter ſi iſthic huiuſmodi ſuſpicio in Epiſcopum concepta fuerat, id huc ad noſtram Eccleſiam referri oportuit. Nunc autem nos, quos certiores minimè fecerunt, poſtquam iam egerint, quod libuit, ſuffragatores ſuæ damnatioois, cui non interfuimus, eſſe volunt. Non ita ſe habeut Pauli ordinationes, non ita Patres docuerunt, ſed aliud exemplum & uouum eſt inſtiturum. Obſecro vos cum alacritate audite, pro publico bono iſta ſcribo: Quæ enim accepimus à beato Petro Apoſtolo, ea vobis ſignifico, non ſcripturus alioqui, quæ nota apud vos eſſe arbitror, niſi facta ipſa nos conturbaſſent. Epiſcopi abri-
B piuntur, & ſuis è ſedibus propelluotur: alij verò aliunde in eorum loca reponuntur, alij verò inſidiis appetuntur, vt ſubditi & de abreptis doleant, & à ſummiſſis vim patiantur, vt quos optant, fruſtra requirant: quos nolunt, inuiti recipiant. Obſecro, ne iſta vlterius fiant, vel potius contra illos ſcribite, qui talia moliuutur, ne deinceps has iniurias Eccleſiæ patiantur, aut Epiſcopus aut preſbyter iſtiuſmodi contumelias ſentiat, aut præter animi ſententiam ea quæ nolint, vt nobis indicarunt, cogantur facere, ue apud ethnicos ridiculi efficiamur, aut, quod præ omnibus grauiſſimum eſt, Deum exacerbemus. Vnuſquiſque enim noſtrum eorum quæ hic turbauit, rationem reddet io die iudicij, optóque vt omnes ſecundùm Deum ſentiant, quo Eccleſiæ ſuis Epiſ-
C copis receptis perpetuo gaudeant in Chriſto Ieſo Domino noſtro, per quem gloria Patri in ſæcula ſæculorum, Amen. Valere vos in Chriſto opto, cariſſimi ac deſideratiſſimi fratres.

Iulij Pontificis Romani Epiſtolæ finis.

HÆc cum Romæ Synodus per Iulium Romanum Epiſcopum ſcripſiſſet, improba iterum audacia Euſebiani in Eccleſiis perturbandis, inſidiiſque tendendis vſi ſunt. Quod cum reſcitum eſſet ab religioſiſſimis Imperatoribus, Conſtantiô & Conſtante, iuſſi ſunt Epiſcopi Orientis, & Occidentis, Sardim conuenire: verùm Euſebius interea diem ſummũ obiit. Nos igitur plurimis conuenientibus, eos qui cum Euſebio communicauerant, in iudicium prouocauimus: illi verò, quibus in oculis erant ſua delicta, conſpectis ibi ſuis

Sardicẽſe concilium cur congregatũ. Euſebius hæreticus quando mortuus.

A accuſatoribus, magnopere iudicium exhorruere. Quum enim omnes ſe ritè & legitimè ſiſterent, Euſebiani ſecum Comites Muſooianum, Heſychium, & Caſtritium adduxere, vti pro ſua conſuetudine, illorum poteſtate, quicquid animo libuiſſet, perficerent: ibi quum ſine Comitibus concilium ageretur, neque vllus miles interueniret, icti à ſuis conſcientiis ingentem animo conſternationem acceperunt. Siquidem non eo modo quo volebant, iudicia de ipſis fiebant, ſed vt ratio veritatis requirebat. Diu igitur nobis eos prouocantibus, & Synodo Epiſcoporum eos his his verbis accerſente, venite ad iudicium, cur igitur poſtquam veniſtis, vos ſubducitis? atqui oportuit vos vel non venire, vel poſtquam veniſtis, laribula non quærere: id enim ipſum vobis adfert
B ſummam condemnationem. En adeſt Athanaſius cum ſuis, quos abſentes culpauiſtis. Quapropter ſi quid vos habere putaris, conuincite eos præſentes. Quòd ſi id à vobis fieri nequit, neque vllam ſpeciem criminis obtenditis, profecto ſycophantæ pronunciandi eſtis, neque aliam ſententiam Synodus vobis pronunciabit: quibus auditis deſpondebant aoimos: timebant enim quæ & ipſi fecerant, & quæ finxerant, de nobis: metu igitur prohibiti ne ſe in conſpectum darent, ea ipſa fugitatione cum dedecore ſuas ſycophantias manifeſtarunt. Synodus autem ſancta, damnata illorum turpi & ſuſpecta fuga, noſtram excuſationem recepit, ibi referentibus nobis per teſtes & firmas rationes, quæ contra nos illi ipſi deſignarant, magna admiratio oborta, cognitúmque eſt vulgo non ſine cauſa eos concilium,
C ne coram in facie conuincerentur, oxhorruiſſe, dictúmque à pleriſque ideò eos fortaſſe ex Oriente ad concilium veniſſe, quod Athanaſium minime venturum arbitrarentur, nunc quia illum cum ſuis præſto vident, cauſæ ſuæ diffiſi iudicio ſe committere non audent. Nos igitur, vt iniuriam paſſos & temere calumniis impetitos, receperunt, decreueruntque firmis ſanctionibus nobiſcum communionem, & dilectionem eſſe fouendam. Socios autem Euſebij, eóſque qui improbius ſe in maleficiis geſſerant, depoſuerunt, Theodorum Heraclienſem, & Narciſſum ex Neroniade, Acacium Cæſarienſem, Stephanum Antiochenum, Vrſatium & Valentem ex Pannoniis, & Manophantum Epheſum, Georgium ex Laodicea, & ſcripſerunt ad omnes vbique terrarum Epiſcopos, & ad ſingulas parœcias eorum qui iniuriam paſſi erant, ad iſtum modum.

Euſebiani quomodo prouocati in concilio Sardicẽſi.

Athanaſius quomodo innocẽs iudicatus.

Euſebiani epiſcopi in concilio depoſiti.

EPISTOLA CONCILII SARDICÆ CONGREGATI.

SACRA SYNODVS PER GRATIAM DEI SARDICÆ

Congregata è Roma, Hiſpaniis, Galliis, Campania, Calabria, Apulia, Aphrica, Sardinia, Pannoniis, Myſus, Dacia, Norico, Siſcia, Dardania, & ſecunda Dacia, Macedonia, Theſſalia, Achaia, Epiro, Thracia, Rhodope, Palæſtina, Arabia, Creta, Ægypto, Presbyteris & Diaconis, & vniuerſæ Eccleſiæ Dei per Alexandrinam parœciam, dilectis in Chriſto fratribus, Salutem.

Arianorum ſcopus, quis.

ETiam antequam acciperemus literas veſtræ religionis, non ignotum id nobis ſed protſus compertum fuit, anteſignanos infelicis Arianorum hæreſis multa & grauia, ſed tamen magis in exitium ſuarum animarum quàm in Eccleſiam molitos eſſe. Ea enim eorum ars & vafricies fuit, ſempèrque huius peſtiferi propoſiti fuere, vt omnes vbique orthodoxæ fidei homines, & catholicæ Eccleſiæ doctrinam à patribus traditam ſeruantes exagitarent, & perſequerentur. Quorum nonnullos falſis criminibus circumuenerunt, alios extra fines ſuos relegarunt, alios in ipſis ſuppliciis abſumpſerunt, certè fratris noſtri & coepiſcopi Athanaſij innocentiam, vi & C tyranoide circumuenire & opprimere conati ſunt, nolla in eius iudicio neque ſedulitate, neque fide, neque iuſtitia adhibita. Iam ergo diffiſi ſuis fabulis, & vanis rumoribus, ac coram intocntes quàm non poſſent de iis rebus iuſta documenta adferre, quum eſſent in vrbe Sardica, non auſi ſunt in concilio ſanctorum Epiſcoporum apparere. Qua ex re æquitas iudicij fratris & coepiſcopi noſtri Iulij liquidiſſimè apparuit, qui non temerario conſilio, ſed commatura deliberatione ſententiam tulit, adeò vt nihil relinqoatur dubij de communione fratris noſtri Athanaſij, addocentis octoginta Epiſcopos veros teſtes pro ſe in iudicium, atque eu potiore iure nitentis; quòd per dilectos fratres noſtros preſbyteros ſuos & per literas, Euſebianos non iure ſed vi graſſantes ſapienter eluſerit. Qnapropter omnes D vndique Epiſcopi viri communionem ob eius innocentiam confirmaruor. Illod quoqoe veſtra charitas conſpiciat, poſt Athanaſij ad ſacram Synodum Sardicæ congregatam aduentum, Orientales literis, mandatiſque non ſcriptis citatos fuiſſe, vt ſe iudicio ſiſterent: verùm illos ſua conſcientia prædamoatos, inhoneſtis cauſificationibus tergiuerſari incepiſſe, poſcentes interim, vt innocentem quaſi nocentem à noſtra cõmunione ſummoueremus, nihil ſpectantes quàm indecentia, vel potius impoſſibilia pnſtularent. Atque adeò commentaria actáque Marcotæ non niſi à ſceleratis & perditiſſimis quibuſdam nouitiis, quibus ne vulgarem quidem gradum clericatus committas, per abſentiam alterius partis cnnfecta eſſe. Neque enim frater noſter Athanaſius Epiſcopus, & Macarius preſbyter quem accuſabant, præſentes adeſſe voluerunt, quanquam alioqui illorum inquiſitio ſeu po-

Athanaſius à ccc Epiſcopis defenſus. Euſebiani ab Athanaſio victi.

A tius inſidiatio, nullo non probo ſcaturiebat quum nunc ethnici, nunc catechumeni interrogarentur, non vt, quæ ſcirent, dicerent, ſed quæ ab illis didicerant, mentirentur. Nulla enim noſtri ratio habita eſt, qui preſbyteri ſumus Athanaſij, & curam ob eius abſentiam ſuſceperamus, cupientes intereſſe quæſtioni, & veritatem oſtendere, & falſa redarguere, tantum aotem abeſt vt oos præſentes eſſe voluerint, vt etiam contumelioſè eiecerint. Ex iſtis rebos quanquam ſycophantiam eſſe clariſſimè conſtaret, tamen dum euoluimus acta, deprehendimus ipſum ſceleratum Iſchyram titulo Epiſcopi in mercedem calumniæ remuneratum, ſuam ſycophantiam ſuis verbis prodere. Ipſe enim Iſchyras in monumentis actorum diſerte teſtatus eſt, ſe ea ipſa hora qua Macarius in ſuam cellam venerat, ægrotom iacuiſſe, B Euſebianis contra ſcribentibus, eum tum ſtetiſſe & oblationes feciſſe, quum Macarius ſoperueniret. Quin & illa calumnia qua poſtmodum vſi ſunt manifeſta apparuit. Qoum vociferarentur & miſere & deplangerent, cædem Athanaſium feciſſe, & Arſenium Meletianum Epiſcopum eius opera è medio ſublatum, quā rem fictitio gemitu & falſis lachrymis vt vera videretur, deplorabant, iuſſeruntq; eius qui vioeret, quaſi qui extinctus eſſet, cadauer exhiberi. Sed figmenta eorum oon latueruot: Notum enim erat omnibus, hominem incolumem eſſe, & inter viuos recenſeri. Verùm ne ſic quidem, quum vidiſſent figmenta ſua renudari, ipſo Arſenio ſe viuū & minimè interfectum aut mortuum exhibente, qoieſcere potuerunt, ſed nouas ſycophantias veteribos accomolantes, omnibus machinis id egere, vt hominem calumniis inuoluerent. Qhid igitur dilectiſſime hic quidem frater noſter Athanaſios animum deſpondit, ſed magna cum fiducia eos etiam in hac cauſa ad iodicium prooocauit. Quod & nobis in voto fuit, ac proinde eos citauimus vt iudicio ſe ſiſterent, & ſi poſſent, reatum certis documentis peragerent. Sed ô magnam improbitatem, ô grauem ſuperbiā, vel potius ſi verùm dicendum eſt, ô malam & obnoxiam conſcientiam, ac rem ita eſſe nulli non clariſſimè innotuit. Qoocirca, dilectiſſimi fratres, commonitos vos cupimus, & diligēter adhortamur, vt præ omnibus fidem catholicæ Eccleſiæ retineatis. Multa certè & grauia & acerba perpeſſi eſtis, moltas viciſſim contumelias & iniurias ſuſtinuit Catholica Eccleſia, ſed qui in finem ſuſtinuerit, ſaluus erit. Quapropter ſi denuo auſint aliquid facere contra vos, tribulatio illa vobis pro gaudio eſto. Nam iſtiuſmodi paſſiones, pars aliqua mar- D tyrij haberi debent, & iſtiuſmodi veſtræ confeſſiones & tormenta non carebunt ſua mercede, quum præmia à Deo recepturi ſitis. Quapropter in primis dicertate pro ſana fide, & pro innocentia Athanaſij Epiſcopi veſtri, & in ſacris comminiſtri noſtri. Nam neque ſilentio ſuppreſſimus aut neglecimus ea, quæ ad veſtram ſecuritatem pertinebant, ſed eius rei curam præcipuam habuimus, eáque egimus quæ dilectionis ratio poſtulabat. Compatimor enim fratribus noſtris patientibus: & eorum paſſiones, noſtras proprias arbitramur, & noſtras lachrymas cum veſtris commiſcnimus. Neque vos ſoli duntaxat paſſi eſtis, ſed eadem alij complures comminiſtri noſtri, quum huc veniſſent, deplorarunt. Qoamobrem preces noſtras ad religioſiſſimos & amantiſſimos Dei Imperatores retulimus, vt illorum humanitas, eos qui adhoc grauantor aut affliguntur, ſolui iubeat, cooſtituátque ne quis iudicium

Iſchyras Epiſcopatum obtinuit quod Athanaſium & Macarium calumniaſſet.

Athanaſius quod Arſeniū occidiſſet accuſatus.

Mar. 13. Paſſiones, pars martyrij haberi debent.

A cium, quorum munus eſt, & publica tantum curare, de clericis ſententiam ferat, aut vlla ratione in poſterum ſub pretextu Eccleſiarum, quippiam contra fratres moliatur, ſed vt quiſque citra perſecutionem, aut vim, aut auaritiam, prout optat & cupit, vitā inſtituat, & eum quiete & pace, Catholicā & Apoſtolicā fidē ſequatur. Georgiū igitur qui dicitur illegitime ab hæreticis Epiſcopus cōſtitutus, & in noſtram ciuitatem ab illis deductus, ab vniuerſa ſacta Synodo, ab Epiſcopatu, tametſi reuera nunquam Epiſcopus fuerit, depoſitum eſſe, veſtram vnanimitatem ſcire volumus. Valete igitur, & recipite veſtrum Epiſcopum Athanaſium, quem ob id ipſum cum pace dimiſimus, vnde admooemus omnes, qui vel per metum vel per dolum circumuenti cum Georgio communicarunt, vt nunc noſtra admonitione reſipiſcentes, deinceps ab illius nefaria B communione abſtineant, & ſeſe Eccleſiæ Catholicæ adglutinēt. Cæterum quia cognouimus & Aphthonium, & Athanaſium Capitonis filium, & plautum, & Plutionem, compresbyteros noſtros eandem fraudem ab Euſebianis perpeſſos eſſe, & quoſdam eorum in exilium eiectos, quoſdā metu mortiſque interminationibus profugos eſſe, ſcire vos cupimus, etiam iſtus à nobis receptos eſſe, & vt innocentes crimine liberatos, quum non ignari ſitis omnia ab Euſebianis contra orthodoxus per fraudem & libidinem acta eſſe: æquum ergo fuerat, ipſum Athanaſium vos de iſtis rebus, vt ſuis ac propriis certiores facere, ſed tamen quia ſacram Synodum ea potius vobis ad certius teſtimonium ſcribere voluit, ideo non quoque non ſuperſedendum putauimus, ſed ſtatim ſignificare ſtuduimus, vt quemadmodum nos, ita vos quoque hos viros recipiatis, qui & ipſi quoque laudem merentur, quòd ob pietatem in Chriſtum digni habiti ſint, qui ab hæreticis contumeliam paterentur. Quæ autem decreta ſunt à ſancta Synodo in Theodorum, Narciſſum, Stephanum, Acacium, Demophantem, Vrſacium, Valentem, & Georgium aneeſignanos Arianæ hæreſeos, qui & in vos & in alias eccleſias peccauerunt, ex iis quæ ſubiuncta ſunt, cognoſcetis, quæ ideo ad vos miſimus, vt veſtra in Deum pia religio ſuffragetur ſententiis à nobis latis, ſimulque intelligat Eccleſiam Catholicam nequaquam diſſimulanter cum iis agere, qui ipſam offendunt.

Georgius in cōcilio Sardicēſi depoſitus.

Epiſcopi profugi in cōcilio Sardicēſi recepti.

HÆC EPISTOLA AD ÆGYPTIOS ET APHRIcanos Epiſcopos per omnia ſine vlla mutatione deſcripta eſt.

SANCTA SYNODVS PER DEI GRATIAM SARDICA congregata, omnibus Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopis & comminiſtris dilectiſſimis fratribus noſtris in Domino, SALVTEM.

SÆpe multúmque in ſeruos Dei rectæ fidei cultores, audaciam ſuam exercuetunt Ariomanitæ, dum ſpuriam doctrinam ſubii. iūt, & toti in hoc ſunt vt orthodoxus eiiciant: tanta autem vi iam contra fidem in- C ſurrexerunt, vt id ne pietatem quidem religioſorum Imperatorum latuerit. Quapropter cooperante Dei gratia, religioſiſſimi principes nos ex diuerſis prouinciis & ciuitatibus in vnum conuocauerunt, cupientes, vt ſancta Synodus in Sardorum ciuitatem conueniret, quo omnis controuerſia præcideretur, & eiecto quicquid prauæ fidei eſſet, ſula in Chriſtum pietas ab omnibus retineretur. Venerunt quuque ex Oriente Epiſcopi ad id inſtigati à religioſiſſimis Imperatoribus, & potiſſimum ob ea quæ ſubinde iactauerant de dilectis fratribus noſtris & comminiſtris, Athanaſiu Epiſcopo Alexandriæ, & Marcello Ancyræ Galatiæ Epiſcopo, forſitan & ad vos quoque eorum calumniæ penetraruot, & veſtras aures concurere admoliti ſunt, vt ipſorum de innocentibus calumniam veram putare- D tis, & ſub hoc prætextu flagirioſam hæreſeos opinionem diſſimularent, Atqui nun in longum id iis facere licuit: Eſt enim qui Eccleſiis præſidet Deus, qui pro illis & pro nobis omnibus mortem ſubiit, & in adſcendendo omnibus nobis adſcenſum in cælos donauit. Quum igitur iam pridem literas ſuas accuſatrices de Athanaſio, Marcello & Aſclepa comminiſtris noſtris Euſebiani ad Iulium Romanæ Eccleſiæ Epiſcopum miſiſſent, contigit vt etiam alij ex aliis locis Epiſcopi, ad eundem Iulium literas ſuas mitterent, quibus & Athanaſij innocentiam & Euſebianorum ſycophantiam conteſtabantur, atque id ita eſſe ex eo præcipuè apparuit, quòd accerciti à dilecto noſtro comminiſtro Iulio, iudicio non ſteterunt, ſtetiſſent enim, ſi ſui auctorumque ſuorum in comminiſtros noſtros fiduciam habuiſſent. Fraudem tamen ſuam per ea quę in ſacratiſſima Sy-

Eccleſiis præſidet Deus.

uerint,ſed fugere maluerint, & conſcientia ad fugā
propulſi,crimen ſuæ ſycophantiæ confirmauerint,
& cauſam dederint,vt quæ eorum accuſatores pręſentes
obiicerent & demonſtrarent, pro veris habereotur.
Imo præter hæc omnia, depoſitos olim
& eiectos ob Arianam hæreſim non ſolum recepe-
rint,ſed ad maiores gradus coexerint, ex diaconis

Epiſcopos creabāt Euſebiani. Euſebianorum primarij.

presbyteros, ex presbyteris Epiſcopos facientes,
non in alium vſum qoàm vt impietatem diſſemina-
rent,latiuſque diffunderent& piam fidem corrum-
perent.Quo in negocio poſt Euſebium facilè prin-
cipes ſunt,Theodorus ab Heraclia,Narciſſus à Ne-
roniade Ciliciæ,Stephanus ab Antiochia, Geor-
gius à Laodicea,Acacius à Cæſarea Palæſtines,Me-
nophantes ex Epheſo,quæ eſt Aſiæ,Vrſacius à Sin-
gipono Myſiæ,Valens à Murſis Pannonicis. Nam
B & iſti eos qui ſecum ab Oriente deſcendebant,non
permiſerunt ad ſacroſanctam Synodum introire,
aut vllo modo ad Eccleſiam Dei appellere,&in iti-
nere Sardicenſi certis in locis conciliabula in mo-
rem Synodi per ſe habuerunt,& fœdera cum inter-
minationibus conflauerunt. Quapropter quum

Conciliabula fecerunt Euſebiani cum venirēt Sardicam.

Sardicam peruenilſent minimè omnium iudicio
ſteterunt,aut io eundem locum cum ſacra Synodo
conuenire voluerunt,ſed mox vbi eò peruenilſent,
& pro perfunctiora ſpecie porgationis aduentom
ſuum oſtentaſſent, raptim inde aufugeront. Rem
ita actam eſſe per comminiſtros noſtros Macarium
Palæſtinom,& Aſterium Arabem, qui vnà cum ils
in itinere fuerunt,& ab eorum infidelitate receſſe-
runt,reſciſcere licuit,qui qoum ad ſacram Synodū
veniſſent,ſimul & de vi quam paſſi eſſent, conque-
ſti ſont,& quanta prauitate in rebus agendis vſi eſ-
C ſeot Euſebiani,indicarunt:ad quoque ab illis addi-
tum, eſſe illic multos rectæ fidei cultores, quos iſti
prohibuerunt,ne huc venirent, pericula mináſque
ſi quis ab ipſis recederet,denunciantes: Ac propte-

Euſebianorum minæ. Imp. ia facinora.

rea curaſſe, vt omnes in itinere, eodem domicilio
vterentur,ne vel tantillum quiſpiam ab illis ſeor-
ſum agere poſſet. Sed qoia eorum ſycophātiæ, vin-
cula,cædes,verbera falſæ epiſtolæ, cōtumeliæ, vir-
ginum denudationes,exterminationes, euaſtatio-
nes,incendia Eccleſiarum, tranſultuſque à minori-
bus ciuitatibus,ad maiores parœcias, & qood gra-
uiſſimum eſt,denuo per eoſdem excitata contra re-
ctam fidem infœliciſſima Arianorum hæreſis reti-
cenda non ſit:ideo nos dilectos fratres & commi-
niſtros noſtros Athanaſium, Marcellum,Aſclepam
& cæteros,qni cum illis Deo nobiſcum ſeruiūt in-
nocentes & poros pronūciamos, literis ad ſingulas

Athanaſij Marcelli & Aſclepæ innocentia.

D parœcias miſſis, vt populi cuiuſque Eccleſiæ co-
gnoſcant ſui Epiſcopi ſynceritatem, eumque pro
Epiſcopo,& habeant, & expectēt: iſtos autē more
loporū in horum Eccleſias inuadentes,Georgiū in-
quam in Alexandriā;Baſilium in Ancyrā, Quintia-
num in Gazam,eos neque Epiſcopos appellēt, ne-
que vllā cum eis communionē habeant,aut eorum
literas recipiant,aut viciſſim mittant. Theodorum
autē,Narciſſum,Acaciū,Stephanū,vſaciū Valentē,
Menophantē,&Georgium,per metū huc ab oriēte
non audentē venire, ſed tamen à beato Alexandro
depoſitū,tum quia iſte & cæteri illi ſectatores ſunt

Epiſcopi Ariani depoſiti & excommunicati.

Arianicæ rabiei,tū ob reatū criminū omnes ſacro-
ſancta Synodus cōmoui calculo exauctoratos om-
nino ab officio Epiſcopatus ſummouet. Decreui-
moſque eos non modo Epiſcopos non eſſe, ſed ne
dignos quidem fidelium communione. Imo qoia
ſeparant filium à patre, & Verbum ſuo Patre aba-
A lienant,æquum eſſe eos ab Eccleſia Catholica ſepa-
rari,& alienos indignoſque haberi Chriſtiano no-
mine. Sint vobis igitur anathema,eò quòd verbum
veritatis adulterauerunt,præceptum ſiquidem Apo-
ſtolicum eſt, *Si quis Euangelizauerit vobis præter id* *Gal. 1.*
quod accepiſtis,anathema eſto, cum his ne quis com-
munionem habeat,præcipite. Nihil commune luci
cum tenebris: hoc procul à vobis arcete. Quum
nulla ſit concordia Chriſto cū Belial, cauete inte-
rim dilecti,ne vel ſcribatis ad eos vel eorum ſcripta
recipiatis. Quin & vos quoque ſtudete fratres &
comminiſtri noſtri io ſacris obeūdis,vt ſpiritu præ-
ſentes in noſtra ſynodo idem ſuffragiom conferatis
per veſtras ſubſcriptiones,quo ob omnibus vbique
ſactorum miniſtris concordia ſeruetur. Diuina
prouidētia ſanctos & lætos vos cōſeruet dilecti fra-
B tres. Oſius Epiſcopus ſubſcripſit,quod& cæteri fe-
cere Hæc ita ſcriptis mandata, ſacrum Sardicenſe
concilium ad eos qui intereſſe non potuerāt,miſit,
qui ipſi quoque ſuis ſuffragiis decreta Synodi ap-

Symbolū Sardicenſis concilij refert Hilari⁹ libro de Synodis. Nomina ſubſcribentiū Sardicenſi concilio. 72. Epiſcopi

probarunt. Eorum aotem,qui in Synodo ſubſcrip-
ſerunt,cęterorūque aliorum epiſcoporum iſta ſunt
nomina: Oſius ab Hiſpania, Iulius Romæ per Ar-
chidamum & Philoxenum presbyteros ſuos, Pro-
togenes Sardicæ, Gaudentius Macedonius, Seue-
rus, Prætextatus, Vrſacius, Lucillus, Eugenius, Vi-
talius, Calepodius, Florentius, Baſſus, Vincentius,
Stercotius, Palladius, Domitianus, Chalba, Geron-
tius, Protaſius, Eulogus, Porphyrius, Dioſcorus,
Zoſimus, Ianuarius, Zoſimus, Eutichius, Socrates,
Diodorus, Martyrius, Eutherius, Eucarpus, Athe-
nodorus, Irenæus, Iulianus, Alypius, Ionas, Ætius,
Reſtitotus, Marcellinus, Aprianus, Vitalius, Valēs,
C Hermogenes, Caſtus, Domitianos, Fortunatius
Marcus, Annianus Heliodoros, Muſæus, Aſterius,
Parogorius, Plutarchos, Hymenæus, Athanaſios,
Lucius, Amātius, Arios, Aſclepius, Dionyſius, Ma-
ximus, Tryphon, Alexander, Antigonus, Elianus,
Petrus, Symphorus, Muſonius, Eupich⁹, Philolo-
gius, Spude⁹, Patricius, Soſimus, Adolius, Sapricoi⁹.

Gallia 34. Epiſcopi

Galliæ, Maximianus, Veriſſimus, Victor, Valen-
tinus, Deſiderius, Eulogius, Sarbatius, Dyſcolius,
Superior, Mercurius, Declopetius, Euſebius, Seue-
rinus, Satyrus, Martinus, Paulus, Oppatianus, Ni-
caſius, Victor, Sempronius, Valerinus, Pacatus, Ieſ-
ſes, Ariſton, Simplicios, Metianus, Amantus, Amil-
lianus, Iuſtinianos, Victorinus, Saturnin⁹ Abundā-
tius, Donatianos, Maximus.

Aphrica 36.

Aphricæ, Neſſus, Gratus, Megaſius, Coldæus, Ro-
gatianus, Cōſortios, Raphinus, Mauritinus, Ceſilia-
D nus, Hortenſianus, Marianus, Valerios, Dinamius,
Mizonius, Iuſtus, Celeſtinus, Cyprianos, Victor,
Honoratus, marinus, Panthagatus, Felix, Candius,
Liber, Capito, Minerſales, Coſmas, Victor, Hiſpe-
tio, Felix, Seuerianus, Oppantius, Heſperus, Fidē-
tius, Saluſtius, Paſchaſius.

Epiſcopi Ægypti 92.

Ægypti, Liburinus, Amātius, Felix, Iſchyramon,
Romylus, Tiberius, Cōſortius, Heraclides, Fortu-
natus, Hermeas, Fortunianus, Dioſcorus, Baſtamō,
Datyllus, Andreas, Serenus, Araus, Theodor⁹, Eua-
goras, Helias, Timotheus, Oriō, Andronicus: Paph-
nutius, Hermias, Arabiō, Pſenoriſis, Apolloni⁹, Ma
ius, Serāpāpoo, Serenus, Philō, Philippus, Apollo-
nius, Paphnurius, Paulus, Dioſcorus, Nilammō, Se-
renus, Aquila, Aotas, Apocratiō, Iſaac, Theodorus,
Apollos, Ammonanus Nil⁹, Heracleus, Arcteō, Aa-
tas, Arſeni⁹, Agathammō, Theō, Apolloni⁹, Helias,
Pāmithi⁹, Aodragati⁹, Nemeſiō, Serapiō, Ammoni⁹

A Xenon, Gerontius, Quintus, Leonidas, Semprooianus, Philon, Heraclides, Hieraces, Rufus, Paſophius, Macedonius, Apollodorus, Flamianus, Pſales Syrus, Apphus, Serapion, Eſaias, Paphnutius, Timotheus: Elurion, Gaius, Muſæos, Piſtus, Heraclammō, Hero, Helias, Anagamphus, Apollonios, Gaius, Philotas, Paulus, Tithois, Eodæmoo, Iulius.

Italia. 14. Quiautem in Canalio Italiæ, Probatios, Viator facundinus, Ioſeph, Numidius, Sperantius Seuerus, Herachanus, Fauſtinus, Antonin⁹, Heraclios, Vitalis, Felix, Criſpinus, Paulianus.

Cypri. 12. CYPRI Auxibius, Photius, Geraſius, Aphrodiſius, Ireoicus, Nunechios, Athanaſius, Macedonius, Trypbillos, Spirydon, Soſicrates, Norbanus.

Palæſtinæ. 15. PALÆSTINÆ: Maximus, Ærius, Arius, Theodoſius Germanos, Solmanus, Paulus, Claudius, Patricius, Elpidius, Germanos, Euſebios, Zenobius, Paulos, Petrus. B Qui igitur decretis Synodi ſubſcripſerunt ſunt iſti, plurimique item alij ſunt, qui ante hanc Synodum pro nobis ſcripſerunt, tum ex Aſia, tum ex Phrygia, tum ex Iſauria, quorum ſingulorū nomina cum ſuis epiſtolis circumferuntur, propè ſexaginta tres. *Alibi 60. Omnium ſubſcribentium numerus.* In vniuerſum aotem trecenti quadraginta qoatuor. Hæc com præcepiſſet religioſiſſimus Imperator Conſtaotius, nos ad ſe accerſiri iuſſit, & ſeorſum ad fratrem ſuum beatum Conſtantem ſcripſit, ad oos quoqoe ſemel iterum ac tertio literas miſit.

CONSTANTIVS VICTOR AVGVSTVS ATHANASIO.

DIv te iactari, vexarique immanibus vndarum procellis, noſtræ clementiæ humanitas non permiſit: oudatom ſiqoidem paternis penatibus, booiſque ſuis ſpoliatum, & in auiis feralibuſque locis errabundum noſtra indefatigabilis pietas non deſeruit. Nam tametſi iam pridem ſuperſedi mentis meæ propoſitum ad te ſcribere, eo qood te vltro aduentutum expectarem, & poſtulaturum malorū tuorum remedium, tamen quia fortaſſe volūtatem propoſiti tui metus impediuit, ideo literas munificentiæ noſtræ pleniſſimas ad tuam conſtantiam miſimus vt ſecuriter conſpectui noſtro quam primum tuam præſentiam offeras, vt voti tui particeps fias noſtramqoe humanitatē expertus, tuis reſtituaris: hac enim de cauſa Dominom meum & fratrem Cōſtantem, Victorem Auguſtum, pro te adhortationibus conueni, vt tibi veniendi facultatem daret, quo vtriuſque noſtrum notu Patriæ reſtituaris, & hoc pro pignore noſtræ gratiæ habeas.

EPISTOLA SECVNDA.

ETsi ſoperioribos literis ſignificauimos, vt ſecuriter ad noſtrum Comitatum accederes, eo quod maximè cupiamos, te ad toos remittere, tamē etiam nunc has literas ad tuam ſoliditatē miſimus, quibos adhortamur, vt ſine omni diffidentia aut metu, publica vehicula inſceodas, & properes ad nos, vt quæ coocupiſcis, aſſeqoare.

EPISTOLA TERTIA.

CVm Edeſſæ commoraremur, præſentibus tuis presbyteris, placuit, vt miſſo ad te presbytero, feſtinares ad noſtrum Comitatum venire, vt vbi noſtrum vidiſſes conſpectum, ſtatim in Alexandriam tranſires: ſed quia plurimum temporis interceſſit, ex quo literis noſtris acceptis non veniſti, ideo te nunc deooo admonitom volumos, vt vel nunc ſaltem quàm celerrimè ad oos te conferas, quo & tu ita patriæ toæ reſtitui, & quod tibi io optatis eſt, aſſequi poſſis. Ad pleniorem autem cognitionem Achitam Diaconum ad te miſimos: ex quo diſcere licebit & meotis noſtræ voluntatem, & te aſſequi poſſe ea quæ votis optas.

Imperator igitur iſtas literas miſit, quibus acceptis Romam aſceodi, Eccleſiam & Epiſcopom aditurus. Nam Aquileiæ tom tēporis eram, quom has literas accepi. Ingens igitur gaudiū io Eccleſia, pontifexque Iulius vt gratularetur noſtræ reſtitutioni: literas ad Eccleſiam miſit: nos aotem qoacunque trāſiuimus, cum pace ab omnibus Epiſcopis dedocti ſumos. Literæ autem iſtiuſmodi fuere.

IVLIVS PRESBYTERIS, DIACONIS ET POPVLO IN PAROACIA *Alexandriæ.*

GRatulor vobis, dilectiſſimi fratres, qoòd fructum fidei veſtræ ante ocolos videatis: id enim ita eſſe liquidiſſimè apparet in fratre & coepiſcopo noſtro Athanaſio, quē Deus & ob vitæ ſanctitatē & orationes veſtras vobis reſtituit, ex qoa re ſpectare C licet quàm poras ſēper preces & charitatis plenas ad Deū extuleritis. Memores quippe cæleſtiū repromiſſionum & cæleſtis cōuerſationis, quā ex doctrina prædicti fratris noſtri didiciſtis, certo, vereq; cognitū habuiſtis, & pro veſtra recta fide apprehendiſtis, numquā illum perpetuo à vobis dirēptum iri, quē in piis pectoribus veſtris tanquā præſentem retinebatis. Nō mihi igitur ad vos ſcribēti multis verbis opus eſt. Quæcūque enim à me dici poterint, ea veſtra fides iā anticipauit, & adimpleuit, ſecundum Dei gratiā quicquid à nobis optari poſſit. Gratulor igitor vobis. Rurſus enim dicā, gratolor vobis, quod animas veſtras intuēda fide inexpugnabiles conſeruaſtis, ſed interim fratri meo Athanaſio, non minus gratulor, quod qoanquam multa acerba pateretur, nulla tamē hora veſtræ charitatis veſtrique deſiderij obliuionē induerit. Nā tametſi corpore ad tempus videretur à vobis ſeparari, ſpirito tamen perpetoo D vobiſcū agebat. Redit igitur ad vos ſplēdidior none quàm cùm à vobis diſcederet, quod ſi res precioſas aurum & argentū ad puritatem ignis explorat, quid quæſo dignū eloquaris tāto viro, qui ex tantis malorū periculis potus innocenſqoe vobis reſtituitor? *Athanaſij encomium.* taliſqoe nō noſtto dūtaxat iudicio, ſed ab vniuerſa Synodo iudicatus eſt: Excipite igitur, dilecti fratres cum omoi ſecundū Deum gloria & lætitia epiſcopum veſtrū Athanaſiū, & cū eo quotquot ſocij tātarum ærumnarū fuere: & vototum veſtrorū compotes facti gaudete, qui paſtorem veſtrum (vt ſic dicam) deſiderantem & ſitientem veſtram pietatem ſalotaribos ſcriptis aluiſtis, potumque ei dediſtis, nam peregre illi commoranti, conſolationi fuiſtis, eumque perſecotiooes toleraotem, fideliſſimis animis & mentibus veſtris refocillaſtis: mihi certè voluptati eſt, imaginanti & iam animo proſpicienti

Digitized by Google

cienti vniuſcuiuſque in eius reditu lætitiam, & multitudinis religioſiſſimos occurſus, & celebrem conuenientium feſtiuitatem. Quis putas, aut qualis erit vobis ille dies, quum & frater noſter reuertetur, & mala ſuperiora finem accipient? quumque pretioſus & optabilis illius reditus omnes alacritate pleniſſimi gaudij in vnum coaptabit? Tale gaudium maxima ex parte etiam ad nos vſque pertingit, quibus diuinitus tanti viri notitia conceſſa eſt: In preces igitur epiſtolam deſinere oportet. Deus omnipotens & eius filius Dominus & ſaluator noſter Ieſus Chriſtus perpetuam vobis gratiam præbeat, referens præmia veſtræ admirabili fidei, quam claro teſtimonio in Epiſcopum veſtrum exhibuiſtis, vt vobis veſtriſque poſteris, & hîc & in futuro optima impartiat, quæ nec oculus vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis aſcenderunt, quæ Deus præparauit diligentibus ſe, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem omnipotenti Deo gloria in ſæcula ſæculorum. Amen. Valete vos omnes in Domino exopto fratres dilecti.

Ias. 5.

Athanaſius.

Cæterum quum iam ad Imperatorem cum his veniſſem, ille nos ſereno ſynceroque vultu intuitus in patriam & Eccleſiam remiſit cum iſtis literis, ad Epiſcopos & presbyteros & populos datis.

VICTOR CONSTANTIVS MAXIMVS AVGVSTVS, EPISCOPIS
& presbyteris Catholicæ Eccleſiæ.

Athanaſii aſſeclis omnibus ſua eccleſia & antiqua immunitas reſtituta à Conſtātio.

NOn eſt derelictus à Dei gratia reuerendiſſimus Athanaſius, tametſi ad breue tempus humanæ probationi ſubiectus fuerit. Iuſtum enim debitumque iam ab omnium rerum contemplatrice prouidentia calculum retulit, eo quod & voluntate Optimi, & iudicio noſtro patriam & eccleſiam quam antea diuino nutu poſſedit, recipiat: ad quem congruentia etiam à noſtra humanitate perferri oportet, à Deo vt omnia, quæ antea contra eos qui cum eo communionem celebrarunt, decreta fuere, obliuioni tradi velim, omniſque deinceps ſuſpicio contra aboleatur: & immunitas quam olim habuere ipſius clerici, firma illis & rata (prout decet) conſeruetur. Quin & hoc quoque eius gratiæ adiici æquū arbitrati ſumus, vt apud vniuerſos ſacri ordinis viros promolgetur, cunctis qui Athanaſio adhæſere, datam eſſe ſecuritatem, ſiue Epiſcopi, ſiue clerici ſint. Abundè enim argumentum erit vnumquemque eorum probi animi eſſe vel eo ſolo, quod Athanaſio conſociati fuere. Quicunque enim meliori & iudicio & factione huius communionem elegerūt, hos omnes iuſſimus ad exemplar ſuperioris prouidentiæ, & ſecundum noſtram voluntatem, vt gratia ab optimo Deo tributa ſecuriter perfruantur. Deus vos ſeruet.

EPISTOLA SECVNDA.

VICTOR CONSTANTIVS MAXIMVS AVGVSTVS, POPVLO ALE*xandriæ, Catholicæ Eccleſiæ.*

CVm ante oculos habeamus veſtram in omnibus diſciplinam, & nequaquam inſcij ſimus vos iam pridem Epiſcopali prouidentia deſtitutos, decreuimus Athanaſium Epiſcopum, virum apud omnes rectitudine, morumque probitate clarum, ad vos remittere: hunc igitur, ſi libenter & decenter receperitis, eumque ad Deū fuſis precibus opitulatorem adhibueritis, concordiam & vobis decoram & nobis gratiſſimam ſimul, & pacem perpetuam, Eccleſiæ legem, conſeruabitis. Abſurdū enim diſcordiam aut ſeditionem inter vos agitari, & alienum hoc ipſum eſt à noſtrorum temporū integritate. Volumus igitur & hoc vitium prorſus à vobis abeſſe, & vos precibus fuſis perpetim illo, vt dixi, præſide & opitulatore apud Deum vti, & in eo ſtudio ſolito more perſeuerate, vt tali propoſito, ex omnium veſtrum voto & ſententia ſuccedente, Gentiles, qui etiamnum idolorum erroribus inhærent, ad ſacræ religionis cognitionem promptiſſimè decurrant: quapropter denuo vos admonemus, vt ſuperioribus dictis acquieſcentes Epiſcopum ſuffragio Optimi, & noſtra voluntate huc remiſſum libenter ſuſcipiatis, eumque ab animis ſententiiſque veſtris indiuulſibilem putetis: id enim vos decet, & noſtræ manſuetudini congruum eſt: ad omnem ſiquidem conturbationis & ſediſionis materiem extirpandam, qua cupidi malorum libenter vtuntur, noſtris apud vos iudicibus per literas iniunximus, vt quotquot ſeditioſos inuenerint, pœnis, ſuppliciiſque legum coerceant. Omnia igitur iſta præ oculis habentes, & noſtram cum optimo Deo coniunctam ſententiam, curamque veſtram ſimul & concordiæ pœnamque in immodeſtos conſtitutam, congrua decentiaque ſacræ religionis legibus ſeruantes, prædictum Athanaſium cum omni reuerentia & honore colite, veſtraſque preces cum eo & pro veſtra & pro cuiuſque vitæ ſanctitate Deo omnium parenti offerte.

Athanaſii commēdatio

His ſcriptis, iuſſit ea quæ prius aduerſus me decreta erant per calumnias Euſebij, abrogari & tolli de tabulis ducis & præfecti Egypti, miſſuſque ea de cauſa Euſebius decurio, ſuſtulit ea de tabulis, ſcripta autem ſeſe ad iſtum modum habent.

VICTOR CONSTANTIVS AVGVSTVS NESTERIO, ET EADEM FORMA
Auguſtamnicæ Thebaidis & Aphricæ Præſidibus.

SI quid vnquam antea ad noxā contumeliamue eorum, qui Athanaſio communicauerunt, decretum inuenitur, id omnino deleri volumus. Nam & immunitatem, quam antea habuerunt eius clerici, iterum eoſdem habere volumus. Hoc enim decretum noſtrum obſeruari iubemus, vt reſtituto Athanaſio ſuæ Eccleſiæ, communicatores illius eādem habeant immunitatem, quod antea poſſederunt, quo & ipſi ſe gaudeant prorſus reſtitutos eſſe.

Cõcilium Hieroſolymitanum in gratiam Athanaſii cõuocatum.

Deductus igitur cum ſuis ad iſtum modum Athanaſius, in peragrāda Syria, Syros & Palæſtinos Epiſcopos conuenit, qui Synodo Hieroſolymis coacta, ſynceriter eum cum ſuis exceperunt, & cum pace deduxerunt. Simul has literas ad eccleſiam & epiſcopos ſcripſerunt.

SANCTA SYNODVS HIEROSOLYMITANA, OMNIBVS SACRORVM IN APHRICA ET *Ægypto comminiſtris noſtris Presbyteris, item Alexandrinis, Diaconis, populoque, dilectiſsimis fratribus in Chriſto,*

SALVTEM.

PRO dignitate rerum omoium domino gratias agere non ſufficimus de miraculis quæ vbique & potiſſimum erga veſtram Eccleſiam operatur, quum vobis reſtituat paſtorem veſtrum & dominum comminiſtrum noſtrum Athanaſium. Quis enim ſperauit vnqoam ea ſe oculis viſurum, quæ re ipſa experimini? Certè preces veſtræ exauditæ ſunt ab omnium rerum Domino, qui pro ſua Eccleſia curam gerit, veſtráſque lachrymas lamentationéſque intuetur, ac proinde veſtras obſecrationes ratas voluit. Eratis tanquam oues obiectæ diſſipatæque ſine paſtore, propterea ad vos cælitus reſpexit verus paſtor, ouium ſuarum mirè ſolicitos, eúmque vobis reſtituit, quem deſiderabatis. Ecce enim nos omnia pro Eccleſiaſtica pace agentes, & cum veſtra dilectione conſpirantes, priores illum amplexi ſumus, & communione cum eo inita, has ſaluationes vobis mittimus, & hæc noſtra gratulantia vota, vt cognoſcereris nos copola communiónis illi coniunctos eſſe. Veſtrum autem eſt pro pietate religioſiſſimorum Imperatorum orare, qui & ipſi in gratiam veſtri in illum amòris illiuſque innocentiæ, quam iam cognitam habent: eum cum omni honore reſtituere voluerunt. Supinis igitur manibus eum excipientes, preces gratulatorias, vt par eſt, Deo qui hæc tribuit, offerre ſtudete, vt ſemper in Deo gaudeatis, & glorificetis Deum in Chriſto Ieſu Domino noſtro, per quem Patri ſit gloria in ſecula ſeculorum.

Athanaſius.

Horum ſubſcribentium nomina etſi antea ſignificaui, tamen nunc iterũ ea edenda arbitratus ſum. Sunt autem iſti, Maximus, Ætius, Arius, Theodorus, Germanus, Syluanus, Paulus, Patricius, Elpidius, Germanus, Euſebius, Zenobius, Paulus, Mactinus, Petrus, Claudius. His conſpectis de ſe iam deſperantes. Vrſacius & Valens Romam profecti, peccata ſua cum pœnitentia confeſſi ſunt, gratiamque facti poſtularunt, literáſque & ad Iulium vereris Romæ Pontificem, & ad nos quoque in hanc formam miſere, quorom exempla mihi tranſmiſſa ſunt à Paulino Epiſcopo Treuirenſi.

Vrſacius & Valẽs Romam pœnitendi cauſa profecti.

EPISTOLA AD IVLIVM ROMANO SERMONE TRANSLATA, DE VRSACII ET *Valentis confeſſione.*

Valentis & Vrſacii confeſſio corã ſummo põtifice.

QVandoquidem ſatis conſtat & nos ſoperioribus temporibus multa grauia de Athanaſio per Epiſtolas criminatos fuiſſe, & tuæ humanitatis literis admonitos, vt crimina probaremus, nunquam earum rerum documenta afferre potuiſſe: Ideo confitemur tuæ humanitati coram vniuerſis noſtris fratribos, presbyteris, omnia, quæ antehac ad veſtras aures de Athanaſio perlata fuere, falſa & ficta eſſe, & omnibus modis ab eo aliena: ac proinde recipimos eius cõmunionem, maximè quia tua in Deum pietas veniam ſecundum genuinam ſuam

A probitatem noſtro errore impartiri dignata eſt. Quin & hoc promittimus, nunquam, ſi aliquando orientales atque adeo ipſe Euſebius velit malitiosè eum in iudicium vocare, nos citra tuam ſententiam cò abituros. Hæreticum porro Arium, eiosq; propugnatores qui dicunt, Erat tempus quando non erat Filius: aut eum ex non ente ad eſſentiam emerſiſſe: aut qui neget Chriſtum Deum eſſe Dei filium ante ſecula, quemadmodum in priori libello noſtro Mediolani edidimus, & nunc & ſemper anathemate damnamus, noſtráq; manu denuo proteſtamur, nos Arianam hæreſim eiuſque authores in æternum damnare. Ego Vrſacius, quum præſens meæ cõfeſſioni intereſſem ſubſcripſi, quod itidem & Valens fecit.

Ariana hæreſis ab vtroque dãnata.

B DOMINO ET FRATRI ATHANASIO EPISCOPO, VRSACIVS ET VALENS EPISCOPI.

NActi occaſionem per fratrem & compresbyterum noſtrum Muſeum iſtuc ad tuam dilectionem euntem, chare frater, eios opera admodũ te ex Aquileia ſalutatum voluimus, optamúſque te ſaluum noſtras epiſtolas perlegere, cuius rei fiduciam nobis daturus es, ſi tu quoque in ſcribendo vices obſeruaris: ſcire enim te volomus, pacem tibi nobiſcum eſſe, & communionem Eccleſiaſticam intercedere, coius rei fidem eſſe volumus noſtram iſtis literis inſcriptam ſalutationem: diuina prouidentia ſeruet te domine dilecte frater.

Muſeus presbyter.

Scripta igitur huiuſmodi fuere, taléque Epiſcoporum iudiciũ ſententiáque pro nobis data eſt. Vt autem ſciri poſſet nihil per gratiam in mea cauſa C actum eſſe, neq; quenquam ad id per vim coactum, cum veſtra bona venia altius, & ab ipſo primordio repetam, quò vobis conſtet Epiſcopos recti boni que ſtudio ad iſtum modum ſcripſiſſe, & Valentem & Vrſacium quamuis ſero, veritatem tamen confeſſos eſſe. Petrus apod nos ante perſecutionem Epiſcopus, & in perſecutione Martyr declaratus, Meletium Epiſcopum Ægypti nominatum, moltis conuictum criminibus, & in primis quòd idolis ſacrificaſſet, in communi Epiſcoporum Synodo depoſuit, Meletios autem non ad aliam Synodom confugit, neq; eorum ſucceſſoribus ſe ſtudoit purgare, ſed ſchiſma fecit, adeo vt illius ſectatores etiã nunc pro Chriſtianis Meletiani vocitentur, ac iam tum in Epiſcopos conuitia dicere incepit, & primùm Petrum, deinde eius ſucceſſorem Achillam calumniatus eſt, & poſt Achillam Ale- D xandrum, idque magna cum calliditate, exemplum ab Abſalone mutuatus, vt pudorem depoſitionis ſuæ calumniis innocentium vlciſceretur. Interim dum hæc ageret Meletius, etiam Ariana hæreſis emerſit. Cæterum in Synodo quæ Niceæ conuenit anathemate damnata eſt Arianique reiecti ſunt. Meletiani autem aliquo modo recepti ſunt, neque neceſſum eſt, vt eius rei cauſam dicam, noodum quinque menſes præterierant, quum; beatus Alexander mortem obiit. Meletiani autem qoos & quietos & gratos eſſe oportuit, quòd aliquo ſaltem modo recepti eſſent, more canum non obliti vomitus ſui, rurſus Eccleſias perturbare inceperunt. Euſebius igitur propugnator Arianæ hæreſeos re cognita, ad illos literas dat, magniſque promiſſis ſocietatem & amicitiam clanculum init, ſibique inuicem rebus agendis tempus conſtitoont. Quapropter

Athanaſius.

Petrus Epiſcopus & Martyr Meletiũ depoſuit cur.

Meletius cõuitiis & calũniis Epiſcopos afficere cœpit.

Arianæ hæreſis quando emerſit.

Meletii & Euſebii conſpiratio.

prupter primum ad nus literas hortarotias ſcribit de Ario recipiendu, ſed ita, vt ſine ſcripto minaretor: ſcriptis autem ſpeciem tugatis præ ſe fetret. Verum vbi illi reſponſum eſſet, hæreſeos inuentores veritati infeſtos, & damnatus ab vniuerſi urbis concilio, mininè tecipiendos eſſe, Cæſatem beatæ memoriæ Cunſtantinum inducit, vt mihi cnm minis ſctiberet, ea nos expectare debete, quæ & nunc & antea paſſi ſumus, niſi Arium reciperem: pats autem epiſtolæ ſic ſe habet, quam detulerunt Palatini, Synclitius & Gaudentius.

PARS EPISTOLÆ. IMPERATORIS CONSTANTINI.

De admittendis hæreticis.

CVM igitut mentis meæ ſententiam intelligas, omnibus qui Eccleſiam intrare poſtulant, aditum inuffenſum præbebis, quòd ſi prohibueris quempiam, qui ſe Eccleſiæ participes volunt, aut ſi excluſeris ab ingreſſu, mittam cõtinuo cum meis mandatis qui te deponãt, & in alium lucũ depottẽt.

Athanaſius.

Hîc, quum ego Cæſari perſuaſiſſem, nullam eſſe debete Eccleſiæ Cathulicæ cum hæreſi Chriſti oppugnatrice communionem, tum demum rempus obueniſſe arbitratus Euſebius, quod cum Meletianis conſtituerat, literas ad eos ſcribit, vt ſcelera ea de nobis fingetent & fama ſpargerent, quibus ſe aduetſus Petrum, Achillam, & Alexandrum exacuetant: ſed quum plutima captantibus nihil repetiretut, ex ſententia Euſebianorum tale crimen per Iſionem, Eudæmonem & Callioicum de veſtibus lineis ementiuntur, quaſi ego canonem iſtiuſmodi tributi Ægyptiis inducetem, & primus omniũ exigerem, ſed id fruſtra fuit, presbyterî enim noſtri Apis & Macarius, qui ibi fortè præſentes aderant, eos, audiente Impetatote de calumnia vicerunt. Imperatot autem damnatn Iſione, me iſtiuſmodi literis ad ſe accerſit, re cognita Euſebinsijs author eſt, ne loco ſe moueant, ex eius conſilio rem apud Cæſarem nouis criminibus tentant, accuſantes Macarium de calice: mihi autem non quoduis crimen, ſed quod maximum omnium eſt, impoſuere, quaſi hoſtis Imperaroris erumenam auri coidam Philumeno miſiſſem. Imperatot igitur, Pſammathiæ cauſa audita, illos quidem merito vt calumnioſos reiecit: nos autem in patriam tedeuntes cum iſtiuſmodi Epiſtola ad populos remiſit.

Euſebii conſilio Macarius accuſatur.

CONSTANTINVS MAXIMVS AVGVSTVS, POPVLO CATHOLICÆ PER ALEXANdriam Eccleſia.

DIlecti fratres, ſaluto vos, inuocãs Deum ſummom meæ voluntatis teſtem, & noſtræ legis vnigenitum creatorem, qui omnium vitæ præſidet, & diſcordias odit. Verum quidnam potiſſimum dicam, an ſcilicet nos bene valere? verum id qoidem, ſed multo fęlicius agere licetet, ſi vos mutuo excuſſis odiis amaretis: rixoſorum enim hominum procellis occurrete debemus, quòd portus dilectioois à nobis relictus ſit. O rem abſurdam: vah quantæ quotidie calamitates per inuidiam omnia miſcentem exiſtunt, vnde fit vt populus Dei infamia labotet? Quò igitur iuſtitiæ fides receſſit, qnum tantarũ tenebrarum caligine inuoluamur, neque id tam ex errore, qui multiplex eſt, quàm malignorum ho-

Odii turpitudo.

A minum vitiis, dum & propugnatores verecundiæ ſuſtinemus, & eos qui æquitatem & veritatem profligant, etiam quum id ſenſibus noſtris percipiamus, negligendos putemus. Quóduam id genus noſtræ peruerſitatis, ſi inimicus non teprehendimus? ſed latrocinio noxcomites damus, vnde fit vt viam quandam ſibi facillimè ſtraoerit nemine repugnante pernicioſiſſima fraus. Nulluſne tandem ſenſus eſt, ne pto dotibus quidem cummonis umnium naturæ, ſi legis præcepta cuutemnenda duximus? Sed dixerit aliquis, ſaltem charitas prout ductus naturæ eſt, reperitur. Admodum ſcilicet, qui & Dei lege & bono ingenio inſtructi, tuleremus tamen, inimicus turbatiuuum & tumultuum, facibus quaſi incendia miſcere, idque neque oculis præditi cernimus, neque legis ſententia imB buti ſentimus. Quantus igitur ſtupor noſtram vitam inceſſit, quum noſtri met tam incurij ſimus etiã Deu admuuente? Quid igitur, num id mediocre aut tolerabile malum eſt? num pro huſtibus habeodi ſunt? nónne in domum & populum Dei ante oculos noſtros per ſæuitiem debacchantur, & probra iaciunt ſcelerati illi? Iam quanta id cum veſania faciant, ipſis vobis cugitandum relinquo. Stulti enim illi in lingua ſua ſitam habent maliciã, plumbeáſque iras ita ſecum circumferuut, vt ſeipſos mutuis vicibus fetiant, & nus ſecum ad auctatium ſui ſupplicij abſtrahant, interim qui recta docet, huſtis iudicatur: qui autem inuidiæ vitium præſe fert, populum manſuetum quod minimè opoztuit, inuadit, euaſtat, abſumit, & ſemetipſom vltro corrumpit, gloriatur, extollit, veritatem ſubuertit & fidem circumuenit, donec ſuæ conſcientiæ caC uernam, & latibulum quæritando inueniat. Ferocitas igitur aggreſtis eos miſeros facit, qui ita temere ſeipſus, quum indigni ſint, effetant: inclamantes: Hem ſcelera, illene presbyter eſt? aut illéne puer? mea exiſtimatio attingitur, mihi hoc ipſum debetur, ab illo ablatum eſt. Ego igitur omnibus ſpoliatis pro viribus nocebo. Luculentum inſaniæ tumultum dicas, ſi acies, cõciliabula, aut comitia iſtorum importuniſſimorum conuentuum videas. O noſtrã in Eccleſia Dei peruerſitatem, ſpectaculúmque maligni & dementis animi! Nunquámne tandem pudefient? nunquámne ſemetipſi improbabunt? numquámne in animo motſus ſentient, vt vel nunc ſaltem contra impoſturam & rixas, dignum aliquid animo concipiant, & ſentire videãtur: Vis ſola inuidiæ eſt ſuis fucis & pigmentis innitens: Sed tamen nihil malè iſti aduerſus EpiſcoD pum veſtrum potuere. Mihi credite, fratres, nihil aliud ſtudio habent, quàm afflictis noſtris temporibus nullum ſibi locum pœnitentiæ in hac vita relinquere. Ipſi igitur vobiſmetipſis auxilio eſtote (obteſtor veſtram charitatem) ipſi vos inoicem diligite, & omni ope pro veſtra concordia iſtos perſequamini, qui veſtram concordiæ gratiam demoliri ſtudent, Deúmque præ oculis habentes in mutua charitate conſiſtite. Ego enim veſtrum Epiſcopum Athanaſiom libenter recepi, eúmque vt virum Dei allocutus ſum. Veſtri autem eſt non mei iudicij, de ea re cognoſcere. Quantum autem attinet ad officium ſalutationis, colloquiũque cum teuerendiſſimo Athaoaſio, idoneum eum neceſſatiúmque arbitratus ſum, qui vobis in ſacris miniſter eſſet, ea & hominis in æquitate tuenda ſedulitas, non indigna profectò, nec inepta noſtræ pacificæ religioni, vt que dotes ſalutaris ſententiæ ſem-

Fraus quomodo ſibi viã parat. Euſebianorum calumnias horret Athanaſius.

Euſebianorũ fraus & calliditas in ſchiſmatibus diſſeminandis.

Exclamatio.

Exhortatio.

pet foueat,& rationis adhortamēta ſequatut. Deus vos conſeruet dilecti fratres. Hæc Conſtantinus.

Athanaſius.

His ita actis, quum aliquantiſper quieuiſſent Meletiani, denuo infeſtius inſurgentes cōſiliū tale inierunt, vt gratificarentur ſuarum operarū redemptoribus. Mareotis regio quædā Alexandrina eſt, vbi Meletius quondam ſchiſma inducere non potuit. Quū igitur ibi eccleſiæ certis in locis eſſent,& presbyteri ſynaxes in eccleſia celebrarent, populúſque in quiete eſſet: Iſcbyras quidam, vt nequaquā clericus, ita moribus improbiſſimus conatus eſt ſui pagi incolas decipere, iactans ſeſe clericum eſſe: id vbi reſciuiſſet eius loci presbyter, mihi tùm eccleſias perluſtranti, renunciauit. Ego igitur illum ipſum cū Macario presbytero ablego ad Iſchiram accerſendum, quem quum morbo decumbentem in cubiculo inueniſſent, patri iniunxere vt filio denunciet, ne tale quid, quod de eo ferebatur, tentaret. Ille antē vbi à morbo ſurrexiſſet, & ab amicis, atque adeò ſuomet ipſius patre coërceretur, ad Meletianos cōfugit, qui re cum Euſebianis communicata, iſtiuſmodi calumniā compoſuerunt: calicem à Macario fractum, Arſeniū autem Epiſcopum à me interfectum eſſe. Arſeniúmque, vt calumnia ſuccederet, in abditis habent, quo ſi nuſquam appareret, occiſus eſſe crederetur: interim illi manum cuiuſdam, tanquam ex eius corpore reciſam ad oſtētationem circumferre: Iſchyram quem non nouerant, vt presbyterum celebrare, vt quum de calice loqueretur, autoritate tituli commodior ad fraudem eſſet. Ibi quum Iſchyras à ſuis reprehenderetur, ad nos lamentabundus acceſſit, nihil quicquam, inquiens, tale factum eſſe à Macario, qualia iactitabant, ſed ſe ſubornatum eſſe à Meletianis ad iſtod flagitium comminiſcendum, quapropter & iſta quoque ſcriptis protulit.

Mareotis Regio Alexādrina. Synaxis.

Conſpiratio.

In Athanaſium & Macharitū accuſationis cauſa.

BEATO PRÆSVLI ATHANASIO ISCHYRAS IN DOMINO SALVTEM.

QVia me Domine præſul, in [illegible] adeundo, vt in Eccleſiam reciperer obiurg[illegible]ti, quòd iſtiuſmodi locutus eſſem, quaſi ego vltro hoc feciſſem, ac non vi potiùs huc adactus eſſem, ideò hanc ſatisfactionem tibi ſcripto porrigendam putaui, vt cognoſceres vim mihi factam eſſe, tùm ab Heraclide: ab Iſaac porro Letois, & à ſociis eius, etiam verberibus cęſum eſſe. Ego autē Deo in teſtē adhibito pro excuſatione mea dico, me nihil eorū, quæ illi à te facta iactitant, conſcium eſſe, neque vllum calicē confractū ſcire, aut ſacrā menſam ſubuerſā eſſe, méque ad omnia iſta calumnianda eorum vi adactum eſſe. Hanc autē pro me excuſationem facio tibíque eā ſcripto trado, optans me vnū eorum eſſe, qui ad tuos conuentus pertinent, & tuis iudiciis parent. Valere in Chriſto exopto: tradidi autē manum meā tibi Epiſcopo Athanaſio in præſentia presbyterotū Ammonis, Dicellæ, Heraclidæ, Paſci, Bocconis, Chenebri, Achillæ, Myrſenes, Didymi, Taphroliris & Iuſti ab Bomorheo. Diaconorū autem eorū qui Alexādrini erāt, Pauli, Petri, & Olympij. Mareoticorū verò Olimpij, Ammonij, Piſti, Demetrij, & Caii. Hæc Iſchyras.

Iſchyra de calūnus in Macariū confeſſio.

Presbyteri

Diaconi

Hæc quum ita confeſſus eſſet Iſchyras, æquè tamen illi iſtiuſmodi crimina paſſim iactitarunt, rémque ad Imperatorē Conſtantinū detulerunt. Cæterū ille iā antea Pſammathiæ de hoc calice audierat, quū nos ibi præſentes eſſemus. Quapropter repudiata aduerſariorū ſycophātia Antiochiā literas ad Dalmatiū Cenſorem miſit, vt cognoſceret de cauſa homicidij. Cēſor igitur mihi perſcribit, vt me parar ē ad criminis defenſionē. Ego autē literis acceptis principio eius rei nullā curam feci, eò quòd mihi conſcius eſsē, nihil veri ab illis dici: ſed tamen, quia Imperator commotus erat, certiores eius rei facio cōminiſtros noſtros in ſacris per Ægyptū, & Diaconū amando, qui de Arſenio cognoſceret, quē intra quinque vel ſex annos prorſus non viderā: is vt cōpendio loquar, primùm quidē in Ægypto dum ibi occultaretur, repertus eſt, poſtmodum eundem Tyri ſe abſtrūdentē noſtri inuenerūt, & quod mireris, repertus deprehēſúſq; noluit ſe agnoſcere Arſeniū eſſe, niſi in iudicio à Paulo eius loci Epiſcopo cōuictus: ab eo enim tēpore pudore impeditus, ſeipſū negare nō eſt auſus. Id autē ideò faciebat, quòd pacta Euſebio ſeruata cuperet, ne ſe reperto argumentū fabulæ diſſolueretur, nec fefellit eū opinio ſua. Quū enim ſcripſiſſem Cęſari, Arſenium repertū eſſe, & in memoriā reuocaſsē quæ de Macario Pſāmathiæ audierat, inhibuit iudiciū Cenſoris, literaſque miſit quibus noſtri calūnias improbabat, Euſebianoſq; ad ſe in Oriēte contra nos veniētes, re infecta abire iuſſit. Quòd autē me de cæde Arſenij accuſarint, ne multorū ſcriptis ad eā rem probandam vtar, ſufficit ſi vnā duntaxat Alexādrini Theſſalonicēſis Epiſcopi epiſtolam vnde & cæterorū æſtimes, appoſuero. Ille enim cū ſciret quæ de cæde Arſenij aduerſum nos ſparſiſſet Archaph, qui & Ioānes, nō ignarus Arſeniū viuere, iſtiuſmodi epiſtolā ſcripſit.

Athanaſius.

Dalmatius cenſor.

Arſenius delitescens in Aegypto repertus.

Alexander Epiſcopus Theſſalonicenſis.

DOMINO DILECTO FILIO ET VNANIMI SVO IN SACRIS COLLEGAE *Athanaſio, Alexander Epiſcopus in Domino ſalutem.*

COngratulor optimo Serapioni ita ſe ſacris moribos exornare ſatagenti, & patris memoriam laudabiliorem efficienti. Conſummatus eſt enim ille (vt alicubi dicit ſcriptura ſacra) & non mortuus eſt: reliquit enim vitæ ſuæ monumentum. Quo igitur nos affectu eſſe erga eum, qui ita virum memoria dignum in ſe conſeruat, exiſtimas? quum tu Domine & ſacram eius viri memoriam & recentioris humanitatem cognitas habeas, per quem vnam ſolum à tua reuerentia epiſtolam accepi? ſignificaui igitur hoc ipſum tibi, vt ſcire poſſis, Domine, dilectum noſtrum condiaconum Macarium, literis è Conſtantinopoli huc ad me miſſis, ingenti me gaudio affeciſſe, dum mihi ſcriptis ſuis referret opprobrium, dedecuſque Archaphis Sycophantæ de calumnia conuicti, quod hominem viuum quaſi interfectum ſermonibus apud omnes diuulgaſſet. Condignam autem cum ſua audacia mercēdem à iuſto iudice cum ſua cohorte relaturum eſſe, ſacræ literæ mentiendi neſciæ ſatis deprædicant. Omniū Dominus te vir optime, quam diutiſſimè omnium cauſſa conſeruet: hæc Alexander.

Serapion laus.

Iam ideò eum occultatum fuiſſe, vt cædem veriſimilem facerent, teſtantur eius familiares, quorum Pinnes reperto tandem poſt longam veſtigationem Arſenio ad Ioannem Hiſtrionem iſtius ſycophantiæ in hunc modum ſcripſit.

Athanaſius.

DILECTO

DILECTO PATRI IOANNI PINNES PRAESBYTAR DOMICILII *Pcemeng yris, quæ eſt in Antæpolitæ nomo.*

Docet Arſeniũ apud ſe delituiſſe, eum que adhuc viuere.

SCire te volumus, Athanaſium miſiſſe in Thebaidem diaconum ſuum, vt omnia ſcrutaretur ad Arſeniũ quærendum, primũ autem obuij repertique Pecyſius presbyter, Syluanus Heliæ frater, & Tapenacerameus, & Paulus monachus Hypſeles confeſſi ſunt eum apud nos eſſe: id quum reſciſceremus, curauimus illum in nauem coniici, vt ad partes inſeriores cum monacho Helia auueheretur. Non ita diu poſt Diaconus cum quibuſdam ſuperueniens, Arſeniumque quærens in noſttas ædes irrupit: verum illum ablegatum iam ad partes inſeriores, quemadmodum dixi nõ inuenerunt, me autem cum monacho Helia, qui Arſenium auexerat, ſecum Alexandriam deportauerunt. Ducique nos obtulerunt, ibi mihi minimè licuit inficias ire, ſed confeſſus ſum eum viuere & interfectum non eſſe, eadem quoque monachus, qui eum auexerat, faſſus eſt. Hæc ideò tibi ſignificaui pater, vt ſcires Athanaſium tibi accuſandum nõ eſſe, dixerunt enim eum viuere, & apud nos in abditis haberi, réſque innotuit vniuerſæ Ægypto, neque celari poteſt. Paphnutius monachus eiuſdem domicilij hanc epiſtolam ſcripſi, plurimum te ſaluto, & valere opto. Scripta autem Imperatoris certioris facti de incolumitate Arſenij, ſunt iſta.

VICTOR CONSTANTINVS MAXIMVS AVGVSTVS PAPÆ *Athanaſio.*

LIteris tuæ prudentiæ perlectis in eam veni ſententiam, vt putarim te ſcriptis noſtris adhortãdom, vt populum Dei ad modeſtiam & miſericordiam adduceres. Meo enim in animo hæc interpræcipua habeo, vt & veritatem colam, & in mente iuſtitiam ſemper conſeruem, iiſque potiſſimom gaudeam qui recta vitæ via incedunt. De illis autẽ omni execratione digois Meletianis, immanibus inquam & nefarijs hominibus, qui veſania correpti

Meletiani execratione digni.

ſtupent, & ſolummodo inuidia & æmulatione & tumultibus ad ſcelera motum habent, nefarism ſuã mentem declarantes, iſta mihi dicenda puto. Vides enim homines illos quos ipſi ferro interfectos aiebant, in medio verſari & vita frui. Quo ipſo nullũ vnquam fuerit grauius præiudicium, quodque tam D clarè eorum cauſam oneret, quàm eos, quos ipſi necatos aſſeuerabant, viuere, & luce frui, qui ipſi pro ſe cauſam dicere poſſunt. Deinde & id quoque additum fuit. Meletianorum criminibus te neſatio impetu irrumpentem, rapientémque poculũ, quod in ſacratiſſimo loco repoſitum erat, confregiſſe, quo ſcelere nullum vnquam profectò grauius eſſe poſſet, ſiquidem id ita factum & conteſtatum eſſet. At quodnam hoc genus criminationis? quæue iſta deſultoria perſonarum tranſmutatio, & reorum diuerſitas? vt nunc in hunc, nunc in alium crimen cõferant? quæ res ipſa luce lucidior eſt, ipſos tuæ prudẽtiæ inſidias tetendiſſe? Denique quis iã deinceps homines iſtos tam multa ad noxã fingentes, ſequi velit? maximè quũ ipſi ſe ipſos in barathrum ducãt? quumque in conſpectu ſit eos fictarum & falſarum rerum accuſatores eſſe? Vt iterũ dicam, quis eos ſequi velit, & iter exitij præceps inire, in quo illi ſo-

A li mortaliũ ſpem ſalutis auxilijq; conſtituunt? Si enim vellent pura conſcientia ingredi & bonæ mẽtis meminiſſe, & ſanũ animum induere, facilè intelligerẽt nullam ipſis opẽ à Dei prouidentia expectãdã eſſe, quum ſe taliũ rerũ æmulatores ad ſuã perniciẽ præbeant. Hãc igitur quã denuncio, nõ aſperitatẽ ſed ſeueritatẽ iure appellauero. Poſtremò etiã illud adiũgimus, vt operã des, quo iſta quæ ſcripſim⁹, ſubinde ad populũ recitentur, vt res ad omniũ notitiam veniat, & præcipuè vt illi qui ita agunt, & ad iſtũ modum conuerſantur, reſciſcere poſſint, quòd iſta quæ nunc à nobis emẽdationis cauſa dicuntur, re ipſa & factis demonſtrãbuntur vera eſſe. Iã quum in hoc negocio tanta ſit malitiæ importunitas, certum habeant me ita decreuiſſe, atque huius eſſe sẽtentiæ, ſi quid tale iterũ mouerint, non pro more B Eccleſiarũ: ſed pro legibus publicis memet meapte opera cauſæ cognitionem ſuſcepturum, ac deinde cognoſcent ſe non ſolum humani generis, ſed etiã diuinæ diſciplinæ latrones eſſe. Deus te ſeruet, frater dilecte.

ATHANASIO BEATISSIMO PONTIFICI ARSENIVS EPISCOPVS CIVI- *tatis Hypſelitarum, cui aliquando præfuit Meletius, vna cum presbyteris & diaconis in Domino, S. P. D.*

ET nos quoque diligentes pacem & vnanimitatem cum Eccleſia Catholica, cui tu per Dei gratiam præfectus es, volenteſque Eccleſiaſtico canoni pro veteri inſtituto ſubiici, ſcribimus tibi, C pontifex dilecte promittimuſque in nomine Domini, nos deinceps non communicaturos cũ ſchiſmaticis, aut cum ijs, quibus nondum pax eſt cum Eccleſia Catholica, ſiue Epiſcopi ſint, ſiue presbyteri, ſiue diaconi, neque cum illis in conſilio coituros, neque literas pacatas ad illos daturos, neque inuicem ab illis accepturos, neque citra tuam Metropolitani Epiſcopi ſententiam, vllum de Epiſcopis aut alio dogmate communi & Eccleſiaſtico decretum edituros, ſed ceſſuros canonibus antè ſuſceptis ad exemplar & modum Epiſcoporum Ammoniani, Tyranni, Pluſiani, & reliquorum Epiſcoporum. Præterea obſecramus tuam humanitatem, vt nobis quamprimum reſcribas, & de nobis ad noſtros in ſacris collegas, indiceſq; nos iam ſtare priſtinis decretis, pacemque agere cum Catholica Eccleſia, & regionum iſtarum Epiſcopis coniunctos eſſe: credimuſque tuis precibus vt gratis & efficaci- D bus apud Deum iſtam pacem firmam indiſſolubilemque perpetuo futuram, ſecundum Dei voluntatem Domini omnium per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Totum cœtum ſacrorum virorũ, qui ſub tua iuriſdictione eſt, nos & qui nobiſcum ſunt, ſalutamus, & quàm primum Deus permiſerit excurrem ad tuam humanitatem. Valere te exopto multis temporibus Pontifex beatiſſime. Hæc Arſenius.

Arſenij reſipiſcentia.

Maius autem & liquidius argumentum nos calumnijs impetitos fuiſſe, Ioannis pœnitentia demonſtrat, cuius teſtis fuit ipſe Deo gratioſiſſ. beatæ memoriæ Imperator Conſtantinus, qui cum ſciret qualia crimina Ioannes ad ſe detuliſſet, literaſque eiuſdem iam pœnitentis accepiſſet, in hunc modum ſcripſit.

Athanaſius.

CONSTANTINVS MAXIMVS AVGVSTVS IOANNI.

EX animo mihi gratæ fuere tuæ prudentiæ literæ: inde enim didici, quæ deſiderabam ſcire, omnem re minutiem animi depoſuiſſe, & cum Eccleſia, vt par erat, communicaſſe, & cum Athanaſio Epiſcopo reuerendiſſimo quàm maxime in cõcordiã veniſſe. Certum igitur habeas te à nobis propter iſta collaudari, quodq́; relicta omni conſetendæ manus cupidine, id quod Deo gratũ erat, feceris. Vt igitur quæ concupiſti, aſſecutus eſſe videaris, tibi permittendũ putaui, vt inſcenſo publico vehiculo ad noſtræ clementiæ venias Comitatũ, reſtat igitur vt nihil cures, quũ epiſtola hæc tibi facultatẽ publici vehiculi præbeat, vt quã celerrimè ad nos peruenias, & votis tuis implearis, nobiſq́; conſpe-B ctis congrua fruaris lætitia. Deus te conſeruet frater dilecte. Hæc Conſtantinus.

Athanaſius. Hunc finem habuit conſpiratio. Meletiani igitur cum pudore receſſerunt, Euſebiani autem ne ita quidẽ conqoieſcere potuerunt, eò quòd ipſis non Meletiani, ſed Ariani curæ eſſent. Veritique igitur ne Meletianis conquieſcentibus deſtituerẽtur huiuſmodi calumniæ hiſtrionibus, denuo eos in nos exaſperant, iterũ Imperatori Synodum Tyri indicendã perſua dentes, ad quam & Comes Dionyſius miſſus eſt, Euſebianiſque ſatellitium militare additum, eodem Macarius ſed vinctus per milites deductus eſt, mihi ſcribitur vt adſim, atque adeò neceſſitas veniendi iniungitur, vt niſi venirem, inuitus adducerer. Tota igitur conſpiratio in fingẽdo ſcelere ex literis Ægyptiorum Epiſcoporu cognoſci C poterit. Quomodo autem crimen ſubornarunt, referendum puto. Hinc enim malitiam vafriciémque eorũ contra nos deprehendi licebit. Sunt autem ex Ægypto & Lybia & Pẽtapoli Epiſcopi prupemodum centum, quorum nemo nos ioſimulauit, neque presbyter vllus conqueſtus eſt, neqne quiſpiã nobis ex populo obtrectauit. Sed Meletiani qui à Petro vnà cum Arianis eiecti fuere, ita inſidias inter ſe partiti ſunt, vt iſti accuſationem, illi officium iudicandi ſibi vendicarent. Nos igitur Euſebianos vt inimicus nobis ob hæreſim ab hac lite reiecimus & accuſatorem nuſtrum docuimus nullo vnquam modo presbyterum haberi potuiſſe: idq́ue iſtis rationibus: Beatum Alexandrum cum Meletius ſuſceptus eſt (quod vtinam nunquam factum fuiſſet) cũ eius noſſet calliditatem poſtulaſſe ab eo breuiariũ eorum Epiſcoporum, quos in Ægypto habere D ſe dicebat vnà cũ presbyteris & diaconis ſiue Alexandrinis ſiue ruralibus. Hoc autem ideò Alexãder fecit, ne Meletius per Eccleſiã ſecuritati reſtitutos titulus plurimus venderet, & mendacio quotidie nouos tanquam à ſe creatos ſubijceret. Breuiarium igitur Ægyptiurum, quod fecit Meletius, tale eſt.

BREVIARIVM MELETII, EPISCOPO ALEXANDRO DATVM.

Epiſcopi Ægypti temporibus Alexandri Epiſcopi. EGo Melerius in Lycu, Lucius in Antinoo, Phaſileus, Hermopole, Achilles Cuſis, Ammonius Dioſpole in Prolemaide, Pachymes Tetytis Maxianopole, Theodorus in Copto. In Thebaide, Cales in Hermethe, Caluthus in ſuperiori Cyno, Pelagius in Oxytinchu, Petrus Heracle, Theon in Niſopoli, Iſaac in Leto, Heraclides in Nicin, Iſaac in Cleopatride, Melas in Arſenoite. In Ilio, Amos in Leuntis, Iſum in Atribia, Harpucration in Bu-A calto, Moſes in Phaſcuſis, Callinicus Peluſij, Eudæmõ in Tanæe. Ephtaim in Thmui. In Sai, Hermæõ in Cyno & Buſiride, Sotericus in Sbenyto, Pininuthes in Phtheneg, Cronius in Metole, Agathammõ in Alexandrinorum agris. In Memphi Ioannes iuſſus ab Imperatore, vt eſſet vnà cum Archiepiſcopo: & hi quidem Ægyptij præſules. Clerici autẽ Alexandrini iſti fuere, Apollonius presbyter, Ireneus presbyter, Tyrannus presbyter. Diaconi verò Timotheus diaconus, Antinous diaconus, Hepheſtion diaconus, & Macarium presbyter, vel Caſtrorum paremboles. *Clerici Alexãdrini.*

Hos etiam præſentes Epiſcopos Alexandru tradidit. Iſchyræ autem nuſquam mentionem fecit, nec vnquam faſſus eſt ſe presbyterum Mareotæ ha buiſſe, verum ea res nihil remorata eſt inimicos, B quum & presbyter fingeretur, qui presbyter non erat, & Comes vim adhiberet, & milites nos trahe-rent, ſed tamen gratia Dei victoriam retulit, neque enim de calice Macarium conuincere potuerunt, imò & Arſenius, quem, vbi diuulgauerant à nobis interfectum eſſe, viuus adſtabat, & eorum ſycophãtiam clarã, euidentémque faciebat. Ægerrimè igitur Euſebiani ferentes inuictum ita remanere Macarium, amiſſa præda quam venabantur, perſuadẽt Comiti Dionyſio, qui cum ipſis erat, vt nõnullos in Mareotem amandaret ſciſcitaturos, ſi quid de hoc presbytero deprehẽdere poſſent, vel potius vt nobis abſentibus conſuerent, quùd vellent: id enim illis ſtudio fuit. Certè nobis dicentibus ſuperuacuam eſſe in Mareotẽ legationem, néue ſimularent ſe de iis, quæ iam pridem meditati eſſent, quaſi nondum ſatis diſſeruiſſent, néue dilationes quærerent, quum C quæ ſe deprehendere poſſe ſperauerant, omnia iam in medium protuliſſent, ac proinde ipſos rebus deſtitutos tergiuerſationes aucupari. Quòd ſi omnino Mareotica legatio neceſſaria videretur, ne ſaltẽ homines ſuſpectos eò mitteret. Comes igitur quãtum ad ſuſpectos pertinet, obtemperabat, verùm illi ad ipſum tanto acrius fecerunt: quos enim ob Arianã hæreſim reiiciebamus, eos illi omni ope eò ablegarunt, Diognũ ſcilicet, Marem, Theodorum, Macedoniũ, Vrſaciũ, Valentẽ. Rurſumq́; diplomata ad Ægypti præfectum, & ſatellitium militare datũ. Et id quod mirũ in primis, ac omni ſuſpicione plenum, Macariũ qui reus erat, militari manu detentũ reliquerũt, & accuſatorem eius ſecum abduxerunt. Quis iam inde non ſpeculatur illorum conſpirationẽ? quis non intuetur clariſſimè Euſebianorũ malitiã? Si enim Mareotica cognitione ad iudiciũ opus D erat, reum eò mitti oportuit: quòd ſi nõ iudicij cauſa illuc abierunt, quare accuſatorẽ ſecum abduxerunt? ſatis enim erat, quod ille reatum ducere non poterat: verùm hoc agebant vt Macariũ, quem præſentẽ vincere non poterant: abſentẽ opprimerent, & ea aucuparentur, quæ vellent. Nam presbyteros tùm Alexãdriæ, tùm vniuerſæ regionis, qui cũ querimonijs expoſtulabant, eos ſolos quæſtioni adhiberi, ac ſe in primis adhibẽdos eſſe quod & maximè iſtarũ rerum conſcij eſſe poſſent, & Iſchyrã probè cognitũ haberent, non admiſerunt. Ægypti autem præfectũ Philagrium religionis noſtræ transfugã, & & milites ethnicos homines ſecũ abduxerũt. ea pe-ſcrutãtes, quæ ne catechumenis quidẽ fas eſt intueri: clericos autẽ non admiſerũt, ne & ibi quoq́; quẽadmodũ Tyri cõtigit, ſuos haberẽt refutatores. Sed ne ita quidẽ latere potuerunt. Presbyteri enim Alexandriæ & Mareotæ, animaduerſa illorum malitia ad hunc modum ſcripſerunt, & proteſtati ſunt.

Iſchyras catalogo presbyterorum non inuentus. Arſenius viuus obtulit eis de cuius interitu accuſaretur Athanaſius.

Macarius abſolutus.

THEOGNIO

THEOGNIO, MARI, MACEDONIO, THEODORO, VRSACIO ET VAlenti Epiſcopis è Tyro profectis, presbyteri & diaconi ſub reuerendiſſimo Epiſcopo Athanaſio, Catholicæ Eccleſiæ Alexandriæ.

Reus & accuſator ſimul in iudicio ſtare debent.

DEcuit in primis cum hoc veniebatis com ipſo accuſatore adducere quoq; vobiſcū presbyterum Macarium: ita enim iudicia conſtitui debent, ſecuudum ſacram ſcripturam, vt reus & accuſator ſimul appareant. Poſtquā autem nec Macariū adduxiſtis, neq; reueremdiſſimus Epiſcopus noſter Athanaſius ad iudiciū receptus eſt, poſtulauimus vt ſaltem nobis intereſſe liceret, vt nobis præſentibus certa inquiſitio haberi poſſet, vt ad iſtum modum rebus actis iure fidē veſtris iudicijs haberemus. Verùm & hoc nobis denegaſtis, & ſoli cum præfecto Ægypti vnàcum accuſatore, id agitis quod libet, Profitemur igitur nos videre in veſtris actis maliciæ ſuſpicionē, animaduertimuſq; veſtrum aduentū nihil aliod in ſe habere quàm conſpirationē & inſidias, eaq; de cauſa epiſtolā hanc vobis dedimus, monumentū teſtimoniumque iſtius rei aliquando futurū in vera & legitima Synodo, vt omnibus innoteſcat, quòd inaudita altera parte, ea quæ libuit, inter vos egeritis, & nihil ſtuduiſſe, niſi vt conſpiratione nos opprimeretis. Exēplar iſtatum literarum etiam Palladio dedimus Imperatoris Curioſo, ne celari poſſet à vobis. Scelera enim quæ feciſtis talia nos de vobis ſoſpicari cogunt. Dionyſius presbyter has literas dedi, Alexander presbyter, Nylas presbyter, Longus presbyter, Aphthonius presbyter, Athanaſius presbyter, Amyntius presbyter, Piſtus presbyter, Plution presbyter, Dioſcorus presbyter, Apollonius presbyter, Serapiō presbytet, Ammonius presbyter, Gaius presbyter, Rhinus presbyter, Æthalas presbyter: Matcellinus diaconus, Appianus diaconus, Theon diaconus, Timotheus diaconus, & Timotheos alter diaconus.

Euſebianorum cōciliabula mera conſpirationes & inſidiæ.

Presbyteri 16. & 4. diaconi Eccleſiæ Alexādrinæ.

Literæ igitur & nomina clerieotum einitatis, hæc ſunt. Clerici autem Mareotes, qui mores accuſatoris norant & mecum prouincias luſtrabant, ad iſtū modum ſcripſerunt.

SANCTÆ SYNODO BEATORVM EPISCOPORVM CATHOLICÆ ECCLESIAE Mareotici omnes & presbyteri & diaconi in Domino, S. P. D.

Prou. 25. 8. & 19. 5.

NOs nequaquam ignari huios ſcripturæ, quæ ita dicit, Quod viderunt oculi tui, loquere, & item illud, Quòd falſus teſtis impunitus non erit, ea quæ vidimus, teſtanda arbitramor, & potiſſimom, qoia teſtimonium hoe noſtrum neceſſarium reddidit conſpiratio aduerſus Athanaſium Epiſcopum noſtrum inita. Admiramur autem quomodo vel vlla tandem ratione Iſchyras pro Eccleſiaſtico habeatur, de qua re primùm nobis referendum arbitramur. Iſchyras enim nunqnam ex ſacris Eccleſiæ comminiſtris fuit: ſed primum iactauit ſe Colluthi presbyterum, verùm ita vt neminem haberet, qui ipſi crederet, exceptis duotaxat eognatis ſuis, vt qui nec vnquam Eccleſiam obtinuerit, nec clericus ab vllis, niſi qui loogius ab illius pago habitareot, nunquam ſit creditus, ſolis duntaxat eios cognatis exceptis. Idemque quum ta-

Iſchyras in Alexandrina Synodo depoſitus.

A lem ſibi titulum vendicaſſet, in Alexandrina Synodo in præſentia parris noſtri Hoſij depoſitus eſt, & cum laicis in ordinem redactus, atque in eo ſtatu reliquum iam inde tempus permanſit: ad iſtum igitur modum inanis illi fama presbyterij excuſſa eſt. Nam de moribus eius loqui ſuperuacuum, quom ij ab omnibus ſciri poſſint. Cæterum quia calumniam impegit noſtro Epiſcopo Athanaſio de colliſo calice, & menſa ſubuerſa, de ijs neceſſum eſt vt verba faciamus. Ante omnia dicimus illum nullam vnquam Eccleſiam in Mareote habuiſſe, qua in re Deum teſtem facimus, neque calicem vllum confractum eſſe, neque menſam à noſtro Epiſcopo Athanaſio, oeque à quoquam aliorum qui cum illo degunt euerſam eſſe, nihilque iu iſtis verbis eſſe niſi calumniam, & iſta quidem B vt conſcij pro teſtimonio loquimur, vt pote qui nec longis finibus ab Epiſcopo diſtamos, & Comites ei in luſtrauda Mareote adhæſimus. Nunquam enim ille ſolus viſitandi cauſa itinera obire ſolet, ſed Comites ſecum trahere presbyteros & diaconos, & non paucos ex plebe: & quia illi per omnia itinera Comites fuimus, quo tempore ad nos acceſſit, ideò hæc vobis pro teſtimonio dicimus, nec poculum confractum eſſe, nec mēſam ſubuerſam: ſed omnia Iſchyram mentiri, quod & ipſe ſua manu teſtatum confiterur. Nam quum ille poſt defectionem ad Meletianos nobis reconciliari & coniungi vellet, quemadmodū & Piſtus, qui ipſe quoque talia de Athanaſio in vulgus ſparſerat, neutrum tamē quanquam propria manu teſtarentur, nihil tale factum eſſe, & ſe ſubornatos à certis hominibus, vt talia dicerent, recipere voluerunt. Ac proinC de Theogniū, Theodorum, & Marem, Macedoniū, Vrſacium & Valentē in Mareotem profectos, nulla documenta reatus deprehēdere potuiſſe. Verùm quum res eò tenderet, vt illorum ſycophantia in Athanaſiū in apertum prodirura videretur, Theognius inimicus Athanaſio cognatos ſuos, & quoſdam Ariomanitas ita inſtituit, vt quæ ipſe veller, pro teſtimonio loquerētur. Nemo enim ex populo quicquam contra Athanaſiū locutos fuiſſet, niſi terrore Philargij Ægyptij præfecti, importunitateque Arianorum vehementer inſtautiū, victi coactique eſſent ad ea facienda, quæ ipſis liberet. Siquidem oos ad calumnias refutandas, eò venientes non admiſerunt; nobiſque reiectis, eos quos idoneos putauerunt, ad calumoiam inſtruendam receperunt, qui metu Philagrij præfecti in partes eorum conceſſerūt, atq; ideò nimirum erat quod nos D ſummotos volebant, ne ſcilicet ſubornatos ab ipſis criminatores, aut Eccleſiaſticos non eſſe: aut ſi eſſent, Arianos eſſe, doceremus. Scitis autem dilecti fratres in ſacris literis præcipi, non valere inimicorum teſtimonia. Cæterum à nobis vera dici, atteſtatur manos ipſa Iſchyræ, atteſtantur quoq; ipſorum facta, qui oobis nihil iſtiuſmodi criminum cōſcijs præſidio Philagrij, & armorum terrore ea confecere quæ voluerunt. Hæc, vt coram Deo, teſtamur hæc, vt certi de futuro iudicio Dei loquimur. Noſtra quidem omnium voluntas fuit ad vos excurrendi, ſed tamen in eo acquieuimus, vt nonnulli ex noſtris iſtuc venirent cum literis noſtrorum, qui hîc remanſerunt, vt ita eorum vicem abſentiamque, ſuſtinerent, & compenſarēt. Ingenuus presbyter vos valere iu Domino opto dilecti fratres. Theon presbyter, Ammonas presbyter, Heraclius presbyter, Ebocco presbyter, Trypho pres-

Calicē nullum confractum eſſe.

Iſchyrā calumnias ſuas cōfitentem in Eccleſia receptū non eſſe.

Presbyteri 15. & totidē diaconi.

byter, Petrus presbyter, Hierax presbyter, Serapiō presbyter, Marcus preſbyter, Pollarion presbyter, Caius presbyter, Diuſcorus preſbyter, Demetrius preſbyter, Thyrſus presbyter. Diaconi, Piſtus diacunus, Apollos diaconus, Setras diaconus, Piſtus diaconus, Polynicus diaconus, Ammonius diacunus, Maurus diaconus, Hephæſtus diaconus, Apollo diaconos, Metopas diacunus, Apollos diaconus, Serapas diaconus, Meliphtbōgus diaconus, Lucius diaconus, Gregoras diaconus.

IDEM AD CVRIOSVM ET PHILAGRIVM PRÆFECTVM Ægypti.

FLAVIO PHILAGRIO, ET FLAVIO PALLAOIO DVCENARIO PALAtino, *curioſo, & Flauio Antonio commeatuum præfecto centenario, dominorum meorum illuſtriß. præfectorum ſacri prætorij, presbyteri & diaconi Mareotici ex regione & Nomo, cuius Epiſcopatum gerit reuerendiſs. Athanaſius hæc vobis cum ſubſcriptione noſtra pro teſtimonio porrigimus.*

QVuniam Theugnius, Maris, Macedonius, Theudorus, Item Vrſacius & Valens, miſſi ab Epiſcopis qui Tyri in cuncilium coierant, ad noſtram parœciam profecti, dixere ſeſe in mādatis habere, vt inquirerent in quædam Eccleſiaſtica facinora, & inter cætera de calice dominico confractu, quum iam antea id ad Iſchyram quendā ſubornaſſent, quem ſecum adduxerunt hominem minimè presbyterum, tametſi ſe eu numine iactitet, quippè ordinatum à Cullutho quodam, non vero ſed imaginariu Epiſcupo, coi in generali cōcilio ab Hoſio & à cæteris Epiſcopis qui vnà aderant, iuſſum fuit, vt ſe pru presbyteru, qualis antea fuerat, haberet, atque ideu umnes ab illo conſtitutus in veterem ſuum ordinē recurriſſe, inter quos etiam Iſchyras laicus numeratus eſt, qui dicit ſe eam Eccleſiam habere, quæ numquā fuit, quippe quæ domuncola ſit in prædiis cuiuſdā pupilli nomine Iſionis, ea res in cauſa eſt, vt huc teſtimonio vtendum putaremus, vus religioſè adiurantes per omnipotentem Deū, & per Dominos noſtros Cunſtantinum Auguſtū, & liberos eius illoſtriſſimus Cæſares, vt hæc in cognitionem eorom pietatis referatis. Non enim Iſchyras presbyter eſt Catholicæ Eccleſiæ, neqoe Eccleſiam habet neque vnquam calix confractus eſt, ſed hæc umnia falſa & ficta ſunt, conſolibus Iulio Conſtātio illoſtriſſimo Patrociu fratre religioſiſſimi Conſtantini Auguſti, & Rufinu Albinu clariſſimis & Deo gratiſſimis viris decima Thoth. Hæc presbyteri.

Iſchyras à quo nā ordinatus. Colluthus Epiſcopus Imaginarius Iſchyra Eccleſia

C

D

Quæ aotem Epiſcupi ſcripſerint, qoi mecum ex Ægypto Tyrum cunuenerant, quæque illi te animaduerſa de illorum conſpiratione & inſidijs pro teſtimoniu dixerunt, ſunt iſta.

EPISCOPIS TYRI CONGREGATIS DOMINIS REVERENDISSIMIS, HI QVI *cum Athanaſio ex Ægypto ad concilium venere, in Domino, S. P. D.*

Athanaſius.

NOn arbitramnr vlterius Euſebij, Theognij, Maris, Narciſci, Theophili & Patrophili conſpirationem incertam dubiámque haberi principio quidem omnes reclamabamus per cumminiſtrum noſtrum in ſacris Athanaſium, ne illis, quum adeſſent, cauſæ cugnitio permitteretur, vt nun ignari, vel vnius inimici præſentia nedum plurium, iudicia turbari, & lædi puſſe. Neque vubis in occultu eſt odium eurom, non ſolum in nus, ſed in omues orthudoxos & quam Arianicæ rei furioſo & immani ſtudio & zeli impiæ eius doctrinæ omnibus immineant, & aduerſus omnes conſpirēt. Hic tameu nus veritate freti, vbi Meletianurum calumnias refellere coperemus, neſcio quibus artibus Euſebiani nuſtros conatos inter turbare ſtoduerunt, magnamq́ue operam impendere, vt noſtra dicta reijcerentur, nunc ſynceriter iodicantibus interminantes, nunc etiam nonnullis cuntomeliam inferentes, nou alio ſcopu, quam vt id quod contra nus molirētur, prugreſſum haberet. Fortaſſe diuina veſtra religiu Domini honoratiſſimi, per id temporis ignorabat eorum conſpirationem, quam nunc potamus vobis manifeſto apparere, quom ſeſe quales eſſent, tam clarè uſtenderint. Quutqoot enim ex toto grege ſuſpectatiſſimi erant, Mareutem ablegarunt, vt per nuſtram abſentiam, quibus hic hærendum eſt, pupulus perturbent, & ſtudia ſua perficiant. Ecce enim Arianos, Culluthianos, & Meletianos buſtes Cathulicæ Eccleſiæ ideò putiſſimum emittere ſtuderont, vt per præsētiam hoſtium noſtrurum ſutelas quas vellēt, aduerſus nus facerent. Certè Meletiani qui hic Tyri apod nos ſunt, ante quatriduum, quaſi certi eſsēt, huc in concilio decretum iri, quoſdam ex ſuis veſperi per veredarius ablegarunt, qui Meletianus etiam ex reliqua Ægypto Mareotem, qoom ibi nulli eſſent, conuucarent, eodemq́ue Colluthianos & Arianus ex alijs lucis contraherent, vt eos inſtruerent, quid cuotra nus dictum vellent. Memores enim eſtis ipſum Iſchyram confeſſum eſſe curam vobis, non plures ſe habere quàm ſeptem, qui conueniant. Cæterùm quia poſt ſutelas ſuas ſummiſſuſq́ue ſuſpectiſſimos humines, audioimus eos ſingulos veſtrom ambientes, poſtulare veſtram ſubſcriptionem, vt omniom veſtrum cuocilio id actum videri puſſit, ideò nos & iſta ſcribimos, & pro teſtimonio dicimos, pruteſtantes cuniuratiunes iuſidiaſq́ue, quas & ab illis & per illos patimur, oramuſq́ue vt ſuſcepto Dei timore, indignanteſq́ue, ſine veſtra autoritate illus miſſos eſſe, qous ipſi voluerunt abſtineatis à ſubſcriptione, ne quas ipſi per ſutelas conſuunt, eas tāquam vubis authoribus factas iactitent, quū deceat homines in Chriſtu nun humana reſpicere, ſed veritatem omnibus antepuoere: neque minas eorum aut conſpirationem in umnes, ſed potius Deum metuere. Æquum certè erat, ſiquidem legati Mareutem mittendi fuerant, nus quuque vnà cum illis ibi præſto eſſe ad hoſtes Eccleſiæ indicandos, peregrinoſq́oe eliminandus, vt purum iſtius rei ſcrutinium haberi poſſit. Sciris enim Euſebianos ſuis ſutelis curauiſſe epiſtulam reddi, quaſi à Colluthianis, Meletianis & Arianis contra nos ſcripeam, neque igoota res eſt, hustes Catholicæ Eccleſiæ nihil veri de oobis, ſed omnia infeſta loquuturos. Lex autem Dei inimicū neque teſtem, neque iudicem eſſe vult. Reliquum eſt igitur, vt tanquam in die iodicij rationes reddituri, accepta bac noſtra pruteſtatione, certiq́ue fraudis aduerſus nus inſtitutæ, noſtriſq́ue precibus maturè admuniti, caueatis quicquam contra nos facere, aut Euſebianorum conſilium

Ariani hoſtes Eccleſiæ

Iſchyras quot habeat cōmunicantes.

Hominē quid potiſſimū deceat.

Inimicus neque teſtis neque iudex eſſe debet.

Digitized by Google

conſilium adiuuare. Scitis enim, quemadmodum ſuperius dixi, eos noſtros inimicos eſſe, & cur ita pridē Euſebius Cæſarienſis odiū in nos ſuſceperit. Valere vos optamus Domioi deſideratiſſimi. Adamātius Epiſcopus has literas dedi, Iſchyras, Ammō, Perrus, Ammonianus, Tyrānus, Taurinus, Serapāmon, Ælurion, Harpocration, Moſes, Optatus, Arnubion, Saprion, Apollonius, Arbæthion, Potamō, Paphnutius, Theon, Nonnus, Ariſton, Theodorus, Agathamnon, Caius, Piſtus, Æias, Nicon, Pelagius, Theon, Panimithius, Irenæus, Blaſtammon, Philippus, Apollo, Dioſcorus, Timotheus, Diopolitanus, Macarius, Heraclammon, Ctonius, Muis, Iacobus, Ariſton, Artomidorus, Phinees, Pſais, Heraclides.

Epiſcopi 47.

RVRSVM IIDEM ÆGYPTII EPISCOPI QVI TYRI CONVENERVNT EX *parte Catholicæ Eccleſiæ, Flauio Dionyſio Comiti illuſtriſsimo.*

QVum multas videremus calumniarum conſarcinationes, & ex conſarcinationibus inſidias Euſebij, Narciſſi, Flacilli, Theognij, Maris, Theodori, & Patrophili, aduerſus nos, quos quia principio detrectantes reijcere non licuit, neceſſario ad hanc proteſtationem decurrimus, præſertim quū animaduertamus multa ad gratiā Meletianorū, multa rurſus ad inſidias Catholicæ Eccleſiæ, ſub noſtris criminibus agitari, neceſſario ob id quoque libellū hunc tibi porrigimus, cum multis obſecrationibus, vt Dei metu in animo ſeruato, qui imperium auguſtiſſimi & pientiſſimi Imperatoris Conſtantini tueror, cognitionem cauſarum noſtrarū ipſi auguſtiſſimo Imperatori reſerues, Æquum enim eſt te ab Imperatore miſſum, negocium hoc integrum Imperatori retinere. Quandoquidem tolerare non poſſumus compoſitas iſtas calumnias, quibus iniſidioſè ab Euſebianis premimur, ideoque poſtulamus, cauſam iſtam pientiſſimo & religioſiſſimo Imperatori reſeruari, apud quem licebit & iura Eccleſiæ, & noſtra proponere: planè enim confidimus, eius pietatem, cognitis noſtris rationibus, nequaquam nos condemnaturā aſſe. Quapropter denuò te obteſtamur, adiuramuſque per omnipotētē Deum, ita pientiſſimus Imperator per multos annorum recurſus, cum liberis ſuæ pietatis valeat, vt nihil in noſtris negotijs deinceps facias, neque tibi indulgeas, vt quicquam contra nos in Synodo commoueas, ſed reſerues rei cognitionem eius pietati. De ijſdem rebus etiam Dominis noſtris Epiſcopis orthodoxis ſignificauimus, quibus certior factus Alexander Epiſcopus Theſſalonicenſis, ſcripſit ad Dionyſium Comitem, in hæc verba.

Heretici gratiā, Catholici calumnias recipiūt.

Cauſæ definitionem Conſtātino reſeruari poſtulāt Epiſcopi.

DOMINO SVO DIONYSIO ALEXANDER EPISCOPVS THESSALONICENSIS.

CLarè video Athanaſio calumniam ſtrui: omnes enim quos recuſauit, neſcio quo modo, illi emittere voluerunt, nullo nobis eius rei indicio facto. Erat enim decretum vt conſultatio haberetur, quoſnam eò amandare oporteret. Conſule igitur illis, ne quid temerè faciant. Venerūt enim ad me turbidi cū his verbis, belluas inhorruiſſe, & in proximo eſſe vt exiliant, eò quòd ſonitu ſtrepituq; conſternatæ ſint, audierintq; Ioannē nonnullos emiſiſſe: vide ergo, ne anteuertant, & ita vt velint, ſintelas faciant. Noſti porrò Colluthianos vnà cum Arianis & Meletianis hoſtes Eccleſiæ eſſe. Iſti nunc inter ſe animo calculiſque conſociati, ingentia mala patrare poſſunt. Vide igitur quid vtile ſit, ne quid triſte emergat, ne ſubijciamur obtrectationi, quaſi qui nequaquam iuſtè iudicauerimus. Ea autem potiſſimum de illis ſuſpicio eſt, ne peragratis Eccleſijs, quarū Epiſcopi hîc ſunt, per metū & vim totā Ægyptum perturbent, vt ita Meletianis Eccleſiæ tradantur, quod quidem agitari iampridē animaduerſum eſt.

AD HÆC COMES DIONYSIVS EVSEBIANIS SCRIPSIT AD HVNC MODVM.

HÆc ipſa erant quæ dicebam Domino meo Flacillo, Athanaſius inſurget, dicétque, quos ipſe reiecerat, eos ad iſtud negocium ſubmitti, ſeq; iniuria tractari, & circumueniri vociferabitur. Hæc quoque eadem illa ſunt quæ Dominus animæ meæ Alexander ſuis epiſtolis mihi ſignificauit. Verū vt ſciretis ratione cōſtare, quæ mihi illius humanitate perſcripta ſunt, ipſius epiſtolā, vt à vobis quoq; legeretur ſubieci. Memores autē eſtis eorū, quæ priùs ſcripſi, quum admonerē veſtram bonitatē, legatos cōmuni iudicio & ſuffragio deligendos eſſe. Videte igitur, ne res iſta culpæ obnoxia ſit, néue iuſtā obtrectādi noſtri occaſionē criminatoribus præbeamus. Vt enim accuſantium partē grauari nō oportet, ita neq; reorum. Arbitror porrò non minimam noſtri obtrectandi materiam datum iri, ſi Dominus meus Alexāder actis noſtris nō videatur ſuffragari.

NARRATIO QVOMODO E TYRO ABIERIT IN ÆGYPTVM ATHANASIVS *Alexandriæ Epiſcopus.*

QVum res ita ageretur, ab ijs, tanquam è concilio iniurioſorum receſsimus: quòd enim libuit, fecere. Sed tamen ea quæ inaudita altera parte fiunt, nihil habere roboris nemo omnium mortalium ignorauerit. Hoc enim & lex diuina præcipit, hoc quoque, quum inſidias pateretur beatus Apoſtolus, & reus eſſet, poſtulabat: *Oportebat*, inquiēs, *Iudæos ex Aſia coram te adeſſe, & accuſare ſi quid habent*: quo tempore & Feſtus, conantibus Iudæis eaſdem contra Paulum inſidias, quales ego nunc patior, ita loquutus eſt: *Non eſt moris Romanis gratia aduerſariorum donare hominem reum qui nondum accuſatores ante oculos ſuos habuit, aut reſpondendi locum de crimine adeptus eſt.* Euſebiani autem & legem mutare auſi ſunt, & illis ipſis iniuſtiſſimis Iudæis iniuſtiores ſeſe exhibuerunt. Non enim ſtatim à principio iſta ſeorſum ſine reliquis agere tentauerunt, ſed tum demum, quum coram à me in præſentia refutati ſuccubuiſſent. Ex eo namque tempore, quemadmodum Iudæi, conſilium ſeorſum & ſoli inierunt, vt & nos perderent, & hæreſim introducerent: & quemadmodum illi Barrabam poſtulauerunt, ita quoque & ipſi omnia ob hæreſim ſe facere profitentur. Et hæc quidem abundè ſufficiunt ad defenſionem meam, ſed tamen vt eorum ſcelera & veritatis libertas magis appareat, nihil vetat, quò minùs denuò earum rerum mentio fiat, vt pateat ipſos ſibimet contraria egiſſe, & in tenebris conſilia ſua conflantes, in ſemetipſos impegiſſe, & ſtudio nos occidendi, ſeipſos, vt inſani ſolent, vulneraſſe. Nam de myſterijs inquirentes Iudæos interro-

Athanaſius.

Actor. 24. 19. & 25. 16.

Euſebiani Iudæis iniuſtiores

Simile.

garunt, & catechumeno s examinauerunt, Vbinam inquientes etatis, quum Macarius acceſſit, & menſam ſubuertit? Illique reſponderunt, nos intus fuimus. Iam ſi id verum eſt, ergo eo tempore oblatio celebrari non potuit, ſiquidem catechumeni intus eraot, æqoè tamen paſſim ſcriptitarunt, ſtãte presbytero & ſacrum faciente, Macariũ ingreſſum ſubuertiſſe omnia. Et quũ interrogarent quos vellent, ita percon̄ctati ſunt, quo in loco erat Iſchyras, quũ Macarius ſuperueniret, illiq; rurſum reſponderunt, in cubiculo ægrotus decumbebat, ergo in ſacro nõ ſtabat, qui per morbũ decumbebat, neq; oblationẽ facere poterat, qui in cellula ſua ægrotus iacebat, inſuper dicente Iſchyra, cõbuſtos eſſe libros à Macario, ſubornati ad eã rem teſtes, nihil tale factum eſſe, & mentiri Iſchyram aſſeoerauerunt. Iam qood admireris, quũ literis ſuis famã eam ſpargant, vbiq; terrarum à nobis ſublatos eſſe, qui conſcij teſtimoniũ ferre poſſent, eoſdem tamen quũ iam apparerẽt, percunctati ſunt, nullo interim podore tacti, quum ſe viderent, vndecunque quadruplatores declarari. Sed tamen quanquam ſeorſim ſine aliorum aothoritate, ita pro libidine agerẽt, notibuſq; teſtes admonerẽt, præfectus minas iactaret, militeſque tela ac vulnera intentarent, nihilominus tamen Dominus veritatẽ patefecit, eoſq; ſycophantiæ coarguit. Illi ergo actorum monumenta, quæ habebant, ſuppreſſerunt, & notarijs iniunxere, vt ea amolirẽtur, neqoe vlla exẽplaria vulgari ſinerẽt. Sed fruſtra hæc omnia. Nã qui ea ſcripſit, Rufus eſt, qoi nonc in Auguſtaliana ſpeculatorẽ agit, & teſtis eius recitari poteſt. Atque adeò ipſi Euſebiani ea per ſuos Romam miſerunt, eademqoe illa ab Iolio Epiſcopo ad me tranſmiſſa ſunt, inſaniunt igitur quom ea quæ occultare illi volebant, in manibus oostris habeamos, & legamus. His & iſtiuſmodi facInotibus patratis, cauſam cur ea facerent, maoifeſtam reddidere. Nam & in digreſſu ſuo Arianos ſecum Hieroſolymam adductos in commonionem receperunt, ſcriptis eioſmodi ſuper ea re literis, quarum principium & pars hæc eſt.

Presbyter ſacrũ facit.

Athanaſius quomodo habuerit quæ Tyri acta ſunt.

SACRA SYNODVS DEI GRATIA HIEROSOLYMIS CONGREGATA Ecclesiæ Dei apud Alexandrinos, omnibúſque per Ægyptum Libyam, Pentapolim, & vbique per orbem Epiſcopis, presbyteris, Diaconis in Domino;

SALVTEM.

OMnibos nobis in eundem locom ex diuerſis prouincijs ad magnum & feſtum diem coogregatis, vt dedicationem templi Saloatoris, corã religioſiſſimi Imperatoris Cooſtantini omnium regi Chriſto ædificati celebraremus, accumulatiorem vim lætitiæ attulit, & Dei gratia, & Imperator religioſiſſimus, quom nos vltro ſuis literis, ad ea quæ facienda eſſent, adhortaretur, vt profligata ab Eccleſia Dei omni inuidia, & omni malignitate procul abacta, per quas membra Dei antea diſſidebant, ſimplici animo & pacato Arianos reciperemus, quos aliquantiſper iniqua inuidia extra Eccleſiam retinuit. Hæc ſacra ſynodus.

Certè ipſe Imperator religioſiſſimus ſuo teſtimonio iſtorum virorum rectigradam in fide ambulationem commendat, eámque ex eorum viua voce cognitam approbauit, & nobis eam ſignificaoit, certámqne & indubitatam reddidit, literis ſuis ſubiecta eorum virorum orthodoxa

Athanaſius.

A mente quam ſcripto ediderant. Quis igitor aoditis iſtis, fabricas eorum & technas non perſpiciat? Non enim diſſimulauerunt, quæ patrata ſunt ab ipſis, & fortaſſe etiam inuiti veritatem confeſſi ſunt. Nam ſi ego is eram qui Arianos ab Eccleſia arcebam, Arianique me oppreſſo recepti ſunt, quid aliud intelligas quàm omnia in gratiam Arianorum facta eſſe, omniaque contra me inſtituta eſſe, tàm calumniam poculi confracti, quàm Arſenij cædẽ, vt & hæreſim in Eccleſiam immitterẽt, & ipſi interim hæreſeos damnati non haberentur? Id profecto erat qood antea Imperator mihi per minas ſcripſerat. Nec verentur in dictis ſuis eos affirmare rectè ſentire, quos vniuerſum orbis conciliũ anathemate damnauit. Neque timuerunt tàm præclaram Synodum, quantum in ipſis eſt, in angu-
B lis demoliri, homines quiduis temerè & dicentes & facientes. Cæterum præmia redemptarum calomniarum, molto adhuc magis eorum malitiã & impiom propoſitum declarant. Mareotes enim, vt dixi, ager eſt Alexandriæ, qoo in loco nunquam Epiſcopos fuit, imò oe Chorepiſcopus quidem, ſed vniuerſæ eius loci Eccleſiæ Epiſcopo Alexandrino ſubiacent, ita tamen vt ſinguli pagi ſuos presbyteros habeant. Sunt autem pagi iſti maximi decem nomero, aot aliquanto plures. Pagus autem vbi habitat Iſchyras, minimos eſt, & pauciſſimorum bominum, adeò vt non ibi, ſed in proximo pago Eccleſia conſtituta ſit. Nihilò tamen minùs hominem, qoi ne presbyter quidem erat, buios pagi præter maiorem traditionem Epiſcopum ſcilicet appellauerunt. Non quidem ignari oe ipſi quidem, quàm boc abſurdum eſſet, ſed promiſſis re-
C demptæ calumniæ adacti, etiam illud ſuſtinendum putauerunt, ne malignè habitus ſceleratiſſimus Iſchyras, veritatem enunciaret, Euſebianorumque malitiam proderet. Verùm ille neqoe æccleſiam, neqoe populum ſibi obedientem babet, atqoe vt canis ab omnibus agitatur: Euſebiani aotem Imperatori authores fuère literarum mittendarum ad Catholicum (adeò omnia illis licent) vt iuberet Iſchyræ æccleſiam ædificari, vt auctus ea dignitate, fide dignus babeatur in ſuis de calice & menſa calumnijs: ſtatim igitur curauere vt Epiſcopos nominaretur, eò quòd ſibi nec Eccleſiam poſſideret, oeque presbyter eſſet, pro ſycophanta neceſſario haberetur, & mentiri videretur: ille tamen quum nec populum habeat, nec ſuos ſibi obſeqoentes, quemadmodom inane nomen Epiſcopi; ita quoque epiſtolam illam Imperatoriam ſine vllo
D fructo detinet, qoippè qoæ argumentum ſit ipſius, Euſebiaoorúmqoe teterrimæ & intentionis & voluntatis.

Epiſcopi cur calumniãtur ab hæreticis.

Mareotes ager Alexãdriæ.

Iſchyræ Eccleſia cõſtituta vbi.

Iſchyras Epiſcopus indirectè creatur cur Euſebianus omnia licet.

EPISTOLA CATHOLICI, FLAVIVS HIMERIVS PRÆFECTVS MAREOTAE.

AD preces Iſchyræ presbyteri pietati dominorum meorum Auguſtorum & Cæſarom ſupplicantis, vt ſibi in loco pacis Secontaorum Eccleſia ædificaretur, decreuit dioinitas illorum, vt id quàm primom fieret. Cura igitur, exemplaribus diuioi iſtios diplomatis, quod primo loco poſitum eſt, noſtræque ſanctitans monumentis perlectis breuiterque perluſtratis, vt in oegocio procedatur, & quę diuinitus cõſtituta ſunt, ad effectum perduci qoeant.

Iſchyræ noua Eccleſia extructa.

Illi

Athanaſius. Illi igitur eo modo captationes inſtituebant, doloſq; & fraudes moliebãtur. Nos autẽ adito principe qui Synodum indixerat, in qua ipſius Comes præſederat, Euſebianorũ ſcelera pateſecimus, quibus ille auditis, grauiter cõmotus in hæc verba ſcripſit.

VICTOR CONSTANTINVS MAGNVS AVGVSTVS.

EGo ignoro quid ſibi velint iſta, quæ à veſtra Synodo per tumultum & tempeſtatem iudicata ſunt. Mihi ſanè videtur, neſcio quo pacto, veritas per immodeſtiam opprimi, dum per veſtram contentionem, quam inuictam cupitis, ea quæ Deo placent, non conſideratis. Sed erit diuinæ prouidentiæ officium, & explorare ſcelera iſtius contentioſitatis, & explorata diſſipare, vobiſque clarè B oſtendere, quantã in veſtro congreſſu veritatis curam habueritis, & an veſtra iudicia citra gratiam & odium calculum ſuum prompſerint. Quocirca feſtinanter ad meam pietatem accurrite, vt rerum iſtarum excuſſam, exactámque fidem coram me in præſentia ipſi præſentes doceatis. Quare autem iſta ſcribere voluerim, & quapropter vos litteris meis accerſendos putauerim ex ſequentibus cognoſcetis. Ingredienti mihi cognominem & fœlicem patriam meam Conſtantinopolim (eram autem in equo) ſubitò Athanaſius Epiſcopus in media via, cum nonnullis alijs quos circum ſe habebat, ita inexpectatus occurrit, vt non leuem mihi cauſam admirationis præberet. Teſtis mihi Deus omnium ſpeculator, me, quiſquis eſſet, primo aſpectu agnoſcere nequiuiſſe, niſi noſtrorum quidam, quiſnam ille, & quamnam iniuriam paſſus eſſet, iam antea C auditam, vt fieri ſolet, mihi indicaſſent. Ego igitur per illud temporis verba cum illo non habui, neq; colloquium miſcui. Quum autem ille ſe audiri poſtularet, & hoc recuſarẽ, & propemodum eũ ſummoueri iuberem, magna libertate nihil aliud poſtulauit, quàm vt vos hoc euocari iuberem, quo vobis præſentibus, quæ per vim paſſus eſſet cõqueri poſſet: quod quum mihi æquum & temporibus congruum videretur, ſcripto vobis denũciatum volui, vt quotquot Synodum Tyri abſoluiſtis, ſine omni tergiuerſatione ad prætorium noſtræ clementiæ conueniatis, re ipſa, quantum ſynceritatis integritatiſque ſit in veſtris ſententijs coram me ipſo ſyncero famulo Dei (quod ne ipſi quidem abnegauetitis) declaraturi. Certè per meum erga Deum cultum obſeruantiamq; vbique iam terrarũ pax eſt, & *Barbari Deum agnouerunt opera Conſtantini.* à Barbaris ipſis nomen Dei ſynceriter benedicitur, D qui hactenus veritatem ignorabant. Nihil dubij autem eſt, eum qui veritatem ignorat, etiam Deum ignorare. Sed tamen, vt antea dixi, Barbari per me ſynceram Dei famulum, Deum agnouerunt, & iam metuere didicerunt, ideò quòd illum mihi protectorem eſſe, meique curam gerere, re ipſa experti ſint, atque ita in noſtris rebus Deum agnitum, noſtri formidine Barbari reuerentur. Nos contrà qui myſteria clementiæ eius oſtentare & præferre videmur: non enim dixerim tueri, nos inquam, nihil facimus, niſi ea quæ ad diſcordiam & odium pertinent, & vt ſemel dicam, quæ ad humani ge- *Concluſio.* neris perniciem referentur. Quapropter vos meo prætorio ſiſtite, quemadmodũ dixi, & feſtinate huc quàm celerrimè, certiq; ſitis me omni ope ſtudioque anniſurũ, vt ea quæ ſunt legis Dei, quàm maximè inoffenſa illabefactaq; ſeruẽtur, quibus nullum

A nec probrum, nec infamia allini poſſit, profligatis ſcilicet & cõtritis ſemel inimicis legis, qui ſub ſpecie ſancti nominis, multiplices & diuerſas blaſphemias aſſerunt. Hæc Conſtantinus.

Quibus cognitis, conſcij ſuorum facinorum, cæteris Epiſcopis à profectione retentis, ſoli Euſebius, Theognius, Patrophilus & alter Euſebius, Vrſacius & Valens principem adierunt abſque omni mentione calicis aut Arſenij. *Athanaſius.* Deerat enim illis eius rei fiducia, ſed aliud crimen commentitium detulerunt, Athanaſiũ ſcilicet minatũ eſſe, ſe impeditorũ quo minùs frumentũ ex Alexandria in patriã Cæſaris deueheretur, idq; Epiſcopos Adamantiũ, Anubionem, Agathammonem, Arbethionem, Petrum præſentes ex eo audiuiſſe. Emicuit ibi Cæſaris ira, adeò vt poſt tot atroces minas & tantopere damnatas Euſebianorũ iniurias, inaudita cauſa, e veſtigio efferbuerit, & omiſſo iudicio, quod in expectatione erat, nos in Gallias relegarit. *Athanaſius in Gallias relegatus.* Quæ relegatio eorum ſcelera magnopere oſtendit. Certè beatus Conſtantinus iunior, memor ſcriptorũ patris ſui, dũ nos patriæ reſtitueret, in hæc verba epiſtolam miſit.

CONSTANTINVS CÆSAR POPVLO CATHOLICÆ ECCLESIAE *Alexandrinæ.*

NEque veſtram ſacram mentẽ latere arbitror, ideò Athanaſium adorandæ legis interpretem ad tẽpus in Gallias miſſum eſſe, ne quo tẽpore ſanguinolentorũ hoſtiũ feritas ſacro eius capiti quàm maximè immineret, implicituſque malorum colluuio aliquid intolerandũ & cui remedium nullum eſſet, pateretur. Ad hanc igitur feritatem eludendã, tot faucibus inhiantium ſubtractus, vt ſub me age- C ret, iuſſus eſt, atque ita in hac vrbe commoratus eſt, vt omnibus rebus neceſſarijs abundaret, tametſi eius reuerenda virtus diuina ope freta, onera aſperioris fortunæ vilipenderet. Iam quum in primis veſtræ in Deum pietati, ſuiſque ſedibus hunc Epiſcopum Dominus noſter & pater Cõſtantinus reſtituere vellet, & humana ſorte præuentus, antequam hoc votum impleret, requieuerit, ego mihi conuenire puto, vt ſuſcepta voluntate ſacræ memoriæ Imperatoris, idipſum adimpleam, quod ille non potuit.

Quum igitur Athanaſius ad veſtrum conſpectum penetrauerit, tùm demum intelligetis, quanta apud nos reuerentiæ fuerit. Neque id mirum videri debet, ſi quid huiuſmodi in eius gratiam fecerim. Ad hoc enim faciendum meam mentem & veſtri deſiderij imago, & ſpecies tanti viri inſtiga- D uit. Diuina prouidentia vos ſeruet dilecti fratres. Datum Treueris xv. Calendas Iulias. Hæc Conſtantinus.

Quum igitur ex hac cauſa in Gallias amandati ſimus, quis non ſimul videt & Imperatoris mentem; & Euſebianorum ſanguinarios animos, *Athanaſius.* & principem id propterea feciſſe, ne grauiore calumnia ab illis opprimeremur? Simplici enim animo in audiendo fuit: iſtiuſmodi igitur Euſebianorum acta atque hæc illorum vafricies in conſuẽdis dolis fuit. Quis igitur iſtis animaduerſis, non fateatur in mea cauſa nihil per gratiã actum eſſe ſed omnia bono iure & merito cõſtituta fuiſſe, quũ tãta multitudo Epiſcoporũ publicè priuatimque noſtræ cauſæ ſcriptis patrocinetur, & ſycophãtias inimicorum vituperet? Quis iſtis conſpectis, non pronunciauerit Valentem & Vrſacium meritò ſemetipſos improbaſſe? & ex pœnitentia cul-

pam ſuam ſcriptis confeſſos eſſe? maluiſſéque aliquantiſper pudefieri, quàm in æternom ſycophantiarum pœnas luere? rectè igitur & Eccleſiaſticè fecere beati in ſacria comminiſtri noſtri, quòd quū nonnulli ambigua de nobis loqui: & quæ pro nobis iudicata eſſent, irrita facere conarentur, omnia pati, & exilium ſuſtinere maluerint, quàm vt abrogarent tot ac tantorum Epiſcoporum iudicia. Si igitur veri & legitimi præſules verbis duntaxat noſtris aduerſarijs repognaſſent, aut ſi ipſi vulgares homines fuiſſent, ac non potius eximiarom vrbiū Epiſcopi, & capita tantarum Eccleſiarum, ſoſpicio oboriri poſſes, per gratiam iſta ab illis facta eſſe: iam quum & verbis mihi patrocinati ſint, & exilia ſubſtinuerint, in qoorum numero eſt & Liberius Romanus præſul, qoi quanquam non vſque ad finem exilij mala perpeſſus eſt, biennium tamen in ea tranſmigratione perdurauit, non ignarus ſycophantiarum, quas patiebamur. Nec non & Hoſius ille magnus. Itali item, Galli, & alij ex Hiſpania & ex Ægypto ac Libya, & quotqoot ſunt Pentapoleos. Nam tametſi Oſius minis Conſtantij conterritus non videbatur Eoſebianis contradicere, vis tamen illa & tyrannica Conſtantij poteſtas multæqoe contumeliæ & interminationes ſatis oſtendunt minimè eom in noſtri condemnationem

Liberius præſul Romanus.

A conſenſiſſe, ſed ſenij imbecillitate imparem verberibus ad tempus ceſſiſſe. Quapropter æqoum, vt omnes in re minimè dubia tanto impenſios oderint & aoerſentur vim iniuſtiriámqoe quas paſſi ſumus, vel ſaltem ea de cauſa, quod ſatis conſtet illas non ob aliud nobis quàm ob Arianam impietatem illatas eſſe. Si quis igitor qualis ſit noſtra cauſa, & quales ſint Euſebianorum ſycophantiæ, ſcire velit, legat ſcripta noſtræ defenſionis, ſumátque teſtes, non vnum quidem aut alterum aut tres, ſed tantam Epiſcoporum multitodinem, & inter eos Liberium & Hoſium cum ſuis: Hi enim quum viderent ea quæ contra nos agerentur, omnia pati maluerunt, quàm aut veritatem, aut cauſam noſtram prodere. Idqoe bono & ſancto conſilio fecerunt. Præterea vis illa quam tanti viri paſſi ſunt, indicio eſt, quid alij toleraoerint. Cætera omnia illa nihil B aliud ſunt quàm monumenta & trophæa de Ariana hæreſi, & ſcelere ſycophantarum erecta, & exemplar poſteris inſcriptum, vt ad mortem pro veritate depugnent, & auerſentur Arianam hæreſim, Chriſto inimicam, Antichriſtique anteambulatricem: & vt nihil fidei habeant noſtris criminatoribus. Teſtimonia enim tot ac talium Epiſcoporum digna ſunt fide, & abeundè ſufficiunt ad noſtram innocentiam oſtendendam.

Liberij & Hoſij conſtantia.

SANCTI

PATRIS ATHANASII

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI,

ad Serapionem fratrem, Epiſtola.

LEGI literas tuæ reuerentiæ, quibus adhortaris, vt tibi ſcriberem ea quæ contra me hoc tempore acta ſont: & de impijſſima hæreſi Arianorum, cauſa, authoréque earum rerum quas patimor, & quo fine Arius vitam clauſerit. Ex tribus iſtis poſtulationibus, doo quidem libenter feci, miſique tuæ pietati ea, quæ ad monachos ſcripſi. Inde enim tùm noſtra aduerſa, tùm res hæreſeos cognoſcere potetis. De tertio autem capite, nimirum de morte Arij, multa mecum perpendi, metuens ne ſi id agerem, hominis morti inſultare viderer, veruntamen quia diſpotatio apod vos de hæreſi habita in hanc quæſtionem deſijt, An communione celebrata D com Eccleſia, diem ſuum obierit Arius, vt quæſtio de eius morte diſſoluatur, dicam quod res eſt, in pari numero collocans, & rem geſtam indicare, & contentioſos compeſcere. Perſuadeo enim mihi, cognito mortis eius miraculo, non auſutos eſſe, qui prius dubij erant rem denuo in dubium vocare, ſitne Ariana hæreſis Deo odioſa, an non? Ego quidem non aderam, quum ille vita defunctus eſt: aderat autem Macarios presbyter, & ex eius relatu didici. Accerſitus autem erat ab Imperatore Conſtantino Arius opera & ſtudio Euſebianorum, quem ingredientem Imperator interrogauit, an fidem Catholicæ Eccleſiæ ſeruaret. Ille autem ſe rectè credere inreiurando affirmauit, ſuppreſſis ijs, ob quæ de Eccleſia reiectus erat per Alexandrum Pontificem, adductis in ſpeciem verbis Scripturæ. Illum igitur ita iuratum, ſe nihil eorum ob quæ ab Alexandro reiectus

Macarius mortis Arij teſtis. Conſtantinus Arij de fide examinator

erat, feciſſe, à ſe dimiſit Imperator eum his verbis: Si recta eſt tua fides, bene inraſti: ſi autem impia eſt, & tamen iuraſti, Deus te pro iuramento condēnet. Ita com digreſſum à principe voluerunt Euſebiani ſolita ſoa vi in Eccleſiam introducere: Sed contradicebat Conſtantinopolitanus Epiſcopus beatus Alexander, non debere, inquiens, hæreſis inuentorem in communionem recipi. Ibi iam minabundi Euſebiani, quemadmodum (inquiūt) eum vobis inoitis curauimus ab Imperatore eoocari, ita craſtino die, etiam ſi vobis minimè ex ſententia ſit, in communionem Eccleſiæ adducemus. Sabbathum autem erat, quom hæc loquerentur. Quibus auditis, Alexander magno cum mœrore Eccleſiam intrauit, & porrectis ad Deum manibus lamentatus eſt, pronus in vultum cadens, humiqoe iacens ita orauit: aderat autem cum eo Macarius ſocius orationis, qui eius verba excepit. Poſtolabat aotem alterutrum, ſi Arius inquiens craſtino die in Synaxim introducetur, nūc dimittas quæſo ſeruū tuom Domine, & non pium vnà cū impio perdas. Sin autem Eccleſiæ tuæ parces, ſcio autē quòd parces, reſpice in verba Euſebianorū, ne q; des in exitum & vituperiū hereditatē tuam, & tolle Ariū, ne eo recepto in Eccleſiā, videatur ſimul cum eo & hæreſis recipi, néue deinde impietas pro pietate habeatur. Hæc precatus Epiſcopus, plurimum cogitabundus & anxius inde receſſit, & res mira iocredibiliſqoe euenit. Euſebianis minantibos Epiſcopos orabat, Arius autem Euſebianis fretus, multa blaterans in ſeceſſum abijt, quaſi ad vſum alui, & derepentè (iuxta quod ſcriptum eſt) pronus factus, medius erepuit, humiqoe expirauit, vtroque & vita & communione fraudatus. Hic finis Arij. Euſebiani au-

Alexandri oratio contra Ariū.

Arij mors. Act. 1. 18

ni autem magnopere confuſi ſociũ coniurationis ſepelierũt: Beatæ verò memoriæ Alexander gaudẽte Eccleſia, eum pietate & ſana fide conuentum celebrauit vnà cum omnibus fratribus, Deum, gratias agendo, magnopere glorificans, non quod de morte hominis lætaretur abſit: omnibus enim hominibus conſtitutum eſt ſemel mori, ſed quòd ea res humana iudicia ſuperauerit. Ipſe ſiquidem Dominus iudicem ſe præbens minis Euſebianorum & Alexandri precibus, hæreſim Arianam condemnauit, oſtendens eam indignam eſſe communione Eccleſiæ omnibuſque manifeſtum reddidit eam tametſi ab Imperatore & ab omnibus mortalibus adiuuetur, ab Eccleſia tamen damnatam eſſe: declaratumque eſt, officinam Arianorum non Deo gratam, ſed impiam & inimicam eſſe. Certè plurimi ex ijs qui ante decepti erant, conuerſi ſunt, ideò nimirum, quòd non quiuis alius, ſed ipſe Dominus blaſphemijs impetitus, condemnauit hæreſim aduerſus ſe conflatam, & manifeſto edocuit, etiam ſi nunc Imperator Conſtantius Epiſcopos vi compellat, illam tamen ex ſeſe eſſe incommunicabilem Eccleſiæ, & cælo alienam. Quamobrem apud vos hæc iam deinceps quæſtio conſopiatur (id enim in pactis fuit) nemoq; adiungatur hæreſi: ſed qui decepti ſunt, reſipiſcant. Quam enim Dominus reprobat, quis approbabit? & quam ipſe incommunicabilem reddidit, quomodo qui eam recipit, non ingens piaculum commiſerit, & palam ſe Chriſto hoſtem declarauerit? Hoc igitur ſufficit ad cohibendos contentioſos: iſta igitur illis, qui tum hanc quæſtionem mouerant, recitentur, vnà cum ijs quæ compendio de hæreſi hac ad monachos ſcripta ſunt, vt inde edocti magis ac magis impietatem & malitias Arianorum reprobent. Nemini autem harum literarum exemplar, edas, aut tibi ipſi tranſcribas: nam hoc ipſum monachis quoque iniunxi. Sed pro tuo candore, ſi quid ſcriptis deeſt, addas, atque ita ea ad nos quamprimùm remittas. Ex epiſtola mea ad fratres cognoſcere poteris quid in ſcriptis meis ſim paſſus, quapropter tantum non eſt ſcripta edi idiotæ, præſertim de ſummis & præcipuis dogmatibus, ne, ſi quid per imbecillitatem & obſcuritatem ſermonis minùs plenè ſit dictum, noxam id lectoribus adferat. Plerique enim non fidem aut intentionem ſcribentis reſpiciunt, ſed aut per inuidiam, aut per contentionem ſuæ iam anteà conceptæ in animo opinionis, prout volunt, verba accipiunt, & ſcripta pro ſua libidine immutant. Det Dominus omnibus & præcipuè auditoribus, quibus iſta recitas, vt teneant & veritatem, & ſanam integramque in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, fidem. Amen.

Hæreſim Arianam condemnauit Deus quomodo.

Concluſio.

ATHANASIVS, OMNIBVS

VBIQVE SOLITARIAM VITAM COLENtibus, *& fide fundatis, ſanctificatiſque, in Chriſto Ieſu, dicentibúſque* Ecce nos reliquimus omnia & ſecuti ſumus te, *dilectis & deſideratiſſ. fratribus in Domino,*

S. P. D.

VESTRIS animis fretus, maximè quum id multis horatibus à me poſtuletis, paucis recenſui & noſtras eccleſiæ calamitates, ſimulque, quantum potui, confutaui ſceleratam Arianorum hæreſim, docuique quàm illa aliena eſſet à veritate. Sed tamen quæ mihi, dum hæc ſcriberem, in mentem venerint, ea veſtræ pietati intimanda opinor, vt inde diſcereris, quàm verè hoc dictum ſit à beato Apoſtolo, *O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei*: quæſo autem mihi homini natura imbecilli veniam detis: quanto enim magis ſcribere volebam, & inſtantiùs rem vrgebam, vt diuinitatem verbi intelligerem, tanto longius eius rei cognitio à me ſubterfugiebat: & ſentiebam me tantùm à tergo relictum eſſe, quantum mè promouiſſe & aſſecutum eſſè arbitrabar. Nam hoc ipſum, quod animo comprehendere videbar, ſcribere non potui: & quod ſcribebam, minùs erat, quàm concepta in animo. Veritatis vmbra, licèt ea ipſa perquàm puſilla eſſet: *Dixi igitur*, vt in Eccleſiaſte ſcriptum erat, *Sapiam, & ſapientia elongata eſt à me magis quàm erat, & profunda profunditas, quis inueniet illam?* & illud in Pſalmis, *Admirabilis habita eſt ſcientia tua à me, inualuit, & non potero ad eam*: & vt Salomon dicit: *Gloria Dei abſcondi ſermonẽ.* Sæpè igitur volui ſubſiſtere, & deſinere à ſcribendo, credite mihi, tamen ne aut vobis difficilior viderer, aut illis qui id à vobis poſtularunt & quibus periculum eſt, ne ſilentio meo pertinacius in impietate verſantur, vim mihi ipſe feci, vt pauca iſta, quæ iam veſtræ pietati mitto, conſcriberem. Nam quanquam procul à nobis eſt, vt reuera eſt, veritatis comprehenſio, ob carnis imbecillitatẽ, ſed tamen, vt idem dixit Eccleſiaſtes, cognoſcere poterimus impiorum amentiam, eamque, vbi deprehenderimus, dicere licebit mortem amariorem eſſe: huius rei fiducia, quum certum haberem eatenus à nobis ſcientiam comparari poſſe, iſta meditatus ſum, non ignarus impietatis refutationem, fidelibus ſufficere ad eruditionem pietatis. Nam tametſi impoſſibile ſit deprehendere quid ſit Deus, tamen dicere poſſumus, quod non ſit Deus. Scimus autem eum non vt hominem eſſe, nec fas eſſe, vt quicquam, quod creatum eſt, illi affingas: ita quoque de Filio Dei, etſi longius natura ab illo abſiſtimus, quàm vt eam aſſequamur, facilè tamen eſt & in procliui reprobare, quæ ab hæreticis proferuntur, ac dicere non eſſe id Filium Dei, neque fas eſſe de diuinitate eius vel ſemel cogitare, quæ ipſi dicunt, nedum è labris proferre. Ego igitur vt po-

Rom 11.

Diuinitas verbi inſcrutabilis.

Eccl. 7. 24.

Pſalm. 138.

Ad pietatis eruditionẽ ſufficit impietatis refutatio.

Eccle. 7.27

tui ſcripſi, vos autem chariſſimi excipite ea, non tãquam illa, quæ plenam habeant interpretationem de diuinitate Verbi, ſed tanquam ea quæ refuteut impietatē hoſtium Chriſti, & præbeant volētibus occaſionem ad pietatem ſanæ & rectæ in Chriſto fidei. Quòd ſi aliquid omiſſum eſt: puto autem omnia omiſſa eſſe, veniam date pro æquitate veſtra & pura cõſcientia, & ſula audacia propoſiti mei pro defendenda pietate contenti eſtote. Solam enim ad plenam damnationem reiectionemque hæreſis Arianorum, iudicium Domini de morte Arij ſufficere credendum eſt, quam iam antea per alios didiciſtis: Quæ enim Deus ſtatuit, quis diſſipabit? & quē ipſe condemnauit, quis iuſtum pronunciabit? Quis porrò ex tanto ſigno non cognoſcit, Deo odioſam eſſe hanc hæreſim, etiam ſi homines propugnatores habeat?

Mortem Arij ſatis eſſe ad reprobandã eius hæreſim

B Quum igitur noſtra illa legeritis, orate pro nobis, & inuicem ad id exhortamini, & ſtatim iſta ipſa ad nos remittite, nullumque eius exemplar edite, aut vobis deſcribite, ſed cõtenti eſtote vt probi trapezitæ ſola lectione, etiãſi ſæpius legere cupiatis: nõ enim tutum eſt ad poſteros peruenire noſtra iſta ſcripta, quæ vt balbutientes & indocti conficimus. Salutate vos inuicē in charitate, & quotquot vos adeunt in pietate & fide. *Si quis enim*, vt dixit Apoſtolus, *non amat Dominum, anathema ſit. Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti ſit vobiſcum, Amen.*

1. Cor. 16
Rom. 16

Illi autem ea, in quorum finem his machinis vſi fuerant, non ita diu poſtea adimpleuerunt. Mox enim ab iſtis inſidijs Arianos in communionem recepere ſine omni cura reſpectuque tot iudiciorum, quibus illi damnati erant, iterumque imperiale mandatum cauſificati ſunt, nec puduit eos in epiſtolis ſuis ſcribere, poſt Athanaſium afflictum, odia

C deſiiſſe, & iam inde ſe Arianos recipere, & ad terrorem audientium ita ſibi ab Imperatore mandatum eſſe, iactitant. Quin illud auſi ſunt ſine omni fronte adijcere, Arianos rectè ſentire, nihil reformidantes illud quod ſcriptum eſt, *Væ qui dicunt amarum dulce, & qui ſtatuunt tenebras eſſe lucem.* Ad omnia enim pro hæreſi ferenda parati ſunt.

Eſa. 5.
Athanaſius & alij Epiſcopi cur perſecutionibus agitati fuerint.

Age num vel inſtinc manifeſtè oſtenditur, nos non quidem Eccleſiaſtico iudicio, ſed minis Imperatoris, ob noſtram in Chriſtum pietatem, & tùm hæc paſſos eſſe, & nunc in præſentiarum perſecutionibus agitari? Quum & aliis Epiſcopis adeundem modum fictis criminibus inſidiati ſint, quorum aliqui in exilio obdormierunt, adepti iam gloriam confeſſionis in Chriſtum, aliqui etiãnum extorres fortiter adhuc contra eorum hæreſim obſiſtunt, dicũtque cum Paulo, *Nihil nos ſeparabit à*

D *charitate Chriſti*: quin etiam hinc eorum hæreſim cognoſcere, vel potius conuincere poſſis, quòd quiſquis ipſis charus eſt, & eiuſdem impietatis ſocius etiãſi alijs delictis, infinitiſq; ſceleribus obnoxius ſit, etiamſi aduerſus ſe habeat argumenta ſcelerum ſuorum, & demonſtrationes euidentiſſimas, probus tamen apud eos, & in pretio habetur, quinimò ſtatim Imperatoris amicus efficitur, commendabilis ſcilicet ſua impietate: & qui nundinator, & pleraq; quæſtui habet, libertatē quiduis agēdi à iudicibus impetrat.

Rom. 8.
Hæreſis quomodo conuincẽda & cognoſcenda.

Qui autem eorũ impietatem redarguit, & quæ Chriſti ſunt, ſyncerirer procurat, iſte tametſi purus in omnibus, tametſi ſibi nihil ſit cõſcius, tametſi nullum habeat accuſatorē, modo ipſi crimen fingant, ſtatim abripitur, & ſententia Imperatoris e veſtigio in exilium mittitur, vt obnoxius criminibus, quæ iſti voluerunt, quòd in

Arianiſmũ qui fouent Epiſcopi

A regem fuerint contumelioſi, quaſi in nomen Dei, contra, qui hæreſim illorum, fouet, requiritur, & ſtatim ſummittitur, in exulum illorum Eccleſias: continuò confiſcationes, contumeliæ, & quicquid graue eſt, in eos intentatur, qui hunc ſuperuentitium Epiſcopum non recipiunt. Et quòd iniquiſſimum eſt, quem populi cupiunt, & irreprehenſibilem cognoſcunt, hunc tollit & in exilium mittit princeps: eum verò quem non cupiunt, quē non norunt, hunc è longinquo cum militibus & diplomatibus ſuis ad populos mittit. Ac iam inde magna neceſſitas inducitur, odiſſe quem diligunt, ſuum, inquam, & in fide magiſtrum, & in pietate parentem eumque quem nolunt, diligere, eique ſuos liberos concredere, cuius vitam conuerſationemque, & quis denique ſit, ignorant, aut ſupplicium pati, niſi Imperatori pareant.

creditur ab hæreticis Euſeb. co

B Hæc & nunc & olim fecere contra orthodoxos impij iſti homines, monumenta ſuæ malitiæ & impietatis omnifariam apud omnes exhibentes. Eſto Athanaſium culpauerint, quid alij Epiſcopi fecere? quam in illos cauſam habuere? aut quis ab illis Arſenius interfectus eſt? Quis apud illos Macarius presbyter? aut calix confractus? quis ibi Meletianus fabulam agit? Ergo ex facinoribus illorum aduerſus iſtos, obiecta Athanaſio falſa eſſe demonſtrantur: ruſumque quæ in Athanaſium moliti ſunt, ſatis coarguunt, quæ illis imputauere, calumnias eſſe. Immanis bellua, nempe hæreſis iſta terras inuaſit, vt quæ non verbis, veluti dentibus ſuis homines innocentes lædat, ſed & externã vim ad inſidias faciendas cõparatur, & quod prorſus iniquiſſimũ eſt, nemo ex illis accuſatur, aut ſi accuſetur,

Immanis bellua hæreſis quomodo.

C iudicio ſubducitur: aut ſi ſpecies iudicij prætexitur, & cauſæ cognitio ſimulatur, ſententia quæ datur, eum innocentem pronunciat, & accuſatores damnat, magiſque accuſator probans periculo, quàm reus conuictus pudore tentatur. Omnes certè apud illos ſordibus ſcatent, & eorum cataſcopi, hoc eſt, explorarores, quum minimè ſint Epiſcopi, longè maculoſiſſimi ſunt. Quòd ſi quis apud eos Epiſcopus eſſe velit, non illi occinitur, *Oportet Epiſcopum eſſe irreprehenſibilem*: ſed hoc illi dicitur, Sentias contra Chriſtum, nec de moribus tuis ſis anxius: id enim tibi ſufficit ad commendationem, & ad principis amicitiam: ita reuera agitur cum ijs qui Arianicè ſentiunt. Contra veritatis æmulatores, tametſi ſancti, tametſi puri appareant (quemadmodum dixi) rei fiunt, quum illis libuerit, quum eam, quam volunt, cauſam

Iniuſtitia ab hæreticis exercetur.
1. Tim. 3.

D finxerint. Et hoc ex eorum actionibus perſpicere licèt. Fuit quidam Euſtachius Epiſcopus Antiochiæ vir confeſſione clarus, religione pius, quem magno ſtudio pro veritate ſtantem, & Arianam hæreſim odio proſequentem, auerſantemque homines Arianicæ opinionis, ita apud Conſtantium ficta calumnia accuſarunt, quaſi in matrem principis contumelioſus fuiſſet: nec mora, in exilium eijcitur & cum eo ingens turba presbyterorum & diaconotum, ac iam deinde eos, quos ob impietatem ne in clerum quidem recipi oportuit, poſt exilium Epiſcopi, non ſolum in Eccleſiã introduxerunt, ſed & pleroſq; ex ijs Epiſcopos creauerunt, vt eos in ſua impietate ſocios coniuratoſque haberent, ex quorum numero eſt Leontius ille caſtratus, qui Antiochiæ nunc Epiſcopatum tenet, & ante eũ eodem in loco Stephanus tenuit: Laodicæ verò Georg. & Theodoſ. qui Tripolim etiã habuit.

Euſtachius in exilium pulſus.
Epiſcopos eijciũt hæretici vt ſuos in Epiſcopatum inducant.

Eudo-

Epiſcopi ab Arrianis aſflicti.

Eudoxius porro Germaniciæ, & Euſtathius nūc in A
præſentia Sebaſtiæ pro Epiſcopo ſe gerit. Quid,an
hîc ſaltem greſſum ſuum repreſſerunt? minimè gē-
rium: Eotropius enim Adrianopoli Epiſcopus, vir
bonus & in omnibus perfectus, quia ſubinde Euſe-
bium coarguerat: & illa tranſeuntibus author erat,
ne impiis Euſebij verbis fidem adhiberent, eaſdem
cum Euſtathio calamitates patitur,& à ciuitate ſua
& Eccleſia propellitur, eò quòd Auguſta illis gra-
uiter ſuccenſeat. Euphratiū autem Calanis, Cyma-
thios Palti, alter item Cymathius Taradi, Aſclepas
Gazæ, Cyrus Berœæ, quæ eſt in Syria, Diodorus in
Aſia, Domnio io Sirmio, Hellanicus in Tripole
Epiſcopi viſi ſunt tantummodo hæreſim odiſſe, &
id tanti fuit, vt hos ſub ſpecie alicuius cauſæ illos
protſus ſine vlla cauſificatione, diplomate Impera-
toris exturbatos è ciuitate aliò tranſtulerint, ſuffe- B
ctis in eorum locum, quos impios nouerant. De

Marcellus Galatiæ epiſcop⁹ eſt in exilium miſſus.

Marcello autem Epiſcopo Galatiæ, ſuperuacuum
fuerit fortaſſe meotiooem facere, quum nulli non
coonſtet, Euſebiaoos ab eo de hæreſi reprehenſos,
hæreſeos recriminationem pro talione illi viciſſim
impegiſſe, ſenemque hominem in exilium eieciſſe.
Ille autem Romam profectus ſeſe innocentem do-

Hæretici per fœminas cōmendantur Imperatori.

cuit,& vt iuſſus ab illis fuerat, ſcripto ſuam fidem,
quam Synodus Sardicenſis amplexa eſt, edidit. Eu-
ſebiani cootra neque cauſam dixerunt, neque de
impietate ſcriptorum ſuorum conuicti, pudore re-
preſſi ſunt, ſed potios grauius io omnes ſæuierunt:
& quia per fœminas ad Cæſarem commendationē
habent, cunctis ſe terribiles prębuere. De Paulo ve-

Macedonius falſum crimen obiicit Paulo Epiſcopo Conſtāt.

rò Conſtātinopolitano Epiſcopo nemini arbitror
ignotum eſſe, quanto enim clarior ciuitas, tātò mi-
nus factum celari poterit. Etiā huic quoque crimē C
obiectom eſt, idque falſum fuiſſe vel inde colligas,
quòd qui illum reum fecit Macedonius, nobis in ea
accuſatione præſentibus, cum reo ſuo, cuius pres-
byter erat, communicaoit. Huc tamen vbi oculos
ſuos adiecíſſet Eoſebios, vt raperet epiſcopatū eius

Euſebii ambitio Paulus Epiſcopus in varias terras deportatus, ab Euſebianis de ſtrāgulatus.

ciuitatis (eodem enim modo à Beryto Nicomediā
tranſilit) oon defuit io hunc Paulum ſpecies calū-
niæ, neque illi ignari oblitique ſoarum inſidiarum
fuere, ſed perſeuorarunt io criminando, & primum
quidem à Conſtantino in Pontum relegatus eſt,
poſtea à Conſtantio ferro vioctus in Singra Meſo-
potamiæ deportatus eſt, rurſum inde in Emeſam,
atque ex Emeſa quarto in Cucuſum Cappadociæ
circa deſerta Tauri abreptus eſt, quo in loco vt ab
illis renunciatum eſt, qui cum illo fuere, laqueo per
Eoſebianos ſtrangulatus vitam finiit. Eoſebiaoi ve-
rò hoc ſcelere commiſſo ſine vllo pudore, vt vbi- D
que mendaces hominis extincti aliā cauſam finxe-
re, tanquam ex morbo periiſſet, quum longè aliud
conſtet omnibus eius loci incolis. Siquidem Phila-
grius per id tempus eorum locorum vicarius, om-
niumque quæ ipſi vellent hiſtrio, ſed tamen ſuper
hoc ſcelere ſtupens ac mœrens, credo quod alius,
ac non ipſe potios eius necis author eſſet, plorimis
rem prodidit, & inter reliquos mihi notos Serapio-

Paulus Epiſcopus quomodo & à quo ſtrangulatus.

ni Epiſcopo Paulum ab Euſebianis in arctiſſimo &
obſcuriſſimo loco recluſum fuiſſe, relictumque ibi
vt fame periret, deinde poſt ſex dies, quum eò io-
greſſi Euſebiani, hominem adhuc ſpiraotem inue-
niſſeot, per vim Epiſcopum ſtrangulaſſe, atqoe eo
geoere finis vitam clauſiſſe, & diacoonm dixiſſe, in-

Philippus Pauli

ferendæ necis miniſtrum Philippum præfectum
fuiſſe. Verum ad hoc ſcelus viodicta diuina cooni-
uendum ſibi non putauit: Philippus enim noudum

epiſcopā ſtrāgulator quas pœnas luerit.

vertente anno, præfectura ſua cum magna ignomi-
nia ſpoliatus eſt, ac iam inde priuatus iis quibus mi-
nimè volebat, ludibrio fuit. Mœſtus igitur mirum
in modum, & quemadmodum Cain gemens & tre-
mens, & quotidie percuſſorem expectans, longè à
ſuis ac patria ſua, veluti attooit⁹, quod minimè vo-
lebat, morte extinctus eſt. Quid? quòd ne mortuis
quidem parcunt, quos viuos olim calumniis perſe-
quebantur, ac tantis terroribus agunt, vt viuos in
exilia propellant, & mortuorum oihil miſereantur.
Nam etiam tunc ſoli præter morem omnium mor-
talium extinctis infenſi remanent, & in extinctorū
amicos & conſanguineos ſucceſſionem ſuarum in-
ſidiarum transferūt, homines prorſus probitati in-
feſti, & pluſquā hoſtes animo efferati, idque in gra-
tiam hæreſeos. Nec enim veris ſed fictis criminibus
B tum mihi tum cæteris omnibus inſidiantur. Hoc

Conſtātini filij tres.

quum viderent tres fratres Conſtantinus, Conſtā-
tius, & Conſtans, poſt obitum patris ſui iuſſerunt
quemque in ſuam Eccleſiam & patriā reuerti, ſcri-
bentes quidem de ſingulis ad ſingulas ipſorum Ec-
cleſias: de Athanaſio verò ad iſtum modum, quæ &
vim rei actæ, & Euſebianorum parricidalem ani-
mum oſtendunt.

EXEMPLAR CONSTANTINI CÆSARIS POPVLO CATHOLICÆ ECCLESIÆ *ciuitatis Alexandrinorum.*

EGo autem id veſtras ſanctas mentes latere non
arbitror, ideo Athanaſium, &c. Epiſtola ſupe-
rius deſcripta eſt. Athanaſius.

Scripta igitur priocipis iſtiuſmodi fuere: Ecquis
C igitur eorum fraudulentiæ & inſidiarum graoior
teſtis eſſe poſſit, quàm ille qui certus de negocio in
hunc modum ſcripſit? Euſebiani igitur videotes
hæreſim ſuam ſuccumbere, & Romam, & ad Impe-
ratores Conſtantinum & Cōſtantem contra Atha-
naſium ſcribunt: ſed quia ab Athanaſio miſſi, legati
mendacia eorum refutabant, ab Imperatoribus cū
pudore reiecti ſuot. Epiſcopus autem Romanus
Iulius Synodum ſcripſit oportere fieri vbicunque
vellemus, vt tuto & crimina obiicerent, & iouicem
ſibi obiecta refutarent: id enim eorum legati pres-
byteri, qoum ſe vinci animadoerterent, poſtularūt.
Rebus igitur inceptis, quom malè ſibi vbique con-
ſcij de cauſa ſua io Eccleſiaſtico conſeſſu deſperarēt,
Conſtantium cum lamentis, vt hæreſeos propu-

Euſebianorū ad Conſtātium oratio.

gnatorem, adeunt. Vides, inquiunt, omnes à oobis
deficere, pauci reſidoi ſumos, incipe perſeqoi, quo-
D niam etiam ab iſtis paucis deſtituimur, & deſerti re-
linquimur: quos eoim vi ad communionem no-
ſtram per exilia Epiſcoporum adegimus, ij ab Epiſ-
copis in ſedes ſuas reoertentibus, vt contra nos ſen-
tiant, perſuadeotur. Scribe igitur ad omnes, & mitte

Philagrius apoſtata.

denuo Philagrium præfectum Ægypti: ille enim
idoneus eſt his negociis gerendis, vt re ipſa & expe-
rimentis patuit, nec mirum qoum ſit apoſtata. Mit-
te item Gregoriom, Epiſcopum Alexandriam, nam
& iſte poterit quoqoe ſtabilire noſtram hæreſim.
Mittit igitur literas Conſtantius, & in omnes per-

Conſtātius Euſebianorū precibus indulget.

ſecutionem mouit, emiſſariis ad eam rem vſus Phi-
lagrio, & quodam Araſcio Eunucho. Miſſus quo-
que eſt Georgius militari manu. Eadem ſtatim de-
ſignata ſunt quæ prius. Coacta enim multitudine
ex bobulcis, opilionibus, & forenſi vulgo, vnà cum
proteruis iuuenibus, cum gladiis & fuſtibus eccle-
ſiā, quæ dicebatur Quirini inuadunt, alios mactant,

In templo Quirini Strages magna facta.

A alius pedibus obterunt, plerúſque conciſos, partim in carcerem, partim in exilium coniiciunt multaſque fœminas miſeris modis captatas, publicè ad tribunalia crinibus trahunt, tractaſque contumeliis indigoiſſimè afficiunt: aliorum bona fiſco addicunt, aliorum alimenta interuertunt, nulla alia de cauſa, quàm vt eos ad partes Arianorum, & Gregorium recipiendum, quem Imperator miſerat, compellerent. Athanaſius autem prioſquam iſta fierẽt, ſemel re cognita, Romam profectus eſt, non ignarus hæretici furoris. Iulius verò presbyteros ſuos Elpidium & Philoxenum cum literis ad Euſebianos miſit, certum diem definiens, vt aut præſentes ſe ſiſterent, aut cognoſcerent ſe omnibus modis ſuſpectos haberi. Cæterum Euſebiani, vbi ſemel audiſſent Eccleſiaſticum conſeſſum fore, vbi nec Comes affuturus eſſet, neque ſatellites pro foribus excubarent, nec ex Cæſaris præſcriptis omnia fierent, quibus rationibus & non aliis Epiſcopos vicerant, imo qui ſine hoc præſidio ne loqoi quidem auderent: ita inhorruerũt & metu cõtracti ſuot, vt presbyteros detinerent vltra diem condictam, cauſificatiooem interim turpem fingentes, ſe ob bella Perſarum venire non poſſe, ſed in ea re nihil veri: metus enim cõſcientiæ eos impediebat. Quid enim negocij Epiſcopis cum bello? aut quid obſtaculi illis à Perſis otiebatur, quo minus Romã quamuis longinquam & tranſmarinam vrbem proficiſcerẽtur? Orientis igitur luca ſuaſque prouincias obeũtes quærebant, ſi quis ipſis aduerſaretur, vt eũ per calumniam in exilium profligarent. Certè presbyteros ſuos dimiſerunt cum abſurdiſſima excuſatioοe, hoc genere colloquij inter ipſos habito: Quandoquidem Eccleſiaſtico iudicio vincere non poſſumos, ſolita noſtra vi agamus. Dant igitur literas ad Philagrium, authoreſque ſunt, vt ille quàm primũ cum Gregorio in Ægyptum abeat: ac ſtatim iã inde Epiſcopi flagellabantur, & acerbis vinculis conſtringebantur, Sarapammonem epiſcopum confeſſorem in exilium mittunt, Patamonem quoque & ipſum epiſcopum coofeſſorem, qui oculum in perſecutione perdiderat, ita coociderunt plagis in ceruicem, non ante deſinentes, quàm vbi illum pro mortuo abiicerent, adeo vt vix poſt aliquas horas curationibus fomentiſque ſpiritum recollegerit, Deo qoidem illi coocedente vitam, ſed admodum breuem: paulò enim poſt ex dolore & plagis ex hac vita deceſſit, adeptus in Chriſto gloriã iterati martyrij. Alios vitę monaſticæ æmulatores, ſedenti pro tribunali Philagrio, vnà com Blacio qui dux appellabatur: heu mihi, quot ibi Epiſcopi virgis conciſi ſunt! Deinde miſer Gregorius poſt tanta ſcelera inuitabat omoes, vt ſecum communicarent. Atqui ſi communionem ab illis poſtulabas, indigni erant, qui verberareotur: quod ſi vt malos eos verberaodos ceoſuiſti, cur illos vt ſanctos inuitas? Verùm nihil illi curæ erat, quàm vt eorum iuſſa, à qoibus miſſus erat, adimpleret, & hæreſim ſtabiliret, eas ob cauſas ſtultus ille homicida, caroifex, & contumelioſus, fraodulentus, & in ſumma, Chriſti hoſtis factus eſt: Epiſcopi aotem materteram ita perſecutus eſt, vt oe extinctam quidem humari ſineret, & quod voloit conſecotus eſſet, & inſepulta abiecta fuiſſet, niſi qoi eã, ſuſtuliſſẽt ſuũ ſe cadauer efferre dixiſſent tã impiis iſthic motibus fuit. Nam quũ & alij mendici errones eleemoſynam acciperent, iuſſit ea quæ eleemoſyois deſtinata eſſent, diripi: & vaſa qoibus oleum & vinum deferebatur, confringi, vt non ſolum in accipiendo ſe impium præberet, ſed re ipſa Dominum contumelioſè tractaret, auditurus iamiam ex Domino, quatenus vilipendiſti iſtos, & mè vilipendiſti. Multa etiam alia fecit, quæ dicendi facultatem tranſcendunt: & quibus auditor fidem negaret. Cæterum iſta ideò patrauit, qui neque ſecuodum Eccleſiaſtica inſtituta creatus erat, neque pro Apoſtolica traditione nomen Epiſcopi obtioebat. Sed ex Palatio cum militari manu & magnifica põpa miſſus fuit, non aliter quã ſi ſecularis magiſtratus ei demandatus eſſet. Ideoque maiori ſtudio magiſtratuum amicitiam, quàm Epiſcoporũ aut monachorum ſectabatur. Si quando igitur pater Antonius ad illum è montanis ſcribebat (quemadmodum pietas peccatori in abominatiooem eſt) eodẽ qooque modo ſancti viri ſcripta abominabatur.

Cõcilium Romanum à Iulio Pap. cõſtitutũ.

Euſebiani Encolium Romæ indictũ fugiẽtes.

Euſebianorum decretũ.

perſecutiones variæ epiſcopis impoſitæ ab Arianis.

Georgi⁹ eleemoſinas diripi iuſſit.

Georgi⁹ creatus epiſcop⁹ non digne.

Antonius pater heremita.

B Quòd ſi Imperator aut Dux exercit⁹, aut alius quiſpiam iudex ad eũ literas dediſſet, ita lætus alacerque erat, quemadmodum ij de quibus in Prouerbiis nõ ſine qoærimoniis dicitur, *O qui relinquitis vias rectas, qui malis oblectamini, & gaudetis in euerſione malorum.* Certè qui cum huiuſmodi literas afferebat, pecuniis honorabat, Antonij aliquando epiſtolam duci Blacio conſpuendam abiiciẽdamque tradidit. Sed hoc diuina vindicta inultum non prætermiſit. Siquidẽ non diu poſtea Blacij ſemet proficiſcentis ad primã manſionem equus cui inſidebat, ceruicibus retortis ita momordit, atque è dorſo excuſſum humi afflixit, vt intra triduum proximum periret. Ad iſtum modum illi cum omnibus agebant. Romæ verò cõgregati Epiſcopi propè quinquaginta, Euſebianos vt ſuſpectos timenteſque ſe ſiſtere, non receperũt, & quæ ab ipſis ſcripta eſſent, omnia reddiderũt: nos

Prou. 1.

C autem receperũt, noſtramque communionem amplexi ſunt. Interim qoum iſta fierent, ſimul & de Synodo Romana Conſtãs Imperator ſimul, & quid Alexandriæ & per vniuerſum Orientem contra eccleſias gereretur, reſciuit: miſſæ igitur ſunt literæ à Conſtante ad fratrem ſuum Conſtantium, ibique de amborum ſententia placuit, vt Synodus celebraretur, & de rebus actis cognitio fieret, ne vlterius iniorioſè habiti inioriis afficerentur, vel iniurioſi vlterius pergerent iniuriam facere. Cõueniunt igitur ab Oriente & ex Occidente in vrbem Sardicam numero plus minus centum ſeptuaginta Epiſcopi, Occidentales ſoli erant epiſcopi, qui patrem Hoſiũ ſecum habuere, Orientales contra ſuccincti pædagogis & aduocatis Muſaniano comite & Heſychio Caſtrenſi, aduenere, eorumque fiducia nixi audacter ſeſe præſentes obtuleruot, ſperantes eorum viribus, iterum omnia confici poſſe. Horum enim

In Sardicenſi concilio quid actum.

D opera ſe quibus volebant, terribiles oſtendebant, & inſidias, quibus libitum erat, innectebant. Cæterũ vbi iam re ipſa experiebantur Eccleſiaſticum morẽ tantummodo obſeruari & ex ſingulis Eccleſiis ciuitatibuſque accuſatores ibi præſto eſſe, & documenta rerumque probationes aduerſus ſe in promptu eſſe, conſpicatique ibidem Arium & Aſterium venerabiles Epiſcopos vnà quidem ſecum ex Oriẽte profectos, ſed diuerſo itioere ingreſſos, oobiſque in veniendo comites factos, eoſdemque memorantes vafriciem ipſorum, & quantopere res ſuas ſuſpectas haberent, iudiciumque metuerent, ne à nobis quidem ſycophantiæ, ab accuſatoribus verò ab ipſis ſubornatis omnia per dolum feciſſe conuincerentur: Hæc inquam illi conſpicati, etſi alacriter aduenerant, arbitrati nos metu cõterritos minimè occurſuros, tamen quum animaduerterẽt noſtram fiduciam,

Digitized by Google

[illegible] ſua fraude [illegible].

fiduciam, intra Palatium ſe recluſerunt, quo in loco domicilium habebant. Atque ibi ita inter ſe conſuſurrarunt: Ad alia venimus, & alia conſpicimus, acceſſimus cum Comitibus, & ſine Comitibus res agitur, prorſus futurum eſt vt condemnemur. Noſtis qualia ſint decreta ordinationeſque, Athanaſio in manu ſunt monumenta omnium Mareotæ actorum, quibus ille quidem purgatur, nos autem confundimur. Quid igitur hæſitamus? quid moramur? fingamus aliquam cauſificationem, & diſcodamus, ne ſi manſerimus, condemnemur. Melius eſt de fuga erubeſcere, quàm conuictos de ſycophantia cõdemnari. Si fugerimus, poterimus aliquo modo hęreſim propugnare. Quod ſi nos fugientes condemnaoerint, habemus Cæſarem propugnatorem, qui non permiſſurus eſt vt à populis de Eccleſiis eiiciamur.

Euſebianorum [illegible].

Ad iſtum modum ipſi inter ſe diſceptabãt: Hoſius autem, cæteriq́ue Epiſcopi crebro illis Athanaſij fiduciam renunciabant, & quam promptus ad cauſam dicendam eſſet, & quantopere iactaret ſe eos ſycophantiæ conuicturum, & inter cætera dicebat, Si timetis iudicium, cur huc veniſtis? oportebat aut huc non venire, aut hue profectos iudicium non ſubterfugere. Illi quum hæc audirẽt, & magis magiſq́ue percellerẽtur, abſurdiore quàm Aotiochiæ cauſificatione vſi ſunt, & ſub eo prætexta quaſi Imperator ipſis triumphalia de Perſis per literas ſcripſiſſet, fugam adornarunt, & ſine omni pudore hanc cauillationem pro excuſatione per Euſtathium presbyterum Sardicenſis Eccleſiæ renunciarunt.

Fugam parant Euſebiani.

Verum ne ita quidem ipſis fuga ex ſententia ſucceſſit, ſtatim enim Synodus, cuius princeps erat Hoſius, illis diſertè ſcripſit, vt aut occurrerent reſpõſuri, & de ſuis in alios, aliorumq́ue criminibus in ipſos, aut certò ſcirent ſe pro reis à Synodo condemnandos, & Athanaſium cum ſuis, vt puros ab omni crimine liberandos. Illi autem maiori metu conſcientiæ angebantur, quàm vt iſtiuſmodi literis obtemperarent. Nam cùm viderent eos, quos iniuria affecerant, ne ad reſpondendum quidem auſi ſe reflectere, ſumma intentione fugam rapiebant. Talis igitur & tam fœda illorum fuga fuit.

Arianorum fuga qualis.

Synodus autem ex pluribus quã trigintaquinque prouinciis coacta, cognita Arianorum malitia, permiſere Athanaſio cũ ſuis vt cauſam diceret tùm de calamitatibus ſuis, tùm de calumniis quas paſſus eſſet, auditiſque eius rationibus, hominem innocẽtem, quemadmodum ſuperius dixi, pronunciarũt, eumque magna admiratione proſecuti ſunt, adeò vt eius communionem amplecterentur, & literas paſſim miſſitarent tum ad cuiuſque diœceſim, tum potiſſimum in Ægyptum, Alexandriam, & Lybiam, quibus ſignificabant Athanaſium cum ſuis puros & extra omnem culpam eſſe, eorumq́ue accuſatores ſycophãtes & facinoroſos, & quiduis potius quàm Chriſtianos appellari debere.

Athanaſij innocentia probata.

Eos igitur cum pace dimiſerunt, Stephanum autem & Miophantũ, Acacium, & Georgium qui Laodiceæ pro Epiſcopo fuit, Vrſacium item & Valentem, & Theodorum & Narciſſum depoſuerunt: Gregorij autem nomen Alexandriam miſſi ita in damnando tecitarunt, vt nec vnquam eum Epiſcopum, nec dignum, qui Chriſtianus appellaretur, cenſerent: reſciderunt enim omnes illius in ordinibus dandis conſtitutiones, interdicentes ne quiſquam ab eo ordinatus in Eccleſia vel nomen ſui ordinis obtineret, idq́ue in odium inauditorum ſcelerum Georgij. Et ita quidem Athanaſius cum ſuis dimiſſus eſt in pace: literę

Hæretici epiſcopi depoſiti.

A autem quæ in hac pace ſcriptæ fuerunt, propter lõgitudinem omiſimus. Synodus porro ad iſtũ modũ ſoluta eſt. Qui autem exauctorati erant, quũ ęquum eſſet, vt vel ſic quieſcerent, vnaq́ue cum iis qui tam fœda fuga receſſerent, ea in abeundo deſignarunt vt priora eorum facinora pro minimis æſtimes. Quũ enim eorum communionem vt fugientium à Synodo & noxiorum, Adrianopolitani auerſarentur, rem detulerunt ad Imperatorem Conſtantium, effecereq́ue vt è loco fabricæ cognomine, decem laici capitibus truncarentur adminiſtro in iſtis rebus Philagrio, qui rurſus Comes creatus erat. Huius rei monumenta ante vrbem conſiſtunt, quæ nos inter prætereundum vidimus, idq́ue ideo fecêre, quòd eo modo fugam ſuam ſe, ne ſycophantæ haberentur, corrigere poſſe exiſtimarent. Imperatore verò prõ-

B ptoad omnia quæ ipſi vellent, effecere, vt ab Alexãdria in Armeniam duo presbyteri & tres diaconi relegarentur. Arium porrò & Aſteriũ, alterum Petræ in Paleſtina, alterum Petræ in Arabia Epiſcopum, qui ab ipſis deſciuerant, oon ſolum in ſuperiorem Africam relegarunt, ſed vt contumelias paterentur, operam dedêre.

Epiſcopi in exiliũ miſſi.

Lucij porrò Adrianopoleos Epiſcopi manus ceruicemq́ue: plurima aduerſus ipſos audacia vtentis & impietatem redarguentis, iterum vti prius ferro vinxerunt, vinctũmq́ue in exilium deportarunt, ibique, quòd ipſos minimè latet, extinctus eſt.

Ferro vincti.

Diodotum quoque epiſcopum ſuis ſedibus expulerunt, Olympium item ex Ænis & Theodulum ex Traianopoli, ambos Epiſcopos Thraciæ bonos & orthodoxos viros, inſenſos hæreſi, calumniis impetiuerunt: ſemel quidem quum ad Euſebianorum calumnias Conſtantius Impera-

Olympius. Theodolus.

C tor edictum miſit, iterum autẽ quum iſtius rei memoria ab Euſebianis refricata eſt. Habebat autem edictum, vt non ſolum ciuitatibus & Eccleſiis eiicerentur, ſed & capitali pœna, vbicunque inuenti eſſent, plecterentur.

Cõſtãtij edictũ in Chriſtianos quale.

Mirum quidem facinus ſed nõ alienum ab ipſorum moribus. Siquidem non aliter quàm Euſebij diſcipulos, Euſebianiq́ue animi ſucceſſores decuit, ſeſe geſſere, adeo vt æquæ terribiles ſeſe in Thracia exhiberent, ac patres ipſorum Alexandriæ ſeſe exhibuerant. Curauêre igitur edicta fieri, quibus portus & introitus ciuitatum obſeruari iuberentur, ne quibus à Synodo coonceſſum erat, reditus in Eccleſias ſuas pateret: ſimulq́ue diplomata ad iudices Alexandrinos nominatim de Athanaſio & presbyteris certis impetrauerunt, vt ſiue Athanaſius ſiue quiſpiam ſuorum vrbem aut fines eius ingredi deprehenderetur, eum capite truncare

Cõſtãtij literæ in Athanaſium & ſuos.

D iudici liceret. Ad eum modum Iudaica iſta hæreſis, oon ſolum Chriſtum inficiari, ſed etiam cædes facere condidicit. Verum ne huc quidem ſatis fuit, vt quietem vellent: nam vt ipſorum hæreſeos pater, vt leo circuit, quærens quem deuoret, ita iſti publici curſus facultatem nacti, ac proinde circumcurſitantes, in quoſcunque incidunt, qui vel fugam eorum carpant vel hæreſim auerſentur, eos indignis modis nunc flagris coocidunt, nunc vinculis conſtringunt, nunc e natali ſolo exterminant.

Euſebiã. licentia & impia facinora in Chriſtianos.

Tantus certè terror eorum hominum fuit, vt multos coegerint ad hæreſis ſimulationem, multoſq́ue eo metu affecere, vt maluerint in hæremum defugere, quàm vel ſemel in illos incidere. Hæc ſunt poſt fugam eorum audaciæ & inſaniæ facinora. Quin & nouum quiddam mirumq́ue deſignant, quòd vt probè eorum hæreſim decet, ita nunquam prius auditum eſt: & tale, quod fortaſſe ne apud gentiles

quidē proteruiores, nedū apud Chriſtianos fururū putes. Miſſis enim à ſancto concilio in legationem Epiſcopis, Vincentio Capuæ, quæ metropolis eſt Campaniæ: & Eufbrate Agrippinæ, quæ eſt metropolis ſuperioris Galliæ, vt pro Synodi decretis Imperator Conſtantius Epiſcopos, quos ipſe eiecerat, in ſuas ſedes reuerti pateretur: & in eam ſententiam à Conſtante pientiſſimo ad fratrem ſuum literis datis quibus Epiſcopos illi commendabat, viri iſti mirifici & ad quoduis facinus prompti, quum legatos iſtos Antiochiæ vidiſſent, in commuoe quidem Conſilium ineunt, ſed ita tamen vt Stephanus ſolus fabulam initi Conſilij peragendam ſuſciperet, vtpote ad iſtiuſmodi res longè aptiſſimus. Suſcepto negocio, conducit ille publicam meretricem, in ipſis feriis ſanctiſſimi Paſchatis, eamque nudam per tenebras immittunt in ædes Eufrate Epiſcopi. Meretrix autem quia principio credebat iuuenem eſſe, à quo acceſſeretur, promptè ſequebatur. Poſtquam autem ita deſtituta ab illis, hominem dormientem, ignarum omnium intueretur, diligentiuſque conſiderans, ſenis vultum & Epiſcopi ſpeciem animaduerteret, ſtatim clamorem edit ac vim quiritatur: illi contra, eam orare vt taceret, & falſum crimen Epiſcopo concinnaret: die igitur illuceſcente, vulgatur facinus, & vniuerſa ciuitas concurrit, & qui in Palatio erant, rei admiratione commouebantur: neque eam ſilentio tradi volebant, itur in iudicium, leno prodit eos qui meretricem accerſierāt, illique deinde authorem iſtius rei Stephanum eſſe oſtendunt: erant enim eius clerici qui cum lenone conuenerant. Stephanus igitur Epiſcopali dignitate exuitur, & in eius locum ſufficitur Leontius ille caſtratus, non in aliud quàm vt non deeſſet hæreſeos propugnator. Imperator verò Conſtantius pauliſper compunctus ad ſe redit, coniecturaque ex iis, quæ aduerſus Euphratem deſignauerant, facta conſimiles eſſe eorum in alios calumnias arbitratus, relegatos ex Alexandria in Armeniam presbyteros & diaconos e veſtigio redire iubet, & diſertè Alexandriam ſcribit, ne vlterius Athanaſij aut clericos aut laicos perſequerentur. Deinde poſt menſes decem defuncto Gregorio, accerſit & Athanaſium cum omni honore, non ſemel aut iterum, ſed tertio ad illum amiciſſimas literas ſcribens, quibus illum animabat & ad veniendum hortabatur, miſitque ad illum presbyterum & diaconum, vt maiori cum fiducia ad ſe rediret. Putabat enim me ob ſuperiora pericula ad redditum negligentiorem eſſe. Scribitque item fratri ſuo Conſtanti, vt ipſe quoque me ad reditum cohortaretur. Affirmabat enim totum ſe annum Athanaſium expectaſſe, nec permiſiſſe vnquam quicquam noui fieri, aut quempiam in eius locum Epiſcopū creari, vt ſeruaret Athanaſio ſuas Eccleſias, ita ſcribente eo, & plurium cohortatione ad eam rem vtente (nam & Comites ſuos Polemiū, Datianum, Bardionem, Thalaſſum, Taurum, Florētium, quibus etiam magis fidēdum erat) in eandem ſententiam ſcribere iuſſit. Venit igitur tandē Athanaſius rem omnem Deo acceptam ferens, qui ad id Conſtantium incitarat, venientemque ſyncero ſerenoque vultu intuetur, eique liberum facit, vt in patriam & ad ſuas Eccleſias rediret, literis ad eius loci iudices datis (quia priori edicto aditus ſeruari iuſſum erat) vt nunc eum inoffenſè tranſire permitterēt: Epiſcopo autem ſuas calamitates calumniaſque deplorante, & admonente ne denuo ſe abſēte calumniæ reciperentur: vt iam nunc accuſatores euocaret: ſiquidem ſe non intercedere quo minus illi ſeſe apud Cæſarem ſiſtant, vt eos ita conuincere poſſet. Hæc quidem Cæſar facere noluit, ſed tamen omnia quæ contra ipſum per calumniam ſcripta eſſent, tolli & aboleri iuſſit, iurans ſe in poſterū nullas calumnias admiſſurum, ſuumque in hac re propoſitum firmum & inconcuſſum fore. Neque id ſimpliciter dixit ſed & iureiurando Deo in teſtimonium vocato, obſignauit. Quum igitur Athanaſium multis aliis cohortationibus incitaſſet, & bonæ fiduciæ eſſe iuſſiſſet, iſtiuſmodi literas ad Epiſcopos & iudices dedit.

Stephanus Euſebianus ... calumniator ... meretrici facinus. — Stephanus cur epiſcopatu exutus. Leontius epiſcopus. — Conſtantij epiſtolæ. Athanaſius honorificè ab Imperatore reuocatus. — Athanaſius Alexandriam à Conſtantio ... — reintegrando reſtitutus.

VICTOR CONSTANTIVS MAXIMVS AVGVSTVS, CLERICIS CATHOLICÆ *Eccleſiæ.*

Non eſt deſtitutus à Dei gratia Venerabiliſſimus, &c. Epiſtola tota ſuperius deſcripta eſt.

ALTERA EPISTOLA AD POPVLVM ALEXANDRINVM.

Adſpicientes veſtram in omnibus æquitatem, &c. Et hæc quoque ſuperius deſcripta eſt.

TERTIA EPISTOLA CONSTANTII.

VICTOR CONSTANTIVS AVGVSTVS NESTORIO PRÆFECTO.

Certum eſt ex noſtro decreto antea vulgato, diplomata contra exiſtimationem venerabiliſſimi Epiſcopi Athanaſij supereſſe, eaque reperiri poſſe in prouinciis tuæ ſanctitatis: volumus igitur vt tua ſpectata ſobrietas, omnes eas epiſtolas ſub hoc nomine per tuam prouinciam editas, pro noſtra iuſſione in noſtrum comitatum tranſmittat. Quæ autem poſt obitum beati Conſtantis ſcripſit, ſunt eiuſmodi, de Latina in Gręcam linguam tranſlata.

VICTOR CONSTANTIVS AVGVSTVS, ATHANASIO.

Votum meum fuiſſe, vt omnia ex ſententia fratri meo Conſtanti procederent, neque vel tuā conſcientiam latet: In quanto autem mœrore fuerim, quum didiciſſem eum à quibuſdam impiis ſublatum eſſe, facile iterum tua prudentia diuinauerit. Cæterum quia nonnulli ſunt in hoc luctuoſo tēpore, qui te terrere ſatagunt, ideo has literas tuæ firmitudini porrigendas cenſuimus, quibus tibi author ſum, vt quemadmodum Epiſcopum decet, ea quæ ad ſacram religionem pertinent, populos doceas, tuiſque conſuetis precibus vaces, neque vanis rumigeratoribus credas, quicunque etiam fuerint. Id noſtro animo fixum eſt, vt ſecundum noſtrā voluntatem perpetuo in tua ſede Epiſcopus maneas. Diuina prouidentia te plurimis annis conſeruet parens chariſſime.

HÆC CONSTANTIVS.

Rebus igitur ad iſtum modum actis & conſtitutis, Athanaſium cum ſuis iter carpentem amici quidem amicum intuentes gatulari, alij verò ad cōſpectum eius pudeſcere, alij quibus nulla erat fiducia ſeſe abdere, alij pœnitentiam de iis quæ contra Epiſcopum

Athanaſius reſtitutus quomodo præceptus.

Epiſcopum ſcripſerant, agere. Certè omnes Palæſtines Epiſcopi, exceptis duobus aut ad ſummum tribus, iiſq́ue ſuſpectis, ita Athanaſium exceperunt & communionem eius amplexi ſunt, vt & ſcriptis & verbis pro ſatiaſactione proteſtarẽtur, omnia quæ prius ſcripſerant, ea ſe non voluntate ſed vi coactos feciſſe. Nam de Ægyptiis & Lybicis Epiſcopis earumq́ue prouinciarum & Alexandriæ populis ſuperuacuum eſt verba facere, quum & omnes occurrerint, & ineffabili gaudio imbuti fuerint, non ſolummodo quòd ſuos præter ſpem incolumes reciperent, ſed quia ab hæreticis veluti à tyrannis & rabioſis canibus in libertatem aſſererentur. Magna igitur lætitia populorum fuit, in ſacris ſynaxibus mutuo ſe ad virtutem cohortantium. Quot putas innuptæ quidem, ſed tamen hactenus ad nuptias promptæ, virgines in Chriſto remanſerunt, quot item iuuenes aliorum exempla intuentes monaſticã vitam amplexi ſunt! Quot parẽtes liberos, liberi inuicem parentes ſuos obteſtati, ne ſe à ſtudio pietatis in Chriſtum reuocarent, quot mulieres viris perſuaſerũt, quot item à viris perſuaſæ ſunt, vt orationibus vacarent, quemadmodum dixit Apoſtolus: quot viduæ, quot orphani antea famelici & nudi ingenti populorum ad eleemoſynam alacritate, poſtmodum neque eſurierunt, & veſtiti prodierũt? In ſumma tanta æmulatio fuit ad virtutem, vt ſingulas familias, ſingulas domos Eccleſiam eſſe, ob probitatem incolentium & preces ad Deum exiſtimares. Eratq́ue in Eccleſia profunda & admirabilis pax, inuicem vndecunque Athanaſio Epiſcopo ſcribentibus, iiſdemq́ue ab Athanaſio conſuetas pacis & tranquilitatis literas accipientibus. Quin Vrſacius & Valens quaſi à ſua ipſorum conſcientia flagellati, pœnitentiam profeſſi ſunt, literaſq́ue & amicas & pacificas ad Epiſcopum, tametſi nullas ab eo acceperant, miſere. Romamq́ue abeuntes pœnitentiam egere, confitentes omnia quę vel dixiſſent, vel feciſſent contra Athanaſium, falſa eſſe, & nihil aliud quàm calumniam: neque id ſimpliciter egere, ſed ita vt anathemate execrarentur Arianam hæreſim, & pœnitentiam ſuam ſcripto promulgarent. Quæ Latinè ad Iulium Romanum Epiſcopũ ſcripta in Græco ſermone hanc ſententiam complectitur. Exemplar enim ad nos à Paulino Treuirorum Epiſcopo Latinè tranſmiſſum eſt.

Ad fidẽ & pietatẽ cõuerſi multi ab Athanaſio.

Ad virtutem æmulatio.

Vrſacius & Valẽs pœnitentes.

DOMINO MEO BEATISSIMO PAPÆ IVLIO, VRSACIVS ET VALENS.

Quandoquidem conſtet nos ſuperioribus tẽporibus multa & grauia, &c. ſcripta eſt ſuperius.

IIDEM DOMINO SVO FRATRI EPISCOPO ATHANASIO.

Occaſio nobis data eſt per fratrem & compresbyterum, &c. ſed & ea ſuperius quoque deſcripta eſt.

HAs literas quum dediſſent, vltro ſubſcripſerunt epiſtolis pacificis, quas Athanaſij presbyteri, Petrus & Iræneus, & Ammonius laicus ad id circumeuntes colligebant, quum tamen Athanaſius nihil tale ab Vrſacio & Valente poſtulaſſet. Quis igitur iſta, & tantã Eccleſiæ pacem non admiratus eſt? quis non gauiſus de tanta & tot Epiſcoporum inter ſe concordia? quis Deũ non glorificauit

A conſpecta in ſynaxibus tanta populi lætitia? Quot igitur inimici ſimultatẽ depoſuerũt? quot prius calumniati calumnias ſuas damnauerunt? quot prius odio infeſti, Athanaſium poſtea dilexerunt? quot palinodiam ſuorum in eum ſcriptorem cecinerunt? Multi qui vi nõ voluntate apud Arianos agebant, noctu ad Athanaſium venientes ſeſe ei purgabant, hæreſimq́ue ſimul anathemate execrabantur, & veniam de inſidiis & calumniis ſuis poſtulabãt, corporibus quidem ſe apud illos apparere, animo tamen cũ Athanaſio ſynaxim facere, & ſemper cum eo eſſe, poſtulantes hac in re ſibi fidẽ haberi. Hæc quum audirent, & conſpicerẽt ſententiæ Euſebianę hæreſeoſq́ue ſucceſſores, inter quos Leontius ille caſtratus quẽ ne ſub laici quidem ſpecie ad communionẽ admitti oportuit, eò quòd ſeipſum abſcidit, vt libe-

B rè cũ Euſtolio dormiret, reuera quidẽ muliere eius, gratia ſed quã ille virginem, ſed quæ virgo prædicabatur, Georgius itẽ & Acacius, Theodorus, Narciſſus, qui in Synodo depoſiti exauctoratiq́ue erant, magno pudore ſuffundebantur. Deinde cum viderent tantum cum Athanaſio animorum cõſenſum, & pacem agitati: erant enim plures in hoc numero quàm quadringenti tum è magna Roma atq; vniuerſa Italia, Calabria, Apulia, Campania, Brutia, Sicilia, Sardinia, Corſica, tum ex vniuerſa Aphrica, Galliis, Britannia, Hiſpaniis, vnà cum magno illo confeſſore Hoſio è Pannoniis, item & Norico, Siſcia, Dalmatia, Sardinia, Dacia, Miſia, Macedonia, Theſſalia, & vniuerſa Achaia, Creta item & Lycia, plurimiq́ue itẽ ex Palæſtina, Iſauria, Ægypto, Thebaide, & vniuerſa Lybia & Pentapole. Hæc inquam quum viderẽt, metu inuidiaque anxij fuere, & quòd

C tot Epiſcopi cũ Athanaſio communionem fouerẽt & quod formidarẽt, ne quos ipſi deceperãt, à ſe deficerẽt, & huic vnanimitati cõmunioniq́ue ſeſe adiungerent, néve quod futurum videbatur, eorũ hæreſis iã vbique publicè traduceretur, & infamaretur. Primum igitur Vrſacio & Valẽti perſuaderẽ, vt mutato propoſito quaſi canes ad propriũ vomitum reuertãtur, & vt ſues in priſtino impietatis luto denuo ſe voluant cauſificãtes pœnitentiã quam ſimularent, ex metu Conſtantis religioſiſſimi Imperatoris extortã eſſe. Atqui tametſi fuiſſet metus non decebat eos, ſi de factis ſuis bene ſperabãt, ſociorum ſuorum partus prodere. Iam quũ metus nullus fuerit, & metum mendaciũ ſit, quod dicunt, qui queſo non omni probro digni habeãtur? quippe quũ nullus ibi neque ſatelles, neque Palatini, neque Notarij adfuerint, qui ab illis adhiberi ſolent? Imo ne ip-

D ſe quidẽ Imperator ibi præſens fuerit, & quod maius eſt, ipſi à nemine accerſiti confeſſionem ſuam ſcripto prodiderint, Romamq́ue vltro profecti ſint, & in Eccleſia, vbi nullius niſi Dei metus, & vbi liberam quiſque ſententiam proferebat, ſpõte pœnitentiam ſuam profeſſi ſint & ſcripto ediderint. Nihilominus tamen iterũ Ariani facti nihil in tã futili cauſificatione fingenda comminiſcẽdaque erubuerunt. Nec ita diu poſtea inito conſilio, imperatorẽ Conſtantiũ iſtiuſmodi verbis exacerbauerũt: Etiam tum quum primum deprecaremur, fides nobis habita nõ fuit: denunciauimus enim iam, tunc cùm reuocares Athanaſiũ, quod illa ipſa reuocatione noſtram hæreſim tolleres, cui ille ab initio ſe aduerſarium præbuit, neque vnquam eam deſinet anathemate perſequi quin iam quicquid terrarũ eſt, ſcriptis ſuis, quibus nos impetit, adimpleuit: & ferè oẽs cum eo communione ſociantur: ex iis autem qui

In ſynaxibus populi lætitia.

Arianorũ hæreſis execratură pœnitentibus.

Leõtius caſtrator ſuiipſius cur.

Eccleſia cõmunio & conſenſus.

Vnanimitati & cõcordiæ inuident hæretici.

Vrſatius & Valẽs ad vomitũ redierunt poſt pœnitentiam, Euſebianorum ſuaſu.

Digitized by Google

noſtræ factionis eſſe videbantur, alij ſeſe illi adiunxerint, alij id ipſum iamiā facturi exiſtimantur: nos interim deſerti deſtitutiq́ue relinquimur, neque leue periculum eſt, ne hæreſis noſtra palā innoteſcat, ac deinde tu nobiſcum hæreticus iudiceris, quod ſi fit, vide ne cū Manichæis in eandem claſſem cōpuremur. Age igitur incipe eos perſequi, & ſuſcipe patrocinium tuæ ſectæ: Siquidem illa te ſuum imperatorē agnoſcit. Hæc erant illorū ſcelerum verba. Ille igitur cū in expeditionē iret contra Magnentium, videretq́ue Epiſcoporum cum Athanaſio cōmunionem, quaſi ignis ſuccenſus ſententiam ſuā mutat, nihil iam iuriſiurādi memor, & ſuarū literarum oblitus, gratitudinis officiū erga fratrē nō retinuit. Nam cum illi ſcriberet, & Athanaſium vidiſſet, iuramentū conceperat, ſe numquam aliter facturum, quàm vt populus vellet, & Epiſcopo gratum eſſet.

Reſponſio hæreticorū poſtulatio ad Conſtantiū. *Cōſtātij in religione inconſtātia.*

B Sed ſtudium impietatis omnium ſimul illi obliuionē induxit. Neque admirationi eſſe debet, ſi poſt tot epiſtolas, tot iuramenta Cōſtantius immutatus ſit, ſiquidem & tyrannus Ægypti Pharao ſubinde promittens atque inde relaxationē mali adeptus, tā diu ſeſe mutauit, donec prorſus tandē cum ſuis gregalibus periret. Hus igitur ſingulis in vrbibus ad ſententiæ mutationē cogebat. Cæterum quum eſſet Arelate & Mediolani, omnia pro hæreticorū adhortatu ſuggeſtioneq́ue faciebat, vel potius illi ipſi agebant inſultabantq́ue in omnes Cæſaris poteſtate ſuccincti. Statim igitur mandata literæq́ue ad præfectum, vt frumentū quod hactenus Athanaſio cum ſuis cedebat, illi adimeretur, dareturq́ue illis qui Arianica ſaperent, & vt liberum eſſet contumeliam inferre in Athanaſij communicatores. Minæ itē denunciatæ iudicibus, niſi cum hæreticis communionē celebrarent.

Exēplū inconſtantiæ Pharao. *Athanaſius bonus eccleſiæ priuatus ab Arianis.* *Minæ iudicibus denunciata.*

C Erant autē iſta prælodia eorū quæ poſtea per Syrianum ducē commiſſa ſunt: rurſus ad alias partes edicta miſſa, Notariiq́ue præſto in ſingulis vrbibus, & Palatini minas ſecū ad Epiſcopos & iudices deferentes, vt iſti quidē de cauſa iudicarent: illi verò contra Athanaſium ſcriberent, vt aut communionē cum Arianis haberent, aut pœnam exilij ſuſtinerēt, populiq́ue qui ad communionē cum illis coirent, vincula, contumelias, bonorūq́ue ſuorum direptionem expectarent, neque negocium negligenter curatum eſt, habebant ſecum in comitatu Vrſacij & Valentis clericos, qui eos incitarent, & negligētiores iudices ad Cæſarē deferrēt, aliaſq́ue hæreſes minores vt ſorores ſuas permittebant blaſphemias in Dominum proferre, & Chriſtianis tantūmodo ſuis inſidiis imminebant, non ſuſtinentes vllos pios ſermones de Chriſto.

D Quot igitur Epiſcopi, prout in ſacris literis eſt, ad præſides & reges abducti ſunt, & à iudicibus hanc ſententiam audierunt, Aut ſubſcribite, aut ab Eccleſiis recedite: Detrahi enim vos ab Eccleſiis Imperator iuſſit: quot in ſingulis vrbibus palabundi ſeſe ſparſerunt, ne vt Epiſcoporum amici accuſarentur? Nam & magiſtratibus ſcriptum eſt, & mulcta pecuniarum denunciata, niſi quiſque ſuæ ciuitatis Epiſcopum ſubſcribere coegiſſet. In ſumma, omnia loca, omnes ciuitates implebantur, terroribus & tumultibus, quum & Epiſcopi traherentur, & iudices viderent luctus & ſuſpiria populorū. Hæc quidem à Palatinis in legationem miſſis agebantur. Illi verò freti tanta potentia ſua, nihil non moliebantur, & nunc hos Epiſcopos ad Imperatorē citabant, nunc illos literis circumueniebant, comminiſcentes aduerſus eos has & illas cauſas, vt illi præſentē Imperatorem exhorreſcerent: iſti vero

Terrores & tumultus in Chriſtianos. *Mulcta pecuniarū denūciata.*

A legatos & minas falſarum criminationum formidātes de recta & pia ſententia decederēt: eo enim modo Imperator tantum numerum Epiſcoporū coegit, quum partim minis terrerent, partim promiſſis allicerent, vt ſe ſeparerentur non amplius communionem cū Athanaſio habere. Quotquot enim ad Imperatorem profecti ſunt, nō prius ad eius conſpectū admiſſi fuere, ne tantillo quidē laxamento indulto vt vel ex domicilio ipſis procedere liceret, priuſquam ſubſcriberent: aut ſi recuſarent, in exiliū mitterentur. Idque ideo faciebat, quod animaduerterat ab omnibus hæreſim odio haberi. Quæ res in cauſa fuit cur tam multos repelleret, vt ſe hæreticorū paucitati adiungerent, magnopere id ſtudens vt multorum nomina corrogaret, tū ad inuidiam Epiſcopi, tum vt ſpeciem aliquam, dignitatiſq́ue imaginem

Conſtātius multos coegit epiſcopos ad eccleſiæ cōmunionē denegandam Exilio.

B Arianæ hæreſi cōciliaret, cuius ipſe propugnator erat, exiſtimans, quod quemadmodum hominum ſententias, ita quoque veritatem immutare poſſet, inſcius ignarusq́ue Saducæos & Herodianos non ideo validiores factos eſſe ad veritatem opprimendam, quia ſibi Phariſæos aſſociauerant. Ea enim eo modo magis ac magis enituit. Ita quoque iſti vociferantes, Non habemus regem niſi Cæſarem, & extorquētes Pilato iudicij ſententiam, nihilo tamen minus ob id deſolati nunc confuſionem probrumq́ue ſuſtinēt, nudandi aliquando & deplumandi vt ille perdix, quum viderint ſuum propugnatorem morte ſublatum. Quod ſi inhoneſtum eſt aliquot Epiſcopos metu coactos ſententiam immutaſſe, quanto grauius fœdiuſq́ue illorū facinus, qui, quod hominum eſt minimè ſuæ cauſæ confidentiū, inuitos ad mutationem ſententiæ coegerunt. Ita quoq;

Arianæ hæreſeos propugnator Conſtātius. *Ioan. 19.* *Hæreticorū mos in ſua doctrina diſſeminanda.*

C diabolus, quia nihil veri habet, in ſecuri & aſcia inuadens concutit fores eorum à quibus recipitur. Saluator contra manſuetus eſt, Si quis (inquit) velit me ſequi, & eſſe diſcipulus meus, docetq́ue ſe quum ad quempiam venit, non vi inſtare, ſed potius pulſare ac dicere, Aperi mihi ſoror mea ſpōſa: quòd ſi aperiant, intrat: ſin grauentur aut nolint aperire, abſcedit. Non enim gladiis, aut iaculis, aut militari manu veritas prædicatur, ſed ſuadendo & cōſulendo. Quæ autē ibi ſuadendi libertas, vbi Imperatoris eſt metus? aut quę conſulendi ratio, vbi qui cōtradicit, pro mercede aut exiliū aut mortē reportat? David autem quanquam rex quum hoſtem ſub ſua manu haberet milites ſuos qui hoſti necē inferre volebant, non pro poteſtate ſua prohibuit, ſed vt ait Scriptura, ſermonib⁹ perſuaſit, neque cōceſſit eos inſurgere ad cædē Saulis. Iſte verò nulla ratione inſtructus, vi

Euāgeliū quomodo prædicari debeat. *1. Reg. 24. 8.*

D & potentia omnes cogit: adeo vt ſtatim nulli non appareat ipſorū ſententiam, nō ſecundum Deū, ſed humanam eſſe: & arianos reuera nullū habere regē, niſi Cæſarem: per eū enim omnia quæ volūt, perpetrant iſti Chriſti perduelles. Sed quum ſe arbitrantur plurimis inſidiari, nō animaduertūt ſe plures facere cōfeſſores, ex quorum numero clariſſimę ſunt confeſſionis viri religioſi & Epiſcopi boni Paulinus Epiſcopus Treuirorū, quæ Galliarū metropolis eſt, Lucifer metropolitan⁹ Epiſcopus Sardiniæ, Euſebius Vercellis ciuitate Italiæ, Dionyſius Mediolani quod & ipſum eſt metropolis Italiæ. His enim ad ſe vocatis, iuſſit Imperator vt cōtra Athanaſium ſubſcriberent, & cū hæreticis communionem inirent: quibus admirantibus nouum eius ſtudium, dicentibuſq́ue id nō eſſe Eccleſiaſtici canonis, ſtatim ſubiecit: At quod ego volo pro canone ſit, ita enim me loquentē qui vocantur Syriæ Epiſcopi ſuſtinēt: aut

Epiſcopi cōſtātes in fide.

igitur

Admonitio ſancta ad conſtantium. Eccleſiaſtica conſtitutiones. Gladius à conſtantio in epiſcopos intentus.

A igitur obtemperate, aut vos quoque exules eſtote. Idqoum audiſſent Epiſcopi, magnopere admirantes, & ad Deũ manus tendẽtes, multa cum libertate illi ſuas rationes propoſuerũs, docentes regnũ non ipſius eſſe, ſed Dei, à quo acceperas: eumque metuẽdum, ne illud quod dederat, derepẽte adimeret. Denunciabant illi diem iudicij; ſuadebantque ne Eccleſiaſtica corrũperet, néue Romanũ Imperiũ Eccleſiaſticis conſtitutionibus immiſceret, néue Arianam hæreſim introduceret in Eccleſiã Dei. Verum nec ille audiit, nec eos plura dicere permiſis. Quin ob hoc ipſum acriter minabundus & gladium inſentans, quoſdam ex iis adduci iuſſit, ſententiam ſuã quam antea profeſſus erat, vti Pharao, reuocãs. Excuſſo igitur ſancti puluere, & ocolis in Deũ reiectis, nec Cæſaris minas verebãtur, neque obſtrictos enſes veritatem prodiderunt, & exilium veluti miniſterij ſui officium acceparunt, pergentes de loco in locũ, & de ciuitate in ciuitatẽ, & nihilominus quanquam in vincolis eſſent, euangelizabant, piam quidem fidẽ deprædicantes: Arianam autem hæreſim anathemate damnaotes, & pœnitẽtiam Vrſacij Valentiſque multa infamia traducẽtes. Reſque illa inſidiatoribus planè in contrariũ abiis. Quanto enim longioris interualli exiliũ erat, tanto maius odium aduerſus inſidiatores accumolabatur, iterque ſanctorum non niſi deprædicatio erat contra Arianam hæreſim. Quis enim eos in itinere cõſpectos, non vs cõfeſſores admiratus eſt? & iſtos non vt impios cũ abominatione, vel potius vt carnifices & homicidas auerſatus eſt, & quiduis potius quàm Chriſtianos nominauit? Meliuſque à principio fuiſſet, prorſus non attigiſſe Conſtantium hanc hæreſim: aut vbi attigerat, non tantopere indulgere impietati: aot ſi iis indulgere vellet, hic ſaltẽ veſtigium ſiſtere, vs de hactenus cõmiſſis idem iudiciũ cum illis expectet.

Epiſcopo rũ conſtãtia in perſecutione & exilio.

C

Sedes Romana apoſtolica.

Sed vt apparet, quemadmodũ inſani ſolent, catenis impiesatis ſeipſos circũfibulanses, grauius iudiciũ aduerſus ſe contrahunt. Primũ, ne Libetio quidem Romano Epiſcopo pepercerunt, nulla reuerentia ducti, vel quòd ſedes illa apoſtolica eſſet, vel quod Roma Metropolis eſſet Romanæ ditionis, neque recordati ſe eos apoſtolicos viros in ſuis literis appellaſſe, ſed omnia ſimul miſcentes, æquè omnium obliuiſcebantur, neque quicquam illis curæ niſi ſola impietas fuit. Nam quũ Liberium vidiſſent orthodoxum, & oſorẽ quidem Arianicę ſectæ: ſtudioſum verò in hoc, vt cunctos ab ea hæreſi retraheret, iſta ſecũ impij cogitarunt: Si Liberium in noſtram ſententiam traxerimus, omnes breui ſuperabimus: rem igitur ad Imperatorem deferũt, ille autẽ ſperans per Liberium omnes ſe poſſe attrahere, mittit eunuchum quendam Euſebium cũ literis & donis ad eum, vs donis qoidem blandiretur, literis verò minaretur. Profectus igitur Romam ſpado, primũ tocitabat Liberium vt contra Athanaſiũ ſubſcriberet, & cũ Arianis commonicaret: id enim Imperatorem velle & pro imperio iubere: deinde munera oſtentans verbis inſtabat, manuque Liberij apprehẽſa ita locutus eſt, Obtempera regi, & iſta accipe: Epiſcopus cõtrà verbis ſuadẽs quęrebat, quomodo hoc cõtra Athanaſiũ poſſet fieri? quẽ enim (inquiẽs) nõ vna ſed iam altera Synodus probè ab omni crimine liberũ pronunciauit, & Romana eccleſia cum pace dimiſit, quomodo poterimos condẽnare: aot quis nos probares, ſi quẽ præſentẽ dileximus & habuimus in noſtra cõmunione, eundẽ abſentẽ auerſemur? Non ita ſe habet Eccleſiaſticus canõ, neque vnquam accepim' talẽ à patribus traditionẽ, quam

Liberius Papa, donis & literis in Athanaſiũ ſubſcribere allectus. Liberij reſpõſio.

D

ipſi à beato & magno Apoſtolo Petro acceperuns. Quòd ſi omnino Imperator curam ſuam prò Eccleſiaſtica pace interponere quærit, aut ſi ſcripta à nobis pro Athanaſio deleri iubet, deleantur quoq; ea quæ contra illũ ſcripta ſunt; fiatque deinde Eccleſiaſtica Synodus lõgè à Palatio, vbi nec Imperator præſto eſt, nec Comes ſe ingerit, nec iudex minator, & vbi ſolus timor Dei ad omnia ſufficit, & Apoſtolorũ inſtitutio, vt eo in loco ante omnia Eccleſiaſtica fides aſſeratur, quemadmodũ à patribus definitũ eſt in Nicæno cõcilio, iique qui Arianicæ ſententiæ ſunt, eiiciantur, & eorũ hæreſis anathemate damnetur, ac deinde iudiciũ de Athanaſio fiat, aus ſi quis alius reus agitur: & quod ab ipſis iuſſũ eſt, quotquot noxij reperti fuerint, eiiciantur: quotquot autẽ puri, reatu abſoluantur. Nõ enim fieri poteſt, vt locũ

Synodus peragatur non imperatoris, non principũ nõ Magiſtratuũ arbitrio ſed ſolius Dei. Hæretici nõ habent locum in Synodo.

B

in Synodo habeant, qui fide impij sũt: neque fas eſt prius quæſtionẽ de factis alicuios, quàm de fide religionis haberi. Primũ enim omnis fidei diſcordia reſcindẽda eſt, & tum quæſtionẽ de negociis fieri oportet: Nam & Dominos noſter Ieſus Chriſtus nõ prius ſanabat ægrotos, quàm vbi oſtẽdiſſent & prolocuti fuiſſent, quam fidẽ in ipſum haberẽt. Hæc à patribus didicimus, hæc renũcia Imperatori: ſiquidẽ ea ipſa & illi vtilia ſunt, & Eccleſiam ædificant. Neque verò Vrſacius audiatur, & Valẽs: nam & antea pœnitẽtiam egebunt, & nunc fideles non ſunt quales eſſe ſe dicũt. Atque epiſcopus quidẽ Liberi' iſta reſpõdit: eunuchus autẽ triſtis, non tantopere quod nõ ſubſcripſiſſet, quàm quòd eũ hæreſi infeſtum reperiebat, oblitus ſui quòd corã epiſcopo ſtaret, magnis minarũ denunciationibus iactis, cõ muneribus ſuis domo egreditur, & facinus deſignat

Euſebi' ſpado Cõſtantium irritat in Liberiũ, cur.

C

quod à moribus Chriſtianorũ abhorret, & quod audacius eſt, quàm pro ſpadone. Imitatus ſiquidem Saolis præuaricationẽ, templũ Apoſtoli Petri ingreditur, ibiq; ea ipſa dona cõſecrauit: quod cum reſcitũ eſſet à Libertio, magnopere increpuit cuſtodem loci, quod id nõ prohibuiſſet: ipſe deinde progreſſus dona illa vt victimam illicitam proiecit: quæ res lõgè adhuc magis ſpadonis iram cõmooit. Imperatorem igitur his verbis irritat: Nõ iam nobis curæ eſſe debet, vt Liberius ſubſcribat, ſed potius quod in hæreſim tam malè affectus eſt, vt qui nominatim Arianos anathemate damnet. Eodẽ & cæteros quoque ſpadones pronocat: plerique enim apud Conſtantiũ vel potios omnes eunuchi ſunt, omniaque apud illum poſſunt, & ſine illis nihil ibi rerũ geritur. Scribit igitur Imperator Romam, rurſumque Palatini & Comites emittũtur, & literæ ad præfectũ, vs

D

Liberiũ aut per dolum è Roma ſeductũ in caſtra ad ſe mitterẽt, aut vim in eo perſequendo adhiberent. Quib' ſcripsis ſtatim per vrbẽ ingẽs terror & inſidiæ increbreſcebant. Quot igitur familiis minæ denũciatæ ſunt, qoot & ad quot ædes mandata contra Athanaſiũ data, quot iſtis cõſpectis Epiſcopi ſeſe in latebras abdiderũt, quot liberi homines tori latuerũt ob calumnias Chriſti perduellium, quos religioſis viris inſidiæ factę ſunt, quot ibi cõmorantes & iam fixum domicilium habẽtes in fugam compulſi ſunt, quoties & quanto ſtudio portus aditusq; portarũ cuſtodierũs, ne quis orth. ingreſſus Liberiũ videret? Cœpit tũ Roma experimenso Chriſti perduellium, cognouit tandem quod antea non credebat, quomodo Eccleſias in ſingulis vrbibus euaſtaſſent. Eonochi erant qui iſta & reliqua in omnes mouebant, & quod in iſtis inſidiis miſeris, Ariana hæreſis abnegans Filiũ Dei, præſidium ſibi ex Eunuchis comparabat, hominibus vt natura ita

animo ad gignendam virtutem ſterilibus, & qui proinde ægrè patiuntur vllam mentionẽ de ſobole fieri. Atqui Æthiopicus eunuchus quum non caperet, quę legebat, credidit Philippo de Saluatore docenti. Conſtantij eunuchi contra ne Petri quidẽ de filio confeſſionem ſuſtinent, imò quem Pater declarat ſibi eſſe filium, auerſantur, rabiuntq́ue cõtra eos qui illum dicunt genuinum filium ex patre. Ideo lex vetuit eunuchos in concilium eccleſiaſticum aſſumi, atqui illi nunc Eccleſiaſticorum iudiciorum principes reputantur, & quod ipſis videtur, Conſtantius indicat, & iſtiuſmodi rebus, qui nomen Epiſcopi ferunt, inſeruiunt. Me miſerum! quis hanc hiſtoriam deſcribet? quis iſta renunciabit generationi alteri? quis iſta narranti fidẽ habebit? ſpadones, quibus domorum gubernacula vix creduntur (voluptarium enim & nequam hoc genus hominum, quibuſq́ue nihil tam curæ eſt, quàm illud impedire, quod ipſis natura negauit) illos nunc Eccleſijs dominari. His ergo deditus obnoxiuſq́ue Conſtantius, omnibus inſidias molitus eſt, & Liberium in exilium eiecit. Et quum multus eſſet in ſcribendo Romam, multiſq́ue in minis denunciandis, legatis mittendis, inſidijſq́ue parandis, etiam Alexandriæ perſecutionem mouit. Trahitur ergo Liberius ad Imperatorem, quo cum perueniſſet, magna quoque & ibi libertate dicendi vſus eſt: Deſine, inquiens, perſequi Chriſtianos, ne tenta per me hæreticam impietatem in Eccleſiam introducere. Ad omnia potius ſuſtinenda parati ſumus, quàm vt Ariani appellemur, ne coge nos qui Chriſtiani ſumus fieri Chriſti perduelles. Hoc tibi ſuademus, ne pugnes contra eum, qui tibi hoc imperium dedit: ne pro gratia impietatem illi referas, ne perſequere illos, qui in eum credunt, & ne tu quoque audias, *Durum eſt tibi contra ſtimulum calcitrare*: atque vtinam vel ſic audias, vt & tu quoque quẽadmodum Paulus, credas: Ecce præſto ſumus, venimus antequam cauſam aliquam contra nos fingerent. Ideo enim iter acce[illegible]uimos certi de exilio, in quod à te mittendi ſumus, vt ante obiectum crimen ſupplicium patiamur, quo omnibus euidẽtius cõſtet, reliquos omnes eodem modo quo nos, afflictos eſſe, cauſaſq́ue ipſis criminum datas, fictas fuiſſe ab inimicis, & omnia in illos per ſycophantiam eſſe tentata, nihilq́ue ibi niſi mendacia verſata fuiſſe. Ita nunc Liberius locutus omnibus admiratione erat. Cæſar contra, pro reſponſione danda nihil aliud quàm imperiis & exiliis vtebatur, ſinguloſq́ue à ſe inuicem diſtraxit, quod & in aliis prius fecerat. Quam formã in exiliis obſeruauit, vt ſe in ſuppliciis immaniorẽ ſuperioribus tyrãnis, & perſecutionibus oſtenderet. Nã in ſuperiori perſecutione multos confeſſores in cõmune ſimul exilium ire Maximianus iuſſit, & ſupplicium leuius fecit mutuæ præſentiæ cõſolatione. Hic autem illo crudelior, eos qui ſimul liberè locuti erant, & cõfeſſores ſe præſtiterant, vnaque fide copulati erãt, ne vel in morte mutuo aſpectu fruerentur, à ſe inuicem diuulſit, arbitratus corporum ſeparationem omnino etiam animorum affectus diſtinere: aut ipſos loco diſiunctos, concordiæ mutuæ vnanimitatiſq́ue oblituros, ignorans, quòd quamuis ſinguli ab aliis diſtarent, illos tamen ſecum habere, quem in commune, quum ſimul erant, confitebantur, Dominum Ieſum Chriſtum, qui ſingulis longè plures aſſociauerit (vt in Propheta Heliſæo fecit) quàm milites ſunt circa Conſtantium: Sed reuera cæca res malitia: eo enim ipſo quo putabant vexare confeſſores, quum eos à ſe inuicem dirimerent, magnopere ipſi ſeſe læſerunt. Nam planè, ſi conſociati fuiſſent, ex vno tantummodo loco impietatis odium promanaſſet: nũc quia eos ſepararũt, id egere vt per omnia loca ipſorum impia hæreſis & malitia in notitiam veniret & diuulgaretur. Quis enim qui hæc facinora audierit, non putabit quiduis eos potius, quàm Chriſtianos eſſe? Miſſis enim à Liberio ad Cæſarem Eutropio presbytero, & Hilario diacono cum literis, quando & Lucifer confitebatur, alterum eorum nempè presbyterum in exilium miſere: alterius verò terga detractis veſtibus flagellis conciderunt, flagellatumq́ue extorrem fecere, inter verbera ita diacono verbis inſultantes: Quare Liberio non reſtitiſti: ſed eius literas attuliſti? Authores huius facinoris Vrſacius & Valens cum eunuchis, qui ibi quoque aderant, Diaconus verò inter crepitus ictuſq́ue flagellorum Domino benedicebat, non immemor iſtorum verborum Domini (*Dorſum meum dedi ad flagra*) flagellatores autem riſu dicterijſq́ue virũ ſubſannabant, neque vllo pudore tangebantur, quòd Leuitam ea contumelia afficerent, prorſuſq́ue decorum erat & ſubſannatores eos animos præ ſe ferre, & diaconum in ſuis benedictionibus perſeuerare. Verberari enim Chriſtianorum proprium eſt: flagellare autem Chriſtianos, Pilati & Caiphæ officia ſunt. Ad iſtum modum Romanam Eccleſiam adorti ſunt peruertere, cupientes illi admiſcere ſuã impietatem. Liberius deinde poſt exactum in exilio biennium inflexus eſt, miniſq́ue mortis ad ſubſcriptionem iodnctus eſt. Verum illud ipſum quoque & eorum violentiam, & Liberij in hæreſim odium & ſuum pro Athaoaſio ſuffragium, quum liberos affectus habebat, ſatis coarguit. Quæ enim per tormenta contra priorem eius ſententiam extorta ſunt, eæ iam non meruentium ſed ita cogentium voluntates habendæ ſunt. Omnia quidem illi pro hæreſi ſua moliti ſunt, ſingulæ tamen Eccleſiæ fidem quam didicerant retinuere, ſed ita vt & magiſtros deſiderarent, & Chriſto inimicam hæreſim coacti admitterent, quam tamen, vt ſerpentem, animis ſuis auerſabantur. Tantis ac talibus ſceleribus factis, nihil omnino ſe adhuc feciſſe arbitrabantur, quàm diu magnus ille Hoſius eorum malitiam expertus non eſſet. Nam in eum talem tantumq́ue virum, ſuam rabiem protendere ſtuduerunt: neque quod pater eſſet Epiſcoporum, reueriti ſunt: neque quod confeſſor erat, pudore moti ſunt: neque quod ſexageſimũ annũ & eo amplius in epiſcopatu agebat, reſpexerũt, ſed omnia ſimul vilipẽdentes, ad ſolam ſuã hæreſim oculos intẽtos habuere, homines reuera neque Deũ timentes, neque hominem verẽtes. Adorti igitur Conſtantiũ talibus verbis alloquuntur, Omnia quidẽ à nobis facta ſunt, profligauimus in exiliũ Romanorũ Pontificẽ, & iã ante eum extorres fecim⁹ quamplurimos Epiſcopos, omnia loca terroribꝰ impleuimus, ſed tamẽ pro nihilo ſunt tãta tua opera, neque quicquã profecimus, quãdiu reliquus eſt Hoſius. Quãdiu enim ille in ſuis agit, omnes in ſuis Eccleſiis agere vidẽtur: poteſt ille & verbis & authoritate fidei ſuæ oẽs contra nos inducere. Hic princeps eſt Synodotũ, & ſi quid ſcribit, vbique auditur, hic formulã fidei in Nicæna Synodo cõcepit, & Arianos vbiq; pro hęreticis traduxit. Quod ſi ille igitur, in ſuo ſtatu maneat, ſuperuacuũ eſt cæterorũ exiliũ: hæreſis enĩ noſtra cedere cogitur. Incipe igitur & hũc perſequi, neq; illi parcendũ putes.

Siquidem

Inſidias quando experiri cœpit. Eunuchi furioſi. Act. 8.

Eunuchi epiſcopi nomen ſubeunt.

Liberius in exiliũ pulſus.

Liberij ad Conſtãtium exhortatio.

Act. 9. 5.

Cõſtãtij immanitas in Liberiũ. Cõſtantius cæteris tyrannis immanior quomodo.

Cæcam malitia.

Eutropius presbyter in exilium miſſus. Hilarius diacon' flagellatus.

Eſa. 50. 6.

Liberius minis mortis adduct' vt Ario ſubſcriberet.

Hoſius epiſcoporum pater.

Siquidem hæreſis noſtra non curat ſeniorum caniciem. Auditis ergo iſtorum verbis, non cunctandum ſibi ratus Conſtantius, vt qui virum noſcet, & quàæ authoritatis ſenex ille eſſet, ſcribit & edicit vt ad ſe veniat, quemadmodum & Liberium initio tentauit. Venientem igitur rogabat hominem, & ſolitis ſuis verbis, quibus alios circumuenire pro more habebat, excipit, cohortaturque, vt in nos ſubſcriberet, & cum Arianis communionem haberet: Senex verò eius rei vel auditum ægrè ferens, mœſtuſque quod vel rumorem eorum verborum ſentiret, Imperatorem magnis rationibus conterritum de ſententia deduxit, atque ita in patriam ſuam ac Eccleſiam rediit. Verum quum Ariani denuo lamentarentur, Imperatoremque irritarent, & eunuchi ſermonibus ſubſeruientes, eum maiorem adhuc in modum exacerbarent, ſcribit denuo cum minis ad Hoſium: ille autem contumeliis quidem afficiebatur, ſed tamen ob terrores illos de ſententia ſua non deceſſit, & decretum animi conſtanter retinuit, quippe qui ſupra firmam petram fidei domicilium ſuum ædificauerat, & libertimè contra hæreſim, imbres & ventus epiſtolarum minas arbitrans, locutus eſt. Subinde igitur Conſtantio ſcribente, & nunc quidem blandiente patremque eum appellante, nunc interminante, & relegatos enumerante, & his verbis eum conuenente, Solusne etiamnum hoſtis hæreſeos manebis? obſequere & ſcribe contra Athanaſium: qui enim contra eum ſcribit, ille plane nobiſcum Arianas ſententias amplectitur: nihil ad iſta expauit Hoſius, qui inter contumelias quas patiebatur, iſtiuſmodi epiſtolā ſcripſit, quam ipſi legimos, & ſub finem adiecimus.

Conſtā. ti Arianorum petitioni admiſit.

Cōſtātij admonitio ad Hoſium.

Hoſius Imperatoris minas non veretur.

EPISTOLA.

Hoſius, Conſtantio Imperatori. S. P. D.

Ego confeſſionis munus expleui, primū quum perſecutio moueretur ab auo tuo Maximiano, quod ſi tu quoque perſecutionem moues, etiam nunc ad quiduis potius ſuſtinendum paratus ſum, quàm vt effundam innocentem ſanguinem, & veritatem prodam, teque nequaquam probo talia ſcribentem, & iſtiuſmodi minas denunciantem. Deſinas igitur iſtiuſmodi ſcribere, neque ſentias cum Ario, neque audias Orientalea, neque Vrſacio & Valenti fidem habeas: quæ enim illi dicunt, non ob Athanaſium, ſed ob ſuam hæreſim dicunt. Mihi crede, qui tibi auus ætate eſſe poſſem: fui ipſe in Sardicenſi concilio, quum tu tuuſque frater beatus Cōſtans nos omnes eò conuocabat, ipſeq; vltro Athanaſij inimicos prouocaui, quom ad Eccleſiam, vbi ego commorabar, aduenirent, vt ſi quid contra eū haberent, ederent, promiſique eis ſecuritatem, néue quicquam aliud expectarent, quàm rectum in omnibus iudicium, idque non ſemel ſed bis feci, quòd ſi nollent rem ab vniuerſa Synodo diſceptari, ſaltem me iudice vterentur, ptomiſique etiā nos, Athanaſium, ſi in noxa reperiretur, omnibus modis eiecturos eſſe: Quod ſi innocens depreheodatur, & vos oſtenderit calumniatores, & æquè illum recuſaueritis, ego illi perſuadebo vt mecum in Hiſpanias veniat, Athanaſios autem his conditionibus obtemperauit, nihil contra oblocutus: illi vero ad omnia æquè diffidentes receſſerunt. Athanaſius deinde tuis literis accerſitus venit in caſtra tua, omneſque inimicos ſuos, qui Antiochiæ præſto erant,

Maximianus Cōſtātij auus.

Conſtās, Cōſtātij frater.

A ſingulatim citati iuſſit, vt aut redarguerent, aut redarguerentur, & aut ſe præſentem commonſtrent ea feciſſe quæ obiecerāt, aut ne abſentē calūniarentur, ſed ne te quidem hæc ipſis denunciantē ſuſtinuerunt, minimè iſtiuſmodi cōditiones admittentes. Cur igitur nunc andis obtrectatores eius? aut cur toleras Valentis & Vrſatij criminationes, pœnitentia & ſcripto profeſſus ſe calumniam feciſſe? Confeſſi enim ſunt ſuam ſycophantiam, non vi adacti vt ipſi cauſantur, cum nulli ibi milites incumberent, & tuus frater neſciret. Nihil enim tale ſub ipſo agebatur, qualia nunc fiunt, ſed illi vltrò Romam venerunt, & coram Epiſcopo preſbyteriſque ibi præſentibus confeſſionem ſuam ſcripto ediderunt, quum prius pacatas literas & amicas ad Athanaſium dediſſent. Quod ſi iis libet vim cauſificari,

Vrſatius & Valēs vltro ſe calumniatores eſſe confeſſi ſunt & pœnitentiam egerunt.

B idque pro malo habent, nec à te probatur, omitte igitur & tu violentiam tuam, nec literas ſcribe, nec comites mitte, ſed relegatos ex illis libera, nec te de vi querente, maiorem vim illi ſub tuo nomine exerceant. Quid enim tale à Conſtante actum eſt? aut quis ibi Epiſcopos relegatus? aut quando iudiciis Eccleſiaſticis interfuit? aut quis ipſius Palatinus vim adhibuit, vt contra aliquem ſubſcriptio fieret? vt idem Valens cum ſuis aliquid colligat, habeatq; quod obiiciat? Deſine quæſo, & meminetis te mortalem eſſe, reformida diem iudicij, ſerua te in illum diem purum, ne te miſceas Eccleſiaſticis, neque nobis in hoc genere præcipe, ſed potiuſea à nobis diſce. Tibi Deus imperium commiſit, nobis, quæ ſunt Eccleſiæ, concredidit: & quemadmodum qui tuum imperium occultis conatibus inuadit, contradicit ordinationi diuinæ, ita & tu caue, ne, quæ ſunt Eccleſiæ ad te trahens, magno crimini obnoxius fias:

Exhortatio.

Simile. Eccleſiaſtica bona à laicis nō diripieda. Matth. 22. Luc. 20.

C *Date* (ſcriptum eſt) *quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ Dei, Deo.* Neque igitur fas eſt nobis in terris imperium tenere, neque tu thymiamatum & ſacrorum poteſtatem habes, Imperator. Hæc quidem ob curam tuæ ſalutis ſcribo, & de iis quæ in Epiſtolis ſcribis, hanc meam ſententiam accipe. Ego neque Arianis aſſideo neque ſuffragor, ſed eorū hæreſim anathemate damno, neque Athanaſij accuſationibus ſubſcribo, quē nos & Romana Eccleſia & vniuerſa Synodus innocentē pronunciauit. Nam & tu quoque quum tē cognitum perſpectumque habeteſ, Athanaſium accerſiuiſti, feciſti ei copiam vt cū honore in patriam & Eccleſiam reuerteretur. Quæ igitur cauſa eſt huius tantæ mutationis, quum iidem inimici eius ſint, qui antea fuerunt? Et quæ nūc ſuſurrant, nihil eorū, quum ille præſens eſſet, hiſcere au-

Athanaſiū innocentē pro nūciauit eccleſia Romana.

D debant, ſed ea, antequam accerſeres Athanaſium, obmurmurabāt, quo tēpore à me conuenti, quemadmodum ſuperius dixi, vt ederent criminum documenta, nihil in medium adducere potuerūt. Nam ſi quicquam potuiſſent, non ita turpiter aufugiſſent. Quis te igitur induxit, vt poſt tantum temporis tuarum literarum & ſermonum obliuiſceris? Inhibe te quæſo, neque aures præbeas malis hominibus, neque ob mutuas inuicem cum illis gratificationes, temetipſum reum facias. Quæ enim iis indulſeris, de illis in iudicio ſolus cogeris cauſā reddere. Iſti ſuum inimicum per te ſatagunt iniuria afficere, teque volunt miniſtrum ſuæ malitiæ eſſe, vt per te deteſtabilem hæreſim in Eccleſia ſeminent. Non eſt prudentis, in gratiam alienæ libidinis, ſeipſom in certum periculum conijcere. Deſine quæſo & auſculta mihi Conſtanti. Hoc enim decet & me ſcribere, & te non vilipendere.

Imprudentis officiū.

HÆC ABRAHAMICVS ILLE SENEX, VERE HOSIVS, HOC EST, *ſanctus, & ſenſit & ſcripſit.*

ILle aotem neqoe inſidias de manibos depoſuit, neque criminandi occaſiones quærere deſiit, ſed grauius ſemper minabatur, vt eum vi oppreſſum in ſuas partes transferret, aut inobſequentem exterminaret. Sed vt occaſionem duces & Satrapæ Babylonis ſedulo quærentes contra Danielem, non inueniebant, niſi ex cauſa legis Dei, ita quoque nunc Satrapæ impietatis, oe fingere quidem quicquam cõtra ſenem potuerunt. Omnibus enim ille notus erat, ac verus pro ſuo nomine Hoſius, hoc eſt, ſanctus babebatur, vitaque eius irreprebenſibilis, niſi ex odio eius contra hęreſim crimen mutoarentur.

Hæretici ſatrapæ impietatis.

B Calumniantur igitur eum, ſed non vt illi Danielem apud Darium, illibenter talia audientem, ſed vt Ieſabel contra Naboth, & vt Iudæi apud Herodẽ, his verbis agentes: Noo ſolum non ſubſcribit contra Athanaſiom, ſed & nos ob Athanaſiũ condemnat, & hæreſim tali odio perſequitur, vt aliis ſcribat, melius eſſe mortem perferre, qoàm proditores fieri veritatis: ob ipſam enim deinde ait dilectum fratrem Athanaſium perſecutionem ſuſtinere, & Liberium Romanorum Epiſcopum, cæteroſque omnes inſidiis tentari. Hæc quuoi audiſſet impietatis propugnator Conſtantius Cæſar, & qood alij eſſent per Hiſpanias eiuſdem cum Hoſio ſententiæ, quos quum ſolicitaſſet ad ſubſcriptionẽ, & impellere nequiuiſſet, accerſit Hoſium, & pro exilio detinet illum integrum annum Sirmij, nihil veritus impius, C oec Deum, oeque patris ſui, quem erga Hoſium habebat, affectum, neqoe ſenectutem hominis iam centenarij inhumanus ille reſpexit. Omnia namque ob amorem hæreſis oeglectui habebat nouus ille Achab, & noſtris temporibus ſecundus Balthaſar.

Dani 6. 3 Re. 21.

Hoſius integro anno à Cõſtãtio Sirmij detẽtus.

Tantam enim vim intulit ſeni, & ita eum arctè tenuit, vt afflictus attrituſque malis, tandem ægreque cum Vrſacio & Valente communicaret, ſed tamen vt contra Athanaſium non ſubſcriberet: verum ne ita quidem eam rẽ pro leui habuit: moriturus enim, quaſi in teſtamento ſuo eorum vim proteſtatus eſt, & Arianam hæreſim condemnaoit, vetuitque eam à quoquam probari aut recipi. Quis iſta videns, imo vel ſolum andiens non obſtupeſcat, & clamet ad Dominum? Ne in excidium dederis Iſraelem, Quis iſta animaduertens non opportunè ad Dominum vociferetur? *Stupor & horror factus eſt ſuper terram, obſtupuit cælum ſuper hoc, & terra magis magiſque* D *exhorruit.* Patres populorum & fidei magiſtri tolluntur, & impij in Eccleſias introducuntur: Quis quum videret Liberium Pontificem è Roma in exilium eiici, magnumque Hoſium Epiſcoporum patrem tot mala pati, tot Epiſcopos ex Hiſpania & aliis regionibus in exilium deportari, oon abundè animaduertit, etiam ſi vel minimi ſit cerebri, omoes criminationes cõtra Athanaſium & reliquos alios, falſas eſſe, & omnia ſycophaotiis ſcatere: Atque inde eſt quòd illi omnia pati voluerunt, quum viderent eorum in ſycophantiis fingẽdis inſidias. Quod enim quæſo crimen Liberij? aot quid in ſene Hoſio culpari potuit? aut quid finxerint contra Paulinum, Luciferum, Dionyſium, Euſebium: aut quod peccatum in aliis, qui in exiliom deportati ſunt Epiſcopis, presbyteris, & diaconis? An vlla in illis culpa? minimè gentiom, nec ob crimina initæ ſunt iſtæ

Hoſius miſerũ modũ afflictus & attritus.

A conſpirationes, oec quiſpiam iſtorum accuſatiooe victus, in exilium damnatus eſt: ſed bellum pro impietate aduerſus pietatem, ſed ſtudium zeloſque pro Ariana hæreſi, præludiaque Antichriſti, cui viã Conſtantius muniuit, iſtis calamitatibus cauſam dedere. Cæterum qoum ille quicqnid libuit, in Eccleſias tum Italicas, tum alibi ſitas deſignaſſet, aliis in exilium eiectis, aliis vi in ſuam ſententiam pertractis, vbique per omnia ipſius terrore diffuſo, in Alexandriam furorem ſoum veluti peſtem conuertit, & in ea re non leui calliditate vſi ſunt Chriſti perduelles, nimirum vt ſpeciem multorũ Epiſcopotum ſubſcriptionis præ ſe ferrent, & vt Athanaſius nullum haberet in perſecutione ſua Epiſcopum, apud quem conqueri poſſet: Ideo præoccopantes omnia terrore impleuerunt, terroremqoe B quaſi ſubſeſſorem ſuis dolis aſſociaoerunt. Ignari vecordes, ſe in iis ſubſcriptionibos non voluntates Epiſcoporum, ſed vim quam paſſi eſſent, oſtentare, ignarique item, ſi fratres deſerant, notique & amici procul abſiſtant, nemoque ſuperſit, qui velit ſimul contriſtari, aut cooſulationem adhibere, tamẽ plus quàm omoia ſufficere, ad tutelam, Dei refugium. Solus erat Elias in perſecutione, ſed tamen in omnibus loco omnium habebat Deum. Et hanc formulam tradidit nobis Saluator, qui ab omnibus derelictus, inſidias ioimicorum paſſus eſt, vt ſi oos quoque in perſecutione ab bomioibus relinquamur, non deſponderemus animum, ſed in eo ſpem haberemus, nec veritatem proderemus, quæ tametſi principio affligi videatur, poſtea tamen ipſa à perſecutoribus agnoſcitur. Irritant igitur Cæſarem, iſque ad ducem & milites literas cum minis mittit, C Notariique Diogenius & Hilarius amandantur, vnà com Palatinis, daſignaturque ea immanitas & crudelitas in Eccleſiam, quam ſuperius aliquanto paucis verbis perſtrinxi, eamque quilibet facilè didicerit lectis teſtimoniis populorum, quæ in fine ſubiecimus. Deinde poſt acta iſta Syriani, poſt tãta facinora, poſt virginum contomelias, approbans huiuſmodi mala, iterum ſcribit Senatui populoque Alexandrino, iuoentutem ſolicitans, vt omnes ſimul in vnum coacti, Athanaſium perſeqoantur, aut ſcirent ipſos ſibi ioſeſtos peſtiferoſqne eſſe: Athanaſius autem, antequam iſta mandata ſuperuenirent, inuaſa iam à Syriano Eccleſia, aliò abſceſſerat, non immemor eius quod ſcriptum eſt: *Sed abſcondere paulisper, donec furor prætereat:* harum autem literarum adminiſter Heraclius fuit titulo dignitatis Comes, præcurſor cuiuſdam Georgij à Cæſare miſD ſi, non Epiſcopi qoidem, ſed exploratoris: num enim Epiſcopus fuerit, qui ab illo mittitur? minimè gentium, vt ea quæ facta ſunt, & proœmia ipſios introitus abundè teſtantur. Edicta igitur qoæ Imperator ſcripſit: publicè propoſita ſunt: poſtquam enim à magno Hoſio eas literas acceperat, nec inueniret ſuæ mutationis veriſimilem cauſam, excogitauit illam quæ minimè ſibi ſuiſſne conſiliariis congrueret. Dixit enim ſe fratris ſui diuinæ & beatæ memoriæ amicitiam reueritum, temporarium Athanaſio acceſſum ad ſe permiſiſſe: Quæ res & ipſum in promiſſis fallacem, & erga fratrem mortuum ingratom oſtendit. Deinde, ſi ſuperis placet, fratrem ſuum diuinæ ac beatæ memoriæ (vt reuera erat) appellat, cuius mandata & amicitias etiamſi in gratiam illius, vt ipſe ſcribit, ſuſceptas admiſſaſque fuiſſe contigiſſet, nõ debuit tamen erga fratrẽ ſe inofficioſũ prębere,

Cõſtãtij furor in Alexandriã cõuerſus.

3. Reg. 19. In perſecutione quid ſuſtinendũ.

Contra Athanaſiũ Alexãdrini iuuenes à Cõſtãtino incitati.

Heraclius Comes.

Conſtãtius in promiſſis fallax.

ve

vt quemadmo dum ſe ſucceſſorem imperij, ita quo-
que affectuū eius hæredem præſtaret. Atqui Britan-
nionem, quom ius ſoū perſequeretur, è medio ſu-
ſtolit: & inter tollendum his verbis vſus eſt, Cuinā
Britānio Rex à Cōſtātio interfectus. Cōſtātij vita à Patris & fratris moribus aliena
fraterna bona à morte fratrū obuenire debentīdem
tamen ob ſceleratam & Chriſto odioſam hæreſim,
nec quid iuris ſit nouit, & erga fratres ſe iooficioſū
præbet, propter quam ne patris quidem ſui volon-
tatem integre obſeruari permittit, ſed quod volopè
eſt hæreticis, obſeruat:, quòd autem illis graue eſt,
ibi nequit patris ſui reuerentiam tueri. Siquidem
pater ex calomnia Euſebianorum Athanaſium in
Gallias ad tempus amandauit, quo liber eſſet ab eo-
rum crudelitate, qui illi per inſidias imminebant.
Hoc enim à beato Cōſtantino eius fratre poſt mor-
tem patris ſcriptū fuit, vt ex literis illius patet: Sed
tamen idem ille nō perſuaſus eſt ab Eoſebianis, vt
in Athanaſij locū Epiſcopū, quem ipſi poſtulabaot,
ſummitteret: imo eos qui id moliebantur, compeſ-
cuit, & iam tem ipſam cooantes grauibus minis
deterruit. Cur igitur ſi ea quæ patris ſui ſunt, obſer-
uare ſtuder: vti ſcribit, primum quidem Gregoriū,
nunc deinde Georgium depeculatorem in Epiſco-
patum ſummiſit? aut cur Arianos, quos ille Porphy-
rianos nominauit, ipſe in Eccleſiam introducere ſa-
tagit? & dum illos protegit, alios in exiliū relegat.
Quod ſi pater eius Arium ſub oculos ſuos admiſit,
eum tamen quom periurum ac proinde effuſis viſ-
ceribus diſruptum iacere cognouiſſet, nolla bene-
uoleotia proſecutus eſt, ſed cū re cognita damnatū
& pro hæretico habuit. Aut cur, quum ſe Eccleſia-
ſticum caoonem curæ habere prætexit, omnia con-
tra canonem facit? V bi eum ille canon vt è pallatio
mittatoris qoi Epiſcopus futurus eſt? aut quod ge-
nus canonis, quo licitum eſt militibus Eccleſias in-
Conſtātius omnia in gratiam hæreſeos mētitur.
uadere aut comites? & qui nulla ratione vtūtur ſpa-
dones, Eccleſiis dominari: aut edicto iudicium co-
rum, qui nomine tenus Epiſcopi ſuot, promulgare?
Omnia in gratiam vecordis hæreſeos mentitur, qui
præter mentem patris & antea bis Philagrium præ-
fectum miſit, & nunc per eum ſcelera iſta deſigna-
uit. Iam quòd dicit ſe propter fratrem ſuum pacem
cum Athanaſio ſimulaſſe, in eo verum nō dicit. Nā
poſt fratris mortem non ſemel ſed iterū, imo tertio
Athanaſio ſcripſit, promiſitque ſe nunquam muta-
tum iri eumque bono animo eſſe debere, nec per-
miſſurū vt à quoquā perturbaretur, ſed eū in Eccle-
ſia ſua cum omni ſecuritate manſurum. Præterea
Aſteriū Comitem & Paladiū cum mandatis ad Feli-
ciſſimum tum temporis ducem & Neſtorium Præ-
fectum cum his mandatis miſit, vt curæ ipſis eſſet,
ne Philippus Præfectus aut quiois alius Athanaſio
inſidias moliatur. Atque ideo in aduentu Diogenis,
quom Syrianus inſidias ſtrueret, ipſe Epiſcop⁹ no-
biſcū ſimul & com populo literas Imperatoris ex-
hiberi poſtulabat, quippe qni arbitraremur, quem-
admodum ſcriptura iubet, vt nihil falſi ab ore regis
proficiſcatur, ita Cæſarem in promittēdo nihil falſi
ſtipolaturum, aut de ſenteotia ſua deceſſurū: Quòd
ſi igitur hoc fratri indultū ait, cur poſt fratris mor-
tem, eadem in literis ſuis repetioit? quod ſi tum tē-
poris in gratiam memoriæ fraternæ iſta ſcripſit, cur
poſtea ſe totum illius memoriæ ingratum preſtitit,
dum & hominem perſeqoitur, & talia in literis
ſcribit? obtenditque in ſpeciem Epiſcoporum in-
dicium? ſed interim facit quòd illi volope eſt. Ve-
rum ne ita quidem latere poteſt, quòm in proximo
ſit, quod eius vafriciem patefaciat. Nam ſi iſtud eſt

A iudicium Epiſcoporum, quid commune cum eo
habet Imperator? ſin contra, iſta minis Cæſaris cō-
flaotur, quid opus eſt hominibus titulo Epiſcopis?
Quando à condito æuo auditum eſt? quando iudi-
cium Eccleſiæ authoritatem ſuam ab imperatore
accepit? aut quando vnquam hoc pro iudicio agni-
tum eſt? Plurimæ antehac Synodi fuere, multa iudi-
cia Eccleſiæ habita ſunt. Sed neque patres iſthuſ-
modi res principi perſuadere conati ſunt, nec prin-
ceps ſe in rebus eccleſiaſticis curioſum præbuit:
Paulus Apoſtolus habebat amicos in Cæſaris fami-
lia, & eorum verbis in literis ſalutabat Philippēſes, *Phil 4. 23.*
non tamen eos in iudicio ſocios aſſumpſit. Nunc
autem nouum quoddam ſpectaculum ab Ariana
hæreſi editur. Conuenerunt enim in vnum heretici
& Imperator Conſtantius, vt ille quidem ſub præ-
B texto Epiſcoporum ſua poteſtate aduerſus eos,
Conſtātius cur epiſcopos creauerit.
quos velit, vtatur, & tamen in perſecutione mouē-
dā perſecutor oon appelletur, illi verò ſuccincti
principis poteſtate, inſidias faciunt quibus volunt:
volunt autem omnibus qui non eadem impietate,
qua ipſi vtuntur, vti velint, idque quaſi in ſcena ſpe-
ctatum datur, quo in theatro eos actores hiſtrionesſ-
que videas, qoi tituloteuus Epiſcopi dicuntur &
Conſtantium choragum eſſe, eumque itidem vt
Herodem Herodiadi pollicitantem, iſtoſque viciſ-
ſim calumnias pro exilio & cædibus piorum in
Epiſcopi titulotenus.
Chriſtum bominum ſaltitare. Quem enim non ca-
lumniis læſerunt? quibus inſidias non fecerūt Chri-
ſti perduelles? quem non Conſtantius ab illis dela-
tum in exilium expulit? quando non aures ſuas ani-
mumque illis dedit? & quod mirum, quem vnquam
qui contra illos quippiam diceret, recepit? & quid
C non ab illis contra alios dictum in aniourn admi-
ſit? Quæ nunc Eccleſia Chriſtum libere adorat? Si-
quidem ea ſi pia eſt, periculo ſubiacet: ſi ſimulatio-
nibus vtitur, in metu hæret: Omnia enim ſimula-
tione & impietate, quod ad illum pertinet, imple-
uit. Nam ſi alicubi pij & Chriſti ſtudioſi (ſunt autem *3 Re. 19.*
vbique tales permulti) illi itidem vt propheta & *3 Re. 18.*
magnus ille Elias, abſconduntur, quo vſque & ipſi
fortè Abdiam aliquem fidelem inueniant, & in ſpe-
luncas, & cauernas terræ ſeſe abſtrudunt, aut in ſo-
litudine oberraotes commotantur. Eas cum ca-
lumnias adferunt vecordes iſti, quales Iezabel con-
tra Nabuthe confiuxit, & Iudæi contra Chriſtum, *3 Re 21 Ibidem*
ac iam deinde Conſtantius hæreſcos propugna-
tor, veritatem, vt Achab vineam in hortum hole-
rum, inuertere moliens, quæ hæretici cupiunt nun-
quam nō facit, quoniam viciſſim ex illis audit, quod
D concopiſcit. Atque inde eſt (vt ante dixi) quòd ve-
ros Epiſcopos impiè pro ſua libidine arbitrio agere
detrectantes relegarit. Ita nunc quoque contra
Athanaſium, comitem Heraclium miſit, & edicta
Heraclius contra Athanaſiū miſſus à Conſtātio quomodo ſe geſſerit.
ſua publicè propoſuit, & minas de auferendis pani-
bus, & idolis euertendis per literas denunciauit, &
magiſtratuum & plebeiorum captiuitatem, expe-
ctandam eſſe, niſi pareatur. Et in his periculis denū-
ciandis non veritus eſt Heraclius publicè & magna
voce dicere. Cæſarem iubere vt Athanaſius repu-
dietur, & Arianis Eccleſiæ dentur, omnibus ibi non
ſine admiratione nutu inter ſe verbiſque interro-
gantibus, num Conſtantius hæreticus factus eſſet?
cumque pudore debuiſſet ſuffundi, maiori vi rem
vrgebat ſenatoribos magiſtratibuſque & ethnicis
idolorom æditnis compulſis: vt iſtiuſmodi poſtula-
tis ſubſcriberent, pollicerentorque ſe pro Epiſcopo
recepturos, qoem imperator mitteret. Probè ad-

modum Conſtantius ad cannoes vindicandos iſta deſignauit, qui in locum vicemque Eccleſiæ & populorum Chriſtianorum à foro & idolorũ ædituis iſtiuſmodi pacti ſingraphas poſtulanit, vtpote conſcius ſe non Epiſcopum Chriſtianis, ſed ſcriptorib⁹ iſtius pacti curioſum immittere. Ethnici igitur vt idolorum ſuorum ſecuritatem redimerẽt, nonnulli vt quæſtum ſuum aſſererẽt, inuitis animis ſubſcripſerunt, atque perinde ab illis habitum eſt ac ſi non Epiſcopus ſed præſes aut prætor aliquis in prouinciam à Cæſare mitteretur: tanta erat edictis adhibita vis minarum. Quid enim ethnici homines facerent, niſi hoc ipſum quòd Imperatori placeret? Populis autem in magnam Eccleſiam conuenientibus: erat enim quarta Sabbati, poſtridiè Heraclius Comes adiuncto ſibi Ægypti præfecto Cataphronio, & Fauſtino Catholico, homine & genere Bubyno, & opinionibus hæretico, iuuenes forenſes, & idolorum adoratores concitat, vt ex precepto Imperatoris inuaderent Eccleſias, & populos lapidarent. Pleriqueautem populorum miſſione è ſacris facta abierant, aliquot mulierculis remanentibus. Res agitur vt imperatum fuit, oriturque miſerabile ſpectaculum: modo enim ab oratione mulierculæ ſeſſum receperant, quum leuis armaturæ forenſis illa iuuentus cum lapidibus & fuſtibus irruens, cæteras lapidibus inceſſunt: ſacra autem virginũ corpora plagis impij concidunt, iniectaque in veſtes manu trahunt, capita denudant, eas verò quæ inter trahendum obnitebantur, calcibus pulſant. Grauia quidem iſta & nimium grauia, ſed tamen quæ inſecuta ſunt, multò grauiora, & genere contumeliæ prorſus intoleranda. Quum enim ſcirent pudicitiam virginum, & aurium integritatem, & quòd patientius ferrent, lapides & fuſtes quàm obſcœna verba fœdiſſimis dictis inter inuadendum vtebantur, & hæc Ariani iuuentuti ſuggerebãt, quippe qui ad iſta dicta & facinora cachinnarentur: Sacrę autem virgines & aliæ caſtæ mulieres, vt morſus aſpidum ab iſtiuſmodi vocibus refugiebant: Chriſti autem perduelles ſuam quoque operam, vt hæc fierent, addebant, nec diſſimile eſt veritati, ipſos eaſdem cum iuuentute illa voces concinnuiſſe: delectabantur certè petulantia, & obſcœnitate verborum quæ à iuuentute iactabantur. Deinde cũ mandatum Cæſaris omnibus ſuis partibus impleuiſſent: hoc enim illis ſtudio erat, hoc Comes & Catholicus præcipiebant, ſubſellia, Thronum, menſam, quippe quæ lignea eſſet, vela Eccleſiæ, & cætera quæ poterant, foras elata combuſſerunt ante veſtibulum in magna platea, & thura inſparſerunt. O quis hæc audiens non fleuerit? imò quis non, ne iſta alio dicente audiat, aures occluſerit. Idamnoque ſe affici putarit, ſi vel ea tantum audierit? Idola igitur ſua laudibus ferebant, dicebantque, Conſtantius ethnicus factus eſt, & Ariani noſtra agnoſcunt: nihil enim curant ethnicos mores præ ſe ferre, modo ipſorum hæreſis ſtabiliatur. Nam & bueculam, Cæſareos hortos irrigantem, adorti ſunt immolare, atque immolaſſent, niſi fœmina fuiſſet: eas enim immolari ſuis ritibus nefas eſſe aiebant. Hæc religioſi Ariani, quia exiſtimabant in noſtram ignominiam redundare, vna cum ethnicis faciebant. Cæterum diuinum ſupplicium eorum ſcelera declarauit, manifeſto demonſtrans eos, vt impiè credendo, non in alium, quàm in ipſum Dominum peccare: ita quoque & iſta faciendo, in ipſum Dominum ſuas iniurias committere. Quæ res exitu iſtius miraculi euidentius patuit: quidam enim ex petulantioribus iuuenibus, interiora penetrans, audacter ſe in Throno ſeſſum recepit, & inter ſedendum ſornicarios rouchos de naribus inſonuit, mox deinde conſurgens, magna vi Thronum conuellens, ad ſe diſtrahit, minimè animaduertens in ſeſe vltionem diuinam attrahere. Vt enim olim Azotii incolæ auſi arcam attingere, quam illis vel oculis attingere nefas fuit, ſtatimque ſecundum hoc factum peribant, ſed ita vt prius ſedium tormentis, excruciarentur: ita quoque miſer iſte auſus ſellam conuellere, fragmento ligni inde in ventrem ipſius reſiliente, & quaſi ab ipſa vltione impacto, inteſtina ſua perforauit, & eadem vi, qua ſolium diſrumpere conabatur, rupta aluo ſua inteſtina effudit, celeriuſque quàm ipſe Thronum auferret, Thronus ei vitam ſuſtulit: effuſis enim (vt de Iuda ſcriptum eſt) viſceribus, collapſus eſt: ac inde aſportatus, poſt vnum diem expirauit. Alius itẽ cum frondibus ingreſſus, &, vt ethnicus, eas manu per ludibrium agitans, ſtatim obortis tenebris ita oculis caligauit, vt nihil videret, neque intelligeret vbi terrarum eſſet, quem iamiam collapſurum, ij qui aderant manibus ducentes, vel potius geſtantes è templo extulerunt, adeo vt vix poſt diem ad mentem redierit, nihil memor eorum quæ vel fecerat, vel paſſus erat. Quibus conſpectis, ethnici quidem in metu erant, neque plura auſi ſunt: Ariani autem ne ita quidem vllo pudore repreſſi ſunt, verum vt Iudæi, cum ſigna cernerent, non credebant increduli, ſed potius quemadmodum Pharao, magis ac magis indurabantur, quippe qui & ipſi quoque ſuas ſpes humi & infernè haberent, in Cæſare nimirum & in eius eunuchis. Ethnicos igitur vel potius ex ethnicis teterrimos quoſque, talia deſignare permittebant. Habebant enim ſibi ad iſtiuſmodi hiſtrionem & ethnicos concitantem Fauſtinum titulo Catholicum, moribus autem circunforaneum & animo proteruum. Ipſique per ſe ſimilia inſtituerunt facere, vt quemadmodum hæreſim ſuam ex aliis hæreſibus expreſſerant, ita quoque cum proteruis hominibus in commune peccantes, aliquid tamen proprij ſuique in ſceleribus & quaſi peculiare ſibi quærebant. Alia igitur, quemadmodum iam dixi, per illos faciebant: quæ autem per ſe deſignarunt, qui quæſo non ſuperant omnem malitiam, & carnificis immanitatem? Quas ædes non depopulati ſunt? quam domum ſub ſpecie quærendi non diripuerunt? quem hortum non conculcauerunt? quod ſepulchrum non aperuerunt: eo prætextu quaſi Athanaſium quærerent, quũ nihil niſi rapere & ſpoliare ſtuderẽt? quot hominum ædes obſignatæ ſunt: quàm multa, quæ in hoſpitalibus erant, militibus adminiſtris ſuis donauerunt? Quis illorũ ſcelerũ expers fuit? quis illis obuius nõ ſeſe in foro occultauit? quis nõ ob iſtos relictis ædibus in deſerto obnoctauit? quis, quũ ſua ſeruare ab iſtis feſtinaret, non plura inſuper perdidit? Quis maris imperit⁹, non maluerit mare mariſque pericula experiri, quàm iſtos minaces videre? Multi autem domicilia permutarũt de vico in vicũ, & ex vrbe in ſuburbana tranſilientes. Quã multi & quam magnas mulctas ſuſtinuerunt? & cum non eſſet vnde luerẽt, mutuo pecuniam ſub vſuris acceperunt, non alia de cauſa quàm vt horum inſidias effugerent: Omnibus enim ſe terribiles oſtendebant, ad omnes ſe magnificè iactabant. Imperatorem in ore habentes, eiuſque terrorem & minas denunciantes, quum miniſtros ad ſua ſcelera haberent

Heraclius hæreticus & idololatra concitat ad Eccleſias euertendas & populos lapidãdos.

Irruptio truculenta in Alexandrinam Eccleſiã facta.

Ariani iuuenes petulantia & verborũ obſcœnitate delectati.

Eccleſiæ ſubſellia, thron⁹, menſa &c. cõbuſta.

Ariani ethnicos mores non reſpuunt, imò eam ipſis cõmunicant.

Simile. 1. Reg. 5

Eccleſiã diripiẽs Arian⁹ quidam effuſis viſceribus corruit.

Act. 1. 18

Ethnic⁹ oculis captus, cur.

Omnia diripuerunt Ariani, Athanaſium quærere fingentes.

Arianorum facinora innumera. Sebaſtianus ſecta Manichæus.

betent ducẽ Sebaſtianum, ſecta Maoichæũ, petolãtem, ſuuenem, Præfectum itẽ, Comitem, & hypocritam Catholicum. Multas certè virgines, quæ & eorum impietatẽ damnabãt, & veritatem agnoſcebãt, ex ædibus ſuis deportarunt, aliaſq; ad negocia ſua eootes cõtumelijs affecerunt, operámq; dedete, vt à proteruioribus adoleſcentibus denudarentur, ſuiſq; molieribus poteſtatẽ conceſſete, vt quã vellent, indignè tractarent. Grattes igitur & fideles matronæ, illis de via cedebant. Vxores autẽ eorum veluti bacchæ & furiæ circũcurſitantes pro calamitate habebant, ſi neminẽ inuenetiot cui iniuriã facerent, eumq; diem quò malefacere non dabatur cum mœrore trãſigebant. In ſumma, ita erãt feri & acerbi in omnes, vt carnifices, homicidæ, nefarij, delatores, malefici, & quiduis potiùs quàm Chriſtiani ab omnibos vocarentur, quippè qui Scythas imitãtes,

Arianorũ vxores in pias matronas debacchata.

rapueriut Eutychiũ ſubdiacooũ, vitum probè Eccleſiæ inſeruientẽ, quem primùm ſcuticis vſque ad mortẽ curaoerunt verberari, deinde ita moribundũ io metallũ mitti, & non quoduis metallum ſed in id quòd Phænn appellarur, in quod homicidia condẽnãtut, non niſi ad paociſſimos dies ſupereſſe poteſt, & quod immanius eſt, ne paucis quidẽ boris ad curationẽ vulnerum conceſſis, hominẽ ſtatim in metallũ deportarunt, prædicantes ſi hoc fieret, omnes in metu fururos, & ſecum conſociatã iri. Cæterum ille non longe auectus, quũ imbecillior eſſet, quàm vt ad metallũ perduci poſſet, ex dolore vulnerum in itinete deceſſit. Et ita ille quidẽ cũ gaudio mortuus eſt, poſſidens gloriam martyrij. Impij aotem, ne ita quidẽ vllo pudore repreſſi ſunt, habentes, ſicut ſcriptũ eſt, crudelia viſcera, imò quiddam prorſus ſataoicũ meditato ſtudio deſignauerunt. Quom euim populi pro Eutychio precibus ſuis ſupplicitet intercederent, reiectis populorũ precibus, quatuot pro eo bonos & iogenuos viros & inter eos Hermian lauantẽ pedes vinctorum, arripi iuſſerũt, quos dux multis plagis conciſos in carcerem coniecit. Ibi Ariani Scythis crudeliores, poſtquam videre eos verberibos nondũ enectos, expoſtulare cũ duce occipiunt minatiq; ſunt ſe eunuchis ſcripturos, quòd non ad ipſorom arbitrium flagellaret: qoorũ verbis ille conterritus, iterum homines flagellare occipit, ipſi autem qui verberabantur, non ignari cor vapolarẽt, & per quos falſo delati eſſent, nihil aliud dicebãt, niſi ſe ob veritatẽ flagellari. Nõ cõmunicamos, inquientes, cum hæreticis, verbera deinceps, vt libet, Deus ob iſta te iudicabit. Impij aotẽ eos in carceribus periclitari moriq; cupiebãt: Populus aotẽ Dei cogoita opportunitate tẽporis, pro ijs interceſſit, atque ita, vt inde poſt dies ſeptẽ plus minùs liberati fuetiot. Euſebiani verò quaſi eo ipſo grauiter habiti fuiſſent, alia crudeliora, magiſque nefatia moliti ſout facere, qoæ quidem immania aliorũ ingenijs videntur, ipſorum verò hæteſi hoſtilia io Chriſtũ profitenti prorſus conſentanea. Siquidem Chriſtus nos admonet vt pauperũ memores eſſemus, & vẽdenda eſſe bona & dãda in eleemoſynam: &, *Eſuriui*, inquit, *& dediſtis mihi quod comederẽ: ſitiui, & dediſtis potũ. Quatenus enim vni ex minimis iſtis feciſtis, mihi feciſtis.* Iſti autẽ vt reuera Chriſto infeſti eius voluntati bac in parte obſiſtere conati ſuot. Quũ enim à frattibus in egenos & viduas, quibus io Eccleſijs, quæ iã per ducem in Arianorũ poteſtatem coonceſſerant, ſedere nõ licetet, ac proinde in locis per clericos, in quorũ tutela erant, aſſigoatis verſarentut, eleemoſynas benigoè confer-

Eutychius ſubdiaconus vſque ad necẽ flagellatus deinde in metallum letale mitti damnatus.

Oratio baueta pro defunctis.

Ariani crudeliores Scythis.

Ad necẽ quatuor viri flagellati.

Matt. 19.

Matt. 25.

A ri cõſpicerent, nou ferentes hãc pietatem, miſeros illos ferire ac verberibus inſectari cœperũt, criminib. quoq; in donatores eleemoſynarũ intentatis, eos eo nomine apud ducem accuſarunt, vtentes ad eam opera cuiuſdã militis. Gratũ id admodum fuit Sebaſtiano. Nam apud Manichæos miſericordia non eſt, & pro re hoſtili habetur pauperum cõmiſeratio. Erat igitur noua expoſtulatio, & tribunal primum ab ipſis excogitatũ, vbi de beoeficio reatos fieret, & miſerator accuſatiooe impeteretur, & is qui beneficiom acceperat, vapularet. Maluerúntque paopetẽ eſurire, quàm liberã alijs miſericordiã permittere, & hoc quoque ab antiquis Iudæis, ipſi noui Iudæi didicetant. Nam & illi cum vidiſſent à natiuitate cæcum, viſum recepiſſe: & eum, qui moltis temporibus paralyticus fuerat, ſanatum eſſe, au-

Eleemoſynas qui contribuerãt verberati ab Euſebianis. Manichæorũ immiſericordia Euſebiani noui Iudæi.

B thorẽ quidem eius beneficij Dominum noſtrũ vituperabant: beneficio autem illo affectos, vt tranſgreſſores condemnabãt. Quis non igitor ad iſta obſtupuit? quis noo hãc hæteſim eiuſq; aſſertores execratus eſt? Quis non cogoouit Arianos belluis immaniores eſſe? Atqui ſcelerati, id, quòd per iſta ſua facinora captabant, minimè aſſecuti ſunt, ſed magis odiũ ſui apud omoes inteoderunt. Sperabant enim vi & inſidijs multos cogi poſſe, vt ſecum communicareot, ſed res illis in contrariũ ceſſit. Qui enim iſta patiebantur, eas calamitates tanquam martyriũ ſuſtinebaot, minimè prodeotes, aut inficiantes piã in Chriſtum fidem. Extranei autem qoi iſta ſpectabant, in qoo oumero etiam ethnici eraot, Arianos vt Antichriſtos & carnifices execrabantur: eſt enim genus humanum amans pauperum, & pronum ad miſericordiam. Sed Euſebiani humanam mentem

Humanum genus ad miſericordiam pronũ.

C exuerant. Egeoi porrò qui ita vapulabant, optaſſẽt forſitan vel à quouis beneficiom accipere: verũ id Euſebiani iudicium & Comitis Imperio ſuccincti, quibus libera poteſtas erat quamlibet affligendi, nequaquam permittere voluerunt. Quæ enim in presbyteros & diaconos fecere, & quomodo ipſos ſub duce & iudicibus in exilium egere eorumque amicos militari manu extraxerũt, duce Gorgonio, plagis eos concidente, & quomodo omniũ, quòd ſũmæ crudelitatis eſt, etiam iam mortuorum membra arcuſq; per ſummã ſæuitiam diſcerpſerint, nõn eſt vt verbis enuncies, vincit immanitas rerom omnem rationẽ eloquendi. Quid enim tãtum dixeris, vt rẽ ipſam elocutus videare? aut cuius primũ mẽtionem facias, vt non inuenias primis ſecunda, ſecundis tertia, ac deinceps poſteriora quæque efferatiora? Omnes enim eorum conatus cæde & im-

Poſterior hæreſis ſẽper efferatior.

D pietate redundãt, qui ea ſunt vaſriciei animi, & morum verſipelli calliditate, vt honorũ magiſtratuũq; pollicitationibus & pecuniarum muneribus ad decipiendum abutantur, vt qoum ex legitimis rationibus Epiſcopatus ſui conſtitutionem oon habeãt, ſaltem inde imaginem aliquam rectæ inſtitutionis ſimplicioribus faciant. Quis igitor eos vel ethoicos ſimpliciter nominet? tantùm abeſt vt eos Chriſtianos appellari velit. Quis horum mores humanos, ac non potiùs ferinos putet? in quorum factis eſt tanta crudelitas & immanitas, vt carnificibos tetriores, cæteriſque hæreticis improbiores ac ne pares quidem ethnicis habeaorur, à qoibus à tergo ad longiſſimom interſtitium relinquuntur. Ego enim è patribus audioi, & verum arbitror, quom perſecutio eſſet nata ſub Maximiano Conſtantij auo, ethnicos homines fratres noſtros Chriſtianos, quum quærerentur, latebris abdidiſſe, eoſque ſæ-

Maximiana perſecutio Ariana multo ſedatior.

pè pecunia mulctatos, & carceri mancipatos fuiſſe, non ob aliud, quàm quod profugientes ad ſe, prodere nollent: eoſque eadem fide qua ſeipſos tuendos putarent, non veriti ob id ſeſe periculis obijcere. At nunc mirificè iſti nouæ hæreſeos inoeotores, nulla æque re vt inſidijs clari, omnia in contrarium faciunt: ipſi enim vltro carnifices effecti, & occultatos rimantur, vt eos latebris eruant, & occultatoribus inſidias nectũt, æquè ſibi inimicũ & occultatũ, & occoltatorẽ arbitrantes: ita natura ctuẽti ſũt & homicidæ, & Iudæ ſceleris æmuli. Neq; ſatis pro dignitate verbis quæ ipſi faciunt, efferri licèt, atque inde, quod mihi ſcribenti de eorum ſceleribus iſtud in mentẽ venit, num hæreſis iſta quarta ſit filia eius hirudinis, quæ in prouerbijs memoratur, vt quæ poſt taota ſcelera, cædeſq; illatas nondum induci poteſt, vt dicat, ſufficit. Adhuc enim ſęuit, eoſq; qui illam nondum cognitam habent, ad noxã circuit: quibus autem nocuit, ijs nouã iniuriã meditatur. Ecce eoim poſt nocturnam graſſationẽ malaque inde propagata, non intermittunt apud Cæſarem criminationes ſtruerè, neque id mirum, qoum certi ſuit ſeſe audieudos, modo impia adſerant. Agunt igitur vt damnatio grauior exilio infligatur, & ad uecem rapiantur, quotquot impiæ hæreſi nun obtemperauerint, & certè nunc eo genere crudelitatis ſæuiunt. Secundus igitur Peotapolitanos nomine tenus Epiſcopus, homo omnium mortalium teterrimus, eiuſque in coniuratione ſocius Stephanus, non ignari ſe de quauis iniuria ob hæreſis gratiam excuſari poſſe. Barcæ quendam presbyterum nacti, nomine quidem Secundo ſimilem, fide diſſimillimum, ipſis non obtemperantem calcibus obtritum interfecerunt. Ille aotem quũ occideretur ſanctum imitatus ita locutus eſt: Nemo me apud iudicem vindicet, habeo vindicem Dominum Ieſum, pro cuius nomine iſta patior: illi coocta hominis ita loquentis nihil quicquam miſerti ſunt, neque diei vllam reuerentiam habuere, quum in ipſa Quadrageſima hominem calcitrando eliderent. O nouam hæreſim ſceleribus & impietatibus diabolum totum, quantus quantus eſt, induẽtem! Nunc primum hoc genus mali extare cœpit: anteа enim ſi qui de hæreſi cogitaret, cogitatus ſuos ſenſuſque abdebãt: nunc autem Euſebius & Arius, veluti ſerpentes è cauernis ſuis progreſſi, virus impietatis ſuæ ſectæ palam euomuut: quorũ hic blaſphemandi apertè audaciam ſuſcepit, ille verò blaſphemiam prupalam defendit. Sed non priùs eam defendere potuit, quàm vbi Cæſarem blaſphemiæ propugnatorem repetiſſet. Patres contra orbis cõcilio caocto, coogregatiſque plus minùs trecentis Episco[illegible] Arianam hæreſim condemnarunt, oſtenderúntque eam alienam peregrinámque eſſe ab Eccleſiaſtica fide. Propognatores verò huius ſectæ, videotes ſe in probro agere, & nihil pro ſe habere quod rationi conſentaneum ſit, aliam viam excogitarunt, & per potentiam ſecularem eam defendere inſtituerunt, qua in re magnopere admireris inſulentiam malitiamque iſtius inuenti, & quantupere ſuperet alias hæreſes. Siquidem aliarum hæreſeum inſtituta in perſuaſibilitate verborum inſaoiam ſuam cooſtitutam habent, ad ſimpliciorum circumuentionem. Et ethnici, vt inquit Apoſtolus, ſublimitate & ſuadela verborum & ſophiſmatibus veriſimilibus diſceptatiooes ſuas iuſtruunt: Iudæi verò omiſſis Scripturis, vt Apoſtolus ait, fabulis & genealogijs interminatis decertant. Mani-

Hæreſis Ariana hirudinis quarta filia.

Secũdus Epiſcopus & Stephanus Secũdũ presbyterum interfecerunt.

Conſtãtius blaſphemiæ propugnator.

Hæreticorum primi tantum verbis ſuã doctrinam propagare conantur.

1. Tim. 1. 4.

A chæi verò & Valentini cæterique alij ſuis fictis rationibus ſacras literas cauponantes, adulterantéſque, næmias adferunt. Ariani autem cæteris proteruiores, alias hæreſeos ſorores ſuas ſe multo mitiores declarant, quum longè maiori impietate vtãtur (vt dictum eſt) omnéſque & in primis Iudæos ſcelere improbitatéque æmulentur. Vt enim illi Paulum, quem de obiectis criminibus vincere non poterant, ſtatim ad Tribunum & præſidem adduxerunt, ita quoque iſti indies plura excogitantes, nõ niſi iudicum poteſtate vtuntur, & vbi quis vel ſemel illis cootradixerit, ad Præſidem & Ducem rapitur. Cæteræ porrò hæreſes demonſtrationibus conuictæ ab ipſa veritate, tacitè obmuteſcunt, nihilque aguot niſi quòd de conuictione ſua erubeſcunt. Noua autem iſta & execrabilis hæreſis, quum B rationibus ſubruitur, quum ipſa veritate podcfacta concidit quos non potuit verbis inducere, eos vi, plagis, carceribúſque ad ſe pertrahere annititur atque vel ita ſeipſam, quàm non ſit pia & Dei cultrix, manifeſtat. Piæ enim religioois (vt dixi) proprium eſt, oon cogere ſed ſuadere. Siquidem Dominus non cogens, ſed libertatem ſuam voluntati permittens, dicebat quidem vulgo omnibus: *Si quis vult venire poſt me*: Diſcipulis verò, *Num & vos abire vultis?* Quid autem aliud hæreſim iſtam, quæ prorſos aliena eſt à pia religione, quæque vt Chriſti perduellis authorem ſuæ impietatis Conſtaotium, quaſi Antichriſtum inſcribit, facere decuit, niſi cõtraria Saluatori vſurpet? Conſtantius enim in gratiã hæreſeos primum ſtudio habuit, immanitate Saolem imitari. Ille enim ſacerdotibus, qui Dauidi viaticum dederant, necem imperauit, eiuſque ioſſu C trecenti quinque ſacerdotes ſimul interfecti ſunt. Iſte verò, quoniam omnes hæreſim fugiunt, & ſana fides in Chriſtum confeſſionibus celebratur, Synodum pluſquam trecentorum Epiſcoporum abrogat, & Epiſcopos in exilium eijcit: populos verò, dum prohibet coonentus celebrati, à meditatione pietatis precibúſque ad Deum ſummouet ac depellit: rurſus vt Saul Nobam ciuitatem ſacerdotum euertit, ita & iſte eius ſceleris magnitudinem ſuperans, Eccleſias Domini, hæreticis tradit. Et vt ille Doeg veris ſacerdotibus quos accuſauerat, antepoſuit, Dauidémq; perſecutus eſt Ziphæis auſcultans: ita quoque & iſte hæreticos præfert verè pijs & religioſis hominibus, & inſuper eos qui ipſum fugiũt, perſequitur, eunuchis ſuis orthodoxos homioes criminantibus auſcultant: nec animaduertit, quòd quæconque pro Arianorum hæreſi ſcribit & D facit, ea omnia tendere aduerſus noſtrum Saluatorẽ. Nónne talia Achab in ſacerdotes auſus eſt, qualia iſte contra Epiſcopos molitus eſt? Ille ſaltem interfecto Nabuthe cõpunctus eſt, & viſo Helia extimuit: Iſte verò Hoſium tantum & tam eximium virum nihil reueritus eſt, neq; poſt tot exilia Epiſcoporum otio acquieuit, aut animo compunctus fuit, ſed vt alter Pharao, quo magis atteritur, eo magis iodureſcit, & quotidie peiora meditatur. Eſt & quiddam incredibile in illius peruerſitate. Ex Epiſcopis enim relegatis euenit interdum nonnullos ob crimen cædis, aut ſeditionis, aut furti, pro ſceleris qualitate condemnationem pati, hos quidem ipſe poſt pauciſſimos menſes, ad preces aliorum, vt Pilatus in Barrabam fecit, à pœna abſoluit. Chriſti autem ſeruos, non ſolum nòn relaxet, ſed exules etiamnũ inclementiſſimè ſubinde nouis ſupplicijs grauet, quaſi æternam furiam & alaſtora ſe illis

Ariani ſcelere Iudæos æmulãtur cæterũ ſectis proteruiores.

Matt. 16.

Ioan 6.

Conſtãtius antichriſtus.

1 Reg. 22.

Saulis & Conſtãtij geſtorũ collatio.

Conſtãtius deterior Achab.

3. Reg. 22.

Digitized by Google

Grecè dicitur qui exitialis eſt & communis aliorum peſtis.

illis præbere velit. Neque id mirum eſt, quum maleficis, ob mores amicus: orthodoxis verò, ob pietatem in Chriſtum inimicus ſit. Num ergo ex ea re liquido oſtenditur, Iudæos eius temporis, qui Barrabam poſtulauere, Dominum autem crucifixerũt, tales fuiſſe quales nunc ſunt vnà cum Conſtantio Chriſti perduelles Ariani? Quid ſi Conſtantium etiã Pilato acerbiorem cenſeas? ille enim animaduerſa Iudæorum iniquitate, ſaltem manus lauit: iſte contra, in damnandis ad exilium ſanctis atrocius frendet. Quid ergo mirum, ſi hæreſi deuius ac errabundus ita crudeliter in Epiſcopos ſæuit, quum ne cognatis quidem ſuis vt homo, pepercerit? quippè qui patruos necarit, patrueles ſuſtulerit, & ſoceri ſui filiam, cognatóſque vltima patientes nulla miſericordia proſecutus ſit: quin & iuriſiurandi, quod illis de ſalute cauerat, violator fuit, pari quoq; impietate in fratrem vſus. Et ſimulat ille quidem ſe fratri monumentũ ædificare, quũ interim ſpõſam eius Olympiada Barbaris dedideri, quam frater eius vſque ad mortem apud ſe retentam, vt propriã vxorem educabat: & iam eius decreta cõuellit, cuius ipſe ſe hæredem gloriatur, ea ſcriptis mandans, ob quæ homo vel tenuiſſimi ſenſus erubeſceret. Ego autem eius inter ſe epiſtolas committens, inuenio illum nihil ex ſuo ingenio ſenſiſſe, ſed motus affectuum, prout illi ſuggeſtum fuit, accepiſſe: propriam autem mentem in genere non habuiſſe. Salomonis ſententia eſt rege, audiente iniuſtum ſermonem, omnes qui ſub eo ſunt, legis præuaricatores eſſe. Ipſe autem factis declarat ſe illum iniuſtũ, & qui circa eum ſunt, illos ipſos legis præuaricatores eſſe. Iam quum ipſe talis ſit, talibuſque delectetur, qui fieri poſſit, vt aliquid iuſti, aut quod rationis ſit ſapiat, homo familiaribus ſuis deuinctus, alligatuſque ijs incantatoribus, qui cerebrum in calcaneis depreſſum habent. Inde ego nimirũ fieri puto, vt nunc ſcribat, mox ſcriptorum pœniteat, deinde mutata ſententia ſuccenſeat, idq; rurſum deploret, profuſq; incertus fluctuet, quid agat: ex quibus omnibus facilè colligas pectus eius mente deſtitutum eſſe. Talis igitur quum ſit, rectiùs eius vicẽ doleas, quòd ſub liberali cultu & nomine ſeruus ſit eorum, qui ipſum pro ſua impia libidine quoquouerſum trahunt. Certè ſtultitia & fatuitas eſt, vt ait ſacra ſcriptura, alijs indulgendo ſeipſum futuro iudicio in alimentũ ignis mancipare, quum omnia faciat quæ illi volunt, illiſq; ius Epiſcopis inſidiandi propinet. Ecce enim nunc denuò Alexandriæ & in Ægypto & per vniuerſam Libyam Eccleſias turbauit, & propalam edixit, vt Catholicæ Eccleſiæ eiectis, piæ religionis Epiſcopis, in vniuerſum hominibus Arianicæ opinionis tradantur. Hoc & dux exercitus facere incepit, ac iam inde Epiſcopi, presbyteriq; & monachi ferrò vincti, plagis vſque ad mortem cæſi, aliò atque aliò tranſmittuntur: Omniáq; in ſingulis locis tumultibus agitantur, Ægyptus & vniuerſa Libya in periculum venit, populis rerũ iniquitatem indignè ferẽtibus, quũ ante oculos ſuos videant Antichriſto viam præparari: ſua ſibi eripi, eáque hæreticis dari. Quando igitur vnquã audita eſt tanta iniquitas? quando tale malum vel in perſecutione viſum fuit? Ethnici erant, qui priùs perſequebantur, ſed tamen in Eccleſias idola non inferebant. Zenobia Iudæa erat, & protectrix Pauli Samoſatenſis, ſed tamen Eccleſias Iudæis in ſynagogas non tradidit. Nouum iſtud odium eſt, neque ſimplex perſecutio, ſed immanitas, quæ-

Conſtãtij impius cognatis occidendis tyrannus.

Conſtãtius ſeruorum ſuorum ſeruus.

Conſtãtij perſecutio aliis atrocior.

Zenobia Iudæa Samoſatenſis protectrix.

A dam omni perſecutione plena, procœmiumque & præparatio Antichriſti. Eſto contra Athanaſium, alióſque Epiſcopos quos in exilium miſere, comminiſci potuerunt criminum cauſas, ſed nihil illa ad hoc nouum genus malorum. Quid criminis cõfingere poſſunt contra vniuerſam Ægyptum, Libyam, & Pentapolim? non enim in ſingulos inſidias moliti ſunt, vt mentiendi occaſionem haberent, ſed ſimul omnes adorti ſunt, vnde fit, vt ſi quid fingere auſint, falſi ſtatim mendacéſque appareant. Excæcauit eorum animos malitia, eo ipſo quòd ſimpliciter poſtularunt omnes Epiſcopos ſine exceptione ſummoueri, vt clarum facerent, ſe contra Athanaſium, ceteróſque Epiſcopos quos in exilium miſere, nõ alia de cauſa, quàm ob nefariã hæreſim hoſtium Chriſti Arianorum, falſum crimen confinxiſſe. B Res enim non amplius latet, ſed iam omnibus compertiſſima eſt, eò quòd & Athanaſium è ciuitate eijci, & Arianis Eccleſias tradi iuſſerit, adeò vt iam presbyteri & diaconi qui cum Athanaſio à Petro vſque & Alexandro in clero & Eccleſia fuêre, profligentur, & hominibus certò Arianis, neque illis nouitijs, ſed veteranis ac iam olim vnà cum Ario ab Alexandro Epiſcopo damnatis, Eccleſia donentur, ita in ſuperiori Libya Secundus, in Alexandria Euzoius ille Chananæus, Iulius, Ammõ, Marcus, Irenæus, Zoſimus, Serapion cognomento Securicula: In Libya verò Siſinnius cum iuuenibus eiuſdem ſecum hæreſeos cultoribus, Eccleſias accipiunt: Sebaſtianus verò exercituum dux ſingulorum locorum præpoſitis, & militaribus præfectis in eam ſententiam literas miſit, vt veros Epiſcopos perſequerentur, & pro illis ſuffragatores hæreſeos C in Eccleſias introducerent. Nihil horum omiſſum: relegarũt enim Epiſcopos qui in clero cõſenuerãt, & per multos annos in Epiſcopatu ab Alexandro vſq; Epiſcopo verſati fuerant ex quibus Ammoniũ in ſuperiorem Oaſim, Muim, Pſenoſirin, Nilammonem, Plenem, Marcum, Athenodorum in Ammoniacam, in exilium miſerunt, nihil aliud captãtes, quàm in deſertis, ſolitíque locis oberrando perirent: Nihil eorum qui aduerſa valetudine laborabant, miſerti, adeò vt iter ægrè ob imbecillitatem ferentes, lecticis aſportati ſint, à tergo ob morbum funeralibus inſtrumẽtis ſubſequi iuſſis. Certè vnus ex eò numero extinctus eſt, cuius ne cadauer quidem ad ſuos referri permiſerunt. Atque hinc eſt, quòd Dracontium Epiſcopum in ſolitudinem eã, quæ circa Clyſma eſt, retruſerint. Philona verò Babylonem. Adelphium in Pſinabla Thebaïdis. D Hieracem autẽ & Dioſcurum presbyteros in Soinem, Ammonium item Agathum, Agathodæmonem, Apollonium, Eulogium, Apollo, Paphnutium, Gaium, Flauium veteres Epiſcopos & Dioſcorũ, Ammoniũ, Heraclidẽ, Pſaim, rurſus Epiſcopos, profugos fecere, & hos quidem in lapidicinis mancipaerunt, illos ad necem perſecuti ſunt, multóſque laicos numero quadraginta ſpoliauerũt, virgines autẽ quas antea flammis admouerant, & ità palmarũ flagellis verberauerant, in quinto die aliæ perirent, aliæ ſub chirurgorum manibus ob ſtimulos palmarum corporibus impactos, grauiores morte dolores paterentur, è ſuis finibus eiecerunt. Et quod grauiùs apud omnes qui mente valent, ſed tamen quod proprium eſt impiorum quum vapulantes fœminæ inter verbera Chriſtum inuocarent, illi pro maiori contumelia dentibus ſuis in eas ſtridebant. Quinimò ne corpora quidem occiſorum ſuis

Sap. 2.

Eccleſia veteranis Arianis donata.

Epiſcopi Ariani.

Epiſcoporũ in exilium electorũ magnus numerus.

Epiſcopi in lapicidinas damnati.

Virgines palmarum virgis admorti...

ad ſepulturam conceſſere, ſed locis occoltis abdiderunt, vt laterent ſcilicet ipſorum homicidia: verum ea mioimè latuerunt. Vniuerſa enim ciuitas hanc crudelitatem vidit, omnéſque eus vt carnifices, vt maleficos, vt latrones auerſati ſunt, quippè qui & monaſteria euerterint, & ignes iniecerint ad monachus cumburendus, domúſq; diripuerint, & depoſita ab Epiſcopu in ædibus ingenuorũ hominum, irruentes deprædati ſint, & interuerterint, viduáſq; calcibus obtriuerint, eleemuſynis ubſtiterint. Iſtiuſmodi ſunt ſcelera Arianurum: quid autẽ pro impia ſua hæreſi cunentur, quis quæſu vel audiendu non exhurreſcat? qui tot ac tã graues ætate Epiſcopos relegarũt, & io illurum lucum iuuenes, libidinoſus, ethnicos, ne cathechiſmo quidem imbutos (ea ſpe quaſi res ſtatim cuofici puſſet) nec nõ & bigamus, & de maximis criminibus male audiẽtes; upum gratia & putentiæ cummendatione, modo aurum darent, veluti emptures è foru ad Epiſcopatus ſummiſere. Ac iã inde grauior calamitas populum preſſit, qui quum auerſarentor mercenarius iſtus, ab Arianis quidem pro Epiſcopis ſummiſſus ſed tamen à ſe alienus, flagellis miſere à duce bonis fiſcu addictis cuncidebantur. Quod admodum libenter faciebat humu Manichæus eu animu, ne illi ſuus Epiſcopus repoſcerent, & quus auerſabantur, reciperent erga homines nimirum ea agentes, quæ prius inter idula ſua luſerãt. Quis hæc vel vidẽs vel audiens, quis itẽ conſiderans ferocitatem impiorũ & tantã iniuſtitiam, mudu ipſe iuſtus ſit, non ingemiſcat? in locis enim infideliũ ſuſpirant iuſti. Quia igitur quũ iſta fiaot, & quũ impietas tantam impudentiã ſibi vendicet, auſit iã inde Cunſtantium huminem Chriſtianum appellare? ac nũ potiùs Antichriſti imaginẽ eſſe? Quid enim ex notis Antichriſti huic deeſt? aut quid eſt cur non umnibus mudis Cunſtantius Antichriſtu & viciſſim Antichriſtus Conſtautio ſimilis habeatur? Nonnè in magna Ecclesia in Cæſareu ſacrificia contra Chriſtum & blaſphemias, veluti ea præcepto eius Ariani & ethnici fecere? Nonnè viſiu Danielis iſtiuſmodi notis Antichriſtum ſignificat? nimirum quòd bellũ cum ſãctis geſturus ſit, & quòd inualeſcet contra eos, & quòd in malitia ſuperabit omnes, qui ante ipſum fuère, & quòd humiliabit tres reges, luqueturque ſermones cuntra altiſſimum, & quòd meditabitur alienare & legũ & tempurũ articulus? Quis igitur vnquam alius, excepto vno Cunſtãtiu, talia machinatus eſt? hic enim talis eſt, qualis ille futurus eſt, loquitur ſermones contra altiſſimum, dum prupugnat ſacrilegã hæreſim, & aduerſus ſanctus bellum gerit, Epiſcopos in exilia relagans, tametſi paoliſper ad ſuã ipſius perniciem hanc poteſtatẽ habeat. Nã & ipſe omnes qui ante ipſũ fuère, ſceleribus vicit, nouo excogitato perſecutionis mudo, & ſtatim à tribus regibus Britãniune, Magnẽtiu & Gallo interſectis, tutelã impiæ religionis ſuſcepit, & vt Gigas cõtra altiſſimũ arrogantia ſeſe efferre auſus eſt, & rationes nouã dæ legis aduenit, diſſoluens Chriſti per Apuſtolus tradita ſtatuta moréſq; Eccleſiæ inuertẽs nouum conſtitutionũ genus excogitãs, & quinquaginta ſediũ Epiſcopus & cũ ſatellitiu militari ad pupulos inuitus ſummittit, qui pru mutua inuicem cum pupulu notitia minas ſecum deferũt, & diplumata ad iudices. Ita enim Gregoriũ è Cappadocia Alexandriã, ita Germiniũ è Cyzicu Sirmiũ, ita, è Laodicæa Nicomediam Cecropium miſit, ita Auxentium delatorem potiùs quàm Chriſtianum

Monaſteria euerſa.

Epiſcopatus venales Arianorum tẽpore.

Conſtãtius Antichriſti imago.

Dan. 7.

Conſtãtius cæteris tyrannis efferatior quando tyrãnidem incepit. Georgius Capadox quæſtor ærarij Conſtãtinopolitani.

A è Cappadocia Mediolanum amandauit, vt expulſu inde ob ſuam in Chriſtum pietatem Dionyſiu viru religioſu, eum ibi Epiſcopum conſtitoat, huminem ne Romanæ quidẽ linguæ ſed taotummodo hæreſeus peritũ. Nunc aotem denuò Georgium quendam Cappaducẽ ærarij Conſtantinopoli quæſtorem & depeculaturem omnium, atque ea crimine proſognm Alexandriam ſpecie militari & authoritate ducis in Epiſcopatum immittit, ac deinde repertum quemdã Epictetum Neophytum huminẽ, iuuentute ferucẽ, audacem; in amoribus habet, eò quòd eũ ad omnia ſcelera promptũ alacrẽque cunſpiceret, eiúſq; upera Epiſcopis quibus velit, inſidias ſtruit. Nihil enim eſt quod ille grauetur facere, mudu Imperaturi placeat. Huc miniſtru vtens, incredibile facinus Romæ deſignauit, & quòd B verè referat imaginẽ Antichriſti, vt qui in locũ Eccleſiæ Palatium ſuum ſuccedere voluerit, & pro cunuentu pupuli & iure comitiurũ, tres eunuchus præſentes eſſe iuſſerit, tréſque item κατασκόπους hoc eſt, explurature: nũ enim eus Epiſcupus diaeris, vt ipſi Felicem quendam Epiſcopum in palatiu crearent, dignum prufectò talibus ſuffragatoribus. Cæterùm pupuli umnes cugnita hæreticurum prauitate, non permiſere eus Eccleſiã intrare, procolque ab ijs receſſerunt. Quid igitur hic, quod Antichriſti non ſit, omiſit? aut quid ille, vbi venerit, plus cummittere puterit? aut quomudu ille in adoentu ſuo non repererit ſibi expeditam viam ad dolus ab iſtu præparatam? Siquidem iam denuu in locũ Eccleſiaſticæ cognitioois ſuum palatium tribunal earum cauſarum conſtituit, ſéque earum litium ſummum principẽ & authorem facit. Et quod mireris, C ſi quando criminatores hærere & perplexos eſſe ipſe eorum vices ſubit, vt nihil ob eius vim contradicere liceat, falſu accuſatis. Quod apertè in cauſa Athanaſij oſtendit: ibi enim cognita Paulini, Luciferi, Euſebij, Dionyſij, Epiſcoporũ libertate, docentiũ ex pœnitentia Vrſacij & Valentis falſus eſſe Athanaſij criminatores, neq; vlteriùs fidẽ habendã eſſe dictis Vrſacij & Valentis, quæ ipſi ſua pœnitentia reuucauerãt, e veſtigio aſſurgens ita locutus eſt: Egu ſum Athanaſij accuſatur, meu nomine illis credite. Hic illis viciſſim reſpondentibus, quónã modu accuſatur eſſe poſſis non præſente reo? eſtu vt accuſator ſis, abſentia tamen rei facit, vt in cauſa iudicari non liceat. Non enim de re Romana iudicium eſt, quo tibi vt Imperatori fides habeatur, ſed de Epiſcopu agitur, & uportet in huc iudicio pari iure eum reu & accuſatore agi. Quomodu autem accuſabis eum, qui ob lunginquitatem loci adeſſe nu D putuit? Quod ſi quæ ubijcis, ex auditu habes, æquum eſt vt ijs, quæ pro ſe dicit Athanaſius, fidem quoque habeas: quòd ſi illi non credis, credideris autẽ iſtis: videbuntur iſti ea quæ dicunt, prupter te & in gratiam tuam dicere, & Athanaſium accuſare. Hæc cum audiſſet, & rectè dicta pro contumelia accepiſſet, illos quidem in exilium eiecit: cuncitatior autẽ in Athanaſium factus, atrocius in eum edictum promulgat, nimirum, & eum debere ſuas pœnas luere & Eccleſias Arianis tradi, ijſque ſe liberum facere vt agant quod velint. Grauia ſunt iſta & pluſquàm grauia, ſed tamen iſtiuſmodi quæ cungruant in eum, qui Antichriſti imaginem induerit. Quis enim videns eum in decernendu principem ſeſe facere Epiſcoporum, & præſidere iudicijs Eccleſiaſticis, non meritò dicat illum eam ipſam abominationem deſolationis eſſe, quæ à Daniele

præd-

Conſtãtius Athanaſij accuſatorem ſe dicit.

Epiſcopi in exilium acti à Conſtantio.

Edictũ in Eccleſiam.

Dan. 9 prædicta eſt? Nam quum circumamictus ſit Chriſtianiſmo, & in loca ſancta penetret, & inibi conſiſtens deuaſtet Eccleſias, abrogans canones, vi cogens vt ſua obtineant, quis vnquam audebit dicere, hoc tempus Chriſtianis pacatū eſſe? & non potiùs perſecutionem eſſe? talémque perſecutionē, qualis nec antea fuerit, & qualem fortaſſe nemo vnquàm fecerit niſi filius ille iniquitatis? hoc ita eſſe oſtendunt Ariani perduelles, qui ſe nunc iſtiuſmodi fucis pingunt. Quapropter præcipuè nos vigilare & obſeruare hanc hæreſim oportebat. An ea quæ tantæ impudentiæ eſt, viruſque ſuum quaſi Cerastes, vt in Prouerbijs ſcriptum eſt, effundit, & malè ſentiendi de Chriſto magiſtrum ſe præbet? Anné inquam illa ipſa ſit præuaricatio, poſtquam filius ille iniquitatis reuelabitur, qui prorſus habet in Cōſtantio præcurſorem ſuum? Alioqui cur ita contra ſanctos fureret? aut quare ita quaſi pro ſua hæreſi omni conatu incumberet? & pro ſuo hoſte haberet, qui inſanijs Arij non optemperat? & cur quæ à Chriſti perduellibus dicuntur, ita libenter acciperet? & tot & tales Synodos vilipenderet? aut cur Arianis Eccleſias tradi iuberet? niſi vt quū Antichriſtus venerit, habeat paratas rationes quibus in Eccleſias introeat; iſtúmque ſibi ita diligenter locum præparantem amplexetur? Nam qui ab Alexandro, & ante Alexandrum ab Achilla, & ante Achillā ab ipſo vſque Petro ſenes Epiſcopi fuere, eliminātur: illi contra, quos aſſeclæ militum in Epiſcopos nominarunt, introducuntur, neminem interim alium nominantes, quàm qui polliceantur ſe idem cū ipſis ſentire. Quæ conditio facillima eſt Meletianis, Nam plerique eorum vel potiùs omnes impiè edocati ſunt, neque cognitā habent ſanam in Chriſto fidem, aut quid omnino ſit Chriſtianiſmus, aut quas nos Chriſtiani habemus ſcripturas. Aliqui enim eorum ab idolis, aliqui ex curia, aut è ſummis Magiſtratibus prodeuntes, ob miſeram immunitatē præfecturamque perſuaſis pecunia Meletianis maioribus ſuis, ad hoc dignitatis, etiam priuſquam catechiſmo imbuerentur, euecti ſunt: aut ſi in ſpeciem videātur catechiſmo imbuti, quæ quæſo ratio catechiſmi apud Meletianos? imò ſine omni ſpecie huc prouolarunt, & ſtatim quaſi pueri accepto nomine, Epiſcopi appellati ſunt, & propterea quia tales erant, rem pro nihilo habuerunt, neque inter pietatem impietatémque vllum diſcrimen eſſe arbitrati, promptè certè & quàm citiſſimè Ariani ex Meletianis facti ſunt: quod ſi poſtea aliud quippiā Imperator iuſſerit, in id quoque rurſum ſe promptiſſimè immutabunt. Siquidem piæ religionis ignorantia facilè eos ad conſuetam, & quam ab initio didicerunt, vecordiam deducit, & pro nihilo illis eſt, omni vento & fluctu circumferri, modo id ſolum ipſis contingat, vt ſint immunes & humanas præfecturas habeant. Quid ſi dicas eos nihil immutatos, ſed tales etiamnū permanere quales in gentilitate antea fuerant? Illi igitur iſtis moribus tam lubricis, & incertis, quid miri ſi Eccleſiam pro functione Magiſtratuque curiali habeant? & quum idololatræ animo ac ſententia ſint, non aliter quàm gentes in bonum Saluatoris nomen irrumpunt, Ægyptumque contaminant: in eam rem opera curáque impenſa, vt Arianæ hæreſis nomen ibi quoque inualeſcat: quum antea ſaltem per vniuerſam Ægyptum libera ſecuráque erat orthodoxæ fidei profeſſio? ac propterea etiam his prouincijs ſuam lucem inuehere ſtuduerunt, non tam ipſi Ariani,

Prou. 1.

Cōſtantius præcurſor Antichriſti.

Quales Epiſcopi ab Arianis creati.

Eccleſia pro functione magiſtratuque curiali habita.

A quàm qui illos concitat diabolus, vt cùm venerit eius præco Antichriſtus, inueniat in Ægypto & ipſas Eccleſias ſuas eſſe, & in Meletianis ſuo iam ante, catechiſmo imbutis, ſeſe delineatum figurarúmque agnoſcat. Tale ergo iniquum illud edictum quod à Conſtantio prodiit. Populi certè magna erat ad martyrium promptitudo, ingenſq; odium aduerſus impiiſſimā hæreſim, & luctus permagnos, & gemitus in Eccleſijs, omnibus ad Dominum vociferantibus: *Parce Domine populo tuo, & ne des hæreditatem tuam in vituperium inimicis tuis*, ſed feſtina, vt eripias nos de manu iniquorum. Ecce enim famulis tuis non parcunt, & viam Antichriſto præparant. Non eſt ſperandum vt Antichriſto Meletiani reſiſtant, non illis cura eſt veritatis, neq; Chriſtum abnegare inter mala numerant: nō enim B ſynceriter ad verbum Dei acceſſerunt, ſed ad omnia tanquam Chameleontes transformantur, ſemper mercenarij eorum, qui ipſorum operam requirunt: non veritatem pro ſcopo habent, ſed veritati voluptatem anteponunt, ſolumque id dicunt, Comedamus & bibamus, cras enim moriemur. Hiſtrionum igitur Epicritianorū ex Meletianis transfiguratorum ſcopus talis eſt, taliſq; perfidia in moribus. Qui autem ſunt fideles ſerui Saluatoris & verè Epiſcopi, ſynceritérque credunt, & non ſibi ſed Domino viuunt, quique fideliter pij ſunt in Chriſtum Dominum Ieſum, intelligunt, quemadmodū prædixi, falſas contra veritatem criminationes eſſe, & manifeſtò eas fictas eſſe in gratiam Arianæ hæreſis: planè enim ex Vrſacij Valentiſque pœnitentia percipiunt, ſycophantiam contra Athanaſium, vt eum è medio tollerēt, & hæreſim in Eccleſias Chri- C ſti immitterent, compoſitam conflatámque eſſe, ac propterea, vt veri propugnatores & præcones Dei, maluerunt potius contumeliam & exilium pati (quod & re experti ſunt) quàm contra Athanaſium ſubſcribere, Arianis communicare. Non enim immemores fuere eorum quæ didicerant vt quibus certiſſimo conſtabat, proditoribus eſſe ignominiā multam, confitentibus verò regnum cælorum eſſe deſtinatum: iiſq; qui confeſſionem pro leui habēt, & metuunt Conſtantium, nihil boni expectandū: contra, ſuſtinentibus tribulationes, vti nautis, ex tempeſtate tranquillum portum: vtque athletis, poſt certamen coronam, ita ipſis magnam & æternam lætitiam & hilaritatem in cælis paratam eſſe, qualem obtinuit Ioſeph poſt tribulationes ſuas, qualem magnus Daniel poſt tentationes & plurimas aulicorum inſidias, qualem nunc habet Paulus D à Chriſto coronatus, qualem expectant qui vbique ſunt populi Chriſti. Hæc, inquam, illi reſpicientes non ſuccubuerunt animo, ſed magis hac ſpe inualuerunt, maiorémque alacritatem induerunt: certi enim facti de ſycophantijs & impietate hæreticorum, perſecutorem dānant, & cum ijs qui perſecutionem patiuntur, animo ſententiáque cōcurrunt, vt corona confeſſionis potiantur. Multa porrò præterea ſunt, quæ aduerſus hāc impuram & Chriſto hoſtilem hæreſim dicere liceat, multáque item quibus pleraque Conſtantij ſtudia, præludia eſſe Antichriſti oſtendere poſſis, quum & Propheta loquutus ſit: *A pedibus vſque ad caput*, nihil eſſe quod in hac hæreſi plena omnibus ſordibus & impietate, cum ratione congruat, ac tam tetra, vt ſi vel leuiter audias, eam tanquam vomitum canis, & ſerpentum virus abomineris: Conſtantius autem propalam imaginem Antichriſti præ ſe fert. Ideo-

Oratio populi ad Deū. Ioel. 2. 17.

Meletiani. nulla eſt cura veritatis quia mercenarij.

Epiſcopi vere ſynceriter creati vita quales.

Qui à fide non receſſerunt in perſecutione.

Eſa. 16.

Cum hæreticis nõ communicandum. *Eſai.52. 11.* *Gen.19*

que ne prolixior fiat oratio ſcripturæ acquieſcere, eiuſque præceptis obtemperare, cùm ob alias hæreſes, tùm maximè ob iſtam præclarũ dixeris. Scripturæ autem præceptum hoc eſt, *Abſiſtite, abſiſtite, illinc egredimini & immundum ne tetigeritis, recedite ex medio illorum, ſegregamini ab illis, qui fertis vaſa Domini.* Id enim omnibus pro doctrina ſufficit, vt ſi ab illis deceptus ſit, inde, veluti è Sodomis egrediens, nõ amplius ſe ad eos reflectat, ne eadẽ patiatur quæ vxor Loth. Quòd ſi quis perius ab initio ab hac hæreſi mãſerit, habeat ille gloriam ſuam in Chriſto: dicátque: Non extendimus manus noſtras ad Deum alienum, nec adorauimus opera manuum noſtrarũ, nec ſeruiuimus creaturæ, præter te Deum qui omnia creaſti per Verbum tuum vnigenitum Filium Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem tibi Patri vnà cum ipſo Verbo in Spiritu ſancto gloria & imperium in ſæcula ſæculorum, Amen.

TESTIMONIA SECVNDA.

Hæc publicè teſtata ſunt, per eos qui ſubſcripſerunt.

POPVLVS ALEXANDRINVS CATHOLICÆ ECCESIÆ *quæ eſt ſub Athanaſio reuerendiſsimo Epiſcopo.*

IAM ptidem proteſtati ſumus de nocturna, quam paſſi ſumus, tam nos quàm templum dominicum inuaſione: tametſi ibi teſtimonio opus non fuit, quæ vniuerſa ciuitas cognita habet. Occiſorum enim corpora reperta, & in publico expoſita fuere, arma item & arcus in templo dominico, ſcelera quæ facta ſunt quaſi vociferantur. Sed tamen quia poſt teſtimonia noſtra, clariſſimus Dux Syrianus vi nos omnes cumpellit, vt nullum tumultum factum fuiſſe, neque quemquam occiſum eſſe, teſtimoniis noſtris ſibi adſtipulemur: quod ipſum non leue argumentum eſt, ea non ex ſententia humaniſſimi Imperatoris Conſtantij acta eſſe: non enim de factis ſuis metum concepiſſet, ſi ex mandato ea feciſſet, qui quidem, nos homines Chriſtianos precibus ipſum conuenientes, ne vi graſſari, aut facta inficiari vellet, fuſtibus concidi iuſſit, qua re abundè declarauit, belli nocturni in Eccleſiam ſe authorem fuiſſe, propter iſta omnia quæ iam recenſuimus, nunc denuo eadem hæc pro teſtimonio dicimus. Deinde, quum quidam ad pientiſſimum Auguſtum iter haberent, adiurauimus eos per ſalutem pientiſſimi Cæſaris Conſtantij, quam Deus omnipotens, illi largiatur, obſecrauimuſque item Ægypti præfectum Maximum, & Curioſos, & clariſſimos præfectos, vt omnia principi enarrarent. Adiurauimus quoque naucleros omnes vt omnia iſta vbique diuulgarent, & ad aures religioſiſſimi Auguſti, cæteroſque profectos, & quotquot ſingulis in locis iudices, deferrent, vt bellum contra Eccleſiam geſtum vbique innoteſceret, & quòd temporibus Conſtantij, Syrianus virgines, alióſque complures martyrea feciſſet. Illuceſcente enim quinto Calendas Februarias die, hoc eſt, decimo quarto menſis eius qui Mecher dicitur, vigilantibus nobis in dominico, & precibus vacantibus, eò quòd ſynaxis paraſceues die celebranda eſſet, derepentè per intempeſtam noctem clariſſimus Dux Syrianus cum multis legionibus militum, ſagittas ſtrictóſque enſes, aliaque id generis tela geſtantium, non ſine galeis cæteriſque armis ſuperuenit, ibi nobis planè precibus inceptis, in ipſis recitationibus ſacrarum lectionum, ianuas fregit, foribuſque vi multitudinis patefactis, ſtatim ex illius edicto alij ſagittas mittere, alij bellicum clamare occepere, magnus interea armorum fragor audiri, enſeſque ad lucem candelarum micare, virgines multæ calcibus elidi, & in ſeſe mutuo formidine irruentium militum impingere, viri ſagittis perfoſſi concidere, aliqui militum ad prædam verſi virgines denudare, quibus formido vel minimi tactus ipſa morte grauior erat. Epiſcopus per id tempus ſedebat in Thtooo, omnes ad preces cohortans, Dux autem militum acies diſponebat, Comitem ſecum trahens Hilarium ſcribam qui illi hanc mentem afflabat, quod ipſe exitus rerum declarauit. Epiſcopus autem cum hinc illinc raptaretur, minimo minus diſcerptus fuit: & quum in graui deliquio animi pro mortuo iacuerit, & eorum opera iam nuſquam compareat, neſcimus quid de illo factum ſit: certè illi necem omnibus modis moliti ſunt: deinde quum viderent tot occiſorum hominum corpuſcula, iuſſerunt milites ea in occultis abdere. Sanctiſſimas autem virgines interfectas, ibidemque relictas, in monumentis ſepelierunt, quibus laus martyrij, temporibus religioſiſſimi Conſtantij obuenit. Diaconi porrò in ipſo dominico alij plagis concidebantur, alij vinculis conſtringebantur: nam poſt tanta facinora, quiſque pro libidine ſua fractis oſtijs introrumpebat, ſcrutabaturque omnia, in ea loca penetrans, in quæ non omnibus Chriſtianis fas eſt introire. Dux autem ciuitatis Gorgonius, iſta, qui præſens erat, ſuis oculis conſpexit, nec pro leui argumento iſtius hoſtilis incurſionis, arma illa habere debent, quæ in Dominico ab illis quæ irruperant, derelicta fuere, quæ etiamnum in Eccleſia pendent, adeò vt ſcelera ſua inficiari nequeant. Sæpe autem ille miſit ordinum militiarium carnificem, vnà cum duce vt ea tolleret, verùm id illi hactenus à nobis, vt res omnibus innoteſceret, negatum fuit. Quòd ſi edictum principis eſt, vt perſecutio in nos fieret, parati ſumus omnes ad martyrium ſubeundum: ſin minùs, oramus præfectum Ægypti Maximum, cæteroſque Magiſtratus, vt à principe poſtulent, ne talia in poſterum committantur, obſecramuſque vt noſtræ iſtæ preces ad eum perueniant, vt obtineamus, ne illis liberum fiat alium Epiſcopum introducere, quòd ne fieret, vſque ad mortem reſtitimus, Athanaſium reuerendiſſimum deſiderantes, quem Deus ab initio nobis dedit ſecundum ſucceſſionem patrum noſtrorum, quem ipſe Conſtantius religioſiſſimus Auguſtus cum literis iuramentiſque huc miſit? Confidimus enim ſi eius pietas ita reſciuerit, eum rem iſtam indignè laturũ & nihil contra iuſiurandum ſuum facturum eſſe, ſed iuſſurum, vt Epiſcopus Athanaſius nobiſcum maneat, Illuſtriſſimis conſulibus poſt conſulatum Arbathionis & Colliani deſignatis ſeptimo die menſis

Syriani in occultanda perſecutione dolus.

Synaxis

Syriani perſecutio in Chriſtianos. Irruptio militũ in Eccleſiam nocte paraſceues duce Syriano.

Cadauerum Chriſtianorũ ſtrages in templo.

Chriſtiani ad martyrium parati.

Athanaſius ecundum ſucceſſione patrum Epiſcopus creatus.

A B C D

mēſis Meeher. quæ eſt pridie Caleodarum Februarij. Epiſtola autem prior ad vbique mooachos ſcripta, vſque ad ea quæ Alexandriæ in ereatione Georgij Cappadocis, eiuſque receptatoribus Arianis A acta ſunt, porrigitur, ibique deſinit: ſequens autem epiſtola de Syoodis Arimioi & Seleuciæ quæ eſt Iſauriæ, eelebratis, narrat Geotgij depoſitionem ſiue exauctoratiooem.

SANCTI

PATRIS NOSTRI ATHANASII

DE SYNODIS ARIMINI, QVOD EST ITALIÆ: ET SELEVCIÆ, QVAE EST *Iſauriæ, celebratis, Epiſtola ad Orthodoxos.*

FORTASSE & ad vos quoq; peruenit rumor ei⁹ Synodi, quæ nūe omoibus in ore eſt, eò quòd ab Imperatore præfectiſque literæ frequentes in omnem partem ſint miſſæ, eos qui illne ituri eſſent eonoocantes: iam quia diſcendi cupidi quæritis quid actum ſit, rectum putaui, ſi quæ vidi quæque diligentet exploraui vobis ſigoificauero, ne ſi aliundè ea acceperitis, animo dubio fluctuetis, maximè, quum nonnulli aliter quàm res acta eſt, referte ſoleant. Nieeæ igitur quemadmodum ſtatutum erat, nullum concilium eoactum fuit, ſed ſecundum edictum promulgatum eſt, vt Epiſeopi Occidentales Arimini, quod eſt Italiæ, conuenirent: Orientales verò Seleuciæ Iſauriæ, qoæ Aſpera cognomine appellatur. Cauſa aotem iſtius eoocilij ferebatur in hoe ſita eſſe, vt

Cōcilij Arimini & Seleucia cauſa.

de fide in Chriſtum Domiuum uoſtrum ageretur: authores autem iſtius rei ſunt Vrſatius ex Panno- C nia, Valens & Germinius, quidam Syrus, Aeaeias, Eodoxius item & Patrophilos Scytopolitauus, qui quom Arianicæ factionis eſſent, & ne ſemel quidem cogitarent, qoid vel crederent vel affirmarent, ſiogulos claneulum decipieotes, & deceptis ſemētem hæreſeos inſeminantes, nonnullos qui aliqoid eſſe videbaotur, ſurripoeruot, & inter eos ipſum Conſtantiom Imperatotem iam hæreticum factū, ſpeeie quidem, illa prælata quaſi Synodom iostituere vellent, quum interim ſperaot ea ratione ſe &

Synodus cur ſit diuerſis locis coacta.

Synodom Nicænam oecultare, & omnes ita peruertere poſſe, vt impietas pro veritate vbiqoe iooualeſcat. Primum quidem ego admitor, idémque arbitror quemlibet prudeotem facere, quòd cum vniuerſale concilium indictum eſſet, idque omnes expectarent, derepente diuiſio facta ſit, adeò illi il- D lue, iſti iſtuc eonuenirent, ſed hoe abſque dubio numinis prouidentia procuratum eſt, vt in ſingulis eonſilijs hîe quidem ſynceræ poræq; fidei ſententiæ apparerent, illic autem ſuſpecta incertáqoe iogenia cum ſuis moribus ſeſe oſteoderent. Deinde illud mecum eum genuinis fratribus non ſine mœrore in animo reuolui, quid ſibi vellet iſta diſeurſatio. Quæ enim res tantopere cogebat, vt orbis terrarum turbandus eſſet? aut cur illi, qui boe

Clerici quærentes quomodo credendu ſit in Chriſto.

tempore clerici dicuntur, ſorſum eurſitarent, percunctaturi qoomodo ipſos oporteret in Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum credere? Nam ſi credidiſſent, nunquam quaſi fidem non haberent, e fide quæ ſioiſſent. Ea [illegible] tes & eathecumenis non teoue ſcandalnm, & ethnicis non vulgarem, ſed effuſiſſimum cachinnum præbuit. Si Chriſtiani veluB ti è ſomuo expergiſcentes, nunc demom quærant, quomodo in Chriſtom oporteat credere, cleriei certè illorum, quamquam autboritatem apud populum hactenus quaſi magiſtri obtinoerint, nune tamen ſeſe infideles eſſe deelarauerunt, quum id quærant quod non habent. Et ignorat Vrſatius cū ſuis qui borum authores ſunt, quātam ſibi iram theſaurizet, quum Dominus per ſanctos loquator, Væ illis per qnos nomen meom in gentibus blaſphematur: ac deinde per ſeipſum in Euangelijs: Qui ſcandalizauerit vnum ex puſillis iſtis, melius eſt, vt mola aſinaria ad eollum illius appendatur, & demergatur in alto maris; quàm, vt Locas ait, aliquem ex paruis iſtis ſcandalizet. Quid enim doctrinæ ad pietatem defuit Catholicæ Eccleſiæ, vt nunc de fide quærendum videretur? Qoin verbis ſuis de fide conſules præfigunt, ſub quibos res acta eſt: Vrſatius enim & Valens, Germiniuſqoe eum cæteris ſois gregalibus id fecere, qood anteà

Eſa. 52. Mar. 9. Luc 17.

C nee factum, nee auditum eſt apod Chriſtianos. Quum enim ſcripſiſſent eam fidem, quam voluerunt, addidere & Conſulatum, & menſem diémque eius temporis, vt omnibns prudentibus palam facerent, non olim, ſed nonc demum eorum fidem ſub Conſtantio initium aecepiſſe. Omnia enim teſpecto ſuæ hæreſeos ſcripſerūt: deinde cū ſimularent ſe de Domino ſcribere, aliū ſibi Dominū, Conſtātiom ſeilicet creauerunt: ille enim ipſis impiè agendi faeultatē prębuit: ſuūqoe Imperatorem æternum appellauerunt, qui Filiū Dei æternū eſſe negāt, tantos ſe pro impietate Chriſto hoſtes præbēt. Sed fortaſſe caoſā additorū conſulū ſe mutuatos eſſe ex chronographia ſanctorū Prophetarū iactitauerint: quod ſi auſi ſiot dieere, molto liquidius ſuam inſcitiā manifeſtabont. Nā ſanctorū Prophe- D tiæ temporū memoriā habent, Eſaias quidē & Oſeæ in diebus Oſiæ, Ioathā, Achab, & Ezecbiæ vixerūt, Hieremias verò in diebus Ioſiæ. Ezechiel porrò & Daniel Cyro & Dario, aliique aliorū temporibus prophetarūt, non teligioois fundamenta iacientes: nā ea & ante ipſos & ante eoostitutionē mundi fuit; & ſēper eſt, quam Deos nobis in Chriſto præparauit. Neq; fidei ſoæ tēpora aſſignarūt, ſiquidē & ante ea tēpora fideles homines extiterant, ſed tēpora ſuæ annūciationis notauerunt. Erat autē principalis eorū annunciatio de aduētu Saluatoris: ſed tamē quæ appendicē quoq; ſibi annexā haberet, euēto Iſraelitis & gētibus futura. Notæ autē tēporū annaliaq; ita aſſignata nō initiū fidei, queādmodū iā dixi, ſed initium Prophetarum, quò inceperant * diuinare, complectebantur: iſti autem ſophi non in enarratiooe hiſtoriatum, non in prædiuinatione rerū fu-

Vrſatius & Valēs Seleucienſis Concilij autores.

Cōſtantius æternus appellatus à Valēte & Vrſatio.

Prophetarū tēpora.

al. Prophetare.

X

turarum, ſed in expoſitione fidei. Poſt hæc verba (edita eſt Catholica fides) ſtatim conſulatum, menſē, diem adiecerunt, vt quemadmodū ſancti hiſtoriarum ſuique minoiſterij tempora aſſignabant, ita iſti ſuæ fidei tempora aſſignarent, atque vtinam in ſua fide hanc aſſignationē feciſſent, & non in titulo Catholicæ fidei hoe auſi fuiſſent: Non enim tali formula, vt dicerent, verborum rem conſcripſerūt, nos ita credidimus, ſed hac ſpecie edita eſt Catholica fides. Improbitas ergo hæreſeos iſtius ſuorum ioſcitiam prodit, & nouum iſtud ſcribendi genus parta facit cū Ariana hæreſi: illo enim ſcripro indicant, initium ſuæ fidei, & quando primum inceperint credere, atque iam inde volunt fidem ſuā prædicari, eadem ratione vt apud Euāgeliſtam Lucam, editum deſcribendi orbis exiiſſe dicitur, quod quom anteà nou eſſet, ipſo die quo per authorem ſuum promulgatum fuit, incepit eſſe: ita iſti quoq; vbi ſcripſerant, edita eſt fides, eo ipſo oſtenderunt nouitiam eſſe ſentētiam ſuæ hæreſens & eam prius non fuiſſe. In eo verò quòd addiderunt titulū Catholicæ fidei non ſentiunt ſe delapſos in amentiam Cataphrygum, adeò vt ipſi pro eorum more loquātur, Nobis primū reuelatum eſt, à nobis incipit fides Chriſtianorom. Et vt illi Maximillam & Montanū, ita iſti pro Chriſto Conſtantiū dominum ſuū nuncupāt. Quòd ſi ſecundū ipſos ab iſtis cōſulibus principiū ſuū fides accepit, quid faciēt patres & beati martyres? aut quid ipſi facient illis, qui ab eis in Chriſtiana religione inſtituti ſūt? & ante conſules iſtos dormierūt, quomodo illos excitabūt vt quod illos docuerūt, ex animis illorū euellant? & quæ tāquā à ſe nūc inuenta ſcripſerunt, in eos inſeraot? Adeóne craſſi ſūt, vt nihil fingere queāt, niſi cauillationes, eaſq; & indecoras & incredibiles, & ſtatim de proximo argumētis refutabiles? Siquidē Nicæna Synodus nō temerè habita eſt vt quę habeat grauiſſimos vſus, & legitimā rationē. Syri etenim Cilicees Meſopotamiani in cauſa feſti claudicabāt, atq; vnà cū Iudæis Paſcha celebrabāt, & iam tū Ariana hæreſis, quæ cōtra Eccleſiā inſurrexerat, ſuos propugnatores babebat qui ipsā defenderēt, & qui pijs inſidias facerēt, Euſebianos ſcilicet. Atque ea cauſa fuit, cur vniuerſus orbis in conſiliū coiret, vt & eodē die vbi feſtū celebraretur, & hæreſis quę ſuppullulauerat, anathemate percuteretur: quod & factū eſt. Nā & Syri in aliorū ſententiam traducti ſunt, & Arianā bæreſim decreuerūt pro Antichriſti prçcurſatrice habendā eſſe, & ſcriptis contra eā editis placita ſua promulgarūt, ſed tamen quū tot ac tāti viri eiſēt, nihil tale quale iſti, qui non niſi tres aut quatuor ſūt, auſi fuerunt facere. Siqoidē nec conſulem, nec mēſē, nec diē addiderūt, ſed in negotio Paſchatis nō abhorruerūt ab iſtiuſmodi appēdice. Ibi enim placuit, vt adderetur, viſū eſt, vt omnes obtemperarēt. De fide verò nō ſcripſerunt, viſū eſt, ſe ad iſtum modū credit Catbolica Eccleſia, & ſtatim cōfeſſio ipſa credēdi adiuncta eſt, vt oſtēderent eā non nouā eſſe ſententiā, ſed Apoſtolicā: & quæ ipſi ſcripſiſſēt, nō eſſe ſua inuēta, ſed Apoſtolorū documēta. Contra, Synodi ipſorū quam quæſo habēt legitimā cauſā cur inſtituātur? Si enim recēs aliena hæreſis poſt Arianam emerſit, age, proferāt nobis eius hæreſeos cōmenta, authoreſque ſectæ: interim tamē ſcriptis ſuis anatbematizēt omues hæreſes ipſorū coocilio priore, & inter cæteras etiā Arianam ſectā, quemadmodū patres Nicæni fecerūt, vt videantur ſaltē aliquā veriſimilē occaſionem habere noua moliendi.

Vrſatius & Valēs quando primum inceperint credere.

Luc. 2.

Vrſacij & Valentis fides quā ſit nouitia.

Syriorū ſententia de Ariana hæreſi.

A Quòd ſi tale nihil accidit, neq; quicquā iſtiuſmodi oſtēdere poſſunt, ſed ipſi potius ex morbo Arianæ hæreſeos iſti loquūtur, victiq; quotidie in omnem ſpeciē ſe mutāt. Quis vſus quæſo conciliorū, quum Nicænū conciliū aduerſus Arianā cæteraſq; hæreſes ſatis valeat, quas per ſanā fidē condēnauit? Porrò Ætius, cognomēto impius, quē pro cauſa habendi cōcilij toties iactitāt non de propria inſania quaſi à ſe innēta, ſuperbit, ſed in Arianā, quæ alterius dogmatib⁹ conſtat, trāſiens, cū ſuis quos decepit, naufragium fecit. Fruſtra igitur circuncurſitātes prætexunt, ob fidē Synodos ſeſe poſtulare, quū ſit diuina ſcriptura omnibus potētior. Quòd ſi ad hanc rē vſus Synodi deſideratur, ſuperſūt acta patrū: nā neq; hac in parte neglıgētes fuere qui Niceæ cōuenerūt, ſed ita accuratè ſcripſerūt, vt qui ſynceriter eorum ſcripta legat, facilè reminiſcator eius in Chriſtū religionis, quæ à ſacris literis annūciatur. Ergo quum nullā rationē pro ſe habeāt, omnibuſq; vndecūque deſtituātur, & hæreant, & fruſtra operoſi ſint in cauillationibus, illud nimirū illis reliquū eſt, vt dicāt: Nos qui maioribus noſtris cōtradicimus, & præuaricamur patrū traditiones, poſtulauimus Synodum promulgari, metuētes ante, ſi omnes in vnū conueniāt, ne fruſtra laborauerimus: ita voluimus Synodū induci, vt ea in duas partes dirimatur, quò ita à ſe inuicē diſiunctis, ſcriptiſq; noſtris exhibitis aliquid ſuffurari poſſimus, minas Cōſtātij impiæ ſectæ propugnatoris aſſiduè iactitātes, ſimplicitatémq; nimiā Nicæentiū patrum cauillātes, acta Nicæenſia irrita ocioſáq; reddamus. Hæc tametſi verbis non proferāt, ad eū tamen finē omnia faciūt & moliūtur. Certè quū multa multoties in diuerſis Synodis dixerint, & ſcripſerint, nunquā tamen Arianæ hæreſeos mētionē, vt malæ, fecerūt, imò ſi quando cōtigit, vt ex præſētibus aliqui bæreſes criminarentur, ipſi Arianā à Nicæno cōcilio dānatam excipiebant defēdebātq; eóſque qui Ariana dicerēt, beneuolentiſſimè cōplectebantur. Quæ res pro inſigni argumēto eſt nō ob veritatē, ſed ad abolitionē eorum quæ Niceæ acta ſunt nouas ipſos Synodos cōminiſci. Quæ autē in Synodis ab ipſis ipſorūq; ſimilibus acta ſunt, rē ita eſſe adhuc magis probant. Reliquū igitur eſt, vt ſingula quemadmodū acta ſunt, exponā. Omnibus igitur expectātibus vt in vnū conuenirēt, quos imperatoris diplomata euocabāt, & vnū conſilium haberetur poſtquā diuiſio facta eſſet, aliiq; Seleuciā cognomēto Aſperam centum ſexaginta abiiſſent t alij Ariminū ſe contuliſſēt, vbi Epiſcopi fuere L. & eo plures: venit etiam ad euodē locum Germinius, Auxētius, Valens, Vrſatius, Demophilus & Gaius: ibi quum cæteri Epiſcopi ex ſacris literis verba ſua formarent, illi chartulam exbibuerunt, recitatiſque cōſulibus ſub quibus ſcripta erat, poſtulabant, vt ea omnibus Synodis anteponeretur, omiſſa omni de hæreticis quæſtione, nullaque habita percūctatione, quo animo aot qua ſententia eſſent, ſed ſcriptia chartulæ ſolommodo contentos eſſe debere: ſcripta autem eorum huiuſmodi fuere.

Aetius impius in Cōcilio Nicæno refutatus.

Ratio eſt cur Vrſatius & Valēs velint Concilium in duas partes dirimi.

B C D

EDITA EST CATHOLICA FIDES IN PRÆSENTIA DOMINI NOSTRI RELIGIOSISSIMI *præclaríque victoris regis Conſtantij Auguſti æterni, Conſulibus clariſſimis viris Flauio, Euſebio, & Hypatio Sirmij, vndecimo Calendas Iunias.*

CRedimus in vnum & ſolum & verum Deum patrem omnipotentem: conditorem opificémque omnium: & in vnigenitum Filium Dei, ante omnia ſæcula & initia, & ante omne

tempus

tempus, quod in intellectum cadere poteſt, exiſtẽ- A
tem, & aote omoem comprehenſibilẽ ſubſtantiam,
natũ impatibilitet ex Deo, petquem & ſæcula pet-
fecta, & omuia facta ſunt: natum vnigenitum ſolũ
ex ſolo Patte, Deum de Deo, ſimilem patri ſuo, qui
ipſum genuit, cuius ſecundum ſcriptoras, genera-
tionem nemo nouit, niſi ſolus qui eum genuit Pa-
ter hunc ſcimus Dei vnigenirum Filium, nutu pa-
terno aduenisse è cælis ad demolienda peccata: ge-
nitum ex Maria Virgine, verſatúmq; cũ diſcipulis
fuiſſe, & vbi omne officiom diſpẽſationis adimple-
uiſſet, ſecundũ Patris voluntatẽ crucifixum & mor-
tuum eſſe, & ad inferos deſcẽdiſſe, atq; ibi, quod ſui
officij erat, pelegiſſe, quem ianitores inferorũ cõſ-
picati, exhortuerũt, eumq; tertio die ab inferis re-
ſurrexiſſe, & verſatũ com diſcipulis fuiſſe, eúmq; v-
bi negocia ſua abſoluerat, impletis quadtaginta die-
bus, io cælos aſſumptũ eſſe, & ſedere ad dexterã Pa-
tris, & vltimis diebus reſutrectionis venturũ in glo-
ria paterna, vt tribuat voicuiq; ſecuodũ opera ſua:
& in ſanctũ Spiritum, quem vnigenitus promiſit ſe
miſſurũ humano geneti paracletũ, quemadmodum
ſcriptũ eſt. Vado ad Pattem meũ, eumq; rogabo &
alium paracletũ mittet vobis Spiritum veritatis, il-
le de me accipiet, & docebit vos omniumq́ue ad-
monebit. Vocabulũ potrò ſubſtantiæ: qoia ſimpli-
cius à pattibus poſitum eſt, & à populis ignora-
tur, & ſcandalum adfert, eò quòd in ſcripturis non
cõtineatur, placuit vt de medio tolleretur, & nullã
poſthac de Deo ſubſtantiæ mentionem eſſe facien-
dam, eò quòd ſacræ ſcripturæ nuſquam meminere
ſubſtantiæ Patris & filij, Filiom autem patri pet
omnia ſimilem dicimus, quemadmodum ſacræ li-
teræ & dicunt & docent: hæc hæretici.

Conſubſtantiale nomẽ à ſymbolo ſublatũ ab Vrſatio & Valente, &c.

Quibus recitatis, non longè poſtea cognita eſt
iſtorum qui hæc ſcripſerant, vafricies. Epiſcopis
enim proponentibus, vt cæteræ cum Ariana dam-
narentur hæreſes, reliquiſque omnibus in id con-
ſentientibus, Vrſatius & Valens cum ſocijs ſuis ab-
ouetoor, ac deinde cognitum eſt eos non ſynceri-
ter ſed ad abolitionem eorum quæ Niceæ acta eſ-
ſent, ita ſcripſiſſe, vt infauſtam hæreſim introduce-
rent. Mirantes igitur doloſa eorum hominum ver-
ba, & vafrum inſtitutum dixerunt ad eos: Nos,
non quia fide indigeremus, huc conuenimus: ha-
bemus enim ſanam fidem, ſed vt eos qui veritati
contradicunt, & noua moliuntur, confundere-
mus. Si igitur vos, qoaſi nunc incipientes credere,
iſta ſcripſiſtis, nondum clerici haberi poteſtis, vt
qui nunc rudimenta Fidei condiſcere incipiatis:
Quòd ſi eo animo quo nos, huc veniſtis, ſit omniũ
concordia, & hæreſes anathemate execremur, &
quæ patrum ſunt, teneamus, ne poſthac captatæ
conciliorum occaſiones obuerſentur, quum ſemel
illi qui Niceæ conuenerunt omnia præoccuparint,
& nihil non egerint pro Catholica Fide. Omnibus
ergo Epiſcopis ita ſuffragijs inter ſe conſentienti-
bus, illis è diuerſo abnuentibus, ac proinde vt
inſcitis, doloſis ac potius hæreticis condemnatis,
torum coocilium ſuis calculis Nicænam Synodũ
approbauit, & eam ad omnia ſufficere iudicauit:
Vrſacium verò, Valentem, Germinium, Auxen-
tiom, Gaium, Demophilum hæreticum pronuo-
ciauit, & contra eos ſubmotos ab Eccleſia, vt non
verè Chriſtianos, literas ſcripſerunt Romana qui-
dem lingua, ſed in Græcam lingoam, quod fieri po-
tuit, ad iſtum modum interpretatas.

Vrſatij & Valẽtis intẽtio nequam.

Nicænũ Concilium approbatum. Vrſatius & Valẽs condemnati.

EXEMPLAR EPISTOLÆ SYNODALIS AD AVGVSTVM
Conſtantium.

DEi iuſſu, tuæque pietatis edicto olim dogma-
tibus tradita ita eſſe, vt tradita ſunt credimus.
Nam Ariminum eſt omnibus ad Occidentem ciui-
tatibus in vnum conuenimus, vt Fides Catholicæ
Eccleſiæ cognoſceretur, & qui alterius opioionis
eſſent, manifeſti fierent, ibique poſt longam deli-
berationem optima viſa eſt ea fides, quæ hactenus
vſque à priſcis temporibus perdurauit, quam &
Prophetæ, & Euangelia, & Apoſtoli per Dominũ
noſtrum Ieſum Chriſtum prædicarunt, qui eſt tui
imperij cuſtos, & tuæ valetudinis defenſor. Statu-
B tũ igitur vt eam retinentes coleremus, & colentes
vſque ad finem conſeruaremus. Indeceos enim &
nefarium aliquid ex rectè & iuſtè decretis, & ex
rebus Niceæ publicè cum illuſtriſſimo principe
Conſtantino patre tuo per accuratam deliberatio-
nem conſtitutis, immutare velle, in quibus tanta
doctrina eſt & prudentia, vt ea vbique deprædica-
ta ad omniom aures animoſque peruenerit, quæ
ſola hoſtis & interfectrix Arianæ hæreſeos, & per
quam non illa ſola, ſed & reliquæ hæreſes ſubla-
tæ ſunt, in qua certè & addere aliquid temerarium
eſt, & auferre periculoſum. Quorum ſi alterutrum
fiat, erit hoſtibus quidlibet agendi libera facultas.
Atque ea de caoſa Vrſatius & Valens iam pridem
ſocij & adſtipulatores Ariani dogmatis, à noſtra
communione, ſententia data, ſegregati fuêre,
quàm vt denuo recuperarent, de peccatis ſuis in
C quibus ſe conſcios agnoſcebant, pœnitentiam ve-
niamq́ue poſtularunt, vt eorum ſyngraphæ teſtan-
tur, & ob id illis venia gratiáque delictorum facta
eſt: hæc autem per id temporis facta ſunt quum
Mediolaoi Synodus in conſeſſum ibat, præſenti-
bus ibidem Romanæ Eccleſiæ preſbyteris, fuitq;
proinde nobis perſuaſiſſimum, iniquum eſſe, quum
Imperator Conſtantinus ab obitu ſuo dignus om-
ni memoria, hanc fidem omni cura & diligentia
conſcriptam promulgarit, tum demum ex qoo il-
le baptizatus ex hominibus, in requiem ſibi debi-
tam tranſlatus eſt, aliquid noui in ea fide moliri
velle, & tot ſanctos confeſſores ac martyres huius
placiti ſcriptores authoreſque contemnere, qui
pro veteri lege ritúque Eccleſiæ in ea ſententia
permanſere: quorum fidem Deus per Dominum
Ieſum Chriſtum in tempora tui imperij conruiit,
D per quem ita latè regnas, vt etiam noſtro orbi im-
peres. Verum denuò miſeri iſti deplorati animi, ne-
fario auſu impiæ ſententiæ ſeſe præcones oſtendũt,
& omnia veritatis decreta conuellere nituntur. Eo
enim tempore quo pro edicto Synodus cogeba-
tur ipſi fraudis ſuæ cõſilia denudarũt: conati enim
ſunt per vafriciem & tumultum cum ſocijs iſtius
factionis Germinio, Auxentio, Gaio, contentiones
diſcordiaſque ſeminantibus nouas res facere. Qua-
rum doctrina vna eadémque omne genus blaſphe-
miarum ſuperat: vbi autem viderent, nõ eſſe ibi ho-
mines eiuſdẽ ſtudij, neq; qui illorum prauis ſentẽ-
tijs adſtipularẽtur in noſtrũ cõſiliũ ſe tranſtulerũt,
vt viderẽtor aliud quippiã ſcribere, ſed ipſi non ita
diu poſtea animũ ſuũ oſtenderũt. Ne igitur res Ec-
cleſiaſticæ in eaſdẽ moleſtias cadãt, néue turbatio
& tumultus denuò omnia inuoluat & confoodat,
conſtãter viſũ eſt, olim decreta pro legitimis incõ-

Fides optima quæ.

Vrſatij & Valentis pœnitẽtia.

Mediolanẽſe cõcilium.

Conſtãs Imperator ad vitã finẽ baptizatus.

cuſſim ſeruanda eſſe, & iſtos à noſtra communione ſubmouendos eſſe, atque ideò legatos noſtros ad toam æquitatem miſimus, qoi tibi ſententiam Synodi ex epiſtola oſtenderent, idque legatis noſtris ante omnia mandatum eſt, vt veritatem priſcis & iuſtis rerum allegationibus probarent, & tuæ ſanctitati oſtenderent, quòd non quemadmodum Vrſatius & Valens inquiunt, pax futura ſit, ſi aliqua ex rebus iuſtis ſubuertantur: nam qoomodo pacificè agere poterint, qui pacem tollunt? ſed potuis inde contentionẽ turbationémq; tùm reliquis ciuitatibus, tùm Romanæ vrbi oborituras eſſe. Qoapropter ſupplicamus tuæ humanitati, vt banignis auribus & ſereno vultu noſtros legatos intuearis neque ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas, ſed nos ſinas in inſtitutis decretiſque maiorum permanere, quos magno ingenio, B prudentia, & Spiritu ſancto omnia feciſſe aſſeuerauimus. Certè res nouæ, qoas iſti moliuntur, credẽtibos incredulitatem, incredulis credulitatem inducunt. Iterum te noſtris ſopplicationibus conuenimos, vt iubeas Epiſcopos peregrè commorantes, qnos & grauitas ætatis & paupertas affligit, qoàmfacillimè in patriam deduci, ne Eccleſiæ abſentibus Epiſcopis deſertæ relinquãtur: id quoque noſtris precibos addimus, quò nihil deſit rerum priſcarum, nihilqoe exuberet, ſed omnia firma maneant, vſque à temporibus beati patris tui in hodiernum diem obſeruata, ne nos poſthac vexati, & à noſtris diœceſibus ſegregari permittas, ſed vt Epiſcopi cum ſuis populis pace ad preces cultuſque diuinos ocium habeant orantes pro tuo imperio, ſalute, & pace, qoam tibi in perpetuum diuinitas largiatur: Noſtri porrò Legati ſubſcriptiones ſalu- C tationéſque Epiſcoporum adferunt qui tuam ſanctitatem de hac cauſa ex ipſis ſacris literis edocebunt.

Hæretici à fidelibus communione ſemoti.

Epiſcopi pauperes.

SENTENTIA SYNODI.

QVandiu par eſt poſſibile erat fratres Chariſſimi, Catholica Synodus & ſancta Eccleſia ſua patientia & tolerantia pertulit ingenerosè Vrſatiũ, Valentem, Gaium, Germinium, & Auxentium, qui aliâs alia ſentientes omnes Eccleſias perturbarunt, & nunc in præſentia auſi ſunt hæreticas ſententias orthodoxæ fidei aſſuere, & Nicænam Synodum hoſt[illegible] Arianæ hæreſis demoliri, ſuámque ſed peregrinam & alieniſſimam à ſanctiſſima Eccleſia fidem conſcriptam promulgare, quam nos recipere nefarium putauimus. Qui quum iam pridem hæretici eſſent, etiam nunc deprehenſi ſunt D contraria ſentire, qoos ad communionẽ noſtram accedere prohibuimus, eoſque in præſentia noſtris verbis condemnantes, à cœtu fidelium reiicimos: Vos item quod videbitur de iis ſtatuite, vt vniuſcuiuſque cognitio ex ſua ſubſcriptione robur habeat, vnanimiter nos Epiſcopi dicimus, prædicti iſti inimici detrahaotur ab Eccleſia, vt Catholica Eccleſia in pace permaneat. Et hæc quidem Arimini acta celeriter iſtiuſmodi finem acceperunt. Nemo enim ibi diſſenſit, ſed omnes concorditer ſua iudicia conſcripſerunt, & Arianos reiecerunt.

Arimini Synodi acta.

Hæretici extorres ab Eccleſia facti.

Concilij Seleuciæ habiti ordo, Epiſcopi, cæteráque geſta.

Quæ autem Seleuciæ quæ Aſpera dicitur, acta fuere, iſtiuſmodi ſunt. Menſis erat à Romanis September, ab Ægyptijs Thoth, à Ma- A cedonibus Gorpiæus nominatus, eius autem menſis decimaſexta ſecundum Ægyptios dies, in quam qui euocati fuerant, conuenere. Erant autẽ ibi propemodum centum ſexaginta: ibi quum molti accuſarentur, multi qnoque accuſarent, & contra alios vociferarentur, Acacius, Patrophilus, Vranius è Tyro, & Eodoxius, qui in Antiochenam Eccleſiam inſiluit, Leontius & Theodotus: Euagtius quoqne & Theodulus, & Georgius ex orbe terrarũ abactus, rem callidam inſtituont: formidantes enim probationes ſuorum accuſatorum alios homines hæreticæ Arianorũ factionis, ſibi velori mercenarios ad impietatem addictos, & à Secundo per Synodum maximam exauctorato, ad ordines Eccleſiaſticos promotos in ſocietatem adiunxere, inter quos fuere Libyci homines Stephanus, Siras, & B Pollox de diuerſis criminibus accuſati, iſtis addidere Pancratium, Ptolomæum & Meletianum quendam, ſub ea ſpecie quaſi videlicet de fide inquirere vellent, verum non ita fallere potuerunt, quin intellectum ſit eos metuere accuſatores, & hæreſim defendere: poſtea ſeceſſione facta diſciſſi ſunt, aliique Acacio, ſed pauci & ſuſpecti adhæſere: alij verò qui illum reliquerant, magoo numero foere, Acacius autem cum ſois immani vecordia audaciáque planè abnegarunt Niceni concilij ſcripta, ipſam Synodũ diffamantes: alij verò iique permulti, reliqua Synodi approbabant, ſolummodo de voce conſubſtantialitatis quaſi obſcuræ cauillantes: ibi quum diutius commorarentur, accuſatoribus grauiter incumbentibus, reiſque ſe in fugã penetrantibus & obhoc in maiori impietate verſantibus, Dominũmque blaſphemantibus, multi- C tudo Epiſcoporum indignatione concitata, Acaciũ quidem Patrophilum, Vranium, Eudoxium, & Georgium * ex Hypodectis abdicarunt: nonnullos item ex Aſia Leontium, Theodoſiom, Euagriom, Theodulum: communione verò ſpoliauerunt Aſterium, Eoſebium, Angarum, Baſilicum, Phœbum, Phidolium, Euſtatium, Eutichium, & Magnum, eò quòd citati ad cauſam dicendam de criminibus, quibus accuſati erant, non comparuerint: cenſueruntque eos incommunicabiles habendos, donec ſe legitima defenſione puros oſtenderent: & literis miſſis ad cuiuſque iſtorum parœciam, ſententiam contra eos datam promulgauerunt, atq; ita profecti ſunt ad piiſſimũ Imperatorẽ Conſtantium, vt illi acta renunciarent: ita enim illis mandatum fuerat: Tali exitu Synodus Seleuciana clauſa eſt.

Hæretici.

Acacius cũ ſuis Nicænũ conciliũ negat.

** al. Exceptoriis.*

Hæretici anathemate dãnati.

D Quis igitur non approbauerit piam prudentiam Epiſcoporum Arimini congregatorum, qui tantum itineris laborem, tantáque pericula maris ſuſtinuerunt, vt Arianicè ſapientes ab Eccleſia detraherent, & partim traditiones integras conſeruarent, ſancta & canonica decreta facientes? Quiſque enim eorum ſibi perſuadebat, ſi ſolueret aliquid ex decretis maiorum occaſionem ſe daturum poſteris, vt quod ipſi egiſſent, reſcinderetor. Quis autem quæſo non vituperaret temeritatem Eudoxij & Acacij, qui honorem patrum ſuorum Ariomanitarum ſtudio & gratiæ propinant & produnt? Quæ enim fides in eorum actis, ſi decreta maiorum ſuorum ſoluant? aut quomodo eos, quibus ſucceſſere, patres ſuos appellabunt, quorum ſententias ipſi culpant? & præſertim Acacius, quidnam Euſebio ſuo magiſtro reſpoonderit? qui nõ ſolũ Synodo Niceæ ſubſcripſit, ſed per epiſtolã

Athanaſius.

ſoi

Acacius à vedo Nicæa ſuâ ſcri-pſit.

ſuis populis ſigoificauit, eam eſſe verã fidem in quã A
in Nicæna Synodo cõſensũ fuit? Et ſi enim, vt poſt
voluit, ſe per epiſtolã excoſare, voces tamẽ Syno-
di non repudiauit. Quin & Arianos criminatus eſt,
quòd dicentes, Non erat Filius priuſquam naſce-
retur, eum ne ante Mariam quidem voluerint ex-
titiſſe. Quid videlicet docebuot populos ab ipſis
inſtitutos? an patres ſuos lapſos eſſe? aut quomodo
ipſi veri apud diſcipulos ſuos habebuntur, quibus
persuadẽt præceptoribos credẽdũ oõ eſſe? Quibos
porrò oculis intuebuntur mooumenta patrũ ſuo-
rum, quos ipſi hæreticos nominant? aut quo ore
Valeotinianos, Cataphrygas & Manichæos culpa-
bunt, quum eos, qui eadem cũ ipſis loquũtur qua-
les ipſos arbitrantur, ſanctos appelleot? aut quò ſu-
reipſi Epiſcopi eſſe poterunt, ſi ab hæreticis quos
ipſi criminantur conſtituti ſunt? Quod ſi illi malè B
ſenſeront, & ſcriptis ſuis orbẽ terrarum ſeduxerũt,
ceſſet omoino eorũ memoria. Et ſi ſcripta illorum
abijciũtur, ite & vos ipſi, & eijcite eorũ reliquias è
cœmeterijs, vt ab omnib⁹ intelligatur, & illos fuiſſe
1. Cor. 11. ſeductores, & vos parricidas eſſe. Certè beatus A-
poſtolus laudat Corinthios, quod vbique ſui me-
mores eſſent, & quòd traditiones quas tradidiſſet
illis retinerent. Iſti igitur quum talia de ſuis ante-
ceſſoribus cogitent, prorſos contraria ad popolos
non verebuntur dicere. Non laudamus vos qoòd
memores eſtis patrum, ſed eo nomine potius vos
commendamus, quòd eorum traditiones non reti-
netis. Superest, vt ipſi generis ſui ignobilitatem
culpent, & dicant ſe non ex pijs, ſed ex hæreti-
cis origioem trabere. Iſtiuſmodi enim verba ip-
ſos loqui decet ad Arianos, quibus, vt anteà ad-
moui, patrum honorem & ſuam ſalutem propi- C
tiant, nec metuunt illud quod in Prouerbijs ſcri-
Pro. 30. 11. ptum eſt: *Mala ſoboles patrem execratur*, & eas minas,
qoæ aduerſus eiuſmodi homines in lege reperiun-
tur. Itaque illi quidem ob ſtudium quo hæreſim
tuentur, ita contentioſo ſunt animo: Vos autem
nihil tale committite, neque improbitatem illo-
Hæretici in ſe mutuo inſurgunt. rum, veritatem putate: Nam & ipſi in ſe mutuò
inſurgoot, & à patribus ſuis deficientes, non tuẽ-
tur eandem ſententiam, ſed varijs & multiplici-
bos mutationibus iactantur: & aduerſus Nicænam
Synodum contendentes, multas Synodos inſti-
tueruñt, in quarum ſingulis nooam ſemper fi-
dẽ edentes in nulla earum perdurare poſſunt, ne-
que vnquam aliter facient: quoniam male quæren-
do, non inueniunt ſapientiam, quã odere. Subiun-
xi igitur neceſſario aliqua ex parte ſcripta Arij, cæ-
teráq; quæ iſti in diuerſis concilijs promulgarunt, D
Nouam ſemper fidem edũt hæretici. vt perſpicere poſſitis non ſine admiratione qua de
cauſa aduerſus orbis terrarum concilium, & partes
ſuos contentioſus Arius ipſiuſq; ſectatores remit-
tere ſeſe nolint, ac proinde eos, quum dicerent ex
non entibus Deum ſuum Filium condidiſſe, Fi-
liumq; eum appellaſſe: & Dei Verbum in numero
creaturarum eſſe: & fuiſſe quando non erat: & mu-
tabile id eſſe, poſſéq; vbi velit ſeſe mutare, ab Ec-
cleſia per beatom Alexandrum reiectos fuiſſe, A-
riúmq; ita ab Eccleſia ſummotum dum apud Euſe-
bium commoraretur, ſuam hæreſim ſcripto com-
plexum eſſe, qui in Thaleia, neminem prudentium
imitatus niſi ſolùm Ægyptium Soſaten ad eius in-
dolem & mollitiem numerorum multa conſcripſit,
quorum hæc aliqua portiuncula eſt.

BLASPHEMIÆ ARII.

IPſe Deus ſecundum eſſentiam ſuam omnibus
ineffabilis eſt, & ſolus ille nihil ſimile ſibi, aut
qood paris ſit gloriæ, habet. Ingenitum autem eum
dicimus, ad diſtioctionem eius qui natura eſt geni-
tus, eumq; principio careotem celebramus, ob eum
qui principium habet, Æternum verò prædica-
mus, ob eum qui in tempore extitit, Filiumque ini-
tium creaturarum fecit, ipſe mioimè initiatus:
eumque tulit & in filiũ ſibi adoptauit pro ratio-
ne, ſed tamẽ ſuæ ſubſtantiæ propriũ Filium non ha-
bet: nã adoptitius iſte, nec illi par, oec conſubſtan-
tialis eſt. Sapiens verò eſt Deus, qooniam ipſe eſt
ſapientiæ magiſter, Euidens quoque res, Deũ om-
B nibus, qui per filiom ſont inuiſibilem eſſe, atq; adeò
ipſi Filio inuiſibilẽ eſſe. Diſertè autẽ loquar: quo-
modo à filio videri poſſet, qui eſt inuiſibilis? ſed ta-
meo pro poteſtate ea qua Deus poteſt videri, proq;
ſuis modulis quateous fas eſt, Filius ſuffert Patris
conſpectuum: igitur Trinitas eſt, ſed majeſtate non
pari, impermixtiléſq; ſibi inuicem eorum ſubſiſtẽ-
tiæ: altera enim altera glorioſior gloria, idq; in im-
menſum. Alienus externuſq; eſt quantum ad ſub-
ſtantiã attinet, Pater à Filio, quooiã principio caret.
Intellige igitor vnitatẽ fuiſſe, vnitatẽ verò non fuiſ-
ſe, priuſqoam ea exiſteret: Filio enim nondum exi-
ſtente ſtatim relinquitur, Patrem tantùmodo Deũ
fuiſſe, ac proinde Filium tũ non extitiſſe, eumq; fa-
ctum eſſe voluntate Paterna vnigenitũ Deum & ab
vtroque iſtorum alienus eſt iſte. Sapientia extitit
Dei ſapientis voluntate ſapientia. Indicatur au-
C tem infinitis rerum vocabulis dum Spiritus,
Virtus, Sapientia, Gloria Dei, Veritas, & Ima-
go, & Verbum appellatur: intellige itẽ eum & Splẽ-
dorem, & Lumen animis fingi & cogitari. Æquale
eſt Filij gignere: potens eſt qui melior, Excellẽtio-
rem autem quàm vel meliorẽ, vel maiorẽ. Nonnè
Dei voluntate Filius quantus quantus eſt, aliquan-
do & alicunde euaſit? & tùm hoc à patre accepit,
quũ illi obuenit. Deus robuſtus quum ſit, præſtan-
tiorẽ aliqua ex parte hymnis celebrat. Vt cõpendio
dicam, filio Deus ineffabilis eſt: eſt enim ſibi quòd
eſt: hoc eſt, indicibilis. Quapropter nihil eorũ, quæ
ſecundum comprehenſionem dicuntur, nouit elo-
qui filius. Impoſſibile eſt enim ei patrẽ inueſtigare,
qualis in ſe eſt, quoniam ipſe Filius ſuam ipſius ſub-
ſtantiam ignorat, & quia Filius eſt voluntate patris,
verè extitit. Quæ igitur ratio concedit, eum qui ex
D Patre eſt. patrem intellectu aſſequi poſſe? Certum
eſt, illud quod initium habet, id quod initio caret,
prout eſt, aoimo complecti, aut quale ſit, compre-
hendere non poſſe.

Quæ verò per epiſtolam ad beatum Alexandrum
ſcripſere, ſunt iſta.

BEATO PAPÆ EPISCOPO NOSTRO ALEXANDRO, PRESBYTERI ET *Diaconi in Domino*, SALVTEM.

FIdes noſtra iam vſque à maioribus noſtris, &
quam à te didicimus, beate Papa, hæc eſt: *Fidei Catholica confeſſio.*
Agnoſcimus vnum Deum, ſolum ingenitum, ſo-
lum æternum, ſolum nullo principio inchoa-
tum, ſolum verum, ſolum immortalitate præditũ
ſolũ ſapientem, ſolum bonum, ſolum potentem,
omnium iudicem, gubernatorem, diſpenſatorem,

immutabilem, & inalterabilem iuſtum & bonum Legis & Prophetarum & noui Teſtamẽti Deum, qui genuit Filium vnigenitum ante tempora æterna, per quem ſæcula & reliqua condidit, eumq́ue genuit, non opinione fictum aut cogitatum, ſed re vera ſubſiſtentem, eumq́ue ſubſiſtere fecit ſua voluntate, immutabilem & inalterabilẽ, creaturam Dei perfectam, ſed tamen non vt aliquid ex creaturis: genitum quiddam, ſed non vt aliquid ex genitis: non vt Valentinus tradit proiectum quiddam ſobolem Patris: neque, vt Manichæus docuit ſobolem partem Patri conſubſtantialẽ: neque, vt Sabellius ait, vnitatem diuidens filio patrem: neque vt Hieracas, lucernam ex lucerna: neque vt facem in duo, neque vt is qui prius erat, poſterius ſit natus aut conditus in filium. Quemadmodum & tu, beate Papa, in media Eccleſia, in conſilio tuo diſcipulis tuis ſubinde expoſuiſti: verum ita vt dicamus eum voluntate Dei, ante tempora & ſæcula conditum vitam, eſſentiam, & gloriam à Patre accepiſſe, conſubſiſtente cum eo Patre: Non enim pater tradita illi omnium rerum poſſeſſione, ſeipſum ijs quæ innaſcibiliter habet, ſpoliauit. Eſt enim fons omnium adeò, vt tres ſint ſubſiſtentiæ. Ex ijs Deus qui eſt author omnium ſoliſſimus, principio caret: Filius vero ſine tempore à Patre genitus, & ante ſæcula conditus & fundatus, non erat priuſquam gigneretur, ſed intemporaliter ante omnia genitus, ſolus vnuſque per Patrem extitit, Non enim æternus eſt, aut coæternus, aut coingenitus cum Patre, neque ſimul cum patre eſſentiam nactus eſt, vt quidam dicunt relata, duo principia ingenita intruducentes, ſed vt Deus vnitas principiumq́ue omnium, ita ante omnia exiſtit, ac proinde Filio ſuo prior eſt, quemadmodum & à te didicimus in media Eccleſia concionante. Vt igitur Filius à Deo eſſentiam, gloriam & vitam habet, ita quoque omnia dono à Patre accepit, prout Deus principium eius eſt. Eſt enim Deus princeps illius vt pote eſſentia prior. Quòd ſi hæc dicta, Ex eo, & Ex ventre, & Ex Patre prodij, & venio, pro parte aliqua conſubſtantiali capiantur, vt aliquid defectum ex Patre Filius, vt à nonnullis fit, intelligatur, profectò ſequitur vt ipſe Pater compoſitus, partibilis & mutabilis & corpus ſecundum illos habeatur & quantum in ipſis eſt, iiſdem obnoxius, quæ corpori ſoleat accidere, cum incorporeus ſit Deus. Iſta ſunt ex aliqua parte, quæ Ariani ex hæretico ſuo corde euomuerũt, Euſebius item Narciſſus, Patrophilus, Maris, Paulinus, Theodotus, & Athanaſius Anazarbenſis antequam Niceæ concilium haberetur, ſimilia ſcripſerunt, Euſebius porrò Nicomedienſis magnificis verbis Arium in epiſtola laudauit, Quũ rectè inquiẽs, ſentias, opta cunctos ita ſẽtire: cuius enim liquet, id quod factũ eſt, non prius fuiſſe, quàm cõderetur, & quod natũ eſt, naſcendi initiũ habuiſſe. Euſebius quoq; ex Cæſarea Paleſtines in literis ad Epiſcopũ Euphrationem non veritus eſt palã dicere, Chriſtũ non eſſe verum Deum: & Athanaſius Anazarbẽſis hæreſim adhuc nudius retexit, vnũ ex centum illis ouibus Filiũ Dei appellantes: In ſcriptis enim ſuis ad Epiſcopũ Alexandrũ, ſuſus eſt dicere, Quid obtrectas Arianis? ſi dicũt ex non entibus Filiũ vt creaturam conditum eſſe, vnumq́ue ex rerum vniuerſitate eſſe? Nam ille vnus eſt ex centum ouibus, quæ per parabolam repræſentant res omnes creatas. Si igitur centenæ illæ non ſunt creaturæ, aut res factæ,

Ariani Epiſcopi.

A aut ſi aliquid ex centenis iſtis plus eſt quàm cæteris, eſto habeatur Filius neque creatura, neque aliquid ex vniuerſitatis numero: Sin autem omnes ex illa centuria, res conditæ ſunt & factæ: & nihil eſt præter iſtam centuriam, niſi vnus duntaxat Deus: quid quæſo Ariani abſurdi loquuntur, ſi in centuria iſta Chriſtum connumerantes, & vnum eum ex vniuerſitate rerum appellarunt? Georgius verò, qui nunc Laodiceæ eſt, & per id tempus presbyter Alexandrinus erat, & Antiochiæ commorabatur, ita ad Alexandrum Epiſcopum ſcripſit. Ne cõquераris de Ario, quum dicit, Erat quando non erat Filius. Certè Eſaias filius fuit Amos, Amóſque prius fuit, quàm gigneretur Eſaias. Neque Eſaias prius erat, ſed poſtea prius ſubſtulit. Idem rurſus ad Arianos ſcripſit. Quid expoſtulatis cum Alexã- B dro Papa ſermocinante, ex Patre eſſe Filium? imò ne vos quidem reformidare deberis, Filium dicere ex Deo eſſe. Nam ſi Apoſtolus ſcripſit cuncta ex Deo eſſe, & certum eſt, cuncta ex non entibus ad eſſentiam producta & facta eſſe, Filiumq́ue creaturam eſſe, & vnum ex rebus conditis, rectè ad eum modum dici poteſt, Filium ex Deo eſſe, quẽadmodum omnia ex Deo eſſe dicuntur. Ex hoc homine didicere Ariani ſimulanter agnoſcere hoc dictum ex Deo eſſe, & verba quidem pronunciare, ſed tamen vt animo malè ſentiãt. Ipſe porrò Georgius ab Alexandro ob alia quidem crimina, ſed potiſſimum tamen ob impietatem reiectus eſt, quum eſſet illius presbyter, quemadmodum ſuperius dictum eſt.

Georgius hæreticus Arianus.

Ex Deo eſſe ambiguum eſſe, Ariani ex Georgio primum auſerunt.

HÆC PRESBYTERI ALEXANDRINI.

C IN ſumma ita omnes ſcripſere, vt ſinguli viderentur certare & contendere, quis eorum pietatem hæreſeos magis amplificaret, & apertius renudare poſſet. Epiſtolas autem eorum apud me non habui, vt eas ad vos remittere liceret, alioquin ipſa exemplaria ad vos dediſſem. Deo autem volente, vbi ea nactus fuero, ad vos tranſmittã. Quin & Aſterius Cappadox ſophiſta multiceps vnus ex ſocijs Euſebianis quoniam idolis in priore perſecutione, quæ fuit ſub auo Conſtantij immolauerat, & propterea nequiret in clerum cooptari, de ſententia Euſebij opuſculũ fecit, quale & ipſe volebat, & quod ſceleri immolationis magnitudine reſpõderet, in quo lucuſtam, & erucã cum Chriſto cõparat, imò Chriſto anteponit, aliamq; quàm Chriſtũ, in Deo ſapientiã collocat, Chriſti & mundi conditricem. Obambulat ille per Syriam, & per alias Ec- D cleſias ex cõmendatione Euſebij, vt ſemel Chriſtũ abnegare doceat, atque ea ſæuitie contra veritatẽ vtitur. Aſcendit igitur homo audaciſſimus ad loca minimè ſibi licita, ſedénſq; in gradibus clericorũ, publicè ſuum opuſculum quamquã id multi grauiter ferrent, recitauit. Liber autem ille multis verbis conſtat, verum ex eò has particulas deſumpſit. Non enim beatus Paulus dixit, ſe prædicare Chriſtum propriam eius virtutẽ, aut ſapientiam eius, ſed ſine vllo additamento virtutem Dei & ſapientiam Dei: eſſe enim alteram propriam Dei virtutem, inſitam Deo & coexiſtentem ſine generatione, eãdémque & Chriſti genitricem, & creatricem totius mundi eſſe, de qua in epiſtola ad Romanos, ita loquutus eſt: *Inuiſibilia enim ipſius ex mundi creatione per opera ipſa animaduerſa perſpiciuntur, necnon & æterna eius potentia & diuinitas.* Quemadmodum enim diuinitatem iſtam de qua

Athanaſius.

Aſterius Euſebianus de potentia Dei libellũ conſcripſit.

Aſterij blaſphemia.

de qua hîc mentio eſt, nemo dixerit Chriſtum eſſe, ſed eum ipſum Petrem eſſe, ita arbitror eius propriam virrutem non congenitum Deum, ſed genitorem eſſe, aliamque Paulum in eo locu docere ſapienriam Dei, nimirum eam, quæ per Chriſtũ declaratur, & per eius opera miniſteriáque innoteſcit. Idem rurſus, Atqui æterna eius poteſtas & ſapientiam, quam nullo principio inchoatam & ingenitã rationes veritatis oſtendunt vna eademque haud dubiè fuerit. Sed tamen ſingulatim ab eo plurimæ cunditæ ſunt poteſtates & ſapientiæ, quarum primugenitus & vnigenitus eſt Chriſtus, quæ quidem omnes ſimiliter à cunditore pendent, eiuſque qui ipſas ereauit, & vſurpat, iurè meritoque dicuntur eſſe. *Simile.* Quale eſt quod propheta locuſtam pro pœna humanorum ſcelerum diuinitus illatam, non virtutem tantummodo, ſed & magnã virtutem Dei nuncupat. Quin & beatus Dauid in multis Pſalmis non ab angelis duntaxat, ſed à virtutibus Deum laudari iubet, & omnibus ad hymnos inuitatis magnam ad id multitudinem conuocat, quos & miniſtros Dei appellat, & aius voluntatem facere commonſtrat. Hæc auſus contra Chriſtum, nondum adhuc conquieſcere potuit, ſed & vlterius ſuas bleſphemias extendit, quum dicit, Vnum ex rerum vniuerſitate eſſe Chriſtum, primus enim eſt rerum conditarum, & vnus ex naturis intellectualibus. Et vt ſol inter ea quæ oculis viſuntur, vnus eſt ex luminibus, quum tamen vniuerſo mundo ſecundum ordinem meodatumque conditoris luceat, ita quoque & Filius vnus ex intellectualibus naturis, omnibus qui in mundo intellectuali ſunt, lucet ac ſplendet. Idem rurſus dicit, Erat, quando non erat, vbi ita ſcribit, Priorem generatione Filij Pater habebat generandi ſcientiam, vti medicus ante medicinam datam, medendi tenebat rationem. Idem rurſus ex benefaciendi ſtudio conditus eſt filius, & ex ſuperabundantia poteſtatis fecit illum Pater. Item, Si voluntas Dei continuo ductu penetrat per omnia opera, certè Filius cum ſit opus voluntate Patris genitus eſt, & factus.

HÆC QVIDEM SOLVS ASTERIVS SCRIBIT.

Euſebiani Aſterio ſimiles. EVſebiani verò in commune cum ipſo animis ſentiunt. Iſtæ nimirum ſententiæ ſunt, pro quibus contendunt, ob iſtas cum veteri Synodo bellũ gerunt, eò quòd non eadem à patribus, qui ibi in conſeſſu fuere ſcripta ſint, ſed potius hæreſis ab illis damnata ſit, quam iſti ſtabilire ſatagunt. Inde nimirum eſt, quòd Aſterium immolatorem dæmoniorum, & ſophiſtam impietatis ſuæ anteſignanum faciunt, vt nihil parcat contra Dominum loqui, aut ſimpliciores eloquentia ſeducere. Verum ignorant ſtolidi id ſeſe in ſuam noxem facere. Fœtor enim victimarum idolis cæſarum in anteſignano ſuo iſtam hæreſim Chriſto hoſtilem & perduellem eſſe, euidentius demonſtrat. Nec aliud in cauſa eſt, quur omnia motibus & tumultibus miſcere ſtudeant, *Cur tumultus & ſeditiones facile homines.* perſuaſi ſi quàm plurimos occidant, & ſingulis mẽſibus Synodos faciant, fore, vt ſententia in Arianos lata obliteretur. Videnturque mihi aut planè ignorare, aut ignorantiam callidè ſimulare, queſi neſcirent etiam ante concilium Nicænum hæreſim iſtã abominabilem fuiſſe, quo tempore Artemas eius fundamente iaciebat, & ante Artemam æquè abominabilem ſub Caipha, & Phariſæorum conſilio A fuiſſe, & nullo nun tempore officinam Chriſto hoſtilem omnibus execrabilem videri, neque vnquam ab odio liberam futuram, eò quòd edamabile ſit Chriſti nomen, vniuerſaque rerum natura genua illi flectat, & confeſſionibus agnoſcet Dominum Ieſum Chriſtum eſſe in gloria Patris. Illi tamen faciendis aduerſus vniuerſalem conciliis nondum *Philip. eibidem.* fatiſcunt. Euſebiani certè in Nicæno conuentu abdicati, poſtmodum inuadentes impudentes Eccleſias cœpere Epiſcopis, ſi qui contradicerent, inſidias ſtruere, & pro iis ſubmotis, hæreticos in Eccleſias inducere, vt quando vellent, Synodus cogerent habituri eos ſibi adſtipulatores quos ob id de induſtria ad Epiſcopalem ordinem ſubuexerunt, coëunt igitur Hieroſolymis, & iſtiuſmodi ſcribunt.

B

SANCTA SYNODVS HIEROSOLYMIS DEI GRATIA COACTA,

Eccleſiæ Dei, quæ eſt Alexandriæ, & per Ægyptum, Thebaïda, Libyam, Pentapolim, reliquiſque per orbem Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis in Domino ſalutem.

OMnibus nobis ex diuerſis prouinciis in vnum coogregatis, ad Panegyrim celebrandam pro dedicatione Martyrij Saluatoris, quod religioſiſſimus Imperator Deo omnium regi & Chriſto eius ædificauit, maiorem *Arianorum cõmedatio.* nobis animorum lætitiam, Dei gratia, literæ eiuſdem religioſiſſimi imperatoris præbuerunt, quibus C nos ad ea quæ oportuit inſtigans, omnem inuidiam ab Eccleſia Dei expellit, & omne odium procul abigit, per quæ Chriſti membra iam pridem diſſidebant, authorque fuit vt ſimplici & placido animo reciperemus Arianos, quos aliquandiu improba inuidentia extra Eccleſiam detinuit, & viris iſtis de rectitudine fidei in literis ſuis teſtimonium præbet, quam quum antea fama audiuerat, ipſe eandem ex viua eorum voce cognouit, cognitamque approbauit, eamque rem nobis manifeſtam reddidit; eò quòd literis ſuis orthodoxas eorum virorum opiniones ſcripto comprehenſas ſubiunxerit, quas omnes agnouimus ſanas, & Eccleſiaſticas eſſe: Quapropter iure admonuit, vt viri iſti reciperentur, & coadunirentur cum Eccleſia Dei, vt vos ex epiſtolæ illius exemplaribus cognoſcetis, quæ nos ad pietatem veſtram miſimus. Credimuſque vobis D ipſis veluti propria membra veſtri corporis recuperantibus magnum ex ea re gaudium lætitiamque oborituram, dum ipſis viſcera veſtra, fratres, ſcilicet & patres agnoſcitis, & recipitis, non ſolum presbyteris Arianis, ſed vniuerſo populo cum omni multitudine vobis reſtituto, quæ ob cauſam iſtorum virorum longo iam pridem tempore à vobis diſſidebat, decetque vos cognitis quæ hîc acta ſunt, quodque iſti viri nobiſcum communicauerunt, & à tanta ſacra Synodo recepti ſunt, quàm promptiſſimè eos, vt membra Eccleſiæ coëant & in pace ſint, conſalutare, maximè, quod promulgata, & publicè edita eorum fides indubitatam, & apud omnes approbatam Apoſtolicam traditionem, & doctrinam complectatur.

ad ſepulturam conceſſere, ſed locis occultis abdiderunt, vt laterent ſcilicet ipſorum homicidia: verum ea minimè latuerunt. Vniuerſa enim ciuitas hanc crudelitatem vidit, omnéſque eos vt carnifices, vt maleficos, vt latrones auerſati ſunt, quippè qui & monaſteria euerterint, & ignes iniecerint ad monachos comburendos, domóſq; diripuerint, & depoſita ab Epiſcopo in ædibus ingenuorũ hominum, irruentes deprædati ſint, & interuerterint, viduáſq; calcibus obtriuerint, eleemoſynis obſtiterint. Iſtiuſmodi ſunt ſcelera Arianorum: quid autẽ pro impia ſua hæreſi cunentur, quis quæſo vel audiendo non exhorreſcat? qui tot ac tã graues ætate Epiſcopos relegarũt, & in illorum locum iuuenes, libidinoſos, ethnicos, ne cathechiſmo quidem imbutos (ea ſpe quaſi res ſtatim confici poſſet) nec nõ & bigamos, & de maximis criminibus male audiẽtes, opum gratia & potentiæ commendatione, modo aurum darent, veluti emptores è foro ad Epiſcopatus ſummiſere. Ac iã inde grauior calamitas populum preſſit, qui quum auerſarentur mercenarios iſtos, ab Arianis quidem pro Epiſcopis ſummiſſos ſed tamen à ſe alienos, flagellis miſere à duce bonis fiſco addictis concidebantur. Quod admodum libenter faciebat homo Manichæus eo animo, ne illi ſuos Epiſcopos repoſcerent, & quos auerſabantur, reciperent erga homines nimirum ea agentes, quæ prius inter idola ſua luſerãt. Quis hæc vel vidẽs vel audiens, quis itẽ conſiderans ferocitatem impiorũ & tantã iniuſtitiam, modo ipſe iuſtos ſit, non ingemiſcat? in locis enim infideliũ ſuſpirant iuſti. Quia igitur quũ iſta fiant, & quũ impietas tantam impudentiã ſibi vendicet, auſit iã inde Conſtantium hominem Chriſtianum appellare? ac nõ potiùs Antichriſti imaginẽ eſſe? Quid enim ex notis Antichriſti hoie deeſt? aut quid eſt cur non omnibus modis Conſtantius Antichriſto & viciſſim Antichriſtus Conſtantio ſimilis habeatur? Nunnè in magna Eccleſia in Cæſareo ſacrificia contra Chriſtum & blaſphemias, veluti ex præcepto eius Ariani & ethnici fecere? Nonnè viſio Danielis iſtiuſmodi notis Antichriſtum ſignificat? nimirum quòd bellũ cum ſãctis geſturus ſit, & quòd inualeſcet contra eos, & quòd in malitia ſuperabit omnes, qui ante ipſum fuêre, & quòd humiliabit tres reges, loquetúrque ſermones contra altiſſimum, & quòd meditabitur alienare & legũ & temporũ articulos? Quis igitur vnquam alius, excepto vno Conſtãtio, talia machinatos eſt? hic enim talis eſt, qualis ille futuros eſt, loquitur ſermones contra altiſſimum, dum propugnat ſacrilegã hæreſim, & aduerſus ſanctos bellum gerit, Epiſcopos in exilia relegans, tametſi paoliſper ad ſuã ipſius perniciem hanc poteſtatẽ habeat. Nã & ipſe omnes qui ante ipſũ fuère, ſceleribus vicit, nouo excogitato perſecutionis modo, & ſtatim à tribus regibus Britãnione, Magnẽtio & Gallo interfectis, tutelã impiæ religionis ſuſcepit, & vt Gigas cõtra altiſſimũ arrogantia ſeſe efferre auſus eſt, & rationes mutãdæ legis aduenit, diſſoluens Chriſti per Apoſtolos tradita ſtatuta moréſq; Eccleſiæ inuertẽs nouum conſtitutionũ genus excogitãs, & quinquaginta ſediũ Epiſcopos & cũ ſatellitio militari ad populos inuitos ſummittit, qui pro mutua inuicem cum populo notitia minas ſecum deferũt, & diplomata ad iudices. Ita enim Gregoriũ è Cappadocia Alexandriã, ita Germiniũ è Cyzico Sirmiũ, ita, è Laodicæa Nicomediam Cecropium miſit, ita Auxentium delatorem potiùs quàm Chriſtianum

Monaſteria euerſa.

Epiſcopatus venales Arianorum tẽpore.

Conſtãtius Antichriſti imago.

Dan. 7.

Conſtãtius cæteris tyrãnis efferacior quando tyrãnidem incepit.

Georgius Capadox quæſtor ærarij Conſtãtinopolitani.

A è Cappadocia Mediolanum amandauit, vt expulſo inde ob ſuam in Chriſtum pietatem Dionyſio viro religioſo, eum ibi Epiſcopum conſtituat, hominem ne Romanæ quidẽ linguæ ſed tantummodo hæreſeos peritũ. Nunc autem denuò Georgium quendam Cappadocẽ ærarij Conſtantinopoli quæſtorem & depeculatorem omnium, atque ex crimine profugum Alexandriam ſpecie militari & authoritate ducis in Epiſcopatum immittit, ac deinde repertum quemdã Epictetum Neophytum hominẽ, iuuentute ferocẽ, audacem; in amoribus habet, eò quòd eũ ad omnia ſcelera promptũ alacrẽque conſpiceret, eiuſq; opera Epiſcopis quibus velit, inſidias ſtruit. Nihil enim eſt quod ille grauetur facere, modo Imperatori placeat. Hoc miniſtro vtens, incredibile facinus Romæ deſignauit, & quòd B verè referat imaginẽ Antichriſti, vt qui in locũ Eccleſiæ Palatium ſuum ſuccedere voluerit, & pro conuentu populi & iure comitiorũ, tres eunuchos præſentes eſſe iuſſerit, tréſque item κατασκόπους hoc eſt, exploratores: nõ enim eos Epiſcopos dixeris, vt ipſi Felicem quendam Epiſcopum in palatio crearent, dignum profectò talibus ſuffragatoribus. Cæterùm populi omnes cognita hæreticorum prauitate, non permiſere eos Eccleſiã intrare, procúlque ab ijs receſſerunt. Quid igitur hic, quod Antichriſti non ſit, omiſit? aut quid ille, vbi venerit, plus committere poterit? aut quomodo ille in aduentu ſuo non reperierit ſibi expeditam viam ad dolos ab iſto præparatam? Siquidem iam denuo in locũ Eccleſiaſticæ cognitionis ſuum palatium tribunal earum cauſarum conſtituit, ſéque earum litium ſummum principẽ & authorem facit. Et quod mireris, C ſi quando criminatores hærere & perplexos eſſe ipſe eorum vices ſubit, vt nihil ob eius vim contradicere liceat, falſo accuſatis. Quod apertè in cauſa Athanaſij oſtendit: ibi enim cognita Paulini, Luciferi, Euſebij, Dionyſij, Epiſcoporũ libertate, docentiũ ex pœnitentia Vrſacij & Valentis falſos eſſe Athanaſij criminatores, neq; vlteriùs fidẽ habendã eſſe dictis Vrſacij & Valentis, quæ ipſi ſua pœnitentia reuocauerãt, e veſtigio aſſurgens ita locutus eſt Ego ſum Athanaſij accuſator, meo nomine illis credite. Hic illis viciſſim reſpondentibus, quónã modo accuſator eſſe poſſis non præſente reo? eſto vt accuſator ſis, abſentia tamen rei facit, vt in cauſa iudicari non liceat. Non enim de re Romana iudicium eſt, quo tibi vt Imperatori fides habeatur, ſed de Epiſcopo agitur, & oportet in hoc iudicio pari iure cum reo & accuſatore agi. Quomodo autem accu- D ſabis eum, qui ob longinquitatem loci adeſſe non potuit? Quod ſi quæ obijcis, ex auditu habes, æquum eſt vt ijs, quæ pro ſe dicit Athanaſius, fidem quoque habeas: quòd ſi illi non credis, crediderís autẽ iſti: videbuntur iſti ea quæ dicunt, propter te & in gratiam tuam dicere, & Athanaſium accuſare. Hæc cum audiſſet, & rectè dicta pro contumelia accepiſſet, illos quidem in exilium eiecit: concitatior autẽ in Athanaſium factus, atrocius in eum edictum promulgat, nimirum, & eum debere ſuas pœnas luere, & Eccleſias Arianis tradi, ijſque ſe liberum facere vt agant quod velint. Grauia ſunt iſta & pluſquàm grauia, ſed tamen iſtiuſmodi quæ congruant in eum, qui Antichriſti imaginem induerit. Quis enim videns eum in decernendo principem ſe facere Epiſcoporum, & præſidere iudicijs Eccleſiaſticis, non meritò dicat illum eam ipſam abominationem deſolationis eſſe, quæ à Daniele

præd-

Conſtãtius Athanaſiꝫ accuſatorem ſe dicit.

Epiſcopi in exiliũ acti à Conſtantio.

Edictũ in Eccleſiam

Dan. 9 prædicta eſt? Nam quum circumamictus ſit Chriſtianiſmo, & in loca ſancta penetret, & inibi conſiſtens deuaſtet Eccleſias, abrogans canones, vi cogens vt ſua obtineant, quis vnquam audebit dicere, hoc tempus Chriſtiaois pacatū eſſe? & non potiùs perſecutionem eſſe? talémque perſecutionē, qualis nec antea fuerit, & qualem fortaſſe nemo vnquàm fecerit niſi filius ille iniqoitatis? hoc ita eſſe oſtenduot Ariani perduelles, qui ſe nunc iſtiuſmodi fucis pingunt. Quapropter præcipuè nos vigilare & obſeruare hanc hæreſim oportebat. An ea quæ tantæ impudentiæ eſt, viruſque ſoum quaſi Ceraſtes, vt in Prouerbijs ſcriptum eſt, effundit, & malè ſentiendi de Chriſto magiſtrum ſe præbet? *Prou. 1.* Anné inquam illa ipſa ſit præuaricatio, poſtquam filius ille ioiquitatis reuelabitur, qui prorſus habet in Cōſtantio præcurſorem ſuum? Alioqui cur ita contra ſanctos fureret? aut quare ita quaſi pro ſua hæreſi omni conatu incumberet? & pro ſuo hoſte haberet, qui inſanijs Arij non optemperat? & cur quæ à Chriſti perduellibus dicuntur, ita libenter acciperet? & tot & tales Synodos vilipenderet? aut cur Arianis Eccleſias tradi iuberet? niſi vt quū Antichriſtus venerit, habeat paratas rationes quibus in Eccleſias introeat, iſtumque ſibi ita diligenter locum præparantem amplexetur? *Cōſtantius præcurſor Antichriſti.* Nam qui ab Alexandro, & ante Alexandrum ab Achilla, & ante Achillā ab ipſo vſque Petro ſenes Epiſcopi fuere, eliminātur: illi contra, quos aſſeclæ militum in Epiſcopos nomioarunt, introducuntur, neminem interim aliom nominantes, quàm qui polliceantur ſe idem cū ipſis ſentire. Quæ conditio facillima eſt Meletianis, Nam plerique eorum vel potiùs omnes impiè educati ſunt, neque cognitā habent ſanam in Chriſto fidem, aut quid omnino ſit Chriſtianiſmus, aut quas nos Chriſtiani habemus ſcripturas. Aliqui enim eorum ab idolis, aliqui ex curia, aut è ſummis Magiſtratibus prodeuntes, ob miſeram immunitatē præfecturamq́oe perſuaſis pecunia Meletianis maioribus ſuis, ad hoc dignitatis, etiam priuſquam catechiſmo imbuerentur, euecti ſunt: aut ſi in ſpeciem videātur catechiſmo imbuti, quæ quæſo ratio catechiſmi apud Meletianos? imò ſine omni ſpecie huc prouolarunt, & ſtatim quaſi pueri accepto nomine, Epiſcopi appellati ſunt, & propterea quia tales erant, rem pro nihilo habuerunt, neque inter pietatem impietatémque vllum diſcrimen eſſe arbitrati, promptè certè & quàm citiſſimè Ariani ex Meletianis facti ſunt: quod ſi poſtea aliud quippiā Imperator iuſſerit, in id qooqne rurſum ſe promptiſſimè immutabunt. *Quales Epiſcopi ab Arianis creati.* Siquidem piæ religionis ignorantia facilè eos ad conſuetam, & quam ab initio didicerunt, vecordiam deducit, & pro nihilo illis eſt, omni vento & fluctu circumferri, modo id ſolum ipſis contingat, vt ſint immunes & humanas præfecturas habeant. Quid ſi dicas eos nihil immutatos, ſed tales etiamnū permanere quales in gentilitate antea fuerant? Illi igitur iſtis moribus tam lubricis, & incertis, quid miri ſi Eccleſiam pro functione Magiſtratuq́ue curiali habeant? & quom idololatræ animo ac ſententia ſint, non aliter quàm gentes in boοum Saluatoris oomen irrumpunt, Ægyptumq́ue contaminant: in eam rem opera curáque impenſa, vt Arianæ hæreſis nomen ibi quoque inualeſcat: qoum antea ſaltem per vniuerſam Ægyptum libera ſecuráque erat orthodoxæ fidei profeſſio? ac propterea etiam his prooincijs ſuam lucem inuehere ſtuduerunt, non tam ipſi Ariani, *Eccleſia pro functione magiſtratuque curiali habita.*

A quàm qoi illos concitat diabolus, vt cùm venerit eius præco Antichriſtos, inueniat in Ægypto & ipſas Eccleſias ſuas eſſe, & in Meletianis ſuo iam ante, catechiſmo imbutis, ſeſe delineatum figuratúmque agnoſcat. Tale ergo iniquum illud edictum quod à Conſtantio prodiit. Popnli certè magna erat ad martyrium promptitudo, ingenſq; odium aduerſus impiiſſimā hæreſim, & luctus permagnus, & gemitus in Eccleſijs, omnibus ad Dominum vociferantibus: *Parce Domine populo tuo, & ne des hæreditatem tuam in vituperium inimicis tuis*, ſed feſtina, vt eripias nos de manu iniquorum. *Oratio populi ad Deū. Ioel. 2. 17.* Ecce enim famulis tuis non parcunt, & viam Antichriſto præparant. Non eſt ſperandum vt Antichriſto Meletiani reſiſtant, noo illis cura eſt veritatis, neq; Chriſtum abnegare inter mala numerant: nō enim

B ſynceriter ad verbum Dei acceſſerunt, ſed ad omnia tanquam Chameleontes transformantor, ſemper mercenarij eorum, qui ipſorum operam requirunt: non veritatem pro ſcopo habent, ſed veritati voluptatem anteponunt, ſolumq́ue id dicont, Comedamus & bibamus, cras enim moriemur. *Meletiani nullæ ſunt cura veritatis quia mercenarij.* Hiſtrionum igitur Epicritianorū ex Meletianis transfiguratorum ſcopus talis eſt, taliſq; perfidia in motibus. Qui autem ſunt fideles ſerui Saluatoris & verè Epiſcopi, ſynceritérque credunt, & non ſibi ſed Domino viuunt, quique fideliter pij ſunt in Chriſtum Dominum Ieſum, intelligunt, quemadmodū prædixi, falſas contra veritatem criminationes eſſe, & manifeſtò eas fictas eſſe in gratiam Arianæ hæreſis: planè enim ex Vrſacij Valentiſq́ue pœnitentia percipiunt, ſycophantiam contra Athanaſium, vt eum è medio tollerēt, & hæreſim in Eccleſias Chri- *Epiſcopi vere ſynceri & recta vita quales.*

C ſti immitterent, compoſitam conflatámque eſſe, ac propterea, vt veri propugnatores & præcones Dei, maluerunt pntius contumeliam & exilium pati (quod & re experti ſunt) quàm contra Athanaſium ſubſcribere, Arianis communicare. Non enim immemores fuere eorum quæ didicerant vt quibus certiſſimo conſtabat, proditoribus eſſe ignominiā multam, confitentibus verò regnum cælorum eſſe deſtinatum: ijſq; qui confeſſionem pro leui habēt, & metuunt Conſtantium, nihil boni expectandū: contra, ſuſtinentibus tribulationes, vti naotis, ex tempeſtate tranquillum portum: vtque athletis, poſt certamen coronam, ita ipſis magnam & æternam lætitiam & hilaritatem in cælis paratam eſſe, qualem obtinuit Ioſeph poſt tribulationes ſuas, qualem magous Daniel poſt tentationes & plurimas aolicorum inſidias, qualem nunc habet Paulus *Quid ſide non receſſerunt in perſecutione.*

D à Chriſto coronatus, qualem expectant qui vbique ſunt populi Chriſti. Hæc, inquam, illi reſpicientes noo ſuccubuerunt animo, ſed magis hac ſpe inualuerunt, maiorémque alacritatem induerunt: certi enim facti de ſycophantijs & impietate hæreticorum, perſecutorem dāoant, & cum ijs qui perſecutionem patiuntur, animo ſententiáque cōcurrunt, vt corona confeſſionis potiantur. Multa porrò præterea ſunt, quæ aduerſus hāc impuram & Chriſto hoſtilem hæreſim dicere liceat, multáque item qnibus pleraque Conſtantij ſtudia, præludia eſſe Antichriſti oſtendere poſſis, quum & Propheta loquutus ſit: *A pedibus vſque ad caput*, nihil eſſe quod *Eſa. 16.* in hac hæreſi plena omnibus ſordibus & impietate, cum ratione congruat, ac tam tetra, vt ſi vel leuiter audias, eam tanquam vomitum canis, & ſerpentum virus abomineris: Conſtantius autem propalam imaginem Antichriſti præ ſe fert. Ideo-

mẽſis Mechet. quæ eſt pridie Calendarum Februarij. Epiſtola autem prior ad vbique monachos ſcripta, vſque ad ea quæ Alexandriæ in creatione Georgij Cappadocis, eiuſque receptatoribus Arianis A acta ſunt, porrigitur, ibique deſinit: ſequens autem epiſtola de Synodis Arimini & Seleuciæ quæ eſt Iſauriæ, celebratis, narrat Georgij depoſitionem ſiue exauctorationem.

SANCTI

PATRIS NOSTRI ATHANASII

DE SYNODIS ARIMINI, QVOD EST ITALIÆ: ET SELEVCIÆ, QVAE EST *Iſauriæ, celebratis, Epiſtola ad Orthodoxos.*

FORTASSE & ad vos quoq; peruenit tumor ei⁹ Synodi, quæ nũc omnibus in ore eſt, eò quòd ab Imperatore præfectiſque literæ frequentes in omnem partem ſint miſſæ, eos qui illuc ituri eſſent conuocantes: iam quia diſcendi cupidi quæritis quid actum ſit, rectum putaui, ſi quæ vidi quæque diligenter exploraui vobis ſignificauero, ne ſi aliundè ea acceperitis, animo dubio fluctueris, maximè, quum nonnulli aliter quàm res acta eſt, referre ſoleant. Niceæ igitur quemadmodum ſtatutum erat, nullum concilium coactum fuit, ſed ſecundum edictum promulgatum eſt, vt Epiſcopi Occidentales Arimini, quod eſt Italiæ, conuenirent: Orientales verò Seleuciæ Iſauriæ, quæ Aſpera cognomine appellatur. Cauſa autem iſtius concilij ferebatur in hoc ſita eſſe, vt de fide in Chriſtum Dominum noſtrum ageretur: authores autem iſtius rei ſunt Vrſatius ex Pannonia, Valens & Germinius, quidam Syrus, Acacias, Eudoxius item & Patrophilus Scytopolitanus, qui quum Arianicæ factionis eſſent, & ne ſemel quidem cogitarent, quid vel crederent vel affirmarent, ſingulos clanculum decipientes, & deceptis ſemẽtem hæreſeos inſeminantes, nunnullos qui aliquid eſſe videbantur, ſurripuerunt, & inter eos ipſum Conſtantium Imperatorem iam hæreticum factũ, ſpecie quidem, illa prælata quaſi Synodum inſtituere vellent, quum interim ſperant ea ratione ſe & Synodum Nicænam occultare, & omnes ita peruertere poſſe, vt impietas pro veritate vbique inualeſcat. Primum quidem ego admiror, idémque arbitror quemlibet prudentem facere, quòd cum vniuerſale concilium indictum eſſet, idque omnes expectarent, derepente diuiſio facta ſit, adeò illi illuc, iſti iſtuc conuenirent, ſed hoc abſque dubio numinis prouidentia procuratum eſt, vt in ſingulis conſilijs hîc quidem ſynceræ puræq; fidei ſententiæ apparerent, illic autem ſuſpecta incertáque ingenia cum ſuis moribus ſeſe oſtenderent. Deinde illud mecum cum genuinis fratribus non ſine mœrore in animo reuolui, quid ſibi vellet iſta diſcurſatio. Quæ enim res tantopere cogebat, vt orbis terrarum turbandus eſſet? aut cur illi, qui hoc tempore clerici dicuntur, ſurſum curſitarent, percunctatori quomodo ipſos oporteret in Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum credere? Nam ſi credidiſſent, nunquam quaſi fidem non haberent, e fide quæſiuiſſent. Ea tes & cathecumenis non leue ſcandalum, & ethnicis non vulgarem, ſed effuſiſſimum cachinnum præbuit. Si Chriſtiani veluti è ſomno expergiſcentes, nunc demum quærant, quomodo in Chriſtum oporteat credere, clerici certè illorum, quamquam authoritatem apud populum hactenus quaſi magiſtri obtinuerint, nunc tamen ſeſe infideles eſſe declarauerunt, quum id quærant quod non habent. Et ignorat Vrſatius cũ ſuis qui horum authores ſunt, quãtam ſibi iram theſaurizet, quum Dominus per ſanctos loquatur, Væ illis per quos nomen meum in gentibus blaſphematur: ac deinde per ſeipſum in Euangelijs: Qui ſcandalizauerit vnum ex puſillis iſtis, melius eſt, vt mola aſinaria ad collum illius appendatur, & demergatur in alto maris, quàm, vt Lucas ait, aliquem ex paruis iſtis ſcandalizet. Quid enim doctrinæ ad pietatem defuit Catholicæ Eccleſiæ, vt nunc de fide quærendum videretur? Quin verbis ſuis de fide conſules præfigunt, ſub quibus res acta eſt: Vrſatius enim & Valens, Germiniuſque cum cæteris ſuis gregalibus id fecere, quod anteà nec factum, nec auditum eſt apud Chriſtianos. Quum enim ſcripſiſſent eam fidem, quam voluerunt, addidere & Conſulatum, & menſem diémque eius temporis, vt omnibus prudentibus palam facerent, non olim, ſed nunc demum eorum fidem ſub Conſtantio initium accepiſſe. Omnia enim reſpectu ſuæ hæreſeos ſcripſerũt: deinde cũ ſimularent ſe de Domino ſcribere, aliũ ſibi Dominũ, Conſtãtium ſcilicet creauerunt: ille enim ipſis impiè agendi facultatẽ præbuit: ſuũque Imperatorem æternum appellauerunt, qui Filiũ Dei æternũ eſſe negãt, tantos ſe pro impietate Chriſto hoſtes præbẽt. Sed fortaſſe cauſã additorũ conſulũ ſe mutuatos eſſe ex chronographia ſanctorũ Prophetarũ iactitauerint: quod ſi auſi ſint dicere, multo liquidius ſuam inſcitiã manifeſtabunt. Nã ſanctorũ Prophetiæ temporũ memoriã habent, Eſaias quidẽ & Oſeæ in diebus Oſiæ, Ioathã, Achab, & Ezechiæ vixerũt, Hieremias verò in diebus Ioſiæ. Ezechiel porrò & Daniel Cyro & Dario, aliiq́ue aliorũ temporibus prophetarũt, non religionis fundamenta iacientes: nã ea & ante ipſos & ante conſtitutionẽ mundi fuit, & ſẽper eſt, quam Deus nobis in Chriſto præparauit. Neq; fidei ſuæ tẽpora aſſignarũt, ſiquidẽ & ante ea tẽpora fideles homines extiterant, ſed tẽpora ſuæ annũciationis notauerunt. Erat autẽ principalis eorũ annunciatio de aduẽtu Saluatoris: ſed tamẽ quæ appendicẽ quóq; ſibi annexã haberet, euẽto Iſraelitis & gẽtibus futura. Notæ autẽ tẽporũ annaliaq; ita aſſignata nõ initiũ fidei, quẽadmodũ iã dixi, ſed initium Prophetarum, quò inceperant * diuinare, complectebantur: iſti autem ſophi non in enarratione hiſtoriarum, non in prædiuinatione rerũ fu-

Marginal notes: *Cõcilij Arimini & Seleuciæ cauſa.* — *Synodus cur ſit diuerſis locis coacta.* — *Clerici quærentes quomodo credendũ ſit in Chriſtũ.* — *Eſa. 52.* — *Mat. 9.* — *Luc 17.* — *Vrſatius & Valẽs Seleucienſis Concilij autores* — *Cõſtantius æternus appellatus à Valẽte & Vrſatio.* — *Prophetarũ tẽpora.* — al. Prophetare.

X

A tempus, quod in iotellectum cadere poteſt, exiſtētem, & ante omnem comprehenſibilē ſubſtantiam; natū impatibiliter ex Deo, per quem & ſæcula perfecta, & omoia facta ſunt: natum vnigenitum ſolū ex ſolo Patre, Deum de Deo, ſimilem patri ſuo, qui ipſum genuit, cuius ſecundum ſcripturas, generationem nemo nouit, niſi ſolus qui eum genuit Pater bunc ſcimus Dei vnigenitum Filium, nutu pateroo adueniſſe è cælis ad demolienda peccata: genitum ex Maria Virgine, verſatúmq; cū diſcipolis fuiſſe, & vbi omne officiom diſpēſationis adimpleuiſſet, ſecundū Patris voluntatē crucifixum & mortuum eſſe, & ad inferos deſcēdiſſe, atq; ibi, quod ſui officij erat, peregiſſe, quem ianitores inferoiū cōſpicati, exborruerūt, eumq; tertio die ab inferis reſurrexiſſe, & verſatū cum diſcipulis fuiſſe, eúmq; vbi oegocia ſua abſoluerat, impletis quadraginta diebus, B in cælos aſſumptū eſſe, & ſedete ad dexterā Patris, & vltimis diebus reſurrectionis venturū in gloria paterna, vt tribuat voicuiq; ſecundū opera ſua: & in ſanctū Spiritum, quem vnigenitus promiſit ſe miſſurū humano generi paracletū, quemadmodum ſcriptū eſt. Vado ad Patrem meū, eumq; rogabo & alium paracletū mittet vobis Spiritum veritatis, ille de me accipiet, & docebit vos omniumq́ue admonebit. Vocabolū porrò ſubſtantiæ: quia ſimplicius à patribus poſitum eſt, & à populis ignoratur, & ſcandalom adfert, eò quòd in ſcripturis non cōtineatur, placuit vt de medio tolleretur, & nullā poſthac de Deo ſubſtantiæ mentionem eſſe faciendam, eò quòd ſacræ ſcripturæ nuſquam meminere ſubſtantiæ Patris & filij, Filium autem patri per omnia ſimilem dicimus, quemadmodum ſacræ literæ & dicunt & docent: hæc hæretici.

Conſubſtātiale nomē à ſymbolo ſublatū ab Vrſatio & Valēte, &c.

C Quibus recitatis, noo longè poſtea cognita eſt iſtorum qui hæc ſcripſerant, vafricies. Epiſcopis enim proponentibus, vt cæteræ cum Ariana damnarentur hæreſes, reliquiſq́ue omnibus in id conſentientibus, Vrſatios & Valens cum ſocijs ſois abnuerunt, ac deinde cognitum eſt eos non ſynceriter ſed ad abolitionem eorum quæ Niceæ acta eſſent, ita ſcripſiſſe, vt infaoſtam hæreſim introducerent. Mirantes igitur doloſa eorum hominum verba, & vafrum inſtitutum dixerunt ad eos: Nos, non quia fide indigeremus, hoc conuenimus: habemus enim ſanam fidem, ſed vt eos qui veritati contradicunt, & noua molirentur, confunderemus. Si igitur vos, quaſi nunc incipientes credere, iſta ſcripſiſtis, nondum clerici haberi poteſtis, vt qoi nunc rudimenta Fidei condiſcere incipiatis: D Quòd ſi eo animo quo nos, huc veniſtis, ſit omniū concordia, & hæreſes anathemate execremur, & quæ patrum ſont, teneamus, ne poſthac captatæ conciliorum occaſiunes oboerſentur, quum ſemel illi qui Niceæ conoenerunt omnia præoccuparint, & nihil non egerint pro Catholica Fide. Omnibus ergo Epiſcopis ita ſuffragijs inter ſe conſentientibus, illis è diuerſo abnueotibus, ac proinde vt inſcitis, doloſis ac porius hæreticis condemnatis, totum concilium ſuis calculis Nicænam Synodū approbauit, & eam ad omnia ſufficere iudicauit: Vrſacium verò, Valentem, Germinium, Aoxentium, Gaium, Demophilum hæreticum pronunciauit, & contra eos ſubmotos ab Eccleſia, vt non verè Chriſtiaoos, literas ſcripſerunt Romana qoidem lingua, ſed in Græcam linguam, quod fieri potuit, ad iſtum modum interpretatas.

Vrſatij & Valē tunte ſtatio nequam.

Nicanū Concilium approbatum. Vrſatius & Valēs cōdemnati.

A EXEMPLAR EPISTOLÆ SYNODALIS AD AVGVSTVM *Conſtantium.*

DEi ioſſu, tuæq́ue pietatis edicto olim dogmatibus tradita ita eſſe, vt tradita ſunt credimus. Nam Ariminum eſt omnibos ad Occidentem ciuitatibus in vnum conuenimus, vt Fides Catholicæ Eccleſiæ cognoſceretur, & qui alterius opinionis eſſent, manifeſti fierent, ibique poſt longam deliberationem optima viſa eſt ea fides, quæ hactenos vſque à priſcis temporibus perdurauit, qoam & Prophetæ, & Euangelia, & Apoſtoli per Dominū noſtrum Ieſum Chriſtum prædicarunt, qui eſt tui imperij coſtos, & tuæ valetudinis defenſor. Statu- B tū igitur vt eam retinentes coleremus, & colentes vſque ad finem conſeruaremus. Indeceos enim & nefarium aliquid ex rectè & iuſtè decretis, & ex rebos Niceæ publicè cum illuſtriſſimo principe Conſtantino patre tuo per accuratam deliberationem conſtitotis, immutare velle, in quibus tanta doctrina eſt & prudentia, vt ea vbique deprædicata ad omnium aures animoſq́ue peruenerit, quæ ſola hoſtis & interfectrix Arianæ hæreſeos, & per quam non illa ſola, ſed & reliquæ hæreſes ſublatæ ſunt, in qua certè & addere aliquid temerarium eſt, & auferre pericoloſum. Quorum ſi alterutrum fiat, erit hoſtibus quidlibet agendi libera facultas. Atque ea de cauſa Vrſatius & Valens iam pridem ſocij & adſtipulatores Ariani dogmatis, à ooſtra communione, ſententia data, ſegregati fuêre, quàm vt denuo recuperarent, de peccatis ſnis in C quibus ſe conſcios agnoſcebant, pœnitentiam veniamq́ue poſtularunt, vt eorum ſyographæ teſtantur, & ob id illis venia gratiáque delictorum facta eſt: hæc autem per id temporis facta ſunt qoum Mediolaoi Synodus in conſeſſum ibat, præſentibus ibidem Romanæ Eccleſiæ presbyteris, fuitq; proinde nobis perſuaſiſſimum, iniquum eſſe, qoum Imperator Conſtantinus ab obitu ſuo dignus omni memoria, hanc fidem omni cura & diligentia conſcriptam promulgarit, tum demum ex qoo ille baptizatus ex hominibus, in requiem ſibi debitam tranſlatus eſt, aliquid noui in ea fide moliri velle, & tot ſanctos confeſſores ac martyres buius placiti ſcriptores authoreſq́ue contemnere, qui pro veteri lege rituq́ue Eccleſiæ in ea ſententia permanſere: quorum fidem Deus per Dominum Ieſum Chriſtum in tempora tui imperij contulit, D per quem ita latè regnas, vt etiam noſtro orbi imperes. Verum denoò miſeri iſti deplorati animi, nefario auſu impiæ ſententiæ ſeſe præcones oſtendūt, & omnia veritatis decreta conuellere nituntur. Eo enim tempore quo pro edicto Synodus cogebatur Ipſi fraudis ſuæ cōſilia denudarūt: conati enim ſunt per vafriciem & tumultum cum ſocijs iſtius factionis Germinio, Auxentio, Gaio, contentiones diſcordiaſq́ue ſeminantibus nouas res facere. Qoatum doctrina vna eadémque omne genus blaſphemiarum ſuperat: vbi autem videreot, nō eſſe ibi homines eiuſdē ſtudij, neq; qui illorum prauis ſentētijs adſtipularētur in noſtrū cōſiliū ſe tranſtulerūt, vt viderētur aliud quippiā ſcribere, ſed ipſi non ita diu poſtea animū ſuū oſtenderūt. Ne igitur res Eccleſiaſticæ in eaſdē moleſtias cadāt, neue turbatio & tumultus denoò omnia inuoluat & confundat, conſtāter viſū eſt, olim decreta pro legitimis incō-

Fides optima quæ.

Vrſatij & Valentis pœnitētia.

Mediolanēſe cōcilium.

Conſtātin Imperator ad vitæ finē baptizatus.

cuſſim ſeruanda eſſe, & iſtos à noſtra commonio-
ne ſubmouendos eſſe, atque ideò legatos ooſtros
ad tuam æquitatem miſimus, qoi tibi ſententiam
Synodi ex epiſtola oſtenderent, idque legatis no-
ſtris ante omoia mandatum eſt, vt veritatem priſ-
cis & iuſtis rerum allegationibus probatent, & tuæ
ſanctitati oſtendetent, quòd non quemadmodum
Vrſatius & Valens inquiont, pax fututa ſit, ſi aliqua
ex tebus iuſtis ſubuertantor: nam quomodo paci-
ficè agete potetint, qui pacem tollunt? ſed potuis
inde contentionē turbationémq; tùm reliquis ci-
uitatibus, tùm Romanæ vtbi obortituras eſſe. Qua-
propter ſupplicamus tuæ bumanitati, vt benignis
auribus & ſereno vultu noſtros legatns iotuearis
neque ad contumeliam mortuorum aliquid noui
induci permittas, ſed nos ſinas in inſtitotis decte-
tiſque maiorum petmanere, quos magno ingenio,
prudentia, & Spiritu ſaocto omnia feciſſe aſſeueta-
uimus. Certè res nouæ, quas iſti moliuntur, credē-
tibus incredulitatem, incredulis credulitatem in-
ducunt. Iterum te noſtris ſopplicationibus con-
uenimus, vt iubeas Epiſcopos peregrè commo-
rantes, quns & grauitas ætatis & paupertas affligit,
quàmfacillimè in pattiam deduci, ne Eccleſiæ ab-
ſentibos Epiſcopis deſertæ relinquātur: id quoque
noſtris precibus addimus, qoò nihil deſit rerum
ptiſcarum, nihilque exuberet, ſed omnia firma ma-
neant, vſque à tempotibns beati patris tui in ho-
diernum diem obſeruata, ne nos poſthac vexati, &
à noſtris diœceſibus ſegtegari permittas, ſed vt E-
piſcopi cum ſuis populis pace ad preces cultuſque
diuinos ocium habeant orantes pro tuo imperio,
ſalute, & pace, qoam tibi in perpetuum diuinitas
largiatur. Noſtri potrò Legati ſubſcriptiones ſalu-
tationéſqoe Epiſcopotum adſerunt qui tuam ſan-
ctitatem de hac cauſa ex ipſis ſactis litetis edoce-
bunt.

Hæretici à fidelium communione ſemoti.

Epiſcopi pauperes.

SENTENTIA SYNODI.

QVandiu par eſt poſſibile erat frattes Chariſſi-
mi, Catholica Synodus & ſancta Eccleſia ſua
paticutia & toleraotia pertulit ingenerosè Vrſatiū,
Valentem, Gaium, Getminiom, & Auxentium,
qui aliâs alia ſeotientes omnes Eccleſias pettorba-
tunt, & nunc in præſentia auſi ſunt hæteticas ſen-
tentias orthodoxæ fidei aſſuere, & Nicænam Sy-
nodum hoſt[illegible] Arianæ hæreſis demoliri, ſuámque
ſed peregrinam & alieniſſimam à ſanctiſſima Ec-
cleſia fidem conſcripiam promulgare, quam nos
tecipere nefarium putauimus. Qui quum iam pri-
dem hæretici eſſent, etiam nunc deprehenſi ſunt
contraria ſentire, qoos ad communionē noſtram
accedere prohibuimus, eoſque in præſentia noſtris
verbis condemnantes, à cœto fideliom reiicimus:
Vos item quod videbitur de ijs ſtatuite, vt vniuſ-
cuiuſque cognitio ex ſua ſobſcriptione robur ha-
beat, vnanimiter nos Epiſcopi dicimus, prædicti
iſti inimici detrahantur ab Eccleſia, vt Catholica
Eccleſia in pace permaneat. Et hæc quidem Ari-
mioi acta celeriter iſtiuſmodi finem acceperunt.
Nemo enim ibi diſſenſit, ſed omnes concorditer
ſua iudicia conſcripſeruot, & Arianos reiecerunt.

Arimini Synodi acta.

Hæretici extorres ab Eccleſia facti.

Concilij Seleuciæ habiti ordo, Epiſcopi, caterique geſta.

Quæ autem Seleuciæ quæ Aſpera dicitur,
acta fuere, iſtiuſmodi ſunt. Menſis erat à Ro-
manis September, ab Ægyptijs Thoth, à Ma-
A cedonibos Górpiæus nominatus, eius autem men-
ſis decimaſexta ſecundum Ægyptios dies, in quam
qui euocati fuerant, conuenere. Erant autē ibi pro-
pemodum centum ſexaginta: ibi quum molti ac-
cuſarentur, molti quoque accuſarent, & contra a-
lios vociferarentur, Acacins, Patrophilus, Vra-
nius è Tyro, & Eudoxius, qui in Antiochenam Ec-
cleſiam inſiluit, Leontius & Theodotus: Euagrius
quoque & Theodulus, & Georgius ex orbe tetra-
rū abactus, rem callidam inſtituunt: formidantes e-
nim probationes ſuotom accuſatotum alios homi-
nes hæreticæ Arianorū factionis, ſibi veluti merce-
narios ad impietatem addictos, & à Secuodo per
Synodum maximam exauctorato, ad ordines Ec-
cleſiaſticos promotos in ſocietatem adiunxere, in-
ter quos fuere Libyci homines Stephanus, Siras, &
B Pollux de diuerſis criminibus accuſati, iſtis addi-
dere Pancratium, Ptolomæum & Meletianum
quendam, ſub ea ſpecie quaſi videlicet de fide in-
quirere vellent, verum non ita fallere potuerunt,
quin intellectum ſit eos metoere accuſatores, &
hæteſim defendete: poſtea ſeceſſione facta diſciſ-
ſi ſunt, aliique Acacio, ſed pauci & ſuſpecti adhæſe-
te: alij verò qui illum reliquerant, magno numero
foere, Acacius autem cum ſuis immani vecordia
audaciáque planè abnegatunt Niceni concilij ſcri-
pta, ipſam Synodū diffamantes: alij verò iique per-
multi, reliqua Synodi apptobabant, ſolummodo
de voce conſubſtantialitatis quaſi obſcuræ cauil-
lantes: ibi quom diutius commorarentur, accuſa-
toribus grauiter incombentibus, reiſque ſe in fu-
gā peoetrantibus & ob hoc io maiori impietate ver-
ſantibus, Domioſūmque blaſphemantibus, multi-
G tudo Epiſcoporum indignatione concitata, Acaciū
qoidem Patrophilum, Vranium, Eodoxium, &
Georgium * ex Hypodectis abdicarunt: non-
nullos item ex Aſia Leontium, Theodoſium,
Euagriom, Theodulum: communione verò ſpolia-
uerunt Aſterium, Euſebium, Angarom, Baſilicum,
Phœbum, Phidolium, Eoſtatium, Eutichium, &
Magnum, eò quòd citati ad cauſam dicendam de
criminibus, quibus accuſati erant, non comparue-
tint: cenſuetuntque eos incommunicabiles haben-
bendos, donec ſe legitima defenſione puros oſten-
derent: & literis miſſis ad cuiuſque iſtorum parœ-
ciam, ſententiam contra eos datam ptomulgaue-
tunt, atq; ita profecti ſunt ad piiſſimū Impetatorē
Conſtantium, vt illi acta renunciarent: ita enim illis
mandatum fuerat: Tali exitu Synodus Seleuciana
clauſa eſt.

Hæretici.

Acacius cū ſuis Nicænū conciliū negat.

** al. Exceptoribus.*

Hæretici anathemate dānati.

D Quis igitur non apptobauerit piam prudentiam
Epiſcoporom Arimini congregatotum, qui tan-
tum itineris labotem, tantáque pericula maris ſu-
ſtinuerunt, vt Arianicè ſapientes ab Eccleſia de-
traherent, & pattim ttaditiones integras conſer-
oarent, ſancta & canonica decreta facientes? Quiſ-
que enim eorum ſibi perſuadebat, ſi ſolueret ali-
quid ex decretis maiorum occaſionem ſe daruturū
poſteris, vt qood ipſi egiſſent, reſcinderetur. Quis
autem quæſo noo vitupetaret temeritatem Eodo-
xij & Acacij, qui honotem patrum ſuorum A-
riomanitatum ſtudio & gratiæ propinant & pro-
dont? Quæ enim fides in eotum actis, ſi decreta
maiorum ſuotum ſoluant? aut quomodo eos,
quibus ſucceſſere, pattes ſuos appellabunt, quo-
rum ſententias ipſi culpant? & præſertim Acacius,
quidnam Euſebio ſuo magiſtro reſpooderit? qui
nō ſolū Syoodo Nicææ ſubſcripſit, ſed per epiſtolā
ſuie

Athanaſius.

Acatius ſ nodo Nicæ ſubſcripſit. ſoìs populis ſignificauit, eàm eſſe verã fidem in quã in Nicæna Synodo cõſensũ fuit? Et ſi enim, vt poſt voluit, ſe per epiſtolã excuſare, voces tamẽ Synodi non repudiauit. Quin & Arianos criminatus eſt, quòd dicentes, Non erat Filius priuſquam naſceretur, eum ne ante Mariam qoidem voluerint extitiſſe. Quid videlicet docebunt popolos ab ipſis inſtitutos? an patres ſuos lapſos eſſe? aot quomodò ipſi veri apud diſcipulos ſuos habebuntur, quibus perſuadẽt præceptoribus credẽdũ nõ eſſe? Quibus porrò oculis intuebuntur monumenta patrũ ſuorum, quos ipſi hæreticos nominant? aut quo ore Valeotinianos, Cataphrygas & Manichæos culpabunt, quum eos, qui eadem cũ ipſis loquũtur quales ipſos arbitrantur, ſanctos appellent? aut quò iureipſi Epiſcopi eſſe poterunt, ſi ab hæreticis quos ipſi criminantur conſtituti ſuot? Quod ſi illi malè ſenſeront, & ſcriptis ſuis orbẽ terrarum ſeduxerũt, ceſſet omnino eorũ memoria. Et ſi ſcripta illorum abijciũtur, ite & vos ipſi, & eijcite eorũ reliquias è cœmeterijs, vt ab omnib⁹ intelligatur, & illos fuiſſe *1. Cor. 11.* ſedoctores, & vos parricidas eſſe. Certè beatus Apoſtolus laudat Corinthios, quod vbique ſui memores eſſent, & quòd traditiones quas tradidiſſet illis retinerent. Iſti igitur quum talia de ſuis anteceſſoribus cogitent, prorſos contraria ad popolos non verebuntur dicere. Non laudamus vos qoòd memores eſtis patrum, ſed eo nomine potius vos commendamus, quòd eorum traditiones non retinetis. Supereſt, vt ipſi generis ſui ignobilitatem culpent, & dicant ſe non ex pijs, ſed ex hæreticis origioem trahere. Iſtiuſmodi enim verba ipſos loqui decet ad Arianos, quibus, vt anteà admoui, patrum honorem & ſuam ſalutem propinant, nec metuunt illud quod in Prouerbijs ſcri- *Pro. 30. 11.* ptum eſt: *Mala ſoboles patrem execratur*, & eas minas, quæ aduerſus eiuſmodi homines in lege reperiuntur. Itaque illi quidem ob ſtudium quo hæreſim tuentur, ita contentioſo ſunt animo: Vos autem nihil tale committite, neque improbitatem illorum, veritatem putate: *Hæretici in ſe mutuo inſurgunt.* Nam & ipſi in ſe motub inſurgunt, & à patribus ſuis deficientes, non tuẽtur eandem ſententiam, ſed varijs & multiplicibus mutationibus iactantur: & aduerſus Nicænam Synodum contendentes, multas Synodos inſtituerunt, in quarum ſingulis nouam ſemper fidẽ edentes in nulla earum perdorare poſſunt, neque vnquam aliter facient: qooniam male quærendo, non inueniunt ſapientiam, quã udere. Subiunxi igitur neceſſario aliqua ex parte ſcripta Arij, cæteráq; quæ iſti in diuerſis concilijs promulgarunt, *Nouam ſemper fidem edit hæretici.* vt perſpicere poſſitis non ſine admiratione qua de cauſa aduerſus orbis terrarum concilium, & patres ſuos contentioſus Arius ipſinſq; ſectatores remittere ſeſe nolint, ac proinde eos, quum dicerent ex non entibus Deum ſuom Filium condidiſſe, Filiumq; eum appellaſſe: & Dei Verbum in numero creaturarum eſſe: & fuiſſe quando non erat: & mutabile id eſſe, poſſéq; vbi velit ſeſe mutare, ab Ecclesia per beatom Alexandrum reiectos fuiſſe, Ariúmq; ita ab Eccleſia ſummotum dum apud Euſebium commoraretur, ſuam hæreſim ſcripto complexum eſſe, qui in Thaleia, neminem prudentium imitatus niſi ſolùm Ægyptium Soſaten ad eius indolem & mollitiem numerorum molta conſcripſit, quorum hæc aliqua portiuncula eſt.

BLASPHEMIÆ ARII.

IPſe Deos ſecundum eſſentiam ſuam omnibus ineffabilis eſt, & ſolus ille nihil ſimile ſibi, aut quod paris ſit gloriæ, habet. Ingenitum autem eum dicimus, ad diſtinctionem eius qui natura eſt genitus, eumq; principio carentem celebramus, ob eum qui principium habet; Æternum verò prædicamus, ob eum qoi in tempore extitit, Filiumque initium creaturarum fecit, ipſe minimè initiatus: eumque tulit & in filiũ ſibi adoptauit pro ratione, ſed tamẽ ſuæ ſubſtantiæ propriũ Filium non habet: nã adoptitius iſte, nec illi par, nec conſubſtantialis eſt. Sapiens verò eſt Deus, quoniam ipſe eſt ſapientiæ magiſter, Euidens quoque res, Deũ omnibus, qui per filium ſunt inuiſibilem eſſe, atq; adeò ipſi Filio inuiſibilẽ eſſe. Diſertè autẽ loquar: quomodo à filio videri poſſet, qui eſt inuiſibilis? ſed tamen pro poteſtate ea qua Deus poteſt videri, proq; ſuis modulis quatenus fas eſt, Filius ſuffert Patris conſpectuum igitur Trinitas eſt, ſed majeſtate non pari, impermixtiléſq; ſibi inuicem eorum ſubſiſtẽtiæ: altera enim altera glorioſior gloria, idq; in immenſum. Alienus externuſq; eſt quantum ad ſubſtantiã attinet, Pater à Filio, quoniã principio caret. Intellige igitur vnitatẽ fuiſſe, vnitatẽ verò non fuiſſe, priuſquam ea exiſteret: Filio enim nondum exiſtente ſtatim relinquitur, Patrem tantũmodo Deũ fuiſſe, ac proinde Filium tũ non extitiſſe, eumq; factum eſſe voluntate Paterna vnigenitũ Deum & ab vtroque iſtorum alienus eſt iſte. Sapientia extitit Dei ſapientis voluntate ſapientia. Indicatur autem infinitis rerum vocabulis dum Spiritus, Virtos, Sapientia, Gloria Dei, Veritas, & Imago, & Verbum appellatur: intellige itẽ eum & Splẽdorem, & Lumen animis fingi & cogitari. Æquale eſt Filij gignere: potens eſt qui melior, Excellẽtiorem autem quàm vel meliorẽ, vel maiorẽ. Nonnè Dei voluntate Filius quantus quantus eſt, aliquando & alicunde euaſit? & tùm hoc à patre accepit, quũ illi obuenit. Deus robuſtus quum ſit, præſtantiorẽ aliqua ex parte hymnis celebrat. Vt cõpendio dicam, filio Deus ineffabilis eſt: eſt enim ſibi quòd eſt: hoc eſt, indicibilis. Quapropter nihil eorũ, quæ ſecundum comprehenſionem dicuntur, nouit eloqui filius. Impoſſibile eſt enim ei patrẽ inueſtigare, qualis in ſe eſt, quoniam ipſe Filius ſuam ipſius ſubſtantiam ignorat, & quia Filius eſt voluntate patris, verè extitit. Quæ igitur ratio concedit, eum qui ex Patre eſt, patrem intellectu aſſequi poſſe? Certum eſt, illud quod initium habet, id quod initio caret, prout eſt, animo complecti, aut quale ſit, comprehendere non poſſe.

Quæ verò per epiſtolam ad beatum Alexandrum ſcripſere, ſunt iſta.

BEATO PAPÆ EPISCOPO NOSTRO ALEXANDRO, PRESBYTERI ET *Diaconi in Domino*, SALVTEM.

FIdes noſtra iam vſque à maioribus noſtris, & quam à te didicimus, beate Papa, hæc eſt: *Fidei Catholica confeſsio.* Agnoſcimus vnum Deum, ſolum ingenitum, ſolum æternum, ſolum nullo principio inchoatum, ſolum verum, ſolum immortalitate præditũ, ſolũ ſapientem, ſolum bonum, ſolum potentem, omnium iudicem, gubernatorem, diſpenſatorem,

immutabilem, & inalterabilem iuſtum & bonum Legis & Prophetarum & noui Teſtamẽti Deum, qui genuit Filium vnigenitum ante tempora æterna, per quem ſæcula & reliqua condidit, eumque ganuit, nun opinione fictum aut cogitatum, ſed re vera ſubſiſtentem, eumque ſubſiſtere fecit ſua voluntate, immutabilem & inalterabilẽ, creaturam Dei perfectam, ſed tamen non vt aliquid ex creaturis: genitum quiddam, ſed non vt aliquid ex genitis: non vt Valentinus tradit proiectum quiddam ſobolem Patris: neque, vt Manichæus docuit ſobolem partem Patri conſubſtantialẽ: neque, vt Sabellius ait, vnitatem diuidens filio patrem: nequa vt Hieracas, lucernam es lucerna: neque vt facem in duo, neque vt is qui prius erat, poſterius ſit natus aut conditus in filium. Quemadmodum & tu, beate Papa, in media Eccleſia, in cunſilio tuo diſeipulis tuis ſubinde expoſuiſti: verum ita vt dicamus eum voluntate Dei, ante tempora & ſæcula conditum vitam, eſſentiam, & gloriam à Patre accepiſſe, conſubſiſtente cum eo Patre: Non enim pater tradita illi omnium rerum poſſeſſione, ſeipſum ijs quæ innaſcibiliter habet, ſpoliauit. Eſt enim fons omnium adeò, vt tres ſint ſubſiſtantiæ Ex ijs Deus qui eſt author omnium ſoliſſimos, principio caret: Filius vero ſine tempore à Patre genitus, & ante ſæcula conditus & ſundatus, non erat priuſquam gigneretur, ſed intemporaliter ante omnia genitus, ſolus vnuſque per Patrem extitit, Non enim æternus eſt, aut coæternus, aut coingenitus cum Patre, neque ſimul cum patre eſſentiam nactos eſt, vt quidam dicunt relata, duo principia ingenita intruducentes, ſed vt Deos vnitas principiumque omnium, ita ante omnia exiſtit, ac proinde Filio ſuo prior eſt, quemadmodum & à te didicimus in media Eccleſia cuncionante. Vt igitur Filius à Deo eſſentiam, glotiam & vitam habet, ita quoque omnia dono à Patre accepit, prout Deus principium eius eſt. Eſt enim Deus princeps illius vt pote eſſentia prior. Quòd ſi hæc dicta, Ex eo, & Ex ventre, & Ex Patre prodij, & venio, pro parte aliqua conſubſtantiali capiantur, vt aliquid defectum ex Patre Filius, vt à nonnullis fit, intelligatur, profectò ſequitur vt ipſe Pater compoſitus, partibilis & mutabilis & corpus ſecundum illos habeatur & quantum in ipſis eſt, iiſdem obnoxius, quæ corpori ſolent accidere, cum incorporeus ſit Deus. Iſta ſunt ex aliqua parte, quæ Ariani ex hæretico ſuo corde euomuerũt, Euſebius item Narciſſus, Patrophilus, Maris, Paulinus, Theodotus, & Athanaſius Anazarbenſis antequam Niceæ concilium haberetur, ſimilia ſcripſerunt, Euſebius porrò Nicomedienſis magnificis verbis Arium in epiſtula laudanit, Quũ rectè inquiẽs, ſentias, opta cunctos ita sẽtire: cuius enim liquet, id quod factũ eſt, non prius fuiſſe, quàm cõderetur, & quod natũ eſt, naſcendi initiũ habuiſſe. Euſebius quoq; ex Cæſarea Paleſtinas in literis ad Epiſcopũ Euphrationem non veritus eſt palã dicere, Chriſtũ non eſſe verum Deum: & Athanaſius Anazarbẽſis hæreſim adhoc nudius retexit, vnũ ex centum illis ouibus Filiũ Dei appellantes: In ſcriptis enim ſuis ad Epiſcopũ Alexandrũ, auſus eſt dicere, Quid obtrectas Arianis? ſi dicũt ex non entibus Filiũ vt creaturam conditum eſſe, vnumque ex rerum vniuerſitate eſſe? Nam ille vnus eſt ex centum ouibus, quæ per parabolam repræſentant res omnes creatas. Si igitur centene illæ non ſunt creaturæ, aut res factæ,

Ariani Epiſcopi.

aut ſi aliquid ex centenis iſtis plus eſt quàm cæteris, eſto habeatur Filius neque creatura, neque aliquid ex vniuerſitatis numero: Sin autem omnes ex illa centuria, res conditæ ſunt & factæ: & nihil eſt præter iſtam centuriam, niſi vnus duntaxat Deus: quid quæſo Ariani abſurdi loquuntur, ſi in centuria iſta Chriſtum connumerantes, & vnum eum ex vniuerſitate rerum appellarunt? Georgius verò, qui nunc Laodiceæ eſt, & per id tempus presbyter Alexandrinus erat, & Antiochiæ commorabatur, ita ad Alexandrum Epiſcopum ſcripſit. Ne cõqueraris de Ario, quum dicit, Erat quando non erat Filius. Certè Eſaias filius fuit Amos, Amóſque prius fuit, quàm gigneretur Eſaias. Neque Eſaias priua erat, ſed poſtea prius ſubſtulit. Idem rurſus ad Arianos ſcripſit. Quid expoſtulatis cum Alexandro Papa ſermocinante, ex Patre eſſe Filium? imò ne vos quidem reformidare debatis, Filium dicere ex Deo eſſe. Nam ſi Apoſtulus ſcripſit cuncta ex Deo eſſe, & certum eſt, cuncta ex non entibus ad eſſentiam producta & facta eſſe, Filiumque creaturam eſſe, & vnum ex rebus conditis, rectè ad eum modum dici poteſt, Filium ex Deo eſſe, quẽadmodum omnia ex Deo eſſe dicuntur. Ex hoc homine didicere Ariani ſimulanter agnuſcere hoc dictum ex Deo eſſe, & verba quidem pronunciare, ſed tamen vt animo malè ſentiãt. Ipſe porrò Georgius ab Alexandro ob alia quidem crimina, ſed potiſſimum tamen ob impietatem reiectus eſt, quum eſſet illius presbyter, quemadmodum ſuperius dictum eſt.

Georgius hæreticus Arianus.

Ex Deo eſſe ambiguum eſſe, Arianos ex Georgio primum auſeruit.

HÆC PRESBYTERI ALEXANDRINI.

IN ſumma ita omnes ſcripſere, vt ſinguli viderentur certare & contendere, quis eorum pietatem hæreſeos magis amplificaret, & apertius renudare poſſet. Epiſtolas autem eorum apud me non habui, vt eas ad vos remittere liceret, alioquin ipſa exemplaria ad vos dediſſem. Deo autem volente, vbi ea nactus fuero, ad vos tranſmittã. Quin & Aſterius Cappadux ſophiſta multiceps vnus ex ſucijs Euſebienis quoniam idolis in priore perſecutione, quæ fuit ſub auo Conſtantij immulauerat, & propterea nequiret in clerum cooptari, de ſententia Euſebij opuſculũ fecit, quale & ipſe volebat, & quod ſceleri immolationis magnitudine reſpõderet, in quo lucuſtam, & erucã eum Chriſtu cõparat, imò Chriſto anteponit, aliamq; quàm Chriſtũ, in Deo ſapientiã cullocat, Chriſti & mundi conditricem. Obambulat ille per Syriam, & per alias Eccleſias ex cõmendatione Euſebij, vt ſemel Chriſtũ abnegare doceat, atque ea ſæuitie contra veritatẽ vtitur. Aſcendit igitur homo audaciſſimus ad loca minimè ſibi licita, ſedénſq; in gradibus clericorũ, publicè ſuum opuſculum quamquã id multi grauiter ferrent, recitauit. Liber autem ille multis verbis conſtat, verum ex eò has particulas deſumpſit. Non enim beatus Paulus dixit, ſe prædicare Chriſtum propriam eius virtutẽ, aut ſapientiam eius, ſed ſine vllo additamento virtutem Dei & ſapientiam Dei: eſſe enim alteram propriam Dei virtutem, inſitam Deo & coexiſtentem ſine generatione, eandemque & Chriſti genitricem, & creatricem totius mundi eſſe, de qua in epiſtola ad Romanos, ita loquutus eſt: *Inuiſibilia enim ipſius ex mundi creatione per opera ipſa animaduerſa perſpiciuntur, necnon & æterna eius potentia & diuinitas.* Quemadmodum enim diuinitatem iſtam de qua

Athanaſius.

Aſterius Euſebianus de potentia Dei libellũ conſcripſit.

Aſterij blaſphemia.

de qua hîc mentio eſt, nemo dixerit Chriſtum eſſe, ſed eum ipſum Parrem eſſe, ita arbirror eius propriam virtutem nou congenitum Deum, ſed genitorem eſſe,aliamque Paulum io eo loco docere ſapieuriam Dei,nimirum eam, quæ per Chriſtũ declaratur,& per eius opera miniſteriaque innoteſcit. Idem rurſus, Atqui æterna eius poteſtas & ſapientiam,quam nullo principio inchoatam & ingenitã rationes veritatis oſtendunt vna eademque haud dubiè fuerit. Sed tamen ſingulatim ab eo plurimæ conditæ ſunt poteſtates & ſapientiæ, quarum primogenitus & vnigenitus eſt Chriſtus,quæ quidem omnes ſimiliter à conditore pendent, eiuſque qui ipſas creauit,& vſurpat, iure meritoque dicuntur eſſe. Quale eſt quod propheta locuſtam pro pœna humanorum ſcelerum diuinitus illatam,non virtutem tantummodo,ſed &magnã virtutem Dei nuncupat. Quin & beatus Dauid in multis Pſalmis non ab angelis duntaxat, ſed à virtutibus Deum laudari iubet,& omuibus ad hymnus inuitatis magnam ad id multitudinem conuocat, quos & miniſtros Dai appellat, & eius voluntatem facere commonſtrat. Hæc auſus contra Chriſtum, nondum adhuc conquieſcere potuit, ſed & vlterius ſuas blaſphemias extendit,quum dicit, Vnum ex rerum vniuerſitate eſſe Chriſtum:primus enim eſt rerum conditarum, & vnus ex naturis intellectualibus. Et vt ſol inter ea quæ oculis viſuntur, vnus aſt ex luminibus, quum tamen vniuerſo mundo ſecundum ordinem mandatumque conditoris luceat, ita quoque & Filius vnus ex intellactualibus naturis, omnibus qui in mundo intallectuali ſunt, lucet ac ſplandet. Idem rurſus dicit, Erat,quandu non erat, vbi ita ſcribit, Priorem generatione Filij Pater habebat generandi ſcientiam, vti medicus ante medicinam datam, medendi tenebat rationem. Idem rurſus ex benefaciendi ſtudio conditus eſt filius, & ex ſuperabundantia poteſtatis fecit illum Pater. Item, Si voluntas Dei contiouo ductu penetrat per omnia opera, certè Filius cum ſit opus voluntate Patris genitus eſt, & factus.

Simile.

HÆC QVIDEM SOLVS ASTERIVS SCRIBIT.

Euſebiani Aſterio fauent.

EVſabiani verò in commune cum ipſo animis ſentiunt. Iſtæ nimirum ſententiæ ſunt, pro quibus contendunt, ob iſtas cum veteri Synodo bellũ gerunt, eò quòd non eadem à patribus, qui ibi in conſeſſu fuere ſcripta ſint, ſed potius hæreſis ab illis damnata ſit, quam iſti ſtabilire ſatagunt. Inde nimirum eſt, quòd Aſterium immolatorem dæmoniorum, & ſophiſtam impietatis ſuæ anteſignanum faciunt, vt nihil parcat contra Dominum loqui, aut ſimpliciores eloquentia ſeducere. Verum ignorant ſtolidi id ſeſe in ſuam noxam facere. Fœtor enim victimarum idolis cæſarum in anteſignano ſuo iſtam hæreſim Chriſto hoſtilem & parduellem eſſe, euidentius demonſtrat. Nec aliud in cauſa eſt, quur omnia motibus & tumultibus miſcere ſtudeant, perſuaſi ſi quàm plurimos occidant, & ſingulis mẽſibus Synodos faciant, fore, vt ſententia in Arianos lata oblitereretur. Videnturque mihi aut planè ignorare, aut ignorantiam callidè ſimulare, quaſi neſcirent etiam ante concilium Nicænum hæreſim iſtã abominabilem fuiſſe, quo tempore Artemas eius fundamenta iaciebat, & ante Artamam æquè abominabilem ſub Caipha, & Phariſæorum conſilio

Cur tumultus & ſeditiones faciãt hæretici.

A fuiſſe, & nullo non tempore officinam Chriſto hoſtilem omnibus execrabilem videri, neque vnquam ab odio liberam futuram, eò quòd adamabile ſit Chriſti nomen, vniuerſaque rerum natura genua illi flectat, & confeſſionibus agnuſcat Dominum Ieſum Chriſtum eſſe in gloria Patris. Illi tamen faciandis aduerſus vniuerſalem conciliis nondum fatiſcunt. Euſebiani certè in Nicæno conuentu abdicati, poſtmodum inuadentes impudentes Eccleſias cœpere Epiſcopis, ſi qui contradicerent, inſidias ſtruere, & pro iis ſubmotis, hæreticos in Eccleſias inducere, vt quando vellent, Synudos cogerent habituri eus ſibi adſtipularores quos ob id de induſtria ad Epiſcopalem ordinem ſubuexerunt, coëunt igitur Hieroſolymis, & iſtiuſmodi ſcribunt.

Philip. 2.
Ibidem.

B

SANCTA SYNODVS HIEROSOLYMIS DEI GRATIA COACTA;

Eccleſiæ Dei, quæ eſt Alexandriæ, & per Ægyptum, Thebaïda, Libyam, Pentapolim, reliquiſque per orbem Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis in Domino ſalutem.

OMnibus nobis ex diuerſis prouinciis in vnum congregatis, ad Panegyrim celebrandam pro dedicatione Martyrij Saluatoris, quod religioſiſſimus Imparator Deo omnium regi & Chriſto eius ædificauit, maiorem nobis animorum lætitiam, Dei gratia, literæ eiuſdem religioſiſſimi imperatoris præbuerunt, quibus C nos ad ea quæ oportuit inſtigans, omnem inuidiam ab Eccleſia Dei expellit, & omne odium procul abigit, per quæ Chriſti membra iam pridem diſſidebant, authorque fuit vt ſimplici & placido animo reciperemus Arianos, quos aliquandiu improba inuidentia extra Eccleſiam detinuit, & viris iſtis de rectitudine fidei in literis ſuis teſtimonium præbet, quàm quum antea fama audiuerat, ipſe eandem ex viua eorum voce cognouit, cognitamque approbauit, eamque rem nobis manifeſtam reddidit; eò quòd literis ſuis orthodoxas eorum virorum opiniones ſcripto comprehenſas ſubiunxerit, quas omnes agnouimus ſanas, & Eccleſiaſticas eſſe. Quapropter iure admonuit; vt viri iſti reciperentur, & coadunirentur cum Eccleſia Dei, vt vos ex epiſtolæ illius exemplaribus cognoſceris, quæ nos ad pietarem veſtram miſimus. Credimuſque vobis D ipſis veluti propria membra veſtri corporis recuperantibus magnum ex ea re gaudium lætitiamque oborituram, dum ipſis viſcera veſtra; fratres, ſcilicet & patres agnoſcitis, & recipitis, non ſolum presbyteris Arianis, ſed vniuerſo populo cum omni multitudine vobis reſtituto, quæ ob cauſam iſtorum virorum longo iam pridem tempore à vobis diſſidebat, decetque vos cognitis quæ hîc acta ſunt, quodque iſti viri nobiſcum communicauerunt, & à tanta ſacra Synodo recepti ſunt, quàm promptiſſimè eos, vt membra Eccleſiæ coëant & in pace ſint, conſalutare, maximè, quod promulgata, & publicè edita eorum fides indubitatam, & apud omnes approbatam Apoſtolicam traditionem, & doctrinam complactatur.

Arianorum cõmẽdatio.

HÆC SYNODVS.

Ariano rũ calli-da & frauduléta intétio.

TAle Synodorum exordium fuit, in qoo quàm celerrimè ſua ſtudia quæ vlterius diſſimulare nequibaor, oon prodidere. Siquidem eo ipſo, quod dicerent, depulſam eſſe omnem inoidiam, & quia poſt Athanaſij exilium ſcribebant Arium cum ſuis recipiendum eſſe, ſatis indicarunt, ſeſe oon alia de cauſa Athanaſio, cæteriſque Epiſcopis, quos ſibi refragatores ſentiebant, inſidias ſtruxiſſe, quàm vt Arium reducerent, & hæreſim introducerent. Et quanquam omnem Arij dementiam in hac Synodo laudaſſent, & in communionem eos recipiendos eſſe ſtatuiſſent, idq́ue iam pridem re præſtiiſſent, tamen adhuc aliquid ſuæ voluntati deeſſe exiſtimantes, Antiochiæ nouam Synodum per cauſam encæniorum quæ vocant, coëgerunt, & quia ab omnibus de hæreſi malè audiebant, variis modis, alia aliter ſcripſerunt. Quæ autẽ in voa epiſtola ſcripſerunt, ſunt iſta.

EVSEBIANORVM EPISTOLA.

Euſebia norũ in fide incõ ſtantia.

NOs certè Arij acoluthi * id eſt ſectatores non ſumus, neque quum Epiſcopalis ordinis, presbyterum ſequimur, ueque aliam fidem præterquã ab initio traditam, recipimus, quinimo uos ipſi eius fidei examinatores probatoreſq́ue facti, potius eũ admittimus, quàm ſequimor, quod ex verbis noſtris cognoſcere licebit. Didicimus enim ab initio credere, eſſe vnum Deum totius vniuerſitatis, omniumq́ue intelligibilium ſenſibiliumq́ue opificem, & procuratorem: & in vnum Filium Dei Vnigenitum, ante omnia ſæcula exiſtentem, & coexiſtentem cum Patre à quo genitus eſt, & per quem omnia facta ſunt, ram viſibilia quàm inuiſibilia, eundemq́ue ſob extrema tempora ſecundum Patris ſui placitũ deſcendiſſe, & caroem ex Virgine accepiſſe, & poſtquam omnem Patris ſui voluntatem adimpleuiſſet, paſſum eſſe, & reſorrexiſſe, & in cælum rediiſſe, & ad dexteram Patris ſedere, ac denoo venturom ad iudicandum viuos & mortuos, credimus quoque in carnis reſurrectionem & vitam æternam.

QVÆ AVTEM IN ALIA EPISTOLA ITERVM IN IISDEM ENcænus edidere quum priorum pœnituiſſet, nouáque excogitaſſent, ſunt iſta.

Altera fides cõ-feſſio.

CRedimus congrueoter pro Euangelica & Apoſtolica traditione in vnum Deum, Patrem omnipotentem, vniuerſitatis conditorem, & opificem, & procuratorem, ex qoo omnia: & in vnum Dominum Ieſum Chriſtum, Filiom eius vnigenitum Deum, per quem omnia: eumq́ue natum eſſe ante ſæcola ex Patre, Deum ex Deo, totum ex toto, ſolum ex ſolo, perfectum ex perfecto, regem ex rege, Dominum ex Domino, verbum viuom, Sapieuaiam viuam, Lomen verum, viam, veritatem, reſurrectionem, paſtorem, ianuam, immutabilem & ioalterabilem Deitatis ſubſtantiæ, Volontatis, Potẽtiæ & gloriæ Patris ſine omni diſſimilitudioe imaginem, primogenitum omnis creaturæ, eundemq́ue in principio apud Deum Verbum eſſe, quem-

A admodum in Euangelio dictum eſt, *Et Deus erat verbum*, per quem omnia facta ſunt, & io quo omnia ſubſiſtunt: qui ſub extremos dies è ſupernis deſcendit, & ex Virgine natus eſt ſecundum ſcripturas, eumq́ue homioem factum mediatorem Dei & hominum, & Apoſtolum fidei ooſtrę, & principem vitæ eſſe credimus, quemadmodum dicit, *Ego deſcendi è cælo, non vt facerem voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me*, euodemq́ue pro nobis paſſũ eſſe, & reſurrexiſſe tertia die, & adſceodiſſe in cælos, & ſedere ad dextram, & iterum ventorum cum gloria & poteſtate ad iudicandum viuos & mortuos. Et in Spiritum Sanctum, ad conſolationem & ſanctificationem & cooſommationem credentibus datum, quemadmodum Dominus noſter diſcipulis præcepit, dicens, *Abite & docete omnes gentes,* B *baptizantes eos in nomine Patris, & filij, & Spiritus Sancti*, Patris inquam verè Patris, filij verè filij, Spiritus Sancti verè Spiritus Sancti, oon vt hæc ſimpliciter vocabula babeantur abſque rebus, ſed vt ſingolorum propria perſona, ordo & gloria iutelligantur, adeo vt terni ſiot ratione perſonarum, vnos tameo per concordiam. Hanc igitur fidem retinentas, imo ab initio vſque ad finem eam poſſidentes corã Deo & Chriſto eius, omnes hæreticorum prauas opinioоes anathemate deteſtamur: & ſi qois præter rectam ſacrarum literarum fidem docet, tempus aut momentum aut ſeculum eſſe, aot foiſſe, priuſquam filius gigneretur, anathema eſto, aut ſi quis filium creaturam pro ratione cæterarum creaturarum dicit, & non, vt ſacræ ſcripturæ tradiderunt, alterum ex altero exiſtere: Aut ſi quis quippiam præcipit, aut euangelizat, præter ea quæ accepimus, anathe- C ma ſit. Nos enini omnibus per ſacras literas proditis, & à Prophetis & ab Apoſtolis traditis, verè & reuerenter credimus & ſequimur.

Ioan. 1. *Ibidem.* *Ioan. 4.* *Mar. 16.*

THEOPHRONIVS PORRO EPISCOPVS TYANENSIS ISTIVSmodi fidem à ſe compoſitam in præſentia omnium promulgauit, cui omnes, hominis religione approbata, ſubſcripſerunt.

Theophronÿ confeſſio fidei.

NOuit Dominus, quem teſtem aduerſus animam meam innoco, quod credo in vnũ Deum Patrem omnipotentem, vniuerſitatis conditorem & authorem, ex quo omnia: & in filium eius vnige- D nitum, Deum, Verbum, Potentiam & Sapientiam, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem omnia, eumq́ue genitum eſſe ex patre, ante ſæcula, Deum perfectum ex Deo perfecto, & apud Patrem exiſtere in ſua perſona, & vltimis diebus deſcendiſſe, genitumq́oe ex Virgine eſſe ſecundum ſcripturas, & poſt quam homo factus eſſet, paſſum eſſe, & reſurrexiſſe è mortuis, & in cælos aſcendiſſe, & ſedere ad dextram Patris ſui, eondemq́ue iterum venturum eſſe cum gloria & potentia, ad iudicandum viuos & mortuos, eundemq́ue permaoere in ſecula. Et in Spiritum ſanctum conſolatorem, ſpiritom veritatis, quem etiam per Prophetam promiſit Deus ſe effuſurum ſuper ſeruos ſuos, & quem Dominus diſcipulis ſuis pollicitus eſt, & ſecuodum pollicitationem miſit, vt Acta Apoſtolorum teſtantur. Si quis igitor præter hanc fidem docet, aut dioerſa in animo retinet, anathema eſto, aut quæ

Act. 1.

Marcelli

Marcelli Ancyrani, Sabellij aot Pauli Samoſatenſis ſunt, ſapiat, & ille quoque anathema eſto, & quicunque cum eo communicant.

HÆC THEOPHRONIVS.

Euſebianorum in fide inconſtātia.

FVere aotem numero, qui tempore Encæniotom conuenerant, nonaginta, conſulibos Marcellioo & Probino, indictione decimaquarta, præſente ibidem impiiſſimo Conſtantio. Hæc cum Antiochiæ per tempora Encæniorum egiſſent ne tum quidem arbitrati ſatis perfectè fidem ſuam conſcriptam eſſe, vt pote homines turbido fluctuantique animo, aliud ſcripturæ genos de fide poſt aliqoot menſes conficiont, amandantque in Gallias Narciſſum, Marim, Theodorum, & Marcum, qui quaſi à Synodo emiſſi, iſta beatæ memoriæ Conſtanti Auguſto, cæteriſque qui ibi aderant, tradiderunt.

ALIA FIDEI CONFESSIO.

CRedimus in vnum Deom, Patrem omnipoteotem, conditorem & factorem rerum ex quo omnis Paternitas & in cælis & in terris, nomeo mutuatur. Et in vnigenitom eios Filium Dominum noſtrum Ieſom Chriſtum, ante omnia ſecula ex Patre genitum, Deum ex Deo, Lumen de Lumine, per quem omoia facta ſunt, in cælis & in terris ſiue ea viſibilia ſint, ſiue inuiſibilia, eundemque Verbum eſſe, Sapientiam, Virtutem, Vitam & veram Lucem: qui propter nos postremis temporibus homo factus eſt, & genitus ex ſancta Virgioe, eundemque credimus crucifixum, mortuum, ſepultumq́;, tertio die ex mortuis reſurrexiſſe, aſſumptumque in cælum, reſidere ad dextram Patris, & venturum eſſe in conſummatione ſeculorum vt iudicet viuos & mortuos, reddatqoe ſingulis ſecundum opera ſua. Cuius regoum indeſtructile permanet in infinitas ætates. Sedebit enim ad dextram Patris, non ſolum in hoc ſeculo ſed etiam in futuro. Credimuſque in ſpiritum ſanctum, hoc eſt, paracletum, quem pollicitus Apoſtolis, poſt reditum ſuum in cælos, miſit, vt eos eruditet, omniaque illis in memoriam ſubiiceret, per quem animæ ſanctificantur, quæ in illum ſynceriter credunt. Eos porro qui dicunt Filium ex non ente, aut ex alia ſubſiſtentia, & non ex Deo eſſe, & fuit tempus, quo nondum erat Filius, alienos à ſe cenſet Catholica Eccleſia.

HVIVS CONFESSIONIS FINIS.

RVrſos quaſi iſtorum pœnitentiam laborarent, poſt triennium iterum in conſeſſum veniunt: amandantque Eodoxium, Martyrium, & Macedonium Cilicem, & cum iis nonnullos ad Italiam, ſecum deferentes fidem multis verbis conſcriptam, & cum pluribus, præter ſoperiores, appendicibus inſtructam: nam quaſi rectiora ac magni momenti excogitaſſent, operæprecium ipſis viſum eſt hoc iter ſoſcipere, ſunt autem iſta.

ALIA CONFESSIO FIDEI.

CRedimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, conditorem factoremque omniom, ex quo omnis Paternitas in cælis & in terris nominatur. Et in vnigenitum eius Filium, Dominom noſtrum, ante omnia ſecula ex patre natum: Deum

A ex Deo, Lumen ex Lumine, per qoem omnia facta ſunt in cælo & in terra, tum viſibilia tum inuiſibilia, eundemque Verbum eſſe, Sapientiam, Potentiam, & Vitam, & Lucem veram, qui vltimis diebus propter nos homo factus & genitus ex Maria Virgine, crucifixos, & mortoos eſt, & reſorrexit tertia die à morte: & in cælom ſubtectus eſt, ſedetque ad dextram Patris, & Venturus eſt in conſummatione ſeculi ad iudicandom viuos & mortuos, & reddendum vnicuique ſecundum opera ſua, cuius regoum indefinens permanet in infinitas ætates. Sedet enim ad dextram Patris non ſolum io hoc ſecolo, ſed etiā in futuro. Credimus item in Spiritum Sanctum, hoc eſt, paracletum, quem quum pollicitus eſſet Apoſtolis poſt reditum ſuom in cælos, miſit, vt doceret eos, & commonefaceret omnium, per quem ani-
B mæ quæ in illum ſynceriter credont, ſanctificantur. Eos autem qui dicunt, Deum ex non ente extitiſſe, aut ex alia ſubſiſtentia, & non ex Deo, & quod tempus ante ſeculum aliquod fuit, quoniam nondum eſſet Filius, alienos à ſe cenſet & agnoſcit ſancta & Catholica Eccleſia. Similiter & eos qui dicūt tres eſſe Deos, aut Chriſtum non eſſe Deum, aut ante ſecula, eum nec Chriſtum nec Dei Filium fuiſſe, aut eundem eſſe Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum aut filium ingenitum, aut quod non de conſilio ſuo & voluntate Pater filium geouerit, hos omnes anathemate ferit ſancta & Catholica Eccleſia. Non enim tutum eſt dicere filium ex non ente ad eſſentiam prodiiſſe, eò quòd illud in ſacris literis nuſquā de filio feratur. Neque illum ex vlla alia ſubſtantia præexiſtente, & quæ Pater non eſſet, genitum eſſe, ſed ſolum ex Deo genuinè & naturaliter natum eſſe
C definimus. Vnum enim ingenitum & nullo principio inchoatum Chriſti Patrem ſacra ſcriptura commonſtrat. Sed neque illi, qoi ſubtiliter dicunt fuiſſe aliquando, quando non erat, ex literis quæ ſacræ ſcripturæ non ſunt, temporale aliquod interſtitiū, quod ante ipſum fuerit, cogitare debent, ſed ſolum dum intemporaliter Deum genitū eſſe, eo quod tēpora & ætates per cū ſint conditæ, non tamen eum coinexordiatum & coingenitū cum Patre exiſtimare fas eſt. Neuter enim propriè ſiue Pater ſiue filius coinoriginatus, aut coingenitus, vt ea parte collegā habeat, dici poteſt. Sed patrē ſolum nullo principio inchoatū & ingenitum ineffabiliter, & omnibus incomprehenſibiliter genuiſſe agnoſcimus, Filiū autem ante ſecula genitū fuiſſe, ac proinde non itidem vti Patrem, ingenitū dici poſſe, ſed principem exordiumque ſui patrem habere qoi ipſū genuit. Caput
D enim Chriſti Deus. Neque tamē ob id, quia ternas res, & tres perſonas Patris & Filij & Spiritus Sancti ſecundum ſcriptoras cōfitemur, tres deos facimus. Quoniam perfectum ingenitum, & nullo principio inchoatum, inuiſibilem vnum Deum agnoſcimus, Deum & patrē vnigeniti, qui ſolus ex ſe habet id ipſum quod eſt, ſoluſque omnibus aliis benignè largitur vt ſint: non tamen quia vnum ſolum Deū eſſe Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti vnumque ingenitum profitemur, ideo Chriſtum Deū ante ſecula eſſe abnegamos, qualia faciunt Pauli Samoſatenſis diſcipuli, qui eum poſt incarnationem ſuā, ex profectu virtutis Deum factum eſſe aſſeuerāt, eo quod natura nudus homo eſſet. Scimus enim eū tametſi ſubiectus ſit Patri & Deo, ante ſecula tamen genitum ex Deo, Deum ſecundum naturam perfectom, & verum eſſe, neque ex homine Deum, ſed ex Deo hominem, propter nos factum eſſe, & neutiquā vllo

in tempure ſuam eſſentiam perdidiſſe. Abominamor præterea & anathemate execramur, qui illum tantummodo nudum verbum Dei ſine ſubſtantia, commentitia ratione numinaot, quique in alio habeat, quòd ſit, quemque nunc, vti vocem quæ ure profertur: nunc vti dictiunem quæ in cogitatu verſatur, intelligunt. Chriſtum autem ipſum, & Filium Dei, & Mediatorem, & Imaginem, nun ante ſecula fuiſſe contendunt, ſed ex eo tempore eum Chriſtũ & Filium Dei factum eſſe, ea quu noſtram carnem ea Virgine aſſumpſit, non totis ab hinc quadriogentis annis. Ab eo eoim tempore volunt Chriſtũ initium regni adeptum eſſe regnique finem babiturum, poſt conſummationem & iudicium. Tales ſunt diſcipuli Marcelli & Fhutini Ancyrogalatarum, qui ante ſecularem eſſentiam Chriſti, eiuſque deitatem & regnum indeſinens, itidem vt Iudæi inficiantur, ſub prætextu cuoſtituendæ munarchiæ.

Verbũ. Scimus eoim eum non ſimpliciter Verbum, quod ure Dei profertur, aut quod in eius animo cogitaeur, ſed Viuum verbũ, quod per ſe exiſtit, & Filium Dei & Chriſtum eſſe, neque eum ratione prouidentiæ, eò quũd Pater talem eum futurum præcognouerat, cum Patre fuiſſe, & conuerſatum eſſe ante ſecula, ſed illi adminiſtrum fuiſſe ad omne opificium, viſibilium ſimul & inuiſibilium. Hic enim eſt ad

Gene. 1. quem Pater diait, *Faciamus hominem ſecundum imaginem & ſimilitudinem noſtram*, & qui Patriarchis in ſuamet ipſius perſona viſus eſt, legem dedit, & locotus eſt per Prophetas, & tandem homo factus eſt, & ſuũ Patrem omnibus manifeſtauit, & regnat per infinita ſecula. Non enim recentem dignitatem aſſumpſit Chriſtus, ſed ab initio eom Patri per omnia ſimilem credimus: illoſque qui dicunt eundem illum C Patrem & filium & Spiritum eſſe, & de vna re perſonaque, tria iſta nomina impiè accipiunt, meritò ab Eccleſia abdicamus, eo quòd impatibilé & nullo lucu circunſcriptum Patrem, patibilem ſimul & luco circunſcriptum per incatnationé finguot.

Patropaſſiani Sabelliani. Tales enim ſunt apud Romanos quidem Patropaſſiani, apud nos verò Sabelliani. Scimus item Patrem qui emiſit, in ſuo inalterabilis deitatis ingeniu & moribus permanſiſſe, Chriſtum verò qui miſſus eſt, humanitatis aſſumptæ officium adimpleuiſſe. Eos verò qui non conſilio neque voluntate Patrem genuiſſe Filium irreuerenter dicunt, & neceſſitatem & inuitum quiddam & ſeruam impeditamque eligẽdi poteſtatem Deo adiungunt, ita vt nolens genuerit filiũ impiiſſimos & alieniſſimos ab Eccleſiis cenſemus, eò quòd præter nuoas de deitate ſententias, & præter voluntatem ſacræ ſcripturæ, talia de eo ſint auſi D definite. Nos contra, omnipotentem Deum, eumque ſui ipſius Dominum agnoſcentes, ſpontè libenterque Filium ſuom genuiſſe cum pietate arbi-

Prouer. 8. tramut, & reuereuter ipſi de ſe luquenti credimus, *Dominus creauit me initium viarum ſuarum ad opera ſua*: non tamen eum ita creatum eſſe, vt ſimilis ſit rebus per ipſum conditis, eaiſtimamus. Eſt enim buc ipſum impium, & alienum ab Eccleſiaſtica fide, conditorem cum rebus ab ipſo conditis æquiparare, & eandem com aliis generationis ratiunem obtinere eredere, quom vnũ vnicè vnigenitum filiũ genuinè & verè natom eſſe, ſacræ ſcripturæ cõmonſtrent. Verum, qoia filiom non per ſe eſſe, viuere, & exiſtere dicimus, itidem vt Pater, ideo eum ſeparamos à Patre, non qoaſi loca, interuallaque in eorũ coniunctione corporaliter fingamus. Credimus enim eus immediatè & ſine intercapedine ſibi mutuo coa- A ptatos conſertoſque & inſeparabiles à ſe inuicem eſſe, integru Patre Filiũ cumplectente, integru Filio, ab eu peudente & cuhærente, & perpetuo in Patris ſinu requieſcente. Credentes igitur in integram & ſanctiſſimã Trinitatem, hoc eſt, in Patrem & Filium & Spiritum Sanctum, & Deũ Patrem dicẽtes, Deum item Filiom, non duos deos, ſed vnam deitatis maieſtatem profitemur, & vnã regni perfectam concordiam, vt omnium vbique Pater ſit Dominus, atque adeo etiam ipſius ſui Filij: Filiuſque viciſſim ei ſubiectus ſit qui eo eacepto omniũ ſe conditorum poſt illum rex & imperator eſt. Et in Spiritus Sancti gratiã, qui omnibus Sanctis affatim Patris volontate dunatur. Ita enim de Chriſti munarchia loqui ſacræ literæ nos docuerunt. Hæc coacti ſumus poſt fidem compendio editam latius eaplicare, B non ambitionis cauſa, ſed vt nos ab omni ſuſpicione quæ minimè in nos competit, purgaremus, apud eos quibus res noſtræ cognitæ ſunt, & vt omnes Occidentales pariter intelligerent, vt calũnias eorum qui diuerſas opiniones fouent, & Orientalium in Chriſto Eccleſiaſticos animos, rem ita eſſe atteſtantibus liberè ſacris ſcripturis, apud eos ſaltem qui incorrupti ſunt.

HVIVS CONFESSIONIS FINIS.

Euſebiani quam fuerint inconſtantes in fide. SEd neque in his permanſerunt, turſus enim Sirmij aduerſos Photinum congregati, aliam fidem compoſuerunt, nun ita proliaam, neque tot verbis abundantem, nam pleriſque detractis alia addiderunt veluti ea per ſuggeſtionem ab aliis audiuiſſeot. Sunt autem iſta.

C

ALIA CONFESSIO FIDEI.

CRedimus in vnum Deum, Patrem omnipotẽtem, creatorem & factorem omoium, ea quo omnis paternitas in cælo & in terra oominatur: & in vnigenitum eius Filium, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ante omnia ſecola ex Patre genitum, Deum ea Deo, Lumen de Lumine, per quẽ omnia in cælis & in terra facta ſont, tam inuiſibilia; quàm viſibtlia, eundemque Verbum eſſe, & Sapientiam, Lucem veram, & vitam, & vltimis diebus hominem factum, natumque ex ſancta Virgine, crucifiaum, & mortuum, & ſepultum eſſe, & reſurrexiſſe è mottuis tertio die, & aſſumptum in cælus eſſe, ſedereque ad dextram Patris, ventorumque in conſummatiooe ſeculi, vt iudicet viuus & mottuos, reddatD que vnicuique ſecundum opera ſua, cuius regnum indeſiuens permanebit in infinitas ætates. Erit enim ſedens ad dextrã Patris non ſolum in hoc ſeculo, ſed in futuru. Et in Spiritum Sanctũ, hoc eſt, Paracletũ, quẽ prumiſſum Apoſtolis, poſt aſcenſum in cælos miſit, vt doceret eos & commonefaceret omnium, per quem omnes animæ, quæ in eũ ſynceriter eredunt, ſanctificantur. Eos porrò qui dicunt, ex non ente, aut ex alia ſubſiſtente, & nõ ex Deo Filiũ eatitiſſe, aot quod tempus aut ætas fuit, quãdo ille nun erat, alienos à ſe cenſet Sãcta & Catbulica Eccleſia. Iterũ ergo dicimus, Si quis Patrem & Filium duos deos opinetur, anathema eſto. Item ſi quis dicens Deum Chriſtum eſſe, ſed eum ante ſecula Filiũ Dei & adminiſtrum Patri ad vniuerſitatis creationẽ uon fuiſſe confiteatur, anathema eſto. Si quis eũ qui ingenitus eſt, aut patrẽ eius ea Maria natũ auſit dicere, anathema eſtu. Si quis Filium ante Mariam, ſed

ſecundum

ſecundum præcognitionem fuiſſe dicat, ac non potius ante ſecola ex Deo genitum apud Deũ fuiſſe, &
per eũ omnia facta eſſe, anathema eſto. Si quis ſubſtantiam Dei dilatari aot cõtrahi loquatur, anathema eſto. Si quis dilatatam eſſentiam Dei Filium efficere dicat, aut dilatationem ſubſtantiæ Dei, Filium nominet, anathema eſto. Si quis merum hominem Filium ex Maria natum eſſe dicat, anathema eſto. Si quis, eum Deum & hominẽ ex Maria natum dicat, Deum ingenitũ ſic intelligat, anathema ſit. Si quis
Eſai. 45. hæc verba, *Ego ſum Deus primus: Ego quoque poſtea, &*
Ibidem. *præter me non eſt Deus*, quæ ad ſubuerſionem idolorũ dicta ſunt & eorum qui dij non ſunt, ad ſubuerſionem vnigeniti ante ſecula Dei Iudaicè accipiat, ana-
Ioan. 1. thema eſto. Si quis hoc dictum *Verbum caro factum eſt*, aodiens, Verbum iu carnem mutatum eſſe opinetur, aut poſtquam conuerſionem paſſum eſſet, carnẽ aſſumpſiſſe dicat, anathema eſto. Si quis vnigenitom Filium Dei crucifixum aodiens, eius deitatem corruptionem, paſſionem, mutationem, diminutionem, aut extinctionẽ ſuſtinuiſſe dicat, ana-
Gene. 1. thema eſto. Si quis hoc dictum, *Faciamus hominem*, non Patrem ad Filium, ſed Deum ſecum loqui affirmet, anathema eſto. Si quis Abraham non Filiũ, ſed ingenitom Deum aut Patrem eius vidiſſe aſſeueret, anathema eſto. Si quis cum Iacob non Filium tanquam hominem colluctatum fuiſſe dicat, ſed ingenitum Deum aut partẽ eius, anathema eſto. Si quis
Gene. 23. hoc dictum *Pluit Dominus ignem à Domino*, nõ de Patre & Filio accipiat, ſed ipſum à ſeipſo pluiſſe dicat, anathema eſto. Pluit enim Filius Dominus, à Do-
Gene. 19. miuo Patre. Si quis audiens Dominũ Patrem, Dominom item Filiũ, eò quòd Dominus ex Domino ſit, doo numina exiſtimet, anathema eſto. Non autẽ eiuſdem ordinis Patrem & Filiũ, ſed Filiũ Patri ſub-
Ibidem. iectum arbitramur. Neque enim ille Sodomã ſine conſilio Patris deſcendit, neque à ſe pluit ſed à Domino, hoc eſt à Patre, penes quem auctoritas eſt, neque ex ſe habet quod ſedet ad dextram Patris, ſed auſcultat Patri ita loquenti, *Sede à dextris meis*, ana-
Pſ. 109. thema eſto. Si quis patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, vnam perſonam eſſe dicat, anathema eſto. Si quis Spiritum Sanctum paracletum nominans, ingenitum dicat Deum, anathema eſto. Si quis, vt docuit Domious, non aliũ nominet paracletum præter Filium (dixit enim, *Et alium paracletum mittet vobis Pater, quem ego rogabo*) anathema eſto. Si quis Spiritum Sanctum partem aliquam dicat Patris aut Filij, anathema eſto. Si quis Patrem, & Filiũ, & Spiritum Sanctum tres Deos appellet, anathema eſto. Si quis voluntate Dei Filium Dei ita extitiſſe dicat, vt aliquid qood conditum eſt, anathema eſto. Si quis volẽte Patre Filium genitum eſſe dicat, anathema eſto: (Non enim Pater coactus naturali neceſſitate, Filium quem noluit, genuit, ſed ſtatim vbi voluit, ſine tempore & paſſiooe eum ex ſe genitum edidit) Si quis ingenitum, & ſine origine Filiom nominat eo animo, vt duo ingenita & inoriginata, & duos deos ſtatoere velit, anathema eſto. Caput enim quod eſt principiom omniũ Filius eſt. Caput verò quod eſt principiom Chriſti Deus, ita enim ad vnum principiũ vniuerſitatis nollo initio incboatũ, per Filium piè omnia reducimus. Iterumq́oe exacte tradentes Chriſtianiſmi ſenſom dicimus, ſi quis Chriſtum Deum Filium Dei ante ſecula, adminiſtrumq́ue ad vniuerſitatis opificium fuiſſe neget, ſed ex quo tempore e Maria genitus eſt, Chriſtum & Filium appellatum fuiſſe, & princi-
A pium ſuæ deitatis tum accepiſſe dicat, anathema eſto.

ISTIS OMNIBVS NEGLECTIS AC VELVTI MELIORIBVS REPERTIS ALIAM *fidem decernunt: & Sirmij inſcripta referunt Romano quidem ſermone, ſed quæ Græcè interpretata hunc ſenſum habeant.*

QVoniã de fide placuerat diſceptationem fieri omnia com ſedulitate inquiſita & examinata fuere Sirmij in præſentia Valẽtis, Vrſatij, Germinij, cæterorumq́ue omnium. Conſtitit ergo vnum eſſe Deum omnipotentem, ſicoti in vniuerſo orbe prædicatur, & voom eius vnigenitum Filium, Domi-
num noſtruo Ieſum Chriſtum, ex eo ante ſecola ge- Ioan. 14.
B nitum, duos tamen Deos non oportere dici, quum ipſe Dominus de ſe loqoutus ſit, *Vado ad Patrẽ meũ,*
& Patrem veſtrum, Deum meum & Deum veſtrum, ideo- Rom. 3.
q́ue omnium Deus habendus eſt, quemadmodum Apoſtolus dixit. *An Iudeorum tantummodo ſit Deus, & non etiam gentium?* certè & gentium, quoniam vnus eſt Deus, qui iuſtificabit circũciſiouẽ ex fide, & præputium per fidem, & reliqua omnia conſentiunt, &
nullam prorſus habent ambiguitatem. Cæterũ quia Vocabula etiam
multos commouet vox, Latinè quidem dicta ſub- ὁμοούσιον
ſtantia, Græcè autem οὐσία hoc eſt, vt diligentius co- ὁμοιού-
gnoſcatur, illud quod ὁμοούσιον aut ὁμοιούσιον dicitur σιον
nullam earum vocum mentionem debere fieri, ne-
que de ea id ſermocinandum in Eccleſia cenſemus, ab Eu-
quòd de iis nihil ſcriptum ſit in ſacris literis, & quòd ſebianis
illa nominum intellectum & mentem tranſcẽdant, dãnatũ.
& quòd nemo poſſit generationem Filij enarrare, Eſa. 53.
C qoemadmodum ſcriptum eſt, Generationem eius quis enarrabit? Solum enim Patrem ſcire, quomodo Filium ſuũ genuerit, certum eſt: & rurſus Filium qoomodo, à Patre ſit genitus ipſe. Nulli verò ambignum, Patrem maiorẽ eſſe, neque eſt quod quiſquam dubitet, Patrem honore, dignitate, deitate, atque adeo ipſo nomine paterno maiorem eſſe, atteſtante præſertim ipſo Filio, *Qui miſit me Pater, maior me eſt:* & hoc ipſum Catholicum eſt, & nemo ignorat duas eſſe perſonas Patris & Filij, ac proinde Patrem maiorem: Filium verò Patri cum omnib⁹, quæ illi Pater ſubiecit, ſubiectum eſſe, Patremq́ue initiũ non habere, & inuiſibilem & immortalem, & liberum à paſſionibus eſſe: Filium verò ex Patre genitũ eſſe, Deum ex Deo, Lumen de Lumine, eiuſq́ue generationem, quemadmodum ſuperius dictum eſt, neminem ſcire niſi ſolum Patrem ipſumq́ue Filiom
D Dominum noſtrum & Deum, carnem ſiue corpus, hoc eſt hominem è Maria Virgine aſſumpſiſſe. Quẽadmodum Angelus præonciauerat: & omnes ſcripturæ docent, & in primis ipſe gentium Apoſtolos, hominem aſſumpſit Chriſtus ex Maria Virgine, per
qoem paſſus eſt. Summa autem totius Fidei & fir- Ioã. 14.
mamẽtum eſt, vt Trinitas ſemper retineatur: quemadmodum legimos in Euangelio, *Abite, & baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* Numerus autem Trinitatis integer & perfectus eſt, Paracletus porrò, nimirum Spiritus Sanctos, per Filiũ miſſus ſecundum Euangeliũ venit, vt Apoſtolos & omnes credentes erudiret & ſanctificaret.

HÆC EVSEBIANI.

HÆc vbi miſiſſent, denuo mutata ſentẽtia com- Euſebia
poſuerunt eam fidem, quam qoia cum Conſu- norum
libus edidiſſent, multo pudore & probro perfuſi fides
ſunt, eiuſque exẽplaria eurauere, vt quum ſuo more

ſuis prec^ibus, nihil proficiunt, ita isti quoque tanto proluuio verborum ſuam de hæreſi Ariana damnationem extinguere nequeunt: imo molto ab id magis in ſcelere ſuo deprehēduntur, ac proinde ab Ecclesia abſciſſi ſunt, idque meriro. Quam enim eorum ſcripturam auditur recipiat? aut quo tandem ſuarum ſcriptorarom ipſi freti catechiſmu nouitios in fide inſtruant? Nam ſi omnes illorum ſcripturæ inter ſe conſentiunt, quid opus tam multis ſcripturis? ſin autem opus eſt tam multis, certè manifeſtum quamlibet earum deficientem & non plenam eſſe, quod ipſi multo magis quàm nos verum eſſe oſtendunt, dum omnes ſuas ſcripturas immutant & trāsformant. Multitudo porro conciliorum, & diuerſitas ſcriptnrum, indicium de ſe præbet, eos qui in illis conciliis congregati fuere, aduerſus Nicænam quidem Synodum bellum gerere, ſed tamen imbecilliores eſſe, quam vt pares ſint veritati. Cæterum quia ipſi hoc animo & in ſeſe mutuo, & aduerſus maiores ſuos affecti ſunt, age, nos ipſi iam ab illis percunctando ſciſcitemur, ob quam abſurditatem aut vitium dictionis, in iis quæ Niceæ ſcripta ſunt, & patentibus ſuis ſe contumaces præbent, & cum orbis terrarum concilio belligerantur. Hic mihi dicont, vocabula ex ſubſtantia, & conſubſtantialem ſibi non placere, & illas voces quoſdam ſcandalizaſſe, & multus conturbaſſe, eam enim rationem ipſi in ſuis ſcriptis allegant, verum illis ad iſtum modum probè occurreres. Si ipſæ voces per ſe illis cauſam ſcandali habere videntur, non modo aliquos ſcandalizaſſent, neque multos conturbaſſent, ſed & nobis & reliquis omnibus æquè ac illis ſcandalum peperiſſent: contrà, ſi omnes amant has voces, quique eas io ſcriptis vſurparunt, non homines vulgares ſunt, ſed Epiſcopi qui ad id ex toto orbe conuenerunt, quibus etiam nunc epiſcopi quadringenti, & eo plures Arimini congregati adſtipulantur: qui fieri poſſit, vt non ſtatim refutentur, qui contra Synodum loquuntur, quaſi verba, ac non potius malè interpretantium prauitates in culpa eſſent, qui non rectè legentes ſacras ſcripturas, & peruerſè intelligentes, ſanctus viros calumniantur, qoales tum Iudæi fuere, non recipientes Dominum, & hoc tempore Manichæi blaſphemantes legem, quibus ſcripturæ non cauſæ iſtius mali fuere, ſed ipſorum animi peruerſitas. Si igitur oſtendere poteritis verba eſſe mala, oſtendite quæſo, & adhibeatur ratio certa demouſtrandi, non autem cauillemini aliquos ſcandalizari, ne vobis idem accidat quod tum phariſæis. Nam & illis qooque cauſificantibus ſe ſcandalizari Chriſti doctrinis, ita à Chriſto reſponſum eſt: *Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus cęleſtis, eradicabitur*: quibus verbis oſtendit, non Patris verba ſua opera plantata ſcandalum illis ferre, ſed ipſos bene dicta male excipientes ſibi ſcandalum parere, ita quoque & illi qoi tum epiſtolas Apoſtoli culpabant, non Pauli, ſed ſuam inſcitiam & peruerſum animum arguebant. Alioqui non ineleganter eus ad iſtum modum interroges: Dicite quæſo mihi: quinam ſunt quos cauſificamini ſcandalizari, & ob eam rem conturbari: certè neminem eorum qui piè de Chriſto ſentiunt, allegare poteritis, ipſi enim ea verba defendunt & aſſerunt. Quòd ſi Ariani ſunt, quibus iſta offenſio naſcitur, quid miri, ſi indignantur iis, qui ipſorum hæreſim tollunt? quibus verba non ſcandalum, ſed dolorem adferunt, quoniam in illis trophæum de ipſorum hæreſi ſtatuitur. Deſinite igitur iſtiuſmodi cauſificationibus contra patres

Immutatio ſcriptorum hæreticorum quid.

Euſebium vs hæc habet in Panoplia par te 1 articulo 11. Conſubſtantialis vocabulum, vtrum ſcandalizare poſſit.

Iſa. 15. Mat. 15.

A grunnire, alioqui reſtat, vt etiam cruci Domini obmurmuretis, quoniam ea Iudæis ſcandalum eſt, gentibus vero ſtultitia, vt dixit Apoſtolus. Cæterum quemadmodum crux mala non eſt, nobis enim credentibus Chriſtus eſt Dei Virtus, & Dei Sapientia, etiam ſi Iudæi inſaniant, ita quoque patrum verba mala non ſunt, ſed vtilia iis, qui ea legitimè perſegunt, vimque in ſe continent omnis hæreſis extinguendæ, etiam ſi Ariani ſubinde rumpantur, ſemet ipſos condemnantes. Iam quum cauſificatio de ſcandalis friuola oſtenſa eſt, agite deinceps, reſpondete mihi, cur non contenti eſtis nomine ſubſtantiæ? id enim primùm diſcutiendum eſt. Atqui vos ipſi ſcripſiſtis ex Patre genitum eſſe Filium: ſi igitur Patrem nominantes, aut hoc vocatulum, Deos, efferentes, non ſubſtantiam ſignificatis, neque eum B vt eſt pro ſua ſubſtantia intelligitis, ſed aliud quippiam quod circa ipſum eſt, aut aliquid peius, quod à me dictum nolim, innuitis, ſcribendum à vobis fuerat, non ex Patre Filium produſſe, ſed ex rebus quæ vel in Patre ſunt, vel circa Patrem, vt vitaures vere Patrem Deum appellare, pro ſimplici compoſitum, & corporeum intelligentes, nouarum blaſphemiarum vos authores repertoréſque præbeatis. Nam ita intelligentes neceſſum eſt, vt Verbum, & Filius, non ſubſtantiam, ſed meras voces cenſeatis, ac deinde vſque ad nomina duntaxat veſtra imaginatio procedat, & quæ verbis efferris, animo non credatis, nec eſſe ſentiatis. Atqui iſta improba opinio Sadducæorum potius eſt, & eorum qoi apud Ethnicos athei appellantur, eò quòd iſtiuſmodi hæreſis ne rerum quidem naturam ipſius Dei, opus eſſe aſſentiatur: ſiquidem vobis Pa- C ter & Deus, non eius qui eſt, ſubſtantiam ſignificat, ſed aliud quippiam, quod vos fingitis, atqui id ipſum vel cogitare ſolum, impium prorſus & indecorum. Si autem quum audimus, *Ego ſum, qui ſum*, &, *In Principio fecit Deus cælum & terram.* &, *Audi Iſrael Dominus Deus tuus, vnus eſt Dominus.* &, *Hæc dicit Dominus omnipotens*: non aliud quippiam, ſed ipſam ſimplicem & beatam & incomprehenſibilem eius, qui eſt, eſſentiam intelligimus, tametſi enim comprehendere nequeamus quidnam ille ſit, ſed tamen quum audimus has dictiones, Pater & Deus, & omnipotens, non aliud omnino quàm eius qui eſt, ſubſtantiam cogitamus. Vos igitur quum dicebatis Filium ex Deo eſſe, ex Patris ſubſtantia eum eſſe dicebatis: verum quoniam ante vos Dominum ipſæ ſcripturæ Filium Patris nomi- D nauerunt, ante ſcripturam Pater dixit, *Hic eſt Filius meus dilectus*, & Filius nihil eſt niſi fœtus Patris, qui fieri poſſet, vt non videantur patres rectè pronunciaſſe, Filium ex Patris ſubſtantia eſſe, rectè cogitantes idem eſſe, ſi dicas ex Deo eſſe, & ex eius ſubſtantia eſſe? Cætera omnia condita tametſi ex Deo ſuum eſſe habeant, non tamen eodem modo, quo Filius ex Deo ſunt: non enim fœtus, ſed opera ſecundum naturam exiſtimanda ſunt: In principio igitur Deus non genuit, ſed fecit cælum & terram, cum omnibus quæ in iis ſunt, dictumque eſt, non quòd genuit, ſed quòd fecerit nuncios ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis. Quòd ſi Apoſtolus dixit, *Vnus Deus per quem omnia*, non tamen Filium cum reliquis omnibus quaſi in eodem ſenſu connumerauit. Sed quia ethnicorum alij exiſtimant fortuito ex

1. Cor 1.

Quod Filius ſit cōſubſtātialis Patri.

Deus quid apud arianos.

Exod. 3. Gen 1. Deut. 6.

Deus apud Chriſtianos, quid.

Concluſio.

Mat 3.

Pſ. 103. Ephe 4.

cunnexa ſerie vltroueorum caſuum, & ex partibus ſimiliaribus, ſpuntéque rerum naturam cuiiſſe, & nullum ſiii authorem habere, alij cuotta, aliquem illi authurem aſſignant, ſed tamen vt upinentur eam non per Verbum factam eſſe: & quia vnuſquiſque hæreticurum, prout libet, fingit, & de rerum natuta fabulatur, neceſſario beatus Paulus hæc verba pronunciauit, Ex Deu, vt upetaturem cugnitum faceret, & ex eius vuluntate vniuerſitatis architectutam declararet, ſtatim certè iurulit, *Vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia*, vt è claſſe vuiuerſitatis Filiũ exciperet. Quæ enim Dei eſſe dicuntur, eá umnia per Filium facta ſunt, nec fieri puteſt vt architectata, cum Architecture vnam conditiunem babeant, vt hæ vuces, Ex Deo, alitet de uperibus, aliter de Filiu intelligas, quom hic ſit prules, illa autem nun niſi upera habeantur, ideuque Filius ſubſtantiæ eius fœtus eſt illa vero vuluntatis creatutæ. Hæc quum Synodus intueretur, ſciretque eiuſdem vucabuli diuerſas ſignificatiouxs, ne quis ſuſpicaretur bas vuces, Ex Deu, ita de Filio accipi vt de creaturis accipiuntur, clarius rem expreſſit, ſcribẽs Filium ex ſubſtantia Dei eſſe: eu enim ingenuitas verè filij erga Patrem indicatur, ex illu aotem dictu, quum ſimpliciter ſcribis, Ex Deu, vuluntas cunditoris in creaudu uſtenditur. Si igitur ipſi eudem intellectu ſcripſetunt Verbum ex Patre eſſe, ne cunquerantur de Synudu. Sin autem vt de creaturis ſctiptæ ſuut hæ vuces, Ex Deu, ita ipſi quoque de filiu eaſdem intelligunt, nun æquum eſt id quod creatutis competit Filium appellare, ne blaſphemiam cum pietate videantur miſcere, uputtuitque eus illum vel nun cũnumerare cum rebus creatis, vel nou indigna & incungrua de Filio ſcribere. Si enim Filius eſt, creatura nun fuerit: aut ſi creatura eſt, Filius nunquam haberi puterit. Iſtiuſmudi verò cum ſecum cugitent, inficiabũtur quudammudu ſacrum Baptiſma, quoniam illud in Patre & Filiu nun in creature, & creatuta datut, quemadmudum ipſi exiſtimant. Atqui inquiunt, iſta in ſcripturis nun reperiuntur, ac proinde voces alienas à ſacris literis reiicimus: Cæterum illa ipſa eſt impudentis buminis cauillatiu: Si enim eiicienda putant verba in ſaeris literis nũ obuia, cut Ariu tantum aceruum dictiunum, quas nuſquam in ſcripturis reperias, accumulaote, quales ſunt, ex noo entibos, & non erat Filius priuſquam gigneretut, & erat qoando non erat, & cunoertibilis eſt, & ineffabilis eſt, & inuiſibilis Pater ſuu Filio, & Filius non nuuit ne ſuam quidem ſubſtantiam, quæcunque iſtiuſmudi in ridiculu ſuo & impiu libellu de ſua ſententia ab illo euomuntur, nun cuntradicunt? ſed putius pru iis pugnant, & ub ea cum pattibus ſuis belligerentur? Aut vbi denique ipſi in ſacris libtis reperérunt vocẽ ingenitum? aut οὐσίας numen: & illud, tres eſſe hypuſtaſes, & nun eſt verus Deus Chriſtus, & vnus eſt ex centum uuibus, & ſapiẽtia illa Dei ingenita eſt, & inutiginata, & multæ ſunt cunditæ poteſtates, quarum vna eſt Chriſtus? Aut qua tandem ratiune in Encæniis, verbis à ſcriptura non receptis, Acacius & Euſebius vſi dixerunt ſubſtantiæ, potentiæ, coucilij, gluriæ, nulla diſſimilitudine variantem imaginem primogeuitũ creaturæ eſſe, ubmurmurant patribus, quùd vucabulurum, quæ in vſu ſactarum literarum nuu ſunt meutionem ſaciant, & ſubſtãtiæ meminerint: upurtuit eus aut ſibi ipſis ubmurmurare, aut nihil patres ineuſare. Si igitur vlli alij cauillatentut de Synodi vetbis, ſuſpicari licetet illos, vel nimia cautiune ita

Ex Deo, quomodo intelligendum.

Si filius creatura eſſet filius Dei nõ eſſet.

Ingenitum & multa huiuſmodi Arianorũ verba à ſacris libris aliena.

A labi. Geotgij purro Cappaducis, Alexandrina ciuitate eiecti, nulla mentiu tatiuque habenda eſt, vt huminis neque ex ſuperiure vita cummendati, neque vllo mudo Chriſtiani, ſed pru tempuris conditioue, nomen Chriſtiani ſimulantis, & quæſtũ Religiunem atbitrantis, ac pruiude nemo de illu cunqueri debet, ſi in Fide labatut humo, qui neque ſcit, de quibus luquitur, neque de quibus aſſeuerat, ſed vt ſcriptũ veluti larus aſſectatut. Acacius autem, Euduxius, & Patrupbilus, quum talia dicant, qui quæſu, non umni ſuppliciu digni fueriut? Qui quum ipſi vuces in ſcripturis nun ſuleunes vſurpent, & ſæpè numen ſubſtantiæ vt bonum receperint, idque maximè ob epiſtulam Eoſebij, nunc tandem culpant maiures ſuus, quòd his vucabulis vſi ſint? Et quum ipſi dicant, Filium Deum ex Deu, & Verbum viuum B ſubſtantiæ Patris, & per omnia ſimilem imaginem eſſe, reprehendunt Niceuſes, quùd dicant eum ex ſubſtantia eſſe, genitum genituri ſuu euuſubſtantialem eſſe. Quid miri autem, ſi cum anteceſſuribus & patribus ſuis pugnent, quum ipſi ſibimet aduerſi in decreta ſua ſcriptaque impingaut? Nam cùm in Encæniis Antiucbiæ, quæ vucant, promulgaſſent Filiũ eſſe ſubſtantiæ Patris ſine vlla diſſimilitudine imaginem, ioreiuranduque affirmaſſent ſe ita ſentire, & anathemate execrarentur qui aliter ſentirent, ac præterea quum in Iſauria ita ſcripſiſſent, uun refugimus fidem in Eucæniis Antiochiæ editam, vbi nomen ſubſtantiæ adſcriptum inuenias, veloti hurum umnium ubliti, paulò puſt in ipſa Iſauria ſcripſerũt ſe ὁμοούσιον & ὁμοιούσιον boc eſt, euuſubſtautialem, & ſimilem ſubſtantia, reiicere, vt vucabula aliena à ſacris literis, & nomen ſubſtantiæ tullere, vt qoud in C ſcripturis nun reperiatut. Quis igitut puſthac eus Chriſtianos teputauerit? aut quænam denique fides apud eus, apud quos nulla nec verba nec ſcripta tubur habent, ſed umnia pru tempure mutantot & transformantur? Si tu Acaci, & Euduxi nou tefugitis in Encæniis prumulgatam fidem, & in ea ſcriptum eſt, Filium ſubſtantiæ Patris eſſe indifferẽtem imaginem, cur igitur in Iſauria ſcribitis, reiicimus vocem conſubſtautialem? Si enim Filius ſecundum ſubſtautiam non eſt ſimilis Patri, quomudu ſine umni diſſimilitudine imago Patris fuerit. Quòd ſi doletis, à vòbis ſcriptum eſſe, eum eſſe ſubſtantiæ imaginam, nulla re ab archetypo variantem, cut anathemate eus nutatis, qui Filium Patri diſſimilem eſſe dieunt? nam ſi nun ſimilis ille eſt ſecundum ſubſtantiam, pturſus certè diſſimilis fuerit: quud autem diſſimile eſt, nunquam imagu D habeti puterit. Iam ſi ille talis eſt pru veſtra ſententia, nunquam ille qui inruitus fuerit Filium, Patrem viderit, quum plurima intet eos ſit differentia, vel potiua umnibus mudis diſſideant. Porrò quud diſsimile eſt, ſimile dici nequit. Quo pactu igitur quod diſſimile eſt, ſimile eſſe dicitis? & quud ſimile eſt, diſsimile eſſe ſentitis, & ſimulatis vus dicere Filium eſſe imaginem Patris? nam ſi Filius ſecundum ſubſtantiam nun ſimilis patri, deeſt aliqnid imagini, neque eſt plena imago, neque eſt perfectus ſplendut. Quumudu igitur legitis, *In eo habitat omnis plenitudo deitatis corporaliter?* &, *De plenitudine eius accepimus omnes?* aut cur Aëtium Arianum, vt hæreticum eiicitis? præſertim cùm eadem cum eo loquamini, idemque & tibi, Acaci, amicus ſit, & Euduxiu magiſter ad hanc impietatem fuerit? Atque ideo eum Leunius Epiſeupus diaconum cunſtituerit, vt ſub veſtimento uuis, & tituli

Georgi.*

Acacius, Eudoxius, & Patrophilus omni ſupplicio digni cur.

Cõtradictiones Euſebianorũ & eorũ incõſtãtia

Abſurda.

Col. 2.
Ioan. 1.

Digitized by Google

titoli diaconi miniſterio fugens, cum tranqoilitate euomere poſſet blaſphemiæ verba. *Euſebianis omnia licet ſub Conſtãtij nomine.* Quis igitur vobis hoc perſuaſit, vt in vos motuo arietaretis, & tantum dedecoris reportaretis? Certè quia nihil rationi conſentaneum dicere poteſtis, id ſolummodo de vobis cogitandum relinquitur, omnia vos ſimulare, omnia aſſumpta perſona, ob patrociniũ Conſtãtij, & commoda quæ ab eo ſperatis, fingere: facillimè accuſatis Patres, & obtrectatis vocabulis, quaſi alienis à ſacra ſcriptura, & ſecundum id quod ſcriptum eſt, *Ezech. 16. 25.* *diuaricati eſtis cura veſtra in omni platea*, vt toties vos mutetis, quoties redemptores veſtri, & choragi velint. Atqui nihil id refert, ſi quis voces in ſcriptura non repertas vſurpet, quandiu pias ſentẽtias complectitur: contra, hæreticus, tametſi voces ſuas è ſacris literis mutuetur, nihilominus ſuſpectus, animoque corruptus audiet à Spiritu Sancto, *Pſal. 49. Luc. 4.* *Quare tu enarras iuſtificationes meas, & aſſumis teſtamẽtum meum per os tuum?* Ita quoque diabolo è ſcriptoris loquenti, os à Domino obturatum eſt. Contra beatus Paulus, etſi ex alienis literis loquatur, *Tit. 1. 1 Cor. 15.* *Cretenſes ſemper mendaces.* & illud, *Ipſius, & genus ſumus*: & illud, *Corrumpunt mores bonos colloquia praua*: tamen ſanctus quum ſit, pium animum gerit, & Chriſti mentem tenens, magiſter gentium eſt in fide & veritate: & quæ loqoitur, cum pietate loquitur. Quæ igitur in Arianis dictiunculis vel credibilitas apparet? in quibus Chriſto anteponitur nunc locuſta, nunc eruca, nunc iſtiuſmodi conuicia Chriſto dicuntur, Tu aliquando non eras, & conditus es, & alienus externuſque à Deo quantum ad ſubſtantiam attinet, in ſumma nihil blaſphemiarum ibi deeſt. Qnid contra, quod ad benedictionem ſpectat, omiſſum eſt à patribus? imo apud eos ſublimes excelſaſque ſententias & pietatem Chriſti amorem redolentem inuenias: æquè tamen iſti ſcripſerũt, nos ita reiicimus: illorum autem contra Dominum conuicia patienter tolerant, ſeque palam omnibus produnt, quòd non alia de cauſa aduerſus magnam illã Synodum pugnant, quam quòd illa Arianam hæreſim damnauerit: atque ideo dictionem conſubſtantialitatis culpant, ipſi interim malè de ſubſtantia Chriſti ſentientes: Si enim rectè crederent, & Patrẽ verè eſſe Patrem confiterentur, & Filiũ genuinum Filium eſſe, & natura verum Verbum, & Sapiẽtiam Patris eſſe crederent, & hoc dictum ex Deo eſſe, nõ vt de creaturis dicitur, ita de Filio intelligerent: ſed illum ſubſtantiæ Patris propriũ eſſe fœtum animo ſentirent, quemadmodum eſt ſplendor è luce: non ita ſinguli eorum patres accuſaſſent, ſed audacter dicerent bene Synodum ſcripſiſſe, & eam eſſe rectam de domino noſtro Ieſu Chriſto fidem. Sed inquiũt, obſcura eſt iſtiuſmodi vocum ſignificatio: nam id cauillantur, & quia non aſſequantur vocabuli interpretationem, ideo ſeſe abdicare has dictiones. Id autem ſi verè dicerent, non debebant dicere, has voces reiicimos, ſed cupimus earum interpretationem à petitis condiſcere, alioqui deberent, quæcunque in ſacris literis non intelligerent, reiicere, & criminari eorom ſcriptores. *Ignorant correctiant Ariani.* Sed ea maximè hæreticorum, & non noſtra, qui Chriſtiani ſumos, audacia eſt. Quæ enim non intelligimus in ſcripturis, nõ abdicamus, ſed reqoirimus ab illis, quibus Dominus reuelauerit, & ab eis diſcere cupimus. Verum quia ita harum dictionom obſcuritatem accuſant: confiteantur ergo ea quæ ſtatim ſubiunguntur, & anathemate execrentur eos qui ſentiunt, ex non entibus produſſe Filium, & non fuiſſe priuſquàm exiſteret, & creaturam opuſque eſſe Verbom Dei, & natura conuertibilem eſſe, & ex alia ſubſiſtentia eſſe, & in ſumma, anathemate deteſtẽtur Arianam hæreſim, iſtius impietatis inuentricem, & deinceps non dicant, Eiicimus has voces, ſed nos ſic eas intelligim⁹, vt ita veriſimilem cauſam habeant eas recuſandi. Sat ſcio, & perſuaſum mihi habeo, eos ipſos hoc quoq; agnoſcere ſi iſta confiteantur & execrentur Arianam hæreſim, non repudiaturos Synodi Nicenæ dictiones: ideo enim patres qui dixerant, ex ſubſtantia patris genitum eſſe Filium, ſtatim ſubintulerunt, cũ Patri conſubſtantialem eſſe credimus, eoſque qui ſuperiora illa dicunt, anathemate execramur, vt oſtenderent dicta ſua iſta ex ſeſe mutoo pendere, & hoc ipſum eas voces præ ſe ferre: & qui eas voces confeſſus fuerit, prorſus eandem ſententiam conceptuum eſſe: contra verò, qui ita non ſentirent, ſed illas calumniarentor, omnibus modis Chriſti hoſtes apparituros. Cæterùm aduerſus eos qui ex omni parte Synodum conuiciis carpunt, iſta paoca ad refutationem ſuffecerint, aduerſus autem eos qui omnia Synodi ſcripta recipiũt, de ſolo autem conſubſtantiali ambigunt, non vt aduerſus inimicos affici nos decet. Neque enim veluti aduerſus Ariomanitas, aut velut aduerſus Patrum hoſtes contradicimus, ſed veluti fratres cum fratribus diſceptamus, vt cum qoibus nobis eadem ſit ſententia, controuerſia autem de verbis. Nam cùm profiteantor Filium ex Patris ſubſtantia, & non ex alia ſubſiſtentia eſſe, nec creaturam eum nec opos exiſtere, ſed genuinum & naturalem Patris fœtum, & æternaliter cum Patre eſſe, cum eius & ratio & ſapientia ſit, non longè abſunt à recipienda hac voce conſubſtantiali. *Baſilius ex Ancyra qua in parte fidei errauerit.* Talis autem eſt Baſilius ex Ancyra in ſcriptis ſuis de fide: Nam dictum illud, ſimilem illũ eſſe Patri ſecundum ſubſtantiam, non planè explet huius dicti ſententiam, Ex ſubſtantia eſſe, per quod magis vt ipſi dixere, ingenuitas & vera natura Filij erga Patrem ſuum ſignificatur. Nam & ſtannum ſolummodo argento ſimile eſt, & lupus cani, & æs fuluſcens vero auro, ſed tamen ſtannum ex argẽto non eſt, neque lupus, catulus canis haberi poteſt. Cæterùm quoniam ex ſubſtantia Patris Filium eſſe dixere, & ſimilem Patri ſubſtãtia, quid aliud iſtis innuunt, niſi eum conſubſtantialẽ eſſe? Etenim quemadmodum ſi ſolum eum dicas ſimilẽ ſubſtantia, non planè indicas eum ex ſubſtantia eſſe, ita rurſum qui conſubſtantialem eũ dicit, vtriuſque ſententiã cõplectitur, quam habet dictum ex ſubſtantia, & quam illud dictum, ſimilem ſubſtantia eſſe: Nos verò iterum impetentes eos qui Verbum creaturam eſſe dicunt, neceũ volont legitimũ & naturalem Filium eſſe, oſtendimos eos ex humanis exẽplis, Patris, & Filij, adoerſum ſetationes & demonſtrationes accipere, *Generatio Dei qualis.* excepto eo, quòd Filius neqoaquam talis, qualis homo: neque generatio Dei, qualis humanus partus, ſed talis qualis Deo conuenit, & à nobis cogitari decet. Nam & Patrem fontem dixere ſapientiæ & vitæ: Filium verò ſplendorem lucis æternæ, & ipſum eſſe partum fontis, quom ipſe de ſe dicat, *Ego ſum vita*, &, *Ego ſum ſapientia, & habitaui in conſilio.* Porrò ex luce ſplendorem eſſe, & ex fonte partum, & ex Patre filium, quomodo aptius expreſſeris, quàm ſi eos dicas conſubſtantiales eſſe? Ergo quandoquidem fœtos ex hominibus conſubſtantiales ſunt, caueri oportet, ne filius conſubſtantialis dictus, talis exiſtimetur eſſe, qualis humanus partus: abſit, ſed hoc facilè ſoluitur,

eò quòd Ratio ſit & Sapientia, ex quibus Patris generationem neque paſſionibus, neque diuiſionibus obnoxiam ſentias, eò quod neque verbum hominis pars eius ſit, neque pariẽdo ab eo progrediatur, tantum abeſt, vt id in verbo Dei fiat quod Filiũ ſuum eſſe Pater declarauit. Ne autem contra, ſi quis audiat eum ſolum verbum eſſe, exiſtimet eum talẽ eſſe, qualia verba hominum, quæ nulla ſoliditate ſubſiſtunt, additum eſt eum filium eſſe, vt hoc audiens agnoſceret eum viuum eſſe Verbum, & ſapiẽtiam eſſentia præditam. Deinde vt quum eum fœtũ dicimus, non id de eo humano more intelligimus, & certi patrem eius Deum eſſe, non corporales de eo inimus cogitationes, ſed iſtiuſmodi exempla & dictiones aure quidem percipimus, interim tamen congruentes de Deo intellectus concipimus. Non enim Deus, vt homo: ita quum eum conſubſtantialem audimus, tranſcendere debemus omnem ſenſum, & ſecundum diuinam parabolam, intellectualiter intelligere ea quæ nobis apponuntur, vt cognoſcamus eum non voluntate aut adoptione, ſed genuinum eſſe filium, verè ex Deo natum, vti vitam ex fonte, & ſplendorem ex luce. Alioqui quæ ratio eſſet, cur has voces, fœtum, & filium, non corporaliter, conſubſtantialem verò quaſi de corporibus intelligere velimus? præſertim quum non de alio atque alio iſta referantur, ſed de quo fœtus, de eodẽ quoque vox conſubſtantialis prædicetur? Sed enim decet nos ex vtriuſque dicti verbis, eandem ſententiam in Saluatore noſtro conſeruare, neque vocẽ fœtum, bene, conſubſtantialem vero male interpretari: eò quòd conſentaneum non ſit, vos quum tali affectu ſitis, & Filium patris Verbum & Sapientiam aſſeueretis, diuerſos intellectus de illis vocabulis concipere, & aliter quidem Verbum interpretari, aliter verò Sapientiam. Sed vt illud abſurdum eſt, eò quod Filius Verbum & Sapientia patris ſit, vnumq́ue ac idem genimen ex patre, & propriũ ſubſtantiæ eius, ita vnus eſt Filius genuinus, & conſubſtantialis, adeo vt qui ſentit Filium eſſe genimẽ, ſiue partum ſui patris, idem ſentiat eum verè etiam conſubſtantialem eſſe. Hæc quidem ſufficiunt ad oſtendendam dilectiſſimorum hominum ſententiam non longè abeſſe à conſubſtantiali. Cæterum quia affirmant (nam epiſtola penes me non erat) Epiſcopos, qui Samoſatenſem condemnarunt, dixiſſe Filium non eſſe patri conſubſtantialem, ac iam deinde ipſos ob reuerentiam honoremque eorum, qui ita locuti ſunt, ab hac voce abhorrere, rectum fuerit reuerenter cum iis, de ea re diſceptationes facere: Nã cõmittere iſtos cũ illis prorſus indecorum eſſe, eo quod omnes patres ſint. Rurſus diiudicare, iſtos benè, illos malè dixiſſe, nequaquam ſanctum eſt. Omnes enim in Chriſto dormierũt, quapropter neque contentioſius agendum eſt, neque numerus eorum qui congregati fuere, in comparationem mittendus, ne videantur trecenti illi Nicæẽſes, eos qui pauciores ſunt præſtringere: neque tempora metuenda ſunt, ne priores videantur poſteriores exauctorare. Omnes enim iſti (quemadmodum dixi) patres ſunt, ſed tamen neque iſti quaſi nouum aliquid ſapientes, id in ſcripta retulerunt, neque ſui fiducia voces in ſcriptura non ſolennes defendunt, ſed à patribus incitati, eorum vocabulis vti voluerunt. Duo enim Dionyſij diu ante eos Septuaginta fuere, qui Samoſatenſem ſuſtulerunt, quorum alter Romæ, alter Alexandriæ præſul erat, ibi quum quidem Alexandrinum Epiſcopum, apud

Verbum Dei lõgè differt à verbis hominũ. Simile.

Conſubſtãtialis quid.

Simile.

A Romanum accuſarent, quaſi qui Filium opus & nõ conſubſtantialem Patri diceret, & Synodus Romæ coacta indignè tulit, & Romanus ad cognominem ſibi Epiſcopum, omnium ſententiam perſcripſit, ac iam inde ille ſe ad defenſionem parans, libello ſuo titulum refutationis & Apologiæ indidit, & in hæc verba ad Romanum ſcripſit.

DIONYSII ALEXANDRIÆ EPISCOPI AD DIONYSIVM PONtificem Romanum Epiſtola.

EGo & in alia epiſtola ſcripſi, vbi oſtendo, crimen quod deferunt contra me, falſum eſſe, quaſi qui dicerem Chriſtum non conſubſtantialem eſſe Deo. Nam tametſi dico me id nomen non repeB riſſe, nec legiſſe alicubi in ſacris literis, rationes tamen noſtræ quas reticuerunt, non abludunt ab hac ſententia. Nam & humanum partum pro exemplo adduxi, haud dubiè congenerem, idq́ue in verbis meis addens, omnino parentes eo ſolum alios eſſe à liberis, quod illi ipſi liberi ſui non ſint, alioqui neceſſarium fore, vt nec parentes nec liberi ſint. Et epiſtolam, vt dixi, ob caſus temporum proferre non poſſum. Si autem tibi verba mitto, multò libentius totum exemplar miſiſſem, quod vbi nactus fuero, non omittam. Scio & memor ſum, me plurimas congenerum ſimilitudines adhibuiſſe. Nam & plantam dixi, è ſemine aut radice pullulantem aliud eſſe ab eo vnde progerminatur, & tamen cũ eo prorſus eſſe eiuſdem naturæ: & fluuium è fonte promanantem, aliam formam nomenq́ue accipere: neque enim fontem fluuium, neque fluuium C fontem appellari, & tamen ambos exiſtere, & fontem inſtar Patris eſſe, fluuiumque quaſi Filium eſſe, qui ex fonte gignatur.

Filium Patri conſubſtãtialẽ eſſe, ſe non negaſſe docet.

HÆC EPISCOPVS ILLE DIXIT.

SI igitur aliquis carpit Nicænſes, quòd non dixerint omnia quæ ipſorum anteceſſoribus placuerunt, idẽ quoque meritò carpſerit ſeptuaginta Epiſcopos, Pauli Samoſatenſis condemnatores, quod ea quæ anteceſſorum erant, non obſeruauerint: Anteceſſores autem eorũ fuere duo iſti Dionyſij, cæteriq́ue qui Romæ tum congregati fuere. Verũ neque hos neque illos fas eſt culpare. Omnes enim Chriſti curam geſſere, ſtudiáque ſua contra hæreticos intenderũt: & hi quidem Samoſatenſem, illi verò Arianã hæreſim condẽnauerunt, bene vero & hi & illi pro ſubiecta materia ſcribunt. Et quẽD admodum beatus Apoſtolus in epiſtola ſua ad Romanos dixit, *Lex ſpiritualis eſt.* &, *Lex ſancta eſt.* &, *Præceptum ſanctum, & iuſtum, & bonũ:* & paulo poſt, *Nã quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur:* ad Hebræos verò aliter ſcripſit, *Lex neminem perfecit:* itidẽ & ad Galatas, *In Lege*, inquiẽs, *nemo iuſtificatur:* ad Timotheum contra Legem bonam eſſe dixit, ſi quis ea legitimè vtatur, neque tamen quis ob id ſanctum virum reprehenderit, quaſi qui contraria & pugnantia ſcribat, ſed potius eum admiratione proſequatur, quòd tam congruentia pro re nata ad ſingulos ſcripta mittat, vt & Romani & alij condiſcerent à litera ad Spiritum conuerti, Hebræi verò & Galatæ inſtituerentur, non in Legem, ſed in datorem Legis, ſpem ſuam habere: ita quoque etſi amborũ conciliorum patres, diuerſimodè de cõſubſtantiali mentionem fecere, non tamen ea de

Patres idẽ conferũt de conſubſtãtialitate Patris & Filij.

Rom. 7.

Ibidem.

Rom. 8. 3.

Heb. 7.

Gal 2.

1. Ti. 1.

Simile.

cauſa

cauſa ab illis diſſidere debemus, ſed illorum mẽtes ſcrutari, quod ſi fecerimus omnino inueniemus ambas Synodus inter ſe conſentire. Qui enim Samoſatenſem ſuſtulerunt, hanc vocem conſubſtantiale corporaliter accepêre, quum Paulus ſophiſticari vellet & diceret, Si Chriſtus non ex homine Deus factus eſt, igitur conſubſtantialis eſt Patri, & neceſſariò ſequitur tres eſſe ſubſtãtias, vnam quidẽ quæ prior ſit, vt princeps: reliquas verò duas ex ea oriũdas: ideoq; merito vitantes illud ſophiſma Pauli, dixere Chriſtum non eſſe conſubſtantialem, non enim ita ſe habet Filius ad Patrẽ, vt ille cogitabat. Illi vero qui Arianam hæreſim anathemate notarunt, cum Pauli calliditatem animaduertiſſent, neque hoc modo in rebus incorporeis præſertim in Deo conſubſtãtiale accipiendum eſſe conſideraſſent, cognoſcenteſque non creaturam, ſed genitum quiddam ex ſubſtantia Patris Filium eſſe, & ſubſtantiam Patris originem, radicem & fontem eſſe Filij: & veram vndecunque eſſe ſimilitudinem geniti cum genitore, & nequaquam eum, vti nos, diuerſæ naturæ eſſe, ac proinde ſeparari à patre, ſed ipſius eum eſſe filium, nec ab eo diuidi poſſe, vt nec ſplendor à luce, & pro ſe habentes Dionyſij exempla, fontem ſcilicet, & conſubſtantialis aſſertionem, & præterea vnitricem Saluatoris vocem, *Ego & Pater vnum ſumus*: &, *Qui vidit me, vidit & Patrem meum*: His de cauſis meritò inducti ſunt, vt Filium conſubſtantialem dicerent: & quemadmodũ nunquam quiſquam, vt ſuperius dixi, Apoſtolum culpauerit, quòd de lege ad iſtum modum Romanis, ad illũ vero Hebræis ſcribat: ita neoterici priſcos homines nunquam culpauerint, ſi videant eorũ mentem & interpretationem: neque rurſus priſci neotericos reprehenderint, ſi conſpiciant, quo animo, & in quem vſum de Domino ſcribant, nã vtraque Synodus iuſtam habet & rationabilem cauſam, cur illa ad illum, iſta verò ad iſtum modũ verba ſua temperauerit. Quandoquidem enim & Samoſatenſis ſentiebat, Filium ante Mariam non fuiſſe, ſed ab ea initiũ ſuæ eſſentiæ accepiſſe, ideo Epiſcopi tunc congregati hominem hæreſeos condemnatum abdicarunt, & de Filij diuinitate ſimplicius ſcribẽtes, non exquiſitam diligentiam in tractatu huius vocis conſubſtantialis adhibuerunt, ſed vt acceperant de conſubſtantiali, ita locuti ſunt: in eo enim omnem curam habebant, vt quod Samoſatenſis excogitarat, tollerent, & docerent ante omnia Filium fuiſſe, eumque non ex homine Deum eſſe factum, ſed quũ Deus eſſet, induiſſe ſerui ſpeciem: quum Verbum eſſet, carnem eſſe factum, quemadmodũ locutus eſt Ioannes: atque ita aduerſus Pauli blaſphemias actũ fuit. Verum quia Euſebius & Arius, ante tempora quidem fuiſſe Filium dicerent, ſed tamen factũ eſſe, & vnum ex creaturis eſſe docere conarentur, & dictum illud, ex Deo, non ita interpretarentur, vt Filium genuinum, ex patre vero natum crederent, ſed eũ ita ex Deo eſſe, vt cætera creata affirmarent, & ſimilitudinis vnitatẽ Filij cum Patre negarẽt, eſſentia aut natura cõſtare, vt ſolidè Filius patri ſuo ſimilis haberi poſſit, ſed conſenſus dogmatum, rationeque doctrinæ, eam ſimilitudinem conflatam eſſe: & quia interſepiebant, & omnibus modis alienabant eſſentiam Filij à Patre, aliud ei initium exiſtendi affingẽtes, ad creaturarũ ſenſum eũ detrahebant: ideo Nicææ congregati Epiſcopi, conſpicati eorum hominum, qui ita ſentiebant vafriciem, collectis in vnũ quæ ex ſacris literis ad ſententiam ſuam tuendam

Chriſtũ Nicænũ à ſinodo Antiochena non diſſert, quo modo.

Ioã. 10. Ioã. 14.

Hæreſis Pauli Samoſatenſis. Antiochena ſinodus cur Filiũ Patri conſubſtantialem non dixerit.

Arij & Euſebij hæreſis.

Nicæa ſynodus cur Filiũ Patri conſubſtantialem aſſeruerit.

facerent, liquidius rem exponentes, Filium conſubſtantialẽ eſſe aſſeuerarunt, vt ingenuitas & vera natura Filij inde ſignificaretur, nihilque cum eo res creatas commune habere educerent. Vocis enim iſtius exquiſita ratio eorum ſimulationem, quum dicunt eum ex Deo eſſe, patefecit, & omnes eorum argutias, quibus ſimpliciores fallunt, excludit. Certè quum omnia queant fucis lenociniiſque ſophiſmatum adulterare, & pro libidine mutare, hanc ſolam vocem adaperientem ipſorum hæreſim reformidant, quam patres pro munimento & arce contra illorum impias commentationes in ſcripta retulerunt. Deſinat igitur omnis contentio, neque in nos mutuo arietemus, ſi diuerſimodè concilia acceperunt Verbum cõſubſtantiale: habemus enim pro excuſatione legitimas eorum cauſas, quas dixi, & præterea hanc ipſam, quòd quamuis hanc vocem, ingenitum, à ſcripturis nõ didicimus (nuſquã enim ſcripturæ ingenitum Deum vocant) ſed tamẽ quoniam multi qui aliquid videntur eſſe, huius vocis ſtudio diſputandi mentionem fecere, non ignorandum tamen hoc ipſum vocabulum diuerſa ſignificare, quum alij id quod exiſtit, & factum non eſt: alij rurſus, quod planè ſui authorem non habet, ingenitum dicant. Inter has igitur ſignificationes, ſi quis reſpiciens ad priorem ſignificationem, quum id denotatur, quod authore ſui careat, atque eo modo Filium non eſſe ingenitum dixerit, nequaquam ille culpauerit alium, qui quum reſpiciat, Filium neque creaturam neque opus eſſe, dicat eum ingenitũ eſſe: Vterque enim ſuũ ſcopum ſpectans rectè locutus eſt: ita quoque ſi aliqui ex patribus ad iſtum, alij ad alium modum de conſubſtantiali diſſeruerunt, nobis tamen ob id contentiosè agendum non eſt, ſed cum pietate eorũ dicta excipere debemus, eò quòd præcipuè ſua ſtudia ad pietatem referebant. Ignatius igitur poſt Apoſtolos Antiochiæ præſul, & martyr Chriſti, in ſcriptis ſuis de Domino ita locutus eſt, *Vnus eſt medicus, carnalis, & ſpiritualis, genitus, & ingenitus in homine Deus, vita vera, & ex Maria & Deo.* Quidam porro poſt Ignatium Magiſtri, ipſi quoque ſcripſerunt, *Vnus ingenitus, Pater eſt, & ex ipſo Filius genuinus, verus partus, Verbum & Sapientia Patris.* Si igitur aduerſus iſtos hoſtiliter afficimur, & diſſidemus, ſit nobis quoque aduerſus Synodos pugna. Quòd ſi eorum fidem in Chriſto cognoſcentes perſuaſum habemus beatum Ignatium rectè ſcripſiſſe: genitum illum ob carnem appellantẽ, eò quod Chriſtus caro factus ſit: ingenitum vero, hoc eſt, non factum, quoniam creatura non ſit, ſed Filius ex Patre: & non ignoramus eos qui dixere vnum eſſe ingenitum, Patrem: non eo animo ſcripſiſſe, quaſi Verbum Dei genitum, hoc eſt factum, & opus eſſe vellent, ſed ideo, vt oſtenderent Patrem ſui authorem non habere, ſed illum Patrem Sapientiæ eſſe, & omnia genita, hoc eſt, quæ facta ſunt, in Sapientia feciſſe: cur non & Patres noſtros, tum qui Samoſatenſem ſuſtulerunt, tum qui de Ariana hæreſi trophæum fixerunt, in vnum pietatis, tuendæque religionis ſtudium coniungimus: ſed illos quaſi interſepimento dirimimus? & non potius rectè de illis ſentimus? quòd & illi, quemadmodum dixi, aduerſus ſophiſma Samoſatenſis, & interpretationem eius, mentem dirigentes, Filium ſcripſere non conſubſtantialem eſſe? & quòd iſti quoque recto intellectu illum dixere conſubſtantialem eſſe? Certè ego ad iſtum modum de viris in Chriſtum pientiſſimis ſentiens, iſta pauca conſcripſi.

Ingenitũ nuſquam in ſcripturis repertum.

S. Ignatius epiſtola ad Epheſios.

Chriſtus genitus & ingenitus.

Quòd ſi nanciſci potuiſſem epiſtolam, quam dicunt illum ſcripſiſſe, putarem me plures potuiſſe deprehendere cauſas, propter quas beati illi viri ita coacti ſint ſcribere: id enim par eſt, & decet vt ſentiamus, & iſtiuſmodi bonam conſcientiam erga patres noſtros retineamus, modo non nothi ſimus, ſed ab illis traditiones habeamos, & ſimus ab illis pietatis inſtitutione imbuti. Talis igitur mens patrum fuiſſe & dicatur, & credatur. Age rurſum cum illis negocium, placidè & bono animo excutiamus, dicta ſuperiora repetentes, an non reuera certò demonſtrari poſſit Niceæ congregatos Epiſcopos rectè ſenſiſſe? Si enim Verbum opus eſt, & alienum à Patris ſubſtãtia, adeo vt ipſe ſegregetur à Patre, interuallo alterius naturæ, certè conſubſtantiale Patri non fuerit: ſed potius genere, naturaque coniunctum cum operibus, etiam ſi gratia præcellat.

Verbum an ſit Patri conſubſtãtiale.

Quod ſi illum agnoſcimus non eſſe opus, ſed genuinum fœtum ex Patris ſubſtantia, conſequens fuerit eum cùm ſit eiuſdem naturæ, inſeparabilem à Patre eſſe, eo quòd ex patre ſit genitus, ergo talis quum ſit, meritò cõſubſtantialis dici poterit: deinde ſi non ex impartito & communicatione Filius eſt, ſed ipſa ſubſtantia Verbum & Sapientia Patris eſt, & iſta ſubſtantia Paternæ ſubſtantiæ germen eſt, & ſimilitudo eius, veluti ſplendor eſt lucis, & Filius de ſe dicit, *Ego & Pater vnum ſumus*, &, *Qui vidit me, vidit Patrem meum*, quid de iſtis vocibus ſentiendum eſt, aut in quem ſignificatum eas accipientes tueri poſſumus, vt Pater & Filius vnus habeatur? Si enim eos concentu dogmatum, & eo quòd nuſquam à Patre diſſentiat, vnum fieri dicas, prauus hic intellectus fuerit: Nam & Sancti, & multo magis Angeli & Archangeli, hunc concentum cum Deo poſſident, neque vlla eſt inter eos diſcordia, ſiquidem is qui diſcors animi fuit, diabolus viſus eſt è cælo cadere, ſicuti Dominus locutus eſt.

Ioã. 10. Ioã. 14.

Quocirca, ſi propter concordiam vnum ſunt Pater & Filius, etiam inter res creatas inueneris, quæ ita cum Deo conſentiant, quorum vnomquodque dicat, *Ego, & Pater vnum ſumus*. Quod ſi hoc abſurdum fuerit, vt reuera abſurdom eſt, neceſſum eſt, vt ſecundum ſubſtantiam Filij, & Patris, vnitatem intelligas. Nam creata, tametſi concordiam cũ creatore habeant, eam tamen ex communicatione in motu & mente habent, quemadmodum ille, qui quum eam non retinuiſſet, è cælo deiectus eſt: Filius verò quum ex ſubſtantia, ſit genitus, ſubſtantia vnum eſt ipſe, & qui eum genuit Pater. Ideo enim vniformibus vocibus paritatem cum Patre habet, adeo vt, quæ de Patre dicuntur, eadem ſcripturæ dicant de Filio, eo duntaxat excepto, quod ipſe Pater non dicitur. Vnde eſt quod Filius dicit: *Omnia quæ Pater habet, mea ſunt*: denique Patri ſuo dixit, *Omnia mea tua ſunt, & tua mea*, quale eſt, quod Deus appellatur: *Deus enim erat Verbum*: & quod omnipotens, *Hoc dicit qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt omnipotens*: & quale quod Lux ſit, *Ego*, inquit, *ſum Lux*: quodque creationis author, *Omnia enim per eum facta ſunt*: &, *Quæ video Patrem meum facientem, ea & ego quoque facio*, quale item quod æternus ſit, *Eius enim æterna poteſtas, & diuinitas*: &, *In principio erat Verbũ, & erat Lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*: & quod Dominus ſit: *Pluit enim Dominus ſulphur & ignem à Domino*. Et Pater quidẽ de ſe ita loquitur, *Ego ſum Dominus omnipotens*: de Filio verò Paulus ita dicit, *Vnus Dominus Ieſus Chriſtus per quem omnia*. Et Patri quidem inſer-

Abſurdum.

Ioã. 10.

Vnitas patris & Filij ſecundum ſubſtantiam exiſtit.

Ioã. 17. Ioan. 1. Ioan. 8. Ioan. 5. Ioan. 1. Gen. 19. Gen. 15. Ephe. 4.

A uiunt Angeli; verum & ipſe Filius ab iiſdem adoratur: &, *Adorent eum omnes Angeli Dei*, quippe qui & Dominus Angelorum appelletur, ſiquidem *Angeli miniſtrabant ei*, &, *Emittet Filius hominis Angelos ſuos*. Et quod, vt Pater, honoretur, *Vt* (inquit) *honorent Filium, quemadmodum Patrem honorant*. Et quod æqualis ſit Deo, *Neque enim rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo*. Et quod ſit ex verò veritas, & ex viuente vita, Patre interim hic quaſi vicem fontis obtinente. Et quod filius viuificet, & excitet mortuos, ſicuti pater ſous, ita enim in Euangelio ſcriptum eſt. Et de Patre quidem ita ſcriptum eſt, *Dominus Deus tuus vnus Dominus eſt*, &, *Deus deorum Dominus locutus eſt, & vocauit terram*: de Filio verò, *Deus Dominus apparuit nobis*, & *videbitur Dominus deorum in Sion*: & rurſum ita Deo loquitur Eſaias, *Quis* B *Deus vt tu, tollens iniquitates, & transmittens iniuſtitias?* Filius verò quos voluit ita allocutus eſt, *Dimittuntur tibi peccata tua*: quo tempore Iudæis murmurantibus re oſtendit illam peccatorum condonationem, dicens paralytico, *Surge, tolle lectum, & abi in domum tuam*. De Deo quidem ita ſcripſit Paulus, *Regi ſeculorum*: de Filio verò ita cecinit Dauid: *Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ*. Daniel porrò hæc audiuit, *Regnum eius regnum æternum, & regnum eius non peribit*. In ſumma, quæcunque inueneris de Patre dicta, eadem inueneris de Filio dici, prærerquàm quod Pater non appelletur, vt iam ſuperius à me dictum eſt. Si quis igitur aliud principium, & alium Patrem comminiſcitur, eò quòd in dictis iſtis de vtroque omnia ſint paria, furioſum commentum animo concipiet. Si autem ideo, quia ille C Filius eſt ex Patre genitus, omnia quæ Patris ſunt, in Filio veluti in imagine & ſignaculo eſſe benignè cogitemus, an aliena à Patre ſubſtantia, iſtiuſmodi rerum capax eſſe poſſit? & an qui talis eſt, alterius ſubſtantiæ, & non conſubſtantialis Patri habendus ſit? Cauendum enim, ne quæ Patris propria ſunt, transferentes ad illud, quod ei ſubſtantia diſſimile eſt, in diſſimili genere, & alterius ſubſtantiæ deliniantes, effigianteſque Patris deitatem, peregrinam aliquam inducamus ſubſtantiam, quam tamen velimus capacem eſſe proprietarum primæ ſubſtantiæ, & confundamur ab ipſo numine ita loquente: *Gloriam meam alteri non dabo*: & deprehendamur, adorare Deum alienum, & tales habeamur quales tum Iudæi fuere, dicentes: *Quare tu, cum homo ſis, Deũ te facis?* quũ ea quæ Spiritus erãt aliò trãsferentes blaſphemabant his verbis: *In Belzebul eiicit* D *dæmonia*. Quod ſi illud indecorum, certè non diſſimilis ſubſtantia fuerit Filius, ſed conſubſtantialis Patri. Nam ſi quæ patris ſunt, naturaliter ſunt Filij, ipſeque Filius ex Patre eſt, & ob eam vnitatem deitatis, & naturæ, ipſe & Pater vnum ſunt, & qui viderit Filium, viderit Patrem, meritò dictus à Patribus eſt cõſubſtantialis eſſe Patri: non eſt enim vt is, qui alterius ſit ſubſtantiæ, talia habeat. Rurſum ſi, quemadmodũ diximus, non ex mutuatione Filius eſt, ſed cætera cõdita hanc gratiã ex mutuo à Deo acceperũt, ipſeque eſt Patris Sapientia, & Verbum, cuius cõmunicatione vtuntur omnia, nimirũ cum ipſe ſit deificator ex Patre, & illuminator, in quo omnia deificantur, & viuificantur, certè non diuerſæ à Patre ſubſtantiæ fuerit, ſed conſubſtantialis: eius enim participatu, Patris participes efficimur, eò quòd propria ſit ſui Patris ratio, vnde ſi ex participatu, mutuationeque eſſentiæ ipſe quoque exiſteret,

Pſal. 96. Mat. 4. Mat. 1. Phil. 2. Deut. 6. Pſal. 49 Pſal. 83. Mat. 2. Ibidem. Mat. 9. 1. Ti. 1. Pſ. 44. Dan. 3. Eſa. 42. Mat. 10.

Filius conſubſtãtialis patri quomodo.

exiſteret, & non ex ſe eſſentialis deitas, & imago Patris, non deificare poſſet, cum ipſe eſſet deificatus: non enim fieri poteſt, vt qui ex participatu, mutuationéque eſſentiæ hoc poſſidet, alijs ſuom indultum impartiat, quoniam noo ipſius eſt qui id habet, ſed qui dedit, & qui accepit, vix ſibi ſufficientem gratiam accepit. Sed tamen cauſam, cur quidam, vt fertur, hoc vocahulum recuſent, ſynceriter excutiamus, num ex illa ipſa multo magis declaretur Filius Patri ſuo coosubſtantialis eſſe.

(Cõſubſtãtiale) cur ab Arianis recuſetur.

Aiunt igitur, ſicuti vos ſcribitis, non oportere Filium dici Patri ſuo coosubſtantialem eſſe, eò quòd qui dicit conſubſtantialem aliquem, tria dicat: Primò ſubſtantiam quandam præſubiectam, & eos qui inde naſcuntur, conſubſtantiales eſſe, atque ita ſyllogiſmum claodont. Si Filius eſt Patri conſubſtantialis, oeceſſe eſt ante eos præ exiſtere, & præſubiectam eſſe materiam, ex qua iſti enaſcantur, atque indè futurum, vt non hic Pater, ille ſit Filius, ſed ambo inter ſe fratres ſint. Hæc tametſi Ethnicorum ſunt ſententiæ, neque eorum rebus indigeamos, inſpiciamus tamen iſtos conſubſtantiales, qui ex ſubſtantia animo priùs concepta fratres intelliguntur, vtrum ſibi an ei ſubſtantiæ, vnde originem traxerunt, conſubſtantiales ſint. Quod ſi inter ſe ſunt conſubſtantiales, diuerſæ ergo ſobſtantiæ, & diſſimiles ei ſubſtantiæ fuerint, vnde nati ſunt. Oppoſita enim inter ſe ſunt conſubſtantiale, & quod eſt diuerſæ ſubſtantiæ: quòd ſi quilibet ſubſtantiæ genitrici ſuæ conſubſtantialis eſt, quum id certè quòd ex alio naſcator, ei qui ipſum gignit, ſimilis ſit, non opus erit vt requiramus tres ſubſtãtias: ſed id ſolum perueſtigandum eſt, an hoc ex illo verè natum ſit. Nam etſi contingat non eſſe duos fratres, ſed tantummodo vnum ex illa ſubſtantia gigni, non propterea quia alter natus non eſt, is qui genitus eſt, alterius ſubſtantiæ dici poterit, ſed ſolos cùm ſit, æquè habendus eſt genitori ſoo conſubſtantialis: alioqui quid diceremus de filia Iephthæ quæ vnigenita eſſet, nec eſſent Iephthæ alij liberi? aut de filio viduæ, quem Dominus à morte excitauit? quum ipſe fratrem non haberet, ſed vnicus eſſet, an vterque propterea parenti ſuo cõſubſtantialis non erat? imò omnibus modis erant, quia liberi erant, & hoc proprium liberorum erga parentes ſuos: ita quoque Filium Dei, quum pronuociaſſent patres ex ſubſtantia Dei eſſe, meritò eom conſubſtantialem appellarunt. Hanc enim vim habet ſplendor ad lucem. Verbis quoque iſtorum iſtud quoque ex conſequio adhæret, creaturã ex non ente factam eſſe. Homines enim qui patiendo gignunt, ipſi in ſubiecta materia operantor, nec qoicquam aliter efficere poſſunt. Quòd ſi igitur creare in Deo non humano more intelligimus, multo magis gignere humano more in Deo intelligere non debemus, neque coosubſtantialem eſſe Filium Patri corporaliter accipere, ſed recedente à rebus creatis, & depoſitis humi omnibus humanis imaginationibus, omnibúſque ſimpliciter ſenſibos adſcendere ad Patrem, ne inſcienter auferamus Filium à Patre, eumque adiungamus ipſius creaturis. Rurſum alio modo. Si Patrem & Filium confitentes duo principia, aut duos Deos, quemadmodum Marcion, & Valentinos, prædicamus, & Filium alium modum deitatis habere, & non ideò quia ex Patre genitus ſit, imagioem & formã Patris eſſe: age ſit diſſimilis: nam alienæ ioter ſe ſunt prorſus iſtiuſmodi ſubſtantiæ. Quòd ſi vnam

Iudic. 11.

Luc. 7.

Filium conſubſtantialẽ eſſe Patri, quomodo intelligendum.

Marcion Valentinus.

Vna deitas.

A agnoſcimus & ſolam Patris deitatem, huiúſque Rationem & Sapientiam Filium eſſe, & hoc credentes non prædicamus duos Deos: & vnitatem Filij cum Patre, non ſimilitudine præceptorum, ſub ſubſtantia, & veritate conſiſtere ſentimus, vt inde efficiatur, quò minùs duos Deos, ſed vnum prædicemus, vnaque ſit ſpecies Deitatis, qualis eſt in luce & ſplendore: ea enim ſpecies conſpecta eſt à Patriarcha Iacob, & in ſcripturis habetur: *Ortus eſt illi ſol, quum tranſiit ſpecies Dei*, idque videntes ſancti Prophetæ, & intelligentes cuius Filius imago eſſet, dixerunt, *Factum eſt Verbum Domini ad me.* Cognoſcentes in eò Patrem ſpectari, & reuelari, ac proinde auſi ſunt dicere: *Viſus eſt mihi Deus patrum noſtrorũ, Deus Abraham, Iſaac, & Iacob.* Quum igitur res ita ſe habeat, cur eũ, qui vnus eſt cũ Patre, B & talis apparet, qualis Pater, ſecundum ſimilitudinem & vnam deitatem, veremur dicere conſubſtantialem? Si enim, quemadmodum iam ſæpius dictum eſt, non haber proprietatem paternæ ſubſtantiæ, neque ſimilitudinem, vt Filius, rectè hanc vocem ſuſpectã habemus. Sin autem ille eſt Patris ſui propria & peculiariſſima vis, illuminatrix, & cõditrix, ſine qua Pater nec creat, nec cognoſcitur, Omnia enim per eum, & in eo conſiſtunt: cur rẽ ita eſſe animo ſentientes vocabulũ quod id ipſum ſignificat, recuſamus pronunciare? Quid enim eſt ita eiuſdem naturæ cum Patre, ac illud, quod ei conſubſtãtiale eſt? Non enim Deus alienum, veluti miniſtri iodigus, Filium aſſumpſit, neque condita paris ſunt dignitatis cum conditore, vt illa honorari debeant, quemadmodum ipſe, aut vt credendum ſit, ea cum Patre vnum eſſe. Alioqui par eſt, vt auſit aliquis dicere ſolem & eius ſplendorem duo luminaria eſſe, aut diuerſam in illis eſſe ſubſtantiam, aut ſplendorem eſſe accidens ſolis, non ſimplex eius, & purum gcoimen, hoc eſt, quod ex eò ſit genitũ, vt duo quidem ſint, ſol & ſplendor, ſed vna tamen lux, eò quòd ſplendor quiddam genitum ſit ex ſole. Quum igitur talis natura Filij ad Patrem, & adhuc magis inſeparabilis ſit, neque deitas ei per accidens obuenerit, ſed paterna deitas inſit, vt qui viderit Filium videat in eò Patrem, cur qui iſtiuſmodi eſt, dici non poteſt conſubſtantialis eſſe? Hæc igitur ſufficiont, quæ vobis perſuadeant, non reprehendeodos eſſe eos, qui dixerunt Filiom Patri conſubſtantialem eſſe: ſed tamen ipſam dictionem conſubſtantialẽ per ſe excutiamus, vt ſciamus an hac voce vtendum ſit an non: & an propria illa ſit, & congrua quæ de Filio dicatur. Nam & vos ipſi ſcitis, nec eſt cur quiſquam dubitet, ſimile non de ſubſtantiis, ſed de figuris, & qualitatibus dici: ſiquidem in ſubſtantiis non ſimilitudo, ſed identitas eſſe pronunciatur. Certè homo homini ſimilis dicitur, non ſecundũ ſubſtantiam, ſed ſecundum figuram & formam: qoantum enim ad ſubſtantiam attinet, congeneres appellari debent. Rurſum homo cani ſimilis dici noo poterit, ſed diſgener, hoc eſt, diuerſi generis. Quapropter, quod eſt genere coniunctum, conſubſtantiale eſt: quod autem diuerſi generis, diuerſæ etiam ſubſtantiæ habendum eſt. Qui autem dicit Filium ſimilem ſubſtantia, ex participatu, & mutuo eum ſimilem dicit: Siquidem ſimilitudo qualitas eſt, quæ ſubſtantiæ ſuperuenire poterit, hoc autem proprium creaturarum fuerit: eæ enim ex participatu Deo ſimiles efficiuntur. Nam qunm ille apparuerit, ei ſimiles erimus, nimirum non ſubſtantia, ſed adoptione, quam per-

Pſ. 105.

Ierem 1. Ezech. 1.

Abſurdum.

C

D

Conſubſtãtialis vox an ſit en vſu necne.

Simile de quibus dicatur.

Filius ſubſtãtia ſimilis nõ eſt Patri, quomodo.

cipimus per eum. Si igitur eum Filium eſſe dicitis A
ex participatu, dicatur ille à vobis ſimilis ſubſtãtiæ,
ſed tamen quum talis appellatur, nec veritas, nec
vllo modo lux aut natura Deus haberi poterit.
Nam quæ participantes ſunt, non reuera ſed ſimi-
litudine veritatis ſimiles dicuntur, ita vt decidere
& auferri poſſint, è claſſe eorum qui participant.
Id rurſum proprium eſt operum, & rerum condi-
tarum. Quare ſi hoc abſurdum eſt, igitur ille non
ex participatu, ſed natura & veritate Filius, Lux,
Sapientia, & Deus fuerit. Natura igitur cum talis
ſit, non participatu, nunquam proprie ſimilis ſub-
ſtantia dici poterit: ſed conſubſtantialis, quod de
aliis dici non conuenit. Demonſtratum eſt enim

Concluſio.

ſimile de ſubſtantiis prædicari nõ poſſe. Qui quæſo
igitur non ſtultũ fuerit, & fortaſſe etiam difficile
id de Filio proferre? ac non potius conſubſtantiale B
de eo pronunciare? Eam igitur ob cauſam, Nicæna
Synodus rectè ſcripſit, quod & decuit eam loqui,
Filium genitum ex Deo ei conſubſtantialem eſſe,
quibus nos cognitis ne vitilitigemus, præſertim
cum nobis cognitum ſit, eos qui iſta ſcripſerunt,
non ſtudio deprauandi veritatem, ſed eius ſimul
cum pia religione in Chriſtum aſſerendæ, depur-
gandæque Ariomanitarum contra eum blaſphe-
miæ, ad iſtum modum fidem ſuam confeſſos eſſe.
Videndum enim & animaduertendum acriter,

Filio nõ cõuenit.

quòd quum dicimus eum ſimilem ſubſtantia, aut
diuerſæ ſubſtantiæ eſſe, nos non indicare eum ve-
rum Filium eſſe, ſed vnum ex creaturis, adſcititiũ
ſcilicet, & adoptione Filium, quod hæreticis pla-
cet, quem ſi dicamus ſine contentione conſubſtan-
tialem, Filium ſignificabimus genuinum & ex Pa-
tre natum, tametſi ob hoc ſubinde rumpantur
Chriſti perduelles. Hæc igitur quæ & ipſe ſciui, &
ex prudentium diſputatione cognoui, paucis deſ-
cripſi. Vos autem permanentes ſuper fundamen-

Exhortatio ad orthodoxos.

tum Apoſtolorum, & traditiones Apoſtolorum
retinentes, optare quæſo, vt conquieſcat in poſte-
rum omnis contentio & zelus, & hæreticorum
ſtolidæ quæſtiones condemnentur, & omnis ver-
B borum rixa, & infauſta & homicida Arianorum
hęreſis deleatur, & relucear in omnium pectori-
bus veritas, vt omnes vbique idem dicant, & ſen-
tiant, nulla deinceps relicta Ariana blaſphemia.
Prædicetur autem & confeſſionibus laudetur per
omnes Eccleſias *vnus Dominus, vna Fides, vnum* *Epheſ. 4*
Baptiſma in Chriſto Ieſu Domino noſtro, per quem
Patri ſit gloria, & imperium in ſecula ſeculorum,
Amen.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI AD IOVINIANVM DE FIDE, EPISTOLA.

Ioviniani deſiderium laudat.

DECORA & eximia res eſt in principe C
religioſo, mens diſcendi auida, & re-
rum cæleſtium cupido: inde enim
fit, vt verè cor tuum ſit in in manu
Dei. Quum igitur pietas tua cupiat è
nobis cognoſcere Eccleſiæ Catho-
licæ Fidem, Deo ſuper ea re gratiis habitis nihil no-
bis conſultius viſum, quàm vt fidem à patribus Ni-
cææ confeſſam, tuo religioſo animo recitaremus.
Huius enim fidei aſpernatores & mihi multifariam
inſidiati ſunt, eo quòd non obtemperaremos Aria-
norum ſectæ, & hæreſes & ſchiſmata in Catholi-
cam Eccleſiam introduxere, quum tamen vera &
pia in Chriſtum fides ex ſacris literis & liqueat, &
agnoſcatur. Hac enim ſancti viri initiati marty-

Arianorum malitia quãtũ Fidei Catholicæ obfuerit

rium ſubierunt, & nunc reſoluti à corpore cum
Domino agunt. Manſiſſet hæc fides illæſa perpe- D
tuo, niſi malitia quorundã hæreticorum eam de-
prauare auſa fuiſſet. Arius enim, & ſocij, illam vi-
tiare conati ſunt, & eius loco hæreſim introducere,
dicentes filiũ Dei ex non entibus extitiſſe & creatu-
ram facturamque, & mutabilem eſſe. Multoſque
his verbis deceperunt; adeo vt qui aliquid eſſe
viderentur, illorum blaſphemia ſeducti ſint: qua-
propter Patres quàmprimũ Nicææ in concilium
venientes, eius verba anathemate condemnarunt,
& Catholicæ fidei confeſſionem ſcripto tradide-
runt, vt eius vbique promulgatione, incendium
hæreſeos per ſectarios excitatum reſtingueretur.
Ea igitur ſynceriter vbique per omnes Eccleſias &
legebatur & prædicabatur, quum quidam Arianam
hæreſim renouare cupientes, hanc à patribus Ni-
cææ confeſſam fidem inceperunt contemnere, præ ſe
C ferentes quaſi ab ea non diſſentiant, cùm interim
reuera eam inficientur, malè interpretantes con-
ſubſtantialitatem: & blaſphemias dicentes in
Spiritum Sãctum, quem creaturam, & per Filium
conditum aſſeuerant. Nos igitur conſpectis iſtius

Ratio eſt cur hãc ſcribat epiſtolã.

blaſphemiæ in populum Dei calamitatibus, neceſ-
ſariò tibi fidem Nicææ patrum confeſſionibus con-
firmatam porrigere ſtuduimus, vt tua pietas, & ea
quæ ibi exactiſſimè ſcripta, & quantum errent illi,
qui aliter ſentiũt, intelligeret. Cognoſce igitur, re-
ligioſiſſime Auguſte, hæc eſſe, quæ à condito æuo
prædicata fuerunt, & quam fidem Nicææ patres cõ-
gregati agnouerunt, eiuſque ſuffragatrices eſſe oẽs
omnibus in locis Eccleſias, ſiue in Hiſpania ſint, ſi-
ue Britannia, Gallia, Italia vniuerſa, Dalmatia, Da-
cia, Myſia, Macedonia, ſiue vniuerſa Græcia, vni-
D uerſa Aphrica, Sardinia, Cypro, Creta, Pamphylia,
Lycia, Iſauria, Ægypto, Lybia, Ponto, Cappadocia.
Itidem quotquot nobis vicinæ ſunt, necnon &
Orientis Eccleſias, paucis admodum exceptis, quæ
Arianicę opinionis ſunt. Omnium enim iſtorum,
& adhuc longinquiorum animos experimentis co-
gnouimus, & ſcripta habemus. Nec te lateat, piiſſi-
me Imperator, quod tametſi pauci ſint qui huic fi-
dei derogent, eos tamen, quum vniuerſus orbis
Catholicam fidem ſequatur, & ipſi iampridẽ Aria-
na hæreſi infecti fuerint, & nunc acerrimè pietati
obſiſtãt, eos tamen præiudicium facere non poſſe.
Nobis autẽ, vt tua pietas cognoſceret, rem alioqui
ſibi cognitã, operæprecium viſum eſt, fidem Nice-
nam Epiſcoporũ confeſſionibus approbatam, ſub-
nectere. Eſt fides igitur à patrib' cõfeſſa iſtiuſmodi.

Credimus in Deum Patrem omnipotentem,
omnium

omoium viſibilium, & inuiſibilium creatorem. Et in Dominum Ieſum Chriſtum, Filium Dei, natum ex Patre, & vnigenitum, hoc eſt, ex ſubſtantia Patris, Deum ex Deo, Lumeo de Lumine, Deum verum ex Deo vero, genitum, non factum, & conſubſtantialem Patri, per quem omnia facta ſunt, tam in cælis, quàm in terra: qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit, & iocarnatus eſt, & homo factus eſt, paſſus eſt, & reſurrexit tertia die, & adſcendit in cælos, venturus inde ad iudicandum viuos & mortuos, Et in Spiritum Sanctum. Eos autem qui dicunt, erat, quando non erat: & antequam fieret, noo erat; aut ex non entibus extitit ex alia ſubſtantia, ſubſiſtentiaque: aot creaturam, aut conuertibilem, aut alterabilem dicentes Filium Dei, hos anathemate ferit Catholica, & Apoſtolica Eccleſia. In hac fide, Auguſte, omoes oportet manere vt pote diuinæ & Apoſtolicæ, neque quidquam inde tranſmotare artificiis contentionibuſque verborum, quod faciunt Ariomanitæ, qui ex non entibus filium Dei extitiſſe, & tempus fuiſſe, cum non eſſet, cum denique creatum, factum, & mutabilem eſſe dicunt. Ideo enim, quemadmodum prædiximus Synodus Nicæna anathematizauit iſtiuſmodi hæreſim, & veritatis fidem confeſſionibos approbauit, neque leui aut ſimplici ratione Filium Patri ſimilem eſſe aſſeuerauit, eumqoe, ne ex leuire Deo ſimilis, ſed verus ex Deo haberetur, conſubſtantialem eſſe ſcripto tradidit, quod proprium eſt genuini & veri Filij, veri & naturalis Patris: ſed nec alienauit Spiritum Sanctum à Patre & Filio, ſed eum vnà glorificauit cum Patre & Filio, & in vna ſanctæ Trinitatis fide, eò qoòd vna ſit in Sancta Trinitate Deitas.

[Symbolum Nicænum.]

ATHANASIVS IOANNI ET ANTIOCHO DILECTIS, ET COMpresbyteris ſuis, in domino S.P.D.

GAudeo etiam nonc de accepta epiſtola veſtra; maximè autem quia Hieroſolymis miſſa eſt, & gratiam habeo quòd ſignificaſtis de fratribus illic ad Synaxim conuenientibos, & de illis qui ſub prætextu quæſtionum, ſimpliciores turbare volunt. Cæterum de illis præcipit Apoſtolus, non eſſe attendendum rixis verborum, aut noua quærentibus, neque ſtudio noua dicendi, audiendive nos oportere teneri. Vos autem quum habeatis firmum fundameotum, qood eſt Chriſtus Dominus veſter, & patrum de veritate confeſſionem, auerſamini illos,

[Synaxis]

[Hæretici nõ ſunt audiẽdi]

A

qui plus, minuſve quàm in confeſſione eſt, loqui velint, & maiorem operam fratrum vtilitati impendite in metuendo numine, & ſeruandis præceptis, vt doctrina patrum, & obſeruatione præceptorum, grati Domino in die iudicij apparere poſſitis. Valde autem admiror audaciam eorum qui non reformidant oblaterare dilecto noſtro, & verè Dei famulo, Epiſcopo Baſilio: quum ex huiuſmodi oblatratione deprehendi & conuinci poſſint, quòd ne Patrum quidem confeſſionem aut ament aot amplectantur. Salutate fratres, ſalutant vos qui mecum ſunt. Opto vos valere in Domino dilecti, & deſideratiſſimi filij.

[Baſili.]

B

ATHANASIVS DILECTIO FILIO SVO PALLADIO PRESBYTERO in Domino Salutem.

TVa accepta epiſtola gauiſus ſum plurimùm, & potiſſimum ob id quod ea ſolito tuo more ſpirabat orthodoxas opiniones, & quod cauſam explicabat, cur cum dilecto noſtro Innocentio viuas, neque nunc tandem, ſed iampridem quum reſciueram, tuam prudentiam approbaui. Quum igitur hoc inſtituto vtaris, ſcribe nobis & ſignifica, & de fratribos qui iſthic ſunt: & de inimicis veritatis, quid de nobis cogitent. Sed quod de monachis Cæſarienſibus ſignificaſti, hoc ipſum quoque didici è dilecto noſtro Dianio, quod grauentur, & reſiſtant dilecto noſtro Epiſcopo Baſilio, tibi certè, qood mihi rem indicaſti, gratias ago: illis verò, quæ decuit, ſcripſi, vt veluti filij obſequantur patri: nec iis, quæ ille probat, contradicant.

C

Nam ſi ſuſpectus eſſet io negocio veritatis, rectè pugnarent: ſin autem confidunt, vt omnes coofidimus, eum eſſe gloriam Eccleſiæ, dum ita decertat pro veritate, & docet eos qui indigent doctrina, noo fas eſt cum tali homine pognas conſerere, ſed amãdus potios eſt ob piom aoimum. Nam ex iis, quæ cognoui ex dilecto noſtro Dianio, nulla de cauſa eum grauatim ferunt: ipſe enim, vt planè mihi perſuadeo, infirmus efficitur apud infirmos, vt infirmos lucretur. Dilecti autem fratres noſtri reſpicientes ad ſcopum eius, qoo ad veritatem tendit, glorificent Dominũ quod talem Epiſcopum Cappadociæ dederit, qoalem ſingulæ prouinciæ ſibi optant. Tu autem, dilecte, velis iis indicare vt credant me hæc ſcripſiſſe. Id enim vos erga Patrem beneuolentes reddet, & pacem in Eccleſiis conſeruabit. Opto te in Domioo valere, fili dilecte.

[Innocẽtius.]

[Monachi Cæſarienſes Baſiliũ laudant.]

D

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, AD DRACONTIVM EPISCOPATVM FVGIENTEM,

Epiſtola.

Dracōtiū arguit quod epiſcopatum abnuat. HÆSITO quid ſcribam, an vt recuſantem, an vt temporis reſpectu & Iudæorum metu temet abſtrudētem incuſare debeam: veruntamen ſiue id ea de cauſa, ſiue aliunde proficiſcitur, non vacat culpa id quod agis, chariſſime Draconti: noo enim fas eſt eum, qui hanc gratiam accepit, in occultum abdi, neque prudentis eſt ſuppeditare aliis occaſiones fugiēdi. Multi enim iſtis auditis ſcandalizabuntut, quaſi iſtud non *Mat 15.* temerè facias, ſed tempora intuearis, ac impenden*Mat. 9.*tes Eccleſiæ tribulationes. At vereor, ne dum propter te fugis, propter alios ſis in periculo apud Dominom. Si enim ei, qui vnum ex puſillis iſtis ſcanda- B lizat, præoptare ſibi potius debet molam aſinariam collo ſuo circuudari, & ita demergi, quid de te futurum exiſtimas tam multis authore ſcandalorum? Primum enim illa Alexandriæ mira inexpectatáque *Incommoda.* concordia in te deligendo, ob tuum diſceſſum neceſſariò diſſipabitur, & Epiſcopatus huius loci à multis diripietor: deiode gentiles qui promiſerant, ſe in tui Epiſcopatus ordinatione Chriſtianos fore, iu gentilitate permanebunt, tua pietate vilipendente gratiam functionémque ſibi datam. Quamnam igitur excuſationem ſuper iſtis allegabis? quibus verbis iſtiuſmodi culpas abluere, vel abſtergere poteris? Quomodo medeberis per te cadentibus & ſcaodalizatis? quomodo pacem ſemel diſru- C ptam copulabis, dilectiſſimè Draconti? pro gaodio mœrorem, pro conſolatione luctum attuliſti. Sperabamus enim oos vnà tecum conſolationem capere. Nunc autem te fugientem conſpicimus, & ex fuga futurum proſpicimus, vt & in iudicio de eo crimioe conoincatis, & conuictus miſerè doleas: Et quis tibi, vt Propheta dixit, parcendum putabit? Aut quis cum pace ad te redibit, quū videat fratres propter quos Chriſtus mortuus eſt, tua fuga noxam accepiſse? Id eoim ſcire oportet, & nequaquam ambigere, te priuſquàm ordinabaris tibi vixiſſe: ordinatom autem, illis viuere, quibus ordinatus es. Et antequam acciperes Epiſcopi gratiam, nullus te cognoſcebat: ex quo autem Epiſcopus factus es, po- D puli expectant, vt cibum illis feras ex doctrina ſcripturarum. Quum igitur expectantes iſti in eſuriē ſint: tu autem te ſolum alas, & venerit Dominus Ieſus, nóſque illi aſſiſtamus, quam habebis excuſationem, cùm viderit ille ſuas proprias oues eſurientes? Si non accepiſſes denarios, nequaquam ille te incuſauerit. Cæterùm quum acceperis, eóſque infoderis, & in occulto habueris, meritò incuſet, proferēs illa verba, quæ abſit vt audiat tua religioſitas, Oportebat te porrigere denarios meos trapezitis, vt ego *Luc 19.* veoiens ab illis repeterem: obſecro igitur, vt tibi ipſi & nobis parcas: Tibi ipſi, vt periculum euites: nobis, ne ſuper te lugeamus. Curā habe tuæ Eccleſiæ, ne per te multi ex puſillis detrimentum accipiant, aliique ex tuo exemplo occaſiones nanciſcantur

A ſe ſubdocendi. Si igitur tempora metuis, & formidine contractus id feciſti, oequaquam illud virilis *Epiſcopatū nō eſſe fugiendū timore perſecutionis* eſt animi: oportebat enim te ſecuodū zelum Chriſti, in iſtiuſmodi temporibus ſpecimen tui edere, & potiſſimum in grauioribus circunſtantiis, fiducia libertatéque vti, & dicere beati Apoſtoli verba. In omnibus iſtis maguificè vincimus, maximè ea de cauſa, quia non temporibus nos, ſed Deo ſeruire coodeceat. Quòd ſi ordinatio Eccleſiarum tibi uon *1. Ioā. 1.* placet, aut nullam omoino mercedem Epiſcopi *Antipophora.* fuuctiooi deſtinatam arbitraris, Seruatorémque qui eam ita ioſtituit, contemnis, oro te, oe iſtiuſmodi quid in mentem admittas, neque authores iſtiuſmodi conſiliotum ſuſtineas. Nou enim iſta digna ſuot Dracontio. Nam quæ Dominus per Apoſtolos inſtituit, ea & bona ſunt, & firma perſiſtunt, & fratrum ita mericoloſitas compeſcitur. Quòd ſi omues eandem mentem habuiſſent qualem nooc habent, qui tibi io conſilio ſunt, quo pacto Chriſtianus factus eſſes, nollis vſquam repertis Epiſcopis? Quòd ſi vero poſt noſtra tempora, iſtiuſmodi *1. Ti. 4.* animos induunt, quomodo poterunt ſtare Eccleſiæ? An opinantur illi qoi tibi in conſilio ſunt, nihil re, quia ipſis hoc vile videtur in Baptiſmate acce*Mat 25.*piſſe: Id reſtat ſcilicet, vt nihil exiſtiment gratiam lauacri, ſi qui ſint, qui eam cootemnant. Sed teuera accepiſti, dilectiſſime Draconti, ueque mihi ſuſtiueas iſtiuſmodi cooſiliarios, oeque teipſum fallas. Repetetur enim hoc à Domino, qui tibi dedit. An uon aodiſti Apoſtolum loquentem: Ne oegligas eam quæ in te eſt, gratiam? An non legiſti qoomodo eom, qui duplicauerat talentum, apptobet & excipiat Dominus: & occultantem, condemnet? vtinam quamprimùm tedeas, & fias vnos ex collaudatis: Aut dic cuius te velint tui conſiliarij eſſe imitatorem. Oportet nos ſecundum ſcopum ſanctorum vitam moderari, eoſque imitari. Id quoque ſciendum, nos, ſi ab iſtis deficiamus, alienos reddi ab eorum communicatione. Qoem igitor iſti te imitari volunt? ambigentémne illum & voleotem quidem ſeqoi, ſed ſuperſedentem, & deliberantem ob ſuos? An beatum Paolum, cui ſimulac illi hoc miniſterium intuoctum fuit, non adhæſit carni & ſaoguini? Nam tametſi dixerit, Non ſum idoneus, qui vocer Apoſtolus, agnoſcens tamen quod ſuſceperat, neqoe ignorans datorem eius, ita ſcripſit: Væ *1. Cor. 9.* enim mihi eſt, niſi Euāgelizem. Cæterum vt væ illi eſt, qui non euangelizat, ita ipſe docens & prædicans Euangelium, pro gaudio & corona diſcipulos ſuos habebat. Quapropter ſtudium fuit ſancto viro vſque ad Illyricum illud prædicare, ueque ſegneſcere, neqoe omittere, quin Romam iret, & in Hiſ*2. Ti. 4.*panias aſcenderet, vt pro grauiori labore, maiore frueretur mercede laboris. Gloriabatur ſe igitur bonum certameo certaſſe: & certus erat de magna corona, quam accepturus eſſet. Igitur, dilecte Draconti, quemuam iſta faciens imitaris? huncne, an

neminem

neminem ex hoc genere? Ego certè & te & meipſum omnium ſanctorum imitatores eſſe vellem. An forſitan ideo tibi conſiliũ ſuppeditant tui occultandi, quòd dixeris iurariſque non futurum vt ſtes, ſi conſtituaris Epiſcopus? Iſtiuſmodi enim vocibus audio illos tuas aures circunſtrepere, & in ea re ſe cautos videri velle. Eſſent illi verè quidem cauti, ſi miniſterio tibi iniuncto cautũ voluiſſent. Quòd ſi legiſſent Sacras Scripturas, non citra illas concilium darent. Quin iam tẽpus eſt, vt Ieremiam culpent, & magnũ illum Muſem accuſent, quod ipſorũ cunſilium non audierint, ſed Deum vetiti officium miniſterij perfecerint, & prophetando adimpleuerint. Siquidem, illi ipſi miſſi, accipientéſque Prophetiæ gratiã, initio recuſabant quidẽ ſed tamen poſtea timuerũt, neque emiſſorẽ ſuum vilipenderũt. Iam igitur, ſiue ſis gracili voce, ſiue impeditiori lingua, verere ſemper eũ, qui te ita finxit, Deũ, ſiue te nimis iuuenem dicas ad prædicationem, metue tamẽ eũ, qui priuſquàm formareris, nouerat te. Quòd ſi verbum loquutus es, & verbũ ſanctis pro iuramento eſt, reminiſcere quæſo Ieremiæ, quomodo ipſe qui dixerat, *Nõ nominabo nomen Domini*, poſtea metuens illũ qui in ſe erat ignem, nõ pro iis, quæ dixerat, fecit, neq; vt præoccopatus erat iuramẽto, ſe in tenebras abdidit, ſed veritus mãdatorem, ſuam Prophetiam abſoluit. An non audiſti dilecte, quòd & Ionas quidem fugerit, erátque qualis erat, ſed tamen poſtea denuo prophetauit? Ne igitur tibi diuerſa ab iſtis conſilia propone. Melius enim quàm nos, noſtra nouit Dominus, & nouit quibus ſuas committit Eccleſias: quòd ſi quis dignus non ſit, ille mihi non ad vitam ſuam, ſed functionem ſuam, miniſteriúmque reſpiciat, ne ſimul eum vita illa ſua, etiam negligentiæ maledictionem teferat. Nunquid igitur, dilecte Draconti, quum talia legis & prudens ſis, animo cõpungeris? non curas, ne quis eorum qui tibi commiſſi ſunt, pereat? non ex conſcientia quaſi è flamma inardeſcis? non exhorres diem iudicij, in qua nullus eorum, qui tibi nũc conſilia dant, tunc tibi opitulator futurus eſt? quiſque enim de ſibi cõmiſſis rationem reddet. Quid enim profuerat illi, qui denarium occultauerat, ſua cauſificatio? Aut quid profuerunt Adamo ſua verba illa: Mulier me decepit? Dilectiſſime Draconti, ſi reuera ſis imbecillis, ſed tamen curam te, ſolicitudinemque ſuſcipere oportet, ne Eccleſiam deſertam inimici lædãt, occaſionẽ ex tua fuga mutuãtes, oportet te accingi, animumq́ue recipere, ne nos ſolos deſtituas in hoc certamine. Oportet te collaborare, vt cũ omnibus mercedem accipias. Propera igitur, dilecte, neque amplius in mora ſis, neque ſoſtine illos qui te impediunt, ſed reminiſcere eius, qui tibi hanc functionẽ iniũxit. Huc age te ad nos, qui te diligimus, & ea quæ ſcripturarum ſunt, conſulimus, vt à nobis product⁹, & ſacras functiones in Eccleſiis obiens mentionem precéſque pro nobis facias. Neque enim tu ſolus ex monachis es conſtitutus, neque ſolus monaſterio præfuiſti, neque ſolus à monachis dilectus es. Noſti enim Serapionem monachũ eſſe, & quot monachorũ fuerit præfectus. Neque à te ignoratur, quot monachorum pater fuerit Apollonius. Noſti Agathonem, neque ignotum habes Ariſtonem. Memor es Ammonij cum Serapione peregrè profecti: fortaſſis etiã audiſti de Muiteio ſuperiore Thebaide, poteris itẽ reſciſcere de Paulo, qui eſt apud Latos, & de aliis multis: & tamen iſti Epiſcopi conſtituti non cõtradixerunt, ſed habẽtes pro exemplari Eliſæum, & cõ-

Ieremiæ 1. *Exod. 3.* *Iere. 1.* *Iona 3.* *Exhortatio.* *Mat. 25.* *Gen. 3.* *Exẽpla Serapius monachus Apollonius monachorũ pater.* *Ab exẽplis ſuadet.*

A ſcij quid Elias egerit: & eruditi, quid diſcipuli Chriſti, Apoſtólique fecerint, ſuſceperunt hanc curam, neque miniſterium hoc aſpernati ſunt, neque propterea ſeipſis deteriores facti ſũt, ſed & laboris mercedem expectant, proficientes ipſi, alioſque proficere adhortantes. Quot ab idolis conuerterũt? quot à furioſa & dæmoniaca cõſuetudine ſuis admonitionibus compeſcuerunt? quot adduxerunt Chriſto ſeruos? adeo vt qui iſta ſigna conſpiciant, admirentur. An quæſo non ingens ſignum, puellam inducere, vt virgo maneat? & adoleſcentiorem adhuc, vt ſit continens? & idololatrã, vt Chriſtum agnoſcat? Ne igitur te impediant monachi, quaſi ſolus ad hoc è monachis conſtituaris, neque vna cum illis cauſificeris, quaſi teipſo deterior futurus ſis: poteris enim etiam melior fieri, ſi Paulum imiteris, & Sanctorum B acta æmuleris. Noſti enim eos, qui ita creati ſũt diſpenſatores myſteriorum, rectius ſecundum ſcopum ſeſe incitaſſe ad brabeium ſupernæ vocationis. Quãdo autem Paulus conteſtatus eſt, & coronam ſe accepturum expectauit, niſi quum miſſus eſſet ad docendum? Quando Petrus confeſſus eſt, niſi quũ euãgelizabat, & piſcator hominum factus eſſet? Quando Elias aſſumptus eſt, niſi quum vniuerſam Prophetiam ſuam adimpleſſet? Quando in Spiritu dupla obtinuit Eliſæus, niſi quum omnibus relictis aſſectator factus eſt Eliæ? Cur autẽ delegit diſcipulos Seruator, niſi in id, vt eos prædicatum emitteret? Quapropter, quum iſtiuſmodi habeas exempla, dilectiſſime Draconti, nec dicas, nec dicentibus credas, Epiſcopatum eſſe cauſam peccati, aut quòd inde naſcantur occaſiones delinquendi. Lice-bit tibi in Epiſcopatu eſurire, ſitire, ſicuti Paulo. Li- C cebit & vinum non bibere, ſicuti Timotheus fecit: & ieiunare frequenter, vt Paulus ſolebat, vt ita ſecũdum illum ieiunans, alios ſermonibus nutrias: & ſitiens abſtinendo à potu, aliis docendo potum præbeas: Ne igitur talia obiiciant tui conſiliarij. Nouimus enim & Epiſcopos ieiunantes, & monachos comedentes: Nouimus & Epiſcopos non bibentes vinum, & monachos bibentes: Nouimus quoque Epiſcopos ſigna facientes, & monachos non faciẽtes. Multi quoque ex Epiſcopis matrimonia non inierunt, monachi contra parentes liberorũ facti ſunt: quemadmodum viciſſim Epiſcopos filiorum patres & monachos generis poſteritatem non quæſiuiſſe, animaduertas: & clericos rurſus eſurij eſſe, & monachos ieiunaſſe. Sic enim licet, & ad eum modum nõ prohibebitur, ſed quiſq; vbi volet, decertet: nõ enim corona pro locis, ſed pro factis redditur. Ne igitur D ſuſtineas diuerſa ab his conſulentes, ſed potius propera: & ne lentus ſis, maximè quia ſanctum feſtum appropinquat, ne ſine te populi hunc feſtum diem celebrent, magnumq́ue periculum tibi contrahas. Quis enim iis Paſcha Euangelizabit, ſi tu abſis? quis illis annũtiabit diem reſurrectionis, ſi tu lateas? quis illis conſilia monſtrabit, vt ritè epulentur, ſi tu fugias: ô quam vtilitatẽ percipient te adueniente, quot noxam ſentient te fugiente? Et quis eſt qui te in talibus factis approbet? Sed quid eſt quod tibi authores ſunt, ne Epiſcopatum capeſſas, quum illi ipſi cupiant habere presbyteros? Si enim malus es, ne ſint ſocij & gregales tui: Sin autem te idoneum norunt, ne inuideant aliis. Quoniam, ſi docere & præeſſe ſecundum illos cauſa peccati eſt, ne ipſi doceãtur, aut presbyteros habeant. Verum tu iſtis humanis vocibus ne intendas, neque ſuſtineas eos, qui iſta ſuadẽt, quemadmodum ſæpius iam dixi: feſtina igitur, vel

Phil. 3. 14. & 2. Ti. 4. *4. Reg. 2.* *Epiſcopatus nõ prebet peccãdi aut delinquendi occaſionem.* *Corona cuique redditur non pro dignitate ſed pro operibus.*

potius ad Dominum conuertere, vt dum curam ipſius ouium geris, etiã noſtri memineris: hac de cauſa dilectos noſtros Hieracem presbyterum noſtrum, & Maximum lectorem adhortatus ſum iſtuc ire, vt A etiam verbis te incitarent, & ex illis cognoſcere poſſes, quo cum affectu iſta ſcripſerim, & periculum ſimul, quod tibi imminet, ex iſta detrectatione eccleſiaſtici ordinis.

SANCTI PATRIS ATHANASII
ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, AD VENERABILES IN APHRICA EPIS- *copos, Epiſtola.*

Damaſus, Romanus Epiſcopus.

SVFFICIVNT quidẽ ſcripta Damaſi comminiſtri noſtri dilecti, & magnæ Romæ Epiſcopi, cæterorumque tot numero inibi congregatorum, nihiluque min⁹ ſufficiunt ſcripta aliorum conciliorum, quæ partim in Gallia, partim in Italia habita ſunt, ad aſtruendam eam quæ in nobis eſt, fidem, quam Chriſtus largitus eſt & Apoſtoli prædicarunt, & patres qui Nicææ vndiquaque ex noſtro habitabili orbe conuenerant, tradidere, ſumma propter Arianos cura adhibita, vt qui in eam hæreſim lapſi eſſent, reſurgerẽt: & authores eius deprehenderentur. Huic certè concilio, vniuerſus orbis aſſenſum præbuit, & quanquã multæ habitæ ſunt Synodi, huius tamen omnes ſũt memores, tum per Dalmatiã, Dardaniam, Macedoniã, Epirus, Græciam, Cretam, aliaſque inſulas, Siciliam, & Cyprum, tũ per Iſauriam, Pamphiliam, Lyciam, & vniuerſam Ægyptum & Lybias: & plerique in Arabia hanc agnouerunt, & admirati ſunt, eos, qui ſubſcripſerunt, adeo, vt ſi quis reſtet ex Ariana radice progerminante amaritiẽ (loquimur autem de Vrſacio, Valente, cæteriſque qui idem ſentiunt) per iſta ipſa ſcripta abſciſſi, reiectique comperiantur. Sufficiunt igitur ea quæ Nicææ confeſſa fuere, ſatiſque per ſe virium habent, quemadmodum ſuperius diximus, tum ad ſubuerſionem impij dogmatis, tum ad tutelam, vtilitatémque Eccleſiaſticæ doctrinæ. Sed tamen quia audiuimus nonnullos huius oppugnandæ cupidos, allegare concilium Ariminenſe, quod ipſi iactitant maiorem, quam illa authoritatem obtinuiſſe, neceſſario viſum eſt, vt vos ſcripto certiores redditos admoneremus, ne iſtiuſmodi homines tolerare velitis. Eſt enim iſtud aliud nihil, niſi propago Arianicæ hæreſeus. Qui enim Synodũ contra iſtam hæreſim habitã repudiant quæ nimirum Nicææ conuenit, quid aliud ſibi volunt, quam vt Ariana inualeſcant? quid igitur illis dignũ, niſi vt & Ariani appellentur, & eaſdem cenſuras ferant? qui neque Deum metuerunt, ita dicentem, *Ne tranſmoueas terminos æternos, quos poſuerunt Patres tui*, &, *Qui accuſat Patrem aut matrem morte moriatur*, neque patres noſtros quicquam ueriti ſunt, denunciantes anathema, ſi quis contraria ſuæ ipſorum confeſſioni ſentiret. Siquidem œcumenica Nicææ Synodus celebrata fuit à trecentis & octodecim Epiſcopis, vt de fide agerent, conuenientibus, idque ob Arianicam impietatem, quo caueretur, ne deinceps particulatim cauillationes fidei orirentur, aut ſi ortæ fuiſſent, ne authoritatem haberent. Quid enim in eo concilio defuit, vt nouam aliquã Synodum requirant? plenum enim eſt illud concilium pietatis dilectiſſimi, & vniuerſum iam orbem terrarum adimpleuit. B Hoc & norunt, Indi, & quotquot apud alios Barbaros ſunt Chriſtiani. Vanus igitur eorum labor, qui contra illud alia ſubinde concilia moliuntur, quippe qui pluſquam decem Synodos iam inſtituerint, in ſingulis ſemper aliquid innouantes, hoc à prioribus detrahẽtes, illa in ſequentibus demutantes adiicientéſque: nihilque ſua vi hactenus, dum & ſcribunt & delẽt, profecerũt: ignari interim, omnem plantationẽ quam nõ plantauerit pater cœleſtis, eradicandam eſſe: verbũ autem illud Domini per œcumenicam Nicææ Synodum, in æternũ manet. Siue enim quis numerum cũ numero comparet, tanto maior eſt Nicæna Synodus particularibus conciliis, quantum totum ſit aliqua parte. Quòd ſi cauſam Nicæni conuentus à cauſis eorũ, qui poſtea coierunt, diſcernere velis, inuenies Nicænam Synodũ rationabili cauſa coactam fuiſſe: reliquas autẽ per ſimultatẽ, & contentionem, & vim C conflatas eſſe. Illa enim ob Arianam ſectam & controuerſiam Paſchatis celebrata fuit, eò quòd Syri, Cilices, & qui in Meſopotamia degunt nobiſcũ diſſentiebant in temporibus Paſchæ celebrandi, quod eodem die cum Iudæis celebrabant. Sed gratia Domino noſtro, quia & de fide, & de ſacro illo feſto in concordiam itum eſt. Eaque fuit cauſa Nicæni concilij. Concilia autẽ, quę poſtea inſequuta ſunt pro Ario, contra œcumenicam Synodũ inſtituta fuere. Id quum ita ſe habeat, quis ferat eos, qui Ariminenſem, aut vllã aliam Synodum, præter Nicænam, in ore habent & iactitant? aut quis non odio habeat illos, qui quæ patrum ſunt, abrogant? recentiora autẽ Arimini per vim & contentionẽ exorta anteponũt? Aut quis cũ eis conuenire poſſit, qui ne ſecum quidẽ conueniunt, aut ſua ipſorum approbant? quippe qui in ſuis conciliis decẽ ſcilicet aut pluribus etiam, vt D ſuperius dixi, aliàs alia ſcribẽtes, ſatis docẽt ſe vniuſcuiuſque ſuæ ſynodi criminatores eſſe: idemque illis fit, quod & Iudæis proditoribus fiebat: vt enim illi *derelicto vnico fonte viuentis aquæ, effoderunt ſibi ciſternas contritas, quæ aquam continere non poterant*, quod apud Ieremiam Prophetã ſcriptũ inuenias, ita quoque iſti oppugnantes œcumenicam Synodum, effoderũt ſibi Synodos complures, omnéſque illæ apud illos, vt manipulus ſine viribus euanuerunt. Ne feramus igitur illos, qui nobis Ariminenſe, aut vllum aliud concilium nominant. Videntur autem illi, qui Ariminenſe concilium in ore habẽt, ne illa quidem ſcire, quæ ibi acta ſunt, quippe qui aliòqui obiicuiſſent: vos contra dilectiſſimi, compertum habetis ex iis, qui è veſtro numero ad concilium Ariminenſe ſe contulerunt, quomodo Vrſacius & Valens illic præſto fuere, & vnà cum illis Demophilus, eóſque ideo depoſitos, exauthoratóſque eſſe, quòd alia quam

Concilium Nicenũ totius orbis conſenſu ſtatutũ & promulgatum.

Ariminenſe concilium.

Pro. 22.
28.

Nicæna Synodus à 318. epiſcopis celebrata.

Mat. 15.

Nicenũ Concilium neceſſario coactum.

Niceni concilij cauſa.

Iere 2.
Simile.

In Ariminenſi Concilio quid actũ ſit.

quæ

quæ in Nicæno concilio decreta eſſent, conſcribe- A re vellent. Quo tēpote quum ab illis poſtularetur, vt Arianam hæreſim anathemate damnarent, poſtulata præſtare recoſarunt, malebantque ſe potius eius hæreſeos duces præfectoſque videri. Epiſcopi contra legitimi Chriſti ſerui, & recta fide præditi numero fermè ducenti, dicebant, ſufficere Nicæni concilij dogmata, nec plus, nec minus, aut quærendum aut credendum eſſe. Hæc & Conſtantio ſignificauerunt, cuius iuſſu conciliū coierat. Verum qui Arimini exautorati erant, profugientes ad Conſtātium, operam dedere, vt ij quorum ſententiis ceciderant, quam indigniſſimè haberentur, minæque adderentur, ne in ſuas parœcias diſcederent, quibus etiam vim in Thracia per hyemem intulerunt, quo eos cogerent ad res nouas, quas ipſi moliebantur, ſuſcipiendas. Si ergo conciliū Ariminenſe allegant, B proferant mihi prius exautorationem illorū quos nominaui, deinde addant qui Epiſcopi ſcriptis ſuis ſtatuerunt, ne quid amplius quam quæ à patribus Niceæ confeſſa decretaque eſſent, quæreretur: néve præter eam, vlla alia ſynodus nomen obtineret. Sed hæc quidem in occulto habent. Illa verò quæ in Thracia per vim expreſſa ſunt, iactitant, ex quibus liquet eos eſſe Arianicæ hæreſeos gregales, & alienos à ſana fide. Quòd ſi magnum illud concilium iſtorumque coitiones, mutua inter ſe comparatione examinare velis, inuenies in illo quidem ſanctam religionem: in iſtis vero abſurdas rationes tractatas fuiſſe. Qui Niceæ conuenere, eorum nemo depoſitus, exautoratúſque fuit, iiſque ſimul confeſſi ſunt, ex patris ſubſtantia eſſe Filium: iſti contra ſemel atque iterum, imo iam tertio depoſiti in ipſo Ariminenſi conuentu, ea audacia fuere, vt affirmauerint, C illicitum dictum eſſe, eſſentiam aut hypoſtaſin habere Deum. Ex quibus videre licet, fratres dilectiſſimi, Nicænos patres ſcripturas ſpirare, ac redolere, loquente ipſo Deo tum in libris Exodi, *Ego ſum qui ſum*: tum per Ieremiam, *Quis ſtetit in ſubſtantia eius?* & paulo poſt: *Et ſi ſtetiſſent in hypoſtaſi mea, & audiſſent verba mea.* Hypoſtaſis autem eſſentia eſt, neque aliū ſignificatum habet, niſi hoc ipſum, quod eſt, quod Ieremias ὕπαρξιν nominauit, dicens, non audiuiſti vocem ὑπάρξεως. Nam & ὑπόστασις & οὐσία idipſum eſt quod ὕπαρξις ac ſi dicas, ſubſiſtentiā & ſubſtantiam idem eſſe cum eſſentia. Eſt enim Deus, & ſubſiſtit. Hoc quum Paulus ſentiret, ad Hebræos ſcripſit, *Qui eſt ſplendor gloriæ, & forma* ὑποστάσεως *eius.* Iſti qui ſe putant ſcire ſcripturas, ſeque ſapientes arbitrantur, nolentes in Deo hypoſtaſim nominare (hoc enim ſcripſerunt Arimini, & in aliis ſuis conciliis) qui quæſo non cum ſummo iure depoſiti ſint & habeantur? quum & ipſi loquantur vnà cum inſipientibus in cordibus ſuis, Non eſt Deus? Iam quum patres Niceæ docuiſſent, non eſſe nec creaturam nec facturam Verbum Dei, quippe qui ita de ſcripto recitarent, omnia per ipſum facta ſunt, & in illo omnia creata ſunt, & conſtant. Iſti contra, potius Ariani quàm Chriſtiani, & in ſuis Synodis facturam illam auſi ſunt dicere, & vnum ex creaturis eſſe, quarum ipſum Verbū opifex eſt & conditor. Atqui ſi verbum, per quod omnia facta ſunt, & ipſum quoque creatura fuerit, ſequitur, vt illud ſeipſum creauerit: ſed qui quæſo, id quod creatur creare: aut ipſe conditor condi poterit? Verum ne vel ſic quidem pudore deterrentur, quo minus ea dicāt ob quæ vbique apud omnes mortales in odio ſunt. Accitant pro ſe Ariminenſe concilium, quum li- A queat eos etiam ibi exautoratos depoſitoſquè fuiſſe. Quin & illud quod Nicææ ſcriptum eſt, Filium eſſe conſubſtantialem Patri, cuius gratia bellum cū Nicæno concilio gerunt, & vbique quaſi culices, de hac voce circunſtrepitant, in eamque vel per ignorantiam impingunt, vt in lapidem offendiculi in Sion poſitum, aut prorſus citra ignorantiam id faciunt, quum vim eius vocabuli intelligant: ac proinde contentiones belláque affectant, & perpetuo murmure arrodunt hanc vocem, prorſus Arianæ hæreſi infeſtam, eamque collabefactantem. Neque enim voces illis moleſtiam afferūt, ſed damnatio ipſorum quæ in verbis iſtiuſmodi conſiſtit & horum rurſus auctores fuerunt ipſi: licet enim id illi occultum eſſe velint, à nobis tamen reticeri nō debet, vt etiam hinc ſedula veráque diligentia magni B concilij declaretur. Congregatis enim Epiſcopis, volentibúſque voces impietatis ab Arianis inuētas, è medio tollere, illud ſcilicet, quod aiunt, Ex non entibus, & quod aiunt, facturam & creaturam eſſe Filium, &, Erat quando non erat, & quod eſt commutabilis naturæ, & literarum ſacrarum voces certas & confeſſas ſcripto complecti, nimirum ex Deo eſſe Filium, & natura vnigenitum eſſe Verbum eumque ſolum virtutem & Sapientiam eſſe Patris & verum Deū eſſe, vt Ioannes dixit, & Splendorem gloriæ, & formam ſubſtantiæ Patris, vt Paulus ſcripſit. Hic Euſebiani prauas ſuas opiniones ſequentes, interſeſe muſſitare: Imus quoque & nos, inquientes in veſtram ſententiam. Nam & nos quoque ex Deo ſumus, *vnus ſiquidem Deus ex quo omnia. Et vetera præterierunt, Ecce noua facta ſunt omnia, omnia vero ex Deo:* & allegabant id quod in Paſtore ſcriptum eſt, Ante C omnia crede vnum Deum eſſe, qui condidit omnia, inſtaurauit & fecit, vt ex nō exiſtentibus exiſterent. Epiſcopi vero intellecta illorum vafricie, & dolis aduerſus pietatem, clarius expreſſerunt hanc ſentētiam, ex Deo ſcilicet eſſe: & ſcripſerunt pro iis ex ſubſtantia Dei, eſſe Filium. Ne verò creaturæ ſua ſponte & ſine autore viderentur eſſe conditæ, ſed principium cauſamque initialem haberent, dictum eſt, eas ex Deo eſſe: Filium contra ſolum eſſe proprium ſubſtantiæ Patris: id enim proprium vnigeniti & veri Verbi cum Patre: ac proinde de eo ſolo ſcriptum eſſe, quòd ſit ex ſubſtantia Patris. Atque iſta fuit cauſa iſtius complexionis verborum. Epiſcopis vero denuo interrogantibus paucos iſtos, An né agnoſcerent, Filium, non creaturam eſſe, ſed virtutem & vnicam Sapientiam Patris, & per omnia, ſimilem imaginem Patris, & Deum verum? depre- D henſum eſt Euſebianos inter ſe conſuſurrare & annuere, nimirum, quaſi iſta etiam ad ipſos pertinerēt. Nam & nos, inquientes, imago & gloria Dei appellamur, & de nobis quoque id dictum eſſe quum & omnes qui viuimus, aliæque res complures, virtutes appellentur. Siquidem *egreſſa eſt omnis virtus Domini ex Ægypto*, erucam quoque & locuſtam virtutem magnam nominari. Et dominus virtutum nobiſcū, ſuſceptor noſter Deus Iacob: & nos eſſe Deo ſuos ac proprios, quippe qui etiā fratres dicamur. Quòd ſi etiam Deum verum Filium nuncupent, id & nos quoque non male habet quoniam verus Deus factus eſt. Hæc Arianorum corrupta & peruerſa mēs. Cæterum Epiſcopi intellecta eorum fraude, collegerunt in vnum has voces ex ſacris literis, ſplendorem, fontem, & fluuium, & formam cum ſubſtantia, & illud item, *Et in lumine tuo videbimus Lumen*, & illud quoque, *Ego & Pater vnum ſumus*, & pro maiori

Z

Vrſatius Vales & Demophilus depoſiti.

Differentia inter Cōcilium Nicenū & Ariminēſe.

Hypoſtaſis quid.

Hebr. 1.

Ioan. 1.

ὁμοούσιον hæreſi Arianæ infeſtū.

Arianorū propoſitiones in concilio Ariminenſi.

1. Cor. 8. Heb. 2. 2. Cor. 5.

Ex Deo eſſe, quo modo expoſitū ſit à patribus.

Pſal. 45.

Ioan. 10

elucidatione compendioſéque ſcripſerunt, Filium Patri eſſe conſubſtantialem. Nam quum ſuperiora omnia hunc intellectum afferant, atque ita illorum obmurmuratio quòd hæ voces in ſacris literis non reperiantur, vana eſſe deprehenditur, cum ipſi ex verbis in ſcriptura ſacra non receptis impietatem ſuam inſtruant: ſcriptum ſiquidem nuſquã eſt, illud eorum, ex non entibus, & rurſus illud eorum, erat quando nõ erat. Sed ipſi interim mire incuſant quòd per voces non in ſcriptura ſolennes, ſed tamen piè inuentas, condẽnati ſunt quum ipſi tanquam è ſtercoribus exorti verè de terra loquantur: Epiſcopi cõtra, non has voces ipſi excogitarint, ſed eas à patribus conteſtatas acceperint, & ſcriptis ſuis inſeruerint. Siquidem priſci Epiſcopi abhinc annis propè centum & triginta, tum qui Romæ, tum qui in noſtra ciuitate Pontificatum geſſere, accuſauerunt eos qui Filium creaturam dicerent, aut qui negarent eũ conſubſtantialem Patri: neque eius rei ignarus erat Euſebius Epiſcopus Cæſarienſis, qui quum prius ſuffragaretur Arianicæ ſectæ, poſtea tamen Nicæni concilij decretis ſubſcripſit, & apud ſuos id ipſum proprijs literis affirmauit, cuius hæc verba ſunt.

Ex non entibus nuſquã repertũ in ſcripturis.

Conſubſtantiale loquente conciliũ Nicenũ vſu fuiſſe.

Nouimus quoſdam ex priſcis eruditos & præclaros Antiſtites, alioſque ſcriptores: quum de Patris & Filij deitate loquerentur, voce conſubſtantialitatis vſos eſſe. Quid igitur Ariminenſem Synodum allegant, in qua damnari depoſitique ſunt? aut quid accuſant Nicænum concilium, in quo etiam ipſorum patres ſubſcripſerunt, & confeſſi ſunt ex ſubſtantia conſubſtantialem eſſe Patri Filium? Aut quid circumcirca diſcurrunt, quum non ſolũ contra eos qui Nicææ conuenerunt, ſed contra illos etiã qui diu ante ipſos fuere, magnos ſcilicet Epiſcopos, atque adeo contra ſuos prælia inceperint? Quorum igitur ſe ſucceſſores atque hæredes volunt: Quomodo poterũt eos appellare ſuos patres, quorum confeſſionẽ bene & Apoſtolicè ſcriptam non recipiunt? Alioqui ſi ſe contra dicere poſſe arbitrantur, dicant quæſo, vel potius reſpondeant, vt in ſeſe inuicem offenſantes coarguantur. Quid? credant ne filio ita dicenti? Ego & Pater vnum ſumus: &, Qui vidit me vidit & Patrẽ meum: certè, inquient, quoniam ita ſcriptũ eſt, credimus. Sed quomodo vnum ſint, & quomodo qui filium viderit viderit & Patrem, ſi iubeas eos exponere, prorſus dicturi ſunt, id fieri ex vtriuſque inter ſe mutua ſimilitudine, niſi planè collapſi ſint in impiorum ſententiam, qui quod ipſis animis cogitant, verbis promunt. Hic, ſi denuo cum eis agas, probè tu quidem, ſed id mihi dicas velim, quibuſnam rationibus iſta ſimilitudo conciliatur aut conſtat? audacter profeſſuri ſunt perfectitudine virtutis, animique concordia id fieri, & quòd idem velit cum Patre, & quòd idem nolit cum Patre. Sed hoc velim agnoſcant, quòd qui virtute & ſimilitudine voluntatis par Deo efficitur, eũ mutandi ſui arbitrium habere. Atqui tale nequaquã eſt verbum, niſi intelligatur id aliqua ex parte, & non in ſolidum noſtroque more, non natura ſubſtantiæ ſimilitudinem cum Deo habere. Hæc enim in nobis propria ſunt, qui creatam conditámque naturam adepti ſumus. Nã & nos, tametſi ratione ſubſtantiæ ſimiles Deo eſſe non valemus, tamen virtute meliorati Chriſtum imitamur, atque id donante nobis Domino, cuius hæc verba ſunt. Eſtote miſericordes ſicut Pater veſter, Eſtote perfecti ſicut pater veſter cæleſtis perfectus eſt. Creata autem mutabilia eſſe, nemo inficias iuerit, quũ & Angeli præuaricati ſint,

Euſebij verbum concilio Nicæno.

Ioã. 14.
Ioã. 10.

Mat. 7.

A & Adam obaudiuerit, & omnes egeant gratia verbi. Mutabile vero immutabili par eſſe nequaquam poterit, vt nec quod creatum eſt, creatori. Quapropter noſtram naturã reſpiciens ſanctus ille * dixit, Deus quis ſimilis erit tibi? aut quis comparabitur in diis Domine? vbi Deos quoque appellauit res creatas, ſed tamen participes Verbi. Quemadmodum ipſe dixit: Si illos dixit Deos ad quos verbum Dei factũ eſt: ſed hæc de iis, qui in participatum recipiuntur, nec perpetuo immutabiliter ſibi conſtant, neque ſimilia illius ſunt, cuius conſortio imbuuntur. De ſe autem hunc ſermonem dixit: Ego & Pater vnum ſumus, vt intelligeres rem creatam non iſtiuſmodi eſſe. Alioqui reſpondeant mihi qui Ariminenſe cõcilium præferunt, anne poſſit condita natura ita loqui: Quæ video Patrem facientem, hæc & ego quoque facio, quum ea, quæ condantur, fiant, niſi velis
B vt illa ſeipſa faciant? Quod ſi omnino, vt dicũt, creatura eſt filius, & fecit eum Pater, planè ſequetur, vt ſeipſum quoque fecerit filius, quum poſſit omnia facere quæ facit Pater vt ipſe de ſe teſtatur. Sed id prorſus abſurdum, & nulla ratione cõſiſtere poteſt. Nemo enim ſui condendi poteſtatem habet. Iã mihi denuo reſpondeant, an poſſint vlla creata dicere, Quæcunque habet pater, mea ſunt: Habet autẽ ille vim creandi, condendi, æternitatem exiſtendi, & poteſtatem in omnia, & immutabilitatem: contra, quæ creata ſunt, creare non poſſunt, quippe quæ ipſæ creaturæ ſint, & æternitatem non habeant, ſed aliquando inceperint eſſe, nec omni poteſtate aut immutabilitate prædita ſint, quippe quæ ſub alterius imperio detineantur, & variantis naturæ ſint, quẽadmodum ſcripturæ loquuntur. Quocirca ſi omnia
C iſta filij ſunt, non igitur ex profectu virtutis, vt diximus, ſimilitudo paterna in filio conciliata eſt, ſed ex ipſa patris ſubſtantia prouenit, vt dixit Synodus. Nõ igitur ex alia ſubſtantia eſt, quam ex paterna, cuius iſta ſunt propria. Iã quod propriũ eſt paternæ ſubſtantiæ, quodque inde genitum prodiit, quid quæſo exiſtimandum eſt, aut quo nomine appellabis, niſi conſubſtantialem? Siquidem quæ quis in patre videt, eadem quoque videt in filio, filio inquam illo: non qui ex impartitu ſubſtantiæ, ſed ſecundum ſubſtantiam filius ſit. Hoc enim eſt, Ego & pater vnum ſumus: &, Qui vidit me, vidit & Patrem meũ. Enimuero pulchrum fuerit etiam hinc illorum vecordiam oſtendere. Nam ſi ex virtute, in qua eſt velle & nolle, morumque in melius progreſſione diuinitas illi contigit, nimirum noſtro more, filius Patri ſimilis fuerit quum iſta ſimul & qualitatis & ſubſtantiæ
D ſint. At quis ſuſtinuerit talia dicentes? Non enim Deus compoſitus eſt, qui omnia vt eſſent, compoſuit: neque talis, qualia ſunt quæ per Verbum eius facta ſunt. Abſit quippe, qui ſit ſimplex ſubſtantia, in qua non eſt vlla qualitas: neque vlla vt teſtatur Iacobus, immutatio, aut viciſſitudinis adumbratio. Quum igitur oſtenſum ſit, non ex virtute hanc ſimilitudinem profectam: nõ enim vlla qualitas in Deo, vt nec in filio, ſi modo eùm ſimilem eſſe ei velis in quo qualitas non eſt: reſtat ergo vt ex proprietate ſubſtantiæ iſta ſimilitudo proficiſcatur. Id credo cõfitebimini, niſi mens ipſa planè in vobis periit. Iam quod proprium eſt, & idem cum ſubſtantia Dei, & genitum inde naturaliter exiſtit, quid quæſo fuerit, nónne hoc conſubſtantiale putabis cum Genitore? quum id inſigne notaque ſit filij cum Patre? certè qui hoc non dicit, ille non ſentit natura, & verè filiũ eſſe Verbum. Hoc intellectu videlicet, ſcripſerũt

patres

Mat. 5.

Propheta.

Pſal. 8.

Ioã. 10.

Ioã. 10.

Abſurdum.

Cõcluſio

Ioã. 10. & 14.

Iac. 1. Qualitas nulla in Deo.

patres Nicæni concilij, filium Patri conſubſtantialem eſſe, eoſque anathemate damnarunt, qui dicerẽt ex alia ſubſtantia eſſe filium. Neque hac in parte ſibi iſta vocabula finxerunt, ſed à patribos qui ante fuerũt, ea didiceront, quemadmodum diximus. Rebus igitur ad iſtum modum comprobatis, ſuperflua eſt illorum Ariminenſis Synodus, ſuperflua & illa quæ ab ipſis appellator Synodus de Fide. Sufficit enim Nicæna quæ cum veteribus Epiſcopis conſentit, in qua iſtorum patres ſubſcripſerunt, quos iſtos reuereri oportuit, ne omnia potius quàm Chriſtiani habeantur. Si igitur poſt tot documenta, poſtque teſtimonia veterum Epiſcoporum, & poſt ſubſcriptionem ſuorum patrum, quaſi ignari ſimuleot ſe exhorrere vocabolum ὁμοούσιον, ſiue conſubſtantialitatis, ſedulo pariter & dicant, & ſentiant filium natura, & verè eſſe filium, & anathemate execrentur, vt imperauit Synodus in eos fieri, qui dicunt eũ factum, aot creaturam, aut ex non exiſtentibus extitiſſe: &, Erat quando non erat filius Dei, quoniam immutabilis & inalterabilis axiſtit: & nequaquam ex alia ſubſtantia. Et ita fugiant ab Arianica ſecta. Nec dobitamus, quin ſi iſtos errores candidè & ex animo anathemate execrentur, confeſſuri ſint, filiũ ex ſubſtantia Patris eſſe, Patrique conſubſtantialem eſſe. Ideo enim patres dixerunt: filium Patri cõſubſtantialem: atque illud etiam ſuis ſcriptis addiderũt, eos qui filium conditum aliqoid, aut factum pronunciant, aut ex non entibus extitiſſe: & quod erat quando non erat filius Eccleſiam Catholicam anathemate percutere: vt omnibus notum facerent hãc ſignificationem babere vocem conſubſtantialitatis, vimque huius vocaboli id ſibi velle, vt intelligas filium non eſſe rem creatam, aut conditam, eumque qui filium Patri conſubſtantialem dicit, ita ſentire, vt credat neutiquam filiom creaturam, aut opus eſſe, & contraria illa anathemate execrantur. Et conſubſtantialem eſſe filium Patri arbitrentor, eũque dicendo conſubſtantialem genninum & verum filium eſſe Dei animo concipiant, affirmandoque eum genuinum filium, rectè intelligant illud ſcripturæ: Ego & Pater vnum ſumus: &, Qui vidit me, vidit & Patrem meum. Congruum quidẽ erat, vt ea pluribus exequeremur verum quia iam ſcientibus, ſcribimus, ideo paucis ſignificandum erat optantes apud omnes vinculum pacis cõſeruari, & omnes qui ſunt Catholicæ Eccleſię, idem dicere, & ſentire. Verùm ita à nobis non docendi animo ſed admonendi ſcribuntur: Interim non ſoli ſumus qoi iſta ſcribimus, ſed omnes in Ægypto & Apbrica, Epiſcopi nonaginta numero: omnium enim idẽ

Ioh. 10.
Ioh. 14.

A eſt ſenſus, & alij pro aliis, quem contigerit abeſſe, ſubſcribunt. Certè quum hoc animo eſſemus, & contigiſſet nos in vnum conuenire, ſcripſimus dilecto Damaſo Epiſcopo magnæ Romæ, contra Auxentium inuaſorem Mediolanenſis Eccleſiæ, eumque nõ ſolum in communione eſſe Arianicæ ſectæ, ſed præter hoc multorum ſcelerum reum eſſe, quæ deſignauit cum Georgio ſocio ſuæ impietatis. Miramurque cur nondum depoſitus eiectuſque ſit ex Eccleſia. Gratiam habemus, & illius pietati, & cæteris qui Romæ conuenerunt, quod Vrſatio, & Valente cum ſociis ſuis eiuſdem ſententiæ eiectis, concordiam Catholicæ Eccleſiæ conſeruarint, quam apud vos integram: ſartamque tectam optantes admonemus, ne eos feratis qui multitudinem, vt dixi, conciliorum prætexont, quaſi pro cauſa fidei, B Synodum ſcilicet Ariminenſem, Synodum Arſenicã, Iſauricam, & Threiiciam in vrbe Conſtantinopolitana celebratam, & aliquot Antiochenas, ſed turbidas & tumultuoſas. Quapropter ſolum apud vos authoritatem obtineat Nicæna patrum de fide confeſſio, in qua omnes etiam eorum patres, qoi nunc eam oppugnant, adfuere, & quemadmodum iam diximus, ſubſcripſerunt, vt & de vobis quoque Apoſtolus dicat, Laudo vos, quòd in omnibus mei memores eſtis: & quemadmodum tradidi vobis traditiones, ita eas ſeruatis. Ipſa enim Nicæna Synodus reuera trophæum columnaque eſt, vbi omnes hæreſes inſcriptæ oſtentui ſunt, ac triumphantor: eadem illa Synodus, blaſphematores Spiritus ſancti, dicenteſque eum creaturam eſſe, ſubuertit. Nam C qoom patres ſtatoiſſent de fide in Filium, id ſtatim adiectum voluere, Credimus & in Spiritum ſanctom, vt perfectam & plenam de ſancta Trinitate Fidem, confeſſioneſque abſoluentes, formam eius, quæ in Chriſto eſt, fidei, & doctrinam Catholicæ Eccleſiæ exhiberent, qoum & vobis & omnibus ſit notum, neminique vnquam Chriſtianorum dubiom foerit, nos in Deum non in creaturam fidem habere, Deum, inquam, Patrem omnipotẽtem omnium viſibiliom & inuiſibilium conditorem. Et in vnum Dominum Ieſum Chriſtum filium eius vnigenitum. Et in Spiritum Sanctum: vnum Deom in ſancta & perfecta Trinitate agnoſcentes, in quam baptizamur, & in quo coaptamur deitati. Credimuſque oos poſſeſſuros regnum cælorum, in Chriſto Ieſu Domino noſtro, per quem & Patri, & Spiritui ſancto gloria, imperium, maieſtas in ſæcula. D Amen. Valere vos, noſtrique memores eſſe in Domino optamus, dilecti & deſideratiſſ.

Auxentius inuaſor Mediolanenſis eccleſiæ Synodũ Ariminenſem nõ recipiẽdam.

1. Cor. 11.

OPERVM S. ATHANASII SECVNDI TOMI

FINIS.

OPERVM SANCTI PATRIS ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI,

TOMVS TERTIVS.

DE INCARNATIONE VERBI DEI, CONTRA PAVLVM SAMOSATENSEM.

Paulus Samoſatenſis odio dignus, cur.

OLIM Sanctum concilium male habebat Pauli Samoſatenſis ſeditio, dum magnum illud de Chriſto myſterium ſubuertere conatur. Imò etiam nunc malè habet omnes vindices, aſſertoreſque ſanctæ fidei, earundem rerum peſtilens in vulgus blaſphemia: maximè tamen illos, qui imbecillo & diminuto ſunt ingenio. Res enim magnas, & apprehenſu difficiles, non niſi fide conſequi datur. Atque inde fieri ſolet, vt ij, quibus tenues in cognoſcẽdo vires, in ruinam trahantur, niſi ipſis perſuaſum ſit, vt in fide permaneant, & curioſas quæſtiones auerſentur. Quapropter à Paulo dictum eſt, magnum eſſe citra controuerſiam myſterium pietatis, Deum manifeſtatum eſſe in carne, iuſtificatum in Spiritu, viſum Angelis, prædicatum in gentibus, creditum in mũdo, aſſumptum in gloria. Cæterum quoniam ad nos delatum eſt quoſdam veſtrum conturbari, noſtraſque literas requirere, idq; ſuper communi, & ab Apoſtolis introducta Fide, ita reſpondẽdum putauimus res iſtas ad exactum diſcutere paucorum: Fidem autem retinere omnium eſſe, qui Chriſto auſcultant, eoſque ſummam laudem reportare ſtudij ſui. Qui enim ea, quæ vltra ſuas vires ſunt, iudagat, in præcipiti conſiſtit: qui verò traditionibus inhæret, extra periculum verſatur. Suademus igitur vobis, quod & nobis ipſis ſuademus, vt traditam fidem retineatis, & auerſemini prophana nouitatis verba, & idẽ reliqnis præcipiatis, vt exhorreant tanti myſterij inquiſitionẽ, vt & Deum in carne manifeſtatum eſſe, ſecundum Apoſtolicam traditionem ac iuſtitiam confiteantur quam habuit Dominus in Spiritu, hoc eſt, non humano more, ſed diuina puritate. Alioqui impoſſibile eſt, puritatem, & innocentiam in humana natura exhiberi, niſi Deus credatur in carne fuiſſe, qui iuſtitiam omni peccato liberam, in mundum introduxit: cuius, quia participes redditi ſumus, viuemus & ſaluabimur. Illud enim, Non eſt iuſtus in terra, qui bonum faciat, & non peccet, in commune ad omnes homines pertinet. Vnde ex cælo deſcendit (vt ipſe inquit) qui immaculatã iuſtitiam ex ſe daturus erat, idque expreſſis verbis, Nemo aſcendit in cælum (inquit) niſi Filius hominis qui è cælo deſcẽdit. Idem que rurſum aliis verbis, Si videritis filium hominis eò aſcendẽtem, vbi prius erat. Et, Ego ſum panis qui è cælo deſcendi, viuus (inquam) ille qui vitam dat mundo, clarè per iſta nos docens, ſuam ipſius deitatem, non tamen demoliens id, quod ratione carnis aſſumpſerat, ſed ſe cum carne covniẽs, quippe qui ſecundum Paulum, in ſimilitudine hominum fuit, & forma inuentus eſt, vt homo. Homo vero, vna perſona, & vnum animal eſt ex ſpiritu & carne, ad cuius ſimilitudinem intelligendum eſt, Chriſtum vnam non duas perſonas eſſe, quod nunc incredulitas manifeſtè violat, deſtituta amplitudine diuinæ gratiæ & in gentiliũ ſcandala prolapſa. Quandoquidem non credit, Deum poſſe hominem fieri, ſecundum verba Ioſuis ab iuirio dicta vbi ait, Verbum caro factum eſt. Sed aſſeuerat, genitum ex Virgine non niſi hominẽ eſſe, neque quicquam habere ex natura ſua, quod diuinitatis ſit, ſed Deum in hũc ipſum deſcendiſſe. Cæterum, qui iſta dicunt, ſibi ipſis contraria dicũt, ac controuerſiã faciunt Dei Verbo, quaſi Filius hominis non deſcenderit è cælo, ſed è terra excitatus, Deum cælitus deſcendentem in ſe receperit. Sic illi quidem, ſed nobis decorum diuinis verbis inhærere, neque ea deſerta relinquere ſyllogiſmorum commentarionibus, quæ tam clarè & euidenter nobis ſunt tradita. Cum igitur Samoſatenſes dicunt, alterum ſolum hominẽ, alterum ſolum Deum eſſe, abſit vt hanc doctrinã recipiamus. Nam ſi cauillantur Deum habitantis more in carne

Quind facilius labatur in hæreſim. — *1. Ti. 3.* — *Qui tra ditionibus inhæret nõ labitur in hæreſim.* — *Exhortatio.* — *1. Ti. 3.* — *Eccle. 7.* — *Ioan. 3.* — *Ibidem.* — *Ioan. 6.* — *Philip. 2* — *In Chriſto vna tantum perſona* — *Samoſatenſis hæreſis* — *Ezech. 43.*

A B C

ſua fuiſſe, repodientur: ſin aotem Deom in nobis habitaſſe referāt, recipiatur quod dicūt. Id enim Scriptura teſtatur, Habitabo in eis, & obābolabo, alioqui nihil diſcriminis inter nos & Chriſtum eſſet. Quapropter, ſi adoras hominē Chriſtom, eò quòd ibi inhabitet Dei Verbom, vna opera adora qooque Sanctos, ob Deū qui in illis domiciliū habet. Iam vt ſupra Spiritum ſanctum, hoc eſt, ſupra Deū, in honore & gloria habeatur homo, extremæ impietatis eſt. Nos igitur Dominom noſtrum Spiritu quidem eſſe Deum, carne verò hominem eſſe confitemor, tametſi increduli procreationem ex fœmina irriſui habeant, eámque carnis eſſe, non deitatis garniant. Dicimus igitur Deum carni coadunitom eſſe, & eatenus ea muliere formam & ortum accepiſſe, atque

In Chriſto duæ naturæ conſiderandæ.

B vnum eſſe, vt Apoſtolus docuit: Miſit Deus filium ſuum, natum è muliere, vt eos qui ſub lege erant, redimeret. Sacroſanctā quoqoe crucem cauillis proſcindunt itidem vt Ethnici: nos autem carnis gratia non ſegregatæ à Deo, neque in aliam perſonam diuiſæ, iſtud dicimos, eo quòd impoſſibile ſit, Dominom gloriæ nudum hominem eſſe. Eundemq́oe qui Dominus virtutom ſit, ipſum eſſe regē gloriæ, Dominum virtotum, metuentes eadem hactenus nobiſcum natura non maiori præditum, ſed tamen illū ipſum Dominum gloriæ crucifixum, Deū eſſe confitemur, & cruce pro trophæo aduerſus diabolum vtimur, Chriſtique virtus, noſtrom ſigillum eſt ad ſalutem, vnaq́ue cum Chriſto crucifigi, pluſquam lex, pluſquam ioſtitia legis mundom ſanctificat. Atque ideo in mortē eius baptizamur, quia mors illius non pœna peccati, neqoe comparabilis com morte

Gal 4. Crux Chriſti ab hæreticis cauillatur ſicut & ab ethnicis.

Signi ſancta crucis vſus.

A Adæ, ſed peccati mortiſq́ue per peccatum obnaſcētis eapiatio fuit. Clarè igitur prædicatio Apoſtolorū exponatur, quemadmodum & ea vultis exponi, quæ à ſanctis patribus tradita ſunt. De diuinitate autem iſtius Synodi Apoſtolicæ à patribus ad iſtum modom ſcribitur: Trinitatē eſſe vnam naturam, eaq́oe de cauſa vnā quoqoe eſſentiam eſſe, verbū autem Dei, opificē omnium eſſe, & ab eo ad ipſius ſimilitudinē ab initio hominem creatū eſſe, hominemq́; rurſus ad ſui ſimilitudinem reſtituiſſe, ipſumq́ue creatorem ſimilē factum eſſe ſuæ creaturæ, atq; ideo carnem accepiſſe à ſancta & deipara virgine Maria, & Deom hominem factū, vt homines, & ſi homines manerent, deos tamē redderet: Eumq́ue vnā perſonam eſſe, ſed & ante incarnationem, & poſt incarna-

Trinitas quid. Verbum Dei.

B tionem incomprehēnſibilem carne Deum, indiuiſibilemq́ue in carnem, imputabilē in paſſionibus carnis, victoremq́ue mortis, & qui tertio die reſurrexerit, aſcēderitq́oe in cælū per gloriam naturalem, non per donum aut gratiam illi impartitam, eūq́ue propalam in ſua deitate venturū, ita vt reluceat gloria inenarrabilis ex corpore eius ſancto, quod ea Maria accepit, quemadmodum ea parte aliqua ſeſe in mōte Thabor oſtendit, docens nos, ſe & antea talem fuiſſe, non poſt deificationem (vt blaſphemi volūt) talem eſſe incepiſſe, neque deſiiſſe eſſe Filium hominis, neque carnem ſuam cauiſſe. Etenim etiā tum cum incipiebat eſſe Filius hominis vnigenitus, Angeloſq́ue ſuos mittebat, incommotabilis erat ſemper, neqne qoicquam variatum eſt in ipſios diuinitate, ſed tamen ſecundum carnem conformatos nobis, etiam nos ſibi conformauit.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRINI, DE HVMANA NATVRA SVSCEPTA AB VNIGENITO VERBO,

& contra Apollinarium.

2 Cor 8. An filius ſit æqualis patri. Ephe. 3. Ibidem. Gal. 6. 1 Cor. 2. Ibidem.

QVI malitioſè diuinas Scripturas intellectas volunt, humana verba humilitatis filij Dei ad conſtituendam ſuam ipſorum blaſphemiam detorquent. Tota aotem & abſoluta Chriſtianiſmi perfectio, in dictis humilibus & actibus inuenitur. Si igitur Paulum audire potuiſſent, ita ad Corinthios ſcribentem. Cognoſce vero gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, quod propter nos, cū diues eſſet, pauper ſit factus, vt nos illius paupertate diteſceremus, nunquam inæqualem Patri filiom auſi fuiſſent dicere, ſi illis cognitus fuiſſet modus illius paupertatis, & quæ vis eſſet crucis eius. Vnde & alicubi idem Apoſtolus dicit: Vt eualeatis apprehendere cum omnibus Sanctis, quæ ſit latitudo, longitudo, profunditas, & altitudo, ſimul cognoſcatis Chriſti dilectionem cognitione ſupereminentiorem eſſe, vt in omnem plenitudinem

D Dei impleamini, eaq́oe de cauſa ſcripto teſtatur, ſe in inopia ſua, & afflictionibus ſuis, fidenter, libereq́ue agere: Ne mihi, inquit, contingat gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu crucifixi, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Et rurſum,

C Decerno autem me nihil inter vos ſcire, niſi Ieſum Chriſtum, eumq́ue crucifixum. Et, Si cognouiſſent nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent, & nunc iſti ſi cognouiſſent ſacras ſcripturas, nunquā creatorem omnium, creaturam, aut rem artificio factam eſſe, criminati fuiſſent. Torqoent enim, & in fleaus ſeſe agunt, hiſce verbis. Qui fieri poſſit, vt ſimilis ſit Patri, aot Filius ea ſubſtantia Patris, quum ſcriptom ſit, Quemadmodum vitam habet Pater in ſemetipſo, ita quoque dedit Filio vitam habere: qoom altior ſit dignitas datoris, quam accipientis. Et, Ne me bonum (inquit) dixeris: nullus eſt bonus niſi Deus. Et rurſum: Deus meus, Deus meus, quare me dereliquiſti? ac rurſom: De die extrema nemo ſcit (inquit) ne Filius quidem, niſi Pater. Et iterum: Quem Pater ſanctificauit, & miſit in mondom, ac rurſum: quem pater excitauit è mortuis: Qua-

Ioan. 5. Mat. 10. Pſ. 22. Mar. 13. Act. 1. Ioã. 10. Concludũt hæretici.

D propter inquiunt, qui fieri poſſet, vt ſimilis ſit aut conſobſtantialis Patri ſuo, excitatori è mortuis ipſe excitatus à mortuis. Hæc pauca è multis delibauimos, vt iſtis ſolutis, cætera quoqoe intelligi queant. Opos eſt igitur, vt pro virili vim eorum verborum explicemus, Cæterom, vbi Apo-

Ioan. 5.

ſtolus

Digitized by Google

ſtolus dicit, Patrem Filium ſuum è mortuis exci-
taſſe, ibi Ioannes Ieſum loquentem facit: Soluire
templum hoc, & in tribus diebus ego illud excita-
bo: Hæc verba (inquit) dixit, de templo corporis
ſui. Clarum igitur ſi animum intendas, quando
corpus excitatur, tum Filium dici excitari è mor-
tuis, quæ enim corporis eius ſunt, de ipſius perſona
referuntur. Ita quoque quum dicit, Vitam dedit Fi-
lio Pater, carni vitam datam eſſe intelligere opor-
Abſurdum. tet. Si enim ipſe eſt vita noſtra, quomodo vita vitam
Ioã. 10 acceperit, quum vitam ipſe aliis promittat, idque
his verbis: Oues vocem meam audiunt, & cognoſ-
co eas, & ſequuntur me, & ego vitam æternam do-
no eis, neque pereunt in æternum? Et ſi ipſe eſt Sa-
pientia Dei, ſi ipſe condidit omnes ætates, qua ra-
tione dicitur: Ieſus autem proficiebat ſapientia &
Ibidem. ætate? Iam ſi pater per ſuam Rationem, hoc eſt Fi-
B lium, omnia fecit, certum eſt etiam, quòd per Fi-
lium corporis Filij excitationem perfecerit. Per
eum igitur illum excitat: & per eum illi vitam do-
nat. Excitatur pro ratione carnis vt homo, & acci-
pit vitam vt homo, vt qui in forma hominis inuen-
tus ſit. Ipſe autem eſt Deus qui excitat ſuum tem-
plum, & dat vitam ſuæ carni. Quum igitur
inquit: Quem pater ſanctificauit & miſit in
mundum, & cum alibi loquitur: Pro iis au-
Ioã. 17. tem ego ſanctifico meipſum, vt & ipſi Sancti ſint
Pſ. 22. in veritate. Et quum ait, Deus meus, Deus meus,
quare me deſeruiſti? ex noſtra perſona verba illa
Phil. 2. Eſaie. 53 proloquitur, quoniam ſerui formam aſſumpſerat,
& in ſimilitudine hominum, & in forma inuentus
erat vt homo, humiliauit ſeipſum, obſequens factus
vſque ad mortem, mortem autem crucis. Atque iti-
Phil. 2. dem ea quæ ſequuntur, vbi Eſaias ait, Ipſe languo-
C res noſtros tollit, & pro nobis cruciatur. Quapro-
pter non ſibi, ſed nobis cruciatur, neque ipſe à Deo
deſtitutus fuit ſed nos, & propter deſtitutus dereli-
ctóſque venit in mundum. Et quum dicit, Ideo
ſuperexaltauit eum Deus, & donauit illi nomen,
quod eſt ſuper omne nomen, de templo loquitur,
quod eſt corpus ſuum, Non enim qui altiſſimus eſt,
ſed caro eius exaltatur, carnique ſuæ altiſſimi no-
men donauit, quod eſt ſuper omne nomen. Neque
verbum Dei donatitia ratione hoc nomen accepit,
vt Deus vocaretur, ſed caro eius cum ipſo ſimul
Deus appellata eſt. Non enim dixit, Verbum Deus
factus eſt, ſed Deus erat Verbum: ſemper enim, in-
quit, Deus Verbum, & ille ipſe Deus factus eſt caro,
Ioã. 20. vt ipſius caro efficeretur Deus Verbum: quemad-
1. Ioã. 1. modum Thomas palpator ipſius carnis proclama-
uit: O qui es & Dominus meus, & Deus meus, verũ
D que ſimul Deum appellans. Itidem & Ioannes ſcrip-
ſit: Quod erat ab initio, quod audiuimus, quod vi-
dimus oculis noſtris, & manus noſtræ palpauerunt,
Act. 8. de Verbo vitæ. Satis igitur conſtat, in carne Filium
& Patris Verbum palpatum eſſe, & illud verumque
quod ſimul palpatum erat, Verbum vitæ ſacræ lite-
Act. 8. ræ appellauerunt. Et quum dicit: Nõdum erat Spi-
ritus, quia Ieſus nondum glorificatus erat, de carne
eius loquitur nondum glorificata. Non enim Do-
minus Gloriæ glorificatur: ſed, caro Domini gloriæ,
illa eſt quæ percipit gloriam, quæ ſimul cum eo in
cælum aſcendit, vnde Spiritus adoptionis nondum
in hominibus erat, eò quòd initio à nobis ablata,
non aſcenderat in cælum. Quæcunque igitur di-
cit ſcriptura accepiſſe Filium, ſiue quòd glorifi-
catus ſit filius, ratione illius humanitatis, non
deitatis loquitur: ſiue quum dicit Apoſtolus,

A quod in Chriſto habitet omnis plenitudo diui-
nitatis corporaliter, plenitudinem illam habitare Col. 2.
in carne, intelligendum eſt. Siue quum dicit: Qui Rom. 8.
proprio ſuo Filio non pepercit, ſed pro nobis om- Ephe. 5.
nibus tradidit illum. Atque alibi rurſum: Quem-
admodum Chriſtus dilexit Eccleſiam, ſéque pro eã
tradidit. Non enim vt ſe ſeruaret, Deus immor- 2. Cor. 8.
talis venit, ſed nos iam mortificatos: neque pro Ioã. 17.
ſe mortuus eſt, ſed pro nobis. Quapropter vilita- Ibidem.
tem inopiámque in ſe ſuſcepit, vt nobis opulen-
tiam ſuam largiretur. Illius enim paſſio noſtra eſt
impatibilitas: illius mors, noſtra immortalitas: &
illius fletus, noſtra lætitia: eiuſque ſepultura, no-
ſtra reſurrectio eſt: illius Baptiſma, noſtra ſancti-
ficatio eſt. Pro iis enim, inquit, me ſanctifico,
vt & ipſi ſanctificati ſint in veritate: & illius vibices Mar. 15.
noſtra eſt ſanitas: nam vibicibus illius ſanati ſu-
mus: & pax noſtra illius diſciplina. Diſciplina enim
Pacis noſtræ ſuper eum, hoc eſt, ob pacem noſtram
ille caſtigatus eſt, & illius ignominia, noſtra gloria Luc. 23.
eſt. Vnde gloriam petit in noſtri gratiam, idque
his verbis: Glorifica me Pater gloria illa, quæ apud
te eſt, quam habebam apud te antequam mundus
exiſteret. Nos enim ſumus, qui in illo glorifica-
mur: & illius deſcenſus, noſter eſt aſcenſus, prout
verba habent: Coexcitauit nos, & conſtituit in
cæleſtibus in Chriſto Ieſu, & illud, Vt oſtenderet in
ſequentibus ſeculis ſuperabondantes diuitias boni-
tatis ſuæ in nos in Chriſto Ieſu, & quum in cruce
dicit: Pater in manus tuas depono ſpiritum meum,
in eo omnes homines apud patrem deponit ac
commendat, per ipſum & in ipſo viuificandos, Gal. 3.
Membra enim illius ſumus, & multa iſta membra
C vnum corpus ſunt, quod ipſum eſt ipſa Eccleſia,
quemadmodum Apoſtolus Galatis ſcribit: Vos
omnes non niſi vnum eſtis in Chriſto Ieſu: Omnes
igitur in ſe Deo commendat. Ita quoque quum di-
cit: Dominus condidit me in primordio viarum Prou. 8.
ſuarum, de Eccleſia dicit, quæ in ipſo conditur: non Col. 1.
enim operator omnium, creatura aut opus eſſe po-
terit, ſed opus in operatore renouatur, prout Paulus
indicat, Illius opus ſumus, conditi in Chriſto Ie-
ſu. Quemadmodum rurſum dicit: Vt cognoſca- Phil. 3.
tur nunc in principatibus, & virtutibus ſupercæle- Epheſ. 1.
ſtibus per Eccleſiam multiplex illa Sapientia Dei,
ſecundum deſtinationem æternam, quam abſoluit
in Chriſto, Domino noſtro, in quo habemus fidu-
ciam, & aditum in ſecuritate per fidem eius. Ac
rurſus ait, Quemadmodum elegit nos ante iacta
fundamenta mundi, vt ſimus ſancti & inculpati co-
D ram eo in dilectione, cum deſtinaſſet nos in ado-
ptionis filios, per Ieſum Chriſtum in ſeipſum: &
rurſum dicit de duobus populis, vt duos conderet
in ſeipſo in vnum nouum hominem, pacem fa-
ciens, & vt in vno corpore reconciliaret ambos
Deo per crucem, interficiens inimicitiam in car-
ne in ſeipſo. Et quum ait, Quid me bonum di-
citis? nemo bonus niſi Deus, connumerans ſeip-
ſum cum cæteris hominibus: ratione carnis ſuæ
illud dicit, & pro animo eius, qui ipſum inter-
rogationibus conueniebat, reſpondit. Ille enim Mar. 10.
eum nudum hominem credebat, & non Deum,
eúmque intellectum habet iſtiuſmodi reſponſio.
Si enim (inquit) hominem me arbitraris eſſe,
& non Deum, ne dixeris bonum, nullus enim Mar. 10.
bonus: quandoquidem bonitas non humanæ Ibidem.
naturæ competit, ſed diuinæ, ac ſtatim infert: Ibidem.
Præcepta noſti? eóque dicente, Quænam illa

quæſo? ſubiongit, Non mœchaberii, eáque quæ ad iſta per ſeriem ſubſequuntur: teſpondit ille, Hæc quidem à iuuentute ſeruaui omnia, quid igitur mihi reſtat? tum Chriſtus, Si vis perfectus eſſe, vende bona tua, & da egenis, & habebis theſaurum in cælis, & ſumens crucem tuam me ſequaris. Iſthinc igitur oſtendit, hoc ipſum, bonum eſſe, etiā ſibi competere. Qui enim eum qui bonus nooeſt, ſectatur, quomodo vitam æternam adipiſci poterit? Et quum dicit de extrema die, neminem eam cognitam habere, ne Filium quidem hominis, homano

Ioan. 5 more loquitur. Nam ſi Patrem cognitum habet, qui extremum diem ignorare poſſet? Nemo enim nouit (inquit) Patrem niſi Filius, & coi voluerit Filius teuelare. Quòd ſi Spiritus ſanctus nouit omnia quæ Dei ſunt, qui Filius diem quam ipſe condidit, ignorarit? Nam ſi ſæcula & tempora per eum facta

B ſunt, dubium nō eſt, quin extrema dies io ſæculis & temporibus inueniatur, neque fieri poteſt, vt ab eo neſciatur. Quæcunque humilia verba à Domino proferuntor, eios paupertati congruunt, vt nos in

Filius Dei homo factus, cur. eo diteſceremos, non vt io illis materiem blaſphemiæ haberemos contra Filium Dei. Siquidem ea ratione Filius Dei homo factus eſt, vt Filij hominis, hoc eſt, Adæ, filij Dei efficerentur. Ipſe enim in ſublimi procreatus ex Deo Sermo ineffabiliter, inexplicabiliter, incomprehenſibiliter, æternaliter, in tempore naſcitur humi, ex perpetua deipara Virgine, vt illi, qui humi antea geniti erant, denuo in ſublimi naſcerentor, hoc eſt, ex Deo. Ipſe igitur matrem duntaxat habet in terris, & nos duntaxat Patrem habemus in cælo, eaque de caoſa Filiom hominis ſeipſum appellat, vt homioes Deum cæleſtē

Simile. Patrem ſuum appellarent. Quemadmodom igitur

C nos ſeroi Dei, Filij Dei effecti ſumus, ita Dominus cælorū, filios ſui ſerui effectus eſt, hoc eſt, Adæ: accipiens enim mortalem hominem patrem, dedit hominibus ſuum patrem immortalem, quod ex eo

Ioan. 1. dicto apparet: Dedit illis poteſtatem vt filij Dei eſſeot. Vnde quantum ad carnem attinet, mortem etiam guſtat Filius Dei, idque ob ſuum carnalem patrem, vt filij hominis vitæ participes efficerentur, idqoe per ſuum ipſius Pa-

Act. 5. trem ſpiritualem. Ipſe igitur ex natura Filios

Deus eſt Pater naturalis Chriſti, nobis vero ex gratia & dono. eſt Dei, nos autem ex gratia ſiue dono. Ac denuo ipſe quidem ſecundum procurationoem gratiamque noſtri, filios Adæ factus eſt, oos vero ſecundom oaturam filij Adæ exiſtimus, atqoe ideo loquutus eſt: Diſcedo ad Patrem meum & Patrem veſtrum, Deum meom, & Deum veſtrū. Nam Deus

D illi (vt iam dixi) ſecundum naturam Pater eſt, nobis autem ſecundum gratiam, idemque qui Pater erat, Deus illi factus eſt ratione humanitatis aſſumptæ. Cæterum nobis idem ille ratione oaturæ Dominus habendus eſt, ideoque Ratio, quæ eſt Filius Dei vnita caroi, facta eſt perfectus homo, vt homioes vniti Spiritui, vnus ſpiritus efficerentur. Ipſe igitur eſt Deus carnigerus & nos homines ſpiritigeri. Primitias enim ſumens ex ſubſtantia homioom, hoc eſt, es ſemine Adæ, in quo quidem eſt ſerui forma, & io ſimilitudine hominis factus, dedit nobis es ſubſtantia Dei primitias ſancti Spiritus, vt omnes redderemur filij Dei io ſimilitudine Filij Dei: ergo ipſe verus & naturalis Dei Filius, nos omnes geſtat, vt

Concluſio nos omnes vnum geſtemus Deum. Impium igitur eſt, creatum aut factum eſſe Dei Spiritum affirmare, cūm omnis ſcriptura, tum vetus, tum oooa eū voa cum Patre & Filio connomeret & glorificet quo-

A niam eiuſdem deitatis eſt, & eioſdem potentiæ & eſſeotiæ. Quemadmodum ipſe dicit, Qoi credit in me, flumina de ventre illius fluent aquæ viuæ, hoc *Ioan. 6.*

autem dixit de Spiritu, quem acceptori erant, qui in ipſum crederent, ſicuti & in Iohele ſob perſooa Patris loquitur, Effondam de Spiritu meo ſuper om- *Iohel. 3.*

nem carnem, & prophetabunt filij veſtri, & filiæ veſtræ. Ideo Dominus inſpirās io ora Apoſtolorum dicit: Accipite Spiritum ſanctum, vt intelligeremus *Ioā. 20.*

quòd ex plenitudine deitatis ipſios, ipſe ſpiritus exiſtat, qui diſcipulis tribuitur. In Chriſto enim (in- *Coloſ. 2.*

quit) inhabitat, hoc eſt, in caroe eios omois plenitudo deitatis eius corporaliter, ſicut & Ioannes Baptiſta dicit, Nos omnes ex plenitudine eius accepi- *Ioan. 1.*

mus, ſiquidem corporali ſpecie, hoc eſt, ſob imagine columbæ viſus eſt Spiritus ſanctus deſcendere, &

B manere ſuper eum. In nobis enim duntaxat primitiæ & artha diuinitatis inhabitat: in Chriſto verò omnis plenitudo diuinitatis. Sed ne qois arbitretur, eom, eò quòd non haberet, ideo Spiritum accepiſſe. Ipſe eoim Spiritū cælitus vt Deus demiſit, ipſe eundem homi vt homo accepit, ex ſeipſo igitur in ſeipſom deſcendit, nimirum ex deitate ſua, in ſuam humanitatē. Atqoe adeo Eſaias ex perſona Patris clamat, Hic, inquit, Dominus ille Deus, qui fecit te, & *Eſa. 44.*

finxit te ab vtero, ne timueris, Fili mi Iacob, & dilecte mi Iſrael, quem ego elegi, qonniam ego dabo aquam in ſiti illis, qui perambolant inaquoſa, & imponam Spiritum meum ſuper ſemeo toum, & beoedictionem meam ſuper liberos tuos. In Euangeliis item Filius ambolantib. in ſiti aquam ſe daturum pollicetur, dom Samaritanę de Spiritu ſancto ita lo- *Ioan. 4.*

quitur, Si ſcires dooum Dei, & quiſnam ille ſit, qui

C dicit tibi, Da mihi aquam ad bibendum, tu ab eo poſtulaſſes, & dediſſet tibi aquam viuentem, ac paolo poſt, eam ita affatur: Quiſquis bibit ex aqoa iſta, *Ibidem.*

iterum ſitiet: qoi autem biberit ex aqua, qoam ego *Ibidem.*

dabo illi, noo ſitierit in æternom, ſed aqua, quam ego dedero illi, efficietor in ipſo foos aquæ ſcaturientis in vitam æternam, eáqoe de cauſa Dauid dicit, Quoniam apud te eſt foos vitæ, & in lomine tuo *Pſal. 35.*

videbimus lumeo: Nouerat enim, apod Patrem Filiom eſſe fontem ſancti Spiritus. Ac per Hieremiam Filius dicit, duo ſcelera deſignauit populus meus, *Hiere. 2.*

me dereliquerunt fontem aquæ viuentis, & foderunt ſibi ciſteroas contritas, quæ aquam continere non poterūt. Et quum Seraphim & Cherubim laudibos & gloria venerantor Verbum Dei, tertio dicentes, Sanctus, Sāctus, Sanctus Domious Ssbaoth, Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, laudibus &

D gloria veneraotur. Ideóque ſicuti in nomine Patris & Filij, ita quoque in oomine Spiritns ſancti baptizamur & efficimur filij Dei, non deorū. Pater qoippe Filius, & Spiritus ſanctus Dominū Sabaoth eſt: vna enim deitas, & vous Deus in tribus perſonis ſiue ſubſiſtentiis. Atque ob id, quæ Pater loqoitur in Eſaia, ea Ioannes refert, Spiritum ſanctum dixiſſe. Verba Eſaiæ ſunt: Vidi Dominū Sabaoth in excelſo ſublimique ſolio ſedentem, & impleta eſt domus *Eſa. 6.*

magnificentia eius, & Seraphini in orbem circunſtabant, ſex alæ vni, & ſex alæ alteri, & duabus qoidē velabant faciem ſuam, & duabus pedes, & duabus volabant, & clamabant, alter ad alterum, dicentes, Sanctos, Sāctus, Sanctus Dominos Sabaoth. Plenū eſt cælum & voioerſa terra maieſtate eius, ac paulo poſt ſubiungit, Audiui vocem Domioi loqoentis, Quem mittis? aut quis ibit ad popolum iſtum? & dixi, Ecce ego ſum præſto, ablega me, & dixit mihi,

Proficiſcere ad gentem iſtam, & dices ei: Auribus audietis, & non intellexeritis: videntes videbitis, & non conſpexeritis. Incraſſatum enim eſt cor populi iſtius, & auribus difficulter audiunt, & oculis cæcutiunt, ne quando videant oculis, & auribus auſcultent, & conuertantur, & ſanem eos. Ioannes verò Euangeliſta dicit, idcirco nõn potuerunt Iudæi cre-
Ioã. 12. dere in Ieſum, quoniam dixit Eſaias: Obcæcauit eo-
Eſaia 6. rũ oculos, retuſum hebeſque reddidit cor illorum, ne quando videant oculis & corde intelligant & conuertantur, & ſanem eos. Hæc autem dixit Eſaias, quum vidiſſet gloriam eius, hoc eſt, filij: Quapropter & Dominus ſabaoth eſt filius: id enim
Pſ. 23. Dominua virtutum interpretatur: porro Dominua
1. Cor. 2. virtutum ipſe eſt rex gloriæ, quemadmodum Dauid
Pſ. 22. locutus eſt. Dominus vero gloriæ eſt crucifixus ille
Pſ. 79. Chriſtus ſecundum Paulum, & vt Dauid quoque indicat, Dominus paſcet me, & nihil mihi deerit, & alibi dicit, Qui paſcis Iſrael intende, qui ducis velut
Ioã. 10. ouem Ioſeph, qui ſedes ſuper Cherubinos, appare. In Euangeliis vero inquit Filius: Ego ſum paſtor
Act. 28. ille bonus. Ipſe igitur eſt, qui ſedet ſuper Cherubim, ipſe iidem qui paſcit Iſrael; Paulus autem in actis dicit, Spiritum ſanctum per Eſaiam iſta locutum eſſo, quæ Eſaias dixit, ſibi Dominum Sabaoth eſſatum eſſe. Patrem igitur, & Filium, & Spiritum ſanctum, Dominum Sabaoth eſſe, credendum eſt. Et quamuis ſcriptura de Patre referat eum omnia condidiſſe, tum viſibilia tum inuiſibilia: alibi tamen nos docet, eadem per Filium omnia eſſe condita. Non ſeorſum alia à Patre, alia à Filio ſunt condita, ſed quæ Pater facit, ea per ſuam potentiam ipſum quoque Filium facere, intelligen-
Ioan. 1. dum eſt. Omnia enim per ipſum facta ſunt. Ita ergo
Ioan. 2. vbi Filius inquit: Soluite templum hoc, & intra triduum excitabo illud, de corpore ſuo hæc verba locutus eſt: at interim alibi ſcriptura dicit, Patrem fuiſſe, qui Filium è mortuis excitarit, & rectè loquitur: excitauit enim per Verbum ſuum carnem Filij ſui, nec ibi corpus Filium Dei, ſed corpus nominat Filij Dei. Cùm igitur corpus excitatur, Filius intelligitur excitari è mortuis. Ideoque ſecundum carnẽ loquimur, eum & mortuum & ſepultum, & excitatum eſſe ex mortuis. Verum quantum ad Spiritum attinet, in cælo & in terra, & vbique præſens erat. Ille igitur prius vt Deus opulentus, poſtmodum inops factus eſt vt homo, nobis in omnibus ſimilis
Luc. 2. redditus eſt, excepto peccato, ideo vt homo accipit vitam, quanquam habeat vitam. Ipſe enim eſt vita, ſed propter nos, eam vt homo accipit. Proficit ſa-
Ioã. 17. pientia & ætate, quum ſit Dei æterna ſapientia &
Phil. 2. Poteſtas: & vt homo ſanctificatur, Sanctus ille, cui
Ioan. 1. nulla expiatione aut ſanctificatione opus fuit, quum
Altera æclusio. ait, Pro illis ſanctifico meipſum, vt & ipſi ſint ſanctificati in veritate, & vt homo exaltatur, accipiens no-
1 Cor. 15. men, quod eſt ſuper omne nomen, quum nomen illud ſublime ſemper ex natura poſſederit. Deus enim (inquit) erat Verbum. Quæcunque igitur dicit ſcriptura Filium accepiſſe, ratione corporis accepta intelligit, corpuſque illud eſſe primitias Eccleſiæ. Nam primitiæ, inquit, Chriſtus. Primitiis igitur aſſumentibus nomen quod eſt ſupra omne nomen, coexcitata eſt ſimul & reliqua maſſa einſdem generis, paritérque in eundem conſeſſum venit, iuxta illud verbi coexcitauit & conſedit. Eaque de cauſa ex gratia acceperunt homines, vt dij vocentur, & Filij Dei. Primùm igitur Dominus ſuum corpus excitauit è mortuis, & in ſeipſo exal-

A tauit: poſt hæc autem excitabit & membra ſui corporis, vt largiatur illis omnia vt Deus, quæcunque ipſe vt homo accepit. Ipſe igitur ſibi ipſi largitur vitam, ipſe ſeipſum ſanctificat, ipſe ſeipſum exaltat. Quum igitur dicit quòd Pater illum ſanctificauerit, & excitarit, donaritque nomen quod eſt ſuper omne nomen, quodque vitam dederit, ſatis euidens eſt, omnia Patrem per eum facere, atque ita fieri, vt ipſe à Patre per ſe ipſum excitetur, ipſe per ſeipſum ſanctificetur, ipſe per ſeipſum extollatur, ipſe ſibi vitam largiatur, atque ideo dum commendat ſuam animam in manus Patris, vt homo ſeſe Deo commendat, vt omnes homines Deo commendatos redderet, quippe quum ſit manus Patris. Eadem ratione quum dicit, Ante omnes colles genuit me, ex perſona Eccleſiæ dicit, quæ
B prius condita, poſtmodum progignitur ex Deo, ideoque in contextu verborum priorem locum obtinet, Condidit me Dominus: ſecundum au- *Prou. 8.*
rem illud, Genuit me Dominus. Rurſum quum ſcriptura de Patre mentionem facit, Nónne Deus vnus condidit nos, æquè de Filio dictum intelliges? quoniam per eum condita ſunt vniuerſa, eademque illa ad Spiritum ſanctum referenda ſunt: Auferes (inquit) Spiritum illorum, & deficient, & in puluerem ſuum reuertentur. Emittes Spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Et quæ dicit Filius ad Petrum de Patre ſuo: Beatus
es, quoniam caro & ſanguis non reuelauit tibi, *Mat. 16.*
ſed Pater meus cæleſtis. Eadem illa de ſeipſo loquitur, quum inquit: Nemo cognoſcit Patrem
niſi Filius, & cui Filius voluerit reuelare. Itidem *Luc. 10.*
quoque Paulus de Spiritu ſancto loquutus eſt: No- *Rom. 1.*
C bis vero reuelauit Deus per Spiritum ſuum. Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunditates Dei. Quis enim hominum, ea quæ ſunt hominis norit, niſi ſpiritus hominis qui eſt in ipſo? ita quoque nullus cognita habet quæ ſunt Dei, niſi Spiritus Dei. Sicuti Spiritus hominis ab eius humanitate & ſubſtantia ſegregatus non eſt: ita quoque Spiritus Dei, à deitate eius & ſubſtantia alienus non
eſt. Et quæ Dominus Eſaiæ dicit, filios genui & exe- *Eſa. 1.*
xi, ipſi autem ſpreuerunt me, eadem in Euangelio his verbis pronunciat, Quod natum eſt ex carne,
caro eſt, quod natum eſt ex Spiritu, Spiritus eſt. Ac *Ioan. 3.*
rurſum, Spiritus vbi vult ſpirat, & vocem eius audis *Ibidem.*
ſed neſcis quo vadat aut abeat: ita quoque eſt omnis qui ex ſpiritu genitus eſt. In Euangelio autem Ioannes dicit: Quotquot autem eum receperunt, dedit
illis qui credunt in nomen eius, poteſtatem vt filij *Ioan. 1.*
D Dei efficiantur, qui non ex ſanguine, neque ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, ſed ex Deo nati ſunt. Et quotquot in Chriſto baptizati ſunt,
in Patre & Spiritu ſancto baptizati ſunt. Et quum *Act. 5.*
dicit Petrus Ananiæ, Quare Satanas impleuit cor tuum, vt mentireris Spiritui ſancto, & ſeponeres tibi aliquid de precio agri? Non mentitus es hominibus, ſed Deo. Quapropter, qui mentitur Spiritui ſancto, Deo mentitur, habitanti in hominibus per ſpiritum ſuum. Vbi eſt enim Spiritus Dei,
ibi eſt Deus. Nam in hoc, inquit, cognoſcimus, *Ioan. 3.*
Deum in nobis manere. Et quum dicit ſcriptura, quòd Spiritus ſanctus loquebatur in Prophetis: alibi inquit Paulus, quod Pater loquebatur in Pro-
phetis, Multifariam & multipliciter olim Deus *Rom. 1.*
loquutus patribus in Prophetis, in vltimis iſtis diebus locutus eſt nobis in Filio. Alibi dicit, Filium locutum fuiſſe. Si experimentum (inquit)

tequirltis, eius qui in me loquitur, Chriſti. Filius A *Mat. 13.* vero dixit, ſpiritum loqui io Apoſtolis. Quum, inquit, tradiderint vos in concilia, ne anxij ſitis, qoid, aut quomodo loquamini, dabitor enim vobis in illa hora id quod loquamini. Non eoim vos eſtis qui loquemini, ſed Spiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis. Et cum ait, corpus fidelium tēplum eſſe Spiritus Sancti, nunc membra eorom mēmbra Chriſti, nunc eos templum eſſe Patris dicit. Vos enim (inquit) eſtis templum Dei viuentis, ſicuti Dei verba *2. Cor 6* ſonant, quoniam inhabitabo iu eis, & inobambula- *ibi. em.* bo, & ero eorum Deus, & ipſi eruot mihi popolus. Et ſi quis corrumpit templum Dei, eorrumpet hūc *Rom 6* Deus. Ac rurſum, An ignoratis quod templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Nam id quod eſt templum Spiritus, hoc ipſum eſt templum Filij & Patris. Vbi enim Spiritus Dei dumicilium habet, B *Ioan. 5.* ibi quoque & Deos domicilium habet. Et ſicut Pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ita quoque & Filius quos vult viuificat. Idem de Patre quoque refertot, ipſum ſpiritum eſſe ſemper qui viuificet, carnem autem nihil prodeſſe. Ad Corinthios porrò *2. Cor. 3* ſcribit Paulus, Spiritus autem viuificat. Vides quòd quæ opera ſunt Patris, ea ſcriptura quoque aſſignat & Filio, & Spiritui ſancto. Vt & Apoſtolus docuit: *1. Cor. 12.* Diſtinctiones, inquit, gratiarum ſunt, idem tamen Spiritus: & diſcrimina miniſteriorum ſunt, idem tamen Dominus: & diuerſitates operationem & facultatum, idem tamen Deus qui operatur omnia in *Ibidem.* omnibus. Hæc vero (inquit) operatur vnus & idem Spiritus, diuidens ſua vnicuique vt vult. Et vbi Apoſtolus docet Spiritum ſanctum eſſe arrabonem hæreditatis noſtræ, ibi Dauid ait Dominum eſſe hæreditatem noſtram, Dominus inquit, pars hæreditatis C *Pſ. 15.* meæ & calicis mei: & alibi rurſum: Clamaui ad te *Pſ. 141.* Domine, dixi, tu es ſpes mea, pars mea in terra vi- *Hie. 10.* uentium. Hieremias item, Qui formauit omnia, ipſe eſt hæreditas Iacob, Dominos nomen illi. Vbi Prophetæ affirmant Dominum hæreditatem ſan- *Ephe. 1.* ctorum eſſe, ibi Paulus ait, Spiritum ſanctum hanc hæreditatem eſſe. In quo, inquit, credentes ſiguati ſumus Spiritu illo repromiſſionis, qui eſt arrha noſtræ hæreditatis, vt & Moſes faciem ſignatam impreſſamque habebat Spiritu ſancto, quum accepit legem à Deo, & nemo in eius faciem poterat oculos ſuos intendere: expreſſum enim erat in eum lumen *Mat. 13.* vultus Domini: vt & in Euangelio dicit, Tunc explendebit iuſtus veluti ſol in regno Patris ipſorum. Deus enim Lux vera eſt, & Spiritus Lux eſt, quoniā *Eſ 10.* eiuſdem ſubſtantiæ eſt cum vera luce: vt & Eſaias teſtatur: Et erit lux Iſrael vt ignis, & ſanctificabit eū D *Ioan. 1.* in nube ardente. Ioannes autem Baptiſta dicit de *Leui. 20* Chriſto, ipſe vos baptizabit in Spiritu ſācto, & igoe. Alibi autem Dominum appellat illum ſanctificatorem: Ego Dominus inquiens, qui ſanctifico eos: rur- *Deut. 4.* ſus eadem ratione cum ſacra ſcriptora Deū ignem vocat: Deus veſter eſt ignis abſumens. Itidē quoque de Spiritu ſancto loquitur, quòd viſæ ſunt Apoſtolis diſpertitæ linguæ quaſi ignis, ſedebātque in ſinguhs eorom, & impleti ſunt omues Spiritu ſancto, & inceperunt loqui aliis linguis, prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis: Quotquot enim Spiritum *1 Cor. 15.* Dei ferunt, Deum ferunt: & quotqoot lumen ferūr, Chriſtum induerunt. Oportet enim, inquit, corruptibile hoc induere incorruptibilitatem, & mortale hoc immortalitatem. Qui ferunt Spiritum Dei, incorruptibilitatem ferunt, Deus enim incorruptibilitas eſt. Et quum Dauid loquitur: Quis nobis

Pſal. 4. oſtendét bona? de Spiritu ſancto loquitur: Et rurſus *Pſal. 83.* alibi: Deus non ſubtrahet illis bona, qui ambulant *Mat. 6.* in ionocentia. Itidemque Matthæus de Spiritu ſancto dicit, Si vos, quum mali ſitis, noſtis bona tribuere liberis veſtris, quanto magis Pater veſter cæleſtis dabit bona poſtolantibus ab ſe? Ipſe vero Lucas interpretans, quidnam ſibi velit hoc nomen boni, Si vos (inquit) quum mali ſitis, noſtis bona moneta dare liberis veſtris, quaoto magis veſter ille cæleſtis dabit ſpiritum poſtulantibus à ſe? Niſi enim Spiritus ſanctus eſſet ſubſtantiæ illius, quod ſolum bonum eſt, nequaquam bonus noncupatus fuiſſet quū Dominus ipſe deprecetur bonus nuncupari quate- *Mar. 10.* nus homo exiſtebat, dicēs, Quid me vocas bonum? nullus bonus niſi Deus, ſanctum tamen Spiritū non reformidabant bonom appellare, quemadmodum & Daoid, Spiritus tuus bonus deducet me in tarram *Pſ. 142.* rectam, Et quum rurſus Domino de ſe ipſo verba *Ioan. 6.* facit: Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendit. *Mat. 6.* Alibi Spiritum ſanctum appellat panem cæleſtem, panem noſtrum ἐπιούσιον, da nobis hodie. Ducuit *ἐπιούσιον panem.* enim nos vt poſceremus in precibus noſtris in hoc ſeculo panem ἐπιούσιον, hoc eſt, futurum, cuius primitias habemus, qoia in communionem corporis duminici admiſſi ſumus, quemadmodum ipſe dixit, *Ioan 6.* Panis quem ego dabo, pro mondi vita eſt: Spiritus enim viuificaos eſt caro Domini, qooniam ex ſpiritu viuificante concepta eſt. Quod enim ex ſpiritu naſcitur, ſpiritus eſt. Et quum dicit Hieremias de *Ioan. 3.* Deo, quod ipſe dux fuerit Iſrael in deſerto: &, Ne *Hiere. 2.* dixeritis, vbi eſt Dominos qui eduxit nos ex terra Ægypti in deſertum? Nam duxit eos, inquit, per abyſſum, veluti equos in ſolitudine, & fangati non ſunt, & veloti pecora per campos. Deſcendit ſpiri- *Ibidem.* tus à Domino, & deduxit eos. Ad Corinthios an- *1. Cor 10* tem Paulos dicit, Chriſtum fuiſſe illum ducem. Bi- *Gala. 1.* bebant enim ex ſpirituali, quæ eos ſequebatur, petra: petra autem erat Chriſtus: item quum dicit Paulus, ſe à Deo vocatum eſſe, Deus (inquit) ſegregauit me ab vtero matris meæ & vocauit me per gratiam ſuam, vt Filium ſuum reuelaret per me, vt eū euan- *Rom. 1.* gelizarem inter gentes. At vbi Romanis ſcribit, à Chriſto ſe vocatum ait, in quibus eſtis & vos, vocatitij Ieſu Chriſti. Spiritus autem ſanctus Paulum & Barnabam ſe vocaſſe dixit, vt ethnicis Chriſtū prædicarent: & quod eſt admirabile Ieſus dicit Paulo in templo, Proficiſcere ad gentes: procul enim amandabo te, & Paulus Galatis ſcribit: Paulus Apoſtolus ſiue legatus non hominom, neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum, & Deum Patrem, qui *Gala. 1.* eum excitaoit à mortuis, ac paulò poſt: Significo antem vobis, fratres, Euangelium, quod non eſt ſecundum hominem: non enim ab homioe accepi illud, nec inſtitutus ſum, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti: Spiritus quoque ſanctus ablegare Paulum & Barnabam videtur, vt Chri- *Pſ. 88.* ſtum gentibus prædicarent. Item aliquando ex perſona Patris loqountur Prophetæ: vt in Pſalmis ait Deus, Deus iuraui in ſancto meo, ſi Dauidi *Pſ. 131.* mentiar, ſemen eius in æternum manebit, & ſolium eius quaſi ſol coram me. Ac rurſum: De fructu lumbi tui ponam ſuper thronum tuum: ſicuti quoque à Petro dictum eſt. Propheta igitor quum eſſet Dauid, videnſque quòd iureiurando iuraſſet ſibi Deus, quòd ex fructu lumbi ſui ſeſſurus eſſet Chriſtus ſecundum carnem in ſolio ſuo. Aliquando vero ex perſona Filij, vt cùm dicit Eſaias. Hæc dicit Dominus, propter vos meum nomen

inter

inter gentes maledicitur, ideóque cognuſcet A
populus meus in illa die nomen meum, quod ego
ium, qui luquor, adſum. Aliquando ex perſuna sā-
cti Spiritus, vt quum Propheta Agabus loquitur,
1. Ti 4. Hæc dicit Spiritus Sanctus, Virum, cuius, hæc eſt
Act. 8. zona, &c. Et Paulus Timotheo, Spiritus autem ex-
Ezec. 2. preſſis verbis dicit, quòd in poſtremis temporibus
deficiant quidam à fide. Et rurſum, dixit Spiritus sā-
ctus Philippo, Accede & adhæreſce currui iſtius
Æthiopis eunuchi. Et Ezechias vituperās veterem
Eph. 24. populum dixit: Et vexauerunt me in omnibus, dicit
Dominus. Paulus autem ſcribens nouo populo, Ne
Pſ. 77. vexeris Spiritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis in
diem redemptionis. Dauid quoque de Iudæis dicit,
Eſa. 63. Exacerbauerunt Deum in ſolitudine. Eſaias item de
Act 7. iiſdem: Ipſi autem increduli fuerunt, & exacerbaue-
Rom. 8. runt Spiritum ſanctum & conuerſus eſt iis in inimi-
Ibidem. citiam: Et Stephanus in Actibus, Ceruicoſi incircū-
ciſique & corde, & auribus, vos ſemper Spiritui sā-
cto reſiſtitis, vt & patres veſtri. Et quum Paulus lo-
quitur de Patre, Deus eſt iuſtificator quis ergo con-
demnator? Eadem itidem de Filio & Spiritu ſancto
luquitur. Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed
iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chri-
Matt. 4. ſti, & in ſpiritu Dei veſtri. Dominus verò Satanæ di-
Act. 5. cit, Non tentabis Dominum Deum tuum. Petrus
quoque ad Saphiram locutus eſt: Cur inter vos cō-
ſpiratum eſt, vt tentareris Spiritum ſanctum Domi-
ni? Deus quidem eſt, qui continet & implet omnia,
Eſa 66 vt & per Eſaiam loquitur, Cælum & terram ego im-
Hier. 13. pleo, dicit Dominus. Idem de Filio affirmat Pau-
Ephe. 4. lus: Ille qui deſcendit, ipſe quoque eſt qui aſcendit
ſuper cælos, vt impleat omnia. Planè eadem à Daui-
Pſ. 138. de de Spiritu tradita ſunt, Quo ibo à Spiritu tuo? C
quibus verbis nos edoctos voluit, Spiritum Sanctū
eſſe qui omnia repleat: & à facie tua quo defugiā? ſi
aſcendero in cælum; tu illic præſto es: ſi deſcendero
ad infernum, ades. Quis inferos adiit, excepto Filio
Act. 7. qui ex mortuis ſurrexit? Et quum dicit Stephanus
in Actis, Deus gloriæ viſus eſt patri noſtro Abrahæ,
eadem illa Paulus & de Filio prædicat his verbis, Si
cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ cruci af-
Pſ 23. fixiſſent. Itidem quoque & Dauid loquitur, Domi-
Eſa. 42. nus inquit potentiarū, ipſe eſt rex gloriæ: Vna enim
gloria Patris, Filij, & Spiritus ſancti. Gloriam meam
alteri non dabo, dicit ſcriptura: non enim eſt alter
Deus Filius, ſed Verbum ſiue Ratio vnius & ſolius
Dei, qui & ipſe Deus appellatur in Patre, vt Pater
in Filio, quemadmodum & Eſaias dicit, Filium cum
Eſa. 45. Patre Deum nominans: Adorabunt te, & in te pre-
cabuntur, quoniam in te eſt Deus, & præter te non D
Ibidem. erit Deus. Tu enim es Deus, & neſciuimus, Deus Iſ-
Ibidem. rael Saluator. Pudefiant & confundantur omnes qui
aduerſantur ei. Aduerſantur autem illi, qui non con-
fitentur eum & Spiritum ſanctum eius, eiuſdem eſſe
cum Patre ſubſtantiæ, & præter eum non exiſtere
Deum, & quod pudet paſſionis & paupertatis eius.
Nemo enim Deum cognoſcere poteſt, niſi is, qui
Ioā 14. crucifixum, & è mortuis excitatum confiteatur cum
Thoma, Dominum & Deum eſſe: illum ipſum (in-
Ibidem. quam) qui dicit diſcipulis ſuis, Si enim cognouiſſe-
tis me, etiam Patrem meum cognouiſſetis, & iam
cognoſcitis eum, & vidiſtis eum. Dicit ei Philippus,
Domine, oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis:
Ad hoc Ieſus: Iam longo tempore vobiſcum ſum, &
Ibidem. nondum cognouiſtis me? Philippe, Qui vidit me, vi-
dit & Patrem meum: & cur tu dicis, Oſtende nobis
Ioan 5. Patrem? non credis quòd ego in Patre ſim, & Pater

A in me? Verba quæ ego loquor, ex me nō loquor, ſed
Pater qui in me manet, ipſe facit hæc opera: credite Ibidem.
mihi quòd pater in me ſit, & ego in Patre. Sin min⁹, Luc. 11.
ſaltem mihi propter opera credite. Opus autem erat
Dei Patris, eiicere dæmonia: in Spiritu autem San-
cto aiebat ſe eiicere dæmones. Si autem, inquit, in
digito Dei eiicio dæmonia. Nam aliquando ſcriptu- 1. Cor.
ra Chriſtum appellat brachium Patris: Spiritum 15.
verò Sanctum, digitum Dei: aliquando Filium Dei
Verbum, Spiritum ſanctum in ſpiraculum Dei. Ac
rurſum Apoſtolus ad iſtum modum: Cùm tradide-
rit regnum Deo & Patri, cum abrogauerit omnem
principatum, poteſtatem, & virtutē. Oportet enim
ipſum regnare, donec omnes inimicos ſuos ſubii-
ciat pedibus ſuis: vltima autem omnium infeſta de-
ſtruetur mors: Omnia enim ſubiecit pedibus eius.
B Quum autem dicit, omnia eſſe ſubiecta, certum eſt,
eum excipi, qui illi omnia ſubiecit. Tunc etiam ipſe
filius ſubiicietur ei qui ipſi ſubiecit omnia, vt ſit
Deus omnia in omnibus. Hoc de ſubiectione mun-
di, quæ in carne eius futura eſt, intelligitur. Nam de Dani. 7.
regno eius diuino Daniel effatus eſt his verbis, Et
regni eius non erit finis, quemadmodum & Ange-
lus Virgini locutus eſt: Et regnabit in æternum, & Luc. 1.
regni eius non erit finis. Apoſtolus contra, finem di-
cit habiturum regnum eius. Oportet enim eum re-
gnare (inquit) donec poſuerit omnes inimicos ſub
pedibus eius. Ita quoque & à Dauide cantatum eſt,
Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis,
donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedū tuo- Pſ. 109.
rum. Quod igitur dicis, ſede, imperij habet denota-
tionem: illud vero alterum, donec ponantur inimi-
ci tui, finem aliquem præ ſe fert: cum vero ſubiecta Ibidem.
C illi fuerint omnia, tunc & ipſe Filius ſubiicietur ei,
qui ipſi ſubiecit omnia in omnibus. Quæ verba hūc
habent intellectum, Quum omnes Filio ſubiecti,
eiuſque membra reperti fuerimus, ac per eum geni-
ti in filios Dei, Vos enim eſtis (inquit) in Chriſto Ie- 1. Cor.
ſu, tunc & ipſe pro nobis ſubiicietur Patri, vt capiti 15.
pro ſuis membris. Quandiu enim non ſubiecti ſunt Ibidem.
omnes, ipſe eorum caput, nondum ſubiectus Patri
ſuo videtur, expectans ſua propria membra: nam ſi
vnus eorum eſſet, qui ſubiiciendi eſſent: ſtatim ab
initio patri ſubiectus fuiſſet, ac non in fine tandem
id ipſum cum aliis faceret. Nos enim ſumus qui in
eo ſubiiciendi ſumus patri: & nos ſumus, qui in eo
regnamus, donec ponantur inimici noſtri ſcabellū
pedum noſtrorum. Nam propter inimicos noſtros
Dominus cælorum, in ſimilitudine noſtri fuit, ſum-
pſitque humanum illud ſolium Dauidis, ſecundum
D carnem patris ſui, vt reædificaret & inſtauraret
illud, vt eo inſtaurato, nos omnes in ipſo regna-
remus, ac traderet humanum regnum inſtauratum
patri ſuo, vt ſit Deus omnia in omnibus regnans
per eum, vt per proprium Verbum ſuum, poſtquam
regnauerit ipſe per eum, vt per hominem Salua-
torem. Et quum loquit Petrus, pro certo ha-
beat vniuerſa domus Iſrael, quòd Deus hunc Ie- Act. 2.
ſum, Dominum & Chriſtum fecerit, quem cru-
cifixiſtis. Non ibi de diuinitate eius verba facit,
quum aſſerit eum Dominum & Chriſtum à Deo
factum eſſe, ſed de humanitate eius quæ eſt vniuerſa
Eccleſia: ea enim in eo & dominatur, & regnat. Et
ex quò ille crucifixus eſt, etiam illa iuncta ad re-
gnum cælorum exiſtimantur, vt regnaremus
cum illo, qui ea de cauſa ſeipſum euacuauit, &
aſſumpſit ſeruilem ſpeciem. Verbum enim qui &
Filius Dei, ſemper erat Dominus & Deus,

neque poſt crucem factus eſt Dominus & Chriſtus, ſed vt prædixi, humanitatem eius diuinitas fecit *Ioã.18.* Dominum & Chriſtum. Quum igitur dicit, Pater, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte, veruntamẽ non mea voluntas fiat, ſed tua: ſpiritus enim promptus, caro infirma eſt: duas voluntates ibi oſtendit: alterã humanam, quæ eſt carnis: alteram diuinam. *Volũtates duæ in Chriſto.* Siquidem diuina natura prompta eſt, homana vero ob imbecillitatem deprecatur paſſionem. Eodem modo quo & Petrus expaueſcens dominicam paſſionem, in hæc verba protupit: Miſerearis tui Domine, *Mat.16. Mar. 8.* ſed increpans eum Dominus, reſpondit: Apage retrorſum Satana, offendiculum es, eò qoòd non ſapias ea quæ ſunt Dei, ſed bominum. Ita quoque & hic intelligitur. Quum enim eſſet in ſimilitudine hominum, deprecatur hanc afflictionem vt bomo: quatenus autem Deus & ſubſtantia diuina impatibilis, alacriter illam ipſam paſſionem & mortem excepit, vt pote qui Deus erat ſub hominis imagine, vltroque mortuus, ſemetipſum ſuis viribus, vt Deus, excitauit. In eandem ſententiam & Dauid cecinit, *Pſal. 67 Ibidem.* Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius. Et Excitare Domine Deus meos in mãdato, quod mãdaſti, Cœtus populorum circũdabit te, & ſuper hæc *Ibidem.* in altum conuertere. & Apoſtolus: *1.Cor. 3* Paſſus eſt ex infirmitate, viuit autem ex poteſtate Dei. poteſtas autem, Dei Filius eſt. Paſſus igitur eſt ex imbecillitate, quæ illi foit ex coniunctione carnis, paſſionémque vt homo deprecatus eſt: reuixit autẽ per vires ſuas. Ita quoque cùm in Euangeliis Dominus loquitur: Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum: Nouimus enim veniſſe Filium Dei, deditque nobis intellectum, vt cognoſcamus verum Deum, & ſimos in verò Filio eius Ieſu Chriſto, qui verus eſt Deus, & vita æterna. Quapropter verus Deus *Ioã. 17.* fuit, priuſquam bomo naſceretur: & poſtquam natos eſt, mediator eſt Dei & hominum, homo Ieſus Chriſtus. Hoc enim ipſum eſt quod dicit, Et quem miſiſti Ieſum Chriſtum, vnitum quidem Patri ra- *Ibidem.* tione Spiritus, nobis tamen coniunctũ ratione carnis, atque ita medium & mediatorem inter Deum & homines, ac proinde non ſolum hominem, ſed & Deum eſſe. *Hier. 3.* Quemadmodum Hieremias dicit, Hic eſt Deus noſter, & non exiſtimabitur præ illo alius quiſquam, inuenit omoem viam ſcientiæ, & dedie eam Iacob pnero ſuo, & Iſraeli dilecto ſuo: poſtea autem in terris viſos eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt. Cæterum, quando cum hominibus conuerſatus eſt, niſi qoum genitus eſt ex fœmina? & infantulus vna cum aliis fuit? incrementaque & alimenta cum cæteris ſumpſit? Rurſum alibi, Profun-

A dum cor eius ſuper omnes, & homo eſt, & quis cognoſcet eum? Itidem qooque Eſaias loquitur, Puer *Eſa 9.* natus eſt nobis, & Filius datus eſt nobis, cuius imperium ſuper humeros ipſius, vocabiturque nomen eius magni conſilij Angelus, mirabilis, Deus, fortis, conſiliarius, potentatus, princeps pacis, pater futuri ſæculi. Et alibi: Ecce, Virgo in vtero concipiet & *Eſa.7.* pariet Filium, & vocabunt nomen eius Emanoel, quod ex interpretatione eſt, nobiſcum Deus. Deus enim eſt is, qui genitus eſt ex Virgioe, & homo factus eſt ex Maria deipara. Et alibi, Vidimus eum, & *Eſa. 53.* non habebat ſpeciem neque pulchritudinem. Viderat enim eum prius in diuina & ſuperexcellenti forma ſedentem in ſolio edito & ſublimi, cùm Seraphini eum glorificabant, dicentes Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus. *Ibidem.* Poſtea vidit eum forma ſer- B uiiodutum, & in ſimilitudinem hominis effigiatũ, ideo dicit, Non habebat ſpeciẽ, neque pulchritudinem, quippe cuius ſpecies contemptibilis eſſet, & ſubſidẽs infra omnes homines: Homo in verberibus cõſtitutos, & peritus in ferendis languoribus, quo- *Eſa. 53.* niã auerſa eſt facies eius, & reputatus non fuit. Hic languores noſtros geſtat, & pro nobis excruciatur, & nos exiſtimauimus, eum propter ſuũ malum in verberibus & miſeriis eſſe, quum ipſe vulneratus ſit ob peccata noſtra, debilitatus ſit ob iniquitates noſtras. Rurſus alibi, Ecce Deus noſter iudiciũ reddit, *Ibidem.* & redditurus eſt, ipſe veniet, & ſeruabit nos. Tunc aperiẽtur oculi cæcorũ, & expedita erit lingua mutorũ. Rurſum alibi, Nõ nuncius, non legatus, ſed ipſe Dominus ſeruauit nos. Et Dauid, Mater Siõ in- *Pſal. 86* quiet homo, & homo natus eſt in ea & ipſe fũdauit eã, qui altiſſimus eſt. Et alio in loco, Vt cognoſcant, *Prou. 8.* C quod nomẽ tibi Dominos, tu ſolus altiſſimos ſuper *Ioã. 14.* omnem terrã Hæc ex parte deſcripſimus, vt quẽadmodum dixit Apoſtolus: Nõ vlterius infãtuli ſimus fluctuantes, & circũptati omni vento doctrinæ per verſutias hominũ, & calliditatem quo impartiatur error, ſed vt reſpõderemus interrogatis, quæ de Eccleſia dicta fuere. Ea enim cùm prius creata eſſet, poſtea tamen per gratiam ex Deo gignitur, ideoque in Prouerbiis primo loco expreſſũ eſt, Creauit me Dominus; ſecũdo loco illud alterum, Et genuit me. Et quũ Chriſtus ait, Pater qui me miſit, maior me eſt: quatenus homo factus eſt, eatenus Patrem ſeipſo maiorem dicit: quatenus autem eſt Verbum Patris, *Luc.10.* æqualitatem in ſe conſeruat. Ego enim (inquit) & *Ioã. 14.* Pater, vnũ ſumos: &, Qui vidit me, vidit & Patrem, neque ex raptu habet, quod ſit æqualis Patri, ſed per naturam æqualis eſt & conſubſtantialis Patri, quia ex paterna ſubſtantia genitus eſt.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, DE INCARNATIONE CHRISTI.

MOS pij hominis, & infatigabilis dilectio requirit, vt ſilentio veneremur omnia, & vocibus admodũ gratulatoriis celebremus benefactorem Deũ ſecundum verba ſcripturæ ita loquentis, Sedebit ſolitariè, & tacebit, & quietus futurus eſt, & ſuum negociom faciet. Hoc eſt, ſuã cõ- D uerſationẽ in iudicio, & præceptum Dei curæ habebit. Sed ex quo tibi nõ ignota fuit ingẽs defatigatio diſputantium de iſtis rebus, percũctatus es me, & de fide, & de culpa eorum, qui ſibi rectè ſapere videntur, qui multa modeſtia nefaria loqui nõ verentur, quibus abducti inſtabiles in fide ſeſe errare non agnoſcunt. Nam ſi ſtabiles in fide eſſent, non iſtiuſmodi verbis ſeducerentur, dum vacante pro ocium animo,

Hæretici contradicendum, cur.

animo, capaces ſe præbent huiuſmodi traditionum ex quibus germinat inſolentia immodeſtiæ, & vecordiæ ferocitas, cæcutientes odio prætereũt Prophetarum indicia, & Apoſtolorum documenta, & Patrum mãdata, ipſaſque irrefutabiles Domini voces. Contra quos neceſſarium eſt, vt argumentis ad refellendum vtamur in hoc, vel vt reſipiſcentes perſpiciant, vel ne alios decipiant, dum comprehenſionem facillimam pollicitantur de Chriſto, non intelligentes nec quid dicunt, neque de quibus aſſeuerationes faciunt. Patres enim dixere conſubſtantialem Patri Filiom eſſe, ac Deum verum ex Deo vero, perfectũ ex perfecto, ac deinde vbi deſcẽderat propter noſtram ſalutem, incarnatum, hominemque factum eſſe: poſtmodum autem vbi paſſus eſſet reſurrexiſſe. Sed ne quis audita paſſione & reſurrectione, immutarum eſſe Deum Verbum, cogitet, immutabilitatem naturamque Filij ab omni ènarratione, alterationeque liberam cum iudicio definiunt.

Hæreticorum inuenta & ſophiſmata.

Ipſi contra vel alterationem imaginantur, vel commentitiam hiſtoriam paſſionis ſuſpicantur, interdum increatam ſupercæleſtemque Domini carnem aſſerentes, interdum eam deitate conſubſtantialem eſſe, deinde aiunt loco eius hominis, qui in nobis interior dicitur, mentem ſupercæleſtem in Chriſto fuiſſe: inſtar enim inſtrumenti, eum circumferentia corporis vſum fuiſſe, quippe fieri nõ potuiſſe, vt homo perfectus exiſteret. Vbi enim perfectus homo, ibi & peccatum, duoque perfecta in vnum conflari non poſſe. Alioqui futuram in Chriſto, quæ in nobis eſt, pugnam peccati, noſtroque mote deſideraturum purgationem, ſi id quod ſentit intelligitque, & carnem agit in nobis, Chriſtus quoque in ſeipſo homo factus poſſedit. Sed illum inquit corpus ſine mente, & ea vi quæ intelligit cogitatque, poſſediſſe, vt mens eſſet in eo, & inſcius ſit vndiquaque peccati, tum ratione diuinitatis, tum ratiooe carnis, quæ cogitandi vim nullam habuit. Non enim peccat caro agentis carnem, hoc eſt, ſapientis, intelligentiſque, ſi non ante facinus peccati ab eo præcogitatum fuerit, neque operatur per corpus ad conſummationem peccati, vnde carnis quidem nouitatem Chriſtus oſtendit, pro ratione ſimilitudinis. Eius autem, qui in nobis ſenſu cogitandique vi præditus eſt, nouitatem, per imitationem & ſimilitudinem, & abſtinentiam peccati, vnuſquiſque in ſeipſo oſtendit, atque ita intelligitur Chriſtus ſine peccato. Hæc ſunt illorum ſophiſmata, & euerſionis inuenta. Nec eſt vna illorum ratio: multa enim incredulitatis diuerticula humanis ratiocinationibus excogitata. Proponamus igitur diuini placiti voluntatem: *Iurauit enim* (inquit Dominus) *& non pænitebit*: & veriſſimæ œconomiæ conſommatiooem, & abſolutiſſimi beneficij gratiam viciſſim percunctantes iſtorum intellectus, an propheticis annunciationibus coaſtipulentur, an Apoſtolicas doctrinas ſequantur, an in Patrum mandatis incedant, an irrefutabiles Domini voces non reiiciant, vt ex Propheticis indiciis, & Apoſtolicis doctrinis, & ab operibus à Domino deſignatis concilietur veritatis confeſſio, & erroris explicatio.

Pſ. 109.

Dicite igitur vos, veſtri noui Euangelij repertores, cum non ſit aliud Euangeliũ, quàm quod vobis eſt Euangelizatum, carnem Verbi creatam eſſe, vt vel deitatem Verbi recidiſſe, mutatamque eſſe in carnem, imaginemini, vel inſtitutionem paſſionis & mortis, & reſurrectionem, opinationem meram arbitremini: ſola enim Sancta illa deitatis Trinitas increata, æterna & incommutabilis eſt, & nullius variationis capax.

Caro Chriſti nõ eſt increata, quia paſsibilis.

Quum autẽ Chriſtus ſecundum carnem ex hominibus originem habeat, vt vnus ex fratribus noſtris ſit, quemadmodũ ſcriptum eſt: patibiliſque ſit & primogenitus ex reſurrectione mortoorum vt à lege prædictum fuit, quomodo à vobis, quod increatum eſt, patibile dicitur? aut quomodo id quod patibile eſt, increatum exiſtimatur? Nam qui & increatam ſubſtantiã Verbi patibilem dicunt, in diuinitatem blaſphemant: & qui carnem quæ patibilis eſt, & oſſibus & ſanguini, & animæ, & vniuerſo corpori adaptata eſt, palpabilis & viſibilis creata, increatam dicunt, duabus ruinis præcipitantur, præſtigium quoddam apparentiamque meram ſpecie tenus exhibitam, ſupplicium paſſionis ſuſpicantes, ſecundùm Manichæorum impietatem, aut talem ſtatuitis increatæ diuinitatis eſſentiam: Et quid adhuc queramini de iis, quæ in humana forma ſecundùm carnem Deum imaginantur, ſed dicitis increatum eum fuiſſe, eò quòd vnitio facta ſit cum increato.

Verbi ſubſtãtia increata, & impaſsibilis.

Iam hinc vobis veſtra erratio, ſuiipſius refutatrix oſtendetur. Nam carnis vnitio cum Verbi diuinitate, ex vtero originem traxit, ibi enim eam Verbum, cum è cælo adueniſſet conſtituit, quippe quæ non erat antequam cælitus Verbum adueniret, aut quàm deipara virgo Maria ſola ex Adam deriuaretur, aut cum ſponſo ſuo Ioſeph ex Abraham & Dauide ſtemma ſuum deduceret, quum duo eſſent in carne vna, quemadmodum ſcriptom eſt: verum non mutua inter ſeipſos coniunctione, ſed quia ex vno ortum ſuum naturamque traherent. Nam eos intactos manſiſſe, teſtimoniis probatum eſt.

Caro Chriſti non ſit creata propter vnitionẽ cũ Verbi diuinitate.

Naſcitur igitur Chriſtus in Bethleem Iudæ, Ioſephum patrem ſuum vocans vnom eundemqoe cum Maria reſpectu Adæ, vnde ambo pariter originem ducebant, in cuois repoſitus, & à Simeone in templo geſtatus, & circumciſioni carnis ſecũdum legem adhibitus, gradumque augmenti pro ætate faciens. Si igitur increatus iſta vnitione factus eſt, qui factum, vt non abſolutus ſtatim perfectuſque ſit viſus, ſed pro voluntate verbi incrementum ſumpſit? quippe cum increato augmentum adiungere impium ſit. Nam quod increatum eſt, ſoa oatura increatum cenſetur, nec incrementi nec decrementi capax.

Abſurdum.

Quod autem communionem habet cum increato, aut covnitum eſt, pertinere ad increatum, propriumque eius dicitur, non tamen hoc ipſum increatum nominari poterit; ne benedictio vnionis, in obliuionem abeat, ignaua fiat condonationis vtilitas, pereat gratia, ac in deſperationem concidat homanitas noſtra, etiam non in infirmitate conſtituta, ſi intelligat Deum oobiſcum nullam neceſſitatem ſanguinis aut cognationem habere. Quis enim increatum audiens Domini corpus, ſeqoe creatum conditumque agnoſcens, noo intelligat falſas eſſe ſcripturas, ſeque cum Chriſto non habere commonionem, ſi increatus increatum corpus aſſumpſit? Ocioſa eſt igitur prima illa plaſmatio, periit originarius primique exemplaris Adam, cuius nos vſque in hodiernum diem poſteri ſumus, ſtirpis ſucceſſioniſque ratione. Quomodo igitur Chriſtus nos ſuimet ipſius participes fecit? quomodo Apoſtolus dicit: *Qui ſanctificat, & qui ſanctificatur, ex vno omnes?* Cæterum, ne quis auſit de diuinitate fili ſic cogitare, quòd quemadmodum nos ex Deo ſumus, eodem modo & filium ex Deo eſſe,

Fruſtranea eſſet incarnatio ſi caro aſſũpta eſſet increata.
Heb. 2.

in quam ſententiam impientiſſimi omnium Ariani loquuntur, aut certè ſecundùm carnis ſpecimen, aut formam ſerui, hoc eſt, protoplaſti Adæ quam accepit, quum eſſet in forma Dei, Deus ipſe ſubſiſtens. Prorſus inter res creatas increatum appellatur, quod nondum exiſtit, quia in rerum naturam nondum prodiit. Ne igitur, quum neutiquam factam eſſe in Verbo carnem ſuſpicamini, ſub ſpecioſo vocabulo inficiationem adornetis, vt nihil in increato fateamini. Increata enim ſola deitatis ſubſiſtentia intelligitur, quapropter increatam naturam patibilem, aut patibilem increatam appellare, impium dictum eſt. Creatitiam enim hominis conditionem, non vnitione verbo propriã fieri, ſed coæternam Dei naturæ fuiſſe, exæquatam identitate naturæ, impium eſt cogitare. Carnis enim & ſanguinis, & oſſium ſpecimen exhibuit Dominus, animi quoque dolentis, perturbati & anxij. Hæc nemo dixerit ex natura deitatis eſſe: propria autem Dei ſecundùm naturam facta ſunt, quod Verbo placuit erigere humanam progeniem, eiuſque naturam peccato, corruptione, & morte diſſolutam, in ſeipſo conſolidare per imaginẽ nouitatis. Quapropter peccati quidem condemnationem in terra, piaculi ſiue execrationis abolitionem in ligno, corruptionis redemptionem in ſepulchro, mortis condemnationem in inferno peregit, omnia loca permeans, vt totius vndecunque hominis ſalutem perficeret in forma noſtræ imaginis quam indutam habuit, ſeſe oſtendens. Et quia iam Deus erat, nihil illi opus fuit vt naſceretur ex fœmina, nihilque creatori ſæculorum neceſſarium, vt ab ea ætate incrementum ſumeret: aut cruce, ſepulchro, infernóve vteretur, quibus rebus obnoxij eramus, niſi nos ille requirere voluiſſet, nos per formam ad noſtri ſpeciem effigiatam viuificans, & ad ſimilitudinem imitationemque perfectæ imaginis prouocans. Imitatio autem quomodo ad perfectitudinem ſeſe effingat, niſi ſit abſolutum exemplar, liberumque ab omni vitio, iuxta verba Apoſtoli, *Exuti veterem hominem, ac induti nouum, qui ſecundùm Deum creatus eſt, in ſanctitate, iuſtitia & veritate?* vnde igitur hanc diſciplinam hauſiſtis: vt eum non vereamini increatum dicere? Si igitur natura ex transformatione increata redditur, ac proinde & inuiſibilis & immortalis, ne iam vlterius mortalis, ſed mortis incapax: quomodo igitur Dominus mori potuit, ſi is qui increatus erat, vt increatus ſeſe in terra geſſit: aut quomodo qui inuiſibilis erat, palpabilis eſt redditus? quemadmodum ſcriptum eſt: *Quem vidimus, & manus noſtræ palpauerunt:* Qui fit igitur, vt ea dicatis, quæ neque ſcripta ſunt, neque fas eſt cogitare? Suppeditabitis certè omnibus hæreticis ſecundum dogma Rhetorij, ſententiam longè impientiſſimã, cuius impietatem vel verbo enunciare horrẽdum. Aut igitur negate ſacras ſcripturas, aut eas agnoſcentes, abſtinete à verbis diuerſis à ſcriptura, quæ prorſus habent inſanabilem impoſturam: ſed reſpondetis, nos rem creatitiã non adoramus. O ſtulti cur non cogitatis, creatum Domini corpus non offerre debere adorationem eius, qui increatus eſt? Et quia increati corpus factum eſt, ideò eius corpus dicitur, cuius factum eſt: ac proinde illi ſacra offertis, adhibetiſque veſtram adorationem, eaque de cauſa rite legitimaque ratione adoratur, & diuina adoratione colitur, Deus enim Verbum eſt, cuius proprium eſt corpus, ideoque cùm acceſſerant mulieres ad Dominum, prohibitis iis, dixit, *Nolite me tangere, non enim aſcendi ad Patrem meum*, indicans opus eſſe aſcenſione. Attamen accedentes tenuerunt pedes eius, atque adorauerunt. Pedes tenuerunt, Deum adorauerunt. Etiam alibi Dominus dixit: *Palpate & cognoſcite, quoniam ſpiritus carnem & oſſa non habet, quemadmodum me videtis habere*, quanquam & ipſe Spiritus ſit: Deus enim Spiritus: Quomodo ergo dixit ea ſeſe habere, ſimulque oſtendit? Quo ſenſu igitur hæc verba vſurpauit, Spiritus oſſa & carnem non habet, ſicuti me habere videtis? An hoc docere voluit, Spiritus naturam inuiſibilẽ eſſe, palpationem verò circa corpora noſtri generis cõtingere, quòd ſibi ex virgine comparauerat, non operandi modo, ſed gignendi ratione, vt corpus eſſet, & naturale, & inſeiunctile, vel rurſum ſecundum naturam deitatis Verbi, ſic enim mors accidit, corpore quidem ex natura ſua eam ſuſcipiẽte, Verbo verò ex voluntate eam admittente, & pro poteſtate ſua proprium corpus in mortem proiiciente, vt naturaliter pro nobis pateretur. Tota enim natiuitatis mortiſque ratio ad noſtri requiſitionem recuperationemque ſpectat. Id quum ita ſit, & confeſſum habeatur in Catholica Eccleſia, qui fit, vt vos rurſum dicatis, in cælo ſibi ideò Chriſtũ feciſſe cæleſte corp⁹, vt è cælo illud in terras deportaret, & inuiſibile viſibile redderet, & contumeliæ inobnoxium, obnoxium: & impatibile & immortale, mortale & patibile? At quænam iſthinc beneficentia, ô ſtolidi, ſi ea in Chriſto conſtituatis, quæ in protoplaſto? Adæ lapſum incomparabili reſurrectione Chriſtus penſauit, in ſimilitudine carnis peccati viſus, & condemnans peccatum in carne, vt & carne in terra verſaretur, & incapacem peccati oſtenderet carnem, quam quum ex prima plaſmatione ipſe Adam habebat ſine peccato, præuaricando capacem delicti fecit, & in corruptionem mortemque delapſus eſt: hanc ſuæ naturæ reſtituit Chriſtus, & proinde impeccabilem reddidit, vt declararet opificem extra culpam fuiſſe: & ſecundùm primordialem creationem eam inſtaurauit, vt ipſe eſſet impeccabilitatis ſpecimen. Quur igitur imaginentur perditi, cæleſtis naturæ eſſe Domini corpus, quum Adam illud è cælo in terram detulerit, Chriſtus è terra in cælum extulerit: & quod Adam impeccabile & damnationi inobnoxium in corruptionem & damnationem deduxerat, hoc Chriſtus incorruptibile, expiatoriumque mortis oſtendit, vt in terra poteſtatem dimittendi peccati, & in ſepulchro incorruptibilitatem, & in deſcenſu inferorum, ſoluẽdæ mortis poteſtatem oſtenderet, & annunciandi omnibus reſurrectionem, eò quòd creauerit Deus hominem ad immortalitatem, & ad imaginem ſuæ æternitatis illum fecerit. Inuidia autem diaboli, mors inuaſit mundum, quem tyrannide mortis oppreſſum incorruptionem non neglexit, ipſe factus homo, & neutiquam abhorrens hominis ſpeciem, aut contemnens humanam naturam, non obſcuritet ſeſe repræſentauit: ſed quum Deus natura eſſet, homo efficitur, vt in vtramque partem omnino perfectus eſſet, idque per verum & naturalem naſcendi modum. Ideo dictum eſt, *Et donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen*, vt regnaret in cælis, & poteſtatem haberet iudicij faciendi, omnium opifex & architectus Verbum, hominis filius viſus eſt, non aliud quàm ſecundus Adam factus, vt res ipſa ex nomine patet, eoque protoplaſtum priorem eſſe Apoſtolus oſtendit, primum inquiens animalem, ſecundum ſpiritualem.

Hebr. 2.

In Chriſto ſola deitatis ſubſtãtia eſt increata.

Cõcluſio.

Ephe. 4.

1. Ioã. 1.

Rhetorius.

Exhortatio.

Caro Chriſti adoranda.

Ioã. 20.

Luc. 24.

Manichæorum error & pertinacia de incarnatione Verbi.

Chriſti corpus nõ eſt cæleſtis naturæ.

Gene. 1

Philip. 2.

1 Cor. 15.

Adami corpus animale quomodo

Chriſti corpus ſpirituale quomodo. ſpiritualem. Cæterùm, quom eos, alterum animalem, alterum ſpiritualem appellet, nnn aliud in hoc quàm in illo corpus innuit, ſed idem in vtroque. Primum quidem corpus, quia viribus animæ ſubſiſtebat, animale, ſecundum quia vi & natura ſpiritus, ideò appellauit ſpirituale. Spiritus enim Verbum Deus. Ita enim quod de nobis quoque dicitur intelligẽdum eſt, dum ait: *Spiritualis diiudicat omnia, animalis non percipit ea quæ ſunt ſpiritus.* Quanquã idẽ ſit corpus amborum, & hunc communicatione ſpiritus intelligentem, ſpiritualem oſtendit: alterum ſolummodo animæ vi imbutum, animalem. Quapropter ſi ita eſt in rebus noſtris, non homo tãtummodo dicendus Chriſtus, quaſi nouus aliquis è cælo delapſus, ſed & Filius hominis factos. *Concluſio.* Si igitur in terra factus eſt Filius, qoanquam ex ſemine viri genitus non ſit, ſed ex Spiritu ſancto, tamen etiã protoplaſti Adæ filius intelligitur. Non enim ali⁹ quiſpiam ſcriptus eſt homo in cælo fuiſſe, præter Adam qui ex terra eſt, vt & ex cælo habeat corpus & filius hominis ſit præter Adam. Ideo Matthæus Filium Abrahæ & Dauidis ſecundùm carnem ſcripſit: Lucas verò eum filium Adæ, & Dei, in deducenda ſtirpe oſtendit. Si igitur diſcipuli eſtis Euangeliorũ, ne loquamini contra Deum iniquitatem, ſed per ſcripturas incedite: Quòd ſi diuerſa à ſcriptutis fabulari vultis, cur nobiſcum concertatis, qui neque loqui neque audire ſuſtinemus, quod extraneum ſit ab iſtis? dicente Domino, *Quòd ſi vos manſeritis in meo ſermone, reuera liberi eritis.* *Ioan. 8.* Quo pacto igitur aut fideles aut Chriſtiani habeamini, qui neque ſecundùm ſcripturas inceditis, neque fidem rebus geſtis habetis: ſed quæ ſuprà naturam ſunt, ſtatuere audetis? Si parum eſt, vos moleſtos eſſe hominibus, cur Deo quoque moleſti eſtis? Nam ſi illi, qui Prophetis nõ crediderunt, condemnati ſunt: quanto magis condemnandi ſunt, qui non auſcultant ipſi Domino? Vos enim pro iis, quæ ille voluit vſurpare, ad propulſationem mortis & peccati, pro iis (inquã) alia atque alia ſubiicitis, alia dicitis & excogitatis. *Eſa. 7.* Quẽ, ſi confitemur & agnoſcimus, & ipſe nos viciſſim agnoſcet: ſin inficiamor, & ipſe nos inficiabitor: ſi fidem illi non habemos, ipſe tamen fidus manet: ſeipſum enim inficiari non poteſt. Quæ igitur eſt iſta veſtrę immodeſtiæ vecordia, vt loquamini quæ ſcripta non ſunt: & cogitetis quæ aliena ſunt à pietate? *Manichæorum vecordia & audaciam arguit.* quippe qui carnem Deitate conſubſtantialem audetis aſſeuerare, non videntes duplicem veſtri erroris impietatem. Hæc enim ideo à vobis inſtituta ſunt, quò vel caro eius negari poſſit, vel Deitas blaſphemia lædi, dum affirmatis eum qui ex Maria prodiit patri conſubſtantialem eſſe. Cæterùm veſtra iſta, quæ vulgo exiſtimatut, circumſpectè loquendi ratio, mox apparebit, vel curioſè affectata, vel ſtulta eſſe: Quis enim fidelium non confiteatur Dei Verbum quod aduenit, & ex Virgine homo prodiit, eſſe Patri conſubſtantiale, idemq́ue ex ſemine Abrahæ oriundum, eius filium recenſeri? & quamuis conſubſtantiale Deo ſit, tamen ſecundum carnem filium Dauidis appellari, Apoſtoli quoque & Euangeliſtæ ita genealogiam Chriſti faciunt ſecundùm carnem. Quomodo igitur talia dicentes, proferre non erubeſcitis, carnem ex ſemine Dauidis oriundam, conſubſtantialem cum Verbo eſſe? Stolida ſunt iſta quæ garritis, eò quòd vobis in mẽtem non veniat, eum qui alteri conſubſtantialis eſt eandem omnino naturam habere, ſed tamen ſua perfectitudine & ipſum ſubſiſtere. Quemadmo-

A dum filium Patri conſubſtantialem eſſe ex ſacris literis in confeſſo eſt, & perfectus cum perfecto agnoſcitur: ita quoque & Spiritus ſanctus, eò quòd ipſa Trinitas inter ſe conſubſtantialis ſit. *Simile. Vt filius conſubſtantialis eſt Patri ita & Spiritus Sanctus.* Dabitis igitur conſubſtantiali carni perfectitudinem cum Verbi perfectitudine? eritq́ue ſecundùm vos quaternitas, non Trinitas. *Abſurdũ* Sed quódnam eſt iſtud commentum impietatis? dicitis carnem conſubſtantialem fuiſſe: qua igitur ratione conſubſtantialis fuerit? ideo, dicitis, quia caro facta eſt Verbum, & Spiritus facta eſt. Si ea, quæ ex natura diuinitas non fuit, diuinitas efficitur, cur igitur incuſatis Arianos, qui iſtiuſmodi opinionem de Verbo in medium adferunt, quum tamen ſcriptura in contrarium dicat: Verbum carnem factum eſſe, non carnem Verbum: ideoq́ue dictum eſt, Verbum car-B nem eſſe factum, quoniam caro, Verbi caro facta eſt, & non hominis alicuius: hoc eſt, Deus homo factus eſt, & caro dicitur factus eſſe, ne omitteretis carnis vocabulum. *Verbum caro factum eſt, quomodo.* Quòd ſi igitur contenti non eſtis iſta Verbi cum carne vnione: atque eo ipſo quod Deus homo factus eſt, certè neque audire neque credere conſtituiſtis, quum vobis ſatis fieri nequeat tam modeſta religioſaq́ue ſuper omnem commentationem dicendi ratione, dum corpus Dei auditis, eſſe, idq́ue ſecundum eum qui dicit: *Qui transfigurabit corpus noſtræ humilitatis, vt ſit conforme corporis gloriæ ipſius.* Qua in re argumentum futuræ reſurrectionis oſtenditur, quod etiam tum appellatur corpus, cùm iam corpus eſt gloriæ eius. Quin ipſe Dominus hoc ipſum loquitur, Cum venerit Filius hominis inquiens: Vbi filium hominis iudicem factum eſſe declarat viuentium & mor- *Philip. 3.* C tuorum, regem & Dominum. Sed exterminare cupitis vocabulum corporis, neque tolerare poteſtis eum deinceps hominem appellari. Qui fieri poteſt, vt diuinas ſcripturas legiſſe videamini? *Mat. 1.* quum Matthæus ſcribat *Liber generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abrahæ.* Et Ioannes, *In principio erat Verbum & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* *Ioan. 1. Chriſtus filius Dei, & Dauidis appellatur.* Vbi ſcriptura oſtendit eum & Deum, & filium Dauidis exiſtimandum, ſi diſcriminatim vnumquodque ſeorſum inſpicere velitis, duos dixeritis ſecundum humanam rationem, ſin ſacris literis eruditi credideritis, Verbum quum Deus eſſet Filium hominis eſſe factum, cognoſcetis vnum eſſe Chriſtum, eundemq́ue & Deum & hominem, vt duplex prædicatio ſuper eius aduentu facilè perſuadere poſſet, tum eius patibilitatem, tum impatibilitatem, vt quum dicit *Roma. 9.* D Apoſtolus: *Homo Ieſus Chriſtus, qui dedit ſeipſum pro nobis, quique eſt Deus ſuper omnes benedictus in ſæcula, Amen*: & quum Timotheo ſcribit: *Recordare Ieſum Chriſtum ex ſemine David, excitatum à mortuis.* *2. Ti. 2.* Et, *Mortem eius prædicamus donec veniat.* Aut igitur conceſſione conſubſtantialitatis, tollitur vocabulum carnis, aut hominem dici Chriſtum, negatis: aut non amplius mortem eius annunciatis, donec veniat, tollentes ſacras ſcripturas *1. Cor. 11.*: aut ſi mortem annunciatis eius, qui veſtra ſententia conſubſtantialis Deo eſt, fieri non poteſt, vt eum carne paſſum confiteamini: aut ipſam Patris, & Spiritus ſancti Deitatem, contenditis mortis capacem fuiſſe, ac proinde impij eſtis ſuper omnes quotquot ſunt hæretici. Mors enim in carnem Verbi quod Patri conſubſtantiale eſt, introducta fuit: ſiquidem neque Pater, neque Spiritus carnem geſtauit, vt impiè Valentiniani diſcipuli

calumniantur: Sed Verbum caro factum eſt. Ideò
Valentinians error.
nns confitentes Deum & hominem Chriſtum eſſe non diſſeparationis cauſa iſtud dicims, abſit, ſed ſecundum ſcripturas, vt motte eius paſſioneq́uè verè
Ioan. 1.
acta, eaque deprædicata, donec veniat, in carne quidem Verbi paſſionem & mortem confiteamur: ipſum tamen Verbum incommutabile, & inalterabile eſſe, fide cognoſcamus. Ideoq́ue idem eſt qui paſſus eſt, & non paſſus: diuina quidem natura incommutabilis & inalterabilis: carne tamen paſſus, vt dixit Petrus, & mortem guſtare volens, eò quòd factus ſit mediator Dei & hominum: Mediator verò vnius non eſt, Deus autem vnus eſt. Quapropter errant qui dicunt, alium eſſe qui paſſus ſit, & alium eſſe qui non ſit paſſus. Non enim alius eſt præter
1. Pet 3.
ipſum Dei Verbum, quod paſſionem & mortem recepit: ſed idem illud impatibile & incorporeum, carnis generatinnem tolerauit, & iis omnibus perfunctus eſt, vt haberet quod offerret pro nobis, ac proinde dicitur præſtantior Angelis factus. Cæterùm, nequaquam Filius Dei creator Angelorum,
Chriſtus præſtantior Angelis factus quomodo.
præſtantior Angelis factus eſt, quaſi qui aliquando illis deterior fuiſſet, ſed forma ſerui, quam ipſum Verbum ſibi propriam fecit & vendicauit, naturali generatione præſtantior, exoriens ex protoplaſto Adam, & nos ſibi arrogat, proprioſq́ue facit, vt dictum eſt à Sanctis & domeſticis Dei, Deiq́ue caro ſecundum naturam facta eſt, non, quòd conſubſtantialis deitati Verbi, & quaſi coæterna eſſet, ſed quòd proptia illius caro per naturam facta ſit, & indiuiſibilis ratione coadunitionis, ex ſemine Dauidis &
Caro nō eſt Deo conſubſtãtialis.
Abrahæ, ex qoo nos quoq; progeniti ſumus. Quòd ſi Deo conſubſtantialis eſt caro & coæterna, ſupereſt vt iuferatis, etiam omnia creata, coæterna eſſe cum Deo omnium creatore. At, qui (quæſo) illi
Abſurdũ
pro Chriſtianis haberi poſſent, qui iſtiuſmodi laqueis ſeſe inuoluunt? Siquidem conſubſtantialitas vt impatibilis eſt, ita mortis quoque inſuſceptibilis exiſtimanda eſt. Conſubſtantialitas porrò vnitionem perſonarum non admittit: adeo, vt pro ſpecioſo veſtro commento, aut carnem ex Virgine negetis, aut in deitatem blaſphemi ſitis. Sin autem confitemini, eo modo Filium eſſe cõſubſtantialem Patri, & ſpiritum Sanctum, quomodo ipſa caro, quæ paſſionem ſuſtinuit, vana & veſtra fides: paria enim ſentitis cum impiis Arianis, male excipientes has voces, Verbum caro factum eſt, vt Verbum non amplius ſit Verbum, ſed vt caro ſit Verbum. Atqui, Verbum ita caro factum eſt, vt Verbum ſemper Verbum remanſerit, ſed tamen carnem haberet, in qua paſſionem & mortem ſuſciperet ſub humana ſpecie, vſque ad ſepulchrum & infernum deſcendens, in qua ſpecie etiam reſurrectionem mortuorum perfecit, carnis, ſanguinis, & animæ, argomenta indiciaq́ue de ſe præbens, per propriam & indiſſeparabilem (vt ſcriptum eſt) carnem ex ſemine Da-
Marcion Manichæus.
uidis. Quid enim aliud apud vos dixit Marcion? nónne cæleſti ſpecie corpus fuiſſe, idq́ue in ſimilitudine humana, ſed citra veritatem? Quid aliud prolocutus eſt Manichæus, quàm diuinum corpus, eius corpus extitiſſe in ſimilitudine ſola, non in veritate, alienumq́ue ab humana carne? quam ex ſe peccatum dicere citra actionem, hominum eſt impiè ſentientium. Cæterùm, talis eſt illorum impietas, quamobrem nefas eſt pium hominem iſtiuſmodi verborum commentis vti, ſed contra, ita ſentiendũ
Fides catholica.
eſt: ante ſæcula, Verbum quod eſt filius Dei, Deo Patri conſubſtantiale eſſe, & extremis temporibus

A ex ſancta Deipara virgine, Adæ plaſmationem conditionemq́ue inſtauraſſe, eamq́ue ſibi naſcẽdo propriam feciſſe, atque ita viſus eſt Chriſtus homo, qui ante ſæcula Deus erat: & nos mẽbra Chriſti ſumus, vt ſcriptũ eſt, ex carne eios, & ex oſſibus eius. Quorſum igitur tanta contentio nouarũ inuentionũ, vt humano ingenio, ea quæ ſunt ſuprà homanum intellectũ definiatis, dicentes, pro interiore in nobis homine mentem ſupercæleſtẽ in Chriſto fuiſſe? O nefariam ſententiã, & verba imbecilia & indecora, quibus hoc non ante omnia in mentẽ venit Chriſtũ non ſimpliciter dici: ſed in ipſo nomine quod vnũ eſt, vtramque naturã ſignificari, & diuinitatis & humanitatis, ideoq́ue Chriſtum & hominẽ & Deum appellati, quanquam vnus ſit Chriſtos. Vanũ igitur veſtrũ ſciſcitamẽtom eſt, conantium diuerſũ quid,
Mentem ſupercæleſtem in Chriſto fuiſſe nephariũ eſt docere.
B & alterum extra ipſum Chriſtum, in Chriſto cõſtituere. Cæterùm, illi qui abuſiuè Chriſti nominãtur, forſitan quantum ad nos attinet, ita ſpectari poſsẽt: Qui autem ex natura & ſolus, eſt verus Chriſtus, nõ ab humana ratione deſcribetur, vt vos pro veſtra impudentia audetis, quum nullus neque Propheta, neque Apoſtolus, aut quiſpiam Euangeliſtarum ita locutus ſit, quæ vos loqui ſuſtinetis, idq́ue animo impudenti. Si enim alter eſt Chriſtus præter cæleſtẽ mentem in eo ſitam: perfectaque res, mens eſt: Duo igitor ſecundùm veſtram opinionem Chriſti exiſtunt: & in eo, quo vobis maledicere eſt placitum, refutamini. Nam ſupercæleſtem mentem etiã Prophetæ habuerunt, qui cæleſtia, futuraque, quaſi iam præſentia enunciabant: ideóne iſta verba commẽti
Mentem ſupercæleſtem Prophetæ habuerũt
eſtis, quo negari poſſet, interiorem hominem in Chriſto fuiſſe? Quid igitur de anima dicetis, quum
C & corpus & anima interior ſit homo, quod quodammodo ſanguinem & carnem dixeris: ſed ſicuti
Simile.
corpus & ſanguis ſubiacent palpationi, neqoe vulnerationem effugiont, quum res viſibiles ſunt: ita nobis oſtendite animam iſtis ipſis non ſubiacere, & viſibilem eſſe: Aut ſi oſtendere non poteſtis, euidẽs ratio eſt animam ſub oculos non venire, neque interimi ab homine, vt corpus interimitur, ſicuti à Domino prædictum fuit. Credite igitur animam, interiorem hominem eſſe. Quoniam id & à prima
Anima eſt homo interior.
plaſmatione oſtenditur, & à ſecunda diſſolutione commonſtratur, quum non ſolum in nobis, ſed & in Chriſti quoque morte idipſum pateat, corpore non vltra ſepulchrum delato, anima ad inferos penetrante, locis ingenti interuallo diſcrimioatis, ſe-
Anima Chriſti ad inferos penetrauit.
pulchro qoidem id quod corporeum erat, quia ibi corp' aderat, recipiẽte: inferno verò id quod incor-
D poreũ fuit. Qua ratione igitur factũ eſt, vt quũ Dominus adeſſet incorporaliter, pro homine à morte ſit agnitus? Vt earũ animarũ quas inferus tenebat, vincula, ſua anima inobnoxia quidẽ vincolis mortis ſed tamẽ quę quaſi obnoxia facta eſſet, diſrũperet? explicans illis modum rationẽq́ue ſuæ reſurrectionis, vt Plaſtes ille & cõditor hominis, hominẽ dam-
Anima Chriſti nõ obnoxia morti.
nationi ſubiectum, ipſe præſens ad plenum liberaret in ſua forma? Nõ enim mors præualeſcens ſubiecit ſibi humanam Verbi animam, vt vincula illi innecteret: nec corruptio per tyrannidem inuadẽs, in eius corpus vim ſuam exercebat ad putrefactionem, quaſi rebus malè curatis, minimè genitum: id enim de eo cogitare prorſus impium eſt. Sed qui de Adæ inobedientia quæſtionem haboit, iudicioq́ue peracto duplicem pœnam in ſententia ſua complexus erat, dum rei terreſtri ita loquitur, *Terra es, & in terram reuerteris*, atque ita
Gen. 3.

pro

Digitized by Google

Gen. 3. *Homo in duas partes diſcerptus.*

pro decreto, Domini corpus in terram abſcedir, animæ autem dixit, *Morte morieris*, atque hinc eſt, quòd homo in duas partes diſcerpitur, & vt ad duo loca diſcedat, condemnatur. Ae proinde opus fuit illo ipſo iudice, qui hoc decretum tulerat, vt ipſe per ſe ſententiam ſolueret, ſub ſpecie condemnati, incondemnatum ſe ſyncerumq́ue à peccatis oſtendens, vt hominem Deo reconciliaret, hominemq́ue totum in libertatem vindicaret, in nooitate imaginis Filij eius Ieſu Chriſti Domini noſtri. Iam ſi mihi alium locum coodemnationis præter hos duos oſtendere poteſtis, meritò homioem dixeritis tripliciter diuidi, & ex duobus locis reuocationem factam eſſe, & in tertio manere colligatum in vinculis. Quòd ſi tertium aliquem locum oſtendere non poteſtis præter ſepulchrum & infernum, ex quibus planè ereptus eſt homo, Chriſto aſſertore, per ſuam ſpeciem cum noſtri ſimilitudine congruentem, eamq́ue veram & neutiquam imaginariam. Cur igitur dicitis: Deum nondum propitiatum eſſe? aut qua de cauſa Saluator aduenit? an qoia impotens fuit, vt totum hominem à compedibus vindicaret? an qoia peccatorem abominetur? an quia metus illi eſt, ne contagionem peccati ſentiat, ſi ipſe, quum Deus ſit, integer homo fiat? Atqui iſtiuſmodi cogitatus nimia impietate ſcatent. Aut cur in definiendo peccato, ex natura eſſe peccatum aſſeritis? idq́ue ex opinione impiiſſimi Manichæi? Hæc dum ſentitis, criminatores vos oſtenditis opificij naturæ. Num, quum Adamum ab initio fingebat Deus, congeoitum illi peccatum inſeuit? Quorſum igitur opus fuit præcepto, aut quid eum, vbi peccarat, condemnauit? cur ante ioobediẽtiam non cognouit bonum & malum, quem Deus finxerat ad immortalitatem, & ad imaginem ſuæ æternitatis, natura quidem ſine vitio peccati, voluntate tamen libera inſtructum? Cæterùm mors, inuidia diaboli, mundum inuaſit, excogitato inobedientiæ inuento atque ita ex inobedientia præcepti diuini, factus eſt homo capax ſuperſemiuationis diaboli ac peccatũ iam inde in natura receptum, ad omoem concupiſcentiam ſtimulabat, non tamen vt diabolus eam naturam finxerit: abſit, nunquam enim diabolus naturæ opifex (vt Manichæorum impietas cenſet) ſed naturæ peruerſio, ex præuaricatione id efficit, & ita mors tyrannidem habuit in omnes homines, ideoq́oe dictum eſt: *Venit filius Dei, vt perderet opera diaboli.* Quanam (quæſo) ratione? ea nimirum, qua naturam à Deo quidem factam, nulloq́ue crimine imbutam, ſed inſtigatam à diabolo ad præuaricationem mandati diuini, & ad inuẽtum peccati mortis, Verbom Deus in ſe reformauit, neque vlterius eã fraudis diaboli, aut inuenti mortis ſuſceptibilem reliquit? Ideoq́ue dictum eſt à Domino: *Venit princeps mundi, & in me non inuenit quicquam.* Quòd ſi princeps mundi nihil operum ſuorum inuenit in Chriſto, multo magis Chriſtus nihil ex ſuis creaturis reliquit principi hoius mundi. An etiam ea de cauſa nihil inuenit in Chriſto, quia Chriſtus perfectam in ſe nouitatem exhibuit, vt perfectam ſalutem animæ & corporis, in toto homine operaretor, vt perfecta quoque eſſet reſurrectio? Fruſtra igitur Ariani cauillantur, qui carnem tantummodo ſtatuentes, ea quæ de paſſione intelliguntur, ad impatibilem deitatem impiè referunt: fruſtra verò & vos ex alio commento paria cum illis ſentitis, quum aſſertores ſitis, mentem ſupercæleſtem, loco interioris hominis, ambitu eius ſpeciei qua continebatur, pro in-

Manichæi error in peccato definiendo.

Peccatũ ex natura non eſſe.

Peccatũ per inobedientiã mũdum inuaſit.

1. Ioã. 3.

Mors prænaluit hominibus, quomodo.

Ioã. 14.

Arianorum & Manichæorum cauillationes occiſæ.

A ſtrumenro abuſum fuiſſe. Nam ſi id verum, quomodo potuit vel dolere, vel auxius eſſe, vel orare? Scriptum eſt enim, *Et conturbatus eſt ſpiritu Ieſus.* Atqui iſta nec brutæ, nulliſq́ue cogitationibus inſtructæ carni, nec deitati quæ incommutabilis eſt, congruerint, ſed animæ quæ intellectu eſt prædita, quæ agitur & perturbatur, & intelligibiliter paſſionem ſentit. Quòd ſi hæc ſententia non placet, ſaltem quum triplicia ſint de ea re iudicia, quorum vnum eſt in blaſphemia ſitum, alterum nudam inanemq́ue apparentiam conſtituit, tertium veritate nixum: eligite, quod magis arridet. Nam ſuſpicari non verè hæc de eo eſſe dicta, ſed tantummodo videri dicta, id ſecum trahet, vt quæ facta de eo dicantur, opiniones ſint & ſimulationes, non verè res geſtæ. Iam ſi verè dicta ſunt de dolore, de anxietate, B qui poſſunt ea quadrare in ſupercæleſtem mentem ſiue afflatum numinis, quæ humanæ ſunt animæ, vt intelligas, mentem illam quæ immutabilis eſt, mutatam eſſe in dolorem, anxietatem, & perturbationem? Impia eſt iſtiuſmodi ſententia. Nam tametſi dixerit Euangelium, Ieſum ſpiritu fuiſſe conturbatum: ipſe tamen Dominus declarauit, de anima ſua hoc intelligendum eſſe, quum dicit: *Anima mea turbata eſt.* Quòd ſi ſuæ animæ ſenſum Dominus oſtendit in compaſſionem noſtræ animæ, vt ita & ipſius intelligeremos, paſſionem, & eum tamen impatibilem confiteremur: Sicuti enim ſanguine carnis ſuæ liberauit nos, ita ſenſu ſuæ ipſius animæ, victoriam pro nobis comparatam ſignificat: *Ego* (inquit) *vici mundum*, & alibi: *Et qui dat nobis victoriam.* Sed ſicut hic ſub nomine ſanguinis, non quiuis aut communis ſanguis, quemadmodum ab impiis exi- C ſtimatur, ſed ſalutaris à piis hominibus intelligitur, ita quoque mens illa non humanam imbecillitatem, ſed Dei naturam induiſſe demonſtratur, atque ita appellabitur perfectus Deus, & perfectus homo Chriſtus, non quòd diuina perfectitudo, in humanam perfectitudinem tranſeat, quod eſt impium: neque quòd duæ perfectitudines ſeorſim ſint conſtituendæ: neque verò ſecundum profectum augeſcentis virtutis, aut acquiſitionem iuſtitiæ, abſit, ſed ſecundum rationem exiſtendi ſine defectu plenam & integram, vt vnus ſit, vtrinque per omnia idem & Deus & homo: Ea de cauſa Dominus locutus eſt: *Nunc anima mea perturbata eſt.* Illud autem *nunc*, tum fuit, quum ipſe voluit: veruntamen, illud, quídnam eſſet, ſignificauit. Non enim quod nou eſſet, taoquam quod præſens eſſet, nomiuauit: aut tanquam ſimulatè dicerentur, & non ex fide, quæ D contigerunt: Siquidem naturam fidemq́ue habuere ea quæ acta ſunt, non inanem imaginariamq́ue apparentiam. Igitur, quia natura, non fictione, Dominus homo factus eſt: neque inſitum ex natura, neque opere patratum ſtatuere poſſumus in opifice peccatum, quamuis in noſtra natura etiamnum pugna eius rei, quam ſerpens induxit, reperiri poſſet, & ſuperſeminationis progreſſus aliquis propter noſtram imbecillitatem: Verbi tamen incarnatio ſecundom naturam Dei facta, noſtrorum vitiorum ſuſceptibilis non fuit quæ ex vetuſtate etiam hoc tempore in nobis hærere ſolent. Inde enim eſt, quòd docemur exoere veterem hominem, & induere nouum, atque in eo miraculum eſt quòd Dominus homo factus eſt, ſine omni peccato, eò quòd nouitas in totum facta ſit, vt oſtenderet vires ſuas. Perro, quæcunque ipſe ſua voluntate in natura formauerat, ea ſua voluntate in ſeipſum te-

Ioan. 13.

Ieſus turbatus eſt ſpiritu, quomodo intelligendum.

Chriſtus perfectus Deus & perfectus homo.

Ioã. 12.

Incarnatio Verbi non fuit peccatis obnoxia.

Chriſtus omnia quæ ſunt naturæ humanæ in ſe recepit.

cepit, vt genituram ex fœmina, incremētum ætatis, numerum annorum, laborem, eſuriem, ſitim, ſomnum, dolorem, mortem & reſurrectionem. Ideoque vbi corruptum fuerat humanum corpus, eò ſuum corpus proiecit Ieſus: & vbi tenebatur humana anima in morte, ibi exhibuit humanam ſuam animam, vt ipſe inuictus à morte, tanquam hominem ſe præſentem oſtenderet, & ſolueret catenas mortis vt Deus, vt vbi ſeminata fuerat corruptio, inde exorıretur incorruptibilitas: & vbi regnauerat mors in forma animæ humanæ, ibi ipſe ille mortalis præſens, immortalitatem exhiberet, atque ita nos participes redderet ſuæ incorruptibilitatis, &

1. Cor. 15. Roma 5.

immortalitatis, per ſpem reſurrectionis ex mortuis: vt corruptibile hoc induet et incorruptibilitatem, & mortale immortalitatem, vt ſcriptum eſt, vt quemadmodum per vnum hominem inuaſit peccatum in mundum, & per peccatum mors: ita quoque per vnum hominem Ieſum Chriſtum, gratia regnaret per iuſtitiam in vitam æternam, quemadmodum ſcriptũ eſt. Quomodo igitur dicitis quòd pro interiori homine qui in nobis eſt, ſupercæleſtis in Chriſto fuerit? Nónne diuiſus in duas partes vt homo, & in ſepulchro, & apud inferos agebat? Neque potuit aliud pro alio io redemptionem penſari, ſed corpus pro corpore, anima pro anima reddenda fuit, & integrum aliquid pro integro homine, hoc eſt, Chriſto penſandum permutandumque fuit, cui conuicia fecêre in cruce Iudæi vitæ inimici inter prætereundum, & capita mouebant: Imò neque infernus ſuſtinuiſſet nudæ deitatis acceſſum, quod & Apoſtoli teſtantur, & ex natione diſpenſationeque crucis videre licèt: quippe, qui emiſſu ſanguiois, certitudinem carnis: effluxu aquæ, incontaminatam puritatem, & Dei corpus eſſe edocuerit, clamando & inclinando caput, & tradendo ſpiritum qui erat in corpore, hoc eſt, animam de qua dixerat, ſe animam ſuam pro ouibus ſuis ponere: adeò, vt expirationem, nemo dixerit Deitatis traductionem transmigrationémve, ſed animæ diſceſſum eſſe. Nam ſi poſt emigrationem Deitatis mors ſuperuenit, eaque fuit corporis extinctio, propriam nimirum mortem obiuit, non noſtra perfunctus eſt. Et qui (quæſo) ad inferos deſcendit ouda & intecta Deitate? aut vbi tandem anima, quam pollicitus erat Dominus ſe poſiturum pro ouibus ſuis, de qua etiam Prophetæ iam antea iudicium fecerant? Quòd ſi autem animæ diſceſſio fuit, ideoque dictum eſt, quòd noſtram in ſe recepit mortem, hoc eſt, quod noſtro more & diſſolutionem & naſcendi quoque ratione ſuſtinuerit, ſequitur, vt falſa ſit veſtra cauillatio. Nam qoi (quæſo) mors corpori ſuperueniſſet, niſi Verbum Dei & interiorem & exteriorem hominem ſibi circumpoſuiſſet? aut quomodo pro omnibus ſuccidaneam victimam ad liberationem ſe dediſſet? aut quomodo potētia mortis plenè diſſoluta fuiſſet, niſi Chriſtus illud, quod ex cogitatione voluntateque peccandi vitiatum erat, ipſe in ſeipſo reſtituiſſet? Si igitur regnat mots in homine interiore, in quo alio regnauit vnquam, niſi in anima, quæ mente peccaoerat, quemadmodom ſcriptum eſt: *Anima quæ peccauerit, ipſa morietur*, pro qua ſuam animam repoſuit Dominus, ad penſationem redemptionis. Quemnam autem ab initio condemnauit Dominus? nom de plaſmatione, plaſtem? an de actione, plaſma? Quòd ſi de plaſmatione plaſtem condemnauit, ſeipſum condemnauit Deus, &

Chriſti anima diuiſa à corpore quandiu fuit in ſepulchro. Mat. 27. Ioan 19. Ioan 10.

Abſurda ex Marcionitarũ propoſitione collecta.

A erit talis quales cæteri homines: ſin autem illud impium eſt de Deo cogitare, ſed damnauit de actione plaſma, nimirum tollit iam ipſam actionem, & innouat plaſmationem: illius enim opus ſumus, conditi ad bcnè agendum. Sed hic rurſum dicitis, nos illum ex Maria Deum eſſe prædicamus. Qui fit igitur, vt quaſi Marcion, Deum ita aduenıſſe contendatis, quaſi intactim prodierit cum ea natura, quæ humanam carnem recipere non poſſet? aut cur ita eum Deum appellatis, vt Paulus Samoſatenſis, qui hoc prætextu ad ſuam impietatem abutitur, vt illum ex Maria Deum confiteatur, ante ſæcula quidem prædefinitum: ſed tamen, qui ex Maria eſſentiæ ſuæ primordium acceperit? veruntamen Verbum ex cælo efficax, & ſapientiam in eo agnoſcit, plus quàm à nobis da-

Obiectio. Marcio.

Samoſatenſis.

B tur illi attribuens, ſecundum ipſius impietatem, ſicuti vos dicitis, mentem ſupercæleſtem in non animato corpore. Atque ita iam fit, vt neque corpus quod non animatum eſt, homo: neqoe mens ſupercæleſtis Deus haberi poſſit. Quandoquidem ad conſtituendam hominis perſonam, vocabulum animæ vſurpari debet. Siquidem corpus & anima hominis dicuntur eſſe, alterumque ad alterum refertur: hoc eſt, ſpiritus ad carnem. *Quis enim* (inquit) *cognouit mentem Domini?* mens Domini, nondum Dominns, ſed Domini vel voluntas aut conſultandi vis, aut energia ad aliud relata. Cur igitur iſta ad fabulandum excogitatis, verbis fictitiis cauponantes, diluenteſque Verbum Dei? Atqui Dei Eccleſia ea oon ita accepit, neqoe tradidit, ſed (qoemadmodum ſcriptum eſt) Deum illum agnoſcit eſſe apud Deum ante ſæcula exiſtentem, & qui

Solutio.

Homo ex anima & corpore conſtituitur.

Rom. 11. Eccleſia catholica fides de Chriſto.

C ſub conſummationem ſæculorum aduenit, & ex Maria virgine, & ex Spiritu Sancto genitus ſit Filios hominis (vt ſcriptum eſt) *donec pareret filium ſuum primogenitum*, vt eſſet primogenitus in multis fratribus: interim tamen verus Deus, vt etiam pro nobis pateretur, vt homo, & liberaret nos à morte & paſſione, vt Deus. Ne igitur falſis imaginibus conceptis arbitramini, quod ſentit agitque corporea membra inibi nouitatem operari poſſe, non intelligentes imitationem rei iam prius actæ, imitationem eſſe, & in Chriſto ſolius carnis nouitatem profitentes. Si enim vis agentis carnem hominibus poſſet nouitatem inſtaurationemq́, comparare abſque Chriſto, ſequiturque agentem id quod agitur, quid opos erat Chriſti aduentu? Vani quoque etiam illi, qui dicunt, Verbum ita io Chriſtum, vt in aliquem ex Prophetis deſcendiſſe.

Luc. 2. Mat. 1.

Exhortatio.

An verbum ſic in Chriſtum vt in Prophetas deſcenderit.

D Quis enim Prophetarum, quum Deus eſſet, homo factus eſt? aut cur nomen nullum conſummauit? aut cur mors regnauit in iis, qui non peccauerant, ad ſimilitudinem protoplaſtorum: Cur tandem à Domino dictum fuit: *Si igitur vos Filius liberauerit, vere liberi eſtis*, nunquid id fit ſecundum nouitatem & perfectitudinem quæ in ipſo eſt, per quam nos qui credimus, renouamur, ad inſtar eorum, qui in communionem perfectæ nouitatis Chriſti recipiuntur? Sed vobis omnia excogitantur, vt vnam negandi ſententiam emoliamini, & animam quidem per metaphraſim, ounc mentem nulla vi cogitandi præditam, nunc peccatum enhypoſtaticum nunc operatricem peccati ſine Dietate appellatis. Et carnem, nonc increatam, nunc ſupercæleſtem, ounc conſubſtantialem, vt plenam vobis inficiationem ſtabiliaris, quemadmodum Arius à fide, quæ eſt de myſtica ac veriſſima

Ioan. 8.

ac veriſſima Filij ex Patre natiuitate delapſus, in A perniciem abiit, paſsionem, ſectionem profluxumque comminiſcens, vt per impia verba homines malè firmos præcipitaret in iniquitatis foueam: ſiquidem fouea profunda, os iniquum. Ita quoque Sabellius, qui finxit Filium perſonam non eſſe, & Spiritum ſanctum diuiſionem eſſe Deitatis, ſed citra eſſentiam ac principiorum deorumque euapotationem falſo inducit, Iudaicis ſententiis innititur. Ita quoque Manichæus ab incarnatione & humanitate Domini, impius per omnia redditur: decernens, duobus opificibus hominem ſubiacere, bono ſimul & malo: Ita quoque & vos bifariam calumniam ſtruitis, & hominem coli adoratione, & peccatum ſubinfertis, idque non ad pietatem facitis, ſed vt errorem veſtrum malis inuentis be- B ne propagabilem efficiatis, & inſtabiles à fide impiis veſtris verbis ſubuertatis, ſed tamen ſtabile eſt fundamentum Chriſti & Dei, & huiuſmodi ſigillo obſignatum. Hæc ſcripſi dilecti, tametſi nihil omnino opus fuit, vt ſcriberem: ſufficit enim per ſe Euangelica traditio, ſed reſpondendum fuit: tum quia de fide mea interrogatus eram, tum propter eos qui contentioſius ingerunt ſua inuenta, quibus in mentem non venit, eum qui ex propriis loquitur, mendacia loqui: neque enim vel pulchritudinem vel gloriam corporis Dei fas eſt exprimi humano intellectu, ſed ea quæ acta ſunt, ſecundùm ſcripturam confitenda ſunt. Deuſque qui eſt, adorandus eſt, ad gloriam & confeſsionem ſuæ humanitatis, & ſpem ſalutis noſtræ in Chriſto Ieſu, Amen.

Sabellij hæreſis de incarnatione Chriſti. Manichæum.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRINI DE SALVTARI
ADVENTV IESV CHRISTI, ADVERSVS
Apollinarium Tractatus.

Chriſtus ex Deo & homine.

QVi Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, non ex Deo & homine vnum eſſe cõfitentur, vt ſcriptum eſt in Euangelio, ex homine (inquam) oriundo ex Adam, ac deinde ex Deo, dicant mihi C quid de Deo in forma Dei ſed accipiente formam ſerui, opinantur? vel quomodo illud, *Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis*, intelligunt: Qui enim dixit, *caro factum eſt*, idem dixit, *Ipſe animam ſuam poſuit pro nobis*. Num ita, quũ Verbum eſſet, mutationem ſuſtinuit, vt in carnẽ transformaretur, aut animæ ſimilitudinem? an vt imaginariam ſpeciem humanæ formæ præ ſe ferret, quẽadmodum nonnulli errabundi hæretici dictitare ſolent? Atqui hoc non admittit Apoſtolus, cuius verba diſerta & expreſſa ſunt. *Qui quum in forma Dei eſſet, &c.* Sicuti enim forma Dei integritas Deitatis Verbi intelligitur: ita quoque & forma ſerui, intellectualis naturæ hominum ſubſtantia cum inſtrumentali ſubſtantia agnoſcitur, ideoque vt ex altero Verbum ſignificetur, ex altero itidem, quum dicitur, Et caro factum eſt, animam quoque adiunctam D fuiſſe intelligatur, quæ nimirum forma ſerui appellatur, quam animaduertimus eſſe intellectualẽ ſubſtantiam, ideoque fit vt homo mortuus, amiſſa cum anima forma, informis nominetur & totus ſoluatur, anima, quæ corporis naturam continebat, recedente. Vnde Paulus de intellectuali natura teſtimonium perhibet. Ioannes autem de inſtrumentali corpore documentum adfert, vt ambo ſimul vniuerſum negocij iſtius myſterium, deprædicẽt: Certum enim eſt Verbum ante aduentum ſuum in carne, hominem nõ fuiſſe, quippe qui Deus erat, apud Deum inuiſibilis & impatibilis. Non igitur hoc nomen Chriſtus abſque carne allegatur, quoniam ad hanc vocem & mors & paſsio conſequuntur. Quum Moſes ſcribat, *ſi paſsibilis eſt Chriſtus, ſi primus ex reſurrectione mortuorum*, Paulus verò dicat, *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus*, & quod homo Chriſtus, dans ſe in redemptionem pro nobis, nõ quòd non Deus, ſed quòd & homo Chriſtus ſit: Ideo mentionem faciens de Ieſu excitato è mortuis ex ſemine Dauidis illum oriundum eſſe dicit, eaque de cauſa amborum nominum ſimul allegationem facit, ad oſtendendam eius ſubſtantiam. Deus enim videri nequit, homo contra viſibiliter contrectatur & verè exiſtit, non diuiſione perſonarum aut intellectuum, ſed naturali genitura & inſolubili vnitione, vt eius paſſio in confeſſo ſit, & extra controuerſiam. Quomodo igitur Chriſtus factus eſt Verbum, quum Deus eſſet antequam homo? ſi enim diuinitatis proprium vocabulum eſt Chriſtus citra carnem, nimirum applicandum eſt id quoque & Patri, & Spiritui Sancto, eritque ipſis paſſio communis, vt nonnulli errones arbitrantur. Quid? an ipſum impatibilem incorporalemque Deum Verbum, etiam ante incarnationem ſuſceptamque humanam naturam paſſionis & mortis capacem eſſe dicetis? Sed qui (quæſo) Filius Patri conſubſtantialis, indiuiſibiliſque ſecundùm diuinam naturam, patibilis dici poſsit, quum ſit inconuertilis & immutabilis, niſi ſumpta ex vtero Virginis integra humanæ naturæ ſpecie, homo ſit factus, vt & conuertilis reddatur in patiendo, & immortalis maneat quatenus Deus? Eáque de cauſa etiam vnitio inducta fuit, non tamen ideò, quaſi Deus vnitione indigeat, aut quaſi hæc vnitio abſque Deo fiat, ſed quòd Deus hanc vnitionem inducat. Conſtat igitur Verbum Dei ſe non diuiſiſſe ſine carne in ſpecimen carnis, & ſimilitudinem animæ, ſed manendo quod erat, aſſumpſiſſe ſerui formam, eamque non deſtitutam ſoliditate ſubſtantiæ, vt quæ euidenti demonſtratione in illo ſpectabatur, tum per paſsionem, tum per reſurrectionem, tum per cætera negocia, vt ſcriptum eſt, & manifeſtò liquet. Dicite igitur, cur Deum in Nazareth genitum ſuſpicamini, quandoquidem omnes hæretici id dicere ſolent, vt & Paulus Samoſatenſis, qui Deum ex Virgine in Nazareth conſpectum, inde ſuæ naturæ ſubſtantiæque initium habuiſſe, & initium regni accepiſſe, iactat: Verbum tamen cæleſte, efficax,

Ioan. 1.
Ioan. 10.
Phil. 2.

Animã adiunctã vet in Chriſto formam ſerui appellata.

Verbum ante aduentum ſuum homo nõ erat. Verbum ſine carne non dicitur Chriſtus.
Rom. 6.

Chriſtus quatenus Deus eſt immortalis & impatibilis, ſed quatenus homo eſt patibilis.

Samoſatenſis error de incarnatione Verbi.

Chriſtus omnia quæ ſunt naturæ humanæ in ſe recepit.

cepit, vt genituram ex fœmina, incremētum ætatis, numerum annorum, laborem, eſuriem, ſitim, ſomnum, dolorem, mortem & reſurrectionem. Ideoq́ue vbi corruptum fuerat humanum corpus, eò ſuum corpus proiecit Ieſus: & vbi tenebatur humana anima in morte, ibi exhibuit humanam ſuam animam, vt ipſe inuictus à morte, tanquam hominem ſe præſentem oſtenderet, & ſolueret catenas mortis vt Deus, vt vbi ſeminata fuerat corruptio, inde exoriretur incorruptibilitas: & vbi regnauerat mors in forma animæ humanæ, ibi ipſe ille mortalis præſens, immortalitatem exhiberet, atque ita nos participes redderet ſuæ incorruptibilitatis, & immortalitatis, per ſpem reſurrectionis ex mortuis: vt corruptibile hoc indueret incorruptibilitatem, & mortale immortalitatem, vt ſcriptum eſt, vt quemadmodum per vnum hominem inuaſit peccatum in mundum, & per peccatum mors: ita quoque per vnum hominem Ieſum Chriſtum, gratia regnaret per iuſtitiam in vitam æternam, quemadmodum ſcriptū eſt. Quomodo igitur dicitis quòd pro interiori homine qui in nobis eſt, ſupercæleſtis in Chriſto fuerit? Nónne diuiſus in duas partes vt homo, & in ſepulchro, & apud inferos agebat? Neque potuit aliud pro alio in redemptionem penſari, ſed corpus pro corpore, anima pro anima reddenda fuit, & integrum aliquid pro integro homine, hoc eſt, Chriſto penſandum permutandumq́ue fuit, cui conuicia fecêre in cruce Iudæi vitæ inimici inter prætereundum, & capita mouebant: Imò neque infernus ſuſtinuiſſet nudæ deitatis acceſſum, quod & Apoſtoli teſtantur, & ex natione diſpenſationeque crucis videre licèt: quippe, qui emiſſu ſanguinis, certitudinem carnis: effluxu aquæ, incontaminatam puritatem, & Dei corpus eſſe edocuerit, clamando & inclinando caput, & tradendo ſpiritum qui erat in corpore, hoc eſt, animam de qua dixerat, ſe animam ſuam pro ouibus ſuis ponere: adeò, vt expirationem, nemo dixerit Deitatis traductionem transmigrationémve, ſed animæ diſceſſum eſſe. Nam ſi poſt emigrationem Deitatis mors ſuperuenit, eaq́ue fuit corporis extinctio, propriam nimirum mortem obiuit, non noſtra perfunctus eſt. Et qui (quæſo) ad inferos deſcendit nuda & intecta Deitate? aut vbi tandem anima, quam pollicitus erat Dominus ſe poſiturum pro ouibus ſuis, de qua etiam Prophetæ iam antea iudicium fecerant? Quòd ſi autem animæ diſceſſio fuit, ideoq́ue dictum eſt, quòd noſtram in ſe receperit mortem, hoc eſt, quòd noſtro more & diſſolutionem & naſcendi quoque rationē ſuſtinuerit, ſequitur, vt falſa ſit veſtra cauillatio. Nam qui (quæſo) mors corpori ſuperueniſſet, niſi Verbum Dei & interiorem & exteriorem hominem ſibi circumpoſuiſſet? aut quomodo pro omnibus ſuccidaneam victimam ad liberationem ſe dediſſet? aut quomodo potētia mortis plenè diſſoluta fuiſſet, niſi Chriſtus illud, quod ex cogitatione voluntateq́ue peccandi vitiatum erat, ipſe in ſeipſo reſtituiſſet? Si igitur regnat mors in homine interiore, in quo alio regnauit vnquam, niſi in anima, quæ mente peccauerat, quemadmodum ſcriptum eſt: *Anima quæ peccauerit, ipſa morietur*, pro qua ſuam animam repoſuit Dominus, ad penſationem redemptionis. Quemnam autem ab initio condemnauit Dominus? num de plaſmatione, plaſtem? an de actione, plaſma? Quòd ſi de plaſmatione plaſtem condemnauit, ſeipſum condemnauit Deus, &

1. Cor. 15.
Roma 5.

Chriſti anima diuiſa à corpore quandiu fuit in ſepulchro
Mat. 27.
Ioan 19.
Ioan 10.

Abſurda ex Manichæorū propoſitione collecta.

A erit talis quales cæteri homines: ſin autem illud impium eſt de Deo cogitare, ſed damnauit de actione plaſma, nimirum tollit iam ipſam actionem, & innouat plaſmationem: illius enim opus ſumus, conditi ad benè agendum. Sed hic rurſum dicitis, nos illum ex Maria Deum eſſe prædicamus. Qui fit igitur, vt quaſi Marcion, Deum ita aduenîſſe contendatis, quaſi intactim prodierit cum ea natura, quæ humanam carnem recipere non poſſet? aut cur ita eum Deum appellatis, vt Paulus Samoſatenſis, qui hoc prætextu ad ſuam impietatem abutitur, vt illum ex Maria Deum confiteatur, ante ſæcula quidem prædefinitum: ſed tamen, qui ex Maria eſſentiæ ſuæ primordium acceperit? veruntamen Verbum ex cælo efficax, & ſapientiam in eo agnoſcit, plus quàm à nobis da-B tur illi attribuens, ſecundum ipſius impietatem, ſicuti vos dicitis, mentem ſupercæleſtem in non animato corpore. Atque ita iam fit, vt neque corpus quod non animatum eſt, homo: neque mens ſupercæleſtis Deus haberi poſſit. Quandoquidem ad conſtituendam hominis perſonam, vocabulum animæ vſurpari debet. Siquidem corpus & anima hominis dicuntur eſſe, alterumq́ue ad alterum refertur: hoc eſt, ſpiritus ad carnem. *Quis enim* (inquit) *cognouit mentem Domini?* mens Domini, nondum Dominus, ſed Domini vel voluntas aut conſultandi vis, aut energia ad aliud relata. Cur igitur iſta ad fabulandum excogitatis, verbis fictitiis cauponantes, diluenteſq́ue Verbum Dei? Atqui Dei Eccleſia ea non ita accepit, neque tradidit, ſed (quemadmodum ſcriptum eſt) Deum illum agnoſcit eſſe apud Deum ante ſæcula exiſtentem, & qui C ſub conſummationem ſæculorum aduenit, & ex Maria virgine, & ex Spiritu Sancto genitus ſit Filius hominis (vt ſcriptum eſt) *donec pareret filium ſuum primogenitum*, vt eſſet primogenitus in multis fratribus: interim tamen verus Deus, vt etiam pro nobis pateretur, vt homo, & liberaret nos à morte & paſſione, vt Deus. Ne igitur falſis imaginibus conceptis arbitramini, quod ſentit agitq́ue corporea membra inibi nouitatem operari poſſe, non intelligentes imitationem rei iam prius actæ, imitationem eſſe, & in Chriſto ſolius carnis nouitatem profitentes. Si enim vis agentis carnem hominibus poſſet nouitatem inſtaurationemq́; comparare abſque Chriſto, ſequiturq́ue agentem id quod agitur, quid opus erat Chriſti aduentu? Vani quoque etiam illi, qui dicunt, Verbum ita in Chriſtum, vt in aliquem ex Prophetis deſcendiſſe. D Quis enim Prophetarum, quum Deus eſſet, homo factus eſt? aut cur nomen nullum conſummauit? aut cur mors regnauit in iis, qui non peccauerant, ad ſimilitudinem protoplaſtorum: Cur tandem à Domino dictum fuit: *Si igitur vos Filius liberauerit, reuera liberi eſtis*, nunquid id fit ſecundum nouitatem & perfectitudinem quæ in ipſo eſt, per quam nos qui credimus, renouamur, ad inſtar eorum, qui in communionem perfectæ nouitatis Chriſti recipiuntur? Sed vobis omnia excogitantur, vt vnam negandi ſententiam emoliamini, & animam quidem per metaphraſim, nunc mentem nulla vi cogitandi præditam, nunc peccatum enhypoſtaticum nunc operatricem peccati ſine Dietate appellatis. Et carnem, nunc increatam, nunc ſupercæleſtem, nunc conſubſtantialem, vt plenam vobis inficiationem ſtabiliatis, quemadmodum Arius à fide, quæ eſt de myſtica

ac veriſſima

Obiectio. Marcio.
Samoſatenſis.
Solutio.
Homo ex anima & corpore conſtituitur.
Rom. 11.
Eccleſiæ catholicæ fides de Chriſto.
Luc. 2.
Mat. 1.
Exhortatio.
An verbum ſit in Chriſtum vt in Prophetis deſcenderit.
Ioan. 8.

Sabellij hæreſis de incarnatione Chriſti & Manichæo.

ac veriſſima Filij ex Patre natiuitate delapſus, in A perniciem abiit, paſsionem, ſectionem profluxumque comminiſcens, vt per impia verba homines malè firmos præcipitaret in iniquitatis foueam: ſiquidem fouea profunda, os iniquum. Ita quoque Sabellius, qui finxit Filium perſonam non eſſe, & Spiritum ſanctum diuiſionem eſſe Deitatis, ſed citra eſſentiam ac principiorum deorumque euaporationem falſo inducit, Iudaicis ſententiis innititur. Ita quoque Manichæus ab incarnatione & humanitate Domini, impius per omnia redditur: decernens, duobus opificibus hominem ſubiacere, bono ſimul & malo: Ita quoque & vos bifariam calumniam ſtruitis, & hominem coli adoratione, & peccatum ſubinferris, idque non ad pietatem facitis, ſed vt errorem veſtrum malis inuentis be- B ne propagabilem efficiatis, & inſtabiles à fide impiis veſtris verbis ſubuertatis, ſed tamen ſtabile eſt fundamentum Chriſti & Dei, & huiuſmodi ſigillo obſignatum. Hæc ſcripſi dilecti, tametſi nihil omnino opus fuit, vt ſcriberem: ſufficit enim per ſe Euangelica traditio, ſed reſpondendum fuit: tum quia de fide mea interrogatus eram, tum propter eos qui contentioſius ingerunt ſua inuenta, quibus in mentem non venit, eum qui ex propriis loquitur, mendacia loqui: neque enim vel pulchritudinem vel gloriam corporis Dei fas eſt exprimere humano intellectu, ſed ea quæ acta ſunt, ſecundùm ſcripturam confitenda ſunt. Deuſque qui eſt, adorandus eſt, ad gloriam & confeſsionem ſuæ humanitatis, & ſpem ſalutis noſtræ in Chriſto Ieſu, Amen.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI DE SALVTARI ADVENTV IESV CHRISTI, ADVERSVS *Apollinarium Tractatus.*

Chriſtus ex Deo & homine.

QVi Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, non ex Deo & homine vnum eſſe cõfitentur, vt ſcriptum eſt in Euangelio, ex homine (inquam) ortundo ex Adam, ac deinde ex Deo, dicant mihi C quid de Deo in forma Dei ſed accipiente formam ſerui, opinantur? vel quomodo illud, *Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis*, intelligunt: Qui enim dixit, *caro factum eſt*, idem dixit, *Ipſe animam ſuam poſuit pro nobis*. Num ita, quũ Verbum eſſet, mutationem ſuſtinuit, vt in carnẽ transformaretur, aut animæ ſimilitudinem? an vt imaginariam ſpeciem humanæ formæ præ ſe ferret, quẽadmodum nonnulli errabundi hæretici dictitare ſolent? Arqui hoc non admittit Apoſtolus, cuius verba diſerta & expreſſa ſunt. *Qui quum in forma Dei eſſet, &c.* Sicuti enim forma Dei integritas Deitatis Verbi intelligitur: ita quoque & forma ſerui, intellectualis naturæ hominum ſubſtantia cum inſtrumentali ſubſtantia agnoſcitur, ideoque vt ex altero Verbum ſignificetur, ex altero itidem, quum dicitur, Et caro factum eſt, animam quoque adiunctam D fuiſſe intelligatur, quæ nimirum forma ſerui appellatur, quam animaduertimus eſſe intellectualẽ ſubſtantiam, ideoque fit vt homo mortuus, amiſſa cum anima forma, informis nominetur & totus ſoluatur, anima, quæ corporis naturam continebat, recedente. Vnde Paulus de intellectuali natura teſtimonium perhibet. Ioannes autem de inſtrumentali corpore documentum adfert, vt ambo ſimul vniuerſum negocij iſtius myſterium, deprædicẽt: Certum enim eſt Verbum ante aduentum ſuum in carne, hominem nõ fuiſſe, quippe qui Deus erat, apud Deum inuiſibilis & impatibilis. Non igitur hoc nomen Chriſtus abſque carne allegatur, quoniam ad hanc vocem & mors & paſsio conſequuntur. Quum Moſes ſcribat, *ſi paſsibilis eſt Chriſtus, ſi primus ex reſurrectione mortuorum*, Paulus verò dicat, *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus*, & quod homo Chriſtus, dans ſe in redemptionem pro nobis, nõ quòd non Deus, ſed quòd & homo Chriſtus ſit: Ideo

Ioan. 1.
Ioan. 10.
Phil. 2.

Animã aduenctã ver in Chriſto formam ſerui appellata.

Verbum ante aduentum ſuum homo nõ erat.
Verbum ſine carne non dicitur Chriſtus
Rom. 6.

mentionem faciens de Ieſu excitato è mortuis ex ſemine Dauidis illum oriundum eſſe dicit, eaque de cauſa amborum nominum ſimul allegationem facit, ad oſtendendam eius ſubſtantiam. Deus enim videri nequit, homo contra viſibiliter contrectatur & verè exiſtit, non diuiſione perſonarum aut intellectuum, ſed naturali genitura & inſolubili vnitione, vt eius paſſio in confeſſo ſit, & extra controuerſiam. Quomodo igitur Chriſtus factus eſt Verbum, quum Deus eſſet antequam homo? ſi enim diuinitatis proprium vocabulum eſt Chriſtus citra carnem, nimirum applicandum eſt id quoque & Patri, & Spiritui Sancto, eritque ipſis paſſio communis, vt nonnulli errones arbitrantur. Quid? an ipſum impatibilem incorporalemque Deum Verbum, etiam ante incarnationem ſuſceptamque humanam naturam paſſionis & mortis capacem eſſe diceris? Sed qui (quæſo) Filius Patri conſubſtantialis, indiuiſibiliſque ſecundùm diuinam naturam, patibilis dici poſsit, quum ſit inconuertilis & immutabilis, niſi ſumpta ex vtero Virginis integra humanæ naturæ ſpecie, homo ſit factus, vt & conuertilis reddatur in patiendo, & immortalis maneat quatenus Deus? Eáque de cauſa etiam vnitio inducta fuit, non tamen ideò, quaſi Deus vnitione indigeat, aut quaſi hæc vnitio abſque Deo fiat, ſed quòd Deus hanc vnitionem inducat. Conſtat igitur Verbum Dei ſe non diuiſiſſe ſine carne in ſpecimen carnis, & ſimilitudinem animæ, ſed manendo quod erat, aſſumpſiſſe ſerui formam, eamque non deſtitutam ſoliditate ſubſtantiæ, vt quæ euidenti demonſtratione in illo ſpectabatur, tum per paſsionem, tum per reſurrectionem, tum per cætera negocia, vt ſcriptum eſt, & manifeſtò liquet. Dicite igitur, cur Deum in Nazareth genitum ſuſpicamini, quandoquidem omnes hæretici id dicere ſolent, vt & Paulus Samoſatenſis, qui Deum ex Virgine in Nazareth conſpectum, inde ſuæ naturæ ſubſtantiæque initium habuiſſe, & initium regni accepiſſe, iactat: Verbum tamen cæleſte, efficax,

Chriſtus quatenus Deus eſt immortalis & impatibilis, ſed quatenus homo eſt patibilis.

Samoſatenſis error de incarnatione Verbi.

induſtrium & ſapientiam in eo Nazareno confitetur, ante ſæcula quidem prædeſtinatum, ſed tamen in Nazareth ratione ſubſtantiæ proditum ac declaratum, vt Deus ſit (inquit) ille qui in omnibus eſt Deus Pater: Talis eſt iſtius impietas. Marcion porrò & Manichæus, Deum in Virginem profectum fuiſſe, & citra tactum inde produiſſe, & incapaciorem fuiſſe, quàm vt communicaret cum humana natura, peccato & malis obnoxia. Si enim (inquit) iſtam ſibi aſſumpſiſſet, etiam principi malitiæ ſubiectus fuiſſet, & ſine peccato Chriſtus haberi non poſſet, ſed peculiarem carnem eum exhibuiſſe tradit, ea ſimilitudine qua voluit, eamque è cælo delapſam, & in cælos regreſſam, Deitatemque eius ſolidam & integram fuiſſe. Valentinus contra paſſionem rem communem Trinitatis eſſe dicit, ſed partem Trinitatis carneam eſſe cauillatur. Arius porro carnem ſolam ad occultationem Deitatis confitetur, & pro noſtro interiori homine, hoc eſt, anima, Verbum dicit in carne fuiſſe, paſſioniſque ſenſum, & ab inferis reſurrectionem diuinitati audet aſcribere. Sabellius verò Pauli Samoſatenſis, cæterorūque gregalium ſententiam approbat. Veritus enim Arij diuiſionem, errori illapſus eſt, quo perſonas tollit. Vos autem quibus adhæretis? aut quas partes ſtatuitis fouere, & approbatis? an, quod prouerbio iactatus, omniprobi eſtis? omnibus enim, ſupradictis hæreticis copulamini, increduli vnitati & plenitudini obtrectantes: an ſublationem abrogationemque recipitis ſub ſpecie? Verùm vt diuiſores per vecordiam ineptiunt, & derogatores allucinātur: ita abrogatores in perniciem eunt, quum verò ſit œconomia, ac fides rerum manifeſta gratiaque conteſtata ſit. Quam igitur cauſificationem excogitatis? aut qua ſimulatione prætextum quæritis? ac cur non potius expreſſim dicitis, eum, non accepta ſpecie ſerui, hominem eſſe factum, ſed quaſi hominem apparuiſſe? Hunc enim intellectum habet veſter ſermo, quo ad prætextum dicitis hæc verba. Qui idem eſt, idem eſt: ideoque obtrectate vere diſpenſationi humanitatis aſſumptæ per ſycophantiam ſatagitis, dicentes: Chriſtum hominem deificatum eſſe. Ac rurſus illud: *In principio erat Verbum*, & quòd accepta forma ſerui, homo ſit genitus? aut hominem eum dicitis qui cum Deo ſit? aut hominem Deo implicatum: aut hominem pro mundo mortuum, & qui pars aliqua mundi erat: aut hominem peccati incapacem: aut hominem Angelis dominātem: aut hominem à rebus creatis adoratum: aut hominem Dominum, cùm Apoſtolus dicat: *Paulus ſeruus Ieſu Chriſti*: aut hominem crucifixum, Dominum gloriæ: aut hominem audientem, *Sede à dextris meis*: aut hominem venientem, vt iudicio iudicet. Hæc eſt lutulenta veſtra ex imò ſubruta aqua quam ebibendam hominibus offertis, & in ebrietatem conijcitis. Sciſcitamini igitur à Iudæis, vt vbi eorum verba contra Chriſtum, eoſque qui in Chriſtum credebāt, iactata audieritis, pudeat vos veſtri: diſcite quoque ab alijs hæreticis, qui eadem vobiſcum & garriunt, & ſentiunt. Proponantur igitur hæreticorum dogmata, & veſtræ cogitationis ſententia, & noſtræ Fidei ratio, & Euangolij definitio, & Apoſtolorum prædicatio, & Prophetarum teſtimonia, & adimpletæ œconomiæ intellectus. Dicite igitur, qua ratione initium Deitatis conſtituiſtis in ipſa natiuitate Dei, quam in Nazareth contigiſſe ſuſpicamini, iuxta Paulum Samoſatenſem? aut qui fit, vt genituram carnis inficias eatis, ſecundùm

Marcion & Manichæus de incarnatione Verbi quid ſentiant.

Valentini error de paſſione Chriſti.

Arius

Sabellius approbat hæreſim Samoſat.

Apollinarij error.

Apollinariſtas ad alios hæreticos conſulēdos relegat.

A Marcionem, alioſque hæreticos, non ſtatutis Euāgelicis incedentes, ſed ex proprijs loqui ſatagentes? Ideo enim dicitis, Deum ex Virgine natum eſſe, ac non Deum hominem, vt Euangelium definit: ne genituram carnis confitendo, neceſſitas vos cogat, vt naturalem eum eſſe agnoſcatis, fidem rerū Verborum eloquio proſequentes. Nunc autem Deum natum eſſe, peculiarem quandam carnem opinione ac ſpecie tenus præ ſe ferentem affirmatis. Non enim initium naſcendi ex Nazareth Deus oſtendit, ſed exiſtens ante ſæcula Deus Verbum ex Nazareth homo viſus eſt, genitus ex Maria Virgine, ex ſemine ſancto in Bethlehem Iudæ, ex ſemine Dauidis, Abrahæ & Adæ, vt ſcriptum eſt. Omnia deſumens ex Virgine quæ ab initio, Deus ad hominem conſtituendum, in fingendo faciendoque adhibuerat,
B excepto peccato (vt Apoſtolus ait) ad ſimilitudinē citra peccatum, non Deitatis transformationem, ſed humanitatis innouationem inſtaurationemque conficiens, pro ipſius arbitrio, vt eſſent geotes cōcorporeæ & comparticipes cum Chriſto, vt Apoſtolus ſcribit, vt & homo reuera etiam Deus eſſet: nō, quòd homo apud Deum erat, vt vos calumniamini obtrectantes Chriſtianorum myſterio, ſed quia Deus vnigenitus decreuerat ex plenitudine Deitatis ſuæ, primi illius exemplariſque hominis informationem inſtaurare: & ex vtero Virginis, nouam conſtituere in ſeipſo, naturali genitura, & cognitione, quæ dolorem non haberet: Vt ſalutis humanæ negocium abſolueret, paſſione, morte, & reſurrectione, hominum redemptionem perfecit. Sed hîc obiicitis, ſi omnia aſſumpſit, omnino quoque mentem, cogitandique vim humanam aſſum-
C pſit: atqui impoſsibile eſt, in humanis cogitationibus peccatum non verſari: quomodo igitur Chriſtus abſque peccato erit? Sed reſpondendum, Si vitioſarum cogitationum creatio opus eſt Dei, opus illi ſuum adiungendum eſſe: venit enim, vt aſſumeret ſuum proprium opus. At ſi illud concedatur, iniquum fuerit iudicium, quo peccator condemnatur: Si enim vitioſas peccatriceſque cogitationes creauit Deus, qua ratione peccantem condemnat? aut quomodo tale iudicium apud Deum reperiri poſsit? Quòd ſi Adam obnoxius erat iſtiuſmodi cogitationibus antequam inobediens fuit Dei mandato, qui fieri potuit, vt malum & non bonum cognoſceret? rationalis quidem erat, ac vi cogitandi inſtructus: ſed vt liberæ cogitationis, ita vitij inexpertus, ſolum, quod bonum erat, cognitum habebat, ac ſimplex erat. Cæterùm inobediens Dei præ-
D cepto collapſus eſt in vitioſas cogitationes, obnoxiuſque redditus, non, quòd Deus creauerit captiuatrices iſtas cogitationes, ſed quòd per diabolum deceptus fuerit, qui eas ſuperſeminauit rationali naturæ iam in præuaricatione conſtitutæ, & à Deo diuulſæ, adeò, vt diabolica lex peccati, conſtituta ſit in humana natura, & mors ibi ſuum dominatum cœperit, idque per opus peccati: Ea de cauſa venit Filius Dei, vt diſſolueret opera diaboli. Verùm hic reſpondetis, eum in peccato ſoluiſſe peccatum, ſed hoc ipſum non eſt ſoluere peccatum. Quippe, quū in eo per Verbum formato, diabolus operatus non ſit, vt veniente in mundum Verbo, nihilque delinquente, ſolueretur peccatum, ſed in rationali intellectualique natura hominis ſuperſeminando, diabolus peccatum operatus eſt. Eaque de cauſa impoſsibile fuit naturæ rationali & ſponte delinquēti & mortis damnationi ſubiectæ, ſeipſam reuocare in liber-

Verbum ante ſæcula Deus, ubi natus & ex quo ſemine.

Obiectio.

Reſpōſio.

Deus nō creauit vitioſas cogitationes.

Ioan. 3.

Diabolus operatus eſt peccatum.

in libertatem, vt ait Apoſtolus: *Nam impotentia legis, quatenus debilitabatur per carnem*: ideoque ipſemet Dei Filius ſuperuenit, vt eam in ſuam naturam reſtitueret per nouam originem & genituram admirabilem, non primam diſtrahens conſtitutionem, ſed inſparſam ignominiam detrahens, vt teſtatur Propheta: Priuſquam cognoſcat puerulus bonum vel malum, cum malitia refractaria & contumax ſit ad eligendum bonum. Quòd ſi in peccatrice natura impeccabilitas non apparuiſſet, quomodo peccatũ io carne damnari potuiſſet, neque carne præuaricationem habeote, neque diuinitate peccatũ ſcieute? Rom. 6. Aut cur ab Apoſtolo dictum? *Vbi abundauit peccatum, ibi ſuperabundauit gratia*, non locum deſcribens, ſed naturam ſubiiciens, vt quemadmodum ab Roma. 5. illo dictum eſt: *Vt per vnum hominem, peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: ita per vnum hominem Ieſum Chriſtum gratia regnabit per iuſtitiam in vitam æternam*, vt per quam naturam peccatum progreſſus ſuos accepiſſet, per eam qooque declaratio iuſtitiæ conficeretur, & ita ſoluerentur opera diaboli, liberata humana natura à peccato & glori- Alia obiectio. ficaretur Deus. At hic rurſum dicitis: Si Chriſtus homo eſt, Chriſtus quoque pars mundi fuerit, ſed pars mundi, totum mundum quomodo ſaluare poterit? O commentum fraudis & malignitatem veſanam blaſphemandi! dicant mihi (quæſo) ex qua ſcriptura iſta definitio depromatur, quæ omnino Reſponſio. eſt diaboli cauillatio? Quum Propheta loquatur: Frater non liberat, liberabit autem homo? & alibi: Bar. 7. Pſ. 86. Homo genitus eſt in ea, & ipſe fundauit eam, qui altiſſimus eſt. Quomodo igitur Verbum homo factum non ſeruauit mundum? quum manifeſtum ſit quòd in qua natura peccatum commiſſum ſit, in eadem quoque extitiſſe exuberantiam gratiæ? Vnde autem exuberantia gratiæ? niſi ex eo, quo Verbũ homo eſt factum, manens interim Deus, vt & homo factus, Deus crederetur: quemadmodum Chriſtus, quum homo ſit, Deus quoque exiſtit: eò quòd Deus quum eſſet, homo factus ſit vt ſaluet credentes in hominis forma. Si enim confeſſus fueris, dominũ Ieſum in ore tuo, & credideris in corde tuo, quòd Deus eum excitauit à mortuis, ſeruaberis. Mortificationem autem Deitatis non paſſus eſt, neque ea parte reſurrectione indiguit: ſed illa ipſa eſt, quæ à mortuis excitat. Vnde neceſſum fuit, vt Deus aliquid haberet, quod pro nobis offerret, ſiue in morte, ſiue in vita, ac propterea, quia Verbum caro eſt factum, efficacius ſalutem operatur. Sed rurſum Obiectio communis. dicitis, Quomodo poteſt natura humana, in cõſuetudine peccandi verſata, propagationem peccati recipiens, à peccato libera eſſe? Eſt autem illud im- Apollinaris Marcionis & Manichæi. poſſibile: erit igitur Chriſtus, vt alius quiuis peccato obnoxius: Hæc nimirum & Marcion ſenſit: hãc ſententiam etiam Manichæus introduxit, hominis carnalem genituram, ſub principe malitiæ conſti- Reſponſio. tuens, eumque dominatorem aſcripſit, eò quod à quo quis vincitur, eius quoque mancipium reddatur. Horum ſententiam vos renouatis, ſed diuerſa ratione intellectualem hominis naturam (quæ anima exiſtimatur) etiam illi ſubiicientes, eamque peccatum vitare non poſſe, deſcribitis, quantumcunq; hæc de carnali anima dicta velitis. Vnde hæc accepiritis, conſcius noo ſum, quum neque in ſacris literis id inueniatur, neque in communi hominum ſeoſu, Domino præcipiente: Ne timueritis illos, Anima non eſt carnalis. qui corpus occidunt, quum animam occidere nequeant. Atqui, ſi carnalis eſt anima, cur nõ vnà cum

A corpore & moritur & perit? & cur potius animas apud inferos detentas, ſpiritus nominauit, quom inquit: *Profectus eſt, vt ſpiritibus in carcere detentis, lata de reſurrectione annunciaret.* Sed vos præter naturam omnia dicitis & appellatis ne pro natura rerum verba facientes, negocij fidem approbetis, nimirum quòd Verbum homo verè ſit factum. Dicitis enim vocem Domini eſſe, quæ doceat mentem hominis planè in iuuentute inclinatam eſſe ad malum: non iotelligẽtes, per iuuentutem indicare id lolij, quod homini ex ſuperinſeminatione inhæſit, ideoque Dominus verè Dauid iurans promiſit ei, ex fructu ventris ipſius naſciturum Chriſtum ſecundùm carnem, non quòd vir aliquis ex transformatione Deitatis ſpecie tenus ſeſe oſtẽderet. Alioqui, quid opus fuit, vt Dominus Dauidi de ſobole iuraret? ſed hoc B eſt quod promiſit, Chriſtum nempe formam accepturum eſſe, incommodaque ex fœmina naſcendi ſubiturum, creſcendique gradus pro ætate, idque noſtro more vt dicit Apoſtolus: *Quandoquidem igitur pueri participes fuere ſanguinis & carnis, ipſe quoque iiſdem eorundem particeps eſſe voluit*, itidem (inquam) quia non ex ſeminibus, ſed ex ſpiritu eorundem vero, quia non diuerſorum, ſed ex ſemine Adæ, & Abrahæ, ac Dauidis, vt ſcriptum eſt. Cur igitur prætermiſſa ſacra ſcriptura ac manifeſta veritate, dicitis non niſi virum ex Maria apparuiſſe, eumque aſſumpta humana ſubſtantia, hominem eſſe factum? In virum igitur abiit Deus, dominuſque gloriæ qui crucifixus eſt: homo habendus eſt? Quòd ſi igitur audieritis Petrum loquentem: *Chriſtum & Dominum* Act. 2. & 4. *fecit, hunc ipſum Ieſum, quem vos crucifixiſtis*: de quo hoc vocabulum, fecit, intelligitis, ſi de Verbi diui- C nitate? cur igitur Arianos reprehenditis, quum idẽ cum illis ſentiatis? Sin verò de forma ſerui, quæ fuit in Verbo, cur nobiſcum pugnare contenditis? verũ nequaquã ita creditis. Rurſum enim dicitis, quòd ſi peccatrix natura, in Deo peccatum non fecit, neceſſitate igitur coercetur: quòd autem neceſſitate coercetur, violentum eſt. Sed dicite mihi, ſi non peccare ex neceſſitate fit, an ne ergo peccare ſecundùm naturam fiet? Quòd ſi ita ſtatuetis naturæ cõditorem (quod blaſphemum eſt) peccati eſſe opificem. Sed accidentaria & ſuperuentitia eſt ea peccandi neceſſitas: ergo certum eſt, in non peccando, Peccandi neceſſitas accidentaria. naturam adeſſe. Ideoque in Verbi diuinitate apparens ſerui forma, non neceſſitati ſubiecta fuit, ſed vi ac natura innocentem ſe præſtitit, diſſoluens neceſſitatis conditionem, & legem peccati, & captiuitatis tyrannum captiuauit, vt dicit Propheta: *Aſ-* Epheſ. 4. D *cendit in altum captiuam duxit captiuitatem.* Verbumq; contra hoſtem, ſerui formam obiiciens ac prætendens, victoriam confecit, per eum qui antea victus fuit. Ideoque omnem tentationem abſoluit Ieſus, quoniam omnia aſſumpſit quæ tentationis periculum ſubire poterant, vnde effectum eſt, vt pro nobis victoriam operatus ſit, dicens: *Bono animo* Ioan. 16. *ſitis, ego vici mundum.* Non enim contra Deitatem cuius ignoratione tenebatur, bellum ſuſcepit diabolus: nunquam enim tantæ audaciæ fuiſſet. Ideoque ab illo dictum eſt: *Si tu es Filius Dei*: ſed aduerſũ Mat. 4. hominem hoſtilia tentauit, quem antea deceperat, eoque decepto in omnes homines malitiam ſuam Adami anima in condemnatione mortis detenta. propagauit. Nimirum etiam animam Adæ in condemnatione mortis detenta, clamabat ad ſuũ Dominum perpetuo, & cum ea cæteri qui Deo per legem naturæ placuerunt, vnà cum Adam detinebãtur, ſimulque in mœrore erant ac vociferabantur:

In limbo aliquando.

Miſertus igitur hominis à ſe creati Deus, ſtatuit per myſterium nouæ manifeſtationis humano generi conciliare ſalutem, inimicumq́ue, qui per inuidiam deceperat profligare, & incogitabilem hominis ad Deum exaltationem, & cum Deo coadunitionem efficere, communionemq́ue inter ipſos natura & veritate conſtituere. Dimiſit ergo Verbum quod Deus erat, vt primi hominis opifex, homo efficeretur ad hominis viuificationem, & demolitionem inimici. Natus igitur ex fœmina, formam hominis ex primaria & originali creatione in ſe reſtituit, exhibita carne quæ libidinibus carnalibus & cogitationibus careret in imagine nouitatis. Hunc enim hominem non voluntas carnis, ſed ſola duntaxat voluntas Deitatis conſtituit: Siquidem tota Verbi natura adfuit ad exhibendam humanam formam & carnem viſibilem, ex ſecundo Adam oriundam, non diuiſione perſonarum, ſed coëſſentia Deitatis & humanitatis. Ea enim de cauſa accedebat diabolus ad Ieſum, tanquam ad hominem: cæterum, non inueniens in eo veteris ſuæ ſuperſeminationis veſtigia, neque in præſenti tentatione vllum ſucceſsũ, ſuperabatur cum pudore: atque in hæc verba prorupit: *Quis iſte qui venit ex Edom?* hoc eſt, ex terra hominum incedens cum tanta potentia & robore? Atque ex eadem ratione eſt, quod loquitur Dominus: *Venit princeps mundi huius, & in me non inuenit quicquam.* Certè & animam & corpus integrum primi Adæ, didicimus habere ſecundum Adam. Nam ſi de ſubſtantia hominis nihil erat in Chriſto quomodo corpus eius inueniri potuit qui dicit, in ſe inuẽtum eſſe nihil eorum, quæ in Adam operatus erat diabolus? atq; ita extinctum eſt peccatum in Chriſto, eaq́ue de cauſa ſcriptura teſtatur, quòd peccatũ non fecerit, neque inuentus ſit dolus in ore eius. Cur igitur dicitur, impoſſibile eſt incaptiuabilem fieri hominem qui ſemel captiuatus fuit? vt impotentiam quidem Deo, potentiam verò diabolo accommodetis, inexterminabile aſſerentes in humana natura peccatum, eodem modo quo cæteri hæretici? Quid? an non ideò captiuatrix Deitas ſub ſpecie & ſimilitudine carnis & animæ venit, vt & ipſa incaptiuabilis maneret, & ita ſe per iuſtitiam puram exhiberet? Quando igitur nõ pura fuit Deitatis iuſtitia? & quodnam ex iſtis erga homines beneficium? niſi idipſum ſit conſtitutum in identitate ſubſtantiæ ac naturæ? Viſus eſt Dominus, vt ait Apoſtolus loquens de via, quam nobis recentem & viuã inſtaurauit. *Ego* (inquit) *ſum via, vita, & veritas.* Verùm iſthic reſponſatis, credentes ſeruari ſimilitudine & imitatione, & non innouatione, hoc eſt, primitiis. Qui igitur Chriſtus primogenitus inter multos fratres eſſe potuit: & primitiæ dormiẽtium, caputq́ue corporis Eccleſiæ? Non enim fides de re euidenti concepta, fides dici poterit, ſed fides eſt, quæ non impoſſibili poſſibilitatem, & robur in imbecillitate, & patibile in impatibilitate, & corruptionem in incorruptibilitate, & mortale in immortalitate, & in paruitate magnitudinem credit, vt ait Apoſtolus: Ego verò (inquit) & in Chriſtum, & in Eccleſiam, &c. Enimuero non venit diuinitas, vt ſe ipſam iuſtificaret, quippe quæ non deliquerat: ſed propter nos, paupercula facta eſt, vt nos illius paupertate direſceremus. At quomodo Verbum Dei pauper eſſe potuit: inde nimirum, quòd pauperrimam naturam aſſumpſerat, eamq́ue pro ſua iuſtitia, ſupplicia toleraturam, licet illa ipſa eſſet ſupra homines, & ex hominibus manifeſtata, ac

Verbum carne aſſumpta naſcitur ex fœmina.

Coëſſentia Deitatis & humanitatis in Chriſto.

Iſa. 63.

1. Pet. 2.

Ioan. 14.

Fides non eſt de re euidenti concepta.

Diuinitas propter nos pauper effecta, quomodo.

A Deus planè reddita, eam tamen pro hominibus offerre non detrectauit. Iam ſi primogenitus factus nõ eſt inter multos fratres, quomodo viſus eſt primogenitus ex mortuis? Quur igitur dicitis, Deum per carnem paſſum eſſe & reſurrexiſſe. O abſurditatem blaſphemiæ! tales ſunt Arianorum temeritates. Illi enim iſtiuſmodi blaſphemiã audacter proferunt, & Filium, Deum fictitium & aſſimulatitium nominant, quum ſcriptura doceat, per Deũ in carne eius paſſionem contigiſſe, non Deum per carnẽ paſſum eſſe. Qui igitur conſubſtantialitatis confeſſionem prætenditis: cur in paſſionem, indiuiſibile nomen, impartibilem naturam, ineffabilem Deitatem, incommutabilem, inalterabilemq́ue conſubſtantialitatem deprimitis? Si enim Verbum transformatum in carnem ad paſsionem vſque pertexit B vt nihil interim in ſe aſſumeret, quod aut impatibile, aut capax reſurrectionis eſſet, ipſum certè Verbum quatenus Verbum eſt, ex mortuis reſurrexit, eritq́ue illa paſsio vniuerſæ Trinitati communis, ſecundùm Valentinum, quum indiuiſibile ſit à Patre Verbum pro ratione diuinæ naturæ. Quòd ſi hoc ita credere in animum induciris, cuius generis (quæſo) eſt illa Prophetarum annunciatio? aut Euangeliſtarum in deſcribenda ſtirpe natalium ratio: aut Apoſtolorum teſtimonia: aut quid Mater iſthic adhibita eſt? aut ætatis incrementum? aut comedendi ſpecimen? aut hominis appellatio? Cur dictum eſt, Filium Dei, Filium hominis factum eſse? aut hominem eſse Ieſum Chriſtum, qui dedit ſeipſum pro nobis? aut quorſum hæ voces, *Oportet Filium hominis multa pati, & interfici, & tertia die reſurgere ex mortuis.* Quur nõ creditis patibilem eſse Chri- C ſtum, quatenus homo eſt: impatibilem autem, quatenus Deus? ſed in arctum compreſsi coanguſtatiq́ue cogitatis, ſi compellamur agnoſcere illum Deũ & hominem, eum non vnum, & ſimplicis perſonæ ſed duos duplici perſona pronunciabimus? Atqui neceſsum eſt vobis, aut negocium paſsionis, mortis, & reſurrectionis, opinionem apparitionemq́ue meram dicere, idq́ue ſecundùm Marcionem & cæteros hæreticos: aut diuinitatem Verbi, patibilem nominare, prout Arius, eiuſque gregales voluerũt: ſiquidem euoluendis ſacris ſcripturis animaduertere poteritis, Dominum in lege, & in Prophetis, & in Euangeliis ac Apoſtolorum ſcriptis, primo vbiq́ue hominem appellari, ac deinde eũ paſsum ſcribi, nec vbi contra diuinitatem blaſphemiæ verba erumpere poſsent, ſed Patrem confitentur, ac Filiũ prædicant, & ex Maria Filium Dauidis nominant, D & ex Ioſephi ſtirpe eius originem deducunt ſecundum carnem, idq́ue ratione ſeruilis formæ quam aſsumpſit, vt humanitas illius ex hominibus originata, fidem haberet: & ex Patre Deo Deus Verbum agnoſceretur, ferens pro hominibus paſsionem in forma patibili: in patiente corpore, impatibilitatẽ: in moriente, immortalitatem & in ſepulto, incorruptibilitatem: & in tentato victoriam: & in veteraſcente, iuuentutem declarans, eò quòd vetus ille homo noſter concrucifixus ſit: Atque hæc eſt ea gratia. Nunquam autem fieri poteſt, vt diuinitas paſsionem admittat abſque corpore patiente. Neque enim perturbationem & dolorem præ ſe tulerit citra animam dolentem & perturbatam: neque anxiari aut orare poſset citra mentem anxiam & orantem. Nam quamuis non vitio naturæ iſta contigerint, inde tamen argumenta colligas, qualis ille ſubſtantiæ fuerit. Cur igitur ſcribitis, Deum illum

Abſurdũ ex ſententia Valentini.

Marciõ.

Arius.

qui

qui in carne paſſus eſt & reſurrexit, patibilem eſſe, A vnaque opera aſſeritis, & Patrem & Paracletum patibilem, quum idem ſit nomen Deitatis, eademque natura? Hinc inſpectis veſtris animis, cognoſci datur, vos neque Deum timere neque obtemperare *Deut. 4.* diuinis ſcripturis, quum & Moſes de eo ſcribat, illum eſſe ignem conſumentem, idemque de aduẽtu *Deu. 18.* eius in carnem, mentionem faciat: *Prophetam* (inquiens) *ex fratribus veſtris excitabit*, Dominum intelligens, & vitam in ligno ſuſpenſam memoret, nempe corpus Domini, quod in vitam noſtram *Eſa. 49.* genitum, in cruce pependit, Eſaias item de Deo clamet, *Deus noſter magnus & æternus, qui conſtruxit fines terræ, non eſuriet, neque fatigabitur*, & cætera deinde. De paſſione verò ita, *Homo qui in plagis eſt, & no-* *Eſai. 53.* *uit tolerare infirmitatem.* Quid autem ſibi vult tolerare noſſe infirmitatem, niſi quòd ex eo quòd paſ- B ſus eſt, patibilitatem oſtendat? nam idcirco dicit: *Scribe in nouo iſto codicillo ſtylo hominis, ac non informis* *Tit. 2.* *carnis.* Et Apoſtolus: *Homo Ieſus Chriſtus qui dedit ſeipſum pro nobis*, ideoque ei qui ex ſemine Dauidis eſt, accommodat reſurrectionem ad carnem eius alludens. Cæterùm, de eius diuinitate ita loquitur: *Heb. 4.* *Viuus eſt enim ſermo Dei, & efficax, & ſecantior ſupra omnem gladium ancipitem.* Quin ipſe Dominus, paſſionem in Filio hominis, hoc eſt, in carne *Luc. 10.* ſua conſtituit. At de diuinitate ſua loquens, *Ego* (inquit) *& Pater vnum ſumus, & nemo nouit Filium eius, quis ſit, niſi ſolus Pater.* Nuſquam autem ſanguinem Dei citra carnem tradunt ſcripturæ, vel Deum citra carnem patientem aut reſurgentem. Arianorũ ſunt iſtæ improbitates, quãdoquidem vetũ Deum, Filium Dei non agnoſcunt. Cæterùm, ſacræ ſcripturæ, vbi mentionem faciunt de carne, Dei ſimul C & carnis mentionem faciunt, aut Dei qui homo ſit factus, ſanguinem & paſſionem & reſurrectionem vnà commemorant, corpore Dei ex mortuis reſuſcitato. Vos è diuerſo dicitis, quaſi qui Apoſtolis ſitis ſapientiores, & in myſteriis Prophetis peritiores, grauiores Euangeliſtis, & quaſi maioris authoritatis, quàm vel ipſe Dominus, ementitia illa veſtra in dicendo cautione, abnegata veritate contra diuinitatem gannitis, quum res ipſa liquido pateat, & in cruce declarata ſit, & ſanguinis è carne profluxione confirmata, non vt tandem ſegregatio Deitatis, ſed vt corporis mortificatio oſtenderetur quo tempore diuinitas, neque corpus in monumẽto, neque animam in inferno deſtituit. Hoc enim *Pſal. 15.* eſt quod dictum eſt per Prophetas: *Non relinques animam meam apud inferos, neque dabis ſanctum tuum videre corruptionem*, ideo quoque Dominus loquu- D *Ioan. 19.* tus eſt: *Nemo tollit illam à me, ſed ego à me ipſo illam depono*, hoc eſt, præſens declaro. Quocirca, in animam quidem Chriſti mors deuicta eſt, reſurrectioque ab inferis deprompta, & ſpiritibus annunciata eſt: in corpore verò Dei corruptio abolita eſt & incor- *Cõcluſio.* ruptibilitas è ſepulchro emicuit. Quapropter non homo à Deo ſegregabatur, neque Deus hominem dereliquit: neque mortificatio, ſpiritusque abſceſſio tranſitus erat Dei è corpore, ſed animæ à corpore ſegregatio: Noſtra enim mors ibi deſcribebatur. *Diuinitas non relinquit Chriſti cadauer in ſepulchro neque ani-* Quòd ſi Deus ſegregatus fuit à corpore, & ita mors vim ſuam explicuit, quomodo corpus viduatum immortali Deo, incorruptibilitatem oſtendere potuit? aut quomodo Verbum deſcenſum ſuum ad inferos peregit? aut ab inferis reſurrectionem produxit? an ſcilicet ipſum Verbum in vicem locumque noſtræ animæ reſurrexit, vt noſtræ reſurrectionis imaginem concinnaret? At, qui *mam in limbo.* fieri poteſt, vt talia de Deo cogitemus? Inconcinna igitur ſacris ſcripturis veſtra diſputatio; incongrua probatæ ad plenum œconomię incarnationis Dei veſtra ſententia. Et illud: *Sede à* *Pſ. 109.* *dextris meis: &, glorifica me æterna illa gloria:* Non, quia *Ioã. 17.* ſeiunctus à gloria eſſet, hoc dicit, ſed quia in corpore inglorioſo verſabatur, vt doceret non ſequeſtraram ſe à diuina gloria, ſerui ſpeciem habere, ſed eam quæ diuinitatem oſtendere poſſet: ideoque di- *Ibidem.* ctum eſt, *Et glorificaui te, & glorificabo*, vnam cũ corpore & in corpore gloriam oſtendens, vt inquit Apoſtolus, *Tantò præſtantior Angelis factus eſt, quantò* *Hebr. 1.* *excellentius præ illis nomen obtinuit. Cui enim vnquam Angelorum dixit, Sede à dextris meis?* Neutiquã enim *Verbum non eſt præſtantior Angelis factum ſed ſibi bus anima aſſumpta.* creator ille Angelorum, qui Verbum Dei eſt, præſtantior factus eſt, quaſi qui inferior fuiſſet, ſed vt formam ſerui in ſe receptam, præſtantiorem Angelis & omnibus rebus creatis oſtenderet: quandoquidem ipſe Imago Dei eſt inuiſibilis, ac primogenitus omnis creaturæ (vt ſcriptum eſt in Euangelio) *donec pareret Filium ſuum primogenitum*, ideoq; *Mat. 1.* in eo condita ſunt omnia, & in eo paſſio locum nõ *Luc. 2.* habuit, & aſſertor eſt paſſionis & mortis, & per eũ omnia facta ſunt, & caput corporis Eccleſiæ eſt, primogenituſque ex mortuis, *vt ſit* (inquit) *princeps in omnibus.* Quomodo igitur opificem naturalium rerum, ipſam rationem, quam Verbum dicitis, aſſeueratis ſe cum carne in vnum confudiſſe, & hominem eſſe factum? aut quomodo ille inconuertibilis & incommutabilis, neque apparentia & ſpecie tenus ſerui formam conſtituens, homo factus eſt? nimirum eo modo, quo & Verbum incommutabile remaneret, hoc ipſum perdurans quod erat: & rationalis homo, Deus in terra eſſe conſpiceretur, ſiquidem cæleſtis homo erat Dominus, non, quòd è cælo carnem ſecum attulerit, ſed quod eum qui ex terra erat, cæleſtem reddiderit. Ideoque, qualis eſt cæleſtis ille, tales etiam cæleſtes illi, qui ex eo participatum ſanctitatis habuere. Sed hic rurſum mihi dicitis, Qui igitur Dominum gloriæ crucifixerint? *Obiectio. An Verbum Dei crucifixerint Iudæi. Reſponſio.* vt non vnà quoque Verbum crucifixerint? Aufer mihi iſta, Verbum quidem ignominia affecerunt, dum corpus Verbi palo affigunt: ſiquidem Deus erat, qui ignominia afficiebatur: ex aſſe tamen & ex ſolido, paſſio illa carnis & animæ fuerit, eadem nimirum ratione, qua & mors & reſurrectio, ideoque *Ioan. 5.* dictum eſt ad Iudæos à Domino: *Soluite templum hoc & intra triduum excitabo illud*, & vt ait Propheta: pro quibus deditus eſt in mortem, anima ſcilicet eius, *Ioan 10.* D & non ipſum Verbum: ita enim Ioannes dicit, *Ipſe animam poſuit pro nobis.* Quomodo igitur poſſint Iudæi ſoluere templum Dei, & indiſſolubile temperamentum carnis cum Verbo diſſeparare, niſi inſtar noſtri, proq; noſtra ratione ſeſe habuiſſet corporis mortificatio? non enim mori potuit corpus ſine alicuius receſſu, qui ſi nullus factus eſt, ne mors quidem vlla fieri potuit. Quod ſi mors nulla fuit, nec reſurrectio fuit. Date igitur diſſolutionem, ſeparationemque aliquam à corpore factam, vt ſcri- *Ioan. 19.* ptum eſt in Euangeliis, quòd expirauerit, & inclinato capite tradiderit Spiritum, vt ſciamus qualem ſpiritum ſuſpicamini exceſſiſſe è corpore, atque inde mortem obueniſſe. Dixerunt enim Verbum ſe *Verbum an exceſſerit è corpore Chriſti.* cum carne inattemperabili commiſcuiſſe, & ſeſe reuera rationalem & perfectum hominem exhibuiſſe. Si igitur Verbum exceſſit è corpore, atque ita mortificatio obuenit, vim contra Deum habue-

in limbo aliquando. Miſertus igitur hominis à ſe creati Deus, ſtatuit per A myſterium nouæ manifeſtationis humano generi conciliare ſalutem, inimicumque, qui per inuidiam deceperat profligare, & incogitabilem hominis ad Deum exaltationem, & cum Deo coadunitionem efficere, communionemque inter ipſos natura & veritate conſtituere. *Verbum carne aſſumpta naſcitur ex fœmina.* Dimiſit ergo Verbum quod Deus erat, vt primi hominis opifex, homo efficeretur ad hominis viuificationem, & demolitionem inimici. Natus igitur ex fœmina, formam hominis ex primaria & originali creatione in ſe reſtituit, exhibita carne quæ libidinibus carnalibus & cogitationibus careret in imagine nouitatis. Hunc enim hominem non voluntas carnis, ſed ſola duntaxat voluntas Deitatis conſtituit: Siquidem tota Verbi natura adfuit ad exhibendam humanam formam & carnem viſibilem, ex ſecundo Adam oriundam, B

Coeſſentia Deitatis & humanitatis in Chriſto. non diuiſione perſonarum, ſed coëſſentia Deitatis & humanitatis. Ea enim de cauſa accedebat diabolus ad Ieſum, tanquam ad hominem: cæterum, non inueniens in eo veteris ſuæ ſuperſeminationis veſtigia, neque in præſenti tentatione vllum ſucceſſū, ſuperabatur cum pudore: atque in hæc verba prorupit: *Eſa. 63.* *Quis iſte qui venit ex Edom?* hoc eſt, ex terra hominum incedens cum tanta potentia & robore? Atque ex eadem ratione eſt, quod loquitur Dominus: *Venit princeps mundi huius, & in me non inuenit quicquam.* Certè & animam & corpus integrum primi Adæ, didicimus habere ſecundum Adam. Nam ſi de ſubſtantia hominis nihil erat in Chriſto quomodo corpus eius inueniri potuit qui dicit, in ſe inuētum eſſe nihil eorum, quæ in Adam operatus erat *1. Pet. 2.* diabolus? atq; ita extinctum eſt peccatum in Chriſto, eaque de cauſa ſcriptura teſtatur, quòd peccatū C non fecerit, neque inuentus ſit dolus in ore eius. Cur igitur dicitur, impoſſibile eſt incaptiuabilem fieri hominem qui ſemel captiuatus fuit? vt impotentiam quidem Deo, potentiam verò diabolo accommodetis, inexterminabile aſſerentes in humana natura peccatum, eodem modo quo cæteri hæretici? Quid? an non ideò captiuatrix Deitas ſub ſpecie & ſimilitudine carnis & animæ venit, vt & ipſa incaptiuabilis maneret, & ita ſe per iuſtitiam putam exhiberet? Quando igitur nō puta fuit Deitatis iuſtitia? & quodnam ex iſtis erga homines beneficium? niſi idipſum ſit conſtitutum in identitate ſubſtantiæ ac naturæ? Viſus eſt Dominus, vt ait Apoſtolus loquens de via, quam nobis recentem & *Ioan. 14.* viuā inſtaurauit. *Ego* (inquit) *ſum via, vita, & veritas.* Verùm iſthic reſponſatis, credentes ſeruari ſimilitudine & imitatione, & non innouatione, hoc eſt, D primitiis. Qui igitur Chriſtus primogenitus inter multos fratres eſſe potuit: & primitiæ dormiētium, *Fides non eſt de re euidenti concepta.* caputque corporis Eccleſiæ? Non enim fides de re euidenti concepta, fides dici poterit, ſed fides eſt, quæ non impoſſibili poſſibilitatem, & robur in imbecillitate, & patibile in impatibilitate, & corruptionem in incorruptibilitate, & mortale in immortalitate, & in paruitate magnitudinem credit, vt ait Apoſtolus: Ego verò (inquit) & in Chriſtum, *Diuinitas propter nos pauper effecta, quomodo.* & in Eccleſiam, &c. Enimuero non venit diuinitas, vt ſe ipſam iuſtificaret, quippe quæ non deliquerat: ſed propter nos, paupercula facta eſt, vt nos illius paupertate diteſceremus. At quomodo Verbum Dei pauper eſſe potuit: inde nimirum, quòd pauperrimam naturam aſſumpſerat, eamque pro ſua iuſtitia, ſupplicia toleraturam, licet illa ipſa eſſet ſupra homines, & ex hominibus manifeſtata, ac

A Deus planè reddita, eam tamen pro hominibus offerre non detrectauit. Iam ſi primogenitus factus nū eſt inter multos fratres, quomodo viſus eſt primogenitus ex mortuis? Quur igitur dicitis, Deum per carnem paſſum eſſe & reſurrexiſſe. O abſurditatem blaſphemiæ! tales ſunt Arianorum temeritates. Illi enim iſtiuſmodi blaſphemiā audacter proferunt, & Filium, Deum fictitium & aſſimulatitium nominant, quum ſcriptura doceat, per Deū in carne eius paſſionem contigiſſe, non Deum per carnē paſſum eſſe. Qui igitur conſubſtantialitatis confeſſionem prætenditis: cur in paſſionem, indiuiſibile nomen, impartibilem naturam, ineffabilem Deitatem, incommutabilem, inalterabilemque conſubſtantialitatem deprimitis? Si enim Verbum transformatum in carnem ad paſsionem vſque perrexit *Abſurdū ex ſententia Valent.* B vt nihil interim in ſe aſſumeret, quod aut impatibile, aut capax reſurrectionis eſſet, ipſum certè Verbum quatenus Verbum eſt, ex mortuis reſurrexit, eritque illa paſsio vniuerſæ Trinitati communis, ſecundùm Valentinum, quum indiuiſibile ſit à Patre Verbum pro ratione diuinæ naturæ. Quòd ſi hoc ita credere in animum inducitis, cuius generis (quæſo) eſt illa Prophetarum annunciatio? aut Euangeliſtarum in deſcribenda ſtirpe natalium ratio: aut Apoſtolorum teſtimonia: aut quid Mater iſthic adhibita eſt? aut ætatis incrementum? aut comedendi ſpecimen? aut nominis appellatio? Cur dictum eſt, Filium Dei, Filium hominis factum eſſe? aut hominem eſſe Ieſum Chriſtum, qui dedit ſeipſum pro nobis? aut quorſum hæ voces, *Oportet Filium hominis multa pati, & interfici, & tertia die reſurgere ex mortuis.* Quur nō creditis patibilem eſſe Chri- C ſtum, quatenus homo eſt: impatibilem autem, quatenus Deus? ſed in arctum compreſſi coanguſtatique cogitatis, ſi compellamur agnoſcere illum Deū & hominem, eum non vnum, & ſimplicis perſonæ ſed duos duplici perſona pronunciabimus? Atqui neceſſum eſt vobis, aut negocium paſsionis, mortis, & reſurrectionis, opinionem apparitionemque meram dicere, idque ſecundùm Marcionem & cæ- *Marcio.* teros hæreticos: aut diuinitatem Verbi, patibilem nominare, prout Arius, eiuſque gregales voluerūt: *Arius.* ſiquidem euoluendis ſacris ſcripturis animaduertere poteritis, Dominum in lege, & in Prophetis, & in Euangeliis ac Apoſtolorum ſcriptis, primo vbique hominem appellari, ac deinde eū paſſum ſcribi, nec vbi contra diuinitatem blaſphemiæ verba erumpere poſſent, ſed Patrem confitentur, ac Filiū prædicant, & ex Maria Filium Dauidis nominant, D & ex Ioſephi ſtirpe eius originem deducunt ſecundum carnem, idque ratione ſeruilis formæ quam aſſumpſit, vt humanitas illius ex hominibus originata, fidem haberet: & ex Patre Deo Deus Verbum agnoſceretur, ferens pro hominibus paſsionem in forma patibili: in patiente corpore, impatibilitatē: in moriente, immortalitatem & in ſepulto, incorruptibilitatem: & in tentato victoriam: & in veteraſcente, iuuentutem declarans, eò quòd vetus ille homo noſter concrucifixus ſit: Atque hæc eſt ea gratia. Nunquam autem fieri poteſt, vt diuinitas paſsionem admittat abſque corpore patiente. Neque enim perturbationem & dolorem præ ſe tulerit citra animam dolentem & perturbatam: neque anxiari aut orare poſſet citra mentem anxiam & orantem. Nam quamuis non vitio naturæ iſta contigerint, inde tamen argumenta colligas, qualis ille ſubſtantiæ fuerit. Cur igitur ſcribitis, Deum illum

qui

qui in carne paſſus eſt & reſurrexit, patibilem eſſe, [A] vnaque opera aſſeritis, & Patrem & Paracletum patibilem, quum idem ſit nomen Deitatis, eademque natura? Hinc inſpectis veſtris animis, cognoſci datur, vos neque Deum timere neque obtemperate [*Deut. 4.*] diuinis ſcripturis, quum & Moſes de eo ſcribat, illum eſſe ignem conſumentem, idemque de aduẽtu [*Deu. 18.*] eius in carnem, mentionem faciat: *Prophetam* (inquiens) *ex fratribus veſtris excitabit*, Dominum intelligens, & vitam in ligno ſuſpenſam memoret, nempe corpus Domini, quod in vitam noſtram [*Eſa. 49.*] genitum, in cruce pependit, Eſaias item de Deo clamet, *Deus noſter magnus & æternus, qui conſtruxit fines terræ, non eſuriet, neque fatigabitur*, & cætera deinde. De paſſione verò ita, [*Eſai. 53.*] *Homo qui in plagis eſt, & nouit tolerare infirmitatem.* Quid autem ſibi vult tolerare noſſe infirmitatem, niſi quòd ex eo quòd paſſus eſt, patibilitatem oſtendat? nam idcirco dicit: *Scribe in nouo iſto codicillo ſtylo hominis, ac non informis* [*Tit. 2.*] *carnis.* Et Apoſtolus: *Homo Ieſus Chriſtus qui dedit ſeipſum pro nobis*, ideoque ei qui ex ſemine Dauidis eſt, accommodat reſurrectionem ad carnem eius alludens. Cæterùm, de eius diuinitate ita loquitur: [*Heb. 4.*] *Viuus eſt enim ſermo Dei, & efficax, & ſecantior ſupra omnem gladium ancipitem.* Quin ipſe Dominus, paſſionem in Filio hominis, hoc eſt, in carne [*Luc. 10.*] ſua conſtituit. At de diuinitate ſua loquens, *Ego* (inquit) *& Pater vnum ſumus, & nemo nouit Filium eius, quis ſit, niſi ſolus Pater.* Nuſquam autem ſanguinem Dei citra carnem tradunt ſcripturæ, vel Deum citra carnem patientem aut reſurgentem. Arianorũ ſunt iſtæ improbitates, quãdoquidem verũ Deum, Filium Dei non agnoſcunt. Cæterùm, ſacræ ſcripturæ, vbi mentionem faciunt de carne, Dei ſimul [C] & carnis mentionem faciunt, aut Dei qui homo ſit factus, ſanguinem & paſſionem & reſurrectionem vnà commemorant, corpore Dei ex mortuis reſuſcitato. Vos è diuerſo dicitis, quaſi qui Apoſtolis ſitis ſapientiores, & in myſteriis Prophetis peritiores, grauiores Euangeliſtis, & quaſi maioris authoritatis, quàm vel ipſe Dominus, ementitia illa veſtra in dicendo cautione, abnegata veritate contra diuinitatem gannitis, quum res ipſa liquido pateat, & in cruce declarata ſit, & ſanguinis è carne profluxione confirmata, non vt tandem ſegregatio Deitatis, ſed vt corporis mortificatio oſtenderetur quo tempore diuinitas, neque corpus in monumẽto, neque animam in inferno deſtituit. Hoc enim [*Pſal. 15.*] eſt quod dictum eſt per Prophetas: *Non relinques animam meam apud inferos, neque dabis ſanctum tuum videre corruptionem*, ideo quoque Dominus loquutus eſt: [*Ioan. 19.*] *Nemo tollit illam à me, ſed ego à me ipſo illam depono*, hoc eſt, præſens declaro. Quocirca, in animam quidem Chriſti mors deuicta eſt, reſurrectioque ab inferis deprompta, & ſpiritibus annunciata eſt: in corpore verò Dei corruptio abolita eſt & incor- [*Cõcluſio.*] ruptibilitas è ſepulchro emicuit. Quapropter non homo à Deo ſegregabatur, neque Deus hominem dereliquit: neque mortificatio, ſpirituſque abſceſſio tranſitus erat Dei è corpore, ſed animæ à corpore ſegregatio: Noſtra enim mors ibi deſcribebatur. [*Diuinitas non reliquit Chriſti cadauer in ſepulchro neque ani-*] Quòd ſi Deus ſegregatus fuit à corpore, & ita mors vim ſuam explicuit, quomodo corpus viduatum immortali Deo, incorruptibilitatem oſtendere potuit? aut quomodo Verbum deſcenſum ſuum ad inferos peregit? aut ab inferis reſurrectionem produxit? an ſcilicet ipſum Verbum in vicem locumque noſtræ animæ reſurrexit, vt noſtræ [A] reſurrectionis imaginem concinnaret? At, qui [*mam in limbo.*] fieri poteſt, vt talia de Deo cogitemus? Inconcinna igitur ſacris ſcripturis veſtra diſputatio; incongrua probatæ ad plenum œconomię incarnationis Dei veſtra ſententia. Et illud: *Sede à* [*Pſ. 109.*] *dextris meis: &, glorifica me æterna illa gloria:* [*Ioã. 17.*] Non, quia ſeiunctus à gloria eſſet, hoc dicit, ſed quia in corpore inglorioſo verſabatur, vt doceret non ſequeſtratam ſe à diuina gloria, ſerui ſpeciem habere, ſed eam quæ diuinitatem oſtendere poſſet: ideoque di- [*Ibidem.*] ctum eſt, *Et glorificaui te, & glorificabo*, vnam cũ corpore & in corpore gloriam oſtendens, vt inquit Apoſtolus, *Tantò præſtantior Angelis factus eſt, quantò* [*Hebr. 1.*] *excellentius præ illis nomen obtinuit. Cui enim vnquam Angelorum dixit, Sede à dextris meis?* Neutiquã enim [*Verbum non eſt præſtantior Angelis factum ſed illius humanitas aſſumpta.*] creator ille Angelorum, qui Verbum Dei eſt, præ- [B] ſtantior factus eſt, quaſi qui inferior fuiſſet, ſed vt formam ſerui in ſe receptam, præſtantiorem Angelis & omnibus rebus creatis oſtenderet: quandoquidem ipſe Imago Dei eſt inuiſibilis, ac primogenitus omnis creaturæ (vt ſcriptum eſt in Euangelio) *donec pareret Filium ſuum primogenitum*, ideoq; [*Mat. 1.*] in eo condita ſunt omnia, & in eo paſſio locum nõ [*Luc. 2.*] habuit, & aſſertor eſt paſſionis & mortis, & per eũ omnia facta ſunt, & caput corporis Eccleſiæ eſt, primogenituſque ex mortuis, *vt ſit* (inquit) *princeps in omnibus.* Quomodo igitur opificem naturalium rerum, ipſam rationem, quam Verbum dicitis, aſſeueratis ſe cum carne in vnum confudiſſe, & hominem eſſe factum? aut quomodo ille inconuertibilis & incommutabilis, neque apparentia & ſpecie tenus ſerui formam conſtituens, homo factus eſt? nimirum eo modo, quo & Verbum incommutabile [C] remaneret, hoc ipſum perdurans quod erat: & rationalis homo, Deus in terra eſſe conſpiceretur, ſiquidem cæleſtis homo erat Dominus, non, quòd è cælo carnem ſecum attulerit, ſed quod eum qui ex terra erat, cæleſtem reddiderit. Ideoque, qualis eſt cæleſtis ille, tales etiam cæleſtes illi, qui ex eo participatum ſanctitatis habuere. Sed hic rurſum mihi [*Obiectio. An Verbum Dei crucifixerunt Iudæi. Reſponſio.*] dicitis, Qui igitur Dominum gloriæ crucifixerint? vt non vnà quoque Verbum crucifixerint? Aufer mihi iſta, Verbum quidem ignominia affecerunt, dum corpus Verbi palo affigunt: ſiquidem Deus erat, qui ignominia afficiebatur: ex aſſe tamen & ex ſolido, paſſio illa carnis & animæ fuerit, eadem nimirum ratione, qua & mors & reſurrectio, ideoque [*Ioan. 5.*] dictum eſt ad Iudæos à Domino: *Soluite templum hoc & intra triduum excitabo illud*, & vt ait Propheta: pro [*Ioan. 10.*] quibus deditus eſt in mortem, anima ſcilicet eius, & non ipſum Verbum: ita enim Ioannes dicit, [D] *Ipſe animam poſuit pro nobis.* Quomodo igitur poſſunt Iudæi ſoluere templum Dei, & indiſſolubile temperamentum carnis cum Verbo diſſeparare, niſi inſtar noſtri, proq; noſtra ratione ſeſe habuiſſet corporis mortificatio? non enim mori potuit corpus ſine alicuius receſſu, qui ſi nullus factus eſt, ne mors quidem vlla fieri potuit. Quod ſi mors nulla fuit, nec reſurrectio fuit. Date igitur diſſolutionem, ſeparationemque aliquam à corpore factam, vt ſcri- [*Ioan. 19.*] ptum eſt in Euangeliis, quòd expirauerit, & inclinato capite tradiderit Spiritum, vt ſciamus qualem ſpiritum ſuſpicamini exceſſiſſe è corpore, atque inde mortem obueniſſe. Dixerunt enim Verbum ſe [*Verbum an exceſſerit è corpore Chriſti.*] cum carne inattemperabili commiſcuiſſe, & ſeſe reuera rationalem & perfectum hominem exhibuiſſe. Si igitur Verbum exceſſit è corpore, atque ita mortificatio obuenit, vim contra Deum habue-

in limbo aliquando.

A Miſertus igitur hominis à ſe creati Deus, ſtatuit per myſterium nouæ manifeſtationis humano generi conciliare ſalutem, inimicumque, qui per inuidiam deceperat profligare, & incogitabilem hominis ad Deum exaltationem, & cum Deo coadunitionem efficere, communionemque inter ipſos natura & veritate conſtituere.

Verbum carne aſſumpta naſcitur ex fœmina.

Dimiſit ergo Verbum quod Deus erat, vt primi hominis opifex, homo efficeretur ad hominis viuificationem, & demolitionem inimici. Natus igitur ex fœmina, formam hominis ex primaria & originali creatione in ſe reſtituit, exhibita carne quæ libidinibus carnalibus & cogitationibus careret in imagine nouitatis. Hunc enim hominem non voluntas carnis, ſed ſola duntaxat voluntas Deitatis conſtituit: Siquidem tota Verbi natura adfuit ad exhibendam humanam formam & carnem viſibilem, ex ſecundo Adam oriundam, B non diuiſione perſonarum, ſed coëſſentia Deitatis & humanitatis.

Coëſſentia Deitatis & humanitatis in Chriſto.

Ea enim de cauſa accedebat diabolus ad Ieſum, tanquam ad hominem: cæterum, non inueniens in eo veteris ſuæ ſuperſeminationis veſtigia, neque in præſenti tentatione vllum ſucceſſũ, ſuperabatur cum pudore: atque in hæc verba prorupit: *Quis iſte qui venit ex Edom?* hoc eſt, ex terra hominum incedens cum tanta potentia & robore?

Eſa. 63.

Atque ex eadem ratione eſt, quod loquitur Dominus: *Venit princeps mundi huius, & in me non inueniet quicquam.* Certè & animam & corpus integrum primi Adæ, didicimos habere ſecundum Adam. Nam ſi de ſubſtantia hominis nihil erat in Chriſto qoomodo corpus eius inueniri potuit qui dicit, in ſe inuẽtum eſſe nihil eorum, quæ in Adam operatus erat diabolus? atq; ita extinctum eſt peccatum in Chriſto, eaque de cauſa ſcriptura teſtatur, quòd peccatũ C non fecerit, neque inuentus ſit dolus in ore eius.

1. Pet. 2.

Cur igitur dicitur, impoſſibile eſt incapriuabilem fieri hominem qui ſemel captiuatus fuit? vt impotentiam quidem Deo, potentiam verò diabolo accommodetis, inexterminabile aſſerentes in humana natura peccatum, eodem modo quo cæteri hæretici? Quid? an non ideò captiuatrix Deitas ſub ſpecie & ſimilitudine carnis & animæ venit, vt & ipſa incaptiuabilis maneret, & ita ſe per inſtitiam puram exhiberet? Quando igitur nõ pura fuit Deitatis iuſtitia? & quodnam ex iſtis erga homines beneficium? niſi idipſum ſit conſtitutum in identitate ſubſtantiæ ac naturæ? Viſus eſt Dominus, vt ait Apoſtolus loquens de via, quam nobis recentem & viuã inſtaurauit. *Ego* (inquit) *ſum via, vita, & veritas.*

Ioan. 14.

Verùm iſthic reſponſatis, credentes ſeruari ſimilitudine & imitatione, & non innouatione, hoc eſt, D primitiis. Qui igitur Chriſtus primogenitus inter multos fratres eſſe potuit: & primitiæ dormiẽtium, caputque corporis Eccleſiæ? Non enim fides de re euidenti coocepta, fides dici poterit, ſed fides eſt, quæ non impoſſibili poſſibilitatem, & robur in imbecillitate, & patibile in impatibilitate, & corruptionem in incorruptibilitate, & mortale in immortalitate, & in paruitate magnitudinem credit, vt ait Apoſtolus: Ego verò (inquit) & in Chriſtum, & in Eccleſiam, &c.

Fides non eſt de re euidenti concepta.

Enimuero non venit diuinitas, vt ſe ipſam iuſtificaret, quippe quæ non deliqoerat: ſed propter nos, paupercula facta eſt, vt nos illius paupertate diteſceremus. At quomodo Verbum Dei pauper eſſe potuit: inde nimirum, quòd pauperrimam naturam aſſumpſerat, eamque pro ſua iuſtitia, ſupplicia toleraturam, licet illa ipſa eſſet ſupra homines, & ex hominibus manifeſtata, ac Deus planè reddita, eam tamen pro hominibus offerre non detrectauit.

Diuinitas propter nos pauper effecta, quomodo.

Iam ſi primogenitus factus nõ eſt inter multos fratres, quomodo viſus eſt primogenitus ex mortuis? Quur igitur dicitis, Deum per carnem paſſum eſſe & reſurrexiſſe. O abſurditatem blaſphemiæ! tales ſunt Arianorum temeritates. Illi enim iſtiuſmodi blaſphemiã audacter proferunt, & Filium, Deum fictitium & aſſimulatitium nominant, quum ſcriptura doceat, per Deũ in carne eius paſſionem contigiſſe, non Deum per carnẽ paſſum eſſe. Qui igitur conſubſtantialitatis confeſſionem prætenditis: cur in paſſionem, indiuiſibile nomen, impartibilem naturam, ineffabilem Deitatem, incommutabilem, inalterabilemque conſubſtantialitatem deprimitis? Si enim Verbum transformatum in carnem ad paſſionem vſque pertexit vt nihil interim in ſe aſſumeret, quod aut impatibile, aut capax reſurrectionis eſſet, ipſum certè Verbum quatenus Verbum eſt, ex mortuis reſurrexit, eritque illa paſſio vniuerſæ Trinitati communis, ſecundùm Valentinum, quum indiuiſibile ſit à Patre Verbum pro ratione diuinæ naturæ.

Abſurdũ ex ſententia Valentini.

Quòd ſi hoc ita credere in animum inducitis, cuius generis (quæſo) eſt illa Prophetarum annunciatio? aut Euangeliſtarum in deſcribenda ſtirpe natalium ratio: aut Apoſtolorum teſtimonia: aut quid Mater iſthic adhibita eſt? aut ætatis incrementum? aut comedendi ſpecimen? aut nominis appellatio? Cur dictum eſt, Filiom Dei, Filium hominis factum eſſe? aut hominem eſſe Ieſum Chriſtum, qui dedit ſeipſum pro nobis? aut quorſum hæ voces, *Oportet Filium hominis multa pati, & interfici, & tertia die reſurgere ex mortuis.* Quur nõ creditis patibilem eſſe Chriſtum, quatenus homo eſt: impatibilem autem, quatenus Deus? ſed in arctum compreſſi coanguſtatique cogitatis, ſi compellamur agnoſcere illum Deũ & hominem, eum non vnum, & ſimplicis perſonæ ſed duos duplici perſona pronunciabimus? Atqui neceſſum eſt vobis, aut negocium paſſionis, mortis, & reſurrectionis, opinionem apparitionemque meram dicere, idque ſecundùm Marcionem & cæteros hæreticos: aut diuinitatem Verbi, patibilem nominare, prout Arius, eiuſque gregales voluerũt: ſiquidem euoluendis ſacris ſcripturis animaduertere poteritis, Dominum in lege, & in Prophetis, & in Euangeliis ac Apoſtolorum ſcriptis, primo vbique hominem appellati, ac deinde eũ paſſum ſcribi, nec vbi contra diuinitatem blaſphemiæ verba erumpere poſſent, ſed Patrem confitentur, ac Filiũ prædicant, & ex Maria Filium Dauidis nominant, & ex Ioſephi ſtirpe eius originem dedocunt ſecundum carnem, idque ratione ſeruilis formæ quam aſſumpſit, vt humanitas illius ex hominibus originata, fidem haberet: & ex Patre Deo Deus Verbum agnoſceretur, ferens pro hominibus paſſionem in forma patibili: in patiente corpore, impatibilitatẽ: in moriente, immortalitatem & in ſepulto, incorruptibilitatem: & in tentato victoriam: & in veteraſcente, iuuentutem declarans, eò quòd vetus ille homo noſter concrucifixus ſit: Atque hæc eſt ea gratia.

Marciõ.

Arius.

Nunquam autem fieri poteſt, vt diuinitas paſſionem admittat abſque corpore patiente. Neque enim perturbationem & dolorem præ ſe tulerit citra animam dolentem & perturbatam: neque anxiari aut orare poſſet citra mentem anxiam & orantem. Nam quamuis non vitio naturæ iſta contigerint, inde tamen argumenta colligas, qualis ille ſubſtantiæ fuerit. Cur igitur ſcribitis, Deum illum

qui

qui in carne paſſus eſt & reſurrexit, patibilem eſſe, vnaque opera aſſeritis, & Patrem & Paracletum patibilem, quum idem ſit nomen Deitatis, eademque natura? Hinc inſpectis veſtris animis, cognoſcitur, vos neque Deum timere neque obtemperare diuinis ſcripturis, quum & Moſes de eo ſcribat, *Deut. 4.* illum eſſe ignem conſumentem, idemque de aduentu eius in carnem, mentionem faciat: *Deu. 18.* *Prophetam* (inquiens) *ex fratribus veſtris excitabit*, Dominum intelligens, & vitam in ligno ſuſpenſam memoret, nempe corpus Domini, quod in vitam noſtram genitum, in cruce pependit, Eſaias item de Deo *Eſa. 40.* clamet, *Deus noſter magnus & æternus, qui conſtruxit fines terræ, non eſuriet, neque fatigabitur*, & cætera deinde. De paſſione verò ita, *Eſa. 53.* *Homo qui in plagis eſt, & nouit tolerare infirmitatem.* Quid autem ſibi vult tolerare noſſe infirmitatem, niſi quòd ex eo quòd paſſus eſt, patibilitatem oſtendat? nam idcirco dicit: *Scribe in nouo iſto codicillo ſtylo hominis, ac non informis carnis.* *Tit. 2.* Et Apoſtolus: *Homo Ieſus Chriſtus qui dedit ſeipſum pro nobis*, ideoque ei qui ex ſemine Dauidis eſt, accommodat reſurrectionem ad carnem eius alludens. Cæterùm, de eius diuinitate ita loquitur: *Heb. 4.* *Viuus eſt enim ſermo Dei, & efficax, & ſecantior ſupra omnem gladium ancipitem.* Quin ipſe Dominus, paſſionem in Filio hominis, hoc eſt, in carne ſua conſtituit. *Luc. 10.* At de diuinitate ſua loquens, *Ego* (inquit) *& Pater vnum ſumus, & nemo nouit Filium eius, quis ſit, niſi ſolus Pater.* Nuſquam autem ſanguinem Dei citra carnem tradunt ſcripturæ, vel Deum citra carnem patientem aut reſurgentem. Arianorũ ſunt iſtæ improbitates, quãdoquidem verũ Deum, Filium Dei non agnoſcunt. Cæterùm, ſacræ ſcripturæ, vbi mentionem faciunt de carne, Dei ſimul & carnis mentionem faciunt, aut Dei qui homo ſit factus, ſanguinem & paſſionem & reſurrectionem vnà commemorant, corpore Dei ex mortuis reſuſcitato. Vos è diuerſo dicitis, quaſi qui Apoſtolis ſitis ſapientiores, & in myſteriis Prophetis peritiores, grauiores Euangeliſtis, & quaſi maioris authoritatis, quàm vel ipſe Dominus, ementitia illa veſtra in dicendo cautione, abnegata veritate contra diuinitatem gannitis, quum res ipſa liquido pateat, & in cruce declarata ſit, & ſanguinis è carne profluxione confirmata, non vt tandem ſegregatio Deitatis, ſed vt corporis mortificatio oſtenderetur quo tempore diuinitas, neque corpus in monumẽto, neque animam in inferno deſtituit. Hoc enim eſt quod dictum eſt per Prophetas: *Pſal. 15.* *Non relinques animam meam apud inferos, neque dabis ſanctum tuum videre corruptionem*, ideo quoque Dominus loquutus eſt: *Ioan. 10.* *Nemo tollit illam à me, ſed ego à me ipſo illam depono*, hoc eſt, præſens declaro. Quocirca, in animam quidem Chriſti mors deuicta eſt, reſurrectioque ab inferis deprompta, & ſpiritibus annunciata eſt: in corpore verò Dei corruptio abolita eſt & incorruptibilitas è ſepulchro emicuit. *Cõcluſio.* Quapropter non homo à Deo ſegregabatur, neque Deus hominem dereliquit: neque mortificatio, ſpiritusque abſceſſio tranſitus erat Dei è corpore, ſed animæ à corpore ſegregatio: Noſtra enim mors ibi deſcribebatur. *Diuinitas non reliquit Chriſti cadauer in ſepulchro neque animam in limbo.* Quòd ſi Deus ſegregatus fuit à corpore, & ita mors vim ſuam explicuit, quomodo corpus viduatum immortali Deo, incorruptibilitatem oſtendere potuit? aut quomodo Verbum deſcenſum ſuum ad inferos peregit? aut ab inferis reſurrectionem produxit? an ſcilicet ipſum Verbum in vicem locumque noſtræ animæ reſurrexit, vt noſtræ

A reſurrectionis imaginem concinnaret? At, qui fieri poteſt, vt talia de Deo cogitemus? Inconcinna igitur ſacris ſcripturis veſtra diſputatio; incongrua probatæ ad plenum œconomię incarnationis Dei veſtra ſententia. Et illud: *Pſ. 109.* *Sede à dextris meis: &, glorifica me æterna illa gloria:* *Ioã. 17.* Non, quia ſeiunctus à gloria eſſet, hoc dicit, ſed quia in corpore inglorioſo verſabatur, vt doceret non ſequeſtratam ſe à diuina gloria, ſerui ſpeciem habere, ſed eam quæ diuinitatem oſtendere poſſet: ideoque dictum eſt, *Ibidem.* *Et glorificaui te, & glorificabo*, vnam cũ corpore & in corpore gloriam oſtendens, vt inquit Apoſtolus, *Hebr. 1.* *Tantò præſtantior Angelis factus eſt, quantò excellentius præ illis nomen obtinuit. Cui enim vnquam Angelorum dixit, Sede à dextris meis?* Neutiquã enim creator ille Angelorum, qui Verbum Dei eſt, præſtantior factus eſt, quaſi qui inferior fuiſſet, *Verbum non eſt præſtantior Angelis factum ſed illis hac antea: eſt ſupra.* B ſed vt formam ſerui in ſe receptam, præſtantiorem Angelis & omnibus rebus creatis oſtenderet: quandoquidem ipſe Imago Dei eſt inuiſibilis, ac primogenitus omnis creaturæ (vt ſcriptum eſt in Euangelio) *Mat. 1. Luc. 2.* *donec pareret Filium ſuum primogenitum*, ideoq; in eo condita ſunt omnia, & in eo paſſio locum nõ habuit, & aſſertor eſt paſſionis & mortis, & per eũ omnia facta ſunt, & caput corporis Eccleſiæ eſt, primogenituſque ex mortuis, *vt ſit* (inquit) *princeps in omnibus.* Quomodo igitur opificem naturalium rerum, ipſam rationem, quam Verbum dicitis, aſſeueratis ſe cum carne in vnum confudiſſe, & hominem eſſe factum? aut quomodo ille inconuertibilis & incommutabilis, neque apparentia & ſpecie tenus ſerui formam conſtituens, homo factus eſt? nimirum eo modo, quo & Verbum incommutabile C remaneret, hoc ipſum perdurans quod erat: & rationalis homo, Deus in terra eſſe conſpiceretur, ſiquidem cæleſtis homo erat Dominus, non, quòd è cælo carnem ſecum attulerit, ſed quod eum qui ex terra erat, cæleſtem reddiderit. Ideoque, qualis eſt cæleſtis ille, tales etiam cæleſtes illi, qui ex eo participatum ſanctitatis habuere. Sed hic rurſum mihi dicitis, Qui igitur Dominum gloriæ crucifixerint? *Obiectio. An Verbum Dei crucifixerint Iudæi. Reſponſio.* vt non vnà quoque Verbum crucifixerint? Aufer mihi iſta, Verbum quidem ignominia affecerunt, dum corpus Verbi palo affigunt: ſiquidem Deus erat, qui ignominia afficiebatur: ex alto tamen & ex ſolido, paſſio illa carnis & animæ fuerit, eadem nimirum ratione, qua & mors & reſurrectio, ideoque *Ioan. 2.* dictum eſt ad Iudæos à Domino: *Soluite templum hoc & intra triduum excitabo illud*, & vt ait Propheta: pro quibus deditus eſt in mortem, anima ſcilicet eius, *Ioan. 10.* D & non ipſum Verbum: ita enim Ioannes dicit, *Ipſe animam poſuit pro nobis.* Quomodo igitur poſſunt Iudæi ſoluere templum Dei, & indiſſolubile temperamentum carnis cum Verbo diſſeparare, niſi inſtat noſtri, proq; noſtra ratione ſeſe habuiſſet corporis mortificatio? non enim mori potuit corpus ſine alicuius receſſu, qui ſi nullus factus eſt, ne mors quidem vlla fieri potuit. Quod ſi mors nulla fuit, nec reſurrectio fuit. Date igitur diſſolutionem, ſeparationemque aliquam à corpore factam, vt ſcriptum eſt in Euangeliis, *Ioan. 19.* quòd expirauerit, & inclinato capite tradiderit Spiritum, vt ſciamus qualem ſpiritum ſuſpicamini exceſſiſſe è corpore, atque inde mortem obueniſſe. Dixerunt enim Verbum ſe cum carne inattemperabili commiſcuiſſe, & ſeſe reuera rationalem & perfectum hominem exhibuiſſe. *Verbum non exceſſerit è corpore Chriſti.* Si igitur Verbum exceſſit è corpore, atque ita mortificatio obuenit, vim contra Deum habue-

in limbo aliquando.

Miſertus igitur hominis à ſe creati Deus, ſtatuit per myſterium nouæ manifeſtationis humano generi conciliare ſalutem, inimicumque, qui per inuidiam deceperat profligare, & incogitabilem hominis ad Deum exaltationem, & cum Deo coadunitionem efficere, communionemque inter ipſos natura & veritate conſtituere.

Verbum carne aſſumpta naſcitur ex fœmina.

Dimiſit ergo Verbum quod Deus erat, vt primi hominis opifex, homo efficeretur ad hominis viuificationem, & demolitionem inimici. Natus igitur ex fœmina, formam hominis ex primaria & originali creatione in ſe reſtituit, exhibita carne quæ libidinibus carnalibus & cogitationibus careret in imagine nouitatis. Hunc enim hominem non voluntas carnis, ſed ſola duntaxat voluntas Deitatis conſtituit: Siquidem tota Verbi natura adfuit ad exhibendam humanam formam & carnem viſibilem, ex ſecundo Adam ortuodam, non diuiſione perſonarum, ſed coëſſentia Deitatis & humanitatis.

Coeſſentia Deitatis & humanitatis in Chriſto.

Ea enim de cauſa accedebat diabolus ad Ieſum, tanquam ad hominem: cæterum, non inueniens in eo veteris ſuæ ſuperſeminationis veſtigia, neque in præſenti tentatione vllum ſucceſsũ, ſuperabatur cum pudore: atque in hæc verba prorupit: *Quis iſte qui venit ex Edom?* hoc eſt, ex terra hominum incedens cum tanta potentia & robore?

Iſa. 63.

Atque ex eadem ratione eſt, quod loquitur Dominus: *Venit princeps mundi huius, & in me non inuenit quicquam.* Certè & animam & corpus integrum primi Adæ, didicimus habere ſecundum Adam. Nam ſi de ſubſtantia hominis nihil erat in Chriſto qoomodo corpus eius inueniri potuit qui dicit, in ſe inuẽtum eſſe nihil eorum, quæ in Adam operatus erat diabolus? atq; ita extinctum eſt peccatum in Chriſto, eaque de cauſa ſcriptura teſtatur, quòd peccatũ non fecerit, neque inuentus ſit dolos in ore eius.

1. Pet. 2.

Cur igitur dicitur, impoſſibile eſt incapriuahilem fieri hominem qui ſemel captiuatus fuit? vt impotentiam quidem Deo, potentiam verò diabolo accommodetis, inexterminabile aſſerentes in humana natura peccatum, eodem modo quo cæteri hæretici? Quid? an non ideò captiuatrix Deitas ſub ſpecie & ſimilitudine carnis & animæ venit, vt & ipſa incaptiuabilis maneret, & ita ſe per iuſtitiam puram exhiberet? Quando igitur nõ pura fuit Deitatis iuſtitia? & quodnam ex iſtis erga homines beneficium? niſi idipſum ſit conſtitutum in identitate ſubſtantiæ ac naturæ? Viſus eſt Dominus, vt ait Apoſtolus loquens de via, quam nobis recentem & viuã inſtaurauit. *Ego* (inquit) *ſum via, vita, & veritas.*

Ioan. 14.

Verùm iſthic reſponſatis, credentes ſeruari ſimilitudine & imitatione, & non innouatione, hoc eſt, primitiis. Qui igitur Chriſtus primogenitus inter multos fratres eſſe potuit: & primitiæ dormiẽtium, caputque corporis Eccleſiæ? Non enim fides de re euidenti concepta, fides dici poterit, ſed fides eſt, quæ non impoſſibili poſſibilitatem, & robur in imbecillitate, & patibile in impatibilitate, & corruptionem in incorruptibilitate, & mortale in immortalitate, & in paruitate magnitudinem credit, vt ait Apoſtolus: Ego verò (inquit) & in Chriſtum, & in Eccleſiam, &c.

Fides non eſt de re euidenti concepta.

Enimoero non venit diuinitas, vt ſe ipſam iuſtificaret, quippe quæ non deliquerat: ſed propter nos, paupercula facta eſt, vt nos illius paupertate diteſceremus. At quomodo Verbum Dei pauper eſſe potuit: inde nimirum, quòd paupertimam naturam aſſumpſerat, eamque pro ſua iuſtitia, ſupplicia toleratoram, licet illa ipſa eſſet ſupra homines, & ex hominibus manifeſtata, ac

Diuinitas propter nos pauper effecta, quomodo.

A Deus planè reddita, eam tamen pro hominibus offerre non detrectauit. Iam ſi primogenitus factus nõ eſt inter multos fratres, quomodo viſus eſt primogenitus ex mortuis? Quur igitur dicitis, Deum per carnem paſſum eſſe & reſurrexiſſe. O abſurditatem blaſphemiæ! tales ſunt Arianorum temeritates. Illi enim iſtiuſmodi blaſphemiã audacter proferunt, & Filium, Deum fictitium & aſſimulatitium nominant, quum ſcriprura doceat, per Deũ in carne eius paſſionem contigiſſe, non Deum per carnẽ paſſum eſſe. Qui igitur conſubſtantialitatis confeſſionem prætenditis: cur in paſſionem, indiuiſibile nomen, impartibilem naturam, ineffabilem Deitatem, incommutabilem, inalterabilemque conſubſtantialitatem deprimitis? Si enim Verbum transformatum in carnem ad paſsionem vſque perrexit

Abſurdũ ex ſententia Valent.

B vt nihil interim in ſe aſſumeret, quod aut impatibile, aut capax reſurrectionis eſſet, ipſum certè Verbum quatenus Verbum eſt, ex mortuis reſurrexit, eritque illa paſsio vniuerſæ Trinitati communis, ſecundùm Valentinum, quum indiuiſibile ſit à Patre Verbum pro ratione diuinæ naturæ. Quòd ſi hoc ita credere in animum inducitis, cuius generis (quæſo) eſt illa Prophetarum annunciatio? aut Euangeliſtarum in deſcribenda ſtirpe natalium ratio: aut Apoſtolorum teſtimonia: aut quid Mater iſthic adhibita eſt? aut ætatis incrementum? aut comedendi ſpecimen? aut nominis appellatio? Cur dictum eſt, Filium Dei, Filium hominis factum eſse? aut hominem eſse Ieſum Chriſtum, qui dedit ſeipſum pro nobis? aut quorſum hæ voces, *Oportet Filium hominis multa pati, & interfici, & tertia die reſurgere ex mortuis.* Quur nõ creditis patibilem eſse Chri-

C ſtum, quatenus homo eſt: impatibilem autem, quatenus Deus? ſed in arctum compreſsi coanguſtatique cogitatis, ſi compellamur agnoſcere illum Deũ & hominem, eum non vnum, & ſimplicis perſonæ ſed duos duplici perſona pronunciabimus? Atqui neceſsum eſt vobis, aut negotium paſsionis, mortis, & reſurrectionis, opinionem apparitionemque meram dicere, idque ſecundùm Marcionem & cæteros hæreticos: aut diuinitatem Verbi, patibilem nominare, prout Arius, eiuſque gregales voluerũt: ſiquidem euoluendis ſacris ſcripturis animaduertere poteritis, Dominum in lege, & in Prophetis, & in Euangeliis ac Apoſtolorum ſcriptis, primo vbique hominem appellari, ac deinde eũ paſsum ſcribi, nec vbi contra diuinitatem blaſphemiæ verba erumpere poſsent, ſed Patrem confitentur, ac Filiũ prædicant, & ex Maria Filium Dauidis nominant,

Marciõ.

Arius.

D & ex Ioſephi ſtirpe eius originem deducunt ſecundum carnem, idque ratione ſeruilis formæ quam aſsumpſit, vt humanitas illius ex hominibus originata, fidem haberet: & ex Patre Deo Deus Verbum agnoſceretur, ferens pro hominibus paſsionem in forma patibili: in patiente corpore, impatibilitatẽ: in moriente, immortalitatem & in ſepulto, incorruptibilitatem: & in tentato victoriam: & in veteraſcente, iuuentutem declarans, eò quòd vetus ille homo noſter concrucifixus ſit: Atque hæc eſt ea gratia. Nunquam autem fieri poteſt, vt diuinitas paſsionem admittat abſque corpore patiente. Neque enim perturbationem & dolorem præ ſe tulerit citra animam dolentem & perturbatam: neque anxiari aut orare poſset citra mentem anxiam & orantem. Nam quamuis non vitio naturæ iſta contigerint, inde tamen argumenta colligas, qualis ille ſubſtantiæ fuerit. Cur igitur ſcribitis, Deum illum

qui

A qui in carne paſſus eſt & reſurrexit, patibilem eſſe, vnaque opera aſſeritis, & Patrem & Paracletum patibilem, quum idem ſit nomen Deitatis, eademque natura? Hinc inſpectis veſtris animis, cognoſci datur, vos neque Deum timere neque obtemperare diuinis ſcripturis, quum & Moſes de eo ſcribat, illum eſſe ignem conſumentem, idemque de aduẽtu eius in carnem, mentionem faciat: *Prophetam* (inquiens) *ex fratribus veſtris excitabit*, Dominum intelligens, & vitam in ligno ſuſpenſam memoret, nempe corpus Domini, quod in vitam nuſtam genitum, in cruce pependit, Eſaias item de Deo clamet, *Deus noſter magnus & æternus, qui conſtruxit fines terræ, non eſuriet, neque fatigabitur*, & cætera deinde. De paſſione verò ita, *Homo qui in plagis eſt, & nouit tolerare infirmitatem.* Quid autem ſibi vult tolerare noſſe infirmitatem, niſi quòd ex eo quòd paſſus eſt, patibilitatem oſtendat? nam idcirco dicit: *Scribe in nouo iſto codicillo ſtylo hominis, ac non informis carnis.* Et Apoſtolus: *Homo Ieſus Chriſtus qui dedit ſeipſum pro nobis*, ideoque ei qui ex ſemine Dauidis eſt, accommodat reſurrectionem ad carnem eius alludens. Cæterùm, de eius diuinitate ita loquitur: *Viuus eſt enim ſermo Dei, & efficax, & ſecantior ſupra omnem gladium ancipitem.* Quin ipſe Dominus, paſſionem in Filio hominis, hoc eſt, in carne ſua conſtituit. At de diuinitate ſua loquens, *Ego* (inquit) *& Pater vnum ſumus, & nemo nouit Filium eius, quis ſit, niſi ſolus Pater.* Nuſquam autem ſanguinem Dei citra carnem tradunt ſcripturæ, vel Deum citra carnem patientem aut reſurgentem. Arianorũ ſunt iſtæ improbitates, quãdoquidem verũ Deum, Filium Dei non agnoſcunt. Cæterùm, ſacræ ſcripturæ, vbi mentionem faciunt de carne, Dei ſimul & carnis mentionem faciunt, aut Dei qui homo ſit factus, ſanguinem & paſſionem & reſurrectionem vnà commemorant, corpore Dei ex mortuis reſuſcitato. Vos è diuerſo dicitis, quaſi qui Apoſtolis ſitis ſapientiores, & in myſteriis Prophetis peritiores, grauiores Euangeliſtis, & quaſi maioris authoritatis, quàm vel ipſe Dominus, ementitia illa veſtra in dicendo cautione, abnegata veritate contra diuinitatem gannitis, quum res ipſa liquido pateat, & in cruce declarata ſit, & ſanguinis è carne profluxione confirmata, non vt tandem ſegregatio Deitatis, ſed vt corporis mortificatio oſtenderetur quo tempore diuinitas, neque corpus in monumẽto, neque animam in inferno deſtituit. Hoc enim eſt quod dictum eſt per Prophetas: *Non relinques animam meam apud inferos, neque dabis ſanctum tuum videre corruptionem*, ideo quoque Dominus loquutus eſt: *Nemo tollit illam à me, ſed ego à me ipſo illam depono*, hoc eſt, præſens declaro. Quocirca, in animam quidem Chriſti mors deuicta eſt, reſurrectioque ab inferis deprompta, & ſpiritibus annunciata eſt: in corpore verò Dei corruptio abolita eſt & incorruptibilitas è ſepulchro emicuit. Quapropter non homo à Deo ſegregabatur, neque Deus hominem dereliquit: neque mortificatio, ſpiritusque abſceſſio tranſitus erat Dei è corpore, ſed animæ à corpore ſegregatio: Noſtra enim mors ibi deſcribebatur. Quòd ſi Deus ſegregatus fuit à corpore, & ita mors vim ſuam explicuit, quomodo corpus viduatum immortali Deo, incorruptibilitatem oſtendere potuit? aut quomodo Verbum deſcenſum ſuum ad inferos peregit? aut ab inferis reſurrectionem produxit? an ſcilicet ipſum Verbum in vicem locumque noſtræ animæ reſurrexit, vt noſtræ reſurrectionis imaginem concinnaret? At, qui fieri poteſt, vt talia de Deo cogitemus? Inconcinna igitur ſacris ſcripturis veſtra diſputatio; incongrua probatæ ad plenum œconomiæ incarnationis Dei veſtra ſententia. Et illud: *Sede à dextris meis*: &, *glorifica me æterna illa gloria*: Non, quia ſeiunctus à gloria eſſet, hoc dicit, ſed quia in corpore inglorioſo verſabatur, vt doceret non ſequeſtratam ſe à diuina gloria, ſerui ſpeciem habere, ſed eam quæ diuinitatem oſtendere poſſet: ideoque dictum eſt, *Et glorificaui te, & glorificabo*, vnam cũ corpore & in corpore gloriam oſtendens, vt inquit Apoſtolus, *Tantò præſtantior Angelis factus eſt, quantò excellentius præ illis nomen obtinuit. Cui enim vnquam Angelorum dixit, Sede à dextris meis?* Neutiquã enim creator ille Angelorum, qui Verbum Dei eſt, præſtantior factus eſt, quaſi qui inferior fuiſſet, B ſed vt formam ſerui in ſe receptam, præſtantiorem Angelis & omnibus rebus creatis oſtenderet: quandoquidem ipſe Imago Dei eſt inuiſibilis, ac primogenitus omnis creaturæ (vt ſcriptum eſt in Euangelio) *donec pareret Filium ſuum primogenitum*, ideoq; in eo condita ſunt omnia, & in eo paſſio locum nõ habuit, & aſſertor eſt paſſionis & mortis, & per eũ omnia facta ſunt, & caput corporis Eccleſiæ eſt, primogenituſque ex mortuis, *vt ſit* (inquit) *princeps in omnibus.* Quomodo igitur opificem naturalium rerum, ipſam rationem, quam Verbum dicitis, aſſeuetatis ſe cum carne in vnum confudiſſe, & hominem eſſe factum? aut quomodo ille inconuertibilis & incommutabilis, neque apparentia & ſpecie tenus ſerui formam conſtituens, homo factus eſt? nimirum eo modo, quo & Verbum incommutabile C remaneret, hoc ipſum perdurans quod erat: & rationalis homo, Deus in terra eſſe conſpiceretur, ſiquidem cæleſtis homo erat Dominus, non, quòd è cælo carnem ſecum attulerit, ſed quod eum qui ex terra erat, cæleſtem reddiderit. Ideoque, qualis eſt cæleſtis ille, tales etiam cæleſtes illi, qui ex eo participatum ſanctitatis habuere. Sed hic rurſum mihi dicitis, Qui igitur Dominum gloriæ crucifixerint? vt non vnà quoque Verbum crucifixerint? Aufer mihi iſta, Verbum quidem ignominia affecerunt, dum corpus Verbi palo affigunt: ſiquidem Deus erat, qui ignominia afficiebatur: ex aſſe tamen & ex ſolido, paſſio illa carnis & animæ fuerit, eadem nimirum ratione, qua & mors & reſurrectio, ideoque dictum eſt ad Iudæos à Domino: *Soluite templum hoc & intra triduum excitabo illud*, & vt ait Propheta: pro quibus deditus eſt in mortem, anima ſcilicet eius, D & non ipſum Verbum: ita enim Ioannes dicit, *Ipſe animam poſuit pro nobis.* Quomodo igitur poſſint Iudæi ſoluere templum Dei, & indiſſolubile temperamentum carnis cum Verbo diſſeparare, niſi inſtar noſtri, proq; noſtra ratione ſeſe habuiſſet corporis mortificatio? non enim mori potuit corpus ſine alicuius receſſu, qui ſi nullus factus eſt, ne mors quidem vlla fieri potuit. Quod ſi mors nulla fuit, nec reſurrectio fuit. Date igitur diſſolutionem, ſeparationemque aliquam à corpore factam, vt ſcriptum eſt in Euangeliis, quòd expirauerit, & inclinato capite tradiderit Spiritum, vt ſciamus qualem ſpiritum ſuſpicamini exceſſiſſe è corpore, atque inde mortem obueniſſe. Dixerunt enim Verbum ſe cum carne inattemperabili commiſcuiſſe, & ſeſe reuera rationalem & perfectum hominem exhibuiſſe. Si igitur Verbum exceſſit è corpore, atque ita mortificatio obuenit, vim contra Deum habue-

Margin notes (left column): *Deut. 4.* — *Deu. 18.* — *Eſa. 49.* — *Eſai. 53.* — *Tit. 2.* — *Heb. 4.* — *Luc. 10.* — *Pſal. 15.* — *Ioan. 10.* — *Cõcluſio.* — *Diuinitas non reliquit Chriſti cadauer in ſepulchro neque ani-*

Margin notes (right column): *mam in limbo.* — *Pſ. 109.* — *Ioã. 17.* — *Ibidem.* — *Hebr. 1.* — *Verbum non eſt præſtantior Angelis factum ſed aliud hoc antea eſt ſupra.* — *Mat. 1.* — *Luc. 2.* — *Obiectio. An Verbum Dei crucifixerint Iudæi.* — *Reſolutio.* — *Ioan. 5* — *Ioan. 10.* — *Ioan. 19.* — *Verbum an exceſſerit è corpore Chriſti.*

induſtrium & ſapientiam in eo Nazareno confitetur, ante ſæcula quidem prædeſtinatum, ſed tamen in Nazareth ratione ſubſtantiæ proditum ac declaratum, vt Deus ſit (inquit) ille qui in omnibus eſt

Marcion & Manichæus de incarnatione Verbi quid ſentiant.

Deus Pater: Talis eſt iſtius impietas. Marcion porrò & Manichæus, Deum in Virginem profectum fuiſſe, & citra tactum inde produiſſe, & incapaciorem fuiſſe, quàm vt communicaret cum humana natura, peccato & malis obnoxia. Si enim (inquit) iſtam ſibi aſſumpſiſſet, etiam principi malitiæ ſubiectus fuiſſet, & ſine peccato Chriſtus haberi noo poſſet, ſed peculiarem carnem eum exhibuiſſe tradit, ea ſimilitudioe qua voluit, eamque è cælo delapſam, & in cælos regreſſam, Deitatemque eius ſolidam & integram fuiſſe.

Valentini error de paſſione Christi. Arius

Valentinus contra paſſionem rem communem Trinitatis eſſe dicit, ſed partem Trinitatis carneam eſſe cauillatur. Arius porro carnem ſolam ad occultationem Deitatis confitetur, & pro noſtro interiori homine, hoc eſt, anima, Verbum dicit in carne fuiſſe, paſſioniſque ſenſum, & ab inferis reſurrectionem diuinitati audet aſcribere.

Sabellius approbat hæreſim Samoſat.

Sabellius verò Pauli Samoſatenſis, cæterorũque gregalium ſententiam approbat. Veritus enim Arij diuiſionem, errori illapſus eſt, quo perſonas tollit. Vos autem quibus adhæretis? aut quas partes ſtatuiris fouere, & approbaris? an, quod prouerbio iactatus, omniprobi eſtis? omnibus enim, ſupradictis hæreticis copulamini, increduli vnitati & plenitudini obtrectantes: an ſublationem abrogationemque recipitis ſub ſpecie? Verùm vt diuiſores per vecordiam ineptiunt, & derogatores allucinãtur: ita abrogatores in perniciem eunt, quum verò ſit œconomia, ac fides rerum manifeſta gratiaque conteſtata ſit. Quam igitur cauſificationem excogitatis? aut qua ſimulatione prætextum quæritis? ac cur non potius expreſſim dicitis, eum, non accepta ſpecie ſerui, hominem eſſe factum, ſed quaſi hominem apparuiſſe? Hunc enim intellectum habet

Apollinarij error.

veſter ſermo, quo ad prætextum dicitis hæc verba. Qui idem eſt, idem eſt: ideoque obtrectare verę diſpenſationi humanitatis aſſumptæ per ſycophantiam ſatagitis, dicentes: Chriſtum hominem deificatum eſſe. Ac rurſus illud: *In principio erat Verbum*, & quòd accepta forma ſerui, homo ſit genitus? aut hominem eum dicitis qui cum Deo ſit aut hominem Deo implicatum: aut hominem pro mundo mortuum, & qui pars aliqua mundi erat: aut hominem peccati incapacem: aut hominem Angelis dominãtem: aut hominem à rebus creatis adoratum: aut hominem Dominum, cùm Apoſtolus dicat: *Paulus ſeruus Ieſu Chriſti*: aut hominem crucifixum, Dominum gloriæ: aut hominem audientem, *Sede à dextris meis*: aut hominem venientem, vt iudicio iudicet. Hæc eſt lutulenta veſtra ex imò ſubruta aqua quam ebibendam hominibus offertis, & in ebrietatem conijcitis.

Apollinariſtas ad alios hæreticos conſulendos relegat.

Sciſcitamini igitur à Iudæis, vt vbi eorum verba contra Chriſtum, eoſque qui in Chriſtum credebãt, iactata audieritis, pudeat vos veſtri: diſcite quoque ab alijs hæreticis, qui eadem vobiſcum & garriunt, & ſentiunt. Proponantur igitur hæreticorum dogmata, & veſtræ cogitationis ſententia, & noſtræ Fidei ratio, & Euangelij definitio, & Apoſtolorum prædicatio, & Prophetarum teſtimonia, & adimpletæ œconomiæ intellectus. Dicite igitur, qua ratione initium Deitatis conſtituiſtis in ipſa natiuitate Dei, quam in Nazareth contigiſſe ſuſpicamini, iuxta Paulum Samoſateoſem? aut qui fit, vt genituram carnis inficias eatis, ſecundùm

A Marcionem, alioſque hæreticos, non ſtatutis Euãgelicis incedentes, ſed ex proprijs loqui ſatagentes? Ideo enim dicitis, Deum ex Virgine natum eſſe, ac non Deum hominem, vt Euangelium definit: ne genituram carnis confitendo, neceſſitas vos cogat, vt naturalem eum eſſe agnoſcatis, fidem rerũ Verborum eloquio proſequentes. Nunc autem Deum natum eſſe, peculiarem quandam carnem opinione ac ſpecie tenus præſe ferentem affirmatis. Non enim initium naſcendi ex Nazareth Deus oſtendit, ſed exiſtens ante ſæcula Deus Verbum ex Nazareth homo viſus eſt, genitus ex Maria Virgine, ex ſemine ſancto in Bethlehem Iudæ, ex ſemine Dauidis, Abrahæ & Adæ, vt ſcriptum eſt.

Verbum ante ſæcula Deus vbi natus & ex quo ſemine.

Omnia deſumens ex Virgine quæ ab initio, Deus ad hominem conſtituendum, in fingendo faciendoque adhibuerat, B excepto peccato (vt Apoſtolus ait) ad ſimilitudinẽ citra peccatum, non Deitatis transformationem, ſed humanitatis innouationem inſtaurationemque cooficiens, pro ipſius arbitrio, vt eſſent geores cõcorporeæ & comparticipes cum Chriſto, vt Apoſtolus ſcribit, vt & homo reuera etiam Deus eſſet: nõ, quòd homo apud Deum erat, vt vos calumniamini obtrectantes Chriſtianorum myſterio, ſed quia Deus vnigenitus decreuerat ex plenitudine Deitatis ſuæ, primi illius exemplariſque hominis informationem inſtaurare: & ex vtero Virginis, nouam conſtituere in ſeipſo, naturali genitura, & cognitione, quæ dolorem non haberet: Vt ſalutis humanæ negocium abſolueret, paſsione, morte, & reſurrectione, hominum redemptionem perfecit.

Obiectio.

Sed hîc obĳcitis, ſi omnia aſſumpſit, omnino quoque mentem, cogitandique vim humanam aſſum- C pſit: atqui impoſsibile eſt, in humanis cogitationibus peccatum non verſari: quomodo igitur Chriſtus abſque peccato erit?

Reſpõſio

Sed reſpondendum, Si vitioſarum cogitationum creatio opus eſt Dei, opus illi ſuum adiungendum eſſe: venit enim, vt aſſumeret ſuum proprium opus. At ſi illud concedatur, iniquum fuerit iudicium, quo peccator condemnatur: Si enim vitioſas peccatriceſque cogitationes creauit Deus, qua ratione peccantem condemnat? aut quomodo tale iudicium apud Deum reperiri poſsit? Quòd ſi Adam obnoxius erat iſtiuſmodi cogitationibus antequam inobediens fuit Dei mandato, qui fieri potuit, vt malum & non bonum cognoſceret? rationalis quidem erat, ac vi cogitandi inſtructus: ſed vt liberæ cogitationis, ita vitij inexpertus, ſolum, quod bonum erat, cognitum habebat, ac ſimplex erat. Cæterùm inobediens Dei præ- D cepto collapſus eſt in vitioſas cogitatiooes, obnoxiuſque redditus, non, quòd Deus creauerit captiuatrices iſtas cogitationes, ſed quòd per diabolum deceptus fuerit, qui eas ſuperſeminauit rationali naturæ iam in præuaricatione conſtitutæ, & à Deo diuulſæ, adeò, vt diabolica lex peccati, conſtituta ſit in humana natura, & mors ibi ſuum dominatum cœperit, idque per opus peccati:

Deus nõ creauit vitioſas cogitationes.

Ea de cauſa venit Filius Dei, vt diſſolueret opera diaboli. *Ioan. 3.* Verùm hic reſponderis, eum in peccato ſoluiſſe peccatum, ſed hoc ipſum non eſt ſoluere peccatum. Quippe, quũ in eo per Verbum formato, diabolus operatus non ſit, vt veniente in mundum Verbo, nihilque delinquente, ſolueretur peccatum, ſed in rationali intellectualique natura hominis ſoperſeminando, diabolus peccatum operatus eſt.

Diabolus operatus eſt peccatum.

Eaque de cauſa impoſsibile fuit naturæ rationali & ſponte delinquẽti & mortis damnationi ſubiectæ, ſeipſam reuocare

in liber-

in libertatem, vt ait Apoſtolus: *Nam impotentia legis, quatenus debilitabatur per carnem*: ideoque ipſemet Dei Filius ſuperuenit, vt eam in ſuam naturam reſtitueret per nouam originem & genituram admirabilem, non primam diſtrahens conſtitutionem, ſed inſparſam ignominiam detrahens, vt teſtatur Propheta: Priuſquam cognoſcat puerulus bonum vel malum, cum malitia refractaria & contumax ſit ad eligendum bonum. Quòd ſi in peccatrice natura impeccabilitas non apparuiſſet, quomodo peccatū in carne damnari potuiſſet, neque carne præuaricationem habente, neque diuinitate peccatū ſciente? Aut cur ab Apoſtolo dictum? *Vbi abundauit peccatum, ibi ſuperabundauit gratia*, non locum deſcribens, ſed naturam ſubiiciens, vt quemadmodum ab illo dictum eſt: *Vt per vnum hominem, peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: ita per vnum hominem Ieſum Chriſtum gratia regnabit per iuſtitiam in vitam æternam*, vt per quam naturam peccatum progreſſus ſuos accepiſſet, per eam quoque declaratio iuſtitiæ conficeretur, & ita ſoluerentur opera diaboli, liberata humana natura à peccato & glorificaretur Deus. At hic ruſum dicitis: Si Chriſtus homo eſt, Chriſtus quoque pars mundi fuerit, ſed pars mundi, totum mundum quomodo ſaluare poterit? O commentum fraudis & malignitatem veſanam blaſphemandi! dicant mihi (quæſo) ex qua ſcriptura iſta definitio depromatur, quæ omnino eſt diaboli cauillatio? Quum Propheta loquator: Frater non liberat, liberabit autem homo? & alibi: Homo genitus eſt in ea, & ipſe fundauit eam, qui altiſſimus eſt. Quomodo igitur Verbum homo factum non ſeruauit mundum? quum manifeſtum ſit quòd in qua natura peccatum commiſſum ſit, in eadem quoque extitiſſe exuberantiam gratiæ? Vnde autem exuberantia gratiæ? niſi ex eo, quo Verbum homo eſt factum, manens interim Deus, vt & homo factus, Deus crederetur: quemadmodum Chriſtus, quum homo ſit, Deus quoque exiſtit: eò quòd Deus quum eſſet, homo factus ſit vt ſaluet credentes in hominis forma. Si enim confeſſus fueris, dominū Ieſum in ore tuo, & credideris in corde tuo, quòd Deus eum excitauit à mortuis, ſeruaberis. Mortificationem autem Deitatis non paſſus eſt, neque ea parte reſurrectione indiguit: ſed illa ipſa eſt, quæ à mortuis excitat. Vnde neceſſum fuit, vt Deus aliquid haberet, quod pro nobis offerret, ſiue in morte, ſiue in vita, ac propterea, quia Verbum caro eſt factum, efficacius ſalutem operatur. Sed rurſum dicitis, Quomodo poteſt natura humana, in cōſuetudine peccandi verſata, propagationem peccati recipiens, à peccato libera eſſe? Eſt autem illud impoſſibile: erit igitur Chriſtus, vt alius quiuis peccato obnoxius: Hæc nimirum & Marcion ſenſit: hāc ſententiam etiam Manichæus introduxit, hominis carnalem geniturum, ſub principe malitiæ conſtituens, eumque dominatorem aſcripſit, eò quod à quo quis vincitur, eius quoque mancipium reddatur. Horum ſententiam vos renouatis, ſed diuerſa ratione in intellectualem hominis naturam (quæ anima exiſtimatur) etiam illi ſubiicientes, eamque peccatum vitare non poſſe, deſcribitis, quantumcunq; hæc de carnali anima dicta veliris. Vnde hæc acceperitis, conſcius non ſum, quum neque in ſacris literis id inueniatur, neque in communi hominum ſenſu, Domino præcipiente: Ne timueritis illos, qui corpus occidunt, quum animam occidere nequeant. Atqui, ſi carnalis eſt anima, cur nō vnà cum

Rom. 6. — *Roma. 5.* — *Alia obiectio.* — *Reſponſio.* — *Bar. 7.* — *Pſal. 86.* — *Obiectio communis.* — *Apollinaris, Marcionis & Manichæi.* — *Reſponſio.* — *Anima non eſt carnalis.*

A corpore & moritur & perit? & cur potius animas apud inferos detentas, ſpiritus nominauit, quum inquit: *Profectus eſt, vt ſpiritibus in carcere detentis, læta de reſurrectione annunciaret.* Sed vos præter naturam omnia dicitis & appellatis ne pro natura rerum verba facientes, negocij fidem approbetis, nimirum quòd Verbum homo verè ſit factum. Dicitis enim vocem Domini eſſe, quæ doceat mentem hominis planè in iuuentute inclinatam eſſe ad malum: non intelligētes, per iuuentutem indicare id olij, quod homini ex ſuperioſeminatione inhæſit, ideoque Dominus verè Dauid iurans promiſit ei, ex fructu ventris ipſius naſciturum Chriſtum ſecundùm carnem, non quòd vir aliquis ex transformatione Deitatis ſpecie tenus ſeſe oſtēderet. Alioqui, quid opus fuit, vt Dominus Dauidi de ſobole iuraret? ſed hoc

B eſt quod promiſit, Chriſtum nempe formam accepturum eſſe, incommodaque ex fœmina naſcendi ſubiturum, creſcendique gradus pro ætate, idque noſtro more vt dicit Apoſtolus: *Quandoquidem igitur pueri participes fuere ſanguinis & carnis, ipſe quoque itidem eorundem particeps eſſe voluit*, itidem (inquam) quia non ex ſeminibus, ſed ex ſpiritu eorundem verò, quia non diuerſorum, ſed ex ſemine Adæ, & Abrahæ, ac Dauidis, vt ſcriptum eſt. Cur igitur prætermiſſa ſacra ſcriptura ac manifeſta veritate, dicitis non niſi virum ex Maria apparuiſſe, eumque aſſumpta humana ſubſtantia, hominem eſſe factum? In virum igitur abiit Deus, dominuſque gloriæ qui crucifixus eſt: homo habendus eſt? Quòd ſi igitur audieritis Petrum loquentem: *Chriſtum & Dominum fecit, hunc ipſum Ieſum, quem vos crucifixiſtis*: de quo hoc vocabulum, fecit, intelligitis, ſi de Verbi diui-

C nitate? cur igitur Arianos reprehenditis, quom idē eum illis ſentiatis? Sin verò de forma ſerui, quæ fuit in Verbo, cur nobiſcum pugnare contenditis? verū nequaquā ita creditis. Rurſum enim dicitis, quòd ſi peccatrix natura, in Deo peccatum non fecit, neceſſitate igitur coercetur: quòd autem neceſſitate coercetur, violentum eſt. Sed dicite mihi, ſi non peccare ex neceſſitate ſit, an ne ergo peccare ſecundùm naturam ſit? Quòd ſi ita ſtatuetis naturæ conditorem (quod blaſphemum eſt) peccati eſſe opificem. Sed accidentaria & ſuperuentitia eſt ea peccandi neceſſitas: ergo certum eſt, in non peccando, naturam adeſſe. Ideoque in Verbi diuinitate apparens ſerui forma, non neceſſitati ſubiecta fuit, ſed vi ac natura innocentem ſe præſtitit, diſſoluens neceſſitatis conditionem, & legem peccati, & captiuitatis tyrannum captiuauit, vt dicit Propheta: *Aſ-*

D *cendit in altum captiuam duxit captiuitatem*: Verbumq; contra hoſtem, ſerui formam obiiciens ac prætendens, victoriam confecit, per eum qui antea victus fuit. Ideoque omnem tentationem abſoluit Ieſus, quoniam omnia aſſumpſit quæ tentationis periculum ſubire poterant, vnde effectum eſt, vt pro nobis victoriam operatus ſit, dicens: *Bono animo ſitis, ego vici mundum.* Non enim contra Deitatem cuius ignoratione tenebatur, bellum ſuſcepit diabolus: nunquam enim tantæ audaciæ fuiſſet. Ideoque ab illo dictum eſt: *Si tu es Filius Dei*: ſed aduerſū hominem hoſtilia tentauit, quem antea deceperat, eoque decepto in omnes homines malitiam ſuam propagauit. Nimirum etiam animam Adæ in condemnatione mortis detenta, clamabat ad ſuū Dominum perpetuo, & cum ea cæteri qui Deo per legem naturæ placuerunt, vnà cum Adam detinebātur, ſimulque in mœrore erant ac vociferabantur:

Act. 2. & 4. — *Peccandi neceſſitas accidentaria.* — *Epheſ. 4.* — *Ioan. 16.* — *Mat. 4.* — *Adami anima in condemnatione mortis detenta.*

qui in carne paſſus eſt & reſurrexit, patibilem eſſe, A vnaq́ue opera aſſeritis, & Patrem & Paracletum patibilem, quum idem ſit nomen Deitatis, eademq́ue natura? Hinc inſpectis veſtris animis, cognoſci datur, vos neque Deum timere neque obtemperare diuinis ſcripturis, quum & Moſes de eo ſcribat, illum eſſe ignem conſumentem, idemq́ue de aduẽtu eius in carnem, mentionem faciat: *Prophetam* (inquiens) *ex fratribus veſtris excitabit*, Dominum intelligens, & vitam in ligno ſuſpenſam memoret, nempe corpus Domini, quod in vitam noſtram genitum, in cruce pependit, Eſaias item de Deo clamet, *Deus noſter magnus & æternus, qui conſtruxit fines terræ, non eſuriet, neque fatigabitur*, & cætera deinde. De paſſione verò ita, *Homo qui in plagis eſt, & nouit tolerare infirmitatem.* Quid autem ſibi vult tolerare noſſe infirmitatem, niſi quòd ex eo quòd paſſus eſt, patibilitatem oſtendat? nam idcirco dicit: *Scribe in nouo iſto codicillo ſtylo hominis, ac non informis carnis.* Et Apoſtolus: *Homo Ieſus Chriſtus qui dedit ſeipſum pro nobis*, ideoq́ue ei qui ex ſemine Dauidis eſt, accommodat reſurrectionem ad carnem eius alludens. Cæterùm, de eius diuinitate ita loquitur: *Viuus eſt enim ſermo Dei, & efficax, & ſecantior ſupra omnem gladium ancipitem.* Quin ipſe Dominus, paſſionem in Filio hominis, hoc eſt, in carne ſua conſtituit. At de diuinitate ſua loquens, *Ego* (inquit) *& Pater vnum ſumus, & nemo nouit Filium eius, quis ſit, niſi ſolus Pater.* Nuſquam autem ſanguinem Dei citra carnem tradunt ſcripturæ, vel Deum citra carnem patientem aut reſurgentem. Arianorũ ſunt iſtæ improbitates, quãdoquidem verũ Deum, Filium Dei non agnoſcunt. Cæterùm, ſacræ ſcripturæ, vbi mentionem faciunt de carne, Dei ſimul C & carnis mentionem faciunt, aut Dei qui homo ſit factus, ſanguinem & paſſionem & reſurrectionem vnà commemorant, corpore Dei ex mortuis reſuſcitato. Vos è diuerſo dicitis, quaſi qui Apoſtolis ſitis ſapientiores, & in myſteriis Prophetis peritiores, grauiores Euangeliſtis, & quaſi maioris authoritatis, quàm vel ipſe Dominus, ementitia illa veſtra in dicendo cautione, abnegata veritate contra diuinitatem gannitis, quum res ipſa liquido pateat, & in cruce declarata ſit, & ſanguinis è carne pro fluxione confirmata, non vt tandem ſegregatio Deitatis, ſed vt corporis mortificatio oſtenderetur quo tempore diuinitas, neque corpus in monumẽto, neque animam in inferno deſtituit. Hoc enim eſt quod dictum eſt per Prophetas: *Non relinques animam meam apud inferos, neque dabis ſanctum tuum videre corruptionem*, ideo quoque Dominus loquutus eſt: *Nemo tollit illam à me, ſed ego à me ipſo illam depono*, hoc eſt, præſens declaro. Quocirca, in animam quidem Chriſti mors deuicta eſt, reſurrectioq́ue ab inferis deprompta, & ſpiritibus annonciata eſt: in corpore verò Dei corruptio abolita eſt & incorruptibilitas è ſepulchro emicuit. Quapropter non homo à Deo ſegregabatur, neque Deus hominem dereliquit: neque mortificatio, ſpirituſq́ue abſceſſio tranſitus erat Dei è corpore, ſed animæ à corpore ſegregatio: Noſtra enim mors ibi deſcribebatur. Quòd ſi Deus ſegregatus fuit à corpore, & ita mors vim ſuam explicuit, quomodo corpus viduatum immortali Deo, incorruptibilitatem oſtendere potuit? aut quomodo Verbum deſcenſum ſuum ad inferos peregit? aut ab inferis reſurrectionem produxit? an ſcilicet ipſum Verbum in vicem locumq́ue noſtræ animæ reſurrexit, vt noſtræ

Deut. 4. Deut. 18. Eſa. 49. Eſa. 53. Tit. 2. Heb. 4. Luc. 10. Pſal. 15. Ioan. 19.

Concluſio.

Diuinitas non reliquit Chriſti cadauer in ſepulchro neque animam in limbo.

reſurrectionis imaginem concinnaret? At, qui fieri poteſt, vt talia de Deo cogitemus? Inconcinna igitur ſacris ſcripturis veſtra diſputatio; incongrua probatæ ad plenum œconomię incarnationis Dei veſtra ſententia. Et illud: *Sede à dextris meis*: &, *glorifica me æterna illa gloria*: Non, quia ſeiunctus à gloria eſſet, hoc dicit, ſed quia in corpore inglorioſo verſabatur, vt doceret non ſequeſtratam ſe à diuina gloria, ſerui ſpeciem habere, ſed eam quæ diuinitatem oſtendere poſſet: ideoq́ue dictum eſt, *Et glorificaui te, & glorificabo*, vnam cũ corpore & in corpore gloriam oſtendens, vt inquit Apoſtolus, *Tantò præſtantior Angelis factus eſt, quantò excellentius præ illis nomen obtinuit. Cui enim vnquam Angelorum dixit, Sede à dextris meis?* Neutiquã enim creator ille Angelorum, qui Verbum Dei eſt, præ- B ſtantior factus eſt, quaſi qui inferior fuiſſet, ſed vt formam ſerui in ſe receptam, præſtantiorem Angelis & omnibus rebus creatis oſtenderet: quandoquidem ipſe Imago Dei eſt inuiſibilis, ac primogenitus omnis creaturæ (vt ſcriptum eſt in Euangelio) *donec pareret Filium ſuum primogenitum*, ideoq; in eo condita ſunt omnia, & in eo paſſio locum nõ habuit, & aſſertor eſt paſſionis & mortis, & per eũ omnia facta ſunt, & caput corporis Eccleſiæ eſt, primogenituſq́ue ex mortuis, *vt ſit* (inquit) *princeps in omnibus.* Quomodo igitur opificem naturalium rerum, ipſam rationem, quam Verbum dicitis, aſſeueratis ſe cum carne in vnum confudiſſe, & hominem eſſe factum? aut quomodo ille inconuertibilis & incommutabilis, neque apparentia & ſpecie tenus ſerui formam conſtituens, homo factus eſt? nimirum eo modo, quo & Verbum incommutabile remaneret, hoc ipſum perdurans quod erat: & rationalis homo, Deus in terra eſſe conſpiceretur, ſiquidem cæleſtis homo erat Dominus, non, quòd è cælo carnem ſecum attulerit, ſed quod eum qui ex terra erat, cæleſtem reddiderit. Ideoq́ue, qualis eſt cæleſtis ille, tales etiam cæleſtes illi, qui ex eo participatum ſanctitatis habuere. Sed hic rurſum mihi dicitis, Qui igitur Dominum gloriæ crucifixerunt? vt non vnà quoque Verbum crucifixerint? Aufer mihi iſta, Verbum quidem ignominia affecerunt, dum corpus Verbi palo affigunt: ſiquidem Deus erat, qui ignominia afficiebatur: ex alto tamen & ex ſolido, paſſio illa carnis & animæ fuerit, eadem nimirum ratione, qua & mors & reſurrectio, ideoq́ue dictum eſt ad Iudæos à Domino: *Soluite templum hoc & intra triduum excitabo illud*, & vt ait Propheta: pro quibus deditus eſt in mortem, anima ſcilicet eius, D & non ipſum Verbum: ita enim Ioannes dicit, *Ipſe animam poſuit pro nobis.* Quomodo igitur poſſunt Iudæi ſoluere templum Dei, & indiſſolubile temperamentum carnis cum Verbo diſſeparare, niſi inſtar noſtri, proq; noſtra ratione ſeſe habuiſſet corporis mortificatio? non enim mori potuit corpus ſine alicuius receſſu, qui ſi nullus factus eſt, ne mors quidem vlla fieri potuit. Quod ſi mors nulla fuit, nec reſurrectio fuit. Date igitur diſſolutionem, ſeparationemq́ue aliquam à corpore factam, vt ſcriptum eſt in Euangeliis, quòd expirauerit, & inclinato capite tradiderit Spiritum, vt ſciamus qualem ſpiritum ſuſpicamini exceſſiſſe è corpore, atque inde mortem obueniſſe. Dixerunt enim Verbum ſe cum carne inattemperabili commiſcuiſſe, & ſeſe reuera rationalem & perfectum hominem exhibuiſſe. Si igitur Verbum exceſſit è corpore, atque ita mortificatio obuenit, vim contra Deum habue-

Pſ. 109. Ioã. 17. Ibidem. Hebr. 1.

Verbum non eſt præſtantior Angelis factum ſed illius humanitas aſſumpta.

Matt. 1. Luc. 2.

Obiectio. An Verbum Dei crucifixerunt Iudæi. Reſponſio.

Ioan. 5. Ioan. 10. Ioan. 19.

Verbum an exceſſerit è corpore Chriſti.

tunt Iudæi, quum ſoluerent indiſſolubilem temperaturam, atq; ita ne noſtra quidem mors ibi locum ſuum habere potuit, ſiquidem ſeceſſus Dei è corpore mortem induxit. Cæterùm, qui (quæſo) corpus ſegregatum ab incorruptibili Deo incorruptibile perdurare potuit? Nam ita futurum eſt, vt vulneratio corporis, paſſio ipſius Verbi habeatur. Hinc enim proficiſcitur, quòd Deum paſſum eſſe aſſeueratis. Congrua vox, & quæ optimè vos deceat, & quæ cum Arianis pulcherrimè conuenerit. Idem enim ipſi in ſuis dogmatibus ſtatuunt, excitabiturque ipſum Verbũ ex reſurrectione, pro veſtra opinione. Neceſſe quippe eſt, aliquem ab inferis initiũ ſurgendi arripuiſſe, vt plena ac perfecta ſit ipſa reſurrectio, & mortis diſſolutio, ſpirituumque qui ibi detenti erant, dimiſſio. Quòd ſi hæc ipſa Verbum ſuſtinuit, vbi (quæſo) eſt incommutabilis illa & cõſtans ſine alteratione natura Verbi? Quomodo itẽ inopertum Verbum, viſum apud inferos, habitum fuit in morte pro homine? aut cur Iudæis dixit Dominus, *Ego excitabo eum*, & non, ego ab inferis excitabor? Si enim Verbum mortuum fuit, opus erat vt ab aliquo excitaretur, ac propterea non illi victoria mortis: ſed excitatori aſcribenda fuerit, non igitur erit ipſius victoria, ſed eius qui ipſum excitauit. Aut cur per Prophetas, de anima ſua quid futurum eſſet, præounciauit, aut cur, quòd prænunciatũ fuit, ipſe iam præſens non opere compleuit? promiſſorũq; fidem aſſeruit: *Ego* (inquiens) *animam meã pono pro ouibus meis*, quam quidem animam Spiritũ eius eſſe ſacræ literæ demonſtrant. Idemque à Domino oſtenſum, quum diceret, corpus ab hominibus occidi poſſe, animam non poſſe, vtpote ſpiritum. Hic ille ſpiritus eſt quo conturbatus eſt Ieſus, hic ſpiritus è corpore in patibulo exceſſit, atque inde factum eſt, vt mortuum ſit corpus, atq; talis fuit illa diſſolutio, quum interim Verbum Deus intranſibiliter ſe haberet ad corpus & ad animam, & ad ſeipſum qui erat in ſinu Patris, ad ſpecimen documentumque incommutabilitatis. Et in ſua ad noſtri ſimilitudinem forma, noſtram inibi depingens mortem, vt in ea reſurrectionem pro nobis concinnaret, ex ſepulchro quidem corpus, animam verò ex orco reducem faceret, vt in morte mortem diſſolueret, per exhibitionem animæ: & per ſepulchrum corporis, in ſepulchro corruptionem aboleret. Ex orco verò & ex ſepulchro, immortalitatẽ & incorruptibilitatẽ oſtendit, in forma nobis conſimili noſtram viam emenſus, noſtramque detẽtionem relaxans. Et hoc ipſum eximij miraculi fuit: in hoc enim eſt ſita gratia, vos autem ſolam carnem agnoſcentes, neque peccati condemnationẽ oſtendere poteſtis, neque mortis diſſolutionem, neque reſurrectionis conſummationem neque Verbi incommutabilitatem, eò quòd extra ſacras literas euagamini, ea loquentes quæ Ariani cauillantur: quum tamen de anima clarè doceatur in literis ſacris, & res ipſa conſummata exhibitaque ſit, ad plenum, cum omni genere documentorum. Alij porrò hæretici, viſibilem agnoſcentes, nõ credunt eius diuinitati, alij contra, agnoſcentes Deitatem, natiuitatem carnis inficiãtur: alij rurſus, qui etiam cum Deitate carnem recipiunt, negant eum habuiſſe

Ioan. 5.

Ioan. 10

Ioan. 15. & 19.

Deſcenſus Chriſti ad inferos & ſepultura quid.

Hæretici inter ſe diſſentientes.

A animæ naturam, ſimileſque efficiuntur furioſis Arianis, qui connectunt flexuoſas & obliquas propoſitiones, quo ſimpliciores captent iſtiuſmodi tricis, ipſi interim hæſitabundi in fide. Itidem & ipſi conſueuere loqui, Ecquiſnam ille, qui genitus ex Maria eſt, Deúſne, an homo? vt ſi dicas eum hominem, te à Fide Deitatis auertant, adſtipulatoremque ſibi reddant & ſuffragatorem, ſociumque hæreticis addant, qui iſtius rei incredulitate laborant. Quòd ſi dicas eum Deum eſſe, genitæ carnis incredulitatem moliuntur, vt in eorum gregem abducaris, qui iſta negant. Deinde & ita ſciſcitantur, Ecquiſnam ille, qui paſſus eſt? quis item ille, qui crucifixus eſt? Deus ne an homo? vt ſi pronuncies eum Deum eſſe, blaſphemum quid dicas ſecundùm impios Arianos: Sin autem eum reſpondeas hominem fuiſſe, B exiſtimeris Iudaicè loqui. Ea de cauſa ſacræ ſcripturæ ineffabiliter Verbum ex Patre Deum eſſe, & extremis temporibus hominem genitum prædicant, quo neque non crederetur Deus neque carnis genitura negaretur. Vbi autem carnis vocabulum, ibi totius corporis compago abſque peccato intelligenda eſt: vbi item nomen hominis, ibi paſſionem conſtituunt, neque præuaricantur, ſed vt vbique ſcriptum eſt in ſacris literis, veram de diuinitate Verbi incommutabilitatem & ineffabilitatem vna voce deprædicant. Ideoque de Verbo, vt de Deo mentionem faciunt. Aſt vbi de homine agitur, originem natalium, proſapiamque deſcribũt, vt vtrinque idem naturalis & verus intelligatur. Deus quidem æternitate diuinitatis, & rerum procuratione: homo autem enixu fœminæ & incremento ætatis: ac Deus rurſum, ac potens ex viuificandi beneficiis C & ex miraculorum deſignationibus: homo viciſſim ex iis, quæ in noſtrum genus competunt paſſionibus, & infirmitatibus, agnoſcatur: rurſus Deus, ex operatione immortalitatis, & incorruptibilitatis, & incommutabilitatis: homo contra, ex ſupplicio crucis, & ſanguinis profluuio, & corporis ſepultura, & deſcenſu ad orcum, & reſurrectione ab inferis ſentiatur. Ita Chriſtus, vt homo quidem, ex mortuis excitatur: ſed tamen, vt Deus excitat mortuos. Stolidi igitur qui diuinitati eius paſsionẽ aſcribunt aut eius humanitati fidem non habent, aut qui vnũ in duo ſeparant, aut qui carnis eius dimenſionem conantur facere, & quantum & quomodo præter ſacras ſcripturas definiũt. Iſtiuſmodi enim opinionibus lubricatæ & ad ruinam deuolutæ ſunt hæreticorum mentes, Marcione ad immoderatos verborum plauſus ſeſe inclinante, Manichæo verò, ob D cogitationem peccati, quam in Verbo ſuſpicabatur corruente, Paulo Samoſatenſi, Photinoque cũ ſuis pediſſequis, dum Deitatem negant, in præceps abeuntibus, Ario furioſis blaſphemiis ſeſe cõtaminante. Et vos, quaſi in iiſdem ſcholis edocti, ea quæ in ſcripturis reperiri nequeunt, comminiſcimini, & inſtabiles ſubuertitis. Satis autem eſt, ſi credamus iis quæ & ſcripta & dicta ſunt (vt ait Paulus) per ſimilitudinem per omnia ſine peccato, Petrus verò, *Chriſto igitur pro nobis paſſo in carne, & vos eadem cogitatione armemini & ne amplius pergamus veritatem ignominia afficere.*

Per carnem ſeu humanitatem Chriſti, quid intelligendum.

De Verbo ac de Deo eadem eſt ratio.

Chriſtus vt homo ex mortuis excitatur ſed vt Deus mortuos excitat.

Marcion Manichæus. Samoſ. Photinus Arius.

1. Pet. 4

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, CONTRA OMNES HÆRESES SERMO.

Ioan. 1. *Ibidem.*

ID quod ptoponitur ex Euangelio A Ioannis, tale eſt: *In principio* (inquit) *erat Verbũ, & Verbũ erat apud Deũ, & Deus erat verbũ, Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factũ eſt nihil quod factũ eſt.* Vnuſquiſque Sanctorũ Prophetarũ, & Euangeliſtarũ, quũ perſpicaces eſſent, & Spiritu Sancto afflarẽtur, omnia ſalutaria enatrant, quæ pro hominũ ſalute inſtituta fuerunt. Sed dixerit quis, quomodo interpretaberis nobis? Audi, dilecte, Prophetæ (quẽadmodũ dixi) perſpicaces toe retto ſeculis futura oſtendunt, itidẽ & Euangeliſtæ ea quæ de aduẽtu Verbi, à Prophetis prædicta fuere ſuis verbis coofirmant, dũ vnuſquiſq; eam prærindicationem allegat, vt quũ aiunt: Veluti ouis ad ma- B ctationem ductus eſt, & vt agnos corã tõdente mutus, ita nõ aperit os ſuũ: Iudiciũ eius ſublatũ eſt, generationẽ eius quis enarrabit? vibice eius omnes ſanati ſumus. Cũ aduenifſet ad nos iſte ita pronunciarus, eumq; ad ſe accedere cõſpexiſſet Baptiſta Ioannes, adimplẽs quòd prædictũ fuit ab Eſaia Propheta, in hæc verba erupit: *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mũdi:* vides cõfirmari Propheticam vocẽ à Baptiſta. Itidem quoq; & magnus ille Moſes de liuote vibicis illius, per quẽ vniuerſũ hominũ genus ſalutẽ erat conſecuturũ, mentiooẽ facit, quum dicit: Quiſquis in ligno pependerit: ac rurſũ: *Videbitis vitã veſtrã ſuſpenſam,* noo poſuit primo loco vitã, deinde maledictionẽ, ſed maledictionem in initio, poſt- C modũ vitã. Decuit enim chirographũ primitus affigi cruci, & latus Verbi lancea perforari, vt liuor in perfoſſione, & ſanguis mũdo, & aqua generi humano expiatio fieret. Miſeri autẽ ingratiq; Iudæi talibus ac tãtis ſignis apud ipſos editis pro glotificãdo & extollẽdo Chriſto ob res quas geſſerat, in cõtrariũ verba fecerũt: *Si Filius Dei es, deſcende de cruce,* atqui ſol interim radios contrahit, nõ ſuſtinẽs videre ſuſpensũ in ſtipite Dominũ. Duo quoq; cum eo latrones erant in ſuſpendio, altero execrante, altero dicẽte, *Quid execramur iuſtũ, nos ſecundùm ſcelera noſtra affligimur,* Ieſum deinde allocutus eſt? *Recordare mei Domine, quũ veneris in regnũ tuum.* Cui Ieſus viciſſim, *Hodie mecũ eris in paradiſo.* O miraculũ ingens maledictionis ctucifixæ, apetuit paradiſum in promiſſione latroois! O beatum latronem, rapuiſti in mundo latrocinando, rapuiſti item regnum cælorum D iſtiuſmodi confeſſione! De eo nimirum locutus eſt Propheta: *Et ſcarabeus è ligno vocem dabit.* Noſtis fratres ſcarabeum ipſum immundum circa immunda negocioſum eſſe, ita quoqoe, & hic latro oegocioſus fuit in latrocinando, in cruce tamen confitetur, & in eo expletur quod Prophetarum fuit: loquens igitut dignus habitus eſt, qui regnum cælotum raperet. Ac rũrſum Eſaias dicit, *Ecce, Virgo in vtero geſtabit, & pariet Filium, & vocabunt nomen eius Emanuelem, quod ex interpretatione eſt, nobiſcum Deus.* Quom igitur inſtaret tempus, vt Prophetica vox adimpleretur, emitritur Archangelus Gabriel, indicat hoc ipſum gratioſæ Mariæ his verbis: *Dominus tecum,* Dominum appellãs communem omnium herum, agnoſcens commercium ſeruitutis) *Spiritus Sanctus ſuperueniet in te, & potentia altiſſimi obumbrabit tibi, ideo quod natum fuerit ex te, Sanctum vocabitur, Filius Dei,* Optimo iure, ſanctum nuncupatur templum illius, qui ſanctificaturos erat vniuerſum orbem. Et rurſus Eſaias: *Puerulus natus eſt nobis, Filius datus eſt nobis, cuius imperium in humeris ipſius, vocatúrque nomen eius magni Senatus Angelus.* Iſtis igitur adimpletis, dicit Filius tonitrui: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum,* & cætera deinceps. Si ergo per eum omnia facta ſunt: nimirum ipſe extra ea eſt quæ facta ſunt: reſque manifeſta eſt, eum in Patre ſemper fuiſſe. Miſeri profectò Arij, furioſi Iudæi, qui neque rectè leguot, neque exactè rem perueſtigant, quippe qui obcæcatos habeant mentis oculos, arbitrantes creatorem & opificem omoium, creaturam eſſe: Audite hæc Euangeliſtæ verba: *In principio erat.* Quòd ſi dixiſset: In principio factus eſt, haberes quod diceres ex Euangeliſta, eum factum eſſe. Excute diligenter verba, & deprehendes veritatem, atque deinde percunctare Euãgeliſtam, & dicet: Relege conditi mundi originem & ſtatim tibi loquetur: In principio fecit Deus cælum & terram: ſiut igitor ea quæ non ſunt, vt fiant quæ futura ſunt. Erat Deus Verbum apud Patrem, per quem omnia facta ſunt. Rectè igitur Euangeliſta dixit: *In principio erat Verbum: & Verbũ erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Ecce triplicatam hanc vocem, *erat,* & neutiquam illam alteram, non erat. Et Archangelus ad Deiparam: *Spiritus Sanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi.* Idque & Apoſtolus his verbis indicauit: *Chriſtus Dei Virtus & Dei Sapientia.* Sed reſponſitabit ad iſta Arianus: Cur igitur prouerbiorum author dicit: *Dominus creauit me initio viarum ſuarum ad opera ſua?* O impientiſſime, non audiſti Angelum loquentem Virgini, *Quod naſcetur ex te, Sanctum vocabitur,* vides quo de negocio incarnationis mentionem faciat? Quũ igitur abſuleta inueterataque eſſet natura noſtra præuaricatione Adæ patris proſapiæ noſtræ, & in mortem delapſi eſſemus, placuit Deo ad nos mittere ſuum proprium Verbum, eundemque & Filium & Deum, vt aſſumeret ex Virgine humanam naturã vt & ab Apoſtolo dictum eſt: Decteuit mittere Filium ſuum in mũdum, natum ex fœmina. Iã (credo) perſpicis eum loqui de ratione incarnationis? Sin autem audire concupiſcas, de inuiſibili Deitate, accipe ſermonem Pauli. *Qui eſt* (inquit) *iubar gloriæ, & forma ſubſtantiæ eius.* Idem rurſus: *Qui quum in Dei forma eſſet, non rapiendum arbitratus eſt, vt eſſet æqualis Deo, ſed ſeipſum exinaniuit, ſpeciem ſerui accipiens:* vides nimirum iſtas voces incarnationem reſonate. Quin ipſe Dominus de ſe loquitur, *Ego in Patre ſum, & Pater in me eſt.* Idemq; rurſum: *Ego & Pater vnum ſumus:* & per Prophetam: *Videte quod idem ſum, & non mutor.* Rurſus. *Ego ex Patre profectus ſũ, & venio.* Et per Hieremiam: *Me reliquerunt fontẽ viuæ aquæ, & foderunt ſibi ciſternas contritas, quæ aquam ſibi cõgregare nõ potuerunt.* Nam heſternum quiddam fons eſt, aut hodiernum quiddam aqua, Abſit: perennis enim fons, perennis aqua. O miſeros, qui Ariana vecordia corripiuntur, quibus melior inoenitur vel ipſe Nabuchodonoſor, quanqoam is ſeipſum numẽ arbitratus, imaginem ſui in Babylone conſtituerit, & in fornacẽ tres pueros coniecerit, quo tempote Verbum roriferum inter illos aderat, & ignẽ excutiebat, puerq;

Marginalia: *Obiectio.* — *Euangeliſtæ, prophetarum vaticinia de aduentu Chriſti confirmant.* — *Eſa. 53.* — *Ioan. 1.* — *Deu. 22.* — *Ingratitudo Iudæorum.* — *Ioan. 19.* — *Luc. 23.* — *Latro beatus.* — *Eſa. 9.* — *Luc. 1.* — *Ibidem.* — *Eſa. 7.* — *Ioan. 1.* — *Creator totius vniuerſi non eſt creatura.* — *Ioan. 1.* — *Ibidem.* — *Luc. 1.* — *Col. 5.* — *Luc. 1.* — *Incarnatio verbi cur facta.* — *Col. 1.* — *Philip. 2.* — *Ioan. 14.* — *Ioan. 10.* — *Malac. 3.* — *Ioan. 14.* — *Hier. 2.* — *Nabuchodonoſor Arianis melior.* — *Dan. 3.*

hymnos modulabantur. Dixit enim miniſtris ſuis, *Nónne tres miſimus in fornacem? & ecce iam quatuor apparent, quartúſque facies ſimilis Deo.* (*Dan. 3.*) Deteriores ergo iſti Nabuchodonozore, qui Filium Deo neque ſimilem, neque conſubſtantialem eſſe volunt. Dicendum eſt impiis, vt blaſphemias ſuas contineant, & potius cum benedictione in ſpiritu Verbum reuera numen adorent, ſi fortè remittatur impietas blaſphemiæ eorum. Iſtis igitur relegatis reiectíſque ex diuino choro, age diſceptemus cum Spiritus Sancti oppugnatoribus, qui Spiritum aſſerunt creaturam eſſe. (*Spiritus ſanctus quod non ſit creatura.*) Quid? an non audiſtis Dauidem loquentem: *Verbo Domini cæli firmati ſunt, & Spiritu oris illius omnis potentia eorum?* (*Pſal. 32.*) En tibi triadem inuiſibilem. Et in mundi opificio apud Moſem: *In principio creauit Deus cælum & terram, terra autem erat inuiſibilis & inornata, & tenebræ ſupra abyſſum, & Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* (*Gen. 1.*) Quin & Paulus dicit: *Emiſit Deus Spiritum Filij ſui in corda noſtra, clamantem, abba, hoc eſt, Pater noſter.* (*Gal. 4.*) Iohel itē ex perſona Dei. *Effundo de Spiritu meo ſuper omnem carnē, & prophetabunt.* (*Iohel. 2.*) Dominus quoque de ſe: *Ego in Patre, & Pater in me:* &, *Ego ſum veritas:* (*Ioan. 14*) Et. *Si abiero ad Patrem meum, non relinquam vos orphanos, ſed emittam Paracletum Spiritum illum veritatis:* (*Ibidem.*) Ecce Spiritum in veritate, veritatemque in Patre. En tibi triadem indiuiſam, funiculum nimirum triplicem, in quo manipulos conſtringentes offerimus Patri. Cæterùm & iſtic cū Arianis perierint.

(*Paulus Samoſa.*) Verba igitur faciamus ad Paulum Samoſatenſem, qui ita loquitur, Ex quo prodijt ex intacta Virgine, iam inde illum eſſe filium factum. Demens qui non audiuit Dominum dicentem ad Iudæos: *Et Abrahā exultauit, vt reſpiceret diem meū, quo conſpecto gauiſus eſt:* (*Ioan. 8.*) ibi Iudæis dicentibus, *Nondum quadraginta annorum es, & Abraham vidiſti?* reſponſum eſt à Chriſto, *Antequam Abraham eſſet, ego ſum.* Si priuſquam Abrahā naſceretur, ipſe exiſtit, qua ratione dicitis, eū à ſuo carnali aduentu, oraculorum diuinitatíſque participem eſſe factum? (*Verbum non habuiſſe principiū*) Quum rurſus Prouerbiorū author dicat in ſua ſapientia: *Ego ſum cum qua gaudebat: quotidie exhilarabar in præſentia eius: cum mundum ædificaret, aderam illi.* (*Prou. 8.*) Ac rurſum: *Deus Sapientia fundauit terram:* (*Prou. 3*) vides quàm in perpetuum exiſtat in Patre. Item quoque Apoſtolus: *Chriſtus Dei potentia, Dei ſapientia.* (*1. Cor. 1.*) Cæterùm, ad iſta reſpondit ſtolidus Samoſatenſis, diluens iſtud diuinum merum, ex quo diluto quum bibiſſet, aqua intercute concepta cum Arianis interiit.

(*Manichæi duos deos aſſerunt, vnum bonum alterum malum.*) Quinimo aduerſus Manichæos impuriſſimè ſceleratos arma moueamus. O impiiſſimi aſſeritis duos deos eſſe, & ex his alterum bonū, alterum malum: additíſque malum cum bono pugnam affectare, vt partem aliquam obtineat, & bonum, quia bonus eſt, & pugnam recuſet, partē aliquam malo conceſſiſſe, & ſemiſſem rerum veniſſe in ditionē mali, & ſemiſſem in boni poſſeſſione remanſiſſe: bonum deinde pœnitentia ductum, ſe ad bellum inſtruxiſſe, & ſeſe deformaſſe ad ſpeciē mali. Sed ô impietiſſimi, quur, quum ſolidū integrúmque erat Verbum illud, quod bonū appellatis, à pugna abhorruit: quum autem dimidiatum fuit, ad dimicandum proceſſit? ideoq́, vt ait Manichæus; ad quærendum venit quod perierat. O ingentē vecordiam! Quod igitur indiciū, notaq́; in bono, vnde agnoſci poſſit, quum ille ſub mali forma latebat? quę tua eſt opinio? veluti ſi matronā turpi fœdaq́; imagine deſcribat pictor, eamq́ue talem maritus, aſpiciat, qui fieri poteſt, vt non inde ita furoreq́; correptus, pictorē, qui hoc auſus fuit, interficiat? Quāto igitur iſte magis plectendus eſt, quum audeat deblaterare, bonū ex ſuſcepta forma mali qua abutebatur, pręſtantiorē, fortioremq́; incepiſſe fieri. Hæc ſunt ſcelera hominum inſanientium & impiorum. O impiiſſime & impuratiſſime Manichæe. Nō audis Matthæum dicentem de incarnatione in libro de natiuitate Ieſu Chriſti, Filij Dauid, filij Abrahā? Sed dices te non recipere niſi vetus teſtamentum: Quid igitur? Non audis Dominum loquentem, *Si crederetis Moſi, & mihi crederetis: Nam & Moſes de me hæc verba fecit: Prophetam vobis talem excitabit Dominus ex fratribus veſtris, qualis ego ſum.* (*Deu. 18*) Hunc Prophetam agnouit Samaritana, quum diceret: *Domine, video te Prophetam eſſe.* Ecce vniuerſi eum & Dominum & hominem confitentur. Quomodo poteſt racemus eſſe abſque vite? quomodo poteſt totum illud negocium, mundíque ſalus confirmari, niſi indices Prophetæ eius nomē prædicaſſent, præſertim ipſo Domino dicente, Legem & Prophetas eſſe vſq; ad Ioannem? Et rurſum: *Non veni vt ſoluerem legem & prophetas, ſed vt adimplerem.* (*Ioan. 1. Math. 5.*) O feces & ſedimēta omnium hæreſeum: idoneum ſatíſque eſt ad fidem faciendam, vel ſolum ipſius nomen. De iſtis autem in Pſalmorum cantilenis habetur, [Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus, corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis:] (*Pſal. 52.*) Nimirum iſti quoq; aduentum eius in carne pernegent, affirmentq́ue fuiſſe imaginariam rem, non veram aut ſolidæ naturæ, quum tamen Dominus loquatur, *Quid me quæritis interficere hominem, qui vobis vera affatus eſt?* (*Ioan. 5.*) Rurſum, ad eum à quo alapis cædebatur, [Si male locutus ſum, adfer teſtimonium de malis verbis: ſin autē rectè, cur me laceras.] Nunquid inanis ſpecies verberari poteſt, aut affigi in cruce: Sequitur igitur vt corpus fuerit: cur igitur iactatis rem imaginariam fuiſſe? Et iſti quoque euaneſcant, & deliquio mētis pereant, qui vinum illud meracum, dilutum arbitrantur. Conuertam igitur verba noſtra ad Marcionem, & Valentinum, & Baſilidem aſſerentes Dominum veluti aquam, per canalem penetraſſe per impollutam deiparam Virginem. (*Marcionis Valentini & Baſilidis error de incarnatione verbi.*) Quid, an non audiſtis quid Archāgelus Gabriel Virgini loquatur, *Aue gratia plena Dominus tecum, Spiritus Sanctus deſcendet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi, nam quod ex te naſcetur, Sanctum vocabitur.* (*Luc. 1. Ibidem.*) Si igitur dixiſſet, per te, veriſimile aliquid haberet iſta impudentia: cæterū, quum dicat, ex te, clarè demonſtrat, Deum Verbū aſſumpſiſſe ex ea humanum templum: ſed & iſti abiiciantur cum reliquis. Iam eadem ratione verba faciamus ad infælicem Miluium, arbitrantem ſe extollere Virginem, & coniugium infamare poſſe, quum Deus in paradiſum Euam ad Adam deducat, ibíque loquatur Adam. (*Milu[i]j error de connubio.*) *Ea de cauſa relinquet homo patrem & matrem, & conglutinabitur ei, & erunt duo in carne vna.* (*Gen. 2.*) Cæterùm, iſte vetus Teſtamentum non recipit: Quid ergo? Nunquid auſcultas in Euangelio Dominum in Cana ad nuptias vocatum, eaſque benedixiſſe, & ex aqua vinum feciſſe? (*Ioan. 2.*) & rurſus alibi Iudæis dicentibus ſibi Moſem conceſſiſſe libellum repudij, Chriſtum reſpondere, id Moſem ipſis conceſſiſſe ob pertinaciam, duritiemq́; animi: &, Quos Deus coniugauit, homo ne ſeparet. (*Mat. 19. Mar. 10*) Quomodo poteſt ramus conſiſtere, ſi non ſubſiſtit radix? Quomodo virgo eſſe potuerit, ſi non habeat patrem & matrem? Et iſti quoque cum ſuis gregalibus in perniciem abeant. Compellamus igitur Nouatum ſe purum prædicantem, & pœnitentiam tollentem, hominem oppletum cœno & fetore. (*Nouati error de pœnitentia.*)

Non

Ezec.78 Nō audiſti humaniſſimum Deum per Prophetam A loquentem, *Nolo mortem peccatoris, ſed pœnitentiam:* aut Iob loquentem, Iob 15. *Nullus purus à ſordibus, ne ſi vel vnius diei eius vita fuerit.* Et Petro quoq; interrogāti, Mat.18 Num ad ſeptenas vices peccatori veniam daret, reſponſum eſſe, vſque ſeptuagies ſepties, atque ita reuolutis vicibus: redintegratiſque, ſemper perennare pœnitentiam. Non, hæc audientes in peccatis permaneamus, Abſit. Sed, vt declararetur illius bonitas. Et Eſaias, Eſa.1. *Audi cælum, & auribus percipe terra, filios genui & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me*, & cætera deinceps. Poſtmodum autem addit, Lauamini, mūdi eſtote, Ibidem. & auferte peccata veſtra. Atque adeo Petrus, qui reuelationem acceperat, eum non ex carne, Mat.16. neque ex ſanguine eſſe Filium Dei, ſed ex Patre Luc.22. cæleſti, Mat.26. is ipſus (inquam) qui claues cæleſtes acceperat, qui domino ſe addixerat, nunquam ſe eum negaturum, etiamſi cum eo moriēdum eſſet, quum poſtmodum eum ter abnegaſſet, lachrymis eluit, B abnegationem. Quia & rurſus Propheta, Iob. 15. *Aſtra non ſunt pura coram eo.* Si autem ne aſtra quidē pura ſunt, quomodo tu te purum, & miſericordem & humanum Dominum, durum & immittem facis? Cæterùm, & iſte cum reliquis hæreſiarchis abiiciatur.

Phrygij error de aduentu ſaluatoris. Dicamus porrò Phrygi illi, qui ait, In aduentu Saluatoris, ſolum adueniſſe hominem. Dicamus item priſcillis aniculis deliris & deſpicabilibus, Qui fieri potuit, vt poſt aduentum Saluatoris Propheta ſuperueniret? nunquid ad aures tuas hęc verba peruenerunt? *Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem.* Ioan. 1. Audi igitur popule Dei, ſicuti rex in vrbe aduenturus emittit præindices qui ſignificent, quo cultu ſit appariturus: Cæterùm, vbi is aduenerit, eiuſque aduētum exceperint, nullo iam inde denunciatore opus habent, quum ſuis oculis ipſum conſpexerint. Iam, ſi C quis in ea vrbe dicat, regem aduenturum eſſe, nónne eum conſpuerent oppidani? dicerēntque ſe eum iā in vrbe habere, ac proinde mirari, quòd de aduētu eius loquatur? Et iſti quoq; cū cæteris perierit.

Alloquamur ergo nouam hæreſim, quæ ex Syria in Ægyptum promanauit, & Apollinarios, ipſumque Apollinarij error. Apollinarem nouum dogma proferentem, Eum ſcilicet corpus ſolum ex illibata Virgine ſumpſiſſe, Quod Chriſtus habuerit animā. Deumq; vicem animæ ſubiiſſe. O imperfectiſſime & exanimis Apollinari! Quid ais? Quum perfectus homo ob præuaricationem mandati è paradiſo deiectus, in mortem ceciderit, eius tantummodo carnem redemptam recuperatamque à Chriſto eſſe arbitraris? ſed quid de anima cenſes: quomodo illa (quæſo) hac ratione redimi potuit? Non intelligis quid Eſaias dicat: *Puerulus natus eſt nobis, & filius da-* Eſa.7. *tus eſt nobis, cuius imperiū in humeris ipſius, & vocabitur* D *nomen eius magni conſilij Angelus.* Quid, an dixit ibi: *caro nata eſt nobis, ac nō potius puerulus & Filius genitus eſt nobis?* Quū igitur puerū dicit, integrū hominē ſignificat. Exhibito igitur integro homine, filius ille tonitrui dicit ſimplici voce, *In principio erat Verbum,* Ioan. 1. *& Verbū erat apud Deū, & Deus erat Verbū, & hoc erat in principio apud Deū.* Et rurſū ipſe Dominus, *Anima mea conturbata eſt?* ad quē pertinet vox iſta, an ad Deū Mat.26 Verbū, Apageſis: Mar.14 Deus qui Verbū eſt, impertur babilis eſt: & qui venerat ad ſedādas perturbationes, ipſéne edidit hāc vocē, an vis eam vocē corporis eſſe? Erras: ex ſe enim corpus immobile eſt, niſi anima in eo fuerit. Quid: an nō audis Moſē loquentē, *Oſtēde mihi teipsū?* ac ſtatim audit: *Nemo viſurus eſt faciē meā, & viuet.* Exod.33 Poſtquā autem corpus poſitū erat in ſepulchro, quomodo deſcendit nuda Deitas ad inferos, vt ſeruaret animas, potius eo modo ad perdendū, quā ad ſeruandū deſcendiſſet. Nemo enim potuiſſet videre nudā Deitatem, & incolumis eſſe. Opus igitur fuit anima, vt per animā animæ ſeruari Ioan. 10 poſſent. Quū iterū Dominus, Ibidem. *Paſtor ille bonus animā ſuam ponit pro ouibus ſuis.* Et, *Ego ſum paſtor ille bonus,* ac rurſū: *Poteſtatē habeo deponendi animā, & reſumendi eā.* Ioan 19 Et Ioſeph oraculo admonitus, vt ex Ægypto reuerteretur, Luc.2. eidemq; ab Angelo dictū fuit: *Mortui ſūt qui quærunt animā pueri.* En tibi teſtimoniū in ſacris literis: Vbi verbū Dei integrū hominē, mente & anima præditū aſſumpſiſſe deprehēdis, vt integer homo liberaretur. Sed fortaſſe replicabis, Deum per Prophetā dixiſſe ad Iudæos, Nouilunia & ferias veſtras odit anima mea. Atqui, ô ſtolidiſſime, per eun- Eſa. 9. dē Prophetā dicit: Eſa.7. *Ecce Virgo in vtero geſtabit, & pariet Filiū:* Et, *Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis.* Deniq;: *Homo eſt, &, quis cognoſcet eū?* quid ad hæc reſpōdebis de anima, ô exanimis trunce? Quapropter & tu quoq; cū cæteris pereas. Nā orthodoxa Eccleſia rectè legēs, & exactè ſacras literas examinans, ſeipſam inædificauit ſuper petrā, Eccleſia (inquā) illa quæ perfecta colūba eſt, quæ gubernaculū tenet rectæ & piæ Fidei in cymba Apoſtolica, dum interim decumani fluctus ſeſe allidunt immobili petræ, vbi in ſeſe reuoluti deſpumāteſq; euaneſcūt. Decumanos autē fluctus puta omnes hæreſes. Nos autē, ea mea eſt adhortatio, hoc triplici funiculo & indiſſolubili, manipulos conſtringamus, & ſecundū mandata Verbi agamus: quò peruenire liceat ad paſcua ſalutaria in regno cælorum vt dicat Filius & Verbum Dei Sapientia illa Patris: Ecce me & pueros meos quos tradidiſti mihi, & dignetur vos ita compellare: Probi ſerui, boni & fideles, in exiguis fuiſtis fideles, iam magnis vos præficiam, intrate in regnū cælorum, quod vobis præparatum eſt.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, AD MAXIMVM PHILOSOPHVM, ORATIO DE DIVINITATE CHRISTI.

Dilecto & verè deſideratiſsimo filio Maximo Philoſopho, Athanaſius in Domino ſalutem.

INcidens in ea quæ à te ſcripta ſunt tuā quidē pietatē amplectebar, eorū autē temeritatē qui non intelligunt, neq; quid ipſi loquātur neq; de qua aſſeuerationes faciant, diu multūq; admiratus ſum. Statuerā verò penitus ſilentiū tenere: de rebus enim ita apertis, ac ſole lucidiorib. reſpōdere, nihil aliud eſt, quā hominib⁹ tā prauè agentib⁹ cauſā improbitatis impudētięq; ſuggerere. Atq; idipsū à Saluatore noſtro didicimus: Lauāti ſiquidē manus ſuas Pilato, ac Iu- Mat.27. dæorū calūnias recipiēti, nullū vlteri⁹ Verbū fecit. Sed potius vxori oraculū edidit, vt qui tū inter reos habebatur, nō ex verbis, ſed ex viribus ſuis Dñs eſſe crederetur. Cæterū, ad cauillationes Caiphæ reſpōdens, profeſſione ipſa, quis eſſet, indicauit, omneſq;

ad ſui cognitionem traduxit. Diu igitur, multumq́, ſuperſedens, intuenſq́ue impudentiam iſtorum hominum, vitilitigationeſq́ue verborum, vix tandem me pudore commouit tuus pro veritate zelus, vt mea quoque verba ſubiungerem: ſed tamen, vt nihil tuis ſcriptis adiicerem, quo aduerſarius, ſuis verbis, quibus in contradicendo vſus eſt, reuictus de ſentētia ſua decedat, & recepta fide compeſcat linguam ſuam à malo, & labra ſua ne loquantur dolum: idq́ue tandem ab illis obtineatur, vt deſinant in poſterum exprobrare cum prætereuntibus Iudæis ſuſpenſo in ligno, inquientes, Si Filius Dei eſt

Ioan. 19. ſeruet ſeipſum. Quòd ſi ne ſic quidem cohiberi queant, tu tamen memor ſis Apoſtolici præcepti,

Tit. 3. Hæreticum hominem poſt vnam atque alteram admonitionem deuita, cùm certum habeas, illum peruerſum eſſe & peccare ſuo ipſius iudicio con- B demnatum. Certè aut Ethnici ſunt, aut ex numero Iudaizantium qui talia audent iidemq́ue, vel, vt Iudæi, ſcandalum: vel, vt Ethnici, ſtultitiam autumant crucem Domini. Quòd ſi ſe Chriſtianos videri velint, diſcent tandem Chriſtum patibulo affixum, Dominum eſſe gloriæ, & potentiam Dei, & Dei Sa-

Ioan. 20 pientiam. Quòd ſi hîc addubitant, num Deus ſit, ad Thomam cum pudore oculos reiiciant, palpātem crucifixum, illumq́ue & Dominum & Deum confitentem; & metuant Dominum, qui poſt lotos diſ-

Ioan. 13. cipulorum pedes, ita loquitur: *Vos appellatis me Dominum & Magiſtrum veſtrum, & rectè dicitis, ſum etenim.* Cæterùm, quo corpore eluit pedes, in eodem peccata noſtra extulit in lignum: eundemq́ue ex teſtimoniis conſtat, rerum ac naturæ eſſe architectū, contrahente ſole radios ſuos, terra contremiſcente diſſilientibus ſaxis, carnificibuſq́ue agnoſcentibus C illum, qui ita in cruce pendebat, eſſe verè Filium Dei. Non enim corpus quod oculis patebat, hominis tantum erat, ſed & Dei: in quo etiam, tum cùm crucifigeretur, mortuos excitauit. Quapropter neque illorum audacia bona eſt, qui dicunt ad eum qui iam homo erat, factum eſſe Verbum Dei: idem enim actitatum eſt, & in ſingulis Prophetis, & in reliquis Sanctis, ne totiens Verbum, quotiens ad illos factum dicitur natum eſſe, & mortuum eſſe exiſtimetur. Non eſt, ita abſit, ſed ſemel in conſommatione ſeculorum, ad exautorādum irritumq́ue reddendum peccatum, caro factum eſt, & ex Maria virgine prodiit homo ad ſimilitudinem noſtram, vt &

Ioan. 8. ad Iudæos dixit, *Quæritis occidere me hominem, qui veritatem vobis locutus ſum,* quippe, qui non ex participatu corporis humani, ſed Verbi communione dij efficimur. Quinimo & hoc admiratus ſū, quomodo D vel cogitare auſi ſint, eū naturæ ordine hominē eſſe

Abſurdū factū. Si enim ita eſſet ſuperflua eſſet Mariæ cōmemoratio: ſiquidem non agnoſcit natura virginem citra virum parturientem. Quapropter ille, in quo pater ipſe ſibi complacuit, Deus verus, & ex natura Verbum & Sapientia Patris, homo ob noſtram ſalutem corporaliter eſt factus, vt haberet quod of-

A ferret pro nobis, ſeruaretq́ue nos omnes, quotquot formidine mortis per omnem vitam obnoxij eramus ſeruituti. Non enim homo quiſpiam ſemetipſum pro nobis dedit, quandoquidem omnes homines rei erant mortis: iuxta illud Verbum, *Terra es, & in terram abibis*: neque id fieri potuit per vllam rem creatam, quia omnis creatura de mutabilitate ſuſpecta eſt: ſed ipſum Verbum ſuum corpus pro nobis obtulit, ne in hominem ſpe aut fiducia moueremur, ſed in ipſo Deo Verbo fiduciam noſtrā conſtitutam haberemus. *Gen. 3. Redeptio non potuit fieri per meram creaturā* *Ioan. 1.* Cæterùm, eo homine facto vidimus gloriam eius vt gloriam vnigeniti ex Patre, pleni gratia & veritate. Quæ enim per corpus ſuſtinuit, ea vt Deus magnificauit, & carne quidem eſuriit, diuinitus tamen eſurientes ſatiauit. *Matt. 8.* Quòd ſi quis offenditur rebus eius corporalibus, fidem tamen conſtituat in illis, quæ vt Deus operatur. Percunctatur enim humanitus, vbi Lazarus ſit ſitus, ſed tamen excitat eum prorſus diuinitus. *Ioan 11.* Quapropter ne quis irrideat verba, dum audit puerum ætatem, incrementum, edere bibere, pati: ne ſi quæ peculiaria ſunt corporis, abnegauerit, abneget etiam planè eius ad nos aduentum. *Simile.* Et quemadmodum non naturæ ordine homo factus eſt, ita tamen ex ordine erat, vbi corpus aſſumpſerat, vt ea in ſe oſtenderet, quæ propria erant corporis, ne phantaſia Manichæi inualeſceret, rurſumq́ue ex ordine erat, corporaliter ſeſe gerentem, non occultare ea quæ ſunt diuinitatis, ne Samoſatenſis cauſam ſui erroris reperiret, hominē eum dicēs, & diuerſum à Verbo Deo. Hæc ſecum expendens infidelis homo addiſcat, eū quidem, vt puerum, in præſepio iacentem, magos tamen adducere, vt ſeſe adorarent: ac, vt puerum C quidem, in Ægyptum deſcendere, manuaria tamen opera idololatriæ demoliri: & carne crucifixū, mortuos tamen iam olim in vitam reuocare. Commōſtratumq́ue omnibus eſt quòd non ſui cauſa, ſed noſtri gratia ſuſtinuerit hæc omnia: vt nos illius paſſione incorruptibilitatem & impaſſibilitatem amicti, perduraremus in vitam æternam. Hæc breuiter ex tuis, quemadmodum dixi, mutuatus ſum & nihil ad ea de meo adiectum volens, ſolummodo diuinæ crucis mentionem feci, vt quibus ſcandalizari ſūt faſtuoſi, iſtis ipſis in diuerſum inſtituti, crucifixum adorarent. Tu porro ingenue infideles ad fidem admonēdo reuoca: forſitā breui ex oſcitia ad ſcientiam profecerint: & à peruerſa, ad rectam Fidem peruenerint. *Exhortatio.* Quòd ſi, quæ tu ſcripſiſti, nō ſufficiunt, ſaltem pro admonitione aduerſus peruicaces rectum fuerit & iſta apponi: vt non quaſi de auſis ſuis reprehenſi erubeſcant, ſed quaſi admonitio- D ne expergefacti, non obliuiſcantur veritatis. Vincant autem & robur ſuum habeant, quæ Nicææ patrum confeſſionibus conſtituta ſunt: recta enim Fides eſt, & quæ ſufficiat, extrrere omnes impias hæreſes, & præcipuè Arianam, quæ in Verbum Dei blaſphemias dicit. Saluta omnes rectè ſentientes. Salutant te omnes mei.

ATHA-

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRINI IN ILLVD, PROFECTI IN PAGVM QVI EX ADVERSO *eſt, inuenietis pullum alligatum, &c.*

Mat. 21.

Qvi terrena ſapuerunt, Deique A mandata aſpernatui habuerunt, delaſſati in hac vita ante inuentionem boni, in inſcitia ætatem ſuam contriuerunt, arbitrorque ſapientiſſimum Salomonem ea de cauſa dicere, *Tempus quærendi* Eccle. 3. *eſſe, & tempus perdendi: peccaſti, deſine.* Si enim aliquãdo in inſcitia verſatus, perniciem animæ tuæ cociliaſti, at iam tẽpus ſuperuenit, vt eam quæramus, Matt. 6. vt & in Euangelio Saluator dicit, *Quærite, & inuenietis.* Quando autẽ eam inueſtigabimus potius quã nunc, cùm præſens eſt Dominus qui nos diſſoluit 2. Cor. 6. ex vinculis diaboli? vt & Apoſtolus dicit, *En tempus acceptabile, en diem ſalutis.* Tempus igitur venit, vt B peccatum, quod tenebras obducit perdamus, tempus vocat vt quæramos quod errabundum eſt, quo ſoluamur à vinculis. Venit enim qui eximit è vinculis ligatos, & fulcit confractos: venit qui annunciat demiſſionem captiuis, & cęcis recnperationem viſus. Tuoc ſaliet vt ceruus, claudus, & expedita erit lingua mutorum. Quin & aliter tractemus hoc verbum: Nam Salomonis ſententiolæ deſiderium Eccle. 3. in nobis attentionemque acuunt. *Tempus quærendi,* Tempus quærēdi *tempus perdendi*: quandoquidem longo iam tempore errabundum erat genus humanum, & peribat diaboli fraudibus. Tempus eius quærendi venit, & C eximendi è captiuitate. Neceſſarium quippe eſt, vt Mat. 21. quæramus & addiſcamus, *quòd litera occidit, Spiritus* 2. Co. 13. *autem viuificat*: Id quum ita ſe habeat, tempus eſt vt pereat figura & vmbra literæ, quæ vſque ad tempus correctionis inſtituta fuit. *Re enim perfectiore in lucem emergente, id quod ex parte eſt, aboletur.* Quoniam cum eram puer, loquebar vt puer: vbi autem vir ſum factus, aboleui ea quæ erant pueri. Imo & ipſe Saluator dicit, Mat. 10. *Qui inuenit animam ſuam perdiderit eam.* Hoc eſt, qui quærit animam, eamque in peccatis reperit, accelerandum eſt illi vt eam perdat, non ſinens eã in peccatis inueteraſcere: vt, oblato tempore, quam veſtigarat in virtute inueniat. Qui enim animam D ſuam, quæ extra ſupplicium eſt, inuenire cupit, perdet in præſens, vt Chriſtum lucrifaciat. Porro, quid perdere ſit iſthic, à Saluatore exponitur, non vt perniciem animæ noſtræ conciliemus, ſed vt tempore martyrij neque poſſeſſionibus, neque liberis, neque parentibus, neque corpori, ne ipſi quidem denique animæ parcitum velimus, ſed nos offeramus vſque ad mortem, vt (quemadmodum dixi) inueniamus animam noſtram in regno cælorum. Id enim Saluator docet, Martyrij tempore ad mortem ſe offerre docet. qui diligit patrem aut matrem ſuper me, nõ eſt me dignus. Qui igitur vult inuenire animam ſuam, perdat eam in hoc tempore. Neceſſum eſt igitur in nobis perdi malitiam, vt quærentes virtutem, eam inueniamus. Ibidem. Si quis enim non conquieuerit ab ira, quomodo ad manſuetudinem exercebitur? Si quis à ſe non exterminauerit fornicationẽ, quomodo is anſit temperantiam profiteri? Primum A ſiquidem, par eſt abiici omnem auaritiam, idololatriam, atque ita quærere poſſeſſionem neglectum iocuriamque, & ſtudium religionis. Cant. 3. *Quæſiui enim,* inquit, *quem diligit anima mea, quæſiui & inueni eum, & introduxi illum in domicilium matris meæ, & in cellam genitricis meę.* Iſtis verbis Chriſtus ſignificatur, qui ob noſtra peccata cælitus deſcendens, & cõceptus, & natus eſt, & in præſepio reclinatus, vt ſeruaret genus humanum. Tantopere enim noſtri curam gerit, vt etiam nunc emendet diſcipulos ſuos in pagum ex aduerſo ſitum, dicens ad illos, Mat. 21. *Pergite, & inuenietis pullum alligatum, quem ſolutum adducite mihi*: Pullum ſoluere quomodo, sit. qui prout in mandatis habebant, pullum ſoluunt. B Magnorum ſiquidem virorum eſt pullum iſtum ſoluere, dilectiſsimi, nõ quòd magni ſint corporali ſtatura, ſed quod fide, charitate, iuſtitia, prudẽtia, fortitudine ingentes ſiot, qualem conteſtatum eſt Moſem fuiſſe, vt Apoſtolus ait, Heb. 11. Fide magnus. *Fide Moſes ingens factus, detrectauit appellari proles filię Pharaonis, quin & proficiens Iſaac, magnus euaſit.* Eorum enim qui ad iſtã rationẽ magni ſunt, eſt ſoluere pullum iſtum. Vtinam & ego ita magnus eſſem, vt poſſem aſini iſtius diſſoluere retinacula. Vnuſquiſque enim noſtrum obligatus eſt vinculis peccatorum, vt ait ſcriptura, Eſa. 53. quoniam catenis ſoorum peccatorum quiſque cõſtringitur. Optamus igitur, vt & ad nos mittat diſcipulos ſuos Ieſus quo reſoluant vincula, quibus C vnuſquiſque noſtrum innouatur. Hic enim obuincitur auaritia, ille implicatur fornicationibus, alius ebrietate alligatur, alius rurſum detinetur inani ambitione. Eſt qui iniurias facit, eſt qui rapiat quæ ſunt ſui proximi & pauperis, alius vſuram vſuræ accumulat, & in ſumma omnes laboramus noſtris vitiis, & indigemus Saluatoris curatione, eoque opus habemus, vt ad nos emendet diſcipulos ſuos, & liberent nos è diaboli compedibus: ita enim dicit ad diſcipulos ſuos. Cum abieritis in pagum ex aduerſo inuenietis ibi pullum alligatum, ſoluite & adducite mihi. Pagum ex aduerſo cum audis, terreſtrem locum intellige: nam ciuitas noſtra cæleſtis eſt, vt D Apoſtolus ſcribit, Heb. 13. *Non habemus hic manentem ciuitatem, ſed futuram requirimus, cuius conditor & opifex Deus.* Rurſus ab eodem dicitur, Heb. 12. *Non acceſsiſtis ad mõtem palpabilem, ignibuſq; obtectũ: ſed acceſsiſtis ad mõtem Sion, ciuitatẽ Dei viuentis, cęleſtẽ Hieruſalẽ & ad conuentus millies mille Angelorum.* Tales fuerunt omnes Sãcti, & qui ſecundùm Paulum incedentes eodem cõtendunt. Audi rurſum eundem, *Si eius memores fuiſſent, ex qua eiecti ſunt, haberent fortaſſe occaſionem reuertendi, nunc autem meliorem affectant, hoc eſt cæleſtem.* Tales nimirum fuerunt diſcipuli, qui cum Petro dixerunt, Mat. 19. *Ecce nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te.* Emittuntur igitur vt ſoluant pullum. Saluatoris enim aduentus & humanitas reuocauit nos ex pago è regione poſito in cæleſtem ſuam ciuitatem: illam, inquam quæ ſupra eſt Hieruſalem. Eiecti ſumus ex paradiſo

deliciarum,& in pagum ex aduerſo quaſi in coloniã deducti ſumus. *Eiecit enim*, inquit, *Deus Adamum, & conſtituit eum ex aduerſo paradiſi deliciarum.* Atque ita igitur in pagum ex aduerſo mittuntur diſcipuli à Chriſto,vt ſoluerent pullum. Vide mihi hic, quæſo, num ob illum eiectitium è paradiſo, & ex aduerſo habitantem, diſcipuli mittantur. Idcirco enim venit Saluator,relictis nonagintanouem ouibus, qoæ non errauerant, vt inde profectus quereret ooem errahundam, illamque inueniens, de ea lætaretur, vnaque gratularẽtur & Angeli ſuper vno peccatore pœnitentiam agente. Quærendum porro,an ſoli ad miniſteria pulli, emiſſi ſint diſcipuli ad pagum ex aduerſo:ſcio enim ante Apoſtolos iouiſibiles potentias Chriſto inſeruiiſſe. Planè igitur & ipſas potentias operam Domino daturas,Dominus vnà cum Petro emittit in pagum aduerſum, vt ſoluerent pullum. Aodi de eo Euangeliſtam loquentem, *Et ecce*, inquit, *Angeli venientes miniſtrabant ei.* De humanitate porro à Dauide dictum eſt, *Panem Angelorum manducauit homo,panem cœli dedit eis.* Ne quis igitur in corpore verſans, & in hanc vitã proclinatus, exiſtimet ſeſe in hac vita ciuitatem habere. Nam non poteſt qui ea quæ ſunt carnis,ſapit, in hac magnifica ciuitate reperiri, vt qui adhuc in pago moram faciat: Senſus enim carnis inimicitia eſt apud Deom. Scire igitur oportet, quòd qui in pago inquilinus eſt,non moderatur animo, non in rebos agendis mentem pro duce vſurpat, non ſeipſum in poteſtate habet. Iſta enim propria magnæ ſunt ciuitatis. Nam cum quis in virtute moratur, & ex prudentiæ imperio agit, ſapientiamque in conciliũ adhibet,&per continentiam principatum moderatur,tum efficitur Sanctorum imitator. Sancti enim nullam habent ciuitatem, ſed, vt dixi, futuram inquirunt, cuius artifex opifexque Deus eſt. Audi de ea re Apoſtolorum loquentem:*In terra ambulantes tus moreſque ciuitatis in cælis habemus: ſiquidem noſtra ciuitas in cælis eſt dilectiſſimi.* Ioſinuat enim Apoſtolus eo Verbo in terra obambulantes, profectum quem hic faciunt ij, qui poſtea in cælo iure ciuium victuri ſunt. Profecti igitur diſcipuli, pullum ſnlucrunt. Diſcipulorum opus eſt ſoluere hunc pullum,& diſcipulorum quoque eſt,poſſe ea præſtare quæ à magiſtro iubentur. Multi enim qui videntur diſcipuli Ieſu,non modo faciunt, quæ ab eo præcipiuntur,ſed & magiſtro inſidias ponunt,vt proditor Iudas. Qualis eſt igitur hic pullus charisſimi, qoi non vnom Dominum habet, ſed plures? Dixerunt enim Domini iſtius pulli, diſcipulis, *Quid ſoluitis pullum?* Nonne ſi mente præditus eſſet, ſufficeret, ſi ei vnus Dominus aſſideret? Nunc autem complures ſunt eius Domini ſecundùm Euangelium. *Dixerunt enim* (vt ait Scriptura) *Domini eius ad diſcipulos, Cur ſoluitis pullum?* Quorum fortaſſe & hæc verba fuerunt. Non videtis quot Domini ſimus,& quemadmodum ligatus ſit, quomodo eum teneamus mancipatum nobis? cur aufertis nobis quæſtum? quid expectationem noſtram ſoluendo perimitis? Hic ſolus etiamnum reliquus ſupereſt, & hunc à nobis ſegregare ſatagitis. Si ille ſoluatur à vinculis, nos pro eo in vinculis erimus. Terrebantur igitur dæmones, cum viderent pullum vinculis eximi, conturbabantur in ſe aduerſariæ poteſtates, quæ nos in captiuitatem abegerant: verùm cum ſuperueniſſet Dominus Ieſus, eiuſque præſentiam agnoſcerent, in metum coniecti ſunt, cum audirent eum ad diſcipulos loquentem, *Ecce ego dedi vobis poteſtatem calcandi ſerpentes & ſcorpiones, & contra omnes vires inimici.* Expauefacti ſunt audieodo. *Abite, & docete omnes nationes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij, & Spiritus ſancti.* Metuebant enim nom hic eſſet, qui tenebras illuſtraret. Audierant eoim ex Propheta: *Galilæa gentium, populus qui ſedebas in tenebris, vidit lucem magnam.* Omnes igitur pullo inhiabant, omnes illum circumcirca obſidebant, nullus omnium ab eo abſiſtebat. Tanti eſt hic pullus, vt omnes eum poſſeſſores cuſtodiant. An non, quæſo, ſenſibilis erat? Domini illi aſſidebant, & aſellus ſenſibilis, multorum dominorum efficitur poſſeſſio, & omnes qui nacti ſunt, obſident eum. Nullus eorum negocia obit, nemo eorum abſcedit, imo nollum illis aliud opus in manibus, omnes pariter non in aliod occupati ſunt quàm vt aſellum ſenſibilem in biuio alligent. Aſinus interim diuerſorium non habet, præſepe non habet. Non eſt qui in forum deſcendat, id tantummodo agitur, vt pullus ſenſibilis io biuio vinciatur & omnes Domini eios ſeruandi cauſa in proximo aſſident. Hæc cum dico, hiſtoriam non aufero: non enim ſpiritu literam tollimus, ſed ſpiritus vim efficaciamque litera conſeruamos. Veriſſimum ſiquidem eſt Dominum in ſenſibili aſino ſediſſe, quom ex Bethania Hieroſolymam proficiſceretur: de ea enim ita Zacharias in oraculis ſuis edidit, *Dicite filiæ Sion, Ecce, Rex veſter venit, manſuetus, ſedens in aſino & pullo ſubiugalis ſobole.* Salua igitur hiſtoriæ fide, perſcrutor quæ in ea defoſſa ſunt. Perſcrutemur inibi theſaurum repoſitum, quæramus ſpiritus efficaciam: non enim nudæ hiſtoriæ attendimus, quæ propria eſt Iudæorum veſania. Quinimo & Chriſtus refutans eorum ſtultitiam, ait, *Scrutamini ſcripturas, quoniam in illis putatis vos habere vitam æternam.* Cæterùm, Iudæi nudæ literæ adhærentes, fame extabuerunt. Nos igitur fratres, certi literam occidere, ſpiritum viuificare, nõ ſolum hiſtoriam ſcripturarum ſequamur, neque, vt Iudæi nudæ literæ adhæreamos, ſed quemadmodũ ſcriptũ eſt, perſcrutemur, vt ibi teſtimonia de Chriſto reperiamus. Ridebunt qoidem Ethnici nobis obtrectantes, quod Deus Chriſtianorum, cui nomẽ eſt Chriſtus, in aſello conſederit: ſed nobis in dubio nequaquam verſatur, neque inficiari volumus eum in carne veniſſe. Ideo enim corporaliter peregrinatus eſt, vt id quod perierat, quærendo inueſtigaret, & qund errauerat, reduceret. Ita enim vaticinio Prophetæ denunciatum eſt: *Conuertimini filij conuertendo, & ego ſanabo contritiones veſtras.* Nõ ab re igitur eſt, quòd iſta in ſcripturis ſignificẽtur dilectiſſimi. Magnus ſiquidẽ hic eſt aſinus, & qui alicubi filius iunior appellatur: pulluſq; eſt, hoc eſt aſinus teneræ ætatis. Sciamus igitur nos hũc pullũ eſſe, hoc eſt, noſtrã humanitatẽ: quem iidem abigei, qui eũ in captiuitatẽ auerterant, vinculis indiſſolubilibus obligauerũt, vnoſquiſq; enim eorũ vincula vinculis congeminauit, & omnibus modis, vt ipſis in tuto eſſet, omoem curã adhibuerũt, & vt ego exiſtimo, pedes quoq; eius cõcatenarunt, nõ ſinentes eũ ad meliora progredi: verũ ob id peregrinatione ſuſcepta, amator hominum Filius Dei imperat diſcipulis ſuis dicens. *Abite in aduerſum pagum, & inueneritis pullum alligatum, quem vbi ſolueritis, adducite mihi.* Multa igitur bona nobis largitus eſt Dominus, dilectiſſimi. Non enim ſolum nobis vincula peccatorum diſſoluit, ſed & poteſtatem nobis dedit calcandi non ſolum ſuper ſerpẽtes & ſcorpiones, verumetiã ſuper omnes

Mat. 18. Luc. 15.
An ſoli Apoſtoli poſſunt ſoluere pullum.
Mat. 4. Pſal. 77.
Phil. 3. Ciuitas noſtra in cælis eſt.
Mat. 21.
Domini nos multos habet pullus quatus.
Mat. 21.
Dæmones pulli Domini.
Mar. 16.
Ibidem.
Eſa. 9.
Chriſtus vere ſuper aſinũ ſedit.
Zach. 9.
Ioan. 5.
Oſee 14.
Humanitas noſtra eſt aſinus.
Peccata remittendi poteſtas data.
Mat. 21.

omoes inimici vires. Diabolus namq́ue fuit, & mūdi princeps tenebrarum iſtarum qui nos captiuos abegerant, & iodiſſolubilibus vinculis obligatos progredi non ſinebant, neque concedebant, vt in via bona procederemus. Sed ne ita quidem mitiores, in vinculis nos detinentes, circumcirca obſidebant, vt crudeles & efferati Domini. Cæterùm, Domious qui ideo iter ſoſceperat, vt prædicaret captiuis remiſſionem, & cæcis recuperationem viſus, emendat diſcipolos ſuos, & diſſoluunt aſinum. Coi, quum ita ſolutum haberet, præſepe ædificat, & pabulum apparat. Id enim Propheta quum indicare *Pſal. 22.* veller, his verbis vſus eſt, *Dominus paſcit me, & nihil mihi deerit, in loco herbido ibi me collocauit. Super aquam refocillationis educauit me, animam meam conuertit.* *Pſal. 22.* *Pſ. 103.* Ac rurſum, *Qui progerminat pecudib. fœnum, & herbam in ſeruitutem hominum.* Conuerſi igitur, ſenſibiliores B reddamur, & agnoſcamus benefactorem bonaq́ue eius nobis tributa alacriter ſuſcipiamus. Ita enim gratias agentes, poterimus cum Dauide dicere, *Pſal. 22.* *Præparaſti coram me menſam è regione inimicorum meorum.* *Eſa. 1.* Tale oimirum illud eſt: *Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui.* Et fortaſſe ob iſtū pullum Ieſos in præſepe reclinatus fuit: alioqui veriſimile non eſt, Ioſephum virum nobilem, & è regia ſtirpe oriundum, qui filius Dauidis appellatus eſt, locum in diuerſorio, aut alibi manſionem obti- *Luc. 2.* nere non potuiſſe. An diuinæ diſpenſationis erat, quod tum agebatur? Nimirum etiam tum quoque adoerſarius noſter diabolus, videns fœlicitatem hac in parte humani generis, pro more ſoo inoidia motus eſt. Arbitratus enim aliquem è vulgo Domiuū eſſe, ſubornauit Herodem, qui quæreret verum regem iam in lucem editum, vt perderet eum. C Propriom quippe eſt iſtius efferatiſſimi, perdere & occidere: Ieſu contra peculiare eſt, ſeruare & recipere. Parcit enim ſuis creaturis, quoniam omnia per eum genita ſunt. Inueſtigemus ergo verum noſtrū Regem Ieſum Chriſtum, noſq́; ipſos examinemus, num ſoluta ſint noſtra vincula, vt in melius profi-

A ciamus. Quòd ſi nondum ſoluta ſint vincula, tradas teipſum diſcipulis Ieſu: Adſunt enim, qui te ſoluant pro poteſtate ea quam à Saluatore acceperunt. *Ioā. 20.* *Quæcunque enim ligaueritis*, inquit, *in terra, erunt ligata & in cælis: & quæcunque ſolueritis in terra, erunt ſoluta & in cælis. Et ſi quibus remiſeritis peccata, remittuntur eis.* *Mat. 16.* *Pſal. 31.* *Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata.* Dixerunt igitur Domini pulli ad diſcipulos, *Cur ſoluitis pullum?* Illi reſpondent, *Mat. 21.* *Quoniam Dominus eo opus habet.* Aodis diſcipulorum ſapiens reſponſum? Audientes enim falſi Domini, quod verus & certos Dominos eius operam requirat, non replicant reſponſum, ſed terga dantes contradicere non audent. Statim igitur ad principem ſuum diabolum feſtinant, eiq́ue, quod euenerat, renunciant. *Dæmones tedūt Apoſtolis.* Et vide mihi illic conſilium & deliberationem contra Dominum iniri. Coguntur ibi vni- B uerſæ aduerſariorum poteſtates, efficiturq́ue Eccleſia malignantium, vt adimpleator quod dictum eſt per Prophetam, *Pſal. 2.* *Aſtiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum contra Dominum, & contra Chriſtū.* Dicuntq́ue ad diabolum, dæmones, Quid agimus? pullus ſolutus eſt, & abiit ad Dominum, neque amplius eſt ſub tua manu, non amplius illius dominaberis. Iam in reliquum cogitabat diabolus, quidnam contra Ieſum potiſſimom moliretor. Atque inde eſt, quod conuenerunt Scribæ & Phariſæi in atrium Caiphæ, & concilium inierunt contra Ieſum. Ignorabant enim illi perditiſſimi eius mortē, nobis immortalitatem præbituram: eiuſq́ue deſcēſum, aſcenſum nobis in cælos conciliaturum eſſe. Reſurrexit enim Dominus tertia die à mortois, ſpoliato inferno, calcato inimico, abolita morte, fractis quibus tenebatur vincolis peccatorum, liga- C toſq́ue exemit, dicens, Sorgite, faceſſamos hinc liberati à ſeruitute diaboli. Agnoſcamus igitur benefactorem, glorificemus Patrem cum Filio & Spiritu Sancto, vnam Deitatem confiteamur: ita enim vitam inſtituentes, regnum cælorum poſſidebimus in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRINI IN PASSIONEM SALVATORIS SEGMENTVM ALICVNDE

ex Athanaſio diuulſum.

Peccata plurima generis humani. HOMINVM certè peccata plurima erant, & vniuerſum tetratū orbem hoc malum occupauerat, quod qoidem & magnum ab ioitio erat, & paulatim increſcebat, neque amplius in hominibus tolerari poterat. Nam & mors in omnes, & contra omnes inualeſcendo regnum dominatumq́ue exercebat. Dominus contra immortalis & incorruptibilis ſubſiſtebat, & vt ille immortalis & incorruptibilis, ita quoque omnino & bonus & humanus eſt: quum ſit boni patris bonom Verbum. Quapropter non per incutiam cōmiſit, id quod creatū erat, interire, neque ſuſtinuit ſuorum operum alium haberi Dominū: Sed quum videret malitiam iam intolerabilem eſſe, neque hu- D manum genus morti vlterius reſiſtere, neque ſupplicium ſuorum delictorum luere poſſe: Tranſcendebat enim omnem pœnam exceſſus peccatorum, reſpiciens autem ad patris bonitatem, videnſq́ue in ſingulis perſonis ſufficientiam & vim: *Filius Dei noſtrā humanitate induit noſtri miſertus.* Chriſtus enim Dei potentia, & Dei Sapientia, humanitate concitatur, & miſeratus noſtram imbecillitatem, eam ipſam induit. Ipſe enim, vt Propheta ait, *Eſa. 53.* *infirmitates noſtras ſuſtinuit, & languores baiulauit*, miſertuſq́; noſtræ mortis ea ipſa circumamictus eſt: quemadmodum Apoſtolus dicit, *Philip. 2.* *Humiliauit ſeipſum vſque ad mortem, idq́; mortem crucis.* Cōſpicatuſq́ue quàm non ſoluendo eſſemus ad luendam pœnam, illā ipſam pœnam in ſe tranſtulit. Chriſtus enim factus eſt pro nobis piaculum, & ita humanitate noſtra indutus, & circumueſtitus ſeſe obtulit Patri, vt ipſe pœnā

ſuſtinens, hominem à pœna liberum faceret, & magna exiguis permutaret. Deſcendit enim vt noſtrũ aſcenſum inſtrueret, & expertus eſt natiuitatem, vt nos per eum ingenito conciliaremur, diceremuſq; cum Paulo, *Ad omnia fortis ſum in fortificante me Ieſu Chriſto. Sumpſit corpus corruptibile, vt quod corruptibile erat, indueret incorruptibilitatem. Induit mortale, vt quod mortale eſt, indueret immortalitatem*: & in ſumma, factus eſt homo, & mortuus eſt quo nos, vtpote homines morientes, viuificaremur, neque vlterius pateremur regnum mortis. *Mors enim illi non dominatur*, vt ſermo Apoſtolicus denunciat: Ideoq; etiam in cruce ſuffigitur, vt maledictionem redimeret, & nos benedictionem poſſideremus. Ipſe enim patiẽdo nihil detrimenti paſſus eſt, ſed potius gratificatus eſt: & mortuus non manſit cadauer, ſed potius cadauera viuificabat: & mactatus non interiit, ſed ſanguine ſuæ mactationis omnes ſimpliciter redemit: & ipſe manſit impatibilis. Verùm qua ratione id factum ſit, quis enarrauerit? Audi duarum rerum in hoc ipſo congreſſionem coitumque eſſe factum, rerum, inquam, non ſimilium, ſed nulla comparatione inter ſe conuenientium: Mortale enim immortali conſerebatur, & corruptibile corpus cum verbo incorruptibili coaluit: & mortale quod erat, non nocuit immortali: quippe quod patibile non erat. Sed manſit prorſus ſine noxa, ac in mortem dominatum habuit: Siquidem victa victoris imperio ſubiacent, quod nimirum factum eſt per Verbũ immortale, quod in hoc coitu rerum adhærebat, morſque in eo mirabili modo deſtruebatur: vt ſtipula ab igni aboletur. Quin Verbum incorruptibile, corruptibile potius, in quo erat, adiuuit. Tene-

1 Cor. 15. *Ibidẽ.* *Mortuus eſt Chriſtus, cur.* *Rom. 6.* *Carnem mortalis facta per Verbum Dei.*

A bræ enim à lumine illuſtrantur: & quod minus eſt, à maiore benedictionem accipit. Ideoque nunc per carnifices ſcorteas veſtes, quas in Adam acceperamus, exuitur, vt pro iis Chriſtum induere poſſimus: eaque de cauſa veſtes ſuas diuidi paſſus eſt, vt nos à Patre indiuiſum Verbum haberemus. *Ego enim*, inquit, *& Pater vnum ſumus*, ideoque ſuper tunica ſortem mittunt, vt ſors noſtra Chriſtus foret, quemadmodum Pſalmographus ſcribit, *Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei.* Quapropter non alibi patitur, neque in alia regione crucifigitur, niſi in Caluariæ loco, quem Hebræorum Magiſtri dicunt Adami ſepulchrũ fuiſſe, ibi enim, poſt maledictionem humatum eſſe aſſeuerant. Quod ſi res ita ſe habet, non poſſum non admirari, paſſionis commoditatem & aptitudinem peculiarem: Oportebat enim
B Dominum renouare cupientem, primum Adam renouare, vt ſoluto illius peccato, peccatum vndique tolleret ab vniuerſo hominum genere, & quandoquidem audiuit Adam, *Terra es, & in terram reuerteris*, ita iam viciſſim audiret, *Excitare qui dormis*, ſurge è mortuis & illuminabit te Chriſtus: & iterum, *Surge, & ſequere me*, vt non vlterius calces terram, ſed aſcendas in cælum. Neceſſe eſt enim excitato Saluatore, coexcitari quoque cum eo etiam ipſum Adamum, omneſque ex Adamo oriundos: Et quemadmodum moriente Adamo nos quoque mortui eramus, ita quoque excitato dominico corpore, neceſſum eſt vt omnes ſimul excitentur. Hæc enim eſt mens verborum Pauli ad Corinthios ſcribentis: *Quemadmodum in Adam omnes moriuntur, ita in Chriſto omnes viuificabuntur.*
C

Veſtimẽta Chriſti diuiſa quid. *Luc. 10.* *Pſal. 15.* *Gen. 3.* *Eſa. 60.* *Ibidem.*

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRINI AD MARCELLINVM DE INTERPRETATIONE *Pſalmorum, Epiſtola.*

LAVDO tuam in Chriſto voluntatem, chariſſime Marcelline. Nam & præſentem tentationem, quanquam plurima in ea ſis paſſus, bene fers, & meditationis, deuotioniſque curam
D non negligis. Quærẽs enim ex tuo tabellario, quid poſt morbum ageres, reſciui te vt omnibus diuinis literis vacare, ita potiſſimum Pſalmorum libellis inhærere, & magna contentione agere, vt ſenſum, qui in ſingulis Pſalmis eſt, aſſequare. Quapropter magnopere amplector te, quum & ego magno deſiderio in eundẽ librum, vt in omnes ſacras literas, ferar. Ego igitur quum hoc affectu eſſem, incidi in ſenem bene induſtrium: voloque tibi, quæ ille mihi de ſacro Pſalterio, quod manu tenebat, ſermocinabatur perſcribere. Proba enim mihi illius ratio & credibilis in primis videbatur, fuere autem hæc eius verba. Omnis quidem ô fili, apud nos, ſiue noua ſiue vetus ſcriptura, numinis afflatu prodiit: & idonea eſt ad erudiendum, ſub ea forma ſpecieque verborum qua concepta eſt, ſed tamen præcipua attentione obſeruationeque codex Pſalmorum dignus eſt. Singuli quidem libri ſuam & propriam ſuppeditant hiſtoriam. Nam quemadmodum Pentateuchos mundi ortum, acta Patriarcharum, & Iſraelis ex Ægypto emigrationem, ac deinde præcepta legum, tabernaculi & Sacerdotij ordinem: Ita triteochos tribuum ſortes, & Iudicum res geſtas, & ſtirpem Dauidis complectitur, libri quoque Regum, & παραλειπομένων Regũ hiſtorias continẽt. Eſdras autem liberationem captiuitatis, remigrationemque populi, & ædificationem templi recenſet. Prophetæ verò de aduentu ſaluatoris, de præceptis miniſque præuaricantium, & fatis gentiũ mentionem faciunt. Pſalmorum autem volumen, veluti paradiſus, in quo ſunt omnia genera lignorum plantata, modulando ſua quædam propria inter cãtandum oſtendit. Nam & quæ ſunt Geneſeos, decantat decimooctauo Pſalmo, *Cæli* (inquiens) *enarrant gloriam Dei, & opus manuum eius annunciat firmamentum.* Et in 23. *Domini eſt terra, & plenitudo eius, orbiſque terrarum, & omnes incolæ eius: Ipſe ſuper mare fundauit eam.* Nec non & res Exodi, Numerorum & Deuteronomij, pulchrè concinit in 77. Pſalmo, & in 84. Pſal. & in 105. & in 113. *In exitu* (inquit) *Iſraelis*

Pſalmorũ liber cæteris excellentior. *Veteris teſtamẽ. ſumma.* *Myſteria ſacraſ. re omnia pſalmographus cõplectitur.* *Pſal. 18.* *Pſal. 23.* *Ibidem.* *Pſ. 113.*

Iſraelis de Aegypto, familiæ Iacobi è populo barbaro. In A
Pſ. 104. 104. eadem pſallit: *Emiſit Moſem ſeruum ſuum, Aaro-*
Ibidem. *nem, quẽ delegerat ſibi: Et emiſit tenebras, & obtenebrauit*
Ibidem. *eos, & conuertit vndas eorum in ſanguinem. Et eructauit*
terra eorum ranas, atque omnino omnem iſtum Pſalmum in hoc genere argumenti verſari deprehendes. Portò quæ ſunt Sacerdotij & tabernaculi, in
Pſal. 28. 28. refert: *Offerte Domino ſoboles Dei, Offerte Domino ſo-*
Ibidem. *boles arietum.* Itidemq́ue quoque quæ ſunt Ieſu Naue & Iudicum, exhibet quodammodo in 106. Pſal-
Pſ. 106 mo ad iſtum modum loquens, *Et condiderunt oppida Colonarum ſuarum, & ſeminauerunt agros, & plantauerunt vineas.* Quandoquidem ſub Ieſu Naue diſtributa eſt illis terra repromiſſionis, & in eodem Pſalmo perpetuo tenore in eodem genere argumenti
Ibidem. decurrit. *Et vociferati ſunt ad Dominum dum tribularentur, & ex neceſſitatibus ipſorum liberauit eos.* Quod B ipſum præ ſe ferunt acta Iudicum: *Tunc enim ad clamores illorum, ſuis quoſque temporibus iudices excitauit, & ſeruauit populum ab illis qui eos affligebant.* Ea quòque quæ Regum ſunt, quodammodo in decimo-
Pſal. 19. nouo pſallit. *Iſti in curribus, & iſti in equis, nos autem in nomine Domini magnificabimur: ipſi autem compediti ſunt & ceciderunt, nos contra ſurreximus, & erecti ſumus.* Portò quæ ſunt Eſdræ 125. graduum decantillat: *Dum conuerteret Dominus captiuitatem Sion, facti ſumus ſicut*
Pſ. 125. *conſolati,* & rurſus in 121. *Lætatus ſum in his quæ dicta*
Pſ. 121. *ſunt mihi, In domum Domini ibimus. Stabant pedes noſtri*
Ibidem. *in atrijs tuis Ieruſalem, quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio ibidem eſt: illuc enim adſcenderunt tribus, tribus Domini, teſtimonium Iſraeli.* Iam quæ ſunt Prophetarum, fere vbique ſignificat, de aduentu Saluatoris. Siquidem, quòd Deus aduenturus eſſet, in quadra-
Pſal. 49. geſimonono ita profert. *Deus,* inquit, *manifeſtè ve-* C *niet, Deus inquam noſter, & non in ſilentio erit.* In pſalmo verò 117. *Benedictus,* inquit, *qui venit in nomine Domi-*
Pſ. 117. *ni. Benediximus vobis ex domo Domini, Dominus Deus &*
Pſ. 107. *apparuit nobis.* Quod autem idem ille *Dominus Deus*
Pſ. 106. ſit Patris Verbum, in Pſalmo 106. ſuo carmine manifeſtum facit: *Emiſit Verbum ſuum & ſanauit eos, & liberauit eos à lue ipſorum.* Nam Deus qui venit, ille ipſe eſt Verbum quod emiſſum fuit. Hoc ipſum Verbum, quum agnoſceret eſſe Filium Dei, voce Patris nominauit, *Eructauit* (inquiens) *cor meum Ver-*
Pſ. 109. *bum bonum.* Et rurſus in 109. *Ex vtero ante Luciferum genui te.* Quid enim aliud ex Deo genitum eſſe dicas, niſi Verbũ & Sapientiam ipſius? Ideoq́ue quum ſciret Pſalmographus eum Verbum Patris eſſe, in hanc formam locutus eſt in triceſimoſecundo, *Ver-*
Pſal. 32. *bo Domini cęli firmati ſunt, & ſpiritu oris illius vniuerſa poteſtas eorum.* Neque Chriſtum venturum igno- D rauit, vt pote qui magnificè de ea re mentionem fa-
Pſal. 44. ciat. In quadrageſimoquarto Pſalmo: *Thronus tuus Deus in ſæcula ſeculorum, ſceptrum rectitudinis, ſceptrum Regni tui. Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, Ideo*
Ibidem. *vnxit te Deus oleo exultationis prę conſortibus tuis.* Et ne quis opinaretur eum ſub inani ſpectro aduenturum, declarauit hunc ipſum hominem fore: illumq́ue ipſum eſſe, per quem omnia ſunt condita, cum
Pſal. 86 ita loquatur in 86. Pſal. *Mater Sion dicet, Homo & homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſſimus:* ea enim paria ſunt cum illo Euangelij, *In principio erat*
Ioan. 1. *Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, omnia per ipſum facta ſunt.* Quocirca etiam de Virgine puerpera nõ ignarus, arcanum illud ipſum ſilentio non prætermiſit, ſed eius rei indicium fecit
Pſal. 44. in 44. Pſalmo, *Audi filia, & vide, inclina aures tuas & obliuiſcere populi tui, & domicilij Patris tui, quo-*

A *niam deſiderauit rex formam tuam, quandoquidem ipſe eſt Dominus tuus.* Id rurſum ſimile eſt dicto Gabrielis, *Salue gratioſa dominus tecum:* Et quum mentio- *Luc. 1.*
nem de Chriſto feciſſet, confeſtim etiam humanam generationem quæ ex Virgine ortum ſuum traxit, indicauit, quum inquit: *Audi filia.* Gabriel quidem ſuo nomine eam Mariam vocat, vtpote genere alienus: Dauid autem illam ipſam, vt ex ſuo ſemine oriundam, filiam nominat. Et quum hominem eum futurum codex Pſalmorum pronunciaſſet, conſequenter etiam eum in carne patibilem declarauit. Inſidias autem Iudæorum proſpiciens, ita
modulatur in ſecundo: *Quare fremuerunt gentes, &* *Pſal. 2.*
populi meditati ſunt inania? Conſtiterunt reges terræ, & magiſtratus congregati ſunt in vnum, contra Dominum & Chriſtum eius. In Pſalmo 21. conditionem mortis, *Pſal. 21.*
B ex perſona Saluatoris eloquitur, *In puluerem mortis, redegiſti me, quoniam circundederunt me canes multi, &*
conuentus malignantium in orbem circumcinxerunt me. *Ibidem.*
Foderunt manus meas, & pedes meos. Enumerauerunt *Ibidem.*
omnia oſſa mea: Ipſi vero conſiderauerunt & inſpexerunt me. Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper amictu meo miſerunt ſortem. Iam qui manus, pedeſq́ue ſuos perfoſſos loquitur, quid aliud quàm crucem loquitur? Omnibus iſtis traditis, etiam illud adiunxit, Dominum non propter ſe, ſed propter nos paſſionem ſubire, dicitq́ue rurſus ex perſona eius tum in
87. *In me conſtitutus eſt furor tuus:* Tum in 68. *Quæ* *Pſal. 87.*
non rapui tum luebam. Non enim quia culpæ obnoxius erat, mortuus eſt, ſed pro nobis paſſus eſt, iramq́ue contra nos conceptam ob præuaricationem in ſe ſuſtinuit, vt nobis liceret dicere in. 137. *Pſal. 68.*
Et ſaluos faciet filios pauperum, & humiliabit calumnia- *Pſ. 137.*
C *torem, Quoniam eripuit mendicum è manibus potentis, pauperémque cui non erat adiutor.* Ideoq́ue eius in cælos adſcenſum, iam ante denunciat, dicitq́ue in 23. *Pſal. 23.*
Attollite portas, Principes, veſtras, & eleuentur portæ æternales, & ingredietur rex gloriæ. Porro in 46. *Aſcendit,* *Pſal. 46.*
inquit. *Deus in triumphi acclamatione, & Dominus in voce tubæ.* Aſcenſionemq́ue eius refert 109. *Dixit,* *Pſ. 109.*
inquit, *Dominus Domino meo, ſede ad dextram meam, donec fecero inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* In 9. *Pſal. 9.*
quoque Pſalmo, perniciem etiam diaboli addit & clamat, *Sediſti in ſolio, qui iudicas iuſtitiam, increpuiſti gentibus, & periit impius.* Quin quod iudicium à Patre acceperit, ne hoc quidem occultum habuit, ſed illum iudicem omnium venturum præindicat, *Pſal. 71.*
tum in 71. vbi inquit, *Deus iudicium tuum regi da, & filio regis, vt iudicet populum in iuſtitia, & pauperes tuos in*
iudicio: tum in 49. *Aduocauit cælum ex alto, & terram* *Pſal. 49.*
D *ad iudicandum populum eius. Et annunciabunt cæli iu-* *Ibidem.*
ſtitiam eius, quoniam Deus iudex eſt, & in 81. *Deus ſtetit* *Pſal. 81.*
in conuentu Deorum, in medio deos diiudicat. Quin & vocationem gentium ex eo didiceris, præſertim &
ex 46. *Omnes gentes plaudite manibus, iubilate Deo in* *Pſal. 46.*
voce exultationis. & ex 71. *Coram eo procident Aethio-* *Pſal. 71.*
pes, & inimici eius terram lingent, Reges Tharſis & inſu- *Ibidem.*
læ munera offerent, & adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient ei. Et hæc quidem (inquit) in Pſalmis canuntur, quæ in ſingulis voluminibus annunciantur. Cæterùm nec ſibi ignotum eſſe ſenex ille aiebat, eadem in omnibus ſcripturis diſertè de Saluatore tradi, omnibuſq́ue eam eſſe communem prædicationem, & eundem ſpiritus concentum. Quemadmodum enim aliarum ſcripturarum
argumenta in Pſalmis licet reperire, ita quoque quę *Simile.*
ſunt Pſalmorum, in alijs reperias, quippe quum & Moſes odam ſcripſerit, & Eſaias canat, & Abacuch

carmine preces ſuas faciat. Ruſus in ſingulis libris *Deut. 32.* videas vaticinia, legum præſcripta, hiſtorias: neque *Eſa. 12.* id mirum, quum idem ſpiritus in omnibus ſit & *Abac. 3.* ſingulis, prout ipſis ille impertitus ſit, vt gratiam ſibi datam exerceant: ſiue ea ſit prophetia: ſiue legum tractatio, ſiue hiſtoriæ commemoratio, ſiue Pſalmorum lepor: Iam quia vnus & idem ſpiritus eſt, ad quem omnes, quotquot ſunt, gratiarum diuiſiones pertinent, ipſeque ex natura indiuiſus eſt, ideo in ſe totus & integer eſt. Sed tamen pro rei inſtituto, manifeſtationes & diuiſiones ſingulis obueniũt ac deinde pro præſenti vſu, vnuſquiſque ſuæ functioni reſpondens ſermonem ſuum moderatur, atque hinc eſſe, quod Moſes in condendis legibus vaticinetur, & cantet, Prophetæ in prophetando legum iuſſiones edant, dum aiunt, *Lauamini, mundi* *Eſa. 1.* *eſtote, & ablue malitiam cordis tui Ieruſalem.* Et aliquã- *Dan. 13.* do hiſtorias conſcribant, vt Daniel Suſannæ, Eſaias *Eſa. 37.* Rapſacis & Sennacherib: Eadem ratione etiam *Exod. 32.* Pſalmorum volumen, quum proprium quiddam ſuum habeat in cantione, & quæ in aliis voluminibus obiter dicuntur, ea latiſſimè carmine ſuo efferat, quemadmodum iam dixi: Edit tamen & ipſe legum morumque præcepta, dum inquit, *Quieſce ab ira, & relinque furorem, fac bonum, quære pacem, & perſequere eam:* Et aliquando hiſtoricè refert, quæ ſpectãt ad rationes Ieruſalem: Et vaticinatur de Saluatore, quemadmodum prædixi. Communis ſiquidem eſt iſtiuſmodi gratia Spiritus, & apud omnes eadem prout vſus poſtulauerit, & ſpiritus voluerit, impartitur. Plus enim & minus impartiri eam gratiam, in natura ſpiritus nullam differentiam facit, vbi quiſque ſine omiſſione ſuum munus miniſteriumque ad plenum abſoluit. Attamen codex Pſalmorum etiam ſic quoque peculiarem dotem, & eximium quiddam obſeruatuque dignum in ſe continet. Nã præterquam quòd cum reliquis voluminibus habitu, rerumque ſimplicitate conueniat, habet etiam illud peculiare miraculum, quòd cuiuſque animi motus, motumque immutationes & caſtigationes depictas effigiataſque complectatur, vt ſingulis inde veluti ab exemplari deſumere atque intelligere licitum ſit, atque ita ſe formare, vt inibi ſcriptum eſt: In aliis enim libris ſolum audis legem præcipiẽtem, quid faciendum, quid omittendum. Ex prophetis ſolummodo aduentum Chriſti didiceris, ex hiſtoriis acta Regum, Sanctorumque cognoueris.

Præter alios libros ſcriptura ſacra quid habeat pſalmographus. Ex libro autem Pſalmorum, præterquam, vt auditor iſta diſcat, etiam motus ſui animi animaduertere poteſt, ac deinde ſecundum ea quæ patitur, & quibus coarctatur, formam verborum decerpere: neque tantummodo illi datur vt perlegat, verumetiam quid dicendo agendóve morbum illum medicetur, inuenit. Sunt quidem & in aliis ſcripturis ſententiæ prohibitoriæ, quæ mala vetant, ſed in hoc codice, quomodo abſtinendum ſit à malis, exprimitur: vt edictum alibi eſt, pœnitentiam agendam eſſe, & pœnitentiam eſſe, à peccatis deſinere, ſed hic quomodo pœnitentia ſit agenda, & quid dicendum ſit in pœnitentia, exprimitur. Præclarè certè di- *Rom. 5.* ctũ à Paulo, *Tribulatio tolerantiã facit, tolerantia verò probationẽ, probatio deinde ſpẽ, ſpes porrò nõ pudefacit.* Sed *Gratias Deo eſſe agendas & quomodo docet Pſaltes.* in Pſalmis, quomodo ferendæ ſint tribulationes, & quomodo quiſque probetur, & quænam ſint verba ſperantium in Dominum, depictum & expreſſum oſtenditur. Rurſus præceptum eſt vbique in omnibus ſcripturis, eſſe Deo gratias agendas, ſed quæ dicere oporteat gratias agentem, Pſalmi

A commonſtrant. Porro aliunde admonemur, eos qui piè volunt viuere in Chriſto, perſequutionem toleraturos eſſe: Ex Pſalmis autem inſtruimur, quid in fugiendo ſentire debeamus, & quales perſequutores fugiendi ſint. Et poſt liberationem à perſequutione, Deo gratias agere iubemur, rectè id quidem: ſed in Pſalmis formamur, quomodo Deo gratias agere oporteat, & quibus verbis rectè illi confeſſiones laudum fecerimus. Atque ita vbique inueneris ſacras iſtas Odas, ſecũdum nos noſtroſque motus motuumque ſedationes ſeſe habere. Nam id rurſum pro re mira in Pſalmis æſtimari debet, quòd in aliis voluminibus quęcunque loquuntur Sancti, aut quibuſcunque de rebus loquuntur, ibi & is qui ea recitat, nuncij, enarratoriſque naturam habere videtur, & is, qui audit recitatorem, de aliena non B de ſua re mentionem ſibi fieri opinatur, recitatione eatenus in admirationem, zelumque adducitur, vt eas imitari velit. Sed qui Pſalmorum codicem in manus ſumit, vbi de vaticiniis Chriſti agitur, ea ſolito more, vt in aliis ſcripturis fieri ſolet, admirabundus, venerabunduſque, perlegit: Reliquos verò Pſalmos, vbi id non agitur, ita accipit, quaſi ibi de rebus ipſius, non de alienis ſermo fieret: Et is qui audit, itidem vt ille qui legit, compungitur, & ita afficitur Odarũ illarum verbis, ac ſi ſua ipſius propria eſſent. Enimuero euidentiæ cauſa non grauari debemus idem denuo repetere, idque exemplo diui Pauli Apoſtoli. Plurima verba Patriarcharum ſunt, & propria, & ab ipſis dicta, quum & Moſes loquatur, & Deus reſpondeat: Elias item & Elizæus in monte carmelo ſedentes, Dominum inuocent & *4. Re. 5.* perpetuo dicant, viuit Dominus in cuius conſpectu C aſſiſto hodie, aliorumque ſanctorum verba imprimis agant de Chriſto, & ſecundo loco, de gentibus & Iſraëlitico populo: fieri tamen nequit, vt patriarcharum verba, tua dicas: aut quæ Moſis ſunt, pro tuis vſurpes: aut quæ Abraham loquitur de Verna & Iſmaele, & magno illo Iſaac, tibi tuiſque ſermonibus vendices, etiamſi eadem neceſſitate premaris. Numquam enim, ſi ſummo deſiderio tenearis, in ea verba proruperis, quibus Moſes vtitur, *Exo. 32.* *Oſtende mihi teipſum*: aut ruſus in iſta, *Si remiſſurus es illis noxam remitte. Sin minus, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti*: verba autem ea Prophetarum, quibus ipſi loquuti ſunt, in carpendo laudandóve, quis ſibi vnquam arrogauerit? aut iſta ipſa, *Viuit Dominus* *4. Re. 5.* *in cuius conſpectu conſiſto*: in ſuo ſermone imitari præſumeret? Quippe quum volenti, legẽtique Bibliorum ſcripta, ſatis liqueat, appareatque ea quæ legit, D ſui negocij non eſſe, ſed ſanctorum virorum, quæ ipſi in re ſua protulerunt: Contrà in Pſalmis illud *Pſalmorũ verba pro ſuis quilibet accipere poteſt.* miri eſt, quòd qui eos legit, exceptis de Chriſto gẽtibuſque vaticiniis, ſua ſe verba in re ſua legere opinatur & quilibet ita pſallit, quaſi de ſe ea ipſa quæ pſallit, conſcripta eſſent, non tanquam alius ea diceret, aut de alio dicerentur, ita accipit & perlegit, ſed tanquã de ſeipſo ſermo fieret, ita mentem ſuam ad Deum dirigit: neque iſta vt Patriarcharum aut Moſis, aliorumque Prophetarum vſurpare reformidat. Iam quum in Pſalmis & præuaricator & obſeruator mandatorum cum ſuis motibus, ſtudiſque & factis, exprimatur, fieri nequit, quin, quotquot vbique ſunt mortales, in altero iſtorum genere contineantur. Atque ita fit, vt ea vel vt præuaricator mandati, vel vt obſeruator legat, quæ ad ipſos indolem actaque pertinere videantur. Atque adeo vt is qui pſallit, ex Pſalmis vicem ſpeculi, vſumque

vſumque habeat, quo & ibi animi ſui motus conſideret, & conſiderando verbis confiteatur. Nam qui audit recitantem Pſalmos, eoſque putat de ſe loqui, ille aut reprehenſus à conſcientia compungitur: aut de ſpe in Deum audiens, deque retributione credentium, non aliter quàm de ſua retributione exultat, Deoque gratias agere incipit: Certè quum tertium Pſalmum canit in ſuas tribulationes intuens, verba ea ad ſe pertinere arbitratur. Decimum quoque, & decimumſextum, non aliter, quàm ſi de ſua fiducia votiſque loqueretur, pronunciat: pari ratione in quinquageſimo lector verba pœnitentiæ ita profert, quaſi ille ipſe ſit de quo agatur. Rurſus in Pſalmo 53. & 55. 56. & 141. ita afficitur inter legendum, tanquam ipſe & non alius quiſpiam eas perſequutiones ſuſtineret, voceſque eas Deo quaſi ſuas ac proprias accinit. In ſumma, quilibet Pſalmorum ea forma verborum conceptus eſt à Spiritu Sancto, & ita temperatus, vt in illis (quemadmodum antea dictum eſt) motus affectuum noſtrorum animaduertamus, omniaque illa putemus de nobis referri, ac noſtramet ipſorum eſſe verba: vndè fit, vt memores noſtrorum affectuum, noſtra in melius commutemus. Quæ enim in Pſalmis canuntur, ea formulæ noſtræ, & exemplaria eſſe poſſunt. Sed & hæc gratia eſt noſtri Saluatoris. Homo enim ille propter nos factus, ſuum corpus pro nobis obtulit in mortem, vt omnes liberaret à morte.

Chriſtus viuendi rationē in ſeipſo expreſſā exhibuit

Cæterùm cæleſtem & probatiſſimam viuendi rationem nobis oſtendere volens, eam in ſeipſo expreſſam exhibuit, ne quis facile poſthac ab inimico circunueniretur, quum poſſideat ex eius de diabolo victoria, certa pignora ſecuritatis, ideoque non ſolum docuit, ſed & fecit, vt & ipſum audiremus loquentem, eumque veluti imaginem formamque intuentes, faciendi exemplar mutuaremur, dum audimus ex eo,

Mat. 11.

Diſcite à me quòd mitis ſim & humilis corde. Neque eſt vt quiſpiam inueniat perfectiorem virtutis diſciplinam, quàm eam quam Dominus exhibuit in ſemetipſo: ſiue enim malorum tolerantiam, ſiue humanitatem, ſiue bonitatem, ſiue fortitudinem, ſiue miſericordiam, ſiue iuſtitiam ſpectes, omnia in eo deprehendas, vt nullum ei exemplar ad virtutem deſit, qui in humanam Domini vitam oculos intendat. Id quum non lateret Paulum, dixit,

1 Cor. 11. Ephe. 5.

Imitatores mei eſtote, quemadmodum ego Chriſti. Euimueto Ethnici legum conditores, virtutem ſuam vſque ad verba duntaxat prorogarunt, & tantummodo eatenus placent: Dominus autem, vt reuera omnium Dominus, curatorque operum ſuorum, non ſolum leges verbis ſuis inſtruxit, ſed & ſeipſum in exemplar propoſuit, vt ſciret qui vellet ſeſe habere eius, quod in legibus iuberetur, exequendi poteſtatem. Ideoque & ante ſuum aduentum id in

Simile.

Pſalteriis inſonuit, vt quemadmodum in ſeipſo perfectam, cæleſtemque hominis formam oſtendit, ita etiam ex Pſalmis motus affectuſque animorum quiſquis vellet, ediſcere poſſet, inuenturus illic, vniuſcuiuſque motus remedium & caſtigationem. Nam ſi quod & credibile eſt, & veriſimile dicendum eſt: Omnis quidem diuina ſcriptura magiſtra eſt virtutis & veræ Fidei: ſed tamen liber Pſalmorum certam quandam formam, tractatumque animorum continet. Vt enim, qui ad regem litteras

Simile.

mittit, certa ratione verba componit, ne extra eam formulam ſcribens, barbarus rudiſque habeatur, ita quoque diuinus hic liber, percurrenti volentique cognoſcere, qualis noſtri Saluatoris in

A corpore humano conuerſatio fuerit, liquidò eam commonſtrat, & in memoriam reuocat. Inſtruuntur igitur iſtorum Pſalmorum lectione affectus, & compununtur in melius, deinde animus eodem magiſterio confirmatur. Sunt igitur, vt hoc primum in iſto codice obſeruetur: quidam Pſalmi enarratorij, quidam admonitorij, quidam vaticinatores, quidam in precando ſupplices, quidam in confeſſione verſantur. Cæterùm qui in narrando occupantur, ſunt iſti, 10. 43. 48. 49. 77. 86. 88. 89. 129. 113. 226. 136. in vniuerſum, duodeni numero. Qui autem in precibus votiſque occupationem ſuam habent, ſunt iſti, centeſimus, ſexageſimus ſeptimus. 89. 101. 131. 141. in vniuerſum Pſalmi quatuor. Qui colloquia cum Deo, preces, obſecrationeſque complectuntur, ſunt hi, 5. 6. 7. 11. B 12. 15. 24. 27. 33. 37. 42. 53. 54. 55. 56. 58. 63. 81. 85. 87. 135. 140. 142. in vniuerſum 23. Pſalmi. Qui autem colloquij, precum, gratiarumque actionis characterem habent, vnicus eſt, nempè 138. Qui autem ſolummodo ſpecie colloquij conſtant, ſunt hi, 3. 21. 68. 69. 73. 78. 79. 122. 129. 130. in vniuerſum Pſalmi decem. Et qui in ſola confeſſione verſantur, vnicus eſt, nempè quinquageſimus. Qui admixtam habent ſupplicationem, ſunt hi, 9. 74. 104. 105. 106. 107. 135. 136. in vniuerſum octo Pſalmi. Qui coniunctam habent confeſſionem & obſecrationem cum laude, vnicus eſt, nimirum centeſimus decimus. Qui autem admonitionem habent, vnicus eſt, nempè 39. Qui vaticina continent ſunt hi, 20. 21. 44. 46. 71. in vniuerſum quinque Pſalmi. Qui cum vaticinio hiſtoriæ quoque ſpeciem habent, centeſimus nonus, ſed vnicus. Adhortatorij C autem, & qui præcipiendi argumentum continent, iſti cenſendi ſunt, 28. 32. 80. 94. 95. 96. 97. 102. 103. 113. in ſumma decem. Adhortatorij cum cantico, vnus eſt nempè 149. Qui porro virtutes in vita deſcribunt, ſunt hi, 104. 111. 118. 124. 132. in vniuerſum quinque Pſalmi. Qui autem laudes celebrant, ſunt hi, 46. 112. 116. 134. 145. 146. 147. 148. 150. in vniuerſum nouem. Qui autem gratias agunt, ſunt hi, 8. 17. 26. 33. 45. 62. 73. 83. 115. 121. 123. 115. 128. 141. in vniuerſum quatuordecim Pſalmi. Qui autem beatitudinem deprædicant, ſunt hi, 1. 31. 40. 111. 118. 127. in vniuerſum ſex. Eſt & qui exhibeat alacritatem cum melodia, ſed vnicus, puta 117. Eſt qui ad fortitudinem inſtiget, nimirum 71. Sunt qui obiurgant impios, & eos qui ſine lege viuunt, nimirum ſecundus, 13. 35. 51. 52. in ſumma quinque. Eſt qui inuocat, quartum dico. Sunt qui calamitates inflictas denunciant, vt 79. 66. in ſumma duo. Sunt qui D de Domino gloriantur, vigeſimus ſecundus is eſt, & 26. 38. 39. 41. 75. 83. 96. 98. 151. in vniuerſum deni. Qui adhortatorij argumenti ſunt, ſunt iſti, 57. 81. in vniuerſum bini. Iam qui cum hymnis verba faciunt, ſunt iſti, 47. 64. in vniuerſum duo. Qui iubilationem & reſurrectionem tractet, ſexageſimuſquintus eſt, vnicus numero. Rurſus qui ſolum verba iubilationis affert, nonageſimus nonus. Cum igitur Pſalmi tali ordine diſpoſiti ſint, licitum eſt lectori in ſingulis inuenire (quemadmodum dixi) motiones ſtatumque ſui animi, atque ita in ſingulis rebus formam diſciplinamque adhibere, vt ſeligat, quibúſnam verbis Deo placeat, & quibus dictis ſe ad emendationem inſtruat, Deoque gratias agat, ne ſi aliter verba concipiat, in impietatem delabatur. Non enim ſolum de operibus, ſed de omni verbo ocioſo, ratio nobis corā iudice Deo reddenda

Vtilitas ex lectione pſalmorum quæ.

Pſalmorum concordantia.

Pſalmos digerit pro affectu, motúque animi diuidens.

eſt. Si igitur beatitudinem alicuius deprædicare A
velis, habes quomodo id oporteat fieri, & de quo,
& ad quem ea verba dicenda ſint, ex Pſalmo primo.
Pſal. 1. *Beatus vir qui non abiit*: & trigeſimoprimo, *Beati*
Pſal. 31. *quorum remiſſa ſunt peccata*: & 140. *Beatus qui intelligit*
Pſ. 140. *ſuper egenum & pauperem*: & 111. *Beatus vir qui timet*
Pſ. 111. *Dominum*: & 127. *Beati omnes qui timent Dominum.*
Pſ. 127. Quòd ſi reprehendere velis Iudæorum aduerſus
Pſal. 2. Chriſtum inſidias, habes ſecundam Odam, *Quare*
fremuerunt gentes, quòd ſi inſectatores Iudæorum
Pſal. 3. pateris, multituque ſint, qui in te inſurgant, 3. Pſal-
mum pronunciabis, *Domine quid multiplicati ſunt qui*
tribulant me? Sin autem etiam ſic tribulatus inuoca-
ſti Dominum, & quoniam exaudiuit te gratias illi
Pſal. 4. agere deſtinas, canito illi Pſalmum quartum, *Quum*
Pſ. 114. *inuocarem*, & 114. *Dilexi quoniam exaudiet Dominus.*
Quòd ſi ad malitioſorum inſidias reſpicias, preces B
tuas ad aures Domini peruenire cupiens, manè tibi
concinendus eſt quintus Pſalmus. *Verba mea auri-*
Pſal. 5. *bus percipe*. Si Domini minas ſentis ac proinde te
perturbatum vides, opportunum erit ſi dicas 6.
Pſal. 6. *Domine ne in furore tuo arguas me*, & 17. *Domine ne in*
Pſal. 17. *furore tuo arguas, quoniam ſagittæ tuæ infixa ſunt mihi.*
2. Re. 15. Quòd ſi tibi aliqui inſidias nectunt, quemadmo-
Pſal. 7. dum Achitophel Dauidi, cantabis 7. Pſalmum,
Domine Deus meus in te ſperaui, & confide in Deo, qui
liberabit te. Quòd ſi intuens gratiam Dei vbique
diffuſam, & reſtitutum ſaluti genus humanum, ac
proinde Dominum ſalutare velis, cantabis octauũ,
Pſal. 8. *Domine Dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum*
in vniuerſa terra! Quòd ſi rurſum agendo Domino
gratias, vindemiale carmen, ſiue pro torcularibus
modulari ſtatueris, habes rurſum eundem illum
Pſal. 80. octauum ad id idoneum, *Domine Dominus noſter*: & C
octogeſimum, *Exultate Deo Salutari noſtro*. Iam ſu-
per hoſte confecto, conſeruataque creatura, non in
te ipſo glorians, ſed ad Filium Dei reſpiciens, cuius
virtute id efficitur, nonum Pſalmum recitabis, *Con-*
Pſ. 9. *fitebor tibi Domine in toto corde meo*. Quòd ſi qois te
metu conturbare ſtudeat, habe tu ipſe fiduciam in
Pſ. 10. Domino & cane decimum Pſalmum. *In Dominum*
confido, quomodo dicitis animæ meæ, &c. Cum videas
multorum ſuperbiam & malitiam ita exuberan-
Pſal. 11. tem, vt nihil ſancti in terris fiat, refuge ad Domi-
num, & canta vndecimum Pſalmum, *Saluum me fac*
Domine. Quòd ſi diuturnæ ſint inimicorum inſidiæ,
ne deſperes, quaſi obliuioni traditus à Domino, ſed
inuoca Dominum, canens vigeſimumſextum,
Pſ. 26. *Dominus illuminatio mea & ſalus mea*, & cætera.
Quòd ſi audias male loquentes de prouidentia Dei
ne te conſocies eorum impietati, ſed ad Dominum D
Pſal. 52. te conferens, recita decimumtertium Pſalmum, &
52. *Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus*. Quòd ſi
poſtmodum diſcere concupiſcis, qnalis ſit ciuis re-
Pſal. 14. gni cælorum, cantabis decimumquartum Pſalmum
Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Precibus tibi
Pſal. 16. opus eſt propter aduerſarios, eoſque qoi circundãt
Pſal. 85. animam tuam, cane decimumſextum, *Exaudi Domi-*
Pſ. 88. *ne iuſtitiam meam*, & 85. *Inclina Domine aurem tuam*, &
Pſ. 110. 88. *Miſericordias Domini in æternum cantabo*, &
centeſimumdecimum, *Domine clamaui ad te, exaudi*
me. Iam ſi ſcire concupiſcas, qoomodo Moſes ora-
Pſ. 89. uerit, habes 89. *Domine refugium factus es nobis*. In-
columis euaſiſti ab hoſtibus tuis, & liberatus es ab
eis, qui te perſequebantur, cantabis 17. Pſalmum,
Pſal. 17. *Diligam te Domine fortitudo mea*. Mitaris naturæ or-
dinem, & prooidentiæ in eam dotes, legiſque ſa-
croſancta præcepta, canta tu mihi decimumocta-

A uum, *Cæli enarrant gloriam Dei*, & 23. Videns af- Pſ. 18.
flictos, conſolare eos, orans pro eis, recitaque illis Pſ. 23.
verba decimınoni Pſalmi, *Exaudiat te Dominus in* Pſ. 19.
die tribulationis tuæ. Si vides te paſci à Domino &
fæliciter dirigi, gratulabundus ob hoc, cane Pſal-
mum 22. *Dominus regit me, & nihil mihi deerit*. Si ini- Pſ. 22.
mici tibi imminent, tu tamen erige animum ad
Dominum, & dic vigeſimumquartum, *Ad te leua-* Pſ. 24.
ui animam meam, & videbis inimicos fruſtra agere.
Expectant inimici te manibus, nulla alia re quàm
ſanguine plenis, ſtudentque te interficere, ne defe-
ras homini iudicium, ſuſpecta enim ſunt omnia hu-
mana, ſed Deum iudicem poſtula, ille enim ſolus
iudex eſt, & dic 25. *Iudica me Domine, quoniam*, &c. Pſ. 25.
& 34. *Iudica Domine nocentes mihi*, & 44. *Iudica me* Pſ. 34.
Deus, & diſcerne cauſam meam. Quòd ſi aſperius in- Pſ. 44.
B currant inimici, & præ multitudine inſtar exercitus
foerint, ac propterea te contemnant, quaſi victus
non ſis, bellumque cupiant, ne præ metu cootra-
ctior fueris, ſed cane vigeſimumſextum Pſalmum:
Omnes gentes plaudite manibus. Cæterùm quoniam Pſ. 26.
imbecilla eſt hominum natura, ſi denuo inſtite-
rint inſidiatores, vt ocioſo animo, ſecuruſque ab
illis ſis, vociferare ad Dominum, ea pronun-
cians, quæ in vigeſimoſeptimo continentur, *Ma-* Pſ. 27.
gnus Dominus & laudabilis nimis. Quòd ſi diſcere
velis in gratiis agendis, quomodo Deus adeundus
ſit, ſpiritualiter intelligens, cane 28. *Audite hæc* Pſal. 28.
omnes gentes: ac iam deinde renouans domum tuam
animam ſcilicet tuam, quæ Dominum recipit, nec-
non & ſenſibile domicilium, in quo corporaliter
habitas, gratias age, & dic 29. *Deus deorum Dominus* Pſ. 29.
loquutus eſt: Et eum qui de gradibus inſcriptus eſt
C nimirum 126. *Niſi Dominus ædificauerit domum*: Por- Pſ. 126.
ro qui te ob fidem in Chriſtum ab omnibus amicis,
& cognatis, odio & perſequutione infeſtari vides,
ne te eius ſtudij pœniteat: neqoe etiam ſi notos te
auerſari conſpicias, animo contractior ſis, ſed po-
tius ab illis te ſegregans, vide quid in futurum im-
mineat, & canta mihi trigeſimum Pſalmum, *In te* Pſal. 30.
Domine ſperaui. Baptizatos autem conſpiciens, &
liberatos à corruptibili natiuitate, ac proinde ad-
mirans Dei in homines humanitatem, cane ſuper Pſ. 31.
illis 31. Pſalmum: *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquita-*
tes. Et vbi pſallere cum multis cupis, congrega-
tis ad id rectis & integræ vitæ hominibus, concine Pſ. 32.
32. Pſalmum, *Exultate iuſti in Domino*. Si incidiſti
in inimicos, & planè euaſeris, inſidiaſqoe eorum ef-
fugeris, ſi vis gratiis agendis operam date, conuo-
ca manſuetos homines, & cum illis pſalle 33. Pſal. 33.
D *Benedicam Dominum in omni tempore*. Quòd ſi vide-
ris malorum in ſceleribus pertinaciam, ne credi-
deris ex natura illis ineſſe peccatum, quemadmo-
dum nonnulli hæretici, ſed recita 35. *Dixit iniuſtus* Pſal. 35.
in ſemetipſo. Non eſt timor Dei ante oculos eius, &
animaduertas ipſos ſibi peccandi authores eſſe.
Si efficaces votorumque compotes eſſe iniquos
conſpexeris, ac proinde à paruis efferri, tuque
illos admonere velis, ne illorum admiratione
æmulationeque capiantur, quum breui futurum
ſit, vt extinguantur, recita & tibi ipſi, cæteriſque
aliis 36. *Noli æmulari in malignantibus*. Quòd ſi Pſal. 36.
conſtitueris diligentius te ipſum obſeruare, ac tu
videas hoſtem imminere: nam contra huiuſmodi
homines acrius inſurgit, ae cupias te ceromate
inungere aduerſus eum, cane 38. Pſalmum, *Dixi,* Pſal. 38.
cuſtodiam vias meas. Quod ſi coonſpectis multis
pauperibus & mendicis, eorum vicem doleas,
potes

potes eos qui iam miſericordiam exercuerunt, laodibus extollere, cœteroſque ad id ipſum cohortari
Pſal. 40. dum recitas quadrageſimum Pſalmum, *Beatus qui intelligit ſuper egenum.* Deinde ſi magno deſiderio in Deum feraris, audieriſque opprobria inimicorum, ne perturberis, ſed memor æterni fructus, qui ex huiuſmodi deſiderio naſcitur, conſolare animam ſpe in Deum, eaque fac vt releues & mitiges vitæ
Pſal. 41. moleſtias, legendo 41. *Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes*, &c. Aſſiduè autem reuoluere volens beneficia Dei in patres noſtros, dum proficiſcerētur ex Ægypto, & in ſolitudine erant & quàm bonus ſit Deus, & quàm ingrati mortales, habes 43.
Pſ. 43. *Deus auribus noſtris audiuimus*, & 77. *Attendite, popule*
Pſ. 77. *meus*, & 88. *Miſericordias domini in æternum cantabo.* &
Pſal. 88. 101. *Domine exaudi orationem meam*: & 105. *Confitemi-*
Pſa. 101 *ni domino, quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſeri-*
Pſ. 105. *cordia*, &c. & 113. *In exitu Iſrael de Aegypto.* Cæterū,
Ibid.
Pſa. 113. ſi ad Deum confugiens, ereptus ſis à tribulationibus te circunſtantibus, & gratias ei agere conſtituas, & enarrare eius in te benignitatem, habes 45.
Pſa. 45. *Deus noſter refugium & virtus.* Sed peccaſti, & conuerſus delictum tuum agnoſcis, & miſericordiam quæris, habes confeſſionis & pœnitentiæ verba, in
Pſ. 50. 50. *Miſerere mei Deus, ſecundum magnam miſericordiam tuam.* Quod ſi calumniam pateris apud malum regem, & vides calumniatorem inſultantem, ſecede
Pſ. 51. & dic ea quæ ſunt 51. *Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate?* Quum autem perſequuntur te & calumniantur, tui prodendi cupidi, quemadmodum Phariſæi & alienigenæ Dauidē, ne tædio marceſcas, ſed domino fretus illumq; hymnis celebrās, recita ea quæ habentur in 53. *Deus in nomine tuo ſaluū*
Pſ. 53.
Pſal. 55. *me fac*, & quinquageſimo quinto, *Miſere mei Deus, quoniam conculcauit me homo.* Si concurrat tribulator ignarus, etiam in ſpeluncam vbi tu lates, ne ſic quidem formidaueris. Habes enim in huioſmodi neceſſitate vtiles ad conſolationem ſermones, & monumentis inſcriptos in quinquageſimo ſexto, *Miſerere mei Deus, miſerere mei, quoniam conculcauit me*
Pſa. 141 *homo*, & centeſimo quadrageſimo primo, *Voce mea ad dominum clamaui.* Quod ſi inſidiator iuſſerit domum tuam cuſtodiri & effugeris, gratiam huios rei imputa Deo, & hoc ipſum in anima tua quaſi in aliqua columna inſcribe, vt monumentom ſit tuæ incolumitatis, & dic ea quæ ſunt in quinquageſimo
Pſal. 58. octauo. *Eripe me de inimicis meis Deus meus.* Quòd ſi inimici qui te affligunt, conuicientur, & ex nugis calumnias ſtruant, qui ſpeciem amici præ ſe ferunt, & aliquantiſper fatigeris diſputando, poteris teipſum conſolari, laudans Deum, & recitans ea quæ
Pſal. 4. ſunt quarti Pſalmi, *Cùm inuocarem, exaudiuit me Deus*: Et cōtra hypocritas & eos qoi de ſpecie perſonaque magnifici videntor, dic ad eorum confuſionē quin-
Pſal. 57. quageſimū ſeptimum: *Si verò vtique iuſtitiam loquimini, rectè iudicate Filij hominum.* Aduerſus atrociter inſilientes, conanteſque affligere animam tuā, ſubiice te Deo, & bono animo ſis. Quantò enim illi magis inſanierint, tantò te magis ſummite domino,
Pſ. 61. & recita ea quæ ſunt ſexageſimi primi, *Nonne Deo ſubiecta erit anima mea?* Quòd ſi ob perſequutionem in ſolitudinem receſſeris, ne formidaueris tanquam ſolus ibi agas: ſed quum Deus tibi adſit, manè illi
Pſ. 62. ſurgens cantabis ſexageſimum ſecundum, *Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo.* Quòd ſi terreant te, neque conquieſcant ab inſidiis, omnia quæ machinentur in tuam perniciem, etiam ſi plurimi fuerint, ne remittas. Iacula enim puerorum, erūt plagæ eo-

A rum, ſiquidem cecineris ſexageſimū tertiū, *Exaudi* Pſ. 63.
Deus orationem meam quum deprecor, & 67. *Exurgat* Pſal. 67.
Deus & diſſipentur inimici eius, & 69. *Deus in adiutoriū* Pſa. 69.
meum intende. & ſeptuageſimum. *In te Domine ſpe-* Pſa. 70.
raui non confundar in æternum. Vbi autem Deū hymnis celebrare cupis id petendum eſt ex Pſalmo ſexageſimo quarto, *Te decet hymnus Deus in Sion.* Siqui- Pſa. 64.
dem aliquē de reſurrectione doceas, habes ſeptoageſimū nonū, *Qui regis Iſrael intende.* Miſericordiam Pſa. 79.
à domino poſtulans, lauda eum canens 66. *Deus mi-* Pſal. 66.
ſereatur noſtri. Cùm videris impios pace florere, ne offendiculum tibi inde naſcatur & va lles, recita Pſalmum 72. *Quàm bonus eſt Deus Iſrael his, qui recto* Pſa. 72.
ſunt corde. Domino iraſcente in populū ſuum, habes ad conſolationem eius verba cordata in ſeptuageſimo tertio *Vt quid Deus repuliſti nos?* quum opus eſt Pſa. 73.
B tibi confeſſione, cane ſeptuageſimū, *In te domine ſperaui*: & 74. *Bonum eſt confiteri domino*, & centeſimum Pſa. 70.
quartum, *Confitemini domino, & inuocate nomen eius:* Pſ. 74.
& centeſimum quintum, *Confitemini domino quoniam* Pſ. 104.
bonus: & centeſimum ſeptimum, *Paratum cor meum* Pſ. 105.
Deus, & 110. *Confitebor tibi domine in toto corde meo*, & Pſ. 107.
centeſimum decimum ſeptimum, *Confitemini domi-* Pſ. 110.
no, quoniam bonus, & cēteſimum trigeſimumquintū, Pſa. 117.
Confitemini domino, quoniam bonus, quoniam in æternum Pſa. 135.
miſericordia eius: & 139. *Confitebor tibi domine in toto*
corde meo, quoniam exaudiſti verba oris mei. Si pudefacere ſtodeas opiniones Ethnicorum & hæreticorū, Pſ. 136.
eo quòd apud eos non ſit Dei cognitio, poteris canere & recitare ſeptuageſimū quintū, *Inclina domine* Pſa. 75.
aurem tuam, & exaudi me, quoniam inops, &c. Inimicis verò præoccupantibus refugia tua, ac te magnopere afflicto, etiamſi perturberis, ne deſpondeas ani-
C mum, ſed ora potios, quod ſi inuocando exauditus ſueris, gratias agens Deo, recita 76. *Voce mea ad do-* Pſ. 76.
minum clamaui, voce mea: quòd ſi inſtiterint inimici, & intrauerint & prophanauerint domū Dei, & Saoctos diſperſerint, & illorum cadauera volucribus cœli obiecerit, ne conſternatus reformides eorum crudelitatem, doleas quidem vicem miſerorū, ſed tamen precibus Deum conueniens, recita ſeptuageſimum octauum. *Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam.* Quòd ſi feſto die cupias Domino Pſal. 78.
pſallere, conoocatis Dei famulis, pſalle ea quæ ſunt in 80. *Exultate Deo adiutori noſtro*, & nouageſimo quarto, *Venite exultemus, domino iubilemus.* Hoſtibus verò in vnum vndecunque cōuenientibus & Pſal. 80.
Pſa. 94.
minas iacientibus, contra domum Dei, fœderaq; oe ineuntibus contra religionem, ne animo deficias ob eorum moltitudinem & vires, habe quaſi pro
D anchora ſpei, ea quæ ſunt in octogeſimo ſecundo, *Deus quis ſimilis erit tibi? ne taceas.* Quòd Pſa. 82.
ſi ante oculos habeas domum Dei, & æterna eius tabernacula, eaque deſideres, quemadmodum Apoſtolus, recitabis octogeſimum tertiom Pſalmum, *Quàm dilecta tabernacula tua do-* Pſa. 83.
mine. Ceſſante tandem ira, & ſoluta captiuitate, ſi Deo gratias agere velis, habes octogeſimum quartum, *Benedic domine terram tuam*: & Pſa. 124.
centeſimom vigeſimum quintum, *Credidi pro-* Pſal. 125.
pter quod loquutus ſum. Si diſſidium, quod Catholicæ Eccleſiæ cum Schiſmatibus eſt, copias dignoſcere, eoſque confundere, poteris ea quæ ſunt in octogeſimo ſexto recitare: *Fundamenta* Pſa. 86.
eius in montibus ſanctis. Si te cæteroſque confirmare ſtudeas ad pietatem, & quod ſpes in Deum non pœnitenda ſis, ſed intrepidum animum reddat, laudabis Deum recitatione nooageſimi

Pſ. 90. Pſalmi. *Qui habitat in adiutorio altiſsimi.* Si pſallere
Pſal. 91. vis in Sabbato, habes nonageſimum primum. *Bo-
num eſt confiteri Domino, & pſallere nomini tuo altiſsime:*
vis gratias agere domiuico die? habes vigeſimum
Pſ. 23. tertium, *Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus.* Si ca-
nere vis ſecunda Sabbati, pſalle nonageſimũ quar-
Pſal. 94. tũ, *Venite exultemus Domino iubilemus*, &c. Modulari
concupiſcis die Paraſceues, habes quod moduleris
Pſal. 92. in nonageſimo ſecũdo, *Dominus regnauit decorem in-
dutus eſt.* Tunc enim domus Dei ædificata eſt, quan-
quam inimici conati ſunt impedire. Quapropter
pro triũphali carmine is Pſalmus, quẽ dixi, canẽdus
eſt. Quòd ſi per captiuitatem exciſa ſit domus Dei,
ac denuò ædificata, cane nonageſimum quintum.
Pſal 95. *Cantate Domino canticum nouum, Cantate Domino omnis
terra.* Terra à bellis reſidente, ac iam deinde ocium
& quietem agente, Dominoque regnante, ſi ad ipſũ
Pſ. 96. modulari velis, habes nonageſimum ſextum. *Domi-
nus regnauit exultet terra.* Quòd ſi quarta Sabbati pſal-
Pſal. 93. lere concupiſcas, habes nonageſimum tertiũ, *Deus
vltionum Dominus.* Tunc enim traditus Dominus vl-
tionem de morte ſumere exorſus eſt, deque ea for-
titer triumphauit. Quum igitur in legendo Euan-
gelio quarta Sabbati videris Iudæos cõſilium con-
tra Dominum ineuntes, eumque per id temporis li-
berrimè pro nobis vindicantis contra diabolum a-
gere, pſalle ea quæ ſunt in nonageſimo tertio, vt di-
ctum eſt ſuperius. Quòd ſi animaduertas Domini
in omnia prouidentiam, eiuſque dominium, cupiẽs
nonnullis tradere rudimenta Chriſtianæ religionis,
vt in illum credant, & obſequentes ſint vbi perſua-
ſeris iis, vt ante omnia cõfiteantur, iube eos canere
Pſ. 99. nonageſimum nonum, *Iubilate Deo omnis terra.* Co-
gnitis eius viribus in iudicando, & quòd miſericor-
Pſ. 101. diæ immiſcuerit Deus iudicium ſuum, ſi velis con-
ſolari, habes 101. *Miſericordiam & iudicium cantabo
tibi.* Et quoniam vbique & in omnibus gratiæ à no-
bis Deo agendæ ſunt, quum ei benedicere velis, ha-
bes ad incitandum animum tuum, centeſimum
Pſ. 102. ſecundum, *Benedic anima mea Domino, & omnia quæ
Pſ. 103. intra me ſunt*, & centeſimum tertium, *Benedic anima
mea Dominum, Deus meus magnificatus es vehementer.*
Laudare vis Deum, & cognoſcere, quomodo &
quibus in rebus laudandus ſit, & quæ verba ad il-
lius laudem dicenda ſint, habes centeſimum, & duo-
Pſa. 112. decimum, *Laudate pueri Dominum:* & centeſimum
Pſa. 116 decimum ſextum, *Laudate Dominum omnes gentes:* &
Pſ 145. centeſimum quadrageſimum quintum, *Lauda ani-
ma mea Dominum, laudabo Dominum, in vita mea.* Et
Pſa. 132. 132. *Ecce quàm bonum & quàm iucundum*, & centeſimũ
Pſa. 146 quadrageſimum ſextum, *Laudate Dominum, quoniam
bonus eſt Pſalmus*, & centeſimum quadrageſimum
Pſa. 147 ſeptimum, *Lauda Hieruſalem Dominum*, & centeſi-
Pſa. 148 mum quadrageſimum octauum. *Laudate Dominum
Pſ. 149. de cælis:* & 149. *Cantate Domino canticum no-
uum.* & centeſimum quinquageſimum, *Lauda-
Pſa. 150. te Dominum in ſanctis eius.* Habes fidem (vt inquit
Dominus) & confidis precibus quas loqueris, reci-
Pſa. 115. ta 115. *Credidi propter quod locutus ſum.* Si altiorẽ pro-
nectioremque te in operibus agendis ſentias, adeo
vt tibi fas ſit dicere, ſequentium obliuiſcor, ad præ-
cedentia me extendo, habes in ſingulis profectibus,
quod dicas in ea Ode, quæ eſt de quindecim gradi-
bus. Captiuus factus es ab alienis cogitationibus
& ſenſis reabductum, & pœnituit, deſine in poſte-
rum & manens vbi peccantem te deprehendiſti,
ſede & plora tu quoque, vt populus Iſraeliticus fe-
Pſa. 136 cit, dicens ex centeſimo trigeſimo ſexto, *Super*

A *flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus.* Si tenta-
tiones putas tui probationem eſſe, & poſt tenta-
tiones gratias agere conſtituis, recita centeſimum
trigeſimũ, *Domine probaſti me & cognouiſti me.* Con- Pſ. 130.
ſtringeris rurſus ab inimicis, optaſq; te liberari, dic Pſa. 139
ea quæ ſunt in centeſimo trigeſimo nono, *Eripe me
Domine ab homine malo.* Supplicare & orare cõſtituis, Pſa. 5.
pſalle quintum, *Verba mea auribus percipe*, & centeſi-
mum quadrageſimum primum, *Voce mea ad Dominũ* Pſa. 141.
clamaui: & centeſimum quadrageſimum ſecundum,
Domine exaudi orationem meam, auribus, &c. & centeſi- Pſa. 142
mum quadrageſimum quintum, *Lauda anima mea* Pſa. 145
Dominum. Si inimicus tyrannus inſurrexerit in po-
pulum, eum tu quoque tanquam Dauid Goliam,
ne formidaueris, quin fidem vt Dauid habeas, &
pſallas centeſimum quadrageſimum tertium. *Bene-* Pſa. 143.
B *dictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad præ-
lium.* Iam admirans Dei beneficentias, eiuſque tum
in te, tum in omnes bonitatis mentionem faciens,
atque ideò Domino gratias agere cupiens, pronun-
cia Dauidis verba, quæ & ipſe quoque dicit in 103.
Benedixiſti Domine terram tuam. Cãtare vis Domino, Pſ. 103.
habes ad eam rem 95. *Cantate Domino canticum nouũ*, Pſ. 97.
& nonageſimum ſeptimum. *Cantate Domino canti-
cum nouum, quia mirabilia fecit.* Quòd ſi, quum par-
uus eſſes, ante alios delectus ſis ad vſus fratrum, ne
extollare contra eos, ſed Domino, qui te elegit, eã
gloriam imputans, pſalle & tu quinquageſimum Pſal. 51.
primum, qui propriè Dauidis eſt, *Quid gloriaris in
malitia, qui potens es iniquitate?* Sed pſallere vis Odẽ,
in qua ſubauditur alleluya, habes centeſimum ſex- Pſa. 106.
tum, *Confitemini Domino, & inuocate nomen eius*, & Pſa. 105.
centeſimum quintum. *Confitemini Domino, quoniam*
C *bonus, quoniam in æternum miſericordia eius:* & centeſi- Pſ. 106.
mum ſextum, *Confitemini Domino, quoniam bonus: quo-
niam in æternum miſericordia eius. Dicant nunc qui*, &c. Pſ. 110.
Et 110. *Cõfitebor tibi Domine in toto corde meo.* Et 111. *Bea-* Pſ. 111.
tus vir qui timet Dominum, in mandatis eius, &c. Et cen-
teſimũ duodecimũ, *Laudate pueri Dominum, laudate* Pſ. 112.
nomen Domini: & centeſimum decimum tertium, *In* Pſ. 113.
exitu Iſrael de Aegypto. & 114. *Dilexi quoniam exaudiet* Pſ. 114.
Dominus: & 115. *Credidi propter quod locutus ſum*, & 116. Pſ. 115.
Laudate Dominum omnes gentes, & 117. *Confitemini Do-* Pſ. 116.
mino, quoniam bonus, quoniam in ſæcula miſericordia Pſa. 117.
eius, dicat nunc Iſrael, & centeſimum decimum octa-
uum, *Beati immaculati*, & centeſimum trigeſimum Pſa. 118
quartum, *Laudate nomen Domini*, & 145. *Lauda ani-* Pſa. 134
ma mea Dominum: & centeſimum quadrageſimum Pſ. 145.
ſextum, *Laudate Dominum quoniam bonus eſt pſalmus*, & Pſ. 146.
147. *Lauda Hieruſalem Dominum:* & 148. *Laudate do-* Pſ. 147.
D *minum de cælis:* & 149. *Cantate Domino canticum nouũ*, Pſ. 148.
laus eius in Eccleſia ſanctorum: & 150. *Laudate Dominum* Pſ. 149.
in ſanctis eius. Quum vis ſeorſum à cæteris canere Pſ. 150.
ea, quæ ad Chriſtum ſpectant, in vnoquoque Pſal-
mo talia inuenies, ſed præſertim in quadrageſimo
quarto, *Ad te Domine leuaui animam meam:* & 109. Pſal. 44.
Dixit Dominus Domino meo, quibus indicatur eius ex Pſa. 109
Patre genuinus ortus, & in carne aduentus. 21. autẽ
& 68. diuinam eius crucem prædicant, & quas inſi-
dias propter nos tolerauerit. Iudæorumque dolos,
& malitiam, & proditionem Iudæ Iſchariotæ. Por-
rò 20. & 49. & 71. regnum eius & poteſtatem iudi-
candi demonſtrant, eiuſque ad nos ſecundum in
carne aduentum. Et 15. eius carnalem reſurrectio-
nem oſtendit. Vigeſimus autem tertius, & 46. an-
nunciat eius ad cælos aſcenſum. Quum autem 92.
95. 97. 98. legeris, perſpicies ſingula eius in nos,
virtute paſſionis ſuæ, collata beneficia. Talis eſt
character

character libri Pſalmorom ad vtilitatem hominum, in quo alij ſunt Pſalmi ad caſtigandas motiones cuiuſlibet animi: alij de aduentu Chriſti in carne frequẽtiora vaticinia habent, quemadmodum iã dixi. *Cur Pſa. in Eccle. ſis concinantur.* Cur autem modulis, & numeris, huiuſmodi verba concinnentur, operæprecium eſt referre. Quidam enim ex noſtris ſimpliciores, tametſi crederent in verba ſpiritu Dei afflata, tamen perſuadent ſibi ob amœnitatem ſoni, & voluptatem aurium Pſalmos modulari, quod nequaquam ita eſt. Non enim dulcedinem aut eloquentiam affectauit ſacra Scriptura, ſed vtilitatem animæ hac verborum formula quæſiuit, idq́; vt vbique, ita potiſſimum ob has duas rationes, quarum prior eſt: quia docuit, ſcripturam ſanctam non obiter modo, ſed & latiori voce Deũ celebrare vno tenore ſermonis decurrũt legis prophetarumq́ue verba, & quicquid in Biblijs hiſtoricum eſt vnà cum nouo Teſtamento, fuſius contra, B efferuntur Pſalmorum, Odarum & Canticorũ ſcripta, atque ita ſeruatur, vt homines pro viribus, omnique ope, Dominũ adament. Poſterior verò quòd, vt harmonia tibias committens, vnum concentum efficit, ita quoq; in anima varijs motionibus cogitandi, cupiẽdi, noſcendi, agitata, vnde membris initium operandi deſumitur, ratio poſtulat hominem ſibi conſonum eſſe, neque ipſum à ſeſe diſſidere; non vt optima quidem cogitet, peſſima tamen faciat, quemadmodum Pilatus, qui quum diceret, *Luc. 23. Ioan. 18 & 19* Nullam cauſam mortis in eo inuenio, Iudæorum tamen ſententiæ ſuffragatus eſt: Aut vt concupiſ- *Dan. 13.* cat mala, ſed perpetrandi facultate deſtituatur, quales erant ſenes illi aduerſus Soſannam: Aut vt quidem ab adulterio abſtineat, à furto non abſtineat, aut vt à furto ſe purum ſeruet, ab homicidio non C ſeruet. Ne igitur talis turbatio in nobis ſit, cupit ratio animam, in qua eſt Chriſti ſenſus, vt Apoſtolus dixit, ſenſu illo pro duce vti, & per eum affectus ſuos exuperare, & in membra, corporis imperium habere, vt rationi obediant. Quo, vt in harmonia *Simile.* plectrum, ita ipſe Pſalterium factus, & Spiritui prorſus intentus & adhærens, omnibus membris & motionibus obedientiam præſtet, & inſeruiat voluntati Dei. Huiuſmodi autem in verbis concinnitatis, & nuſquam fluctuantis conſtitutionis imago & forma, eſt Pſalmorum harmonia: vt enim *Simile.* animi cogitatus verbis prodimos & ſignificamus, ita ſpiritualis in anima concentus, ſignum eſſe volens Dominus melodiam verborum Pſalmos vt modulis canerentur inſtituit, & cum huiuſmodi *Pſalmorum concentus vtilitas.* harmonia recitari voluit. Et inde concinnitas animi, ſi rectè diſpoſitus & affectus ſit, agnoſcatur, ſi- D cut ſcriptum eſt, *Si quis in mærore eſt, pſallat.* Siquidem ita, id quod in anima turbidum eſt, aſperum, & incompoſitum, complanatur, & triſtitia miti- *Pſ. 41.* gatur, nobis pſallentibus, *Quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me?* Et lubricitatem ſuam agno- *Pſa. 128.* ſcet, dicendo, *Mei propemodum concuſſi ſunt pedes*: metuſque ſuos ſpe confortabit per hæc Verba, *Domi- Pſ. 117. nus mihi adiutor, non timebo quid in me fecerit homo.* Quid igitur non ad iſtum modum legunt ſacras Odas, non prudenter pſallunt, ſed ſeipſos oblectant, habituri reprehenſionem, quoniam non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. Qui autem ſecundùm prædictam rationem concinnunt, vt melodia verborum ex numeris vocum cum ſpiritus harmonia congruat, iſti pſallunt, & lingua & mente, nec ſeipſos ſolum, verumetiam alios, qui audire vo- *1. Re. 16* lunt, magnificè adiuuant. Certè beatus Dauid Sauli A accinens, non ſolum ipſe placuit Deo, ſed & turbidum inſaniæ vitium à Saule propulſabat, & ſerenitatem eius animo induxit: Ita quoque modulantes Sancti ad tranquillitatem animas populorum, & ad concordiam cœleſtium tripudiorum cohortabantur. Quippe modulatim recitare Pſalmos nequaquam ſtudium eſt concinnioris voculationis, ſed argumentum cogitationum animi aptè in harmoniam conſonantium: & numeris adſtricta lectio, ſignum eſt concinnæ quietæque in animo affectionis. Nam & laudare Deum in cymbalis beneſonantibus, & cithara, & pſalterio decemchordarum, pro *Pſ. 150.* nota eſt ac ſignificatione, membra corporis legitimè eſſe compoſita, quaſi chordas. Cogitationes verò animæ vt cymbala ſe habere, ac deinceps ſono ſpirituque oris omnia iſta moueri & viuere, vt B (quemadmodum ſcriptum eſt) Spiritu viuat, & opera carnis mortificet. Ita enim qui bellè canit animam ſuã coaptat, & quaſi ex inæqualitate ad æqualitatem redigit, non vt percellatur ab aliquo, ſed potius rerum bonarum imaginationes percipiat, maiuſque deſiderium futurorum bonorum in animum inducat. Siquidem melodię verborum intenta obliuiſcitur ſuarum affectionum, & exhilarata reſpicit ad ſenſum Chriſti, optima quæque cogitãs. Decet igitur, ô fili, quemlibet legentem hunc librũ probè legere hæc omnia quæ afflatu ſpiritus ædita ſunt, ac tum demum, veluti ex Paradiſo, vtilitates decerpat, vbicunque ea apparebunt, quæ eius vſui videbuntur accommoda. Arbitror autem in ſcri- *Vitam humanã omneſq́; animæ affectiones in pſalmis contineri quomodo* pturis huius libri omnem vitam humanam, tum animæ affectiones, tum mentis conceptiones, ſuo modo ac magnitudine definitas contineri, nihil- C que vltra hæc in rebus humanis reperiri poſſe. Si enim pœnitentiæ, aut confeſſionis vſus requiratur, aut tẽtatio, aut tribulatio apprehenderit te, aut perſequutione inſidijſque infeſtatus, aut in mœſtitiam perturbationémve coniectus ſis, aut aliquid huiuſmodi patiare, quemadmodum ſuperius dictum eſt: Aut ſi te in virtutibus proficere, aduerſarium verò debilitari ſenſias, aut ſi laudare, gratias agere, aut benedicere Domino volueris, omnium iſtarum rerum inſtitutionem in Pſalmis habes. Licebit enim eos, vt cuiuſque argumentum loquitur, ad rem præſentem deſumere, ac ita legere, tanquam de tuo negocio, affectionibuſque conſcripti eſſent, eoſque tuo conſenſu, ſimiliq́ue affectu proſequẽs, Domino offerre. Verùm cauendum, ne quis eos ſecularibus ad eloquentiam verbis ornet, néue conetur dictiones immutare, aut omnino aliud pro D alio ſuſtituere, ſed ſimpliciter, vt ſcripta ſunt, recitet, & pſallat, quemadmodum dictum eſt, vt ſancti, qui iſta verba ſuppeditarunt, ſua eſſe agnoſcentes comprecentur nobiſcum, vel potius, vt Spiritus ſanctus, qui ita locutus eſt in Sanctis, conſpiciens ſua ibi verba reſonare, noſtram operam coadiuuet. Quantò enim ſanctorũ vita melior, tantò eorũ verba noſtris meliora efficacioraq́; iurè dixeris. *Quandoquidem in iis placuerunt Deo, omniaq́; illi dicentes* (vt inquit Paulus) *debellauerunt regna, opera- Heb. 11. ti ſunt iuſtitiam, adepti ſunt repromiſſiones, obturauerũt ora leonum, extinxerũt vires ignis, euitarunt aciem gladij, confirmati ſunt ab infirmitate, validiq́; in bello affecti, alienigenarum exercitus fugarunt, receperuntq́; mulieres ex reſurrectione mortuos ſuos.* Quapropter etiam nunc quiſque ea recitans, certus fidenſque ſit Deum per ea ſupplicantium preces auditurum eſſe, ſiue enim in tribulatione hæc dicat magnam viſurus eſt

Digitized by Google

conſolationem. Siuc in tentatione perſecutionéve A
hæc pſallat, probatior videbitur, & protegetur à
Domino, eorum qui talia recitant protectore, &
diabolum ſubuertet, & dæmones eius fugabit, quin
hæc dicens, ſi peccauit ſeipſum conuertet, & à pec-
cando conquieſcet. Sin autem non peccauerit, vi-
debunt eum lætum, eò quòd ſe ad ea quæ ante & à
fronte ſunt, extendat, & decertando robuſtus ſit, il-
lud cantici vſurpans, Non commouebor in æter-
num à veritate: atque adeò impoſtores, & qui fal-
lacias ſuas nectunt, refellet. Neque iſtius rei alius
ſponſor, quàm ſacra ſcriptura. Siquidem Deus in-
iunxit Moſi ſcribere canticum magnum & id po-
pulum docere, vnà cum duce conſtituto: iubet
item ſcribere Deuteronomium, & in manibus ge-
ſtare, & perpetuò eius verba meditata habere,
quum ea ſufficiant ad virtutis admonitionem, &
opitulationẽ illis, qui ſe probè in iis exercuerint.
Certè quũ in terrã promiſſionis veniſſet Ieſus Na-
ue, conſpecta hoſtium acie, cunctiſque regibus B
Amorrhæorum ad prælium coeuntibus, ipſe pro
Deu 31. armis ac gladiis Deuteronomium recitans in aures
omnium, verbaque legis in memoriam reuocans,
4. Reg 3. iiſque populum obarmans, hoſtes ſuperauit. Rex
porrò Ioſias inuento eo libro, recitatoque ad om-
nium aures, nihil vlterius aduerſarios timebat. Iã
ſi bellum populo ingruerat, arca in qua erant tabu-
læ legis, ante omnes præcedebat, & hoc ſufficiebat
illis pro quauis acie in ſubſidium, niſi in baiulis ar-
cæ, aut in populo aliquod ſcelus aut hypocriſis
hæreret: Fide ſiquidem & ſana affectione opus eſt,
vt lex noſtris precibus cooperetur. Ego certè (in-
quiebat ſenex) à ſapientibus audiui olim in Iſrael
recitandis ſacris ſcripturis dæmones expelli ſolere,
inſidiaſque eorum contra homines retegi. Vnde
quauis pœna dignos cẽſebat, qui his vocibus omiſ-
ſis aliunde verba elegantia aucupantur, in iiſque
ſe exorciſtas nominant, quin potius operam lu-
dunt, & ſe ridiculos dæmonibus præbent, qualia
in actis Apoſtolorum, Iudæorum filios feciſſe le-
gimus: qui & ipſi quoque eodem modo dæmones
eiurare conati ſunt. Ea igitur, quum dæmo-
nes animaduertunt, ludibrio habent, contra
Sanctorum voces exhorrent, & ferre nequeunt.
Eſt enim in verbis ſacrarum ſcripturarum Domi-
nus, quem quum ferre nequirent, vociferabantur:
Quæſo ne nos ante tempus torqueas: vrebantur ſiqui- Mat. 8.
dem, ſi vel ſolum Dominum præſentem vidiſ- Luc. 8.
ſent. Ita & Paulus imperauit impuris dæmoni-
bus. Itidem quoque diſcipulis ſubiciebantur dę-
monia. Et ſuper Eliſæum Prophetam facta eſt
manus Domini, qui tribus regibus de aquis vati-
cinia edidit, quum pſalleret, ſecundùm dies man-
datum Pſaltes. Eodem modo iſta ſuper iis qui pa-
B tiuntur recitanda ſunt, & magis profueris, ac tuã
ipſius fidem veram, firmamque eſſe approbaueris;
adeò vt eam reſpiciens Deus ſolidum remedium in-
digentibus preſtet. Id cognitum habens ſanctus
118. Pſalmo loquutus eſt, *Iuſtificationes tuas medita-* Pſ. 118.
bor, nequaquam obliuiſcar ſermones tuos: & rurſum,
Cantabiles mihi erant iuſtificationes tuæ in loco peregri-
nationis meæ. Nam per hæc ſalutem lucrabantur Ibidem.
dicentes, *Alioqui niſi lex tua meditatio mea eſſet, pe-*
riiſſem tum in humilitate mea. Quin & Paulus iſtis ip-
ſis confirmabat diſcipulum ſuum quum diceret,
Hæc meditare, in iſtis ſis, vt tuus profectus euidens fiat. 1. Tim 4
Hæc meditans, atque ita in Pſalmis verſans vniuſ-
cuiuſque ſenſum, ductu ſpiritus, apprehendere po-
teris. Talẽ verò & tu quoq; æmulaberis vitã, qualẽ
geſſerũt viri illi Sãcti, Deo pleni, qui iſta locuti sũt.

REGVLÆ DE VIRGINITATE
SERVANDA, ET DE MEDITATIONE,
ad Virginem Religionem ingredientem.

EXORDIVM ſermonis ſa- C
lutis ad Virginem, primũ om-
nium crede in vnum Deum Pa-
trem omnipotentem, viſibi-
lium & inuiſibilium condito-
rem. Et in vnigenitum eius
Filiũ Ieſum Chriſtum, ex ſub-
ſtantia Patris natum, eique per omnia coæqualem
potentia qui ante ſæcula fuit. Et in Spiritum ſanctũ
qui eſt & in Patre & in Filio, quique à Patre mit-
titur, & per Filium datur. Pater & Filius & Spiritus
ſanctus, tres perſonæ, deitas vna, vna poteſtas, vnũ
Baptiſma. Ipſe enim Deus noſter, Pater omnium,
intra ſex dies fecit cœlum & terram, & mare, & om-
nia quæ in eis ſunt. Idem ille cœlum ſole & luna, &
ſideribus pulcherrimis exornauit, & terram decen-
ter fundauit ſuper aquas, & inſtruxit eã plantis om-
niq́ue genere lignorum. Iuſſu eius erumpunt fluuij
melliflui, & fontes perennes, & iniunxit terræ, &
produxit plantas, & creauit omnes beſtias terræ ſe-
cundũ genus ſuum, & volucria cœli ſecundũ genus
Gen 1. ſuũ, & præcepit aquis, & produxerunt piſces, & cõ-
didit immanes balenas. Poſtremò omniũ fecit ho-
minẽ, & omnia ad eius miniſterium donauit. Dixit
enim Deus Filio ſuo. *Faciamus hominẽ ſecundũ imagi-* Hominis
nem & ſimilitudinẽ noſtrã, & finxit Deus hominẽ ſumens creatio.
lutũ de terra, & poſuit eũ in paradiſo deliciarum. Immiſit Gen. 2.
autẽ Deus in Adã ſoporem, & conſopiuit eum, & ſumpſit
vnã ex coſtis eius, & carnẽ pro ea ſubſtituit, & ædificauit
coſtam quam ſumpſerat in mulierem, eámque ex Adã pro-
duxit, & dixit Adam, Hæc caro nunc ex carne mea eſt, Ibidem.
& os ex oſſibus meis: Ipſa vocabitur virago, quoniam ex
viro deſumpta eſt, propter hoc relinquet homo patrem &
matrem, eruntque duo in carne vna. Audi ancilla
Chriſti & quicunque ſalutem quæritis, & inſinua Exhorta-
in aures tuas verba mea, & accipiant aures tuæ, nu- tio ad
mine afflatas ſermocinationes. *Hoc myſterium,* terre-
inquit diuus Paulus, *magnum eſt*, eò quòd om- ſtria con-
nis qui agglutinatur vxori, ambo in vnum cor- temnenda.
pus ſint, Ita quoque omnis vir ſiue mulier ag- Eph. 5.
glutinatus Domino, vnus ſpiritus eſt. Si enim
qui ſe mundo copulant, relinquuntque patrem
& matrem, mortalibus hominibus copulan-
tur, quantò magis virgo continens relinquere
debet terreſtria omnia, & Domino ſoli agglutina-
ri? Huius mei dicti teſtis eſt Paulus, ita loquens,
Mulier

Digitized by Google

1. Cor. 7 *Mulier innupta ſolicita eſt eorum, quæ ſunt Domini, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu. Nupta verò ſolicita eſt eorum quæ ſunt mundi, quomodo placeat marito, ac ab illa differt.* Hoc igitur dico, quod omnis virgo, aut vidua continens, ſi curam ſuam collocet in mundanis, eius rei cura illi pro marito eſt, ſiue poſſeſſiones, ſiue alias ſubſtantias ſolicitudine ſua amplectatur. Ipſa enim ſolicitudo cõtaminat eius animã.

Simile. Vt enim per virũ corpus contaminatur, ita quoq; habitus mundani, & animam & corpus continentis cõſpurcant, neque iã eſt ſancta corpore & ſpiritu. Quæ autem curat opus Domini, huius ſponſus eſt Chriſtus. Ea enim quę coaptatur viro corruptibili, voluntatem viri ſui facit.

Chriſtus quarum virginũ ſit ſponſus. Epheſ. 5. Nimirum quum ita ſcriptum ſit, Mulierem ſui corporis poteſtatem non habere, ſed virum, ac rurſum: Quemadmodum Eccleſia ſubiicitur Domino, ita quoque mulieres viris ſuis per omnia. Hoc enim exemplo, ſi ita velimus, cœleſtia intellexerimus.

Chriſti ſponſa quid facere debeat. Quapropter quæ coniungitur ſupercœleſti ſponſo, voluntatem ſui ſponſi facit: Ea autem eſt voluntas Chriſti, vt is qui ſibi conglutinatus eſt, nihil ſecum omnino huius ſæculi ferat, aut terreſtria curet, ſed ſolum vt crucem eius, qui pro ipſo crucifixus eſt, baiulet, eiuſque curã habeat, & de ea ſolicitè cogitet, & die & noctu, & perpetuis hymnis, & glorificationibus eũ celebret, & illuminatum habeat mentis oculum, & ſciat illius voluntatem & faciat, cor ſimplex poſſideat, & mentem puram. Miſericors ſit, quemadmodum ipſe miſericors eſt: ita & nos quoque eum ſequamur: Manſuetus & quietus ſit, & tolerans malorum, nulli malum pro malo reddens multas contumelias ſuſtinens, quemadmodum ipſe à Iudæis contumeliis affectus eſt, & ſuſtinuit, verbera & torturas ferat. Nam & ipſe quoque hæc paſſus eſt: Colaphis enim à miniſtro pontificis cæſus, nihil contra fecit, ſed tãtum dixit,

Ioan. 19 *Si male dixi, doce teſtimonium quid male dixerim: ſin contra bene, quid me cædis?* Nónne potuit qui terræ imperauit, vt Dathan & Abiron viuos deglutiret, rurſum imperare, vt eum, qui verberabat ſuum Conditorem, viuum deglutiret?

1. Pet. 2. *Sed ſuſtinuit, nobis relinquens exemplum vt nos per eius veſtigia incedamus*, tu autem homo non ſuſtines ab homine tecum eiuſdem naturæ contumeliis affici? Imitare Dominum tuum. Si enim ille, quum Deus eſſet, tolerauerit propter te ab homine peccatore colaphis cædi, Tu ſcilicet, indignaris, quòd hoſtis tibi conuitium dicit, & paras vltionem? Proh immenſam animi ſtoliditatem, & ſtultitiam magnam! Ideo nobis pœna deſtinata eſt, & ignis ardens, quòd quum rationales ſimus, irrationalibus beſtiis nos ſimiles reddamus.

Quam aliena ſint homines à Chriſto patiente In multa humilitate in hunc mũdum venit: & opulentus quum eſſet, egenus factus eſt propter nos, vt nos illius egeſtate diteſceremus: Et Deus quum eſſet, homo factus eſt propter nos, & natus eſt ex deipara Virgine, vt nos aſſerat à potentia diaboli. Quapropter qui ſeruari cupis, fac te ſtultum in hoc mũdo, vt à Dño audias ſapiens. Ab hominibus contra, ij qui in dando & accipiẽdo, in emendo, vẽdendo, negotiiſq; gerendis, in fraudãdo, fœnerãdo verſuti ſunt, & ex vno obolo duos facere norũt, prudẽtes appellari ſolẽt. Sed Deus hos ipſos ſtultos, inertes, & peccatores vocat. Audi igitur, inquit, quid

Hier. 4. Deus per Prophetam Hierem. dicat, *Populus iſte prudens eſt ad malefaciendũ, cæterũ benefacere non nouerunt:*

1. Cor. 1. 1. Cor. 14 quin & Beatus Paulus ait, *Sapientia mundi huius, ſtultitia eſt apud Deum, & qui vult ſapiens eſſe, fiat ſtultus, vt*

A *ſapiens efficiatur.* Idem rurſus ait, Fratres ne pueri ſitis animo, ſed ad malitiam infantuli ſitis. Deus enim ad terreſtria nos ſtultos eſſe vult, & ad cœleſtia prudentes. Nam & aduerſarius noſter diabolus prudens eſt in malitia, & nos oportet aduerſus eum prudẽter incedere, vt vincamus illius verſutas inſidias. Dicit enim Dominus in Euangeliis, *Eſtote prudentes inſtar ſerpentum, & ſimplices ſicut columbæ.* Qui *Mat. 10* autem ab eo prudens vocatur, is ſapiens eſt ad faciendum voluntatem Dei, & ad ſeruanda præcepta eius. Ingens remediũ eſt ad ſalutẽ animi humilitas,

Humilitatis præſtantia. quũ Satanas nõ ob ſcortationẽ, aut adulterium, aut furtũ deiectus ſit è cęlo, ſed ſuperbia illũ inde præcipitarit infra ipsã abyſſum, cuius hæc verba fuere: Aſcendã, & ponam ſolium è regione Dei, & ero æqualis altiſſimo: & ob hæc verba deiect⁹ eſt, igniſq;

B æternus illius hęreditas & portio factus eſt. Superbia in diabolo eſt, humilitas contra, in Chriſto eſt, quum ipſe Dominus loquatur, *Si quis inter vos cupiat fieri magnus, ſit omnium miniſter.* Amplectamur valde ieiunium, magnum enim munimentum eſt ieiunium, oratio item, & eleemoſyna, quum ex morte hominem liberent. *Ioan 17 Ieiunium amplectendum*

Simile. Vt enim ob eſcam & inobedientiam proturbatus eſt Adam ex paradiſo, ita rurſum per ieiunium & obedientiam in Paradiſum qui volet, redibit. In hac virtute cultum corporis tui ornamentaque quære, ô virgo, & placebis cæleſti ſponſo: Nam quæ cum mundo coaleſcunt & conſeruntur, & vnguentis, aromatibus & fragrantiis, & amictu precioſo, & auro venuſtant ſua corpora, vt placeant hominibus, Deo placere non poſſunt: Chriſtus autem nihil horum à te requirit, niſi ſolum cor mundum & os incontaminatum, ie-

C iunioque liuidum. Quòd ſi accidant aliqui & dicãt tibi, ne frequenter ieiunes, ne imbecillior fias, nec illis credas, nec auſcultes: Iſtos enim diabolus ſubornauit. Reminiſcere eius quod ſcriptum eſt, quòd quum Daniel & tres pueri capti eſſent à rege Babylonis Nabuchodonoſore, & alij pueri vnà cũ illis,

Dan. 1. Daniel & ſocii ieiunãt. iuſſumque eſſet ab eo, vt de ſua regia menſa comederent, & de ſuo vino biberent, Danielem & tres pueros noluiſſe ſaturari ex menſa regia, & ad Eunuchum dixiſſe, qui eos curabat: Da nobis de ſeminibus terræ, & veſcemur. Quibus reſponſum eſt ab Eunucho, Timeo ego Regem, qui hunc cibum vobis & potum imperauit dari, ne facies veſtræ regi præ cæteris pueris, qui regia menſa aluntur, appareant ſqualidiores, & puniat me. Cui ita reſponderunt, Experire id in ſeruis tuis plus minus decẽ diebus. Et dedit eis legumina ad cibum, & aquam ad

D potum, & produxit eos ad regem, & viſæ ſunt ſpecies illorum eximiæ ſuper eos, qui ex regia menſa veſcebantur. Vide igitur quid faciat ieiunium, morbos ſanat, diſtillationes exſiccat, dæmones fugat,

Ieiuniorum effectus. malaſque cogitationes expellit, & mentem nitidiorem reddit, & cor purgatius, & corpus ſalubrius, & ad thronum Dei homines ſiſtit. Sed ne putes iſta temerè dici, habes eius rei teſtimonium in Euangeliis, ab ipſo Chriſto prolatum: *Sciſcitati ſunt ab eo diſcipuli dicentes, Domine declara nobis, quónam pacto immundi ſpiritus propelluntur?* Quibus reſponſum eſt à *Mat. 17.* Domino, *Hoc genus non eiicitur niſi ieiuniis & orationibus.* Quiſquis igitur ab immundo ſpiritu vexatur, certũ habere debet, hoc pharmaco, ieiunio inquã, ſtatim ſpiritus malos afflictos abſcedere, vim ieiunij metuentes. Valde enim dæmones oblectantur crapula, & ocio corporis. Magna vis in ieiunio, & magna & præclara fiũt per illud. Alioqui vnde fieri

Dæmones delectantur crapula & ocio. Ieiuniũ Angelorum cibus.

poſſet, vt homines tam mirifica præſtent, vt Dominus per eos, vel ſigna faciat, vel ſanitatem laborantibus donet, niſi planè ob deuotas meditationes, & humilitatem animi, & conuerſationem bonam? Ieiunium enim Angelorum cibus eſt, & qui eo vtitur, ordinis Angelici cenſendus eſt. Sed ne, mi dilecta, ſimplex quiddam & promiſcuum ieiunium putes. Non enim qui à cibis ieiunat ſolummodo probè ſe geſſerit, ſed qui abſtinet ab omni opere malo. Hoc enim ieiunium cenſetur. Si enim ieiunes, neque ſerues os tuum, ne loquatur malum aut non vitaueris iracundiam, aut mendacium, aut periurium, aut ſi alteri obtrectes, ſi iſtiuſmodi prodierint ex ore ieiunantis, nihil profecit, ſed omnem laborẽ ſuum perdidit. Tu igitur ancilla Chriſti, & omnes qui vultis ſaluari, ſi ieiunaueris, purifica temetipſam ab omni pecuniæ ſtudio, quoniam qui pecuniam amat, non poteſt Deum amare,

B

1.Tim. 6

Radix enim malorum eſt auaritia. Ambitionem & arrogantiam acriter fuge. Si eas tibi ſubiecerit animus, quaſi quæ iam grandior ſis & prouectior virtute, ne credideris his cogitationibus. Inimicus enim eſt qui hoc impedimẽtum adfert, & ambitionem tibi in mentem ſubiicit. Non igitur ſuſtinueris eam cogitationem, quæ te tuis laudibus palpat. Quòd ſi cogitatio hæc in animũ ſummittatur, quæ ſuadeat ne tanta mole difficultateque eluctéris ad ſalutem, ne audieris eam, quum inimicus ſit, qui tibi in animam hanc mollitiem & ſupinitatem ſuggerat, vt te deturbet è bona vita. Multa enim ſunt machinamenta aduerſus ſeruos Chriſti. Subiicit enim cogitationes hominibus, eoſque verbis laudare incipit, vt extollat eorum corda. Sed tu ne receperis hominum laudes. Quòd ſi tibi quiſpiam dixerit, Beata es. Reſponde illi, Si deceſſero ex hoc

C

corpore bene impoſito fine, tum me beatam putabo: Iam enim me beatam eſſe non credo. Homines enim quum ſimus, quemadmodum venti, ſolemus immutari.

Superbia vitãda.

Si ſuperbia ſuggerat tibi, vt contemnas comedentes, caue fidem illi habueris, alienus enim eſt: quin potius te omnium minimam reputa, vt multos producas ad regnum cœlorum, & à Deo exaltaberis. Si ſubiicit tibi in animum inimicus ingentia deuotionis exercitia, vt corpus tuum imbecille & inutile efficias: tu contra fac, vt tuum ieiunium modum habeat. Ieiuna vniuerſum annum ſine neceſſitate, hora nona in hymnis & orationibus perdurans: Sume panem tuum vnà cum oleribus oleo refectis:

Inanimata omnia pura.

Omnia pura ſunt quæcunque inanimata. Tu autem virgo id age, ne quiſquam ſciat tuas in deuotione meditationes: Imo ne cognatus

D

quiſquam: ſed ſi quid facis, in occulto facias, & Pater tuus cœleſtis qui in occultis videt, repenſabit tibi. Quòd ſi manifeſtaris tuam vitam, naſcetur tibi inanis gloria, & damnum ſenſeris. Sin autem ieiunes, habeaſque vnanimem ſodalem ſeruientem Domino, eodem modo quo tu, huic ſoli arcana tuæ deuotionis retegès: ibi non oborietur inanis gloria. Loqueris enim vt ſaluetur anima: Magnam mercedem capies, ſi anima per te ſeruetur. In quibus eſt deſiderium audiendi loquere idonea. Quòd ſi ille audierit, & audita non faciat, deſinas loqui, nec dederis ſancta canibus, neque proiecetis margaritas tuas ante porcos.

Canes & porci qui. Margarita, quid.

Canes enim & porcos appellat eos Deus, qui in turpi vita degunt. Margaritæ ſiquidem ſunt & precioſi lapides, verba Dei dignis ſolummodo tribuenda. O beatam animã quæ audit ſermones inſcriptos in hoc libro & facit eos.

A

Teſtificor omnibus qui audiunt hæc verba, & faciunt, quod nomen illorum ſcribetur in libro vitæ, & in tertio ordine Angelorum inuenietur. Si igitur ores, aut pſallas, ſeorſum ſede: nemo audiat, niſi tu ſola. Quòd habeas concordem vnam atque alterã virginem, (verba enim Chriſti ſunt, *Vbi duo aut tres congregati ſunt in nomine meo, ibi ego ſum in medio eorũ*)

Mat. 16

abiice muliebrem ſenſum, & cape fiduciam & virile robur: *Quoniam in regno cælorum non eſt mas & fœmina*, ſed omnes fœminæ, quæcunque placuerunt Domino, virorum ordinem accipiunt, obliuiſcere iuuenilium ornamentorum, vt accipias preciũ bonæ viduæ.

In cælis non eſt mas aut fœmina.

Ait enim beatus Paulus, *Honora viduas quæ verè ſunt viduæ.*

1.Tim. 5.

Quæ autem verè vidua & deſerta, ea ſperat in Deo, & permanet in obſecrationib⁹ & precibus, & noctes & dies: Contra, quæ luxuriatur, viua perit. Deligatur vidua non minor ſexaginta annis, vnius viri vxor, ſi liberos educauit, ſi hoſpites ſuſcepit, ſi pedes ſanctorum lauit, ſi omne opus bonum perſequuta eſt. Iuniores viduas recuſa, quum enim petulantiores euaſerint aduerſus Chriſtum, nubere volunt habentes damnationem, quoniam primam fidem neglexerunt. Tu autem ſi non facias tibi iuueniles habitus, non audies iunior, ſed grandior, & preſbytera vocaberis, honoremque vt preſbytera habebis.

Presbyteræ veſtis qualis eſſe debeat.

Materia tuarum veſtiũ ne ſit precioſa. Indumentum tuum fuſcum ſit, non tinctum, ſed natiui coloris, aut ſaltem album amiculum fimbriis careat: eiuſdemque coloris ſint manicæ laneæ, brachia obtegentes, vſque ad digitos manuum, capilli circum tonſi, Crinalis vitta ex lana ſit, caput adſtringens.

Vitta, cucullula.

Cucullula & ſuperhumerale laſcinias non habeat: Si occurras homini, facie conuelata & cernua eſto, neq; attollas vlli vultum, niſi duntaxat Deo tuo. Quum ſteteris in oratione, pedes calceamentis obductos habeto. Ipſa ratio cultus veſtituſque ſanctitatem deceat, nũquam ad nudum te exueris, ſiue de die ſiue de nocte. Veſtis tegat carnem tuam, nunquam te vlla fœmina nudã videat, niſi in ſumma neceſſitate: Imò neque teipſam conſideres depoſita veſte. A quo tempore enim ſtatuiſti Deo caſta eſſe, corpus tuum ſanctificatum, & templum Dei eſt. Non debet igitur templum Dei ab vllo retegi.

Balneis non vtendum.

Non ibis ad balneum, ſiquidem ſana ſis, niſi de ſumma neceſſitate. Ne immerſeris totum corpus in aquas, quoniam Domino conſecrata es. Non contaminaueris carnẽ tuam vlla re mundana, ſed faciem tantũmodo laua & manus & pedes.

Facies quomodo lauanda.

Quũ laueris faciem tuam, non lauabis ambabus manibus, non expolieris genas vultus tui, neq; pharmacis, aut nitro vtere, aut ſi quid huiuſmodi eſt, quoniã mundanæ talia faciunt, ſed pura aqua colluito, neq; vngentũ corpori tuo allines, aut precioſis aromatibus veſtes tuas imbuas. Quòd ſi corpus imbecillius fuerit, vtere vino modico ob ſtomachum. Iam ſi (quod abſit) in malum aliquod incidas, cura ne des hominibus occaſionem dicendi, id malum tibi ob exercitia deuotionis accidiſſe. Sed antequam quidquam tibi ab aliis dicatur, tu maturè fac vt tibi reſtituaris. Regulam tuam geſtabis per omne tempus vitæ tuæ: In ieiuniis, orationibus & eleemoſynis perdura. Beatus qui hæc audit & noctes & dies. Non abſcedat ab ore tuo Verbum Dei. Sit autem illud opus tuum omni tempore. Meditare in ſacris ſcripturis: habe Pſalterium, & Pſalmos diſce. Oriens Sol videat librum in manibus.

Synaxes conficiẽda poſt tertiam

Poſt tertiam Synaxes conficies, quoniam ea hora defixum eſt lignum crucis.

crucis. Sexta hora abſolues deprecationes cum Pſalmis, ploratu & ſupplicationibus: quuniam hac hora pependit Filius Dei in cruce. Nona hora rurſum in hymnis & glorificationibus eris, cum lachrymis & confeſſione peccatorum tuorum Deo ſupplicabis, quooiam hac hora Dominus in cruce pendens reddidit ſpiritum ſuom: & poſt Synaxim nonæ horæ, cooiede panem tuum, Domino gratias agens in menſa tua ad huoc modū: Benedictus Deus qui alis me à ioueotute mea, qui das cibum omni carni, imple gandio & lætitia cor noſtrum, vt in omnihus omnem ſufficientiam habentes, aboodemus in omne opus honum in Chriſto Ieſu Domino noſtro, cum qoo tibi gloria, honor, imperium, vnà cum ſancto ſpiritu in ſæcula ſæculorum, Amē.

Gratiarū actiones.

Et vbi ſederis ad menſam, & inceperis frangere panem, ter eum conſignās, his verbis gratias age: Gratias agimos tibi Pater noſter de ſancta tua reſurrectione per Ieſum filium tuum quem nobis notum reddidiſti, qoòd quemadmodum hic panis olim multis ſermonibus diſperſus, nunc autem coactus vnum qoiddam redditos eſt: ita tu quoque congreges Eccleſiam tuam à finibus terræ in regnum tuum, qoooiam tua eſt potentia & gloria io ſæcula ſæculorum, Amen. Quòd ſi affuerint tibi tres virgines, dicant benedictionem ſuper panem, vnà tecum orent. Quòd ſi adſit catechumena in menſa, ne oret cum fidelihus, neque ſedehis vt vnà cum illa panem comedas: Imò nec ſedehis vt tuam offam comedas cum mulieribus negligentiorihus, aot ridiculis abſque neceſſitate. Tu enim Sancta es Domino, & cibus tuus & potus tuus ſanctificatos eſt: Per preces enim & ſacratiora verba ſanctificatur.

Conſecratio menſæ.

Cibus & potus per ſacra verba ſanctificatur.

A Virgines circunſpectæ & religioſæ vnà tecum veſcentur. Non cœnabis cum fœminis ſuperhis, neq; habebis mulierem arrogantem tibi familiarem. Ait enim ſacra Scriptura. *Qui attingit picem, inquinabitur, & qui communicat ſuperbo, ſimilis illi efficietur.* Sedente tecum in menſa opulenta fœmina, ſi videris pauperculam, voca eam ad cibos tuos, neque te moueat reoerentia diuitis. Ne ames gloriam hominū ſuper gloriam Dei, Deus enim egenorum & afflictorum Deus eſt. Beata anima quæ hæc ſeruat. Non eſt bonum iuuēculam cum iuuencula verſari, alioqui nihil boni faciunt. Altera enim alteri obaudit & altera alteram contemnit. Sed honum eſt iuuenculæ ſubeſſe anui. Siquidem anus non ſe dimittit ad voluntatem iunioris. Væ virgini qoæ non ſubeſt regulæ. Eſt enim tanquam nauis guhernatore deſtituta. Rupto ſiquidem cacumine mali, iactatur à fluctibus horſum illorſum, quum ducē non hahear, donec offendat in ſcopulos & ſtatim pereat. Ita eſt omnis virgo, quæ non hahet quem vereatur: Contrà heata eſt virgo quæ ſub regula eſt. Eſt enim tanquā vitis fœcunda in horto, ad quā veniens cultor eius, palmites ipſius putat illamque & irrigat, & putridas herhas circuncirca euellit. Illa autem nacta operarium, fructom ſuum reddit præcioſum in tempore opportuno. Serua autem iſta, & fac glorificationes in menſa, eritq; tibi cibus & potus ſanctificatus. Quum igitur ſurrexeris à menſa, rurſum gratias agendo trinis vicibus dicas: Miſerator & miſericors Dominus eſcam dedit timentihus ſe. Gloria Patri & Filio & Spiritui ſancto: rurſimque poſt peractam glorificationem, preces tuas his verbis abſolues. Deus omnipotens & Dominus noſter Ieſus Chriſtus, nomen quod eſt ſuper omne nomē, gratias agimus tibi & collaudamus te quòd dignatus es nos tuorum honorum participes fieri, carnalium ſcilicet booorum. Rogamus te, & inuocamus te Domine, vt cœleſtes eſcas nobis dones, deſque nobis tremere & timere venerabile & precioſum nomē tuum, vt nō obaudiamus præceptis tuis, Nomen tuum, & iuſtificationes tuas conſtitue in cordibus noſtris. Sanctifica autem ſpiritum & animám noſtram per dilectom filiom tuum, Dominū noſtrum Ieſum Chriſtum, cum quo tibi gloria, imperium, in ſæcula ſæculorum, Amen.

Eccl. 13.

Pauperes ad cibos inuitandi.

Gratiarū actiones.

Sunt autem plurimi ex genere mundanorum, qui, vt amentes, & vt brota animalia pabulum capiunt, qui mane ſurgentes quærunt quem defraudent, quem opprimant, vt fœdom aqualiculum impleant. Iſti glorificare in menſa non norunt: Super iſtis locutus eſt mirificus Paulus. *Iſti ſunt inimici crucis Chriſti, quo-* B *rum exitus perditio eſt, quorum Deus venter: & gloria in turpitudine ipſorum, qui terreſtria ſapiunt: noſtra contra conuerſatio in cœlis eſt.* Iſti deteriores ſunt belluis & iumentis: iumenta enim & belluæ agnoſcunt creatorem ſuum, eumque henedicunt. Homines contra, Dei digitis formati, eiuſque imaginem referentes, non oouerunt creatorem ſuum: verùm illum quidem ore confitentur, ſed operibus negant. *Tu credis Deum eſſe, rectè facis, etiam dæmonia credunt, & horrent: Fides abſque operibus mortua eſt.* Qoid enim prodeſt homini confiteri Deom eſſe, ſi eum malis operibus inficietur? Quomodo ſe confitetur Dominum hahere, quum ei non ſeruiat? Vt enim ſeruiat, ideo audit verhum Domini ſui. Iam qui ſerui ſunt, norunt emptores ſuos, eoſque honorant, & nos quoque Deum dehemus honorare, non verbis ſolum, ſed & factis. Ipſe enim Dominus noſter Ie- C ſus Chriſtus in Euangelio ſuis verbis teſtatus eſt, *Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum,* & rurſum. *Non ſumes nomen Dei tui in vanū.* iterumque præcepit nobis, dicens? *Abſiſtat ab iniquitate, quiſquis nominat nomen Domini.* Vis autem intelligere beſtias & iumenta cognoſcere Deū, eique benedicere? audi Spiritum ſanctom præcipientem illis in hymnis, *Benedicite beſtiæ, & omnia iumenta Dominum.* Certè ſi illi non benedicerent, nō illis benedicendi munus iniunctum fuiſſet. Cæterùm non illi ſolummodo laudant Deum, verumetiam vniuerſa creatura, tum illa quæ ſtellis illuſtratur, & quæ oculis conſpicua non eſt: ambæ eum aſſiduè eum confitentur. Tu igitur ancilla Dei ſiue ſurgis, ſiue ſedes, aut ſi opus aliquod facis, ſiue comedis, ſiue cubitum vadis ad ſomnum capiendum, ſiue cubitu ſurgis, non obſiſtat hymnus Dei D à labiis tuis. Beatæ aures quæ hos ſermones ſuſcipiunt. Si ingrediaris in templum duodecima hora maiorem & longiorem facies Synaxim cūm virginihus tecum concordihus. Qoòd ſi nullā habeas concordem, ſola Synaxim abſolues Deo præſente & audiente. Bonum autem eſt lachrymas effundere coram Domino, memoremq; eſſe duodecimæ horæ, qood in illa Dominus ad orcum deſcenderit, qui eo conſpecto inhorruit, dicens, Quis eſt iſte, qui cum authoritate & ingenti poteſtate deſcendit? quis iſte, qui è cœlo deſcendens, & crucifixus à me, quum ipſa mors ſim, domitus non eſt: Quis eſt qoi portas inferi æreas confregit, & vectas adamantinas contriuit? Quis iſte qui ſoluit vincula eorum, qui à me captiui detinebantur? Quis iſte qui ſua morte meipſam in mortem demolitus eſt? Ideoque per eam horam attentiores eſſe debemus, & lachrymis noctu Dominum aduocare. Magna

Philip. 3.

Mundani belluis deteriores.

Mat. 7.

Bruta Deū cognoſcunt eique benedicunt.

Dan. 3.

Semper orandū.

Synaxis hora duodecima facienda.

Pſal. 23.

A ſiquidem virtus in lachrymis, & præclara per eas fiunt: magna peccata, & iniquitates per lachrymas obliterantur. Pro teſte mihi eſt Euangelium: Quum enim Saluator noſter traditus eſſet Iudæis, Petruſque iureiurando illum abnegarit, antequam gallus cantaret, Dominus autem directo in eum vultu aſpexiſſet, memorque ibi redditus Petrus eſſet verbi Domini quod ei dixerat, *antequam gallus*

Mat. 26. Luc. 22.

ſonet, ter me abnegabis, egreſſus foras, amarè lachrymatus eſt. Vides quale remedium in lachrymis, ſpecta quæſo quam iniquitatem deleuerint. Quid enim teterius hoc vitio? quippe qui ter iureiurando Dominum abnegauerit, tantum tamen ſcelus per lachrymas deleuit. Vides igitur quantam vim habeãt lachrymæ. Quandoquidem illa ſcripta ſunt pro noſtra doctrina, vt nos per illam incedentes, vitam

Lachrymarum gratiam quinam habeant.

B æternam poſſideamus. Non omnes habent graniã illam lachrymarum, ſed illi duntaxat qui mentem ſurſum attollunt, qui terreſtrium obliuiſcuntur, qui carnis curam non gerunt, qui ignorant prorſus an ſit mundus, qui mortificauerunt membra ea quæ ſunt in terra, iſtis, inquam, ſolis data eſt mœſticies lachrymarum. Cor enim purum habentes, & perſpicaces mentis oculos; ij cùm adhuc in terra ſint, pœnas tamen inferorum cernunt, & æterna tormenta & tenebras extremas, ploratum & ſtridorem dentium: iidem quoque cœleſtia dona vident, quæ donauit Deus ſanctis ſuis, & glorias, & coronas, & ſtolas candidas & regalia indumenta, & cellas lucidas, & delicias inenarrabiles, & vitam æternam. Sed quid eſt quod amplius dicam? niſi illud quód eſt præ omnibus admirabile, eum ſcilicet, qui puram habet mentem, Deũ

Deũ contemplãtur, qui.

C interioribus oculis contemplari. Quomodo igitur non poterit non plorare & lugere, qui iſta videt? plorat enim & lamentatur vt vindicetur à diris pœnis, atque iterum plorat & deprecatur, vt dignus fiat illorum cæleſtium bonorũ muneribus. Atque hinc eſt quod Sancti odio habuerint hunc mundum, quum certum haberent, qualia bona eſſent poſſeſſuri. Quapropter qui habet requiem

Regnum cœlorum quibus competat.

ſuam in hoc mundo, ne ſperet æternam requiem ſe poſſe conſequi. Regnum enim cœlorum non eorum eſt qui hic otiantur, ſed eorum qui in multa tribulatione & anguſtia vitam tranſigunt. Non enim id gratis accipiunt, ſed cum ingenti labore & magnificis ſudoribus illud adepti ſunt, quotquot eo digni ſunt habiti. Non illis curæ eſt quantumcunque hic delaſſentur, ſi quidem illuc ingreſſi obliuiſcuntur dolorum & laborum quos perpeſ-

D ſi ſunt in mundo iſto, præ multa illa & inenarrabili requie, quæ data eſt ipſis. Quid mihi dicis homo? Ecce binæ viæ propoſitæ ſunt coram te vita & mors, vtrocunque velis perge. Ecce ignis, & aqua, quolibet porrige manum tuam. Penes te eſt, ſi velis, vt vitam tibi compares, penes te quoque eſt, vt mortem conquiras. Mors omnino eſt mundus iſte: vita contra, ipſa iuſtitia. Longè igitur mundus diſtat à iuſtitia, tanto nimirum interuallo, quanto mors à vita abeſt. Si igitur ambulas in mundo, in morte ambulas, & extra Deum es, ſecundùm ſacram Scripturam: Quod ſi in iuſtitia ambulas, in vita ambulas, & nequaquam

Mors nõ eſt iuſtis.

te attinget mors. Non enim eſt iuſtis mors, ſed tranſlatio, quippe qui transferuntur ex hoc mundo in requiem æternam, non aliter quàm ſi quis de excubiis abeat, ita quoque ſancti à mala vita iſta diſcedunt ad bona quæ illis præparata ſunt, quæ

A oculus non vidit, nec auris audiuit, neque in cor hominis ſubierunt, quæ Deus diligentibus ſe præparauit. Peccatores contra & hîc miſerè laborant, & ibi denuo eos gehenna expectat, bis deplorandi ſunt, quod & hic in anguſtia affligantur, nec ibi tamen ſpacioſiora adipiſcantur. Ideoque à ſacra ſcriptura dictum eſt: quocunque ſe vertat impius exterminatur, anguſtiæ enim illi vndique. Nam & ibi dolores, & hic tribulationes. Siquidem nemo eſt mortalium, qui non laboret miſeriis in iſta miſera vita, ſiue ſit inops, ſiue ſit opulentus, ſiue ſeruus, ſiue liber, ſiue peccator, ſiue iuſtus, omnes æque laborant, & idem omnibus obuenit, tam ſceleratis quàm iuſtis in hoc mondo. Verùm illic ita

Iuſtus & iniuſtus diuerſa ratione laborant quomodo

non agitur, quum alius ſit ibi ordo, neque id mirum: Alia enim ratione iuſtus, alia peccator labo-

B rat, ſiquidem iuſtus ideò in labore eſt, non vt impleat ventrem, quum ille ne ſemel quidem carnẽ ſuam curæ habeat, neque ſe carnem geſtare cogitet: ſed laboret noctes & dies, Deum quærens, nunc ſomnum defraudat, nunc ventrem aqua & pane, idque non ſufficienter implet, nunc in deſertis oberrat, affligens corpus ſuum ærumnis multis, donec percipiat immarceſſibilem coronam quæ illi repoſita eſt. Peccator verò affligitur & laborat, non iuſtitiæ cauſa, ſed ob carnem ſuam, ob iſtam inquam turpem mulierem, alios atque alios labores ſuſcipiens, nunquam rebus præſentibus contentus, in malitia, in inuidia ætatem terens. Sed horum nihil cognitum habent vecordes. Excæcauit enim eos maceries, & multæ curæ iſtius mundi, & vagantur, donec ad eos ſeuerus ille ſatelles veniat qui non reueretur vultus, neque donaria re-

C cipit. Ducentur enim animæ eorum per vim ab Angelis inclementibus, eoſque Dominus ſe agnoſcere negabit. Vani enim, quum ſint, in vana quoque labores ſuos in hoc mundo contulerunt, & in terreſtribus operati ſunt: Quocirca & ipſi in perditionem abierunt. Non enim memores fuere Dei, cùm in terra eſſent nec curæ illis fuit metus Dei, quapropter & ipſi Deo curæ non ſunt: *Iuſtus enim Deus, & iuſtum iudicium eius.* Quum autem venerit iudicare mundum, tunc reddet vnicuique ſecundũ opera ſua. Beatum cor quod ſuſcipit hæc. Media nocte excitaberis, & hymnis celebrabis Dominum Deum tuum. Ea hora enim ſurrexit Dominus à mortuis, & Patrem ſuum hymnis celebrauit, atq; ideo nobis iniunxit, vt eadem hora Deo hymnos diceremus. Quum primùm ſurgis, hunc verſum recita, *Media nocte excitabar ad confitendum tibi ſuper*

Pſ. 118.

Media nocte ſurgendum & orandum.

Pſa. 112.

D *iudicia iuſtitiæ tuæ*, & precare & incipe recitare totum 50. Pſalmum donec abſoluas. Et hæc tibi certa ſint penſa per ſingulos dies, & tot Pſalmos dices quot poteris, & ad quemlibet Pſalmum, preces, & genuũ inflexio cum lachrymis addatur. Pronunciando Domino peccata tua, orandoque vt tibi remittantur, & poſt tres Pſalmos abſolutos dices alluya. Quòd ſi virgines tecum fuerint, & illæ quoque pſallant, & ſingulæ ſingulas preces effundant. Cæterùm maturiuo tempore hunc Pſalmum dicito, *Deus, Deus meus ad te de luce vigilo, ſitiuit in te anima mea.* Vbi diluculum fuerit, recitabis hunc Pſalmum, *Benedicite omnia opera domini dominum,* hymnumque dicito, *Gloria in excelſis*, deinceps, Charitatem ſeruemus quæ omniũ potiſſima eſt. *Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & proximũ tuum ſicut teipſum.* In iſtis duobus præceptis vniuerſa lex & Prophetæ continen-

Confitenda peccata.

Pſ. 62.

Pſa. 102

Luc. 10.

tur

Digitized by Google

tur. Deus charitas, & ipſe prior dilexit hominem, & ſeipſum tradidit pro nobis. Si igitur ipſe Dominus pro nobis mortuus eſt, nos quoque & ipſi pro aliis debemus animas noſtras ponere. *Deus charitas eſt, & qui habet charitatem, Deum habet.* Ipſe enim dixit. *Ex hoc cognoſcẽt omnes vos diſcipulos meos eſſe, ſi dilexeritis vos inuicem.* Quicquid enim laborauerit homo qui cha-

Ioan. 17.

ritatem non habet, fruſtra laborauerit. Ita oſtẽdas charitatem in proximos, vt id non verbo facias, ſed opere. Nõ retinebis offenſam alicuius in corde tuo,

Iracundiam eſſe abijciendã.

alioqui precatio tua non purè aſcendit. Non enim occidet ſol in ira tua. Manſuetudinem retine, tolerantiam, longanimitatem, clementiam. Dicit enim Dominus *Niſi mutemini & efficiamini ſicut paruuli, nequaquam intrabitis in regnum cœlorum.*

Ephe. 4.
Matt. 18.

Non dolebis ſi quid difficilius incidat, nõ lugebis ob damnum neque ob contumeliam. Triſtitia enim huius ſæculi

B

mortem operatur. Sed dũtaxat de peccatis tuis dolebis, de alia re minutula non dolebis. Ne exaltes vocem tuam obmurmurans alicui. Nõ enim decet ancillam domini reſponſare. Nõ exibit maledictio ex ore tuo, non contumelia, non obtrectatio. Os enim tuum cõſecratum eſt hymnis & glorificationibus Dei. Non eſt bonum ſine magna neceſſitate in publicum prodire. Quietem ama quantum potes, & feſtiuotum domini non obliuiſcere, neque obliterentur in corde tuo. Quum vir ſanctus ad te venerit, ſuſcipe illum vt Filium Dei. Ait enim Domi-

Mat. 10.

nus Ieſus Chriſtus, *Qui vos recipit, me recipit.* Si vir iuſtus ædes tuas ingreditur, cum timore & tremore occurres illi, & adorabis humi ad pedes illius. Siquidem illum non adorabis, ſed Deum, qui illum mittit. Capies aquam & lauabis pedes eius, & cum omni reuerentia audies verba eius. Non confidas in tua

C

caſtitate, ne cadas: ſed metue. Quatenus enim metuis, eatenus non peccabis. Vtile eſt continentem

In menſa quid agendum.

ſeorſum ab aliis panem ſuum comedere. Si federis in mẽſa cum virginibus, omne quod apponitur, comede cũ illis, ſi enim nõ comederis, habeberis tanquam ipſas contemnens. Non prædicabis exercitia deuotionis tuæ. Quòd ſi vinum bibant, etiam ſi tu non bibis, propter eas tu bibe pauxillulum. Quòd ſi adſint magnæ anus, & cogant te abundantius bibere, ne audieris illas, ſed dic eis, vos detriuiſtis iuuentutem veſtram in multis exercitiis deuotionis, ego eò nondum perueni, imò ne ad primum quidẽ gradum veſtrum. Porrò de hoſpitalitate & eleemoſinis non opus eſt vt admoneatis. Id enim vltro per

In Eccleſia tacendum.

te facies. In Eccleſia tace, ne quicquam loquaris, ſed lectionibus duntaxat intende. Quum ſubierit in cor

Quomodo pſallere aut orare debeat.

D

tuum cogitatio illa, vt aliquid facias, ne temerè & præceps eò tẽdas, ne inimicus tibi illudat, ſed omnia cum iudicio maiorum aggredere. Quum pſallis aut quum oras, ne ſinas peregrinas cogitationes in cor

A

tuum ſubire. Admoneo te, dilecta, attende atque auſculta ſermones in iſto libro ſcriptos. Nec ſolum oculis extrinſecis ſcripta iſta perlege, ſed etiam interioribus. Intende vnicuique præcepto, & id quod iubetur præſta. Si enim iſta ſerues dignà habeberis cæleſti thalamo. Ne dixeris in corde tuo: At quónam iſta modo præſtare potero? Ne pauorem concipiat mens tua, ſed cum omni alacritate ſeruabis ea. Siquidem timentibus Dominum, præcepta Do-

Præcepta Dei facilia qui bus.

mini difficilia non ſunt. Non ſit hora vlla in qua deficiat oleum in lampade tua, ne ſi quando ſponſus veniat, inueniat eam extinctã. Non enim ſcis quando venturus ſit, ſiue ante ſomnum, ſiue diluculo. Sis igitur expedita, vt quum venerit, cum prudentioribus occurras illi, habens oleum in lampade tua, hoc eſt, opera bona. Omnibus horis ſis memor exitus

B

tui, habe quotidie ante oculos mortem, recorderis apud quem te ſiſti oportet. Graue quiddã eſt exercitium deuotionis, & intolerabile quiddam continentia, ſed tamen nihil eſt dulcius cæleſti ſponſo. Hic aliquamdiu fatigamus, illic autem vitam æternam recipiemus. Dicit enim S. Paulus, *Non ſunt æſtimandæ paſſiones huius temporis, cum ea gloria quæ reuelabitur erga nos.*

Rom. 8.

Bonum eſt refugere turbam, & ſeorſum ſecedere. Magna virtus continentia, ingẽs gloriatio puritas, magna encomia virginis, ô virginitas opulentia indeficiens, ô virginitas corona immarceſſibilis, ô virginitas templum Dei, & domicilium

Virginitatis & continentiæ encomia.

ſãcti Spiritus, ô virginitas margarita ſpecioſa, vulgo inconſpicua, & quæ non niſi à paucis inuenitur: ô continentia amica Dei, & à ſanctis deprædicata, ô continentia apud multos odioſa, ſed apud dignos ſpectata, ô continentia mortem & infernum profli-

C

gans, & quæ ab immortalitate poſſidetur, ô continentia gaudium Prophetarum, & Apoſtolorũ gloriatio, ô continentia, Angelorum vita, & Sanctorũ corona. Beatus eſt qui te tenet, beatus qui obdurat in tolerantia, quoniam pauxillulum fatigatus, multum in te gaudebit. Beatus qui ieiunauerit vniuerſum hoc tempus, quoniam ſupernam Hieruſalem inhabitans, cum Angelis choreas ducet, & cum ſanctis Prophetis & Apoſtolis requieſcet. Hæc ego tibi ſcripſi, dilecta ſoror, ſaltatrix Chriſti, ad ſtabilimentum & vtilitatem animæ tuæ. Ne igitur declines à ſermonibus iſtis, vel ad dextram vel ad ſiniſtram. Qui enim audierit ſermones iſtos & deſpexerit, magnum illi crimen fuerit. Tibi autem, precioſiſſima ſoror, quæ hunc librum poſſides, det Deus vt ea obſerues, & in his verſeris, detque animum illuſtratum, & puram mentem, illuminatos cordis

D

oculos, vt nanciſcaris immarceſſibilem coronam, quam præparauit Deus diligentibus ſe, per Dominum & Saluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum, cui gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

Digitized by Google

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, TESTIMONIA EX SACRA SCRIPTVRA, DE NATVRALI COMMVNIONE SIMILIS ESSENTIÆ INTER PATREM, ET *Filium, & Spiritum ſanctum.*

DE LIBERTATE.

DE PATRE minimè dubiũ eſt.
De Filio, vox ipſius Filij in me-
Ioan. 8. dio eſt, *Niſi vos Filius liberauerit,*
2. Cor. 3. *ſerui eſtis.* De Spiritu ſancto, per
Ibidem. D. Paulum ita loquitur, *Quum*
conuerſus fuerit ad Dominum, detra-
hetur operimentum. Dominus autem
Spiritus eſt: vbi Spiritus Domini, ibi libertas.

DE VIVIFICATIONE.

Ioan. 5. Dicit Saluator, *Quemadmodum Pater excitat mor-*
Ioan. 6. *tuos & viuificat, ita & Filius, quos vult, viuificat.* De
2. Cor. 3. Spiritu Sancto ait: *Spiritus eſt qui viuificat, caro non*
prodeſt quicquam, & Apoſtolus, *Littera occidit, Spiri-*
tus viuificat.

DE ELECTIONE.

Epheſ. 4. De Patre, inquit Paulus, *Poſuit Deus in Eccleſia*
primum, Apoſtolos, ſecundo Prophetas, tertio magiſtros,
&c. De Filio idem Apoſtolus dicit, *Qui deſcendit, is*
Ibidem. *eſt, qui & aſcendit ſupra cælos, vt omnia impleat, idemq́,*
Ibidem. *dedit hos quidem eſſe Apoſtolos, illos Prophetas, alios pa-*
ſtores & magiſtros. De Spiritu idem Apoſtolus ad-
hortatur preſbyteros in Eccleſiis, dicitque illis,
Act. 20. *Attenti ſitis & vobis ipſis & vniuerſo gregi, in quo vos*
poſuit Spiritus ſanctus Epiſcopos, vt paſceretis Eccleſiam
Dei.

DE LEGISLATIONE.

Pſa. 118 De Patre ait Dauid, *Ad faciendam voluntatem tuã*
Gal. 6. *Deus, volui, & lex tua in medio ventris mei.* De Filio
Rom. 8. autem Paulus, *Alij aliorum onera portate, & ita adim-*
plebitis legem Chriſti. De Spiritu idem ille, *Lex Spiritus*
vitæ eius, quæ in Chriſto eſt, liberauit vos.

DE DOMINATV.

Dauid ait, *Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dex-*
Pſ. 109. *tram meam,* &c. Quòd ſi obloquantur hæretici di-
centes, illud ad Dauidem referri, refutat eos Ver-
Mat. 16. bum Chriſti, quum inquit. *Quid dicitis de Chri-*
ſto cuius Filius eſt? dicunt ei Dauidis, Reſpondet Sal-
uator, Quomodo igitur Dauid in Spiritu Dominum eum
vocat? Rurſus de Patre, *Audi Iſrael Dominus Deus tuus*
Deut. 6. *Deus vnus eſt.* De Filio autem ait. *Dominus ex Sion*
Heb. 3. *clamabit, & ex Hieruſalem dabit vocem ſuam, & commo-*
Ioel 3. *uebitur cælum & terra. Dominus autem parcet populo ſuo,*
& confortabit filios Iſrael, & cognoſcetis quod ego ſum
Dominus Deus veſter, quia tabernaculum impoſui in mon-
te Sion in monte Sancto. Tabernaculi autem poſitor
Pſal. 2. ille Filius, hæc dicit, *Ego conſtitutus ſum rex ab eo ſu-*
A *per Sion montem Sanctum eius, &c.* De Spiritu ſancto Pſa. 109
loquens, *quoniam dicit Dominus Domino,* & poſtea,
Dominus à dextris tuis.

QVOD ET PATER VOCET FILIVM ET APOSTOLVS SPIRITVM, *eúmque & eadem ratione Deum nominet qua Filium.*

Ita enim dicit, & futurum eſt poſtea. *Effundam* Ioel. 2.
de Spiritu meo ſuper omnem carnem, prophetabunt filij
veſtri, & filiæ veſtræ, & ſenes veſtri in ſomnia ſomnia-
bunt, & adoleſcentuli veſtri viſiones videbunt, & in
ſeruos meos: & in ancillas meas in diebus illis. Effun-
dam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & propheta-
bunt & edent prodigia in cælo ſurſum: & ſigna in ter-
ra deorſum, ſanguinem & ignem & vaporem fumi. Sol Ibidem.
conuertetur in tenebras, & luna in ſanguinem, antequã
B *veniat dies Domini, magna illa, & illuſtris, futurum-*
que eſt, vt omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus
fiat. Quomodo autem inuocabunt, in quem non credide-
runt? aut quomodo audient ſine prædicante? De Spiritu
porro idem Apoſtolus dicit. *Quum conuerſus fue-* Rom. 10
rit ad Dominum detrahetur velum, Dominus autem Spi-
ritus eſt, idemque rurſus, *quemadmodum à Spiritu Do-* 2. Cor. 3.
mini, atque iterum, *Dominus autem dirigat corda ve-*
ſtra, in charitate Dei, & in tolerantia Chriſti. Spiritus
igitur Dominus eſt, ac denuo, *Dominus autem vos a-*
bundare faciet, & exuberare dilectione in vos inuicem, &
in omnes quemadmodum nos in vos, vt ſtabiliat corda ve-
ſtra, irreprehenſibiliter in ſanctitate coram Deo Patre
C *noſtro, in præſentia Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Tres igi- *Tres domi-*
tur dominationes in vnam dominationem contra- *nationes*
hens id confirmat, ad Epheſios ſcribens, *Vnus Do-* *in vnam*
minus, vna Fides, vnum baptiſma. Ac rurſum, Spi- *cõtracta.*
ritum, ipſum Dominum appellari liquidò in libro Epheſ. 4.
Indicum ſcriptura oſtendit, vbi ait de mirandis
operihus Samſonis, in hæc verba, *Et Spiritus Domi-*
ni venit in Samſonem, & diſcerpſit leonem quaſi hædum.
Atque iterum, *Venit Spiritus Domini in Samſonem,*
& ſuſtulit portam Gazæ, & aſportauit in montem. Et
vndique progreditur Spiritus Domini. Quum
autem effatus eſſet myſteria Dei, aperiens ea Da-
lilæ, dicit Sriptura: *Receſſit à Samſone Dominus.* Qua- Iudi. 14
propter demonſtratum iam eſt Spiritum eſſe Do-
minum. *Cognoſcite enim* (inquit) *quoniam Dominus*
Deus eſt: Et, *ædificauerunt filij Gad altare ad Iorda-* Ibidem.
nem, & miſerunt filij Iſrael ad eos, dicentes, Quare eſtis Pſal. 99.
præuaricatores Dei facti? reſponderunt pro excuſatione
filij Ruben tribunis Iſrael, dicentes, Deus Deus eſt Do-
minus, & Deus Dominus ipſe conſcius, &c. Alibi rurſũ
Paulus, *Deus qui dixit vt ex tenebris lux illuceſceret,*
qui illuxit in cordibus noſtris ad illuminationem cogni-
tionis

tionis gloriæ Dei in facie Chriſti. Deus igitur qui dixit, A vt lux ex tenebris illuceſceret, ſpiritus eſt. Ac rurſum idem ille, 2. Cor. 4. [Deus autem tolerantiæ ac conſolationis, qui dat nobis eodem ſenſu eſſe erga Ieſum Chriſtũ, vt vnanimiter glorificemus Deum & Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti.] Quis igitur eſt Deus tolerantiæ & conſolationis, qui dat nobis idem ſentire erga Chriſtum Ieſum, vt vnanimiter glorificemus Deum, ac Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti? prorſus ille eſt Spiritus ſanctus. Ac 1. Cor. 1. rurſum, *Si omnes prophetauerint, ingrediatur autem infidelis illiteratus, redarguitur ab omnibus, & ita occulta cordis illius manifeſta redduntur, atque cadens in faciem adorabit Deum, renuncians quod reuera Deus in vobis ſit.* Deum ergo nominauit Spiritum ſanctum, loquentem in illis. Ac rurſum, *An neſcitis vos templum Dei eſſe, & Spiritum Dei habitare in vobis?* Quibus ver- B bis declarauit eſſe templum Dei. Iam vbi templum, 1. Cor. 3. ibi & Deus, vt in ſuo templo. Ait enim, *An neſcitis quod corpora veſtra templum ſint Spiritus ſancti habitãtis in vobis?* Quòd ſi non glorificas incolam tui Deum, factus es fanum idolorum, ait enim, An ignoratis quod templum Dei ſitis, & Spiritus Dei habitet in vobis? Quin & alibi dicit, *Hodie ſi vocem eius* Pſal. 94. *audieritis, ne obduretis corda veſtra, vt in exacerbatione per diem tentationis, vbi tentauerunt me patres veſtri, probauerunt me, & viderunt opera mea quadraginta annis.* Iam ſpiritus ſanctus recenſetur iſta dicere, prout Spiritus ſanctus a filiis Iſrael tentatur. Apoſtolus præ ſe fert in his verbis. *Ideóque quemadmodum dicit Spiritus ſanctus, Hodie ſi vocem eius audieritis, &c.* Ergo Spiritum ſanctum tentauit Iſrael, & probauit in deſerto, & viderunt opera eius nempe miracula. In alio Pſalmo dicit ille, *Et tentauerunt eum in locis aridis.* Eſt igitur Spiritus ſanctus C Deus. Et alibi quoque quum aſſumeretur Helias, poſtulabat ab eo Heliſæus, vt in ſe veniret geminus Spiritus, promiſitque Helias, ſi ſe videret auferri. Quum igitur vidiſſet & accepiſſet melotã illius, ac- 4. Reg. 2. ceſſit ad Iordanẽ, & cũ melota percuſſiſſet fluuium, non obtemperauit aqua. Dicit igitur Heliſæus, vbi Deus ἀφφώ quæ vox ſignificat ambo ſiue geminũ. Vbi igitur Deus ἀφφώ pro eo quod eſt Spiritus ge- Ioan. 6. minus. Quin & ipſe Seruator ait, *Qui crediderit in me quẽadmodum ſcriptura dicit, flumina ex ventre eius fluent aquæ viuæ.* Exponens autem quid hoc eſſet aqua viua, inquit, *Hoc autem dixit de ſpiritu ſancto, quem accepturi erant, credentes in eum.* Quód ſi vitalis illa aqua eſt Spiritus ſanctus, nimirum ſequitur, vt Deus ſit Spiritus ſanctus. Ait enim Propheta, Hier. 2. *Me reliquerunt fontem aquæ viuæ, & effoderunt ſibi ciſternas friuolas quæ aquam continere non poterant.* Et Dauid quoque. D Pſal. 35. *Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in luce tua videbimus lucem.* Videsne Patrem fontem vocari? nec non & Filium, itidem & Spiritum ſanctum?

QVOT NON TRES DII SINT.

Vnus enim Deus, vna lex, & vnus legiſlator, & Obiectio. vnus Dominus, Quandoquidem vnus Deus in tribus perſonis prædicatur. At qui fieri poteſt (inquit aduerſarius) vt & Pater dicatur Deus, & Filius Deus, & Spiritus ſanctus Deus, vt tamen tria numina nõ ſint? vbi communio eſt eiuſdem naturæ, commu- Reſponſio. nia quoque ſunt nomina dignitatis. Quemadmodum Deus ea quæ ex vna natura in multitudinem Vniuerſũ genus humanũ per vnũ hominẽ. diuiduntur, vno nomine appellat. Et quum iraſcitur hominibus omnem hominem ſubiectum iræ quaſi vni hominem nuncupat: & quum reconciliatur mundo, veluti vni homini reconciliatur. Quale eſt quum diluuium ob peccata inducit, ait Deus, *Abſit vt maneat Spiritus meus in hominibus iſtis,* intelligit Deus. *& delebo hominem quem feci.* Atqui tum non vnus erat homo, ſed myriades infinitæ, atque tamen nomine vnius naturæ omnes homines vnum hominem appellauit, idq; ob ſubſtantiæ ſocietatem. Dauid porrò iterum dicit, *Quid eſt homo quod memor es eius, aut Filius hominis quoniam viſitas eum?* non quod vnum hominem inuiſerit, ſed vniuerſum orbem excitauit. Hoc autem cõpẽdio ſermonis vtitur & Moſes, cùm exibat Pharao ad mare, dabatque legi diuinæ pœnas, cadens cum infinitis curribus in mare, quo tempore multi mortales vnà cum eo demerſi ſunt, multique itidem equi. Moſes tamen videns in omnibus demerſis eandẽ eſſe naturam, & de equis & de Exod. 15. hominibus ita modulatus eſt, *Cantemus Domino, glorioſè enim glorificatus eſt, equum & aſcenſorem deiecit in* B *mare:* & tantas hominum copias appellauit hominem vnum, & tantum numerum æquorum appellauit, vnum equum, quum diceret, equum & aſcenſorem, ob communionẽ naturæ. Si igitur in hominibus, vbi ea quæ naturæ ſunt confunduntur, vbi diſcrimen formę, roboris, & voluntatis? Non enim pares animi neque formæ, neq; vires neque linguæ in illis ſunt, vnde etiam μέροπες dicuntur, quin ob communionem naturæ, omnes incolæ orbis terrarum vnus homo nũcupantur. Vbi ergo indiuiſa di- Cõcluſio. gnitas, vnum regnum, vna potentia, voluntas, efficacia, in ſuam proprietatem vindicans Trinitatem eamque diſtinguens à creatura, cur non vbi vnum Cur Deus ter nominetur Deum appellare debeo? Sin autem, quòd ter Deum nomino, & Deum, & Deum, & Deũ dico, tres ideò Deos conſtituo: & quum loquor Dominũ, & Dominum, & Dominum, tres Dominos facio: quũ aio, C Pater Dominus, Filius Dominus, Spiritus ſanctus Dominus: Quomodo tu Apoſtole legiſlator veritatis, patronus religionis, Epheſiis clamaſti dicens, Epheſ. 4. *Vnus Dominus, vna Fides, vnum Baptiſma?* Sed vnus eſt Dominus, idque ſecundùm ſanctificationem Cherubinorum. Nam & illi clamabant, *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus.* Quòd ſi contentioſius agant hæretici, & dicant alium eſſe dominatum Patris, alium Filij, miror cur ſuſtineant binis dominis inſeruire, Alia obiectio. vox ſiquidem Domini eſt: *Nemo poteſt ſeruire duobus* Mat. 6. *Dominis.* Si alius eſt dominatus Patris alius Filij, & diuidis poteſtatem, quomodo regnum coles? Non poſſunt ſimul coli duæ poteſtates, niſi ſint eiuſdem ordinis. Nemo adorat regem & eius præfectum. Vbi enim par dignitas, par quoque adoratio. In pari dignitate non eſt pugna: Imparilitas excitat controuerſiam: id quod æquale eſt, pacem tuetur. Non D permiſit tibi Chriſtus diuidere honorem quum diceret: *Hæc eſt voluntas Patris mei, vt omnes honorent Fi-* Ioã. 10. *lium quemadmodum & Patrem.* Honora Patrem vt honores Filium, vel potius honora Filium vt honores Patrem. Contumeliam in Filium Deus ſuam putat, Saluatoris enim verba ſunt, *Qui odit me,* Ioan. 15. *odit & Patrem meum.* Ne exiſtiment hæretici ſe gratificari Deo, eum maiorem Filio pronũciantes. Non recipit Pater honorem erga ſe quum Filius eius contumelia afficitur. Et vide euidens rerum argumentum ex veteri ſcriptura. Amici Iob qui venerant ad conſolationem, increpabant eum tanquã temeraria proloquentem, & iuſtificabant Deum, Iob. 10 Iob autem dicebat Deo, *Quis dabit iudicium inter me & te vt videam quod ſint iniquitates meæ: cur ita me iudicas?* Amici autem Iob iuſtificabant Deum, quum cauſas rerum ignotas haberent, eumque qui iuſtus erat, vt peccantem condemnabant. Deumque, vt

iuſtè has calamitates inferentem collaudabant, atque ita reſpondent ad verba Iob, *Magnificè locutus es, audacia ſermonis tui eximia, pro re verba feciſti.* At Deus non conturbat iuſtum. Rurſum dicit amicus
Ibidem. eius, *Secundum peccata tua mulis tibi. Si non multa eſſent peccata tua non te flagellaſſet*: Et putabant ſe Deo patrocinari, dum iuſtũ cõdemnarent. Sed quid Deus? Nunquid probauit eos, qui ita pro ſe præter æquũ verba facerent, aut hoc genus patrocinij gratum habuit, iuſtoq; iniuriam fieri paſſus eſt? nequaquã. Non igitur recipit eum erga ſe honorem, qui cum indignitate Filij coniunctus eſt. Videamus igitur quid dicat amicis Iob, *Quare non recta loquuti eſtis de cultore meo Iob?* Si igitur non recta de cultore ſuo loquẽtes repudiat, an ſcilicet qui contra vnigenitum Filium ſuum, linguas acuunt, recipiet? nequaquam. Indeprecabilis igitur pœna blaſphemantibus Spi-
Ioan. 5. ritum ſanctum. Audi ergo quid dicat Seruator, *Omnis blaſphemia remittetur, blaſphemia autem in Spiritum ſanctum non remittetur.*

QVOD TRINITAS APOSTOLOS mittat.

Mat. 10 De Patre dicit, *In montem Sion venies annunciator Euangelij, & Euangelij annunciatores, quos aduocauit dominus.* De Filio, *Ecce emitto vos quaſi oues in medios lu-*
Act. 13. *pos.* De Spiritu in actis dicit. *Qui autem miſsi erant à Spiritu ſancto, venerunt Seleuciam.* Si igitur Dei eſt aduocare, cur Spiritus per Prophetas loquitur? Hæc dicit dominus. Aut cur Spiritus qui Antiochiæ erãt,
Ibidem. dixit? *Segregate mihi Paulum & Barnabam in hoc opus & quod vocaui eos.* Diſce igitur vires Trinitatis. Pater legem condit, Filius iubet, Spiritus ſanctus authoritatem addit. Audi Deum loquentem, *Qui Euangelium annunciant, venient quos dominus aduocauit.*

DECLARATIO, SANCTAM TRINItatem ſedere in Throno excelſo.

Dicit Eſaias, *Vidi dominũ Sabaoth ſedentem in Thro-*
Eſa. 6. *no excelſo & ſublimi, & Seraphim ei in orbem circumſtabant, &c.* Neceſſum eſt hic Patrem intelligi, qui pro omnibus capitur. Et deinde paulò poſt, *Et audiui*
Ibid. *vocem domini loquentis, Quem mittam? & quis proficiſcetur ad populum iſtum? & dixi ei, Auribus audietis & nequaquam intelligetis, & videntes videbitis & nequaquã cernetis. Incraſſatum eſt enim cor populi huius, &c.* Ioannes verò ad Filium eadem illa refert, cuius hæc ver-
Ioan. 12 ba ſunt: *Quum tot & tanta ſigna feciſſet coram eis, non*
Eſa. 53. *crediderunt in illum, vt impleretur ſermo Eſaiæ, quem dixit, Domine quis credidit auditis noſtris? & brachium dominicum reuelatum eſt? Hæc dixit Eſaias quum vidiſſet gloriam eius.* De Spiritu autem Paulus cũ Iudæis qui
Act. 19. Romæ erant, diſceptans, ita loquutus eſt, *Bene dixit Spiritus ſanctus per Prophetam: Auribus audietis & nequaquam intelligetis, & videbitis, & nequaquam cernetis, &c.*

QVOD SPIRITVS SEDEAT.

Ex libro Moſis non ſolũ ſedere, ſed & aſſidere Patri & Filio, Spiritum ſanctum demonſtratur, ſed id petamus ex idonea hiſtoria. Propero autẽ ad Abra-
Gen. 18. hamũ, *Et ecce tres viri, quos hoſpicio excepit ſub quercu, qui ſurrexerunt, vt reſpectarent verſus Sodomam.* Iam illud verbum (ſurrexerunt) indicat ceſſionem præceſſiſſe. Dic mihi igitur, in menſa tres iſti ſederunt, an non? atqui ait ſediſſe: Ergo illuc ſedere, conſidẽdi ſimul intellectum affert, quum omnes ſederint. In Daniele, quum Suſanna ad mortem abduceretur, ait
A Scriptura. *Excitauit Deus Spiritum ſanctum pueruli, cui* Dan. 13.
nomen Daniel Vox igitur illa (*excitauit*) de ſtante intelligi non poteſt, ſed de ſedente aut dormiente, quemadmodum & in Pſal. *Excitatus eſt vt dormiens* Pſal. 47.
dominus ex nubibus ſuis ſanctis. Quin & aliam afferã tibi hiſtoriam de Patre ad Ioannem, dicente. *Super quem videris ſpiritum deſcendere & manere ſuper eum:* Matt. 3.
Dominus loquutus eſt. *Sin autem Pater qui in me ma-* Ioan. 5.
net, ipſe facit hæc opera. Dic igitur pro ratione iſto- Act. 2.
rum teſtimoniorum: Pater & Spiritus manent in Filio an non? Reſpondeas, manent. Si igitur in Filio manent Pater & Spiritus, neceſſe eſt vt Filio ſedente, ipſi quoque vnà ſedeant. Si igitur hæc hiſtoria eſt de Abraham & Loth, & in actibus Apoſtolorũ ſcriptum eſt, quòd ſederit ſuper vnumquemq; eorum Spiritus ſanctus, vt in Pſalmis dicitur, *Qui ſe-*
B *dens ſuper Cherubim*: Filio certè ſcimus eximiam ſedendi rationem, propriamque nimirum ad dextrã Patris attributam eſſe. Tribus igitur apud Abraham ſedentibus, ad ſiniſtram videlicet Spiritus ſanctus ſedebat. Ille enim illi attributus eſt locus, quatenus ad Filium dixit, *Sede à dextris meis*: Ex eo autẽ quod Filium ſedet ad dextram, intelligere licebit, quod per conſequentiam dixerit ſuo Spiritui, ſede à ſiniſtris. Vocabulum autem ſeſſionis, dignitatis ſignificationem præ ſe fert: quanquam alioqui qui ſedet, finibus eius loci in quo ſedet, circunſcribatur. Deus autem noſter nullis finibus circunſcribitur: verùm conſcribi videtur, cùm quæ illius ſunt, ad corporalia transferuntur. Scriptura enim Deum nequaquam hominem facit, ſed noſtro more de eo loquitur vt res, quæ ſupra nos ſunt, ſub iſtiuſmodi natura manifeſtet. Quòd autem in Pſal. 109.
C loquitur, *Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis:* Pſal. 109
& ſedentibus illis, ait Scripturã ad Chriſtum: *Iura-* Ibid.
uit dominus & nõ pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternũ ſecundum ordinem Melchiſedech, &, Dominus ad dextris tuis. Liquet igitur Spiritum ſanctum ad dextrã eſſe.

QVOD TRINITAS, SECVNDVM carnem Chriſtum è morte excitauerit.

De Patre ita dicit, *Deus autem & dominum excita-* 1 Co. 6.
uit, & mox excitaturus eſt per potentiam ſuam. De Filio, Ioan. 5.
Soluite templum hoc, & intra triduum excitabo illud. Ipſe autem locutus eſt de templo corporis ſui: De Spiritu, *Spi-*
ritus qui excitauit Ieſum à mortuis, viuificabit & morta- Rom. 8.
lia corpora veſtra per ſpiritum eius habitantis in vobis.

TRINITATEM A SEIPSA GLORIFICARI.

Filius glorificat Patrem, dicit enim, *Glorificaui no-*
D *men tuum in terra,* & Pater dicit Filio in Euangelio, Ioan. 17
Et glorificaui, & iterum glorificabo. Quòd autem glorificatus ſit Filius à Patre, & Pater à Filio, in Euan- Ibidem.
gelio indicatur. *Pater glorifica Filium tuũ, vt & Filius glorificet te.* Spiritus ſanctus Filium glorificat: Ait Ioan. 14.
enim de Paracleto, *Ille glorificabit me, eò quòd de meo*
accepturus ſit, & renunciaturus ſit vobis. Filius quoq; Ioan. 5.
viciſſim Spiritum glorificat, dicens, *Omne peccatum remittetur, ſed blaſphemia in ſpiritum ſanctum non remittetur,* idque fit ob eius cum Patre & Filio communionem, & ob hoc quod nemo dicere poſſit Dominum Ieſum, niſi in Spiritu ſancto.

DE GLORIFICATIONE S. SPIRITVS.

Sacrifica Deo ſacrificium laudis, & reddas altiſsimo vota tua, & inuoca me in die tribulationis tua, & eripiam te, & glorificabis me, Spiritus nimirum eſt qui dicit, *Eripiam te.*

QVOD

Digitized by Google

QVOD VBIQVE ADSIT TRINITAS. A *mittet vobis ſpiritum veritatis.*

DE PATRE.

Hier. 23.

Cælum & terram ego impleo, dicit Dominus.

DE FILIO.

Epheſ. 4.

Qui aſcendit, is eſt qui & deſcendit ad inferiores partes terræ, vt impleat omnia.

DE SPIRITV.

Pſ. 138.

Quo ibo à ſpiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si aſcendero in cælum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum, ades.
Ioã. 14. Aliud, *Vos cognoſcitis illũ, & apud vos manet.* Et Eſaias *Qui firmauit cælum & terram, & dat ſpiritum populo, qui* B
Act. 2. *in ea eſt, & calcant illum.* Et illud, *Spiritus Domini repleuit orbem terrarum: & ſpiritus eſt in medio veſtrum.* Vides vt Patri Spiritus adiungatur.

NEMINEM COGNOSCERE TRInitatem.

Ioã. 17.
Ioan. 1. Dicit Seruator, *Mundus te non nouit, ego autem noui te:* de Filio in Euangelio, *In mundo erat & mundus per*
Ioã. 14. *eum factus eſt, & mundus illum non cognouit.* De Spiritu, *Quem mundus capere nõ poteſt, quoniã eũ non agnoſcit.*

QVOD IN VETERI TESTAMENTO *Trinitas peculiarem ſuam operationem exhibuerit.*

Cape (inquit) *ſanguinem conſummationis, & impone ſa-* C *cerdotibus in ſummitate auriculæ dextræ & in ſummitate pedis dextri, & in ſummitate dextræ manus, & reſpice caput populi tertio obſignatum, ad formam ſeraphicorum dicentium, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Sabaoth:* & ſecundum ſpeciem lintei, Petro Ioppæ apparentis
Act 10. è cælo demiſſi, eò quòd ter demiſſum ſit, & cũ Dominus imperauit Moſi vt diceret Aaroni & filiis
Num 6. eius: *Ita benedicetis filiis Iſrael, dicentes illis, & imponent nomen meum filiis Iſrael, & ego Dominus benedicam illis. Benedicat tibi Dominus & ſeruabit te: oſtendet faciem ſuã ſuper te, & miſerebitur tui. Attollat Dominus faciem ſuam ſuper te, & det tibi pacem.* Et in nouo Teſtamento itidem de Patre loquitur Paulus, *Deus eſt qui ope-*
1 Cor. 15. Epheſ. 1. *ratur omnia in omnibus.* De filio quoque idem: *Sed*
1. Cor 12. *omnia in omnibus Chriſtus.* De Spiritu ſancto: *Hæc omnia operatur vnus & idem Spiritus: diſpartiens ſingulis priuatim prout vult.* D

TRINITATEM ESSE PARACLETIcam, *Paracletum autem dictum eſſe ab aduocando, conſolando, eodémque modo Deum & Seruatorem.*

2 Cor. 5. De Patre Paulus ait: *Pro Chriſto legatione fungimur,*
Eſa. 6. *vt Deo aduocationes faciente per nos.* Et Eſaias ad Ieruſalem, *Aduocat te, qui nominauit te.* Aduocat & Filius
Eſa. 61. quemadmodum dixit, *Spiritus Domini ſuper me, eò quòd vnxerit me, vt euãgelizarem pauperibus, miſit me, vt conſolarer omnes lugentes.* Ioannes in epiſtola, *Si quis pec-*
1. Ioã. 2. *cauerit, habemus Paracletum apud Patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ille eſt propitiatio pro peccatis noſtris.* De ſpiritu Seruator ipſemet ad diſcipulos ſuos inquit,
Ioã. 14. Ibidem. *Si diligitis me, præcepta mea ſeruate,* &, *Ego aſcendo ad Patrem, & rogabo Patrem & alium Paracletum*

DE TRINITATE.

Magnus Dominus noſter, & magna virtus eius, & ſa- Pſ. 146. *pientiæ eius non eſt numerus,* virtutem appellat Filium, virtus enim potentia eſt, Chriſtus autem potentia Dei, ſapientia autem Dei ipſe eſt ſpiritus, quum Seruator dicat, *Ecce do vobis Spiritum ſapientiæ, & intellectus:* & alibi. *Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpi-* Pſal. 32.
ritu oris eius omnis virtus eorum. atque iterũ, *Benedicat* Pſal. 66.
vobis Deus, Deus veſter benedicat vobis.

QVOD SCRIPTVRA ALIQVANDO *Patris Spiritum, aliquando Filij, aliquando ſimpliciter Spiritum vocet, idque faciat non confundendo ſed inuicem prædicando.*

De Patre, *Nos autem non accepimus ſpiritum mundi,* Rom 8.
ſed ſpiritum Dei. Rurſus, *Vos autem non eſtis in carne,* 1. Cor. 3.
ſed in ſpiritu, ſiquidem ſpiritus Dei habitet in vobis. Emiſit Deus ſpiritum Filij ſui in corda noſtra, clamantem Ab- Gala. 4.
ba Pater. Rurſus, *Qui ſpiritum Chriſti non habet, non eſt* Rom. 8.
eius. De ſpiritu Filius dixit, *Ne ſolicitet ſitis quid aut quo* Luc. 21.
pacto loquamini, non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus Patris mei qui loquitur in vobis. De ſpiritu, *Peragrauerunt Phrygiam & Galatarum regionem prohibiti à ſpiritu ſancto verbum Domini loqui in Aſia. Cum autem veniſſent in Myſiam, tentauerunt proficiſci in Bithyniam, ſed hoc illis non permiſit ſpiritus.* De ſpiritu, *Ne contri-* Ephe. 4.
ſtaueritis ſpiritum ſanctum in quo conſignati eſtis. Dicũt hæretici ſecundum ordinem & ſupputationẽ con-
C ſiſtere deitatem. Inuenimus ſcriptum eſſe, *Primus*
homo ex terra terrenus, ſecundus homo è cælo cæleſtis. Rur- 1. Cor 15.
ſum. Primum dicit terrenum animalem, poſtea ſpiritualem. Si igitur primo in numerãdi ratione ſubiicitur ſecundus, vilior erat ſecundum veſtrã ſententiam animali ſpiritualis, & terreſtri homine homo cæleſtis. Aliud. Nullus ignorat ſcripturam no- Leuit. 26
minare Deum Abrahæ, Deum Iſaac, & Deũ Iacob. Aliud contra eos, qui tertio loco Spiritum Sanctum conſtituunt, occurſat autem iis quod in veteri Teſtamento ſcriptum eſt, vbi dicitur, *Quum in Babylo-* Pſ. 138.
nem exterminatus eſſet populus, & recordabor teſtamenti mei initi cum Iacob, & teſtamenti mei cum Iſaac, & teſta-
mẽti mei cum Abraham. Aliud, *Diuiſiones gratiarũ ſunt,* 1. Theſ 5.
idem autem ſpiritus: & diuiſiones myſteriorũ, idem autem 1. Theſ 5.
Deus qui operatur omnia in omnibus. Aliud, *Quo abibo à ſpiritu tuo, & quo à facie tua fugiam?*

D

PRÆPONI FILIVM PATRI.

Ait Seruator, *Ego, & Pater veniemus, & manſionem* Ioã. 14.
apud eum faciemus. Aliud, *Ego & Pater vnum ſumus.* Io. 10.
Rurſum Apoſtolus, *Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti,* Rom. 6.
& charitas Dei Patris & communio S. ſpiritus cum omnibus vobis.

ADVERSVS EOS QVI DISCRIMEN *ponunt inter (ex quo) & (per quem) & illud, (ex quo) Patri, illud, (per quem,) Filio, vt minus attribuunt.*

Inuenimus contra in ſcripturis, etiam de Patre
dici, *per quem*: & de filio, *ex quo*, & de ſpiritu ſimi- Epheſ. 4. Col. 2.
liter. De Patre Apoſtolus ait, *fidelis Deus per quem vocati eſtis in communionem filij ſui*, Aliud,

Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem Dei, rurſus: *Quapropter non vlterius es ſ ...uus, ſed hæres per Deum*: & illud, *Quemadmodum excitatus eſt Chriſtus per gloriam Patris*. Rurſum quum genuiſſet Eua Caim, dixit, *Adepta ſum hominem per Deum*. Quid? nónne Ioſepho in carcere per Deum data eſt manifeſtatio? De filio ex Prophetia Paulus dixit, [Quoniam ex eo, & per eum, & in eum omnia.] Quòd ſi hic contradicat hæreticus, & de Patre hoc pronunciatum dicat, æquè tamen hæc vox (per quem) pari dignitate attribuẽda eſt filio. Idem Apoſtolus ad Epheſios, *Veraces in dilectione creſcemus, amplificabimus in eum ad omnia, ex quo omne corpus ſua ratione ac modulo coaptatur*, &c. Ad Coloſſenſes, ad eos qui non habent notitiam vnigeniti, dictum eſt, *Quod qui caput tenet*, id eſt, Chriſtum, *ex quo omne corpus per iuncturas & colligaturas*, &c. Et, *De plenitudine eius omnes accepimus*. Quin
B
& ipſe Dominus ait, *Quoniam de meo accipiet & re-*
Ioan. 1. *nunciabit vobis* & rurſus, *Cognoui virtutem ex me pro-*
diſſe. De ſpiritù, *qui ſeminat in ſpiritu metet vitam æter-*
Ioã. 14. *nam*, & Ioannes inquit, *Quod Deus in nobis ſit, ex ſpiri-*
Luc. 1. *tu eius, quem dedit nobis*. Et Angeli vox eſt, *Quod enim*
natũ in ea eſt, ex ſpiritu Sancto eſt. Ipſe quoqoe Domin⁹
Ioan. 3. loquitur, *Quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt*.
Quòd ſi illud (*ex quo*) imperantis eſt, hoc eſt, Patris, quo quæſo illud referet, non factus eſt vir ex muliere, ſed mulier ex viro? An ſcilicet hic Deum virum appellabimus?

PATRIS, FILII, ET SPIRITVS SANcti eſſe quædam communia nomina, qualia ſunt Deus, Dominus, Sanctus, Bonus, Spiritus, & alia nonnulla.

C

Quatenùs intellectualis eſt, Spiritus dicitur, vt
Ioan. 4. *Deus eſt Spiritus. Et qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare*. Rurſum de Filio, *Spiritus faciei noſtræ Chriſtus*. Dominus ſaoctus Pater, & ſanctus Filios, Spiritos verò non ſanctificatus eſt, ſed ſanctificans, bonus, vt bonus Pater, & ex bono genitus bonus Filius, rectus Spiritos, vt rectus Dominus Deos, eo quòd ſit veritas, iuſtitia, ob immutabilitatem ſubſtantiæ, Paracletus vt vnigenitus, iuxta illud, *Ego rogabo Patrem meum, & alium Paracletum da-*
Ioã. 14. *bit vobis*. Ita commune id nomen ſpiritui cum Patre & Filio, ex communione naturæ & proprietate coaptatum eſt. Nam vnde quæſo aliunde, rurſumque ſpiritus principalis, veritatis, & ſapientiæ nominatus eſt?

OMNIA SPIRITVM FACERE QVÆ Chriſtus facit.

D

Quales ſuot operationes potentiarum, gratiæ ſanitatem: ſiquidem per Spiritum ſanctum, dæmones expellebantur. In ſpiritu Dei diabolus ſubigebatur, caro affligebatur ad præſentiam ſpiritus, peccatorum redemptio in gratia ſpiritus, *Loti enim eſtis*
Ioã. 17. *& ſanctificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti,*
Heb. 6. *& in ſpiritu ſancto. Ex mortuis reſurrectio, idque per operationem ſpiritus, Emittes enim ſpiritum tuum, & crea-*
Pſ. 103 *buntur, & renouabis faciem terræ*: Rurſus, *Si ſpiritus qui excitauit Ieſum à mortuis*. Quòd ſi quis hanc creationem accipiat, tanquam de mortuorum viuificatione ſit intelligendom, qui quæſo non ingens efficacia ſpiritus diſpenſantis nobis vitam illam reſurrectionis, & ad ſpiritualem vitam animas noſtras moderantis? Quòd ſi illa creatio intelligatur de hac vi-

A ta, quæ eſt ex peccatis trãſformatio in melius: nam ita accipi poteſt ſecundùm cõſuetudinem Scripturæ, quum Paulus dicat: *Si qua in Chriſto noua creatura*, ita quoque iſta innouatio, quæ à terreſtri & paſſionibus obnoxia vita, ad cæleſtem viuendi rationem nos transfert per ſpiritum, magna admiratione animos noſtros afficit. An igitur iſthic timebimus, ne nimiis honoribus gloriam Spiritus excedamus? An potius contra, ne nimis humiliter de eo ſentiamus?
Dicit enim Ananiæ Petrus Apoſtolus: *Cur Satanas* Act. 5.
impleuit cor tuum, vt mentireris ſpiritui ſancto, non mentitus es hominibus, ſed Deo.

PATREM, ET FILIVM, ET SPIRITVM Sanctum ducem fuiſſe Iſraëli.

B Propheta igitor Hieremias de Patre loquitur,
Ipſe dux fuit Iſraëli in deſerto, & ne dixeritis (inquit) *vbi* Hier. 2.
eſt Deus qui eduxit nos ex Ægypto, qui nos duxerit in de-
ſerto? Dauidis Verbum, *duxiſti vt ouem populum tuum.* Pſ. 79.
Eſaias autem Propheta dixit. Spiritum ſanctũ Iſ- Eſaias.
raëlem duxiſſe in ſolitudine. Sed licebit ipſum audire, *Duxit eos per abyſſum, quaſi equum in ſolitudine, &*
non ſunt fatigati, & vt pecora per campum, deſcendit ſpiri-
tus à Domino, & duxit eos. Ad Corinthios ad hũc mo- 1. Cor. 10
dum Paulos, *Bibebant igitur*, inquit, *ex ſpirituali conſequente eos Petra: Petra autẽ erat Chriſtus*. Qoòd ſi qois dixerit ſpiritum iotercedere pro oobis, ac proinde quantò ſupplex inferior eſt datore, tantò quoqoe inferiorem eſſe ſpiritum, huic ita reſpondebimus, vnigenitum Filium, qui eſt ad dextram Patris omnipotentis intercedere pro oobis. Quid ergo? inferiorīſne ordinis eſt Spiritus Sanctus apud Paolum
C Apoſtolorum ita loqoentem, *In quo conſignati eſtis in* Epheſ. 1.
diem liberationis? quid & Stephanus ita loqoitur, *Vos*
ſemper Spiritui ſancto obſiſtitis, quemadmodum & patres Act. 7.
veſtri. Eſaias porrò Propheta dicit, *Exacerbauerunt Spiritum Sanctum*. Idem rurſus alibi loquitur, *Domus Iacob exacerbauit ſpiritum Domini*, at tu illum ſeruum dicis, qoum ſeruus non nouerit quid faciat ſuus Dominus. Spiritu aotem Sanctus, ita nouit ea quæ ſunt Dei, vt Spirit⁹ hominis, ea quæ ſunt in homine.

FILIVM ESSE VERVM DEVM ET Dominum.

Ioannes ita in Epiſtola ſcribit, *Scimus quòd filius*
Dei venit, & dedit nobis mentem, vt cognoſcamus verum 1. Ioã. 5.
Deum, & ſimus in vero filio eius Ieſu Chriſto, hic eſt verus Deus & vita æterna.

D *FILIVM NOMINATVM ESSE magnum Deum.*

Apoſtolus ad Titum, *Expectantes beatam ſpem &* Tit. 2.
aduentum gloriæ magni Dei & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti, qui dedit ſeipſum pro nobis. Idem ad Romanos, *Ex*
quibus Chriſtus ſecundùm carnem, qui eſt Deus ſuper om- Rom. 9.
nia benedictus in ſæcula, Amen.

ADVERSVS EOS QVI HOC DICTVM ad contumeliam Filij acceperunt, Non veni facere voluntatem meam, ſed voluntatem Patris qui miſit me.

Si probro eſt Filio adimplere voluntatem Patris, probro quoque eſt Deo & Patri adimplere voluntatem iuſti, cum Dauid de eo loquatur, *Voluntatem*
timentium ſe faciet, & deprecationes eorum exaudiet. Pſ. 144.
Quòd ſi Deus adimplens voluntatem mortalium,

non confunditur pudore, Filius ſcilicet ob humanæ carnis negocia diſpenſationemque & habitum nobis conuenientem, & conditionem ſeruilem, quam noſtri cauſa ſuſcepit, in probro erit eum dicat, *Non veni facere voluntatem meam*, hoc eſt carnis Ioan. 5. meæ, *ſed Patris*, hoc eſt, diuinam voluntatem? Ne igitur in vituperium accipiatur, quamuis illorum ſententia maximè iſthinc diſſoluatur. *Acceſsit ad eum leproſus, genua flectens, & dicit, Domine ſi vis, potes me* Mar. 8. *mundare*, hunc igitur non reiecit Saluator, neque locutus eſt, quid blaſphemas? eum dicis, ſi vis, ac potius non debes: Quid ergo? nónne approbauit perfectionem eius Fidei? nonne eiuſdem mutata ſyllaba ſalutem illi contulit? dicens, *volo, mundare*. Volēs purgat lepram, volens viuificat mortuum: voluit, & excitauit Lazarum, eiuſque vox eſt, *Sicut Pater* Ioan. 5. *vitam habet in ſemetipſo, ita & Filio dedit vitam habere* B Iisdem *in ſemetipſo*: & rurſum, *Vt Pater viuificat mortuos, ita & Filius quos vult viuificat*, quod ipſum etiam à Dauide Pſal. 2. dicitur, *Quoniam ira in furore eius, & vita in voluntate eius.*

ADVERSVS EOS QVI DICVNT.
Verba Seruatoris ad matrem Zebedæorum ignorantiam præ ſe ferre.

Inuenimus in veteri Teſtamento, loquente Deo 3. Reg. 3. ad Salomonem. *Poſtula à me, & faciam tibi*: quid igitur? num antequam poſtularet Salomon, ignorabat Deus quid in animo habebat? ſed voluit vnà cum cognitione Dei manifeſtare poſtulationem, vt inquit Paulus. *Et poſtulationes veſtræ innoteſcant apud* Philip. 4. *Deum*, pro eo quod eſt, indicate illi quid velitis, non tanquam ignoranti, ſed tanquam bonum propoſitum approbanti.

ADVERSVS EOS QVI DICVNT,
Miniſtro ordinem habere Filium, eo quòd obtulerit Patri humanam naturam.

Scriptura indicat Patrē, alios adducere ad Filium: Ioan. 6. Audi igitur hoc ipſum è Filio; *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater meus cæleſtis traxerit illum.*

ADVERSVS EOS QVI SERVIVNT
vocibus, & non Sententiis ſacrarum literarum, & faciunt Patrem Filij ſui Deum.

Apoſtolus dicit; *Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt Pater gloriæ.* Iſthic rerum diſcrimina diſpenſauit, nam & gloriam Filium vnigenitum appellauit, D Ieſum Chriſtum verò nominauit, prædicationem humanitatis, humanitatis enim Deus eſt, gloriæ verò Pater, ſi non credis huic dicto, ſed aliam exiſtimas eſſe gloriam, cuius Pater Deus eſt, aliam igitur comminiſcere naturam ſublimiorem filio, vt eius Pater nominetur: huius verò Deus, qui eſt Pater gloriæ. Gloria enim vnigenitus dicitur. *Et* Ioan. 1. *vidimus*, inquit, *gloriam eius, gloriam vt vnigeniti à Patre.* Quapropter dictum illud, *Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti*, ita intelligendum eſt, ac ſi diceretur, Deus carnis Chriſti qui eſt Pater gloriæ, Paterque Deitatis. Gloriam enim etiam Eſaias Seruatorem noſtrum nuncupat, ſecundùm deitatis maieſtatem: cùm enim recenſeret mira quæ in deſerto erant & Eſa. 35. ſolitudini Euangelium deprædicaret, ait, *Exultant deſerta Iordani, & florent vt lilium, quoniam gloria Libani data eſt ei, & precioſitas Carmeli, & populus meus vi-* A *debit gloriam Domini & ſublimitatem Dei, & conſpiciet omnis caro ſalutare Dei.* 1. Cor. 11. Gloria igitur eſt à gloria, vnde & à Paulo dictum eſt: *Qui eſt ſplendor gloriæ & figura ſubſtantiæ eius*, Pater igitur eſt gloriæ vnigeniti, Deus verò carnis Chriſti, non quod alium Chriſtum dicam, alium vnigenitum: non enim diuido animo quæ ob vnitatem diuidi non debent. Pater ſiquidem vnigeniti eſt ante ſæcula, Deus verò vnigeniti ſecundùm carnem in fine ſæculorum; ſemperque illius Pater eſt, non ſemper autem Deus, ſed ex quo carnem aſſumpſit. Deus pater ergo deitatis, quum & Pater ſit æternus, & Filius ei coæternus, neque accipit ſectionem aut diuiſionem gloria veritatis. Quando igitur Pater filij, Deus illius ob carnem nominatus eſt? ab eo ſcilicet tempore quo prodiit ex vtero matris. Ideò apud Prophetam volens oſtendere, & deitatem ſuam, & carnem veram eſſe, locutus eſt in vigeſimoprimo Pſalmo, *De ventre matris meæ, Deus meus es tu*: Pſal. 21. quòd ſi plura cognoſcere velis, id ibidem reperies.

ADVERSVS EOS QVI DICVNT
Patrem magnum Deum: Cæterùm Filium et non parem.

Etſi maximè Trinitatem vnam deitatem dicere liceat, inuenimus tamen in ſacris literis ad obturanda aduerſariorum ora, Filium magnum appellari Pſal. 75. ſeorſum à Patre: ait enim Dauid, *Notus in Iudæa Deus & in Iſrael magnum nomen eius.* Iudæa autem certis regionibus definitur. De filio autem: *Domine Dominus noſter, quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra!* Pſal. 8. Quoniam omnē terram impleuit Chriſti vocabulum. C Siquidem in omnem terram exiuit ſonus ſanctorum, & vſque ad fines orbis habitabilis verba eorum. Meritò ergo Pſalmus dicit, admirabile eſſe nomen eius in vniuerſa terra. Ad quid illud quod pro appendice annectit? *Quoniam eleuata eſt magnificentia tua ſuper cælos*, Ibidem quod tum impletum eſt quum aſcenderunt diſcipuli in montem, Saluatore in cælos aſſumendo: dixit enim ad eos, *Manete in Ieruſalem, donec induamini virtute ex alto*: Act. 1. ideò de eleuatione mentio habita eſt, *Quoniam eleuata eſt magnificentia eius ſuper cælos*, ideoque eum Dauid alloquitur dicens, *Quoniam videbo cælos opera digitorum tuorum.*

VT PATER EST DOMINVS
Sabaoth, ita & Filius.

Eſaias dicit, *ſigna & prodigia in domo Iſrael à Domino ſabaoth, qui habitat in monte Sion*: Eſaiæ. In Pſalmo autem dicit, *Ego conſtitutus ſum rex ſuper Sion montem ſanctum eius.* Pſal. 2.

ADVERSVS EOS QVI DICVNT
minorem eſſe Spiritum Sanctum Chriſto, quoniam nomine arrabonis vocatus ſit.

Scriptum eſt ad Epheſios, *In quo credimus, obſignati eſtis ſpiritu illo ſancto repromiſsionis, qui eſt arrha hæreditatis noſtræ, ad redemptionem acquiſitionis noſtræ in laudem gloriæ ipſius.* Quin & Patrem inuenimus in ſcripturis patrem appellari, quum in Pſ. 141. Pſalmo dicit, *Pars mea es tu in terra viuentium*, atque Pſal. 15. iterum in decimoquinto Pſalmo, *Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei.*

ADVERSVS EOS QVI DICVNT FIlium non eſſe ſubſtantiæ Patris, quodque vna eadémque ſit authoritas, potentia, regnum, & diuinitas Patris & Filij.

Malac. 3. Dicit Propheta: *Derepente veniet ad templum ſuum Dominus quem vos quæritis, & Angelus Teſtamenti quem vos vultis.* Dei igitur templum eſt, quod & ſuum Filios eſſe dicit, ne exiſtimaretur diuerſa eſſe Patris dominatio, & diuerſum Filij regnum. Templum quod dedicauit Salomoo Deo, hoc ipſum filij templum nuncupauit Propheta, quum ait, *Subito ad templum ſuum veniet Dominus*, ideoque Seruator Mar. 11. loquitur, *Eiice hæc iſthinc, domus enim mea domus orationis vocabitur:* quo io loco, *domus*, inquit, *Patris mei, & domus mea.*

B

FILIVM HABERE NOMEN PATRIS, vt Deus & Dominus appelletur.

Exo. 23. Teſtatur Pater in Exodo: *Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, vt cuſtodiat te in via, vt introducat te in terram, quam præparaui tibi:* attende & auſculta ei, ne ſis ei immorigerus. Non enim erga te diſſimulabit, oomen enim meum eſt io illo, vnde & filius in Euangelio dicit, Ioan. 5. *Ego veni in nomine Patris* Pſ. 117. *mei, & non recepiſtis me, ſi alius venerit in ſuo nomine, illum recepertis:* & in 117. Pſalmo ait: *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Sancti igitur Prophetæ, noo modo ſolem iuſtitiæ dixere Patrem & matutinum, & verum lumen, ſed & lampadem & brachium, vt Eſa. 61. teſtatur Deus per Eſaiam Prophetam, dicens. *Appropinquat celeriter iuſtitia mea, vt adſit: ſalutare autem meum, vt lampas ardebit.* Nulla humana ratio interpretetur quæ ſunt Dei, non eſt vt veritatem diſcas niſi ab ipſa veritate. Vnigenitus Dominus noſter Ieſus Chriſtus editus eſt ab innopta puella, oouam admirabilemque parturientiam, nouamque fœturam in vitam introducens. Illum adhuc infantulum geſtat mater, & offert Simeoni ſacerdoti, ille in vlnas capiens Seruatorem, ad eum ita loquitur ac Luc. 2. Ibidem. dicit, *Nunc abſoluis ſeruum tuum Domine, ſecundum verba tua in pace, eò quòd viderunt oculi mei ſalutare tuū,* hoc eſt, præſentiam Chriſti. Merito igitur Prophe- Eſai. 61. Brachiū Patris. ta dixit ſub perſona Dei, *Salutare meum vt lampas ardebit, & in brachium meum gentes ſperabunt.* Brachium rurſus Patris vnigenitum nominat, brachium quidem oon vt patrem, membrúmve deitatis ſed vt ſubſtantiæ coadunitum. Vt enim brachium eiuſdem eſt ſubſtantiæ, cuios eſt ille cui brachium eſt, ita brachium Patris nominatur, quandoquidem cooperator eſt in Patris officio. Atque iſtius argumenti teſtis eſt beatus Ioannes Euangeliſta, qoi in pectore Seruatoris recubuit, & veluti ex perenni fonte theologiam hauſit. Hic enim ille brachium in ſuis verbis aſſumit ad indicandam diſpenſationem, miniſteriumque ſaluatoris, eiuſque Ioā. vlt. diuinitatem. *Multa*, inqoit, *ſigna faciente Ieſu coram eis, non crediderunt in eum Iudæi, vt adimpleretur dictum* Eſaia 53. *Eſaiæ, Domine quis credidit auditioni noſtræ, & brachium Domini cui reuelatum eſt?*

IVDEOS FILIOS TENEBRARVM appellari, & lumen ab ipſis ablatum eſſe.

Dicit Propheta Filiis Iſraël, *Hæc dicit Dominus,*

A *Noctis comparaui matrem tuam:* & exponens qoid eſſet nox intulit hæc verba, *Talis redditus eſt populus meus, qualis qui cognitionem non habet*, Ergo vbi cognitio, & lux, vbi ignoratio, ibi & tenebræ, ſecundum Daoidem, cuius verba hæc ſunt, *Non cognouerunt, neque intellexerunt, in caligine pertranſibant.* Apoſtolus igitur, non veluti contra ioimicos inſultans, ſed quia veritati ſuffragaretur, iſta ita ſcripſit, *Non nos ſumus filij noctis, aut tenebrarum: ſed filij lucis & diei.* 1. Theſ. 5. Lumen Iudæorum ab ipſis ablatum eſſe dictum eſt ab Hieremia Propheta, Verbum qood factum eſt ad Hieremiam Prophetā in omnem populum Iudæ: vbi poſtea hęc verba ſubinfert, *Et auferam ab illis* Hier. 35. *odorem vnguenti, & lumen candelæ.*

B

HÆRETICOS SOLERE DICERE VERba Prophetarum, ex perſona Sancti Spiritus pronunciata eſſe, vnde arbitrantur ſe oſtendere poſſe, Spiritum Sanctum minorem Deo, eo quòd in Pſalmo ita habeatur, Venite adoremus, eum quaſi ſpiritu ſancto vna cum hominibus adorante, ſed male.

Ad quæ ita conuenienter reſpondemus, cur igitur eſt quod dicit, Pſal. 80. *Ploremus coram Domino*, ergooe Pſal. 84. etiam ſpiritum plorare affirmabis? Quin & alibi, vt Ibidem. oſtendatur dominatus ſpiritus, ita loquitur, *Ego enim ſum Dominus Deus:* itidem & in alio Pſalmo, *Cognoſcite, quoniam ipſe ſit Dominus Deus:* rurſus alibi, *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus.* Iam & regna coarguens ita dicit, *Spiritus loquutus eſt in me*, non per me. Et vt ex Pauli teſtimonio cognoſcas, quiſnam ſit qui ita loquitur per Prophetas, C legenda ſunt ea quæ ſcripſit de e o in epiſtola ad Hebræos, Heb. 1. *Multifariam multiplicitérque Deus loquutus eſt patribus noſtris per Prophetas. In extremis diebus loquutus eſt nobis per Filium,* liquet igitur Deum eſſe Spiritum Sanctum. Spiritus Sanctus eſt Deus. Age rurſum, videamus quomodo ſe habeat oraculum iſtud, qood loquutus eſt ad Eliam. Quum enim Elias vltrò citroque loqueretur cum 3. Re. 19. Deo, *Altaria tua ſubruerunt, & Prophetas tuos occiderūt & ego relictus ſum ſolus, & quærunt animam meam tollere:* Reſpondet ei oraculum: *Delegi mihi ſepties mille viros, qui non incuruauerunt genua ſua Baali.* Videamus igitor, num Spiritos habeat edendi oraculi poteſtatem. Simeoni certè, & ſacerdoti, & ſeni, oraculum redditom eſt à Spiritu, *Nequaquam morieris quin prius videris Chriſtum.* Et quum induceretor puerulus in templum, & geſtaret eum in vlnis Simeon, reſponſum eſt ab illo, *Nunc dimitte ſeruum tuum Domine ſe-* Luc. 2. D *cundum verba tua in pace.* Igitur ſpiritus, & Dominus, & herus eſt.

QVOD DICVNT SPIRITVM Sanctificatorium eſſe.

Qoòd ſi donatitium eſt, & ex gratia illi collatum vt quempiā ſanctificet, videbitur ille officiū parteſque ſacerdotis ſuſtinere. Nō enim poteſt & Domious ſimul, & eiuſdē rei adminiſter eſſe: ſi igitur ſubminiſter eſt, ſuperuacuum eſt ergo nos baptizari in nomine ſubminiſtri. Etenim ſacerdos nō aqoā ſanctificat, ſed miniſteriū quod requiritur, adimplet, quū id officij acceperit à Deo per donationē. Si igitur idem facit Spiritus quod ſacerdos, datitia eſt illi facultas ſanctificandi, oon propria quum Pater pro tuis verbis ſit, qui ſanctificet. Siquidem rex opus alicui iniungens id ei accommodat, conceditque

ditq́ue cui iniungit, interim mandatarios ille non A ſua authoritate ea quæ facit, facit.

QVOD SPIRITVS VERBVM DEI DOminum nuncupet.

Deut. 6. Ibidem. Ibidem. Volens autem Seruator oſtendere, quòd non ſolum Spiritus Chriſtum Dominum vocat, ſed quòd ipſe Chriſtus Dominus, ac Deus ſit, interrogatus in hæc verba: *Preceptor, quod eſt primum mandatum?* dicit ei: *Diliges Dominum Deum tuum:* & ſcriptum eſt *Dominus Deus vnus eſt:* ſecundum autem Mat. 22. mandatum, *Diliges proximum tuum ſicut teipſum.* Tum reſpoonſum dedit Iudæus, *Recte loquutus es magiſter, Deum vnum eſſe.* Hoc aotem dixit, vt deitatem Filij inficiaretur: Seruator autem volens dominatum ſuum cum Patris dominetu coaptare, B percunctatur ex eo de Chriſto quid ſentirent, & cuiuseum Filium dicerent. Aiunt Dauidis: reſpondet Seruator, *Quomodo igitur Dauid in ſpiritu illum Dominum appellat?* Si igitor Filius Dauidis eſt, quomodo eum Dauid Dominum ſuum vocat? Mat. 10. Rurſum dixeruot illi, quom eiiceret dæmonia, *Hic in Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia,* quibus ita reſpondet, *Si ego in Beelzebub eiicio, filij veſtri in quonam eiiciunt?* Cæterùm, eo ipſo quod meutionem facit filiorum, tacitè diſſimulanterq́ue eos percellit, eò quòd Apoſtoli ex ipſis oriundi dæmonia expellerent, idq́ue in nomine Ieſu Nazareni, quaſi diceret: ſi liberi veſtri ad dæmones propulſandos in nomine meo contenti, ſatiſq́ue inſtructi ſunt, ego ſcilicet in nomine Beelzebub eiicio dæmonia?

ADVERSVS EOS QVI DICVNT Filium poſtulare.

Affirmat hæreticus, & dicit, mioorem eſſe peteotem datore: ſi igitur Patrem petentem inuenias in veteri Teſtamento, quid mihi hic quæſo reſpondebis? *Et nunc Iſrael, Quid Dominus tuus à te petit, niſi vt ipſum metuas?*

PARI MODO DATAM ESSE LEgem à Spiritu, in Pentecoſte, ac quum Dabatur in monte Sina.

Exo. 16. Luc. 12. Teſtatur Moſes, dicens, *Erat gloria Dei Iſrael in monte Sina, veluti ignis ardens, vt adimpleretur illud, Ignem veni mittere in terram,* ignem non quidem Eſaia. Act. 2. coonſumptorium, ſed purgatorium. Ideoq́ue ille D datus eſt Eſaiæ io labiis ſuis: Atque hinc eſt quod dicit, *Ecce ademi peccata tua:* ita tunc quoque apparuit Spiritus Sanctus in pentecoſte, in ſpecie ignis. Diſpartitæ enim ſunt linguæ, & quaſi ignis per vnomquemque ſedit. Et vt in veteri Teſtamento, ad Dei præſentiam, apparitionemq́ue multa terricula pauefaciebant, caligo nimirum, procella, tuba & tonitrua ad montem reboantia, quæ populum ad Dei timorem præparabant, ita quoque factum eſt in acceſſu Spiritus ſancti, vt cognoſcerent diſcipuli maieſtatem rei ex magnifica ratione adueniendi: vt igitur, inquam, in monte caligo & procella præcedebant, ita quoque in aduentu ſpiritus, Ibidem. dum complerentur dies pentecoſtes, factus eſt ſtrepitus quaſi vehementis & rapidi flatus: & tuoc apparuit ſpiritus, & conquaſſauit domum.

DE EO QVOD HÆRETICI DICVNT Spiritum donum Dei eſſe.

Nos autem eum dicimus donum vitæ: liberauit enim nos. Nam lex ſpiritus vitæ liberauit nos: & donum potentiæ. *Accipietis enim potentiam adueniente in vos Spiritu ſancto,* imò nos eum & Fi- Rom. 8. lium affirmamus adoptionem dediſſe, atteſtante Paulo, apud quem paulò poſt, *Quomodo non cum eo nobis omnia largietur?* Item alibi, vt videamos donata nobis à Deo de myſterio ſuſceptæ humanitatis loquens, in epiſtola ad Hebræos hæc verba adiunxit: *Quandoquidem igitur pueruli participes erant* Heb. 5. *ſanguinis & carnis, ipſe quoque earundem rerum particeps eſſe voluit, vt per mortem aboleret eum, qui vim imperiúmque mortis haberet, hoc eſt, diabolum:* filios autem ſuos in his verbis Apoſtolos nominat, per quos ſigna & prodigia in domo Iſraël facere Dominum ſabaoth, habitantem in monte Sion demonſtrat. Eorum ipſorum diſertè ait, facies obſignandas eſſe ſigillo Chriſti, erudiendoſq́ue, non iam deinceps legem Moſis, quippe quæ vlterius non conſiſtat, vnaq́ue cum ea domus Iacob derelicta ſit à Deo.

PATRIS ET FILII CONCORDIAM eſſe à Deo verbo commonſtrari.

Et ne credideris vilitatis eſſe verba, ſed humanitatis: vilitatis qoidem ſpecies, amoris tameo in homines præceptum eſt: Chriſtus enim omnium Dominus, idem ille ipſe eſt, qui Iudæis hæc dicit. *Quis* Ioan. 8. *ex vobis conuincet me de peccato?* Filius eius nimirum Mich. 6. qui per Prophetam Michæam loquitur, *Popule mi, quam iniuriam feci tibi? aut qua in re moleſtus fui tibi? reſponde mihi:* & qui per Euangelium dicit, *Si male* Ioan. 18. *loquutus ſum, doce per teſtes de hoc malo.* Filius eius itidem qui per Hieremiam ait, *dixi colonis Iſrael, quid* Hier. 2. *inuenerunt in me patres veſtri, aut quod delictum aut iniuriam, quòd ita longè à me recedunt?* O qualem homanitatem, in qua bonitas naturam, imo potius oon tam oaturam quàm noſtras cogitationes alloquitur.

QVOMODO BONITAS DEI Oſtendatur.

Dicit Moſi, *Ego ſum Deus qui talionem peccatorum* Exo. 20. *parentum, in liberos reddo.* Cæterùm id aliquouſque nimirum *in tertiam & quartam ſtirpem.* Attende mihi, quæſo, quatenus vltionem protendat, nimi- Ibidem rum oon vltrà quartam generationem. Nunc vide quo fine humanitatem claudat, *Miſericordia mea in mille proſapias, ſiue generationes, diligentibus me.*

QVOD OMNES PROPHETÆ IN vnum collati, rerum, à Chriſto in carne geſtarum, monumenta abſoluerint.

Moſes figuram crucis conſtituit, quod teſtatum quoque facit ipſe Seruator, *Quemadmodum,* inquiens, *Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita opor-* Ioan. 3. *tet exaltari Filium hominis.* Itidem quoque & Io- Mat. 12. nas de morte eius ſpecimen quoddam repræſentauit. Siquidem ille deſcendit in cœtom, atqoe

intra triduum inde prodiit, factuſque eſt figura reſurrectionis. Hoc ipſum denuo Seruator repetens, figuram eam veritati conciliat. Et *quemadmodum egit Ionas in ventre ceti tres dies, & tres noctes, ita quoque agere oportet filium hominis in corde terræ.*

TRINITATEM ESSE CONSVBſtantialem.

Quid eſt Deus? Omnium principium, ſecundum Apoſtolum dicentem, *Vnus Deus ex quo omnia:* Verbum autem eius ex ipſo, naſcendi ratione, & Spiritus progrediendi modo exiſtit, deinde vniuerſa rerum natura, per Verbum & ſpiritum artificioſè conſtituta eſt.

OBTRECTARE FILIO, eſt obtrectare Spiritui Sancto.

Epheſ. 4. Pleriſque eorum qui in terris agunt: terribilis eſt ſermo Dei, vbi dicit, *Omne peccatum & blaſphemia remittitur hominibus, ſed qui dixerit Verbum contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei, nec in hoc ſæculo, nec in futuro.* Quapropter admonet diuus Apoſtolus, indicans literam occidere, ſpiritum viuificare, pleraque ſiquidem ſacrarum ſcripturarum, ſi iuxta literam ſentiamus, in nefarias collabemur blaſphemias, quale eſt iſtud elogium Domini ſuperius dictum, quod quidem, ſi abſciſe ſecundùm verba capiamus, in nefarias præcipitabimur ſententias, quin & ipſum Dominum ſibi ipſi contrarium deprehendemus. Si enim, quiſquis Verbum dixerit contra Fi-
Mar. 8. lium, id ei remittitur, cur igitur Filius dicit, *Qui me abnegat coram hominibus, abnegabo & ego eum corã Angelis Dei?* Item ſi omne peccatum & blaſphemia relaxabitur hominibus, & de verbo ocioſo rationem dabimus, qui fit, vt is qui appellat fratrem ſuũ mo-
1. Cor. 6. rionem, reus ſit gehennæ ignis? aut cur Paulus Apoſtolus dicit, *Neq; reges: neque ſcorta, neque adulteri, neque molles, neque maledici, regnũ Dei poſſidebunt?* Quòd ſi hæc ita ſe habent, dic mihi, quomodo fieri poſſet, vt omne peccatum, omnis blaſphemia remittatur
Origenis de gehẽna extinctione error. hominibus, aut ſi remittuntur hominibus in futuro ſæculo, cur ob id miſer vapulat Origenes, finem aliquem pœnarum conſtituens, ac tandem remiſſionem peccatorum hominibus pariter & dæmonibus à Deo concedi prædicans? Item ſi blaſphemia in Spiritum ſanctum remiſſionem non habet, quid eſt
Nouat⁹. cur accuſet Eccleſia Nouatum reiicientem pœnitentiam? tenebricoſum illud, & quod coniectu eſt difficillimum, quum ei, qui loquutus fuerit contra Filium, remiſſio peccatorum indulgeatur: illi verò qui dixerit Verbum contra Spiritum ſanctum nequaquàm remittatur, adeo vt Filius præ ſpiritu ſan-
Luc. 10. Ioan. idem. cto & Patre minor inferiorque videatur. Qui igitur fit, vt filius dicat, *Ego & Pater vnum ſumus:* &, *Qui nõ honorat filium, non honorat & Patrem?* Item *Quicunque*
Luc. 5. *dixerit Verbum contra filium, remittetur ei.* Ergóne ſcilicet condonabitur blaſphemia in filium Simonianis, & Sabellianis, & Photinianis, & reliquis omnibus qui in carnem blaſphemias dicunt? Apage cum
Simonianis. Sabellianis. Photinianis. Mat. 7. iſta abſurditate. Si enim quis dicat fratri ſuo, heus fatue, reus eſt gehennæ ignis, in quam quæſo gehennam gehennarum conijcietur, qui aſſerit Deum creaturam eſſe, eúmque non Filiũ Dei, ſed ſeruum, ſed adminiſtrum & minutum? Et ſi quiſquis contra

A Filium verbum dixerit, remiſſionem impetrabit,
quomodo idem Filius dixit, *Qui non comedit carnem, nec bibit ſanguinem meum, non habet vitam æternam?* aut *Ioan. 6.* qui quæſo blaſphemans Filium blaſphemias non dixerit in Trinitatem? Qui in eam blaſphemiam dicit, is haud dubiè abnegat ſanctum Baptiſma: qui autem ſanctum Baptiſma inficiatur, is nimirum ſpiritum ſanctum exuit. Et quemadmodũ in ſole iſto *Simile.* ſenſibili, ſi in calorem radióſve eius contumelioſus fueris, in totam naturam ſolis recurrit huiuſmodi contumelia: ita quoque ſe res habet in trigemino ſole Trinitatis & myſterij: contumelia vnius perſonæ, blaſphemia eſt vniuerſæ plenitudinis deitatis. Quid igitur ſibi vult dictum illud Domini ad Iudæos, omnem blaſphemiam & peccatum remitti hominibus, qui autem dixerit Verbum contra Spi-
B ritum ſanctum, non remitti ei, nec in hoc ſæculo, nec in poſtero? propterea neceſſum eſt, vt ſapienter iſta audiamus, & non errabimus, duplicem eſſe Chriſtum poſt inenarrabilem vnitionem, loquor autem de ea quæ eſt ex deitate & humanitate, quam ſacræ nobis conteſtantur ſcripturæ: Verbum enim caro factum eſt, deitatem ergo Verbi ipſe Chriſtus *Ioan. 1.* Spiritum ſanctum appellat, quemadmodum ad Samaritanam loquutus eſt: *Spiritus* (inquiens) *Deus eſt,* *Ioan. 4.* & viciſſim humanitatem ſuam Filium hominis nominauit: ſicut etiam alibi de ſua carne loquitur, *Nunc glorificatus eſt Filius hominis.* Iudæi igitur qui *Ioan. 17.* ſemper in Deum offendunt, duplicem blaſphemiã aduerſus Chriſtum exercent. Aliqui in carnem impingunt, hoc eſt, in Filium hominis, eum Prophetam, non Deum exiſtimantes, quibus veniam dedit: id enim initium erat prædicationis, quum nondum
C capax erat mundus, vt Deum illum eſſe crederet, qui homo apparebat. Atque hinc eſt quod Chriſtus ait, quòd *qui dixerit Verbum contra Filium hominis,* hoc eſt in corpus eius, *id ei condonabitur.* Auſim enim dicere, ne ipſos quidẽ beatos diſcipulos perfectam ſententiam de eius diuinitate habuiſſe, antequam Spiritus ſanctus in die Pentecoſtes eos viſitaſſet: quum etiam poſt ipſam reſurrectionem ipſum videntes, alij quidem adorauerint eum, alij verò hæſitauerint, nec tamen ob eam rem damnati ſunt. Sunt alij qui in Spiritum ſanctum impingũt, atque ita in Chriſti deitatem blaſphemias dicunt, nimirum quòd in Beelzebut principe dæmoniorũ eiiceret dæmonia, de iſtis intelligendum eſt, quod ait, *Non remittetur neque in præſenti ſæculo, neque in fu-* *Luc. 5.* *turo.* Quin & hoc obſeruandum eſt, non dixiſſe *Obſeruatio.* Chriſtum blaſphemanti & pœnitentiam agenti re-
D miſſionem dandam non eſſe, ſed blaſphemanti & in blaſphemia manenti. Quandoquidem nullum *Verè pœnitentibus nullum peccatũ irremiſſibile.* eſt peccatum irremiſſibile apud Deum, in illis, qui verè & ex animo, & vt par eſt, pœnitentiam agunt.

QVID SIT EVANGELIVM.

Euangelium eſt Dei verbi Domini Ieſu Chriſti præſentia, ad humani generis ſalutem incarnati ex Spiritu ſancto & Maria ſemper virgine.

DE ANGELIS.

Quæ eſt definitio ſubſtantiæ Angelicæ? Angelus animal eſt rationale, expers materiæ, hymnis dicendis aptum immortale.

QVOD

Digitized by Google

QVOD OPVS SVPER CÆLESTIVM poteſtatum.

Hymnus irremiſſus,& amor inceſſabilis erga maieſtatem Dei,fortaſſe etiam obſecratio cootioua de noſtra ſalote. Cæterùm qoia ipſi ordines & milites denominantur,reſtat,vt otdinem diſtinguamus, in ordinem docentium,permittentium, punientium, eorumq́ue qui animabus gratificantur,& qui apud *Simile.* homines permanent. Et quemadmodum diſcrimẽ otdinis in ſupernis poteſtatibus cognouimus, ita quoque ſtarioois,& ſciẽtiæ diſcrimina ſunt, Throni,ſcilicet,Cherubim & Seraphim,qui continuo & ſine vllo mediatore aot interprete à Deo cõdiſcũt, vtpote cæteris ſublimiores & Deo propinquiores, & ab iis erudiuotur inferiores ordines, atque ita deinceps cæteri pro ſoo gradu : poſtremi autem *Angeli hominũ pædagogi.* omnium ſunt Angeli, qui & hominum pædagogi ſunt cenſendi.

QVID SIT HOMO.

Homo eſt animal, intellectu præditum, & quod ſeotit diuinam mẽtem,vitæ æternæ capax, & huius ſpoliatiooe mortale:huiuſmodi eſt igitur ratio hominis ſecundùm terreſtre plaſma.

HOMINEM COMPOSITVM ESSE ET non ſimplicem, neque ex ſimilaribus partibus ſed ex incorporali mente,& corpore concupiſcibili,ſiue animali.

Gal. 5. Vt docuit Paulus. Qui carni concupiſcibilẽ vim animæ attribuit, quam & caroem appellauit, cui adiuncta quoque eſt voluntas,eũmq́ue militare ait contra ſpiritum : ſed eoim militare nequit, quod A motu deſtituitur,& voluntatem propriam non habet. Hanc igitur carnem aduerſus Spiritum ait depugnare,uon eam quidem immobilem, aut inanimalem. Naturalis enim affectionum motus ei inſitus eſt,eum quo caro nominatur, vt in epiſtola ad Romanos manifeſtius interpretatus eſt, declarans motum,qui in carne eſt, confligere aduerſus mentem,& inuicem oppugnari, vt rem nequaqoam eãdem cum mente,ſed prorſus diuerſam, *Gaudeo*, inquit, *lege Dei, ſecundum interiorem hominem: video autem aliam legem membris meis,bellantem contra legem mentis meæ,& in captiuitatem me redigentem.* *Rom. 7.* Hanc voluntatem,& animam propriè appellauit Paulus, diſtiuguens eam à Spiritu,cum dicit, *Deus ſanctificabit vos perfectos, & integrum Spiritum veſtrum. Et corpus &* *Ibidem. 1.Theſ. 5.* B *animam ſine culpa conſeruet in aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti:* His verbis Spiritum & animam pro integro homine expooens, optanſq́ue eum ſanctificari : ergo eum deſignauit ſpiritum, qui ſanctificandus eſſet,hoc eſt, mentem humanam. Animam *Anima.* deinde & corpos tabernaculum terreſtre appellat, vt ſecundùm hanc diſcriminationem triplex ſit homo terrigena,mentalis ſiue intelligens,concupiſcibilis,corporalis. Voluntas porrò ſiue anima, in qua *Volũtas.* eſt vis concupiſcibilis, vnita eſt menti & corpori humano,inualeſcente igitur meote,totos homo efficitor mentalis, quanquam implicatus ſit carnalibus coocupiſcentiis, ſecundùm prædictam hoſtilitatem & contentionem in homine inuicem inter ſe pugnantis ratiooalis & irrationalis, non quidem dominantis ſed Dominum patientis. Cæterũ prin- C cipalis dicitur mens, quatenus princeps eſt & dux *Mens.* corporis animalis. Homo igirur,ſecundùm principatum mentis,particeps eſt Deitatis,quum ſit animalis & mentalis,ideoq́ue dicit, *Qui vnitur Domino vnus ſpiritus eſt.*

ATHANASIVS ARCHIEPISCOPVS ALEXANDRIÆ, CVM SVIS COEPISCOPIS, AD OMNES VBIQVE PER ÆGYPTVM, SYRIAM, *Phœniciam, & Arabiam fratres, fidem & Salutem amplexantes, orthodoxos Epiſcopos, in Domino Salutem.*

Exhortatio. QVotqoot impietatem conſpicitis inſurgentem aduerſos pietatem, nouis prorſus vocabulis inſidioſa hypocriſi,tumultibos, ſeditiooibos,atque adeò verberibus, vulneribus, & cædibus ſubducere vos tanquam è tempeſtate in portum & conſeruare debetis, non admiſcentes vos impietati eorum, qui indignis modis tractant vnam veramq́ue Trinitatis Deitatem, Filiumq́ue à Patre abalienant, Patremq́ue à Filio diſiungunt, neque item admiſcentes vos tumultibus eorum,& homicidiis:ita enim à nobis, qui nos ipſos,eoſq́ue qui nobis obtemperant, ſaluos optamus,agitur. Et iam pridem manifeſtam Arij hæreſim,eorumq́; hypocriſim, qoi fictis verbis ſimpliciores ſeducunt,refutamus,& ab eorum inſolentiis turbationibuſq́ue ſegregamur : Lugentes interim D eorum facta, quibus cauſam præſtant, vt nomen bonum male audiat,atque id ſtudio habemus, vt & in nobis & noſtris ſeruetur fidei modeſtæq́ue conuerſationis diſciplina. Et ad ea ſtudia adhortamur, & vos quotquot iam iſtis hominibus obſiſtitis, & quotquot nondum ad hunc zelum exciti eſtis, aut nondum intellexiſtis ſolui Chriſtianiſmum, & callidè ſub alia ſpecie diabolum oppugnare Eccleſiã, & tanquam nauem in vndas deprimere. Quòd ſi nobis ſcribere, & ſuper ea re communicare volueritis,libenter recipiemus veſtram concordiam, cõſpirationem, & orationum conſortia : neque ei rei impedimento erit diſtantia locorum : indicamuſq́ue vobis, & ſi iam longo tempore hæc peſtis incubuit, nihilominus tamen in pleriſque populis & Epiſcopis decus Apoſtolicæ fidei remanere, quãquam nonnulli vi, verbiſq́ue fallacibus populum detineant,& multi Epiſcoporum, tum formidine

Idem & Dei opus & Filius Dei non eſt.

illuſtrium virorum in vrbibus, tum gloriæ ambitu, ea quæ ſentiunt, diſſimulant, & quæ non ſentiunt, præ ſe ferunt. Qui ſi iſtis affectibus non terrerentur, ex paucis verbis veritatem agnoſcerent, fieri ſcilicet non poſſe, vt idem & Dei opus, & Filius Dei ſit, neque Spiritum Sanctum creaturis adnumerari debere, Deique aduentum non vt creaturæ aduentum exiſtimandum, neque enim in ſerui aduentum credimus. Quin & deificam eſſe Spiritus gratiam approbamus, per quem fit vt dij efficiamur, & Dei templa reddamur: hæc tametſi paucis dicta cuilibet Chriſtiano ſatis manifeſta ſunt, quũ ab initio præ- A dicatam veritatem retineamus, in qua permanentes æternam ſpem ſuſcipimus: ſymbolum igitur, teſſeraque Fidei noſtræ eſt conſubſtantialis Trinitas, Deus verus, ex Maria genitus homo: qui autem iſtis non aſtipulatur, anathema eſto. Hæc enim ſcripta magni concilij Nicenſis volunt, conſubſtantialem ſcilicet Patri Filium eſſe & Spiritum vnà cum Patre & Filio conglorificari: Deum verum Filium Dei, incarnatum, paſſum eſſe, reſurrexiſſe, in cælum aſcendiſſe, venturum eſſe iudicem viuorum & mortuorum, cui gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

Filium conſubſtantialem Patri ex concilio Niceno.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, REFVTATIO

CONTRA HYPOCRISIM MELETII ET

Pauli Samoſatenſis, de conſubſtantialitate.

Quod alteri ſimile eſt non eſt idē cum ipſo cui ſimile eſt.

HOmo ad ſimilitudinem Dei factus eſt, nec tamen eſt homo, Deus: non enim quod alteri ſimile eſt, id idem eſt cum ipſo, cuius ſimilitudinem gerit. Nam ſimile eſt regnum cælorum ſagenæ & ſementi, nec tamen eſt quicquam horum regnum cælorum. Simile item eſt regnum cælorum patrifamilias, qui doctus eſt in regno cælorum, ſed tamen nequaquam eſt paterfamilias, & alia huiuſmodi cõplura, quæ ſimilitudine coniunguntur, vt in corporibus lupus cani ſimilis, ſed non canis: & ſtannũ argento, ſed nequaquam argentum: & æs auro, at C neutiquam aurum: & coccus ſanguini, ſed non ſanguis: & calx niui, ſed non nix, vt quæ tantummodo talia appareant. Deo igitur non eſt ſimilis Filius, cũ Deus ſit, ſed vnum cum eo, ſicut in ſcriptura proditur, *Ego & Pater vnum ſumus*, vbi Deitatem per illud quod vnum dixit, interpretatus eſt, Deitatem, inquam, non qualis eſt in deificatis, vt iſtam cum illa compares. Non enim Deus, qualis homo, qui ſecundùm ſimilitudinem Dei factus eſt, reſpectúque ſimilitudinis, non natura Deus nominatur: neque Filius Dei in hanc ſimilitudinem profectu virtutis euehitur, ſecundùm quod de nobis dictum eſt, *Filij Dei ſumus, & ſi manifeſtatus fuerit, ſimiles illi erimus*: vbi autem ſubſtantia, ibi neq; in maius aut minus profectus eſt. Nam id quidem in homine locum habet, D in Deo non habet, quum ſemper ſit idem, neq; iam minor, poſtea verò maior, vtpote Deus. Chriſtus enim heri & hodie, idem eſt in æternum. Qui igitur Filio adimit, ne ſit conſubſtantialis Patri, ſed ſimilẽ illum ſtatuit, Deum eum eſſe negat. Itidem quoque qui eum ideò conſubſtantialem volt, quòd naturã ſimilem ſubſtantiæ diuinæ habeat, is aliam ſubſtantiam inducit, vtpote quæ non eadem, ſed ſimilis ſit diuinæ ſubſtantiæ: non igitur iſte, quidnam ſit natura Filius, decenter effert, quum non ſentiat eum ita conſubſtantialem Deo eſſe quemadmodum homo ex ſubſtantia humana homini ſimilis eſſe perhibetur: ſi autem non ita vt homo ex homine, ſecundùm ſubſtantiam, Deo Filius par eſt natura, ſed ex ſimilitudine aliqua quaſi concolor habetur, veluti ſimu- B lachrum quod cum homine lineamentis conuenit, aut vt homo Deo aliqua in re ſimilis eſſe cenſetur: certum eſt enim qui ita opinatur, etiam ſi maximè iactitet conſubſtantialitatem, nihil tamen tale in animo ſentire: non enim, vt in vſu eſt conſubſtantialitatem intelligi cupit, quæ intelligenda eſt de vna atque eadem ſubſtantia. Sed omnino præter vſum vocabulum vſurpat, & vt calumniari poſſit, vocem eam ethnicam dicit, quum tamen vox ea nũquam in alio ſignificatu pro conſuetudine ethnica ponatur, quàm vt eandem naturam deſignet, quod ipſum credendum eſt in Patre, Filio, & Spiritu Sancto: ſimul igitur iſte & vim vocabuli conſubſtantialitatis ſubuertit, & naturam ſubſtantiæ adulterinæ denominat, cum eam opus velit, non ſobolẽ: Quocirca ſatis credibiliter & ſcitè adiungit hanc dictionem impaſſibiliter, non vt calumniam paſſibilitatis detraheret. Quis enim Deum paſſibilem dicit: ſed vt eum factum, creatumve à Deo, non genitum, ex Deo proceſſiſſe perſuadeat, quaſi iſtiuſmodi progreſſus & exitus paſſionibus obnoxius ſit: quemadmodum ſoliti ſunt dicere, qui progreſſum naturalem, vt paſſionem repudiant, & quam ipſi dicunt ſubſtantiæ facturam, vt paſſionibus liberam, vacuam commendant, quanquam factura ipſa, ſi humanitus capiatur, & motum habeat, & ex motu laborem, quæ aliena ſunt ab opifice Deo, tamen generationem impatibilem, per iſtiuſmodi expoſitionem, Filij progreſſum intelligentes, Spiritum alienum à Patre & Filio commonſtrare nituntur, eò quòd eius progreſſus, non natiuitati, ſed profiatui ſeſe alijs impertienti, pro anhelitus ſimilitudine ex ore prodeuntis, & recipientem ſe ſanctificantis, ſimilis habeatur, nimirum pro voce ſua qua Spiritus dicitur. Atqui impoſſibile in Trinitatis gloria Spiritum conglorificari, niſi ex Deo per Filium progrediendi modo, non autem fiendi ratione naturam habeat (vt ipſi aiunt.) Non enim factura cum factore, neque ſeruus cum Domino conglorificari debet: neque quod ſubſtantiam diuerſam à natura Dei receperit, idem cum Dei natura fuerit (vt ait Ioannes) *quoniam in nobis eſt, ex Spiritu quem dedit nobis.*

Filius non eſt Deo ſimilis cum — Io. 10.

1. Ioh. 3.

Heb. 13. Filij diuinitatē negat, qui dicit, illum Patri ſimilem.

Samoſatenſis calliditas.

Spiritum S. alienũ Deum, à Patre & Filio dicit Samoſatēſis. Abſurdũ.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, IN EVANGELIVM DE SANCTISSIMA NOSTRA DEIPARA, SERMO

in quo annunciationis & incarnationis myſteria recenſentur.

Concionatorem quod ſpectare deceat.

SAcros ſacrarum rerum præcones noo ad imbecillitatem lectioois, ſed ad eam quæ requiritur vim materiamque, & cauſam ſpectare oportet, quas præ oculis habentes, ita demũ de eo qood denonciatur, deſtinationem coniecturamque facere debemus. Qoocirca etiam oune ad prædicationem diuini Euangelij de Deipara & matre Dei nos conferentes, coocionaturi ſcilicet ad cœtum conuentumque iſtius feſtæ diei, neceſſum eſt io argu-

Argumentum.

mento ſanctiſſimæ & nulla carne veſtitæ Trinitatis vt etiam vnius ex illorum numero incarnationem celebremus. Niſi enim diſertè prius & diſtinctè de Trinitate diſputatũ fuerit, quomodo ea quæ vnius B perſonæ propria peculiariaqoe ſunt, diſputari poterint? Quapropter neceſſum eſt vt inde petito initio, transſeamus ad ea quæ ad incarnationem ſpectant, atqoe ita qoæ Euangelij ſunt quaſi per ſubauditionem conſequentur. Ac primom hoc memoriæ ſubiiciendum, feſtum hoc vnum eſſe ex dominicis feſtis, atque adeo primarium & prorſos venerandũ vtpote quod pro ordine & digeſtione rerum earum quæ in Euangeliis de Chriſto prædicantur, ſacroſanctum habeatur: quippe io quo de filij Dei è cælis deſcenſũ agatur, Nos enim eum è cælis deſcendiſſe credimus, quemadmodum & eundem aſcendiſſe confitemur. Oportet igitur inſiſtentes diuinæ præ- C dicationi inde auſpicari, vnde rebus ſua diſcrimina oboenire queunt. Credimus igitur in Patrem, & Fi-

Trinitas.

lium & Spiritum ſanctum, Trinitatem ſcilicet perſonatum indiſſolubilem, intet ſe diſtinctionem & vnitatem incoofuſam poſſidentem. Noo enim ſecundùm interualla locotum diſtinctionem triom ſanctarum perſonarum conſtituimus, aot confuſaneam vnitatem, ſed inexemptihilem diſtinctionem & inconfuſam vnitiooem, cui nomen eſt Deus ſecundùm vnam ſingularitatem ſubſtantiæ. Siquidẽ vnum Deum in Trinitate perſonarum confitemur: Deum, inquam oullo principio inchoatum, aut tempore circunſcriptum, ſingulis tamen perſonis proprietatem attribuentes, in Patre naturam ingeniti, in Filio geniti, in Spiritu Sancto procedentis: nullo principio inehoatum, aut tempore circũſcriptum Patrem glorificantes, nullo principio io- D choatum aut tempore circunſcriptum Filium prædicantes, nullo principio inchoatum, aut tempore circunſcriptom Spiritum Sanctum confitentes: nõ tameo vt prior ſit Pater, poſterior Filius & Spiritus

Simul ſunt pater & Filius & Spiritus ſanctus.

Sanctus, ſed, quòd ſimul & pariter ſint Pater & Filius, & Soiritos Sanctus, ſecundùm vnam & nunquam inchoatam, extemporalemque, & ſuperſobſtãtialem vnitatem naturæ: veoerantes, vnum Deũ, in tribus proprietatibus credentes, vereque glorificantes, non vt alium Deum priuſque exiſtentem Patrem, & alium Deum Filium poſtea ſuperindu- A ctum, & aliom Deum Spiritum Sanctum poſtmodum excogitatum, ſecundùm blaſphemias hæreticorum, ſed vnum Deum in tribus ſubſiſtentiis prædieantes, in quibus vna ſit ſubſtantia, vis & efficacia, & quæcunque hoius generis circa ſubſtantiam eonſiderari poſſunt, & diuinitus in ſacris literis, & hymnis prædicantur. Et vt formulam demus ſermooi noſtro, eooſummationem, ac plenitudinem, ea quæ in ſacris literis celebrantur, tenere oportebit. Sed quænam ea ſiot, & circa quænam verſentur deinceps audiemus: nimirum eum increatum, incorporeum, intemporeum, expertem initij, ſempiternum, indeſinentem, infinitum, æternom, incognitum, ineffabilem, nulla figura delineatum, imperſcrutabilem, Deom deorum, Dominum domi- B norum, Regem regum, ſummum Imperatorem, creatorem, opificem, lumen, vitam, ſanctitatẽ, bonitatem, immortalem, omnipotentem appellari, & quæcunque alia excellentiam huiuſmodi, & oaturæ ratiooem præ ſe ferunt. Non quòd ſingula iſtorum ſubſtantia eius ſint, ſed quòd circa ſubſtantiam eius verſentur. Veluti quum duo pluráve ad vnum, cui attribuuntur, referri intelligimus, quod coaceruationem plenitodinemque diuinitatis in ſcripturis nuncopamus: non quòd ad voam tantummodo perſonam, ſed æqoè ad quemlibet ex Trinitate pertineant. Quapropter vnigenitus Deos ait: *Omnia quæ habet Pater, mea ſunt*, & ad Patrem loquens, *Omnia mea tua ſunt, quemadmodum & tua mea, & glorificatus ſum in iis.* Ioan. 14 Luc. 10

C In omnibus enim quibus glorificatur Pater, illis ipſis quoque glorificatur Filius, & Spiritus Sanctus. Atque hine perfectus Deos Pater dicitur, & perfectus Deus filius, & perfectus Deus Spiritus Sanctus, qooniam ſinguli non deſtituuntur plenitudine Deitatis, ſed æqualitatem hahent omnium earum proprietatum, quibus æqualiter plenitudo diuinitatis intelligitor. Ex deriuatione ἴσων, hoc eſt, qualis ἰσία nominatur fœminea terminatione, quæ eſt æqualitatis multorum complexio & cauſa.

Ἴσῶ & ἰσία quid.

Quibos enim æqualis ſubſtantia eſt, dioerſis interim ptoprietatibus, ea æqualia ex æqualitate quæ ἰσία eſt Græcis nominãtur, dicta videlicet quaſi ὁσία, hoc eſt, ſanctitas: huic vocabulo ἰσία ſi conuerſione iota in ὀμικρὸν deinde adiicias ὐψιλον, οὐσίαν facies, quæ ex hac etymologia quaſi interpretari poteſt, quædam ſubſtantia effectrix plurium, quæ D in eandem vnitatem, vnde ſunt, quaſi in ſuam ſummam conferuntur.

οὐσία vnde.

Cur hominẽ ad imaginẽ Dei factum dicamus. Hominis proprietates.

Nam ita ad hominem ſecundùm imaginem Dei factum reſpicientes, pro regula tradimus turbam earum ptoprietatum, quæ in eius natura ſunt, ſubſtantiamque eius appellamus, quę, & ipſa eſt complectio, & comprehenſio multorum quæ totum illum aceruum ad vnom refert, qualia ſunt, eum creatum eſſe, intelligentem eſſe, rationalem, animatum, corpotalem, paſſibilem, fluxum, tẽporalem, mortalem, fœcundum, corruptibilem, vegetabilem, mutabilem, alteruabilem, triſtitiæ ob-

noxium, aliaque huiuſmodi ſecundùm analogiam A rationemque æqualiter ad huius naturam relata æqualitas quædam, hoc eſt ἰδία, mutatione deinde adiectioneque literarum οὐσία appellari poteſt, atque ita deinde hoc ipſum pro plenitudine conſummationeque humanæ naturæ accipitur, eò quòd aggeſtu ſui impleat eius integritatem: in quibus illud animaduertendum, quòd nihil earum proprietarum, quæ in humana natura ad eius plenitudinem conſtituendam cernuntur, ſubſtantiam ſiue perſonam poſſe dici, ſed promiſcuè & liberè, quum in genere coaptantur: ſubſtantiæ nomen accipit vniuerſitas illa, integerque aceruus proprietatum humanarum: peculiariter verò & ad vnum relata perſona dicitur. Quum igitur communiter in multis iſtiuſmodi conſiderantur, ſubſtantia nuncupatur: quum in vnum propriè conferuntur, perſona ſiue B ſubſtantia nominatur. Et ſicut rurſus hominem ad imaginem & ſimilitudinem Dei formatum, ſimul in eo & mentem, & rationem, & ſpiritum contemplamur, neque in iis aliud alio prius aut poſterius iudicamus, ſed pariter conſiſtere, & quum de vno loquimur, Trinitatem tamen in animo cogitamus, quaſi ſi mentem ingenitam, verbum autem genitũ ſtatuas, idemque illud literis comprehenſum & atramento ſcriptum emiſſum dicas: ita quoque in omnium Deo, Patrem, quaſi mentem quandam, ingenitum, Filium vt Verbum genitum, eumq́; emiſſum cenſeas, in tempore, quod placuit paternæ voluntati, non quidem vt vox, quæ effertur ad tempus momentumque aliquod, & pro vſu rerum datur, ſed vt Verbum ſubſtantiale ſolidum, & re ipſa ita conſiſtens vt genitum eſt: poſtquàm enim ſemel è Patre prodiit, ὑπόστασις eſt, ſubſtantia eſt, ſtatum C indiſſolubilem, ex quo genitum eſt, poſſidẽs. Nam hypoſtaſis ſua interpretatione deſignat id quod ſubſiſtit, hoc eſt, quaſi ſecundo ordine conſiſtit: Siquidem Pater quatenus eſt author geniti, Filium vt genitum ſub ſe habet. Quapropter Euangeliſta loco huius præpoſitionis ὑπό, quod eſt ſub, præpoſitionem, apud, in Euangelio repoſuit, *In principio*, inquiens, *erat Verbum, & Verbum erat apud* Deum. Æquiualentia igitur ſunt & eodem ſignificatu, vltrò citroque recurrunt hæ voces ὑπό & πρός additæ nomini ὑπόστασις ergo eſt Filius, vt ſub aliquo ſtatum ſuum, id eſt, ſub Patre habens, & non à Patre ſegregatus, ſed apud Patrem ſemper exiſtens, neq; aliam voluntatem ſeorſum à Patre ſuo poſſidens, neque aliam poteſtatem, neque aliam operationem imò nec diuerſam ſubſtantiam obtinet. Sed quæcunque poſſidet Pater, Filius quoque vnà poſſidẽs, D conſubſtantialis, & Patri, & Spiritu Sancto rectè perhibetur. Idem ille, quum ſit ex voluntate illa Paterna antiqua & vera, *magni paterni conſilii Angelus, admirabilis, item conſiliarius*, & iampridem Verbum Patris, *ubi multifariam multipliciterque patribus per Prophetas loquutus eſſet, his vltimis diebus loquutus eſt & nobis*, incaruatus, & homo factus eſt, idemque (vt ait ſcriptura) etiam ſæcula condidit. Neque prodigioſis numinibus ſuam commiſit prouidentiã, vt ethnici blaterant, ſed eam ipſam omnium rerum corã, approbante cooperanteque Spiritu ſancto, in ſe ſuſcepit. Siquidem communionem eiuſdem, & vnius prudentiæ operationiſque præ ſe ferens, ad huncmodum loquitur, *Pater*, inquit, *vſque dum operatur, & ego operor*. Non enim per aliam prouidentiã Pater, per aliam Filius, ſed per vnam eandemque ſubſtantialem Deitatis efficaciam operatur. Quem-

Simile.

ὑπόστασις quid.

Ioan. 1.

ἀπὸ & πρὸς idẽ ſignificat

Heb. 1.

Ioan. 5.

admodum à præcone illo prædicatur, qui quum ſit ſplendor gloriæ, & ſigillum ſubſtantiæ eius, hoc eſt, Patris, omnia ferens verbo potentiæ ſuæ, expiatione peccatorum noſtrorum conciliata, conſidet ad dexteram Maieſtatis in excelſis. Sermo autem iſte iteratus in eandem ſententiam coit, ſi conſideres ſplendorem iſtum eſſe veluti radium verè ſolarem, ab orbe verè ſolari indiſcretam habere emicationẽ & characterem eſſe, & ſpecimen ſubſtantiæ eius, per quam ipſe Pater exprimitur, & repræſentatur: vt enim annulo ſignatorio ſpecies aliqua effigiatur, quam & imaginem expreſſam, & ſigillum appellamus, nihilque, quatenus ad ſuos pertinet, deficit ab exemplari ſuo: ita quoque Filius eandem cum Patre formam gerit. Non enim enariat impreſſa imago ab imprimente ſignaculo, ſed incõmutabilis B perſeuerat, iuxta ſculpturã annuli, ſiue in cera, ſiue in auro ſignaculũ illud effigiatũ ſit, pro ratiõne regij numiſmatis, ita quoque diuinus character Filij, ſubſtantiæ Patris incommutabile ſigillum eſt, ferens omnia verbo potentiæ ſuæ, ſecundùm ſuum ipſius exemplar, carnique ſuæ, quaſi ceræ, cum typũ formamque impreſſit. Non enim eſt impoſſibile vel incredibile, vt tempore Patris voluntati grato, vel character (ſiquidem & character eſt) incarnationem in ſe configuraret, qua veluti pro cera, aut quaſi pro auro vſus videri poteſt, quemadmodum totum illud myſterium, ineffabilis huius & inenarrabilis incarnationis nonnihil ſuboſtendit. Id enim adhuc ineffabile & inenarrabile permanet ob rationem creſcendi. Siquidem pro modulis gradibuſq́; creſcendi, de eius carne ſentiendum, non quòd ſimul eodem temporis momento abſolutus ſit, quòd in C cera effigienda ex impreſſu ſigilli animaduertimus: ſimul enim ſuper multis & in multis ceras annoli ſignatorij effigies induci poteſt: contra, in diuina incarnatione non ſtatim ſimul ſed per incrementũ perfectitudo intelligitur. Quod ipſum quoque facile intellexerit, quiſquis habet mentis ſubtilitatẽ, ac vrinandi peritus ſit, & in profunditates animalis corporis, quod & ineffabiliter, & ineuarrabiliter ſeminatur, intellectu deſcendere poſſet, ac perſpicere primum illic, ſubſidente genitali ſemine, paulatim ad in minimam coaleſcere particulam, & per gradus incrementum capere. Neque enim illud ipſum in rebus noſtris ſatis perſpicitur, niſi quatenus imaginando obſcuris veſtigiis indagamus. Secundùm igitur creſcendi rationem diuina verbi incarnatio progreſſus fecit, non quidẽ ſeorſum diuina increſcente forma, vt ſimul vnà contreſcente, ſed creſcẽ- D te animali carne ad ſolidam eam integritatem, qua homo perficitur, dum in vtero geſtatur, ideoq́; nouem menſium lege hominum ritu eius partus abſolutus fuit. Atque hinc eſt quod Chriſti incarnatio ex Deo perſonam ſuam habeat, non humanitus ex homine. Siquidem iuxta diuinum characterem humana eius forma ſtatum ſuum accepit, vnitione ſcilicet cum anima, atque ita fit, vt Chriſtus duo pariter ſit, & vnum ſingulare, vnuſque item ſit, & non duo, & rurſus duo, & nequaquam vnum eſt ſecundùm rationem duarum naturarum: & vnus nõ duo, ſecundùm vnitatem ſubſiſtendi. Ideoque duas voluntates prædicamus, ſed nequaquam duos volentes, aut duos operantes, ſed vnum volentem ſecundùm vnitatem perſonæ: contra, duas voluntates & duas operationes ſecundùm peculiarem vtriuſque naturæ rationem. Hoc igitur modo diuinum incarnationis myſterium deprædicantes, hereticorum blaſphemias

Simile.

Filius eſt ſigillũ incommutabile Patris

Verbi diuini incarnatio.

Duæ voluntates & duæ operationes in Chriſto

blaſphemias repudiamus, & in quibus ipſos inter ſe diuerſos relinquentes, tranſimus ad ea, quæ ab Euangeliſta de Deipara & matre Dei enarrantur, audituri illic explicatus ſeriem rei geſtæ. Significamus igitur tempore beneplaciti paternæ voluntatis, ſub plenitudinem ſeptuaginta hebdomadarum Prophetæ Danielis ab ædificatione Hieruſalem, poſt remigrationem captiuitaris Iudæ ex Babylone per Salathiel, & filium Ioſedech, ſummos id temporis ſacerdotes, & ad impletionem trecentorum nonaginta annorum, ſecundùm vices ſui ſacrificij ingreſſum eſſe Zachariam in templum Domini, ad incenſum offerendum, apparuiſſeqoe ei Angelum Domini ad dexteram altaris, annunciaotem ei de Filio ſoo Ioanoe, quem conceptura eſſet vxor ſua Elizabeth, edituraque eſſer Baptiſtam & præcurſorem Chriſti, ac conceptione deinde peracta, & mēſe ſexto, ex quo prægnans etar Elizabeth emiſſum eſſe Archangelom Gabrielem à Deo in Nazareth ciuitatem Galileæ, ad virginem Mariam, & ingreſſus ad eam Angelus ſalutauit eam, dicens: *Aue gratioſa Dominus tecum.* Etiam hic animadoertimus vocem illam ſalutationis Angeli eſſe vocem, quæ pro ſooo ſuo quo efferebatut, ſignificarionem habuit: verùm eam ipſam oequaquam fuiſſe filij hypoſtaſin aut carnem eſſe factam, ſed pro ſuo ſono, loqoeodiq́ue ratione diuerſam fuiſſe à Verbo Dei, quod in vterum virginis pariter deſcendit, prorſuſq́ue blaſphemias dicunt, qui autumant vocem Angeli fuiſſe materiam ſobſtantiamq́ue Verbi: nobis ergo ob iſtā execrabilem blaſphemiam, viſum eſt locum præſētem annotare. Quum igitur diuerſa ſit à voce Archāgeli, hypoſtaſis Verbi & Filij Dei, ſimul ac aperirentur aures virginis per Angelicum ſonum, introgreſſa eſt in eam diuina Filij eſſentia, adeò, vt nec ipſa virgo hæc cognouerir, cognouerit autem Dei filius, quo pacto introierit. Quapropter vt ignara de euentu myſterij conturbata eſt, ſuper verbis Angeli dicentis, *Aue gratia plena, Dominus tecum, & cogitabat ſecum, qualiſnam eſſet ea ſalutatio*, vnde ſubſecutus Archangelus ad eam dixit: *Ne timeas Maria inueniſti enim gratiam apud Deum, Ecce concipies in vtero, & paries filium, vocabiſque nomen eius Ieſum. Hic erit magnus, & Filius altiſsimi vocabitur, & dabit ei Dominus Deus ſolium Dauidis, Patris ſui, & regnabit in domo Iacob in ſæcula, & regni eius non erit finis.* Quio & hic hęſitat virgo, vt pore ad naturam reſpiciens, & de Ioſepho cogitās, cui nupta erar, ad Angelum tale reſpōſum dedit, *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* & quandoquidem dixerat, ô Angele, virum non cognoſco. Tu autem per hoc aduerbium, ecce, qood demonſtrandi vim habet, Ecce, inquiens, concipies, quaſi de tempore iam ioſtanti mihi loqueris. Quomodo iſtud fiet, ignoro, ſed dic mihi Angele atqoe interpretare, quomodo iſtud fieri poſſit? cui reſpondens Angelus dixit, *Spiritus Sanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obumbrabit tibi*, atque hæc eſt, inquit, concipiendi ratio, ita cōcipies in vtero ſuperuentu Spiritus Sancti, & obūbrationis virtutis altiſſimi, atqoe ideò, inquir, quod natom erit, Sanctum, Filius altiſſimi vocabitur. Illa verò etiamnum hæſitans, ſed tamen optans, *Fiat mihi*, inquit, *ſecundum verbum tuum*, & abiit ab illa Angelus. Nam hoc ſignificar Euangeliſta, Angelum ab ea digreſſum eſſe, ne occaſionem relinqueret dicere volentibus, eum ipſum Angelum incolam virginis incarnatom foiſſe, aot verbum, quod ille ioſonuit, aut prolocutus eſt, hominis naturam cōdidiſſe, ſed

70 Hebdomadæ.

Luc. 1.

Angeli vox non eſt ſubſtantia Verbi.

Luc. 1.

Ibidem.

Ibidem. Diſceſſit ab illa Angelus quid.

A quod aſcendente Angelo ſuperuenerit in virginem Spiritus Sanctus, obumbraueritq́oe illam virtus altiſſimi, atque ita poſtmodum conſummatus eſt ſalutaris ille conceptus. Quibus iterum neceſſariò eſt inſiſtendum conſiderandumq́ue qua ratione ad virginē dictum ſit, [Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi te obumbrabit:] nūquid itidē, vt ad Apoſtolos dixit Chriſtus, *Vos autem ſedete Hieroſolymis, donec induamini virtute ex alto*, adueniente in vos Spiritu ſancto: idem enim genus promittendi, & eadem ratione intelligi poteſt: quum & hic virtutem ab altiſſimo ſuperuenturam in Apoſtolos, & Spiritus ſancti acceſſum denuociet. Quid igitur? num vt Apoſtolis ſpiritus, & virtus altiſsimi promittitor, ita & virgini quoque promittitur? Quòd ſi eadem ratione huic, vt Apoſtolis, promiſ-
B ſio facta eſt, itidemq́ue virtus altiſsimi, & Spiritus ſanctus in eam deſcenderit, ſequitur, vt quum in Apoſtolis ea ipſa virtus, & Spiritus ſanctus incarnationem non fecerir, neque in virgine virtutem altiſsimi, aur obumbrationem Sancti ſpiritus incarnarionem operaram fuiſſe, nec hominem eſſe factum, qoanquam etiam alius ſecundùm eam conſuetudinem, qoæ in ſacris ſcripturis eſt, virtus altiſsimi appellatur. Enimuero, vt in Apoſtolos virtus iſta ideò deſcendit, vt contra omnem aduerſariam virtutem vigerent, ideoq́ue ſpiritus ſuperuenit eſſentialiter, cum omnibos ſuis doribus vt efficaciam acciperent omnibus ſignis, prodigiis & portentis, ad confirmandam, certamq́ue & indobitatam reddendam promiſsionem Chriſti: ita quoque Spiritus ſanctus in virginem deſcendit cū omnibus ſois eſſentialibus virtutibus, quæ illi per
C rationem diuioi Principatus adſunt, imbuens eam in gratia, vt in omnibus gratioſa eſſet, atque idcirco gratia plena cognominata eſt, eo quòd adimpletione Spiritos ſancti omoibus gratiis abundaret, & virtute altiſsimi obumbraretur, quam virtutem per omnia tempora conceptus eam habuiſſe confido, & poſt conceptum etiam retinuiſſe: neque enim id temporarium in virgine accidiſſe opioor, ſed per omnia tempora hoc illi datū fuiſſe, quemadmodum & ounc in præſentia & in æternum vſq; habet hæc virgo ſibi obumbrantem virtutem altiſſimi, & ſuperuentum Spiritus ſancti, & virtutem altiſsimi, vt ſit gratia plena, ita enim iſthic opinamor omnia illi per gratificationem Spiritus ſancti, & virtutem altiſsimi donata foiſſe, & nequaquam ſicuti hæretici dicont, vim ſcilicet quandam, energiamq́ue ſpiritus iuditam eſſe virgini, vt incarnatio
D perficeretur. Nam tametſi ſine ſeminio id factum credimus, tamen non ita loquimur, quod ſecūdùm eam dioiſionem grariarum, qua ſpiritus ſingulis diuidit prout vult, caro iſta formata ſit citra interuētum propriæ eſſentiæ Filij Dei, Abſit, ea enim eſt mens Pauli Samoſatenſis, & reliquorum hæreticorum: verùm ita loquimor ſecundùm orthodoxorū dogmatum rectitudinem, virtute & ſpiritu eſſe impletam virginem, tum vt corpus eius ſanctificaretur, tum vt ſalutarem illum fœtum concipere poſſet. Atque ita deinceps diuina Verbi natura ibi ſuū tabernaculum eligens, in ea incarnationem aſſumpſit, & homo factus eſt, non ita quidem, vt potentiā aliquam operandi vim illi inderet, ſed vt in ea naturaliter ſecundùm vniuerſam integritatem Deitaris, perſona Filij ab initio Deos & vlterior initio, carnem & hominis conditiooem indueret. Declaratum enim ſuperius eſt, virtutem regnumq́ue, atque

Cur Angelus dixerit S. S. ſuperueniet, &c.

Act. 1.

Spiritus S. in apoſtolos eſſentialiter ſuperuenit

Spiritus S. quomodo ſuperuenerit in D. Virginem.

Incarnatio facta non eſt ſine interuentu propria eſſentia Verbi.

alia omnia iſtius generis, de quibus in ſacris literis mentio ſit, non ita de vnoquoque ex Trinitate eſſe intelligenda, quaſi ſingula eorum perſonam propriam denoteut, ſed ita accipi debere, quaſi ea non ſubſtantiam ſignificent, ſed ſubſtantiæ proprietates, atque ita energiam & virtutem circa perſonam eſſentialiter referri, & in commune quidem ea de vnaquaque perſonarum diuinarum prædicari, propriè tamen ſolum ad perſonam Filij incarnatam, & hominem factam pertinere. Superuenit igitur Spiritus ſanctus ſuper eam, & ſanctificauit ipſam, vt in Pſalmis Spiritus dicit, *Sanctificauit tabernaculum ſuũ altiſsimus*, & obumbrauit virtus altiſſimi, corroborans eam, & diuinæ vmbræ imaginem induxit, vt inde lineamentis collectis, videre poſſet, quateous poſſibile eſt, Deum formæ expertem in ſe coocipi.

Pſal. 45.

B Non enim ſuſpicandum eſt, quòd ſecundùm ſimplicem naturæ ſuæ proprietatem, virgo in ſe habitantem Deum videre potuerit, aut quòd ipſa animata rationaliſque & intellectnalis incarnatio cõſpicere valuerit, ſed quatenns poſſibile fuit, vtpote obumbrante illam virtute altiſſimi, & vmbras lineamentaque quaſi faciente, vt videret, quateous fieri poterat, Deum in ſe habitantem. Et vt nos ipſi animam inhabitantem in carne noſtra poſſidemus, nec tamen quomodo qualiſve ea ſit, conſpicere poſſumus, ſed quaſi vmbram eius, & lineamenta ex virtutibus eius & internis efficaciis colligimus: Tale quiddam tum virgo, tum ipſa rationalis & intelligens anima contueri poterat, atque etiam nunc poteſt, ex potentiis operationibuſque inde prodeuntibus. Atque ſecundùm hanc proportionem potius loquendum eſt, quòd Deus fecerit hominẽ

Virgo Deum in ſe habitantẽ videre non potuit.

C ſecundùm imaginem Dei: ſecundùm imaginẽ enim & ſimilitudinem iſtiuſmodi incarnationis, & aſſũptæ humanitatis hominem Deus fecit, vt in ſe geſtans illud quod ſecundùm imaginem & ſimilitudinem Dei effigiatum erat, nihil ambiguom relinqueret de incarnatione & humanitate aſſumpta: Incarnationis enim & aſſumptæ humanitatis ſpeciem, ſub vna voce ſimul prędicamos, neque ſolum incarnationem annuòciamus, ſed vnà cum incarnatione & aſſumptam humanitatem, ne videamur cũ impiis hæreticis, inanimatam, menteq́ue vacuam, & irrationalem incarnationem ſtatuere, ſed ex eo quòd dicimus incarnationem & humanitatem ſimul aſſumptam & carnem credimus, & animam rationalem & mente præditam ſignificamus. Ideoq́ue & eos qui dicunt ſolam naturam Dei Verbi incarnatam, neque addunt eam animatam eſſe, & rationalem & mente præditam, non

Deus fecit hominem ad imaginẽ Dei, quomodo.

D admodum recipimus, niſi reſoloant, & exponant, quid iis verbis ſentiant, id enim nuper ſimpliciter dicebatur, ſed poſtmodum malitioſè tractatum eſt ab hæreticis, verba ſimplicia deprauantibos. Sanctificata igitur ſuperuentu Spiritu Sancti virgo & corroborata, & virtute altiſsimi grauida, eum geſtabat qui ex ſua propria eſſentia Dei erat Filius, pro vnica eius diuinitatis natora, & gignit eundem incarnatum, & hominem factum ſecundùm duarum naturarum proprietatem: eundemq́ue duplicem, & vnum ex duobus conſtantem, inconfuſè, immutabiliter, atque indiuiſim credi oportere ſtatuimus: non quidem deiferum hominem ſed carniferum Deum: cæterùm neque hoc pro hæreticorum more intelligentes authores Nicęni concilij, ſed, vt diximus, ex operatione Spiritus & virtutis altiſsimi, & imprægnatione virginis deiferum hominẽ eum,

Chriſtũ vnum ex duabus naturis.

A qui ex virgine prodiit, credendum eſſe ſtatuerunt, geſtaſſe eam Dei virtutem, & energiã ſpiritus, quæ operata eſt corã Pharaone & omnibus Filiis Iſrael. Eadem ratione principis Apoſtolorum, verba in actis Apoſtolorum de Chriſto prædicantis, rectè quidem ab eo eſſe dicta accipiunt, ſed quæ ab iſtis tortuoſè & malitioſè deprauentur quum ita loquitur, [Ieſum Nazarenum, quem vnxit Deus Spiritu ſancto,] quæ verba ita noſtri interpretantur, Deum ſcilicet in vtero virginis creaſſe hominem ſine vllo ſemine per operationem ſpiritos, eumq́ue vnxiſſe virtute altiſsimi, quaſi oleo exultationis præ conſortibus ſuis (vti ſcriptum eſt) illum ipſum Filiom altiſsimi nominauit ſcriptura, quemadmodum & in Pſalmis refertur, loquente Chriſto ad multitudinem: *Et ego dixi Dij eſtis, & Filij altiſsimi omnes*: nos

Pſal. 81.

B igitur talia hæreticorum dogmata intellectuſq́ue reprehendere & corrigere deſiderantes, per præſentem Euangelij interpretationem aſſerimus, nõ deiferum hominem eſſe Chriſtum, ſed carniferum Deum, quatenus Deus hominem geſtat integrum abſolutumq́ue. Deus interim perfectus, & homo perfectus, vnus ratione vnius perſonæ, duplex tamen natura. Hunc igitur hominem quem dicimus, quòd Verbum geſtauerit, hunc ipſum Deus Pater, quum illi placuerat, cooperatione Sancti ſpiritus, voà ſimul collaborante Filio, inunxit Spiritu Sancto, tribuens ei omnem efficaciam, eundemq; virtute altiſsimi circumcinxit, vt poſſet ſuſtinere omnem aduerſariæ poteſtatis impetũ, & operari: deinde curationem in populo. Siquidem & tentari ſe à ſathana non recuſauit, & omnem humilitatem & paupertatem in carne ſua perpeſſus eſt, & quemad-

Chriſtus eſt vnus ratione vnius perſonæ ſed duplex natura.

C modũ de eo magnus ille præco vociferatur dicens: Illud impoſsibile infirmumq́ue legis quatenus ea imbecillis erat ob carnem, Deus miſſo filio ſuo in ſimilitudine carnis peccati & de peccato condemnauit peccatum in carne. Quapropter Filius Dei carne indutus homo factus eſſe dicitur, quemadmodum & alibi Apoſtolus dicit, *Quum veniſſet plenitudo temporis, emiſit Deus Filium ſuum, factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant, redimeret*. Atque hinc annotandum, quòd primùm Filius à Patre mittitur, & tum demum naſcitur ex fœmina, nõ quòd primum naſcatur è fœmina, & tum demum mittatur à Patre, ſed primùm eius miſsio à Patre eſt ac tum denique ſuccedit eiuſdem natiuitas è fœmina, vt quum verbis iſtis Apoſtolicis conſentiant Prophetæ, qui Filium referunt miſſum eſſe. Et primùm in Eſaia, ipſius qui miſſos eſt, verba auſculta.

Gal. 4.

D *Ego ſum primus, & ego ſum vnus in æternum, & manus mea fundauit terram, & dextera mea ſtabiliuit cælum*: & egrediens in tempore operationis coniungit dicens, *Et nunc Dominus miſit me, & ſpiritus eius*: manifeſtò ſeipſum per hæc declarans, quòd ipſe Deus, qui fecit cælum & terram, hæc dicat, *Et nunc Dominus miſit me, & Spiritus eius*, etiam per Zachariam loquens, *Oblectare*, inquit, *& lætare filia Sion, quoniam ecce venio, & habitabo in medio tui. Et defugient gentes multæ ad Dominum in die illa, & cognoſces, quod Dominus omnipotens emiſerit me.* Iam inde & ipſe incarnatus de ſeipſo ſuis verbis confitetur: Miſſus ſum à Patre, inquit, Et, miſit me Pater, eadem multis ſermonibus conteſtata reddidit: Ergo non vt homo miſſus eſt, ſed vt Deus & homo Filius à Domino Patre. Qoale etiam illud eſt, Pluit Dominus à Domino Patre, additum eſt à Domino, quale quoque & illud eſt. *Dixit Dominus Domino meo.* Accipit autẽ

Eſa. 48.

Eſa. 42.

Zach. 2.

Pſ. 109.

in his

in his verbis thronũ Dauidis corporaliter ex ratione proſapiæ, qua Pater illi Dauid fuit. *Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius nõ erit finis.* Attende quæſo ſententiam & dogma, quod hac interpretatione conſtituitur. Rimantur enim omnia hæretici ſeſe inuicem adhortantes, & fallaciusè quærũt, an acceperit thronum Dauidis Patris ſui, & regnauerit ſuper domum Iacob in æternum? & num iſta ſubſequuta ſint poſt incarnationem eius? quibus ita reſpondemus, non obiter, ſed cum quadam obſeruatione verba iſta attendenda eſſe quum Angelus dicit. *Et dabit illi Dominus ſedem Dauidis*, neque enim addidit, vt confotmaret aut corroboraret, ſed ſimpliciter loquutus eſt, dabit. Et iam hinc ex vi eorum quæ ex hoc verbo colliguntur, quærenda dubij iſtius ſolutio eſt, eò quòd, dabit, pronunciauerit, vt transferret huoc thronum. Quemadmodum & ipſe Chriſtus interpretatur, ad Iudæos loquens: Idcirco auferetur regnum à vobis, & dabitur genti facienti fructus eius. Ergo capiens Chriſtus thronum Dauidis tranſtulit illum, & dedit ſanctis Chriſtianorum regibus, vt conuerteret eos ad domum Iacob, qua tradita in opprobrium, & direptiooem, regnabit in Chriſtianis in æternum, & regni eius non erit finis. Non enim populo vlli alij reſidui ſunt prophetæ, ſecundùm viſiones Danielis, ſed hunc ſolum Meſſiam eſſe prædicant, & regem agnoſcunt, perſeuerantem vſque ad ſecundum ſuum ipſius aduentum: quo tempore quum venerit, manebit rex in ſecula, & regni eius nõ erit finis. Siquidem genitus ex virgine & conſummatis omnibus quæ ad negotium mortis & crucis pertinebant, poſt reſurrectionem ad ſuos aiebat, *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra.* Ecce iam inde regnare incepit, & prædicatur Chriſtianorum rex, quemadmodum in exordio precum ſuarum ſe inuicem adhortantes, atque in cœtum conuocantes clamare ſolent, *Venite adoremus & procidamus corã Chriſto rege noſtro:* & illud itidem, *Is qui venturus eſt in magno ſuo & illuſtri aduentu, permanebit regnans in æternum, & regni eius non erit finis.* Et quando quidem ipſe rex eſt qui natus eſt ex Virgine, idemque & Dominus & Deus, ea propter & mater quæ eum genuit, & regina, & domina, & Deipara propriè & verè cenſetur, licebitque nobis ita congruenter dicere, dum ad ipſam & ad eum, qui ex ea genitus eſt, carniferum filium reſpicimus: Nunc ſcilicet adeſt regina à dextris tuis in veſtitu deaurato circumamicta, variegata, eo quòd ſecundùm ſexum fœmineum, regina & domina & mater Dei appellari debeat. Eaque nunc vt regina aſsiſtens à dextris Filij, vbique regnantis, quaſi in veſtitu deaurato, incorruptionis & immortalitatis, circumamicta, & variegata, ſacris & ſolennibus verbis celebratur, non quidem ſecundùm ſpiritualem ſimplicitatem, aut quaſi ſine corpore & carne aſsiſtat, ſed quod induta ſit (quantum ſpectat ad ſanctiſsimam eius carnem) incorruptibilitate & immortalitate. Variegata rurſus eſt, quantum attinet ad oſſa ſanctiſsima, quæ eius carnem ſuffulciunt. Nam ex carne eius, & ex oſsibus eius, veluti ex veteri Adamo nouus iſte Adam, vt vicem eius expleret, coſtam ſibi finxit, nimirum iſtam incarnationem, eamque ſemel indutam perpetuo geſtat. Ac proinde iſta noua Eua mater vitæ appellatur, variegataque permanet ad primitias vitæ immortalis omnium viuentium. Dicimus eam igitur iterum atque iterum, & ſemper & vndequaque beatiſsimam. Sicuti ergo quum ad ipſum reſpicimus, regem, Dominum, & Deum appellamus: ita quoque quum ad eam oculos reiicimus, reginam, dominam, & deiparam eſſe animaduertimus, idque contemplatione oculi mentalis. Adeſt regina à dextris tuis, veſtitu deaurato circũamicta, variegata. Et iam ſcilicet, audi filia Dauidis & Abrahæ, & inclina aurem tuam in preces noſtras & ne obliuiſcaris populi tui, neque noſtri, qui ſumus de familia, & domo patris tui. Parentes enim tui ſumus ſecundùm generis proſapiæque rationem, noſtraque filia es, quia ex nobis genita es: decet enim te matrem, regeneratricem, dominam, ac heram cognominari, eò quòd ex te prodiit rex Dominus, ac Deus noſter: aſsiſtentem illi, nobis quidem terribili, tibi autem dulci, omnemque gratiam largienti: qua de cauſa factum eſt, vt gratia plena appellata ſis, vtpote quæ omni gratia abundares, idque per ſuperuẽtum in te Spiritus Sancti: ideoq; vultum tuum deprecantur omnes diuites plebis, ditati ſcilicet iſtiuſmodi bonis, & ſpiritualibus contemplationibus. Ad te clamamus, recordare noſtri ſanctiſsima virgo, quæ etiam à partu, virgo permanſiſti, & retribue nobis pro exiguis iſtis eloquiis magna dona ex diuitiis tuarum gratiarum, tu quæ gratia plena es: nam ideò his vocibus, vt ex re ipſa deſumptis, & natura laudatoriis, præcipuè in tuum encomium vtimur, ſi quando hymnus, ſi quando laus tibi, ſiue à nobis, ſiue ab vniuerſa creatura offertur: Tibi inquam, gratioſæ dominæ noſtræ, reginæ, heræ, matri Dei, arcæ ſanctuarij. Ecce iam nunc & in exordio diei vt primitias laudis tibi hoc encomium Archangelus contexit dicens: *Aue gratia plena, Dominus tecum*, beatam te prædicant omnes Angelorum & terreſtrium hierarchiæ, & hierarchicas manus attollentes benedicunt tibi, quæ & in cælis benedicetis, & in terris beata prædicatis, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui: iſtiuſmodi enim benedictionibus te celebrat prima acies, quæ ex thronis cherubinis, & ſeraphinis conſtat, qui aut flammei, aut magni regis Dei cognitores appellantur, beata tu in mulieribus, & beatus vterus tuus Dei geſtator, & vbera, quæ ille adhuc infantulus ſuxit. Secũda vero hierarchia, quæ in ſe dominationes, virtutes, poteſtateſque complectitur, ad te reſpectans clamat, vtpote quæ hæc didiſcerit à ſublimiori hierarchia, priuſque initiata ſit, *Benedicta tu in mulieribus, & Benedictus venter tuus*, qui Deum concepit, & mammillæ quæ Deum educauerũt puerum factum. Iam tertia ex principibus, Angelis & Archangelis acies quibus mandatum & permiſſum fuit, à Deo emittente, vt per vnum Gabrielem Archangelum ederet ſplendidiſsimum & capaciſsimum hymnum, in hæc verba: *Aue gratia plena, Dominus tecum*: ab iſtis deinde nos hierarchiæ terreſtres exaltationes Dei in gutture ferentes, ſiue quod didicimus, ſiue quod mutuo hæc verba ſumpſerimus, exaltamus te magna & canora voce, dicentes, *Aue gratia plena, Dominus tecum*, intercede hera, & domina & regina & mater Dei pro nobis. Quoniam ex nobis tu oriunda es, & is qui editus eſt ex te, carnigerus Deus, noſter eſt, quem decet gloria, & magnificentia, omniſque honor, & adoratio, & gratiarum actio, cum Patre initij experte, & cum ſancto bono viuifico ſpiritu, & nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum, Amen.

Luc. 1. — *Luc. 1.* — *Chriſtus in æternum regnabit Rex.* — *Ioan. 10* — *Virgo Maria Regina & domina propriè dicitur.* — *Mater vitæ virgo dicitur.* — *Similis.* — *Gratia plena deipara dicitur cur.* — *Luc. 1.* — *Secunda hierarchia.* — *Ibidem.* — *Ibidem.*

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, IN PASSIONEM ET CRVCEM DOMINI.

Ioan. 19. *Et venientes in Golgotha, hoc eſt, Caluariæ locum, dederunt ei vinũ bibendum felle mixtum, quod vbi guſtaſſet, noluit bibere. Poſtmodum* *Pſal. 21.* *quum eum crucifixiſſent, diuiſerunt eius veſtimenta miſſa ſorte, vt impleretur dictũ prophetæ, Diuiſerunt ſibi veſtimẽta mea, & ſuper amictu meo miſerunt ſortẽ, & ſedentes illic ſeruabant eũ*, & reliqua quæ ſunt eius paſſionis. Quod autem nũc recitatũ eſt verbũ, Euangelium quidem eſt, ſed tamen euidentiæ claritudiniſque gratia defugiendum eſt ad ſanctos, & ab iis intellectus huius rei excipiendus. *Sancti patres rerum euangelicarum nobis periti ores ſunt.* Veri enim ſimilius eos, rerum Euangelicarum magis, quã nos conſcios & peritos eſſe, ſed ne circa omnes obtrantes moram iniiciamus noſtro ſermoni, ſufficiet in præſentia vel vnus magiſter Apoſtolus ad vos plenè de omni negocio inſtruendos. *Heb. 6.* Scribit enim Hebræis beatus Paulus, quòd impoſſibile eſt Deũ mentiri, eumque in dicendo quàm maxime veracẽ eſſe, & falſum non dicere. Siquidem rerum creatarum natura ad proprium ſibi habet, vt mutationi ſubiecta ſit, & diuerſis vicibus agitetur: id inde illis nimirum euenit, quòd quum non eſſent, per imitationem acceperunt ex gratia humanitateque ſui conditoris, vt eſſent, quemadmodum Paulus teſtatur, *Rom. 4.* *Qui*, inquit, *vocat ea, quæ non ſunt tanquam quæ ſint.* Deus contra, per Verbum ſuum conditor exiſtendo exiſtens, immutabilem habet cum ſuo Verbo naturam, & id per Prophetam commonſtrat, dicens. *Malach. 3.* *Et ecce, inquam quoniam ego ſum, & non immutor.* *Pſal. 115.* Atque ideò in Pſalmis de hominibus canitur, *Ego dixi in extaſi mea, omnis homo mendax.* De Deo contra Moſes in lege hoc teſtimonium affert, *Deut. 32.* Deus fidelis & verax. Vir igitur ille, vt ſic dicam, Chriſti gerulus ab ambobus eruditus, etiam ipſe diſcrimen Dei cũ rebus creatis exponens, ita ſcribit, Sit autem Deus verus, omnis contra homo mendax. Verus porrò eſt Deus, non modo ſcilicet quòd non mentiatur: nihil enim contrarium in illo: neque vt homo homini, ita ille teſtimonium verum præbet, quum nemini ſit obnoxius: ſed quòd ipſam ex ſe veritatem gignat, Pateretque ſit Domini ita loquentis, *Ego ſum veritas*: *Ioan. 14.* veritati porrò nunquam mendacium amicum fuerit. Inde eſt quod ſecundùm Pſalmographum, veritatem Dominus exquirat, & mendaciũ à ſe reiiciat, & alienum faciat dicens: *Filij alieni mentiti ſunt mihi*: *Pſal. 17.* mentiti enim ſunt Iudæi contra Seruatorem, & quum legem ſe dicerent ſeruare, veri in dicendo non fuerunt, ſed præuaricabantur aduerſus eum, qui legem dederat, mortem Domino pro viciſſitudine gratiarum molientes. Meritò igitur reiecti ſunt, & mortem, quam aduerſus Dominum mentiendo induxerunt, eam verò aduerſus ſeipſos attraxerunt, vt Ananias & Saphira in actis *Ananias. Saphira. Act. 5.* Apoſtolorum, qui quum Deo vota feciſſent, ex votis ſubtraxerunt, & cæteros quidem alios latuerũt: Miniſter tamen veritatis Petrus, eos à ſe extrudit, dicens, *Non mentitus es hominibus, ſed Deo.* Qua in parte ingens miraculum editum eſt: quod enim ſo-

A lus nouerat Petrus, id morte Ananiæ & Saphiræ omnibus innotuit, adeò vt omnes inde cautiores ſint redditi, & exemplum Saphiræ perhorruerint. Scire enim debemus, & nequaquã ignorare, quòd quæcunque promittimus Deo, non ea deinde noſtra eſſe, ſed Dei: & ſi inde quid defraudamus, ea nõ nos ſumere iam tanquam noſtra, ſed vt Dei ſacrilegio compilare. Neque iſta promiſſio ſolum ad pecunias pertinet, ſed etiam ad verba profeſſionemque pertingit. *Vota ſua Deo non ſunt ra... ...* Certè diuinum reuera & magnum myſterium noſtrum non in pecuniis habet promiſſionem ſuam, ſed in profeſſione perfecta, & in fide erga Deum: omnes certè promittimus, & omnes ſumus promiſſionis debitores, adeò vt neceſſum ſit præſtare, B virginem quidem virginitatem qualem promiſit, continentem continentiam, maritatos pudicitiam, & mutuam inter ſe dilectionem & reuerentiam: & in ſumma quemlibet fidem in Deum, & obſeruantiam, & iuſtitiam, & fortitudinem, ne nos vt malignos fruſtratoreſque exemplũ Ananiæ & Saphiræ apprehendat: huius enim rei gratia, etiam Apoſtolicus confirmatur ſermo, nimirum, *Rom. 13.* *dandum eſſe omnibus id quod debetur, cui vectigal, vectigal: cui metum, metum: cui honorem, honorem. Nemini quicquam debueritis, niſi vt vos mutuo ametis.* Hoc ipſe præſtitit qui id præſtandum denunciat. Atque ideò liberè de ſe ipſo pronunciat, *Ibidem.* *Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui, in reliquum repoſita eſt mihi corona* C *iuſtitiæ, quam dabit mihi iuſtus iudex.* Non enim mendax in promiſſis, ſed ſeruans ea quæ Deo pollicitus erat, obtinuit viciſſim à Deo vero incaducam repromiſſionem. Atque hinc eſt quòd nos admonet, *Ne vobis inuicem*, inquit, *mentiamini*: ac rurſus, *Omne quod mendacium eſt, ex veſtro ore non procedat.* *1. Ioã. 2.* Vult enim ipſius nos imitatores eſſe, quum inquit: veritatem dico, non mentior, maxime quũ ea ipſa ſit Euangelica Domini ſententia, *Mat. 6.* *Sit veſtrũ ita, ita: & non, non:* hucuſq; nos, qui in Chriſto ſumus, aſſeuerationibus noſtra verba confirmemus, neque vlteriori progreſſu, vſque ad iuramenta defugiamus, vt corruptibilium pecuniarum gratia Deum in teſtem allegemus, *Iurare non licet pro pecunia.* præſertim quum D Moſes, ita legem ſtatuat, *Non ſumes nomen Domini Dei tui in re vana*: *Exod. 20.* nam ſi quis planè dignus eſt vt nominet Deum, dignus quoque eſt fide, vt ei citra iuſiurandum credatur. Quiſquis enim ad maiora idoneus eſt, multò magis ad minora idoneus fuerit. *Qui non eſt fide dignus indignus eſt qui Deum nominet.* E diuerſo, ſi non eſt fide dignus, vt ei credatur citra iuramentum, nõ eſt certè dignus qui Deum nominet. Si non eſt fidelis in ſermone, quomodo vlla ratione ei iuramenti Deus teſtis eſſe voluerit, deſtituto fide, ad quẽ Dominus reſpicit? *Sap. 1.* Sapientia iſtos reiectos eſt, ſic inquiens: *Sanctus enim ſpiritus diſciplinæ fugiet dolum, & reſiliet à cogitationibus ſtultis, neq; habitabit in corpore obnoxio peccatis.* Atq; ideò eſt quod Dominus ab inuocantibus ſe, fidem ante omnia repoſcit, quemadmodum factum eſt in cæco, *Credis*, inquit, *quod hoc poſſum tibi facere?* ad lunaticum ait: *Quod ſi credideris, fiet.* Poſtulat

autem

autem id Seruator, non quod alicuius opera, aut miniſterio indigeat: ipſe enim fidei aothor eſt & ſuppeditator: ſed ne videretur perſonis gratificari, & non annuere fidei, & ne ſi citra fidem reciperent ipſius beneficia, eadem perfidia & incredulitate amitterent. Vult enim gratiam quam largitur permanere: & quum medetur, irreciduam eſſe ſuam medelam præmonuit certè paralyticum. *Ioan. 5.* *Simile.* *Ecce*, inquiens, *ſanus factus es, ne amplius pecces.* Ac veluti medicus quiſpiam ingrediens ad ægrotos, primùm quærit an velint curari, ne & ipſo ſatagẽte, & nolẽte illo, inutilis efficiatur curatio, aduerſante egroto contra medici artem. Ita quoque Dominus è ſanandis percunctatus eſt, & credentibus gratificatus eſt, vt per fidem gratiam obtinere poſſent. Indiciũ enim voluntatis animæ fides eſt. *Fides eſt indicium animæ.* Quid igitur Deũ vocat in teſtem, qui fidem non habet ſecundùm veritatem? Probat hoc Spiritus Sanctus in Pſalmis. *Pſ. 144.* *Prope eſt Dominus omnibus innocantibus eum in veritate*, per quam ſolam Dominus innocari poteſt. *Iuramẽtum quid.* Quapropter, quid iurant Deum, quibus ne in paruis quidem rebus fides habetur? alioqui iuramentum veritatis teſtimonium eſt, & non index negotiorũ. Siquidem iurant homines non vt negotia ſignificent, ſed vt veritatem confirment, eaque quæ proferunt, mendacio carere oſtendant. Si igitur iuranti fides eſt & veritas, quis vſus iuriſiurandi? ſin autem fides ei non eſt, cur tantum impietatis ſuſcipimus, vt propter homunciones eoſque mortales, Deum qui ſopra homines eſt, in teſtem vocemus? *Regem terræ in teſtem vocare nepharium.* nam ſi regem terræ ad infima tribunalia in teſtem vocare nefarium eſt, vtpote maiorem & actoribus & iudicibus, cur increatum ad creata acceſſimus? & Deũ ab hominibus negligi efficimus? Apage, id omnem ſuperat iniquitatem & audaciam. Quid igitur faciendum? nihil amplius, niſi, vt ſit noſtrum ita, ita: & noſtrum non, non: & in ſumma non mẽtiamur. Si enim verum dicere videbimur, & in ea re imitari verum Deum, *Obiectio.* forſitan aliquis ita contradicat, Si iuſiurandum vetitum hominibus eſt, & non iurando quis imitatur Deum: qui fit, vt ipſe Deus in ſacris ſcripturis iurare referatur? nam & Abrahæ iurauit, ſicut Moſes teſtatur, & in Pſalmis ſcriptum eſt: *Pſ. 109.* *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedec.* Videntur enim iſta aut cum ſuperioribus pugnare, aut iſthinc hominibus iuriſiurandi facultatem concedi. *Reſponſio.* Verũ hoc ita nõ eſt, nec quiſquam hoc potet: Deus enim per neminem iurat: qui enim poteſt, qoum ſit Dominus & conditor omoium? ſed ſi, quod res eſt, dicendum eſt, ipſius ſermo iuſiurandum eſt, certa fide induens auditores, quoniam quæ promittit & loquitur, prorſus fient. Siquidem non vt homo iurat Deus, ſed nobis ipſius ſermo pro iurameoto eſt ad veritatem. *Iurat Deus non vt homo.* Hominibus aut ẽloquens iurare dicitur, & hoc ipſum humano more efferunt ſancti, vt inde ipſi loquentes fidem ſibi haberi velint, inde etiam Deo loquenti fidem habeant: vt enim hominum ſermo confirmat iuſiurandum, ita quoque ea qoæ loquitur Deus, *Simile.* ob firmitudinem & immutabilitatem voluntatis eius, pro iuramentis reputanda ſint. Adſtipulatur meo ſermoni, & id ipſũ quod inibi ſcriptum eſt, iuſiurandum enim iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, vt re per pœnitudinem non retractanda, ſed prorſus futura ſecundùm ſtipulationem iuramenti. Hoc ipſum etiam Deus in Geneſi oſtendit, *Gen. 22.* *Per me*, inquiens, *iuraui*, atqui illud iuramentum non eſt: non enim per alium iu-

A rauit, quod proprium eſt iuriſiurandi, ſed per ſe, quod æſtimationem iuramenti non capit: verùm id fit, vt firmitudo promiſſionis appareat, & quantopere id quod dicitur, credi debeat: pro teſte mihi ſit canorus ille hymnorum ſcriptor, memorẽ Deũ inter pſallendum reddens, quum inquit, *Vbi ſunt miſericordiæ tuæ Domine antiquæ quæ iuraſti Dauidi ſeruo tuo in virtute tua?* *Pſal. 88.* Non enim per veritatem iurat Deus, ſed quia quæ verax in ſermone ſuo dicit, id hominibus ad fidem pro iuramento eſt. *Concluſio exhortatoria.* Non igitur Deus hominum more iurat, neque nos ex iſta re ad iuramenta facienda induci oportet, ſed talia dicamus & faciamus, & tales nos exhibeamus loquendo agendoque, vt apud auditorem iureiurando nõ indigeamus, & ex ſe habeant verba noſtra teſtimonium veritatis. Ea enim ratione planè imitabimur B Deum. Hic mihi forſitan aliquis de Niniuiticis rebus ita percunctationem faciat. *Obiectio.* Si ſermo Dei iuſiurandum eſt, eo quòd quæ dicat, vera ſint, & non mentiatur: qui quæſo factum, vt quum dixiſſet, *adhuc tres dies, & Niniue ſubuertetur*, non impleuerit ſermonem? *Iona. 3.* iſta enim videntur cum ſuperioribus pugnare. Veruntamen non mentitur Deus, abſit, neque ſermo eius incompletus manſit, *Reſponſio.* humanitate enim iram ſuam retudit, magiſque pœnitentiam Niniuitarum, quàm præcedentia peccata reſpexit. Neque ſermo Dei talis erat, qoaſi poſt triduum ſubuertenda eſſet Niniue, ſed quòd ad triduum eos ſuſtinere vellet, vt in dilatione tridoana, aut pœnitendi haberent facultatem, aut poſtmodum eius ſæuitiem exciperent. *Quid enim*, inquit Propheta, *adhuc tres dies, & Niniue ſubruetur*, non inquit, poſt triduum ſobuertetur: nam omnino ita factum fuiſ- C ſet, *ſed adhuc tres dies, & ſubuertetur*, vt in eo verbo, adhuc, tolerantiam Dei intelligeremus, & in ſubuerſione, iram poſt ipſius tolerantiam futuram, niſi reſipiſcerent. Alioqui niſi hoc ita ſe habuiſſet, & vt homines pœnitentiam agerẽt, ad triduom diſtuliſſet, quid quæſo nomini impedimento erat, quo minus illos citra illud ſpacium diſperderet? An imbecillitas quæſo? abſit vt hoc vnquam in mentes noſtras veniat: Dominus enim virtutum fortis eſt & potens Deus. An ſcilicet ignorantia earum rerum? ne hoc quidem dicendum eſt: nouit enim omnia antequam fiant. Quid igitur reliquum eſt, quod cogitemus, niſi longanimitatem & humanitatem Domini? cuius quum Propheta conſcius erat, primùm in fugam ſe dedit, quum in eam legationem mitteretur, ſemetipſe his verbis excuſans: *Iona. 2.* *O Domine nunquid hæc mea verba fuerunt, quum adhuc eſſem in* D *terra mea? atque ideo eſt quòd præoccupauerim fugam in Tharſos, eò quòd noſſem te miſericordem, & miſeratorem eſſe, manſuetum & multæ miſericordiæ, & tuam ipſius ſententiam mutantem in deſtinatis malis.* Fugit igitur Ionas, non tanquam contradicens numini, mœrebatque, non quòd illi læta res fuiſſet perditio Niniuitarum, ſed hoc ipſum ideò faciebat, *Ionas cur fugerit.* quia Niniuitæ illi curæ eſſent. Timebat enim ne vanus apud eos haberetur, ac fide in poſterum careret Propheticus ſermo, ideò videlicet in mœrore fuit, ne refutaretur à Domino, eaque res omnibus Niniuitis comperta foret, non quidem quòd falſa eſſent in verbis Prophetæ, ſed quòd Deus miſericors eſſet, ideò iam ipſis veniam conceſſam eſſe, nouerat in verbo, adhuc, Dei manſuetudinem latere: eamque conſuetudinem eſſe ſcripturæ, Deum vbi longanimitatem ſuam oſtendere concupiſcit, eam per hoc Verbum, adhuc,

Eſa. 5. ſolere ſignificare vt quum dicit per Eſaiam, *Quid adhuc facere debui vineæ meæ, quod nõ fecerim?* per Hie-
Hier. 2. remiam verò. *Ob hoc*, inquit, *contendam vobiſcum in iudicio*: verbo autem, adhuc, deſignat ſuam bonitatatem & tolerentiam: dicit enim, *Peragrate inſulas Chetim, & in Cedar mittite legatos, & videte*, niſi manſuetè & longanimiter agere vellet, non admonuiſſet eos, non iuſſiſſet peragrare, & peragrando diſcete ex contrariis boni comparationem diſcrimeńq;. Certè vbi iam non vlterius longanimitatem, ſed iram præſentem hominum facta prouocant, ibi ad iſtum modum ſua verba concipit. Non amplius feram, inquiens, peccata veſtra: atque ita per hoc verbum, adhuc, quod hic poſitum eſt, clarè ſignificat ſuam erga Niniuitas manſuetudinem, & verbo-
Deum non eſt vaniloquus. rum veritatem. Quandoquidem impoſſibile fuiſſet Deum vaniloquum eſſe, vbi quid dicit, atque adeò, B vbi quid vult. Ideoque Abrahæ promittens falſus non fuit, ſed Filium ei dedit. Et populum eduxit ab Ægypto per fatidicom Moſen, & Iſaaco pollicita confirmauit, patremq́ue eum reddidit duorum populorum. Iacobo itidem promiſſa faciens, Ioſephũ
Ex Ep. la. ei exibuit. Et fideliſſimo ſuo Moſi fidem verborum præſtitit, per ea quæ Pharaoni eueniebant. Dauidi quoque quum polliceretur, in Salomone quod pollicitus erat, præſtitit, loquor autem de ædificatione templi. Et quid opus multis? nihil omnium eſt quod loquitur Deus, quin opere conſummatũ fiat. Nam etſi in initio ſciſcitabundus eius ſermonem pro re leui habeas, illius tamen pollicitatio ſucceſſu temporis reddit quod debet, & quod promiſſum eſt, omnino ad diem ſuam impletur. Ecce iam olim de Domino pronunciata, & multis retro
Eſa. 7. temporibus dicta, nunc in Euangeliis videmus ad- C impleta. Eſaia enim prophetauit, ex innuba moliere naſciturom Emanuel, qui quidem nunc ex Maria Virgine natus & Deum ſe probans, Prophetica
Mich. 5. verba adimpleuit. Micheas quoque locum, vbi naſciturus eſſet iam antea præfiniuit, & ipſe Dominus Bethleem in præſepe repoſitus, Prophetæ verbom
Zac. 9. verum eſſe declarauit. Zacharias quoque Hieroſo-
Ioan. 12 lymis ingreſſum Domini annonciauit, & Dominus pro aſino mittens, ingredienſq́ue ciuitatem, Prophetiam ſui conſummauit. In ſumma ne ſingula ſcriptorum recitem, ipſemet plenitudo legis & Prophetarum factus eſt, quæ enim per eos prenunciabat, ea ipſa opere compleuit, ac proinde loquutus eſt, Ecce ego ipſe qui loquor, adſum. Ecce iam olim decantata in Pſalmis de Seruatore, ea nunc adimplentur per audaciam militum. Quæ enim eũ Dauid prædixit paſſurum, ea nunc populi Iudæo- D rum perficiunt, diſpartientes veſtimenta Domini, & potantes eum aceto & felle. *Hæc* enim inquit *facta ſunt vt adimplerentur ſcripturæ*, quarum vna qui-
Pſal. 21. dem dicit, *Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem*. Altera verò, *Dederunt in ci-*
Ibidem. *bum meum fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto*: multi certè qui incidunt in Euangelia, audiuntq́ue illam vocem vt implerẽtur ſcripturæ, arbitrati ſunt, nulla alia de cauſa illa facta eſſe, quàm vt ſcripturæ adimplerentur, atque iſthinc opinionem collegerunt eos qui iſta egerunt, extra culpam eſſe, atque adeo laude dignos, quòd non vt delinquentes, ſed vt obſequentes ſcripturis iſta facerent: alioqui Prophetarum ſermones non veros fuiſſe futuros, niſi acta iſta ſubſequuta fuiſſent: præcipuè autem iſta excerpſerunt ex verbis Ioannis in enarratione incredu-
Ioan. 12 litatis Iudæorum, vbi inquit, *ſecundum Prophetiam*

A *Eſaiæ, quum tot ſigna coram eis feciſſet, non crediderunt, vt ſermo Eſaiæ, quem dixit, impleretur, Domine quis cre-* Eſa. 53.
didit auditoni noſtræ, & brachium Domini cui reuelatũ eſt? Si enim ideò vt ſermo Eſaiæ, quem dixit, adimpleretur, non crediderunt Iudæi, non ipſi ſibi eius incredulitatis authores ſunt, ſed is qui ea dixit futura, vnde euenit vt & opere adimpleretur. Aufer enim, inquiunt, ſermonem Prophetæ, & omnino futurum eſt, vt illi credant. Cæterùm hæc atque Iudæorũ pertinacia.
huiuſmodi opinatio multum à veritate deſtituitur. Non enim Propheta iſtis author eſt, neque Iudæi extra culpam iſtius incredulitatis conſiſtunt, ſed Propheta ea quæ ipſi facturi eſſent proſpiciens futura eſſe denunciauit, illiq́ue poſtea id ipſum opere exequuti, verum eſſe ſermonem Prophetæ declarauerunt. Neque vt inſeruientes Propheticis verbis iſta contra Chriſtum auſi ſunt, ſed, ſuo ipſimet ſtudio, ſponte, volenteſq́ue illa perpetrauerunt, vt nõ Propheta iſtarum rerum author ſit aut cauſa, ſed ipſorum voluntas, quin potius ipſi in cauſa fuerũt, vt talia de ipſis Prophetæ prædiuinarent. Siquidem Prophetæ proprium eſt futura proſpicere, & in eo nõ allucinari: hominum autem proprium eſt agere quod velint. Et ſicuti oculis contuentes, in con- Simile.
tuendo non fallimur, neque aliter videmus & aliter res agitur: ſed vt agitur videmus, & vt videmus agitur: ita quoque Prophetæ futura & præſentia cernebant, verùm quæ cernebant, oportebat fieri: & ea quæ fiebant, non poterant non videre. Rurſum vt ea quæ nos noſtris oculis conſpicimus, neceſſe eſt omnino eſſe, quum ea quæ ſint, ſub conſpectum veniant: neque fieri poteſt vt aliter ſint, quàm à nobis videntur: ita quoque quæ à Prophetis proſpiciebantur, neceſſarium erat ea eſſe: neque fieri poterat, vt aliter eſſent, quàm ipſi præuiderãt. Nam ſi ea quæ fiant, non proſpicerent, iam Prophetæ non eſſent. In ſomma id pro certo haberi debet, Prophetas non ſolùm legom eſſe magiſtros, vt quæ præcipiunt, fieri debeant: ſed rerum quoq; futurarum indices eſſe. Siquidem non eo quòd dicunt, ideò quid fit: ſed quia id futurum eſt, ideò ab illis prædicitur: nec fieri poteſt vt Prophetæ men- Prophetæ non poſſunt mentiri.
tiantur, quum verè videant. Si enim res ſub conditione & in dubio hæſiſſent, non pronunciaſſent Prophetæ. Iudæi ergo ſoa voluntate inducti ſunt, vt ea facerent, neque ſancti per ſua verba neceſſitatem addunt negotiis, vt cogantur ita fieri, ſed quum præuideant ſtudia eorum, voluntateſq́ue, qui talia acturi ſunt, rem, vt eſt futura, denunciant. Neque, vt iſti aiunt, qui refragantur, tolle Prophetæ verba, D & futorum eſt vt omnes Iudæi ei credant: ita quoq; & ego dixero, ſed in contrarium, aufer acta Iudæorum, & prorſus nihil de iis prædicet Eſaias. Ne igi- Eſa. 53.
tur, quum Ioannes dicit, *Non crediderunt in eum Iudæi, vt adimpleretur ſermo Eſaiæ*, ſermoni Prophetæ attribuas cauſam incredulitatis eorum, ſed actioni ipſorum: quæ enim ipſi poſtmodom putauerunt, ea diu retro præuidit Propheta, cui nefas erat quicquã mentiri. Quin potius hoc tenendum, quod ea quæ nunc in eius paſſione fiunt verè ille proſpexit: quo & eius ſermo verus apud poſteros appareret, ac deprehenderentur infideles, conuincerenturq́; infidelitatis, etiã ſi eam diſſimulent, quũ ſint animo ac voluntate praui. Et quia occultabant ſuã infidelitatem, ideo ſermo iſte, qui eos argueret, habitus eſt: & idcirco certum eſt eos non crediediſſe, quum ſermo iſte ipſorum diſſimulationem redarguat.
Quòd ſi rurſus dicant, impoſſibile erat Iudæos Obiectio.
credere,

credere, quia boc de illis ſcriptum erat, ne impoſſi-
bilitatem iſtam voluntati, delectuique agentium
tribuas, qui ſe mutare poterant, ſed illam ſtatuas in
Reſp5ſio. verbis Prophetæ, quatenus ille mentiri non pote-
rat. Nimirum, quem, quum verè videret, impoſſi-
bile erat allucinari, alioqui vidiſſet, aut non verè,
Eſa.7. aut non ita vt res ſe habebat, falſuſque depreben-
Ioan.12. ſus fuiſſet. Eadem ratione illud de virgine miracu-
lum adimpletum eſt, & illud quod Ioannes dixit,
eoentom ſuum hodie ſortitum eſt, & omnia quæ
prius ſcripta erant, adimpleta ſuot. Non enim eò
quòd ſcripta erant, ideò euenerunt, ſed quia erant
futura omnino, ideò certo prædicta ſunt. Idem nũc
contigit in diuiſione veſtium: ſiquidem vt nunc fa-
ctum eſt, ita quoque antea præuiſum fuit: & vt præ-
indicatum fuit, & prænunciatum, ita quoque im-
pletum, & perpetratum eſt: ſcriptum autem eſt ita:
Quum eum crucifixiſſent diuiſerunt veſtimenta eius, ia-
Pſal.21. *cientes ſortem, vt impleretur quod dictum eſt à Propheta:*
Diuiſerunt ſibi veſtimenta eius, & ſuper amictu miſerunt
ſortem. Matthæus ergo cum reliquis Euangeliſtis,
ſimplicius narrat hanc diuiſionem. Ioannes autem
circunſtantias diuiſionis, cauſamque ſortitionis
exponit, ita dicens, *Milites igitur quum cruci affixiſ-*
Ioan.19. *ſent Ieſum, ſumpſerunt veſtimenta eius, & fecerunt qua-*
tuor partes, vt vnicuique militum vna pars cederet. Tuni-
cam verò, quia erat omnino à ſummo ad imum inconſutilis,
ita inter ſe colloquuti ſunt, Ne ſcindamus eam, ſed ſortia-
Ibidem. *mur de ea cuius ſit, vt ſcriptura impleretur, Diuiſerunt ſibi*
veſtimenta mea, & ſuper veſtem meo miſerunt ſortem.
Forſitan aliquis iſta audiendo erubeſcit, forſitan
conſpiciendo Dominum ludibrio baberi, duci, &
conuerberari, pudore afficitur, forſitan etiam ali-
Sit ne erubeſcendum de paſſione Chriſti. quis intuens Dominum & Seruatorem, Regemque
omniom, iudicari à Pilato, & crucifigi à Iudæis vul-
tom præ pudore ſubmittit, & oculos deiicit quum
neque ipſe ſol hoc ſpectaculum tulerit, ſed totus
obtenebratus ſit, vt eadem opera aliorum quoque
oculos auerteret negligens, iam præcepti de homi-
nibus illuminandis, & nunc demum præuaricati
audens, qoum videret Dominum ſuum, qui hoc il-
li præceperat, ab hominibus excruciari. Sed ſi cau-
ſam didicerimus cur ita excruciatus ſit, deſinemus
erubeſcere, admirantes potius bonitatem & huma-
nitatem Domini, gloriabimur & ipſi quemadmo-
dum Paulus in Cruce Domini: eò quòd Dominus
Gal.6. non ſuo, ſed noſtro nomine patiebatur. Siquidem
peccatis hominum plurimis, & iam per vniuerſom
orbem propagatis, & quum iam antea hoc malum
ingens, paolarim maius ac maius fieret, nec ſuſtine-
ri amplius ab bominibus poſſet, quippe quum
peccatum contra omnes & in omnibus regnaret:
Dominus immortalis & incorruptibilis, & pro im-
mortalitate ſua bonus & humanus, vtpote boni
patris bonum Verbum, creaturam ſuam oegligen-
dam nõ putauit, neque permiſit alium quempiam
ſuorum operum Dominum eſſe. Sed quum vide-
ret malitiam intolerabilem, neque mortale genus
idoneum eſſe quòd morti reſiſteret; neque pœnam
ſuorum malorum perſoluere poſſe. (Nam exceſſus
malitiæ tranſcendebat omne ſupplicium) videnſq́;
ſimul patris bonitatem, & ſe quàm idoneus eſſet &
potens (Chriſtus enim Dei potentia ac ſapientia)
commotos fuit ſua bumanitate, & miſertus noſtræ
imbecillitatis, illam ipſam imbecillitatem induit.
Eſai. 53. Siquidem *ipſe* (vt propheta dicit) *noſtras infirmitates*
ſuſtulit, & languores geſtauit, & miſerans noſtrã mor-
talitatem, ea ipſa mortalitate circumamictus eſt:
A Paulus enim dicit, *Humiliauit ſeipſum vſque ad mor-* *Philip.2.*
tem, idq́, ad mortem crucis, videnſque ſimul, quàm nõ
ad ſolutionem pœnæ ſufficeremus, illam ipſam
pœnam in ſe tranſtulit. Siquidem Chriſtus factus
eſt pro oobis maledictio, atque ita humana carne a-
mictus & circumindutus, per ſe quæ noſtra erant,
patri obtulit, vt ipſe patiens, hominem patientem
illæſum redderet, & parua magnis penſaret. Deſcẽ-
dit enim vt nobis aſcenſum præpararet: & natiuita-
tem expertus eſt, vt nobis ingeniti amicitiam con-
ciliaret. Infirmatus eſt propter nos, vt nos cum ro-
bore erigeremur, & diceremus cum Paulo, *Omnia* *Philip.4.*
poſſum per fortificantem me, Ieſum Chriſtum; ſumpſitque
corpus corruptibile vt corruptibile indueret io-
corruptibilitatem: induit mortale vt id quod mor-
tale erat, indueret immortalitatem: in ſumma fa-
B ctus eſt homo & mortuus eſt, vt nos, qui homines
moriebamur, deificaremur, neque vlterius patere-
mur regnum mortis. Mors enim nobis non domi-
nabitur. Quũ & Apoſtolicus ſermo prædicat, ideò
eum eſſe crucifixum, vt maledictionem redimeret,
& nos benedictionem poſſideremos. Ipſe enim
quum pateretur, nihil detrimenti ſentiebat, ſed po-
tius dona gratiaſque dilargiebatur: nec moriens
mortous remaoſit, ſed potius mortoos viuificabat:
nec immolatus periit, ſed vt ſuæ immolationis ſan-
guine omnes ſimpliciter liberaret, ipſeque interim
manſit impatibilis. Quomodo autem id factum ſit,
ſi quis quærat, auſcultet: duarum io eo rerum coi-
tus congreſſuſque fuit: rerum autem dico, oon æ-
qualium, ſed quæ per omnia committi commiſce-
rique nequirent. Mortale enim cum immortali *Mortale cum immortali copulatũ in Chriſto cur.*
copulatum fuit, & mortale corpus cum immorta-
C li Verbo cohæſit: oeqoe tamẽ id quod mortale erat,
læſit immortale, quippe quum hoc ipſum impati-
bile eſſet, ſed ipſum quod mortale erat, impatibile
redditum eſt, vi, potentiaque eios quod immortale
erat. Siquidem vis ea quæ vincit, in victas res do-
minium habet. Atque ideò ob coniũctum immor-
tale Verbum, mors in Chriſto mirabili ratione, ſi-
cuti ſtipula ab igni, cõſomebatur: Verbumq́; quum
incorruptibile eſſet, id quod corruptibile erat, ſua
præſentia adiuuabat. Tenebræ enim à lumine illu-
ſtrantur, & quod minus eſt, à maiore benedicitur.
Atque ideò etiam nuoc à tortoribus, eas quas nos
in Adam indueramus, pelliceas veſtes exuit, vt nos
pro iis Chriſtum viciſſim indueremus. Atque eadẽ
de cauſa veſtimenta ſua diuidi ſinit, vt nos Patris *Veſtimẽta Chriſti cur diuiſa.*
haberemus indiuiſibile Verbum. *Ego enim*, inquit,
& Pater vnum ſumus. Ideò quoque ſortiuntur de tu-
D nica, & id cum patientia negligit, ſicut Pſalmogra- *Luc.10.*
phus ait. *Dominus pars hæreditatis mea: & calix meus*: *Pſal. 15.*
vnde etiam eſt, quòd non alibi patitur, neque in a-
lio loco crocifigitur, quàm in caloariæ loco, quem
magiſter Hebræorum dicit ſedem eſſe ſepolchri *Adam vbi ſepultus.*
Adæ. Ibi enim poſt maledictionem eum humatum
eſſe aſſeuerat. Qoòd ſi ita ſe res habet, miror eius
loci genitum & proprietatem. Congruum enim
erat, Dominum, quum vellet reuocare primum A-
dam, in eo loco pati, vt illius abolito peccato, ab
vnioerſo eius genere illud profligaret. Iam verò
quia audierat Adam, *Terra es, & in terram reuerteris*;
Ideò illic denuo poſitus eſt, vt Adamum inibi io-
uentum, à maledictione liberaret: & pro iſtis verbis
Terra es, & in terram reuerteris, eidem diceret, *Excita-*
re qui dormis, & ſurge ex mortuis, & illuminabit te Chri- *Epheſ.4.*
ſtus, & rurſus, *Surge age, & ſequere me*: vt non vlterius
in terra conſiſtas, ſed ad cælos aſcendas. Neceſſum

enim eſt, ſurgente Seruatore cõſurgere quoque cũ eo, & ipſum Adamum, & omnes ex Adamo ortundos. Et ſicuti moriente Adamo, manebamus nos per eum mortui, ita quoque ſurgente Dominico corpore, neceſſum erat omnes cum eo conſurgere. Hic enim Pauli intellectus eſt ad Corinthios ſcribentis: *Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes viuificabuntur.* Iam vt nobis conſtet, quomodo Iudæi eum in crucem ſuſtulerint: neceſſum eſt videamus ea, quæ de iſtis rebus ſcripta ſunt. Quandoqoidem ne illa quidem ſunt inutilia cognitu, neque temerè in Euangeliis ad eum modum deſcripta ſunt. Poſtquàm Dominus igitur iudicatus eſſet, crucem ſuam ſuſtulit: ſiquidem iudicium ſubiit & ſtetit ante præſidem. Verùm caue ne dum iſta legis, rem eam pudeodam exiſtimes, quom eam indignitatem ille noſtra cauſa ſuſtinuerit, idq́ue ideò, ne inſidiæ, quas paſſus eſt, ſi per ſilentiũ omiſſæ eſſent, occultaretur Iudæorum dolus, ſed vt hoc iudicio inſidiantium calumnia manifeſta redderetur. Si enim Dominus iudicium condemnationẽq́ue paſſus non eſſet, ſub dubia incertaq́ue ſuſpicione latuiſſet Iudæorum aduerſus eum inuidia, quæ eo condemnato nullas latebras habere poteſt. Siquidem & Pilatus ipſe Chriſto innocentiam atteſtatus eſt, & manifeſtas Iudæorum inſidias reddidit. Nouerat enim (inquit ſcriptura) quòd per inuidiam tradidiſſent eum: non cognouiſſet Pilatus Iudæorum inoidiam, niſi Seruator ad iudicium adſtitiſſet. Magnum id certè & mirificum in Seruatore, qui tacendo & non reſpondendo, tam efficax erat in perſuadendo, vt iudex vltrò factiones conſpirationeſq́ue aduerſus eum initas & agnoſceret, & confiteretur, ſeq́ue magis turbis hominũ, quàm iuſtitiæ gratificatum eſſe. Qui ſi reſpondiſſet Pilato, poterat ille ſuſpicari, formidine eum mortis ad loquẽdum inductum fuiſſe: iam quum taceat, quid admireris niſi illius robur, fortitudinemq́ue in cõtemnenda morte? quumq́ue eum de innocentia ita excuſet Pilatus, quid aliud in mentem venire poteſt, niſi illũ ipſum, qui ibi iudicio ſubiectus ſtabat Deum eſſe? qui interim, dum à Pilato iudicabatur, eius vxori oracula edebat, quo ſimul Pilatus ex ſilentio eius fortitudinem ſtuperet, & ex oraculis cognoſceret, eum in quem ſententiam daret, non hominem, ſed Deum eſſe. Timuit igitur iudex reũ ſuum, & magis quàm ipſe reus videbatur condemnari, metumq́ue in ſe hominis condemnati ſenſit, atque ipſemet ſuam in Chriſtum quaſi in ſe latam ſententiam cohorruit. Atque ideò etiam ſuas manos lauit, dicens, Innocens ſum ego à ſanguine huius. Etſi poſtea Iudæorum gratiæ impar, conſenſum accommodauerit eorum calumniis, vt etiã illum crucifigendum traderet. Traditur igitur Seruator, & traditus non exhorruit mortem, ſed potius ſe aduerſus mortem ablatis veſtibos expediuit & perſequutus eſt fugientem colubrum. Nõ enim ita ſe habuit Dominus, vt moriturus, ſed vt is, qoi mortem ad occidendum perſequeretur. Cæterùm hic infœlix diabolus conſpecto hoc in Pilato miraculo, iudicemq́ue magis quàm iudicatum paueſcere, animaduerſaq́ue Domini in exuendis veſtibus fiducia, omnia ſibi tentanda putauit, vt cognoſceret quod prius cognoſcere non potuit, quum illũ in monte tentaret, eſſétne ipſe Filius Dei, an non, tum enim cum pudore reiectus, obſeruandum ſibi perſuadebat tempus mortis, certus omnino poſſe ſe per mortem, qua omnes in ſeruitutem re-

Chriſto reſurgēte reſurrexit Adā.
1. Cor. 15

Chriſtus condemnatus & paſſus, cur.

Ioan. 19.

Pilatus cognouit Chriſtũ eſſe Deũ

Pilatus cur manus ſuas lauerit.

A degerat, etiam hunc tentationibus ſubigere: ſcriptum eſt enim apud Lucam, quòd quum conſummaſſet diabolus omnem tentationem, abſceſſerit ab eo in tempus idoneum. Atqui hoc erat iſtud præſens tempus, in quo hoſtis ipſe agnoſcebat fore, vt ab omnibus ſupplantaretur, ſi ab iſta victoria excideret. Nullum enim illi aliud omnibus deſtituto ſupererat certamen. Ideò omnia ſatagebat, vt certa omnia cognoſceret, & à conſerendis manibus abſtineret, ſi certò cognoſcere poſſet quis eſſet, nimirum non inexpertos, quàm ſibi res futura eſſet cum homine inacceſſo, & diuinis viribus prædito. Dominus igitur ridens illius vafriciem ſcienſq́ue eum non ſui reuerentia, ſed vt homines in ſeruitute retineret, iſtas inſidias captiooeſq́ue facere, quo in omnes tyrannidem exerceret, in occulto

B habuit ſuam Deitatem, ne ille per formidinem vitato congreſſu illæſus abiret, ſed contra deſpicatim quaſi cum homine manus conſerturus, ad pugnam veniret, & ab hominibus inciperet ſupplantari. Non aliter quàm ſi quis animaduerſa in compare atque æmulo ſuo formidine ſecum decertandi imbecillem ſe fingat, quo illum pelliciat ad pugnam: & ille dum pro vera habet illam ſimulatam imbecillitatem, audacter in certamen prodeat, mox domandus illius generoſi Athletæ viribus. Ita quoque Dominus ſub ſpecie humanæ infirmitatis prouocans aduerſarium, hominem quem induerat, ſuis viribus aduerſus inimicum corroborauit. Atque ideò ſub tempus mortis anxius eſſe, & mœrere cæpit, & obſecrabat calicem tranſire, clamabat ſpiritum quidem promptum eſſe, carnem autem infirmam, vt aduerſarios noſter

C cum eo quaſi cum homine congreſſurus, vires eius diuinas experiretur. Atque ita inductus ludificatuſq́ue adortus eſt Dominum: & nunc quidem quum animaduerteret eius fortitudinem, animo fiduciaq́ue contractiore fuit: nunc autem quum videret imbecillitatem corporis audaciam reſumpſit. Ac tam deinde cernere erat diabolum quidem cũ omni exercitu, principatibus, ac poteſtatibus in fugã ſe dare: Dominũ contra, humanis armis diabolicas legiones perſequi. Nec longum deinde in medio interuallũ, quũ inimicum omnibus rebus ſuis ſpoliauit, qoo tẽpore ille ita confuſus pudefactuſq́ue, nihil non cõtra Dominũ molitus eſt, dũ & Iudæos concitat vt conſpirarent, Pilatum vt cõdemnaret, milites verò vt illuderent, ignarus ea omnia ſibi noxia eſſe. Cæca enim malitia eſt, & incircunſpecta animi prauitas, vt quæ non intelligat, ipſam ſuas

D contra manus acuere, veluti ſi quis ſerpentem mano apprehendat, vt alteri iniiciat, quod fieri nõ poteſt, quin ipſe prius mordeatur: aut ſi quis ignem manu ſumat, vt hoſtem lædat, interim non animaduertat ſeipſum comburi. Ita ipſa malitia contra ſui vſorpatores militat, eoſq́ue qui ipſam tenent, magis quàm illos io quo noxam parant, conſauciat: ita quoque Pharao volens capere, captus eſt: & exorſus perſequi, perſequutionem paſſus eſt: & necem moliens ſubmerſus eſt: ita & Goliath, quibus armis Daoidem inuadebat, detrũcatos eſt, & ſpoliare deſtinãs ſpoliatus eſt: idem euenit infœlici diabolo: ſiquidem inoadere tentans inuaſus eſt, & concitans milites, ipſe potius per illos carnifices cõcitabatur. Omoia ſiquidem contra ſeipſum agebat, qui etiam tum ſpoliabatur, quom ea victoria nondum hominibus innoteſcebat, quàm ille licet inuitus, in lucẽ extulit, ac promulgauit. Quum enim exoeretur

Dominus

Simile.

Chriſtus mox paſſurus mœrere cæpit cur

Malitia cæca.
Simile.

Dominus, eo ipſo inuiſibiliter erigebatur de diabolo trophæum: & quo illud manifeſtum fieret, [*Io. 19.*] narratur à Ioãne indutus fuiſſe purpura: à Mattheo [*Mat. 26.*] verò & Marco chlamyde coccinea, coronamq́; illi [*Mar. 14.*] ex ſpinis ſuper caput eſſe poſitam, & calamum in manus datum: & ita quum eum produxiſſent, genibus flexis adoraſſe. Miraculum nouum & incredibile, & magnæ ſine dubio victoriæ inſigne: quem enim vt hominem cõdemnauerant, eum mortuum deinde, vt Deum adorauerunt: & quem aſpernabãtur vt vilem & contemptibilem, eum confitebãtur Regem, cui tunicam & veſtem detraxerant, eũ purpura circumdederunt: & quem ignorantes contumeliis afficiebant, eum Prophetam etiam nolentes appellauerũt: & quem per ludibrium, ſubſannationemque pulſabant, ei triumphalia addiderunt ornamenta, coccineam chlamydem, & coronam ſpi- [B] neam & calamum. Nam tametſi ea quaſi per contumeliam agebant, efficiebatur tamen inde, vt ab eo latenter ſpoliarentur. Quum enim ſanguine terra per diabolum funeſtata, & multis vndis cruoris eſſet imbuta, & ore aperto primum receperat ſan- [*Abel.*] guinem iuſti Abel, ac deinde hominibus ſanguinem ſanguini ſuperfundentibus, infuſaque in eandem maledictione mendacio, furto, adulterio, execrabi- [*Gen. 3.*] lis reddita eſſet, dicente Domino, *Et nunc maledicta terra, quæ os duxit, vt reciperet ſanguinem Abelis fratris tui*, cuiq́; etiam prius ob præuaricationem Adæ [*Gene 3.*] maledixerat Dominus, dicens, *Maledicta terra in operibus tuis, in ærumnis inde veſcitabis per omnes dies vitæ tuæ*, omniaque ſanguine redundarent, & vbique ſpinæ ob execrationem naſcerentur: & hoc chirographum nactus inimicus noſter omnes inuaderet, & tyrannidem in omnes, vt in ſubiectos, ſibi exerce- [C] ret: ea de cauſa, quum eum omnibus ſpoliaſſet Dominus, hoc genere veſtimenti indutus ad mortem proceſſit, vt oſtenderet victoriam de morte non te- [*In chlamyde, corona & calamo quod geſtabat Chriſtus*] merè, ſed pro noſtra ſalute, partam eſſe. Geſtabatque in coccinea chlamyde ſpeciem ſanguinis, ſpinaſque in corona, & chirographum in calamo, quo inſtrumento iam olim nos diabolus æri ſuo, rationibuſque inſcriptos habebat, vt vnà cum morte etiam iſta ſimul demoliretur, & rerum naturam ab iſtis malis purificaret, & pro ſpinis lignum vitæ largiretur vtendum, & pro ſanguine peccatorum, ſuo ſanguine, & terram, & omnes emũdaret, & pro maledictione iam in reliquum incolas terræ benedice- [*Mat. 5.*] ret, idq́ue his verbis. *Beati mites, quoniam ipſi terram poſſidebunt.* Ideò enim noſtrum ſanguinem geſtans, ſuum omnino ſanguinem in terram exhauſit: vnde factum eſt, vt in ea, pro ſpinis bona, & vita repullu- [D] laſcerent, ad quam oculos ſuos dirigens ſanctus ille loquutus eſt, *Credo videre bona Domini in terra viuen-* [*Pſ. 26.*] *tium.* Alia quoque ratione ſpineam coronam ge- [*Spineam coronam cur geſtauerit Chriſtus.*] ſtare videri poſſet, nimirum vt ſolicitudines noſtræ vitæ extirparet. Iniecit enim ſceleſtus ille, quanquã nolens, ſolicitudines noſtras ſuper Dominum, non animaduertens futurum eſſe, vt earum geſtatione Dominus omnes in ſecuritatem aſſereret, quo & ſementem verbi à ſpinis depurgatam haberent, & in precibus mentem inconuulſam poſſiderent. Ipſe enim in doloribus & curis erat, vt nos doloribus careremus. Atque hinc rurſum eſt quod arundinem accepit, quũ illi à diabolo porrigeretur, igna- [*Arũdinẽ accepit Chriſtus.*] ro, quòd contra ſeipſum gladium acueret. Dicitur enim arundo ſerpentibus lethalis eſſe, atque inde potiſſimum interfici. Quum igitur ipſe Dominus Sabaoth (vt Eſaias dicit) fugientem draconem, &

[A] magnum illum ſerpentem diabolum perſequi ſtatuiſſet, tum eius rei cauſa id quod illi exitiale erat ab eis accepit, vt ſuis propriiſque rebus debilitatiore reddito diabolo, iis quæ Chriſti erant, homines [*Dauid Goliath.*] fortiores redderentur. Quale quid Dauid in Goliath deſignauit, qui ſumpto aduerſarij gladio, eo ipſo illius caput præcidit. Idem quoque Seruator fecit; ſumens arundinem ab illis, vt nos non ſolum liberaret à verſutia ſerpentis, ſed & illum ſerpentem tolleret, & mortuum exhiberet. Ad eum igitur modum circonſcriptus ſceleratus ille, videoſque ſe ab illis ſpoliari & excidere, quibus aduerſum nos efferebatur, & ſe è terra proturbari, & terram à ſanguine & ſpinis emundari, ſeque amiſiſſe chirographum & calamũ, quo nos in ſua cautione deſcripſerat, rurſum non audenda audet, ſed eo ipſe ſe ma- [B] gis verberat. Quum enim audiſſet è Domino lo- [*Mat. 26.*] quentem malitioſus ille, ſpiritum quidem promptum eſſe, ſed carnem infirmam, credenſque Verbum vnà cum carne languere & infirmari, nec carnem Verbi virtute corroborati, rurſus nefaria moliri cœpit, carnificeſque irritauit cõtra Seruatorem [*Diaboli malitia illi ipſi decepit.*] circaque ſpinas quas retinebat, voluebatur prorſus contrario, quàm ſperabat, euentu: eas enim tenendo amiſit, quas putabat vbi vellet, ſe reſumere poſſe. Cæterùm illas non prius reſumere potuit, niſi vbi iam eas maledictione inibi ſita liberaſſet Seruator noſter, quas quum ille geſtaſſet, tum demum recepit ſerpens ſuas ſpinas & chlamydem, ſed iam innoxias nobis: & ipſios tantummodo ſceleris indices. Nunc enim diabolus in ſpinis veluti in ſtimulis contrà nos calcitrat, déque illo & coccinea chlamyde dicitur: Quemadmodum veſtimentum [*Simile.*] [C] ſanguine mixtum non eſt purum, ita neque tu purus eris, quoniam terram meam perdidiſti, & populum meum trucidaſti. Ideò etiam nũc irritans carnifices contra Seruatorem, in ſpinas quaſi in ſtimulos calcitrauit, magiſque pungebatur quàm pungebat: reſumpta enim à Domino arundine, quum milites arundine Chriſtum ſe pulſare exiſtimarent allucinabatur, quippe qui diabolum ipſos irritantem verberabant. Et vt gentes illæ quæ adſcende- [*Simile.*] rant contra Ieruſalem, ſeſe mutuo in valle Ioſaphat contrucidabant, & perſequentes Iſraelem, quum ad riparum margines proceſſerant, in ſeſe manus vertebant, ſeque inuicem capiebant: Ita nunc quoque illi qui perſequebantur Dominum, ſemetipſos non ſentientes verberabant, non Domino interim, [*Simile.*] ſed ſibi noxij: vt enim, ſi quis lapidem manu ſecare velit, lapidem quidem non ſcindit, ſed manum vul- [D] nerat: eadem ratione contra Dominum agentes, vtpote contra incorruptibilem, pernitiem ſuam moliebantur, & immortali mortem intentantes, ipſi in mortem rapiebantur: & quod peſſimum erat, à ſuis ipſius membris hoc mali illi infligebatur quod verſutiſſimo illi ad ſummum vituperium ceſſit. Omnino enim, ſi à Domino vapulaſſet gloriari poterat: nunc ab illis percuti, quos in ſeruitutem redegerat, id omne dedecus probrumq́ue trãſcendit. Sed tamen non illorum verbera ſerpentem [*Simile.*] conficiebant: nihil enim tale poterant, iidem illi & homines & carnifices: Sed vt dolori illi erat contumelia à Iudæis illata, ita verberibus arundinis vi Chriſto impulſis conſauciabatur, ea ſpecie ſimulationeque viſus ſerpentem in ſpinis comprehendit, quem, dum vt homo vapulat à tortoribus verberari conceſſit, vt quum vellet ille gloriari ſe Deum eſſe, aut iactare quòd Dominum tentando adortus

eſſet, diuerberatus à carnificibus ſummũ dedecus vituperiomq́ue referret. Euenerunt autem ea illi præter omnem expectationem. Nam quum vim ſuam exerceret, per eos qui contra Dominum occlamabant, non animaduertebat ſe loco illarum vociferationum, taciturnitatem è regione ſubinducere, exacerbanſq́ue Pilatum, non intelligebat ſe pro timiditate, locum, vicemq́ue fortitudini præparare, & incitans vt Dominus verberaretur, prorſus non ſentiebat ſe fruſtrari, emergente, per eam occaſionem, malorum tolerantia. In ſumma, debacchans, inſanienſq́ue contra Seruatorem, non videbat ſe virtutem cõtra malitiam obarmare. Omni enim malitia & nequitia gaudet inimicus, & quicquid prauum, id diabolo pro armis eſt: ſiquidem formido mortis, dum periculum arcere intendit, peccatũ ſuadet. Ideoq́ue Chriſtus ſuſtinuit omnia, vt formidini fortitudinem, cõtumeliæ patientiam, furori manſuetudinem, & in ſumma, omnem virtutem omni malitiæ opponi poſſe demonſtraret. Ac primùm quidem docuit, verberanti maxillam etiam alteram eſſe obuertendam, neque metuendos eos qui corpus occiderent: & tunicam auferenti, non eſſe eam repoſcendam, & perſequutoribus benedicendum. Ac ne impoſſibile iſtud præceptum apud nonnullos videretur, omnia in ſe cõſummata declarauit, & ex eis quæ paſſus eſt, docuit omnes contumelioſè habitos, non retorquere contumelias, & verberatos non reuerberare, & illuſos non iraſci, & ab eo qui auferret noſtra, non repoſcere, & in ſumma non expaueſcere mortem, ſed eam contemnere ſpe futurorum. Sic enim facilius de diabolo, omniq́ue malitia victoria obtinetur, quàm ſi nos ipſi vindicemus. Vindicantes enim & iniuriam viciſſim iniuria retaliantes, & contumelias contumeliis penſantes, augemus contra nos ipſos malitiam, nec tam inimicos quàm nos ipſos lædimus, quum pro condemnatione & iudicio olim ob eam iniuriam habendo, ipſi noſtra hac pœna vtamur. Cæterùm vbi iniuriam, ſicuti Dominus fecit toleramus, & conuiciatoribus patientiam opponimus, & minantibus impauidum pectus, & morti ſpem immortalitatis, prorſus iſtiuſmodi rebus diſcruciamus inimicum, ſub iſtiuſmodi panoplia ſuccumbentem, quo genere armorum Paulus nos cõmuniens, inquit, *Induite armaturam Dei, vt poßitis reſiſtere diaboli inſidiis.* Atque ita ad tolerantiam Domini euenit illud, quod dicit, *Videbam ſatanam cadẽtem de cælo, vt fulgur.* Statim igitur poſtquam ita fortiter ſe geſſiſſet Dominus, & cecidiſſet inimicus, impoſuerunt ei crucem, inſigne reuera victoriæ, monumentumq́ue inuiti contra ſeipſos inducentes. Quamdiu enim ſtabat inimicus, tenebant ipſi carnifices lignum, qui vbi lapſus & deiectus eſſet, tum trophæum ſuſcepit Dominus, & ſibi baiulauit. Siquidem decebat victorem iam triumphantem de diabolo, non alteri concedere, ſed ſibi ſuum trophæum geſtare. Reſumpſit autem ſimul cum tropheo veſtimenta ſua ab illis, abiturus ad mortem, vt ea ſimul cum morte exueret, fecitq́ue eos accelerare, qui ipſum ducebant. Quum autem duceretur, ſecundùm Ioannem, ſibi crucem baiulabat, ſecundùm alios Euangeliſtas, Simon homo Cyrenæus crucem ferebat. Eſt autem illud non contrarium Ioanni: non enim Ioannes contraria ſcribit reliquis Euangeliſtis, ſed vtrumque in eo factum eſt. Nam & ſibi Dominus crucem portauit eandemq́ue & ipſe homo Simon tulit: quum igitur

Chriſtus tormẽta qualibet paſſus eſt, cur.

πανοπλία eſt integra armatura, Epheſ. 6. Luc. 10. Crux impoſita Chriſti quid.

Veſtimẽtorum Chriſti reſumptio quid.

contra diabolum trophæum baiularet, principio quidem ſuam ſibi crucem ferebat. Vltro enim ad mortem tendebat, ac rurſus eandem geſtauit Simon homo, vt omnibus innoteſceret Dominum non ſuam mortem, ſed hominum obire. Rebus ad iſtum modum conſtitutis, cum feſtinatione ad locum vadit, vbi eum in crucem aſcendere oportebat, vt chirographum noſtrum quod inimicus abſtulerat, affigeret cruci, & ſpolians veſtibus principes & poteſtates, cum fiducia eas traduceret & oſtentui haberet, in ligno triumphans de illis, exhiberetq́ue euulſum ex dracone hominem, & deinde proprio ſanguine aſpergeret, & emundificaret terram. Id quum facturus eſſet, exuebat veſtimenta ſua. Decebat enim quum hominem introduceret in paradiſum, exuere tunicas, quas Adam accepit quum è paradiſo eiiceretur. Quum enim ille peccaſſet ac deinde moriturus eſſet, accepit pelliceas tunicas ex morticinis animaliũ factas, inſigne notamq́ue mortalitatis ob peccatum ſibi inflictæ. Cæterùm Dominus omnia noſtra, propter nos recipiens, induit ea, vt rurſus exueret, & pro iſtis nos veſtiret vita & immortalitate: induit etiam cum illis tunicam inconſutilem, deſuper in totum contextam, vt vel inde Iudæi crederent, quiſnam eſſet ille, qui eam induiſſet, eum non ſcilicet è terra, ſed Verbum eſſe, quod aduenerat supernè, ipſumq́ue non diuiſibile, ſed indiuiſibile eſſe Patris Verbum, & hominem factum corpus accepiſſe, non ex viro & muliere, ſed ex ſola duntaxat virgine, idq́ue contextum artificio Spiritus: vnde carnifices alia veſtimenta diuidunt, quum eſſent diuiſibilia, & in quatuor partes diſtinguerentur, idq́ue ea de cauſa, quòd pro peccatis quadripertiti orbis in Orientem ſcilicet, Occidentem, Boream, & Meridiem ea geſtabat quæ ſpectãs Ioannes, indutum eum narrat, Ecce, inquiens, Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Hanc tunicam ſolam ſcindere non potuerunt, metu eius ſigni, quod per eam denotabatur: neque tamen hoc illorum, ſed ſuſpenſi Saluatoris opus erat. Nam quum penderet vt homo, principatus perſequebatur, diabolum comprehẽdebat, carnifices deterrebat, ne tunicam ſcinderent, vt ea manente maneret & Iudæorum probrum, quod non multo poſt accidit, nimirum quum velo ſciſſo, tunica Chriſti ne à carnificibus quidem diuiſa eſt, ſed integra manſit. Manet enim ſemper Euangelium integrum quum vmbræ diuidantur. Cæterùm, quum exutus veſtibus properaret ad mortem, diabolus rurſus videns alacritatem Seruatoris, & ſe è cælis delapſum ad terram, & nunc è terra ſubmoueri, non habebat quod ageret: omnia enim illi plena tumultu & conſilij inopia erant, qui nec manere potuit, & rurſum fugere exhorreſcebat, memor tamen quod morientes in terra oporteat mori, ſecundùm quod ſcriptum eſt, *Terra es, & in terram reuerteris*, non auſus eſt in terra manere, & ne ibi comprehenderetur, quod igitur reliquum erat, in aërem ſubuolauit, vt ſaltem ita Dominico corpore humi poſito, liberum ſibi aërem retineret: verum Dominus etiam ibi humaniter agens hominibuſq́ue ſtudens, humi non eſt mortuus, ſed in aërem aſcendit per crucem, ibi quoque ſerpentem perſequens, vt etiam inde principem poteſtatis aëris deturbaret & ſpiritualia nequitiæ deiiceret, ac ne ſic quidem terram immedicatam relinquens. Nam quum ita penderet in cruce, & aërem purgauit manuum expanſione, & terram redemit ſanguine, & lateris ſui cruore abluit.

Simon portauit cruci cũ Chriſto cur.

Veſtimẽta ſua exuit Chriſtus cur.

Tunica inconſutilis.

Quatuor partes veſtimẽtorum quid. Ioan. 1.

Chriſti tunicam ſcindere non potuerunt carnifices cur.

Gen. 3.

Chriſtus in aere mortuus quid.

Qui

Qoid igitur ſupererat quod ita patiendu ageret cõtra inimicum, quum ille & è cælu iam delapſus eſſet & à terra ſummorus, & ex aëte depulſus, ac iam in magno probro verſaretur? quod quum magnifica de ſe iactaſſet, nihil omniom efficeret? vndequaque igitur victus, vbique & auxilij & conſilij inops, ſtatuebat apud ſe ſaltem infernum defendere. Is enim ſolos illi locus reliquus erat. Veritus igitur, ne & illuc quuque penetraret, ſéque inde expelleret, & om nes ſibi hactenus ſubiectos in libertatem vindicaret, omnia miſcebat, omnia agitabat, omnes in auxilium accerſebat, rurſumque irritauit Iudæus, vt in Dominum conuicia iacerent, riſuque & cuntumelia infeſtarent. Et ſi quid umnino ex telis armiſque illi ſupererat, id io Duminum immittebat, ſi quo modo illum hac ratione peccato obnuxium deprehenderet: Iudæi igitur ſubſannabant Dominum, dicentes, *Si filius Dei es, deſcende de cruce.* Sed Seruatot noſter reuera Dei filius, nun fugiendo mortem, ſed eam expectando, conculcandoque innoteſcere voluit, quòd ipſe eſſet Filios Dei, & ipſa vita. Poterat enim de cruce deſcendere, qui alius excitauerat è morte, ſed deſcenſus ille ſpecimen prætuliſſet fogientis murtem: contra, permanere in cruce, nihil aliud quàm documentum erat, eumqui in cruce permanebat, vitam eſſe. Quapropter magnæ curæ fuit diabolo, vt Dominus iſtiuſmodi vitoperiis pulſaretur, optabatque eum de cruce deſcendere, ne inter mortuos verſaretot, vt ille ſic illæſus abiret, & ipſe mortuorũ dominium tetinetet. Metoebat ſiquidem, ne ſecũdùm illam ſcripturam aſcendens in altum crucis, captiuam doceret captiuitatem, & acciperet dona in hominibus. Soſpicatus eſt enim, num ipſe is eſſet de quo hoc ſcriptum erat. Vnde turſus cuncitat Phariſæos veterator ille eoſque fruſtra inducit, vt ſe credituros polliceantor, ſi de cruce deſcenderet. Omnia autem mooebat, & quiduis præter animi ſenteotiam promittebat, modo efficere poſſet, ne moreretor, & ad infernum deſcenderet. Denuo igitur Iudæis author fuit, vt dicerent, [Alios ſaluos fecit, ſeipſum ſaluare non poteſt. Si Rex Iſraël eſt, deſcendat de cruce, & credemos ei.] Minimè autem credere volebat Iudæos ille incredulitatis magiſter draco, ſed Dominom mortem euitare cupiebat, non quòd diſcere ſatageret, an poſſet ille ſeipſum ſaluare, ſed ne aliis ſalus efficeretur. Nam quom omnino cognooerat eum ſeruaſſe alios, ambignum ei eſſe non poterat, quin ille qui aliis dediſſet ſalutem, is ipſe eſſet Seruator & vita. Ea igitur de cauſa conuiciabantur, ne aliis ſalus conciliaretur. Nouerat enim ille verſutus non moriturum quidem eſſe Dominom, ſed illius mortem ſalutem & vitam futuram eſſe vniuerſis: idcirco eum de cruce deſcendere cupiebat, faciebatque Phariſæos ſe promittere credituros eſſe, ſi ſaltem vel eo modo conſequeretur, quæ volebat. Dominus autem reuera Seruatur, qui non ſua, ſed noſtra qoæreret, non in ſe ſaluando, ſed in creatura redimenda, Saluatorem ſe eſſe innoteſcere volebat. Non enim medicus, eo quòd ſeipſum ſeruat, declaratur medicus, niſi ſimul & ægrotis artem ſuam exhibeat. Nequeirem ſol ſuum iubar in ſe contrahens, pro lumine agnoſcetur, niſi etiam orbi terrarum ſuos radios exporrigat, & tenebras illominer. Ita quoque & Dominus non ſeipſum ſaluauit, ſiquidem nulla ſalure indigebat, quum eſſet Saluator, ſed ex ſuis in alios beneficiis voluit Saluator declarati. Neque deſcendendo de cruce voluit

Ioã. 19. Chriſtus cur non deſcenderit de cruce.

Diabolus cupit Chriſtũ non mori, ideòque illũ deſcendere de cruce.

A Filius Dei agnoſci, ſed ex eo quòd in cruce permaneret. Multũ enim magis mors Saluatoris, & Fidem & ſalutem hominibus attulit, quàm deſcenſus è cruce attuliſſet. Certè peodente in cruce Domino monumenta aperiebantur, & qui ibi ſepulti iacebant viuificabantur, & ſuſpenſus latro credebat, vt oſtenderetur & reuera Saluator eſſe, & dum moritur, fidem ſui fœcundare. Ad iſta iam deinde verè obſtupuit diabulus, & magna in anxietate hæſitationeque detinebatur. Videbat enim ſe latronem in cruce amiſiſſe: eumque, cui olim perſuaſerat latrocinium, nunc fidem recepiſſe: & quem concitauerat blaſphemias dicere, illum ipſum videbat iam Dominum adorare, alterumque latronem increpare. Illod de lattone illum peſſimè habebat: quòd quem vt latronem occiderat, eum transferri B ad paradiſum conſpiceret: videns autem omnia ſua arma deiecta, nec vllum ſibi eſſe præſidium reliquom, quod nun à Domino eſſet contuſum, ſecondùm illam Scripturam: [Inimici defecerũt frameæ in totum, & ciuitares detraxiſti:] Hinc ergo turbatus & anxius animi, teotauit deinde Saluatori bibẽdum dare acerom cum felle, non ſentiens hoc ipſum ſe contra ſeipſum inſtruere. Amaritiem enim itæ ex præuaricatiune legis obortam, in qua omnes detinebat, Domino porrexit: quam ille accipiens abſumpſit, & euacuauit, vt pro aceto vinum quud miſcuit ſapientia, nobis potãdum daret, & pro felle dulciora melle & fauo eloquia nobis elargiretur, & pro eo quòd noſtra guſtaſſet, diceret viciſſim, *Guſtate & videte quoniam ſuauis eſt Dominus.* Poſtqoàm autem etiam iſthic exciderat, & ſpoliarus eſſet, iam in reliquum deinde tempus eum ſuſpicio tenebat, C quum tanta conſpiceret ſe non contra hominem, ſed contra Deum arma moliri, nimirum quia videbat rebus quibus omnes capiebat, nunc ſe miſerè fruſtrari & confundi, & potius ſe ipſum conſidere, quàm alios deiicere: Cedere igitur iam inde parabat, & tergum dare fugæ. Cernens enim eundem & in cruce pendentem & mortem perſequentem, in metu fuit, ne is ipſus eſſet, de quo ſcriptum erat: *Exaltabitur Dominus, vt miſereatur noſtri:* ac proinde omnia ſtatuerat relinquere, ac fugere, inuidens interim iis quos ille miſericordia proſequuturus eſſet. Cæterùm Dominus reuera Saluator, noluit illum ita illæſum diſcedere, neque opus ſuum imperfectum deſerere, neque deditos, adictoſque inferno, relinquere inimico. Magno igitur ſtratagemate & mirabili opere vſus eſt. Nam quum cerneret illum alioqui audacem metu iam contractum, D trementem & expaueſcentem, rurſum ſeſe lapſabundum ſimulat, vt hoſtem in congreſſum venientem planè edomaret. Siquidem draco ille nolebat mori Dominum, neque in ligno pendere: Optabat enim eum de cruce deſcendere, & non mori: ſin autem non deſcenderet, ſaltem eum in ligno manere, & non mori. Metuebat enim ne fieret quod ſcriptum erat, *Spiritus Domini ſuper me, eo quòd vnxerit me, vt euangelizarem pauperibus miſit me, & prædicarem captiuis remiſſionem, & cæcis recuperationem viſus.* Idcirco metuebat, ne is eſſet ille vnctus, & in legationem mittendus ad omnium liberationem. Omnibus igitur nudatus optabat ſaltem imperium inferni ſibi retinete. Noua ſiquidem ei formido fuit, num is eſſet qui tenebras illuſtraret, de quo ita ſcriptura loquitur, *Galilæa gentium, populus ille, qui ſedebat in tenebris, vidit lucem magnam.* Nam & ipſum aodierat Chriſtum ita loquentem, *Ego ſum Lux:*

Acetum & fel Chriſto in cruce oblatum, quid.

Pſal. 33.

Eſai. 30.

Eſa. 61. Luc. 4.

Eſa. 9.

quamobrem metuebat, ne & ille moreretur, & ipſe ex omnibus eiiceretur. Dominus porrò quum eum ita fugam adornantem conſpiceret, metuens ne fuga elaberetur, voces humanas emiſit, & voces imbecillitatis ſimulauit, dicens, *Heloi, Heloi, lamaſabachthani*, hoc eſt, *Deus meus, Deus meus, cur me dereliquiſti?* Et hoc fecit, ne diabolus ab eo quem vt hominem antea contempſerat, nunc autem vt Deum exhorreſcebat, fuga ſe ſubduceret. Certè iſtis verbis inductus ille vndecumque ſceleratiſſimus ſub manus venit, Dominumque adoriens confractus eſt.

Pſal. 21.

Chriſtus cur clamauerit in cruce.

Perſuaſit enim Iudæis vt eum ad cædem mactationemque depoſcerent, cæterùm id euenit, quod minimè expectauit: mactatus enim eſt, non alibi, quàm in latere ad coſtas, ex quo effluxit ſanguis & aqua: vt quoniam prius per mulierem è coſta formatam profluxerat deceptio, ita nunc per coſtam ſecundi

B

Adæ, redemptio & emundatio prioris Adæ dimanaret, & per ſanguinem redemptio, per aquam verò emundatio obtingeret. Ea res igitur diabolo nō ex ſententia ſucceſſit, quum morte ea quam metuebat, mortuus ſit Dominus, ac ipſe ſpoliatus ſit, qui dum ſperat ſe poſſe Chriſtum morte ſuperare, ipſe potius mortuus eſſe deprehenditur: & quum ſe iactaſſet, quòd homini inſidias poſuiſſet, fecit vt homo pro Deo agnoſceretur. Simul enim, vt ille moriebatur, rerum natura ſuo ſole deſtituta fuit, velumque templi ſciſſum eſt, terra quaſſata, petræ diſruptæ, milites cum ianitoribus inferni metu exhorruerunt. Ex quibus videre erat eum non hominem ſed Deum reuera in corpore humano eſſe, quemadmodum ſpectatores dicebant: Verè hic eſt Filius Dei. Nam & multa monumenta adaperta ſunt, & eorum mortui reſurrexerunt.

Velū tēpli ſciſſū quid.

Malitia diaboli cæca.

C

Planè cæca res eſt malitia, quæ quum crederet ſe vnum occidere, omnibus ſimul ſpoliata eſt: & dum ſperaret ſe vnum ad inferos deportare, ab inferis expulſa eſt: ac proinde omnibus rebus deprehenſum eſt, Dominum non imbecillitate naturæ mortuum eſſe, ſed quòd mortem ad cædem necēque perſequutus ſit, vt ea abolita, omnes liberaret, quotquot metu mortis per omnem vitam obnoxij erant ſeruituti. Non magnum in medio interuallum, & dolores inferni ſoluit, & alius excitauit, dicens, Surgite, abeamus hinc. Ipſe autem reſurrexit, ac deſcendit, ac pro ludibrio habuit illius audaciam vt in hymnis præcantatum fuit loquente ſpiritu. *Qui habitat in cælis, irridebit eos, & Dominus ſubſannabit eos*: ludibrio certè plane habetur, ita illuſus, rebuſque illi, præter animi ſententiam cadentibus, inſtar miſeri animalculi veſpæ inuadentis petram, nec ſuo adoratu quicquam lædē-

Pſal. 2.

D

tis, quum potius aculeum ſuum elidat: ita quoque diabolus fruſtratus eſt, confligens cum vita, hoc eſt, cum Chriſto. Non enim eum morte ſuperare potuit, ſed potius aculeum ſuum amiſit, vt quos antea terrebat ille ſtimulus, nunc ab illis conuitio inceſſatur, quum dicit, *Vbi mors tuus ſtimulus? vbi inferne tua victoria?* ac rurſum, *In deglutione mors fuit, poſtquam inualuerat*, & rurſum, *Abſtulit Deus omnem lachrymam ab omni vultu*. Poſtmodum eiectus ille miſer ex inferno, ſedenſque ad limina, conſpicatus eſt omnes ſuos vinctos virtute Chriſti educi, & mortuos reuiuiſcere, & captiuos dimitti, & omnes ſāctos qui cū Adamo erant, obuiā tendere, omneſq; plauſibus ſtrepere, quemadmodum ſcriptum eſt: *Præuenerunt principes coniuncti pſallentibus, in medio iuuenicularum tympaniſtriarum*, eoſque qui liberabantur gaudio exultare, his verbis loquentes. *In con-*

1 Cor. 15.

Apo. 7.

Pſal. 67.

A

uertendo Domino captiuitatem Sion, facti ſumus ſicut conſolati, tunc impletum eſt gaudio os noſtrum, & lingua noſtra exultatione. Nam & Angeli, & omnis exercitus Angelorum, hymnos canentium, ac dicentium *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax, & in hominibus bona voluntas*, obuiam iuuenculis animabus, quæ in libertatem aſſerebantur, procedere, animæque cum Angelis concurſare Patriarchis prodeuntibus, omnia vndecunque lætitia & Pſalmis triumphalibus de victoria mortis reſonare, ſicuti olim ſub Dauide, quum iam proſtratus iaceret Goliath, chori puellarum cum tympanis accurrentes dicebant, *Percuſsit Dauid per myriades.* Idem quoque factitatum eſt in morte Saluatoris, cui à morte reſurgenti omnes occurrebant cum choris, carminibus, & tympanis ſeſe mutuo incitantes, *Agite euaſo, exultemus Domino, iubilemus Deo ſalutari noſtro.*

Pſ. 125.

Luc. 2.

Simile.

Pſ. 94.

B

Alij inter tripudia dicebant, *Aſcendit in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona in hominibus.* Alij rurſus omnes ad ſpectaculum deuocabant dicentes, *Iubilate Deo omnis terra, Pſallite nomini eius*: ac rurſum, *Venite & videre opera Domini, terribilis in conſilijs ſuper filios hominum, auferens bella vſque ad extremum terræ.* Non enim iam amplius inimicitia & bellum, ſed omnia pacata ſunt, hoſte profligato & extincto, & tyranni pedibus manibuſque colligatis. Alij rurſus memores violentiæ diaboli, ingentiumque illius inſidiarum, eumque nunc iacere extinctum conſpicantes, cum admiratione dicunt. Quomodo cecidit è cælo lucifer, qui manè oriebatur: & quomodo contritus, & confractus eſt malleus vniuerſæ terræ? Siquidem cum admiratione omnes ſtupebant. Mirabantur enim magnum illum tyrannum ita derepēte mortuum proſtratumque iacere, nec inueniebant cauſam proſtrationis, maximè quia perſuaſerant ſibi, morte mortem aboleri non poſſe: neque in crucem tantum ſerpentem tolli poſſe, vnde rurſum præ admiratione dicebant, Quomodo capta eſt Babylon? videbant enim infernum ſpoliatum.

Ephes. 4.

Pſ. 57.

Pſ. 65.

C

Hæc quum infœlix ille ſimul audire & cernere cogeretur, furebat præ inſania, & luctu atterebatur, ſeque ita ſpoliatū cernens, eoſque qui olim ſub eo in luctu & ploratu agitauerant, nunc in Domino pſallere, præ indignitate rerum diſrumpebat ſeipſum, maximè quòd tātum ſui contemptum inſultationemque animaduerteret, non potuit non ſeipſum lacerare, neſciuſque quid ageret, ſolum dentibus ſtridebat, vt Pſalmographus qui illum viderat, teſtatur, *Obſeruabit peccator iuſtum, & dentibus ſuper eum frendet, Dominus autem irridebit eū*: & rurſus, *Peccator videbit & iraſcetur*

Diabolus excruciat ſeipſum, & ſtridet dentibus.

Pſal. 36.

D

dentibus ſuis frendet & contabeſcet. Stridebat autē ideò dentibus, quia dolebat ſe vnquam cum Chriſto cōgreſſum eſſe. Sciebat ſe quidem antea temerariè audacem fuiſſe contra iuſtos, ſed vt nihil vnquam tale experiretur. Nam quanquam & Abeli inſidiatus eſſet, & Patriarchas afflixiſſet, & Eſaiæ inſidias poſuiſſet, & Hieremiam contumelioſè habuiſſet, & Iob tentaſſet, mors tamen æquè iterum inualeſcebat, regnabatque ab Adamo vſque ad Moſen: nunc autem quum ſimili audacia aduerſus Dominum vſus eſſet, ſe planè Irum factum eſſe, & vndecunque depulſum, ab hominibus, ſupplantari animaduertebat, ac tale opus non niſi Saluatoris eſſe, vt qui non modo ſolus ipſe morti illuderet, ſed & nos quoque morti ſuperimponens, eam conculcandam daret, vt non ſolùm nos à ſeruitute vindicaret, ſed authorem ſeruitutis conficeret, ne rurſum inualeſcens, non ſupplantaret, victoriamque ſuam

Irus.

irritam

Digitized by Google

irritam faceret. Quapropter ipſe quum illuſiſſet morti, nobis eam conculcandam tradidit, quod his verbis indicat, *Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem poteſtatem inimici*, & rurſum, *Conculcabis leonem & draconem*. Olim enim ſerpens deceperat Euam, & eius inuidia mors in orbem venit: nunc autem conculcatur, & volens decipere, audit, *Vade retro ſatana*. Olim aduerſarius noſter diabolus, vt leo circuibat, ſitiens noſtram animam. Nunc autem cum dracone conculcatur, ac deinceps breui Dominus conteret ſatanam ſub pedibus noſtris, ac iam tantopere deſpicatui ac ludibrio eſt, vt qui in cauernam aſpidum manum inſerat, non reformidet. Hæc enim Eſaias prophetauit, & verum eſt quod dixit. Pueri certè voluptatem olim grandæuos decipientem iam in præſentiarum derident: & qui nondum ſunt legitimæ ætatis, ea caſtitate, quæ ſupra legem eſt, lumbos ſuos occingunt: & virgines permanentes, ratione calcant ſerpentinæ voluptatis aſtutias, nihil veriti illius lætales morſus. Quin & aliqui ipſum ſtimulum diaboli pedibus prementes, mortem minimè exhorruerunt, & vitam ſuam cum morte commutauerunt, martyres Verbi effecti: ea enim de cauſa Dominus mortuus eſt. Multi quoque rebus terrenis humi relictis, libero ſub volatu in aërem penetrant, & in cælo conuerſantur, nihil iam metuentes principem aëris, ſed ſi probibere velit, potius increpantes ſub his verbis, Apage te in tergum ſatana, quoniam Dominum Deum meum feſtino adorare. Ideò enim in aërem cruce ſublatus eſt Saluator, vt via paradiſi quæ olim clauſa erat ob peccatum, nunc volentibus pateret, quemadmodum Paulus teſtatur, qui eo loci raptus eſt, & in cælos aſcendit. Ideo Dominus illuſit ſerpenti, & infernus deuaſtatus eſt, profligatoque mortis imperio omnes reſurgunt, neque iam deinde diabolus aduerſus nos inſurgit. Cecidit enim, & planè iam ſuper pectore & ventre prouoluitur: reſurrexit enim Dominus, & homines didicerunt aſpernari diuitias corporales, quippe qui verbo & ſcientia diteſcant. Ille autem draco, qui ſe diuitem gloriabatur denudatus eſt, & iam Irus & pauper omnia ſua ſpolia amiſit. *Qui quum olim medius inter Cherubinos verſabatur, omnique lapide precioſo redimitus, Sardio, Iaſpide, Achate fulgebat, nunc in papyro & arundine, & ruderibus dormit*. Vt in Iob de eo refertur. Ideò enim Deus pauper fuit, vt nos illius paupertate diteſceremus, & diabolus nudaretur. Et quod mirabile eſt & magnum in rerum natura homines ad mortem properant optantes aduentum Domini, quum miſer in terra diabolus, qui olim imperia mortis tenebat, Saluatoris aduentum reformidet, & iudicium exhorreat. Nouit enim ſibi præparatum ignem & Angelis ſuis. Eaque de cauſa iudicium ſubiit Dominus, vt nos à iudicio liberaret, illumque condemnaret. Cæterùm de diuina cognitione in omnes & omnibus in locis quid opus eſt loqui, quum ex iis quæ fiant, quiſque ſibi fidem hauriat? Non enim vlla dies præterlabitur, in qua non aliqui idola relinquant, ſuaſque & patriæ leges inficientur, & ad Deum confugiant, & Chriſti leges recipere concupiſcant, incredibili admiratione in eum credentes. Qui enim hactenus idolatræ, & Chriſtum vt hominem vilipendebant, eundem poſtea Deum eſſe agnoſcentes, deſtituunt idola: & quos dæmones in idolis metuebant, eos ad Dei cognitionem peruenientes, derelictui habent, &

Luc 10. Pſ. 90. Matt. 4. 1. Pet. 5. Chriſtus in aerem cruce ſublevatus, cur. Irus. Eſa. 53. Chriſtus pauper factus, cur.

A ab aliis expellunt: & voluptatem, cui in idolatria ſua metuebant, in Chriſto nunc aſpernantur. Et peccatum quod illos tum ſuperabat, iam ſigno crucis vincentes deſpicatui habent, & ludibrium putant. Et prorſus nullam fidem virginitati habentes, & impoſſibile eſſe dictitantes eam virtutem in hominibus reperiri, iidem vbi iam credidere. Saluatori ex virgine nato, non ſolum eam in aliis eſſe agnoſcunt, ſed ipſi eam pudicitia & ſanctitate corporis præſtant, & viciſſim ab Ethnicis ipſos iam tales eſſe factos credi non poteſt. Hinc iam ocioſa obliterataque eſt omnis magia, & vniuerſa Græcorum infatuata eſt ſapientia. Nam in rebus diuinis, non verbis, ſed factis opus eſt: nec pronunciario linguæ, ſed animi affectus prodeſt. Ethnici igitur verbis non capiunt illa quæ fide Chriſtiani repræ- B ſentant. Et quæ verbis agunt magi, hæc martyres Chriſti non verbis, ſed rebus exhibent, & de qua virginitate ambigunt magi & Græcorum Philoſophi, hanc in Chriſto mulieres demonſtrant: & dæmones, quibus, vt diis, ethnici ſupplicant, eos pueruli in Chriſto perſequuntur. In ſumma ille Chriſtigerulus vir vt Deus in terris, mala ab hominibus depellit, & vndique quaſi cum ſole circumambulans & colluſtrans, iubar ſuum diffundit, celæſtemque vitam præ ſe fert. En tibi vnum ex fortibus crucis factis: en quæ mors tibi Saluatoris efficit: non enim opus eſt hominis, ſed Dei. Atque ideò vti homo paſſus eſt, vt hominibus ea quæ ſunt, ſuper hominem & diuina largiretur. Illius enim ſunt iſtæ in hominibus efficaciæ, in agendo præſtantiæ. Nam ſi Paulus loquatur, non eſt alius qui in eo loquitur niſi Chriſtus: ſiue magnalia & mirifica C faciat, non eſt alia quàm Chriſti gratia, qua ille operatur. Nam tametſi in omnes venerit cognitio Dei, non tamen ea hominum doctrina eſt, ſed Verbi, quod deſcendit, vt eſſet interceſſor mediatorque Dei & hominum: ita enim ſcriptum eſt. Iam quod Iudæi olim reticuerunt, id nunc completum vident: ita enim in ſcripturis habetur. Erunt omnes dociles Dei, quemadmodum & Hieremias ſcripſit, *Ecce dies veniunt, dicit Dominus*, ac deinde iſta verba ſubinfert. *Et non docebit quiſque fratrem ſuum, dicens, Cognoſce Dominum, quia omnes me cognoſcent, à minimo vſque ad maximum, quod miſericors ſim in cauſis eorum*. Alioqui quis eſt, qui eos in idololatria, ita pœnitentia ſtimulat niſi Dominus? Aut quis eſt, qui eos inde abducit, etiamnum ſeruientes idolis, niſi ipſe Chriſtus, qui dicit, *Quum exaltatus fuero, omnes traham ad me* D *ipſum*? Nam id certè pro ingenti miraculo habendum, quod etiamnum idolatriæ ſeruientibus mens aperiatur, vt intelligant eos, quos hactenus pro diis habuere, ligna prorſus & lapides eſſe: & quem irridebant vt crucifixum, hunc non pro homine, ſed pro Deo agnoſcant. Non igitur iſtius doctrinæ homo magiſter cenſendus eſt, ſed is, qui ſolus mentem intuetur Deus. Beata nimirum & viuifica crux Saluatoris, quæ de morte triumphaſti: & eum, qui mortem in ſua poteſtate habebat, diabolum ſuſtuliſti. O diuinum Verbum & reuera ſapientia Patris, tu verſuti illius faciem aperuiſti, & ſinus plicaſque pectoris illius denudaſti, vt & nos dicamus: Non enim illius cogitationes ignoramus, mortalium amator & bone Domine: Tu nos captiuos redemiſti, & ſeruientes peccato tua propria morte liberaſti. Scimus quòd à peccato liberati ſumus, ô

Idololatra fiunt Chriſtiani. Efficacia paſſionis Chriſti. Hiere. 31. Ibidem. Ioan. 12. Proſopopœia.

pacificator fili Dei. Tu nobis filiorum adoptio- A
nem reddidiſti, & vbi nos tuo Patri reconciliaras
inimicitiam in carne aboleuiſti. O opulente Sal-
uator & reuera Rex! Tu pauper fuiſti, vt nos tua
paupertate diteſceremus: tu nobis regnum cælo-
rum largitus es. O creator & conditor omnium,
Verbum Patris! Tu non denuo reformaſti, iuæque
creaturæ ſumus conditi ad bona opera, lumen
reuera & iubar Patris. Tu enim nos in tenebris
illuminaſti, & nos videntes in lucem produxiſti,
ô forma & imago reuera Patris! Tu enim nos
perditos formaſti, & imaginem Dei nobis retri-
buiſti, Deus, Verbum, & prorſus vita. Tu nos
mortuos viuificaſti, & corruptos renouaſti, in-
duens nos immortalitate. Virtus, reuera & bra-
chium, & dextera Patris. Tu enim dolores mor-
tis ſoluiſti, ianuas æreas, & vectes ferreos con- B
fregiſti, vt ſcriptura dicit. Tu & ſerpentem dia-
bolum, hamo eſcaque humanæ carnis circumegi-
ſti per crucis trophæum, tuo ductu diuinoque auſ-
picio omnes eum conculcant, omnes ei illudunt.
Te enim primùm in illum inſultante, initium
creaturæ incepit eſſe, conditæ ad hoc, vt illi in-
ſultaret. Te illum proſternente, omnibus obor-
ta admiratio eſt, vt in hæc verba prorumperent:
Qnomodo cecidiſti è cælo Lucifer, qui manè
oriebaris? Teque capiente ab illo chirographum,
affigenteque illud cruci, omnes in illum conuitia
iactant, dicentes, Quomodo nunc requieſcit: quo-
modo inquam requieſcit exactor, & in ocium da-
tus eſt accelerator? contriuit Deus iugum pecca-
torum. Iam enim poſthac ei ſubſternitur putre-
do, & vermis efficitur eius operimentum, nec eſt
vt quiſquam vlterius draconem metuat, ſed te. Et C
per te Patrem adoramus. Ad iſtum modum igitur
Deus, vbi primùm reſurrexerat, inſultauit morti, &
nos ab ea liberauit. Iudæi, ne iſta quidem viden-
tes, ad pudorem redigi potuerunt, ignari contra
ſeipſos ea ſe moliri, quæ in Dominum audebant: &
in tradendo Chriſto, Hieroſolymorum ſe traditio-
nem prouocare, dicente Propheta Hieremia, Tra-
dita tradetur Ieruſalem in manus Nabuchodono-
ſor regis Babyloniæ. Neque conſpiciebant, quòd
quum non vellent ſeruire Domino, ſe in ſeruos
diabolo ſubiicerent, eique ancillarentur ad inſidias
Chriſti. Ignorabant enim in expetendo Barrab-
bam, & in occidendo Dominum, quòd ipſi vitam
Barrabæ acturi eſſent, futurumque eſſe, vt cædes &
ſeditiones apud ipſos magis ac magis increbreſce-
rent. Abiicientes verò Chriſtum, lucem à ſe & ve-
Eſa. 3. ritatem, & quicquid eſt Chriſtus abiecerunt, vt D
Eſaias dicit, *Ecce enim dominator Dominus Sabaoth,*
auferet à Iudæa & Ieruſalem, validum, & validam, vi-
res panis & vires aquæ, gigantem & robuſtum, Principem
& bellatorem, & Iudicem & Prophetam, & coniectorem,
& presbyterum, & præfectum quinquaginta militum, &
mirificem conſiliarium, & ſapientem architectum, & pru-
dentem auſcultatorem, & præſtituam illis principes ado-
leſcentes: & illuſores iis dominabuntur. Illudebant enim
infœlices illi Domino, & non animaduertebant il-
lud Propheticum contra ipſos adimpleri, quod
ita dicit, *Illuſores dominabuntur eorum.* Hoc enim eſt
illud mirabile Saluatoris, quòd dum crucifixus
pateretur pro humanitate, interim illuſerit mor-
tem, & contra Iudæos implerentur ea quæ ſcri-
Lux à Iudæis ablata pta erant. Quòd autem lux ab illis ablata ſit,
ita teſtatum inuenies in Hieremia, *Verbum quod*
Hier. 16. *factum eſt ſuper Hieremiam in omnem populum Iudæ,*

A vbi deinde iſtam vocem ſubinfert: *Auferam ab*
illis vocem lætitiæ, & vocem gaudij, vocem ſponſi, vo-
cem ſponſæ, odorem vnguenti, & lumen candelæ. Nihil
tamen ob id ſegniores fuere ad tradendum genti-
bus, Saluatorem. Neque viderunt, etiam tum cæ-
cutientes, quòd ipſi non ita diu poſtea diſpergendi
eſſent inter gentes, & quòd in eorum hæredita-
tem contra ipſos ingreſſuri eſſent Ethnici, quem-
admodum ſcriptum eſt, *Deus venerunt gentes in hæ-* *Pſal. 78.*
reditatem tuam, polluerunt templum ſanctum tuum, re-
degerunt Ieruſalem in ſpeciem tugurioli, vbi excubant
cuſtodes pomorum. Neque ſenſerunt, quum inficia-
rentur Dominum regem ſuum eſſe, ſe ſpoliari
dauidico honore: ſiquidem illi repoſitum erat
Dauidis regnum, & vſque ad aduentum Salua-
roris id propagatum fuit, teſte Patriarcha Iacob, *Gene. 49*
B ita dicente, *Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de* *Iudas*
femoribus eius, donec veniat ille cui repoſitum eſt, & ipſe *cuius eſ-*
eſt expectatio gentium. Et renudantes Dominum, *fectus.*
ac verberibus mulctantes, non animaduertebant
ſe ab eo renudari, & quòd planctum aduerſus ſe
proritabant: dicit enim Dominus, Auferam veſti-
menta mea & lintea mea, vt non tegã turpitudinem
illius. Et rurſus ideo in plãctu erit & luctu, incedet
diſcalciata, & nuda, facietque planctum veluti dra-
conum, & luctum veluti filiarum Sirenum. Et
quum iniicerent chlamydem coccineam, non
proſpiciebant quòd aduerſus ſe implerent crimi-
nationem illam Spiritus ſancti, Quoniam manus
veſtræ plenæ ſunt ſanguinis. Læti porro quòd
Chriſtum ſpinis circundarent, ea cæcucientia fue-
re, vt non perceperint ipſos ſibi has ſpinas circum-
ponere. Scriptum eſt enim, Obſtupeſcite, legite
C qui in fiducia fuiſtis, exuamini, nudæ ſitis, circum-
cingite lumbos, & ſuper vbera veſtra planctum
facite, ab agro deſiderij, & à vite germinationis.
Terra populi mei ſpina, & fœnum aſcendet, & ex
omni domo tolletur lætitia. Irridebant Dominum
quaſi qui ſe faceret filium Dei, nec videbant ſe eo
modo abiicere adoptionem filiorum, vt ipſe pro-
teſtatur, dicens, *Filios genui & exaltaui, ipſi autem me* *Eſa. 1.*
contempſerunt. Ecce relinquitur vobis domus veſtra.
Dederunt illi in potum acetum, & fel, & in hoc
ipſo quoque mira eorum cæcitas. Deus enim vi-
neam, ex Ægypto tranſtulit, & plantauit eam, &
expectauit vt ex ea perciperet fructum, vuam, &
vinum. Illi contra vecordes pro vino acetum,
pro vua reddiderunt fel, inſignia ſcelerum Sodo-
mitarum in hoc ipſo oſtendentes. *Nam & illorum*
vua, vua fellis eſt, vt in Deuteronomio ſcriptum
D eſt. Ideò enim Dominus & Saluator noſter, cum
ſciret iſtiuſmodi fructum ab illis prouenturum,
prædixit illis parabolam de vite, & quòd ab illis
auferendum eſſet regnum cælorum, & dandum
eſſet genti facienti fructum eius. Ad hæc diui-
ſere carnificibus veſtimenta Chriſti, prorſus im-
memores ſe inter gentes diuidendos eſſe, quum *Zach. 14.*
Propheta ita dicat, *Ecce dies veniunt, & diuiden-*
tur ſpolia tua in te, & ſimul inducam omnes gentes
in Ieruſalem, & capietur ciuitas, & diripientur domus,
& pollnentur fœminæ. Et rurſum, *Et rubigo deuorabit* *Ibidem.*
eorum prædia. Quemadmodum & Michæas dicit, *Mich. 2.*
In illa die aſſumetur in vos parabola, & plorabitur ploratꝰ,
modulatus ſub his verbis, Ærũna ærũnoſa facta eſt portio *Ibidem.*
populi mei, metata eſt, in funiculo (ſiue decempeda) non
erat qui impediret, vt auerteret, agri veſtri cenſurati
ſunt: &, vt compendio dicam quum ita audaces
temerariique eſſent aduerſus Dominum, diem
illam

illam aduerſum ſe prouocauerunt, quam prædixit A Prophera. *Dies enim iudicii Domini, & talionis iudicij Sion, & vertentur valles in picem, & terra eorum in ſulfur, & erit terra eorum vt pix quæ ardet nocte & die, & non extinguetur in æternum, & aſcendet fumus eius ſurſum in generationem, deſolabitur, & habitabunt in ea volueres, & herinacei, & ibides, & corui, & inducetur in eam funiculus geometriæ eremi, & onocentauri habitabunt in ea, principes eorum non erunt, & magnates eorum erunt in perniciem, & pullulabunt in ciuitatibus eius ligna ſpinea, & in propugnaculis eius, & erunt ſtabulum Sirenum, & gurguſtium ſtruthionum, & inuicem occurrent dæmonia in onocentauros: & clamabit alter ad alterum, ibi requieſcent onocentauri, & ibi herinaceius ſuum nidum fecit, & ſeruauit terra campos ſuos cum ſecuritate.* In has calamitates inciderunt Iudæi, quum putarent ſe Chriſtum occidere. Hæc contra B ſeipſos prouocauerunt, dum inclamant contra Saluatorem: ob iſta condemnati ſunt, dum volunt condemnare Chriſtum. Quiſquis volet accedat, faciatque ſe arbitrum inſpectoremque, & non ex rebus in obſcuro latentibus, ſed ex claris euentis veritatem colligat, & videat quiſnam ſit Dominicæ mortis fructus, & quodnam Iudaicarum inſidiarũ emolumentum. *Mortis Chriſti fructus.* Siquidem Saluatoris mors orbem terrarum in libertatem aſſeruit, cauſamque dedit, vt gentes Deum glorificent. Iudæorum furor Iudæos cum ipſa ciuitate deleuit, & in Dei cognitione occæcauit. Mors Chriſti mortuos viuificauit, Iudæoſque ſuæmet inſidiæ vitâ ſpoliarunt. Crux Saluatoris Eccleſiam gentium quum deſerta eſſet, colonis habitatoribuſq; frequentauit. *Iudæi nullã habent ciuitatem.* Iudæi contra malitia orbem terrarum ſibi intercluſerũt, inhabitabilemque reddiderunt, vt qui ne iam quidem ciuitatem C vllam habeant. Et rurſus, Mors Saluatoris regnum cœlorum oſtendit. Iudæi contra ſuo furore, ſuos reges perdiderunt, & magnates amiſerunt. His accedit, quòd crux Domini Angelos hominibus conſociauit, & interpres conciliatrixque eorum amicitiæ fuit: Iudæi contra inſidiaodo contubernium, ſocietatemque domicilij cum dæmonibus lucrati ſunt. Morſq; item Chriſti diminuit hominibus peccandi brutalitatem: Iudæi viciſſim furore ſuo obruuerunt, & nunc cum Sirenibus, & herinaceis, & ſtruthionibus ex ſimilitudine morum conſuetudinẽ habent, ita abſurdi iam moribus vt ipſi onocentauri. *Iniuſtitia pro iure apud Iudæos recepta.* Quum pro iure apud ipſos iniuſtitia recepta ſit, pro mari ſuetudine rabies, eaq; inſtar ſerpentis. In ſumma, nihil eſt apud illos, quod ipſis mortem non cõciliet. Nunquid igitur operæprecium mortẽ Chriſti ſuppliciter venerari, & dimittere conſiliũ Phari- D ſæorum? nunquid igitur dignius eſt crucẽ potius adorare, quàm Iudæorum, & mundi gratiam lucrifacere (id enim eſt quod beatus Paulus ſcribit:) *Gal. 6.* *Omnia exiſtimo detrimentum, vt Chriſtum lucrifaciam*, ideoque & gloriam ſibi crucem arbitratur, dicens, *Mihi abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo.* Atque *Luc. 6.* hinc eſt quod ipſe Dominus dicit, *Quicunque nõ tulerit crucem ſuam, & ſequatur me, non eſt me dignus, non poteſt meus diſcipulus eſſe.* Sed hic opus eſt multa cau- A tione, ne ſecundùm Iudæos tollamus crucem, & non ſecundùm Paulum. Paulus enim, vt trophæum peccati, geſtabat crucem: Iudæi verò crucem ferebant vt Chriſtum tollerent. *Iudæi ſuſtulerunt crucem.* Quapropter cautè & ſobriè agendum eſt, ne dum accuſamus Iudæos, paria cum illis contra Dominum faciamus. Multi ſiquidem adorantes Dominum, neque ita vt dignum eſt eo viuentes, non ſentiunt ſe reos fieri dominicæ mortis. *Qui enim comederit panem, & biberit calicem Domini indignè, reus eſt corporis & ſanguinis Domini.* Nam hoc Paulus ita eſſe teſtatur. *1. Cor. 11* Ad eandem rationem, *qui odit fratrem ſuum, non diligit Dominum.* *1. Ioan. 2.* Sed eodem modo quo Iudæi & ipſe Deum odio perſequitur. Qui autem pauperem vilipendit contumelia afficit conditorem pauperis. Qui negligit pauperem eſurientem, & ſitientem, & nudum, ſimilis B eſt Iudæis, qui Chriſtum exuerunt, & eum aceto & felle potauerunt. Et qui munera acceperit ſuper innocente, non eſt diuerſus à venditore Domini Iuda. Nam & ipſe iuſtitiam, quæ eſt Chriſtus venalem habet, vt ille Chriſtum. Et qui non iudicat pupillo, neq; viduæ eius reddit, hic vnus eſt ex inſidiatorib⁹ & calumniatoribus Chriſti. In ſumma quæ quis in proximum operatur, ea omnia Chriſto imputãtur, qui noſtri cauſa deſcendit, & mortuus eſt. Ita enim Dominus in Euangeliis loquitur. *Matt. 18.* *Quatenus feciſtis vni ex puſillis iſtis, mihi feciſtis.* Iam & id rurſum quoque ſciendum & obſeruandum eſt, quòd ſcortator & propriam animam perdit, & ipſe quoque, vt Iudæi contumelia templum & corpus Dei afficit. *Luc. 17.* *Qui enim templum Dei corrumpit, corrumpetur à Deo*, vt Paulus ſcribit: & qui ſub regno peccati agit, nihil differt à Iudæis inficiatoribus & dicentibus ſe non habere C Dominum Regem, ſed Cæſarem. Ne ignoret qui detinetur à voluptatibus, maioremque in illis delectationem ſentit, quòd & ipſe, ſicuti Iudæi, Barrabam depoſcit, & Dominum interficit. Ita enim Iudæi reprobos mores Barrabæ ſcilicet diligentes, virtutem perſequuti ſunt: ſciat quoque is qui in fide firmus non eſt, ſe talem eſſe, quales illi qui increduli erant, ac dicebant. *Ioan. 19.* *Si filius Dei eſt deſcendat de cruce, & credemus ei.* Nam & illi iſta per incredulitatem loquuti ſunt. Quid igitur hic faciendum eſt? Nihil aliud quàm vt credamus Chriſto, & ſecundũ eum viuamus, ſicuti Paulus dictitat. *Philip. 3.* *Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Ieſu Chriſti*: & Iudæorum amicitiam incredulitatem, ſubſannationes & fabulas, & proſapiarum deſcriptas in infinitum ſeries, auerſemur quæ potius quæſtionem ſuppeditant, quàm ædificationem Dei in fide, ſed adhæreamus cruci, & di- D gnè illa viuamus, & dicamus eaſdem cum Paulo voces: *Gal. 6.* *Mihi abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Ita enim quum vixerimus, & crediderimus in Dominum, cognoſcemus eius in cœlum aſſumptionem, eiuſq; ad dexteram maieſtatis ſeſſionem, & Angelorum illi ſubiectionem cõſpiciemus, eiuſque cum gloria redditum, quem Angeli prænidicant, Sancti decantant, omnes autem videntes exultant, & gaudent in Chriſto Ieſu, per quem Patri gloria & imperium in ſæcula ſæculorum, Amen.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, AD SERAPIONEM EPISCOPVM TMVEOS, CONTRA EOS QVI DICVNT *Spiritum ſanctum creaturam eſſe,*

EPISTOLA.

Athan. in eremo

LITERÆ tui ſanctiſſimi affectus datæ ſunt mihi in eremo, etſi tum acerba erat contra nos perſecutio, & multiplex perueſtigatio eorum, qui me ad necem quærebant, tamen pater miſericordiatum, & Deus omnis conſolationis, nos in tuis literis conſolatus eſt. Nam refricata mihi memoria tuæ pietatis, cæterorumque qui legitimi ingenuique Chriſtiani ſunt, videbar mihi eos præſentes habere, diu igitur eas literas cum gaudio in manu tenebam. Cæterùm vbi eas perlegiſſem, incepi denuo mœrore angi. Scripſiſti enim, chariſſime & reuera deſideratiſſime, & ipſe quoq; mœſtus, quoſdam ex Arianis produſſe, qui quum male ferant blaſphemiam in Filium, ipſi tamen male ſentiunt de Spiritu ſancto, dicuntque eum non ſolum creaturam eſſe, ſed vnum quoque ex ſpiritibos miniſtris, & gradu tantummodo à cæteris Angelis differre. Quæ quidem res belli ſimulachrum cum Arianis habere videtur, quom interim veræ & piæ fidei controuerſiam faciant. Vt enim illi abnegantes Filium abnegant & Patrem, ita quoque & iſti male loquentes de Spiritu ſancto, male etiam loquuntur de Filio, bellumque cum veritate ita inter ſe ambæ iſtæ ſectæ diuiſerunt, vt illi contra Filiom, iſti contra Spiritum male ſentientes, eandem poſſideāt aduerſus Trinitatem blaſphemiam. Hæc ego omnia ſimul intuens, cogitanſque, non potui non grauem luctum mœroremque in animo concipere, quòd rurſus diabolus inuenerit hiſtriones, qui illius veſaniam agant, decreueramque hoc tempore me intra ſilentium continere, veſtræ tamen ſinceritatis adhortatione, ſimul & illorum prauis opinionibus & ſathanica temeritate ad hanc epiſtolam paucis conſcribendam impulſus ſum, vix quoque ad id ipſum ſuffeci, ſed in te ſpē poſui, quòd hac materia inſtructus, pro tua prudentia, ea quæ deeſſent, adiungetes, quo ita plena aduerſus impiam hæreſim refutatio conficiatur. Verùm iſta ſententia eorum non eſt à cæteris aliena. Semel enim inficiati Dei Verbum, congruenter iam eaſdem blaſphemias de Spirito ſancto loquuntur: quapropter non eſt pluribus agendum aduerſus eos: ſufficiunt enim quæ prios in eos dicta fuere. Illis autem qui in cauſa Spiritus ſancti falluntur, aliquo modo (prout ipſi verba fecerint) te aliquantiſper excuſſa reſpondendum erit. Quorum certè ſtatim vecordiam admireris, quòd quom Filium Dei creaturam eſſe nolint, ferre tamen queant, ſpiritum Filij nominari creaturam. Ob Verbi enim cum Patre vnitatem, nolunt Filium in numerum creaturarum recenſeri, ſentiuntque eum (quod & verum eſt) conditorem, opificemq; eſſe creaturarum. Cur igitur Spiritum ſanctum qui habet eandē

Hæc ſcripta reperies apud Euthymium panoplia partis. 2. art. 12.

Abſurdū

A vnitatem com Filio, quam Filius habet cum Patre, creaturam dicunt? Neque intelligunt quòd quemadmodum qui Filium diuidunt à Patre, nequeant tueri, vt vnus ſit Deus: ita quoque qui diuiduor Spiritum ſanctum à Verbo, non poſſunt ſeruare vnam in Trinitate deitatem, quom illam reſcindāt, eique alienam & diuerſæ ſpeciei naturā admiſceant, & creaturis coæquent: Quæ res oſtendit, non vnius generis eſſe Trinitatem, ſed eam conſtare ex duabus diuerſiſque naturis, ob diuerſam (vt ipſi volunt) ſpiritus ſubſtantiam. Quale igitur eorum numen ex creatore creaturaque conflatum? Siquidem non iam Trinitas, ſed binitas, atque adeò creatura, in hoc numero reperiatur, ſi Trinitatem, quòd fieri non poteſt, cōſtituere coneris. Iam qui quæſo poſſunt cum creaturis poſt Trinitatem conditis, Trinitatis ſpiritum contingere? Quid hoc eſt niſi denuo
B diſcerpere & diſſoluere Trinitatem? Ergo qui male ſentiunt de Spiritu ſancto, noo rectè etiam de Filio ſentiunt. Si enim rectè de Verbo Dei ſenſiſſent, etiā de Spiritu ſancto rectè ſenſiſſent, qui à Patre procedit, qui Filij proprius eſt, qui à Filio diſcipulis datur, & omnibus qui in ipſum credunt. Qoapropter quū ita errant, fit, vt neque de Patre ſanā fidem habeant. Qui enim ſpiritui aduerſantur (vt magnus ille martyr Stephanus dixit) illi etiam Filium negantes, ne Patrem quidem habent. Vnde igitur iſta (heus vos alloquor) vnde inquam iſta temeritatis occaſio, vt Verbum Domini vobis timori non ſit? Qui blaſphemauerit in Spiritum ſanctum, non adipiſcitur remiſſionem, oeque in hoc ſæculo, neque in futuro. Cæterùm Ariani etſi Dei aduentum in carne, & quæ de eo dicta ſunt, non intelligant, indeque occaſionem ſuæ hæreſeos mutuentur, nihilo tamē minus ob hoc Dei hoſtium & oppugnatorum vo-
C cabulo notati ſunt, vt qui reuera de terra loquerentur. Sed vos vnde errorem traxiſtis aut à quibus tandem iſta audiſtis, aut quæ ratio moduſque veſtræ oberrationis? Quoniam, inquiunt, legimus in Propheta Amos, Deum ad iſtum modum loquentem, *Ecce ego ille qui ſtabilio tonitrua, & creo ſpiritum, & annuncio in homines Chriſtum eius, facioque aurora & caliginem, & aſcendo ſuper excelſa terræ, Dominus Deus omnipotens nomen illi.* Atque hinc, inquiunt, fit, vt Arianis ſpiritum ſanctum creaturā eſſe aſſerentibus fidem habeamus. Itàne, dum quod apud Amos eſt legitis, id quod in Prouerbiis eſt, nō legiſtis? *Dominus creauit me initium viarum ſuarū ad opera ſua*, nūquā puto vos legiſſe, alioqui ſi à vobis lectum eſſet, Prouerbij illius veritatem rectè interpretati fuiſſetis. Sed quum ſimpliciter inuenitis in ſcripturis, ſpiritum dici creaturam, ſtatim exiſtimatis de Spiritu ſancto verba fieri. Atqui io Prouerbiis ſapientia manifeſtè de ſe dicit? Creauit me, ibi vos tamen, idque rectè, eam interpretationem huic dicto adiongitis, vt ſapientiam rerum creatricem, minimè numeretis in claſſe creaturarum. Itidem etiam

Binitas.

Concluſ.

Act. 7. Steph.

Tropicorū error vnde.

Amos. 6

Confutatio erroris.

Prou. 8.

etiam hic ſermo Prophetæ nullas præ ſe fert notas, vt de Spiritu ſancto mentionem faciat, quum Spiritum nominat. Quomodo igitur quum ſit tanta diuerſitas apud ſacras literas, in hac voce, ſpiritus, dictumque illud poſſet habere propriam ſuam & indepranatam ſententiam, vos tamen, vel vt vitilitigatores, vel vt à ſerpente Arianica hæreſi morſi, exiſtimatis apud Amos in his verbis mentionem de Sancto ſpiritu fieri, ne vobis memoria ſentiendi, Spiritum ſanctum eſſe creaturam, ex animo cadat. Dicite ſaltem, vbi in ſcripturis ſanctis reperitis Spiritum ſanctum ſimpliciter nominari ſpiritum, ſine additamento Dei, aut Patris, aut à me, hoc eſt, ex Deo, vel abſque articulo, vel Chriſti, vel filij, aut vt non adiungatur ſanctus aut paracletus, aut veritatis, hoc eſt, filij, qui ſeipſum nominat veritatem, vt ſimpliciter allegata hac voce, ſpiritus, de ſpiritu ſancto hoc dictum ſuſpicemini? Excipiatur ab hac ratione & quaſi regula, quum quod prius diſtinctè commemoratum eſt de ſpiritu, poſtea ſimpliciter repetitur: ibi enim ex ſuperioribus præcognoſcitur, de quo ſpiritu mentio fiat, etiamſi in ſequentibus nudum tantummodo ſpiritus vocabulum ſit poſitum. Aut quando ad illos fit ſermo, qui iam ſciunt de quo ſpiritu intelligendum ſit, quod dicitur. Alioqui certè ſine articulo , aut adiectionibus, cæterarum notarum, nunquam ſpiritus nudi vocabulum trahi poteſt ad ſignificationem ſancti ſpiritus, vt apud Paulum ad Galatas: *Hoc ſolum cupio ex vobis reſciſcere, ex operibus legis accepiſtis ſpiritum an ex auditione fidei?* vt pote quibus cognitum erat, ſe eum ſpiritum accepiſſe, qui datur credentibus, & renatis per lauacrum regenerationis. Quale illud ad Theſſalonicenſes, *ſpiritum nolite extinguere*: qua forma verborum vti voluit, quia & ipſi ſciebant quem ſpiritum accepiſſent: ſcilicet, ne ſpiritum, qui gratiam in ipſis accendebat, extinguerent. In Euangelijs verò ſi Euangeliſtæ loquantur humano more de Saluatore ob carnem quam aſſumpſit, *Ieſus autem plenus ſpiritu, reuerſus eſt à Iordane*, aut illud, *Ieſus abductus eſt à ſpiritu in deſertum*: eandem rationem iſta dicta in ſe continent. Siquidem prædictum fuit à Luca, *Contigit autem dum baptizaretur vniuerſus populus, Ieſuſque baptizatus eſſet & oraret, aperiri cælum, & deſcendere ſpiritum ſanctum corporali ſpecie inſtar columbæ ſuper eum.* Vnde liquet quum ſpiritum poſtea ſimpliciter dicit, Euangeliſtam hoc de Spiritu ſancto intelligere. Ita apud quos eſt Spiritus ſanctus, quum illis nudè dicitur de ſpiritu ſine additamento Dei, aut alterius notæ ambiguum illis eſſe non poteſt, quin Spiritus ſanctus intelligendus ſit, maximè ſi adſit articulus τὸ. Dicite autem mihi, quemadmodum ante à vobis poſtulatum fuit, an vſpiam legeritis in ſacris literis Spiritum ſanctum ſimpliciter nominari ſpiritum, ſine additamento eorum titulorum, & abſque ea obſeruatione, cuius ſupra meminimus? Verùm mihi hoc nunquam dixeritis: vtpote quod nuſquã ſcriptum reperiri poſſit. Sed contra in Geneſi ſcriptum eſt, *Et ſpiritus Dei ferebatur ſuper aquas*, ac paulò poſt, *Non manebit ſpiritus meus in hominibus iſtis, eò quòd ipſi carnes ſint.* In Numeris item Moſes dicit ad Ieſum filium Naue, *Ne tu me æmuleris*, & quidam ita, *Quum dederis Dominus ſpiritum ſuum ſuper eos.* Et in Iudic. libris de Othoniele, *Et factus eſt ſpiritus ſanctus ſuper eum, & iudicauit Iſrael.* Atque itidem: *Et factus eſt ſpiritus Domini ſuper Lepte.* Similiter quoq;

Spiritus in ſcripturis quãdo pro Spiritu ſancto capitur.

s. Th. 5.

Mat. 4.

Spiritus ſanctus certis notis deſcribitur in vniuerſa ſcriptura.

Gen. 1.

Gen. 6.

Num. 11

Iud. 11.

Ibidem.

A de Samſone, *In vicum puer adultus eſt, & benedixit eum Dominus, & incepit ſpiritus Domini cum illo ambulare, Et inſiluit in eum ſpiritus Domini.* Dauid quoque ita canit, *Et ſpiritum tuum ſanctum ne auferas à me.* Rurſumque in centeſimo quadrageſimo ſecundo Pſalmo, *Spiritus tuus bonus deducet me in via recta, propter nomen tuum Domine.* In Eſaia quoque ſcriptum eſt, *Spiritus Domini ſuper me propterea vnxit me.* Quin & ſuperius ita habetur: *Væ vobis filij deſertores, hæc dicit Dominus, Feciſtis conſilium ſed non per me: & fœdera, & non per ſpiritum meum, vt peccato peccatum addatis.* Ac rurſum, *Audite hæc, num ab initio in occulto locutus ſum vobis? quum fieret, illic eram, & nunc Dominus emiſit me, & ſpiritus eius.* paulò poſt ita dicit: *Hoc meum cum illis pactũ dixit Dominus, ſpiritus meus eſt ſuper te*, & rurſum in B ſequentibus infert, *Non legatus, neq; Angelus, ſed ipſe Dominus ſeruauit eos, eò quòd illos diligeret, & parceret ipſis. Ipſe redemit eos, & exaltauit illos per omnes dies ſæculi: ſed ipſi immorigeri fuere, & exacerbauerunt Spiritum ſanctum, & verſus eſt eis in inimicitiam.* Ezechielis itidem hæc verba ſunt, *Suſtulit me ſpiritus, & duxit me in terrã Chaldæorum, in captiuitatem, in viſione, in ſpiritu Dei.* In Daniel autem, *Excitauit Deus Spiritum ſancti pueri iunioris, cui nomen Daniel, & exclamauit voce magna, Purus ſum ego à ſanguine iſtius.* Et Michæas ait, *Domus Iacob exacerbauit ſpiritum Domini.* Et per Ioelem Deus loquitur; *Et eueniet poſtea, effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem* Per Zachar. autem. *Hæc*, inquit, *Dei vox eſt loquentis veruntamen ſermones meos, & inſtituta mea non recipitis quæcunque ego præcipio ſeruis meis Prophetis.* Et quum obiurgat Propheta populum, poſt nonnulla interiecta hæc dicit, *Cor ſuum red-* C *diderunt contumax, vt non audirent legem meam. Et ſermones ſuos emiſit Dominus omnipotens in ſpiritu ſuo in manibus Prophetarum priorum*: Et hæc quidem pauca collecta è priſcis allegauimus: vos autem inuicem conſulite Euangelia, & quæ ab Apoſtolis ſcripta ſunt, & audietis etiam ibi, quum plurimum variet ſignificatio huius vocabuli, ſpiritus peculiari & eximio quodam modo Spiritum ſanctum non ſimpliciter ſpiritum, ſed cum appendice & epitheto, qualia ante diximus, nominari. Dominus igitur, quum humanitus baptizaretur, ob carnem quam geſtabat, dicitur ſuper eum Spiritus ſanctus deſcendiſſe, quem quum daret diſcipulis, locutus eſt, *Accipite Spiritum ſanctum, quem mittet Pater in nomine meo, ille docebit vos omnia.* Ac paulò poſt de eodem loquens: *Quum venerit Paracletus quem ego mittam vobis à Patre ſpiri-* D *tum veritatis, qui à Patre procedit, ille teſtificabitur de me.* Et rurſum: *Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis.* Et paulò poſt, *Si vero in ſpiritu Dei eijcio dæmonia ergo peruenit ad vos regnum Dei.* Denique omnem colendi numinis rationem, & noſtri initiationem, in qua nos ſibi copulauit, & per ſe Patri, in Spiritu ſancto abſoluens & adimplens, præcepit diſcipulis, *Profecti docete omnes gentes, baptizantes eas, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Et quum eũdem promitteret, præcepit eis ne ab Hieroſolymis decederent, & poſt paucos dies *Dum complerentur dies Pentecoſtes, erant omnes ſimul in eodem loco, & factus eſt ſubitò è cœlo ſonus tanquam rapidioris, violentioris Spiritus, & impleuit domum vbi ſedebant, & apparuerunt illis diſpartitæ linguæ inſtar ignis, ſederuntq; ſuper vnumquemque eorum, & repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & cœperunt loqui alijs atque alijs*

Pſal. 53.

Pſ. 142.

Eſa. 61.

Eſa. 30.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ezec. 11

Dan. 13

Mich. 2.

Ioel. 2.

Zach.

Huius nominis ſpiritus varia ſignificatio.

Ioan. 20

Ioan. 15

Mat. 10

Marc. 16

Act. 2.

linguis, quemadmodum τὸ πνεῦμα hoc eſt, *ſpiritus ille dabat eloqui illis.* Inde per impoſitionem manus Apoſtolorum, Spiritus ſanctus dabatur renatis. Agabus quoque in ſpiritu prophetauit, Act. 21. *Hoc*, inquiens, *dicit Spiritus ſanctus.* Item Paulus, Act. 20. *In quo vos ſpiritus ſanctus Epiſcopos conſtituit, vt paſceretis Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſibi per proprium ſanguinem.* Act. 8. Et Eunucho baptizato, *rapuit Philippum Spiritus Domini.* Petrus quoque ſcripſit. *Referentes ſtipendium fidei veſtræ ſalutem animarum, de qua ſalute inquiſiuerunt & ſcrutati ſunt Prophetæ, qui de gratia in vos collata prophetauerunt, indagantes, & quali quo tempore manifeſtabit illi Spiritus Chriſti, teſtimonium perhibens de paſſionibus Chriſti*, & paulò poſt de gloria eiuſdem. 1. Io. 3. Et Ioannes in Epiſtola ſua ſcripſit. *In hoc cognoſcimus quòd in eo manemus, & ipſe in nobis eò quòd ex Spiritu ſuo dedit nobis.* Paulus item ad Romanos Rom. 8. in hæc verba, *Vos autem non eſtis in carne, ſed in Spiritu: qui autem Spiritum Chriſti non habet, ille eius non eſt. Si autem Chriſtus in vobis, corpus quidem propter peccatum mortuum eſt, Spiritus autem viuit per iuſtitiam. Si autem ſpiritus eius qui excitauit Chriſtum è mortuis habitat in vobis, is qui excitauit Ieſum Chriſtum è mortuis, viuificabit, & mortalia corpora veſtra per ſpiritum inhabitantem in vobis.* Ad 1. Cor. 2 Corinthios item. *Nam ſpiritus ille omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim nouit ea quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui eſt in eo? ita quoque quæ Dei ſunt, nullus cognoſcit niſi Spiritus Dei. Nos autem non ſpiritum mundi accepimus, ſed Spiritum qui ex Deo eſt, vt ſciamus ea quæ à Deo nobis donata* Ibidem. *ſunt.* Idem rurſus, *Omnia iſta operatur vnus & idem ille ſpiritus, diuidens vnicuique peculiaria prout* 2. Cor. 3. *vult.* Et rurſum, *Dominus autem Spiritus eſt, vbi porro ſpiritus Domini, ibi libertas.* Iam mihi vide- Gal. 3. te quomodo & Galatis ſcribit: *Vt*, inquit, *benedictio Abrahæ fiat in Chriſto Ieſu, vt promiſſionem ſpi-* Gal. 4. *ritus illius capiamus per fidem.* Et iterum, *Quoniam autem eſtis filij, ideo emiſit Deus Spiritum Filij ſui in cordibus noſtris, clamantem, Abba Pater: Quapropter non amplius ſeruus es, ſed Filius & hæres Dei per Chriſtum Ieſum.* Eiuſdem ad Epheſios hæc Epheſ. 4 verba ſunt: *Et ne Dei Spiritum ſanctum contriſtetis, in quo conſignati eſtis in diem redemptionis.* Iterum Ibidem. idem ille, *Studentes ſeruare vnitatem illius ſpiritus in vinculo pacis.* Ad Philippenſes verò liberè dicit, Phil. 1. *Quid enim, ſi vel quouis modo aut per occaſionem aut per veritatem Chriſtus prædicetur, ob hoc ipſum gaudeo, atque adeò gaudebo: Scio enim quod hoc eueniet mihi ad ſalutem, per veſtras preces, & ſuggeſtionem ſpiritus Ieſu Chriſti pro cordis mei expectatione & ſpe mea, quod in nullo pudefiam.* Rurſumque alibi, *Nos ſumus ipſa circumciſio qui ſpiritu ſeruimus, & gloriamur in Chriſto Ieſu.* Et Theſſalonicenſibus con- 1. Thes. 4 teſtatus eſt, *Ergo qui vilipendit, non hominem vilipendit, ſed Deum qui dedit Spiritum ſanctum nobis.* Heb. 9. Et apud Hebræos, *Significantes Spiritu ſancto, ne vnquam manifeſtaretur via ſanctorum, adhuc primo* Heb. 10. *tabernaculo retinente ſuum ſtatum.* Et rurſus: *Quanto putatis teriore dignus habebitur ſupplicio, qui Filium Dei conculcarit, Et ſanguinem teſtamenti communem putauerit, in quo ſanctificatus eſt, & ſpiritum gratiæ contumelioſè tractauerit? ſi enim ſanguis hircorum & taurorum, & cinis vituli aſperſus immundos ſanctificat, quod attinet ad puritatem carnis, quanto magis ſanguis Chriſti, qui per ſpiritum ſanctum ſeipſum obtulit immaculatum Deo, purificabit conſcientiam ve-*

A *ſtram ab operibus mortuis?* Idem ad Theſſalonicenſes: *Et tunc reuelabitur iniquus ille, quem Domi-* 2. Thes. 2. *nus Ieſus tollet ſpiritu oris ſui, & deſtruet præſentia aduentus ſui.* Ecce quomodo Spiritus ſanctus in vniuerſa ſcriptura, certis notis deſcribitur. Qui igitur fit, vt vos tale quid in Propheta conſpiciatis? ſiquidem πνεῦμα illud, hoc eſt, ſpiritus apud Prophetam, ne articulum quidem τὸ ſibi adiunctum habet, vt vel inde occaſiones captaretis. Vos tamen temerè vobis figuras comminiſcimini, Figuras temere comminiſcuntur hæretici. & aſſeritis ſpiritum qui dicitur creari, Spiritum ſanctum eſſe, quum tamen ex eruditis hominibus differentiam ſpirituum liceat cognoſcere. Siquidem dicitur & hominis ſpiritus, quemadmodum à Dauide canitur: *Nocte cum corde meo meditabar, & tumultuabatur ſpiritus meus.* Baruch autem in Bar. 2. B precibus ſuis ait: *Animam anguſtiis & ſpiritus mœ-* Eſa 3. *roris clamauit ad te.* Et in oda trium puerorum, *Benedicite ſpiritus & animæ iuſtorum Domino.* Apoſtolus item ſcribit: *Ipſe ſpiritus atteſtatur ſpiritui noſtro quòd ſumus filij Dei, & hæredes.* Et rurſum: Rom. 8. *Nullus nouit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus qui habi-* Ibidem. *tat in eo.* Et in Epiſtola ad Theſſalonicenſes be- 1. Theſſ. 5 ne precatur, dicens, *Integer ſpiritus veſter, & anima & corpus inculpabiliter in aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur.* Quia & ventus ſpiritus dicitur, ad iſtum modum in Geneſi: *Et excitauit Domi-* Ventus dicitur ſpiritus. *nus ſpiritum in terra & ceſſauit aqua.* In Iona itidē, *Ex-* Gen. 8. *citauit Dominus ſpiritum in mari, & factum eſt mare* Iona 1. *procelloſum, & in periculo erat nauis ne quaſſaretur:* Et in Pſa. 106 106. Pſalmo ſcriptum eſt: *Dixit, venit ſpiritus turbi-* Pſ. 148. *nis: & exaltatæ ſunt vndæ eius.* Et in centeſimo quadrageſimo octauo Pſalmo, *Laudate Dominum ex ter-* C *ra, dracones, & omnes abyſſi, ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellæ, qui faciunt verbum eius.* Et Eze- Ezec. 27 chielis lamentatione ſexageſima ſecunda. *In corde maris, in aqua multa duxerunt te remiges tui, ſpiritus Auſtri contriuit te.* Vos quoque ſi ſacras literas euolueritis, inuenietis ſpiritus vocabulum in hoc 2. Cor. 3. vſurpari, vt & mentem verborum ſignificet, Paulo ita ſcribente: *Qui idoneos nos fecit miniſtros noui Teſtamenti, non literæ, ſed ſpiritus. Litera enim occidit, ſpiritus viuificat.* Siquidem dicta literis exarata ſunt, & mens quæ in illis conſiſtit, ſpiritus appellatur. *Ita & lex ſpiritualis eſt, vt non* (quem- Lex ſpiritualis. admodum iam denuo loquitur) *ſeruiamus vetuſtati literæ, ſed in nouitate ſpiritus.* Idem inter gra- Rom. 8. tias agendas inquit, *Igitur ego mente quidem ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati: nulla ergo condemnatio iis, qui in Chriſto Ieſu ſunt: Lex enim ſpi-* D *ritus, vitæ quæ in Chriſto eſt, liberauit me à lege peccati.* Philippus verò volens Eunuchum à litera Act. 8. ad ſpiritum conuertere, *Intelligis*, inquit, *quæ legis?* tale quid & Chaleb habuiſſe in Numeris Num. 14 conteſtatum eſt, Deo ita loquente, *Puer autem meus Chaleb, quoniam alterius ſpiritus fuit, & ſecutus eſt me illuc in terram in quam vocatus eſt, introducam, quoniam alta, quàm illi, mente locutus erat, placuit Deo.* Tale cor ſiue mentem voluit Deus populum habere, per Eſaiam dicens: *Facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum.* Quum igitur res ad iſtum modum ſe habeat, & tanta ſit diuerſitas ſignificationis in hoc vocabulo ſpiritus, meliores eſſetis, ſi audientes de ſpiritu creato mentionem fieri, id exiſtimetis ad aliquem ex ſpiritibus iam dictis pertinere. Quale eſt, quod Eſa. 18. in Eſaia ſcriptum eſt: *Conſenſit Aram cum Ephraim, & obſtupuit anima eius: & anima populi illius*

Iona 1. *illius quemadmodum lignum quod in ſylua à ſpiritu concutitur.* Tale ſiquidem eſt & illud: *Excitauit Dominus Spiritũ in mari propter Ionam.* Sequitur enim puſt tonitru venturum ſpiritus, ſicuti de pluuia ſuper Achab ſcriptum eſt, *Et factum eſt, donec, &c.* Et cœlũ ubtenebratum nubibus & ſpiritu. Cæterũ, quia de Chtiſtu mentiunem facit illud elogium, Rectè vos Spiritum, de quo mentiu ibi fit, nun alium, quã Spiritum ſanctum eſſe ubſernaſtis: ſed eum natura diſtinguere & alienare à Filiu, vnde quæſu didiciſtis? *Abſurdũ* quum Chriſtum quidem dicaris creaturam nun eſſe, ſed Spiritum ſanctum eſſe? Abſurdum eſt, res diuerſas natura, vnu nomine appellare, vnaq; cũglorificare. Quæ enim cummuniu, aut quæ ſimilitudo Creaturi cum creatura? Quid iam reſtat, niſi vt cum Filio in eudem ſenſu & claſſe cunſtituaris ea quæ à Filiu ſunt condita? Rectum igitur erat de ſpiritu ventorum intelligere illud ſcripti, de quu iam diximus. Verùm quia in huc dictu mentionem de Chriſtu habitam ad calumniam vertitis, neceſſariũ eſt vt acriter inſpiciamus verba num de ſpiritu qui creari dicitur, cunuenientiorem aliquam inuenire puterimus ſententiam. Quid igitur eſt aliud annunciare inter huminesChriſtum eius, niſi eum fieri buminem? *Eſa. 9.* quud & ſimile dictum eſt cum iſtis verbis, *Ecce in vtero virgo habebit, & pariet Filium, & vocabunt nomen eius Emanuel*, & quæcunque alia de eius aduentu ſcripta ſunt. Verùm quia de Verbi aduentu in carnem ſermu habetur, quem hic ſpiritum creatum intelligere puſſumus? niſi eum, qui in huminibus refurmatur ac renuuatur? Siquidem per Ezechielem prumiſit Deus, *Et dabo vobis*, *Ezec. 36.* inquit, *cor nouum, & ſpiritum nouum dabo vobis, & auferam lapideum cor ex carne veſtra, & dabo vobis cor carneum, & ſpiritum meum dabo in vos.* Quando huc impletum eſt, niſi quum adueniens Duminus umnia gratia ſua renuuauit: En tibi in huc ipſu dictu differentia ſpirituum declaratur, & ſpiritus ille nuſter eſt qui renuuatur. E diuerſu Spiritum ſanctũ non ita nudè ſpiritum vocant, ſed ſuum eum ſpiritum eſſe dicit Deus, in quo, quæ noſtra ſunt, renouantur. *Pſal. 103* Quemadmodum Pſaltes ille in 103. Pſalm. *Ibidem.* dicit, *Auferes ſpiritum eorum, & deficient: & in puluerem ſuum reuertentur: Emittes ſpiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terra.* Si igitur eo ſpiritu renuuamur, certè ille qui creari dicitur, nun Spiritus ſanctus, ſed nuſter intelligendus eſt. Quod ſi ideò (quia per verbum cundita ſunt omnia) rectè ſentitis filium creaturam nun eſſe, qui quæſu blaſphemum nun erit, dicere Spiritum ſanctum creaturam eſſe, in quu omnia Pater per Verbum ſuum, perficit ac renouat: Et quia ſcriptum eſt ſimpliciter ſpiritum creari, ex eo ſibi finxerunt Spiritum ſanctum eſſe qui creatur. Rectum igitur eſt, vt credant nun ipſum Spiritum ſanctum creari, ſed nuſtrum, quiin Spiritu ſanctu renouatur. De quu, & Da- *Pſal. 50.* uid in Pſalmis inter vota ſua canit: *Cor mundum crea in me Deus, & Spiritum rectum innoua in viſceribus meis.* Atque ad iſtum mudum deſcribitur ſpiritus, vt Za- *Zac. 12.* charias ait, *Extendens cælum, & fundamento ſtabiliẽs terram, & fingens ſpiritum hominis in ipſo.* Quud enim prius creauerat, illud cullapſum iterum creat, ipſe *Ioan. 1.* in creatura cunſiſtens. Verbum enim caru factum eſt, vt (quemadmudum Apoſtolus dixit) duu conderet in vnum hominem, qiu ſecundùm Deum vocarus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis, non quòd alius creatus ſit, diuerſus ab illo humine, qui primùm ſecundùm imaginem Dei factus

A erat. Paulus hæc luquitur, ſed quòd iuberet, vt mentem quæ iu Chriſto cundita, & renouata erat, recuperaremus, quud ipſum denuu per Ezechielem declarat, ita dicentem, *Facite vobis ipſis cor nouum & ſpiritum nouum.* *Ezec. 18.* Et cur eſt quòd moritur domus Iſraël: *Nolo mortem morientis, dicit Dominus Adonai.* Quum igitur illud de creato ſpiritu talem habeat intellectum, congruè intelligeretur ita firmamentum, tonitru, & fidelem ſermonem, incuncuſſam legem Spiritu creari. Huius tunitrui miniſtros, Iacubum, & Ioannem eſſe cupiens Duminus, appellauit eus *boanerges*, hoc eſt, *filij tonitrui.* Iuannes certè è cœlu clamat. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum:* *Mar. 3.* *Ioan. 1.* Antea enim lex vmbram habebat futurorum bunurum, verùm quum Chriſtus huminiB bus iam adeſſe prædicaretur, *Ego*, inquiens, *adſum qui loquor*, vt à Paulu refertur, tamen eius vox terram cuncuſſit quod antea prumiſerat. *Iterum ſemel concutiam, non ſolum terram, ſed & cælum.* Illud purru verbum *ſemel*, ſignificat in rebus cuncuſſis tranſmuratiunem futuram, vt reliqua manerent quæ nun cuncuterentur: Quapropter regnum inconcuſſum accipientes, ubtinemus gratiam per quam acceptabiliter ſeruimus Deu. Regnum autem quod ipſe infinitum dicit, illud eſt, de quu Dauid Pſallit: *Dominus regnauit, decorem indutus eſt, & circuncinxit ſe, nam & firmauit orbem terrarum, qui non commouebitur:* *Pſal. 92.* Illud igitur à Prupheta dictum, aduentum Saluaturis innuit, in quo & nus renuuari ſumus, & lex ſpiritus incuncuſſa permaner. At illi qui reuera ſunt Tropici, hoc eſt tranſmutabiles, fœdere initu cum Arrianis, *Tropici qui. Tropos ſibi excogitãt.* C blaſphemiam in Deitatem inter ſe partiti ſunt, vt iſti Filium, illi verò Spiritum ſanctum creaturam dicerent. Auſique ſunt, vt ipſi luquuntur, trupus ſibi excugitare, & interpretari illud Apoſtoli dictum, qui rectè Timotheu ſcripſit, *Teſtor*, inquit, *coram Domino noſtro Ieſu Chriſto, & electis Angelis, vt hac obſerues ſine præiudicio, nihil ex affectibus faciens.* *1. Tim. 5.* Illi autem dicunt, ex eu quòd Paulus nominatu Chriſtu, Angelus ſtatim ſubiunxerit, neceſſum eſſe, ſpiritum Angelis annumerari, & eiuſdem ordinis eſſe, eumque Angelum eſſe, ſed maiurem cæteris. Primùm igitur inuentum iſtud impietatis Valentini eſt, neque *Valentini error.* iſti ignurant ſe quud Valentini eſt, luqui. Is enim inquit, miſſo paracletu, vnà cum eu miſſus eſſe Angelus eius cuætaneus. Atque ita redigentes ſpiritum in ordinem angelurum, non ſenD tiunt ſe Angelus Trinitari cunſociare. Si enim puſt Patrem & Filium (vt ipſi vulunt) ſunt Angeli, certum eſt Angelos eſſe in Trinitate, neque eos iam eſſe adminiſtraturius ſpiritus, qui ad miniſteria emittuntur, neque ſanctificari, ſed potius aliis dare ſanctitatem. Quæ igitur eſt iſta tam imputens vecordia; vbi ſcripturarum inuenerint, Angelum eſſe Spiritum ſanctum? Eadem cum ſuperioribus mihi neceſſum eſt dicere: paraclerus, inquam nominatus eſt ſpiritus adoptionis, Spiritus ſanctificatiunis, ſpiritus Dei, & aliquando ſpiritus, nuſquam autem Angelus, aut Archangelus, aut ſpiritus miniſterij, quud in Angelos competit: ſed potius huic pariter & filio miniſter apud Mariam eſt Gabriel, quum ita dicat, *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi.* Iam quum ſcripturæ nuſquam Spiritum ſanctum nuncupent Angelũ, quid

habent, quo ſe in tam bruta temeritate excuſent? A
Quorum animis Valentinus hoc delirium aſſemi-
nauit, homo protſus amens, qui hunc paracletum,
illos autem Angelos nominat, eoſque temporis
parilitate Spiritu ſancto coequales eſſe, dicit. Sed
Reſolutio Zac. 4. ecce, inquiunt, in Zacharia ſcriptum eſt: *Hæc dicit*
Angelus, qui loquitur in me, & certum eſt hic Ange-
lum ſpiritum ſignificare in illo loquentem. Hoc
nunquam dicerent, ſi quod legunt attenderent: Ip-
ſe enim Zacharias quum viſionem de candelabro
vidiſſet, ita ait, *Ecce reſpondit Angelus, qui loquebatur*
in me, & dixit, Nõ cognoſcis iſta quæ ſint? & dixi, Nõ Do-
mine: & reſpõdit mihi, & dixit: Hic eſt ſermo Domini ad
Zorobabel nõ in magna potentia, neq; in robore, ſed in ſpi-
ritu meo dicit Dominus omnipotens. Ex quibus verbis li-
quet, Angelum illum loquentẽ Prophetæ, non eſſe
Spiritum ſanctum, ſed Angelum duntaxat, Spiri- B
tum autem fuiſſe Spiritum omnipotentis Dei, cu-
ius miniſterium obibat, famulabaturque hic An-
gelus, Spiritumque eſſe indiuiſum à Deitate & for-
titudine Filij. Sed quia Apoſtolicum dictum cau-
ſantur, quòd poſt Chriſtum Angelos electos po-
ſuerit, dicant mihi quis ſit ex iſtis Angelis, qui cum
Trinitate vt eiuſdem ordinis conſtituitur, cum om-
nes illi vnum numero non ſint? aut quis illorum
ſit, qui in Iordanem in ſpeciem columbæ deſcen-
dit? Mille enim chiliades, & infinitæ myriades ſunt;
qui miniſteria obeunt: aut cur cœlo adaperto ſcri-
ptum non eſt, deſcendet aliquis ex numero ele-
ctorum Angelorum, ſed Spiritus ſanctus? aut cur
Dominus loquens ad diſcipulos de conſummatio-
ne ſæculi, & de emittẽdis ad eam rem ſatellitibus
Mat. 4. verba faciens: *Emittet*, inquit, *Filius hominis Ange-*
los ſuos: & ſuperius quoque ſcriptum eſt: *Angeli* C
miniſtrabant ei. Quin & ipſe iterum dicit, *Exibunt*
Angeli, vbi autem diſcipulis ſpiritus donatur, hæc
Ioan 20. eius verba ſunt, *accipite Spiritum ſanctum*, & aman-
Mat. 16. dans eos ita locutus eſt, *abeuntes docete omnes gentes,*
baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus
ſancti. Non enim angelum aſſociat Trinitati, neque
in creatura nos ſibi ac Patri coaptauit, ſed in Spiri-
tu ſancto, quem ipſe promiſerat: neque in promit-
tendo, ſe Angelum, ſed ſpiritum veritatis miſſu-
rum dixit, *qui à Patre procedit*. Certè & Moſes, cui
cognitum erat, Angelos creaturas eſſe, & Spiritum
Exod. 13 factum adunitum Patri & Filio, Deo ad ipſum ita
loquente, *Abi & aſcende hinc tu & populi tui, quos ex*
Ægypto eduxiſti in terram quam daturum iurani Abrahæ
& Iſaac & Iacob, dicens: Semini veſtro dabo eam, & vnà
emittam ante faciem tuam Angelum meum, & eyciet
Chananæum, recuſauit ducatum Angeli, *Niſi*, inquit, D
ipſe nobiſcum proficiſceris, ne me hinc abducas: nolebat
enim creaturam populi ducem eſſe, ne omiſſo crea-
tore creaturæ diſcerent inſeruire. Certè Angelum
deprecans rogabat Deum vt ipſe dux eſſe vellet:
Exod. 33 Deo autem promittente in hæc verba, *Et hoc quod*
dixiſti faciam: inueniſti enim gratiam coram me, & noui
te præ omnibus. In Eſaia ſcriptum eſt, *Qui aſcendere fe-*
cit paſtorem ouium, vbi eſt, *poſuit in his Spiritum ſanctum*
qui dextera abduxit Moſen: ac paulò poſt, *deſcendit ſpi-*
ritus à Domino, & deduxit eos: Sic duxiſti populum tuum,
faciens tibi nomen gloriæ. Quis hinc non contuen-
tur veritatem quum Deo promittente, ſe ducem
fore, non Angelum miſſurum pollicetur, ſed ſpi-
ritum ſuum, qui eſt ſuper Angelos, iſque eorum
dux factus eſt? Vnde oſtenditur ſpiritum nec crea-
turam nec Angelum eſſe, ſed ſuperiorem creaturis
adunitum diuinitati Patris. Ipſe enim Deus per

A Verbum in Spiritu ſancto deduxit populum. Vnde
per vniuerſam ſcripturam dicit, *Ego eduxi populum ex*
Ægypto. Teſtes vos eſtis, an Deus alienus erat inter vos, Pſal. 16.
præter me. Et Sancti ita alloquuntur Deum, *Deduxiſti*
vt oues populum tuum. Et deduxiſti eos in ſpe, & non ex-
timuerunt. Huic & hymnum conſecrant dicentes, Pſa. 135.
Qui deduxiſti populum per deſertum, quoniam in æternum
miſericordia eius. Magnus item Moſes aſſiduè te- Concludit Spiritum S. nec creaturam, nec Angelũ eſſe.
ſtatur, *Dominus Deus præcedens ante faciem noſtram*. Qua-
propter Spiritus Dei, nunquam fuerit nec creatu-
ra nec Angelus, ſed proprius ſpiritus Deitatis ip-
ſius. Nam exiſtente ſpiritu in populo, Deus per Fi-
lium in ſpiritu erat in populo. Eſto (inquiunt & ip-
ſi) iſta ita ſe habeant. Sed quid cauſæ eſt, quòd Apo-
ſtolus poſt Chriſtum non ſubiunxit Spiritum ſan-
ctum, ſed electos Angelos? Hic rurſum meritò quis
B ex his roget, cur non ſubiunxerit Archangelos, Obiectio.
Cherubin, Seraphin, Dominationes, Thronos, aut
aliud quippiam, ſed electos Angelos? Nunquid igi-
tur, quoniam hoc non fecit, Angeli ſunt Archan-
geli? aut ſolum duntaxat Angeli ſunt? neque vlli
ſunt Cherubin? Seraphin? aut Throni? aut Domi-
nationes? non principes aut aliquid huiuſmodi? Sed Reſpõſio.
hoc eſt neceſſitatem imponere Apoſtolo, quare nõ
ſic, & cur non potius ita, vel ita ſcripſerit, & ignora-
re ſcripturas atque inde porro errare circa verita- Eſa. 45.
tem. En tibi apud Eſaiam ſcriptum eſt, *Accedite ad*
me & audite, nunquid ab initio clandeſtino locutus ſum
vobis, quando fiebat, ego aderam, & nunc Dominus miſit
me, & ſpiritus eius. Atque itidem apud Aggæum, Agg. 2.
Et nunc corroborare Zorobabel, dicit Dominus, & corro-
borare Ieſus filius Ioſedech, magnus ſacerdos, dicit Domi-
nus, & corroboretur vniuerſus populus terræ, dicit Dominus,
C *agite, quoniam ego vobiſcum ſum, dicit Dominus omnipo-*
tens, & ſpiritus meus in medio veſtri conſiſtit. Hic apud
vtrumque Prophetam, de ſolo Domino & ſpiri-
tu mentio habita eſt. Quid mihi iam dicent? Si Abſurdũ
enim quia Paulus mentionem de Filio faciens, de
ſpiritu reticuit, & electorum Angelorum meminit,
ideò Spiritus ſanctus illis in numero Angelorum
reponendus videbitur? iam ſcilicet vbi in hæc pro-
phetica inciderint, audacius diſputabunt de eo, qui
hic per ſilentium omittitur. Nam ſiue Dominum
eſſe Filium dicant, quid dicturi ſunt de Patre? aut ſi
contra, Patrem Dominum eſſe cenſeant, quidnam
ſtatuere poſſint de Filio? Abſit, vt iſtiuſmodi, quæ
inde conſequitur, blaſphemia in alicuius mentem
cadat, neceſſũ enim illos dicere, vt vel non ſit vel vt
creaturis annumeretur, qui prætermiſſus fuerit.
Quid mihi locuturi ſunt, ſi audiant Dominum ita Luc. 18.
D dicentem? *Iudex erat in quadam ciuitate, qui nec Deum*
metuebat, nec hominem verebatur: nunquid quia poſt Abſurdũ
Deum hominem nominauit, ideò iſte homo erit fi-
lius Dei, quem iudex iniquus veritus non eſt? An
quia poſt Deum nominauit hominem, tertius
in ordine erit Filius, & poſterior homine, quartuſ-
que futurus eſt Spiritus ſanctus? Quid ſi rurſum au-
diant Apoſtolum in eadem Epiſtola, *Præcipio tibi co-* 1. Ti. 6.
ram Domino omnia viuificante, & Ieſu Chriſto per marty-
rium bonam confeſſionem ſub Pontio Pilato teſtificante, vt
ſerues præceptum immaculatum, irreprehenſibile: An hic
quia tacitum eſt de Angelis & ſpiritu, an ſint in re- Abſurdũ
rum natura, ambigetur: quippe ni ambigent? Iſtiuſ-
modi enim ſcelera loqui de Spiritu ſancto etiã me-
ditando didicerunt. Quid ſi audiant ſcripturam in
Exodo loquentem, *Timuit autem populus Dominum,* Exod. 14
& crediderunt Deo & Moſi miniſtro eius, an hic annu-
merabunt Deo Moſem? & poſt Deum non intel-
ligent

ligent Filium,ſed Moſem? Quid ſi audiant Patriarcham Iacob benedicentem Ioſephi filiis, *Deus qui aluit me à iuuentute mea, vſque in hunc diem, Angelus qui eripuit me ex omnibus malis, benedicat puerulis iſtis.*

Gen. 48

Abſurdũ

Nunquid quia poſt Deum nominauit Angelum, prior Angelus eſt Filio? An Angelis cõſociabitur Filius? maximè: nam ita cenſebunt, qũu habeant corruptam mentem: Atqui Apoſtolica fides talis non eſt,neque quiſpiam Chriſtianorum tale quid tolerauerit. Sancta enim & beata Trinitas, indiuiſa eſt, & vnita in ſe,& vbicunque Pater dicitur vnà eſt cũ eo & ipſius Verbum, & in Filio Spiritus. Si autem Filius nominatur, in Filio eſt Pater,nec Spiritus eſt extra Verbum. Vna ſiquidem è Patre gratia,per Filium in Spiritu ſancto cõſummatur,& vna eſt Deitas, & vnus Deus,qui eſt ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus. Ita enim Paulus dicens, *Teſtificor coram Deo, & Ieſu Chriſto*, quippe qui non didicerat ſeparare ſpiritum à Filio, qui ita in Chriſto erat, vt Filius in Patre. Electos autem Angelos merito ſimul intruduxit, vt (quandoquidem iſta conteſtatio fiebat ad diſcipulum cognoſcentem magiſtri verba, à Deo & Chriſto in Spiritu ſancto dicta eſſe, Angeloſque res noſtras adminiſtrare viſitantes vniuſcuiuſque opera) ſeruaret magiſtri ſui admonita,vt qui haberet earum admonitionum conſcios & teſtes Angelos, aut quia illi ſemper vident faciem Patris qui eſt in cœlis, propter paruulos in Eccleſia, Angelos conteſtatur, vt cognoſcens diſcipulus ſe populorum curam gerere,non per incuriam & negligenter mandata Apoſtoli acciperet. Sacrorum igitur eloquiorum talis mihi videtur intellectus,redarguens irrationabilium hominũ contra Spiritum ſanctum maledicta.

Trinitas indiuiſa & vnita in ſe.

2. Tim. 4

Explicatio.

Illi autem peruicaciam ſuis pectoribus incubantem retinentes, ea quæ contra veritatem iactitant, non ex ſcripturis, vt ais, hauriunt,ſed ex abundantia cordium ſuorum eructant,ſi, inquiunt,Spiritus ſanctus nec creatura eſt,nec Angelus eſt, ſed ex Patre procedit, ergo & ipſe quoque Filius habendus eſt, eruntque inter ſe germani, Verbum & Spiritus,quapropter ſi germanus eſt,quomodo Verbum filius vnigenitus nominatur? aut quid eſt cur nõ ſimiles inter ſeſe habeantur? Atqui Verbum è Patre genitum eſſe perhibetur,& ſpiritus poſt Filium ſecundo loco nominatur: denique ſi ex Patre eſt, cur non & ipſe quoque genitus eſſe dicitur,& filius appellatur,ſed Spiritus ſanctus duntaxat nuncupatur? Porro ſi ſpiritus,filij eſt ſpiritus,ergo Deus Spiritui ſancto exiſtimari debet. Iſtiuſmodi ludos ſuis curioſitatibus infames illi ludunt, voluntque perſcrutari profunda Dei,quæ nullus ſcit niſi ſpiritus,cui ipſi maledicunt.

Obiectio.

Reſpõſio.

Non erat igitur poſthac illis reſpondendum,& ſecundùm Apoſtolicum præceptum poſt admonitionem iſtorum quæ dicta ſunt, vitari vt hæretici debebant, aut viciſſim illorum ſciſcitationibus ex ipſis ſciſcitari, & repoſcere ab illis reſponſum, quale ipſi à nobis poſcunt. Si Pater ex Patre eſt, & alius cum eo genitus eſt, ſuntque fratres ex vno, quod nomen ipſis tribuendum? & quis iſtorum Pater & auus, ac retro illorum maiores? Sed hoc negabunt, quomodo igitur is pater eſt, qui ipſe ex patre natus non eſt? aut quomodo poteſt filium habere, qui ipſe alteri filius non fuit? Scio impiam eſſe hanc percunctationem, ſed ita ludentibus æquum eſt obludere, vt ſic ſaltẽ ex iſta abſurditate & impia ſciſcitatione, ſuam ipſi ſtultitiam ſentire queant. Non enim hæc ita ſunt (abominor enim) nec conuenit ita de Deitate diſ-

Tit. 3.

De Deo, humano more diſceptare nõ licet.

A putare. Non enim Deus qualis homo, vt humano more de eo diſceptari liceat. Tacendum igitur fuit & à colloquio abſtinendum. Sed tamen ne taciturnitas noſtra cauſam illis impudentiæ præbeat, audiant è nobis viciſſim: vt Patris ipſius patrem aliquem eſſe, dicere non poſſumus: ita de Filio fratrẽ illi eſſe, nefas eſt dicere. Nam vt ante Patrem (ſicut ſcriptum habetur) Deus non fuit, ita alius Filius nõ eſt. Vnigenitus enim eſt,ideoque & vnicus, & vnus Pater, qui vnius & ſolius Filij pater eſt, & in ſola Deitate iſtud Patrem eſſe & Filium eſſe conſiſtit, & ſemper eſt. Nam inter homines, ſi quis Pater dicitur, ille alterius filius fuit: & ſi quis huius filius, ille viciſſim alterius Pater appellatur, adeò vt in hominibus propriè non ſeruetur patris & filij appellatio: Siquidem Abraham fuit Tharæ filius, idem pater

Simile.

B Iſaaco fuit, Iſaac Iacobo, atque ad iſtum modum natura hominum ſe habet, aliique aliorum patres ſunt, & quiſque habet in ſe ſui patris partem, vt & ipſe viciſſim alteri fiat pater, ſed in Deitate res ita ſe non habet: non enim vt homo Deus, nec diuiſam habet naturam, ideoque ipſe diuiſus non gignit filium, vt ille viciſſim efficiatur pater alterius. Quoniam autem ipſe pater ex patre non eſt, neque filius pars eſt patris, ideò nec ipſe gignit, vt genitus eſt, ſed integer eſt integri ſplendor & imago. In Deitate autem pater propriè eſt pater, & filius propriè eſt Filius. Atque ea de cauſa pater ſemper pater conſiſtit, & filius ſemper filius: & quemadmodum Pater nunquam fuerit filius, ita nunquam filios fuerit pater. Et quia pater nunquam deſinet ſolus eſſe pater, ideò filius nunquam deſinet ſolus eſſe filius: furor enim eſt nec vel cogitandum vel dicendum

Deus nõ habet diuiſam naturã.

C de filio, illum alicui fratrem eſſe: aut de Patre, illum alicui auum eſſe. Non enim ſpiritus in ſacris literis nominatus eſt filius, ne frater Verbi haberetur: neque filius filij, ne auus illi eſſe exiſtimaretur: ſed filius ibi filius patris eſt dictus, & ſpiritus patris, ſpiritus filij nominatus eſt, & ſic Trinitatis vna eſt Deitas, & vna fides. Quamobrem inſania eſt dicere, ſpiritum creaturam eſſe. Nam ſi creatura eſſet non conſociaretur Trinitati. Tota enim Trinitas Vnus Deus eſt, & ſatis eſt, ſi cognoſcas ſpiritum non eſſe creaturam, neque cum rebus creatis numerandum. Non enim alienus admiſcetur Trinitati, cum ſit indiuiſa, ſibique ſimilis. Hæc ſufficiunt fidelibus, & hactenus eius recognitio ad homines peruenit. Huc vſque quum deuentum eſt, Cherubin obuelae faciem eius. Qui autem plura iſtis quærit, ſtudetque inueſtigare, male obtemperat dicenti: *Ne nimium*

Spiritus non dicitur Filius in ſacris literis.

D *ſis ſapiens, ne percellaris.* Quæ enim fide tradita ſunt, ea non humana ſapientia, ſed auditione fidei decet comprehendere. Quæ enim oratio condignè interpretari queat, quæ ſunt ſuper naturam creatam? aut quæ auris intelligere poterit, quæ nefas eſt homini vel audire vel dicere? De iis quæ audiuit Paulus, ad iſtum modum locutus eſt: de Deo autem iſta verba fecit, *Quàm inueſtigabiles viæ eius! aut quis cognouit mentem Domini, aut quis illi conſiliarius fuit?* Abraham igitur non curioſum ſe percunctatorem præbuit Deo ſecum loquenti, ſed credidit & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Ita Moſes fidelis miniſter appellatus eſt. Illi autem, qui quæ ſunt Arij ſentiunt, in quorum malitioſam animam non introiuit ſapientia, neque fidem habent de ſancta & indiuidua Trinitate, verùm ne ideò veritatem male interpretentur, neque qui ipſi intelligere nequeunt, ea affirment eſſe non poſſe. Rẽ enim agunt

Rom. 12. Ne curioſe nimis de Trinitate diſſerendũ.

Rom. 1.

Ariani. longè abſurdiſſimam quòd quum nequeant comprehendere, quomodo indiuidua ſit ſancta Trinitas, faciant quidem hi qui Ariani ſunt, vnum ex creaturis Filium. Iſti autem qui Tropici vocantur, ſpiritum in numerum creaturarum redigunt. Decebat eos, quum prorſus non intelligāt ſe ſilentio tradere nec illos Filium, nec iſtos Spiritum creaturis conſociare, aut agnoſcere id quod ſcriptum eſt, & Patri coniongere Filium & ſpiritum ſanctum non ſegregare à Filio, vt indiuiſa, & ſuæ naturæ permaneat ſancta Triniras: Quibus cogniris, par erat eos nō ita remerarios eſſe, aut dubitabūdos inrerrogariones facere, qoomodo ſcilicet iſta eſſe poſſint, nedum inrerrogatus hæreat in reſpondēdo, ipſi ſibi ſuperexcogirent prauas inrellectuum illationes.

Tropici ſpiritum ſanctum creaturā dicunt.

De Trinitate cōdigne loquem. poſsibile. Eſt enim omnib⁹ creatis, maximè autē nobis hominibus impoſſibile, condignè loqui de rebus ineffabilibus: Temerarium deinde maximè quum loqui nequeas, comminiſci ſuper arcanis illis nooas dictiones courra ſcripturas. Nam etiam abſque illo furioſus eſt iſte conatus, ſiue ita interroges, ſiue ad interrogata vel ſemel cogites reſpondere: quum de rebus creans ita percunctans ſanę mentis haheri nō debeat. Age, mihi reſpondeant, qui in omnia verba ram facilè prorumpunt. Cœlum vnde conſter & ex quanam mareria, & quod eius rempetamentum eſt. Quomodo ſol aut reliquæ ſtellæ in naturam rerom prodierint. Er quid miri eſt, ex rebus ſublimioribus eorum veſaniam redarguere, quum rerum tātopere humi naſcentium, qualis eſt lignorum conditio, & aquarum confluxus, animaliumq́ue formationes, earumq́ue inter ſe partium coogruentiæ, quomodo eueniant, non cognoſcantur. Neque voquam ipſi explicaoerint, quum Salomon ipſe, qoi abundantius præ cęteris ſapientiæ compos fuit, cōſpiciēs impoſſibilem eſſe hominihus earum rerum inueſtigationem hæc verba prorulerit: Et vniuerſiratem omnis æui dedit in mentes eorum, vt non inueniret homo hoc opus quod fecit ab initio vſque ad finem. Quid igitur, quum uequeanr iſta explicare, etiam ea eſſe negabunt? certè negabunt, tam eſt illis corrupta mens: rectè igitur hæc illis dicas, ô ſtulri & vbique andaces, cur non porius deſinitis curioſè rimari de ſancta Trinitate, ac fidei acquieſcitis, & hæc eſſe creditis, maximè quum ad eā rem magiſtrū Apoſtolum dicētem habeatis. Primū credere oporter de Deo, quod eſt, eumq́ue requirentibus, ſe remonerarorem eſſe. Non enim quomodo eſt, dixir: ſed tantommodo, quod eſt. Quòd ſi ne ſic quidem ſuppudeſcunt, dicanr mihi, quomodo Pater eſt Pater vt ita diſcant, quomodo ſit ipſius Verbum, Verbum. Sed abſurdum inqoient eſſe de Patre ſciſcitari, audiant igitur viciſſim abſurdum eſſe de Filio eius ita ſciſcitari, quom ſuperfluum ſit & plenum inſaniæ, iſtiuſmodi ſyllogiſationes conari. Ne igitur interroges, ſed ſolùm ex ſacris literis condiſcas. Sufficiont enim quæ in illis reperias documenta. Fons igitur & lux nominarur Pater. *Me*, inquit, *reliquerunt fontem aquæ viuentis*: & rurſum in Baruch. *Quid eſt Iſraël, quod in terra inimicorum tuorum heres, reliquiſti fontem ſapientiæ?* Et ſecundùm Ioannem, *Deus noſter lux eſt*. Dicitor & filius, reſpectu quidem fontis iſtius fluuius Dei repletus eſt aquis; reſpectu verò locis ſplendor, Paulo ita dicente, *Qui eſt ſplendor gloriæ & forma ſubſtantiæ eius*. Quom igitur Parer ſit lux, Filius ſplendor eius, eadem de iſtis rebus loqoi grauari non debemus, licirum enim eſt videre, & in filio ſpiritom eſſe, per

Heb. 11. *Hier. 2.* *Bar. 3.* *Ioan. 10* *1. Cor. 2.*

A quem illuminamur, vt inqoir, *Det vobis ſpiritum ſapientiæ & reuelationis, in agnitionem eius illuminatis oculis cordis, illuminante porro nos ſpiritu.* Chriſtus eſt qui per eum illuminat. *Erat*, inquir, *lux vera, quæ illuminat omnem hominē venientem in hūc mundum.* Rurſum quum Pater fons ſir, filiuſq́oe proinde flumen appellerur, nosqui inde bibimus, Spiritum ſanctū bibere perhibemur. Scriptum eſt enim, quòd vno ſpiritu potati ſumus: potantes autem ſpiritum, Chriſtū bibimus. *Bibebāt ſiquidē ex ſpirituali comitante eos petra, petra autem erat Chriſtus.* Viciſſimq́ue quum Chriſtus, verus ſit Filios, nos ſpiritum ſanctum accipientes filij efficimur: *Non enim*, inquit, *accepiſtis ſpiritum in ſeruitute ad timorem, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis.* Quum ergo per ſpiritum filij efficiamur, certum eſt, quòd in Chriſto nomen liberorū B Dei obtinemus. *Quicunque enim eum acceperunt, dedit eis poteſtatē vt filij fierent.* Deinde quū Pater (vt ioquit Paulus,) ſolus duntaxat ſit Deus ſapiens, Filius eſt ipſius ſapientia; *Quoniam Chriſtus Dei virtus, & Dei ſapientia eſt.* Et quia Filius ſapientia eſt, nos ſpiritū ſapientiæ accipientes, Filium habemus, & in ipſo ſapientes efficimur. Ita enim ſcriptum eſt in 45. Pſalmo, *Dominus ſoluit compeditos, Dominus ſanctificat cæcos.* Et quum ſpiritus datur nobis, *Accipite enim*, inquit Saluator, *Spiritum ſanctum*, Deus eſt in nobis, ſic enim Ioannes ſcripſit, *Si nos inuicem amauerimus Deus in nobis manet. Per hoc cognoſcimus quòd in eo manemus & ipſe in nobis, quoniam ex ſpiritu ſuo dedit nobis:* Deo autem exiſtente in nobis, etiam Filius in nobis eſt, dicente ipſo filio, *Veniemus ego & Pater, & manſionem apud eum faciemus.* Porro quum deinde Filius ſit vita, io ſpiritu viuificari dicimur. *Qui*, in- C quit, *excitauit Ieſum Chriſtum ex mortuis, viuificabit & mortalia veſtra corpora per ſpiritum ſuum habitantem in vobis.* Nobis porro viuificatis io ſpiritu, Chriſtus in nobis viuere dicitur. *Chriſto enim*, inquit, *concrucifixus ſum, viuo autem non iam ego, ſed viuit in me Chriſtus.* Er rurſum, Quemadmodum Filius opera quæ faciebat, Parrem dicebat facere, *Pater enim*, inquit, *in me manens, ipſe facit opera illa: credite & me in Patre & Patrem in me eſſe, ſin minus, vel propter opera credite mihi*: Ita quæ in virture ſpirirus operatus eſt Paulus, dixit Chriſti opera eſſe, non enim audebo quippiam loqui, quæ oon operatus eſt Chriſtus per me ad obedientiam gentium in verbo & operę, & in virtute ſignorum & miraculorum, in virrote Spiritus ſancti. Quum igitur talis ſit coniugatio & vnitas in Trinitate, quiſpiam ſegregauerit aut filium à Patre, aur ſpiritum à filio? Aut quis ita temerarius D erit, vt dicat inæqualem in ſe & diuerſæ naturæ Trinitatem eſſe? aut alterius eſſentiæ patrem quàm filium? aut alienigenam eſſe Spiritum ſanctum à filio? Quòd ſi quis denuo interroget, quomodo qoum ſpiritus inſit in nobis, dicatur filius in nobis eſſe? & quum filius inſit in nobis dicatur pater in nobis eſſe? aut quomodo quum Trinitas ſit, in vno ſignificetur Trinitas? aut quomodo, quum vnus inſit in nobis, Trinitas in nobis eſſe perhibeatur? Aut mihi primùm diuidant à ſplendore lumen, aut ſapiētiam à ſapiente, aut dicant qoomodo iſta ſint. Quòd ſi ne iſtud quidem poſſunt, multò magis furioſa temeritas eſt, iſtiuſmodi de Deo diſquirere. Deitas enim non demonſtratione rationum traditur, vt dictum eſt, ſed fide, & pia cogitatione cum religione. Si enim ea quæ ſunt de ſalutari cruce, non in ſapientia verborum, ſed in demonſtratione exhibitioneque Spiritus & virtutis prædicauit Pau-

Ephes. 1. *Ioan. 1.* *1. Cor. 12* *1. Cor. 10* *Rom. 8.* *Ioan. 1.* *1. Cor. 1* *Pſ. 45.* *Ioan. 20.* *1. Ioan. 4.* *Ioan. 14* *Rom. 8.* *Gal. 2.* *Ioan. 14.* *Ibidem.* *Rom. 15.*

Deitas rationib. non demōſtratur.

Pauls,& in effabilia verba audiuit in paradiſu,quæ nuu ſunr in poreſtare hominis vt luquatur, quumudu quis de ipſa ſancta Trinitate diſertè luqui poretit? Cæterùm iſtiuſmudi petplexitatem ſanare liquerit primùm fide, deinde iis quæ ſuperius dicta ſunt, nimitum vbi loquebamur de imagine, de ſplẽdure, de funte, de fluuiu, de ſubſtantia & furma. Quemadmudum in ptupria ſua imagine, eſt Filius *Simile.* in Patre,& ita Pater in Filiu. Nam imbecillitatem interpretandi verbis iſtiuſmudi, & qualicumque cumprehendendi cunſulatiune mitigans ſcriptura hoc geous ſimilitudinum nubis tradidit. Atque iſtu modo propter temerariurum huminum incredulitatem ſimpliciter dicendum erit, atque ita ſi loquaris aut cugires, cum venia id licebit, ſcilicet vnam eſſe ſanctificationem quæ fit per Patrem & Filium,& in Spiritu Sancto. Nam quemadmudum Filius germen vnigenirum, ita & ſpiritus qui à Filiu datur & mittirur, vnus & ipſe eſt, & nun multi, neque vnus ex multis. Quum euim vnus ſit Filius viuens ſermu, vnam uportet eſſe perfectam & plenam ſanctificarricem illam & illuminatricem vitam, vim ſcilicet & facultatem eius & donationem quæ à Parre dicitur procedere, quuniam à Verbo patris deſumit, & mittitur & donatur, maximè quia Filius à patte mittirur, ita enim inquit, *Ioan. 3.* *Sic Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret.* Filius porru ſpiritum emittit, quũ ſic luquatur. *Ego autem ſi abſceſſero mittam paracletum.* Et Filius Pattẽ glurificans, *Pater*, inquit, *Ego glorificaui te*, ſpi- *Ioan. 14* ritus verù glurificat Filiũ. *Ille enim*, pruut ait, *me glorificabit.* filiique verba ſunt: *Quæ audiui à patre, hæc loquor ad mundum.* Spiritus potru à Filio accipit: *De meo enim*, inquit, *accipiet, & annunciabit vobis.* Et Filius in numine Patris venit, Spiritum verò ſanctum *Abſurdũ* inquit, *quem mittet Pater in nomine meo.* Quum igitur iſtiuſmudi urdinem & naturam habeat ſpiritus ad Filium, qualem Filius habet ad Patrem, qui fieri puteſt, vt qui ſpiritum creaturam dicit, nuo illud idem neceſſario & de Filiu ſentiat? Si enim Filij ſpiritus creatura eſt, conſequens eſt vt dicant, etiam Verbum Patris creaturam eſſe. Iſtiuſmudi phantaſ- *Ariani Caipha æmulatores.* mata cum Ariani excugitaſſent, in Caiphæ Iudaiſmum proruerunt. Iſti verò qui ſe ſimulant Arianica non ſapere, ne ſapiant contra Spiritum ſanctum, ſed & quemadmodum abominantur Arij verba, ita quoque caueaut, ne contra Spiritum Sanctum ſe impios præbeant. Vt enim Filius qui in Patre eſt,& pater viciſſim qui in eu eſt, creatura non eſt, ſed ex propria ſubſtantia ſui Patris (nam & hoc vos ſimulatis dicere) ita quoque ſpiritum qui eſt in Filio, & viciſſim Filius in eo, nefas eſt crearuris cuniungere aut ſeparare à Verbo, & imperfectam Trinitatem conſtruere. Quantum igitur arrinet ad dicta Prophetica & Apuſtolica, quorum ſententiam deſurmantes ſeipſus deceperunt, ſufficiunt iſta quæ iam diximus, ad inſcitias & blaſphemias tropicorum redarguendas. Videamus iam ſingula ſeurſum, quæ *Ea proponit de quibus ſermo ſuus eſt* in ſacris literis de Spiritu ſancto referuntur, & veluti probi rrapezitæ examinemus, an pruprium aliquid habeat Spiritus ſanctus cum rebus creatis, an contra proprius ſit Dei, vt eſt, vel creatutam dicamus, aut aliud diuerſum à creaturis, & tale quod proprium increabilis Trinitaris habeatur. Forſan vel ſic pudefieri puterint, quum didicerint, quantum abludant à ſacris eloquiis, ſua, quæ ipſi commenti ſunt, blaſphemiæ verbã. Res conditæ igitur, ex non exiſtentibus extiterunt, quum habeãt prin-

A cipium ſuæ eſſentiæ. Siquidem *in principio creauit* *Gen. 1.* *Deus cælum & terram, & omnia quæ in eis ſunt.* Ex Deo autem dicitur ſpiritus. *Nemo enim*, inquit, *nouit quæ* *Rom. 8.* *ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui eſt in illo: ita quæ ſunt Dei, nemo nouit, ni ſpiritus Dei. Nos autem non ſpiritum mundi accipimus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt.* Quæ igirur ſecũdùm iſta verba cognatiu eſt Spiritui ſancto cum creaturis? quum creaturæ aliquandu nun erant, Deus autem ſemper ſir, ex quu Spiritus ſanctus? Quod autem ex Deu eſt, non eſt ex nihilu, neque cunditum quippiam in ſe habere puterit. Quis igitur amentes iſtus ſuſtinear, qui & ipſi in corde ſuu luquuntur, nun eſt Deus? Nam quemadmudũ nemu cugnuſcit quæ ſunt hominis oiſi ſpirirus qui eſt in illu: ita quuque quæ ſunt Dei, nemo nuuit niſi ſpiritus qui eſt io Deo qui etiam prufunda Dei B ſcrutatur. Siquidem iſte qui huc inficiahitur, eò euadet vt dicat ſpiritum hominis exrra huminem eſſe, & Verbum quud in Patre eſt, & Spiritum ſanctum, creaturas eſſe. Rurſum ſpiritus iſte, ſpiritus ſanctificatiunis & renonatiunis & eſt & dicitur, quum Paulus dicat, Ieſu Chriſtu Dominu nuſtru Dei Filiu per virtutem declaratu, ſecundùm ſpiritum ſanctificatiunis, ex reſurrectione murtuorum. *Ibidem.* Iterumque idem ipſe dicat, Sed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis, in numine Dumini nuſtri Ieſu Chriſti,& in ſpiritu Dei noſtri. Et ad Titũ ſcribens: *Titi 3.* *Bonitas & humanitas apparuit Saluatoris noſtri, non ex operibus iuſtificationis, quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluauit nos, per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundanter per Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum, vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes redderemur ſecundum* C *ſpem æternæ vitæ.* Crearuræ autem nun danr, ſed accipiunt ſanctificatiunem & renuuatiunem, *Emittes*, *Pſ. 103.* inqu it, *Spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciẽ terræ.* Paulus quuque ad iſtum mudum, *Nam impoſſibile eſt*, inquit, *ſemel illuminatos & guſtu imbutos cæleſtis doni, & participes redditos Spiritus ſancti.* Quod igitur nun ſanctificatur ab aliu, neque particeps *Abſurdũ* redditur ſanctificariunis, ſed ſanctificatiunem impartit, in quo creaturæ umnes ſanctificantur, quomodo illud fuerir vnum ex vulgu rerum conditarum? aut proprium illorum, cui ſe in participatium impendit? Neceſſum enim eſt, iis qui huc loquuntur, dicere etiam, filium per quem umnia ſunt condita, vnum eſſe ex hoe vulgo vniuerſitaris. Spiritus *Rom. 8.* quoq; viuificator dicitur. *Qui excitauit enim* inquit, *Ieſum Chriſtum ex mortuis, viuificabit mortalia corpora veſtra per inhabitantem in vobis ſpiritum.* Et Dominus D eſt ipſiſſima vita, & dux & ſubminiſtrator vitæ, vt inquit Petrus. Dixit porrò illis Dominus, *Aqua quã* *Ioan. 6.* *ego dabo ei, fiet in illo fons aquæ ſalientis in vitam æternã. Hoc autem dixit de ſpiritu, quem accepturi erant credentes in eum.* Creaturæ verù, vt diximus viuificantur per eum: Iam quod non aliundè particeps reddirur vitæ, ſed aliis impartitut & viuificat res conditas, quam habet cognatiunem cum creaturis? aut quomudo huc ipſum fuerit vnum ex creaturis, quæ in illu per Verbum viuificatur? Iam & vnguentum dicitur ſpiritus, & ſigillum eſt, quum Iuannes ſcri- *1 Ioã. 2.* bat, *Et vnctio quam accepiſtis ab eo, manet in vobis, nec opus habetis vt quiſpiam vos doceat, ſed vt eius vnctio vniuerum ſpiritus eius doceat vos in omnibus.* In Eſaia item *Eſa. 61.* ſcriptum eſt. *Spiritus Domini ſuper me, eò quòd vnxerit me.* Paulus autem ait. *In quo quum credideritis, ſignati* *Epheſ. 1.* *eſtis in diem redemptionis.* Quòd ſi res conditæ eu ſignantur & inunguntur, & de omnibus docentur:

Spiritus S. eſt ſigillum & vnguentũ.

ipſe autem ſpiritus & ſigillum & vnguentum eſt, in quo omnia inungit & ſignat Verbum, quæ igitur ſimilitudo aut proprietas vnguenti aut ſigilli cũ inunctis & ſigillatis? Quapropter ſecundùm iſtas rationes, non fuerit vnus ex numero iſtius vniuerſitatis. Nunquam enim fuerit ſigillum, vnum ex iis quæ ſunt ſigillata, neque vnguentum ex numero eorum quæ ſunt inuncta. Sed proprium Verbi quod inungit & obſignat. Vnguentum enim fragrantiam, & halitum inunctoris habet, quo quũ inuncti fuerint, & participes redditi, dicunt de ſe,

1. Cor. 2.

Chriſti bonus odor ſumus. Sigillum porro formã Chriſti ſigillantis habet, eiuſque participes efficiuntur, qui ſignantur ſecundùm eam ſpeciem conformati dicente Apoſtolo, *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis*: ita porro conſignati, merito conſortes efficimur diuinæ naturæ, vt Petrus dixit.

Gal. 4.
2. Pet. 1.

Atque ita omnis creatura particeps fit Verbi in ſpiritu, & per ſpiritũ dicimur omnes participes Dei. *Non ſcitis enim*, inquit, *quod templum Dei ſitis, & ſpiritus Dei habitat in vobis? Si quis templũ Dei perdit, perdet & illum Deus: templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.* Iam ſi ſpiritus creatura eſſet, non efficeretur per eum conſociatio Dei in nobis, ſed creaturę coniungeremur, alienique à diuina natura redderemur, vt nuſquam eius participes facti. Nunc vbicunque dicimur participes Chriſti: Dei etiam participes dicimur. Conſtat igitur vnguentum, quo imbuti ſumus & ſigillum quo ſignati ſumus, non eſſe naturæ rerum conditarum, ſed filij, ob ſpiritum qui in eo eſt, qui nos coaptat patri. Id enim Ioannes (vt ſuperius dictum) docuit; *In hoc cognoſcimus quod in Deo manemus, & ipſe in nobis, quoniam de ſpiritu ſuo dedit nobis.* Si autem ex præſentia ſpiritus qui nobiſcum eſt, efficimur conſortes diuinæ naturæ, inſanierit profectò, ſi quis hoc dicat fieri per ſpiritum creatum, & non per ſpiritum Dei. Ob eam enim cauſam in hominibus eſt, & ij in quibus eſt, deificantur. Quòd ſi ille deificet, ambiguum eſſe non poteſt, quin huius natura, Dei ſit natura. Iam & illud clarius euertit iſtiuſmodi hæreſim, quod in 103. Pſalmo canitur. *Auferes ſpiritum eorum & deficient, & in puluerem ſuum reuertentur. Emittes ſpiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ.* Paulus quoque ita ad Titum, *Per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundanter per Ieſum Chriſtum.* Si autem pater Verbum in Spiritu ſancto creat omnia ac renouat, quæ ſimilitudo aut cognatio creatori ad creaturas? aut quo modo vlla ratione illud, in quo creat omnia, creatura fuerit? Comitatur enim iſtiuſmodi maledicentiam etiã blaſphemia in Chriſtum: vt qui dicant ſpiritum creaturam eſſe, dicant quoque Verbum, per quod omnia condita ſunt, creaturam eſſe. Quinetiam Filij imago & eſt, & dicitur ſpiritus. Quos enim præcognouit, eos etiam prædeſtinauit conformes imaginis Filij ſui. Igitur quum pro eorum confeſſione filius res condita nõ ſit, neque etiam eius imago res condita fuerit: Qualis enim eſt imago, talem eum oportet eſſe cuius eſt imago. Quapropter meritò & congruenter confitentur filium non eſſe creaturam, quũ ſit imago Patris. Qui igitur adnumerat creaturis Spiritum ſanctum, omnino in eadem claſſe connumerat filium, eaque re etiam conuitioſus eſt in Patrem, ob eam quam infert in ipſius imaginem, blaſphemiam. Ergo non eſt ex numero creaturarum ſpiritus, quũ demonſtratum ſit, illum potius eſſe proprium filij, & non alienum à Deo.

3. Cor. 3
2. Cor. 6
1. Ioã. 3.
Abſurdũ
Concludit Spiritum. S. eſſe natura Dei.
Pſal. 103
Ibidem.
Tit. 3.
Rom. 8.

Quin & illa eſt ſcita eorum percunctatio. Si ex Deo eſt inquiunt ſpiritus, quare non & ipſe quoque filius appellatur? Demonſtratum hoc eſt antea, præceps & temerarium eſſe demonſtrabitur etiam nunc. Nihilo enim minus, tametſi filius non appelletur in ſcripturis, ſed ſpiritus Dei, æquè tamen in Deo, & ex Deo eſſe commemoratur, vt Apoſtolus ſcripſit: Quòd ſi filius, ideò quia ex Deo & Patre eſt, proprius ipſius ſubſtantiæ eſt, neceſſe eſt & ſpiritum qui ex Deo eſſe dicitur, proprium eſſe ſecundùm ſubſtantiam filij. Certè quia Dominus eſt filius, etiam ſpiritus ipſe dicitur adoptionis, ſiue eius iuris, quo quis filius efficitur. Ac rurſum: Quia filius ſapientia & veritas eſt, ſcriptum eſt & Spiritum, ſpiritum ſapientiæ & veritatis eſſe. Porro filius eſt potentia Dei, & Dominus gloriæ, itidem quoque Spiritus, ſpiritus potentiæ, & ſpiritus gloriæ dicitur, atque ita de vnaquaque perſona ſcriptura loquitur: Paulo quidem ad Corinthios ſcribente: *Si enim cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent*, eodem quoque & alibi, *Non enim accepiſtis iterum ſpiritum ſeruitutis ad timorem, ſed ſpiritum adoptionis.* ac rurſum, *Emiſit Deus ſpiritum Filij ſui in corda noſtra clamantem Abba Pater.* Petro autem ſcribente, *Si vituperemur ob nomen Chriſti, beati quoniam gloria, & potentia & Dei ſpiritus requieſcit in nobis.* Quin & Dominus ſpiritũ pronunciauit ſpiritum veritatis & conſolatorem. Ex quibus declaratur perfectam eſſe Trinitatem. Nam in eo Verbum creaturam diuinam reddens glorificat, dum nos filios efficit, & Patri conciliat. Quòd autem vnà cum Verbo glorificat creaturam illud creaturam eſſe impoſſibile eſt: & quòd creaturam efficit, vt filiorum vicem obtineat, id à filio eſſe alienum non poteſt, quia requirendus eſſet alius ſpiritus, vt per eum creatura coaptaretur filio. Non igitur in numero rerum conditarum eſt ſpiritus, ſed Deitati Patris proprius ac ſuus, in quo autem deificatur creatura, id nunquam fuerit extra Patris Deitatem. Quòd autem ſupra res conditas ſit ſpiritus, & aliud diuerſum à creaturis, ex iſtis denuo reſciſcere licet, immutabilis inalterabiliſque eſt Spiritus ſanctus, *Spiritus enim*, inquit, *ſapientiæ fugiet doloſum, & abſiſtet à cogitationibus ſtultis.* Petri quoque verba ſunt: *In corruptibilitate manſueti, & quieti ſpiritus.* Ruſumque in Sapientia: *Tuus enim incorruptibilis ſpiritus eſt in omnibus. Et nemo nouit quæ ſunt Dei, niſi ſpiritus Dei, qui eſt in ipſo.* Non eſt autem apud Deum (vt inquit Iacobus) immutatio aut cõuerſionis vmbra vlla, aut delineamenta. In Deo igitur quum ſit Spiritus ſanctus, meritò & ille fuerit immutabilis & inconuertibilis. Natura contra rerum naſcentium & conditarum conuertibilis eſt, vt quæ foris ſit, & extra ſubſtantiam deitatis & ex non entibus emerſerit. Omnis enim homo, vt inquit ille, mendax, & omnes peccauerunt, & indigẽt gloria Dei. Angeloſque qui non ſeruauerant ſuam originem, ſed deſeruerant proprium domicilium ad damnationem in iudicium magnæ diei vinculis æternis ſub tenebris detinuit. In Iob autem: *Si in ſanctos Angelos fidem non habet, ſed contra Angelos ſuos prauum quid ſuſpicatus eſt. Stellæ porro non ſunt puræ coram illo.* Quin & Paulus ſcribit, *An ignoratis quòd Angelos iudicabimus, nedum iſta temporalia?* Siquidem & diabolus qui in medio Cherubim, & ſignaculum ſimilitudinis erat, cecidit è cælis quaſi fulgur. Quòd ſi creata habent conuertibilem naturam, & de Angelis iſtiuſmodi ſcripta ſunt, & ipſe Spiritus ſanctus

Obiectio. Reſponſio Spiritus eque ex Deo eſt ac Filius.
Sap. 1.
1. Cor. 2
Gal. 4.
Ioan. 14
Quod ſpiritus ſanctus ſit à creaturis alienus.
1. Pet. 3.
Sap. 12.
Iacob 1.
Spiritũ ſanctum eſſe immutabilẽ
Pſ. 115.

ctus

ctus eſt immutabilis,& eiuſdem cum Filio ineōuet-
tibilitatis ſemper cū eo immutabilis perſiſtēs,nec
ſimilitudo vlla immutabilis ad mutabilia: liqoet
profectò eum creaturam non eſſe,aut genere cum
Angelis conuenire,eò quòd illi mutabiles ſint, ipſe
verò imago ſit Verbi, & proprius Patris. Rurſus
Sap. 1. *Spiritus Domini repleuit orbem terrarum*, ita enim &
Pſa. 138. Dauid Pſallit. *Quo proficiſcar à ſpiritu tuo?* necnon &
Sap. 12. in Sapientia,ſcriptum eſt: *Nā incorruptibilis ſpiritus
tuus eſt in omnibus*. Creata autem diſtinctim cōſiſtūt
in certis locis,non vbique. Siquidem ſol & luna &
ſtellæ in firmamento, nubes in aëre ſunt, & homi-
nibus conſtituit terminos prouinciarū. Angeli ve-
rò amandantur ad miniſteria: *Et venerunt Angeli vt
aſſiſterent coram Domino*, vt in libro Iob ſcriptum re-
Gen. 28. peries. *Et ſopitus eſt Iacob Patriarcha, & ſcala fixa erat,
cuius caput pertingebat ad cælum, & Angeli Dei aſcen-
debant & deſcendebant per eam.* Quòd ſi ſpiritus om-
Angeli loco circunſcribuntur.
nia adimplet,& per Verbum in medio eſt omnium:
Angeli aotem quia minores ſunt, loco circunſcri-
buntur, & quò mittuntur,eò ſe conferunt, qui du-
bium eſſe poſſit, ſpiritum neque creaturam neque
Angelum eſſe,vt vos dicitis, ſed ſupra Angelorom
naturam? Quinimo vel hinc quoque rem ita ſe ha-
bere conſpicias: Siquidem Spiritus ſanctus impar-
tibilis eſt aliis,non ipſi aliunde impartitur. Non
enim pigoerit eadem dicere, vt ex eo dicto Pauli
colligas. *Nam impoſſibile eſt ſemel illuminatos, & qui
guſtauerunt cæleſte donum, & qui participes redditi ſunt
Spiritus ſancti, & qui bonum Dei verbum guſtauerunt*,
Angeli & cæteræ creaturæ Spiritus S. ſūt participes.
&c. Quòd ſi Angeli aliæque creaturæ participant de
ſpiritu eius: & quia ex ſe non habent,ſed aliunde ca-
piunt,ideò ab eo,cuius compotes facti ſunt,excide-
re poſſunt: Spiritus autem idem ſemper eſt, non ex
numero eorum quibus aliquid communicatur, ſed
cuius omnes res participes fiunt: quare ſi illud idem
ſemper eſt cum eo vnde impartitur, & creaturæ il-
lius participes fiunt,fieri nequit,vt Spiritus ſanctus
ſit, aut Aogelus,aut vlla deniq; res creata, ſed pro-
prius Verbi,à quo quum datur,impartitur creatu-
ris. Alióqui conſentaneom eſt,vt iam dicerent,etiā
Filiom rē cōditam eſſe, cuius omnes in ſpiritu par-
ticipes facti ſumus. Quin & rurſum, vnus eſt Spiri-
tus ſanctus,creaturæ autem multæ: Angeli ſiquidē
mille millies, & decies millies mille: luminaria itē
molta,& Throni,& Dominationes,& cœli,& Che-
rubim,& Seraphim,& Archangeli plurimi,in ſum-
ma,res creatæ vnum non ſunt,ſed multa & diuerſa,
& Angeli multi, qualis igitur ſimilitudo ſpiritui ad
res creatas? Neque obſcurum eſt ſpiritum non eſſe
vnum ex multis, neque Angelum aliquem ſed
vnum eſſe, vel potius Verbi quod eſt vnum, eū
proprium eſſe, & Patris qui vnus eſt, eum propriū
Cōcludit ſpiritum S. nihil habere commune cum creaturis
& coöſubſtantialem eſſe. Hæc quū ſola ſingulatim
de ſpiritu ſancto dicantur, oſtenduot eum nihil cō-
mune aut peculiare habere natura & ſubſtantia ad
res creatas, ſed diuerſum ab illis eſſe, pro-
priumque, & nihil alienum eſſe à ſubſtantia Fi-
lij & Deitate, per quam quum ſit vnus ex Trinitate,
pudefacit illorum ſtoliditatem. Videamus tamē ad-
huc illam ipſam ab initio traditionem & doctrinam
& fidem Catholicæ Eccleſiæ, qoam Chriſtus quidē
dedit: Apoſtoli verò predicauerunt & ſeruauerunt.
Eccleſia Catholicæ fides de Trinitate.
In hac enim Eccleſia fundatur, & qui inde exci-
dit Chriſtianus non poterit dici. Trinitas igitur
ſancta & perfecta in Patre & Filio & Spiritu ſan-
cto, rationem Deitatis accipit, nihil alienum aut
foris ſuperinductum poſſidet, neque ex creatore

A & creatura cōſiſtit, ſed tota eſt ex creatore & cōdi-
ditore rerum, ſibi ſimilis & natura indiuiſibilis,
vnaque eius operatio: Pater enim per Verbum in *Pater omnia facit per Verbum in Spiritu ſancto.*
Spiritu ſancto omnia facit. Atq; ita vnitas Trinita-
tis ſeruatur,& ita vnus Deus in Eccleſia prædicatur,
qoi eſt ſuper omnia, & per omnia, & in omnibus.
Super omnia quidem vt Pater, vt principiū & fons,
per omnia verò per Verbum, in omnibus porro in
Spiritu ſancto. Trinitas autem eſt non nomine te-
nus,aut inani dictionis ſpecie,ſed veritate, & ſubſi- *Simile.*
ſtendi ratione Trinitas. Vt enim Pater eſt,hoc ipſū
quod eſt,ita quoque Verbū ſuper omnia Deus,hoc
ipſum eſt,quod eſt, ita quoque Spiritus ſanctus nō
ineſſentiale quiddam eſt,ſed exiſtit & ſubſiſtit verè.
Neque hic minus ſentit Catholica Eccleſia, ne in
iſtos noſtri temporis, qualis Caiphas fuit, Iudæos,
B & in Sabelliom delabatur: neq; plus cōminiſcitur,
ne in Ethnicorum deorum pluralitatem prouolua-
tur. Et quod iſta ſit fides Eccleſiæ, diſcāt ex eo quòd
Dominus emittens Apoſtolos ſuos, præcepit eis
hoc fundamentum in Eccleſia ponere, *Proficiſcentes*,
inquit, *docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Pa-
tris & Filij & Spiritus ſancti.* Apoſtoli autē profecti
ita docuerunt, & hæc eſt prædicatio in omnem ſub
cœlo Eccleſiam. Hoc igitur fundamentum fidei,
quum habeat Eccleſia, dicant mihi iam denuo, ſi-
mulq; reſpondeant, ſitne Trinitas an dualitas? quòd
ſi eſt dualitas, age adnumeretur à vobis creaturis *Sitne Trinitas an dualitas.*
ſpiritus. Non puto autem vos ita de Deo vno ſen-
tire,qui eſt ſuper omnia, per omnia,& in omnibus:
nam hanc particulā (*in omnibus*) non habetis quum
ſegregatis & abalienatis à Deitate ſpiritum. Et ini-
tiatio baptiſmatis veſtra,quam putatis vos induce-
C re,ita ſentientes, integra, qoantum ad Deitatē ſpe-
ctat,non eſt. Nam illi admiſcetis creaturam, & in
Deitatis rationem,vt Ariani,& Ethnici,creaturam,
cum eo,qui eam per Filium creauit,adducitis. Quū *Abſurda*
aotem ita affecti ſitis,quid ſpei vobis reliquum? aut
quis vos ipſos Deo conſociabit, quom non habea-
tis ſpiritum Dei,ſed ſpiritum creaturæ? Quæ autem
iſta audacia & inconſiderantia,quòd Patrem, eiuſ-
que Verbū detrahitis ad creaturas? & viciſſim crea-
turam adæquatis Deo? Hoc enim facitis, quum de
ſpiritu vt de re condita imaginationes concipitis,
eumq; tamen nihilominus Trinitati coaptatis. Aut
quis iſte furor,quo iniuſtitiam de Deo cogitatis? ni-
mirū quia non omnes Angeli,aut vniuerſæ creatu-
ræ,vt par erat,ſed vnus tantommodo ex illis adnu-
meratur Deo & Verbo eius. Nam ſecundū vos qui-
dem quum Spiritus ſanctus ſit Angelus & creatura,
D idemque à vobis in Deitatem coaptetur, iniuriam
cæteris facitis, quòd vnum ex Angelis, ac non po-
tius vniuerſos quotquot creati ſunt, Deitati copu-
latis, vt inde non Trinitas, ſed infinita multitudo
Deitatis cōficiatur: adeò vt initiatio iſta quæ vobis
videtur hoc ipſo perfecta eſſe, rorſum illorſum in
partes diſtracta, inſtabilis ipſa multiplicitate redda-
tur. Iſtiuſmodi enim ſunt veſtri & Arianorum fines,
qui contra Deum talia in animo ſentitis, & creatu-
ram omiſſo Deo colitis. Iſtæ enim abſurditates ob-
uiæ inſurgunt illis, qui dualitatem inducunt. Si autē *Trinitas eſt indiuidua & nunquā ſibi diſſimilis.*
Trinitas eſt,quemadmodum eſt: demonſtratum eſt
enim eam eſſe indiuiduam ſibique ſimilē & nequa-
quā diſſimilem,neceſſe eſt vnam eſſe eius ſanctitatē
vnamq; æternitatem, & vnam immutabilitatis na-
turā. Vt enim fides quæ de ea traditur, vna eſt, eaque
coaptat nos Deo, & vt qui aliquid adimit de Trini-
tate, & in ſolo nomine Patris baptizatur, aut in ſolo

Simile. nomine Filij, aut abſque Spirito ſancto, in Patre & Filio, nihil accipit, ſed inanis manet, non conſummatus aut initiatus, tum ipſe, tum ille qui videtur hoc Baptiſma tribuere, quum in Trinitate conſiſtat perfecta initiatio: ita quoque qui diuidit Filium à Patre, aot Spiritum ad creaturas detrahit, neque Filium habet, neque Patrem, ſed impius eſt ſine Deo, & infideli deterior, & quiduis potius quàm Chriſtianus, idq́ue iurè. Vt enim vnum Baptiſma eſt, quod in Patre & Filio & Spiritu ſancto traditur, & vnica fides eſt in eam (vt dixit Apoſtolus) ita quoque ſancta Trinitas, ipſa in ſe conſiſtens, & in ſe vnita, nihil in ſe habet rerum conditarum. Et hæc eſt Trinitatis indiuiduæ vnitas, & vna in eam fides eſt.

Nemo ſi-liū à Pa-tre diui-dit, aut Spiritū S. creatu-ram fa-cit, niſi impius fuerit.

Aſſertiū Quòd ſi pro veſtro commento, ô Tropici, ita non eſt, quum ſomnietis ſpiritum creatoram eſſe, non iam vna fides eſt nobis, neque vnum baptiſma, ſed duo: vnum quidem in Patrem & Filium, alterum in Angelom creaturam. Nihil iam vobis firmum vel verum: Quæ enim communio conditæ rei cum conditore? aut qoæ vnitas in inferioribus creaturis cum Verbo earum architecto? Id quum ſciret beatus Paulus, non diuiſit Trinitatem quemadmodum vos, ſed eam vnitatem docens ad Corinthios de ſpiritualibus ſcribit, & omnia in vnum

1.Co.12 Deum Patrem conſummat, ita inquiens: *Diuiſiones grattarum, idem autem ſpiritus, & diuiſiones miniſteriorum, verum idem Dominus: & diuiſiones operationum, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus.* Quæ enim ſpiritus ſingulis diuidit, ea à Patre per Verbū ſuppeditantur. Omnia enim quæ Patris ſunt, Filij ſunt, ideoq́ue quæ à Filio in Spiritu dantur, Patris donaria ſunt, & donaria ſpiritus, qui eſt in nobis, vnaq́ue & Verbum quod hæc muneratur, in nobis eſt, & in eo ipſo Pater eſt: atque ita ſe habet illud di-

Ioan.14 ctum, *Veniemus Pater & ego, & manſionem apud eum faciemus*, quemadmodum diximus. Vbi enim lux, ibi radius: & vbi radius, ibi eius vis & operatio, & lucida gratia. Idq́ue ipſum Apoſtolus ſcribens ad

2.Cor.2. Corinthios in ſecunda Epiſtola ſua docuit. *Gratia*, inquiens, *Domini noſtri Ieſu Chriſti, & communicatio ſancti Spiritus ſit cum omnibus vobis.* Gratia enim & donum quod datur in Trinitate, datur à Patre per Filium in Spiritu ſancto. Vt enim à Patre gratia Filij, quæ donatur, proficiſcitur: ita quoque non poterit fieri in nobis communicatio doni, niſi in Spiritu ſancto. Huius enim participes facti, & Patris habemus dilectionem & filij gratiam, & ipſius ſpiritus communionem: Vna ergo ex iſtis operatio Trinitatis declaratur. Non enim Apoſtolus quaſi ab vnoquoque diuerſa diſtinctaque munera darentur, verba fecit, ſed quod daretur, id à Trinitate dari ſignificauit, & omnia ex vno Deo proficiſci. Id igitur quod creatura non eſt, ſed cum Filio vnitur, vt Filius vnitus eſt Patri: quodq́ue cum Patre & Filio conglorificatur, & cum Verbo in rationem Deitatis conſecratur, operaturq́ue, quæ operatur Pater per Filium, illud qui creaturam dicit, qui fieri poteſt, vt non is rectà in ipſum Deum impietatem cōmittat? Quandoquidem nihil eſt, quod nō per Verbum in ſpiritu fiat, & perpetretur, quum id ipſum in Pſalmis canatur, *Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius, omnis virtus eorum.* Item in 147. Pſal. *Emittet Verbum ſuum & liquefaciet ea, ſpirabit ſpiritum ſuum, & fluent aquæ. Et iuſtificati ſumus* (vt inquit Apoſtolus) *in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri.* Nam indiuiſibilis eſt à Verbo ſpiritus, certè loqoente Chriſto, *Veniemus ego & Pater*, vnà intrat & ſpiritus, & nō aliter quàm filius in no-

Gratia datur à Patre per Verbum in Spiritu ſancto.

Omnia fiunt per Verbum in Spiritu ſancto.

Pſal. 32.

Pſ.147.

1.Cor.6.

A his habitaturus, ſcribente ad Epheſios Paulo, *vt det vobis ſecundum diuitias gloriæ ſuæ, virtute corroborari per ſpiritum ſuum, vt habitet in interiore homine Chriſtus*, iam quum Filius eſt in nobis, ineſt & Pater, Filio ita lo- *Eph.3.*

quente, *Ego in Patre, & Pater in me.* Ideoq; quū eſſet Filius in Prophetis, Prophetæ in ipſo Spirito ſancto vaticinati ſunt. Certè ſcriptura dicente factum eſſe Verbum Domini ad certum aliqoem Prophetam, euideos redditur quòd ille in Spiritu ſancto prophetauerit: ſiquidem in Zacharia ſcriptum eſt. *Tamen verba mea & leges meas ſuſcipite, quæcumque ego mandauero in ſpiritu meo ſeruis meis Prophetis*, vbi paulò poſt incuſans populum dixit. *Et cor ſuum ſtatuerunt inobſequens, vt non audirent leges meas, & verba quæ emiſit Dominus omnipotens, in ſpiritu ſuo in manibus Prophetarum ſuorum, qui prius fuerunt.* Petrus autem B in Actibus locotus eſt: *Viri fratres omnino oportebat impleri ſcripturam quam prædixit Spiritus ſanctus.* Et in commune Apoſtoli clamauerunt, *Domine qui feciſti cælum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt, qui per eos Dauid famuli tui dixiſti.* Et Paulus quum Romæ eſſet, liberè locutus venientibus ad ſe Iudæis, *Benedixit*, inquit, *Spiritus ſanctus per Eſaiam Prophetā ad patres veſtros.* Thimotheo autem ſcribens, *Spiritus*, inquit, *disertè ait*, quòd in poſterioribus temporibus deficient quidam à ſana fide, attendentes ſpiritibus impoſtoribus. Quapropter quum refertur ſpiritus in aliquibus fuiſſe, intelligitur Verbum, quod dat ſpiritum, in eo fuiſſe. Certè quum prophetia adimpleretur, *effundam*, ait, *de ſpiritu meo ſuper omnem carnem.* Paolus quoq; Corinthiis dixit, *Secundum ſuggeſtionem ſpiritus Ieſu Chriſti in me*: quin & iiſdem quoque Corinthiis ſcribens: *An*, in- C quit, *probationem quæritis loquentis in me Chriſti?* Si Chriſtus igitur in eo loquebatur, certū eſt Chriſti fuiſſe ſpiritum loquentem in ipſo. Nam & Chriſto in eo in Actis loquente, iterum dixit, *Et nunc ego vinctus ſpiritu proficiſcor Hieruſalem, ignarus eorum quæ mihi ibidem occurſura ſint, niſi quòd Spiritus ſanctus per ſingula oppida teſtificatur mihi, dicens, quòd vincula & tribulationes me expectent.* Vnde quum ſancti aiūt hanc vocem, *Hæc dicit Dominus*, non alia de cauſa dicunt, qoàm quod ſpiritus in ipſis loquatur. Et quū in ſpiritu loquuntur, in Chriſto ſe ea dicere profitentur. Et ibi Agabus in Actis loquitur. Hæc dicit Spiritus ſanctus, non alia de caoſa dicit, niſi quòd verbo ad ipſū facto, Spiritus ſāctus ſuppeditabat ea qoæ loqueretur, & proteſtabatur ea quæ eū Hieroſolymis manerent. Per ſpiritū viciſſim, proteſtante Paulo, Chriſtus ipſe in eo loqoebatur, ita vt ea qoq; D per ſpiritum fiebat proteſtatio, Verbi habenda ſit. Ita quoque in ſanctam virginem Mariam, aduenieote Verbo, vnà veniebat & Spiritus ſanctus, & Verbum in ſpiritu fingebat & concinnabat ſibi corpus. Volens cooſociare & offerre per ſe creaturam Patri & reconciliare omnia in ſe, pacificans quæ in cœlis ſunt, & in terra. Concorditer ergo ex ſacris literis oſtenditur, Spiritum ſanctom creaturam non eſſe, ſed proprium illum & ſuum eſſe Verbi & Deitatis Patris. Ita enim ſanctorum doctrina in ſanctam & indiuiſibilem Trinitatem in vnū coit ac conciliatur, atque voa ea fides eſt Catholicæ Eccleſiæ. Cootra Tropicorum aliena à fide, fabuloſaq́ue commentario diſcrepat à ſcripturis, & conſonat cum Arianorum ſtoliditate, ac congruenter hanc hypocriſim induūt, vt ſimplices decipiāt. Sed gratiæ Deo, quòd vt ſcribis, latere nequiuerūt ſub eo pretextu, quo ſe ſimulāt Arianis cōtradicere. Nam & apud illos in odio ſont, eò quòd ſpiritum duntaxat.

Luc. 10.

Zach. 1.

Ibid.

Act. 1.

Act. 28.

2.Tim.3.

Ioel.2.

2.Cor.13

Act. 21.

Ibidem.

Conclus.

Tropicorū fabuloſa commentatio aliena à fide & ſcripturis.

duntaxat, & non pariter cum eo etiam Verbũ creaturam eſſe pronunciant, & malè apud omnes audiunt, vt perduelles oppugnatoreſque Spiritus sãcti, & minimo minus mortui, vt qui vacui ſint & deſtituantur Spiritu ſancto, & ſecundùm beatum Paulum animales ſint homines, & incapaces ſpiritus Dei, eò quòd ſpiritualiter diiudicentur. Qui verò ea ſapiunt quæ ſunt ſpiritus, diiudicant quidem omnia, ipſi verò à nemine diiudicantur, quum in ſe habeant Dominum, qui iis ſeipſum, & per hoc patrem ſuum in Spiritu ſancto reuelat. Ego igitur etſi in eremo agam, tamen ob improbitatem eorũ qui alios auertunt à veritate, nihil faciens eorum de noſtræ dictionis tenuitate & humilitate ſubſannationes, paucis ſcripſi, & tuæ religioſitati miſi, plurimũ te adhortans, vt in iſtis legendis quædam emendes, & vbi imbecillior eſt dictiu, veniã duoes. Egu enim

B ſecundùm Apoſtolicam à patribus acceptam fidem iſta tradidi, nihil prorſus aliunde adiiciens, ſed ſicuti didiceram, ea ſcripſi, quæ cum ſacris ſcripturis congruerent. Id enim conſoaum eſt cum illis, quæ ex ſacris literis demonſtrata fuere ad cunfirmationem, neque forinſecus quippiam accerſitum eſt. Sed vt ipſe Dominus Ieſus Chriſtus Samaritanam docuit, & per eam ous, ſanctæ Trinitatis perfectitudinẽ, quæ & indiuiſibilis eſt, & vna Deitas, prout

A ipſa veritas teſtificatur, vbi ait Samaritanæ puellæ, *Crede mihi mulier, quoniam venit hora, quum & iam nunc adeſt, quum veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate. Nã Pater tales quærit adoratores ſui.* [Ioan. 4.] In ſpiritu igitur & veritate adorandum eſſe, etiam iſthinc oſtenditur, quia Filius ipſa veritas eſt quemadmodũ ipſe de ſe dicit: *Ego ſum veritas.* [Ioã. 14.] Eamque Dauid Propheta inuocabat, *Emitte*, inquiens, *lucem tuã, & veritatem tuam.* [Pſal. 42.] Veri idcirco adoratores adorẽt quidem Patrem, ſed in ſpiritu & veritate, confitentes Filium, & in Filio ſpiritum, quum ſit ſpiritus inſeparabilis à Filio, vt ioſeparabilis eſt Filius à Patre. Quod & ipſa Veritas ſuo teſtimonio probat, quum dicit: *Mittam vobis Paracletum ſpiritum veritatis, qui à Patre procedit, quem mundus capere non poteſt*, [Ioã. 14.] huc eſt, illi qui eum negant ex Patre procedere, & in Filio eſſe. Oportet igitur ad imitationem veraciũ, confiteri, & aſſentiri veritati. Quòd ſi poſt iſta diſcere noluerint, & intelligere nequeãt, ſaltẽ à blaſphemiis conquieſcant & nõ diuidant Trinitatẽ, nẽ diuidãtur à vita: neq; creaturis adnumerẽt Spiritum ſanctũ, vt nõ ſicuti aliquando Phariſæi Beelzebuli, pares cum illis audacia & temeritate ea quæ Spirit' S. ſunt, attribuãt, quod prorſ' abſciſſũ eſt ab omni ſpe veniæ, ad paria cũ illis ſuplicia ſuſtinẽda deuicit & obligat.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRINI, IN ILLVD EVANGELII, QVICVNQVE DIXERIT VERBVM CONTRA FILIVM

hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſæculo, neque in futuro ſæculo. Mat. 12. ad Serapionem.

DE Euangeliu dicto, quud ſcribis mihi, vt expunam, quæſo da veniã nuſtræ conſcientiæ. Prorſus enim vereor illud aggredi, ne ſi cogitationes in illud demerſero, ſcrutarique incepero, imbecillior appaream, quàm, vt profundam illam ſententiam efferam. Tacere igitur de eo omnino ſtatueram, & contentus prioribus eſſe ſcripris: præſagiens tamen ne mihi denuo de eadem re ſcribere contendas, vim mihi ipſi feci, vt ſcriberẽ mediocrem, prout didici, iſtius rei interpretationẽ, ea potiſſimũ fiducia, quòd ſperarem, te, ſi nos ſcopum attigiſſemus, approbaturum eſſe in gratiã docentis: ſin à ſcupo aberraſſemus, veniam daturum eſſe, quum nun ignores nuſtram imbecillitatem & infirmitudinem. Dictum autem illud Euangelij talu eſt. Quum inter tot ſigna Euangelicæ prædicationis, Phariſæi dicerent, [Mat. 12.] *Hic non eiicit dæmonia niſi in Beelzebub principe dæmoniorum: Dominus videns cogitationes eorum dixit, Omne regnum contra ſe diuiſum deſolatur*, [Ibidem.] ſubiungens deinde: *Si autem ego in ſpiritu Dei eiicio dæmonia, nimirum peruenit ad vos regnum Dei*, ac deinde ſubinſert, *Propterea dico vobis omne peccatum & omnis blaſphemia remittetur vobis hominibus: Cæterùm*

C *ſpiritus blaſphemia non remittetur.* Et, *Quicunque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſæculo, neque in futuro.* [Ibidem.] Tu autem percunctaberis, cur blaſphemia in Filium remitteretur, in Spiritum verò veniam nun obtineat neque in hoc ſæculo oeque in futuro? Priſci igitur humines, inter quos & Origines, vir multarũ diſciplinarũ, & multum induſtrius, & Theugnoſtus ille admirandus & perquàm ſtudioſus [Origenes. Theognoſtus.] (horum enim upera legebam, quum tuam epiſtolam acciperem) tradunt oubia hanc eſſe blaſphemiã in Spiritum ſanctum, quum, qui dignati ſunt per Baptiſma dunis Spiritus ſancti, recurrant ad peccata, atq; inde eſſe quòd remiſſionẽ non cõſequantur. [Blaſphemia quid.] Quemadmodum & Paulus in Epiſtola ad Hebræos cenſet: *Impoſſibile eſt enim ſemel illuminatos, & guſtu imbutos cæleſtis doni, participeſque* [Heb 6.]

D *factos Spiritus ſancti, & qui guſtauerunt bonum Dei verbum, & virtutes futuri ſæculi, quum collapſi fuerint, renouari per pænitentiam.* Hæc quidem illi id commune dicunt, ſed ſinguli ſuam peculiariter rationem addunt. [Origenis authoritas de blaſphemia.] Et Origenes, cauſam cur iſtiuſmodi homioes condemnentur, ita explicat: Deus, ioquit, Pater in umnia penetrat, & omnia continet, animata, inanimata, ratiuoalia, irrationalia: Filij autem

poteſtas in ſola rationalia ſeſe extendit quatenus ſunt, inter quæ rationalia Ethnici ſunt, qui blaſphemant nondum recepta fide. Spiritus autem ſanctus in ſolos eos ſeſe explicat, qui ſui participes facti ſunt, Baptiſmatis gratia. Quum igitur blaſphemia Ethnici peccant, in Filium peccant, quoniam ille in illis eſt, poſſunt tamen veniam conſequi. Quum verò baptiaati, in quos collatum eſt donum regenerationis, peccant, iſtiuſmodi iniquitatem in Spiritum ſanctum ſeſe extendere ait, quoniam quum Spiritu ſancto continerentur, delictum faciunt, ac proinde incondonabilem eſſe illorum culpam. Theognoſtus autem hanc rationem addit. Qui primos & ſecundos fines tranſgreſſus eſt, minori pœna dignus videri poſſit: qui autem tertios fines contempſerit, venia excluditur. Primos autem & ſecundos fines tranſmitti exiſtimat, quum quis contra parentem & filium obloquitur: fines autem tertios conſtituit in initiarione per Baptiſma, & in Spirit⁹ ſancti participatu, & id confirmare volens ſuperinducit illud à Saluatore ad diſcipulos dictum, *Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed nondum recipere poteſtis: quum autem venerit Spiritus ſanctus, docebit vos omnia,* poſt quæ verba ita loquitur Theognoſtus. Qoemadmodum cū nondum valentibus capere perfectitudinem initiationis colloquitur Dominus, ſe demittens ad illorum paruitatem, ita cum initiatione perfectis, verſatur Spiritus ſanctus: neque tamen quiſquam ob hæc dicere poterit, ſpiritus doctrinam ſuperare doctrinam Chriſti, ſed quòd filius contemperet ſe, & deſcendat pro modulo nondum initiatione perfectorum, ſpirituſque peculiariter ſit perfectorum, atque ita non propter excellentiam ſpiritus præ filio, inexpiabilis & citra veniam eſt blaſphemia in Filium, ſed quia in non initiaris venia locum habet. In iis verò qui guſtauerunt cæleſte donum & initiati ſunt, nulla ad veniam relinquitur excuſatio, aut ſupplicij deprecatio. Atque illi quidem ad iſtum modum. Ego autem pro mei qualicunque eruditione, arbitror vtriuſque ſententiam, nonnulla adhuc inquiſitione & obſeruatione indigere, cum occultior ſit aliquis in eorum verbis & profundior intellectus. Certum enim eſt, Filium, quum ſit in Patre, in illis etiam eſſe, in quibus eſt Pater, & ſpiritum non abeſſe. Indiuiſa ſiquidem eſt ſancta illa & perfecta & beata Trinitas. Quin denuo ad iſtū modum: Si omnia per Filium facta ſunt, & in eo omnia conſiſtūt, quomodo extra ea eſſent, quæ per ipſom facta ſunt, & quæ non eſſent, niſi in illo eſſent? In omnibus ergo ille cōgruenter fuerit, vt neceſſario is qui peccat in filium & blaſphemat, peccet in Patrem & in ſpiritum ſanctum. Præterea ſi ſacrū Baptiſma in Spiritu ſancto duntaxat tribueretur, rectè diceretor, baptiaatos peccare in Spiritum ſanctum: ſed poſtquàm in Patre & Filio & Spiritu ſancto tribuitur, & ita initiatio in baptizatis conſummator, neceſſum rurſum eſt, eos, qui poſt Baptiſma præuaricantur, in ſanctam & indiuiſam Trinitatē blaſphemiam facere. Et hoc æquum eſt ita cogitare & ſentire. Si enim ad eos qui accepiſſent lauacrum regenerationis (Phariſæos dico) & iam participes factos doni Spiritus ſancti ita loquutus fuiſſet Dominus, veriſimilis eſſet iſtiuſmodi interpretatio, vtpote de iis dicta, qui recorrerent ad peccatum, & delinquerent in Spiritum ſanctum: Iam quum lauacrum hoc non acceperint, ſed & Ioannis Baptiſmati derogauerint, quo pacto eos accuſare potuit, ve blaſphemantes in Spiritum ſanctum, cuius nōdum

Ethnici peccā in filium cum blaſphemant.

Baptizati blaſphemātes peccant in Spiritū S. Theognoſti ſententia.

Mat. 16.

Origenis & Theognoſti ſententiarum interpretatio.

Qui peccat in Filium peccat etiā in Patrē & Spiritum ſanctum.

A conſortes erant redditi? non enim docendi ratione in futurum ſimpliciter iſta locutus eſt Dominus, neque poſtmodum peccaturis hanc pœnam interminatus eſt, ſed in præſentia Phariſæos, vt iam reos tantæ blaſphemiæ accuſans, hoc dictom protulit. Phariſæis igitur accuſatis, etiam priuſquam baptiſma recepiſſent, non poterit hoc dictum pertinere ad eos, qui poſt lauacrum præuaricantur, & præſertim quia eos non in genere de peccatis, ſed de blaſphemia increpabat. In qoibus hoc differentiæ eſt, qood qui peccat, legem tranſgreditur, qui blaſphemat contra ipſam Deitatem, impiè agit. Super multis autem criminibus accuſans eos Saluator, tum quòd præceptum Dei de parentibus ob pecuniam præuaricarentur, tum quòd in Prophetas offenderent, & Dei domum, domum negociationis facerent,
B tamen etiam in tantis delictis eos pœnitentiæ admonebant. Verùm vbi eum dixiſſent in Beelzebub eiicere dæmonia, noo vlterius hoc peccatum io genere, ſed blaſphemiam dixit tantam eſſe, vt inde fuga nulla & receptus eſſet, & venia carere, nec condonatiooem vllam iis ſupereſſe, qui talia committerent. Alioqoi, ſi eorum cauſa qui poſt lauacrum peccant, id dictum fuiſſet, illorumque culpa extra veniā ſeponeretur, cur apud Corinthios pœnitenti communionem reſtituit Paulus? & Galatas retrorſum abeuntes parturit, *donec iterum formaretur in illis Chriſtus?* quom in hoc vocabulo iterum deprehendere liceat, etiam primam eorum in ſpiritu ſancto initiationem? Aut quid eſt quòd Nooato ſuccenſeamus tollenti pœnitentiam, dicentiqoe nullam eos veniam obtinere, qui poſt lauacrū peccant? Quòd ſi propter eos qui poſt lauacrum pec-
C cant, hoc verbum dictum eſt, ergo illud quoque ad Hebræos propter eoſdem dictom eſt. Iam hoc dictum non excludit poſt lauacrum peccatum à pœnitentia, ſed oſtendit vnum eſſe Catholicæ Eccleſiæ Baptiſma, & non duplex. Siquidem Hebræis ſcripſit, qoi ne pro legis conſuetudine, putarēt ſub prætextu pœnitentiæ, multa quotidie eſſe Baptiſmata facienda, ideò eos & ad pœnitentiam hortatur, & vnam eſſe renouationem per Baptiſma, & non ſecundam oſtendit, vt & in alia epiſtola dicit, *Vna Fides, vnum Baptiſma*, neque dixit rem impoſſibilem eſſe pœnitentiam, ſed impoſſibile eſſe per cauſam pœnitentiæ, quempiam iterato Baptiſmate renouari. Eſtque inter pœnitentiam & Baptiſma non leue diſcrimen. Quem enim pœnitet, is deſinit quidem peccare, ſed tamen retinet vulnerum cicatrices. Qui aotem baptiaatur, tum veterem hominem
D exuit, tum ſupernè renouatur, quaſi de integro regeneratus ſpiritus gratia. Iſtiuſmodi mihi cogitāti, maior profunditas ſententiæ in hoc dicto occurrit. Et ob hoc iam antea plorimū precatus Dominum, qoi ſuper puteū ſedit, & in mari deambulauit, ad diſpenſationē deinde in eo pro nobis habitam reuertor: quippe quum fieri poſſit, vt inde huius lectionis ſententiam nanciſcar, quum omnis ſacra ſcriptora eam annūciet & prædicet, maximè autem Ioannes ad iſtom modum inqoiens, *Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis*: & Paulus ſcribat; *Qui quum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, & ſpecie inuentus eſt vt homo, Humilians ſeipſum, obediens factus vſque ad mortem, mortem autem crucis.* Ideò enim Deus quum eſſet, etiam homo factus eſt, & vt Deus excitauit mortuos, & Verbo vniuerſos ſanans, mutauit

aquam

in Patrē & Spiritum ſanctum.

1. Cor. 2.

Gal. 4.

Nouatus pœnitentiā abrogat.

Epheſ. 4.

Inter pœnitentiam & baptiſma diſcrimē.

Ioan. 1.

Philip. 2.

Ibidem.

Ioan. 4

Luc. 10.

aquam in vinum. Nun enim hæc erant opera hu-
minis, quale eſt, quòd carnem geſtans, ſiti, laſſitudi-
neque laborauit, & mortem paſſus eſt. Hæc enim
Deitatis nequaquam erãt. Contra, vt Deus lucutus
Ioan 7. eſt, *Ego in Patre, & Pater in me*, viciſſim autẽ vt cor-
pore indutus reprehendit Iudæos, *Quid me quæritis
interficere hominem, qui vobis veritatem locutus ſum, quã
audiui à Patre?* Fiebant autem iſta non diuiſim, ſecũ-
dùm factorum qualitatem, vt hæc quidem deſigna-
rẽtur à corpore abſque Deitate: illa verò à Deitate
ſeorſum à corpore, ſed coniounctim iſta omnia fie-
bant, vnuſque erat Dominus qui illa faciebat per
ſuam gratiam. Spuebat quidem vt homo, ſputamẽ-
Sputum Chriſti diuinũ. tum tamen illud diuinum erat: ſiqoidem per illam
ſaliuam oculos à natiuitate cæci viſui reſtituit, &
oſtendere ſe volens Deum, humana lingua idipſum
Ioã. 10. ſignificauit, Ego & Pater, inquiens, vnum ſumus.
Mat. 8. Et ſolummodo voluntate perſanauit. Manum ve-
Mar. 5. rò ſuam humanam protendens ſocrum Petri febri-
citantem erexit, & Archiſynagogi filiam iam defũ-
ctam à morte excitauit. Hæretici igitur in ſuis pro-
feſſionibus inſanitiot, quorum iſti corporalia Sal-
Ioan. 1. uatoris intuentes, repudiant hoc dictum, *In princi-
pio erat Verbum*: alij ea quæ ſunt diuinitatis, inſpe-
ctantes, ignorant illud alterum dictum, *Et Verbum
caro factum eſt*. Qui autem vir fidelis eſt & Apoſto-
Fidelis vir & apoſtolicus quæ Deitatis & humanitatis ſunt veneratur in Chriſto. licus, coguoſcens Domini in genus humanum di-
lectionem, quum videt ea quæ ſunt Deitatis ſigna,
admiratione veneratur Dominum in corpore latẽ-
tem. Rurſus quum videt quæ ſunt corporis pro-
pria, pluſquàm obſtupeſcit, animaduertens in illis
Deitatis energiam. Iſtiuſmodi cum ſit Eccleſiaſtica
fides, quidam humana eius reſpicientes, videnteſq;
eius ſitim, aut fatigationem, aut paſſionem, obtre-
ctãt Saluatori, vt humini mero, & magnupere qui-
dem peccãt, poſſunt tamen celeriter pœnitentiam
agendo, veniam conſequi: quum habeant pro ex-
cuſatione, imbecillitatẽ carnis. Cæterùm, vbi quis
Deitatis opera intuens, incipiat dubitare de Incar-
natione Domini, & ille quidem maximè peccat, eò
quòd, quum videat, eum comedentem, patientem,
ſpectrum inanemque apparitionem corpus eius
fuiſſe imaginatur: verùm & iſtiuſmodi celeriter re-
ſipiſcentibus veniam Chriſtus donauerit, eò quòd
& ipſi cauſam erroris ſui babeant ex magnitudine
operum, humanam naturam excellentium. At illi
qui ambotum iſtutum uiſcitiam, cæcitatemq; trãſ-
cendunt, putantes ſe legis ſcientiam tenere, quales
erant eius temporis Phariſæi, in inſaniam verſi, &
Verbum quod in corpore eſt prorſus abnegant, &
Phariſæi pœnam luunt cur. miracula Chriſti diabolo tribuũt. diuinitatis opera diabulo eiuſque dæmoniis impu-
tant, meritò iſtius impietatis indeprecabilem pœnã
luunt, quum & diabolum pro Deo accipiant, & ve-
rum certumque Deum nihil plus, quàm dæmonem
operari credant. In iſtioſmodi impietatem delapſi
erant eius temporis Iudæi, & inter Iudæos Phariſęi:
Chriſto enim exbibente opera Patris ſui, quippe
qui & mortuos excitarit, & cæcis viſum largitus ſit,
claudoſque ambulare fecerit, ſurdis auditum ape-
ruerit, mutos loqoentes reddiderit, rerumque na-
turam ſibi ſubiectam oſtenderit, imperans ventis,
deambolans in mari, plebeij quidẽ admiratione ob-
ſtupuerunt, Deum glorificantes, contra mirifici iſti
Mat. 26. Phariſæi dixere, Beelzebub eſſe iſtiuſmodi opera, &
ſtulti illi nullo pudore ducebantur. Vnde conſe-
quenter illos Saluator noſter inuenerabiliter blaſ-
phemare oſtendit. Quoaduſque enim ad humana
reſpicientes, animo claudicabant, dicentes, *Nũ hic*

A *eſt fabri filius: aut quomodo iſte literas nouit, quum nõ didi-* *Ioã. 14.*
ceret? Et, *quod ſignũ tu exhibes? &, deſcendas nunc de cruce
& credimus ei*, ferebat eos, vt in filium hominis de-
linquentes, dolenſque de ipſorum cæcitate, ita eũ
alluquutus eſt, *Si cognouiſſetis, & vos quæ ſunt ad pacẽ.*
Quin & magno Petro ianitricis verba, vt de ho-
mine loqoentis reſpondenti, & poſtmodum plorã-
ti veniã Dominus dedit. Quum autẽ ſibi ita collap-
ſis nouam adhuc aliam ruinã accumulauerãt, adeò
vt Dei opera Beelzebub eſſe dicerent, iam illos vl-
terius non tulit. Nam ſpiritum eius blaſphemabãt,
dicentes, Eum, qui talia faceret, Deum non eſſe, ſed
Beelzebub, ac propterea vt intoleranda patrantes, *Iudæi æternis pœnis dãnati.*
æternaliter eos mulctauit. Idem enim erat & paris
audaciæ, ſi videntes mundi ordinem, & prouidentiã
erga mundum, dixiſſent rerom naturam à Beelze-
B bub conditam eſſe, ac proinde ſolem obedientem
diabolo in ortos ſoos prodire, & per diabolũ aſtra
in cælum circumagi. Nam quemadmodũ iſta ſunt
Dei, ita & illa erant opera Patris. Quaodoquidem ſi
illa Beelzebub fuiſſeot, neceſſariò & iſta Beelzebub
fuerint. Et vbinam illis illud Geneſeus, *In principio
creauit Deus cælum & terram*. Cæterùm nihil eſt quòd *Gen. 1.*
mireris iſtiuſmodi illorum inſaniã, quum & patres
eorum eiuſdem ſententiæ fuerint. Siquidẽ in eremo
nuper admodum egreſſi ex Ægypto, in vitulũ quem
finxere, Dei in ſe collata beneficia retulerunt, dicẽ-
tes, *Hi ſunt dij tui Iſrael, qui te ex Ægypto eduxerunt.* *Exo. 32.*
Propter iſtam igitor blaſphemiã, & eorum qui talia
tunc auſi fuere, multi ſublati ſunt. Quum ita deun-
ciet Dominus, dicens, *Quacunque die viſitabo, inducam
ſuper eos peccata ipſorũ*. Nam quamdiu & illi ob aquã
& panẽ murmurabant, ferebat eos, non aliter quàm
C nutrix alumnum ſuum. Vbi autem magis inſanie-
runt, & (vt pſallit contra eos ſpiritus) *mutauerunt* *Pſ. 105.*
gloriam eius in ſimulachrum vituli comedentis fœnum,
iam deinde vt incondonabili crimine perpetrato, *Phariſæi cũ Beelzebub flãmis æternis dãnati.*
flagellati ſunt ob vitulom quem fecit illis Aaron, vt
ait ſcriptura. Eadem hîc perpetrantes Phariſæi, tale
reſponſum à Domino acceperũt, quare Beelzebub
ab ipſis excogitatus, & iã habet & olim habuit, ſcili-
cet, vt cum eo ſimol in igne ipſi præparato, abſu-
mantur. Non enim ob hoc quod comparationem
faceret de blaſphemia ſui vel Spiritus ſancti, quaſi
maior ſit ille, ac proinde grauioris ſit ſceleris blaſ-
phemia in illũ, hoc locutus eſt, abſit. Nam & antea
docuerat, omnia quæ Pater habet, ea Filij eſſe, &
quòd non Spiritus daret Filium, ſed quòd filius Spi- *Ioã. 18.*
ritum diſcipulis præberet, & per diſcipolos illis,
qui in ipſum crederent. Non, inquam, ita ea de
D cauſa lucutus eſt Dominus, ſed quòd ambæ blaſ-
phemiæ in ipſum caderent, iiſque inter ſe collatis,
altera minor, altera maior eſſet: Phariſæi enim ſunt, *Phariſæorum blaſphemia duplex in Chriſtũ.*
qui in vtroque genere blaſphemiæ peccant. Siqui-
dem & illi humanitatem eius intuentes, in hæc cõ-
uicia proruperunt, vnde huic ſapientia: & quinqua-
ginta annos nondum habes, & Abraham vidiſti, &
Patris opera ſpeculantes, non ſolum eius diuinita-
tem inficiati ſunt, ſed loco Deitatis dixerunt Beel-
zebub in eo eſſe, Beelzebubque eſſe opera quæ fa-
ceret. Atque ideò ambobus iſtis contra ipſum di-
ctis, altero tamen ob humanitatẽ corporis ſui, mi-
noris blaſphemiæ, altero verò ob Deitatem grauio-
ris, de grauiori pœna indeprecabilem pronunciauit
certè diſcipulos confirmans, ſi patrem familias, in-
quit, Beelzebob nominarunt, quibus verbis ſe eſſe
patrẽfamilias ſignificauit, vt intelligeretur idẽ ille
eſſe qui ita tum à Iudæis blaſphemabatur. Si autem

Iudæi in Beelzebub eum dæmonia eiicere dictitantes, nulli niſi Domino conuiciabantur, certum eſt illud dictum de blaſphemia ſpiritus ad ipſum Dominum pertingere, & vniuerſe illa dicta Dominum de ſeipſo retuliſſe: Ipſe enim rerum vniuerſitatis paterfamilias eſt. Verùm idem denuo confirmationis cauſa repetere ſubterfugiendum non eſt. Sitire videlicet, fatigari, dormire, verberari, comedere, propria hominum eſſe: Opera autem quæ fecit Dominus, ea non itidem ab hominibus, ſed à Deo facta eſſe. Quum igitur aliqui (vt ſupra dixi) ad ea reſpicientes, Chriſto vt homini conuiciantur, minori ſupplicio digni cenſendi ſunt, quàm qui opera Dei ad diabolum transferunt. Hi enim non ſolùm ſacra obiiciunt canibus, ſed & diabolum Deo patrem faciunt, & lucem tenebras eſſe dicunt. Hanc igitur Phariſæorum blaſphemiam inueniabilē eſſe Marcus annotauit, *Qui*, inquit, *blaſphemauerit in Spiritum ſanctum, non habebit remiſſionem*, ſed reus eſt æterni peccati, eò quòd dicebant eum ſpiritum immundum habere. At is qui à natiuitate cæcus fuerat, recepto viſu, à ſæculo, inquit, non eſt auditum, quòd quis oculos cæci nati aperuerit: niſi hic à Deo eſſet, nihil tale potuiſſet facere, Similiter & turbæ ſuper Domini operibus obſtupeſcentes hæc verba dixerunt: *Non eſt hoc dæmoniaci: Num dæmonium poteſt cæcorum oculos adaperire?* Phariſæi contra legis periti habiti, quiq́ue limbos veſtium dilatabant, qui gloriabantur tanquam cæteris peritiores, ne ita quidē ad pudorem redacti ſunt: ſed miſeri, vt ſcriptum eſt ſacrificabant dæmonio, & non Deo, dum dicerent Chriſtum dæmonium habere, & dæmonium eſſe opera Dei. Faciebant autem illud nulla alia de cauſa, quàm vt eum, qui talia faceret, inficiarentur, & Deum, & Dei Filium. Si enim manducatio & ſpecies corporis, eum etiam hominem eſſe declarabant, cur non ex operibus perſpiciebant, eum in Patre eſſe, & Patrem in illo? ſed noluerunt. Quin potius ipſi Beelzebub in ſe habebant, ita loquentem: vt ex humanis, hominem eum ſolum pronunciarent, ex operibus autem quæ propria erant Dei, nō itidem eum Deum eſſe confiterentur: ſed vt pro Chriſto Beelzebub ſibi Deum conſtituerent, quo vnà cum eo æternaliter in igne plecterentur. Atque iſta iſtius lectionis obſeruatio hanc mihi ſententiam complecti videtur, & oſtēdere vtramque blaſphemiam ad Chriſtum pertinuiſſe, & de ſe locutum eſſe Filium hominis, vt ex hoc quidem corporalitatem ſuam oſtenderet: ex ſpiritu verò ſpiritualem ſuam & intellectualem Deitatem demonſtraret. Siquidem veniam aſſequi poſſe in blaſphemia contra Filium hominis conſtituit, vt corporalitatem ſuam declararet: inueniabilem verò blaſphemiam ad ſpiritum pertingere docuimus, vt hoc ad dictionem ſuæ humanitatis loquens, ſuam Deitatem declararet. Iſtiuſmodi characterem etiam in Ioannis Euāgelio vidi, vbi de eſu corporis diſputans, ac propterea multos ſcandalizatos conſpiciens, ita locutus eſt: *Hoccine vos ſcandalizat? quid ſi igitur Filium hominis ſpectaueritis aſcendentem, vbi prius erat? Spiritus eſt qui viuificat, caro non prodeſt quicquam. Verba quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus ſunt & vita.* Hic enim de vtroque, carne & ſpiritu ſuo locutus eſt, & ſpiritum à carne diſcriminauit, vt non ſolum in eo quod oculis apparebat, ſed naturam quoque inuiſibilem credentes, diſceremus ea quæ loqueretur, non carnalia eſſe, ſed ſpiritualia: quot enim hominibus corpus eius ſuffeciſſet, ad cibum, vt vniuerſi mundi alimonia fieret? ſed propterea aſcenſionis ſuæ in cælum mentionem fecit, vt eos à corporali intellectu abſtraheret, ac deinde carnem ſuam de qua locutus erat, cibum è ſupernis cæleſtem & ſpiritualem alimoniam, & ab ipſo donandam intelligerent. *Quæ enim locutus ſum vobis*, inquit, *ſpiritus eſt & vita.* Quod proinde eſt ac ſi diceret, Corpus meum quod oſtenditur & datur pro mundo, in cibum dabitur, vt ſpiritualiter vnicuique tribuatur, & fiat ſingulis tutamen præſeruatioq́ue ad reſurrectionem vitæ æternæ. Ita quoque Samaritanam abſtrahens Dominus à rebus ſenſibilibus, Deum eſſe ſpiritum pronunciauit, vt deinceps illa non corporalia, ſed ſpiritualia de Deo cogitaret. Ita quoque Propheta videns, Verbum carnem eſſe factum locutus eſt, *Dominus Chriſtus vultus noſtri ſpiritus eſt*: ne quis ex eo quòd in illo appareret, merum hominem Dominum eſſe intelligeret, ſed dum eū ſpiritum eſſe audit, Deum eum agnoſceret in corpore conſtitutum. Vtrumq; igitur iam liquet eum, qui Dominum videt de ſe loquentem ſi corporalia eius tantummodo in oculis habeat, & non credens dicat, Vnde huic ſapientia? peccare illum ipſum quidē, & vt in Filium hominis blaſphemare: eundēq́ue verò, ſi videat opera eius in Spiritu ſancto facta, & dicat talium operum authorem, nec Deum eſſe, nec Dei Filium, ſed ea opera Beelzebub aſcribat, manifeſto blaſphemare, eò quòd inficietur illius Deitatem. Nam & in Euangelico ſermone, vt ſæpe commemini, quum diceret ſe Filium hominis eſſe, eo ipſo ſuam humanitatem præ ſe fert, quemadmodum vbi de ſpiritu mētionem facit, ſuum illum Spiritum ſanctum eſſe declarat, in quo omnia faciebat. Quapropter in operibus ſuis faciendis dixit: *Si mihi non creditis, operibus meis credite, vt cognoſcatis quòd ego in Patre ſum & Pater in me.* Quum autem ſe oblaturus eſſet corporaliter pro nobis, eaque de cauſa in Ieruſalem aſcendebat, ita loquutus eſt diſcipulis ſuis, *Dormite iā & requieſcite, ecce venit hora, & Filius hominis traditur in manus peccatorum*: hic quidem opera, vt verus Deus crederetur, efficiebant: mors autem declarabat eum verū corpus habere, ac propterea non immeritò dicebat eum qui tradebatur, Filium hominis eſſe. Verbum enim ſua natura immortale & intactile, & ipſiſſima vita eſt. Sed Phariſæi fidem operibus non adhibebant, & quòd populus faciebat, reſpicere nolebant, vnde paulatim eos Dominus reprehendens, inquit, Si ego in Beelzebub eiicio dæmonia, Filij veſtri in quo eiiciunt? ac propterea illi futuri ſunt veſtri iudices. Quòd ſi in ſpiritu Dei eiicio dæmonia, ergo regnū cælorū ad vos peruenit. Atq; ita ſe in ſpiritu eiicere dæmonia locut⁹ eſt, non quaſi Spiritu ſancto minor eſſet, aut quaſi ſpirit⁹ ea in eo operaretur: ſed vt oſtēderet, ſe, quū eſſet Verbū Dei, omnia per ſpiritū facere, & doceret auditores ſuos, quòd in quantum opera ſpiritus Beelzebub imputarent, in tantū eos blaſphemare in Spiritū ſanctum, iſtorum operū choragum. Nā per hæc verba oſtēdit, ipſos non per ignorantiam, ſed ſponte ſe in hanc ineluctabilem blaſphemiam infigere, nec pudore vllo duci, quum ſcirent iſtiuſmodi opera Dei eſſe, eaque vt amentes Beelzebub adſcriberent, affirmantes ea per ſpiritum immundum fieri. Quomodo igitur qui tantæ improbitatis ſunt, homines Gentiles, de idolis pro numinibus habitis incuſare poterint, quum paris ſint cum illis inſaniæ, & fortaſſe grauius peccent, nimirum quòd lege accepta cum præuaricatione legis Deum contemnant? Quid iſtiuſmodi blaſphemi

Phariſæi diabolū Dei operē faciunt. — *Mar. 3.* — *Ioan. 9.* — *Ioan. 6.* — *Corpus Chriſti eſſe cibū ſpiritualem.* — *Explicatio.* — *Ioan. 4.* — *Blaſphemia in filiū hominis exēplū.* — *Blaſphemia in Spiritū Sanctū.* — *Ioan. 5.* — *Ioā. 18* — *In Spiritu Dei ſe eiicere dæmonia cur dixerit Chriſtum.* — *Ratio.*

A

At. Vides Filium miniſtrum operis oon authorem, quod ipſe de ſe pronunciauit, in iis quæ viderit Patrem facientem? *Quæ enim Pater facit, hæc & filius facit*, obſerua hic Filium eſſe miniſtrum creationis, non creatorem. Atha. Vide ne pugnes cum veritate: Nam dictum Pauli quod potas valere in cauſa Dei Patris, hoc ipſum quoque de Filio dici apud Paulum reperies. Ita enim inquit, *& ipſe poſuit in Eccleſia primùm Apoſtolos, ſecundò Prophetas: iſtos rurſum Euangeliſtas, illos verò paſtores, & magiſtros, ad conſummationem populorum, in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti, donec omnes occurramus in vnitatem fidei, & agnitionem filij Dei, in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti, vt non amplius ſimus infantes, fluctuemúſque, & horſum illorſum rapiamur, vndiq; mobiles omni vento humanæ doctrinæ temerariæ & vafriæ, ad iter ſternendum errori. Sed veraces in dilectione, adoleſcamuſq; per omnia in eum, qui eſt caput, Chriſtum, ex quo omne corpus ratione & proportione coaptatum, conglutinatúmq; per omnem iuncturam ſuppeditationis, &c.*

B

(Ex quo) communiter dicitur de Patre & Filio.

Viden hanc vocem (ex quo) communiter prædicari de Patre & Filio, quam tu duntaxat Patri vendicas? At. Bene eſt, quòd recitas totum hoc membrum Apoſtoli: Sed ego maioris fidei eſſe cenſeo Domini Verbom, quàm Apoſtoli: Ille enim inquit, quòd ex ſe non poſſit quicquam facere, niſi viderit Patrem facientem. Atha. Quid in principio Deus fecit? Ar. Cælum, & terram, & mare, & omoia quæ in eis ſunt, vt ſcriptum eſt. Ath. Ergo ſupereſt vt à te oſtendatur, quodnam Cælum, & quodnam mare cum cæteris quæ in iis ſunt, principio fecerit Deus, ac deinde quid Filius, quum ea coodita vidiſſet vt ipſe quoque ſimiliter qoemadmodom Pater ſuus eadem fecerit.

An Deus Pater fecerit cælum & terrã &c.

C

Ar. Nefarium poto aſſeuerare, primom mondom à Deo conditum eſſe: alterum autem à Filio, quum de ſecundo mundo nulla demõſtratio ſuppetat, oimirum reipſa apud omnes manifeſta, non alium eſſe mondom, quàm qui conſpicitur. Athan. Igitur ex ſe Filios creauit omnia. Ar. Obſecro, dic mihi qoi fieri poteſt, vt ex ſe crearit omnia? non eſt, vt quiſpiam hoc dicat. Athana. Sapiens conſilium ſuum quod ſecum init, vbinam comperit? Ar. Io ſua ſapientia. Athana. Chriſtúſne Dei potenria & Sapientia eſt, ſecundum beatum Paulum? aiſne, an oegas? At. Extra cootrouerſiam eſt, Chriſtum eſſe Dei potentiam & Sapientiam. Ath. Sapiens ſapientia ſua, an alionde ſapiens redditur? Ar. Abſit vt alionde. Ath. Igitor ex ſe omnia, vt qui ſapientia ſit, efficit. Arius. Ita ſe habet. Ergo Pater creauit? Ath. Audi igitur, & ne temerè loquare, quæ dictu aodituque nefaria ſont, qnaſi iſta tua à nemine ſobuerti queant.

Filius ex ſe creauit omnia.

D

Sed tamen iam reſpoode mihi in præſentia, de eo quod percunctaturus ſum. Is qui potens eſt, vnde creator rerum efficitur. Ar. Sua potenria omnia fiant. Ath. Chriſtúſne potentia Dei eſt? Ar. In confeſſo eſt. Ath. Igitur quum Chriſtus ſit potentia Dei, quæconqoe facit hæc Potentia, hoc eſt, Chriſtus, eadem & fecit Pater. Arius. Quomodo ſi facit Chriſtus, hæc Deus fecerit? Athana. Potentiáoe à potente diuiſa eſt? Ar. Minimè, quis enim vnquam vidit luctatorem in palæſtra ſeorſum ipſum fortiter agere? & ſeorſum ab illo eius forritudinem? nam ſi id eſſet, præmia & coronas ad vtrunque deferri oporteret. Atha. Rectè dicis, ſi igitur in homioe id ita ſe habere iudicas, vt neque vis corporis per ſe, neqoe corpus ſine hac vi ſeparatim quid agat, Ergo Chriſtus, qui eſt potentia Patris omnia indiſcretò quæ operatur Pater, &

Abſurdũ

Patris & Filij opera indiſcreta.

A

ipſe quoque operatur. Ar. Eſto, vt indiſcretò Filius omnia operetur cum Patre, ſed nuuquid poterit eſſe æqualis Deo, quum ipſe ex eo loquente audias, Pater qui me miſit, maior me eſt? Ath. Quæram viciſſim ex te, ſed age reſponde: Seruator mundi ſibi contraria loquitur? Ar. Abſit, ſemper enim ſibi in dicendo congruit Dei Filius. Ath. Cur igitur in alio loco dicit, *Ego & Pater vnum ſumus*? Ar. Tu Sabellius es. Atha. Cor Sabellius? Ar. Quia Patrem & Filium vnum dicis. Ath. Ne mihi mendacia affinge: non enim ita dico, quòd Pater & Filius vnum ſit, ſed quòd Dominus dixerit, Ego & Pater vnom ſumus. Ar. Sed hæc hæreſis Sabellij eſt. Athan. Ergo Dominus qui dixit, Ego & pater vnum ſumus, ideóne Sabellius eſt? Nónne omnes Chriſtiani Ieſum agnoſcimus Dei Filium eſſe: & tu eum Sabellium dicis & magiſtrum hęreſeon?

Ioan. 10

Diſtinctio.

B

Ar. Abſit, vt ſentiam, quippe quum Seruator hoc dixerit, Ego & Pater vnum ſumus, de ſua com Patre concordia. Ath. Qua de cauſa hoc Dominus dixit: aut quid volebat docete: concordiámne ſuam cum Patre (vt tu vis) an Deitatem: quod recta ratio dictat? Nam ſi pro tua ſententia concordiam demonſtrare volebat, nunquid ergo teſtes comparare ſibi voluit metuens ſcilicet ne à Patre ignominioſè defraudaretur? Quòd ſi ita eſt, filius nimirum ſecundùm te Patrem accuſat. Iam cogita quò te abducat tuus ſenſus. Ar. Quid tibi vis: num vt dicamus, Pater & filius vnum ſont? Ath. Dominus Ieſus non dixit, *Ego & Pater vnum ſum, ſed vnum ſumus*, & dualitatem in hoc verbo (*ſumus*) perfectam oſtendit, & in hoc vocabulo vnum, ea quæ ſunt ſubſtantiæ, ſigoificauit. Tu autem re non intellecta, ad abſurda raperis.

In Græco hæc nõ inueniuntur.

Ioan. 14

C

Ar. Quid? Nónne Dominus dixit, *Pater qui me miſit maior me eſt*? Ath. Quid? nónne quoque dixit, *Ego & Pater vnum ſumus*? ac rurſum, *Qui videt me, videt & Patrem meum*? Quinimo & Apoſtolus quoque æqualitatem Filij quam habet com patre, liquido oſtendit, his verbis: *Qui quum in forma Dei eſſet, non rapinã arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſeipſum exinaniuit.* Vides æqualem eſſe filium ſuo patri, & non minorem? Ar. Magna diſcordia mihi videtur ſcripturarum, in re præſenti. Atha. Abſit, vt obloquatur homo diuinis, & à Deo inſpiratis ſcripturis, quaſi non omnia inter ſe conſonent: vt enim libra iuſta, ita inter ſe congruunt omnes ſcripturæ. Ar. Atqui congruerint iſta: *Pater qui me miſit, maior me eſt*: &, *Ego & Pater vnum ſumus*: Iterum alio modo: *Qui videt me, videt & Patrem meum*: per quod deſignat immutabilem ſui ſpeciem, quam habet cum

Ioan. 14

Philip. 2

Omnes ſcripturæ inter ſe congruũt

Ioan. 10

Ioan. 13

D

patre ſoo: vt & Paulus ait, æqualem ſuo patri Filiũ non exiſtere? Ath. Audi homo ac intellige, noo diſſidere capitulum illod quod dicit, *Pater qui me miſit maior me eſt*, à reliquis capitibus. Ar. Si hoc oſtenderis, qood quidem poſſibile fuerit, forſan & me facies, vt tuam ſententiam ſequar. Athanaſius. Quid Filius Dei, Deúſne eſt, an non? Arius. Deus creatus à Deo. Athanaſius. Si vis, reſponde mihi, quod rogo, Dei Filius creauitne omoia, an oon? Ar. Conceſſum eſt prius, eum omnia feciſſe, vt qui ſit potẽtia & ſapientia Dei. Ath. ergo omnia continet, quæ à ſe ſunt condita, ſiue viſibilia ſiue inuiſibilia Dei Filius. Arius. Ita ſe habet. Ath. Vbique igitur adeſt vi eſſentiæ ſuæ. Nam ſi dicas eum non vbique adeſſe: maiores dices res creatas creatore. Ar. Adeſt vbique. Athanaſius. Si igitur vbique adeſt Dei Verbũ, vnde eſt quod dicit, *Pater qui me miſit, maior me eſt*: redde mihi eius rei ratiooẽ? Ar. Ego hic hæreo, ſed

Ibidem.

Filius vbique adeſt vi eſſentia ſua.

Ibidem.

blaſphemi facient, quum Prophetam Eſaiam legerint, & inibi audierint ſigna aduentus Chriſti eſſe, (*Eſa. 35.*) cæcis viſum reſtituit? claudis ambulationem? mutis loquelam? mortuis reſurrectionem? leproſis ſanitatem? & ſurdis aurium reſerationem? Quémnam quæſo iſtorum operum authorem dicent? Nam ſi Deum eſſe authorem probent, ſeipſos refutabunt, de ſua in Dominum impietate. Quæ enim Propheta ante proſpiciens futura dixit, ea præſens Dominus operatus eſt. Quòd ſi præcipites eadem proteruitate auſint dicere, & ea quoqoe in beelzebub fieri, vereot ne in impietate magis ac magis proficientes ac lectitantes, Quis dedit os homini? Quis fecit ſurdaſtrum & ſurdum? videntem & cæcom? eaque qoæ his ſimilia ſunt, etiā eas voces, vt furioſi, Beelzebub eſſe dicant. Cui enim recepti viſus gratiam attriboant, eidem etiam non videndi cauſam coguntur attriboere: Vtrunque enim ab eodem authore fieri ſermo indicat. Prorſus ſi hoc dicant, futurum eſt, vt aliquando ſentiant Beelzebub eſſe cōditorem humani generis. Facientis enim eſt, vt habeat ſua ſub poteſtate quæ facit, qoum Moſes ita loquatot, (*Gene. 1.*) *In principio creauit Deus cælum & terram, & ad imaginem Dei hominem fecit*, & Daniel ita liberè ad Darium auſus ſit dicere, (*Daniel. 14.*) *Non veneror idola manu facta, ſed Deum viuentem, qui creauit cælum & terram, & qui habet ſub ſuo dominio omnem carnem.* Niſi rurſum motata ſententia, cæcitatem, claudicationem aliaque vitia ex pœna cooditoris profecta eſſe, liberationem iſtorum malorum, beneficiaqoe inita effectos à Beelaebub proficiſci dicant, ſed contra eam ſententiam velle diſſerere, admodum fatuom eſt. Eſt enim furioſi & prorſus mente capti iſtiuſmodi cum impietate ſtultiloquiom, qoum in delectu vetioſque rei meliora non Deo, ſed Beelzebub aſſignent: ſiquidem illi nihil curant corrumpere ſacrarum literarū placita, modo ita abnegent Chriſti aduentum. Cæterùm par erat, vt Dominom vel in corporalibus veluti hominem non vilipenderent, vel ex operibus verum Deum agnoſcerent, ſed omnia perperam faciebant: Intuentes enim hominem vt homioi conuiciabantur, ſpectanteſqoe viciſſim opera diuina non recipiebant eius diuinitatem, & diabolo adſtipulabantur, arbitrati hoc facinore ſeſe effugere poſſe, ne à Verbo Dei ab ipſis contumelioſè habito iudicarētur. Atqui incantatores, Magi, & venefici Pharaonis, quanquam plurima tentaſſent, videntes tamen ſigna Moſis, ſe ſubmiſerunt, & terga dedere, hæc verba loquentes, *digitum Dei eſſe qui talia faceret.* (*Exod. 8.*) Phariſæi contrà & Scribæ integram manom Domini operantem videntes, & plora maioraque qoàm illi ſpectantes, quæ à Saluatore fiebant, à Beelzebub fieri pronunciabant, quum Magi

A quibus hoc proprium eſt, confiterentur, nō eadem ſe, ſed ne minora quidem, poſſe facere. Quid igitur adhuc huic inſaniæ addi poſſit? aut quis (quemadmodum Propheta dixit) quicqnam ſimile huic impietati adduxerit? Ipſi enim præ ſe Sodomitas iuſtos reddunt, & exuperant hominum gentilium ignorantiam, tranſcendunt autem Magorum Pharaonis ſtoliditatem & cum Arianis paria faciont, in mutuam viciſſim impietatem collabentes. Siquidem Iudæi per filium videntes opera Patris, ea Beelzebub adſcribunt. Ariani qooque ipſi eadem opera intuentes, authorem eorum operum creaturis adnumerant, pronunciantes eum ex non entibos extitiſſe, & non fuiſſe antequàm fieret. (*Ariani cum Iudæis diuinitatē Chriſti negant.*) Iudæi quidem Dominum in corpore ſpectantes, murmurabant, dicentes, *Cur tu, quum homo ſis, Deum te facis?* (*Ioa. 10.*) Iſti verò

B Chriſti perduelles videntes eum patientem, dormientem, cauillantor eum qui talia ſuſtinet, verum Filium, & conſubſtantialem cum Patre eſſe non poſſe. In ſumma, ſi quis expēdere velit mutuas iſtorum prauas intellectiones, deprehendet, eos quemadmodum prædixi, in alueum marinæ furioſitatis motuo concidere. Quapropter & illis & iſtis pœnam ſoper hoc ſcelere inueniabilem decreuit, dicens: (*Cōcluſio. Mat. 12.*) *Qui locutus fuerit contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſeculo, neque in futuro.* Neqoe id immerito: Qoi enim Filium abnegat, qoem deprecari poteſt, vt propitiationem inoeniat? aut quam vitam aut refocillationem expectabit, qui eum repodiat, qui ita loquitur? Ego ſum vita, Venite ad me omnes laſſitudine laborantes & onerati, & ego reficiam vos. Iſtis igitur, vt impiis in Chriſtum, iſtiuſmodi pœnam luentibus, ſatis liqoet,

C quòd, qui ſecundùm carnem & ſecundùm ſpiritum eum adorauerint, non ignari illum Filiom Dei eſſe, nec tamen abnegent, eundem Filium hominis factum eſſe, ſed credant in principio fuiſſe Verbum, & Verbum carnem factum eſſe, regnaturi ſint æternaliter in cælis, ſecundùm ſanctas pollicitationes Domini, & Saluatoris noſtri, ita vt illi quidem abeant ad ſupplicium æternum, iuſti verò in vitam æternam. Hæc tibi per compendium, quatenos diDiceram, conſcripſi. Tu autem iſtud à me, non vt abſolotam aliquam doctrinam, ſed tanquam occaſionem vlteriora quærendi tibi ſoppeditantem accipe: ac deinde tibi perfectiſſimom iſtius rei intellectum, tum ex Eoangelicis verbis, tum ex Pſalmis decerpeos, veritatis manipulos obliga & reuinci, vt tibi eos ferenti ita accinant: *Venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos ſuos*, (*Pſ. 125.*) in Chri-

D ſto Ieſu Domino noſtro, cum quo Patri, & Filio, & Spiritui ſancto ſit gloria & imperium in ſæcula ſæculorum, Amen.

rir. Ar. Tu non intelligis vim iſtius dicti. Ath. Ne graueris me ſuſtinere donec intelligam, quæſo. Ar. Ne paſsio aliqua parturiendi intelligeretur, dictũ

Creare & gignere quomodo differunt.

eſt, Dominus creauit me: In Deo enim creare, idem eſt quod gignere. Ath. Si ergo in Deo creare & gignere idem eſt, igitur omnis creatura filius eſt Dei. Quòd ſi concedimus, Dominus omnibus rebus frater erit quæ per ipſum (vt tu ais) creatæ ſunt: vbi ergo nunc illud eſt, quod vnigenitus Dei appellatur? Ar. Illud quod vnigenitus dicitur, referendum eſt eò, quòd præ cæteris eximius, ſupremus, & maximus ſit. Athana. Nónne tibi maximum videtur cælum? Ar. Admodum. Ath. Ergo & illud ſecũdùm te Filius erit? terraque & Oceanus, mariſque aqua filiæ nominandæ ſunt. Ar. Abſit, vnum enim tãtummodo Filium Deus fecit. Ath. Videntúrne tibi omnia eadem definitione creationis vnigenita eſſe, an non? Ar. Videntur. Ath. Igitur ſi, vt cæteræ creaturæ, conditus eſt Filius, quomodo haberi poterit Filius Dei? Ar. Quæſo, quomodo intelligis illud: Dominus creauit me? Ath.

(Dominus creauit me) quomodo intelligi debeat.

Crede mihi, non eam tibi reſponſurus, ſed in gratiam auditorum reſpondebo. Salomon iuſtus, & plenus ſapientia, dignus habitus eſt, qui in parabolis ſignificaret ædificationẽ templi corporis, ſcilicet Domini Ieſu, vt ipſe de ſe Dominus ad Iudæos locutus eſt: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo: hoc autem dixit de corporis ſui templo, vt Ioannes refert. Sed enim Salomon apertius de eadem re locutus eſt, ſub

Sap. 9.

iſtiuſmodi verborum tractatu: *Sapientia ædificauit ſibi domum, & ſtabiliuit columnas ſeptem, mactauit victimas ſuas, & miſcuit in cratere vinum ſuum, præparauitq; menſam: emiſit ſeruos ſuos clamans, & mutans alta voce ad craterem ſuum dicens, Quiſquis eſt inſciens, inclinet ſe ad me: & egenis mentis ita locuta eſt, Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miſcui vobis: derelinquite ſtultitiam vt viuatis.* Haud dubiè ſapientia iſta

Prou. 9.
Phil. 2.

Verbum Deus eſt, qui ob ſuam ineffabilem patriſque in homines charitatem, Pauper factus eſt, quũ diues eſſet, vt nos illius paupertate diteſceremus, & quum in forma Dei eſſet, in forma ſerui factus eſt: & quum æqualis eſſet ſuo Patri, vt ſeruus & conſeruus nobiſcum conuerſatus eſt: perfectus quum eſſet in Deitate, perfectus quoque in humanitate factus eſt: hic igitur & Verbum & Deus, ſapientia & virtus Patris, quum incorporeus eſſet, vt Deus & Pater ſuus ob noſtram ſalutem ædificauit ſibi domum, in vtero Deiparæ Mariæ ſine commercio virili, & homo (vt dixi) factus eſt, & ſeipſum exhibuit exemplar omnis virtutis, vt qui illum ſequi vellent, quaſi in diuiſo itinere haberent veſtigia, ad quæ ſimiles facti, diuinæ naturæ participes redderentur, quemadmodum dixit vas illud electio-

1. Cor. 11

nis, *Eſtote imitatores mei, ſicuti & ego Ieſu Chriſti.* Poſt igitur illius paſſionem & reſurrectionem, emiſit Sapientia, Virtus, Verbum Deus, Apoſtolus ad omnes ſtultos, brutos ſcilicet, gentiles, Deique ignaros, propoſita menſa, nimirum ſacro altari, & in eo

Menſa Chriſti.

panem cæleſtem & incorruptibilem, & omnibus vitam donantem, qui inde participarent, ſanctum videlicet, & ſacroſanctum ſuum ipſius corpus exhibuit, vinumque exhilarans mentem, quod ſobrietatem facit in cuiuſque animo, qui inde deguſtant, quaſi in cratere ſuum ipſius ſanguinem miſcet, aduocans ſibi prædeſtinatos, atque electos per Apoſtolos ſuos. Atque ita omnis quidem ſtultitia omittitur: regni autem cælorum ciues efficiuntur, qui illos audiunt. Ar. Quandoquidem tu rectè ad

A corpus retuliſti illud dictum, Dominus creauit me, ego me tibi adſtipulatorem præbeo ob ſcriptum hoc teſtimonium. Reſtat igitur, vt rectà incedas ad veritatem, & non aliter facias. Ath. Quid vis vt faciam? ſi quod veritati gratum & amicum eſt, requiris, promptum habebis me ſuffragatorem. Ar. Teſtimonium tibi afferam, quod non poteris in alium ſenſum interpretari. Clarum enim illud eſt de eſſentia Verbi à Patre condita, mentionem facere. Ath. Si mihi dederis ex diuinitus inſpiratis ſcripturis teſtimonium, non recuſauero: id vnum caue, ne ea mihi adducas, quæ nuper ad veſtram libidinem ſcripſiſtis, ea enim non feram. Ar. Noli obtrectare nobis, tanquam Deum non timentibus, Apoſtoli vox eſt, quam me prolaturum dixi. Ath. Dic ergo. Ar. Clariſſ. Apoſtolorum Petrus teſtificans de eo

Act. 2.

B qui manifeſtatus eſt in Iſraël, ita inquit, *Certò igitur cognoſcat omnis domus Iſrael, quòd illum & Dominum & Chriſtum fecit Deus.* Quid? num nos hanc vocem in ſcripta miſimus? Ath. Non vos quidem hanc vocẽ ſcripſiſtis ſed eam non ſatis Chriſtianè cõmentati eſtis. Ar. Vides te circunſcriptum, & ad conuicia raperis? quin potius ſi quid potes, ad hæc reſpõde, aut transfuge ad veritatem. Atha. Recita mihi totum caput. Ar. *Certò ſciat omnis domus Iſrael, quòd eũ & Dominum & Chriſtum fecit Deus.* Ath. Ne mutila

Dominũ & Chriſtum fecit Deus quomodo interpretari oporteat.

voces ſcripturæ: nam corpus, ſi maneat in eo ſtatu, quo ab initio conditum fuit, formoſum eſt: vbi autem modulum exceſſit, vel manu, vel pede, vel digito turpe redditur: Dic igitur ea quæ in hac ſcriptura ſequuntur. Ar. Faciã, *Ieſum quem vos crucifixiſtis.* Ath. Quiſnam eſt ille qui crucifixus eſt, Verbúmne Deus, an corpus, quod Deus, qui Verbum

Arius ſcripturæ voces mutilat.

C eſt, ex Maria virgine acceperat? Ar. Quid, an non confiteris Verbum crucifixum eſſe? Ath. Ego Deũ Verbum confiteor hominem factum, carne crucifixum eſſe. Ar. Quid eſt hoc carne, nónne Verbum paſſum eſt? Ath. Tu autem quid hîc ſentis, magnopere te velim expromere. Ar. Si non dixeris, ego dicam, Verbum vnà cum clauis confixum fuit, vnaq; cum carne paſſum eſt. Ath. A re ſimili tibi demonſtrandum eſt, Verbum Deum paſſum non eſſe. Ar. Dic quod libet. Ath. Vidiſtine vnquàm cruci affixum? Ar. Quidni? Ath. Ergóne quandiu corpus clauis illis detinetur in cruce, etiam anima detinetur, vt quæ nequeat recedere à corpore? Ar. Recedit, nec mirum quum anima ſit ſpiritus. Atha. Si recedit, certum eſt, eum non teneri in cruce, hoc eſt, in ligno & clauis: & ita ſe habet. Corpore enim detento, anima libera & indetentibilis ſuum cor-

Verbum carne crucifixũ

Verbum non ſuiſſe cruci affixum, nec ſimul cum corpore paſſum.

D pus relinquens, abit ad ſuas ſedes. Ar. Ita res habet. Ath. Si in homine condemnato concedis animam non pati in hoc corporali ſupplicio, cur tu dicis Verbum & Deum vnà crucifixum eſſe cum corpore? Ar. Demus non ſimul cum corpore paſſum eſſe Verbum. Ath. Igitur Apoſtolus Petrus cautè ſuum ſermonem concepit, nolens quenquã præ inſcitia interire. Arbitrantibus enim filiis Iſraël hominem eſſe noſtro more Chriſtum, teſtimonio declarauit hunc eſſe electum Dei, quum ait, *Etſi quaſi hominem ſuſpendiſtis hunc iuſtum, nec tamen ignari ſitis, Deum hunc ipſum Chriſtum, & Dominum feciſſe.* Ar. Viden? Chriſtus & Dominus factus eſt à Deo. Ath. Deus Verbum, qui Dei eſt Filius, ante paſsionem domini´ſne erat, an non? Ar. Erat. Ath. Petrus inquit, Quem Iudæi crucifixerant, eum factum eſſe Dominum. Ar. Sed quid hoc, quòd dicit crucifixum Chriſtum Dominum eſſe factum?

Hic vellem ſcire quid diceres. Ath. Deus Verbum ſemper omnium eſt Dominus. Poſtquam verò ex carne Tyrannidi peccati ſubiecta carnem aſſumpſerat, vt ſcriptum eſt, *Verbum caro factum eſt* (carnem autem voco hominem perfectum, quales & nos ſumus) ſecundùm eſſentiam hominis tantum. Lux enim abſque peccato factus eſt homo: hunc ipſum Deus Chriſtum & Dominum fecit, hominẽ ſcilicet ex ſemine Dauid, ſubiiciens illi principatus & poteſtates, & domioationes, & homines & angelos. Et in ſumma, omnium ſibi ſubiectorum factus eſt Chriſtus Dominos: Chriſtus quidem ob Spiritus ſancti inſtar olei in ipſum cælitus effuſionem: Dominus verò eò quòd dominatum in omnes ſuſcepetit. Ar. Seorſum igitur Verbum Filius, & Dominus Deus, & ſeorſum homo. Atha. Abſit.

Filius quomodo factus eſt Chriſtus & dominus

Ar. Dic igitur quomodo? Dicis enim Dominum Deum Verbum, & templum eius, hoc eſt, hominẽ filium quoque eſſe. Ego igitur in eam opinionem venio, duos eſſe Dominos. Ath. Non ſunt duo, abſit: vnus enim eſt Dei filius, qui propter nos homo factus eſt. Quin hoc mihi dicas, terrenus rex, quum homo ſit, ipſéne ſeorſum regnat & ſeorſum eius purpura? aiſne, an negas? Ar. Qui fieri poſſit, aut hominem ſeorſum regnare, aut purpuram per ſe? ſcio tamẽ quid hac ſimilitudine ſtatueris inducere. Ath. Si igitur impoſſibile eſt duos eſſe reges in vno regnatore: loquor autem de homine, & purpura, qui fieri poteſt, vt ſeorſum Verbi & Dei dominatum conſiſtere affirmemus, & adiunctam inſtar veſtimenti eius ſanctam & precioſam carnem principatum habere? Eſt enim illa amictus regis Verbi Dei. Quid? quod Apoſtolus Paulus vnitatem dominatus, quem habet dominicus homo cum Deo Verbo, abſolutiſſimè oſtendit, eò quòd dicit, *Quorum patres illi, ex quibus Chriſtus ſecundùm carnem qui eſt Deus ſuper omnia in ſecula, Amen.* Vidéſne Apoſtolũ eum agnoſcere Deum eſſe ſuper omnia, qui ex ſemine Dauidis genitos eſt? Ar. Non vereris hominem Deum ſuper omnia appellare? Athana. Paulus non eſt veritus, nec ego vereor, eò quòd videã certam quandam Patris Dei diſpenſationem. Ar. Quã diſpenſationem? Ath. De eius qui eſt Deus ſuper omnia incarnatione. Ar. Incarnationem Verbi, & ego quoque confiteor, ſed tamen eum, qui crucifixus eſt, Deum ſuper omnia appellare non audeo. Ath. Audi, & maiorem admirationem concipe, eò quòd eum Deum ſupra omnia confitear: neque alterum poſſe ab eo intelligi, qui homo factus eſt, & crucifixus propter nos, & ſemper Deus eſt. Ar. Vbi res iſta noua & miranda ſcripta eſt? Ath. Apud Hieremiam Prophetam: ita enim dicit. *Hic Deus noſter, non reputabitur alter ab eo, inuenit omnem viam ſcientiæ, & dedit eam Iacob puero ſuo, & Iſraeli dilecto à ſe, poſt hæc in terris viſus eſt, & inter homines conuerſatus eſt.* Qui igitur viſus eſt, hîc Deuſne erat, & eſt, ad quem nullus alius reputabitur Deus, an non? Ar. Quemadmodum Propheta dicit, *ipſe Deus eſt.* Nefas enim id eſt dici de Patre quod viſus ſit: aut homo factus, conuerſatus ſit cum hominibus, quum res manifeſta ſit, Deum Verbum hominem eſſe factum. Ath. Ergo vnus eſt Filius Dei, qui ante omnia ſæcula vnà cum Patre coëxiſtit, idemque quum Deus inuiſibilis eſſet, homo viſibilis factus eſt. Ar. Vnum eſſe Filium Dei in confeſſo eſt, non tamen ille coëxiſtit cum patre in infinitum. Athana. Sapientia & virtus nónne coëxiſtit cum Patre & ſancto Spiritu? Ar. Coëxiſtit. Ath. Vnus igitur inuiſibilis Filius Dei, ille, inquam, qui & viſus eſt incorporeus quidem ſed corporatus: immortalis & mortem expertus, in carne intactilis, & tactus. Ar. Aſſentior tuis dictis.

Hier. 3.

Ath. Hic igitur ob carnem cum Verbo cõiunctam non autem inde diuiſam, Dominus & Deus appellatur. Et dominationes quidem dicuntur, Filius tamen Dei Ieſus Chriſtus, Verbum & Deus vnus eſt. Arios. Rectiſſimè mihi videtur ſe habere definitio incarnationis, non tamen vt verus Deus ſit Filius, quemadmodum Pater. Ath. Vnde hoc nobis ſumptum adfers? Ar. Nunquid legeſti in Euangelio, quomodo loquatur Dominus ad ſuum Patrem? *Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.* Vidéſne eum, ſolum Patrem verum Deum appellare, quaſi ipſe non ſit verus Deus? Ath. Atqui iſta cum primis verbis per coniunctionem τὸ &, cohærent, neque quæ ſequũtur, inde dirimenda ſunt, & conſtanter apud rectè ſentientes in confeſſo eſt, ambas iſtas partes Dominicæ vocis, inter ſe copulari debere, ſed heus cum æquanimitate, quod dico, auſculta. Si quis inter præcipiendum, ita quempiam de Conſtantino alloquatur. Certò cognoſcas velim, ſolum Cæſarem Conſtantinum Imperatorem terræ & maris eſſe. Conſtantium eius filium eſſe, iſné ea confeſſione patri filium coniungit, an non? Ar. Non leue periculum eſt dicere Conſtantium cum patre ſuo Cõſtantino non regnare, quum illi in numero plurali coniũgatur. Ath. In Conſtantino & Conſtantio periculum maximum vides: De Ieſu verò Chriſto & Patre eius ita loqui nihil periculi eſt? Oportet te eandem ſaltem reuerentiam habere in Dominum, quam habes in Conſtantinum. Non adimis à filio Auguſtalem maieſtatem, nec quicquam quod in Patrem competit, quum tamen non aliunde, quàm per Conſtantinum eorum maieſtatem vnitam ſentias. Ar. Omiſſis ſyllogiſmis, des mihi ſcriptam demonſtrationem, verum Deum filium eſſe, quemadmodum ego tibi vocem Euangelicam exhibui. Ath. Audi igitur ſcriptam demonſtrationem, vt nõ erres. Ioannes Apoſtolus ita locutus eſt, *Scimus quod Filius Dei venit, & dedit nobis intellectum, vt cognoſcamus verum Deum: & ſumus in vero eius Filio Ieſu Chriſto, hic eſt verus Deus, & vita æterna.* Iámne animaduertis eaſdem voces de Patre & filio proferri, æqualiter filio ac Patri Deitatem imputantes? vt enim de Patre dixit, Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, ita & hic de Filio dicit, Hic eſt verus Deus & vita æterna. Illud igitur, & quem miſiſti Ieſum coniunctum eſt cum præcedenti membro, quaſi diceret, te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, vt cognoſcant filium tuum verum Deum, quemadmodum & te Patrem. Sicuti alio in loco locutus eſt Dominus: *Ego ſum veritas*, veritas autem nunquam fuerit mendacium. Ar. Ecce ego confiteor tibi verum Deum eſſe filium Dei, ſed nunquid dicere poteris ſimul Deum, ſimul filiũ eſſe? Ath. Quid tibi vis hoc genere loquendi, ſimul Deum, ſimul filium? Num hoc intelligis, quòd qui filius eſt ſimul quoque eſt & filius Dei? Nam Deus Verbum Deus eſt, cũ ſit patris filius. Ar. Nõ ita loquor, ſed quod dicere nequeas, ſimul Deus pater ſimul filius cũ Patre. Ath. Quare ita loqui nõ poſſũ? Ar. Quia Deus Pater ingenitus eſt: filius autem genitus. Ath. Vox iſta ingenitus, de ſolóne Deo vſurpatur, an etiam de aliis? Ar. Eò dico, quòd filius ingenitos dici non poteſt: nam quod ingenitum eſt, principium ſui non habuit. Ath. Hæc vox ingenitus,

Filius eſt verus Deus vt Pater. *Ioan. 17*

Conſtantius Conſtantini filius.

Quod filius ſit verus Deus. 1. Ioã. 5.

Ioan. 17

Ioan. 14.

Ingenitus nomen an de ſolo patre dici debeat

tus,ſubſtantiáne eſt,an ſubſtantiæ ſignificatum habet?Ar.Subſtantia eſt.Ath. Mentiris ,non eſt ſubſtantia,ſed ſubſtantiæ ſignificatiua.Ar.Quid vis innuere?Ath. Neque factam eſſe,neque genitam eſſe Dei ſubſtantiam,vnde commodè dicitur,Dei ſubſtantiam ingenitam eſſe.Ac deinde reſponde mihi, Adámne genitus eſt?Quid hic ais,vel negas?At.Nõ genitus eſt,ſed formatus.Ath. De eo qui genitus vel ingenitus eſſet , quæſiui , non de eo qui creatus eſſet.Ar.Ingenitum illum dico.Ath.Igitur erit nullo initio inchoatus ſecundùm re. Imò ne Eua quidem genita eſt, ſed condita.Quid mihi hîc dices de nondum genito,ingenitum illum eſſe, an genitum? At.Rectè ſe habet hæc vox , ingenitus, eritque igitur Pater ingenitus,Filius autẽ genitus.Ath. Quid igitur ex iſtis vis concludere?Ar. Filius genitus eſt, an non?Ath.Genitus eſt.Ar.Viden, eum antequam B gigneretur,non fuiſſe?ſin autem fuit,erit ſecundùm tua verba ingenitus:quòd ſi id ita eſt,non fuerit genitus Filius. Ath. Deus ſimúlne Pater eſt , an non? Arius.Potentia quidem ſemper, ſed actu non ſemper. Ath. Mundus quatenus ad potentiam attinet, erátne ſine vllo fine & circũſcriptione temporis apud Deum,an non?Ar.Erat inquam. Athan. Igitur quemadmodum voluntate mundum fabricatus eſt Deus,ita & Filium fabricatus eſt pro tua ſententia. Ar. Non ita vt mundum , memor enim ſum ſuperiorum demonſtrationum, ſed ante ſæcula dico ex voluntate habuiſſe Filium, ſed tamen exiguum interuallum ſtatuo inter Patrem & Filij generationem,vt genitus habeatur. Ath. Num Deo patri id decori,an probro id illi eſſe opinaris ? Ar. Abſit, vt Deo adiungas probrum : nam prorſus bonum eſt, Deum eſſe Patrem. Ath. Ergo à deterioribus ad C meliora profecit Deus ſecundùm te. Nam ſi quum *Abſurda* Pater non eſſet, factus eſt deinde Pater, nimirum verſus immutatúſque eſt,ab exiguis ad maxima. Si autem dicis, priuſquam Pater fieret, eum præcioſiorem fuiſſe,ad deteriora progreſſus eſt : Si autem id ita habet,quomodo poterimus dicere , Deũ immutabilem eſſe, in ſe perfectum eſſe, neque proficientem in melius,neque à melioribus degenerantem in peius ? Corruptibilium enim proprium eſt mutari , nunc quidem à melioribus in deteriora, nunc à minoribus in precioſiora. Num ictum oculi voles concedere quo Filius non extiterit, antequam naſceretur? Ath. Id quod non fuerit , non concedo fuiſſe. Ar. Quamobrem? Ath. Quoniam *Pſal. 8.* ſcriptum eſt: *Non erit in te Deus recens.* Si enim pauxillum momenti concеſſero, fuiſſe aliquando tempus,quando ipſe non erat, erit Deus ille quem cõ- D fiteor recens Deus,quod abſit,vt à Chriſtiano ſentiatur : quippe qui hoc modo confeſſurus ſit contraria ſacris ſcripturis. Ar. Quæ contrarietas , ſi dicas eum ad ictum oculi, priuſquam generaretur nõ fuiſſe,ne ingenitum eum eſſe intelligamus ? Athan. Multa & magna contrarietas hic ſe oſtendit contra pietatem ſacrarum literarum vbique proteſtãtium filium ſemper fuiſſe, neque vnquam fuiſſe tempus quo non extiterit. An tibi malum non videtur , ſi contraria loquamur diuinis ſcripturis? Ar. Affer mihi teſtimonia. Athan. Audi Ioannem dicentem, *Ioan. 1.* *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum.* Quis talia locutus eſt ſanctorum Prophetarum , aut Apoſtolorum, qualia tu dicis? An in alicuius hominis cogitatum incidere poſſit de ratione ſine Verbo Deo: erat aliquando tempus,quando ille non erat?

A Quod ſi admittimus,iam ſequitur,fuiſſe aliquando tempus,quando Deus Pater fuit irrationalis, ſiue abſque Verbo.Ar. Ergo Verbum enunciatum intelligis. Atha. Nequaquam:ego enim loquor de Verbo ſubſtantiali,non de Verbo quod euaneſcit, aut quod ex Deo proceſſit,& rurſum in Patrem reſolutum,ſecundùm Sabellium,ſed quod ineffabiliter genitum eſt : coexiſtere enim dico filium cum Patre:Nam vt non poſſis animam ſine ratione intelligere : ita Deum Patrem abſque filio fuiſſe credere nefarium eſt. Vt enim pater nullo principio inchoatus eſt,ita quoque Verbum, quod Deus eſt, & filius Dei,principio caret. At. Qui poſſit eſſe filius ſine principio , quum ipſe profiteatur ſe ignorare diem conſummationis ſæculi ? Ath. Dic mihi, homo,quod ſciſcitabor de architecto putáſne eum qui ſumpto calamo menſuras ichnographiæ dirigit , ſuperiora inferioraque habitacula deſcribit, ſecunda ſcilicet & tertia cœnacula : & primo abſoluto,ad ſecundum procedit : & ſecundo exædificato ad tertium progreditur: putáſne ipſum,inquam, intelligere quod abſolutioni operis appropinquet & immineat?aut eum ignarum fuiſſe,quid poſt primum cœnaculum illi in ſecũdo laborandum eſſet, & in tertio totóque ædificio finem vltimum animo proſpicere,an non ? Ar. Agnoſcerem ita ſe habere. Ath. Filius igitur Dei qui omnia quum non eſſent,ad eſſentiam produxit, & coaptauit inter ſe elementa iſta, qui prouidentia mundum hactenus regit & gubernat , quemadmodum ipſe Dominus locutus eſt, *Pater meus huc uſque operatur , & ego operor:* ignorat ſcilicet , quando conſummaturus ſit quod ipſe ædificat?Iam,inquam,cape experimentum,abi & quære ex homine indocto de menſis impletione, is ſi ignorat illud ſpacium triginta dierum eſſe, nihil ad tua interrogata reſpondebit. Quòd ſi attolleris hanc quæſtionem ad hominem ſcientem,ſtatim tibi reſpondebit:ſi decimus quintus dies eſt, dimidium menſis completum eſſe : ſin autem fuerit vigeſimus ſeptimus dies,dicet tibi menſem ad finem decurrere. Eadem ratio , ſiue de luna, ſiue de anno agatur. Si enim ab experto ſciſciteris quando luna plena erit , pro ſua ſcientia exponet , probabitque quia vndecimus dies ſit, pleniluniom aduentare, ſin autem duodecimus dies fuerit,dicet in proximo eſſe, vt luna compleatur. Ar. Ita eſt vt retuliſti. Ath. Si igitur architectus nouit, quando abſoluturus ſit ædificium,& vir peritus ex numero ſentit , quando menſis finiatur, & ex ſcientia ſphærici curſus, quãdo futurum ſit plenilunium, & quando decreſcendo defectura ſit luna, & quo ſpacio annus conficiatur:qui queſo non affirmaremus, Dominum Ieſum qui mundum condidit, eumque conſummaturus eſt, diem conſummationis cognitam habere ? Si enim id ignorabat,qui quæſo,quum ab eo quæſitũ eſſet de conſummatione ſæculi huius, & de ipſius ſecundo aduentu, vera potuit reſpondere? Siquidẽ illorum eſt vera dicere, de rebus præſentibus & futuris,qui ea explorata certaque habent. Vnde Seruator conſcius eius rei, veritatem eius, quòd ab eo quærebatur, indicauit. Sciſcitantibus enim diſcipulis, quod ſignum eſſet aduentus Domini Ieſu & conſummationis ſæculi huius, ad iſtum modũ reſpondit, *Videte ne quis vos ſeducat : multi enim ſub meo nomine venient, dicentes, Ego ſum Chriſtus , & multos ſeducent, futurum autem eſt, vt audiatis bella & rumores bellorum: videte, ne exterreamini , oportet enim hæc fieri, ſed nondum finis. Inſurget enim gens contra gentem , &*

Verbum quid. *Quod filius ſit patri coæternus.* *Ioan. 5.* *Conſummationem ſæculi nõ ignorauiſſe Chriſtum.* *Luc. 21.*

regnum aduerſus regnum, & erunt fames & peſtilentia, & terræ motus in ſingulis locis: verùm hæc omnia, initia dolorum ſunt. Tum tradituri ſunt vos in tribulationes, & occident vos, & eritis odio habiti ab omnibus propter nomen meum, ac tunc ſcandalizabuntur multi, & ſe inuicem prodent, & ſe inuicem odio habebunt, multíque falſi Prophetæ ſurgent, multóſque in errorem ducent: & quia cum abundabit iniquitas refrigeſcet charitas in pleriſque. Qui autem perſeuerauerit in finem, ſaluus erit: & prædicabitur Euangelium regni in vniuerſo mundo, in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc aderit finis.

Ibidem

Et paulò poſt dicit: *Erit enim tribulatio magna, qualis non fuit ab exordio mundi vſque nunc, neque futura eſt: & niſi conciſi eſſent dies illi, non incolumis remaneret vlla caro. Tunc ſi quis vobis dixerit, Ecce hic Chriſtus, ecce illic, ne credideritis.*

Luc. 21.

Et poſt alia nõnulla dicit, *Quemadmodum fulgur prodit ex Oriente, & apparet vſque in Occidentem, ita erit aduentus Filij hominis: vbicunque fuerit cadauer, eò conuenient aquilæ. Statim autem poſt tribulationem eorũ dierum, ſol obtenebrabitur, & luna non dabit lucem ſuam, & ſtellæ cæli cadent, & vires cælorum quaſſabuntur, & tunc apparebit ſignum Filij hominis in cælo:*

B

Ibidem.

Ac deinde paulò poſt, *Amen dico vobis, quòd nequaquam præterierit ætas iſta, antequam omnia iſta fiant: Cælum & terra tranſibunt verba autem mea non tranſibunt. De die autem & hora nemo cognitum habet, ne Angeli quidem cæleſtes, niſi Pater ſolus.* Iam prorſus eſt hominum ſapientium deprehendere ex tot indiciis de die & horà à Seruatore pronunciatis; ipſum certiſſimè cognoſcere quando venturus ſit, & reſtiturus omnia, quemadmodũ prædefinitum eſt ab indiſiunctibili ſua cum Patris voluntate. Sume enim in manus Euangelium & lege partem eam Matthæi, quæ eſt de hac quæſtione, & omnia tibi innoteſceut, quàm non ignarus fuerit huius diei Domiuus, alioqui ſi ignarus fuiſſet, quomodo ea quæ nondum contingebant ſigna & tentamenta diem iſtum antecedentia prædicere potuit? Nam vſque ad conſummationem & aduẽtum ſuum, ſigna notaſque rerum præindicauit, adeò vt qui diligentiores ſint & laborioſiores, tempus illud agnoſcant, ex admonitis Domini.

C

Filius hominis neſcit diem iudicij, quo modo intelligendum.

At. Si reuera diem illum ſcit, cur ab eo dictum eſt, neque Filium nouiſſe diem illum? Ath. Non ab eo dictum eſt in hanc formam, neque ego noui diem illam: id enim conſequens fuiſſet, vt diceret Dominus, ſiquidem de ſe certum eſſe voluiſſet, quòd iſtius rei ignoratione teneretur. Quin in Matthæo iſtud ipſum non refertur, *neque Filius nouit diem illam*, & cæteri Euãgeliſtæ omiſerunt iſtius rei mentionem. A Marco autem ſolùm relatum eſt, *neque Filius nouit diem illã.*

Mar. 24

Lege Marci narrationem tecum in animo, & ſenties Domino diem illum & horam nequaquam occultam fuiſſe. Ait enim Dominus Ieſus, *de die autem illa & hora nullus cognitum habet, nec Angeli quidem cælorum, nec Filius niſi Pater.*

Mat. 13.

Sciens enim ſe nihil diſtare ſeeundùm ſubſtantiam à patre, ſed vnitum ſe eſſe Patri Deo, ſuam præcognitionem ſubindicauit ſub Patris præcognitione, quemadmodum ipſe inquit, *Ego & pater vnum ſumus*: ac rurſum, *Omnia quæ habet pater, mea ſunt.*

Ioan. 10

Non propter res creatas locutus eſt, quum diceret, Omnia quæ habet Pater mea ſunt: Sed quæ ſpectant ad Deitatem patris, ea ſibi propria & peculiaria eſſe oſtendit: nimirum, Immortalitatem, incorruptibilitatem, inuincibilitatẽ, incomprehenſibilitatem, potentiam, & præcognoſcendi vim, & quæcuuque Pater eſt, ea ſibi vt propria vendicauit. Ignorare tamen dixit, vt dictũ eſt, *Angelos & Filium.*

Ioan. 14

At. Num & aliter eſt filius? Atha.

A

Verus quidem Filius Dei vnicus eſt, qui eſt & Verbum & Deus. Eſt autem & alius quoque filius adoptatus propter templum corporis eius Domini noſtri Ieſu Chriſti: vt inquit diuinus Apoſtolus, *Non enim accepimus ſpiritum ſeruitutis iterum ad timorem, ſed ſpiritum adoptionis in quo clamamus: Abba Pater:*

Rom. 8.

& clarè ad Apoſtolos locutus eſt, *Filioli mei adhuc pauliſper vobiſcum ſum, & abeo ad eum, qui miſit me.*

Ioan 13.
Mat. 21.

Et ad Iudæos in parabolis ad iſtum modum, *Homo quidam habuit duos filios, qui conueniens maiorem ita locutus eſt, Abi & operare in vinea mea, qui reſpõdit, Faciã Domine, & nõ abiit: deinde adiit ad alterũ Filiũ, & dixit, Vade operare in vinea mea, qui reſpondit, ſe non velle, poſtmodum autem pœnitentia ductus, abiit.* Hîc percunctatus eſt Domiuus vter ex iſtis voluntatem Patris fecit? Dicunt Iudæi, Poſterior filius.

B

Explicatio.

In confeſſo autem eſt, Deum Patrem eſſe omnium, vineamque eſſe viam iuſtitiæ, in qua iubebat maiorem filium operari, qui quum ad exitum interuallum principio gaudere videbatur illa iuſſione, ipſum iubentem poſtea contempſit. Eſt autem ille Iudæorum populus, qui ob infidelitatem reiectus eſt ab adoptione, & minor filius, gentium natio eſt, quæ principio vocationis ſuæ contumax per infidelitatem, in idololatria detinebatur. Poſtmodum autem pœnitentia ductus, & fidem habens, paternis mandatis obſecutus eſt, & per obſequium amicus bæteſque patris, vt filius deſignatus, omni honore & gratia apud patrem ſuum dignus habitus eſt, excepto, quòd conſcius non ſit illius diei & horæ: loquor autem de conſummatione ſæculi, niſi quòd ſigna illi data ſint, ne ignarus finis appropinquantis imparatuſque, ab illo die opprimeretur. Ar. Agnoſco illud rectum eſſe quod de die dixiſti.

C

Quod filius ſit conſubſtantialis Patri. Subſtantia quid.

Sed quòd ſubſtantia vnitus ſit patri filius, id non rectè dictum eſt. Ath. Quandoquidem tibi vituperandi bona, non exiguum ſtudium eſt, & aduerſus ea quæ piorum confeſſionibus confirmata ſunt, reſpondebis mihi, quidnam ſit ſubſtantia. Ar. Vnde eſt quòd res ſubſiſtat, hoc eius ſubſtantiam dico. Ath. Probè loqueris. Cæterùm quia nos in præſentia de Deo ſermocinamur, dic mihi quænam ſit Dei ſubſtantia? ne apud illiteratos exiſtimemur de diuitiis loqui, [quæ & ipſe ſubſtantiæ appellantur.]

Hæc verba in Græco exemplari nõ habẽtur.

Ar. Dei ſubſtantia eſt, vt ſi quicquid eſt Deus illud ſubſtantia eſt. Ath. Rectè tu quidem, ſed viciſſim audi. Ar. Dic quod vis. Ath. Sciſne Deum conformatum demiſſumque ad noſtram imbecillitatem ſubinde in diuinis ſcripturis humano more nobiſcũ colloqui vt humana natura, ex verbis conſimiliter habitis, id capere poſſit, quibus nos & erigimus, & ad ſupercæleſtium diuinorumque myſteriorum ſcientiam peruenimus?

D

Ar. Scio rem ita habere. Ath. Igitur Deus loquens ad ſuum Filium per Prophetam, *Ex vtero ante luciferum genui te*, indicat per hoc ex paterna ſubſtantia Filium prodiiſſe.

Pſ. 110.

At. Quid ais? ventrémne habet Deus? Ath. At qui iam antea dixi, ſacras ſcripturas ob noſtram imbecillitatem, ſubinde humanis ſimilitudinibus de eo loqui, non quòd Deus talis ſit, ſed vt nos corporalibus exemplis piè de diuinis cogitemus. Nulla igitur alia de cauſa vterum nominat, niſi vt doceat, Filium ex Patris ſubſtantia genitum eſſe, intelligi debere.

Ex vtero, id eſt ex ſubſtantia genui te.

Si autem hoc à vero eſt alienum, cum ipſe explana, quo pacto hoc Verbum intelligi debeat. Ar. Scriptura loquitur ex perſona Patris, *Eructauit cor meum verbum bonum*, quid igitur, num verbum illud, quod eſt Filius, eructauit?

Pſal. 44.

Ath. Scriptura probè loquitur, ſed tu hoc dictum

cum

cum aliis multis male detorques. At. Explica igitur tu nobis veritatem iſtius dicti: ſiquidem ego illud peruerto, vt tu dicis. Ath. Deus ſpiritúſne eſt impatibilis, an non? At. Spiritus, inquam, impatibilis eſt. Ath. Quum igitur ſcriptura dicit, Ex vtero genitũ eſſe Filium, tum ex diuina ſubſtantia ingenuitatem Filij declarat: ne autem imbecille genus humanum humano more Chriſti natiuitatem intelligeret, hãc formulam ſermonis concepit, *Eructauit cor meum verbum bonum.* (*Ibidem.*) Verùm ne rurſus quiſpiam auſit aſſeuerare hoc dicto, verbum quod ore effertur, indicari, mentionem ortus ex vtero fecit, quo vel ita deſiſterent à prauo intellectu. Scriptura autem omnes humanas cogitationes vndecunque circunſepſit, vt eriperet hæretico omnem veſaniam malè cogitandi de æterna & incomprehenſibili filij Dei generatione. Nam ſi ex ventre eſt, quomodo ex corde prodiit? ſi ex corde eructatus eſt, quomodo ex vtero prodiit? At. Quid igitur debemus hîc dicere & cogitare? Ath. Nihil aliud, quàm vt filium ex ſubſtantia Dei & patris genitum eſſe, per huiuſmodi exempla condiſcamus. At. Si filius erat conſubſtantialis Patri, cur id præſens diſcipulis ſuis non dixit? (*Quod filius ſit Patri conſubſtantialis.*) Ath. vbi quæſo confeſſus non eſt, ſe conſubſtãtialem eſſe Patri? At. Potéſne tu oſtendere vnum, quod ex numero eorum eſt, quæ nulla arte cognoſci poſſunt? Ath. Non ex dubiis iſta colligere, ſed ex euidentibus rebus veritatem iſtius rei tibi oſtendere volumus, modo mihi memor ſis tui dicti: quicquid eſt Deus, id eſſe illius ſubſtantiam, hoc eſt, filium, aiſne, an negas? At. Nequaquã. Atha. Cur igitur locutus eſt Dominus, *Ego & pater vnum ſumus,* (*Ioan. 10.*) niſi idem ſit cum Patre per paternam Deitatem, qui potuit dicere, *Ego & pater vnum ſumus?* (*Ioan. 14.*) quid igitur, falſáne an vera locutus eſt? Abſit vt falſa. Veritas enim nunquam mendacium fuerit. Quin & illud, Qui videt me, videt & Patrem meum: nihil aliud docet, quàm vnam vtriuſq; Deitatem. Si enim Filius ſubſtantia alius eſt, ac proinde diuerſus à Patre, qui poteſt in Filio ſpectari Pater? Nam ſi non poteſt lignea imago virilem formam referens æſtimari agnoſciq; ex lapideo, quũ res ſit diuerſæ ſubſtantiæ, & æquè impoſſibile ſit, aut naturam lapideam in ligno, aut viciſſim ligneam in lapideo deprehendi, quantum attinet ad ſubſtantiæ rationem. Omnino ſequitur, Deum regem omnium in Filio ſuo eiuſdem ſecum ſubſtantiæ cognoſci. Siquidem ſimilia, quatenus ſunt eiuſdem ſubſtantiæ, oculis animaduerſa, eorum, quæ viſa non ſunt, cognitionem afferunt. Ar. Cur igitur Dominus locutus eſt, *Ego ſum vitis vera, & Pater meus agricola eſt,* (*Ioan. 15.*) num vitis & agricola eiuſdem ſubſtantiæ eſſe poſſunt? Athana. Noli mihi truncare dominicam vocem: ſed, vt poſita eſt, ita recita, *Ego*, inquit Dominus, *ſum vitis illa vera, vos autem palmites, Pater meus agricola eſt.* (*Ibidem.*) Dic mihi igitur, negas te admittere Filium eſſe Patri conſubſtantialem, ob iſtam vitis & agricolæ comparationem? Quid ergo, num hominibus eum conſubſtantialem dices? Ar. Nequaquam. Atha. Placidè auſculta, & ad iſta mihi reſpondeas, Vitis éſtne cum ſuis palmitibus eiuſdem naturæ? aiſne an negas? Ar. Prorſus aio, & oro te vt huius loci explicationi quamprimùm finem imponas, vt me talem facias, qualis tu es. Athana. Niſi prius ad interrogata mea reſponderis, nullo modo petitionis tuæ compos fies. Ar. Loquere quod tibi videtur: nam & ego quatenus dabitur, pro viribus reſpondebo. Athana. Dextera & brachium Chriſtus eſſe commemoratur, quánam putas cauſa? (*Dextera & brachium Chriſtus eſt quomodo.*) Ar. Iſtiuſmodi ſi dicantur, pro congruentia & conſequentia intelligere debemus: quale eſt & illud, *Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me.* (*Pſ. 118.*) Nam hic conſideramus opificium Dei: quum autem dicit, *Brachium Domini cui reuelatum eſt*, (*Pſa. 53.*) certum eſt illum de filio loqui: his adiice & illud, *Dextera Domini fecit virtutem*: (*Pſ. 117.*) In confeſſo eſt, eum de Filio loqui, per quem omnia facta ſunt. Ath. Brachium ei cui eſt brachium, nónne conſubſtantiale eſt? aiſne an negas? At. Sic habet. Ath. Et dextra, cui dextra eſt, eine ſimul conſubſtantialis eſt? Ar. Aio, inquam, ſed tu mihi vis æternum illum Deum ex partibus conſtitui. An nunquam audiuiſti Clementem Petri apoſtoli ſectatorem, qui iſtiuſmodi opinionem ſubruit? (*Clemens Petri ſectator.*) Athana. Mi homo, memor ſis dictorum. Ego enim ne erres, ſimplex, incompoſitum, infinitum numen veneror, quum id didicerim ex ſacris & diuinis ſcripturis, poſtmodum & ab Epiſcopis, qui mihi hoc per manus tradiderunt. Nulla igitur alia de cauſa ſcriptura brachium, & dexteram vocat Filium, niſi vt piè intelligamus Filium Patri conſubſtantialem eſſe, (*Filius dextera & brachium appellatur.*) quia concedi nequit in homine, vt diſcrimines inde brachium aut dexteram, aut digitum, quaſi id diuerſæ ſit eſſentiæ. Ar. Aſſentior tibi eſſe conſubſtantialem patri Filium: ſed quod reſtat, expone mihi de vite. Athana. Duo genera vinearum ſolet commemorare ſcriptura, (*Vinearũ duo genera.*) vnam quidem bonam, fructuoſam, hilarem, lætificantemque cor hominis, nimirum Dominum Ieſum Chriſtum: alteram verò diabolum, tabiem, venenumque diſtillantem vt ſcriptum eſt, *Vitis eorum è Sodomis eſt, & palmes eorum ex Gomorrha. Vua eorum, vua fellis, racemus acerbitudinis, vinum eorum furor aſpidum inſanabilis.* (*Deu. 32.*) Quin & populus nomine vitis appellatur, & iuſti ſubinde vineæ nuncupantur. Simpliciter autem & abſolutè, & diſtinctim, *Ego ſum vitis illa vera*, de ſe dixit ſeruator, ne ex communione vocabuli, adnumeraretur prædictis vitibus, vel cum diabolo, vel cum vite tranſlata ex Ægypto, & plantata, vt faceret fructum vuæ, & ſpinas fecit, ac propterea de ſe cum appendice locutus eſt, *Ego ſum vitis illa vera*, (*Ioan. 15.*) cuius fructus vita eſt gaudium, pax dilectio, iuſtitia, fides ſynceriſſima, cognitio, religio, ſanctitas, grauitas, humanitas, manſuetudo, continentia, aliaque ſimilia. Et quoniam palmites, qui eiuſdem generoſitatis ſunt, verè illius vitis palmites ſunt, oportet eos ſimilem fructum proferre cum ea vinea cuius ſunt palmites. (*Palmites i. Chriſtianos decet à vite. i. Chriſto non degenerare.*) Apoſtolis igitur dixit, dum eos inſtruit, vt manerent in fide, ne dum deſiliunt è veritate quemadmodum Iudas fecit, infructuoſi reddantur. Qui enim elabuntur è Domini charitate & fide, quaſi palmites amputati, abiiciuntur extra diuina. Adhortatur igitur diſcipulos, vt ſobrij ſint & alacres, dum inquit *pater meus agricola eſt*, (*Ibidem.*) ac ſi diceret, Scire vos volo, quòd ſi pater quempiam colat, ille meum fructum refert, non ſinens alienum fructum in veris palmitibus vitis germinare: Nam deambulans in vinea, hoc eſt, in cellis animæ, omnia putrida & inſolentia tollit, ne lignorum luxuria inſoleſcens, fructum eorum non proferat quem agricola deſiderat. Cæterũ quia ſenſibilis vineæ mẽtio conferre aliquid nobis poteſt ad quæſtionem propoſitam, initium hinc ſumamus ad eius rei interpretationem conficiendam. Siquidem vitis ſub (*Vitis.*)

hyemen florens fructificoſaque relinquitur contra incurſus hyemis crudeliſſimo aſſultu frigoris folia nonnulla tabefaciens,quæ per imbecillitatem caduca à ſummo cacumine humi delabuntur: ſed tamen per id tempus etiamnum vitis palmites ſuos retinens,hyemis violentiæ nõ cedit: & quamquam nonnulli ex palmitibus diuturnitate immenſi frigoris lędantur,vitis tamen ſuo in ſtatu permanens, cum ſanis adbuc palmitibus, hyemen tranſmittit, hybernaſque ærumnas euadit. Cæterùm quum vel attigerit, hoc eſt nouum annum, iam illa ſe putat ad requiem perueniſſe: ſed agricola derepente ſuperueniens,cultrum illi inducit:principio diligenter circunſpectens omnes palmites, incipit læſa ab hyeme amputare, deinde etiam ſana à tertio quoque aut quarto oculo reſcindere: vitis autem ita nudata & icta ferro ſublimis conſiſtit, & in cælum reſpiciens ad triduum lacbrymatur, nacta deinde conſolationem ex diuina prouidentia, omiſſis lacbrymis,derepente ingenti numero copiiſque palmitum refrondeſcit, taliſque apparet qualis antea fuit vel potius ſpecioſior. Atque è ſuperioribus de vera vite dictis,manifeſtius intelliges quæ ſequuntur. Dominus igitur perſonam vitis palmitoſæ & opacæ ſuſtinens,tum propter multitudinem diſcipulorum,populorumque,vndique ad eum pro auxilio ventitantium,adeò vt numerus fidem ſuperet partim deſiderio eius, quo illi, vt palmites inſeparabiliter adhæreſcerent: partim ſpiritualis commodi gratia, neutiquam extra eum eſſe, ſed cum illo eſſe cupientes: aliique ab eo ſanitatem quærerent, alij rurſus nomine Meſſiæ exciti,quum illum audirent aduenisse,ad eum ſe conferrent, quo illud admirabile ſpectaculum Deum in homine præſentẽ contuerentur,eumque in corpore cum hominibus conuerſari. Hîc quum omnia gaudio redundarent, nemoque ab eo diſcedere vellet, velut denſa aliqua vitis,inter tot myriades agminum ſecum ambulantium incedebat, verùm omnibus Chriſto ob eius deſiderium vnitis,vt experimentum de tot ſectatoribus caperetur: cœpere hyberni venti ſumma cacumina perflare, multiſque perinde frondium inſtar exareſcentibus euenit,vt non pauci è vitali iſta vite exciderint, dum iſti metu principum ſacerdotum, ne exularẽt è ſynagoga, vitam ſuam abnegãt quarum rerum exempla etiam nunc videmus, quũ hypocritæ noſtri temporis, cæterorum omnium ſecuri, malunt, gloriam perſecutorum Eccleſiæ, quàm gloriam Dei. Non defuerunt etiam tum, qui nullam voluptatem ſentirent ex ſpiritualibus & diuinis verbis Chriſti, retrorſum auerterẽtur, obtrectanteſque beneficiorum authori, has voces edebant, *Quis poteſt eum audire?* Quod ipſum & noſtris temporibus faciunt,qui veritatis comites præbere ſe nolunt,eò quod comites fidei ſint tribulationes & pericula. Aiunt enim, Quis poteſt ſeruare traditionem præceptorum domini & fidei? Quin etiam nunc infidelitatem Iudæ vehementia frigoris oſtẽdit, quum quidam etiam nunc amore mundi deuicti, olim diſcipuli & aſſeclæ Chriſti, quibus ipſis gazophylacium concreditum fuit, contra Chriſtũ Sinodos nefarias conciliant: Non quòd ille ignoraret illorum imbecillitatem,ſed eos dominicis pecuniis fungentes promptiores redderet,ad fortiter agendum pro Domino. At illi contra regem ſuum bellum ſuſcipiunt propter mundi amorem. Iſtiuſmodi palmites, vicem ignobilium ſteriliumque ramorum ſuſtinent,reſecanturque ab agricola, vt fiant alimoniæ ignis æterni. Hyems porro illa veræ viti,hoc eſt,Domino acrius imminebat,quum nũc Scribæ & Phariſæi eum lapidare vellent, metu ab inceptis reſilientes,ne ab iis qui Chriſtum amabant occiderentur: nunc eum comprehendere annirerentur,ſed fruſtra, quod illis à Ieſu conceſſum non fuit,quoadúſque veniret dies & hora ante ſæcula à Domino præconſtituta in qua illum oportebat pati:nunc eum præcipitare ſatagerent,illo per mediũ illorum inoffenſè tranſeunte,aliaque inſuita pericula incumberent, quæ impetentia quidem grauiter, ſed repulſa fortiter, in nihilum euaneſcebant. Cæterùm quum iam noui anni principium adeſſet, quo tempore oportebat Paſcha immolari ſecundùm oracula Dei, omneſque colligationes iniquitatis ex mandato Dei ſoluendæ eſſent, & vt eleemoſynis Deum ſibi propitium redderent,nec proximum odio haberent,neque quicquam molirentur aduerſus quempiam mortalium,ob generis humani communionem,ſed vt in pace ipſi purgatiſſimi victimas offerrent,per id tẽpus Dominus,quod pacis & feſtæ diei erat, Hieroſolymam cum diſcipulis venit non vt ignarus eorum,quæ ſibi euentura eſſent, ſed vt maximè eorum conſcius, quippe qui diſcipulis futura prædixerit: *Ecce*, inquiens, *aſcendimus Hieroſolymam, & Filius hominis tradetur in manus presbyterorum & Scribarum,& tradent eum gentibus,& condemnabunt eum morte.* Vt igitur iniuſtitia iniquæ turbæ Iudæorum innoteſceret,venit pax in Hieruſalem: illi autem qui paci infeſti erant,viſo eo perturbabantur. Odioſa ſiquidem res eſt pax, hoſtibus & homicidis, vt qui potius malis gaudeant, quàm aut rebus bonis aut fœcunditate pacis. Quapropter obſeruantes locum vbi Chriſtus erat cum diſcipulis, eo derepente armati ſuperueniunt, & prius omnibus inſpectis,nefarias manus in eũ coniiciunt,adhuc diſcipulis apud eum conſiſtentibus. Ille autem placidè ſceleratis ait, *Si me quæritis, ſinite iſtos abire.* Diſcipuli porro contuentes tam grauia pericula & tentationes, non præſente ipſis virtute Spiritus ſancti,relinquentes magiſtrum & Dominum fugam arripiunt. Illi verò vt domeſtici familiareſque ſatanæ comprehendentes Ieſum, ducunt eum ad caluariæ locum, vt crucifigerent eum ibi, omnia adimplentes,quæ prius de eo ſcripta fuere, & ſuſpendentes eum fixerunt in cruce, non aliter quàm vitem in pedamento. Ille autem relictus ſolus in cruce quaſi binos & ternos duntaxat palmites retinens,manus in tranſuerſum expandit,capite pectore & pedibus in tectum protenſis, percuſſus, præter cæteros ictus, etiam haſta lacbrymabatur ſuo ſacratiſſimo ſanguine,quaſi ſcatebris fontium: poſt triduum verò reſurrexit,nihil diminutus, ſed qualis antea fuit: imò magnificentior apparens,certiſſima fide adimplens corda diſcipulorũ, quod ipſe eſſet eorũ vita: progerminauitq; ſibi poſt reſurrectionem ingentem numerũ diſcipulorũ multò maiorem quàm antea. Nec in Iudæa ſolũ, ſed & vſque ad mare palmites ſuos extendit, operuitq; montes vmbra eius,& propagines eius cedros Dei. Piè ad iſtum modũ tractatio de vera vite,quatenus datur, concipi debet. Ar. Valde bene ſe habet,reliqua mihi ſupereſt quæſtio de Spiritu ſancto. Nam de Filio tecũ confiteor,eum per omnia æqualẽ eſſe patri, id tantúmodo excipio,quod ille ſit omnipotens. Ath. Nihil eorum confiteris quæ ad pietatem ſpectant. Ar. Qua de cauſa? Athan. Firmiter credendum eſt, æqualem eſſe Patri Filium, & omnium eorum

Dominum

Margin notes: *Chriſtus eſt vitis vera quomodo.* — *Hiberni venti vitis veræ infeſti.* — *Ioan. 6.* — *Palmites ſteriles.* — *Hyems.* — *Ioan. 13.* — *Venit pax in Hieruſalem. Pax hoſtibus & homicidis odioſa.* — *Ioan. 18.*

Dominum eſſe, in quos dominium hahet Pater. Ar. Ego de omnipotentia loquor, non quòd non omnibus duminetur, quibus pater ſuus. Ath. Omnipotens quid igitur eſt? Ar. Ex eo dictos eſt, quòd omnia ſub ſua poteſtate teneat. Ath. Quid ergo Filius ſecundùm te omnia ſub ſua poteſtate non habet? Ar. Rectè & hoc cum cæteris narras. Omnia enim ſub ſua poteſtate habet & omnium eſt Dominus Filius, quemadmodum & Pater, quum ſit vna ſubſtantia Pattis & Filij, ac proinde vna Deitas & omnipotentia: Reliquum eſt vt de Spiritu ſancto quæramus, quandoquidem in principio ſtatuebas eum Patri & Filio conſubſtantialem eſſe. Ego autem cootradicebam, quum documenta habeam ex ſacris ſcripturis, illum creatum eſſe, vt paucis tibi dicam, iſtius rei comprobationem oſtendam potiſſimum ex eo quòd Ioannes affirmat omnia per Filium facta eſſe, oihil cooperante cum filio Spiritu ſancto: Deinde quòd emittatur à patre è cælis ad præſidium Apoſtolorum. Iam quòd de loco in locum tranſit, id tranſitoriæ ſubſtantiæ eſt, ex qua re liqoet eum conditæ naturæ eſſe, & nequaqoam inconditæ, quam confitemur eſſe in beata illa eſſeotia patris & filij omnia continente, & vbique præſente pet ſuam eſſentiam, quemadmodum in ſuperioribus verbis à te conceſſum fuit & à me cõſenſum, non tibi, ſed veritati, quum etiam Deus id per Prophetam loquatur, *Ego ſum qui vibrando iaculor*, quibus ego arbitror te non poſſe contradicere. Ath. Scriptum eſt, *Eſtote ſancti, ſicut ego ſum ſanctus, ſanctificans vos.* Et Seruatot iterum ad ſuum Patrem de ſanctificatione diſcipulorum locutus eſt: *Pater ſanctifica eos in veritate tua*, quum tamen idem de ſe ipſo dicat, *Ego ſum veritas*, ac proinde ſecundùm iſta ipſa Patris Filiíque diuinitas, & ſancta eſt & ſanctificans, vt quæ ſanctificet omnia rationalia, quæ digna habentur ex libero ſtudio & arbitrio recipere beatam eſſentiam in communionem ſanctificationis. Si igitur Spiritus ſanctus non eſt ſubſtantiæ Patris, cut eum Filius Dei in conſociatu ſanctificationis adnumerat? Ita enim Dominus ad diſcipulos loquitur: *Proficiſcentes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Si ergo omnes gentes quæ fidem recipiunt & ſanctitatem, ſanctificantur trina illa beatiſſima nomenclatura, certum eſt etiam Spiritum ſanctum, eius etiã Deitatis eſſe, cuius eſt Patet & Filius, qoum & ipſe ſanctus ſit ex ſubſtantia, & ſanctos faciat omnes appropinquantes ſuæ communioni, vt dicit Apoſtolus ad Epheſios, *Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu eius qui eſt ſanctus.* Qui ſi non eſt Dei patris & filij ſubſtantiæ, rurſum dico, cut connumeratus eſt cum patre & filio? Et quaſi patris filiíque Diuinitas non ſufficeret ad ſanctificationem fidelium, aſſumpſit, & paracletum ſpiritum veritatis ad complementum ſanctificationis, ſi ille non ſit eiuſdem cum ipſis ſubſtantię? Quòd ſi admittatur, quomodo dicere poſſumus nomen nullius egenum, & ex ſe perfectum eſſe, nollaque re opus habere ad vim facultatemque benefacieodi? Ar. Si æternæ Deitatis conſubſtantialis eſſet ſpiritus omnino omoibus in locis per eſſentiam præſens eſſet, oeque quum emittitur, de loco in locum procederet. Ath. Sancti Angeli habéntne Spiritum ſanctum, an non? Ar. Admodum. Ath. Sempérne illis adeſt, an ad tempus ſanctis illis poteſtatibus præſto eſt? Age ergo dic mihi, quatenus Angelos ſanctos eſſe exiſtimas, & quatenus non, certum

Quod filius ſit omnipotens.

Quod ſpiritus ſanctus ſit Deus.

Ioan. 17.

Ioan. 14.

Mar. 16.

1. Cor. 6.

A eſt enim in Spiritos ſancti eſſentia eos ſanctos non eſſe ſecundùm Verbum Dei ita dicentis, *Non vtique permanebit Spiritus meus cum hominibus iſtius ætatis, eò quod carnes ſint.* Et Paulus Apoſtolus ait, *Si quis autẽ Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius.* Si igitur cauſa malorum operum in hoc eſt, quòd Spiritus ſanctus non ſit cum peccatoribus, nec in iis habitet, conſequens eſt, Angelos eſſe adminiſtros peccati, niſi vbique habeant Spiritom ſanctum. Ar. Vbique habent poteſtates illæ Spiritum ſanctum. Atha. Et ſancti patres, qui à condito æuo placueruot Deo, coniunctum ſibi habebant Spiritum, & nunc quoque habent, an non? Ar. Habent, & habuerunt omnes ſancti inſeparabiliter Spiritum ſanctum. Atha. Apoſtolis quum adhuc in carne egerent, aderátne Spiritus ſanctus an non? Ar. Nefarium eſt dicere nõ adfuiſſe Apoſtolis Spiritum ſanctum. Ath. Simúlne B ibant prædicantes regnum cælorum, an diſperſi sũt in duodecim partes mũdi? Ar. Separati ſunt à ſe iouicem quantùm ad carnem attinet, vt docerẽt omnes gentes fidem eam quæ eſt in Chriſto. Athan. SI igitur angelis adeſt Spiritus ſaoctus, & ſanctis animabus patrum, quæ Deo placuerunt, Apoſtoliſque præſto fuit, ipſis inter ſe longis intetcapedinibos ob prædicationem regni cælorum diſtantibus, certè vniuerſa implet Spiritus ſanctus, vbique eſſentialiter præſens, non aliter quàm Deus pater & vnigenitus filius eius. Ar. Donetur vt pet eſſentiam ſuam vbique adſit Spiritos ſanctus. Sed qua de cauſa à Propheta dictum eſt ſub perſona Dei, *Ego Deus veſter, coruſcans terribile, & creans ſpiritum*, niſi ille eſſet vis quædam, & potentia per creationem condita? Ath. Sempérne Spititus ſanctus creatur, an ſemel C duntaxat creatus eſt pto tua ſententia? Ar. Ne mihi interrogationes, niſi quæ ſanæ mentis ſint facias, ante omnia ſæcula dico creatum fuiſſe Spiritũ ſanctum. Ath. Propheta dixit, *Creans*, quæ vox Prophetæ indicat, Deum petpetuò creare: Ergo non de Spiritu ſancto illud, *Creans*, prædicatur: ſed de flatu ventorum ad inſtaurationem vniuerſæ creaturæ, eritq́; tibi liquidiſſimus iſtius loci intellectus, ſi in manus ſumas Ptophetam & ſequentia legas. Nam ſi, quemadmodum tu tradis, ante omnia ſæcula eſt Spiritos, dixiſſet vtique, Ego Deus, firmans tonitru & qui creaui Spiritum, nonc autem ad iſtũ modum locutus non eſt. Ar. Bene illud à te obſeruatum eſt, ſed in his verbis: *Omnia per ipſum facta ſunt*, cuocta ſimul includuntur, etiam ſpiritu ſancto in ordinem ſanctorũ redacto etſi ſummũ præſidiũ poteſtaſque fuerit in eo ad rerum creationem. Ath. Dominúmne D omniũ patrem Domini Ieſu Chriſti, ſub creatitia natura cõprehendis, an uon? Ar. Abſit, vt hoc dicam: nam audiuimus id quod à Seruatore noſtro dictum eſt, *Nemo cognoſcit filium niſi pater, neque patrem niſi Filius.* Athan. Eſt ne quiſpiam mottaliom, qui foris intúſue à ſpiritu ſuo cognoſcatur, an non? Ar. Apoſtoli vox eſt, neminem ſcire ea qoæ ſunt alterius hominis, niſi quod quiſque noſcatur duntaxat à ſuo ſpitito: & qui fieri poſſet, vt dicas rem ita ſe non habete? Ath. Dei profunda quis cognoſcit? natura condita, an incondita ſubſtantia? An rem increatam à creatura comprehendi dices? Sin minus, ab increato increatum intelligi aſſcuetabis: quod ſi ſic, ſupereſt vt Spiritum ſanctum patri & filio conſubſtantialem fatearis. Omnia enim quæ ſunt Dei, etiam profunda cognoſcit Spiritus ſanctus, ſecundùm beatum Paulum ita loquentem, *Nemo nouit ea quæ ſunt hominis niſi ſpiritus hominis qui eſt in eo:*

Gene. 6.

Rom. 8.

Spiritus ſanctus implet vniuerſa.

Eſa. 42.

Interpretatio.

Spiritus ſanctus omnia profunda cognoſcit.

ita quæ ſunt Dei, nullus ſcit, niſi ſpiritus Dei: Spiritus enim omnia ſcrutantur, etiam profunda Dei. At. Omnia quæ deſunt, quatenus Deus voluit, cognoſcit Spiritus, nimirum ea conſilia, quæ ei manifeſta facit. Ath. Ergo nihil eximium tribuit Spiritui ſancto ſupra hominum genus: Siqoidem non faciet quippiã Deus, niſi reuelauerit ſeruis ſuis Prophetis. At. Nónne tibi videntur omnia Dei, conſilia Dei eſſe? Ath. Omnia quæ ſuut Dei, iſta vniuerſa appellantur, quæ vi operáque eius ſunt coodita, ſiue viſibilia ſiue inuiſibilia. Ac multa ſunt quæ hoc nomen, quòd Dei ſint, promerentur. Quapropter mihi dicas velim in præſentia, num homo ſuo ſpiritu omnia adaperiat, an ſpiritus qui in illo eſt, omnia iſta quæ ab homine aguntur, ex ſe cognita habeat, quum homo ad ea ipſa agenda à ſuo ſpiritu concitetur? Ar. Ex ſe cognita habet ſpiritus qui in homine eſt, ea quæ ſunt hominis. Athana. Spiritui mortalium concedis ex ſe cognoſcere, quæ ſunt ſui hominis: Spiritui autem Dei non concedis eadem ratione ſcire? Ad hæc, quid nam profunda Dei eſſe intelligis? Ar. Primùm veraciter confitendum eſt, omnia quæ ſunt Dei, ſpiritum Dei ex ſe ſcire: Deinde dicendum eſt, quæ ſint profunda Dei, qoæ ego appello Dei infinitudinem, incomprehenſibilitatem, & quod eſt, & quomodo eſt. Ath. Quid? infinitudinem iſtam & incomprehenſibilitatem, & quod eſt, & quomodo eſt, comprehendi dices ab aliqua condita natura? Id ſi fieri poteſt, certè pro tuis verbis incomprehenſibilis non erit. Nam ſi comprehenditur ab aliqua creata natura, iam non poterit incomprehenſibilis dici. Ar. Des mihi teſtimonium ex ſacris ſcripturis, quemadmodum de filio feciſti, ſpiritum eſſe conſubſtantialem Deo.

Profunda Dei.

Ath. Scriptum eſt in lege, *Non ſumes nomen Domini Dei tui in vanum: non enim purum reddet Dominus eum, qui ſuum nomen in vanum acceperit.* Itidem de ſpiritu inuenimus à Seruatore noſtro ſcriptum: ait enim ad Beelzebub filios, qui ei contumeliam facere volebant, *Omne regnum in ſe diuiſum, per ſe deſolatur: & omnis Ciuitas aut domus in ſe diuiſa, per ſe cadit. Et ſi Satanas ſatanam eiicit, & aduerſum ſe inſurrexit & diuiſus eſt, quomodo igitur ſtabit regnum eius? Aut quomodo vaſa inſtrumentáque fortis alicuius diripere poteſt, niſi prius vbi inuaſit in ædes, fortem illum ligauerit, & tunc domum eius diripiet? Et ſi ego in Beelzebub eiicio dæmonia, filij veſtri, in quo eiiciunt?* & paulò poſt ſubiicit: *Propterea dico vobis, quod omne peccatum, & omnis blaſphemia remittetur hominibus: Blaſphemia autem in Spiritum ſanctum non remittetur, & ſi quis dixerit verbum in filium hominis remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſæculo, neque in futuro.* Vidéſne hic æqualem eſſe ſpiritum Dei, idque etiam in futuro ſæculo: Vt enim qui in Deum patrem blaſphemat, non purificabitur, quo minus obnoxius ſit æternæ punitioni: ita quoque qui in Spiritum ſanctum blaſphemias dicit, reus erit æterni peccati, lapſu huiuſmodi extra veniam conſtituto. Si enim ſpiritus ille ſeruilis conditionis eſſet, nequaquam is, qui in eum offenderit, æterno ſupplicio plecteretur, ſicuti is qui in creatam Dei magnificentiam blaſphemias dicit. Quem autem hic Filius Dei ſpiritum appellat, eundem illum quidam ex diſcipulis Chriſti de eo tractans, digitum Dei nominat: fac vt animo repetas inquiſitionem de filio in Exodo habitam, & inuenies æternam Spiritus ſancti poteſtatem conſubſtantialem eſſe Patri, eò quòd digitus ipſius nuncupetur. Cert è Magi

Exod. 20

Mat. 12.

Simile.

A in Ægypto inexpugnabilem potentiam ſpiritus contemplantes, exclamauerunt, dicentes, *Hic eſt digitus Dei.* Quibus verbis nihil aliud illi, quàm conſubſtantialem Spiritus ſancti virtutem confitebantur, qoam habet cum Deo patre, per hanc vocem, digitus Dei, contra qnem oculos aduerſum tollere impoſſibile eſt. Et ne quis cauillari poſſet, oon rectè dictum à Magis eſſe: Euangeliſtæ, vel potius in illis vocem Domioi auſculta, qui id rectè dictum approbauit. *Si ergo*, inquit, *in digito Dei eiicio dæmonia.* At. Vbi ſcriptum eſt Spiritum ſanctum Deum eſſe? Ath. Vbique hoc prædicant ſacræ ſcripturæ, Deum eſſe Spiritum ſanctum, eumque noo ſeparatum eſſe à Dei & patris filiique vnigeniti maieſtate. Dicit enim Petrus in actis ad Ananiam, *Nunquid manens tibi manebat, & diuenditũ in tua poteſtate erat? cur poſuiſti iſtud in corde tuo, vt mentireris Spiritui ſancto, non*

Mat. 12.

Act. 5.

B *mentitus es hominibus ſed Deo:* Vides, quòd quem in ſuperioribus nominaueral Spiritum ſanctum, in ſequentibus appellauit Deum? Inſuper & beato Paulo in ſecunda ad Teſſalonic. epiſtola loquente ad iſtum modum *Dominus autem dirigat corda veſtra in dilectione Dei, & tolerantia Chriſti:* In hac epiſtola, quémnam Dominum appellari putas, omniúmue Dominum Deum patrem, ao Spiritum ſanctum? Nam Chriſtum expreſsè receuſuit. Si enim primo loco patrem conſtituas, Deus eſt Spiritus: ſin ſpiritum primo loco ibi nominatum confiteris, neceſſum eſt, vt eum Dominum cognoſcas: quòd ſi Dominus eſt, nimirum Deus quoque habendus fuerit: Scriptum eſt enim, *Ego ſum Dominus Deus tuus.* Quære & inuenies vbique ſcriptum, eiuſdem efficaciæ eſſe Spiritum ſanctum, & eum à gloria patris & filij

2. Thes. 3.

Exod. 20

C abiunctum non eſſe. Ar. Quare igitur ſcriptura nuſquam dicit vt honoretur Spiritus ſanctus vnà cum Patre & filio? Ath. Scripturę ſacrę manifeſtè loquũtur omnes poteſtates in cælis inceſſanter honorare Spiritum ſanctum cum Patre & Filio, vt Eſaias dicit. At. Cum Patre & Filio, venerandum eſſe Spiritom ſanctum, nuſquam in ſcripturis dicitur. Athana. Erras. Quum vidiſſet Eſaias maieſtatem Domini, & exercitus ſanctarum poteſtatum quid ait eas clamare in ſacris hymnis? nónne Sanctus, Sanctus, Sanctus? Cur neque ſupra hunc numerum in hoc hymno modulando tranſcendunt? neque inferius deſcendendo Oden illam comminuunt? Certè ea de cauſa, quòd præter Trinitatem nefas ſit quenquam iſtiuſmodi honoribus affici, nefaſque item ſit, ob beatam Trinitatis Deitatem in vnitate conſiſtentem, quicquam de huiuſmodi hymno decerpi. Quin &

In margine hæc habētur in Græco texto. Ex ſermone conſcripto, Theologus aſſeruit tribus ſanctificationibus demonium in vnitate conſiderandū eſſe.

D Moſes, qua de cauſa docuit populum vt ter flectendo ceruices, & genua, adorarent? nónne ob Trinitatis in vnà Deitate adorationem? Sed oraculorum diuinorum interpres & vates Helias terna inſpiratione excitat filium viduæ, nihil aliud ea re oſtendens, quàm non poſſe quempiam dignum fieri æterna vita, niſi primùm æqualem & conſubſtantialem & viuificam Trinitatem, per religioſam fidem in anima reperit, quæ inſtar ignis conſumit omnia mortalia peccata mortificantia animam, & viuificat animam quæ iam inde poſſidet vitam æternam. Quin & ipſum Chriſtiferum Paulum non potuiſſe aliter ad tertium cælum aſcendere, certum eſt, niſi in pectore ſuo poſſediſſet indeficientem & conſubſtantialem Trinitatis fidem. Atque eodem exemplo Deus oſtendit neminem poſſe appellere in regnum cælorum,

2. Cor. 12.

rum, qui non fuerit, eius fidei, quæ in Paulo babitauit. Quid? nónne & remiſſionis peccatorum viuificum & ſanctificum lauacrum, ſine quo nemo viſurus eſt regnum cælorum, in trina nominatione fidelibus tribuitur? Inſuper præter iſta omnia Ioannes dicit, *Et hi tres vnum ſunt*. Ar. Verè beati omnes, qui iſtam fidem retinent, & vſque ad mortem eam confitentur, & pro dignitate iſtius fidei agũt. Nam & ego reſurrexi excitatus à mortuis: mortua enim res, error, & mortificat ſuum poſſeſſorem, & dirigit animam quæ ſe ei comitem præbet, vt petulantiis fermentetur, efficitque ne ſigna æternæ vitæ, quæ ante oculos ſunt agnoſcat, quibus futurum eſſet, vt relinqueret mortem & eius filium errorem, & ſe vindicaret viuificæ fidei: quum enim quiſque in ſe ſit vnus homo, vnam æternæ & conſubſtantialis Trinitatis fidem habere debet. Ex hac infidelitate liberauit me Dominus, quæ non vnam fidem, ſed triplicem docet, vnam de Patre æterno, alteram de filio creato, tertiam de Spiritu factitio. Quum certum ſit non poſſe vnam eſſe ex tam multis diuerſæ naturæ perſonis fidem. Ego igitur gratias ago ſanctæ Trinitati, adoroque Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum. Iam ergo deinde, dilecte, ſimul deprecemur. Ego enim omnia indumenta erroris exuens ea abiicio per miſericordiam Dei. Ath. Adhuc amictum erroris geſtas, ſed in melius mutata ſententia eum abiicies, & poterimus in vnum preces coniungere. Ar. Niſi mihi liquidiſſimè exprimas, non poſſum ſentire, me quicquam retinere illius furioſæ hæreſeos. Ath. Dignitatem clericalis ordinis tributam tibi ab hæreſi, non exiſtimas partem erroris eſſe, quod foris quidem præ ſe fert ſpeciem pietatis intus autem plenum eſt maledictione, adeò vt homo eo ſacrilegio promptum ſpiritus gigantæi inſtrumentum fiat, ad Dei oppugnationem? Ar. Confiteor tibi in præſentia, non acquieſcit mihi animus niſi eiecero tyrannidem iſtius ambitionis ex mente. Ath. Si coire nequeunt partes erroris cum virtute, multò minus conuenerint partes virtutis & veritatis cum partibus erroris. Contrarium enim mendacium veritati & mendacio veritas: vnumquodque enim eorum ex fructibus ſuis cognoſcitur, quemadmodum dixit veritas. Completa eſt diuino numine adiuuante, Sancti Athanaſij contra Arium diſputatio.

Ioan. 10.
Arius errorem ſuum fatetur.
Arius Patrem & Filiũ & Spiritum ſanctum adorat.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, HOMILIA DE SEMENTE.

IN die ſabbathi congregati ſumus non quòd laboremus Iudaiſmo: nunquam enim falſa ſabbatha vel attigerimus, ſed in ſabbatho ideò conuenimus vt Dominum ſabbathi Ieſum adoremus. Olim certè priſcis illis hominibus in ſummo precio ſabbathum fuit, quam quidem ſolennitatem Dominus in diem dominicam tranſtulit. Neque nos tamen noſtra authoritate ſabbathum vilipendimus, ſed Propheta eſt qui illud reiicit ac dicit: *Neomenia veſtra & ſabbatha veſtra odit anima mea*. Quoadusque enim ea agebantur, quæ digna erant legis inſtitutione, vel potius quamdiu nondum venerat magiſter, res Pædagogicæ vim ſuam authoritatemque obtinebant: Cæterùm quum iam adeſſet magiſter, irritus ocioſuſque factus eſt pædagogus: vt exorto ſole, candela ceſſat. Opportunè igitur & conuenienter de ſabbatho nobis habita eſt iſta lectio. Audiuimus enim iam quomodo Ieſus ibat per ſata, & quomodo aridam manum ſanauerit. Quapropter mihi rectum videtur, ſi pauca in lectionem Euangelij diſſeramus. Saluator ergo noſter ibat per ſata, & diſcipuli eum ſequebantur, & vellentes ſpicas comedebant, Iudæique illos increpabant, dicentes: *Non eſt licitum hoc facere in ſabbatho*. Ex qua lege Iudæis id licitum non eſt? ex qua promulgatione? ex cuius Prophetæ verbis? vbi vetitum eſt veſci eſurientem? vbi ſcriptum eſt nefas eſſe inanem ventrem implere? Atqui illi qui eſum in ſabbatho pro crimine obiiciunt, ipſi cædem in Dominum ipſo ſabbatho moliuntur: Refert enim ſcriptura in Euãgelio de die, in qua Dominus eſt paſſus: *Erat autẽ dies illa magna ſabbathi*: Legis ergo latorem iidem per ſabbathi diem è medio tollunt, & diſcipulos veſci in ſabbatho non permittunt. Ideoque Saluator, vt ex iam recitatis patet interrogabat eos quid facere liceret, benéne facere, an male: vitam ſeruare an perdere: veſci culpatis, & cædes facitis. Semper enim Iudæi culicem percolant, & camelum deglutiunt: ſemper exactè agunt in reddendis decimis rutarum & oletum, quum interim quæ grauiora ſunt legis, non obſeruent, & peragrantibus ſegetes diſcipulis, indignantur, quòd ſpicas manibus confricarent ad edẽdum, quum tamen eas ferro nõ reſecarent, quod ſi feciſſent, opere eos ſabbatũ violaſſe cauillaturi fuiſſent, quapropter neq; ferreis inſtrumentis vſi ſunt, ne pro crimine obiiceretur, non quòd veſcerẽtur, ſed quod operarentur. Nũc autem quid culpatis, quòd à Deo in ſalutem datũ eſt? Si enim Deus veſci non prohibuit in ſabbatho, cur tu tantoperè vituperas, quòd à Deo interdictum non eſt? Tranſibat igitur Saluator per ſegetes, granũ ipſe nimirum frumenti per ſegetes, & ſpiritualeillud granũ, quod in certũ locum aliquem cadens cũ multiplicibus ſpicis per orbem terrarum exurgit: Ipſe enim de ſeipſo dixit: *Quòd niſi granum frumenti in terram cadens mortuũ fuerit, ipſum ſolũ manet: quòd ſi mortuus, multum fructũ adfert*. Tractemus hoc ipſum & aliter. Tranſibat igitur Ieſus per ſegetes ipſe enim aliquando granum frumenti nominatur, ob vim nutritiuam, aliquando etiam ſeminator eſt, prout in Euangelio dicitur, *Ecce egreſſus eſt ſeminator ad ſeminandum*. Spargit quidem ſementem largiter Dominus, ſed tamen fructificatio fit ſecundùm ſolum ſubiectum. Vbi enim terra lapidioſa eſt, facile exareſcit ſemen, non quidem impotentia ſeminis, ſed vitio telluris: quum ſemen per ſe ſit efficax: terra autem ſterilis, quia profunditatem non habet: vbi autem non retinet terra ſucculentiam ſuam, ibi radij ſolares grauius incidentes exſiccant ſementem: ac proinde culpa eſt, non in imbecillitate ſeminis, ſed in corruptela agri. Rurſum ſemen ſeminatur in ſpinoſam terram. & ſemen quidem efficax, ſed tamen ſuffocatur à ſpinis, & efficacia interior non

Sabbatũ Chriſtus in diem dominicã tranſtulit.
Eſa. 1.
Mat. 12. Marc. 3. Luc. 6.
Mat. 21. Marc. 2.
Luc. 11.
Chriſtus granum frumenti nominatur, aliquando etiam ſeminator dicitur.
Semen bonũ quãdo non

fructificat non eſt in culpa eur. Mat. 20

permittitur fructificare ob exterius impedimentū. Quòd ſi ſemen nanciſcatur bonam terram, reddit non parem fructum, ſed pro vno trigiota, ſexaginta & centum: vniforme quidem ſemen, ſed multiformis fructus, diuerſæque mentes eorum qui erudiūtur. Egreſſus eſt igitur ſeminare Seminator, & quædam per ſe, quædam per diſcipulos operatur. Et habes in Actis Apoſtolorum poſt lapidatum Stephanum, Apoſtolos diſperſos, & quaſi diſſeminatos fuiſſe non quòd imbecillitate diſiecti, ſed fidei gratia ita diuiſi eſſent. Sed enim ita diſperſi vt ſeminatoris frumenta effecti ſunt ad panem ſupercæleſtem, vniuerſumque orbem peragrantes, viuificæ doctrinæ virtutes efficaciaſque diſſeminauerunt. Spiritualium igitur Seminator Ieſus vnigenitus Filius Dei, ibat per ſata, qui non ſolum ſeminum, ſed etiam ſenſibilium eſt Seminator. Adhuc enim in initio dixit Pater: *Producat terra germen herbæ ſeminans ſemen ſecundùm genus & ſimilitudinem ſui:* quod Pater dixit, id Filius perfecit: ille quidem imperauit iſte verò imperata abſoluit, atque ita ex Patre per Filium opus conditi orbis ad plenum perfectum fuit. Qui igitur intellecta alia ſeminauit, & ſenſibilia Patris nutu creauit, is eſt, qui per ſegetes tranſibat. Ingentia certè in ſeminibus miracula. Videamus ergo temporibus ſementis, ea quæ ad ſeminum pertinent, & per hybernas horas, ea quæ ſunt terræ germinaſcentis, diſpotemus, non vt Phyſicas rationes ediſſeramus, ſed vt iſtorum miraculorum deſignatorem adoremus. Homines igitur quod ſuū eſt operantes iungunt ad aratrum boues agricolas, perſulcant terram, commoliunt ſuperficiem ſoli, vt pluuias recipiant & ſubſidentes profundius germina humectent: Semine porro in mollem terram deiecto duplex omnino compendium ſentitur: primum quòd altius ſubſidant, alterum quòd lateant, nec ab auibus deuorentur. Hic quidem homo, quod in ſe eſt, facit, ſed tamen fructificatio è cælo proficiſcitur: Hominis ſiquidem eſt ſeminare, Dei autem incrementum dare, imperioque Dei nubes ex marinis abyſſis aquas hauriunt, & ſalſugine in dulcedinem verſa ſolo infundunt. Vniformis quidem iſta eſt pluuia quæ deiicitur, ſed tamen multiplicem operatur ſementem: frumentum enim efficit, fabam, milium, zeam. Vnum igitur eſt quod deſcendit, ſed multa ſunt quæ inde creſcunt, & vniformitas pluuiarum in multiplicem fructificationē abit, vt declaretur, non dexteritate ſeminantis, ſed Dei viribus fructificationem fieri. Principio autem ſementis herba aſſurgit: verùm quia aliquando frumentum vnà cum zizaniis ſeminatur, fit, vt ex ſimilitudine foliorum diſcrimen non ſentias, nec frumentum à lolio internoſcas. Cæterùm quum ſementis inualuit, & in altum ſe ſpica attollit, diſcrimen ſentitur, & fructificatio oſtendit, quid pro frumento, quid pro lolio habendum ſit: Si intelligis quæ dico, progredere ad magis ſpiritualia. Seminauit Ieſus Verbum regni cælorum per orbem vniuerſum opera ſuorum diſcipulorum: qui autem auribus excipit id quod prædicatum eſt, illudque retinet, eatenus certè germinationem foliorum edit, quòd in Eccleſia ſe diligentem præbet. Nos igitur in eundem locum conuenimus, tum qui datores pauis ſumus, tum quia zizania, fidelis ſcilicet & hypocrita. Imò vt verius eloquamur, quod prædicamus: agricolæ Eccleſiæ ſumus, ligonemq; verborum aruis inducimus, vt colamus agrum iſtum ad fructificationem, ſed tamen ignoramus ſubiecti

Apoſtoli diſperſi per vniuerſum orbem. Act. 7.

Pluuia licet vniformis multiplex operatio.

Agricola Eccleſia.

A ſoli conditionem. Similitudo foliorum frequenter imponit magiſtris culturæ: verùm vbi doctrina in opus procedit, & fructus operum ſolidior euaſerit, tum agnoſcitur, quis fidelis, quis item hypocrita. Quemadmodum (vt fit ſubinde) vbi in vrbem venit vir Græcè docendi peritus, ibi captator voluptatis aurium, in Eccleſiam deproperat, non vt medicinam animæ ſed vt duntaxat pulchritudinem verborum rapiat, recedit facundus ille habita oratione, recedit etiam ab Eccleſia zizanium: nō enim habet quicquam frumentale, hoc eſt, fidem. Fidelis autem ſi quis facundè dicat, ad templum cōtendit æquè auditurus illum, ſiue Latino, ſiue Syriaco, ſiue alio quouis ſermone vtatur. Non enim verba quærit, ſed opera: *Sermo enim noſter, & prædicatio noſtra, nō in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in exhibitione Spiritus & poteſtatis conſiſtit.* Quid refert ſi Græ- B cè loquamur, & animo barbari ſimus? Quid prodeſt ſi concinnus eſt ſermo, & mores ſint inconcinni? Multò præſtantius eſt, neſcire quidem Græcè hiſcere, & legem Dei in corda poſsidere. Si enim Eccleſia eſſet auditorium rhetorum opportuna res eſſet eloquentia: ſed quia certamen de moribus, & de fructificatione propoſitum eſt, & cælum eſt quod expectatur, non lingua requiritur, ſed mores boni. Alij rurſus laborant ſtudio placendi hominibus, & ad tempus ſimulationem induunt: quòd ſi clara perſona vel ex plateis, vel ex aulis accedit, & Chriſtianiſmum profitetur, decurrunt in Eccleſiam, vt homini illi ſuum vultum oſtendant, mox quum ille vir clarus abierit, abit & vnà ſimulator recepta ſua mercede, ob hominem venit, & homini placuit, à Deo nihil quicquam ac- C cepturus: non enim illi mentem ſuam oſtendere in votis habuit: Iſtiuſmodi ſunt zizania Eccleſiæ. Sed habet quiddam admirabile agricolæ Eccleſiaſtici ſermo, vtpote qui & zizania frumenta efficiat in gulis, prout eorum voluntas fuerit. Quum enim vltroneus ſit hominum motus, & ſui arbitrij meos, in te ſitum eſt, veliſne temetipſum lolium fieri, & pabulum brutorum animalium an potius in frumentum mutari. Quæris exemplar iſtius rei? ſume ab arboribus quòd quæris: ſiquidem oleaſter inſitos, efficitur legitima olea: & ſylueſtris vitis, ſatioæ vitis palmitem accipiens, obliuiſcitur vetuſtæ ſuæ radicis, & aſſumit nouitatem recentis. Obliuiſcere & tu priorum, & arripe quod dicitur, & omitte quod eſt zizanij, & aſſume quod eſt frumentale, vt & tu intra areā ſpiritualis Eccleſiæ recipiaris. Hæc omnia vobis dicta ſunt, ex occaſione recitati Euan- D gelij, quod de ſatis loquitur ob illū, qui in animis ſeminat, liberatorem animarū Ieſum tranſeuntem per ſata. Ille autē de induſtria in ſabbatho per ſegetes vadēs, diſcipulos ſuos per ſegetes traduxit, quo tempore diſcipuli in peragrando vellebant ſpicas, eaſque confricantes manibus ſuis edebant, mirè nouā aream ex manibus ſuis facientes: Iudæi verò obiurgabant diſcipulos veſcentes, & aduerſus præceptorem indignabantur, *Vide*, inquiunt, *quid faciūt diſcipuli tui*: ſeq; ab alienantes à iuſtitia, non dicunt, ſodales ſociique diſcipulorum noſtrorum: ſic enim ſe à magiſterio exterminaſſent, ſed vide, inquiunt, quid faciunt diſcipuli tui, eiq; oſtendunt quæ iā illi patebant. Quid cordium cognitori oſtenditis quæ ab ipſo videntur? Nōne ſubinde experimento percepiſtis, eum mentium cogitata intelligere? Non ille qui dixit, *Quid cogitatis mala in cordibus veſtris*, intelligit cogitationes animorum? ſcilicet

ſpicarum

Simile.

1. Cor. 2. Concionatoris boni mores plus proſunt quam eloquentia.

Zizania Eccleſia.

Mat. 12

Mat. 9.

Digitized by Google

ſpicarum confricationes non videbat, nouus ille &
Christus inter mortuos liber. admirandus mortuus, liber inter mortuos? Siqui-
dem alij mortui, quaſi vinculis circundati per an-
guſtum tramitem abducebantur: Ieſus autem pro-
pter nos mortuus eſt, & deſcendit ad inferna, in me-
dium mortuorum: & inter mortuos incedens, non
ſolum liber, ſed & liberator mortuorum erat. Atq;
vt diſcas eum eſſe mortuorom liberatorem, audi
Mat. 27. Euangelij verba, *Et multa corpora ſanctorum, qui dor-
mierant, reſurrexerunt.* Ipſe item in monumento po-
ſitus eſt, & multa monumenta adaperta fuere. Erat
igitur is inter mortuos liber, quem reliquerant etiã
noti, quum Euangelium narret, diſcipulos eius de-
Mat. 26. relicto eo aufugiſſe. Fugerunt quidem à viuo, ſed
ita, vt pro eodem crucifixo mortem oppetant, eò
quòd nihil eius in cruce remanſerit, & poſt crucem
vitam reſumpſerit. Verùm hic non mihi duntaxat,
ſed etiam Pſalmo, quem ego recitabo, intendas, vi-
debiſque conſequenter eius reſurrectionem. *Factus
Pſ. 21. ſum vt homo deſtitutus auxilio, inter mortuos liber, poſue-
runt me in lacu infimo: ego autem oratione mea ad te con-
uertar Domine, & manè oratio mea præueniat te.* Quid?
mortuus, qui nondum reſurrexerat, orat? orat in-
quam. Siquidem poſt enarrationem ſepulchri &
funeris, mentio fit de ea oratione quam ad Patrem
habuit. Quòd igitur in veneratione habeamus do-
minicum diem, id fit in gratiam Dominicæ reſurre-
ctionis. Iudæi verò etiam poſteaquam dictum
Eſaia 1. eſt ab Eſaia: *Et ſabbatha veſtra odit anima mea*, ſuo
ſabbatho adhærent. Nihil mihi ergo commune
cum eo ſabbatho, quod Deus exoſum habet; nõ lo-
quor de circumactu dierum, ſed de Iudaiſmo: Non
enim dies vllos auerſatur Deus, ſed eos qui in die-
bus malè agunt. Quin & iam adhæreſcunt ſabba-
tho, & Chriſtum increpant, dicentes: *Vide quid fa-
Mat. 12. ciunt diſcipuli tui, non licitum eſt hoc in ſabbatho facere.*
Seruator autem è diuerſo rurſus ad illos, *Neque hoc
legiſtis quod Dauid fecit?* Ille qui ex Dauide eſt, Daui-
dis meminit: ex Dauide inquam ſecundùm carnem,
ante Dauidem ſecundùm Spiritum: ita vt ſecũdùm
carnem Dauidis Filius, ſecundùm ſpiritum Daui-
dis pater habendus ſit, nimirum qui ex radice Ieſſe
ortus, virga illa admirabilis ſit, quæ genus Iudæo-
rum comminuit, genus autem Ethnicorum, vt gre-
gem, in vnum cogit: Ipſe ſiquidem eſt qui dixit,
Et agam vos ſub virga ferrea. Multaque mentio eſt de
virga Ieſu: Dixit igitur ad Iudæos, *Ne hoc quidem le-
1. Re. 21. giſtis quid fecerit Dauid, cum ipſe eſuriret, & hi cum illo?
& quomodo ingreſſus ſit in domum Dei, & panes propo-
ſitionis ſumpſerit, & comederit? quod nemini licitum erat
facere niſi ſolis ſacerdotibus?* Prudens auditor Eccleſia-
ſticis dogmatibus, & lectionibus familiaris, hanc
hiſtoriam cognitam habet, nec opus eſt relatu, ta-
men quia iam magna vis populi huc confluxit, qui
non niſi ſuperficiariam ſacrorum eloquiorum co-
gnitionem habet, nondumque profunda ſenten-
tiarum in pectus recepit, viſum eſt mihi rectum eſſe
ſi hiſtoriam curſim oſtendero, vt cognoſcatur qua
de cauſa huius rei mentionem fecerit Dominus.
Dauid. Fuit igitur olim apud priſcos Rex quidam Dauid,
Ibidem. principio quidem paſtor, poſtmodum rex, non
quod regnum per vim arripuerit, ſed ſtatim quidẽ
poſt peccatum Saulis, eiuſque reiectionem à Sa-
muele ad regnum inunctus, verùm qui non ſtatim
ad regnum peruenerit, vt qui multis interim annis
ſeruierit Sauli. Ac tum demum, quum Deo viſum
eſſet, regnum attigit. Patiebatur igitur ille inſidias
Saulis multis à ſe beneficiis affecti, paſſuſque eſt

A idem inſidias Abſalonis filij ſui. Et hæc quidem ve-
rè acciderunt Dauidi, ac proinde ille nonnullas ad-
uentus Chriſti imagines, ſpeciemque præ ſe fert.
Congruum ſiquidem erat proauum ſui nepotis ali-
quas ſimilitudines in ſe præferre, atque hinc eſt il- Mat. 1.
lud: *Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid.* Sunt er-
go rerum ſimilitudines, ſed non inter ſe perſonarũ
dignitate pares. Fit enim ſeruus ſimilis Domino
ſuo, ſed neutiquam par, Dauid igitur paſtor, pa-
ſtor & Chriſtus: de ſe enim inquit: *Ego ſum paſtor bo-* Ioã. 10.
nus, ſed ille paſtor pecudum, iſte animarum. Simi- Chriſti cum Dauide collatio.
litudo quidem in rebus eſt, ſed tamen magna diuer-
ſitas in dignitate. Vnxit Dauidem in regem ſacer-
dos Samuel, baptizauit noſtrum Saluatorem Ioan-
nes vt ſacerdos. Similitudo hic rurſum in Actis, ſed
in ſubiectis perſonis ingens diſcrimen. Porrò Da-
B uid vnctus in regem, non ſtatim arripuit regnum
ſed ſuſtinuit in longum tempus ſeruire Sauli. No-
ſter item Seruator Rex genitus ante ſæcula, nec
temporarium regnum poſſidens, ſed ante ſæcula
rex, ex rege Deo genitus, & ipſe quoque ſeruire
ſuſtinuit. *Non enim rapinam arbitratus eſt, ſe æqualem* Phil. 2.
*eſſe Deo, ſed ipſe exinaniuit ſeipſum, ſerui formam acci-
piens vt abſolueret quod de eo diſpoſitum erat.* Perſe-
quutus eſt Dauidem Saul, perſequutus eſt Chri-
ſtum Herodes: ſed neque Saul perſequens Dauidi
nocuit, nec Herodes perſequens Chriſtum læſit.
Inſurrexit aduerſus Dauidem Abſalon ſuus filius,
inſurrexit & aduerſus Chriſtum Iudas, & ipſe
quoque filius. Diſcipulos enim ſuos ſolebat Chri-
ſtus appellare filios, dicẽs, *Ecce ego & filioli mei, quos
dediſti mihi*, & rurſus idem alloquens diſcipulos,
eos filios nominat. Locus autem vbi ſublatus eſt
C Abſalon, manus Abſalon in hodiernum diem nun-
cupatur. En quàm exactè imagines iſtarum rerum
inter ſe congruunt? ſiquidem locus ille non voca-
tus eſt pes Abſalonis, ſed manus Abſalonis: neque
item caput Abſalonis. Prior enim fuit capite ma-
nus, quæ proditionem exercuit, ſecundùm exem-
plar iſtius rei: ac proinde quaſi negocio manu ge-
ſto, per vocabulum manus Abſalonis, id quod fu-
turum erat, obliquè ſignificauit. Multæque res Da-
uidis ſimilitudine congruunt cum Saluatore. Hîc Dauidis res multa ſimilitudine congruũt cum Chriſto.
igitur Dauid à Samuele oleo ſenſibili vnctus eſt:
aliter autem Seruator noſter. Cæterùm, id qua ra-
tione, aut quomodo factum ſit, audi ex quadrageſi-
mo Pſalmo, *Thronus tuus Deus in ſæcula ſæculorum,*
virga rectitudinis, virga regni tui, Dilexiſti iuſtitiam, & Pſ. 40.
*odiſti iniquitatem: Ideò vnxit te Deus, Deus tuus, oleo e-
xultationis præ conſortibus tuis.* Ne ex ſimili vocabulo
D vnctionis æqualitatem putares in iſtis ſententiis.
Siquidem vnctus eſt Dauid, vnctus & Chriſtus, ſed
ille ab homine vnctus eſt, iſte verò à Patre omni-
potente, eaque vnctio eſt ineffabilis, & res ipſa in-
comprehenſibilis, propterea à Pſalmographo no-
minatum eſt oleum exultationis præ conſortibus.
Nam tametſi ſimilitudinis ſunt participes, non ta-
men habent parem & eiuſdem dignitatis vnctio-
nem. Vbique enim ſimilitudinem retinet, & ex-
cellentiam rei conſeruat. Dauid igitur vnctus à Sa-
muele aliquamdiu manebat priuatus: Saul verò
tranſgreſſo Dei præcepto, ſpiritui immundo man-
cipatus eſt: Dauid autem pſallebat paſtorali citha-
ra, qui quum in ſolitudine ageret, nec eſſet cũ qui-
bus loqueretur, citharam compinxit, ex cuius con-
centu duo imprimis conſequebantur, quòd & inde
ſolitudinem ſuam mitigaret, nec ad diſſolutas can-
tiones delaberetur, ſed Pſalmos caneret, quo &

modulationis fructum perciperet, & pietatem adiuuaret. Et pſallebat in montibus, *Altitudines montium Dei omnipotentis.* Addebat & illud, *Per medium montium transibunt aquæ & potabunt omnes beſtiæ agri, ſuper eos volatilia cæli nidificabunt:* Pſallebat etiam de hominibus in hæc verba, *Omnia ſubiecit infrà pedes eius, oues & boues vniuerſas.* Pſallebat quoque multifaria miracula Dei. Cæterùm quum torqueretur Saul ab immundo ſpiritu, non defuit qui indicaret Sauli Dauidis in cantando ſolertiam, atque eam ob occaſionem accerſitus eſt Dauid. Quotienſcunque igitur inuadebat eum ſpiritus immundus, ſumebat Dauid citharam ſuam, eamq́ue pulſabat, hymnos Domino cantitans. Verùm ne mihi hic tam reſpectum mentioneq́ue habeas citharæ, quàm id quod cithara canebatur, néve verba rapiens ad theatrales voluptates euageris, ſed memor Pſalmorum, Eccleſiæ adhæreas. Dauid igitur ſumpta in manum cithara, pſallens Deo, ſuffocantem dæmonem propulſabat. O magnam Pſalmorum virtutem! Spiritus ille immundus ſuffocans alium, ipſe inuiſibiliter ſuffocatur, & reſpirabat Saul. Nihilo tamen minus Dauidi infeſtus erat ob iſtiuſmodi cauſam. Allophyli aliquando inuaſerant gentem Hebræorum, & inter eos quidem Goliath immani corpore animo ferox, viſu terribilis, ad quadraginta dies cōuiciabatur Iſraëli, in ſingulare certamen quemlibet prouocans, indutus vaſto clypeo, baſtamq́ue geſtans, ocreas hortendas, quem qui videbant, aufugiebant, ipſeq́ue adeò Saul in pauore erat. Venit eò Dauid inuiſurus fratres, & manum conſerit nudus cum armato, bellorum imperitus cum bellicoſiſſimo, adoleſcens cum viro. Et omnibus ſe metu cōtrahentibus, nemineq́ue audente prodire, à Dauide pugnæ conditio ſuſcipitur. Sciens autem id quod res erat, pſallebat penes Dominum eſſe bellum, & fallacem eſſe equum ad ſalutem, eumq́ue in multitudine virum non ſaluandum: Certum habebat, id eſſe quod pſallebat, geſtabatq́ue maximum genus armorum fidem & galeā ſalutis capiti impoſitam: & arrepta virga & funda, lapidemq́ue circunuibrās aduerſarium ſubito ictu percuſſit. Percurrimus verba: non enim longius immorati propoſitum fuit. Proſtratus eſt ergo immanis ille Goliath à paruulo, peritus ab imperito & ſimplici: ſumens deinde Dauid illius gladium, caput ipſi præcidit, caputq́ue deportarum eſt in Ieruſalem: gladius autem in cuſtodiam datus eſt Abimelech ſacerdoti, liberatuſq́ue eſt populus ab aduerſario, egreſſæq́ue ſunt fœminæ in occurſum eius choros ductitantes, quum omnes in animo haberent quàm lætiſſimè agere, nimirum liberi deiecto hoſte, adeò vt populus vultu quaſi florente renidere videretur, nihilq́ue niſi choreas, harmonias, lætitiaſq́ue ſibi proponeret. Ibi tripudiatrices illæ cecinere, non ad dignitatem reſpectantes, ſed ad merita rerum: Percuſſit Dauid per myriades, & Saul per chiliades, nec expreſſerunt, quot eſſent illę chiliades, aut quot eſſent myriades, quum poſſint chiliades multiplicādo redigi in myriades, & myriades reſolui in chiliades: quæ res animum Saulis perculit. O magnam vecordiam, nónne debuit tam recens beneficium reuerentia proſequi? quid inuides victori, ad vnam horam fauſtis vocibus celebrato, ipſe qui ad quadraginta dies latuiſti? Cur ab hoſtibus liberatus, laudibus aſſertoris laude digna patrantis, infeſtus es? verùm ille ſecum dicebat: Dederunt mihi mille, & Dauidi decē millia. Atque ideò inſenſis oculis Dauidem intuebatur. Vide mihi num poſteri eius ſunt, quibus hodie Seruator dextram illam aridā ſanauit: & egreſſi ſunt illi ad concilium capiendum, non vt Dominum glorificarent, ſed quónam modo bene meritò inſidias ponerent. Euangelium enim dicit, quòd pleni vecordiæ egreſſi ſunt, & diſceptauerint quid Ieſu facerent, poſteri nimirum perſecutoris, poſteri inquam, furioſi illius, poſteri inſidiatoris aduerſus hominem benè meritum. Toruis igitur oculis intuebatur Dauidem, obliquis iam inde eum oculis notans. Tales enim ſunt inuidi, tales ſunt hypocritæ: Ideoq́ue ſcriptura tibi dicit: *Oculi tui recta videant*, nihil obliquum, nihil liuidum, aut quod amorem aut fauorem præ ſe ferat. Aſpice amicum tuum rectè, nihil diſſimulanter, nihil virulenter: Sed enim Saul inſenſis oculis aſpiciebat Dauidem, conſidera mihi quidnam ſtruatur, videbat illum magni fieri, cupiebat igitur illi dare filiam ſuam in vxorem. Heu mihi qualis tentatio inuidiæ! inſidiatur ei quē in generum accipit, neque filiæ parcendum putat, vt per ſpeciem magnificæ affinitatis, filiæ marito inſidietur, & præmium quærit centum Allophylorum præputia. Credebat enim, ſi eum in bellum coniiceret, centum cum vno congreſſos, facile eum confecturos eſſe, & ita ſe à ſua anxietate liberatum iri: quo loco & inimicus, verè inimicus erat, & Deus verè Deus. Abit Dauid, & vnus centum occidit: Saul autem animaduertens Deum aduerſario ſuo opitulatorem eſſe, ne ita quidem pudore deterritus eſt, manſitq́ue in parandis inſidiis pertinax, atque id non contra inimicum, ſed bene meritum. Ionathamq́ue iratus, quòd amicitiam cum Dauide foueret, interficere conatus eſt. Dauid autem quum videret ſe inſidiis appeti, per triduum ſe in latebras abdit: quidni? qui etiam vim tridui, eiuſq́ue myſterium nouerat fœderibus cum Ionatha initis, victor ille Goliathis ſe in fugam dedit, non de vindicta inimici cogitans, ſed nolens contra eum, quem beneficio affecerat, gladium mouere, ſemelq́ue permittens Deo vindictam, fuga cum ſuis famulis ad Abimelechum ſacerdotem perlatus eſt. Hæc omnia recenſemus ob hiſtoriam Euangelij, & ob verbum illud Chriſti? An non legiſtis, quid fecerit Dauid cùm eſuriret, quomodo venerit in domum Dei, & panes propoſitionis comederit? Venerat autem Dauid ad Abimelechum ſacerdotem cum paucis comitibus: ibi conſternatus Abimelech, Vnde hoc inquit, vt dux copiarum ſolus iter faciat? & vir clariſſimus tam exiguo comitatu vtatur? Cæterùm Dauid nulla mentione inſidiarum habita, rem totam celauit: Pueris, inquit, iniunctum eſt, vt certum in locum conueniant, cui nomen Deo fides. Ex hoc mihi annota, etiam apud Dauidem fidem eſſe, ob illum qui ex eo naſciturus erat, illum ipſum inquam, qui dicit, Fiat tibi ſecundùm fidem tuam. Imagines & ſimilitudines rerum iſthic inſunt. Poſtulat igitur panes Dauid ab Abimelecho, ille autem reſpondit, Non ſunt hic panes, niſi qui conſecrantur in conſpectu Domini. Alterius hic denuo legis Moſaicæ mentio facienda eſt, quam ſcripſit de tribus ſacrificij per ſabbathū: Duodecim panes calidos coctos ponendos eſſe in menſa: Vbi autem calefactio, ibi ignis. Dicant igitur Iudæi, quomodo hic tueantur ſabbathum, vbi & ignes incendere iubentur, & incendunt ſacerdotes? vbi panes calidos & coctos apponunt in menſa? Num ego ſolus transgredior ſabbathum? Ecce ſacerdotes panes calidos in ſabbatho coquunt, & circuncisionem in ſabbatho

Marginalia, left column: *Pſ. 94.* — *Ibid.* — *Pſal. 5.* — *Dauid non immundas cātiones ſed hymnos Domino pſallebat, citharam manu pulſans.* — *Allophyli.* — *1. Re. 17.* — *Goliath à Dauide proſtratus.* — *Myrias eſt numerus decē millium. Chilias numerus mille continens.*

Marginalia, right column: *Poſteri Saulis Iudæi.* — *Inuidi & Hypocritæ Saulis pares.* — *Dauid ad Abimelech ſacerdotē confugit.* — *Panes propoſitionis nō habent Iudæi.*

ſabbatho douant. Vbi autem circumciſio, ibi & *A* ferrum: vbi & ferrum, ibi & ſpongiæ, cæteraque quæ eodem ſpectant. Vbi panis confectio, ibi & fornaces, ibi & comportatio ſarmẽtorum, & prorſus opus ab illis peragitur, qui panes conficinnt: Populo igitur Iudæorum vetitum erat, ne in ſabbatho opus facerent: Sacerdotibus autem opus facere in ſabbatho prohibitum nõ fuit: Quapropter nobis & vniuerſis ſimul permittitur in ſabbatho *Sabbatho decet operari licet, cur.* operari, quum nos omnes ſimos regale ſacerdotiũ. Olim igitur in ſacerdotibus permittebatur, nobis quoque quoniam ſumus regale ſacerdotium, & *1. Pet. 2.* gens ſancta, hoc ipſum permiſſum eſt, lege ita ſcribente, vt in die ſabbathi duodecim panes in menſa ponerentur. Panes igitur illos conſecratos è menſa ſibi in alimoniam poſtulabat Dauid: Abimelech autem reſpondit, *Si pueri ſe caſtos à mulieribus ſeruaſſent, id licere.* *B* Iam tu mihi qui fidelis es, in decurſu iſtius ſermonis probè cauteque hæc verba intellige & animaduerte quod dicitur, & caſtimoniam corporis aſſume. Nam ſi Abimelech tunc iſtiuſmodi conditionem denunciauit, quare non & id ipſum à nobis quoque obſeruandum fuerit? Dauid igitur ita accepit, Et panes comedit, & fortaſſe in ſabbatho id egit. Cæterùm quia Iudæi Seruatori exprobrabant, quòd diſcipuli ipſius in ſabbatho ſpicas vellerent & comederent: opportuniſſimè Chriſtus hanc hiſtoriam in ſabbatho geſtam commemorauit, vt oſtenderet, ſi Dauid pro ſalute attingere permiſſum fuit, & panes è menſa propoſitionis accipere, nec diſcipulis interdictum fuiſſe ſpicas capere & confrictas comedere. Neque hoc, inquit, legiſtis, quid fecerit Dauid, quum & ipſe eſuriret & ſocij eius? Quomodo intrauerit in do- *C* mum Dei, & panes propoſitionis comederit? Habes deinde adiunctam hic hiſtoriã de arida manu, quo pacto videlicet Seruator noſter Synagogam intrauerit. (Nobis hic celeriter percurrenda hiſtoria, ne per longitudinem faſtidio ſimus auditori) ibique quum vidiſſet, quẽdam aridam manum ha- *Mat. 12. Luc. 6.* bere, Iudæoſque paratos eſſe ad carpendum, dicit ad eum cui manus erat arida: *Surge & ſta in medio:* nõ enim ad pompam curationis ſurgere & ſtare iuſſit, quum pro certa ratione eidem præceperit: *Vide nemini dixeris.* Quapropter vbi opportunum eſt, celat miraculum: contra, vbi in ſabbatho miraculũ faciendum erat, tunc apertiſſimè operatur. Quære in Euangeliis, & inuenies me vera dicere. Videbis enim ſabbatho inſigniora miracula facta, qui id *Ioan. 9.* quæſo: aut quomodo? *A ſæculo non eſt auditum, quòd quis aperuerit oculos cæci nati.* *D* Hoc miraculum nullo alio die, quàm in ſabbatho deſignauit: Lutum enim faciens ex ſputo humi deiecto, iounxit oculos eius, & miſit in Siloam, rediit inde & videt. Qui autem antea cæcum, ſed iam videntem intuebantur, ipſi non cernebant: contra, illios pupillæ ſenſibiles adapertæ fuerunt, Iudæorum verò oculi minimè patuerunt, quos quum apertos haberent, nihil videbant, quippe qui condẽnaoerint Dominũ, his verbis, *Non eſt hic homo ex Deo, quoniam ſabbathum non obſeruat.* O quantam veſaniam! nam quale hic opus factum quæſo, vbi ſputum ex labris, lutum inter digitos, atque inde inunctio renuis, neque id factum inſtrumentis medicis, ſed manu diuina? Quid carpis quod actum eſt: habes miraculum in ſabbatho. Abiit cæcus, ſed abiit videns, & in ſabbatho fecit, vt quia in ſabbatho doceret, fide dignus haberetur. Eſt & aliud ſabbathi miraculũ: Hieroſolymis erat

A probatica piſcina, & nunc quoque eſt, quæ habebat quinque porticus: verùm nunc ædes circumiectæ in ruinis iacent. Paralyticus ibi decumbebat, *Paralyticus per 38. annos ægrotat.* per octo & triginta annos ægrotans. Diuturnus ideò hic morbus fuit, vt Iudæi iode conuincerentur: ſi enim breuis illa ægrotatio fuiſſet, latuiſſet vis miraculi, nunc multi anni hunc morbum conteſtatum reddunt, vt vel ita videntes viſum reciperẽt. Hic Seruator noſter quum eò veniſſet, ac præteriter, dicit ægroto? Vis ſanus fieri: & reliqua. Atq; ita ille ſurgens tollit grabatum ſuum & obambulat, erat autem ſabbathum. At Iudæi non viderunt miraculum factum in ſabbatho, ſed eum qui grabatum ſuum baiulabat. Quum hæc ſecum cogitare debuiſſent, quales quæſo medici aduenerunt? Nemo eum antea ſanauit, iacebat miſellus, inops, nec *B* vllum quidam habens qui ipſum in piſcinam deiiceret. Talis iſte miraculorum patrator rerumq́ue etiam magis admirandarũ author, vtpote qui tantam vim paralytico dederit, vt non ſolum aſſurrexerit: ſed & lectulum portarit ſuum. Verùm cæcat eſ malitia. Condemnant iſtum à morbo ereptum, & dicunt ei, *Non eſt tibi fas in ſabbatho geſtare grabatum.* Reſpondit autem ille: *Qui me ſanum fecit, mihi hoc iniunxit, Dei opus eſt quod factum eſt: inconſueta res eſt, per triginta annos paralyticum ſanitati reſtitui, ex eius ore audiui hoc præceptum, Tolle grabatum tuum:* corpus illi obediuit, & ſanum factum eſt: ego illi ingratus ero, ſi non geſtauero lectulum. Rurſus Iudæi ſciſcitationes faciunt, non vt modum ſanandi cognoſcerent quo eum adorarent, ſed vt inſidias circumponerent. Iam illud tertium eſt, quod recitatum eſt. Ingreſſus eſt Seruator in Synagogam, malorum *C* ſcilicet Synagogam. Quid enim deterius, quàm *Sinagoga.* beneficia accipere, & inſidiari? In hac Sinagoga Iudæorum homo quidam erat, cui manus arida fuit. *Vnus erat arida manu:* cæteri autem qui aderant, arida mente, nec eum, qui tum præſens erat, contuebantur, neque ex miraculo actorem miraculi ſuſpi- *Mat. 12.* ciebant. Cæterùm Seruator antequam hoc corpus perficeret, voluit prius per verba eorum mentes excolere. Cognitam enim habens eorum prauitatem animi, & amarulentam illam voraginem pectoris: primùm eos demulcet verbis, & ſyluestrem idolam pectoris manſuefacere ſtudet, & dicit illis, Licitúmne eſt in ſabbatho benefacere, an malefacere? animam ſeruare, an perdere? & nequaquam ita verba formauit: licétne operari? Alioqui ſtatim reſpondiſſent, contra legem dicis. Nunc autem id loquutus eſt, quod lex ipſa voluit. Qui enim legem *D* tulit, hoc adiunxit, operandum non eſſe, niſi quum pro ſeruanda anima hoc faciat: mox enim vbi in ſabbatho ceciderit animal in foueam, licitum eſt Iudæis extrahere inde, non hominem ſolum, ſed & bouem, & aſinum, atque ita ſalutaria lex conceſſit. Maximè quum etiam Iudæi in ſabbatho veſcerentur. Quòd ſi quis nunc eos percunctetur, nõ quod negationibus iactatur, ſed quod in confeſſo eſt, fáſne eſt benefacere? negauerint fas eſſe, vt qui non ſint bonæ voluntatis: bonus enim ex bono theſauro profert bona: Iudæi contra, quia mali erant, ad bona facienda conſentire nequeunt, neque admittunt bona eſſe facienda, ſed tamen mala facienda eſſe, non confitentur: Improba enim iſtiuſmodi oratio fuiſſet, ſed in ſilentio perſiſtunt. At quùm nugandum eſt, magnas nugas dicunt: quum calumniandum altiſſimè vociferantur, *Tolle, tolle*, homo *Mar. 3.* iſte hæc & alia deſignauit: quum autem quæritur,

beneńe an male facere liceat,ſilēt: Dominus autem *Marc. 3* mœrens animo, ob cæcitatem cordium illorum, dixit homini, *qui vident, videant: qui obaudiunt, agant quod velint: & qui ſunt duri corde, lapideſcant: verum interim molleſcat dextera tua, ſurge noli amplius mendicare.* Nam quod iuſſerit illum ſurgere indicium eſt, eum prius ſediſſe: qui enim aridam manum habebat, quorſum ſedebat, niſi vt planè mendicaret? Non do tibi nummos, ne abſumas, ſed ſanitatem tibi dono nunquam abſumendam. Neque per occaſionē aridæ manus mendica, ſed illam recuperans ſanam & viuam, iam deinceps operare, extendaſque & ipſe manum tuam pauperi, ſurge & cōſiſte in medio, ſis pro theatro ſpectantibus, in te certamen de ſabbatho agitur, conſiſte in medio vt & illi qui claudicant poplitibus, conſiſtant, ſi modo videant. Conſiſte in medio & loquere ad Iudæos hæc prædicta verba: Licitúmne eſt id facere, an non? Tum dixit illi Ieſus, *Extende manum tuam*: nam ego te non *Manum aridam nō tetigit Chriſt⁹.* tango, ne habeant Iudæi quod calumnientur, ne attingere illis idem ſit, quod operari, verbo tantummodo ago. Non enim prohibitum eſt à Deo, ne quis in ſabbatho loquatur. Quòd ſi autem verbum opus efficiat, admirationi ſit, ille, qui hoc verbum dixit Extende manum tuam. Vide iam mihi diſcrimen facti. Petrus in Specioſa porta paralyticum *Act. 3.* ſanans, apprehenſa eius dextra, illum erexit. Dominus contra, tantum iubet, *Extende manum tuam*, tibi do vim & efficaciam ſanitatis, & verbis iubendo hanc poteſtatem tibi infero, *Extende manum tuā.* Sic ille dixit, ſic iſte fecit, & reſtituta eſt ipſa manus. Cæterùm ariditas mentis, in Iudęis ſanata non fuit: Siquidem egreſſi (vt modò recitatum eſt) conſilia conferebant, quid Ieſu facerent. Deliberas, quid

A facias? Adora vt Deum, adora Miraculorum authorem, adora hominem, ea quæ ſupra homines ſunt, operantem. Non appoſuit amplaſtra, non fomentis quibuſdam brachium molliuit, non infinita genera remediorum contulit, quum interim ille in medio conſiſteret omnes videbant quod agebatur non enim in abdito erat quod faciebat: Ne quis diceret, herbam adhibuit. Surge, & conſiſte in medio, vt prorſus non habeant, quo veritatem rei calumnientur. Ecce tibi liberum à ſycophantia Domini factum: illi tamen egreſſi deliberabāt, quid de Ieſu facerent, vt etiam hic, & in hac ipſa hora. Eſt *Manum aridā habet quis.* enim qui manum aridam habet, vt qui eam pauperi non extendat ad eleemoſynam: iſte, tametſi ſanū ſit corpus, mentem aridam habet. Audi ergo & tu B quiſquis ex hac ipſa hora, ſalutaria iſta verba, extēde manum ab hodierna die, & incipe eleemoſynam in pauperes facere. Sed aliter iſtud tractari poteſt. Multi ſunt inertes in ſuis precibus, & per vniuerſum diem negocioſi ſunt circa operationes humanas, & contemnunt opera ſacra orationum. Ad iſtum dicat Seruator, Extende manum tuam, quemadmodum Apoſtolus dicit, Volo precari viros in omni loco, eleuantes ſanctas manus. Cæterùm quia & ſermo noſter ſatis proceſſit, ſurgentes & nos ipſi extendamus manus, & non ſolùm in die ſed & per noctem. *In nocte extendite manus veſtras in ſancta, & benedicite Domino*, & ex- *Pſ. 133.* porrigamus manus ſanctas, ablutas illas ipſas inter innocentes, vt inuocato rerum omnium Deo, ipſius per Chriſtum Dominum noſtrum auxilio C perfruamur, per quem Deo gloria, ſimul cum ſancto Spiritu, nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum, Amen.

DECLARATIO LEVITICI DE DIVERSA EIVSDEM REI NOMENCLATVRA: QVOD SCILICET CHRISTVS SIT VERVS *Deus & verus homo in vnitate, Contra Samoſatenſes.*

Act. 10. ET dixit Moſes ad Aaronem, *Accede ad altare, & fac holocauſtum pro peccato tuo, & expiationem pro te & domo tua, & fac litationem pro iis, ita vt Dominus præcepit Moſi.* *Leuit. 9.* En tibi in iſto loco licet vnus ſit Moſes, tamen veluti de altero quopiam Moſe, non quaſi de ſeipſo loquitur Moſes, quum ait de ſe, *Quemadmodum Moſi præcepit Dominus.* Eadem ratio in Verbo Dei quum ait beatus Petrus, miſſum eſſe filiis Iſraël per Ieſum Chriſtū: Siquidem non illic aliud Verbum, aliud Chriſtum eſſe intelligi debet, ſed vnum & eundem, idque per vnitionem humanitatis & incarnationis cum Deitate. Nam etſi vtrunque diuerſæ ſit naturæ tamen non ita intelligendum, quaſi Verbum à Chriſto ſit diuiſum, & ſeparatum, quum D. Ioannes dicat, *Ioan. 1.* *Verbum caro factum eſt & habitauit in nobis.* Quod igitur rectè & probè dictum eſt à Petro quum malè *Samoſatenſes.* & peruerſè intelligant Samoſatenſes, in veritate non ſteterunt: Chriſtus enim id eſſe quod ex ambobus conſtat in ſacra ſcriptura intelligitur, vt quū dicitur, Chriſtus Dei virtus, & Dei ſapientia. Quapropter quum dicit Petrus, Verbum per Ieſum D Chriſtum filiis Iſraëlis eſſe miſſum, hoc indicare voluit, Verbum incarnatum filiis Iſraël manifeſtatum eſſe, vt concentus eſſet cum hoc dicto, *Verbum caro factum eſt.* Quòd ſi aliam inde mentē capiunt, *Ioan. 1.* & Verbum quemadmodum eſt, Deum agnoſcunt, ſed tamen illud ab eo quem aſſumpſit, & cui coadunitus eſt homine, diſiungunt, ipſi ſibi in ſua iſta ſententia contraria dicunt. Quem enim hic ſeparantes à diuina incarnatione Deum eſſe ſentiunt, eundem eleuant, quum audiunt eum carnem eſſe factum, & quæ Ethnicorum ſunt, ſapiunt, nimirum vt & illi, qui ſapiunt incarnationem eſſe mutationem Verbi in carnem: Sed hoc ita non eſt, abſit. Quemadmodum enim hic ineffabilem vnitionem Ioannes prædicat, morte deuorata mutata ab illa vita, quæ ipſiſſima vita eſt, prout ad Martham loquitur, *Ego*, inquiens, *ſum vita*, ita quoque quum di- *Ioā. 11. Simile.* cit beatus Petrus, per Ieſum Chriſtum miſſum eſſe Verbum,

Verbũ diuinã coaduritionẽ ſignificat. Sicuti enim
quum quis aodit, Verbum carnem factum eſſe, non
ex eo dicto colligit, Verbum vlterios non ſubſiſte-
re, quod abſurdum eſt, quemadmodom ſoperius
dictum fuit: ita qooqoe qoi Verbom audit, coapta-
tum eſſe carni, diuinum vnom & ſimplex myſteriũ
intelligat. Manifeſtius aotem & indubitatius col-
Luc. 1. loquium inter Mariam & Archangelum, habitum
vnitionem Dei & hominis declarauerit. Ait eoim,
*Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obũ-
brabit tibi, ideóque quod natum erit ſanctum, vocabitur*
Concluſio. *Filius Dei.* Stultè igitor Samoſatenſes Verbum ſe-
parant, quod conſtat conionctum eſſe cum homi-
ne ex Maria genito. Non igitur Verbum ab eo ho-
Mat. 28. mine miſſum eſt, ſed alios ipſe ſuo nomine emiſit,
quum inquit, *Ite, & docete omnes gentes.* Mos autem
eſt ſacræ ſcripturæ, incurioſè & ſimpliciter dictio-
nes efferre: ita enim & in Numeris inoenias. *Dixit
enim,* inqoit, *Moſes Raguelis Madianitæ ſocero Moſis.*
Non hic alius eſt Moſes qui loquitur, & alius eſt
Verbum Dei, ſapientia & virt⁹. Moſes Raguelis gener, ſed idem vtrobique Moſes.
Si igitur & verbum Dei, & ſapientia & virtus, iti-
dem & dextera, & brachiom, &c. eius generis ap-
pellatur, & quòd oobis humaniter coadunitus no-
ſtram initiatam naturam ſibi circumamictam io-
duerit, & huic attemperatus fuerit: Quid? an non
merito eiuſmodi nomina ſortiatur? Nam quod
Ioan. 1. Ioannes dixit, *In principio erat verbum, & verbum erat
apud Deum, & Deus erat verbum, & omnia per ipſum fa-
cta ſunt, & ſine ipſo nihil,* Plaſma verbi Dei, etiam ho-
minem eſſe manifeſtò declarat. Si igitur ille hunc
corruptum & in ſe ſuſceptum renouat ac inſtaurat
ſolida ſua incarnatione ad perdurationem indeſi-
nentiæ, atque ea de caoſa vnitus eſt, vt eum ad di-
uiniorem redoceret ſortem, qui fieri poteſt vt ab
homine illo ex Maria Verbum ipſum Apoſtolique
cæteri miſſi ſint? quod ſi ſit, quid obſtat, quo minus
Prophetis à ſe miſſis, ipſe Apoſtolorum Dominus
ab Apoſtolo coadnumeretur? At qua ratione poſſit
Chriſtus cur ita appelletur. Chriſtus vocari Chriſtus, ſi nudus homo ſit, con-
trà idem ille ſi Verbo coadunitus ſit, meritò nomi-
natur Chriſtus & Dei Filius, iam olim Propheta
paternam in eo ſubſtantiam his verbis proteſtan-
Mat. 3. te, *Et emittam Filium meum Chriſtum:* & in Iordane:
Hic eſt Filius meus dilectus. Expleto igitur promiſſo
ſuo, meritò hunc eſſe oſtendit, qoem promiſerat ſe
Chriſtus eſt verbũ Dei carne ex Maria & in Maria indutũ. eſſe miſſurum. Vtrunque igitur intelligimus Chri-
ſtum, Verbom ſcilicet, quod Deus eſt, vnitum cum
homine ex maria, & in Maria: In huius enim vtero,
Verbum ſibi domicilium formauit, quemadmodũ
ab ioitio Adamum è terra, niſi quòd diuiniori mo-
do formauit, de quo etiam Salomon expreſſis ver-
bis loquitur, qui nooerat Verbum etiam ſapientiã
Prou. 9. appellari, *Sapientia ædificauit ſibi domum:* quod Apo-
1. Cor. 3. ſtolus interpretãs dicit, *cuius domus nos ſumus,* idem-
2. Cor. 6. qoe alibi templum vocat: qoippe quum congruum
ſit Deo, in templo habitare, cuius imaginem olim
ex lapidibus per Salomonem constructam eſſe vo-
luit. Quapropter veritate apparente deſiit illa ima-
ginaria Salomoois domus. Volens enim ille ingra-
tis Iudæis oſtendere imaginem veram, & id verum
ſui domiciliũ eſſe, in qoo eum habitare credimus,
non pronunciaoit ſe id deſtruere velle, verum quũ
ſciret, quid adoerſum ſe auſuri eſſent Iudæi, hæc
verba loquitor, *Soluite templum hoc, & in tribus die-*
Ioan. 2. *bus excitabo illud,* liquido præ ſe ferens ea quæ ab
hominibos aguntur, ex ſe habere vitium ſuæ diſſo-
lotionis. Niſi enim Dominus ædificauerit domum,

A & cuſtodierit ciuitatem, in vanũ laborant qui eam
ædificauerint, fruſtráqoe vigilauerint qui cuſto- *Pſ. 126.*
dierint eam. Iudæorum igitur templum diſſolutũ
eſt, quippe qood imago fuerat: domos autem Ec-
cleſiæ firmiter collocata eſt: fundata enim eſt ſopra
petram, & portæ inferorum non valebunt aduer-
ſus eam. Illorum ſiquidem erat vt dicerent, *Tu ho-
mo quum ſis, temetipſum Deum facis.* Horum diſcipu-
lus Samoſatenſis eſt, vnde merito, cum illis eadem *Samoſatenſis Iudæorũ diſcipulus.*
verba prædicat. Sed nos non ita de Chriſto didici-
mus, ſi modo eum audiuimus, ab eo inſtituti ſumus
deponentes veterem hominem, qui corrumpitur
ſecundùm concupiſcentiam ſeductionis: & eius lo-
co reſumentes nouum hominem ſecundùm Deum
creatom in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Chriſtus
igitur vtrunque ſimul piè intelligitur. Quòd ſi ſub-
B inde corpus Chriſtum ſcriptura vocat, vt quum ait
Petrus in docendo Cornelio, *Ieſum à Nazareth, quẽ
vnxit Deus Spiritu ſancto,* idemque rurſus ad Iudæos,
*Ieſum à Nazareth, virum exhibitum vobis declaratúmque
à Deo.* Itidem & Paulus ad Athenienſes, *in viro
quem definiuit, fidem omnibus faciens quum eum à morte* *Miſſio, declaratio & vnctio Chriſti idem.*
excitaſſet. Miſſionem aotem & declarationem idem
eſſe cum vnctione frequenter inuenimus, ex qoa re
volenti licitum eſt cognoſcere, non eſſe in ſancto-
rum ſcriptis diſcordiam, ſed illos diuerſimodè vni-
tionem verbi Dei cum homine ex Maria appellita-
re, nunc vnctionem, nunc miſſionem, interdom &
declarationem. Quod igitur à beato Petro dictum
eſt, rectam quidem & integram Deitatem voigeniti
ſignificat, non autem conſiſtentiam verbi Dei à Fi-
lio Mariæ diſiungit, abſit. Quomodo enim Petrus
hæc dicere potuiſſet, qui ſæpe ex eo audierat: *Ego* *Ioã. 10.*
C *& pater vnum ſumus:* &, *qui videt me, videt & patrem* *Ioã. 14.*
meum: & qui eum poſt reſurrectionem occluſis fo-
ribus introeuntem ad cœtum omnium Apoſtolo-
rum conſpexerat, & ſi quid erat difficile creditu,
his verbis diſſoluentem cognouerat, *Palpate me &* *Ioã. 24.*
*videte, quoniam ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicuti
me habere videtis,* & non dixit, hunc aot illum homi-
nem quem aſſumpſi, ſed me palpate? Quapropter
nollam veniam nanciſci poterit Samoſatenſis, quũ *Concluſio.*
Dei tot de vnitione argumentis confuteturt, docea-
turque ab ipſo Deo Verbo omoes interrogante,
num haberent quod comederent, & eios rei certi-
tudinem demonſtrante, eo ipſo quòd comederet,
ſuique contrectationem permitteret, quod & ip- *Quod Chriſtus ſit verus Deus & homo perfectus*
ſum factum eſt. Prorſus enim qoi cibum dedit, aut
qui dederunt, attingerunt illius manus. *Dederunt
enim ei,* inquit Euangeliſta, *piſcis aſſati partem, & fa-*
D *uum mellis, & comedens coram omnibus, ſuméńſque re-* *Luc. 24.*
liquias reddidit illis. Vide mihi igitur, an oon vt Tho-
mæ, ita alia ratione rei certitudinem omnibus pal-
pando exhibeat? Quòd ſi per cicatrices certior eſſe
cupis, à Thoma id diſce, *Admoue,* inqoit, *manũ tuam
& mitte in latus meum, & admoue digitos tuos, & vide* *Ioã. 20.*
manus meas. De ſuo latere, de ſuis manibus locutus
eſt Deus Dei Verbom, ſeque pariter & integrum
hominem, & integrum Deom oſtendit, quum nũc
palpatione ſenſum ſoi corporis ſanctis, qoatenus
intelligi datur, præberet, nunc alia ratione rei certi-
tudinem doceret, eo quòd per occluſas fores cor-
pore penetraret. Hæc quidem fidelibus ad confir-
mationem, iofidelibus ad correctionem mediocri-
ter ſint dicta. Corrigatur igitur & Paulus Samoſa-
tenſis auditor factus diuinæ vocis, dicentis, Meum
eſt corpus quod palpatui offerabam, & non aliom
Chriſtum præter me Verbum, ſed illud mecum, &

me cum illo coadunitum. Nam vnctio ſiue vnguentum ego ipſe ſum: homo autem is eſt qui à me vnctus eſt. Non igitur abſque me homo ille Chriſtus vnquam nominari meruiſſet, ſed quia mecum eſt, & ego in illo, ideò nomen Chriſti, hoc eſt vncti, meretur. Miſſionem igitur Verbi, ſignificare eius cum Ieſu ex Maria genito coadunitionem, ipſa interpretatio Saluatoris oſtendit, idem quoque illud dictũ ſignificat, *Pater qui me miſit*, &, *A me metipſo non veni, ſed pater meus miſit me*. Vnitionem enim cum homine, per quam poſſibile erat inuiſibilem Dei naturam ex viſibili hominibus innoteſcere, miſſionem nominauit. Non enim locum Deus mutat noſtro more, qui locis ob paruitatem noſtræ conditionis includimur: qui enim, quum cælum

Miſſio Chriſti quomodo intelligenda. Ioan. 5.

A & terram adimpleat? ſed aduentus eius corporis in cauſa fuit, vt hoc ſancti miſſionem vocarent. Quare ſi ipſe Deus Verbum Chriſtus eſt ob coniunctionem, ergo & homo ex Maria genitus, ipſe quoque Deus eſt ob coniunctionem, neque eſt alter abſque altero Chriſtus, ſed vnus & idem. Qui ante ſæcula ex patre idem extremis temporibus ex virgine inuiſibilis antea etiam ſanctis & cæleſtibus virtutibus nunc autem viſibilis per hominem viſibilem cui adunitus eſt: viſibilis, inquam, non viſibili Deitate, ſed diuinitatis per humanum corpus operatione, qui totum hominem, eò quòd proprium illum ſibi fecerit, renouauit: illi reuerentia & adoratio, vt antea ita & nunc in ſæcula ſæculorum. Amen.

Miſſio Chriſti nihil aliud eſt quàm vnitio Dei cum homine.

Nota.

TERTII TOMI FINIS.

OPERVM SANCTI PATRIS ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI.

TOMVS QVARTVS.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, AD ANTIOCHVM PRINCIPEM, DE VARIIS ET NECESSARIIS QVÆSTIONIBUS in ſacra Scriptura controuerſis, & omnibus Chriſtianis cognitu vtilibus.

Ioann. Reuchlino, Valent. Ampelandro, & Ioann. Lampadio, Interpp.

QVÆSTIO I.

Editionis Val. Ampelandri numeri ad marginé notati repetentur hoc pacto. A. I. A. II. Ampelandro quæſt. 2. Amp. qu. 2.

QVICVNQVE in Trinitatem vnius eſſentiæ credimus & baptizati ſumus, & confitemur Patrem eſſe Deum, & filium eſſe Deum, & ſimiliter Spiritum ſanctum eſſe Deum, cur nos dicimus tres Deos, ſed vnũ & eum ſolum Deum: Et ſiquidem vnum adoramus Deum, planum fit nos in Monarchiam credendo Iudæos imitari: contra ſi in tres Deos, ſequitur nos Græcari, vt qui Deorum multitudinem inuehamus, nec vnum ſolum Deum piè adoramus.

RESPONSIO. Neceſſaria eſt quæſtio, in qua pietatis modus vertitur, ſola fide, non autem ſcrutatione agnoſcendus & adorandus. Deus enim qui comprehenditur non eſt Deus. Quòd ſi enim Angelos & animas noſtras, quæ ſunt creaturæ, com- B prehendere mente non poſſumus; quantò magis ipſum eorum conditorem decet eſſe incomprehẽſibilem? Myſterium enim quod cognoſcitur, nõ eſt amplius mirandum. Non igitur Chiſtianorum fides aut eorum tribus perſonis conſtans Deus eſt aliquis hominiformis, vt Græci fabulantur: neque contra tres Dei tanquam à ſe diſtantes. Apage hũc Græcorum fabuloſum ſermonem. Indiuidua enim eſt in tribus perſonis vnius eſſentiæ Deitas. Niſi quòd noſſe oporteat, quòd neque verbis, neq; cogitationibus comprehendere aut commemorare, quid Deitas ſit mens humana poſſit. Quicunque enim Deum complecti feſtinarunt, ſuam ipſorum A vmbram perſecuti ſunt: & quicunque aliquid de eſſentia Dei dicere voluerunt, abyſſum pugno ſuo metiri ſtuduerunt: & qui in profundum penetrare auſi ſunt, in malitioſas hæreſes inciderunt. Pater enim & Deus, non vt ego qui creatus ſum, eſt Pater. qui vt ego genuerit creatum filium: neq; filius vt alius quiuis carnalis filius natus eſt: neque Spiritus ſanctus vt hominis ſpiritus eſt circunſcriptus: ſed inenarrabile & inexplicabile ſanctæ Trinitatis eſt myſterium. Nec dixeris, qua de cauſa? quia ſuperat omnem cauſam. Nec dixeris, quomodo? quia ſuperat omnem modum diuinus hic modus. Nec dixeris, qua ratione? quia ſuperat hæc diuina ratio, rationẽ omnem: Sed crede in Patrẽ, nihil ſcrutatus rem, ſed adora filium, nec curioſè inquiras in eius generationem. Hymnis celebra Spiritum ſanctum, nec exquire ſanctæ Trinitatis myſterium. Huc ad Iordanem & vide reipſa euidenter ſanctæ & eiuſdẽ B eſſentiæ Trinitatis virtutem. Patrem quidem deſuper teſtantem, filium qui inferius baptizatur: Spiritum autem ſanctiſſimum in forma columbæ deſcẽdentem. Ipſi gloria & potentia & adoratio, cum Patre omnipotente & vnigenito illius filio Domino noſtro Ieſu Chriſto, nunc & ſemper & in ſæcula ſempiterna.

QVÆSTIO II.

Vnde quis cognoſcit, ſe planè eſſe baptizatum, & Spiritum ſanctum accepiſſe, cum infans eſſet in ſacro baptiſmo?

RESPONSIO. Propheta Eſaias inquit ad Deum,

Ob timorem tui Domine, in vtero concepimus & parturinimus, & peperimus Spiritum Saluris. Quemadmodũ ferens vterum mulier ex ſuccuſſatione pueri in vtero ſuo, certò cognoſcit, quòd fructum conceperit: ita etiam anima veri Chriſtiani, non quia parentes aiunt, ſex ex reipſa & ſubſultationibus cordis ſui, præcipuè diebus feſtis, & illuſtrationum & ſumptionis ſacri corporis & ſanguinis Chriſti, diſcit ex gaudio intimo, quòd acceperit Spiritum ſanctum cum baptiſatus eſt. A

QVÆSTIO III.

Quomodò, vnde, & quomodo facti ſunt Angeli?

RESPON. Neque vnde, neque quomodo facti ſunt Angeli, obuium eſt humanæ naturæ dicere. B Quòd verò ad tempus, quidam aiunt primo die, quidam ante diem primum. Sanctus autem pater noſter & mirificus Epiphanius Archiepiſcopus Cypri in oratione ſua contra Paulum Samoſatenũ, quæ inſcribitur Panaria, latius exponit, vnà cum cœlo & terra eſſe factos, & nequaquam prius, refutans contradicentes ſyllogiſmis, & in alio quodam libro idem aſſerit.

QVÆSTIO IV.

A.I. Vnde declarari poteſt, quòd creati ſint Angeli? nam in libro Geneſeos id non memoratur.

RESPONSIO. Cùm noſſet Deus eſſe Iudæos ad idola, & multorum deorum cultum propenſos, eius rei gratia abſcondit in Geneſi hanc rationem de Angelis, ne & illos deos facerent, qui vitulum & C alia quædam deificauerant, quaſi Dij eſſent. Quòd verò creati ſint Angeli, audi Dauidem Prophetam Pſ. 148. dicentem: *Laudate eum omnes Angeli eius: laudate eum omnes virtutes eius: quoniam ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit & creata ſunt.*

QVÆSTIO V.

An verò de eſſentia luminis huius exiſtunt, an alterius cuiuſdam naturæ?

RESPONSIO. Quantùm ſol à ſtella differt, tantùm Angelorum diſtat eſſentia ab omni viſibili creatura.

QVÆSTIO VI.

A.II. Quantum igitur Angelorum numerus, hominũ D multitudinem ſuperat?

RESPONSIO. Alij quidem aſſerunt, quòd nonaginta nouem partibus diſtributi ſint, iuxta parabolam decem drachmarum. Alij verò æqualẽ Angelorum & hominum eſſe numerum affirmant, in teſtimonium adducentes illud: *Conſtituit gentium terminos iuxta numerum Angelorum Dei.*

Luc. 15.

Deut. 32.

QVÆSTIO VII.

A.III Quid inter ſe differunt Angelorum eſſentia, & eſſentia dæmonum?

RESPONSIO.

Eſſentia non differt, ſed voluntas diuerſa eſt, ſicut boni & mali hominis animus inter ſe differt.

QVÆSTIO VIII.

Quot ſunt ordines, & quot ſunt Angelorum eſſentiæ? A.IIII.

RESPONSIO. Vna & eadem eſt eſſentia ſicut etiam vna tantum eſt eſſentia hominum. *Ordines verò,* ſicut multum valens in Theologia Dionyſius inquit, *ſunt nouem, Angeli, Archangeli, Principatus, Poteſtates, Virtutes, Dominationes: Sex alis alata Seraphim, multis oculis ornata Cherubim, & Throni.*

QVÆSTIO IX.

Quot ſunt cœli?

RESPONSIO. In dubio eſt apud multos hæc A.V. quæſtio. Nam liber Geneſeos duos cœlos commemorat. Gen. 1. Diuus autem Paulus etiam tertium cœlum ſeſe vidiſſe dicit. Et Dauid Propheta de quarto cœlo loquitur: *Laudate eum cœli cœlorum.* Sciendum verò, quòd quemadmodum natura hominum vna, & vnus homo dicitur, multi item ſunt homines: Sic etiam cœlorum natura vna, & vnum cœlum dicitur in diuina ſcriptura, & cœli multi.

2. Cor. 12

Pſa. 148

QVÆSTIO X.

Quando & quam ob cauſam ex cœlo diabolus A.VI. decidit? Fabulantur enim quidam, quòd deciderit eò quòd Adamum adorare noluerit.

RESPONSIO. Hominum ſtultorum commenta ſunt hæc. Diabolus enim antequam creatus eſſet Adam, cecidit. Conſtat verò cecidiſſe eum propter ſuperbiam ſuam, vt inquit Eſaias Propheta: Cogitauit apud ſemetipſum, *ſupra nubes locabo ſolium meũ, & altiſſimo ſimilis ero.* Gen. 1.

QVÆSTIO XI.

Cuius rei gratia permiſit Deus, vt bellum eſſet inter genus humanum, & inter diabolum? A.VII.

RESPONSIO. Vt ij qui Deum diligunt, manifeſti fierent: & vt ij qui delitiis dediti ſunt redarguerentur. Vbi namque nullus eſt aduerſarius, non manifeſtantur dextri Regis milites. Ergo diabolus victoriæ cauſa eſt, & hoc quoque pacto cognoſcitur ab iis qui diligunt Deum. 2. Cor. 11

QVÆSTIO XII.

Cum ex cœlo diabolus, prolapſus ſit, quomodo A.VIII. ſcriptum eſt in lib. Iob, *quòd ingreſſi ſunt angeli Dei, vt ſtarent in cõſpectu Domini, & diabolus in medio eorum?* Iob. 1.

RESPONSIO. Non dicit ſcriptura, quòd in cœlis diabolus venerit in medium Angelorum. Manifeſtum igitur eſt, quòd in terra. Etenim vbicunque ſunt Angeli, aſtant Deo. Verùm ſciendum eſt quòd per ſanctum aliquem Angelũ diabolo Deus eſt locutus, quemadmodum etiam reges per hominem aliquẽ inter mediũ, ſuum alloquuntur aduerſariũ.

QVÆSTIO XIII.

Numquid valet incantatio, & veneficium occidere hominem.

RESPONSIO. Iuſtum certè nequaquam: peccatorem autem nõnunquam, Deo permittente, cum ne in porcos habeat poteſtatem, ſicut in Euange-

liis

liis audiuimus.

Qvæstio xiv.

Qualem orationem, aut quod verbum ex omnibus orationibus, atque verbis plus timenr dæmones, & diabolus?

Responsio. Narrauerunt nobis ſpirituū ſtudioſi homines fide digni, quòd aſpectu ipſo, & de facie aliquando apparuerit eis diabolus, & quæſitus hanc ab ipſis quæſtionem reſponderit his verbis: Non extitit in toto tam veteri, quàm nouo Teſtamento verbum terribilius, atque magis noſtram diſperdens poteſtatem, quàm initium ſexageſimi ſep-
Pſal. 67. timi Pſalmi: quamprimum enim verbo dicto, *Exurgat Deus & diſſipentur inimici eius*, mox vlulans euaneſcit, & diſparet diabolus, factis oſtendens huius orationis virtutem, & operationem.

Qvæstio xv.

Vnde mouentur in corde hominis cogitationes, & meditationes contumelioſæ execrabiles, atque nefariæ, quæ ſæpius in Dei iniuriā tendunt, & quas nec anima vellet proferri, nec hominis lingua nominare?

Responsio. Huius author eſt & operator diabolus: ille iſta nefanda in hominis animam ſubminiſtrat, loquens contra Deum verba, quo poſſit in deſperationem adducere hominem. Sed nō ex hoc preciſè condemnatur homo. Abſit. Talis namque cogitatio ex leui ſuſpicione ſurrepit homini, ſed ab eo diſcedit dum cogitabit ſeipſum eſſe terram & puluerem, non admodum reſeruans talem cogitationem. Sed diabolo dicens: blaſphemia rua ſit in caput tuum, diabole. Ego enim Dominum meum adorabo, nec eum vnquam blaſphemabo. Securè igitur eſt intendendum his dictis. Complures namque hominum ab huiuſcemodi cogitatione victi partim ſemetipſos in præcipitium egetunt, partim in deſperationem venientes perierunt.

Qvæstio xvi.

Conſequens arbitramur, poſt ſermonem de Deo & Angelis, tertio loco de animarum condirione in medium proferre. Multa enimverò apud homines de illo ipſo quoque & quæſtio eſt, & dubiratio, puta quæ ſit res anima hominis, & vnde ipſa conſter in corpore & quando, ac qualiter à corpore ſeparetur, & quid tūc vſque ad reſurrectionem agat? Nullus enim ex mortuis ad vitam profectus, illa nobis denunciauit, aut patefecit. Idcitco rationem hāc de anima tanquam multis incomprehenſibilem à tua ſanctimonia petimus diligenter.

Responsio. Hominis anima eſt ſubſtantia intellectiua, incorporea, impaſſibilis, immortalis. Porrò nunquam Angelus fuit aliquando anima, vt Origeniſtæ fabulantur, nec animæ fuerunt ante corpora ſua, vr Manichæi ſentiunt. Sed ſicut lapide ac ferro contuſis & contritis, ex vtriſque naſcirur ignis: Ita ex vtriuſque, & viri & mulieris complexu deſiderar conſtitui corpus & anima. Id tibi perſua-
1. Co. 15 deat Sanctus Apoſtolus dicens: *Seminatur corpus animale, ſurget corpus Spirituale*, videlicet in reſurrectione.

Qvæstio xvii.

A. IX. Vnde poteſt declarari, quòd tempore mortis, nō
A vnà cum corpore moriatur anima quoque? Sic enim quidam opinantur.

Responsio. Verbum Chriſti & Dei noſtri clariſſimè nos docer, quòd corpus noſtrum mortale, & quòd immortalis ſit anima noſtra. Inquit enim Chriſtus: *Ne metuatis ab iſtis qui occidunt corpus, ani-* Mat. 10
mam verò non poſſunt occidere. Vnde conſtat quod ani- Luc. 12.
ma hominis immortalis ſir, & à Deo exiſtar.

Qvæstio xviii.

Certus quidem eſt iſte ſermo, & quem omnibus A. X.
modis recipiamus: ſed quonam modo anima recedit à corpore?

Responsio. Ex quatuor elemenis credimus humanum corpus conſtitutum eſſe: ex ſanguine vi-
B delicet, phlegmate, humore & cholera. Vtpore ex calido, frigido, humido, & ſicco: id eſt ex igne & aqua, aëre & terra. Nam ſanguis quidem, quia calet, ex aëre eſt vtique. Atra verò bilis, quia ſicca eſt, cōſtat, quod ſir ex terra. In elementis iſtis quatuor, velut intra parietes, in domicilio corporis inſtar columbæ cuiuſdam concluſa eſt anima. In mortis igitur puncto recedentibus à ſe inuicem quatuor elementis, diſſoluuntur (vt ita dicam) quatuor parietes domicilij, & diſcedit quæ intus cōcluſa fuit columba, videlicet anima. Ac primùm quidē calidum & vitale recedir elementum, vnde mortua relinquuntur corpora. Nā choleram quidem, phlegma & humorem etiā poſt mortem retinent, ſanguinem verò non habent.

Qvæstio xix.

C At vbinam dicere volumus quòd futuræ ſint prius receptæ hominum animæ?

Responsio. Aliena eſt & horribilis quæſtio & hominibus abſcondita: non enim permiſit Deus redire quenquam inde, qui annunciaret vbi aut quomodo ſint illæ à nobis profectæ animæ. Tamen ex ſcripturis diſcimus, quòd peccatorum animæ inferius omni terra, & mari exiſtant, vt inquir Pſalmus:
In tenebris, & in vmbra mortis, & in lacu infimo. Atque Pſ. 106.
in Iob ſcriptum eſt: *In terram tenebroſam, & opertam* Iob 10.
mortis caligine, in terram tenebrarum æternarum, vbi non eſt videre, neque lumen, neque vitam hominibus. Iuſtorūm autem animæ poſt Chriſti aduentum, & mortem id quod de latrone in cruce didicimus, in paradiſo sūt. Non enim propter ſolam latronis animā Chriſtus Deus noſter paradiſum aperuit, ſed etiam ob reli-
D quas omnes ſanctorum animas.

Qvæstio xx.

Nunquid igitut receperunt iuſti bona ſua, & peccatores pœnam?

Responsio. Nequaquam. Attamen gaudium nactæ ſunt ſanctorum animæ, & iſta eſt fruitio earū particularis. Sicut & triſtitia, quā peccatores habēt eſt particulare ſupplicium. Quomodo enim accerſit rex amicos ſuos, vt ſecum prandeanr: Sic & damnatos vt puniantur. Illi autem qui ad prandiū ſunt vocati gaudent & lærantur coram rege in palatio vſque ad horam prandij: Damnati autem in carcere clauſi, manenr in mœrore & triſtitia, vſque dum veniat iudex. Ita tandem intelligere oportet etiam de animabus, quæ iſtuc à nobis amigrauerunt.

QVÆSTIO XXI.

Quid gitur quando nemo ſecundùm ea, quæ locutus es, neq; in regnũ, neqoe in gehẽnã introiuit, quomodo de diuite cõtra Lazarũ audimus quod in igne & tormentis exiſtens, ad Abraham loquitur?

RESPONSIO. Dominus omnia de Lazaro & diuite parabolicè locutus eſt, ſicut & de decem Virginibos & aliis parabolis. Nõ enim res geſta Lazari exemplum, ideoq; non vident peccatores in gehenna exiſtentes iuſtos qui cum Abraham in regno ſunt. Nec viciſſim cognoſcit aliquis proximum ſuum illic in tenebris habitans.

QVÆSTIO XXII.

Qualiter hoc? Etenim terribilis eſt ſermo, & alienus, quod non cognoſcamus inuicem. B Sed ignoti inter nos tum fratres fratribus, tum patres filiis, & amici amicis conſtituemur.

RESPONSIO. Agnitio ex corporalibus ſignis poteſt fieri. Sed incorporeæ animæ ſibimetipſis prorſus ſimiles ſunt ſecũdum omnem modum. Sicut moltitudo aliquarum immaculoſarum & ſibi ſimilium columbarum, ſiue apom, nõ altera differre ab altera, nec inſigni quadam nota, nec vlla magnitudine, ſed per omnia in ſimilitudine inter ſe exiſtunt. Hoc autem dico de iis, quæ apod inferos ſuot animabus damnatis peccatorum, quod ſeipſas non agnoſcant. Nam iuſtorum agminibus hoc bonum ſcilicet agnitionem Deus dono dedit.

QVÆSTIO XXIII.

C Concedatur nunc iuxta tuum ſermonem, quòd animæ ſe inuicem non agnoſcant modo. Sed num vel neque in reſurrectione cognoſcituri ſunt peccatores inter ſe, videlicet qui eiuſdem patriæ, domus, & familiæ ſunt?

RESP. Neque tunc etiam in reſurrectione.

QVÆSTIO XXIV.

Quare?

RESPONSIO. Quoniam omnia ex corruptione, ac ſeminatione noſtris accidentia, ſiue illa figuræ ſint, ſeu notæ, aut ſigna, vel paſſiones, per quæ alterum oos hic cognoſcimus, ea in reſurrectione mortuorum cũ ſeminatione ac corruptione diſſoluuntur, & euaneſcunt. Et ſicot ab initio Deus vnũ hominem fecit: ita in regeneratione tãquam vnus homo reſurgemus, id eſt, tota hominis imago ſimilis D Adæ imagini, tam formatione, quàm magnitudine atque figura. Propterea non eſt in reſurrectione diſcretio: neque parui, neque magni, neque nigri, neque albi, neque fuſci, neque rubei, neque variæ sũt formæ ſeu ſpecies, ſiue perſonæ. Omnia enim ex ſatione & corruptione prouenientia ſimul com corruptione reſoluuntur, & euacuantur. Et quomodo deinceps, dic mihi, agnoſcet pater filium infantem mortuum, & tamen annorum triginta perfectum hominem reſurgentem, ſecoodùm quod Chriſtus triginta annorum baptizatus eſt? aut qoomodo cognoſcetur mortuus Æthiops, reſurgeos albus? aut mortuus mutilatus, ac læſus, reſurgens ſanus? Si autem incredibilia hæc tibi videntur, audi Dominum Saducæis dicentem, *quòd in reſurrectione* Mat. 22. *mortuorum, neque nubent, neque ducent vxores*. Nõ quod neq; viri, neq; fęminæ reſurgant, nã in reſurrectio-

A ne, ipſi quidem viri reſurgent viri; ipſæ autem mulieres reſurgẽt mulieres, ſicut & ipſa Theotocos: ſed erunt, inquit, ſicut Angeli. Ergo ſicut Angeli vnius ſpeciei ſunt & figuræ, ita credimus de noſtra natura, in reſurrectione per incorruptionem demum fore, vt quemadmodum Deus ſpicam fecit ab initio, & ex ſpica natum eſt gramen, & rurſus poſtquam ſeminatur, denuo refloreſcit ſpica: Ita & homo fact⁹ eſt à Deo cuſtodiens mandatum immortalis: Seminatus autem per mortem aggere obrutus repullulat, ſicut erat ab initio immortalis.

QVÆSTIO XXV.

Animæ quæ nos præuenientes decedunt, inuiſunt ne hanc vitam rurſus, vel non? A. XI.

B RESPONSIO. Nequaquam. Audi Dauid Prophetam de defunctis hominibus dicentem: *Homo ſicut gramen dies eius, velut flos agri, ſic efflorebit. Quoniã ſpiritus pertranſiuit per eum, & non erit amplius, & locũ eius non amplius agnoſcent*. Pſa. 102. De animabos verò ſanctorum non eſt dubitandum: nam & poſt mortem, & in iudicij die agnoſcent omnia.

QVÆSTIO XXVI.

Quæ ſi hæc ità ſunt, quomodo apparent ſancti multoties io ſuis templis & tumulis?

RESPONSIO. Extranea hæc eſt & paradoxa quęſtio, ac ad reſpondendum fideliſſima indigẽs anima. Attamen ſi es capax audi, non vacillans ratione. Illę quæ apud templa & tumulos ſanctorum fiunt adũbrationes & viſiones, non per animas ſanctorũ fiũt, C ſed per ſanctos Angelos transfiguratos in ſpeciem ſanctorum. Quomodo enim (cedo mihi) vna exiſtẽs beati Petri, aut Pauli anima poteſt in eodẽ momento apparere in ſuo monumento, & in mille tẽplis ſois per totum mũdum? Hoc enim nec Angelus vous facere poſſet aliquando. Solius enim Dei eſt in duobus locis, & per totũ mundũ in eodem momento inueniri: Cùm & ipſę intellectuales virtutes omnino delinqountur ab ea quæ in cœlis eſt glorificatione, quatenus demittuntur in miniſterium ſuper terram.

QVÆSTIO XXVII.

Quid differt ſubſtantia Angeli à ſubſtantia humanæ naturæ?

RESPONSIO. Tres inuenimus ſubſtantias ab hominibus incomprehenſibiles, quas nemo ne vnquam quidem vidit, neque videre ſopra terram potetit ſicut ſunt, videlicet Dei & Angelorum & animatum. Attamen coniectoram facimus, quòd quãtum differt à luna ſol, tantum præcellit, ac ſplendet Angelorum præ animarum humanarum ſubſtãtia.

QVÆSTIO XXVIII.

Qoomodo videntur aliquoties Prophetæ vidiſſe Deum. A. XII.

RESPONSIO. Poſt omnes Prophetas, & poſt apparitionẽ & aduentum Chriſti, Ioannes Theologus inquit: *Deũ nemo vidit vnquam*. Io an. 1. Et vt confirmaret tãquam terribile ac peregrinũ verbum ſubiũxit: *Vnigenitus ille filius, qui eſt in ſinu Patris, hic enarrauit*. Ibidem. Vnde & Paulus Apoſtolus de Deo loquitur, dicens: *Quem nemo hominum vidit, neque videre poteſt*. 1. Tim. 6. Quamorbem nudam Dei eſſentiam nullibi vidit vllus, pro huma-

humana verò infirmitate, Deus aſſumpta forma ſua maieſtate longè infirmiori Prophetis apparuit. Et in ſũma, ille qui erat incorporeus, ſicur homo ſæpius ipſis apparuit incarnatus. Vnde manifeſtò cõſtar, quòd non eſſentiam, ſed gloriam Dei viderint, quemadmodum & de Angelis & de nudis animabus ſentiendum eſt. Sola verò ſancta Deipara virgo nudam eſſentiam Gabrielis Archangeli, vt eſt, contemplata eſt.

Qvæstio xxix.

Quid igitur? an non Angeli ſecundùm eſſentiam apparent hominibus in terra?

Responsio. Nequaquã. Nec enim poteſt corruptibilis oculus videre eſſentiã incorruptibilẽ. Inde luculenter cognoſcere datur, quòd noo ſecundũ ſubſtantiam apparent nobis Angeli, cùm oon in vna figura ſuper terram viſuntur: Sed alij quidem in adoleſcentum atque iuuenum forma: alij verò in ſpecie militum, & ſumma, variæ illorum quoad nus transfiguratæ ſunt formæ, voa verò ſolùm eorum ſubſtantia.

Qvæstio xxx.

Quæ autem erit definitio Angelorum?

Responaio. Angelus eſt viuum rationale hymniſooum, immortale.

Qvæstio xxxi.

Quod autem eſt opus ſupercæleſtum virtutum?

Reaponsio. Hymnus indeſinens, & laus irrequieſcens magnificentiæ Dei: fortè autem & oratio permanens pro ſalure noſtra. Cùm verò hi ordines etiam militiæ dicantur, oportet tum intelligere ordinem doctrinalem, ordinem tutelarem, ordinem procuratorium, ordinem miniſterialem, ordinem auxiliatem, ordinem animarum receptiuum, ordinem in aliis aſſiſtentem. Sicut igitur differẽtias ordinum in ſuperioribus poteſtates nouimus ita etiã ſtatus & intelligentiæ. Throni namque Cherubim & Seraphim immediatè à Deo diſcunt tanquã omnibus ſuperiores, & Deo proximi. Hi verò docent ordines inferiores, & ita deinceps ſẽper ſuperiora docent ioferiora, infimi autem omnium ordioum ſunt Angeli, qui hominum ſunt doctores.

Qvæstio xxxii.

An memoriam noſtri habeant abeuntes animæ ſicut & ſancti Angeli ſunt memores?

Responsio. Animæ quidem ſanctorum omnino, peccatorum autem nequaquam. Continuam enim percipientes pœnam, rectè circa eam ſolùm manent ſolliciti, oullius rei alterius curam habẽtes.

Qvæstio xxxiii.

Quæ ergo nunc eſt operatio hinc demigrantium animarum?

Responsio. Anima depoſito corpore, neque bonum aliquod, neque malum operari poteſt. Viſiones enim quas cernimus de eis illic diſpenſatiuè Deus oſtendit ad commoditatem. Sicut enim lyra ſi oun habuerit pulſantem, vana videtur & ocioſa: Ita & aoima, & corpus à ſe vtrinque ſeparata, nihil

A operari poſſunt. Sanctorum igitur animæ à ſancto Spiritu incitatæ, cum Angelis in regiune viuorum Deum laudant, & tripudiant.

Qvæstio xxxiv.

Quid ergu? Num ſentiunt aliqua beneficia etiam peccatorum animæ, cum ſuper illis fiunt conuentus & peractiones bonorum operum, & oblationum? A.X XXIV.

Responaio. Si non aliquo beneficio participarent ex illo, noo vtique in cura & exequiis fieret commemoratio. At ſicut vitis floreſcit extra in agro, & odorem eius ſentit in vaſe vinum recluſum, ſicque confloreſcit etiam ipſum: ita intelligimus peccatorum animas participare aliqua beneficẽtia

B ab exangui immolatione: & gratificatione pro ipſis facta, ſicut ſolus ordinat, & præcipit, qui viuorũ, & mortuorum poteſtatem gerit Deus noſter.

Qvæstio xxxv.

Nunquid ergo ſcire poſſumus, quare non permiſerit Deus, animam alicuius eurum qui è viuis deceſſerunt, ad oos redire & enarrare qualiſnam rerũ apud inferos ſtatus, & qualis ibi ſit neceſſitas? A. XII.

Responsio. Multi apud nos inde errores orientur. Multi enim dæmones formas humanas induere, & in hominum demortuurum figuris transformari potuiſſent, ac dicere à mortuis ſeſe reſurrexiſſe, atq; inde multas res ementitas, & falſa dogmata de iis quæ ibi fiunt, ſpargere, idque ad ſeducendum nos & perdendum.

C

Qvæstio xxxvi.

Multi opinantur, prodeſſe homini prænoſcere diem obirus ſui?

Rasponsio. Si Deus omnia vt prodeſſet fecit, certè neque hoc nobis inconſideratè occultauit. Si enim præſciuiſſet homo diem obitus ſui, totam vitam ſuam ſine timore in peccatis peregiſſet, & ſolum ante duos, vel tres dies ante mortem ſuam dediſſet ſe ad pœnitentiam: audiens illud Prophetæ dicentis, quod in quo te inuenio, in eo te iudico. Et qualis vltra dic mihi gratia eſſet, quando centum humicidia faceres contemnens Deum, & duus tantum dies ceſſares à malo?

Qvæstio xxxvii.

D

Quæ cauſa quod adoramus ad mundi plagam Orientalem, & quare hoc faciunt Iudæi verſus Auſtrum? A.XIII.

Responsio. Non vnum & par de his poteſt dari reſponſum. Iudæis enim quibuſdam reſpondendum, & quibuſdam ex Græcis exponendum negotium, denique Chriſtianis etiam quæ cauſam hanc concernunt, declaranda veniunt. Atque Iudæis quidem reſpondemus, quòd eam ob cauſam qui fideles ſumus adoramus ad Orientem, quòd Spiritus ſanctus per Dauidem Prophetam *Pſal. 1, 2* præcepit qui dicit: *Adoremus ad locum vbi ſtetere pedes Domini.* Qund ſi Iudæus obiiciat: Vbinam ſtetere pedes Domini? Zacharias Propheta docet: *Zach. 14* *Cùm*, inquit, *In Oriente pedes Domini ſtabunt in monte Oliuarum è regione Hieruſalem.* Vnde & Iudæi qui

ſunt Hieroſolymis adorantes, verſus Orientalem mundi plagam adorant ad montem videlicet Oliuarum. Et hoc quidem breuiter Iudæis reſponſum eſto. Quod ad Græcos, reſpondemus, qoòd non ideo adoramus ad Orientem, quòd in ea parte mũdi Deus aliqoo modo circunſcriptus habitet: ſed quia Deus lux eſt vera diciturque, eam ob cauſam ad creatum iſtud lumen conuerſi, non illod quod creatum eſt lumen, ſed eius luminis creatorem adoramus, & ex elemento omnium ſplendidiſſimo, omnium elementorum ſplendidiſſimum Creatorem Deum veneramur. Audiant verò fideles & diſcant, quòd ſaocti Apoſtoli Chriſtianorum Eccleſias ideò iuſſerunt Orientem verſus ſuas fundere preces, vt ad paradiſum, vnde excideramus, reſpicientes, ſuppliciter à Deo petamus & à noſtro Domino, vt in antiquam nos patriam & locum vnde B excidimus, reſtituere velit. Ad Auſtrum verò intendere Iudæis Prophetæ præceperunt, quòd ex Auſtro, quoad Ieruſalem, ſcilicet ex Bethlehem naſciturus erat Dominus, ideò dixit Propheta: *Deus ab Auſtro veniet*, hoc eſt à noto, qui dicitur Theman. Abac. 3

QVÆSTIO XXXVIII.

Quare cùm Chriſtus ſit circunciſus, nos noo ſimiliter circuncidimur?

RESPONSIO. Chriſtus certè Dei filios venit adimplere legem, ne putaretur contra Deum facere, aut Deo qui dedit legem, rebellis eſſe. Nam talem eſſe Iudæi eum hinc inde diuulgabant. Cùm autem ipſe pro nobis, quæ ſunt io lege adimpleuerit: iam non reſtabat vltra quod nos eſſemus ſub lege, ſed C ſub gratia. Ideò per Paulum ad nos Chriſtus loquitur: *Si circuncidamini, Chriſtus vobis nihil erit vtilis.* Gal. 5. Vnde clarè cognoſcimns, quòd alieni à Deo ſint omnes, qui circunciduntur, ſiue fideles, ſiue infideles, Iudæi, ſeu Græci, qui gloriantur in lege Moſaica, non ſeqnentes Chriſtum. Sicut enim omnes, qui per ſanguinem irrationalium animalium putantes Deo immolationem eſſe offerendam, Chriſti exangue ſacrificium corrumpũt, & abominabile faciũt, ita omnes, qui carnem circuncidunt, ſpiritualem circunciſionem, ſcilicet ſanctum baptiſma vilipendunt, & euertunt. Et rurſus aliud ſimile. Non in lege Chriſtus diabolum euacuauit, & dæmones, neque in ea ſalutem operatus eſt, ſed in cruce. Vnde legem quidẽ videntes dæmones, nõ tremunt, neq; timent: Crucem autem videntes, ſæpe tremunt, fugiunt, euaueſcunt, & perſecutionem patiuntur. D

QVÆSTIO XXXIX.

Cùm Deus per Prophetam mandet, ne adoremos opera manuum homanarum: ob quam cauſam adoramus imagines & crucem, quæ ſunt opera fabrorum, vs & ipſa idola?

RESPONSIO. Non vt deos adoramus imagines nos qui fideles ſimus (abſit) vt Ethnici faciunt, ſed ſolummodo affectionem ac amorem animi noſtri, quo erga characterem imaginis affecti ſumus, ſignificamus. Et quemadmodum Iacob iam morti vicinus ſuper extremo ſipionis Ioſephũ adorauit, non baculum honore afficiens, ſed eum à quo is tenebator: ſic & nos fideles, non propter aliam aliquam rationem imagines ſalutamus & exoſculamur, cum hoe faciamus quomodo etiam patres aot amieos A oſculo ac ſalute excipimus. Quemadmodum etiam olim Iudæi tabulas legis lapideas, & duos illos Cherubinos qui aurei ſculptique erant adorabant, oon lapidum aut auri ſubſtantiam venerantes, ſed Deum qui ea conſtrui iuſſerat. Dementes verò illi, qui faſtu quodam abrepti crucem effigieſque ſanctorum adorare recuſant, reſpoodeãt nobis, qui factum ſit, quòd ſanctæ imagines frequenter vnguenta effuderint? Quomodo ſtatua vita animaque carcus, telo confoſſa, ſanguinem, atque ſi corpus eſſet animatum, præter omnem rationem emiſerit? Quomodo à tumulis & reliquiis ac imaginibus dæmones perſæpe reiiciuntur? Verùm vt dementes illos adhuc pudore confundamus, audi narrationẽ certam à patribus noſtris de imagine quadam expoſitam. Monachos quidam erat Hieroſolymis, cui B frequenter adeſſe ac moleſtiam creare ſolebat dæmon quidam malus. Quadam igitur die ita ipſi apparuit ſpiritus, vt conſpici poſſet, ac dixit: Si cupis ne te amplius oppogoem, imaginem hanc ne adorato, & ego abſiſtam à te. Erat verò imago illa ſanctæ Dei genitricis. Quid ad hæc reſponderint illi, qui mandant, ne effigies ſanctorũ adorentur, quas noo ob aliud aliquid, quàm memoriæ cauſa effingimus? Ac hoc quidem breuibus dictum ſit de imaginibus. At verò crucem à nobis fidelibos adorari & exoſculando honorari propter Chriſtum, qui in ea pependit, manifeſtum eſt.

QVÆSTIO XL.

Si hoc ſatis eſt, debebamus ergo etiam aſinos venenerari, quandoquidem etiam aſino Chriſtus inſedit. Hoc enim nobis obiiciunt Iudæorum, Græcorumque Filij. A. XV.

RESPONSIO. Non in aſino diabolum ac dæmones reliquos Chriſtus vicit, neque in aſino ſalutem nobis operatus eſt, ſed in cruce. Hinc fit vt dæmones quum aſinos vident, nec tremant, nec horreãt: at crucem intuentes, perſæpè tremunt horrentque, ſternuntur ac fugantur.

QVÆSTIO XLI.

Quare credentes omnes ad crucis imaginem cruces facimus, lanceæ verò ſanctæ, aut arundinis, aut ſpongiæ figuras nullas conficimus, cùm tamen hæ tam ſint ſancta quàm ipſa crux? A. XVI.

RESPONSIO. Figuram quidem crucis ex duobus lignis cõpingentes conficimus, vt ſiqois infidelium id in nobis comprehendat, quòd veneremur lignum poſſimus duobus inter ſe disiunctis lignis, & crucis dirempta forma, ea tanquã inotilia ligna reputare, & infideli perſuadere, quòd non colamus lignum, ſed quòd crucis typum veneremur: in lãcea verò aut ſpongia, vel arundine, nec facere boc, nee oſtendere poſſumus.

QVÆSTIO XLII.

Quomodo menifeſtũ eſt, quòd meliorẽ omnib' ſub cœlo fidẽ nos Chriſtani credimus? Omnis enim fides ſeipsã eſſe aliis diuiniorẽ & magis piã exiſtimat

RESP. Varius de hoc ſermo eſt, & longa de Chriſtianorũ fide reſpõſio. Attamen duo quædã vidẽtur penes nos ſigna, quæ pietatẽ ooſtrã & Dei erga nos dilectionẽ, ac protectionem demonſtrant. Primum quidem, quòd nõ inuenimus ab initio ſeculi gẽtem

aliam

A aliam inter omnes gentes tot & tantis opetibus impugnatam, & tamen nõ deletã proprer hanc ſolam Chriſti fidem, quæ certè non mãſiſſet indelebilis ab omni oatione impugnatã, niſi manus Dei cuſtodiuiſſet, & cuſtodiret indelebilem. Secundum autem, qnòd nullus Rex Chriſtianorũ aliquibus barbaris infidelibus traditus eſt in mortẽ, etiam tot nationibus, ac gentibus aduerſum regnum bella gerantib⁹ quinimò noo ſolùm regem non opptimere, ſed nec imaginem ſuam de monetis, & numiſmatis delere cum cruce valuerunt, etiam quibuſdam tyrannis hoc molitis. Tu verò noli hanc rem vilem & facilẽ putare. Niſi enim ſuper omnem fidem Deus hanc noſtram elegiſſet & dilexiſſet, non vtique ipſam in medio gentium tanquam luporum creſcentem cõſeruaſſet indemnem, & innulnerabilem. Sed neque permiſiſſet Deus errantem fidem vbique dominari B poſt incarnationem filij eius, & Dei noſtri, Domini Ieſu Chriſti vſque ad omnes fines terræ. Vnde & ipſum hoc ſcilicet quòd in omni gente credient Euãgelium Cbriſti, eſt teſtimonium infallibile, quòd non ſit alia fides verior ſub cœlo.

Qvæstio xliii.

Si bæc ita ſe habent, cur Sathanas non diſſipat, & euertit aliam fidẽ in tetra, niſi fidem Chriſtianorũ?

Responsio. Tanquam contrariam ei ſcilicet & eum euacuãtem. Qualis enim ſolicitudo (dic mihi) aut quæ cura debeat eſſe Sathanæ; vt expugnet Iudæos, vel Samaritas, vel Græcos, aut eos diuidat in hæreſes, & diuerſam fidem, omnes enim illę genres eius ſunt. Et Sathanas nnnquam quæ ſua ſunt expugnaret, ſed quæ Dei: itaque ſi quis voluerit, vel C ex hoc ipſo diſcere poterit, quòd non ſit alia fides pia & diuina in tertis niſi ſolùm ea, quæ eſt in Chriſtum.

Qvæstio xliv.

Vnde perſuaderi debent de ſola & pia orthodoxæ Eccleſiæ doctrina, qui ſcriprurarum & documẽtorum ſacrorum accurationem & profunditatem audire nequeunt?

Responsio. Omnia veneranda & honoranda loca paſſionum Chriſti Catholicæ & orthodoxæ noſtræ fidei, & Eccleſiæ à Deo donata & credita ſunt. Deſigno autem Nazarethum, vbi Chriſtus inter nos habitauit: Bethlehem vbi natus eſt: Sionem vbi ſalutem mundo acquiſiuit: Iordanem vbi Adamum renouauit: Thaborem vbi regnum cœlorum D adumbrauit: Montem oliuarum, vbi ad patrem cæleſtem à nobis aſſumptus eſt. Quæ vniuerſa ſancta & veneranda loca non ſanè fruſtra Catholicæ Eccleſiæ credidit Deus, quod alioqui ſint magis pia & honoratiſſima omniũ perſuaſionum, & Eccleſiarũ apud Chriſtianos. Et quemadmodum Rex præcioſa ſui pallatij cubicula, & theſauros fideliſſimis ſeruorum ſuorum commiſſa credit: Ita etiam Chriſtus ſtatim ab initio ſuæ præſentiæ Catholicæ Eccleſiæ veneranda loca credidit. Si quis verò nobis occurrat, quòd regia poteſtate illa teneamus: Einſmodi homo diſcat, quantũuis etiã ſæpenumero Barbari Palæſtinã occupauerint, non permiſiſſe tamẽ Chriſtũ ſua ipſius loca hęreticis tradẽda, ſed licet ad breue tempus ea aggreſſi ſint, ſtatim tamen iterum Catholica Eccleſia vt porcos eos expulit ex Chriſti Dei noſtri ſanctis manſionibus & locis.

Qvæstio xlv.

Vbi præcepit Deus Apoſtolis Chriſtianos vocare credentes Chriſto?

Responsio. In actis Apoſtolorum audimus, quòd primus Chriſtianiſmus Antiochiæ ſit nominatus. Diuina ergo reuelatione factum eſt, vt nos Chiſtiani appellaremur. Quamobrem accuratè norit qui ad Chriſtum accedere voluerit, quod quę fides in terra de nomine hominis dicitur, veluti à Simone Simoniani, & à Marcionæ marcioniſtæ, ab Ario Ariani, & per Eunomium Eunomiani, hæ omnes & reliquæ ab hominum nominibus pendentes, & ab eis cognominatæ profeſſiones fidei, non ſint à Deo, nec Deus in illis. Si enim Dei ſunt, quare hominum nominibus appellaotur & indigitantur? Erit igitur gloria noſtra glorioſiſſima Catholica Eccleſia, & quod prædicamur & nominamur Chriſtiani, vtpote qui non ab hominibus appellemur, ſed à Deo illuminemur.

Qvæstio xlvi.

Ecquis omnium primus nominauit Deum in terra?

Responsio. Perſpicuum eſt, quòd diabolus, quando aiebat ad Euam: *Quid quod permiſit vobis Deus de omni ligno in paradiſo comedere?* Nec mireris: Fuit enim olim Angelus diabolus, & tunc ſupra humanam notitiam habuit. Gen. 3.

Qvæstio xlvii.

C Vbinam locorum Paradiſum putamus eſſe? Quidam enim Hieroſolymis, quidam in cœlis eum ſtatuunt.

Responsio. Nullus horum verus eſt. Et quod Hieroſolymæ non ſit, teſtatur Adam, qui in Caluariæ monte iacet. Conſtat autem eum non in Paradiſo ſepultum, ſed eiectum. Quòd autem in cœlo nõ ſit Paradiſus, teſtatur ſcriptura, inquiens: *Plantauit Deus Paradiſum in Eden ad Orientem.* Gen. 3. Docet igitur nos, quòd ex Oriente omnis terræ ſit paradiſus. Vnde perhibent exquiſitiores hiſtorici, quòd huius rei gratia omnia aromata ſuauiſſimi odoris circa Orientaliora loca, ſeu Indiæ fines prouenìunt, vtpote quæ ſint vicina Paradiſo. Et quemadmodum palmę maſculæ propinquas fœmellas aſpiratione ventorũ contactas fructuoſas reddunt: Sic etiam ex Paradi- D ſo ventorum aſpiratione fragrantia exhalans propinquiores illis locis arbores, aromaticas efficit.

Qvæstio xliii.

Quid? Num corruptibilem dicimus Paradiſum, an incorruptibilem?

Responsio. Naque corruptioni eum obnoxium dicimus in morem noſtrarum plantarum & fructuum, quæ à putredine & vermibus arrodũtur, neque tamen planè viciſſim incorruptibilem ſecũdum futuri ſæculi incorruptibilitatem, & magnam conſecuturam ſenectutem. Sed reſpectu noſtrorum fructuum, & hortorum, omni corruptionė eſt ſuperior: ad futurorum verò bonorum gloriam, quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, inferior eſt & creditur.

A

Qværtio xlix.

Quod verò nunc eſt illod lignom, ex qoo fructū comedit Adam?

Responsio. Neque in hoc cooſentiunt patres: & iote. Quod enim diuina ſcriptura abſcondidit, nemo exquiſitè dicere poteſt. Vnde hi ficom fuiſſe aiunt fructum illum: Illi verò Eoæ contemplationem. Videtur aotem quibuſdam neutiquam peccaſſe Adam in paradiſo. Fortaſſe prior de ficu verjor eſt opinio.

Qværtio l.

At niſi præuaricatus fuiſſet Adam, quomodo vita hominum & multitudo hominum propagata fuiſſet? B

Responsto. Poterat Deus, qui verbo condidit multitudinem Angelorum, honorando quodam modo cōdere multitudinem genetis humani. Quidam verò ferunt, quòd cùm Deus maſculum & fœminam condiderit, hinc liqueat, quòd voluerit Deus per diſſeminationem genus hominum conſtitui. Veruntamen noluit per tranſgteſſionem id fieri, ſed cum honore.

Qværtio li.

Cur Deus ſeptimo die creationem abſoluit?

Responsio. In numeris denarium inuenimus omnium eſſe complementum. Quòd ſi enim io denarium numeros comprehenderis, iterum ſtatim ad vnitatem redis. Septem igitur & tres ſunt perfectiſſimi numeri. Et propterea ſeptenarius eſt creationis. At ſancta Trinitas iocreata. C

Qværtio lii.

Multa apud multos qoæſtio agitatur, vtrum horum prius ſit, ſcilicet nox die, an dies nocte? Quòd ſi enim dicimus diem præcedere, conficitur Chriſtū in ſabbato reſurrexiſſe. Nox enim illa erat ſabbati, ſi ſecundùm narrationem Moſis ſcriptoris facturæ mundi computemus.

Responsio. Ex ſcopo qoidem & narratiooe,
Gen. 1. quod dixit Deus ante omnia: *Fiat lux*, conſtat, quòd dies antecedat noctem. Tenebræ enim illæ, quæ in ſuperficie abyſſi, nondum erant nox appellatæ, neque ſub luna & ſtellis & duodecim ſignis dimenſæ. Haud dubiè igitur lux præcedit tenebras: Attamen ne quid contra nos afferrent Iudæi, quòd in ſabbato ſurrexerit Chriſtus: ideò eorum ora longè ante obturauit Deus, lege illis data, vt à veſpera ordirentur diem ſabbati. D

Qværtio liii.

Cur eam ob cauſam & nobis Deus præcepit à veſpera ſabbati ordiri Dominicum?

Responsio. Non hanc ob cauſam. Sed poſtquam Deus gentes ex tenebris ignorantiæ, & ex lege ad lucem cognitionis Dei & Euangelij vocauit: Conuenienter ſanè nobis reſurrectionis ipſius diē à veſpera inchoare, & ad lucem perducere præcepit. Indecorum enim & inconcinnum fuerat à loce ordiri, & in noctem & tenebras deſinere Chriſti veræ lucis dies.

Qværtio liiii.

Quare viceſimo quinto die menſi Martij in vtero virginis clauſus, habitare cœpit Chriſtus & Deus noſter veniens in terram? A. XVII.

Responsio. Quia eodē die in mundi principio Deus creauit Adam. Hinc eſt quod hoc in ipſo mēſe omnes arbores & herbæ, animalia item ad proferendum fructum, & ad liberos procreandos commouentur tanquam à Deo hoc tempore creata ſint.

Qværtio lv.

Cuiuſmodi ſunt illæ pelliceæ tunicæ, quas Deus Adamo & Euæ fecit?

Responsto. Quidam aiunt ex foliis arborum conſutas, alij rurſus caroem ooſtram illas tunicas eſſe perhibuerunt. Viſum etiam fuit cæteris, qui ad veritatem propios accedunt, verè pelliceas primorum pareotum tunicas.

Qværtio lvi.

Nullo homioom adhuc dum mortuo, à qoooā Caio mortē didicit, vt ſuum interimeret fratrem? A. XVIII.

Responsio. Diabolus ipſum edocuit hoc, & ſubmonſtrauit quonam modo fratrem occideret.

Qværtio lvii.

Quinam erant filij Dei, qui filias hominum videruntac duxerunt eas ſibi vxores? A. XIX.

Responsso. Erant iſti filij Seth. Nam incorporea natura Dei, corpora nec amat, neque mulieribus commiſcetur.

Qværtio lviii.

Quare in rubo Deus conſpectus eſt Moſi, & non in aliqua planta alia? A. XX.

Responsso. Reſpondent quidam, id ideò factū ne Iudæi ex lignis eius idolum ſibi facere poſſent. Alij verò rationem hanc afferūt, quòd futurum eſſet, vt Chriſtus germinaret ex noſtra ſpinoſa oatura, & eius rei gratia, in rubo apparuit Moſi.

Qværtio lix.

Quare legem in caligine dedit Deus? A. XXI.

Responsto. Quia in ea obſcurè incertum latebat myſteriom diſpenſationis Chriſti Dei noſtri.

Qværtio lx.

Quare duæ tabulæ legis primùm confractæ ſont? A. XXII.

Responsio. Vt ſignificaret Deus prioris legis tranſgreſſionem.

Qværtio lxi.

Com Deos ſit incorporeus & ſioe forma, qualia eios poſteriora vidit Moſes? A. XXIII.

Resp. Ante ſæcula exiſtentem, & opificē omniom creaturarū credimus Deū huius vniuerſi, & ipſum increatum. Vnde liquet, quod poſteriora Dei ſunt creaturæ, & res quas vidit & expoſuit, dicēs: *In principio fecit Deus cœlum & terram, &c.* Gen. 1.

QVÆ-

Qvæstio LXII.

A. XXIV. Quis primùm præfigurauit duos iſtos populos, populum videlicet Gentilem & Iudaicum?

Responsio. Cõſtat quod Rebecca vxor Iſaac, quæ gemellos peperit, Iacob & Eſaü: Quin etiam duæ tabulæ legis, duorum iſtorum populorum fuêre ſymbolum.

Qvæstio LXIII.

A XXV. Quiſnam in veteri Teſtamento primus exhibuit typum crucis viuificantis?

Responsio. Iacob, cùm benedicens filiis Ioſeph tranſponeret manus.

Qvæstio LXIIII.

Quis dicitur ter inter mortuos numeratus in veteri Teſtamento.

Responsio. De Iona id manifeſtum eſt. Nam vt vetus fert fama: hic fuerat viduæ filius, quem Elias Propheta ex morte in vitam reuocauit: Iterum in ceto vita functus eſt, & tertium ſupremum obiit diem.

Qvæstio LXV.

Vbinam gentium Tharſis ea eſt, quam fuga Ionas petiuit?

Responsio. Eſt vrbs quædam regionis Indicæ, quod ex tertio Regum videre eſt.

Qvæstio LXVI.

Nunquid etiamnum peccata parentum in filios redundant ad tertiam & quartam generationem?

Responsio. Id quidem per Môſen interminatus eſt Deus: per Ieremiam autem Prophetam iterum dixit, quod in poſterum id non amplius futurum ſit: *Sed qui comederis labruſcas, ei dentes obſtupeſcẽt.* (Iere. 31.) Audimus autem iterum Chriſtum ad Iudæos dicẽtem: (Mat. 23.) *Amen dico vobis, recident in vos omnia delicta patrum veſtrorum, inde vſque à ſanguine Abelis iuſti, ad ſanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem interfeciſtis inter templum & altare.* Vnde coniicere licet, quòd inter infideles patrum quidem impiorum iniquitates ad filios prauos recidant, non autem in bonos. Inter fideles verò ſanctus Baptiſmus purgat nos ab omni peccato priorum parentum.

Qvæstio LXVII.

Quidam aiunt mori perſæpe fideles liberos propter parentum peccata; An hoc ita ſe habet?

Responsio. Abſit, vt hoc ita ſit.

Qvæstio LXVIII.

Quamobrem infantes quidem moriuntur, cæteri verò adoleſcunt? Et vnde quidem rectè agentes lõgæui obeunt: Alij boni viri ſunt orbi & inopes: Cæteri verò impij bonos habent liberos, & commodè viuunt?

Responsio. Multus de his Dei iudiciis ſermo eſſet & dificilis cognitu: tamen vt ex ſacris ſcripturis percipimus, aſſerimus quòd quandoq; fidelium
A infantes, non ob peccata, ſed ſæpe ob caſtigationẽ parentum moriantur: duplex bonum Deo in hoc operante: vnum quidem vt illibati decedentes ſalutem conſequantur. Forſan etiam quia prauam vitã acturi fuerant, ex diſpenſatione diuina, Deus eos præripuit. Alterum, vt parentes illorum vitam emendent. Fortaſſe etiam vt quam pecuniam teſtamento liberis relicturi erant, in pauperes inſumãt. Omnino verò & ex alio conſilio nobis occulto. Et ita quidem de fideliũ infantibus ſermo habitus eſt. Sed & mali rectè valent, & fecundantur, & ſobolem educant frugi. Fortaſſe parua quædam bona fecerant, & hinc mercedem eorum abſtulerunt: quomodo diues ille, qui audiebat: *Recordare quod bona tua acceperis in vita tua.* (Luc. 16.) Quod eſt, accepiſti abundè mercedem bonorum operum, quæ feciſti. Malè vero se habent religioſi & ſancti hîc, vt per afflictionẽ
B expurgati, veluti Lazari, à ſuis peccatis, ibi deinceps perfectè cum ipſo conſolatione fruantur. Etenim quem diligit Dominus caſtigat. De cætero quid perturberis vidẽs ſanctos in miſeriis conſtitutos & impios in fœlicitate, & ſeu porcos ad mactationem & ad æternum ignem ſaginatos & præparatos? Cæterùm igitur noli perturbari. Non enim in hiſce noſtra conſiſtunt: ſed oportet omnino eos qui ſaluantur per multas tribulationes ingredi regnũ cœlorum. Hic enim Deo ſcopus eſt propoſitus, vt omnes homines ſaluentur, & ad cognitionem veritatis perueniant. Ea propter ſæpe peccatoribus longæuitatem gratificatur, anſa illis ad pœnitentiam porrecta, vt quantumuis ad vndecimam horam in extrema ſenectute conuertantur. Cur autem iuſtos breuis vitæ abripit? *Vt ne*, quemadmodum Sa- (Sap. 4.)
C lomon inquit, *malitia auertat intellectum ipſorum, aut dolus decipiat animam ipſorum, perfecti paruo tempore cõpleuerunt dies ſuos. Accepta enim erat Domino anima ipſorum.*

Qvæstio LXIX.

Ait igitur? Nemo miſerorum in hac vita ingreditur ibi in gehennam, neque tamẽ viciſſim aliquis fortunatorum, qui hîc ſunt ingreditur ibi in regnũ?

Responsio. Eſt ſanè ita: quidam enim hominum peccarunt multum, & parum caſtigati ſunt, & planè ibi expoſiti ſunt cruciatibus, vt in Sodomitis videre eſt. Qui verò obtulerunt labores multos experti hic proſperitatem exiguam, repoſitum eſt eis deinceps regnum cœlorum, vt qui ad Abraham, & Noë, & Melchiſedech pertinent. Alij peccarunt
D multum, nec exantlarunt quicquam hic mali, vt diues ille contra Lazarum, & expoſiti ſunt ibi pœnæ omnium grauiſſimæ. Cæteri Deum ſectati toto vitæ tempore in ouinis & caprinis pellibus, ab omni fruitione terrena excluſi, maiores à Deo donationes impetrabunt. Alij peccarunt in Deum mediocriter, & correpti ſunt, quo digni erant modo ob ea quæ deliquerant. Hi ſunt ibi ab æterna pœna immunes vt mendicus Lazarus. Atque ita ex prædictis didicimus, quòd ij quidem hominum ibi & hîc puniantur. Illi verò hic & ſolùm. Alij verò hîc nequaquam, ibi verò horrendis cruciatibus. Idem de contrariis. Quia hi & hîc, & ibi percipient: illi verò hîc nullo modo, ſed ibi. Forſan verò quidam horum qui hîc, & eorum, qui ibi ſunt & excidunt. Hîc quidem, qui vt hominibus placerent, malè tractati ſunt, & propterea bonis futuris exciderunt.

Oportet igitur omnes pios condolentes, accuratè ſcire, quod non tantùm ad compaſſionem declarãdam erga petentes obſtricti ſint: ſed etiam pro omnibus bonis, quæ illis donauit Deus. Non enim meriti oportet ea quæ dantur, ſed quæ à Deo gratis ſunt nobis conceſſa.* Ne quando ob ea, quæ à Deo accipimus dona, horribile iudicium ſubeamus. Sæpè enim & indignis & peccatoribus diuitias largitur, vt ex his miſericordiam exercentes, peccata ſua abluant. *Eleemoſynis enim*, ait, *expurgantur peccata*. Eccl. 3.

Qvæstio lxx.

Quid ſentimus autem de iis, qui repeotina aliqua morte obierunt, aut præcipitio, aut inexpectato mortis genere vitam clauſerunt?

Responsio. Quia incerta ſunt illa & Deo ſoli nota, non decet de eis diſceptare. Tamen cum Dominus dicat: *Quid? Decem & octo illi, ſuper quos turris Siloam cecidit, an peccatores erant præ aliis habitantibus in Ieruſalem. Non ita inquam.* Luc. 13. Hinc diſcimus non omnes, qui impiè & iniuſtè vixerunt, acerba morte vitam claudere. Etenim Iobi liberi cum iuſti eſſent, miſerabilem obierunt mortem. Non igitur hinc decet nos coniecturam facere, quòd religioſi, amara morte pereuntes, vel parum meliorem nanciſcantur, & per hanc liberati ſint à tali morte, vt maiores honores verè acciperent. Deinde autem, vt nos quoque hæc videntes, emendemur, iuxta citatum dictum: *Si iuſtus vix ſeruatur, impius & peccator vbi comparebit?* 1. Pet. 4. Similiter autem & peccatores eiuſmodi interitu decedentes, omnino ex hoc modicam miſericordiam adipiſcentur. Simul autem rurſus, & qui hæc vident, vtilitatem aliquam reportãt, cum ſpectent repentè ereptum. At ſi infantes ſic moriãtur, ne obſtupeſcas. Nihil enim hi ex hoc læſi ſunt, neque ob ſuam iniquitatem hoc perpeſſi ſunt: ſed vt ipſorum parentes prudentiores fiant, & in pietate proficiant, cogitantes, quòd ita propter ipſorum tranſgreſſiones paruuli moriantur. Verùm ſuper hæc omnia conſiderare oportet Domini vocem, qui ait: *Quod duo paſſerculi aſſario veneant, nec vllum ex his cadat in terram, ſine Patre meo cœleſti*: Mat. 10. *Et quod noſtri*, id eſt fidelium, *omnes pili capitis numerati ſint*. Ibidem.

Qvæstio lxxi.

At valde terribilis in terra degentibus vox Domini occurrit, quam dixit: *Omne peccatum & blaſphemia condonabitur hominibus: ſed qui dixerit verbum contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſæculo, neque in futuro.* Luc. 12.

Responsio. Idcirco admonet diuus Apoſtolus dicens: *Quod litera occidat, Spiritus autem viuificet.* 1. Cor. 3. Multas enim ſacras ſcripturas ſi iuxta literam intelligamus, in nefandas blaſphemias incidamus oportet. Cuiuſmodi eſt quod nobis proponitur nunc Domini dictum, quòd ſi propriè dictum accipiamus, non ſolùm in nefandas cogitationes incideremus, ſed & ipſum Dominum ſibi contrariũ inuenerimos. *Quod ſi enim qui dixerit verbum contra Filium condonatur ipſi*; Luc. 12. quomodo ille ipſe Filius inquit: *Qui me abnegauerit coram hominibus, abnegabo eum coram Angelis Dei.* Mat. 10. Et rurſum: *Si omnis blaſphemia remittetur hominibus, quomodo & de otioſo verbo rationem reddituri ſumus?* Mat. 12. Quomodo qui dicit fratri ſuo, Stulte, obnoxius erit gehennæ ignis? Quomodo Apoſtolus Paulus ait, *Ne ſeducamini, neque ſcortatores, neque adulteri, neque molles, neque calumniatores, neque ebrioſi regnum Dei ex hæreditate occupabunt?* 1. Cor. 6. Et ſi hæc ſe ita habent, quomodo iam, quęſo te, omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus? Et rurſus, ſi hoc eſt verum, quare impius vocatur Origenes, prædicans finem pœnæ futurum, & veniam omnis peccati, & hominibus & dæmonibus à Deo datum iri? Rurſus enim ſi blaſphemia in Spiritum ſanctũ non habet veniam per reſipiſcentiam: Quid Eccleſia accuſat Nouatum abiicientem pœnitentiam? Illud verò eſt obſcuriſſimum & intellectu difficillimum, quòd qui dixerit verbum aduerſus Filium, remittetur ei. Itaque minor eſt Filius ad Patrem & Spiritum ſanctum. Quomodo ergo dicit Filius: *Ego & Pater meus vnum ſumus*: Ioan. 10. Et, *Qui non honorat Filiũ non honorat Patrem.* Ioan. 5. Et rurſus cum dicit, *Si quis verbum dicit aduerſus Filium, remittetur ei*, Luc. 12. ergo etiam, dic mihi condonata eſt blaſphemia in filium Arianis, Simonianis, Photinianis & Samoſatenianis, & aliis, qui in Chriſti incarnationem blaſphemias euomuerunt? Apage hanc abſurditatem. Si enim qui dicit fratri ſuo Stulte, obnoxius eſt gehennæ incendij: in quam, dic mihi, amplius gehennam gehennarum conjicietur, qui dicit Deo ipſi: Create, & non fili Dei, ſed ſerue & ſubdite & parue? Et ſi quicunque dixerit vocem cõtra filium hominis, remittetur ei, quomodo idem filius ait: *Qui non comederit carnem meam, & biberit ſanguinem meum, non habet vitam æternam?* Ioan. 6. Quomodo autem poterit quis ignominia afficiens filium honorare Spiritum ſanctum? Qui autem afficit ignominia filium, liquet quòd abneget baptiſmum. Qui autẽ abnegat baptiſmum, excidit certè Spiritu ſancto. Et quemadmodum in ſenſibili ſole, ſi quis eius calorem, aut radios conuitiis proſcindat, in totum ſolem conuitium recidit. Sic etiam in clariſſimo Sole S. Trinitatis luminis & luminaris, vnius perſonæ ignominia, totius plenitudinis Deitatis eſt blaſphemia. Quid igitur eſt quod à Domino ad Iudæos dicitur: *Quod omne peccatum & blaſphemia remittatur hominibus, & ſi quis dixerit verbum contra filium, remittetur ei: Si quis verò dixerit verbum contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in hoc, neque in futuro ſæculo?* Luc. 12. Prudenter audiamus, & ne ſeducamur, duplicem eſſe Chriſtum poſt inenarrabilem vnionem: Dico autem conſtantem ex Deitate & ex humanitate, vt ſacræ nobis declarant ſcripturæ: Verbum enim caro factum eſt. Quod ergo ad Verbi diuinitatem, idem Chriſtus Spiritus ſanctus vocatur: Quemadmodum & ad Samaritanam aiebat, *Deus eſt Spiritus.* Ioan. 4. Quòd enim ad humanitatem eius, erat filius hominis. Rurſus quemadmodum & alibi de diuina ſua carne ait: *Nunc glorificatus eſt filius hominis.* Ioan. 13. Igitur Iudæi, qui Chriſto ſemper aduerſabantur, eumque blaſphemabant, duplicem reſpectu Chriſti blaſphemiam commiſerunt. His, qui in carnem eius, & ſic in filium hominis incurrerunt, Prophetam eum prætereaque nihil exiſtimantes, his inquam, etiam veniam dedit. Initium enim erat concionis, & ſic capiebat mundus Deum, credens apparentem hominem, ideò Chriſtus inquit: *Quod qui dixerit verbum in filium hominis, remittetur ei.* Luc. 12. Auſim enim confirmare, neque ipſos beatos Chriſti diſcipulos,

de

de eius Deitate perfectam notitiam habuiſſe, priuſquam Spiritus ſanctus in Pentecoſte ſuperuenitet illis. A Quoniam & à reſurrectione eum contuiti, cùm eum adorarent, dubitabant: ſed non propterea condemnati ſunt. Qui verò Spiritum ſanctum, quod eſt Deitatem Filij, blaſphemabant, & dicebãt, Mat. 12. Luc. 11. *quòd per Beelzebub principem dæmoniorum eijciebat dæmonia.* His, inquit, non remittetur, neque in hoc, neque in futuro ſæculo. Præterquam quod oporteat ſignificari: non dicere Deum, blaſphemanti & reſipiſcenti non remittetur, ſed blaſphemãti, quoniam nullum peccatum eſt irremiſſibile apud Deum, in eis qui ſanctè & dignè faciunt pœnitentiam.

QVÆSTIO LXXII.

Quid ergo? Habétne remiſſionem per reſipiſcentiam, qui Chriſtum abnegat, & blaſphemat in Spiritum ſanctum?

RESPONSIO. Tria baptiſmata purgantia cuiuſlibet peccati Deus naturæ hominem donauit. Puta aquæ, & rurſus ſanguinis proprij, & tertium per lachrymas, per quod meretrix purgata eſt, & etiam Petrus ipſe ſacrorum Apoſtolorum primarius poſt negationem lacrymatus eſt, receptus & ſeruatus. Si verò Chriſti abnegatio habet veniam, Spiritus autem ſancti non habet, ſequitur Filium minorem eſſe Spiritu ſancto. Audi etiam ſcripturæ teſtimonium & crede: non eſſe vllum vnquam peccatum, quod ſuperet Dei erga homines amorem. Ait ergo Deus ſic per Ezechielem: *Viuo ego,* inquit Dominus, *ſi fecerit quis omnes hominis iniquitates, & inuenero eum in iuſtitia, non recordaturus ſum* Ezec. 33. *omnium ipſius peccatorum.* Inuenero autem illum fac eſſe in hora ipſius mortis. Sciendum enim, quod perinde ac baptiſmus, fons lacrymarum purget hominem. Quamobrem multi per lapſus fœdantes baptiſmum ſanctum per lacrymas purgati & iuſti recepti ſunt.

QVÆSTIO LXXIII.

Quod peccatum facit præcationem hominis ingratam apud Deum?

RESPONSIO. Offenſarum recordatio, ſecundùm ſermonem Domini dicentem: Mat. 5. *Si attuleris donum tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quod frater tuus aliquid aduerſus te habeat, relinque ibi donum tuum, & abi reconciliare prius fratri tuo, & tunc veniens offer munus tuum.* Hinc colligitur, quòd recordatio offenſarum ingratum facit donum precationis.

QVÆSTIO LXXIV.

Quod peccatum oon poteſt pœnitentiam admittere?

RESPONSIO. Deſperatio, qua Iudas occupatus ſe ſuffocauit.

QVÆSTIO LXXV.

Quod peccatum grauiſſimum eſt omnium lapſuum?

RESPONSIO. Si vt ait Apoſtolus omnium bonorum maximum eſt charitas, colligitur maximũ omnium malorum eſſe odium fratrum, immiſericordiam & auſteritatem.

QVÆSTIO LXXVI.

Quæ lex dat veniam omnium peccatorum?

RESPONSIO. Domini dicentis: *Ne iudicetis, & non iudicabimini.* Mat. 7. Et rurſus: *Remitte nobis vt nos etiam remittimus debitoribus noſtris.* Liquet hinc quòd non iudicare proximum veniam det omnibus peccatis. Similiter & non recordari offenſarum: Mat. 6. *Remittite enim* inquit, *& remittetur vobis.*

QVÆSTIO LXXVII.

Si quis grauiſſimum commiſiſſet peccatum, & reſipuiſſet, vnde debet diſcere, an remiſſum ſit ei à Deo, necne?

B RESPONSIO. Hoc quidem paucis hominibus in terra planum fit: tamen quemadmodum Dominus & ſeruus, ſic & conſcientia hominis & Deus ſe habent. Quemadmodum igitur ſeruus lapſus cognoſcet ex geſtibus & verbis Domini ſui, quòd non ſit apud eum in gratia, vt ante lapſum: Sic etiam homo peccans perdit loquendi libertatem, quam habebat conſcientia ipſius ad Deum in precibus ſuis. Reſipiſcente autem homine dignè, gratificatur rurſus iſti Deus loquendi libertatem, quam habuerat ad Deum ante lapſum. Et hinc cognoſcit homo, quòd Deus ipſi peccatum condonauerit.

QVÆSTIO LXXVIII.

Si quis peccato commiſſo grandi, cuius deinde cogniti pœnitere ipſum cœperit, & poſt triduum C moriatur, quid de eo ſperare oportet?

RESPONSIO. Si cùm cœpit pœnitere, continuit animam ſuam à malis conſilijs, & cum Deo pactum iniit, quòd nolit amplius tranſgredi per priora ſua peccata, quæ fecit, & cras moriatur: accepit Deus reſipiſcentiam eius, ſicut etiam latronis. Incipere autem pœnitere penes hominem eſt, viuere verò & mori penes Deum. Multos enim pœnitentiam incipientes ſtatim rapit Deus vt bonus ad vtilitatem, cùm præcognoſcat, quòd ſi diu ſint ſuperſtites, iterum lapſuri ſint & perituri.

QVÆSTIO LXXIX.

Quomodo aliqui ex ſola & leui occaſione, prope fluuios lacrymarum profundunt? Alij verò ſi mille calamitatibus & afflictionibus premantur, ſi etiam D alios preſſos videant, neutiquam lacrymari poſſunt?

RESPONSIO. Sunt quædam temperamenta animarum & corporum ex natura lacrymam habentia, vel non habentia. Quæ enim calidi & teneri ſunt habitus, citò lacrymantur miſerabiliter, quod omnibus mulieribus accidere videmus. Qui verò rurſus aggreſti & ſiccisſima ſunt natura & arrogantis animi, flere non poſſunt. Hæc quidem dicimus de eis qui in medio mundo verſantur. Qui autem ſolitariam degunt vitã, ſæpenumero ex diuina gratia donum lacrymarum ſortiuntur. Niſi quòd magna in lacrymis eſt differentia. Quemadmodum enim ſæpius & ebrij ex vino lacrymantur: Quidam etiam gloriam hominum venantes. Quocirca hic bonus eſt fletus, qui occultè Deo offertur, quemadmodum & de eleemoſina pronunciatur.

A

Qvæstio lxxx.

Si quis à mendicis rogetur in via, & multis aliis præſentibus, quid faciendum, an non poſſumus miſericordiam exercere?

Responsio. Cogitationem hominis iudicat Deus. Si igitur coram decem millibus propter Deũ & non propter hominem donet quis, benefaciet, nec condemnatus eſt.

Qvæstio lxxxi.

Vnde aliquando quidem anima eſt natura ad cõmiſerationem prona, quandoque verò dura & immiſericors?

Responsio. Solam immutabilem cognoſcamus diuinam naturam, & ſemper ſibi conſtantem, quoniam etiam quidam ex Angelis aueſi ſunt. Sic ergo ſanè in mutabili hominũ natura euenit. Quia interdum emendatur, vt quæ ad imaginem Dei creata, interdum fit peior, vt quæ ab hoſte noſtro oppugnatur, & huius vitæ rebus adhæret, præterquam ſi ipſe ſe cogat homo ad commiſerationem vt omnino faciat bonum, proficit denique bona conſuetudine, vt ſemper promptè ſit liberalis.

B

Qvæstio lxxxii.

Cùm dicit Apoſtolus: *Non ex triſtitia aut coactè:* 2. Cor. 9 *Hilarem enim datorem amat Deus:* An non oportet cogere quenquam cogitationem ſuam ad exercendam miſericordiam?

C

Responsio. Perfectorum eſt ſemper hilarè facere bonum. Qui autem ſe adigunt ipſi ad perficiendum mendico mandatum, accepti ſunt apud Mat. 11. Deum dicentem: *Violenti rapiunt regnum cælorum.*

Qvæstio lxxxiii.

Si quis à peccatis ſuis reſipiſcat, cõſtat eum delere peccata ſua. Ergóne deinceps & ſi quis benignitatem præſtiterit, & pœniteret ipſum, delet mercedem quam meruerat ſua pœnitentia?

Responsio. Abſit, quemadmodum enim in pœnitentia peccatorum Deus præparat eum, ſic diabolus eſt effector pœnitentiæ illius, quæ ſequitur Eleemoſynam, non anima hominis. Quocirca non perit merces continuò. Non eſt autem bonum pœnitere de bono commiſſo: continenter enim pœnitere pigriorem ad bonum reddit.

D

Qvæstio lxxxiv.

Quidam aiunt, quòd non deceat abſque inquiſitione præbere Eleemoſynam, ſed quærere accuratè, an reuera indigus ſit, qui ad nos adit. Dicit enim, inquiunt, Salomon, Eccl. 12. *Cùm benefacis, vide cui benefacias.*

Responsio. Sic etiam reliquas ſcripturas, qui prauè ſentiunt, peruertunt. Non enim de mendico aliquo hoc loquitur Salomon, ſed vide cui facias, id eſt, quid Deo facias. Si enim hoc ad diſcernendos petentes proferunt, cur dicit Dominus: Da quicunque te rogauerit?

Qvæstio lxxxv.

Nónne in Eccleſia offerre honoratius eſt coram Deo, quàm petentibus diſtribuere?

Responsio. Quod Dominus dicturus eſt eis qui ad dextram: *Eſuriui, & dediſtis mihi edere, ſitiui, & dediſtis mihi bibere,* Mat. 25. oſtendit honoratiorem eſſe erga templa ad imaginem & ſimilitudinem ipſius condita condolentiam. Niſi quòd ſæpè perſecutionis tempore, cùm templum Dei ruinam minitatur, etiam condolentia in hoc neceſſaria eſt. Et rurſus omnium honoratiſſima eſt eorum qui ob fidem in Chriſtum torquẽtur liberatio.

Qvæstio lxxxvi.

Si quis fidelis ab infideli mutuo accipiat pecunias, quas aliò conuertat, an poſſit hoc apud Deũ excuſare?

Responsio. Cùm Dominus dicat: *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari:* Mat. 22. Marc. 12. quia hoc de Græco, id eſt, Ethnico Cæſare dictum, diſcimus quod illaudabile ſit defraudare. Eodem modo ſi in pauperes inſumptæ ſunt eiuſmodi pecuniæ poſſunt pauperum preces Deo reconciliare, dicenti: *Facite vobis amicos ex Mammona iniuſto.* Luc. 16. Si verò in priuatos quoſdam victus impenſæ ſint, conſtat quòd de duobus criminibus agantur rei, id eſt voluptatis & furti.

Qvæstio lxxxvii.

An verò Eleemoſinæ omnia peccata hominis delent?

C

Responsio. Eſt diſcrimen inter peccata & peccata: & Eleemoſynas & Eleemoſynas. Ideò dico, ſi quis offenſarum recordetur proximi ſui, etiã ſi decem millia Eleemoſynarum profundat, cõſtat nihil veniæ mereri eas nobis, niſi remittamus debita & nos ſua fratri noſtro, ſecundùm Chriſti dictũ. Rurſus aliud eſt, ſi quis à ſcortatione deſiſtat, faciatque miſericorditer. Et aliud ſi perſeuerans in peccato, ſic præbeat pauperibus. Et alia rurſus eſt merces agricolæ, qui ex ſuo ſudore miſericordiã exercet: Et alia Magiſtratus qui ex redditibus & prouẽtibus præbet. Alia præterea eius, qui dat ex abundãtia, & eius, qui ex defectu, & alia diaconi, qui de alienis ſibi creditis, vt dentur pauperibus. Non ſolùm autem hoc, verùm etiam quãdo qui in medio mũdo verſatur, cum nihil aliud poſſit Deo pro ſuis peccatis offerre, purgatur per Eleemoſynam; at qui ſolitariam agit vitã, debet maiora virtutis ſpecimina dare. Tamen cũ Nabucadnezarem tam impium potuerit Eleemoſyna iuſtificare: certè magna & intolerabilia peccata per Eleemoſynã delentur. Audiamus enim ſanctum Danielem ad ipſum dicẽtem: *Conſilium meum Rex placeat tibi: peccata tua Eleemoſynis redime, & iniquitates tuas commiſerationibus erga pauperes.* Dan. 4. Et rurſus diuina Scriptura: *Eleemoſyna,* ait *teget peccata magna.* Et rurſus, *Qui intellexerit ſuper egenum & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus,* Pſa. 40. hoc eſt in die iudicij, mala enim eſt peccatoribus: dico autem æternæ pœnæ.

D

Qvæstio lxxxviii.

Auſi ſunt quidam perfectos iudicare miſericordes ſupra miracula facientes.

Resp.

Responsio. Non à ſeipſis hoc ſuffragium
dixerunt: ſed cum audiuerint Seruatorem noſtrum
Ioa. 13. dicentem: *Hinc cognoſcent omnes, quod diſcipuli mei ſitis*, non ſi ſigna feceritis, ſed, *ſi dilexeritis vos inter vos.*
Patet autem, quòd indicium ſinceræ charitatis fiat
ex Eleemoſyna. Etenim cum ſtatuat Chriſtus iu-
Mat. 25. ſtos ad dextram, & dicat, *Venite benedicti Patris mei, & poſſidete regnum vobis*, non quia ſigna feciſtis, &
Ibidem. miracula, aut aliud quid feciſtis boni: *Sed cum eſuri-
rem, dediſtis mihi eſculentum*, & ſic deinceps. Simili-
ter autem & eis qui ad ſiniſtram eiiciendi erunt in
æternas tenebras, immiſericordiam & animi duri-
tiem exprobrabit. Edere enim ſigna, diuinæ ſolius
eſt potentiæ: Charitatem verò & condolentiam
oſtendere, erga proximum, in noſtra eſſe poteſtate
conſtat. Audi etiam clarius de facientibus mira-
cula & Eleemoſynas largientibus teſtimonium &
1. Cor. 13. ſuffragium. *Si*, ait Paulus, *linguis hominum loquerer & Angelorum, & habeam omnem fidem, adeo vt montes
transferam, & tradam corpus meum comburendum, cha-
ritatem autem non habeam, nihil prodeſt mihi.* Et rurſus
Mat. 5. Dominus ait: *Sitis*, non mirifici, *ſed miſericordes & boni ſicut pater veſter qui in cœlis eſt.*

Qvæstio LXXXVIIII.

Quotam partem bonorum ſuorum debet
quiuis hominum dare ad beneficentiam coram
Deo?

Responsio. Non reſpicit Deus ad id quod
datum, ſed quæ recōdita ſunt apud homines. Cùm
igitur Apoſtolus dicat, *quod vobis ſupereſt, detur ad
defectum pauperum ſupplendum*, id eſt, quæcunque re-
condimus de his præter victum noſtrum & potum
& amictum, de eis iudicium ſubibimus in die iudi-
cij, tale iudicium quale homicidæ ferunt: Quod
cum multi multos hic ex morte pecuniis ſuis libe-
rare poſſent, non ſeruarunt, ſed deſpexerunt
eos.

Qvæstio XC.

Eleemoſynæ pauperibus relictæ à mortuis quo-
modo dicuntur?

Responsio. Mortua ſacrificia. Attamen ſi
etiam in vita ſua eiuſmodi fuerit miſericors, ac-
cepta ſunt etiam in morte eius beneficia coram
Deo.

Qvæstio XCI.

Si quis in peccatis conſenuit, vt neque eſurire,
neque humi dormire, neque vigilare poſſit, aut aliā
aliquam exercitationem ſuſcipere, neque pecu-
niis abundet ad elargitionem, neque vitæ ſuæ va-
leat moderari, quomodo talis ſeruari poterit?

Responsio. Quomodo ſeruatus eſt publi-
canus, & ſecundùm Prophetam dicentem: *Humi-
liatus ſum, & ſeruauit me Dominus.* Quemadmodum
Pſ. 114. enim exanguis victima, ſeu Eleemoſyna remiſſio-
nem peccatorum aufert à Deo, ita etiam cordis hu-
Pſ. 50. miliatio. *Sacrificium enim*, ait Dauid, *Deo eſt ſpiritus
contritus, cor contractum & humiliatum Deus non deſpi-
Pſ. 33. ciet.* Et alibi: *Propè eſt Dominus contritis corde, & humiles ſpiritu ſeruabit.* Et rurſus, ſicuti beantur mi-
Mat. 5. ſericordes & puri corde, ita præ cæteris *beantur
pauperes ſpiritu, quia ipſorum eſt regnum cælorum.* Ean-
A dem igitur viam ſalutis pauper & infirmus & ſe-
nex & rudis proficiſci & dirigere poteſt.

Qvæstio XCII.

Quid eſt humiliatio?

Responsio. Humiliatio eſt anima non ob-
ſeruans neque iudicans alienorum lapſus, ſed ſo-
lummodo ſua curans, & ſe ſubiiciens æternæ pœ-
næ, & hoc ad Deum dicens: *Serua me propter nomen
tuum, & non propter perfectitudinem meam.* Qui verò
ſe ita Deo ſubiecit, neque vnquam offenſarum re-
cordabitur, neque condemnabit hominem peccā-
tem, & deinceps tribus modis remiſſionem pec-
catorum reportat. Etenim vt qui non iudicet non
iudicetur, vt qui ſe humiliet iuſtificatur, vt qui re-
B mittat, remittetur ei.

Qvæstio XCIII.

Si quis ſæpè peccans, ſæpe pœnitentiam aggre-
diatur, & rurſus in peccatum incidat, quatenus
peccantem & reſipiſcentem complectitur eum
Deus?

Responsio. Perſpecta ſcilicet mutabilitate
naturæ humanæ, etſi millies homo lapſus ſit, &
millies reſipuerit, nequaquam eum abiicit. Qui
enim Petro annunciarit, ſeptuagies ſepties fratri
ignoſcendum, multo amplius ipſe & vel ſepties
millies homini ignouerit reſipiſcenti. Et hoc ta-
men accuratè ſcitote, quòd anima quæ in conſue-
tudinem abit peccandi ſæpius, & ſæpius reſipiſcen-
C di cōtempto Deo, ad peccatum reuerſa, difficulter
certè eiuſmodi anima deſiſtat à peccato, ſicut canis
macellarius ad fremitum aſſuetus. Deinde quis ſit
finis vitæ noſtræ futurus incertum eſt. Oportet
igitur nos certiores fieri, ne quando in peccatis an-
teuertamur, & inueniamur impœnitentes, & abii-
ciamur in cruciatum ſempiternum.

Qvæstio XCIV.

Quotuplex eſt adulterium?

Responsio. Duplex. Etenim mulier mari-
to nupta, ſi quando ſcortetur, adulterium eſt. Item
vir qui vxorem habet, ſi ſcortetur, adulterium eſt
in fraudem vxoris.

Qvæstio XCV.

D

Putant aliqui, corporale peccatum præ omni-
bus peccatis veniam facilius impetrare, vt quod ſit
naturalis motus in homine?

Responsio. Contrarium Apoſtolus ſentit,
grauius omnibus peccatis illud nominans, cum in- 1. Cor 6.
quit: *Quodcunque fecerit quis peccatum, extra cor-
pus eſt: qui autem ſcortatur in ſuum ipſius corpus pec-
cat.* Quoniam ex ſua ipſius carne veluti ſacrifi-
cium quoddam exhibet Sathanæ ſuum ipſius
ſemen. Et rurſus, comedere naturale eſt, &
ecce Deus Adamum tranſgreſſum condemnauit.

Qvæstio XCVI.

Quot ſunt iudicia & peccata ſcortatoria?

Responsio. Eſt diſcrimen inter iudicia &

A peccata. Grauius enim iudicium manet eum, qui vxorem habet, ſi ſcortetur, quàm illum, qui vxorem non habet: & maius eum, qui bonam habet vxorem, quàm qui prauam habet: & qui in ſenectute quàm qui in iuuentute: & qui indeſinenter: quàm qui interdum: & is qui calidi non eſt temperamenti, ſed frigidi, ſeipſum verò cibis calefacit, & ad voluptatem accendit. Et alia multa poſſunt proferri diuerſa iudicia, de ſcortatione corã Deo. Aliud enim iudicium is expectat, qui in vnã peccat mulierem, quàm cui cum multis & diuerſis eſt peccatum, & qui multas animas cum ſua ipſius perdit. Et aliud porrò iudicium eius qui cum delicto peccat, ab illius ſupplicio, qui ſe impudenter peccato mancipat. Item alia pœna manet eum, qui habet conuiuatricẽ, & qui peccat in maritam, quæ ſcortatio duplo grauius peccatum deſignanti imputatur.

B Horribile autem rurſus iudicium eſt, ad canonicam mulierem accedere, & rurſus mulieri, quæ iniuriam patitur, adeſſe, & in mercedem proſtitutionis, ad peccatum cum illa miſceri: non ſolum hoc, ſed & locus ad peccatum eſt diuerſus. Multi enim in Eccleſia hoc flagitium perpetrant, & duplicem pœnam auferunt: ſæpè enim & amicorum fœminas alij contaminant, & iudaicam Agapen ſimulant. Omnia diiudicat & videt iuſtus Dei oculus non reſpiciens perſonas, ſecundùm inenarrabile ſuum iudicium & trutinam ſuam accuratam & non ridendam.

Qvæstio xcvii.

C Cum multi iuſti in Veteri Teſtamento duas aut tres habuerint vxores, quomodo nobis non liceat duas habere vxores, ſed ne cum pellicibus quidem conſueſcere?

Responsio. Non modò duas vxores habere Deus vetuit: ſed & ab illa vna abſtinere præcepit, dicens: *Amen dico vobis, niſi quis oderit patrem & matrem, & vxorem, & me ſecutus fuerit, non eſt me dignus.* Luc. 10. Si non lubet, audi maius quid, *Dictum eſt veteribus*, ait, *Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, Quiſquis aſpexerit vxorem ad concupiſcendam eam, iam adulterauit eam in corde ſuo.* Mat. 5. Si ergo Chriſtus oculi concupiſcentiam adulterium fidelibus eſſe exiſtimat, qualem inde philoſophiam aut politiam fideles petemus ſuprà eos, qui in veteri Teſtamento? Quid ſi enim licèt homini duas habere vxores, ſequitur quòd etiam mulieri duos maritos.

D Audi igitur Deum de viro & fœmina dicentem: *Erunt duo in carnem vnam*, Gen. 2. & non dixit, erunt tres, verum etiam vnica mulier data viro, & ipſi & mundo inſidiata eſt: Quid futurum cum mundo, ſi ab initio vni homini feciſſet Deus duas vxores? Quòd ſi queris, quamobrem antiqui duas aut tres habuerunt vxores: diſce diligenter, quod magna tunc eſſet Diaboli tyrannis, quam Chriſtus ad nos profectus aboleuit, multis dæmonibus e medio eliminatis, his quidem in abyſſum, illis in deſerta inculta & inacceſſa loca.

Qvæstio xcviii.

A.xxvj. Qui fit quòd quæ ſomniamus aliquoties euadunt vera?

Responsio. Ex Deo ſæpenumero fit hoc: & ſæpius etiam ex contingenti. Item quòd intelligentiæ particeps anima, cognoſcit quædam. Aliqua verò interdum dæmones quoque monſtrantes prædicunt per ſomnia.

Qvæstio xcviiii.

Quid igitur? nunquid præſcius futurorum eſt Diabolus, & dæmones futura prædicere queunt? A.xxvij.

Responsio.

Preſcius rerum, & cordium cognitor ſolus eſt Deus. Nec enim vel Angeli cordis abſcondita vel futura videre poſſunt. Dæmones verò ea quæ præmonſtrare putantur, verſutè indagantes, prædicunt? Vtpote ſæpenumero tanquam Spiritus videntes imbres, qui adhuc ſunt apud Indos, præueniunt & anticipant in Ægypto, & per incantationes ſomniaque magnam aliquando Nili inundationem egregiè perficiunt, & alia quædam eiuſmodi operantur. Mentiuntur etiam aliquoties. Id ſi cui deprehendere eſt animus, quæſtionem aliquam apud ſemetipſum præſupponat, veluti: Quot nummi craſtina mihi erunt exponendi? Aduocatum ad ſe incantatorem vel diuinatorem interroget de eo, quod apud ſe definiuit, ibi deprehendet eum prorſus non ſcire quicquam.

Qvæstio c.

Quoniam quidam etiam Iudæi & Græci ſæpè beneficiis operantur, an propterea in regnum cælorum ingrediuntur, aut quid de eis iudicandum eſt?

Responsio.

Cum Dominus dicat ad Nicodemum: *Amen, Amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu non poterit intrare in regnum cælorum.* Ioan. 3. Conſtat hinc neminem non baptiſatum in illud ingredi. Hæc autem de infidelium beneficiis ſentiendum eſt: ſiue quod in proſperitate, qua hic vtuntur mercedem ſuam accipiant: ſiue quod in futuro ſæculo leuius puniantur, quàm reliqui infideles, qui nihil bene fecerunt. Ne autem mireris, cum ſcriptum ſit, *Gloria & honor & pax omnibus operantibus bonum, Iudæo primum & Græco*: Rom. 2. nam de primo Chriſti aduentu hæc loquitur Apoſtolus.

Qvæstio ci.

Habétne finem peccatorum pœna necne?

Responsio.

Cum Dominus dicat de illis, qui ſunt in gehenna, *vermis eorum non morietur, & ignis eorũ non extinguetur*: Mar. 9. Et rurſus, *peccatores abibũt in pœnas æternas*: Et alibi Apoſtolo dicẽte: *Ne decipiamini, neq; adulteri, neque ſcortatores, neque molles, neque maſculorũ concubitores, neque ebrioſi, neque maledici, neque raptores, regnum Dei hæreditarium occupabunt*: 1. Cor. 6. Liquet hinc,

quod

quod æterna ſit iuſtorum beatitudo & peccatorum pœna. Et rurſus ait Domious de Iuda: *Præ-*
Mat. 16. *ſtaret nunquam natum eſſe hominem illum:* Si autem finem babet pœna, prodeſt Iudæ, natum eſſe: ſiquidem & Iudas olim ad tegnum cælorum reſurrecturus erat poſt pœnam exantlatam, ſicuti hęretici decepti fabulantur.

QVÆSTIO CII.

Vnde otiuntur lethifera, & quare in quibuſdam regionibus deſertis gentium ſæpenumero non naſcuntur: Aliàs vt plurimũ in habitatis & populoſis ciuitatibus, & quæ multos habent vicos affatim reperiuntur?

RESPONSIO.

B

Difficilis reuera ad hanc quæſtionem teſponſio, & paucis in terra uboia: tamen ſicut ait Dominus,
Mat. 19. *qui capit, capiat.* Si enim dicamus, quod ſæpè & ex ſtellis cotruptionem coocitantibus, & pulueribus, & malo odore cadauerum, & imbribus æſtiuis, & exhalationibos, & purgamentis tertæ & maris, morbi corporum & cutruptio & mors oriantur: Statim inſulſi quidam occurrunt nobis, quaſi imprudentet, quantum ad nos, loquentibus, è quibus quærere volumus: Dicite nubis, ô boni, quomodò in ciuitate aliqua lethale quid otitur? Ex illa autem ciuitate ſunt aliis in regionibus duo aut tria millia negotiatorum. Nec quiſquam eorum diſceſſit. Nam ſi indignatio diuina aduerſus ciuitatem illam anteuertiſſet eam, oporrebat omnino & procul abſentes iram illam deguſtare. Quod ſi noo omnes, tamen aliquos eorum. Verùm ne occaſionem reſpõdendi demus ita quærentibus, dicimus, Quod ſæpè quidem lethalia quædam excommonicatione Dei proficiſcantur, quædam ex aſtris, & reliquarum cauſarum prætextus ſunt, quas ante explicauimus, quæ vt plurimum corrumpunt infantes, vtpote qui infirmiores. Verum & aſtrorum & exhalationum effector Deus eſt, qui ait:
Mat 10. *An non duo paſſerculi veneunt aſſario, nec vllum ex eis cadet in terram ſine patre meo cæleſti: Veſtri autem etiam pili capitis numerati ſunt.*

QVÆSTIO CIII.

Sanatúrne aut ſeruatur à lethali morbu, qui ex cioitate in aliam fugit regionem?
Pſ. 138. RESPONSIO. Cum Propheta teſtetur: *Quo vadam à Spiritu tuo? & à facie tua, quo fugiam?* Liquet hinc quòd Deum effugere nemo poſſit. Si verò aër aliquis aut alia creaturæ cauſa eſt quæ peſtem concitauit, forſan eam vitare poterit, qui ſe in aliam regionem contulerit.

QVÆSTIO CIV.

Quid cauſæ eſt, quod aliquos iuſtos grauiter agere animam videmus, in extremo vitæ balito, quodqoe iudicatur, aliquos verò peccatores quietè & citò mortem oppetere?

RESPONSIO. Omnia iudicia Dei cognoſcere impoſſibile eſt, & idcirco præſtat nos non eſſe curioſos: attamen coniectura quod aſſequimur di-
A camus: Quòd ſæpè etiam pij viri cruciantur ante mortem, & in morte, fit, vt nos, qui aſpicimus, nobis timeamus & emendemur. Fortaſſis etiam vt parum vitij habentes ſancti vt homines, per hos cruciatus tempore mortis perfectè expurgentur, irreprehenſibiles in poſterum abituri.

QVÆSTIO CV.

Quare maiot pars hominum noctu naſcitut, & noctu moritut?

RESPONSIO. Idideò fieri videtot, vt ex hoc A. xxviij.
hypodigmate diſcamus, quòd obſcura ſit præſentis vitæ & natiuitas & mors: ingreſſus nimirum in hanc vitam & exitus.

B

QVÆSTIO CVI.

Cur hi quidem grauitet contra ſcortationis vitiũ depugnant: illi verò propè naturaliter ab omni voluptate abſtinent, etiamſi corpore ſæpè ſint ſatis onuſti?

RESPONSIO. Libido corporum humanorum oritur aut ex calido corporis temperamento, aut largiore cibo, & ſomno, & pigritia: fortaſſis autem etiam ex inſtinctu Saibanæ. Quarto verò ex eo, quod alios condemnamus. Quinto ex arrogantia, quando qois ſuperbit ob ſuam ſanitatem. Eiuſmodi bominem enim patitur Deus labi, vt per ſcortationem depoſita ſuperbia, ductus ad bumilitatem operetur ſalutem. In collatione enim malorum duorum, leuior eſt lapſus ſuperbia, naturali concupiſcentia ſecundùm corpus. Ignorant
C autem quidam an à Deo profecti, an quod frigidi ſint temperamenti, an quod multis exercitiis ſeipſos coercnerunt, nec alios condemnauerunt. Si verò quidam ſuperbia inflati bæc ignorent: ſcire decet, quòd tamen à Diabolo ſpreti ſint, ſufficiente arrogantia ſuper omnia vitia, ad teddendum eos obnoxios æternæ pœnæ.

QVÆSTIO CVII.

Quale ſignum tenere debet homo, ne ſeducatur A. xxix.
& recipiat Antichriſtum, putans videlicet ipſum eſſe Deum?

RESPONSIO. Hoc ipſum quòd Dominos tradidit nobis, dicens: *quod quemadmodum fulgur exit ab* Mat. 24.
Orientali plaga mundi, & in Occidentem vſque lucet, ſic Luc. 17.
etiam filij hominis ſecundus erit aduentus. Docemur in-
D de, quod omnis Chriſti ſeſe nomine venditans, ſi non veniat ex improuiſo, nec in toto mundo conſpicuus, ſed reperiatur tantùm in vna regione vel ciuitate, quòd talis ſine dubio ſit Antichriſtus. In ſecundo namque aduentu Chriſti, omne genus humanum congregabitur, & manebit inter ipſos Chriſtus, & conſpicietur ab omnibus.

QVÆSTIO CVIII.

An verò ex Ægypto egreditur Antichriſtus, & qood ſignum in mano vna, vt & oculo vno præ ſe fert?

RESPONSIO. Hæc omnia aniles ſunt fabulæ. Antichriſtus enim nullom tale ſignum præ ſe fert: ſed etiam ex Galilæa, vnde Chriſtus exiit, veniet, ſi-
cut ait ſcriptura: *Catulus leonis Dan, & exiliet ex Ba-* Deut. 33.
ſan: quæ eſt Scythopolis.

QVÆSTIO CIX.

A. xxx.

Aſſerunt quidam, poſſibile non fore, vt Antichriſtus exſuſcitet à mortuis hominẽ, etiam ſi reliqua faciat omnia.

1. Theſ. 2. RESPONSIO. Quod Apoſtolus de Antichriſto dicit, eum ſeſe exhibiturum in omnibus ſignis & virtutibus mendacij, liquet, quod etiam mortuum à ſe excitatum oſtentabit, id autem non verè ſed tantum in phantaſia.

QVÆSTIO CX.

Quomodo etiam quidam hæretici edunt ſigna?

Mat. 7. RESPONSIO. Ne ſit hoc nobis mirum. Audiuimus enim Dominum dicentem: *Multi in illo die dicturi ſunt: Domine, Domine, nonne in nomine tuo dæmonia eiecimus, & virtutes multas edidimus? Et ait illis Amen dico vobis, nunquam noui vos: diſcedite à me, qui operamini iniquitatem.* Sæpe enim non virtute miracula edentis, quæ ſanationem efficiat, miracula fiunt: ſed fide ad eum adeuntis hominis. Scriptum eſt enim: *fides tua te ſeruauit.* Oportet & hoc notari, quod multi prauè credentes multos labores obtulerint Deo per exercitationem, & mercedem pro eis à Deo acceperint in hoc ſæculo ſanationum & prophetiarum, vt in futuro ſæculo audiant: Accepiſtis bona veſtra & labores veſtros, nunc non amplius vobis dabitur.

QVÆSTIO CXI.

Si die feſto relinquatur aliquis in regione peregrina, in qua communio Eccleſiæ Catholicæ non reperiatur, quid ab illo requiritur in feſto? An debet communicare cum hæreticis, an verò manere ſine communione?

RESPONSIO. Si magnum imminet & graue peccatum, ſi cum vxor ſcortetur, & cum alio conſueſceret, quamuis maritus fuerit in itinere, quantò maius ſi quis rectam fidem prodat propter cõmunicationem cum hæreticis? Vt qui ſuam ipſorum negotiationem exercere volunt, quantiſper
Ephe. 4. in peregrina regione morantur, non accipiunt pro regia ſignatura externam ſignaturam: Ita decet etiam de communione Chriſti ſentire. Quod enim dicit Apoſtolus, *vnus Dominus, vna fides, vnum Baptiſma*, ſignificat accuratè, quod vna & ſola in mundo infallibilis ſit fides, quam tenet ſancta Catholica & Apoſtolica Eccleſia, & vnum Baptiſma expurgans & redimens peccata: & qui ſic non ſentit, errat.

QVÆSTIO CXII.

Magnum illum & celebrem & prope ab omnibus hominibus quæſitum terminum explicare volumus, ſcilicet hominis vitam. An non eſt terminus vitæ, quem Dauid nominat Deum orans: *Ne*
Pſ. 101. *arripias me in dimidio dierum meorum?* Si autem non eſt terminus, Quomodo ille ipſe inquit, *Ecce poſuiſti*
Pſ. 38. *annos meos ſpithamam:* Si autem rurſus terminus eſt: Quomodo Salomon ait? *Ne ſis durus, neque impius nimium, ne moriaris intempeſtiuo tempore tuo.* Si
A igitur eſt intempeſtas moriendi, quod quibuſdam rectè dici videtur, quod mortes attrahantur, terminis vitæ impletis: Quomodo ergo & Ezechiæ & Niniuitis vitam Deus petentibus prorogauit?

RESPONSIO. Fons ille ſapientiæ, magnum illud vas Paulus Apoſtolus, ad Corinthios ſcribens ait: *Qui indignè edit & bibit panem & ſanguinem Domini, iudicium ipſe ſibi edit & bibit: propterea ſunt inter vos imbecilles & infirmi, & multi dormiunt.* Attendite accuratè. Quia vos indignè participatis, ait, moriemini multi, vt ſi dignè participaſſent, non morituri fuiſſent tunc. Et quid amplius quærimus terminum vitæ, qui ſæpè à nobis reiicitur: Rurſus ad Eliphas Themanitem ait Deus: *peccaſti tu & duo amici tui, & ſine Iobo eſſet ſeruo meo, contererem vos.* Ita-
B que propter Iobi virtutem coram Deo, non ſunt mortui, & non quod terminus vitæ eorum impletus eſſet: ſin verò, vt quibuſdam placet, præfixi ſunt & definiti dies hominis, nemo amplius in peccatis moriturus ad ſanctos viros accederet, nec quis vitam & prorogationem eius à Deo peteret: nemo pro vita ſuorum liberorum rogaret Deum: terminus enim terminus eſt, cui acceſſio adiungi non poteſt. Et quomodo dicit ſcriptura: *Honora patrem* Exod.
tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus: Terminus igi- 20.
tur vitæ humanæ præfixus eſt conſilium Dei, qui cui vult, addit, & vbi iubet, eripit, omnia faciens ad ſingulorum vtilitatem. Et quemadmodum Dominus gregis, quandocunque voluerit, mittit, qui ſibi quas velit adducat oues: ſic etiam Deus facit hominibus, & tunc expectat hominem mors, cum terminus vel tempus vitæ completum. Quapro-
C pter terminus (vt dictum eſt) vitæ cuiuſque eſt iuſſus & conſilium Dei.

QVÆSTIO CXIII.

Abſurda res quibuſdam videtur & impoſſibilis corruptorum corporum reſurrectio. Quomodo enim aiunt aliquando reſurget caro, quam naufragio merſam vel mille piſces deuorarunt, & mille illos piſces, mille viri, & hos, mille leones?

RESPONSIO.

Confitemini, ô ſtulti, omnipotentem eſſe Domini Creatoris eſſentiam: Hoc omnino di-
D cite quod maximè, & diſcite accuratè, ô inſipientes, Quòd qui ex nulla natura produxit hominem Deus, vt eſſe poſſit, eundem inenarrabili quodam modo refingere. Quid enim facilius eſt figulo, ex nulla natura producere vas, an confractum renouare? patet hinc, quod refingere id quod iam eſt, etiam in multas partes diſtractum ſit facilius. Vt autem naturali aliqua conſequentia & exemplo vtar, quemadmodum omnis ignis & caloris in terra Sol eſt fons & radix, extincto camino apparet calorem eius ad ſolem inuiſibiliter referri ſurſum, & rurſus accenſo illo à ſole, apparet ignem accedere, qui ab illo erat ſegregatus: ita etiam de corruptis corporibus humanis & reſolutis ſentiendum. Etiamſi in quotcunque tandem beſtiarum vel piſcium vel auium ventres ſit diſtributus, in quatuor omnino elementa reſoluitur,

reſoluitur, & abit in ea, ex quibus conſtat: vt in A exemplo Solis apparet. Humidum quidem abit in aquas: in ignem haud dubiè calor: in terram autem reliquum ſiccum. Reſurrectionis ergo tempore Dei iuſſu inuiſibiliter reddet vnum quodque elementum, quod accepit corporis defuncti, & accurrit anima, & reſurgit homo, quomodo nouit ſolus qui finxit hominem. Seminatus quidem in terram in corruptione, reſurgens in incorruptione. Vnde & Samaritanos hinc poſſumus confutare, quòd hoc corpus, reſurgat: quare illud vt granum aliquod terra obruimus. Huius rei gratia ſtatim ab initio per partes legem dedit Deus de ſepeliendis & abſcondendis mortuis corporibus, vt etiam taciti omnes confiteantur reſurrectionem. Quicquid enim terra à nobis obruitur, certè in ſpem reſurrectionis occultatur. Quòd ſi nulla eſt B mortuorum reſurrectio, vt hæretici loquuntur, iniuſtus fuerit Deus inuentus. Multos enim iuſtos hîc afflictos & malè perire ſinit: multis verò impiis & peccatoribus vitam & liberorum & negotiorum ſucceſſum largitur. Sed ne decipiantur Samaritani. Erit enim olim Reſurrectionis & Iudicij tempus, vt & qui hîc cruciantur, pij coronentur, & contra fortunati impij æterno igne in ſæcula ſempiterna condemnentur ex iuſto Dei iudicio.

Qvæstio cxiv.

Quò vadunt pueri morientes? ad pœnámne an ad regnum? Et quò infidelium non baptizati, ſi decedant, recipiuntur, cum fidelibúſne an cum in- C fidelibus?

Responsio. Cum Dominus dicat: *Sinite pueros ad me venire, talium enim eſt regnum cælorum*: (Luc. 18.) Item cum Apoſtolus teſtetur: *Nunc filij veſtri ſancti ſunt*: Conſtat incontaminatos & fideles in regnum cælorum ingredi fidelium baptiſatos infantes. Ethnici verò & non baptiſati neque in regnum ingrediuntur, neque etiam ruſus in pœnam, peccatum enim non deſignarunt.

Qvæstio cxv.

An omnes hæretici abeunt in exitium, necne?

Responsio. Eſt duplex hæreſis & duplex iudicium. Alia eſt perditio Manichæorum & D Montaniſtarum & Simonianorum & ſimilium exectandorum hæreticorum: Et aliud ruſus eorum qui aiunt, incorruptibile corpus aſſumpſiſſe ex ſancta virgine Dominum noſtrum, & Deum Ieſum Chriſtū, niſi quòd qui in paucis incredulus etiam in multis eſt. Nec hoc ſolum, ſed & in vna hæreſi multa & diſcrepantia ſunt iudicia. Aliud enim eſt peccatum Epiſcopi ſeducentis populum: & aliud iudicium Clerici, qui poſſit orthodoxam diſcere fidem, & ruſus eius qui non poſſit. Et aliud eius qui excommunicatione aduerſatur veritatem, & nos oppugnat. Et aliud eius qui mente deceptus eſt, & aliud eius qui inſcius. Et ruſus aliud, omniúmque leuiſſimum mulieris. Quæ omnia exquiſitè oportet ſcire eum, qui orbem in iuſtitia ſit iudicaturus.

Qvæstio cxvi.

Licétne Principibus munera accipere: & ea in pauperes inſumere.

Responsio. Si qui beneficiis affecti cum ſint, in te lauta & ſponte ſua illa offerant, eis puta qui bene meriti ſunt, fortaſſe ſine culpa accipiunt, ſi in pauperes ea diſtribuant. Quæ autem ab agricolis & manuariis opificibus accipiunt dona, qui ex laboribus quæſtum faciunt, ignem & ſupplicium ſibi attrahunt, etiamſi in mille iſta diſtribuāt religiones, ſicut ait ſcriptura: *Ignis deuorabit domos eorum qui munera accipiunt.* (Iob. 15.)

Qvæstio cxvii.

Si ſanctus aliquis Vir immiſerit diſciplinam, aut cruciatum, aut dæmonem, vel mortem, aut aliquam aliam caſtigationem, in domum aut in alicuius liberos, potéſtne ille homo exorare Deum, & effugere hanc ſupplicij ſententiam quam tulit ſeruus Dei? (A xxxi.)

Responsio. Si ſanctus ſit ille vir qui hominibus cruciatum immiſit, conſtat conſilium illud à Deo profectum eſſe. Quiſnam autem eſt qui conſilium Dei velit irritum facere? Ne ipſi quidem angeli inter ſeſe vnquam digladiantur, cognoſcentes mutuæ dilectionis ſpiritualis vinculum. Nec exaudiretur quidem, etiamſi per deprecationē ſuam alterius ſancti preces aliquis irritas reddere vellet. Non enim conueniens eſt, vt famulorum ſuorum Deus alium affligat, alium verò foueat. Vnde Corinthium iſtum ſcortatorem puniuit Apoſtolus. (1 Cor. 5. 2 Cor. 2.) Et in Teſtamento Veteri cœlum clauſit Elias pro ſiccitate, & idem aperuit ruſus. (3. Re. 17.) Atque hęc quidem ita permittente Deo, ſeptem millia ſanctorum ſuſtinuēre, qui genu non flexerant idolo Baal. Præterea cum Iob ab amicis eſſet affectus contumelia, fecit Deus, vt ipſe culpam illis condonaret, dicens: *Abite ad ſeruum meum Iob, & orabit pro vobis.* (Zach. 5. Iob. 24.) Ergo, quemadmodum apud ſanctos Angelos, alius contra alium nihil committit, ſic etiam de ſanctis hominibus eſt ſentiendum.

Qvæstio cxviii.

Vnde aliqui natura non coactè ſunt miſericordes, aliqui verò ruſus natura ſunt crudi & immites ad condonandum.

Responsio. Nemo hominum à Deo factus eſt natura infractus & immiſericors. Naturaliter enim Deus amorem mutuum humano generi indidit, nec ſolùm humano: verùm etiam brutorum & volatilium. Inde ſæpè cum à ſe inuicem ſegregantur, tum contriſtantur, clāmant, & inedia ſe conficiunt, quædam etiam lachrymantur. Cornicum autem genus etiam eſca inuenta ſtatim ſe mutuò ad participationem voce inuitant. Et quomodo quæſo, non ſunt condemnatura multa irrationalia animantia, nos, qui ad imaginem Dei ſumus conditi, non tantum ob duritiem noſtram, ſed etiam ob inſcitiam, &, qua præditi ſumus, peruicaciam: illorum enim non ſolum maſculus cum maſculo non miſcetur, ſed neque cum ipſa fœ-

mella niſi ad pancos ſolum dies. Auaritiam neſciunt: à conuitio abſtineut. Hoc verò grauiſſimum quòd licet ad imaginem & ſimilitudinem Dei facti ſumus, & ad imperãdum brutis conſtituti, comparati cum beſtiis ſimiles illis euadimus.

QVÆSTIO CXVIIII.

Quænam virtutes omnium maximè decent & ornant magiſtratum?

RESPONSIO. Principaliter mutuus affectus & amor erga homines, quæ & Deo inſunt. Deinde obliuiſci offenſionnm, & ſedatus animus. Et præ omnibus non facilè, neque ſine explotatione credere delationibus. Quòd enim facilè credant, multas iniuſtas cædes committunt: ſimiliter abſtinere ab immiſericordia & muneribus. Ille igitur Princeps Deo eſt acceptus, qui nullius illorum vitiorum ſibi eſt conſcius.

QVÆSTIO CXX.

Cur videmus quoſdam ineptos & indignos ad ptincipatum inter ſacerdotes & imperium in populum vſurpandum euectos, qui multa abſurda perpetrent?

RESPONSIO. Non quod digni ſint imperio, ideò Deus eos promonet ad populi gubernationem: ſed quia popolus eſt malus, idcirco tales ſacerdotum principes & Magiſtratus ſuppeditat. *Dabo enim vobis*, ait Deus, *Magiſtratum ſecundùm corda veſtra.*

QVÆSTIO CXXI.

Vnde cognoſcere debet dobitans de ptecibus ſuis, an Deo acceptæ fuerint nec ne?

RESPONSIO. Quibuſdam & piis vitis id apparet, cum ipſotum cor rectiſſimè ſit de hoc perſuaſum.

QVÆSTIO CXXII.

Aiunt ex quatuor cardinibus mundum conſtare, & rurſus ex quatoor elementis hominem eſſe conſtitutum. Planum igitur eſt, quod quatuor cardines, id eſt, ortus & occaſus, ſeptentrio & meridies, gignant quatuor elementa, videlicet calidum & frigidum, humidum & ſiccum. Quærendum relinquitur, quod ex qua parte mundi gignatur elementum?

RESPONSIO. Vt retum natura teſtatur & docet, videmus calidum elementum ex oriente oriri, & teſtantur totius terræ orientaliora Indorum corpora ab extremo calore oigrorem cootrahere. Deus enim ab initio nullum fecit virum nigrum. Quocirca vt mortua corpora in ſole ſita oigrantur & vruntur. Vnde ob multum & vehementem calorem Æthiopes vinum largius bibere nequeunt. A vehementi autem feruure, & animoſi ſunt & iracundi, ſed & in venerem actius pruriunt. Quemadmodum autem hæc de ortu ſolis diximus: ita viciſſim contraria eueniunt in occaſu. Frigidus enim cum ſit, etiam frigidi Elementi & noctis effector & genitor eſt. Ideò etiam candidiora totius terræ occidentalis ſunt corpora, & vinum multum tolerare poſſunt. Reſiduum eſt vt amplios dicamus de meridie deſerta, è qua proficiſcitur Elementum

A ſiccum, ſicut & in illa Arabum ſuot corpora ſicciſſima, præterquam quòd etiam ſint calidiſſima, vt quæ in terra non irrigua. Boreas aotem haud dubiè homidi eſt temperamenti. Maria enim & fluuij & copiæ aquarum humidi illius Elementi ſunt cauſæ efficientes. Hæc autem diximus, non quòd à ſe inuicem Elementa ſegregamus: colligata enim ſunt in omni creatora: ſed quod tamen in illis quatuor locis quæ diximos aliud alio abundat magis, ſecundùm iam expoſitam naturæ explicationem.

QVÆSTIO CXXIII.

Quomodo incantatores quidam eiiciunt ex hominibus dæmonia? [A. xxxij.]

RESPONSIO. Cùm in Euangelio Chriſtus dicat: *Si Satanam eiicit Satanas, regnum eius non ſtabit*, manifeſtum ſit, quod incaotator noo eiicit dæmonem, ſed Satan ex obſeſſo homine cedens, voluntariè recedit, ad decipiendum homines, & ad Deum ne currant, perſuadet ipſis, vt ad incantatores currant & magos. [Mat. 12. Marc. 3. Luc. 11.]

QVÆSTIO CXXIV.

Quæ tanta vis & efficacitas incantatorum, quæ etiam hominem in brotum transformare poſſit?

RESPONSIO. Si poſſet ex bominibus bruta reddere, poſſet etiam ex irrationalibus hominem facere rationalem. Sed hoc non eſt, abſit enim: ſed qui dicuntur pſephades, & item qui venturus eſt ipſe Antichriſtus oculos hominum perſtringet, aurum eis ſæpè & argentum oſtendens, ſic etiam qui C dicunt ex homine ſe facere brutum, ſpectantes tãtùm decipiunt, quia hominem ad imaginem & ſimilitudinem Dei conditom irrationale animal facere non poſſunt.

QVÆSTIO CXXV.

An iudicium ſibi accerſunt, qui ſortum paſſi ad dictos ſe conferuot?

RESPONSIO. Certè grauiter peccant. Docuit enim nos Scriptura, in omni ærumna quæ nobis contingere poſſit, dicere: *Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit, ita etiam factum eſt, ſit nomen Domini benedictum.*

QVÆSTIO CXXVI.

D Quonam modo temporibus mortiferis moriuntur quidam, ſicut quaſdam videant viſiooes, & poſt horas duas vel tres reſurgant, quædam referentes? [A. xxxij.]

RESPONSIO. In iſtis anima tum nondum penitus à corpore digreſſa eſt, ſed in quodam ſunt exceſſu, & à nobis expiraſſe putantur: quæ verò viſuntur ab ipſis & narrantur, ad noſtram vtilitatem ea Deus per illos admioiſtrat.

QVÆSTIO CXXVII.

[A. xxxv.]

Quomodo corpus ſuum agnoſcit anima in reſurrectione, vt non ingrediatur in corpus aliquod alienum?

[Quæſtioné trigeſimam quartá ex interpretatione]

RESPONSIO. Eſt hoc naturæ cooſentaneum. Quemadmodum enim agni à matribos veſpere ſeparati, & manè rurſus admiſſi, rectà ſinguli ad

matrem

matrem ſuam ſua natura trahuntur: ſic etiam cum animabus in reſurrectione futurum eſſe ſentiendum eſt.

Valentini Ampelſidri, ſuperius ordine præpoſtero poſitā inuenies, folio 377.

Qvæstio cxxviii.

Si quis latro qui centum cædibus perpetratis captus obtruncetur, quid dicimus de illo, an ab omnibus cædibos quas fecir eſt abſolutus?

Responsio. Vnius & ſolius cædis ſupplicium luit. Reliquas nonaginta nouem in futuro ſæculo excuſabit. Noſſe enim oportet, quòd ſæpe etiam qui vnam cædem commiſit, & captus obtruncatus fuerit, non omnino à tota pœna ſit abſolutus. Quale eſt illud de ſancto Ioanne Baptiſta & Herode. Etiamſi enim decollatus eſſet Herodes, propterea quòd occiderat Ioannem Baptiſtam: ſed non eſt idem ad ſalutem mundi Ioannes & Herodes. Hîc enim ſalutaris homo, illa erat inſidiator. Idem de aliis homicidis, & qui iuſtos viros trucidant, ſentiendum eſt, & diſtinguere ſecundùm dictam rationem.

Qvæstio cxxix.

Si quis princeps iraſcatur, & iureiurando ſe obſtinxerit ad faciendum quid: Deinde à iureiurando ipſum facti pœniteat, cùm norit, quòd malè iurauerit, qoid facere debet?

Responsio. Confiteri Deo, & agnoſcere præcipitantiam ſuam, & iuramentum ſoloere. Etenim & Petrus Apoſtolus qui dixerat: *Non lauabis pedes meos in æternum*, & reuocans quod dixerat laudator ob id. Herodes autem confirmans iuramentom ſuum per præcurſoris caput, in æternum ponitur.

Ioan. 13.

Qvæstio cxxx.

Si quis de aliquo facto cogitet, quod ſibi profuturum exiſtimet, quomodo de illo Deum rogare aut adorare debet?

Responsio. Quemadmodum nos Chriſtus docuit orare & ſic compellare Deum: *Fiat voluntas tua.* Etenim qui ſic nos inſtituit Dominus, ipſe quoque patrem ſuum orauit: *Non mea fiat voluntas: ſed tua.* Nos enim homines ſæpe petimus quid à Deo, exiſtimantes id nobis prodeſſe, & voti compotes facti; reperimus illius exitum magno nobis eſſe detrimento. Vnde vt præſcius Dominus qui fines rerum nouit, obaudit interdum preces noſtras, qua eſt bonitate prçditus, vtilius nobis quid ſuppeditaturus. Ideò non decet cogere Deum in precibus noſtris, ſed vt edocti ſumus precemur, nec quçramus quod noſtrum eſt, ſed quod diuinæ voluntati conſentaneum eſt. Vult enim omnino omnes ſeruari, & præbet nobis ea, quæ ad ſalutem noſtram pertinent.

Mat. 6. Luc. 22.

Qvæstio cxxxi.

Si quis aliquid agere in animo habet, vnde nouerit an Deo id gratū ſit futurū, quod ſibi propoſuit?

Responsio. Paucorum hoc hominum eſt in omnibus conſiliis ſuis rectà videre, an acceptum ſit id quod agitur. Nihilominus tamen ex eis, quæ in ſacris ſcripturis prolata ſunt, & à ſanctis in actum producta, multa colligimus eorum qoæ ad nos ſpectant Deo eſſe accepta. Et hoc quidam obſeruarunt, quòd quç Deo placent, non Deus ſolum ſed & omnis creatura ad ea producenda adiuoent & concurrant, veluti ad notum & arbitrium Dei. At contra quæ Deo diſplicent, non ea ſeruitio ſuu dignantur, ſed amoliuntur. Hoc aotem & quiuis hominum exoptat, vt ad Dei placitum omnia quæ ſuſcipit dirigantur.

Qvæstio cxxxii.

Sopra dictum eſt, qoòd qualis qois deprehenditur, talis etiā iudicetur, ſiue is bonus ſit ſiue malus: Quid ſi iam aliquis & bona & mala faciens moriatur, quam oporteat de illo ferri ſententiam?

Responsio. Hoc ſoli Deo perſpectum eſt, com neque id homini neque Angelo pateat. Sunt enim quædam malorum in numero quæ abſcondāt parua bona. Et ſunt quædam in bonorum numero, quæ occultent & deleant magna mala: de his iudicare abyſſus magna eſt.

Qvæstio cxxxiii.

Viſum fuit vani quibuſdam iudicij, hominem nihil differre à pecude, ſed vt pecora moriuntur, ita quoque hominem extingui, nullamq́oe habere eſſentiam ſempiternam. Etenim aiūt: Homo & pecus eodem modo pereunt, attenuato & in aëtem euaneſcente ſanguine eorum.

Responsio. Natura ſanguinis in irrationalibus eſt ſubſtantia quædam animalis ex reliquis tribus elementis compoſita, qua cum animal priuatur, moritur vt nihil iuuetur à reliquis tribus elementis. At in noſtra natura rationali natura ſanguinis eſt vinculum animæ & corporis, & hoc vinculo ſoluto neceſſariò etiam colligata ſeparantur.

Qvæstio cxxxiv.

Rectè reſponſum, Phyſica enim hæc demonſtratio eſt. Veruntamen cum animalia & homines decedunt ſæpe & ſine ſanguinis effuſione: Ecquid eſt quod ex eis egreditur & mortem adfert?

Responsio. In brutis viuendi, notriendi & calefaciendi mouendique & augendi actus in ſanguine ex igni eſt, qui illis reſpirationem ſubminiſtrat. Quemadmodum enim lebes igni impoſitus aquam quam continet, mouet vt bulliat; extincto verò igne, ſtatim quaſi mortua, immota & frigida fit aqua: Idem accidere in brutorum natura & feruore ſanguinis exiſtima, & hanc eſſe ipſis cauſam vitæ & motus. Sanguine ergo egrediente, mortuū deinde & immotum pecus, aut volucris aut piſcis relinquitur. Io humana aotem natura non tantum feruor & calor ſanguinis tempore mortis ſegregantur: ſed cum illis & anima rationalis & conſtituens hominem, & immortalis & intelligens.

Qvæstio cxxxv.

Græcos Euangelio non habentes fidem & diuinas ſcripturas contemnentes, quomodo perſuadebimus, quòd ſit Deus increatus, conditor cœli & terræ vnus & ſolus, & non molti Dij, vt ipſi erranter profitentur?

Responsio. Eos qoi ſacras literas non recipiunt, ex ipſa rerum natura de Theologicis perſuadere ſolemus. Videmus autem quaſdam ſubſtantias

inter creaturas, quæ non ſecundùm naturam ſed ſupra naturam mutuum habent complexum. Verbi gratia: Natura aquarum ſubſtantia fluxa eſt, & defluit deorſum, quomodo igitur ſpectamus canales ex mari aquas ſurſum ad nubes euebere? Qua in re hoc admirabilius, quòd cum ſalſæ aſcendāt, dulces deinde in terram per imbrem deſcēdant. Quomodo rurſus natura corporum quæ naturaliter bolide iacta poſſunt explorari, in aquis Marmaricæ Pentapolis, nullo modo bolide explorari nec tranſiri poſſunt? Nec ſolum boc, verùm etiam aquæ & ignis natura contraria ſimol erat in Lyciæ monte, qui dicitur Olympus, quod vel decem millia bominum viderunt. Et alia infinita his ſimilia, & præter omnium opinionem in creaturis ſpectantut admiratione digna. Quæ omnia non poſſent ſupra naturam fieti, niſi eſſentia quædam Dei eſſet, quæ hiſce imperaret, & iuſſu ſuo impetraret, ne ſibi aduerſarentur. Quomodo rurſus nobis Græci ſuggerūt? Cum tonitru borribile concitatur, vniuerſa tremit hominum natura, metuit enim & obſtupeſcit, indicans per hanc figuram, quod ſub Domino ſit, qui tonitru facit. Et hæc quidem aduerſus ſimpliciores Græcos adferuntur ad Theologiam pertinentia exempla. Nam ante ſapiētes apud illos veterum Philoſophorum præſtātium multi de pietate in Deum multis teſtimoniis diſſeruerunt. Sed Cbriſti incarnationem euidenter præſignificarunt. Nam quidam apud illos ſapientum multis annis ante Chriſti aduentum dixit, quòd puella veniet quæ cœleſtem partum ſit editura. Et alius, Sero tandem Deus deſcendet in ſpatioſam terram & ſine labe caro naſcetur, qui condemnatus ligno ſit affigendus, & ſanaturus morbos immedicabiles.

Qvæstio cxxxvi.

A.xxxvj

Chriſtum confitentibus Chriſtianis, Iudæis verò etiam ipſum veniſſe in dubium reuocantibus, dicentibuſque ipſum adhuc venturum eſſe. Vnde perſuadere poſſumus ipſis, quòd & Deus ſit Chriſtus, & quòd venerit, denique quod non ſit ſeductot, ſicut ipſi exiſtimant, ſed verax.

Responsio. Quod Chriſtus Deus & Dominos ſit, audiamus Propbetam Dauidem dicentem: *Dominus Deus, & apparuit nobis.* [Pſal. 17.] Item, *Inclinauit cœlum & deſcendit.* [Pſal 98.] Et rurſus, *Qui ſedet ſupra Cherubin, apparuit.* Habacuc autem inquit, *Deus à Themam veniet.* [Haba. 3.] Et Baruch: *Hic Deus noſter, non reputabitur alius erga illum. Omnem ſcientiarum viam ſcrutatus eſt, & dedit eam Iacobo ſeruo ſuo. Poſtea viſus eſt in terra, & cum hominibus conuerſatus eſt.* [Baruc. 3.] Vides igitur quàm manifeſtè Propbetæ Chriſtum dicant eſſe Deum.

Quando verò Chriſtus venerit, Daniel Propheta tempus aduentus illius ſignificans ita loquit, vel potius ad illum Archangelus Gabriel: *Septuaginta hebdomades in compendium redacta ſunt ſuper populum tuum, & ſuper ciuitatem ſanctam, vt conſummentur peccata, & paulò poſt, obſignetur viſio & Propheta, & vngatur Sanctus ſanctorum.* [Hactenus quæſtiones à Valēt. Ampelandro interprete. Dan. 9.] Quis igitur alius eſt ille Sanctus ſanctorum, niſi Chriſtus ſolus vt filius Dei viui? ſeptuaginta enim hebdomades 490. annos ſignificant. A Daniele autem vſque ad nos ſunt anni amplius octingenti. Monſtrent igitur nobis deinceps Iudæi, quis apud ipſos vnctus ſit ſanctus ſanctorum ab annis 490. & abrogauit ſacrificium & legalem libationem. Sed monſtrare non poſſunt, quis hoc præſtitit, præter Ieſum Chriſtum, filium Dei. Quod A autem verus ſit non falſus Chriſtus, vti vos exiſtimatis, commonſtrabimus vobis non verbis ſed rebus, ad hoc vſque tempus clamantibus & atteſtantibus in toto orbe terrarum habitato vniuerſis, & quod omnia de eo dicta impleta ſint. Dixit enim, *Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt.* [Mat. 21.] Qualia autem ſint verba iſta, attentè audiamus. Dixit de templo veſtro, *Amen dico vobis, quòd ne lapis quidem reliquus futurus ſit ſuper lapide quin diſſoluendus ſit.* [Mat. 23.] Num euentus dicta probauit? Dixit, venturos eſſe Romanos & erepturos vobis gentem, & ciuitatem & regnum. Nunquid factum eſt hoc ſub Veſpaſiano & Tito? Ecquis adhoc dubitat? Dixit: *Lex & Propheta ad Ioannem.* [Luc. 16.] Et nunc ceſſant. Nónne boc euenit? Quis apud vos Propheta à Ioanne Baptiſta? certè nullus extitit. Dixit item & idem Ieſus Cbri- B ſtus verus Deus noſter Euangelium prædicatum iri in toto mundo. Num rata ſunt verba hæc? Rurſus dixit, quòd portæ inferorum non ſuperaturæ ſint Eccleſiam. An mentitus eſt? Abſit. Dixit nobis in illum credentibus, *Eritis odio omnibus gentibus propter nomen Chriſti.* [Mat. 24.] An non omnes gentes nos oderunt & abominantur, etiamſi vos taceatis, tamen lapides clamauerint, & ipſa rerum veritas vos pudefacere & confundere poteſt, & perſuadere etiam inuitos, quòd Chriſtus Deus manifeſtè venerit, & viſus in terra, inclinarit cœlos & deſcenderit? Et rurſus cōſcendit Cberubim, & paſſis palmis aſcendit in cœlos, in iubilatione vt Deus. Vt autem perfectè cognoſcamus Iudaicam excæcationem, & nos in poſterum firmiores ſimus fide in Cbriſtum: Age breuiter de toto Chriſti officio, & de Euangelij defenſione ex Veteri Teſtamento teſtimonia citabimus. C Erunt enim omnibus inſpicientibus emolumento. Quòd qui antè ab æterno filius & Verbum Dei, extremis temporibus incarnatus ſit, ex Pſalmo 110. apparet. *Ex vtero ante luciferum genui te.* [Pſ. 110.] Conſtat autem quòd nullus bominum ante luciferum genitus ſit. Lucifer enim die quarto factus eſt, Adam verò ſexto die fictus. Similiter & Salomon de æterna ex Deo ac Spiritu generatione vnigeniti filij & Verbi Domini noſtri Ieſu Chriſti ſic ait, quaſi ex perſona Filij ipſius: *Antequam montes fierent, antequam fontes profluerent, ante omnes colles genuit me.* [Prou. 8.] Interrogandi nunc ſunt Iudæi, quem genuerit Deus ante omnes creaturas: Item cum Deus dicit ad Adam: *Ecce Adā factus eſt, vt noſtrum vnum,* [Gen. 3.] Patrem & Filium & Spiritum Sanctum commonſtrat. Et rurſus cum dicitur: *Et pluit Dominus à Domino ignem ſuper Sodomam,* [Gen. 19.] apertè Patrem & Filium ſignificat: Quando verò bomo D & caro fieri extremis temporibus volebat Deus Verbum: audiamus Propbetarum voces dicentes: Propbetæ quidem Dauidis: *Benedictus qui venit in nomine Domini: Deus Dominus, & apparuit nobis,* [Pſ. 117.] & rurſus, *Deus noſter euidenter veniet.* [Pſ. 49.] Propheta autem Eſaias ait: *Non Angelus, non legatus, ſed ipſe Dominus veniet & ſeruabit nos. Tunc oculi cæcorum aperientur, & clara erit lingua mutorum, tunc claudus vt ceruus exultabit.* [Eſai. 35.] Quòd autem ex fœmina Virgine naſciturus eſſet Chriſtus, Eſaiam Prophetam de eo iterum audiamus dicentem: *Ecce Virgo vterum feret, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel.* [Eſai. 7.] Et rurſus idē [Eſai. 9.] *Puer, ait, natus eſt nobis, & Filius datus eſt nobis, & vocatur nomen eius magni conſilij nuncius, mirabilis, conſiliarius, Deus fortis, Princeps pacis, pater futuri ſæculi.* Deinde idem Propheta inquit, vbi in terra, carnem noſtram induturus eſſet Chriſtus ſcilicet Nazarethi. *Terra Zabulon & terra Naphthalim, via maris vltra Iordanem,* [Ibidem.]

danem, Galilææ gentium, populus ſedens in tenebris vidit lucem magnam. Notum autem quòd gentium populus ſederit in caligine ignorantiæ, & erroris & idololatriæ. Quocirca etiam Dauid, cum oſtẽdit, quod etiam propter gentes carnem induturus eſſet Deus
Pſal. 46. inquit: *Regnabit inter gentes.* Et rurſus idem Prophe-
Pſal. 2. ta, quaſi ex perſona Patris ad Filium dicit: *Pete à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Quapropter omnes*
Pſal. 85. *gentes plaudite manibus.* Et rurſus, *omnes gentes, quas feciſti, venient & adorabunt coram te, Domine, & glorificabunt nomen tuum in æternum.* Quod autem in Bethlehem, quòd eſt ſi interpreteris, Domus panis, naſciturus eſſet panis vitæ, & quòd ante ſæcula ſit eius
Mich. 5. generatio à patre, audiamus Prophetam Michæam dicentem: *Et tu Bethlehem Ephrata an minima ſis in millibus Iudæ? Ex te prodituruſ eſt mihi, qui recturus ſit populum meũ Iſraël, & exitus eius ab initio, à diebus æternitatis.* Quòd autem io Sione eſſet ſe manifeſtaturus Chriſtus, & quòd excelſiſſimus ſit, Dauid vaticina-
Pſal. 86. tur Pſal. 86. *Mater Sion, dicent homines, & homo naſcetur illi, Et Altiſſimus fundauit eam.* Itaque Altiſſimus eſt Chriſtus filius Dei. Quòd autem natus Chriſtus cum matte ſua in ſpirituali nu he in Ægyptum eſſet venturus, Eſaiam de hoc Prophetam audiamus lo-
Eſai. 19. quentem: *Ecce Dominus ſedet in nube leui, & veniet in Ægyptum, & concutientur manufacta Ægypti.* Quòd autem Chriſto dum haptiſaretur, pater deſuper daturus eſſet teſtimonium, habetur Pſalm. 28. his ver-
Pſal. 28. bis, *Vox Domini ſuper aquas, Deus gloriæ tonuit, Dominus ſuper aquas multas.* Deinde de miraculis & ſanationibus, quas Chriſtus Deus noſter exhibuit, Eſaias nos docet, iuquiens, *Ipſe iniquitates noſtras ſuſtulit, & mor-*
Eſai. 53. *bos noſtros portauit, & pro nobis doloribus affectus eſt.* Quòd autem ad pacandum mundum venerit Chri-
Pſal. 82. ſtus, Pſalmum 82. audiamus: *Deſcendit vt pluuia in vellus, & ſicut ſtilla deſtillabit in terram, orietur in diebus illis iuſtitia, & multitudo pacis donec durabit Luna. Et tunc dominabitur à mari vſque ad mare, & à flumine vſque ad finem mundi.* Quod ſi verò dixerit Iudæus, quòd de Salomone dicatur Pſalmus, mentitur: quia ait,
Pſal. 71. *Ante Solem fuit nomen eius, & omnes gentes beatum prædicabunt eum, & adorabunt eum omnes Reges terræ.* Hæc autem in Salomonem non quadraut. Non enim erat ille ante Solem. Quòd etiam per baptiſmum abrogaturus eſſet Diabolum, teſtatur Pſalmus 83.
Pſal. 83. inquiens ad Deum io hæc verba: *Tu comminuiſti capita Draconis in aqua: Tu confregiſti caput Draconis.* Quòd autem conditor ſit Chriſtus, & in mari ambulaturus: Iobum audiamus dicentem in hũc mo-
Iob. 9. dum: *Qui expandit cœlum ſolus, & ambulat ſuper mari vt ſuper ſolo.* De pullo verò & aſina, quibus Chriſtus vectus eſt, audiamus Prophetam Zachariam di-
Zach. 9. centem: *Gaude filia Sion prædica filia Ieruſalem. Ecce Rex tuus venit tibi iuſtus & ſeruator, ipſe manſuetus, ſedens ſuper ſubiugale & pullum.* Quid igitur his Propheticis vocibus elarius? Sed tamen quamuis tam luculeoter de Chriſto vaticinantur, Diabolus excæcauit oculos Iudæorum, & eluſcauit pupillas mentis ipſorum, vt talia teſtimooia prætereant. Audiamus etiam de pueris, qui Chriſto Hoſanna eecinerunt, & Dominum expreſsè vocabant Chri-
Pſal. 8. ſtum, Pſalmo 8. *Domine Dominus noſter quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra ſuper cœlos magnificata eſt gloria tua, Ex ore infantium & lactantiũ confeciſti laudem.* De Iudæ autem proditione Pſalmo
Pſal. 41. 41. ait: *Qui comedit panem meum, eleuauit contra me calcem ſuum.* Ethnicorum & Iudæorum de inſidiis ad-
Pſal. 2. uerſus Chriſtum Pſalmus 2. vaticinatur: *Quare fre-*

A *muerunt gentes, & populi meditati ſunt vana: ſtiterunt ſe Reges terræ, & congregati ſunt in vnum;* ſcilicet Hannas & Caiphas, & ſummi Sacerdotes & Scribæ, *contra Dominum & contra Filium eius.* Qui enim rebellis eſt in Filium, contumelia afficit & Patrem. De vinculis autem quibus conſtrinxerunt Chriſtum ait, Eſaias Propheta deplorans Iudæos: *Væ animæ eorũ,*
quia cœperunt conſilium malitioſum, de ſeipſis dicentes: Eſai. 3.
conſtringamus. Quæras amplius ex Iudæo & dicas illi, *Quis hominum in terra ſit peccati expers, conſtat autem quòd nullus à labe purus ſit, neque vllus dies vitæ illius ſuper terra.* Et rurſus inquit Propheta ad Deum:
Ne ingrediaris cum ſeruo tuo in iudicium, quia non iuſti- Pſ. 142.
ficabitur in conſpectu tuo vllus viuus. Sic apertè docemur, neminem eſſe peccati expertem, præter ſolum Deum. Videmus autem quòd Propheta Eſaias per-
B gat nobis diſſerere de paſſione peccati expertis Chriſti Dei noſtri, Filij Dei: *Vt ouis ad mactationem*
ductus eſt, & vt agnus coram tonſore ſuo mutus, adeo ferè Eſai. 53.
non aperuit os ſuum. Conſtat autem de Chriſto, quòd
tacuerit, cùm Pilato, adſtaret in paſſione ſua. *In hu-* Ibidem.
miliatione ſua iudicium eius exaltatum eſt, generationem eius quis retenſebit? nimirum Deitatis nemo enarrabit. Secundùm carnem enim habet proſapiã Chri-
ſtus Deus noſter. *Ob iniquitatem populi abreptus eſt ad* Ibidem.
mortem. Certũ autem quòd oh mundi peccata Chri-
ſtus mortuus ſit. *Et dabo malos pro ſepulchro eius, & di-* Ibidem.
uites pro morte eius. Perſpicuum enim, quòd Iudæos tradiderit Romanis, & diuites pro morte eius. Propter quid, ô Propheta, dic nobis euidenter, quam-
ohrem? *Quia peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus* Ibidem.
in ore eius. Quid ad hoc reſponſuri ſunt Iudæi? Quis ille ad mactationem vt ouis adductus, qui peccatũ
C noo fecerit? Sed nequibunt monſtrare hominem ſine peccato, niſi ſolum Deum, qui homo factus eſt. Audiamus autem & de falſis teſtibus contra Chriſtum falſa teſtimonia perhibeutibus Pſal. 35.
Reſiſtunt mihi teſtes iniuſti, quæ non cognouerunt, percon- Pſal. 35.
tati ſunt de me, reddiderunt mihi malum pro bono. Certũ eſt Chriſtum in populo ſuo quem ex Ægypto liherauerat, beneficia exercuiſſe infinita. Deinde malo affectos ſanauiſſe. De eis verò qui flagellarunt, & ceciderunt Chriſtum, Eſaias Propheta quaſi ex
perſona Chriſti ita inquit: *Tergum meum præbui fla-* Eſai. 50.
gellandum, maxillas autem obuerti colaphis, & faciem meam non auerti ab ignominia conſputionum. Itidẽ Da-
uid Propheta quaſi ex perſona Chriſti Pſal. 37. *Ego* Pſal. 37.
ad flagella paratus ſum, & dolor meus ante me eſt contineter. De venditione autem Chriſti ait Ieremias Propheta, *Et acceperunt triginta argenteos pretium empti,*
D *quem emerunt à filiis Iſrael, & dederunt illos pro agro figuli, ſicut præcepit mihi dominus.* An hoc præterire poteſtis ô Iudæi, quòd ante oculos totius mundi ſitũ eſt, ex illo, & vſque ad hoc tempus? dico, agrum figuli ad ſepulturam peregrinorum. Idem & Zacharias Propheta dicit de trigiota argenteis, velut ex
perſona Chriſti, *Et ſtatuerunt mercedem meam triginta* Zach. 11.
argenteos. Quod autem principatũ ſalutis noſtræ, videlicet pretioſam crucem ſuis humeris portauerit Chriſtus, ſublatus in ea, Eſaias Propheta in Spi-
ritu Sancto vaticinatus ait: *Puer natus eſt nobis & fi-* Eſai. 9.
lius datus eſt nobis, cuius principatus in humeris eius, hoc eſt, viuifica crux. De ſpinea autem corona ſcriptum
eſt io Cantico canticorum: *Filia Ieruſalem egredimi-* Cant. 3.
ni, & videte coronam, qua coronauit eum mater eius, (hoc eſt, Synagoga Iudæorum: Mater enim Chriſti hæc hæc ſecundùm carnem ſpectatur) *in die nuptiarum eius, & in die lætitiæ cordis ſui.* Notum autem quòd

dies paſſionis Chriſti fuerit dies lætitiæ eius pro-
pter ſalutem noſtram. In morem ſpinarum pupu-
gerunt eũ peccata mundi, quas ſuo aduentu Chri-
ſtus, agnus tollens peccata mundi deleuit. Et quẽ-
admodum per fructum ligni peccatum: ſic per li-
gnum crucis ſalus inuecta eſt. Atque ideò in horto
paſſio Chriſti cœpit, quòd in paradiſo Adam tranſ-
greſſus eſſet, propterea latroni paradiſus ſtatim à
cruce apertus eſt. Hora ſexta Chriſtus crucifixus
eſt, quòd circa veſperam Adam exactus ſit. Fel gu-
ſtat, vt dulcedinem amaræ voluptatis Adami ſanet.
Verberatur vt mihi libertatem donet. Conſpuitur,
vt aſperſionem Spiritus Sancti nobis ſuppeditet.
Flagellatur, vt in dorſo ſuo recumbẽtem ſarcinam
peccatorum diſpergat. Nudatur in ligno, vt igno-
miniam meam tegat. Moritur vt me viuificet. Cõ-
B demnatur vt me à maledictione liberet. Caput eius
arundine percutitur, vt ſerpentis caput conterat.
Haſta in latere vulneratur, vt Adami latus curet, &
flammarum gladium qui in nos vibratur inhibeat,
& nobis viam Paradiſi aperiat. Quòd autem in me-
dio terræ Chriſtus crucifigendus eſſet, Pſal. 84. ſcri-
ptum eſt: [Deus Rex ante ſæcula ſalutem operatus
in medio terræ.] Et quòd inter latrones numerãdus
Eſ. 53. eſſet, Eſaias inquit: *Et inter latrones reputatus eſt.* De
clauis autem & diuiſione veſtimẽtorum illius Pſal-
Pſal. 22. mus 22. ſic dicit: *Perfoderunt manus meas & pedes meos,
numerarunt omnia oſſa mea. Diuiſerunt veſtimenta mea
inter ſe, & ſuper indumentum meum duxerunt ſortes.* Si-
militer & Zacharias Propheta de clauis eius ſic lo-
Zach. 13. quitur: *Et dicent ad illum, quid hæ plagæ in medio ma-
nuum tuarum? & reſpondebit, Percuſſus ſum in ædibus
amantium me.* Tum verò idem Propheta Zacharias
Zach. 14 C ſic inquit: *Et erit in illo die, non erit lux. Et frigus & ge-
lu erit vna dies, & dies illa nota eſt Domino. Et non dies
& non nox. Et ad veſperam erit lux.* Item Amos Pro-
Amos. 5. pheta ait: *Et erit illo die, dicit Dominus & occidet Sol
in meridie, & obſcurabitur in terra, de die lux.* Et Ioël
Ioel. 2. Propheta inquit: *Sol & Luna obſcurabuntur, & ſtellæ
exuent ſplendorem ſuum, Dominus autem ex Sion vociſe-
rabitur, & ex Ieruſalem edet vocem ſuam, & commouebi-
tur cœlum & terra.* Quòd autem acetum & fel daturi
eſſent bibere Chriſto, audiamus Pſalm. 79. *Dederũt
Pſal. 79. mihi fel pro cibo, & in ſiti mea dederunt mihi acetũ.* Qua-
propter imprecatur eis: *Fiat menſa eorũ corã ipſis rete,
& ad retributionem & ſcandalum. Caligent oculi eorum ne
videant, & tergum eorum continenter incurua. Effunde
ſuper eos iram tuam, & excandeſcentes iræ tuæ apprehen-
dant illos. Fiat commoratio eorum deſerta, & in taberna-
culis eorum ne quis habitet*, ſcilicet Hieroſolymis in
D templo eorum. Nam & talia iam euenerunt. Et re-
liqua Pſalmi ad imprecationem dicta, congruunt
Iudæis. Id quod etiam Moſes illis exprobrat, in-
Exo. 23. quiens: *Vita tua erit ſuſpenſa coram oculis tuis, & time-
bis die & nocte, nec credes animæ tuæ.* De haſta verò ait
Zacharias Propheta quaſi dicente Chriſto: *Et reſpi-
cient ad me, quem punxerunt.* De aqua autem ſancti il-
lius lateris idem Propheta ait: *In die illa exhibit aqua
viua ex Ieruſalem.* Audiamus & Prophetam Eſaiam
Eſai. 53. de ſepultura Domini, & vt rideat Iudæos. *Videte
quomodo moriatur Iuſtus, & non eſt, qui capiat corde:*
Prædixit igitur & reſurrectionem eius rurſus: *A
Eſai. 12. facie iniuſtitiæ aſſumptus eſt Iuſtus, & erit in pace ſepul-
chrum eius*: in pace autem dicit, quia Pilatus cum
pace tradidit corpus Ieſu Ioſepho. Itidem & Dauid
de ſepulchro eius Pſalmo 97. quaſi Chriſto loquẽ-
Pſal. 97. te: *Poſuerunt me in fouea profundiſſima, in tenebris & in
vmbra mortis.* Et ſuperius: *Factus ſum vt qui iam obli-*

A *uioni datus.* Scriptum autem etiam extat in hũc mo-
dum apud Iobum: *Aperiuntur tibi præ timore portæ* Iob. 26.
mortis, & ianitores inferni intuiti timuerunt, id quod
de aduerſis dæmonum viribus intelligi conſtat. Si-
militer Pſalmo 107. *Educens vinctos in fortitudine, Itẽ* Pſ. 107.
exacerbantes habitantes in ſepulchris. Quòd autem
Chriſtus in inferno non eſſet manſurus, ſed ter-
tio die reſurrecturus, Pſalmo 16. audiamus. *Non re-* Pſal. 16.
*linques animam meam in inferno, neque dabis Sanctum
tuum videre corruptionem.* Rurſus Pſal. 57. *Expergiſcar* Pſal. 57.
mane. Et Propheta Oſea ſic ait: *Eamus & reuertamur* Oſea. 6.
*ad Dominum Deum noſtrum, quia ipſe fecit nos & ſalua-
bit nos, ſanos nos reddet poſt duos dies, & tertio die reſur-
gemus & viuemus.* De mulieribus verò quæ vnguen-
tum adferebant, Eſaias dixit: *Mulieres venientes, veni-* Eſa. 27.
te, non enim eſt populus habens intellectum. De aſſum-
B ptione verò Chriſti Pſalmo 18. ſcriptum eſt: *Con-
ſcendit Cherubim, & volauit, volauit in alis ventorum.* Et Pſal. 18.
rurſus Pſalmo 46. *Aſcendit Deus in iubilatione, Domi-* Pſal. 46.
nus in voce tubæ. Ita in Zacharia Propheta: *In illo die* Zach. 14
*ſtabunt pedes Domini in monte Oliuarum, è regione Ieru-
ſalem ad Orientem.* De glorioſo verò reditu ſecundo
filij Dei inquit Daniel Propheta: *Videbam in viſione* Dan. 7.
*noctu, Et ecce in nubibus cœli, vt filius hominis veniens
vſque ad antiquum dierum acceſſit, & adductus eſt ad eũ.
Et ipſi data eſt potentia, & honor, & regnum, Et omnes
populi, nationes, linguæ inſeruient ei. Poteſtas eius, pote-
ſtas æterna quæ non peritura eſt, & regnum eius non cor-
rumpetur.* Ecce manifeſtè per hactenus dicta didici-
mus, quòd ille ſit filius Dei, qui incarnatus eſt &
paſſus pro nobis, reſurrexit ex mortuis, & aſſum-
ptus in gloria ad patrem ſuum, & rediturus eſt ite-
rum in nubibus cœli, cum gloria æterna, iudicatu-
C rus viuos & mortuos. Prædixit enim hæc idẽ Pro-
pheta Daniel: *videbam vſque dum throni poſiti ſunt, &* Dan. 7.
*antiquus dierum conſedit, & indumentum eius album vt
nix, & pilus capitis eius vt lana pura. Thronus eius flam-
ma ignis, rotæ illius ignis ardens. Fluuius igneus vndabat
ante eum. Millia millium ſeruiebant illi, & decies millia
millium aſſiſtebant illi. Tribunal poſitum eſt, & libri a-
perti ſunt. Conſiderabam tunc vocem verborum illorũ ma-
gnorum, quæ cornu illud loquebatur. Donec interfecta eſt
beſtia & periit. Et corpus eius traditum eſt comburendum
igni.* Cõſtat autem de beſtia quòd ſit Antichriſtus.
Filius autem Dei cum venerit, interficiet eum ſpi-
ritu oris ſui. Quia ipſi gloria & robur in ſempiter-
na ſæcula.

Hæc autem ex multis pauca ex ſacris literis pro-
poſui, ad noſtram qui Chriſtiani ſumus maiorem
fidem, ad refutationem autem pertinaciæ & veſa-
D niæ Iudæorum. Quòd ſi vnus ſanctæ & viuificæ
Trinitatis Deus Verbum & Dei filius Dominus
noſter Ieſus Chriſtus, ipſe propter ſalutem noſtram
vltimis diebus humanam naturam aſſumpſerit, ex
ſanctiſſima, immaculata, Domina noſtra Deipara,
& ſemper Virgine Maria, & omnia diuino modo
expediuerit, & paſſus, quemadmodum ſancti præ-
dixerunt Prophetæ, genus humanum à dolo & ſer-
uitute hoſtis liberauerit: Pro tantis igitur benefi-
ciis, quæ pro ſua ſanctitate nobis præbere digna-
tus eſt, conemur viciſſim ei nos acceptos præbere,
per ſanctorum ipſius præceptorum completionẽ,
vt & æternorum & infinitorum bonorum partici-
pes reddamur, in eodem Chriſto Deo noſtro, cui
ſit gloria & potentia, cum omnipotente patre eius
& ſanctiſſimo & viuifico Spiritu, nunc & ſemper &
in ſæcula ſempiterna. Amen.

Google

DICTA ET INTERPRETATIONES PARABOLARVM Euangelij, ex interpretatione Valentini Ampelandri.

A.xxvij. QVÆSTIO I.

Mar. 14 *Abeuntes in ciuitatem quæ ſita vobis eſt è regione, hominem inuenietis, teſtaceum vas aquæ portantem.* Quænam ciuitas eſt? Eccleſia. Qood aquæ teſtaceum vas? Sanctum baptiſma. Quis ille homo? Præcuſor. Quod cœnaculum? Regoum cælorum.

A.xxxviij. QVÆSTIO II.

Mat. 18. *Simile factum eſt regnum cælorum homini regi, qui cũ ſeruis rationem ſubducere voluit.* Quis eſt ille rex? Deus. B
Quis debitor decem mille talentorum? Homo qui multis peccatis immerſus, diuinæ tamen eſt longanimitatis particeps. Quis centum denariorum debitot? Subditus ſeruus eius qui talentorum decem debebat millia, qui & ipſe quidem Dei longanimitatem conſeqoutus, crodelis tamen ac durus erga conſeruom ſuum viſus eſt.

A.xxxix QVÆSTIO III.

Mat. 21. *Homo quidam duos habebat filios, qui dixit ad alterum illorum: vade in vineam. Qui reſpondit, Non ibo & abiit. Et accedens ad alterum dixit ſimiliter: qui reſpondit, Ego ibo, & non abiit.* Quis ille homo? Deus. Quis ille qui dixit, Ibo & non abiit? Iudæi. Quis ille qui dixir, Noo ibo, & tamen abiit? popolus qui eſt ex gentibus. C

A.xl. QVÆSTIO IIII.

Luca. 12 *Hominis cuiuſdam diuitis ager vberes fructus tulit, &c.* Quis ille homo? Iudas: & qui ſicut ipſe, auati ſunt & amantes pecuniæ.

A.xli. QVÆSTIO V.

Mat. 21 *Abite in caſtellum quod contra vos eſt, & inuenietis aſinam alligatam & pullum.* Quod eſt caſtellum? Hic Mundus. Aſinos verò, Iudæi. Pullus, Chriſtiani. Qui ligauit? Moſaica lex. Qoi ſoluit? Chriſtus. Pullus enim eſt Ethnicorum inſcitia & ignorantia.

A.xlij. QVÆSTIO VI.

Mat. 26. *Abeuntes in vicum qui contra vos eſt ad quendam, dicetis ei: Magiſter dicit, Apud te facio Paſcha cum diſcipulis meis.* Quæ iſta ciuitas? Inferous. Quis ille quidam? Adam. A mortuis enim ipſum excitaturus erat. D

A.xliij. QVÆSTIO VII.

Math. 3. *Iam verò & ſecuris ad arborum radicem eſt poſita.* Radix eſt fides. Arbor verò eſt homo, & ſecuris eſt finis hominis.

A.xliiij. QVÆSTIO VIII.

Math. 7. *Homo quidam domum ſuam ædificauit ſuper petram.* Quis ille homo? Sanctus Petrus. Petra, Chriſtus.
A Domus, fides. Ventus, diabolus eſt. Qui verò ſuper arenam ædificauit, Iudas eſt. Arena ſiquidem eſt ſterilis.

QVÆSTIO IX. A.xlv.

Simile factum eſt regnum cælorum homini regi, qui nuptias apparauit filio ſuo. Quis ille rex? Deus. Quis filius? Chriſtus. Quinam illi ſunt qui erant vocati? Prophetæ & Apoſtoli. Qui illi qui denegabant? Iodæi. Qui verò veniebant? Hi qui erant ex gentibus. Quis erat qui oon habebat nuptialem veſtem? Iudas, & qui, quemadmodum ipſe, in ſancta miniſteria ſeſe indiguè ingerunt. Mat. 22

QVÆSTIO X. A.xlvj.

Dixit Dominus ad Petrum: vade ad mare, & hamum proiice, primumq́, qui egreſſus fuerit, piſcem cape, & eius aperto ore, ſtaterem inuenies, hunc pro me dato & pro te. Quod mare illud eſt? Mundus. Hamus, Verbũ Dei. Piſcis, Chriſtus. Stater crux Domini, in qua & ipſe crucifigendus erat & Petrus. Mat. 17

QVÆSTIO XI. A.xlvij.

Homo quidam duos habebat filios, & dixit minor natu ad patrem ſuum: Pater, da mihi partem ſubſtantiæ meæ. Quis ille homo? Deus. Duo filij, ioſti & peccatores. Filius minor natu, qui mente eſt inſtabili. Pars illum concernens, ſunt eloquia & mandata Dei. Luc. 15.

QVÆSTIO XII. A.xlviij.

C *Homo quidam clarus genere profectus eſt in terram longinquam ad accipiendum regnum.* Homo ille Deus eſt. Longinqua regio, eſt aduentus eius in terram. Regnum, ſecundus eius aduentus. Serui, ſunt Prophetæ, Apoſtoli, & Martyres. Mina autem, eſt gratia quam acceperat Iodas: ſimiliter etiam taleotum. Luc. 19.

QVÆSTIO XIII. A.xlix.

Homo quidam plantauit vineam, & ſepem ei circumdedit. Homo ille, eſt Deus: vinea, mundus. Torcular eſt baptiſmus. Turris, fides. Agricolæ, ſunt Iudæi. Serui, Prophetæ, Apoſtoli & Martyres. Hos miſit vt prædicarent, & occiderunt eos, ſimiliter etiam vnigenitum filium, qui eſt Verbum Dei: & ablatũ ab ipſis eſt regnum, & datom eſt Romanis, qui D facerent fructus eios. Ipſi verò mali, malè perierunt, propter ipſorum incredulitatem & duritiem cordis. Mar. 12 *Torcular* *Agricola*

QVÆSTIO XIV. A.l.

Exiuit qui ſeminabat ad ſeminandum ſemen ſuum. Semen, eſt Verbum Dei. Qood in ſpinas cecidit, Iudas, qui abiens ſemetipſum ſuffocauit, & volucres cæli deuorauerunt eum. Semen verò quod cecidit in terram bonam, Prophetæ ſont & Apoſtoli. Mat. 13.

QVÆSTIO XV. A.lj.

Homo quidam à Hieruſalem deſcendit Hierico, & incidit in latrones. Homo ille, eſt Adam. Hieruſalem, paradiſus. Hierico, mondos. Lattones, ſunt malæ cogitationes, & tranſgreſſio. Sacerdos, Prophetæ Luc. 10. *Homo ſemiuiuus relictus.*

Leuires, Moſaica lex. Samaritanus, eſt Chriſtus. A Oleum & vinum, prætioſum corpus & ſanguis, & ſanctum baptiſma. Diuerſorium autem eſt Eccleſia. Et hoſpes, ſanctus Paulus. Duo denarij ſunt vetus & nouum Teſtamentum.

A.lij. QVÆSTIO XVI.

Mat. 20. Operarij vinea. *Homo quidam diluculo egreſſus eſt ad conducendum operarios.* Homo ille, eſt Deus. Vinea, mundus eſt. Operarij, ſunt Apoſtoli. Circa verò vndecimam horam venientes, Mathias eſt, qui cum reliquis vndecim Apoſtolis connumeratus eſt.

A.liij. QVÆSTIO XVII.

Luc. 15. *Mulier quædam drachmam habebat, quam perdidit.* B Mulier eſt Eccleſia. Drachma verò Adam.

A.liiij. QVÆSTIO XVIII.

Mat. 13. *Simile factum eſt regnum cælorum theſauro qui abſconditur in agro.* Quis ille theſaurus? Chriſtus. Qui ſunt illi qui emerunt? Ioſeph & Nicodemus, maximè verò ſancta mater Deipara virgo.

A.lv. QVÆSTIO XIX.

Ibidem Fermentum. *Simile factum eſt regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ tria ſata.* Quod illud fermentum? Fides. Farinæ tria ſata, triduana Seruatoris reſurrectio.

A.lvj. QVÆSTIO XX. C

Quare Baptiſta vocat Iudæos progeniem viperarum.

RESPONSIO. Quia illa beſtia ſuæ matris ventrem exedit, & ſic demum egreditur, qualia etiam iſti parricidæ patrauerunt, ſuos interficientes Doctores & Prophetas, inuidia commoti. Lapidarunt enim Moſem, Eſaiam verò Prophetam eum lignea ſerra in duas partes diuiſerunt ipſum diſſecantes.

A.lvij. QVÆSTIO XXI.

Mat. 14 Quâmnam ob cauſam cùm traditus eſſet Ioannes, receſſit Ieſus in Galilæam?

RESPONSIO. Vt nos doceret fugiendas eſſe tentationes. Quòd ſi in eas inciderimus, vt ſtrenuè nos & fortiter geramos. D

A.lviij. QVÆSTIO XXII.

Ficus areſacta quid. Mat. 21. Mar. 11. Quid peccauit ficus quòd eam Chriſtus areſecit? Quonam id propoſito fecit, & quomodo?

RESPONSIO. Quoniam Dominus paſſurus iam erat, ne exiſtimarent eius diſcipuli ipſum non omnipotentem eſſe, ſed infirmum, ideoque pateretur: in hac inanimata re, ſuam declarauit potentiam: vt oſtenderet, quòd omnes aduerſarios ſuos ariditate percutere poſſet. Sed quemadmodum dixit ipſe, quia non venit ad condemnandum mundum, quin potius ad ſeruandum, ſuam quidem potentiã inanimata ficu declarat, ſuum autem erga homines amorem, immenſa patientia erga homines exercet. Ficus myſticè explicata. Dicitur verò peccatum quoque ficus, quam execratus eſt & ariditate percuſſit Dominus noſter A Chriſtus. Eſt etiam hæc huius rei ratio. Quia poſt tranſgreſſionem Adam accepit folia ficus, quibus Gene. 3. obtexit ſuæ turpitudinis peccatum, cùm deſtrueret tranſgreſſionis peccatum, & configeret deleretque in cruce, areſecit operculum peccati, id eſt, folia ficus, quibus Adam tegebatur poſt tranſgreſſionem.

QVÆSTIO XXIII. A.lix.

Quid eſt quod Chriſtus dicit: *Quinque viros habuiſti, & nunc quem habes, non eſt tuus vir?* Ioan. 4.

RESPONSIO. Hæc mulier viros iuxta Samaritarum legem habuit, mortui qui iam erant, Samaritana. poſtea verò ſcortabatur: nemo ſiquidem cum ea, vt cum vxore legitima volebat cohabitare. Illa verò B concupiſcentiam ſuam cùm refrenare non poſſet, clam apud ſe habuit, cum quo conſuetudinem habebat, & non erat hic manifeſtus aut legitimus maritus: ſed eum virum ſecum habebat occultè.

QVÆSTIO XXIIII. A.lx.

Quinam ſunt illi veri adoratores, qui nec in hoc Adorare Deum in ſpiritu & veritate monte, nec Hieroſolymis, ſed in ſpiritu adorant Deum & in veritate?

RESPONSIO. Iſti ſunt qui in deſertis montibos, & qui in ſpeluncis & cauernis terræ habitant, Solitaria vita. qui citra congregationem Eccleſiæ per opera bona Dei ſpiritu illuminati, in ſpiritu & veritate adorant Deum & patrem noſtrum qui eſt in cælis. Qui irreprehenſibiliter viuunt, & Deum religioſè ſimul & reuerenter adorantes omni pietate & honeſtate C virtutum relucent, nec opus habent Eccleſia, aut loco huic rei deſtinato, ſed ipſi ſemetipſos templa facientes, quouis loco bonis operibus & vbique Deum placant, denique indeſinenter ei cum hilaritate omnibus diebus vitæ ſuæ ſeruiunt.

QVÆSTIO XXV. A.lxj.

Qoid eſt quod inquit: *Si duo veſtrum vnanimes Mat. 18. conuenerint ſuper terram de quacunque re petierint, dabitur eis?*

RESPONSIO. Hoc eſt, de quacunque re conuenerit anima cum corpore, de pio nimirum & ſerio negocio, ibi Deus erit in medio eorum, ſicut cũ Helia in monte, & in fouea cum Daniele egit, ipſorum adimplens petitiones.

D QVÆSTIO XXVI. A.lxij.

Quid illud quod dicit, *Eſto beneuolus cum aduerſario tuo, dum adhuc es in via cum illo?*

RESPONSIO. Aduerſarius animæ corpus eſt, Aduerſarius. hæc enim ſibi aduerſantur inuicem, quemadmodũ 1. Cor. 9. inquit Paulus: caſtigamus eum, & in ſeruitutem redigimus corpus per ieiunia, vigilias, & per alias afflictiones: idque ſpontanei facimus & liberè, ne amplius contra animam per concupiſcentias ignominioſas inſurgat. Viam dicit vanam hanc & fallacem vitam. Nam à corpore poſtquam anima ſeparata, & ex hac vita viaque fuerit egreſſa, nõ amplius poteſt operari bonum. Quadrans autem dicitur Quadrans. etiam qood reliquum eſt, & quaſi neglectum in animi cogitationibus. Dicitur verò etiam conſcientia, aduerſarius: nam occultè nos in corde noſtro redarguit, coërcet à malo, & ſi ſimus inobedientes

tandem

tandem nos ad Dei tribunal ſiſtit, vbi & pœnas dabimus tum enormium peccatorum, tum etiam leuium & minimorum.

A. lxiij.

QVÆSTIO XXVII.

Quænam eſt iſta parabola: *Simile factum eſt regnum cælorum grano ſinapis.*

Phil. 2. RESPONSIO. Propter humanam ſuam naturam hoc dicit: *Diues enim cum eſſet, humiliauit ſemetipſum vſque ad mortem, mortem verò crucis.* Magnam autem & foliis luxuriantem arborem dicit propter diuinitatem, volucres autem cæli in ramis eius inſidentes, Prophetas, Apoſtolos & Euãgeliſtas intelligit. *Volucres.*

A. lxiiij.

QVÆSTIO XXVIII.

Siſoe quid. *Leuit. 19*

Quid illud quod lex habet: *Non facietis Siſoen ex coma capitis veſtri?*

RESPONSIO. Siſoen quidam aliter interpretati ſunt, ego ſic ſentio: Prohiberi hac lege capillorum tonſuram. Conſueuere namque Græci infantum quoque vertices tondere: & lanuginem abradere, eamque poſtmodum dæmonibus dedicare. *Græcorũ mos in tondendis pueris.*

A. lxv.

QVÆSTIO XXIX.

Christus cur flauerit in diſcipulos. *Ioan. 21*

Quare flauit in diſcipulos ſuos Chriſtus dicens: *Accipite Spiritum ſanctum?*

RASPONSIO. Quemadmodum ſuper cæco fecit lutũ, & eius oculis illiniuit, vt oſtenderet; quòd ipſe ſit qui ab initio formauit hominem ex luto: Ad eundem modum flauit etiam in diſcipulos, declarans ſe eſſe qui ſpiritum det & vitam hominibus, per primitiuam illam inſpirationem quæ in Adam eſt, inſpirauit. Quòd autem inquit: *Accipite Spiritum ſanctum.* Dedit ipſis per iſtam inſpirationẽ, poteſtatem & donum peccata remittẽdi. His baptiſmi & ſignorum acceſſit efficacia, quam dedit in feſto Pentecoſtes. Ideò inquit: Vos baptizabimini Spiritu Sancto, & accipietis virtutem ſuperuenientis in vos Spiritus ſancti. Nam ante paſſionem eius, Apoſtoli non ſanabant ægrotos per Spiritum ſanctum: ſed per poteſtatem & mandatum ſibi à Chriſto traditum. *Nondum enim erat Spiritus ſanctus, nec enim adhuc tum Chriſtus fuerat glorificatus.* A mortuis verò reſurgens glorificatus eſt. Spiritum autem ſanctum vocat, non ſancti Spiritus hypoſtaſin, vel perſonam: hæc enim erat ante, & eſt, eritq; ſemper, ſed Spiritus ſancti donum quod aſcenſionis decimo reſurrectionis verò quinquageſimo die venit ſuper diſcipulos Chriſti. *Ioan. 9.* *Act. 1.*

A. lxvj.

QVÆSTIO XXX.

Iudex iniquitatis. *Luc. 18.* *Vidua.*

Quis eſt ille Iudex iniquitatis, qui neque Deum timebat, nec hominem reuerebatur.

RESP. Deus. Nec enim vel Deũ habet quẽ timeat, vel hominẽ quem reuereatur. *Erat autẽ in ea ciuitate vidua quedã.* Quæ illa vidua eſt? anima cuiuſque hominis quæ diabolum aliquando maritum habuit, quo repudiato, Chriſtum ex animo complectitur, vidua eſt, orans nocte dieq; iudicem deprecatur, & lugens dicit: *vindica me de aduerſario meo.*

A. lxvij.

QVÆSTIO XXXI.

Aduerſarius. *1. Pet. 5.*

Quis autem eſt aduerſarius?

RASPONSIO. *Diabolus, qui tanquam leo rugiens obambulat, quærens quem deuoret.* Quid autem dicit iudex? *Etiam ſi non timeam Deum, nec hominem reuerear, vindicabo tamen eam, ne veniens me ſugillet.* Et infert Dominus, dicens: *Audite quid dicat Iudex iniquitatis, Deus, iniquos enim iudicat & condemnat. Iuſto namque lex non eſt poſita.*

A. lxviij.

QVÆSTIO XXXII.

Gladium emere. *Luc. 22.*

Quomodo illud intelligendum eſt? *Qui pallium habet, vendat, & emat gladium?*

RASPONSIO. Hoc ideò dixit Dominus, vt Apoſtolis proditionem ſibi intentatam notam faceret, & aduentum Iudæorum. Ergo illud nec omninò ſubticuit, nec à Iudæis turmatim aduentantibus terrerentur, nec etiam penitus illis indicauit omnia ne tenerentur aliquo metu.

A. lxix.

QVÆSTIO XXXIII.

Animã ſuam amare aut odiſſe.

Quomodo qui amat animam ſuam, perdet eam?

RESPONSIO. Hîc quidem, qui ſuam animam amat, eſt, qui abſurdas concupiſcentias ſuas perpetrat. Qui verò odit eam, eſt, qui non obedit, nec locum dat, ſi, quæ nocere poſſunt, iubeat. Qui ergo animam ſuam vult perdere, eſt, qui imminentia pericula, afflictiones & tentationes effugere cupit. Sicut igitur in periculis pro ſe perire ſalutem vocauit ſic eam inueniet in æterna vita.

A. lxx.

QVÆSTIO XXXIV.

Mat 5. *Scandali occaſiones abſcindendæ.* *Iob. 29.*

Quidnam eſt illud: *Si oculus tuus dexter, aut dextera tua manus offendit te, erue vel abſcinde, & proiice abs te?*

RESPONSIO. Non de membris corporis hoc dixit Dominus, abſit: ſed de amicis & cognatis, mẽbra namque ſumus inuicem. Si igitur, inquit, habes amicum aut cognatum, cuius tanta tibi ſit neceſſitas, quanta vel dextri tui oculi vel manus: iuxta dictum Iob: *Oculus eram cæcorum, & pes claudorum:* ſi videris ab ipſo damnum inferri animæ tuæ, abſcinde eum: nulla namque luci ſocietas cum tenebris. Idq; faciendum maximè, ſi quid ſimulent, vel fraudulenter agant.

A. lxxj.

QVÆSTIO XXXV.

D. Chriſoſt. *Luc. 13.* *Ficus* *Vinea.* *Vinitores.*

Ficum arborem habebat quidam in vinea ſua, qui venit quærens in ea fructum, & non inuenit.

RASP. Ficum ſcriptura vocare ſolet peccatis immerſam animam. Vineam verò, fidelium eccleſiam. Vinitores autẽ, angelos. Quando igitur in Eccleſia multa fiunt opera, quæ ex fide nõ ſunt, nõ vinea vocatur, ſed ficus. Quapropter à tenera quidẽ ætate, vt par eſt, in ea per baptiſmũ plantati, in ſenectute verò ad hunc modũ immutati, meritò Deus quantumuis longanimis, dicit ad vinitorem vel angelũ Eccleſiæ: *Ecce tribus iam annis venio, fructum quærens in iſta ficu, nec tamen inuenio. Excinde eam, nam quare vel terram inutiliter operiret? Ille verò reſpondet, Domine, ſine illam adhuc hoc tantum anno, donec fouea circum eam facta miſero ſtercus.* Tres igitur ſunt anni hominum, in quibus venit Deus quærens fructũ quæ ſunt hominis tres ætates, vt-pote quòd pueri primum, deinde iuuenes, poſtremo ſumus ſenes. Multi enim in ſenectute demum reſipiſcere, qui per afflictiones foſſi, & per tentationes recepto ſtercore, *Tres anni.*

Leuites, Moſaica lcx. Samatitanus, eſt Chriſtus. A Oleum & vinum, prætioſum corpus & ſanguis, & ſanctum baptiſma. Diuerſorium autem eſt Eccleſia. Et hoſpes, ſanctus Paulus. Duo denarij ſuot vetus & nouum Teſtamentum.

A.lij.

Qvæstio XVI.

Mat. 20. Operarij vinea. *Homo quidam diluculo egreſſus eſt ad conducendum operarios.* Homo ille, eſt Deus. Vinea, mundus eſt. Operarij, ſunt Apoſtoli. Circa verò vndecimam hotam venientes, Mathias eſt, qui cum reliquis vndecim Apoſtolis connumeratus eſt.

A.liij.

Qvæstio XVII.

Luc. 15. *Mulier quædam drachmam habebat, quam perdidit.* B Mulier eſt Eccleſia. Drachma verò Adam.

A.liiij.

Qvæstio XVIII.

Mat. 13. *Simile factum eſt regnum cælorum theſauro qui abſconditur in agro.* Quis ille theſaurus? Chriſtus. Qui ſunt illi qui emerunt? Ioſeph & Nicodemus, maximè verò ſancta mater Deipara virgo.

A.lv.

Qvæstio XIX.

Ibidem Fermentum. *Simile factum eſt regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ tria ſata.* Quod illud fermentum? Fides. Farinæ tria ſata, triduana Seruatoris reſurrectio.

A.lvj.

Qvæstio XX.

Quate Baptiſta vocat Iudæos progeniem viperarum.

Responsio. Quia illa beſtia ſuæ matris ventrem exedit, & ſic demum egreditur, qualia etiam iſti parricidæ patrauerunt, ſuos interficientes Doctores & Prophetas, inuidia commoti. Lapidaruut enim Moſem, Eſaiam verò Prophetam cum lignea ſerra in duas partes diuiſerunt ipſum diſſecantes.

A.lvij.

Qvæstio XXI.

Mat. 14 Quámnam ob cauſam cùm traditus eſſet Ioaoues, ieceſſit Ieſus in Galilæam?

Responsio. Vt nos doceret fugiendas eſſe tentatioues. Quòd ſi in eas inciderimus, vt ſtrenuè nos & fortiter geramos.

A.lviij.

Qvæstio XXII.

Ficus areſacta quid. Mat. 21. Mar. 11. Quid peccauit ficus qobd eam Chriſtus atefecit? Quonam id propoſito fecit, & quomodo?

Responsio. Quoniam Dominus pr. ſurus iam erat, ne exiſtimarent eius diſcipuli ipſum non omoipotentem eſſe, ſed infirmum, ideoq́ue pateretur: in hac inanimata re, ſuam declarauit potentiam: vt oſtenderet, quòd omnes aduerſarios ſuos ariditate percutere poſſet. Sed quemadmodum dixit ipſe, quia non venit ad condemnandum mundum, quin potius ad ſeruandum, ſuam quidem potentiã inanimata ficu declarat, ſuum autem erga homines amorem, immenſa patientia erga homines exercet. Ficus myſticè explicata. Dicitur verò peccatum quoque ficus, quam execratus eſt & ariditate percuſſit Dominos oſtet A Chriſtus. Eſt etiam hæc huius rei tatio. Quia poſt tranſgreſſionem Adam accepit folia ficus, quibus obtexit ſuæ turpitudinis peccatum, cùm deſtrueret tranſgreſſionis peccatum, & configeret deleretq́ue in cruce, arefecit operculum peccati, id eſt, folia ficus, quibus Adam regebatur poſt tranſgreſſiooem. Gene. 3.

Qvæstio XXIII. A.lix.

Qoid eſt qood Chriſtus dicit: *Quinque viros habuiſti, & nunc quem habes, non eſt tuus vir?* Ioan. 4.

Responsio. Hæc mulier vitos iuxta Samaritarum legem habuit, mortui qui iam erant, Samaritana. poſtea verò ſcortabatur: nemo ſiquidem cum ea, vt cum vxore legitima vnlebat cohabitare. Illa verò concupiſcentiam ſuam cùm refrenare non poſſet, clam apud ſe habuit, cum quo conſuetudinem habebat, & non erat hic manifeſtus aut legitimus maritus: ſed eum virum ſecum habebat occultè.

Qvæstio XXIIII. A.lx.

Quinam ſunt illi veri adoratores, qui nec in hoc monte, nec Hieroſolymis, ſed in ſpiritu adotant Deum & in veritate? Adorare Deum in ſpiritu & veritate. Solitaria vita.

Responsio. Iſti ſunt qui in deſertis montibus, & qui in ſpeluncis & cauernis terræ habitant, qui citra congregationem Eccleſiæ per opera bona Dei ſpiritu illuminati, in ſpiritu & veritate adorant Deum & patrem noſtrum qoi eſt in cælis. Qui irreprehenſibiliter viuunt, & Deum religioſè ſimul & reuerenter adorantes omni pietate & honeſtate C virtutum relucent, nec opus habent Eccleſia, aut loco huic rei deſtinato, ſed ipſi ſemetipſos templa facientes, quouis loco boois operibus & vbique Deum placant, denique indeſinenter ei cum hilaritate omnibus diebus vitæ ſuæ ſeruiunt.

Qvæstio XXV. A.lxj.

Quid eſt quod iuquit: *Si duo veſtrum vnanimes conuenerint ſuper terram de quacunque re petierint, dabitur eis?* Mat. 18.

Rxsponsio. Hoc eſt, de quacunque re conuenerit anima cum corpore, de pio nimirum & ſerio negocio, ibi Deus erit in medio eorum, ſicut cũ Helia in monte, & in fouea cum Daniele egit, ipſorum adimpleus petitiooes.

D

Qvæstio XXVI. A.lxij.

Quid illud quod dicit, *Eſto beneuolus cum aduerſario tuo, dum adhuc es in via cum illo?*

Responsio. Aduetſarius animæ corpus eſt, Aduerſarius. hæc enim ſibi aduerſantor inuicem, quemadmodũ 1. Cor 9. inquit Paulus: caſtigamus eum, & in ſeruitutem redigimos corpus per ieiunia, vigilias, & per alias afflictiones: idq́ue ſpontanei facimus & liberè, ne amplius contra animam per concupiſcentias ignominioſas inſurgat. Viam dicit vanam hanc & fallacem vitam. Nam à corpore poſtquam anima ſeparata, & ex hac vita viaq́ue fuerit egreſſa, nõ amplius poteſt operari bonum. Quadrans autem dicitur Quadrans. etiam quod reliquum eſt, & quaſi neglectum in animi cogitatiouibus. Dicitur verò etiam conſcientia, aduerſarius: nam occultè uos in corde noſtro redarguit, coërcet à malo, & ſi ſimus inobedientes

tandem

tandem nos ad Dei tribunal ſiſtit, vbi & pœnas dabimus tum enormium peccatorum; tum etiam leuium & minimorum.

A.lxiij.

QVÆSTIO XXVII.

Quæoam eſt iſta parabola: *Simile factum eſt regnum cælorum grano ſinapis.*

Phil. 2. RESPONSIO. Propter humanam ſuam naturam hoc dicit: *Diues enim cum eſſet, humiliauit ſemetipſum vſque ad mortem, mortem verò crucis.* Magnam autem & foliis luxuriantem arborem dicit propter diuinitatem, volucres autem cæli in ramis eius inſidentes, Prophetas, Apoſtolos & Euãgeliſtas intelligit. *Volucres.*

A.lxiiij.

QVÆSTIO XXVIII.

Siſes quid. *Leuit. 19* Quid illud quod lex habet: *Non facietis Siſoen ex coma capitis veſtri?*

RESPONSIO. Siſoen quidam aliter interpretati ſunt, ego ſic ſentio: Prohiberi hac lege capillorum tonſuram. Conſueuere namque Græci infantum quoque vertices tondere: & lanuginem abradere, eamque poſtmodum dæmonibus dedicare. *Græcorũ mos in radendis pueris.*

A.lxv.

QVÆSTIO XXIX.

Christus cur flauerit in diſcipulos. Quare flauit in diſcipulos ſuos Chriſtus dicens: *Accipite Spiritum ſanctum?*

Ioan. 21 RESPONSIO. Quemadmodum ſuper cæco fecit lutũ, & eius oculis illiniuit, vt oſtenderet; quòd ipſe ſit qui ab initio formauit hominem ex luto: Ad eundem modum flauit etiam in diſcipulos, declarans ſe eſſe qui ſpiritum det & vitam hominibus, per primitiuam illam inſpirationem quæ in Adam eſt, inſpirauit. Quòd autem inquit: *Accipite Spiritum ſanctum.* Dedit ipſis per iſtam inſpirationẽ, poteſtatem & donum peccata remittẽdi.. His baptiſmi & ſignorum acceſſit efficacia, quam dedit in feſto Pentecoſtes. Ideò inquit: Vos baptizabimini Spiritu Sancto, & accipietis virtutem ſuperuenientis in vos Spiritus ſancti. Nam ante paſſionem eius, Apoſtoli non ſanabant ægrotos per Spiritum ſanctum: ſed per poteſtatem & mandatum ſibi à Chriſto traditum. *Nondum enim erat Spiritus ſanctus, nec enim adhuc tum Chriſtus fuerat glorificatus.* A mortuis verò reſurgens glorificatus eſt. Spiritum autem ſanctum vocat, non ſancti Spiritus hypoſtaſin, vel perſonam: hæc enim erat ante, & eſt, eritq; ſemper, ſed Spiritus ſancti donum quod aſcenſionis decimo reſurrectionis verò quinquageſimo die venit ſuper diſcipulos Chriſti.

Ioan. 9. Act. 1.

A.lxvj.

QVÆSTIO XXX.

Iudex iniquitatis. Quis eſt ille Iudex iniquitatis, qui neque Deum timebat, nec hominem reuerebatur.

Luc. 18. *Vidua.* RESP. Deus. Nec enim vel Deũ habet quẽ timeat; vel hominẽ quem reuereatur. *Erat autẽ in ea ciuitate vidua quædã.* Quæ illa vidua eſt? anima cuiuſque hominis quæ diabolum aliquando maritum habuit, quo repudiato, Chriſtum ex animo complectitur, vidua eſt, orans nocte dieq; iudicem deprecatur, & lugens dicit: *vindica me de aduerſario meo.*

A.lxvij.

QVÆSTIO XXXI.

Aduerſarius. Quis autem eſt aduerſarius?

A RESPONSIO. *Diabolus, qui tanquam leo rugiens obambulat, quærens quem deuoret.* Quid autem dicit iudex? *Etiam ſi non timeam Deum, nec hominem reuerear, vindicabo tamen eam, ne veniens me ſugillet.* Et infert Dominus, dicens: *Audite quid dicat Iudex iniquitatis, Deus, iniquos enim iudicat & condemnat. Iuſto namque lex non eſt poſita.* *1. Pet. 5.*

QVÆSTIO XXXII. A.lxviii.

Quomodo illud intelligendum eſt? *Qui pallium habet, vendat, & emat gladium?* *Gladium emere.*

RESPONSIO. Hoc ideò dixit Dominus, vt Apoſtolis proditionem ſibi intentatam notam faceret, & aduentum Iudæorum. Ergo illud nec omninò ſubticuit, nec à Iudæis turmatim aduentantibus terrerentur, nec etiam penitus illis indicauit omnia ne tenerentur aliquo metu. *Luc. 22.*

B

QVÆSTIO XXXIII. A.lxix.

Quomodo qui amat animam ſuam, perdet eam? *Animã ſuam amare aut odiſſe.*

RESPONSIO. Hîc quidem, qui ſuam animam amat, eſt, qui abſurdas concupiſcentias ſuas perpetrat. Qui verò odit eam, eſt, qui non obedit, nec locum dat, ſi, quæ nocere poſſunt, iubeat. Qui ergo animam ſuam vult perdere, eſt, qui imminentia pericula, afflictiones & tentationes effugere cupit. Sicut igitur in periculis pro ſe perire ſalutem vocauit ſic eam inueniet in æterna vita.

QVÆSTIO XXXIV. A.lxx.

C Quidnam eſt illud: *Si oculus tuus dexter, aut dextera tua manus offendit te, erue vel abſcinde, & proiice abs te?* *Mat. 5.*

RESPONSIO. Non de membris corporis hoc dixit Dominus, abſit: ſed de amicis & cognatis, mẽbra namque ſumus inuicem. Si igitur, inquit, habes amicum aut cognatum, cuius tanta tibi ſit neceſſitas, quanta vel dextri tui oculi vel manus: iuxta dictum Iob: *Oculus eram cæcorum, & pes claudorum:* ſi videris ab ipſo damnum inferri animæ tuæ, abſcinde eum: nulla namque luci ſocietas cum tenebris. Idq; faciendum maximè, ſi quid ſimulent, vel fraudulenter agant. *Scandali occaſiones abſcindendæ.* *Iob. 29.*

QVÆSTIO XXXV. A.lxxj.

Ficum arborem habebat quidam in vinea ſua, qui venit quærens in ea fructum, & non inuenit. *D. Chryſoſt.*

D RESP. Ficum ſcriptura vocare ſolet peccatis immerſam animam. Vineam verò, fidelium eccleſiam. Vinitores autẽ, angelos. Quando igitur in Eccleſia multa fiunt opera, quæ ex fide nõ ſunt, nõ vinea vocatur, ſed ficus. Quapropter à tenera quidẽ ætate, vt par eſt, in ea per baptiſmũ plantati, in ſenectute verò ad hunc modũ immutati, meritò Deus quantumuis longanimis, dicit ad vinitorem vel angelũ Eccleſiæ: *Ecce tribus iam annis venio, fructum quærens in iſta ficu, nec tamen inuenio. Excinde eam, nam quare vel terram inutiliter occupiret? Ille verò reſpondet, Domine, ſine illam adhuc hoc tantum anno, donec fouea circum eam facta mittam ſtercus.* Tres igitur ſunt anni hominum, in quibus venit Deus quærens fructũ quæ ſunt hominis tres ætates, vt-pote quòd pueri primum, deinde iuuenes, poſtremo ſumus ſenes. Multi enim in ſenectute demum reſipuere, qui per afflictiones foſſi, & per tentationes recepto ſtercore, *Luc. 13.* *Ficus* *Vinea.* *Vinitores.* *Tres anni.*

Leuires, Moſaica lex. Samaritanus, eſt Chriſtus. Oleum & vinum, prætioſum corpus & ſanguis, & ſanctum baptiſma. Diuerſorium autem eſt Eccleſia. Et hoſpes, ſanctus Paulus. Duo denarij ſunt vetus & nouum Teſtamentum.

A.lij.

QVÆSTIO XVI.

Mat. 20. Operarij vinea.

Homo quidam diluculo egreſſus eſt ad conducendum operarios. Homo ille, eſt Deus. Vinea, mundus eſt. Operarij, ſunt Apoſtoli. Circa verò vndecimam horam venientes, Mathias eſt, qui cum reliquis vndecim Apoſtolis connumeratus eſt.

A.liij.

QVÆSTIO XVII.

Luc. 15.

Mulier quadam drachmam habebat, quam perdidit. Mulier eſt Eccleſia. Drachma verò Adam.

A.liiij.

QVÆSTIO XVIII.

Mat. 13.

Simile factum eſt regnum cælorum theſauro qui abſconditur in agro. Quis ille theſaurus? Chriſtus. Qui ſunt illi qui emerunt? Ioſeph & Nicodemus, maximè verò ſancta mater Deipara virgo.

A.lv.

QVÆSTIO XIX.

Ibidem Fermentum.

Simile factum eſt regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ tria ſata. Quod illud fermentum? Fides. Farinæ tria ſata, triduana Seruatoris reſurrectio.

A.lvj.

QVÆSTIO XX.

Quare Baptiſta vocat Iudæos progeniem viperarum.

RESPONSIO. Quia illa beſtia ſuæ matris ventrem exedit, & ſic demum egreditur, qualia etiam iſti parricidæ patrauerunt, ſuos interficientes Doctores & Prophetas, inuidia commoti. Lapidarunt enim Moſem, Eſaiam verò Prophetam cum lignea ſerra in duas partes diuiſerunt ipſum diſſecantes.

A.lvij.

QVÆSTIO XXI.

Mat. 14

Quámnam ob cauſam cùm traditus eſſet Ioannes, receſſit Ieſus in Galilæam?

RESPONSIO. Vt nos doceret fugiendas eſſe tentationes. Quòd ſi in eas inciderimus, vt ſtrenuè nos & fortiter geramus.

A.lviij.

QVÆSTIO XXII.

Ficus areſacta quid. Mat. 21. Mar. 11.

Quid peccauit ficus quòd eam Chriſtus areſecit? Quonam id propoſito fecit, & quomodo?

RESPONSIO. Quoniam Dominus paſſurus iam erat, ne exiſtimarent eius diſcipuli ipſum non omnipotentem eſſe, ſed infirmum, ideoque pateretur: in hac inanimata re, ſuam declarauit potentiam: vt oſtenderet, quòd omnes aduerſarios ſuos ariditate percutere poſſet. Sed quemadmodum dixit ipſe, quia non venit ad condemnandum mundum, quin potius ad ſeruandum, ſuam quidem potentiã inanimata ficu declarat, ſuum autem erga homines amorem, immenſa patientia erga homines exercet.

Ficus myſticè explicata.

Dicitur verò peccatum quoque ficus, quam execratus eſt & ariditate percuſſit Dominus noſter Chriſtus. Eſt etiam hæc huius rei ratio. Quia poſt transgreſſionem Adam accepit folia ficus, quibus obtexit ſuæ turpitudinis peccatum, cùm deſtrueret transgreſſionis peccatum, & configeret deleretque in cruce, areſecit operculum peccati, id eſt, folia ficus, quibus Adam tegebatur poſt transgreſſionem. Gene. 3.

A.lix.

QVÆSTIO XXIII.

Ioan. 4.

Quid eſt quod Chriſtus dicit: *Quinque viros habuiſti, & nunc quem habes, non eſt tuus vir?*

Samaritana.

RESPONSIO. Hæc mulier viros iuxta Samaritarum legem habuit, mortui qui iam erant, poſtea verò ſcortabatur: nemo ſiquidem cum ea, vt cum vxore legitima volebat cohabitare. Illa verò concupiſcentiam ſuam cùm refrenare non poſſet, clam apud ſe habuit, cum quo conſuetudinem habebat, & non erat hic manifeſtus aut legitimus maritus: ſed eum virum ſecum habebat occultè.

A.lx.

QVÆSTIO XXIIII.

Adorare Deum in ſpiritu & veritate. Solitaria vita.

Quinam ſunt illi veri adoratores, qui nec in hoc monte, nec Hieroſolymis, ſed in ſpiritu adorant Deum & in veritate?

RESPONSIO. Iſti ſunt qui in deſertis montibus, & qui in ſpeluncis & cauernis terræ habitant, qui citra congregationem Eccleſiæ per opera bona Dei ſpiritu illuminati, in ſpiritu & veritate adorant Deum & patrem noſtrum qui eſt in cælis. Qui irreprehenſibiliter viuunt, & Deum religiosè ſimul & reuerenter adorantes omni pietate & honeſtate virtutum relucent, nec opus habent Eccleſia, aut loco huic rei deſtinato, ſed ipſi ſemetipſos templa facientes, quouis loco bonis operibus & vbique Deum placant, denique indeſinenter ei cum hilaritate omnibus diebus vitæ ſuæ ſeruiunt.

A.lxj.

QVÆSTIO XXV.

Mat. 18.

Quid eſt quod inquit: *Si duo veſtrum vnanimes conuenerint ſuper terram de quacunque re petierint, dabitur eis?*

RESPONSIO. Hoc eſt, de quacunque re conuenerit anima cum corpore, de pio nimirum & ſerio negocio, ibi Deus erit in medio eorum, ſicut cũ Helia in monte, & in fouea cum Daniele egit, ipſorum adimplens petitiones.

A.lxij.

QVÆSTIO XXVI.

Quid illud quod dicit, *Eſto beneuolus cum aduerſario tuo, dum adhuc es in via cum illo?*

Aduerſarius. 1. Cor 9.

RESPONSIO. Aduerſarius animæ corpus eſt, hæc enim ſibi aduerſantur inuicem, quemadmodũ inquit Paulus: caſtigamus eum, & in ſeruitutem redigimus corpus per ieiunia, vigilias, & per alias afflictiones: idque ſpontanei facimus & liberè, ne amplius contra animam per concupiſcentias ignominioſas inſurgat. Viam dicit vanam hanc & fallacem vitam. Nam à corpore poſtquam anima ſeparata, & ea hac vita viaque fuerit egreſſa, nõ amplius poteſt operari bonum. Quadrans autem dicitur etiam quod reliquum eſt, & quaſi neglectum in animi cogitationibus. Dicitur verò etiam conſcientia, aduerſarius: nam occultè nos in corde noſtro redarguit, coërcet à malo, & ſi ſimus inobedientes

Quadrans.

tandem

tandem nos ad Dei tribunal ſiſtit, vbi & pœnas dabimus tum enormium peccatorum, tum etiam leuium & minimorum.

A. lxvij.

QVÆSTIO XXVII.

Quænam eſt iſta parabola: *Simile factum eſt regnum cælorum grano ſinapis.*

Phil. 2. RESPONSIO. Propter humanam ſuam naturam hoc dicit: *Diues enim cum eſſet, humiliauit ſemetipſum vſque ad mortem, mortem verò crucis.* Magnam autem & foliis luxuriantem arborem dicit propter diuinitatem, volucres autem cæli in ramis eius inſidentes, Prophetas, Apoſtolos & Euãgeliſtas intelligit.

Volucres.

A. lxiij.

QVÆSTIO XXVIII.

Siſoe quid. Leuit. 19.

Quid illud quod lex habet: *Non facietis Siſoen ex coma capitis veſtri?*

RESPONSIO. Siſoen quidam aliter interpretati ſunt, ego ſic ſentio: Prohiberi hac lege capillorum tonſuram. Conſueuere namque Græci infantum quoque vertices tondere: & lanuginem abradere, eamque poſtmodum dæmonibus dedicare.

Græcorũ mos in tondedis pueris.

A. lxv.

QVÆSTIO XXIX.

Christus cur flauerit in diſcipulos. Ioan. 21.

Quare flauit in diſcipulos ſuos Chriſtus dicens: *Accipite Spiritum ſanctum?*

RESPONSIO. Quemadmodum ſuper cæco fecit lutũ, & eius oculis illiniuit, vt oſtenderet, quòd ipſe ſit qui ab initio formauit hominem ex luto: Ad eundem modum flauit etiam in diſcipulos, declarans ſe eſſe qui ſpiritum det & vitam hominibus, per primitiuam illam inſpirationem quæ in Adam eſt, inſpirauit. Quòd autem inquit: *Accipite Spiritum ſanctum.* Dedit ipſis per iſtam inſpirationẽ, poteſtatem & donum peccata remittẽdi. His baptiſmi & ſignorum acceſſit efficacia, quam dedit in feſto Pentecoſtes. Ideò inquit: Vos baptizabimini Spiritu Sancto, & accipietis virtutem ſuperuenientis in vos Spiritus ſancti. Nam ante paſſionem eius, Apoſtoli non ſanabant ægrotos per Spiritum ſanctum: ſed per poteſtatem & mandatum ſibi à Chriſto traditum. *Nondum enim erat Spiritus ſanctus, nec enim adhuc tum Chriſtus fuerat glorificatus.* A mortuis verò reſurgens glorificatus eſt. Spiritum autem ſanctum vocat, non ſancti Spiritus hypoſtaſin, vel perſonam: hæc enim erat ante, & eſt, eritq; ſemper, ſed Spiritus ſancti donum quod aſcenſionis decimo reſurrectionis verò quinquageſimo die venit ſuper diſcipulos Chriſti.

Ioan. 9. Act. 1.

A. lxvj.

QVÆSTIO XXX.

Iudex iniquitatis. Luc. 18. Vidua.

Quis eſt ille Iudex iniquitatis, qui neque Deum timebat, nec hominem reuerebatur.

RESP. Deus. Nec enim vel Deũ habet quẽ timeat, vel hominẽ quem reuereatur. *Erat autẽ in ea ciuitate vidua quædã.* Quæ illa vidua eſt? anima cuiuſque hominis quæ diabolum aliquando maritum habuit, quo repudiato, Chriſtum ex animo complectitur, vidua eſt, orans nocte dieq; iudicem deprecatur, & lugens dicit: *vindices me de aduerſario meo.*

A. lxvij.

QVÆSTIO XXXI.

Aduerſarius. 1. Pet. 5.

Quis autem eſt aduerſarius?

RESPONSIO. *Diabolus, qui tanquam leo rugiens obambulat, quærens quem deuoret.* Quid autem dicit iudex? *Etiam ſi non timeam Deum, nec hominem reuerear, vindicabo tamen eam, ne veniens me ſugillet.* Et infert Dominus, dicens: *Audite quid dicat Iudex iniquitatis, Deus, iniquos enim iudicat & condemnat. Iuſto namque lex non eſt poſita.*

A. lxviij.

QVÆSTIO XXXII.

Gladium emere. Luc. 22.

Quomodo illud intelligendum eſt? *Qui pallium habet, vendat, & emat gladium?*

RESPONSIO. Hoc ideò dixit Dominus, vt Apoſtolis proditionem ſibi intentatam notam faceret, & aduentum Iudæorum. Ergo illud nec omninò ſubticuit, nec à Iudæis turmatim aduentantibus terrerentur, nec etiam penitus illis indicauit omnia ne tenerentur aliquo metu.

A. lxix.

QVÆSTIO XXXIII.

Animã ſuam amare aut odiſſe.

Quomodo qui amat animam ſuam, perdet eam?

RESPONSIO. Hic quidem, qui ſuam animam amat, eſt, qui abſurdas concupiſcentias ſuas perpetrat. Qui verò odit eam, eſt, qui non obedit, nec locum dat, ſi, quæ nocere poſſunt, iubeat. Qui ergo animam ſuam vult perdere, eſt, qui imminentia pericula, afflictiones & tentationes effugere cupit. Sicut igitur in periculis pro ſe perire ſalutem vocauit ſic eam inueniet in æterna vita.

A. lxx.

QVÆSTIO XXXIV.

Mat. 5. Scandali occaſiones abſcindenda. Iob. 29.

Quidnam eſt illud: *Si oculus tuus dexter, aut dextera tua manus offendit te, erue vel abſcinde, & proiice abs te?*

RESPONSIO. Non de membris corporis hoc dixit Dominus, abſit: ſed de amicis & cognatis, mẽbra namque ſumus inuicem. Si igitur, inquit, habes amicum aut cognatum, cuius tanta tibi ſit neceſſitas, quanta vel dextri tui oculi vel manus: iuxta dictum Iob: *Oculus eram cæcorum, & pes claudorum*: ſi videris ab ipſo damnum inferri animæ tuæ, abſcinde eum: nulla namque luci ſocietas cum tenebris. Idq; faciendum maximè, ſi quid ſimulent, vel fraudulenter agant.

A. lxxj.

QVÆSTIO XXXV.

D Chriſoſt. Luc. 13. Ficus Vinea. Vinitores.

Ficum arborem habebat quidam in vinea ſua, qui venit quærens in ea fructum, & non inuenit.

RESP. Ficum ſcriptura vocare ſolet peccatis immerſam animam. Vineam verò, fidelium eccleſiam. Vinitores autẽ, angelos. Quando igitur in Eccleſia multa fiunt opera, quæ ex fide nõ ſunt, nõ vinea vocatur, ſed ficus. Quapropter à tenera quidẽ ætate, vt par eſt, in ea per baptiſmũ plantati, in ſenectute verò ad hunc modũ immutati, meritò Deus quantumuis longanimis, dicit ad vinitorem vel angelũ Eccleſiæ: *Ecce tribus iam annis venio, fructum quærens in iſta ficu, nec tamen inuenio. Excinde eam, nam quare vel terram inutiliter operiret? Ille verò reſpondet, Domine, ſine illam adhuc hoc tantum anno, donec fouea circum eam facta mittam ſtercus.* Tres igitur ſunt anni hominum, in quibus venit Deus quærens fructũ quæ ſunt hominis tres ætates, vt-pote quòd pueri primum, deinde iuuenes, poſtremo ſumus ſenes. Multi enim in ſenectute demum reſipuere, qui per afflictiones foſſi, & per tentationes recepto ſtercore,

Tres anni.

Leuites, Moſaica lex. Samaritanus, eſt Chriſtus. Oleum & vinum, prætioſum corpus & ſanguis, & ſanctum baptiſma. Diuerſorium autem eſt Eccleſia. Et hoſpes, ſanctus Paulus. Duo denarij ſunt vetus & nouum Teſtamentum.

A.lij.

Qvæstio XVI.

Mat. 20. Operarij vineæ.

Homo quidam diluculo egreſſus eſt ad conducendum operarios. Homo ille, eſt Deus. Vinea, mundus eſt. Operarij, ſunt Apoſtoli. Circa verò vndecimam horam venientes, Mathias eſt, qui eum reliquis vndecim Apoſtolis connumeratus eſt.

A.liij.

Qvæstio XVII.

Luc. 15.

Mulier quædam drachmam habebat, quam perdidit. Mulier eſt Eccleſia. Drachma verò Adam.

A.liiij.

Qvæstio XVIII.

Mat. 13.

Simile factum eſt regnum cælorum theſauro qui abſconditur in agro. Quis ille theſaurus? Chriſtus. Qui ſunt illi qui emerunt? Ioſeph & Nicodemus, maximè verò ſancta mater Deipara virgo.

A.lv.

Qvæstio XIX.

Ibidem. Fermentum.

Simile factum eſt regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ tria ſata. Quod illud fermentum? Fides. Farinæ tria ſata, triduana Seruatoris reſurrectio.

A.lvj.

Qvæstio XX.

Quare Baptiſta vocat Iudæos progeniem viperarum.

Responsio. Quia illa beſtia ſuæ matris ventrem exedit, & ſic demum egreditur, qualia etiam iſti parricidæ patrauerunt, ſuos interficientes Doctores & Prophetas, inuidia commoti. Lapidarunt enim Moſem, Eſaiam verò Prophetam cum lignea ſerra in duas partes diuiſerunt ipſum diſſecantes.

A.lvij.

Qvæstio XXI.

Mat. 14

Quámnam ob cauſam cùm traditus eſſet Ioannes, ſeceſſit Ieſus in Galilæam?

Responsio. Vt nos doceret fugiendas eſſe tentationes. Quòd ſi in eas inciderimus, vt ſtrenuè nos & fortiter geramus.

A.lviij.

Qvæstio XXII.

Ficus areſacta quid. Mat. 21. Mar. 11.

Quid peccauit ficus quòd eam Chriſtus areſecit? Quonam id propoſito fecit, & quomodo?

Responsio. Quoniam Dominus paſſurus iam erat, ne exiſtimarent eius diſcipuli ipſum non omnipotentem eſſe, ſed infirmum, ideoque pateretur: in hac inanimata re, ſuam declarauit potentiam: vt oſtenderet, quòd omnes aduerſarios ſuos ariditate percutere poſſet. Sed quemadmodum dixit ipſe, quia non venit ad condemnandum mundum, quin potius ad ſeruandum, ſuam quidem potentiã inanimata ficu declarat, ſuum autem erga homines amorem, immenſa patientia erga homines exercet. Dicitur verò peccatum quoque ficus, quam exe- (Ficus myſticè explicata.) cratus eſt & ariditate percuſſit Dominus noſter

A Chriſtus. Eſt etiam hæc huius rei ratio. Quia poſt tranſgreſſionem Adam accepit folia ficus, quibus obtexit ſuæ turpitudinis peccatum, cùm deſtrueret tranſgreſſionis peccatum, & configeret deleretque in cruce, areſecit operculum peccati, id eſt, folia ficus, quibus Adam tegebatur poſt tranſgreſſionem. Gene. 3.

Qvæstio XXIII.

A.lix.

Quid eſt quod Chriſtus dicit: *Quinque viros habuiſti, & nunc quem habes, non eſt tuus vir?* Ioan. 4.

Responsio. Hæc mulier viros iuxta Samaritarum legem habuit, mortui qui iam erant, poſtea verò ſcortabatur: nemo ſiquidem cum ea, vt cum vxore legitima volebat cohabitare. Illa verò (Samaritana.) B concupiſcentiam ſuam cùm refrenare non poſſet, clam apud ſe habuit, cum quo conſuetudinem habebat, & non erat hic manifeſtus aut legitimus maritus: ſed eum virum ſecum habebat occultè.

Qvæstio XXIIII.

A.lx.

Quinam ſunt illi veri adoratores, qui nec in hoc monte, nec Hieroſolymis, ſed in ſpiritu adorant Deum & in veritate? (Adorare Deum in ſpiritu & veritate. Solitaria vita.)

Responsio. Iſti ſunt qui in deſertis montibus, & qui in ſpeluncis & cauernis terræ habitant, qui citra congregationem Eccleſiæ per opera bona Dei ſpiritu illuminati, in ſpiritu & veritate adorant Deum & patrem noſtrum qui eſt in cælis. Qui irreprehenſibiliter viuunt, & Deum religioſè ſimul & reuerenter adorantes omni pietate & honeſtate C virtutum relucent, nec opus habent Eccleſia, aut loco huic rei deſtinato, ſed ipſi ſemetipſos templa facientes, quouis loco bonis operibus & vbique Deum placant, denique indeſinenter ei cum hilaritate omnibus diebus vitæ ſuæ ſeruiunt.

Qvæstio XXV.

A.lxj.

Quid eſt quod inquit: *Si duo veſtrum vnanimes conuenerint ſuper terram de quacunque re petierint, dabitur eis?* Mat. 18.

Responsio. Hoc eſt, de quacunque re conuenerit anima cum corpore, de pio nimirum & ſerio negocio, ibi Deus erit in medio eorum, ſicut cũ Helia in monte, & in fouea cum Daniele egit, ipſorum adimplens petitiones.

D

Qvæstio XXVI.

A.lxij.

Quid illud quod dicit, *Eſto beneuolus cum aduerſario tuo, dum adhuc es in via cum illo?*

Responsio. Aduerſarius animæ corpus eſt, hæc enim ſibi aduerſantur inuicem, quemadmodũ inquit Paulus: caſtigamus eum, & in ſeruitutem redigimus corpus per ieiunia, vigilias, & per alias afflictiones: idque ſpontanei facimus & liberè, ne amplius contra animam per concupiſcentias ignominioſas inſurgat. Viam dicit vanam hanc & fallacem vitam. Nam à corpore poſtquam anima ſeparata, & ex hac vita viaque fuerit egreſſa, nõ amplius poteſt operari bonum. Quadrans autem dicitur etiam quod reliquum eſt, & quaſi neglectum in animi cogitationibus. Dicitur verò etiam conſcientia, aduerſarius: nam occultè nos in corde noſtro redarguit, coërcet à malo, & ſi ſimus inobedientes (Aduerſarius. 1. Cor. 9. Quadrans.)

tandem

tandem nos ad Dei tribunal ſiſtit, vbi & pœnas dabimus tum enormium peccatorum, tum etiam leuium & minimorum.

A.lxiij.

QVÆSTIO XXVII.

Quænam eſt iſta parabola: *Simile factum eſt regnum cælorum grano ſinapis.*

Philip. 2. RESPONSIO. Propter humanam ſuam naturam hoc dicit: *Diues enim cum eſſet, humilians ſemetipſum vſque ad mortem, mortem verò crucis.* Magnam autem & foliis luxoriantem arborem dicit propter diui- Volucres. nitatem, volucres autem cæli in ramis eius inſidentes, Prophetas, Apoſtolos & Euāgeliſtas intelligit.

A.lxiiij.

QVÆSTIO XXVIII.

Siſoë quid. Leuit. 19. Qoid illod qund lex habet: *Non facietis Siſoen ex coma capitis veſtri?*

RESPONSIO. Siſoen quidam alitet interpretati ſunt, ego ſic ſentio: Prohiberi hac lege capillorum Græcorū mos in tondēdis pueris. tonſutam. Conſueuere namque Græci infantum quoque vertices tondere: & lanuginem abradere, eamque poſtmodum dæmonibus dedicare.

A.lxv.

QVÆSTIO XXIX.

Christus cur flauerit in diſcipulos. Quare flauit in diſcipulos ſuos Chtiſtus dicens: *Accipite Spiritum ſanctum?*

Ioan. 21. RESPONSIO. Quemadmodom ſuper cæco fecit lūtū, & eius oculis illiniuit, vt oſtenderet, quòd ipſe ſit qui ab initio tormauit hominem ex luto: Ad eundem modum flauit etiam in diſcipulos, declarans ſe eſſe qui ſpiritum det & vitam hominibus, per primitioam illam inſpitationem quæ in Adam eſt, inſpirauit. Quòd autem inquit: *Accipite Spiritum ſanctum.* Dedit ipſis per iſtam inſpirationē, poteſtatem & donum peccata temittēdi. His baptiſmi & ſignorum acceſſit efficacia, quam dedit in Ioan. 9. feſto Pentecoſtes. Ideò inquit: Vos baptizabimini Spititu Sancto, & accipietis virtutem ſuperuenientis in vos Spiritos ſancti. Nam ante paſſionem eius, Apoſtoli non ſanabant ægrotos per Spiritum ſanctum: ſed per poteſtatem & mandatum ſibi à Chriſto traditum. *Nondum enim erat Spiritus ſanctus, nec* Act. 1. *enim adhuc tum Chriſtus fuerat glorificatus.* A mottuis verò reſurgens glotificatus eſt. Spiritum autem ſanctum vocat, non ſancti Spiritos hypoſtaſin, vel perſonam: hæc enim erat ante, & eſt, eritq́; ſemper, ſed Spiritus ſancti donum quod aſcenſionis decimo reſurrectionis verò quinquageſimo die venit ſupet diſcipulos Chriſti.

A.lxvj.

QVÆSTIO XXX.

Iudex iniquitatis. Quis eſt ille Iudex iniqoitatis, qui neqoe Deum timebat, nec hominem reoerebatut.

Luc. 18. Vidua. RESP. Deus. Nec enim vel Deū habet qoē timeat, vel hominē quem reuereatut. *Erat autē in ea ciuitate vidua quedā.* Quæ illa vidua eſt? anima cuiuſque hominis quæ diabolum aliquando maritum habuit, quo repudiato, Chriſtum ex animo complectitur, vidua eſt, orans nocte dieq́; iodicem depreeatur, & lugens dicit: *vindica me de aduerſario meo.*

A.lxvij.

QVÆSTIO XXXI.

Aduerſarius. Qois autem eſt aduerſarius?

A 1. Pet. 5. RESPONSIO. *Diabolus, qui tanquam leo rugiens obambulat, quærens quem deuoret.* Quid autem dicit iudex? *Etiam ſi non timeam Deum, nec hominem reuerear, vindicabo tamen eam, ne veniens me ſugillet.* Et infert Dominus, dicens: *Audite quid dicat Iudex iniquitatis,* Deus, *iniquos enim iudicat & condemnat. Iuſto namque lex non eſt poſita.*

A.lxviij.

QVÆSTIO XXXII.

Gladium emere. Quomodo illud intelligendum eſt? *Qui pallium habet, vendat, & emat gladium?*

Luc. 22. RESPONSIO. Hoc ideò dixit Dominus, vt Apoſtolis proditionem ſibi intentatam notam faceret, & aduentum Iudæotum. Ergo illud nec omninò ſubticuit, nec à Iudæis turmatim aduentantibus B terrerentur, nec etiam penitus illis indicauit omnia ne tenetentur aliquo metu.

A.lxix.

QVÆSTIO XXXIII.

Animā ſuam amare aut odiſſe. Quomodo qui amat animam ſuam, perdet eam?

RESPONSIO. Hîc quidem, qui ſuam animam amat, eſt, qui abſurdas concupiſcentias ſuas perpetrat. Qui verò odit eam, eſt, qui non obedit, nec locum dat, ſi, quæ nocere poſſunt, iubeat. Qui ergo animam ſuam vult perdere, eſt, qoi imminentia pericula, afflictiones & tentationes effugere cupit. Sicut igitur in periculis pro ſe perire ſalutem vocauit ſic eam inueniet in æterna vita.

A.lxx.

QVÆSTIO XXXIV.

C Mat. 5. Quidnam eſt illud: *Si oculus tuus dexter, aut dextera tua manus offendit te, erue vel abſcinde, & proiice abs te?*

Scandali occaſiones abſcindendæ. Iob. 29. RESPONSIO. Non de membris corporis hoc dixit Dominus, abſit: ſed de amicis & cognatis, mēbra namque ſumus inuicem. Si igitur, inquit, habes amicum aut cognatum, cuius tanta tibi ſit neceſſitas, quanta vel dextri tui oculi vel manos: iuxta dictum Iob: *Oculus eram cæcorum, & pes claudorum:* ſi videris ab ipſo damnum inferri animæ tuæ, abſcinde eum: nulla namque luci ſocietas cum tenebris. Idq́; faciendum maximè, ſi quid ſimulent, vel fraudulenter agant.

A.lxxj.

QVÆSTIO XXXV.

D. Chriſoſt. Ficom arborem habebat quidam in vinea ſua, qui venit quærens in ea fructum, & non inuenit.

D Luc. 13. Ficus. Vinea. Vinitores. RESP. Ficum ſcriptura vocare ſolet peccatis immerſam animam. Vineam verò, fidelium eccleſiam. Vinitores autē, angelos. Quando igitur in Eccleſia multa fiunt opera, quæ ex fide nō ſunt, nō vinea vocatur, ſed ficus. Quapropter à tenera quidē ætate, vt par eſt, in ea per baptiſmū plantati, in ſenectute verò ad hunc modū immutati, meritò Deus quantumuis longanimis, dicit ad vinitorem vel angelū Eccleſiæ: *Ecce tribus iam annis venio, fructum quærens in iſta ficu, nec tamen inuenio. Excinde eam, nam quare vel terram inutiliter operiret? Ille verò reſpondet, Domine, ſine illam adhuc hoc tantum anno, donec fouea circum eam facta miſero ſtercus.* Tres igitur ſunt anni ho- Tres anni. minum, in quibus venit Deus quærens fructū quæ ſunt hominis tres ætates, vt-pote quòd pueri primum, deinde iuuenes, poſtremo ſumus ſenes. Molti enim in ſenectute demum reſipuere, qui per afflictiones foſſi, & pet tentationes recepto ſtercore,

dies paſſionis Chriſti fuerit dies lætitiæ eius pro-
pter ſalutem noſtram. In morem ſpinarum pupu-
gerunt eũ peccata mundi, quas ſuo aduentu Chri-
ſtus, agnos tollens peccata mundi deleuit. Et quẽ-
admodum per fructum ligni peccatum: ſic per li-
gnum crucis ſalus inuecta eſt. Atque ideò in horto
paſſio Chriſti cœpit, quòd in paradiſo Adam tranſ-
greſſus eſſet, propterea latroni paradiſus ſtatim à
cruce apertus eſt. Hora ſexta Chriſtus crucifixus
eſt, quòd circa veſperam Adam exactus ſit. Fel gu-
ſtat, vt dulcedinem amaræ voluptatis Adami ſanet.
Verberatur vt mihi libertatem donet. Conſpuitur,
vt aſperſionem Spiritus Sancti nobis ſuppeditet.
Flagellatur, vt in dorſo ſuo recumbẽtem ſarcinam
peccatorum diſpergat. Nudatur in ligno, vt igno-
miniam meam tegat. Moritur vt me viuificet. Cõ-
demnatur vt me à maledictione liberet. Caput eius
arundine percutitur, vt ſerpentis caput conterat.
Haſta in latere vulneratur, vt Adami latus cutet, &
flammarum gladium qui in nos vibratur inhibeat,
& nobis viam Paradiſi aperiat. Quòd autem in me-
dio terræ Chriſtus crucifigendus eſſet, Pſal. 84. ſcri-
ptum eſt: [Deus Rex ante ſæcula ſalutem operatus
in medio terræ.] Et quòd inter latrones numerãdus
Eſ. 53. eſſet, Eſaias inquit: *Et inter latrones reputatus eſt.* De
clauis autem & diuiſione veſtimẽtorum illius Pſal-
Pſal. 22. mus 22. ſic dicit: *Perfoderunt manus meas & pedes meos,
numerarunt omnia oſſa mea. Diuiſerunt veſtimenta mea
inter ſe, & ſuper indumentum meum duxerunt ſortes.* Si-
militer & Zacharias Propheta de clauis eius ſic lo-
Zach. 13. quitur: *Et dicent ad illum, quid hæ plagæ in medio ma-
nuum tuarum? & reſpondebot, Percuſſus ſum in ædibus
amantium me.* Tum verò idem Propheta Zacharias
Zach. 14 ſic inquit: *Et erit in illo die, non erit lux. Et frigus & ge-
lu erit vna dies, & dies illa nota eſt Domino. Et non dies
& non nox. Et ad veſperam erit lux.* Item Amos Pro-
Amos. 5. pheta ait: *Et erit illo die, dicit Dominus & occidet Sol
in meridie, & obſcurabitur in terra, de die lux.* Et Ioël
Ioel. 2. Propheta inquit: *Sol & Luna obſcurabuntur, & ſtellæ
exuent ſplendorem ſuum, Dominus autem ex Sion vociſe-
rabitur, & ex Ieruſalem edet vocem ſuam, & commouebi-
tur cœlum & terra.* Quòd autem acetum & fel daturi
eſſent bibere Chriſto, audiamus Pſalm. 79. *Dederũt
Pſal. 79. mihi fel pro cibo, & in ſiti mea dederunt mihi acetũ.* Qua-
propter imprecatur eis: *Fiat menſa eorũ corã ipſis rete,
& ad retributionem & ſcandalum. Caligent oculi eorum ne
videant, & tergum eorum continenter incuruet. Effunde
ſuper eos iram tuam, & excandeſcentes iræ tuæ apprehen-
dant illos. Fiat commoratio eorum deſerta, & in taberna-
culis eorum ne quis habitet,* ſcilicet Hieroſolymis in
templo eorum. Nam & talia iam euenerunt. Et re-
liqua Pſalmi ad imprecationem dicta, congruunt
Iudæis. Id quod etiam Moſes illis exprobrat, in-
Exo. 23. quiens: *Vita tua erit ſuſpenſa coram oculis tuis, & time-
bis die & nocte, nec credes animæ tuæ.* De haſta verò ait
Zacharias Propheta quaſi dicente Chriſto: *Et reſpi-
ciens ad me, quem punxerunt.* De aqua autem ſancti il-
lius lateris idem Propheta ait: *In die illa exhibit aqua
viua ex Ieruſalem.* Audiamus & Prophetam Eſaiam
Eſai. 53. de ſepultura Domini, & vt rideat Iudæos. *Videte
quomodo moriatur Iuſtus, & non eſt, qui capiat corde:*
Prædixit igitur & reſurrectionem eius rurſus: *A
Eſai. 12. facie iniuſtitiæ aſſumptus eſt Iuſtus, & erit in pace ſepul-
chrum eius*: in pace autem dicit, quia Pilatus cum
pace tradidit corpus Ieſu Ioſepho. Itidem & Dauid
de ſepulchro eius Pſalmo 97. quaſi Chriſto loquẽ-
Pſal. 97. te: *Poſuerunt me in fouea profundiſſima, in tenebris & in
vmbra mortis.* Et ſuperius: *Factus ſum vt qui iam obli-*

A *uioni datus.* Scriptum autem etiam extat in hũc mo-
dum apud Iobum: *Aperiuntur tibi præ timore portæ* Iob. 16.
mortis, & ianitores inferni viſiti timuerunt, id quod
de aduerſis dæmonum viribus intelligi conſtat. Si-
militer Pſalmo 107. *Educens vinctos in fortitudine, Itẽ* Pſ. 107.
exacerbantes habitantes in ſepulchris. Quòd autem
Chriſtus in inferno non eſſet manſurus, ſed ter-
tio die reſurrecturus, Pſalmo 16. audiamus. *Non re-* Pſal. 16.
*linques animam meam in inferno, neque dabis Sanctum
tuum videre corruptionem.* Rurſus Pſal. 57. *Expergiſcar* Pſal. 57.
mane. Et Propheta Oſea ſic ait: *Eamus & reuertamur* Oſea. 6.
*ad Dominum Deum noſtrum, quia ipſe fecit nos & ſalua-
bit nos, ſanos nos reddet poſt duos dies, & tertio die reſur-
gemus & viuemus.* De mulieribus verò quæ vnguen-
tum adferebant, Eſaias dixit: *Mulieres venientes, veni-* Eſa. 27.
te, non enim eſt populus habens intellectum. De aſſum-
B ptione verò Chriſti Pſalmo 18. ſcriptum eſt: *Con-
ſcendit Cherubim, & volauit, volauit in alis ventorum.* Et Pſal. 18.
rurſus Pſalmo 46. *Aſcendit Deus in iubilatione, Domi-* Pſal. 46.
nus in voce tubæ. Ita in Zacharia Propheta: *In illo die* Zach. 14
*ſtabunt pedes Domini in monte Oliuarum, è regione Ieru-
ſalem ad Orientem.* De glorioſo verò reditu ſecundo
filij Dei inquit Daniel Propheta: *Videbam in viſione* Dan. 7.
*noctu, Et ecce in nubibus cœli, vt filius hominis veniens
vſque ad antiquum dierum acceſſit, & adductus eſt ad eũ.
Et ipſi data eſt potentia, & honor, & regnum, Et omnes
populi, nationes, linguæ inſeruient ei. Poteſtas eius, pote-
ſtas æterna quæ non peritura eſt, & regnum eius non cor-
rumpetur.* Ecce manifeſtè per hactenus dicta didici-
mus, quòd ille ſit filius Dei, qui incarnatus eſt &
paſſus pro nobis, reſurrexit ex mortuis, & aſſum-
ptus in gloria ad patrem ſuum, & rediturus eſt ite-
rum in nubibus cœli, cum gloria æterna, iudicatu-
C rus viuos & mortuos. Prædixit enim hæc idẽ Pro-
pheta Daniel: *videbam vſque dum throni poſiti ſunt, &* Dan. 7.
*antiquus dierum conſedit, & indumentum eius album vt
nix, & pilus capitis eius vt lana pura. Thronus eius flam-
ma ignis, rotæ illius ignis ardens. Fluuius igneus vndabat
ante eum. Millia millium ſeruiebant illi, & decies millia
millium aſſiſtebant illi. Tribunal poſitum eſt, & libri a-
perti ſunt. Conſiderabam tunc vocem verborum illorũ ma-
gnorum, quæ cornu illud loquebatur. Donec interfecta eſt
beſtia & periit. Et corpus eius traditum eſt comburendum
igni.* Cõſtat autem de beſtia quòd ſit Antichriſtus.
Filius autem Dei cum venerit, interficiet eum ſpi-
ritu oris ſui. Quia ipſi gloria & robur in ſempiter-
na ſæcula.

Hæc autem ex multis pauca ex ſacris literis pro-
poſui, ad noſtram qui Chriſtiani ſumus maiorem
fidem, ad refutationem autem pertinaciæ & veſa-
D niæ Iudæorum. Quòd ſi vnus ſanctæ & viuificæ
Trinitatis Deus Verbum & Dei filius Dominus
noſter Ieſus Chriſtus, ipſe propter ſalutem noſtram
vltimis diebus humanam naturam aſſumpſerit, ex
ſanctiſſima, immaculata, Domina noſtra Deipara,
& ſemper Virgine Maria, & omnia diuino modo
expediuerit, & paſſus, quemadmodum ſancti præ-
dixerunt Prophetæ, genus humanum à dolo & ſer-
uitute hoſtis liberauerit: Pro tantis igitur benefi-
ciis, quæ pro ſua ſanctitate nobis præbere digna-
tus eſt, conemur viciſſim ei nos acceptos præbere,
per ſanctorum ipſius præceptorum completionẽ,
vt & æternorum & infinitorum bonorum partici-
pes reddamur, in eodem Chriſto Deo noſtro, cui
ſit gloria & potentia, cum omnipotente patre eius
& ſanctiſſimo & viuifico Spiritu, nunc & ſemper &
in ſæcula ſempiterna. Amen.

DICTA ET INTERPRETATIONES PARABOLARVM Euangelij, ex interpretatione Valentini Ampelandri.

A

A. xxxvij. QVÆSTIO I.

Mar. 14 *Abeuntes in ciuitatem quæ ſita nobis eſt è regione, hominem inuenietis, teſtaceum vas aquæ portantem.* Quænam ciuitas eſt? Eccleſia. Quod aquæ teſtaceum vas? Sanctum baptiſma. Quis ille homo? Præcuſor. Quod cœnaculum? Regnum cælorum.

A. xxxviij. QVÆSTIO II.

Mat. 18. *Simile factum eſt regnum cælorum homini regi, qui cũ ſeruis rationem ſubducere voluit.* Quis eſt ille rex? Deus. Quis debitor decem mille talentorum? Homo qui multis peccatis immerſus, diuinæ tamen eſt longanimitatis particeps. Quis centum denariorum debitor? Subditus ſeruus eius qui talentorum decem debebat millia, qui & ipſe quidem Dei longanimitatem conſequutus, crudelis tamen ac durus erga conſeruum ſuum viſus eſt.

B

A. xxxix QVÆSTIO III.

Mat. 21. *Homo quidam duos habebat filios, qui dixit ad alterum illorum: vade in vineam. Qui reſpondit, Non ibo & abiit. Et accedens ad alterum dixit ſimiliter: qui reſpondit, Ego ibo, & non abiit.* Quis ille homo? Deus. Quis ille qui dixit, Ibo & non abiit? Iudæi. Quis ille qui dixit, Non ibo, & tamen abiit? populus qui eſt ex gentibus.

C

A. xl. QVÆSTIO IIII.

Luca. 12 *Hominis cuiuſdam diuitis ager vberes fructus tulit, &c.* Quis ille homo? Iudas: & qui ſicut ipſe, auari ſunt & amantes pecuniæ.

A. xli. QVÆSTIO V.

Mat. 21 *Abite in caſtellum quod contra vos eſt, & inuenietis aſinam alligatam & pullum.* Quod eſt caſtellum? Hic Mundus. Aſinus verò, Iudæi. Pullus, Chriſtiani. Qui ligauit? Moſaica lex. Qui ſoluit? Chriſtus. Pullus enim eſt Ethnicorum inſcitia & ignorantia.

A. xlij. QVÆSTIO VI.

Mat. 26. *Abeuntes in vicum qui contra vos eſt ad quendam, dicetis ei: Magiſter dicit, Apud te facio Paſcha cum diſcipulis meis.* Quæ iſta ciuitas? Infernus. Quis ille quidam? Adam. A mortuis enim ipſum excitaturus erat.

D

A. xliij. QVÆSTIO VII.

Math. 3. *Iam verò & ſecuris ad arborum radicem eſt poſita.* Radix eſt fides. Arbor verò eſt homo, & ſecuris eſt finis hominis.

A. xliiij. QVÆSTIO VIII.

Math. 7. *Homo quidam domum ſuam ædificauit ſuper petram.* Quis ille homo? Sanctus Petrus. Petra, Chriſtus.

A

Domus, fides. Ventus, diabolus eſt. Qui verò ſuper arenam ædificauit, Iudas eſt. Arena ſiquidem eſt ſterilis.

QVÆSTIO IX. A. xlv.

Simile factum eſt regnum cælorum homini regi, qui nuptias apparauit filio ſuo. Quis ille rex? Deus. Quis filius? Chriſtus. Quinam illi ſunt qui erant vocati? Prophetæ & Apoſtoli. Qui illi qui denegabant? Iudæi. Qui verò veniebant? Hi qui erant ex gentibus. Quis erat qui non habebat nuptialem veſtem? Iudas, & qui, quemadmodum ipſe, in ſancta miniſteria ſeſe indignè ingerunt. Mat. 22

B

QVÆSTIO X. A. xlvj.

Dixit Dominus ad Petrum: vade ad mare, & hamum proiice, primumq; qui egreſſus fuerit, piſcem cape, & eius aperto ore, ſtaterem inuenies, hunc pro me dato & pro te. Quod mare illud eſt? Mundus. Hamus, Verbũ Dei. Piſcis, Chriſtus. Stater crux Domini, in qua & ipſe crucifigendus erat & Petrus. Mat. 17

QVÆSTIO XI. A. xlvij.

Homo quidam duos habebat filios, & dixit minor natu ad patrem ſuum: Pater, da mihi partem ſubſtantiæ meæ. Quis ille homo? Deus. Duo filij, iuſti & peccatores. Filius minor natu, qui mente eſt inſtabili. Pars illum concernens, ſunt eloquia & mandata Dei. Luc. 15.

C

QVÆSTIO XII. A. xlviij.

Homo quidam clarus genere profectus eſt in terram longinquam ad accipiendum regnum. Homo ille Deus eſt. Longinqua regio, eſt aduentus eius in terram. Regnum, ſecundus eius aduentus. Serui, ſunt Prophetæ, Apoſtoli, & Martyres. Mina autem, eſt gratia quam acceperat Iudas: ſimiliter etiam talentum. Luc. 19.

QVÆSTIO XIII. A. xlix.

Homo quidam plantauit vineam, & ſepem ei circumdedit. Homo ille, eſt Deus: vinea, mundus. Torcular eſt baptiſmus. Turris, fides. Agricolæ, ſunt Iudæi. Serui, Prophetæ, Apoſtoli & Martyres. Hos miſit vt prædicarent, & occiderunt eos, ſimiliter etiam vnigenitum filium, qui eſt Verbum Dei: & ablatũ ab ipſis eſt regnum, & datum eſt Romanis, qui facerent fructus eius. Ipſi verò mali, malè perierunt, propter ipſorum incredulitatem & duritiem cordis. Mar. 12 *Torcular* *Agricolæ*

D

QVÆSTIO XIV. A. l.

Exiuit qui ſeminabat ad ſeminandum ſemen ſuum. Semen, eſt Verbum Dei. Quod in ſpinas cecidit, Iudas, qui abiens ſemetipſum ſuffocauit, & volucres cæli deuorarunt eum. Semen verò quod cecidit in terram bonam, Prophetæ ſunt & Apoſtoli. Mat. 13.

QVÆSTIO XV. A. lj.

Homo quidam à Hieruſalem deſcendit Hierico, & incidit in latrones. Homo ille, eſt Adam. Hieruſalem, paradiſus. Hierico, mundus. Latrones, ſunt malæ cogitationes, & tranſgreſſio. Sacerdos, Prophetæ Luc. 12. *Homo ſemiuiuus relictus.*

tandem nos ad Dei tribunal ſiſtit, vbi & pœnas dabimus tum enormium peccatorum; tum etiam leuium & minimorum.

A.lxiij.

QVÆSTIO XXVII.

Quænam eſt iſta parabola: *Simile factum eſt regnum cælorum grano ſinapis.*

Phil. 2.

RESPONSIO. Propter humanam ſuam naturam hoc dicit: *Diues enim cum eſſet, humiliauit ſemetipſum vſque ad mortem, mortem verò crucis.* Magnam autem & foliis luxuriantem arborem dicit propter diuinitatem, volucres autem cæli in ramis eius inſidentes, Prophetas, Apoſtolos & Euãgeliſtas intelligit.

Volucres.

A.lxiiij.

QVÆSTIO XXVIII.

Siſoen quid. Leuit. 19

Quid illud quod lex habet: *Non facietis Siſoen ex coma capitis veſtri?*

RESPONSIO. Siſoen quidam aliter interpretati ſunt, ego ſic ſentio: Prohiberi hac lege capillorum tonſuram. Conſueuere namque Græci infantum quoque vertices tondere: & lanuginem abradere, eamque poſtmodum dæmonibus dedicare.

Græcorũ mos in tondẽdis pueris.

A.lxv.

QVÆSTIO XXIX.

Chriſtus cur flauerit in diſcipulos. Ioan. 21

Quare flauit in diſcipulos ſuos Chriſtus dicens: *Accipite Spiritum ſanctum?*

RESPONSIO. Quemadmodùm ſuper cæco fecit lutũ, & eius oculis illiniuit, vt oſtenderet, quòd ipſe ſit qui ab initio formauit hominem ex luto: Ad eundem modum flauit etiam in diſcipulos, declarans ſe eſſe qui ſpiritum det & vitam hominibus, per primitiuam illam inſpirationem quæ in Adam eſt, inſpirauit. Quòd autem inquit: *Accipite Spiritum ſanctum.* Dedit ipſis per iſtam inſpirationẽ, poteſtatem & donum peccata remittẽdi.. His baptiſmi & ſignorum acceſſit efficacia, quam dedit in feſto Pentecoſtes. Ideò inquit: Vos baptizabimini Spiritu Sancto, & accipietis virtutem ſuperuenientis in vos Spiritus ſancti. Nam ante paſſionem eius, Apoſtoli non ſanabant ægrotos per Spiritum ſanctum: ſed per poteſtatem & mandatum ſibi à Chriſto traditum. *Nondum enim erat Spiritus ſanctus, nec enim adhuc tum Chriſtus fuerat glorificatus.* A mortuis verò reſurgens glorificatus eſt. Spiritum autem ſanctum vocat, non ſancti Spiritus hypoſtaſin, vel perſonam: hæc enim erat ante, & eſt, eritq; ſemper, ſed Spiritus ſancti donum quod aſcenſionis decimo reſurrectionis verò quinquageſimo die venit ſuper diſcipulos Chriſti.

Ioan. 9. *Act. 1.*

A.lxvj.

QVÆSTIO XXX.

Iudex iniquitatis. Luc. 18. Vidua.

Quis eſt ille Iudex iniquitatis, qui neque Deum timebat, nec hominem reuerebatur.

RESP. Deus. Nec enim vel Deũ habet quẽ timeat, vel hominẽ quem reuereatur. *Erat autẽ in ea ciuitate vidua quędã.* Quæ illa vidua eſt? anima cuiuſque hominis quæ diabolum aliquando maritum habuit, quo repudiato, Chriſtum ex animo complectitur, vidua eſt, orans nocte dieq; iudicem deprecatur, & lugens dicit: *vindica me de aduerſario meo.*

A.lxvij.

QVÆSTIO XXXI.

Aduerſarius. 1. Pet. 5.

Quis autem eſt aduerſarius?

A RESPONSIO. *Diabolus, qui tanquam leo rugiens obambulat, quærens quem deuoret.* Quid autem dicit iudex? *Etiam ſi non timeam Deum, nec hominem reuerear, vindicabo tamen eam, ne veniens me ſugillet.* Et infert Dominus, dicens: *Audite quid dicat Iudex iniquitatis, Deus, iniquos enim iudicat & condemnat. Iuſto namque lex non eſt poſita.*

A.lxviij.

QVÆSTIO XXXII.

Gladium emere. Luc. 22.

Quomodo illud intelligendum eſt? *Qui pallium habet, vendat, & emat gladium?*

RESPONSIO. Hoc ideò dixit Dominus, vt Apoſtolis proditionem ſibi intentatam notam faceret, & aduentum Iudæorum. Ergo illud nec omninò ſubticuit, nec à Iudæis turmatim aduentantibus B terrerentur, nec etiam penitus illis indicauit omnia ne tenerentur aliquo metu.

A.lxix.

QVÆSTIO XXXIII.

Animã ſuam amare aut odiſſe.

Quomodo qui amat animam ſuam, perdet eam?

RESPONSIO. Hîc quidem, qui ſuam animam amat, eſt, qui abſurdas concupiſcentias ſuas perpetrat. Qui verò odit eam, eſt, qui non obedit, nec locum dat, ſi, quæ nocere poſſint, iubeat. Qui ergo animam ſuam vult perdere, eſt, qui imminentia pericula, afflictiones & tentationes effugere cupit. Sicut igitur in periculis pro ſe perire ſalutem vocauit ſic eam inueniet in æterna vita.

A.lxx.

QVÆSTIO XXXIV.

Mat. 5.

C Quidnam eſt illud: *Si oculus tuus dexter, aut dextera tua manus offendit te, erue vel abſcinde, & proiice abs te?*

Scandali occaſiones abſcindendæ. Iob. 29.

RESPONSIO. Non de membris corporis hoc dixit Dominus, abſit: ſed de amicis & cognatis, mẽbra namque ſumus inuicem. Si igitur, inquit, habes amicum aut cognatum, cuius tanta tibi ſit neceſſitas, quanta vel dextri tui oculi vel manus: iuxta dictum Iob: *Oculus eram cæcorum, & pes claudorum:* ſi videris ab ipſo damnum inferri animæ tuæ, abſcinde eum: nulla namque luci ſocietas cum tenebris. Idq; faciendum maximè, ſi quid ſimulent, vel fraudulenter agant.

A.lxxj.

QVÆSTIO XXXV.

D. Chriſoſt. Luc. 13. Ficus Vinea. Vinitores.

Ficum arborem habebat quidam in vinea ſua, qui venit quærens in ea fructum, & non inuenit.

D RESP. Ficum ſcriptura vocare ſolet peccatis immerſam animam. Vineam verò, fidelium eccleſiam. Vinitores autẽ, angelos. Quando igitur in Eccleſia multa fiunt opera, quæ ex fide nõ ſunt, nõ vinea vocatur, ſed ficus. Quapropter à tenera quidẽ ætate, vt par eſt, in ea per baptiſmũ plantati, in ſenectute verò ad hunc modũ immutati, meritò Deus quantumuis longanimis, dicit ad vinitorem vel angelũ Eccleſiæ: *Ecce tribus iam annis venio, fructum quærens in iſta ficu, nec tamen inuenio. Excinde eam, nam quare vel terram inutiliter operiret? Ille verò reſpondet, Domine, ſine illam adhuc hoc tantum anno, donec fouea circum eam facta mittam ſtercus.* Tres igitur ſunt anni hominum, in quibus venit Deus quærens fructũ quæ ſunt hominis tres ætates, vt-pote quòd pueri primum, deinde iuuenes, poſtremo ſumus ſenes. Multi enim in ſenectute demum reſipuere, qui per afflictiones foſſi, & per tentationes recepto ſtercore,

Tres anni.

fructiferi facti, protulere virtutem.

A.lxxij.

Qvæstio xxxvi.

D. Cyrillus. Eccleſia catholica.

Quare Eccleſia hoc nomine vocatur, & quare dicitur Catholica?

Responsio. Eccleſia quidem dicitur, propterea quòd euocātur omnes: Catholica verò, propterea quòd per totum mundum diffuſa ſit.

A. lxxiij

Qvæstio xxxvii.

Hæreſis.

Vnde dicitur Hæreſis?

Resp. Ab eo, ſi quis eligat & exequatur ſententiam ſuam priuatam, & propriam.

A. lxxiv

Propositio xxxviii.

Mat. 24. Mar. 13. Fugere in hyeme vel in ſabbatho.

Orate ne fuga veſtra fiat in hyeme, vel in Sabbato.

Explicatio. Notandum quod hyemen Deus non fecit: Scriptum eſt enim: *Æſtatem & ver tu creaſti.* Fugere verò dicit, animæ ſeparationem à corpore. Hyemen autem peccata vocat, & Sabbatum ſecuritatem, dicitque: Væ animæ in peccato, ſecuritate, vel ſocordia, & negligentia conſtitutæ.

A.lxxv.

Propositio xxxix.

Pſal.73. Pſ. 117. Lapis reprobatus ab ædificantibus.

Lapidem quem reprobarunt ædificantes.

Explicatio. Lapis ille Chriſtus eſt quē Scribæ, Phariſei & ſeniores Iudaici populi reprobarūt & factus eſt caput Eccleſiæ Gentium. Id quod propter vnionem & conſenſum fidei, qui eſt inter gentes, dicitur. Quianamque poſteri cum gentilium tum etiam Iudæorum crediderunt in Chriſtum, anguli ſimilitudinem refert Chriſtus, qui illorum poſteros copulauit in fide. Dicitur verò etiam alio modo Chriſtus lapis angularis. Siquidem quando conſtruitur domus aliqua, ponunt ædificantes in angulo muri lapidem aliquem ſummum angularē, qui angulum in ſummitate contineat. Talis verò lapis in ſummo loco muri conſtitutus, copulat & continet duos parietes. Hoc igitur modo Chriſtus quoque ſummus lapis angularis dicitur, quòd in vnum copulat duos iſtos populos: Iudæos videlicet & Gentes, atque eam ob cauſam angularis lapis dictus eſt.

Hic deſunt quædam.

A. lxxvj.

Qvæstio xl.

Ioan. 19. Inclinato capite mortuus eſt Chriſtus quod

Quidnam eſt illud: *Et inclinato capite tradidit ſpiritum?* Nam omnes moribundi, moriuntur primum, & tum demum inclinant capita.

Responsio. Quoniam omnes ſcripturas Chriſtus adimpleuit, Incarnationem, Natiuitatem, Tinctionem in aqua, ſignorum declarationem, efficacem doctrinæ demōſtrationem, familiarem cohabitationem diſcipulorum. Humana denique omnia: Paſſionem, crucem, illuſiones, vulnera clauorum. Iſtis, inquam, omnibus impletis, quæ pati deberat, ſola mors reſtabat adhuc. Atque hæc quidem ſibi metuens, appropinquare non audebat, ideò Chriſtus inclinato capite vocauit ipſam. Nam antequam caput inclinaſſet, verebatur propius accedere. Ideo inquit Euangeliſtes: *Et inclinato capite tradidit ſpiritum.*

A

A. lxxvij

Qvæstio xli.

Mat. 27.

Quare magna voce clamauit Chriſtus in cruce?

Responsio. Vt ſuam declararet potentiā, deterreret Iudæos, & ad fidem adduceret. Hæc enim vox petras diſcidit, velum templi diſrupit, terram mouit, & apertis mortuorum ſepulchris, mortuos excitauit. Ac ne ſiquidem intellexerunt inſenſati Iudæi.

A. lxxviij

Qvæstio xlii.

Ioan. 20. Maria vidit Dominū ad monumentū.

Quomodo vidit Maria Dominum: flens enim in monumento ſtabat coram angelis, triſti vultu & aſpectu demiſſo. Quomodo igitur vidit eum, qui

B

à tergo veniebat obambulans?

Responsio. Sic habet. Cùm Angeli ſederent Mariæ ex aduerſo, viderentque Chriſtum ei à tergo imminentem: illa quidem non reſpiciebat, Angeli verò ſedentes è regione, viderunt Chriſtum à tergo venientem, qui ſtatim ſurrexerunt. Videns verò mulier angelos ſurrexiſſe, animo perculſa reſpexit ad videndum, quid Angeli cernerent, & vidit venientem Ieſum. Hæc eſt cauſa quod Maria, retrò conuerſa, vidit Dominum.

A. lxxix.

Qvæstio xliii.

Luc. 24.

Quare cum diſcipulis ſuis poſt reſurrectionem ſuam Chriſtus edere voluit, nec alia pars eſt inuenta, quàm aſſi piſcis, & de apiario fauo?

Fauus mellis.

Responsio. Quidam illud de fauo apiario, falem interpretati ſunt, quæ verba futilium nugonū ſunt fabulæ. Nam fauus & aſſus piſcis eiuſmodi ſunt, qualia dicit ſcriptura. Habet autem admirandam interpretationem, & profundam atq; valde remotam peruestigationem ſenſus iſtius lectionis. Eſt autem hic: Piſcis ſimilitudinem habet aſperæ conuerſationis eorum qui bonis operibus ſeſe exercent, qui ieiuniis, vigiliis, & aliis caſtigationibus carnem domant: qui ſeipſos mundo & voluptatibus crucifixerunt, & qui humiditati vitæ voluptatibuſque renunciarunt, ariditate ſeipſos domantes, diſciplinæ viam ingrediuntur, quemadmodum præcepit Chriſtus: *Qui vult animam ſuam ſeruare, perdet eam*, ieiuniis vtique, vigiliis & aliis afflictionibus. Quomodo verò piſcis aſſimiletur diſciplinæ, ſtudio, vel afflictionibus, nunc attende. Piſci ſimilis eſt homo. Nam ſicut piſcis dum adhuc eſt in mari ſufficientem habet humiditatem, & in luto viuit

Marc. 8.

Homo piſci ſimilis.

D

ſuum adhuc ſanguinem habens: quando verò captus ex aqua venerit, moritur, ad ignem verò poſitus aſſatur & areſit, perditque ſuam omnem humiditatem, ſanguinem & immunditiam. Atqui talis etiam eſt homo, dum adhuc in medio vitæ ſuæ curriculo affectibus indulgens, viuit in voluptatibus & immoderatis concupiſcentiis. Quando verò relicto mundo, aſperioris vitæ in deſerto exercitium ſubierit, à ſancti Spiritus igne calefactus, à ſuis affectibus areſcit, & ab omni repurgatur immunditia, atque per virtutes acceptus Deo fit hoſtia. Nam ſicut piſcis ad carbones aſſatus, fit commodus & vtilis cibus: ſic homo per calorem Spiritus ſancti repurgatus, grata fit hoſtia Domino. Nunc quod ad fauum apiarium attinet, talem habet interpretationē. Quærendū itaq; quomodo non fuerit mel ſine fauo. Eſt quidem fauus

Solitaria vita hominis Deo grata.

ſine

ſine melle, & aliquando mel eſt ſine fauo, hic verò repertum eſt vtrumque, quo verú pacto audi Mel quidem, propter ſancti Spiritus dulcedinem, quam ſuper Apoſtolos & omnes fideles effuſurus erat? Fauum verò habuit, propter ſignaculum, quo per baptiſmum omnes fideles obſignauit. Etenim theſaurus mellis, quantò magis munitus eſt à fauo tantò eſt tutior, conſimili modo & gratiæ diuinæ tantò ſunt tutiores diuitiæ in homine, qui baptiſmi ſignaculum & fidem crucis; denique fidem quoque quæ eſt in Chriſtum, habet.

Mel.

Fauus.

DE GLORIA CHRISTI.

Sciendum verò quòd Dominus noſter & Deus Ieſus Chriſtus poſt ſuam, quam ex Spiritu ſancto & ex Maria perpetua virgine ſumpſit, incarnatio- B nem, poſt humanam formam, totamque poſt aſſumptam humanam, ſine tamen peccato & ignorantia, naturam, poſtquam tanta edidiſſet miracula, eſſetque crucifixus, & tertia die reſurrexiſſet ſecúdùm ſcripturas: poſtmodum aſſumptus eſt, & conſedit ad dextram Dei: Dextram verò Dei cùm áudis ne locos vel figurarum poſitiones circũſcribe. Dextrum etenim & ſiniſtrum, ſunt finitorum quæ deſcribi poſſunt: Deus autem increatus eſt, & infinitus: cui nulla aſcribi forma, & qui nec ipſe circunſcribi queat. Dexteram verò Dei quando audieris, maieſtatem Dei & gloriam intellige. Et Dei quidem filius & Deus, ſicuti dictum eſt, poſt adimpletam totam diſpenſationem, tandem aſſumptus eſt. Spiritus verò ſanctus in ſancto feſto Pentecoſtes ſuper ſanctos Apoſtolos veniens, & ſuper omnem carnem effuſus, non eſt rurſus aſſumptus, ſed C in generationes & generationes tranſit in omnes, & ſicuti quemlibet hominum inuenit, habitat ſuper eum pro cunuenientia cuiuſque & puritate, multum in anima ſuperans dulcedinem mellis.

Dextera Dei quanam.

QVÆSTIO XLIII.

Quid eſt, quòd dicit Chriſtus, *Si quis locutus fuerit aliquid contra filium hominis, remittetur ei: at ſi quis locutus fuerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei, nec in hoc, nec in futuro ſæculo?*

Interpretatio. Hoc ideò dixit Chriſtus, quòd cùm duplicis ſit Eſſentiæ, Deus nimirũ & homo, omni blaſphemiam contra carnem ipſius loquenti peccatum remittatur, ſi eius ipſum pœniteat: illi verò, qui blaſphemiam dixerit. *Cetera deſiderantur.*

Iterum numero xliij. hæc notatur quæſtio eo quod ex altera ſit editione deſumpta & hic addita.

D Tertia perſona ſimilis homini, humanam illius præſentiam, *ſiue aduentum*, clariſſimè deſcribit: quarta denique, aſſimilata aquilæ volanti Spiritus ſancti gratuitam illam donationem Eccleſiæ ſuperinuolantem declarat. Et conſentiunt cum his ipſa etiam Euangelia in quibus Chriſtus vnà cunſidet. Illud enim *quod eſt* ſecundùm Ioannem, exponit *nobis* imperatoriam illam & illuſtrem ipſius ex Patre natiuitatem, eum ait, *In principio erat Sermo*: quamobrem etiã *Ioannes* aquilæ nomen accepit, eò quòd altiſſima quæque peruolans inde inexplicabilium ſcientiam edoctus, & occulta diuinæ doctrinæ deferens, illam quæ nullis verbis exponi, nulloque rationis intellectu comprehendi poteſt, Filij generationem conſcripſerit. Quod verò eſt ſecundùm Lucam, à Sacerdote Zacharia orditur: & quod eſt ſecundùm Matthæum, eius, qua homo eſt, generationẽ exponit: *Liber*, inquit, generationis. At quod

Ioan. 1.

Mat. 1.

A eſt ſecundùm Marcum, Principium, ait, Euangelij. Et hinc eſt quòd Deus cum hominibus quatuor vniuerſalia fœdera panxerit: primum quidem poſt diluuium cum Noë, per Iridem: ſecundùm verò cũ Abrahamo, ſub ſignaculo circũciſionis: at tertium per Moſen, cum leges ferret: quartum denique, quod eſt donum gratuitum, per ſacrum Euangelium Domini noſtri Ieſu Chriſti.

QVÆSTIONES EX VETERI Teſtamento.

QVÆSTIO XLIIII.

A. lxxx.

Quidnam eſt quòd dicitur: *Terra autem erat inuiſibilis, & incondita.*

Gene. 1.

Terra inuiſibilis.

B Raſponſio. Quia nondum erat vigor quo exornaretur. Infuſa namque ſuper terram aqua videri non poterat, inuiſibilis videlicet & latens. Incondita verò nec adhuc dum exornata, quia incõpoſita & nondum perfecta. Nullus enim illi adhuc vigor erat, nulli flores vel prata, neque plantæ vel germen aliquod.

QVÆSTIO XLV.

A lxxxj.

Qualis erat ille ſpiritus, qui ferebatur ſuper aquas.

Spiritus ferebatur.

Reſponſio. Videtur quidem quibuſdam quòd ſpiritus ille, ſanctus ſit Spiritus, viuificans aquarum naturam. Ego verò aut abſurdè per illud verbum Ferebatur, dico ſignificari motiuam aëris eſſentiã: etiam iuxta Dauid de Deo huius vniuerſi dicẽtem: C *Flabit ſpiritus & fluent aquæ.*

Pſal. 147

QVÆSTIO XLVI.

A. lxxxij

Quare cùm vnam congregationẽ aquarũ dixiſſet poſtmodum multas vocauit? Inquit enim: *Congregata eſt aqua quæ ſub cælo erat in congregationes ſuas.*

Gen 1.

Aquarũ congregationes.

Reſponſio. Vna eſt aquarum natura, & congregatio. Pluraliter verò collectiones vocauit, eo quòd aliud quidem eſt Indicum pelagus, aliud verò Ponticum, & aliud Athlanticum, aliud Proponris, & Ægæum eſt aliud, & aliud Iouius ſinus. Extra verò, terram alluit maximum Pelagus, quod Oceanum vocant. Eam ob cauſam, aquam quidem vt eſt congregata collectionem: vt autem ab alia, ſeparata eſt alia, collectiones vocauit.

Maria.

D

QVÆSTIO XLVII.

A. lxxxiij

Quale lumen ſeparabat diẽ & noctẽ antequam ſol creatus eſſet? Nam ſol & reliqua luminaria poſtea demum ſunt facta. Quomodo ergo illud intelligendum: *Et fuit veſpera & mane dies*: quũ ſol nondũ eſſet?

Lux ante ſolis creationem quænam fuerit.

Raſponſio. *Fiat lux*, dixit Deus, *& facta eſt*. Illa igitur erat, quæ diſtinguebat diem ac noctem. Et dixit Deus, *Fiat lux, & facta eſt*. Lux illa non eſt ſol. Qualis verò lux ſit, audi: Eſt hæc lux illa matutina quæ exoritur diluculo & mundum illuſtrat, antequam ſol oriatur. Nec eſt vt aliquis putet quod Solis hic ſplendor ſit qui Solem præueniens ſtatim lucet & mundum illuſtrat, ſed hoc illud ipſum eſt quod dicit ſcriptura: Et dixit Deus: Fiat lux, & facta eſt lux. Hæc lux magna & ſplendidiſſima quum eſſet, diuiſit eam Deus in luminaria illa, ſolem & lunam, & reliqua.

Gen. 1.

Aurora.

A.lxxxiv

Qvæstio XLVIII.

(Gen 1.)

Quid eſt quòd inquit, *Sint in ſigna & ſtata tempora, & dies, & annos?*

(Signa)

Reſponsio. Signa vocat cognoſcere ſementis faciendæ meſſis & vindemiæ opportunitatem, quo tempore plantandum, & ligna quando cædenda. Nam quiuis temporis articulus peculiare habet opus. Quoduis temporis ſpatium ſuas habet opportunitates, quibus peculiare aliquod opus exerceri debet.

A.lxxxv.

Qvæstio XLIX.

(Planta cur ante luminaria creata.)

Quare plantas quidem ante luminaria creauit
B Deus, animalia verò poſt?

Reſponsio. Proptetea quòd plantæ ſunt inanimatæ, & non habent oculos, ſuntque ante luminaria creatæ. Splendorem enim lucis portabant, poſt luminaria verò tandem animalia creata ſunt. Nam lucem illam magnam quam Deus fecerat, in luminaria diuiſit: quæ lua hinc inde diſperſa, aliquatenus eſt imminuta: quod niſi factum fuiſſet, nō potuiſſent animalia ſuſtinere magnum iubar & ſplendorem tanti ignis. Atque huius quidem rei gratia poſt ſolem & lunam ſunt animalia creata, vt illius ignis ſplendorem perferre poſſent.

A.lxxxvj

Qvæstio L.

(Cur Eua ſimul cū Adam non eſt creata.)

Quare Deus cùm ex terra finxiſſet hominem, non etiam finxit Euam, ſed eam formauit ex eius
C coſta?

Reſponsio. Ne haberent occaſionem dicendi, aliud eſſe lutum Adæ, & aliud Euæ: & lutū Adæ præſtantius eſſe, quodque ex hoc boni & probi homines, ex Eua verò ſint mali, peruerſi & praui: Ideò fecit eos Deus ex eodem luto terræ.

A. lxxxvij.

Qvæstio LI.

(Homo cur omnium poſtremo creatus.)

Cùm præſtantior & mirabilior factura Dei ſit homo (regem enim ipſum ſuper terram fecit, & ſecundùm imaginem ſimilitudinemque ſuam creauit ipſum) cur omnium poſtremum creauit eum Deus?

Reſponsio. Quemadmodum Rea quando in aliquam vrbem aduenturus dicitur: Primū omnem eius apparatum inſtruunt, parantes dona quæ conferant, & totum ſatellitium & hoſpitium, ac tū
D demū aduenit Rea: Ad eundem modū cum homine quoque factum eſt. Primò habitaculum ei procurauit Deus, fecitque ſedem habitationis, ac de omnibus neceſſariis ei proſpexit, poſtea ipſum creauit.

A. lxxxviij.

Qvæstio LII.

(Gen. 1.)

Quid illud eſt, *Faciamus hominem ſecundum imaginem & ſimilitudinem noſtram?* Quid eſt, ſecundùm imaginem: Et quid illud, *iuxta ſimilitudinem?*

Reſponsio. Non eſt Deus, ſicuti ſunt homines, humanam habens figuram, abſit. Sed quod dicit, ſecundùm imaginem: hoc eſt, Sicut in toto mūdo Deus rex eſt & Imperator, & poteſtatem exercet in omnia, & quæ in cælo ſunt & quæ in terra. Sic etiam homo princeps & rex conſtitutus eſt ſuper omnes res terreſtres, qui libera ſua voluntate

(Imago Dei.)

A facit quod vult ſicut ipſe Deus. Et hoc eſt quod dicitur, ſecundum imaginem. Quod verò iuxta ſimilitudinem dicitur, eſt illa bonitas & iuſtitia. Sicut enim Deus bonus eſt, beneficus, miſericors, iuſtus, longanimis, manſuetus, & qui nos amat, & condolet, pacificus, & placidus, qui noſtri miſeretur, & alit omnes homines, atq; hanc bonitatem omnibus exhibet. Ad eundem modum fecit & formauit, & talem vult eſſe hominem, vt omnibus virtutibus exornatus ſit & imitetur Deum quantum quidem humanarum eſt virium, in omni bono opere & honeſtate.

(Similitudo Dei.)

Qvæstio LIII.

A. lxxxix.

Ad quem dixit Deus, *faciamus hominem ſecundùm*
B *imaginem, & iuxta ſimilitudinem noſtram?*

Reſponsio. Infames quidam hæretici hoc ad angelos & ad malos dæmones dictum eſſe contenderunt. Vbi delirant illi ſtupidi, nec intelligunt, quòd non dixit ſecundùm imagines noſtras, ſed ſecundum imaginem noſtram. Dei enim & angelorum ac dæmonum, neque eſſentia nec imago eſt eadem. Ego autem dico. Quòd prævidens vnigeniti filij incarnationem, & humanæ naturæ aſſumptionem, quam ex Virgine naturam aſſumpturus eſſet, cum ſic vnam & eandem Dei & hominis perſonā, ac vnam & eandem ſibi adorationem ab omni creatura oblatum iri intelligeret: ad ipſum vnigenitum filium hunc dixit ſermonem.

(Filio ſuo loquebatur Pater cum crearet hominē.)

Qvæstio LIIII.

A. xc.

C Vtra eſt principium & primas habet, nox vel dies?

(Dies præceſſerit noctem vel contra.)

Resp. A primitiua quidem mūdi creatione, ab eo tempore videlicet quo factus eſt Adam vſq; ad aduentum Chriſti, prior fuit dies, ſicut etiam diuina ſcriptura loquitur, quod dixerit De⁹: *Fiat lux, & facta eſt lux, & quod lucem Deus vocauerit diem, tenebras verò vocauerit noctem.* Primū poſita fuit lux, per hanc enim exiuit primus dies. Et à luce primū inchoantes, in tenebras poſtea deuenimus. A recta namque via ad idola aberrantes, in tenebras errorum delati ſumus. A Chriſti verò aduentu incipit rurſus & diē præcedit nox. Ideò à veſpera incipiētes, ſolenniter celebramus dies ſequentes. Id quomodo factū ſit, audies. Quandoquidem primo à luce defecimus ad tenebras, ab initio quidem fuit lux, tenebræ verò ſunt inſequutæ. Ex eo verò tempore quo Sol iuſtitiæ Chriſtus Deus noſter mundo exortus eſt, & ex
D tenebris errorum ad lucem cognitionis Dei nos reduxit, à tenebris inchoamus, & in luce terminum conſtituimus. Ibi non refert etiam ſi præcedat nox cùm hæc nobis initium det lucis, & ad lucem deducat. Etenim præſens noſtra vita, in ſcriptura tenebræ vocatur, quemadmodum diuus Paulus inquit: *depoſitis igitur operibus tenebrarum induamus arma lucis*, hoc eſt futuri ſæculi. Lux enim dicitur, quod futurum eſt. Arma verò illius lucis ſunt virtutes. Ideò Chriſtus quoque dixit, *Dum lumen habetis, ambulate, ne tenebræ vos apprehendant*, vbi lucem virtutes vocauit, quas virtutes homo, dum viuit, præſtare poteſt. Poſt mortem enim non poterit eas inuenire. Tenebræ verò ſunt, præſens hoc ſæculum, propter tenebricoſas illius actiones. Sicut rurſus inquit Chriſtus, *Qui me ſequitur, non ambulabit in tenebris, ſed habebit lumen vitæ.* Sequi namque Chriſtum, eſt quæ placita ſunt ei facere, & eius,

(Dies ſolemnes incipiūt celebrari à veſpera præcedenti, cur.)

(Vita noſtra tenebra vocatur. Rom. 13. Lux quid. Ioan. 12. Tenebra quid.)

(Ioan. 8. Sequi Chriſtū.)

& eius mandata ſeruare. Talis non ambulabit iu tenebris, hoc eſt, in vanis viis huius vitæ, ſed accipiet & inhabitabit æternam lucem æternæ vitæ quæ futura eſt, & immenſum, quod ibi futurum eſt gaudium & exultationem.

A.xci.

QVÆSTIO LV.

Adam & Eua cur non nouerint nuditatem ſuã ante peccatũ.

Quòd Adam & Eua poſtquam comediſſent, cognouere ſeſe nudos eſſe. Nunquid antequam comediſſent, etiam habebant hunc ſenſum?

RESPONSIO. Quemadmodum infantuli non erubeſcunt, etiamſi nullis veſtibus tegantur, donec paulatim ſumptis incrementis creſcat corpus & pudor: Sic ſanè quoque habet cum Adam & Eua. Nam cum primùm creati eſſent, ſicut modo natus infans, peccati nondum participes, non pudebat eos non eſſe tectos. Poſt admiſſum verò peccatum, conſutis foliis membra ſua contegebant.

A.xcij.

QVÆSTIO LVI.

Quid eſt quòd dicit: *Ecce Adam factus eſt ſicut vnus ex nobis?*

RESPONSIO. Per increpationem Deus vanam imaginationem Adam reprehendens, dicit: Non factus es quod te fore putabas. Nũquid enim Deus es factus, ſicut Sathã dixit tibi, & te decepit? Hoc eſt quod dicit: *Ecce Adam factus eſt velut vnus ex nobis.* Nam maior fieri quum cuperet, factus eſt minor.

A.xciij.

QVÆSTIO LVII.

Gene. 4. Quid eſt quòd inquit: *Reſpectus eius erit ad te, & tu dominaberis ei?*

Cain. RESPONSIO. Oblato dono dixit Deus ad Cain: Munus illud tuum quod obtuliſti, ad te reſpiciat, & tu dominaberis ei, agito cum eo quod voles: nam illud ego non approbaui vel recepi.

A. xciiij.

QVÆSTIO LVIII.

Adam cur primo non eſt mortuus.

Quare quum peccaſſet Adam, Abel qui iuſtus erat, mortuus eſt?

RESPONSIO. Quia non voluit Deus mortis fundamentum eſſe firmum. Nam ſi Adam primus fuiſſet mortuus firmam illa certè baſim habuiſſet, tanquam quæ primum mortuum eum qui peccaſſet abripuiſſet. Quia verò eum qui iniuſtè fuit interemptus, primum recepit, lubricum habet & debile fundamentum.

A.xcv.

QVÆSTIO LIX.

Cain ſeptem peccata commiſit quando fratrem ſuum occidit.

Quid eſt quòd dicit: *Omnis qui occiderit Cain, ſeptẽ vltionibus punietur?*

RESPONSIO. In iis quæ perpetrauerat Cain, primum peccatum fuit inuidia, propter prærogatiuam Abelis. Secundum dolus. Nam interim dum cum eo colloqueretur, inquit: Eamus in agrũ. Tertium, cædes, prioris mali additamentum. Quartum exaggeratio peccati, quòd occidit fratrem. Quintum, quòd parentibus luctum peperit. Sextũ, quòd terram ſanguine polluit. Septimum, quòd mentitus eſt Deo. Interrogatus enim de fratre ſuo Abel vbi eſſet, reſpondit: Neſcio. Septem igitur vltionibus puniendus erat, qui interficeret Cain. Vltiones illæ ſeptem, ſunt iſtæ: Prima, quòd ad iram prouocauit Deum. Secunda, quòd dolore patrem affecit. Tertia, quòd orbam fecit matrem. Quarta, quòd interemit fratrẽ. Quinta, quòd effudit ſanguinem. Sexta, quòd cædem patrauit. Septima, quòd infernum dedicauit.

A.xcvj.

QVÆSTIO LX.

Quid eſt quòd dixit: *Maior eſt culpa mea quàm vt remittatur: viuámque & non moriar?*

RESPONSIO. *Maior*, inquit, *eſt condemnatio mea.* Etenim talis per execrationem Dei factus fuerat Cain, vt terror & membrorum quaſſatio non admitteret, vt vel cibum ſibi in os ingerere poſſet.

A.xcvij.

QVÆSTIO LXI.

Lamech non occidit Cain. Gene. 6.

Quid eſt quòd dicit Lamech: *Occidi virum in vulnus meum, & adoleſcentulum in liuorem meum?*

RESPONSIO. Non dicit hic duo, ſicut exiſtimant quidam, neque Cain intelligit, vt quidam fabulantur, ſed dicit quendam & hũc adoleſcentem. Occidi virum in vulnus meum, & adoleſcentem in liuorem meum: hoc eſt, Virum iuuenem, habẽtem ætatem virilem. Declinauit verò pœnam, propter cõfeſſionem peccati, & ipſe ſua lata ſententia, ſententiam Dei remoratus eſt.

A. xcvij.

QVÆSTIO LXII.

Filij Dei qui.

Quoſnam filios Dei vocauit Moſes, dicens, *Videntes verò filij Dei filias hominum, acceperũt eas ſibi vxores?*

RESPONSIO. Ex Adam quidem natus eſt Seth, tertius enim erat poſt Abel. Ex Seth autem natus eſt Enos, qui Dominum Deum cæpit inuocare. Vnde qui ex hoc nati ſunt liberi, filij Dei vocati ſunt, quemadmodum etiam nos ex Chriſti Domini noſtri nomine, Chriſtiani nominamur. Segregatũ eſt enim genus Seth, nec cum iis commixtum qui erant ex Cain, propterea quòd ille à Deo omnium eſſet maledictus. Poſtea verò videntes filias ex cognatione Cain pulchras eſſe, atq; blanditiis decepti duxerunt eas vxores, & ſuum ita genus corruperũt.

Enos primus inuocator Domini. Genus Seth ſegregatũ.

A.xcix.

QVÆSTIO LXIII.

Quid eſt quòd dicit: *Cùm reſpexiſſet Abrahã, vidit: & ecce aries vnus cornib⁹ implicitus hærebat ad plantã Sabec?*

RESPONSIO. Planta Sabec eſt veneranda crux: Iuxta Hebræos verò videtur Sabec, remiſſio eſſe & condonatio. Aries verò qui in Sabec hærebat ad plantam, quem etiam pro Iſaac holocauſtum obtulit, præfigurauit Chriſtum, immolatum pro nobis ſacrificium Immaculatum, & qui pro nobis in cruce mortem ſubiit. *Nam eius vibice nos omnes ſanati ſumus*, inquit Eſaias, *& noſtros ipſe dolores portauit & propter peccata noſtra vulneratus eſt.* Sicut igitur aries ille pro Iſaac oblatus eſt, ita Chriſtus immolatus eſt pro nobis.

Aries hærens cornibus.

A. c.

QVÆSTIO LXIIII.

Quid eſt quòd inquit Iſaac: *Ecce odor filij mei ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus, & det tibi Dominus de rore cæli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti & olei, & ſeruiant tibi populi, &c.* Gen. 27.

RESPONSIO. Ager eſt mundus, ros verò cæli diuinitas eſt, pinguedo autem terræ eſt humanitas.

Quemadmndum igitur ros quidem inuiſibiliter deſcendit, & in terra conſiſtens apparet, ad eũdem modum Deus Verbum, qui inuiſibilis eſt, per carnem in terra conſpectus eſt, & cum hominibus cõuerſatus. Frumentum verò & vinum ſacramentorum diuinorum ſunt ænigmata. Et omnes populi ſeruiunt Chriſto.

Frumẽtum & vinum.

A.ci.

QVÆSTIO LXV.

Gen. 38. Virga Iacob quid.

Quid per illud ſignificatur, quòd Iacob tres virgas accepit: Populeã viridem, amygdalinam, & ex platanis, & decorticauit eas?

Resp. Tres virgæ ſymbolicè, ſunt tres facultates animæ, rationalis, appetitiua, & animoſitas: vel tres contemplationes, corporum, rerum incorporearum, & ſacræ Triadis. Vel generaliter per amygdalinam virgam, actiuam: per populeam, contemplatiuam: & per eam quæ ex platanis erat, mundum hunc & eius contemplationem innuit.

A.cij.

QVÆSTIO LXVI.

Gen. 32. Caſtra Dei cur viderit Iacob.

Quare Iacob reſpiciens vidit caſtra Dei, & dixit: *caſtra hæc ſunt Dei.*

Responsio. Ideò apparent Iacob Angelorum caſtra, vt animetur & non timeat fratrem ſuum Eſau. Erat enim conſilium Eſau, ipſum occidere. Ideò etiam cum Angelo luctatus eſt, qui dixit ei: Me victo, num hominem times? cognoſcebat verò ſe Deum habere adiutorem.

A.ciij.

QVÆSTIO LXVII.

Gen. 49. Catulus leonis Iuda. Simile.

Quidnam eſt, *Catulus leonis Iuda, de germine fili mi aſcendiſti, accumbens obdormiſti, vt leo*, & cætera.

Responsio. Hoc Chriſto congruit. Quemadmodum enim leo etiam cùm dormit, terribilis eſt: Sic etiam mors dominica terrori eſt tum morti, tũ diabolo quoque. Leonem verò ipſum & catulum leonis vocauit, tanquam regem & tanquam regis filium. Hoc verò: *Quis excitabit eum* ineffabilem eius potentiam declarat. Nam ipſe ſemetipſum excitauit, ſicut ipſe de ſe prædixit, cùm inquit: *Deſtruite templum hoc, & in tribus diebus erigam illud.*

Ioan. 2.

A.ciiij.

QVÆSTIO LXVIII.

Gen 49. Vinea pullus.

Quid eſt quod inquit: *Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem pullum aſinæ ſuæ?*

Responsio. Vineam quidem Hieruſalẽ, pullum verò vocat populum qui eſt ex gentibus, tanquam populum indomitum. Hoc namque Chriſtus quoque ſignificauit, miſſis duobus diſcipulis ad ſoluendam aſinam & pullum, ſuper quem adhuc nullus hominum ſediſſet: Nullus videlicet Patriarcha, nec legiſlator vel propheta de ſalute gentium cogitauit, ſed Apoſtoli ad id ordinati, ſoluerunt humanam naturam peccatis alligatam.

A.cv.

QVÆSTIO LXIX.

Gen 49. Stola, vinum.

Quid eſt quod dicit: *Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ pallium ſuum*, &c.

Responsio. Hoc de Paſſione Chriſti dicit, & corpus quidem, ſtolam vocat: ſanguinem verò, vinum: quandoquidem etiam myſticum illud vinum ſanguinem vocauit Dominus. Illud verò, pulchriores vino ſunt eius oculi, lætitiam, quæ paſſionem eius ſequuta eſt, ſignificat.

A.cvj

QVÆSTIO LXX.

Qui primus nominauit Deum in terra?

Responsio. Diabolus, cùm ad Euam diceret: *Quid eſt quod interdixit Deus ne comederitis de hoc ligno?* *Gen 3.*

A.cvij.

QVÆSTIO LXXI.

Quid futurum eſt cum elementis, item cum ſole, luna & ſtellis in ſecundo aduentu? *Luc. 21.*

Responsio. Simul dabitur ipſis locus aliquis & domicilium, ſed non in perpetuum abolebuntur.

A cviij.

QVÆSTIO LXXII.

Quare Cain quidem execratus eſt Deus, dicens: *Maledictus tu ſuper terram*: Super Adam verò, execrationem impoſuit terræ dicens: *In operibus tuis maledicta ſit terra?* *Gen. 4. Gen. 3.*

Responsio. Eo quòd Cain negauit, & à Deo peccatum ſuum abſcondit, quapropter maiorem quoque in ſe pœnam deriuauit. Adam verò quia confeſſus eſt, magnum illud à ſe ſupplicium depulit. Nam qui ſua peccata confitetur, remiſſionem conſequitur.

A.cix.

QVÆSTIO LXXIII.

Quidnam eſt: *quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt vana?* *Pſal. 2.*

Responsio. Gentes dicit Romanos: Francorum videlicet genus, qui Chriſtum crucifixerunt: Populum verò dicit, caput Iudæorum. Aſtiterunt reges terræ, Pilatus & Herodes. Principes verò Annas & Caiphas.

Francorum genus.

PSALMVS PRO TORCVlaribus.

A.cx.

QVÆSTIO LXXIIII.

Qualia dicit torcularia?

Torcularia.

Responsio. Eccleſias in hoc quibus vinum funditur. Veluti ſacroſanctus Domini noſtri Ieſu Chriſti ſanguis effunditur & ſanctum corpus eius immolatur. Quòd verò dicit Eſaias Propheta: *Torcular ego calcaui prorſus ſolus*, hunc habet ſenſum: Sicuti torcular eſt receptaculum & in eo calcantur botri, ſic etiam Chriſtus conculcauit inimicos ſuos tum intelligibiles, tum ſenſibiles. Dicimus autem & hoc, quòd botrus & vua Chriſtus eſt, qui ſeipſo comminuto, voluntariè preſſus eſt, & ex morte ſua diſtillauit diuinum muſtum, ſuoque ſeipſum ſanguine rubere fecit. Eſt verò omnino ſolus. Nam ſolus ipſe Chriſtus pro nobis mortuus eſt, *non Angelus vel ſenex aliquis, ſed ipſe Chriſtus ſeruauit nos.* Petrus namque Chriſtum negauit, & ipſo paſſionis tempore cæteri quoque Apoſtoli dedere fugam.

Eſa. 63

A.cxi.

QVÆSTIO LXXV.

Quid eſt quòd dicit: *Sitientes venit ad aquas.* *Eſa. 55.*

Responsio. Aqua ſacrum Baptiſma ſignificat, aut lachrymarum fontem, videlicet pœnitentiam.

Aqua.

Hoc

Hoc verò: *Exeuntes emitte, edite, & bibite absque argento*, ſanctum baptiſmum Domini noſtri Ieſu Chriſti ſignificat. Eodem modo per hoc, *Dominus diluuium inhabitare facit*, intelligitur ſactum baptiſma: quia inundat ſuper omnia peccata.

Diluuiũ. Pſ. 28.

A. cxij. ## QVÆSTIO LXXVI.

Pſ. 28. *Vox Domini per flammam ignis perrumpentis.*

RESPONSIO. Significat hoc futurum ſupplicium ignis, qui tandem iuſſu Chriſti dirimetur. Ignis namque duplicem vim habet, ad lucendum videlicet, quod dabitur iuſtis, & ad cremandum, quod peccatoribus dabitur.

Ignis vis.

A. cxiij. ## QVÆSTIO LXXVII.

Pſ. 64. *Flumen Dei impletum eſt aquis*, quid hoc eſt?

RESPONSIO. Per aquam Apoſtoli notantur, qui omnigenis donis & diuina gratia impleti ſunt. Ac quiuis homo qui purus & iuſtus eſt, non aliunde quam hinc talis efficitur. Nam aqua & ros, aliquando quidem in ſcriptura donum Dei, aliquãdo verò animæ tentationes & perturbationem ſignificat. Quando verò inquit: *qui credit in me, flumina de ventre eius fluent*. Et, *Vt ros Hermon deſcendens ſuper montes Sion*, dicit dona Spiritus ſancti. Montes verò Sion, dicit ſpirituales qui viuunt in Deo. Rursus quando dicit, *Saluum me fac Deus, quoniam ingreſſæ ſunt aquæ vſque ad animam meam*. Et, *Vtique pertranſiit anima noſtra aquam fundo carentem*. Hanc aquam, animæ tentationes vocat.

Aqua quid. Ioan. 7. Pſ. 68.

A. cxiiij. ## QVÆSTIO LXXVIII.

Pſ. 67. Quid eſt quod dicit: *Aſcendens in altum, captiuam duxiſti captiuitatem?*

RESPONSIO. Dicit hoc, quod Chriſtus confiſa cruce, deprædatus eſt infernum & captiuum duxit. Et hoc eſt & illud quod ait, *dixit Dominus, Reuertar ex Baſan*, hoc eſt, de cruce ad infernum redibo. Baſan enim ſi interpreteris, turpitudinem ſignificat. Nam Iudæi crucem vt turpem reputant, & ideo execrationis organum vocauerũt eam. Sed Chriſtus eam ſanctificauit, eo quòd in ea ſalutem hominum perfecerit.

Baſan.

A. cxv. ## QVÆSTIO LXXIX.

Pſ. 33. Quid eſt quod dicit: *Diuites facti ſunt inopes, & eſurierunt?*

RESPONSIO. Diuites hoc loco vocat Iudæos, qui inopes facti ſunt, eo quòd occiderunt panem vitæ, & venit ſuper eos fames.

Diuites eſurientes.

A. cxvj. ## QVÆSTIO LXXX.

Pſ. 100. Quid eſt quod inquit: *Mane occidebam omnes peccatores terræ, ad deperdendum ex ciuitate Domini omnes qui operantur iniquitatem.*

RESPONSIO. Huius dicti hic eſt ſenſus, Sicut matutinum tempus diei eſt initium, ſic omnis peccati initium eſt inimici fraudulenta ſuggeſtio. Ideò inquit: *Mane occidebam*, hoc eſt, reſpiciebã ad principia cogitationum, & inueſtigabam earum intentiones, atque adeò peccatores omnes vt pote dæmones, qui faciunt in me peccatum *ad perdendum omnes ex ciuitate Domini*, hoc eſt, ex anima. Anima namque domini ciuitas eſt. Perſequebar enim inquit, & abſcindebam ipſorum capita, tanquã principia ad excindendum eos ex anima, ne operarentur omnem iniquitatem & peccatum.

Peccati initium eſt diaboli ſuggeſtio.

A. cxvij. ## QVÆSTIO LXXXI.

Quid eſt quod inquit: *Catuli leonum rugientes vt rapiant, & vt quærant à Deo cibum ſibi. Exortus eſt Sol, & congregati ſunt, & in ſpeluncis ſuis cubabunt.* Pſ. 103.

RESPONSIO. Catulos leonum dicit prophetas. Rugiebant vero clamantes & dicentes, ac prophetantes incarnationem filij Dei. Exortus verò eſt ſol, hoc eſt venit Chriſtus & tacuerunt Prophetæ, qui prophetauerunt vſque ad Ioannem. Hoc eſt quod etiam alibi dicit ſcriptura, *obſcuram aquam in aeris nubibus. A ſplendore eius nubes diſcuſſæ ſunt.* Obſcuram aquam dicit diuinam ſcripturam, quoniam in caligine Moſes legem accepit à Deo in monte Sina. Quin ipſi Prophetæ quoque non manifeſtè, ſed obſcurè & tenuiter quandammodo viderunt aduentum Chriſti, & manifeſtarunt. Nubes enim vocat Prophetas qui prædicarunt, & vt aquã effunderunt, ſpirarunt que veluti venti diuinũ ſermonem & legem ſuper terram, quæ eſt illa tenebroſa aqua. A fulgore verò eius in conſpectu ſuo, vt ab aſſumpta carne eius coram ſe nubes diſcuſſæ ſunt, prophetæ videlicet receſſerunt, & quieuere.

Catuli leonum ſunt Prophetæ. Nubes.

QVÆSTIO LXXXII. A. cxviij

Quid eſt, *Mons Sion iſte, in quo habitaſti in eo*? Pſ. 73.

RESPONSIO. Diuina ſcriptura multis modis vocem montis interpretatur. Et hic quidem mõs Sion eſt locus Ieruſalem, quem inhabitauit Dominus noſter Ieſus Chriſtus incarnatus ſuper terram. Montem rurſus propriè vocat ſanctiſſimam Deiparam Virginem, veluti quum inquit: *Mons quem Deo placuit ad habitandum in eo. Nam Dominus æternum inhabitabit.* Et alibi habetur: *Deus à Theman veniet, & ſanctus ex monte opaco & denſo.* Mons autem ibi dicitur ſancta virgo mater. Quia quemadmodum ij qui campo oberrantes, & calore æſtuant ſi montem ſubeant, velut rore conſperſi in vmbra ſubter arbores montis, vel aqua ſedant æſtum flammæ: Ad eundem modum hominibus quoque facta eſt ſancta Virgo, quæ rore quodam ſui partus animas hominum æſtu peccati confectas, in vitam reuocauit, & in vmbra alatum ſui filij fouit. Montes verò dicuntur etiam dæmones propter tumorem ſuperbiæ, *Qui tangit montes, & fumigant*, hoc eſt qui dæmonibus appropinquat, qui tanquam fumus diſſipantur & euaneſcunt. Mons item virtus quoque dicitur, quemadmodum ſanctus Gregorius inquit: Siquidem etiam in monte Deus apparet hominibus, ipſe quidem à ſui domicilij ſpecula deſcendẽs nos vero ex terrena humilitate noſtra in ſublime tollens.

Mons Sion. Deipara virgo. Habac 3. Simile. Gregorius.

QVÆSTIO LXXXIII. A. cxix.

Quare virtus dicitur mons?

RESPONSIO. Quia ſicut mons etſi excelſus eſt ſupra terram, cælo tamen eſt humilior, ita qui in vita ſua virtutem exercet, terra quidem eſt excelſior, eo quòd huius vitæ curas & mundi negotia ſuperat, nihilominus tamen eſt inferior cælo, propterea quod adhuc in hac vita exiſtit, & nõdum eſt

Virtus mons dicitur cur.

mortuus, vt penitus hoc mundo liberetur. Atque ob id inter cælom terramq́ue tenet medium, ſicur mons, quemadmodum dictum eſt. *Pſ. 103.* Deinde cùm dicit, Montes excelſi ceruis: altos montes, excelſas virtutes: ceruas verò, ſanctorum animas vocat: quãdoquidem in excelſis actionibus virtutum, ſicut in montibus ceruæ, verſantur animæ ſanctorum. *Ceruæ.* Petta verò confugium leporibus, eſt Chriſtus. Eſtq́ue coofugium eorum qui ſedent in deſerto.

Qvæstio LXXXIV.

A. cxx.

Pſ. 103. Quid vocat habitationem Herodij?

Herodi⁹ quid. Responsio. Herodius, vt aliqui dicunt, eſt auis quæ nidum in deſerto loco, io arboris alicuius cacumine collocat. Veniunt verò peſſerculi, & ſubter ipſam circumquaque in arbore nidificant. Dux autem ipſorum eſt, eiſq́ue præeſt domus Herodij, quæ eos à nociuis reptilibus quæ ipſos lædere volunt, cuſtodit.

B

Qvæstio LXXXIX.

A. cxxj.

Quid dicit Propbeta cùm inquit: *In finem ne perdas Dauid?*

Responsio. Finem ſoæ vitæ dicit Propheta, & orat ne vitæ ſuæ finis veniat, incidatq́oe in aliquod damnum. Nam tota bominis vita ſi malè tranſacta, finis autem eius boous fuerit, beneficium eſt & gratia. Si verò finis diuerſus fuerit, hoc demum eſt miſerum. Orat ergo Propheta, vt ſuæ vitæ finis bonus ſit: nam ideò cooſcripſit hunc Pſalmum.

Qvæstio XC.

A. cxxij.

Pſ. 149. Quid eſt quòd inquit: *Gloriabuntur pij in gloria & exultabunt in cubilibus ſuis?*

Responsio. Pios dicit ſpirituales & ſanctos homines, qui glotiabuntur poſt mottem io cubilibus ſuis. *Cubilia.* Cubilia verò ſunt manſiones & domicilia ſanctorum, quæ poſt mortem inuenient, & exultabunt in regno cælorum.

Alia. Dei perfectionem docens & oſteodens diuina ſcriptura, vocauit ipſam ſomnum, cubile, lectum, & mortem. *Somnus.* Somnum quidem vocat, vt quũ Dauid inquit: *In pace ſimul iacebo ſopitus & dormiam.* Eodem videlicet deueniam, & quieſcam dum viuo in Deo, iuxta Apoſtolum, qui inquit: *Viuo autem nõ amplius ego, ſed viuit in me Chriſtus.* *Gal. 2.* *Cubile.* Cubile verò vocat, quum inquit: *Gloriabũtur ſancti in gloria, & exultabunt in cubilibus ſuis.* D *Pſ. 15.* Sicut enim qui in cubili cubat, requieſcit & ſuauiter dormit: ſic qui perfectus io Deo eſt, & qui creuit in virum perfectum ad mẽſurã ætatis plenitudinis Chriſti, requieſcit in Deo, tanquam cubile reputans diuinam perfectionem. Cubilis autem fulcra dicuntur virtutes. Lectum autem appellat, quum inquit Salomon: *Sexaginta robuſti circundant ipſum.* *Iudi. 13.* Quando enim ad perfectionem venetit iuſtus, circundant, & circa ipſum iocedunt fortes, angeli videlicet. Iuxta dictum illud: *Pſ. 115.* *Semper videbam ante me Dominum, quoniam à dextris meis eſt, ne commouear.* Eſt verò familiare diuinæ ſcripturæ, etiam angelum vocare Dominum. Vt in Manoë: *Deum vidimus*, inquit, cum eſſet in phantaſia Dei. *Mors.* Denique mortem quo que vocauit Dauid diuinam perfectionem cum inquit: *Precioſa eſt mors ſanctorum in conſpectu Domini.* Vides quomodo &

A ſomnum, & cubile, & lectum, & mortem illam eſſe oſtenderit diuina ſcripturaꝰ Mortem autem illam nominauit, quòd ille qui mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato. *Simile.* Quemadmodum enim qui mortuus eſt, non poteſt rurſus reuerti in vitam & amplius peccare, Ita qui apud Deum hoc honore dignus eſt habitus, inde rurſus decidere non poteſt, ſed inquit cum Dauid, *Dominus illuminatio mea & Seruator meus, quem timebo?* *Pſ. 26.* Et cum Paulo: *Siue namque viuimus ſiue morimur, Domini ſumus.* *Rom. 14.* Et rurſus. *Viuo autem non amplius ego ſed viuit in me Chriſtus: quod verò nunc in carne viuo, viuo in fide.* *Gal. 2.* Quapropter ſancti perfecti, mundum contemnunt, & huius mundi voluptates. Et ſancti martyres, etiam cootempſere tormenta.

B

Qvæstio XCI.

A. cxxiij.

Altitudines Dei in gutture ipſorum, & gladij vtrinque acuti in manibus ipſorum: quid hoc eſt? *Pſ. 149.*

Responsio. Altitudines Dei ſunt doctrinæ legis & ſtatuta ſpiritualia, quibus ſpirituales doctores præſtant, habent enim in gutture ſuo, à ſpiritu ſancto dona gratiæ, vt ore ſuo & lingua doceãt populum. *Altitudines Dei.* Ancipites autem gladij ſunt duo Teſtamenta, vetus & noua lex. *Gladij ancipites.* Nam ſicut miles gladium vtraque parte acutum vibrans, inimicos interimit, & populum aſſerit: Sic etiam doctores ſpirituales ancipites habent gladios, doctrinas veteris & noui Teſtamenti, per quas vindictam ſumuot in gentibos, & ad puniendum illas, immittunt irã à Deo, per ſuas ad Deum ſupplicationes. Similiter quoq; in communi, populum fidelium redatguunt & ioſtituunt ad bonum. C Quando verò non audiunt eas, ſed ei quod bonum eſt aduerſantur atque contemnunt illud, tunc etiam ipſis immittunt ſupplicium per ſuam deptecationem ad erudiendum illos vt videlicet caſtigati diſcant noo inobedientes eſſe Deo, & Dei miniſtris. Nam qui ſpitituales homines audit, Deum audit, quemadmodum dixit ipſe Chriſtus. *Luc. 8.* Neque enim ad interitum, ſed ad vtilitatem ipſorum ſpirituales illi caſtigationem inducunt, ad correctionem boni & ad gloriam Dei, tanquam amantes & vltores Dei & oſores mali.

EX EPISTOLIS PAVLI.

Qvæstio XCII.

A. cxxiv.

D Quid eſt quod dicit: *Gloria, honor, & pax omni qui operatur bonum: Iudæo primùm & Græco. Non enim eſt perſonarum reſpectus apud Deum. Nam quicunque ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt; & quicũque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur?* *Rom. 2.*

Responsio. Laudat omnes qui operãtur bonum. Græcum verò non dicit idololatram, ſed piũ qui colat quidem Deum, verùm neque credat in Chriſtum, oeque veterem legem teneat, ſed ſine lege Deum inuocet & colat, ſeruétque nihilominus virtutem aliquam. *Græcus.* Nam talis etiamſi labatur, minus tamen punietur quàm Iudæus, eo quod Iudæus legem tranſgreditur, habetq́ue vehementiorem accuſatiooem. Quando enim audis illud: *Quotquot ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt:* minus ſupplicium reputa. *Rom. 6.* Hoc verò: *Quotquot in lege peccauerunt:* iſti grauiorẽ pœnam & ſupplicium ſubibunt.

QVÆSTIO XCIII.

A. cxxv.

Rom. 6. Qoid eſt illud: *Nam qui inſiti ſumus per ſimilitudinem mortis eius, etiam reſurrectionis conſortes erimus?*

Simile. RASPONSIO. Inſiti ſumus, participes videlicet. Nam quemadmodum corpus Domini ſepultum in terra, mundo ſalutem peperit: Sic noſtrum quoque corpus in baptiſmo ſepultum, nobis ipſis iuſtitiam protulit. Similitudo autem ſic habet, ſicot Chriſtus mortuus eſt, & tertia die teſurrexit: Sic & oos in baptiſmo morientes, reſurgimus. Nã qood infantem ter in aquam immergimus, & ter educimos, mottem, & triduanam Chriſti reſurrectionem ſignificat.

Trina immerſio baptiſmi qua.

QVÆSTIO XCIIII.

A. cxxvj.

Rom. 8. Qoid eſt quod inquit: *Etenim quod lex præſtare non poterat, ea parte qua erat imbecillis, hoc Deus per carnem,* & cætera?

Lex antiqua imbecillis. RSSPONSIO. Imbecillis, inquit, erat lex, videlicet ad iuſtificandum hominem. Non enim poterat homo tyranoidem & vim carnis ſoſtinere. Ideo miſit Deus vnigenitum filium ſuum, vt per carnem ſuum condemnatet peccatum. Hoc verò quod dicit, Iu ſimilitudine carnis peccato obnoxiæ, nõ dixit, Iu carne peccati, ſed in ſimilitudine. Nam humana caro Chriſti in omnibos eſt ſimilis facta homanæ carni, qoatenus verus & abſolutus eſt homo. Peccatis verò caro eius noo fuit obooxia, ſicuti noſtra eſt. *Peccatum enim non fecit, nec inuentus eſt in ore eius dolus.*

Caro Chriſti peccatis non fuit obnoxia.

QVÆSTEO XCV.

A. cxxvij.

Rom. 12. Qoid eſt qoòd dicit: *Date locum iræ.*

RESPONSIO. Et qui te contriſtaoit ac tribulaoit vel affècit iniuria, condona, omnemq́oe vindictam trihue Deo, qui quod æquom eſt diſpenſahit. Illod verò: *Beatus qui nõ iudicat in eo quod probat,* hoc ſignificat: Quando pet diſpenſationem feceris aliquid, qood ad ſalutem fratris tui ſpectat, etiam ſi id omnes iocuſant, tua verò conſcientia te oõ coodemnat, beatus es.

Rom. 14.

QVSTIO XCVI.

A. cxxviij.

1 Cor. 1. Quid eſt quòd inqoit: *Quandoquidem & Iudæi ſignum poſtulant, & Græci ſapientiam quærunt: Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum?*

Chriſtũ crucifixũ prædicare.

D

RESPONSIO. Si dixerimus, inquit, Iudæo: Crede, Reſpondet, Excitate mortuos, medemini inſanis. Si Græco idem dicamus, petit à oohis rhetoricum ornatum in verbis. Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, qoi eſt ſiguorum potentia, & ſapientiæ pelagus. Verùm ipſi quidem offendũtnr, & ſtultam reputant prædicationem, quando Deom crucifixum eſſe aodiunt, quod tamen non mirum: nam qui infirmi ſunt ocolis, non poſſunt purè videre ſolem. Ad eundem modum etiam iſti. Illud autem, *quod ſtultitiam Dei ſapientiorem dixit eſſe quàm homines,* de cruce loquitur. Nam ſapientes & philoſophi etiam præſtantiores, inaniter multum laborarunt & occupati fuerunt, nec quicqoã honi bene recteq́ue egerunt. Crux vero, quam illi ſtultitiam reputabant, mundum ſeruauit, & propte-

Philoſophi inaniter occupati. Crucis vtilitas.

A rea omnes excellit ſapientia, eo qood tanta bona operata eſt.

QVÆSTIO XCVII.

A. cxxix.

Quomodo verò dicit *imbecillitatem Dei robuſtiorem eſſe quàm homines?* *Imbecillitas Dei.*

RESPONSIO. Imbecillitatem Dei vocat ſenſum Apoſtolorum, qui homines erãt idiotæ & illiterati, & tamen breui tempore totum orbem occupantes Reges & ſatrapas, ſapientes & potentes Principes deuicere.

QVÆSTIO XCVIII.

A. cxxx.

B Quid eſt illud: *Sapientiam autem Dei loquimur in myſterio, quæ eſt abſcondita?* 1. Cor. 2.

RESPONSIO. Vides quomodo nominet ipſe ſapientiam quam prius ſtultitiam vocauerat. Etenim myſterium primum, diſpenſaooẽ dicit, ideo quòd nullos oeque angelus, nec alia aliqua creata poteſtas cognouit hoc myſterium & diſpenſationem iſtam, quod in terta Deus carnẽ aſſumpturus eſſet. Illod vero poſteaquam factum eſt, omnibus innotuit: qoemadmodum inquit Apoſtolus: *Vt notum fiat nunc principatibus & poteſtatibus, auſuper cæleſtibus.* Vocat autem alibi quoque myſterium, eximia illa opera Dei, vtpote, natiuitatem, præſepe, baptiſma, crucem, mortem, teſurrectionem & aſcenſionem. Sicot etiam ſanctus Gregorius theologus, myſteria vocat feſta, in ſermone de Locernis, qui incipit: *Rurſus Ieſus ille meus, & iterum myſterium.*

C Hoc autem dicit, proptet feſtum Bapoſmi. Similiter etiam in teliquis.

Myſteriũ *Ephe. 3.* *Gregorius.*

QVÆSTIO XCIX.

A. cxxxj.

Qujd eſt quod inquit: *Si cuius opus exuſtum fuerit, damnum patietur: ipſe vero ſaluus fiet, ſed ſic tanquam per ignem.* 1. Cor. 3.

RESPONSIO. Si cuius opus exuſtum fuerit, damnom patietur tegni cælorom, ſaluus veno fiet ipſe tanquam pet ignem. Quomodo vero ſeruabitur? hoc eſt, ſaluus & integer manebir in igne, nec videhit mortem, ſed opus ipſius ſolommodo cõburetur & confundetur. Ipſe vero æteroum permanebit integer pœnas luens: nec tamen voquam penitus ioteribit.

Saluus per ignẽ.

QVÆSTIO C.

A. cxxxij.

Quid eſt quod dicit: *Paululum fermenti totam maſſam fermentat?* 1 Cor 5.

RESPONSIO. Hoc proptet malos & peruerſos bomines dicit. Nam quemadmodom vetus fermentum exiguom qoidem eſt, multum autẽ farinæ fermentari facit: Ad eundem modum malus bomo, qui io ſe notrit malitiam, impartit etiã alijs, & fit ſcandalum, moltoſq́ue lædit, propterea rurſos dicit: *Expurgate itaque vetus fermentum, vt noui ſitis.* Hoc eſt: Expellite malum & prauum ex vobis, aut vos ab ipſo tecedite: quandoquidem omois malitia inqoinat hominem. Ideò Dauid malos fugiens, inquit: *Non ſedi in conſilio vanitatis, & cum tranſgreſſoribus non incedam. Odi congregationem malignantium.* Et quare feciebat iſta? Dicit alibi rurſos: *Cum ſancto ſanctus eris, & cum electo eris electus, & peruerſo cum*

Simile. fermentũ vetus. Pſ. 25. Pſ. 17.

peruerſo. Etenim qualis eſt ille cum qoo conuerſatis, talem te quoque reddet.

QVÆSTIO CI.

A. cxxxiij.

Quid eſt quod dicit: *Eſcæ ventri deſtinatæ ſunt & venter eſcis. Deus autem & hunc & illas abolebit?*

Venter. Crapula. RESPONSIO. Ventrem dicit crapulam, non ipſum ventrem. Ad crapulam, inquit, habet venter deſiderium, & hæc ad illum. Sed qui crapulæ ventríque deditus eſt, non poteſt ſeruire Deo, ſed ſui ipſius ventri ſeruus eſt. Ideo aboleuit illum, dicẽs: Deus & hunc & illas abolebit, hoc eſt, & cibos & guloſitatem. Non enim ventrem aboleuit, abſit. Audi enim quid dicat ipſe: *Corpus verò non ſtupro, ſed Domino.* Quapropter non aboleuit vẽtrem, ſed crapulam, nec etiam mediocrem cibum, ſed immoderatum: ſiquidem ex his ſcortatio gignitur. Inquit ergo, *Corpus non eſt datum ſub poteſtatem ingluuiei, vt in ſcortationes incidat, ſed vt Domino ſeruiat.* Sicuti rurſus retrò dicit alicubi: *Omnia mihi licent, ſed ego non redigar in poteſtatem à quoquam.* (1 Cor. 10.) Hoc ipsũ nihil eſt aliud quàm quod hic dicit: quòd omnes quidem cibi quos creauit Deus homini nutrimentũ, boni ſunt & licet mihi omnibus frui, eiſque nutriri, ſed illorũ ſeruus non ero, neque ſub ſuam poteſtatem me rediget gula: nam non conducit, nec ædificat in me bonum. (Cibos eſſe bonos.) Quapropter, neceſſariis contenti, reſpuamus reliqua non tantum velut inutilia ſed etiã tanquam quæ noceant, & quæ gignant abſurdas concupiſcentias iis qui ea poſſident.

QVÆSTIO CII.

A. cxxxiiij.

Quid eſt quòd dicit: *Et omnes in Moſen baptizati ſunt?*

Baptiſmi ſignum mare Rubrum. RESPONSIO. Baptiſmi ſignum erat, quod per rubrum mare pertranſiuit Iſraëliticus populus. Nã ſicut illi tranſmiſſi, effugerunt inimicorum inſidias & in deſerto nutriebantur manna: ſic etiam baptizati liberantur à ſpirituali Pharaone, & ab Ægyptiis dæmonibus, ſuſtentanturque ſupercæleſti pane ſanctificati. Quia verò de baptiſmo ſermo eſt, dicemus de eo manifeſtius.

DE SANCTO BAPTISMO.

Primũ baptiſmi ſignum.
Primum baptiſma fuit, inundatio diluuij ad ex-
cindendum peccatum. Secundum fuit Moſis, quã-
2 do tranſiuit rubrum mare. Typicum enim erat. Nã
ſicut illic erat mare, ſic in baptiſmo eſt aqua. Et ſi-
cut illic erat nubes, ita hic eſt Spiritus ſanctus. Quæ
autem iſta nubes fuerit, audi: Cum egrederentur
ex Ægypto Hebræi cum Moſe, miſit nubem veluti
columnam ignis, quæ illis luceret noctu, vt videli-
cet noctu quoque poſſent ambulare, ne ad ipſos
vſque pertingerent Ægyptij. Sequebatur autẽ illos
nubes à tergo, & tegebat eos, ne ipſos Ægyptij vi-
dere poſſent. Atque hoc eſt ſecundum baptiſma.
3 Tertium erat legale apud Hebræos. Nam quicun-
que erat immũdus, aqua lauabatur, & ſuas quoque
4 veſtes lauabat, & ſic redibat in caſtra. Quartũ bap-
tiſma fuit Ioannis. Introductoriũ quidẽ erat illud,
nondum tamen omnino ſpirituale, ſed ad pœnitẽ-
5 tiam ſolũmodo. Quintũ, eſt baptiſmus Ieſu Chri-
ſti, quo etiam ipſe baptizatus eſt. Eſtque hoc totũ
6 ſpirituale, quo nos quoque baptizamur. Sextum
baptiſma lachrymis cõſtat, eſtque verè laborioſum
duruinque. Veluti qui per ſingulas noctes lauat le- Pſal. 6.
ctũ ſuũ, qui pœnitentia ducitur, & luget ſuper pec-
catis quæ cõmiſit. Septimum baptiſma per marty- 7
rium & ſanguinem eſt, quo Chriſtus quoque bap-
tizatus eſt. Eſtq; tantò aliis honeſtius, quantò mi-
nus denuò pollutum eſt ſordibus. Octauum & po- 8
ſtremũ non ſalutare ſed audens eſt, quod æternum
ſine fine punit peccatores.

QVÆSTIO CIII.

A. cxxxv

Quid eſt quòd inquit: *Caro & ſanguis regni Dei hereditatem conſequi non poſſunt?* (1. Cor. 15.)

RESPONSIO. Quod quicumque carnem ſuam fouet & nutrit ad ſatietatem, regnum Dei conſequi non poteſt.

QVÆSTIO CIV.

A. cxxxvj.

Quid eſt quòd inquit: *Qui non diligit Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, ſit anathema, maranatha?* (1. Cor. 16.)

RESPONSIO. Hoc eſt: Ab eccleſia & à fidelibus ſegregate eum, ſitque ſeparatus à populo ille qui non credit. Dominus enim venit, quod ſignificat Maranatha, ſi interpreteris.

QVÆSTIO CV.

A. cxxxvij.

Quid illud eſt: *Si quis noua in Chriſto creatura, renouatur?* (2. Cor. 5.)

RESPONSIO. Hoc eſt: Si quis in Chriſtũ credidit, in aliam vitam tranſiuit. Nam è ſupernis eſt natus per ſpiritum & viuit non eam quæ in peccatis, ſed vitam quæ eſt in ſpiritu.

QVÆSTIO CVI.

A. cxxxviij.

Ter feci naufragium, quid eſt? (2. Cor. 11.)

Naufragiũ apoſtolo quid. RESPONSIO. Latenter innuens dicit, quòd ter naufragiũ paſſa ſit humanitas. Primùm per tranſgreſſionem. Secundò in diluuio temporibus Noë. Tertiò poſt acceptam legem, quũ in idololatriam incidiſſet populus vſque dum venit Chriſtus gubernator animarũ qui erexit velum crucis, & tranquillam nobis nauigationem ad cælos parauit.

QVÆSTIO CVII.

A. cxxxix.

Quid eſt: *Noctem atque diem in profundo egi?* (Ibidem.)

Nox. Dies. RESPONSIO. Noctem dicit conuerſationem in tenebroſis erroribus ante aduentum Chriſti. Diem verò vocat vitam poſt aduentũ Chriſti tranſactam in claritate baptiſmi. Dicũt autẽ quidam, quòd in medio pelagi nauigauerit: alij, quòd natauerit: vbi neque terram neque montes videre potuerit.

QVÆSTIO CVIII.

A. cxl.

Quid eſt illud: *Datus eſt mihi ſtimulus per carnẽ nuncius Satanæ vt me colaphis cædat?* (2 Cor. 12.)

Nuncius ſatanæ. RESPONSIO. Satan aduerſarius dicitur. Nunciũ igitur Satanæ dicit Alexandrum ærarium fabrum, Hymeneum & Philetum qui diuexabant ipſum, & reſiſtebant, dicentes reſurrectionem iam fuiſse: qui etiam apprehenſum eum, in carceres proiiciebant, & multis afficiebant malis.

QVÆSTIO CIX.

A. cxlj.

Quid illud eſt: *Sufficit tibi mea gratia?* (Ibidem.)

RES-

Responsio. Hoc eſt: Sufficit tibi mea gratia, qua mortuos excitas, & cæcis viſum das, & alia ſigna facis. A perſequutoribus verò pulſi & exagitati perſequentes vincite.

A.cxlij.

Quæstio CX.

Gal. vlt. Quid eſt quod inquit: *Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo?*

Mundo crucifigi. Responsio. Mundum & curas eius relinquere, concupiſcentiis & affectibus mori, ieiunare, vigilare, & in diſciplina affligi. Sicut alibi dicit: *qui vero Chriſti ſunt, carnem crucifixerunt cum affectibus & concupiſcentiis.*

A.cxliij.

Quæstio CXI.

Epheſ. 2. Quid eſt quod dicit: *Interſitium maceriæ diruit?*

Responsio. Hoc eſt, inimicitia quam omnes homines habebamus aduerſus Deum propter noſtra peccata. Cat ue igitur aſſumpta, Domin⁹ Deus, & mortuus, ſoluit peccatum quod nos à Deo ſeiugebat. Atque ſic in pacem redigit omnia, & nos fecit filios Dei. Nam deleuit, quod aduerſus nos erat Chirographum in cruce. Quid autem fuerit Chirographum, audi: Cùm peccaſſet Adam & accepiſſet manu ſua de ligno, comediſſetque, ſcriptū eſt eius manu peccatum, quod apud ſe ſcriptum diabolus habuit. Cùm autem in ligno, hoc eſt in cruce penderet Chriſtus, & per ſuas manus clauis vulneraretur: tunc in cruce ſcriptum illud affixit & deleuit. Ipſe namque diabolus qui Chirographum illud transgreſſionis Adam tenebat tamdiu retinuit, donec in cruce à Chriſto ligaretur.

Chirographum quid.

A.cxliiij.

Quæstio CXII.

Ephe. 5. Quid eſt quod inquit. *Expergiſcere qui dormis, ſurge à mortuis, & illuceſcet tibi Chriſtus?*

Peccatis immerſi pro mortuis habentur. Responsio. Dormientem vocat eū qui peccatis immerſus eſt. Nā qui in peccatis viuit, mortuus dicitur. Etenim vt mortuus immobilis eſt, ita qui in peccatis eſt mortuus, ad bonū nō mouetur.

A.cxlv.

Quæstio CXIII.

Epheſ. 6. Quid eſt illud: *Induite totam armaturam Dei?*

Armatura Dei. Responsio. Totam armaturam Dei dicit Spiritum ſanctum. Nam qui Spiritus ſancti non eſt particeps, nihil poteſt aduerſus oppoſitos nobis potentatus. *Etenim non eſt nobis*, inquit, *lucta aduerſus carnem & ſanguinem.* Non aduerſus homines videlicet bellum geritur, *ſed aduerſus principatus.* Principatus autem dæmones vocat qui in hoc mundo principatum tenent ſolummodo tamē in operibus tenebrarū. Hoc verò quod inquit, *in cœleſtibus*: docet, quòd non propter rem nihil nos oppugnent dæmones, ſed propter cæleſtia bona. Quādo enim ad tegnum cæleſte contendimus vehementer nobis reſiſtunt. Ideo nos ſemper vigilare conuenit & virtute per gratiam Chriſti vincere, Scutum autem fidei, fidem vocat, ſynceram & feruidam.

Scutum fidei.

A.cxlvj.

Quæstio CXIIII.

Quid eſt quod dicit, *Poſtquam exuiſtis veterē hominem, & induiſtis nouum qui renouatur?*

Responsio. Veterem hominem dicit eum qui primus poſt lapſum Adæ natus eſt, vel improbitatē eius & malitiā. Nouum hominē intelligit conuerſationem Chriſtianam, piam videlicet & bonam.

A.cxlvij.

Quæstio CXV.

Col. 3. Quid eſt quod inquit: *Ne doleatis quemadmodum cæteri qui non habent ſpem?*

Responsio. Qui non habent ſpem reſurrectionis, illis conuenit dolere. Nota autem quomodo de Chriſto dixerit, quòd mortu⁹ ſit & reſurrexerit: De cōmuni verò populo dixit qui obdormierunt, vt oſtenderet etiam eos qui dormiunt eſſe reſurrecturos. 1.The. 4.

A.cxlviij

Quæstio CXVI.

Quid eſt quod dicit: *Non rapinam arbitratus eſt æqualem ſe eſſe Deo?* Philip. 2.

Responsio. Quod Apoſtolus dicit, eſt eiuſmodi: Filius Dei, qui etiā ipſe Deus, volens in terram deſcendere & incarnari, nō veritus eſt à ſua dignitate diſcedere. Neque enim ex rapina diuinitatem ſuā habebat. Veluti ſi quis per rapinam aliquid habet, timet ne illud perdat. Talis non erat Chriſtus. Abſit. Sed cùm verus Deus eſſet, homo quoque fieri voluit.

A.cxlix.

Quæstio CXVII.

Quid eſt illud: *Hoc enim vobis dicim⁹ in verbo Domini?* 1.The. 4.

Responsio. Verbum Domini quod dixit, hoc eſt, quòd audituri ſint vocem filij Dei, & quòd qui audierint, ſint victuri: Hoc, inquit, & nos dicimus, quod nos qui viuemus & reliqui erimus in aduentu Domini nequaquam præueniemus eos qui obdormierunt. Viuentes ſunt, qui tum inuenientur in reſurrectione. Inuenientur enim homines in illo die, nec videbunt mortem: veruntamen nō præuenient eos qui obdormierunt ante. Nā primùm reſurgent mortui, deinde qui viuunt immutabuntur, & ſimul cum illis rapientur in occurſum Domini in aëra. Qualis autem iſte raptus futurus ſit, audi. Quando Dominus celeuſmare, hoc eſt, hortatu, & angeli clamabunt: Surgite, venit enim ſpōſus: Tūc de cælo deſcendet. Et primum reſurgent mortui, deinde autem ij qui tunc viuent, immutabūtur & fient incorruptibiles. Et poſt hæc omnes ſancti & digni rapientur in nubibus, & Dominū voſtrū de cælis venientem excipient, quemadmodū inquit: *Et nos rapiemur in nubibus in occurſum Domini in aëra.* Nam hæc eſt gloria & corona iuſtorū. Peccatores vero expectabunt ipſum donec deſcendat. Atque hoc nō fit aliter, quā ſi vrbs aliqua reducem regem excipiat. Ibi nāque optimates & qui cæteris præſtant, egrediuntur ei in occurſum: pauperes autem & abiecti expectant, donec in ciuitatē veniant. Ad eundem modum etiam de Chriſto cogita. Deſcendente illo de cælo, omnes iuſti & boni rapientur in cælū vt obuiā procedāt venienti Domino noſtro Ieſu: Peccatores autem, in terra ſtabunt expectantes.

Viuentes qui.

Raptus qualis futurus.

Gloria & corona iuſtorum.

A.cl.

Quæstio CXVIII.

Quid eſt quòd dicit: *Nemo qui militat implicatur vitæ negotiis, vt ei qui ſe in militiam delegit, placeat?* 1.Tim. 2.

Responsio. Si ille qui terreno regi militat, nō poteſt placere niſi alias vitæ curas reliquerit: quāto

magis id in malitia quam ſub cæleſti rege militamus, fieri conuenit?

QVÆSTIO CXIX.

A.clj.

1 Cor. 2.

Quid eſt illud: *quod ſi certat etiam aliquis, non coronatur, niſi legitimè certauerit?*

RESPONSIO. Nã etiam ſi quis miles bellũ ingreſſus fuerit, neque ſic qooque coronatur, niſi cũ aduerſario manum conferens, percuſſerit & interficerit eum. Nam hoc eſt illud legitimè certare.

QVÆSTIO CXX.

A.clij.

Ibidem.

Quid eſt illud: *Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere?*

RSSPONSIO. Hoc de ſpiritualibus doctoribus dixit, quod ſit cõueniẽs, vt doctor qui pro ſe & pro ſuis auditoribus laborat & decertat, primũ à Deo mercedẽ recipiat, deinde diſcipuli ſui. Nã agricola qui fruct⁹ ſuos collegit, ille primus de eis in domo ſua ſibi recõdit. Atque ſic demũ aut eleemoſynam elargitur, vel ſatisfacit debitoribus. Aliud de eodẽ. Et aliter: Quicũq; vult op⁹ Dei exercere, qui alios docere, vel aliquibus vult prodeſſe, decet illũ qui alios docet, imprimis operari virtutes, & vt accipiat à Deo dona gratiæ, proferatque fructus ſancti Spiritus, atque theſauros cognitionis bonorũ Dei. Ita fiet vt aliis quoque poſſit impertiri dona. Nã ſi quis aliqoẽ oleo ſuis manibus vnctutus, oleum nõ habeat, quomodo impertiuerit aliis id quod ipſe non habet? Ad eundem modum de iis qui docent alios, eſt ſentiendum, ſicuti dictum eſt.

QVÆSTIO CXXI.

A.cliij.

Quid eſt. *Cogita quæ dico?*

RESPONSIO. Quia per parabolas ei ſcripſerat omnia, propterea dicit: Attende. Et non obedierũt mandato Moſis quod præceperat, quorum periere tria millia. Et hoc eſt qund dicit ſcriptura: Quorum membra conciderunt in deſerto.

QVÆSTIO CXXII.

A.cliiij.

Heb. 2.

Quid eſt illod: *Omnis tranſgreſſio & inobedientia iſtã præmij repenſationem accepit?*

RESPONSIO. Quicunque tranſgreſſi ſunt & inobedientes fuerunt in lege veteri, cõdigna pœna ſunt affecti. Nam Adã qui tranſgreſſus fuerat, coodẽnatos eſt, Cain cùm peccaſſet, execrationis pœnã luit. Et illi qoi tẽporibus Noë mala perpetrauerãt, aqua ſubmerſi ſunt. Sodomitæ qni turpibus ſeſe facinoribus inquinauerãt, horribiliter interiere. Et Iudæi ſæpius adoerſus Prophetas inſurgentes, percuſſi ſunt à Deo, ſuppliciiſq; affecti pœnas dedêre. Nunc igitor hoc dicit, Quòd ſi in veteri Teſtamẽto quicũque reprobarunt & inobedientes fuere mãdatis Domini, & quidem iis quæ per angelos & per Prophetas fuerũt adminiſtrata, nihilominus tamẽ iuſtã pœnam perſoluerunt, & in ſe accumularũt irã Dei, quomodo nos effugiemus, ſi tantã neglexerimus ſalutẽ, quæ neque per angelos, neqoe per Prophetas nobis eſt tradita, ſed per ipſum Chriſtum & Deũ? Nam veteris quidem legis miniſter fuit Moſes. Multùm igitur hæc legiſlatio præſtat veteri, quod illa per ſeruum ſit adminiſtrata, hæc verò per ipſum Dominũ. Debemus ergo, dubio procul, ea quæ nobis præcepta ſuot præſtare, ne nobis quàm veteribus grauius iudicium ſit ſobeundum.

Gene. 3.
Gene. 4.

Omnes inobediẽtes pœnas luerunt.

QVÆSTIO CXXIII.

A.clv.

Ibidem.

Quid eſt: *Non enim angelis ſubiecit orbem terræ futurum de quo loquimur?*

RESPONSIO. Orbem terræ ſecundi aduentos ſui iudiciuoi vocat, quando reddet vnicuique ſecũdùm ſua opera. Hoc verò quod inquit: *De quo loquimur*, illum ſignificat, pro quo decertamus ſalutem conſequi cupientes. In eo die, inquit Apoſtolus, nõ dedit Deus poteſtatem angelis mundum iudicãdi, ſed omne iudiciũ dedit filio ſuo. Et quia filius Dei, qui etiam ipſe Deus eſt, habet omnem poteſtatem iudicandi mundum, quid paſſuri ſunt ij qui mandatis eius noo obtemperarunt? Nã ſi inobedientes in lege veteri, quæ per angelos eſt lata, tanta paſſi ſunt id que non angelis iudicantibus mundum, quidnam illi patientur qui oon obediunt ipſi Domioo.

Inobedientes.

QVÆSTIO CXXIIII.

A.clvj.

Ibidem.

Quid illud eſt: *Quid eſt homo quòd memor es eius?*

RSSPONSIO. Hominem & filium hominis Chriſtum dicit, ſicut eſt per omnia conſubſtantialis patri, tanquam verus Deus & verus homo.

Homo.

QVÆSTIO CXXV.

A.clvij.

Ibidem.

Quid eſt: *Minuiſti eum paululum infra Angelos?*

RSSPONSIO. Pauliſper inferiorem dicit, quòd Chriſtus apud inferos tribus diebus & tribus noctibus fuit.

QVÆSTIO CXXVI.

A.clviij.

Ibidem.

Quid eſt: *Eum verò qui paululum quiddam diminutus fuerat infra Angelos, cernimus Ieſum propter cruciatum mortis, gloria & honore coronatum in morte.*

RESPONSIO. Gloria & honor Chriſti, crux eſt: quia innumera bona per crucem cõtigere, conculcata namque eſt mors, & in exilium relegata maledictio. Infernus ceſſit in prædam, peccatũ eſt abolitum, tranſgreſſio ſublata, natura hominum ab affectuũ ſeruitute liberata, diabolus eſt ligatus, plantata eſt ſalus, reſurrectio eſt patefacta, malitia eſt abacta, vita eſt orta, idololatria diſſoluta: & quod admirandum eſt maximè, quod Antiqui vetereſq; Prophetæ in Chriſti ſanguine & aqua ex eius latere profluente baptizati ſunt. Id quomodo factũ ſit, audi: Quoniã ex quatuor elementis cõſtat humanũ corpus, in ea poſt mortẽ rurſus reſoluitur. Ita cum Chriſto quoque factũ eſt. Nã ſanguis & aqua, quæ ex ſancto latere Chriſti fluxere, reſoluta ſunt in id, in quod etiã Prophetarum ſanguis reſolutus eſt, videlicet in elementa, quæ ibi inueniens baptizauit. Quòd ſi quis nunc obiiciat, quòd etiam infidelium corpora baptizauerit: reſpondemus, Non. Nam ſicut aqua diffluens, quaſcunque quidẽ reperit herbas virẽtes, eas irrigat & potat: quas autẽ aridas inuenerit, iis nihil prodeſt: ſic etiã hic eſt cogitandũ.

Crux eſt gloria & honor Chriſti.

Prophetæ baptizati.

QVÆSTIO CXXVII.

A.clix.

Heb. 2.

Quid eſt quòd dicit: *Nunc verò nondum videmus omnia eſſe illi ſubiecta: propterea quòd orbem nondum penetrauerat prædicatio?*

RSSPONSIO. *Decebat eũ, videlicet Deum & patrem per quẽ omnia facta ſunt & ſubſiſtunt, ducẽ vitæ, Chriſtum ſcilicet, multos filios ad gloriã & regnum cælorum adducentẽ* (filios autem vocat ſpirituales & ſanctos homines) *per paſſiones perfectum exhibere & glorioſum.*

QVÆS-

A.clx.

Qvæstio cxxviii.

Heb.8. Taberna culum.

Quid eſt quod inquit: *Et veri tabernaculi quod fixit Deus & non homo?*

Responsio. Tabernaculum dicit cœlum, quod non curauit homo, velut in terra facere ſolent Eccleſiarum templa. Abſque manibus factum eſt, vtpote quod fabricatum cõfirmatumq́; eſt verbo Dei.

A.clxj.

Qvæstio cxxix.

Heb.11.

Quid eſt: *Sancti omnes per fidem expugnauerunt regna?*

Exempla ſanctorũ qui fide vicerunt Regna.

Responsio. Abraham, Moſes, Ioſue filius Naue, operati ſunt iuſtitiam. Abraham, Phinees & Dauid promiſſiones acceperunt. Similiter Ioſue filius Naue, & Chaleb. Occluſerunt ora leonum: Daniel in leonum ſouea. B Extinxerunt vim ignis, tres illi pueri in ignea fornace. Effugerunt acies gladij, Helias & Dauid validi facti ſunt ex imbecillitate, velut Ezechias. Effecti ſunt robuſti in bello, veluti Samſon: qui vna aſini maxilla mille proſtrauit exteros. Mulieres acceperũt ex reſurrectione mortuos ſuos, Sunamitis & Sathia. Alij verò diſtenti ſunt, Iacobum fratrem Domini dicit, & alios quibus amputata ſunt capita. Nam iſtud diſtendere nihil aliud eſt quàm decollare. Alij rurſus ludibriis & flagris explorati ſunt, Eſaias, Hieremias, & Michæas. Lapidati ſunt, Stephanus & Nabot. Diſſecti ſunt, Eſaias quem ſerra lignea ſecarunt Iudæi. Tentati ſunt, veluti Iob. Occiſione gladij occubuerunt Iacobus & Zacharias, & alij. Atque omnes iſti teſtimoniũ promeriti per fidem, nondum acceperunt promiſſionem. C Omnes videlicet iſti ſancti teſtimonium ſunt promeriti, quod placuerint Deo, etſi nondum fruãtur gaudio regni cœlorum & eorum bonorum quę promiſſa ſunt iuſtis, ſed expectant ſecũdum aduentum, vti tum coronentur omnes in vno horæ momento. Nam hoc eſt quod inquit Apoſtolus: *Quòd Deus de nobis melius quiddam prouiderit, ne ſine nobis conſummarentur.* Nam ante conſummationem omA nium ſanctorum, non accipiunt iſti vel dimidiam partem promiſſorum bonorum. Arrabona quidem & ſpem habent, ſeparatique ſunt à peccatoribus. Ipſam verò perfectionem nondum ſunt aſſequuti, quæ eſt præſtabilior. Nimirum vt omnes eodem tempore ſimul intrent in regnum, & æqualiter omnes ſancti bonorum Dei participes fiant.

Qvæstio cxxx. A.clxij.

Heb.12.

Quid eſt: *Quum tanta ſepti ſimus nube teſtium?*

Sanctorũ interceſſio.

Responsio. Nubem teſtium ipſos teſtes vocauit. Nam irrorant nos qui in peccatis detinemur & æſtuamus, & vmbra ſuæ interceſſionis nos contegunt.

A.clxiij.

Qvæstio cxxxi.

Ibidem. Onus.

Quid eſt: *Omni onere depoſito, & tenaciter inhærente peccato?*

Responsio. Onus vel aceruum, multitudinem vocat. Sic autem inquit: Quandoquidem habemus tantam multitudinem ſanctorum teſtium, inſtar nubium irrorantem nos, in interceſſionem precum, quas pro nobis fudere, confiſi imitemur & nos illorum virtutes. Et omni peccatorum abiecta mole, atque tenaciter inhærente, peccato relicto, per tollerantiam & longanimitatem, curramus in virtutis certamine. Tenaciter autem vel facilè inhærens peccatum dixit, eò quòd id ſolum non habet vnum aliquem certum locum vbi conſiſtat, ſed ſtatim vertitur atque diſſoluitur. Peccatum enim radicem non habet, nec etiam habet fructum. Euaneſcit verò ſtatim, & ſoluitur, ſi gladio pœnitentiæ excindatur. Nam ſecuris, eſt pœnitentia excindens omne malum. Eſt autem pœnitentia non tantum inclinatio genuum, ſed abſtinentia à malo. Item labores, lachrymæ & preces ad Deum pro præteritorum peccatorum remiſſione. Nam ideò pœnitentia, reſipiſcentia dicitur, quòd mentem à malo ad bonum transferat.

Pœnitentia quid.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI.

QVÆSTIONES ALIÆ IOANNE *Lampadio interprete.*

Qvæstio I.

QVID eſt Deus?

Resp. Deus eſt eſſentia intelligens, quæ nec ſub aſpectum cadit, nec verbis explicari poteſt. Deus eſt Spiritus carẽs materia, oculus non dormiens, animus immobilis. Deus eſt eſſentia creatrix omniũ viſibiliũ & inuiſibilium creaturarũ.

Qvæstio II.

Deus quare dicitur Deus?

Resp. Deus dicitur, quod omnia videat. Vox enim ea Græcis eſt à videndo, quaſi dicas contemplatorem omnium.

D Aliter: Deus dicitur à currendo ſiue mouendo, quòd intelligibiliter ſine tempore moueat omnia. Deus enim vbique præſto eſt.

Qvæstio III.

Quot ſunt Dij?

Resp. Vnus eſt Deus Deorum & Dñs dominantiũ: Et præter illum non eſt Deus alius. Dicuntur & homines Dij, ſed ex gratia: vt, *Dixi dij eſtis, & filij altiſſimi omnes.* Pſal. 81.

Qvæstio IV.

At ſi eſt vnus, quomodo illũ vnum Deũ profitemur tribus perſonis conſtantem, eſſe Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum? Ecce enim tres profitemur & non vnũ? At tu doce nos, quomodo vou-

Mm

ſit Deus,& quomodo viciſſim tres perſonas de Deo
enunciemus. Permirum hoc nobis videtur,eſſe vnū
aliquem & conſtare tribos perſonis.

Respon. Diligenter animum aduerte, & intel-
lige ſacræ Trinitatis myſterium quatenus mens hu-
mana complecti poteſt. Niſi quod,vt mihi videtur,
hoc dicitur,quoad eius obverborum penuriam fie-
ri poteſt. Deus enim explicari neqoit,ac propterea
non poſſumus comprehendere naturam eius. Neq;
noſtri ſimilis eſt vna ſola conſtans perſona. Quod ſi
enim eſſet vna perſona, cognoſceremus eum; vti
nouimus nos inter nos. Sed eſt vnus quidem Deus,
tres autem eius ſunt perſonæ. Et vide nunc quæ di-
cātur. Quemadmodum Sol eſt vnus: Sol autem ha-
bet radium & lucem, & ſunt in Sole tres ſubſiſten-
tiæ: Orbis, radius,& lux. Orbis quidem eſt recepta-
culum æſtus: radius verò qui deſcendit lucidus, re-
percutiturad terram: lumen verò lucet etiā in vm-
broſis locis ſine radio. Et ecce tres ſunt ſubſiſtētiæ,
Orbis,radius,& lux. Non dicimus autem tres ſoles,
ſed vnum Solem, nec dicimus vnam ſubſiſtentiam,
ſ:d tres. Si enim interrogeris, quot ſint ſoles in
cœlo,dicturus eſſes,qund vnus ſit Sol: ſi verò inter-
rogeris quot ſint ſubſiſtentiæ Solis, dictutus eſſes,
quod tres: Orbis, tadius, & lux. Sic etiam cogita de
Deo. Deus eſt vnus, perſonæ aotem vnius Dei tres,
Patris, Filij,& Spiritus ſancti. Et ex hoc cogooſce
quod quemadmodū Sol conſtat tribus ſubſiſtentiis
ita & vnus Deus tribus perſonis. Typus enim Patrix
eſt Orbis ſolaris: typos Filij eſt radius: typus Spiritus
ſancti eſt lumen Solis. Proinde dic ita: In Sole, Or-
bis,radius & lumen: non dicimus autem tres Soles,
ſed vnum & ſolum: Similitet & in Deo Pater, Filius
& Spiritus ſanctus, vnus Deus,& non tres. Et viciſ-
ſim dic ita: in Sole inſeparabilis Otbis, & tadius &
lumen, nō enim ſegregantur à ſe inuicem: quapro-
pter dicitur vnus Sol & non tres, & eandē ob cauſ-
ſam dicitut vnus Deus & non tres: quoniam non
ſegregantut tres petſonæ, Patris, Filij & Spititux
ſancti vnius Dei à ſe inuicem. Et quemadmodum
Orbis Solaris generat radium,& emittit lumen: ita
Deus & Pater generat Filium, & emitt:t Spititum
ſanctum. Repete apud animum diligenter: qoem-
admodum radius Solis deſcendit ex cœlo ad terram
neque ab Orbe Solari ſeparatur, nec in cœlo deſide-
ratur, neque in terra, ſed eſt in Orbe Solari,& in cę-
lo,& in terra, & vbique: ſed neque ſupra deſidera-
tur, nec infra: ſic etiam Filiux & Sermo Dei deſcen-
dit ad terram,& neque Patrem dereliquit, neq; cœ-
lum, neque tertam: ſed erat in gremio Patris inſepa-
rabilis,& ſupra,& infra, & vbique: neque vſquam
deſideratus eſt. Et quemadmodū lumen Solare eſt
& in Otbe Solari,& in radio, & in cœlo,& in terra,
& ingreditur domos, & vbique & illuminat: ita &
Spiritus ſanctos & cū Patre eſt,& cū Filio,& ſupra,
& infra, & omnes homines illuminat, nec deficit
vnquam. *Spiritus enim ſanctus*, inquit Apoſt. Paulus,
omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei. Ecce iam quomo-
1.Cor.2. do quem ante non nouimus vnquā, neq; cognoſce-
re potuimus, qualis eſſet, quando autem effigiē eius
videmus, tunc ex patte cognoſcimus caracterē per-
ſonæ eius, non quidem plenè de Deo, Deum enim
nemo vidit vnquam, quomodo igitur illum com-
ptehendere quis poſſit? ſed quandoquidē lumen eſt
& dicitur Deus, ex hac ſenſibili luce ſimilitudinem
capimus Dei, vt deinceps, quemadmodum prædi-
ximus, ad typum Solis conferamus ſanctam Trini-
tatem, dicentes eſſe, quidem Patrem Orbem: Filiū

A radium: Spiritum ſanctum lumen ex lumine. Et ſi-
cut Orbis,& radius,& lumeo vnum ſunt & tria, in-
diuiſè diuiſa: ita & Deus Trinitas, Pater, Filius, &
Spiritus ſanctus vnum eſt & tria, diuiſa quidem per-
ſonis, veluti Sol, indiuiſa verò ſubſtantia permanē-
te. Et quemadmodum Orbis Solis ſolus eſt cauſſa
efficiēs & ingenitus, tadius verò effectus & genitus
ex Orbe, lumen autem procedens ex ſolo Orbe, per
radium miſſum, & illominans terrena: ita Deus &
Pater ipſe ſolus eſt cauſſa duobus & ingenitus: Filiꝰ
autem ex ſolo Patre cauſſatus & genitus: & Spiritux
ſanctus ex ſolo Patte cauſſatus & procedens, ſed per
Filium in mundum miſſus. Atque ita animo tene,
& perpende,& crede de Deo. Quòd ſi non ſufficiet
Solis exēplū ad cognitionē Deitatis tribus perſonis
conſtantis, vide etiam aliam effigiem Dei. Eſt aotē
B anima hominis. Quando enim efficturus erat Deus
hominem, dixit: *Faciamus hominē ad imaginē noſtrā, ad* Gen.1.
ſimilitudinem noſtrā. Ecce ergo homo imago eſt Dei:
ac propterea anima hominis. Eſt autem anima ho-
minis vna quidem: ſed tribus ſubſiſtentiis conſtās:
tres ſubſiſtentias habet anima, & quomodo? audi.
Eſt anima vna ſubſiſtentia, anima verò generat ra-
tionem,& ecce ratio altera ſubſiſtenria: anima autē
mittit ſpiritū,& ecce ſpiritus tettia ſubſiſtentia. Ec-
ce ſubſiſtentię tres, anima, ratio,& ſpiritus. Etenim
tatio & ſpititus animæ ſunt, non corporis, quoniā
anima egreſſa ex corpore, neq; ratio manet in cor-
pore, neque ſpiritus, ſed iacet corpus ſine ſpiritu &
ſine ratione. Ratio verò & ſpiritus ſunt cum ani-
ma: & inde manifeſtum eſt, quòd quia & ratio & ſpi-
ritus ab anima ſunt,& animæ ſunt ſubſiſtentiæ: ita-
que ecce anima ſubſiſtentia vna, & ratio ſubſiſten-
C tia altera,& ſpiritus ſubſiſtētia tertia. Ecce trex ſub-
ſiſtentiæ animæ, ſed anima vna,& non tres. Si enim
interrogeris quot animas habeat homo, reſponſu-
rus eſſes, quòd vnam. Si verò interrogeris, quot ſint
ſubſiſtentię animę, conuenit reſpondere, quòd tres:
quoniam anima, ratio & ſpiritus vna anima, & ſub-
ſiſtentiæ tres. Et eſt quidem anima effigies Patris:
ratio animæ, effigies Filij & Sermonis Dei: ſpiri-
tus verò animæ, effigies Spiritus ſācti. Quemadmo-
dum enim anima ingenita: ita & Deus & Pater inge-
nitos: & quēadmodum ratio genita ab anima: ita &
Sermo Dei natus ex Patre: & ſicut ſpiritus procedit
ab anima: ita & Spiritus ſanctus procedit à Patre.
Quare dic ita, anima, ratio & ſpititus, anima vna, &
non tres. Inſeparabilis enim ratio & ſpiritus ab ani-
ma. Similiter Pater,& Filius ſiue Sermo,& Spiritus,
vnus Deus & oon tres: inſeparabilis Sermo & Spi-
D ritus diuinus ex Patre. Et ſicut inuiſibilis anima, ita
inoiſibilis etiam eſt Deus. Et ſic quicunque dubitas
in mente tua,& dicis, quomodo ſit Deus vnus,& ſi-
mul conſtet tribus perſonix, conſidera animam
tuam, & dic, ſicut anima mea vna eſt, ſed conſtat
tribus ſubſiſtentiis, anima, ratione, & ſpiritu: ita
Deus vnus eſt, ſed conſtat tribus perſonis, Patre
& Filio & Spiritu ſancto. Et dic apud animum tuū,
quod ſi anima factura Dei, ſimilitet & Sol, con-
ſtat tribus ſubſiſtentiis, natura autem eorum vna,
quāto magis Deus factor illotum? Ineſt enim Deo,
ſic eſſe, vt ſit vnus natuta, & tribus perſonis con-
ſtet, & reuera ei ineſt. Quemadmodum enim a-
nima, ratio, & ſpiritus, tres ſubſtantiæ & vna na-
tuta animæ, & non tres animæ: ita Patet & Filius
& Spiritus ſanctus, tres perſonæ, & vnus natu-
ra Deus, & non tres Dij. Ita ſi rationeris vbique,
non effundes blaſphemias in ſanctam Trinitatem.

Sed

Sed audi & aliam ſimilitudinem Dei, audi diligẽter. A
Ecce ignis vnus eſt, ſed ex tribus conſtat ſubſiſtentiis. Ipſe enim vnus eſt ſubiecto ignis, vrẽs verò eſt alia ſubſiſtẽtia: & lucẽs eſt alia ſubſiſtẽtia: Ecce ergo tres ſubſiſtẽtiæ vni⁹ ignis, ſcilicet ſubiectũ ignis, & vrens, & lucens ignis. Vna enim eſt natura ignis, & nõ tres. Similiter etiam in Deo. Pater enim eſt ignis, Filius eſt vrens, & Spiritus ſanctus eſt vis illuminãs. Et quemadmodum in igne ignem vrentem & lucentem, & ipſum ſubiectum, ignem vnum dicimus, & non tres: ita etiam dicimus in Deo tres perſonas & Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum Deum vnum dicimus, & non tres. Et de cognitione ſanctæ Trinitatis hæc ſufficiunt credenti. Verùm audi & aliud prætetea myſterium. Sermo hominis duplicem habet generationem, & in duabus lationibus generatur: vnam quidem lationem B habet ab anima, alteram autem à labiis: & naſcitur quidem ſermo hominis ab anima, cum quis cogitat quid dicere: Cogitatio enim prima generatio eſt rationis, quia cogitat pronunciare illum ſermonem: non profert autem illum per labra: ſed ſeruat eum ſermonem anima in ſinubus ſuis, & eſt cogitatio illa prima generatio ſermonis ab anima. Ille enim, etiamſi naſcatur ab anima, primam generationem habet, quando cogitat illum anima: ſed non profert illum, ſed diligenter conſeruat eum. Quando autem vult aperire ſermonem, tunc profert eum ex labris, & hæc eſt ſecunda generatio ex labiis. Ipſa autem ex labris ſecunda generatio ſermonis aperit ſermonem omnibus, nec amplius ſermo obſcurus eſt, ſed apertus. Quando autem profertur ſermo per labia, tunc omnes audiunt eum: & manifeſtus fit omnibus: & hæc ge- C neratio dicitur, quæ per labia exit, ſecunda generatio ſermonis, adeò vt duæ ſint generationes ſermonis noſtri: vna quidem animæ, quando cogitat de enunciando ſermone, quæ & prima generatio dicitur: & altera ex labiis, quæ aperit ſermones omnibus hominibus, quæ & ſecunda generatio dicitur. Diſce igitur accuratè: quemadmodum ſermo hominis duas habet generationes, vnam ex anima, & alteram ex labiis: ita etiam Dei ſermo duas generationes habet: vnam quidem ex Deo & Patre, quæ & prima generatio dicitur: & alteram ex carne, quæ & ſecunda generatio dicitur: & quemadmodum ſermo noſter, quando natus eſt ſecundùm primam generationem ab anima obſcurus eſt, & non aperitur: ſed potius poſt generationem manet in ſinubus animalibus: ita & Dei ſermo, quantumuis ante ſæcula à Deo & Patre D natus eſt, non tamen manifeſtabatur hominibus. Manebat enim in ſinibus paternis. Et quemadmodum ſermo noſter, quando volumus, naſcitur ex labiis noſtris, & aperitur iis, quibus cum verſamur: ita & Dei ſermo, quando ei viſum fuit, natus eſt ex labiis prophetarum & ex ter caſtiſſima Maria, & tunc factus eſt manifeſtus in toto mundo. Sicut enim aperitur ſermo noſter natus ex labiis noſtris: ita ſanè & Dei ſermo natus ex carne, quam ex Maria virgine aſſumpſit, manifeſtatus eſt toti creaturæ, & qui credunt in eum, ſeruantur: & quemadmodum ſermo noſter natus ex labiis noſtris, quando à labiis generatur, non relinquit animam, neque labia propria, neque aures audientium: ſed eſt etiam in anima, & in labiis noſtris, & in auribus audientium: & non minuitur vnquam etiam ſi multa millia audiant ſermonem, nec deficit, ſed ſemper in nobis pleniſſimus eſt: ita & Dei ſermo, etiam ſi natus ſit ex Maria virgine, & ex labiis prophetarum: non tamen neque à Patre diſcedit, neque à carne, neque ab omnibus hominibus, neque à tota creatura, ſed vbique præſto eſt, nec minutus eſt, ſed pleniſſimus. Atque ita cogita de Deo & Sermone, quod duplicem habeat generationem, vnam ex Deo & Patre, & vnam ex carne: & hæc quidem, quæ ex Patre eſt, ante ſæcula eſt: quæ verò ex carne, ab vltimis tẽporibus: quemadmodum & ſermo noſter primùm naſcitur ab anima, & deinde ex labris. Et hæc de duabus generationibus Sermonis Dei.

QVÆSTIO V.

Quid commune eſt ſanctæ Trinitati?

Responsio. Commune eſt, eſſentia: Commune, principio carere: Commune, potentia, bonitas, ſapientia, iuſtitia. Omnia enim æqualiter habet Pater & Filius & Spiritus ſanctus, præter quã proprietates ſuas. Propriũ enim, Patris quidẽ ingenitũ eſſe: Filij verò, genitũ: at Spiritus S. procedere.

QVÆSTIO VI.

In Deo quot confiteris eſſentias?

Responsio. Vnam eſſentiam dico, vnam naturam, vnam formam, vnũ genus, vnam gloriam, vnam dignitatem, & dominationem.

QVÆSTIO VII.

Perſonas autem quot confiteris in Deo?

Resp. Tres perſonas confiteor, tres ſubſiſtẽtias, tria propria, tria indiuidua, tres characteres.

QVÆSTIO VIII.

Quare dicitur Pater pater?

Responsio. Pater dicitur Deus quòd omnia conſeruet quaſi omnium ſeruator.

QVÆSTIO IX.

Et Filius, quare dicitur Filius?

Resp. Filius dicitur, quaſi ſimilis videlicet & æqualis: qualis enim Pater, talis & Filius. Vertitur enim in υ, & fit υἱός. Æqualis enim Filius eſt Patri.

QVÆSTIO X.

Et Spiritus, quare dicitur Spiritus?

Responsio. Spiritus dicitur, quòd omnem omnium acutè intelligat, ſcilicet omnes nutus. Cognoſcuntur enim omnia per illum. *Spiritus enim ſanctus omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei.* 1. Cor. 2.

QVÆSTIO XI.

In Deo quot ſunt cauſſæ?

Resp. Vnica eſt in Deo cauſſa, & hæc eſt Pater. Ipſe enim pater gignit Filium & emittit Spiritum. Quare diſce, quod Pater ſolus ſit cauſſa. Filius non eſt cauſſa, ſed cauſſatus. Et ſic quidẽ cauſſa eſt ſolus pater. Cauſſata verò ſunt duo, Filius & Spiritus: cauſa autẽ dicitur Pater, quòd gignat & nõ gignatur: quod emittat, & nõ procedat. Gignit enim Filiũ & emittit Spiritum ſanctum. Et propterea dicitur pater cauſſa.

A

Qvæstio xii.

Et quot ſunt cauſſata?

Resp. Duo, filius & ſpiritus. Non gignit filius ſed gignitur, & propterea dicitur cauſſatus. Quare ſi quis te rogauerit, quot ſint in Deo cauſſæ? dic vnam cauſſam dico: & qualis hæc ſit? ſcilicet pater: & quare dicatur cauſſa pater? propterea quod gignat filium, & emittat ſpiritum. Si verò quis te interroget, quot cauſſata dicit in Deo? dic duo: qualia autem iſta? filius & ſpiritus: & quare appellẽtur cauſſata? quia gignatur filius, & non gignat, procedat autem ſpiritus, & non mittat.

Qvæstio xiii.

B

In ſancta autem Trinitate quis primus?

Responsio. In ſancta Trinitate nemo primus, & nemo poſtremus: ſed ſimul pater, ſimul filius, ſimul ſpiritus ſanctus: & propterea etiam ſimul principio carentes dicuntur, & aborigines. Principij expers autem dicitur, quod ante principiũ eſt. Principio ergo caret pater, & filius & ſpiritus ſanctus. Atque ita nec primus, nec vltimus, ſed ſimul tres, pater, filius & ſpiritus ſanctus. Quamobrem etiam ſimul principij expertes & ſunt & dicuntur.

Qvæstio xiv.

Declara nobis & hoc; quomodo filius ideſt ſermo Dei gignatur à patre. Id enim nos habet attonitos.

Responsio. Quia Deus intellectu non capitur, nec explicatur, neque hoc poſſumus interpretari. C
Quomodo enim quis exponat quod nunquam ipſe vidit, aut ab alio aliquo audiuit? Attamen ex operibus eius dico typum quendã ſermonis Dei quoad eius fieri poteſt. Cogitandum enim, quod, quemadmodum ſermo hominis generatur ab anima, nõ proſeminatur, & ſupra omnem intellectum: ita naſcatur & ſermo à patre. Et ſicut naſcitur ignis ex igne, & lumen ex lumine, ita naſcitur filius & Sermo Dei à Deo patre.

Qvæstio xv.

Et ſpiritus ſanctus, quomodo procedit à patre?

Responsio. Neque de hoc quærere decet. Eſt enim & hoc inexplicabile. Diſce tamen etiam de hoc. Quẽadmodum igitur reſpiratio hominis ex anima procedit, ita & ſpiritus ſanctus à patre proce- D
dit. Et ſicut Eua, neq; genita, neq; ingenita, ſed media erat: ita etiam ſpiritus ſanctus à patre procedit. Etenim Adam ingenitus, Seth verò genitus, & Eua procedens: Eua enim neq; genita eſt, vt genitus eſt Seth: neq; ingenita erat, quẽadmodum Adã, ſed egreſſa eſt ex coſta Adami, & ſic Adã ingenitus typus eſt ingeniti patris: Seth genitus eſt typus geniti filij: & Eua egreſſa eſt coſta Adami eſt typus ter ſanctiſſimi ſpiritus. Per patres enim noſtros adumbrata fuit S. Trinitas. Sed Adã quidem & Seth & Eua corpora erant, & ſeparabiles inter ſe: Deus verò & pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, neq; corpora sũt, neq; ſeparabiles à ſe inuicẽ. Sola enim figura ingenituræ patris ſpectatur in ingenito Adam, & figura generationis filij in genito Seth, & figura proceſſionis ſpiritus ſancti ſpectatur in egreſſa Eua. Itaque ſic ſenti etiam de hoc.

Qvæstio xvi.

An continetur Deus vno loco, an non?

Responsio. Aduerte animũ, & perpende quod lux ſit inuiſibilis & incomprehẽſibilis, neq; videtur Deus, neque capitur loco, & quoniam non capitur in toto, quomodo poſſet fieri, vt videretur, aut intelligeretur à quibuſdam? Cuius neque Moſes, qui Deum vidit, neque diſcipuli ſermonis ipſius, cùm in monte ſe transformaret ille, neque alius quiſquam vnquam Deitatem nudam videre potuit, vt certum ſit, quod nullo loco capiatur, ſed vbique ſit Deus. Et hæc quidem de Theologia (hoc eſt natûra Dei.) Nunc dicere incipiemus de eius gubernatione, vel certè de incarnatione filij & ſermonis Dei.

Qvæstio xvii.

Ecce quæſtionem tibi propono, tu verò mihi reſponde. Docuiſti nos de ſancta Trinitate, quod Deus conſtet tribus perſonis, ſcilicet pater, filius, & ſpiritus ſanctus. Nunc autem quæro ex te, Chriſtus ille quiſnam eſt? De hoc volo edoceri.

Responsio. Sanè audiuiſti de ſancta Trinitate, quòd vna perſona dicatur pater, & altera filius, & alia perſona ſpiritus ſanctus. Ecce amplius cognoſce, quòd hic filius & ſermo Dei & patris induerit carnẽ hominis, & inambularit vt homo in terra. Appellatus igitur Chriſtus, propterea quòd vnctus ſit. vel certè aſſũpſerit carnem hominis: & propterea dicitur incarnatus Deus & Chriſtus, filius & ſermo Dei & Deus, quod tulerit formam hominis.

Qvæstio xviii.

Quam rationem aut quam vtilitatem propoſuit ſibi Deus, ſeu filius & ſermo Dei, quòd incarnatus ſit, & vt homo inambulauerit in terra?

Respon. Deus nullam vtilitatem habuit ex incarnatione, ſed humana natura indigebat ſanatione. Poſtquam enim fecerat Deus cœlum & terram, & omnia quæ in eis ſunt, finxit hominem & poſuit eum in medio paradiſi, & iuſſit eum regem eſſe omnium creaturarum vt omnia inſeruirent ipſi, & habitaret ipſe in paradiſo, tanquam Dei imago. Cùm ſciret hoc diabolus, & inuidens homini tantam dignitatem, dedit homini conſilium, vt Deo ſe opponeret, vt per obedientiam Deus eum eliminaret ex paradiſo, & priuaret illum diuina dignitate, & mortalem redderet immortalẽ: homo verò, vt qui nullam haberet peritiam malitiæ mali, obediuit conſilio diaboli, & aduerſatus eſt Deo, & ex illo morti expoſitus fuit peccati: perinde etiam omnes ex ipſo nati homines velut ex maioribus peccatum in ſe deriuantes obnoxij ei fuêre: Et præualuit peccatum contra homines. Miſit autem Deus Prophetas & doctores in mundum: vt docerent mundum (id eſt homines) & conuerterent à peccato: nec tamẽ potuerunt Prophetæ omnes conuertere: propterea dixit Deus in ſeipſo, deſcendam, & aſſumpta carne fiam hominiformis, & docebo figmentum meum, & conuertetur à conſilio diaboli, & erit omnis homo, vt Deus, non ſecundùm naturam, ſed ſecundũ adoptionem. Cùm hæc placerent Deo patri, ſpiritu ſancto adiuuante, deſcendit filius & ſermo Dei, & ingreſſus eſt vterum virginis mulieris, & aſſumpta carne ex illa homo factus eſt: & rurſus egreſſus

ex

ex muliere, relicta illa pura & obſignara virgine & incontaminata, quemadmodum prius, inambulauit iu mundo cum hominibus, vr homo, & tunc appellatus eſt Chriſtus, quòd vnctus eſſet, & tuliſſet carnem hominis. Et hic eſt Chriſtus filius & ſermo Dei, qui carnem geſtat.

QVÆSTIO XIX.

Et quomodo fieri poteſt, virginem parere carnẽ, & tamen manere virginem? & hoc nobis mirũ videtur, & valdè abſurdum: doce nos etiam de hoc quæſumus.

RESPONSIO. Et nobis hoc permirum videtur, ſed non hoc hominis opus: Deus autem, vbi vult, vincit naturæ & ordinẽ, & rurſus: *mirabilis eſt Deus,* Pſ. 138. *& mirabilia opera eius.* Verumtamen audi de virgine B genitrice varia & euidẽtiſſima ſigna: recordare, quod Euã genuerit Adam, cùm eſſet virgo: & rurſus virgo manſit, quemadmodum prius, & ſicut Adã virgo generauit, & virgo manſit: ita & deipara Maria, virgo cùm eſſet, peperit Chriſtum, & tamen virgo permãſit. Sed & aliud eadem de re audi myſterium. ſicut domus circunſepta vndiq; quæ haber Orientem verſus vitream puram & tenuiſſimam feneſtellam, oriente ſole & radiis eius penetrantibus vitrũ & ingredientibus domũ, tota colluſtratur: & rurſus trãſeunte ſole & egrediẽtibus radiis vitrũ non confringitur, ſed tactũ ab ingrediẽtibus & egrediẽtibus repercuſſionibus radiorũ ſolarium manet illæſum: eadem ratio eſt ſemper virginis Mariæ. Illa enim ter caſtiſſima, vt domus quædam circunſepta eſt; filius & ſermo Dei, eſt vt radius diuinus ex ſole Iuſtitiæ patre deſcendens, qui per vitream feneſtellam C aurium illius ingreſſus ſanctiſſimam domũ eius illuſtrauit, & rurſus vt idem nouit, exiuit, non fœdata virginitate illius, ne minimè quidem: ſed ſicut ante partum, etiam in partu, & poſt partum virginẽ caſtam conſeruauit. Præterea & aliam illuſtrem admirandam & illis ſimilem audi adumbrationem. Margarita in mari rubro generatur. Generatur autẽ ſic. Extremitates maris rubri ſiccantur, paucarũ aquarum fluxum habentes. Inueniuntur autem ibi marini piſces, teſtacea cute muniti, in toto mari illo rubro, pinnæ nominati. Stant igitur pinnę illæ ſemper hiantes & expectantes eſcas ad nutrimentũ ſui: interim dum ita conſiſtunt hiantes, & expectãt nutrimentum, & magna copia accedunt aſtrapæ, accedit aliqua aſtrape ad pinnam, & cùm reperiat teſtas pinnæ apertas, ingreditur in illam: pinna verò contracta ſtatim & conſtricta in ſeipſam intus in ſe D includit aſtrapen. Aſtrape verò coagulata cum pinnæ oculis, oculos pinuæ illuſtrat fulgore, & commutat eos in margaritas. Egreſſæ autem Margaritæ ex pinna, procidunt ad littus maris illi⁹, atq; ita piſcatores capiunt illas. Perinde intelligendũ de incarnatione ſermonis. Mare quidem eſt mundus, & virgo concha. Stabat autem virgo, quemadmodũ pinna, in templo, & concipiebat cœleſtem panẽ Chriſtum Deum, qui & deſcendens & ingreſſus in eam, vt aſtrape, & coaluit in viſceribus virginitatis illius, & ſplendidã reddidit ter ſanctiſſimã carnem, quam aſſumebat incarnatus; & ſic natus eſt ex ea, vt pura & precioſiſſima Margarita ſermo Dei, ſine cõgreſſu maris. Et vt Margarita cœleſtis eſt & terrena: cęleſtis quidem ſecundùm aſtrapen: terreſtris verò ſecundùm commiſſionem oculorum pinnæ: Sic etiã Chriſtus cœleſtis eſt & terrenus: cęleſtis quidẽ ſecũ-

A dũ deitatem: terreſtris autem ſecundũ humanitatẽ. Et quemadmodum Margarita generatur ſine congreſſu maſculi & fœminæ, ex aſtrapæ & pinna, ita etiam natus eſt Chriſtus ſine congreſſu maſculi & fœminæ, ex Deitate, & ex carne virginis. Et quemadmodum Margarita cùm ſæpe conteritur, materia quidem oculorum pinnæ conteritur & reſoluitur, nonne fulgor aſtrapes patitur, alter verò fulgor aſtrapes impatibilis manet: materia autem oculorũ pinnæ ſola conteritur & patitur? Ita & in Chriſto hæc intelligenda ſunt. Cùm enim ille ſeruator noſter flagellaretur & pateretur à Iudæis infidelibus excruciatus in cruce, materia quidem carnis, hoc eſt humanitas, ſola paſſa eſt, Deitas autẽ impatibilis permanſit. Et cùm hoc dicis, refutas Deopaſſianos; & doces incarnatam diſpenſationem. Hinc enim B tibi, dilecte, ſcrupulus gratia Chriſti eximitur.

QVÆSTIO XX.

Quoniam omnia, diuine pater, conueniẽter nos docuiſti petimus à te, vt & hoc nobis interpreteris; de quo adhuc dubitamus: quamobrem Deitas non docuerit ſola hominem, & ſeruauerit eum ſine carne? cur enim voluerit ferre carnem?

RESPONSIO. Etiam de hoc bene interrogas: vnde audi etiam bene reſponſionem. Principio, quando Deus condidit hominẽ, & ſeductus eſt à diabolo homo, non vicit diabolus deitatem, ſed humanitatem. Quapropter etiam decebat ſuperatam humanitatem, viciſſim vincere hoſtem ſuum diabolum, vt viciſſim acciperet per illum ſemel amiſſum diui- C num paradiſum. Si enim nuda deitas aduenſſet & diabolum viciſſet, gloriaturus erat diabolus, nihil mirum eſſe, ſi à deitate ſuperaretur. A deitate enim eſſe ſe deuictum: & propterea non viſum fuit Deo, vt ſola deitas diabolũ in pugna ſuperaret, ſed voluit humanitatem, quæ victa eſt à diabolo, eandẽ & ſolã vincere, qui ipſam vicerat, diabolũ. Cùm prænoſſet igitur ſapiẽs Deus, quòd nõ poſſet ſola humana natura vincere ſine deitate, abſcondita eſt in ipſa carne deitas, vt diabolus videns carnem, & non cognoſcens deitatem in eadem carne abſconditam, accederet & cum Chriſto congrederetur, atque ita vinceretur ab abſcondita deitate. Quod & factum eſt. Quemadmodum enim piſcator volens capere piſces, non nudum hamum iacit in mare, ſed affigit extrinſecus vermem per dolum, & ſic proiicit hamum in mare, indutum verme: Piſcis au- D tem videns vermem ſolum, & non cognoſcens vermis in ventre latere hamum, ſed exiſtimans ſine hamo vermem eſſe ſolum, deceptus capitur ab hamo: ita etiam Chriſtus fecit. Cùm vellet enim venenatum piſcem in aquis infinitis abyſſi latentem capere, ſeu magnum illum draconem diabolum, non ſola deitate cum diabolo congreſſus eſt, ſed dolo vermem ſanctiſſimam ſuam carnem, quam ex ſemper virgine Maria, ſanctiſſima terra ſine pollutione induit, quemadmodum inquit diuus David, *Ego ſum vermis & non homo,* Pſal. 21. texit ſacerrimum hamum mundo ſalutarem crucem ſuam, illi affixus, & in illa latere voluit deitatem ſuam, à qua deceptus eſt & captus venenatus ille, & ſerpentinis morſibus infeſtus piſcis, magnus draco diabolus, qui paradiſo expulerat & occiderat hominem, & victus periit. Ita quidem deitatis typus eſt hamus: humanitatis verò

typus eſt vermis. Videns igitur extrinſecus hominē & non animaduertens intrinſecus abſconditā Deitatem deceptus eſt, & accedens ad humanitatem captus eſt ab hamo Deitatis nullam comparationē aut communicationem admittentis. Et ſic victus eſt magnus draco diabolus. Quapropter non venit filius & ſermo Dei, vt nuda deitate caperet diabolum, ſed induit carnem, & ſic ingreſſus eſt. Et hæc eſt cauſa, qood incarnatus ſit. Et qnemadmodum ipſe diabolus, cùm vellet olim ſubdocere hominē, & paradiſo eiicere, non acceſſit ad Eoam forma diabolica, ſed geſſit tarnem, ſcilicet ſerpentem, & ſic acceſſit, & decepit illam, norat enim aſtutus iſte, quod ſi acceſſiſſet in ſola forma diabolica, nunqoā eam decipere potuiſſet. Et propterea indutus eſt vt carne ſerpente, & propterea forma carniferæ ſerpētis Euam decepit. Atq; ſerpens quidem apparebat, B diabolus autem non apparebat. Et per apparentē ſerpentem efficax erat inuiſibilis ſerpens diabolus. Duæ enim naturæ in vna perſona effeceruot tunc lapſum in maioribus noſtris. Et quemadmodū tūc diabolica forma & ſerpētina duæ naturę erāt in vna perſona vnitæ, & vna quidem natura, ſcilicet ſerpētina apparebat: altera verò, nempe diabolica, nō apparebat, & eiiciebat hominem ex Paradiſo: ita etiā in Chriſto duæ naturæ in vnam perſonam diuina & humana vnitæ ſunt, & humanitas quidem apparebat, Deitas autem non apparebat & per appareotem humanitatem Deitas inuiſibilis efficax erat, & eiectum ex paradiſo olim hominem duæ iſtæ naturæ, videlicet Deitas & humanitas, in illum viciſſim & nunc introduxerunt. Et hæc eſt cauſa propter quam Chriſtus incarnatus & homo factus eſt: qoia ipſi debetur gloria in infinita ſæcula, Amen.

TRACTATVS DE DEFINITIONIBVS.

Definitiones quā neceſſaria.

VAriæ definitiones iuxta traditionem & fidem Eccleſiæ Catholicę, collectæ à Clemente & aliis ſanctis viris ac beatis patribus, quas ante omnes ſcientias alias indagare & in animum recondere neceſſum eſt ei, qui per auxilium Dei verbo veritatis præeſſe voluerit, & cuiuis homini orthodoxè ſentienti, atque integram fidem erga Deum habenti. Ad exquiſitiorem igitur traditionem, ſciendū quod quæuis interrogatio vel quæſtio tres habet quęſtiones & inquiſitiones: vtpote. Quid ſit res de qua quæritur: Secūdū qui dicatur, & quot modis intelligatur definitio. Atque ſiquidē quæramus quid ſit res, liquet quod rei definitionē quęramus. Quādo verò interrogamus ſecundū quid dicta ſit, ethymologiam nominis poſtulamus. Qunm autem dicimus, quot modis hoc nomē dicatur, patefit, quod quærimos quot ſint huins nominis ſignificata. Qui ergo abſque definitorum cognitione docere conatur, idē ei, quod cæco viatori huc illuc oberranti, vſu veniet. Iuxta prędictos igitur modos iſtos, triplex de re eſt inquiſitio facienda. Definitio definitioonum eſt qoæ omnia quidem definit, ipſa verò à nolla definitur. Quapropter ſolus Deus, definitio definitiouum eſt.

Definitio nū tria genera.

Definitio definitionū.

Definitio, eſt oratio breuis, rei ſubiectæ naturam explicans. Dicnnturque definitiones, tanquam ſint inſpectiones rerum, & oculi, quæ vim rationis & quæ mente concepimus breuiter explicent. Nā eſt quidem homo ſubſtantia carne, anima, ratione, ſanguine, elementis, & aliis pluribus conſtans. Nos au- A tem determinamus ea, & ſuccinctius per definitiouem dicimus. Homo eſt animal rationale, mortale, mentis & ſcientiæ capax. Additur etiam ipſom verum nomen hominis, erecto corpore incedens. Abbreuiarunt autem, qui rebus indidere nomina, multitudinem vocum, & propter concinnitatem vocauerunt hominem. Dicitur verò homo erecto incedens corpore. Nam animalia quidem bruta declinato in terram capite deorſum ſpectant, homo autem incedens aſpicit & contemplatur ſuperna, vnde anthtopos per conciſionem literarum nominatur. Rurſus anthropos dicitur, propterea quod frōs illius ſurſum videt, & propter efficaciam oculorum qua ſorſum ſpectant. Nam oculus & mens hominis ſurſum reſpicit. Et ob id dicta eſt definitio, quòd definit & abbreuiat multitudinem vocum & prolixitatem orationis decurtat. B Multæ quidem & innumerabiles ſunt quarumcunque rerum definitiones, nos vero ex multis paucas, tantū & magis proprias propter inertiam hominum adnumerabimus.

Definitionū vtilitas.

Definitio quid.

Vbi tamen illud ſciendum credeodumq; eſt, quòd qui ſedulo definitiones rerum annotauerit, is facilè Rhetorum & vehementium oratorum in illorū orationibus ora obturare poterit. Nam ſi interrogatos, quid ſit definitio, ſecundum quid dicatur definitio, & qoot modis intelligatur: Si ad iſtas interrogationes hæſitauerit aduerſarius, pudefiet quaſi qui nihil ſciat amplius. Tria ſunt quæ ſecundùm eſſentiam hominibus ſunt incognita, & infinita: Deus Angelus, & anima, quæ ſoli Deo ſecundum eſſentiam cognita ſunt. Quid eſt finitum, qoid infinitū, quid difficile, & quid facile definitur? Finitum eſt, qood ſic habet vt ſuos terminos non excedat, veluti C cœlum, terra, & mare, quæ ſnos terminos non tranſcendunt. Infinitum eſt ſolum illud increatum, quod eſt Deus. Difficile definitu eſt, quod creatū & infinitum eſt, vt Angelns, anima, & dæmon. Vel quod non totum, ſed aliqua tantùm parte cognoſcitur, vtpote lignum vitæ. Facile definitu eſt, quod cootrectari & penitus perſpici poteſt, vt ſi quis ante oculos panem videat, & quæ ſont eiuſmodi. Quid eſt Deus, & ſecundùm quid dicitur Dens, & quot modis intelligitur? Eſt quidem Deos eſſenria ſine cauſa, & omnium eſſentiarum ſuperſubſtantialis cauſa. Dicitur autem à currendo. Eſtque illud correre non intelligendum de motu locali, tranſitus videlicet de aliquo loco in locum aliun, ſed de Dei prouidentia, & efficaci operatione, ad omnia perueniendi. Vel ab ardendo dicitur, aut ab eo quod omoia contemplatur. Nam nihil eorum quæ ſunt, D vim illam, qua cuncta perſpicit, effugere poteſt. Duobns autem modis vox illa Deus vſurpatur in diuina ſcriptura, iuxta naturam, & gratiam. Deus qnidem natura & eſſentia Deus eſt. Per gratiam autem & conſtitutionem, iuſti etiam dij dicuntur. Dicit enim ſcriptura: Dixi ego, dij eſtis & filij altiſſimi. Dictos autem eſt Pater, veluti qui omnia conſeruet, & tanquam Pater liberos ſuos cuſtodiat & confirmet. Filius ideo dicitur, quaſi dicas: Qualis ſecundùm eſſentiam eſt Pater, talis etiam eſt Filius ſiue increatus ex increato, ſiue ex mortali mortalis. Spiritus autem πνεῦμα dictus eſt, quaſi omnis nutus. Velociter enim quaqua verſum vergit & mouet. Dicitur vero Spiritus in diuina ſcriptura quadrupliciter. Spiritus ſanctus, Angelus, anima & ventus. Mens etiam aliqnoties Spiritus vocatur. Æternum eſt, qnod ęternum permanet. Porro non omne quod æternum eſt, ſine principio dicitur.

Tria ſunt homini incognita penes eſſentiā.

Finitum quid.

Infinitū.

Definitu difficile quid.

Deus quid.

Pater dicitur Deus.

Spiritus.

Omne

Omne verò principio carens, etiam æternum dicitur. Et principio carens dicitur, quod principium non habet. Atque hoc eſt Deus, ideoqoe principio carens & æternus dicitur, hoc eſt ſine fine. Angeli aotem & animæ non dicuntur eſſe ſine principio, initium enim acceperunt & creati ſunt à Deo. Dicuntut autem æterni, quandoquidem immortales ſunt & æternum viuent. Idioma dicitur, quòd tanquam proprium in natura ſubſiſtit, & in alia nulla ſubſtaotia reperitur. Velut in homine ridere poſſe, neque enim in alia aliqua natura conſimiliter eſt riſos. Quid dicitur natura? Inde natura dicta eſt, quòd ita nata ſit & exiſtat, quemadmodum etiam eſſentia, tanquam exiſtens & in veritate cognita. Rurſus dicta eſt natura, à naſcendo & germinando.

Natura.

Natura, eſſentia, genus & forma, vnum ſunt. Facies autem character, hypoſtaſis, proprium & indiuiduum, voum quoque & idem ſunt. Nam aliud eſt natura, aliud hypoſtaſis. Si quis ergo de diuinitate quærat, quot confitearis naturas? Reſponde vnam, hypoſtaſes verò tres. Quod ſi quis de incarnationis diſpenſatione interroget, quot naturas confiteare: reſponde duas, vnam verò hypoſtaſim. Chriſtus enim duas eſſeotias & naturas habet immorabiles & inconfuſas. Diuinitatem & homanitatem in vna hypoſtaſi, Deus perfectus & perfectus homo cognitus. Atque propterea duas oaturas in vna hypoſtaſi confitemur incarnationem Domini noſtri Ieſu Chriſti & Dei.

Natura eſſentia genus & forma idem.

Chriſtus duas eſſentias incorfuſas habet

In confeſſione verò dioioitatis ſactæ Trinitatis vnam confitemur naturam, hypoſtaſes vero ttes. Patris enim & Filij & Spiritos ſancti, vna tanrū eſt natura & eſſentia, vna poteſtas, regnum & potentia. Tres autem ſunt hypoſtaſes, tres characteres, & tres perſonæ. Hoc eſt: Pater, & Filius, & Spiritos ſanctus. Vna in tribus perſonis diuinitas agnoſcitur. Dicendum eſt igitur generalius quid ſit eſſentia, & qoid ſit hypoſtaſis. Atque eſſentia quidem, genus natura & forma ſicuti dictum eſt, idem ſunt. Perſona item, character hypoſtaſis, indiuiduum & pr901prinm, etiam ipſa vnum ſunt. Nā natura in ſe multas hypoſtaſes continere poteſt. Homines etenim vno corpore & vno ſpiritu conſtantes, omnes eiuſdem ſumus naturæ & eſſentiæ, ſunt verò moltæ hypoſtaſes. Nam ideò dicitut hypoſtaſis quòd eſſentia ſubſiſtat. Atque natura quidem & eſſentia dicūtur vniuerſales: Hypoſtaſis verò partialis. Et vniuerſale quidem nominatur, quòd vniuerſaliter omnia comprehēdit & continet. Partiale autem quod aliquam haber eſſentiæ partem. Verhi gratia: Si hominem dicas, iam quemuis hominem dixiſti. Nam vniuerſale hoc eſt & eſſentiale, & omnes homines dicnntur: eadem enim omnium eſt eſſentia. Si verò Petrum, Paulum, aut Ioannem dicas, tunc vnom hominem denotaſti, eò qoòd hoc partiale ſit. Eſt enim commune, ſi hominem nomines, quandoqudem omnes homines ita nominantur. Eſt verò vniuſcuiuſque nomen partiale. Porro conuenit, vt is qui rerum natoras cognoſcere velit, etiam ſciat quale ſit id quod pattiale, & quale ſit quod vniuerſale dicitur. Neque enim ſolunmodo in hominibus, ſed etiam in quacunque te cœleſtium & terreſtrium hoc reperitur. Manifeſtis ergo de iſtis nonnihil dicendum. Nam hæc planè ſunt neceſſaria, iis qui diligentius de aliqua re ſunt inueſtigaturi. Ad hunc ergo modum dicimus. Si Angelum nomines, iam totam expreſſiſti eſſentiam Angelorum. Nam commune hoc eſt Angelorum

In Trinitate vna natura & tres hypoſtaſes.

Vnius naturæ multæ hypoſtaſes.

Vniuerſale, partiale.

A nomen & eſſentiale, & ſic omnes Angeli dicuntur. Si verò dicas Michaëlem vel Gabrielem, vnam dixiſti hypoſtaſin, hoc eſt vnom Angelum tantùm: Natura enim dicitur Angelica eſſentia, hypoſtaſis verò eſt vniuſcuiuſque Angeli appellatio. Etenim vna quædam communis eſt hominum natora, humanitas: hypoſtaſes vero ſunt Petrus, Paulus, Thomas & aliæ perſonæ & characteres. Natura igitur eſt domina & genitrix hypoſtaſium. Propterea rurſum dicimus: Si dicas, Bona eſt natura Angelos, totam eſſentiam eorum ſignificaſti. Si vero dicas: Magnus eſt Gabriel, vnam ex omnibus hypoſtaſin nominaſti. Et ſi volatile nomines, ecce ſignificaſti totam volatilium eſſentiam. Si columbam aut turturem, aut locinlam, aut paronem vel cygoum, hypoſtaſes ſunt iſta tantom. Non ſolùm autem ſpiritualihus, rationalibus & animatis quadrat iſta regula, ſed etiam omni inanimatæ, non ſentienti & immobili naturæ adhiberi poteſt. Verbi gratia: Si dicas quod Deus creauerit locem, ecce totam eſſentiam luminariorum ſignificaſti. Ipſa porto eſſentia diuiditur in ſuas hypoſtaſes, vtpote in ſolem, lunam, ſtellas, lucernas, cereos & alias differentias. Similis eſt ratio de ventis. Quod ſi ventum nomines, iam omnem naturam veutorum nominaſti: Si vero Auſtrū, Boream, vel Euroaquilonē, tantū ſunt hypoſtaſes. Rurſus ſi arborē dicas, totam arhorum eſſentiam ſignificaſti. Si vero ficum, aor nucem, aut caſtaneam, au amygdalum, vnam tantùm hypoſtaſin arborum dixiſti. Rurſus ſi aqoam dicas, totam aquarum naturam dixiſti. Si vero mare, aut paludem, aut puteū, aut fontem, vnam tantùm aquarum dixiſti hypoſtaſin. Denique ſi fluuium nomi-C nes, omnes fluuios nominaſti. Quādo vero Mæandrum, Euphratem, aut Nilum, tunc fluuiorum vnā tantum dixiſti hypoſtaſin. Et in cæteris omnia ſimiliter oportet inueſtigare, vt quemadmodū ſcriptom eſt, intelligantor & cognoſcantur, diſcernanturque inter ſe natura & hypoſtaſis. Nam natura radix eſt retum, & fons. Hypoſtaſis vero naturæ pars eſt. Sunt hæc iis, qui ea qoæ in mondo ſunt, diligentius cognoſcere & ſcrutari volunt, cognitu neceſſaria.

Natura hypoſtaſis.

DE VOLVNTATE, IDIOMATE, ACTV, VNIONE ET CONſubſtantiali.

Quid eſt voluntas? Voluntas eſt intelligentis & D rationalis ſubſtantiæ appetitus, ad id quod animum ſuauiter afficit. Nam quicquid intelligit conſtat quod etiam voluntate ducatur. Voluntas enim à valde currendo dicitur, aut apprehendēdo id quod approbat, eique placet. Tripliciter aotem conſideratur voluntas: Diuina, Angelica, & animalis: quia tantùm tres iſtæ naturæ voluntate ducuntur. Tripliciter autem & in ſcriptora voluntatem inoenimus vſurpari: dioinam, deinde naturalem vel mediam, tertio carnalem, quæ diaholicam ſignificat. Voluntas diuina, ſunt mandata Dei. Voluntas naturalis, eſt operatio diuinæ volontatis. Carnalis vero voluntas, eſt legis diuinæ transgreſſio. Triplex iſta voluntas eſt in homine. Eſt etiam alia naturalis voluntas, quæ communis eſt omnium hominū, quæ eſt cupiditas vitæ. Nam omnes homines vitam amant. Et in aſpicienda contemplandaque luce, communem voluntatem quoque videre licet.

Voluntas triplex.

Naturalis voluntas.

Sunt etiã alia voluntatis genera, quæ dicuntur ſententiarum. Nam alius vult viuere priuatus, alius ruſticus, & alius nauigare, alius verò frui quiete, & alius peregrinari, alius vigilare, & alius dormire & cæteri ſimiliter alius vult aliud: nam multas voluntatis ſententias habemus. Vnam verò voluntatem naturalem omnes accepimus amare vitam, videlicet immortalitatem quam accepimus primitus.

QVID DICITVR IDIOMA.

Idioma dicitur, ideo quòd ſimul ſint propria. Inſeparabiles enim ſunt à ſuis naturis & hypoſtaſibus proprietates ipſarum. Idioma eſt, quod in vna aliqua natura propriè cognoſcitur, & in alia nulla reperitur. Veluti quum dico, in Deo eſt, quod eſt ante æternitatem temporum, quod eſt increatus & immenſus, quæ in alia nulla vſquam ſunt ſubſtantia. Angelorum idioma eſt, quod effectibus paſſionum carent & ſunt immortales, quòd ſine intermiſſione laudibus Deum concelebrant. Idioma verò hominis eſt, quod ex mortali & immortali natura compoſitus eſt, quod in alia nulla vſquam ſubſtãtia reperitur. Atque hæc quidem ſunt idiomata naturalia. Alia ſunt extraordinaria, vt albedo, nigredo, longitudo, breuitas, viriditas, velocitas, tarditas, & ſimilia, quæ non in omnibus hominibus reperiũtur. Non enim omnes homines ſunt veloces, nec omnes ſunt ruſi. Naturalia autem idiomata pariter in omni ſpecie reperiuntur. Nam omnes homines pariter cibis ad ſuſtentationem fruuntur, & ſunt mortales, rationales, latos vngues habentes, & incidentes erecto corpore. Sunt autem & alia quæ non propriè dicuntur idiomata, ſed accidentia vel contingentia, quæ adſunt ſubſtantiæ & recedunt, vtpote infantia, ſanitas, morbus, caliditas, frigiditas. Denique quicquid mutari poteſt, contingẽs vel accidens dicitur.

DE ACTV.

Actus, quemadmodum ſanctus Gregorius Nyſſenus inquit, eſt naturalis cuiuſque rei potentia & motus. Nam quoduis eſſentiale ſuam habet efficaciam. Vtpote, intelligentia intelligendi, ſententia ſentiendi, motiua mouendi, volatilia volandi, natatilia natandi, germina germinandi, reptilia reptandi, lucentia lucẽdi, & generatiua generandi vim habent. In quibus ablata rurſus vi illa agendi, tollitur & interit ipſa rei natura. Sublato namque calore, ignis extinguitur, ſublato animalis motu, animal interit: ſublata vi intelligendi, animæ interit intellectus & ratio. Hoc autem admirandum eſt, quòd differentes quædam naturæ ſuis naturalibus actionibus priuatæ aliam efficiendi vim generant. Veluti lapis aduſtus, naturalem ſuam vim amittit, & fit inextinguibilis, atque vim adurendi retinet. Ad eundem modum Cedrus amiſſa vi germinandi, ſanandi efficaciam accipit, & vermes baccarum ſuarum odore interficit. Oportet igitur vt prudentes appellationes rerum conſiderent, & diiudicẽt, quò conſtet, quomodo plures omnis generis ſubſtantiæ ſuarum actionum nomina, ſed oō naturales appellationes habent, quas ex propriis actionibus acquiſiuerunt, habentque & inde dicuntur. Etenim vt iã antea diximus, ſicut dicitur Deus ἀπὸ τοῦ θεωρεῖν τὰ πάντα, id eſt, ab eo quòd contemplatur omnia, & Angelus ab angelica operatione & miniſtratione: & homo ἀπὸ τοῦ ἀναθεωρεῖν τὰ ἄνω, id eſt, ab eo quod vultu ſuperna ſuſpicit, ita & in reliquis, virgo namque, παρθένος, à mortificãda carnis inflãmatione dicitur, περιστερά, id eſt columba, ob id vocatur, ὅτι πέτεται στερρῶς, id eſt, quod firmum habeat volatum, & ἔλαφος, id eſt ceruus, ἀπὸ τῆς ἐλαύνειν τοὺς ὄφεις, id eſt ab eo quòd ſerpentes tollit, χελιδὼν, id eſt hirundo διὰ τὸ τὰ χείλη δονεῖν, id eſt propterea quòd garriendo labia mouet, ὄφις, ſerpens, τουτέστιν ὁ φῆς id eſt, qui loquitur, videlicet, quòd olim Euæ loquutus eſt, δορκὰς, id eſt caprea ἐκ τοῦ ὀξέως δέρκειν, id eſt ab acumine viſus. τρυγὼν, id eſt turtur, ἡ τηροῦσα τὴν γονὴν ἤτοι τὸ οἰκεῖον γένος, id eſt, ſeruans ſtirpẽ, videlicet proprium genus, ἀηδὼν, id eſt luſcinia, διὰ τὸ ἀεὶ ᾄδειν, propterea quòd irremiſsè canit, cum æſtate tum hyeme, γύψ, id eſt, vultur, διὰ τὸ γυρεύειν ὕψη, propter ſublimem volatum. ἀετὸς, id eſt, aquila, διὰ τὸ πολλάκις ἀνακαινίζεσθαι καὶ πολλὰ ζῇν, id eſt propterea quòd ſæpenumero renouatur ac multos annos viuit, ποταμὸς, id eſt fluuius, ὡς πότιμον ἔχων ἐνέργειαν, id eſt tanquam potabilem habens energiam, χείμαῤῥος, id eſt torrens, ὅτι ἐν χειμῶνι ῥεῖ, propterea quod hyeme fluit, φύσις, id eſt natura, ἐκ τοῦ φύειν τὰς ὑποστάσεις, ab eo quod ſubſtantias rerum germinando producit, βοτάνη, id eſt herba διὰ τὸ βαδίζειν ἄνω, ob id quòd ſurſum naſcẽdo tendit, quemadmodum & ἄνθρωπος, id eſt homo ἐκ τοῦ ἄνω θεωρεῖν, ab eo quòd quæ ſuperna ſunt videt, ψυχὴ id eſt anima ex propria energia, hoc nominis habet. Nam ψύχειν idem eſt quod viuificare: ob eam cauſam anima, ψυχὴ dicitur: corpus enim viuificat. Sunt & alia quædam quæ ad hunc modũ propriarum energiarum appellationes habent, quæ non recenſemus, ne omnia adnumerare velle videamur.

Deus et de homo. Virgo. Lapis aduſtus.

QVID SIT VNITAS, ET QVOT MODIS INTELLIGATVR.

Vnio quidem eſt rerum inter ſe diſtantium communis cõuenientia quædam. Dicta autem eſt vnio, propterea quòd vnum fiant, hoc eſt quod res coëant & commiſceantur. Porrò quinque modis vnio dicitur: commixtiua, diuiſiua, habitualis, poſitiua, & vnio ſancta Chriſti, quæ præterea ſecundum hypoſtaſin dicta eſt. Atq; vnio quidem commixtiua dicitur qualis eſt vini & aquæ. Diuiſiua, qualis eſt hominis ad hominem. Habitualis, qualis eſt auri ad aurum. Vnio autem Chriſti ſupra illas ſecundùm hypoſtaſin dicitur. Secundùm hypoſtaſin verò vnio, eſt per ſe ſubſiſtens conuenientia duarum naturarum in vtero ſanctæ deiparæ virginis. Non enim ante Verbum quod Deus eſt, ſubſtãtialiter ibi fuit corpus, vel anima, ſed ſimul caro, & Deus qui Verbum eſt, ſimul: caro animata & rationalis ſimul in eo fuere. Quemadmodum de noſtra quoque conceptione videtur, quod anima per ſe ſubſiſtens ſimul concurrant cum corpore. Nam corpus per ſe conſiſtere non poteſt, nec anima ſubſiſtit ante corpus. Quæ vnio, vnionis Domini fuit Imago quædam.

DE CONSVBSTANTIALI.

Quid eſt conſubſtantiale, & ſecundùm quid dictum eſt conſubſtantiale, & quotupliciter conſubſtantiale dicitur? Conſubſtantiale dicitur, quod eſt eiuſdem ſubſtantiæ & efficaciæ immutabiliter.

Nam

Conſubſtantiale 5 modis dicitur. Nam ideo conſubſtantiale dicitur, quud eandem habeat ſubſtantiam & vim. Dicitur autem quinq; mudis. Conſubſtantiale, ſimul genitum, cungenitum, ſimul natum, & quud eſt eiuſdem generis. Cō-ſubſtantiale autem eſt, quud eiuſdem quidem eſt ſubſtantiæ, ſed aliquam tamen differentiam habet: verbi gratia, Lapis cariuſus, & ſulidus, vel durus cō-ſubſtantiales, hoc eſt, vnius & eiuſdem ſunt ſubſtā-tiæ. Ita lignum palmæ, & hebeni lignum. Et caru cameli, ac caro piſcis. Hæc cunſubſtantialia dicuntur, eò quud eiuſdem ſunt ſubſtantiæ. Quemadmudum omnes homines eiuſdem ſubſtantiæ ſunt, ſuas tamen differentias habent, propterea quod alius quidem prucerus, alius breuis, alius clarus, alius obſcurus. Veruntamen pariter vnius & eiuſdē ſunt ſubſtantiæ, quantum ad animam & ad curpus. Alterius vel diuerſæ ſubſtantiæ ſunt, quurum ſubſtantiæ differunt & umnino nun cohærent, ſed ex omni parte aliud ab alio diſſimile & alienum, vt ignis & aqua. Nam ignis alia, & alia eſt aquæ ſubſtantia. Ideu diuerſæ ſubſtantiæ dicuntur, eò quud vtrumque aliunde natum & alterius generis eſt: velut homo quuque & Deus, Angelus & lutum, Sol & fœnum. Nam hæc omnibus mudis inter ſeſe diſſimilia ſunt & aliena, ideuque diuerſæ ſubſtantiæ dicuntur, vtpote quod huc nihil communicet cū alterius ſubſtantia, ſed alia quidem illius, & alterius etiam alia ſit ſubſtantia, ſicut dictum eſt.

DE ANIMA ET MENTE.

Anima. Dupliciter dicitur anima. Altera quidem eſt irratiunalis, quæ beſtiarum eſt: altera vero rationalis, quæ eſt huminum. Atque ea quidem quæ beſtiarum eſt, upificium ſuum ex terra accipit iuxta mandatum Dei, quemadmudum diuina dicit ſcriptura: Et dixit Deus, Pruducat terra reptilia animarum viuentium. *Anima beſtiarū ex terra creata.* Ergu animalia bruta ex terra acceperunt animam ſuam. Ideuque ad terrena ſulummudo habēt affectiunem & umnem appetitū, nec eſt illis rerum cœleſtium cura. Quumudu verò anima beſtiarum ex terra facta ſit, dicemus. Dedit terra iuxta præceptum Dei beſtiis carnem. Caru ſanguinem eſt uperata. Sanguis autem animalis, anima facta eſt animali irratiunali. Quare murtuo rurſus animali ſanguis cuncretus & cuugelatus, in carnem tranſmutatur: caru autem corrupta & reſoluta, terra fit rurſus. Atque eam ob cauſam ignorant animalia bruta, neque curant res cœleſtes. *Anima hominis.* Sed humu ex inſpiratiune diuina ſuam animam accepit, ideu res diuinas agnuſcit, ſuperna perſequitur, & res cœleſtes intelligit: Eſtque ratiunalis, & mente præditus. Cæterùm nemu exiſtimet quud ille ſpiritus quem in hominem inflauit Deus factus ſit anima. *Quod anima nō ſit ex eſſentia Dei.* Abſit. Sed ſpiritus ille perficit animam. Nam ſi in humine ſpiritus ille eſſet anima, eſſet nimitum ex Dei eſſentia. Si ergo ex Dei eſſentia eſſet anima, inalterabilis vtique ſemper eſſet & immutabilis, qualis eſt Deus. Inquit enim ipſe, Ego ipſe ſum, & non ſum permutatus. Anima autem interdū quidē ſtulta eſt, interdū ſapiens, interdū peccatrix, interdū iuſta, & aliu quidē tēpure fidelis, alio vero tēpore incredula, aliquādo rerū ignara, aliquādo ſciens, nonnunquam prōpta & aliquuties tarda. Cùm hæc in ſeſe habeat anima, quonam pacto dici poteſt, quud ex Dei ſit eſſentia? Illud haud quaquā eſſe poteſt. Sed hæc inſpiratio animam in humine fabricata eſt, rationalem & intelligentem. Quapropter anima quoque ductu intellectus imaginatur ſuperna, & quæ illic ſunt quærit, appetit & deſiderat, quoniam illinc habet creationem ſuam. Irratiunalis autem anima nū ſic, ſed quia terreſtris eſt, ſolummudo terreſtria quærit, ideoque vnà cū curpure quoque muritur. Anima vero hominis æternum viuit, & nun habet finem. *Animæ partes.* Habet autem anima tres partes: rationem, animoſitatem, & appetitum. Atque per partem quidem ratiunalem Deum diligit. Per animoſitatem vero dæmunibus iraſcitur, & ſeſe ſtrenuè aduerſus eus gerit. Et per partem appetitiuam, appetit æterna buna. Habet autem humu ſenſus quinque curpurales, & quinque animales. *Senſus 5.* Atque curpurales quidem ſunt iſti, viſus, auditus, olfactus, guſtus & tactus. Conſiderantur veru in viſu quidem, album & nigrum. In auditu, acutum & graue. In ulfactu, gratus udor & graue ulens. In guſtu, dulce & amarum. In tactu durum & mulle, calidum & frigidum. Sedes autem ſenſuum animæ ſunt iſtæ: Mens, intelligentia, opinio, phantaſia, & ſenſus. Diciturque vniuſcuiuſque ſenſus urganū, ſenſurium, eu quud ſenſi in conſeruet animal ſenſitiuum. Eſt autem operæpretium & huc cugnuſcere, quud quæuis caru corpus quuque dicitur, nun autem quoduis curpus dicitur, etiam caro. Etenim ſtellæ cœleſtia curpora dicuntur, non tamen vocantur cœleſtes carnes. *Corpus duplex.* Atque curpus quidem dicitur dupliciter: Corpus materiale, & corpus ſubtile. Ac curpus quidem materiale eſt, quud prehendi manu poteſt, & quud corruptioni mortique eſt ubnoxium, curpus vero tenuè eſt, qund nun cumprehendi, vel tangi poteſt, vt eſt ſul, luna, & ſtellæ. Corpus autem craſſum & materiale, quud caru dicitur, ex quatuur elementis conſtat, ſanguine, phlegmate, humure, & cholera. Videlicet, ex aëre, terra, igne & aqua: huc eſt, ex calidu, frigidu, humido & ſiccu. Sed calidum & virale elementum, aër, calidum & humidū, terra ſiccum atque humidum elementum pariunt. Atque hæc ſunt ex quibus cunſtat homo, maximè autem huminis caro, ideu poſt mortem in ea rurſus reſuluitur.

DE CORRVPTIBILI.

Corruptibile. Quid ſit corruptibile, vnde dictum, & quud mudis dicatur. Dupliciter curruptibile dicitur, curpuraliter & ſpiritualiter. Ac ſpiritualiter quidē, vt quum peccauerit quis, dicitur eſſe curruptus, quemadmudum dicit ſcriptura: Curruptí ſunt & abuminabiles facti in iniquitatibus. Corporaliter veru curruptibile tribus mudis dicitur: Murs, curruptiu & Interitus. *Mors, corruptio, interitus.* Mors dicitur, animæ ſeparatio à corpore. Curruptio vero eſt, quando corpus à vermibus conſumitur, & ſolummudu relinquuntur uſſa. Interitus autē vocatur quandu putreſcunt ſa quoque oſſa & abſumuntur, abeuntque ne amplius extent. Hucenim de Duminu noſtru Ieſu Chriſto quoque dicimus, quud murtem tantùm ſubierit. Corruptionem vero aut interitum ſacroſanctum eius corpus neutiquam ſuſtinuit, ſed reſurrexit die tertia primogenitus factus ex murtuis.

QVARE DICITVR PRIMOGENITVS.

Eu quud primus ab inferis reſurrexit, quemadmodū etiam nos reſurgemus in ſecundo aduētu.

Primogenitus ex mortuis Christus dicatur.

Quia autem ante illum Lazarus reſurrexerat & Iairi filia, multique alij, quare non illorum aliquis primogenitus vocatus eſt? Ideo quòd illi poſt reſurrectionem ſuam è mortuis, rurſus mortui ſunt. Chriſtus autē non amplius eſt mortuus, ſed quod in reſurrectione nobis eueniet, id ipſi iam contigit. Nam primus ex mortuis in ea reſurrectione reſurrexit, quæ eſt in incorruptibilitate, cuius nos quoq; ſperamus in futuro participes fore, quam reſurrectionem nulla mors amplius ſequetur.

QVID EST VERBVM, ET QVOT MODIS DICITVR?

Verbum tribus modis dicitur.

Verbum dicitur tripliciter. Verbum ſubſtantiale, quod eſt Deus, qoi Verbum dicitur. Verbum internum, quod eſt Angelorum, & quod in mente noſtra dicitur. Verbum enunciatiuum, quod enunciatur per linguam, & quod mentis nuncius quoque dicitur. Dictum eſt autem Verbum à dicendo.

QVID EST CHRISTIANVS?

Chriſtianus quid. Hæreticus.

Chriſtianus eſt vera domus Chriſti, & rationalis, per bona opera & recta dogmata conſtructa. Hæreticus autem, eſt calumniator & accuſator veritatis, vel, falſa opinio eius quod non eſt. Immutabile eſt, quod ſe ſemper ſimiliter habet. Naturale eſt, quod naturaliter inhæret: vel, veritas verè cognita. Præter naturā eſt, quod Deus vel non ſic creauit, vel qood omnino non creauit qualia ſunt peccatum & mors.

Præter naturā quid. Nota.

Tria ſunt quæ de hominibus prædicantur: Secundom naturam, præter naturam, & ſupra naturam. Secundum naturam eſt matrimonium: præter naturam, ſcortatio: ſupra naturam virginitas. Et ſecūdum naturam ſunt opes iuſtè acquiſitæ, præter naturam auaritia, ſupra naturam inopia. Item ſecundum naturam eſt temperantia in cibo, præter naurā crapula, ſupta naturam ieiunium. Similiter ſecundū naturam eſt pax, præter naturam tumultus, ſopra naturam erga inimicos electio. Et in cæteris ſimiliter.

Ieiuniū ſupra naturam. Etymologia.

Etymologia eſt, quę vim nominis alicuius rectè deſignat, & ex ipſo ſenſu explicat, veluti, pax eſt inde dicta, qood mētem tranquillam reddat. Tumultus, à facilitate conſuodendi. Error, ab eo quod obliquè mentem trahat. Temperantia vel quod ſalutaria prouideat, vel quod corpus à ſordibus conſeruet. Scortatio vel ab eo quòd iuuentutē inflammet, vel quod tam diu impugnet, donec mentem oculis priuet, vel quod à longinquo annuat. Similiter & in reliquis. Corpus quia ex quatuor elementis compoſitum eſt, rurſus diſſoluitur, & ad nihilū redigitur. Propterea corpora tam hominum quàm beſtiarum facilè corrumpi poſſunt, ſtatimque moriuntur, ex qoatuor cum conſtent elementis: terra inquam, aqua, igue, & aëre. Nam ea quæ ex iſtis conſtant, ſemper generantur, ſemperque corrumpuntur, elementorum videlicet diſſoluta compoſitione, & quolibet in ſuum locum recepto. Ipſa verò elementa, ſimplicia cùm ſint & incompoſita, ſuam quoque ſtabilitatem ſemper indiſſolutam retinent.

DE ANIMA.

Anima quinque affectus.

De anima autem boc dicimus: Quòd quinqoe ſunt affectus in ea, quæ animales affectus vocantur. Sunt autem iſti: Ira, dolor, metus, ſolicitudo, & inuidia. Qui ergo prudentia mentis præditus eſt, poterit illis imperare. Eſt autem anima per ſe calida, tanquam ardens ignis.

Simile.

Sicut igitur ignis ea quæ ſūt in ollam poſita, coquit: Sic anima quæ igneam naturam habet, cibos in ventriculum receptos imminuit & conſumit. Nā anima non propterea pſyche vocatur, quod eſſentia ſua ſit frigida, ſicut rudiores quidam exiſtimāt, ſed propterea, quòd magno ſuo calore bumores extergat, ſicut ab effectu Solis manifeſtè declarari poteſt. Nā calidus cùm ſit & ignitus, ſiccat lutum & omnem humorem ſurſum trahit. Quòd autem anima naturaliter ſit calida, comprobatur à morientibus quoque. Quam enim primùm anima recedens, corpus reliquerit, omnia ſtatim membra ſunt frigida, frigoreque haud minus quàm glacies hyemalis congelata relinquuntur. Quamdiu enim abundanti cibo anima reficitur, viget corpus, & valet viribus. Quando verò cibis deſtituitur, abſumit & corrumpit ipſum corpus. Non enim poteſt corpus abſque cibo animæ caliditati reſiſtere.

Simile.

Quemadmodum nec æneum vas ad fornacem poſitum, ignis vehementiam abſque aqua ferre poteſt: (nimio enim ardore ſiccatur, & tandem diſſoluitur) ad eundem modum olla corporis, ſi nō babeat cibum, ab ignita anima accenſa, penitus interit. Quòd ſi aliquando de anima dubitet aliquis, ab ipſo quære, num anima bominis in toto corpore ſit, vel in vno aliquo loco. Et ſi in toto corpore reſpondeat animam eſſe, interroga, quomodo abſciſſa manu, vel pede, non abſcindatur anima, & adbuc viuat homo, ac nondum moriator? Quòd ſi dicat in parte aliqua animam eſſe, rurſus quære, qoónam pacto hominis aliæ partes eſſe queant abſque anima, & quomodo membrum inanimatum babere poſſit homo? item quomodo poſſibile ſit viuere ſine anima? Nam quicquid animā non habet, mortuū eſt. Quare neſcis quid dicas.

Anima vbi requieſcat.

Ego verò tibi dicā, qua in parte, quomodo & vbi requieſcat anima. In tribus locis corporis ſuam habet ſedem. Et ſicuti ſolis radius vnum aliqoem locū occupat, & in domum penetrat, illuminat verò totam domum: Sic anima quoque in tribus iſtis partibus corporis reſidens, totam domum corpus viuificat. Habet autem anima ſedem ſuam in corde, in poſteriori parte capitis quæ caua vocatur, & in baſilicis venis. In iſtis igitur tribus partibos habitat anima. Quare, ſi cor vulneretur, aut ex baſilica vena multum ſanguinis effluat, aut ſi caput cedatur, vel gladio ſecetur, ſtatim à corpore recedit anima, & mortuum corpus relinquitur. In iſtis porro tribus partibus anima ſedem habeus, in totum corpos vitalem ſuam potentiam diſtribuit.

DISPVTATIONIS ATQVE CONTROVERSIÆ SVPER FIDE CATHOLICA, INTER SANCTVM ATHANASIVM PRIVS

Diaconum, deinde quoque Epiſcopum, & Arium, coram Probo iudice gentili, à Conſtantino Imperatore delegato habitæ, Præfatio, docens contemporaneos fuiſſe, inter quos lis acta dicitur.

A CVM in manus ſtrenui lectoris, beatiſſime Papa Marerne, liber iſte à Catholico ſacerdote, & probatiſſimæ vitæ beato Athanaſio contra hæreticos, id eſt, Sabellium, Photinum & Ariũ diſputatus peruenerit, illico reſpondebit: & quomodo fieri poteſt, vt cum ſancto Athanaſio ſucceſſore beati Alexandri Epiſcopi habuerit Arius conflictum, cùm conſtet eum, ſicut in Eccleſiaſtica hiſtoria legitur, turpiſſima morte, id eſt exemplo Iudæ traditoris Domini noſtri Ieſu Chriſti, fuiſſe fuſum, vt quod fœtida meute conceperat, fœtido terminaret fine? Sed ſi illud recolat quod in Chronica ſua beatæ memoriæ Sulpirius Seuerus poſuit, dicens: Duo Arij tanquam duo ſerpentes ex vno ore ſibilabant, duos Arios fuiſſe euidenter reperiet. Vnde intelligitur, aut cum Ario ſuperſtite, non cum illo qui fuſus eſt, aut cum aliquo Arianita, ſanctum Athanaſium iniſſe conflictum. Quapropter oportet opus, vt credimus à Domino impletum, à Catholicis ſæpe relegatur, vt cognoſcant qualiter hæreticorum poſſint vitare venena, & fidem ſuam abſque vlla hæſitatione, Domino auxiliante, valeant cuſtodire.

Arius exemplo Iudæ traditoris mortuus.

Sulpitius Seuerus.

EIVSDEM DISPVTATIONIS INTRODVCTIO, ORIGINEM EIVS, ET *Arij perfidiam declarans.*

DVM apud Nicęnam vrbem, à trecentis decem & octo Epiſcopis, ex Euãgelicis Apoſtoliciſque doctrinis, ſpirituali vigore præditis, fides Eccleſiæ cõfirmabatur: Ibi Arij perfidia, Conſtantino Imperatore præſente detegitur. Et cũ eius perfidiæ dogma eorundem Epiſcoporum ſententia refutatur, Arius ab Eccleſia ſeparatur, ne tam impia doctrina diu in Eccleſia latens cunctorum inficeret mẽtes. Sed vbi Imperator comperit integram ab Epiſcopis fidem Eccleſiæ, vt eſt ab Apoſtolis tradita, ſanctius confirmari, præcepit eundem Arium, vt rebellem ſacræ fidei exilio relegari. Sed ſicut Euam ſerpens in paradiſo doloſis perſuaſionibus laqueauit, ita quoque Conſtantiam Germanam eiuſdem principis, per quendam ſatellitem, Arij perfidia irretiuit. Et latuit in ea diaboli virus, donec tempus erumpendi quo eam impleuerat, inueniret. Igitur cùm in vltimo ſui obitus die, frater viſitatione eius perfruitur, ſtatim ab ea innocenti fratri veneni pomum verbo porrigitur. Et illicò exemplo primi hominis, neſcius in præuaricationis viam dilabitur, qui viperinis expoſtulationibus

Impietas Arij corã Conſtantino detegitur.

Conſtantia Germana Conſtantij Ariana.

A ſenſum accomodare videtur. Arius ergo, qui dudũ ab eo tanquam ſacrilegus fuerat relegatus, ad necem fidelium animarum ex exilio reuocatur, & fidem ſuam principi callidis ſeductionibus pandẽs, fruſtra ſe affirmabat ab Epiſcopis fuiſſe damnatũ. Ea ſcilicet cauſa, idem Imperator præcepit apud Alexandriam ſynodum congregari, vt ſi vera eius aſſertio doceretur, venia poſt ſententiam ſubſecuta, Eccleſię redderetur. Et vt omnes de eius correctione gaudentes exiſterent, & exinde ad dedicationem Hieroſolymitanæ Eccleſiæ pacatius pergeretur. Denique cum cauſæ eius ab Epiſcopis diutius contrectarentur, idem Conſtantinus imperator in ſuburbano quodam, cui Nicomedia nomen eſt, finali ordine trigeſimo primo Imperij ſui anno diem clauſit extremum. Quam ordinationem prædicto B ſatelliti tradidit Conſtantio reſeruandam. Qui dum poſt ſui genitoris obitum adueniens ſuſcepiſſet imperium, ſicut à Conſtantino delegatum fuerat, ab eodem Conſtantino teſtamento contradicit. Quin ob huius rei gratiam, in tanta apud eum idem presbyter, familiaritate eſt habitus, vt non iam presbyter ſed pater imperij vocaretur. Et qui ob imperandũ Imperator fuerat eleuatus, ſub huius presbyteri imperio videbatur additus. Ad cuius iuſſionem Arius eſt in Eccleſiam reuocatus, cuius doctrinam rudis princeps impiis ſenſibus retinens, fidem Catholicam reſpuit, & à paternis traditionibus ſacrilego more deſciuit. Qui temporibus ſuis non leuẽ Eccleſiæ Dei vel ſacerdotibus inſecutionem intuliſſe videtur. Quo etiam tempore plurimos martyres, multoſq́, confeſſores fecit. Alios quoque effoſſis oculis, ac poplitibus amputatis, ſemiuiuos reli- C quit. Nonnullos verò rabido furore arreptus inſaniæ, propriis ſedibus relegando damnauit: In quibus domini dictum videtur eſſe completum: *Si me*, inquit, *perſecuti ſunt, & vos perſequentur.* Hic igitur priuſquam Ariminum vel Seleuciam ex vniuerſo orbe dolo congregaret Domini ſacerdotes, totum vnum facere cupiens quendam iudicem, nomine Probum, ſua authoritate ſuffultum, arbitrum inter eundem Arium atque Athanaſium adeſſe præcepit. Illum vtique, quem fidelem in regno ſuo, & omniũ mundanarum litterarum artiumq́; præ cæteris hominibus probauerat eruditum. Qui omnibus curis publicis procul amotis, iniuncta ſibi omni celeritate maluit adimplere, vt iuſſis imperialibus pareret, & fidem veraciſſimam ſuo examine comprobaret. Hic itaque cum apud Laodiceam vrbem Syriæ ſecundo Conſtantij imperij anno veniſſet, pro Tribunali in auditorio ſedens, turbis hinc atque inde aſtantibus, Arium atque Athanaſium his alloquitur verbis.

Synodus Alexandriæ congregatur.

Conſtãtini mors.

Arius in Eccleſiã reuocatus à Cõſtantio.

Ioan. 15.

Probus à Conſtantio arbiter ieceptus inter Athanaſiũ & Ariũ.

ANTEDICTÆ DISPVTATIONIS LAODICEÆ HABITÆ INITIVM,

IN QVA INTERLOQVITVR PROBVS IVdex, *Athanaſius, Arius, & interdum qui hæc traduxit Author.*

PROB.

GLORIOSI ac piiſſimi Imperatoris Conſtantij epiſtola ſacra commonitus, præcepi inter vos negotium fidei ventilari. Ath. Et quis tã vecors audeat principalia præcepta renuere? Prob. Ergo venerandi Auguſti ſacra legatur epiſtola. AVG.

CONSTANTII EPISTOLA.

Conſtantinus Cõſtantius pius, perpetuus victor ac triumphator ſemper Auguſtus, Probo iudici ſalutem. Diuino munere paternum adeptis imperiũ; illud eſt nobis primitùs enitendum, vt heretica cõuerſatione deleta, ſacræ noſtræ fidei coniunctus orbis gaudeat vniuerſus. Quoniam, quia peruerſo itinere cõuertit impium, ſaluat animam eius, & ſuorũ multitudinem peccatorum cooperit. Et quoniam nunc pleroſq; reperimus huius ſceleris ſocios, hanc perfidiam ritu ſacrilego percolentes, aſſerentes ſe integram fidei regulam retinere, qui nõ ſolum homines impia ſeductione fallẽtes, verumetiam & ingenitæ maieſtati iniuriam irrogantes, & filij creatã ſubſtantiam eius diuinitati iungentes. Monemus itaque, vt noſtræ maieſtatis authoritate percepta, inter Arium venerabilem preſbyterũ, & Athanaſium eiuſdem authorem erroris, diaconum, huius negotij examen facias ventilari. Præcipuè ſuadens, vt animi peruerſitate depoſita, veræ fidei ac probatæ colla ſubmittant. Hæc noſtræ manſuetudinis ac pietatis præcepta, ſolita temeritatis audacia contẽnentes, ad grauem nos concitent iracundiam. Et licet huius fidei munus necdum perceperis, ſapientia tamen qua præ cæteris polles, cuncta te credim⁹ poſſe ſine cuiuſquam ſuſceptione perſonę, fideliter definire, Deo plus quàm homini placiturum. (Et alia manu) Optamus te bene valere. Datum Conſtantinopoli ſub die xij. Kalendas Ianuarij.

PROB. Venerandi principis ſacra, quæ lecta eſt, geſtis indatur. AV. Et adiecit. PROB. Proſpiciens in idolorum cultura nullam veri numinis maieſtatem conſiſtere, Chriſtianis memetipſum dogmatibus ſubiicere volo, quibus aſtruitur vnus & verus Deus eſſe, qui vniuerſa quæ videntur, & quæ non videntur virtute Verbi ſui creauit. Et quoniã cùm plures Chriſtiani nominis titulo cenſeantur, à veritate ei⁹ fidei procul aberrare dicuntur, diuerſa & varia dogmatis inſtituta ſectando, ſcire nũc magnopere deſidero, quę ſit recti dogmatis fides cui remotis dubietatibus, ambagibuſq; omnibus tenaciter inhærere queam, ne erroris cæcitate exui cupiens, maioribus tenebrarũ erroribus implerer, ſi paſſim, & ſine vllo examinis diſcrimine alicuius ſectæ quæ primo occurretis imitator exiſtã. Quæ verum praua ſit néc ne an veritati ſuffulta, ignoro. Et ideò ſi placet imò quia placere debet, vnuſquiſq; veſtrũ in conſpectu noſtro fidei ſuę ſententiam pãdat, vt examinatione habita, quæ firmior cunctis & verior reperta fuerit, huic oẽs iure credamus, & huic indubitãter ſpreto falſitatis errore, obſequamur. Ar. & Ath. Quomodo tanti myſterij ſecreta committere poſſumus, & rei inexpertæ arbitrium collocare, cùm necdum gentilitatis maculam veri dogmatis perceptione ablueris? Prob. Hoc eſt vtique quod totis viribus cognoſcere cupio, quod ſit rectum & veridicũ dogma, in quo me oporteat occulti myſterij ſacramenta percipere. Neq; enim modo mihi profunda myſteriorum arcana pateſieri deſidero, ſed illa nunc flagito demonſtrari, quæ in veſtra fide extrinſecus habentur & publicè prædicantur, id eſt, quod vnus idemq; verus Deus viſibilium & inuiſibilium conditor ſit rerum. Et quia hoc vos vno ore profiteri non neſcio, quæ cauſa extiterit, vt in tam varias diuidamini ſectas, & quæ ſunt vera, & quæ ſunt falſa intelligi à nobis omnino non poſſunt, priuſquam veſtro certamine digno patientiæ moderamine habito, quid ſit congruum diligentius cognoſcamus. Ath. Cùm ſis omni literarum genere imbutus, & Philoſophicis diſciplinis admodum eruditus: mirari vſquequaque non debes, plurima penes nos & varia nouitatũ dogmata extitiſſe, cùm apud vos tot ſententiarum nouitates emerſerint, quot pene nomina ipſorũ continentur authorum. Nam cùm tres ſint in mundo religiones, Iudæorũ, Paganorũ, & Chriſtianorum multis & longè diſcretis ſententiarum diuerſitatibus, vnaquæq; religio à ſeipſa diſcedens, in varias propriæ inſtitutionis ſectas diuiſa eſt, dum vnuſquiſque ſuauitate recentioris ſentẽtiæ non veritatem, ſed veritatis ſimilitudinem præferẽtis, illectus: antiquitus à patribus traditam lineam derelinquit, eò irremediabiliter per auia prauè oberrans, quo nouitate pro vetuſtate vtitur tanquam antiqui limitis, & à patribus traditi viam incedens. Aut enim multum ſentit, & minus credit, & ideo medium & rectum iter incedere neſcit. Hæc idcircò præfatus ſum, vt tibi clariſſima veritatis explorãdæ indicia demõſtrarem, vt agnoſcere facillimè queas illum prauitatis errore inuolui, qui priſca Apoſtolicæ fidei fundamenta deſerens, ipſe ſibi pro ſuæ volũtatis arbitrio fidem, quam ſequi debeat, ſomniat. Ar. Optimè Athanaſius: errore me perfidiæ, in abiectis & nuper inuentis rerum nouitatibus conſiſtere profitetur, Apoſtolico in hoc ipſũ congruente teſtimonio quo ait: *Profanas autem vocũ nouitates euita.* Vnde obſecro, vt ab hoc inquiſitionis tramite non recedas, diligentius atq; attentius inueſtigãdo, quis nouo, quiſue antiquo vtitur fidei ſacramento. Pro. Vt hæc quæ aſſeritis facile innoteſcant, & ad lucem veritatis, remota omni ambiguitatis caligine veniãt, antiquæ fidei regulã pandite, & ita vt eſt ab Apoſtolis tradita, noſtris auribus intimate. Ar. & Ath. ſimul. Credimus in Deũ Patrẽ omnipotentem, & in Ieſum Chriſtum filiũ eius Dominũ noſtrum, & in Spiritum ſanctũ. Hæc eſt fidei noſtræ regula, quam cœleſti magiſterio Dñs tradidit Apoſtolis, dicens:

Religiones tres in mundo.

Hæretic⁹ quis ſit.

1. Tim. 6

Ite, bapti-

Google

Ite, baptizate omnes gentes, in nomine patris, & filij & Spiritus ſancti. Prob. Magno miraculi ſtupore attonitus hæreo, tres à vobis Deos prædicari conſpiciens, à qoibos ad vnius Dei ſingularis potentiæ maieſtatem confugiendum eſſe credideram. Vnde, quæ ſit huius rationis fides, vel quid iſta trium rerum, triumque vocabulorum nomina indicẽt, nos breuiter informare dignemini. Ar. Non qood tres Deos numero in fidei profeſſione fateamur, ſed credere nos in Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum fideliter confitemur. Prob. Satius fidem veſtram exponite, & quæ vel qualis ſit in eadem veſtra credulitate declarate. Ar. Ego enim cõfiteor, ingenitum patrem ante omnia tempora filiũ ineffabiliter genoiſſe, per quẽ, & in quo, viſibiles creaturas, atque inuiſibiles fecit. Qui nouiſſimis temporibos propter humani generis ſalutem, à patre miſſos, verum hominem in mundo geſtauit, atque inuiolabiliter de Maria virgine ſine humani pudoris permixtione ſuſcepit. Qui cum ſit creaturæ ſuæ Dominos, non tamen poteſt genitori ſuo, aut in omnibus conferri, aut in aliquo coæqoari. Quem & Deum, & ſui originis profitemur authorẽ. Nec tamen ideo duo dij, quia & hic Deus, nec ideo non Deus, quia ſolus pater Deus. Sicut non ideo non bonus, quia ſolus pater bonus, cum ſit & filius, nõ ſolum bonus, ſed & bonorum creator. Sed ſicut ei non adimitor ne bonus ſit, cum ſolus pater ipſius filij profeſſione ſit bonus, ſic ei non aufertur vt Deus ſit, cum ſolus pater ſit Deus. Et ſicut bonitas filij non præiudicat ſingularitati pateroæ bonitatis, ſic eius Deitas non officit patri, ne vnicus ac ſingularis ſit Deus. Et hoc modo vnum Deum profitemur, non negando, vt dixi, filium Deum, ſed penè ſolum patrem vnius diuinitatis authorem conſtituentes. Ath. Bene patrem filium ineffabiliter ante omnia tempora genuiſſe, Arius ſua profeſſione diffiniuit, ſed vtrum filium ex ipſa patris eſſentia vel natura, vel aliunde genitum velit aſſerere, hæc interim ſua proſecutione reticuit. Ego enim Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctũ vnius eſſe ſubſtantiæ, vniuſque naturæ confiteor. Ita vt non ex nihilo neque ex aliquo, ſed de Patre filium, & de patre Spiritum ſanctum credam procedere. Et licet tres in ſua proprietate ſubſiſtẽtes profitear eſſe perſonas, horum tamen natura vna eſt, vnaque diuinitas comprobatur.

Quod Pater Filius & Spiritus ſanctus ſint eiuſdem naturæ & eſſentiæ.

Prob. Quanquam hæc varia, & longè diſſimilis ſententiarum veſtrarum diuerſitas, magnam confuſionis caliginem mentibus noſtris incutiat, tamen vt citò his ambagibus exuamur, & quæ ſit veræ fidei profeſſio cognoſcamus, dignamini euidentioribus ſcripturæ diuinæ teſtimoniis aſſertionum veſtrarum ſententias communire. Et ne loogo orationis ambitu ipſius permixtæ diſputationis cõfuſione procul euagemini, ſingilatim fidem veſtram, vt dixi, edicite. Sed nunc Arius proſequatur, & ſuam fidem veridicis teſtimoniis aſtruere non grauetur. Ar. Quoniam me primitus congredi præcepiſti, reſpondeat Athanaſius vtrum ſimplicis natoræ ſit Deus. Ath. Quis hunc impius negauerit? Ar. Reſpondeat vtrum etiã omnia quæ de Deo dicuntor ſecundùm eſſentiam accipienda ſunt? Ath. Non temerè pronunciauerim, vniuerſa quæ de Deo dicontor ſecondùm eſſentiam debere accipi, propter nõnullos relatiuos nominũ caſus, ſecundùm vſitatũ humani ſermonis eloqoiũ probatos, qui nõ propriè de Deo, ſed perſonis & temporibos, vel quibuſcunque rerũ generibus coaptãtur: id eſt, cũ ſe neſcire, vel ſe iterũ cognouiſſe fatetur. Aut cum rerũ à ſe factarũ pœnitudinẽ gerit & nunc ſe iratũ, nunc placatum oſtẽdit: Quæ omnia, ſi ſecundũ eſſentiã volumus accipere, paſſibilem ſine dubio & improuidã diuinam profitebimur eſſe naturã, in quam aut ignorantia, aut ex tẽpore orta cogitatio cadat, quam & triſtitia pœnitẽdo cõficiat, & lætitia ſubleuet vegetãdo. Quod quid aliud erit, niſi mutari ac perpeti, & inſtabili mobilitate hoc illucq; defluere? Vnde manifeſtiſſimè cõprobatur, non omnia de Deo ſecundùm eſſentiã debere intelligi, ſed aliquanta diſpenſationi reſpõdentia: nõ naturæ eius cõuenientia certo certius profitemur.

Non omnia de Deo ſecundum eſſentiã intelligi debent.

Prob. Licet ſufficiẽter & doctius, laodabiliterque reſponderis, nõ omnia de Deo ſecũdum eſſentiã dici, latios tamen hæc abs te audire deſidero, cũ tui loci diſpotationis tempus affuerit. Nũc interim (vt antea faſſus ſum) Arius, vt cœperat, proſequatur. Ar. Si ea quæ in principio proſecutus ſum, diligẽter aduertas, illic omnem fidei noſtræ credulitatẽ inuenies. Atha. Subſiſtere ante ſæcula filiũ, veraciter Arius profitetur. Quòd autẽ de patre natus ſit, ſono tantũmodo vocis, & ſimulata verborũ confeſſione, non veritatis profeſſione cõfidit, dum eũ à paternæ naturæ ſubſtãtia ſeparat & conditione naturæ, nõ diſpenſationis ratione patri ſubiectũ affirmat. Prob. Clariſſimũ fidei veſtræ indiciũ date, & quemadmodum credatis, recẽti proſecutione ſignate, quo poſſit ad normã propoſitæ confeſſionis diſputationiſq; materia coaptari. Ath. Ne vos grauem oratione longiſſima ſenſus, fidem meã breui ſermone cõcludo: Patrẽ, & filiũ, & Spiritum ſanctũ Deitate, poteſtate, magnitudine, natura vnũ eſſe proteſtor.

Athanaſij fides de Trinitate.

Nec aliquid in hac Trinitate nouũ extraneúmve, acſi antea nõ fuerit, poſtea verò adiectũ ſit, aſſero: ſed vt dixi, vnius eã naturæ, vniuſque ſubſtãtiæ credo. Ar. Sicut tres perſonas in ſua proprietate manentes, ita tres ſubſtãtias eſſe, patris, & filij, & ſpirituſſancti, confiteor. Alia enim Patris, alia Filij, alia Spirituſſancti ſubſtantia. Nec poteſt vllo modo ingenitæ ſubſtãtiæ, aut genita filij, aut creata ſpirituſſancti conferri natura. Vnde nec in poteſtate æquales, nec magnitudine ſimiles, nec natura cõſortes, à nobis fideli confeſſione creduntur. Prob. Si hoc totũ eſt, in quo à vobis inuicẽ diſſentire videmini id eſt quod vnus diuerſas, alius Trinitatis vnam dicit eſſe ſubſtantiã. id nũc diſputationis ratio poſcit, vt aſſertiones veſtras nõ ſubtilitate argumentorũ de induſtria dialecticæ artis venientiũ, ſed ſimplicibus & puris diuinæ ſcripturæ documentis robuſtius fulciatis. Ar. Credo quod memorabilibus prudẽtiæ veſtræ ſenſibus Athanaſij proſecutionẽ nequaquã ſubtraxit obliuio, qua id elegãtius perorauit illũ debere prauitatis errore notari, qui noua & inuſitata verborũ cõmenta ſectatur, adiiciẽs Apoſtolicis dogmatib⁹, quod ab iiſdẽ conſtat traditũ non fuiſſe. Prob. Ita memini. Ar. Ergo Nicæni cõcilij decreta lectione pandantur, & agnoſces Athanaſiũ, vel eius autores, Apoſtolicam fidẽ nouorũ adiectione verborũ eaten⁹ corrupiſſe, eoſq; antiqois patrũ inhæſere doctrinis ambitione regia vſi, cẽſuerint feralib⁹ relegãdos edictis. Pr. Si præſẽtis negotij ratio poſtulat, vt decretũ Nicæni recitetur cõcilij, hoc quoque Athanaſi⁹ ſua proſecutione deſignet, vt ex vtriuſq; volũtatis aſſẽſu, ſi quid illud offert extrinſecos, recitetur. Ath. Cauſæ cõgruit, vt rerũ geſtarũ lectionis copia nõ negetor. Pr. Ergo vt deſiderat, pręfati decreti lectio vẽtiletur.

SYMBOLVM NICENVM.

A v. Et lectum eſt ita: Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem, viſibilium & inuiſibilium factorem. Et in vnum Dominum noſtrum Ieſum Christum filium Dei, genitum ex patre vnigenitum, hoc eſt, ex ſubſtantia Patris, Deum ex Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, vnius ſubſtantiæ cum patre (quod Græci dicunt homouſion) per quem facta ſunt omnia, ſiue in cælo, ſiue in terra. Qui propter noſtram ſalutem deſcendit, & incarnatus eſt, homo factus eſt, paſſus eſt, reſurrexit tertia die, in cælos aſcendit, inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum Sanctum. Eos autem, qui dicunt, erat quando non erat, & antequam naſceretur non erat, quod & de non extantibus, vel ex alia ſubſtantia aut eſſentia, dicentes mutabilem aut cōuertibilem Deum, hos anathematizat Catholica & Apoſtolica Eccleſia. Ar. Peruides, virorum optime Probe, iſtius decreta concilij, in ſugillationem Apoſtolicæ fidei, auſu temerariæ aſſumptionis fuiſſe conſcripta. Quid enim opus erat nouum hoc homouſion vocabulum antiquis dogmatum regulis inſeri? Nunquid enim Apoſtoli, vel eorum diſcipuli, atque omnes per ordinem ſucceſſores, qui vſque ad illud tempus viuentes in Chriſti confeſſione homouſion vocabulum ignorabant? Impietatis ſacrilegium in fidei veritate ſecutos eſſe dicemus, pro eo ſcilicet, quod huius nominis notione priuati, ſine ipſius prædicationis aſſertione perrexerunt ad Chriſtum? Si enim à nobis, vt iſti penitus mentiuntur, noua introducebatur contra Apoſtolorum ſtatuta doctrina, quid vtique conueniens erat, nouæ à nobis ingeſtæ doctrinæ antiquis Apoſtolorum obuiare doctrinis, & nouitatem vetuſtati præſcribere, non vetuſtatem nouitate peruertere? Vt quid mihi hoc nomen ſequendum imponit? Vt quid me ad huius rei nouitatem violentius trahit? Vt quid hoc Apoſtolicæ fidei ſuperadiicit verbum, cuius nec Prophetæ quidem, nec Apoſtoli vſpiam faciunt mentionem? Quod illud quæſo nomen eſt, ſine quo fides integra eſſe non poſſit, ſine quo Chriſtiani Chriſtianæ religionis abdicantur honore? Vnum enim è duobus in hac cauſa ſequi neceſſe eſt. Si vera eſt homouſij aſſertio, falſa erit Apoſtolorum prædicatio, quæ ſine hoc nomine longa per tempora floruerat: Si verò Apoſtolica fides huius nominis expers vera eſt: ſicuti & eſt: hæc ſine dubio falſa erit, quæ antiquæ fidei nominis nouitatem adiecit. Reuolue cuncta noui & veteris Teſtamenti volumina, vtrum alicubi homouſion inditum paginis poteris reperire? Prob. Quid his refertur? Ath. Nominis tantum offenderis nouitate, an etiam ipſius Rei virtutem, quæ hoc eſt ſortita vocabulum, refugis? Ar. Quid dicas, non ſatis intelligo. Ath. Quoniam res antiqua nouum nomen accepit, non vocabulo nouo nouæ rei virtus acceſſit, hoc vtique requiro, vtrum res quæ antiqua eſt, ſimul à te cum nominis nouitate damnetur? Ar. Res loqueris tortuoſas, & omni ſtultitiæ miraculo dignas. Si enim homouſion nouum nomen eſt, non dubium quin & res noua ſit, quam ſignificare videtur. Ath. Ergo pariter rem nomenque condemnas? Ar. Ita plane. Ath. Igitur ſi demonſtrauero rei antiquæ, & ab Apoſtolis traditæ nouum nomen attributum fuiſſe, victum

Homouſion reſpuit Arius.

A tandem fateberis? An etiam ſic rem antiquam ſimul cum nominis nouitate condemnas? Ar. Hoc non oſtendes. Prob. Et quæ ratio cauſæ flagitabatur, vt res antiqua nomen acciperet nouum? Nunquid enim priuſquàm huius nominis vocabulum ſortiretur, ſine nominis proprietate manebat? Hoc mihi nullam rationis conſequentiam habere videtur. Ar. Optimè. Ath. Eccleſiaſticæ ſemper moris eſt diſciplinæ, ſi quando hæreticorum noua doctrina exurgit, contra inſolentes quæſtionum nouitates rebus immutabiliter permanentibus nominum vocabula immutare, & ſignificantius rerum naturas exprimere, quæ tamen exiſtentium cauſarum virtutibus congruant, & quæ magis eaſdem antiquitùs fuiſſe demonſtrent, non rerus nouitatem menſurent. Et, vt quod dico, planius fiat, vtor

Eccleſia nouis vtitur verbis contra nouationes.

B exemplo in ipſo Chriſtianæ religionis prædicationis nuncio: Omnes qui credebant Domino noſtro Ieſo Chriſto, non Chriſtiani, ſed diſcipuli tantummodo nominabantur. Et quia multi nouorum dogmatum authores extiterant, doctrinæ obuiantes Apoſtolicæ, omnes ſectatores ſuos diſcipulos nominabant. Nec erat vlla nominis diſcretio inter veros falſoſque diſcipulos, ſiue qui Chriſti, ſiue qui Doſitæ, ſiue Theodæ, ſiue Iudæ cuiuſdam, ſiue etiam Ioannis ſectatores, qui ſe quaſi Chriſto, Eccleſiæ fatebantur, quin potius vno diſcipulorum nomine cenſerentur. Tunc Apoſtoli conuenientes Antiochiam, ſicut eorum (Luca narrante) teſtantur acta, omnes diſcipulos nouo nomine, id eſt Chriſtianos appellant, diſcernentes à communi falſorum diſcipulorum vocabulo, vt & diuini per Eſaiam oraculi ſermo impleretur, quo ait, *Seruien-*

Exempla proponit

Eſa. 62.

C *tibus verò mihi, vocabitur nomen nouum.* Hanc ergo ab Apoſtolis traditam, nouis vtendi nominibus formam, Eccleſia tenens, contra diuerſos hæreticos, vt ſanè fidei ratio poſtulabat, diuerſas edidit nominum nouitates. Denique patri nouum innaſcibilitatis nomen Eccleſia impoſuit. Cum enim Sabelliana hæreſis genitum ex Virgine patrem voluiſſet aſſerere, ingenitum contra hanc confitendo Eccleſia tradidit patrem. Vtique in diuinis ſcripturis ingenitum nuſquam legimus patrem. Poteſt ergo Sabellius audaciam ſuam in huius calumniæ obuertere quæſtionem, & ſimili, vt tu propoſitionis genere vti, quo dicat: Cur diuinis ſcripturis ſine vllo proſpectu pudoris violentiam facitis, profitēdo innaſcibilem patrem, quod ſcriptum oſtendere non valetis? Itē quia eum non ſolū genitum, ſed & paſſum impio dogmate idem Sabellius profitetur,

Ingenitus

Innaſcibilis.

D vobis in vnum conuenientibus, inter cæteras quas promulgatis fidei ſanctiones, dixiſtis patrem impaſſibilem eſſe, quod religioſè, ſanctéque vos ſtatuiſſe probamus. Sed hoc itidē ille proclamat. Ergo vſquequo veſtræ licentiæ audaciā protēderis profitendo, quod ſcriptum non legitis, impaſſibile patrem, quod nec Prophetæ tradiderunt, nec ſymboli autentici tradidit autoritas, ſed hoc & veſtra temeritate præſumptum? Rurſus proſequuntur iidē ipſi qui Sirmio conuenerant. Et hanc religioſæ cōfeſſionis fidem de filio ſtatuiſtis, Deum eum dicentes ex Deo, lumen de lumine. Iam hic Photino, qui ex humanæ generationis natura initium tribuit filio, quanta calumniandi occaſio pateat, ipſum te quoque metiri non pigeat. Cur enim non ſimiles querimoniarum cauſas inueniat, cur non ſimili vociferatione ipſe quoque inſaniat, dicens: Quid dicitis? quid ſtatuitis? quid ſequendum veſtro iudicio

Impaſsibilis.

Deū de Deo lumen de lumine.

iudicio poſteris tradiris, confitendo filium Deum ex Deo, lumen ex lumine? Oſtendite mihi vtrum id eadem filij Dei forma, id eſt, in autentico ſymbolo, quod Apoſtoli tradiderunt, hoc ſcriptum legeritis. Sed contentus ſum, cum ibi ſcriptum non fuerit, ſaltem mihi de Propheris legatur, de Apoſtolorum literis oſtendatur. Quis has vocum tulerit nouitates? Quis hoc rudis admittere ſenſibus patiatur, quod neque Prophetæ, neque Apoſtoli tradiderunt? Item ſimilem patri filium multis & creberrimis conciliorum veſtrorum decretis ſtatuiſtis. Exurgat nunc Eunomius, qui diſſimilem confitetur, & dicat: Vbi hoc legiſtis, vbi hoc repeꝛiſtis, vtrúmne pater aut filius hac de ſe vſus eſt voce? Ergo, tu Ari, qui me hodie tali conſtringis articulo, vt homouſion propriè poſitum in ſcripturis oſtendam, aut facere contra inſolentes & furtiuas hæreticæ intelligentiæ prauitates, quædam confeſſionis nomina non temerè præſumpta, ſed ex conſequenti ratione collecta, fidei authoritatibus fuiſſe incerta, ita vt tot nouorum verborum religioſæ intellectui extiterint abſolutiones, quot fuerint quæſitę vel ſubminiſtratæ perfidiæ occaſiones. Aut ſi id fateri nolueris, tuis tecum obiectionibus agã. Oſtende mihi non ex coniecturis, non ex veriſimilibus rebus, non ex ratione vicini ſermonis, non ad intelligendum prouocantibus rebus, non ad profitendum pietate fidei ſuadente, ſed pura & nuda verborum proprietate, oſtende ſcriptum ingenitũ, aut impaſſibilem patrem, verum Deum ex Deo, lumen de lumine, aut Patri Filium ſimilem eſſe. Nolo mihi dicas, hoc fidei ratio poſcit, hoc pietas docet, ad hanc me Domini profeſſionem ſcripturarũ conſequentia prouocat. Nolo inquam mihi talia obtendas, quia & in me ſimilia de homooſij probatione reſpuis proferentem. Sed fero in manibus diuinorum voluminum codices, & eodem ſono, iiſdemque ſyllabis prædictorum vocabula nominum indita lege. Aut oſtende ſcriptum filium Patri ſimilem, aut fatere diſſimilem. Quo hinc erumpas, quo rurſus euadas? ne tuis te obiectionibus implicitum propoſitionis nexus enodandi tibi facultas nulla ſuppeditet, aut concede mihi ex conſequentibus probare homouſion, id eſt, vnius ſubſtantiæ fidem, aut ſi concedere nolueris, neganda ſunt tibi vniuerſa, quæ ipſe fateris, quia ea nudè poſita inuenire nuſquam vti poteris. Prob. Si Eccleſiaſticæ conſuetudinis mos eſt, vt aliqua verborum vocabola pro coërcendis hæreticorum motibus, in fidei authoritate nuda ponantur, quæ tamen ratione conſequentium rerum exiſtentium veſtiantur, dum eorum veritas, ex qua originem ſumunt, diuinis contineri literis inuenitur, quid dicis Ari, concedis homouſium, ſicut Athanaſius dicit de diuinis ſcripturis per conuenienter profeſſionum qualitates probari, an non? Ar. Iſte neſcio qua ſyllogiſticæ artis verſutia, obiectionem meam conatur eludere. Ego enim hoc mihi oſtendi deſidero, vtrum homouſiõ in Dominicæ ſit lectionis authoritate conſcriptum, & ideò aut propriè poſitum legat, aut ab eius confeſſione recedat. Prob. Vides quemadmodum in te, tuam referat quæſtionem, & iiſdem te quibus vteris, conſtringat articulis, profeſſionis tuæ manifeſtiore, vt ipſe exigis, documẽto. Aut ei de canonicis literis nudè poſitum oſtendas innaſcibilem, aut impaſſibilem patrem, aut Deum ex Deo, aut lumen de lumine, aut Patri Filiũ ſimilem eſſe. Quæ omnia, ſi propriè poſita mini-

Similis Patri.

Multis vocabulis vtitur Eccleſia quæ non ſunt in ſcriptura.

A mè demonſtrare valueris, negandi tibi neceſſitas imminebit, cui diſcrimini illa, vt videtur mihi, ſola poterit ratio ſubuenire, vt cõcedatis vobis ea, quæ in concilijs veſtris nudè ſunt poſita, de ſcripturarũ fontibus emanaſſe. Nam hoc contentionis vitiõ deputabitur, vt documentum nudi ſermonis exigas, cui fidei ſenſum ſcripturis copioſius noueris redundare. Senſum igitur quære, vnde vocabuli huius natura traxit originem. Et cum ſenſum inueneris, nomen te inueniſſe pariter non dubites. Ath. Quantiſcunque rationibus agat, nullatenus poteſt ab hac intentione remoueri. Nouit enim certiſſimè, quia ſi ad hoc fuerit, remota huius nominis intentione, deſcenſum, vt ex conſequentia ſcripturarum vnam eſſe patris & filij ſubſtantiam, quod eſt homooſion, doceatur, facillimè ſe poſſe ſuperari, &

B ideò diffidentiæ ac timoris periculo auectus, nudi ſermonis flagitat documentum. Sed ſuis eſt iterum profeſſionibus conſtringendus. Exigis à me, vt vnã Patris, & Filij ſubſtantiam, id eſt hombuſion ſcriptum oſtendam. Tu autẽ tres vſias, id eſt, tres ſubſtantias confiteris. Oſtende igitur mihi, vbi legiſti tres vſias? Si enim ego vnum, hoc eſt, homooſion, ideo negare debeo, quia hoc vnde ſcriptum nõ inuenio, tu quemadmodum audes tres vſias confiteri, cum hoc ſcriptum nuſquam poteris demonſtrare? Prob. Si extat aliquod ex authoritatibus diuinis documentum propriè & ſpecialiter poſitum, quo approbetur patris & filij Spiritus ſancti tres vſias, treſque vt fateris eſſe naturas, proferatur, quo poſſit Athanaſius à confeſſione vnius ſubſtãtiæ, quod eſt homouſion declinare. Cum enim triouſiõ propriè in ſcripturis oſtenderis poſitum, apparebit

C Athanaſium temeritate pertinaciſſimæ obſtinationis in homooſion confeſſione hactenus perdurare, quod propriè poſitum non potuit demonſtrare. Si verò nec tu ipſe tres vſias demonſtrare valueris, pari mihi cõditionis neceſſitate aſtrictus eſſe videris. Atha. Doceat tres vſias propriè poſitas, & facio vnius ſubſtantiæ, quæ eſt homouſion, ceſſionem. Ar. Si tres ſunt Pater & Filius & Spiritus ſanctus neceſſariò tres ſunt ſubſtantiæ, in quibus vnaquæque perſona ſeparatim & diſtinctius propriè cognoſcatur. Ath. Hic nulla proſunt argumenta, hic veritas ex conſequenti ratione colligitur, teſtimonium proprietas flagitatur, lege ſpecialiter triouſion poſitum, & noli cõiiciendo dicere, ſi tres ſunt, Pater & Filius & Spiritus ſanctus, neceſſariò ſunt tres ſubſtantiæ, quia & ego ſimili coniectura poſſum veracius opinari, ſi vnum ſunt Pater & Filios,

D quia ipſe ait: Ego & pater vnum ſumus, quomodo non eſt vna ſubſtantia? Sed hãc diſputationis viam ingredi penitus noluiſti, dum à me ſpecialiter poſitum homouſion demonſtrandum exigeres teſtimonium. Simili ratione, tres vſias ſpecialiter & propriè poſitas doce. Si enim ideo homouſij vocabulum negare debeo, quia hoc ſcriptum nudè demonſtrare non valeo, neceſſariò tunc triouſion fateri debeo, ſi propriè poſitum, hoc te oſteodente cognouero. Ar. Subſiſtit propriè Pater an non? Ath. Niſi mihi tres vſias propriè poſitas legeris, nullum tuis interrogationibus dabo reſponſum. Quis enim non videat, quo tua intendat obiectio? Vis enim argumento callidæ interrogationis diuerſas approbare Patris & filij ſubſtantias, ſed hic argumentis non opus eſt operiri, vbi manifeſtiore teſtimonio proprietatis trium ſubſtantiarum exigitur documentum, ſed ſi à proprietate

Tres vſias nõ eſſe in ſcriptura.

Arij Argumentũ.

teſtimoniorum, aut rerum conſequentia tranſire deſideras, hoc ipſum publicæ conſcientiæ innoteſcat, non te potuiſſe tres vſias propriè poſitas demonſtrare. Et cum vtrinque hoc articulo ſolueris, obiectionibus vel ioterrogationibus tuis ſatisfaciā neceſſe eſt. PROBVS. Quantum veſtræ diſputationis intentio monſtrat, nec tu homouſion, nec iſte triouſion propriè & ſpecialiter poſitum valetis oſtendere. Vnde ne puerili concertatione in rebus ſuperfluis diutius immoremini, ab hac exactione documenti tandem vtrique definite, homouſion, aut triouſion de ſcripturarum autoritate colligite. Non enim fas erit, de nominis appellatione dubitare, quod teſtimoniorum copioſa congeſtio firmius poterit roborare. ARIVS. Quoniam hoc tua decreuit ſentētia, debere nos rationum perſuaſionibus ex rerum conſequentium cauſis prædictorū nominom virtutes colligere, nec id Athanaſio videatur difficultate nudi me demonſtrandæ veritatis vocabuli proprietatis documenta quæſiiſſe, ita faciam, vt tui eſt decreti ſententia promulgatum. Egn enim compendio magis vti volebam, ne longius orationis intentio euagata, ambiguis ſenſibus veritatem obumbret. Ath. Non poteſt fides venire in dubium, quæ veritatis fulta præſidio, craſſiora mēdaciorum nubila, fulgidæ claritatis lumine diſſipat. Non enim poteſt propriis carere viribus, quæ non eget extrinſecus ſuffragiorum adminiculis adiuuari.

IN DIE SEQVENTI.

PRobus iudex dicit: Quoniam vos initi fœderis pacta indeclinabili ſententiam ſeruare non dubito, quibus id vobis inuicem conceſſiſſe videmini, vt vnius ſubſtàntiæ, vel trium ſubſtantiarū profeſſionem, ex diuinatum cōſeqoentium literarum luculento diſputarionis examine comprobetis, omiſſa ſcilicet quæſtione puri vocabuli atque propriè poſiti, exigatis iam nunc, & ipſius placiti ratio poſcit, vt cuncta homanæ argumentationis cauillatione remota, de ſacris diuinarum authoritatum voluminibus, Patris & Filij & Spirituſſancti, aut vnam, aut diuerſas proferatis eſſe ſubſtantias. Ad quam rei probationem, non tantum (vt opinor) mea, ſed cunctorum penè mortalium mens ita eſt pendula expectatione ſuſpenſa, vt ſi tanti negotij merita paterentur, ſine vllius diei conferendi ratione, vel alicuius momenti intercapedine, ad ſummam veritatis atque ad calcem manifeſtiſſimæ notionis deſideret peruenire. Vnde ne tam religioſa fidelium, & veritatis cupida fruſtretur intentio, omni lenocinio luxurioſæ orationis exploſo, de re, de cauſa, de competentibus, de neceſſariis agite rebus, omnem, vt dixi, verborum ambitum, & procul à cauſa euagantes locotionum phaleras, leporéſque ſermonum cautius euitantes, vt diſputationis veſtræ narratio veritatis magis, quàm cothurnato mentis ornetur eloqoio. Ath. Licet etiam dudum crebrò ac ſæpius de vnitate ſubſtantiæ extra acta diſputauerim, meaſque diſputationes ſcripto mādauerim, quibus à me in hac diſputatione aliquid amplius addi poſſit, tamen quia hæc extrinſecus nullo eminùs aduerſante dicta ſunt, neceſſe habebo hæc eadem rurſus repetere, & in hoc publicæ actionis examine comprobare, quo poſſit tui iudicij ſententia comprobare. Probus. Si non fuerint Arij replicationibus tenuàta, tunc veſtra poterit

A firmari ſententia. AR. Vt quid hæc fraudum tendiculæ proponuntur? Vt quid in primordio nefandæ aſſertionis iudicis ſententia prouocatur? Agamus primùm quod nobis agendum neceſſitas demonſtrandæ veritatis imponit. Inculcetur humano auditui fidei noſtræ profeſsio, percipiant iudicia, quibus modis, quibuſque rationibus, quibus denique docomentis noſtra fulciatur aſſertio, & tū demum promulgationem ſententiæ, quæ in noſtro vtique nequaquam pendet arbitrio, de iudice poſtolabimus. PRO. Præfationis meæ nuper in hoc actionis principio habitæ, & ſponſionis veſtræ dudum præteritis geſtis inſertæ, meminiſſe oportet. Quibus id peroratum eſt, omiſsis ſuperflois, ad arcem negotij debere deſcendi, quod debetis tādem aliquando actitare. AR. Doceat Patrem, & Filium B & Spiritum ſanctum vnios eſſe ſubſtantiæ, vnius Deitatis, vnius maieſtatis, vnius virtutis, vnius honoris, quod ſatis improuidè, nimiſque incauta profeſſione ſolet populus iactitare. Ath. Profiteris filium verè de patre natum, an non? AR. Profiteris ipſe patrem alicuios deriuationis vel diuiſionis vitio ſubiacere non poſſe, an non? Ath. Valde profiteor. Ar. Ego quoque profiteor filium ex patre natum eſſe. Ath. Id eſſe, arbitraris natū ex patre, qood etiam de patre? Ar. Sufficit tibi qoòd ex patre dixerim natum, qood etiam facillimè oſtēdo. Quid callidis vteris argomentis? Cæterùm de patre natum nuſquam mihi interim ad præſens occurrere potuit. Ex patre verò ſcriptū eſſe recolo, Ioāne Apoſtolo dicente: Qoi diligit patrem, diligit eum qui natus eſt ex eo. Ath. Ergo nihil intereſſe putas vtrum ex ipſo, an de ipſo natus dicatur? Ar. Si mihi C demonſtrare volueris, propriè poſitum filium de patre natum, tunc quid inde ſentire debeam, æſtimabo. Verùm, quia in pleriſque exemplaribus variè poſitum eſſe non oeſcio, vt in iiſdem locis, qoibus de ipſo legitur, in aliis codicibos ex ipſo legatur. Sed vtrum hoc interpolantium fraude, an huius rei ſignificatione, id eſt, vt hoc ſit ex ipſo, quod etiam de ipſo factum ſit, non ſatis video. Nec hoc noſtræ fidei aliquod poteſt afferre præiudicium. Ath. In hac tua proſecurione diligenti admodum cura expoſita ratione aduerti. Sed quod tātum noſtræ dixeris, & non vtrorumque deſignaueris fidei, non poſſe præiudicium in his verbis afferri, ſatis miratus ſum, & arbitror quòd fidem tuam munire feſtinans ita poſueris, ſperans me ex inde leuiter ſine aliquo documento poſſe tranſire. In euangelio quoque de patre Dominus dixit: Spiritus eſt. Et vt D ſe de Patre natum oſtenderet, ait: Quod natum eſt de carne, caro eſt: & quod natum eſt de Spiritu, Spiritus eſt, qoia Deus Spiritos eſt. Ego de Deo patre exiui. Ecce filium de patre natum, ipſo filio docente, oſtendi. Ar. Satis callidis & ſuſpicioſis vteris diſputationibus, qno dicas quod ad fidei meæ munitionem hoc dixerim. Sed vt de ſenſibus tuis omnis ſuſpicionis ambiguitas auferatur, vt ſuperius fatus ſum, vtrorumque fidei, ſiue ex ipſo, ſiue de ipſo natus dicatur, nullum poteſt penitos afferre in aliqoo præiudiciū. Ath. Generans pater Deus ex ſe, id eſt, de ſeipſo filiū, hoc genuit quod eſt ipſe, an aliud aliquid? Ar. Hoc vtique quod ipſe eſt genuit, quia Deus Deum genuit, lux lucem genuit, perfectus perfectum genuit, omnipotens omnipotentem genuit. Ath. Ergo non extrinſecus, neque ex nihilo, neque ex aliqua præcedente, aut ſubſequente materia, ſed ex ſeipſo genuit. Et non aliud, quàm

Patrē & Filiū, & Spiritū S. eſſe vnius eſſentiæ, & Deitatis.

Deus pater hoc quod ipſe eſt genuit, hoc eſt Deus genuit Deū.

. qoàm id quod ipſe eſt, genoit. Ar. Alius alium genuit. Ath. Et nos confitemur, quia alius alium genuit, id eſt, pater filium: Sed ſic de ſeipſo, id eſt, de eo, id eſt: quod ipſe eſt, genuit, quia alterius ſubſtãtiæ, vel diuerſi generis filius eſſe non poteſt, ac ſic voius atque eiuſdem cum patre ſubſtantiæ erit. Ar. Si noſſes in quantos perfidiæ errotes, vnius ſubſtãtiæ profeſſio vergat, nũquam profectò inter patrẽ & filium huius nominis faceres mentionem. Nec diſputationẽ tuam, quibuſdam intetrogationum gradibus inſciſam, tali concluſiſſes articulo, vt ad hũc impiæ profeſſionis deduceres finem. Athanaſius. Quòd ſit impiũ atque ſacrilegum, diuerſas Patris, & Filij, & Spiritusſancti profiteri ſubſtantias, & quòd piũ ſit atque religioſum vnius eos, religioſæ ac piæ ſubſtantiæ coofiteri, ſcias me, ô Ari, penitus igoorare non poſſe. Et hoc non homana opinione collectum, nec coniecturis & argumentis inuentum, ſed cæleſtis doctrinæ magiſterio traditum demonſtrabo. PROB. Prius mihi vim qualitatemque terum aſſignate, tom demum poterit demonſtrari, vtrum Patri, filioque cõueniat. Athana. Sub-
Subſtãtia appellatio duplex. ſtantia quidem duobus appellationum generibus diſtinguitur. Et eſt quidem vnios generis qoalitas hæc, quæ exiſtentis naturæ eſſentiam indicet. Aliud verò eſt ſubſtantiæ genus, quo ille, qui habet ab his qoi uoo habent, derinatur. Et vt planius fiat qood dico, manifeſta expoſitione aſſigno. Verbi gratia: Homo generis ſui ac naturæ ſubſtantia eſt. Rorſus ſi quid illi eſt, quod extrinſecus eſt, id eſt, in materia aori, vel argenti, aliarumque ſpecierũ poſſidendarũ, ſubſtantia eius dicitur. Et cum eiuſdem vocabuli vna videatur appellatio, duas tamen res ſignificare videtur. Sed nos de illo ſubſtãtiæ genete diſ-
De quo genere ſubſtãtia dicere intedat. putamus, qoa vnaqoæque natura, ob id quod eſt vel ſubſiſtit ſubſtãtia nuncupatur. Et quicquid ex ſe de ſeipſa genoerit nõ aliud eſſe poteſt, quàm id quod ipſa eſt. Denique homo pater generãs filiom ſui generis, id eſt, ſuæ ſubſtantiæ hominẽ generat, quia homo hominẽ geoerat. Et rectè ſuæ ſubſtãtiæ hominẽ generat, quia veritas nouitatis ſubſtantiarũ diuerſitatem nõ recipit. Diuerſitas autẽ ſubſtantiæ eſt, vt exempli gratia dixerim, ſi homo pecudẽ gignat, vel ſi cuiuſlibet generis pecus, alterios generis pecodem generet, id eſt ſi bos generet aſinũ, vel ſi ouis generet caprã, quæ qooniã in diuerſitatẽ generis pergit, mõſtruoſa generatio erit, ſuæ naturæ proprietatem minimè ſeruãs. Rutsũ in elementorum qualitatibus, quę ſit ſubſtantiarũ diuerſitas vel proprietas operæpretium eſt adoettere. Verbi gratia: vniuſcuiuſque ignis vel luminis natura, id ex ſe, quod ipſa eſt miniſtrate videtur, vt lux fulgorem, vt ignis incendiũ, & in hoc officij ſui genere ſubſiſtens, ſubſtãtiæ ſuę intemeratã videtur ſeruare naturã. Si verò lux ex ſe tenebras gignat, motationi obnoxia erit, alterius à ſe generis materiã tribuens, quia io boc immutabilitatis ſuæ illibatam poterit ſeruare ſubſtantiam, ſi hoc quod ipſa eſt, miniſtret ex ſeſe. Cætetùm ſi, vt dixi, id quod ex ſeſe triboit, aliud erit, quàm ipſum quod tribuit tunc alterius ſubſtantiæ dici poterit, quod omnino naturarum omnium qualitas, vel ordo, vel ratio nõ admittit. Age nũc, ſi videtur, iam à terrenis ac viſibilibus, in ſuperiora mentis oculũ erigamus, vt ex his, quæ facta ſunt, infectæ vitturis ſubſtantiam cognoſcamus apoſtolicæ authoritatis edocti magiſterio, qui ait,
Rom. 1. *Inuiſibilẽ diuinitatis virtutem, per ea quæ ſunt, intelligi debere.* Arius. Ergo filiũ ex Patte natũ eſſe, & Deus

A Deum genuit, lux lucem, in qua profeſſione vnum erit é duobus proculdubio retinendum: Aut enim ex ſeipſo generans, id quod ipſe eſt, genuit, & ob hoc filius vnius cum Patre ſubſtantiæ erit: aut ſi alterius à ſe generis Deum genuit, vera natiuitas dici nõ poterit, quæ proprietatem ſubſtantiæ generantis ſeruare nõ potuit. Et eò diſputationis ratio deducitur, vt aut omnino natus non ſit, aut degener oatus ſit, quod vtrũque fateri perabſurdũ & impiũ eſſe videtur. Prob. Si quid ſibi cõtra hæc Arius cõpetere oouit, edicere nõ moretur. Ari. Simplicis atque immutabilis naturæ Deũ eſſe non reor Athanaſium ignorare, qui ſi, vt idem aſſeruit, de ſua ſubſtantia generauit, motabilis proculdubio erit. Neceſſe eſt enim ex ſeſe generando, aut partem ſubſtantiæ pet deriuatioois generationem perdidiſſe,
B aut diuiſionis vitium perpeti potuiſſe. Ego enim Dei Patris ſubſtantiam, neque ex ſe aliquid dediſſe, oeque in partiũ qualitates deriuatam fuiſſe, neque acceſſionis, vel detractionis, aut aliquid huiuſmodi, quod ſit paſſioni obnoxium ſenſiſſe, vel ſentite potuiſſe confiteor. Athana. Sed neqoe nos paſ- *Deus paſſionibus non ſubiacet.*
ſionũ conditionibus diuinam credimus ſubiacere naturam, ſed impaſſibilem Patrem impaſsibiliter ex ſeipſo, id eſt Deo, Deũ, qood ipſe eſt, filium generaſſe fideliter confitemur. Nec oos diuiſionum, vel deriuatiooom, ac partiũ cooctarumque rerum vel paſsiooũ genera, quæ inani ſolicitudiois timore auectus obiicere noloiſti, à profeſſionis veritate deflectunt, vt negemus Deum ex ſeipſo ob hoc generare noo potuiſſe, ne videator his paſsionibus ſubiacere. Quid igitur religioſius, quid ve ſanctios ac diuiois ſit magis congruum legibos, æqua obſe-
C cto vos, ô auditores, iodicij lance penſate, erigite mentis oculos, & terrificum futuri examinis diem metuentes, quid magis Catholicæ & Apoſtolicæ veritati congruat, religioſa mentis intentione reſpicite, vtrũ fateri omnipotentem Deum impaſsibiliter ex ſeipſo filium generaſſe, an illud potius opinari debeamus, ne paſsionis vitio ſubiaceret ex ſeipſo, id eſt, ex ſua ſubſtantia filiũ generare non potoiſſe? Ego enim id aſtruo, id clariſsima vocis profeſsione aſſeuero, quòd ſicuti Deus impaſſibilis, ita & omnipotens eſt. Credo ergo eum de ſua ſubſtantia potuiſſe filium generare, nec tamen alicoius paſſionis vitio ſubiectũ fuiſſe, quoniam diuiſio ac deriuatio, contractio, acceſſio, fluxus, vel ſi qua ſimilia huiuſmodi eſſe poſſunt geoera paſſionũ, corporeis & contrectabilibus, atque ex diuerſitate compoſitis conueniũt tebus. Deus verò, qui
D nullis corporeis ſchematom circũſcribitur ſignis, nec aliquibos diſtingoitur membrotum lineamentis, vitio ſubiacere poteſt paſſionis? Et rectè in eodem generationem profiteor, quia genuit, & rectè impaſſibiliter nihilominus confiteor, qoia paſſibilis nunqoam fuit. Ari. Num igitur, quia in Deo omnipotente negari non poteſt, idcircò ea eum
perperi non poſſe fatendum eſt, qoæ omnino in- *Notabis obiter Arij calliditatẽ.*
corrupta eius dioinitatis ſubſtanria non recipit? Vnde valde inhoneſtum, & ſatis impietate plenum eſſe videtur vt per vnius profeſſionem ſubſtantiæ nec Patrem propriè ſubſiſtere, nec filium in ſoa proprietate extare credamus. Illuc enim nephandæ perfidiæ huius vergit inteotio, vt permixtis & in vnius rei copulationem è diuerſo collectis atque confuſis Patris & filij perſonis, in ſua (vt dixi) proprietatis ſingularitate minimè ſubſiſtere valeat. Illud etiam nimis horrendum & procul à fidelium

mentibus emouendum, in hac tua profeſſionis perfidia continetur, inuiolabilem Patrem de ſua ſubſtantia genetando, corruptionis ac diuiſionis vitium declinare minimè potuiſſe. Atha. Veritate diuinæ generationis, velut modis inſolubilibus arctibus obligatus, per (neſcio quæ) nephādæ intentionis molimina, qua diuinam certum eſt carere naturam, euadendi ſuffugium quæris. An corruptionem incorrupto, paſſionem impaſſibili, impotentiam obiicis omnipotēti? Sed hæc crebrò ac ſæpiùs repetens, nullatenus diuinæ maieſtatis reuerentia à tam nephandis obiectionibus arceris: ſed quantum video, ſine vllo pudoris intuitu, iniuriam venerandæ filij natiuitati obuius properare cōtendis. Sed te effrenatius euagantem & velut vndoſo æquoris gurgite naturali quadam licentia fluctuātem, diuinæ autoritatis teſtimonia coërcebunt, & B inter certos diuinæ profeſſionis limites coarctatū, legalium conſtitutionum metas egredi non ſubſtinebunt. Inculcat igitur humanis ſenſibus ſacro illo profeſſionis ſuæ oracolo diuina maieſtas, ac ſe filiū de occultis ſubſtantiæ ſuæ arcanis ineffabiliter genuiſſe teſtatur: & dixit: *Ex vtero ante luciferum genui te.* Vnum eſt ergo in hac diuinæ profeſſionis conteſtatione tenendum. Aut de ſua ineffabiliter ſubſtantia filium incorruptibiliter genuit, aut ne corrumperetur, omnino non genuit. Sed ego hanc integræ fidei partem eligo, quæ me religioſum conteſtandi de ſe Deo ſuadeat famulari, ne vlla humanæ paſſionis obſtacula ex infidelitatis ſacrilegio defendat. Nullaten⁹ enim potero reuocari, vt merito non credam Deum generare potuiſſe, nec humanæ conſuetudinis more corruptioni potuerit ſubiacere, cum hoc mihi ſatis non eſſe dubitem C profitendum, de Dei ſubſtantia natum eſſe, quem conſtat de Patris vtero proceſſiſſe. Ar. Quantum tuæ proſecutionis intentio monſtrat, compoſitum nobis & corruptioni obnoxium, vis introducere Deum, qui etiam in eum corporalem vteri appellationem accipere non metuis. Neceſſe ergo erit, vt aut membris cōpoſitus ſit, ſi vterum habet, aut corruptioni, vt dixi, obnoxius, ſi de ſua ſubſtantia generauit. Ath. Rectè hoc me ſenſiſſe argueres, ſi ego Deū habere vterum, propria temeritatis præſumptione, ſine vllo legis diuinæ teſtimonio affirmaſſem. At cum ipſe Deus ad refellendam credere volentium inſaniam hoc de ipſo pronunciare dignatus ſit, quo euidentius per vteri nuncupationē, non extrinſecus, non aliunde, ſed de ſeipſo, id eſt, de ſua ſubſtantia ſe filium generaſſe doceret, cur mihi vitioſæ credulitatis notam infigis, cū potius D Deo dicere poſſis, ſi habes vterum, compoſitus eris, ſi de teipſo genuiſti, corruptioni obnoxi⁹ eris. Nam ita Dei vterus ſine aliqua membrorum compoſitione accipitur, ſicut oculi & manus, & pedes, ſine vllis diſtinctionum lineamentis merè referuntur. Sicut ergo oculos, quia omnia videt: aures, quia omnia audit: manus, quia omnia operatur: pedes, quia vbique eſt, ita vterum, quo de ipſo ineffabiliter genuit, accipere debes. Nec te oportet infideliter opinari: quia & ſi de ſeipſo genuit, corrumpi vtique non potuit, quem vt omnipotentem & incorruptibilem generare potuerit, & ne hac ipſa generatione corrūpi potuerit, fideliter conuenit profiteri. Nam ſi mirabiliter ex Virgine contra rerum naturam & incorruptibiliter creditur natus, quanto magis ex Patre credendus eſt incorruptibiliter genitus? Si enim ſubſtantialis natura Virgi-

Pſ. 109.

Deus habet vterū quomodo

A nis, quæ ex ſeipſa vtique corruptibilis naturæ conditione paſſioni & corruptioni potuit ſubiacere, intemerata pudoris integritate, & infractis virginalibus clauſtris, mirabili incorruptionis integritate filium genuit, cur non magis, vt dixi incorruptibilem Deum, genito ex ſe incorruptibiliter filio corrumpi non potuiſſe credamus? Et vt nouum atque infandum monſtruoſæ opinionis genus dānabile metuis fateri, Virginem partu non potuiſſe corrumpi, & formidare Deum, ne corruptionis vitio ſubiaceret ſi de ſua ſubſtantia generaret. Volēte igitur Deo, corruptibilis naturæ Virgo ſine vllo pudoris damno filium generauit, & ipſe qui incōparabiliter cunctis naturis incorruptibilior permanet, hoc ſibi præſtare non potuit, vt de ſua ſubſtantia filium incorruptibiliter generare potuerit? B Ergo quia Deum de ſeipſo, filium generaſſe, & diuinarum ſcripturarum teſtantur eloquia, & in ſua Arius ſuperiori proſecutione falſus eſt, iudica, virorum optime Probe, quis magis cum diuinis cōueniat ſcripturis, vtrúmne ego, qui ob hoc vnius ſubſtantiæ cum Patre filium eſſe confiteor, quod videlicet ex ipſo, & non aliunde dignoſcitur natus, & ob hoc rurſus incorruptibiliter genuiſſe profiteor, quia excellentiſſima diuinæ maieſtatis ſubſtātia, per ſuam ineffabilem potentiam corruptioni ſubiacere nullatenus potuiſſet, an iſte qui in tā ancipitis intelligentiæ diſcrimine poſitus, quo fidei ſuæ pedem referat, neſcit. Nolens enim confiteri Deum de ſua ſubſtantia incorruptibiliter genuiſſe, in ea confeſſionis neceſſitate attrahitur, vt neget omnimodo genuiſſe. Sed hoc ipſum negare obuiātibus vndique, & clara vociferatione exclamantibus, ſiue Propheticis, ſiue Apoſtolicis vocibus, nūquam ſine dubio poterit. Probus: Quicquid in hac C proſecutionū veſtrarū aſſertione agnoſcere potui, vltima examinis noſtri ſententia retinebit. Nunc verò, ſi qua vos adhuc de diuinis ſcripturis fidei veſtræ congruentia ſupereſſe putatis, proferre dignamini, quo facillimè queam⁹ proceſſu diſputationis, quid veri ratio contineat indagare. Ari. Quod tam breuibus & exiguis quæſtionibus in omni illa diſputationis meæ narratione vſus ſum, Chriſtiani pudoris, ac verecundiæ fuit, vt diſputationis noſtræ trames leuibus inchoaretur initiis. Sed quia video Athanaſium, perſpicuæ veritatis robuſtiſſimam firmitatem, quibuſdam arietantium impulſionibus quatere, acrius cōtra eum & validius opinor dimicandum. Dic ergo Patrem & filium vnius eſſe ſubſtantiæ. Sed illa intemerata ineffabiliſque D eſſentia, quæ Pater eſt, nec redundans vnquam in ſeipſa fuit, vt merito, quaſi exuberatione quadam, ſine damno ſui in eadem ſubſtantia genuerit filium cum eius eſſentiæ, quæ aliis omnibus infinita atque immenſa ſit & incorporea, nihil eſſe poſſit exuberans, ſi quidem determinatorū ſit exuberare, quod eſt quaſi extra ſe effluere. Deus autem qui vniuerſa complectitur, nihil extra ſe habet, aut quod effluere poteſt, aut infinitus eſt, quo poterit redundare, tunc quid effluere eorum eſt qui accipiunt incrementa. Qui ſi accipiunt, aliquando neceſſe eſt vt ſemper accipiant, & nihilominus pari exuberatione ſemper & generent. Sin autem incrementa non accipit, quod ipſi etiam fatemur, nec effluit, nec redundat, quòd æquale cum Patre eſſe dicatur, cum filium genuit ex ſeſe, ſubſtantiam vtique diuiſit in filium, & paternam tantummodo ante ſubſtātiam pro rata parte ſecretam à ſeſe, ac reſectam,

filium

Virgo poſt partum manet incorrupta, ergo De⁹ Pater non ſubiacet corruptioni, cum virgini dederit incorruptam manere.

Arij propoſitiones.

filium nominauit, tantumq́ue ſibi detraxit pater, quantum in filium contulit, quo tamen ipſo quicquid eſt filius, aut hodie caret pater, & perfectus nõ eſt, aot eo ſi non indiget, quaſi ſuperfluo abundauit. Quod vtrumque in Deum non cadit, cum & in hoc ipſo quidem Patris & Filij nomen eſſe oõ poſſit, vbi non habita generatio eſt, ſed potius facta deſciſſio. Tunc quidem neceſſe eſt omne quod diuidi poteſt poſſe corrumpi. Quæ ſi, vt manifeſtum eſt in Deo eſſe oon poſſuot, cur non potius voluntatis & charitatis eſſe filium confitemur? Quæ quidem voluntas Dei in hominibus quidem non libera eſt, nedum in Deo aliqua lege teneatur. Qoi ſi oõ eſt filius voluntatis, ſupereſt vt coactus Deus quaſi aliqua lege naturæ filium edidiſſe videatur. In qua quidem generatione id genitum quod erat Pater, quædam Patris pars filius nominatur, ioeertumq́; eſt, quid Pater, quid filius debeat nominari, cùm in duas partes Dei ſit diuiſa ſubſtãtia. Illud verò quod quaſi ad proprietatem ſubſtantiæ naturalis demõſtrandam, paterni oraculi teſtimooium protulit, vt merito Patrem ex eo quòd ipſe eſt, filium, generaſſe credamus, quia dixit: *ex vtero ante luciferum genui te*, quàm id abſurdum, quamq́oe ineptum ſit, apertiſſimè demonſtrabo. Siquidem non ſolùm aliquanta in ordine rationabilium creaturarum conſiſtentia, ſed inſenſibili elementorum qualitate ſubſiſtentia, de Dei vtero legimus proceſſiſſe. Ait enim: *Quis eſt pluuiæ Pater, vel de cuius vtero procedit nix?* Num igitur, quia hæc rigentis & torpidi elementi qualitas diuino legitur vtero procedere, idcircò vnius eiuſdemq́ue cum eo creditur eſſe ſubſtantiæ? Aut quia ruſſus hominem Deus legimus genuiſſe, vt ipſe ait: *Filios enutriui & exaltaui.* Et iterum: *Primogenitus meus Iſrael eſt.* Ac ruſſus: *Omnis qui natus eſt ex Deo, non peccat.* Idcircò rectius opinabimur homines cum Deo vnius eſſe ſubſtantiæ. Aut quia idem Apoſtolus totius creaturæ vniuerſitatem generali pronunciatione comprehendens, ex Deo aſſerit eſſe dicens: *Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia*: ob hoc prudentios coniiciemus, vniuerſitatem creaturæ hoc eſſe, quod Deus eſt, aut vnius cum eo eſſe ſubſtantiæ quòd videlicet ex ipſo legitur ſubſtitiſſe. Sic ergo & filium cum ex Dei Patris vtero proceſſiſſe fatemur, non ad indicium vnius naturæ, ſed ad inueſtigabilium ſecretorum arcana multum competẽter debemus accipere. Athan. In ludis theatralibus hi qui figurarum varietate mutantur, diuerſi quidem alij apparent oculis intuentium. Nam idem ipſe qui aptatæ imaginis ſpecie rigidius quondam inceſſerat, iterum vultu in hoc ipſo aptato, alterius membrorum motibus ludens, in molitiem reſoluitur fœminarum: ita nunc videtur mihi Arius, quæſtionum imaginibus immutatis, velut diuerſa iniiciens ſimilitudinis varietate formari. Nã hoc quod dodum comptis & breuiſſimis diſputationum obiectionibus intentauerat, ſub alterios prætextu imaginis, iterum ac ſæpius repeteos, à proprietate quæſtionis illatæ omnimodo non receſſit. Neq; enim, quia nunc latius & diffuſius perplexa verborũ ambage ſeriem propoſitionis extendit, idcircò aliud egiſſe videndus eſt, quàm ſuperius cõuincitur actitaſſe. Dixit enim ob hoc Patrem & Filium vnius nõ poſſe eſſe ſubſtantiæ, quòd eadem paterna ſubſtantia, nec exuberatione ampliſſimæ deriuationis in augmenti copiam effluere poſſit, vtpote, quę nullis metatum terminis aucta, finalibus nequeat modis

Pſal. 109. *Eſa. 1.* *Exod. 4.* *1. Ioã. 3.*

A arceri, qooniam eius eſt exuberationis copia redũdare, quæ certo, vt diximus, concluditur fine: nec ruſſos, velut iotegram & intemeratam portionis defectionem aliquam pertuliſſe. Sed hæc omnia paſsionis genera diuinæ naturæ non conuenientia, iam ſuperius calumnioſius magis quàm verius dignoſcitur intentaſſe. Quibus nos religioſo fidei intellectu, competenter conſtat dediſſe reſponſum. Neque enim exuberatione ſubſtantiæ redundantem filium dicimus, neque ruſſus defectæ naturæ portiunculam nominamus, ſed perfectum patrem, perfectum filium, noo ex his quæ in eo ſuperfluis exuberationibus redundabant (quod dictu nefas eſt) ſed ex ſeipſo, id eſt, ex eo, quod ipſe eſt impaſsibiliter, indiuiſibiliter, incorruptibiliter, ſine diminutione, ſine diſciſsione, ſine affluentis copiæ re-
B dundatione, ſine vllo omnino paſsionis genere ineffabiliter credimus natum. Et idcirco fatemur vnios eſſe ſubſtantiæ, quia non aliundè, oon ex nihilo, non ex ſubiacentibus vel præcedentibus materiarum qualitatibus, ſed propriè Deum de Deo, lumen de lumine, virtutem de virtute ſapientiam de ſapientia, extitiſſe fideliter fatemur. Nam ſi alterios ac diuerſæ ſubſtantiæ, vt Arius arbitratur, filius eſſet, noo diceret, *ſicut Pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio habere vitam in ſemetipſo.* Nam ſicuti eſt Pater, ita & filius, Et ſi idem habentes ſe, vnius ſunt proculdubio ſubſtantiæ. Neque aliud eſt viuere Patris, & aliud viuere filij, ſed hoc eſt viuere, quod & eſſe, id eſt, non aliud eſt ipſe Pater, aliud vita eius, ſed vita eſſentia. Alioquin compoſitus videbitur, ex diuerſitate ſubſiſtens, ſi aliud ipſe, aliud vita eius ſignificare videatur. Quia ergo apparet vitam Patris,
C hoc eſſe quod ipſe eſt, Sicut enim habet vitam in ſe ſic dedit filio habere vitam, id eſt, ſic eſt eſſe filij, ſicut eſt eſſe Patris, non dubium eſt Patrem & filium vnius eſſentiæ atque vnius eſſe naturæ. Nã & quod ait: Sicut nooit me Pater, & ego noui Patrem, vnitatem proculdubio voluit iodicare ſubſtãtiæ. Quia ſecundùm ſuperioris diſputationis intelligentiam, non aliud eſt noſſe Patris, & aliud eſſe, hoc ipſum enim, quod eſt nouit, & quod nouit eſt, quia non aliter nouit & aliter eſt, & quia filius ſic nouit Patrem, ſicut Pater eum nouit. Notionem verò, in Deo eſſentiam eſſe diximus non dubium, quòd ſicuti eſt Pater, ita & filius, ac ſi diuerſitatem non admittat, reſq́ue vno ac ſimili modo ſubſiſtat. Denique vt hanc Patris & Filij vnitatis ſubſtantiam plenius noſceremus, quædam nobis diuinæ ſcripturæ rerum viſibilium exempla poſuerunt, quibus nos
D ad inuiſibilium intelligentiam religioſius prouocarent. Nam paterni luminis ſplendorem & bonitatis eius imaginem filium poſuere. Non quòd ad res diuinas metiendas corporalium ſatisfaciant exempla ſpecierum, ſed quia ineffabilis illa natura exprimi non potuit, quædam ex his quæ videntur ſimilitodinis proferuntur teſtimonia. Vt ſicut ſplendor & ignis, diuerſæ non ſunt ſubſtantiæ, vel ſicut imago ab eo cuius imago eſt, in aliquo differre non poteſt, ne fictum in ſe aliquid, aut diuerſum retinẽs perfecta & vera eſſe non poſsit: ita Pater & Filius, non diuerſæ, ſed vnius credantur eſſe ſubſtantiæ. Et quia nonnulla exempli gratia protulit teſtimonia, quibus aſtrueret, ita eſſe omnia ex Deo, vt non tamen de eius credãtur proceſsiſſe ſubſtantia. Interrogo, vtrum ſic filium ex Patre aſſeret extitiſſe, ſicut vniuerſa ex ipſo extitiſſe narrantur? Quid ergo dicis? Sic ne debemus accipere filium de Patris vte-

Perfectus Pater perfectum ex ſeipſo genuit filium ſine vllo genere paſsionis. *Ioan. 5.* *Explicatio.* *Ioan. 10.* *Simile.*

ro proceſſiſſe, vel ex patre genitum eſſe, ſicut homines ex Deo natos, vel ſicut nix ex eius vtero legitur procedere, an longè aliter? Sed quæſo vnum è duobus reſpondeas, aut ſimiliter, aut non ſimiliter dicas. Arius. Non ſimiliter vniuerſa ex Deo extiterunt, vel genita ſunt, ſicut filius. Aliter enim filius, aliter extitit creatura. Athanaſius. Si filiũ longè aliter, quàm creaturam extitiſſe fateris, cur in eiusnatiuitatis generatione rerũ factarũ exẽpla protuliſti? Hi enim qui diſparibus modis propriæ originis ſũpſere principia, non æquo intelligẽtiæ ſenſu corporati mihi videtur. Quod quia illuc perſecutionis tuæ intentio vergit, apparet te Photiniani dogmatis errorem ſacrilegum defenſare. Namque & ipſe cùm Filium Dei Patre genitum abnegaret, atque talibus teſtimoniorum documentis coarctaretur, quibus luce clarius demonſtrauit filium Dei Deum verè, & propriè de Patris ſubſtantia genitum illuc impietatis ſuæ molimina vertit, vt iiſdem modis, eodemque rationis ordine, filium de Patre aſſereret natum ſicut homines per adoptionis gratiam, in diuinæ generationis prolem legimus conſecratos. Quo tu quoque, licet aliis viarum indiciis gradiens ad eundem tamen infidelitatis compitum perueniſti, aſſerens non ob hoc de illa ineffabili Patris ſubſtantia filium natum debere intelligi, quòd ex Deo genitus, vel ex Patris vtero legitur proceſſiſſe, cum ratione conſimili non ſolùm homines ex Deo nati, verum etiam inſenſibilium elementorum qualitates paterni vteri generatione proceſſiſſe legantur. Et licet etiam proſecutionis tuæ narrationes vnius ſermonis pronunciatione diſſolueris, quòd dixiſti longè aliter filium, quàm creaturam diuinitus extitiſſe, tamen quia breuitate ſermonis obſcurius & perplexius probati, intentionem legentium terris quibuſdam nebulis obruiſti: idcirco nunc ego lucidius & planius, quæ obſcura ſunt, & veritatem adumbrant, in lucem manifeſtiſſimæ clariſſimæque proferam notionis. Oſtendam igitur quantum ad proprietatem diuinæ generationis pertinet, hoc eſſe ex Deo naſci, quòd eſt de ipſo generari. Et vt manifeſtioribus diuinarum ſcripturarum teſtimoniis vtar, Euangelicum proferam documentum, Angelus ad Mariam loquitur dicens: *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Ideòque quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei.* Et item Apoſtolus: *Cum autem venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum natum ex muliere, factum ſub lege.* Nũ igitur, quia Angelus Mariam ſic affatus eſt, vt non de ipſa, ſed ex ipſa gignẽdum diceret filium, & quia Apoſtolus ex muliere, non de muliere natum aſſeruit filiũ, ob hoc in Chriſto veri hominis natiuitatem nequaquam profitebimur, aut extrinſecus, & non propriè, virginali credemus vtero proceſſiſſe? Cernis igitur ſuperfluè te in diuinæ generationis natiuitatem viſibilium creaturarum exempla protuliſſe, cum euidentioribus teſtimoniorum documentis appareat, id eſſe ex ipſo quod eſt etiam de ipſo generari. Vnde mirari me fateor, cum creaturæ nomen in filium refugias, & non factum, ſed verè, ſicuti eſt profitendum, ex patre genitum credas, Photini te quodammodo, & ſi non integris, veriſimilibus tamen proſecutionum generibus impietatis fuiſſe dogma imitatum. Ari. Quis potius Photini ſectetur perfidiam, vtrum ego, qui ea quæ filius ad demonſtrandam diuinitatis ſuæ longè inferiorẽ, & non in omnibus ſimilem naturam locutus eſt, ſecũdùm ſuam Deitatem dicta accipio, an ipſe tu, qui ponis cuncta humilitatis exempla, non fucatis verbis, nec ſimulata operis efficientia peracta, hominis reputans aſſumpto? Namque, vt non ſolum alterum ſe, verum etiam inferiorem Patre oſtenderet, ait, *Pater maior me eſt.* Qua profeſſione euidentius declarat, Patris & Filij diuerſas eſſe ſubſtantias. Ath. Duas profiteris in Chriſto eſſe naturas, an nõ? Ar. Quis hoc impius negauerit Chriſtum Deum & hominem confitendum? Ath. Debemus igitur eorũ quæ Chriſtus locutus eſt, aliquanta diuinitati, aliquanta humanitati aſcribere, an ſine vllo partitionis diſcrimine, vniuerſa aut Deo, aut homini aſſignare? Ar. Hoc non ſolum irreligioſum, ſed ſummę putabitur eſſe dementiæ, vt omnia eum, aut ſecundùm diuinitatem, aut ſecundùm humanitatem locutum fuiſſe putemus. Atha. Si ergo ſecũdùm profeſſionis tuæ ſententiam, aliquanta diuinitati, nonnulla verò humanitati aſcribenda ſunt, cur non hoc quod ait: Pater maior me eſt, humanitati, & quod ait: Ego & Pater vnũ ſumus, diuinitati reputamus? Namque, vt noueris, ſecundùm id quod homo erat eum dixiſſe, Pater maior me eſt, ait: *Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad Patrem, quia pater maior me eſt.* Rogo itaque, cum filius ſecundùm diuinitatis ſuæ potentiam vniuerſa impleat, nec ſit aliquis locus eadem diuinitate vacuus, vtpote, qui cælum & terram atque inferna pari omnipotentia impleat quomodo ait, *vado ad Patrem*, cum quo & ſemper erat, & à quo nunquam receſſerat? Eius enim eſt ire & venire, qui aliquibus locorum terminis circumſcribitur, & eum in quo erat, deſerens locum, ad eũ vbi non erat, veniat. Niſi quia vtique de illo quem aſſumpſerat homine, loquebatur quòd erat iturus ad Patrem, à quo & venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Cæterùm Verbi diuinitas vniuerſa adimplens nullis locorum terminis ſeparatur, ſicut nihil eſt vnde diſcedat, ita nihil eſt quo veniat. Et hoc modo apparet, ſecundùm id quod homo eſt, non ſolum Patre, verumetiam Angelis minorem. Nam ſi ſecundùm id quod Deus eſt, eum minorem accipere volueris, pari conditionis neceſſitate etiam Angelis, ſecundùm diuinitatis naturam minor eſſe videtur. Denique Apoſtolus ait, necnon & Pſalmographus: *Minoraſti eum paulominus ab Angelis.* Si ergo nulla ratione admittitur, vt ſecundùm id quod Deus eſt, maior Angelis habeatur, apparet hoc minorationis officium, non Deo Verbo, ſed homini reputandum aſſumpto. Prob. Vt tua in omnibus fulciatur aſſertio veritate, conuenit à tuis partibus, Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum diuinorum teſtimoniorum lectione vnius approbare ſubſtantiæ. Atha. Quoniam excellentiam tuam perſpicio huic rei inſtantiſſimè ac fideliter innuere, vt Patrẽ, & Filium, & Spiritum ſanctum vnius eſſe ſubſtãtiæ demonſtremus, atque filium de patris ſubſtantia natum, ex diuinis voluminibus approbemus. Quãquam omnium proſecutionum mearum ſententia ita ſe habere monſtretur, vt ſicuti hominum, vel quorumlibet animalium genus ſuæ ſubſtantiæ ſimiles gignat, nec homo bouem, nec bos hominem generet, ſed ad ſuam ſimilitudinem, id eſt ſuæ ſubſtantiæ, vnaquæque res procreetur, mirari vtique non debeo, Deum potuiſſe de ſua ſubſtantia filium generare, cui totum poſſe ſubiectũ eſt: Sed vt ſcripturarum teſtimonio mea oratio peruagetur, aggrediar ipſius opitulatione munitus, filium de Patris ſubſtantia ineffabiliter natum eſſe, diuinis oraculis approbare, vt dum luculento diſputationis tramite non

Ex Deo naſci quid. — Luc. 1. — Gal. 4. — Arius imitator Photini. — Ioan. 10 — Chriſti verba quædam ad diuinitatem quædam ad humanitatem referenda. — Ibidem. — Ioan. 10 Ibidem. — Verbi diuinitas vbique. — Abſurdũ — Pſal. 8. — Quod Pater Filius & Spiritus ſanctus ſint vnius ſubſtantiæ.

nō ex argomēto Philoſophicæ artis veniēte,ſed, vt A dixi,de diuinis ſcripturis demonſtrauero documētis, tum demum Arius obmuteſcat, cum filium de paterna ſubſtantia genitum, legalibus eloquiis me docente cognouerit: Paulus Apoſtolus de filio ad

Heb. 1. Hebræos ſcribens,ait: *Cum ſit*, inquit, *imago inuiſibilis Dei & figuram ſubſtantiæ eius gerens*. Ieremias quoque

Ier. 3. prudentiſſimus Prophetarum, de Dei patris perſona concionatur, & dicit: [Si ſtetiſſent io ſubſtantia mea & audiſſent verbum meum, auerterem eos à ſtudiis eorum peſſimis.] Et vt eum de filio dixiſſe probaret, ſubiungit idem Propheta, & dicit: *Quis ſtabit in ſubſtantia mea & videbit verbum meum?* Verbum enim eſſe filium de Patris ſubſtantia Dauid

Pſal. 44. Propheta teſtatur, dicens: *Eructauit cor meum verbū bonum.* Ioannes qooque Euangeliſta ſciens apud Patrem Verbum, id eſt, filium in principio apud B Patrem eſſe, & à patre Verbum nunquam ſeparatū fuiſſe, in principio Euangelij, id eſt, annunciationis

Ioan. 1. ſuæ poſuit, dicens: *In principio erat Verbum & Verbū erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Item alio loco ſcriptura tradit: *Inſtinmo operis Verbum.* Non quod in creatione Verbi, id eſt, à filij creatione cæteras cœperit facere creaturas, ſed quia per Verbum Dei, id eſt, per filium omnia creata noſcuntur. Vnde Dauid

Pſal. 32. Propheta ponit & dicit: *Verbo Domini cæli firmati ſunt.* Et vt Spiritum ſanctum huius operis ſociū oſtenderet ait: Et ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Multa ſunt enim quæ de filio ſcripturæ diuinæ perhibent teſtimonia, quod de ſubſtantia Patris id eſt, de eo quod ipſe eſt, genitus demonſtretur, de qua ſubſtantia noo tantum ſimilis, ſed coæqualis Patri filius comprobatur. Hæc fides eſt quam Chriſtus Apoſtolis tradidit, & ab Apoſtolis ad nos vſq; C peruenit. Nec poſſumos eam in aliquo immutare, quam conſtat nos debere ab initio, vt data eſt, fideliter conſeruare. Ar. E ſuperiori proſecutione mea ita exorſus ſum quod Athanaſium perfidia cæcitatis præcipitat in profundum. Deum enim volt facundiam ſui ſermonis oſtendere, neſcius in crimen verſatur ſcripturæ diuinæ, eo quod in ſubſtātia Dei coæquet Filium genitori, cum ipſe Filius de ſe proteſtetur, & dicat: *Pater maior me eſt, & qui me miſit, ipſe mihi mandatum dedit.* Et, *non ego veni ſed ille me miſit*, & *non veni facere voluntatem meam, ſed eius qui me miſit*, & *ſicut dixit mihi Pater, ſic loquor*, & *quod dedit mihi ſeruaui*: & *omnia quæ dedit mihi, nemo aufert à me*: & *rogabo eum, & exhibebit mihi pluſquam duodecim legiones Angelorum*: & *ſi hic calix non poteſt tranſire niſi bibam illū, fiat voluntas tua*: & *tranſeat à me calix iſte, non ſicut ego volo, ſed quod tu*: & *quæ ſunt ei placita, facio ſemper*: & *ſedere ad dextram meam vel ad ſiniſtram non eſt meum dare vobis.* Et, *dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen.* Et *exaltauit puerum ſuum*, & *propterea vnxit te Deus tuus*: & *excitauit eum à mortuis*: & *ſedere fecit ad dexterā ſuam*, & multa his ſimilia, qoæ ſtudio breuitatis omitto. Si ergo maiorem habet, ſi miſſus eſt, ſi ſpontanea volūtate nō venit, ſi voluntatē ſuā nō fecit, ſi quod ei dicitur, loquitur ſi ſibi data cuſtodit ſi rogat ſi pro calice deprecatur, ſi nomen ab alio accepit, ſi ſedeus diſcipolis petentibus, propria poteſtate nō tribuit, ſi quæ ſunt Patri placita facit, & ab ipſo à mortuis ſuſcitatur, æquum non videtur, vt qui de ſua ſubiectione tanta ac talia dicit, Patri efficiatur æqualis. Prob. Si aduerſom tam copioſa diuinæ autoritatis teſtimonia quæ àb Ario de ſubiectione prolata ſunt, aliqoid Athanaſio cōpetere videtur, edidere non moretur, ſoperſtitione ſermonis ex-

Ioan. 14. Arij teſtimonia ex ſcriptura ſacra quibus ſuam hæreſim deffēdit.

A cluſa, & ex diuinis potius voluminibus, aut ſimilis aút diſſimilis Patri filius, vel coæqualis demonſtretur, vt agnita veritate quæ ſanæ fidei ac rationi cōueniunt, roborentur. Atha. Quantum velit percurrat in elatione ſermonis Arij calliditas, & ſibi de autoritate diuinę legis plaudat teſtimoniis, quibus videlicet nititur ab æqualitate Patris filium ſequeſtrare, & cuncta quæ ab eo prolixius inſerta noſcūtur, iiſdem etiam teſtimoniis à nobis eius intentio abſque vlla difficultate proſternetur. Chriſtus igitur filius Dei in forma ſerui, quam aſſumpſit ex virgine, Patri dicitur eſſe ſubiectus, Apoſtolo Paulo nihilo minus affirmante: *Vbi venit*, inquit, *plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum natum ex muliere, factū ſub lege.* Ille itaque dicitur eſſe ſubiectus, qui ſub lege ex muliere noſcitur generatus, & in ea forma B minorem indicat Patre, quam aſſumpſit ex Virgine. Nam in forma Dei, Patris Angelicus ei chorus probatur præbuiſſe miniſterium. Ita enim in Euangelio ſcriptum eſt: *Et diſceſſit ab eo diabolus, & venerunt Angeli, & miniſtrabant ei.* Obiicit quod voluntatem Patris fecerit, & non ſuam. In hoc magis laudabilis huius verbi dicto debet agnoſci. Quia qui Patris voluntatem facit æqualitatem oſtendit, Apoſtolo confirmante. *Hæc enim voluntas Dei in Chriſto Ieſu.* Nam quia addidit, *Sicut dixit mihi Pater, ſic loquor*; Qois hominum genus, quod rectum eſt intelligens, audito hoc verbo turbetur? Si enim aliter Chriſtus quàm Deus pater loqueretur, tunc magis patri inæqualis vel diſſimilis diceretur. Si verò, quæ loquitur Pater ea loquitur filius, nunquam inæqualis Patri, aut diſſimilis inuenitor. Quod dedit mihi, inquit, ſeruaui, & omnia quæ mihi dedit, ne- C mo aufert à me. Dona enim diuina hoc modo intelligenda ſunt filio attributa. Dedit enim filio Pater omnipotēs omnipotentiā, maieſtatē maieſtati, virtutem dedit virtuti, prudentiam dedit prudenti, præſcientiam præſciēti, æternitatē æternitati, diuinitatem diuinitati, coæqualitatem æqualitati, immortalitatem immortalitati, viſibilitatem inuiſibilitati, regi regnum, vitam vitæ, & non aliam ab ea, quam habet dedit, & quantam habet tantam dedit, vel ſi qoa alia quæ Pater filio indiuiſibiliter & inſeparabiliter contuliſſe monſtratur. Sed hæc omnia naſcenti potius quàm indigenti dediſſe probatur cui à filio dicitur: *Omnia mea tua ſunt, & omnia tua mea ſunt.* Si iſta omnia quæ perhibetur Pater filio contuliſſe, alia in eo, & alia videntur eſſe in filio, mendacem, ſine dubio facimus filium, qui dicit ſua eſſe quæ Patris ſunt: Sed ſi in his quæ dixit mendax D filius inuenitur, & Euangeliſta, qui dicit æqualem ſe faciens Deo, omni veritate falletur. Ac ſi ita erit, vt nec Pater filio integrè, aut veraciter aliquid cōtuliſſe monſtretur. Sed ſi vera ſunt ſicuti ſunt quæ Pater inſeparabiliter & indiſcretè contulit, conticeſcant dementium homioum linguæ, quæ nituntur filium à paterna ſubſtantia ſeparare. Rogat filius patrem vt hominem verum ſe geſtare contendat. Nam vt diuinitatis ſuæ intimaret potentiam, mari imperauit & vētis, & quinque millia bominū de quinque panibus ſaturauit. Calicem paſſionis, vt homo triſtis accepit, vt Deus autem fontē aquæ viuæ vitæ ſalientis in vitam æternam credentibus propinauit. Accepit nomen, vt in hoc nomine cæleſtia & terreſtria & inferna eom adorent. Exaltatus eſt de imis ad ſuperiora, id eſt, de carne humanæ fragilitatis, ad eum conſcendens, ſedet ad dexteram maieſtatis, vt eum non dubitet humana iofirmitas

Diſtinctio. — Galat. 4. — Matt. 4. — 1. Theſ. 5. — Dona, quæ Deus Pater dedit filio. — Ioan. 5. — Omnipotentia fuit.

ſequi, vbi caput ſuum viderit gloriari. Vnctus eſt, vt chriſmatis ipſius vnctione malo prioris hominis delicto purgemur. Excitatus à mortuis eſt, vt nos exemplo ſuæ reſurrectionis, à mortis aculeo liberaremur. Sed & diſcipulis petentibus, non ſe poſſe dare teſtatur, ne inter eos diuortium naſceretur. Nam qui ait: *Non eſt meum dare vobis*, ipſe iamdudum diſcipulis duodecim iudicandi tradidit poteſtatem. Quæ ſunt Patri placita fecit, quia contraria facere neſcit. Nam qui ait: *Veni, non vt faciam vo-* Ioan. 6. *luntatem meam, ſed voluntatem eius, qui me miſit*: dixit, Pſal. 29. *Vt faciam voluntatem tuam Deus meus volui, & voluntariè ſacrificabo tibi.* Ioan. 14 Qui ait: *Pater maior me eſt*, dixit, Ioan. 10 *Ego & Pater vnum ſumus*, &, *ſint in nobis vnum, ſicut ego, & tu ſumus, vnum*, &, *omnia mea tua ſunt, & tua mea ſunt*, &, *creditis, quia ego in Patre, & pater in me eſt*: & Ioan. 14 *qua Pater meus operatur vſque modo, & ego operor*: & *ſicut Pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ſic & Filius quos vult viuificat*: &, *qui me videt, videt & patrem, quia ego & Pater vnum ſumus*: &, *qui me odit, & Patrem meum odit*: &, *clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te*: &, *ego te clarificaui ſuper terram, & manifeſtaui nomen tuum hominibus.* Et vt omnis humanæ cauillationis quieſcat intentio, Ioannem Euangeliſtam cuius ſuperius vſus ſum teſtimonio, proferam teſtem qui ait: Ioan. 1. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deũ, & Deus erat Verbum.* Si hæc tantæ diuinitati conuenientia quibus Patrem & Filium vnum eſſe docuimus perfidis non ſufficiunt, alia ſi videtur ſuperadiiciam. Prob. Si huic tã validæ & certæ perſecutioni Arius niſus fuerit obuiare, certum eſt eum non rationem ſequi, ſed verborum irrationalium compos effrenatius euagari, qui vſque nunc trium ſubſtantiarũ rationem, vt ſuperius faſſus eſt, ſicut Athanaſius vnius permultis docuit documentis, per neſcio quã nebuloſam caliginem circuiens aſſertionem ſuam nequiuerit demonſtrare. Arius. Nunquid quia ex diuinis oraculis Athanaſius, neſcio quibus iam articulis filium vnius ſubſtantiæ & Patri coæqualem eſſe, auſu temerario niſus eſt affirmare, & Spiritum ſanctum qui Patris vel filij miniſter eſt, iiſdem debet æquali confeſſione conferre, cum ipſe filius di- Ioan. 15. cat: *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet*, &, *mittã vobis Spiritum veritatis* & *Spiritus à me procedet*, & *quem Pater mittet in nomine meo*, & Pater ad mortuorum oſſa dicit, *Dabo Spiritum meum in vos, & viuetis.* Nunquid is, qui à patre mittitur vel procedit, iiſdem debet æquari, cùm Propheta in Pſalmo de eo teſtatur Pſal. 32. dicens: *Ecce Dominus formans tonitruum, & creans Spiritum*, prorſus nunquam mihi vlla ratio poterit perſuadere, quod creatura poterit coæquari Creatori, aut vna cum eodem poſſit poteſtate potiri. Ath. Si iudicis clementia permiſſum tribuit, & largitur, ex diuinis autoritatibus etiam Spiritum ſanctum non creaturam eſſe, ſed Deum & creatorem cum Patre & Filio breuiter demonſtrabo. Prob. Vt tua profeſſio continet approba breuiter, quod ratio exigit documentum. Non ex argumento ſermonis, ſed ex diuinarum ſcripturarum teſtimoniis, Spiritum ſanctum patri vel filio coæqualem eſſe, aut ſicut ipſe faſſus eſt Deum, vel creatorem communi operis eſſe oſtende. Vt dum hæc veridicis teſtimoniis approbaueris, Arius à ſua intentione veræ fidei profeſſione conuictus, abſcedat. Athan. Priuſquam Spiritum ſanctum Deum eſſe perdoceam, eundem creatorem eſſe cunctorum verbis legalibus approbabo. Scriptum eſt enim: *Verbo Domini cæli firmati* Pſal. 103 *ſunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Et in Salo-

A mone: *Et ipſe*, inquit, *creauit ea per Spiritum ſuum*: Et in Pſalmo: *Emitte Spiritum tuum & creabuntur, & innouabis faciem terræ.* Iob. 33. Et in libro Iob: *Spiritus diuinus eſt*, inquit, *qui creauit me.* Iud. 16. Et in libro Iudith: *Tibi*, inquit, *ſeruiet omnis creatura tua, quoniam dixiſti, & facta ſunt, miſiſti Spiritum tuum, & ædificauit.* Tantæ enim poteſtatis, vel creationis Spiritus ſanctus oſtenditur, vt ipſo cooperante corpus Domini Ieſu Chriſti, qui nobis in Sacramento fidei datus eſt, in vtero Virginis formaretur, Euangeliſta dicente: Mat. 1. *Ne timeas Ioſeph accipere Mariam coniugem tuam. Quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt.* Et item: *Priuſquam*, inquit, *conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto*, non quòd Saluatoris noſtri Pater dicendus eſt Spiritus ſanctus, vt duo credantur patres, ſed quod cum Patre & Filio idem Spiritus ſanctus cooB perarius & vnius poteſtatis eſt: cum iiſdem ſocius inuenitur, Domino affirmante: Mat. 28. *Ite* (inquit diſcipulis) *baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Ergo ſi miniſter eſt (vt tua Sacrilega continet profeſſio) quouſque eo in Sacramento fidei nihil confertur credentibus: Nam ſicut Dominus Apoſtolos ad prędicandum deſtinauit, pari etiã modo Spiritus ſanctus facere declaratur. Ita enim in actibus Apoſtolorum reperimus ſcriptum. Petro enim cogitante de viſione, dixit ei Spiritus ſanctus: Act. 10. *Ecce viri quærunt te, exurgens vade cum eis nihil dubitãs* Act. 13. *quia ego miſi eos ad te.* Et iterũ: *Segregate mihi Barnabã & Paulũ in opus quo aſſumpſi eos.* Act. 20. Et iterũ: *Attẽdite vobis & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus conſtituit Epiſcopos.* Nam & ſi vniuerſa cum Patre & Filio, vt ſuperius oſtenſum eſt, procreauit, in quo minoris vel miniſtri perſonam, vt ipſe fateri non metuis, tanta C maieſtas habebit? Sed & Deum eſſe, ſicut me promiſiſſe memini, his teſtimoniis approbabo, Dauid Propheta dicente: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus.* Nulli itaque dubiũ eſt quod omnes Prophetæ non niſi per Spiritum annuncient vel loquãtur, ſicut in Euangelio ſcriptum eſt: *Cum venerit*, inquit, Ioan. 15 *Spiritus ille ſanctus, quem mittet pater in nomine meo, ipſe vos docebit, & ventura annunciabit vobis.* Et item per Prophetam Dominus dicit: *Noluerũt audire ſermones meos, quos mandaui in ſpiritu meo per os Prophetarum priorum, dicit Dominus.* Sed nolo paſtifera prata diuinæ legis teſtimonia percurrẽtes, longius à noſtra propoſitione euagemur, ad id quod promiſimus, reuertamur. Ad Hebræos quoque Paulus Heb. 9. gentium prædicator ſcribens, ait: *Teſtificatur autem nobis Spiritus ſanctus, & hoc eſt teſtamentum quod diſpono ad eos poſt dies illos: dicit Dominus* Act. 5. *in actibus Apoſto*D *lorum, ad Ananiam dixiſſe Petrum meminimus, vt in ſubſequentibus dicit: Non eſt mentitus hominibus, ſed Deo.* 1. Co. 12 & Paulus ad Corinthios: *Diuiſiones autem donationum ſunt, idem verò Spiritus: Et diuiſiones miniſteriorum ſunt, idem ipſe Dominus; & diuiſiones operationum ſunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus.* Ecce Spiritus sãctus prædicãte Apoſtolo, idẽ Deus, idẽ Dominus declaratur. In Euangelio, ſicut iam dictum eſt ipſe Ioan. 4. Dominus dicit: *Spiritus eſt Deus.* 2. Cor. 3. Item ad Cor. Paulus ſcribens, ait: *Dominus autem Spiritus eſt.* Ephe. 4 Et ad Epheſios: *Nolite*, inquit, *Contriſtare Spiritum Dei.* Item ad Corinthios, *Neſcitis*, inquit, *quia corpora veſtra tẽplum in vobis eſt Spiritus ſancti, quem habetis à Deo.* Et oſtendens eum in humanis corporibus habitantẽ, adiungit & dicit: *Glorificate ergo, & portate Deum in corpore veſtro*, nam vt Deus & Dominus eſſe maniſeſtiſſimè Spiritus ſanctus demonſtretur, ad Mariam Luc. 1. Angelus dixit: *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus*

tus altiſsimi obumbrabit tibi, propterea & quod naſcetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei. Ecce quantis diuinorum teſtimoniorum documentis, Spiritum ſanctum Deum, & vnius poteſtatis vel ſocietatis cum Patre & Filio eſſe docuimus: quid adhuc in perfidis remaneat reſpooſionibus ignoto. Paulus itaque Apoſtolus, Spiritum ſanctum cum Patre & Filio vnam ſocietatem habere apertiſſimè demonſtrauit dicens: Gratia Domiui noſtri Ieſu Chriſti, & claritas & ſocietas Spiritus ſancti cum omnibus vobis. Prob. Si poſt innumerabilia teſtimonia remanſiſſe aliquid Ario videtur, ptoponere non grauetur. Quanquam (vt reor) nihil illi reſponſionis remanſerit, qua videlicet poſſit Athanaſium de vnius ſubſtantiæ, id eſt, homouſij ratione depellere. Sed ne poſtmodum de aliqua oppreſſione cauſetur, à oobis nullus ei ad reſpondendum adimitur locus. B

Arius ab Athanaſio victus confugit ad calumnias

Arius. Nulli dubium eſt, quin magicis artibus Athanaſius non deſinat iudicum peruertere ſenſus, vt rectæ fidei tramitem erga eos, qui eam religioſè ſectantur & colunt, tenere non poſſint. Et idcirco quod in examine tui culminis explicare non valeo, principis iudicio reſeruabo, vbi veritatis indago præpollet, & magicas artes ob veræ fidei obſeruantiam præualere non poſſe credendum eſt. Ath. Qui ſuis aſſertionibus adeſſe noo poſſunt, quibuſlibet fallacibus argumentis vel cauillationibus excuſationem ſibi inuenire non deſinunt, ſicut nunc facere Arium plenius veſtra perſpicit magnitudo. Mihi

A verò ad omnia quæ ab eo in culminis veſtri præſentia poſita ſunt, veram fidem vendicanti reſpondiſſe ſufficiat. Prob. Imperitioris & minus de ſcictia præſumentis eſt prauitati potius ſtudium dare, quàm veritati patientiam commodare, cùm id aſſertoribus fidei conueniat, veritatem potius ſequi, quàm erroris vel falſitatis compede præpediri. Horum igitur mos eſt, qui cùm ſuæ perfidiæ cauſam ad finem vſque venire conſpexerint, metuentes ne cũctis hominibus eorum perfidia innoteſcat, ad potioris ſe conferre præſentiam, ignorantes quoniam & illic veritati victoria tribuitur, vbi potentiæ liberalis ſententia promulgatur. Fruſtra igitur Arius videtur de noſtro iudicio ad Principis appellare præſentiam, cum in conflictu certaminis, nihil aduerſus ſe ſenſerit prauitatis, qui ſuam ignauiã, qui-
B buſlibet modis obtegere cupiens, niſus eſt ad principis conferre præſentiam, quem conſtirit Athanaſium, ab homouſij defenſione, quòd eſt vnius ſubſtantiæ, diuellere penitus non potuiſſe. Sed (vt eius ſuperflua decreuit intentio) eum ne faciat, nullo modo refrænabo, ne victi perſonam non ſuſtinens, de adempto temporis ſpacio glorietur. Meæ verò ſolertiæ erit vniuerſa, quæ ab vtriuſque in noſtra cognitione prolata ſunt, glorioſi ſenſibus principis intimare, vt falſidicis ambagihus procul amotis, ad victoriæ palmam Athanaſius, puræ fidei aſſertor, valeat peruenire.

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI AD MONAchos exhortatio.

ET ſi quid gloriari in Chriſto licet, huiuſmodi ptincipiis initiati, vt ſit inchoatio veſtra perfectio, & ad veram viuendi frugem gradus interpoſitos præuolentes, apice ipſius culminis occupato, diſciplinæ ſummam teneatis vt in votis habere debeat, & imitari quiſque vos quàm poſſe credat: Inſtituti mihi tamen huius licentiam prærogatiuè paternus aſcripſit affectus, & amplectenda mihi veſtræ expoſtulationis exactio. Qui dum me auditis, non ſolum libenter, ſed etiam auidè, impudentem me veſtro amore feciſtis. Præcedentes duco, & vltra menſuram meæ poſſibilitatis extenſus, quos ſequi cupio, ducere compellor. Pergam igitur per tramitem vitæ veſtræ, vt quaſi qui primis literarum imbuatur ele-
D mentis depictis, adumbratis prærogationibus, notas ſtylo imitatore calcabo, accedentibus ad ſperata beati inſtituti præmia, quæ ſequenda ſunt. Primum abſtinentiæ cura, ieiunij patientiæ, orandi aſſiduitas & legendi, vel ſi quis adhuc literarum expers ſit, audiendi ſit deſiderium cum cupiditate diſcendi. Hæc enim ſunt prima quaſi lactentium cunabulorum in Dei agnitione crepundia, quibus homo admonitus, ortus ſui diuioi tramitis ingredi viam velle incipiat, dum poſſe conſueſcat. Et quidem iſta tradens, non de vulgi promiſcua fide loquor, quod omnipotentis Dei tantum inſinuata cõfeſſio, & innocentiæ ſingularis inſtillata doctrina venia ſola efficit eſſe contentum. Quanquam Do-

C minus noſter, ſicut legimus, omnes velit ſaluos fieri & ad agnitionem veritatis venire, tamen quia præeminentis gratiæ cuncti capaces eſſe non poſſunt: Non enim omnes, qui ex Iſraël ſunt, Iſraëlitæ ſunt: Nam & Iſmaël à conſortio fraternæ hæreditaris excluditur, & compugnantes Iacob & Eſau, vnius vteri clauſtra ruperunt, vel contenti puteo aquæ viuæ, nos in holocauſtum noſtri, hoſtiam voluntariæ oblationis aptemus, deſiderantes eſcas & parãtes, ac primatibus illis ad menſuram viæ hanc ſententiam largientes. *Omnis creatura Dei bona, & nihil abiiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur,* nos ad præmium gloriæ illos labores nitentes, bonum eſt non manducare carnem, neque bibere vinum. Et rurſus: *Omnis qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet.* Et illi quidem, vt corruptibilem coronam
D accipiant, nos autem incorruptã. Abſtinentia enim continentiæ nutrix eſt, quæ innupta ſiue nupta, facilius poſſibilitatis frænos patitur, ſi non deliciarũ calcaribus incitetur, quàm ſic eos qui ad ſumma nituntur, vel cupio vel mando colere, ne putent in aliis crimen eſſe nupſiſſe, ſcientes ſcriptum eſſe: *Bonum eſt nubere, melius eſt non nubere.* Qui hoc enim illicitum credunt, ipſi præmium ſui laboris imminuunt. Illicitis enim cauere, iugum neceſſitatis eſt: permiſſa vincere, munus arbitrij. Malis abſtinere, diſciplinæ merces eſt, bona ſupergredi, libertas meriti eſt, non finis imperij. Illud legis indultum eſt terminis, hoc gratiæ reſeruatum eſt incrementis. Ieiuniorum quoque non ſit volentibus certa menſura, ſed in quantum poſſibilitas valet, niſu labo-

Gen. 21. Gal. 4.

1. Tim. 4

1. Cor. 9.

Abſtinentia.

1. Cor. 7

rantis extenſa, quæ præter dominicam ſemper ſint ſolennia, ſi votiua ſint. His ſeſe Moyſes beatiſſimus *Ieiunia quantum vel quid poſſint excepla.* præparans, affatibus Dei dignus ingeſſit. His prædictas per Ionam Niniuitæ minas, in placidam ruſus flexere ſententiam. His Getuliæ populus Aſſyria obſidione concluſus, & vſque ad deditionem, ſui experta plurima virtute contenritus, ab Holophernis tumentibus minis conſtantis manu fœminæ meruit vindicari: His Mardochæus Amam crudelem ſuperbia, præparato ſibimet ligno, acceptæ pœnæ conuerſione ſuſpendit. His Ieſus ſaluator noſter in carne hominis quem aſſumpſerat, erudıtus, ſuadelas diaboli tentantis obtundit. Quas & ſi aliter potuiſſet expellere, docendos tamen populos voluit hac imitatione formare. Orationibus *Orationes.* verò ita frequenter inſtandum eſt, vt vix eas aliquod tempus interpolet. Scriptum eſt enim: *Orationibus inſtate, vigilantes in illis.* Et iterum: *Quærite,* *Matt. 7. Ioan. 16.* *& inuenietis, pulſate, & aperietur vobis.* Per has amicos dormiens excitatur: & quamuis omnem familiam ſopor altus obſederit, depromi tamen ſibi ac porrigi panes importunus expoſtulator extorquet. Has, ſi fieri poteſt, ſola intercapedo diſrumpat. Cuius rei cura in canonicis ponenda eſt ſalubriter nominatis: Non quod apocrypha debeamus, præſertim ignorata damnare, ſed quod ad ſcientiam Dei digeſtam, canonis ſeriem putemus poſſe ſufficere. Illa enim ſi conſentiunt, ſuperuacua ſunt. Si diſſentiunt *Nemo ad Deũ intentus ſine legendi ſtudio.* viranda ſunt. Sine legendi ſtudio neminem ad Deũ intentum, ſine autem legendi ſtudio nemo ad Dominum eſſe valebit intentus. Primũm, quod huiuſmodi opera ab aliis actibus caducæ occupationis adducunt, & diuerſorum exemplorum inſinuata cognitio, vel bonorum appetentiam, vel malorum factam eſſe cautelam. Neque enim alias Petrus Apoſtolus admonere nos, dicẽs: Parati ſemper eſtote ad rationem reddendam, ad omnes poſcentes vos de verbo ſpei veſtræ, & fidei. Et Apoſtolus: Nõ ceſſamus pro vobis orantes, vt impleamini agnitione eius in omni ſapientia & intellectu ſpirituali. Et rurſus: Verbum Chriſti habitet in vobis abundanter in omni ſapientia. Nam & in veteri Teſtamento ſimilem hominibus curam ſacræ præceptionis inculcauit eloquium. Sic enim Dauid ait: *Beatus vir, qui non abiit in conſilio impiorum, & in via* *Pſal. 1.* *peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ nõ ſedit. Sed in lege Domini voluntas eius, & in lege eius medita-* *Legendi utilitas.* *bitur die ac nocte.* Et ad Ieſum Naue Deus loquitur: *Non recedet liber iſte de manibus tuis, & meditaberis in eo die ac nocte.* His quoque negotiis malarum cogitationum lorica frequẽter interſerunt. Et quamuis ipſa ſedulitas animum ad Deum præſtet inteotum, efficit tamen in ſeſe mordax ſeculi cura ſolicirum. Quòd ſi hæc frequenter & importunè patitur religioſo labori deditus, nunquam profectò illis *Mores.* carebit ocioſus. Nam quoniam ſtudiorum membra digeſſimus, morum augmẽta cumulemus. Illud *Victus & veſtitus ratio.* autem extra cõmonitionem puto, vt ſit victus facilis, veſtitus que vilis, cum hæc tegendi corporis gratia reperta ſint, non ornandi: & illa ſuſtinendæ animæ potius, quàm obruendæ. His ergo, quæ ſupra oſtendimus, actibus mancipatus, omne odium depoonat inimici. Nec hoc tantum fine contentus, ſimultates amore commutet, iram patieotiæ tempetet fræno, auaritiam abſtinentiæ forti vincat imperio, & præcipuè linguam cuſtodia taciturnitatis obſepiat, ne in litigium controuerſia ferueſcat, ne in maledictum procurrat, ne in obtrectatioõe ma-

A ledica ſerpat, ne in iurationem facilis prolabatur, ne in mendacium ficta ſimulet, ne in circumuẽtio- *Taciturnitas.* ne aſtuta calleat, ne in elationem ſuperba iactetur, ſed obſeruans tempus tacendi, & tempus loquendi omne verbum otioſum, obnoxium ſciat eſſe rationi. Nam ideò & Dauid beatiſſimus, ori ſuo cuſtodiam depoſcit. Et condiendum ſale, benedicti Pauli pagina ſacra, ſermonem conſtituit. Et nullum indomabile membrum eſſe qoàm linguam, teſtificata Iacobi præcepta ſignarunt. Sit igitur qui huiuſmodi viam ſcandit tacitus, mitis, benignus. Et quia *Charitas.* charitatis inſolobilis habetur affectus, in ſtudio parili ſemper alium indicans potiorem. Hoc enim fræno aſtringit inuidiam, quam vicinæ cibi elationis ſæpius incitatam iudicio, dum gratias referendi ſibi honoris appetit, notam miſeri liuoris incurrit. B Nec primùm adeò vnuſquiſque percipit, ſi ab hominibus id requirit: Deus enim ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Qui cum de huiuſmodi ſtudio diſcipulos erudiret, ipſum pronunciat maximum, qui minimus velit eſſe cunctorum. Eſto ab aliquibus frater tuus propenſius honoretur, nec illos quaſi minus amicos habeas, nec hunc quaſi æmulum prælatæ venerationis attendas. Quinimo iudica circa te augmentum illius honoris accreſcere, ſciens ſcriptum: Si enim gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Vos autẽ eſtis corpus Chriſti, & membra. Nam quicunque aliquem veſtrum diligit, omoem dignitatem Deo in quem vos coitis, aſcribit. In hoc ſilentium placet, in hoc ineffabilitas blanda diligitur. Hunc rudis & innata ſimplicitas, hunc ſcientia erudita commendat. Huius in ieiunij iogitate patientia, huius in abC ſtinentiæ virtute contemptus, hoius lectionis aſſiduitate, ſedulitas pro diuinorum munerum dioerſitate laudatur. Hæc autem ſicut ſcriptum eſt, operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult: Sicut enim corpus vnum membra habet multa, omnia autem membra corporis cũ ſint multa, vnum tamen corpus ſunt, ita & Chriſtus. Omnes enim nos in vno ſpiritu, in vnom corpus baptizati ſumus. Singuli vobis poteſtis omnium bonorum ſummam præſumere, ſi nollus ſe incipiat in eo, quod alter præcellit, efferre. Sed enim vos inuicem nexu aſtrictæ charitatis actabitis, tũc eos qui foris ſunt, & in ſeculari actu adhuc mundialibus vinculis colligantur, nolite attentioris vitæ auſteritatem damnare ſcientes ſcriptum. *Nolo iudicetis* *Iudiciũ tollit.* *ne iudicemini.* Et iterum: *Tu quis es, qui iudicas alienum ſeruum?* Domino ſuo ſtat aut cadit. Potens eſt enim D ſtatuere illum Deus. Magis benignitatis adhortationibus & illiciente blandimento via veritatis oſtenſa, nubem erroris aperite, vt non trahi incipiat vnuſquiſqoe, ſed ſequi præcedentem. Semper duriora plectenda ſunt, ne viribus inclinata curuatio priuſquam in circulum veniat fatiſcens, fragmen effundat. Huic enim ſæpius ſcandala vulgi dicaciter giguuntur. Dum ad religionis iugum cenſoriũ arrogatur imperium, vita noſtra iubeat, lingua perſuadeat, quia plus autoritatis geſtat exemplum, & *A moratur multum habet ...* ingerit appetentiam ſui morum lenis formatio. In omni igitur actu veſtro, quaſi ſpeculo relucente, fulgete. Vbique circunſpecti, vbique ſollicıti, ne quid liuor inueniat, ne quid tumor vel falſus inſtigat. Fœminas probas & religionis ſtudio vero deditas, cum menſura venerationis honorate, vt nec auſteritas inhumana, nec ſedulitas ſit remiſſa. Acceſſus ad vos iouicem veſter non ingeſtus ſit, ſed ionatus,

innatus, quem cauſa fecerit, non quem cauſa ſibi relaxarit. Plures audite cum pluribus, aut ſi quando alterius ſexus frequentia deerit, vel annorum cuiuſquam eſt probata grauitas, vel celebritas loci, vel ratio temporis, id honeſtè, quia præcipue vobis ætas, hora, ſolicitudo, vitanda ſunt. Non quo mihi fas ſit, de his qui verè ſemel deuota Deo pectora dicauerunt, ſecus æſtimare aliquid, ſed vt ex abundanti ſic omoe quod fingi poteſt, tanqoam poſſit & credi caueamus, ne in nullo famæ noſtræ vulnere ſerpat nata ab occaſione ſuſpicio. Ipſa famæ ſemina priuſquam linguis nutriantur, intereant. Non tameo nobis fides facti, ſed poſſibilitas etiam religāda mendacij. Beata enim vita eſt præclara, de qua nihil licet falſitati. Neque enim ego hoc iudicium meum auſterus cēſor arripui, ſed cæleſte imperium monitor blandus aſſumpſi. Nam & ſic ait Apoſtolos: *Zelans vos Dei zelo, deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto*, ſciens ſcriptum eſſe: *Ne ponatis offenſionem, vel ſcandalum fratri*. Et iterum: *Sine offenſione eſtote Iudæis & Gentibus, & Eccleſiæ Dei*. Et iterum: *Non ergo blaſphemetur bonum noſtrum*. Et iterum: *Vt quid enim libertas noſtra iudicetur ab infideli conſcientia?* Et iterum: *Omnia autem veſtra, honeſta fiāt*. Et iterom: *Commendantes voſmetipſos ad omnem conſcientiam hominum coram Deo*. Et iterum: *Prouideamus bona non ſolum coram Deo, ſed etiam coram hominibus*. Et iterum: *Vt is qui aduerſo eſt, confundatur, nihil habens dicere mali*. Neque me præterit ſecularis laboris inuidia in obtrectationem ſemper religionis ardere, & mordacem malignis rumoribus dentem impreſſum dicacitatis infigere. Vtatur ſua mundus natura, dum nihil in uoſtra inueniat diſciplina. Falſitas ex more iactetur, dum nec veriſimile quidem poſſit eſſe quod dicitur. Nemo ideò debet contemnere volnus infamiæ, quia ſemper conſueuerit rumor ſimulare. Sed eo attentius præcauere, quod ſoleat etiam ficta componete. Nemo ab obtrectationis metu redditur obtrectādi ſoleonitate ſecurus. Neque eſt oegligentiæ cauſa ſolicitudinis continuata materia. Sit igitur pudoris ac reuerentiæ veſtræ tuta ac circunſpecta cuſtodia. Neceſſarius è domo, & rarus egreſſus, quem aut religionis ratio extulerit, aut ad ſubſtantiam victos cauſa exercendi operis ordinarit. Muneribus cunctis, niſi qoæ ad quotidianum cibum annoumqoe veſtitum ſuppetant, abſtineotes. Scientes ſcriptom eſſe: *Habentes autem alimenta & quibus tegamur, his contenti ſimus*. Et iterum: *Vt honeſte ambuletis ad eos qui foris ſunt, & nullius aliquid deſideretis*. Nec quidem præbendæ eleemoſyoæ gratia vltra ſupradictos victus ab vllo quippiam præſumatis, ſcientes ſcriptum: Si enim voluntas prompta eſt, ſecundum id quod habet, acceptum eſt, non ſecundom id quod nō habet. Sic illa Euangelici ſermonis diuina ſententia, anum pauperē inter larga locupletum munera gemina tantum æra mittentem, magnifica accepta largitione ditauit.

Sufficienus.

A Quia non poteſt parum eſſe, quod totum eſt. Neque quiſquam amplius dedit quàm qui ſibi nihil reſeruauit. Hæc ſi cui præter vos nimium videbuntur aſtricta, qui Dei clauſtra pulſare tētauerit, prout ratio ſua tulerit, relaxabit. Ne quis fortè aut cōnexus ſit coniuge, aut liberis impeditus. Habet præter hæc charta ſobſtantiæ plurima, quæ ſequatur. Neque ſe repulſum credat, ſed aditu alterius vocationis admiſſum, ſicut ſcriptum eſt: *Vnuſquiſque in qua vocatione vocatus eſt, in ea permaneat*. Non tamen vt propeoſiorem curam patrimonio, quàm religioni in caducis magis occupatus impēdat, agnoſcens ſcriptum eſſe: & poſſidentes tanqoam nō poſſidentes. Si quem tamen poſteritatis compede fœlicior natura ſi intelligatur abſoluerit, cauſam hærendi in mondo, niſi ignarus eſt Dei munerum, non B habebit. Cur enim viuendi voluntate noo ſoloat, quod moriendi lege rumpendum eſt, faciens de ſorte mercedem, vt de neceſſitate virtutem augeat? Quinimo, qui in ſua re familiari de paruis magna, de vilibus precioſa, æterna facit de caducis, ſolua eſt poſtquàm peruenerit, ni ſempiternus patrimonij ſui poſſit eſſe poſſeſſor. Si auarus non eſt, debet deſiderare perpetua, ſciens ſcriptum eſſe: Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, vbi tinea & rubigo exterminant, & vbi fures effodiunt & furantur: *Theſaurizate autem vobis theſauros in cælo, vbi neque tinea, neque ærugo exterminant, & vbi fures non effodiunt, nec furantur*. Hoc enim ei qui non caret filiis, hortamentum eſt: qui caret, imperium. Iſta vos cuncta congrua temporibus, apta perſonis, referta exemplis, condita blanditiis, affatu illice, hortamenti mitis integritate, facilius poteſt perſuadere C qui facit. Neque enim aliquo horum omnium fructu inuidi eſtis, cuioſquam æſtimatione fraudandi. Erat vobis certè corpus firmum, ætas integra, rudes animi, quamuis anguſta pro humani generis varietate patebant, vel negociandi vſus, vel ſtudium militandi. Diuerſæ artes innumera in actibus mundi augendæ facultatis officia. Poſtremo non deerat, vel pauper vxor, quæ viuendi pararet voluptatem, & in iſta humanis ſenſibus pignorum blandimenta. Quæ vos omnia quidem corpore, & caſtis ſenſibus reſpoentes diuinæ ſententiæ formam religioſis actibus cuſtoditis, dicente ſcriptura: *Quicunque plus me fecerit domum, aut vxorem, aut filios non eſt me dignus*. Veſtra igitur intueutes exempla, nec illi de meritorum ſumma, anguſta ſui æſtimatione deſperēt, qui ſubſtantia parili ad ſtudium vitæ huius aduenerunt. In hoc ergo filij chariſſimi viuendi tramite D cooſtituti, vacate, & videte quoniā ſuauis eſt Dominus. Dies noctéſque lectionibus atque orationibus ducite. Et mei ſemper, quem in opere & ſcientia abortioom omnium ſacerdotom præceptorem vobis tanti habuiſtis eligere, mementote. Vigilate, ſtate in fide, viriliter agite, coufortamini, omnia veſtra in charitate fiant, & Deus pacis erit vobiſcum.

Nemo plus dedit quā qui omnia dedit.

Mat. 6.

RELATIO MIRACVLORVM DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI, QVÆ PER IMAGINEM IPSIVS FACTA SVNT, IN

Beritho ciuitate, quinto Idus Nouembris.

APod Cæſaream Cappadociæ vrbem præmaximam, conuenientes de ſingulis vrbibos Aſiæ ſanctiſſimi præſules, pro ſtabilimento ſanctæ Eccleſiæ inierunt conſiliom. Siquidem apud eos de cruore lateris Domini noſtri Ieſu Chriſti, non exiguns error exortus eſſe videbatur. Qua ex re, vt præfati ſumus, in iam dicta vrbe maximus congregatus eſt ſanctorum Epiſcoporum conuentus, vt ex boc errore in vnum tra- A ctare deberent. Sed dum cuncti ex more in ſanctam Eccleſiam ad reſidendũ ſe contuliſſent, Petrus beatiſſimus Nicomediæ vrbis Antiſtes, in medio eorũ conſorgens, ita ad vniuerſos exorſus eſt loqui: Si placet, inquit, veſtræ ſanctitati, ô ſanctiſſimi patres, libellum vnum Athanaſij Alexandrinę vrbis magni Epiſcopi, me vobis referre delectat. Sancta Synodus reſpondit: Placet planè, & vt legatur, optamus. Ad bæc ille libellum in medio protulit, & materiam ipſius tituli taliter aggreſſus eſt legendo.

LIBELLVS ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI DE PASSIONE IMAGINIS DOMINI NOSTRI IESV

Chriſti, qualiter crucifixa eſt in Syria, in vrbe Beritho.

PETRVS NICOMEDIÆ EPISCOPVS LIBELLVM HVNC S. ATHANASII

ESSE SCRIBIT, ACTIONE QVARTA

ſynodi 2. Nicenæ, vbi iſdem ferè verbis integer habetur, tom. III.

DIlectiſsimi itaque omnes filij ſanctæ Eccleſiæ, mentis veſtræ oculos ſimul & aures erigite, & conſiderantes admiremini rem geſtam, qoam ad veſtram ſcientiam trãſmittere cupimus. Cernite cuncti infinita Dei omnipotentis mirabilia, & ei laodes inceſſabiles reddite per ſæcula. Contemplemini eius ineffabilem per cunctas generationes benignitatis magnitudinem, multis modis luce clariorem, ſuper humanum genos reſplenduiſſe ſemper. Conſiderate ſublime diſpenſationis eius myſterium, & ideò ex nimia eius pietate permoti, aſſumite planctum, lachrymaſque amaras proferre mementote, ac ſingultibus ſuper tale miraculum in noſtra generatione patratum, quod penè omnibus ſæculis eſt mandatum. Den quippe nihil impoſſibile, ſed etiã nec aliquid eſt difficile. Nam ſuper ea quæ ipſe modernis dignatus eſt patrare temporibus, omne cor obſtupeſcit, audientium fugit viſus, hebetatur auditus. Sicut enim in paſſione vnigeniti ipſius expauit cælum, Dei cæca imago eſt reddita, radij quoq; ſolis luce obtenebrati ſunt, quinetiam terræmotus ſuo horreodo ſonitu abyſſi fundamenta validè ex- D terruit, & mortuos plurimos quos tenebat, eructauit viuificatos: ita & nunc ſecundò eadem ſigna pariter ſunt innouata. Igitor audientes intelligite, intelligentes obſtupeſcite, & ea quæ vobis intimare curamus, plena fide & aure intenta cordis percipite. Eſt autem huiuſmodi ſeries narrationis.

CAP. I.

EST quædam ciuitas in Syria, inter terminos Tyri & Sidonis poſita, Berithus vocata, Antiochię verò ſobdita. In hac vrbe innumerabilis multitudo erat Hebræorum, quamuis eodem tempore ciuitas Metropolitana obtineret dignitatem. Accidit autem, vt iuxta ſynagogam Hebræorum, qoæ magna valde habebatur, quidam Chriſticola à quodã ſuſcepiſſet cellulam, cenſumque ei ex ea redderet. In *Chriſticola.*
qua dum ingreſſus eſſet ad habitandum, iconã Domini noſtri Ieſu Chriſti, quã apod ſe habebat, fixit in pariete cõtra lectuli ſui faciẽ, quę etiam continebat in ſe integrã Dñi ſtatutã. Euoluto deniq; nõ paruo tẽporis ſpacio, iã pręlibatus deicola perquirere *Imago Ieſu Chriſti.*
ſtuduit in alio loco eiuſdẽ verbis ſpatioſã domũ ad habitandum. Quam cum reperiſſet, tollẽs cuncta quę ad ſe pertinere videbãtur, egreſſ⁹ eſt de cellula.

Domini

Domini autem ptouidentia id agente, Ieſu Chriſti A Domini noſtri iconam ibi neglectam reliquit. Hoc autem Domini occolto peractum eſt conſilio, qui vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, vt oſtenderet cunctis ſe colentibus, ſuorum miraculorum virtutem ad increpationem impiorum, firmamentum quoque ſuorum fidelium. Factum eſt autem poſt hæc, vt Hebræus quidam eandem cellulam ſuſciperet ad babitandũ. Quam ingreſſus, cum ſuis omnibus cæpit habitare in ea, minimè contemplatus locum illum qui Dominicam iconam apud ſe tetinebat abſconditam. Die verò quadam idem Hebtæus de ſuis contubernalibus inuitauit vnum ad prandium. Epulantibus illis, eleuauit Hebræus qui inuitatus fuerat, oculos, & vidit in interiori loco cellulæ eius iconam domi-

Hebræus ſtridet dentibus in imaginem Christi.

B nicam parieti connexam. Tunc vehementi furore exatdeſcens, cæpit fremere dentibus aduerſus eum qui ipſum conuocauerat, dicens: To Hebræus cum ſis, qoomodo apud te Ieſu illius Nazareni iconam habes repoſitam? Conuitia quoque & opprobria tanta aduerſus Dominum Saluatorẽ emiſit, quanta nec aures fidelium ſufferre poſſunt, nec nos ſcriptis tradere præſumimus, ob iniuriam noſtri redemptoris. Iudæus verò qui illum maleuolum conuocauerat ad prandium, ſatisfacere illi cupiens, ſacramentis tetribilibus profitebatut ſe aliquando minimè, quàm præmonſtrabat, vidiſſe iconam. Ad hæc qui inuitatus fuetat, ſiluit. Finito autem conuiuio abſceſſit, & abiit ad ſummos ſacerdotes & principes, & dixit eis: Notum vobis ſit, quoniam Hebræus ille talis Ieſu Nazareni iconam apud ſe retinet clanculò. At illi hæc audientes, di-

C xetunt ad eum: Nunquid poſſunt vera eſſe quæ aſſeris? non credimus niſi demonſtraueris. Ipſe verò affirmabat, quia ego io domo eius eam demonſtrare corabo. Hæc illi audientes, maximam in iram deciderunt. Sed die illo, quia iam hora incumbebat veſpertina, ſiluerunt. Manè verò facto, ſummi

Iudæus iniuriis & cruciatibus affectus propter imaginẽ Christi.

ſacerdotes, Principes, & maiores natu plebis Iudæotum, aſſumentes ſecum illum qui eum accuſauerat, ad domum ipſius velocius feſtinauerunt. Videntes autem veta eſſe quæ dicta fuerant, facto impetu cum eo, qui hæc teſtificauetat, irruerunt in eum. Multiſque contumeliis, ac variis cruciatibus affectum, extra ſynagogam ſemiviuum proiecerunt.

Cap. II.

Iudæi Christi imaginẽ illudunt Ma. 26.

DEponentes autem Domini noſtri Ieſu Chtiſti iconam in terra, dixerunt ad inuicem: Quoniam aures noſtras tetigit uon exigua opinio, quod Ieſum Nazarenum patres noſtri diuerſis modis illuſerunt, ita & nos huic faciamus. Tunc cœperunt ſpuere in faciem imaginis Domini Saluatotis noſtri, & percutiebant eum alapis, & inde dicentes: Quanta Ieſu Gallilæo noſtri genitores fecerunt eadem & nos huic eius imagini faciamus. Innemerabilibus itaque illuſionibus dominicam illuſerunt

Luc. 23. Ioan. 19. & 20. Imago Christi crucifigitur.

iconam. Iterum dicunt, in eius paſſione ſcriptum eſſe agnoſcimus, quòd eius pedes & manus in cruce confixæ ſunt, nos verò quamuis modetniores tempote nil prætermittentes, addamus & hæc: Tũc crucifigentes iconam dominicam, clauos acotiſſimos adhibuerunt in manibus, & pedibus illius imaginis. Poſt hæc permoti magis ac magis fellis amaritudine, dicunt inter ſe: Audiuimus quod patres noſtri Ieſu Galilæo acetum & fel in potum cũ ſpongia præbuerunt, hoc & huic faciamus. Quod & ſic fecerunt apponentes ad os ſanctæ iconæ noſtri Redemptoris acetum cum felle mixtum. Nec

Acetum felle mixtum.

ſic itaque cordis ſui malitiam refrænantes, iterum dicunt: Didicimus quòd noſtri maiores cotonam contextam de ſpinis capiti illius crucifixi circumponebant, poſtmodum arundine percutiebant, inſultantes ei, & nos igitur nequaquam poſtponentes idipſum faciamus. Cumque coronam ſpineam

Corona ſpinea.

capiti illius circumpoſuiſſent, accipientes arundinem, percutiebant caput imaginis illius, qui caput eſt omnium ſanctorum. Ad extremum verò, com inſaniam ſuæ mentis toletare non poſſent, dixerunt, ſicut veraciter didicimos, pattes noſtri latus Ieſu lancea aperuerunt. Nos verò ne aliquid mi-

Arundo.

Lancea.

B nus feciſſe videamur, & hoc ipſum adiiciamus. Nullam ad hæc moram mediam fecerunt, & afferri lanceam iuſſerunt, & præceperunt cuidam Hebræo tollere eam, & valido ictu latus dextrum iconæ illius transfodere. Cumque tam maximum facinus fuiſſet perpetratum, res mira & vehementer ſtupenda, nulloque vnquam ſæculo audita, ibi repentè eſt effecta. Nam ipſius vulneris locus, aqua & ſanguine illicò cœpit decurrere. Et ſicut in paſſione Dei filij Saluatoris mundi olim contigit cælum expauiſſe, ita nunc quoque pariter Deo præſtante, eadem innouantur ſiue reparantut. Verè enim in hoc facto non ſolum elementa mundi concuti potuere, ſed etiam virtutes ſupernæ tale facinus exhorruere. Tibi ergo Chriſte cum patre, ſpirituque ſancto ſit glotia indeficiens.

Lancea in latus imaginis Christi trãsfossa exiuit ſanguis & aqua.

Contẽplatio devota.

Quis enim eſt ſicut tu domine, & quis eſt Deus fa-

C cieos mirabilia ſigna, & terribilia, & obſtupeſcenda in cælo & in terra? O admirabilis mediator Dei & hominum, homouſion, mundi redemptor ac Saluator, torius booitatis & pietatis fons & origo. O quantus es Domine Ieſu in humilitate qui cum eſſes Deus morticinium ooſtræ carnis ſuſcipiẽdo, homo fieri dignatus es pro ſalute generis humani, qoem impij & crudeles paulò minus ab Angelis minoratum cernentes, horribili motte plectere non erubueront. O quam magnus es noſter Saluator in patientia, qui in tempore tuæ traditionis, tuo proditori ad te venienti oſculum præbete non renuiſti, & ſeruo Malcho Apoſtoli gladio abſciſſam auriculam reintegraſti, quando ad paſſionis victimam velut ouis manſueta ducebatis. O quantus es in miſericotdia Chriſte! ſpes vnica mundi, qui cum in cruce teipſum hoſtiam,

Luc. 22.

D Deo patri exhibuiſſes ſanctam & immaculatam, pro tuis crucifixoribus veniam poſtulaſti, diceodo ad patrem: Pater, ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Tunc quidem pro noſtra ſalute incuruatus, in eadem carne quam ex Virgine ſancta & immaculata aſſumpſeras, mortem pertuliſti crudelem. Et qui eras in ſubſtantia cum patte ſanctoque ſpiritu vnus & impaſſibilis exiſtens, & inuiſibilis, condoloiſti homanam perire naturam. Et ideò in hanc lachrymarum vallem deſcendeus, pro noſtris erratibus & piaculis, formam ſeruilem ſuſcepiſti, in qua te permiſiſti ab iniquis teneri, flagellari, ad vltimum verò crucifigi. Nunc autem in ſancta imagine tua crucifigeris, Domine, iterum ad confuſiouem impiorum omuium fidelium, & ad corroborationem omniũ in te credentium. Et ideò tibi omnipotenti Deo vnà cum patre ſpirituque ſancto gloria ſit, per

Luc. 23.

cuncta ſæculorum ſæcula, decus & fortitodo, virtus atque victoria, Amen.

Cap. III.

AVdite omnes Eccleſiæ filij cætera quæ poſtmodum facta ſunt, ipſius enim myſterij fuit diſpenſatio. Poſtquam enim vt ſuperius dictum eſt latus ſanctæ imaginis illius lancea apertum eſt, continoo exiuit ſanguis & aqua. Dixerunt aotem principes ſacerdotum, afferatur vas ad locum vulneris, & videamus exitum rei. Qui illicò detolerunt hydriam, & ad locum vulneris, vnde ſanguis & aqua decurrebant, ſtatuerunt. Quæ abſque vlla mora ſubito repleta eſt. Dixerunt autem ad inoicem: Quoniam ſuſurrant Chriſtum colentes, quòd ſigna & mirabilia multa inaudita fecetit in mondo, B quæ nemo alius potuit agere: accipiamus honc

Ioan. 15.

ſanguinem, & aquam hanc, & deferamus ad noſtram ſynagogam, & congregemus vniuerſos qui ſe male habent, & ex hoc petungamus eos, & ſi vera ſunt ea quæ de Chriſto diconrur, continuò ſanabuntur: ſin aliàs, oſtentui habeantur à nobis conficta, quæ à ſuis ſequacibus aſtroontur de eo. Hæc dicentes, hydriam deferunt ad ſynagogam, æſtimantes ſe Chriſto Ieſu Domino noſtro æterni Regis Filio, maximam inferre poſſe iniuriam. Congregauerunt igitur qooſcunque repererunt lãguidos, & in conſpectu cunctorum Hebræorum introducti ſunt in ſynagogam, inter quos quidam prouectæ ætatis erat homo, qoem à natiuitate ſua graoiſſima poſſederat corporis moleſtia, quæ Græca locutione παράλυσις Latina verò diſſolurio membrorum dicitur. C Hic dom primùm ab eis fuiſſet

Miracula ſanguinis ex imagine Chriſti hauſti.

perunctus, repętè de ſuo grabato, quaſi ceruos exiliens, ad laudem Filij Dei iucolumis redditus ad propria remeauit. Deinde adducentes cæcos nonnullos, loca eorum luminum perungere ſtudnerũt. Qui ipſi ſtatim io Ieſo Chriſti nomine diſcuſſa cæcitate, poſt multos annos lumen amiſſum recipere meruerunt. Ægrotantes autem plurimi ad hoc ſpectaculum ſunt adducti, manibus poſt terga reuinctis. Cumque & illi fuiſſent peruncti, mirabili Dei virrute vndique perfuſi, ſenſu reintegraro priſtino, ad propria dum reuertũtur ſaniſſimi, laudes Dei omniporeutis filio Ieſo Chriſto Domino Saloatori noſtro perſoluunrur ab omni populo. Tumultus autem exortus eſt magnus per totam eandem vrbem concurrentibus omoibus, propter innumerabilia quæ fiebant miracula. Et quicunque D variis languoribus infirmos poſſeſſos habebant apud ſe, illuc eos deducentes perungebant, & ſtatim ſanitatem quam deſiderabant, conſequebantur. Omnes autem ad quoſcunque peruenire potuit opinio, afferentes infirmos quos habere poterant in domibus, paralyticos, cæcos, claudos, ſurdos, mutos, & leproſos ſiue aridos, deducebant eos ad ſynagogam Iudæorum, vbi hæc fiebant ſigna diuinitus. Sed quamuis maxima eſſet hæc eadem ſynagoga, nequaquam tamen recipere poterat ſuperuenientium multitudinem. Infinitæ enim erant populorum cateruæ, quę vndique illuc confluebant propter innumerabilia miracula & prodigia, quæ pro ſua nimia prolixitate ne faſtidium generent, tranſgrediendo prætermittuntur. Omnes autem Principes ſacerdorum, & ſeniores, & omnis turba Iudæorum paruulorum ac maiorum, & mulierum, videntes quæ facta fuerant, crediderunt

Iudæi ad fidem Chriſti conuerſi.

A in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtom, & dicebant: Gloria tibi ſit æterne Deus, & omnipotens pater, qui nobis indignis, quamuis ſerò, reuelaſti vnicum Filium tuum Dominum ooſtrum Ieſom Chriſtum, quem, vt Eſaiæ vaticinium cecinit, virgo concepit, & virgo peperit, ac poſt partom virgo permanſit. Gloria ſit tibi Chriſte, quem patres noſtri verum Deum & verum hominem, in cruce morte horribili afficere noo metuerunt. Qoi nunc etiam à nobis iterum paſſos es te in imagioe tua cruci affigere. Gloria ſit tibi Chriſte Fili Dei, qui tanta mirabilia nobis miſeris demonſtraſti. * Te credimus, to nobis eſto propitius, & nos ſuſcipere dignare, quia ex toto corde, & tota anima, atq; virtote ad te conſogimus. Hæc & his ſimilia clamantes dicebant, lachrymas autem amaras emittebant & ſingultus. B

Eſa. 7.

al. inte.

Cap. IV.

POſtquam autem curati ſunt cuncti, qui ægritudine detinebantur, occurrit omnis multitudo Iudæorum ad domum ſanctæ Eccleſiæ, qoæ in eadem vrbe erat, vbi Metropolitanus. Cuius prouoluti veſtigiis, ſe peccaſſe, ſe grauiter deliquiſſe, magnis vocibus fatebantur. Qui cum ab eis perquireret omnem rei geſtæ veritatem, ſanctam iconam Domini Saluatoris eidem demonſtrantes, annunciauerunt cuncta quæ in ea exercuerant. Et qualiter ab ictu lanceæ ſanguis & aqua emanauit ex latere ipſios, necnon & de mirabilibus ab ea oſtenſis, illi retulerunt per ordinem. Ille verò interrogabat, qualiter icona ipſa ab eis fuiſſet reperta, & ſi ab ali- C quo eam excepiſſent. At illi retulerũt ei, quòd quidam Chriſticola per obliuionem in cellula ſynagogæ proxima dimiſiſſet eandem iconam, dum ſe ad alium locum transferret hoſpitandi gratia. Qui ſtatim iubetur inquiri, & repertus in præſentia domini Metropolitani ſtatuitur. Cumque ab eo ſtudioſiſſimè fuiſſet interrogatus, quomodo icona apud ſe deoeniſſet, vel à quo tam mirabiliter poſita eſſet, reſpondit dicens: quòd Nicodemus qui ad Ieſum nocte venerat, propriis manibus eam compoſuiſſet, & moriens Gamalieli tradidiſſet. Gamaliel autem doctoris gentiũ Pauli Διδάσκαλος cũ diem ſibi cerneret adeſſe extremum, Iacobo eam reliquit & Iacobus Simeoni, & Simeon Zachæo, & ſic per ſucceſſores temporum in Hieroſolyma perdorauit, vſquequo ſubuerſio illius vrbis patrata eſt quadrageſimo & tertio anno poſt aſcenſionem Domini D Saluatoris ad cælos. Sed biennium antequam Titus & Veſpaſianus eandem ſubuerterent vrbem, admoniti ſunt à Spiritu ſancto fideles atque diſcipuli Chriſti, vt relicta vrbe, ad regnum ſe transferrent Agrippæ regis, qoia ipſe tunc Agrippa Romanis fœderatus erat. Qui egreſſi ab vrbe, omnia quæ ad cultum noſtræ religionis vel fidei pertinere videbantur ſecum auferentes, in has regiones tranſtulerunt ſe. Qoo tempore etiam icona, cum cæteris rebus Eccleſiaſticis deportata, vſque hodie in Syria permanſit, quam ego ipſe à parentibus ex hac luce migrantibus mihi traditam, iure hæreditario vſque nunc poſſedi. Hæc certa & manifeſta ratio eſt de icona ſancta Domini Saluatoris, qualiter de Syria in Iudææ partes deuenit. Auditis his ſermonibus reuerendiſſimus Metropolitanus, valde hilaris redditos, cooüerſus ad populum Iſraëliticum dicebat: Conuertere Iſraël ad

Metropolitanus.

Ioan. 3. Nicodemus imaginē Chriſti ſculpſit. Act. 22.

Dominum patrem vniuerſorum viuentium, & adora nobiſcum eius filium, per quem ſunt omnia creata, & Spiritum ſanctum, qui eſt viuificator cunctorum viuentium, & illuminator noſtrarum animarum. Feſtina debitum abſoluere votum. Omnis autem turba ſtirpis Iudaicæ clara voce cæpit cantare, & dicere: Vnus Deus Pater, & ipſe ingenitus: Vnus Filius, & ipſe vnigenitus Chriſtus, quem Patres noſtri crucifixerunt, & nos ipſum agnouimus verum Dominum. Vnus Spiritus ſanctus, & ab vtroque procedens, per quem veraciter nos credimus eſſe ſaluandos. Hæc dicentes, proſtrati genibus ipſius, veniam poſtulabant de ſuis conſequi ſceleribus, per baptiſmi remedium. Quos ſuſcipiens beatus Antiſtes cum ſuis clericis, per dies plurimos de diſciplina erudiuit Chriſtiana. Ad vltimum verò catechumenos factos, & triduano peracto ieiunio, ex aqua & Spiritu ſancto regenerauit eos.

Confeſſio fidei Iudæorũ.

Iudæi baptizati.

Cap. V.

POſtquam verò baptiſmum conſecuti ſunt, rogabant enixius ſanctum virum, vt ſynagogam ſuam Eccleſiam conſecraret in honore ſancti Saluatoris mundi. Quorum petitionem minimè aſpernatus, ſynagogam illorum, quæ maior eſſe videbatur, in nomine vnigeniti Dei Filij Redemptoris mundi conſecrauit. Ex tunc itaque per diuerſas orbis terræ nationes & prouincias mos inoleuit, vt baſilicas plurimas vel oratoria, Pontifices Chriſtianæ legis, in honore ſancti Saluatoris mundi condere & dedicare non deſinant. Nam antea antiquiores noſtri, vel maiores, hoc peragere minimè præſumpſerunt. Sed ad narrationis veſtræ ordinem reflectamus articulum. Rogauerunt autem Metropolitani præfatum virum, vt cæteras ſynagogas eorum in honore quorundam beatorum martyrum conſecrando reconciliaret. Itaque & huic petitioni libenter animum accommodauit, & quæ illi ſuggeſſerunt, Dei iuuamine fretus, cuncta expleuit deuotus. Factum eſt gaudium magnum in ciuitate illa, non ſolum de ſanitate corporum, quæ emanauerat maxima, ſed & de tãtis animabus, quæ ab interitu Satanæ ad vitam æternam fuerant reuocatæ.

Cap. VI.

VEnerabilis verò & ſummus Antiſtes, die noctuque variis fluctuabat cogitationibus de hydria, quæ Dominicum intra ſe retinebat cruorem, valde hæſitans, quid de ea opportunum fuiſſet, peragere. Tandem autem ſalubri reperto conſilio, omnium Eccleſiarum, quæ per orbem terræ, longè lateque conſiſtebant, inæſtimabile atque profuturum prouidit conſolationis remedium. Denique ampullas præcepit fieri vitreas, in quibus portiones miſit ſingulas, de ſanguine & aqua, quæ de imagine Domini Saluatoris noſtri decurrerant, quas etiam per Aſiam, Aphricam, Europam, per ſuos nuncios dirigens, cuncta quæ apud vrbem iam dictam ſuo tempore contigerant, deueniſſe ſuis ſcriptis vel eloquiis manifeſtiſſimè vniuerſis ſanctæ Eccleſiæ filiis viriliter declarauit. Hoc inſuper ab eis efflagitans, vt per annos ſingulos in menſe Nouembri, qui apud Hebræos eſt nonus, apud nos verò menſis vndecimus, nono die ipſius menſis, id eſt, quinto idus Nouembris, non minori reuerentia quàm natalis Domini vel paſchalis, iſta die præcipua obſeruatione colatur.

Sanguinis & aquæ imaginis Chriſti partes ad Eccleſias per totũ orbem diſtributæ.

Cap. VII.

HÆc eſt vera & vehementer credula ratio de cruore lateris Domini noſtri Saluatoris, qui profluxit de ſancta imagine ipſius, quæ crucifixa eſt in Syria in Beritho ciuitate. Hic eſt etiam ſanguis ille Dominicus, qui apud pleroſque repertus eſſe dicitur. Nec eſſe aliter æſtimandum eſt à verè catholicis, præter id quod ſcribitur à nobis, quaſi ex carne & ſanguine Chriſti aliquid poſſit in mundo inueniri, niſi illud quod in ara altaris per manus ſacerdotum quotidiè ſpiritualiter efficitur. Hæc ergo ſciens amantiſſimi patres & fratres acceleraui declarare vobis, ad ædificationem animarum veſtrarum, ad incrementum veſtræ fidei, vt & in hoc ſcire valeatis, quanta ſit virtus & pietas Domini Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Idcirco in fide fortes eſtote, & congaudete ſuper magna & obſtupeſcenda eius miracula, quæ in noſtra generatione à Deo ſunt patrata. Et date illi gloriam cum lætitia gaudentes, & cum nimia cordis compunctione eius maieſtati immenſas gratias agite, eò quòd fidei ſuæ & ſcientiæ dignos vos fecit eſſe. Ipſi Chriſto Ieſu ſaluatori noſtro, cum patre ſanctoque ſpiritu gloria ſit honorque, laus etiam perennis. Qui ſempiternum atque indiuiſum abſque initio & fine obtinet imperium. Amen.

Sanguis Chriſti à ſacerdotibus efficitur quotidie.

ATHANASII EPISTOLA ET ÆGYPTIORVM EPISCOPORVM, AD MARCVM PAPAM PRO EXEMPLARIBVS

Nicæni Concilij, quia Ariani eorum exemplaria incenderant.

DOMINO ſancto & Apoſtolici culminis venerãdo Marco ſanctæ Romanæ & Apoſtolicæ ſedis, atque vniuerſalis Eccleſiæ Papæ, Athanaſius & vniuerſi Ægyptiorũ Epiſcopi ſalutem. Ad vos perueniſſe non dubitamus, quanta & qualia ab hæreticis, & maximè ab Arianis quotidiè patimur. Quoniam in tantum ab eis perſequimur, vt etiam viuere iam nos tædeat. Nam inſtanti tempore, ſubitò & inſperatè in nos irruentes, noſque iuxta præceptũ Domini qui ait: *Si vos perſecuti fuerint in vnam ciuitatem, fugite in aliam*, fugiendo propter cladem populi eos declinantes, nos comprehendere non valuerunt, ſed omnia noſtra depopulati ſunt. In tantum etiam noſtra vaſtauerunt, vt nec libros, nec veſtimenta Eccleſiaſtica, aliaque ornamenta, nec reliqua vtenſilia nobis dimiſerint. Libros verò noſtros vſque ad minimum incendentes, nec iota vnum relinquentes, propter veritatis fidem Nicænam ſynodum, qua clerus & populus imbuebatur, & maximè iam imbuti erant, in contumeliam noſtram, & omnium Chriſtianorum incenderunt. Quapropter precamur, pater beatiſſime, quia non dubitamus apud vos plenaria eſſe Nicæni conſilij exemplaria, vt illa nobis quæ ſanctæ recordationis prædeceſſoris veſtri Syluestri fuerunt, ſub tuta mittatis ſtipulatione. Nam quando prædictæ ſynodo cum pontifice noſtro, id eſt, Alexandrinæ magnæ ciuitatis Epiſcopo in diaconatus interfuimus officio, ſub noſtræ præſentiæ teſtimonio, per beatos viros Victorem & Vincentium presbyteros, Apoſtolicè ſedis apocriſiarios, miſſa ſunt prædicto Papæ Syluestro cum aſtipulatione ſubnexa capitula ſeptuaginta. Sanè præſentibus nobis octoginta capitula in memorata tractata ſunt ſynodo ſemel, & quadraginta à Græcis Græca dicta lingua, & quadraginta à Latinis ſimiliter dicta Latina lingua. Sed viſum eſt trecentis decem & octo patribus, ſancto ſpiritu repletis in prædicto concilio congregatis, & maximè iam dicto Alexandro, & Apoſtolicæ ſedis apocriſiariis, vt decem capitula adunarentur aliis,

Mat. 5.

Libri catholicorum ab Arianis vsti.

Victor, Vincentius.

A atque congruis in locis inſererentur, & ad formam ſeptuaginta diſcipulorum, vel totius orbis terræ linguarum ſeptuaginta, tanti & tam excellentis conſilij fierent capitula, quæ omnem Chriſtianorum informarent orbem, & omnes ſub ſacerdotali nomine & Chriſtiano degentes, vna fides, & vna ſacerdotalis regeret norma, nec quiſpiam à ſuo diſſideret capite. Nunc ergo, quia vt prædictum eſt, inimici ſanctæ Dei Eccleſiæ, & maximè Ariani, à quibus quotidie expugnamur & opprimimur, præfata ſeptuaginta Nicæni concilij capitula, quæ præfata ſynodo iam facta, iubente Domino meo Alexandro omnium Epiſcoporum decreto attuli, quæ etiam coram omnibus recitaui atque tranſcripſi, ſunt igne combuſta, optamus vt à veſtræ ſanctæ ſedis Eccleſiæ autoritate, quæ eſt mater

B & caput omnium Eccleſiarum ea ad correctionem & recreationem fidelium orthodoxorum percipere per præſentes legatos mereamur, quatenus veſtra fulti autoritate, veſtriſque precibus roborati, illæſi à memoratis æmulis ſanctæ Dei Eccleſiæ, & noſtris euadere, nobiſque commiſſos eruere valeamus. Verè nouimus Apoſtolatus veſtri cor gratia ſancti ſpiritus in tantum eſſe accenſum vt omnibus oppreſſis ſuccurratis, quanto magis nobis, qui licet exigui ordinis, tamen veſtri ſumus vobiſque obedientes cum omnibus nobis commiſſis, & ſumus & eſſe ſemper volumus? Ideo decet & oportet vos nobis hæc quæ rogamus, & alia quæ neceſſaria

C (iuxta ſapientiam quam vobis præſtitit altiſſimus) eſſe cognoueritis, abſque tarditate præſtare vt tantæ miſeriæ ſqualores à fidelium mentibus detergãtur, & quaſi vulnus corpori infixum, auditu tantæ miſeriæ obſecrato, ſalutari curetur antidoto, vt diuino freti iuuamine, veſtraque autoritate atque auxilio roborati, aduerſantium tergiuerſationes euadere valeamus, atque inconfuſo vultu, non fraude cuiuſquam percuſſi, aſſiſtere æterno iudici mereamur, & vocem audire inquientem. *Euge ſerue bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam: Intra in gaudium domini tui.* Et ſubſcriptio: Orantem pro nobis ſanctum Apoſtolatum veſtrum ſuis Dominus conſeruet temporibus.

Roma mater & caput omnium Eccleſiarum.

Epiſcopi Romani Pontifici obedientes.

Luc. 19.

RESCRI-

RESCRIPTVM MARCI PAPÆ DE MISSIONE CAPITVLORVM NICÆNI CONCILII: ATHANASIO, ET *omnibus Ægyptiorum Epiſcopis.*

DOMINIS venerabilibus fratribus Athanaſio, & vniuerſis Ægyptiorum Epiſcopis, Marcus ſanctæ Romanæ Apoſtolicæque ſedis, & vniuerſalis Eccleſiæ Epiſcopus. Doleo fratres, & nimium contriſtor ſuper afflictione veſtra, ſed oppidò conſolor, quod vẽto agitata non eſtis arundo, ſed recti in fide, inter omnes procellarũ & turbinum afflictiones, inter omnes colluctationes, inceſſanter perduratis. Lectis ergo fraternitatis veſtræ literis, vigorem conſtantiæ veſtræ, quam olim noueramus, agnouimus. Cõgratulantes vobis, quod ad cuſtodiendum gregem paſtoralem curam vigilanter inſequimini, ne lupi, qui ſub ſpecie ouium ſubintrarũt, beſtiali ſæuitia ſimplices quaſque dilacerent. Qui nõ ad hoc ſubintrarunt, vt aliqua correctione proficiant, ſed vt ea quæ ſunt ſana, corrũpant. Quapropter moneo & hortor dilectionem veſtram, vt bonũ quod cepiſtis, adminiculante diuina gratia, vſque in finem
Mat. 10. perducere ſatagatis, veritatis voce monente: *Beatus qui perſeuerauerit in finem.* Vnde enim beata perſeuerãtia, niſi de virtute patientiæ? Nam iuxta Apoſto-
1 Tim. 3. lum: *Omnes qui voluerint piè viuere in Chriſto, perſecutionem patientur.* Quæ non in eo tantum computãda eſt, quod contra Chriſtianam pietatem aut ferro, aut ignibus agitur, aut quibuſcunque ſupplicijs cum perſecutionum ſæuitiam ſuppleant, ſed diſſimilitudines morũ & contumaciæ inobedientium, & malignarum tela linguarum, quibus conflictationibus, vt communia ſemper mẽbra pulſantur, vt nulla piorum portio conflictationis ſit libera, ita vt nec periculis, nec otio careant, nec labore. Nam hæc & omnia incrementa probabiliũ ſtudiorum, & in eis vſque in finem perſeuerantium, atque bonæ voluntatis incrementa, ad Chriſti gratiam ſemper ſunt referenda, vt in omnibus quæ agimus, Deus omni perfectè laudetur tempore. De capitulorum nãque veritate & numero Nicæni cõcilij, quibus vos interfuiſſe literis veſtræ fraternitatis ſignificaſtis, à noſtris qui vnà nobiſcũ interfuerunt diligẽtioribus requiſiuimus collocutionibus. Qui ita, vt veſtræ teſtatæ ſunt literæ, omnem nobis ordinem expoſuerunt, & veſtram epiſtolam per omnia verã eſſe teſtati ſunt, non vt aliquid ſiniſtrum veſtra ex parte arbitremur, ſed nos & vos illoſq; abſque vlla in poſterũ titubatione vnum ſentire optaremus, & ſancta Romana Eccleſia, quæ ſemper immaculata
Interceſſio S. Petri poſtulatur. manſit, & Domino prouidente, & beato apoſtolo Petro opem ferente, in futuro manebit, ſine vlla hæreticorũ inſultatione, firma & immobilis omni tempore perſiſtet. His itaque peractis, diligenter requirentes, in ſancto noſtræ & Apoſtolicæ ſedis ſcrinio, eadẽ quæ ſanctæ recordationis prædeceſſori meo Syluestro ſunt directa, ſeptuaginta ſicut ſignificaſtis capitula inuenimus. Ipſa autem vobis, propter authoritatẽ & ſubſcriptionem tantorum pattũ, & eius magis concilij minimè miſimus, ſed
A per eadem, coramque apocriſiatis veſtris, alia ſimilia, eũdem numerũ, eademque verba, & ipſam ſubſcriptionem continentia vobis reſcribere, & ſub certa ſtipulatione & cõfirmatione mittere curauimus. Et quis eſt qui fratribus talia negare audeat? Nam non neganda nobis hæc ſancti ſpiritus dona Dominus docuit, ſed fideliter exercenda, & fratrib' cõtradenda & docenda diſtribuit. Hæc Apoſtolorũ viua traditio, hæc eſt vera charitas, quæ prædicanda eſt, & præcipuè diligenda ac fouenda, atque fiducialiter ab omnibus tenenda hæc ſancta & Apoſtolica mater omnium Eccleſiarum Chriſti Eccleſia, quæ per omnipotentis Dei gratiam à tramite Apoſtolicæ traditionis nunquam erraſſe probatur, nec hæreticorum nouitatibus deprauanda ſuccu-
B buit, ſed vt in exordio normã fidei Chriſtianæ percepit ab authoribus ſuis Apoſtolorũ Chriſti principibus, illibata fine tenus manet ſecundùm ipſius Domini Saluatoris diuinam pollicitationem, qui ſuorum diſcipulorũ principi in ſuis fatus eſt Euan- Luc. 22.
geliis: Petre (inquiens) ecce ſatan expetiuit, vt cribraret vos ſicut qui cribrat triticũ, ego autem pro te rogaui, vt non deficiat fides tua, & tu aliquando cõuerſus, confirma fratres tuos. Cõſideret itaq; veſtra excellens prudentia, quàm bonũ ſit perſiſtere in diſpẽſatione vobis credita, & in fide recta, atque hæreticis & æmulis Chriſti repugnare, & nũquam à veritatis tramite declinare. Quoniam Dominus & Saluator omnium, cuius fides eſt, qui pro nobis mori non dubitauit, & proprio nos ſuo ſanguine redemit, qui fidẽ beati Petri non defecturam pro-
C miſit, & cõfirmare eũ fratres ſuos admonuit, quod Apoſtolicos pontifices meæ exiguitatis prædeceſſores cõfidenter feciſſe ſemper cunctis eſt cognitũ quorum & puſilitas mea, licet impar ſit & infirma, pro ſuſcepta tamen diuina dignatione, miniſterio pediſſequa cupit exiſtere. Væ enim erit nobis, qui huius miniſterij onus ſuſceptũ habemus, ſi veritatem Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, quam Apoſtoli prædicauerũt, prædicare neglexerimus. Væ etiam erit nobis, ſi ſilentio veritatem oppreſſerimus, qui erogare nummulariis iubemur, id eſt Chriſtianos populos imbuere, & docere. Quid in ipſius Chriſti futuro dicturi ſumus examine, ſi ſermonis eius veritatẽ confundimur prædicare? Quid erit de nobis, eũ de commiſſis nobis animabus, & de officio ſuſcepto rationẽ iuſtus iudex Chriſtus Deus diſtrictã
D egerit? Ideò fratres hortor dilectionem veſtrã, obteſtor & moneo, vt qua debetis ſolicitudine, vigiletis ad inueſtigãdos hæreticos & inimicos ſanctæ Dei Eccleſiæ, & à ſanis mẽtibus ne peſtis hæc latius diuulgetur, ſeueritate, qua poteſtis pro viribus extirpetis. Quantũ enim habebit à Deo dignæ remunerationis præmiũ, qui diligentius quod ad ſalutẽ cõmiſſæ ſibi plebis proſit, fuerit executus? Ita ante Tribunal Domini de reatu negligẽtiæ ſe nõ poterit excuſare, quicũque plebem ſuã cõtra ſacrilegæ perſuaſionis autores noluerit cuſtodire. Data viij. Cal. Nouem. Nepotiano & Secũdo viris clariſſi. cõſulib.

SANCTI ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI

EPISTOLÆ DVÆ AD SERAPIONEM EPISCOPVM, *de ſancto Spiritu, Deſ. Eraſmo Roterod. interprete.*

Excuſatio. ADMIRABERE forſitan qui factum ſit: vt qui iuſſus erã Epiſtola de Spiritu ſancto cõſcripta diſputationem in compendium cõferre, remq́ue paucis explicare, nũc videas me ſuperſedentem hac de re verba facere, ſcribere aduerſus eos qui impietatem admittentes in filium Dei, dicebant illum eſſe creaturam. Verùm haud reprehendes factum ſat ſcio, ſi cauſam intellexeris, quin potius approbabit tua pietas, vbi viderit quàm probabilis ratio nobis hoc perſuaſerit. *Ioã. 16.* *Quoniam enim*, vt ipſe Dominus ait, *non à ſeipſo loquetur paracletus, ſed quæcunque audierit loquetur, quoniam ex me accipiet & annunciabit vobis, & quum inſufflaſſet in eos, dedit illum ex ſe diſcipulis*, ita & pater effudit *Ioel. 2.* illum ſuper omnem carnem, ſicut ſcriptũ eſt: ideò ſanè prius de filio Dei congruenter mihi tum dictũ eſt, tum ſcriptum, nimirum vt ex cognitione filij, valeamus & ſpiritus ſancti rectam habere cognitionem. Qualem proprietatem cognouimus filium habere cum patre, eandem comperiemus & ſpiritum ſanctum habere cum filio, & quemadmodum *Ioã. 10.* filius dicit: *Omnia quæcunque habet pater, mea ſunt*, ſic hæc omnia comperiemus eſſe, per filium in ſpiritu ſancto. Et quemadmodum pater oſtendit filium, *Mat. 3.* dicens: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacitum eſt*, ſic filij eſt ſpiritus. *Emiſit enim*, inquit ad Ro- *Rom. 8.* manos Apoſtolus, *ſpiritum ſuum in cordibus noſtris clamantem, Abba pater.* Et quod admirabilius eſt, quẽ- *Gal. 4.* admodum filius dicit, quæ mea ſunt, patris ſunt, ſic patris eſt ſpiritus ſanctus, quemadmodum dictus eſt filij. Siquidem ipſe filius dicit, *Vbi venerit para- *Ioã. 14.* cletus, quem ego mittam vobis à patre, ſpiritum veritatis qui à patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me.* Paulus autem ſcribit: *Nemo nouit quæ ſunt hominum, *1 Cor. 2.* niſi ſpiritus hominis qui eſt in ipſo. Sic & quæ ſunt Dei, nemo nouit niſi ſpiritus Dei, qui eſt in eo. Nos verò non accepimus ſpiritum huius mundi, ſed ſpiritum qui eſt ex Deo, vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis.* Quin & in tota diuina ſcriptura comperies, quod ſpiritus ſanctus qui dicitur filij, idem dicitur eſſe Dei. Idq́ue in ſuperioribus libris conſcripſimus: Proinde quemadmodum filius eo quod habet proprietatem cum patre, quodq́ue proprium germen eſt ex illius ſubſtantia, non eſt creatura, ſed patri homouſios, hoc *Spiritus S. non eſt creatura.* eſt, eiuſdem eſſentiæ, ſic haudquaquã ſpiritus ſanctus poſſit eſſe creatura, quin potius impius eſt qui hoc dicat, eo quod habet proprietatem cum filio, quodq́ue ex illo datur omnibus: denique quod quæ habet, filij ſunt. Hæc ſufficiebãt ad perſuadendum, vel cuiuis contentioſo, ne poſthac dicat eſſe creaturam ſpiritum Dei, qui eſt in Deo: quiq; profunda ſcrutatur Dei, qui ex patre datur per filium, ne ex his cogatur & filium dicere creaturam, qui eſt Verbum, qui ſapientia, qui figura, qui ſplendor eſt patris, quem quiſquis videt, videt & patrem, ac

A deinceps audiat: *Qui negat filium, nec patrem habet.* *Ioã. 14.* Alioqui paulatim iſte progrediens velut amens dicturus eſt, non eſſe Deum. Attamen bonum fuerit pluribus argumentis impios redarguere, & ex quibus demonſtratur filius nõ eſſe creatura, ex iiſdem demõſtrare, nec ſpiritum ſanctum eſſe creaturam. Ex non extantibus ſunt creaturæ & eſſe cœperunt. *Gene. 1.* *Nam in principio creauit Deus cælum & terram, quæque in his ſunt.* At Spiritus ſanctus ex Deo eſt, diciturq́ue, quemadmodum ait Apoſtolus: Quod ſi filius quoniam non eſt ex non extantibus, ſed ex Deo, conſequenter non poteſt eſſe creatura, neceſſe eſt, nec ſpiritum ſanctum eſſe creaturam, eo quod in confeſſo eſt eum eſſe ex Deo. Nam creaturæ ſunt ex non extantibus. Rurſum vnctio & ſignaculum dicitur & eſt, ſpiritus ſanctus. Etenim Ioãnes ſcri- B bit: *Et vos vnctionem accepiſtis ab eo, vt maneat in vobis, nec opus habetis, vt quiſquam vos doceat, ſed ſicut illius vnctio, ſpiritus eius docet vos de omnibus.* Rurſus in *Eſa. 61.* Eſaia propheta ſcriptum eſt: *Spiritus Domini ſuper me, eo quod vnxit me.* Paulus ſic ſcribit: *in quo & cre- *Ephe. 4.* dentes ſignati eſtis.* Et iterum: *Ne contriſtetis ſpiritum ſanctum in quo ſignati eſtis in diem redemptionis*: vnctiones autem in hoc vnguntur ac ſignantur. Quòd ſi vnctiones in hoc vnguntur ac ſignantur, haudquaquam erit creatura ſpiritus. Neque enim quod vngit, ſimile eſt iis, quæ vnguntur. Siquidem hæc vnctio, halitus eſt filij, vt qui habet ſpiritum, dicat, *2. Cor. 2.* *Chriſti bonus odor ſumus.* Iam & ſignaculum filius exprimit, vt is qui ſignatur, habeat Chriſti formam, *Gal. 4.* ſicut dicit Apoſtolus: *Filioli mei, quos iterum parturio donec formetur Chriſtus in vobis.* Quod ſi ſpiritus bonus odor, ac forma filij eſt, manifeſtum eſt ſpiritum C non eſſe creaturam, quandoquidem nec filius cùm ſit in forma patris, eſt creatura. *Etenim vt qui videt *Ioã. 14.* filium, videt & patrem*: ſic qui ſpiritum ſanctum habet, habet filium, & qui habet illum, templum eſt Dei, quemadmodũ ſcribit Paulus: *An neſcitis quod *1. Cor. 3.* templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis?* Ioannes autem ait: *In hoc cognoſcimus, quod in Deo mane- *1. Ioã. 3.* mus, & ipſe in nobis, quod de ſpiritu ſuo dedit nobis.* Quod ſi filium, eo quod eſt in patre, & pater in ipſo, cõfitemur non eſſe creaturam: omnino neceſſe eſt, ne ſpiritum quidem eſſe creaturã, quandoquidem in hoc eſt filius, & ipſe viciſſim in filio. Quapropter & qui ſpiritũ accipit, templum Dei dicitur. Rurſus autem ex hoc bonum fuerit cognoſcere, ſi fili⁹ eſt Dei Verbum, vnus eſt ſicuti pater. *Vnus enim Deus, D ex quo omnia, & vnus Dominus Ieſus Chriſtus*, vnde & vnigenitus filius & dictus eſt & ſcriptus. At creatu- *Filius & Spiritus S. non ſunt de numero multorũ* ræ multæ ſunt variæq́ue, Angeli, Archangeli, Cherubim, Principatus, Poteſtates, cæteræq́ue quemadmodum dictũ eſt. Porrò ſi quia filius non eſt de multorũ numero, ſed vnus eſt, ſicut pater vnus eſt, nequaquam eſt creatura, ſpiritus (oportet enim à filio accipere etiam ipſam de ſpiritu cognitionem) nullo pacto poteſt eſſe creatura. Neque enim eſt de

numero

numeto multorum, ſed vnus eſt & idem. Hoc no-
uerat Apoſtolus, dicens: *Hæc autem omnia operatur*
1. Co. 12. *vnus & idem ſpiritus, diuidens vnicuique prout vult.* Ac
paulò poſt: *In vno ſpiritu nos omnes in vnum corpus*
baptizati ſumus, & omnes vnum ſpiritum hauſimus. Ac
rurſum quoniam oportet ex filio capere ſpiritus
cognitionem, nimirum decuerit & probationes ex
eodem proferri. Itaque filius vtique eſt, quum ſit in
patre & pater in ipſo. Nam omnia tenet & comple-
ctitur, ſicuti ſcriptum eſt, in illo conſiſtunt omnia,
ſiue viſibilia ſiue inuiſibilia, & ipſe eſt ante omnia.
Creaturæ ſunt in locis diſtinctis. Atqui creaturæ ſunt in locis diſtinctis, veluti Sol &
luna reliquaque luminaria in firmamento, in cælo
angeli, homines in terra. Quòd ſi filius eo quòd nõ
eſt in diſtinctis locis, ſed dum in patre eſt, vbique
eſt, & eſt extra omnia, non eſt creatura, conſequen-
ter nec ſpiritus ſanctus erit creatura, quum non ſit
in diſtinctis locis, ſed impleat omnia, manens extra
Sap. 1. omnia. Sic enim & ſcriptum eſt: *Spiritus Domini re-*
Pſ. 138. *pleuit orbem terrarum.* Dauid item canit: *Quò ibo à ſpi-*
ritu tuo, ſignificans eum non eſſe in loco, ſed ſic eſſe
extra omnia, vt tamen ſit in filio, ſicut filius eſt in
patre. Nam hanc ob cauſam nec ipſe eſt creatura,
quemadmodum eſt demonſtratum. Super hęc om-
nia, magis etiam ex hoc damnabitur hæreſis Ariana
rurſuſque perſpicuum fiet à filio proficiſci quæ eſt
de ſpiritu ſancto cognitionem. Creator igitur eſt
Ioan. 1. filius quemadmodum pater. *Quæ enim,* inquit, *video*
patrem facientem, hæc & ego facio. Omnia igitur per
eum facta ſunt, & ſine illo factum eſt nihil. Quòd ſi
quia conditor eſt filius quemadmodum pater, ideò
non eſt creatura, & ſi quia per eum condita ſunt
omnia, non eſt de numero rerum conditarum, ma-
nifeſtum eſt, ne ſpiritum quidem eſſe creaturam,
quandoquidem & de illo ſcriptum eſt, ciij. Pſalmo:
Pſ. 103. *Auferes ſpiritum tuum & deficient, & in terram ſuam re-*
uertentur: Emitte ſpiritum tuum & creabuntur, & reno-
uabis faciem terræ. Hoc verò quum ita ſcriptum ſit,
palàm eſt ſpiritum non eſſe creaturam ſed adeſſe in
creando. Siquidem pater per verbum in ſpiritu
creat omnia. Etenim vbi verbum, illic & ſpiritus, &
quæ creantur per verbum, habent ex ſpiritu per
verbum vim, vt ſint. Ita etiam ſcriptum eſt in xxxij.
Pſ. 32. Pſalmo: *Spiritu Domini cæli fundati ſunt, & ſpiritu oris*
eius omnis virtus eorum: videlicet adeò ſpiritus inſe-
parabilis eſt à filio, vt hoc quod dicitur non ſinat te
dubitare. Etenim quum ſermo Domini fieret ad
Prophetam, ea quæ à verbo proficiſcebantur in ſpi-
ritu loquebatur propheta. Id quod etiam ſcriptum
Act. 1. eſt in Actibus Apoſtolorum, Petro dicente: *viri fra-*
tres, oportebat impleri ſcripturam quam prædixit ſpiritus
Zach. 7. *ſanctus:* velut in Zacharia, quum ſermo Dei ad illũ
fieret, ſcriptum eſt, *veruntamen ſermones meos ac legiti-*
ma mea ſuſcipite, quæcunque ego præcipio in ſpiritu meo
Prophetis. Rurſus cum paulò poſt incuſans prophe-
ta populum, dicit: *Cor ſuum ſtatuerunt imperſuaſibile, vt*
non exaudirent legem meam, ac ſermones quos emiſit Do-
minus omnipotens, in ſpiritu ſuo per manus Prophetarum
ſuperiorum. Item Chriſto loquente in Paulo, ſicut
ipſe dixit: *An experimentum quæritis in me loquentis*
Chriſti? nihilominus habebat ſpiritum ſubminiſtrã-
tem ipſi quod loqueretur. Hunc enim in modum
idem ſcribit: *Iuxta ſubminiſtrationem ſpiritus Ieſu Chri-*
ſti in me. Rurſum Chriſto in ipſo loquente, ait: *Niſi*
quod ſpiritus ſanctus per ſingulas ciuitates teſtificatur
mihi dicens, quod vincula, & afflictiones me manent. Nõ
enim extra verbum eſt ſpiritus, ſed cum ſit in ipſo
verbo, in Deo per illud eſt, ita vt dona quoque in

A trinitate det. Nam in horum diſtributione ſicut
Corinthiis ſcribit, *idem ſpiritus eſt, & idem Deus eſt*
qui operatur omnia in omnibus. Siquidem ipſe pater
per verbum in ſpiritu operatur, datque omnia vi-
delicet cum bene precaretur Corinthiis, in trinita-
te precatus eſt, dicens: *Gratia Domini noſtri Ieſu Chri-* 2. Co. 13.
ſti, & charitas Dei & communicatio ſancti ſpiritus cum
vobis omnibus. Propterea quòd cum participes ſu-
mus ſpiritus, habemus verbi gratiam, & in eo patris
charitatem. Cæterùm quemadmodum vna eſt gra-
tia trinitatis, ita indiuiſa eſt trinitas. Cæterùm hoc
aliquis videre poſſit etiam in ipſa ſancta Maria. Nã
Archangelus Gabriel emiſſus, vt illi nunciaret ver-
bi deſcenſum, in illam futurum, *ſpiritus,* inquit, *ſan-* Luc. 1.
ctus ſuperueniet ſuper te: Sciens in verbo eſſe ſpiritum.
Proinde protinus attexuit, & virtus altiſſimi obũ-
B brabit tibi: Chriſtus enim Dei virtus & Dei ſapien-
tia. Quum autem ſpiritus ſit in verbo, palam eſt
quod in Deo quoque ſit ſpiritus per verbum. Ita-
que ſpiritu veniente ad nos, *venient filius & pater,* Ioan. 14.
& manſionem facient in nobis, eo quod indiuidua ſit
trinitas, vnaque huius Deitas, & vnus Deus ſuper Trinitas indiuidua.
omnia, & per omnia, & in omnibus. Hæc eſt catho-
licæ Eccleſiæ fides. Quippe in trinitate eam funda-
uit & radicauit Dominus cum diceret diſcipulis:
Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris,
& filij, & ſancti Spiritus. Quòd ſi ſpiritus eſſet crea-
tura, nequaquam eum copulaſſet patri, ne ſibiipſi
inæqualis eſſet trinitas, ſi peregrinum quippiam &
alienum ipſi iungeretur. Quid enim deerat Deo vt
aliquid alienæ ſubſtantiæ adiungeretur, ſimulque
cum ipſo glorificaretur? Abſit: Non eſt ita, *Plenus*
inquit, *ipſe ſum.* Propterea ipſe Dominus nomini
C patris ſpiritum adiunxit, vt oſtenderet, quod ſan-
cta trinitas non cõſiſtat ex diuerſis, hoc eſt, ex crea-
tore & creatura, ſed quod vna huius ſit Deitas. Hoc
cum ſciret Paulus, docuit vnam eſſe gratiam quæ in
trinitate daretur, dicens: *Vnus Dominus, vna fides, vnũ* Epheſ. 4.
baptiſma: quemadmodum autem vnum baptiſma,
ſic & vna fides. Etenim qui credit in patrem nouit
in patre filium & ſpiritum ſanctum, qui non eſt ex-
tra filium, ideò credit etiam in filium & in ſpiritum
ſanctum, quandoquidem vna eſt trinitatis Deitas,
quæ ex vno patre cognoſcitur. Catholicæ quidem
fidei forma hæc eſt, cæterùm qui blaſphemiam ia-
ciunt in ſpiritum dicentes illum eſſe creaturam, ſi
minus ex his quæ dicta ſunt reſipiſcunt, vel ex his
quæ dicentur pudefacti, deiiciantur. Si trinitas eſt
& in trinitate eſt fides, dicant vtrum trinitas ſem-
per ſit, an fuerit, cum nõ eſſet trinitas. Quòd ſi ſem- Trinitas ſempiterna.
D piterna eſt trinitas, non eſt creatura ſpiritus, qui
ſemper adeſt verbo cum ſit in ipſo. Nam erat cum
creaturæ non eſſent: quòd ſi creatura eſt, creaturæ
verò ſunt ex non extantibus, manifeſtum eſt, quòd
aliquando non fuerit trinitas, ſed dualitas. Iſto ve-
rò quid magis impium, ſi quis dicat, ex mutatione
profectuque conſiſtere trinitatem, ac dualitatem
quidem eſſe, cæterùm recipere ex creatura genera-
tionem, quæ cum patre & filio commiſceatur, ita-
que fit trinitas. Abſit vt tale quippiam vel in men-
tem veniat Chriſtianis. Quemadmodum enim fi- Simile.
lius, quia ſemper eſt, nõ eſt creatura, ita quoniã ſẽ-
per eſt trinitas, nulla eſt in ea creatura, quapropter
non eſt creatura ſpiritus. Quemadmodũ enim ſem-
per fuit, ita nunc quoque eſt, & quemadmodum
nunc eſt, ita ſemper fuit, eſtque trinitas: atque in ea
pater, filius, & ſpiritus ſanctus. Et vnus Deus pater
qui eſt ſuper omnia, & per omnia & in omnibus,

qui & benedictus in ſæcula, Amen. Ego quidem A quemadmodum rem paucis declarans, hæc ſcripſi miſique, ſic tu veluti intelligens, ſi quid deeſt velis ſupplere, ac domeſticis quidem fidei recitato: eos verò qui per contentionem dicũt blaſphemias, redarguito, forſitã vel ſerò aliquãdo reſipiſcentes abſtergent ab anima ſua prius inſitam ipſis ſententiæ peruerſitatem: Bonum eſt enim iſtos iuxta quod ſcriptum eſt reſilire, nec immorari, ne ſi immorentur, audiant quod dictum eſt à Domino: *Quicunque dixerit verbum aduerſus Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in præſenti ſæculo neque in futuro.* Mat. 12.

SANCTI ATHANASII

EPISTOLA AD SERAPIONEM

DE SANCTO SPIRITV.

VERSATVS ſum in epiſtola A nunc quoque à tua pietate ſcripta, vehementerque admiratus impudentiam hæreticorũ, animaduerti nihil æquè quadrare in iſtos, quam id quod præcipit Apoſtolus: *Hæreticum hominem* Tit. 3. *poſt vnã & alteram correptionem deuita: ſciens quod ſubuerſus eſt huiuſmodi, & peccat, quum ſit ſuo ipſius iudicio condemnatus.* Habet enim peruerſam mentẽ, non vt poſtquam audierit obtemperet, neque vt quum didicerit reſipiſcat, interrogatur, ſed propter eos qui ab ipſo ſeducti ſunt, ne videlicet ſi tacuerit, etiã ab illis condẽnetur. Itaque ſufficiebãt ea quæ prius dicta ſunt, ſufficiebant ad hoc, vt iſtos tot probationibus acceptis compeſcerent à blaſphemia aduerſus ſpiritum ſanctum: verùm illis non eſt ſatisfactum ſed rurſum impudenter agunt, vt declarent, quod exercitati ad pugnãdum cum verbo, ac deinceps meditati pugnant aduerſus ſpiritũ, paulò poſt futuri ſunt mortui verbi inopia, videlicet etiam ſi quis reſpondeat ad has illorũ percõtationes, nihilo ſecius inuentores malorũ erunt, tantum vt quærẽtes non inueniant, aut audientes non intelligant. Quales autem ſunt iſtorũ eruditæ percũctationes? Si, inquiunt, non eſt creatura ſpiritus ſanctus, ergo filius eſt, ac duo fratres erunt, Verbum & ipſe: deinde addunt, quemadmodum ſcribis: Si ex filio accipiet ſpiritus, ſique ab eo datur, Sic enim ſcriptum eſt, protinus inferunt, ergo auus eſt pater, & ſpiritus eius nepos. Quis hos audiens Chriſtianus iã non magis paganos eos iudicabit? Nam talia pagani aduerſum nos dicunt inter ſeſe confabulantes. Quis volet ad talem iſtorum inſaniã reſpondere? Ego ſanè quum multa cogitaſſem quærens congruentem illis reſponſionem, nullã inueni quam id quod ad Phariſæos dicitur: quemadmodum enim illos peruerſè percunctantes, viciſſim percunctarus eſt Seruator, vt ſentirent ſuam ipſorum prauam intelligentiã. Sic quoniam & iſti talia percunctantur, dicant nobis, vel potius reſpõdeant interrogati, quẽadmodum interrogãt. Quoniã enim quum loquũtur ſuas ipſorum intentiones non intelligũt, forſitan vel audientes agnoſcent ſuam ipſorum dementiam. Si non eſt creatura ſpiritus ſanctus quemadmodum in ſuperioribus demonſtratum eſt, ſed in Deo eſt, & ex Deo datur, ergo filius eſt ipſẽ, & duo ſunt fratres, ipſe & filius: & ſi filij eſt ſpiritus atque Ioan. 20. à filio omnia accipit ſpiritus: quemadmodũ ipſe dixit: Et poſtquã inſufflaſſet, dedit eũ diſcipulis. Nam & iſta vos cõfitemini: ergo auus eſt pater, & nepos eſt illius ſpiritus. Nã quæ percunctãtes poſtulaſtis à nobis, de iiſdem & vos ex iiſdẽ interrogari par eſt. Itaque ſi abnegatis quæ ſcripta ſunt, ne Chriſtiani quidem iam dici poteritis, par autẽ eſt, vt nos Chriſtiani A vos percunctemur. Quod ſi eandẽ nobiſcum legitis, neceſſe eſt, vt vos quoque de iiſdem eodem modo interrogemini à nobis. Proinde dicite nunc nihil cũctantes: An filius eſt ſpiritus, & auus pater? Quòd ſi ratiocinantes quemadmodũ tunc faciebãt Phariſæi, dixeritis & vos apud voſipſos: Si dixerimus quod filius eſt, audiem' vbi ſcriptũ eſt? Quod ſi dixerimus non eſt filius, timemus ne dicant nobis, quomodo igitur ſcriptũ eſt: Nos non ſpiritũ huius mundi accepimus, ſed ſpiritũ qui ex Deo eſt. Quod ſi iſtiuſmodi cogitationibus apud vos ipſos decertantes, dixeritis vos quoque, neſcimus: Neceſſe eſt, & eum cui tales à vobis proponuntur quæſtiones tacere, videlicet obtẽperantem ei qui dicit: *Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſuã ſtultitiam, ne ſimilis illi fias, ſed* Prou. 26. B *reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiã ſuam, ne ſibi videatur ſapiens.* Cæterùm reſponſio quæ maximè vobis congruit, ſilentium eſt, vt veſtram ipſorum inſaniam agnoſcatis. Rurſum igitur æquũ eſt, vt ex his quæ adfertis, vos hũc in modum interrogemus: quãdoquidem Prophetæ in ſpiritu Dei loquuntur, & in Eſaia Spiritus ſanctus vaticinatur, quemadmodum in ſuperioribus demonſtratum eſt, ergo & ſpiritus verbũ eſt Dei, ſuntque duo verba ſpiritus & filius? Nam Prophetæ tũc vaticinabantur quando fiebat verbũ Dei ad illos. Ad hæc quoniã omnia per Verbum facta ſunt, & ſine eo factũ eſt nihil, ac Deus ſa- Ioan. 1. Prou. 3. pientia fundauit terram, omniaque per ſapientiam C fecit: ſcriptum eſt autem, quemadmodum in ſuperioribus demonſtratum eſt: *Emittes ſpiritum tuũ & creabuntur*, ergo aut ſpiritus verbũ eſt, aut in duobus fecit Deus omnia: in ſapientia & in ſpiritu. Et quomodo Paulus dicit: *Vnus Deus ex quo omnia, & vnus Dominus per quem omnia?* ac rurſum: *Quum filius ſit imago patris inuiſibilis*, eſt autem ipſe ſpiritus imago filij. Scriptum eſt enim: *Quos præſciuit, hos & prædeſtinauit conformes imaginis filij ſui.* Rom. 8. Ergo hac ratione auus eſt pater, quoniã filius quidem in nomine patris venit, ſpiritum autẽ ſanctum dicit filius, quẽ mittet pater in nomine meo. Itaq; Ioan. 14. & hac ratione auus eſt pater. Quid ad hæc? Quamuis omnia facilè temereque dicitis. Quid cogitatis D apud voſipſos? an videntes vos nõ habere quod reſpõdeatis, incuſatis huiuſmodi percũctationes? Sed prius voſipſos condemnate (vos enim ſoletis talia percunctari) & obtẽperare ſcripturis, quumque nõ habeatis quod dicatis, poſthac diſcite. Filius quidẽ in ſcripturis nõ nominatus eſt ſpiritus, ſed ſpiritus ſanctus & ſpiritus. Quemadmodũ autem filius non eſt nominatus ſpiritus, ſic nec de filio ſcriptum eſt, quod ipſe ſit ſpirit' ſanctus. An igitur quoniã ſpiritus ſanctus non eſt dictus filius, neque filius eſt ſpiritus, ideo diſſentit à veritate fides? Abſit. Quin potius vnũquodque eorũ quæ ſignificãtur habet propriam intelligẽtiam. Etenim filius propriã eſſentiæ naturæque

naturæque patris eſt germen, & hoc habet quod ſignificatur: cæterùm quod dicitur ſpiritus Dei, quodque eſt in ipſo, nō eſt alienū à natura filij, neque à patris Deitate. Eoq́ue in trinitate, in patre & in filio, & in ipſo ſpiritu vna eſt deitas, & in eadem trinitate vnū eſt baptiſma & vna fides. Nimirū patre mittente ſpiritū, filius inſufflās dat illū diſcipulis: quandoquidē omnia quæcunque habet pater filij ſunt: quūq́ue verbum fieret in Prophetis, ipſi ſpiritu prophetiā edebant quemadmodū ſcriptum

Pſ.32. ac demonſtratū eſt: *Et verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.* Itaque nō iam creatura eſt ſpiritus, ſed proprietatē habēs cum eſſentia Verbi ac Dei, & in ipſo dicitur eſſe. Nam nō debet nos pigere eadē repetere. Quāquam ſpiritus non eſt dictus filius, nō tamen eſt extra Filiū. Nam ſpiritus adoptionis filiorū dicitur, & quoniā Chriſtus Dei virtus, & Dei ſapientia eſt, cōgruenter di-

Rom. 8. ctū eſt de ſpiritu, *Spiritus ſapientiæ, & Spirit⁹ virtutis.* Eo quòd participes Spiritus, habemus Filiū, & fi-

Gal. 4. lium habētes, habemus Spiritum *clamantē in cordibus noſtris, Abba pater:* quemadmodū dixit Paulus. Quòd ſi ſpirit⁹ eſt Dei, & in ipſo eſſe dicitur in ſcri-

1.Cor.2. pturis: *Nā ea quæ ſunt Dei nullus nouit, niſi ſpiritus Dei qui eſt in ipſo,* & ipſe inſuper filius dixit: *Ego in patre & pater in me:* quare nō eſt idem nomē & huic & illi ſed hic quidē filius, ille verò dicitur ſpiritus? Si quis ad hunc modū percunctetur, inſanierit talis, ſcrutans non ſcrutāda, nec obtēperans Apoſtolo dicēti: [Quis enim nouit mentē Domini, aut quis cōſiliarius illius fuit?] Alioqui quib⁹ Deus nomē indidit, quis illis audebit mutare nomē? Alioqui & rebus conditis ſubminiſtret vocabula. Dicāt, quandoquidem creatura eodē nutu facta eſt, quare hic ſol, & illud cælū, illa terra, mare & aër? Quòd ſi hoc quidē his qui ſanæ mentis ſunt impoſſibile eſt, manet enim vnumquodque ſicuti creatū eſt, multo magis ea quæ ſunt ſupra creaturā, ſempiternam habent perſeuerantiam, nec aliter ſunt, quàm vt ſunt: pater pater eſt, non auus, & filius eſt filius Dei, nec eſt pater ſpiritus: ſpiritus ſanctus, eſt ſpiritus ſanctus, nec progenitus eſt à patre, neque frater filio. Hæc quū ita demonſtrata ſint, inſanierit ſi quis interroget, nū igitur filius eſt ſpiritus? Ne verò, quoniam hoc ita ſcriptum non eſt, iden eximat aliquis illū à Dei natura proprietateq́ue, ſed quemadmodum ſcriptū eſt credat, nec dicat, quare ſic & quare non ſic, ne talia cogitās incipiat meditari ac dicere: Vbi igitur eſt Deus, quomodo eſt? ac mox audiat:

Pſ.52. *Dixit inſipiens in corde ſuo, nō eſt Deus.* Nam quæ fide traduntur, cognitionē habent curioſitate inſcrutabilem. Quum itaque diſcipuli audiſſent, *baptizātes*

Mat. 28 *eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti,* nō erant curioſi, quare ſecundus eſſet filius, tertius ſpiritus, aut quare omnino trinitas, verum vt audierāt, credebant. Neque quemadmodū vos facitis percunctabantur, ergo filius eſt ſpiritus? neque quū Dominus poſt filiū nominaret ſpiritum, interrogabāt, ergo pater eſt auus? Non enim audierant in nomine aui, ſed in nomine patris, & hanc fidē prædicauerunt vbique, rectè cogitantes: neque enim licuit aliter loqui, quàm ſicut locutus fuerat Seruator, ſeipſum filium nominans & Spiritū ſanctum, nec fas erat immutare, ſecus quàm erant ordine coniuncti, quemadmodū & de patre. Quemadmodum enim non licet aliter de Deo loqui, quàm quod pater eſt, ita impiū eſt interrogare, an fili⁹ ſit ſpiritus, aut ſpiritus filius. Hac de cauſa Sabellius iudicatus

A eſt ab Eccleſia alienus, quod auſus ſit patri tribuere nomen filij, ac viciſſim filio tribuere nomen patris. An itaque poſthac audebit aliquis quum audit filium ac ſpiritū, dicere, ergóne auus eſt pater? aut ergo filius eſt Spiritus? Profectò audebūt Eunomij & Eudoxij, & Euſebij. Poſteaquam enim ſemel ſimulant Arianā hæreſim, nūquam cohibebūt ſuam linguam ab impietate. Quis enim illis hæc tradidit? quis docuit? Nemo certè ex diuinis ſcripturis, verū ex ſpiritu cordis ipſorū profecta eſt iſta dementia. Etenim ſi quoniā creatura non eſt ſpiritus (nam id demōſtratū eſt) interrogatis, ergóne ſpiritus eſt filius? tēpus eſt, vt vos edoctos filium nō eſſe creaturam (per hūc enim ſunt creaturæ omnes cōditæ) interrogemus, ergóne pater eſt filius, aut hoc etiam modo, ergóne ſpiritus eſt filius, & filius ipſe eſt ſpi-

Sabell.⁹ cur condenatus.

B ritus ſanctus? Qui talia cogitabūt, extra ſanctā trinitatem erunt, abſque Deo eſſe iudicabūtur, tranſmutantes nomen Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, atque inuertentes illud pro ſuo arbitrio in ſimilitudine generationis humanæ, nepotes, & auos nominantes, ac more gentiū generationem deorum fingentes. Non eſt autē Eccleſiaſtica fides, ſed eſt, vt dicebat Seruator: In patrem & filiū & ſpiritum ſanctū. Patrem quidem qui non poſſit dici auus, & filium qui non poſſit dici pater, & ſpiritū ſanctum, qui non aliter quàm hoc pacto nominatur. De hac fide nō licet variè loqui, ſed ſemper pater eſt pater, & filius ſemper filius eſt, & ſpiritus ſanctus ſemper ſpiritus ſanctus tum eſt, tum dicitur. In rebus enim humanis non eſt eodē modo, quanquam Ariani talia imaginantur. Nam quēadmodum ſcriptum eſt: Nō ſicut homo Deus, ita dixerit aliquis, non ſicut

Pater nō poteſt dici filius, filius non poteſt dici Spiritus, & econuerſo.

C Deus homines. Siquidem in hominibus qui pater eſt, nō ſemper eſt pater, neque qui filius, ſemper filius. Nam idē filij quidem pater fit, rurſus idē alterius fuit filius, & filius qui patris eſt filius, alteri⁹ fit pater. Abraham igitur quum eſſet filius Nachor, pater factus eſt Iſaac, & Iſaac quū eſſet filius Abrahæ, pater factus eſt Iacob. Vnuſquiſque quum ſit pars parentis, naſcitur quidē filius, cæterùm idē alterius fit pater. In Deitate verò non itidē, quoniam non vt homo Deus: Itaque qui pater eſt, non eſt ex patre, eoq́ue nō gignit eum qui futurus ſit alterius pater, neque filius pars eſt patris, vnde nec in hoc genitus eſt, vt generet filiū. Vnde in Deitate ſola, pater propriè, ſoluſq́ue pater quum ſit, eſt & fuit & ſemper erit, & qui filius propriè ſolus filius eſt. Et in his conſiſtit vt pater ſemper pater, & qui filius ſemper filius & ſit & dicatur: Inſuper & Spiritus

D ſanctus ſemper ſpiritus ſanctus eſt, & hūc Dei eſſe, & à patre per filium dari credimus. Sic enim ſancta trinitas inuariabilis permanet, cognoſciturq́ue in eadē deitate. Itaque qui percunctatur, ergóne filius eſt ſpiritus, perinde quaſi poſſint nomina permutari, ducitur imaginatione, & ſibi ipſi inſaniam lucrifacit. Cæterùm qui interrogat, ergóne auus eſt pater, excogitans nouū nomen patri, errat corde. Itaque poſt hac ad hæreticorum impudentiam reſpondere nō eſt tutum. Nam id eſt repugnare Apoſtolicæ admonitioni. Cōſulit enim, imò poti⁹ præcipit ipſe, quod bonū eſt. Hæc ſatis erant ad redargutionē veſtri ſtultiloquij, ne poſt hac luſeritis cōtra Deitatē. Nam Iudæorum proprium eſt percunctari quæ ſcripta nō ſunt, & dicere: Ergóne filius eſt ſpiritus ſanctus, & auus pater? Ad hunc modum ridēt qui habitant in Cæſaræa & in Scythopoli. Sufficit vt credatis quòd non eſt creatura ſpiritus, ſed

quod eſt ſpiritus Dei, & in hoc trinitas, pater & filius & ſpiritus ſanctus, quodq́ue neque patris vocabulum tribuendum eſt filio, neque fas eſt dicere quod ipſe Spiritus idem ſit cum filio, neque qood filius idem ſit cum Spiritu ſancto, ſed ſic eſt quem- [A] admodum dictum eſt, & vna in hac trinitate deitas eſt, & vna fides, vnum baptiſma, in ea datur, & perfectio vna in Chriſto Ieſu Domino noſtro, per quem & cum quo patri gloria & imperiũ cum ſancto ſpiritu, in omnia ſæcula ſæculoru m, Amen.

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRINI DE VNITA DEITATE TRINITATIS AD THEOPHILVM,

Liber primus.

[*Margin:* Oratio ad S. Trinitatē.]

TV vnus Deus pater, & fili, & ſancte ſpiritus, qui vnitã Deitatem nobis declaraſti, & ſacroſanctæ ſolios diuinitatis indioiſam gloriam reuelaſti, & perfectam trinitatis, tuæ ſempiternitatem demõſtraſti. Ideò optimum duxi, vt tua veritas patefacta clareſceret, & hæreticorũ detecta cæcitas innoteſceret. Propter quod ſubito in æmulationem, accẽſus eſt animus meus, & exarſit ſicut ignis rutilans in denſas arborum ſyluas. Vnde quia multi tentauerunt ad ſtyllum viam demonſtrare iuſtitiæ, & nobis placuit per anfractus anguſtiæ, eius iter dirigere, & latam & ſpatioſam viam primùm fugere. Quis non cupiat, deterſa antiquitùs caligine, per aquam vitæ renouari? & poſt ſteriles & ieiunas ſiliquas panem vitæ edere? & omiſſa voragine poculi venenoſi, calicem ſalutis accipere? & proſtrata idolorum prophana culruta, Deum verum agnoſcere creatorem? & nunc ſprera inuetetati ſibilatione ſerpẽtis, hymnum Deo ſnauiter canere? & tãdem refutatis ſquamioſi draconis vberibus, ex Euangelicis præceptis melle & lacte potari? Et rurſus per immortalitatem reſumptam Angelos apoſtaticos indicare? & poſt terrenum hominem cæleſtibus regnis & ſublimibus in Ieruſalem mancipati? Rogo, quæ & quanta eſt hæc in Deo humanitatis dilectio, qui tanta præmia credentibus pollicetur? Quis non omni auiditate feſtinet de graui ſomno exurgere, & clariſſimã lucem cum infinita admiratione conſpicere? Quam cupio non ad pupillam oculorũ obtutibus oſtendere, ſed religioſis frattibos in arcano cordis, ſecreto recondere. In quo non ambitioſi voluminis confeci eumulum, ne plus verba exaggerarem, quàm ſenſum inueſtigantibus intimarem, ſed breuiter infinita cõptehendi & humili ſermone ſublimia indicaui. Vnde totũ ibi eſt plenum, vbi nihil eſt minus, imò penitus totũ videtur ignorare, qui huic plenitudini diuinæ trinitatis aliquid voluerit derogare. Propter quod ſupplex impenſiſſimè obſecro tuæ trãquilliſſimæ trinitatis gloriã, vt perducas me ad ſtatum perfectum fidei confeſſionis meæ verba promentem. Si cæli non ſufficiunt in prodendã ſublimitatẽ magnitudinis tuæ, ſi nõ ſatiatur ocul' ad videndũ aut auris ad aodiendũ opera magnificẽtiæ tuæ, vnde ſufficit paruitas mea geminas io confeſſione referre tibi maximas gratias? A Deo veniam poſtulo, ne fortè cũ præſumptionis dicta adſumpſero, tuæ maieſtati videar aliquid derogare: Sed proſtratus iaceo ante tuæ ſublimitatis gloriæ ſedẽ, vt permittas me de plenitudine theſauri tui legis fontẽ bibere, & de quatuor exuberãtibus flumini- [B] bus aquã vitæ haurire. Ex quibus cõfidenter hæreticis per authoritatẽ regulæ præſcribamus, & catholicis de ſempiterno, velut de nectaris foote ſpiritos tui corda ſitienriũ irrigemus. Hæc eſt in qoam materia formulæ in colliſione hæretieorũ: & hæc eſt tituli victoria in abſolutiooe hæreticorũ. HÆ. Quur ſignificat principale mandatũ Dei: *Euntes nũc baptizate omnes gẽtes, in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti?* [*Margin:* Mat. 28.] AT. Audi in hoc admirabile ac regale decretum, in quo omne ſacramentũ in Deitate trinitatis vniter continetur. Quia dixit *in nomine*, euidenter vnã deitatem in trinitate conſiſtere declaraoit. [*Margin:* In nomine quid.] Et quod proſecutus eſt, *patris, & filij, & ſancti Spiritus*, per ſingula nomina ſingulas perſonas ineſſe diſtinxit. Hær. Sanè, vt prius mihi ſummatim de vnito Deitatis nomine multifariè dictum ad interrogata exponas, poſtulo, & ſic de nominibus perſonarũ in proſequẽdo diſtinguas. Quur vnita eſt deitas? [*Margin:* Deitas cur vnita.] AT. [C] Quia nulla eſt in hac plenitudine trinitatis ambiguitas. Hæ. Quor vnus eſt Deos pater & filius, & ſanctus ſpiritus? AT. Vnus vbi dixiſti, ad vnitũ nomẽ deitatis tu ipſe tetuliſti nomina, æqua in perſonis diſtinxiſti. Hæ. Quur ſol' De'? At. vtiq; quia ſola deitas in trinitate cõſiſtit, ideo ſol' De'. Hæ. Quur omnipotẽs Deus? [*Margin:* Omnipotẽs Deus cur.] AT. Quoniã omnipotens eſt ipſa deitas trinitatis. Hær. Quur vnus verus Deus? [*Margin:* Vnus. Verus.] AT. Proculdubio dũ vna vera ſit natura trinitatis, propterea vnus eſt vetus Deus. Hær. Quur bonus eſt Deus? [*Margin:* Bonus.] AT. Quatenus nulla dioetſitas diſpar ſit in vna ſubſtãtia diuinæ trinitatis, ac per hoc vnus bonus eſt Deus. Hær. Quur ſũmus Deus? [*Margin:* Summus.] AT. Quoniã hæc quidem ipſa ſumma eſt ſubſtãtia trinitatis. Hær. Quur vnus eſt Dominus? AT. Memento vnã dominationẽ eſſe in natura ſempiterna trinitatis, & [D] ideo vnus Dñs. Hær. Quur vna imago inuiſibilis eſt trinitatis? AT. Quia vna eademq́ue deitas eſt in imagine veritatis. Hær. Quur vnus eſt ſpiritus? AT. Nonne vna eſt natura deitatis ſpirituſſancti, quæ in patre, & filio, & in ſeſe cõſiſtens eſt? [*Margin:* Vnus ſpiritus.] Hær. Quur æqualis eſt vna trinitas? [*Margin:* Aequalis Trinitas.] AT. Quia & ſẽpiterna eſt in ipſa trinitate deitas. Rogo, non animaduertis penè omnes hæreſes in hoc titulo vnitã deitatẽ patris, & filij, & ſpirituſſãcti blaſphemate? dũ hæc quę ſuperi' vniter in trinitate ſunt dicta, ad vnã perſonã patris, illi tantũmodo conferãt. Qua de re ſtrenuè nobis laborandũ eſt, imò & aduerſus tot ſectarũ congreſſiones atrociter cũ infinita ſolicitudine dimicãdum, vt penitos diſcuſſa hęreticorom caligine, lux Euangelicæ cognitionis patefacta clareſcat, & blaſphemantiũ detecta cæcitas innoteſcat. Vnde nobis pauliſper pro examinatione ſuperiota retexẽda ſũt vt inueſtigantibus veritatem omnis ad liquidum ſcrupul' infidelitatis de arcano pectoris auferatur.

DE SACRO-

DE SACROSANCTO VNITO NOMINE TRINITATIS.

EGo vnum Deum vbi memini, non ad vnam
tantummodo perſonam patris hæc in dicendo
taxaui dum filium de vna patris eſſe plenitudine, &
ſanctum ſpiritum non negaui. Et ſolum Deum vbi
memoraui, non ad ſolam perſonam patris hæc, vt
dicam verius indicaui: quia filium, & ſanctum ſpi-
ritum de hac ipſa ſola ſubſtantia patris eſſe non ab-
negaui. Similiter omnipotentem Deum, ſiue verũ
Deum, vel bonum Deum, aut ſummum Deum, ſed
vnum ſpiritum, de quo ſummatim paulò ante nar-
raui, nónne hæc cuncta vocabula ad vnitam diuini-
tatem patris, & filij, & ſancti ſpiritus declaraui? Vn-
de quamuis in hoc loco copioſæ ſint ſignificatio-
nes dictæ, tamen ad vnitam diuinitatem trinitatis
euidentius ſunt approbatæ. Nam vnitas, nõ vt hæ-
retici ſuis oppreſſi blaſphemiis dicere ſepe conſue-
uerunt in voluntate eſt, non in Deitate: quod abſit,
dum vnitas non tantum in voluntate ſit, ſed imò in
Deitate. Ac per hoc vnitas hæc, vt certus ſis, non in
concordia tantum eſt, ſed realiter, imò ſubſtantia-
liter conſtat in natura diuinitatis. Ergo poſtulo à
te, qui legis hanc iſtius ſcripturæ meæ fidei pro-
feſſionem ne hic ſuperflua vel profuſa verba per-
quiras, ſed ſtrictim, capaciter, imò ſpiritualiter cũ
ſummo ſtudio dicta ad ſtylum ſacræ ſcripturæ con-
feras, & ſecundùm regulæ æquitatem iuſtitia mo-
derante perpendas. Itaq; interrogantis atq; ſoluẽ-
tis accipe perſonam, quæ exigit ſibi fieri ſatisfa-
ctionem. Hær. Quur pater ſpiritus dicitur, &
filius ſpiritus nuncupatur, & ſpiritus ſanctus ſpiri-
tus appellatur? Ath. Perfectè ad hæc reſpondetur
Tres perſonæ Trinitatis cur dicãtur ſpiritus. pro loco interroganti. An ignoras quia pater vnus
Deus eſt, & filius vnus Deus eſt, & ſpiritus ſanctus
vnus Deus eſt? Nónne vnus Deus eſt, dum vnitum
nomen ſit in natura θεότητος, ſic & vnus ſpiritus eſt,
quia vnita eſt deitas eorum? Nam ſi to per ſingula
nomina perſonarum vnitum nomen ſpiritus ter
deſignaſti, num quod tres ſpiritus edicere oporte-
bat? Abſit. Quòd ſi hoc poterat dici, tale erat,
vt & hoc in confeſſionem deberet introduci, tres
Deos in plurali numero nuncupari: Vt iam non
eſſet in eis vna natura diuinitatis, ſed vnuſquiſ-
que in propria, vel diuerſa natura ſua conſiſteret:
quod abſit. Interea rurſus eadem repeto, & ad
tua dicta verba comparo, & ſenſum intellectus
mei tibi reuelo. Pater vnus Deus eſt, & filius
vnigenitus Deus eſt, & ſpiritus ſanctus vnitus in
patre & filio Deus eſt. Nónne quia vnitatis no-
men ter deſignaui, ideò tres Deos potero con-
fiteri? Abſit. Vnde quamuis triplex ſit dictum,
vnum tamen tenet in Deitate trinitatis nominis iu-
dicium. Interim vel in hoc titulo animaduerte di-
Exod. 3. centem: *Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus
Iacob.* Nunquid in hoc dicto tres Deos deſignauit,
eò quòd vnum nomen ter indicauit? Abſit. Idcirco
nos qui fidem Euangelicam atq; Apoſtolicam pa-
trum tenemus, nec tres Deos, nec tres Dominos,
nec tres ſpiritus, vel certè ad huiuſcemodi plurali-
taris dicta nec tenemus, nec in corde noſtro ſuſci-
pimus: præſertim cùm nos vnitatem Deitatis vni-
ter, non pluraliter in trinitate conſiſtere ſciamus.
Propter quod non debemus tres naturas in his per-
ſonis contra ius Euangelicæ cenſuræ profiteri, cum
ſit vnus pater Deus & vnigenitus ſit filius Deus, &

A vnitus ſit ſpiritus ſanctus Deus. Ideò vnus eſt
Deus, quia vnita eſt deitas, ſicut per ſingulas per-
ſonas ſcriptum eſt: & quia nullus Deus, niſi vnus
vel hoc audi: *Iſrael, Dominus Deus tuus Deus vnus eſt.* *Mat. 4.*
Nec non, *Vade retro Sathanas, ſcriptum eſt: Dominum
Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.* Hær. Sed vt
hæc dicta de authoritatis iure adhuc mihi confir-
mes, poſtulo. Ath. Ignoras ſcriptum eſſe: *Intelli-* *Luc. 8.*
gentibus legem loquor. Itaque, *qui aures habet ad au-
diendum, audiat.* Et quid ſpiritus per hyſtoriogra-
phum Moyſem in toto pene libro Geneſeos Eccle-
ſiis teſtetur intelligant: Deum dixiſſe, & Deum fe-
ciſſe, & Deum benedixiſſe ea: id eſt, & dixit Deus:
Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtrã. *Gen. 1.*
Et ſic proſecutus eſt: *Fecit Deus hominem, ad imaginẽ
Dei fecit illum, maſculum & fœminam fecit eos, & bene-*
B *dixit eos, dicens: Creſcite & multiplicamini, & implete
terram.* Quæ tandem eſt cauſa, vnum dixiſſe, fa-
ciamus & vnum feciſſe, & vnum dicenti & facienti
interfuiſſe, & bona facta videntem benedixiſſe? dum
faciamus, vnius tantum ſolitarij perſona non ſit,
ſed & facietis ad imaginem Dei ipſius tantum per-
ſona non ſit, ſed & videntis, & benedicentis vna cũ
eo ſit. Non tibi videtur, quoniam per tacita no-
mina perſonarum, quamuis pauliſper Deitatis vni-
tum eſt nomen inſinuatum? Vides quia nemo ad ſe-
metipſum dicit, fiat, ſed ad facientem: & nemo qui
facit, ad ſuam perſonam loquitur, & fecit. Et quis
de ſe indicat, & fecit & benedixit? Nam verbore-
nus ſi vna eſſet perſona dicentis & facientis, & be-
nedicentis, ſic intimaſſet feciſſe ſe opus ſuum, &
dixi, & feci, & benedixi. Diſcite itaque vnitum
nomen eſſe in natura trinitatis, Pſalmographo ap-
C probante: *Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris* *Pſal. 32.*
eius omnis virtus eorum. Vtique Verbum filium indi-
cauit: Dominum autem patrem deſignauit, & ſpi-
ritum oris eius, ſpiritũ ſanctum dixit. Vides in per-
ſonis vnitum eſſe nomen in natura trinitatis, Pſal-
mographo quoque approbante: *Propterea vnxit te* *Pſa. 44.*
Deus, Deus tuus. Ecce Deum & Deum: non tamen
pluraliter inuenies dictum fuiſſe in his perſonis
deos: ſed & ad huc ſcriptũ eſt de vnito nomine di-
uinitatis. *Et pluit Dominus à Domino.* Sed & Eſaias,
Hæc dicit Dominus Chriſto meo cuius tenui dexteram, vt ob- *Eſa. 45.*
audiant eum omnes gentes, &c. Non tamen dominos:
quia vnita eſt dominatio eorum in natura ſempi-
terna: Sicut & de perſona ſancti ſpiritus, Vas ele-
ctionis breuiter abſoluit dicẽs: *Idem ſpiritus, idem &* *1. Co. 12.*
Dominus, idem & Deus, qui operatur omnia in omnibus.
Et alio in loco idem ipſe repetit: *Quia Dominus eſt* *2. Cor. 3*
D *ſpiritus: Vbi autem ſpiritus Domini, ibi libertas.* Vel
accipe in perſona patris in Euangelio ad Samarita-
nam dictum fuiſſe: *quia Deus ſpiritus eſt.* Nam & de
perſona filij Hieremias receptiſſimus prophetarũ
teſtatur: *Spiritus faciei noſtræ Chriſtus Dominus.* Siue
hoc: *Quia miſit Dominus ſpiritum filij ſui in corda noſtra,* *Rom. 8.*
clamantem Abba pater. De ſpiritu autem principali
filius indicat: *Spiritus vbi vult adſpirat, & vocem eius* *Ioan. 3.*
audis, & neſcis vnde veniat, vel quo eat. Ergo vt com-
pendio ſcripturæ ſenſum de natura diuinæ trinita-
tis vniter dicẽtis colligas. *Vnus Dominus.* Et: *Benedi-* *Pſ. 17.*
ctus Deus meus. Et: *Exaltetur Deus ſalutis meæ.* Vides
per ſingulas ſignificationes vnitum nomẽ Deitatis
ter indicatum, hoc eſt, Deus, Deus, & Deus: non
tamen deos. Vel per eundem accipe: *Immola Deo* *Pſ. 49.*
ſacrificium laudis, & redde altiſſimo vota tua. Et, *In-
uoca me in die tribulationis tuæ, & eripiam te: & ma-
gnificabis me.* Vtique ſi vna eſſet tantummodo in

hoc exemplo fixa perſona, debuerat hæc ſiue aliqua diſtinctione in proſequendo taxaſſe, hoc eſt: Viuit Deus, qui eſt benedictus Deus meus, & exaltetur Deus ſalutis meæ. Ita ne non vniter in his perſonis eſt nomen diuinitatis patris, & filij, & ſpiritus ſancti in omnibus declaratum? id eſt, Deus, & Deus, & Deus: Sicut alio in loco cautum eſt de vnito nomine dominationis: *Adferte Domino patriæ gentium, adferte Domino gloriam & honorem, adferte gloriã nomini eius.* Quia ſi vna eſſet tantummodo perſonæ gloria, ſic debuerat intimaſſe: Adferte Domino patriæ gentium, adferte ei gloriam & honorem, adferte gloriam nomini eius. Quid amplius? Nunquid adhuc nobis ad patefaciendam veritatem argumenta ſunt neceſſaria? Nunquid gentes quarum introitus ianuæ credentibus ad vitam æternam patens eſt, in vnam tantummodo perſonam patris baptizantur? & non in tres, quorum nomina hæc ſunt per ſingula diſtincta, patris, & filij & ſancti ſpiritus, quibus eſt vnita natura, ſicut ſcriptum eſt: *Euntes baptizate omnes gentes in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti*, vnde in his perſonis per omnia in Deitate vnitum nomen eſt, & per ipſa nomina trinitatis tantum perſonæ diſtinctæ ſunt. Ergo quamuis in ſuperioribus exemplis ſcripturarũ tacita ſint nomina perſonarum, tamen vnitum nomen diuinitatis per omnia eſt in his demonſtratum, ſicut & in hoc exemplo veritatis in quo nomina perſonarum euidenter ſunt oſtenſa, & vnitum nomen naturale clauſè eſt declaratum, dicente Ioanne Euangeliſta in epiſtola ſua: *Tres ſunt qui teſtimonium dicunt in cælo, Pater, & Verbum, & Spiritus*: Et in Chriſto Ieſu vnum ſunt, non tamen vnus eſt, quia non eſt eorum vna perſona. Nam vnũ quod dixit de vtriſque, quid aliud intelligitur, quàm quòd Deus pater natura idem ipſe dicatur, & Dominus, idem ipſe ſit & ſpiritus, & filius Deus? Idemq; ſit in diuinitate & Dominus, idem ſit & ſpiritus, ſed & ſpiritus paracletus Deus: Idemque ſit & Dominus in natura Deitatis idem ſit & ſpiritus. Vides, quia in Deitate & ſubſtãtia plenitudinis per omnia vnum ſunt, & in omnibus perſonarũ tres ſunt: Nam quod tres ſunt, quid ſentitur fuiſſe quàm pater verus vnus, qui genuit, idem non ſit, qui & genitus ab ipſo eſt? Et filius vnus qui non genuit ſicut ipſe à patre genitur, pater non ſit, & hic ſpiritus ſanctus qui nec pater nec filius eſt. Præterea qui nec genuit, nec eſt genitus: cum alter ſit hic perſona qui genuit, & alter ſit in perſona qui vnigenitus ab ipſo eſt, & alius æquè in perſooa, vt dixi ſecundùm diuinam ſcripturam, qui nec pater, nec filius eſt. Hic eſt ſpiritus ſanctus, ſed planè de vnita natura eſt. Ideò in Deitate vnita, commune nomen eſt ei. Sicut in claritate Euangelicæ ſcripturæ de ſpiritu paracleto filius teſtatur, dicens: *De Patre procedit.* Et ſic perſecutus eſt: *Et de meo accipiet.* Et ideo vbi perſonæ requiruntur, propria nomina per hæc diſtinguuntur: Vbi autem Deitas poſcitur, vnitum nomen in his indicatur, quoniam *ſumus*, ad nomina perſonarum pluraliter dictum demonſtratur. Ac per hoc in Deitate vnum ſunt, & in nominibus perſonarum tres ſunt. Sanè vt omnem ſcrupulum legentibus amputemus adhuc breuiter dilucidabo, multifariè approbans hoc vnitatis nomen eſſe veriſſimum Trinitatis quæ tamen refertur cum multifaria ſapientia Dei quæ vniter in patre, & filio, & ſpiritu ſancto cõſiſtit, de quà ſi ſignifices ſapientiæ Deitatem & Deitatem ſapientiæ, nónne hæc ipſa eſt vnitas, quæ & diuinitas Trinitatis? Ergo vt compendio hæc adſignemus, ſiue ſapientię gloria, ſiue Deitatis gloria, aut ſũmitas, aut dominatio, aut dignitas, aut claritas, aut maieſtas, aut imperium, aut poteſtas, aut ſempiternitas nominatur, nónne hæc multifariè quamuis ſint dicta, tamẽ ad vnitam Deitatem incomparabilem patris, & filij, & ſpiritus ſancti vniter ſunt declarata. Aut putas quòd ſignificationes dicuntur ad gloriam Deitatis, totidemq; ſint & ſpecies diuerſitatis. Abſit: dum hæc vniuerſa ad vnitam ſubſtantiam dicta referantur. Nam ſi hæc vna atque eadem ipſa eſt multiplex præſaga ſapientia patris, & filij & ſpiritus ſancti, quæ eſt vna virtus, ſiue vnita forma magnitudinis æqualitatis eius, ſiue vna maieſtas, ſiue vna claritas, quæ in hanc vnitam Deitatem plenitudinis ſecundùm ſcripturæ regulam in hoc loco collecta reperitur? Nũquid ſic in eadem Deitate trinitatis poteſt aduerſus ſcripturas referri, tres ſapientias, aut tres virtutes, aut tres imagines, aut tres ſubſtantias, aut tres claritates, aut tres plenitudines diuinitatis, vel cætera huiuſmodi pluraliter Arriomanitarum more dicamus? Abſit. Nam ſi hæc eorũ blaſphemia ita vt aiunt haberet: quare nõ tres deos plurali numero nuncuparẽt ac publica voce circa proprias vel diuerſas ſubſtantias ſuas eſſe pollicentur? Quod abſit. Dum perfectè vnitum nomen diuinitatis vniter, vel multifariè quamuis dictum, vniter in Trinitate conſiſtat. Hær. Sed vt breuiter hæc ipſa dicta de authoritate per ſingulas perſonas vniter mihi oſtendas poſtulo. Ath. Audi vniter in Trinitate dictum: *Sapiens eſt Deus, & fortis & magnus, qui iubet Soli, & non oritur, qui ſydera concludit, & tendit cælum quemadmodum pellem, qui ambulat ſuper mare tanquam ſuper aridam, qui facit magnalia, & quæ inueſtigari non poſſunt.* Et in Salomone ait: *Deus ſapientia ſua fundauit terram, parauit autem cælos prudentia.* Vel hoc Apoſtolo agnoſce dicente: *Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam.* Sed & ipſe rurſus ait: *Vt habitet in me virtus Chriſti.* Et in Pſalmographo ſcriptum eſt: *Ambulabunt de virtute in virtutem.* Non tamen pluraliter ſapientias aut virtutes in his perſonis eſſe ſignificauit, ſicut idem ipſe repetit: *Dominus Deus virtutũ nobiſcum.* Sed & hoc: *Laudate eum in firmamento virtutis eius.* Et alio in loco: *In lumine tuo videbimus lumen:* Vel hoc, *Non accepimus ſpiritum timoris ſed virtutis.* Siue vniter ſanctimoniæ Trinitatis dicta percipere, vt cautum inuenimus, *Sanctitas & ſanctimonia in ſanctificatione eius.* Vides itaque eſſe in vtriſque vnam ſapientiã, ſiue virtutem, aut lucem, aut ſanctitatem, vel operationem, necnon & alia huiuſcemodi multipliciter dicta, quæ nõ ſunt adhæc illata exẽpla, quæ ſatis longũ eſt per ipſam Trinitatem vniter dicta enarrare. Sufficiat, etſi pauca, ad probationem pro multis in cognitionem lucis fuiſſe expoſita documenta. Ergo ſi pater, & filius, & ſpiritus ſanctus in Deitate vnum ſunt: Vtique ſine dubio in Trinitate diuinitatis per omnia vnum ſunt, & in omnibus perſonarum tres ſunt. Itaque, vt ſcias de his quæ ſuperius comprehendi, nullam diuiſionem aut diſtantiam in vnam Deitatem ſubſtantiæ plenitudinis patris, & filij, & ſancti ſpiritus feciſſe me memini.

Margin notes: *Pſ. 28.* — *Per nomina Trinitatis perſonæ tantũ diſtinguuntur.* — *1. Ioã. 5.* — *Ioan. 16.* — *Vnitas.* — *Arriomanitarum error de Trinitate.* — *Iob. 9.* — *Prou. 3.* — *1. Cor. 1.* — *2. Co. 12.* — *Pſ. 83.* — *Pſ. 150.* — *Pſ. 35.*

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, DE PROPRIIS PERSONIS, ET VNITO NOMINE DEITATIS *ad Theophilum, Liber ſecundus.*

HÆRET.

NVNC per ſingula nomina perſonarum, vt nomen Deitatis mihi exponas, poſtulo. Ath. Audi: Si filius in nomine patris venit, nunquid ipſe eſt pater qui ait: *Ego veni in nomine patris mei*: dũ nomen patris Deus ſit, in cuius nomine filius venit manifeſtè? Ac per hoc in vnita natura diuinitatis vnum nomen eſt eorundẽ comprobatum, ſicut ipſe pater ad legiſlatorem Moſen teſtatus eſt, dicens: *Attende illi, & ne fueris inobediens ei, nomen enim meum eſt in illo.* Et ad hæc patriarcha Dauid ſic ait: *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Nam ſi ſpiritus paracletus in nomine filij venit, vt ipſe dicit, *quem mittit pater in nomine meo*, nunquid & ipſe filius dictus eſt, cum ſine dubio nomen filij Deus ſit in vna pariter natura diuinitatis? In hoc ergo nomine euidenter paracletus venit. Ideò per ſingulas perſonas ſecundùm naturam Trinitatis vnitum nomen tibi eſt declaratum. Eſaias hæc approbans dicit, *Deſcendit ſpiritus à Deo, & eduxit eos, ſic eduxiſti populum tuum facere tibi nomen gloriæ.* Sed & ipſe idem indicat, *Et irritauerunt ſpiritum ſanctum, & conuerſus eſt illis ad inimicitiam, Dominus ipſe expugnauit eos, & rememoratus eſt dierum æternorum, qui eduxit de terra paſtorem ouium*, & ſubiunxit: *Vbi eſt qui poſuit in illis ſpiritum ſuum?* Vides ergo vnitum nomen hoc patris & filij eſſe hunc Dominum ſpiritũ ſanctum, qui eduxit filios Iſrael de terra Ægypti, ſicut Propheta dicit, *Sic eduxiſti populum tuum facere tibi nomen gloriæ, qui cõuerſus eſt filiis Iſrael ad inimicitiam.* Hær. Rogo, vt ſi vnitũ nomen eſt in Deitate Trinitatis, cur vnuſquiſque in ſuo nomine non venerit? Ath. Porrò quaſi hoc quò vnitum nomen ſubſtantiuum ad Deitatem vniter refertur, iam proprium eſſe non oſtendatur. Vtiq; in hoc proprium eſt eorum, ſed vnitum: Nam vt certus ſis, nomina perſonis propria ſunt, & non communia. Sed dicis mihi: Quot in ſuo nomine proprio, quod eſt natiuitatis, non tamen ſtatim ad indiſcretam Deitatem, vbi refertur: In qua inuenietur vnitas Dei nomen. Sed in eo ſanè in quo & ſuperius comprehendi, perſona ipſius tantummodo gignẽtis diſtinguitur, hic ipſe filius non venit? Audi, quia ſi in hoc nomine tantum veniſſet, quod dicitur filius & non in ſubſtantia Deitatis communi, dicturus eras mihi: Nõ eſt vnitum nomen in natura diuinitatis filij cum Patre, ſed proprium vt non tantum nomina propria iam in perſonas diſtingueres, ſed vnitum nomen in Deitate Trinitatis tantidem per ipſas perſonas ſeparares, hoc eſt, vt propria nomina eorum in ſingulis, vel diuerſis ſubſtantiis eſſe deſignares. Sed planè ſi pater, & filius, & ſpiritus ſanctus ſecundùm ſingula nomina perſonarum perfectè diſtinguuntur, nunquid ſic & ſecundùm Deitatẽ vni-

Ioan. 5. *Pſ. 117.* *Ioan. 14.* *Eſa. 63.* *Exo. 13.*

Nomina in perſonis ſunt propria non communia aut vnita.

A tum nomen in his perſonis per ſingulas naturę ſubſtantias diuiditur? Abſit, nã & ſi tu Ariane vbi nomina tantum in perſonis deberes diſtinguere, ibi ſimul cũ ipſis nominibus & naturas per gradus ſingulos diſtinguas, vt tres naturas ſecundùm nomina perſonarũ eſſe dicas, vt per ipſa nomina diſcrepantes & ſubſtantias eſſe adſignes. Cur non erubeſcis? & non tres dominos cõtra vnitam veram naturam publica voce profiteris circa diuerſas vel diſpares ſubſtantias ſuas conſiſtere? vt ſoles profiteri vnum, verum, ſempiternum, initiabilem, infectum & alterum initiabilem de creaturis perfectum, & tertium de miniſtris, quaſi ſubiectum: vt patri incomparabilẽ, vel inenarrabilem adſcribas: filij autem præ cæteris de factura ignobili procedentem ſubſtantiam demonſtres, ſpiritum adæquè ſanctum de miniſtris

B angelis habentem ſubſtantiam indices. Vnde ad hoc reuertamur, de quo per ſingulas perſonas ſuperius tractabamus. Sed & ſi ſpiritus paracletus in ſuo nomine tantum veniſſet, & non in ſubſtantia communi, iam proprium nomen eius in perſona eſſe videretur, & non ſecundùm communem naturam, vt tantum vnuſquiſq; nomina ſingula in perſonis ſuis oſtenderet, Deitatis autem vnitum nomen non indicaret. Porró in hoc nomine Deitatis patris venit verus filius, in quo eſt natura cum patre. Et in cuius naturæ nomine venit ſpiritus paracletus, quæ in hac ipſa ſacroſancta Trinitate vniter conſiſtit, ſicut ſuperius prædixi, patre de Filio ſuo indicante. Nomen meum eſt in illo. Et filio hæc dicta confirmante: Ego veni in nomine patris mei, & non recipiſtis me. Cùm autem alius venerit in nomine ſuo, eum recipietis. Sed & de ſpiritu

C ſancto ipſo rurſum repetente: Quem mittit pater meus in nomine meo. Et deinceps eum de nomine ſuo audi diſcipulos hortantem: *Omnia quæcunque petieritis à Patre in nomine meo, dabit vobis.* Sed Apoſtolum Paulum eadem teſtantem: *Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & ſpiritu Dei noſtri.* Audi & Eſaiam de vnito nomine gloriæ ſancti ſpiritus declarantem: *Deſcendit ſpiritus à Deo & eduxit eos: ſic eduxiſti populum tuum facere tibi nomen gloriæ.* Diſce iam vnitum nomẽ eſſe in natura diuinæ Trinitatis. Hær. Declara ergo mihi, ſi verus eſt filius, aut non. Ath. Nónne pater, vt nos intelligeremus, hanc ſignificationem intulit, vt diuinitatem natiuitatis propriam filij ſui de ſemetipſo inſinuaret, dicens: *Ex vtero ante Luciferum genui te.* Nunquid hic factus eſt, qui ſic vnigenitus ab Euangeliſta nobis annunciatus eſt? *Qui non credit, iã iudicatus eſt, quoniã non credidit in nomine vnigeniti filij Dei.* Sed in epiſtola ſua hæc eadem indicat: *Et ſumus*, inquit, *in vero filio eius Ieſu Chriſto, qui eſt*, (ait) *verus & vita æterna.* Ecce habes ex vtero, ecce in vnigenito Dei, ecce in vero filio Dei Ieſu Chri-

Deitatis eſſentia communis tribus perſonis.

Matt. 18. *1. Cor. 6.*

Filium ſine vero natum eſſe. *Pſ. 109.*

Digitized by Google

ſto, qui eſt (ait) verus & vita æterna: Rogo, quæ eſt tanta hæreticorum dementia, verum creatorem facturæ ſuæ comparare? Aut quæ cæcitas tanta eſt, tantam veritatis probationem falſis argumentis blaſphemare? dum Centurio adhuc gentilis homo

Mat. 27 Marc. 15.

ad tuam confuſionem indicauerit? *Verè filius Dei erat iſte?* Hær. Et quemadmodum vnitum nomen eſt in natura diuinitatis, dum alter in alterius nomine veniſſe videtur? Ath. Verè veneno ſunt infecta ſubtili cum dolo hæc obtuſa corda interrogantis atque impugnantis. Proculdubio in hoc ſanè alter eſt Pater, qui verè genuit, & in hoc alter eſt filius qui verè ab eo genitus eſt. Sed & in hoc alter eſt ſpiritus hic principalis paraclerus, qui in Pentecoſte in Apoſtolos effuſus eſt. Et ideò in hęc ſigillatim dicta memēto nomina in perſonis eſſe diſtincta.

Pater Verbū & Spiritus ſanctus differunt tantū in perſona.

B Vides quia alter ab altero, ſiue alios ab alio in perſona tantum differt, & non in plenitudine diuinitatis ὑσίας, ſicut ipſe Dominus ait: *Alius eſt qui teſtimonium perhibet mihi, qui me miſit Pater.* Sed & alio in

Ioan. 5. Ioan. 14.

loco idem ipſe in perſona ſancti ſpiritus indicat: *Rogabo Patrem meū, & alium Paracletum mittet vobis.* Scito alium ab alio, ſiue alterum ab altero in perſona tantum differre, & non in vnita plenitudine diuinitatis ὑσίας. Nam ſi ſecundùm nomina perſonarum alter in altero ſine dubio dici poteſt, nunquid ſic & in vnita Deitate alter Deus poteſt prononciari pater? quaſi ſit in natura diuerſus à filio: & alter Deus poteſt dici filius à patre? quaſi ſit in Deitate alter, & alius Deus poteſt profiteri ſpiritus ſanctus, tanquā ſit in ſubſtantia diſcrepante à patre, & à filio? Abſit: Dom vnitum nomen ſit in eis in vna vera natura, ac per hoc vnus veros eſt Deus. Hær. Et quomodo in nominibus perſonarum vnum de vno, aut alterum

C de altero, hoc eſt filium de patre eſſe ſignificas?

Origo filij à Patre.

Athanaſius. Ignoras vnum Patrem de ſemetipſo genuiſſe filium: quia nemo ſibimetipſi pater pater eſt, & quis ſibimetipſi filius filius eſt? Dum pater non ſit genitus, & filius non ſit ingenitus, ſed planè pater filij eſt quem genuit & filius eſt patris qui verè de ipſo genitus eſt. Quapropter non vt quidam ſolent blaſphemantes in confeſſione introducere duo nominata principia, vt & in toto nec patrem verum, nec verum filium profiteantur dum filius de eo teſtatur: *quem mittit Pater in nomine meo*: Non tibi videtur, quia duplex hic contineatur intellectus, id eſt vt in nomine perſonarum tantum ſit diſtinctio, in Deitate autem nolla ſit diſcretio? Hær. Et quare in nomine ſpiritus ſancti nemo veniſſe inuenitur? Atha. In cuius naturæ nomine miſſi ſunt Apoſtoli: *Ite baptizate omnes gentes in nomine*: Et ſic

D proſecutos per ſingulas perſonas, *Patris, Filij, & Spiritus ſancti?* Nóone vnitum diuinitatis nomen prius tacitè præmiſit, & ſic in nominibus perſnnarum apertiſſimè declarauit, Patris, & Filij, & Spiritus ſancti? Porrò nūquid poteſt arceri de hoc Deitatis nomine ſanctus ſpiritus? Aut nunquid poteſt contra regulam traditionis Euangelicæ cenſuræ de hoc vnito Trinitatis nomine ſancti ſpiritus ſublata vel tacita perſona baptiſmum in Eccleſia perfectū celebrari? Abſit. Alioqui quomodo in hoc nomine Deitatis, patris, & filij, & ſancti ſpiritus in fide baptiſmi vniret credentibus in his non hoc nomen honorificatum inuenitur eſſe in gentibus? ſicut præſagus ſpiritus ſanctus per Malachiam Prophetam

Malac. 1. Mat. 3. Ioan. 1.

teſtatur: *Quia magnificum eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus Deus.* Quod Ioannes Baptiſta abſoluit. *Ego quidem vos baptizo in aqua pœnitentiæ, poſt me au-*

A *tē venit, qui vos baptizabit ſpiritu ſancto & igne.* Hæreticus. Declara mihi ſi nomen Patris eſt in Filio, & in Spiritu ſancto. Athanaſius. Iam frequenter de authoritate ſcripturarum oſtenſum eſt, Deum patrem per legiſlatorem Moſen teſtatum: *Ego Dominus Deus, hoc eſt nomen meū memoriale, ſempiternum in generationes, & progenies.* De filij autē perſona ſic ait: Eſa. 48. *Nomen meum eſt in illo.* Et alio in loco idem ipſe repetit: *Ego Dominus Deus, qui voco nomen tuum Deus Iſrael:* Quod ipſe filius confirmauit dicens: *Ego veni in nomine Patris mei, & non recepiſtis me.* Eſa. 45. Et Dauid ad hæc ait, *Benedictus qui venit in nomine Domini*: Nam & de perſona ſpiritus ſancti filius teſtatus eſt, *quem mittit Pater in nomine meo.* Ioan. 14 Vides filium veniſſe in nomine patris, & ſpiritum ſanctum veniſſe in nomine filij, Apoſtolos autem miſſos fuiſſe, vt baptizarent

Apoſtoli miſſi à tota Trinitate.

B omnes gentes in vnito nomine Deitatis, quod eſt naturæ inuiſibilis, id eſt, ſancti ſpiritus, ſicut ſcriptum eſt: *Nolite contriſtare ſpiritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis in die redemptionis veſtræ.* Sed & hoc accipe: *Et omnes vnum ſpiritum potauimus.* 1. Cor. 12 Siue vnitatis nomē baptiſmo operante ſuſcipe dicentis: *Et vos eritis mihi in filios & filias, dicit Dominus Deus omnipotens.* Vel hoc *Sed ex Deo nati ſunt.* Nec non, *Et baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti.* Act. 2. 1. Cor. 6. Et alio in loco. *Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri.* Sed ex Deo natum eſſe Ioannes teſtatur: *In ſua venit, & ſui eum non receperunt:* Ioan. 1. *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, credentibus in nomine eius: qui non ex ſanguine, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo natus eſt.* Diſce ergo hoc vnitum nomen eſ-

C ſe ſempiternum in Deitate Patris, & filij, & ſancti ſpiritus. Idcirco dum nomen Patris Deus ſit, in hoc nomen ſit & filij in natura, ſic & ſancti ſpiritus. Nam vis ſcire cum in diuinitate patris nomen, id eſt Dei, ſiue Domini, aut ſpiritus commune nomen eſt, id eſt patris & filij & ſancti ſpiritus. Ideò ſecundùm ipſam plenitudinem naturæ diuinitatis dum refers, vnitum nomen per omnia in his eſſe oſtendis.

Deus eſt nomē commune Patris, & filij, & ſpiritus ſancti.

Sanè hic ſecundùm perſonas pauliſper tacita Deitate vnitum nomen eſt. Dum autem ſingulas perſonas nominando percurris, nomina propria eorum ineſſe deſignas. Vnde oportet nos rurſus ad ſuperiora dicta recurrere, ſi poteſt vnito nomini naturæ diuinæ Trinitatis aliquid ſuperaddi, vel minui. Reſponde mihi in hoc loco omnis confuſa ſcientia hæreticorum. Præterea vbi nullus nec numerus, ſed nec aliqua differentia in voita plenitudi-

D ne Deitatis, patris, & filij, & ſancti ſpiritus inuenitur, dum vnus in alterius nomine diſtinctè in diuinitate, tamen vniter atque æqualiter nominetur. Hæreticos. Paodeitaque mihi quomodo tres vnum ſunt. Athanaſius. Memento quia pater & filius, & ſanctus ſpiritus tres ſunt, qui io vna natura Trinitatis conſiſtunt. Ideò tres vnum ſunt, ſiue vnum ſunt tres.

Quomodo tres vnum ſunt.

Hæreticus. Nimirum diuiſa eſt hæc Trioitas an indiuiſa, edicito mihi. Athanaſius. Planè diuiſa eſt in nominibus tantum perſonarum, in Deitate autem indiuiſa eſt. Hæreticus. Edicito mihi, quomodo interpretatur vnitas? Athanaſius. Neſcis qoia vna eſt patris, & filij, & ſancti ſpiritus diuinitas. Hæret. Quid Natura intelligitur in hoc loco natura? Athanaſius. Hoc quod ſentitur Deitas, ſiue ſubſtantia, vel plenitudo diuinitatis. Hæreticus. Qoid eſt vna Trinitas? Athanaſius. Vtique quia vna communis

eſt

eſt in ipſa Trinitate plenitudo diuinitatis, in Trinitate conſiſtere declaratur, & ipſa Trinitas adæquè per ſingula nomina perſonarum perfectè demõſtratur. Omnino iam breuiter eſt dictum, quod ſuperius cum grandi cautela ſecundùm ſcripturæ tegulam catholicæ eſt collectum, vt ſicut in diuinitate confiteris eſſe Patrem, ſic profitearis eſſe filium, & ſanctum Spiritum.

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, DE ASSVMPTIONE HOMINIS CONTRA MARCELLINVM HÆRETICVM, *ad Theophilum. Liber tertius.*

HÆRET.

QVemadmodum in Deitate vnã æqualitatem confiteris filij eſſe cum patre, cùm ipſe de ſe teſtimonium perhibeat: (Ioan. 14) *Qui me miſit, maior me eſt?* Ath. Proh dolor! ſi ſic intelligis Deum fuiſſe, ipſe ſe iam apud te impugnare cognoſcitur, cũ alio in loco dicat: (Ioan. 10) *Ego & Pater vnum ſumus.* Qui ergo ſi minor erat, patri ſe in ipſa ſempiterna natura non debuerat comparare. Aut quomodo ſi diſpar erat, & talis in ipſa Deitate non erat, patri ſe coæquabat, dicens: (Ioan. 14) *Qui me videt, videt & Patrem meum.* Qui vtique euidenter, ſi non eſſet in his vna inuiſibilis imago naturæ veritatis, nunquam prorſus præſumens indicaſſet: *Qui me videt, videt & Patrem meum.* Sed & Apoſtolum audi clamantem de Chriſto: (Philip. 2) *Qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualẽ Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & inuentus vt homo, obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis.* Qui autem forma Dei eſt, minor eſſe non poteſt. Rogo, quemadmodum pater maior proponitur filio, & filius minor ſubditur Patri, cum forma Dei perfecta ſit, & in patre æqualis, & in patre diuinitas eius inæqualis dici non poſſit? Qui aut æqualis apud nos, aut totus inæqualis apud vos vt ſit, neceſſe eſt. Igitur elige tibi vnum de duobus, aut vna eſt eorum diuinitatis gloriæ æqualitas, aut vna inæqualitas: dum forma ſua nemo ſit maior vel minor. Aliud eſt, ſi contra authoritatem beatiſſimi Apoſtoli, doctoris gentiũ, Chriſtum formã Dei patris eſſe neges. Si ergo forma eius eſt, forma ſua maior eſſe non poteſt, ne nõ Chriſto, ſed ſemetipſo pater maior ſit, quia forma ſua à vobis maior eſſe dicitur. Quod fieri nullo modo poteſt, dum nemo ſemetipſo maior ſit. Sed ne fortè etiam hoc præſumas Ariane, dicendo: Pater (Deus Pater patrẽ non habet.) in natura Deitatis patrem nõ habet, & nemo ei dignè comparandus eſt. Et vt quid coruſcum Pauli Apoſtoli eloquium renuis, dicentis: *Chriſtus qui dũ in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo?* Vel hoc intellige, quia nemo ſibimetipſius formæ æqualis comparetur, cùm forma æqualis in vna perſona dici non poſſit, dum æqualitas in vtriſque conſiſtat. Ideo Chriſtus Dei forma, vel imago vera Dei Patris inuiſibilis eſt, quia vna eſt in his formæ & gloriæ æqualitas. Nónne ſcriptum eſt: *Omnis plenitudo diuinitatis corporaliter habitat in ipſo?* Si aliquid minus eſt, vbi omnis plenitudo eſt? Aut ſi aliquid deeſt, vbi totum eſt plenum? Nunquid in quo omnis plenitudo diuinitatis corporaliter habitat, A id eſt, vt ſic dicatur, de aliter quid poteſt inueniri in ipſo minus? Nunquid, Hæretice, plurali numero plenitudines, aut diuinitates, aut formas, aut imagines, aut æqualitates in his perſonis à ſacroſãcta ſcriptura dici inuenies, cùm vnita ſit Deitas eorundem? Nunquid quot ſignificationes dicuntur ad gloriam Deitatis, totidemq́; ſunt & ſpecies diuerſitatis? Abſit: Dum hæc vniuerſa ad vnitam ſubſtantiam dicta declarentur: Illud accedit ad cauſam: Nunquid vbi vna plenitudo diuinitatis eſt, pars diuerſa vel exciſa in parte inæqualis in eo eſt? Dum plenitudo nullam diminutionis partem admittat ſibi propriè comparari cum forma Dei omnem plenitudinem in ſe cõtineat diuinitatis, & ipſa ſacroſancta indiſcretio æqualitatis nullam patiatur differentiam maieſtatis, ſicut ipſe teſtatur: *Ego in patre, & pater in me:* Sed & (Eſa. 32.) B Eſaias hæc comprobans dicit: *Quoniã in te eſt Deus, & non eſt Deus præter te: Tu enim es Deus, & neſciebas, Deus Iſrael ſaluator à Deo.* Vel hoc Apoſtolum audi teſtantem: (2. Cor. 5) *Quoniam Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi.* Vides quoniam omnis plenitudo diuinitatis patris in filio eſt, & totus filius in patre eſt. Idcò vnita eſt in his perſonis ſempiterna æqualitas, quia eſt immenſa Deitas, ſicut Euangeliſta dixit, propter hoc magis quærebant eum Iudæi interficere: quoniam non ſolum ſoluebat Sabbathum, ſed & quòd patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo. Vel tale dictum accipe: *Tu cum ſis homo, æqualem te facis Deo.* Sed & hoc: *vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem: quoniam qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui miſit eum:* Scito vnum & æqualem in his eſſe honorem Deitatis. Denique ipſum audi ad Patrem clamantem: *Omnia mea* C *tua ſunt, & tua mea ſunt.* Sed & alio in loco idem ipſe repetit: *Omnia quæ Patris ſunt, mea ſunt.* Si ad diuinitatem refers, vnum ſunt, ſi ad operationem facturæ eorum indicas, cõmunis eſt. Vel hoc intellige Euangeliſtam Ioan. dicentẽ: *Omnes de plenitudine eius accepimus, gratiam pro gratia.* Quod ipſe Dominus abſoluit, *Sicut Pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ſic & Filius quos vult viuificat.* Siue hoc, *Pater meus vſque modo operatur, & ego operor.* Et alio in loco ipſe dicit: *Quæcunque enim Pater facit, eadem & filius facit ſimiliter.* Diſce hanc vnitam eſſe operationem in natura diuinitatis, quæ credentibus vitam æternam tribuit. Et, *nemo venit ad me, niſi Pater adducat eum.* Et, *nemo vadit ad Patrem niſi per me.* Diſce quia per filium itur ad patrem, & de patre vniter venitur ad filium. Nũquid, vt iã prædixi, plurali numero plenitudines in hoc loco deſignauit, Hæretice, dum vnita ſit plenitudo diuinitatis eorundem, quæ vitam æternam

operatur credentibus. Vtique omnes credentes de hac ipſa vnita plenitodine Patris & Filij, imò & ſancti Spiritus accepimos, & ſempet eſt plenũ, quia nihil de indiſcreta Trinitate Deitatis eorũ aliquo eſt minus. Ac per hoc vna eſt eorum æqualitas, quæ eſt inenarrabilis claritas. Sanè ne in bis diutius immoremut, & occaſione exquiſita tam diu prolixã otationem fecetimus, vt de quæſtione Arij proponentes, non tanquam cauillantes fugiſſe videamur. Deniq; Eſaiam audiant aduerſos dogmata iniquitatis

Eſa. 32.

ipſorum hanc ſententiam interrogantẽ, *Stultus enim ſtulta loquitur, & cor eius vana intelliget, & conſummat iniqua, & loquitur ad Dominum errorem, ad diſperdendas animas eſurientes, & animas ſitientes inanes faciet. Conſilium enim malorum iniquè cogitant diſperdere humiles in ſermonibus iniquis, & diſſipare verba humilium in iudicio.* Nam pij ſapientiã cogitauerunt, & hoc conſilium manebit, vnde oportet nos vniuerſa ſecundũ regulam Euangelicam limantes, vel diſtingueotes ad cauſam cogitationis contradicentis accedete in ſupetiore dicentis: *Qui me miſit maior me eſt.* Animaduerte caoſa aſſumpti hominis dictum fuiſſe, vt cautum inueoimus formam Dei formam ſerui accepiſſe, ſicut ſcriptum eſt: *Miſit de ſummo & accepit me, aſſumpſit me de multitudine aquarum.* Et alio in loco: *Beatus quem elegiſti, & aſſumpſiſti.* Necnon: *Dominus autem aſſumpſit me.* Nunquidnam homo Deum aſſumpſit, & non Deus hominem? Deus vtique hominem non homo Deuo aſſumpſit: Nam etſi aſſumpſit de Maria virgine, non quod ſemper ante aſſumptionẽ hominis vnà cum patte fuit, amiſit, ſed neque Deitas eius in homine augmentum aut detrimentum vllum ſuſtinuit. Cùm talis io homine fuerit pręſenti tempore, qualis & in ſinu Patris ſemper ante aſſumptionem hominis vnà cum Patre fuiſſe cognoſcitut. Sed è diuerſo dicis mihi: Quemadmodum hominem Deus aſſumpſit? Ignoras Eſaiam prophetaſſe, *Ecce virgo in vtero concipiet, & pariet Filium, & vocabis nomen eius Emanuel, quod interpretatur, nobiſcum Deus.* Sed & Apoſtolus hæc confitmat dicens: *Formam Dei, formam ſerui ſuſcepiſſe.* Hæteticus. Quapropter nobiſcum Deus? Athanaſius. Quid aliud intelligitut, quàm quòd Deos verus, & homo verus, hominem verum de Maria virgine pro ſalute adſumpſerit noſtra? Quæ tamen Maria ex tribu Iuda ſemen ttaxit Dauid. Hæreticus. Vnde Filios Dei, & filius hominis vocitatus eſt? Athanaſius. Sicut clatitate Euangelicæ cenſuræ cautum eſt: *Fili Dauid miſerere mei.* Quod vas electionis breuiter abſoluit: *Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem, & qui prædeſtinatus eſt Filius Dei in virtute ſecundum Spiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum.* Ecce ſecundum Deum. Vnam tamen perſonam duplici ſignificatinne eſſe oſtendit, ſicut idẽ ipſe alio in loco repetit: *Vnus enim Deus.* Et non in alia perſona hæc dicendo diſtinxit: *Vnus eſt mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus.* Sicut ſcriptũ eſt: *Et homo eſt, & quis agnoſcet eum?* Vides quia mediatot. Neciam Deus tantum purè ſine homine quem aſſumpſit dici poteſt, nec homo ſine Deo. Conſidera quia duplex eſt in vna perſona mediatotis ſignificatio, Deus & homo. Cum de Deò Deus ſit, & ſecundùm carnem idem ipſe filius hominis ſit. Ideo Deus verus, & hnmo verus eſt hic mediator, ſicut & forma Dei, & forma hominis. Interrogabo te de mediatore meo, imò omnium noſtrum. Reſponde mihi, cuius cauſa ſcriptum vel diſtinctum inueni-

Ioan. 14. — Pſal. 17. — Pſal. 26. — Pſal. 64. — *Deus aſſumpſit humanitatem non e contra.* — Eſa. 7. — Phil. 2. — Luc. 18. — Rom. 1. — 1. Tim. 1 — Idem 2. — *Chriſtus non poteſt dici mediator ſine homine.*

A tur: Vtrum Dei, an hominis, qui eſuriuit, aut ſitiuit, aut lacbrymatus eſt, & in agonia poſitus ſanguinem ſudauit, & ad poſtremum paſſionem mortis verè ſuſtinuit: Si Deum propriè ſumis dicendo hæc vniuerſa perpeſſum fuiſſe, occurrit tibi Eſaias contradicens: *Deus æternus qui fecit extrema terræ, non eſuriet, neque laborabit, nec eſt inueſtigatio prudentiæ eius, dans eſurientibus cibum, & laborantibus virtutem, &c.* Et adhuc ſanctus Hieremias indicat: *Nunquid eris ve homo dormiens, & ſicut vir qui non poteſt ſaluos facere?* Vides quia Deus non eſuriet vnquam, qui vniuerſa ex oihilo conſtituit. Sed nec Deitas eios aliquando paſſionem ſuſtinuit, cum ab ipſius nutu vniuerſa regantur & viuificentur. Quapropter omois poteſtas ſignorum vel prodigiorum Deo facienti eſt adſcribenda, & omnis triſtitia paſſionis homini eſt B imputanda. Sicut legimus, Propheta dicente: *Homo in plaga poſitus, ſciens ferre infirmitates.* Nam quid amplius quàm ipſe homo de ſe teſtatur: *Quid me quæritis occidere hominem qui veritatẽ locutus ſum vobis?* Nũquid ad Deitatem pertioet hoc dictum: *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem?* Nunquid cauſa Dei ſcriptum eſt: *Quia oportet filium hominis multa pati à ſenioribus, & principibus ſacerdotum, & Scribis, & occidi, & tertia die reſurgere?* Nunquid cauſa Dei hæc oratio offertur: Pater, ſi fieri poteſt transfer calicem iſtũ à me, ſi hæc vniuerſa diuinitati ſunt impotanda? Abſit: Cùm hic homo verè pro nobis paſſus ſit, qoi naturã de virgine ex radice noſtra infirma in ſe habuit. Ideò noſtras iofirmitates in noſtro mortali, vel paſſibili homine verè ſuſtiouit, qui poſt paſſionem à Deo rutſus verè aſſumptus eſt. Quod ipſe Dominus abſoluit: *Ego pono animam meam, vt iterum C accipiam eam. Nemo tollit eam à me, ſed ego pono eam à me.* Itaq; iotellige, quia prior hic homo in natiuitate de Maria virgiue aſſumptus eſt, & in paſſiooe permittente poteſtate eius traditus eſt, & poſt paſſionem denuò aſſumptus ab ipſo vel acceptus eſt, ſicut ſcriptum eſt: *Nam etſi crucifixus eſt ex infirmitate noſtra, ſed viuit ex virtute Dei.* Vide qui ſecundùm infirmitatem noſtam homo verè crucifixus eſt, & ſecondùm virtutem Dei viuit. Denique conſidera Deum pro diſpenſatione hominis ſui, qoem aſſumpſit, locutum fuiſſe: *Soluite templum hoc, & in tribus diebus ſuſcitabo illud.* Nónne de templo corporis ſui locutus eſt hæc, qood poſt triduũ ipſe ſuſcitauit à mortuis? Nunquid homo qui orabat, vt calix ab illo trãſiret, contra ſe dicebat: *Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo rurſus aſſumendi eam?* Vides quia vbi omnes poteſtas, nulla in Deitate D authoritas mortis eſt. Vbi autem infirmitas corporis eſt, ibi triſtitia cordis eſt. Nonquid homo ſolitarius, Photine Hæretice, ſine Deo aquas in vinum tranſtulit? aut confidentia ſua mare pedibus ambulauit? Nunquid homo qui mortem timuiſſe videtur, ſine Deo mortuos ſuſcitaſſe inuenitur? Nunquid per potentiam hominis ſolitarij terra contremoit? aut rupes & ſaxa ſeſe illidentia diſſiluerunt? Nunquid homo ſine Deo ventis imperabat, & placidas æqooris vndas compeſcebat? Nunquid homo ſolitarius à mortuis reſurgere potuit? aut in medio diſcipolorum ianuis clauſis ſtetit inter illos, & docuit eos de regno Dei? Nunquid homo ſolitarius aut ſuper omnes cœlos aſcendere à ſemetipſo ſine Deo valuit? Hæc cuncta facta cum Deus cauſa aſſumpti hominis ſui ſit operatus, ideò omnis poteſtas ſignorum & prodigiorum Deo eſt adſcribenda, &

Infirmus erat Chriſtus quatenus homo. — Eſa. 40. — Hier. 14. — Ioan. 8. — Ioan. 10 — 2. Cor. 13. — Ioan. 2. — Ioan. 10 — *Miracula Chriſti oſtendunt diuinitatem apertam.*

omnis infirmitas paſſionis homini eſt imputanda. A
Sanè hic ſecundùm naturam Dei, & non hominis
dicta accipe, dicentis: *Qui me videt, videt & Patrem*
Ioan. 14 *meum.* Sed & alio loco idem ipſe repetit: *Nemo vi-*
dit Patrem, niſi Filius: Nemo ſcit Filium niſi Pater. Siue
hoc: *Nemo vidit Deum & vixit.* Sed & Apoſtolus
Exo. 33. ad hæc teſtatur: *Qui eſt imago Dei inuiſibilis.* Quod
Col. 1. ipſe Pater inuiſibilis abſoluit: *Faciamus hominem ad*
Gen. 1. *imaginem & ſimilitudinem noſtram.* Vides vnam eſ-
ſe inuiſibilitatis diuinæ naturæ imaginem Patris,
& Filij, imò & ſancti Spiritus, purè quam ne-
mo vidit vnqoam hominum, nec videre poteſt, ſi-
Ioan. 1. cut ſcriptum eſt: *Deum nemo vidit vnquam.* Nam ſi
homo verè aſſumptus, viſus, palpatus, flagellatus,
Paſsio-nes Chriſti. pallio circundatos, ſpinis coronatus, felle & aceto
potatus, in ligno crucis clauis conſtipatus, lancea
latere perforatus, ſanguine & aqua madidatus, & B
vſque adeò ſepulturæ traditus vel humatus ſit.
Nónne hæc cuncta verè ſecundùm naturam ho-
Marcib. minis, ſuſtinuit, Marcionita? Denique de ipſa natu-
ra hominis ſcriptum accipe, & tu Paganis conſi-
Mani-chæus. milis ſolicola Manichæe: nũquid de natura Dei di-
Luc. 24 ctum eſt: *Videte manus meas & pedes meos quoniam ego*
ipſe ſum, palpate & videte, quia Spiritus carnem & oſſa
non habet, ſicut me videtis habentem? Vtique cauſa ho-
minis, & non Deitatis poſt reſurrectionem piſ-
cem & fauom edit. Nunquid vt Deitas à Thoma
videretur poſcit ab eo: *Porrige digitum tuum huc, &*
Ioan. 20 *vide manus meas, & immitte manum tuam in latere*
Ioan. 14 *meo, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis?* Abſit: Dum
ipſe de Deitate ſua prios dixerit: *Nemo vidit Filium*
niſi Pater. Et, *Qui me vidit, vidit & Patrem meum.*
Nónne hic nulla phantaſia facta eſt, vbi vniuerſa
veritas in hominis paſſione, vel reſurrectione de- C
Photinus clarata eſt? Interrogabo & te, Photine, qui Chri-
ſtum Deum verum abnegas, & hominem purom
tantummodo confiteris. Nunquid cauſa homi-
nis cautum iouenitur: *In principio erat Verbum,*
Ioan. 1. *& verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum,*
hoc erat in principio apud Deum: Omnia per ipſum
facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil? Nunquid homo
in hoc principio fuit, Homuncionita, & non
Deus Dei Filius ante omne omnino principium
ſemper voà cum patre fuit? Sanè hunc hominem
de Maria virgine aſſumpſit. Nunquid per homi-
nem viſibilia & inuiſibilia facta ſunt? ſicut magiſter
Col. 1. gentium teſtatur: *Omnia per ipſum facta ſunt viſibilia,*
& inuiſibilia, tam ea quæ ſunt in cœlo, quàm ea quæ ſunt
in terra, ſiue throni, ſiue virtutes, ſiue poteſtates, ſiue do-
minationes? Accipe in hoc dicto & tu conſimilis ſy-
nagoga Satanæ, nomen falſum apoſtaticæ Iudæe, D
Gen. 1. qoi aſſeris patrem ad Angelos locutum fuiſſe, *Fa-*
ciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram:
Dum imago Angelicæ facturæ ſit ſpiritus vel ignis:
quæ tamen à Deo Filio facta eſt, ſicut ſcriptum eſt:
Ioan. 1. *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factũ eſt nihil.* Vel
Pſ. 103. hoc: *Qui facis Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos*
ignem flammantem. Nunquid Angelus vt ipſe fa-
ctus eſt, alterum miniſterin facere, aut imaginem
ſuam ipſe potuit? Abſit. Planè Deus Dei filius ad
imaginem vnitæ immortalitatis ſoæ, ſimilitudinem
æquitatis ſuæ fecit hominem, vt homo in qua ioſti-
tia factus fuerat, imaginis incorruptæ permaneret,
& ſimilitudinem voluntatis per operationem ſpi-
ritalem factoris imitando poſſideret, dum non
ſit factus talis homo propriè, qualis eſt pura
creatoris imago diuinitatis: quia ſanè intereſt ad
imaginem & ſimilitudinem referri: & multum

A diſtat, vt qualis vel quantus eſt factor, tantus di-
catur eſſe qui factus à Deo eſt. Vnde poſt tranſgreſ-
ſionem Adam imaginem immortalitatis, in qua fa-
ctus fuerat, amiſit: quia diabolo conſenſit, vt
cautum eſt: quia Deus mortem non fecit, nec læ-
tatur in perditione viuorum. Siue hoc: *Qui deſtru-* Sap. 1.
xit quidem mortem, illuminauit autem vitam & immor-
talitatem. Vel hoc, *Abſorpta eſt mors in victoria,*
vbi eſt mors aculeus tuus? Aut hoc, *Nouiſsimus ini-* 2. Tim. 1.
micus deſtruitur mors. Sed & hoc, *Quoniam Deus* 1 Cor. 15
omnes vult ſaluos fieri, & ad cognitionem veritatis 1. Tim. 2
peruenire. Necnon & hoc ſcriptum eſt, *Et vidit* Gen. 1.
Deus omnia quæ fecit, & ecce bona valde. Sed & in
Euangelio poſitum eſt: *In ipſo quod factum eſt,* Ioan. 1.
vita eſt, & vita erat lux hominum. Itaque quod in
Adam amiſimus, per Chriſtum Dominum no-
B ſtrum in baptiſmo ſuſcepimus, vt ſcriptum eſt:
Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cœ- 1. Cor. 15
lo cœleſtis. Vides imaginem primi hominis de
tranſgreſſione factam eſſe mortalem, ſiue terre-
nam, & imaginem ſecundi hominis, de iuſtitia
& veritate factam eſſe immortalem vel cœleſtem:
Dum in Adam omnes moriuntur, & in Chriſto omnes
viuificantur. Diſce iam tu Ebion & Photine, ſem- Filius
per fuiſſe Deom Dei filium cum Patre, qui ho- ſemper
minem & vniuerſa inſtituit, qui ſe ante Abraham fuit cum
in claritate Euangelicæ cenſuræ fuiſſe teſtatur, di- Patre.
cens: *Ante Abraham ego ſum*: Et non Deitas Filij Ioan. 8.
Dei, quæ vna cum Patre ſemper fuit: Nam hic
homo Filius Dauid, & filius Abrahæ nuper ſit
genitus. Vtique hæc cuncta ſuperius dicta ip-
ſa diuinitas filij Dei eſt operata, antequam homi-
nem aſſumpſerit, qui pro noſtra ſalute denuo de
C ſpiritu ſancto ex Maria virgine natus eſt. Vnde Chriſtus
Deus verus, & homo verus eſt ſicut & filius Dei, eſt verus
& filius hominis eſt, dum de Deo Deus, & ſe- Deus &
cundùm carnem idem ipſe filius hominis. Ita- verus
que ſciat ſe omnis confuſa ſylua Hæreticorum, homo.
vbi tot genera draconum & ferarum requieſcunt,
in hoc blaſphemare, cum alij Deum ſine homi-
ne tantum prædicent: & alij hominem taotum-
modo purum ſine Deo profiteantur. Dum cau-
ſas diſpenſationis paſſim confunduut, infirmita-
tem humanam mortalis hominis diuinitati im-
mortali adſcribant, aut impaſſibilem Deitatem
ad natoram hominis paſſibilis propriè comparant,
in hoc miſeri laborant, vt alij Deum verum, &
alij hominem verum filium Dei abnegent. Re-
ſpondete mihi, Manichæi, filij tenebratum, in Mani-
quos tot genera ſerpentium lubticos habent an- chæus.
D fractus, Filium Dei, id eſt, Deum verum, &
hominem verum de Maria virgine pro noſtra
ſalute non confitemini, vt ſcriptum eſt: *Ecce vir-* Eſa. 7.
go in vtero concipiet & pariet filium, & vocabit no-
men eius Emanuel: quod interpretatur nobiſcum Deus:
Si phantaſma tibi videtur Angelum Gabrielem
Mariæ teſtificari, dicentem: *Ne timeas Maria, in-* Luca. 1.
ueniſti enim gratiam ante Deum: Ecce accipies in vte-
ro, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum:
vel Euangeliſta ad hæc teſtante: *Et peperit filium* Luca. 2.
primogenitum, & pannis eum inuoluit, & poſuit in
præſepio. Nunquid phantaſia fuit, quod adora-
uerunt Magi venientes ab Oriente? Nonquid
phantaſia ſecundùm legem octaua die mani-
bus palpatur vel circonciditur? Nuuquid pro
phantaſia infantes occiſi ſunt? Nunquid
phantaſia Ioannes manibus attrectans bapti-
zauit? Nunquid phantaſia erat ſuper quem vi-

phantaſticu corpus non habuit Chriſtus ſed verũ. dit Ioannes Spiritum ſanctum in ſpecie columbæ venientem, & manentem ſuper eo? Nunquid phãtaſia pedes diſcipulorum manibus lauit? Nũquid phantaſma verè manducauit & bibit? Nunquid phantaſia lutum deſputo fecit, & liniuit oculos cæci, & vidit? Nunquid phantaſia Lazarum fœtentem *Ioan. 11.* quarto die ſuſcitauit? Nonquid phantaſia vnicum matris viuificauit? Nunquid phantaſia in cruce pe- *Mar. 15* pendit, cum tremefactis cardinibus mundi videns Centurio confeſſionem dedit, dicens, *Verè Filius* *Mat. 27* *Dei eſt hic*? Nunquid phantaſiam in ſindone inuoluit Ioſeph, & poſuit in monumento? Nunquid phantaſma à mortuis poſt tres dies reſurrexit, & in cœlis aſcendit, & ſedit ad dexteram Patris? Abſit, Manichæe, in quo diabolus vniuerſa phantaſmata erroris eſt operatus: præſertim cum hæc cuncta ſuperius memorata, Deus verus in homine vero ſit B operatus. Ideoq́ue cognoſce in hoc loco & tu Ariane, quem diabolus in agro dominico inter bonum triticum auſus eſt ad eradicandum ſemen ſuũ zizaniæ ſerere. Memento quemadmodum acceperis, & quomodo audieris, Serua & age pœnitentiam. Sin verò, veniam ad te vt fur, & neſcis qua hora veniam ad te. Audis hæretice, qui nomen tantum Chriſtiani habes, & ore diaboli loqueris, qui ignoras cauſa diſpenſationis hominis dictum fuiſſe: *Qui me miſit, maior me eſt.* Hæret. Dic orthodoxe, ſi pro diſpenſatione hominis, vt aſſeris, poſitum eſt: *Qui me miſit maior me eſt*: Ergo quo tempore miſſus à Patre eſt? Fortè dicturus es, Abſens ab illo. Tunc non fuiſſe recognoſcitur. Ath. O ſatis confuſa conſcientiæ cæcitas, quæ proſus ſerpentis veneno eſt infecta. Vtique ſi abſens à Patre fuit, quomodo indiuiſa natura eſt, & C ſi diuiſus eſt, quomodo vnus in vno eſt? Et ſi abſens fuit, cum in homine fuit & eſt, cur à piſcatore Ioanne nobis in ſinu Patris agens vnus ſemper *Ioan. 1.* annonciatus eſt dicens: *Deum nemo vidit vnquam, niſi vnigenitus qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit?* Denique ad hæc ipſum audi loquentem: *Verba quæ locutus ſum non ſunt mea, ſed eius qui me miſit.* Sed & hæc: *Opera quæ ego facio non ſunt mea, ſed eius qui me miſit Patris, ipſe operatur ſua.* Et, *Si mihi non cre-* *Ioan. 14* *Idem 10* *ditis, operibus credite, quia ego in Patre, & Pater in me.* Ecce de loquente Pater loquitur, & de operante Pater vniter operatur, & de manente Patre in Filio: manet Filius in Patre. Vides indiuiſam eſſe naturam diuinitatis Patris, & Filij, dum quod loquitur natura Filij vniter loquitur & Patris, & quod operatur natura Filij, hæc ipſa vniter natura diuinitatis operatur & Patris. Et cùm maneat natu- D raliter filius in Patre, idem inuicem manet Pater in *Nota diſtinctionem.* Filio. Itaque conſidera, quia quicquid ad Deitatem refertur, vnitatẽ indiſcretã eſſe deſignat: quicquid cauſam hominis indicat, naturam infirmitatis *Luc. 24.* oſtendit, ſicut ipſe ait: *Spiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habentem.* Nónne in hoc dicto ho- *Ioan. 6.* minem óſtendit: Nam ſecundum Deum ſic proſecutus eſt: *Spiritus eſt qui viuificat: Nam caro nihil prodeſt: Verba quæ ego locutus ſum vobis, Spiritus & vita ſunt.* Vides quia vbi authoritatem refert, diuinitatem indiuiſam eſſe oſtendit, vbi ad hominem, naturam infirmitatis deſignat. Ac per hoc omnis poteſtas Deo eſt adſcribenda, & omnis infirmitas homini eſt imputanda. Hæt. Rogo, qui maior? qui aſſumpſit, an qui aſſumptus eſt? Deus, an homo? hoc eſt forma Dei, an forma ſerui hominis? qui glorificatus eſt? ſicut ipſe dicit: *Nunc honorificatus eſt Filius*

A *hominis, & Deus honorificauit eum.* Et ſic proſecutus eſt: *Et Deus protinus honorificauit eum in ſe.* Ath. Conſidera iam in his dictis vnam perſonam duplici vocabulo declaratam eſſe, Dei & hominis, Apoſtolo dicente, *Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & ho-* *1. Tim. 2* *minum, homo Chriſtus Ieſus.* Siue hoc: *Mediator autem vnius non eſt, Deus autem vnus eſt.* Vides autem mediatorem vel arbitrum vnum eſſe Deum, Dei & hominum, hominem Chriſtum Ieſum. Sed e diuerſo dicis mihi, Hæretice: in vna perſona quid poteſt diſcernis? Ergo ſi nõ diſcernis, certus eſto, quia & Deitatem paſſam ſimul eſſe oſtendis. Et cur tu io vno homine cauſam animæ diſcernis, Hæretice? ſecundùm dominicum dictum, eò quòd non debeat timeri homo, qui habeat poteſtatem occidere cor- *Mat. 10* pus, animam autem nõ poſſit occidere? Si tu in hac cauſa animam tantum diſcernis in vna perſona hominis quæ ab homine non interimitur: quanto magis nos in vna perſona Dei & hominis cauſam immortalitatis: id eſt, Deitatem ab hominis infirma natura diſcernimus? Denique Deum adhæc audi *Ioan. 2.* loquentem: *Soluite templum hoc, & in tribus diebus ſuſcitabo illud.* Nunquid Deitas diſſoluta eſt, Marcelline hæretice, vt aſſeueras, ſine ſapientia, vel virtus Dei Patris, & non homo? Vtique homo verè paſſus eſt, qui templum Dei factus eſt, qui ab ipſo reſſuſcitatus eſt, ſicut ſcriptura diuina teſtatur: Cõfige clauis à timore tuo carnes meas. Vel hæc dicta accipe: *Mat. 26.* Spiritos autem promptus. Nónne de vna perſona hęc dixit, cuius tantum cauſa diſtinxit? Rogo, ſi ipſe infirmitatem hominis, quam adſumpſit: deitati ſuæ immortali non imputauit, tu tantam, & tam immenſam Deitatem, per quam omnia ſunt facta, homini paſſibili adſcribis? Sicut ſoles proponere Apo- *1. Co. 15* ſtolum dixiſſe: *Omnia ſubiecta ſunt ei, præter eum qui ſubiecit ei omnia.* Nam cum ſubiecta illi fuerint omnia, & ipſe ſubiectus erit ei, qui ſibi ſubiecit omnia. Hoc euidenter ad Deitatem diuinitatis filij Dei non pertinet dictum, dum per ipſum cuncta ſint facta, & ſemper illi fuerint ſubdita, quia nemo ſit qui facturæ ſuæ non dominetur ſemper. Vnde homini qui nuper natus eſt, ſine dubio ante paſſionem Filij non fuerant ſubiecta, cum adhuc ipſo homo mortis eſſet pro nobis debitor. Vnde poſt paſſionem vniuerſa ſunt ei ſubdita, ſicut ipſe homo *Mat. 28.* de ſe ſignificat, qui adhuc in cœlis non fuerat: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra.* Denique *Ioan. 5.* vel hoc accipe: *Et poteſtatem dedit ei ad iudicium faciendum, quoniam Filius hominis eſt.* Ideo huiuſcemodi omnes comparationes pro infirmitate hominis ſunt dictæ: *Qui me miſit maior me eſt.* Siue in hoc *Luc. 18.* dicto, in quo ſolent argumentari: *Quid me dicis bonum? nemo bonus, niſi ſolus Deus*: Cum alio in loco *Mat. 28* ipſe dicat: *An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum*: Sicut & de perſona ſancti Spiritus ſic cautum iouenimus: *Spiritus tuus bonus deducat me in via recta.* Diſce vnam eſſe bonitatem in natura Patris, & Filij, & ſancti Spiritus. Igitur vel nunc perpende, quia omnis infirmitas homini eſt imputanda, & omnis poteſtas bonitatis ſignorum vel prodigiorum Deitati indiſcretæ Trinitatis eſt adſcribenda. Hæret. Ergo ſi vna natura Patris, & Filij, indiſcreta eſt, quia dicis vnus in vno eſt, ſicut ſcriptum eſt: Ego in Patre, & Pater in me: & cauſa diſpenſationis hominis dictũ fuiſſe aſſeris, id eſt, *Qui me miſit, maior me eſt*: quid iam de perſona Spiritus paracleti hoc loco dicturus es? minor non eſt, qui à Filio miſſus eſt? ſicut ipſe ait: *Si non abiero paracle-*

tus non

Idem. 14. *tus non veniet*. Et: *ſi abiero, mittam eum ad vos, & docebit vos omnem veritatem?* Ath. O inaudita adhuc penitus tam inquiſita præſcriptio! Itaque ſuggerente ipſo de ſe ſancto Spiritu, oportet nos vnum pro multis pertinens dare authoritatis exemplum. Memento reciprocam eſſe hanc naturæ virtutem mittentis & miſſi, dum hic qui nunc miſſus eſt, ipſe iampridem miſiſſe mittentem inueniatur. Denique per ſanctum Eſaiam Deum Dei filium accipe teſtãtem: (Eſa. 48.) *Accedite ad me & audite hæc. Non ab initio in occulto locutus ſum, cum fierent illic eram & nunc Dominus miſit me & ſpiritus eius.* (Mittentis & miſſi vnitã eſſe natura.) Diſce tandem aliquando vnitam eſſe hanc naturæ diuinitatem mittentis & miſſi, dumqui nunc in Euangelio quamuis miſſurum ſu ſpiritum paracletum teſtatus ſit, tamen ſeipſe ab eo iam prius miſſum per inclytum Eſaiã profeſſus eſt: B dum hic qui mittitur, à mittente nunquam diuiditur, quia indiſcreta natura eſt, dum inter mittentem & miſſum perſonæ oſtenduntur, & nulla in diuinitate diuiſio eſt. Præterea dum vbique præſens ſit hæc vnita plenitudo, & omnia impleat interius & exterius, à ſummitate cœlorum vſque ad profunditatem inferorum. Hær. Rogo ſi filius hominis eſt, vt de vetere ſcripturarum authoritate mihi indices. (Pſal. 79.) Ath. Quæſo audi Pſalmographum: *Fiat manus tua ſuper virum dexteræ tuæ, & ſuper filium hominis, quem confirmaſti tibi.* (Rom. 1.) Ecce filium dexteræ, ecce filium hominis, ſicut Apoſtolus dicit: *Qui factus* A *eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem.* Nam ſecundũ Deitatem ſic ait: *Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute, ſecundum ſpiritum ſanctificationis.* (Mat. 22.) Sicut & ipſe Phariſæos interrogat de diuinitate ſua: (Mar. 12.) *Quid vobis videtur de Chriſto? cuius filius eſt?* Reſponderunt ei Iudæi: *Dauid.* (Luc. 20.) Et ait illis, *Quomodo ergo Dauid in ſpiritu vocat eum Dominum dicens, Dixit: Dominus Domino meo ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum? Si ergo Dauid in ſpiritu vocat eum Dominum, quomodo filius eius eſt? Et nemo poterat reſpondere illi verbum.* Diſce ergo quia ſecundùm carnem Filius hominis eſt, hoc eſt Dauid, & ſecundùm diuinitatem idem ipſe filius Dei eſt in virtute, & Dominus ipſe Dauid eſt. Quamobrem Vnigenitum dum ſcriptura refert, ſecundum diuinitatem indicat, quia in Deitate vnigenitus à Deo Patre omnino fratres non habet: & dum Primogenitum nominat, naturam hominis oſtendit, quod Apoſtolus declarat dicens: *Vt ſit ipſe Primogenitus inter multos fratres.* Ac per hoc in Deitate vbi dicit, impaſſibilẽ diuinitatem deſignat. Vbi autem cauſam hominis indicat, naturam paſſibilem eſſe demonſtrat. Vides quia vbi ſecundùm authoritatem refert, diuinitatẽ indiuiſam eſſe oſtendit. Vbi ſecundùm hominẽ naturam infirmitatis declarat. Ideo omnis poteſtas Deo eſt adſcribenda, & omnis infirmitas paſſionis homini eſt imputanda. (Poteſtas eſt Dei, infirmitas verò hominis.)

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRINI, DE SINGVLIS NOMINIBVS, ADVERSVS NOVELLAM HÆRESIM

cuiuſdam Potentini Vrbici.

Liber quartus.

HÆRET.

HIC iam de ſingulis nominibus atque perſonis identidem referas mihi. Ath. Non tibi ſufficere debuerat, vnum pro multis expoſitum fidei dominicę exemplũ dicentis: (Mat. 28.) *Euntes baptizate omnes gentes, in nomine Patris, & Filij, & ſancti Spiritus?* De quo iampridẽ in primo libello tam abſolutè digeſſeram, in quo totius ſacramenti veritatem in vna Deitate conſiſtere declaraueram. Necnon & nomina propria in ſingulis perſonis ineſſe diſtinxeram. An ignoras, quia Pater vnus innatus eſt, & ipſe ſibi filius nõ eſt, & vnus filius à Deo verè natus eſt, qui pater non eſt, & vnus hic ſpiritus ſanctus, qui non vt hic pater genuit, & non ſicut hic filius natus eſt, ſed nec factura eſt? Sanè vt ſcriptura diuina teſtatur de vnita veritate eſt, ac per hoc nomina vera propria in perſonis ſunt, & non vocabula vacua. Hæret. Vt hæc de authoritate oſtendas poſtulo. Athan. In claritate Euangelij ſcriptum eſt: (Mat. 3. Luc. 3. 2. Pet. 1.) *Et baptizato Ieſu confeſtim aſcendit de aqua, & ecce aperti ſunt cœli, & vidit ſpiritum deſcendentem de cœlo ſicut columbam venientem in ipſum. Et ecce vox de cœlis dicens: Hic eſt filius meus dilectus in quo complacui.* Nónne alter eſt in perſona qui baptizatus eſt, & alter qui ſicut columba de cœ- C lis deſcendit, & alius adæquè cuius vox de cœlis audita eſt? Alio in loco ſcriptum eſt: Omnis qui diligit patrem, diligit eum qui natus eſt ex ipſo. Nunquid ipſe eſt Pater in perſona qui & natus eſt? Abſit: vel hoc accipe teſtimonium: (Mar. 15.) *Qui non confitetur filium, nec Patrẽ habet: qui autem confitetur Filium, & Filium & Patrem habet.* Denique Patris vocem de cœlis audi dicentem: (Mat. 17.) *Hic eſt Filius meus dilectiſſimus in quo bene complacui, ipſum audite.* Dum omnimodo alter ſit, qui teſtetur de cœlis, & alius adæquè in terris. Sicut Filius ad Patrem clamat: *Pater, honorifica nomen tuum: Et venit vox de cœlis: Et honorificaui, & iterum honorificabo.* (Luc. 9.) Nam & alio in loco idem ipſe repetit: (Ioan. 17.) *Ego à Patre exiui, & veni.* Vtique ſi ipſe erat Pater in perſona, qui & Filius, ſic debuerat intimaſſe: Ego à me exiui, & veni. Dũ proculdubio alter ſit, qui exiuit, & alius ſit de quo exierit. Sed ad hæc D ſubiũxit de perſona S. Spiritus: (Ioan. 16.) *Cũ venerit aduocatus ille, quẽ ego mittã vobis à Patre meo Spiritum veritatis qui à Patre meo procedit, ipſe teſtificabitur de me.* Itáne nõ alter eſt qui mittit, & alius adæquè in perſona à quo procedit, & alter eſt hic ipſe qui venit? Deniq; ſi vna eſſet perſona à quo tãdem mitteretur? vel à quo procederet? ſicut Apoſtolus hæc in ſalutatione ad Corinth. confirmat, dicens: (2. Co. 13.) *Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, & charitas Dei, hoc eſt Patris & communicatio*

ſancti ſpiritus cum omnibus vobis. Nónne apertè per ſingula nomina, ſicut & ſuperius cootinetur, ſingulas perſonas ineſſe diſtinxit? Itaque alrer eſt Pater in perſona qoi genuit, & alius filius eſt, qui voigenitus ab ipſo, & alius ſpiritus paracletus, qui de vnita natura eſt. Sed dicis mihi Hæretice, quemadmodũ ſpiritos de vnita natota conſiſtit? Ecce filius de eo teſtatus: *A patre procedit*: & ſic proſecutus eſt, *& de meo accepit.* Quod teſtimonium pater comprobauit, dicens: *Spiritus à me procedit.* O homo, ſi ſpiritus hic paracletus, vt dicis, pater non eſt, filius noo eſt, factura non eſt, quid tibi eſſe videtur? O vera cæcitas! Vtique ſi ſcriptura tibi non ſufficit, quæ ſic de eò ſignificat, me non eſt iam ſuper eo quod interroges. Sanè non debeo diſſimulare, eò quòd nõ tibi debeam indicare quòd ſentio. Sed vt prius ſcias quos laqueos euites indicabo tibi. Hæc hæreſis nouella extitit inaudita cuiuſdam VRBICI POTENTINI, qui hunc ſpiritum ſanctum patrem aut filium, aut certè facturam vſurpat debere confiteri: Vt ſi quis certè ignarus, vel rudis in ſcripturis diuinis, de his quæ per amaritudinem verſutiæ eius ſunt in medium prolata commenta audierit, & aliquid ex his blaſphemè dictis elegerit, ſtatim in hæreſim incidat. Audi itaq; quemadmodum abſolui debeāt tortuòſa vincula iniquitatis eius. O Potentine, qui aduerſus ſcripturas diuinas, vel totum mundum tu ſolus à Catholicis diſſentis, dum Philoſophorum doctrinas ſectaris, qui ſic ſentis: vtique ſi ſpiritus ſanctus, & hic paracletus, vt dicis, Pater eſſet, ſine dubio iam non eſſet vnus Pater, ſed duo patres: aut ſi ſpiritus & hic paracletus Filius eſſet, ſine dubio iam non vnus filius eſſet ſed duo filij, vel ſi factura eſſet ſpiritus paracletus, proculdubio non iam eſſet verus Deus, qui factus eſt, quod abſit: Ac per hoc eadem ipſa repeto, & per apertiores ſermones hæc dicta de authoritate iuris indico. Igitur ſi alter Pater erat & hic paracletus vt quid dictum Apoſtoli inuenimus: *Vnus enim Deus Pater*? Siue hoc dictum: *Nobis tamen vnus Deus Pater, ex quo omnia, & nos in ipſum*? Diſce ergo, quia vnus eſt innaſcibilis Deus pater. Sed & ſi alter filius eſſet hic ſpiritus cõſolator, cur vnigenitus filius à Ioanne Euangeliſta prædicabatur, dicens *Deum nemo vidit vnquam, niſi vnigenitus filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit.* Siue hoc: *Et vnus Dominus Ieſus Chriſtus per quem omnia, & nos per ipſum.* Vides quia vnus eſt filius, qui eſt vnigenitus Deus. Sed & ſi creatura erat ſpiritus ſanctus, & Deos verus nõ erat: cur legimus ipſom Dominum Chriſtum Nicodemo indicantem: Quod naſcitur de ſpiritu, ſpiritus eſt? Et, quia Deus ipſe Spiritus eſt. Vel ſaltem hoc exemplum aceipe: *Et nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis in die Redemptionis.* Sed adhæc dicta ſuſcipe: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non intrabit in regnum cælorum.* Memento, quia Deus eſt ſpiritus ſanctus, qui cuncta operatur in ſignis & prodigiis, ſicut vas electionis breuiter abſoluit: *Hæc omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens ſingulis prout vult.* Qoi vtique ſi creatura erat, quemadmodum hæc vniuerſa mirabilia poterat operari? Vnde non Parer eſt hic paracletus, Porentine, ne duos Parres aduerſus ſtylum regulæ authoritatis in confeſſione introducantur: & non filios eſt ne dno Filij contra ſacras ſcripturas eſſe videantur: & non factura eſt, ne non Deus verus ſit. Sed ad poſtremum quid dicas, audi ipſam ſcripturam diuinam: Verus eſt Deus quia de ipſa vera Deitate vnita, incomparabiliq́ue conſiſtit. Hæretic. Rogo, ſi vnita Deitas eſt incomparabilis, nunquid ſic & nomina perſonarum incomparabilia ſunt? Athanaſ. Proh dolor! ſi mulri ſunt patres, qui aliquando patres non fuerunt, nunquid aliquis ex his Deo Parri in ſempiterna generatione Pater dignè comparabitur? Abſit: Aut quia multi ſunt Filij, qui nuper nati ſunt, & antea Filij non fuerũt, nunquid aliquis ei ad ſempiternam diuinitatem Filius propriè adſimilabitur? Aut quia multi ſunt ſpiritus in cœlo, & in terra, qui facti ſunt, nunquid aliquis eorum in ſempiterna diuinitate ſancto ſpiritui adæquabitur? Abſit, ne factura factori ſuo comparetur, dum factura nuper cœperit, factor autem eius ſemper ante omne omnino principium fuerit. Memento vnum eſſe patrem, ex quo omnia, & vnum eſſe filium, per quem omnia, & vnum eſſe ſanctum ſpiritum, in quo omnia, ſicut ſcriptum eſt: *Omnia ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo.* Conſidera ad hæc ſuperius argumenta dicta, tres ſignificationes per vnitum nomen eſſe oſtenſas, id eſt, ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo: dum alius ſit ex alio, aut per aliud, quia ad ſingulas perſonas hoc pertinet dictum. Nam de vnito oomine ſic ait: Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo, quod idem ipſum eſt vnum. Vnde quamuis hæc vocabula in proprias perſonas tacitè ſint dicta, tamen vnum nomen in his clauſè eſt reuelatum. Ergo quia air: Ex ipſo, ex Deo patre vocitat, vt fierent demonſtrauit, & per ipſum, per Deum filium hæc ipſa facta indicauit, & in ipſo, in Deo ſancto ſpiritu ſanctificata prounciauit. Vides quia ex quo, ex patre eſt dictum: & per quem, per filium eſt factum: & in quo, in ſancto ſpiritu eſt vniter conſummatum. Itaque quod ait, ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo, quia identidem hæc ipſa eſt diuinitas Patris, quæ & filij, ſic & ſancti ſpiritus, ideò cuncta ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt facta. Ipſi Trinitati vnitæ & inenarrabili honor & gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

Et cur nomina in perſonis tantum diſtinguantur, accipe: Nunquid pater qui inenarrabiliter genuit filium, ipſe & filius poteſt dici? Nunquid pater hominem de Maria virgine aſſumpſit? Nunqoid Pater natus, aut incarnatus, aut paſſus eſt? Abſit à nobis, Sabelli hæretice, ne hanc blaſphemiam admittamus. Dum hic verus filius Dei, verè incomparabiliter natus fuerit de Patre, & pro noſtra ſalute denuò dignatus fuerit aſſumere hominem de Maria Virgine. Vnde iam Deus verus & homo verus dicitur, imò & eſt. Ideò io hæc diuiſa ſunt nomina perſonarum, ne quem patrem dicis, hunc eundem & Filium cootusè deſignes, aut ne Filium Patrem eſſe pronuncies, vel certè hunc ſpiritum ſanctum inæſtimabilem, oe forte patrem aut filium temerè teſteris, & nullam omnino firmitatem tenere inueniatis: dum per ipſa nomina perſonarum, ipſam vnitatem paſſim confundas, vt ipſum ſibi dicas in perſona eſſe Patrem, quem & filium, quaſi ipſe genuerit, aut ipſe ſibi pater ſit, & ipſe ſibi filius ſit, quod abſit: dum nemo ſibimetipſi pater ſit, & nemo ſibimetipſi filius ſit, quem verè genuerit, dum Pater filij ſit, & filius Patris ſit quem verè genuit. Propter quod nomina in perſonis perfectè diſtinguuntur. Hæret. Hæc dicta de authoritate mihi approbes quæſo. Athanaſius. Accipe filium in claritate Euangelicæ cenſuræ teſtantẽ: *Cùm venerit aduocatus ille ſpiritus veritatis, qui à Patre*

Vrbicus.

Abſurda ex erroribus Vrbici collecta.

Ioan. 5.

Ioan. 1.

Ioan. 1.

In Trinitate perſonæ tantum diſtinguuntur quomodo Sabellius.

patre meo procedit, ipſe teſtificabitur de me. Nónne quàm breuiter nomina in ſingulis diſtinxit, dum hunc aduocatum ſpiritum paracletum à patre annunciat diſcipulis ſuis eſſe venturum, & de ſemetipſo teſtimonium in mundo eſſe laturum? Hæret. Quare nomina deſignantur? Ath. Proculdubio quia pater verè genuit, hoc proprium nomen eſt ei, & filius verè de eo natus eſt, hoc vnicum nomen eſt ei, & Spiritus principalis, qui de patre proceſſit Deitatis nomen eſt ei. Cum verò nomina pluraliter in perſonis ſingulis percurrẽdo diſtinguuntur, propria nomina oſtenduntur. Cum ſecundùm Deitatẽ referuntur, vnitum nomen in his indicatur. Hære. Quid ergo deſignant perſonæ proprietatis indiciũ, quod eſt ſolus Pater, & vnigenitus Filius, & vnus hic Spiritus ſanctus, quemadmodum hic oſtendis vnitum nomen eſſe in propriis perſonis? Ath. Audi quoniam quomodo ſubſtantiuus eſt in diuinitate Deus pater. Sic ſubſtantiuus eſt in eadem natura & ſubſtantia & Deus filius, ſic ſubſtantiuus eſt in eadem natura ὁσίας Deus Spiritus ſanctus. Siue hoc tale dictum referas, quemadmodum Deus eſt pater, ſic Deus eſt filius, ſic Deus eſt ſpiritus ſanctus. Vides quia ſubſtantiuum diuinitatis nomen in his perſonis dum indicas, Deitatis initium nomẽ demonſtras. Itaque duplex eſt huius myſterij intellectus. Memento dum vnitum nomen eorum in vnita ſubſtantia conſiſtat, & propria nomina in ſingulis perſonis diſtinguantur. Vel certè per hoc argumentum veritatem intellige: *Ego & pater vnum ſumus.* Vtique quia vnitum nomen naturæ, plures naturæ non ſint, & ſumus, vna perſona non ſit. Itaque vbi Deitas nomen indicat, vnum deſignat. Vbi autem ad nomina perſonarum venit, ſumus oſtendit. Idcirco aliud eſt, vnitum nomen Deitatis ad communem authoritatem Trinitatis vniter referre, & aliud eſt ſingula nomina pluraliter per ſingulas perſonas diſtinguere: quia vbi natura ὁσίας, requiritur, vnitum nomen reuelatur: Vbi autem ad nomina, proprietas eorundem in ſingulis perſonis ineſſe declaratur. Sicut & in hoc argumento Vas electionis, breuiter abſoluit: *Ex Deo, coram Deo, in Chriſto loquimur.* Itáne non per hæc tacita nomina, quamuis perſonarum ſingulas ſignificationes ineſſe declarauit, id eſt, ex Deo, quod eſt euidenter ex Deo Patre. Et quod proſecutus eſt, coram Deo, hoc eſt, teſte Deo, ſanctum ſpiritum demonſtrauit, & in Chriſto loquimur, quod ait: *Vtique nos ex Deo, coram Deo, in filio Dei teſtimonium prædicamus.* Vides multifariè tibi dicta nomina ſingula in perſonis eſſe oſtenſa, quoniam nomina ſingula tantum in perſonis perfectè oſtenduntur.

In perſonis Trinitas eſt in Deitate vero vnitas. — *Ioan. 10.* — *2. Cor. 2.* — *Gal. 4.*

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRINI, DE VNITA AC SEMPITERNA SVBSTANTIA TRINITATIS,

liber quintus.

HÆRET.

QVVR confeſſus es ſempiternũ cum Patre eſſe Filium, quem natiuitas nullo modo paſſa eſt admittere in ſempiternitatẽ? Qui ſi ſempiternus vnà cum Patre erat, natus non eſt, ſi autem natus eſt, ſempiternus eſſe non poteſt, dũ natiuitas poſterior ſit ſempiternitate. Ath. O inanis machina, de ligno, fœno & ſtramine, in arenis ædificata, cuius in proximo adeſt ruinæ incendium. Hic ad tuum malum argumentũ, neceſſe eſt, vt contra te proferam veræ ſapientiæ interdictũ. Quare nõ ſit ſempiternus filius, cuius natiuitas nullo modo excluditur à ſempiternitate? Sed imò hic qui ante omne omnino principiũ iam natus fuerat, ipſius eſt vna cũ patre ſempiternitas, dũ ſempiterno ſempiternus genitus fuerit. Sed dicis mihi: Natiuitas poſterior eſt à genitore ſuo. Reuera quaſi pri' conceptus de ſemine, aut coagulatus in ventre, & vſq; ad poſtremũ incrementum natiuitas eius accedens profecerit, & ſic tandem aliquando natus fuerit. Abſit, ne huic natiuitati aliquid comparetur, ſicut ſcriptum eſt: *Generationem autem eius quis enarrabit.* Nunquid Pater, qui verè genuit in paſſionem aliquam incidit, aut in ipſa natiuitate filij ſui detrimentum ſuſtinuit? Abſit, dum hæc generatio omnino, vt ſuperius dixi, non enarretur. Deniq; de hoc ſi potes contra diuinam ſcripturam erra, dum ipſa modo dicat, manum, filium, & dexteram, & brachiũ: & modo verbum de ore Patris, & modo *ex vtero ante Luciferum genitum*, & modo in patre eſſe, & modo quaſi à patre exiſſe & veniſſe, & modo in ſinu patris eſſe, & modo apud patrem erat, & modo in patre eſt & erat, & modo pater in filio, & filius in patre eſt. Conſidera ſi ad hæc multifariè dicta aliqua natiuitas generationi filij Dei poterit comparari, vel enarrari? dum hic qui ante ſæcula incomparabiliter natus iam fuerat, quomodo & nunc in ſinu patris eſt? aut qui à patre exiuit quomodo ſemper in patre fuit & eſt? Aut qui ex vtero genitus eſt, quomodo & de ore patris verbum exiuit & venit? Aut quomodo pater in filio eſt, & filius in patre eſt? Vides quia non enarratur hæc ſola natiuitas. Ergo ſempiternitatem hanc, quam anteriorem natiuitate filij fuiſſe aſſeritis, cui tandem adſcribitis? Hær. Patri tantum. Athanaſius. Et cur preiudicas ei? Vtique ſi nuper genuit, ſempiternus eſſe nõ poteſt. Elige tibi alterum de duobus, aut vna eſt eorum ſempiternitas, aut vna poſteritas. Poſtremò quid tantum filio imputas, quaſi aliquando non fuerit, cum hoc magis debeatur patri deputari? quem tu patrem aliquando, ſecundùm profeſſionem tuam non fuiſſe teſtaris. Vtique reuera ſi filium natiuitas impediuit ne ſempiternus eſſet, quã tardè aut ſerò natũ fuiſſe aſſeris, neceſſe eſt, vt & genitori natiuitas filij ſui impedimentũ attulerit, ne ſempiternus ſit, ſi nuper genuit. Non tibi videtur, quia vtrumque à ſempiternitate impugnas? Cur ergo iam non

Quod filius ſit ſempiternus. — *Pſ. 109.* — *Aſ. 8. Generatio filij non enarratur.*

eſt hæc talis profeſſio veſtra, nouus Pater, noous &
filius: incipit pater, incipit & filius? & excluſo Pa-
tre & filio ab vna ſempiternitate, quæro à vobis:
cui Deo hanc ſempiternitatem abſcribatis? quia Pa-
trem dicitis tardè genoiſſe, & filium nuper natum
Abſurdũ fuiſſe. Ergo ambo à ſempiternitate excloſi eſſe vi-
dentur. Conſidera ergo non poſſe dici ſempiter-
num patrem ſine filio dum magis ſempiternus ſit
pater cum ſuo filio: quia non poteſt tantũ hic pater
dici ſine ſuo filio. Hær. Quod ſenſiſti, de ſenſu tuo
attuliſti, & nihil de authoritate ſacræ ſcripturæ mi-
hi ſatisfeciſti: Vnde vel vnum tantommodo profe-
ras pro multis pertinens ad hoc exemplum poſtu-
lo, vt ſuperiora dicta tua poſſint iure legitimo con-
firmari. Ath. Audi Pſalmographum ſanctum Da-
uid dixiſſe, imò filium Dei per Dauid ad patris per-
Pſ. 72. ſonam retuliſſe: *Et ego ſemper tecum, tenuiſti manum* B
meam dexteram, &c. Vel ipſum Patrẽ per legiſlatorẽ
Moyſen audi dicẽtem, de ſempiterno vnito nomi-
Exod. 3. ne Trinitatis: *Ego Dominus Deus, hoc eſt nomen meum
memoriale ſempiternum in generationes & generationes.*
Quòd alio in loco idem ipſe in filio ſuo dictum o-
ſtendit, id eſt, *Nomen meum eſt in illo.* Sed & ipſe atte-
Ioan. 5. ſtatus eſt: *Ego veni in nomine Patris mei, & me non re-*
Pſal. 117 *cepiſtis.* Nam & Dauid ad hæc clamat. *Benedictus
qui venit in nomine Domini.* Denique de hoc ipſo au-
Ioan. 11. di loquentem Dominum ſupra corpus Lazari: *Pa-
ter, ſciebam quia ſemper me audis.* Qui ſi ſemper in pa-
tre aut cum patre non fuiſſet, quemadmodum eum
ſemper audiſſet, ſi cum Deo patre ſemper voiter
non fuiſſet? Vnde quia ſemper apud patrem fuit, &
nunquam ſine eo fuit, ſemper eum pater audiuit.
Vides vnitum nomen eſſe ſempiternum, quod in
virtute ſapientiæ vniter conſiſtit, vt quod nomen C
Patris eſt in natura, idem ipſum ſit in natura nomen
& filij. Vel Apoſtolũ audi ad hæc dicentẽ: *Et ſempi-*
Rom. 1. *terna eius virtus & diuinitas.* Quæ ſempiternitas hoc
diuinitas filius eius eſt. Quod alio in loco ipſe tam
euidenter abſoluit Chriſtũ & Dei virtutẽ & Dei ſa-
pientiam. Nunquidnam Pater fuit aliquando ſine
virtute & ſapientia ſua, Hæretice: vt ſine filio ſuo à
vobis eſſe dicatur? Abſit à nobis, dum vbique ſcri-
ptura tibi apertiſſimè declarat, ſemper fuiſſe patrẽ
cum filio, filium cum patre. Cur non expertus es,
1. Reg. 17 ſanctum Dauid eduxiſſe in pugna gladium Goliæ,
cuius nos vſi veritatis exemplo, placuit vt de veſtro
in vos gladio triumphemus, ſicut ipſe teſtatus eſt:
Pſ. 36. *Gladius eorum intret in cor ipſorũ.* Ignoras, quia quod
derogas filio, hoc ipſum adimis & Patri? itaque dum
in prima congreſſione ab vna ſempiternitate Patris
& filij excluſi fuiſſent, & compellerentur ab ipſa D
cenſura veritatis, viſum eſt illis vt in medium pro-
ferrent, quæ prius occultè blaſphemabant, dicen-
tes: Erat pater aliquando ſine filio. Si enim fuiſſet
pater aliquando ſine filio, nunquam prorſus præſu-
Pſ. 72. mens indicaſſet per prophetam: *Et ego ſemper tecum.*
Sed ad hæc piſcator Euangeliſta Ioannes dilectus à
Ioan. 1. Deo teſtatus eſt: *In principio erat Verbum, & Verbum
erat apud Deum, omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo
factum eſt nihil.* Conſidera quia ſemper erat apud
Deum patrem Deus filius, per quem omne omni-
no principium factum eſt. Vnde iam oportuit nos
pauliſper ad ſtolta dicta ſtultè reſpondere, vt vel ſic
de ſua ſtoliditia reuicti atque confuſi, erubeſcerent.
Vtiq; ſi erat pater antequam generaret filium, ſine
dubio non erat pater, ſi non habebat filium. Sed ne
vel hoc præſumant blaſphemantes: Erat filius an-
tequam naſceretur, qui ſi natus non fuerat, eui-

A denter non erat filius. Stulte, quid ergo oportet
dicere? Elige tibi vnum de duobus: Si erat Pater an-
tequam generaret filium aut erat Pater qui iam ve-
rè genuerat filium: Vel ſi hoc ſignificas: Erat filius
antequam naſceretur, aut erat natus filius, qui iam
verè natus fuerat de patre, ſicut ſcriptum eſt: *Qui e-* *Apoc. 1.*
rat, & qui eſt, & qui venturus eſt. Ideò non intelligis,
Ariane, quia tota falſa introducis: vt dicas Patrem
qui non genuerat, & nomines filium, qui nec dum
fuerat natus. Rogo ſi pater erat, vt aſſeueras, qui nõ
genuerat, & filius erat, qui non erat natus à Patre,
quæro à te quid tunc fuerint? Ne fortè dicas, ambo
ingeniti, quod abſit. Verum Patrem ſempiternum,
verus filius declarat ſempiternus, qui de eo natus
fuerat: & verum filium ſempiternum, verus pater
demonſtrat ſempiternus, qui eum genuerat, ac per
B hoc vt dixi, ſicut verus pater, qui de ſemetipſo ge-
nuerat filium, vnà cum eo erat ſemper ante omnia
anterior, ſic verus filius, qui iam inenarrabiliter na-
tus fuerat de patre, vnà cum eo fuit ſemper, ante
omnia anterior. Hæc eſt inquam, in bis interior
ſempiternitas, quæ ante omne omnino principium
fuit, & erat. Ideò nunquam pater ſine filio, quia
ſemper filius fuit cum patre, dum nullo modo po-
teſt pater hic dici ſine filio. Super hanc tantam ve-
ritatis probationem adhuc adiecit iniquitas eorum
dicendo: Antequam generaret non erat Pater, ſed
erat omnipotens Deus. Proh nephas! hæc tam te- *Arij de-*
merè ſic de Deo patre ſentire: ergo ſine dubio, vt di- *lirium.*
citis, ſi omnipotenti Deo de recenti honor patris
acceſſit, prius imperfectus fuiſſe detegitur. Et ſi
omnipotenti, tanquam homini egẽti per ordinem
dignitas creuit, prius iam omnipotens non fuiſſe
C cognoſcitur: quia cui honor accedit, dum vſque
ad ſummum gradum peruenerit, adhuc inferior ab
eo eſſe videbitur, & ſi peruenerit, melior incipit eſ-
ſe in nouiſſimo, quàm fuerat in primo, dum de hu-
militate vſque ad ſummum faſtigij culmẽ accedat.
Sed hæc vt erubeſcas, ſecũ dum tua dicta referimus,
dum magis omnipotens pater eſſe inuenitur, cui il-
la tanta cenſura omnipotentiæ ſeſe prius ſubmiſe-
rit, vt honorem nuper per hunc gradum paterni
nominis adſumeret. Porrò longum eſt tamdiu cæ-
cas eorum in vnum replicare caligines. Audiant
itaque noſtram veram & immobilem vocem con-
feſſionis. Quem, ignorando omnipotentem Deũ
teſtati eſtis, nos ipſum patrem eſſe prædicamus,
quia omnipotentem Deum, qualis ipſe eſt in natu-
ra, talem genuit filium, ſicut in ſcripturis cantum
inuenimus: *Qui eſt, & qui fuit, & qui venturus eſt* *Apoc. 1.*
D *omnipotens Deus.* Vides omnipotentem eſſe Dei fi-
lium in natura, ſicut & patrem. Ideò nihil nuper
acceſſit, in vnita diuinitate ſempiternę omnipoten-
tiæ, patri & filio. Sanè nec omnipotenti Deo ſan-
cto ſpiritui aliquid acceſſiſſe cognoſcitur, quoniam
de vnitate omnipotentiæ ſubſtantia eſt: quia hæc
vnita natura nec augmentũ aliquod, nec detrimen-
tum patitur. Diſce ita quemadmodum debeat tuus *Sempi-*
error abſolui. Vtique ſempiternitas patris filius *ternitas*
eius eſt, quia de ipſo inenarrabiliter ante omne om- *Patris*
nino principium natus eſt: & ſempiternitas filij pa- *eſt filius*
ter eius eſt, quia ipſe eum ante cuncta ſęcula incom- *& è con-*
parabiliter genuit: ſiue ſempiternitas Spiritus pa- *uerſo.*
racleti vnita deitas eius eſt cum patre & filio, quæ
facta non eſt, ſicut filius teſtatus eſt de eo: *A patre
procedit, & de meo accipiet.* Sed & pater hæc di- *Ioel. 2.*
cta comprobat per Prophetam, dicens: *Spiritus à me
procedit.* Et alio in loco: *Effundam de Spiritu meo ſuper*
omnem

omnem carnem. Quod in Pentecoſte in Apoſtolos factum fuiſſe, ſcripturæ diuinæ teſtantur. Nam ſicut pater declarat filium ſuum in deitate ſua, quoniam Deus verus eſt: ita & filius demõſtrat patrem in ſubſtantia ſua, quoniam Deus verus eſt: ſic & ſpiritus ſanctus reuelat patrem & filium, in vnita natura ſua æterna, quoniam Deus verus eſt. Hæc eſt, inquam, vnita omnipotens ſempiterna Trinitas, cui de recenti in deitate nulla acceſſit dignitas. Hær. Interrogo te, reſponde mihi: Non ergo mutabilis, vel conuertibilis hæc vnita ſubſtantia Trinitatis? ATHANASIVS. Audi itaque, ſcriptum eſt: *Ego ſum Deus, & non ſum mutatus.* Vel Prophetam ad hæc dicentem: *Mutabis eos & mutabuntur, tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient.* Intellige itaque nec incrementum, nec detrimentum vllum poſſe ſuſtinere hanc immutabilem vnitam plenitudinem ſubſtantiæ Trinitatis. Hær. Rogo, ſi vnita eſt ſubſtantia diuinitatis Patris, & Filij, & ſancti Spiritus, de authoritate ſcripturarum mihi id indices. Ath. Audi Spiritum ſanctum per Hieremiam Prophetam teſtantem, vel imò Hæreticos per hæc authoritatis iura increpantem: *Super montes accipite planctum, & ſuper ſemitas deſerti luctum, quia defecerũt, eò quòd non ſint homines, non audierũt vocem ſubſtantiæ. A volatilibus cæli vſque ad pecora.* Et ſic proſecutus eſt: *Quis homo ſapiens & intelligit hæc:* Hic, vt intelligi datur, montes, & colles in ſuperbia elatas poteſtates huius mundi eſſe. Et ſemitæ deſerti, Iudæi ſunt, qui ſemper errantes Chriſtum Deum verum, de ſubſtantia Patris ante cuncta ſæcula natum, non cognouerunt: Volatilia autem cæli: Hæretici ſunt, qui omni vẽto doctrinæ huc atque illuc, ſicut aues circunferuntur, & vnitam iuſſionis vocem, ſubſtantiæ Patris, & Filij, & ſancti ſpiritus eſſe non cõfitentur: Pecora adæquè gentiles ſunt, qui Deum factorem ſuum non cognouerunt. Verè nemo ex his arbitrandus eſt ſapiens, qui non intelligunt hãc vnitam eſſe ſubſtantiam Trinitatis. Vel ad hæc intellige Prophetam clamantem. *Quis ſtabit in ſubſtantia Domini, & videbit Verbum eius?* Planè quis hominum potuit ſtare in ſubſtantia Domini & videre verbum, id eſt, filium eius? ſicut ipſe dicit: *Et nemo vidit Patrem niſi filius, & nemo ſcit filium, niſi Pater.* Vel tale dictum accipe: *Qui me vidit, vidit & Patrem meum.* Nam de perſona paracleti, idem ipſe effatus eſt: *Spiritus vbi vult adſpirat, & vocem eius audis, & neſcis vnde veniat, aut quò vadat, ſic eſt omnis qui natus eſt ex aqua & ſpiritu ſancto.* Conſidera vnam eſſe inuiſibilem ſubſtantiam Trinitatis. Sed ad hæc adiecit: *Si ſtetiſſent in ſubſtantia mea, & audiſſent verba mea, auertiſſem eos à ſtudiis eorum peſſimis.* Vel in hoc *ſubſtantia mea, dulcedo mea eſt:* Necnon: *Qui eſt ſplendor gloriæ, & imago ſubſtantiæ eius.* Sed & hoc, quod ſecundùm authoritatem iure optimo cenſetur, accipe: Splendor eſt enim lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula Dei maieſtatis, & imago bonitatis ipſius, Deus filius. Vides vnam eſſe inuiſibilis imaginem ſubſtantiæ gloriæ bonitatis. Denique Paulum Apoſtolum pro increpatione Hæreticorum audi hanc imaginem declarantem: *Sed ſi opertum eſt Euangelium noſtrum, in his qui pereunt eſt opertum, in quibus Deus ſæculi huius excæcauit mentes infidelium, vt nõ perſideant lumen Euangelij inuiſibilis.* Hær. Sanè ſi & ſpiritus ſancti imago inuiſibilis Dei Patris, & Filij eſt, de authoritate mihi indica. Ath. Scio quia difficilis exitus eſt hic ignorantibus in abſoluendo, ſed nos oportet ſemper ad coruſcantus Pauli eloquium intento corde aſpicere, dicentis: *Nos omnes reuelata facie gloriam Domini ſpeculantes in eandem imaginem reformamur à gloria in gloriam, ſicut à Domini Spiritu.* Conſidera in vnam imaginem quemadmodum vnam gloriantes deſignauit, id eſt gloriam Domini, à gloria in gloriam, ſicut à Domini Spiritu: Nónne vt eſt imago Dei Patris in gloriam, ſic eadem ipſa talis imago eſt gloriæ filij? ſicut ſancti ſpiritus imago gloriæ eadem ipſa & tanta vel talis eſt? Hær. Declara mihi, ſi diuiſa eſt hæc vna, atque eadem ipſa ſubſtantia Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, an indiuiſa, aut ſi extenſa eſt inuicem? Atha. O experientia hominis, qui ſeipſum non intelligit: Vtique vnam vbi indicaſti vnitatis plenitudinem, ſubſtantiæ nomen indiuiſum in eis eſſe monſtraſti: nomina adæquè tria. Et ruſſus in repetendo quod diſtinxiſti, proprietatem earundem ſingulis perſonis ineſſe demonſtraſti memento quia inenarrabilia ſunt quæ dicimus quæ omnino credenda ſunt. Non tamen facultas data eſt, vt ad liquidum ſins hæc à nobis diſcutienda: quoniam ipſa ſacroſancta trinitas ſcite ſe tantum voluit, non tamen permiſit vt Dei diuinitate ſua propriè debeat definiri: vnde non eſt diuina ſubſtantia diuiſa, aut extenſa inuicem, vel protenſa in aliquo, vel exciſa in partibus, ſed nec mutationi alicuius rei comparatur: quia liquor non eſt in hac natura planè, ſed nec defluctio quædam, quia nullus detrimentum, vel augmentum ſuſtinet, præſertim cum inenarrabilis ſit hæc plenitudo ſubſtantiæ indiuiſæ Trinitatis, ſicut ipſe Deus Dei filius indicat: *Ego in Patre, & Pater in me.* Sed & Spiritus ſanctus in Patre, & in Filio inuicem, & in ſe conſiſtens eſt: Sicut ſcriptum eſt: *Quis enim ſcit hominum quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus qui in ipſo eſt? Ita & quæ in Deo ſunt nemo cognouit, niſi Spiritus Dei. Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt, vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis, quæ & loquimur.* Scito propriæ veritatis argumentum in diſcretum eſſe poſitum de homine & ſpiritu, qui in ipſo eſt, & de Deo & ſpiritu, qui de ipſo eſt. Nam & hoc: *Qui ſe iungit meretrici vnum corpus efficitur, & erunt,* inquit, *duo in carne vna: qui autem ſe iungit Domino, vnus ſpiritus eſt.* Vides indiſcretam eſſe hanc plenitudinem diuinæ Trinitatis, ſed & vbique præſens eſt iſta natura Trinitatis. Quæ omnia implet interius & exterius, à ſummitate cælorum vſque ad profundum infernorum, ſicut ipſe Dominus per Prophetam teſtatur. *Ego ſum Dominus Deus, qui impleo cælum & terram, & omnia quæ in eis ſunt.* Vel hoc vnitet in Trinitate dictum accipe. *Quò ibo à Spiritu tuo, aut quò à facie tua fugiam? Si aſcendero in cælum, tu ibi es, & ſi deſcendero in infernum, tu ades illic. Si aſſumpſero pennas meas ante lucem, & habitauero in extremis maris: etenim inde manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.* Itaque quia dixit: *quò abibo à ſpiritu tuo,* Pſalmographus Spiritum principalem, qui à patre proceſſit, declarauit: Faciem autem ipſius patris filium demonſtrauit manifeſtè. Quis poteſt ante vnitam deitatem Trinitatis in cælo aut in inferno ſe occultare vel fugere? cui omnis orbis terrarum, velut ſtillicidium deputatum eſt, aut ſicut ſpuma gracilis, aut ros quod ante lucanum de cælo deſcendit, ſicut ſcriptum eſt: *Qui continet circuitum terræ, & eos qui habitant in ea ſicut locuſtæ.* Necnon: *Qui menſus eſt manu aquam*

[Margin notes, left: Simile. — Mala. 3. — Pſal. 101. — Hier. 9. — Explanatio. — Volatilia cæli. — Pecora. — Iſai. 14. — Ioan. 3. — Heb. 1. — Splendor quid. — 1. Cor. 4. Right: 1. Cor. 3. — Trinitas tamen ſciri potest non definiri. — Iſai. 10. — 1. Cor. 6. — Pſal. 138. — Mat. 5.]

& cælum palmo, & vniuerſam terram clauſa manu. Et rurſus: *Cælum mihi thronus eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum.* Conſidera incomprehenſibilem eſſe vnitæ dininitatis virtorem, vt cælum, quod palmo continetur, idem & thronus eius ſit: & terra, quæ A pugillo concloditur, rurſus ſcabellum pedum eius ſit. Ac per hoc vniuerſa impler, & omnia continet interius & exterius, vt vbique præſens eſt hæc indiſcreta ſempiterna Trinitas, cui eſt inuiſibilis plenitudo diuinitaris.

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI DE BEATITVDINE FILII DEI: ET DE PRÆSCRIPTIONE *ſectæ peſſimæ, ad Theophilum. Lib. vj.*

HÆRETICVS.

POSCO à te, de vniro deitaris nomine multifariè dictum vt identidem repetas, & ſic de nominibus perſonarum in proſequendo diſtinguas. Ath. Diſce prius in ambiguo eſſe poſitam hanc tuam ſecũdam interrogationem: Nõnne vnitas nullo modo patitur vnionis perſonam in confeſſionem introduci? dũ vnitatis naturæ nomen in tribus his perſonis ſit: & tres hæ perſonæ in numina tantum diſtinctæ ſint: Vnde non poteſt vnitas oſtendi in perſonis. Nec vt dixi, hæ perſonæ ſine deitatis vnitate: Nunquid potes Deum tantum confiteri, ſi & in hoc ignores, cui propriam perſonam debeas aſſignare? Nunquid oportet hunc Deum tãtum indicare? Niſi & in hoc agnoſcas vnitam perſonam eius diſtinguere in Filium qui natus ſit. Nunquid ſic confusè Deum tãtum conuenit profiteri? niſi prius credatur, quis de vnita natura ſit, & in hoc perſona eius diſtinguator qua nec Pater, nec filius, eſt hic Spiritus ſanctus? Quapropter duplex eſt huius myſterij intellectus, Deus Pater, Deus & filius, Deus & ſanctus Spiritus. Vides vnitatis indicium in tribus eſſe perſonis, & tres has perſonas nominibus tantum eſſe diſcretas: vnde nec vnitas poreſt oſtendi ſine perſonis, nec hæ perſonæ ſine vnito nomine deitatis. Ecce iã habes poſitos ante oculos tuos theſauros lucis, & theſauros tenebrarum vbiubi placet, porrige manum tuam. Vnde neceſſe eſt nos iam terminum immobilem, ſecundùm Euangelicæ regulæ æquitatem, contra hoſtes figere, & per librantem ſapiẽtiam limitem iuſtitiæ vbique aduerſus omnes hæreſes peragrantes cuſtodire, vt cælitus hæc natura veritatis mox viam lucis à tenebris diuidat. Hæc eſt, inquam via lucis, cuius in confeſſione aperitur oſtium ſalutis: itaque qui hanc profeſſionem ingrediuntur, beatitudinem eius adipiſcuntur. Beatitudo ei, qui confitetur vnum Deum Patrẽ & Filium & ſanctum Spiritum. Beatitudo ei, qui confitetur ſolum Deum Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum. Beatitudo ei, qui confitetur vnum omnipotentem Deum Patrem, & Filium, & ſanctum Spiritum. Beatitudo ei, qui cõfitetur verum Deum Patrem, & Filium, & ſanctum Spiritum. Beatitudo ei, qui confitetur vnum Deum ſummum Patrem, & Filium, & ſanctum Spiritum. Beatitudo ei, qui confitetur vnum Deum bonum Patrem, & Filium,

B & Spiritum ſanctum ſempiternum eſſe. Beatitudo ei, qui confitetur indiuiſam eſſe ſubſtantiam Patris, & Filij, & ſancti Spiritus. Beatitudo ei, qui nihil addiderit, vel diminuerit vnitæ naturæ Patris, & Filij, & ſancti Spiritus. Beatitudo ei, qui confitetur omnia bona facta fuiſſe à Patre, & Filio, & ſancto Spiritu. Beatitudo ei, qui confitetur vnã æqualitatem in ſempiterna plenitudine deitatis eſſe Patris, & Filij, & ſancti Spiritus. Beatitudo ei, qui ſecundum ſingula nomina Trinitatis, id eſt, Patris, & Filij, & ſancti Spiritus proprias his tantum perſonas diſtinctas eſſe confitetur. Itaque idem ipſe refrico quia vehementer timeo, ne aliquod offendiculum minus intelligentibus poſuerim, adeò per apertiores ſermones hæc ipſa dicta paucis exponere deſidero verbis. Ego vbi vnum Deum memini, C ad vnitam deitatem Patris, & Filij, & ſancti Spiritus declaraui. Item omnipotentem Deum ad omnipotẽtem ſubſtantiam Trinitatis propalaui. Item ſolum Deum, ad ſolius naturæ ſupraſcriptæ Trinitatis indicaui. Identidem vnum verum Deum, ad vnam veram naturam diuinitatis Patris, & Filij, & ſancti Spiritus hæc dicta retuli. Aut in quo ſummum Deum, aut ſummitatem Dei Patris, & Filij, & ſancti Spiritus adſignaui. Siue vnum bonum Deum ad vnam bonitatem naturæ Trinitatis demonſtraui & vnum Deum ad vnitam dominationem deitatis reuelaui. Seu in quo indiuiſam Trinitatem memoratus ſum, ad vnam ſubſtantiam plenitudinis eorum hæc præfatus ſum. Et hæc omnia quæ ſuperius ſingula indicaui, ad indiuiſam deitatis ſempiternitatem Patris, & Filij, & ſancti Spiritus manifeſtaui. D Ac per hoc de vnito nomine deitatis, multifariè quamuis ſit dictum per ſingulas perſonas, quod retuleris in Patre, hoc ipſum & confitearis neceſſe eſt vniter eſſe vt in Filio, ſic & in ſancto Spiritu.

Idcirco qui legis, conteſtor ego hodie tibi cælũ, & terram, per hanc ſcripturæ meæ fidei catholicæ confeſſionem: Quod ſi non ex toto corde eã fueris proſecutus, aut in faſtidiũ animi cõtemnendam ac detrectãdam habere putaueris, eris tu ipſe reus in die iudicij, cum huius ſcripturæ chirographũ ante tribunal Chriſti in teſtimonium tibi fuerit recitatum, aut ſi in maledictionis via Hæreticorũ, quod non opto, inuentus fueris examini ſinciatus. Quæ ergo vtrã te caueantur, ideò inferius tibi recitabuntur. Hæc eſt, inquam, fugienda atque præcauenda via

Sermone ſuo obuertit ad lectorem.

via tenebrarum, in qua tot genera ſerpentium lobricos habent anfractus, aduerſus quos oportuit nos ſcutum fidei per nomina vera perſonarum cõfitentes erigere, vt ſecundùm ipſam authoritatem eos diuinitùs iaculemur, vnde tot & talia ſont ferramenta ſpiritualia, quot & vulnera reſecanda: ac per hoc non fuit diſſimulanda cauſa mortifera, quoniam nõ poterant ea prius per fomenta blandiente medicina curari, ne intrinſecus in peius ſerperet cancer. Nã ſi velint ſeueritatis prios ferramẽta recipere, facilè poterant ad medelam ſalutis peruenire: Sed quoniam adhæſit in illis radix zizaniæ, germinans in felle amaritudinis, propterea diffidũt introire in viã confeſſionis, quia hæc via lucis ſcãdalum eſt illis. Vnde oportet oos oſtẽdere eis, quos edant viæ ſuæ fructus maledictionis omoiũ male credentium, ſicut ſcriptum eſt: Maledictus omnis, qoi non obaudierit verba libri huius, vt faciat ea in corde ſuo. Maledictus qui Patris & filij, & ſancti ſpiritus vnitam ſempiternam ſubſtantiam eſſe non confitetur. Maledictus, qui ſecundom tres perſonas, tres diuerſas ſubſtantias eſſe confitetur. Maledictus, qui tria principia in hac eorũ vnitate ſempiterna deitatis eſſe confitetur. Maledictos, qui ſolum verum Deum Patrem, & vnigenitum verum filium, & vnicũ verum Deum ſpiritum ſanctum nõ confitetot. Maledictus, qui vnitum nomen ſecundùm deitatem, Trinitatis eſſe non confitetur. Maledictus, qui conuertibilem diuinitatem filij Dei, id eſt, verbum Dei, ſic in carnem tranſlatum vel mutatum profitetur, vt hoc modo deſinerit aut amiſerit, quod iam pridẽ ante aſſumptionem hominis fuerit, præſertim cum talis in homine præſenti tẽpore fuerit, & ſit, qualem ſe ſemper ante aſſumptionem hominis vnà cum patre fuiſſe conſcius erit fiat, fiat. Maledictus, qui indiuiſam deitatem Patris, & filij, & ſancti ſpiritus nõ confitetur. Maledictus, qui propter tria nomina perſonarum tres deos, aut tres ſubſtantias, aut tres omnipotentes confitetur. Maledictus, qui ſecundùm ſingulas perſonas tria nomina tãtum diſtincta Patris, & filij, & ſancti ſpiritus non cõfitetur. Maledictus, qoi vnã perſonam confitetur. Maledictus, qui quem filium dicit hunc eundem & patrem confuſè deſignat. Maledictus, qui patrem natum, aut incarnatum, aut paſſum eſſe confitetur. Maledictus, qui inenarrabiliter Filium verè genitum de ſubſtantia Patris eſſe non confitetur. Maledictus, qui hanc natiuitatem factam, aut creatam vel conditam eſſe confitetur. Maledictus, qui verum Filium Dei ex voluntate tantum dicit eſſe, & non potius de natiuitate. Maledictus, qui dicit, erat tempus quando non erat filius. Maledictus, qui hanc Dei natiuitatem ex nullis extantibus phantaſma eſſe confitetur, quod Græci ἐξ οὐκ ὄντων appellant. Maledictus, qui diuinitatem Filij Dei dicit initium habere de tempore, ortũ ex nihilo, nomen quaſi adoptionis acceſſiſſe nuper ex altero. Maledictus, qui vnum de vno, filium de Patre verè natum non confitetor. Maledictus, qui impaſſibiliter Filium natum de Patre non confitetur. Maledictus, qui dicit, fuit aliquando Pater ſine filio. Maledictus, qui nõ confitetur, ante omne omnino principiũ, vel initium ſemper fuiſſe filiũ cum Patre. Maledictus, qui immortalẽ diuinitatem Filij Dei eſſe non confitetur. Maledictus, qui de ſempiterno filio Dei dicit: nõ erat antequã de Maria naſceretur. Maledictus, qui vnitam deitatem Patris, & filij, & ſancti Spiritos, ex charitate concordiæ tan-

Maledictiones.

A tum eſſe profitetur, & non magis per hanc ipſam vnitã diuinitatem. Maledictus, qui vnitã deitatem in tres has perſonas eſſe non cõfitetur. Maledictus, qui aduerſus vigorem & cenſurã diuinæ ſcripturæ hunc verum Deũ ſpiritum paracletum Patrẽ, aut filium, vel certè factoram vſurpat debere confiteri. Maledictus, qui filium Dei, Deum verum & hominem verum de Maria virgine nuper aſſumpſiſſe pro noſtra ſalute non confitetur. Maledictus, qui filiũ Dei hominem tantummodo ſolitariũ vel purum tantummodo confitetur. Maledictus, qui Deũ Dei filium ſempiternum de aſſumptione hominis nuper hoc principium habere aſſignat. Maledictus, qoi deitatem eios paſſam eſſe confitetur. Maledictus, qui incomparabilem deitatẽ Trinitatis propriè ad hominis lineamenta eſſe confitetur, B dum ſcriptum inueniamus, quia non ſit illi ſimilis quiſquã Deus in cælo ſurſum, neque in terra deorſum. Væ vobis, qui primam fidem baptiſmi cælitùs inſtitutam irritam facitis, & inſtrumenta libertatis ſemel conceſſa per iterationem infirmatis. Væ vobis, qui lapſis pœnitentibus veniam tribuendã eſſe non creditis. Væ vobis, qui Patris, & Filij, & ſancti Spiritus vnam perſonam defenditis, & non tres, ſecũdum ipſa nomina veritatis. Væ vobis, qui filium Dei de Maria virgine nihil aſſumpſiſſe creditis. Væ vobis, qui filium Dei mediatorẽ Dei & hominum non cõfitemini: Fiat, fiat. Væ vobis, qui falſos Prophetas, aut falſos Apoſtolos in authoritatem accipitis. Vę vobis, qui grauia peccata dimittitis & aduerſus authoritatem Apoſtolorum nuptias ſecundas dãnatis. Væ vobis, qui peccatum aut mortem Dominum feciſſe aſcribitis. Væ vobis, qui hunc C mundum à ſemetipſo ſemper coæternũ Deo fuiſſe aſcribitis, vt à Deo factũ eſſe negetis. Væ vobis, qui mũdum ex aliqua ſubiacenti materia factũ eſſe defenditis. Væ vobis, qui non per hunc factorẽ Deum Patrem, & filium, & ſanctũ ſpiritum cuncta quæ in cælis ſunt & in terra, id eſt, viſibilia & inuiſibilia facta eſſe creditis. IDENTIDEM. Hic contra diuerſa mortifera venena draconum & aſpidum eſt noſtra congreſſio. Si quis confitetur Angelum apoſtaticũ in natura qua factus eſt, non à Deo factum fuiſſe, ſed à ſe eſſe, vt det illi ſempiternũ cum Deo principium, aoathema illi. Si quis confitetur Angelum apoſtaticum in mala natora à Deo factũ fuiſſe, & non dixerit eum à ſemetipſo voluntate ſua malum concepiſſe, anathema illi. Si quis confitetur Angelum Satanæ mundũ feciſſe, quod abſit, & non iodicauerit omne peccatũ per ipſum adinuentum fuiſ- D ſe, anathema illi. Si quis confitetur, quod Deus animam hominis tantum fecerit, & Satanas ei corpus plaſmauerit, quod abſit, anathema illi. Si quis coofitetur animas hominũ in reuolutionem rurſus in mundo, aut io hominibus, aut in pecudibus, aut in ſerpentibos reuerti, anathema illi. Si quis confitetur hominem in anima tãtum in diem iudicij reſurgere, & non cum corpore, quemadmodũ Deus illum fecit, anathema illi. Si qois confitetur filium Dei quaſi phantaſma, ſic in homine viſum fuiſſe, anathema illi. Si quis confitetur verum hominem, quem aſſumpſit, non verè manducaſſe, aut bibiſſe, aut lachrymatum fuiſſe, & ſanguinem ſudaſſe, & paſſum fuiſſe, & reſurrexiſſe, & in cælis ad dexteram Patris conſediſſe, anathema illi. Si quis confitetur filium Dei, ſicut aquam per fiſtulam, ſic per corp⁹ Mariæ tranſitũ feciſſe, vt nihil de ea aſſumpſiſſe affirmet, anathema illi. Si quis cõfitetur animas

Anathema.

hominum de propria ſubſtantia Dei eſſe, quod abſit, vt nec factas eas à Deo affirmet, & quod ſubſtantiam ſuam facere quis poteſt, anathema illi. Si quis cõfitetur animas hominum ſemper cum Deo fuiſſe, vt æternas eas aſſignet, & nec factas nec fieri eas poſſe dicat dum ſcriptum ſit: Qui fecit quod eſt à foris, fecit & id quod eſt intus, anathema illi. Si quis nooum & vetus teſtamentum blaſphemat, anathema illi. Si quis Sanctos Patriarchas, aut Prophetas, aut Apoſtolos, aot Martyres blaſphemat, anathema illi. Si quis ſolem aut lunam, vel huiuſmodi factnram adorat, anathema illi. Si quis præter vnum Deum verum, id eſt, Patrem, & Filium, & Sanctum Spiritum, alterum Deum, dum non ſit omnino alter Deus, adorandum crediderit, anathema illi. Si quis de inuiſa immutabiliq́ue plenitudine ſempiternæ diuinitatis dicit, mutabilis & conoertibilis eſt natura filij, vt hoc modo deſierit B eſſe, quod iampridem fuerat, anathema illi. Dum dicitur mihi, quod multifariè à Patrib' in cõſpicabili materia viſus fuerit, ignoras in præfiguratione operis aſſumpti hominis, ſiue futuri iudicij hæc cũcta in eo præoſtenſa fuiſſe, & non ſanè iouiſibilis pura deitas, ſicut cautum eſt: hæc omnia in figura facta ſunt noſtri: ſin verò, reſponde mihi quia in Angelo viſus eſt, nunquid diuinitas eius propriè

A Angelica eſt: Aut quia io certamine colluctanris ſicut homo palpatus, vel viſus eſt, ounquid natura Dei quaſi natura hominis palpabilis aut viſibilis eſt? Aut quia in rubo vt ignis viſus eſt, nũquid ſubſtantia eius talis eſt? Aut quia frequenter io variis ſpeciebus viſus eſt, nunquid ſic & diuerſas, permixtas, ſiue concretas naturas in ſemetipſo continet? dum vnita deitas indiſcreta ſit, inuiſibiliſq́oe eios maieſtas. Itaque intellige cum io Aogelo viſus eſt, ouncios Patris præoſtenſus eſt. Siue in homine, quia in Maria Virgine nuper natus eſt, vel in igoe vtique, quia iodicium ex eo futorum eſt, dũ ſcriptum ſit, quia magni conſilij Angelus ſit. Et in homine mediator Emanuel oatus ſit, & in igne, quaſi conflator auri & argenti, vt cordium ioſtorũ probator ſit. Quanquam & in his ſpeciebos aſſumptis quomodo voluit, viſus ſit, tamen in deitate idem B ipſe inuiſibilis eſt, qualis ſemper apud Patrem fuit & eſt. Proculdubio hæc cuncta tunc Deus in figuram hominis operabatur, quia opus futuri in eo iã præoſtendebatur, quod ipſe abſoluit dicens: Si mihi nõ creditis, vel operib' credite, quia ego in Patre & Pater in me eſt. Nónne mirabilia Deus preſens operabatur, & opera ſua per hominem facta agnoſcebantur?

Filium quando viſum eſt ſub forma Angeli, hominis, ignis, quid.

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRINI DE PROFESSIONE REGVLÆ CATHOLICÆ CVM

increpatione hæretica, ad Theophilum. Lib. vij.

PROPTER quod impenſiſſimè obſecro tuam ſublimitatis gloriam, vt elonges à ſenſibus noſtris hæc eradicanda atque comburenda ſemina zizaniæ, & quantum diſtat oriẽs ab occaſu, tantum recedat à cordib' noſtris hæc in ſuperiori libro præſcripta à nobis adulterina hæreticorum confeſſio: vnde puto hic iam oullam ignorantiæ ſuiſſe derelictam excuſationem inter viam lucis, & viam tenebrarum. Ergo vbiubi placet quiſquis es proficiſcere. Sanè non ſumus æmuli in Sacramento diuino celando, ſed magis hortamur, vt in via benedictionis vniter ingredientes inueniamur. Vnde prius nobis maxima cura fuit docendi de tam admirabili regaliq́ue decreto, in quo omnibus gentibus præmium vitæ æternæ

Mat. 28 promittitur, dicente Domino: *Euntes Baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*, verè ego in hoc ſatis admiror, & in ſtupore mentis diutius intentus collaudo tãtam ſacratiſſimæ Trinitatis gloriam in duodecim penitùs verbis diſtinctionum breuiter ſuiſſe expoſitam. Verè in hoc edicto vnitum deitatis nomẽ Patris & Filij, & Spiritus ſancti ante præmiſſum eſt. Verè in hoc ſacratiſſima Trinitatis nomina in perſonis tantum diſtincta ſunt. Verè nec lex, nec Prophetæ tam abſolutè hoc arcanum miſterium reuelauerunt. Verè ſuper omnem cuſtodiendam diuinitùs diſpoſitio-

C nẽ hnc maximè cuſtodiẽdum eſt. Verè ſuper hoc nõ eſt quod addi, & ab hoc nõ eſt quod minui. Verè in hoc donum baptiſmi præceptum addere vel minuere blaſphemũ eſt. Hær. Si hæc ſic ſe habent, vt de regula ſcripturarũ mihi declares impenſiſſimè obſecro. Ath. Scito prius in hac ſcripturæ ſentẽtia argumentum fidei eſſe expoſitum, cũ increpatiooe nocturni ſuperſeminantis zizaniã. O plena præſtigiis obſeſſa mens Hæreticorum à diabolo: quot in nomine Patris, & filij, & ſancti ſpiritus baptizas, & vnitam deitatẽ blaſphemas? cur nomina tantũ Patris, & filij, & ſpiritus confiteris & vnitatis nomen abnegas? Quur indicatur vnitas, ſi in Patre, & filio, & ſancto ſpiritu nõ eſt vna atque eadem ipſa æqualis plenitudo diuinitatis? Quur ad noſtrũ intellectum Pater ſignificat de vnigenito filio ſuo: ex vtero ante luciferũ genui te, ſi vos eum facturam eſſe

Regula ſcripturarum.

D teſtamini? Quor vnus in vno eſt, ſi diuiſa natura eſt? Quur *ego & Pater vnum ſumus*, ſi nõ eſt in his vna virtus ſapientiæ & diuinitatis? Quur *omnia mea tua ſunt, & tua mea ſunt*, ſi non eſt in his vna deitas, ſiue vna operatio facturæ? Quur verum Patrem blaſphematis, cum filium eius verũ creaturæ ſuæ comparatis? Quur ipſe clamat: *Ego in Patre: & pater in me*, ſi diuerſa vel exciſa in his natura eſt? cur *qui me vidit, vidit & Patrem meum*, indicat, ſi ooo eſt in his vna inuiſibilis imago naturæ veritatis? Quor legitis: *Seruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis*, ſi eum de ipſa vnita deitate patris, & filij eſſe non accipitis? Mat. 8. Ioã. 14. Ioã. 14.

Quur

Quur legitis vas electionis dixiſſe: *Omnes vnum Spiritum potauimus*, ſi eum vos de vnita vera natura diſcernitis? Cur hic aduocat⁹ Spiritus veritatis à Deo patre proceſſit & venit, ſi vos eum in alta ſubſtantia eſſe aſſeritis? Cur hoc vnitũ nomen diuinitatis celebrari, & honorificari inuenitur in gentibus, ſi in ipſo nomine trinitatis baptiſmum vniter nõ celebratur diuinitatis? Cur, Tres vnum ſunt, Ioãnem Euangeliſtam dixiſſe legitis, ſi diuerſas naturas in perſonis eſſe accipitis? Cur vnum donum baptiſmi ſecundùm ſtylum ſcripturæ eſſe dicitis, ſi diſcrepantes naturas in Patre, & filio, & Sancto Spiritu eſſe præſcribitis? Cur ſecundùm traditionem baptiſmum celebraris, & in confeſſione vnitum ſempiternum nomen Trinitatis blaſphematis? Hypocritæ, quomodo accipitis: & Spiritu qui naſcetur, Spiritus eſt, ſi & Spiritus paracletus Deus eſſe negatur? Hypocritæ, quomodo in Spiritu adorare oportet, ſi Deus Spiritus eſſe negatur? Hypocritæ, quónam modo ſuſcipitis: Hæc omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens vnicuique ſicut volt, ſi eum de vnita deitatis operatione ſecernitis? Hypocritæ, quomodo accipitis dictũ fuiſſe: Idem Spiritus, idem Dominus, idem & Deus: ſi eum vos verum Deum de vera vnita natura in omnibus mirabilia operantem non ſuſcipitis? Hypocritæ, per quem ſubminiſtratur ſermo ſapiẽtiæ, ſiue Verbum ſcientiæ, ſiue fides, ſiue gratia ſanitatum, ſeu operatio virtutum, ſeu prophetia, ſeu ſeparatio Spirituũ, niſi quoniam de vnita plenitudine eſt? Hypocritæ, diſcite vnam eſſe operationem Patris, & filij, & Sancti ſpiritus, dum opera quæ operatur Pater ipſa opera vniter demonſtrentur eſſe & filij, ſic & Sancti ſpiritus. Ita & filius quod operator, hæc ipſa opera reparantur ad Patrem, ad principalem Spiritum hæc ipſa opera vniter declarentur eſſe & Patris, & Filij. Vides vnitam eſſe eorundem operationem in vna natura deitatis? Hær. Rogo, vt hæc dicta de authoritate adhuc ſcripturarum mihi ediſſeras. Ath. Quæſo iam quoties tibi indicatum eſt:
Mat. 28. *Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris & filij, & Sancti ſpiritus*? Aut ſi hæc contradicenda exiſtimas, eò quod in vnum donum baptiſmi operationes nomine deitatis vniter in Trinitate non continẽtur, cur tu hoc nomine deitatis ſublato, Patris, & filij, & Sancti ſpiritus, baptizaadicendo: Baptizo te in Patre, & in filio, & Sancto ſpiritu, & non in vno nomine? Vt hoc modo artificiosè vnitum nomen eorum tacitè in deitate non nominare, vel abnegare, ſed & nomina in perſonis tantummodo eorum velis aſſignare: Quia ſi ſic erat celebrandum baptiſma, obtinuerat Arianorum aſſertio, qui ſic ſentiunt, vt vbi nomina in perſonis indicant, ibi ſimul in ipſis nominib⁹, & ſingulas vel diuerſas ſubſtantias eſſe pronuncient, vt vnitatem in concordia tantum charitatis eſſe aſſignent, & non potius in vnita plenitudine diuinitatis. Et quid amplius ad hæc vnitatis Dei Patris nomen & filij, & Sancti ſpiritus, quaſi adoptiuũ nuper acceſſiſſe profiteãtur, vt hoc nomen videatur eſſe ex nihilo, aut ex altero vel de tempore: quod abſit. Nam verum nomen deitatis vbi nominant, ad vnam tantummodo perſonam Patris hæc dicendo aſſcribunt, vt veram vnitatem diuinitatis diuidant, qui vbi nomina potius in perſonis deberent diſcernere, ibi ſimul cum ipſis nominibus & tres naturas diuerſas diſtinguunt: quod abſit à nobis, ne iſtam blaſphemiam admittamus, cum vnum nomen dei-

A tatis in Trinitate vniter dictum accipiamus, per quod & remiſſa peccatorum baptiſmo operante in nos ſuſpicimus, nomina verò tantummodo in perſonis perfectè diſtinguamus. Rogo, vbi vinculum fidei inuenitur apud eos, ſi ſubſtantiæ vnitatis nomẽ in Trinitate non tenetur? Rogo quemadmodum ſingulis perſonis in ſingulas vel diuerſas plenitudines eſſe aſſcribitis, dum vnita natura ſit in hac ipſa plenitudine diuinæ Trinitatis? Rogo, quomodo tres vnum ſunt, ſi diuerſa in vtriſque eſt natura diuinitatis? Rogo quemadmodum ſeptiformem hunc Spiritum ſapientiæ, & intellectus, Spiritum conſilij, & virtutis, Spiritum ſcientiæ, & pietatis, Spiritum timoris Domini conſequi mẽrentur: quem de vnita plenitudine diuinitatis conſiſtere non confitentur? Rogo, non legiſtis Apoſto-
B lum Petrum claues regni cælorum habentẽ, Ana- Act. 5.
niæ dixiſſe, *Quare ſatanas impleuit cor tuum ad mentiendum Spiritui ſancto?* Et ſic proſecutus eſt: *Non es hominibus mentitus, ſed Deo*, ſi vos eum Deum verum eſſe negatis? Rogo, ſi Deus non erat, vt dicitis, hic paracletus Spiritus, cur ſibi tantam authoritatem
præſumebat ad diſcipulos, dicens: *Segregate mihi* Act. 13.
Paulum, & Barnabam, quos elegi in opus miniſterij, in quo aſſumpſi eos? Vides quia Deus eſt qui ſegregauit, & qui elegit in opus miniſterij, in quo & aſſumpſit eos. Rogo, quemadmodum hæc vnita plenitudo diuinæ Trinitatis à vobis diuiditur, cum vnus in vno, aut certè vnus in vtriſque conſiſtere inter ſe declarentur? Rogo, vbi vna fides eſſe oſtenditur, ſi ſempiterna Trinitas apud eos vniter eſſe non accipitur? Cur legitis, *ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo*, ſi vnitatis nomen in deitate Trinitatis diuiditis, & vni-
C tam & operationem eorum in factura eſſe negatis? Rogo non legiſtis Apoſtolum dixiſſe: *Ex Deo coram Deo, in Chriſto loquimur*, id eſt, ex Deo Patre, & coram Deo Sancto ſpiritu, in Chriſto filio Dei teſtimoniũ prædicamus? Cur legitis hiſtoriographum Moſem indicaſſe, & dixit Deus, & fecit Deus & benedixit Deus, ſi hoc vnito nomine diuinitatis vniter operatum fuiſſe non accipitis? Hær. Itaque quemadmodum multifariè vnitum nomen Trinitatis mihi palàm feciſti: ſi ergo & omnia vniter ſic hi fecerunt, hæc dicta de autoritate iure confirmes poſtulo. Atha. Audi hunc vnum de multis pertinens exemplum. Memento poſt hanc tantam ſatisfactionem hucuſque erit finis ſermo dicentis. Si tamen adhuc nihil te commouet de his quæ ſuperius ſecundùm ſcripturæ rectiſſimæ lineam ad ordinem tibi diligenter expoſui, optime
D Theophile, vt cognoſcas horum verborum, de quibus iam ſuperius eruditus es, veritatem: Ait
Pſalmographus, imò præſagus Spiritus per Pſal- Pſal. 32.
mographum: *Verbo Domini cæli firmati ſunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Vtique Verbum filium declarauit: Dominum autem Patrem eius indicauit, & Spiritum oris eius, Spiritum principalem eſſe demonſtrauit. Vides quàm breuiter per ſingulas ſignificationes in perſonis ineſſe diſtinxit, id eſt, Verbum & Dominum, & Spiritum, & vnitam operationem in his eſſe oſtendit. Nam ſi te adhuc ambiguitas tenet, eadem ipſa repeto. Vbi ait: verbum Domini, non ſonum vocis in conſubſtantiuum eſſe accipias, quem ſi validus quis emiſerit, ſolet reſonare echo: cuius tantum in phantaſia auditus eſt reſonantis, ſed factum nullius. Sanè de hoc verbo Domini noſtri patris, qui eſt ſalus noſtra, ſicut vbique diuinæ ſcripturæ

teſtantur, Filius Dei Deus eſt ſubſtantiuus, per quē omnia facta ſunt. Ergo quia dixit: Verbo Domini cæli firmati ſunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum, cognoſce hoc verbum ſubſtantiuum non aliunde, quàm de Patre propriè natum fuiſſe, ſed & Spiritu oris eius, cum Spiritum dixit, qui de ſe A ipſa vnita ſubſtantia proceſſit, ſicut cautum inuenimus. Non ex alia natura, quàm de ipſa, ac per hoc vnita eſt Patris, Filij, ac Sancti ſpiritus ſubſtantia, quam Græci dicunt ὁμοούσιον. Sed & vnita eſt eiuſdem Trinitatis operatio in factura.

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI SVCCINTA DIVINÆ SCRIPTVRÆ VETERIS AC NOVI

inſtrumenti, Synopſis, id eſt obſeruatio: interprete VVolfgango Muſculo.

OMNIS noſtra qui Chriſtiani ſumus Scriptura diuinitùs inſpirata eſt. Libros habet non infinitos ſed finitos, ac certo canone comprehenſos. Et veteris quidem inſtrumenti ſunt iſti.

Geneſis, Cuius initium eſt: *In principio fecit Deus cælum & terram.*

Exodus, Cuius initium eſt: *Hæc ſunt nomina filiorum Iſrael eorum qui Ægyptum ingreſsi ſunt.*

Leuiticus, Cuius principium eſt: *Et vocauit Dominus Moſem, & loquutus eſt illi in tabernaculo teſtimonij.*

Numeri, Cuius initium eſt: *Et locutus eſt Dominus ad Moſem in ſolitudine Sina, in tabernaculo teſtimonij.*

Deuteronomium, Cuius initium eſt: *Iſti ſunt ſermones, quos loquutus eſt Moſes ad omnem Iſraelem trans Iordanem, in ſolitudine ad occaſum prope mare rubrum.*

Ieſus filius Naue, Cuius initium eſt: *Et factum eſt poſt mortem ſerui Domini, dixit Dominus ad Ieſu Filium Naue famulum Moſi, dicens.* C

Iudices, Cuius initium eſt: *Et factum eſt poſt mortem Ieſu, & interrogarunt filij Iſrael in Domino.*

Ruth, Cuius initium eſt: *Et factū eſt, cum iudicarent iudices, facta eſt fames in terra.*

Regum primus & ſecundus, in vnum computātur volumen, & primi quidem initium eſt: *Et homo erat ex Ramathaim Sipha, de monte Ephraim, & nomen illi Elcana, filius Ieremeel, filij Heli.* Secundi verò initium eſt: *Et factum eſt poſt mortem Saulis, & Dauid percuſſo Amalech, reuerſus eſt.*

Regum tertius & quartus, & ipſi pro vno connumerantur volumine. Et tertij quidem initiū eſt: *Et rex Dauid factus ſenior, ætate iam grandis erat. Et operuerunt eum veſtibus, nec tamen calefiebat.* D Quarti verò principium eſt: *Et præuaricatus eſt Moab aduerſus Iſraelem, poſt mortem Achab.* Paralipomenon, prior & poſterior, pro vno libro computantur. Et prioris quidem initium eſt, *Adam, Seth, Enos, Cainam, Malaleel, Iared, Enoch, Mathuſala, Lamech, Noe.*

Atqui hoc eſt 35. caput poſterioris Paralipomenon.

Poſterioris verò, *Et confirmatus eſt Salomon filius Dauidis, in regno ſuo. Et Dominus Deus ipſius cum ipſo, & magnificauit eum ad ſublime vſque.*

Eſdras prior & poſterior, vno comprehendūtur volumine. Et prioris quidem initium eſt: *Et obtulit Ioſias paſcha in Ieruſalem Domino ſuo, quartadecima die menſis primi:* poſterioris verò, *Et in primo anno Cyri* B *regis Perſarum, vt adimpleretur ſermo, qui ab ore Hieremiæ proceſſerat, excitauit Dominus Spiritum Cyri regis Perſarum.*

Pſalterium Dauidicum, habens Pſalmos cli. Cuius initium eſt: *Beatus vir qui non ambulauit in conſilio impiorum.*

Parabolæ Salomonis, quarum principium eſt: *Parabolæ Salomonis filij Dauidis, qui regnauit in Iſrael, ad cognoſcendam ſapientiam & diſciplinam.*

Eeclefiaſtes eiuſdem, Cuius initium eſt: *Verba Eccleſiaſtæ filij Dauidis, regis Iſrael in Ieruſalem. Vanitas vanitatum & omnia vanitas.*

Canticum Canticorum, eiuſdem, cuius principium eſt: *Canticum Canticorum Salomonis. Oſculetur me oſculo oris ſui. Quia meliora ſunt vbera tua vino.*

Iob. Cuius principium eſt: *Homo quidam erat in regione Auſitide, nomine Iob. Et erat homo ille verax, inculpatus & pius.*

Duodecim Prophetæ, Vno volumine comprehenſi. Sunt autem iſti. Oſee primus. Cuius initium eſt: *Sermo Domini, qui factus eſt ad Oſee filium Beeri, in diebus Oziæ & Ioatham & Achaz, & Ezechiæ regum Iuda, & in diebus Ieroboam filij Ioas regis Iſrael. Principium ſermonum Domini in Oſee.*

Deinde Amos. Cuius principium eſt: *Sermones Amos, qui facti ſunt in Accarim, ex Thecua, quos vidit ſuper Ieruſalem, in diebus Oziæ regis Iuda, & in diebus Ieroboam filij Ioas regis Iſrael, biennio ante terræmotum.*

Mıchæas. Cuius principium eſt: *Et factus eſt ſermo Domini ad Michæam Morathitem, in diebus Ioatham, & Achaz & Ezechiæ regum Iuda, quem vidit ſuper Samariam & Ieruſalem.*

Ioel. Cuius initium eſt: *Sermo Domini, qui factus eſt ad Ioelem filium Bathuel. Audite hæc omnia ſenes, & auribus percipite omnes habitatores terræ.*

Abdias. Cuius principium eſt, *Viſio Abdiæ. Hæc dicit Dominus Deus ad Idumæam.*

Ionas. Cuius initium eſt: *Et factus eſt ſermo Domini ad Ionam filium Amathi, dicens: Surge & vade in Niniuem ciuitatem illam magnam.*

Naum. Cuius initium eſt: *Aſſumptio Niniue, liber viſionis Naum Helceſæi.*

Ambacum. Cuius initium eſt: *Aſſumptio, quam vidit Ambacum Propheta.*

Cum Hieronymo viſum eſt reddere aſſum.

Sophonias. Cuius initium eſt: *Sermo Domini qui factus*

phonē. Hebrais eſt omn. Poterat reddi, captura.

factus eſt ad Sophoniam filium Chuſi, filij Godoliæ, filij Amoriæ filij Ezechiæ, in diebus Ioſiæ filij Amos regis Iuda.

Aggæus. Cuius initium eſt: *In anno ſecundo Darij regis, menſe ſexto, die vna menſis, factus eſt ſermo Domini, in manu Aggæi Prophetæ, dicens.*

Zacharias Cuius initium eſt: *In octauo menſe, anno ſecundo Darij, factus eſt ſermo Domini ad Zachariã filium Barachię filii Addo Prophetam, dicens.*

Malachias. Cuius initium eſt: *Aſſumptio ſermonis Domini ad Iſrael in manu Angeli eius.*

Hi ſunt duodecim Prophetæ vno volomine cõprehenſi, ſequontur reliqui quatuor, quorum cuique proprium adnumeratur volumen. Et ſunt iſti.

Eſaias. Cuius initium eſt: *Viſio quam vidit Eſaias filius Amos quam vidit aduerſus Iudæam, & aduerſus Hierusalem, in regno Oziæ & Ioatham, & Achaz, & Ezechiæ, qui regnarunt in Iudæa. Audi cælum, & auribus percipe terra, quoniam Dominus loquutus eſt.*

Hieremias, Cuios initium eſt: *Verbum Dei, quod factum eſt ad Hieremiam filium ChelKiæ. Qui erat ex Sacerdotibus.*

Ezechiel, cuios principium eſt: *Et factum eſt in anno triceſimo, menſe quarto, & ego eram in medio captiuitatis ad flumen Chobar, & aperti ſunt cæli: & vidi viſiones Dei.*

Daniel, cuius exordium eſt: *Et erat vir habitans in Babylone, & nomen illi Ioakim, & accepit vxorem nomine Suſannam filiam ChelKiæ, pulchram valde, ac timentem Dominum.*

Sunt itaque Canonici veteris inſtrumenti libri vigintiduo, literis Hebraicis numero pares. Totidem enim apud Hebræos ſunt literarum elementa, præter iſtos autem ſunt adhuc alij eiuſdem veteris inſtrumenti libri nõ canooici, qui catechumenis tantùm leguntur.

Sapientia Salomonis, cuius exordium eſt: *Diligite iuſtitiam, qui iudicatis terram.*

Sapientia Ieſu filij Sirach, cuius initium eſt: *Omnis ſapientia à Domino eſt, & cum ipſo eſt in ſæculum.*

Eſther, cuius initium eſt: *Anno ſecundo, regnante Artaxerxe Magno, vna die menſis Niſan, ſomnium vidit Mardochæus filius Iairi filij Semei, filij Kiſai, ex tribu Beniamin.*

Iudith, coius principium eſt: *Anno duodecimo regni Nabuchodonoſor, qui in Aſſyria regnauit, in Niniue ciuitate magna, in diebus Arphaxad, qui Medis imperauit in Ecbatanis.*

Tobiæ, cuius exordium eſt: *Liber ſermonum Tobit, filij Tobiel, filij Annaniel, filij Aduel, filij Gabael, ex ſemine Aſiel de tribu Nephtalim: qui in captiuitate fuit, in diebus Enne maſſari regis Aſſyriorum.*

Iſti ſunt libri Veteris inſtrumenti non canonici. Quidam verò ex veteribus, apud Hebræos pro canonicis reputari dixerunt, librom Eſther, & hiſtoriam Rnth, quam cum hiſtoriis Iudicum vno libro comprehendi: Eſther verò ad aliud quoddam volumen Canonicum pertinere: atque ita numerum xxij. Caoonicorum librorom, apud illos compleri volunt.

Et tot quidem ſunt & eiuſmodi cum in canone, tum extra canonem Veteris inſtrumenti libri.

Noui verò, determinati & canonici ſunt iſti.

Secundùm Mathæũ, cuius initiom eſt: *Liber generationis Ieſu Chriſti, filii Abraham.*

Secundùm Marcom: cuius initiom eſt: *Principium Euangelij Ieſu Chriſti, filij Dei: ſicut ſcriptum eſt in Eſaia Propheta.*

A Secundùm Lucam, cuius initium eſt: *Quoniã multi conati ſunt contexere narrationem de iis rebus, quæ certiſſimæ ſunt inter nos fidei.*

Secũdùm Ioannem: cuius principiom eſt: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum.*

Acta Apoſtolorum: quorum principium eſt: *Primum quidem ſermonem feci de omnibus ô Theophile, quæ cepit Ieſus cum facere tum docere.*

Catholicæ Epiſtolæ Apoſtolorum, omnes numero ſeptem, vno comprehenſæ volumine.

Iacobi voa: cuius principium eſt: *Iacobus Dei ac Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruus duodecim tribubus, quæ ſunt in diſperſione, Salutem.*

Petri duæ: & prioris quidem initium eſt: *Petrus Apoſtolus Ieſu Chriſti ſparſim incolentibus Pontum, Galatiam, Cappadociam, &c.* B Poſterioris verò: *Symeon Petrus & Apoſtolus Ieſu Chriſti, his qui æquè precioſam fidem nobiſcum ſortiti ſunt, &c.*

Ioannis tres, & primæ quidem initium eſt: *Quod erat ab initio, quod audiuimus, quod oculis noſtris vidimus, &c.* Secundæ verò: *Senior electæ Dominæ, & filiis ipſius, quos ego diligo in veritate.*

Tertiæ: *Senior Gaio dilecto, quem ego diligo, &c.*

Iudæ vna: cuius initium eſt: *Iudas Ieſu Chriſti ſeruus frater verò Iacobi, dilectis in Deo patre, & Ieſu Chriſto, ſeruatis, vocatis, &c.*

Pauli Apoſtoli Epiſtolæ quatuordecim, in vnum redactæ volumen.

Prima ad Romanos: coius principium eſt: *Paulus ſeruus Ieſu Chriſti, vocatus Apoſtolus, ſegregatus in Euangelium Dei.*

Ad Corinthios duæ: prioris initium eſt: *Paulus* C *vocatus Apoſtolus Ieſu Chriſti, per voluntatem Dei.*

Poſterioris principium eſt: *Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti, per voluntatem Dei, & Timotheus frater, Eccleſiæ Dei quæ eſt in Corintho.*

Quarta ad Galatas, cuins principium eſt: *Paulus Apoſt. non ab hominibus, neque per hominem.*

Quinta ad Ephesios, cuius initium eſt: *Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem Dei, ſanctis qui ſunt Epheſi, & fidelibus in Chriſto Ieſu.*

Sexta ad Philippenſes: cuius exordium eſt: *Paulus & Timotheus ſerui Ieſu Chriſti omnibus ſanctis qui ſunt Philippis, cum Epiſcopis & Diaconis.*

Septima ad Coloſſenſes: cuins exordium eſt: *Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti, per voluntatem Dei, & Timotheus frater, his qui ſunt Coloſsis, ſanctis ac fidelibus fratribus in Chriſto.*

Octaoa, prior ad Theſſalon. cuius initiũ eſt: *Paulus* D *& Siluanus & Timotheus, Eccleſiæ Theſſalonicenſium, in Deo Patre, & Domino Ieſu Chriſto.*

Nona, poſterior ad Theſſalon. cuius initiom eſt: *Paulus & Siluanus & Timotheus, Eccleſiæ Theſſalonicenſium, &c.*

Decima ad Hebræos: cuios exordium eſt: *Multifariàm & multis modis, olim Deus loquutus patribus per Prophetas, nouiſſimè extremis diebus loquutus eſt nobis in filio.*

Vndecima ad Timotheũ prior: cuius initiom eſt: *Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti, ſecundum præceptum Dei ſeruatoris noſtri, & Ieſu Chriſti, qui eſt ſpes noſtra, Timotheo germano filio in fide.*

Duodecima ad Timotheũ poſterior: cuius principium eſt: *Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti, per voluntatem Dei, iuxta promiſſionem vitæ, eius quæ eſt in Chriſto Ieſu: Timotheo dilecto filio.*

Tertiadecima ad Titum, cuius initium eſt, *Paulus*

ſeruus Dei: Apoſtolus vero Ieſu Chriſti, ſecundum fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis, eius quæ eſt ſecundum pietatem, in ſpe vitæ æternæ.

Quattadecima ad Philemonem, cuius exordiom eſt, *Paulus vinctus Ieſu Chriſti, & Timotheus frater, Philemoni dilecto & cooperario noſtro.*

Eſt præterea & Apocalypſis Ioannis Theologi, à Priſcis Sanctis, & ſpiritu Dei imbutis patribus, velut quæ illius ſit, accepta & approbata: cuius principium eſt: *Apocalypſis Ieſu Chriſti quam dedit illi Deus, vt oſtendat ſeruis ſuis quæ oporteat fieri citò, & ſignificauit per Angelum ſuum, quem miſit ſeruo ſuo Ioanni.*

Hi ſunt & tot Noui inſtrumenti libri, Canonici, & fidei noſtræ veluti primitiæ quædam, vel certæ ancoræ, & ſubſtentacula, vt pote, ab ipſis Apoſtolis Chriſti, qui & cum illo conuerſati, & ab eo inſtructi ſunt, conſcripti & expoſiti. Quanquam poſt ea ad iſtorum normam & conſonantiam, & alij innumeri ſunt à magnis, ſapientiſſimis, & diuino Spiritu repletis patribus, tẽporum ſocceſſu, ad præmiſſorum teſtimonium & illuſtrationem elaborati, de quibus ounc nobis non eſt ſermo, cum ſint admodum multi & infiniti, ſimulq́ue omnes eiuſdem normæ à veteribos dependentes, illóſque & exponentes & declatantes. In iſtis itaque, ſicut dictum eſt, comprehenſi ſunt omnes eum Veteris tum noui inſtrumenti libri quos modicè, quod ad numerum attinet, iam perſtrinximus, deinceps verò diuiſim nobis teſumendi ſunt, & fuſius, à quibus ſinguli conſcripti ſunt, & vode quiſque habeat, quod ſortitus eſt nomen, quidque in ſe contineat ſummatim & compendioſè, iuxta promiſſum ordinem ſingulis ex nomino deſcriptis, exponendum eſt.

LIB. I. GENESIS.

Geneſeos liber cur ita vocetur.

Liber hic generationis, Moſis eſt, qoi ea quæ in illo cõtinentur ex iuſſu Domini loqoutus eſt & ſcripſit: vocatur autem hoc nomioe, propterea quod & vniuerſorum, cæli pariter ac terræ hominumq́ue & omnium eorum quæ viſuntur generationem, & ipſam paradiſi conſitionem complectitur. Exponit autem quomodo primo die facta ſit lux: altero firmamentum quod Deus cælum vocauit: tertio quomodo cõgregatæ ſunt aquæ, viſaque arida, & collectiones aquarum vocatæ maria, arida verò terra, terraque germinauerit herbam fœni, & omne lignum: quarto, quomodo proceſſerit ſol & luna, & vniuerſus aſtrorum chorus: quinto quomodo facta ſit, volucriũ, piſcium, & cetorum, qoæ in aquis agunt generatio: ſexto, quomodo facta ſint quadropeda, & beſtiæ, & ſerpentes, & iumenta, homóque ad imaginem & ſimilitudinem Dei formatus: ſeptimo verò, quomodo Deus ab operibus ſuis requieuerit, dieique ſeptimo benedixerit. Deinde & hoc libro commemoratur tranſgreſſio Adæ, illiuſq́ue è paradiſo eiectio. Abelis per fratrem Cain facta cædes, tranſlatio Enoch, fabricatio arcæ, diluuium temporibus Noë factum, ſtructura turris, diuiſio linguarum, diſperſio nationum, & egreſſus Abrahæ ex Chaldæa. Continet autem hic liber, & Sodomorum ſubuerſionem, & legem de circonciſione latam, & iuſiurãdum promiſſionis Dei Abrahæ factæ, & generationem Iſaac, & Iacob, & qui ex illo ſont Patriarcharum, & quod Abraham vixerit annos ceotum octoginta: Iſmahel verò ex Agar annos natus 137. mortuus ſit: præterea quomodo Ioſeph à fratribus ſit venditus in Ægyptum, calumniamq́ue à Domina ſua paſſus, & in carcerem coniectus, ac tandem totius Ægypti princeps conſtitutus. Iſti ſubiũgitur deſcenſus Iacob in Ægyptum eum filiis ſuis ac domeſticis, oumero 75. & qoomodo illic conſtitutus, benedictionémque patriarchis filiis ſuis impartitus, mortuos ſit annos natos 147. Corpúſque illios tranſlatum ac ſepulrum io Chanaan. Et quomodo Ioſeph poſt famem Ægypti annos vixerit 76. mortuúſque ſit anno ætatis ſuæ 110. poſteaquam de oſſibus ſuis mandauerat, vt & ipſa in monumentum patrum transferrentur.

Et Hebræa & Græca habent 175.

LIB. II. EXODVS.

Exodus cur ita dicatur.

Et hunc Exodi librum, Moſes, de qoo iam meminimus conſcripſit. Vocatur autem hoc nomine, propterea quòd Exodum filiorum Iſraël ex Ægypto contioet, è qua illi poſt promiſſionem Abrahæ factam anno quadringeoteſimo triceſimo, poſt incolatum verò illius duceenteſimo quinrodecimo (tot enim annos in illa exulatuot) & poſt decem plagas Pharaoni illatas, egreſſi ſunt. Nam decem haſce plagas contra illom Dominus induxit: primam, qoa fluminis vndam mutauit in ſanguinem. Alteram, qua ranas in tota Ægypto produxit. Tertiam qua Cyniſes. Quartam, qua muſcam caninam. Quintam, qua mortem iumentorum. Sextam, qua vlcera turgentia & vrentia hominibus & iumentis immiſit. Septimam, qua grandinem & ignẽ flammantem deiecit. Octauam, qua locuſtam. Nonã, qua triduanas vniuerſæ Ægypto tenebras, dempta tellure filiorum Iſraël, intulit. Decimam, qua omnes Ægypti primogenitos ab homine, vſque ad iumenta occidit. Deinde commemoratur, quomodo egreſſum populum perſequutus ſit Pharao, & Iſraël quidem ſicco pede mare rubrum bacatque illac diuiſum tranſierit: Ægyptij verò populum inſectati cum Pharaone ſuo in ipſo mari ſubmerſi ſint: comprehenditur & hoc libro, quomodo Iannes ac Mambres Ægyptiorum magi principio quidem Moſi reſtiterint, tandem verò pudefacti diſceſſerint: præterea ponitur & paſchatis ſanctio, aquæ acerbitas in dulcedinem mutata, coturnicum data copia, è cælo ſuppeditatum maona, è petra redditus vndæ liqoor, quam & tentationis & iurgij petram Moſes appellauit. Tunc & Sabbathi obſeruantia initium ſumpſit, & legiſlatio diuinitus in monte Sina per Moſem in duabus tabulis lapideis facta eſt. Et de tabernaculo déqoe indumeoto, cùm ſummi Põtificis, rum reliqoorum ſacerdotum paranda in hoc libro imperatur, vbi artifices declarantur, per quos omnia fiant, Beſeleel ex tribu Iuda, & Liab ex tribu Dam. Operum verò ſumptus ſunt, auri talenta viginti nouem, & ſicli ſeptingenti, argenti verò talenta centum: æris autẽ ſeptuaginta, & ſicli qoingenti. Continet hic liber & tranſgreſſiooem populi, qua vitulum ſub monte conflauit, & quomodo Amalec per extenſionem manuum Moſis percuſſus ſit, cum reliquis placitis & iuſtificationibos Dei, præſertim decem præceptis geminæ rabulæ inſcriptis, quorum primum eſt: Ego ſum Dominus Deus tuus. Alterum, non facies tibi ipſi ſimulacbrum neque vllam ſimilitudinem. Tertium, non vſurpabis nomen Domini Dei tui in vanum. Quartum, recordare diei Sabbathorum. Quintum, honora Patrem tuum, ac matrem tuam. Sextum, non occides.

Decem plagæ Ægypti.

Decem præcepta.

Septimum,

Septimom, non mœcaberis. Octauum, noo furaberis. Nonum, oon dices contra proximum tuum falſum teſtimonium. Decimum, non concupiſces vxorem proximi tui, neque qnicquam eorum qnæ ſunt proximi tui. Tabernaculum verò anno ſecundo poſt egreſſum Ægypti neomenia primi menſis perfectum eſt & collocatum. Et in iſtis terminatur Exodi liber.

LIB. III. LEVITICVS.

Leuiticus cur ita dicatur.

ET hic liber Leuiticus à Moſe conſcriptus eſt. Id autē nominis ob eam cauſam accepit, quod peculiariter vniuerſam Leuitici muneris diſpoſitionem continet, & quo pacto ex tribu Leui ad ſacerdotium electi ſint & vncti Aaron & filij illius, & quicquid diſcrimiois eſt inter ſacrificia & oblatio- B nes, & qualis ſit vniuerſus tabernaculi cultus, qualis item ſit Leuitici ac ſacerdotalis muneris functio. Deinde & cuiuſque ſacrificij legem exponit cùm eius quod ſalutis gratia, tom quod pro delicto, ſiue ſpontaneo, ſeu inuoluntario ſit offerendū, & qoomodo ſingula diuidenda ſint & offerenda. Comprehenſa ſimul hoc volumine eſt ſummi quoque Sacerdotis & aliorum vnctio. Ad hæc, & diiudicatio & cognito iudiciorum, quibus tam hominum quàm indumentorum, ædiúmque & parietum lepra deprebendi poſſit, & qui ſint repurgandorum ritus, præterea quæ ſit lex ac diſtinctio connubiorum legitimorum, & quæ pro illegitimis ſint habenda. Item quid diſcriminis ſit, inter mundas & immundas beſtias, volucres, ac piſces quoque, videlicet quod quibuſdam ex iſtis veſci poſſint Hebræi, à quibuſdam verò abſtinere debeant. Decla- C ratetiam boc volumen quis ſit tubarum dies, in neomenia menſis ſeptimi, & magoi ieiunij præceptum ponit, quod eodem ſeptimo menſe, decima menſis cuſtodiendum ſit, quam Sabbatbum Sabbatborum, & peccati temiſſionem vocat. Deinde & feſtum Tabernaculorum, decioia quinta menſis eiuſdem celebrandum ponit, & de feſtis, & quæ in illis offerenda ſint præcipit. Item de manumittendis Hebræis, quæ in ſeruitutem venundati erant, de debitorum remiſſione, de qoiete ſeptimo quoque anno relluri permittenda. Ad hæc & de legalibus præceptis ac teſtimoniis admonet, ſimulque ſeruantibus illa bona pollicetur, tranſgredictibus verò grauiſſima mala minatur. Inter cibos verò mundos & immundos ad hunc modum diſcernit. In iumentis iſtiuſmodi munda eſſe dicit: videlicet, quæ vngulam diuidant, & geminas vngulas habeant, ac D ruminationem tegerant. Qualia ſunt vitulus, oois, capra, cerous, caprea, oryx, bubalus, pygargus, tragelaphus, camelopardalis, & quæ alia ſunt huiuſmodi. Si verò cuipiam horum aliquid defuerit, pro immundo habendum decernit, vt ſunt, camelus, lepus, & cboerogryllius. Nam iſta animantia ruminant quidem, vngulam vero non findūt, & ſus quoque. Etenim & ipſe quidem vngulas habet ac diuidit, ſed non ruminat. De volatilibus verò quæ edi vetat, hæc ſunt: aquila, gryphes, alia ætus, voltur, miluus, & quæ iſtis ſunt ſimilia, & cotuus, & quæ illi ſimilia, & paſſer, & noctua, & larus, & quæ alia ſunt buioſinodi, & accipiter, & quæ illi conſimilia ſunt, & nycticorax, & cataractes, & Ibis, & porphyrio, & pellicanos, & cycnus, & erodius & charadrius cum ſimilibus aliis, & vpupa, & veſpertilio. De volatilibus repetentibus, quæ quatuor pedibus ingre- A diuntur, omnia dicit eſſe immunda. Quę verò crura pedibus ſublimiora habent, ita vt illis de telluris ſuperficie ſaliāt, qualia ſunt, bruchos, atrago, locuſta, lacerta, & quæ his ſunt ſimilia, edēda dicit. In aquis verò ſiue in mari ſiue in fluminibus, ac torrentibus nata, munda habeoda, qnæcūque pennulas & ſquamas habēt, vt pote trigla, ſcarus, glaucus, ceſtreus & quæ his ſunt ſimilia. Quæ verò alterutris iſtarum carent, immūda nec edēda eſſe dicit, videlicet, ſepia quæ pennulas quidē babet, ſquamas vero nō habet. Ex illis autem quæ ſupra rellurem repont, immuoda eſſe definit iſta, muſtelam, Crocodilum terreſtrem, murem, chameleonta, felem, ſauram, & talpam. De ſerpentibus & quæ illis ſimilia ſunt, ſuperfloum erat admonere. Hoc oamque beſtiarum genus manifeſtò dicit omnibus abominandum ac deteſtandum. Quanquam in Deuterooomio illorum meminit.

Sabbathum Sabbathorum. *Animalia munda quæ.* *Volatilia prohibita.* *Animalia immunda.*

LIB. IV. NVMERI.

Numeri cur ita vocetur.

EIuſdem Moſi eſt, & hic Numerorum liber. Vocatur autem hoc nomine, propterea quòd in ſe totius populi numerum complectitur, recenſita iuſſu Domini, vnaquaque Iudæorum tribu. Numeratus eſt verò populus à viceſimo anno, & ſupra quiſque vir bello aptus, abſque tribu Leui. Illa nāque ſeparatim numerata eſt. Et inuentus eſt numerus eotum qui recenſiti ſunt, ſexcenta millia, tria millia quingenti, & quinquaginta. Qui verò populom numerauerunt, erant Moſes & Aaron, & cum illis cuiuſque tribus princeps. Et nomina principum erant iſta, & hic illorum numerus.

Numerus filiorum Iſrael quantus.

C De tribu Rubem, Eliſur Filius Sedior, quorum numerus erat quadraginta ſex millia & quingenti. *Ruben. 46100.*

De tribu Symeon Salamiel, filius Suriſadæ, quorum numetus erat quinquaginta nouem millia trecenti. *Simeon 59300.*

Exemplar habet.

De tribu Iſachat Nathanael filius Sogar, quorum numerus erat quinquaginta quatuor millia quadringenti. *74600. Iſachar. 54400.*

De tribu Zabulon, Eliab filius Xelon, quorum numerus erat quinquaginta ſeptem millia quadringenti. *Zabulon 57400.*

De filiis Ioſeph, de tribu Ephraim, Eliſanna filius Emiud, quorum numerus erat quadraginta millia quingenti. *Ephra. 40500.*

De filiis Manaſſe, Gamaliel filius Phadaſur, quorum numerus erat triginta duo millia ducenti. *Manaſſ. 32200.*

De filiis Beniamin, Abida filius Gedeum, quo- D rum numerus erat trigintaquinque millia quadringioti. *Beniamin 35400.*

De filiis Dan, Achiezer filius Amiſadæ, quorum numerus erat ſexaginta duo millia quingenti. *Dan. 62500.*

De tribu Aſer, Phageel filius Echran, quorum numerus erat quadtaginta millia mille quingenti. *Aſer. 41500.*

De filiis Gad, Eliſaph filios Ragoel, quorum numerus erat quadraginta quinque millia ſexcenti quinquaginta. *Gad. 45650.*

De filiis Nephtalim, Achire filius Ænan, quorum numerus erat quinquaginta tria millia quadringenti. *Nephtalim 53400.*

De tribu Iuda, Naaſon filius Aminadab, quorum numerus erat, ſeptuaginta quatuor millia ſexcenti. *Iuda 74600.*

Iſte eſt populi bellici numerus, ſexcenta tria mil-

lia, quingenti quinquaginta.

Leui. 22000. Tribum verò Leui Moſes & Aaron, ſecundùm vocem Domini ſeparatim ſoli recenſuerunt, à menſe vno & ſupra, & erat numerus illorum viginti duo millia.

Primogenitis omnium tribuũ 22273. Et maſculos primogenitos, in omnibus aliis tribubus, ſolos Moſes numerauit, & inuentus eſt illorum numeros, viginti duo millia ducenti ſeptuaginta tres. Horum loco deputati ſunt Deo Leuitæ. Totidem enim & illi erant, & iuſſi ſunt & iſti ſanctificati per Moſem & per Aaronem, poſtea loco populi ad operandum opera Domini, & portandum vaſa tabernaculi, ſeruiendumq́ue ipſi Aaroni & filiis eius deputati. Comprehenditur autem hoc libro & diſpoſitio, iuxta quam populos proficiſci iubebatur, & tabernaculi ſtructura, & præceptum de tubis quibus conuocabatur populus. **B** Deinde & dedicatio altaris, & quomodo tabernaculum vnxerit, ipſumq́ue & quæcumque in illo erant ſanctificauerit: denique quo ordine offerendum fuerit in dedicatione altaris, & quis terminus miniſtrandi Leuitis, quod ab anno viceſimo quinto principiũ illis miniſtrandi, quinquageſimo verò finis fuerit, ſed ita vt poſtea tabernaculi tantum cuſtodiam gererent. Scriptum eſt, & de aqua deprehenſionis & maledictionis, de lege votatiorum, quomodo vino abſtinere, nec caput tõdere debeant. Item quomodo murmuranti propter carnis penuriam populo coturnices Deus, deinde & ſitienti iterumq́ue murmuranti, aquam ex petra dederit, quam Moſes aquam contradictionis vocauit. Miſit & exploratores, *Exploratores.* ex vnaquaque tribu vnum inter quos erant Ieſus Naue & Chaleb Iephone. Hic & Synagoga **C** Core cõtra Moſem inſurrexit, viuiq́ue tellore cum Dathan & Abiron abſorpti ſunt: & Maria ſoror Aaronis lepra percuſſa eſt: virgaq́ue Aaronis germinauit. *Aaron mortuus. Balaã.* Poſtea mortuus eſt Aaron in monte Hor, cui ſucceſſit Eleazar filius eius. Hoc libro & hiſtoria Balaam & aſinæ ipſios humana voce locutæ deſcribitur, & quomodo Rex quidem Moabitarum, Balac, confuſus populus verò ex conſilio Balaam impuratus ſit: Phinees autem molierem Madianitam cum Zambte Iſraëlita, è tribu Symeon propter ſcortationes confoderit, atque ea ratione iram Dei ſedarit. Ad hæc poſtcaquam cõtra Deum & Moſem loquutus eſſet populus, ſerpentum morſibus periit, contra quos tandem, vbi ad Deum clamaſſent, ſerpentem æneum fieri iuſſit Deus ac ſuſpendi, quo viſo viuerent, qui à ſerpentibus eſſent percuſſi. Præcipit etiam hoc libro Deus Moſi & Eleazaro Sacerdoti, denuo recenſere populum, à **D** vigeſimo anno & ſupra, cuius tum inuentus eſt numerus, ſexcenta millia mille ſeptingẽti triginta. Et Leuitę quoque iterum ſeparatim numerati ſunt, & inuentus eſt illorũ numerus viginti tria millia. Recenſiti ſunt autem in Arabotb Moab, ad Iordanem contra Iericho. In iſtis autem nemo eorũ erat, qui antea numerati fuerant. Mortui quippè erant, dempris Chaleb & Ieſu Naue. Complexus eſt hoc quoque volumine Moſes, profectiones & manſiones Iſraëlis, qoibus ex Ægypto profecti ſubinde quieuerant. Et ſunt iſtæ: E Rameſſa Ægypti primo menſe poſt celebratum Paſcha, profecti venerũt in Sochoth. De Sochoth in Butham, de Butham in Beelſephon, contra Magdolon. De Beelſephon per mare tranſierunt. De mari in Marath, de Marath ad Elim, vbi erant palmæ. *Exemplar habet exip.* De Elim in deſertum * Sur. E deſerto Sur in Raphaca. De Raphaca in Elim. De

A De Elim in Raphidim. De Rapbidim in ſolitudinem Sina. De Sina ad Sepulchra concupiſcentiæ. De Sepulchris concupiſcentiæ in Aſiroth. De Aſiroth, in Rathama. De Ratbama in Remmon Phares. De Remmõ Phares in Lemona. De Lemona in Deſſan. De Deſſan in Macellath De Macellath in Saphar. De Saphar in Charadath. De Caradath in Macloth. De Macloth in Cataath. De Cataath in Tatath. De Tharath in Matteca. De Matt. ad Selmona. De Selm. in Maſuroth. De Maſurotb in Bança. De Bança ad montẽ Gadgad. De monte Gadgad in Etabatha. De Etabatha in Sebrona. De Sebrona in Geſiongaber. De Geſiongaber in ſolitudinem Sin. E ſolitudine Sin in ſolitudinem Pbaran, quæ eſt Cades. Ibi mortua eſt Miriam. E Cades ad montem Hor, prope Edom, quo conſcenſo Aaron iuſſu Do- *Mors Aaronis.* **B** mini mortuus eſt, anno egreſſionis filiorum Iſraël quadrageſimo, menſe quinto, prima menſis, cum vixiſſet annos centum viginti tres. De monte Hor ad Selmona. De Selmone in Phino. De Pbino in Soboth. De Soboth in Gæ, in Peran ad montana Moah. De Gæ in Dæbongad. A Dæbongad ad Gelmõdeblathem. De Gelmondeblathem, ad montea Abarim è regione Abau. De mõtibus Abarim ad Dyſmas Moab, inde ad Iordanem iuxta Iericho vbi caſtrametati ſunt. Manſiones iſtæ ſunt quadraginta tres. Hic verò tãdem trans Iordanem fuſis ac deuictis Gentibus, Moſes, ac Seon Rege Amorræorum, & Og Rege Baſan, qui ex Gigantibus erat, eas, regiones Rubenitis, Gaditis, & dimidiæ tribui Manaſſe dari præcepit, diſpoſoitq́oe, vt Leuitis Filij Iſraël, de poſſeſſionis ſuæ ſortibus darẽt, ciuitates ad habitandum, & ciuitatum ſuburbia: deinde & ciui- **C** tates refugij tres, trans Iordanem, & tres in terra Canaan, quæ ad hoc poſitæ eſſent, vt ad eas fugeret, ſi quiſpiam hominem contra animi ſui ſententiam occidiſſet, ne præcipitanter ob occiſo cognato deprehenſus interimeretur, donec iudicio coram Eccleſia ſiſti poſſet. Iubentur hoc libro & fimbrias in palliis facere, & fimbriis adnectere vittas hyacinthinas, vt illis conſpectis mandatorum Dei admoneantur. *Conſobrinorũ cõiugia.* Accipiunt & filiæ Selpa ad ſortem Patris ipſarum, & illatum occaſione mandatum Domini datur, & lex ponitur, qua pro legitimis decernuntur cum conſobrinis inita coniugia. Moſes verò terram promiſſionis vidit de monte Abirim, hoc eſt, Abau, audiuitq́ue à Deo, quod illam ingreſſurus non eſſet, propter exacerbationem ad aquam contradictionis factam. Mortuus eſt autem Aaron annorum centum viginti trium, anno poſt exitum Æ- *Exploratores terræ promiſſionis.* **D** gypti quadrageſimo, menſe quinto. Qui ad conſiderandam terram miſſi ſunt quiſque de ſua tribu, iuxta mandatum Domini deſumpti ſunt. Horum nomina ſunt iſta: De tribu Ruben, Salamiel filiua Zachur. De tribu Symeon, Sapbut filius Suri. De tribu Iuda, Chaleb filius Iephone. De tribu Iſachar, Ilal filius Ioſeph. De tribu Ephraim, Nauſes filius Naue. De tribu Beniamin, Phaltim filius Raphu. De tribu Zabulon, Gudiel Filios Sudi. De tribu Dan, Amies filius Gamæ. De tribu Aſer, Sathur Filios Michaël. De tribu Nephtalim, Nabi Filius Nabi. De tribu Gad, Gadduliel filius Machi: locos verò vnde miſſi ſunt, eſt Pbaran & Cades Barne. Tunc Nauſe Filiũ Naue Moſes Ieſum nominauit. Tempus autem quo miſſi ſunt, erat veris medium, in quo iam præmaturi botri erant, & dies quibus terram conſiderarunt, fuerunt quadraginta.

LIB. V. DEVTERONOMIVM.

Deuteronomiũ cur id nominis acceperit.

ET hunc librum Moſes conſcripſit, & quæ in illo ſunt, loquutus eſt. Vocatur autẽ hoc nomine quod poſt acceptam in tabulis ſcriptam legem, veluti ſecundam legem hoſce libri præſentis ſermones ex præcepto Domini, Moſes Iſraëli loquutus eſt. Nam poſteaquam Moſes quæ hoc libro continentur loquotus eſt, ad hunc modum in iſto Deuteronomio conſcripta ſunt: *Iſti ſunt ſermones fœderis, quos Dominus Moſi præcepit proponere Filiis Iſraël in terrã Moab, præter fœdus quod pepigit cum eis in Horeb.* Quapropter & tabulæ quidem in Horeb datæ, & in medio arcæ collocatæ ſunt: hunc verò librum Sacerdotibus Moſes, arcam portantibus, ad latera arcæ in teſtimoniũ ponere, & ſeptimo quoque anno in die remiſſionis, quando & feſtum Tabernaculorũ celebrabatur, legere iuſſit. Iſta quidẽ vna eſt ratio, ob quam hic liber Deuteronomium vocatus eſt, altera verò eſt, quod in ipſo quicquid prædictum erat, ſiue in Exodo, ſiue in Leuitico, ſiue in Numeris, omnia legitima, iuſtificationes & præcepta, repetit & declarat, & populum hortum iterum admonet vt ea cuſtodiat. Reſumit etiam exitum populi ex Ægypto, & cuncta illi præſtita beneficia, ſigna quoque & portenta, ne Dei qui illa patrauerat obliuiſcerentur. Decernit etiam benedictionem iis qui legem cuſtodiũt, maledictionem verò iis qui illam tranſgrediuntur, & benedictionem in monte Garizin promulgari mandat, per Symeon, Leui, Iudath, Iſachar, Ioſeph & Beniamin: maledictionem verò in monte Gæbal per Ruben, Gad, Aſer, Zabulon, Dan, & Nephthalim. Ad recordationem verò, & iugem exercitationem, prolixam Odam ex iuſſo Domini conſcripſit, vt illam perdiſcentes ac meditantes, in memoria Dei perſiſterẽt. Poſtquam verò ſingulis tribubus benedixit, benedictionemq́ue illarum literis mãdauit, ac manos ſuas ſuper Ieſum Naue, vt ſibi ſecundum mandatum Dei ſuccederet, poſuit: montem Abarim, qui eſt Aban, conſcendit, inq́ue illo iubente Domino moritur, annorum cẽtum viginti, cum necdum oculi ipſius caligaſſent, nec facies eius quicquam tabis ſenſiſſet. Nemo autem ſepulchrum illius vidit, in hodiernum vſque diem.

Moſes moritur in monte Abarim.

LIB. VI. IESVS NAVE.

QVÆ deinceps ad Eſdram vſque ſequuntur volumina: non prorſus ab illis ſunt conſcripta, quorum inſcriptiones præferunt, & de quibus tractant. Feruntur autem à Prophetis, qui ſingulis temporibus vixerunt eſſe ſcripta. Diſtinguendum itaque eſt inter illorum inſcriptiones. Præſens liber inſcriptionem habet, Ieſu Naue: propterea quod ipſe Ieſus Naue Moſi ſucceſſor populi dux factus eſt, cuius iſto volumine hiſtoria & res geſtæ continentur. Commemoratur hic quomodo Iordanis fluuij pars ſuperior ex ipſo fonte defluens immota ſteterit, inferior verò decurrens exinanita ſit, vt populus ſicco pede tranſierit, & quomodo in Gargalis omnes in ſolitudine natos cultris ſaxeis circumciderit, nomen loci illius Galgal vocauerit, & quod mox atque populus Iordane tranſmiſſo de terræ illius frugibus ediſſet, manna deinceps deſierit, vrbis Iericho mœnia vltro corruerint, Raab meretrix propter hoſpitio ſuſceptos & occultatos explora-

Ieſus Naue Moſis ſucceſſor. Iordanus fluuius.

Raab meretrix ſeruata.

A tores ſeruata ſit, ſol in ſupremo cæli vertice iuxta Gabao orante Ieſu Naue integri diei ſpatio, donec ille hoſtes deuiciſſet, ſteterit. Poſtquã verò Amorræos, & omnes illorũ Reges expugnauit, omnemq́ue eam terram nouem tribubus cum dimidia Manaſſe diſtribuit, & populum annos XXVI. gubernauit, mortuus eſt annorum cx. Qui verò terram populo diuiſerant, erant Eleazarus ſacerdos, & ipſe Ieſus Naue, ac de vnaquaque tribu vir vnus: de Tribu Iuda, Chaleb: de tribu Simeon, Salamiel: de tribu Beniamin Eldab: de tribu Dan, Bacheir: de tribu Manaſſe, Aniel: de tribu Ephraim, Camuel: de tribu Zabulon, Eliſaphan: de tribu Iſachar, Phitiel: de tribu Aſer, Achi[illegible]r: de tribo Nephthalim, Phataël. Reges autem illius terræ, quos Moſes & filij Iſraël trans Iordanem ab ortu

Solis ſtatio.

Ieſus moritur.

B ſolis, & valle Arnon vſque ad montem Hermon, omni terra Arrhaba ab Oriente ſubiugata percuſſerunt, hos fuiſſe dicit, Seon Regem Amorræorum, qui in Eſeban habitauit ac regnauit. Et Og Regem Baſan, qui ex Gigãtibus adhuc ſupererat, & in Aſtaroth habitauit, regnauitq́ue à monte Hermon, vſque ad terminos Gergeſeorum, & dimidium Galaad. Iſtis occiſis dedit Moſes ipſorum terram Rubenitis, Gaditis, ac dimidiæ tribui Manaſſe. Reges verò Amorræorum, quos Ieſus Naue cum filiis Iſraël, poſtquam Iordanem tranſierant in planicie Libani, vſque ad montem Chelca, donec aſcendas, Sceir, bello ſuſtulit, quorum & terram reliquis tribubus, iuxta cuiuſque ſortem poſſidendam dedit, iſtos eſſe dicit: Chetæum, Amorræum, Chananæũ, Phærezæum, Euæum, Iebuſæum, Regem Iericho, Regem Hai, quæ contermina eſt Bethel. Regem

C Ieruſalem, Regem Chebron, Regem Ierimoth, Regem Lachis, Regem Elam, Regem Gazer, Regem Dabir, Regem Gize, Regem Ærmath, Regem Ærath, Regem Arath, Regem Lobna, Regem Odollam, Regem Elat, Regem Ataphutph, Regem Opher, Regem Ophcteſaroth, Regem Aſom, Regem Somoon, Regem Mamroth, Regem Ziph, Regem Cades, Regem Zaac, Regem Manedoch, Regem locum montis Carmeli, Regem Eddor in Phenedaor, Regem Gid Galilææ, Regem Therſa.

LIB. VII. IVDICES.

Iudices cur ſic vocetur.

VOcatur hic liber Iudicum, propterea quod poſt mortem Ieſu Naue populum ſuum Deus à relictis Chananæorum gentibus preſſum per Iudices ſeruauit, quorum hoc volumine ſingulo-

D rum facta & vitæ tempus continentur. Sunt autem iſti. Primus Gothoniel: hic occidit Chuſarſatham Regem Syriæ fluuiorum, qui populum Iſraël afflixerat annos quadraginta. Poſt hunc Auod ambidexter. Hic Æglon Regem Moabitarum gladio ancipiti palmæ longitudinem habente interemit, à quo fuerat preſſus Iſraël, annos decẽm & octo: & ipſe gubernauit Iſraëlem annos octoginta. Tertius Samegar, * filius Dinach, qui ſexcentos de Philiſtiim vomere percuſſit, annumq́ue vnum populum iudicauit. Quartus Barach, filius Abineem. Hic expugnauit Iabin & Siſaran, qui Iſraëlem annos viginti afflixerant. Siſaram autem Iaël, vxor Cather Cinæi clauo occidit. Iudicauit iſte Iſraëlem annos quadraginta. Quintus Gedeon, qui & Ierobaal dictus eſt. Percuſſit iſte Madianitas, & Oreb, & Zeb, & Zebee; & Salmana ipſorum principes, ac Turrin Phanuel ſubuertit, principeſque

Alias in Græco eſt filius anath.

illorum cum ſpinis triturauit ac coutriuit, à quibus tribulatus fuerat Iſraël annos ſeptem, iudicauit autem ipſe Iſraëlem annos quadraginta.

Abimelech quã inhumanus. Sextus Abimelech, filius Gedeunis ex concubina qui fratres ſuos ex liberis natos, ſeptuaginta viros, ſuper lapidem voum occidit. Fuga autem vous ex illis, Ioatham elapſus eſt. Ipſe verò Abimelech, etiam illis, qui cum ipſo cunſpirauerant, factus eſt inſtat iguis è rhamno. Poſtquam autem multus occidit, mortuus eſt & ipſe, molæ fragmiue de muro per mulierem demiſſo proſtratus. Regnauerat autem annus tres. Septimus Thola filius Phua, patrui Ahimelech, qui regnauit annos viginti tres. Octauus Iair Galaadites, qui iudicauit annus viginti duo. *Iephthe filiam ſuam immolauit.* Nonus Iephthe Galaadites. Iſte percuſſit Ammonitas & Philiſtæos, qui Iſraelem affiixerant annos decem & octo. B Cum autem in bello eſſet, votum feeerat, ublaturum ſe in ſacrificium, quicquid poſt victuriam, domum reuertenti primùm occurreret, atque ita filiam in occurſum progreſſam, impetrato primum ad lugendam virginitatem bimeſtri ſpaciu, immolandam uccidit. Iudicauit autem populum annos ſex. Decimus Iabæſan Bethleemita, iudicauit annus ſeptem. Vndecimus Ailun Zabulonites annus decem. Duudecimus Labdon Pharatunites, annus octo. *Samſon.* Tredecimus Samſon, de ſtirpe Dan. Hic in mandibula aſini interdum & virga, aliquandu etiam immiſſis vulpibus, & nouiſſimè per ruinam domus Philiſtæos percuſſit, à quibus Iſraël afflictus fuerat annos quadraginta: *Iudices Iſraëlis tredecim.* iudicauit autem Iſraëlem annos viginti. Fuerunt itaque iudices Iſraëlis numero tredecim. Anni verò illorum foerunt quadragiuti & vndecim.

LIB. VIII. RVTH.

Ruth cur ſit dicatur. ITa vucatur hic liber, propterea quòd hiſtoriam de Ruth ſolam cumplectitur. Eſt autem Ruth genere Moabitida, caſtitate verò honeſta. Relicta cognatiune paternaque ſuperſtitione, ad pietatem ac verum Dei cultum conuerſa. Betbleem Iudæ cum ſocru ſua incuntanter conceſſit, vbi & Buuz ex tribu Iuda, matrimunio cooiũcta eſt, ex qua poſtea Dauid uriginem hoc ordine ſumpſit. Bouz ex Ruth ſuſtulit filium Obed, Obed verò genuit Ieſſe, Ieſſe Dauidem.

LIB. IX. REGVM I. & II.

Regum libri cur ſic appellentur. REgum nominantur iſti, ob id, quud Regum cum Iuda tum Iſraël facta & annos continent. Digeſta ſunt autem primu libro iſta. Mots Eli Sacerdotis ac filiotum ipſius. Natiuitas Samuelis, & quumodo pupulus hactenus à Deo gubernatus, qui ſingulis tempuribus liberaturem ipſis excitauerat. Regem ſibi ſecundùm morem Gentium à Samuele petierit, atque is Saulem illis de tribu Beniamin dederit, & ex illo deinceps & in Iſraël Reges eſſe cœpetint. Continetur etiam hoc volumine quomodo vbi mandatum Dei tranſgreſſus eſſet Saul, ablatom ſit à ſtirpe ipſius regnum, *Dauid vnctus.* & Dauid in ipſius locum vnctus, atqoe in huius ſtirpem tranſlatum regoum. Præterea commemoratur, *Goliath occiſus a Dauide.* quemadmodum ſit per Dauidem Goliath minutiſſimo occiſus lapillo. Saul verò, poſtquam tripudiantes mulieres Dauidi decem millia, & ipſi mille dederant, inuidia percitus Danidem perſequutus, Dauid tamen ſeruatus, & Saul tandem bel-

A lo arctatus conſultis Pythoniſſis, interemptus uccubuerit. Et in huius occaſu terminatur primus Regum liber.

Dauid Sauli ſuccedit. In ſecundo verò libro Sauli Dauid in regnum ſuccedit. Memphiboſce autem filius Saulis initiu pru cooſeruando ſibi regno coutendit, tandem verò vuiuerſæ tribus Dauidi iunguntur. Cunctus hoſtes bello ſuperat Dauid, Berſabee vxorem Vriæ ſibi ſumit. Abſalon patrem ſuum Dauidem perſequutus paulò puſt in bello ucciditur. Dauid numerato populo iram in ſe diuinam prouocat, quæ poſtea placatu Deo ceſſat. Et hic ſecundus Regum liber ſenio confecto Dauide finitur. Habuit autem ſub ſe Dauid quoſdã viros fortes, magnos ac multos, quurum minores Centuriones, maiures verò Chiliarchas cõſtituit. Habentur quorundam ipſo- B rum nomina & res geſtæ, Scbochæ Aſtoiheus, qui Seph filium Rapha ex gigantibus nati percuſſit. Bleanam filius Ariorgi, Bethleemites. Hic percuſſit Goliath Chetæum, cuius haſtæ lignum inſtar liciatorij texentium erat. Erat autem & ipſe filius Rapha. Iunathan filius Semeſi, fratris Dauid. Iſte percuſſit virum quendam de Rhamedon, qui Iſraëli conuiciatus fuerat, & ſenos digitus in manibus ac toti lem habebat in pedihus, & ipſe filius Rapha, ex Gigantibus nati. Adinon Aſunæus. Hic frameam ſuam aduerſus octoginta milites, ſimul congregatos eduxit. Ieſſe Bada, filius Achamane. Et iſte frameam ſuam cuntra triginta vnu mumento eduxit. Eleanan, filius Soſe. Hic cum eſſent congregati Pbiliſtiim, ſolus in ens irruit, atque ita quuſuis obuios interemit, vt manus ipſius haſtam tenens obrigeſceret, & populus poſt ipſius tergum cæſos ſpu- C liaret. Mara filius Aſa Saruchæus. Iſte irruentibus Philiſtæis ac partem agri lentè tefertam de populari volentibus, fugiente pupulo, ſulus obſtitit, & Philiſtæos perſequutus agri partem ſeruauit. Eleazar filius Dudetharconi. Et iſte tẽpure meſſis bordeaceæ cum irrumpetent Philiſtæi, & populus fugeret, ſulus reſtitit, & Philiſtæos perſequutus, hordeum defendit ac ſeruauit. Tres verò fortes ex triginta erant cum Dauide cum Philiſtæi Bethlehem obſidione cinxiſſent. Hi tres cum ex ciſterna Bethlehem bibere cuperet Dauid, caſtra Philiſtinorum petruperunt, hauſtamque ex ciſterna aquam Dauidi attulerunt. *Aquam libauit Dauid.* Admiratus Dauid ipſotum virtutem, aquam quidem accepit, bibere verò noluit, ſed libauit eam Duminu dicens: *Propitius ſit mihi Dominus ne hoc faciam. An ſanguinem iſtorum hominum, qui cum animarum ſuarum periculo profecti ſunt, bibam?* *Baneas leonem occidit.* Baneas D filius Iodae, qui multa furtia facta deſignauit, & filios Ariel Moabitæ percuſſit, & com in diebus niuis ad ciſternam deſcendiſſet, leonem percuſſit. Hic & fortem quendam virum Ægyptium quinque cubitorum ſtaturam habentem, & haſtam inſtar ſcalæ nauticæ geſtantem percuſſit. Haſta enim primùm illum ſpoliauit, deinde & occidit. Abiſa frater Ioab, filius Saruiæ ſororis Dauidis. Princeps erat & iſte inter tres, de quibus dictum eſt. Percuſſit autem tempore quodam triginta viros lancea ſua, & capreæ inſtar cucurrit io montibus, & præterea percuſſit & occidit Ieſbi qui Dauidem occidere moliebatur. Erat autem Ieſbi de genere Rapha & haſta ipſius trecenta æris ſicla ponderabat, & gladio accinctus erat. Itaque iſti erant magni & poteutes. Bellatotes autem in vniuerſum habuit Dauid myriades triginta quatuor, & ducentos.

LIB. X. REGVM III. AC IIII.

Adonias filium Dauidis. IN tertio Regum continentur iſta. Adonias, ſenio iam grauato Dauide patre, ſeipſum extollit, & ſine patris conſcientia regem ſe creat. Quo cognito, Dauid mittit Nathan Prophetam & Sadoch Sacerdotem, ac Baneam filium Iodæ: præcipitque, vt Salomonem vngant in Regem, quod & faciunt adhuc viuente Dauide. Adonias itaque confeſtim *Salomon templum ædificat.* peſſundatur. Salomon verò in ſepteunio domum Domini, deinde & muros Ieruſalem ædificauit. Erant autem illi ſeptoaginta millia proſelytorum, qui onera portabant, & octoginta millia latomorum. Qui verò operibus præerant numero erant ter mille & ſexcenti. Alimoniam verò Salomonis ſingulis menſibus duodecim viri adminiſtrabant. B Impedenbantur autem ſingulis diebus cori ſimilaginis trigiota, farinæ triticeæ cori ſexaginta, vituli ſelecti decem, boues paſcui viginti, oues centum, exceptis ceruis & capreis, atque altilibus ſaginatis. Gregem verò habuit equarum, quas fœturæ gratia alebat, quadraginta millia, equorū verò currulium duodecim millia. Diuitiæ illius erant multæ. Singulis enim annis adferebantur illi auri talenta ſexcenta ſexaginta ſex, abſque tributis quæ pendebantur à ſubditis. *Regina Saba.* Sed & Regina Saba, cum ad ipſum veniſſet, dedit ei auri talenta cētum viginti, lapides precioſos, & aromata infinita. Poſt mortem Salomonis in regnum ſuccedit Roboam filius eius: ſub *Roboam Salomoni ſuccedit.* quo ſciſſum eſt regnum, ita vt decem tribus Samariam caput regni conſtituerint: duæ verò reliquæ in Ieruſalem mãſerint, Ioda videlicet & Beniamin. C Cōplectitur itaque tertius hic liber res geſtas & annos Regum iſtorū Salomonis, qui ſimul omnium tribuum Rex erat. Poſtquam autem diuiſum eſt regnum, vt diximus, in Iudæa duarum tribuum principatum geſſerunt Roboam, Abia, Aſa & Ioſaphat: *Ieroboā.* decem verò reliquarum in Samaria, Ieroboam, Nabath, Baaſa, Elau, Zambre & Achab. Tractat & de Prophetis videlicet iſtis: de Nathan, Gad, & Achia Selonita, qui contra altare Samariæ clamauit. De Elia & Eliſæo, & eo qui regi Achaab, prophetauit. De filio Ader, & illius percuſſore, qui & Achaab reprehendit. De filiis Prophetarum ſeorſum anachoreticam vitam ducentibus. Habetur etiam hoc *Elias & eius geſta.* libro quomodo prophetauerit Elias & non pluerit annos tres, & corui illi propter verbum Domini manè panes, veſperi carnes detulerint. Effecit etiā in Sarephta Sidoniæ per verbum Domini, vt hydria farinæ viduæ non defecerit & oleario vaſculo D nihil deceſſerit. Præterea & filium eius mortuum orando vitæ reſtituit, & Prophetas Baal occidi curauit, quorum numerus erat, quadringenti quinquaginta. Iordanem quoque pallio percuſſit, vndaque illius vtrinque diuiſa, pedes fluuium tranſiuit. *Achab.* Terminatur autem tertius hic liber morte Achab Regis Iſraël, & morte Ioſaphat Regis Iuda, deſinens in principiū regni Ochoziæ filij Achab, & Ioram filij Ioſaphat, Regis Iuda.

QVARTVS REGVM.

IN iſto libro commemoratur, quomodo duo duces quinquagenarij regis Ochoziæ igne cælitus, per verbum Eliæ prophetæ conſumpti, & Elias tandem ſublatus ſit, ſpirituſque illius in Eliſæo re- *Eliſæus.* quieuerit, ita vt in illo duplo fuerit. Deinde de Eli- A ſæo quomodo Sunamitidis filium mortuum precando excitauerit, & Naaman Syrum à lepra mundauerit, vaſcula vxoris Prophetæ mortui in verbo *Naamā Syrus à lepra mundatus.* Domini oleo repleuerit, ſuper corpus ipſius mortui cuiuſdam cadauer coniectum, mox atque Prophetæ oſſa tetigerat reuixerit, cum pallio Eliæ Iordanem percuſſerit dirempta que hac atque illac vnda pedibus & ipſe fluuium tranſiuerit. Continetur etiam iſto volumine, quomodo Senacherib & Rapſaſes poſt multas blaſphemias promulgati, deque *Senacherib.* exercitu ipſorū vna nocte occiſa ſint centena octoginta quinque virorum millia, & quomodo Ioſias *Ioſias.* rex vniuerſa ſimulachra ſuſtulerit, lucos ſucciderit, & Paſcha, ſicut ſcriptum eſt, legaliter ſeruauerit. Habet hic liber regum quoque geſta & annos, eorum qui in Iuda regnarunt, Ioram, Ochoziæ, Ioas, *Iudæ Reges.* B Amaſſiæ, Oziæ, Ioatham, Achaz, Ezechiæ, Manaſſe, Amos, Ioſiæ, Ioachas, Eliakim, Ioakim, Mathanam & Sedekiæ: Eorum verò qui in Samaria, Ochoziæ, Ioram, Iehu, Ioachaz, Ioë, Ieroboam, Zachariæ, Sellum, Manaem, Phakeſſiæ, Phakes, & Oſee: & Prophetarum, Eliæ, Eliſæi, Eſaiæ, & Ieremiæ. Præterea quomodo regnum Samariæ deſierit, ſub Oſee filio Hela, qui Phakee filium Romeliæ occidit, regnum verò Ieroſolymitanum ſub Sedechia. Nam & ipſe in Babylonem abductus, & ademptis oculis in piſtrinum annos viginti ſex abiectus eſt. Ad hæc quomodo rex Babylonis regē Ioakim exaltauerit, thronumque illius ſupra cunctos Babyloniæ reges extulerit, & cum eo ederit ac biberit omnibus diebus vitæ ipſius. Finitur itaque liber iſte, in ſeruitutem abducto iam populo, & tota vrbe capta.

C

EPITOME GESTORVM REGVM IVDÆÆ ET ISRAEL.

REſumenda ſunt quæ his libris tractantur, & per epitomen exponenda omnium Regum cum Iudææ, tum Samariæ nomina, & res geſtæ, & *Iudæ Reges. Saul. Dauid.* cuiuſque anni. Et primùm de regibus Ieruſalē. Poſt interitū Saulis, qui annos regnauerat quadraginta, regnauit Dauid ſuper vniuerſum Iſraëlē, & ipſe annos quadraginta, in Chebrā ſeptē: deinde ſuper omnem Iſraëlē, & Iudæā triginta tres fecit quod rectū erat corde perfecto: ſub hoc erant Prophetæ Samuel, Nathan, Gad. *Salomon* Salomon filius Dauid, & ipſe ſuper omnem populum regnauit annos quadraginta, & fecit quod malum erat: ſub iſto erant Pro- D phetæ Nathan & Gad. *Roboam* Roboam filius Salomonis, regnauit annos decem & ſeptem, & fecit quod malum erat: ſub hoc ſciſſum eſt regnum. Manſerunt autem cum ipſo in Ieruſalem tribus duæ, Iuda & Beniamin: in Samaria verò reliquæ decem. Habuit ſub ſe Prophetas Achian Seloniten, & Samæam, & Addo. *Abias.* Abias filius Roboam regnauit annos tres. Cor huius non erat perfectum, ſicut Dauidis, ſed ambulauit in peccatis patris ipſius: ſub hoc vixit Addo propheta.

Aſſa. Aſſa filius Abiæ regnauit annos quadraginta vnum, & fecit quod rectum erat: veruntamen adhuc manebant excelſa: ſub iſto Prophetæ erant Azarias, Adad filius Oded, & Anami. *Ioſaphat culpari meruit, cur.* Ioſaphat filius Aſſæ regnauit annos viginti vnum, & fecit quod rectum erat, attamen adhuc erant excelſa. Tandem verò culpari meruit, quòd amicitiam iunxerat cum Ochoſia rege Iſraël, & in ſtructura

nauium ſocius illi foerat: ſub hoc erant Prophetæ Elias, Eliſæus, Michæas, Hieu filius Ananiæ, Oziel filius Zachariæ, & Eliad Odiæ de Mariſa. *Ioram.* Ioram filios Ioſaphar, regnauit annos octo, & fecit quod malum erat. Habuir enim vxorem filiam Achaab: ſub hoc erant Prophetæ Elias & Eliſæus. *Ochozias.* Ochozias filius Ioram, regnauit annum vnum, & fecit quod malum erat. *Gotholia. Ioas.* Poſt hunc regnaoit mater ipſius Gotholia, annos ſeptem. Ioas filius Ochoziæ regnaoit annus quadraginta. Iſte occidit Zachariam, & donec Iodae vir prudens vioeret à quo inſtruebaror, fecit qund rectum erat. Honc interfecerunt ipſius ſeruiin domo Maeloth: ſub iſto propherauit Azarias filius Iodaæ. *Amaſias.* Amaſias filius eius regnauit annos viginti nouem, & fecit initio regni quod rectum erat, ſed non ſicut Dauid. Nam adhuc populus immolabat in excelſis, & lucos non excidit: ſub hoc B prophetarunt Prophetæ quidam, quorum tamen nomina ſcripta non ſunt. Poſtquam verò eos qui in monte Seir habitabaor percuſſit, in ſuperbiam elatus, ſimulachra eorum quos percuſſerat coluir, ob quam cauſam & in manus hoſtium tradirus, percuſſus eſt. *Ozias ceu Azarias.* Azarias, qui & Ozias regnauit annos quinquaginta duos, & primum quod rectum erat fecit: ſicut & pater ipſius, excelſa tamen non ſuſtulit. Vbi verò rerũ ſucceſſu potiri cæpit, elatus eſt animo, voluitque per ſeipſom immolare in templo, quod ſolis ſacerdotibus licebat. Quapropter & lepra percuſſus eſt, poſtquam audiſſet, Non tuum eſt Ozia immolare Domino, ſed Sacerdotum filiorum Aaron, qui ad hæc ſanctificati ſunt: ſub hoc propherauit Eſaias.

Ioatham. Ioatham filius Azariæ regnauit annos ſedecim, & fecit quod rectum erat, quemadmodum parer eius: C veruntamen excelſa non eſt demolitus, & ſub hoc erat Eſaias.

Achas. Achas filius Ioatham regnauit annos ſedecim, & fecit quod malũ erat, & ſub iſto Prophetauit Eſaias: deinde & Oded. *Ezechias.* Ezechias filius eios, regnauit annos viginti nouem, & fecit qood rectum erat, ſicut Dauid perfectè. Iſte demolitus eſt ſerpentem æneum, quem ſuſpenderat Moſes: ſub hoc quoque Prophetauit Eſaias. Iſto regnante Senacherib & Rapſaſes Aſſyrij Dominũ blaſphemarunt, qui quidem poſtea percuſſi ſunt, tum autem voa nocte cæſi ſunt ab angelo de illorum exercito millia centom octoginta quinqoe. Ezechias verò cum ægrotaret, vt iam moriturus eſſet, ad prorogationem vitæ annos quindecim accepit. *Manaſſes.* Manaſſes filius Ezechiæ regnauit annos quinquaginta qoinque, & malum fecit. Quæ namque Ezechias parer eius demolitus D fuerat, ipſe teſtituit: alter Ieroboam factus eſt Iudæ, vt huius gratia idem acciderit Ieruſalem quod Samariæ. Huius enim gratia reprehenſus eſt, quod peccare fecerat Iudam: ob quam cauſam & in Babylonem captiuus abductus eſt. In captioitate tamen conſtitutus, quemadmodum in Paralypomenis ſcriptum eſt, pœnitentiam egit, atqoe ita emendatum Deus in Ieruſalem reduxit, vbi & regnum recuperauit. Poſtquam verò pœnitentiam egiſſet, & populum vt Deo ſeruiret docuiſſet, randẽ mortuos eſt. In ciuitare tamen Dauid non eſt ſepultus, ſed in horto ſuo, horto Hoza. *Amos.* Amos filios Manaſſe regnauit annos duos, & fecit quod malum erat, ſicut pater eius Manaſſes, & occiderunt illum ſerui ipſius, ſepultuſque eſt in horto Hoza, in quo ſepultus eſt & parer ipſius.

Ioſias Rex optimus. Ioſias filius Amos regnauit annos triginta vnum. A Hunc popolus Regem creauit cum annos octo natus eſſet, & fecit quod rectum erat, ambulans in omni via Dauidis, nec declinans, neque ad dexterã, neqoe ad ſiniſtram. Vniuerſos quippe lucos ſuccidit, & cuncta ſimulachra ſuſtulit, cum annorum eſſet ſedecim, legẽ verò Dei quæſiuit, & cum neglectam inueniſſet legi curaoit, ac Paſcha celebrandũ præconis voce promulgauit, celebrauitque: ſicut ſcriptum eſt. Iſtum occidit Pharao Nechao ad Eupbrarem, cum velut amicus ad ipſum veniſſet. Sub hoc fuerunt Prophetæ Ieremias, Sophonias, & Olda Propheriſſa, vxor Selle. *Ioachaz.* Ioachaz filius Ioſiæ regnauit menſes tres, & fecit quod malum erar. Tranſtulit hunc Pharao Nechao: ſub hoc quoque prophetaoit Ieremias. *Eliachim ceu Ioachim.* Eliachim alter filius Ioſiæ, qui & Ioachim cognominarus eſt, regnauit annos vndecim, & fecit quod malum erat. B *Iechonias.* Ioachim qui & Iechonias filios Eliachim, regnauir menſes tres, & fecit quod malum erar, tranſlaruſque eſt in Babylonem. Manthanan filius Ioachim. *Sedechias.* Hunc Nabuchodonoſor conſtituit regem, Sedechiamque mutaro nomine vocauit: regnauit annos vndecim, & fecit quod malum erar, ſub iſto quoque erat Ieremias. Ad hunc vſque durauit regnum Iuda, ſob quo diſſipatum eſt: ſicut & regnum Samariæ: vrbs namque Ieruſalem capta, & vniuerſi in Babylonem captiui, ablatis quoque templi vaſis, abdocti ſunt. Reges itaque in Ieruſalem, à Dauide vſqoe ad captiuitatem Babylonicam fuerunt viginti vnus: præter Gotholiam reginam, quæ & ipſa, ſicut dictum eſt, poſt Ochoziæ filij mortem ſeprem annos regnauit.

C

REGES ISRAEL.

CONſequenter & de regibus Iſraël, qui in Samaria regnarunt dicendum eſt, quo quiſque vocarus ſit nomine, quot annos regnauerit, & quomodo vixerit. *Ieroboã quãm impius.* Primus fuir Ieroboã, filius Nabath. Hic com rediſſet ez Ægypto diuiſo regno, regnaoit in Samaria. Tam inſigniter autem quod malum erat fecit, vt ſimilis illi non fuerit. Veritus enim ne facta defectione ſubuerteretur, duos aureos vitulos fecit, populumque ſeduzit, dicens: Hi ſunt dij tui, qui reduxerunt vos ez Ægypro. Inſtituit etiam populo dies feſtos ac ſacerdotes, atque ita peccare fecit, & aberrare Iſraëlem. Ipſum enim omnes poſteri reges imitari ſont. Regnauit autem annos viginti duos: ſub hoc erat Prophera Achia Selonita, & D qui contra ipſum & altare ipſius clamauit. *Nabath.* Nabath filius Ieroboam regnauit annos duos, & fecit quod erat malum. Nec amplius poſt illum de genere ipſius quiſquam regnauit. *Baaſa.* Baaſa, de alia ſtirpe, regnauit annos viginti quaroor, & fecit quod malũ erat, nec de huius ſtirpe, poſtea quiſqoã regnauit. *Zambre.* Zambre alterius generis, regnaoit annis duodecim, & quod malũ erat fecit. *Achab.* Achab filius Zambre regnauit annos vigintiduos, & præ cæteris quod malom erat fecit. Sub hoc Prophetæ erant, Elias, Eliſæus, Michæas, & qui regi Achaab de Syria & filio Ader propherauit, & qui proprio iuſſu percuſſus ac vulneratus, Regemqoe Achab redarguit. Et præterea ſeorſum habitantes multi propherarum filij. *Ochozias.* Ochozias filius Achaab, regnauit annos duos, & fecit quod malum erat. Sub hoc quoque erant Elias & Eliſæus, quinquagenarios enim illius igne cælitus in verbo Domini percuſſit Elias. *Ioram.*

Ioarem

A Ioarem alter, filius Achab, regoauit annos duodecim, & fecit quod malom erat. Poſt hunc nemo amplius de hac ſtirpe regnauit. Sub iſto aſſumptus eſt in cælum Elias. Eliſæus verò perdurauit vſque ad Ieroboam filium Ioas regem Iſraël. Erant antem ſub iſtis etiam filij Prophetarum. *Iehu Rex verbonus.* Ichu de alia ſtirpe, filius Manaſſe, regnauit annos viginri octo. Hic genus Achab ſuſtulit ſtatuamque illius contriuit & Prophetas Baal per inſidias occidit. Et hactenus quidem fecit quod rectum erat, promiſſionemque accepit, quòd quatuor ipſius filij ſeſſuri eſſent ſuper thronum Iſraël, veruntamen legem Domini non ſeruauit toto corde. Neque enim à peccatis Ieroboam abſtinuit, propter vitulos aureos.

Ioachaz. Ioachaz filius Iehu regnauit annos tredecim, fecitque quod malum erat. Ieruſalem expugnauit & *Ieroboā.* templi aurum & vaſa abſtulit. B Ieroboam filius Ioachaz regnauit annos quadraginta vnom, & fecit quod malum erat. *Zacharias.* Zacharias filius Ieroboam regnaoit menſes ſex, & operatus eſt malum. Hactenus poſteritas Ieho, in quartam generationem duraoit. *Sellum.* Sellom ex alia progenie, filius Iabis, regnauit dies triginta, & quod malum erat operatus eſt. Manaem ex alio genere, filius Gadide, regnauit annos viginti & operatus eſt quod malum erat. *Manaē.* Phakeias filius Manaem, regnauit annos decem, & fecit qood erat malum. Sub hoc prophetarunt Eſaias & *Oſee.* Oſee. Phakee, de alia ſtirpe, filius Romeliæ, regnauit annos viginti. Hic occidit Phakeiam, & fecit quod malum erat. Sob hoc quoqoe erant Eſaias & Oſee Prophetæ. Oſee aliunde natus, filius Ela, regnauit annos nouem. Iſte occidit regem Phakee, & operatus eſt malum, veruntamen nou ſicot qui ante ipſum regnarunt. C Sub iſto Oſee finitom eſt regnum Samariæ. Tunc enim ceſſauit, ac perdita eſt Samaria, quam deinceps Aſſyrij inhabitarunt, ex quibus orti ſunt hæretici Samaritæ, qui & Sadducæi vocantur. Summata itaque eorum tempora, *Hæretici Samaritæ vnde orti.* qui Ieroſolymis à Dauide vſque ad Sedechiam regnauerunt annos conſtituunt quadringentos. Reges vniuerſi fuerunt viginti vnus, dempta Gotholia, & cuncti eiuſdem ſtirpis, Dauidis videlicet, ita vt ab initio ad finem vſque filius à patre regoum *Anni Regum Iſrael 400.* hæreditariò acceperit. Ex his autem nouem, quod rectum, duodecim verò quod malum erat excepta Gotholia, operari ſunt. Eorum verò tempora qui in Samaria à Ieroboā vſque ad Oſee regnarunt, anni ſunt ducenti ſexaginta: Reges autem vnioerſi decem & octo, ex dioerſis ſtirpibus. Horum octo regnum inuaſerunt. Omnes verò ſecundùm peccatum Ieroboam quod malum erat fecerunt.

LIB. VNDECIMVS PARALIPOMENON PRIMVS ET ſecundos.

Paralipomenō cur ſic appelletur. HOc nomine vocantur iſti libri, propterea quòd multa in libris Regnum prætetita, in ipſis continentur. Habetur autem in primo libro omnium tribuum genealogia ab Adam vſque ad Reges, ſecundùm tribus, & populos, & gentes, & familias. In ſecundo verò exponūtur geſta regum.

Hiſtoriographi veteris teſtamēti. Sopra quidem dictum eſt, quod qui regum facta & tempora conſcripſerunt, Prophetæ fuerint, qui ſingulis temporibus vixerunt. Vt autem ſingulariter qoid quiſque ſcripſerit cognoſcatur, ex Paralipomenis iſta annotauimus: Dauidis *hiſtorias ſcripſerunt Samuel, Nathan & Gad* prophetæ. Salomonis Nathan & Achia Prophetæ. Ieroboam, Sabæas & Adido Prophetæ. Abiæ, Adido Propheta. Aſæ facta habentur in libro ſermonum, de Regibus Iuda. Ioſaphat, Iehu Propheta, filius Aname, qui librum ſermonum de Regibus Iuda ſcripſit. Quæ Ioas geſſit, relata ſunt in ſcripturā Regnorum. Quæ Amaſias, in libro ſunt Regum Iuda & Iſraël. Quæ Ozias, ſcripſit Eſaias Propheta. Quæ Ioathan, ſunt in libro Regum Iuda & Iſraël. Quæ Achaz, in libro habentur Regum Iuda & Iſraël. Quæ Ezechias, ſcripſit Eſaias Prophera filius Amos. Quæ Manaſſe, relata ſunt in ſermonem Videntium. Quæ Ioſias, in libro ſont Regum Iuda. Quæ Ioakim, in libro habentur Regum Iuda & Iſraël.

LIB. XII. ESDRÆ PRIMVS ET SECVNDVS.

HI duo libri ab eo ipſo conſcripti ſunt, cuius & inſcriptionem præferunt. Eſdras enim iſte, Sacerdos & lector cum eſſet, redituum filiorum Iſraël ex Perſia ad Ieroſalem, expoſuit, in primo libro tradit quomodo cura reditus fuerit in manu Ieſu filij Ioſedek & Eſdtæ, Zorobabel, & Neemiæ, Eunuchi Indiæ. *Iſta habentur Eſdra tertio cap. & 4.* Occaſionem verò reditus hanc ponit. Tres milites Regem cuſtodientes, qoorum vnus erat *Zorobabel.* Zorobabel, circa quæſtionem quandam contendebant, facta promiſſione, vt qui vinceret, à Rege quicquid vellet peteret. Cùm primus dixiſſet fortius eſſe vinum, Alter fortiorem eſſe Regem, Zorobabel contendit fortiores eſſe mulieres, veritatem ſuper omnia excellere. Hęc quia dixerat Zorobabel, victor euaſit. Cùm autem iuſſus eſſet petere quod vellet, petiit, C vt Iſraëlis captiuitas ſolueretur, & Ietuſalem reædificaretur. Atque ita vt petiit factum eſt. Dimiſſa eſt captiuitas. Etenim & tempus iræ Dei, ſexaginta videlicet anni tunc adimpletum erat. Qui verò Ieroſolymam è captiuitate aſcenderunt, de tribubus Iuda & Beniamin, cum Leuitis, in vniuerſum numero fuerunt quadraginta duo millia trecenti, & ſexaginta. Serui verò illorum & ancillæ, ſeptem millia, trecenti, triginta quatuor. Cantores ducenti quadraginta quinque. Cameli quadringenti triginta quinque. Aſini ducenta millia, ſeptingenti viginti. Ædificatores autē eraot Zorobabel & Ieſus filius Ioſedek, & Neemias. Eſdras verò cū eſſet dexter in cognitione legis, legem proferebat, & legebat, diſponebatque cuncta ad templum pertinentia, & Leuitas quoque ipſa ex lege deſignabat. Præterea & alienigenas D vxores abüci corauit ab illis qui eas tēpore captiuitatis duxerant. Abiecerunt enim illas omnes, & mundari ſunt, & paſcha ſicut ſcriptum eſt, & ieiunium legitimè ſeruauerunt. Secunda verò narratione eadem quidem de reditu è Babylone præter problemara, plura verò de Neemia Eunucho exponit, quomodo & ipſe templi reædificationem à Rege petiuerit. *Reditus à Babylone. Eſdras.* Et quomodo Eſdras qoidem lectoris fuoctus ſit officio, Ieſus verò & Banæas & Sabias populum erudierint, Eſdras ſcientiam Domini legendo explicuerit, populus per lectionē illius quæ facienda erant intellexerit, & paſcha celebrauerit. Seruarunt etiam ieiunium mēſe ſeptimo, & feſtum Tabernaculorom, ſicut in lege ſcriptum eſt. *Non fecerant*, inquit, *ad hunc modum à diebus Ieſu filij Naue.* Eſdras verò cum vidiſſet mulieres petulantes Hebræis coniugio iunctas, lugeus ac plorans, perſuaſit omnibus denunciari, vt ſeruarent

legem Dei, & eiecit mulieres illas, tanquam illegitimo coniugio iunctas, & adiurauit vniuerſos, vt ſeruarent legem. Atqoe ita ſanctificati & mundati exhilarati ſunt, & abiit quiſque in domum ſuam. Narratur autem & hoc de Eſdra quòd cum libri 5. per incuriam populi ac diuturnam captiuitatem periſſent, ipſe illos, cum vir eſſet honeſti ſtudioſus, induſtrius & lector, apud ſe omnes cuſtodiuerit, & tandem protulerit, omnibuſque tradiderit, atque ita ſeruauerit.

LIB. XIII. PSALTERIVM DAVIDIS.

TAmetſi hic Pſalmorum liber ſolios habeat Dauidi; inſcriptionem, multorum tamẽ aliorum quoque in illo ſunt Pſalmi, vtpote Aſaph, Idithum, filiorum Chore, Aggæi, Zachariæ, & Æman Iſraëlitæ. Sunt etiam nonnulli, qui communiter ab omnibus ſemel ſunt dicti, quotquot videlicet alleluya habent. Itaque Eſdras omnes hoſce Pſalmos à quibuſcunque dictos vno complexus eſt libro, qui quidem, quaſi communes ſint Pſalmi omniũ quos continet, Pſalmorum liber vocatur, ſoli verò Dauidi inſcribitur, propterea quod ille primus ſpiritum pſallendi à Deo accepit, primuſque Pſalmos compoſuit & ſcripſit, & prædictos Pſalmiſtas ipſe ex ſacerdotibus ſelegit ac inſtituit, ſtationem quoque locorum illis, & ordinem melodiæ, ac tempus pſallendi matutinum & veſpertinum determinauit, & ita ordinauit vt alij aperto, alij clauſo tabernaculo, alij à dextris, alij à ſiniſtris ſtarent, atque ita quidem Deo pſallerent, laudemque ac hymnum voce canerent, quidam verò confeſſionem ac laudem præluderent, illi in muſicis inſtrumentis, citharis, nablis ac cymbalis, iſti in tubis ſublimè perſonarent. Sacerdotes igitur qui arcam Dei ſub Dauide portabant, erant numero mille & duo nempe, ex filiis Caath, Vriel princeps & fratres eius centum & decem. Ex filiis Merari Aſe princeps & fratres eius 250. Ex filiis Gedeon Ioel princeps & fratres eius 150. Ex filiis Elizaphat Samæas princeps & fratres eius 220. Ex filiis Hebron, Enir princeps & fratres eius 80. Ex filiis Eziel, Aminadam princeps & fratres eius 112. Pſalmiſtæ verò ſelecti ex ipſis, erant, de quibus ſupra dictum eſt. Hi ad hunc modum inſtituti erant. Aſaph & Ætham filij Core cymbalis æneis perſonabant, vt ab omnibus audirentur. Zacharias verò & Oziel Samiramothith, Eloni, Eliab, Maſæas, Banæas, filij Idithum, in nablis & pſalterio. Mathæas, & Enphaneas, & Machania, & Abededon, & Eeil, & Ozias filius Æman, in Cinnyris & citharis. Maſſe verò & Aggæus & Zacharias & Bane, & Eliezer, ſacerdotes, tubis clangebant. Et reliquos pſalmos quos iſti quoque ſpiritu ſancto moti conſcripſerant, Eſdras Dauidis pſalmis coniunxit, & ex omnibus ita coadunatis hunc pſalmorum librum, vt dictum eſt, conſtituit. Eſt autem inter pſalmos dilucida ad hunc modum ponenda diſtinctio. Sunt enim propriè Dauidis, quotquot iſtam habent inſcriptionem, Pſalmus Dauidis. Videlicet iſti: 25. 26. 27. 36. 115. Qui verò ab aliis compoſiti, Dauidi inſcribuntur, ſunt quotquot inſcriptionem hanc, Dauidi, ſimiliter habent, qui quidem ſunt iſti, 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 37. 39. 40. 41. 49. 50. 51. 52. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 62. 63. 64. 67. 68 69. 70. 81. 90. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 100. 102. 103. 107. 108. 109. 137. 138. 139. 140. 142. 143. 144. Eorum verò qui hanc inſcriptionem, Dauidi, habent,

Pſalmorum liber cur Dauidi inſcribatur.

Mille ſacerdotes arcã Dei portabant.

Pſalmorum librum conſtituit Eſdras.

A aliij inſcribuntur, In finem pſalmus Dauidi, alij tantum pſalmus Dauidi. Quorum inſcriptio eſt, in finem pſalmus Dauidi ſunt iſti. 4. 5. 6. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 18. 19. 20. 21. 29. 40. 50. 64. 67. 108. 132. 139. Qui inſcribuntur, Dauidi, abſque illa particula, in finem, hi ſunt, 3. 7. 14. 22. 23. 24. 28. 37. 42. 62. 93. 38. 107. 140. 142. Rurſus eorum qui inſcribuntur, in finem pſalmus Dauidi, hæc eſt ſubdiuiſio. Alij inſcriptionem habent pſalmus Cantici, vtpote, 4. 64. Alij tantum, pſalmus, videlicet. 5. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 18. 19. 20. 21. 30. 39. 40. 50. 63. 108. 138. 139. Qui verò inſcriptus eſt, in hymnis pſalmus, eſt, 6. Sunt & alij, qui inſcriptionem quidem babent, In finem Dauidi, pſalmi tamen titulum non habent, ſed differentem, & ſunt iſti, 13. 35. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 68. 69. Horum qui differentem habẽt inſcriptionem, alius B inſcribitur, verba Cantici, vt 13. alij Dauidi tantum, vt 35. 68. 69. alij intellectus, vt 51. 52. alij in hymnis intellectus, vt 53. 54. Nonnulli, tituli inſcriptionem habent, vt 55. 56. 57. 58. 59. Eſt qui in hymnis inſcribitur, vt 60. Eorum verò qui pſalmus Dauidi abſque particula, in finem inſcribuntur, eſt Canticum pſalmi, 107. tantum. At qui nec in finem, nec pſalmus, ſed ſimpliciter Dauidi inſcribuntur, ſunt 15. 16. 31. 32. 70. 81. 90. 92. 94. 95. 96. 100. 102. 103. 136. 141. 143. 144. & ex his iterum alius canticum habet, vt 95. alius, tituli inſcriptionem, vt 15. alij orationem, vt 16. 82. alij intellectum, vt 31. 100. 141. hic filiorum Aminadam, vt 70. illi laudem cantici, vt 90. 92. 94. iſte laudationem, vt 144. Rurſus, qui neque Dauidis, neque Dauidi inſcribuntur, ſed aliis aſſignantur ſunt iſti, 38. 41. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 72 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 86. 87. 91. 99. 104. 105. 106. 111. 112. C 113. 114. 115. 116. 117. 118. 134. 135. 145. 146. 147. 148. 149. 150. Et horum quidam inſcribuntur Aſaph, quidam filiis Core Aſaph & Ætham, quidam filiis Iditbum, alij Aggæi & Zachariæ, alij alleluya. Aſaph ſunt iſti, 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. Ex quibus alij inſcriptionem habentes. In finem pſalmus Aſaph, ſunt hi: 74. 75. 76. 79. 80. alij tantum pſalmus Aſaph, vt 72, 78, 81. alius in hymnis, vt 75. alij canticum pſalmi Aſaph vt 79. 82. quidam intellectus inſcriptionem habent, vt 73. 77. quidam torcularium, vt 80. ille commutandorum, vt 79. hic pſalmus cantici, vt 74. Qui per alleluya inſcribuntur, ſunt iſti 104. 105. 106. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 131. 135. 145. 146. 147. 148. 149. 150. Ex his Aggæi ſunt & Zachariæ 145. 147. 148. Qui filiis Core inſcribuntur, ſunt 41. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 83. 84. 86. 87. Ex his alij inſcriptionem habent, In finem filiis Core, vt ſunt 41, 43, D 44, 48, 83, 84, alij in finem pro filiis Core vt 45, 46, quidam, pſalmus cantici filiis Core, vt 47, 86, 87, & 88, Intellectus Ætham Iſraëlitæ. Sunt qui inſcribuntur, in finem Idithum Canticum, vt 38. 61. Qui verò graduum ſunt, omnes ſunt cantica, vt 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. Ex his Salomoni inſcriptus eſt, 126. Dauidi verò, 130. 131. 132. Itaque iſta eſt diuiſio inſcriptionum quę pſalmis quibuſdam præmittuntur. Omnium verò communes in hoc libro pſalmi tantum ſunt, 4 5. 6. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 18. 19. 20. 21. 29. 30. 36. 40. 50. 60. 61. 63. 64. 65. 66. 67. 72. 78. 81. 108. 138. 139. pſalmus canticum. 4. 64. pſalmi cantici 29. 47. 67. 86. 87. Canticum tantum 38. 76. 91. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. Canticum pſalmi. 65. 82. 107. Verba cantici 17. Laus cantici 90. 92. 94. Laus 144. in hymnis 60. 75. in hymnis intellectus 53. 54. in hymnis pſalmus. 6. 66.

intellectus

intellectus 31. 51. 52. 73. 77. 88. 100. 141. Ad inſcriptionem tituli, 15. 55. 56. 57. 58. 59. Oratio, 16. 85. 89. 101. Oratio Moſi homini Dei, 89. Ad Salomonem, 71. Sine nomine, 9. 65. 91. 99. 101. Alleluya, 104. 105. 106. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 134. 135. 146. 147. 148. 149. 150. Dauidi ſimpliciter, 32. 34. 35. 96. 102. 103. 136. 137. A Dauide verò & reliquis omnibus dicti, & inſcripti, in finem ſunt iſti: 4. 5. 6. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 18. 19. 20. 21. 22. 30. 35. 38. 39. 40. 41. 43. 44. 45. 46. 48. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 74. 75. 76. 79. 80. 83. 84. 108. 138. 139. Qui Dauidis tantum ſunt proprij, hi ſunt: 25. 26. 27. 36. & 151. Poſt vniuerſam hanc diuiſionem deinceps neceſſarium eſt ſeparatim etiam quorundam pſalmorum inſcriptiones cognoſcere. Primus quidem & ſecundus inſcriptione carent. Tertius verò inſcriptus eſt, quando à facie Abſalom filij ſui aufugit, 142. quando filius ipſum perſequutus eſt. Quintus ſuper hæreditate. Sextus & vndecimus ſuper octaua. Septimus ſuper ſermonibus Chuſi filij Iemini. Octauus: 80. & 83. ſuper torcularibus. Nonus ſuper abſconditis filij. 45. ſuper abſconditis 15. Ad tituli inſcriptionem 16. & 85. Oratio 17. quando eripuit eum Dominus è manu omnium inimicorum ipſius 21. pro ſuſceptione matutina, 23. In prima Sabbathorum 26. antequàm vngatur 28. In conſummatione tabernaculi 29. In dedicatione domus 30. Pro extaſi 31. Intellectus 33. Quando mutauit faciem ſuam ante Abimelech, 35. Seruo Domini Dauidi 37. Ad rememorationem diei Sabbathi 44. Pro commutandis, ad intellectum filiis Core canticum ſuper dilecto 68. pro commutandis 77. pro commutandis teſtimonium ſuper Aſſyrio 50. Cum veniſſet ad eum Nathan Propheta, poſtquàm eſſet ad Berſabee ingreſſus, 51. Cum veniſſet Doeg Idumæus ad Saulem, nunciaſſetque illi ac dixiſſet: *Venit Dauid ad domum Abimelech* 52. Super Maeleth 53. Cum veniſſent ad Saulem ziphæi, illique dixiſſent, *an non eſt abſconditus apud nos Dauid?* 55. Cum tenuiſſent eum Philiſtæi in Geth 56. Cum ante faciem Saulis in ſpeluncam fugiſſet 58. Cum miſiſſet Saul qui domum eius obſeruarent, vt occiderent eum 59. Cum incendiſſet Meſopotamiam Syriæ, & Syriam Sobal, & reuerſus Ioab percuſſiſſet in valle Salinarum duodecim millia, 62. Cum eſſet in ſolitudine Idumeæ 65. Reſurrectionis 69. Ad rememorationem, quod me ſeruauit Dominus 70. filiorum * Adæ, priorum captiuorum 61. in Salomonem 65. Ad Aſſyrium 87. Super Maeleth ad reſpondendum 91. Pro die Sabbathi. 23. In prima Sabbathi 92. In diem ante Sabbathum 93. In quarta Sabbathi 95. Cum domus ædificaretur poſt captiuitatem 96. Quando reſtituta eſt ei terra 99. Ad confeſſionem 101. Precatio pauperi cum in anguſtiis eſſet, & orationem ſuam ante Dominum effunderet 141. Precatio cum eſſet in ſpelunca 143. Contra Goliath 151. pſalmus hic peculiariter Dauidi, & extra numerũ reliquorum inſcriptus eſt, eum ſingulari certamine Goliath ſtrauiſſet. De diapſalmate quoque tractandum eſt, in quibus pſalmis illud & quoties in vno quoque inueniatur. In ſecundo pſalmo ſemel: in tertio bis, in quarto bis: in ſeptimo ſemel: in nono canticum diapſalmatis, in vigeſimo tertio ſemel: in 31. bis: in 33. ſemel: in trigeſimo octauo bis, in 43. ſemel, in 45. bis, in 46. ſemel, in 48. bis, in 50. bis, in 53. ſemel, in 54. bis, in 56. bis, in 58. bis, in 59. ſemel, in 60. ſemel, in 61. bis, in 65. ter, in 66. bis, in 67. quater, in 74. ſemel, in 75. bis, in 76. ter, in 80. ſemel, in 81. ſemel, in 82. ſemel, in 83. ſemel, in 84. ſemel, in 86. bis, in 88. quinquies, in 93. ſemel, in 139. ter, in 141. ſemel. Summatim verò quotquot per halleluiah inſcribuntur, & qui graduum ſunt, diapſalma non habent.

Alias filiorum Ionadab.

LIB. XIIII. PROVERBIA SALOMONIS.

Salomon filius Dauidis, cum regnum patris ſui accepiſſet, à Deo petiit, vt ſapientiam acciperet magis quàm diuitias, & hoſtium vltionẽ. Hanc cum eſſet adeptus, præ omnibus mortalibus, qui ante & poſt ipſum fuerunt, ſapiens; ac propter ea quæ faciebat ac dicebat, admirabilis factus tria millia parabolarum, & quinque millia carminum proloquutus eſt, diſputauitque de omnibus, tam de iis quæ ex terra proueniunt, quàm de omnis generis animantibus. Scripſit libros, Canonicos tres, Prouerbia videlicet, Eccleſiaſten, & Canticum canticorum, & alterum præter iſtos, non Canonicum, ſicut ante dictum eſt, qui Sapientia Salomonis dicitur. Præſentem autem librum Prouerbia inſcripſit, propterea quod verba Sapientium prouerbia ſunt, velut ænigmata, quæ quidem aliud ex ſuperficie, aliud verò per alegoriam indicant. Horum autem ſpecies ſunt prouerbia. Ad hunc etenim modum diſcipuli Domini in Euangelio ſecundùm Ioannem loquuntur, quando Domino, cum antea multa obſcuro ſenſu loquutus eſſet, tandem dicunt, *Ecce nunc liberè loqueris, & prouerbium prorſus nullum dicis*, vt intelligas prouerbia non aperto, ſed obſcuro ſenſu dici. Quoniam igitur tales plerũque ſunt quæ in hoc libro ſunt ſententiæ, ideò titulum illi, prouerbia fecit. Eſt autẽ inde dicta parœmia, quod præter vias, tales ſententiæ conſcribi ſolitæ ſint, ad correctionem & doctrinam eorum qui itinera conficiebant: præter vias autem ſcribebantur: propterea quòd non omnes veritatis ſermones capiebant, vt vel ij qui in itinere erant & affixas videbant, quæ ſcripta eſſent exquirerent, atque ita erudirentur homines. Parœmiam itaque ad hunc modum nonnulli definiunt, vt ſit dictum parodium, ab vno aliquo ad multa tranſſumptum. In hoc igitur libro ſcientia eſt ſapientiæ & diſciplinæ, intellectus ſermonum prudentię, ſtrophe verborum iuſtitiæ. Verus intellectus ad dirigendum iudicia, & pollicitatio cognoſcendarum ex iſtis parabolarum, dictorum Sapientum ænigmatum, & obſcurorum ſermonum. Et ſunt ſcientię ſapientiam ac diſciplinam tradentes. Nam & Græci ſapientiam pollicentur, & hæretici habere ſe diſciplinam arbitrantur. Quapropter iſte veram ſapientiam ac diſciplinam docet, ne ſpecie ac ſimilitudine ſapientiæ quiſquam in ſophiſmata Græcorum & hæreticorum incidat. Græci namque & putantes & *dicentes ſe ſapientes eſſe, ſtulti facti ſunt*, hæretici verò eruditos eſſe ſe rati, auerſi ſunt, & peccant proprio iudicio condemnati. Sapiens verò ſi diuina eloquia audierit, ſapientior erit. Etenim qui legitima Dei audierit, & cuſtodierit, & in diſciplina Domini negligens non fuerit, nec ab ea defecerit, filius ſapiens euadet, & eruditus factus cognitionem Dei confeſtim accipiet. Hac enim ſapientes inſtituuntur: ſermonum verò prudentum intellectus, doctrina eſt de ſolo & vero Deo. Græcorum namque alij corpus eſſe dixerunt Deum, alij ſimulachris etiam ipſum aſſimilarunt. Hæretici verò & ipſi in veri Dei cognitione deſipuerunt. Propterea Salomon de vera

Parabolarum 3000. ſcripſit Salom.

Prouerbia cur ſic dicantur.

Parœmia vnde.

Parœmia quid.

Hæretici deſipiūt in vera Dei cognitione.

Prouerbiorum argumentum.

cognitione Dei diſſerit: Quod quidem exponi in illo nequit: *ad gloria dei abſcondit.* De prouidentia verò illius loquitur, cum dicit: *In omni loco oculi Domini contemplantur bonos & malos.* Et iterum: *Diues & pauper alter alteri occurrerunt, vtroſque verò fecit Dominus.* Et: *Conueniunt fœnerator ac debitor, vtroſque ſpeculatur Dominus*, &: *Sunt enim in conſpectu oculorum Dei via viri, & omnes circuitus eius ſpeculatur.* Iudicium quoque eius commemorat, dicens: *Sacrificia impiorum, abominationes ſunt Domini: precationes verò rectorum accepta ſunt apud eum:* & iterum: *domos conuiciatorum diſſipat Dominus, firmat autem terminum viduæ.* Opificium verò illius non ſimpliciter, ſed ob id quod per verbum, ac ſapientiam ſuam cuncta facit: verum Deum explanat ac deſignat, quod pater ſit filij. Dicit igitur: *Sapientia ſua Deus fundauit terram.* B Et iterum: *Dominus fecit regiones etiam inhabitabiles, & vertices habitabiles ſub cælo: quãdo præparabat cælum, vnà cum ipſo eram: quando ſegregabat thronum ſuum ſupra ventos, quando firmabat ea quæ ſupra nubes ſunt, eram cum eo cuncta componens. Ego eram in qua lætabatur, ſingulis diebus in conſpectu illius delectabar.* Strophæ quoque verborũ in ſunt iſti libro. Nam ſi quis ea mente verſet: reſerabit ac inuenit latentem in ipſis ſenſum. Qualia ſunt, cum dicit: *Ab æſtu ſeruatus eſt filius intelligens, at ventus diſſipans in meſſe eſt filius immorigerus.* Et iterum: *Solicitè cura quæ in agro ſunt viridia, & herbam demete, ac fœnum montanum collige, vt oues habeas ad veſtitum.* Et rurſus: *Si conuiua ſederis in menſa magnatum, ſolerter conſidera quæ tibi proponuntur.* Et alia conſimilia. Veræ iuſtitiæ dictus eſt intellectus. Quoniam differenter quidam iuſtitiæ vocabulum accipiunt, aliis dicentibus iuſtitiam eſſe, ſi reddat quis quod cuſtodiendum accepit, aliis verò ſi C malum reddatur pro malo, & bonum pro bono: vſu autem venit, vt huiuſmodi definitiones exactæ ac iuſtæ non ſint, (non enim dicendum eſt, quo ille me vſus eſt modo, eodem vtar ego & ipſo, pœnas de illo ſummam, pro iniuria qua me affecit) ob eam rationem Salomon quæ vera ſit iuſtitia docet: eam videlicet veram eſſe iuſtitiam ſi vnicuique quod ſuum eſt reddatur. *Cum primis honora, inquit, Dominum de iuſtis tuis laboribus, & primitias illi da, de tuis iuſtitiæ fructibus. Deinde honora Regem, & parentibus competens repende officium, omnibus verò quod æquum eſt.* Et hic vnus eſt iuſtitiæ typus. Alter verò eſt, vt animum ſuum quiſque iuſtificet, æquabilitatẽ cuſtodiendo, ita nuſquam in contrariam inæquabilitatem declines, ſed rationi obtemperes, ne malo conſilio quo iuuentutis doctrina repudiantur, capiaris, ſed cum conſilio omnia facias, & cogitatio- D nes tuæ ſint iudicia, ita vt ſeipſum quiſque iudicet, & concupiſcentiam in omnibus habeat bonam. Vniuerſa quippe iuſtorum concupiſcentia bona eſt, & concupiſcentia iuſti accepta eſt. Contra animoſitatem verò, *Ne ſis amicus*, inquit, *viro animoſo & amico iracundo ne cohabites. Omnem enim iram ſuam emittit inſipiens: ſapiens verò illam pro parte condit ac ſupprimit.* Qui ſeipſum ad hunc modum componit, & ſingulas cuiuſque animæ partis actiones ſanas & innocuas cuſtodit, is demum veram agniturus eſt iuſtitiam. Iudicia verò dirigere principaliter quidem eſt, iuſte ſecũdum legem Dei iudicare, vt cum dicit: *Aperi os tuum verbo Dei, & ſanè de omnibus iudica. Pauperem verò & imbecillem iudicio defende. Qui namque iuſtum dicit eum qui impius eſt, execrabilis eſt populis, & odibilis inter gentes. Perſonam enim cuiuſquam in iudicio venerari, bonum non eſt.* Hoc quidem ex profeſſo di-

A cendum eſt: deinde quod in ſeipſum quoque iudicium hoc dirigit, quo alios quis iudicat, & ſeipſum probat, dum ſe, ſi iræ motum in ſe ſenſerit abundare, reprehendit, & ſi abundare intellexerit, concupiſcentiam cohibet, ſi verò rationis vis obdormierit, excitat, dicens: *Quouſque piger dormis?* Hoc namque pacto iudicium dirigere diſcet, ſi ſeipſum iuſtè moderatus, & ſui ipſius reprehenſor factus fuerit, nec audiet ab aliis: *Qui alium doces, teipſum non doces: qui doces, non mœchaberis, mœcharis.* Quemadmodum enim qui iter facit & viam ſuam qua ambulat ritè dirigit, ad deſtinatum finem peruenit, ita & qui iudicia dirigit, iuſtos cenſebitur & ſapiens. Dicuntur autem parabolæ ſermones, qui velut imagines ſunt eorum quæ dicuntur. Ex ipſis namque propter ſimilitudinem, quod dicitur, intelligi- B tur. Sic enim Dominus dixit, vt in Marco eſt: *Cui aſſimilabo regnum Dei, aut cui parabolæ comparabo illud?* Itaque parabolæ ſunt quæ ſecundùm ſimilitudinem dicuntur. Cùm enim dixiſſet: *Simile eſt regnum Dei*, tandem intulit: *propterea per parabolas illis loquor.* Sunt igitur huiuſmodi dicta parabolæ, vtpote: *Sicut defluxus niuis in calore æſtiuo tempore meſſis iucundus eſt, ita nuncius fidelis iis qui miſerunt eum.* Et iterum: *Sicut venti, nebulæ, & pluuiæ, ita qui gloriantur in dono mendaci.* Et ſi qua iſtis ſunt ſimilia. Dicta verò Sapientum ſunt ſermones, nullam ſophiſmatum fallaciam habentes, neque per probabilitatis ſpeciem ſeducentes, ſed exactè veri, nec ſecundùm dialecticam protaſin dicti, ſed tanquam qui ab ipſis ſint cogniti, & velut ipſorum ſententiæ prolati. Quales ſunt, *Exhilarato corde floret facies, in mœroribus verò exiſtente, deiecta eſt ac triſtis.* Et: *Correctum quærit ſen-* C *ſum, os verò indiſciplinatorum mala cognoſcet:* Et: *Odium excitat victoria, omnes verò eos qui contentioſi non ſunt, contegit amicitia.* Et: *Qui cauſam agendam contemnit, contemnetur ab ipſa: qui verò mandatum veretur, ille ſanus eſt.* Aliorum hominum ſermones, plerumque amphiboli ſunt: Sapiẽtum verò quales quales ſint, veri ſunt, & omni ex parte abſoluti, ita vt contradici illis nequeat, & alij homines rerum cognitionem ex fine ſumunt: vtpote, quod peruerſus ſit qui cuiquam facit iniuriam, & malus qui mœchatur. Hoc verò cuiuis manifeſtum eſt. At Sapientes ipſa rerum principia prædicunt, & veluti ſymbola motuum qui in anima ſunt prænunciant, vt quiſquis malorum principia cognouerit, ſibi caueat. Qualia ſunt de quibus ſuprà dictum eſt: *Odium excitat victoria, omnes verò non contentioſos obtegit charitas.* Contentioſus enim ex odio malitiæ huius principium D habet. Et nemo contentioſum amore proſequendum duxerit. Rurſus è contrario qui contentioſus non eſt dilectionis indicium habet. Nec contentioſum dixerit quiſquã eum qui diligit. Sicut illud: *In concupiſcentiis eſt qui otiatur, & iracundus quod agit, abſque conſilio agit.* Significauit enim otioſi animam omnis generis concupiſcentiis eſſe immerſam, & iracundum nullum rectum habere cõſilium oſtendit. Et omnino iſti amplius manifeſtum faciunt, quòd actionis principium ſint hominis mores & ingenium. Vnde & commendat eos qui dicunt, quod contentionem præcedat odium, fugam verò contentionis dilectio. Et quòd otium mala voluptas, iracundum verò præcedat temeritas, quodque contempti principium ſit & cauſa, quòd legem ipſe contemnit, & quòd ſanitatem præcedat timor Dei. Item quòd animæ perditionis principium ſit os incautum & temerarium,

Parabola quid.

temerarium, timoremque præcedat linguæ temeritas. Vbi ad bunc modum ſingulas dictiones reſeraris, inuenies ob id eſſe dictas & ſcriptas, vt auditis & cognitis malorum bonorumque principiis quæ praua ſunt fugiamus, quæ bona faciamus. Ænigmata verò & obſcuri ſermones, ita quidem cautè ſunt poſiti, vt mœrore afficiãt, ſi quis in illos incidat: propterea quòd nihil manifeſti habent, & ne ſuſpicionem quidem aliquam ſenſus præbeot, vbi verò diligenter inquiſiti fuerint, ſenſum quem habent indicant. Quales ſunt *Sanguiſugæ tres ſunt filiæ dilectione dilectę. Et hæ tres, & quarta non dicunt, ſatis eſt. Infernus, & amor mulieris, & terra quæ non ſaturatur aqua, & aqua, & ignis nunquam dicunt*, *ſatis eſt*. Et iterum: *Tria ſunt, quæ cognitu mihi ſunt impoſſibilia, & quartum nõ cognoſco, via aquilæ volantis, & via ſerpentis ſupra petram, & via nauis in mari euntis, & via viri in adoleſcentia*: & quæcunque eiuſmodi ſunt Ænigmata. Nam licet aliorum cogitationem moueant, alia tamen ſignificant, & obſcura quidem ſunt, abſconditum verò ſenſum habent.

Sanguiſugæ.

B

LIBER XV. ECCLESIASTES.

ET hunc librum ſcripſit Salomõ: ſicut ſupra dictum eſt. Dicitur autem Eccleſiaſtes, quoniam ita bunc nominauit autor ipſe qui ſcripſit: in principio ipſius dicens: *Verba Eccleſiaſtæ filij Dauidis Regis Iſrael in Ieruſalem*: *Vanitas vanitatum, dixit Eccleſiaſtes*. Variis verò nominibus vocatus eſt Salomon, Sapiens propterea quod Sapiẽtiæ particeps factus eſt. Prudens, eò quod veritatis in ipſo fuit prudentia. Doctus quoniam veram à Domino doctrinam habuit. Eccleſiaſtes verò vocatus eſt, quia ad populum ipſe concionatus eſt, & quæ ſpiritus ſunt loquutus. Videtur autem in hoc libro de naturali theoria philoſophari. Quoniam enim Ægyptij de illa ſuas iam habebant imaginationes, & Græci hiſce de rebus fabulaturi erant, ob eam ipſe cauſam impulſu ſpiritus ſancti eos qui de iſtis inquirere conabantur compeſcit, dicens: *Non poterit homo inuenire opus quod ſub ſole factum eſt: quantumuis quærendo fatigetur, non inueniet*. Deiicit etiam Ægyptiorum religionem circa diuinationem ex hominis natiuitate, dicens: *Qui obſeruat ventum non ſeret, & qui adſpicit ad nubes non metet, in quibus agnoſci non poteſt, quæ ſit via ſpiritus. Sicut oſſa in ventre vterum geſtantis, ita non cognoſcet opera Dei, qui facit vniuerſa*. Deinde & de ſingulorum theoria tractans, conſentit, quod de talibus vanè quæratur, & quod eiuſmodi nihil pariant aliud quàm laborem. Non enim ob illorum cognitionem, ſed propter vitam, quæ opere ipſo talia exercet pro ſapiente quis commendatur, & iuſto. Dicit namque: *Etenim quæcunque ſcire ſe dixerit ſapiens, ea non poterit inuenire. Quoniam totum hoc tradidi cordi meo, & totum boc vidit anima mea quod iuſti & ſapientes, & opera eorum ſunt in manu Dei*. Rectè igitur talium rerum inquiſitionem prætergreſſus & in contemplanda mortalium politia conſtitutus, cum multos & varios videret hominum caſos, conſtituit, quod prouidẽtia adminiſtrentur omnia, dicens, *Curſus non eſt velocium, nec bellum prudentum, nec ſapientum panis, nec prudentum opulentia, nec cognoſcentium gratia: quoniam tempus & occaſio ſimul omnibus iſtis occurrunt. Nam vbique regnum habent, etiam in agro iam culto. Neque enim quiſquam in iſtis conſilij ſui Dominus eſt. Quis enim homo ille eſt, qui poſſit opera ſua retrò habito adaptare conſilio? Et quod nihil poteſtatis*

Eccleſiaſtes cur ſic dicatur.

C

Eccleſiaſtes Salomon dicatur cur.

D

A

amplius in hac vita habeat homo, quàm faciendi bonum & malum, & præparandi opera ſua ad exitum. Nam & qui edit ac bibit, hoc habet ex dono Dei. Vnde ſiue quæratur, quomodo facta ſint quæ videntur, ſiue pecunia poſſideatur, ſiue in luxu & abundantia quis delicietur: omnia iſta vanitas ſunt vanitatum, & nihil amplius quàm vanitas conſilij & inanis voluntatis conatus. Per id verò quod iſta vanitatem eſſe dicit, futurorum bonorum æternitatem ſignificat. Quapropter & vniuerſa tranſcendens hortatur, vt æternorum memoriam ſeruemus, & ſciamus futurum aliquando, vt mundus hic præſens finiatur, cum dicit: *In die qua commouebuntur cuſtodes domus, & nutabunt viri potentes, & molentes ociabuntur*, & cum quæ finem mundi ſubſequuntur exponit, dicens: *Quoniam cuncta quæ fiunt ducet Deus in iudicium; in omni errato, ſiue bonum, ſiue malum*. Per iſta oſtendit, quod illud: *Vanitas vanitatum*, non ad hoc dixerit, vt creaturam criminaretur, ſed vt æterna contemplatus, temporariorum deſiderium admoneret eſſe vanitatem. Et vbi iudicium futurum eſſe docet, innuit fore reſurrectionem mortuorum, & actorum retributionem. Deinde cum dicit, quando ociabuntur molentes, iterum non oſtendit vanam eſſe ipſam creaturam, ſed illam magis inſtruere quoſuis ad pietatem. Siquidem ipſius ordo ac diſpoſitio, de factore ipſo ac creatore prædicatio eſt, in qua ſunt & Prophetæ, & Euangeliſtæ, & Doctores tanquam molentes vnicuique alimoniam, per doctrinam, videlicet pietatis, ſcientiam qui molentes tandem in conſummatione ſæculi ociabuntur. Tum enim non docebunt amplius, inſtar molentium, ſed quiſque ſecundùm acta iudicabitur.

B

C

LIBER XVI. CANTICVM CANTICORVM.

ET hunc librum Salomon conſcripſit, ſicut antea declaratum eſt. Totus autem ille ad finem vſque myſticè cum allegoria ænigmatica conſcriptus eſt. Senſus enim dogmatum illius non eſt manifeſtus, ſed in arcano abſconditus. Quapropter conuenit, vt qui intelligentes ſunt in toto hoc libro allegoricè verſentur, ne propter imperitorum inſcitiam, quæ dicuntur contemptui exponantur. Ob eam autem cauſam Canticum Canticorum vocatur, quòd hoc canticum alia ſubſequitur, poſt ipſum verò nullum aliud expectandum eſt. Aliud autem dico non Biblion, ſed quod è Biblio aſſignari poſſit. Quod dico tale eſt: Omnis diuina ſcriptura de Verbi Dei deſcenſu ad nos, & de aduentu illius in carne prophetiam habet. Hæc enim voluntas Dei eſt: & primarium erat Prophetis, ac vniuerſæ diuinæ ſcripturæ, hanc rem annunciare. Obiter verò diuinæ iſti narratiuni ſermones etiam attexũt de Babylone gentium, de Damaſco, de Moab, & aliis. Et per ſingulas ſcripturas peccantes increpant, & peccatis occupatos adhortantur ad pœnitentiam comminantes futurum ignis iudicium. Aliæ quidem ſcripturæ de Chriſti aduentu prædicant, vt pote Moſes, cum dicit: *Prophetam excitabit vobis Dominus Deus noſter, ex fratribus noſtris, ſicut me*: Et Eſaias: *Ecce Virgo in vtero habebit, & pariet filium*. Et Michæas: *In poſtremis diebus illuſtris erit mons Domini*: alius aliter ſecundùm ſpiritusſancti gratiam, hac de re prædicit. His autem vniuerſis prophetantibus expectabatur adhuc prænunciatus Dominus. Quapropter & multi illum prænun-

Canticũ Canticorum allegoricè tantum interpretari poteſt.

D

Deut. 18

Eſ. 7.

Mich. 4.

ciabant, nec ceſſarunt prophetantes donec veoiſſet. Et hæc omnia cantica quædam ſunt. Canticum verò Canticorum non habet propheriam, neque præcedentem aliquam ſignificationẽ de Chriſto: ſed quem alij prænunciarunt veoturum, hunc iam veluti præſentem & carne iam indutum oſtendit. Propterea & tanquam in nuptiis Verbi & carnis, epithalamium Canticum hoc Canticorum canit. Et alia quidem ſcripturæ de Seruatore dicunt, & interea & alia quædam coniungunt: hic verò liber coniugium tãtum Verbi & carnis canit. Quamobrem etiam aliis quidem ſcripturis, propterea quod & alia quædam in illis ſignificantur, indignationis & iræ ſermones ac formidabiles minæ inſunt: præſens verò liber, quoniam nihil aliud quàm Verbi aduenrum ſignificat, iucunditatis tantum, gaudij ac lætitiæ ſermones habet. Sponſo ſiquidem præſente omnes lętari conuenit, nec cuiquam lugendum eſt: ſicur & ipſe Dominus dixit: Etenim ipſe præſens conſtiturus infirmitates noſtras portauit, & mœſtitias vertit in gaudium: Quemadmodum igitut poſt Seruatoris diſpenſationem, nullum amplius Prophetam expectamus, ita poſt illa quæ in hoc canticorum cãtico ſignificata ſunt, non eſt aliud canticum quod recentius aliquid ſignificet expectandum: Etenim quæ in hoc cantico ſignificantur, eadem & in Prophetis & aliis ſcripturis per interualla dicta deprehenduntur. Rurſus quemadmodum Agnum Dei Ioannes oſtendit, atque ad Ioannem vſque Lex eſt & Prophetæ: ita quæ in cantico canticorum annotantur, finis ſunt omnium eorum quæ in vniuerſa ſcriptura ſignantur. Quid enim aliud poſt Chriſti aduentum expectandum eſt, quàm iudicium & retributio? Propterea Cataphrygæ Prophetas poſt Dominum introducentes falluntur, atque ob eam cauſam tanquam hæretici condemnati ſunt. Canticum igitur eſt canticorum: propterea quod nullum aliud, poſt ea quæ hic canuntur expectandum eſt. Et ſicut in lege ſancta erant, & poſt ſancta, Sancta ſanctorum, poſt Sancta verò ſanctorum, nullus alius interior locus habebatur, ita poſt cantica, canticum eſt canticorum: poſt canticum verò canticorum, non eſt interior aliqua & recentior expectanda annunciatio. Semel enim Verbum factum eſt caro, opuſque conſummauit. Eſt autem totus hic liber plenus dialogorum veteris populi ad Verbum, & ſummatim humani generis ad Verbum, & eccleſiæ ex Gẽtibus ad idem, & rurſus Verbi ad eandem, & ad genus humanum. Deinde Gentium ad Ieruſalem, & Ieruſalem de Eccleſia ex Gentibus, & de ſeipſa dialogus. Poſtea & miniſtrantium angelorum ad homines vocatos prædicatio. Sunt itaque veteris populi precantis Dominum, vt deſcenderet, & carni coniungeretur, iſta: *Oſculetur me oſculis oris ſui: Quoniam meliora ſũt vbera tua vino.* Et iterum excitat iuſdem, dicens: *Noua & vetera ſeruaui tibi dilecte mi.* In genere verò omnium vox eſt ad Verbum, vt carnem noſtram aſſumeret. *Quis dabit te mihi frater mi, ſugentem vbera matris meæ? Inueniam te foris, oſculabor te, nec contemnent me. Apprehendam te, ducam te in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ.* Precati ſunt enim, vt carnem aſſumeret non aliundè, ſed ex ea ipſa matre, ex qua nati ſumus, licèt non eo modo quo nos ex viro & muliere, carnem enim ſibi tanquam creator ex ſola Virgine aſſumpſit: attamen ex homine. Homo enim fuit genitrix Dei Maria. Verbi verò, ex Virgine iam carnem aſſu-

Cantici cãt. liber quid doceat.

Simile.

Cataphryga condemnati.

A mentis, ad precantes ſe ſunt iſta: *Ingreſſus ſum in hortum meum ſoror mea ſponſa, vindemiaui myrrham meam cum aromatibus meis, comedi panem meum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo.* In proprium enim hortum, creaturam videlicet, ingreſſus carnem ſibi ex virgine aſſumpſit, & homo factus eſt. Mortale quidem corpus erat, verùm cum fragrantia ſacroſanctiſſimi Verbi coniunctum. Et licet lactis cibum corpori ſuo admiſerit, tamen & vinum illi perfectionis ſuæ impertiit. Etenim quemadmodum lac comedit, ita & diuinitatis opera in ipſo perfecit. Deinde Verbum carnem indutum veterem populum, vt cui primum oracula Dei concredita fuerant, ad ſe vocat cum dicit: *Surge, veni, amica mea, formoſa mea, colũba mea, quoniam ecce hyems tranſiuit, imber abiit ac profectus eſt ſibi, flores comparuerunt* B *in terra, tempus ſectionis aduenit, vox turturis audita eſt in terra noſtra, ficus protulit groſſos ſuos, vineæ noſtræ florentes dant odorem ſuum.* Vbi enim primùm populum nactus eſt, vmbram illum quæ in lege eſt ad tempus docuit, & tanquam ſcientem de voce turturis admonuit. Poſtquam autem Ieruſalem ad ſe vocauit, aduocat deinceps & eos qui ſunt ex Gentibus, (*vnus eſt enim & Iudæorum & gentium Dominus*) cum dicit: *Veni de Libano ſponſa.* De Libano venit ac profecta eſt, ab initio fidei. *De vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.* Hanc enim ab idololatria moribuſque ferinis ad fidem vocat. Illa igitur ex Gentibus vocata & iam compuncta, Verbo ad hunc modum loquitur. *Indica mihi, quem diligit anima mea, vbi paſcas, vbi quieſcas in meridie, ne fiam tanquam oberrans inter greges ſodalium tuorum.* Etenim per experientiam edo- C cta quàm facilis ſit in multis mutatio & inconſtantia, pro confirmatione & corroboratione deinceps precatur, ne iterum accidat quod antea perpeſſa fuerat. Conſolatur itaque illam Verbum ac docet, cum dicit: *Si ignoras te ipſam, ô pulchra inter mulieres, egredere ac ſubſequere veſtigia gregum, & paſce hædos tuos iuxta tabernacula paſtorum.* Nemo ſiquidẽ Deum cognoſcere poteſt, niſi primùm cognoſcat ſeipſum. Nam pietas erga Deum ſenſus eſt principium. Senſus verò eſt, non externus ille, ſed intellectus animæ, cum fide coniunctus. Ieruſalem, vbi Gentium vocationem cum exacta fide coniunctam vidit, ſtupefacta dixit: *Quid videtis in Sunamitide, quæ ingreditur ſicut chori caſtrorum?* Non enim ex vna gẽte, ſed ex omnibus venerunt, propria caſtra relinquentes, & gladios ſuos confringentes, ac deinceps quæ pacis ſunt ſapientes. Eccleſia verò ex D Gentibus, intelligens querimonias Ieruſalem ſeipſam defendit, quod haud fruſtrà vocata ſit, cũ dicit: *Nigra ſum & formoſa filiæ, Ieruſalem, ſicut tabernacula Cedar, ſicut pelles Salomonis. Nolite me conſiderare, quod denigrata ſum, quoniam obtuitus eſt me ſol, filij matris meæ pugnauerunt contra me, poſuerunt me cuſtodem in vineis, vineam meam non cuſtodiui. Nigra ſum,* inquit, *at ſub ipſo ſole ſum,* licet enim præputiata ſim, idolis tamen renunciaui, & è domo matris meæ egreſſa ſum, ſicut & Abraham. Eadem namque prædita ſum fide. Et ob eam cauſam vos oro, ducite me in cellam vinariam, ordinate in me charitatem, ſeruate me in vnguentis, ſtipate me pomis, quoniam dilectione vulnerata ſum. Nolite præputium attendere, ſed in charitate me, ô lex & prophetæ, ſuſcipite. Et ſi veritate putida ſum, tu me tamen inſtrue, & fragrantia tua confirma. *Etenim dilectione vulnerata ſum. Propterea adiuro vos filiæ Ieruſalem,*

Quiſe non nouit Deũ cognoſcere nequit.

Ieruſalem , *in virtutibus ac potentiis agri ſi excitaueritis & euigilare feceritis dilectam donec ipſa velit.* Adiuto vos ô patres,non aduerſus potentias, non enim id licet,ſed in potentiis paradiſi,vt in illam inſpicientes,ſicut Adam , ita & me ſuſcipiatis. Nam & ibi non erat circuncifio. Nunc Adæ conditio ac fides renouantur. Verbum verò Gentium fide conſpecta& probata dicit: *Pulchra es amica mea,quàm ſuauis, & quàm formoſa ſicut Ieruſalem,ſtupenda,ſicut caſtrorum acies ordinatur.* Oportet enim eos qui ex Gentibus ſunt , non eſſe diſpares Hieroſolymæ vt fiat vnus populus. Hoc autem ſit , quando ſimul & legem honoramus, & in Chriſtum credimus. Eſt enim vnus Deus,& legis,& Euangeliorum. Et qui Ieruſalem aſſimilatus non fuerit , non efficitur Verbi amicus. Ieruſalem fidem filiorum videns,& Verbi philanthrophiam, dicit: *Deſcendi in hortum nucum,vt viderem germina torrentis, num floruerint mala punica. Ibi dabo tibi vbera mea. Non cognouit anima mea , impoſuit me curribus Aminadam.* In hortum enim nucum, hoc eſt,in ſcripturas veni,quæ inſtar nucum ſunt, foris duræ, intus ſpiritales. Vidi quod iungenda ſum,velut in curru , Gentium vocationi. Coniugaris igitur vtriſque populis in orbem terrarum emiſſa eſt prædicatio. Et huius miniſtri fiunt angeli,dicentes, *egredimini & videte Salomonem in corona, qua coronauit ipſum mater eius,in die deſponſationis eius & in die lætitiæ cordis eius.* Qui namque è malitia ſua egreditur,immutabilem Verbi & carnis vnitatem videbit. Quando enim Verbi nobiſcum per carnis adunationem facta eſt deſponſatio , tunc & de morte victoriam tulit, quapropter& omnia lætitia adimpleuit. Huiuſmodi ſunt quæ dialogi in hoc Cantico canticorum habent ex quibus poterit quis occaſione ſumpta , in ipſa libelli lectione quæ ſecundùm ſenſum coniungenda ſunt , ſimilia ſimilibus adaptare.

LIB. XVII. IOB.

IOb inſcriptus eſt hic liber , quoniam hiſtoriam illius complectitur,quid perpeſſus ſit,tentatus à diabolo, & quomodo vicerit , ac piè illatas plagas tolerauerit,rurſus omnia duplicata receperit, illuſtriorque quàm fuerat antea factus , iterum decem liberos adeptus ſit. Paſſus eſt autem cum annorum ſeptuaginta natus eſſet , ita vt omnes ipſius anni fuerint 240. Poſt acceptas enim plagas annos adhuc vixit 170. vixit autem Iob ante tempora Moſis. Erat enim quintus ab Abrahã ex poſteris Eſau. venerunt ad eum conſolandi gratia, propter plagã quam ferebat,tres amici eius, Eliphas Themanorũ Rex,Baldad Sanchæorum Tyrãnus,& Sophar Rex Minæorũ, loquutique ſunt illi contentioſius & ſine cõmiſeratione inſultantes adflicto,id quod & in peccatum illis eſt imputatũ,Iob verò Deũ pro illis precatus eſt, & condonatum eſt eis peccatũ. Sunt autem dialogi Iob quos cum amicis habuit , nouẽ. Eliphas verò ad Iob tres , Sophar duo , & Baldad tres. Et Elius quoque filius Barachiel filij Buziti, ſemel illi loquutus eſt. Tandem verò Dominus illum per turbinem vẽti ac nubes appellauit. Et Iob Domino ſecundò cum illo loquutus reſpondit.

Iob ex poſteris Eſau ortus.

LIB. XVIII. DVODECIM PROPHETÆ, OSEE PRIMVS.

ETiam ante hunc fuerunt prophetæ. Nam ſub Dauide fuerunt Samuel,Nathan, & Gad. Sub A Roboam,Abia,Aſa,Achias Silonites,Samæas,Addo , Azarias , & Anemi. Sub Ioſaphat & Achab, Elias & Elizeus , & qui prophetauit Regi Achab de Syria,& qui ſeipſum vulnerari fecit, & Regem Achab corripuit & Ihu filius Ame,& Oziel,& Eliada. Verum nulla habentur iſtorum ſcripta , niſi tantum quæ in Regnorum hiſtoriis & libris Paralipomenon dixiſſe leguntur. Inter eos verò , qui prophetias conſcripſerunt, quorum ſcripta circunferuntur,primi fuerunt Oſee & Eſaias. Sub iiſdem enim Regibus , cùm Iudæ , Oziæ , Ioatham, Achas,& Ezechiæ Regis Iudæ, tum Ieroboam filij Ioas regis Iſraelis prophetarunt, factum eſt autem verbum Domini ad Oſee , & prophetauit contra Ieroboam & Iſraelem,contra domum regis, & de interitu Samariæ, corripuitque eos & cõcluſit ſub B incredulitate, ſignificans Eccleſiam ex Gentibus, ex qua mulierem meretricem accepit , acceptam reſipiſcere fecit,& ad ſe ſubduxit. Prophetauit etiã de Seruatoris aduentu.

Oſee quãdo vixit.

AMOS SECVNDVS.

ET hic eodem tempore , quod ad prophetandi principium attinet, cum Oſee & Eſaia vixit: fuit enim ſub Ozia rege Iudaih & in diebus Ieroboam filij Ioas regis Iſrael , biennio ante terræmotum. Vidit autem quædam & prophetauit contra Ieruſalem & Samariam & contra Gentes, Damaſcum,Gazam,Aſcalon, Azotum, Accaron, Tyrum, Idumæam,Thœmam,filios Ammon & Moab. Argoit omnes& ſub incredulitate concluſit. Prophetauit etiam contra Amaſiam ſacerdotem Bethel , è C quo Regi Ieroboam deferebatur , quaſi contra ipſum & contra Samariam, & contra populum prophetaret. Propterea namque non ceſſabat prophetando , ſed confidenter oracula Dei denunciabat. Prophetauit etiam de Seruatoris aduentu.

Amos prophetauit de Chriſti aduentu.

MICHÆAS TERTIVS.

ISte tertius quidem ex prædictis fuit. Nam poſt Oſeam prophetauit. Verùm eodem cum illis tempore vixit. Nam & ipſe ſub Ioatham & Achas & Ezechia prophetare cœpit: factum eſt autem ad eum verbum Domini , & Prophetauit contra Ieruſalem & Samariam, & contra prophetas populi ſeductores, & contra Achab. Prænunciauit etiam aduentum Seruatoris dicens: *In poſterioribus diebus* D *illuſtris erit mons Domini.*

Alias ſecundus poſt prædictos.

IOEL FILIVS BATVEL QVARTVS.

AD hunc quoque factum eſt verbũ Domini,& prophetauit ſenioribus & omnibus habitatoribus terræ , de captiuitate terræ & eorũ qui in illa erant. Prophetauit etiam de gratia ſpiritus ſancti,& ea quæ per Seruatorem in omnes eſt effuſa. Prædicauit & de ieiunio & pœnitentia,deque Seruatoris aduentu,& ſignis,quæ ſub eo futura erant.

ABDIAS QVINTVS.

VIſionem iſte annunciat contra Idumæam & finem eius,& contra Gentes , quæ Iſraeli inſultabant. Prædicit enim futurum, vt domus Eſau à poſteris Iacob expugnetur.

IONAS SEXTVS.

AD hunc factum eſt Verbum Dominí, vt abiret in Niniuem, ibiq́ue prædicaret quòd poſt triduum ſubuertenda eſſet Niniue. Ille verò prædicationem hanc fugiens, nauem cõſcendit, ex qua poſtea cùm vrgeret tempeſtas eiectus, & à cete marino deuoratus eſt. Poſt tres autem dies eiecit cete Ionam viuentem, atque ita ſecundò factum eſt ad eum verbum Domini. Quo facto abiit & prædicauit in Niniue. Illi audita hac prædicatione, pœnitentiam egerunt, & amouit ab illis Dominus irã ſuam. Aduentus Domini ſignum ipſe in eo quod pertulit factus eſt, deuoratus à cete, & poſt triduum ſaluus redditus.

NAHVM FILIVS ELCESÆI SEPTIMVS.

ONus de perditione Ninine, librum viſionis prophetat iſte, & prædicat quidem de feſto, verùm ſimul de Seruatore prænunciat. Reliqua omnia contra Niniuen ſunt, & finem ipſius & inimicorum Iſraelis minantur.

AMBACVCH OCTAVVS.

ONus & hic vidit & prophetauit, de captiuitate quidem Hieroſolymæ precatus eſt, ac interim de aduentu Seruatoris prænunciauit. Innechitur autem & prophetat contra contemprores. Deinde immixta eſt precatio prophetæ. Odam adiunctam habens, in quarria ſunt diapſalmata, canente propheta de aduentu Seruatoris & victoria mortis.

SOPHONIAS FILIVS CHVSI NONVS.

HIc propheta & Hieremias contemporanei fuerunt. Nam vterque ſub Ioſia rege Iuda prophetauit. Factum eſt autem ad eum Verbum Domini, & prophetauit in Ieruſalem, & vniuerſa Iudæa, prædixitq́ue diem, in quo demoliẽda eſſent omnia idola, & nemora, futuruſque eſſet fletus multus ac planctus, prophetat autem & de Seruatore, & de reſurrectione eius, quam noſtri gratia fecit. Deinde & contra Gazam & Aſcalon, & Azoton, & Accaron, & contra Moab & Ammon, & Damaſcum & Niniuem, & Æthiopas.

AGGÆVS DECIMVS.

POſt captiuitatẽ ſolutam prophetauit hic propheta in regreſſu Hieroſolymis. Sub Dario rege Perſarum, anno regni illius ſecundo, menſe ſexto factum eſt in manu eius verbũ Domini, & prophetauit Zorobabeli, Ieſu, & Ioſedec ac populo de ædificanda Hieroſolyma. Prophetauit etiam de tranſgreſſu domeſticorum, & vocatione Gẽtium.

ZACHARIAS FILIVS ADDO VNDECIMVS.

ET iſte in ſecundo anno Darij prophetauit. At in menſe octauo factum eſt ad eum verbũ Domini, & loquutus eſt illi Angelus Domini, & pro-

A phetauit contra patres & Hieruſalem. Multas autem ac varias viſiones vidit, & de Seruatore multis locis prophetauit, ſignificauitq́ue, quòd ſuper aſino & pullo ſubiugali venturus eſſet.

MALACHIAS DVODECIMVS.

HIc quoque poſt captiuitatem ſub Dario fuit. Onus autem verbi Domini in manu angeli eius, & prophetauit contra Iſraëlem. Opprobrat autem Iſraëli tranſgreſſiones eius, & accuſat illum neglectarum decimarum, & omiſſæ communicationis cum pauperibus. Prophetauit etiam de die iudicij, & illuſtratione Seruatoris, Eliamq́ue ante aduentum Seruatoris mittendum prænunciat.

B

LIB. XIX. ESAIAS FILIVS AMOS.

HIc & Oſee, ſicut ſupra diximus eodem tempore vixerunt. Nam & iſte ſub Oſia, & Ioathan, & Achas, & Ezechia regibus Iuda fuit. Accepta autem viſione prophetauit contra Iudæam & Hieruſalem. Et factum eſt ad eum Verbum Domini. Et plurima pars prophetiæ eius. Euangelium eſt de aduentu verbi Dei in carnem, & de paſſionibus quas noſtri gratia ſuſcepit. Prophetauit etiam contra gentes videlicet Babylonem, Philiſtæos & Damaſcum. Viſionem vidit cõtra Ægyptum, contra Idumæam, contra phalangas Sion, contra Tyrum, & contra quadrupedia in ſolitudine. Exponit & Exodum Senacherib, & arrogantiam Rapſaci, & vtriuſque caſum ac perditionem. Prætérea, & de morbo Ezechiæ narrat quomodo ille moriturus
C Deum orauerit, & additionem annorum quindecim vitę ſuæ acceperit. Prophetauit etiam de Eunuchis & gentibus, & in calce, de die iudicij.

LIB. XX. HIEREMIAS.

HIc & Sophonias, quemadmodum ſupra diximus, contemporanei fuerunt. Perdurauit autem Hieremias vſque ad tẽpus Ioachim, & vndecimum annum Sedechiæ regis Iuda, captiuitatemq́ue populi. Verbum verò Dei factum eſt ad eum, vbi ſermo Domini ad ipſum factus eſt. Eſt autẽ ſæpenumero ad eum factus. Et reprehẽdit iniuſtitias Hieruſalem in multis. Prophetauit in Hieruſalem, de futura ſiccitate, & contra gentes Acilem, & de aduentu regis Babylonij ad excidendum terram Ægypti, & aduerſus Babylonem. Eſt etiam in hoc
D libro verbum, quod Dominus Hieremiæ mandauit vt diceret Saraæ filio Nerij, & Idumææ, & filiis Ammon, & Chedar reginæ Orientis quam percuſſit Nabucbodonoſor Rex Babylonis & Damaſco, & Moab, & aduerſus Hieruſalem & Iudam, & domum Achab, & de filiis Adab, & Iudæis habitantibus in terra Ægypti, & ſedentibus in Magdolo, & in Taphnis, & in terra Pathura, & ad Baruch cum ſermones iſtos in librum ex ore Hieremiæ cõſcriberet. Continet etiam hic liber circa calcem, quomodo Iudæi inſidias ſtruxerint Prophetæ, & in lacum cœni abiecerint, Abdemelech verò Æthiops illum eduxerit. Baruch hunc librum ſcripſit, qui poſtea ſermones iſtos ex ore Hieremiæ ſcriptos, iis qui in Babylone captiui erant legit, & conſolandi gratia ſpem, quòd liberandi eſſent à Deo, annunciauit. Lamentationes vocauit hũc librum, propterea quòd iſtis ſermonibus de Hieruſalem

lementatus

lamenetatus eſt Hieremias, quando capta eſt, & populus in captiuitatem abductus. Eſt & Epiſtola Hieremiæ, ſic dicta, quod captiois hanc Hieremias ſcripſit, vt contra idola cautos redderet, ne conſpectis illis ad cultum ipſorum cum idololatris abducerentor.

LIB. XXI. EZECHIEL FILIVS BVZI SACERDOS.

HIc poſt Hieremiã in captiuitate fuit, & qointo anoo captiuitatis Ioacim prophetare cœpit. Eſt autem ſermo Domini factus ad eum, & ſuper eum foit manus Domioi, & viſionem ab initio animantis quatuor facierum, admirabilem ſuper modum ſtupendam & interptetatu difficilem vidit. Prophetauit contra prophetas Iſraelis, & de ligno vineæ, & narrauit de aqoila, & conteſtatus eſt Hieruſalem de iniquitatibus & peccatis ipſius, & de Parabola quam in o re habebant, nempè, *patres comederunt vuam immaturam, & dentes filiorum obſtupuerunt*. Et filius Ammon, Et de Oola & Oliba, & lamentationem contra Sur, & contta Sidona, & de die Domini, & Pharaooi regi Ægypti, & lamentationem contra Pharaonem & Ægyptum, & aduerſus montem Seit, & de oſſibos eorum qui ad vitam redditufi ſint. Et contra God ac terram Magog. Item principi Tyri. Et lamentationem contra ipſum & filios populi eius. Et contra paſtores Iſraelis. Poſtremò ædificationem templi & Ieruſalem deſcribit ac prophetat.

LIB. XXII. DANIEL.

ET iſte in captiuitate fuit vſque ad Cyrũ regem Perſarũ. Cauſã Suſaonæ ipſe iudicauit & Seniores tanqua Sycophantas, condẽnauit. Deir, de ſomnia regis patefecit & interpretat' eſt. Viſiones quoque conſummationis vidit, de regnis duas, & de aduento Seruatoris & ceſſatione Hieruſalem, aduentoque Antichriſti duas. Natrat etiam de martyrio Sydrach, Miſach & Abdenago, deque illorũ hymno, & quod ipſi quidem ſeruati in igne, ſuccenſores verò fornacis à flamma conſumpti ſint, & regem facti pœnitoerit. Ad hæc, quomodo ipſe bis ſit in lacum Leonum abiectus, primùm propterea quòd cum Babylonij regem Darium adorarent, ipſe ſolus Deum adoraſſet. Secundò, quòd ſub Cyto rege, Bel deſtruxerat, & Draconem interemerat, & quomodo ipſe ſeruatus à leonibus, & è lacu ſubductus, inſidiatores verò ipſios in eundem lacum leonum deiecti, & confeſtim ab ipſis deoorati ſint. Iſti ſunt libri canonici veteris teſtamenti, numero viginti duo, ad numerum literarum Hebræarum compotati. Totidem namque apud eos ſuot literarum elementa, ſicut diximus. Nunc & de alijs veteris teſtamenti libris dicendum eſt qoi etſi in Canone non ſunt, leguntut tamen ſicut ſupra declaratum eſt.

LIB. HESTER.

SIc vocatur hic liber, propterea quòd hiſtoriam de Heſter complectitur, quomodo per illam Deus vniuerſam Iodæorum gentem iamiam perituram ſeruauerit, & Aman, qui excidium illius inſidioſè machinabatur percoſſerit. Geſta ſunt autem iſta in Soſis. Artaxerxes rex abiecta vxore ſua aliam
A in regno ſuo, qoæ omniom eſſet honeſtiſſima & formoſiſſima, quam in vxorem acciperet, quæſiuit. Et inuenta eſt Heſter natione Iudæa. Illi cognatos erat nomine Mardochæus, & ipſe in captiuitate, quæ ſub Sedechia erat, in eodem cum illa loco conſtiturus. Rex autem quendam ex aula ſua, oomine Aman, in ſublime euexerat, iuſſeratque illum ab omnibus adorari. Hic cùm à Mardochæo, propter Deum quem ille colebat, non adoraretur, indignè tulit, & cum cognooiſſet quòd Iudæus eſſet regi Artaxerxi perſuaſit, vt edicto iuberet vniuerſos in regno ſuo Iudæos vno die menſis duodecimi penitus ac funditus perdi. Hoc comperto Mardochæus luctum induit & ieiunauit, atque ante Heſter prouolutus vt ipſa opem ferret precatus eſt. Heſter itaque præmiſſis ieiunio & precationi-
B bus ad Deum, regali ſe mundo ornauit, & inuocata etiam (erat autem illicitom inoocatis accedere regem) extra temporis opportunitatem ad regem ingreſſa eſt, ſperans precationem opportunitatis loco futuram. Cum inſolentiam facti admiratus eſſet rex, illa in terram præ metu proſtrata eſt. At regis commotionem Deus in ſuauem affectum, & manſuetudinem immutauit, ita vt è ſolio ſurgens coniogem proſtratam erigeret & metum ponere hortaretur, imò optionem daret petendi quicquid vellet. Illa, vt rex cum Aman ad conuiuium ſuum venire dignaretur, non ſemel, ſed ſecundò quoque petiit. Aman præ gaudio effuſus ac geſtiens, quòd dignus haberetur à regina vocari ad conuiuium, adhoc amplius aduerſus Mardochæum erigebatur, curabatque lignum ſublime collocari, volens in eo ſequente die ſuſpendere Mardochæum. Rex
C verò bona quadam prudentia motus noctem illam duxit inſomnem, & cum dormire nequiret, iuſſit ſibi commentarios actorum ſuorum legi, cumque legerentur, ventum eſt ad eum locum in quo conſcriptum erat beneficium regi à Mardochæo factum. Duos enim Eunuchos regi inſidiantes prodiderat & conuicerat coram rege. Hic rex approbans Mardochæi erga ſe animum quærebat quónam digno illum honore pro hoc beneficio afficeret. Cùm autem manè ad eum ingrederetur Aman, quærit ab illo rex, quónam & quali honore dignus ſit is, qui regem beneficio afficeret. Ad hoc Aman, cum ſe arbitraretur eum eſſe, de quo rex quærebat, dignum eſſe dixit: qui alter rex vocetur. Rex igitur Mardochæum iſto honore celebrari, & Aman ante illius faciem præcedere iuſſit. Heſter verò opportunitatem nacta pro Iu-
D dæis orauit. Aman cum regem mœrore affectum & ira commotum propter iodignum contra Iudæos facinus vidiſſet, illo abſente Reginæ ſupplicauit, ad genua illius procumbens, & adblandiens. Rex cùm regreſſus videret Aman genua reginæ contingere, ſuſpicatus, quòd id turpitudinis gratia faceret, iuſſit eum in ligno qood Mardochæo paraoerat, ſuſpendi, & edicto ſtatuit, vt Iodæi omnes ſecuritate froerentur, hoſtes verò eorum ab ipſis interimerentur. Numerus autem eorum qoi occiſi ſunt, fuit ſexaginta quinque millia, factique ſunt illis feſti dies quartusdecimus, & quintusdecimus menſis duodecimi, qui vocatur Ader. Dicitur autem illa dies ipſorum lingua Phture. Quapropter & Iudæi in illa Aman incendunt, & feſtum diem agunt ſalutis ipſorum memorialem.

LIB. IVDITH.

HOc nomine vocatur iſte liber, ob eam cauſam quod hiſtoriam de Iudith continet, quomodo per illam Deus filios & populum Iſrael ab Holopherne impugnatos & obſeſſos ſaluauerit, Holophernem verò percuſſerit. Eſt autem hiſtoria talis. Nabuchodonoſor Aſſyriorum rex, cum bellom gereret aduerſus Arphaxad regem Medorum paſſim ab omnibus gentibus, ad Ægyptum vſque auxilia petierat. Cum verò nemo auxilium miſiſſet, ſed omnes contradixiſſent, poſteaquam victoriam eſſet aſſequutus, & Arphaxad bello ſuperaſſet, bellum intulit illis, qui nihil auxilij miſerant, miſitque Holophernem aduerſom eos cum magno exercitu. Hic alias quidem gentes omnes bello cepit, & idola ipſarum confregit: Iſraelitæ verò ſeſe communiebant, nec obediebant Holopherni, neque minis illius perterrebantur. Scripſit autem ſacerdos Ioachim ciuibus Bethuliæ, vt viam Holopherni obſtruerent. Per ipſorum enim territorium ducturus erat exercitum. Illi quòd iuſſi erant, viam Holopherni obſtruxerunt. Holophernes igitur aciem belli aduerſus eos direxit. Achior verò princeps Ammonitarum conſiliom dederat Holopherni, ne Genti Hebræorum bellum inferret, propterea quòd à Deo protegerentur. Ille indignatus miſit eum ad Bethulianos, interitum illi comminatos, ſi quando Hebræos vincerent. Achior itaqoe in Betholia reſocillabatur, Holophernes verò ciuitatem obſidebat, & iam aquas illius occupauerat. Hic Iudith, cum ſiti iam periclitaretur populus, & principes ciuitatem tradituri eſſent, depoſitis viduitatis veſtibus, (maritum enim mortuum lugebat, & continuo ieiunabat) ſeipſam inſtar ſponſæ ornauit & multis adhortata primores ciuitatis, ne ciuitatem ſicuti iam ſtatuerant poſt quinque dies hoſti traderent, ad Holophernem egreſſa eſt, & tertia poſt exitum die ſua illum ſapiētia decepit, & clàm ignorantibus hoc illius militibus capite truncauit. Quo facto fugerunt Aſſyrij, Iſraelitæ verò vndequaque concurrentes in fugam datos trucidarunt, atqoe ita liberati hoſtiumque ſpoliis direptis, Iudith victrici, quæcunque Holophernis fuerant, tradiderunt. Ipſa verò Iudith Hieroſolymam profecta omnia obtulit Domino, indeque domum reuerſa, pietatis exercitium retinuit, & ad mortem vſque in viduitate perdurauit. Nemo enim illi nuptias perſuadere potuit. Mortua eſt aotem, poſtquam in viduitate honeſtè vixiſſet, ætatis anno centeſimo quinto.

LIBER TOBIÆ.

TObię vocatur hic liber propterea quòd hiſtoriam illios habet. Erat autem hic de tribu Nephtalim, in captiuitate conſtitutus, in ciuitate Niniue, miſericors & timens Dei. Etenim cum in captiuitate eſſet, communem panem cum Gentibus non comedit, ſed ſeipſum cuſtodiuit. Erat autem annonæ præfectus apud regem Enemeſarum, & depoſuit apud Gamaëlum in Media decem talenta argenti. Iſti Tobiæ ſtudium erat ſepeliendi mortuos ex Iudæis. Huius gratia delatus ad regem Achitelem fuga ſibi conſuluit. Re-

A greſſus è fuga, cum mortuos aliquot ſepeliſſet, extra ſepta obdormiuit, & cum pro more ſuo apertos haberet inter dormiendum oculos, albuginem illis contraxit, & ab eo tempore viſum amiſit. Erat autem in Ecbatanis filia Raguelis cognati ipſius, nomine Sara. Hanc dæmon Aſmodæus non permittebat, vt nuptiis potiretur. Occiderat enim iam ſeptem adoleſceotes, qui illam ſponſam acceperant. Propter hanc cauſam cum vehementer contriſtata precibus ſe dediſſet, miſit illi Deus auxiliatorem Raphaelem Archangelom. Tobias igitur cum filio ſuo Tobiæ mandaſſet, ne ſibi aliundè vxorem quam è tribu & cognatione ſua ſumeret, decem illi talentorum chirographum dedit, præcepitque vt abiret, & peteret ea. Filius autem cum nec viam
B noſſet, nec homioem ad quem erat proficiſcendum, egreſſus eſt, vt viæ ſibi docem quæreret, & & Dei prouidentia incidit in Raphaelem qui hominis inſtar foris ſtabat, precioque illum conduxit, eo quòd ſe viæ hoius gnarum eſſe diceret. Comitatus itaqoe illum eſt Angelus io ſpecie hominis, qui Azarias diceretur, cum autem ad Tigtidis vſque floenta perueniſſent, volebat Tobias in illa lauandi gratia deſcendere, & mox piſcis quidem grandis inſultum in illum faciebat. Angelus verò iuſſit illi, vt piſcem hunc apprehenderet & in fruſta ſecaret, deque illo epar, cor & bilem deſumeret & ſeruaret. Rogante poſtea puero, in quem illa vſum profutura indicaret, reſpondit, par & cor incenſa, dæmonia fugant, bilis verò, oculorum albuginem repurgat. Huios itaque conſilio & cooperatione Tobias iſto ſuffitu dæmonium
C fugauit, & in ſuperiore Ægypti parte Angelum ligauit, atque ita Satan filiam Ragoelis in vxorem accepit. Cùm autem apud vxorem hæreret, Azariam tanquam hominem, in Mediam miſit, & cum per illum decem talenta recepiſſet ad patrem vnà cum illo & vxore ſua reuerſus eſt. Reuerſus verò, oculos patris felle piſcis obliniit, quo facto, deciderunt ab illis ſquamæ, & mox viſum recepit ſenex. Is cum cæcus fieret annorum erat 58. cùm vero viſum reciperet 66. Tum demum angelus ſeipſum manifeſtauit, quod non homo eſſet, ſed angelus, à Deo miſſus, vt ipſis & Saræ opem adferret. Vbi verò ſenex factus eſſet Tobias, filio ſuo mandauit, vt in Mediam abiret, propterea quòd futurum eſſet, vt Niniue ſecundum Verbom Ionæ Prophetę ſubuerteretur. Eruitibus deſtitutus mortuus eſt annorum 158. filius verò eius in Mediam
D migrauit, vbi tandem ſepultis ſocero ac ſocru, & de Niniue ſobuerſione percepta fama, mortuus eſt annorum 107.

LIBER SAPIENTIÆ SALOMONIS.

SApientia Salomonis vocatur hic liber. Nam & hunc à Salomone ſcriptum eſſe dicunt. Continet autem & doctrinam ioſtitiæ, & inſtructionem cùm deprauatorum tum integrorum virorum, adhæc & prophetiam de Chriſto. Docet etiam quomodo multo opos ſit labore & deſiderio ad comparandam ſapientiam. Habetur quoque hic de noonullis naturæ partibus diſputatio. Item contra imagines, & illarum ſculptores, contra eos qui ſpem in illis ponunt, & eas adorant ac coluot, Præterea & hymnus adiuncta confeſſione ac prædicatiooe

Argumentum libri huius.

prædicatione mirabilium operationum, quæ Iſraëlitis, coram ipſorum inimicis à Deo impenſæ ſunt. Igitur ipſa quidem libri huius complexio hunc in modum babet, recapitulatio verò in iſtis eſt. In proœmis adhortatio iuſti eſt ad pietatem & cultum Dei, & reprebenſio impij blaſphemi. Ne æmuletis, inquit, Antichriſtos, qui ſunt ipſa mors. Vnde factum ſit quòd impij dominum gloriæ crucifixerunt, nempe ex eo quòd præſens ſæculum elegerunt: vnde & Apoſtolos perſequuti ſunt & occiderunt. Quòd futuri ſint quidam qui legem Domini contemnant, quidam verò alij, qui illi ſiut obtemperaturi. Et quòd Deus ne multitudini quidem eorum qui impiè agunt, ſit parſurus. Etenim vnius iuſti, Chriſto credentis, cura eſt Deo, etiam ſi in adoleſcentia moriatur. Illa quippe ſenectus pretioſa eſt, non ea quæ multi temporis eſt. Et ſi impius mortem eius qui Chriſto credit, contemnit, à Chriſto tamen tales eliguntur, impij verò ignominioſæ ruinæ tradentur, & grandi condemnatione proſternentur, qui ſeruos Chriſti perſequuntur, videntes in iudicio gloriam Chriſti & ſuorum, ſe verò ad ſupplicium rapi. Quòd diuitiæ nobis cum arrogantia contingant. Quæ ſit ira Dei ſuper eos qui impiè in Chriſtum delinquunt. Adbortatio etiam ponitur ad principes Iſraëlis, vt Chriſto credant, imò denunciatio principibus Catholicæ Eccleſiæ, quomodo regere debeant poſt illius abſceſſum. Quæ ſit ſapientia: Nempè filius Dei. Et quomodo Verbum ſit, caro factum, inque nobis habitauerit. Quoniam & ego, inquit, eadem vobiſcum paſſus ſum, bomo exiſtens, & iuſſu Dei diſciplinæ ſubditus. De Chriſto ſapientia Dei. Quòd omnium, inquit, ex illa cognitionem habeam. In manu enim illius & nos ſumus & ſermones noſtri. Quæ ſit ſapientia, & quomodo illa ad homines venerit. Cùm enim vnica ſit omnia poteſt, & cum in ſeipſa maneat, omnia tamen innouat. Quoniam, inquit, ab adoleſcentia ſapientiam adamaui, omnia bona ex illa accepi, carnalia & ſpiritualia. Cognita enim magnitudine ſapientiæ poſtulaui à Domino, vt daretur mihi ſpiritus ſanctus, qui me per illam illuminaret, & miſſus eſt vt mihi collaboret. Cogitationes namque mortalium ignauę ſunt. De operibus ſapientiæ quomodo primum hominem cuſtodiuerit, è quantis malis Deus credentes ſibi ſeruet, & quanta illis bona pręſtet, vt videre eſt in Noé, Abraham, Loth, Iacob, Ioſeph, Iſraëlitis, quos è manu Ægyptiorum per Moſen liberauit, & aqua è dura petra excuſſa potauit. Quomodo in ſeptem gentes veſpas dimiſerit, & lenitate vſus etiam illis poſtea pœnitentiæ locum dederit, per iſta populum inſtruens, vt benignus eſſet & humanus, contra elementorum, ranarũ, vermiculorum, murium, locuſtarum, veſparum, ſerpentũ, imaginum ex auro, argento, lapidibus, aut ligno fabricatarum, adoratores. Quod per lignum ſalus ſit credẽtibus. De ſculptoribus vel pictoribus imaginum, deq; omnibus idololatriæ malis. De impia religione, & quæcunque illi inſunt mala. De figulo, & fictilibus imaginibus. De omnis generis imaginibus quæ à Gentibus coluntur, inimiciſſimarũ beſtiarum, ſepentum, catorum & ſimilium. Quòd pro ranis Deus coturnices Iſraëli miſerit. Quòd cõtra morſum ſerpentũ, per æneum ſerpẽtem curatus ſit populus, inimici verò ipſorum, per locuſtas, & mures occiſi. Quòd populum Angelico cibo aluerit ſolidũ alimentũ pro quacunque voluptate habẽte,

A & ad quemcumque guſtum appoſito. Quòd grandinem cum igne ad corrumpenda germina in Ægyptios miſerit. Quod palpabiles tenebras in Ægyptios demiſerit, & quæ illis inerant mala, Sanctis verò ſuis, lucem in Ægypto, & columnam ignis in ſolitudine. Et quod propter occiſos Iſraëlitarum infantes Ægyptiorum primogenitos mors & ſubmerſio ſuſtulerit, proque morte primogenitorum, ſalus Iſraëli per ſanguinem agni conceſſa ſit. Et pro morte iuſtorum in ſolitudine, Aaron Dominũ precibus & incẽſo placauit, pro morte verò Ægyptiorum in mari rubro fuerit ira Dei abſque miſericordia, & iter populi inſolens. Quod propter inhumanitatem erga aduenas mala iſta paſſi ſint Ægyptij, quemadmodum & Sodomitæ. Quod elementa diuino Dei iudicio ſubſint ad illius imperium pro arB bitrio parata, ſicut chorda citharæ in citharis ludẽti. In his comprehenditur omnis facultas ſapientiæ Salomonis quam panareton vocant.

LIB. SAPIENTIÆ IESV SYRACH.

Ieſus filius Syrach.

HIc Ieſus filius quidem fuit Syrach, habuit antẽ nepotem eiuſdem nominis Ieſum, qui poſterioribus temporibus vixit, poſt captiuitatem, & reuocationem, & poſt prophetas omnes. Auus huius Ieſus, quemadmodum & ipſe teſtatur, vir fuit induſtrius & prudentiſſimus, & non ſolum ſuperiorum ante ſe ſapientum apophthegmata collegit, ſed & propria quædam de ſuo adiecit, multa ſapientia & prudentia referta. Cùm igitur hunc librum ſuperior Ieſus è viuis diſcedens poſt ſe reliquiſſet, Syrach filius eius acceptum, Ieſu filio ſuo reliquit. Is C poſtea ſcripta iſta in vnum eumque per omnia continuũ ordinem digeſta, ſub ſuo patris & aui nomine Sapientiam vocauit, vt ipſo Sapientiæ nomine auditorem alliceret, & ad curam libri huius amanter ſuſcipiendam, hoc amplius permoueret. Continet autem hic liber ſermones prudentiæ, ęnigmata & parabolas, ad hæc & pias quaſdam veterũ hiſtorias, de viris Deo acceptis & ſimul illorũ preces & hymnum. Præterea de beneficiis, quibus populum ſuum Deus dignatus eſt, & de malis quibus hoſtes ipſorum abundè puniuit. Hic itaque Ieſus cùm eſſet Salomonis ſectator, haud minus illo in illuſtranda ſapientia & pietatis diſciplina ſtrenuum ſe geſſit, verè multiſcius & exiſtens & dictus. Hanc quidem complexionem, vt ita dicam, habet iſte liber, recapitulatio verò ad hunc modum cognoſcẽda eſt: In proœmio de omnis generis ſapientia Do-D mini diſſerit, deinde de timore Domini, de ira, de metu, deque animo imperterrito, de ſcientia ſapiẽtiæ, de cultu ac reuerentia Dei, de eo quòd oportet abſque hypocryſi accedere ad Deum. De tentationibus, & patientia, de timiditate & animo deiecto, de dilectione Domini, de honorandis parentibus. De manſuetudine & æquabilitate animi ſubmiſſi. De proterua & temeraria libidine, de his rebus quærendi, quæ præceptæ non ſunt. De præfracto ac duro, deque ſuperbo. De intelligente & indocto. De miſericordibus & pupillorum tutoribus. ad amicum obtemperantem & æquabilem. De exaltatione filiorum ſapientiæ. De contumacia reproborum. De pudore tam noxio quàm vtili. De eo quod verba non debeant operibus pręponi, nec quiſquam debeat ſua ſponte docendi officiũ vſurpare. Quod nemo debeat deſiderio pecuniarũ vinciri, nec putare, quod impunè delinquat.

Huius libri argumentũ

etiam ſi non ſtatim pœnas damus. Eſt enim Deus lenis ac tolerans: & curandum nobis, vt placeamus, non vt in concupiſcentia cordis progrediamur. Quòd nõ debeamus quouis vento circumferri. De nugacitate & arrogantia. De voluptuariorum opinionibus, qui nec credunt nec fidem perfidi merẽtur. De diſciplina Domini, quòd in illa ab adoleſcẽtia ad ſenectutem vſque perſiſtendum ſit. De auditu inutili. Quòd amicus prodi non debeat, neque declinari à muliere ſapiente. De domeſticis, de poſſeſſionibus, de liberis, de vxoribus. Quòd nemini malum facere debeamus, nec dominatum ambire, neque contemnere ſi peccemos. Quòd non debemus mentiri fratri, neque nugari coram ſenioribus, nec iterare ſermonem. De gloria parentum. De reuerentia, ac metu Dei. De honorandis ſacerdoribus, & de curandis male affectis. Quòd cuiuſque rei finem prius oporteat proſpicere, quã actionem ordiri, quòd cuiuſque ſermonis aut negocij postremi euentus proſpiciendi ſint. Quòd vetuſtorum ſapientum diſſertationes contemnendæ non ſint. Vnde oriatur ſcortatio. Veterem amicum non eſſe deſerendum, eò quòd ſimilis ſit vino nouo nouus amicus. De artifice ſapiente, doctore ſecreto, & rege indocto. Quòd morbum diuturnum expetat medicus. De poſteris honorandis, quibuſdam verò perfidis. De famulo ſapiente, & principe opulento. Quòd modica cũ ſit inter volucres apicula, fructus tamẽ illius primas obtineat inter dulcia. Quòd abſque iudicio & re nondum explorata non ſit quæritandum. Quòd non oporteat eſſe curioſum, ſed iuſtũ, eò quòd Deus eſt, qui dicat. Quòd nihil ex humanis bonis ita conſtans putari debeat, quod non poſſit ab vno accerſi ad alium. Quòd non ſit germanè cum quouis homine agendum, ſed cum piis tantum & iuſtis. Quòd mali cauendi ſint. Quòd nihil ſit habendum commercij cum ſuperbis, propter inquinationem quæ ex illorum conuerſatione eſt. Quòd præ multis colendus ſit proximus, & quòd vnumquodque animal diligat ſibi ſimile. Quemadmodum enim nulla communio eſt lupo cum agno, neque hyænæ ſerpenti pax eſt cum cane, ita neque peccatori cum pio. De parcis, qui nihil largiuntur aliis. Et quòd nihil habeat contrarij tam in diuitiis quàm paupertate iuſtum & pium eſſe. Beatum reputari eum qui ad mortem vſque ſapienter ac prudenter viuat, non qui diues ſit in hoc mundo. De libera poteſtate. Quòd de apoſtaſia non ſit ratio exigenda à Domino, eo quòd omnia ſibi ſint appoſita. Quòd melius ſit carere liberis quàm liberos habere malos. Quòd nihil Deum lateat. De impetu & iudicio Dei. Et quòd non putandum ſit iniquos poſſe à Deo abſcondi, aut quòd iudicium eius effugiant. De creatis, & fictione hominis quia honoratus eſt à Deo. De latione legis. De eleemoſyna & pœnitentia. De æquabilitate in reſponſis ſeruanda. Non eſſe vituperandum bonum opus, neque domum aliquam in caſu triſti. Quòd qui principatum concupiſcit petulans ſit, & in omnibus rebus animo paratiore audacior. Non eſſe diffluendum luxu, & à quibus abſtinendum ſit. De cuſtodia myſteriorum. De ſtulto, de ſapientia quæ per parabolas traditur. De vita, de principio, de ſapientibus & ſtultis. De filia audaciæ. De negligentia ſtulti, de mente dura, & in quibus diſſoluatur amicitia. Non eſſe peccatoribus inconſideratè loquendum. Non eſſe poſtulandum iuramentum. De cuſtodia animæ & corporis. De ho-

A mine ſcortatore. De muliere mala & adultera. Prophetia de Chriſto qui eſt ſapientia Dei & filius fluuiis comparatus. De additione diſciplinæ. De fœlicitate numero duario comprehenſa. De inferenda plaga & vltione. De mercatorum delicto. De iis qui rem ſecretam reuelant. De homine animoſo. De viro loquaci, de fœnore à proximo ſumpto, & quod vſura non accipienda, ſed mutuo dandum ſit egeno. De fideiuſſione proximi. De vita. Quòd liberi ad fallaciam non ſint inſtruendi. De ſanitate corporis, de cibo, & anima. De doctrina bonorum, quæ filio, vxori, fratri & amico præſtantia & principalia haberi debeant. De ſeruo facinoroſo. De inſomniis ſtultorum. De ſeductione & multa experientia. De timentibus dominum. De ſacrificiis & oblationibus cum extra iuſtitiam tum in iuſtitia

B factis, de ſacrificiis ex auaritia. Contemnendas eſſe delitias & diuitias. De helluonibus, & inuidis, & inſatiabilibus, & inordinatè viuentibus. Non eſſe inebriandum vino, ſed quod ſatis ſit bibendum. De exaltato homine moderato. De eloquentia ſeniorum, & loquentia adoleſcentuli. De ſuſcipienda diſciplina legis & de iudiciis & iuſtificationibus. Credendum eſſe legi. De Teſtamento Dei ſecundũ generationem. Et quòd hominib' naturæ conſtitutio eadem ſit, voluntatis verò diuerſa: vnde benedictionis quidam participes, maledictioni verò nonnulli ſubiecti ſint. De populo electo. Et quòd bono contrarium ſit malum, & pio peccator. Quibus ſit communicandũ. Qualis ſit dicenda vxor. Quales habendi amici. Quibus vtendum conſiliariis. Quos doctores aſſignet. Cuique ſciendum eſſe quid conducat. De honorandis medicis. Quomodo lugen-

C dum ſit ſuper mortuo. De ſcriba & agricola ſapiente. De vigiliis architecti, ſiue ærarij, ſiue figuli. De cuſtodienda hominis anima. Et de ſapientia permanente, & quantum illa aſſequatur. De præſcientia Dei, & conditione mundi. Quòd creatura piis in benedictionem, iniquis verò in maledictionem vertatur. Quòd occupatio magna cuiuis homini ſit creata, & iugum graue impoſitum filiis Adæ. Quòd quicquid ex terra eſt, ad terram reuertatur, & quicquid ex aqua, ad mare defluat. De collatione bonorum, & quæ carnalia bona minoris ſint momenti. Quæ bona maiora ſint & ſpiritualia. De repetitione vitæ. De morte homini diuiti acerba. De morte pauperis honeſti. De non timenda morte. Quòd non ſit cum probro viuendum, ſed ratio habenda nominis boni. De diſciplina pacis. Quorum gratia ſit erubeſcendum, & de quibus non ſit.

D Quòd nunquã ſit ponenda cura filię virginis. Quòd ſedẽdom non ſit in medio mulierum propter ſcortationem. De opificio Domini. De ſole, quòd admirabilis ſit & opus Domini. De luna & aſtris. De arcu, niuibus, fulguribus, nebula, grandine, terræmotibus, tonitru, pluuia, pruina, calligine, de rore æſtiuali, de abyſſo terræ. De magnifica creatione Domini. De beneficiis eius. Epilogus de Enoch, & Noé. Epilogus de Abraham & Iſaac, & illorum tentationibus. Epilogus de Iacob & Moſe, & quæ ille mirabilia perpetrauit. Epilogus de Aarone & ipſius miniſterio & ſacerdotio. Epilogus de Dathã, Abiron & Chore. De primitus primogenitorum, quæ ad Aaronem pertinebant. Epilogus de Phinees filio Eleazari, quòd tertio loco celebris poſt Aaronem fuerit. Quòd Dauidi Dominus teſtamẽtum regni diſpoſuerit. Quòd Ieſus Naue ſucceſſor Moſis inter Prophetas fuerit. Quomodo in

diebus

diebos Moſis, Ieſus Naue & Chaleb filins Iephone fecerint miſericordiam & ex duodecim ſeruari ſint. De Samuele, qui poſt Ieſom inter prophetas iudicauit populom. De Natban Propbeta. Encomion in Dauidem Regem. Quomodo Salomon ſapiens quidem fuerit, randem verò mulierom adamaror euaſerit, & finita ira Dei per pœnitenriam miſericordiam adeptus ſit. De Ieroboam & Roboā ſchiſmatis in populo authoribus. De Propheta Elia, cuius ignis mala conſompſit. De Elizæo Propbeta & diſcipulo Eliæ, cuius etiam ſpiritu repletus eſt. De captiuirate regum Iudah. Quàm animo ſubmiſſo fuerit Ezechias, & amicus Iſaiæ, & occiſor Rampſakes. Quomodo liberauerit Dominus Iſraëlem per manum Iſaiæ, percuſſis caſtris Aſſyriorū. Quomodo Ioſias rex fuerit amicus Ieremiæ. De Propheta Ezechiele quòd in captiuirate Babylonica fuerit. De oſſibus duodecim Prophetarum. Quomodo Zorobabel & Ieſus filius Ioſedek domum Domini ædificaoerit. Quomodo Neemias mutos Hieroſolymæ collapſos erexerit. De Enoch, qui inter inclytos connumeratur. Quòd Ioſeph com inclytis fuerir, & populom confortauerit. Quòd Sem & Seth celebres inrer mortales fuerinr. Quòd Simon filius Oniæ celeberrimus in ſummo ſacerdotio fuerit. Quòd in omnibus iſtis laudandus ſit Deus magnificus. Contra Samariranos qui Iudaiſmum, & contra Iudæos qui Chriſtum reprobaturi erant. De Epilogo torius libri. De oratiooe Ieſu filij Syrach nepoti Ieſu.

LIBRI NOVI TESTAMENTI.

Primus, Euangelium ſecundùm Matthæum.

HOc nomine vocatur hic liber propterea quòd ipſe Matthæus diſcipulus Domini Euangeliū hoc conſcripſit. Narrat autem ab initio generationem Seruatoris ſecundùm carnem, ex ſemine Dauidis. Quapropter & ab illo genealogiam ad Chriſtum vſq; quadraginta duabus generationibus deducit. Continet etiam baptiſma Ioannis, & rentationes quibus in monte Chriſtus à diabolo tentatos eſt, & ſigna & prodigia magna à Seruatore facta, diſcipulorum electionem, myſterij traditionē qoomodo tandē traditus ſit Pilato, crucifixos corpore, corpos ipſius poſitum in monumento, milites veſtes eius diuiſerint, ipſe verò tertia die reſurrexerit, diſcipuliſque præceperit, vt docerent omnes Gentes, & baprizarent eos, pollicitus illis, quòd eſſe velit apud eos cunctis diebus, vſque od conſummationem ſæculi. Signa verò quæ à Chriſto facta Matthæus narrat, ſunt iſta. Leproſus mundatus eſt. Puer Centurionis etiam abſens, iubente tātum Chriſto, curatus eſt. Socrus Petri febricitās ſanata eſt. Verſpere facta allati ſunt ad eum dæmoniaci, & male habentes, & ſpiritus eiecit verbo, alios quoque ad eum modum curauit. Cæterùm Chriſti generatio deſcribitur. Bonum nuncium ab Angelo accepit Ioſeph. Magi adorant. Deſcendit Chriſtus in Ægyptum. Infantes occidit Herodes & moritur. Chriſtus ex Ægypto reuerſus habitat Nazareth. Venit Ioannes baptizans. Auerſatur Sadducæos & Phariſæos. Baptizatur Chriſtus, & rentatur à Sathana, poſtea cùm traditus eſſet Ioannes, venit Capernaum. Vocat eos qui cum Petro & Iacobo erant. Curat multos, ſedet in

Miracula Chriſti ſecundū Math.

A monte, & loquitur de fœlicitate, ac ſubdit dicens: *Vos eſtis ſal terræ*, &, *Vos eſtis lux mundi*: hortatur eos de vitæ conuerſatione. Exaggerat præcepta legis, vbi & de dextero oculo dicit, & de ſtudio inanis gloriæ, & de amore pecuniæ, quodque ponenda ſit alimoniæ ſolicitudo. Non eſſe nobis iudicandum proximom. Margaritas non eſſe prouciendas ante porcos. Exhortatio ad orandum. Eadem de re parabola. De via anguſta, de pſeudopropbetis, de cuſtodientibus præcepta. Vbi & parabola domus ſupra petram ædificatæ adiecta eſt. Deſcendit de monte & curat leproſum, & puerum Ceororionis, ac ſocrum Petri, cum multis aliis. Scriba prohibetur ne ſequatur, & diſcipulus ad ſequendum adigitur. Tempeſtatem maris cedat. Dæmones inoadūt porcos. Venit Ieſus in ſuam cioitatem. Curat Pa-
B ralyticum. Vocat Matthæum. Accuſant eum Phariſæi quòd cum Publicanis manducat, & diſcipuli Ioannis, quòd diſcipuli eius non ieiunant. Accedit ad eum princeps Synagogæ propter filiolam, & ipſe puellam mortuam excitat. Interea ſanatur hæmorrhouſa. Curantur duo cæci, & mutos dæmoniacus. Vicos circuit Ieſus. Mittit diſcipulos prædicatum, & de multis ad eos diſſerit. Mittit ad eum Ioānes duos ex diſcipulis ſuis, quem & laudat. Expoſtulat cum turbis de Ioanne. Exprobrat ciuitaribus. Coofitetur Patri. Vocat ad ſe oneratos. Iter facit per ſata. Curat eum qui manum aridam habet. Iudæi de occidendo eo conſultant. Secedentem ſequitur turba, & curatur. Similiter & dæmoniacos cæcus & mutus, vbi Iudæi dicunt: In Beelzebob eiicit dæmonia. Deinde ſignum petunt, ipſe verò ſignum Ionæ dedit. Prædicit illis quòd à Niniuitis
C ſint condemnandi. Tunc dicit: *Quando ſpiritus immundus egreſſus eſt, requiem quærit*. Deinde mater quærit illi loqui. Nauim ingreſſus parabolam dicit de ſeminante, & cauſam propter quam in parabolis loquatur. Parabolam ſeminantis exponit, & addit alias, de theſauro, de margaritā, de agro, de ſynapi, de fermento. Parabolā de agro exponit in domo, & addit aliam de ſagena. Bearos pronunciat diſcipulos, conferens eos viro patriſfamiliās. Venit io patriam, quando & offenduntur Iodæi quibus dicit, *Prophetam non eſſe ſine honore niſi in patria ſua.* Auditis quæ cum Ioanne ab Herode geſta fuerant, ſecedit in deſertum locum, vbi & 5000. hominum paſcit. Diſcipulos præmittit nauigio. Reuertitur in montem orandi gratia. Aduenit ad diſcipulos noctu nauigantes. Petrum ad ſe ſumit, ſuper aquas ingredientem. Venit Geneſaret. Curantur multi. Ac-
D cuſant eum Phariſæi propter neglectum purgatorium. Compeſcit eos, & docet turbas de ratione ciborum. Enucleationem dictorum petit Petrus, & Chriſtus ea manifeſtius exponit. Venit Tyrū vnde & mulier Chananæa ad eum accedit. Inde ad montem, iuxta mare. Cōtat hic multos, cibat 4000. virorum. Venit Magdala. Quærunt ſignum Iudæi, Ipſe verò relictis illis transfretauit. Panes diſcipuli per obliuionem non ſumpſerant. Loquitur illis de fermento Phariſæorum. Egreditor Cæſariam. Interrogat diſcipulos de ſeipſo. Confitetur eum Petrus. De paſſione ſua prædicit, & Petrum increpat, iubetque crucem tollere, ſi quiſquam velit ſe ſequi. Loquitur & de ſecundo ſuo aduentu. Aſcendit in montē, vbi & transfiguratur. Vbi deſcenderat, diſcipuli interrogant & diſcunt de Heliah. Adducitur illi lunaticus & curatur. Exprobrat diſcipulis. In Galilæa illis de paſſione ſua loquitur. Accedūt ad eum

in Capernaum, qui didrachma accipiebanr. Per- A
contantur diſcipuli quis ipſorum ſit maior futurus.
Tunc aduocato ad ſe paruulo dicit, *Quicunque of-
fenderit vnum ex paruulis iſtis*, &c. Et *ſi oculus tuus, &
manus tua offenſaculo tibi fuerint*. Et, *ne contemnatis vnũ
ex paruulis iſtis*. Subiungitur parabola centum o-
uium, & illud: *Si peccauerit in te frater tuus, corripe eũ*.
Item *ſi duo ex vobis conſenſerint: quodcunque petierint
accipient*. Petrus poſt iſta dicit: *Quoties peccabit in me
frater meus*. Succedit parabola eius qui decem mil-
lia talentorum debebat. Venit in Iudæam. Curat
multos. Exponit cauſam diuortij. Loquitur de ge-
neribus Eunuchorum. Benedicit paruulis. Accedit
ad eum diues quidam. Interrogãt diſcipuli, *quis ſal-
uari poſsit*. Tunc dicit illis: *Sedebitis ſuper ſedes duode-
cim. Et qui reliquerit domum*, & quæ ſequuntur. Sub-
ditur parabola operariorum. Aſcendit Hieroſoly- B
mam, & loquitur diſcipulis de morte ſua. Vxor Ze-
bedæi petit primatum filiis ſuis. Zelo mouentur
Apoſtoli & erudiuntur. Curantur duo cæci è Ieri-
cho, ſubiungitur hiſtoria de aſina. Ingreditur tem-
plum, eiicit vendentes, curat accedentes ægrotos.
Pueri hymnum concinunt. Egreditur Bethaniam,
& cùm regrederetur Hieroſolymã areſacit ficum,
dicitque diſcipulis: *Et ſi monti iſti dixeretis, proiicete in
mare, fiet, & quicquid credentes petieritis accipietis*. In-
terrogant eum ſacerdotes dicentes: *In qua poteſtate
iſta facis*, & ipſe viciſſim eos interrogat de baptiſ-
mo Ioannis. Dicit illis parabolam de duobus filiis,
deinde de vinea, & malis operariis, de nuptiis & re-
probis vocatis. Tunc accedunt ad eum Iudæi vt il-
laqueent eum in ſermone, & de numiſmate ſciſci-
tantur. Quæſtionem Sadducæi mouent de mulie-
re ſeptem fratribus nupta, & legiſperitus de primo C
legis mandato. Viciſſim eos interrogat, de Chri-
ſto quid ſentiant. Hos vbi compeſcuit, loquitur
turbis de Scribis & Phariſæis, deplorans eos. Poſt
iſta relicto templo aſcendit montem oliuarum, at-
que ibi de rebus futuris ad diſcipulos diſſerit. Dein-
de parabolam ſubiicit de ſeruo ſupra domum con-
ſtituto, deq; decem virginibus & quinque talentis,
& de hœdis ac ouibus. Congregantur principes ſa-
cerdotum & Scribæ, conſultantes quomodo ca-
perent eum. Ipſe verò Bethaniam venit in ædes
Simonis, vbi ad eũ accedit quę alabaſtrum habebat.
Paciſcitur Iudas cum Iudæis. Mittuntur diſcipu-
li ad parandum Paſcha. Corripit Iudam Chriſtus.
Tradit myſterium, vbi & dicit, *Non bibam amplius
ex hac vite*. Egreditur in montem oliuarum. Prædi-
cit offendiculum paſſuros diſcipulos. Relinquit à
tergo diſcipulos in Gethſemane & orat tertiò, poſt D
orationem dicit: *Eamus hinc*. Venit Iudas cum tur-
ba. Petrus amputat auriculam ſeruuli. Ducunt Ie-
ſum ad Caipham. Iudicant eum & condemnant: &
irrident. Petrus negat. Ducunt eum ad Pilatum.
Strangulatur Iudas. Iudicatur Chriſtus. Pilato con-
ſulit vxor eius, vt abſtineat à Ieſu: poſt ita crucifigi-
gitur. Staot mulieres quæ cum Maria erant, ſpe-
ctantes à longè quæ fiunt. Corpus Domini accipit
Ioſeph. Petũt addi cuſtodiam Iudæi. Mulieres quæ
cum Maria erant in crepuſculo veniunt ad ſepul-
chrum, & fit terræmotus, audiuntque ab Angelo
quòd reſurrexerit. Mittuntur à Chriſto ad diſcipu-
los. Audiunt Iudæi de terræmotu & Reſurrectione,
dantque pecuniam cuſtodibus vt mentiantur. Ve-
niunt diſcipuli ad Ieſum in Galilæa. Hic tradit illis
baptiſmum.

LIBER SECVNDVS.

Euangelium ſecundum Marcum.

IOannes baptizat Iudæos. Chriſtus venit à Nazareth. Baptizatur, & abit in deſertum, vt tentetur, poſtea verò, tradito Ioanne venit in Galilæam, & vocat eos qui cum Petro erant & Iacobo. Ingreditur Capernaum, docet, & curat ibi dæmoniacum, poſt hunc etiam ſocrum Petri & multos alios veſperi ſanat. Egreditur in ſolitudinem. Circuit Galilæam. Curat leproſum. Venit Capernaum. Sanat paralyticum, docet turbam, vocat Leui filium Alphęi, manducat cum Publicanis. Accuſant eum hoc nomine Phariſæi. Quærunt de ieiunio diſcipuli Ioannis: B Ipſe verò diſcipulos tuetur. Tranſit per ſata. Curat eum qui manum habebat aridam. Secedit ad mare. Sequitur eum multitudo magna. Confitẽtur dæmones. Aduocat ad ſe duodecim diſcipulos, vt mittat eos prædicatum. Tunc Iudæi dicunt: *In Beelzebub eiicit dæmonia*. Venit ad eum mater eius. Ingreditur nauim, parabolam dicit de ſeminante, item de agro & de ſinapi. Tempeſtate iactantur diſcipuli in mari. Increpat mare Chriſtus. Curatut dæmoniacus. Porci in terra Gergeſenorum in mare præcipites dantur. Transfretat, & Iairus pro filia orat. Sanatur hemorrhouſa, venit in patriam, offenduntur ſuper ipſo. Hîc dicit, *Non eſt Propheta abſque honore, niſi in patria ſua*. Mittit diſcipulos binos ac binos, multaque illis mandat. Subiicitur hiſtoria eorum quæ ab Herode acta ſunt cum Ioanne. Redeunt ad Chriſtum diſcipuli. Paſcit turbas. Aduenit ad diſcipulos C tempeſtate iactatos, veniunt in Genezareth, & curat multos. Diſputant de manibus illotis. Venit Tyrum. Sanat filiam Syrophœniſſæ, item ſurdum & impeditæ linguæ. Paſcit turbam. Signum petũt Iudæi, at ille nullum dat. Loquitur diſcipulis de fermento phariſæorum, & increpat eos. Curat cæcum Bethſaidæ. Interrogat diſcipulos de ſeipſo. Petrus confitetur, & increpat Ieſum paſſionis gratia. Hic dicit Chriſtus, *Si quis vult venire poſt me*, &c. Transformatur in monte. Loquitur de Helia. Adducitur ad eũ lunaticus & curatur. Prædicit diſcipulis mortem ac Reſurrectionem ſuam, & increpat eos, propterea quòd de primatu in via diſputauerãt. Hic dicit, *Qui non eſt mecum cõtra me eſt*. De eo qui dæmonia eiiciebat in ipſius nomine. Poſt hæc dicit: *Qui offenderit vnum ex paruulis iſtis*, & illud: *Vermis eorum non morietur, neque ignis extinguetur*. Diſſerit de diuortio. D Paruulis benedicit, diues quiſpiam interrogat, quid faciat vt viuat. Huic reſpondet. Aſcendit Hieroſolyma, deq; paſſione ſua prædicit, filij Zebedæi ſedere petunt à dextris eius, diſſerit de animi humilitate, viſum recipit Bartimæus. Subiicitur de pullo aſini. Ingreditur templum, & veſperi exit in Bethaniam. Accedit ad ficum. Eiicit è templo vendentes. Veſperi egreditur ciuitatem. Admiratur Petrus areſactam eſſe ficum. Adhortatur diſcipulos Ieſus, vt credant. Iubet vt peccata proximo remittantur. Regreditur in ciuitatem. Interrogant eum Iudæi, in qua poteſtate hæc faciat. Ipſe viciſſim eos interrogat de baptiſmo Ioannis. Parabolam dicit de vinea & de malis agricolis: poſtea de cenſu, de ſeptem fratribus. Quæſtionem mouet Scriba de primo legis mandato, ac reſponſionem Chriſti cognitã probat. Chriſtus contra interrogat de ſeipſo. Poſt iſta

diſputat contra Phariſæos & de duobus obolis viduæ. Egreſſus è templo ſubuerſionem illius prædicit. Diſcipuli de tempore ſubuerſionis interrogant. Prædicit illis multa. Venit Bethaniam ad Simonem leproſum. Hîc effunditur vnguentum. Paciſcitur Iudas cum Iudæis. Mittuntur diſcipuli ad inſtruendum Paſcha. Arguit Iudam. Tradit myſteria. Egreditur ad montem oliuarum. Diſcipulis prędicit, quòd offenſaculum paſſuri eſſent, & Petro, quòd negaturus ſe eſſet. Precatur ad patrem, deinde capitur. Petrus abſcindit auriculam ſerui. Adoleſcens nudus aufugit. Ducitur Ieſus ad Caipham. Statuunt aduerſus eum teſtes. Confitetur ſe eſſe filium Dei. Negat Petrus. Ducitur ad Pilatum Ieſus. Crucifigitur. Erat ibi Maria Iacobi Minoris, & Magdalena, & Salome. Ioſeph accipit corpus Ieſu. Venerunt mulieres ad ſepulchrum poſt Sabbathum, aromata adferentes. Viderunt Angelum in monumento, & perterreſiunt. Poſt reſurrectionem Chriſtus apparuit Mariæ: è qua ſeptē dæmonia eiecerat. Hæc dixit ad diſcipulos quæ viderat. Illi verò non credunt. Poſtea apparuit duobus in via, deinde & vndecim diſcipulis, quibus etiam incredulitatem exprobrauit. Et miſit eos prædicatum & baptizatum, & poteſtatem dedit faciendorum ſignorum. Poſt iſta aſſumptus eſt.

LIBER TERTIVS.

Euangelium ſecundùm Lucam.

Hiſtoriam generationis Ioannis ſcribit, deinde & Chriſti. Quædam etiam de Simeone. Anna confitetur Domino. Ieſus in templo manet, inſciis parentibus. Ioannes baptizat. Baptizatur & Chriſtus, cùm annorum eſſet 30. Recenſentur ipſius maiores. Ducitur in ſolitudinem. Venit Nazareth, legit in Synagoga. Dicit ad Iudæos de vidua, ad quam diuertit Elias, & de Neeman leproſo, & volunt eũ præcipitem dare. Venit Capernaum. Curat dæmonio laborantem, & ſocrum Petri, aliuſque multos. Egreditur in ſolitudinem, venit in terram Genezareth, aſcendit nauim Petri, vbi & rete ſciſſum eſt. Perterrefactus eſt Simon. Curat leproſum, deinde paralyticum. Vocat Leui apud quem & manducat. Accuſatur à Phariſæis ob eã cauſam, & quòd diſcipuli ipſius non ieiunabant. Ambulat in Sabbatho ſecundo primo per ſata. Altero ſabbatho curat eum qui manum habebat aridam. Elegit duodecim. De fœlicitate pronunciat. Deplorat diuites & ridentes. Adhortatur ad dilectionem. De non vlciſcendo proximum. De benignitate. Non eſſe nobis iudicandum. De impertiendo. Parabolam dicit de arbore, & de ſermones ſuos cuſtodiente, quòd is ſimilis ſit domui fundatę ſupra petram. Venit Capernaum. Accedit ad eum Centurio orans pro ſeruo ſuo. Excitatur filius viduæ. Mittit ad eum Ioannes diſcipulos ſuos. Accuſat turbam Ieſus de Ioanne. Comparat eam generationem pueris inter ſe acclamantibus. Ingreditur domum Phariſæi. Ecce mulier peccatrix accedit ad eum habens alabaſtrũ. Reprehendit hoc factum Phariſæus. Parabolam ad eum dicit Ieſus de duobus debitoribus. Deinde circuit per ciuitates & vicos. Sequuntur eum mulieres quas curauerat. Parabolam dicit de ſeminante: Venit ad eum mater eius. Nauigant cum eo diſcipuli. Oritur tempeſtas. Veniunt in terram Gadiranorum. Legio malorum ſpirituum irruit in porcos.

A Iairus orat pro filia. Sanatur hemorrhouſa. Excitat mortuam puellam. Emittit duodecim diſcipulos. Audit de eo Herodes. Secedit in ſolitudinem Ieſus. Paſcit turbas. Interrogat diſcipulos dicens: *Quem me eſſe dicunt homines?* Petrus confitetur. Mandat illis ſilentium. Paſſionem ac Reſurrectionem ſuam prædicit. Monet, vt ſeipſum abneget, ſi quis poſt ſe venire velit. Transfiguratur. Deſcendit de monte. Curat lunaticum. Dicit ſe paſſurum. Quærunt diſcipuli, quis inter eos maior ſit. Ieſus verò docet eos. Deinde dicit: *Qui non eſt contra vos pro vobis eſt*, quod de eo dicit, qui in nomine ſuo dæmonia eiiciebat, & ſe non ſequebatur. Samaritani non receperunt eum, volentem in ciuitatem ipſorum ingredi. Diſcipuli volunt ignem cœlitus depoſcere ſuper eos. Ieſus verò corripuit eos. Quidam illum ſequi volens, prohibetur. Alius verò admonitus vt
B ſequatur, tergiuerſatur. Tunc dicit: *Nemo mittit manum ſuam ad aratrum, & poſt tergum reſpectat.* Deſignat 70. diſcipulos, & emittit eos binos ac binos, hortatus ne quicquam ſecum deferrent. Exprobrat ciuitatibus. Subſequutus dicit: *Qui vos audit me audit.* Item, *Vidi Sathanam decidentē ſicut fulgur.* Dat diſcipulis poteſtatem contra Sathanam & admonet ne huius nomine gauderent. Deinde confitetur patri, & dicit diſcipulis: *Beati oculi videntes quæ vos videtis. Multi enim Prophetæ deſiderarunt videre quæ vos videtis.* Tentat eum legiſperitus. Parabolam dicit de eo qui deſcenderat in Hierico. Martha accuſat ſororē ſuam. Orare docet diſcipulos, & parabolam addit de eo qui ab amico in lecto iam exiſtente panes petat. Curat mutum dæmoniacum. Hîc dicunt, *In Beelzebub curat.* Ipſe verò reſpondet, *Spiritus immun-*
C *dus vbi egreſſus eſt perambulat loca inaquoſa.* Mulier quędam dicit, *Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti.* Futura minatur, vt iſta generatio condemnetur à Niniuitis, & dicit: *Nemo lucernam accenſam ſub modio ponit.* Ingreditur ad Phariſæum prandēdi gratia. Ille verò eum accuſat, quòd lotus non eſſet. Ad hunc dicit, *Vos mundatis quod extra poculum eſt*, & cætera, & deplorat eos, ſimiliter & legiſperitos, deinde dicit: *Nihil eſt occultum*, & cætera. Item: *Ne timeatis eos qui corpus occidunt*, & illud, *Nunquid quinque paſſerculi*, &c. &, *Quicunque blaſphemus fuerit in ſpiritum*, &c. Accedit ad eum quiſpiam, petens vt frater iubeatur partem ſibi dare de hæreditate. Deinde, qui putabatur diues. De illius apothecis frumentariis. Hortatur ne ſoliciti ſimus de alimonia. De miſericordia dicit, & de hero ſeruis ſuis miniſtrante, de ſeruo fideli, de eo qui voluntatem domi-
D ni ſui nouit quidem ſed non facit. Dicit ſe veniſſe, vt ignem in terrā mittat. Et de illis, qui faciem cęli probare ſciebant. Et illud: *Cum vadis cum aduerſario tuo ad iudicem.* Deinde de Galilæis à Pilato occiſis, & de illis, qui pro lapſu turris adobruti fuerant. Parabolam dicit de ficu ſterili. Mulierem à dæmonio incuruatam curat in Sabbatho. Factum hoc accuſant Iudæi: Ipſe verò compeſcit eos. Parabolas dicit de ſinapi, & de fermento. Interrogatur an pauci ſint qui ſaluentur. Hortatur ad ingrediendum per anguſtam portã, & ſubdit, *Venient ab Oriente & ab occidente, & recumbent*, & cæt. Dicunt ei, *Exi, nam Herodes vult te occidere.* Reſpondet, *Ite, ac dicite vulpi iſti*, & cætera. Ad Hieruſalem dicit: *Quoties volui congregare filios tuos*, &c. Curat hydropicum in domo Phariſæi. Differit de primo accubitu in menſis, & qui vocandi ſint ad conuiuia. Deinde parabolam dicit de cœna & inuitatis ad eam venire detrectantibus.

Hortatur vt relictis domeſticis omnib9 ſequamur. A
Parabolam addit de eo, qui torrim ædificat, & de eo
qui bellum inſtituit. Salem dicit eſſe bonum. Mur-
murant Phariſei, quòd Publicanos ſuſcipit. Parabo-
lam ad eos dicit, de oue perdita, & de drachma, deq;
filio prodigo, de œconomo eiecto, de auaritia, de
ſuperbia, & quòd adimpleri oporteat quæcunque
in lege ſunt. De dimittente vxorem ſuam. De La-
zaro ac diuite. Quòd remittenda ſint proximo quæ
in nos deliquit. *Et quis*, inquit, *ſeruum habet arantem,
an ex agro reuerſo non præcipiat*, &c. Deinde de decem
leproſis. De aduentu ſuo prædicit. Quòd ſemper
ſit orandum. Parabolam dicit de vidua & de iodice
iniquo. Deinde, *Num*, inquit, *fidem inueniet in terra
filius hominis, cum venerit?* Parabolam ponit de Pha-
riſæo & Publicano. Aduocat ad ſe paruulos. Acce-
dit ad eum diues quiſpiã rogans quid faciat, vt vitã B
æternam poſſideat. De paſſione ſua prædicit diſci-
pulis, ipſi verò non intelligebant. Cæcus curatur
prope Hiericho. De Zachæo. Parabolam dicit de
eo, qui ſibi ipſi volebat acquirere regnum. De pullo
aſinæ. Vrbis captiuitatem prædicit. Vendentes eii-
cit è templo. Dicunt illi, *In qua poteſtate hæc facis?*
Quæſtionem illis mouet de baptiſmate Ioannis.
Subditur parabola de vinea, & reprobis agricolis.
Quæſtio mouetur de cenſu, & de muliere quæ ſep-
tem fratribus nupta fuit. Deinde interrogat eos
quid de Chriſto ſentiant, quomodo dicant eum eſ-
ſe filium Dauidis. Differit de eo quòd certabant
pro primis cathedris. Vidua æra minuta duo mittit
in gazophylatium. De ſubuerſione templi prædicit
& de malis futuris. Iudas paciſcitur cum Iudæis. Di-
ſcipulos mittit ad parandum Paſcha. Corripitur Iu-
das poſt inſtitutum myſterium. Contendunt inter C
ſe diſcipuli & de primatu. Ad Simonem dicit, *ecce
Satanas petiuit, vt cribret vos*, prædicitque illi nega-
tionem futuram, & iuxta mandat diſcipulis, vt tol-
lant ſecum in poſterũ crumenam. Capitur poſtea.
Negat eum Petrus: percontitur à Iudæis. Interroga-
tur num ipſe ſit Chriſtus, ad quod & reſpondet.
Ducitur ad Pilatum & ab hoc mittitur ad Herodẽ,
illinc rurſus ad Pilatum. Traditur ad crucem, ſequi-
tur turba, ad mulieres conſequentes de malis futu-
ris differit. Crucifigitur. Corpus eius Ioſeph ſepe-
lit. Deferunt mulieres aromata ad ſepulchrum, ſed
neminem inoeniunt. Intelligunt à duobus Angelis,
quòd reſurrexerit. Nunciant hoc diſcipulis. Illi nõ
credunt. Petrus ad monumentum currit, & vt mu-
lieres dixerunt, inuenit. Apparet Chriſtus duobus
exiſtentibus in itinere. Illi reuerſi ad diſcipulos au-
diunt Dominum apparuiſſe Simoni. Mox ſtat in D
medio eorum. Stupefiunt diſcipuli, oſtendit eis ci-
catrices, & comedit coram eis. Eductis autem illis
in Bethaniam, in cœlos aſſumptus eſt.

LIBER QVARTVS.

Euangelium ſecundùm Ioannem.

Diuinitatem Chriſto adſcribit. Narrat de Ba-
ptiſta & de Chriſto, illiuſque incarnatione.
Ad ſe miſſis reſpondet Baptiſta. Poſtero die iterum
teſtatur de Chriſto. Adhærent huic qui cum An-
drea erant. Petrum ducit Andreas ad Chriſtum.
Poſtero die ingreſſus in Galilæam vocat Philip-
pum. Teſtimonium huic dat Ieſus. Nuptiæ
fiunt in Chana. Poſt has venit Capernaum. Aſ-
cendit Ieroſolyma in feſto Paſchatis, eiicit è tem-
plo vendentes columbas. A Multi credunt in eũm.
Loquitur Nicodemo. Venit in Iodæam. Baptizant
ipſius diſcipuli. Nunciatum eſt hoc Ioanni. Audito
Ieſus, notum factum eſſe Phariſæis, deſcendit in Ga-
lilæam per Samariam. Succedunt ea quæ cum mu-
liere Samaritana facta ſunt. Credunt in eum Sama-
ritani. Venit Ieſus in Chana. Accedit ad eum Re-
gius quidam, filij gratia. Redit Ieroſolyma. Sanat
eũ Sabbatho qui annos 38. paralyticus fuerat. Quæ-
runt eum Iudæi ad occidendum. Dicit eis, quòd à
Deo miſſus ſit. Transfretat mare Tyberiadis. Erat
autem Paſcha. Paſcit turbas. Volunt eum creare
Regem. Secedit in montem. Diſcipuli nauigant Ca-
pernaum. Huc & Ieſus venit, & turbæ. Differit illis
de myſteriis. Illi verò non ferentes quæ dicebantur,
retrocedunt. Dicit duodecim Apoſtolis, *An & vos
vultis abire?* B Petrus reſpondet, *Verba vitæ æternæ ha-
bes, ad quem abibimus?* Cùm eſſet feſtum Tabernacu-
lorum hortantur eum fratres, vt aſcendat in tem-
plum. Ipſe verò tandem aſcendit, & quærunt eum
Iudæi, atque indignantur quòd in ſabbatho cæcum
curauerat. Differit de paracleto, & alij credont, alij
non credũt. Reprehendũtur miniſtri à principibus
Sacerdotum quòd nõ cepiſſent eum. Diſputat cum
eis Nicodemus, illi verò compeſcunt eum. Ieſus
rurſus diſputat cum eis: ipſi contra verba eius ſub-
uertere conantur. Subiicitur de muliere ſuper adul-
terio accuſata. Iterum ad eos loquitur, dicens: *E-
go vado, quò vos venire nequitis.* Ipſi verò putant,
quòd ſeipſum velit interficere. De modo mortis
ſuæ prædicit, & multi in eum credunt. Ad hos di-
cit: *Si manſeritis in ſermone meo, veritas liberabit
vos*, & alia multa. Dicunt ad eum Iudæi: C *Samarita-
nus es, & dæmonium habes.* Viciſſim ille multa ad
eos differit, inter quæ & hoc dicit: *Ante quàm A-
braham fieret ego ſum.* Tunc eum lapidibus obruere
volebant, ipſe verò digreſſus ab illis curat cæcum
luto. Poſt iſta diſputat de ouibus & paſtore per ia-
nuam in ouile ingrediente. Schiſma oritur inter
Iudæos. In feſto dedicationis ambulat Ieſus in por-
ticu Salomonis, interrogant eum Iudæi, an ipſe ſit
Chriſtus, vbi verò hunc ſe eſſe dicit, tollunt lapi-
des, vt iaciant in eum. Rogat huius facinoris cau-
ſam. Veniunt ad capiendum eum: ſed non poſſunt.
Abit in eum locum vbi baptizauerat Ioannes. Mit-
tunt ad eum, qui cum Martha erant, propter Laza-
rum. Volentem ire in Iudæam, prohibent diſcipuli.
Venit Bethaniam. Excitat Lazarum. Iterum de oc-
cidendo illo conſultant Iudæi. Caiphas prophetat.
Secedit Ieſus in ſolitudinem Ephraim. Iudæi inter
D ſe diſceptant, num venturus ſit ad diem feſtum. An-
te ſex dies paſchæ venit in Bethaniam. Hîc cœnan-
tem vnxit Maria, quam rem indignè fert Iudas.
Hunc compeſcit Ieſus. Veniunt ad eum in Betha-
niam Iudæi. Occurrunt illi turbæ cum ramis pal-
marum, cùm peteret Ieroſolyma, & ſederet ſuper
aſello. Græci petunt videre eum. Parabolã dicit de
grano frumenti, & de illis qui mortem metuunt.
Subdit, *Pater glorifica Filium tuum.* Et vox facta eſt de
cœlo. Turba putat tonitruum inſonuiſſe. De modo
mortis ſuæ prædicit. Adhortatur ad fidem. Illi verò
non credunt, *vt ſermo*, inquit, *Eſaiæ impleretur.* Lauat
diſcipulos, arguit Iudam ille accepta buccella, no-
ctu egreditur. Ad diſcipulos poſt obitum illius diſ-
ſerit. Præcipit illis dilectionem. Petro futuram
negationem prædicit. Philippus petit videre patrẽ.
Prædicit eis de Paracleto. Et de multis aliis loqui-
tur. Accuſat Iudæos. Diſcipulis prædicit futuram
tribu-

tribulationem, deinde iterum iucunda & rurſus triſtia. Orat ad patrem. Venit in hortum & capitur. Petrus amputat auriculam ſerui. Ducunt Ieſum ad Annam. Diſcipulus aliquis Petrum introducit in aulam. Miniſter Ieſum percutit. Dicit ad hunc, *ſi male locutus ſum*, &c. Mittunt eum ad Caipham. Petrus negat. Ducitur Ieſus ad Pilatum. Crucifigitur. Titulum ei imponunt. Stans iuxta crucem mater, & ſoror matris eius Maria Cleopha, & Maria Magdalene. Matrem commendat Ioanni. Corpus eius ſepelit Ioſeph. Nicodemus adfert aloes & myrrhæ libras centum. Venit Maria Magdalene videt ſepulchrum vacuum. Vocat Petrum & Ioannem. Hi abeunt viſum, & iterum ſecedunt. Maria vidit Angelos, & poſtea Ieſum ipſum, qui ei & loquitur. Poſtea aduenit ad diſcipulos cùm fores eſſent clauſæ, & dat illis Spiritum ſanctum. Deinde loquitur Thomæ qui non crediderat. Rurſus apparet diſcipulis ad mare Tyberiadis, vbi & multitudinem piſcium cœperunt, & comedit cum eis. Petro mandat, vt oues ſuas paſcat, prædicitq; illi mortem qua moriturus erat, ac iubet vt ſe ſequatur.

LIB. V. ACTA APOSTOLORVM.

HOc nomine vocatur hic liber, propterea quòd ſimul cum aliis etiam Apoſtolorum acta continet. Qui verò illa exponit, Lucas eſt Euangeliſta qui & librum hunc conſcripſit. Eſt enim vnà cum Apoſtolis peregrinatus, & maximè cũ Paulo & quæ exactè cognouit, literis mandauit. Narrat autem hoc libro quomodo Angelorum myſterio Dominus aſſumptus ſit: Effuſionem Spiritus ſancti in die Pentecoſtes, ſuper Apoſtolos, & omnes eos qui tum præſentes erant, factam: conſtitutionem Matthiæ in locum Iudæ proditoris, & deſignationem ſeptem Diaconorum, ac Pauli electionem, & quæcunque ille paſſus eſt, & quomodo tandem Romam cum illo profectus ſit. Duodecim autem Apoſtolorum nomina, ſunt iſta: Primus Simon, qui vocatur Petrus. Deinde Iacobus filius Zebedæi, & Ioannes frater eius, Andreas frater Petri, Philippus, Thomas, Bartholomæus, Matthæus, Iacobus filius Alphæi, Simon Zelotes, Iuda Iacobi, qui & Thadæus dicitur, & Iudas Iſcariotes, qui prodidit Dominum. Sed in huius locum poſtquam Dominum prodiderat ac perierat, conſtitutus eſt ab Apoſtolis Matthias & connumeratus cum vndecim reliquis, duodecimus deinde vocatus eſt: & Paulus inſtrumentum electum, miſſuſque & ipſe cum Barnaba, ad prædicandum Euangelium Domini gentibus circũquaque. Poſtea conſtituti ſunt & ſeptem Diaconi ab Apoſtolis, quorum ſunt hæc nomina: Stephanus, Philippus, Prochorus, Nicanor, Timon, Parmenas & Nicolaus. Horum itaque Apoſtolorum & Diaconorum acta exponit Lucas, & quæ ab illis ædita ſunt ſigna quæ iſta ſunt: Petrus & Ioãnes claudum ex natiuitate, in porta Specioſa ſedentem, in nomine Domini curarũt. Petrus Ananiam & Saphiram vxorem eius coarguit, quòd ſuffurati fuerant de precio agri, & promiſſionem erga Deum factam defraudarant, ob quam cauſam & e veſtigio mortui ſunt. Petrus Dorcada vita defunctam in Ioppe precibus ſuis è mortuis excitauit. Petrus vas plenum omnis generis animantibus, cœlitus demiſſum vidit. Vmbra Petri, ægrotos quos contingebat, ſanauit. Petrus cùm in carcere ligatus ſeruaretur, per Angelum, inſciis militibus,

Apoſtolorum nomina.

Recapitulatio.

A liberatus eſt. Et Herodes vermium eſca factus expirauit. Stephanus prodigia fecit & ſigna. Philippus eunuchum, Eſaiæ prophetiam legentem, acceſſit, & baptizauit. Idem Philippus multos malos ſpiritus in Samaria eiecit, & claudi ab illo ac paralytici curati ſunt. Paulus cùm appropiaret Damaſco viſionem vidit, & mox Euangelij præco factus eſt. Paulus cum eſſet Lyſtris Æneam ex vtero claudum, in nomine Domini curauit. Paulus per viſionem in Macedoniam vocatus eſt. Paulus mulierem habentem ſpiritum Pythonicum purgauit. Paulus & Silas Philippis in cuſtodiam coniecti, & pedes eorum ligno conſtricti ſunt. In medio autem noctis terræmotus factus eſt, & ſoluta ſunt eorum vincula à corpore. Pauli ſumpta ſunt ſudaria, quæ ægrotis ac dæmoniacis impoſita curationem attulerunt.
B Paulus in Troade conſtitutus Eutychum è feneſtra prolapſum ac mortuum, excitauit dicens: *anima eius in ipſo eſt*. Paulus in Cypro Magum Elimam compeſcuit qui & cæcus effectus eſt. Paulus cum Romam nauigaret tempeſtate iactatus eſt ipſe & quotquot cum illo in naui erãt, noctes ac dies quatuordecim. Et cùm vniuerſi mortem expectarent, adſtitit Paulo Dominus dicens: *Propter te largitus ſum iſtis quos tecum habes, vt viuant, atque ita ſeruati ſunt*. Paulum cùm è naui egreſſus eſſet, vipera momordit, putatumque eſt ab omnibus, quòd moriturus eſſet, cùm verò illæſos permaneret, arbitrati ſunt eum eſſe Deum quendam. Patrem Publij in Inſula dyſſenteria laborantem impoſitis manibus ſanitati reſtituit Paulus, & ſimul alios multos in eadem inſula ægrotos curauit.

C LIB. SEXTVS CONTINENS EPISTOLAS CATHOLICAS SEPTEM: *quarum prima eſt Iacobi.*

AB authoribus ſuis & ipſæ nomina ſortitæ ſunt. Hanc enim Iacobus ad diſperſas duodecim tribus in Chriſtum credentes ſcripſit. Scripſit autẽ eam more & genere docendi, docens eas de tentationum diſcrimine, quænam à Deo, quæ verò ex proprio cuiuſque mortalium corde ſint. Et quòd non verbis tantum, ſed & ipſo opere oſtendẽda ſit fides, quodq; non auditores legis, ſed factores iuſtificentur: præcipit etiam de diuitibus, ne illi pauperibus in Eccleſiis præferantur, ſed magis increpentur tanquam ſuperbi. Tandem, vbi afflictos conſolatus, & ad tolerantiam vſque ad iudicis aduentum ſeruandum adhortatus eſt, deq; patientia ex iis quæ
D Iob acciderũt admonuit, præcipit vt ſeniores vocentur ad ægrotos, ſtudeaturque, quomodo errantes ad veritatem conuertantur, eò quòd merces huius apud Dominum ſit remiſſio peccatorum, atque ita terminat Epiſtolam.

SECVNDA PETRI APOSTOLI.

ET iſta ab eo denominata eſt, à quo eſt ſcripta. Petrus enim docendi gratia Epiſtolam hanc Iudæis ad Chriſtianiſmum conuerſis, in diſperſione conſtitutis ſcripſit. Poſtquam enim ex Iudæis multi crediderunt, confirmat eos. Et primùm quidẽ exponit ac declarat, quòd fides in Chriſtum à prophetis prænunciata, & per eoſdem ſignificata ſit redemptio quæ eſt per ſanguinem eius, & quòd ipſis ac Gentib. omnia ſint per Euangeliũ annũciata, in quo

Angeli quoq; proſpicere deſiderant. Deinde poſtquam conſuluit, vt dignè conueniſſent eo, qui ipſos vocauit, admonet vt regem honorent, & mulieribus ſimul ac viris denunciat, vt vnanimes ſint. Et vbi ad mores honeſtas adhortatus eſt, ſignificat illis, quòd & inferis innotuerit à Domino prædicatio ſalutis & reſurrectionis, vt ij, qui antea mortui ſunt, reſurgant & iudicentur quidē in corpore, gratia verò reſurrectionis perſiſtant. Et quòd finis omnium appropinquauerit, omneſque parati eſſe debeant ad dandam Iudici rationem. His dictis finit Epiſtolam.

TERTIA ET IPSA PETRI.

PAri modo & iſta, ab eodem conſcripta, eiuſdē nomen præfert. Nam idem Petrus & hanc ad eos ſcripſit, qui iam crediderant. Eſt autem hæc Epiſtola, teſtificatio priorum. Cùm enim cognouiſſet citò futuram corporis ſui reſolutionem, diligenter hoc egit, vt omnes admonerētur eorum de quibus antea per Euangelij doctrinam erant inſtructi. Et primùm quidem de fide diſſerit, & oſtendit, quòd à Prophetis illa ſit annunciata, & quòd prophetiæ de Saluatore, non ſint humanæ, ſed à Deo prænūciatæ. Deinde denunciat illis, ne ſeductores attendant, illorum perditionem futuram prædicens, quemadmodum & de Angelis tranſgreſſoribus pœna ſumpta eſt. Significat autem hac epiſtola futuros dies, quibus illuſores paſſim circuituri ſint, conaturique vt aliquos ſeducant, dicentes, quòd inaniter à nobis prædicatur aduentus ſeruatoris futurus, eò quòd is cùm ſemper prædicatur nondum tum venerit. Ab his igitur abſtinere præcipit docēs, ne moræ gratia animum deſpondeamus, propterea quod nihil tarditatis vniuerſum tempus gignat apud Dominum, vno die inſtar mille annorum exiſtente, & mille annis inſtar vnius diei. Affirmat ſimul & declarat, citò futurum Domini diem, præcipitque omnibus, vt ad illius aduentum parati ſint in bonis operibus, & amplectantur quæ ab Apoſtolo Paulo ſcripta ſunt, nec aures accommodent his qui ea calumniantur, quandoquidem iidem & vniuerſas diuinas ſcripturas calumnientur. Poſtquam igitur quoſuis admonuit ac docuit, vt iſta futura ſciant hortatur, ne quiſquam à fidei ſcopo aberret, atque ita finit Epiſtolam.

QVARTA IOANNIS.

HOc nomine vocatur & iſta, propterea quòd à Ioanne Euangeliſta ſcripta eſt, vt commoneſaceret eos, qui iam in Dominum crediderant. Et primùm quidem perinde atque in Euangelio, ita & in hac epiſtola de Verbi diuinitate diſſerit, oſtendens illud in Deo ſemper eſſe, ac docens, patrem eſſe lucem, vt Verbum ita cognoſcamus ex patre eſſe, tanquam fulgorem è luce. Differens autem de Diuinitate Verbi, exponit fidei noſtræ myſterium non eſſe rem nouitiam, ſed eſſe ſempiternum ab initio, nunc verò manifeſtatum in Domino, qui vita eſt ſempiterna & verus Deus. Cauſam etiam, ob quam Verbum ad nos venerit & apparuerit ponit. Hanc videlicet, vt opera diaboli diſſolueret ac nos à morte liberaret, efficeretque vt patrem agnoſceremus, & filium Dominum noſtrum

A Ieſum Chriſtum. Scribit igitur ad quamuis ætatem, ad pueros, ad adoleſcentes, ad ſenes, quòd Deus innotuerit, diabolica verò operatio deinceps deleta morte deuicta ſit. Quod reliquum eſt per totam epiſtolam, dilectionem docet, volens, vt nos inuicem alius alium diligamus, propterea quòd & Chriſtus dilexit nos. Differit itaq; de differentia timoris & dilectionis, filiorum Dei, & filiorum diaboli, de peccato mortali, & non mortali, de differentia ſpirituum, diſcernitque quiſnam ſpiritus ex Deo, quis verò ſeductionis ſit, & quando cognoſcamur filij Dei, quando verò diaboli. Item cuius peccati gratia orandum ſit, pro his qui deliquerunt, & pro quo non ſit. Et quòd vocatione indignus ſit, nec Chriſti eſſe dici poſſit qui proximum non diligit. Vnitatem etiam filij

B cum patre oſtendit, & quòd qui filium negat, nec patrem habeat: decernit quoque in hac epiſtola, quod ſit proprium Antichriſti, nempe hoc, ſi dicat Ieſum non eſſe Chriſtum, ita vt quaſi ille non ſit, ſeipſum mentiendo dicat eſſe Chriſtum. Hortatur autem per totam epiſtolam Domino credentes, ne animo ſint abiecto, ſi odio habeantur in hoc mundo, ſed magis gaudeant, ob id quòd odium mundi huius declaret credentes migraſſe ex hoc mundo, & poſt hac conuerſari in cœlis. Et in calce Epiſtolæ iterum admonet, Filium Dei eſſe vitam æternam ac verum Deum, & vt illi ſeruiamus, noſque ipſos à ſimulachris cuſtodiamus.

C

QVINTA, ET IPSA IOANNIS.

HAnc ſenior factus dominæ ſcribit & liberis eius. Eſt autem argumentum epiſtolæ tale. Cùm videret liberos huius rectè in fide conuerſari, multos autem ſeductores circuire qui dicerent, aduentum Chriſti in carne non eſſe factum, epiſtolam hanc ſcribit, & principio quidem laudat, quòd liberi eius bene conuerſarentur, deinde docet fidei noſtræ myſterium non eſſe recens. Hortatur iterum ad dilectionem, & vt maneant in doctrina, quæ ipſis erat tradita. Deinceps docet eos, Antichriſtum eſſe, qui Chriſtum in carne non veniſſe dicat. Denunciat autem illis, ne eos qui huiuſmodi ſunt in domum ſuam quiſquam recipiat, neque ſalutem illis dicat, atque ita terminat

D Epiſtolam.

SEXTA, ET HÆC IOANNIS EST.

ISta quoque Ioannis eſt, vt & inſcriptio habet. Miſſa eſt autem ad Gaium. Et primùm quidem laudat eum propter teſtimonium hoſpitalitatis, quod habebat ab omnibus, hortaturque eum vt in propoſito perſiſtat, ac fratres recipiat ac deducat. Accuſat autem Diotrephen, quòd is non ſolùm nihil præbebat pauperibus, ſed etiam alios prohibebat, ac multa nugabatur. Tales alienos eſſe dicit à veritate, neq; cognoſcere Deum. Demetrium verò laudat, optimum illi teſtimonium impendens.

SEP-

SEPTIMA, IVDÆ.

HAnc Iudas epiſtolam quemadmodum & inſcripta eſt, illis ſcripſit qui iam crediderant. Eſt autem argumentum eios tale: qum quidam ſub ingreſſi docerent, adiaphoron eſſe peccatom, etiam eorum, qui Dominum negant, neceſſe haboit, vt ſcriberet & cautos redderet frattes. Et initio quidē hortatur eos vt certent atque tradita ſibi fide maneant. Deinde abiicit tales, tanquam ſeductores, & denunciat ne prorſus vllam cum ipſis communionem haberent, ſcientes, non eſſe ſatis vocatos eſſe, niſi etiam dignè ambuletur iſta vocatione: eo quòd & priorem popolom Dominus ex Ægypto eductū, cùm in fide videret non perſiſtere, perdiderit, & Angelis ordinem ſuum non cuſtodientibus non pepercerit. Hac ratione ſecedendum eſſe è talibus. Et Michaëlem namque Archangelum non ſoſtinuiſſe blaſphemiam diaboli. Docet itaq; perditionem iſtorum ſicut Sodomitarum futuram. Poſt hæc adhortatus ad bonos mores, & fidei ſtabilitatē à Domino apprecatus, claudit epiſtolam.

LIB. SEPTIMVS, QVATVORDECIM HABENS EPISTOLAS PAVLI: QVA-*rum prima eſt ad Romanos.*

PAuli vocantur epiſtolæ, propterea qoòd eas ille ſcripſit. Et per has cùm eos quos viderat ac docuerat admonet & corrigit, tum quos non viderat inſtruere conatur ac docere, qoemadmodum ſcire poſſunt qui in eas incidūt. Hācautem Romanis è Corintbo ſcripſit, cum eos nondū quidem vidiſſet, audiſſet verò de illorum fide, cuperetqoe videre eos, & initio quidem laodat eorum fidem, quā videbat paſſim anounciari. Deinde ſignificat ſæpenumero propoſitum ſibi fuiſſe veniēdi ad eos, propter deſideriū quo erga eos affectus erat, hactenos verò non licuiſſe. Cæterùm docendi modo epiſtolam contexit, de vocatione Gentium, & quòd circunciſio temporaria fuerit, iam verò ceſſauerit, quòd per Chriſtū ſolutum ſit delictum Adæ, quòd vmbra legis tranſierit. Vocationem itaque Gentiū conſequenter recto ordine factam eſſe ad hūc modum probat. Oſtendit vnioerſis hominibus inſitam eſſe legem, & quoſuis citra doctrinam (legis) naturali iudicio ex ipſa rerom conditione Deum cognoſcere poſſe. Quapropter & meritò Gentes priore loco accuſat, quòd cùm ipſis cognitionem ſui Deus ex operibus mundi patefecerit, & ſimul ſempiternam potentiam ſuam, quæ Verbom ipſius eſt, in quo & per qood omnia fecit, oſtenderit, ipſi oon cognooerunt ex creaturis Deum eſſe talium opificem, ſed magis operibus illius diuinitatem adſcribentes creaturas potios adorarunt quàm creatorem. Accuſat autem & Iudæos, vt qui legem noo ſeruarint, imò per tranſgreſſionem legis Deū magis deshoneſtarint. Atqoe ita vtramque partem tam Iudæos quàm Gentes arguit, & ſub iniquitate tranſgreſſionis concludit, vt oſtendat omnes pares eſſe factos inter ſe, ex æquo reos, & redemptionis egentes. Deinde meritò & Gentium factam eſſe vocationem ex eo declarat, quòd gratia & redemptio æqualiter contigēre Iudæis, & Gentibus, vocatione verò Gentiom facta, neceſſariò ceſſaſſe circunciſionem & legis vmbram. Nā

A Abraham, inquit, non in circunciſione, ſed ante circonciſionem iuſtificatus, nominatus eſt Abraham, quoniam futurum erat, vt fieret pater multarum Gentium ſecundùm fidem quæ erat in præputio. Circunciſionem autem poſtquam iuſtificatus etat, accepit in carne, vt ſignū eſſet poſteris ex ipſo ſecundùm carnē naſcituris, quòd deſitura eſſet circunciſio, quando Gentes fierēt filij Abrahę, inciperentque viuete ſecundùm fidem Abrahæ, in qua ille cùm adhoc eſſet in præputio, iuſtificatus eſt. Etenim horum gratia, cùm antea dictus eſſet Abram, vocatus eſt Abraham. Erat autem neceſſarium vt venientibus rebus præſignatis, deſineret ſignom. Quapropter ſi qui cogunt Gentes circuncidi, iidem tollant & nomen Abraham, & vocent eum Abram. Si verò Abraham vocatus
B eſt à Deo, non oportet Gentes circuncidi, imò na Iudæi qoidem ſecundùm carnem amplius circuncidendi ſunt, vt firmum ſit nomen Abrahæ, vocetur que pater multarum Gentium, ferendum enim poſt hac non eſt, vt quiſquam circuncidatur, cùm ſufficiat fides Abrahæ, nec opos ſit vlla legis vmbra. Non enim iuſtificatur quiſquam ex talibus ſed ex fide, quemadmodum & Abraham. Poſtquam iſta ad hunc modum probauit, iterum oſtendit, quòd nec Iſraëli, nec Gentibus alia poſſit ratione redemptio & gratia obtingere, niſi primum illud & vetoſtum peccatum, quod per Adam in omnes mortales peruenit, ſoluatur: deleri autem per alium non poſſe niſi per filium Dei, per quem & ab initio maledictio facta ſit. Neque enim poſſibile erat, vt alius delictum hoc ſolueret. Deinde ſcribit quòd nullo alio pacto factum ſit, quàm vt corpore aſſum-
C pto filius Dei fieret homo: vt corpus hoc inquam, quod iiſdem nobiſcum paſſionibus obnoxium eſſet, pro omnibus offerret, & omnes à morte liberaret. Et quemadmodum per vnum hominem peccatum in mundum ingreſſum eſt, ita & per vnum hominē ad omnes mortales gratia perueniret. Deinceps verò tanquam bonus œconomus Iudæos conſolatur, quòd legis tranſgreſſores futuri non ſint ſi in Chriſtum credāt, his verò qui ex Gentibus crediderant edicit, ne contra Iſraëlem inſleotur, ſed cognoſcant ſe veluti ramos radici, ita Iudæis eſſe inſertos. His abſolutis ſermones hortatorios ad docendum bonos mores ſubtexit, atque ita epiſtolam finit.

ALTERA: PRIOR AD CORINTHIOS.

D HAnc ad Corinthios ſcripſit Apoſtolus ex Epheſo Aſiæ, poſtquam eos iam viderat & docuerat, vt per illam eos admoneret. Occaſio autem epiſtolæ hæc eſt. Corinthij per cootentionem ſciſſi ſententiis inter ſe diſſidebant, & præterea erāt inter eos ſectæ, quarum vitio fiebat, vt inemendatum negligerent eum qui nooercam ſuam in vxorem ſibi ſumpſerat. Alij volebant vxores ſuas continentiæ prætexto relinquere. Quidam apud ſimulachra edebant, quaſi adiaphora eſſent idolothyta. Erant qoi reliquos viliſacerent, eos verò qui linguis loquebantur ſuſpicerent: poſtremo & in myſterio reſurrectionis quidam ſeducti erant, ita vt dicerent, futurum non eſſe, vt hæc noſtra caro reſurgat. Cùm hæc omnia in Corintho mouerentor, ſcribunt de plebe quidam Apoſtolo, qui & ad omnia reſcribit. Et primùm quidem teſtimonium illis dat prudentiæ & ſcientiæ,

non autem laudat eos ſectas facientes, ſed conſulit A
vt virrutem putent non in ſermone eſſe, ſed in ope-
re & potentia. Deinde poſtquam increpuit eum
qui nouercam vxoris loco ſumpſerat adhortatuſq;
eſt, ne iudicaria lite inter in rer ſe contenderet, dein-
ceps ad ea reſponder de quibus illi ſcripſerant. De
nuptiis docet, infractum eſſe debere coniugium,
& precum gratia ad tempus ab illo vacari poſſe.
Quoniam verò arridebat illis continentia, de virgi-
nitate ſcribit, quòd neceſſaria non ſit, ſed cuiuſ-
que perſuaſioni permittenda. Subdit de eſcis ſi-
mulachrorum, ne abutantur ſcientia, ſed conuer-
ſentur in dilectione: prohiber igitur ſympoſia quæ
in templis ſimulachrorum fiebanr, ne puſilli of-
fendantur. Poſt iſta de donis ſpiritalibus ſcribit,
ne chariſmatum gratia diſcrimen inter ſe ſtatuant,
néve præferant eum qui chariſma aliquod habet ei B
qui alio donatus eſt. Nam omnia eiuſdem eſſe ſpi-
ritus dicit. Cæterùm & de reſurrectione docet,
quòd caro reſurrectura ſit, mortua quidem in cor-
ruptione, excitanda verò incorrupta ſecundū gra-
tiam Chriſti. Reſurrectionē verò ex eo aſtruit quòd
Chriſtus excitatus eſt. In calce quæ ad morum ex-
hortationem faciūt ſcribit, & de collatione ad ſub-
ſidium ſanctorum facienda præcipit, atque ita ab-
ſoluit Epiſtolam.

TERTIA, POSTERIOR AD CORINTHIOS.

AD eoſdem & hanc ſcripſit è Macedonia. Eſt
autem illius argumentum tale. Priore accepta
epiſtola Corinthij compuncti ſuper peccato eius C
qui nouercam ſuam duxerat, contriſtatique fuerāt
eius gratia, quod tale peccatum ſuſque deq; æſti-
mauerant: Deinde ſeducti fuerant ab illis qui ſe-
ctis occaſionem dederant, ita vt literæ legis ſer-
uandæ ſtuderent & gratiam Chriſti non ita magni-
faciendam iudicarent, atque eos qui in faciem ſeſe
iactabant, plus æquo attenderent. De collecta ve-
rò in vſus ſanctorum facienda, erant qui rectè ſen-
tirent. Ad iſta igitur reſcribit Apoſtolus, & pri-
mùm quidem laudat eos, quòd eieciſſent eum qui
deliquerar, deinde petentibus ipſis annuit, & re-
ſipiſcentem recipi iuber. Docet etiam hac epiſto-
la, de lege diſcriminans illius literam, & oſten-
dens non eſſe literam legis ſolam accipiendam,
ſed in litera ſenſum eruendum, eò quòd non ver-
ba tantum ſit lex, ſed in verbis latitet ſenſus ſpi-
ritus. Deinde quòd veniente Chriſto noua crea- D
tura facta ſir, nec oporreat in vetuſtate viue-
re, ſed in omnibus velur in noua creatura, re-
nouari, & deſinere poſt hac circuncisionem.
Laudat eos etiam miniſterij gratia, & adhorta-
tur, vt ea in re creſcant. Poſt iſta, reprehendit
eos qui in faciem gloriabantur, ac recenſet quæ-
cunque paſſus erat propter Dominum, & viſio-
nes quas viderat exponit, & quomodo in Paradi-
ſum ad tertium cœlum raptus ſit. Tandem poſt-
quam illis denunciauit ne peccent, ſed ſi qui pec-
carint reſipiſcant cum gratiarum actione terminat
Epiſtolam.

QVARTA, AD GALATAS.

HAnc miſit è Roma, cùm iam vidiſſet Galatas,
ac docuiſſet. Eſt autem iſtud epiſtolæ argu-
mentnm. Galatæ poſtquam rectè eſſent inſtitu-
ti ab Apoſtolo, & ſyncerè in Chriſtum credidiſ-
ſent, in Apoſtoli abſentia ſeducti fuerant à qui-
buſdam, ita vt circuncidereniur. Hoc cum didi-
ciſſet Apoſtolus ſcribit ad eos, & initio quidem
teſtimonium illis dat fidei quam habuerant, &
ſynceri erga Chriſtum animi, mox verò ob id re-
prehendit, quòd ſtultè egiſſent ac mutati eſſent.
Conſequenter diſputat de lege, & de fide Abrahæ,
ac oſtendit cùm ex lege, tum ex vxoribus Abrahæ,
allegoricè vſurpatis, ad tempus vſque datam eſſe
legis vmbram & circuncisionem, aduentu verò
Chriſti hæc eſſe abrogata. Hæc vbi oſtendit, de-
nunciat illis ne poſt hac amplius ſeductoribus au-
rem præberent, ſed magis fidei quæ in Chriſto eſt
adhærerent, cognoſcerentque per gratiam quæ in
Chriſto eſt, abolitam eſſe carnis circuncisionem.
Poſtremo adhortatus per doctrinam ad bonos mo-
res, finit Epiſtolam.

QVINTA, AD EPHESIOS.

MIſit & iſtam è Roma, cum nundum eos vidiſ-
ſet, audiſſet autem de illis. Occaſio autem
epiſtolæ hæc eſt: Epheſij cùm credidiſſent in Do-
minum noſtrum Ieſum Chriſtum genuinam ha-
bebant in ipſum fidem, & in omnes ſanctos dile-
ctionem, cupiebantque à Paulo confirmari. Hoc
vbi cognouiſſet, ſcribit ad eos hanc epiſtolam ve-
lut inſtruendi gratia. Et principio oſtendit fidei
noſtræ myſterium non eſſe recens, ſed ab initio &
ante iacta mundi fundamenta eſſe iſtam beneuolen-
tiam Dei, qua Chriſtum pro nobis pati, noſque ſal-
uari voluit. Deinde diſſerit de vocatione Gentium,
vt oſtenderet eos rectè credidiſſe, declaratque nos
non per hominem aliquem, ſed per Chriſtum eſſe
vocatos, qui filius Dei eſt, vt etiam ex eo diſcerent,
hominis ſe cultores non eſſe factos, vbi in Chri-
ſtum crediderunt, ſed veros cultores Dei. Signi-
ficat ſe quoque huius gratia amandatum eſſe, vt
prædicaret Euangelium, & quòd curam ipſorum
habeat. Poſt iſta, adhortatorios ſermones viris ac
mulieribus, patribus, & liberis, dominis àc ſeruis
in hac Epiſtola ponit, & circa finem vniuerſos con-
tra diabolum, & dæmones eius inſtructos reddit,
dicens, aduerſum illos nobis eſſe luctam. Et vbi tā-
quam bonus athletarum præceptor, omnes contra
diabolicas operationes doctrinæ verbis iniunxit,
Epiſtolam claudit.

SEXTA, AD PHILIPPENSES.

HAnc quoque è Roma miſit, cùm illos ſemel
vidiſſet ac docuiſſet. Argumentum Epiſtolæ,
hoc eſt: Cùm Philippenſes ſubſidij miniſterium
Paulo miſiſſent, & nonnulli circuirent, qui ſimpli-
cium aures prætextu vmbræ legis & circuncisionis
corrumpebant ac dicebanr, ſine illa fieri non poſ-
ſe, vt quiſquam iuſtificaretur, Apoſtolus re cogni-
ta, Philippēſibus ſcribit: Et primùm quidem laudat
eorum fidem, & ſignificat, quòd memoriam ip-
ſorum habeat. Deinde exponit, quomodo Ro-
mæ doctrinæ ſuæ rationem reddiderit. Et quomo-
do nonnulli moleſtiam intulerint vinculis ipſius,
& inuidiam ipſi excitantes. Poſtea adhortatur eos,
vt inuicem ſe alius alium diligant, expoſita ſeruato-
ris benignitate, quòd cùm Deus eſſet, homo noſtri
grata

gratia factus eſt. Cæterùm de circũciſione ac veteri A
lege diſputans, abolitam eſſe deinceps circunciſio-
nem oſtendit, de ſeipſo ſumpto paradigmate, cùm
dicit: Hæc omnia propter Chriſtum damnum eſſe
iudico. Quapropter eos quoqoe, qui circunciſio-
nẽ adhuc docebant, ac Pbilippenſes ſeducere vole-
bant reprehendit, inimicoſque Chriſti eſſe dicit.
Laudat autem Pbilippenſes propter commuoica-
tionis, quam ſibi impenderant, beneficentiam, &
vbi ad bonos mores adbortatus eſt, terminat Epi-
ſtolam.

SEPTIMA AD COLOSSENSES.

IStam qooq; miſit è Roma, cùm Coloſſenſes nõ-
dum vidiſſet quidem, audiſſet autem de illis. Ar-
gumentum autem Epiſtolæ hoc eſt: Colloſſenſes B
quidem gentilibus ſophiſmatis cum fide Chriſti
pugnantibus, & traditione ciborum, iuxta legem,
& circunciſione, ſeducere tentabant. Hoc vbi didi-
cit Apoſtolus, hanc illis epiſtolam inſtruendi mo-
do ſcripſit. Et principio gratias agens Deo, ſignifi-
cat eos è tenebris ad veritatis lucem ingreſſos. Et
quòd Chriſtus in quem crediderant, imago Dei ſit,
& Verbum, per quod omnia facta ſunt, & qoòd do-
cuerit eum qui rerum eſt opiſex, primogenitũ fieri
creaturæ, & primogenitum ex mortois, vt vtraqoe
coniongeret, & omnia viuificaret. Adhortatur e-
tiam eos, vt in fide perſiſtant, ſignificans eis ſe Pau-
lum eſſe miniſtrum Euangelij, in quo inſtructi iam
erant. Deinde de lege, & de cibis, in lege veteris
diſpotat, de diebus etiam & annis exponit, & de-
inceps vetera omnia circunciſionem quoque, abo-
lita eſſe declarat. Conſulit etiam, ne imponi ſibi C
ſinant à ſophiſtis, qoi in hoc erant, vt eos ſubduce-
rent. Tandem adiectis adhortationibus pro pa-
rentibus, liberis, viris, mulieribus, ſeruis, & domi-
nis, & qoæ honos mores concernont, epiſtolam fi-
nit. Denunciat etiam illis, vt poſteaqoam apud ip-
ſos lecta eſt epiſtola, efficiant vt & in Eccleſia Lao-
dicena legatur, & vt ipſi viciſſim eam legant, quæ
Laodicenis ſcripta eſt.

OCTAVA AD THESSALONICENSES PRIMA.

HAnc miſit ex Athenis, cùm eos iam antea vi-
diſſet & cum ipſis conuerſatus eſſet. Argomẽ-
tom verò epiſtolæ hoc eſt: Cùm multas afflictiones
in Berrhœa perpeſſus eſſet Apoſtolus: in Philippis
quoque Macedoniæ & in Corintho, ſciterq́ue quæ D
paſſus fuerat in Theſſalonica, veritus ne Theſſalo-
nicenſes, auditis quæ paſſus erat in prædictis ci-
uitatibus, tentarentur à Tentatore & offende-
rentur, præſertim cum intellexiſſet eos mor-
tuorum gratia dolere, miſit ad eos Timotheum
cum hac epiſtola. Et primùm confirmat eos in fi-
de, ne propter afflictiones concutiantur. Com-
monefacit enim eos qnomodo & in prima in-
ſtitutione didicerit, ferendas eſſe tribulationes,
& quòd inſolens non ſit, quod ipſis accidat, à mo-
re Iodæorum, qui etiam Chriſtum occiderunt.
Eſſe enim propriom Chriſtianorum affligi in hac
vita. Hortatos autem eos multis vt ita con-
oerſarentur ſicuti ab ipſo acceperunt, de mor-
tuis etiam ſcribit, conſolans eos ac docens ne mo-
leſtè ferant. Mortem enim non eſſe perditionem,
ſed vitam reſurrectionis. Deinde & de temporibus

A eos inſtruit, vt diem Domini occultum eſſe ſcien-
tes, ſemper parati ſint, oec qnemquam attendant
de illo nunciantem: futurum enim adnentum illius
ita inopinum, vt qui reſidui inuẽientur in eo die, nõ
ſint præuentori eos, qui è mortuis excitabuntur, eò
quòd ſimol ac ſubitò omniom ſit futura mutatio.
Deniq; vbi admonuit eos, vt meliores in vitæ mo-
ribus euadant, hortatur etiã, vt ſemper in ſpe gau-
deant, & precationi inſiſtant, ac gratias agant Do-
mioo. Tandem adiurat eos, vt epiſtolam hanc
fratribus omnibus legant, atque ita illam finit.

NONA POSTERIOR AD THESSALONICENSES.

HAnc è Roma miſit. Argumentum eius tale eſt.
In Theſſalooica quidem ocioſi & inordinatè
viuentes circuibant, ac fratres ſedocebant, qoaſi iã
tum dies Domini præ foribos eſſet. Seducebant
autem audientes, eo prætextu quaſi hoc ab Apo-
ſtolo id manifeſtante, & ab ipſo Spiritu ſancto au-
diſſent. Hoc vbi cognouit Apoſtolus, hanc ad eos
Epiſtolam ſcripſit: Et primùm quidem creſcentem
eorum fidem laudat, & gloriatur in ipſis, quòd aſ-
flictiones fortiter tolerabant propter Chriſtum,
conſolatur eos etiam, quòd futura ſit à Deo vltio
eorum à quibus immeritò affligebantor, deinde ve-
rò & de adoentu Seruatoris eos inſtruit, ne cui-
quam credant, néve turbentur, ſiue per ſpiritom,
ſioe tanquam ipſe quicquam ea de re ſcripſerit,
nec vllo modo putent eum iam præ foribos eſſe,
aut futurum, priuſquam defectio veniat, & poſt
hanc Antichriſtus, filius ille perditionis, cuius ad-
C uentom io ſignis ac prodigiis mendacibus ſecun-
dùm operationem Satanæ foturom eſſe ſignificat:
poſt iſta adhortatus eos, vt fortiter perſiſtant, &
traditionés quas à ſe didicerãt ſeruent, denonciat il-
lis, ne quam cum iis qui inordinatè viuebant com-
monionem habeant, ſed magis repudient eos. O-
ſtendit enim huiuſmodi curioſos eſſe & errones.
Prorſus autem præcipit eis, vt ſi quis ſermonibus
immorigerus ſit, hunc é ſynagoga eiiciant. Cæte-
rùm pacem illis imprecatus finit epiſtolam, ſaluta-
tione propria manu ſubſcripta, id quod cuioſque
epiſtolæ ſuæ ſignum eſſe indicat.

DECIMA AD HEBRÆOS.

HAnc miſit ex Italia. Argomentum eius tale eſt:
Quoniam Iudæi legi & vmbris illius incum-
D bebant, ob eam cauſam Paulos Apoſtolus, doctor
Gentium factos, & ad Gentes amandatus, vt Euan-
gelium illis prædicaret, cum omnibus Gentibus
ſcripſiſſet, iam deinceps omnibus etiam Hebræis,
qoi ex circunciſione crediderãt, epiſtolam hanc de-
clarationibus & probationibus inſtructã, de Chri-
ſti aduentu & de legis vmbra, quòd illa deſierit,
ſcribit, & principio declarat Prophetas ob id eſſe
miſſos vt de Seruatore prænonciarent, & vt poſt il-
los ipſe Seruator veniret. Seruos eſſe Prophetas, &
nuncios aduentus ipſius. Ipſom verò Chriſtum fi-
lium eſſe Dei, per quem omnia facta ſint. Et quòd
hunc filiũ incarnari hominemq́; fieri oportuerit, vt
per corporis ipſius oblationẽ mortẽ aboleret. Ne-
qoe enim per ſanguinem vituli aot hirci, ſed per
ſanguinem Chriſti cõſtare mortalibus ſalutem. O-
ſtendit etiam quòd lex neminem perfectum reddi-
derit, ſed vmbram haboerit futurorum bonorum,

& quod populus requiem per illam non inuenerit, ſed communis nobis omnibus relicta ſit quietis dies. Item quod ſacerdotale illud ſummi ſacerdotis munus ab Aarone ad Chriſtum tranſlatum ſit, cuius typus fuerit Melchiſedeck, non è Leui ortus. Et quod Patres fide ſint, non ex operibus legis iuſtificati. Tandem vbi & iſtos ad morum inſtitutionem adhortatus eſt, ac tolerantiam eorũ propter Chriſtum laudauit ſuaſitque, vt ſeniores honore afficiant, abſoluit Epiſtolam.

VNDECIMA AD THIMOTHÆVM PRIOR.

ISTam miſit è Macedonia, cuius hoc eſt argumẽtum. Epheſi quidam Iudaiſmo infecti alienam conabantur inuehere doctrinam, & ſimpliciores prætextu legis ſeducere. Hoc cũ intellexiſſet Apoſtolus admonuit Timotheum, vt illic hæreret, quò eos corrigeret. Scribit autem illi Epiſtolam hanc: Et primùm commonefacit eum fidei, quam ſciebat in Chriſtum, & docet de lege, vt cohibeat eos, qui præter rectam doctrinam loquebantur, illoſque increpet. Nam & ipſe Apoſtolus Hymenæum & Alexandrum, naufragium circa fidem paſſos, Sathanæ iam tradiderat, vt diſcerent non blaſphemare. Vbi de iſtis admonuit, canones illi Eccleſiaſticos deinceps præſcribit, de oratione, quomodo & vbi & pro quibus ſit orandum. Quod mulieres in Eccleſiis tacere debeant & magis diſcere quàm docere. De conſtituendis Epiſcopis, ſenioribus & diaconis. Quomodo ſe gerere & quales eſſe debeant qui conſtituuntur. De viduis in Eccleſia, qua illæ ætate eligi, & quales eſſe debeant, ac quomodo illarum cura habenda ſit. Iuniores ad modeſtiam inſtituendas eſſe, vt nubant potius, nec turpiter viuant. Diuitibus denunciandum eſſe, ne ſuperbiant, néve ſpem collocent in diuitias ſuas. Poſtquam de iſtis præcipit, hortatur eum, vt hæc doceat. Et vt aquam amplius non bibat, ſed ſibi ipſi & doctrinæ attendat, quòd ſciat fore tempora, quibus nonnulli à fide defecturi ſint. Vbi etiam eſcas mundas eſſe docuit, ac præcepit vt contentioſas & prophanas quæſtiones auerſetur, in quibus quidam ſibiipſis placentes fidem tranſgreſſi iam erant, finit Epiſtolam.

DVODECIMA AD TIMOTHEVM POSTERIOR.

HAnc ad Thimotheum miſit è Roma. Argumentum eius tale eſt: Cum vellet Apoſtolus, poſtquam deſertus erat ab his qui profectionis ſocij fuerant, ad ſe venire Timotheum, hanc illi Epiſtolam miſit. Et initio ſignificat ſe memorem eſſe, cùm pietatis ipſius, tum fidei maiorum ac parentis ipſius. Deinde, quod, qui ex Aſia ſequuti fuerant, è quorum numero erant Phygellos & Hermogenes, auerſati ſe ſint, in catenis conſtitutum videntes. Oneſiphoron verò laudat, quòd is, cum Romam veniſſet, apud ſe manſerit. Præcepit autem, vt ſtultas quæſtiones auerſetur, ob id quod pugnas gignant. Nam hoc pacto Hymenæum & Phyletum deflexos, tranſgreſſos eſſe veritatem, dicentes, reſurrectionem iam eſſe factam, & nonnullos ſubuertiſſe. Hoc itaque amplius illum hortatur, vt ſibiipſi attendat & doctrinæ, ſciatque futuros poſterioribus temporibus homines, voluptatũ magis quàm

A Dei amantes, & vt iſta præuidẽs, populum credentem communiat ne quis ex illo ſeducatur. Poſtquã autem ad morum inſtitutionem & doctrinæ ſeueritatem multis illum adhortatus eſt, tempuſque reſolutionis ſuæ iam imminere, vt pro Chriſto immoletur ſignificauit, præcipit ei vt ad ſe citò veniat, adferens ſecum penulam ſuam & libros. Hortatur etiam, vt Alexandrum ærarium caueat, vt qui ſe multis malis affecerit, atque ita claudit Epiſtolam.

TERTIA DECIMA, AD TITVM.

HAnc miſit è Nicopoli, nam ibi hybernauit: eſt autem Epiſtolæ argumentum tale: In Creta reliquerat Titum, vt clericos oppidatim conſtitue-
B ret. Cum autem illic multi legis prætextu populum credentem ſeducere conarentur, id vbi cognouit Apoſtolus, Epiſtolam hanc Tito ſcripſit: Et principio gratiis actis Deo propter ipſius pietatem, indicat fidem in Chriſtum non eſſe recentis inuenti: ſed à ſæculo præparatam & à Deo promiſſam. Deinde de conſtituendis clericis docet, quomodo illi conuerſari & quales eſſe debeant. Præcipit etiam illi vt increpet eos qui ſanæ fidei contradicebant, maximè eos qui erant ex circunciſione, ſciatq́; Cretenſes eſſe otioſos, & opus habere increpatione. Et poſtquam docuit omnis generis eſcas eſſe mundas mundis, & quales eſſe debeant anus, quarum eſt officium caſtigare adoleſcentulas, admonet, quomodo ſerui dominis ſuis ſubijci debeant. Denique vbi admonuit, quod gratia Seruatoris non ex operibus nos iuſtificauerit, ſed ex diuina benignitate,
C denunciauitq́ue vt legales pugnas, tanquam temerarias & impudentes, auerſetur, ſignificat illi, vt quamprimum ad ipſum miſerit Arteman, ad ſe veniat. Præcipit etiam, vt auditores ſuos bonis operibus præeſſe doceat, atque ita terminat Epiſtolam.

DECIMAQVARTA AD PHILEMONEM.

HAnc miſit è Roma. Argumentum eius hoc eſt: Oneſimus ſeruus Philemonis aufugerat & ad Paulum venerat, atque ab illo in fide inſtructus iam & vſui illius miniſtrando commodus erat. De hoc itaque ſcribit Philemoni, illiq́ue commendat Oneſimum, vt ſyncerè erga eum afficiatur, nec amplius eum habeat vt ſeruum, ſed vt fratrem. Hortatur illum etiam, vt hoſpitium ſibi paret, vt v-
D bi venerit, manendi locum inueniat: & ſic finit Epiſtolam.

LIB. OCTAVVS, APOCALYPSIS IOANNIS.

HOc nomine vocatur hic liber, propterea quod hanc reuelationem ipſe Ioannes Euangeliſta & Theologus in Pathmo inſula dicta, dominico die vidit, iuſſuſque conſcripſit, vt ad ſeptem Eccleſias mitteret, videlicet iſtas: Epheſum, Smyrnam, Pergamon, Thyatiram, Sardenſem, Philadelphiam, & Laodiceam. Quæ verò in hac viſione vidit, multa ſunt ac differentia. Circa finem perditionem etiam Antichriſti cum diabolo vidit. Iubetur autem primùm ſcribere ſingulis prædictarum Eccleſiarum Angelis ſecũdùm cuiuſque actiones. Multas itaque & admirabiles viſiones vidit: vtpo-

vtpote, ſeptem candelabra aurea, & in medio illo-
rum ſimilem filio hominis, & interpretationem
accepit, candelabra illa eſſe ſeptem Eccleſias, & eū
qui in medio erat eſſe Dominum. Deinde ianuam
vidit apertam in cælo & Dominum in throno ſe-
dentem, & viginti quatuor ſeniores, ſedentes ſuper
thronos & adorantes Dominum. Vidit etiam ſep-
tem ſigilla aperiri, & vnoquoque aperto viſio quæ-
dam apparebat. Vidit item ſeptem Angelos habē-
tes ſeptem tubas, & vnoqooque illorū clangente
fiebat ſignum, ſeptimo verò clangente audiuit di-
centes: *Regnum mundi, Domini factum eſt.* Et arcam
teſtamenti vidit in cælo. Deinde mulierem partu-
rientem vidit & draconem ignitum, qui illā perſe-
quebatur. Mulier quidem ſeruata eſt in ſolitudioe,
draco verò abiectus in ignem. Poſt iſta, beſtiam vi-
dit habentem cornua decem, & capita ſeptem &
diadema eius blaſphemia plenum erat. Nomē verò
eius non patefecit, ſed numerum nominis eius, nē-
pè ſexcenti ſexaginta ſex. Et virgines audiuit canē-
tes, & agnum ſequentes. Vidit etiam Angelum per
medium cæli volaotem, & poſt bonc alterum, poſt
alterum, tertium quoque, deinde, & uobem candi-
dam vidit, & inſidentem illi ſimilem filio hominis,
in capite coronam auream habentem, & in manu
ſua falcem acutam.

Denique ſeptem Angelos vidit, habentes plagas
ſeptem nouiſſimas, & phialas aureas plenas de ira
Dei. Poſt hæc ablatos eſt Spirito in ſolitodioem, &
vidit mulierem ſedentem ſuper beſtiā coccinā, ha-
bentem capita ſeptem, & indicatom eſt ei, ex hac
futurum eſſe Antichriſtum. Vidit etiam cælū aper-
tum, & equum album, ac inſidentem illi, & nomen
eius, Verbum Dei. Deinde vidit beſtiam ac reges
terræ bellum facere voleotes cum eo qui ſedebat
ſuper equum album. Et apprehenſa eſt beſtia & cū
ipſa pſeudopropheta qui eſt Antichriſtus, & vidit
eos abiici in ſtagnum ignis. Poſt iſta vidit Angelū
deſcendentē de cælo, & abiicientem Satanam cum
his qui characterem ipſius habebant, in abyſſum, &
claudentem ſupernè, ne poſthac amplius ſeducat
Gentes, donec conſumpti ſint mille anni. Marty-
tes deinde vidit cum gloria in Chriſto regnantes,
& quòd Satanas poſt mille annos ſoluendus ſit, &
abiiciendus in ſtagnum ignis, cum Antichriſto, in
ſæcula ſæculorum. Poſt hæc vidit cælum nooum,
terram nouam, ac Ieruſalem nouam, & fluuium
aquæ viuæ, ac ſeruos Dei contemplaotes faciem
eius, & habentes nnmen eins in frōtibos ſois. Cùm
hæc vidiſſet Ioannes, procidit volens adorare An-
gelom, qui ſibi hæc omnia oſtenderat, at Aogelus
prohibuit illius conatum dicens: *Non me, ſed Deum
adora: ego enim conſeruus tuus ſum.* Poſtquam autem
iſta vidit, audiuit ab ipſo Domino noſtro Ieſu,
qoòd exiſtens ſit, & idem ipſe ſit Verbum Dei,
quod poſterioribus temporibus propter oos caro
factum eſt. Homo inquam perfectus factus eſt, &
Filius hominis vocatus eſt.

SVNT ET ALII QVIDAM LIBRI VARII, PRÆTER PRÆDICTOS VTRIVSque cùm veteris tum noui inſtrumenti, quorum aliis contradicitur, alij Apocryphi vocantur.

DE iis qui ex veteri inſtrumento ſunt quibus
contradicitur iam antea diximus, vt ſunt, Sa-
pientia Salomonis, Sapientia Ieſu Syrach, Eſther,
A Iudith, & Tobias. Iſtis etiam connumerantur Ma-
chabæorum libri quatuor. Ptolemaici, Pſalmi &
Cantica Salomonis, Suſanoæ hiſtoria. Hi ex vete-
ri teſtamento ſunt quibus contradicitur.

Apocryphi ex veteri inſtrumēto ſunt iſti: Enoch
Patriarchæ, Oratio Ieſeph, Teſtamentum Moyſis,
Aſſumptio Moyſis, Abraham, Eldad, & Modad,
Eliæ prophetæ, Sophoniæ Prophetæ, Zachariæ
patris Ioannis, Baruch, Ambacuch, Ezechiel &
Daniel falsò inſcripti.

Noui inſtrumenti, quibus contradicitur ſunt hi:
Circuitus Petri, Circuitus Ioannis, Circuitus Tho-
mæ, Euangeliom Thomæ, Doctrina Apoſtolorū,
Clementina. Ex his veriora quædam & Spiritus
Dei inſtinctum reſipientia tranſſumpta & vt legā-
tur ſelecta ſunt. Hi omnes cognitionis gratia ex-
B poſiti ſunt, peruersè verò ſcripti, nothi, ac reprobi.
Et nullus iſtorū, maximè Apocryphorum, appro-
batus aut vtilis eſt, præſertim noui inſtrumenti, ſed
omnes ab illis qui ſupra digeſti & à vetuſtis Sapiē-
tibus ac patribus approbati ſunt, diuerſi quiddam
habent, digni qui abſcondantor magis quàm qui
legantur: etiam alij, & qui inter illos Euāgelia quo-
que vocantur, extra quatuor illa quæ tradita nobis
ſunt. Nam quatoor nobis Euangeliorum libros ſa- *Euangeliſta quatuor tantum ſunt.*
croſanctæ & Catholicæ Eccleſiæ canones ſanxe-
runt. Primom, ſecundùm Matthæum, Alterum ſe-
cundum Marcum, Tertium ſecundùm Lucam,
Quartum ſecundùm Ioannem, iuxta Prophetiam
viſionis quam Ezechiel Propheta de quatuor Che-
rubim vidit. Quatuor enim Cherubim Propheta
ille vidit, vnum ſimilem homini, id eſt Euangelium
ſecundùm Matthæum: Alterum ſimilem vitulo,
C quo ſignificabatur Euangelium ſecundùm Marcū:
Tertium ſimilem leoni, id eſt Euangelium ſecun-
dùm Lucam: Qoartum ſimilem aquilæ, imaginem
habentis Euangelij ſecundùm Ioannem. Præter
iſta, non eſt vllom aliud Euangelium.

Euangelium ſecundùm Matthæum, ab ipſo Mat- *Euāgelium Matthæi hebraicè ſcriptū.*
thæo, Hebraica dialecto conſcriptum eſt, & editū
Ieroſolymis, & interpretante Iacobo fratre Domi-
ni, ſecundùm carnem, expoſitum, qui & primus à
ſanctis Apoſtolis Ieroſolymorum Epiſcopus con-
ſtitutus eſt. Euangelium ſecoodùm Marcum, Ro-
mæ qoidem ab Apoſtolo Petro prædicatum eſt,
editum verò à Marco beato Apoſtolo, & ab ipſo
Alexandriæ, poſtea & in Ægypto, & in Pentapoli, &
in Lybia prædicatum: Euāgeliū ſecundùm Lucam,
prædicatum quidem eſt ab Apoſtolo Paulo, con-
ſcriptum verò & editū à Luca beato Apoſtolo ac
D medico. Quemadmodum & Apoſtolorum Acta,
prædicauit Apoſtolus Petrus, idem verò Lucas li-
teris mandauit. Euangeliom verò ſecundùm Ioan-
nem, & prędicatū eſt à Ioanne Apoſtolo & dilecto
cū exul eſſet in Pathmo Inſula, & poſtea ab eodem
Epheſi editum, per Gaiom dilectum Apoſtolorum
hoſpitē, de quo & Paulus Romanis ſcribēs dicit: Sa-
lutat vos Gaios hoſpes meus & tota Eccleſia.

DE VERSIONIBVS BIBLIORVM S. SCRIPTVRÆ QVÆ ILLÆ ET QVOT ſint, ex Hebræo in Græcum factæ, & qui fuerint interpretes, ac quando S. Scripturam interpretati ſint.

PRima verſio eſt, 72. interpretum. Hi cùm He- *72. Interpretes*
bræi eſſent, elegerunt ex vnaquaque tribu 76.
viros & diuinam ſcripturam ſub Ptolemæo

philadelpho Rege, ducentis triginta annis ante incarnationem Domini noſtri Ieſu Chriſti, interpretati ſunt.

Aquila. Altera eſt Aquilæ qui cùm Sinopæ Ponti ortus, & Græcus eſſet, Ierosolymis baptizatus eſt. Poſtea verò reprobato Chriſtianiſmo, Iudæis ſeſe coniunxit, & diuinam ſcripturam peruerſa ratione, ſub Adriano Imperatore, trecentis triginta poſt 70. verſionem annis interpretatus eſt.

Symmachus. Tertia eſt Symmachi. Hic cùm Samaritanus eſſet, nec populo ſuo acceptus propter ambitionis morbum haberetur, ad Iudæos ſeſe recepit, ac ſecũdò circuncisus eſt. Et vt Samaritanos ſubuerteret, vertit & ipſe diuinas literas, ſub Seuero Rege annis poſt verſionem Aquilæ quinquaginta ſex.

Theodotio. Quarta Theodorionis Epheſij eſt. Hic cùm primùm hæreſi Marcionis pontici fauiſſet, poſtea aſſectatoribus hæreſis illius ſuccenſens, & ipſe ſacrã ſcripturam, ſub Commodo Rege: eo ipſo tempore quo Symmachus, ad ſubuerſionem prædictæ hæreſis, interpretatus eſt.

Quinta interpretatio cum abſcondita fuiſſet, in dolus inuenta eſt, & ſub Antonino Imperatore Caracalla dicto: in Iericho, à quodam ex illis qui Ieroſolymis pietati vacauerant conflata.

Sexta & ipſa in doliis inuenta eſt, antea ſub Alexandro Mammeæ filio Nicopoli apud Actium à quodam Origenis familiari compoſita.

Lucianus. Septima & poſtrema ſancti Luciani magni religioſi & martyris eſt, qui & ipſe, cùm in prædictas verſiones, & Hebraicos libros incidiſſet, & diligẽter quæ vel veritati deerant vel ſuperflua aderant, inſpexiſſet, ac ſuis quæque locis correxiſſet, verſionem hãc Chriſtianis fratribus edidit, quæ ſanè poſt ipſius certamen & martyriũ, quod ſub Diocletiano A & Maximiano Tyrannis ſuſtinuit, libro videlicet propria ipſius manu ſcripto comprehenſa, Nicomediæ ſub Conſtantino Imperatore magno, apud Iudæos, in pariete armarij calce circumlito, quo cuſtodiæ gratia, poſita fuerat, inuenta eſt.

DE HIS SCRIPTIS QVÆ IN SACRORVM BIBLIORVM SCRIPTVRA *commemorantur quidem, ſed nuſquam inueniuntur.*

QVi Nathan, Addo, Achiæ Silonitæ, Semei, & Iebu in libro Regum, libri eſſe ſcribuntur, nõ habentur. Prophetæ verò, qui quæ prophetarunt, B ſcriptis quidem mandarunt, ſed non inueniuntur, hi ſunt: pſalmorum Dauidis trium millium numerus fuiſſe, in Paralipomenis ſcribitur, è quibus tamen centum quinquaginta tantùm ab amicis Ezechiæ Regis ſelecti, reliqui verò abſconditi ſunt. Quinque millia parœmiarum à Salomone edita eſſe ſcriptura in Paralipomenis tradit, nunc verò non ſunt, niſi Eccleſiaſticæ illæ, & Canticum Canticorum. Ex pluribus quæ myſticæ ſunt, ſelectas eſſe ſcriptum eſt. Quin & quinque millia Canticorum Salomonis fuerunt. Et loquutus eſt de arboribus à cedro quæ in Libano eſt, ad hyſopum vſque quæ è muro naſcitur. Loquutus eſt etiam de iumentis, de volucribus, de reptilibus & de piſcibus. Et hæc tamen nuſquam in Hebrai- C cis literis reperiuntur. Ioſephus Prophetam Ezechielem duos Prophetiæ libros ſcripſiſſe narrat. Nos verò iam vnum duntaxat inueniri ſcimus. Itaque hæc omnia per impiorum Iudæorum amentiam & incuriam interiiſſe manifeſtum eſt.

QVARTI TOMI FINIS.

OPERVM SANCTI PATRIS ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI,

TOMVS QVINTVS.

SANCTI ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, IN VITAM SANCTI ANTONII MONACHI PRÆFATIO. AD peregrinos fratres.

OPTIMVM, fratres, iniiſtis certamen, aut æquati Ægypti Monachis, aut ſuperare nitẽtes uirtutis inſtãtia. Etenim apud vos iam plurima ſunt monaſteria, monachorum quoque nomen eſt celebre, & hanc voluntatem iuſtè quiſque mirabitur, orantibúſque vobis optatum Deus tribuet affectum. Quoniã igitur exegiſtis à me, vt vobis ſcriberem de conuerſatione beati Antonij volentibus diſcere quemadmodum cæperit, quidve fuerit ante ſanctũ propoſitum, qualem etiam habuerit terminum vitæ, & ſi vera ſunt ea quæ de ipſo fama diſperſit, vt ad eius æmulationem, atque exemplum vos inſtituere, poßitis, magna cum lætitia ſuſcepi veſtræ charitatis imperium. Etenim mihi ingens lucrum eſt, atque vtilitas hoc ipſum quod recordor Antonij, & vos cum admiratione audientes ſcio eius propoſitum cupere ſectari: perfecta eſt ſiquidem ad virtutem via Antonium ſcire quid fuerit. Ergo vt breuiter dicam, ex omnibus, quæ de eo referentium ſermo iactauit, credite, & minima vos exiſtimate audiſſe de maximis, quia non ambigo nec eos omnia potuiſſe cognoſcere, cum & ego rogatus à vobis, quantacunque per epiſtolam ſignificauero, non æqualia ſim eius meritis narraturus. Sed & vos omnia hinc nauigantes ſtudioſè percontamini, quò ſingulis quæ norũt referentibus, congrua dignáque tanti nominis relatio compleatur. Diſponebam itaque poſt lectionem literarum veſtrarum aliquos ad me monachos inuitare, & maximè eos, qui crebrò ad eum ire conſueuerãt, vt plenius aliquid addiſcens, munera vobis maiora tranſmitterem. Sed quoniã & nauigationis tempora labebantur, & tabellarius vehementißimè feſtinabat, ideo ea quæ & ipſe noueram (frequenter enim eum viſitaui) & quæ ab eo didici, quæ ad præbendam ei aquam non paululum temporis cum eo feci, dilectioni veſtræ indicare properaui, vtrobique curam veritatis habens, vt neque plus aliquis audiens miraculorum congeſtionem non credat, nec rurſum meritis eius inferiora cognoſcens, non putet dignum eſſe miraculo pro tanti nominis viro.

Fratres peregrinos laudat ob ſuum inſtitutum.

Perfecta eſt ad virtutem via ſcire Antoniũ quid fuerit.

VITA SANCTI ANTONII

ABBATIS, AB ATHANASIO ARCHIEPISCOPO ALEXANDRINO

conſcripta.

Antonij ortus.

A ANTONIVS nobilibus religioſiſque parentibus natus, in Ægypto oriundus fuit, tãta ſuorum nutritus cura, vt nihil aliud præter parentes, domumq́ue cognoſceret. Et cùm iã puer eſſet, non ſe literis erudiri, non ineptis inſantium iungi paſſus eſt fabulis, ſed Dei deſiderio flagrans, ſecundùm quod ſcriptum eſt, innocenter habitabat domi. Ad Eccleſiam quoque cum parentibus ſæpè conueniens, nec infantum laſciuias, nec puerorum negligẽtiam ſectabatur, ſed tantùm ea quæ legebantur auſcultãs, vtilitatem præceptorem vitæ inſtitutione ſeruabat: nõ ſuis, vt ſolet illa ætas, pro variis & delicatis cibis vnquam tædio fuit B non eſcæ mollioris blandimenta ſectatus eſt, his ſolùm quæ dabantur, contentus, nihil amplius requiſiuit. Poſt mortem autem parentum annorum circiter decem & octo, ſeu viginti, cum ſorore admodum paruula derelictus, & domus, & ſororis honeſtam curam gerebat. Nec dum verò ſex fluxerant menſes, quibus ad Eccleſiam (vt ſolebat) accurrens, recordabatur quomodo & Apoſtoli omnibus ſpretis ſecuti fuiſſent Saluatorem, & multi, vt legitur in Actis Apoſtolorum facultatibus ſuis venditis, precia ad pedes eorum detuliſſent egentibus partienda, quæve, aut quanta ſpes iiſdem repoſita eſſet in cælis. Talia ſecum voluens intrauit Eccleſiam, & accidit vt tunc legeretur Euangelium, C in quo Dominus dicit ad diuitem, Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia tua, quæcunque habes, & da pauperibus & veni ſequere me, & habebis theſaurum in cælo. Quo audito, quaſi diuinitus huiuſmodi ante memoriam concepiſſet, & veluti propter ſe hæc eſſet ſcriptura recitata, ad ſe dominicum traxit imperium: ſtatimq́ue regreſſus, poſſeſſiones quas habebat, vendidit. Erant autem ei trecentæ palmæ vberes, & valde opimæ, quas vicinis largitus eſt, ne in aliquo aut ſibi, aut ſorori moleſtia gigneretur. Cætera verò, quæ in mobilibus poſſidebat, vniuerſa vendidit, & aggregato nõ exiguo pretio, indigentibus dedit: paucis tamen ob ſororem reſeruatis, quæ & ſexu, & ætate videbatur infirmior. Rurſus autem Eccleſiam ingreſſus, cùm audiſſet Dominum in euangelio dicentem: *Nolite cogitare de craſtino*: reliquam quoque portionem D pauperibus diſtribuit, neque ſe verſari paſſus eſt domi, ſed ſorore fidelibus ac notis virginibus commendata, vt earum nutriretur exemplo, ipſe iam omnibus ſæculi vinculis liber, aſperum atque arduum arripuit inſtitutum. Necdum autem tam crebra erant in Ægypto monaſteria, neque omnino quiſquam aniam ſolitudinem nouerat, ſed quicunque in Chriſti ſeruitute ſibimetipſi prodeſſe cupiebat, non longè à ſua villola ſeparatus inſtituebatur. Erat igitur in agello vicino ſenex quidam vitam ſolitariam à prima ſectatus ætate: hunc Antonius cùm vidiſſet, æmulatus eſt ad bonum. Et

Antonius infans, Dei desiderio flagrabat.

Quod facultatũ desertio sit imperiũ Dei.

Vide Isidorum cap. 23 Lucæ Mat. 6.

Antonius Rebus suis pauperibus elargitis, arduum institutum est aggressus.

A primò quidem incipiens etiam ipſe in locis paululum à villa remotioribus manebat, exinde autem, ſiquidem in hoc ſtudio vigilantem compererat, procedens quærebat vt apis prudentiſſima, nec ad habitaculum ſuum ante remeabat, niſi eius, quem cupiebat, frueretur aſpectibus: & ſic, tanquam munere mellis accepto, abibat ad ſua. Tali ibidem inſtitus exordio, cùm per dies ſingulos ita animum roboraret, vt nec opum paternarum, nec ſuorum meminiſſet affinium, omne etiam deſiderium & ſolicitudinem erga id quod cæperat, exercet: operabatur manibus ſuis, ſciens ſcriptum eſſe: Qui non operatur, non manducet: mercedem ſanè operis ſui, precio panis excepto, egentibus largiebatur. B Orabat frequenter, quippe qui didicerat, quòd oporteret ſine intermiſſione Dominum orare. Auditioni etiam ſcripturarum ita ſtudium commodabat, vt nihil ex eius animo laberetur, ſed vniuerſa Domini præcepta cuſtodiens, memoriam pro libris haberet. Sic ſuam vitam inſtituens, ab vniuerſis fratribus puro diligebatur affectu, & omnibus ad quos ſtudio diſcendi pergebat, obediens proprias ſingulorum gratias hauriebatur. Huius continentiam, iucunditatem illius ſectabatur, iſtius lenitatem, illius vigilantiam, alterius legendi æmulabatur induſtriam, iſtum ieiunantem, illum humi quieſcentem mirabatur, alterius patientiam, alterius manſuetudinem prædicabat: C omnium quoque victoriam erga ſe retineos charitatem, atque vniuerſis virtutum partibus irrigatus, ad ſedem propriam regrediebatur. Ibi ſecum vniuerſa pertractans, omnium in ſe bona nitebatur exprimere. Neque verò aduerſum coæuos aliquando mouebatur, ſed ea tantummodo flamma egregio viro creſcebat in pectore, ne ſecundus cuiquam in prædictis operibus inueniretur. Et hoc ita faciebat, vt cùm omnes gloria anteiret, omnibus tamen charus eſſet. Nam & vicini & monachi, ad quos ſæpè veniebat, Antonium videntes, deicolam nuncupabant, in dolciſq́ue naturæ vocabulis, quidam vt filium, alij vt patrem diligebant. Dum hæc gereret Antonius, quibus omnium in ſe prouocaret affectum, inimicus nominis Chriſtiani diabolus impatienter ferens tantas in adoleſcente virtutes, veteranis D eum aggreſſus eſt fraudibus. Et primò quidem tentans, ſi quomodo poſſet ab incepto eum inſtituto detrahere, immittebat ei memoriam poſſeſſionum, ſororis defenſionem, generis nobilitatem, amorem rerum, fluxam ſæculi gloriam, eſcæ variam delectationem, & reliqua vitæ remiſſioris blandimenta? poſtremò virtutis arduum finem, & maximum perueniendi laborem, necnon & corporis fragilitatem ſuggerebat, & ætatis ſpacia prolixa, prorſus maximam ei cogitationum caliginem ſuſcitabat, volens eum à recto propoſito reuocare. Poſtquam autem diabolus orationibus eius ad Deum per paſſionis fidem ſe intellexit elidi,

Antonius perseuerabat in oratione.

Ieiunabat monachis ante Antonium.

Tentatur Antonius à diabolo, quomodo.

elidi, conſueta aduerſum omnes adoleſcentes arma arripiens, nocturnis eum inquietabat illecebris. Et primùm noctibus infeſta multitudine, & horribili metu ſonitus eum exagitare conabatur. Per dies etiam tam apertis in eum telis irruebat, vt nollus ambigeret, quin Antonius contra diabolom dimicaret: oam & ille cogitationes ſordidas conabatur inſerere, & hic eas oratu ſummouebat aſſiduo. Ille titillabat ſenſus naturali carnis ardore, hic fide, vigiliis, & ieiuniis corpus omne vallabat. Ille per noctes in pulchræ mulieris verrebatur ornatum, nulla omittens figmenta laſciuiæ, hic vltrices gehennæ flammas, & dolorem vermium recordans, ingeſtæ ſibi libidini opponebat. Ille lubricum adoleſcentiæ iter, & ad ruinam facile proponebat: hic æterna futuri iudicij tormenta conſiderãs, illæſam animæ puritatem per tentamenta ſeruabat. Iſta autem omnia ad confuſionem diaboli fiebant. Qui enim ſimilem ſe Deo fieri poſſe exiſtimabat, nunc ab adoleſcente, vt miſerrimus, deludebator: & qui contra carnem & ſanguinem ſæuiebat, ab homine qui carnem portabat eliſus eſt. Adiuuabat enim ſeruom ſuum Domious, qui ooſtri gratia carnem ſuſcipieos, victoriam corpori contra diabolom largitus eſt, vt ſingulis ita certantibus, Apoſtolicum liceret proferre ſermonem: Non autem ego, ſed gratia Dei quæ mecum eſt. Poſtremò cùm nec hoc argumento deſtruere poſſet Antoniom draco teterrimus, & videret ſe ſemper ab eius cogitationibus repelli, ſecundùm quod ſcriptum eſt: Stridens dentibus, & vlulans, qualis eſt meritò, talis apparebat & vultu, puer horridus atque niger, ad eius ſe genoa prouoluens, humana voce flebat dicẽs: Multos ſeduxi, plurimos decepi, nunc aotem vt à cæteris ſanctis, ita & tuo ſum labore ſuperatus. Quem cùm interrogaret Antònius, quiſnã eſſet, qui talia loqoeretur, ait: Ego ſum fornicationis amicos, ego moltimode aduerſom omnes adoleſcentes turpitudinis arma ſuſcepi, hioc & ſpiritus fornicationis vocor. Quantos pudicè viuere diſponentes fefelli! quot tenuiter incipientes ad ſordes priſtinas redire perſuaſi. Ego ſum, propter quem Propheta lapſos iocrepat, dicens: Spiritu fornicationis ſeducti eſtis: & re vera per me illi fuerant ſopplãtati. Ego ſum qui teipſum ſæpè tentaui, & ſemper repulſus ſum. Cùm hoc Chriſti miles audiſſet, gratias agens Deo, & largiore aduerſos inimicum confortatus audacia, ait: Multom ergo deſpicabilis, multũque cõtemptibilis es: nam & obſcuritas tua & ætas, infirmarum ſigna ſunt rerum. Nulla mihi iam de te cura eſt, *Dominus mihi adiutor eſt, & ego exultabo ſuper inimicos meos.* Et ſtatim ad vocem cantantis phãtaſma quod videbatur, euanuit. Hæc autem Antonij contra diabolum fuit prima victoria, imò virtus in Aotonio Saluatoris, qui peccatum in carne condẽnauit, vt iuſtificatio legis in nobis compleretur, quia non ſecundùm carnem ambolamos, ſed ſecũdùm ſpiritum. Sed neque Antonio ſecuritatẽ dedit hic vnus triumphus, nec diabolo ſemel fractæ defecêre vires. Nam & iſte, vt leo rugiens, quærebat aditum, per quem poſſet irrumpere: & ille ſcripturarum doctos eloquio, non ignorabat multas eſſe dæmonum captiones. Propter quod ſolerti propoſitum labore ſeruabat, conſiderans quia poſſet ſatanas in carnis colluctatione ſuperatus, nouarũ aduerſus ſe artium machinas acrios commonere. Idcirco magis ac magis ſubiugabat corpus ſuum, ne victor aliorum in aliis vinceretur. Diſponẽs igitur duriori ſe vitæ lege conſtringere, cùm omnes infatigabilem adoleſcentis mirarentur inſtantiam, ſanctum toleranter ferebat laborem, & voluntariæ ſeruitutis longum in Dei opere ſtudium conſuetudine in naturam vertebat. Inediæ autem, & vigiliarum in tantum patiens erat, vt crudelitatem viribus vinceret. Pernoctabat in oratione ſæpiſſimè, edebat ſemel in die poſt ſolis occaſom, nonnonquã biduo, tridooque ſic permanens, qoarta demum die reficiebatur. Sumebat verò panem & ſal, potũque aquæ per paruum. De carnibus verò & vino tacere melius puto, qoàm qoicquã dicere, quoniam nec apud plurimos quidem Monachorum iſtiuſmodi eſcæ io vſu haberentur. Quieti aotem membra concedeos, iunco contexto atque cilicio vtebatur: nonnuoquam etiam ſuper nudam humum

B iacebat vnguenta penitos repudians. Dicebat enim minimè poſſe vtentium, & præcipuè iuoenum corpora roborari, ſi olei eſſent lenitate molita: oportere verò aſperos carni labores imperare, ſecondùm Apoſtoli præceptum dicentis: Quando infirmor, tunc fortior ſom & potens. Aſſerebatque ſenſum ſic animi poſſe reotiuiſcere: ſi corporis fuiſſet impetus fatigatus. Vnde nec temporum longitudine laborum merita penſabat, ſed amore, & famulatu ſpontaneo ſemper tanquam in principiis conſtitutus, ad profectum diuini metus deſiderium concitabat: oouiſque cupiens augeri præterita, ſuprà memorati doctoris ſermonum recordabatur, qui ait: Præterita obliuiſcens, & in futurum conualeſcens. Meminerat qooque Eliæ prophetæ dicentis: *Viuit Dominus, cui aſto hodiè ante ipſum*, & diſſerebat cur hodie eſſet appoſitum, qoia non com-

C putabat Elias præteritom tempus: ſed tanquam quotidie in certamine conſtitutus, talem ſe præbere cupiebat, qualem ſciebat dignum Dei eſſe conſpectibus, purum corde, & paratum obedire volũtati eius. Igitur ſanctus Antonius ſecum reputans oportere Dei famulum ex inſtituto magni Eliæ exemplum capere, & ad illud ſpeculum vitã ſuam debere componere, ad ſepulchra non longè à villa conſtituta ſeceſſit, vni de cognitis mandans, vt ſtatutis diebus ſibi alimenta deferret. Et cùm in vna marmorea ſopradictus frater eum clauſiſſet, ſolus ibidem morabatur. Metuens ergo diabolos, ne acceſſu temporis eremum quoque habitari faceret, ita eum aggregatis ſatellitibus ſuis varia cæde lacerauit, vt doloris magnitudo & motum aoferret & vocem. Nam & ipſe poſtea referebat, vulnera foiſſe tam grauia, vt vniuerſa hominom tormenta ſu-

D perarent: ſed Dei prouidentia, qoæ nunquam in ſe ſperantibus deeſt, conſeruauit eum. Alio die is quẽ ſuprà diximus, frater adoenit, cibos deferens aſſuetos, atque eum iacentem in terra ſemi-mortuum fractis foribus inuenit. Quem impoſitum humeris ad villulæ domicilium reportauit. Quo audito ingens vicinorum, atqoe affinium multitudo concurrens triſti in medio poſiti fuoeri debitum reddebat officium. Etiam media noctis parte trãſgreſſa, & grauis peruigiles omniom oculos vicerat ſopor: Antonius, anima paululum redeunte, ſuſpirans eleuauit caput, cæteris verò alta quiete proſtratis, eum à quo delatus fuerat, vigilare conſpexit, eumque nutu aduocans obſecrauit, vt nullo penitos excitato, ad priſtinum ſe referret habitaculum. Relatus ergo iuxta conſoetudinem ſolus iterum peſmanebat, & ſtare quidem propter recentes plagas non poterat: orans verò proſtratus,

Vigiliis & ieiuniis corpus omne vallabat.

Diabolus ab Antonio victus.

Alia tẽtationis genera.

Spiritus fornicationis.

Pſ. 117.

Prima victoria.

Diabolus ſcripturarũ eloquio doctus.

Inedia, vigiliæ, & orationes Antonij. Vide hic miram abſtinẽtiã Antonij, & ciborum delectũ.

3. Re. 18.

Antonius Eliæ imitator.

Antonius à diabolo vulneratus & ſemimortuus relictus.

poſt orationem clara voce dicebat: Ecce ego hîc ſum Antonius, non fugio veſtra certamina, etiam ſi maiora faciatis, nollus me ſeparabit à charitate Chriſti. Pſallebatqoe dicens: *Si conſiſtant, aduerſum me caſtra, non timebit cor meum.* Talia eo dicente, bonorum hoſtis diabolus admiratus quòd poſt tot verbera fuiſſet auſus reuerti, congregatis canibus ſuis, & proprio furore ſe lanians: Videris, oit, qoòd nec ſpiritu fornicationis, nec corporis doloribus ſuperatus, inſuper audacter laceſſit nos. Omnia arma corripite, acrius nobis impugnandus eſt. Sentiat, ſentiat: debet ſcire quos prouocet. Dixit, & in adhortantis vocem audientium turba conſentit quia innumeras diabolus habet artes nocendi. Sonitus igitur repentinus increpuit, ita vt loco funditus agitato, parietibus patefactis, multifaria dæmonum exinde turba ſe effunderet: nam & beſtiarum, & ſerpentium formas induentes, omnem protinus locum repleuêre phantaſiis leonum, taurorum, luporum, aſpidum, ſerpentum, ſcorpionum, necnon & pardorum, atque vrſorum. Et hæc ſingula ſecundùm ſuã fremebant naturam. Rugiebat leo occidere volẽs, taurus mugitu & cornibus minabatur, ſerpens ſibilo perſonabat, luporum impetus inhiabat, pardos diſcolor à tergo authoris ſui calliditates varias indicabat. Truces omnium vultus, & vocis horridæ ditus auditus. Antonius flagellatos atque confoſſus ſentiebat quidem aſperiores corporis dolores, ſed imperterritus durabat mente peruigili. Et licet gemitum volnera carnis exprimerent, ſenſu tamen idem permanens, quaſi de inimicis luderet, loquebatur: Si virium aliquid haberetis, ſufficeret vnus ad prælium, ſed quoniam Domino vos eneruante frangimini, multitudine tentatis inferre terrores, cùm hoc ipſum infirmitatis indicium ſit, quòd irrationabilium induitis formas beſtiarum. Rurſumque confidens aiebat. Si quid valetis, ſi vobis in me poteſtatem Dominus dedit, ecce præſto ſum, deuorare conceſſum. Si verò non poteſtis, cur fruſtra nitimini? Signum enim crucis, & fides ad Dominum inexpugnabilis nobis murus eſt. Multa contra ſanctum Antonium minantes fremebant dentibus ſuis, quòd nullus eorum tentamenta ſequeretur effectus, ſed maximè è contrario gigneretur illuſio. Non oblitus Ieſus colluctationis ſerui ſui, eidem protector factus eſt. Denique cùm eleuaret oculos, vidit deſuper culmen aperiri, & deductis tenebris radium ad ſe lucis influere. Poſt cuius ſplendoris aduentum, nec dæmonom aliqois apparuit, & corporis dolor extẽplo deletus eſt. Ædificium quoque quod paulò antè diſſolutum fuerat inſtauratum eſt. Illicò præſentiam Domini intellexit Antonius, & ex intimo pectore trahens lõnga ſuſpiria ad viſionem, qoæ ei apparuerat, loqoebatur, dicens: Vbi eras bone Ieſu, vbi eras? Quare non à principio adfuiſti: vt ſanares vulnera mea? Et vox ad eum facta eſt, dicens: Aotoni, hic eram ſed expectabam videre certamen tuom. Nunc aotem quia dimicando viriliter non ceſſiſti, ſemper auxiliabor tibi, & faciam te in omni orbe nominari. His auditis exurgens intantom roboratus orabat, vt intelligeret ſe plus recepiſſe tunc viriom, quàm antè perdiderat. Erat autem tunc Antonius annos natus trigintaqoinqoe. Exinde cùm voluntari prõptè merita religiosa ſuccreſcerent, vadẽs ad ſopradictum ſenem, precabatur vt in deſerto pariter abirent. Cauſante illo ſenile æuum, & rei nouitatem, ſolus contendit ad montem, & eremi adhuc monachis ignotæ vitæ, rupto metu, viam conatus eſt pandere. Sed nec tunc ceſſauit infatigabilis aduerſarius: nam impedire eius propoſitum volens argẽteum diſcum in itinere proiecit, quo viſo Antonios callidi artificis agnouit aſtutiam, ſtanſque intrepidus, & diſcum toruis intuens oculis, dolũ authorem in phantaſmate obiurgabat argenti, talia ſecum reputans. Vnde hic in deſerto diſcus? Auium hoc iter eſt, nolla ſunt veſtigia commeantium: lapſus de ſarcina, præ magnitudine latêre nõ potuit, ſed & qui perdiderat reuerſus, ob ſolitudinem locorum, inueniſſet profectò quòd ruerat. Hoc artificium, diabole, tuum eſt, oon impedies voluntatem meam, argentum tuum tecum ſit in perditionem. Hæc illo dicente, diſcos, vt fumus à facie eius euanoit. Dehinc non vt antè in phantaſmate, ſed ingentem auri maſſam in itinere conſpexit. Verùm hanc vtrum diabolus ſimulauerit, ad Antonium comprobandum, quia, nec veris opibos inaſceretur, virtus cæleſtis oſtenderit, ignoratur: hoc tamen agnouimus, quia quod viſum eſt, aurum fuit. At ille magnitudinem admiratus radiantis metalli, rapido curſu, quaſi quoddam vitaret incendiom, ad montem vſque perrexit, ibiqoe flumine tranſuadato, inuenit caſtellum deſertum plenom ob tempus, & ſolitudinem venenatorum animalium, in quo ſe conſtituens, nouus hoſpes habitauit. Statim ad eios adoentom ingens turba ſerpentum quaſi perſecotorem paſſa, profugit. At ille obſtructo lapidibus introitu, panes menſiom ſex, vt Thebæis mos eſt, ſecum recondens nam crebrò per annum incorrupti durare ſolent: necnon & exiguum habeos aquæ, ſolitarius perdurabat, nunquam inde procedens, ouſquam aliquem ſuſcipiens, intantum vt cùm bis in anno per tectũ deſuper panes acciperet, nollum cum deferentibos haberet alloqoium. Moltis igitur videndi eum deſiderio, & ſtudio requirendi ante oſtium eius pernoctantibos, audiebantur, vt vulgi voces aduerſum Antonium tumultuſque dicẽtium: Quid te noſtris ingeris habitaculis? qoid tibi & deſerto? Abſcede à finibus alienis, nõ potes hic habitare, noo noſtras inſidias ſuſtinere. Et primo quidem, qui foris erãt, exiſtimabãt aliquos homines ſcalis poſitis introiſſe, ibique contendere. Poſtqoam autem per cauernam introſpicientes, nullum viderunt, dæmones intellexerunt contra eom contendere, & nimio metu perterriti, Antonij auxilium flagitabant. At ille oſtio propinqoans, ad conſolandos fratres ne timerent, atque vt inde recederent precabatur, trepidantibuſque aſſerebat à dæmonibus incuti metum. Signare vos, inquiens, & abite ſecuri, ipſoſque ſemetipſos ſinite deludere. Itaque illis reuertentibus, hic remanebat illæſos, nec vnquam in certamine laſſabatur. Accedentium autem augmentum profectuum, vel debilitas repugnantium, maximum eios cootentioni leuamen addiderant, tum eius animo conſtantiam ſuggerebant. Rorſuſque ad eremom venientibus turbis quidam mortuum eum ſe exiſtimauerant reperturos, ille pſallebat intrinſecus: *Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius, & fugiant qui oderunt eum, à facie eius: ſicut deficit fumus deficiant: vt liqueſcit cera à facie ignis, ita pereant peccatores à facie Dei.* Et iterum: *Omnes gentes circundederunt me, & in nomine Domini vindicaui in eis.* Sic Antonius annis viginti ſolitariè tranſactis, atque ab hominum ſegregatis conſpectibus perdurauit.

Cùm

Pſal. 26.

Dæmones beſtiarũ & ſerpentũ formas induti Antoniũ aggrediuntur.

Signum crucis & fides ad Dominũ murus inexpugnabilis.

Antoni⁹ ſolus contendit in eremum.

Locus ſolitudinis Antonij.

Conſiliũ D. Antonij ad fugandos dæmones.

Pſ. 67.

Cùm ergo multorum & propoſitum imitari cu-
pientium, & uotorum multitudo ad eum concur-
reret, necnon & patientiam infinita ſe caterua con-
glomeraret, tandē penè iam per vim foribus euul-
ſis, quaſi ex aliquo cæleſti aditu conſecratus appa-
ruit. Obſtupuerunt vniuerſi, & oris gratiā, & cor-
poris dignitatem, quod nec per inquietem intu-
muerat: nec ieiuniis, dæmonumq́ue certamine fa-
ciem eius pallor obſederat: ſed ècontrario quaſi ni-
hil temporis egiſſet, antiquus membrorum decor
perſeuerauit. Porro quanta miracula, quæ in illo
S. Antonij conſtantia. animi puritas fuit? Nunquam hilaritate nimia reſo-
lutus in riſum eſt: nunquam recordatione peccati
triſtitia ora contraxit, non magnis ſtupentium ſe
elatus eſt laudibus. Nihil in illo indecens ſolitudo:
nihil aſperum quotidiana cum hoſtibus bella con-
tulerant, ſed temperata mens ęquali ad cuncta fere-
batur examine. Plurimos igitur, ab immundis ſpi-
ritibus, & infirmitatibus variis Dei gratia per An-
Sermo S. Antonij ſale conditus. tonium liberauit. Sermo eius ſale conditus conſo-
labatur mœſtos, docebat inſcios, concordabat ira-
tos, omnibus ſuadens nihil amori Chriſti antepo-
nendum. Præponebatq́ue ante oculos bonorum
magnitudinem futurorum, & Dei clementiam, &
beneficia retexebat indulta, quòd proprio filio ſuo
nō perpencerit Deus, ſed pro noſtra omnium ſalu-
te eum tradiderit. Nec mora, plora audientiū corda
ad humanarum rerum contemptū hæc eius ſuaſit
oratio, & habitādæ eremi iſtud eius exordium fuit.
Quid ſanè & Arſenoitarum oppido geſtum ſit, non
tranſibo ſilentio. Nam cùm fratres vellet inuiſere,
& riuulum fluminis Nili, qui crocodilis, & multis
eiuſdem fluminis beſtiis plenus erat, tranſuadere
eſſet neceſſe, tam cum comitibus ſuis tranſiuit illæ-
ſus, quàm inde redibat incolumis. Rurſuſq́ue in
priſtinis laboribus perſeuerans, multos magiſterio
ſuo fratres confirmauit, ita vt breui tempore pluri-
ma fierent monaſteria: nouos, antiquoſq́ue mona-
chos pro ætate vel tempore, paterno moderabatur
affectu. Quadam autem die cùm ſanctus Antonius
congregatis fratribus rogaretur, vt eis inſtitutoria
Inſtitutoria præcepta S. Antonij. largiretur præcepta, cum prophetica fiducia exal-
tans vocem, aiebat: Ad omnem quidem mandato-
rum diſciplinā ſcripturas poſſe ſufficere: ſed & hoc
optimum fore, ſi mutuis ſe inuicem Fratrès ſermo-
nibus conſolarentur. Et vos ergo, inquit, vt patri,
referte quæ noſtis, & ego, quæ per longam ætatem
Vita æterna vili pretio comparatur. conſecutus ſum, quaſi filiis indicabo. Hoc ſit au-
tem primum cunctis in commune mandatum, nul-
lum in arrepti propoſiti vigore laſſeſcere, ſed quaſi
incipientem augere ſemper debere quod cæperit,
præſertim cū humanæ vitæ ſpacia æternitati com-
parata breuiſſima ſint ac parua. Ita exorſus paulo-
lum ſiluit, & admiratus nimiùm Dei largitatem,
rurſus adiecit, dicens: In præſenti hac vita æqualia
ſunt pro rerum commutatione cōmercia, nec ma-
iora recipit ab emente, qui vendit. Promiſſio au-
tem vitæ ſempiternæ vili precio comparatur, ſcri-
ptum eſt enim: *Dies vitæ noſtræ ſeptuaginta anni: ſi au-
tem in potentatibus octoginta anni, quicquid reliquum eſt,
labor & dolor eſt.* Quando ergo octoginta, aut cen-
Pſal. 89. tum, aut multos annos laborantes in Dei opere vi-
xerimus, non pari tempore regnaturi ſumus in fu-
turo, ſed pro annis prædictis omnium nobis ſecu-
lorum regna tribuentur. Non terram hæreditabi-
mus, ſed cælum, corpus quoque corruptum relin-
quentes idipſum cum incorruptione recipiemus.
Ergo filioli, non vos aut tædium defatiget, aut va-

A uæ gloriæ delectet ambitio. *Non ſunt enim condignæ
paßiones huius temporis ad superuenturam gloriam, quæ
reuelabitur in nobis.* Nemo cùm aſpexerit mundum Rom. 8.
reliquiſſe ſe arbitretur ingentia, quia omnis terra
ad infinitatem comparata cælorum breuis ac parua
eſt. Si ergo nec vniuerſo orbi renunciātes, dignum
aliquid habitaculis poſſumus compenſare cæleſti-
bus, ſe vnuſquiſque conſideret, & ſtatim intelliget
paruis theſauris & parietibus, vel modica auri por-
tione contempta, nec gloriari ſe debere, quaſi ma-
gna dimiſerit, nec tędere quaſi parua ſit recepturus.
Vt enim contemnit aliquis vnam æream drach-
mam ad drachmas centum aureas conquirendas:
ita etiam qui totius orbis Dominum dereliquit, Simile.
centuplum de melioribus præmiis in ſoblimi ſede
recipiet. Ad ſummum illud perſpicere debemos,
B quòd & ſi noſtras velimus retentare diuitias, cum
lege mortis ab ipſis diuellamur inuiti, vt in libro
Eccleſiaſtes ſcriptum eſt. Quia neſcit homo quid
ſit poſt eum in labore ſuo. Cur ergo non facimus
de neceſſitate virtutem? Cur non ad lucranda regna
cæleſtia vltro relinquimus quod lucis iſtius fine
perdendum eſt? Nihil eorum curæ ſit Chriſtianis,
quæ ſecum non auferre poſſunt: illud potius debe-
mus expetere, qood nos ducat ad cælum, ſapiētiam
ſcilicet, caſtitatem, iuſtitiam, virtutem, ſenſum per-
uigilem, pauperum curam, fidem in Chriſto robo-
ſtam, animum iræ victorem, hoſpitalitatem: Hæc
ſectantes, manſionem nobis in terra quietorum, ſe-
cundùm Euangelium, præparabimus. Conſidere-
mus Domini eſſe nos famulos, & ſeruitotem de-
bere ei, à quo creati ſumus. Vt enim ſeruus præteri-
ti gratia famolatus, præſens aut futurum non con-
C temnit imperium, nec audet aſſerere quod ex labo-
re tranſacto inſtantis operis babere debeat liberta-
rem, ſed iugi ſtudio (vt in Euangelio ſcriptum eſt)
eandem ſemper exhibet ſeruitutem, vt & Domino
placere poſſit, ne metum iueretur & verbera: Sic &
nos diuinis congruit parēre præceptis, ſcientes
quod æquus ille retributor, in quo quemque inue-
nerit, in eo ſit iudicatorus, quod prophetica per E-
zechielem voce teſtatur: Nam & infælix Iudas pro-
pter vnius noctis impietatem omni præteriti tem-
Exemplum. poris labore priuatus eſt. Idcirco tenendus eſt con-
tinuus inſtituti rigor habentibus Deum auxiliato-
rem. ſicut ſcriptum eſt: quia omni proponenti bo-
num Deus cooperatur. Ad inertiam autem calcan-
dam Apoſtoli præcepta replicemus, quibus ſe mo-
ri quotidie teſtabatur, ſimiliter & nos humanæ con-
ditionis vitam ancipitem retractantes non pecca-
D bimos: cùm enim excitati à ſomno ad veſperā nos
peruenire dubitemus, & quieti corpora conceden-
tes de lucis non confidamus aduentu, & vbique na-
turæ, ac vitæ incertæ memores, Dei nos intelliga-
mus prouidentia gubernari. Hoc modo non delin-
quemus, aut aliqua fragili cupiditate reptabimur:
ſed nec iraſcemur quidē aduerſus aliquem, nec ter-
renos congregare theſauros ambiemus, quin po-
tius metu quotidiani receſſus, & ſeiungendi cor-
poris iugi meditatione, omnia caduca calcabimus.
Ceſſabit mulierum amor, libidinis extinguetur in-
cendium, inuicem nobis debita noſtra donabimus:
ante oculos ſemper babentes vltimæ retributionis
aduentum: quia maior formido iudicij, & pœnarū
timor horridus ſimul & lubricæ carnis incentiua
diſſoluit, & ruentem animam, quaſi ex aliqua rupe
ſuſtentat. Ideoq́oe precor vt ad finem propoſiti
omni labore tendamus. Nemo poſt tergum reſpi-

ciens Loth imitetur vxorem, præſertim cùm Do- A minus dixerit nullum ponentem manum ſuper (Luc. 9.) aratrum, & reſpicientem retrorſum, dignum eſſe regno cœlorum. Reſpicere autem retrorſum nihil aliud eſt, quàm in eo pœnitere quod cæperis, & mundanis rurſus deſideriis obligari. Nolite, quæſo, virtutis, tanquam impoſſibile nomen pauere, nec peregrinum vobis, aut procul poſitum videatur hoc ſtudium quod ex noſtro, Dei gratia præcedente, pendet arbitrio. Huius operis homini inſerta natura eſt, & eiuſmodi res eſt, quæ noſtram tãtummodo expectat voluntatem. Græci ſtudia transmarina ſectentur, & in alieno orbe conſtitutos, vanium literarum quærant magiſtros: nobis verò nulla proficiſcendi, nulla transfretandi fluctus neceſſitas imminet: in omni ſede terrarum conſtituta ſunt regna cælorum. Vnde Dominus in B Euangelio ait: Regnum Dei intra vos eſt: virtus quæ in nobis eſt, mentem tantum requirit humanam. Cui enim dubium eſt, quia naturalis animæ puritas, ſi nulla fuerit extrinſecus ſordes polluta, fons ſit & origo omniũ virtutum. Bonam neceſſe eſt eſſe eam quam creauit bonus Creator. Quòd ſi fortè cunctabimur, audiamus Ieſum filium Naue populo dicentem: *Rectum facite cor veſtrum ad Dominum Deum Iſrael.* Nec Ioannes diſſonam tulit de virtute ſententiam prædicans: *Rectas facite ſemitas eius:* (Mat. 3. Mar 1. Luc. 3.) ſi quidem hoc eſt rectam eſſe animam, cùm eius principalis integritas nulla vitiorum labe maculatur, ſi naturam mutauerit, peruerſa tunc dicitur: ſi conditio ſeruetur, virtus eſt. Animã nuſtram cõmendauit nobis Deus, ſeruemus depoſitũ, quale accepimus. Nemo cauſari poteſt extrinſecus ſitũ, quod in ſe naſcitur: facturã ſuam qui C fecit, agnoſcat: opus ſuũ inueniat vt creauit. Sufficit nobis naturalis ornatus: ne deturpes homo, quod tibi largitio diuina cõceſſit, operam Dei immutare velle, polluere eſt. Illud etiam ſolicitè prouidere debemus, vt tyrannicam iræ ſuperemus inſaniam, quia ſcriptum eſt: *Iracundia viri iuſtitiam Dei non operatur.* (Pet. 27.) Et iterum: *Deſiderium concupiſcẽs parit peccatum, quo perfecto, mors gignitur.* Diuinæ vocis præceptum eſt, vt iugi cuſtodia tueamur animam noſtram, quia exercitatos ad ſupplantandum habemus inimicos, dæmones ſcilicet, contra quos nobis, ſecundùm Apoſtolicam conteſtationem, pugna ſine intermiſſione eſt: Ait enim: *Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principatus & poteſtates huius mũdi, aduerſus ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus:* (Ephe. 6.) Ingens eorum turba iſtum peruolat aërem, non procul à nobis hoſtium caterua diſcurrit. Et D diuerſitatem quidem eorum non eſt meæ paruitatis exponere, ſed hanc maioribus concedo rationem. Quod autem in promptu eſt, & ignorare non expedit, dolos ſcilicet eorum aduerſus non compoſitos breuiter indicabo. Hoc primùm debemus mentibus affigere, nihil Deum feciſſe, quod malum eſt, nec ab eius inſtitutione dæmonũ cæpiſſe principia: peruerſitas iſta non naturæ, ſed voluntatis eſt vitium. Boni etenim, vtpote à Deo conditi, ex proprio mentis arbitrio ad terras ruère de cælis, ibique in cœni ſordibus volutati gentilitatis impias conſtruère culturas: & nunc de nobis torquentur inuidia, atque vniuerſa mala commouere nõ ceſſant, ne priſtinis eorum ſedibus ſuccedamus. Diuerſa autem eorum, & partita nequitia eſt. Quidam enim ad ſummum nocendi verticem peruenère, alij ex comparatione peiorum videntur eſſe leuiores, atque omnes pro poſſibilitate virium diuerſa contra A ſingulas cauſas ſumpſere certamina. Idcirco neceſſarium eſt donum ſpirituum diſcernendorum à Domino petere vt poſſimus tam fraudes eorum, quàm ſtudia præuidentes, aduerſum diſparem pugnam vnum dominicæ crucis eleuare vexillũ. Hoc munere Paulus accepto docebat, dicens: *Non enim eius ignoramus aſtutias.* Ad cuius exemplum etiam nos oportet ex his quæ paſſi ſumus, mutuis nos inuicem inſtruere ſermonibus: Hoſtile illis contra omnes Chriſtianos, maximè verò contra monachos & virgines Chriſti odium eſt. Eorum ſemitis laqueos tendunt, eorum mentes impiis atque abſcœnis cogitationibus nituntur euertere: ſed nihil nobis in hoc terroris incutiunt. Fidelium enim orationibus atque ieiuniis ad Dominũ ſtatim corruunt: nec tamen ſi paululum ceſſauerint, prorſus B plenam putetis eſſe victoriam. (*Odium diaboli maximè verſatur contra monachos & virgines*) Solent ſaucij grauius aſſurgere, & mutata arte pugnandi, cùm cogitatione nihil egerint, pauoribus terrent, aſſumentes nunc mulierum, nunc beſtiarum, nunc ſerpentium formas, necnon & ingentia quædam corpora, & vſque ad tectum domus porrectum caput infinitas ſpecies, & militum cateruas. Quæ omnia ad primum quoque crucis ſignum euaneſcunt. His quoque agnitis fallaciarum modis, incipiunt præſagire, & futurorum dierum euentus velle prædicere. Cumque & in his contempti fuerint, ipſum iam ſuæ nequitiæ principẽ, ac totius mali ſummitatem ad ſubſidium ſui certaminis vocant. Crebro denique Antonius talem à ſe viſum diabolum aſſerebat, qualem & B. Iob Domino reuelante cognouerat. (*Antonius talem vidit diabolum qualem Iob.*) Oculi eius ac ſi ſpecies luciferi, ex ore eius C procedunt lampades incenſæ, crines quoque incendiis ſparguntur, & ex naribus eius fumus egreditur, quaſi fornacis æſtuantis ardore carbonum, halitus eius vt pruna, flamma verò ex ore eius glomeratur. Cum huiuſmodi terroribus viſus eſt princeps dæmonum, inquit Antonius, & ingentia ſæpe, vt dixi, promittens, impietatis ſuæ definit lingua magniloqua, de qua Dominus triumphat, ad Iob dicens: *Arbitratur enim ferrum, vt paleas, æramentum, vt lignum putridũ: maria, vt ſata craſſa: tartara profunda, tanquam captiua æſtimabit: abyſſum, vt deambulatorium.* (Iob. Esa. 15.) Per Prophetam quoque increpat, dicens: *Perſequẽs comprehendam & omnem orbem terrarum manu mea vt nidũ tenebo, & vt oua derelicta auferam.* Si iniquus funereas euomens voces bene vinctum aliquos frequenter illaqueet, ſed nos nec eius pollicitationibus credere, nec minas formidare debemus: fallit D enim, nihilque verum ſemper promittit. Nam ſi non mendacia cuncta loqueretur, quomodo talia, & tam infinita promittens, hamo crucis vt draco aduncatus à Domino eſt, & capiſtro ligatus vt iumentum, & quaſi mancipium fugitiuum vinctus circulo, & armilla labia perforatus, nullum omnino fidelium deuorare permittitur? Nunc miſerabilis vt paſſer ad ludendum irretitus à Chriſto eſt, calcaneo Chriſtianorũ ſubſtratus gemit. Ille qui vniuerſa maria à ſe delata plaudebat: ille qui orbem terrarum manu ſua teneri pollicebatur, ecce à nobis vincitur, ecce me aduerſum ſe prohibere non poteſt diſputantem. Contemnenda eſt filioli, penitus cum inanibus verbis ſuperba iactantia, fulgorque ille qui lucere ſe ſimulat, non veri ſplendor eſt luminis, ſed quibus arſurus eſt indicat flammas. Nam dicto citius recedens ſuarum ſecum refert ſimulachra pœnarum. Solent etiam cum modulatione non

ne nonnunquam apparentes pſallere. Proh nefas! ad hæc & impuro ore ſacra ſcripturarum eloquia meditantur. Frequenter enim legentibus nobis, quaſi Echo ad extrema verba reſpondent. Dormientes quoque excitant ad orãdum, vt totius noctis ſomnum eripiant: pleroſque etiam, dum ſe in monachorum nobilium habitu transferunt, monachos coërcent, & priſtina quibus conſcij ſunt, peccata imputant: ſed ſpernendæ ſunt eorum increpationes & admonitiones ieiunandi, vigiliarum quoque fraudulenta ſuggeſtio. Ob id enim familiares nobis ſpecies aſſumunt, vt affinitate virtutum nocentes, facilius virus interſerant, & innocentes quoſque per ſpeciem honeſtatis elidant. Impoſſibile poſtea, durumque hoc ſtudium prædicantes, vt dum oneroſum eſſe videtur quod cæptum eſt, ex deſperatione tædium, & ex tædio ſuccedat ignauia. Idcirco propheta miſſus à Domino luctuoſa denuncians ſublimi voce dicebat: *Væ qui potat proximum ſuum ſubuerſione turbida.* Huiuſmodi enim exhortamẽta deprauatoria ſunt itineris, quod ducit ad cælum. Idcirco cùm veniſſet Dominus ad terras, & vera de eo dæmones prædicarent (verè enim dicebant: *Tu es Chriſtus filius Dei viui*) vociferantium ora claudebat, qui vinctas hominum linguas ſoluebat, ne cum præconio veri peruerſitatis venena miſcerent, & vt nos eius exemplo, etiam ſi profutura ſuaderent, in nullo his commodaremus aſſenſum, quia profectò non congruit nos poſt libertatem à Domino conceſſam, & ſcripturarũ præcepta vitalia, à diabolo viuẽdi capere exempla, qui ſuum deſerens ordinem, ſacrum Chriſti temerauit imperium. Propterea etiam Dominus eum de ſcripturis loqueutẽ iubebat tacere, quia peccatori dicit Deus: Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Omnia dæmones ſimulant, colloquuntur ſæpè cum fratribus, & eos ſæpè conturbant, ſæpe inconditos excitant ſonitus, manus apprehendunt, ſibilant, inſipiẽter cachinnant, vt vel in puncto peccati Chriſtianum pectus introeant. Cumque ab vniuerſis fuerint repulſi, ad extremum debilitatem ſuam lamentatione teſtantur. Et Dominus quidem quaſi Deus, & ſuæ conſcius maieſtatis, obtumeſcere his imperabat: nos autem veſtigijs ſanctorum inhærẽtes, eandem gradiamur viam, qui memoratos ſubtilius fallacias peruidentes canebant: *Cum conſiſteret aduerſum me peccator, obmutui, & humiliatus ſum & ſilui à bonis.* Et iterum: *Ego verò tanquam ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum. Et factus ſum vt homo non audiens.* Chriſtus ſilentium vt Dominus imperauit, vt nos diabolo nihil credamus, & vincimus. Si orare compellunt, ſe ieiuna ſuadent, non ex eorum nos monitis, ſed ex noſtra conſuetudine id agamus. Denique etiam ſi irruentes mortem nobis intentare videantur, ridendi potius ſunt quàm timẽdi: quia cùm ſint debiles, minantur cuncta, nec faciunt. Equidem de iſtis iam tranſitoriè me dixiſſe memini, tamen eadem explicanda ſunt latius, quia non mediocrem adfert repetitio medelam. Aduentu re Domino deſtructus eſt inimicus, & omne penitus eius robur elanguit. Propter quòd priſtinæ virtutis memor, quaſi tyrannus iam ſeneſcens cùm ruiſſe ſe videat, in perniciem graſſatur humanam, nec tamen poteſt firmum Deo pectus cogitationum, & cæterarum arte fraudum peruertere. Nam luce clarius eſt cùm aduerſarij noſtri, cùm nec humana carne ſint ſepti, vt cauſare valeant, idcirco nos à ſe non poſſe ſuperari, quia clauſo oſtio interiore intrare non valeant. Et re vera ſi fuiſſent hoc fragili corpore colligati, obſeruato introitu, iiſdem negaretur acceſſus. Cùm autem (vt diximus) hoc impedimento ſint liberi, & obſtructa penetrent, atque in omni libenter volutent aëre, manifeſtum eſt ob eneruationem eorum permanere Eccleſiæ corpus illæſum. Denique ſatellites impij cum principe ſuo diabolo, quem Saluator in Euangelio homicidam & patrem malitiæ ab initio fuiſſe firmat, nobis aduerſum ſe dimicãtibus fortiter nullo modo ceſſiſſent, ſi poteſtas eorum non fuiſſet ablata. Nam ſi mentior, cur nobis Satana, parcis, qui vbique diſcurris? Cur qui nullo clauderis loco, aduerſum te bene viuentium, & diſputantium non potes labefactare conſtantiam? ſed fortaſſe nos diligis, quos quotidie conaris obruere, aut credibile eſt te eſſe bonitatis magiſtrum, & fauere magis optimis quàm nocere? Et quid tam charum tibi eſſe poteſt, quàm lædere, maximè eos qui tuis ſceleribus viriliter repugnant, ſecundùm quod ſcriptum eſt: Quia abominatio eſt pietas peccatori. Quis tam fœcundum ad malitiam poſſidet pectus? quis tam meditatas implere conatur inſidias? Scimus te impuriſſimum cadauer, ſcimus quia idcircò viuimus Chriſtiani, & contra te nobis eſt ſecura congreſſio, quia infirmatus es à Domino. Ideò de tuis confoderis iaculis, quia minationem tuam non ſequitur effectus. Quòd ſi fallimur, cur cum terrore ſimulato, cur magnitudine corporum noſtram aggrederis fidem? ſi voluntatem ſequitur poſſibilitas, tantum tibi velle ſufficiat. Is enim potentiæ mos eſt, non extranea fallaciæ adiumenta conquirere, ſed ſua virtute implere quod cupiat. At nunc dum theatrali mutatione formarum, quaſi rudem infantiam ſcenica niteris ſimulatione deludere, exhauſtas vires manifeſtius probas. Nunquidnam verus ille Angelus coram Aſſyrios miſſus à Domino, aut populorum eguit ſocietate, aut ſonitus quæſiuit, aut plauſus, & non potius tacitam exercens poteſtatẽ, centum octoginta quinque millia hoſtium ſermone velocius iuxta iubentis Domini proſtrauit imperiũ? Vos ergo cùm fragiles ſitis viribus, perpetuus vos cõſequitur interitus. At dicit aliquis: Cur diabolus egrediens beatum Iob omnem in ruinam impulit domum? cur eius opibus penitus diſſipatis parietum quoque fundamenta ſubuertens, vnum numeroſæ ſobolis coaceruauit ſepulchrum? cur ipſum ad extremum diri vulneris nouitate percuſſit? Qui hoc apponit, audiat è diuerſo, non diabolum potuiſſe hoc, ſed Dominum, à quo poteſtas aduerſum nos dupliciter datur, vel ad gloriam, ſi probamur: vel ad pœnam, ſi delinquimus. Quin potius ex hoc animaduertat, ne contra vnum quidem hominem diabolum quicquam potuiſſe, ſi non poteſtatem accepiſſet à Domino. Nullus enim, quod ſuæ ditionis eſt, ab alio deprecatur. Sed quid Iob memoro, quem nec expetitum potuit vincere? ſed nec contra iumenta quidem eius, nec contra oues, nec contra ſues ſine conceſſu Dei proprium robur exercuit, ſicut in Euangelio ſcriptum eſt: Dæmones autem rogabant eum dicentes: *Si eijcis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum.* Quomodo igitur qui porcorum expetunt mortes, imaginem Dei hominem, & tam charum conditori animal ſuo valebunt iure peruertere? Magna, dilectiſſimi, aduerſum dæmones arma ſunt vita ſyncera, & intemerata ad Deum fides. Credite mihi experto: pertimeſcit Sa-

Dæmones apparent diuerſis modis.

Pſal. 38.

Pſal. 37.

Chriſtus ſilentium imperauit.

Nihil charius diabolo quàm lædere.

4. Reg.

Mat. 8.

tanas rectè viuentium vigilias, orationes, ieiunia, A manſuetudinem, voluntariam paupertatem, vanæ gloriæ contemptum, humilitatem, miſericordiam, iræ dominatum, & præcipuè purum cor erga Chriſti amorem. Nouit teterrimus coluber ex præcepto Domini ſub iuſtorum ſe iacere veſtigiis, qui ait: Ecce dedi vobis poteſtatem calcare ſuper ſerpentes, & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici. Si autem & diuinationem ſe habere ſimulantes, venturos fratres nunciauerint, & affuerit quos venire prædixerant, nec ſic fides eſt commodanda mendacibus: ob id enim præceſſere venientes, vt credulitas ſibi pateretur ex nuncio, & poſtea aditus ex credulitate fallaciæ. Verùm in hoc nullum Chriſtiano debet eſſe miraculum, cùm non tantum qui leuitate naturæ per cuncta diſcurrunt, valeant præuenire gradientes, homines quoque equorum velocitate præfecti, nunciant affuturos. Non enim ea quæ nondum fieri cœpta ſunt referunt, quia Dominus ſolus conſcius eſt futurorum, ſed quorum conſpiciunt in actu initium, eorum ſibi tanquam apud ignaros vendicant de futuris fieri notionem. Nam quantos nunc putatis, qui velocitate pueri iſtum cæptum, noſtroſque contra ſe ſermones ante relatum alicuius hîc poſiti longè manentibus indicare? Hoc quod dico nobis perſpicuè fieri poteſt exemplis, ſi quis à Thebaide aut alicuius regionis oppido cæperit proficiſci, & hunc dæmones viderint in itinere ambulantem, pernicitate memorata poſſunt prædicare venientem. Ita & de Nili inundatione ſolenni, cùm multas in Æthiopia viderint pluuias, è quibus fluuius intumeſcens vltra alueum effluere conſueuit, præcurrentes ad Ægyptũ nunciant amnis aduentum. Hoc autem & homines, ſi C illis celeritas eſſet tanta natura, facilè nnunciarent. Vt enim ſpeculator beati Dauid ad verticem loci celſioris aſcendens, prior, quàm hi qui in terra erãt proſpiciens venientes, non quædam incerta de futuris, ſed de his, qui venire cœperant, nnnciabat: ſic & dæmones cura peruigili omnia conſiderantes, rapido curſu ſibi inuicem nunciant. Sed ſi fortè contigerit, vt Dei nutu ad finem cæpta non veniãt, hoc eſt, ſi aut viator è media regrediatur via, aut ſuſpenſis nubibus aquæ ad altum cæli cardinem deferantur, tunc decipientium vnà cum credentibus error aperitur. Hæc gentilitatis fuêre principia, his præſagatorum dolis apud delubra dæmonũ quondam credebantur oracula, quæ aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti indicto ſibi ſilentio obmutuerunt, ſuoſque perdidêre captiuos. Quis (rogo) arbitratur medicum ex obſeruatione morborum, cùm animæ æſtuantis incendia de venarum pulſu, leuique digitorum attactu, diuinam arbitratur habere notitiam? Quis gubernatorem nauigationis ſuæ viam inter cæli ſydera requirentem, maieſtatis honore veneratur? Quis agricolam de aridis æſtatis feruoribus, aut de hyemali aquarum largitate, vel frigore diſputantem, nõ potius experientia laudat, quàm Dei conſecrat nomine? verùm vt concedamus pauliſper vera dæmones nunciare, reſpondete mihi, quis fructus eſt noſſe ventura? Nunquid aut ſciens hæc aliquando laudatus, aut punitus eſt neſciens? In hoc vnuſquiſque ſibi præparat, ſeu tormẽta, ſeu gloriã, ſi vel negligat ſcripturarum mandata, vel faciat. Nullus ob id noſtrum hanc arripuit vitam, vt habeat præſcientiam futurorum, ſed vt præceptis Domini obediens, amicus eſſe incipiat de ſeruo. Curandum eſt non præſcire quæ veniunt,

Similæ.

ſed implere, quæ iuſſa ſunt: nec inſtitutionibus bonis hanc flagitare mercedem, cùm magis debeamus victoriam contra diabolũ ab auxiliatore Domino poſtulare. Sed ſi fortè aliquis hoc libenter aſſumat, vt futura cognoſcat, habeat purum cor, quia credo animam Deo ſeruientem, ſi in ea perſeuerauerit integritate, qua renata eſt, plus ſcire poſſe quàm dæmones. Talis erat anima Heliſæi, quæ aliis incognitas virtutes faciebat. Nunc iam cæteras vobis dæmonum explicabo fallacias. Solẽt nocte venientes Angelos Dei ſe fingere, laudare ſtudium, mirari perſeuerantiam, futura præmia polliceri. Quos cùm videritis, tam vos, quàm domos veſtras crucis armate ſignaculo, & confeſtim ſoluentur in nihilum, quia metuunt illud trophæum in quo Saluator aëreas expolians poteſtates, eas fecit oſtentui. Solẽt etiam variis ſimulationibus membra torquere & noſtris procaciter offerre ſe viſibus, vt mentem pauore, & corpus horrore concutiant. Sed & in hoc fides Deo tuta & immota fugat eos, quaſi infirma ludibria. Non eſt autem difficilis bonorum ſpirituum, malorumque diſcretio, quæ ſic, Deo tribuente, panditur. Sanctorum Angelorum amabilis & tranquillus aſpectus eſt, quia non contendunt, neque clamant, neque audiet aliquis vocem eorum, verùm tacitè leuiterque properantes, gaudium, exultationem, fiduciam pectoribus infundunt, ſiquidem cum illis eſt Dominus, qui eſt fons & origo lætitiæ. Tunc mens noſtra non turbida, ſed lenis, & placida Angelorum luce radiatur, tunc anima cæleſtium præmiorum auiditate flagrans, effracto (ſi poſſet) humani corporis domicilio, & membris exonerata mortalibus, cum his quos videt abire, feſtinat ad cælum. Horum tanta benignitas eſt, vt ſi quis pro conditione fragilitatis humanæ, miro fuerit eorum fulgore perterritus, omnem continuo, ex corde auferant metum. Ita Gabriel, cum Zachariæ loqueretur in templo, & Angeli cum diuinum virginis partum paſtoribus nunciarent, & qui dominici corporis agebant excubias, ſecuris videntium ſe mentibus oſtẽdentes, ne metuerent imperabant. Metus enim non tantum ex pauore animi, quantum ex magnarum rerum ſæpe incutitur aſpectu. Peſſimorum verò vultus truces, ſonitus horridi, ſordidi cogitatus, plauſus motuſque indiſciplinatorum adoleſcentum, vel latronum, è quibus cõfeſtim timor animæ, ſenſibus ſtupor incutitur, odium Chriſtianorum, monachorum mœror, tædiumque ſuorum, recordatio & metus mortis, cupido nequitiæ, laſſitudo virtutis, cordis hebetatio. Si igitur poſt timorem horrore concepto ſucceſſerit gaudium, & ad Deum fiducia, atque ineffabilis charitas, veniſſe ſciamus auxilium, quia ſecuritas animæ præſentis maieſtatis indicium eſt. Sic namque & Abraham Patriarcha videns Deum gauiſus eſt, & Ioannes cum Mariam ſuperueniſſe ſentiret, quæ in ſacri ventris hoſpitio vniuerſitatis geſtabat parentem, exultauit necdum natus in gaudium. Si autem incuſſa formido permanſerit, hoſtis eſt qui videtur, quoniam nec refouere nouit: vt Gabriel patiẽtem virginem, ne timeat, iubet, & ſicuti paſtores nuncio conſolati ſunt, quinimo pauorem duplicat, & vſque ad profundam impietatis foueam, vt ſibi homines proſternantur impellit. Exinde miſera gentilitas dominicæ interdictionis ignara falsò dæmones Deos opinata eſt. Chriſtianorum autem populos his fallaciis irretiri non paſſus eſt Dominus, qui diabolum

Dæmonum fallacia.

Signo crucis fugantur dæmones.

B

Luc. 1.

D

Luc. 1.

diabolum in Euangelio audacter ſibi principatum omnium præſumentem repulit, dicens: Vade ſata-
Matt. 4. nas, ſcriptum eſt enim: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſerues.* Horum verborum etiam nobis licentia eſt tributa, quia idcircò locutus eſt talia vt ſimilitudo tentamentorum authoris noſtri frangatur eloquiis. Illud mei quoque chariſſimi, admoneo, vt vitæ magis ſit vobis quàm ſignorum ſollicitudo. Nullus ex vobis hæc faciens, aut ipſe ſuperbia intumeſcat, aut deſpiciat eos qui facere non poſſunt. Conuerſationem magis ſcrutamini ſingolorum in hac vita, & imitari vos quæ perfecta ſunt, conuenit, & implere quæ deſunt. Nam ſigna facere non eſt noſtræ paruitatis, ſed Domini poteſtatis,
Luc. 10. qui ad diſcipulos gloriantes in Euangelio, ait: *Ne gaudeatis quia dæmones vobis ſubiecti ſunt, ſed quòd nomina veſtra ſcripta ſunt in cælis.* Nominum enim in libro
B
vitæ cõſcriptio teſtimoniũ eſt virtutis & meriti: expulſio autẽ Satane largitio Saluatoris eſt. Vnde his, qui non in vitæ laboribus, ſed in prodigiis exultabant, dicentibus: Nónne in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? reſpondebit Dominus: Amen dico vobis, Non noui vos: Diſcedite à me operarij iniquitatis. Non enim nouit Dominus vias impiorum. Hoc ergo magnopere poſtulemus, vt donum ſpirituum diſcernendorum mereamur accipere, quo, ſecundùm ſcotentiam ſcripturarum, omni ſpiritui non credamus. Volueram quidem iam finire ſermonem, & ſilentio premere quæcunque meæ acciderant paruitati: ſed ne putetis me fruſtra commemoraſſe, quæ euenire oon poſſent, idcirco licet inſipiens ſim, tamen Dominus, qui ſecretæ mentis eſt
C
inſpector, nouit non me cauſa iactantiæ, ſed veſtri gratia profectus boc facere, pauca replicabo de plurimis. Quoties me nimis laudibus efferre conati ſunt, cùm à me in oomine Domini maledicta reciperent? quoties augmenta Nili fluminis futura dixerunt, cum à me audirent. Et hoc ad veſtram quid pertinet curam? Quoties minitantes vt milites armati, ſcorpionibus, equis, belluis & variis ſerpentibus circũdederunt me, & domum, in qua eram, re-
Pſal. 19. pleuerunt, cùm ego econtra pſallerem: *Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei noſtri magnificabimur:* & ſtatim miſericordia Chriſti fugabantur. Quodam autem tempore cum ingenti luce venientes dixerunt: Venimus, Antoni, noſtrum tibi præbere fulgorem. Et ego clauſis oculis, quia lucem diaboli dedignabar aſpicere, orabam, & dicto citius impiorum lumen extinguebatur. Poſt
D
menſes autem paucos cùm coram me pſallerent, &
Pſal. 37. de ſcripturis ſibimet ſermocinarentur, ego tãquam ſurdus non audiebam. Commouerunt aliquando monaſterium meum, & ego mente immobili Dominum deprecabar. Sæpe ſtrepitus, ſæpe ſaltationes, ſæpe ſibilos ingeſſerunt: & me pſallente, ſonus eorum in voces flebiles vertebatur. Credite mihi filioli, quod dicturus ſum vobis. Vidi aliquando diabolum excelſum corpore, qui ſe Dei virtutem & prouidentiam auſus eſt dicere, & ait ad me: Quid vis vt à me tibi donetur, Antoni? At ego ſputum vi maxima in os eius iogẽ minãs, totũ me in eũ Chriſti nomine armatũ ingeſſi: Et ſtatin ille pocerus aſpectu inter medias manus exoleuit. Ieiunãri etiã mihi
Monachi ſpecie induuntur dæmones. viſus eſt vt monachus, & panes offerẽs his ſermonibus ſuadebat vt veſcerer, & huic aliquid indulgerẽ corpuſculo: Et tu, inquit, homo es, & humana fragilitate circundaris, labor paululũ conquieſcat, ne
A
ægritudo ſubripiat. Illico luridam faciem ſerpentis agnoui, & cũ ad conſueta Chriſti munimenta confugerem, tanquam per feneſtram fumus laberetur, euanuit. Auri quoque decipulam mihi in deſerto frequenter tetendit, quod ideò offerebat, vt aut viſu irretiret me, aut tactu commacularet. Sæpe quoque me à dæmonibus nõ denego verberatum: *Antonius ſæpius à dæmonibus verberatus.* Canebam autem ſic: Nullus me ſeparabit à charitate Chriſti. Ad cuius vocis auditum in ſe inuicem deferentes, non meo, ſed Domini fugabantur imperio: qui ait: Vidi ſatanam quaſi fulgur cadentem de cęlo. Hæc ego, filioli, Apoſtolici memor eloquij in me transformaui, vt propoſitum veſtrum nec dæmonum terror, nec aliqua laſſitudo diſſolueret. Sed quoniam ob veſtram vtilitatem multa memorando inſipiens factus ſum, & huius rei vobis im-
B
pertiri cupio notionem, quam veram eſſe nullus ambigat audientium. Pulſauit aliquando dæmon monaſterij oſtium: egrediens video hominẽ enormi ſublimitate porrectum caput vſque ad cælum. Cùm ab hoc quiſnam eſſet inquirerẽ, ait: Ego ſum Satanas. Et ego: Quid, inquam, hic quæris? reſpondit. Cur mihi fruſtrà imputant monachi? cur mihi omnes Chriſtianorum populi maledicunt? Et ego: Iuſtè faciunt, tuis enim frequenter moleſtantur inſidiis. At ille ait: Nihil ego facio, ſed ipſi ſe inuicem turbant. Nam ego miſerabilis factus ſum. Rogo, nónne legiſti: Quia defecerunt inimici frameæ in finem, & ciuitates eorum deſtruxiſti? En nullum iam habeo locum, nullam poſſideo ciuitatem, iam mihi nulla ſunt arma, per omnes nationes, cunctáſque prouincias Chriſti perſonat nomen, ſolitudines quoque monachorum ſtipantur choris. Ipſi *Satanas nihil poteſt contra Chriſtianos.*
C
ſe, quæſo tueantur, & me ſine cauſa non lacerent. Tunc ego Dei gratiam cum alacritate miratus, ſic ad eum locutus ſum: Non tuæ veritati quæ nulla eſt, tam nouam, & tam inauditam adſcribo ſententiam: nam cum fallaciæ caput ſis, hoc ſine mendacio coactus es confiteri. Verè enim Ieſus tuas funditus ſubruit vires, & honore nudatus angelico, volutaris in ſordibus. Vix dum verba compleueram, & ille ſublimis Saluatoris nomine deiectus eſt. Quæ ergo iam, ô filioli, poterit reſidere cunctatio? quæ trepidatio manebit vlterius? Quis nos eorũ turbo poterit cõuellere? Securæ ſint animæ ſingulorum, *Satanas nomine Ieſu fugatur.* non ſibi fingant vanas cogitationes, vana diſcrimina, non aliquis timeat à diabolo ſublatum ad præcipitia poſſe deferri. Pellatur omnis anxietas. Dominus enim, qui noſtros proſtrauit inimicos, manens, vt promiſit in nobis, à variis nos Satanæ mu-
D
niuit incurſibus. En ipſe diabolus, qui huiuſmodi cum ſuis ſatellitibus exercet aſtutias, nihil ſe poſſe contra Chriſtianos fatetur. Iam curæ Chriſtianorum & monachorum ſit, ne per eorum inertiam vires dæmonibus præbeantur. Nam quales nos & noſtras repererint cogitationes, tales ſe nobis præſtare conſueuerunt. Et ſi quod in pectoribus malæ mentis & pauoris ſemen inuenerint, quaſi latrones, qui deſerta obtinent loca, cæptos cumulant timores, & crudeliter imminentes, infœlicem puniunt animam. Si autem alacres fuerimus in Domino, & futurorum bonorum cupido nos ſuccenderit: ſi ſemper omnia manibus Dei committamus, nullus dæmonum ad expugnandum valebit accedere, magis enim cũ munita in Chriſto corda conſpexerint, confuſi reuertentur. Ita & Iob firmatum in Domino diabolus refugit, & infœliciſſimum Iudam expoliatum fide, vinculis captiuitatis

innexuit. Vna eſt ergo ratio vincendi inimicum, lætitia ſpiritualis, & animæ Dominum ſemper cogitantis iugis recordatio, qoæ dæmonum ludos, quaſi fumum expellens, perſequetur aduerſarios potius quàm timebit. Non eſt enim neſcius Satanas ignium futurorum, & æſtuantis gehennæ copioſa nouit incēdia. Sed vt mea iam claudatut oratio, illud in finem commemoto. Cùm aliqua ſe nobis obtulerit viſio, audacter requirite quis ſit ille, & vnde venerit, ac ſine mora ſi ſanctorum fuerit reuelatio, angelica conſolatione timot vertetur in gaodium: Si verò diaboli fuerit tentatio, fidelis animæ percunctationibus euaneſcet, quia maximum eſt ſecuritatis indiciom interrogate quiſnam eſt, & vnde. Sic & Naue filius auxiliatotem ſuum intertogando cognouit, nec Danielem percunctantem latere potuit inimicus.

Quomodo ſanctorum reuelatio dignoſcenda ſit à tentatione diaboli.

Poſtquam Antonius dicendi finem fecit, lætantibus cunctis, in aliis virtutis cupido exardeſcebat, in aliis infirma refouebarur fides, ex aliorum mentibus falſæ opiniones pellebantur, ex aliorum ſenſibus inanium terrorum pellebatur accēſio: ſimulque eùm iam dæmonum inſidias contemnereut, mirabautur in Antooio tantam gratiam ſpirituom diſcernendorum quam Domino tribuente perceperat. Erant igitur in monte monaſteria tanquam tabernacula, plena diuinis choris pſallentium, legentium, orantium, tantomque ieiunandi & vigiliarum atdorem cunctorum menribos ſermo eius afflauerat, vt futuræ ſpei auiditate ad charitatem mutuam, & miſericordias indigentibus exhibendas iugi ſtudio laborarent, qui infinitam regionē quandam & oppidum à mundana conuerſatione ſeiunctum, plenom pietatis & iuſtitiæ videbantor incolere. Quis tantum monachorum agmen aſpiciens, quis virilem illum cōcordiæ cœtum cernēs, in quo nullus nocens, nulla detractio ſuſurtonis, ſed multitudo abſtinentium, & certamen officiorum etat, non in hanc ſtatim erumpetet vocem? Quàm bonæ domus tuæ Iacob, tabernacula tua Iſraël, tanquam nemora obumbrantia, tanquam paradyſus ſuper fluuios, tanquam tabernacula, quæ fixa ſunt à Domino, tanquam cedri Libani circa aquas. Dum hæc ita geruntur, quibus in dies beatę vitæ ſtudium creſcetet, Antonius manſionum in cælo poſitatum recordatus, & præſentis vitæ deſpiciēs inanitatem, quaſi parua eſſent quæcunque iam geſſerat, ſeparatus à fratribus inſtituebatur. Cumque eū ſiue cibū, ſiue ſomnom indulgere corpoſculo, aot alias naturæ neceſſirates cogeret humana conditio, miro afficiebatur pudore, quòd tantam animæ libertatem modici carnis termini coërcerēt. Nam frequentet cum frattibus ſedens, à cibo, qui fuerat appoſitus memoria eſcæ ſpiritualis abſtrahebatur. Edebat tamen, vtpote homo, ſæpe ſolus, ſæpe cum fratribus. Et cum hæc mira (vt prædixi) ageret, cum confuſione animæ adhibēdam magnopere corpori diligentiam perſuadebat, dicens: nec corpus eſſe penitus enecandum, ne operatio contra voluntatem Creatoris diſſolueretut, & ob id omne ſtudiū animæ conferendum, ne vitiis ſoperata corporis, ad æternas inferni tenebras truderetor: quinimo indultum ſibi in carne imperium vindicans domicilium ſoum, vt Apoſtolus Paulus, ad tertium cælum ſubleuaretor. Afferebatque hoc à Saluatore præceptum, in quo ait: *Nolite ſolliciti eſſe animæ veſtræ quid manducetis, aut quid bibatis, nec corpori quid veſtiamini, quia hæc gentes quærunt: veſter autem pater nouit quòd indigetis his omnibus. Quærite ergo primum regnum Dei & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis.* His rebus tranſactis cum perſecutio impiiſſima Maximiani furote veſano vaſtaret Eccleſiam, ſanctis quoque martyribus Alexandriam perductis, relicto & ipſe monaſterio ſecutus eſt futuras victimas dicens: Pergamus ad glorioſos fratrum triumphos, vt aut ipſi congrediamur, aut ſpectemus alios præliantes. Et amore quidem iam martyr erat, ſed cùm tradere ſe vltrà non valetet, & ſociari confeſſoribus in metallis vel in carceribus conſtitotis, magna cum libertate & cura ingrediēs ad iodicem, exhortabatur ne terrore impiorum ſubacti Dominum negarent. Iam quæ ſententia coronatos exultans, quaſi ipſe viciſſet, neque ad locum fœlicis ſanguinis proſequebatur. Quamobtem commotus Iudex ob Antonij, ſociorumque eius conſtantiam, præcepit nullum penitus monachorum obſeruare iudicium, aut in ciuitate verſari. Et cæteris quidem omnibos in illa die placoit abſcondi: Antonios autem impauidus, neglecto perſecutoris imperio, lauit ependiten, id eſt, ſcapulare ſuum. Et alia die ſtans in quodam eminenti loco candente præcinctus veſte, procedeutem Iudicem ſuo prouocabat aſpectu, flagrans copiditate martyrij, oſtendebatque nobis contemptorem pœnarum, & mortis Chriſtiani animum perſeuerare debere, in tantum vt contriſtaretur, qoia voleuti pati pro Dei nomine, martyrium non dabatur. Sed Dominus qui ſuo gregi parabat magiſtrum, ſeruauit Antonium, vt inſtitutio (ſicuti factum eſt) monachorum non ſolùm oratione eius, ſed & conſpectibus firmaretur: Nunquam tamen à ſanctorum confeſſorum veſtigiis ſeparatus eſt, quin anxia circa eos cura, & charitatis vinculis colligatus, magis carcerem patiebatur excluſus. Poſtquam autem perſecutionis turbo defluxerat, & beato Epiſcopo Petro iam ob martyrij gloriam coronato, ad priſtinum monaſterium regreſſus quotidianum fidei ac conſcientiæ martyrium merebatur, acrioribus ſe ieiuniis, vigiliiſque conficiens, veſtimento cilicino intrinſecus, deſuper pelliceo vtebatot, nuuquam corpus lauans, nunquam à pedibus ſordes abluens, niſi cùm per aquas neceſſitas tranſite compuliſſet. Nullus denique Antonij corpus nudum, antequam moreretur, vnquam vidit. Quodam antem tempore, cùm ab omuium ſe amooiſſet oculis, & clauſo monaſterio neminem omnino ſoſciperet, Martinianus militum præpoſitus, coius filia immundi ſpiritus infeſtationibus quatiebatur, pulſans oſtium obſectabat, vt ſuo pignori ſubueniret, & exigens vt Deum pro filia deprecaretor. Tum ille aperiſe quidem minimè voloit, proſpiciens verò deſuper ait: O homo quid meum poſcis aoxilium? mortalis & ego ſum, & tuæ ſocius fragilitatis: ſi autem credis in Chriſtum, cui deſeruio, vade, & ſecundùm fidem tuam ora Deum, & ſanabitur filia tua. Confeſtim ille credens abiit, & inuocato Ieſu, filiam reduxit incolumen. Multa & alia mirabilia per eum Dominus operatus eſt, & meritò: qui enim promiſit in Euangelio: *Petite, & dabitur vobis*, iouento qui eios gratiam meretut accipere, ſuam potentiam non negauit. Nam plures vexatorum ante monaſterium eius clauſo introitu dormientes fidelibus per eum ad Chriſtum precibus curabautur. Hæc illi multitudo venienriom deſideratam ſolitudinem auferens tædio fuit. Motuens itaque ne ſignorum copioſa conceſſio aut ſuos

Monachiſmum non eſſe vacantem impenſū.

Matth. 6.

Antonius non inuenit locum martyrij.

Miracula S. Antonij.

ſuos animos extolleret, aot alios plus de ſe, quàm videbant in ipſo, cogeret æſtimare, ad ſuperiorem Thebaidẽ pergere cogitauit, vbi nullos eum agnoſceret. Et à frattibus acceptis panibus, ſedebat ſuper fluminis ripam, tranſitum nauis obſeruans. Illo talia cogitante, vox ad eum deſuper facta eſt, dicens: Antoni, quò perges, & quare? At ille intrepidè, quaſi coonſuetam vocem loquẽtis agnoſceret, reſpondit: Qoonıam non ſinunt me quieſcere populi, idcirco ad ſuperiorem Thebaidem ire optimum duxi, præcipoè qoia ea exigor, quæ virtutem meæ puſillanimitatis excedunt. Et vox ad illum ait: ſi ad Thebaidem vadas, & ad paſtoralia (vt cogitas) pergas, maiorem, ac doplicem ſuſtinebis laborem. Si autẽ verè quieſcere cupis, vade nunc ad interius deſertum. Cumque Antonius diceret: Quis mihi locum auiũ poterit oſtendere? Ignarus enim ſum locorũ: confeſtim ei vox loquebatur. Sarracenos indicauit, qui mercandi gratia ad Ægyptum venire conſueuerãt.

Antonius in deſertum nauigat.

His appropinquans Antonius rogauit, vt & ſe pariter adducerent in deſertum. Nullus obnixus eſt, ſed tanquam à Deo miſſum comitem ſuſcipientes, amplexi ſunt eius ſocietatem. Tribus autem diebus & noctibus itinere confecto, inoenit montem valde excelſum, ad cuius radices fons aqoæ dulcis labebatur, & campus haud magnus eorum ambiens montem, qui palmulis perpaucis, & his neglectis, conſitus erat. Hunc Antonios locum, quaſi à Deo ſibi offerretur, amplexos eſt. Is enim erat quem ſibi ad fluminis ripam ſedeoti, qui loquebatur, oſtenderat. Et primo quidem accipiens à comitibus panes ſolos remanſit in monte, nullo alio cum eodẽ conuerſante. Quaſi propriam enim domum agnoſceos habebat locum illum. Sarraceni quoque videntes eius fiduciam optato per eum trãſitu, panes eidem cum lætitia deferebant, necnon palmarum, licet mediocri, attamen aliquanto ſolatio refouebatur. Exinde cùm fratres agnito loco, tanquã ad patrem filij, ſolicitè alimenta tranſmitterent, videns Antonius quòd ob ſuum refrigerium multis oneroſus labor indiceretur, & pauẽs etiam in hoc monachis, rogaoit vnum de aduenıẽtibus, vt ſarculum ſibi bis acutum cum frumento deferret. Quibus allatis circuiens montem, haud grandem culturæ aptum reperit locum, ad qoem deriuata deſuper aqua poterat influere, ibique ſeminauit, atque exinde annuũ ſibi panẽ laborans gaudebat, quod ſine cuiuſquam moleſtia ex proptiis manibus viueret in deſerto.

Antonius terram colit & ſerit

Sed cùm rurſus etiam illuc quidam venire cæpiſſent, miſertos eſt laſſitudini eorum, & olus in paruo terræ ceſpite coluit, vt poſt aſperum iter aliquando venientes ſolatio refouerentur. Hoc fratrum refrigerium, & paruulam meſſem, beſtiæ propter aquas illuc coonenıeotes depaſtæ ſunt, è quibus vnam apprehendens dixit omnibus: Cur me læditis nihil à me læſæ? Abite in nomine Domini ne hoc appropinquatis vlterius. Quis non credat poſt hanc denuociationem qoaſi timentes nunquam illuc beſtias appropinquaſſe? ſic Antonio impenetrabilia montium & deſerti interiora captanti, orationibus etiam dedito, introeuntes fratres magnis vix precibus extorſerunt, vt oliuas, & legumen, & oleum, quod poſt menſes aliquot miniſtrabant, dignaretur accipere, & ſenili modicum laxaret ætati. Proh! quantas ibi conuerſans expertus eſt luctas? verè, ſecundùm quod ſcriptum eſt, non illi aduerſus carnem & ſanguinem fuiſſe colluctationem, ſed aduerſus principatus, & poteſtates ab his qui ad

Ephe. 6.

A eum ingrediebantur, agnouimus. Illic enim tumultus & voces populi, armatorumque ſonitus prorſus plenum montem dæmonum multitudine ſe vidiſſe referebãt, ipſum etiam quaſi contra inimicos palam reſiſtentem, & fortiter colluctantem. Qui tamen & aduenientes ſuo refouebat hortatu, & flexis genubus, armis quoque orationum omnem Satanæ proſternebat exercitum. Admiratione planè dignum eſt in tam immani ſolitudine vnum hominem nec dæmonom quotidianas expauiſſe cõgreſſiones, nec tantarum beſtiarum quadrupedum, ſiue reptilium diuerſæ ceciſſe feritati. Iuſtè Dauid cecinit: *Qui confidunt in Domino, ſicut mons Sion, non commouebitur in æternum*. Immobilem & tranquillam retinens animi firmitatem, & dæmones fugabat, & feras (vt ſcriptum eſt) ſecum pacificabat. Sed

Antonius flexis genibus orabat.

Pſa. 124.

B & diabolus, vt ſupradictus propheta ait, obſeruans eum frendebat dentibus ſuis. Et ille Saluatoris auxilio ab vniuerſis tutus perſeoerabat inſidiis. Quadam ergo nocte cùm peruigil Antonius obſecrat et Dominum, tantos in monaſterium eius beſtiarum greges coaceruauit, vt omnes eremi belluas circum ſe aſpiceret. Quæ cùm rictu oris morſum corpori minitarentur, intellexit hoſtis aſtutias, dixitque: Si à Domino in me vobis eſt tributa licentia, deuorate conceſſum: Si autem dæmonum huc veniſtis impulſu, quantocius abite, quia Chriſti famulus ſum: ita factum eſt, & iubentis vocem omnis beſtiarum multitudo, quaſi maieſtatis verbere cæderetur, aufugit poſt hæc. Fluxerant dies, & alia oritur cũ eodem hoſte certatio (nam ſemper vt veniẽtibus pro his, quæ ſibi detulerant, aliquod munuſculum rependeret, laborabat) traxit quandam ſportellam

Feris imperat Antonius.

C quam texebat, tritiã, ſiue funiculum. Ad cuius motum exurgens vidit beſtiam pube tenus humanã faciem præferentem, quæ exinde in aſinã finiebatur. Poſt cuius aſpectum vexillum crucis in fronte ſua pingens, hoc tãtum ait Chriſti ſeruus ſom, ſi ad me miſſa es, non fugio. Nullũ in medio ſpatium, & ſtatim informe prodigium dicto ocius cum ſatellitum torba fugit, & in medio curſu ruens extinctum eſt. Iſta autem exploſi mors atque enecati prodigij, dæmonum erat communis interitus, qui omni ſtudio laborantes, Antonium à deſerto deducere non valuerunt. Mirandis plus miranda ſuccedunt. Non grande poſt iſta tempus exceſſerat, & tantarum victoriarum homo fratrum precibus vincitur. A monachis enim rogatos vt eos dignaretur inuiſere, vnà cum his profectus eſt, impoſitis camelo aqua, & panibus, quia nuſquam prætet monaſterij locum, ex

Antonius ad monachos viſendos proficiſcitur.

D quo hauſerant, potabilis aqua per arentẽ viam reperiebatur. Verùm in medio itinere bibendi ſubſidia defecerunt. Ardor nimius, æſtus intolerabilis, mortem cuncta minantur. Circumeunt, & quærunt ſaltem collectam pluuiis lacunam, nihil prorſus remedij, nihil occurrit penitos ad ſalutem. Camelus quaſi periturus & ipſe æſtuans dimittitur, æſtuantis pectus exuritur, & ſitis deſperatione ferueſcit. Mouit ſenẽ fratrum cõmune diſcrimen, & vehẽtiſſimè contriſtatus ingemuit. Dehinc ad ſolita precũ auxilia confugiens, paululũ ab eis ſeceſſit, ibique genubus flexis ſupplices manus tetẽdit ad Dominũ. Nec mora, & ad primas rogantis lachrymas in orationis loco fons ebulliens erupit, ibique extincta ſiti, & arentia mẽbra refecta ſunt, & plenis vtribus inuentũ potant camelum. Ita enim caſu euenerat, vt camelus errans per eremum, dum funiculum trahit, in quodam lapide eiuſdem funiculi alligatione te-

Lachrymis & precibus fontem ſcaturire facit Antonius.

nereiur. Tandem confecto itinere ad monachos, qui inuitauerant, peruenit. Tunc verò quaſi Patri omnes obuiam occurrerunt, & honorifico ſalutatu in oſcula eius & amplexus certatim ruunt. Propoſito feruenti gaudet Antonius, & lætantibus de aduentu ſuo cunctis quaſi xenia de monte portans, ſpiritualia impartitur alimenta. Laudat veterum ſtudia, hortatur nouorum. Sororem quoque iam vetulam virginem videns, & aliarum puellarum magiſtram, mira exultatione ſuſtollitur. Exinde quaſi diu abeſſet ab eremo, rurſum feſtinauit ad montem. Plurimis iam ad illum venientibus cum etiam vexati à dæmonibus, malo neceſſitatis coacti auderent deſerta penetrare, quos ille conſolans, & monachis in commuoe præcipiens, aiebat: Credite in Ieſum, fideliter mentem à malis cogitationibus, carnem ab immundiciis ſeruate puram, & iuxta eloquia diuina, ne ſeducamini in ſaturitatem ventris, odite vanam glotiam, orate ſæpiſſimè, pſallite veſperè, manè, & meridiè, & mandata ſcripturarum reuolute. Recordamini geſtorum, quæ ſancti quique fecerunt, vt exempli memoria animam incitet ad virtutem, refrænet à vitiis. Suadebat etiam iugi meditatione retinendum Apoſtoli ſermonem, quo ait: Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram. Non tantum autem ſuper iracundiam ſolem occidere non debere interpretabatur, ſed & ſuper omnia delicta hominum, ne peccatorum vnquam noſtrorum aut in nocte Lúna, aut in die Sol teſtes abſcederent. Illius quoque admonebat præcepti, quo memores eſſe dicit: Diiudicate voſmetipſos, & probate, vt rationem diei noctiſque facientes, ſi in ſe delictum deprehendiſſet, peccare deſiſterent: Sin autem nullus error decepiſſet, perſeuerantes inſtarent potius incæpto, quàm arrogantia tumidi, aut alios contemnerent, aut ſibi iuſtitiam vendicarent, iuxta ſupradicti doctoris eloquium dicentis: Nolite iudicare ante tempus, magis debere eos Chriſto, cui ſoli occulta patent, reſeruare iudicium. Multas eſſe (vt ſcriptum eſt) vias quæ videntur hominibus iuſtæ, ſed fines earum ad profundum reſpicere inferni, ſæpe noſtra non poſſe nos intelligere peccata, ſæpe falli in ratione geſtorum: aliud eſſe Dei cuncta cernentis iudicium, qui non ex ſuperficie corporum ſed ex mentium iudicat arcanis. Æquum autem eſſe nos nobis compati, & inuicem onera noſtra portare, vt conceſſo examine Saluatori, proprias conſcientias noſmetipſos indicantes intueremur. Necnon dicebat magnam eſſe ad virtutem viam, ſi ſinguli vel obſeruarent, quid gererent, vel vniuerſas mentium cogitationes fratribus referrent: Non enim poſſe aliquem peccare, cùm relaturus eſſet ad alium quæcumque peccaſſet, & ſubire pudorem in publicum turpia proferendi. Denique nullum peccantem coram alio audere peccare etiam ſi peccet, tamen teſtem vitare peccati, mentiri magis & negare ei, & vetus delictum nouo inficiandi augeri delicto. Igitur quaſi ſub oculis agebat noſtris, & cogitatu confundimur & actu, ſi omnia reſcreoda faciamus, multò autem magis ſi peccata noſtra fideliter deſcribentes, digeramus in ordinem. Tunc verò annotatio delictorum fratrum videbitur oculis. Tunc timebimus peccati maculas, conſcientiæ ſibi nos arguent apices, & quomodo meretricibus membra miſcentes confunduntur ad præſentiam cæterorum, ita & nos erubeſcamus ad literarum ſcripturas.

Exhortatio ad monachos.

Cogitationes in ſcripta etiam fratribus reſcrenda ſunt.

A Hæc agamus, hanc virtutis gradiamur viam, & corpora mentibus ſubiugantes, perniicioſas diaboli conteramus inſidias. Talibus ſermonibus, hortamentiſque & venientes ad ſe monachos incitabat ad ſtudium, & patientibus condolebat, pluresque eorum Dominus per Antonium liberauit. Nunquam tamen aut de incolumitate curatorũ eſt inflatus ad gloriam, aut contriſtatus de obſeſſis adhuc corporibus murmurauit. Magis autem eodem ſemper animo, & vultu manens, gratias Deo referebat, ſuadens occupatis vt corruptionem, qua vexabantur, patientius ferrent: Non enim Antonij aut cuiuſquam hominum omnino hanc eſſe medicinam, ſed Dei ſolius, qui conſueuit & quibus vellet, & quo vellet tempore dare ſanitatem. Ita conſolatione ſua, & vexatos æquanimiter ferre tentationem, B & iam liberatos non ſibi, ſed Deo gratias referre docebat. Fronto autem quidam vir ex Paleſtinis, qui infeſtiſſimo dæmonio vexabatur (nam & linguam eius laniabat dentibus, & oculorum nitebatur lumen extinguere) perrexit ad montem, rogabatque beatum ſenem, vt pro ſe Dominũ rogaret. Orauit Antonius, dixitque ad eum, vade & curaberis. Illo incredulo ſibi, & violenter ibidem contra præceptum remoranti eadem geminabat Antonius, dicens, Hic curari non poteris: Egredere, & calcata Ægypto ſtatim te miſericordia Chriſti conſequetur. Tandem credidit, & profectus eſt, ac viſa Ægypto, ſecundum promiſſionem ſenis, quam ei Dominus oranti reuelauerat, infeſtatio ceſſauit inimici. Virgo verò quædam, quæ à Tripolitanæ regionis ciuitate deuenerat, inauditis ac flebilibus doloribus laborabat. Etenim narium purgamenta, C oculorum lachrimæ, aurium putridus humor in terram cadens confeſtim in vermes vertebantur. Augebat calamitatem corpus paralyſi diſſolutũ, oculos quoque peruerſos contra naturã habens. Hanc parentes eius deferentes, cùm ad Antonium monachos ire didiciſſent, credentes in Domino, qui pertinacem ſanguinis fluxum in Euangelio tactu fimbriæ ſtare præceperat, rogauerunt vt miſerabilem filiæ comitatum ſuſciperent. Illis renitentibus eam vſque ad Antonium perducere, remanſere parentes eius foris cum filia debili apud beatum confeſſorem & monachum Paphnutium, qui effoſſis pro Chriſto oculis ſub Maximiano perſecutore, tali dehoneſtamento corporis plurimum gloriabatur. Peruenerunt igitur ad Antonium monachi: Cumque de morbo puellæ referre diſponerẽt, relationem eorum ſenis ſermo præuenit, & omnem D debilitatis & itineris vſque ad ſanctum Paphnutium cauſam, quaſi ipſe interfuiſſet, expoſuit. Rogantibus autem eum monachis, vt parentibus cum filia permitteretur ingreſſus, non ceſſit, ſed ait: Ite inuenietis puellam, ſi non eſt mortua, curatam: Et adiecit: Nullus debet ad meam humilitatem venire, quia largitio curationum non eſt humanæ miſeriæ, ſed Ieſu Chriſti miſericordiæ, qui vbique in ſe credentibus præſtare conſueuit auxilium. Quamobrem & illa, pro qua petitis, ſuis precibus liberata eſt, & cùm ad Dominum orarem ego, mihi præſentia ſanitatis eius indulta eſt. Dixit, & verba eius puellæ incolumitas ſecuta eſt. Nam exeuntes foras ad beatum Paphnutium, & filiam ſoſpitem, & parentes lætos reperẽrũt. Non multos autem poſt illos dies cùm duobus fratribus euntibus ad Antonium aqua in itinere defeciſſet, & vno ſiti mortuo, alter iaceret in terra mortem.

Antonius aut quiſpiam alius ægra corpora non ſanat ſed Deus.

Miracula.

Paphnutius.

mortem expectans: Antonius ſedens in moote, A
celeriter ad ſe duos monachos vocauit, qui fortè
ibidem ſunt reperti, & feſtinato præcepit, vt la-
genam aquæ aſſumentes, inuaderent iter quod
ducit ad Ægyptum, dixitque: Vnus è fratribus huc
aduenientibus modò migrauit ad Dominum: al-
ter ſi non ſuccurreritis, addetur: hoc enim mihi
nunc oranti reuelatum eſt. Sic ait, & iuxta præce-
ptum eius monachi feſtinantes, extinctum corpus
inueniunt, terraque id operientes, alterum reſo-
cillatum ſuo iunxerunt comitatui, erat autem
ſpacium itineris vnius diei. Fortaſſe aliquis quæ-
rat, cur non antequam moreretur, Antonius dixe-
rit. Incongruo prorſus Chriſtianis argumento
vtitur, quia non Antonij, ſed Dei iudicium fuit,
qui & de recedente quam voluit ſententiam tulit,
& de ſitiente reuelare dignatus eſt. Hoc tantùm B
in Antonio mirabile eſt, quòd in monte remotiſ-
ſimo ſedens, corde peruigili cuncta procul poſi-
ta Domino indicante, cognoſceret. Alio rurſus
in tempore cùm ſederet in monte, & oculos ten-
diſſet in cælum, vidit neſcio quam animam, læ-
tantibus in eius occurſum Angelis, ad cælum per-
gere. Cuius ſpectaculi nouitate ſtupefactus, bea-
tum dixit ſanctorum chorum, orauitque vt ſibi
præſentis agnitio panderetur. Et ſtatim vox ad
eum facta eſt inquiens, iſtam eſſe Ammonis mo-
nachi animam, qui Nitriæ morabatur. Erat au-
tem Ammon vir grandæuus, qui perſeuerantet à
pueritia vſque ad ſenectutem in ſanctitate vixe-
rat. Itinere quoque dierum tredecim ſpacio à
Nitria, locus in quo ſedebat Antonius diuideba-
tur. Videntes autem eum monachi admirantem,
qui venerant deprecati ſunt, vt cauſam hilaritatis C
ediceret. Quibus ait: modò Ammonem quieuiſ-
ſe, quem propter frequentem eius ad Antonium
commeatum, & propter celebritatem indulto-
rum ei à Domino ſignorum optimè nouerant: de
quibus etiam hoc vnum dicendum eſt. Neceſſe ei
fuit aliquando flumen nomine Lycum ſubitis
aquis inundatum tranſuadere, rogauitque Theo-
durum, qui cum ipſo erat, vt paululum à ſuo ſe-
pararetur aſpectu, ne nuditatem corporis inuicem
vterque conſpicerent. Receſſit Theodorus, nihi-
lominus ille ſeipſum cùm nudare vellet, erubuit.
Cogitantem autem eum in alteram ripam virtus
diuina tranſpoſuit. Ruſuſque Theodorus, vir
& ipſe Deo deuotus, tranſiens ad ſenem, mirari
cæpit quòd tam velociter fluuium tranſuadaſſet.
Cumque nihil humoris in pedibus, nihil in veſti-
bus eius aquæ conſpiceret, rogauit eum, vt tam D
incredibilem tranſlationem quaſi filio pater ex-
poneret. Nolente illo dicere quæ acciderant,
amplexus eſt pedes eius, iurauitque non ſe dimiſ-
ſurum priuſquam ſibi id quod celabat, referret.
Videns ergo ſenex contentioſè vincere volentem
fratrem, exegit viciſſim ab eo, vt nulli hoc ante
ſuam mortem indicaret, atque ita confeſſus eſt ſe
ſubito in alteram ripam fuiſſe tranſpoſitum, ne-
que omnino vndis impreſſiſſe veſtigia, dominici
corporis hoc tantummodo priuilegium aſſerens,
& eorum quibus ipſe, vt Apoſtolo Petro, dona-
uerit, vt aquarum leuitate humanum corpus in-
ſiſteret. Hæc autem Theodorus præmiſſo tem-
pore non dixit, poſt eius mortem retulit. Mo-
nachi verò, quibus dixerat Antonius de morte
Ammonis, notauerunt diem, & venientibus de
Nitria fratribus poſt dies triginta ſciſcitantes re-

Ammonis animam in cælum aſcēdentem vidit Antonius.

Antonius corpore in ripam tranſlatum.

pererunt illo die, illaque hora dormiſſe Ammo-
nem, qua animam eius ferri ſenex viderat. Vtri-
que igitur puritatem mentis in Antonio mirati
ſunt, quomodo rei tam longè geſtæ ſtatim ad eum
fuiſſet perlata cognitio. Archelaus quoque co-
mes cùm eum inueniſſet in exteriori monte ro-
gauit vt oraret pro Policratia Publij filia, quæ in
Laodicæa erat, admirabili & Chriſto dedita vir-
gine. Patiebatur enim peſſimos ſtomachi & la-
teris dolores, quos ieiuniis nimiis, vigiliiſque con-
traxerat, & erat penitus toto debilis corpore: ora-
uitque Antonius, & diem, quo oratio fuerat facta,
annotauit Archelaus. Redit Laodicæam & in-
uenit virginem incolumem. Percontatus diem
ſanitatis, reperit tempus medelæ cum annotatio-
ne congruere. Et omnes admirati ſunt agnoſ-
centes eo tempore illam fuiſſe à doloribus libe-
ratam à Domino, quo orans Antonius pro ipſa
bonitatem Saluatoris inuocauerat. Sæpe etiam ad
ſe venientium turbarum antè dies & menſes &
cauſas prædixit & tempora. Nam quoſdam vi-
dendi eum tantùm deſiderium, alios imbecillitas,
nonnullos obſeſſa à dæmonibus corpora pertra-
hebant: nemo tamen vnquam vexationem aut de-
trimentum laboris itineris conqueſtus eſt: regre-
diebantur omnes ſpiritali cibo pleni. At ille præ-
cipiebat non ſuæ laudi hanc admirationem ab eis
applicari debere, ſed Domini, qui ſui notionem
hominibus pro capacitate mortalitatis indulſerit.
Quodam autem tempore cùm exiiſſet ad exteriora
monaſteria, & rogatus eſſet à fratribus vt in naui
quadam cum monachis proficiſcentibus oraret,
aſcendit, & ſolus ex omnibus odorem ſenſit teter-
rimum: aſſerebant cuncti piſcium ſalſorum, & ca-
ricarum in naui poſitarum hunc eſſe putorem. At
ille alterius rei ſe fœtorem ſentire affirmauit. Ad-
huc loquente illo adoleſcens quidam poſſeſſus à
dæmone, qui procedens iuxta carinam ſe nauis ab-
ſconderat, repentè exclamauit. Quo ſtatim per
Antonium in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti
curato intellexere vniuerſi illum diaboli fuiſſe pu-
torem. Alius quoque ad eum vir inter ſuos no-
bilis dæmonioſus adducitur, tanta oppreſſus inſa-
nia vt non ſciret ſe eſſe apud Antonium, necnon
& corporis ſui ſuperflua comederet. Quamobrem
rogatus ſenex ab his qui eum adduxerant, vt pro
illo Dominum oraret, intantum iuuenis miſeriæ
condoluit, vt tota nocte peruigilans cum eo ad-
uerſus patientis inſaniam laboraret. Sed cùm iam
luceſceret, & obſeſſus impetu in Antonium facto,
vehementer eum impuliſſet, iraſci cæperunt qui
eum adduxerant, cur ſeni feciſſet iniuriam. Quibus
Antonius ait: Nolite alienam culpam iuueni miſe-
ro adſcribere: furor iſte obſidentis eſt, non obſeſſi.
Idcirco autem in hanc prorupit dolens hoſtis au-
daciam, quia Dominus ad aridam regionem ire
eum iuſſit, & expulſi ſatanæ indicium iſte aduerſus
me impetus fuit. Nulla poſt verba mora, adoleſ-
cens recepto ſenſu, & gratias agens Deo, locum
vbi eſſet agnouit, & toto Antonium complexans
deoſculatus eſt affectu. Innumera & alia iſtiuſ-
modi ſigna ſunt, quæ monachorum concordi ſæ-
pe relatione cognouimus. Verùm non tantum
his adhibendus eſt ſtupor, quia multò plùs quæ
ſequuntur, conditionem noſtræ fragilitatis ex-
cedunt. Hora circiter nona, cùm ante cibum orare
cæpiſſet, raptum ſe ſenſit in ſpiritu, & ab Angelis
in ſublime deferri, prohibentibus tranſitum aëris

Policratia liberatur.

Ante cibum orans raptus.

Antonium in ſpiritu raptum.

dæmonibus, cæperunt Angeli contradiceores requirere, quæ eſſet cauſa retinendi, nullis exiſtentibus in Antonio criminibus. Illis verbab exordio natiuitatis replicare peccata oitentibus, criminoſa Angeli ora clauſerunt, dicentes, non debere eos à natiuitare eius delicta narrare, quæ iam Chriſti eſſent bonitate ſopita: ſi qua autem ſeirent ex eo tempore, quo ſactos eſſet monachus, & Deo ſe conſecraſſet, licere proferri. Accuſabant dæmooes multa procaciter mentientes, & cùm deeſſene probamenta fallacibus, liber Antonio conſenſus apetitur. Et ſtatim rediens in ſe eo loco, quo ſtate cæperat, hoc ſe rurſum vidir eſſe quod fuerat. Tunc verò oblitus eſcæ ex illa hora noctem gemitu ac lamentatione tranſegit, reputans ſecum humanorum hoſtium multitudinem, & colluctationem tanti exetcitus, & laborioſum per aërem iter ad cælum, & hoc Apoſtoli dictum, quo ait: *Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principem poteſtatis huius aeris*, qui ſciens aëreas poteſtates ob id ſemper tentare, luctari, & contendere, ne nobis liber tranſitus eſſet ad cælum, hortabatur monens: *Aſſumite arma Dei, vt poſſitis reſiſtere in die mala*, vt nihil mali babens, quod de vobis dicete poſſit inimicos, confundatur. Nos autem Apoſtolici ſermonis recordemur dicentis: *Siue in corpore, ſiue extra corpus, neſcio, Deus ſcit.* Et Paulus quidem vſque ad tertium cælum raptus eſt, ibique auditis verbis ineffabilibus deſcendit. Antonius autem vſque ad aërem ſublatus poſt colluctationem liber apparuit. Habebat etiam iſtiuſmodi donum, ſi cuius rei ſedens in monte ignarus fuiſſet, & eius ſecum inquireret notionem, oranti ei à Domino reuelabatur, & erat ſecundum quod ſcriptum eſt, à Deo doctus. Denique cum à fratribus haberetur iſte tractatus, & ab eo ſedulò ſciſcitaretur, quemadmodum ſe poſt corporis ſarcinam anima gereret, quive ei locos poſt exitum concederetur, proxima oocte vox deſuper inclamitans nomen eius ait: Antoni, exurge, exi, & vide. Qui exurgens egreſſus eſt, ſciebat enim quibus reſpondere deberet. Et eleoatis ad cælum oculis vidit quendam longum atque terribilem, caput vſque ad nubes attolentem: vidit etiam pennatos quoſdam volare cupientes ad cælum, atque illum extenſis manibus prohibere tranſitum: è quibus alios apprehenſos elidebat ad terram, alios fruſtrà retinere contendens, dolebat ſuper ſe ad cæleſtia tranſuolare, & maximum gaudium mixtum mœrore victi, victoreſque triboebant. Statimque ad eum vox facta eſt dicens: Animaduerte quod vides. Et tunc cæpit illuminato corde intelligere animarum eſſe conſcenſum, & diabolum prohibentem, qui & ſibi retineret obnoxios, & ſanctorum quos decipere oon poterat, cruciaretur volatu. His viſionum exemplis incitatus quotidie ad meliora creſcebat. Neque verò id quod ſibi reuelatum fuerat, cauſa iactantiæ fratribus indicabat, ſed cum orana iugiter Dei laudaret auxilium, interrogantibus compellebatur edicere: nec ſpirituales filios puta in Chriſto anima occultare quicquam volebat, præſertim cùm huioſmodi ſignorum relatio & amorem miniſtrater propoſitio, & fructum laboris oſtenderet. Nunquam ille aot ira ſubita concitatus patientiam rupit, aut humilitatem erexit in gloriam, nam omnes clericos vſque ad vltimum gradum ante ſe orare compellens, Epiſcopis quoque atque preſbyteris, quaſi humilitatis diſcipulus, ad benedicendum ſe caput ſubmittebat. Diacouos verò, qui ad eum vtilitaris cauſa veniabant, cum pro adiutorio eorum eis præſentibus diſputaret, ad orandum Dominum ſibi proponebat, non erubeſcens & ipſe diſcere. Nam & interrogabat eos freqoenter cum quibus erat, & ſi aliquid ab eis oeceſſarium audierat, ſe fatebatur adiutum. Habebat autem & in vultu magnam gratiam, & admirabile à Saluatore etiam hoc munus acceperat. Si quis enim ignarus eius inter multitudinem monachorum eum videre deſideraſſet, nollo iudicante, cæteris prætermiſſis ad Antonium currebat, & animæ puritatem agnoſcebat ex vultu, & per ſpeculum corporis gratiam ſanctæ mentis intuebatur. Nam ſemper hilarem faciem gereus, liquidò oſtendebat, ſe de cæleſtibus cogitare, ſicut ſcriptura air: Corde lætante vultus florer, ſed in mœrore continuo triſtatur. Ita & Iacob agnooit Laban ſocerum ſuum inſidias ſibi machinantem, dicens ad filias eius: Non eſt facies patris veſtri ſicut heri & nudiuſtertius. Sic Samuel agnouit Dauid: lætificaros enim habebat oculos, & denres ſicut lac candidos. Similiter agnoſcebatur Antonius, quia ſemper eandem faciem inter proſpera & adoerſa retinens, nec ſecundis extollebatur, nec frangebatur aduerſis. Erat enim & in vultu amabilis, & in fidei puritate mirabilis. Nunquam ſchiſmaticorum ſe miſcuit communioni, antequam eorum ſciens prauitatem atque tráſgreſſionem: Nunquam Manichæis aut aliis hæreticis ſaltem amicabilia verba largitus eſt, niſi tantùm ea quæ eos poſſent ab iniquitatis errore reuocare, denuncians talium amicitias atque ſermones perditionem eſſe animæ. Sic etiam Arianos deteſtabatur, vt omnibus diceret, nec iuxta eos quidem eſſe accedeudum. Nam cùm veniſſent quidam Arianitæ, reperit poſt eorum examinationem infideliciſſimam ſectam, & fugauit eos de monte, dicens multò ſerpentibus deteriotes horum eſſe ſermones. Mentientibus aotem Arianis aliquando Antonium ita vt ſe credere, admiratus eorum audaciam, & iuſti doloris ira commotus, rogatuſque ab Epiſcopis, atque vniuerſis fratribus Alexandriam deſcendit, ibique Arianitas publico ſermone condemnauit, vltimam hanc eſſe hæreſim, & præcurſorem Antichriſti affirmans, prædicauitque in populo filium Dei non facturam, non ex vllis extantibus, ſed proprium, & vnius cum patre ſubſtantiæ: ne creatura potius aut adoptio, aut appellatio videretur, impium eſſe dicens vel mente concipere, erat quando non erat, cùm Verbum Dei Deus, qui eſt, ſemper patri ſit coæternus, quia ex eo natus eſt patre, qui ſemper eſt. Vnde aiebat: Cum Arianis vobis uulla ſit conionctio. Quæ enim ſocietas luci ad tenebras? Vos fideliter credentes Chriſtiani eſtis: illi Verbum, id eſt, filium: qui ex Deo patre eſt, creaturam docentes, nullo interuallo à Gentibus ſeparantur: qui ſeruiunt creaturæ potius quàm creatori, qui eſt benedictus io ſæcula. Ipſa (mihi credite) iraſcuntur elementa, & omnis contra Arianum furorē, ſecundum Apoſtoli dictū, ingemiſcit creatura, quòd ſibi Dominū ſuum, per qoem omnia, & in quo omnia facta ſunt, videat coæquari, alias aggregari. Hæc tanti viri prædicatio exprimi non poteſt, quantum ad fidem populos roborauerit. Lætabantur quippe hoſtilē & Chriſto inimicā hæreſim anathematiſari ab Eccleſiæ

Religioni aſſumptæ præterita peccata dimittet.

Ephe. 6.

2. Cor.

Viſiones

Vt ab Epiſcopis

Et preſbyteris benediceretur caput ſubmittebat.

Antonij corporis deſcriptio.

Hæreticorum communionem fugiebat.

Antonius fugat Arianos.

Antonij ſermo in Arianos.

ab Eccleſiæ columnas. Nulla tunc ætas, nullus ſexus domi remanſit. Taceo de Chriſtianis. Pagani quoque, & ipſi idolorum ſacerdotes ad Dominicum imperiom conuolabant, dicentes: Precamur vt videamus hominem Dei quia huc apud vniuerſos conſpicuum erat nomen Antonij. Ambiebant quoque ſaltem fimbriam veſtimenti eius, attingere, multum ſibi & tactum prodeſſe credentes. Quu tunc diabolica obſidione, & variis infirmitatibus liberati: quot ſimulacbris erepta ſunt ſpolia: quanti etiam ab errore gentilium tertacti, noſtri iuncti ſunt gregi? Tanti certè, vt paucorum dierum ſpacio ex idolorum ſuperſtitione conuerſio omnem per annum credentium vinceret turbam. Præterea cùm irruentem multitudinem cum mites repellerent, æſtimantes illi tædio conuentum populum fore: in tranquillo animo dicebat: Nunquid hic cœtus dæmonum maior eſt turbis? Nunquid obſequeotium multitudo colluctatorum in monte noſtrorum cæteris eſt numeroſior? Accidit etiam vt cum eum redeuntem circa portam proſequeremur, à tergo quædam mulier clamaret, dicens: Expecta homo Dei, filia mea atrociſſimo vexatur dæmonio, expecta obſecro, expecta ne & ego, corruës intereã. Hoc audito mirabilis ſenex à nobis admonitus, volens tamẽ & ipſe paululũ ſubſtitit. Cumque appropinquante muliere puella iaceret explosa, orauit tacitus Dominum Ieſum, & ad comminationem eius ſtatim ſpiritus impurus egreſſus eſt. Puella incolumis, populus in laudibus Dei, mater in gaudio fuit. Ipſe autem lætabatur, quia ad deſideratam ſolitudinem repedabat. Erat autem valde ſapiens, & hoc in ſe mirabile habebat, quia cum literas non didiciſſet, ingenioſiſſimus & prudentiſſimus, immobilis & manſuetus erat. Aliquando etenim philoſophi duo gentiles venerunt ad eum putantes Antonium ſe poſſe decipere: erat verò in ſuperiori monte. Quos cùm vidiſſet, paganos intellexit ex vultu, & procedens ad eos per interpretem, ita cæpit loqui: Quare tam longè ad ſtultum hominem ſapientes ſe vexare voluerunt? Illis dicentibus non eſſe illum ſtultum, ſed & nimium ſapientem, vigilanter reſpondit: Si ad ſtultum veniſtis, ſuperfluus eſt labor veſter: ſi autem putatis me ſapientem eſſe, & ſapientiam habere, bonum eſt, imitamini quod probatis, quia bona conuenit imitari. Si ego ad vos veniſſem, vos imitarer: ſed quia vos ad me, quaſi ad ſapientem veniſtis, eſtote ſicut ego ſum, Chriſtiani. Abſceſſerunt Philoſophi vtrumque mirantes, & acumen ingenij, & dæmonum expulſiones. Alios quoque ſimiliter mundi ſapientes, qui eum irridere cupiebant, quia literas ignoraret, tali diſputatione colligauit, dicens: Reſpondete mihi, quid prius, ſenſus, an literæ? & quid cuius exordium? ſenſus ex literis, an literæ oriuntur ex ſenſu? Illis aſſerentibus quòd ſenſus eſſet author, atque inuentor literarum, ait: Igitur cui ſenſus incolumis eſt, hic literas non requirit. Quis præſentium poſt hanc collocationem non exclamauerit, cùm obſtupuerint & ipſi victi ſunt, tãtam in imperito literarum ſagacitatem animi admirantes? Neque enim vt in ſolitudine & montibus verſatus, atque omnem ibidem exigens vitam, agreſtis & rudis erat, ſed iucundus atque affabilis: ſermonem ſecundùm Apoſtuli præceptum, diuino conditum ſale proferebat, ita vt inuidia careret, & amore omnium potiretur. Inter hæc, quaſi parum eſſet bis gentilitatem fuiſſe ſupera-

Literas non didicerat Antonius.

Senſus incolumis literas non requirit.

A tam; & tertio venerunt viri ad eum omnis ſecularis prudentiæ nube cæcati, atque vniuerſis philoſophiæ ſtudiis artium ſuarum æſtimatione doctiſſimi. Hi cùm rationem ab eo exigerent fidei, quam in Chriſto habemus, & niterentur arguta ſophiſmatum interrogatione de diuina cruce eum illudere, in ſilentium paululum voce compreſſa, primùm eorum miſeratus errorem eſt, deinde per interpretem qui eius verba diligentiſſimè in Græcum ſolebat exprimere ſermonem, ita exorſus eſt, dicens: Quid pulchrius eſt quidve honeſtius, crucem colere, an adulteria, parricidium vel inceſtum his aſſignare quos colitis, cùm in altero ſit contemptus mortis, inſigne virtutum: in altero turpis religio, obſcœnitatis magiſtra? Quid melius eſt dicere, quòd Dei Verbum manens, vt erat, ob ſalutem no-
B ſtram humanum corpus aſſumpſerit, vt ſocietate mortalitatis nos eueheret ad cælum, participeſque naturæ cæleſtis efficeret, an vt ipſi aſſeritis, diuinæ mentis hauſtum ad terrena veneranda caput ſubmittere, & pecudum, atque ſerpentum formis cæleſte nomen includere? Quo ore Chriſtianorum credulitatem audetis irridere, dicentium Chriſtum filium Dei ſine ſui detrimento & cæpiſſe eſſe quod non erat, & manſiſſe quod fuerat: cum ipſi animam de cæleſtibus detrahentes, non tantum hominum, ſed & pecudum ſoleatis ſepelire corporibus? Chriſtiana credulitas pro ſalute mundi Deũ ſuum veniſſe teſtatur: vos verò innatam animam prædicantes, vltro citroque transfertis. Chriſtiana fides, quæ omnipotentiam Dei, clementiamque veneratur, conſequenter incarnationem dicit Deo fuiſſe poſſibilem, ita tamen vt non euacuauerit dignatio di-
C gnitatem: vos qui animam ex ſplendidiſſimo Dei fonte manãtem turpiter decidiſſe iactatis, qui mutabilem & conuertibilem eam poſt ſui diminutionem audetis aſſerere, iam illam quoque naturam dominam ſeculorum per animæ contumelias impia lingua temeritatis: imago enim, quæ ſecundùm nos naturalem ſimilitudinem ſui retinet authoris, cui vna eſt ex quo defluit, eademque ſubſtantia, humilitates proprias, & iniurias cõſequenter ad ſuam originem remittie. Igitur animaduertite contumelias animarum ad patrem (vt appellatis) earum per veſtram blaſphemiam redundare. Crux Chriſti Domini Dei noſtri hic nobis ingeritur. Rogo quæ hæc eſt religionis obſcœnitas? nónne potius eſt crucem attollere, aut alicuius generis mortem ab iniquis hominibus illam patienter ſuſtinere, quàm Iſidis plangere poſt Oſirim vagos incertoſque
D diſcurſus? Pudeat vos, quæſo, inſidiarum Typhonis, pudeat Saturni fugæ, & deuorationis crudeliſſimæ liberorum: Erubeſcite parricidium Iouis, & inceſtum: Erubeſcite raptum eius, & coitum mulierum atque puerorum. Ille, ſicut veſtri fingunt poëtæ, ad explendum immaniſſimæ libidinis furorem, molles dedit in amore vagitus, ille in Dianæ fluxit ſinus, ipſe amator & precium, ille modulatus ales Lædeus petiuit amplexus, ille in proprium ſæuiens ſexum, regium puerum miniſtris auibus polluit. Hæc vos creditis, hæc colitis, hæc ſunt veſtrorum ornamenta templorum. Æquo, deprecor pro veſtra ſalute, noſtra dicta penſate iudicio. Cuncta, an nihil, libris credenda ſunt Chriſtianis? Si nihil, nec crucis quoque cui detrahitis, nomen agnoſcitis. Si vniuerſa credenda ſunt, cur, cùm in iiſdem libris cruci reſurrectio copuletur, paſſionem diuinam ſtolidè

Fides ſua ratione reddit Antonius.

Crux Chriſti.

laceratis eloquio & non ſtatim iungitis cæcorum viſum, ſurdorum auditum, claudorum greſſum, lepræ emundationem, ſeruiens ambulanti Deo ſuo mare, dæmonum fugas, reſurrectionem mortuorum, & defunctorum ab inferis reditus? Hæc omnia ſcripturis diuinis, quas interpellatis, inſerta ſunt, & iiſdem voluminibus continentur præconia maieſtatis & mortis. Quam obrem odio quo imbuti eſtis, abiecto, inuenietis illico, & Deum verum eſſe Ieſum, & qui ſalutis humanæ gratia fragilem aſſumpſit naturam. Veſtram tamen nobis ſi non pudet, narrate religionem. Sed quis error infelix poterit referre culturas de tanta rerum fœditate atque vecordia? niſi fortè (vt audio) fabulas aſſeratis deorum veſtrorum & obſcœnitates, & crudelitates, & vanitates, & mortes, tegentes eas allegoricis velaminibus. Liberum raptum terram Proſerpinæ, ſemiclaudum Vulcanum, & debilem ignem, Iunonem aërem, Apollinem ſolem, Dianam lunam, Neptunum maria, libidinum principem Iouem ætherem interpretantes. Nec poſt hanc excuſationis procacitatem Deum, ſed creaturas contēpto creatore, ſuſcipitis. Quòd ſi pulchritudo vos elementorum ad ſuam traxit venerationem, modum fas erat cuſtodire, & oportebat mirari tantum nec colere, ne facturæ veneratio creatoris eſſet iniuria. Nam ſecundùm iſtiuſmodi, quam vos ſequimini, ratio eſt præpoſtera atque peruerſa, & architecti honor migrauit ad domum, & medici ſcientia, ad remedia confertur: omnium quoque artificum merita vel laudes, ad opera transferentur. Quid ad hæc dicitis, vt cognoſcamus quæ ſit Crucis ridiculæ vobis ignominioſa confeſſio? Hac diſputatione conuertentibus inter ſe philoſophis oculos, ſimulque muſſitantibus, ſubridens Antonius, rurſum per interpretem ait: Prædurum namque cuncto videtur operi, quoties iuſto vniuerſæ rei tenore calcato, laboris merita factis magis quàm factoribus adſtruuntur. Elementa quidem, vt memoraui, ex ipſo conſpectu ſuam comprobant ſeruitutem. Sed quoniam vos obſeruatione dialectica neceſſaria, vt putatis, quæque colligitis, hoc quoque artificio etiam nos noſtram religionem compellitis affirmare: Reſpondete mihi: Cognitio Dei quemadmodum manifeſtius approbatur, per lectionem verborum, an per operationem fidei? Et quid antiquius eſt, operatio fidei, an diſputatio per argumenta procedens? Illis reſpondentibus firmiorem ſermonibus operationem eſſe, hãc & liquidam de Deo cognitionem: benè eos & ipſe dixiſſe conſenſit, quia operationem, quæ ex fide deſcendit, animi generat affectus: dialecticam verò ex artificio componentium ſumpſiſſe uppoſitionis exordia. Cùm ergo, ait, operationem fidei animo ſitam quis habuerit, ſuperflua erit verborum compoſitio, per quam conceptam ſenſu noſtro credulitatem tentatis euellere, & tamen ſæpe noſtras explicare intelligentias non valetis. Ita ſolidiora ſunt mentis opera, quàm ſophiſmatum fraudolenta concluſio. Nos Chriſtiani myſterium vitæ noſtræ non in ſapientia mundi habemus repoſitũ, ſed in virtute fidei, quæ nobis à Deo tributa per Chriſtum eſt. Hanc orationis meæ veritatem quotidie quæ geruntur, ordo commendat, nobis imperitis, & literarum veſtrarum ignaris ad dignationem eius ſolùm verba ſufficiunt. Ecce nos tot gentilitatis gregibus abſtracti, in vniuerſum orbem quotidie propagamur: vobis verò poſt aduentum Domini nodoſæ ſophiſmatis defecerunt verſutiæ.

Concluſio.

Dij gentilium.

Elementa ſunt dij gentilium.

A Ecce nos ſimplicem Chriſti fidem docti idololatriam debellauimus, & per prædicationē ignominioſæ crucis aurata templa ceciderunt. Vos ſi poteſtis oſtendite qua contextione verborum gentilitatem Chriſto proponere ſuaſeritis. Per omnes iam terras Deus Dei filius Chriſtus eſt agnitus, nihil eloquentia ſophiſmatum, nihil diſputatio philoſophiæ multitudini poteſt obeſſe credentium. Crucifixum nominamus, & vniuerſi dæmones, quos vos vt Deos colitis, fugiunt, atque ex obſeſſis corporibus ad primum dominicæ crucis ſignum fugantur. Vbi ſunt illa fabuloſa oracula? Vbi Ægyptiorum incantationes? Quò magorum profecere carmina? Certè nunc vaſtata ſunt omnia cùm de ſua cruce mundo Chriſtus intonuit. Nihilominus vos prętermiſſis debilitatorum cateruis, glorioſam

B Ieſu mortem irridare conamini. Illud autem quale eſt, quod nunquam in feſtinatione regali concuſſa gentilitatis, imò ſæculo chara, & hominum præſidiis fulta iam corruit? Nos famuli Chriſti, quò plus premimur, eo magis aſſurgimus & floremus. Veſtra ſimulachra ornatis quondam ſepta parietibus, iam vetuſtate collapſa ſunt: Chriſti verò doctrina, quæ vobis ſtultitia videtur & ludus, licet tyrannica perſequētium principum tentamenta pertulerit, licet variis ſit incuſata terroribus, nullo tamen terrarum orbe concluditur; nullo gentium barbararum fine prohibetur. Quãdo tot ſimul in ſe conuenēre virtutes? continentia in matrimonio, virginitas in Eccleſia, floret martyrum pro Domino ſuo glorioſa conſtantia, quorum omnium Crux Chriſti principium eſt. Cùm interim vos inter tantos virtutum choros ſyllogiſmorum retia tenditis,

Chriſti doctrina nullo terrarũ orbe concluditur.

C & veram rerum lucem tenebroſis conamini argumentationibus obuoluere. Ecce nos, vt dixit doctor noſter, non in gentili perſuaſione, ſed in fide apertiſſima ſuademus, quæ verborum affirmationem præuenire conſueuit. Adſunt quippè patientes à dæmonibus vexati: quos cùm in medium produxiſſet, verba repetiuit, dicens: Nunc vos collectionibus veſtris, & quo vultis malefico carmine Deos veſtros, quos putatis, expellite: ſin autem nō poteſtis, victas ſubmittite manus, & ad Chriſti trophæa confugite, & ſtatim crucifixi credulitatem maieſtatis potentia proſequetur. Dixit: & inuocato nomine Ieſu, cùm vitale ſignum in ſacro numero Trinitatis preſſiſſet in frontibus, vnà cum expulſis dæmonibus vana præſentium philoſophorum no ſutata ſapientia eſt. Expauerunt enim ſtupentes hominem cui poſt tantum ingenium affluerat

Philoſophi ab Antonio confutati.

D ſignorũ diuina largitio. At ille vniuerſa Chriſto, qui curauerat adſcribens, vſus eſt affatu reciproco, & ait: Nolite me putare his ſanitatem dediſſe, Chriſtus per ſeruos ſuos facit iſta miracula. Credite & vos, & videbitis quia deuota Deo fides, non eloquentiæ vanus tumor talia ſigna mereatur: confugite ad Crucifixi legem, noſque eius imitamini famulos, & hoc ſcientiæ ſitis contenti, nulla deinceps ſecularis imprudentiæ argumenta quæratis. Hactenus Antonio dicente, miro philoſophi ſtupore perculſi, cum honorifico ſalutatu ab eo recedentes, multum eius ſibi fatebantur profuiſſe conſpectum. Hoc in eo viro mirabile eſt vt hominem in extremo mundi limite conditum, & fauor principum, & omnis celebraret aula regalis. Nam & Conſtantinus Auguſtus, & eius liberi Conſtans, atque Conſtantius talia cognoſcentes, crebro ad eum, quaſi ad patrem miſſis literis obſecrabant

Conſtantinus & eius filij

ad Antonium ſcribūt.

obſecrabant, vs reciprocis eos ſcriptis hilararet. At
ille eiuſmodi manens, qualis & antequam literæ ad
eum venirent, fuerat, nec ſalutarione principum
mouebatur, & tanquam non acceptis literis cōuo-
catis monachis, aiebat: Reges ſæculi ad nos miſa-
runt epiſtolas: quæ hic Chriſtianis adhibenda mi-
ratio eſt? Licet enim diuerſa ſit dignitas, attamē ea-
dem naſceodi moriendiquo conditio eſt. Illa ſunt
omni veneratione percolenda, illa toto animi affe-
ctu retinenda ſuns, quòd hominibus Deus legem
ſcripſerit, quòd per filium ſuum propriis Eccleſias
ditauerit eloquiis. Quæ monachis eſt satio cum
Epiſtolis Regum? Cor accipiam literas qoibos cō-
ſueta neſciam reddere ſalutarionis obſequia? Igitur
rogatus ab vniuerſis fratrib⁹, vt Chriſtianos Reges
ſuis literis tefrigeraret, ne ſcilicet per ſilentiū eius

Quid Antoni⁹ ad Conſtantinū ſcripſerit.

exaſperarentur, ad ſuſceptas epiſtolas conueniētia
reſcripſit. Laudauit primùm quòd Chriſtum cole-
rent, deinde ſalutaria perſuaſit, ne maguā putarent
regiam poteſtatem, ne præſentis carnis Imperio
tumentes à ſe homines eſſe neſcirent, & iudicādos
à Chriſto obliuiſcerantur. Ad poſtremū clementiæ
circa ſubiectos, &, iuſtitiæ, curæ quoque inopum
admonuit, atque vnum ſempiternum eſſe regem
omnium ſæculorum Ieſum Chriſtum, apiſtolis te-
ſtatus eſt. His principes ſuſceptis vehementiſſimè
lætabantur. Sancta quoque apud cunctos Aotonij
flagrabat opinio itavt eius ſe filios cuperent nomi-
nari. Magna etenim cum aduenientibus affabilitas
omniom in ſe ſtudiom conoerterat. Poſtquam er-
go gentiles confutati, reges admoniti, fratres ab eo
ſunt cooſolarione reuelati, ad interiorem montem
& ad rigorem ſolitum regreſſus eſt: ibique ſæpè cū
introeunribus deambulans, ac reſidens ſtupebat, ſi
cuti in Daniele ſcriptum eſt: & interiectis borarum
ſpaciis cooſequentia reſpōdebat, vt intelligeretur
aliqua reuelationis vidiſſe ſecreta. Nam in monte
poſitus ea quæ in Ægypto longè gerebantur, præ-
uidens Epiſcopo Serapioni ibi conſtituto narrauit.
Lamentabilis ſaquitur viſio, & omni lachrymarū
fonte plangenda. Cùm enim fratribus circa ſa ſa-
dentibus operaretur, intentè fixit ocolos in cælum
gemens atque ſuſpitans, & poſt aliquantū ſpacium
reuelarionis inceptæ nimio dolora contremuit, &
ſtatim fixis genubus ante Dei vultum prouolutus
orauit, vt clementia ſua futurum ſcelus auerteret.
Succedunt orationi lachrymæ, metus ingens inua-
dit præſentes, obſacrant vt tantæ calamitatis expo-
neret viſionem. Singultus occupaot vocem, lingua
fletibus præpeditur, & in medio conatu ſermo ge-
mitu interrumpitur. Vix ramen cum vociferatio-
ne fluctuoſa ait: Malius erat, ô filioli, impēdens pia-
culum cita morte lucrari. Sic iucipiens, rurſum la-
chrymis vincitur, & inter ægra ſuſpiria tandem pe-
ctori commodans vocem: Magnum, inquit, quod-
dam, & vniuerſis ſeculis inauditū imminet nephas.
Magno fides Catholica turbine ſubuertatur, & ho-
mines iumentis ſimiles Chriſti ſancta diripiēt. Vidi

Viſionē Refert.

enim Altare Domini molorum circundatum mul-
titudine, qui crebris calcium ictibus omnia diſſipa-
bant. Hæc eſt canſa gemituum meorum, quns au-
diſtis. Et facta eſt vox Domini dicens. Abominabi-
tur altara meū: nec mora, viſionem ſequitur effe-
ctus. Nam poſt annos duos ſæuè Arianorū irrupuit
inſania. Tunc Eccleſiarum fuerunt raoinæ, tūc di-
minotum temeratio vaſorum, tunc pollutis Ethni-
corum manibus ſacra polluta ſunt miniſteria, tune
paganorum opificum præſidia aduerſus, Chriſtum

A compatata cum aſſumptione palmarū, quod ido-
lolatriæ apud Alexandriā inſigne eſt, ad Eccleſiam
pergere compellebantur Chriſtiani, vt Arianorum
populi crederentur. Proh ſcelus! horret animus re-
plicare quæ geſta ſunt. Virginum, matronarumq;
ereptus pudor ſanguinis omum Chriſti, in Chriſti
templo effuſus veneranda reſperſit altaria: Bapri-
ſtarium provoluntate gentiliū pollutum eſt. Nihil
defuit, viſionis veritatem mōſtrauit effectus, quòd
calcitrantium mulorum indiſciplinatio Arianorū
eſſet impietas. Sed iſtam triſtitiam conſequentis
reuelationis proſperitate conſolatus eſt, & ait: No-
lite, filioli, mœrori vos penitus dare: vt enim iratus
eſt Dominus, ſic rurſum miſerebitur, & ſuum citò
Eccla ſia recuperabit ornatum, eoſque qni in per-
ſecutionibus fidem Domini ſeruauerint, ſolito vi-

Arianorum inſaniam prouidet Athanaſius.

B debitis fulgora ralucentes. Reuertentur ad foueas
ſuas ſerpentes: & religio longius propagabitur: tā-
tùm videte, oe fidei veſtræ ſynceritas, Ariana laba
ſordeſcat. Non Apoſtolorum, ſed dæmonū, & pa-
tris eorum diaboli iſta doctrina eſt, ob id per inſi-
pientiam iumentorum ſimilis pecudum, eorū ex-
preſſus eſt animus. Hucuſque Antonius. Sed nos
minimè conuenit diffidere tam grande miraculum
per hominem potuiſſe oſtendi. Saluatoris enim
promiſſio eſt ita dicentis: *Si habueritis fidem vt gra-*
num ſinapis, dicetis huic monti, Transfer te, & transfe-
retur, & nihil impoſſibile erit vobis. Et iterum: *Amen*
amen dico vobis, omne quod petieritis patrem in nomine
meo, dabit vobis: Petite, & accipietis. Ipſe enim ſuis diſ-

Luc. 17.

cipulis, & vnioerſo credentium gregi nunc ſubie-
ctionem dæmoniorum, nec variarū infirmitatum
pollicens curatiooem, aiebat: *Gratis accepiſtis, gratis*
C *date.* Nunquid ſuæ virtutis Impario curabat Aoto-
nius? Nunquid ſuæ poſſibilitatis arbitrabatur aſſe
quod fecerat? orationibus, non præceptis dæmo-
nes, morbique ceſſeruot, & ad Chriſti Dei noſtri
nominationem ſemper vniuerſa perfecta ſunt. Ne-
mo ſapientum ſanitatum admirationem adſcribat
Aotonio, ſed Domino Ieſu, qui ſolitam erga crea-
turas ſuas exhibens beneuoleotiam, nunc quoque
per electum famnlum ſuom iodulgenter exercuit.
Antonins tantùm orabat & ob vitæ eius merita, cū-
cta Dominus largiebatur. Sæpè antam & cōtra vo-
luntatem ad exteriorem montem à fratribus per-
ducebatur. Et cum iudices, qui ad interius archi-
ſterium propter aſperitatem itineris, & obſequen-
tium multitudinē, & horridam ſolitudinē ire nnn
poterant, precario qoæ fierint, vt eius fruerentur
aſpectibus vt impetrare poſſent, quia moleſtiſſimè
D ferebant vexationem diſcurſuum, ipſos catenatos,
quos aut noxietas, aut vigor poblicus cōſtrinxerat,
ad eum deſtinabant ſcientes, tales ab Antonio non
poſſe contemni: quorum fletibos ſuperatus per-
trahebatur ad exteriorē montem agnoſcens labo-
rem ſuum vtilem miſeris fore, ſuadebatque iudici-
bus, qui eū inoitaoerant vt in ſententia proferenda
& odio & gratiæ Dei timorem antep onerent, nec
ignorara eos debere quod ſcriptum eſt: Quocun-
que iudicio iudicaueritis, io eo iudicabitur de vo-
bis: attamē inter medios ſermones charæ ſibi ſoli-
tudinis recordabatur. Poſt coactam itaque præſen-
tiam, quam ducis preces, & quod verius eſt miſe-
rorum fletus extorſerat: Poſt ſalutaria monita, poſt
reorum commendationem, quorundam etiam ab-
ſolutionem poſtulanti duci vt paulò largius eidem
ſuam præſentiam indulgeret, ait: non poſſa ſe diu-
tius ibidē morari, grato vſus exemplo quòd ſicuti

laceratis eloquio & non ſtatim iungitis cæcorum viſum, ſurdorum auditum, claudorum greſſum, lepræ emundationem, ſeruientem ambulanti Deo ſuo mare, dæmonum fugas, reſurrectionem mortuorum, & defunctorum ab inferis reditus? Hæc omnia ſcripturis diuinis, quas interpellatis, inſerta ſunt, & iiſdem voluminibus continentur præconia maieſtatis & mortis. Quamobrem odio quo imbuti eſtis, abiecto, inuenietis illico, & Deum verum eſſe Ieſum, & qui ſalutis humanæ gratia ſingulem aſſumpſit naturam. Veſtram tamen nobis ſi non pudet, narrate religionem. Sed quas error infelix poteritis referre cultutas de tanta rerum fœditate atque vecordia? niſi fortè (vt audio) fabulas aſſeratis deorum veſtrorum & obſcœnitates, & crudelitates, & vanitates, & mortes, tegentes eas allegoricis velaminibus. Liberum raptum terram Proſerpinæ, ſemiclaudum Vulcanum, & debilem ignem, Iunonem aërem, Apollinem ſolem, Dianam lunam, Neptunum maria, libidinum principem Iouem æthereum interpretantes. Nec poſt hanc excuſationis procacitatem Deum, ſed creaturas contēpto creatore, ſuſcipitis. Quòd ſi pulchritudo vos elementorum ad ſuam traxit venerationem, modum fas erat cuſtodire, & oportebat mirari tantum nec colere, ne facturæ veneratio creatoris eſſet iniuria. Nam ſecundùm iſtiuſmodi, quam vos ſequimini, ratio eſt præpoſtera atque peruerſa, & architecti honor migrauit ad domum, & medici ſcientia, ad remedia confertur: omnium quoque artificum merita vel laudes, ad opera transferentur. Quid ad hæc dicitis, vt cognoſcamus quæ ſit Crucis ridiculæ vobis ignominioſa confeſſio? Hac diſputatione conuertentibus inter ſe philoſophis oculos, ſimulque muſſitantibus, ſubridens Antonius, rurſum per interpretem ait: Prædurum namque cuncto videtur operi, quoties iuſto vniuerſæ rei tenore calcato, laboris merita factis magis quàm factoribus adſtruuntur. Elementa quidem, vt memoraui, ex ipſo conſpectu ſuam comprobant ſeruitutem. Sed quoniam vos obſeruatione dialectica neceſſaria, vt putatis, quæque colligitis, hoc quoque artificio etiam nos noſtram religionem compelliris affirmare: Reſpondete mihi: Cognitio Dei quemadmodum manifeſtius approbatur, per lectionem verborum, an per operationem fidei? Et quid antiquius eſt, operatio fidei, an diſputatio per argumenta procedens? Illis reſpondentibus firmiorem ſermonibus operationem eſſe, hãc & liquidam de Deo cognitionem: bene eos & ipſe dixiſſe conſeſſit, quia operationem, quæ ex fide deſcendit, animi generat affectus: dialecticam verò ex artificio componentium ſumpſiſſe oppoſitionis exordia. Cùm ergo, ait, operationem fidei animo ſitam quis habuerit, ſuperflua erit verborum compoſitio, per quam conceptam ſenſu noſtro credulitatem tentatis euellere, & tamen ſæpe noſtras explicare intelligentias non valetis. Ita ſolidiora ſunt mentis opera, quàm ſophiſmatum fraudulenta concluſio. Nos Chriſtiani myſterium vitæ noſtræ non in ſapientia mundi habemus repoſitū, ſed in virtute fidei, quæ nobis à Deo tributa per Chriſtum eſt. Hanc orationis meæ veritatem quotidie quæ geruntur, ordo commendat, nobis imperitis, & literarum veſtrarum ignaris ad dignationem eius ſolùm verba ſufficiunt. Ecce nos tot gentilitatis gregibus abſtracti, in vniuerſum orbem quotidie propagamur: vobis verò poſt aduentum Domini nodoſæ ſophiſmatis defecerunt verſutiæ.

Concluſio.

Dij gentilium.

Elementa ſunt dij gentilium.

A Ecce nos ſimplicem Chriſti fidem docti idololatriam debellauimus, & per prædicationē ignominioſæ crucis aurata templa ceciderunt. Vos ſi poteſtis oſtendite qua contextione verborum gentilitatem Chriſto proponere ſuaſeritis. Per omnes iam terras Deus Dei filius Chriſtus eſt agnitus, nihil eloquentia ſophiſmatum, nihil diſputatio philoſophiæ multitudini poteſt obeſſe credentium. Crucifixum nominamus, & vniuerſi dæmones, quos vos vt Deos colitis, rugiunt, atque ex obſeſſis corporibus ad primum dominicæ crucis ſignum fugantur. Vbi ſunt illa faboloſa oracula? Vbi Ægyptiorum incantationes? Quò magorum profecere carmina? Certè nunc vaſtata ſunt omnia cùm de ſua cruce mundo Chriſtus intonuit. Nihilominus vos prętermiſſis debilitatorum cateruis, glorioſam
B Ieſu mortem irridere conamini. Illud autem quale eſt, quod nunquam in feſtinatione regali concuſſa gentilitatis, imò ſæculo chara, & hominum præſidiis fulta iam corruit: Nos famuli Chriſti, quò plus premimur, eo magis aſſurgimus & floremus. Veſtra ſimulachra ornatis quondam ſepta parietibus, iam vetuſtate collapſa ſunt: Chriſti verò doctrina, quæ vobis ſtultitia videtur & ludus, licet tyrannica perſequētium principum tentamenta pertulerit, licet variis ſit iocuſata terroribus, nullo tamen terrarum orbe concluditur; nullo gentium barbararum fine prohibetur. Quādo tot ſimul in ſe conuenēte virtutes? continentiã in matrimonio, virginitas in Eccleſia, floret martyrum pro Domino ſuo glorioſa conſtantia, quorum omnium Crux Chriſti principium eſt. Cùm interim vos inter tantos virtutum choros ſyllogiſmorum retia tenditis,
C & veram rerum lucem tenebroſis conamini argumentationibus obuoluere. Ecce nos, vt dixit doctor noſter, non in gentili perſuaſione, ſed in fide apertiſſima ſuademus, quæ verborum affirmationem præuenire conſueuit. Adſunt quippè patientes à dæmonibus vexati: quos cùm in medium produxiſſet, verba repetiit, dicens: Nunc vos collectionibus veſtris, & quo vultis malefico carmine Deos veſtros, quos putatis, expellite: ſin autem nō poteſtis, victas ſubmittite manus, & ad Chriſti trophæa confugite, & ſtatim crucifixi credulitatem maieſtatis potentia proſequetur. Dixit: & inuocato nomine Ieſu, cùm vitale ſignum in ſacro numero Trinitatis preſſiſſet in frontibus, vnà cum expulſis dæmonibus vana præſentium philoſophorum confutata ſapientia eſt. Expauerunt enim ſtupentes hominem cui poſt tantum ingenium affluerat
D ſignorū diuina largitio. At ille vniuerſa Chriſto, qui curauerat adſcribens, vſus eſt affatu reciproco, & ait: Nolite me putare his ſanitatem dediſſe, Chriſtus per ſeruos ſuos facit iſta miracula. Credite & vos, & videbitis quia deuota Deo fides, non eloquentiæ vanus tumor talia ſigna meretur: confugite ad Crucifixi legem, noſque eius imitamini famulos, & hoc ſcientiæ ſitis contenti, nulla deinceps ſecularis imprudentiæ argumenta quæratis. Hactenus Antonio dicente, miro philoſophi ſtupore perculſi, cum honorifico ſalutatu ab eo recedentes, multum eius ſibi fatebantur profuiſſe conſpectum. Hoc in eo viro mirabile eſt vt hominem in extremo mundi limite conditum, & fauor principum, & omnis celebraret aula regalis. Nam & Conſtantinus Auguſtus, & eius liberi Conſtans, atque Conſtantius talia cognoſcentes, crebro ad eum, quaſi ad patrem miſſis literis obſecrabant

Chriſti doctrina nullo terrarū orbe concluditur.

Philoſophi ab Antonio confutati.

Conſtātinus & eius filij.

ad Antonium ſcribũt.

obſecrabant, vt reciprocis eos ſcriptis hilararet. At ille eiuſmodi manens, qualis & antequam literæ ad eum venirent, fuerat, nec ſalutatione principum mouebatur, & tanquam non acceptis literis cõuocatis monachis, aiebat: Reges ſæculi ad nos miſerunt epiſtolas: quæ hic Chriſtianis adhibenda miratio eſt? Licet enim diuerſa ſit dignitas, attamẽ eadem naſcendi moriendique conditio eſt. Illa ſunt omni veneratione percolenda, illa toto animi affectu retinenda ſunt, quòd hominibus Deus legem ſcripſerit, quòd per filium ſuum propriis Eccleſiis ditauerit eloquiis. Quæ monachis eſt ratio cum Epiſtolis Regum? Cur accipiam literas quibus cõſueta neſciam reddere ſalutationis obſequia? Igitur rogatus ab vniuerſis fratrib⁹, vt Chriſtianos Reges ſuis literis refrigeraret, ne ſcilicet per ſilentiũ eius

Quid Anton⁹ ad Conſtantiũ ſcripſerit.

B exaſperarentur, ad ſuſceptas epiſtolas conueniẽtia reſcripſit. Laudauit primùm quòd Chriſtum colerent, deinde ſalutaria perſuaſit, ne magnã putarent regiam poteſtatem, ne præſentis carnis Imperio tumentes à ſe homines eſſe neſcirent, & iudicãdos à Chriſto obliuiſcerentur. Ad poſtremũ clementiæ circa ſubiectos, &, iuſtitiæ, curæ quoque inopum admonuit, atque vnum ſempiternum eſſe regem omnium ſæculorum Ieſum Chriſtum, epiſtolis teſtatus eſt. His principes ſuſceptis vehementiſſimè lætabantur. Sancta quoque apud cunctos Antonij flagrabat opinio ita vt eius ſe filios cuperent nominari. Magna etenim cum aduenientibus affabilitas omnium in ſe ſtudium conuerterat. Poſtquam ergo gentiles confutati, reges admoniti, fratres ab eo ſunt conſolatione reuelati, ad interiorem montem & ad rigorem ſolitum regreſſus eſt: ibique ſæpè cũ

C introeuntibus deambulans, ac reſidens ſtupebat, ſicuti in Daniele ſcriptum eſt: & interiectis horarum ſpaciis conſequentia reſpõdebat, vt intelligeretur aliqua reuelationis vidiſſe ſecreta. Nam in monte poſitus ea quæ in Ægypto longè gerebantur, præuidens Epiſcopo Serapioni ibi conſtituto narrauit. Lamentabilis ſequitur viſio, & omni lachrymarũ fonte plangenda. Cùm enim fratribus circa ſe ſedentibus operaretur, intentè fixit oculos in cælum gemens atque ſuſpirans, & poſt aliquantũ ſpacium reuelationis inceptæ nimio dolore contremuit, & ſtatim fixis genubus ante Dei vultum prouolutus orauit, vt clementia ſua futurum ſcelus auerteret. Succedunt orationi lachrymæ, metus ingens inuadit præſentes, obſecrant vt tantæ calamitatis exponeret viſionem. Singultus occupant vocem, lingua fletibus præpeditur, & in medio conatu ſermo gemitu interrumpitur. Vix tamen cum vociferatio-

D ne fluctuoſa ait: Melius erat, ô filioli, impẽdens piaculum cita morte lucrari. Sic incipiens, rurſum lachrymis vincitur, & inter ægra ſuſpiria tandem pectori commodans vocem: Magnum, inquit, quoddam, & vniuerſis ſeculis inauditũ imminet nephas. Magno fides Catholica turbine ſubuertetur, & homines iumentis ſimiles Chriſti ſancta diripiẽt. Vidi

Viſionẽ Refert.

enim Altare Domini mulorum circundatum multitudine, qui crebris calcium ictibus omnia diſſipabant. Hæc eſt cauſa gemituum meorum, quos audiſtis. Et facta eſt vox Domini dicens. Abominabitur altare meũ: nec mora, viſionem ſequitur effectus. Nam poſt annos duos ſæuè Arianorũ irrupuit inſania. Tunc Eccleſiarum fuerunt rapinæ, tũc diuinorum temeratio vaſorum, tunc pollutis Ethnicorum manibus ſacra polluta ſunt miniſteria, tunc paganorum opificum præſidia aduerſus, Chriſtum

A comparata cum aſſumptione palmarũ, quod idololatriæ apud Alexandriã inſigne eſt, ad Eccleſiam pergere compellebantur Chriſtiani, vt Arianorum populi crederentur. Proh ſcelus! horret animus replicare quæ geſta ſunt. Virginum, matronarumq́; ereptus pudor ſanguinis omnium Chriſti, in Chriſti templo effuſus veneranda reſperſit altaria: Baptiſterium pro voluntate gentiliũ pollutum eſt. Nihil defuit, viſionis veritatem mõſtrauit effectus, quòd calcitrantium mulorum indiſciplinatio Arianorũ eſſet impietas. Sed iſtam triſtitiam conſequentis reuelationis proſperitate conſolatus eſt, & ait: Nolite, filioli, mœrori vos penitus dare: vt enim iratus eſt Dominus, ſic rurſum miſerebitur, & ſuum citò Eccleſia recuperabit ornatum, eoſque qui in perſecutionibus fidem Domini ſeruauerint, ſolito videbitis fulgore relucentes. Reuertentur ad foueas ſuas ſerpentes: & religio longius propagabitur: tãtùm videte, ne fidei veſtræ ſynceritas, Ariana labe ſordeſcat. Non Apoſtolorum, ſed dæmonũ, & patris eorum diaboli iſta doctrina eſt, ob id per inſipientiam iumentorum ſimilis pecudum, eorũ expreſſus eſt animus. Hucuſque Antonius. Sed nos minimè conuenit diffidere tam grande miraculum per hominem potuiſſe oſtendi. Saluatoris enim promiſſio eſt ita dicentis: *Si habueritis fidem vt granum ſinapis, dicetis huic monti, Transfer te, & transferetur, & nihil impoſſibile erit vobis.* Et iterum: *Amen amen dico vobis, omne quod petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis: Petite, & accipietis.* Ipſe enim ſuis diſcipulis, & vniuerſo credentium gregi nunc ſubiectionem dæmoniorum, nec variarũ infirmitatum pollicens curationem, aiebat: *Gratis accepiſtis, gratis date.* Nunquid ſuæ virtutis Imperio curabat Antonius? Nunquid ſuæ poſſibilitatis arbitrabatur eſſe quod fecerat? orationibus, non præceptis dæmones, morbique ceſſerunt, & ad Chriſti Dei noſtri nominationem ſemper vniuerſa perfecta ſunt. Nemo ſapientium ſanitatum admirationem adſcribat Antonio, ſed Domino Ieſu, qui ſolitam erga creaturas ſuas exhibens beneuolentiam, nunc quoque per electum famulum ſuum indulgenter exercuit. Antonius tantùm orabat & ob vitæ eius merita, cũcta Dominus largiebatur. Sæpè autem & cõtra voluntatem ad exteriorem montem à fratribus perducebatur. Et cum iudices, qui ad interius archiſterium propter aſperitatem itineris, & obſequentium multitudinẽ, & horridam ſolitudinẽ ire non poterant, precario quæſierunt, vt eius fruerentur aſpectibus vt impetrare poſſent, quia moleſtiſſimè ferebant vexationem diſcurſuum, ipſos catenatos, quos aut noxietas, aut vigor publicus cõſtrinxerat, ad eum deſtinabant ſcientes, tales ab Antonio non poſſe contemni: quorum fletibus ſuperatus pertrahebatur ad exteriorẽ montem agnoſcens laborem ſuum vtilem miſeris fore, ſuadebatque iudicibus, qui eũ inuitauerant vt in ſententia proferenda & odio & gratiæ Dei timorem anteponerent, nec ignorare eos debere quod ſcriptum eſt: Quocunque iudicio iudicaueritis, in eo iudicabitur de vobis: attamẽ inter medios ſermones charæ ſibi ſolitudinis recordabatur. Poſt coactam itaque præſentiam, quam ducis preces, & quod verius eſt miſerorum fletus extorſerat: Poſt ſalutaria monita, poſt reorum commendationem, quorundam etiam abſolutionem poſtulanti duci vt paulò largius eidem ſuam præſentiam indulgeret, ait: non poſſe ſe diutius ibidẽ morari, grato vſus exemplo quòd ſicuti

Arianorum inſaniam prouidit Athanaſius.

Luc. 17.

piſces ab aqua extracti mox in arenti terra morerentur, ita & monachos cum ſecularibus retardantes, humanis ſtatim reſolui confabulationibus. Ob id ergo, inquit, conuenit, vt piſces ad mare, ita oos ad montem feſtinemus, ne tardantibus nobis aliqua propoſiti ſoccedat oblioio. Pro tanta hominis ſapientia dux miratos iuſtam de eo tulit veramque ſententiam, dicens: Verè iſtum eſſe famulum Dei agnoſco, nec in ruſtico homine potuiſſe tãtam aliquando ineſſe ſapientiam, niſi diuino amore regeretur. Præterea cùm Balati⁹ qoi ſub Neſtorio præfecto Alexandriæ Dux Ægypti fuit, homo Arianæ iniqoiratis ſtudioſiſſim⁹ faoror, ita Chriſti Eccleſiã perſequeretur, vt animo veſano virgines, monachoſque nudaros verberatet in poblico, ad eom Antonius literas miſit, quarum iſta ſententia eſt:

Balati⁹.

Litera ad Balatium.

Video iram Dei venientem ſuper te: deſine perſequi Chriſtianos, ne te ita occupet qoæ proximum iam tibi minatur interitum. Legit infœlix epiſtolã, & irriſit, atque in eam expuens proiecit in terram, portitores quoque multis afficiens iniuriis, Antonio talia renunciari præcepit: Quoniam cora tibi tempore monachorum eſt, etiam ad te mei vigoris tranſibit diſciplina. Sed confeſtim minitatorē oppreſſit ſupplicium, & poſt quinqoe dies os effrenatom vltio diuina compeſcuit. Egreditur enim ad primam manſionem Alexandriæ, quæ appellatur Chæreum, com ſupradicto Ægypti præfecto Neſtorio, vehuntur equis, quos inter omnes Balatios, cuius erant, manſuetiſſimos notrierat. Cùm ergo pariter ſolito ſibimet equi alluderent, mitior, quo Neſtori⁹ vehebator, motſo repentinò Balatiũ decuſſit in terram, ac ſic in eum inhiãs femora eius lacernoit, atqoe corroſit, vt ſtatim relatus ad cioitatem poſt tertiom diem moreretur, vniuerſique agnoſcerent mioarum ab Antonio prædictarum effectum quantocius conſecotum digno perſecotoris fine completo.

Vltio diuina Balatiũ oppeſſimet.

Cæteros ad ſe venientes mira cum moleſtia Antonius admonebat, vt oblita ſæculi dignitate, remotioris vitæ beatitudinem appeterent. Si qui aorem maiori poteſtate premebãtur, nec poterant obtinere iuſtitiam, ita eos obnixè defendebat, vt ipſe pro illis pati videretur iniuriam. Multis vtilis foit præclari ſenis oratio, multi magnis diuitiis, & altiori militiæ gradu derelicto, eius adhæſere curriculis. Et vt infinita breui ſermone comprehendam, bònum Ægypto mediũ Chriſtus indulſerat. Quis non triſtitiam apod Antoniom mutauit in gaudiom? Quis non iram vertit in pacē? Quis orbitatis luctum non ad eios temperauit aſpectum? Quis non mœrore paupertatis, quo premebatur, abiecto ſtatim & diuitum deſpexit opulentias, & in ſua lætatus eſt paopertate? Qois poſt laſſitudinem monachus non eius iuuatus eſt hortatu? Quis adoleſcentiæ ætatis accenſus ardotibus, non ex eius admonitu pudicitiæ amator fuit? Quis vexatu à diabolo ſine medela tediit? Quis inimici cogitationibus diſtractus, cæca tempeſtate ſopitas ſereno non regreſſus eſt animo? Sciebat enim quo quiſque laboraret incommodo: & ex vitæ meritis diſcretionē Spirituum agnoſcēs, adhibebat morborum, prout erant vulnera, ſanitatem. Vnde effectum eſt, vt poſt eius doctrinam omnes diaboli pãderentur inſidiæ. Multæ quo qoe deſponſaræ puellæ ad eius conſpectum ab ipſo penè thalamo recedentes, in Eccleſiæ matris gremio conſederunt. Quid plura? Totius orbis homines ad eũ confluebant, & vniuerſarum gentiom varietas bellicoſiſſi-

Anton⁹ abſtrahebat puellas deſponſatas à nuptiis ad virginitatem: Noſtro autē hæretici virgines Deo dicatas à monaſteriis ad nuptias reuocāt.

A mum contra dæmones virũ conſpicere geſtiebant. Nullus ſe fruſtra illuc venire conqueſtus eſt, omnibus delectabile, atque iucundom laboris commercium fuit. Farigatio enim itineris emolumentum viatici reportabat, ſicut rei probauit effectus. Nam poſt reſoloтionem eius quaſi communi vulnere orbitatis excepto, proprium ſinguli parentem loxerunt. Quis autem finis vitæ eius fuerit, dignom eſt & me commemorare, & vos cum deſiderio audire, quia & hoc imirabile io eo cunctis fuit. Iuxta conſuetudinem ad viſendos fratres, qoi in exteriori monte erant, venit, ibique à diuina proidentia de ſua morte condiſcens, ita exorſus eſt. Vltimam, filioli, Patris audite ſententiam: oon enim arbitror quòd in hoc ſæculo iterum vos viſuri ſimos: cogit conditio naturæ, vt poſt centenarium numerum,

B quem annis quinque ſupergtedior, iam reſoluat. Ita locutus 29. aodientium pectora contriſtauit, gemitus lachrymæque dicta mœrentia conſecutæ ſunt. Amplexabantor eom vniuerſi, qoaſi iam de ſæculo receſſurum. At ille raoquam aliena deſerēs, ad propriam patriam profecturus magna cum lætitia præcipiebat, deſidiam inſtituto non debero ſubrepere, ſed tanquam quotidie morituros, vt ante prædixerat, à ſordidis cogitationibus animam coſtodire, & omnem æmulationē ad ſanctos quoſque conoertere, ad Meletianos verò ſchiſmaticoſque ne propè quidem accedere. Scitis enim, aiebat, eorum antiquam peruerſitatem: neqoe cum Arianis commooione iuogamioi, quia impietas eorum iam omnibus manifeſta eſt. His etiam illud addebat, nullum debere Chriſtianom, cùm ſeculi viderit poteſtates pro Arianorum, & Meletianorũ pu-

C gnare nequitia, à Chriſti territum diſcedere veritate: mortaliom illam eſſe defenſionem nec diu fallacem permanere poſſe phantaſiam. Quapropter aiebat: Cuſtodienda eſt pia fides in Chriſto, & patrum religioſa traditio, quam ex ſcripturarum lectione & crebro meæ paruitatis didiciſtis admonitu. Finito ſermone, fratres eum vehementiſſimè retardabant glorioſo Patris cupientes termino decorari. Sed multas ob cauſas, quas & ſilentio demonſtrabat præcipuè tamen ob præſumptã Ægypti conſuetudinem contradixit. Mos etenim Ægyptiis eſt, nobilium & præcipuè beatorũ martyrum corpora linteamine quidem obuoluere, & ſtudium funeri ſolitum non oegare: terra verò non abſcondere, ſed ſuper lectulos domi poſita reſeruare. Hũc honorem quieſcentibus reddi, inueteratæ conſuetudinis vanitas tradidit. De hoc Antonius ſæpè &

Fides & religioſa traditio patrum cuſtodienda.

D Epiſcopos deprecatus eſt, vt populos Eccleſiaſtica conſoetudine corrigerent, & laicos viros, ac mulietes rigidius ipſe conoenit, dicens: Nec licitum hoc eſſe, oec Deo placitũ, quippè cum patriarcharum, & prophetarum ſepulchra, quæ ad nos vſque perdurant hæc facta conuincerent. Dominici quoque corporis exemplum opotrere intoeri iobebat, qood in ſepulchro poſitom lapide vſque ad reſurrectionis diē tertiũ clauſum fuerit. Atque his modis vitium circa defooctos Ægypti, etiam ſi ſancta eſſent corpora, coarguebat, dicens: Quid maius, aut ſanctius corpore poteſt eſſe Dominico, quod iuxta conſuetudinem gentium cæterarum humo conditum eſſe ſcimos? Hæc iuſta perſuaſio multorum inſirom eoellit errorem, & repoſitis in terra cadaueribus Domino gratias pro bono magiſterio retulerunt. Metuens ergo conſuetudinem ſupradictam, ne eodem etiam circa ſe laberentur errore,

Mortui quomodo ſepeliendi.

celeriter,

celeriter, vale, vale dicens mooacbis qui confluxerant, ad amicum virtutis habitaculum repedauit. Poſt menſes autem paucos, cùm non mediocre incommodum ſenilia membra turbaſſet, vocatis ad ſe duobus fratribus, qoos ibidem ante quindecim annos modico interuallo ſeiúctos inſtitoerat, quiſ qoe etiam ei iam ſeni cæperant miniſtrare, ait:

Exhortatio.

Ego quidem, filioli, ſecundùm eloquia ſcripturarum, Patrum gradior viam: iam enim Dominus me inoitat, iam cupio videre cæleſtia: ſed vos, ô viſcera mea, admoneo oe tanti temporis laborem repentè perdatis. Hodiè vos religioſum ſtodium arripuiſſe arbitramini, & cæptæ voluntatis fortitudo ſuccreſcet. Varias dæmonum noſtis inſidias; vidiſtis eorum & impetus feroces, & vires effœminatas: Ieſum ſuſpirate, & credulitatem nominis eius veſtris figite mentibus, & à certa fide vouerſi dæmones fugabuntur. Mementote etiam admonitioouin mearum, & incertæ conditionis vitā quotidie ancipitem pertractate, & cæleſte vobis præmium ſine cunctamine tribuetur. Schiſmaticorum

Cauēda communio cum hereticis.

quoque, & hæreticorum venena vitate, meumque circa eos odium ſectamini, quia Chriſti ſunt inimici. Scitis ipſi quòd nullus mihi oec pacific⁹ quidem ſermo cum eis aliquando fuerit propter prauam eorum voluntatem, & pertinax contra Chriſtum bellum. In hoc autem magis eſtote ſolliciti, vt Domini præcepta ſeruetis, & poſt mortem veſtram ſancti quique, quaſi amicos & ootos, in æterna vos recipiant tabernacula. Hæc cogitate, hæc ſapite, hæc retexite: & ſi qoa mei vobis cura, ſi qua Patris memoria eſt, ſi mihi vicarium rependatis affectum, nullus ad Ægyptum meas perferat reliquias: ne vano corpore honore ſeruetur, ne vituperati ritus à me, vt ooſtis, etiam circa me ſeruentur obſequia, huius enim rei gratia maximè huc ſum regreſſus. Vos igitur humo tegite, vos Patris operite corpuſculum, & illud quoque ſenis veſtri cuſtodite mandatum, vt nemo præter veſtram dilectionem locum tumuli mei nouerit. Confido in Domino, quia neceſſario reſurrectionis tempore hoc corpuſculum reſurget incorruptum. Veſti-

Antonij veſtimēta quæ.

mentorum autem meorum ſit iſta diuiſio: Melotem, & palliom tritum, cui ſuperiaceo, Athanaſio Epiſcopo date, quod mihi nouum ipſe detulerat. Seraphiō Epiſcopus aliam accipiat melotem: vos cilicinum habetote veſtimentum, & valete, viſcera mea: Antonius enim migrat, & iam nō erit in præſenti ſæculo vobiſcum. Verba finierat, & oſculan-

Antonius vitam effundit.

tibus ſe diſcipulis, extendens paululū pedes, mortem lætus aſpexit, ita vt ex hilaritate vultus eius Angelorum ſanctorum qui ad perferendam animā eius deſcenderant, præſentia noſceretur. Hos intuens, tanquam amicus videret, animam exhalauit, & additus eſt patribus ſecundùm ordinem ſcriptu-

A rarum ſeruauerunt mandata diſcipuli, inuolutum, vt præceperat, corpus humo operientes: & nemo interim vſque ad hanc diem, præter eos, vbi ſit cōditum nouit. Legatarius autem Antonij benedicti qui tritum pallium cum melote imperio eius meruerat accipere, Antonium in Antonij muneribus amplectitur, & tanquam magna hæreditate ditatus, lætanter veſtimentum recordatur imaginem ſanctitatis. Hic Antonio vitæ terminus fuit, iſta principia meritorum, quæ licet parciori, vt prædixi, ſermone narraoerim, tamē ex his poteſtis aduertere, qualiter homo Dei à pueritia ad ſenectam vſque peruenerit, & quòd omni ſemper dubitatiooe calcata, nec languore qoicquam ætati aliquando conceſſerit. Magis autem æqualitatem propoſiti tenens, nec veſtimentum mutauit, nec pedes lauit,

B nec eſcam ſectatus eſt molliorem: oculorum quoque aciem, & numerum dentium, licet paululum ob ætatem viderentur attriti: necoon & pedum inceſſum, totius etiam corporis firmitatem, ita & cætera iota naturæ meritorū gratia cuſtodiuit, vt lauatorum corporum, quæ baloeis, atque delitiis confouentur hilarior eius caro videretur. Hoc etiam fratres, quòd per omnes prooincias amor eius: famaque volitauit, quem nec librorum diſſeminatorum oratio luculenta, nec mundanæ ſapientiæ diſputatio, nec nobilitas generis, nec opum infinita congeſtio commendauit, cui omnium ore eſt adſcribendum, niſi Chriſto, cuius hoc donum eſt? qui deuotos eius animos erga ſuam prouidēs maieſtatem, hominem alio penè orbe celatum, & inter tantas poſitum ſolitudines, Africæ, Hiſpaniæ, Galliæ, Italiæ, Illyrico, ipſi etiam, quæ vrbium caput

C eſt, Romæ, vt in exordio promiſerat, demōſtrauit. Creatoris eſt iſta benignitas, qui famulos ſuos, licet nolentes, nobilitare conſueuit, vt virtus poſſibiliter, nec vltrà humanā eſſe naturam ſanctorum doceatur exemplis, & ad beatæ vitæ imitationem ex fructu laboris optimusquiſque impellatur. Hūc itaque fratribus librum magnopere perlegere curate, vt agnita fideli vita ſublimium monachorum, ſciant qoòd ſaluator noſter Ieſus Chriſtus glorificantes ſe glorificat, & ſeruientibus ſibimet nō tantùm regna cælorum, ſed etiam hic in ipſis in montium ſecretis latere cupientibus, famæ tribuit nobilitatem, ſcilicet vt & ipſi fruantur laude meritorom, & cæteri eorum prouocentur exemplis. Si aotem neceſſarius fuerit, & gentibus legite, vt vel ſic agnoſcant, quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus non ſolùm eſt Deus Dei filius, ſed etiam his, qui

D eum ſolicitè colunt, & in eum fideliter credunt, hanc dedit poteſtatem, vt dæmones, quos illi Deos eſſe arbitrantur, conculcent atque eiiciant, deceptores ſcilicet hominum, & totius corruptionis artifices.

piſces ab aqua extracti mox in arenti terra morerentur, ita & monachos cum ſecularibus retardantes, humanis ſtatim reſolui confabulationibus. Ob id ergo, inquit, conuenit, vt piſces ad mare, ita nos ad montem feſtinemus, ne tardantibus nobis aliqua propoſiti ſuccedat obliuio. Pro tanta hominis ſapientia dux miratus iuſtam de eo tulit veramque ſententiam, dicens: Verè iſtum eſſe famulum Dei agnoſco, nec in ruſtico homine potuiſſe tãtam aliquando ineſſe ſapientiam, niſi diuino amore regeretur. Præterea cùm Balati⁹ qui ſub Neſtorio præfecto Alexandriæ Dux Ægypti fuit, homo Arianæ iniquitatis ſtudioſiſſim⁹ fautor, ita Chriſti Eccleſiã perſequeretur, vt animo veſano virgines, monachoſque nudatos verberaret in publico, ad eum Antonius literas miſit, quarum iſta ſententia eſt: Video iram Dei venientem ſuper te: deſine perſequi Chriſtianos, ne te ira occupet quæ proximum iam tibi minatur interitum. Legit infœlix epiſtolã, & irriſit, atque in eam expuens proiecit in terram; portitores quoque multis afficiens iniuriis, Antonio talia renunciari præcepit: Quoniam cura tibi tempore monachorum eſt, etiam ad te mei vigoris tranſibit diſciplina. Sed confeſtim minitatorẽ oppreſſit ſupplicium, & poſt quinque dies os effrenatum vltio diuina compeſcuit. Egreditur enim ad primam manſionem Alexandriæ, quæ appellatur Chæreum, cum ſupradicto Ægypti præfecto Neſtorio, vehuntur equis, quos inter omnes Balatius, cuius erant, manſuetiſſimos nutrierat. Cùm ergo pariter ſolito ſibimet equi alluderent, mitior, quo Neſtori⁹ vehebatur, morſu repentino Balatiũ decuſſit in terram, ac ſic in eum inhiãs femora eius lacerauit, atque corroſit, vt ſtatim relatus ad ciuitatem poſt tertium diem moreretur, vniuerſique agnoſcerent minarum ab Antonio prædictarum effectum quantocius conſecutum digno perſecutoris fine completo. Cæteros ad ſe venientes mira cum moleſtia Antonius admonebat, vt oblita ſæculi dignitate, remotioris vitæ beatitudinem appeterent. Si qui autem maiori poteſtate premebãtur, nec poterant obtinere iuſtitiam, ita eos obnixè defendebat, vt ipſe pro illis pati videretur iniuriam. Multis vtilis fuit præclari ſenis oratio, multi magnis diuitiis, & altiori militiæ gradu derelicto, eius adhæſere curriculis. Et vt infinita breui ſermone comprehendam, bonum Ægypto mediũ Chriſtus indulſerat. Quis non triſtitiam apud Antonium mutauit in gaudium? Quis non iram vertit in pacẽ? Quis orbitatis luctum non ad eius temperauit aſpectum? Quis non mœrore paupertatis, quo premebatur, abiecto ſtatim & diuitum deſpexit opulentias, & in ſua lætatus eſt paupertate? Quis poſt laſſitudinem monachus non eius iuuatus eſt hortatu? Quis adoleſcentiæ ætatis accenſus ardoribus, non ex eius admonitu pudicitiæ amator fuit? Quis vexatu à diabolo ſine medela rediit? Quis inimici cogitationibus diſtractus, cæca tempeſtate ſopitas ſereno non regreſſus eſt animo? Sciebat enim quo quiſque laboraret incommodo: & ex vitæ meritis diſcretionẽ Spirituum agnoſcẽs, adhibebat morborum, prout erant vulnera, ſanitatem. Vnde effectum eſt, vt poſt eius doctrinam omnes diaboli pãderentur inſidiæ. Multæ quoque deſponſatæ puellæ ad eius conſpectum ab ipſo penè thalamo recedentes, in Eccleſiæ matris gremio conſederunt. Quid plura? Totius orbis homines ad eũ confluebant, & vniuerſarum gentium varietas bellicoſiſſi- A mum contra dæmones virũ conſpicere geſtiebant. Nullus ſe fruſtra illuc venire conqueſtus eſt, omnibus delectabile, atque iucundum laboris commercium fuit. Fatigatio enim itineris emolumentum viatici reportabat, ſicut rei probauit effectus. Nam poſt reſolutionem eius quaſi communi vulnere orbitatis excepto, proprium ſinguli parentem luxerunt. Quis autem finis vitæ eius fuerit, dignum eſt & me commemorare, & vos cum deſiderio audire, quia & hoc imitabile in eo cunctis fuit. Iuxta conſuetudinem ad viſendos fratres, qui in exteriori monte erant, venit, ibique à diuina prouidentia de ſua morte condiſcens, ita exorſus eſt. Vltimam, filioli, Patris audite ſententiam: non enim arbitror quòd in hoc ſæculo iterum vos viſuri ſimus: cogit conditio naturæ, vt poſt centenarium numerum, B quem annis quinque ſupergredior, iam reſoluar. Ita locutus 29. audientium pectora contriſtauit, gemitus lachrymæque dicta mœrentia conſecutæ ſunt. Amplexabantur eum vniuerſi, quaſi iam de ſæculo receſſurum. At ille tanquam aliena deſerẽs, ad propriam patriam profecturus magna cum lætitia præcipiebat, deſidiam inſtituto non debere ſubrepere, ſed tanquam quotidie morituros, vt ante prædixerat, à ſordidis cogitationibus animam cuſtodire, & omnem æmulationẽ ad ſanctos quoſque conuertere, ad Meletianos verò ſchiſmaticoſque neprope quidem accedere. Scitis enim, aiebat, eorum antiquam peruerſitatem: neque cum Arianis communione iungamini, quia impietas eorum iam omnibus manifeſta eſt. His etiam illud addebat, nullum debere Chriſtianum, cùm ſeculi viderit poteſtates pro Arianorum, & Meletianorũ pu- C gnare nequitia, à Chriſti territum diſcedere veritate: mortalium illam eſſe defenſionem nec diu fallacem permanere poſſe phantaſiam. Quapropter aiebat: Cuſtodienda eſt pia fides in Chriſto, & patrum religioſa traditio, quam ex ſcripturarum lectione & crebro meæ paruitatis didiciſtis admonitu. Finito ſermone, fratres eum vehementiſſimè retardabant glorioſo Patris cupientes termino decorari. Sed multas ob cauſas, quas & ſilentio demonſtrabat præcipuè tamen ob præſumptã Ægypti conſuetudinem contradixit. Mos etenim Ægyptiis eſt, nobilium & præcipuè beatorũ martyrum corpora linteamine quidem obuoluere, & ſtudium funeri ſolitum non negare: terra verò non abſcondere, ſed ſuper lectulos domi poſita reſeruare. Hũc honorem quieſcentibus reddi, inueteratæ conſuetudinis vanitas tradidit. De hoc Antonius ſæpè & D Epiſcopos deprecatus eſt, vt populos Eccleſiaſtica conſuetudine corrigerent, & laicos viros, ac mulieres rigidius ipſe conuenit, dicens: Nec licitum hoc eſſe, nec Deo placitũ, quippè cum patriarcharum, & prophetarum ſepulchra, quæ ad nos vſque perdurant hæc facta conuincerent. Dominici quoque corporis exemplum oportere intueri iubebat, quod in ſepulchro poſitum lapide vſque ad reſurrectionis diẽ tertiũ clauſum fuerit. Atque his modis vitium circa defunctos Ægypti, etiam ſi ſancta eſſent corpora, coarguebat, dicens: Quid maius, aut ſanctius corpore poteſt eſſe Dominico, quod iuxta conſuetudinem gentium cæterarum humo conditum eſſe ſcimus? Hæc iuſta perſuaſio multorum inſitum euellit errorem, & repoſitis in terra cadaueribus Domino gratias pro bono magiſterio retulerunt. Metuens ergo conſuetudinem ſupradictam, ne eodem etiam circa ſe laberentur errore,

celeriter,

Balati⁹.

Litera ad Balatium.

Vltio diuina Balatiũ cõpeſcuit.

Antoni⁹ abſtrahebat puellas deſpon-

ſatas à nuptias ad virginitatem: Noſtri autem hæretici virgines Deo dicatas à monaſteriis ad nuptias reuocãt.

Fides & religioſa traditio patrum cuſtodienda.

Mortui quomodo ſepeliendi.

celeriter, vale, vale dicens monachis qui confluaerant, ad amicom virtutis habitaculum repedauit. Poſt menſes autem paucos, cùm non mediocre incommodum ſenilia membra turbaſſet, vocatis ad ſe duobus fratribus, quos ibidem ante quindecim annos modico interuallo ſeiũctos inſtitoerat, quique etiam ei iam ſeni cæperaot miniſtrare, ait: Ego quidem, filioli, ſecundùm eloquia ſcripturarum, Patrum gradior viam: iam enim Dominus me inoitat, iam cupio videre cæleſtia: ſed vos, ô viſcera mea, admoneo ne tanti temporis laborem repentè perdaris. Hodiè vos religioſum ſtodiom arripuiſſe arbitramini, & cæptæ voluntaris fortitudo ſuccreſcet. Varias dæmonom noſtis inſidias, vidiſtis eorum & impetus feroces, & vires effœminatas: Ieſum ſuſpirate, & crudelitatem nominis eius veſtris figite mentibus, & à certa fide vniuerſi dæmones fugabuntur. Mementote etiam admonitioonum mearum, & incertæ conditinnis vitã quotidie ancipitem pertractate, & cæleſte vobis præmium ſine cunctamine triboetur. Schiſmaticorum quoque, & hæreticorum venena vitate, meumque circa eos odiom ſectamini, quia Chriſti ſunt inimici. Scitis ipſi quòd nullus mihi nec pacific⁹ quidem ſermo cum eis aliquando fuerit propter prauam eorum voluotatem, & pertinax contra Chriſtum bellom. In hoc autem magis eſtote ſolliciti, vt Domini præcepta ſeruetis, & poſt mortem veſtram ſancti quique, quaſi amicos & ootos, in æterna vos recipiaot tabernacola. Hæc cogitate, hæc ſapite, hæc retexite: & ſi qua mei vobis cura, ſi qua Patris memoria eſt, ſi mihi vicarium rependatis affectum, nullus ad Ægyptum meas perferat reliquias: oe vano corpore honore ſeruetur, ne vituperati ritus à me, vt noſtis, etiam circa me ſeruentur obſequia, huios enim rei graria maximè hoc ſom regreſſus. Vos igitur homo tegite, vos Patris operite corpoſculum, & illud quoque ſenis veſtri cuſtodite mandatum, vt nemo præter veſtram dilectionem locum tumuli mei nouerit. Confido in Domino, qoia neceſſario reſurrectionis tempore hoc corpuſculum reſurget incorruptum. Veſtimentorum autem meorum ſit iſta dioiſio: Melotem, & pallium tritum, cui ſuperiaceo, Athanaſio Epiſcopo date, qood mihi nouom ipſe detolerat. Seraphiõ Epiſcopus aliam accipiat melotem: vos cilicinum habetote veſtimentom, & valete, viſcera mea: Antonius enim migrat, & iam nõ erit in præſenti ſæculo vobiſcum. Verba finierat, & oſculantibus ſe diſcipulis, extendens paululũ pedes, mortem lætus aſpexit, ita vt ex hilaritate vultus eius Angelorum ſanctorum qui ad perferendam animã eius deſcenderant, præſentia noſceretur. Hos intoens, tanqoam amicus videret, animam exhalaoit, & additus eſt patribus ſecundùm ordinem ſcripturarum ſeruauerunt mandata diſcipuli, inuolutum, vt præceperat, corpus humo operientes: & nemo interim vſque ad hanc diem, præter eos, vbi ſit cõditum nouit. Legatarius autem Antonij benedicti qui tritum pallium cum melote imperio eius meruerat accipere, Antonium in Antonij muneribus amplectitur, & tanquam magna hæreditate ditatus, lætanter veſtimentum recordatur imaginem ſanctitatis. Hic Antonio vitæ terminus fuit, iſta principia meritorum, quæ licet parciori, vt prædixi, ſermone narrauerim, tamẽ ex his poteſtis aduertere, qualiter homo Dei à pueritia ad ſenectam vſqoe peruenerit, & quòd omni ſemper dubitatione calcata, nec languore quicquam ætati aliquando conceſſerit. Magis autem æqualitatem propoſiti tenens, nec veſtimentum mutauit, nec pedes lauit, oec eſcam ſectatus eſt molliorem: oculorum quoque aciem, & numerum dentium, licet paululum ob ætatem viderentur attriti: necoon & pedum inceſſum, totius etiam corporis firmitatem, ita & cætera iura naturæ meritorũ gratia cuſtodinit, vt lauatorum corporum, quæ balneis, atque delitiis confouentur hilarior eius caro videretur. Hoc etiam fratres, quòd per omnes prouincias amor eius: famaque volitauit, quem nec librorum diſſeminatorum oratio lucolenta, nec mundanæ ſapientiæ diſputatio, nec nobilitas generis, nec opum infinita congeſtio commendauit, cui omniom ore eſt adſcribendum, niſi Chriſto, cuius hoc donom eſt? qui deuotos eius animos erga ſuam præuidẽs maieſtatem, hominem alio penè orbe celatum, & inter tantas poſitum ſolitodines, Africæ, Hiſpaniæ, Galliæ, Italiæ, Illyrico, ipſi etiam, quæ vrbium caput eſt, Romæ, vt in exordio promiſerat, demõſtrauit. Creatoris eſt iſta benignitas, qui famulos ſuos, licet nolentes, oobilitare conſueuit, vt virtus poſſibiliter, nec vltrà humanã eſſe naturam ſanctorum doceatur exemplis, & ad beatæ vitæ imitationem ex fructu laboris optimos qoiſque impellatur. Hũc itaque fratribos librum magnopere perlegere curate, vt agnita fideli vita ſublimium monachorum, ſciant quòd ſaloator noſter Ieſus Chriſtus glorificantes ſe glorificat, & ſeruientibus ſibimet nõ tantùm regna cælorum, ſed etiam hic in ipſis in montiom ſecretis latere cupientibus, famæ triboit nobilitatem, ſcilicet vt & ipſi fruantur laode meritorum, & cæteri eorum prouocentur exemplis. Si aotem neceſſarius fuerit, & gentibus legite, vt vel ſic agnoſcant, quia Dominus noſter Ieſos Chriſtus non ſolùm eſt Deus Dei filius, ſed etiam his, qui eum ſolicitè colunt, & in eum fideliter credunt, hanc dedit poteſtatem, vt dæmones, qoos illi Deos eſſe arbitrantur, conculcent atque eiiciant, deceptores ſcilicet hominum, & totius corruptionis artifices.

Exhortatio.

Cauẽda communio cum hæreticis.

Antonij veſtimẽta quæ.

Antonius vitam effundit.

piſces ab aqoa extracti mox in arenti terra morerentur, ita & monachos cum ſecularibus retardantes, humauis ſtatim teſolui confabulationibus. Ob id ergo, inquit, conuenit, vt piſces ad mare, ita oos ad montem feſtinemus, ne tardantibus nobis aliqua propoſiti ſuccedat obliuio. Pro tanta hominis ſapientia dux miratus ioſtam de eo tulit veramque ſententiam, dicens: Verè iſtum eſſe famulum Dei agnoſco, nec in ruſtico homine potuiſſe tãtam aliquando ineſſe ſapientiam, niſi diuino amore regeretur.

Balati⁹.

Præterea cùm Balati⁹ qui ſub Neſtorio præfecto Alexandriæ Dux Ægypti fuit, homo Arianæ iniquitatis ſtudioſiſſim⁹ faotor, ita Chriſti Eccleſiã perſequeretur, vt animo veſano virgines, monachoſque nudatos verberaret in publico, ad eum Antonius literas miſit, quatum iſta ſententia eſt:

Litera ad Balatium.

Video iram Dei venientem ſuper te: deſine perſequi Chriſtianos, ne te ira occupet quæ proximum iam tibi minatur interitum. Legit infœlix epiſtolã, & irriſit, atque in eam expuens proiecit in terram, portitores quoque multis afficiens iniuriis, Antonio talia renunciari præcepit: Quoniam cura tibi tempore monachorum eſt, etiam ad te mei vigoris tranſibit diſciplina. Sed confeſtim minitatorẽ oppreſſit ſupplicium, & poſt quinqoe dies os effrenatum vltio diuina compeſcuit.

Vltio diuina Balatiũ compeſcuit.

Egreditur enim ad primam manſionem Alexandriæ, quæ appellatur Chæreum, com ſupradicto Ægypti præfecto Neſtorio, vehuntur equis, quos inter omnes Balatios, cuius erant, manſuetiſſimos nutrierat. Cùm ergo pariter ſolito ſibimet equi alluderent, mitior, quo Neſtori⁹ vehebatur, morſu repentinò Balatiũ decuſſit in terram, ac ſic in eum inhiãs femora eius lacerauit, atque corroſit, vt ſtatim relatus ad ciuitatem poſt tertiom diem moreretur, vniuerſique agnoſcerent minarum ab Antonio prædictarum effectum quantocius conſecotum digno perſecutoris fine completo. Cæteros ad ſe venientes mira cum moleſtia Antonius admonebat, vt oblita ſæculi dignitate, remotioris vitæ beatitudinem appeterent. Si qui autem maiori poteſtate premebãtur, nec poterant obtinere iuſtitiam, ita eos obnixè defendebat, vt ipſe pro illis pati videretur iniuriam. Multis vtilis fuit præclari ſenis oratio, multi magnis diuitiis, & altiori militiæ gradu derelicto, eius adhæſere curriculis. Et vt infinita breui ſermone comprehendam, bonum Ægypto mediũ Chriſtus indulſerat. Quis non triſtitiam apod Antonium mutauit in gaudium? Quis non iram vertit in pacẽ? Quis orbitatis luctum non ad eios temperauit aſpectum? Quis non mœtore paupertatis, quo premebatur, abiecto ſtatim & diuitum deſpexit opolentias, & in ſua lætatus eſt paupertate? Quis poſt laſſitudinem monachus non eius iuuatus eſt hortatu? Quis adoleſcentiæ ætatis accenſus ardotibus, non ex eius admonitu pudicitiæ amator fuit? Quis vexatu à diabolo ſine medela rediit? Qois inimici cogitationibus diſtractus, cæca tempeſtate ſopitas ſereno non regreſſus eſt animo? Sciebat enim quo quiſque laboraret incommodo: & ex vitæ meritis diſcretionẽ Spitituum agnoſcẽs, adhibebat morborum, prout erant vulnera, ſanitatem. Vnde effectum eſt, vt poſt eius doctrinam omoes diaboli pãderentur inſidiæ.

Anton⁹ abſtrahebat puellas deſponſatas à nuptiis ad virginitatem: Noſtro autem tempore virgines Deo dicatas a monaſteriis ad nuptias reuocãt.

Multæ quoque deſponſatæ puellæ ad eius conſpectum ab ipſo penè thalamo recedentes, in Eccleſiæ matris gremio conſederunt. Quid plura? Totius orbis homines ad eũ coofluebant, & vniuerſarum gentium varietas bellicoſiſſimum contra dæmones virũ conſpicete geſtiebant. Nullus ſe fruſtra illuc venire conqoeſtus eſt, omnibus delectabile, atque iucundum laboris commercium fuit. Fatigatio enim itineris emolumentum viatici reportabat, ſicut rei probauit effectus. Nam poſt reſolotionem eius quaſi communi vulnere orbitatis excepto, proprium ſinguli parentem luxerunt. Quis autem finis vitæ eius fuerit, dignum eſt & me commemorare, & vos cum deſiderio audire, quia & hoc imitabile io eo cunctis fuit. Iuxta conſuetudinem ad viſendos fratres, qui in exteriori monte eraot, venit, ibique à diuina prouideotia de ſua morte condiſcens, ita exorſus eſt. Vltimam, filioli, Patris audite ſententiam: non enim arbitror quòd io hoc ſæculo iterum vos viſuri ſimos: cogit conditio naturæ, vt poſt centenarium nomerum, quem annis quinque ſupergredior, iam teſoluar. Ita locutus 29. audientium pectora contriſtauit, gemitus lachrymæque dicta mœrentia conſecutæ ſunt. Amplexabantur eom vniuerſi, quaſi iam de ſæculo receſſurum. At ille tanquam aliena deſerẽs, ad propriam patriam profecturus magna cum lætitia præcipiebat, deſidiam inſtituto non debere ſobrepere, ſed tanquam quotidie morituros, vt ante prædixerat, à ſordidis cogitationibus animam coſtodire, & omnem æmulationẽ ad ſanctos quoſque conuertere, ad Meletianos verò ſchiſmaticoſque ne propè quidem accedere. Scitis enim, aiebat, eorum antiquam peruerſitatem: neque cum Arianis communione iungamini, quia impietas eorum iam omnibos manifeſta eſt. His etiam illud addebat, nullum debere Chriſtianum, cùm ſeculi viderit poteſtates pro Arianorum, & Meletianorũ pugnare nequitia, à Chriſti territum diſcedere veritate: mortalium illam eſſe defenſionem nec diu fallacem permanere poſſe phantaſiam. Quapropter aiebat: Cuſtodienda eſt pia fides in Chriſto, & patrum religioſa traditio, quam ex ſcripturarum lectione & crebro meæ patoitatis didiciſtis admonitu.

Fides & religioſa traditio patrum cuſtodienda.

Finito ſermone, fratres eum vehementiſſimè retardabant glorioſo Patris cupieotes termino decorari. Sed multas ob cauſas, quas & ſilentio demonſtrabat præcipuè tamen ob præſumptã Ægypti conſuetudinem contradixit. Mos etenim Ægyptiis eſt, nobilium & præcipuè beatorũ martyrum corpora linteamine quidem obuoluere, & ſtudium funeri ſolitum non negare: terra verò non abſcondere, ſed ſuper lectulos domi poſita teſeruare. Hũc honorem quieſcentibus teddi, inueteratæ conſuetudinis vanitas tradidit. De hoc Antonius ſæpè & Epiſcopos deprecatus eſt, vt populos Eccleſiaſtica conſoetudine corrigerent, & laicos viros, ac molieres rigidius ipſe conuenit, dicens: Nec licitum hoc eſſe, nec Deo placitũ, qoippè com patriarcharum, & prophetarum ſepulchra, quæ ad nos vſque perdurant hæc facta conuincerent. Dominici quoque corporis exemplum oportere intueri iubebat, quod in ſepulchro poſitom lapide vſque ad reſurrectioois diẽ tertiũ clauſum fuerit.

Mortui quomodo ſepeliendi.

Atque his modis vitium circa defunctos Ægypti, etiam ſi ſancta eſſent corpora, coargoebat, dicens: Quid maius, aut ſanctius corpore poteſt eſſe Dominico, quod iuxta coofuetudinem gentium cæterarum humo conditum eſſe ſcimus? Hæc iuſta perſuaſio multorum inſitum euellit errorem, & repoſitis in terra cadaueribus Domino gratias pto bono magiſterio tetulerunt. Metuens ergo cooſuetudinem ſupradictam, ne eodem etiam circa ſe laberentur errore,

celeriter,

Digitized by Google

celeriter, vale, vale dicens monachis qui confluxe-
rant, ad amicum virtutis habitaculum repedauit.
Poſt menſes autem paucos, cùm non mediocre in-
commodum ſenilia membra turbaſſet, vocatis ad
ſe duobus fratribus, quos ibidem ante quindecim
annos modico interuallo ſeiúctos inſtituerat, qui-
que etiam ei iam ſeni cæperant miniſtrare, ait:
Exhortatio. Ego quidem, filioli, ſecundùm eloquia ſcriptura-
rum, Patrum gradior viam: iam enim Dominus
me inuitat, iam cupio videre cæleſtia: ſed vos, ô viſ-
cera mea, admoneo ne tanti temporis laborem re-
pentè perdatis. Hodiè vos religioſum ſtudium ar-
ripuiſſe arbitramini, & cæptæ voluntatis fortitudo
ſuccreſcet. Varias dæmonum noſtis inſidias; vidi-
ſtis eorum & impetus feroces, & vires effœmina-
tas: Ieſum ſuſpirate, & credulitatem nominis eius
veſtris figite mentibus, & à certa fide vniuerſi dæ-
mones fugabuntur. Mementote etiam admoni-
tionum mearum, & incertæ conditionis vitā quo-
tidie ancipitem pertractate, & cæleſte vobis præ-
mium ſine cunctamine tribuetur. Schiſmaticorum
Cauēda communio cum hæreticis. quoque, & hæreticorum venena vitate, meumque
circa eos odium ſectamini, quia Chriſti ſunt ini-
mici. Scitis ipſi quòd nullus mihi nec pacific' qui-
dem ſermo cum eis aliquando fuerit propter pra-
uam eorum voluntatem, & pertinax contra Chri-
ſtum bellum. In hoc autem magis eſtote ſolliciti,
vt Domini præcepta ſeruetis, & poſt mortem ve-
ſtram ſancti quique, quaſi amicos & notos, in æter-
na vos recipiant tabernacula. Hæc cogitate, hæc
ſapite, hæc retexite: & ſi qua mei vobis cura, ſi qua
Patris memoria eſt, ſi mihi vicarium rependatis
affectum, nullus ad Ægyptum meas perferat reli-
quias: ne vano corpore honore ſeruetur, ne vitu-
perati ritus à me, vt noſtis, etiam circa me ſeruen-
tur obſequia, huius enim rei gratia maximè huc
ſum regreſſus. Vos igitur humo tegite, vos Patris
operite corpuſculum, & illud quoque ſenis veſtri
cuſtodite mandatum, vt nemo præter veſtram di-
lectionem locum tumuli mei nouerit. Confido in
Domino, quia neceſſario reſurrectionis tempore
hoc corpuſculum reſurget incorruptum. Veſti-
Antonij veſtimēta quæ. mentorum autem meorum ſit iſta diuiſio: Melo-
tem, & pallium tritum, cui ſuperiaceo, Athanaſio
Epiſcopo date, quod mihi nouum ipſe detulerat.
Serapiō Epiſcopus aliam accipiat melotem: vos
cilicinum habetote veſtimentum, & valete, viſcera
mea: Antonius enim migrat, & iam nō erit in præ-
Antonius vitam effundit. ſenti ſæculo vobiſcum. Verba finierat, & oſculan-
tibus ſe diſcipulis, extendens paululū pedes, mor-
tem lætus aſpexit, ita vt ex hilaritate vultus eius
Angelorum ſanctorum qui ad perferendam animā
eius deſcenderant, præſentia noſceretur. Hos in-
tuens, tanquam amicus videret, animam exhalauit,
& additus eſt patribus ſecundùm ordinem ſcriptu-
A rarum ſeruauerunt mandata diſcipuli, inuolutum,
vt præceperat, corpus humo operientes: & nemo
interim vſque ad hanc diem, præter eos, vbi ſit cō-
ditum nouit. Legatarius autem Antonij benedicti
qui tritum pallium cum melote imperio eius me-
ruerat accipere, Antonium in Antonij muneribus
amplectitur, & tanquam magna hæreditate dita-
tus, lætanter veſtimentum recordatur imaginem
ſanctitatis. Hic Antonio vitæ terminus fuit, iſta
principia meritorum, quæ licet pauciori, vt prædi-
xi, ſermone narrauerim, tamēex his poteſtis aduer-
tere, qualiter homo Dei à pueritia ad ſenectam vſ-
que peruenerit, & quòd omni ſemper dubitatione
calcata, nec languore quicquam ætati aliquando
conceſſerit. Magis autem æqualitatem propoſiti
tenens, nec veſtimentum mutauit, nec pedes lauit,
B nec eſcam ſectatus eſt molliorem: oculorum quo-
que aciem, & numerum dentium, licet paululum
ob ætatem viderentur attriti; necnon & pedum in-
ceſſum, totius etiam corporis firmitatem, ita & cō-
tra iura naturæ meritorū gratia cuſtodiuit, vt laua-
torum corporum, quæ balneis, atque delitiis con-
fouentur hilarior eius caro videretur. Hoc etiam
fratres, quòd per omnes prouincias amor eius: fa-
maque volitauit, quem nec librorum diſſemina-
torum oratio luculenta, nec mundanæ ſapientiæ
diſputatio, nec nobilitas generis, nec opum infini-
ta congeſtio commendauit, cui omnium ore eſt
adſcribendum, niſi Chriſto, cuius hoc donum eſt?
qui deuotos eius animos erga ſuam prouidēs ma-
ieſtatem, hominem alio penè orbe celatum, & inter
tantas poſitum ſolitudines, Africæ, Hiſpaniæ, Gal-
liæ, Italiæ, Illyrico, ipſi etiam, quæ vrbium caput
C eſt, Romæ, vt in exordio promiſerat, demōſtrauit.
Creatoris eſt iſta benignitas, qui famulos ſuos, li-
cet nolentes, nobilitare conſueuit, vt virtus poſſi-
biliter, nec vltrà humanā eſſe naturam ſanctorum
doceatur exemplis, & ad beatæ vitæ imitationem
ex fructu laboris optimus quiſque impellatur. Hūc
itaque fratribus librum magnopere perlegere cu-
rate, vt agnita fideli vita ſublimium monachorum,
ſciant quòd ſaluator noſter Ieſus Chriſtus glorifi-
cantes ſe glorificat, & ſeruientibus ſibimet nō tan-
tùm regna cælorum, ſed etiam hic in ipſis in mon-
tium ſecretis latere cupientibus, famæ tribuit no-
bilitatem, ſcilicet vt & ipſi fruantur laude merito-
rum, & cæteri eorum prouocentur exemplis. Si au-
tem neceſſarius fuerit, & gentibus legite, vt vel ſic
agnoſcant, quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus
non ſolùm eſt Deus Dei filius, ſed etiam his, qui
D eum ſolicitè colunt, & in eum fideliter credunt,
hanc dedit poteſtatem, vt dæmones, quos illi Deos
eſſe arbitrantur, conculcent atque eiiciant, dece-
ptores ſcilicet hominum, & totius corruptionis
artifices.

piſces ab aqua extracti mox in arenti terra murerentur, ita & munachus cum ſecolaribus retardantes, humauis ſtatim teſolui confabulatiunibus. Ob id ergo, inquit, conueuit, vt piſces ad mare, ita uos ad muntem feſtioemus, ne tardantibus nubis aliqua prupoſiti ſuccedat obliuio. Pro tanta huminis ſapientia dux miratus iuſtam de eo tulit veramque ſentenriam, dicens: Verè iſtum eſſe famulum Dei agnoſcu, nec in ruſticu humine potuiſſe tãtam aliquandu ineſſe ſapientiam, niſi diuinu amure regeretur.

Balati⁹.

Præterea cùm Balati⁹ qui ſub Neſturiu præfecto Alexandriæ Dux Ægypti fuit, homu Arianæ iniqoitatis ſtudioſiſſim⁹ fautur, ita Chriſti Eccleſiã perſequeretur, vt aoimo veſanu virgines, munachuſque nudatos verberaret io publicu, ad eum Antonius literas miſit, quarum iſta ſententia eſt:

Litera ad Balatium.

Videu iram Dei venientem ſuper te: deſine perſequi Chriſtianos, ne te ira uccupet quæ pruximum iam tibi minatur interitum. Legit infœlix epiſtulã, & irriſit, atque in eam expuens proiecit in terram, purtitures quuque multis afficiens iniutiis, Antoniu talia renunciari præcepit: Quuniam cura tibi tempore munachurum eſt, etiam ad te mei viguris tranſibit diſciplina. Sed confeſtim minitaturẽ uppreſſit ſupplicium, & poſt quinque dies os effrenatom vltiu diuina compeſcuit.

Vitio diuina Balatiũ cõpeſcuit.

Egreditur enim ad primam manſiunem Alexandriæ, quæ appellatur Chæreum, cum ſupradictu Ægypti præfecto Neſtorio, vehuntur equis, quos inter umnes Balatius, cuius erant, manſuetiſſimus nutrierat. Cùm ergu pariter ſulitu ſibimet equi alluderent, mitiur, quu Neſtori⁹ vehebatur, murſu repeorinò Balatiũ decuſſit in terram, ac ſic in eum inhiãs femura eius lacerauit, atque corruſit, vt ſtatim relarus ad ciuitatem poſt tertium diem muteretur, vniuerſique agnoſcerent minarum ab Antuuio prædictarum effectum quantucius conſecutum digno perſecotoris fine cumplero. Cæteros ad ſe venientes mira cum moleſtia Antonius admonebat, vt oblita ſæculi dignitate, remurioris vitæ beatitudinem appeterent. Si qui autem maiuri poteſtate premebãtur, nec poterant obtinere iuſtitiam, ita eus ubnixè defendebat, vt ipſe pro illis pati videretur iniuriam. Multis vtilis fuit præclari ſenis oratio, multi magnis diuitiis, & altiuri militiæ gradu derelicto, eius adhæſere curriculis. Et vt infinita breui ſermune cumprehendam, bònum Ægypto mediũ Chriſtus indulſerat. Quis non triſtitiam apud Antonium mutauit in gaudium? Quis nuu iram vertit in pacẽ? Quis orbitatis luctum nun ad eius tèmperauit aſpectum? Quis non mœrore paupertatis, quo premebatur, abiecto ſtatim & diuitum deſpexit opulentias, & in ſua lætatus eſt paupertate? Quis poſt laſſitudinem munachus non eius iuuatus eſt hortatu? Quis adoleſcentiæ ætatis accenſus ardoribus, nun ex eius admunitu pudicitiæ amatur fuit? Quis vexatu à diabulu ſine medela rediit? Quis inimici cugitationibus diſtractus, cæca tempeſtate ſopitas ſereno nun regreſſus eſt animu? Sciebat enim quu quiſque laboraret incummodo: & ex vitæ meritis diſcretionẽ Spirituum agnoſcẽs, adhibebat morbutum, prout erant vulnera, ſanitatem. Vnde effectum eſt, vt poſt eius doctrinam umnes diabuli pãderentur inſidiæ. Multæ quu que deſpunſatæ puellæ ad eius conſpectum ab ipſo penè thalamo recedentes, in Eccleſiæ matris gremio cooſederunt. Quid plura? Tutius orbis humines ad eũ confluebant, & vniuerſarum gentium varietas bellicoſiſſimum contra dæmunes virũ conſpicere geſtiebant.

Antoni⁹ abſtrahebat puellas deſponſatas à nuptiis ad virginitatem: Noſtri autẽ hæretici virgines Deo dicatas à monaſteriis ad nuptias reuocãt.

Nullus ſe fruſtra illuc venire cunqueſtus eſt, omnibus delectabile, atque iucundum laboris cummercium fuit. Farigatu enim itineris emolumentum viatici reportabat, ſicut rei probauit effectus. Nam puſt reſulotionem eius quaſi cummuui vulnere orbitatis excepto, pruprium ſinguli patentem luxerunt. Quis autem finis vitæ eius fuerit, dignum eſt & me commemorare, & vos cum deſiderio audire, quia & huc imitabile io eo cunctis fuit. Iuxta cunſuetudinem ad viſendos fratres, qui in exteriori monte erant, venit, ibique à diuina prouidentia de ſua murte condiſcens, ita exorſus eſt. Vltimam, filiuli, Patris audite ſenrentiam: uon enim arbitror quòd iu hoc ſæculo iterum vos viſuri ſimus: cugit conditio naturæ, vt poſt centenarium numerum, quem annis quinque ſupergrediur, iam reſu luar. Ita locutus 29. audientium pectora cuntriſtauit, gemitus lachrymæque dicta mœrentia cunſecutæ ſunt. Amplexabantur eum vniuerſi, quaſi iam de ſæculo receſſurum. At ille ranquam aliena deſerẽs, ad pruptiam patriam profecturus magna cum lætitia præcipiebat, deſidiam inſtituto uun debere ſubrepere, ſed tanquam quutidie moriturus, vt ante prædixerat, à ſordidis cogitatiunibus animam cuſtudire, & umnem æmulatiunẽ ad ſanctus quoſque cuuuertere, ad Meletianus verù ſchiſmaticoſque ne propè quidem accedere. Scitis enim, aiebat, eorum antiquam peruerſitatem: neque cum Arianis communiune iungamiui, quia impietas eorum iam umnibus manifeſta eſt. His etiam illud addebat, nullum debere Chriſtianum, cùm ſeculi viderit poteſtates pro Arianurum, & Meletianurũ pugnare nequitia, à Chriſti territum diſcedere veritate: mortalium illam eſſe defenſiouem nec diu fallacem permanere poſſe phantaſiam. Quapropter aiebat: Cuſtodienda eſt pia fides in Chriſtu, & patrum religioſa traditiu, quam ex ſcriptorarum lectione & erebro meæ paruitatis didiciſtis admonitu.

Fides & religioſa traditio patrum cuſtodienda.

Finitu ſermone, fratres eum vehementiſſimè retardabant glorioſo Patris cupientes termino decorari. Sed multas ob cauſas, quas & ſilentio demunſtrabat præcipuè tamen ob præſumptã Ægypti conſuetudinem contradixit. Mus etenim Ægyptiis eſt, nubilium & præcipuè beatorũ martyrum corpora linteamine quidem obuoluere, & ſtudium funeri ſulitum non negare: terra verò non abſcondere, ſed ſuper lectulos domi poſita reſeruare. Hũc honorem quieſcentibus reddi, inueteratæ conſuetudinis vanitas tradidit. De hoc Antonius ſæpè & Epiſcopos deprecatus eſt, vt populos Eccleſiaſtica couſoetudine currigerent, & laicos viros, ac mulieres rigidius ipſe conuenit, dicens: Nec licitum hoc eſſe, nec Deo placitũ, quippè cum patriarcharum, & prophetarum ſepulchra, quæ ad nos vſque perdurant hæc facta cunuincerent. Dominici quoque curporis exemplum oporrere intueri iubebat, quod in ſepulchro poſitom lapide vſque ad reſurrectionis diẽ tertiũ clauſum fuerit. Atque his modis vitium circa defunctos Ægypti, etiam ſi ſancta eſſent corputa, cuarguebat, dicens: Quid maius, aut ſanctius corpure poteſt eſſe Dominico, quod iuxta conſuetudinem gentium cæterarum humo conditum eſſe ſcimus? Hæc iuſta perſuaſio multurum inſitum euellit errorem, & repoſitis in terra cadaoeribus Domino gratias pro bono magiſterio retulerunt.

Mortui quomodo ſepeliendi.

Metuens ergo conſuetodinem ſupradictam, ne eodem etiam circa ſe laberentur errore, celeriter,

celeriter, vale, vale dicens monachis qui confluxerant, ad amicum virtutis habitaculum repedauit. Poſt menſes autem paucos, cùm non mediocre incommodum ſenilia membra turbaſſet, vocatis ad ſe duobus fratribus, quos ibidem ante quindecim annos modico interuallo ſeiũctos inſtituerat, quique etiam ei iam ſeni cæperant miniſtrare, ait: Ego quidem, filioli, ſecundùm eloquia ſcripturarum, Patrum gradior viam: iam enim Dominus me inuitat, iam cupio videre cæleſtia: ſed vos, ô viſcera mea, admoneo ne tanti temporis laborem repentè perdatis. Hodiè vos religioſum ſtudium arripuiſſe arbitramini, & cæptæ voluntatis fortitudo ſuccreſcet. Varias dæmonum noſtis inſidias; vidiſtis eorum & impetus feroces, & vires effœminatas: Ieſum ſuſpirate, & credulitatem nominis eius veſtris figite mentibus, & à certa fide vniuerſi dæmones fugabuntur. Mementote etiam admonitionum mearum, & incertæ conditionis vitã quotidie ancipitem pertractate, & cæleſte vobis præmium ſine cunctamine tribuetur. Schiſmaticorum quoque, & hæreticorum venena vitate, meumque circa eos odium ſectamini, quia Chriſti ſunt inimici. Scitis ipſi quòd nullus mihi nec pacific⁹ quidem ſermo cum eis aliquando fuerit propter prauam eorum voluntatem, & pertinax contra Chriſtum bellum. In hoc autem magis eſtote ſolliciti, vt Domini præcepta ſeruetis, & poſt mortem veſtram ſancti quique, quaſi amicos & notos, in æterna vos recipiant tabernacula. Hæc cogitate, hæc ſapite, hæc retexite: & ſi qua mei vobis cura, ſi qua Patris memoria eſt, ſi mihi vicarium rependatis affectum, nullus ad Ægyptum meas perferat reliquias: ne vano corpore honore ſeruetur, ne vituperati ritus à me, vt noſtis, etiam circa me ſeruentur obſequia, huius enim rei gratia maximè huc ſum regreſſus. Vos igitur humo tegite, vos Patris operite corpuſculum, & illud quoque ſenis veſtri cuſtodite mandatum, vt nemo præter veſtram dilectionem locum tumuli mei nouerit. Confido in Domino, quia neceſſario reſurrectionis tempore hoc corpuſculum reſurget incorruptum. Veſtimentorum autem meorum ſit iſta diuiſio: Melotem, & pallium tritum, cui ſuperiaceo, Athanaſio Epiſcopo date, quod mihi nouum ipſe detulerat. Seraphiõ Epiſcopus aliam accipiat melotem: vos cilicinum habetote veſtimentum, & valete, viſcera mea: Antonius enim migrat, & iam nõ erit in præſenti ſæculo vobiſcum. Verba finierat, & oſculantibus ſe diſcipulis, extendens paululũ pedes, mortem lætus aſpexit, ita vt ex hilaritate vultus eius Angelorum ſanctorum qui ad perferendam animã eius deſcenderant, præſentia noſceretur. Hos intuens, tanquam amicus videret, animam exhalauit, & additus eſt patribus ſecundùm ordinem ſcripturarum ſeruauerunt mandata diſcipuli, inuolutum, vt præceperat, corpus humo operientes: & nemo interim vſque ad hanc diem, præter eos, vbi ſit cõditum nouit. Legatarius autem Antonij benedicti qui tritum pallium cum melote imperio eius meruerat accipere, Antonium in Antonij muneribus amplectitur, & tanquam magna hæreditate ditatus, lætanter veſtimentum recordatur imaginem ſanctitatis. Hic Antonio vitæ terminus fuit, iſta principia meritorum, quæ licet parciori, vt prædixi, ſermone narrauerim, tamẽ ex his poteſtis aduertere, qualiter homo Dei à pueritia ad ſenectam vſque peruenerit, & quòd omni ſemper dubitatione calcata, nec languore quicquam ætati aliquando conceſſerit. Magis autem æqualitatem propoſiti tenens, nec veſtimentum mutauit, nec pedes lauit, nec eſcam ſectatus eſt molliorem: oculorum quoque aciem, & numerum dentium, licet paululum ob ætatem viderentur attriti: necnon & pedum inceſſum, totius etiam corporis firmitatem, ita & cætera iura naturæ meritorũ gratia cuſtodiuit, vt lautorum corporum, quæ balneis, atque delitiis confouentur hilarior eius caro videretur. Hoc etiam fratres, quòd per omnes prouincias amor eius: famaque volitauit, quem nec librorum diſſeminatorum oratio luculenta, nec mundanæ ſapientiæ diſputatio, nec nobilitas generis, nec opum infinita congeſtio commendauit, cui omnium ore eſt adſcribendum, niſi Chriſto, cuius hoc donum eſt? qui deuotos eius animos erga ſuam præuidẽs maieſtatem, hominem alio penè orbe celatum, & inter tantas poſitum ſolitudines, Africæ, Hiſpaniæ, Galliæ, Italiæ, Illyrico, ipſi etiam, quæ vrbium caput eſt, Romæ, vt in exordio promiſerat, demõſtrauit. Creatoris eſt iſta benignitas, qui famulos ſuos, licet nolentes, nobilitare conſueuit, vt virtus poſſibiliter, nec vltrà humanã eſſe naturam ſanctorum doceatur exemplis, & ad beatæ vitæ imitationem ex fructu laboris optimusquiſque impellatur. Hũc itaque fratribus librum magnopere perlegere curate, vt agnita fideli vita ſublimium monachorum, ſciant quòd ſaluator noſter Ieſus Chriſtus glorificantes ſe glorificat, & ſeruientibus ſibimet nõ tantùm regna cælorum, ſed etiam hic in ipſis in montium ſecretis latere cupientibus, famæ tribuit nobilitatem, ſcilicet vt & ipſi fruantur laude meritorum, & cæteri eorum prouocentur exemplis. Si autem neceſſarius fuerit, & gentibus legite, vt vel ſic agnoſcant, quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus non ſolùm eſt Deus Dei filius, ſed etiam his, qui eum ſolicitè colunt, & in eum fideliter credunt, hanc dedit poteſtatem, vt dæmones, quos illi Deos eſſe arbitrantur, conculcent atque eiiciant, deceptores ſcilicet hominum, & totius corruptionis artifices.

Exhortatio.

Cauẽda communio cum hæreticis.

Antonij veſtimẽta qua.

Antonius vitam effundit.

A B C D

laceratis eloquio & non ſtatim iungitis cæcorum viſum, ſurdorum auditum, claudorum greſſum, lepræ emundationem, ſeruiens ambulanti Deo ſuo mare, dæmonium fugas, reſurrectionem mortuorum, & defunctorum ab inferis reditus? Hæc omnia ſcripturis diuinis, quas interpellatis, inſerta ſunt, & iiſdem voluminibus continentur præconia maieſtatis & mortis. Quamobrem odio quo imbuti eſtis, abiecto, inuenietis illico, & Deum verum eſſe ſolum, & qui ſalutis humanæ gratia fragilem aſſumpſit naturam. Veſtram tamen nobis ſi non pudet, narrate religionem. Sed quis error infœlix poterit referre cultus de tanta rerum fœditate atque vecordia? niſi fortè (vt audio) fabulas aſſeratis deorum veſtrorum & obſcœnitates, & crudelitates, & vanitates, & mortes, tegentes eas allegoricis velaminibus. Liberum raptum terram Proſerpinæ, ſemiclaudum Vulcanum, & debilem ignem, Iunonem aërem, Apollinem ſolem, Dianam lunam, Neptunum maria, libidinum principem Iouem æthereum interpretantes. Nec poſt hanc excuſationis procacitatem Deum, ſed creaturas contēpto creatore, ſuſcipitis. Quòd ſi pulchritudo vos elementorum ad ſuam traxit venerationem, modum fas erat cuſtodire, & oportebat mirari tantum nec colere, ne facturæ veneratio creatoris eſſet iniuria. Nam ſecundum iſtiuſmodi, quam vos ſequimini, ratio eſt præpoſtera atque peruerſa, & architecti honor migrauit ad domum, & medici ſcientia, ad remedia confertur: omnium quoque artificum merita vel laudes, ad opera transferentur. Quid ad hæc dicitis; vt cognoſcamus quæ ſit Crucis ridiculæ vobis ignominioſa confeſſio? Hac diſputatione conuertentibus inter ſe philoſophis oculos, ſimulque muſſitantibus, ſubridens Antonius, rurſum per interpretem ait: Prædurum namque cuncto videtur operi, quoties iuſto vniuerſæ rei tenore calcato, laboris merita factis magis quàm factoribus adſtruuntur. Elementa quidem, vt memoraui, ea ipſo conſpectu ſuam comprobant ſeruitutem. Sed quoniam vos obſeruatione dialectica neceſſaria, vt putatis, quæque colligitis, hoc quoque artificio etiam nos noſtram religionem compellitis affirmare: Reſpondete mihi: Cognitio Dei quemadmodum manifeſtius approbatur, per lectionem verborum, an per operationem fidei? Et quid antiquius eſt, operatio fidei, an diſputatio per argumenta procedens? Illis reſpondentibus firmiorem ſermonibus operationem eſſe, hāc & liquidam de Deo cognitionem: bene eos & ipſe dixiſſe conſenſit, quia operationem, quæ ex fide deſcendit, animi generat affectus: dialecticam verò ex artificio componentium ſumpſiſſe oppoſitionis exordia. Cùm ergo, ait, operationem fidei animo ſitam quis habuerit, ſuperflua erit verborum compoſitio, per quam conceptam ſenſu noſtro credulitatem tentatis euellere, & tamen ſæpe noſtras explicare intelligentias non valetis. Ita ſolidiora ſunt mentis opera, quàm ſophiſmatum fraudulenta concluſio. Nos Chriſtiani myſterium vitæ noſtræ non in ſapientia mundi habemus repoſitū, ſed in virtute fidei, quæ nobis à Deo tribota per Chriſtum eſt. Hanc orationis meæ veritatem quotidie quæ geruntur, ordo commendat, nobis imperitis, & literarum veſtrarum ignaris ad dignationem eius ſolùm verba ſufficiunt. Ecce nos tot gentilitatis gregibus abſtracti, in vniuerſum orbem quotidie propagamur: vobis verò poſt aduentum Domini nodoſæ ſophiſmatis defecerunt verſutiæ. Ecce nos ſimplicem Chriſti fidem docti idololatriam debellauimus, & per prædicationē ignominioſæ crucis aurata templa ceciderunt. Vos ſi poteſtis oſtendite qua contextione verborum gentilitatem Chriſto proponere ſuaſeritis. Per omnes iam terras Deus Dei filius Chriſtus eſt agnitus, nihil eloquentia ſophiſmatum, nihil diſputatio philoſophiæ multitudini poteſt obeſſe credentium. Crucifixum nominamus, & vniuerſi dæmones, quos vos vt Deos colitis, fugiunt, atque ex obſeſſis corporibus ad primum dominicæ crucis ſignum fugantur. Vbi ſunt illa fabuloſa oracula? Vbi Ægyptiorum incantationes? Quò magorum profecere carmina? Certè nunc vaſtata ſunt omnia cùm de ſua cruce mundo Chriſtus intonuit. Nihilominus vos prætermiſſis debilitatorum cateruis, glorioſam Ieſu mortem irridare conamini. Illud autem quale eſt, quod nunquam in feſtinatione regali concuſſa gentilitatis, imò ſæculo chara, & hominum præſidiis fulta iam corruit? Nos famuli Chriſti, quò plus premimur, eo magis aſſurgimus & floremus. Veſtra ſimulachra ornatis quondam ſepta parietibus, iam vetuſtate collapſa ſunt: Chriſti verò doctrina, quæ vobis ſtultitia videtur & ludus, licet tyrannica perſequētium principum tentamenta pertulerit, licet variis ſit incuſata terroribus, nullo tamen terrarum orbe concluditur, nullo gentium barbararum fine prohibetur. Quādo tot ſimul in ſe conuenēre virtutes? continentia in matrimonio, virginitas in Eccleſia, floret martyrum pro Domino ſuo glorioſa conſtantia, quorum omnium Crux Chriſti principium eſt. Cùm interim vos inter tantos virtutum choros ſyllogiſmorum retia tenditis, & veram rerum lucem tenebroſis conamini argumentationibus obuoluere. Ecce nos, vt dixit doctor noſter, non in gentili perſuaſione, ſed in fide apertiſſima ſuademus, quæ verborum affirmationem præuenire conſueuit. Adſunt quippè patientes à dæmonibus vexati: quos cùm in medium produxiſſet, verba repetiuit, dicens: Nunc vos collectionibus veſtris, & quo vultis malefico carmine Deos veſtros, quos putatis, expellite: ſin autem nō poteſtis, victas ſubmittite manus, & ad Chriſti trophæa confugite, & ſtatim crucifixi credulitatem maieſtatis potentia proſequetur. Dixit: & inuocato nomine Ieſu, cùm vitale ſignum in ſacro numero Trinitatis preſſiſſet in frontibus, vnà cum expulſis dæmonibus vana præſentium philoſophorum confutata ſapientia eſt. Expauerunt enim ſtupentes hominem cui poſt tantum ingenium affluerat ſignorū diuina largitio. At ille vniuerſa Chriſto, qui curauerat adſcribens, vſus eſt affatu reciproco, & ait: Nolite me putare bis ſanitatem dediſſe, Chriſtus per ſeruos ſuos facit iſta miracula. Credite & vos, & videbitis quia deuota Deo fides, non eloquentiæ vanus tumor talia ſigna mereatur: confugite ad Crucifixi legem, noſque eius imitamini famulos, & hoc ſcientiæ ſitis contenti, nulla deinceps ſecularis imprudentiæ argumenta quæratis. Hactenus Antonio dicente, miro philoſophi ſtupore perculſi, cum honorifico ſalutatu ab eo recedentes, multum eius ſibi fatebantur profuiſſe conſpectum. Hoc in eo viro mirabile eſt vt hominem in extremo mundi limite conditum, & fauor principum, & omnis celebraret aula regalis. Nam & Conſtantinus Auguſtus, & eius liberi Conſtans, atque Conſtantius talia cognoſcentes, crebro ad eum, quaſi ad patrem miſſis literis obſecrabant

Concluſio.

Dij gentilium.

Elementa ſunt dij gentilium

Chriſti doctrina nullo terrarū orbe concluditur.

Philoſophi ab Antonio confutati

Conſtātinus & eius filij

ad Antonium ſcribũt.

obſecrabant, vt reciprocis eos ſcriptis hilararet. At ille eiuſmodi manens, qualis & antequam literæ ad eum venirent, fueras, nec ſalutatione principum mouebatur, & tanquam non acceptis literis cõuocatis monachis, aiebat: Reges ſæculi ad nos miſerunt epiſtolas: quæ hic Chriſtianis adhibenda miratio eſt? Licet enim diuerſa ſit dignitas, attamẽ eadem naſcendi moriendiq́ue conditio eſt. Illa ſuos omni veneratione percolenda, illa toto animi affectu retinenda ſunt, quòd hominibus Deus legem ſcripſerit, quòd per filiom ſuum propriis Eccleſias ditauerit eloquiis. Quæ monachis eſt ratio cum Epiſtolis Regum? Cur accipiam literas quibus cõſueta neſciam reddere ſalutationis obſequia? Igitur rogatus ab vniuerſis fratrib⁹, vt Chriſtianos Reges ſuis literis refrigeraret, ne ſcilicet per ſilentiũ eius exaſperarentur, ad ſuſceptas epiſtolas conueniẽtia reſcripſit. Laudauit primùm quòd Chriſtum colerent, deinde ſalutaria perſuaſit, ne magnã putarent regiam poteſtatem, ne præſentis carnis Imperio tumentes à ſe homines eſſe neſcirent, & iudicãdos à Chriſto obliuiſcerentur. Ad poſtremũ clementiæ circa ſubiectos, &, iuſtitiæ, curæ quoque inopum admonuit, atque vnum ſempiternum eſſe regem omnium ſæculorum Ieſum Chriſtum, epiſtolis teſtatus eſt. His principes ſuſceptis vehementiſſimè lætabantur. Sancta quoque apud cunctos Antonij flagrabat opinio ita vt eius ſe filius cuperent nominari. Magna etenim cum aduenienſibus affabilitas omnium in ſe ſtudium conuerterat. Poſtquam ergo gentiles confutati, reges admoniti, fratres ab eo ſunt conſolatione reuelati, ad interiorem montem & ad rigorem ſolitum regreſſus eſt: ibiq́ue ſæpè cũ introeuntibus deambulans, ac reſidens ſtupebat, ſicuti in Daniele ſcriptum eſt: & interiectis horarum ſpaciis conſequentia reſpõdebat, vt intelligeretur aliqua reuelationis vidiſſe ſecreta. Nam in monte poſitus ea quæ in Ægypto longè gerebantur, præuidens Epiſcopo Serapioni ibi conſtituto narrauit. Lamentabilis ſequitur viſio, & omni lachrymarũ fonte plangenda. Cùm enim fratribus circa ſe ſedentibus operaretur, intentè fixit oculos in cælum gemens atque ſuſpirans, & poſt aliquantũ ſpacium reuelationis inceptæ nimio dolore contremuit, & ſtatim fixis genubus ante Dei vultum prouolutus orauit, vt clementia ſua futurum ſcelus auerteret. Succedunt orationi lachrymæ, metus ingens inuadit præſentes, obſecrant vt tantæ calamitatis exponeret viſionem. Singultus occupant vocem, lingua fletibus præpeditur, & in medio conatu ſermo gemitu interrumpitur. Vix tamen cum vociferatione fluctuoſa ait: Melius erat, ô filioli, impẽdens piaculum cita morte lucrari. Sic incipiens, rurſum lachrymis vincitur, & inter ægra ſuſpiria tandem pectori commodans vocem: Magnum, inquit, quoddam, & vniuerſis ſeculis inauditũ imminet nephas. Magno fides Catholica turbine ſubuertetur, & homines iumentis ſimiles Chriſti ſancta diripiẽt. Vidi enim Altare Domini mulorum circundatum multitudine, qui crebris calcium ictibus omnia diſſipabant. Hæc eſt cauſa gemituum meorum, quos audiſtis. Et facta eſt vox Domini dicens. Abominabitur altare meũ: nec mora, viſionem ſequitur effectus. Nam poſt annos duos ſæuè Arianorũ irrupuit inſania. Tunc Eccleſiarum fuerunt rapinæ, tũc diuinorum temeratio vaſorum, tunc pollutis Ethnicorum manibus ſacra polluta ſunt miniſteria, tunc paganorum opificum præſidia aduerſus, Chriſtum

Quid Anton⁹ ad Conſtantiũ ſcripſerit.

Viſionẽ Refert.

comparata cum aſſumptione palmarũ, quod idololatriæ apud Alexandriã inſigne eſt, ad Eccleſiam pergere compellebantur Chriſtiani, vt Arianorum populi crederentur. Proh ſcelus! horret animus replicare quæ geſta ſunt. Virginum, matronarumq; ereptus pudor ſanguinis ouium Chriſti, in Chriſti templo effuſus veneranda reſperſit altaria: Baptiſterium pro voluntate gentiliũ pollutum eſt. Nihil defuit, viſionis veritatem mõſtrauit effectus, quòd calcitrantium mulorum indiſciplinatio Arianorũ eſſet impietas. Sed iſtam triſtitiam conſequentis reuelationis proſperitate conſolatus eſt, & ait: Nolite, filioli, mœrori vos penitus dare: vt enim iratus eſt Dominus, ſic rurſum miſerebitur, & ſuum citò Eccleſia recuperabit ornatum, eoſq́ue qui in perſecutionibus fidem Domini ſeruauerint, ſolito videbitis fulgore relucentes. Reuertentur ad foueas ſuas ſerpentes: & religio longius propagabitur: tãtùm videte, ne fidei veſtræ ſynceritas, Ariana labe ſordeſcat. Non Apoſtolorum, ſed dæmonũ, & patris eorum diaboli iſta doctrina eſt, ob id per inſipientiam iumentorum ſimilis pecudum, eorũ expreſſus eſt animus. Hucuſque Antonius. Sed nos minimè conuenit diffidere tam grande miraculum per hominem potuiſſe oſtendi. Saluatoris enim promiſſio eſt ita dicentis: *Si habueritis fidem vt granum ſinapis, dicetis huic monti, Transfer te, & transferetur, & nihil impoſſibile erit vobis.* Et iterum: *Amen amen dico vobis, omne quod petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis: Petite, & accipietis.* Ipſe enim ſuis diſcipulis, & vniuerſo credentium gregi nunc ſubiectionem dæmoniorum, nec variarũ infirmitatum pollicens curationem, aiebat: *Gratis accepiſtis, gratis date.* Nunquid ſuæ virtutis Imperio curabat Antonius? Nunquid ſuæ poſſibilitatis arbitrabatur eſſe quod fecerat? orationibus, non præceptis dæmones, morbiq́ue ceſſerunt, & ad Chriſti Dei noſtri nominationem ſemper vniuerſa perfecta ſunt. Nemo ſapientum ſanitatum admirationem adſcribat Antonio, ſed Domino Ieſu, qui ſolitam erga creaturas ſuas exhibens beneuolentiam, nunc quoque per electum famulum ſuum indulgenter exercuit. Antonius tantùm orabat & ob vitæ eius merita, cũcta Dominus largiebatur. Sæpè autem & cõtra voluntatem ad exteriorem montem à fratribus perducebatur. Et cum iudices, qui ad interius archiſterium propter aſperitatem itineris, & obſequentium multitudinẽ, & horridam ſolitudinẽ ire non poterant, precario quæſierunt, vt eius fruerentur aſpectibus vt impetrare poſſent, quia moleſtiſſimè ferebant vexationem diſcurſuum, ipſos catenatos, quos aut noxietas, aut vigor publicus cõſtrinxerat, ad eum deſtinabant ſcientes, tales ab Antonio non poſſe contemni: quorum fletibus ſuperatus pertrahebatur ad exteriorẽ montem agnoſcens laborem ſuum vtilem miſeris fore, ſuadebatq́ue iudicibus, qui eũ inuitauerant vt in ſententia proferenda & odio & gratiæ Dei timorem anteponerent, nec ignorare eos debere quod ſcriptum eſt: Quocunque iudicio iudicaueritis, in eo iudicabitur de vobis: attamẽ inter medios ſermones charæ ſibi ſolitudinis recordabatur. Poſt coactam itaque præſentiam, quam ducis preces, & quod verius eſt miſerorum fletus extorſerat: Poſt ſalutaria monita, poſt reorum commendationem, quorundam etiam abſolutionem poſtulanti duci vt paulò largius eidem ſuam præſentiam indulgeret, ait: non poſſe ſe diutius ibidẽ morari, grato vſus exemplo quòd ſicuti

Arianorum inſaniam praedixit Athanaſius.

Luc. 17.

Digitized by Google

celeriter, vale, vale dicens monachis qui confluxerant, ad amicum virtutis habitaculum repedauit. Poſt menſes autem paucos, cùm non mediocre incommodum ſenilia membra turbaſſet, vocatis ad ſe duobus fratribus, quos ibidem ante quindecim annos modico interuallo ſeiūctos inſtituerat, quiſque etiam ei iam ſeni cæperant miniſtrare, ait: Ego quidem, filioli, ſecundùm eloquia ſcripturarum, Patrum gradior viam: iam enim Dominus me inuitat, iam cupio videre cæleſtia: ſed vos, ô viſcera mea, admoneo ne tanti temporis laborem repentè perdatis. Hodiè vos religioſum ſtudium arripuiſſe arbitramini, & cæptæ voluntatis fortitudo ſuccreſcet. Varias dæmonum noſtis inſidias; vidiſtis eorum & impetus feroces, & vires effœminatas: Ieſum ſuſpirate, & credulitatem nominis eius veſtris figite mentibus, & à certa fide vniuerſi dæmones fugabuntur. B Mementote etiam admonitionum mearum, & incertæ conditionis vitā quotidie ancipitem pertractate, & cæleſte vobis præmium ſine cunctatione tribuetur. Schiſmaticorum quoque, & hæreticorum venena vitate, meumque circa eos odium ſectamini, quia Chriſti ſunt inimici. Scitis ipſi quòd nullus mihi nec pacific⁹ quidem ſermo cum eis aliquando fuerit propter prauam eorum voluntatem, & pertinax contra Chriſtum bellum. In hoc autem magis eſtote ſolliciti, vt Domini præcepta ſeruetis, & poſt mortem veſtram ſancti quique, quaſi amicos & notos, in æterna vos recipiant tabernacula. Hæc cogitate, hæc ſapite, hæc retexite: & ſi qua mei vobis cura, ſi qua Patris memoria eſt, ſi mihi vicarium rependatis affectum, nullus ad Ægyptum meas perferat reliquias: ne vano corpore honore ſeruetur, ne vitoperati ritus à me, vt noſtis, etiam circa me ſeruentur obſequia, huius enim rei gratia maximè huc ſum regreſſus. C Vos igitur humo tegite, vos Patris operite corpuſculum, & illud quoque ſenis veſtri cuſtodite mandatum, vt nemo præter veſtram dilectionem locum tumuli mei nouerit. Confido in Domino, quia neceſſario reſurrectionis tempore hoc corpuſculum reſurget incorruptum. Veſtimentorum autem meorum ſit iſta diuiſio: Melotem, & pallium tritum, cui ſuperiaceo, Athanaſio Epiſcopo date, quod mihi nouum ipſe detulerat. Seraphiō Epiſcopus aliam accipiat melotem: vos cilicinum habetote veſtimentum, & valete, viſcera mea: Antonius enim migrat, & iam nō erit in præſenti ſæculo vobiſcum. Verba finierat, & oſculantibus ſe diſcipulis, extendens paululū pedes, mortem lætus aſpexit, ita vt ex hilaritate vultus eius D Angelorum ſanctorum qui ad perferendam animā eius deſcenderant, præſentia noſceretur. Hos intuens, tanquam amicus videret, animam exhalauit, & additus eſt patribus ſecundùm ordinem ſcripturarum. Seruauerunt mandata diſcipuli, inuolutum, vt præceperat, corpus humo operientes: & nemo interim vſque ad hanc diem, præter eos, vbi ſit conditum nouit. Legatarius autem Antonij benedicti qui tritum pallium cum melote impetio eius meruerat accipere, Antonium in Antonij muneribus amplectitur, & tanquam magna hæreditate ditatus, lætanter veſtimentum recordatur imaginem ſanctitatis. Hic Antonio vitæ terminus fuit, iſta principia meritorum, quæ licet parciori, vt prædixi, ſermone narrauerim, tamē ex his poteſtis aduertere, qualiter homo Dei à pueritia ad ſenectam vſque peruenerit, & quòd omni ſemper dubitatione calcata, nec languore quicquam ætati aliquando conceſſerit. Magis autem æqualitatem propoſiti tenens, nec veſtimentum mutauit, nec pedes lauit, nec eſcam ſectatus eſt molliorem: oculorum quoque aciem, & numerum dentium, licet paululum ob ætatem viderentur attriti: necnon & pedum inceſſum, tutius etiam corporis firmitatem, ita & cætera iura naturæ meritorū gratia cuſtodiuit, vt lauatorum corporum, quæ balneis, atque delitiis confouentur hilarior eius caro videretur. Hoc etiam fratres, quòd per omnes prouincias amor eius: famaque volitauit, quem nec librorum diſſeminatorum oratio lucolenta, nec mundanæ ſapientiæ diſputatio, nec nobilitas generis, nec opum infinita congeſtio commendauit, cui omnium ore eſt adſcribendum, niſi Chriſto, cuius hoc donum eſt? qui deuotos eius animos erga ſuam præuidēs maieſtatem, hominem alio penè orbe celatum, & inter tantas poſitum ſolitudines, Africæ, Hiſpaniæ, Galliæ, Italiæ, Illyrico, ipſi etiam, quæ vrbium caput eſt, Romæ, vt in exordio promiſerat, demōſtrauit. Creatoris eſt iſta benignitas, qui famulos ſuos, licet nolentes, nobilitare conſueuit, vt virtus poſſibiliter, nec vltrà humanā eſſe naturam ſanctorum doceatur exemplis, & ad beatæ vitæ imitationem ex fructu laboris optimus quiſque impellatur. Hūc itaque fratribus librum magnopere perlegere curate, vt agnita fideli vita ſublimium monachorum, ſciant quòd ſaluator noſter Ieſus Chriſtus glorificantes ſe glorificat, & ſeruientibus ſibimet nō tantùm regna cælorum, ſed etiam hic in ipſis in montium ſecretis latere cupientibus, famæ tribuit nobilitatem, ſcilicet vt & ipſi fruantur laude meritorum, & cæteri eorum prouocentur exemplis. Si autem neceſſarius fuerit, & gentibus legite, vt vel ſic agnoſcant, quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus non ſolùm eſt Deus Dei filius, ſed etiam his, qui eum ſolicitè colunt, & in eum fideliter credunt, hanc dedit poteſtatem, vt dæmones, quos illi Deos eſſe arbitrantur, conculcent atque eiiciant, deceptores ſcilicet hominum, & totius corruptionis artifices.

Exhortatio.

Cauēda communio cum hæreticis.

Antonij veſtimenta quæ.

Antonius vitam effundit.

SANCTI ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, DIALOGVS DE SANCTA TRINITATE, IN QVO COLLOquuntur Orthodoxus & Anomœus Arianiſta.

Interprete Th. B.

ANOMOEVS.

AN Chriſtianus es? Orth. Sanè quidem. An. Quid eſt Chriſtianiſmus? Orth. At illud quidem dicere neceſſe fuit, iſtud verò nō ita totum. Anom. Quamobrem? Orth. Quoniam dicere quidem neceſſe fuit quod ſim Chriſti ſeruus: dicere verò quid ſit Chriſtianiſmus, tutum non fuerit, niſi cognouero quiſnam ille ſit qui hoc percontatur: ne fortè comperiar canibus res ſanctas, & porcis margaritas proiicere. Etenim ſi quid ex me quæras, & fueris ex fidelium numero, qui myſteriis initiantur, promptè id quod ego ſum tibi dixero: quid ſit autem fidelem eſſe, non dixero, ne fortè ſis Iudæus qui me interrogas. Anomœus. At ego qui hoc ex te quæro, tibi dico me Chriſtianum eſſe. Orthodoxus. Tibi non fuit ſatis quòd me Chriſtianum dixerim: ita mihi quoque non ſatis eſt quòd te Chriſtianum eſſe dicas: niſi mihi dixeris quid ſit Chriſtianiſmus. Ac ne ſic quidem neceſſariò es Chriſtianus: quoniam ſcire quid ſit Chriſtianiſmus, non eſt Chriſtianum eſſe. Siquidem ſcire quid ſit Iudaiſmus, non eſt eſſe Iudæum: neque ſcire quid ſit Græciſmus, eſt Græcum eſſe. Anomœus. Noſtine Deum? Orthodoxus. Etiam. Anomœus. Vt ipſe ſeipſum nouit? Orthodoxus. Minimè. Anomœus. Eum igitur non noſti. Orth. Noui eum, vt eum noſſe poteſt hominis natura. Anom. Aliter igitur ipſum norunt homines, & aliter ſeipſum nouit? Orth. Sanè quidem. Anom. Quomodo? Orth. Quoniam niſi quis eadem atque Deus ipſe cognoſcendi vi ſit præditus, fieri non poteſt vt eum norit, ſicut ipſe ſeipſum nouit. At fieri non poteſt, vt quis eadem atque Deus ipſe cognoſcendi vi ſit præditus, qui non ſit eiuſdem atque Deus ipſe naturæ. Non ſumus autem eiuſdem atque ipſe naturæ. Non igitur eandem atque ipſe notitiam ipſius habemus. Anom. Quid ſi filius velit cuipiam patefacere, annon etiam poteſt? Orth. Patefacit quidem, ſed non ita ipſi patefacit, vt ipſe ſeipſum nouit: verum prout is eſt ad cognoſcendum idoneus, quem hac gratia dignatur. Itaque ſurſum & lumbis tenus Ezechieli viſus eſt electrinus: Danieli verò, ſenex aſpectu: & Eſaiæ, quaſi à Seraphim obtectus. Anom. Tu igitur num vt electrinum, an verò vt ſenem ipſum noſti? Orth. Ex eis didici & cognoui Deum eſſe ſupra omnia ab ipſis cognita. Niſi enim ſupra iſta emineret, nunquam diuerſis modis apparuiſſet: ideoque dicit Vnigenitus, *Deum nemo vidit vnquam*. Anom. Aliud eſt vidiſ-

A ſe quàm noſſe. Ortho. Quod ad Deum attinet, iſta diuerſa non ſunt. Siquidem ipſemet contemplationem pro cognitione vſurpauit, quum diceret, *Tandiu ſum vobiſcum, nec me noſti, Philippe? qui me vidit, Patrem meum vidit.* Anom. Si noſti eum eſſe ſupra omnia quæ conſpiciuntur, nempè quid ipſe ſit noſti. Orthod. Ridiculum quiddam narras: num enim quia animum noui ſupra omnia aſpectibilia corpora eminere, idcirco etiam noui quid ſit animus. Anom. At ego eum noui vt ipſe ſeipſum nouit. Orth. Quid eſt igitur Deus? Anom. Ipſummet ἀγέννητον. Orth. An verò noſſe quòd ſit ἀγέννητος, eſt Deum noſſe? Anomœus. Sanè quidem. Orth. Atqui hoc etiam norunt & Iudæi & Græci. Eadem ergo notitia Dei præditus es atque Iudæi & Græci, qui

B ipſum non norunt. Teſtantur enim Euangelia, Patrem iis eſſe ignotum, qui Filium non norunt. Anom. Non igitur nouit Deus ſe eſſe ἀγέννητον? Ortho. At hoc non eſt ipſius οὐσία ſiue eſſentia. Anom. An vnam dicis Deitatem, & tres hypoſtaſes? Orth. Tua quidem illa notitia, quam prius afferebas, refutata eſt: tibi verò ſic etiam reſpondero. Aliud eſt hypoſtaſis, & aliud Deitas, non vt alia & alia res, ſed quòd hypoſtaſis quidem aliud, aliud verò Deitas ſignificet. Nam hypoſtaſis declarat τὸ εἶναι, id eſt, *eſſe*, Deitas verò τὸ τί εἶναι; id eſt, *quiddam eſſe*. Anom. Hoc verò cuiuſmodi eſt? Ortho. Vt ſunt Petri & Pauli & Timothei tres hypoſtaſes, & vna ἀνθρωπότης, *ac ſi dicas hominitas*. Anom. Ergo tres

C ſunt Dij. Orth. Abſit vt hoc dicam. Anom. Si ita ſunt hypoſtaſes, vt Petri & Pauli & Timothei, tres ſunt Dij. Quandoquidem Petrus & Paulus & Timotheus, tres ſunt homines. Orth. Ne hi quidem ſunt tres ex ſacris literis: *Nam in Chriſto Ieſu non eſt mas neque fœmina, non eſt Græcus & Iudæus, non eſt ſeruus & liber, ſed omnes in Chriſto vnum ſumus.* Anom. Annon igitur tres ſunt Petrus, Paulus, & Timotheus? Orthod. Tres quidem ſunt, at non tres homines. Anom. Quomodo? Ortho. Quia tunc ſunt homines quum diſſimile cor habuerint, vt Græcus & Iudæus, & Chriſtianus: ſin verò idem ſenſerint,

D nec ſint inter eos diſſidia, tres quidem ſunt hypoſtaſes, ſed vnus in Domino, quòd vnum animum & vnum cor habeant: & tres quidem ſunt numero, at non quòd diuerſam inter ſe naturam vel diuerſum cor habeant. Anomœus. Ego eos qui tres ſunt tres eſſe dico. Ortho. At ego tres eſſe dico, ſi inter ſe diſſenſerint: quòd ſi ex Dei verbo fuerint eadem mente & ſententia compacti, vnum eſſe nouum hominem dico,

manentibus

manentibus tamen hypoſtaſibus. Anumœus. Sed hæc de huminibus dicuntur : in Deu verò aliter ſe res haber. Orthuduxus. Si in iis quæ cutpuraliter ſeparata ſunt, mudò animi ſententia non diſſideant, habet ſcriptura vnus & vnum, multò magis id dicendum eſt in iis quæ ſunt maeteriæ & curpuris expertia. Aut igitur in iſtis ponito eſſe diſſidia, vt tres Deos dicamus, quuniam vnus iſtud, alius illud velit : aut ſi nulla eſt in iis diſſenſio, vnus ſit Deus Pater & Filius & Spiritus ſanctus : Quemadmodum qui in Chriſtu ſuut cumpacti, vnus humo ſunt, ſicut ſcriptum eſt. Anomœus. Nulla eſt igitur differentia Patris, & Filij, & Spiritus ſancti? Orthoduxus. Nulla ſanè, neque in natura neque in vuluntate, ſed in eu demum aliqua, quòd gignere & gigni, emittere & prucedere, *ſiue emitti*, inter ſe differunt. Anomœus. Quid eſt gignere & gigni, emittere & procedere? Orthuduxus. Hæc ita dicuntur, quia Pater quidem gignit, id eſt, genuit : Filius verò gignitur, id eſt genitus eſt : & quia ipſe Pater emittit Spiritum, id eſt, emiſit. Spiritus autem procedit, id eſt pruceſſit. Anumœus. Prucedit, inquir, num verò etiam pruceſſit? Orrhuduxus. Itidem de Filiu dixit *Genuit me*. Inquit enim, *Ante omnes colles gignit me*. Quemadmodum igitur per illud Genuit me, intelligis de Filiu Genuit me, ita etiam illud Procedit accipe de Spiritu, ac ſi diceret Pruceſſit. Hic enim eſt mos ſcripturæ : vt illud, *Qui facit Angelos ſuos ſpiritus*, id eſt, Quid fecit : & illud, *Qui fundas terram ſupra ſtabilitatem ſuam*, id eſt, qui fundaſti. Anumœus. Hoccine igitur eſt diſcrimen? Otthoduxus. Eſt. Anumœus. Eandem autem naturam ais? Ortbuduxus. Eandem. Anumœus. Et quomudu puteſt eadem eſſe natura, ſi vnus quidem gignit, alter gignitur? Ortbuduxus. Punis nihiluminus, vnum gignere, alterum gigni? Anomœus. Etiam. Orthoduxus. Si vnus giguit, alter gignitur, qui gignit, ex ſua ipſius natura gignit : & qui gignitur, ex gignentis natura gignitur. Anumœus. Abſit vt dicam Deum ex ſua natura genuiſſe. Orthuduxus. Non igitur genuit. Anomœus. Geouit, vt qui cundiderit. Orrhoduxus. Ergòne prius ipſum cundidit, & deinde genuit, an aliu quopiam modu? Luquere apertius. Nec enim intelligo quid ſit, vt qui condiderit. Anomœus. Aliquid genuiſſe Deum idem eſt atque condidiſſe, quoniam ſimplex eſt, & compoſitionis omnis expers : nec per alia gignit, per alia condit, ſed per quæ gignit, per eadem etiam condit. Orthodoxus. Si ſimplex eſt & cumpoſitionis expers, quorſum dicis, Per quæ, & per quæ? Vbi enim eſt illud Per quæ, ibi quuque multa ſunt. Eſt autem compoſitionis expers Deus : non igitur in eo ſunt multa. Anomœus. Annun eſt igitur Deus ſimplex? Orthoduxus. Imo etiam amplius quàm ſimplicem eſſe aio. Nam & Angelus ſimplex eſt, & animus & lux, quum ex partibus aut membris non componantur. Anomœus. Itaque ſi amplius quàm ſimplex eſt, per quæ gignit, per ea etiam condit. Orthoduxus. Ne dicito, inquam, Per quæ gignit & condit : nam quòd ſimplex eſt non habet Per quæ, & per quæ : multò autem etiam magis id quud ſupra ipſam ſimplicitatem eſt, non admittit illud per quæ, & per quæ. Anomœus. Si-

A militer ergu gignit Deus, & ſimilitet condit. Orthoduxus. Nequaquam. Anumœus. Ergo eſt cumpuſitus. Orthuduxus. Abſit. Anumœus. Si per alia gignit & per alia cundit, cumpuſitus eſt. Orthodoxus. Nun dicu per alia gignit, per alia cundit : ſed aliter gignit, aliter condit. Anumœus. Quomodu gignit, & quumudu cundit? Orthuduxus. Hypuſtaſi gignit, & mandantu cuodit. Mandatum enim concurrente putestate fretum, præſens ſiſtit quud mandati libet : is verò qui gignit hyp uſtaſi, nun expectat mandarum, ne quid medium intercedat inter gignentem Patrem, & Filium qui gignitur. Anomœus. An igitut inuitus genuit? Orthuduxus. Qui genitus eſt, viua eſt eius qui genuit imago, & vuluntatem tranſcendit imago B hypuſtaſeωs. Prius enim upurtet animu concipere imaginem hypuſtaſeωs, & puſtea Velle, aut Nulle. Filius autem eſt ſubules hypuſtaſeωs, & imagu pruſus inuariata : ante vuluntatem cuncipe animu imaginem hypoſtaſeωs. Anumœus. Quid eſt illud, Tranſcendit imagu vuluntatem? Orthodoxus. Huc dicu, quoniam eſſentiam etiam cuncipere mente potes, abſque eu vt huc velit : abſque imagine vero, non putes. Nam vuluntas & incipit & deſinit : imagu verò eſſentiæ nec incipit nec deſinit. Sed & alitet huc accipe. Eſtne. Deus vulens aut nulens immurtalis? Anomœus. Voleos. Orthoduxus. An igitut immortalis erat antequam eſſe vellet? Anomœus. Ab æternu vult eſſe immortalis. Orthodoxus. Et ab æternu eſſe Pater. Sicut enim dicere nun putes quud inuitus ſit immurtalis, ita C ne huc quidem quòd inuitus ſit Pater : & vt immurtalitati, ita nec Filiu præit vuluntas, ſed ab æterno eſt Filius ex volente Patre genitus, hypoſtaſeωs imagu penitus inuariata. Anumœus. Vbi ſcriptum eſt Filium eſſe imaginem hypoſtaſeωs? Orthuduxus. Characterem bypuſtaſeωs nihil aliud eſſe intelligu, quàm imaginem hypoſtaſeωs eſſe. Anumœus. Enimueru, annon vir quuque ſcribitur eſſe imagu & gluria Dei? Orthudoxus. Sanè : at nun character hypuſtaſeωs. Aliud eſt autem, imaginem Dei eſſe, quàm eſſe characterem hypoſtaſeωs ipſius. Nam upus quudpiam habet quidem imaginem artis cuius peritus eſt artifex à quu effectum eſt, hypuſtaſeωs verò minimè. Anomœus. Neſciu quid dicas, planius loquere. Orthudoxus. Scamnum habet imaginem artis fabri : nam ſi ſcamnum videru, agnoſco à D fabru factum eſſe : & ſi nauigium conſpexero, agnoſco eſſe opus à fabricature nauium confectum, quòd ſit imago & gloria artis illius, qui id fabricatus eſt : at non hypoſtaſeωs character. Nec enim aut ſcamnum aut nauigium habet characterem eius qui id effecit : quum hic quidem ſit homo hypoſtaſi, ſcamnum autem vel nauigium nun item. Sic etiam homo eſt imago & gluria Dei qui ipſum condidit. Etenim, vt ait ſanctus Salumon : *Conuenienter & proportione quadam effector illarum rerum conſpicitur & gloria afficitur ex eo quod effectum eſt* : non tamen eſt character hypuſtaſeωs opificis, ſed duntaxat virtutis eius effectricis. At filius eſt character ἐνυπόστατος. Inquit enim, *Qui vidit me, vidit Patrem meum* : nemo verò qui vidit hominem, idcirco vidit Patrem. Anomœus. Vbi ſcriptum eſt Filium eſſe charectetem hypuſtaſeωs? Orthodoxus. Apud

Apoſtolum Paulum in epiſtola ad Hebræos. Anomœus. Non recipitur in Eccleſia. Orthodoxus. Ex quo annunciatum eſt Euangelium Chriſti, credita eſt hæc epiſtola Pauli eſſe: & ea connumerata omnes Epiſtolæ Pauli ſunt numero quatuordecim. Anomœus. Non animaduertiſti in cæteris proferri nomen ipſius, in hac verò non item? Orthodoxus. Quoniam Hebræis ſcribebat, qui fama acceperant, quòd homines doceret à lege deficere, ne ipſius nomen abhorrentes, aures occluderent, propterea ab his verbis auſpicatus eſt: *Multis vicibus & multis modis olim Deus loquutus patribus per Prophetas, vltimis hiſce diebus loquutus eſt nobis per Filium.* Hanc autem eſſe ipſius epiſtolam apparet etiam ex fine epiſtolæ. Meminit enim etiam Timothei his verbis: *Scitote fratrem noſtrum Timotheum liberatum eſſe, qui cum, ſi citò venerit vos videbo.* B Anomœus. Etiamſi hanc epiſtolam Pauli eſſe concedamus, attamen character hypoſtaſεως habet Eſſe in hypoſtaſi, non in propria vita. Orthodoxus. At Chriſtus non tantum dicitur character hypoſtaſεως, verùm etiam Filius, vt illod ἐνυπόστατον intelligamus. Dicitur enim ſplendor, quod συναϊδίως, id eſt, vnà ſit ab ipſo ab æterno: character verò propter hypoſtaſεως ſimilitudinem: Filius denique propter illud ἐνυπόστατον. Anomœus. Dicimus & nos omnio eſſe ex Deo. Orthodoxus. Sed alia quidem ſunt ex ipſius mandato tanquam condita: Filius verò eſt ex ipſius hypoſtaſi, vt generatus: Spiritus verò, vt procedens. Anomœus. Ergo Spiritum, etiam dicis eſſe ex hypoſtaſi? Orthodoxus. Alioqui vnde eſſet? Anomœus. Vbi ſcriptum eſt alia eſſe ex mandato, alia ex hypoſtaſi? C Orthodoxus. Dicit Dauid de iis quæ Deo mandante exiſtere cœperunt, *Laudate Dominum è cælis, laudate ipſum in locis altiſſimis, laudate ipſum omnes Angeli eius, laudate ipſum omnes virtutes ab eo conditæ, laudate ipſum ſol & luna, laudate ipſum omnes ſtellæ & lumen: nam ipſe dixit: & extiterunt: mandauit & condita ſunt.* De generatione verò Filij ſcriptum eſt, *Ex vtero ante luciferum genui te:* & de Spiritu ſancto, *Vltimis diebus effundam è Spiritu meo in omnem carnem.* Et alibi, *Spiritus enim ex me proficiſcitur*: item alibi. *Dei verbo firmati ſunt cæli: & omnis eorum virtus Spiritu oris ipſius.* Anomœus. Ex vtero dixit, & ex ore, non autem Ex hypoſtaſi. Orthodoxus. Partes ſeu membra quum Deo tribuuntur, dicuntur quidem vt de homine, intelliguntur autem vt Deo conuenit: ſin minus, quem vterum corporeum in Deo D poſſimus mente concipere? Itaque vterum audiens, generandi vim: & os audiens, docendi facultatem intelligo: quo loquendi more Scriptura interdum etiam vtitur de hominibus agens, vt quum inquit, *A tuo metu, Domine, concepimus in vtero, & peperimus in terra Spiritum ſalutis.* Nam hic quoque non ſignificat corporeum vterum, ſed illam naturæ vim ad gignendum efficacem. Anomœus. Vbi de Deo ſcriptum eſt Naturæ nomen? Orthodoxus. Apud Apoſtolum, *Sed olim quidem Deum ignorantes ſeruiſtis iis, qui natura non ſunt dij: nunc autem cognito Deo, aut à Deo potius cogniti*, &c. à Deo videlicet, qui natura Deus eſt. Et in Epiſtolis catholicis ſcriptum eſt, *Ex eo quod nobis datæ ſunt maximæ & precioſæ promiſſiones, vt fiatis diuinæ naturæ participes.* Fimus autem naturæ diuinæ par- A ticipes ex eo quòd Spiritum ſanctum participamus. Anomœus. Ergo & Spiritus ſanctus eſt diuinæ naturæ? Orthodoxus. Si ex participatione ſancti Spiritus euadimus diuina præditi natura, nonne molto magis eſt diuinæ naturæ Spiritus ille qui hæc in nobis efficit? Anomœus. Ergo & Spiritum ſanctum dicis eſſe diuinæ naturæ? Orthodoxus. Non ſimpliciter diuinæ eſſe naturæ, ſed eſſentiæ. Dixit enim ipſe Pater, *Vltimis diebus effundam de Spiritu meo ſuper omnem carnem.* Item Filius, *Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris mei, is eſt qui loquitur in vobis.* Iobus quoque diuinum dixit Spiritum, quum ſic loqueretur, *Viuit Dominus, qui ita de me ſtatuit: & Omnipotens qui amaritudine affecit animam meam. Siquidem donec eſt adhuc halitus in me, & Spiritus diuinus ſupereſt mihi in* B *naribus, os meum non loquetur iniuſta.* Viden quomodo Trinitatis meminerit; de filio dicens: *Viuit Dominus*: de Patre, *Omnipotens qui amaritudine affecit animam meam*: de Spiritu ſancto, *Diuinus Spiritus qui ſupereſt mihi in naribus?* Nam Spiritus eſt ſuauis odor quem Chriſtus ſpirat: & quemadmodum ex odore ſuaui vnguentum per nares percipitur: ita & Chriſtus ex Spiritu. *Nemo enim poteſt dicere Chriſtum Ieſum, niſi per Spiritum ſanctum.* Et Apoſtoli fuerunt ac ſunt bonus Chriſti odor, quoniam Spiritus ſancti templa ſunt. Dicit enim Paulus, *An neſcitis corpora veſtra eſſe templa Spiritus ſancti qui in vobis eſt, quem habetis à Deo, & non eſtis veſtri iuris? Deum igitur in corpore veſtro glorificate.* Anomœus. Si aliter condit Deus, & aliter gignit, compoſitus eſt. Orthodoxus. Compoſitus C nõ eſt, (abſit enim vt hoc dicam) ſed hypoſtaſi quidem gignit, mandato verò condit. Quod ſi ita gignit vt condit, nempè quod ab eo creatum eſt, ab ipſo eſt genitum. Anom. Sanè quidem. Ortho. Canem autem condidit: aude igitur dicere, canem aut aliud quippiam conditum, eſse genitum ex vtero. Nam dico quidem ego quod Deus condiderit canem & omnes beſtias, adeoque & cæteras omnes res conditas: dic & tu quod etiam ex vtero eas genuerit, ſiquidem ſimiliter condit & gignit. Anom. Aliter igitur condit & aliter gignit? Orth. Sanè. An. Nonne eſt compoſitionis expers? Orth. Minimè dixi non eſse compoſitionis expertem, imo etiã eſt aliquid amplius quàm compoſitionis expers, ſed, aliter gignit & aliter condit. Anom. Quomodo id fieri poteſt? Orth. Mens nobis inſita, quæ ad imaginem Dei facta eſt, nonne eſt cõpoſitionis expers? D & tamen aliter gignit ſermonem, aliter autem condit quæ condit. Anom. Quinam aliter gignit & aliter condit: certè per quæ condit mens, etiã gignit. Orth. Falſum narras: Gignit enim ex ſe ſermonem, condit autem ex materia domum, nauim, & quæcunque ſunt eiuſmodi. Anom. Num igitur etiam Deus condit ex materia? Orth. Quædam ex materia, quædam rurſus, quum non eſsent, fecit vt extiterent. Anom. Quomodo? Orth. Materiem & cœlos & Angelos ex nihilo fecit vt ex nihilo exiſterent. Voluntas autem concurrentem poteſtatem nacta, fecit vt exiſteret quicquid libuit mortalia verò animantia ex materia condidit. Anom. Hoc admitto. Orth. Filium verò, nonne ais ſimplicem eſse & compoſitionis expertem? Anom. Etiam. Orth. Nonne igitur quod à filio conditum eſt, ex eo quoque genitum ais? Anom. Minimè. Orth. Si quoniam pater eſt ſimplex, idcirco quod à patre conditum

conditum eſt, etiam genitum dicis, nempe quod genitum eſt, etiam conditum eſt. At filius quoque eſt ſimplex: Ergo quod condidit, etiam genuit: & pater comperietur eſſe filij quidem pater, rei verò conditæ auus. An. Sed quod eſt genitum à patre etiam eſt conditum: quod autem conditum eſt à filio, eſt res condita. Orth. Nonne, quoniam ſimplex eſt Deus, idcirco quod ab eo conditum eſt, etiam genitum eſſe, & quod ab eo genitum eſt etiam conditum eſſe vis? Sin minus, quomodo tuam ſententiam explicas? An. Sanè. Orth. Ergo & quod conditum eſt à filio, eſt etiam genitum, vtpote qui ſit compoſitionis expers: vel etiam ſi pater eſt compoſitionis expers, non idcirco tamen quod ab eo genitum eſt, conditum eſt, nec quod ab eo conditum eſt, genitum eſt: etiam ſi ſit ipſe compoſitionis expets. At filius genitus eſt à patre: non igitur conditus. An. Pater eſt authot filij, filius author rerum conditarum. Orth. An non Pater quoque eſt rerum conditarum author? An. Eſt ſanè, ſed per filium. Orth. Sed omnino ponis eum quoque authotem eſſe rerum conditarum. An. Certè. Omnia enim ſunt ex Deo. Orth. Sunt igitur ab eo etiam genita omnia, canes, corui, vultures, quicquid denique conditum eſt, ſiue rationis particeps, ſiue rationis expers. An. Dixi hæc condita eſſe per filium: ſolus autem filius, nullo inter medio genitus eſt, id eſt conditus. Orth. Idcitco ne eũ eſſe dicis & genitum & conditum, quia ſolus eſt à ſolo? aut quomodo id accipis? An. Etiam. Orth. Cætera autem omnia quoniam per filium facta ſunt, cõdita quidem ſunt, genita verò non item? An. Ita eſt. Orth. Interuentio igitur filij, imminuit patris in agendo efficacitatem. An. Quamobrem? Orth. Quia ſolus ſolum gignens, itidem & gignit & condit. Filio verò interneniente, quòd condit non amplius gignit, &, vt videtur principatuum & poteſtatum, rerum denique omnium conditarũ damno genitus fuerit filius. An. Quamobrem? Quoniam niſi genitus fuiſſet filius, quæcunque ab eo condita ſumus, eſſemus etiam genita. An non igitur per filium conditi ſumus? Orth. Sanè verò. Sed nos quidem per filium conditi ſumus, filius verò ex Deo genitus eſt, non autem conditus. An. Ipſemet dicit, *Dominus condidit me, initium viarum ſuarum.* Orth. Ipſe quoque dicit, *Foderunt manus meas & pedes meos, & partiti ſunt veſtimenta mea ſibi, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.* An. Quid ſimile inter ſe habent, *Condidit me, & foderunt manus meas & pedes?* Orth. Quemadmodum id quod in cruce futurum erat, enunciauit vt ſi iam factum fuiſſet: ita quod futurum erat in carnis aſſumptione, dixit ac ſi iam fuiſſet factum. Itaque non dixit, Dominus condidit me ante initium viæ, ſed quoniam aliorum via perdita erat, fututus autem hic erat via recens & viuens, propterea dicit: *Dominus condidit me initium viarum ſuarum ad opera ipſius.* An. *Ante ſæculum fundauit me*, inquit, *antequam terrã faceret.* Orth. Dictu quoque. *Quadraginta annos nondum habes, & ante ſæculum fundatus es?* vt audias, *Amen, amen dico tibi, antequã ſæcula exiſterent ego ſum.* An. An erat ipſius incarnatio antequam exiſterent ſæcula? An. Sanè, quod ad Dei præſcionem attinet, vt & paſſio ipſa: adeò vt dixerit, *Foderunt manus meas & pedes meos, & pro cibo dederunt mihi fel, & in ſiti mea potandũ mihi præbuerunt acetum.* An. At iſtud non eſt dictum ante ſæculum, verùm Dauidis temporibus. Orth. Dictum quoque eſt à temporibus filij Dauidis,

A nempe Salomonis, *Dominus condidit me.* An. Sed dictum eſt, *Ante ſæculum fundauit me.* Orth. Nempe quoniam *ante ſæculum erat abſconditum hoc arcanũ* (vt inquit Paulus) *quod nunc patefactum eſt filius hominum.* Quòd autem ille ſit illud ipſum quod ante ſæcula fundatum eſt, audi ex eodem Paulo alibi dicente. *Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere præter illud quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus*: præter eum videlicet, qui dicit, *Ante ſæculum fundauit me.* Deus autem Sermo nomen Ieſu Chriſti accepit, ex quo Sermo factus eſt caro, & dictum fuit ab Angelo, *Vocabis nomen eius Ieſum.* Itaque illud, *Dominus condidit me*, &, *ante ſæculũ fundauit me*, de ipſius incarnatione dictum eſt, arcano illo verè ante ſæcula abſcondito. Sed quomodo poteſt ita genuiſſe ex ſua ipſius hypoſtaſi, vt nihil ſit perpeſſus? Orth.
B Illud quomodo poteſt, ne inueſtiga: illud verò, ex hypoſtaſi, à nobis oſtenſum eſt. An. Quomodo oſtenſum eſt? Orth. Oſtenſum eſt non eſſe quiddam conditum. Quod autem non eſt conditum, aut eſt ingenitum aut genitum, aut procedens vt ex authore ſiue cauſa. Non eſt autem ingenitus, quum ſit filius genitus: ergo eſt ex hypoſtaſi. An. Et quomodo poteſt eſſe ex hypoſtaſi? Orth. Niſi ſit ex hypoſtaſi, aut eſt conditum quippiam, aut ingenitus, non eſt autem ingenitus, vt qui ſit filius: non eſt conditum ſeu factum quippiam (nec enim mandauit & factus eſt, ſed ex ventre ipſum genuit) eſt igitur ex hypoſtaſi, non autem ex nihilo, ſicut ea quæ per mandatum extiterunt. An. Rurſum igitur vterum dicens, exiſtimas Deum eſſe compoſitum. Orth. Abſit vt Deum dicam eſſe compoſitum: ſed (vt ſuperius dixi) vteri nomine, quem ſcriptu-
C ra Deo tribuit, generatricem vim hypoſtaſeως ipſius intelligo. Nam de nobis etiam agens Scriptura, (ſicut prius demonſtratum eſt) ita loqui conſueuit, vt quum inquit, *A tuo metu, Domine, in vtero concepimus & parturiuimus, & peperimus ſpiritum ſalutis.* In vtero dicens, non intelligit corporeum vterum, ſed in ipſa hypoſtaſi, *ſiue intra nos ipſos.* An. Parum abeſt quin mihi perſuadeas vt fiam Conſubſtantialiſta, *ſiue coeſſentialiſta.* Orth. Vtinam det tibi Deus vt Chriſtianus euadas. Tunc enim Chriſtianus factus fueris, quum faſſus fueris filium eſſe patri coeſſentialem. An. Quid eſt iſtud coeſſentiale? volo enim id quoque diſcere. Num idem eſt filius qui & pater? Orth. Abſit vt hoc dicam. An. Quid eſt igitur? verè enim id diſcere cupio. Orth. Coeſſentiale eſt quod eandem eſſentiæ rationem recipit, vt homo ab homine nihil differt,
D quatenus homo eſt, & Angelus ab Angelo, quatenus Angelus eſt: ita & Deus à Deo nihil differt quatenus Deus eſt. An. Nihil igitur differt pater à filio? Orth. Nequaquam ſanè differt reſpectu Dei, ſiue in Deum eſſe, ſed in Patrem eſſe, & Filium eſſe: quoniam ille quidem genuit, hic verò genitus eſt, hoc eſt igitur quod vocamus ὁμοούσιον, *ſiue coeſſentialitatem.* An. Nulla igitur alia re differt Pater à Filio? Atqui ſcriptum eſt, *Quid me dicis bonum eſſe? nemo bonus niſi vnus*, nempe *Deus.* [Orth. Filius igitur non eſt bonus? An. Ipſemet dixit, *Quid me dicis bonum eſſe? nemo bonus niſi vnus*, nempe *Deus.*] Orth. Viden' vt rectè dixerim tunc fore te Chriſtianum, quum faſſus fueris filium eſſe Patri coeſſentialem? An. Credo me Chriſtianum eſſe. Orth. Si Chriſtianus eſſes, non negares filium eſſe bonũ. An. Bonum non eſſe non dixi, ſed eum dixiſſe: *Nemo bonus, niſi vnus*, nempe *Deus.* Orth. Bonitate

igitur dicis differre patrem à filio? An. Ipſemet dixit, *Quid me dicis bonum? nemo bonus niſi vnus*, nempe *Deus*. Orth. Non dixit, Ne me bonum dicito, ſed *Quid me dicis bonum?* An. quænam verò differentia eſt inter illud, Ne me bonum dicito, & illud, Quid me dicis bonum? Orth. Magna. An. Quænam? Orth. Illud, Ne me dicito bonum: bonitatem tollit: illud verò, *Quid me dicis bonum?* perinde eſt atque, Quorſum me dicis bonum, nec me confiteris Deum eſſe? vt illud, *Quid me compellatis Domine, Domine, nec facitis quæ dico?* Quoniam igitur ille Doctorem eum nominans, ad ipſum acceſſerat, vt ad eum qui nihil aliud quàm homo eſſet, propterea inquit, *Quid me bonum dicis?* non credens quòd ſim Deus? *Nullus enim bonus niſi vnus* nempe *Deus*. An. Dicimus & nos ipſum bonum eſſe, ſed non ita bonum vt bonus eſt Pater. Orth. Atqui non dixit, B Nemo bonus niſi vnus Pater, ſed, *Nemo bonus eſt, niſi vnus* nempe *Deus*. Tu verò dicis perſonæ quoque reſpectu differre bonitatem Patris à bonitate Filij. Num igitur exiſtimas quippiam mali immixtum eſſe bonitati Filij, eoque à bonitate Patris differre? Anomœus. Abſit non dico malitiæ quippiam immixtum eſſe bonitati filij, verùm Patris bonitatem differre à Filij bonitate. Ort. Sed bonitas à bonitate nihil differt quatenus eſt bonitas. An. An non verò Dei bonitas differt ab ea bonitate quæ in nobis eſt? Orth. Nempe alia quædam eſt in nobis bonitas, quàm Deus ipſe. An. Iudæi igitur & Græci habéntne Deum in ſeſe. Orth. Imo ne is quidem Deum habet in ſeſe, qui ſimpliciter dicitur Chriſtianus: ſed is demum habet, qui corpus ſuum ſubegit & ſeruire docuit, vt poſſit dicere, *Quandoquidem probationem quæritis eius qui in me eſt Chriſti.* C Qui enim talis eſt audit à Chriſto. *Bonus homo ex bono cordis ſui theſauro depromit bona.* An. Si bonus eſt homo qui ex ſuo corde bona depromit, quomodo nullus bonus eſt niſi vnus, *nempe*, Deus. Orthod. Quoniam Deus non eſt bonus participatione bonitatis, ſed eſt ipſamet bonitas: homo verò bonitatis participatione bonus eſt. An. Angeli verò nonne ſunt natura boni? Orth. Natura, nequaquam: participatione, ſic. Nam quod natura bonum eſt, non mutatur, quantum ad id quod eſt natura. Anomœus. Vt quid? Orthodoxus. Homo natura non mutatur: (neque enim fit aliud natura) ſed ſtudio & moribus mutatur: ſiquidem eundem bonum, modo malum videbis: vt Paulum, modò quidem perſecutorē, modò verò Euangelij præconem: & eundem, modò Chriſti diſcipulum, modò proditorem, vt Iudam: & Angelos, modò quidē D malos, modò verò bonos. An. Num verò Angeli, modò mali, modò boni? Orth. Scriptura inquit: *Etenim ſi Angelis qui peccarunt, non pepercit*. At ſi peccarunt, certè exciderunt bonitate. In vniuerſum denique conditæ res omnis Deo digna, & eſt, & dicitur bona ob participationem bonitatis. Deus verò qui bonus eſt natura, eſt ipſamet bonitas, quamobrem etiam nemo bonus niſi vnus, *nempe*, Deus. Anomœus. Ergo filius bonus eſt vt pater? Orthodoxus. Pater & filius ſunt vnus Deus, non hypoſtaſi, ſed eadem eſſentiæ ratione, vt omnes homines ſunt vnus in Chriſto, non hypoſtaſi ſed ratione eſſentiæ, & ob concordiam. Anom. Enimverò an non aliud eſt hypoſtaſis, aliud eſſentia? Orth. Aliud & aliud, nō tamen vt res. An. Ergo compoſitio inuenietur? Orthod. Aliud & aliud dixi, non tamen vt rem aliam & aliam, ſed quòd hypoſtaſis qui-

A dem aliud quiddam declaret, aliud verò eſſentia, vt granum frumenti dicitur & eſt tum ſemen tum fructus, non vt res alia atque alia: aliud enim declarat ſemen, aliud fructus. Quoniam ſemen quidem futuræ culturæ ſemen, fructus verò eſt præteritæ culturæ fructus. Anomœus. Quid eſt eſſentia, & quid eſt hypoſtaſis? Orthodoxus. Eſſentia declarat communitatem. Et ſiquid eſt eſſentiæ proprium, id quoque commune eſt hypoſtaſibus, quæ eſſentiæ ſubſunt: Hypoſtaſis autem, præterquam quòd numerum admittit, proprietatem habet minimè cōmunem hypoſtaſibus quæ eſſentiæ ſubſunt. An. Annon verò eſſentia proprietatem habet? Orth. neque proprietatem habet nō communem hypoſtaſibus quę eſſentiæ ſubſunt: neque numeri multiplicationem admittit, quum ſit B vnica & ſingularis. Quicquid verò numeri multiplicationem admittit, omnino proprietatem habet: & quod proprietatem habet, numerum admittit. Ipſa enim proprietas numerū inducit. An. Non intelligo quod dicis: planius loquere. Orth. Patris eſſentiam dicis eſſe immortalē & incorruptibilē & inuiſibilem, & mūdi architectatricem, Deum denique. An. Etiam. Orth. Et Filium ſimiliter dicis immortalem, incorruptibilem, inuiſibilem, mundi architectum, Deum denique? An. Sanè. Orth. Sicut ergo Patris eſſentiam dicis immortalem, incorruptibilem, inuiſibilem, mundi architectricem, nonne ita & Filij eandem eſſentiam dicis? Ano. Sanè. Orth. Filium autem num vocas Patrem? An. Nequaquam. Orth. Pater ergo non eſt proprium quiddam Eſſentiæ, ſed hypoſtaſeωs. An. Quomodo? Orth. Quoniam quæ propria ſunt Eſſentiæ, ſimiliter ſunt cō- C munia Patri, & Filio, & Spiritui ſancto. Pater autem non eſt commune quiddā, non eſt igitur Pater proprium eſſentiæ, ſed hypoſtaſeωs. Quod ſi aliud eſt proprium hypoſtaſeωs, & aliæ ſunt proprietates eſſentiæ, non idem ſignificant eſſentia & hypoſtaſis. Ano. At nónne *τὸ ἀγέννητον, id eſt ingenitum eſſe*, eſt Patris proprium? Orth. Non eſt. An. Ex iis igitur quæ ſunt, eſtne aliquid aliud ingenitum? Orth. Etiam. An. Quidnam? Orth. Nonne id genitum eſt quod Patrem habet: ingenitum id quod Patrē non habet? An. Etiā. Orth. Spiritus habétne patrem? An. Non. Orth. Ergo & ipſe eſt ingenitus: itaque ingenitum eſſe, non eſt propriū Patris. An. Sed Pater eſt & ingenitus, & *ἀγένητος, id eſt, Non factus*. Ort. Ne iſtud quidem non factum eſſe, Patris proprium eſt, ſed commune eſt Patri, Filio, & Spiritui ſancto. An. Quomodo? Ort. Non factū eſt illud quod non D eſt ortum ab opifice: aut quomodo id accipis? An. Etiam. Orth. Illud autem eſt factum quod ortum habet ab opifice. At neque Filius, neque Spiritus ſanctus ortum habent ab opifice (oſtēſum enim eſt filium eſſe ex vtero, & ſpiritum ſanctū ex ore) Itaq; factum non eſſe, non eſt proprium Patris. Anom. Quidnam igitur aliud eſt Patris proprium, ſi neque ingenitum eſſe, neque factum nō eſſe, eſt ipſius proprium? Orth. Pater, eſt proprium patris: Filius eſt proprium filij: & eſſe Spiritum ſanctum Dei, proprium eſt Spiritus ſancti. An. Annon verò Pater eſt Spiritus ſanctus? Orthod. Pater quoque eſt Spiritus ſanctus, ſed non eſt ſpiritus Dei. Itaque hypoſtaſeωs Patris proprium eſt Pater: nec enim qui filius eſt, Pater eſt, & hypoſtaſeωs filij propriū eſt filius: nec enim qui filius eſt, pater eſt, & hypoſtaſeωs Spiritus ſancti proprium eſt, Spiritum Dei ſanctum eſſe, neque qui Spiritus Dei ſanctus

eſt

eſt, eſt Pater aut Filius. Eſſentia verò eſt cõmunis Patri, Filio, & Spiritui S. eſt enim ſimiliter immortalis & incorruptibilis, ſimiliter ſancta, ſimiliter bona. Et propterea dicimus vnam eſſẽtiam, tres hypoſtaſes. Ano. Vbi ſcriptum eſt Spiritum ſanctum dici Spiritum Dei? Orth. Paulus Apoſtolus dicit, *Nemo enim hominum nouit quæ hominis ſunt, niſi ſpiritus hominis qui ipſi ineſt, ita etiam nemo quæ Dei ſunt nouit, niſi ſpiritus Dei*. An. Spiritũ Dei dicit ipſummet Deum. Orth. Lege Apoſtolum, vt ipſum hæc dicentem audias, *Oculus non vidit, nec auris audiuit, neque in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus ipſum, nobis autem etiam patefecit per Spiritũ ſuum. Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunditates Dei. Quis enim hominum nouit quæ ſunt hominis niſi ſpiritus hominis? ita etiam nemo nouit quæ Dei ſunt, niſi Spiritus Dei*. An. Cur non verò tres quoque eſſentias dicimus? Orthod. Quia dato numero neceſſe eſt proprietatem dari: proprietas verò eſt alterum quiddam: altera autem eſſentia conſtituit ἑτεροῖον. Quod autem eſt ἑτεροῖον, non eſt ſimiliter immortale, nec ſimiliter incorruptibile, nec ſimiliter ſanctũ, nec ſimiliter immutabile. At Pater, Filius & Spiritus ſanctus, ſunt quiddam ſimiliter immortale, ſanctum, immutabile. Vna eſt ergo Patris, Filij & Spiritus ſancti eſſentia. Quando verò tres hypoſtaſes dicimus Patris, Filij & Spiritus ſancti, verè eſſe dicimus proprietatũ differentiam in hypoſtaſi, nõ autem in eſſentia. An. Dicis autem omnino differẽtiam eſſe inter Patrem, Filium & Spiritum ſanctum? Orth. Hanc differẽtiam dico, quòd qui Pater eſt, non ſit Filius: nec qui Filius eſt, ſit Pater, nec qui Spiritus ſanctus eſt, ſit Pater vel Filius: ne quum audis Patrem, & Filium & Spiritum ſanctum, nomina quidem nuda intelligas, ſed hypoſtaſes quæ verè ſunt & ſubſiſtunt. Et rurſus quum vnam eſſentiam dicimus, intelligas illud ipſum eſſe Filium quod nos Patris eſſentiã eſſe ſentimus, & hoc ipſum eſſe quoque ipſius Patris Spiritum, de quo filius ipſe dixit, *Non enim eſtis qui loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri is eſt, qui loquitur in vobis*. Propterea quoque dictum eſt, *nemo bonus niſi vnus* nempe *Deus*, nimirum quòd bonus ſit Pater, Filius, & Spiritus ſanctus, non participatione bonitatis, ſed eſſentiæ ταυτότητι, *id eſt, quia ſunt vna eademque eſſentia*. An. Ergo bonum dicis Spiritum ſanctũ? Orth. Dauid Propheta dicit, *Spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam*. An. Dicuntur etiam homines boni. Orth. Sanè, ſed participatione bonitatis. An. Spiritum quoque ſimiliter bonum dico. Orth. Poteſt igitur bonitatem abiicere, vt Iudas, vt diabulus? An. Sanè, ſi quidem velit. Orth. Abſit vt coram Deo ſic blaſphemem, vt hoc mihi vel in mẽtem veniat. An. Sic ergo dicis Spiritum ſanctum bonum, vt Patrem & Filium? Orth. Sanè quidem nam & ipſe bonus eſt non participatione bonitatis, ſed quòd ſit ipſummet bonum, ſiue ipſamet bonitas. Dicit enim Matthæus Euangeliſta Dominum dixiſſe, *Itaque ſi vos qui mali eſtis, noſtis dona bona dare liberis veſtris quãto magis Pater veſter qui in cœlis eſt, dabit bona petentibus ab ipſo?* Et Lucas, *Si vos igitur qui mali eſtis, noſtis dona bona dare liberis veſtris, quanto magis Pater veſter cœleſtis dabit Spiritum ſanctum petentibus ab ipſo?* Audis ſi aures habes, Euangeliſtas idem eſſe ſtatuere Spiritum ſanctum atque bonitatem, & bonitatem atque Spiritum ſanctum: & ab illo quidem Bona Spiritum ſanctum dici, ab hoc verò Spiritum ſanctum Bona. Anom. Nonne eſt igitur etiam Spiritus ſanctus Deus? Ortho.

A Non ſanè Spiritus ex aduerſo collocatus. Anom. Quid ſibi vult iſtud: Deo ex aduerſo collocatus? Orthod. Quod voluntati Patris ex aduerſo collocatum eſt. At Spiritus non ex aduerſo collocatus eſt, ſed eſt ex Deitate, & propterea dicimus vnam eſſe Deitatem Patris & Filij & Spiritus ſancti. An. Ergo vna eſt hypoſtaſis. Orth. Nequaquam. An. Si vna eſt Deitas, vna etiam eſt hypoſtaſis. Orth. Si noſſes donum Dei, noſſes quòd per Deitatem ſignificat quoddam *eſſe* commune hypoſtaſibus, per hypoſtaſim autem *eſſe*, per eſſentiam verò ſignificat ταυτότητα, *id eſt, Identitatem*. Vt ἀνθρωπότης (*ac ſi dicas Hominitas*) eſt quoddam eſſe commune, hypoſtaſis autem *eſſe*, eſſentia verò identitas. Nec enim omnis hypoſtaſis, eſt Deitas, neque omnis hypoſtaſis eſt ἀνθρωπότης. Quòd ſi non omnis
B hypoſtaſis eſt Deitas, nec omnis hypoſtaſis eſt ἀνθρωπότης, nempe non idem ſignificat hypoſtaſis atque Deitas vel ἀνθρωπότης. An. ἀνθρωπότης nónne ſubſiſtit? Orth. Maximè, ſi quidem in indiuiduis ſpectetur. An. [Ergo eſt quoque hypoſtaſis. Orth. Dixi ſubſiſtere, ſi in indiuiduis ſpectetur. An. Quid eſt indiuiduum, & quid eſt ἀνθρωπότης? Orth. Indiuiduum eſt noſtrum ſingulorum hypoſtaſis: ἀνθρωπότης verò eſt ipſa eſſentiæ communitas. Anom. Communitatis autem & hypoſtaſeως quænam eſt differentia? Orthod. Eò differunt, quòd hypoſtaſis tua non eſt omnium hominum: ſed ἀνθρωπότης eſt omnium hominum communis. Anom. Ergo mea hypoſtaſis non eſt aliud quam ἀνθρωπότης. Orthod. Nequaquam. Anom. Quomodo? Orthod. Quoniam ἀνθρωπότης quidem eſt omnium hominum
C communis, hypoſtaſis verò eſt vniuſcuiuſque proprietas. Anom. hypoſtaſis Patris nónne eſt Deitas? Orth. Maximè. Sed Deitas ſigoificat Quiddam eſſe, hypoſtaſis verò Eſſe. An. Item hypoſtaſis filij, annon eſt Deitas? Orth. Etiam. Anom. Duæ ſunt igitur Deitates. Orth. Nequaquam. Anom. Quomodo? Orth. Quoniam non eſt alia & alia Deitas. Anom. Atqui alia & alia eſt hypoſtaſis. Orth. Sed nónne dixi Deitatis & Hypoſtaſis nominibus idem non ſignificari? Nam hypoſtaſis declarat Eſſe, Deitas verò Quiddam eſſe. Sicut enim non ſunt duæ ἀνθρωπότητες Petri & Pauli, ne Patris quidem & filij duæ ſunt Deitates. An. Atqui nonne hypoſtaſis Patris eſt etiam Deitas? Orthod. Hypoſtaſis quidem Patris eſt etiam Deitas, & filij hypoſtaſis etiam Deitas: at non conſequitur, quia duæ ſunt hypoſtaſes, duas eſſe Deitates. An.
D Quomodo non conſequitur? Orth. Quoniam immortalitas quoque eſt hypoſtaſis Patris, & immortalitas hypoſtaſis filij, nec tamen ſunt duæ immortalitates. An. Non ſunt duæ immortalitates? Orth. Non. Anom. Quomodo? Orthodo. Quoniam non eſt diuerſa immortalitas, immortalitas enim ab immortalitate non differt, qua immortalitas eſt. Anumœus. Siquidem verè eſt alia & alia hypoſtaſis Patris eſt filij, quomodo non eſt alia & alia immortalitas? Orth. Alia & alia eſt hypoſtaſis Patris & filij, ſed non eſt alia & alia immortalitas. Nam & nos aliam & aliam hypoſtaſin habemus, at non aliam & aliam ἀνθρωπότητας. Et Petri hypoſtaſis eſt homo, & Pauli hypoſtaſis eſt homo: & ſunt duæ hypoſtaſes, at non duæ ἀνθρωπότητες. Itidem aliam atque aliam hypoſtaſin habemus, non tamen aliam & aliam immortalitatem, quam per vnum baptiſma recepimus. Nam ſi alia

& alıa eſt immortalitas, aliüs baptiſmus, alia & alia fides, non eſt etiam vnus Dominus, nec vna fides, nec vnum baptiſma. Anomœus. Sed noſtra hypoſtaſis aliud quiddam eſt quàm immortalitas & baptiſma: ergo etiam hypoſtaſis Dei alia eſt quàm immortalitas. Ottod. Neqoaquam. Sed iſta hypoſtaſis eſt eriam immortalitas: neque immottalitas dontaxat, verùm etiam incotruptibilitas, & iuſtitia, & ſanctificatio & redemptio, & dominatio, & poteſtas. Neqoe Deus hæc eſſe dicitur per compoſitionem: ſed ex diuerſis conſiderationibus, dictus immortalitas, quòd deſinere: incotruptibilitas, quòd diſſolui non poſſit: iuſtitia propter æquitatem: ſanctificatio, quòd à peccato cuſtodiat: redēptio, quòd vitam noſtram liberet à corruptione: dominatio, quòd omnium ſit Dominus: poteſtas, quòd nihil ei reſiſtat. Hæc aotem omnia vt in B Patris, ita etiam in Filij hypoſtaſi conſiderantur, idque minimé ex participatione. Idcirco duas qoidem hypoſtaſes dicimus Patris & Filij, vnam autem Deitatem, poteſtatem, dominationem, immortalitatem, incorruptibilitatem, & eiuſmodi alia. An. Vnam igitur etiam dicis ἀγεννησίαν. Ortho. ἀγέννητον *id eſt Non factum*, quidem dico etiam filium: ἀγέννητον autem *id eſt ingenitum*, nequaquam. An. Eſtne igitur aliud ἀγένητον aliud ἀγέννητον. Orth. Sanè quidem. Anom. Quomodo? Quoniam τὸ γεννητὸν illud eſt, quod ex hypoſtaſi gignitur, ideoque ex ventre vel vtero dicitor: γενητὸν verò illud eſt quod eſt à poteſtate opificis, *Quæcunque enim voluit, fecit*. Quomo do autem fecit? *Dixit, & facta ſunt: mandauit, & condita ſunt*. Anom. Non quæſioi quid ſit γεννητὸν & quid γενητὸν, ſed an τὸ ἀγεννητὸν ſit aliud quàm τὸ ἀγένητον Ortho. Si τὸ γεννητὸν illud eſt C quod eſt ex hypoſtaſi & vtero, nempe illud eſt ἀγέννητον quod non eſt ex vtero vel hypoſtaſi: & ſi τὸ γενητὸν illud eſt quod eſt ex poteſtate ſecundùm mandatum, nempe τὸ ἀγένητον illud eſt qood non exiſtit ex mandato, ſed vel authorem ſiue cauſam non habet, vel eſt ex hypoſtaſi τοῦ ἀγεννήτου *id eſt eius quod non eſt genitum*. An. Duo igitur dicis ἀγένητα? Ortho. Ego & Patrem & Filiom & Spiritom ſanctũ dico eſſe ἀγένητα *id eſt, Non facta*, nequaquã verò tria ἀπάτορα neque ἀναίτια *id eſt, Patris, vel cauſa ſine authoris expertia*: ſed Patrem quidem ἀπάτορα *id eſt, abſque Patre*, & ἀναίτιον, *id eſt, abſque authore ſine cauſa*, & ἀγένητον, *id eſt non factum*. Neque enim pater habet Patrem, neque opificem ad quem ortum referat, neque quenquam authorem à quo ſit ex hypoſtaſi. At filius Patrem quidem habet, *ideoque non eſt ἀναίτιος*, ſed ab opifice ottum noo habet: ne- D que enim factus eſt, ſed genitus: Spiritus ſanctus autem Patrem non habet, quia oon eſt genitus, nec ab opifice ottum habet, quia non eſt factus, ſed authorem & cauſam habet Deum, à quo etiam procedit. Ano. Alij verò ſpiritos annoo ab eo procedunt? Orth. Et nos quoque ab eo geniti ſumus. *Quotquot enim eum receperunt, dedit eis hoc ius vt filij Dei fierent, qui videlicet non ex ſanguine, neque ex libidine carnis, ſed ex Deo geniti ſunt*. Sed ſicut nos qoi ex Deo geniti ſomus, non ſumus ex vtero hypoſtaſeως geniti, ita & ſpiritus qui ex Deo procedunt, ex ore hypoſtaſεως ipſius non ſunt. At Spiritus ſanctus eſt ſpiritos ex ore hypoſtaſeos ipſios. *Nam Dei verbo ſolidati ſunt cœli, & Spiritu oris eius vniuerſa eorum poteſtas*. Et Pater dicit, *Ecce, filius meus, dilectus meus, in quo acquieuit anima mea, ponam Spiritum meum ſuper ipſum*. Anom. Si & filius eſt ex hypoſtaſi, &

A Spiritus ex hypoſtaſi, fratres ſunt igitur. Orthod. Abſit, nullus hoc dicit. Quomodo enım Filius eſt voigenitus, ſi duo ſunt fratres? Anom. Quomodo igitur & filius eſt ex hypoſtaſi & Spiritus, neque tamen ſunt duo fratres? Orthod. Propterea filius dictus eſt eſſe non tantum ex hypoſtaſi, verumetiam ex vtero: & Spiritus ſanctus non tantom ex hypoſtaſi, ſed etiam ſpiritus oris, vt differentia ſit non habita eius ratione, quòd ſint ex hypoſtaſi, ſed quòd vnus quidem ex vtero ſit, alter ex ore. An. Aliud ergo eſt os, aliud eſt vterus, aliod eſt hypoſtaſis. Orth. Non aliud & aliod, vt res aut trinominom quippiam. Ano. Vt quid ergo? Orth. Vt aliud quidem ſignificante hypoſtaſi, aliud vtero, & aliud ore. An. Quid ſignificat hypoſtaſis, quid os, quid vterus? Orth. Hypoſtaſis declarat τὸ εἶναι, id eſt, B *Eſſe*: vterus, generandi vim: os, ipſam docendi facultatem. Qnomodo verò gignat filium Deus, & quomodo Spiritum emittat, curioſè non perueſtigo: ſed credo filium genitum inexplicabili modo, & abſque perpeſſione vlla, & ſimiliter Spiritum ſanctum procedere inexplicabili modo, & abſque perpeſſione vlla. Ano. Vbi eſt os, & vterus, & hypoſtaſis, quid aliud quàm compoſitionem dicis? Orth. Compoſitionem non efficiunt hæc nomina. Ommino enim iſta non dicuotur, vt de membris ſolent. Ano. Os nónne eſt os? & vterus anoon eſt vterus? Orthod. Non omne os eſt idem os, neque omnis vterus, eſt idem vterus. Nam neque omne os eſt membrum, neque omnis vterus prorſus membrum eſt. Ano. Qoioam os poſſit non eſſe os? & vterus non eſſe vterus? Orthod. Scriptura multis in locis os gladij nominauit, nec quiſqoã ita inſanit, vt dicat gladium eo membro præditum eſſe C quod os vocatur. Sed ſcriptura os vocauit illud quo gladios abſumit: & quom dicit, ex qoo vtero prouenit glacies, vterum corporeum non reqoirit: & quum faciem igois dicit, non dicit ignem eſſe homana forma præditum, cuius membrum vnum ſit Facies, alterum verò Ignis, oeqoe faciem terræ dicens, terram dicit homanam formam teferre. An. At vbinam dictum eſt terram eſſe facie præditam? Orth. Scriptom eſt apud Prophetam, *Qui fugit, erit vt qui fugit à facie ignis*: & in Geneſi, Cain inquit, *Si eijcis me hodie à facie terræ, etiam à facie tua abſcondar*. An. Sed quum de animantibus iſta nomina dicuntur, membra declarant: in iis verò quæ ſenſos ſunt expertia, abuſione quadam vſurpantur. Orth. Annon tibi videtur anima eſſe animal? Ano. Sanè. Nam & Angelus animal eſt, & omnes ſpiritus: propterea D enim etiam omnes Seraphin animalia dicuntur: & ſcriptum eſt, *Inter duo animantia cognoſceris*, Ortho. Dicens igitur Deus, *Aperi os tuum & implebo illud*, quodnam os dicit? Et Dauid Pſal. 118. *Os meum aperui, & clauſi Spiritum, quoniam mandata tua elegi*, qoodoam os dicit? & Iob inquiens, *Os verax implebit riſu*, quodnam os inquit? Quonam autem ore clamabat Moſes, quum audiret, *Cur clamas à me*? Quis verò ignorat tacentes qooque à Deo exaudiri ſoſpiriis inenarrabilibus clamantes? Quem autem vterum intelligit propheta ſcribens, *Præ metu tui, Domine, in vtero concepimus & parturiuimus, & peperimus ſpiritum ſalutis in terra*. Quemadmodum igitur anima dicitur vterum habere, & os, & oculos, & cætera omnia corporis membra, nec tamen ex membris compoſita eſt: ita quum de Deo verè incorporeo audies os vel vterum, nihil compoſitum intellige, ſed vteri nomina, gignendi vim: oris, docendi vim:

oculorum,

oculorum, intelligendi vim: aurium, exaudiẽdi vim.
Idcirco igitur dictus eſt filius ex vtero, quòd ſit ge-
nitus:, & propterea ſpiritus eſt oris ſpiritus, quoniã
is es qui docet. Et ſicut non dicis ſpiritum eſſe ge-
nitum quiddam; ne duos filios dicas: ita ne dicito
ipſum eſſe factum, vt ne vnum eorum, quæ facta ſũt
dicas, ac proinde eum dicere etiam ſeruum cogaris,
propter Prophetam, qui dixit, *Omnia ſibi ſeruiunt.*
An. Qood initio dixi, Parom abeſt quin mihi per-
ſuadeas vt fiã Hemouſiaſtes, *ideſt Coeſſentialiſta.* Ort.
Vtinam dixeris, vt Chriſtianus fiam. Factus enim
•Chriſtianus, didiceres oportere Coeſſentialem fi-
lium dicere, diuinis ſcriptis edoctus. Quæcun-
que enim ſunt Dei propria, ea ſunt communia Pa-
tri, Filio, & Spiritui ſancto. Ao. Quomodo dixit
ſanctus Apoſtolus, *Deo ſoli impoſſibile eſſe mentiri?*
Orth. Hoc & de Patre, & Filio, & Spiritu ſancto
dicetur: quod enim naturæ proprium, commone
eſt hypoſtaſibus. Ano. An poſſunt mentiri Sera-
phin? Orth. Niſi poſſint mentiri, non iam eſt ſo-
lus Deus is qui mentiri non poſſit. An. Non dixit
Apoſtolus ſolum Deum non poſſe mentiri, ſed
Deom non poſſe mentiri. Orthod. Quicquid fa-
ctum eſt, mentiri poteſt: ideoque etiam diabolus,
quum eſſet Cherubin, potuit mentiri. Et hoc ipſum
Mentiri, eſt mutatio, illa cui virtutes ratione præ-
ditæ ſunt obooxiæ. Deus autem, quum ſit immo-
tabilis, mentiri quoque non poteſt: ſicut ſolus eſt
immutabilis, & ſolus immortalis, & ſolus inuiſibi-
lis, & ſolus incorruptibilis, ita etiam ſolus mentiri
non poteſt, ſed hoc commune eſt patris, filij & ſpi-
ritus ſancti. An. Quomodo ergo de ſpiritu dicitur,
quòd *non loquetur ex ſeſe, ſed quæcunque audiet loque-
tur:* ſi quidem eiuſdem eſt naturæ? Orthodoxus.
Imo hoc ipſum oſtendit, eum quoque mentiri nõ
poſſe, & eiuſdem eſſe naturæ. An. Quomodo? Orth.
Quoniam quicquid factum eſt, ſiquidem ſit ratio-
nis particeps, quicquid etiam ex ſe loquitur, quan-
doquidem etiam ſua peculiari præditum eſt volun-
tate, cui ſilentium imponit vt Dei voluotatem di-
cat. At ſpiritus non ita eſt, ſed vt Dei ſpiritus, ean-
dem babet atque Deus ipſe voluntatem: & hoc
eſt, *Non loquetur ex ſeipſo.* Nam & filius de ſe dixit,
Ex meipſo nihil facio, ſed vt docuit me Pater, ita loquor.
An igitur Sermo ille Dei & illa Dei ſapiẽtia neſcie-
bat quid loquutura eſſet? Abſit vt quiſquam Chri-
ſtianus hoc exiſtimet: ſed iſta nos docemur, vt &
naturam vtriuſque eandem eſſe ſciamus, & volon-
tatem, quæ diuiſionem nullam patitur: ſin minus,
Paulus quidem dicit, *De virginibus non habeo manda-
tum, ſententiam autem edo, vt qui miſericordiam ſim con-
ſequutus.* At filius mandatum accipit de eo quod
dicturus & loquututus eſt, & ſpiritus ex ſemetipſo
non loquitur. An. Spiritus verò noone propriam
& peculiarem habet voluntatem? Orth. Abſit, quæ
quidem Deo ex aduerſo reſpondeat: nec enim mo-
do volt qoæ Dei ſunt, modo verò quæ ſuiipſius: ſed
ſiquid vult Spiritus ſanctus, hæc eſt Dei voluntas:
& ſi quid vult Deus, hæc eſt Spiritus voluntas. An.
Enimoero, annon quod Deus vult, volunt etiam
Prophetæ? Orth. Non ſempet. Interdum enim etiã
ex ſeipſis loquebantur. Diceus enim primùm Mo-
ſes. *Exilis vocis & tardæ linguæ ſum, neque audiet me
Pharao* & illud, *Obſecro te delige alium:* qoid aliud ſi-
gnificat quàm ſibi aliam volontatem ineſſe, quam
poſtea coercuit, vt Dei voluntati obſequeretur? Aa-
ron quoqne & Maria à ſeipſis commoti murmora-
runt aduerſus Moſen, quo tempore etiam lepra

A correpta fuit Maria, & animo indignatus eſt Do-
minus. Ieremias propheticum munus deprecans
dicebat, *Iuuenis ſum neque poſſum prophetare,* Et Ionas
eo vſque in hoc recuſando progreſſus eſt, vt etiam
decreuerit fugere à facie Domini. Et Dauid quum
ſuæ voluntati obſequutus, populum recenſuiſſet,
caſtigatur. Omitto enim illa de Vria Chetræo. Nã
omnia qooque ſic condita vt ratione prædita ſint,
interdum ſua, interdom quæ à Deo ſunt loquuntur.
At non ita Spiritus: nec enim modò quæ Dei ſunt,
modò ſua loquitur, qoum ei non inſit alia quæpiam
voluntas: (vt ne in Filio quidem) ſed vna ſit Patris,
Filij, & Spiritus ſancti voluntas. Idcirco dictum eſt
de Spiritu, *Non loquetur ex ſeipſo:* & de Filio, *Nihil ex
me ipſo facio, ſed ſicut docuit me Pater ita loquor,* nõ quòd
neſciat quicquam loqui, ſed quia non aliud vult Pa-
B ter, aliud vult filius, & aliud ſpiritus ſanctos. Ano.
Etiamſi non ſemper quæ Dei ſunt, loquuti ſunt
Prophetæ, vt tu dicendo comprobaſti, at certè A-
poſtoli nihil ex ſeipſis, ſed quæ ſunt Dei ſemper lo-
quuti ſunt. Orth. Docet nos Scriptura Apoſtolos
interdum à ſeipſis eſſe loquutos. An. Quomo-
do? Orth. Quum audis Paulum dicentem de A-
poſtolis, *Sed quum viderem eos non recto pede incedere
ſecundum veritatem Euangelij, dixi Cephæ coram omnibus.*
(quæ ſequuntur autem noſti, ſiquidem es ſacrorũ
ſermonum ſtudioſus) quid aliud exiſtimas, quàm
eos aliud loquutos eſſe aut feciſſe quod ex diuina
inſpiratione non proficiſcebatur? Idem de ſeipſo
dicit, *Nullius mihi ſum conſcius ſed non ſum in hoc iuſti-
ficatus.* At non ita Spiritus: ideò dictum eſt, *Non
loquetur ex ſeipſo.* Ano. Omnes igitur homines mo-
dò quidem ſua, modò verò quæ Dei ſunt loquun-
C tur: at Angeli quæ Dei ſunt ſemper loquuntur.
Orthodoxus. Ne hoc quidem verum eſt. Nam ſi
ſemper quæ Dei ſunt loquerentur, nnn peccaſſent,
adeò vt ſcriptum ſit, *Nam ſi Angelis qui peccarant
non pepercit,* &c. Anom. Sed etiamſi nonnulli An-
gelorum olim peccaroot, ſont tamen Angeli qui-
dam peccati expertes. Orthodoxus. Non quæ-
rimus an ſint Angeli abſque peccato, ſed an poſ-
ſint peccare. Etenim nos quoque vſque adhuc
mortui non ſumus, & ſumus mortales, eò quòd
poſſimus mori, non quod iam mortui ſimus: ſi-
quidem fieri poteſt vt aliqui noſtrum non mo-
riantur Eliæ exemplo. Etiamſi verò quiſpiam
noſtrum non moriatur, at ipſa quidem certè na-
tura eſt mortalis. Itaque quamuis myriades An-
gelorum noo mentitæ ſint, ſed Dei ſermonem
cuſtodierint, reipſa tamen apparuit motabilem
D eſſe ipſorum naturam, quæqoe veluti edita voce
per ſeipſam, teſtetur eorum aliquos mutatos fuiſ-
ſe, & ex ſeipſis loqui. At Spiritus ſanctus non
loquitur ex ſemetipſo. Nec enim eſt ea natura
præditus qoæ facta ſit, ac proiode mutari poſ-
ſit. Anomœus. Enimverò, vnde illud habet
Spiritus vt mutari non poſſit? Orthodoxos. Quod
aliis præbet immutabilitatem, neceſſe eſt natu-
ra eſſe immutabile. Anomœus. Sunt igitur a-
lia quoque immutabilia. Nam ſi qnibus aliis
præſtat Spiritus illam immutabilitatem, nempe
illa quibus immutabilitatem illam præbet Spiri-
tus, etiam ſunt immutabilia. Orthodoxus. Sed
quædam ſunt immutabilia participatione, quæ-
dam natura vt ignis natura quidem eſt vrens, a-
qua verò appoſito igne fit vrens. Ita Spiritus
eſt natura immutabilis: qoi verò facti ſunt eius
participes, hac participatione fiunt immutabiles.

Ano. An vis dicere Patrem eſſe illum ipſum ſpiritum? Orth. Abſit. Ano. Atqui ſi quæcunque ſunt patri propria, ſunt quoque filio & ſpiritui communia, oportet vt Pater ſit ipſe ſpiritus & filius. Orth. Non dixi quæ propria ſunt patris eſſe quoque filio & ſpiritui communia: ſed dixi, ea quæ propria ſunt eſſentiæ Dei, eſſe & filio & ſpiritui communia, vt incorruptibilem, immortalem, immutabilem eſſe, mentiti non poſſe, & quæcunque ſunt huiuſmodi. Anom. Ergóne alius Deus eſt, alius pater? Ortho. Abſit: Sed Dei nomen naturam indicat, nomen autem patris eam rationẽ quam ad filium habet. Quæcunque igitur propria ſunt naturæ, communia ſunt eiuſdem eſſentiæ hypoſtaſibus. Siquidem quod dixit Propheta, maieſtatis Dei nullum eſſe terminum, dixerit etiam aliquis & de filio & de ſpiritu: quia neque maieſtatis filij, neque maieſtatis ſpiritus vllus eſt terminus, *Quo enim* (inquit ille) *diſcedam à ſpiritu tuo, & quónam à facie tua fugiam?* Rerum autẽ omniũ conditarum & terminus eſt aliquis, & quãtitas. Poſſum enim animo concipere Gabrielem vbi non ſit Raphael: Patrem autem & filium & ſpiritum ſanctum vbique & in omnibus & per omnia mente conſidero. Ano. Dico etiam ego, vbique & in omnibus & per omnia eſſe patrem, filium & ſpiritum ſanctum. Ortho. Nónne id eſt Coeſſentiale, quod eandem Eſſentiæ definitionem recipit? Ano. Non dicis igitur maiorem eſſe Patrem Filio? Orth. Vt Deum Deo maiorem, nequaquam: ſed vt patrẽ filij humana carne induti, ſiquidem non dixit Deus maior me eſt, ſed *Pater maior me eſt*. An. Filium ergo dicis deitate æqualem eſſe patri? Orth. Maximè: dicit enim Apoſtolus, *Is ſit affectus in vobis, qui fuit & in Christo Ieſu, qui quum in forma Dei eſſet, non duxit rapina eſſe æqualem Deo*. Anom. Quod igitur ipſe non rapuit, cur illi impertis? Orth. Quoniam ipſe non rapuit, ſed habet natura: & hoc habens, *exinaniuit ſeipſum forma ſerui accepta*. Qua enim laus debeatur ei qui quam non habet æqualitatem non rapuit? Nam ſi hoc laudabile eſt, ſimiliter etiã cœlum laudabitur, & Gabriel, & Raphael, & Angelorum ſinguli, & Archangelus quilibet, quòd æquales eſſe Deo non rapuerint. Anom. Nos dicimus Patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum eſſe inſtar epiſcopi,

A preſbyteri, & diaconi. Orthod. Sed ſicut quiſpiam qui epiſcopus non ſit, & tamen homo ſit, eandem habet naturam atque Epiſcopus: ita & diaconus, qui neque preſbyter ſit neque epiſcopus, eiuſdem tamen eſt naturæ. Ita igitur tu quoque fateris filiũ quidem non eſſe patrem, ſed eiuſdem eſſe naturæ atque patrem: itidemque ſpiritum Dei non eſſe quidem filium, neque patrem, ſed eiuſdem eſſe atque Patrem naturæ, quandoquidem ab eo procedit: Cur igitur auditores fallis, quum neſcias quid dicas? ac non dicis tres naturas diſſimiles, vt Angelum, & hominem, & equum? Anom. Ita dico, alioqui fuerim coeſſentialiſta. Ortho. Didiciſti igitur eum qui dicat patrem eſſe vt epiſcopum: & filium vt preſbyterum, & ſpiritum vt diaconum, coeſſentialitatem

B dicere. At tu non aliter dicere te adhuc exiſtimaſti. Quòd ſi iudicas eum qui hoc dicat, non eſſe Chriſtianum, teipſum nimirum condemnaſti: & ex tuo ipſius ore conuinceris Chriſtianus non eſſe. Anom. Non eſt igitur Chriſtianus qui coeſſentialitatem dicit? Orth. Qui coeſſentialitatem dicit, Chriſtianus eſt: qui verò exiſtimat eũ non eſſe Chriſtianum qui coeſſentialitatem dicit, & tamen ipſemet hoc dicit, comperietur ſeipſum condemnare, vt ſeruus ille malus ex ſuo ipſius ore damnatus. Anomœus. Quomodo verò ſum compertus id dicere? Orth. Nos (dixiſti) ſentimus patrem filium, & ſpiritum ſanctum eſſe inſtar epiſcopi, preſbyteri, & diaconi. Anomœus. Fateor me dixiſſe inſtar epiſcopi, preſbyteri & diaconi. Ortho.

C Atqui epiſcopus, preſbyter & diaconus ſunt coeſſentiales: faſſus es igitur coeſſentiales eſſe patrem, filium, & ſpiritum ſanctum. An. Viſne igitur dicere conditi vini inſtar eſſe Patrem, filium, & ſpiritum ſanctum? Orth. Et non vides te hoc ipſum dicere? An. Quomodo? Orth. Quoniam, aliam eſſe dicis naturam patris, aliam filij, aliam ſpiritus ſancti, vt vini, mellis, & piperis. Nos verò dicim⁹, Si Pater eſt vinum exhilarans cor, filius itidem eſt vinum cor exhilarans, & ſpiritus eſt vinum cor exhilarans, quo reſpectu pater eſt ſuper mel & fauum. Non nos igitur, ſed vos ij eſtis, qui Patrem, & filium & ſpiritum ſanctum cum vino condito comparatis, quum diſſimiles naturas introducitis.

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI DIALOGVS SECVNDVS.

DE SANCTA TRINITATE, IN QVO ITIDEM COLLOQVVNTVR ORTHODOXVS, *& Anomæus Arianiſta.*

Ex interpretatione Th. B.

ANOMOEVS.

OMNES ſana mẽte præditi cõfitẽtur, id quod eſt ex alio, poſteri⁹ eo eſſe ex quo eſt, vt ex cauſa. Orth. Nõ per omnia. An. Annõ tu ex patre tuo, & patre tuo poſterior? Orth. Ego quidẽ ſum ex patre meo, & patre meo poſterior, & extra patrẽ meũ: lux verò ex ſole eſt, neq; tamen poſterior eſt ſole, neq; extra ſolẽ, ſed ſimul atq; ſol, & in ſole, & cum ſole: & fra-

D grantia ex vnguento eſt, nec tamen poſt vnguentũ neque extra vnguentũ, ſed ſimul atq; vnguentũ, & in vnguento, & cũ vnguento: & intelligere, ex intellectu eſt, at neq; poſt intellectũ, neq; extra intellectũ, ſed ſimul atq; intellectus, & in intellectu, & cũ intellectu: & velle ex volente eſt, & neq; extra volẽtẽ, neq; poſt volentẽ, ſed ſimul atq; volẽs, & in volente, & cũ volẽte: & ſapiẽtia ex ſapiente eſt, & neq; poſt ſapientẽ, neq; extra ſapientẽ, ſed ſimul atq; ſapiens, & in ſapiente, & cũ ſapiente, & potentia ex

potente

A potente eſt, & neq; poſt potentē, neq; extra potentē, ſed in potente, & ſimulatq; potens & cū potēte. Sic igitur filiū quoq; Dei ex Deo eſſe intelligimus, at non poſt Deū, neq; extra Deum, ſed ſimul atque Deus, & in Deo, & cū Deo. Ano. At ſplendor, & intelligere, & velle, & ſapieotia, & potentia, non ſunt eſsētia in ſeſe ſubſiſtens. Filius Dei verò eſt eſsētia, in ſua propria hypoſtaſi, *id eſt ſubſiſtentia*. Ort. In hoc quoq; habet in quo cōferri cū ipſo nequcāt corporei filij, quòd filius quidē ſū ego patris mei, ſed non ſum eius ſapiētia, neq; ſum eius potentia, neq; ſom eius voluntas, neq; ſum eius λόγος, neque ſum eius ſplendor, neq; ſum in ipſo patre meo, pater ipſe nō eſt in me, oon ſicut operator pater, ego operor: Filius Dei verò nō tantū eſt filius, ſed etiā potentia, & ſapiētia, & λόγος, & volūtas, & ſplēdor, vt ex eo quod eſt filius, intelligatur quòd ſit quiddā in ſeſe ſubſiſtēs: & ex eò quòd eſt ſapiētia & potētia, & λόγος, & volūtas, & ſplēdor intelligatur illud quòd ſimulatque pater, & in patre, & cū patre ſit, & ſit neuter, id eſt neq; poſt patrē, neq; extra patrē. B Propterea enim clamat Propheta dicēs, *Domine, Deus noſter, da nobis pacem: omnia enim dediſti nobis. Domine Deus noſter, alium extra te non nouimus*. Nec enim extra patrē filius cogooſcitur, ſed in patre, & cū patre, & ſimul atque pater, vt ſplēdor gloriæ, vt character hypoſtaſεως, vt ſapientia ſapientis, & poteotia potentis, vt λόγος mētis. Aoo. Sed ſplendor lucis non eſt filius, character hypoſtaſεως non eſt filius, ſapientia ſapientis non eſt filius, potentia potentis non eſt filius. Ort. Potentis quidem potentia ooo eſt eius filius, nec ſapientis ſapiētia eſt eius filius, neq; λόγος mentis eſt eius filius, neq; ſplendor glorię eſt eius filius: ſed Dei fili⁹, & filius eſt Dei, & eius λόγος, & filius eſt ſapien- C tis, & eius ſapientia, & filius eſt potentis, & eius potentia. Ideoque quum filium audimus, eum in ſeſe ſubſiſtere intelligimus: quum autē potentiā, λόγον, ſapiētiam, audimus ſic docemor inſeparabilē eſſe & coeternom. An. ſimul igitur dicis eſſe patrē & filiū? Ort. Simul eſſe dico. An. Duo igitur ἀγέννητα dicis? Ort. Ego patrem & filiū dico: quid ſit autem ἀγέννητον, ſacræ literę me non docēt An. An verò non eſt in cōfeſſo patrē Chriſti non eſſe γεννητὸν? Ort. Hoc & ego fateor. An. Itaq; qui non eſt γεννητὸς. & eſt, ita eſt vt nō ſit ἀγέννητος. eſt igitur ἀγέννητος Orth. Eū quidē noui nō fuiſſe factū: ipſū autē vocare ἀγέννητον nō docent me ſacræ literæ, ſed patrē. An. Si non eſt factus qui ante ſæcola eſt, ita eſt vt ſit ἀγέννητος: qni vero ſic eſt vt ſit ἀγέννητος, eſt ἀγέννητος. Orth. Verùm Scriptura non vocat eū ἀγέννητον, ſed eū eſſe Patrē dicit. Quod autem dicit Scriptura, hoc & ego D dico, non autē id quod homines excogitarūt. Nā & alia multa in noſtrā cogitationē cadunt, quę tamen repudiamus, vt quæ conuenienter de Deo dici non poſſint, quādoquidem in Scripturis ei nō tribountur. An. Cedò exēplum: vt quid, obſecro? Orth. Cōſtat nos optare noſtro bono promooeri: at De⁹ nulla in re quicquā promouet, quoniam nihil ei deeſt. An. Nihil protſus. Orth. Illi ergo nihil opus eſt vt promoueat. An. Nihil. Orth. Nemo tamē noſtrum eſt, qui propterea quòd promouere nō poſſit, dicat eū non promouentem, quin potius, hanc vocē, vt quæ Deū non doceat, repudiamns. Ita etiam illud ἀγέννητον negam⁹ Deo cōuenire, quoniā ſi cōueniret, id dicerent ſacrę literæ. An. Dic igitur, Factúſne eſt De⁹: &, A qoo factus eſt? Ort. Si propterea oportet ipſum dici ἀγέννητον, quoniā à nullo eſt factus, dic etiā eum non credentem, quoniam in nullum cre-

A dit: & impiom, quoniam nollum colit. Quòd ſi cogitatio quidem ooſtra nobis talia ſuggerit, religio verò dicere nos non patitur: ita etiam illod ἀγέννητον, etiamſi nobis cogitatio noſtra id ſuggerat, non ſinit tamen religio nos dicere. Id enim alioqui ſcriptura omnino vſurpaſset. An. Annon verò Deum, qui ſupra omnia eſt, dicis ἀγέννητον? Orth. Dixerim, ſi ſcriptum eſſet, quòd ſi ſcriptum non eſt, non cogor dicere. Sed & alio modo intelligere licet non eſſe dicendum quicquid cogitatio noſtra dictat. Fatemur omnes Deum eſse inuiſibilem, quum dicat Paulus, *Incorruptibili, inuiſibili, ſoli ſapienti Deo*. Cæterùm qui incorruptibilis eſt, non eſt ſibi quidem corruptibilis, aliis verò incorruptibilis: ſed & ſibi & aliis eſt incorruptibilis. Anomœus. Ita eſt prorſus. Orthodoxus. Age igi- B tur, quoniam Scriptura illi incorruptibilitati copulauit inuiſibilitatem, dicamus Deum ſibiipſi quoque inuiſibilem, & ita mentitum ſit (veſtro quidem iudicio) Euangelium, qooniam inquit, *Qui eſt à Patre, is vidit Patrem*. Quòd ſi is qui à Patre eſt, videt Patrem, & ipſe Pater ſeipſum videt, quod eſt & dicitur & creditur eſſe inuiſibilis, referendum eſt ad vniuerſas res creatas, nō autem ad illum ipſum, neque ad Filiom qui ex ipſo eſt, neque ad Spiritum ſanctum qui ab ipſo eſt. An. Nunc diſco vos id non credere, quod omnibus in confeſſo eſt. Ortho. Quidnam? An. Deum eſſe ἀγέννητον omnes mente præditi confitentur, vos autem nō admittitis. Ort. Non dico non poſſe oobis probari vt Deum fateamur ἀγέννητον: ſed quamuis id cadat, in noſtram cogitationem tamen neceſſarium nō eſſe vt voce vtamur quæ in ſacris literis nuſquam inuenitur. Nam C ſi hoc foret neceſſarium, non reticuiſſet ſacra Scriptura. An. Age igitur γεννητὸν ipſum dicamus. Orth. Qui γεννητὸν eum dicit, impiè facit. Tradidit enim nobis Scriptora quænam ſoot γεννητὰ, & quis ſit eorum opifex. Qui verò dicit eum ἀγέννητον (quod Scriptura non tradit) ſuperoacaneum quiddam loquitur. An. Si non eſt γεννητὸς, eſt ἀγέννητος. Orth. Etiamſi humana cogitatio nobis hoc ſuggerit, non ita nos tamen ſancta Scriptura docuit: ſed audis ipſam dicentem. *Quantum abeſt oriens ab occidente, tantum abſunt cogitationes veſtræ à cogitationibus meis*. Quòd ſi exiſtimat Eunomius ſe comperiſſe quid ſit Deus ex eo quod non ſit γεννητὸς, nec habeat ſuum eſſe ex aliquo factore, dicat eum etiam ἄθεον, *id eſt, Abſque Deo*, vt qui Deum non habeat. Quod ſi non licet ita loqui, quamuis cogitationē noſtram ſubeat ne dicatur etiam ἀγέννητος, qoamuis hoc in cogita- D tionem noſtram cadat. An. Fecit igitur Deū quiſpiam? Orth. Non fecit. Anom. Ergo eſt ἀγέννητος. Orth Habétne Deus Deum? An. Minimè qoidem is qui eſt ἀγέννητος. Orth. Eſt igitur ἄθεος, *id eſt Abſque Deo*. Vidēt ergo quàm puerilia & illiberalia ſiut veſtra cogitata. Quamobrem veſtigij ſanctæ Scripturæ inſiſtentes dicamus potius Patrem, & Filium & Spiritum ſanctum, Deum: neque timebimns ne circa fidem naufragium faciamus. Nam illud ἀγέννητον, eſt inuentnm aquilæ decidentis, quærentis Boream, cuius firmum veſtigium inneniri nequit: nec enim habet in Scriptura vbi pedes figat. Ano. Acceptā epiſtolam Aëtij lege, & dic aduerſus illam. Ort. Tu ipſe lege. An. Sunt vnà cum ea Eunomij quoque ſcholia. Orth. Ergo & illa recita.

SCHOLIA EVNOMII, ET RESponſio Orthodoxi ad illa.

Voluntas non idem eſt atque eſſentia Dei:

nam voluntas incipit & deſinit, eſſentia verò oec incipit, nec deſinit. Id autem quod incipit & deſinir non poteſt idem eſſe atque id quod nec incipit nec deſinit. Prætetea: Si voluotas idem eſſet atque Eſſētia Dei, oporteret qoum vna ſit eſſentia vnam eſſe voluntatem. At in ſacris literis non vnica, ſed multæ voluntates inueniuntur: qoom dicant, *Omnia quæ voluit fecit*: multa igitur voluit, non autem vnū quiddam. Quod etiam magis perſpicuè videre licet in mundi creatione. Voluit enim eſſe mundum, & is extitit prout voluit, ac ſemel factus permanet. Aliud eſt autem illa perſeuerantia quàm voluntas cōdendi illius: denuntiauit verò fore etiam vt mundū transformet. Ergo quum volet, transformabit. Neque verò multæ duntaxat, verùm etiā diuerſæ ſunt voluntates. Voluit enim cœlum, voluit & ſolē, voluit & terram. Quum autem iſta quæ vult, diuerſa ſint, neceſſe eſt differre quoque volontates de illis creandis, quod etiam neceſſe eſt de rebus quæ mēte duntaxat concipiuntur, accipere. Orth. Ergo, ſi, (vt tu quoqoe ſentis) voluntas non idem eſt atque eſſentia, & quæcunque facta ſunt, opera ſunt volūtatis eius, fatere filium eſſe ex eius eſſentia. Sic enim eum etiam vnigenitum eſſe fateberis, qui ſolus ex eſſeotia geoitus ſit, nam ſi & ipſe volūtatis filios eſt, nempe nō eſt vnigenitus, quum multa ſint quæ peperit voluntas. Scriptum eſt enim, *Volens genuit nos Verbo veritatis.* Noo ſunt autē multæ Dei volūtates, vt to exiſtimas. Nō enim quia diuerſa ſunt opificia, neceſſariò diuerſæ quoque ſunt voluntates: ſed ſicut Deus hominem vnica voluntate ex diuerſis mēbris & partibus condeos, fecit oculos, aures, nares, comam, inteſtina, nec vno modo inteſtina diſpoſuit ſplenem, hepar, renes, & quæ intus ſunt: ſic etiam vniuerſum mundū vnica volūtate conſtruxit. An. Si maior eſt pater filio, & qui maior eſt, in aliquo maior eſt, vtrum mole corporis maior eſt, aut natura ἀγεννησίας & vtrum ἀγέννητον eſſe eſt eſſētia, an verò nihil eſt? Orth. Scribitur Pater maior eſſe filio, at neque mole, neq; tēpore, neq; natura, ſed quatenus pater eſt filij qui hominem aſſumpſit. Propter hanc autem hominis aſſumptionem dicit Apoſtolos eū inferiorem factum fuiſſe etiam Angelis, ſic ſcribēs, *Ieſum autem nonnihil inferiorem factum Angelis cernimus per crucis perpeſſionem.* Propter hanc quoqoe hominis aſſumptionem ſubiectus fuit Mariæ & Ioſepho, *erat enim eis ſubiectus*, vt in Eūangelio ſcriptū eſt. An. Sed natura maior, idcirco quod ſit ἀγέννητος éſtne aliquid, an verò nihil eſt, ſicut prius dicebamus? Ort. ἀγέννητον, nihil eſt natura: nec enim eſt eſſentiale quippiam. Itaq; ſi maior eſt pater eò quòd ſit ἀγέννητος, & ἀγέννητον eſſe nihil eſt, conſequitur nihilo eſſe maiorem. Qui verò nihilo maior eſt, in omnibus eſt æqualis. Nec enim ſanè Pater eſt filio inferior. An. Æquale igitur eſſe dicis ingeoitum ei quod geoitum eſt, & quomodo verax fuerit qui dicit, Pater qui miſit me, maior me eſt? Orth. Ingenitum eſſe, non eſt eſſentia in Deo & Patre, ſed nollum eſſe Dei patrem oſtendit. Nullus autem ideo maior eſt quopiam quòd patrem non habeat. Nam neque Adam patrem habuit, neque Eua, & tamen ſunt nobis coeſſentiales. Sed quomodo inter philoſophandū de ingenito & genito, veluti tuipſius oblitus ſubieciſti, *Pater qui miſit me, maior me eſt?* Oportet enim te potius vt tecum ipſe conſentires, dicere, Ingenitus qui miſit me, maior me eſt. Sed hoc non eſt ſcriptum. Ideoque non dicis rectè. Ne igitur argutare, vt ne obſtupeſias. Nec enim es ſapientior Daniele, nedum ipſo ſpiritu, qui patrem quidem nos docuit, ingenitum verò nequaquam. An. At ſi mole Pater eſt maior, cōpoſitus fuerit ipſe ingenitus, quamuis ſimplex ſit, & ineffigiatus: ſiquidem moles eſt compoſitum & partibile quiddam, quoniam omnis moles ex partibus conſtat, & partium compoſitionem habet: quòd de Deo dicere abſurdom eſt. Orth. Deo compoſitiooem & molem tribuere abſurdum eſt, verè inquam abſurdum. Eſt autem filius quoque, vel te inuito, Deus non compoſitus, ſed ſimplex & ineffigiatus: vt abſordū ſit compoſitiooem aut molē ipſi attribuere. Quod ſi ita eſt, nempe Maius illud in his rebus ſitum oon eſſe comperietur. Ipſe verò quem in confeſſo eſt ſimplicitate & eò quod neqoe compoſitus eſt nec effigiatus, deitate denique Patri æqualem eſſe maiorem dicit Patrem, eò qoòd ſerui formā aſſompſit & Patrem honorat. Itaque audis eum dicentem, *Honoro patrem, vos autē me contumelia afficitis*: & pater honorat filium, quem ad dexteram ſuam collocauit, & ad quem omnes trahit. Dicit enim filius: *Nemo venit ad me, niſi Pater meus traxerit eum ad me.* An. Præterea ſi ingenitum eſſe eſt aliquid, hoc vel eſt totum vel pars: ſi pars eſt, Deus erit ſibiipſi diſſimilis, ſiquidem vna eios pars eſt ingenita, altera verò genita. At ſi tota eius natura eſt ingenita, & pater vniuerſaliter maior, totus ſtatim filius eò recidit vt alterius eſſentiæ ſit, quia ſi tota patris eſſentia eſt ingenita, nec vlla eius pars genita eſt, filius verò eſt ipſi in eo diſſimilis qood ille ſit ingenitus, cōſequitur eum totios eſſentiæ ratione eſſe patri diſſimilē. [Quomodo igitur ingenerationem excipis, & in ingenito aduerſus filium excellere dicis? At ingenitum nolla parte filio maius, quod extra patris eſſētiam dicit. Quod ſi ipſa ſuperlatio extra Patris eſſentiam eſt, æqualitas in ipſa eſſentia eſt. Sed maius eſt filij quod ingenitum eſt. Et ęqualitas in filio erit illa quidem ingenita, cuoi ſint hæc geoita.]

Orth. Arripere non decet quæ ſcripta non ſunt, ſed regnum cœlorum. Quorſum igitur arripis quod neque ſcriptura, neque nos damus? Nullus enim noſtrum tibi concedit patrēm eſſe maiorem, ideò quòd ſit ingenitus. Nec enim filius dicit: Qui eſt ingenitus eſt maior me, ſed, pater ad quē erat profectutus. Nam ſic loquitur, *Si diligeretis me, gauderetis quod dixerim, Abeo ad Patrem: Pater enim meus maior me eſt.* Abit autem vt qui formam ſerui accepit, quatenos verò eſt Deus, habet Patrem in ſemetipſo, dicens, *Ego in Patre, & pater in me*, &, *Ego & pater vnum ſumus, qui vidit me, vidit patrem: pater qui in me manet, ipſe edit hæc opera.* Ne igitur inſperge agro diuinæ Scripturæ iſta zizania. Ingeoitum & Diſſimile: ſed ſi vis in ipſis vocabulis philoſophari, philoſophare demom in nominibus Incorruptibilis & Immortalis. Hæc enim ſuot agri Scripturæ ſemina, vt, ſi immortale eſſe aliquid eſt, aut totum eſt aut pars. Si pars eſt, Pater fuerit ſibiipſi diſſimilis, ſiquidem pars eios vna fuerit immortalis, altera non item. At ſi tota eius natura eſt incorruptibilis, & immortalis, & Pater eſt vniuerſaliter immortalis & incorruptibilis, protinus quoque filius tota eſſentia idem eſſe comperietur. Nam ſi tota Eſſentia eſt incorruptibilis & immortalis, nec vlla eſt eius pars repugnans, nempe in tota Eſſentia eſt identitas. Quomodo igitur audet aliquis filium dicere diſſimilem? Dicitis filium eſſe energiæ ſiue efficacitatis

Patris

Patris imaginem. Quòd ſi efficacitas edaem eſt at- A
que eſſentia erit nimirũ Filius eſſentiæ imago. Quę-
ro igitur, Genuit Pater, annon? Genuit inquit. Nũ
ex eſſentia, an verò ex voluntate? Non ex eſſen-
tia, inquit ſed ex volũtate: Cæterùm bonitatem vel
aliud eſſe dicis quàm eſſentiam, vel eandem atque
eſſentiam. Si eandem dicis, & Pater ex voluotate &
bonitate genuit, ſic quoque coeſſentialem Patri
Filium dicis: quod tu minimè vis. Dicis autem
& illud, Omnia facta ſunt per Filium ex Dei
voluntate. Iam verò ſi voluntas eadem eſt atque
eſſentia omnia igitur & reptilia, & natatilia, cæ-
teraque adeo omnia fuerint Deo coeſſentialia, ſi-
quidem *omnia quæ voluit fecit & in cælo & in terra*. Ita-
que ſi (ex iis quæ dicis) Filius eſt efficitatis imago,
nónne etiam eſt eſſentia nullo modo diuerſus? Ita-
que ſi tuæ ſentẽtiæ homines euertere conaris, ipſos B
concluſiſti: ſin autẽ verum ipſum ſermonem, illum
ne audiuiſſe quidem vnquam vidêris. Filium enim
eſſe ipſius eſſentiæ imaginem dixit Apoſtolus, *Qui*
(inquiens) *ſplendor eſt, gloria, & character hypoſtaſeωs*.
Nã character hypoſtaſeωs nihil aliud eſt quàm eſſẽ-
tiæ imago. Cæterùm non idem eſſe voluntatem at-
que eſſentiam, nos quoque dicimus. Ideò enim Fi-
lium quidem ex ſubſtãtia genitum, nos verò ex vo-
luntate prodiiſſe aſſerimus. Ex tua porrò ſententia
diuerſum quiddam eſt volũtas ab eſſentia, & Eſſen-
tia neque cœpit neque deſiit. Hæc igitur imago
neque cœpit, oeque deſiit. Voluntas autem & ini-
& finem habet. Illos igitur tibi habeto qui idem
eſſe dicunt Voluntatem atque Eſſentiã. Nos enim
& volumus, & fatemur, & credimus Filium eſſe Pa-
lem. Nam propterea etiam Vnigenitum eſſe credi-
tri coeſſentiamus, quia vnicus ipſe (vt antea dixi- C
mus) ex Eſſentia genitus eſt, reliqui verò ex volũta-
te ſunt. Quum autem dicimus Filium eſſe coeſſen-
tialem Patri, minimè dicimus eum eſſe ſibiipſi co-
eſſentialem, quum ſibiipſi nemo ſit coeſſentialis. At
tu ſi revera fateris omnia ex Patris voluntate per ſi-
Filium eſſe factas & vnà cum aliis filium quoque fa-
ctum eſſe dicis, concedas etiam oportet à ſeipſo fa-
ctum eſſe: quod ſi abſurdum eſt, nempe noo eſt vo-
luntatis Filius. Rurſum ſi ex eadem tua ſentẽtia illud
Euangeliſtæ explices, *Quæcumque facit pater, ſimiliter
etiam facit Filius*, faciet etiam Filius alium filium, vt
omnia ſimiliter faciat atque Pater. Quòd ſi alium fi-
lium non fecit neque facit, ipſe quoque non eſt fa-
ctum quippiam. Verè enim loquutus eſt quum di-
ceret, *Quæcumque facit Pater, ea & Filius ſimiliter facit*.
Non facit autem ſeipſum Filius: non eſt igitur fa-
ctum quippiam. Quòd ſi excipias, non dixiſſe Chri- D
ſtũ, Omnia quæ fecit, ſed quæ facit, ſcito conſueuiſ-
ſe Scripturam de rebus præteritis loquentẽ præſens
tempus vſurpare, cuiuſmodi illud eſt, *Qui facit An-
gelos ſuos ſpiritus*. Et alibi. *Qui terram ſupra firmitatem
ſuam fundat*: & *Qui facit Pleiada, & Veſperũ, & Arctu-
rum, & penũ Noti*. An. Ante omnia verò & imprimis
quærere ex ipſis oportet quid ſignificet τὸ ἀγέννητον
Nam ſi eſſentiam declarat, (quod verum eſt) tanta
erit diſcrepantia inter Patrem & Filium. Orth. At
nos quoq; ante omnia quærimus quid ſignificet τὸ
γεννητόν. Nam ſi eſſentiam declarat (quod falſum
eſt) omnia γεννητὰ, erunt coeſſentialia. At ſi nõ ſunt
coeſſentialia omnia γεννητὰ (quod verum eſt) γεν-
νητὸν igitur non eſt Eſſentia. At ſi γεννητὸν non eſt
Eſſentia, ἀγέννητον quoque non fuerit Eſſentia.
Quòd ſi ἀγέννητον eſt Eſſentia, γεννητὸν verò Eſ-
ſentia nõn eſt, quicquid γεννητὸν eſt, erit Eſſentiæ

expers. Quorſum igitur Filium dicis Diſſimilem?
Quod enim non eſt, ei quod eſt neque ſimile eſt ne-
que diſsimile. Nos verò Filium dicimus quidem
γεννητὸν, *id eſt*, *Genitum*, non autem γενητόν, *id eſt*,
Factum. Genitum enim eſt quod Patrem habet, fa-
ctum verò quod opificem habet.

EX EPISTOLA ÆTII, DO-
ctoris Eunomij.

Quandoquidem in tempore perſequutionis no-
bis à Chronitis illatæ, quidã eorum alienæ interuer-
tentes, inter alias noſtras commentationes, quod-
dam ooſtrum opuſculum peculiariter à nobis ela-
boratum de Deo γεννητῷ & de ἀγεννήτῳ Deo, inſer-
tis & exemptis nonnullis deprauatum ediderunt, a-
deò vt ordinem & conſequutionem eorum de qui-
bus agitur peruerterint, quod ad nos poſtea ope-
ra boni cuiuſdam perlatum eſt, coactus ſum ego, vt
pote (ipſius operis) parens, ſcriptum illud rurſus ex-
purgatum ad vos omnes mittere, qui quæve pro
pietate certatis vt intelligere poſſitis ex ſententia
Scripturarum, habitum à me fuiſſe ſermonẽ iſtum;
ex quo poſſitis quemuis ſuper γεννητῷ & ἀγεννήτῳ
vobis cootradicere aggredientem, ac illos quidem
Chronitas imprimis breuibus cõfutationibus com-
peſcere: quæſtionibus à quæſtionibus, & ſolutioni-
bus à ſolutionibus ſerie quadam diſtinctis, vt eo fa-
cilius aduerſarios poſſitis implicare, vtque etiam
magis perſpicua eſſent argumenta, initio facto ab
γεννητῷ Deo & γεννήτῳ. Orthodoxus. Ne gloria-
re ob perſequutionem, ſi quidem perſequutionem
paſſus es. Nam & ipſe Filius eos perſequutus eſt qui
domum Patris eius conuerterant in emporium.
quod quum ita ſit, non eſt prorſus laudabile ſi quis
perſequutionem patiatur. Cedò verò, quóſnam vo-
cas Chronitas? eóſne qui iam inde à ſanctis Apoſto-
lis vſque ad hodiernum diem collaudant Patrem,
& Filium, & Spiritum ſanctum? an eos qui ab vno
& altero die apparuerunt, & hæreſi laborant? qui
ſanctum Patris & Filij nomen abiecerunt? qui
ſeſe extollunt ſupra eum ipſum qui docuit bap-
tizare in nomen Patris, Filij, & Spiritus ſancti, &
ſeſe exiſtimant eo ſapientiores, qui Patrem eſſe Pa-
trem, & ſeſe eſſe Filium docuit? Demus autem non-
nullos aliquid aut inſeruiſſe aut adieciſſe tuo iſti
perſcripto ſceleri, qui nunc dicis? quam maiorem
blaſphemiam excogitas, qui Filium dicas eſſentia
diſſimilem? an aliquid amplius potes dicere? nón-
ne & Iudæi & Græci ipſum eſſe dicunt, qui tamen
non credunt ipſum eſſe Deum, & idcirco ea ipſa di-
cunt quæ tu dicis, obiecto nobis ἀγεννήτῳ & γεννη-
τῷ deſertoque Patre & Filio, quod eſt Iudæis offen-
diculum, & gentibus ſtultitia: & vis eorum pater
eſſe qui pro Deo γεννητὸν & ἀγεννήτῳ depugnant:
Quòd ſi etiam tibi concedatur in nomine ἀγεννή-
του & γεννητοῦ baptizare, quid facies quum nomi-
nandus erit Spiritus? num ipſum neque γεννητὸν ne-
que ἀγέννητον an verò γεννητὸν etiam vocabis? Quo-
modo verò ex tua ſentẽtia id quod eſt γεννητὸν à γε-
ννήτῳ differet eſſentia, ſi quidem genitum eſt Eſ-
ſentia? Anomœus Si Deus efficere non poteſt vt
quod γεννητὸν eſt, ſit ἀγέννητον ne illud quidem effe-
cerit vt quod ἀγέννητον eſt, ſit γεννητόν. Orth. Etiam
ſi efficere non poſſit vt quod γεννητὸν eſt, ſit ἀγέ-
ννητον vt & mentiri non poteſt, non tamen ei adimi-
tur gignendi, vt neque verum dicendi facultas. Gi-
gnens autem non gignit ἀγέννητον ſed Deum. Deus

Digitized by Google

enim Deum genuit: & neque ex γέννησιν ἀγέννητον,
neque ex ἀγέννησιν γεννητὸν fecit. An. Deus ἀγέν-
νητος omni cauſa præſtantior eſt: quòd ſi omni
cauſa præſtantior, ergo & generatione, vt qui neq;
ab alia natura acceperit ſuum *eſſe*, neque ipſe ſibi
eſſe præſtiterit, non quòd natura ſit imbecilla ſed
quòd omnem cauſam tranſcendat. Orth. Verè ſa-
nè illud, *infatuatos eſſe qui ſe prædicant ſapientes*, in vos
dictum eſt qui filium Dei oppugnatis. Nam ſi ἀ-
γέννητος Deus, quia omni cauſa præſtantior eſt, etiã
generatione præſtantior eſt, generatio non eſt eſsẽ-
tia, ſed cauſa: ac ſi generatio nõ eſt eſſentia, ſed cau-
ſa, age tu ipſe eſſentiam dicito. Quin etiam quam
tandem filij cauſam eſſe vis? generationem, an ip-
ſum patrem? Eſt autem pater, vt tu cẽſes, ἀγεννησία.
Hoc igitur erit filij cauſa: ſin verò non ipſe pater
eſt filij author, ſed generatio, nempe fuerit genera-
tionis filius, & generatio pater ipſius. Itaque bap-
tizatus in patrem, fueris baptizatus in Generatio-
nem, & in eius filium. Nam fortaſſis ne audiuiſti
quidem an ſit ſpiritus ſanctus. An. Quomodo quiſ-
piam conceſſerit eam naturam quæ ſubſiſtentiam
accepit, nihil eſſentiæ reſpectu ab ea variare quæ
ſubſiſtentiam dederit, ſi eiuſmodi hypoſtaſis, non
admittit generationem? Orth. Si quidem ea natu-
ra quæ ſubſiſtentiam accepit, extrinſecus acceſſiſſet
non eſſet inuariata: ſin verò ex eo genita eſt vt glo-
riæ ſplendor, & hypoſtaſεως character, inuariata eſt.
Dixit enim, *Qui vidit me, vidit Patrem*: non quod ſe
Patrem eſſe diceret, ſed talem qualis pater eſt. An.
Si in perpetuum permanet Deus in natura ἀγεννήτῳ
& quod genitum eſt, perpetuò eſt genitum, peruer-
ſa coeſsẽtialis & ſimilieſſentialis opinio ſtatim abo-
lebitur. Statuitur autem eſsentia eſſe comparatio-
nis omnis expers, ſi vtraque natura in ſua naturali
proprietate indeſinenter permanet. Orth. Fatêris
quod genitum eſt, verè eſſe genitum. Erit ergo co-
eſſentiale, non tamen ἀγέννητον. Oſtendimus enim
ἀγέννητον non eſſe eſſentiam: Nam ſi τὸ ἀγέννητον eſ-
ſet quædam Natura τὸ γεννητὸν quoque natura eſſet
Quòd ſi τὸ γεννητὸν eſſet natura, omnia γεννητὰ eſsẽt
eiuſdem naturæ. Ergo quum omnia γεννητὰ nõ ſint
eiuſdem naturæ, τὸ γεννητὸν non eſt Natura. Vni-
genitum autem eſſe Patri ſuo coeſſentialem, audi-
mus ipſummet his verbis dicentem, *Omnia quæ facit
Pater, ea Filius quoque facit ſimiliter.* Quorum enim
eadem actio ſiue efficacitas, eadem quoque eſt eſ-
ſentia. An. Si Deus eſt eſsentia ἀγέννητος, id quod
genitum eſt, non fuerit genitum eſsentiæ ſecretio-
ne, ſed quoniam diuina poteſtas ei tribuerit ſubſi-
ſtentiam. Eandem enim eſsentiam dicere, & genitũ
eſſe & ἀγέννητον nulla pia ratio patitur. Orth. Iſtud
genitum, non eſt genitum eſsentiæ ſecretione: (hoc
enim eſſet corpoream eſsentiam dicere) ſed ex in-
corporea eſsentia, ita vt DEI naturæ conuenit, ge-
nitum eſt, vt gloriæ ſplendor. Quod ſi ipſe quoque
eſt ex poteſtate, vt & nos qui eum recepimus (ſcri-
ptum eſt enim, *Dedit eis hanc poteſtatem, vt fierent Dei
filij*) quomodo ipſum dicis Vnigenitum & natura
Deum, quum ex Dei poteſtate ac virtute multi ſint
dij & filij? Eandem verò naturam eſſe genitam, &
ἀγέννητον nemo dicit: ſiquidem oſtenſum eſt ne-
que ἀγέννητον neque γεννητὸν eſſe eſsentiam. Ano.
Si τὸ ἀγέννητον eſt genitũ, nihil prohibet quominus
quod genitũ eſt fuerit ἀγέννητον. Omnis enim natu-
ra pronus ad id quod ipſi proprium & domeſticum
eſt impellitur, quam ad id quod eſt ab ipſa alienum.
Orth. τὸ ἀγέννητον neq; genuit, neq; genitũ eſt, quũ

A nõ ſit eſsentiale quippiã: ſed Deus, etiã ſi Iudæi tecũ
id nolint, is eſt qui genuit: ſin minus ſuperuacanea
foret patris appellatio. Quũ autẽ dixiſti naturã po-
tius ad id vrgeri quod eſt ipſi propriũ ac domeſticũ,
ſimul docuiſti τὸ ἀγέννητον nõ eſſe Naturã. Quum
enim quippiã vrgetur, alterũ ab altero vrgeri neceſ-
ſe eſt. Quòd ſi neq; rei Deo propriæ ac domeſticæ,
neq; naturæ filius eſt, hoc dicito Iudæis, (afferes e-
nim eis felicẽ nunciũ) quòd videlicet eũ qui neque
rei Deo propriæ, neq; naturæ filius erat, crucifixe-
runt, quoniã Deum eſſe, ſuũ patrem dicebat. An. Si
quidem nõ totus Deus eſt ἀγέννητος, nihil impedit
quominus genuerit eſsẽtialiter. At ſi totus eſt ἀγέν-
νητος, nõ diuiſus eſt eſsentialiter ad generandũ, ſed
poteſtas tribuit ſubſiſtentiã genito. Orth. Si totus
Deus eſt γεννητὸς, nihil prohibet quominus genue-
B tit eſsentialiter. At Filius, vt tu ipſe ſentis to-
tus eſt γεννητὸς? Dic igitur quem genuerit eſ-
ſentialiter. Quòd ſi nullum genuit eſsentialiter,
& γεννητὸς eſt, nõ igitur conſequitur quia γεννητὸς
eſt, eum generare eſsẽtialiter. At ſi filius eò quòd ſit
γεννητὸς, nõ gignit, ne pater quidẽ quia ἀγέννητος
eſt, gignit, ſed quoniã Deus eſt, ipſaque maieſtas,
ſplendorẽ habet eũ videlicet quẽ genuit Deũ in ſeſe
ſubſiſtentẽ. Niſi enim ex ex eſsẽtia genuit, nõ eſt pa-
ter ſecundũ eſsentiam. Et quorsũ baptizas in nomẽ
patris, qui nõ ſit ſecundũ eſsentiã pater? Cæterũ gi-
gnens ex ſua eſsentia pater, nõ diſſectus eſt, quoniã
ea eſsentia nõ eſt corpus. An. Si Deus ἀγέννητος eſt
totus generandi vi præditus, id quod genitũ eſt, nõ
eſt eſsentialiter genitũ, quũ tota illius eſsẽtia eã vim
habeat qua gignat, nõ autẽ qua gignatur. Orth. Ex
tua ſapientia, ſi gignendi vi prædita eſt lux vniuerſa
C nõ gignit ſplendorẽ ex ſua eſsentia, ſed ex iis quę ip-
ſa aliũde recipit, quoniã tota vim habet qua gignat,
non autẽ qua gignatur: ſin verò lux non recipit ex-
trinſecus ſplendorẽ, ſed ex ſua eſsentia illũ gignit,
Deus quoq; nõ aliunde acquiſiuit filiũ, ſed eo ex ſua
eſsentia genito, integer manet, quoniã eſt incorpo-
reus. An. Sin verò eſsentiã Dei transformatã dica-
mus eſſe id quod genitũ eſt, conſequetur eſsẽtiam
Dei nõ eſſe immutabilẽ, quũ ab eius trãsformatio-
ne pendeat propria ipſius filij effectio. Orth. Si lux
aliqua ſui transformatione fit ſplendor, lux nõ erit
tranſmutationis expers, quia ipſius mutatio ſplen-
dorẽ propriũ efficiet: ſin verò nulla lucis mutatione
fit ſplendor, ſed lux manet lux, & eſt ſplendoris cau-
ſa: Deus quoq; manet Deus, & eſt ſui ſplendoris pa-
ter, nõ quòd eũ extrinſecus acceperit, ſed quoniã ex
ſua eſsentia eũ genuit: quãobrẽ etiã verè eſt pater.
D Anomœus. Si eſsentia Dei eſſet immutabilis & ge-
neratione ſuperior, *id eſt præſtantior quàm vt genera-
tionis nomen in ipſum cadat*, hactenus filium fateri o-
porteret vt nomine tenus ſit filius. Orthodoxus.
Si noſſes generationem non eſſe quiddam eſsen-
tiale, noſſes & illud, filium, & quamuis aliam eſ-
ſentiam eſſe quiddam generatione præſtantius.
Nam ſi generatio eſt eſsentia, efficietur γεννητὰ
omnia eſſe coeſsentialia. Generatio igitur non
eſt eſsentia, ac proinde non eſt præſtantior eſsen-
tia, alioqui ipſo etiam filio, ſi tuam ſapientiam
ſequamur præſtantior eſſet. At hoc abſurdum eſt,
ſubſtantia igitur omnis eſt præſtantior genera-
tione: nec magni quicquam de patre ſentis, quum
dicis eius eſsentiam eſſe generatione præſtantiorẽ.
Cæterùm ſi in nudũ nomen, *ſeu cui res ipſa non ſubſit*,
baptizatus es, quinam tuum baptiſmum vt ſatis fir-
mũ habes vt qui illud nudo nomine ten⁹ obtineris?
Nam

Nam ſi filius & pater nuda ſunt nomina, baptizatus in patris & filij nomeo, in nudam appellationem es baptizatus. A

Hæc quæ ſequitur appendix, in MSS. Codd. Illuſtris Bibliotb. Palat. continua ſcriptura cum præcedentibus cohæret: quamobrem etiam eam, ex interpretatione Bartholomæi Keckermani Danteſcani, ſubycere voluimus.

A n o m. Si per modum ſeminis ipſum genimen in ingenito exiſtens poſt generationem extrinſecus *aliqua* aſſumpſit: in virũ vt ſic dicã, ematuruit & perfectus eſt filius, non ex quibus genitus eſt, ſed per ea quæ aſſumpſit: quæ enim natiuè aſſumunt, velut ex illis conſtantia, perfecti n omen diuerſa ratione ſortiti ſolent. Orth. *Si ſplendor* per ſeminis modum B preexiſtit in luce, *dicas* licet etiã filium ſic eſſe in patre: ſin verò *ſtultum* illud eſt aſſerere, ſtultè vtique dicetur filium per modũ ſeminis eſſe in patre. Perfectus verò eſt filius non tanquam incremento, aut profectu conſummatus, ſed ex perfecto perfectus genitus: vode & dicitur non tantum, ſplendor, ſed & character hypoſtaſeως patris, non virtutis aut operationis. Character verò hypoſtaſeως non perficitur quodam profectu, *aut incremento*, ſed in ſua ipſius eſſentia obtinet perfectionẽ, nõ ſecus ac homo hominis, quoad hypoſtaſin character eſt, non ex ratione profectus *ſeu incrementi*, ſed ipſius *naturæ* idẽtitate. An. Si perfectum *erat* genimen in ingenito, neceſſe eſt ex iis conſtare ex quibus extitit in ingenito, & non ex iis per quæ is, qui ingenitus eſt, genuit: neque enim poſſibile eſt oaturam genitam eſſe in ingenito, hoc enim foret eſſe & non eſſe: quia C quod genitum eſt id genitum non eſſet: cum partiũ diſſimilitudo de Deo *cogitata* blaſphemiæ iniuriam contineat. Orth. Si noſſes gratiam Dei, & quis ſit qui præcepit baptiaari omoes gentes in nomine Patris, Filij & Spiritus ſancti, non vtique aggreſſus fuiſſes repudiare nomen Patris & Filij, arbitratu tuo cõficto cultu inflatus temerè aduerſus eum, qui rectam nos docuit *fidei* confeſſionem, quando verò exiſtimas te ſapere, & Patrem non ſinis eſſe Patrem, age ne qua tibi nimis videare intelligens, hoc à nobis audi: perfectum fuiſſe, eſſe & futurum *ſemper* filium in Patre: *In principio enim erat Sermo, & Sermo erat apud Deum, erátque ille Sermo Deus: hic Sermo erat in principio apud Deum*, quicquid etiam ringaris Aeti. Et non cùm prius eſſet genitus eſt, neque etiam cũ non eſſet genitus eſt, ſed coæternum eſt hoe genimen, tanquam ſcilicet ſplendor æternę lucis: differt D antẽ natura genita & ingenita non quatenus natura eſt, ſed eo ipſo tantũ quod genita & ingenita eſt. Ecce enim nec Adam' natus eſt ex muliere, nos verò nati ſumus: interim tamẽ ab Adamo non differimus quoad naturã, ſed eo tantum quod nos nati ſimus, ille natus non ſit ex muliere. An. Cum naturæ ingenitæ omnipotens ille exiſtens Deus ſeipſum nõ norit *eſſe* naturæ genitæ: Filius verò genitæ naturæ exiſtens, norit ſe hoc *eſſe* quod eſt: quomodo erunt coeſſentiales, cùm ille norit ſe ingenitũ *eſſe*, iſte autẽ genitum? Orth. Si ingenitum & genitum exiſtimas ipſas eſſe naturas, norit verò *exempli gratia*, Gabriel *ſe* genitæ *eſſe* naturæ, qui fit quod non etiam Gabriel eſt coeſſentialis *ipſi* filio? Si verò naturæ genitæ exiſtens Gabriel non nouit ſeipſum *eſſe* coeſſentialem *Filio*: equidẽ facilè liquet quod genitum eſſe non ſit ipſa natura. Si autẽ nõ idẽ eſt natura quod τὸ genitum eſſe, ne idẽ erunt τὸ ingenitũ eſſe & natura. Sed caue, idcirco factũ dicas, filiũ illum rerum omnium effectorem: at genitũ appelles cũ ſcriptura: Genitũ enim eſſe, eſt habere patrem, at factũ eſſe eſt habere effectorẽ. Noſtri quidem opifex eſt Deus pater per hunc filiũ: at filij ſui neutiquã opifex, ſed pater: neq; enim quiſquam ſui filij opifex eſt: quoniã non amplius eſſet pater, ſed opifex: opifex namq; eſt qui opus extra ſe efficit, at pater is qui ex ſeipſo gignit. Interim dum opificem Deũ audis appellari, nequaquam tibi imagineris *in eo* defatigationẽ aut laboris moleſtiam: ſicut & cum patrẽ audis dici, ne quem *ſeminis* effluxũ requiras, ſed ita de bis cogita, vt Deo dignũ & conueniens eſt, vtq; Deus ſit, & non inſtar hominis moriatur. An. Si vox ingeniti non declarat Dei ſubſtantiã, ſed commentũ humanũ eſt incõparabile illud nomen: equidẽ gratiam debebit Deos iis, qui ingenirum illud commenti ſunt, non ferens ſcilicet eminentiã nominis iſtius in eſſentia. Orth. Si ingenitum eſſe, Dei ſubſtantiam repræſentat, & in eo conſiſtit incõparabile illud Dei nomen, quomodo id nos non docuerunt diuinæ literæ? quin & Paulus illud electum vas deceptus eſt, quando docuit cõpetere ipſi ſoli eſſe incorruptibilẽ & inuiſibilem, oon verò ingenitũ. Sed quando tu vis ſapiẽtior eſſe diuinis literis, dic quæſo mihi an oõ incorruptibilẽ, inuiſibilem, & mendacij expertẽ eſſe denotet *etiam* ipſammet Dei ſubſtantiã: ſi enim nõ denotant deceptus eſt cum deceptus eſt, cùm diceret: *Soli incorruptibili, inuiſibili & ſapienti Deo.* Quòd ſi enim hiſce nõ comprehenditur illud incomparabile Dei nomen, nõ erit ſolus ille incorruptibilis atquo inuiſibilis: ſin verò ſoli ei cõpetit incorruptibilitas & inuiſibilitas, cõprehendetur etiam in is illud incomparabile *nomen*, & non in tuo commento. An. Si forinſecus Deo ſuppeditatur nomẽ ingeniti, illi qui procurarunt potiores erunt eo cui ſuppeditatũ eſt, vtpote qui præſtantius oomẽ naturæ ei ſuppeditarint. Orth. Noli inſolẽter exultare tanquã peruestigatom tibi ſit Dei nomẽ, ne qua illud audias: *Et tu Capernaum, quæ vſque ad cœlũ exaltata es, vſque ad inferos deprimeris*: Quod autẽ altius ſapias quã iſta inde apparet, quod diuinitus inſpirata ſcriptura pronunciet dixiſſe Deum: *Apparui quidem Abrahamo, Iſaaco, & Iacobo, ſed nomen meũ non manifeſtaui ipſis.* Tu verò iactas te inueniſſe *illud nomẽ*. Quod autẽ τὸ ingenitũ eſſe non ſit *ipſummet* Dei nomen, inde liquet, quia Dominus dicit: *Profecti docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus S.* Quòd enim nomẽ Patris eſſe dixeris, hoc ipſũ etiam filij & Spiritus S. *eſſe* dare cogeris: ſi enim aliud eſt *nomen* Patris, & aliud filij: & item aliud Spiritus ſancti: tu verò nomen patris, vt quidẽ putas exploratum habes, dic age etiã, quodnã ſit nomẽ filij: vbi verò nomen filij dixeris, dic etiã illud quod eſt Spiritus S. vt tunc *merito* audias quòd cũ te ſapientẽ dictites ſtultus factus ſis. Quę enim ſcriptura dicit, tu nunquam indagaueris. Porrò ſi exiſtimas Patri cõpetere τὸ ingenitũ, dic quæſo quodnã ex his attribues Spiritui S. An. Si etiam genimen eſt immutabile ſecũdum naturam: ſed propter eum qui genuit: genitum verò eſſentia eſt, immutabile igitur propter voluntatem *eius*, non ex eſſentiæ dignitate. Orth. Quòd ſi filius Dei nõ eſt immutabilis eſſeotiæ dignitate, quomodo ergo differt ab aliis rationalib' facultatibus, vtpote quæ & ipſæ immutabilitatem quandam obtinent volontate eius qui creauit? & quomodo tu credis *Filio* dicenti: *omnia quæ Pater habet, mea ſunt:*

Digitized by Google

ſiquidem oon habeat immutabilitatem ex ipſius eſſentiæ maieſtate? Ao. Si τὸ ingenitum eſſentiæ ſignificatioum eſt, rationi conſentaneũ fuerit, quod genimini eſſentia debeat contradiſtingui: ſi verò τὸ ingenitum nihil ſignificat, quantò magis etiam nihil ſignificabit genimen: iam ergò nihil nihilo quomodo contradiſtingues? ſi verò prolatio ingeniti opponitur prolationi *vocis geniti*, equidem ſilentio pronũciationem excipiente fiet vt modo ſit, modò euaneſcat ſpes Chriſtianorũ, vtpote in quadam prolationis varietate ſita, non verò in veritate naturarum ita reipſa habentium, vt nominũ ſignificatio poſtulat. Orth. Etiam ſi tibi concederetur dicere de Deo, quòd ſit ingenitus: nos tamen dicimus τὸ ingenitum tum ſignificare non eſſe genitũ *Deum* quoad eſſentiam, quemadmodum τὸ mendacij expers *ſignificat non mentiri*, qooad eſſentiam. At verò τὸ mendacij expertem eſſe ooo eſt ipſa eſſentia: *igitur*, nec τὸ ingenitom eſſe. Si enim τὸ iogenitum eſt ipſa eſſentia, etiam mendacij expers eſt ipſa eſſentia: eſt verò & filius mendacii expers: igitur & ingenitus, iam verò ingenitus non eſt, igitur ſecundùm te mendax. Quare non eſt idem eſſentia, quod mendacij expers. Quemadmodum igitur mentiri non poſſe, nou idem eſt quod eſſentia, ita quoq; ingenitum eſſe non eſt ipſa eſſentia: ſi enim ingenitũ eſſe eſt eſſentia, etiã genitum eſſe eſſentia erit, quòd ſi autẽ genitum eſſe eſſentia eſt, omnia genita eruot coeſſentialia. Porrò quod τὸ ingenitum & τὸ genitum ipſammet ſignificet eſſentiam tuæ pronunciationis commentum eſt, ooo minus increpandom quàm mare fluctuans, & æſtuoſom. Spiritus ſiquidem ille veritatis Patrem oobis & filium prædicauit, qoæ nomina relationes, *in diuina eſſentia* nobis indigitãt. Nec verò obſtrepas, quòd Deos quidem natura & veritate *Deus ſit*: pater verò ſecundũ quid, *vtpote* qui non genuerit natura & veritate: nam ſpes illa tua qoi commioiſceris τὸ ingenitum & τὸ genitom eſſe ſignificatiua eſſentiæ, in die illa iodicij, ſilentio prolationem intercipiente noſquam comparebit, ſiquidem illa ſolùm tũ *rata* comperientur, quæ ſanctus ille Spiritos enooeiauit. An. Si τὸ ingenitum eſſe reſpectu rei genitæ ad emioentiam eſſentiæ *connotandam* nihil amplius infert, prolatione ſolùm ſuperior Filius potiores agnoſcet eos, qui hoc ei nomen & titulum tribuunt, non aotem eum qoi Deus & pater eius dicitur. Orth. To nimirum is es, qui patrem iogeniti nomine cognomioaſti: & hoc ipſammet Dei eſſentiam eſſe. Iudæis tanquam lege ſanxiſti: nullibi enim hoc diuinus ille Spiritus docuit: vnde in confeſſo eſt te nõ quidem filio præſtantiorem, ſed ipſo qui te talia docuit diabolo peiorem compertum iri. An. Si ingenita eſſentia præſtantior eſt ipſo ortu, tanquam à ſeipſa obtinens eã eminentiam etiam ea quæ à ſe eſt eſſentia, ingenita erit: neq; enim volens propterea quia vult præſtantior eſt ortu, ſed quia ipſiſſima eſſentia exiſtens ipſe ingeoitus Deus, id nulla ratione permittit, vt aliquã circa ſe generationem quis comminiſcatur, *procul à ſe* in eum qui genitus eſt reiiciens omne eiuſmodi mentis exameo & diſcurſum. Orth. Omnis eſſentia præſtantior eſt ortu: non enim eſt idem ortus & eſſentia. Quòd autem ortus non ſit eſſentia, ex eo liqoet, quòd quæ ortum habent non omnia *ſint* eiuſdem eſſentiæ. Quia autem ortum habentia non ſunt eiuſdem eſſentiæ, non igitur idem eſt ortus & eſſeotia: ſi verò ortus non eſt ipſa eſſentia, nec ortus excluſio eſſentia erit. Si verò excluſio ortus eſt

A *ipſamet* eſſentia, ortos autem eſſentia non eſt, qoomodo conſiſtet tuum illod diſſimile? cum ens non enti nec diſſimile ſit oec ſimile. An. Si τὸ ingenitũ in Deo denotat priuationem, & verò ingenitum eſſe nihil eſt, quænã cogitatio diſcernet illud quod formã nõ ſignificat ab eo quod nõ eſt? quiſoe ſeparabit ab ente ens, hoc eſt, idem à ſeipſo? Orth. Si incorruptibile & immortale cõootant priuationem, connotet ſanè eam & τὸ ingenitom. Iiſdem igitur & nos rationibus & vocibus vtamur. Si priuatioeẽ in Deo quandam ſignificat τὸ incorruptibile, & verò hoc ipſum incorruptibile nihil eſt, quæ ratio diſtinguet id qood nullam formam ſignificat, ab eo quod nihil eſt? quiſue ſecernet à nihilo nihil, aut ab ente entia, qoæ priuatiooem denotant: τὸ incorruptibile *nimirum* immortale & ingenitum? Quod ſi

B idem ſignificant incorruptibile, immortale & ingenitum: & verò ipſe filius incorruptibilis & immortalis eſt, erit & ipſe ingenitus: ſin verò non eſt ingenitus, cùm ſit incorruptibilis & immortalis, non *profectò* idem ſignificat τὸ ingenitum & iocorruptibile aut immortale. Sin verò ooo denotat, & verò adhuc confirmas τὸ ingenitum eſſe ipſammet eſſentiam, erit omnino eſſentia ſecundum te & ſapiẽtiæ tuæ ratiocinationes ingenita quidem, non verò immortalis vllatenos nec incorruptibilis. Ano. Si priuatio eſt habitus remotio, illod quod Deo tribuitur ingenitum, aut priuatio erit ipſius habitus, aut erit habitus priuationis *excluſiuus*: quòd ſi aotẽ eſt priuatio ipſius habitus, quomodo id quod Deo nooineſt, Deo annumerabitur? Sin verò τὸ ingenitum eſt habitus, oeceſſe fuerit præſopponi eſſentiam genitam, vt ſic aſſum pto habitu denominetur

C ingenita: ſi verò genita ingenitæ eſſentiæ particeps fuit, & habitus iacturam paſſa genitam naturã exuit, fuerit vtiq; eſſeotia quidem genita, ingenitum verò habitus. Sin verò geoimeo aliquid præter nihil connotat eqoidem manifeſtom eſt, quod etiam cõnotet habitum, ſiue iam transformatum ſit ex eſſentia, ſiue illud ipſum quod dicitor, genimen alicuius. Orth. Paribus iterum vtamur rationibus & verbis: illud ipſum enim aſſeruerit, quiſpiam etiam de his, *nimirum* mendacij expers, immortalis, & incorruptibilis: ſi quidem hæc eodem modo vſurpantur vt τὸ ingenitum: quod quidem etiam tibi hactenus concedemus, quamuis Spiritus ille veritatis locutus ita non ſit: dicemus ergo & nos, ſi priuatio eſt habitus remotio, etiam quòd de Deo prędicetur, mendacij expertem eſſe, aut eſt priuatio habitus, aut habitos priuationis. At ſi eſt priuatio

D habitns, quomodo id Deo annumerabitur, qood ei non ineſt? ſin verò τὸ mendacij expertem eſſe eſt habitus, neceſſariò præſupponitur, & mendacium, & mendax eſſentia, vt ita habitũ aſſumens *eſſentia* mẽdacij expers dici poſſit. Sin verò mendacio obnoxia eſſentia particeps facta eſt eius quæ mẽdacij expers eſt, & habitus iacturam paſſa mendacio priuata eſt: fuerit vtique eſſentia mendax: & τὸ expers mendacij habitus, & tua *nimirum* illa magnanima ſapientia, tantæ impietatis materiam reperiſſet. An. Si τὸ genitum æquè ac ingenitum habitus eſt, eſſentiæ quidem habitibus priores erũt: habitus verò eſſentiis poſteriores, etſi ſint iiſdẽ digniores. Iogenitum verò geniti cauſa eſt, quatenus ipſum eſſe denotatnr. Sin verò genimen ſubinfert eſſentiæ ſuæ caoſam, ſigoificabit ſanè eſſentiam *vox genimen*, nõ habitum, cùm verò natura ingenita oihil ipſa in ſe introducat, qoomodo ergo ooo eſſentia, ſed habitus

tis fuerit illa ingenita natura? Ort. Eſſentia quidē
nihil eſt dignius, hominū ſapiētiſſime: nec tamē vel
habitū vel eſſentiā vocamꝰ in Deo τὸ ingenitū. Nō
eſſe autē eū genitū per eū didicimꝰ: idq; nō tantū ſcrip
turę adminiculo ſed etiā ex cōmuni hominū natura
& notione, non igitur ingenitū *qua tale* cauſa eſt ge-
niti: nec ideò quia Deꝰ ingenitus eſt *Pater*, ideò cauſa
filij eſt, ſed eſſētia eſſētiæ, nō ſecus ac lux ſplēdoria.
Nec tamē idcicò genimē ſuā ipſiꝰ eſſētiā ſubioferet:
ſi n. hoc foret, iā omnia quæ genita ſūt eādē ſubin-
ferrēt eſſentiā, nimirū & angelus, & equus, & canis,
& homo. Sed hæc omnia quidē licet genita ſint, nō
tamē eiuſdē ſūt eſſētiæ. Quod cū ita ſit ſanè nō idē
eſt genitū *eſſe*, quod eſſentia: & quanquā nihil præ-
terea inferat τὸ ingenitum, eſt tamen etiam præter
hoc ipſa eſſentia: nam & mendacij expertem eſſe,
nihil addit *Deo*, nec *tamen propterea planè* idem eſt
quod eſſētia, ſi n. τὸ mēdacij expers eſſe, & τὸ inge-
nitū eſſe, idē *planè ſunt* cum eſſentia, etiā idem erūt
mēdacij expers & ingenitū. Filius verò, qui ipſa eſt
veritas mendacij expers eſt, ergò etiam ingenitus
erit. Nō eſt autē ſecundū te ingenitus, & eſt tamen
mēdacij expers, igitur mēdacij expers nō idē ſigni-
ficat quod ingenitū. Si verò non idē ſignificat, ſanè
eſſētia nō eſt ingenitū, quoniā nec ipſū mēdacij ex-
pers *ipſa eſſentia* eſt. An. Si omnis eſſētia eſt ingenita
qualis & Dei omnipotētis, quomodo hāc dices eſſe
patibilē, illā verò impatibilē? Si verò naturæ alicuiꝰ
participatione quātitas quidē & qualitas, & ſimpli-
citer ſi erat, *ſemper* permanet, omni mutatione ſupe
riorē oportebat eſſe. Si verò paſſioni obnoxia eſt, ita
vt ex indulto immutabilitatē eſſētiæ obtineat, eius
arbitrio permittere cogemur ea quæ circa res præ-
dictas *poſſūt accidere*: aut quod ſanè inde cōſequitur
eā *eſſentiā* quæ efficit, dicere ingenitā: eā verò quæ
mutata eſt genitam. Ort. Equidē ad diſſolutas tuas
& malècohærentes propoſitiones atque indoctio-
nes, nihil nos oportebat reſpondere: attamen ne
ne tibi videaris ſapiens, diſce *velim* à blaſphemiis
abſtinere. Tu qui paſſionibus obnoxiā Filij eſſentiā
dicis, ab eo paſſione vt careas ne expectea: ſi n. *quia*
participes eiꝰ facti ſumꝰ, *ideò* paſſionibꝰ carebimus
paſſioni vtiq; obnoxia nō eſt, *quæ* aliis hoc præſtat,
vt paſſione vacent. Quiſquis igitur tecū dixerit, o-
mnē eſſentiā ingenitā eſſe, Chriſtianꝰ nō eſt: non n.
eandem creaturæ cū creatore exiſtendi rationem
habemꝰ. Nā ideò Filiū ſplendorem relucentem eſ-
ſe dicimus, ne eandem exiſtendi rationem ipſū ha-
bere exiſtimemus, quā & nos, qui ex non exiſtenti-
bus Dei mandato *facti* exiſtimus. An. Si eius quæ fit
naturæ ingenita natura cauſa eſt, ingenitū autem ni-
hil eſt, quomodo eiꝰ quod factū eſt cauſa eſſe poteſt
quod nō eſt? Ort. Dei *Patris* natura, Filij & ſpiritus
S. vniuerſæ creaturæ cauſa eſt: at Filij vt ſermonis,
ſpiritus verò S. vt flaminis: (flatus n. omnipotentis
eſt qui me docuit) creaturarū autem vt operis. Ex
magnitudine n. & ornatu creaturarū: quodāmmo-
do ipſe opifex illarū cōſpicitur, neq; verò ſermo il-
le prolaticius eſt per inſtrumenta vocem formātia
emiſſus, neq; etiā flatꝰ *ille* diffuſus quidē & per mē-
bra ſpiritū attrahentia emittentiaq; extruſus: quin
potius ſermo ille viuens eſt & efficax (*omnia n. per
illum facta ſunt*) & ſpiritus quoq; *ille* viuꝰ eſt & ope-
rans: *omnia n. hæc operatur vnus ille & idem ſpiritus di-
ſtribuens ſingulatim vnicuique pro vt vult*. Id verò quod
ingenitū eſt nō, eſt cauſa geniti; neque enim quia
Deus factus non eſt *ideò* cauſa eſt eſſentiarū *creatarū*,
ſed eſſentia eſſentiarum cauſa eſt, vt dictū eſt. Ete-
nim ſi quod ingenitū *eſt* cauſa *eſt* autor verò creatu-

A rarū etiā filius eſt, vtiq; *& is erit* ingenitꝰ: nō eſt autē
ingenitus ſecūdū te, & tamen autor, igitur ingenitū
eſſe nō eſt cauſa *genitorū*. An. Si ingenitū *eſſe* priuatio
eſt; priuatio autē habitꝰ amiſſio: reiectū autē penitꝰ
amittitur aut *arte* trāſſertur ad aliud: qui fit, quod
Dei naturā ingeniti appellatiōe cognominamꝰ, ha
bitu *aut* trāſlato, aut amiſſo? Ort. Si mēdacij expers
cū ſit Deꝰ, propter priuationē mēdacij eſt mēdacij
expers, & incorruptibilis propter priuationē corru
ptionis eſt incorruptibilis, dicas licet etiā τὸ ingeni
tū propter priuationē ortꝰ eſſe ingenitū. Qui verò
Dei eſſentiā ita cognominare auſus eſt, tu ſcilicet
repertus es, Deo ipſi bellū mouens. Nā cū ipſemet
dicat, vt ante dictū eſt: *Apparui Abrahamo, Iſaaco, &
Iacobo Patribus veſtris, Deus ipſorū exiſtens at nomē meū
non manifeſtaui eis*: tu tibi ſumis maiora. Aut n. eos ſu
B perās ex reuelatione habes nīs boiꝰ notitiā: aut Deo
etiā nolēte cōprehēdiſti nomē eſſentiæ ipſius. An.
Si τὸ ingenitū denotat priuationē, quæ Deo nō ineſt,
cur ingenitū dicimus *Deum*, genitum verò nō dici-
mꝰ. Or. Si τὸ incorruptibile denotat priuationē quę
Deo nō ineſt, cur incorruptibilē quidē dicimꝰ, cor-
ruptibilē verò nō dicimꝰ. Si verò τὸ incorruptibile
nō eſt ſignificatiuū priuationis, neq; τὸ ingenitū *eſt
ſignificatiuū priuationis*: ſicut nec eſſētię *eſt denotatiuū*.
Si n. τὸ ingenitū eſt eſſētię ſignificatiuū: etiā τὸ in-
corruptibile eſt eſſētiæ ſignificatiuū: quòd ſi autē
τὸ ingenitū & τὸ incorruptibile ſignificāt eſſētiā, &
verò τὸ mēdacij expers eſſe & incorruptibile idē ſūt
cū ingenito: filiꝰ autē mēdacij expers & incorruptibilis
eſt igitur & ingenitus. Iā verò ſecūdū te nō eſt ingeni
tꝰ: nō igitur idē ſignificabit mēdacio vacare & incor
ruptibilē eſſe: Sed τὸ ingenitū dicimꝰ ſignificare idē
C ac Deū nō eſſe genitū, τὸ incorruptibile verò idē ac
nō corrūpi, & *denique* mēdacij expertē eſſe idē quod
non mētiri. An. Si nudū nomē eſt illud ingenitū de
Deo *dictum*: nuda autē vox ſubſtantiā extollit ſupra
omnia genita: honoratior ergò eſt hominū prola-
tio, quā omnipotētis natura, vt pote quæ Deū om-
nipotentē incōparabili eminētia cōdecorauit. Ort.
Nec nudā vocem eſſe dicimus τὸ ingenitū, nec etiā
eſſentiā. Si n. τὸ ingenitum eſſentia eſſet, etiam τὸ
genitum eſſētia foret. Si verò τὸ genitū eſſentia *eſt*,
omnia genita *erunt* coëſſentialia: ſi verò τὸ geni-
tū eſſentia non *eſt*, etiam ingenitum eſſentia non
eſt. Nō eſt autē nuda vox τὸ ingenitum, ſignificat n.
Deum genitū nō eſſe, ſicut τὸ expers mēdacij *ſigni-
ficat* non mentiri, & incorruptibile *ſignificat* nō cor-
rūpi. An. Si omne genitū cauſam ſortitū eſt, & verò
eſſētia ingenita ſine cauſa eſt, nō vbiq; cauſā deno-
D tat τὸ ingenitū, ſed ſignificat eſſentiā. Ort. Si eſſen-
tiā ſignificat τὸ ingenitū, & eſſentiam *quoque* τὸ ge-
nitū, eſſentia verò ab eſſētia nihil differt quatenus
eſſentia eſt, iam ſanè nihil differet ingenitū à geni-
to. An. In genimine *quidem* eſſentia ſe habet inſtar
cauſæ: ſed ſubſtantia ingeniti contra omnem cau-
ſam obtinens immutabilitatem, à ſeipſa eſſentia eſt
incōparabilis, non extrinſecus repræſentans incō-
parabilitatem, ſed *propter* hoc ipſum exiſtens incō-
parabilis atque inacceſſa, quia ingenita *eſt*. Orth. Si
propter ingeniti denominationem incōparabilem
& inacceſſam dicis eſſentiā Dei, tū filius qui ſecun-
dùm te non eſt ingenitus, etiam non erit incom-
parabilis nec inacceſſus, quia nimirū nō eſt incom-
parabilis propter τὸ ingenitū. Quomodo autem in-
comparabilis eſt pater reſpectu eius qui dicit: *Sicut
Pater excitat mortuos, & viuificat, ita etiam filius quos
vult viuificat*? quomodo porrò incōparabilis ad eū
qui dicit: *omnia enim quæ facit Pater, hæc etiam filius*

pariter facit? quomodo etiam incomparabilis eſt, ad
eum qui dicit: *omnia quæ habet Pater mea ſunt* & alibi
mea ſunt tua, & tua ſunt mea? deniq; quomodo incō-
parabilis reſpectu eios qui dicit: *vt honorent Filium*
ſicut honorant Patrem? An. Si excedit omnem natorā
omnipotens ille *Deus*, excedit *ſanè* eo qoòd eſt in-
genitos: quia hæc eſt caoſa eius quæ genita habēt
perdurationis. Si verò τὸ ingenitum non denotat
eſſentiam, vndenam ergo natura terum genitarum
ſui cōſeruationem habebit? Si omnipotens ille ſu-
perat omnem naturam propter τὸ ingenitū, Filius
qui ſecundùm te non eſt ingenitus nō excedet om-
nem natoram. Vnd non eo quod in genitus eſt ex-
ter omnē naturā: ſed qua ratione pater excedit om-
cedit. Panem naturam eadem ratione etiam Filius
excedit omnem naturam. Excedit autem Pater na-
tura ſuæ deitatis ergo eadem & Filios excedet om-
nem naturam. An. Si nulla res inuiſibilis ipſa ante
ſeipſam potentia ſeminis exiſtit, ſed in ea natura
permanet quam participatione ſortita eſt, quomo-
do ingenitos ille Deus qui à participatione liber
eſt, nunc quidem ſuam eſſentiam poſteriorem in-
tuetur in genimine, nūc priorē in ingenito, ordine
quodā prioris & poſterioris? Orth. Ex inuiſibilibos
quidē nihil ipſū ante ſeipſū ſeminis vi præexiſtit,
ſed in potētia effectoris *Dei* ſecundùm diuinas ſcri-
ptutas non entia velut entia ſunt: Filius verò in
eſſentia Patris exiſtens & eſt, & erit ceo ſplendor
gloriæ & character hypoſtaſeωs ſimul conſideratꝰ
cū eo qui genuit ſine paſſione & tempore ab æter-
no *tanquam ſcilicet* eſſentiæ, voluntatis, & gloriæ in-
variabilis imago, omni æuo prior exiſtens. Deus
verò ingenitus nouit ſuam ipſius eſſentiam ingeni
tam, non ſecus ac *nouit* mēdacij expertem, incor- C
poream & immortalem: nec videt ſuam ipſius eſ-
ſentiam modò ingenitam, modò genitam, ſed ipſū
quod ſeſe eſſe videt, videt etiam eſſe imaginem ſui.
Quis autem ſit quoad eſſentiam, nec nobis reuela-
uit, nec iis qui ante oos *fuerunt*. Dicit enim ita vt an-
te dictum eſt: *Apparui Abrahamo, Iſaaco, & Iacobo*
patribus veſtris tanquam Deus eorum, & nomen meum
notū ipſis non feci. An. Si Deus permanet in natura in-
genita, auferatur ab eo id quod ſe noſcat ſecundū
generationē vel generationis excluſionē. Vbi autē
cōceſſū fuerit eū ſuiipſius eſſentiā ſecundū ingeni-
tū & genitū extendere, ipſe ſuiipſius ignotat eſſen-
tiam, circumactus hinc inde modò, ad generationē
modo ad generationis excluſionem. Quod ſi etiam
id quod genitum eſt, ingenitæ eſſentiæ particeps
factum eſt, in natura autem geniti indeſinēter per-
manet, hanc, in qua conſtitutum eſt naturâ, ſeip- D
ſum eſſe cognoſcit, ignorans videlicet ingenitam
eſſentiam. Neqoe enim fieri poteſt, vt idem ſibiipſi
ingenitæ *ſimul* & genitæ eſſentiæ conſcium ſit. Si
verò deſpectui expoſita eſt res ingenita propter
propenſionem ad motationem: ipſa naturæ emi-
nentia erit in illa eſſentia immutabilis, eum mani-
feſtum ſit ingenitam eſſentiam omni eſſentia præ-
ſtantiorem eſſe. Orth. Deus qoidem permanet in-
genitus, ſed hoc non eſt *ipſamet* eius natura. Noui-
mus quidem non eſſe genitum: at quæ ſit eius natu-
ra, nondum *nouimus*: nam etiam incorporeus per-
manet, non tamen *idcircò* hæc eius natura eſt. Inte-
rim id nonimus, quòd corpus non habeat: *ſic* & mē-
dacij expers permanet, nec hoc ipſum eſt eius na-
tura: interea tamen nouimus quod non mentia-
tur. Quis enim ſit ſecundum naturam non reuela-
uit. Si enim ea de quibus modò dictum eſt ſunt

A ipſamet eius eſſeotia, ſanè mentitus eſt cum dixit,
Apparui Abrahamo, Iſaaco & Iacobò patribus veſtris,
tanquam Deus eorum, & nomen meum non indicaui ipſis:
videntur enim ij ſciuiſſe ea quæ ante dicta ſunt. Sed
mendacij expers eſt, nec mentiri poteſt: non igitur
ſuæ ipſius naturæ nomen reuelauit. Quomodo *ergo*
tu dicis quod τὸ ingenitum *ſit eius nomen?* Si autem
nomen *ſuum* non reuelauit, multò magis naturam
non reuelauit. An. Si ingenitum ab omni cauſa exēp-
tom eſt, fuerint autem multa ingenita, naturam *ſa-*
nè habebunt inoariabilem: non enim naturæ cuiuſ-
dam communis & propriæ participatio facta eſt,
ita vt altera quidem faciat, altera verò fiat. Orth.
Vniuerſalis illa propoſitio ſecūdùm quid falſa eſt,
non enim omne ingenitum, ô Aëti, ab omni cauſa
exemptum eſt. Ingenitum enim eſt, quod effecto-
B rem non habet: non omne autem quod effectore
caret, ab omni *ſtatim* eximitur caoſa, poteſt namq;
aliquid effectorem quidem nō habere, cauſam au-
tem habere, patrem *videlicet* vel autorem. Idcircò
etiam ſi concedatur tibi ingenitum eſſe Deū, pro-
pterea quod ortus *ſui* autorem non habeat: eadem
tamen ratione & nos dicemos Filium eſſe non fa-
ctum, quia *nimirum* effectorem non habet. Nō ta-
men propterea *dicimus* carere cauſa: patrem enim
habet non vt effectorem, ſed vt patrem. Nā & Spi-
ritū dicimus ingenitū, cū nō habeat effectorē: Sed
nō *etiā dicimus* carere cauſa: habet enim pro cauſa:
Deū, nō effectorē, ſed vt ſui fontē. quemadmodū n.
fons eam quam emittit aquam extra ſe non efficit,
ſed qoam ante habet ex ſeſe ſinit ſcaturire: ſic etiā
Deus, vt antè dictum fuit, fons eſt Spiritus *ſancti* &
autor eiuſdem, non extrinſecos eum recipiens, ſed
C ex ſeipſo ſinens ſcatorire: Scriptum eſt enim: *Duo*
mala fecit populus meus, me reliquerunt fontem aquæ vi-
uæ & effoderunt ſibi ciſternas ſatiſcentes, quæ aquas con-
tinere non poterunt. Et apoſtolus dicit: *Qui largitur*
nobis Spiritum, & efficit in nobis virtutes. Quòd autem
aqua illa viua ſit Spiritus *ille ſanctus*, Chriſtus do-
cuit inquiens: *Qui bibit de aqua quam ego dabo ipſi, vt*
dixit ſcriptura, flumina aquæ viuæ ex ventre ipſiꝰ effluent.
Et addit Euangeliſta diceus: *hoc autem dixit de Spiri-*
tu, quem accepturi erant credentes in eū. Vnde ergò hæc
aqua ſit manifeſtum eſt, ex fonte *nimirum* illo qui
dixit: *me reliquerunt fontem aquæ viuæ.* An. Si omnis
eſſentia ingenita eſt, iuxta præ dominij dignitatem
nulla diſtinguetur ab alia: & ita quodāmodo quis *re*
ctè dixerit hanc quidem tranſmutari, alteram verò
tranſmutare? cùm id non permittat Deum ſubſi-
ſtere ex non ſubiecta eſſentia. Orth. Quando tibi
D hæc libet tam obſcurè indoctè, & euanidè ſcribe-
te, nos quoque iterum dicemus noſtra. Qui om-
nem eſſentiam dicit eſſe ingenitam, inſanit ſimul
cum iis qui Filium diſſimilem aiunt Patri. Quo-
modo enim Deus effector fuerit eſſentiarū, ſi ex oō
ſunt? Pater enim & Filius & ſpiritus ſanctus ioge-
nita ſunt eſſentia, vt dictum eſt: & dicitur etiam ex
veſtra rationatione. Quod verò τὸ ingenitom nō
ſit eſſentia, etiam ex iis compertom eſt quæ ſcribis.
Si enim, cum omnis eſſentia ſit ingenita, nulla dif-
ferret alia, neceſſe eſt omnino etiā genitas eſſētias
inter ſeſe nō differre: Si verò inter ſeſe differūt geni-
tæ eſſētiæ, nō igitur ortꝰ ipſe eſſētia eſt. Si verò ortꝰ
non eſt eſſentia: nec etiā ortus immunitas, eſſentia
erit. An. Si omnis eſſētia eſt ingenita etiā omnis eſt
in variabilis. Cùm autem aſſentia inuariabiliter ſe-
ſe habear, ipſum agere & pati caſui attribuen-
dum erit. Cùm autem multa ſint ingenita
& in-

& inuariſbilia: numero *tantum* à ſe mutuò diſtinguentur. Non igitur fuerint aliud & aliud, uec etiã diſiuncta erunt, vel omnino vel ſecundùm quid, cum omnis differentia oſteudar participstionem cauſæ. Orth. Vel te inuito Filius non variat à Patre. Nec verò propterea inuariabilem eſſe quod ingenitus .eſt, ſed propter operationis identitarem ex eo demonſtratur, quòd filius omnia operatur quæ Pater: omnia enim quæ facit Pater, filius pariter facit, & Spiritus etiam inuariabiliter: omnia in quã quæ operatur Pater etiam ipſe operatur vt vult. Iã quorum eadem operatio, eorundem inuariabilis natura eſt. Si verò exiſtimas propterea inuatiabile A *aliquid eſſe* quia iugenitũ eſt: neceſse eſt omne genitũ eſſe inuariabile. Non igitur propterea quod genitum aliquid non eſt ideò etiam inuariabile eſt: ſed vt modò in præfatione ſermocinati ſumus, hoc dicere aquilæ eſt volitantis & quærentis paſtum, & carentis veſtigio. Neque enim habet vbi pedem figat, vt etism ipſe audiar cum Moſe: *Tu verò te mihi ſiſte*. Neque enim cum filio Dei ſteterit, qui dicit genitum & ingenitum Deum: ſed qui baprizar in nomen patris, filij & ſpiritus ſancti. Hæc eoim firma nobis concredita eſt ſtatio: ar Aëtius, *aquilinus ille*, volitat quætẽs adbuc prædẽ & fixã ſibi ſtationem.

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRINI, DIALOGVS TERTIVS.

DE SANCTA TRINITATE, IN QVO HÆRETICI

ſentientis cum Macedonio pneumatomacho diſputatio aduerſus Orthedoxum.

Ex interpretatione Th. B.

MACEDONIVS.

VBI ſcriptum eſt ſpiritum eſſe Deum? Orth. Si rectè in Filium Dei crederes uoſses etiã quomodo ſit in Spiritum eredendum. Mac. Nos ita credimus vt beatus Lucianus. Orth. Velim intelligere an ſaltẽ vt beatus Lucianus credas. Mac. An quòd vos quoque ſic credatis? Orth. Nos quidẽ ita credimus vt omnes S. martyres. Nã & ij ſic crediderũt vt S. apoſtoli. Mac. Credis igitur vt bearus Lucianus? Orth. Iã nos credere dixi nõ tãtùm vt credidit beatus Lucianus, verùm etiã vt omnes S. martyres & Apoſtoli. Mac. Subſcribis igitur coofeſſioni fidei à Luciano editę? Orth. Quid damnas in ea quæ à trecentis octodecim parribus Nicææ, Bithyniæ vrbe edita eſt, vt & aliã requiras? Mac. Ar tu quid in illa Luciani damnas? Orth. Condemno veſtrum illud additamentnm, idq́ue poſſum demonſtrare à vobis adiectum eſſe contra eius ſententiam. Mac. Annõ & vos aliquid Nicænæ adieciſtis? Orth. Sanè, at non repugnantia. Mac. Aliqua omnino adieciſtis. Orth. Ea videlicet de quibus tunc non quærebatut, & quæ nunc ſunt à patribus piè explicata: at vos adieciſtis appendicem quæ ad impietarem vergit, & ne ſic quidem eam ſequimini. Mac. Nos ſic credimus vt Lucianus. Orth. Quid ſi te oſtendam oe ſic quidem credere? Mac. Quomodo id oſtenderis? Orth. D Eſtne in ea ſcriptum, Annon Filius eſt Dei eſſentiæ, conſilij, potentiæ & gloriæ imago inuariata? Mac. Eſt. Orth. Eſſentia verò, ab eſſentia nihil prorſus varians, annon eadem eſt? Mac. Similis eſt. Orrhodox⁹. An verò Similis aliud quiddam eſt quàm Eadem? Macedonius. Nos eiuſdem modi & ſimilem dicimus, eandem verò non item. Orthodoxus. Ita dicis ſimilem Patri Filium, vt angelum angelo? Mac. Etiam. Orth. Angelorum verò eadémne eſt eſſentia? Mac. Nos eiuſdem modi & ſimilem dicimus, non autem eandem, ideoq́ue ὁμοιούσιον, id eſt ſimilis eſſentiæ, non autẽ ὁμοούσιον, B id eſt, coeſſentislem, vocamus. Orth. Dicis Deum ex Deo? Mac. Etiam. Orth. Et lumen de lumine? Mac. Etiam. Orth. Hiccine Deus & Filius eſt ex hoc Deo & Patre? Mac. Etiam. Orth. Hoc lumen quod eſt Filius, éſtne ex hoc lumine quod eſt Pater? Mac. Etiã Orth. Hæccine eſsẽtia eſt ex hac eſſentia? Mac. Nõ. Ort. quomodo igitut ab iſta nõ eſt diuerſa Mac. Quoniã alia quidẽ eſt, ſed ſimilis. Orth? Quæ nõ eſt ex ipſa eſsentia, Filios eſſe uou poteſt & quæ nullo modo diuerſa eſt ab iſta nõ poteſt alia eſse ſimilis. Mac. Vbi ſcriptũ eſt Spiritũ eſse Deũ? Orth. Vbi te coarguero ue ſic quidẽ sẽtire vt babet ea fidei expoſitio quã obieciſti, tũc vbi id ſcriptũ ſit dicam. Dic igitur tandem an fatearis Filium Dei eſſe C eſsentiæ, & conſilij, & potentiæ, & glotiæ Patris imaginem non diuerſam. Msc. Etism, etiam, etism tertiũ iam dixi. Orth. Annon igitur eandem eſſe dicis Filij & patris potentiam, & gloriam, & conſiliũ? Mac. Non dico nec enim expoſitio fidei Luciani idem eſse dicit conſilium eandémve potentiam & gloriam. Orth. Non verè profectò quod iuſtum eſt loqueris. Conſilium enim à conſilio uon diuerſum eſt idem conſilium: & poteſtas à poteſtate non diuerſa eſt eadem poteſtas: & gloria à gloria non diuerſa eſt eadem gloris. Mac. Inuariatam non eſse fateor, eandem non eſse dico. Orth. Verbo igitur fateris iſtud uon diuerſom, quemadmodum qui D Chriſtum eum vocabanr, nec credebant Chriſtum eſse. Nam ſi credidiſsent, nou diaiſsent quum eum cæderenr: *Vaticinare nobis Chriſte quis te percuſſerit*. Mac. Dixi me ſentire Filium eſse imaginem eſsentia, conſilio, potentia, & gloria non diuerſam à Patre. Orthodoxus. Aliam ſimilem eſsentiam dicis, & aliud ſimile conſilium, & aliam ſimilem potentiam, & aliam ſiſimilem gloriam? Mac. Etiam. Orth. Dno ſunt igitur dij. Mac. Vnus, & vnus. Orth. Iſte vnus ſimilis, eſtne ex iſto vno? Mac. Ita eſt. Orth. An verò ex eſsentia? Msc. Non. Orth. Ergo ex iis quæ non etanr, fecit vt exiſteret? Mac. Eſt ſanè quid-

pariter facit? quumodo etiam incumparabilis eſt, ad eum qui dicit: *omnia quæ habet Pater mea ſunt* & alibi *mea ſunt tua, & tua ſunt mea?* deniq; quumodu incõparabilis reſpectu eius qui dicit: *vt honorent Filium ſicut honorant Patrem?* An. Si excedit omnem naturã omnipotens ille *Deus*, excedit *ſanè* eo quòd eſt ingenitus: quia hæc eſt cauſa eius quæ genita habẽt perdurationis. Si verò τὸ ingenitum nou denotat eſſentiam, vndenam ergo natura rerum genitarum ſui cõſeruatiunem habebit? Si omnipotens ille ſuperat omnem naturam propter τὸ ingenitũ, Filius qui ſecundùm te nun eſt ingenitus nõ excedet umnem naturam. Vnd non eo quod in genitus eſt exter omnẽ natutã: ſed qua ratiune pater excedit omcedit. Panem naturam eadem ratione etiam Filius excedit omnem naturam. Excedit autem Pater natuta ſuæ deitatis ergo eadem & Filius excedet umnem naturam. An. Si nulla res inuiſibilis ipſa ante ſeipſam potentia ſeminis exiſtit, ſed in ea natura permanet quamparticipatione ſortita eſt, quomodu ingenitus ille Deus qui à participatione liber eſt, nunc quidem ſuam eſſentiam poſteriotem intuetut in genimine, nũc priurẽ in ingenito, urdine quudã priuris & poſterioris? Orth. Ex inuiſibilibus quidẽ nihil ipſũ ante ſeipſũ ſeminis vi præexiſtit, ſed in potẽtia effectoris *Dei* ſecundùm diuinas ſcripturas non entia velut entia ſunt: Filius verò in eſſentia Patris exiſtens & eſt, & erit ceu ſpleudur gloriæ & character hypuſtaſeωs ſimul conſideratus cũ eu qui genuit ſine paſſione & tempote ab æterno *tanquam ſcilicet* eſſentiæ, voluntatis, & glutiæ inuariabilis imago, omni æuo prior exiſtens. Deus verù ingenitus nouit ſuam ipſius eſſentiam ingenitam, non ſecus ac *nouit* mẽdacij expertem, incorpoream & immortalem: nec videt ſuam ipſius eſſentiam modò ingenitam, modò genitam. ſed ipſũ quud ſeſe eſſe videt, videt etiam eſſe imaginem ſui. Quis autem ſit quoad eſſentiam, nec nubis reuelauit, nec iis qui ante nos *fuerunt*. Dicit enim ita vt ante dictum eſt: *Apparui Abrahamo, Iſaaco, & Iacobo patribus veſtris tanquam Deus eorum, & nomen meum notũ ipſis non feci.* An. Si Deus permanet in natura ingenita, aufetatur ab eo id quud ſe noſcat ſecundũ generatiunẽ vel generationis excluſionẽ. Vbi autẽ cũceſſũ fuerit eũ ſuiipſius eſſentiã ſecundũ ingenitũ & genitũ extendere, ipſe ſuiipſius ignorat eſſentiam, circumactus hinc inde modò, ad generationẽ modo ad generationis excluſionem. Quod ſi etiam id quud genitum eſt, ingenitæ eſſentiæ particeps factum eſt, in natura autem geniti indeſinẽter permanet, hanc, in qua conſtitutum eſt naturã, ſeipſum eſſe cugnuſcit, ignorans videlicet ingenitam eſſentiam. Neque enim fieri poteſt, vt idem ſibiipſi ingenitæ *ſimul* & genitæ eſſentiæ conſcium ſit. Si verò deſpectui expoſita eſt res ingenita propter propenſiunem ad mutatiunem: ipſa naturæ eminentia etit in illa eſſentia immutabilis, cum manifeſtum ſit ingenitam eſſentiam omni eſſentia præſtantiorem eſſe. Orth. Deus quidem permanet ingenitus, ſed hoc non eſt *ipſamet* eius natura. Nouimus quidem nun eſſe genitum: at quæ ſit eius natura, nondum *nouimus*: nam etiam incorporeus permanet, nun tamen *idcircò* hæc eius natura eſt. Interim id nouimus, quòd corpus nun habeat: *ſic* & mẽdacij expers permanet, nec huc ipſum eſt eius natura: interea tamen nouimus quod non mentiatur. Quis enim ſit ſecundum naturam non reuelauit. Si enim ea de quibus modò dictum eſt ſunt ipſamet eius eſſentia, ſanè mentitus eſt cum dixit, *Apparui Abrahamo, Iſaaco & Iacobò patribus veſtris, tanquam Deus eorum, & nomen meum non indicans ipſis*: videntur enim ij ſciuiſſe ea quæ ante dicta ſunt. Sed mendacij expers eſt, nec mentiri poteſt: nun igitur ſuæ ipſius naturæ nomen reuelauit. Quomodu *ergo* tu dicis quod τὸ ingenitum *ſit eius nomen?* Si autem numen *ſuum* non reuelauit, multò magis naturam *non reuelauit*. An. Si ingenitum ab umni cauſa exẽptum eſt, fuerint autem multa ingenita, naturam *ſanè* habebunt inuariabilem: non enim naturæ cuiuſdam cummunis & pruipriæ participatio facta eſt, ita vt altera quidem faciat, altera verò fiat. Orth. Vniuerſalis illa prupuſitio ſecũdùm quid ſalſa eſt, non enim omne ingenitum, ô Aëti, ab omni cauſa exemptum eſt. Ingenitum enim eſt, quod effectorem non habet: non omne autem quod effectore caret, ab omni *ſtatim* eximitur cauſa, poteſt namq; aliquid effectorem quidem nõ habere, cauſam autem habere, patrem *videlicet* vel autotem. Idcircò etiam ſi concedatur tibi ingenitum eſſe Deũ, propterea quod urtus *ſui* autorem non habeat: eadem tamen ratione & nos dicemus Filium eſſe uou factum, quia *nimirum* effectorem non habet. Nũ tamen prupterea *dicimus* carere cauſa: patrem enim habet non vt effectorem, ſed vt patreu. Nã & Spiritũ dicimus ingenitũ, cũ nõ habeat effectorẽ: Sed nõ *etiã dicimus* carere cauſa: habet enim pro cauſa: Deũ, nũ effecturẽ, ſed vt ſui funtẽ. Quemadmodũ n. fons eam quam emittit aquam extra ſe nou efficit, ſed quam ante habet ex ſeſe ſinit ſcaturire: ſic etiã Deus, vt antè dictum fuit, fuus eſt Spiritus *ſancti* & autor eiuſdem, non extrinſecus eum recipiens, ſed ex ſeipſo ſiuens ſcaturire: Scriptum eſt enim: *Duo mala fecit populus meus, me reliquerunt fontem aquæ viuæ & effoderunt ſibi ciſternas fatiscentes, quæ aquas continere non poterunt.* Et apoſtulus dicit: *Qui largitur nobis Spiritum, & efficit in nobis virtutes.* Quòd autem aqua illa viua ſit Spiritus *ille ſanctus*, Chriſtus docuit inquiens: *Qui bibit de aqua quam ego dabo ipſi, vt dixit ſcriptura, flumina aquæ viuæ ex ventre ipſius effluent.* Et addit Euangeliſta dicens: *hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eũ.* Vude ergò hæc aqua ſit manifeſtum eſt, ex foute *nimirum* illo qui dixit: *me reliquerunt fontem aquæ viuæ.* An. Si umnis eſſentia ingenita eſt, iuxta præ duminij dignitatem nulla diſtinguerent ab alia: & ita quodãmodo quis *rectè* dixerit hanc quidem transſmutari, elteram verò tranſmutare? cùm id nun permittat Deum ſubſiſtere ex non ſubiecta eſſentia. Orth. Quando tibi hæc libet tam obſcurè indoctè, & euanidè ſcribere, nus quuque iterum dicemus noſtra. Qui omnem eſsentiam dicit eſſe ingenitam, inſanit ſimul cum iis qui Filium diſſimilem aiunt Patri. Quomodo enim Deus effector fuerit eſſentiarũ, ſi ex nõ ſunt? Pater enim & Filius & ſpiritus ſanctus ingenita ſunt eſſentia, vt dictum eſt: & dicitur etiam ex veſtra rationatione. Quod verò τὸ ingenitum nõ ſit eſsentia, etiam ex iis compertum eſt quæ ſcribis. Si enim, cum omnis eſsentia ſit ingenita, nulla diſferret alia, neceſſe eſt omninu etiã genitas eſsẽtias inter ſeſe nõ differre: Si verò inter ſeſe differũt genitæ eſsẽtiæ, nũ igitur ortus ipſe eſsẽtia eſt. Si verò ortus non eſt eſsentia: nec etiã ortus immunitas, eſsentia erit. An. Si omnis eſsẽtia eſt ingenita etiã omnis eſt inuariabilis. Cùm autem eſsentia inuariabiliter ſeſe habeat, ipſum agere & pari caſui attribuendum erit. Cùm autem multa ſint ingenita

& in-

Digitized by Google

& inuariabilia: numero *tantum* à ſe mutuò diſtinguentur. Non igitur fuerint aliud & aliud, nec etiã disiuncta erunt, vel omnino vel ſecundùm quid, cum omnis differentia oſtendat participationem cauſæ. Orth. Vel te inuito Filius non variat à Patre. Nec verò propterea inuariabilem eſſe quod ingenitus .eſt, ſed propter operationis identitatem ex eo demonſtratur, quòd filius omnia operatur quæ Pater: omnia enim quæ facit Pater, filins pariter facit, & Spiritus etiam inuariabiliter: omnia inquã quæ operatur Pater etiam ipſe operatur vt vult. Iã quorum eadem operatio, eorundem inuariabilis natura eſt. Si verò exiſtimas propterea inuariabile A *aliquid eſſe* quia ingenitũ eſt: neceſse eſt omne genitũ eſſe inuariabile. Non igitur propterea quod genitum aliquid non eſt ideò etiam inuariabile eſt: ſed vt modò in præfatione ſermocinati ſumus, hoc dicere aquilæ eſt volitantis & quærentis paſtum, & carentis veſtigio. Neque enim habet vbi pedem figat, vt etiam ipſe audiat cum Moſe: *Tu verò te mihi ſiſte*. Neque enim cum filio Dei ſteterit, qui dicit genitum & ingenitum Deum: ſed qui baptizat in nomen patris, filij & ſpiritus ſancti. Hæc enim firma nobis concredita eſt ſtatio: at Aëtius, *aquilinus ille*, volitat quærẽs adhuc prædẽ & fixã ſibi ſtationem.

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, DIALOGVS TERTIVS.

DE SANCTA TRINITATE, IN QVO HÆRETICI *ſentientis cum Macedonio pneumatomacho diſputatio aduerſus Orthodoxum.*

Ex interpretatione Th. B.

MACEDONIVS.

VBI ſcriptum eſt ſpiritum eſſe Deum? Orth. Si rectè in Filium Dei crederes noſses etiã quomodo ſit in Spiritum credendum. Mac. Nos ita credimus vt beatus Lucianus. Orth. Velim intelligere an ſaltẽ vt beatus Lucianus credas. Mac. An quòd vos quoque ſic credatis? Orth. Nos quidẽ ita credimus vt omnes S. martyres. Nã & ij ſic crediderũt vt S. Apoſtoli. Mac. Credis igitur vt beatus Lucianus? Orth. Iã nos credere dixi nõ tãtùm vt credidit beatus Lucianus, verùm etiã vt omnes S. martyres & Apoſtoli. Mac. Subſcribis igitur confeſſioni fidei à Luciano editę? Orth. Quid damnas in ea quæ à trecentis octodecim patribus Nicææ, Bithyniæ vrbe edita eſt, vt & aliã requiras? Mac. At tu quid io illa Luciani damnas? Orth. Condemno veſtrum illud additamentum, idque poſſum demonſtrare à vobis adiectum eſſe cootra eius ſententiam. Mac. Annõ & vos aliqnid Nicænæ adieciſtis? Orth. Sanè, at non repugnantia. Mac. Aliqua omnino adieciſtis. Orth. Ea videlicet de quibus tunc non quærebatur, & quæ nunc ſunt à patribus piè explicata: at vos adieciſtis appendicem quæ ad impietatem vergit, & ne ſic quidem eam ſequimini. Mac. Nos ſic credimus vt Lucianus. Orth. Quid ſi te oſtendam ne ſic quidem credere? Mac. Quomodo id oſtenderis? Orth. Eſtne in ea ſcriptum, Annon Filius eſt Dei eſſentiæ, conſilij, potentiæ & gloriæ imago inuariata? Mac. Eſt. Orth. Eſſentia verò, ab eſſentia nihil prorſus varians, annon eadem eſt? Mac. Similis eſt. Orthodox. An verò Similis aliud quiddam eſt quàm Eadem? Macedonius. Nos eiuſdem modi & ſimilem dicimus, eandem verò non item. Orthodoxus. Ita dicis ſimilem Patri Filium, vt angelum angelo? Mac. Etiam. Orth. Angelorum verò eadémne eſt eſſentia? Mac. Nos eiuſdem modi & ſimilem dicimus, non autem eandem, ideóque ὁμοιούσιον, id eſt ſimilis eſſentiæ, non autẽ ὁμοούσιον, B id eſt, coeſſentialem, vocamus. Orth. Dicis Deum ex Deo? Mac. Etiam. Orth. Et lumen de lumine? Mac. Etiam. Orth. Hiccine Deus & Filius eſt ex hoc Deo & Patre? Mac. Etiam. Orth. Hoc lumen quod eſt Filius, éſtne ex hoc lumine quod eſt Pater? Mac. Etiã. Orth. Hæccine eſsẽtia eſt ex hac eſſentia? Mac. Nõ. Ort. quomodo igitur ab iſta nõ eſt diuerſa Mac. Quoniã alia quidẽ eſt, ſed ſimilis. Orth? Quæ nõ eſt ex ipſa eſsentia, Filius eſſe non poteſt & quæ nullo modo diuerſa eſt ab iſta nõ poteſt alia eſse ſimilis. Mac. Vbi ſcriptũ eſt Spiritũ eſse Deũ? Orth. Vbi te coarguero ne ſic quidẽ sẽtire vt habet ea fidei expoſitio quã obieciſti, tũc vbi id ſcriptũ ſit dicam. Dic igitur tandem an fatearis Filium Dei eſſe eſsentiæ, & conſilij, & potentiæ, & gloriæ Patris C imaginem non diuerſam. Mac. Etiam, etiam, etiam tertiũ iam dixi. Orth. Annon igitur eandem eſſe dicis Filij & patris potentiam, & gloriam, & conſiliũ? Mac. Non dico nec enim expoſitio fidei Luciani idem eſse dicit conſilium eandémve potentiam & gloriam. Orth. Non verè profectò quod iuſtum eſt loqueris. Conſilium enim à conſilio non diuerſum eſt idem conſilium: & poteſtas à poteſtate non diuerſa eſt eadem poteſtas: & gloria à gloria non diuerſa eſt eadem gloria. Mac. Inuariatam non eſse fateor, eandem non eſse dico. Orth. Verbo igitur fateris iſtud non diuerſum, quemadmodum qui D Chriſtum eum vocabant, nec credebant Chriſtum eſse. Nam ſi credidiſsent, non dixiſsent quum eum cæderent: *Vaticinare nobis Chriſte quis te percuſſerit.* Mac. Dixi me ſentire Filium eſse imaginem eſsentia, conſilio, potentia, & gloria non diuerſam à Patre. Orthodoxus. Aliam ſimilem eſsentiam dicis, & aliud ſimile conſilium, & aliam ſimilem potentiam, & aliam ſimilem gloriam? Mac. Etiam. Orth. Duo ſunt igitur dij. Mac. Vnus, & vnus. Orth. Iſte vnus ſimilis, eſtne ex iſto vno? Mac. Ita eſt. Orth. An verò ex eſsentia? Mac. Non. Orth. Ergo ex iis quæ non erant, fecit vt exiſteret? Mac. Eſt ſanè quid-

pariter facit? quomodo etiam incomparabilis eſt, ad eum qui dicit: *omnia quæ habet Pater mea ſunt* & alibi *mea ſunt tua, & tua ſunt mea?* deniq; quomodo incõparabilis reſpectu eius qoi dicit: *vt honorent Filium ſicut honorant Patrem?* An. Si excedit omnem naiorã omnipotens ille *Deus*, excedit *ſanè* eo quòd eſt ingenitus: quia hæc eſt cauſa eius quæ genita habẽt perdurationis. Si verò τὸ ingenitum non denotat eſſentiam, vndenam ergo natura rerum genitarom ſui cõſeroationem habebit? Si omnipotens ille ſupetat omnem natoiam propter τὸ ingenitũ, Filius qui ſecundùm te non eſt ingenitus nõ excedet omnem naiuram. Vnd non eo quod in genitus eſt exter omnẽ naturã: ſed qua ratione pater excedit omcedit. Panem naturam eadem ratione etiam Filius excedit omnem naruram. Excedit autem Pater natura ſuæ deitatis ergo eadem & Filios excedet omnem naturam. An. Si nulla res inoiſibilis ipſa ante ſeipſam potentia ſeminis exiſtit, ſed in ea natura permanet quam participatione ſortita eſt, quomodo ingenitos ille Deus qui à participatione liber eſt, nunc quidem ſuam eſſentiam poſtetiorem intuetor in genimine, nũc priorẽ in ingenito, ordine quodã prioris & poſterioris? Orth. Ex inoiſibilibos qoidẽ nihil ipſũ ante ſeipſũ ſeminis vi præexiſtit, ſed in potẽtia effectoris *Dei* ſecundùm diuinas ſcripturas non entia velut entia ſunt: Filius verò in eſſentia Patris exiſtens & eſt, & erit ceo ſplendor gloriæ & character hypoſtaſeωs ſimul conſideratus cũ eo qui genuit ſine paſſione & tempore ab æterno *tanquam ſcilicet* eſſentiæ, voluntatis, & gloriæ inuariabilis imago, omni æuo prior exiſtens. Deus verò ingenitus nouit ſuam ipſius eſſentiam ingenitam, non ſecus ac *nouit* mẽdacij expertem, incorpoream & immortalem: nec videt ſuam ipſius eſſentiam modò ingenitam, modò genitam. ſed ipſũ quod ſeſe eſſe videt, videt etiam eſſe imaginem ſui. Quis autem ſit quoad eſſentiam, nec nobis reuelauit, nec iis qui ante nos *fuerunt*. Dicit enim ita vt ante dictum eſt: *Apparui Abrahamo, Iſaaco, & Iacobo patribus veſtris tanquam Deus eorum, & nomen meum noſũ ipſis non feci.* An. Si Deos permanet in natura ingenita, auferatur ab eo id quod ſe noſcat ſecundũ generationẽ vel generationis excluſionẽ. Vbi autẽ cõceſſũ fuerit eũ ſuiipſius eſſentiã ſecundũ ingenitũ & genitũ extendere, ipſe ſuiipſius ignorat eſſentiam, circumactus hinc inde modò, ad generationẽ modo ad generationis excluſionem. Quod ſi etiam id quod genitum eſt, ingenitæ eſſentiæ particeps factum eſt, in natura autem geniti indeſinẽter permanet, hanc, in qua conſtitutum eſt naturâ, ſeipſum eſſe cognoſcit, ignorans videlicet ingenitam eſſentiam. Neqoe enim fieri poteſt, vt idem ſibiipſi ingenitæ *ſimul* & genitæ eſſentiæ conſcium ſit. Si verò deſpectui expoſita eſt res ingenita propter propenſionem ad motationem: ipſa naturæ eminentia erit in illa eſſentia immutabilis, cum manifeſtum ſit ingenitam eſſentiam omni eſſentia præſtantiorem eſſe. Orth. Deus qoidem permanet ingenitus, ſed hoc oon eſt *ipſamet* eius natura. Nouimus quidem non eſſe genitum: at quæ ſit eius natura, nondum *nouimus*: nam etiam incorporeus permaner, non tamen *idcircò* hæc eius natura eſt. Interim id nouimus, quòd corpus non habeat: *ſic* & mẽdacij expers permanet, nec hoc ipſum eſt eius natura: interea tamen nouimus quod non mentiatur. Quis enim ſit ſecuodum naturam non reuelauit. Si enim ea de quibus modò dictum eſt ſunt

A ipſamet eios eſſentia, ſanè mentitus eſt cum dixit, *Apparus Abrahamo, Iſaaco & Iacobò patribus veſtris, tanquam Deus eorum, & nomen meum non indicaui ipſis*: videntur enim ij ſciuiſſe ea quæ ante dicta ſunt. Sed mendacij expers eſt, oec mentiri poteſt: non igitur ſuæ ipſius naturæ nomen reuelauit. Quomodo *ergo* to dicis quod τὸ ingenitum *ſit eius nomen*? Si autem nomen *ſuum* ooo reuelauit, multò magis naturam *non reuelauit*. An. Si ingenitom ab omni cauſa exẽptom eſt, fuerint autem multa ingenita, naturam *ſanè* habebunt inuariabilem: non enim oaturæ cuiuſdam communis & propriæ participatio facta eſt, ita vt altera quidem faciat, altera verò fiat. Orth. Vniuerſalis illa propoſitio ſecũdùm quid falſa eſt, non enim omne ingenitum, ô Aëri, ab omoi cauſa exemptum eſt. Ingenitum enim eſt, quod effectorem oon habet: B non omne autem quod effectore caret, ab omni *ſtatim* eximitur caoſa, poteſt namq; aliquid effectorem quidem nõ habere, cauſam autem habere, patrem *videlicet* vel autorem. Idcircò etiam ſi concedatur tibi ingenitum eſſe Deũ, propterea quod ortus *ſui* autorem non habeat: eadem tamen ratione & nos dicemus Filium eſſe oon factum, quia *nimirum* effectorem non habet. Nõ tamen propterea *dicimus* carere cauſa: patrem eoim habet non vt effectorem, ſed vt patrem. Nã & Spiritũ dicimus ingenitũ, cũ nõ habeat effectorẽ: Sed nõ *etiã dicimus* carere cauſa: habet enim pro cauſa Deũ, nõ effectorẽ, ſed vt ſui footẽ. Quemadmodũ n. fons eam quam emittit aquam extra ſe non efficit, ſed qoam ante habet ex ſeſe ſinit ſcaturire: ſic etiã Deos, vt antè dictum fuit, foos eſt Spiritus *ſancti* & autor eiuſdem, non extrinſecos eum recipiens, ſed C ex ſeipſo ſinens ſcaturire: Scriptum eſt enim: *Duo mala fecit populus meus, me reliquerunt fontem aquæ viuæ & effoderunt ſibi ciſternas fatiſcentes, quæ aquas continere non poterunt.* Et apoſtolos dicit: *Qui largitur nobis Spiritum, & efficit in nobis virtutes.* Quòd autem aqua illa viua ſit Spiritus *ille ſanctus*, Chriſtus docuit inquiens: *Qui bibit de aqua quam ego dabo ipſi, vt dixit ſcriptura, flumina aquæ viuæ ex ventre ipſius effluent.* Et addit Euangeliſta dicens: *hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eũ.* Vnde ergò hæc aqua ſit manifeſtum eſt, ex foore *nimirum* illo qui dixit: *me reliquerunt fontem aquæ viuæ.* An. Si omnis eſſentia ingenita eſt, iuxta præ dominij dignitatem nulla diſtinguetor ab alia: & ita quodãmodo quis *rectè* dixerit hanc quidem tranſmotari, elteram verò tranſinuiare? cùm id non permittat Deum ſubſiſtere ex non ſubiecta eſſentia. Orth. Quando tibi hæc libet tam obſcurè indoctè, & euanidè ſcribere, D nos quoque iterum dicemus noſtra. Qoi omnem eſſentiam dicit eſſe ingenitam, inſanit ſimul cum iis qui Filium diſſimilem aiunt Patri. Quomodo enim Deus effector fuerit eſſentiarũ, ſi ex nõ ſunt? Pater enim & Filius & ſpiritus ſanctus ingenita ſunt eſſentia, vt dictum eſt: & dicitur etiam ex veſtra rationatione. Quod verò τὸ ingenitum nõ ſit eſſentia, etiam ex iis compertom eſt quæ ſcribis. Si enim, cum omnis eſſentia ſit iogenita, nulla differret alia, neceſſe eſt omnino etiã genitas eſſẽtias inter ſeſe nõ differre: Si verò inter ſeſe differũt genitæ eſſẽtiæ, nõ igitur ortus ipſe eſſẽtia eſt. Si verò ortus non eſt eſſentia: nec etiã ortus immunitas, eſſentia erit. An. Si omnis eſſẽtia eſt ingenita etiã omnis eſt in variabilis. Cùm autem aſſentia inuatiabiliter ſeſe habeat, ipſum agere & pati caſoi attribuendum erit. Cùm autem multa ſint ingenita

& in-

& inuariabilia: nomero *tantum* à ſe motuò diſtinguentur. Non igitur fuerint aliud & aliud, nec etiã diſiuncta erunt, vel omnino vel ſecundùm quid, cum omnis differentia oſtendat participationem cauſæ. Orth. Vel te inuito Filius non variat à Patre. Nec verò propterea inuariabilem eſſe quod ingenitus eſt, ſed propter operationis identitatem ex eo demonſtratur, quòd filius omnia operatur quæ Pater: omnia enim quæ facit Pater, filius pariter facit, & Spiritus etiam inuariabiliter: omnia inqoã quæ operatur Pater etiam ipſe operator vt vult. Iã quorum eadem operatio, eorundem inuariabilis natura eſt. Si verò exiſtimas proptetea inuariabile A *aliquid eſſe* qoia ingenitũ eſt: neceſse eſt omne genitũ eſſe inuariabile. Non igitur propterea quod genitum aliquid non eſt ideò etiam inuatiabile eſt: ſed vt modò in præfatione ſermocinati ſumus, hoc dicere aquilæ eſt volitantis & quærentis paſtum, & carentis veſtigio. Neqoe enim habet vbi pedem figat, vt etiam ipſe audiat cum Moſe: *Tu verò te mihi ſiſte.* Neque enim eum filio Dei ſteterit, qui dicit genitum & ingenitum Deum: ſed qui baptizat in nomen patris, filij & ſpiritus ſancti. Hæc enim firma nobis cuncredita eſt ſtatio: at Aëtius, *aquilinus ille*, volitat qoærẽs adhuc prædẽ & fixã ſibi ſtationem.

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRINI, DIALOGVS TERTIVS.

DE SANCTA TRINITATE, IN QVO HÆRETICI

ſentientis cum Macedonio pneumatomacho diſputatio aduerſus Orthodoxum.

Ex interpretatione Th. B.

MACEDONIVS.

VBI ſcriptom eſt ſpiritum eſſe Deum? Orth. Si rectè in Filium Dei crederes noſses etiã quomodo ſit in Spiritum credendom. Mac. Nos ita credimos vt beatus Lucianus. Orth. Velim iotelligere an ſaltẽ vt beatus Lucianus credas. Mac. An quòd vos qooque ſic credatis? Orth. nos quidẽ ita credimus vt omnes S. martyres. Nã & ij ſic credideiũt vt S. apoſtoli. Mac. Credis igitur vt beatus Lucianos? Orth. Iã nos credere dixi nõ tãtùm vt eredidit beatus Lucianus, verùm etiã vt omnes S. martyres & Apoſtoli. Mac. Subſctibis igitur confeſſioni fidei à Luciano editę? Orth. Quid damnas in ea quæ à trecentis octodecim patribus Nicææ, Bithyniæ vrbe edita eſt, vt & aliã requiras? Mac. At tu quid in illa Luciani damnas? Orth. Condemno veſtrum illud additamentum, idque poſſum demonſtrare à vobis adiectum eſſe contra eius ſententiam. Mac. Annõ & vos aliquid Nicænæ adiecistis? Orth. Sanè, at non repugnantia. Mac. Aliqua omnino adiecistis. Orth. Ea videlicet de quibus tunc nun quærebatur, & quæ nonc ſunt à patribos piè explicata: at vos adiecistis appendicem quæ ad impietatem vergit, & ne ſic quidem eam ſequimini. Mac. Nus ſic credimus vt Lucianus. Orth. Quid ſi te oſtendam ne ſic quidem credere? Mac. Quomodo id oſtenderis? Orth. Eſtne in ea ſcriptum, Annon Filius eſt Dei eſſentiæ, conſilij, potentiæ & gloriæ imago inuariata? Mac. Eſt. Orth. Eſſentia verò, ab eſſentia nihil prorſus varians, annon eadem eſt? Mac. Similis eſt. Orthudox. An verò Similis aliud quiddam eſt quàm Eadem? Macedonius. Nos eiuſdem modi & ſimilem dicimus, eandem verò non item. Orthodoxus. Ita dicis ſimilem Patri Filium, vt angelom angelo? Mac. Etiam. Orth. Angelorum verò eadémne eſt eſſentia? Mac. Nos eiuſdem modi & ſimilem dicimus, non autem eandem, ideoque ὁμοιούσιον, id eſt ſimilis eſſentiæ, non autẽ ὁμοούσιον,

B id eſt, coeſſentialem, vocamus. Orth. Dicis Deum ex Deo? Mac. Etiam. Orth. Et lumen de lumine? Mac. Etiam. Orth. Hiccine Deus & Filius eſt ex hoc Deo & Patre? Mac. Etiam. Orth. Hoc lumen quod eſt Filios, éſtne ex huc lumine quud eſt Pater? Mac. Etiã Orth. Hæccine eſsẽtia eſt ex hac eſſentia? Mac. Nõ. Ort. quomodo igitur ab iſta nõ eſt diuerſa? Mac. Quoniã alia quidẽ eſt, ſed ſimilis. Orth? Quæ nõ eſt ex ipſa eſsentia, Filius eſſe non poteſt & quæ nullo modo diuerſa eſt ab iſta nõ poteſt alia eſse ſimilis. Mac. Vbi ſcripiũ eſt Spiritũ eſse Deũ? Orth. Vbi te coarguero ne ſic quidẽ ſẽtire vt habet ea fidei expoſitio quã obiecisti, tũc vbi id ſcriptũ ſit dicam. Dic igitur tandem an fatearis Filium Dei eſſe eſsentiæ, & conſilij, & potentiæ, & gloriæ Patris C imaginem non diuerſam. Mac. Etiam, etiam, etiam tertiũ iam dixi. Orth. Anoon igitur eandem eſſe dicis Filij & patris potentiam, & gloriam, & conſiliũ? Mac. Nun dico nec enim expoſitio fidei Luciani idem eſse dicit conſilium eandémve potentiam & gloriam. Orth. Non verè profectò quod iuſtum eſt luqueris. Conſilium enim à conſilio non diuerſum eſt idem conſilium: & poteſtas à poteſtate non diuerſa eſt eadem poteſtas: & gloria à gloria non diuerſa eſt eadem gloria. Mac. Inuariatam non eſse fateur, eandem non eſse dico. Orth. Verbo igitur fateris iſtud non diuerſum, quemadmodum qui D Chriſtum eum vocabant, nec credebant Chriſtum eſse. Nam ſi crediidiſsent, non dixiſsent quom eum cæderent: *Vaticinare nobis Chriſte quis te percuſſerit.* Mac. Dixi me ſentire Filium eſse imaginem eſsentia, conſiliu, potentia, & gloria non diuerſam à Patre. Orthoduxus. Aliam ſimilem eſsentiam dicis, & aliud ſimile conſilium, & aliam ſimilem potentiam, & aliam ſiſimilem gloriam? Mac. Etiam. Orth. Duo ſunt igitur dij. Mac. Vnus, & vous. Orth. Iſte vnus ſimilis, eſtne ex iſto vno? Mac. Ita eſt. Orth. An verò ex eſsentia? Mac. Noo. Orth. Ergo ex iis quæ non erant, fecit vt exiſteret? Mac. Eſt ſanè quid-

pariter facit? quomodo etiam incomparabilis eſt, ad eum qui dicit: *omnia quæ habet Pater mea ſunt* & alibi *mea ſunt tua, & tua ſunt mea?* deniq; quomodo incōparabilis reſpectu eius qui dicit: *vt honorent Filium ſicut honorant Patrem?* An. Si excedit omnem naturā omnipotens ille *Deus*, excedit *ſanè* eo quòd eſt ingenitus: qoia hæc eſt cauſa eius quæ genita habēt perdurationis. Si verò τὸ ingenitum nou denotat eſſentiam, vndenam ergo natura rerom genitarum ſui cōſeruationem habebit? Si omnipotens ille ſuperar omnem naturam propter τὸ ingenitū, Filius qui ſecundùm te non eſt ingenitus nō excedet omnem naturam. Vnd non eo quod in genitus eſt exter omnē naturā: ſed qua ratione pater excedit omcedit. Panem naturam eadem ratione etiam Filius excedit omnem naturam. Excedit autem Pater natura ſuæ deitatis ergo eadem & Filios excedet omnem naturam. An. Si nulla res inuiſibilis ipſa ante ſeipſam potentia ſeminis exiſtit, ſed in ea natura permanet quamparticipatione ſortita eſt, quomodo ingenitus ille Deus qui à participatione liber eſt, nunc quidem ſuam eſſentiam poſteriotem intuetur in genimine, nūc priorē in ingeuito, ordine quodā prioris & poſterioris? Orth. Ex inuiſibilibos quidē nihil ipſū ante ſeipſū ſeminis vi præexiſtir, ſed in potētia effectoris *Dei* ſecundùm diuinas ſcripturas non entia velut entia ſunt: Filius verò in eſſentia Patris exiſtens & eſt, & erit ceu ſplendor gloriæ & character hypoſtaſeos ſimul conſideratꝰ cū eo qui genuit ſine paſſione & rempore ab æterno *tanquam ſcilicet* eſſentiæ, voluntatis, & gloriæ inuariabilis imago, omni æuo prior exiſtens. Deus verò ingenitus nouit ſuam ipſius eſſentiam ingenitam, non ſecus ac *nouit* mēdacij expertem, incorpoream & immortalem: nec videt ſuam ipſius eſſentiam modò ingenitam, modò genitam. ſed ipſū quod ſeſe eſſe videt, videt etiam eſſe imaginem ſui. Quis autem ſit quoad eſſentiam, nec nobis reuelauit, nec iis qui ante nos *fuerunt*. Dicit enim ita vt antè dictum eſt: *Apparui Abrahamo, Iſaaco, & Iacobo patribus veſtris tanquam Deus eorum, & nomen meum notū ipſis non feci.* An. Si Deus permanet in natura ingenita, auferatur ab eo id quod ſe noſcat ſecundū generationē vel generationis excluſionē. Vbi autē cōceſſū fuerit eū ſui ipſius eſſentiā ſecundū ingenitū & genitū extendere, ipſe ſuiipſius ignorat eſſentiam, circumactus hinc inde modò, ad generarionē modo ad generationis excluſionem. Quod ſi etiam id quod genitum eſt, ingenitæ eſſentiæ particeps factum eſt, in natura autem geniti indeſinēter permanet, hanc, in qua conſtitutum eſt naturâ, ſeipſum eſſe cognoſcit, ignorans videlicet ingenitam eſſentiam. Neque enim fieri poteſt, vt idem ſibiipſi ingenitæ *ſimul* & genitæ eſſentiæ conſcium ſit. Si verò deſpectui poſita eſt res ingenita propter propenſionem ad mutationem: ipſa naturæ eminentia erit in illa eſſentia immutabilis, cum manifeſtum ſit ingenitam eſſentiam omni eſſentia præſtantiorem eſſe. Orth. Deus qoidem permanet ingenitus, ſed hoc non eſt *ipſamet* eius natura. Nouimus quidem noo eſſe genitum: at quæ ſit eius natura, nondum *nouimus*: nam etiam incorporeus permanet, non tamen *idcircò* hæc eius natura eſt. Interim id nouimus, quòd corpus non habeat: *ſic* & mēdacij expers permanet, nec hoc ipſum eſt eius natura: interea tamen nouimus quod non mentiatur. Quis enim ſit ſecundum naturam non reuelauit. Si enim ea de quibus modò dictum eſt ſunt

A ipſamet eius eſſentia, ſanè mentitus eſt cum dixit, *Apparui Abrahamo, Iſaaco & Iacobo patribus veſtris, tanquam Deus eorum, & nomen meum non indicaui ipſis*: videntor enim ij ſciuiſſe ea quæ ante dicta ſuot. Sed mendacij expers eſt, nec mentiri poteſt: non igitur ſuæ ipſius naturæ nomen reuelauit. Quomodo *ergo* to dicis qood τὸ ingenitum *ſit eius nomen?* Si autem nomen *ſuum* non reuelauit, multò magis naturam *non reuelauit*. An. Si ingenitum ab omni cauſa exēptum eſt, fuerint autem multa ingenita, naturam *ſanè* habebunt inuariabilem: non enim naturæ cuiuſdam communis & propriæ participatio facta eſt, ita vt altera quidem faciat, altera verò fiat. Orth. Vniuerſalis illa propoſitio ſecūdùm quid falſa eſt, non enim omoe ingenitum, ô Aëti, ab omni cauſa exemptom eſt. Ingenitum enim eſt, quod effectorem non habet: non omne autem quod effectore
B caret, ab omni *ſtatim* eximitor cauſa, poteſt namq; aliqoid effectorem quidem nō habere, cauſam autem habere, patrem *videlicet* vel aotorem. Idcircò etiam ſi concedatur tibi ingenitum eſſe Deū, propterea quod ortus *ſui* autorem non habeat: eadem tamen ratione & nos dicemus Filium eſſe oon factum, quia *nimirum* effectorem non habet. Nō tamen propterea *dicimus* carere cauſa: patrem eoim habet non vt effectorem, ſed vt patrem. Nā & Spiritū dicimus ingenitū, cū nō habeat effectorē: Sed nō *etiā dicimus* carere cauſa: habet enim pro cauſa: Deū, nō effectorē, ſed vt ſui fontē. Qoemadmodū n. fons eam quam emittit aquam extra ſe non efficit, ſed qoam ante habet ex ſeſe ſinit ſcaturire: ſic etiā Deus, vt antè dictum fuit, fons eſt Spiritus *ſancti* & autor eiuſdem, non extrinſecos eum recipiens, ſed
C ex ſeipſo ſinens ſcaturire: Scriptum eſt enim: *Duo mala fecit populus meus, me reliquerunt fontem aquæ viuæ & effoderunt ſibi ciſternas fatiſcentes, quæ aquas continere non poterunt*. Et apoſtolus dicit: *Qui largitur nobis Spiritum, & efficit in nobis virtutes.* Quòd autem aqua illa viua ſit Spiritus *ille ſanctus*, Chriſtus docuit inquiens: *Qui bibit de aqua quam ego dabo ipſi, vt dixit ſcriptura, flumina aquæ viuæ ex ventre ipſiꝰ effluent.* Et addit Euangeliſta diceos: *hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eū.* Vnde ergò hæc aqua ſit manifeſtum eſt, ex fonte *nimirum* illo qoi dixit: *me reliquerunt fontem aquæ viuæ*. An. Si omnis eſſentia ingenita eſt, iuxta præ dominij dignitatem nulla diſtinguetur ab alia: & ita quodāmodo quis *rectè* dixerit hanc quidem tranſmorari, elteram verò tranſmutare? cùm id non permittat Deum ſubſiſtere ex noo ſubiecta eſſentia. Orth. Quando tibi
D hæc libet tam obſcurè indoctè, & euanidè ſcribere, nos qooque iterum dicemus noſtra. Qui omnem eſſentiam dicit eſſe ingenitam, inſanit ſimul com iis qui Filium diſſimilem aiunt Patri. Quomodo enim Deus effector fuerit eſſentiarū, ſi ex oō ſunt? Pater enim & Filius & ſpiritus ſanctus ingenita ſunt eſſentia, vt dictum eſt: & dicitur etiam ex veſtra ratiocinatione. Quod verò τὸ ingenitum nō ſit eſſentia, etiam ex iis compertom eſt quæ ſcribis. Si enim, cum omnis eſſentia ſit ingenita, nulla differret alia, neceſſe eſt omnino etiā genitas eſſētias inter ſeſe nō differre: Si verò inter ſeſe differūt genitæ eſſētiæ, nō igitur ortꝰ ipſe eſſētia eſt. Si verò ortꝰ non eſt eſſentia: nec etiā ortus immunitas, eſſentia erit. An. Si omnis eſſētia eſt ingenita etiā omnis eſt inuariabilis. Cùm autem aſſentia inuariabiliter ſeſe habeat, ipſum agere & pati caſui attribuendum erit. Cùm autem multa ſint ingenita

& in-

& inuariabilia: nomero *tantum* à ſe mutuò diſtinguentur. Non igitur fuerint aliud & aliud, nec etiã diſioncta erunt, vel omnino vel ſecundùm quid, cum omnis differentia oſteodat participationem cauſæ. Orth. Vel te inuito Filius non variat à Patre. Nec verò propterea inuariabilem eſſe quod ingenitus eſt, ſed propter operationis identitatem ex eo demonſtratur, quòd filius omnia operatur quæ Pater: omoia enim qoæ facit Pater, filius pariter facit, & Spiritus etiam inoariabiliter: omnia inquã quæ operatur Pater etiam ipſe operatur vt volt. Iã qoorum eadem operatio, eorundem inuariabilis natura eſt. Si verò exiſtimas propterea inuariabile

A *aliquid eſſe* qoia ingenitũ eſt: neceſse eſt omne geoitũ eſſe inuariabile. Non igitur propterea qood genitum aliquid non eſt ideò etiam inoariabile eſt: ſed vt modò in præfarione ſermocinati ſumus, hoe dicere aquilæ eſt volitantis & quærentis paſtum, & carentis veſtigio. Neque enim habet vbi pedem figat, vt etiam ipſe audiat cum Moſe: *Tu verò te mihi ſiſte*. Neque enim eum filio Dei ſteterit, qui dicit genitom & iogenitum Deum: ſed qui baptizat in nomen patris, filij & ſpiritus ſancti. Hæc eoim firma nobis concredita eſt ſtatio: at Aëtius, *aquilinus ille*, volitat quærẽs adhuc prædẽ & fixã ſibi ſtatiooem.

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, DIALOGVS TERTIVS.

DE SANCTA TRINITATE, IN QVO HÆRETICI *ſentientis cum Macedonio pneumatomacho diſputatio aduerſus Orthodoxum.*

Ex interpretatione Th. B.

MACEDONIVS.

VBI ſcriptum eſt ſpiritum eſſe Deum? Orth. Si rectè in Filium Dei crederes ooſses etiã qoomodo ſit in Spiritum credendom. Mac. Nos ita credimos vt beatus Lucianus. Orth. Velim iotelligere an ſaltẽ vt beatus Lucianus credas. Mac. An quòd vos quoque ſic credatis? Orth. Nos quidẽ ita credimus vt omnes S. martyres. Nã & ij ſic crediderũt vt S. apoſtoli. Mac. Credis igitor vt beatus Lucianos? Orth. Iã oos credere dixi oõ tãtùm vt credidit beatos Lucianus, verùm etiã vt omnes S. martyres & Apoſtoli. Mac. Subſcribis igitor confeſſioni fidei à Luciano editę? Orth. Quid damnas in ea quæ à trecentis octodecim patribus Nicææ, Bithyniæ vrbe edita eſt, vt & aliã requiras? Mac. At tu quid in illa Luciani damnas? Orth. Condemno veſtrum illud additamentum, idq́ue poſſum demonſtrare à vobis adiectum eſſe contra eius ſententiam. Mac. Annõ & vos aliquid Nicænæ adiecistis? Orth. Sanè, at non repognantia. Mac. Aliqua omnino adiecistis. Orth. Ea videlicet de quibus tunc noo quærebatur, & quæ nunc ſuot à patribos piè explicata: at vos adieciſtis appendicem quæ ad impietatem vergit, & ne ſic quidem eam ſequimini. Mac. Nos ſic credimus vt Lucianus. Orth. Quid ſi te oſteodam ne ſic quidem credere? Mac. Quomodo id oſtenderis? Orth. Eſtne in ea ſcriptum, Annon Filius eſt Dei eſſentiæ, coosilij, potentiæ & gloriæ imago inuariata? Mac. Eſt. Orth. Eſſentia verò, ab eſſentia nihil prorſos varians, annon eadem eſt? Mac. Similis eſt. Orthodox⁹. Ao verò Similis aliud quiddam eſt qoàm Eadem? Macedonius. Nos eiuſdem modi & ſimilem dicimos, eandem verò non item. Orthodoxos. Ita dicis ſimilem Patri Filiom, vt angelom angelo? Mac. Etiam. Orth. Angelorum verò eadémne eſt eſſentia? Mac. Nos eiuſdem modi & ſimilem dicimus, non autem eandem, ideoq́ue ὁμοιούσιον, id eſt ſimilis eſſentiæ, non aotẽ ὁμοούσιον,

B id eſt, coeſſentialem, vocamus. Orth. Dicis Deum ex Deo? Mac. Etiam. Orth. Et lumen de lumine? Mac. Etiam. Orth. Hiccine Deos & Filius eſt ex hoc Deo & Patre? Mac. Etiam. Orth. Hoc lumen qood eſt Filios, éſtne ex hoc lumine quod eſt Pater? Mac. Etiã. Orth. Hæccine eſsẽtia eſt ex hac eſſentia? Mac. Nõ. Ort. quomodo igitur ab iſta nõ eſt diuerſa? Mac. Quoniã alia quidẽ eſt, ſed ſimilis. Orth. Quæ nõ eſt ex ipſa eſseotia, Filius eſſe non poteſt & quæ o ullo modo diuerſa eſt ab iſta nõ poteſt alia eſse ſimilis. Mac. Vbi ſcriptũ eſt Spiritũ eſse Deũ? Orth. Vbi te coarguero oe ſic quidẽ sẽtire vt habet ea fidei expoſitio quã obieciſti, tũc vbi id ſcriptũ ſit dicam. Dic igitur tandem an fatearis Filium Dei eſſe eſsentiæ, & conſilij, & poteotiæ, & gloriæ Patris C imaginem non diuerſam. Mac. Etiam, etiam, etiam tertiũ iam dixi. Orth. Annon igitur eandem eſſe dicis Filij & patris potentiam, & gloriam, & conſiliũ? Mac. Noo dico nec enim expoſitio fidei Luciani idem eſse dicit conſilium eandémve potentiam & gloriam. Orth. Non verè profectò quod iuſtum eſt loqueris. Conſilium enim à conſilio oon diuerſum eſt idem conſilium: & poteſtas à poteſtate non diuerſa eſt eadem poteſtas: & gloria à gloria non diuerſa eſt eadem gloria. Mac. Inuariatam noo eſse fateor, eandem non eſse dico. Orth. Verbo igitor fateris iſtud ooo diuerſum, qoemadmodum qui D Chriſtum eom vocabant, nec credebant Chriſtum eſse. Nam ſi crediſiſsent, non dixiſsent qoum eum cæderent: *Vaticinare nobis Chriſte quis te percuſſerit*. Mac. Dixi me ſentire Filium eſse imaginem eſsentia, conſilio, potentia, & gloria non dioerſam à Patre. Orthodoxus. Aliam ſimilem eſsentiam dicis, & aliud ſimile conſilium, & aliam ſimilem potentiam, & aliam ſiſimilem gloriam? Mac. Etiam. Orth. Duo ſuot igitor dij. Mac. Vnus, & vnus. Orth. Iſte vnos ſimilis, eſtne ex iſto vno? Mac. Ita eſt. Orth. An verò ex eſsentia? Mac. Non. Orth. Ergo ex iis qoæ non erant, fecit vt exiſteret? Mac. Eſt ſanè quid-

ſiquidem uon habeat immutabilitatem ex ipſius eſſentiæ maieſtate? An. Si τὸ ingenitum eſſentiæ ſignificatioum eſt, rationi conſentaneũ fuerit, quod genimini eſſentia debeat contradiſtingui: ſi verò τὸ ingenitum nihil ſignificat, quantò magis etiam nihil ſignificabit genimen: iam ergò nihil nihilo quomodo cootradiſtingues? ſi verò prolatio ingeniti opponitur prolationi *vocis geniti*, equidem ſilentio pronũciationem excipiente fiet vt modo ſit, modò euaneſcat ſpes Chriſtianorũ, vtpote in quadam prolationis varietate ſita, non verò in veritate naturarum ita reipſa habentium, vt nominũ ſignificatio poſtulat. Orth. Etiam ſi tibi concederetor dicere de Deo, quòd ſit ingenitus: nos tamen dicimus τὸ ingenitom tum ſignificare non eſſe genitũ *Deum* quoad eſſentiam, quemadmodum τὸ mendacij expers *ſignificat non mentiri*, qooad eſſentiam. At verò τὸ mendacij expertem eſſe non eſt ipſa eſſentia: *igitur*, nec τὸ ingenitum eſſe. Si enim τὸ ingenitum eſt ipſa eſſentia, etiam mendacij expers eſt ipſa eſſentia: eſt verò & filius mendacii expers: igitur & ingenitus, iam verò ingenitus non eſt, igitur ſecundùm te mendax. Quare non eſt idem eſſentia, quod mendacij expers. Quemadmodum igitur mentiri non poſſe, non idem eſt quod eſſentia, ita quoq; ingenitum eſſe non eſt ipſa eſſentia: ſi enim ingenitũ eſſe eſt eſſentia, etiã genitum eſſe eſſentia erit, quòd ſi autẽ genitum eſſe eſſentia eſt, omnia genita erunt coeſſentialia. Porrò quod τὸ ingenitum & τὸ genitum ipſammet ſignificet eſſentiam tuæ pronunciationis commentum eſt, non minus increpandum quàm mare fluctuans, & æſtuoſum. Spiritus ſiquidem ille veritatis Patrem nobis & filium prædicauit, quæ nomina relationes, *in diuina eſſentia* nobis indigitãt. Nec verò obſtrepas, quòd Deus quidem natura & veritate *Deus ſit*: pater verò ſecundũ quid, *vtpote* qui non genuerit natura & veritate: nam ſpes illa tua qui comminiſceris τὸ ingenitum & τὸ genitum eſſe ſignificatiua eſſentiæ, in die illa iudicij, ſilentio prolationem intercipiente nuſquam comparebit, ſiquidem illa ſolùm tũ *rata* comperientor, quæ ſanctus ille Spiritus enunciauit. An. Si τὸ ingenitum eſſe reſpectu rei genitæ ad eminentiam eſſentiæ *connotandam* nihil amplius infert, prolatione ſolùm ſuperior Filius potiores agnoſcet eos, qui hoc ei nomen & titulum tribuunt, non autem eum qui Deus & pater eius dicitur. Orth. To nimirum is es, qui patrem ingeniti nomine cognominaſti: & hoc ipſammet Dei eſſentiam eſſe. Iudæis tanquam lege ſanxiſti: nullibi enim hoc diuinus ille Spiritos docuit: vnde in confeſſo eſt te nõ quidem filio præſtantiorem, ſed ipſo qui te talia docuit diabolo peiorem compertum iri. An. Si ingenita eſſentia præſtantior eſt ipſo ortu, tanquam à ſeipſa obtinens eã eminentiam etiam ea quæ à ſe eſt eſſentia, ingenita erit: neq; enim volens propterea quia vult præſtantior eſt ortu, ſed qoia ipſiſſima eſſentia exiſtens ipſe ingenitus Deus, id nulla ratione permittit, vt aliquã circa ſe generationem quis comminiſcatur, *procul à ſe* in eum qui genitus eſt reiiciens omne eiuſmodi mentis examen & diſcorſum. Orth. Omnis eſſentia præſtantior eſt ortu: non enim eſt idem ortus & eſſentia. Quòd autem ortus non ſit eſſentia, ex eo liqoet, quòd quæ ortum habent non omnia *ſint* eiuſdem eſſentiæ. Quia aotem ortum habentia oon ſunt eiuſdem eſſentiæ, oon igitur idem eſt ortus & eſſentia: ſi verò ortus non eſt ipſa eſſentia, nec ortus excluſio eſſentia erit. Si verò excluſio ortus eſt

A *ipſamet* eſſentia, ortus autem eſſentia non eſt, quomodo conſiſtet roum illod diſſimile? cum ens non enti nec diſſimile ſit nec ſimile. An. Si τὸ ingenitũ in Deo denotat priuationem, & verò ingenitum eſſe nihil eſt, quænã cogitatio diſcernet illud quod formã nõ ſignificat ab eo quod nõ eſt? quiſue ſeparabit ab ente ens, hoc eſt, idem à ſeipſo? Orth. Si incorruptibile & immortale cõnotant priuationem, connotet ſanè eam & τὸ ingenitum. Iiſdem igitur & nos rationibus & vocibus vtamur. Si priuationẽ in Deo quandam ſignificat τὸ incorroptibile, & verò hoc ipſum incorruptibile nihil eſt, quæ ratio diſtinguet id quod nullam formam ſignificat, ab eo quod nihil eſt? quiſue ſecernet à nihilo nihil, aut ab ente entia, quæ priuationem denotant: τὸ incorruptibile *nimirum* immortale & iogenitum? Quod ſi

B idem ſignificant incorruptibile, immortale & ingeoitum: & verò ipſe filius incorruptibilis & immortalis eſt, erit & ipſe ingenitus: ſin verò non eſt ingenitus, cùm ſit incorruptibilis & immortalis, non *profectò* idem ſignificat τὸ ingenitum & incorruptibile aut immortale. Sin verò non denotat, & verò adhuc confirmas τὸ ingenitum eſſe ipſammet eſſentiam, erit omnino eſſentia ſecundum te & ſapiẽtiæ tuæ ratiocinationes ingenita qoidem, non verò immortalis vllatenus nec incorruptibilis. Ano. Si priuatio eſt habitus remotio, illud quod Deo tribuitor ingenitum, aut priuatio erit ipſius habitus, aut erit habitus priuationis *excluſiuus*: quòd ſi autẽ eſt priuatio ipſius habitus, quomodo id quod Deo non ineſt, Deo annumerabitur? Sin verò τὸ ingenitum eſt habitos, neceſſe fuerit præſopponi eſſentiam genitam, vt ſic aſſumpto habitu denominetur

C ingenita: ſi verò genita ingenitæ eſſentiæ particeps fuit, & habitus iacturam paſſa genitam naturã exuit, fuerit vtiq; eſſentia quidem genita, ingenitom verò habitus. Sin verò genimen aliquid præter nihil connotat equidem manifeſtom eſt, quod etiam cõnotet habitum, ſiue iam transformatum ſit ex eſſentia, ſiue illud ipſum quod dicitur, genimen alicuius. Orth. Paribus iterum vtamur rationibus & verbis: illud ipſum eoim aſſeruerit, quiſpiam etiam de his, *nimirum* mendacij expers, immortalis, & incorruptibilis: ſi quidem hæc eodem modo vſorpantur vt τὸ ingenitum: quod quidem etiam tibi hactenus concedemus, quamuis Spiritus ille veritatis locutus ita non ſit: dicemus ergo & nos, ſi priuatio eſt habitus remotio, etiam quòd de Deo prędicetur, mendacij expertem eſſe, aut eſt priuatio habitus, aut habitus priuationis. At ſi eſt priuatio

D habitus, quomodo id Deo annumerabitur, quod ei non ineſt? ſin verò τὸ mendacij expertem eſſe eſt habitus, neceſſariò præſopponitur, & mendaciom, & mendax eſſentia, vt ita habitũ aſſumens *eſſentia* mẽdacij expers dici poſſit. Sin verò mendacio obnoxia eſſentia particeps facta eſt eius quæ mẽdacij expers eſt, & habitus iacturam paſſa mendacio priuata eſt: fuerit vtique eſſentia mendax: & τὸ expers mendacij habitus, & tua *nimirum* illa magnanima ſapientia, tantæ impietatis materiam repetiſſet. An. Si τὸ genitum æquè ac ingenitum habitus eſt, eſſentiæ quidem habitibos priores erũt: habitus verò eſſentiis poſteriores, etſi ſint iiſdẽ digniores. Ingeoitum verò geniti cauſa eſt, quatenus ipſum eſſe denotatur. Sin verò genimen ſubinfert eſſentiæ ſuæ cauſam, ſignificabit ſanè eſſentiam *vox genimen*, nõ habitum, cùm verò natura ingenita nihil ipſa in ſe introducat, quomodo ergo ooo eſſentia, ſed habitus

ens fuerit illa ingenita natura? Ort. Eſſentia quidẽ
nihil eſt dignius, hominũ ſapiẽtiſſime: nec tamẽ vel
habitũ vel eſſeotiã vocam' in Deo τὸ ingenitũ. Nõ
eſſe autẽ eũ genitũ p eũ didicim': idq; nõ tantũ ſcrip
turę admioiculo ſed etiã ex cõmuni hominũ oatura
& notione, non igitur ingenitũ *qua tale* cauſa eſt ge-
niti: nec ideò quia De' ingenitus eſt *Pater*, ideò cauſa
filij eſt, ſed eſſẽtia eſſẽtiæ, nõ ſecus ac lux ſplẽdoris.
Nec tamẽ idcicò genimẽ ſuã ipſi' eſſẽtiã ſubinfert:
ſi n. hoc foret, iã omnia quæ genita ſũt eãdẽ ſubin-
ferrẽt eſſeotiã, nimirũ & angelus, & equus, & canis,
& homo. Sed hæc omnia quidẽ licet genita ſint, oõ
tamẽ eiuſdẽ ſũt eſſẽtiæ. Quod cũ ita ſit ſanè nõ idẽ
eſt genitũ *eſſe*, quod eſſentia: & quanquã nihil præ-
terea inſerat τὸ ingenitum, eſt tamen etiam præter
hoc ipſa eſſentia: nam & mendacij expertem eſſe,
nihil addit *Deo*, nec *tamen propterea planè* idem eſt
quod eſſẽtia, ſi n. τὸ mẽdacij expers eſſe, & τὸ inge-
nitũ eſſe, idẽ *planè ſunt* cum eſſentia, etiã idem erũt
mẽdacij expers & ingenitũ. Filios verò, qoi ipſa eſt
veritas mendacij expers eſt, ergò etiam ingenitus
erit. Nõ eſt autẽ ſecoodũ te ingenitus, & eſt tameo
mẽdacij expers, igitur mẽdacij expers nõ idẽ ſigni-
ficat quod ingenitũ. Si verò non idẽ ſignificat, ſanè
eſſẽtia nõ eſt ingenitũ, quoniã nec ipsũ mẽdacij ex-
pers *ipſa eſſentia* eſt. An. Si omnis eſſẽtia eſt ingenita
qualis & Dei omnipotẽtis, quomodo hãc dices eſſe
patibilẽ, illã verò impatibilẽ? Si verò naiuræ alicoi'
participatione qoãtitas quidẽ & qualitas, & ſimpli-
citer ſi etat, *ſemper* permanet, omoi motatione ſupe
riotẽ oportebat eſſe. Si verò paſſioni obnoxia eſt, ita
vt ex indulto immutabilitatẽ eſſẽtiæ obtineat, eios
arbitrio permittere cogemor ea quæ circa res præ-
dictas *poſſũt accidere*: aut quod ſanè inde cõſequitur
eã *eſſentiã* quæ efficit, dicere ingenitã: eã verò quæ
mutata eſt genitam. Ort. Equidẽ ad diſſolutas tuas
& malè cohætentes propoſitiones atque ioductio-
nes, nihil oos oportebat reſpoodere: attamen ne
ne tibi videaris ſapiens, diſce *velim* à blaſphemiis
abſtinere. Tu qui paſſionibus obnoxiã Filij eſſentiã
dicis, ab eo paſſione vt careas ne expectes: ſi n. *quia*
participes ei' facti ſum', *ideò* paſſionib' carebimus
paſſioni vtiq; obnoxia nõ eſt, *quæ* aliis hoc prȩſtat,
vt paſſione vacent. Quiſquis igitur tecũ dixerit, o-
mnẽ eſſentiã ingeoitã eſſe, Chriſtiao' nõ eſt: non o.
eandem creaturæ cũ creatore exiſtendi rationem
habem'. Nã ideò Filiũ ſplendorem relocentem eſ-
ſe dicimus, ne eandem exiſtendi rationem ipsũ ha-
bere exiſtimemus, quã & nos, qui ex non exiſtenti-
bos Dei mandato *facti* exiſtimus. An. Si eius quæ fit
natura ingenita natura cauſa eſt, ingenitũ autem ni-
bil eſt, quomodo ei' quod factũ eſt cauſa eſſe poteſt
quod nõ eſt? Ort. Dei *Patris* natura, Filij & ſpiritus
S. vniuerſæ creaturæ cauſa eſt: at Filij vt ſermonis,
ſpiritus verò S. vt flaminis: (flatus n. omnipotentis
eſt qui me docuit) creaturarũ autem vt operis. Ex
magnitudine o. & ornatu creaturarũ: quodãmmo-
do ipſe opifex illarũ cõſpicitur, neq; verò ſermo il-
le prolaticius eſt per inſtrumenta vocem formãtia
emiſſus, neq; etiã flat' *ille* diffuſus quidẽ & per mẽ-
bra ſpiritũ attrahentia emittentiaq; extruſus: qoin
potios ſermo ille viuens eſt & efficax (*omnia n. per
illum facta ſunt*) & ſpiritus quoq; *ille* viu' eſt & ope-
raos: *omnia n. hæc operatur vnus ille & idem ſpiritus di-
ſtribuens ſingilatim vnicuique pro vt vult*. Id verò qood
ingenitũ eſt nõ, eſt cauſa geniti; neque enim quia
Deus factus non eſt *ideò* cauſa eſt eſſentiarũ *creatarũ*,
ſed eſſentia eſſentiarum cauſa eſt, vt dictũ eſt. Ete-
nim ſi quod ingenitũ *eſt* cauſa *eſt* autor verò creatu-

A rarũ etiã filius eſt, vtiq; *& is erit* ingenit': nõ eſt autẽ
ingenitus ſecũdũ te, & tamen autor, igitur ingenitũ
eſſe nõ eſt cauſa *genitorũ*. An. Si ingeoitũ *eſſe* priuatio
eſt; priuatio autẽ habit' amiſſio: reiectũ aotẽ penit'
amittitur aut *arte* trãſſertur ad aliud: qoi fit, quod
Dei naturã ingeniti appellatiõe cognominam', ha
bitu *aut* trãſlato, aut amiſſo? Ort. Si mẽdacij expers
cũ ſit De', propter priuationẽ mẽdacij eſt mẽdacij
expers, & incorruptibilis propter priuationẽ corru
ptionis eſt incorruptibilis, dicas licet etiã τὸ ingeni
tũ propter priuationẽ ort' eſſe ingenitũ. Qui verò
Dei eſſentiã ita cognomioare auſus eſt, tu ſcilicet
repertus es, Deo ipſi bellũ mouens. Nã cũ ipſemet
dicat, vt ante dictũ eſt: *Apparui Abrahamo, Iſaaco, &
Iacobo Patribus veſtris, Deus ipſorũ exiſtens at nomẽ meũ
non manifeſtaui eis*: tu tibi ſumis maiora. Aut n. eos ſu
B perãs ex reuelatione habes nĩs hui' notitiã: aut Deo
etiã nolẽte cõprehẽdiſti nomẽ eſſentiæ ipſius. An.
Si τὸ ingenitũ denotat priuationẽ, quæ Deo nõ ineſt,
cur ingenitũ dicimus *Deum*, genitum verò nõ dici-
m'. Or. Si τὸ incorruptibile denotat priuationẽ qoę
Deo nõ in eſt, cur incorruptibilẽ quidẽ dicim', cor-
ruptibilẽ verò nõ dicim'. Si verò τὸ incorruptibile
nõ eſt ſignificatiuũ priuationis, neq; τὸ ingenitũ *eſt
ſignificatiuũ priuationis*: ſicut nec eſſẽtię *eſt denotatiuũ*
Si n. τὸ ingenitũ eſt eſſẽtię ſignificatiuũ: etiã τὸ in-
corroptibile eſt eſſẽtiæ ſignificatiuũ: quòd ſi autẽ
τὸ iogeoitũ & τὸ incorruptibile ſignificãt eſſẽtiã, &
verò τὸ mẽdacij expers eſſe & incorruptibile idẽ ſũt
cũ ingenito: fili' autẽ mẽdacij expers & incorruptilis
eſt igitor & ingenitus. Iã verò ſecũdũ te nõ eſt ingeni
t': nõ igitur idẽ ſignificabit mẽdacio vacare & incor
ruptibilẽ eſſe: Sed τὸ ingenitũ dicim' ſignificare idẽ
C ac Deũ nõ eſſe genitũ, τὸ incorruptibile verò idẽ ac
nõ corrũpi, & *deniq;* mẽdacij expertẽ eſſe idẽ quod
non mẽtiri. An. Si nudũ nomẽ eſt illud ingenitũ de
Deo *dictum*: ouda aotẽ vox ſubſtantiã extollit ſupra
omnia genita: honoratior ergò eſt hominũ prula-
tio, quã omnipotẽtis natura, vt pote quæ Deũ om-
nipotentẽ incõparabili emioẽtia cõdecorauit. Ort.
Nec nodã vocem eſſe dicimus τὸ ingenitũ, nec etiã
eſſentiã. Si o. τὸ ingenitum eſſentia eſſet, etiam τὸ
genitum eſſẽtia foret. Si verò τὸ genitũ eſſentia *eſt*,
omnia genita *erunt* coëſſentialia: ſi verò τὸ geni-
tũ eſſentia non *eſt*, etiam ingenitum eſſentia non
eſt. Nõ eſt autẽ nuda vox τὸ ingenitum, ſignificat n.
Deum genitũ nõ eſſe, ſicut τὸ expers mẽdacij *ſigni-
ficat* non meotiri, & incorruptibile *ſignificat* nõ cor-
rũpi. An. Si omne genitũ cauſam ſortitũ eſt, & verò
eſſẽtia ingenita ſine cauſa eſt, nõ vbiq; cauſã deno-
D tat τὸ ingenitũ, ſed ſignificat eſſentiã. Ort. Si eſſen-
tiã ſignificat τὸ ingenitũ, & eſſentiam *quoque* τὸ ge-
nitũ, eſſentia verò ab eſſẽtia nihil differt quatenus
eſſentia eſt, iam ſanè nihil differet ingenitũ à geni-
to. An. In geo[i]mine *quidem* eſſentia ſe habet inſtar
cauſæ: ſed ſubſtantia ingeoiti contra omnem cau-
ſam obtinens immutabilitatem, à ſeipſa eſſeotia eſt
incõparabilis, non extrinſecus repræſentans iocõ-
parabilitatem, ſed *propter* hoc ipſum exiſtens incõ-
parabilis atque inacceſſa, quia ingeoita *eſt*. Orth. Si
propter ingeniti denominationem incõparabilem
& inacceſſam dicis eſſentiã Dei, tũ filius qui ſecun-
dùm te noo eſt ingenitus, etiam non erit incom-
parabilis nec inacceſſus, quia nimirũ nõ eſt incom-
parabilis propter τὸ ingenitũ. Quomodo autem in-
comparabilis eſt pater reſpectu eius qui dicit: *Sicut
Pater excitat mortuos, & viuificat, ita etiam filius quos
vult viuificat*? quomodo porrò incõparabilis ad eũ
qui dicit: *omnia enim quæ facit Pater, hæc etiam filius*

& inuariabilia: numero *tantum* à ſe mutuò diſtinguentor. Non igitur fuerint aliud & aliud, nec etiã diſiuncta eruot, vel omnino vel ſecundùm quid, cum omnis differentia oſteodat participationem cauſæ. Orth. Vel te iouito Filius non variat à Patre. Nec verò propterea inuariabilem eſſe quod ingenitus .eſt, ſed propter operationis identitatem ex eo demonſtratur, quòd filius omnia operatur quæ Pater: omnia enim quæ facit Pater, filios pariter facit, & Spiritus etiam inoariabiliter: omnia inquã quæ operatur Pater etiam ipſe operatur vt vult. Iã qoorum eadem operatio, eorundem inuariabilis natura eſt. Si verò exiſtimas propterea inuariabile A *aliquid eſſe* quia ingenitũ eſt: neceſse eſt omne genitũ eſſe inuariabile. Noo igitur propterea quod genitum aliquid non eſt ideò etiam inuariabile eſt: ſed vt modò in præfatione ſermocinati ſumos, hoc dicere aqoilæ eſt volitantis & quæreotis paſtum; & careotis veſtigio. Neque enim habet vbi pedem figat, vt etiam ipſe audiat cum Moſe: *Tu verò te mihi ſiſte*. Neque enim cum filio Dei ſteterit, qui dicit genitum & ingenitum Deum: ſed qui baptizat in nomen patris, filij & ſpiritus ſancti. Hæc enim firma nobis concredita eſt ſtatio: at Aëtius, *aquilinus ille*, volitat quærẽs adhuc prædẽ & fixã ſibi ſtationem.

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRINI, DIALOGVS TERTIVS.

DE SANCTA TRINITATE, IN QVO HÆRETICI

ſentientis cum Macedonio pneumatomacho diſputatio aduerſus Orthodoxum.

Ex interpretatione Th. B.

MACEDONIVS.

VBI ſcriptum eſt ſpiritum eſſe Deum? Orth. Si rectè io Filium Dei crederes noſses etiã quomodo ſit in Spiritum credendum. Mac. Nos ita credimus vt beatus Lucianus. Orth. Velim intelligere ao ſaltẽ vt beatus Lucianus credas. Mac. An quòd vos quoqoe ſic credatis? Orth. Nos quidẽ ita credimus vt omnes S. martyres. Nã & ij ſic crediderũt vt S. Apoſtoli. Mac. Credis igitur vt beatus Lucianus? Orth. Iã nos credere dixi nõ tãtùm vt credidit beatus Lucianus, verùm etiã vt omoes S. martyres & Apoſtoli. Mac. Subſcribis igitur confeſſioni fidei à Luciano editę? Orth. Quid damnas in ea quæ à trecentis octodecim patribus Nicææ, Bithyniæ vrbe edita eſt, vt & aliã requiras? Mac. At tu quid io illa Luciani damnas? Orth. Condemno veſtrum illud additamentum, idque poſſum demooſtrare à vobis adiectum eſſe contra eius ſententiam. Mac. Annõ & vos aliqoid Nicænæ adiecistis? Orth. Sanè, at non repugnantia. Mac. Aliqua omnino adiecistis. Orth. Ea videlicet de quibus tunc non quærebatur, & quæ nunc ſunt à patribus piè explicata: at vos adiecistis appendicem quæ ad impietatem vergit, & ne ſic quidem eam ſequimini. Mac. Nos ſic credimus vt Lucianus. Orth. Quid ſi te oſtendam ne ſic quidem credere? Mac. Quomodo id oſtenderis? Orth. Eſto ein ea ſcriptum, Annon Filius eſt Dei eſſentiæ, conſilij, potentiæ & gloriæ imago inuariata? Mac. Eſt. Orth. Eſſentia verò, ab eſſentia nihil prorſus varians, aonon eadem eſt? Mac. Similis eſt. Orthodox. An verò Similis aliud quiddam eſt quàm Eadem? Macedonius. Nos eiuſdem modi & ſimilem dicimus, eandem verò non item. Orthodoxos. Ita dicis ſimilem Patri Filiom, vt angelum angelo? Mac. Etiam. Orth. Angelorum verò eadémne eſt eſſentia? Mac. Nos eiuſdem modi & ſimilem dicimus, non autem eaodem, ideoque ὁμοιούσιον, id eſt ſimilis eſſentiæ, noo autẽ ὁμοούσιον, B id eſt, coeſſentialem, vocamus. Orth. Dicis Deum ex Deo? Mac. Etiam. Orth. Et lumen de lumine? Mac. Etiam. Orth. Hiccine Deos & Filius eſt ex hoc Deo & Patre? Mac. Etiam. Orth. Hoc lumen quod eſt Filios, éſtne ex hoc lumine quod eſt Pater? Mac. Etiã Orth. Hæccine eſsẽtia eſt ex hac eſſentia? Mac. Nõ. Ort. quomodo igitur ab iſta nõ eſt diuerſa Mac. Quoniã alia quidẽ eſt, ſed ſimilis. Orth? Quæ nõ eſt ex ipſa eſsentia, Filius eſſe non poteſt & quæ nullo modo diuerſa eſt ab iſta nõ poteſt alia eſse ſimilis. Mac. Vbi ſcriptũ eſt Spiritũ eſse Deũ? Orth. Vbi te coarguero ne ſic quidẽ sẽtire vt habet ea fidei expoſitio quã obiecisti, tũc vbi id ſcriptũ ſit dicam. Dic igitur tandem an fatearis Filium Dei eſſe C eſsentiæ, & conſilij, & potentiæ, & gloriæ Patris imagioem non diuerſam. Mac. Etiam, etiam, etiam tertiũ iam dixi. Orth. Annon igitur eandem eſſe dicis Filij & patris potentiam, & gloriam, & cooſiliũ? Mac. Non dico nec enim expoſitio fidei Lociani idem eſse dicit conſilium eandémve poteotiam & gloriam. Orth. Noo verè profectò quod iuſtum eſt loqueris. Conſilium enim à conſilio oon diuerſum eſt idem conſilium: & poteſtas à poteſtate non diuerſa eſt eadem poteſtas: & gloria à gloria non diuerſa eſt eadem gloria. Mac. Inuariatam non eſse fateor, eandem oon eſse dico. Orth. Verbo igitur fateris iſtud non diuerſum, qoemadmodum qui D Chriſtum eum vocabant, nec credebant Chriſtum eſse. Nam ſi credidiſsent, noo dixiſsent quom eum cæderent: *Vaticinare nobis Chriſte quis te percuſſerit*. Mac. Dixi me ſentire Filium eſse imaginem eſsentia, conſilio, potentia, & gloria non diuerſam à Patre. Orthodoxus. Aliam ſimilem eſsentiam dicis, & aliud ſimile conſilium, & aliam ſimilem potentiam, & aliam ſimilem gloriam? Mac. Etiam. Orth. Duo ſunt igitur dij. Mac. Vnus, & vous. Orth. Iſte vnus ſimilis, eſtne ex iſto vno? Mac. Ita eſt. Orth. An verò ex eſseutia? Mac. Non. Orth. Ergo ex iis quæ non erant, fecit vt exiſteret? Mac. Eſt ſaoè quid-

dam ex iis quæ non erant. Orth. Angelos & res omnes, ereatas fateris eſſe ex Deo? Mac. etiam Scriptum eoim eſt, *Omnia ex Deo*. Otth. Num ex ipſius eſſenria? Mac. Nequaquam. Abſit. Orth. Sic igitor Filivm vt res cæteras ex Deo eſſe ſentis? Mac. Vnigenitum ipſum dico, non tamen ex ipſius eſſentia. Orth. Qui non eſt ex eſſentia, non poreſt eſſe filius ſecondùm eſſentiam non diuerſus. Mac. Angeli nónne ſunt inter ſe non diuerſi eſſentia? Orth. Ita. Mac. Num Angelus quod ad ſui eſſentiam attinet, ex alio eſt Angelo? Ortbo. Sed nullus Angelorum eſt Angeli pater vel filius. Beatus autem Lucianus quum diceret Filium eſſe imaginem Patris eſſentiæ, & conſilij, & poteſtatis, & gloriæ non diuerſam, per Filium quòd ex ipſa eſſentia eſſet: per illud, Non diuerſum, identitatem oſtendit. Mac. Ego non diuerſum dico: ſed neque ex eſſeutia, neque eandem eſſentiam, ueque eãdem potentiam, neque eandem gloriam dico. Ortho. Aliam igitur potentiam haber Filius, & aliam gloriam quàm Pater? Mac. Aliam ſimilem. Orth. Quomodo igitur ſcriptum eſt, *Chriſtus Dei potentia, & Dei ſapientia?* & quomodo dicit Filius, *Quum autem veniet Filius hominis in gloria Patris ſui?* Mac. Habétne etiam Pater propriam gloriam, & proprium conſilium, & propriam potentiam, an non? Orth. Habet. Mac. Et Filius itidem propriam an non? Orth. Ipſa Patris gloria & eiuſdem conſilium, & potentia, eſt Filij. Propterea dicit Filius, *Quæcunque habet Pater, mea ſunt*. Mac. Filius ergo non habet gloriam, non habet coonſilium, non habet potentiam, non habet deitatẽ, niſi à Patre accipiat. Orth. Iſta gloria, iſtud conſilium, iſta potentia, iſta deitas éſtne Patris & Filij? Mac. Abſit vt hoc dicam. Orth. Quomodo igitur dicit Filius, *Omnia mea tua ſunt, & tua omnia mea ſunt?* Mac. De Apoſtolis loquitur. Osth. Noui & ego Chriſtum hæc dixiſſe de Apoſtolis diſſerentem. Sed diſcipulis adiunxit Omnia, vt qui non dixerit, Mei ſunt tui, ſed *Omnia mea ſunt tua, & tua ſunt mea.* Alioqui dic obſecro an Pater nihil eorum quæ diximus habebat antequam mundum crearet. Mac. Habebat certè deitatem, gloriam, potentiam, conſiliom, incorruptibilitatẽ. Sed de iis Chriſtus non loqoitur. Orth. Audi ipſius Domini voces, quæ quidem ita ſe habent, *Omnia mea ſunt tua, & tua ſunt mea, & glorificatus ſum in eis.* Mac. Nempe in diſcipulis ſuis glorificatus eſt. Ortho. Annon igitur gloriam habebat antequam mundus exiſteret? Mac. Habebat profectò. Scriptum eſt enim, *Pater glorifica me ea gloria quam habui apud te antequam mundus exiſteret*. Orth. Venturúſne eſt cum ea gloria, an com alia quapiam, iudicaturus viuos & mortuos? Mac. Cum ea ipſa gloria. Orth. Dicit autem in Euangeliis, *Veniet enim Filius hominis cum gloria Patris ſui*. Hæc igitur gloria eſt Patris & Filij. Vnicam præterea eſſe vtriuſque gloriam dicit alio Euangelij loco, *Quũ veniet* (inquiens) *Filius hominis cum gloria ſua, & omnes Angeli cum eo, tunc inſidebit throno gloriæ ſuæ*. Audis eum dicentem, ſi modò aures habes, eandem eſſe ſuam & Patris gloriam. Mac. Potes mihi oſtendere vbi ſcriptum ſit Spiritum eſſe Deum: quorſum me tam diu circũducis? Orth. Siquidem Apoſtoli primùm cognouerunt Spiritum, ac ita demum Filium, rectè & tu inueſtigas Spititus ſancti notitiam. Mac. Noui & credo Filium eſſe Deum ex Deo Patre genitum, totum ex toto. Orth. Nónne igitur ex Patris eſſentia? Mac. Non. Orth. Ita igitur eum arbitra-

A ris eſſe totum ex toto vt quemlibet Angelorum, & cæteras res creatas? Mac. Sed Filius vnigenitus eſt Deus. Orth. An eum propterea vnigenitum vocas quoniam alius ſimilis non eſt, an verò qooniam ſolus ex eſſentia genitus eſt? Mac. Quoniam alius ſimilis non eſt. Orth. Dic igitur etiam ſpiritum ſanctum eſſe filium vnigenitum. Nec enim alius eſt ſpiritus ſimilis. Mac. Abſit. Orth. Non ergo dicitor vnigenitus eo quòd ſolus ſit talis, ſed quoniam ſolus ex eſſentia genitus eſt. Mac. Annon verò Spiritus eſt ex Dei eſſentia? Orth. Sanè quidẽ. Mac. Ergo & ſpiritus eſt Filius. Orth. Imò Filius quidem ex eſſentia genitus eſt ideoq́ue eſt vnigenitus Filius. Spiritus autem ex eſſentia procedit. Nec enim ſcriptum eſt, Spiritus ex me genitus eſt, ſed ex me procedit, & filios dicit, *Spiritus veritatis* B *qui à patre procedit*: non autem, Genitus eſt. Mac. Sed quodnam diſcrimen eſt generationis & proceſſionis? Orth. Qui hoc diſcrimen nouerit, modum quoque generationis & proceſſionis nouit. Neminem verò noſſe generatioois modum voeiferatur Propbeta quom inquit, *Generationem eius quis enarrabit?* Mac. Qui fit igitur vt dicas, filius quidem ex eſſentia genitus eſt, ſpiritus autem procedit? Orth. Dico quæ ſcripta ſunt. Ita igitur & tu loqoere, & extra periculum es. Mac. Vbi igitur ſcriptum eſt filium eſſe ex eſſentia? Orth. Nònne & tu ſcriptum eſſe fateris *Omnia eſſe ex Deo?* Maced. Sanè fateor: ſed nom omnia ſunt ex Dei eſſentia? Orth. Nequaquam. Abſit. Sed ex eo quòd quum omnia ſint ex Deo, iſte eſt vnigenitus filius, quamuis multi ſint filij, liquet certè eum eſſe ex eſſentia. Mac. An verò Spiritus quoque eſt vni- C genitus filius? Orth. Abſit, inquam, vt hoc dicam. Sed ſicut qoum multi ſunt filij nouimus hunc eſſe ex eſſentia, quoniã dixit Pater, *Iſte eſt filius ille meus dilectus*: Ita etiam eſſe ex eſſẽtia Spiritum inde nouimus, quòd quũ ſint multi ſpiritus, dixerit Pater, *Effundam ex Spiritu meo in omnem carnem*. Nam aliter ſeparari à ſanctis reliquis ſpiritibus non poteſt, & Patri coniungi, niſi habita eſſentiæ ratione. Mac. Num verò Pater is eſt qoi dicit, Effundam ex Spiritu meo? Orth. Sanè quidem. Mac. Vnde hoc colligis? Orth. Paulus Apoſtolus inquit, *Quum enim ſuper terram patefacta eſt gratia Dei & Patris noſtri, non ex operibus quæ fecimus nos, ſed ex multa ſua miſericordia regenuit nos lauacro regenerationis, & renouationis à Spiritu ſancto effecta, quem effudit in nos abundè per Ieſum Chriſtum.* Quis effudit per Ieſum Chriſtum? is oimirum qui dixerat, *Nouiſſimis diebus effundam* D *ex Spiritu meo.* Filius autem poſtquam à mortuis reſurrexiſſet, dixit, *Accipite Spiritum ſanctum*. Mac. Ne me, (quod iam pridem dixi) iſtis ambagibus diſtineto: ſed oſtende, ſi potes, vbi ſcriptum ſit Spiritum eſſe Deum. Orth. Fatere vnam eſſe Patris & Filij deitatem ſiue eſſentiam, vnumq́ue cõſilium, vnam potentiam, & gloriam: & tonc intelliges illud de Spiritu ſancto. Mac. Vbi ſcriptum eſt vnicam eſſe deitatem? Orth. Fateris nécne inhabitare in Filio omnem plenitudinem deitatis? Mac. Ita ſcriptum eſt. Orth. Aliam eſſe dicis Patris deitatem, aliam itidem Filij deitatem? Mac. etiam. Otth. Deitas ergò Patris eſt in deitate Filij? Mac. Etiam. Orth. Duæ ſunt igitor deitates? Mac. Deus & Pater, & deitas ipſius eſt vnus Deus. Item Deus & filius, & deitas eius eſt vnus Deus; eſtq́ue (vt pridem dixi) vnus & vnus Deus. Orth. Quũ ergo Deus dicit per Prophetã Eſaiam,

Ego

Ego ſum Deus, nec alius eſt præter me qui ſeruet, annunciaui, & ſeruaui, & exprobraui, nec erat inter vos alienus: vtrum iſtorom eſſe vis quus vnom & vnum dicis? Mac. Pater ſeruat per Filium. Orth. Vnos ergo Deus ſeruans, Pater atqoe Filius. Mac. Idem igitur eſt & Pater & Filius. Orth. Abſit vt hoc dicam. Sed quemadmodum in Chriſto compacti vnus ſumus, noo confuſis hypoſtaſibus, ſed ratione habita conſenſionis & naturæ ſiue eſſentiæ: ita Patrem & Filium dico vnum Deum, habita ratiooe eſſentiæ & conſenſiunis. Mac. Nos quoqoe vnam conſenſionem fatemur. Orth. Dic etiam deitatem, & ſalous eſtu. Mac. Vnicam deitatem non dico. Orth. Quum ipſum Deum rutſum audis dicentem apud eundem Pruphetam, *Ego ſum Deus, nec eſt alius Deus. Per memetipſum iuro, ex ore meo egredietur iuſtitia, ſermones mei non delebuntur, quod mihi flectetur omne genu:* vtrius iſtorum vnius & vnius hæc verba eſſe dices? Mac. Filij. Dicit enim Apoſtolus, *In nomine Ieſu flectetur omne genu cæleſtium, terreſtrium, & ſubterraneorum: & omnis lingua confitebitur Dominum Ieſum Chriſtum ad gloriam Dei Patris. Amen.* Orth. Vna eſt igitor Deitas Patris & Filij. Mac. Quomodo? Orth. Dicit enim, *Ego ſum Deus, & non eſt alius.* Aut enim demens factus negabis Patrem eſſe Deum, aut confitens Patrem eſſe Deum, itidemque Filium eſſe Deum, & eum audiens dicentem, *Ego ſum Deus, & præter me non eſt alius*, vnicam Deitatem fateberis, & non periclitaberis. Mac. Egu vnicam Deitatem non dicu. Orth. Si igirur audias Prophetam dicētem omnium ſanctorum nomioe, *A ſæculo non audiuimus, neque oculi noſtri viderunt Deum, præter te*, Quid eis reſponderis? Mac. Filium dicit. Nec enim alium Deum vidimus quàm Filium qui homo factus eſt. Orth. At enim *qui vidit Filium, vidit Patrem.* Vna igitur Deitas eſt Patris & Filij. Mac. Vnam deitatem non dico. Orthu. Quum dicit Deus apod eundem Prophetam, *Ego Deus primus, & ego poſtremus*, vtrum illorum quos vnom & vnum eſſe arbitraris, hoc diaiſſe cenſebis? Mac. Pattem. Ortho. Nónne verò Filium fateris Deum eſſe? Mac. Dixi Deum ex Deo. Orth. Itaque ſi Pater eſt Deus, dicit autem Deus, *Ego Deus primus, & ego poſtremus*, nempè voica eſt Deitas. Mac. Etiam ſi plura diaeris, nō perſuaſeris vt vnicam Deitatem dicam. Orth. Niſi vna ſit Deitas Patris & Filij, alia eſt Patris, alia eſt Filij deitas. Mac. Sanè quidem. Orth. Alia autem & alia deitas, non ſunt vnus Deus. Mac. Nec enim dico Patrem & Filium eſſe vnum Deum. Ortho. Audiens igitur Prophetam dicentem, *Sic dicit Dominus exercituum, Laborant Ægyptus, & negotiatio Ægyptiorum, & Sabaim viri proceri, ad te tranſibunt, & te ſectabuntur manicis vincti, & te adorabunt. Tu enim vnus Deus es, & ignorauimus Deum Iſraelis.* De quo hæc dicta exiſtimas? Mac. De Filiu. Ortho. Qoòd ſi eum aſſectaotes, ipſum adurabunt in eius oomine precantes, nónne verus eſt Deus? Mac. Etiam. Orth. Quum autem eum adoramus, alienū Deum non adoramus, neqoe duos deos. Scriptum eſt enim: *Dominum Deum tuum adorabis, & ei ſoli ſeruies.* Quòd ſi eum adorantes, etiam Patrem Dominum Deum adoramua, & ei ſoli ſeruimus, oempè vna eſt Patris & Filij Deitas. Sic enim etiam dicimus, *Tu es Deus, & in te Deus eſt, & non eſt Deus præter te.* Mac. Si in ipſo eſt Deus, quomodo vna eſt deitas? Orth. Quoniam ſubioogit, *Et non eſt Deus præter te.* Et Ieremias ioqoit, *Hic eſt Deus noſter, non cenſebitur alius præ eo. Inuenit omnem viam ſcientia, & dedit eam Ia*-

A *cobo puero ſuo, & Iſraeli quem diligit. Poſtea viſus eſt in terra, & inter homines conuerſatus eſt.* Quòd ſi iſte qui viſus eſt in terra, eſt Deus noſter, nec alius præ eo cenſebitur, nempè vnica eſt Patris & Filij deitas. Mac. Si vnica eſt deitas, & Patris quidem deitas eſt ingenita, Filij verò genita, efficitur deitatem eſſe γεννητὴν ἀγέννητον, id eſt, Ingeniti genitam. Orth. Ridiculam cogitationem commemoras. An enim quia maritus & vaor non ſuot duo, ſed vna caro, vt dicit Dominus, caro hæc eſt maſculino fœminina? Mac. Sed caru viri & vxuris, ſunt ea vna ſobſtrata materia, humo videlicet. Ortho. Quoniam ergo dicit Scriptura de ijs qoi crediderunt, *Erat eis cor vnum & anima vna*, conſtabat autem credentium multitudu ea viris & mulieribus, an idcirco hæc aoima erat maſculino fœminina? Et quū dicit Paulus, B *Vnum corpus & vnus ſpiritus eſtis, ſicut etiam vocati eſtis ad eandem ſpem vocationis veſtræ*, an ſpē iſtam vocas maſculino fœmininam, quod eandem ſpem tum viri tum fœminæ habemus? Mac. Rurſum inqoam, vnam deitatem non dicimus. Orth. Quum ergo dicit Deus per Dauidem, *Audi, popule mi, & loquar tibi Iſrael, & conteſtabor te: Si me audieris, non erit in te Deus recens, neque Deo alieno ſeruies: Ego enim ſum Dominus Deus tuus qui te eduxi è regione Ægypti*, quémnam eaiſtimas loquutum fuiſſe, Patrem an Filium? Mac. Diſputas vt Iudæus ea vetere fœdere. Orth. Chriſtus dixit, *Scrutamini Scripturas, quoniam ea teſtificantur de me.* Mac. An non licet ex nouu teſtamentu Chriſtum inuenire? Orth. Sanè quidem. Vereor autem ne Manichæi inſtar, vetus teſtamētum expungas, vt qui non credas tam illud quàm hoc fuiſſe à Deo dictarum. Mac. Deum nuui tum C veros, tum nouum pactum pepigeſſe, ſed ex nouo erudiri velim, quoniam manifeſtius tres illas hypoſtaſes docuit. Orth. Quum igitur audis Paulum dicentem omnia eſſe per eom, & ex eo, & in ipſum vtrum ea illis quos vnum & vnum eſſe dixiſti, ſignificari eaiſtimas? Mac. Patrem. Orth. An non ſunt per Filium umnia? Mac. Per Filiom ququque ſunt omnia. Orth. Qui fit igitur vt non ea eo, & per eom, & in ipſum ſunt umnia? Mac. Pater habet illod Ea quo, & illud Per qoem, & illud In ipſum. Filius autem habet quidem illud Per quem, at non illud Ea quo. Orth. Lege verba ipſa, vt diſcas, ſanctum Apoſtolum illod Ea qoo, & Per quem, & in ipſum, tum de Patre, tum de Filiu diaiſse. Nam ſi dictum illud in vna tantùm perſona valere velis, comperietur Filius ignorate qoid Pater agat, neque cunſiliorum ipſius eſſe particeps: vel Pater D ignurare qoid filios agat, nec conſiliorum eius eſſe particeps. Mac. Dic vbi ſcriptum ſit Spiritus eſt Deus. Orth. Prius diſce illas hypoſtaſes manifeſtè doceri io vetere etiam teſtamento. Mac. Vbinam id ſcriptū eſt? Orth. In Geneſi, *Viſus eſt Deus Abrahamo ſedenti apud quercum Mambre, & ecce tres viri ſteterūt ſupra eum.* Mac. Tres igitur illos viros dicis eſſe Patrē, Filium & Spiritum ſanctum? Orth. Ne perturbare, ſed iſta cum Dei timore legamos. Dicit Scriptura, *Viſus eſt Deus Abrahamo, & ecce tres viri ſteterunt ſupra eum.* Tres illi viri fuerunt Deus. Mac. Deos erat vnus illorom, is nimirum quem compellat Abraham: alij verò duo erant Angeli. Orth. Sic dicit Scriptura, *Viſus eſt ei Deus apud quercum Mambre, quum ſederet ad fores tabernaculi ſui, meridie, & ſublatis oculis reſpexit, & ecce tres viri ſupra ipſum ſteterunt: quibus viſis, occurrit ipſis obuiam à ſui tabernaculi limine, & adorauit humi proſtratus.* Quem

adorauit humi proſtratus? num viros? Mac. Dixi duos Angelos fuiſſe cum Deo. Adorauit igitur proculdnbio Deum, non Angelos. Quum enim ſurrexiſſet, dixit, *Domine, ſi inueni gratiam apud te, ne prætereas ſeruum tuum.* Orthodoxus. Enimuero illud ipſum eſt quod dicimus, tres hypoſtaſes ab eo vocari Dominum. Mac. Abſit. Orthodoxus. Audi igitur quæ ſequuntur, *Sumatur autem aqua, & abluant pedes veſtros: & refrigeramini ſub arbore, deinde accipiam panem, & comedetis, & poſtea proſequemini iter veſtrum, quandoquidem ad ſeruum veſtrum deflexiſtis. Et dixit ei, Ita facito vt dixiſti.* Hoccine ſcriptum eſt, an non? Mac. Omnia hæc ſcripta ſunt. Orthodoxus. Seruus autem Domini quum ſe diceret eorum ſeruum, eundem trium dominatum profeſſus eſt. Neque enim dixit, Quandoquidem deflexiſti ad ſeruũ tuum, ſed, *Deflexiſtis ad ſeruum veſtrum*, quorũ etiam pedes lauare ſtuduit. Mac. Quid verò abſurdi eſt in eu quòd Angelorum pedes lauit? Nec enim adhuc nouerat Deum ſibi apparuiſſe, ſed putabat ſe extraneos aliquos viros hoſpitio excipere. Orth. Demus Abrahamum ita exiſtimaſſe vt tu dicis: annon ei dixiſſent Angeli, Ne nos æquali honore ac iſtum afficito? Et quumodo Abrahamus exiſtimauit extraneos homines à ſe hoſpitio excipi, qui proſtratus in terram adorauit, & eos ſupra ſe viderit? Sic enim Scriptum eſt, *Sublatis oculis reſpexit, & ecce tres viri ſupra ipſum ſteterunt*, non autem, Coram ipſo. Mac. Nondum erat ei patefactum iſtos quidem Angelos, illum verò, Deum eſſe. Orthodoxus. Tunc igitur eos pari honore excepit, ſicut ſcriptũ eſt, *Properauit enim Abraham in tabernaculum ad Sarã, cui dixit, Feſtinato & piſito tres ſimilæ menſuras, & facito ſubcinericos panes. Deinde ad armentum cucurrit Abraham, accepitque vitulum tenerum & optimum dedit ſeruo, qui ſtatim appararet: acceptumque butyrum & lac & præparatum vitulum ipſis appoſuit, qui comederunt, ipſe verò adſtabat eis ſub arbore.* Hæccine ſcripta ſunt, an non? Mac. Etiam. Orthodoxus. Et Angeli vnà cum Deo comederunt? Mac. Viſio erat. Angelos autem fuiſſe, lege quæ ſequuntur, & inuenies. Orthodoxus. Et nos quoque nouimus illos duos poſtea Angelos dici, ſed rurſum eos poſtea Scriptura Dominum appellat. Filio verò & Spirirui conſtat Angeli numen tribui, non hoc loco duntaxat, verùm etiam alibi. Sed Angelus impropriè vocatur: veluti quum idem Filius in Euangelio dicit, *Homo quidam plantauit vineam, & elocauit eam colonis:* & poſtea inquit, *Miſit ſeruos ſuos, & poſt ſeruos filium quem vnicum habebat*, liquet Patrem ab eo dici Hominem. Et quum inquit, *Homo quidã celebrabat nuptias filio ſuo*, ibi quoque hominem eum vocat, ſed vſus Scripturæ hunc eſſe Deum demonſtrat. Scriptura verò manifeſtiſſimè docet vnum ex his duobus Angelis fuiſſe Filium. Mac. Quomodo? Orthoduxus. Nam poſtquam comediſſent, & benedictus fuiſſet Abraham accepta Iſaaci promiſſione, ita ſcriptum eſt, vt dicam, ſi modũ ſuſtineas. Mac. Dic: Orthodoxus. *Et Dominus dixit, Nõ celabo Abrahamum ſeruum meum quæ ſum facturus. Abraham verò euadet in gentem magnã & copioſam, & in eo benedicentur omnes terræ nationes*, & paulò poſt, *Dixit autem Dominus, Clamor Sodomorum & Gomorrhæ creber fuit apud me, & valde magna ſunt ipſorum peccata. Deſcendi igitur viſurus ſi reipſa perpetrant de quibus clamor iſte ad me peruenit: ſin ſecus eſt, vt id norim. Digreſſi igitur inde viri, venerunt Sodoma: Abraham verò ſtabat coram Domino, & dixit, Num perdes iuſtum vnà cum impio, & eo-* A *dem apud te loco erit iuſtus vt impius? Si fuerint in vrbe quinquaginta iuſti, an eos perdes, neque totum illum locum intactum relinques propter quinquaginta iuſtos, ſi in vrbe fuerint? Abſit vt hoc agas, vt iuſtum cum impio interficias & iuſtus eo loco ſit quo impius abſit. An qui iudex eſt totius terræ, non rectè iudicabit? Dixit autem Dominus, Si Sodomis inuenero in vrbe quinquaginta iuſtos, totum locum intactum relinquam in eorum gratiam.* Et ita Abraham ſubductis quinque, & rurſum quinque, peruenit vſque ad decem. *Dixitque Deus, Non perdã in gratiam decem iſtorum: & abiit Dominus, poſtquam deſiiſſet loqui cum Abrahamo, Abraham quoque rediit domum.* Mac. Dic quæ mox ſequuntur. Orthodoxus. *Venerunt autem duo illi Angeli Sodoma.* Mac. Audis duos illos fuiſſe Angelos: Orthodoxus. Antea dixi, veluti tuum hoc reſponſum præoccupãs, B ſicut Scriptura duos illos vocauit viros, qui tamen viri natura non erant, ſic etiam illos ipſos vocare Angelos, qui Angeli natura non erant, idque impropriè, eo quòd Dei conſilium nuntiarent. Audiamus autem quæ ſequuntur, magis enim ab ipſis fundamentis erudimur. Mac. Dic. Orthodoxus. *Venerunt autem duo illi Angeli Sodoma veſpere, & Loth ad portam Sodomorum ſedebat, qui eos conſpicatus, occurrit ipſis obuiam, & facie in terram proſtrata adorauit, dixitque, Ecce Domini, deflectite domum ſerui veſtri, & pernoctate, & abluite pedes veſtros, & diluculo experrecti pergetis veſtro itinere.* Audis quòd eos adorauerit, & dominos appellet, & eorum ſeruum ſeſe profiteatur? Mac. Putabat eos eſſe homines, & quum extraneis libenter hoſpitium præberet, adorauit eos & dominos vocauit. Orthodoxus. Sed ſi fuiſſent Angeli, dixiſſent ei, *Dominum Deum tuũ adora.* C *Nos enim vna tecum ſerui ſumus.* Mac. Enimuero qua in re peccabat adorans Angelos? Orthodoxus. Sæpè audiui quum vos diceretis non eſſe adorandum Spiritum ſanctum. Mac. Neque enim fas eſt. Orthodoxus. Quomodo igitur nunc dicis, Cui ſanctus Loth iniuriam faciebat adorans Angelos? Mac. Num enim eos vt Dominum Deum adorauit. Orth. Lege quæ ordine ſequuntur. Mac. Lege tu ipſe. Orth. Iis quæ recitauimus ſubiicit, *Excepit eos hoſpitio, & venerunt viri loci illius animo flagitij aduerſus illos committendi, Lothus vero filias, potius quàm viros illos, offerebat ipſorum contumeliæ.* Quumque permanerent in impia illa ſententia Sodomitæ retraxerunt Lothum Angeli domum, illos verò cæcitate percuſſerunt: annõ ita ſcriptum eſt? Mac. Ita. Orthodoxus. Deinde ſcriptum eſt, *Dixerunt autem Lotho viri illi, Eſtne tibi gener, vel filij, vel filiæ? aut ſi quis alius tibi cognatus eſt in vrbe, educ eum ex hoc* D *loco. Sumus enim hunc locum deſtructuri, quoniam clamor eorum ſublatus eſt in conſpectum vſque Domini, & miſit nos Dominus vt hanc vrbem deleamus.* Mac. Audis ipſos fateri ſe miſſos eſſe à Domino? num igitur ipſi ſunt Domini? Orthodoxus. Quum igitur dicat in Euangeliis Seruator, *Non ſum miſſus niſi ad oues domus Iſraelis perditas:* & alibi, *Sicut miſit me viuens Pater, & qui miſit me mandauit mihi* quid dicam, quid loquar? An amplius non agnoſcitur eſſe Dominus, quia miſſus eſt. Mac. Filius quoque ſine controuerſia Dominus eſt: num vero etiam Spiritus? Orthodoxus. Prorſus hic ſimul adoratur, & ſimul Dominus compellatur cum Filio. Mac. Num verò demonſtraſti Filium fuiſſe eum qui Lothum alloquebatur. Orthodoxus. Cohibe hunc animi impetum, & fateberis. Mac. Hoc quidẽ ſcio quò me circũducas, quũ non poſſis dicere vbi ſcriptum ſit, Spiritus

ſit Spiritus eſt Deus. Orth. Primùm ſciamus quinam iſti fuerint qui apparuerunt, & tunc ipſemet Spiritus ſanctus dabit vt quicquid quærimus inueniamus. Mac. Ego, (vt habet Scriptura) Angelos dico. Orth. Ego verò & Aogelos & viros dico: ſed vt antea inter nos conſenſimus vnum iſtorum trium fuiſſe Dominum Deum, ita etiam exacta perueſtigatio inueniet quinam etiam iſti duo fuerint. Mac. Dic quid ſentias. Orth. Legam quæ conſequuntur? Mac. Lege. Orth. *Orto verò diluculo vrgebant Lothum Angeli, dicentes, Surge & arripe vxorem tuam, & duas filias tuas quas habes, ne vnà cum vrbis ſceleribus pereas. Ipſi verò turbati ſunt, prehenderúntque Angeli manum eius, & manuum vxoris eius, & manus duarum filiarum eius, quòd Dominus ei parceret. Quibus eductis dixerunt, Serua tuam ipſius vitam, neque reſpice à tergo, neque conſiſte in circumiacente regione, ſaluus eſto in monte, ne ſimul inuoluaris. Lothus verò dixit ei, Obſecro Domine, quandoquidem ſeruus tuus nactus eſt miſericordiam apud te, & magnam bonitatem declaraſti, dum te ſic geris erga me vt vitam mihi conſeruares, ego, non poſſum in monte, ſeruari ne hæc calamitas me deprehendat, & peream. Ecce hæc vrbs propinqua, parua eſt, illuc liceat mihi refugere, vt ibi ſeruer. Certè parua eſt, & incolumis euadam.* Audis, ſi aures habes, Lothum, quum noſſet eorum communionem & vnitatem, accidiſſe ad eorum pedes, & dixiſſe, *Obſecro Domine*, non Domini. Sciebat enim neminem duobus Dominis ſeruire. Duo ſuut autem, & quum vnus quidem hoc, alter iſtud vult. Dic igitur & tu Filio ac Spiritui, Obſecro Domine, quandoquidem miſericordiam nactus eſt ſeruus tuus apud te, non Apud vos, ne dominium diuidas. Nam ſi vnus eſt ſpiritus quiſquis cum Deo conglutinatus eſt, quomodo ſeparari poſſit ſpiritus ab eo qui ipſum ſuppeditat? Mac. Scilicet demonſtraſti Angelos illos fuiſſe Filium & Spiritum. Orth. Dixerit ergo ſanctus Loth Angelis natura: *Obſecro Domine, quandoquidem ſeruus tuus inuenit miſericodiam apud te, & magnam tuam bonitatem declaraſti, ſic te gerens erga me vt vitam mihi ſeruares.* Mac. Sanè quidem Orth. Audi igitur præterea quæ ſequuntur. *Et dixit ei,* (non amplius dicit, Angeli, ſed is videlicet quem erat Dominum profeſſus) *Ecce etiam hac in re admiratus ſum faciem tuam* (id eſt, places mihi) *vt non ſubuertam vrbem de qua loquutus es. Propera igitur vt illic ſerueris. Nec enim potero quicquam agere, donec eò ſis ingreſſus.* Neque dixit, Non poſſumus, quanuis initio dixiſſent, Quia delebimus hanc vrbem, quum eos adhuc putabat eſſe viros non Angelos. Vbi verò eorum Dominimm agnouit, neque amplius eos vocat Dominos, ſed Dominum dicens, *Obſecro Domine*: tunc & ipſi iam cum eo tanquam vnus loquuntur. Neque enim dicunt, Admirati ſumus, ſed, *Admiratus ſum*. Mac. Num igitur Pater vnà eum iis apparuerat? Orth. Omnino. Mac. Quomodo igitur dicit, *Deum nemo vidit vnquam*? Orth. Propterea enim apparuerunt tanquam viri, quoniam id quod natura Deus eſt, nemo vidit vnquam, neque videre poſſit. Mac. At ego Filium eum eſſe dico qui Ahrahamo fuit conſpectus. Orth. Redeo igitur ad id quod legere cœperam. Mac. Lege. Orth. *Sol exortus eſt ſuper terram, & Lothus ingreſſus in vrbem Segor. Dominus pluit ſupra Sodoma ignem & ſulphur à Domino è cœlo, & omnes illas vrbes ſubuertit.* Quis Dominus? is nimirum qui dixerat Lotho: *Etiam in hac re admiratus ſum faciem tuam, ne vrbem illam de qua loquutus es ſubuertam. Propera igitur vt illic ſerueris. Nec enim potero quicquam agere, donec eò ſis ingreſſus.* Mac.

A Vnus illorum erat Dominus: num enim ipſi duo? Orth. Dixi Lothum cum duobus illis, tanquam cum vno, fuiſſe colloquutum. Dicunt enim duo illi, *Siquis hic eſt tibi gener, aut filij, aut filiæ, educ eos ſecum. Nos enim perdemus hanc ciuitatem.* Modò igitur dicit *Nos*, propter hiſpoſtaſes, modò verò dicit *Ego*, propter naturam. *Sapite igitur* (vt ſcriptum eſt) *qui deſipitis in populo, & ſtulti tandem eſtote intelligentes.* Nam & Abraham, agnitis tribus hypoſtaſibus, Dominus dicit: & Loth duabus animaduerſis Dominũ itidem dicit: neque diuidite ea quæ diuidi non poſſunt, neque partimini quæ partitionem non admittunt. Mac. Potes mihi dicere vbi ſcriptum ſit, Spiritus eſt Deus? Orth. Hactenus didiciſti veteri quoque teſtamento cognitas fuiſſe tres hypoſtaſes, quod etiam teſtamentum dicit,

B *Dominus Deus tuus, Dominus vnus eſt*, minimè id quidem, quaſi eorum oblitum quæ prius dixerat, ſed deitatem ad vnum redigens. Audi igitur Iohum dicentem, *Qui ſolus cælum extendit, & ſuper mare quaſi in ſolo inambulat.* Certè de Filio propheticè loquitur. Is enim eſt qui ſuper mare ambulauit. Mac. Rurſum igitur vide, ſolus Filius ſuper mare ambulauit. Orth. At ego dixi iſtud Solus quum deitati tribuitur, plerumque Patrem & Filium & Spiritum ſanctum declarare. Sunt autem quædam ſolius Filij propria. Solus enim factus eſt homo, ſolus baptizatus eſt, ſolus ex Patre genitus eſt, ſolus fuit crucifixus, & quæcunque ſunt eiuſmodi: idque non ſecretus à Patris hypoſtaſi, ſed vt qui in ipſo eſſet, & eum in ſeſe haberet, incarnationem tanquam ſibi propriam vindicat, vt ritè diſtinguantur hypoſtaſes. Ac ne exiſtimes vnicũ vetus teſtamentũ noſſe

C vnum & ſolũ Deum annuntiare, audi Seruatorem ipſum dicentẽ Scriptũ eſt, *Dominum Deum tuum adorabis, & ei ſoli ſeruies.* Et alibi, rogatus quódnam eſſet maximum in Lege præceptum, inquit, *Diliges Dominum Deum tuum tota anima tua, & toto corde tuo, totiſque viribus tuis: & proximum tuum ſicut temetipſum.* Num verò, quoniam non dixit, Dominum Deum tuum & Filium eius, non oportet à nobis diligi, ac non potius vnà cum Patre diligi tum Filium, tum Spiritum ſanctum? Mac. Sanè. Sed dicito vbi Spiritus ſanctus dictus ſit Deus. Orth. Primùm diſce Spirituum non ſeparare à Patris & Filij communione, ſeu vnà cum Patre Filio Spiritum quoque ſanctum diligere totis viribus tuis, totaque anima tua, & tunc notitiam Dei nactus fueris. Mac. Diligimus eum toto corde, totáque anima & mente, neque tamen eũ dicimus Deum eſſe. Orth.

D Enimuero qui poſſis Spiritum dicere Deum, qui nolis eandem eſſentiam & gloriam, idem conſilium, eandémque poteſtatem Patris & Filij fateri, & compertus ſis ipſi beati Luciani confeſſioni, quam opponebas, contraria ſentire? Mac. Ego ita credo vt beatus Lucianus, & fateor imaginem eſſentiæ & conſilij & poteſtatis & gloriæ inuariatam: eandem tamen eſſentiam non dico, neque deitatem, neque idem conſilium, neque eandem poteſtatem, nec gloriam. Orth. Itaque & tibi ipſi & beato Luciano contradicis: & quemadmodum Manichæi & Phryges, omneſque adeo hæreſes dictitant ſe ita credere, vt ſancti Apoſtoli crediderunt: vbi autem in illos inquiſitum eſt, contraria dicere comperiuntur, ita & tu facis. Imò etiam ex Iudæis audire licet. Ita credimus vt beatus Moſes & Prophetæ, quos tamen ſi interroges, reperientur eum ipſum de quo vaticinati ſunt Prophetæ, ciu-

A cifixiſſe. Mac. Nos dicimus Filium eſſe inuariatam imaginem eſſentiæ & poteſtatis, & gloriæ Patris, non dicimus tamen eſſe ex Patris eſſentia, neque eandem eſſentiam, & idem conſilium, eandem poteſtatem & glotiam. Supereſt vt dicas, ſi potes, vbi ſcriptum ſit Spiritum eſſe Deum. Dic. Quid me paulatim enecas? Orth. Quum te tibi ipſi repugnare oſtenderem, vt auditores norunt, & ij cognoſcẽt qui hæc ſunt poſtea lecturi, tunc etiam oſtendi Paracletum, Spiritum, inquam, illum veritatis, eſſe Deum, & opificem, & viuificum. Mac. Si vel vnum iſtorum oſtenderis, fiã Coeſſentialiſta. Orth. Cuinam dixit Deus, *Faciamus hominem ad imaginem noſtram & ſimilitudinem*? Mac. Deus Pater hoc dicit Filio Deo. Orth. Ex eo ipſo quòd effectum eſt poſſumus intelligere cuinam id dixerit quod poſtea effectum fuit. Eſtne homo ad imaginem Dei factus, B an non? Mac. Eſt ſanè. Orth. Dic igitur, Num poteſt homo eſſe Dei imago qui non ſit omnibus ſuis numeris abſolutus: & num poteſt eſſe numeris omnibus abſolutus, quem Spiritus ſanctus non ſanctificarit? Mac. Omnes igitur homines ſunt Spiritu ſancto præditi. Orth. Si omnes ſunt ſecundùm imaginem perfecti, omnes quoque Spiritu ſancto ſunt præditi. Mac. Omnes habent illud Secundùm imaginem. Orth. Quomodo igitur Paulus inquit, *Vt ſitis ſecundum imaginem eius qui condidit vos*? & alibi, *Sicut geſtauimus imaginem terreni, geſtemus imaginem cæleſtis*. Mac. Annon igitur omnes ſumus ſecundùm imaginem illius? Orth. Peccatores, nequaquam: qui verò carnis actiones mortificant, & induunt nouum illum hominem ad imaginem Dei conditum, iis demum illud ſecundùm imaginem C competit. Talis enim erat Adam ante accepti mandati tranſgreſſionem. Homo igitur ille ſecundùm imaginem Dei conditus, à Patre & Filio & Spiritu ſancto cõditus eſt. Dixit enim, Faciamus, vt cooperationem declararet, non autem Facite, ne tu rurſus ſubordinatum operarium & miniſtrũ dicas. Mac. Spiritum ſanctum dicis Patri & Filio cooperatum? Atqui Scriptura ſanctos etiam Apoſtolos, vocat cooperarios. Orth. Nempe *ad ſalutem eorum qui ſeruantur*, non autem ad creationem rerum quæ conduntur. Apoſtoli igitur cooperarij quidem dicuntur ad hominum ſalutem, quoniam fuerunt & ſunt templum Spiritus ſancti: at ipſe Spiritus cooperarius eſt ad creandũ. Mac. An verò mihi demonſtrare poſſis Spiritum cooperatum eſſe ad hominum creationem? Orth. Iam demonſtratum eſt. Mac. Quomodo? Orth. Quoniam videmus hominem qui ſit ad imaginem conditus Spiritu cooperante D præditum. Mac. Ego omnem hominem dico eſſe ſecundùm imaginem Dei. Orth. Poteſtate dicis an reipſa? Mac. Et quidnam eſt Poteſtate, quidnam Reipſa? Orth. Poteſtate illud eſt quod fieri poteſt: reipſa verò eſt qui imaginis illius pulchritudinem actu ipſo teſtatur. Quemadmodum igitur puer eſt animal poteſtate ratione præditum & mortale: vbi autem excreuit, reipſa fit illud quod erat antea poteſtate, ita etiam vnuſquiſque eſt poteſtate ſecundùm imaginem Dei. Quòd ſi exuerit mortalitatem qua amictus fuit Adam ſua tranſgreſſione, & nouũ illius, & nouum illum hominem incorruptionis induerit, quo exutus Adam nudus compertus eſt: tunc fit reipſa ſecundùm imaginem cõditoris, quales Apoſtoli fuerunt quorum vmbra virtutes edebat. Mac. Antea igitur non erant Apoſtoli ſecundùm imaginem? Orth. Num exteriorem illum hominem quem inquit Apoſtolus corrumpi, dicis ſecundùm imaginem eſſe, ac non potius interiorem illum, qui renouatur? Mac. Interiorem illum dico qui renouatur. Nec enim Deo humanam formam tribuerim. Orth. Deus cuius imago eſt homo, nónne eſt inuiſibilis? Mac. Maximè. Orth. oportet igitur inuiſibilis Dei inuiſibilem quoque eſſe imaginem: & quum inuiſibilis ſit imago, inuiſibilem eſſe hominem qui ſecundùm imaginem ſit. Mac. Si admiſero hominem qui ſecundùm imaginem ſit factus, eſſe occultum illum & latentem, at nõ tamen dico factum eſſe à Spiritu ſancto. Orth. Annon verò prorſus concedis Adamum ſanctum fuiſſe in paradiſo? Mac. Etiam. Orth. An quoniam talis conditus, an quòd ſua virtute talis euaſerit? Mac. Quòd talis eſſet conditus. Orth. Itaque Spiritus ſanctus vnà cum Patre & Filio hominem condidit. Mac. Enimuero ánnon poterat Filius ipſe ſanctum hominem condere? Orth. Sanè verò. Mac. Quorſum igitur dicis conditum fuiſſe à Spiritu ſancto? Orth. Quemadmodum Pater quum poſſet hominẽ condere, cum Filio condidit, vt naturæ identitas oſtenderetur: ita & Filius, quum poſſet hominem ſanctum condere, cum Spiritu condidit, vt quod factum eſt, conſtaret eſſe Patris & Filij & ſancti Spiritus opus. Sic igitur hominem etiam lapſum, & iumentis rationis expertibus ſimilem factum, non renouat abſq; Spiritu: ſed, vt inquit Propheta, *Mitte Spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ*. Mac. Dicimus & nos renouationem noſtri per Spiritũ effici. Eſt enim Spiritus ſanctificationis. Orth. *Omnia pura puris*. Quoniam autem illud per Spiritum ſanctum non ſincerè protuliſti, neceſſariò cogor interea non ſilere. Dic igitur mihi. Renouatio noſtri nónne fit per lauacrum regenerationis? Mac. Etiam. Orth. Quomodo ergo baptizamur? in Patris & Filij, an verò etiam in Spiritu ſancti nomen? Mac. In nomen Patris & Filij & Spiritus ſancti. Orth. Quorſum ergo dicis noſtri renouationem per Spiritum ſanctum fieri non autem ex Patre & Filio, & Spiritu ſancto? Mac. Nónne ſcriptum eſt, *Qui ex multa ſua miſericordia regenuit nos per lauacrũ regenerationis, & renouationẽ ſpiritus ſãcti*? Orth. Prius dixi, *omnia pura eſſe puris*. Enimuero apud vos, (quo fine tu quidẽ Scripturas interpretaris) *Per quẽ*, idem eſt atque *Ex quo*. Quandoquidẽ igitur dicit S. Paulus, *Fidelis Deus per quem vocati eſtis ad communionem Filij ipſius*, nempe hîc quoque Per quem ponitur pro Ex quo. Fatere igitur creationẽ noſtram promanaſſe à Patre, Filio, & Spiritu ſancto. Nec enim alius condidit & alius renouauit: ſed Deus is eſt qui condidit cum Filio & Spiritu ſancto. Ideo initio dixit, *Faciamus hominem ſecundum imaginem & ſecundum ſimilitudinem noſtram*, vt ex cooperatione indicaretur naturæ identitas. Mac. Demonſtra mihi apertius Spiritum ſanctum eſſe creatorem. Orth. Sufficiunt quidem non amenti homini ea de quibus modò diximus ad manifeſtam demonſtrationem: quoniam tamẽ teſtimoniorum quoque multitudine fidem tibi fieri vis, audi Iobum dicentem, *Spiritus diuinus is eſt qui me fecit, & flatus Omnipotentis docuit me*. Mac. Aliud hæc dicit, neque ſimpliciter ait, *Qui fecit me*, ſed ita dicit, *Purum eſt verbis cor meum, & labiorum meorum intelligentia pura eſt cogitatione: Spiritus diuinus is eſt qui me fecit pura cogitare. Itaque Spiritus ſanctus fecit me* (inquit) nempe fecit me pura cogitare. Orth. At tu certè omnino fateris diuinum eſſe Spiritum. Mac. Imò Iobus hoc non dixit, ſed

dixit,ſed Eliud quem Deus reprehendit. Orth. At num ipſum in eu reprehendit quòd ſpiritum diuinum dixiſſet? Mac. Deus tamen eum reprehendit. Orth. Quid ſi igitur ipſum etiam Iubum audias dicentem, *Viuit Dominus qui ſic de me ſtatuit, & omnipotens qui amaritudine affecit animam meam. Atqui adhuc halitu mihi inſito & ſpiritu diuino mihi in naribus ſuperſtite*. Quid habes quud aduerſus ipſum etiam Iobum dicas? Mac. Vuco etiam egu ſpiritum diuinum,at non Deum. Orth. At ſpiritus diuinus quid aliud eſt quàm Deus? Mac. Abſit. Orth. Dic igitur, ecquam diuinarum puteſtatum Scriptura diuinam dixerit? perlege vetus & nuuum teſtamentum vniuerſum,ſi quem ſanctorum Angelurum cumperias qui diuinus ſpiritus ſit dictus. Mac. Nempe quoniam nullus alius ſpiritus eſt iſtiuſmudi. Eſt enim ſulitarius & vnicus. Orth. Ergo & tu fateris nullum eſſe talem ſpiritum inter res creatas? Mac. Fateur. Orth. Reſtat igitur vt videamus an naturam cummunem habeat cum patre & filio. Mac. Huc ſi fuerit. demunſtratũ Deus etiam eſſe demonſtratus fuerit, Orth. Antea demunſtratum eſt eſſe diuinum. Mac. Sed nun eſt Deus. Orth. Si ex Paulu Apoſtolo audiet imus Deùm nihil aliud eſſe quàm Diuinitatem, nec neceſſe fuerit cuncedere, id quud diuinum eſt, Deum eſſe. Mac. Nun prorſus. Neque enim etiam ſi Deus eſt ſpiritus, idcircu diuinus quuque ſpiritus eſt Deus. Vbi nam verò ſcriptum eſt Deum eſſe diuinitatem? Orth. In Actis Apoſtulutum ſic loquitur Paulus; *Progenies igitur Dei quum ſimus, non debemus exiſtimare auro vel argento, ſculpturæ artificij ac commentationis humanæ ſimilem eſſe diuinitatem*. Mac. Iam te præueni, quum dicerem, etiãſi puſueru Deũ eſſe ſpiritũ, non protinus ſequi diuinũ etiam ſpiritũ eſſe Deum. Orth. Si rerũ creatarũ nulla eſt ſpiritus diuinus, nulla eſt ſpiritus ſanctificatiunis, hæc autem cũmunia ſunt patri, filio, & ſpiritui ſanctu, nempe eiuſdẽ naturæ fuerint pater, Filius, & Spiritus S. Mac. Oſtende igitur, ſicut pater excitat murtuos, & viuificat, & filius quoque, ita etiã à ſpiritu ſanctu viuificari. Orth. Dicit Paulus, *Vos autem non eſtis amplius in carne, ſi quidem ſpiritus Dei habitat in vobis. Quòd ſiquis ſpiritum Chriſti non habet, is non eſt eius. Quòd ſi Chriſtus eſt in vobis, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus verò vita eſt propter iuſtitiam. Sed ſi ſpiritus eius qui excitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, habitat in vobis, is qui excitauit Chriſtum à mortuis, viuificabit quoque mortalia veſtra corpora per inhabitantem eius ſpiritum in vobis*. Mac. Nun ita ſcriptum eſt, Per inhabitantem, ſed propter inhabitantem. Orth. Si oſtendero ſcriptum eſſe per inhabitantem, num tibi perſuaſum fuerit eiuſdem eſſe naturæ ſpiritum atque patrem & filiũ? Mac. An verò ſi vnum & alterũ mendoſum exemplar apud vos inueniatur, vnde illud mihi perſuaſeris? Orth. Puſſimus uſtendere ita in cuuctis vetuſtis exemplaribus ſcriptum eſſe. Quuniam tamen de huc controuerti exiſtimas, aliis quuque petitis ex Scriptura demunſtratiunibus inſtruitur. Mac. Has igitur dicitu: nam illod in cuntrouerſia eſt. Orth. Idem Paulus dicit, *Non quòd ex nobis ipſis idonei ſimus ad cogitandum aliquid velut ex nobis, ſed quòd idonei ſumus, id ex Deo eſt: qui etiam fecit vt idonei miniſtri eſſemus noui teſtamenti, non literæ ſed ſpiritus. Nam litera quidem occidit, ſpiritus autem viuificat*. Mac. Viuificare dicitur à peccatu ad iuſtitiam traducere. At nuu excitat mortuus, ſicut Chriſtus excitauit. Ort. Paulus Apoſtulus Eutychum mortuum excitauit,

A an non? Mac. At nun is eſt Paulus qui illum excitauit, ſed luquutus in Paulu Chriſtus. Orth. *Atqui* (inquit Paulus) *Chriſtus virtute ſpiritus ſancti edidit in me ſigna*. Sic enim ait, *Non ſuſtinuerim ego quicquam loqui quod non effecerit Chriſtus per me, adducendis ad obedientiam gentibus verbis & factis, virtute ſignorum & prodigiorum, virtute ſpiritus ſancti*. Mac. An verò non puterat Chriſtus abſque ſpiritu ſancto edere ſigna & prodigia? Orth. Núune itidem puterat pater abſque Filiu cundere umnia? Mac. Etiam: ſed (*ideo per filium condidit*) vt Filium quuque appareret eſſe cunditorem. Orth. Eadẽ ratiune, Filius quum puſſet abſque ſpiritu edere ſigna & prudigia, edidit ea in ſpiritu, vt uſtenderet ſpiritum ſanctum eadem facere quæ pater & filius. Mac. Nus ſpiritum ſanctum nun poſſumus Deum dicere. Orth. Ais ſacras
B ſcripturas à ſpiritu ſancto enunciatas per Pruphetas & Apuſtolos, an non? Mac. Aiu. Orth. Ergu ſpiritus qui eus afflauit, Deus eſt. Mac. Abſit vt huc dicam. Orth. Si ſcripturæ ab ipſu inſpiratæ, ſunt à Deu inſpiratæ, quid aliud ſpiritus ille fuerit quàm Deus? Mac. Spiritus iſte nubis ſubminiſtrauit Dei ductrinam, quæ idcircu dicitur à Deu inſpirata. Orth. An verù, quuniam ſanctificatio qua uos ſpiritus etiam ſanctificat, eſt à Deu prufecta ſanctificatiu, idcircu non eſt ab ipſo ſpiritu ſanctificatio? Mac. Sanè eſt etiam ab ipſo ſpiritu ſanctificatiu. Orth. Sicut ergu ſanctificatio eſt à patre, filio, & ſpiritu ſanctu, ita & ſacra ſcriptura. Doctrina igitur eſt à patre, filiu & ſpiritu ſanctu. At Scripturam prufitetur S. Paulus eſſe à Deu inſpiratam: Deus eſt igitur pater, filius, & ſpiritus ſanctus. Quamobrem etiam dictum eſt apud Pruphetas, *Et erunt omnes do-*
C *cti à Deo*. Mac. Quiſquis didicit à Patre, vucatur doctus ab eo. Orth. Sicut qui ſanctificatur à patre & filiu, ſanctificatur quuque ſimiliter à ſpiritu ſanctu: ita qui didicit à patre, à filiu quoque diſcit, & à ſpiritu ſancto, ſiquidem quum dixerit Chriſtus, *Non vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri is eſt qui in vobis loquitur*. S. Paulus dicit, *An experimentum quæritis loquentis in me Chriſti*? Audis Chriſti doctrinam eſſe ea quæ loquitur ſpiritus: & patris ductrinam eſſe ea quæ Chriſtus & ſpiritus luquuntur. Quud ſi ita eſt, nempe quæ luquitur pater, & filius, & ſpiritus ſanctus, ſunt ſcriptura à Deu inſpirata. Mac. Quum ergò dicit pater, *Hic eſt filius ille meus dilectus in quo acquieſco*: huc dicit pater filius, & ſpiritus ſanctus. Orth. Quædam ſunt vuces pruprìæ patris, & quædam pruprìæ vuces filij, & quædam vuces ſpiritus pruprìæ: ſunt & quædam patri, & filiu, & ſpi-
D ritui ſanctu cummunes. Quum igitur (vt tu prior dixiſti) pater inquit, *Hic eſt filius ille meus dilectus in quo acquieſco*, hæc eſt ipſius patris vux. Item quum inquit, *Ecce filius ille meus dilectus, in quo acquieſcit anima mea: ponam de ſpiritu meo ſuper ipſum*: & ſimiles aliæ vuces, ipſius Patris ſuut propriæ. At quum dicit filius, *Foderunt manus meas & pedes meos*, & ſi quæ ſunt aliæ ſimiles, ſunt Chriſti vuces. Ita etiam quædam ſunt ſpiritus propriæ voces vt quum dicit Agabus, *Hæc dicit ſpiritus ſanctus, Hunc virum cuius eſt hæc zona, ſic vincient*. Omnes autem iſtæ vuces dicuntur à Deo inſpiratæ, quuniam & quæ patris ſunt, Dei ſunt vuces: & quæ filij ſunt, Dei ſunt vuces: & quæ ſpiritus ſunt, Dei ſunt vuces. Mac: Abſit. Orthoduxus. Dic igitur quaſdam ſcripturas eſſe à Deu inſpitatas, *quaſdam verò non item*: & Paululum incuſa qui ſcripturas vniuerſas à Deo inſpiratas eſſe ſcripſerit. Mac. Num igitur

quoniam in ſcripturis inſuot quædam ſanctorum verba, qoædam etiam impiorum & ſceleratorum hominom, impios quoqoe & ſceleratos idcirco concluſeris Deos babendos? Orth. Sed & patris, & filij, & ſaoctorum, itidemque impiorum & ſceleratorum voces deſcripſit ſpiritus per Prophetas & Apoſtolos. Non enim loquuri ſunt ipſi, ſed ſpiritus patris. Mac. Oſtende mihi vbi ſpiritus ſanctus manifeſtè dicatur Deus. Orth. Fateris te eſſe Dei templum, an noo? Mac. Sanè. Dictum enim eſt à ſaucto Paulo, *An neſcitis corpora veſtra eſſe templa ſpiritus ſancti qui in vobis eſt, & quem à Deo habetis?* Orth. Atqui omne templum, eſt Dei templum: ergo ſpiritus ſanctus eſt Deus. Mac. Nego ſpiritum eſſe Deum. Orth. Ergo ne tu quidem es templum. Mac. Sum Dei templum. Orth. Annon verò ſpiritus templum? Mac. Sum certè ſpiritus etiam templum. Ott. Ergo & ſpiritus eſt Deus. Ma. Num verò quoniam Angeli etiam habitarunt in ſanctis, (ſicut inquit Propheta, *Hæc dicit Angelus qui in me loquitur*) idcirco Angelos quoque dixerim eſſe Deos? Orth. Non poſſis oſtendere Angelum loquētem io Propheta fuiſſe vnum ex illis conditis. Iam enim antea demonſtratum eſt filium quoque & ſpiritum eſſe Angelom. Et vt tibi concedatur, vnum fuiſſe ex conditis Angelis eom qui loquebatur in Propheta, non erat tamen Propbeta templum Angeli. Omne templum enim eſt Dei templum: alioqui, dicito vbi tandem io ſcriptura dicatur Propheta, vel Apoſtolus, vel in genere homo quiſpiam templum Angeli vel rei vllius creatæ. Mac. Spiritus igitur Deus eſt? Orth. Eſt, nolis, velis. Mac. Tres ergo Dij ſuot. Orth. Pater éſtne Deus? Mac. Etiam. Orth. Et filius quoque Deus? Mac. Etiam. Orth. Num igitur duo ſuot dij? Mac. Non. Orth. Ita igitur oe tres quidem ſunt. Mac. Sed vnus eſt & vnus. Orth. Si vnus & vnos nō ſunt duo, ergo nec vnus & vnus, tres ſuot. Mac. Annon igitor vnus eſt Deus, ex quo omnia, & vnus Dominus per quem omnia? Orth. Dic, Et vous ſpiritus in quo omnia. Mac. Vbi boc ſcriptum eſt? Orth. Apud Daoidem, *Sermone ipſius firmati ſunt cæli, & ſpiritu oris ipſius vniuerſa ipſorum poteſtas.* Mac. Sed ſpiritus oris ipſius non eſt ſpiritus ſanctus. Orth. Ergo ne Sermo quidem eſt filius. Mac. Non ſignificat eo loco ſermonem ſubſiſtentem, oec ſpiritum ſubſiſtentem. Orth. Vt tibi illud quoque concedatur, quòd Deus babeat ſermonem quempiam *vocalem &* enontiatum, dic nobis, Sermo ille ſubſiſteos, iſne eſt qoi cælos firmauit, an ille *vocalis &* ennotiatus? Mac. Sermooem enuntiatum appello, mandatum ipſius: *Dixit enim & facta ſunt, ipſe mandauit, & condita ſunt.* Dixit autem & mandauit filio, Sermoni videlicet inſubſiſtenti: filius verò accepto mandato condidit. Orth. Non fuerint igitur cæli firmati ſermone, *id eſt mandato* ipſius, qoum hic ſermo non fuerit ea præditus virtute quæ *cum mandantis voluntate* concurreret, ſed filij actionem expectarit. Neque intelligis in quam abſurditatem tua hæc oratio delabatur. Dic eoim nobis, multiſcie, vtrum filius poſt exauditum patrem, ſua ipſius eſſentia arte quadam & methodo commota cælum firmauit, an verò ſermone, *ſeu verbis*, fecit vt exiſteret? Mac. Sermonis quidem *illius ſubſiſtentis vox*, *ſiue* ſermo, *paratam &* concorrentem habuit virtutem: patris autem ſermo ſermonem Chriſti expectauit. Annon enim pater ei præcepit vt omnia faceret? Orth. Hoc verò ſcriptum non eſt, ſed Sermoois exiſtentis patrem omnia cōdidiſſe. Mac.

A Si pater fecit, quomodo per filium fecit? Orth. Sicut lux per ſplēdorem illuſtrat, ita pater per filium creat: & veluti mens per ſermonem docet, ita etiā pater per filium creat. Mac. At nom per ſpiritum? Orth. Per Sermonem creat, & per Spiritū ſanctificat. Mac. Hoc admitto. Orth. Hoc illud eſt igitur, *Sermone Domini firmati ſunt cæli, & ſpiritu oris ipſius vniuerſa eorum poteſtas.* Mac. Sed filius quidem creat, ſpiritus verò ſanctificat, ſed non creat. Orth. Quiuis intelligens auditor nouit ſanctificationis nomine creationem quoque intelligi. Quom audimus, *Cor mundum crea in me Deus*, quid aliud mente concipimus qoàm, Cor purum in me ſanctifica Deus? Quandoquidem autem vis ſanctificationem ſimul cum cælis exiſtere cœpiſſe, dic vtrū maius ſit creare an ſanctificare? Mac. Creare, eſt Dei opus. Orth.
B Dei quidem opus eſt Creare, at non maius quàm ſanctificare. Nam & ipſa ſanctificatio, eſt Dei opus. Scriptum eſt enim, *Sancte pater, ſanctifica ipſos veritate tua.* Sanctificare verò maius quiddam eſſe quàm creare, cognoſces ex ipſo euentu quum aliquis ſanctificatione priuatus eſt. Audit enim infœlix ille Iudas, *Bonum eſſet homini illi, natum non fuiſſe.* Mac. Bonum igitur illi fuiſſet natum non fuiſſe ſed Deus ſolus is eſt qoi creat & efficit quæ non ſunt tanquā ſint. Orth. Oſtenſum quidem eſt illud, *Faciamus hominem*, de patre & filio & ſpiritu ſancto dictum eſſe: & illud, *Faciamus ei adiutorium ipſi conueniens*, itidem de patre & filio & ſpiritu ſancto dictum eſſe. Iam verò, ne longiùs protrahatur, audi dicēs Euangelium templum corporis Chriſti fuiſſe à ſpiritu ſancto conditum. Mac. Vbinam? Orth. *Geneſis, id eſt, Factura Ieſu, ita ſe habuit. Maria matre ipſius Ioſepho de-*
C *ſponſa, priuſquam conuenirent, inuenta eſt grauida ex ſpiritu ſancto.* Mac. Ieſus ergo eſt ſpiritus ſancti Filius. Orth. Geneſis, *id eſt Factura*, dixit, non Generatio: hoc attentè conſidera: nónne hæc ſunt duo? Mac. Sed Angelus dixit, *Quod enim in ipſa genitum eſt, ex ſpiritu ſancto eſt.* Orth. Primùm audi Facturam, & poſtea demum generationem. Nam & nos homines primùm fimos vt ab opifice & conditore, deinde ſic gignimur per abuſionem. Illud enim, *Filios genui, & exulti*, certè ſcriptum non eſt naturaliter, ſed per abuſionem. Mac. Quumodo dixit Salomon *Sapientia ædificauit ſibi domum?* Orth. Enimuero hoc illud eſt quod dico, Omnia videlicet opera eſſe patris, filij, & ſpiritus ſancti, ideoque modò patris dici, modò filij, modò ſpiritus ſancti: ſi quidem Paulus ille ſanctus Apoſtolus, inquit, *Quum autem viſum eſt Deo qui me ab vtero matris meæ ſegregauerat, retegere Filium*
D *ſuum in me*: & ipſe rurſum dicit, *Paulus ſeruus Ieſu Chriſti, vocatus Apoſtolus, ſegregatus ad Euangelium Dei.* Mac. Quid ex hoc efficitur? Orth. Volo tibi demonſtrare, Paulum dicere ſe quiddam eſſe ſegregatū modò à patre, modò à filio. Mac. Num etiam à ſpiritu ſancto? Orth. Diſce igitur quòd etiam ſpiritus ſaoctus ipſom ſegregarit, vt iam aotea dictum eſt. Sic enim ſcriptum eſt in Actis Apoſtolorum, *Dixit autem eis ſpiritus, Segregate mihi Barnabam & Saulum ad opus ad quod ipſos aduocaui.* Mac. Dico etiā ego, Quos vocat pater, eos vocat & filius, & ſpiritus ſanctus, & quos ſanctificat Pater, eos ſanctificat etiam ſpiritus, ſed oon coodit ſpiritus. Orth. Demonſtraoimos ſpiritum quoque condere. Deprehenſa eſt enim Maria grauida è ſpiritu ſancto. Mac. Non dixit, Grauida cooditore ſpiritu ſancto: ſed ſimpliciter dictum eſt, *Deprehenſa eſt grauida è ſpiritu ſancto.* Orth. Iſtud ergo, *E ſpiritu ſancto*, quid

aliud eſſe

Digitized by Google

aliud eſſe putas, quàm quòd erit condidiſſet? Mac. Dico Spiritus ſancti œconomiam & diſpoſitionem ita ſignificari. Orth. Non vis igitur fateri Domini corpus eſſe rem conditam? Mac. Fateor quidem corpus eſſe rem conditam, nõ tamen à Spiritu ſancto cunditam eſſe dico, ſed à Chriſto. Orth. Atqui Scriptura inquit, *Deprehenſa eſt grauida è Spiritu ſancto.* Mac. Dic mihi vbi totidem verbis ſcriptum ſit, quippiam à Spiritu ſancto fuiſſe conditum. Orth. Sufficiunt quidem ea quæ diximus auditoribus umnibus qui ſincerè rei cognoſcendæ ſtudium attulerint: quoniam autem nobis propoſitum eſt aliter etiam affectis prodeſſe, audi etiam Spiritum ſic loquentem, *Paratus eſto Iſrael ad inuocandum Deum tuum. Ecce enim ego qui obfirmo tonitrua, & creo Spiritum, & hominibus annuntio Chriſtum eius:* Mac. Pater is eſt qui loquitur. Orth. Si Pater loqueretur, dicendum ei fuiſſet, Qui annuntio hominibus Chriſtum meum, neque dixiſſet, Chriſtum eius. Dic enim mihi an ab alio Deo quàm Patre ſit Chriſtus. Mac. Alius quidẽ neque fuit nec eſt, nec erit Deus præter Chriſti Patrem: ſed Propheta is eſt qui dicit, *Paratus eſto Iſrael, ad inuocandum Deum tuum;* neque ſcriptum eſt, *Ecce ego*, ſed *Ecce qui obfirmat tonitrua, & creat Spiritum, & annuntiat hominibus Chriſtum eius:* ipſe videlicet Deus. Orth. Omnia quidem vobis licent, ſed non omnia conducunt. Vos enim ij eſtis qui S. Pauli ad Hebræos epiſtolæ inſcriptionem corrupiſtis, & epiſtolæ ad Romanos cõtextum deprauaſtis, quum diciris ſcriptum non eſſe, *Per Spiritum eius inhabitantem in vobis*, ſed, *Propter Spiritum eius inhabitantem.* Quin-etiam ecce prophetæ quoque verba conaris deprauare. Sed hoc nemo tibi concedet. Itaque ſi prophericum illud protulerimus, & uſtenderimus ſcriptum eſſe, *Ecce ego*, an tibi perſuaderi ſines creatorem eſſe Spiritum? Mac. Scio in nunnullis exemplaribus ſcriptum eſſe, *Ecce ego*. Sed in exemplaribus illis erratum eſſe dico. Nec enim cunſentaneum & congruens eſt dicere, Spiritum eum eſſe qui dicat, *Ecce ego qui obfirmo tonitrua & creo Spiritum.* Orth. Imò hæc maxima eſt horum verborum congruentia, vtpote quæ aliter quàm hoc modo cungruenter & æqualiter conſtrui nun puſſint. Spiritus enim is eſt qui dicit, *Paratus eſto Iſrael, ad inuocandum Deum tuum, Ecce enim ego* (Spiritus videlicet) *qui obfirmo tonitrua, & creo Spiritum & annuntio hominibus Chriſtum eius*, videlicet Dei. Mac. Quem Spiritum creat? Orth. Si quidem ſcriptum & verba ipſa ſpectes, *ſpiritum ſeu ventum* qui tonitru conſequitur: ſin verò ſententiam ipſam conſideres, eum Spiritum quem ait ſanctus Paulus *cuſtodiri inculpatum cum anima & corpore, ad Domini noſtri Ieſu Chriſti aduentum.* Nam per *Obfirmatum tonitru* intelligendus eſt baptiſmus ille prior apud Iudæos vſurpatus, vacuus & aqueus: adeò vt dixerit ſanctus Iohannes, *Ego quidem baptizo vos aqua ad reſipiſcentiam: veniet autem qui fortior me eſt, qui vos baptizabit Spiritu ſancto & igni.* Quoniam igitur ipſe baptiſmus firmatur Spiritus præſentia, rectè dictum eſt, *Ecce, ego* (Spititus videlidet) *qui firmo tonitru, & creo Spiritum*, illum videlicet qui ſingulis nubis in eſt, quem etiam Cur appellat Dauid inquiens, *Cor mundum crea in me Deus.* Mac. Ergo baptiſmum vucas tonitru? Orth. Sanè quidem ſymbolicè. Quemadmudum enim quum illud audio, *Tranſtuliſti vitem ex Ægypto*, non couſidero vitem vllam corpoream, ſed templum intelligio: ita etiam per tunitru mente concipio baptiſmum.

A Nam ſuus etiam diſcipulus Ieſus Chriſtus vocauit Filios tonitru, id eſt baptiſmi. Quuniam enim tonitru conſtat ex aqua & ſpiritu, *ſeu vento*, id autem eſt myſtica quædam ſancti baptiſmi adumbratio, baptiſmum ſymbolicè vocat tonitru ohfirmatum à Spiritu ſancto. Siquidem Apoſtolus (vt in Actis dicitur) quum veniens inueniſſet nonnullos baptizatos, interrogauit eos dicens, *An baptizati accepiſtis Spiritum ſanctum?* Quum autem illi dixiſſent, *Imò, ne audiuimus quidẽ an ſit Spiritus S.* ait, *In quid igitur eſtis baptizati?* quaſi abſente Spiritu, nulla ſit in baptiſmo firmitas. Ohfirmat igitur tonitru, id eſt baptiſmum, & creat Spiritum, hoc eſt corda noſtra, ipſe Spiritus ſanctus, dicens per Prophetam, *Paratus eſto Iſrael, ad inuocandum Deum tuum. Ecce enim ego qui obfirmo tonitru, & creo Spiritum, & annuntio hominibus Chriſtum eius.*
B Mac. Interpretate etiã quod conſequitur, & iſta inter ſe vt congruentia connecte. Orth. *Qui efficio diluculum & nebulam, & incedo ſuper excelſa terræ.* Mac. Quid igitur vocas Diluculum, & Nebulam, & Excelſa terræ? Orth. Ex interpretatione & ſentẽtia ipſius dicti, per Diluculum intelligo Reſurrectionem. Nam ſolis iuſtitiæ exortus intelligitur eſſe Reſurrectio. Nebula autem ea fuit quæ nun ſiuit vt umnes eum perſpicuè cernerent: Inuenta enim eſt grauida è Spiritu ſancto. Excelſa terræ verò ſunt qui ambulant quidem in terris, verſantur autem in cælis. Iſtiuſmodi enim humines inſcendit Spiritus gratia. Mac. Num igitur Spiritus ſanctus excitauit Chriſtum à murtuis? Orthu. Egu quidem hoc dicere non dubitem, vos autem tutò dixeritis. Quemadmodum enim dicitur Pater feciſſe curpus Domini (Scriptum eſt enim, *Antequam*
C *fingeret me in vtero, noui te: & antequam ex vtero egredereris, ſanctificaui te:* & hoc ipſũ corpus ſapientia dicitur ædificaſſe: nam *Fabricauit*, inquit, *domum ſibi ſapientia.* Et Euangelium dicit ipſum eſſe à Spiritu ſancto) ita etiam de corporis reſurrectione ipſe quidem Filius dicit, *Deſtruite hoc templum, & ego tribus diebus illud erigam:* Apoſtulus verò, *Deus excitauit eum, ſolutis doloribus mortis:* hîc autem dicitur Spiritus ipſum excitaſſe. Audiens enim, *Qui efficit diluculum*, Reſurrectionem mente concipio. Nam quæ facit Pater, ea ipſa facit etiam filius: & quæ facit Pater & filius, ea ipſa facit Spiritus, vt ſuprà quoque demonſtrauimus. Mac. An verò tu mihi oſtenderis, Chriſtum excitatum fuiſſe à Spiritu ſancto? Ortho. Non dico ipſum Chriſtum à Spiritu tanquam potentiore fuiſſe excitatum, ſed quòd templum corporis excitauerit pater, filius & ſpiritus
D ſanctus. Mac. Id autem quomodo mihi perſuaſeris? an auxilio egebat filius, à quo templum ipſius excitaretur? Orth. Enimuero num quòd auxilio egeret, impletus eſt ipſo Spiritu? Mac. Vbi ſcriptum eſt impletum fuiſſe Spiritu? Orth. Lege Euangelium ſecundùm Lucam vt audias, *Ieſus igitur plenus Spiritu ſancto, reuerſus eſt in deſertum.* Imò quod mirum eſt & inexpectatum, ſcriptum eſt non modò impletum, ſed etiam abductum fuiſſe à Spiritu. Cæterùm ſicut impletus eſt, & abductus, ita etiam reſurrexit. Et vt noris nihil obſtare quominus Patre ipſum excitãte, ſpiritus etiam eum excitarit, audi, Patre etiam in ipſo manente (ſicut in Euangeliis dicit ipſe filius, *Pater in me manens, is eſt qui edit hæc opera*) manere etiam in eo Spiritum. Deſcendit enim Spiritus corporea ſpecie quaſi colũba, & manſit ſuper eũ. Sicut ergo nihil vetat quin manente Patre, maneat etiã Spiritus: ita nihil prohibet

quominus Patre ipſum excitante, Spiritos quoque excitarit, & hoc illud eſt quod dicitur, *Efficiens Diluculum*, id eſt Reſurrectinnem, *& Nebulam*, id eſt Corpus. Mac. Enimoerò annon ipſé potuit ſeſe excitare? Orth. Imò ex iſtis demonſtratur naturæ identias, ſiquidem quæ facit pater, facit etiam filius, & quæ facit filius, ſimiliter facit Spiritus. Mac. Quomodò id fieti poteſt? Orth. Ita vt oſtenſum eſt? Mac. Vbi verò oſtenſum eſt? Orth. Quia vt Pater ſanctificat, ita & filius: ſicut etiam ſctiptum eſt apud Apoſtolom, *Sed abluti eſtis, ſed iuſtificati eſtis, ſed ſanctificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri*. Mac. Sum ego exiguæ doctrinæ: inueniam autem qui ad hæc habeat quod dicat. Hæc perſuade doctoribus meis, & perſuaſus fuero. Orth. Si tuæ ſententiæ fuiſſet beatus ille & ſanctus Apoſtolus, quum viſus eſt ei Chriſtus, dixiſſet, Adduc prius in tuam ſententiam Pontifices & Scribas, & tunc demum tibi obſequar. Mac. Nouis & inſolentibus iſtis vocibns deterreor. Patres noſtri nunquam apud nos iſtis interpretationibus vſi ſunt. Neceſſe eſt vt de iſtis diſpiciam, ac præſertim de nouo illo & peregrino dicto quod audiui, Baptiſmum videlicet eſſe tonitru. Orth. Fateris Apoſtolos vocatos fuiſſe filios tonitru à Seruarore, an non? Mac. Sic vocati ſunt ſoli illi duo fratres. Orth. Nos quod vel vni dictum eſt, omnibus quadrare dicimus eodem Spiritu præditis. Dixit enim Sanctus Paulus, *Ceterùm ſepoſita eſt mihi iuſtitiæ corona, neque verò ſoli mihi, ſed etiam omnibus quibus chara fuerit illuſtris illa patefactio Domini noſtri Ieſu Chriſti*. An igitur tibi perſuaſom eſt Chriſtū vocaſſe Apoſtolos filios tonitru, num verò tonittu ipſos genuit an potius homines? Mac. Ipſos (credo) vocauit filios tonitru, ob ſublimem illam fidei prædicationem. Orth. Ecquid autem eſt baptiſmo ſublimius? Circumſpice verò cum Dei timore, ánnon vbique in Scriptura diuinitus inſpirata tonitru baptiſmum innuat? Dicit enim Dauid, *Vox tui tonitru in rota: emicuerunt fulgura tua vniuerſæ terræ. Vidit terra & commota eſt*. Quid aliod vocat Tonitru quàm Baptiſmum? Rotam, huius vitæ circulum? Fulgura A verò, ſanctos Apoſtolos qui vocem tonitru orbi terrarum patefecerunt? Hi ſunt enim qui audierūt, *Vos eſtis lux illa mundi*. Commota eſt autem ab hoc tonitru terra ad culturam, & Gentes colluſtratione ſiderum ab ignorantia ad Dei cognitionem traductæ. Mac. Dixi noua hæc & peregrina mihi incidere. Ampliore conſideratione mihi opus eſt. Orth. Quoniam te cupio modis omnibus ad hoc credendum perducere, diſce in alio etiam Pſalmo baptiſmum à Dauide vocari tonittu, quum inquit, *Vox Domini ſuper aquas*. Er mox, *Deus glorioſus tonuit, Dominus ſuper aquas multas*. Mac. Noui quid deinceps efficere & colligere inſtitueris. Sed quod antea dixi, Exigoo ſum ingenio: concede vt de iſtis amplius diſpiciam. Ort. Vtinā det tibi Dominus in- B telligētiam, vt quæ ex ore meo audiuiſti, præcipias.

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRINI, DIALOGVS QVARTVS DE SANCTA TRINITATE. IN QVO ORTHODOXI

cum Apolinarij ſectatore colloquutio.

Ex interpretatione Th. B.

ORTHODOXVS.

HAbuit humanum corpus Chriſtus, an non? Ap. Non habuit. Ortho. Cuiuſmodi ergo aliud? Ap. Diuinum. Orth. Natura an œconomica vnitione? Ap. OEconomica vnitione. Orth. Ergo natura humanum, œconomia verò diuinom, *id eſt, quatenus illud ſibi vniuit Deus Sermo*. Ap. Etiam. Orth. Et nobis coeſſentiale? Ap. Caro quam ex Maria ſumpſit, coeſſentialis eſt nobis. Ort. In iſtis igitur ſentitis nobiſcum? Ap. Etiā, ſi quidē ita ſentitis. Orth. Diſpiciamus igitur etiam de anima. Ap. Diſpiciamus. Ort. Corpus illud eratne animatum, an exanime? Ap. Animatum. Orth. Nempe quod anima præditum eſſet. Ap. Nequaquam. Orth. Quomodo verò fuerit animatū quod non fuerit anima præditum? Ap. Diuina animatione fuit animatum. Orth. Enimuero an tu es abſque Deo, ſiue Deo non interueniente, animatus? Ap. Naturaliter ſum animatus. Ort. Num abſque Dei potētia? Ap. At non ita Dominus. Hîc enim anima rationis particeps, corpori ex Dei mandato vnita, hominem conſtituit. In Domino verò non ita eſt, ſed Deus Sermo carni vnitus hominem conſtituit C Deum. Orth. Hoccine eſt quod diuinam animationem vocas? Ap. Sanè quidem. Orth. Sermo igitur fuerit animę vice. Ap. Etiam. Orth. Quiſnam igitur dixit, *Nemo tollit à me animam meam, depono eam quum volo & ſumo quum volo*. Caro an Sermo? Ap. Sermo. Ort. Quam dixit animam? quam haberet, vel quam non haberet? Ap. Vitam humanā ſignificauit. Orth. At fierine poteſt vt quædam ſit humana vita, ſi non adfuerit anima? Ap. Maximè. *Deus enim conſpectus eſt in terra, & inter homines vnà verſatus eſt*. Orth. Quomodo verò conſpectus eſt qui eſt natura inaſpectabilis? Ap. Carne. Orth. Sicut ergo carnis eſt conſpicuum eſſe, ita & animæ eſt vnà verſari. Fieri verò nō poteſt vt qui natura eſt inaſpectabili, cernatur, niſi D corpori vniatur quod cerni poſſit: & fieri non poteſt vt qui affectionis expers eſt natura, afficiatur & vnà cum hominibus verſetur, niſi ſit corpori animato vnitus, quod ſponte affici & vnà cū hominibus verſari poſſit. Animatum autem corpus eo ipſo quòd anima ſit præditū, animatū eſt, velis, nolis. Ap. Homo igitur nudus & qui nihil aliud quàm homo eſſet, paſſus fuerit pro nobis. Orth. Abſit. Sed Deus quū vellet conſpici, vniuit ſibi corpus quod conſpici poſſet: & pati volens, vniuit ſibi corpus animatum

animatũ quod ſpoote pati poſſet, neque quod quidem prius extiterit, poſtea verò virtute vnitum fuerit: neque ſimpliciter ex homine Maria, ſed ipſa prius ſanctificata, vt Deus Sermo deſumptam ex ea humanitatem, tum demum participans, & ſibi ipſi œconomicè vniẽs corpus animatum, vnus & idem eſſet Deus & homo. Ap. Nónne animatum corpus homo eſt? Ort. Non quoduis animatum corpus eſt homo, ſed bumanum corpus animatum, eſt homo. Ap. Homo iſte ánnon eſt Ieſus? Or. Vnitus Sermoni. Ap. Ieſus igitur annon eſt homo? Orth. Ne hominem quidem ipſum abſque Sermone ſubſtitiſſe agnoſco. Ipſius enim exiſteotiam io ipſa vnitione Verbi deſigno. Ap. Noo fuit igitur Sermo vice τȢ λογικȢ, *id eſt, eius partis hominis quæ eſt rationis ſedes?* Or. Non, ſed in ea fuit Sermo, ſibi ipſi per illam vniens ſpontaneam patiendi facultatem. Ap. Habuit igitur mentẽ hominis Chriſtus? Ort. Caue ſic dicas Chriſtum habuiſſe meotem vt eam diuidas. Vtrunque enim ſimul & coniũctim cooſideratum, Mens videlicet & Sermo, dicitor Chriſtus. Sic autem mentem cui ineſſet Sermo, humanam dico, vt initio huius noſtræ colloquutionis diximus corpus natuta humanum, Dei vetò corpus fuiſſe, ſi œconomiam ſpectes. Sic etiam animam dico natura humanam, Dei verò animam quod ad œconomiam attinet: & mentem natura humanam, Dei verò mentem œconomiæ reſpectu. Item ſicut caro non vidit corruptionem, ita quoque mens ipſius non commiſit peccatum: Et ſicut neceſſe eſt corpus quod humaoom ſit, & ex Adamo profectum, ex carne & ſanguine conſtitui, ita neceſſe eſt animam humanam eſſe ratioois participem. Rurſum igitur dico, Sicut corpus natura quidem eſt humanum, vnione verò œconomica diuinum: ita & mens natura quidem eſt humana, vnitione verò œconomica, Meos Dei. Apol. Duo ſunt igitur perfecta. Ortho. Imò duarum perfectarum eſſentiarum vnitio. Apolinaris. Si doo ſunt perfecta, vnicum perfectom non eſt. Orthodo. Apud homines fortaſſis id fieri non poteſt, ſed apud Deum fieri poteſt. Apolinaris. Quomodo? Orthodoxus. Vt quòd virgo genuetit, vt quòd ianuis clauſis corpos ex craſſis partibus cõſtans, & ex carnibus & oſſibus cõpactum intro ierit, vt quòd ſuprà mare ambularit. Nam vt hæc apud Deũ fieri potuerunt, ita & illud. Ap. Hominẽ igitur genoit Maria? Ort. Nundũ & duntaxat hominẽ nequaquã, ſed Deũ qui hominem induerat. Primùm enim Dominus fuit com ea diuinè, & tum demũ infantulus ex ea œconomicè, quamobrẽ etiã Deipara eſt Maria. Ap. Homo igitur crucifixos eſt pro nobis. Or. Nudus, & dũtaxat homo, nequaquã ſed Dei Filius quom Deus eſſet, velletq́; crucifigi pro nobis, voiuit ſibi ipſi corpos animatũ rationis particeps, quod poſſet crucifigi voluntariè patiendo. Ap. Cur dicis crucifixũ fuiſſe patiendo? Num aliud eſt crucifixio quàm perpeſſio? Ort. Sanè verò *aliud eſt* voluntariè pati quàm crucifigi. Ap. Quomodo? Ort. Quoniã corpus animatũ poteſt crucifigi, voluntariè autẽ pati nõ poteſt corpus quod non fuerit animatum ſimul & rationis patticeps. Et hoc illud eſt impiũ ſcelus eorum qui Chriſtũ negant anima præditũ fuiſſe. Qoum enim corpus abſque anima non potuerit voluntatiã perpeſſionẽ ſentire, neceſſe eſt Sermonẽ, qui loco animæ fuerit, paſſum eſſe, aut nullũ prorſus fuiſſe voluntariæ paſſionis ſenſum. Ap. Ergo nõ paſſos fuerit Sermo? Ort. Abſit vt naturaliter ſiue in ſui ipſius

A natura paſſus fuerit. Ap. Omnino tamen paſſus eſt. Ort. Nempe vnito ſibi corpore quod pati poſſet: vt paſſio ſi œconomiæ teſpectu, nõ aotẽ ipſius naturæ Sermonis. Sicut enim feſſus fuit de via, non in ipſa deitatis natura, ſed habita vnitionis œconomicę ratione: ita paſſus eſt, oon in ipſa deitatis natora, ſed quod ad vnitionis œconomiã attinet. Alioqui, quomodo qui abſque labore fecit cælom & terrã, & incedit ſupra ventorũ pinnas, defeſſus fuiſſet, niſi ſibi ipſi cotpus vniuiſſet qood fatigari poſſet? Cæterũ corpus nõ animatũ neq; laborat neq; net. Sicut autem corpus illud animatũ quod Sermo ſibi vniuit, eſt ipſius corpus, nõ natura, ſed ſecundùm œconomiam: ita labor, eſt ipſius labor, non natura, ſed ſecundùm vnitionis œconomiã: & perpeſſio, eſt ipſius perpeſſio, non natura, (natura enim Sermonis
B eſt perpeſſionis expets) ſed ſecuodũ vnitioois œconomiã. Nam & vt pateretur vnitus eſt, & vt nos ſeruaret, paſſus eſt. Volens enim ſeruare, paſſus eſt: & volẽs pati, voiuit ſibi quod ſemel vnitũ nunquã dimiſit. *Sic enim veniet quemadmodũ eum vidiſtis in cælum euntem*: Et, *videbunt eum quem confixerunt*. Ap. Enimuero annon aliter poterat nos ſeruate? Ort. Sed ita ſeruare voluit per ſtultitiam prædicationis. Ap. Si mentem hominis habuit, potuit etiam peccare. Ort. Sanè, niſi hæc mens fuiſſet deitati vnita. Ap. Mutabilis ergo fuit Chtiſtus. Orth. Abſit. Ap. Si potuit peccare, mutabilis etat. Or. Memineris eorũ quæ diximus. Dixi enim, Niſi fuiſſet deitati vnitus. Ieſus Chriſtus autem non intelligitur animo extra vnitionẽ Ieſus Chtiſtus, ſed Deus Sermo, Filiꝰ Dei ſubſiſtens. Si corpus animatũ pores abſque vnitione inuenire, mutationem cogita: ſio autẽ ſimul fuit
C corpus, & Dei Sermonis corpus: & ſimol fuit animatum rationis particeps, ſimul Dei Sermonis corpos animatum ac ratioois particeps, quánam capras mutationem? Ap. Si meote hominis præditus fuit Chriſtus, fuit quoque obliuioni & ignorantiæ obnoxius, & peccare potuit. Ort. Sanè, niſi deitati fuiſſet vnitus. Ne verò dicito, Si mente hominis. Nullus enim alterius mentẽ habere potuit. Sed dicito, Si mẽtis humanæ particeps factus fuit Sermo, ſicut humanæ carnis. Ap. Quomodo poteſt mens humana nõ mutari? Orth. Quomodo mortale iſtud immortalitate indutũ non moritur, & hoc cotruptiooi obnoxium, incotruptibilitate indutum, non amplius corrumpitur: ita & mens per Dei Sermonis vnitionem deificata oon mutatur. Ap. Ergo & alij ſancti mentem habuerunt immutabilem? Ort. Non. Ap. Quamobrẽ? nónne in illis quoq; fuit Ser-
D mo? Orth. Sed fuit in ſanctis non vnitione, ſed pro gratia Spiritus, diuersè in ipſis vim ſuam exerentis: hic verò, *id eſt in Deo Sermone*, fuit omnis plenitudo deitatis. Deinde ſancti quidem fuerunt participes Sermonis, hic verò Sermo participauit humanam naturam. Ap. Dic carnem & ſanguinem, vt ſcriptum eſt. Otthodoxus Scripturæ mos eſt totum hominem vocare Carnem & Sanguinem, vt quum dicit, *Non contuli primùm cum Carne & Sanguine*. Et, *Vltimis diebus effundam ex Spiritu meo ſuper omnem carnem*. Et rurſum, *Non permanebit Spiritus meus in hominibus iſtis, quoniam ſunt Caro*, & quæcuoque ſunt huiuſmodi. Ap. Quid illud eſt, Sancti participarunt, & Deus Sermo participaoit? quodnam eſt hoc diſcrimen? Orth. Quòd Sancti prius extiterunt, & tum demom participarunt Dei Setmonẽ: hic verò non ita eſt, ſed Deus Sermo qui erat ante ſecula: quum vellet fieri homo ſeſe illi in-

quominus Patre ipſum excitante, Spiritus qooque excitarit, & hoe illud eſt quod dicitur, *Efficiens Diluculum*, id eſt Reſurrectionem, *& Nebulam*, id eſt Corpus. Mac. Enimuerò annon ipſé potuit ſeſe exctare? Orth. Imò ex iſtis demonſtratur naturæ identias, ſiqoidem quæ facit pater, facit etiam filius, & quæ facit filius, ſimiliter facit Spiritus. Mac. Quomodò id fieti poteſt? Orth. Ita vt oſtenſum eſt? Mac. Vbi verò oſtenſum eſt? Orth. Quia vt Pater ſanctificat, ita & filius: ſicut etiam ſcriptum eſt apud Apoſtolum, *Sed abluti eſtis, ſed iuſtificati eſtis, ſed ſanctificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri*. Mac. Sum ego exiguæ doctrinæ: inueniam autem qui ad hæc habeat quod A dicat. Hæc perſuade doctoribus meis, & perſuaſus fuero. Orth. Si tuæ ſeotentiæ fuiſſet beatus ille & ſanctus Apoſtolus, quum viſus eſt ei Chriſtus, dixiſſet, Adduc prius in tuam ſententiam Pontifices & Scribas, & tunc demum tibi obſequar. Mac. Nouis & inſolentibus iſtis vocibus deterreor. Patres noſtri nunquam apud nos iſtis interpretationibos vſi ſuot. Neceſſe eſt vt de iſtis diſpiciam, ac præſertim de nouo illo & peregrioo dicto quod audiui, Baptiſmum videlicet eſſe tonitru. Orth. Fateris Apoſtolos vocatos fuiſſe filios tonitru à Seruatore, an non? Mac. Sic vocati ſunt ſoli illi duo fratres. Orth. Nos quod vel vni dictum eſt, omnibus quadrare dicimus eodem Spiritu præditis. Dixit enim Sanctus Paulus, *Cæterùm ſepoſita eſt mihi iuſtitiæ coro-* B *na, neque verò ſoli mihi, ſed etiam omnibus quibus chara fuerit illuſtris illa patefactio Domini noſtri Ieſu Chriſti.* An igitur tibi perſuaſum eſt Chriſtũ vocaſſe Apoſtolos filios tonitru, num verò tooitru ipſos genuit an potios homioes? Mac. Ipſos (credo) vocauit filios tonitru, ob ſublimem illam fidei prædicationem. Orth. Ecquid autem eſt baptiſmo ſublimius? Circumſpice verò cum Dei timore, ánnon vbique in Scriptura diuinitus inſpirata tonitru baptiſmum innuat? Dicit enim Dauid, *Vox tui tonitru in rota: emicuerunt fulgura ina vniuerſa terra. Vidit terra & commota eſt.* Qoid aliud vocat Tonitru qoàm Baptiſmum? Rotam, huius vitæ circulum? Fulgora A verò, ſanctos Apoſtolos qui vocem tonitru orbi terrarum patefecerunt? Hi ſunt enim qui audierũt, *Vos eſtis lux illa mundi.* Commota eſt aotem ab hoc tonitru terra ad culturam, & Gentes colluſtratione ſiderum ab ignorantia ad Dei cognitionem traductæ. Mac. Dixi noua hæc & peregrina mihi incidere. Ampliore conſideratione mihi opus eſt. Orth. Quoniam te cupio modis omnibos ad hoc credendum perducere, diſce in alio etiam Pſalmo baptiſmum à Dauide vocari tonitro, quum inquit, *Vox Domini ſuper aquas.* Et mox, *Deus glorioſus tonuit, Dominus ſuper aquas multas.* Mac. Noui quid deinceps efficere & colligere inſtitueris. Sed quod antea dixi, Exiguo ſum ingenio: concede vt de iſtis amplius diſpiciam. Ort. Vtinã det tibi Dominus B intelligẽtiam, vt quæ ex ore meo audiuiſti, præcipias.

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRINI, DIALOGVS QVARTVS DE SANCTA TRINITATE. IN QVO ORTHODOXI *cum Apolinarij ſectatore colloquutio.*

Ex interpretatione Th. B.

ORTHODOXVS.

HAbuit humanum corpus Chriſtus, an non? Ap. Non habuit. Ortho. Cuioſmodi ergo aliud? Ap. Diuinum. Orth. Natura an œconomica vnitione? Ap. OEcooomica vnitione. Orth. Ergo natura humanum, œconomia verò diuinum, *id eſt, quatenus illud ſibi vniuit Deus Sermo.* Ap. Etiam. Orth. Et nobis coeſſentiale? Ap. Caro quam ex Maria ſumpſit, coeſſentialis eſt nobis. Ort. In iſtis igitur ſentitis nobiſcum? Ap. Etiã, ſi quidẽ ita ſentitis. Orth. Diſpiciamus igitur etiam de anima. Ap. Diſpiciamus. Ort. Corpus illud eratne animatum, an exanime? Ap. Animatum. Orth. Nempe quod anima præditom eſſet. Ap. Neqoaquam. Orth. Quomodo verò fuerit animatũ quod non fuerit anima præditum? Ap. Diuina animatione fuit animatum. Orth. Enimuero an tu es abſque Deo, ſiue Deo oon interueniente, animatus? Ap. Naturaliter ſum animatus. Ort. Num abſque Dei potẽtia? Ap. At non ita Dominus. Hîc enim anima rationis particeps, corpori ex Dei mandato vnita, hominem conſtituit. In Domino verò non ita eſt, ſed Deus Sermo carni vnitus hominem conſtituit C Deum. Orth. Hoccine eſt quod diuinam animationem vocas? Ap. Sanè quidem. Orth. Sermo igitor fuerit animę vice. Ap. Etiam. Orth. Quiſnam igitur dixit, *Nemo tollit à me animam meam, depono eam quum volo & ſumo quum volo.* Caro an Sermo? Ap. Sermo. Ort. Quam dixit animam? quam haberet, vel quam non haberet? Ap. Vitam humanã ſigoificaoit. Orth. At fieríne poteſt vt quædam ſit humana vita, ſi oon adfuerit anima? Ap. Maximè. *Deus enim conſpectus eſt in terra, & inter homines vnà verſatus eſt.* Orth. Quomodo verò conſpectus eſt qui eſt natura inaſpectabilis? Ap. Carne. Orth. Sicut ergo carnis eſt conſpicuum eſſe, ita & animæ eſt vnà verſari. Fieri verò nõ poteſt vt qui natura eſt inaſpectabili, cernatur, niſi D corpori vniatur quod cerni poſſit: & fieri non poteſt vt qui affectionis expers eſt natura, afficiatur & vnà cum hominibus verſetur, niſi ſit corpori animato vnitus, quod ſponte affici & vnà cũ hominibus verſari poſſit. Animatum autem corpus eo ipſo quòd anima ſit prædicũ, animatũ eſt, velis, nolis. Ap. Homo igitur nudus & qoi nihil aliud quàm homo eſſet, paſſus fuerit pro nobis. Orth. Abſit. Sed Deus quũ vellet conſpici, vniuit ſibi corpus quod conſpici poſſet: & pati volens, vnioit ſibi corpus animatum

Digitized by Google

animatũ qood ſponte pati poſſet,neque quod qoi-
dem prius extiterit,poſtea verò virtote vnitum fue-
rit:neque ſimpliciter ex homine Maria, ſed ipſa
priùs ſanctificata, vt Deus Setmo deſumptam ex ea
humanitatem,tum demum participans, & ſibi ipſi
œconomicè vniẽs corpus animatom, vnus & idem
eſſet Deus & homo. Ap. Nónne animatum corpus
homo eſt? Ort. Non quoduis animatum corpus eſt
homo,ſed humanum corpus animarum,eſt homo.
Ap. Homo iſte ánnon eſt Ieſus? Or. Vnitus Sermo-
ni. Ap. Ieſus igitur annon eſt homo? Orth. Ne ho-
minem quidem ipſum abſque Sermone ſubſtitiſſe
agnoſco. Ipſius enim exiſteotiam in ipſa vnitione
Verbi deſigoo. Ap. Non fuit igitur Sermo vice τῦ
λογικῦ, *id eſt, eius partis hominis quæ eſt rationis ſedes?*
Or. Non,ſed in ea fuit Sermo, ſibi ipſi per illam v-
niens ſpontaneam patiendi facultatem. Ap. Habuit
igitor mentẽ hominis Chriſtus. Ort. Caue ſic dicas
Chriſtum habuiſſe mentem vt eam diuidas. Vtrun-
que enim ſimol & coniũctim cooſideratum, Mens
videlicet & Sermo, dicitur Chriſtus. Sic autem
mentem cui ineſſet Sermo, humanam dico, vt ini-
tio huios noſtræ colloquutionis diximus corpus
natora humanum, Dei verò corpus fuiſſe, ſi œco-
nomiam ſpectes. Sic etiam animam dico natura
humanam, Dei verò animam quod ad œcono-
miam attinet: & mentem natura homanam, Dei
verò meotem œconomiæ reſpectu. Item ſicut ca-
ro non vidit corruptionem, ita quoque mens ip-
ſius non commiſit peccatum: Et ſicut oeceſſe eſt
corpus quod humaoum ſit, & ex Adamo profe-
ctum, ex carne & ſanguine conſtitui, ita neceſſe
eſt animam humanam eſſe rationis participem.
Rorſom igitur dico, Sicut corpus natura quidem
eſt humanum, vnione verò œconomica diuinum:
ita & mens natura quidem eſt homana, vnitione
verò œconomica, Mens Dei. Apol. Duo ſunt igitor
perfecta. Ortho. Imò duarum perfectarum eſſen-
tiarum vnitio. Apolinaris. Si duo ſunt perfecta, vni-
cum perfectum non eſt. Orthodo. Apod homines
fortaſſis id fieti non poteſt, ſed apud Deum fieri
poteſt. Apolinaris. Quomodo? Orthodoxos. Vt
quòd virgo genoerit, vt qoòd ianuis clauſis corpus
ex craſſis partibus cõſtans, & ex carnibus & oſſibus
cũpactum introierit, vt quòd ſuprà mare ambula-
rit. Nam vt hæc apud Deũ fieri potuerunt, ita & il-
lud. Ap. Hominẽ igitur genoit Maria? Ort. Nudũ
& duntaxat hominẽ nequaquã, ſed Deũ qoi homi-
nem indoerat. Primùm enim Dominus fuit cum ea
diuinè, & tum demũ infantulus ex ea œconomicè,
quamobrẽ etiã Deipara eſt Maria. Ap. Homo igitur
crucifixos eſt pro nobis. Ot. Nudus, & dũtaxat ho-
mo, neqoaquã ſed Dei Filius quom Deus eſſet, vel-
letq; crucifigi pro nobis, vniuit ſibi ipſi corpos ani-
matũ rationis particeps, quod poſſet crucifigi vo-
luntariè patiendo. Ap. Cor dicis crucifixũ fuiſſe pa-
tiendo? Nom aliud eſt crocifixio qoàm perpeſſio?
Ort. Sanè verò *aliud eſt* voluntariè pati quàm cruci-
figi. Ap. Quomodo? Ort. Quoniã corpus animatũ
poteſt crucifigi, voloontariè autẽ pati nõ poteſt cor-
pus quod non fuerit animatum ſimul & rationis
particeps. Et hoc illod eſt impiũ ſcelus eorum qui
Chriſtũ negant anima præditũ fuiſſe. Quum enim
corpus abſque anima non potuerit voluntariã per-
peſſionẽ ſentire, neceſſe eſt Sermoẽ, qui loco ani-
mæ foerit, paſſum eſſe. aut nullũ prorſus fuiſſe vo-
luntariæ paſſionis ſenſum. Ap. Ergo nõ paſſos fue-
rit Sermo? Ort. Abſit vt naturaliter ſiue in ſui ipſius

A natura paſſus fuerit. Ap. Omnino tamen paſſus eſt.
Ort. Nempe vnito ſibi corpore quod pati poſſet: vt
paſſio ſi œconomiæ reſpectu, nõ autẽ ipſius naturæ
Sermonis. Sicut enim feſſus fuit de via, non in ipſa
deitatis natura, ſed habita vnitionis œconomieę ra-
tione: ita paſſus eſt, non in ipſa deitatis natora, ſed
quod ad vnitionis œconomiã attinet. Alioqui, quo-
modo qui abſqoe laborè fecit cælum & terrã, & in-
cedit ſupra ventorũ pinnas, defeſſus fuiſſet, niſi ſibi
ipſi corpos vnioiſſet quod fatigari poſſet? Cæterũ
corpus nõ animatũ neq; laborat neq; flet. Sicut au-
tem corpus illud animatũ quod Sermo ſibi vnioit,
eſt ipſius corpus, nõ natura, ſed ſecundùm œcono-
miam: ita labor, eſt ipſius labor, non natura, ſed ſe-
cundùm vnitionis œconomiã: & perpeſſio, eſt ip-
ſius perpeſſio, non natura, (natura enim Sermoois
B eſt perpeſſionis expers) ſed ſecuodũ vnitionis œco-
nomiã. Nam & vt pateretur vnitus eſt, & vt nos ſer-
uaret, paſſus eſt. Volens enim ſeruare, paſſus eſt: &
volẽs pati, vniuit ſibi quod ſemel vnitũ nunquã di-
miſit. *Sic enim veniet quemadmodũ eum vidiſtis in cælum
euntem*: Et, *videbunt eum quem confixerunt*. Ap. Enì-
mueto annon aliter poterat nos ſeruare? Ort. Sed
ita ſeruare voluit per ſtultitiam prædicationis. Ap.
Si mentem hominis habuit, potuit etiam peccare.
Ort. Sanè, niſi hæc mens fuiſſet deitati vnita. Ap.
Mutabilis ergo fuit Chriſtus. Orth. Abſit. Ap. Si
potuit peccare, mutabilis erat. Or. Memineris eorũ
quæ diximus. Dixi enim, Niſi fuiſſet deitati vnitus.
Ieſus Chriſtos autem non intelligitur animo extra
vnitionẽ Ieſus Chriſtus, ſed Deus Sermo, Filius Dei
ſubſiſtens. Si corpus animatũ potes abſque vnitio-
ne inoenire, mutationem cogita: ſin autẽ ſimul fuit
C corpus, & Dei Sermonis corpus: & ſimul fuit ani-
matum rationis particeps, ſimul Dei Sermonis cor-
pus aoimatom ac rationis particeps, quámnam ca-
ptas motationem? Ap. Si mente hominis præditus
fuit Chriſtos, fuit quoque obliuioni & ignorantiæ
obnoxius, & peccare potuit. Ort. Sanè, niſi deitati
fuiſſet vnitus. Ne verò dicito, Si mente hominis.
Nullus enim alterius mentẽ habere potoit. Sed di-
cito, Si mẽtis humanæ particeps factus foit Sermo,
ſicot humanæ carnis. Ap. Quomodo poteſt mens
humana nõ mutari? Orth. Quomodo mortale iſtud
immortalitate indutũ non moritur, & hoc corru-
ptioni obnoxium, incorruptibilitate indutom, non
ámplios corrumpitur: ita & mens per Dei Sermo-
nis vnitionem deificata non motatur. Ap. Ergo &
alij ſancti menrem haboerunt immutabilem? Ort.
Non. Ap. Quamobrẽ? nónne in illis quoq; fuit Ser-
D mo? Orth. Sed fuit in ſanctis non vnitione, ſed pro
gratia Spiritus, diuersè in ipſis vim ſuam exerentis:
hic verò, *id eſt in Deo Sermone*, fuit omnis plenitudo
deitatis. Deinde ſancti quidem fuerunt partici-
pes Sermonis, hic verò Sermo participauit huma-
nam naturam. Ap. Dic carnem & ſanguinem, vt
ſcriptum eſt. Orthodoxus Scripturæ mos eſt to-
tum hominem vocare Carnem & Sanguinem, vt
quum dicit, *Non contuli primùm cum Carne & San-
guine*. Et, *Vltimis diebus effundam ex Spiritu meo ſu-
per omnem carnem.* Et rurſum, *Non permanebit Spi-
ritus meus in hominibus iſtis, quoniam ſunt Caro*, & quæ-
cunque ſont huiuſmodi. Ap. Quid illud eſt, San-
cti participarunt, & Deus Sermo participaoit?
quodnam eſt hoc diſcrimen? Orth. Qoòd Sancti
prius extiterunt, & tum demum participarunt Dei
Sermonẽ: hic verò non ita eſt, ſed Deus Sermo qoi
erat ante ſęcula: quum vellet fieri homo ſeſe illi in-

quominus Patre ipſum excitante, Spiritus qooque
excitarit, & hoc illud eſt quod dicitur, *Efficiens Di-*
luculum, id eſt Reſurrectionem, *& Nebulam*, id eſt
Corpus. Mac. Enimuerò annon ipſe potuit ſeſe
excitare? Orth. Imò ex iſtis demonſtratur naturæ
identias, ſiquidem quæ facit pater, facit etiam filius,
& qoæ facit filius, ſimiliter facit Spiritus. Mac.
Quomodò id fieri poteſt? Orth. Ita vt oſten-
ſum eſt? Mac. Vbi verò oſtenſum eſt? Orth. Quia vt
Pater ſanctificat, ita & filius: ſicut etiam ſcriptum
eſt apud Apoſtolum, *Sed abluti eſtis, ſed iuſtificati eſtis,*
ſed ſanctificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti,
& in Spiritu Dei noſtri. Mac. Sum ego exiguæ do-
ctrinæ: inueniam autem qui ad hæc habeat quod
dicat. Hæc perſuade doctoribus meis, & perſuaſus
fuero. Orth. Si tuæ ſententiæ fuiſſet beatus ille &
ſanctus Apoſtolus, quum viſus eſt ei Chriſtus, di-
xiſſet, Adduc prius in tuam ſententiam Pontifices
& Scribas, & tunc demum tibi obſequar. Mac. No-
uis & inſolentibus iſtis vocibos deterreor. Patres
noſtri nunquam apud nos iſtis interpretationibus
vſi ſunt. Neceſſe eſt vt de iſtis diſpiciam, ac præſer-
tim de nouo illo & peregrino dicto quod audiui,
Baptiſmum videlicet eſſe tonitru. Orth. Fateris
Apoſtolos vocatos fuiſſe filios tonitru à Seruatore,
an non? Mac. Sic vocati ſunt ſoli illi duo fratres.
Orth. Nos quod vel vni dictum eſt, omnibus qua-
drare dicimus eodem Spiritu præditis. Dixit enim
Sanctus Paulus, *Cæterùm ſepoſita eſt mihi iuſtitiæ coro-*
na, neque verò ſoli mihi, ſed etiam omnibus quibus chara
fuerit illuſtris illa patefactio Domini noſtri Ieſu Chriſti.
An igitur tibi perſuaſum eſt Chriſtū vocaſſe Apo-
ſtolos filios tonitru, num verò tooitru ipſos ge-
nuit an potius homines? Mac. Ipſos (credo) voca-
uit filios tonitru, ob ſublimem illam fidei prædica-
tionem. Orth. Ecquid autem eſt baptiſmo ſubli-
mius? Circumſpice verò cum Dei timore, ánnon
vbique io Scriptora diuinitùs inſpirata tonitru ba-
ptiſmum innuat? Dicit enim Dauid, *Vox tui tonitru*
in rota: emicuerunt fulgura tua vniuerſæ terræ. Vidit
terra & commota eſt. Quid aliud vocat Tonitru quàm
Baptiſmum? Rotam, huius vitæ circulum? Fulgura
A verò, ſanctos Apoſtolos qui vocem tonitru orbi
terrarum patefecerunt? Hi ſuot enim qui audierūt,
Vos eſtis lux illa mundi. Commota eſt autem ab hoc
tonitru terra ad culturam, & Gentes colluſtratio-
ne ſiderum ab ignorantia ad Dei cognitionem tra-
ductæ. Mac. Dixi noua hæc & peregrina mihi in-
cidere. Ampliore conſideratione mihi opus eſt.
Orth. Quoniam te cupio modis omnibus ad hoc
credendum perducere, diſce in alio etiam Pſalmo
baptiſmum à Dauide vocari tonitru, quum inquit,
Vox Domini ſuper aquas. Et mox, *Deus glorioſus tonuit,*
Dominus ſuper aquas multas. Mac. Noui qoid dein-
ceps efficere & colligere inſtitueris. Sed qood an-
tea dixi, Exiguo ſum ingenio: concede vt de iſtis
amplius diſpiciam. Ort. Vtinā det tibi Dominus in-
B telligētiam, vt quæ ex ore meo audiuiſti, præcipias.

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRINI, DIALOGVS QVARTVS DE SANCTA TRINITATE. IN QVO ORTHODOXI

cum Apolinarij ſectatore colloquutio.

Ex interpretatione Th. B.

ORTHODOXVS.

HAbuit humanum corpus Chri-
ſtus, an non? Ap. Non habuit.
Ortho. Cuiuſmodi ergo aliud?
Ap. Diuinum. Orth. Natura an
œconomica vnitione? Ap. OE-
conomica vnitiooe. Orth. Ergo
oatura humanum, œconomia
verò diuinum, *id eſt, quatenus illud ſibi vniuit Deus Ser-*
mo. Ap. Etiam. Orth. Et nobis coeſſentiale? Ap.
Caro quam ex Maria ſumpſit, coeſſentialis eſt no-
bis. Ort. In iſtis igitur ſentitis nobiſcum? Ap. Etiā,
ſi quidē ita ſentitis. Orth. Diſpiciamus igitur etiam
de anima. Ap. Diſpiciamus. Ort. Corpus illud erat-
ne animatum, an exanime? Ap. Animatum. Orth.
Nempe quod anima præditum eſſet. Ap. Nequa-
quam. Orth. Quomodo verò fuerit animatū quod
non fuerit anima præditum? Ap. Diuina animatio-
ne fuit animatum. Orth. Enimuero an tu es abſque
Deo, ſiue Deo noo interueniente, animatus? Ap.
Naturaliter ſum animatus. Ort. Num abſque Dei
potētia? Ap. At non ita Dominus. Hîc enim anima
rationis particeps, corpori ex Dei mandato vnita,
hominem conſtituit. In Domino verò non ita eſt,
ſed Deus Sermo carni vnitus hominem coostituit
C Deum. Orth. Hoccine eſt quod diuinam animatio-
nem vocas? Ap. Sanè quidem. Orth. Sermo igitur
fuerit animę vice. Ap. Etiam. Orth. Quiſnam igitur
dixit, *Nemo tollit à me animam meam, depono eam quum*
volo & ſumo quum volo. Caro an Sermo? Ap. Sermo.
Ort. Quam dixit animam? quam haberet, vel quam
non haberet? Ap. Vitam humanā ſignificauit. Orth.
At fierine poteſt vt quædam ſit humana vita, ſi non
adfuerit anima? Ap. Maximè. *Deus enim conſpectus eſt*
in terra, & inter homines vnà verſatus eſt. Orth. Quo-
modo verò conſpectus eſt qui eſt natura inaſpecta-
bilis? Ap. Carne. Orth. Sicut ergo carnis eſt conſpi-
cuum eſſe, ita & animæ eſt vnà verſari. Fieri verò nō
poteſt vt qui natura eſt inaſpectabili, cernatur, niſi
D corpori vniatur quod cerni poſſit: & fieri non po-
teſt vt qui affectionis expers eſt natura, afficiatur
& vnà cum hominibus verſetur, niſi ſit corpori ani-
mato vnitus, quod ſponte affici & vnà cū homini-
bus verſari poſſit. Animatum autem corpus eo ip-
ſo quòd anima ſit præditū, animatū eſt, velis, nolis.
Ap. Homo igitur nudus & qoi nihil aliud quàm ho-
mo eſſet, paſſus fuerit pro nobis. Orth. Abſit. Sed
Deus quū vellet conſpici, vniuit ſibi corpus quod
conſpici poſſet: & pati volens, vniuit ſibi corpus
animatum

animatū quod ſponte pati poſſet, neque quod quidem prius extiterit, poſtea verò virtute vnitum fuerit: neque ſimpliciter ex homine Maria, ſed ipſa priùs ſanctificata, vt Deus Sermo deſumptam ex ea humanitatem, tum demum participans, & ſibi ipſi œconomicè vniēs corpus animatum, vnus & idem eſſet Deus & homo. Ap. Nónne animatum corpus homo eſt? Ort. Non quoduis animatum corpus eſt homo, ſed humanum corpus animatum, eſt homo. Ap. Homo iſte ánnon eſt Ieſus? Ort. Vnitus Sermoni. Ap. Ieſus igitur annon eſt homo? Orth. Ne hominem quidem ipſum abſque Sermone ſubſtitiſſe agnoſco. Ipſius enim exiſtentiam in ipſa vnitione Verbi deſigno. Ap. Non fuit igitur Sermo vice τοῦ λογικοῦ, *id eſt, eius partis hominis quæ eſt rationis ſedes?* Or. Non, ſed in ea fuit Sermo, ſibi ipſi per illam vniens ſpootaneam patiendi facultatem. Ap. Habuit igitur mentē hominis Chriſtus. Ort. Caue ſic dicas Chriſtum habuiſſe mentem vt eam diuidas. Vtrunque enim ſimul & coniūctim conſideratum, Mens videlicet & Sermo, dicitur Chriſtus. Sic autem mentem cui ineſſet Sermo, humanam dico, vt initio huius noſtræ colloquutionis diximus corpus natura humanum, Dei verò corpus fuiſſe, ſi œconomiam ſpectes. Sic etiam animam dico natura humanam, Dei verò animam quod ad œconomiam attinet: & mentem natura humanam, Dei verò mentem œconomiæ reſpectu. Item ſicut caro non vidit corruptionem, ita quoque mens ipſius non commiſit peccatum: Et ſicut neceſſe eſt corpus quod humanum ſit, & ex Adamo profectum, ex carne & ſanguine conſtitui, ita neceſſe eſt animam humanam eſſe rationis participem. Rurſum igitur dico, Sicut corpus natura quidem eſt humanum, vnione verò œconomica diuinum: ita & mens natura quidem eſt humana, vnitione verò œconomica, Mens Dei. Apol. Duo ſunt igitur perfecta. Ortho. Imò duarum perfectarum eſſentiarum vnitio. Apolinaris. Si duo ſunt perfecta, vnicum perfectum non eſt. Orthodo. Apud homines fortaſſis id fieri non poteſt, ſed apud Deum fieri poteſt. Apolinaris. Quomodo? Orthodoxus. Ve quòd virgo genuerit, vt quòd ianuis clauſis corpus ex craſſis partibus cōſtans, & ex carnibus & oſſibus cōpactum introierit, vt quòd ſuprà mare ambularit. Nam vt hæc apud Deū fieri potuerunt, ita & illud. Ap. Hominē igitur genuit Maria? Ort. Nudū & duntaxat hominē nequaquā, ſed Deū qui hominem induerat. Primùm enim Dominus fuit cum ea diuinè, & tum demū infantulus ex ea œconomicè, quamobrē etiā Deipara eſt Maria. Ap. Homo igitur crucifixus eſt pro nobis. Or. Nudus, & dūtaxat homo, nequaquā ſed Dei Filius quum Deus eſſet, velletq; crucifigi pro nobis, vniuit ſibi ipſi corpus animatū rationis particeps, quod poſſet crucifigi voluntariè patiendo. Ap. Cur dicis crucifixū fuiſſe patiendo? Num aliud eſt crucifixio quàm perpeſſio? Ort. Sanè verò *aliud eſt* voluntariè pati quàm crucifigi. Ap. Quomodo? Ort. Quoniā corpus animatū poteſt crucifigi, voluntariè autē pati nō poteſt corpus quod non fuerit animatum ſimul & rationis particeps. Et hoc illud eſt impiū ſcelus eorum qui Chriſtū negant anima præditū fuiſſe. Quum enim corpus abſque anima non potuerit voluntariā perpeſſionē ſentire, neceſſe eſt Sermonē, qui loco animæ fuerit, paſſum eſſe, aut nullū prorſus fuiſſe voluntariæ paſſionis ſenſum. Ap. Ergo nō paſſus fuerit Sermo? Ort. Abſit vt naturaliter ſiue in ſui ipſius

A natura paſſus fuerit. Ap. Omnino tamen paſſus eſt. Ort. Nempe vnito ſibi corpore quod pati poſſet: vt paſſio ſi œconomiæ reſpectu, nō autē ipſius naturæ Sermonis. Sicut enim feſſus fuit de via, non in ipſa deitatis natura, ſed habita vnitionis œconomicę ratione: ita paſſus eſt, non in ipſa deitatis natura, ſed quod ad vnitionis œconomiā attinet. Alioqui, quomodo qui abſque labore fecit cælum & terrā, & incedit ſupra ventorū pinnas, defeſſus fuiſſet, niſi ſibi ipſi corpus vniuiſſet quod fatigari poſſet? Cæterū corpus nō animatū neq; laborat neq; flet. Sicut autem corpus illud animatū quod Sermo ſibi vniuit, eſt ipſius corpus, nō natura, ſed ſecundùm œconomiam: ita labor, eſt ipſius labor, non natura, ſed ſecundùm vnitionis œconomiā: & perpeſſio, eſt ipſius perpeſſio, non natura, (natura enim Sermonis
B eſt perpeſſionis expers) ſed ſecundū vnitionis œconomiā. Nam & vt pateretur vnitus eſt, & vt nos ſeruaret, paſſus eſt. Volens enim ſeruare, paſſus eſt: & volēs pati, vniuit ſibi quod ſemel vnitū nunquā dimiſit. *Sic enim veniet quemadmodū eum vidiſtis in cælum euntem*: Et, *videbunt eum quem confixerunt*. Ap. Enimuero annon aliter poterat nos ſeruare? Ort. Sed ita ſeruare voluit per ſtultitiam prædicationis. Ap. Si mentem hominis habuit, potuit etiam peccare. Ort. Sanè, niſi hæc mens fuiſſet deitati vnita. Ap. Mutabilis ergo fuit Chriſtus. Orth. Abſit. Ap. Si potuit peccare, mutabilis erat. Or. Memineris eorū quæ diximus. Dixi enim, Niſi fuiſſet deitati vnitus. Ieſus Chriſtus autem non intelligitur animo extra vnitionē Ieſus Chriſtus, ſed Deus Sermo, Fili⁹ Dei ſubſiſtens. Si corpus animatū potes abſque vnitione inuenire, mutationem cogita: ſin autē ſimul fuit
C corpus, & Dei Sermonis corpus: & ſimul fuit animatum rationis particeps, ſimul Dei Sermonis corpus animatum ac rationis particeps, quámnam captas mutationem? Ap. Si mente hominis præditus fuit Chriſtus, fuit quoque obliuioni & ignorantiæ obnoxius, & peccare potuit. Ort. Sanè, niſi deitati fuiſſet vnitus. Ne verò dicito, Si mente hominis. Nullus enim alterius mentē habere potuit. Sed dicito, Si mētis humanæ particeps factus fuit Sermo, ſicut humanæ carnis. Ap. Quomodo poteſt mens humana nō mutari? Orth. Quomodo mortale iſtud immortalitate indutū non moritur, & hoc corruptioni obnoxium, incorruptibilitate indutum, non amplius corrumpitur: ita & mens per Dei Sermonis vnitionem deificata non mutatur. Ap. Ergo & alij ſancti mentem habuerunt immutabilem? Ort. Non. Ap. Quamobrē? nónne in illis quoq; fuit Ser-
D mo? Orth. Sed fuit in ſanctis non vnitione, ſed pro gratia Spiritus, diuersè in ipſis vim ſuam exerentis: hic verò, *id eſt in Deo Sermone*, fuit omnis plenitudo deitatis. Deinde ſancti quidem fuerunt participes Sermonis, hic verò Sermo participauit humanam naturam. Ap. Dic carnem & ſanguinem, vt ſcriptum eſt. Orthodoxus Scripturæ mos eſt totum hominem vocare Carnem & Sanguinem, vt quum dicit, *Non contuli primùm cum Carne & Sanguine*. Et, *Vltimis diebus effundam ex Spiritu meo ſuper omnem carnem*. Et rurſum, *Non permanebit Spiritus meus in hominibus iſtis, quoniam ſunt Caro*, & quæcunque ſunt huiuſmodi. Ap. Quid illud eſt, Sancti participarunt, & Deus Sermo participauit? quodnam eſt hoc diſcrimen? Orth. Quòd Sancti prius extiterunt, & tum demum participarunt Dei Sermonē: hic verò non ita eſt, ſed Deus Sermo qui erat ante ſęcula: quum vellet fieri homo ſeſe illi in-

quominus Patre ipſum excitante, Spiritus quoque excitarit, & hoc illud eſt quod dicitur, *Efficiens Diluculum*, id eſt Reſurrectionem, *& Nebulam*, id eſt Corpus. Mac. Enimuerò annon ipſe potuit ſeſe excitare? Orth. Imò ex iſtis demonſtratur naturæ identias, ſiquidem quæ facit pater, facit etiam filius, & quæ facit filius, ſimiliter facit Spiritus. Mac. Quomodò id fieri poteſt? Orth. Ita vt oſtenſum eſt? Mac. Vbi verò oſtenſum eſt? Orth. Quia vt Pater ſanctificat, ita & filius: ſicut etiam ſcriptum eſt apud Apoſtolum, *Sed abluti eſtis, ſed iuſtificati eſtis, ſed ſanctificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri*. Mac. Sum ego exiguæ doctrinæ: inueniam autem qui ad hæc habeat quod dicat. Hæc perſuade doctoribus meis, & perſuaſus fuero. Orth. Si tuæ ſententiæ fuiſſet beatus ille & ſanctus Apoſtolus, quum viſus eſt ei Chriſtus, dixiſſet, Adduc prius in tuam ſententiam Pontifices & Scribas, & tunc demum tibi obſequar. Mac. Nouis & inſolentibus iſtis vocibus deterreor. Patres noſtri nunquam apud nos iſtis interpretationibus vſi ſunt. Neceſſe eſt vt de iſtis diſpiciam, ac præſertim de nouo illo & peregrino dicto quod audiui, Baptiſmum videlicet eſſe tonitru. Orth. Fateris Apoſtolos vocatos fuiſſe filios tonitru à Seruatore, an non? Mac. Sic vocati ſunt ſoli illi duo fratres. Orth. Nos quod vel vni dictum eſt, omnibus quadrare dicimus eodem Spiritu præditis. Dixit enim Sanctus Paulus, *Cæterùm ſepoſita eſt mihi iuſtitiæ corona, neque verò ſoli mihi, ſed etiam omnibus quibus chara fuerit illuſtris illa patefactio Domini noſtri Ieſu Chriſti.* An igitur tibi perſuaſum eſt Chriſtũ vocaſſe Apoſtolos filios tonitru, num verò tonitru ipſos genuit an potius homines? Mac. Ipſos (credo) vocauit filios tonitru, ob ſublimem illam fidei prædicationem. Orth. Ecquid autem eſt baptiſmo ſublimius? Circumſpice verò cum Dei timore, ánnon vbique in Scriptura diuinitùs inſpirata tonitru baptiſmum innuat? Dicit enim Dauid, *Vox tui tonitru in rota: emicnerunt fulgura tua vniuerſæ terræ. Vidit terra & commota eſt.* Quid aliud vocat Tonitru quàm Baptiſmum? Rotam, huius vitæ circulum? Fulgura
A verò, ſanctos Apoſtolos qui vocem tonitru orbi terrarum patefecerunt? Hi ſunt enim qui audierũt, *Vos eſtis lux illa mundi.* Commota eſt autem ab hoc tonitru terra ad culturam, & Gentes colluſtratione ſiderum ab ignorantia ad Dei cognitionem traductæ. Mac. Dixi noua hæc & peregrina mihi incidere. Ampliore conſideratione mihi opus eſt. Orth. Quoniam te cupio modis omnibus ad hoc credendum perducere, diſce in alio etiam Pſalmo baptiſmum à Dauide vocari tonitru, quum inquit, *Vox Domini ſuper aquas*. Et mox, *Deus glorioſus tonuit, Dominus ſuper aquas multas*. Mac. Noui quid deinceps efficere & colligere inſtitueris. Sed quod antea dixi, Exiguo ſum ingenio: concede vt de iſtis amplius diſpiciam. Ort. Vtinã det tibi Dominus in-
B telligẽtiam, vt quæ ex ore meo audiuiſti, præcipias.

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRINI, DIALOGVS QVARTVS DE SANCTA TRINITATE. IN QVO ORTHODOXI *cum Apolinarij ſectatore colloquutio.*

Ex interpretatione Th. B.

ORTHODOXVS.

HAbuit humanum corpus Chriſtus, an non? Ap. Non habuit. Ortho. Cuiuſmodi ergo aliud? Ap. Diuinum. Orth. Natura an œconomica vnitione? Ap. OEconomica vnitione. Orth. Ergo natura humanum, œconomia verò diuinum, *id eſt, quatenus illud ſibi vniuit Deus Sermo.* Ap. Etiam. Orth. Et nobis coeſſentiale? Ap. Caro quam ex Maria ſumpſit, coeſſentialis eſt nobis. Ort. In iſtis igitur ſentitis nobiſcum? Ap. Etiã, ſi quidẽ ita ſentitis. Orth. Diſpiciamus igitur etiam de anima. Ap. Diſpiciamus. Ort. Corpus illud eratne animatum, an exanime? Ap. Animatum. Orth. Nempe quod anima præditum eſſet. Ap. Nequaquam. Orth. Quomodo verò fuerit animatũ quod non fuerit anima præditum? Ap. Diuina animatione fuit animatum. Orth. Enimuero an tu es abſque Deo, ſiue Deo non interueniente, animatus? Ap. Naturaliter ſum animatus. Ort. Num abſque Dei potẽtia? Ap. At non ita Dominus. Hîc enim anima rationis particeps, corpori ex Dei mandato vnita, hominem conſtituit. In Domino verò non ita eſt, ſed Deus Sermo carni vnitus hominem conſtituit
C Deum. Orth. Hoccine eſt quod diuinam animationem vocas? Ap. Sanè quidem. Orth. Sermo igitur fuerit animę vice. Ap. Etiam. Orth. Quiſnam igitur dixit, *Nemo tollit à me animam meam, depono eam quum volo & ſumo quum volo.* Caro an Sermo? Ap. Sermo. Ort. Quam dixit animam? quam haberet, vel quam non haberet? Ap. Vitam humanã ſignificauit. Orth. At fieríne poteſt vt quædam ſit humana vita, ſi non adfuerit anima? Ap. Maximè. *Deus enim conſpectus eſt in terra, & inter homines vnà verſatus eſt.* Orth. Quomodo verò conſpectus eſt qui eſt natura inaſpectabilis? Ap. Carne. Orth. Sicut ergo carnis eſt conſpicuum eſſe, ita & animæ eſt vnà verſari. Fieri verò nõ poteſt vt qui natura eſt inaſpectabili, cernatur, niſi
D corpori vniatur quod cerni poſſit: & fieri non poteſt vt qui affectionis expers eſt natura, afficiatur & vnà cum hominibus verſetur, niſi ſit corpori animato vnitus, quod ſponte affici & vnà cũ hominibus verſari poſſit. Animatum autem corpus eo ipſo quòd anima ſit præditũ, animatũ eſt, velis, nolis. Ap. Homo igitur nudus & qui nihil aliud quàm homo eſſet, paſſus fuerit pro nobis. Orth. Abſit. Sed Deus quũ vellet conſpici, vniuit ſibi corpus quod conſpici poſſet: & pati volens, vniuit ſibi corpus

animatum

animatũ quod ſpoote pati poſſet, neque quod quidem prius eatiterit, poſtea verò virtute vnitum fuerit: neque ſimpliciter ea homine Maria, ſed ipſa priùs ſanctificata, vt Deus Sermo deſumptam ea ea humanitatem, tum demum participans, & ſibi ipſi œconomicè vniẽs corpus animatum, vnus & idem eſſet Deus & homo. Ap. Nónne animatum corpus homo eſt? Ort. Non quoduis animatum corpus eſt homo, ſed humanum corpus animatum, eſt homo. Ap. Homo iſte ànnon eſt Ieſus? Ot. Vnitus Sermoni. Ap. Ieſus igitur annon eſt homo? Orth. Ne hominem quidem ipſum abſque Sermone ſubſtitiſſe agnoſco. Ipſius enim exiſtentiam iu ipſa vnitione Verbi deſigno. Ap. Noo fuit igitur Sermo vice τῦ λογικῦ, *id eſt, eius partis hominis quæ eſt rationis ſedes*? Or. Non, ſed in ea fuit Sermo, ſibi ipſi per illam vniens ſpontaneam patiendi facultatem. Ap. Habuit igitur mentẽ hominis Chriſtus. Ort. Caue ſic dicas Chriſtum hahuiſſe mentem vt eam diuidas. Vtrunque enim ſimul & coniũctim cooſideratum, Mens videlicet & Sermo, dicitur Chriſtus. Sic autem mentem cui ineſſet Sermo, humanam dico, vt initio huius noſtræ colloquutionis diximus corpus naɪora humanum, Dei verò corpus fuiſſe, ſi œconomiam ſpectes. Sic etiam animam dico natura humanam, Dei vetò animam quod ad œconomiam aitinet: & mentem natura humanam, Dei verò mentem œconomiæ reſpectu. Iiem ſicut caro non vidit corruptiooem, ita quoque mens ipſius non commiſit peccarum: Et ſicut neceſſe eſt corpus quod humanom ſit, & ex Adamo profectum, ea carne & ſanguine conſtitui, ita neceſſe eſt animam humanam eſſe rationis participem. Rurſum igitur dico, Sicut corpus natura quidem eſt humanum, vnione verò œconomica diuinum: ita & mens natura quidem eſt homana, vnitione verò œconomica, Mens Dei. Apol. Duo ſunt igitur perfecta. Ortho. Imò duarum perfectarum eſſentiarum vnitio. Apolinaris. Si duo ſunt perfecta, vnicum perfectum non eſt. Orthodo. Apud homines fortaſſis id fieti non poteſt, ſed apud Deum fieri poteſt. Apolinaris. Quomodo? Orthodoxus. Vt quòd virgo genuerit, vt quòd ianuis clauſis corpus ea craſſis partibus cõſtans, & ea carnibus & oſſibus cõpactum introierit, vt quòd ſuprà mare ambularit. Nam vt hæc apud Deũ fieri potuerunt, ita & illud. Ap. Hominẽ igitur genuit Maria? Ort. Nundũ & duntaxat hominẽ nequaquã, ſed Deũ qui hominem induerat. Primùm enim Dominus fuit cum ea diuinè, & tum demũ infantulus ex ea œconomicè, quamobrẽ etiã Deipara eſt Maria. Ap. Homo igirur crucifiaus eſt pro nobis. Or. Nudus, & dũtaaat homo, nequaquã ſed Dei Filius quum Deus eſſet, velletq; crucifigi pro nobis, vniuit ſibi ipſi corpos animatũ rationis particeps, quod poſſet crucifigi voluntariè patiendo. Ap. Cur dicis crucifiaũ fuiſſe patiendo? Num aliud eſt crucifixio qoàm perpeſſio? Ort. Sanè verò *aliud eſt* voluntariè pati quàm crucifigi. Ap. Quomodo? Ort. Qoomiã corpus animatũ poteſt crucifigi, voluntariè autẽ pati nõ poteſt corpus quod non fuerit animarum ſimul & rationis particeps. Et boc illud eſt impiũ ſcelus eorum qui Chriſtũ negant anima præditũ fuiſſe. Quum enim corpus abſque anima non potuerit voluntariã perpeſſionẽ ſentire, neceſſe eſt Sermouẽ, qui loco animæ fuerit, paſſum eſſe, aut nullũ prorſus fuiſſe voluntariæ paſſionis ſenſum. Ap. Ergo nõ paſſus fuerit Sermo? Ort. Abſit vt naturaliter ſiue in ſui ipſius

A natura paſſus fuerit. Ap. Omninò tamen paſſus eſt. Ort. Nempe vnito ſibi corpore quod pati poſſet: vt paſſio ſi œconomiæ reſpectu, nõ autẽ ipſius naturæ Sermonis. Sicut enim feſſus fuit de via, non in ipſa deitatis natura, ſed habita vnitionis œconomicę ratione: ita paſſus eſt, non in ipſa deitatis narura, ſed qood ad vnitionis œconomiã attinet. Alioqui, quomodo qui abſque labore fecit cælum & terrã, & incedit ſupra ventorũ pinnas, defeſſus fuiſſet, niſi ſibi ipſi corpos vniuiſſet quod farigari poſſet? Cæterũ corpus nõ animatũ neq; laborat neq; net. Sicut autem corpus illud animatũ quod Sermo ſibi vnioit, eſt ipſius corpus, nõ natura, ſed ſecundùm œconomiam: ita labor, eſt ipſius labor, non natura, ſed ſecundùm vnitionis œcooomiã: & perpeſſio, eſt ipſius perpeſſio, non natura, (natura enim Sermonis
B eſt perpeſſionis expers) ſed ſecuodũ vnitionis œconomiã. Nam & vt pateretor vnitus eſt, & vt nos ſeruaret, paſſus eſt. Volens enim ſeruare, paſſus eſt: & volẽs pati, vniuit ſibi quod ſemel vuitũ nunquã dimiſit. *Sic enim veniet quemadmodũ eum vidiſtis in cælum euntem*: Et, *videbunt eum quem confixerunt*. Ap. Enimuero annon aliter poterat nos ſeruare? Ort. Sed ita ſeruare voluit per ſtultitiam prædicationis. Ap. Si mentem hominis habuit, potuit etiam peccare. Ort. Sanè, niſi hæc mens fuiſſet deitati vnita. Ap. Mutabilis ergo fuit Chriſtus. Orth. Abſit. Ap. Si potuit peccare, mutabilis erat. Or. Memineris eorũ quæ diximus. Diai enim, Niſi fuiſſet deitati vnitos. Ieſus Chriſtos autem oon intelligitur animo extra vnitiooẽ Ieſus Chriſtus, ſed Deus Sermo, Fili⁹ Dei ſubſiſteus. Si corpus animatũ potes abſque vnitione inuenire, mutationem cogita: ſin autẽ ſimul fuit
C corpus, & Dei Sermonis corpus: & ſimul fuit animatum rationis particeps, ſimul Dei Sermonis corpus animatum ac rationis particeps, quánam captas mutationem? Ap. Si mente hominis præditus fuit Chriſtus, fuit quoque obliuioni & ignorantiæ obnoxius, & peccare potuit. Ort. Sanè, niſi deitati fuiſſet vnitus. Ne verò dicito, Si mente hominis. Nullus enim alterius mentẽ habere potuit. Sed dicito, Si mẽtis humanæ particeps factus fuit Sermo, ſicut homanæ carnis. Ap. Quomodo poteſt mens humana nõ mutari? Orth. Quomodo mortale iſtud immottalitate indutũ non moritur, & hoc corruptioni obnoaium, incotruptibilitate indutum, non amplius corrumpitur: ita & mens per Dei Sermonis vnitionem deificata nou mutatur. Ap. Ergo & alij ſancti mentem habuerunt immutabilem? Ort. Non. Ap. Quamobrẽ? nónne in illis quoq; fuit Ser-
D mo? Orth. Sed fuit in ſanctis non vnitione, ſed pro gratia Spiritus, diuersè in ipſis vim ſuam exerentis: hic verò, *id eſt in Deo Sermone*, fuit omnis plenitudo deitatis. Deinde ſancti quidem fuerunt participes Sermonis, hic verò Sermo participauit humanam naturam. Ap. Dic carnem & ſanguinem, vt ſcriptum eſt. Orthodoxus Scripturæ mos eſt totum hominem vocare Carnem & Sanguinem, vt quum dicit, *Non contuli primùm cum Carne & Sanguine*. Et, *Vltimis diebus effundam ex Spiritu meo ſuper omnem carnem*. Et rurſum, *Non permanebit Spiritus meus in hominibus iſtis, quoniam ſunt Caro*, & quæcuoque ſunt huiuſmodi. Ap. Quid illud eſt, Sancti participarunt, & Deus Sermo participauit? quodnam eſt hoc diſcrimen? Orth. Quòd Sancti prius eatiterunt, & tum demum participarunt Dei Sermonẽ: hic verò non ita eſt, ſed Deus Sermo qoi erat ante ſecula: quum vellet fieri homo ſeſe illi in-

quoniam in ſcripturis inſunt quædam ſanctorum verba, quædam etiam impiorum & ſceleratorum hominum, impios quoque & ſceleratos idcirco concluſeris Deos habendos? Orth. Sed & patris, & filij, & ſanctorum, itidémque impiorum & ſceleratorum voces deſcripſit ſpiritus per Prophetas & Apoſtolos. Non enim loquuti ſunt ipſi, ſed ſpiritus patris. Mac. Oſtende mihi vbi ſpiritus ſanctus manifeſtè dicatur Deus. Orth. Fateris te eſſe Dei templum, an non? Mac. Sanè. Dictum enim eſt à ſancto Paulo, *An neſcitis corpora veſtra eſſe templa ſpiritus ſancti qui in vobis eſt, & quem à Deo habetis?* Orth. Atqui omne templum, eſt Dei templum: ergo ſpiritus ſanctus eſt Deus. Mac. Nego ſpiritum eſſe Deum. Orth. Ergo ne tu quidem es templum. Mac. Sum Dei templum. Orth. Annon verò ſpiritus templum? Mac. Sum certè ſpiritus etiam templum. Ort. Ergo & ſpiritus eſt Deus. Ma. Num verò quoniam Angeli etiam habitarunt in ſanctis, (ſicut inquit Propheta, *Hæc dicit Angelus qui in me loquitur*) idcirco Angelos quoque dixerim eſſe Deos? Orth. Non poſſis oſtendere Angelum loquentem in Propheta fuiſſe vnum ex illis conditis. Iam enim antea demonſtratum eſt filium quoque & ſpiritum eſſe Angelum. Et vt tibi concedatur, vnum fuiſſe ex conditis Angelis eum qui loquebatur in Propheta, non erat tamen Propheta templum Angeli. Omne templum enim eſt Dei templum: alioqui, dicito vbi tandem in ſcriptura dicatur Propheta, vel Apoſtolus, vel in genere homo quiſpiam templum Angeli vel rei vllius creatæ. Mac. Spiritus igitur Deus eſt? Orth. Eſt, nolis, velis. Mac. Tres ergo Dij ſunt. Orth. Pater eſtne Deus? Mac. Etiam. Orth. Et filius quoque Deus? Mac. Etiam. Orth. Num igitur duo ſunt dij? Mac. Non. Orth. Ita igitur ne tres quidem ſunt. Mac. Sed vnus eſt & vnus. Orth. Si vnus & vnus nō ſunt duo, ergo nec vnus & vnus, tres ſunt. Mac. Annon igitur vnus eſt Deus, ex quo omnia, & vnus Dominus per quem omnia? Orth. Dic, Et vnus ſpiritus in quo omnia. Mac. Vbi hoc ſcriptum eſt? Orth. Apud Dauidem, *Sermone ipſius firmati ſunt cæli, & ſpiritu oris ipſius vniuerſa ipſorum poteſtas.* Mac. Sed ſpiritus oris ipſius non eſt ſpiritus ſanctus. Orth. Ergo ne Sermo quidem eſt filius. Mac. Non ſignificat eo loco ſermonem ſubſiſtentem, nec ſpiritum ſubſiſtentem. Orth. Vt tibi illud quoque concedatur, quòd Deus habeat ſermonem quempiam *vocalem & enuntiatum*, dic nobis, Sermo ille ſubſiſtens, iſne eſt qui cælos firmauit, an ille *vocalis & enuntiatus*? Mac. Sermonem enuntiatum appello, mandatum ipſius: *Dixit enim & facta ſunt, ipſe mandauit, & condita ſunt.* Dixit autem & mandauit filio, Sermoni videlicet inſubſiſtenti: filius verò accepto mandato condidit. Orth. Non fuerint igitur cæli firmati ſermone, *id eſt mandato* ipſius, quum hic ſermo non fuerit ea præditus virtute quæ *cum mandantis voluntate* concurreret, ſed filij actionem expectarit. Neque intelligis in quam abſurditatem tua hæc oratio delabatur. Dic enim nobis, multiſcie, vtrum filius poſt exauditum patrem, ſua ipſius eſſentia atte quadam & methodo commota cælum firmauit, an verò ſermone, *ſeu verbis*, fecit vt exiſteret? Mac. Sermonis quidem *illius ſubſiſtentis vox, ſiue ſermo*, *paratam & concurrentem* habuit virtutem: patris autem ſermo ſermonem Chriſti expectauit. Annon enim pater ei præcepit vt omnia faceret? Orth. Hoc verò ſcriptum non eſt, ſed Sermonis exiſtentis patrem omnia cōdidiſſe. Mac.

A Si pater fecit, quomodo per filium fecit? Orth. Sicut lux per ſplēdorem illuſtrat, ita pater per filium creat: & veluti mens per ſermonem docet, ita etiā pater per filium creat. Mac. At non per ſpiritum? Orth. Per Sermonem creat, & per Spiritū ſanctificat. Mac. Hoc admitto. Orth. Hoc illud eſt igitur, *Sermone Domini firmati ſunt cæli, & ſpiritu oris ipſius vniuerſa eorum poteſtas.* Mac. Sed filius quidem creat, ſpiritus verò ſanctificat, ſed non creat. Orth. Quiuis intelligens auditor nouit ſanctificationis nomine creationem quoque intelligi. Quum audimus, *Cor mundum crea in me Deus*, quid aliud mente concipimus quàm, Cor purum in me ſanctifica Deus? Quando quidem autem vis ſanctificationem ſimul cum cælis exiſtere cœpiſſe, dic vtrū maius ſit creare an ſanctificare? Mac. Creare, eſt Dei opus. Orth.

B Dei quidem opus eſt Creare, at non maius quàm ſanctificare. Nam & ipſa ſanctificatio, eſt Dei opus. Scriptum eſt enim, *Sancte pater, ſanctifica ipſos veritate tua.* Sanctificare verò maius quiddam eſſe quàm creare, cognoſces ex ipſo euentu quum aliquis ſanctificatione priuatus eſt. Audit enim infœlix ille Iudas, *Bonum eſſet homini illi, natum non fuiſſe.* Mac. Bonum igitur illi fuiſſet natum non fuiſſe ſed Deus ſolus is eſt qui creat & efficit quæ non ſunt tanquā ſint. Orth. Oſtenſum quidem eſt illud, *Faciamus hominem*, de patre & filio & ſpiritu ſancto dictum eſſe: & illud, *Faciamus ei adiutorium ipſi conueniens*, itidem de patre & filio & ſpiritu ſancto dictum eſſe. Iam verò, ne longiùs protrahatur, audi dicēs Euangelium templum corporis Chriſti fuiſſe à ſpiritu ſancto conditum. Mac. Vbinam? Orth. *Geneſis, id eſt, Factura Ieſu, ita ſe habuit. Maria matre ipſius Ioſepho de-*

C *ſponſa, priuſquam conuenirent, inuenta eſt grauida ex ſpiritu ſancto.* Mac. Ieſus ergo eſt ſpiritus ſancti Filius. Orth. Geneſis, *id eſt Factura*, dixit, non Generatio: hoc attentè conſidera: nónne hæc ſunt duo? Mac. Sed Angelus dixit, *Quod enim in ipſa genitum eſt, ex ſpiritu ſancto eſt.* Orth. Primùm audi Facturam, & poſtea demum generationem. Nam & nos homines primùm fimus vt ab opifice & conditore, deinde ſic gignimur per abuſionem. Illud enim, *Filios genui, & extuli*, certè ſcriptum non eſt naturaliter, ſed per abuſionem. Mac. Quomodo dixit Salomon *Sapientia ædificauit ſibi domum?* Orth. Enimuero hoc illud eſt quod dico, Omnia videlicet opera eſſe patris, filij, & ſpiritus ſancti, ideóque modò patris dici, modò filij, modò ſpiritus ſancti: ſi quidem Paulus ille ſanctus Apoſtolus, inquit, *Quum autem viſum eſt Deo qui me ab vtero matris meæ ſegregauerat, reuelare Filium ſuum in me*: & ipſe ruſum dicit, *Paulus ſeruus Ieſu*

D *Chriſti, vocatus Apoſtolus, ſegregatus ad Euangelium Dei.* Mac. Quid ex hoc efficitur? Orth. Volo tibi demonſtrare, Paulum dicere ſe quiddam eſſe ſegregatū modò à patre, modò à filio. Mac. Num etiam à ſpiritu ſancto? Orth. Diſce igitur quòd etiam ſpiritus ſanctus ipſum ſegregarit, vt iam antea dictum eſt. Sic enim ſcriptum eſt in Actis Apoſtolorum, *Dixit autem eis ſpiritus, Segregate mihi Barnabam & Saulum ad opus ad quod ipſos aduocaui.* Mac. Dico etiā ego, Quos vocat pater, eos vocat & filius, & ſpiritus ſanctus, & quos ſanctificat Pater, eos ſanctificat etiam ſpiritus, ſed non condit ſpiritus. Orth. Demonſtrauimus ſpiritum quoque condere. Deprehenſa eſt enim Maria grauida è ſpiritu ſancto. Mac. Non dixit, Grauida conditore ſpiritu ſancto, ſed ſimpliciter dictum eſt, *Deprehenſa eſt grauida è ſpiritu ſancto.* Orth. Iſtud ergo, *E ſpiritu ſancto*, quid aliud eſſe

Digitized by Google

aliud eſſe putas, quàm quòd erit condidiſſet? Mac. Dico Spiritus ſancti œconomiam & diſpoſitionem ita ſignificati. Orth. Non vis igitur fateri Domini corpus eſſe tem conditam? Mac. Fateor quidem corpus eſſe rem conditam, nō tamen à Spiritu ſancto conditam eſſe dico, ſed à Chriſto. Orth. Atqui Scriptura inquit, *Deprehenſa eſt grauida è Spiritu ſancto*. Mac. Dic mihi vbi totidem verbis ſcriptum ſit, quippiam à Spiritu ſancto fuiſſe conditum. Orth. Sufficiunt quidem ea quæ diximus auditoribus omnibus qui ſincerè tei cognoſcendæ ſtudium attulerint: quoniam autem nobis propoſitum eſt aliter etiam affectis prodeſſe, audi etiam Spiritum ſic loquentem, *Paratus eſto Iſrael ad inuocandum Deum tuum. Ecce enim ego qui obfirmo tonitrua, & creo Spiritum, & hominibus annuntio Chriſtum eius:* Mac. Pater is eſt qui loquitur. Orth. Si Pater loqueretur, dicendum ei fuiſſet, Qui annuntio hominibus Chriſtum meum, neque dixiſſet, Chriſtum eius. Dic enim mihi an ab alio Deo quàm Patre ſit Chriſtus. Mac. Alius quidē neque fuit nec eſt, nec erit Deus præter Chriſti Patrem: ſed Propheta is eſt qui dicit, *Paratus eſto Iſraël, ad inuocandum Deum tuum*; neque ſcriptum eſt, *Ecce ego*, ſed *Ecce qui obfirmat tonitrua, & creat Spiritum, & annuntiat hominibus Chriſtum eius:* ipſe videlicet Deus. Orth. Omnia quidem vobis licent, ſed non omnia conducunt. Vos enim ij eſtis qui S. Pauli ad Hebræos epiſtolæ inſcriptionem corrupiſtis, & epiſtolæ ad Romanos cōtextum deprauaſtis, quum diciris ſcriptum non eſſe, *Per Spiritum eius inhabitantem in vobis*, ſed, *Propter Spiritum eius inhabitantem*. Quin-etiam ecce prophetæ quoque verba conaris deprauare. Sed hoc nemo tibi concedet. Itaque ſi propheticum illud protulerimus, & oſtenderimus ſcriptum eſſe, *Ecce ego*, an tibi perſuaderi ſines creatorem eſſe Spiritum? Mac. Scio in nonnullis exemplaribus ſcriptum eſſe, *Ecce ego*. Sed in exemplaribus illis erratum eſſe dico. Nec enim conſentaneum & congruens eſt dicere, Spiritum eum eſſe qui dicat, *Ecce ego qui obfirmo tonitrua & creo Spiritum*. Orth. Imò hæc maxima eſt horum verborum congruentia, vtpote quæ aliter quàm hoc modo congruenter & æqualiter conſtrui non poſſint. Spiritus enim is eſt qui dicit, *Paratus eſto Iſrael, ad inuocandum Deum tuum, Ecce enim ego* (Spiritus videlicet) *qui obfirmo tonitrua, & creo Spiritum & annuntio hominibus Chriſtum eius*, videlicet Dei. Mac. Quem Spiritum creat? Orth. Si quidem ſcriptum & verba ipſa ſpectes, *ſpiritum ſeu ventum* qui tonitru conſequitur: ſin verò ſententiam ipſam conſideres, eum Spiritum quem ait ſanctus Paulus *cuſtodiri inculpatum cum anima & corpore, ad Domini noſtri Ieſu Chriſti aduentum*. Nam per *Obfirmatum tonitru* intelligendus eſt baptiſmus ille prior apud Iudæos vſurpatus, vacuus & aqueus: adeò vt dixerit ſanctus Iohannes, *Ego quidem baptizo vos aqua ad reſipiſcentiam: venit autem qui fortior me eſt, qui vos baptizabit Spiritu ſancto & igni*. Quoniam igitur ipſe baptiſmus firmatur Spiritus præſentia, rectè dictum eſt, *Ecce, ego* (Spiritus videlidet) *qui firmo tonitru, & creo Spiritum*, illum videlicet qui ſingulis nobis in eſt, quem etiam Cor appellat Dauid inquiens, *Cor mundum crea in me Deus*. Mac. Ergo baptiſmum vocas tonitru? Orth. Sanè quidem ſymbolicè. Quemadmodum enim quum illud audio, *Tranſtuliſti vitem ex Ægypto*, non conſidero vitem vllam corpoream, ſed templum intelligio: ita etiam per tonitru mente concipio baptiſmum.

A Nam ſuos etiam diſcipulos Ieſus Chriſtus vocauit Filios tonitru, id eſt baptiſmi. Quoniam enim tonitru conſtat ex aqua & ſpiritu, *ſeu vento*, id autem eſt myſtica quædam ſancti baptiſmi adumbratio, baptiſmum ſymbolicè vocat tonitru obfirmatum à Spiritu ſancto. Siquidem Apoſtolus (vt in Actis dicitur) quum veniens inueniſſet nonnullos baptizatos, interrogauit eos dicens, *An baptizati accepiſtis Spiritum ſanctum?* Quum autem illi dixiſſent, *Imò, ne audiuimus quidē an ſit Spiritus S.* ait, *In quid igitur eſtis baptizati?* quaſi abſente Spiritu, nulla ſit in baptiſmo firmitas. Obfirmat igitur tonitru, id eſt baptiſmum, & creat Spiritum, hoc eſt corda noſtra, ipſe Spiritus ſanctus, dicens per Prophetam, *Paratus eſto Iſrael, ad inuocandum Deum tuum. Ecce enim ego qui obfirmo tonitru, & creo Spiritum, & annuntio hominibus Chriſtum eius*. Mac. Interpretare etiā quod conſequitur, & iſta inter ſe vt congruentia connecte. Orth. *Qui efficio diluculum & nebulam, & incedo ſuper excelſa terræ*. Mac. Quid igitur vocas Diluculum, & Nebulam, & Excelſa terræ? Orth. Ex interpretatione & ſententia ipſius dicti, per Diluculum intelligo Reſurrectionem. Nam ſolis iuſtitiæ exortus intelligitur eſſe Reſurrectio. Nebula autem ea fuit quæ non ſiuit vt omnes eum perſpicuè cernerent: Inuenta enim eſt grauida è Spiritu ſancto. Excelſa terræ verò ſunt qui ambulant quidem in terris, verſantur autem in cælis. Iſtiuſmodi enim homines inſcendit Spiritus gratia. Mac. Num igitur Spiritus ſanctus excitauit Chriſtum à mortuis? Ortho. Ego quidem hoc dicere non dubitem, vos autem tutò dixeritis. Quemadmodum enim dicitur Pater feciſſe corpus Domini (Scriptum eſt enim, *Antequam fingeret me in vtero, noui te: & antequam ex vtero egredereris, ſanctificaui te*: & hoc ipſū corpus ſapientia dicitur ædificaſſe: nam *Fabricauit*, inquit, *domum ſibi ſapientia*. Et Euangelium dicit ipſum eſſe à Spiritu ſancto) ita etiam de corporis reſurrectione ipſe quidem Filius dicit, *Deſtruite hoc templum, & ego tribus diebus illud erigam:* Apoſtolus verò, *Deus excitauit eum, ſolutis doloribus mortis:* hîc autem dicitur Spiritus ipſum excitaſſe. Audiens enim, *Qui efficit diluculum*, Reſurrectionem mente concipio. Nam quæ facit Pater, ea ipſa facit etiam filius: & quæ facit Pater & filius, ea ipſa facit Spiritus, vt ſuprà quoque demonſtrauimus. Mac. An verò tu mihi oſtenderis, Chriſtum excitatum fuiſſe à Spiritu ſancto? Ortho. Non dico ipſum Chriſtum à Spiritu tanquam potentiore fuiſſe excitatum, ſed quòd templum corporis excitauerit pater, filius & ſpiritus ſanctus. Mac. Id autem quomodo mihi perſuaſeris? an auxilio egebat filius, à quo templum ipſius excitaretur? Orth. Enimuero num quòd auxilio egeret, impletus eſt ipſo Spiritu? Mac. Vbi ſcriptum eſt impletum fuiſſe Spiritu? Orth. Lege Euangelium ſecundùm Lucam vt audias, *Ieſus igitur plenus Spiritu ſancto, reuerſus eſt in deſertum*. Imò quod mirum eſt & inexpectatum, ſcriptum eſt non modò impletum, ſed etiam abductum fuiſſe à Spiritu. Cæterùm ſicut impletus eſt, & abductus, ita etiam reſurrexit. Et vt noris nihil obſtare quominus Patre ipſum excitāte, ſpiritus etiam eum excitarit, audi, Patre etiam in ipſo manente (ſicut in Euangeliis dicit ipſe filius, *Pater in me manens, is eſt qui edit hæc opera*) manere etiam in eo Spiritum. Deſcendit enim Spiritus corporea ſpecie quaſi colūba, & manſit ſuper eū. Sicut ergo nihil vetat quin manente Patre, maneat etiā Spiritus: ita nihil prohibet

animatũ quod ſponte pati poſſet, neque quod quidem prius extiterit, poſtea verò virtute vnitum fuerit: neque ſimpliciter ex homine Maria, ſed ipſa priùs ſanctificata, vt Deus Sermo deſumptam ex ea humanitatem, tum demum participans, & ſibi ipſi œconomicè vniẽs corpus animatum, vnus & idem eſſet Deus & homo. Ap. Nónne animatum corpus homo eſt? Ort. Non quoduis animatum corpus eſt homo, ſed humanum corpus animatum, eſt homo. Ap. Homo iſte ánnon eſt Ieſus? Or. Vnitus Sermoni. Ap. Ieſus igitur annon eſt homo? Orth. Ne hominem quidem ipſum abſque Sermone ſubſtitiſſe agnoſco. Ipſius enim exiſteotiam in ipſa vnitione Verbi deſigno. Ap. Non fuit igitur Sermo vice τῦ λογικῦ, *id eſt, eius partis hominis quæ eſt rationis ſedes*? Or. Non, ſed in ea fuit Sermo, ſibi ipſi per illam veniens ſpontaneam patiendi facultatem. Ap. Habuit igitur mentẽ hominis Chriſtus. Ort. Caue ſic dicas Chriſtum habuiſſe mentem vt eam diuidas. Vtrunque enim ſimul & coniũctim conſideratum, Mens videlicet & Sermo, dicitur Chriſtus. Sic autem mentem cui ineſſet Sermo, humanam dico, vt initio huius noſtræ colloquutionis diximus corpus natura bumanum, Dei verò corpus fuiſſe, ſi œconomiam ſpectes. Sic etiam animam dico natura humanam, Dei verò animam quod ad œconomiam attinet: & mentem natura humanam, Dei verò mentem œconomiæ reſpectu. Item ſicut caro non vidit corruptionem, ita quoque mens ipſius non commiſit peccatum: Et ſicut neceſſe eſt corpus quod bumanum ſit, & ex Adamo profectum, ex carne & ſanguine conſtitui, ita neceſſe eſt animam humanam eſſe rationis participem. Rurſum igitur dico, Sicut corpus natura quidem eſt humanum, vnione verò œconomica diuinum: ita & mens natura quidem eſt humana, vnitione verò œconomica, Mens Dei. Apol. Duo ſunt igitur perfecta. Ortho. Imò duarum perfectarum eſſentiarum vnitio. Apolinaris. Si duo ſunt perfecta, vnicum perfectum non eſt. Orthodo. Apud homines fortaſſis id fieri non poteſt, ſed apud Deum fieri poteſt. Apolinaris. Quomodo? Orthodoxus. Vt quòd virgo genuerit, vt quòd ianuis clauſis corpus ex craſſis partibus cõſtans, & ex carnibus & oſſibus cõpactum introierit, vt quòd ſuprà mare ambularit. Nam vt hæc apud Deũ fieri potuerunt, ita & illud. Ap. Hominẽ igitur genuit Maria? Ort. Nudũ & duntaxat hominẽ nequaquã, ſed Deũ qui hominem induerat. Primùm enim Domious fuit cum ea diuinè, & tum demũ infantulus ex ea œconomicè, quamobrẽ etiã Deipara eſt Maria. Ap. Homo igitur crucifixus eſt pro nobis. Or. Nudus, & dũtaxat homo, nequaquã ſed Dei Filius quum Deus eſſet, velletq́; crucifigi pro nobis, vniuit ſibi ipſi corpus animatũ rationis particeps, quod poſſet crucifigi voluntariè patiendo. Ap. Cur dicis crucifixũ fuiſſe patiendo? Num aliud eſt crucifixio quàm perpeſſio? Ort. Sanè verò *aliud eſt* voluntariè pati quàm crucifigi. Ap. Quomodo? Ort. Quoniã corpus animatũ poteſt crucifigi, voluntariè autẽ pati nõ poteſt corpus quod non fuerit animatum ſimul & rationis particeps. Et hoc illud eſt impiũ ſcelus eorum qui Chriſtũ negant anima præditũ fuiſſe. Quum enim corpus abſque anima non potuerit voluntariã perpeſſionẽ ſentire, neceſſe eſt Sermonẽ, qui loco animæ fuerit, paſſum eſſe, aut nullũ prorſus fuiſſe voluntariæ paſſionis ſenſum. Ap. Ergo nõ paſſus fuerit Sermo? Ort. Abſit vt naturaliter ſiue in ſui ipſius

A natura paſſus fuerit. Ap. Omnino tamen paſſus eſt? Ort. Nempe vnito ſibi corpore quod pati poſſet: vt paſſio ſi œconomiæ reſpectu, nõ autẽ ipſius naturæ Sermonis. Sicut enim feſſus fuit de via, non in ipſa deitatis natura, ſed habita vnitionis œconomicę ratione: ita paſſus eſt, non in ipſa deitatis natura, ſed quod ad vnitionis œconomiã attinet. Alioqui, quomodo qui abſque labore fecit cælum & terrã, & incedit ſupra ventorũ pinnas, defeſſus fuiſſet, niſi ſibi ipſi corpus vniuiſſet quod fatigari poſſet? Cæterũ corpus nõ animatũ neq; laborat neq; iter. Sicut autem corpus illud animatũ quod Sermo ſibi vniuit, eſt ipſius corpus, nõ natura, ſed ſecundùm œconomiam: ita labor, eſt ipſius labor, non natura, ſed ſecundùm vnitionis œconomiã: & perpeſſio, eſt ipſius perpeſſio, non natura, (natura enim Sermonis
B eſt perpeſſionis expers) ſed ſecundũ vnitionis œconomiã. Nam & vt pateretur vnitus eſt, & vt nos ſeruaret, paſſus eſt. Volens enim ſeruare, paſſus eſt: & volẽs pati, vniuit ſibi quod ſemel vnitũ nonquã dimiſit. *Sic enim veniet quemadmodũ eum vidiſtis in cælum euntem*: Et, *videbunt eum quem confixerunt*. Ap. Enimuero annon aliter poterat nos ſeruare? Ort. Sed ita ſeruare voluit per ſtultitiam prædicationis. Ap. Si mentem hominis habuit, potuit etiam peccare. Ort. Sanè, niſi hæc mens fuiſſet deitati vnita. Ap. Mutabilis ergo fuit Chriſtus. Orth. Abſit. Ap. Si potuit peccare, mutabilis erat. Or. Memineris eorũ quæ diximus. Dixi enim, Niſi fuiſſet deitati vnitus. Ieſus Chriſtus autem non intelligitur animo extra vnitionẽ Ieſus Chriſtus, ſed Deus Sermo, Filiꝰ Dei ſubſiſtens. Si corpus animatũ potes abſque vnitione inuenire, mutationem cogita: ſin autẽ ſimul fuit
C corpus, & Dei Sermonis corpus: & ſimul fuit animatum rationis particeps, ſimul Dei Sermonis corpus animatum ac rationis particeps, quãnam captas mutationem? Ap. Si mente hominis præditus fuit Chriſtus, fuit quoque obliuioni & ignorantiæ obnoxius, & peccare potuit. Ort. Sanè, niſi deitati fuiſſet vnitus. Ne verò dicito, Si mente hominis. Nullus enim alterius mentẽ habere potuit. Sed dicito, Si mẽtis humanæ particeps factus fuit Sermo, ſicut humanæ carnis. Ap. Quomodo poteſt mens humana nõ mutari? Orth. Quomodo mortale iſtud immortalitate indutũ non moritur, & hoc corruptioni obnoxium, incorruptibilitate indutum, non amplius corrumpitur: ita & mens per Dei Sermonis vnitionem deificata non mutatur. Ap. Ergo & alij ſancti mentem habuerunt immutabilem? Ort. Non. Ap. Quamobrẽ? nónne in illis quoq; fuit Ser-
D mo? Orth. Sed fuit in ſanctis non vnitione, ſed pro gratia Spiritus, diuersè in ipſis vim ſuam exerentis: hic verò, *id eſt in Deo Sermone*, fuit omnis plenitudo deitatis. Deinde ſancti quidem fuerunt participes Sermonis, hic verò Sermo participauit humanam naturam. Ap. Dic carnem & ſanguinem, vt ſcriptum eſt. Orthodoxus Scripturæ mos eſt totum hominem vocare Carnem & Sanguinem, vt quum dicit, *Non contuli primùm cum Carne & Sanguine*. Et, *Vltimis diebus effundam ex Spiritu meo ſuper omnem carnem*. Et rurſum, *Non permanebit Spiritus meus in hominibus iſtis, quoniam ſunt Caro*, & quæcunque ſunt huiuſmodi. Ap. Quid illud eſt, Sancti participarunt, & Deus Sermo participauit? quodnam eſt hoc diſcrimen? Orth. Quòd Sancti prius extiterunt, & tum demum participarunt Dei Sermonẽ: hic verò non ita eſt, ſed Deus Sermo qui erat ante ſęcula: quum vellet fieri homo ſeſe illi in-

ſinuando, ſanctificauit Virginem, & corpus ex ea ſibi vniuit, non quòd prius extiteritt, & tum demum vniuerit, ſed faciẽs vt per ipſam vnitionẽ exiſteret. Ap. Duo igitur in illo corpore fuerunt ἡγεμονικὰ, *id eſt cæteris imperantia*, nempe Deus Sermo, & humana mens. Or. Nequaquã. Sed ipſe Sermo imperat mẽti. Ap. Qui fieri poteſt vt hæc nõ ſint duo? Or. Sicut lanę albedo colore purpuræ tincta, nõ eſt bicolor, ſed vnicolor: ita Mẽs coruſcãs & deificata, eſt vnũ quiddã neque ſũt duo ἡγεμονικὰ. Neq; enim aliud quidẽ vult mẽs, aliud verò Sermo: ſed ſicut muſicus & inſtrumentũ non ſunt duo muſici, ita Deus Sermo & mens humana, nõ ſunt Duo ἡγεμονικὰ. Vtitur enim Sermo humana mente tanquã inſtrumẽto. Ap. Sed muſici inſtrumentũ eſt mẽtis expers. Or. Sed & muſicus eſt mortalis. Hic verò Sermo, qui immortalis eſt, mente vtitur vt inſtrumento: & ſicut mẽs in nobis vtitur corpore vt inſtrumẽto ad ea quæ corporis opera efficiuntur: ita illic Sermo vtitur mente vt inſtrumento, ad ea quæ mente efficiuntur. Ap. Corporis verò quis eſt vſus? Or. In molris. Voluit Sermo conſpici, & quoniam quod perierat vtrunque complexũ erat placuit ſimile per ſimile ſeruare, nẽpe per crucem & paſſionem voluntariam. Itaque in paſſione voluntaria vſus eſt mẽte, ſicut antè dixi, vt inſtrumẽto: in rebus autẽ corporeis, corpore, & ita quæſitũ & inuentũ id quod perierat, ſeruauit. Ap. Quænã corporea dicis? Or. Crucẽ, ſepulturã, quòd ambulauerit, quòd tactus ſit, cibũ, potũ, & quæcunque ex iſtis conſequuntur. Ap. At nónne Deus erat qui genit⁹ eſt ex Maria? Ort. Qui genitus eſt ex Maria, quatenus ad id attinet quod ex eadẽ eſt eſſentia atque Maria, non erat Deus eſſentialiter, ſed œconomicæ vnitionis reſpectu. Ap. Quomodo igitur dicitur, *Beatus fructus ventris tui*. Or. Quoniam Deus Sermo qui eſt ex Patris eſſentia, accepta forma ſerui ex Mariæ [illegible]tia, inductus vt homo, fructus etiam eſſe ventris ipſius cõpertus eſt. Ap. Coniũctúſne eſt igitur Sermo vnito corpori ex Maria deſumpto, ſicut animal conſtituitur? Or. Non ſcriptũ eſt, Sicut animal, ſed vt in tẽplo viuo. Ap. Atqui in quouis sãctorum eſt vt in tẽplo viuo. Or. Nõ ita. Nã ſanctorum vnuſquiſq; eatenus fuit templũ, quaten⁹ potuit ex virtute & viuẽdi vſu rectè ſe gerere: hic verò omnis plenitudo deitatis inhabitat. Et ſancti quidẽ formã Dei acceperũt quatenus vitã ex virtute rectè tranſegerunt, hic verò Sermo formã ſerui accepit. Ap. Itaque quod ex animo & corpore cõſtat, homo eſt. Or. Sanè, ſi conſideraretur ſeorſim *ſiue vt ſeparatum quiddã* à Sermone. Quòd ſi nonquã vt à Sermone ſeiunctus conſideratur, nẽpe non eſt homo nudus *ſeu duntaxat homo*, ſed Deus ob Sermonis vnitionẽ. Ap. Tẽplum ex Maria genitũ, nónne eſt Ieſus per quem omnia? Or. Genitus ex Maria, nõ eſt genitus vacuus & ſcopis purgatus, ſed vnà cũ tẽplo, *id eſt, ita vt ſimul eſſet templum*, ideoque eſt Ieſus per quẽ omnia. Neque verò templũ voco Ieſũ abſque Sermone, neq; Sermonẽ voco Ieſum abſque tẽplo: ſed ex eo tempore Sermo accepit nomẽ Ieſu, ex quo ſanauit contritum populũ ſuum. Tunc autẽ ſanauit, quãdo dignat⁹ eſt ſerui formã accipere. Sic igitur Sermo qui nũc propter illam œconomiã dictus eſt Ieſus, is eſt per quẽ omnia: & quemadmodũ cauteriũ animaduerto ignẽ ſimul & ferrũ eſſe: ita etiã Ieſum intelligo eſſe Deũ ſermonẽ *vt ita loquar* inhominatũ. Ap. Ipſúmne templũ, an qui in templo eſt, is eſt per quẽ omnia. Or. Ne ſepara templũ, ab eo qui tẽplum inhabitat. Nã ſi *quicunque agglutinatur eſt Domino, vnus cum eo Spiritus eſt*, multò magis quũ dicitur & creditur Dominus vnit⁹ eſſe formæ ſerui, vnus eſt ipſe Deus & homo. Ap. Homo igitur nõ eſt qui ex Maria genitus eſt. Or. Solũmodo quidẽ homo, nequaquam. Ap. Sed quidnã præterea? Ort. Sed etiã Deus. Sicut enim Iſaac genitus ex Abrahamo nec alius quiſquam hominũ, eſt Caro dũtaxat, ſed vnuſquiſque noſtrũ genitus eſt homo ex homine, nõ quòd anima rationis particeps alterã animã rationis participẽ genuerit (quãuis homo ſit ex anima rationis participe & corpore cõpoſitus) ita illũ qui ex Maria genitus eſt, appello Deũ, animæ videlicet & corpori vnitum. Quemadmodũ enim ſi anima corpori vnita fuerit, gignitur homo per mulierem: ita Deus Sermo, vbi vnitus eſt animæ & corpori, genitus eſt Deus & homo per mulierem. Ap. Atqui *Ex muliere* ſcriptum eſt. Or. Ex muliere, ſecundùm carnẽ: Per mulierẽ, ſecundùm Spiritum. Ap. Proprius ille Dei Filius quem pro nobis tradidit, quiſnam eſt? Sermo an homo? Ort. Proprius Dei Filius ille eſt qui ſummiſit ſeipſum, accepta ſerui forma, & in illa ſeruili forma traditus eſt. Ap. Non igitur Ieſus ex Maria genitus, ſed per eã genitus Sermo, is eſt qui ſeipſum ſummiſit vſque ad mortem. Ort. Ne ſepara vnionẽ ſemel vnitam. Dixi enim eum eſſe propriũ Filiũ qui ex ea ſit ſecundũ carnẽ, & per eam ſecundũ Spiritũ. Ap. Ergo Sermo per eã genitus ſummiſit ſeipſum vſque ad mortẽ. Or. Deus Sermo igitur per ipſam genitus, quoniam nõ poſſet in ipſa deitatis natura deprimi vſque ad mortẽ, corpus ex ea ſibi deſumpſit anima præditum, quod ad mortem vſque deprimi poſſet, id eſt formã ſerui. Ap. Deus ergo paſſus eſt pro nobis. Or. Deus, vnito ſibi corpore anima prædito quod mori poſſet. Neque enim in ipſa deitatis natura pro nobis mortuus eſt, ſed per vnitionis œconomiã. Ap. Si animã rationis participem habuit corpus, non Deus, ſed homo mortuus eſt. Or. Diciturne Mors an non ſeparatio animæ à corpore? Ap. Etiam. Ort. Sicut ergo non potuit Deus in monumẽto & ſepelitione verſari, niſi depoſitum eò corpus habuiſſet: ita etiam nõ diceretur ſeparatus fuiſſe à corpore (vt qui ſit vbique & omnia complectatur) niſi habuiſſet ſeparatam animã, cum qua etiam iis qui apud inferos erant, Euangelium prædicauit. Propter hãc enim & diſceſſiſſe ex corpore, & apud inferos fuiſſe perhibetur. Hoc illud eſt igitur, pro nobis fuiſſe. Apud inferos propter animã, & in monumento fuiſſe, propter corpus. Ap. Credo ego Deum Sermonem ſua præſentia corpus illud animaſſe, nec opus illi fuiſſe anima. Ort. Sicut ad hoc vt caperetur & crucifigeretur & ſepeliretur, ne opinione tantũ, ſed vt re vera crux eſſet: ita quoque ad hoc vt moreretur, & ad inferos veniret, opus illi fuit anima. De quo enim dictum eſt *cœpiſſe mæſtum eſſe, & in angore eſſe vſque ad mortem*? de corpore quod ſit sẽſus expers, an de Deo Sermone? Ap. Nos quoque dicimus corpus illud fuiſſe ſenſu præditũ, quo etiã id quo afficiebatur ſenſerit. Ort. Atqui corpus ſentiens eſt anima præditum. Quod enim eſt animæ expers, id quoque nihil ſentit. Itaque Deus eſt qui ſeſe ſummiſit vſque ad mortem & mortuus eſt, non tamen mortuus quod ad naturam deitatis attinet, ſed ſecundùm vnitionis œconomiam. Suas enim affectiones duxit naturæ humanæ affectiones. Et ſicut fieri non potuit vt cruci affigeretur, & ſindone inuolutus ſepeliretur, ac in monumento collocaretur, abſque corpore: ita fieri non potuit vt abſq; anima rationis participe in angore verſaretur.

mẽto collocaretur, abſque corpore: ita fieri nõ potuit vt abſque anima rationis participe in angore verſaretur. Nam anima rationis expers, nõ angitur morte præuiſa: ſed vt bos aut aliud quoduis brutũ ad mactationem ducitur. Ap. Ergo Filius Dei non fuit homo, ſed in homine. Fieri verò non poteſt vt ſit homo, qood eſt in bomine. Ort. Ais Sermonem factum fuiſſe hominem, an non? Ap. Scriptum eſt, *Sermo factus eſt caro.* Or. Quòd ſit mutatus in carnẽ, an quòd in carne fuerit? Ap. Quòd iu carne fuerit. Ort. Si fieri nõ potuit vt quũ fieret in homine, fieret homo: ita fieri nõ potuit vt quũ fieret iu carne, fieret caro. At ſi eo quòd factus eſt in carne, dicitur factus homo, nou dicitur in carnem couuerſus. Ap. Quis ergo dixit, *Deus mi, Deus mi, cur me dereliquiſti?* Deus Sermo, an homo? Ort. Sicut corporis ſepelitionem ac indumenta dico fuiſſe ipſius Sermonis, non ipſam deitatis naturã, ſed vnitionis œconomiã reſpiciens: ita etiam voces animæ conuenientes, & animæ affectus angore affici, & quæcunque huiuſmodi in Euangeliis de eo dicũtur, tribuo Deo Sermoni, non naturæ deitatis, ſed œconomicæ vnitionis habitaratione. Sicut ergo proprium ſibi corpus illud vindicat quũ inquit, *Niſi comederitis corpus meũ:* ita quoque propriam animam ſibi vindicat quũ inquit, *Animam meam nullus adimit mihi* Itidem etiam vtriuſque ſimul coniuncti affectus ſibi proprios ac domeſticos facit. Sicut enim ipſius Sermonis eſt corpus œconomicè, ita corporis ſepultura eſt ipſius Sermonis ſepultura. Et vt ipſius eſt anima œconomicè, ita & vox animæ eſt ipſius Sermonis vox: vt & ipſius corporis ſepultura ſit ipſius Sermouis ſepultura œconomicè. Sermo enim ipſe is erat qui loquebatur quæ animæ propriè conueniuut. Ap. Nos dicimus Dei Sermonem amãtem hominis dignatum eſſe hominem fieri, accepta carne ex ſancta virgine Maria, & fuiſſe Deum incarnatum, eo quòd inuentus eſt vt homo. Ort. Ne dicito Dei Sermonem amantẽ hominis, ſed dic potius amantẽ carnis. Nam ſi nõ dignatus eſt homini vniri, quomodo eſt hominis amans? Ap. Amore hominis vnitus eſt humanæ carni, vt idem eſſet Deus & homo. Ort. Non eſt Deus & homo: neque caro eſt humana quæ non ſit anima rationis participe prædita. Quomodo enim caro poſſit eſſe humana quam anima rationis particeps nõ animauerit? Nã caro eſt caro, & anima eſt anima. Tunc verò dicitur bomo, quũ anima rationis particeps incórporatur, & córpus animatur. Ea igitur caro non eſt humana quæ particeps nõ eſt animæ ratione præditæ. Ap. Quũ terrenum aliqood corpus accepit animã ratione præditam, fit homo: ſin verò aſſumat animã rationis expertem, fit aliud animal quàm homo. Cæterùm Dominus corpore ſibi ex hac materia efficto, illud quod ſui ipſius natura ſolet, ſimulatque animã habet cõmune animal efficere, propria ſua eſſentia fecit animal, & præterea ſuas proprias agẽdi facultates ei impertitus, fecit vt exiſteret animal Deus. Deus quidẽ forma, homo verò materia. Ort. Iſtud Forma nõ intelligo, an vis dicere, Deitate? Ap. Corpus informatũ intelligo, diuinis agendi facultatibus coruſcans. Or. Formã
A igitur dicis diuinas agẽdi facultates? Ap. Etiam. Ort. Si terrenum corpus quodpiã tunc fit homo, quum animã rationis participẽ accepit, & corpus humanũ vocatur & eſt: ne humanum quidẽ corpus eſt quod animã ratiouis participem uon accepit. Quomodo igitur corpus quod humanũ non eſt, homo eſt materia vocaris quũ tũc demũ hæc materia ſit bumana, quũ animã rationis participẽ accipit? Legi autẽ ego veſtri quoq; magiſtri Apolinaris cõfeſſionẽ, in qua corpus Dñi noſtri dicit coeſſẽtiale corpori Mariæ. At Maria nobis coeſſentialis. Nobis eſt igitur coeſſentiale corpus Domini, quoniã & ipſum humanũ eſt. Ap. Quomodo corpus Domini dicis, quum ho-
B minis corpus eſſe probes? Ort. Ego & corpus Domini voco, & animã Domini, & ſanguinẽ Domini, & ſepulturã Domini, & in vniuerſum dico hominẽ Dominũ, ob Dei Sermonis vnitionẽ: ita vt vnus & idẽ ſit Deus & homo, & modò quidẽ ipſe totus Deus & Dominus, interdũ verò ipſe totus appelletur homo. Dicit enim ipſe de ſeſe: *Quid me quæritis occidere, hominẽ vera vobis loquutũ?* Et Paulus, *Homo Ieſus Chriſtus heri & hodie, idem & in ſæcula.* Et hunc ipſum hominẽ quum Thomas contrectaſſet, inquit, *Dominus meus, & Deus meus.* Similiter Paulus, *Quorum ſunt patres, & ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſupra omnia Deus in ſæcula.* Totus ergo propter volũtariã illam & à ſola beneuolẽtia profectã volitionẽ dicitur & Deus & homo. Nam ſi *quiſquis agglutinatus*
C *eſt Domino, vnus ſpiritus eſt*, multò magis ſi Dominus dicitur & creditur factus fuiſſe bomo, non deperdita deitate, idem eſt Deus & bomo: Deus quidẽ natura; bomo verò propterea quòd naturam bumanam quoniam ei ſic placuit participauit.

DIALOGVS QVINTVS, IN QVO

COMPENDIVM DISCEPTATIONIS

EIVSDEM SECTATORIS APOLINARIS, ET

Gregorij Epiſcopi.

Ex interpretatione Th. B.

APOLINARIS.

AGente Deo in bomine fit quiſpiam Propheta vel Apoſtolus, at non Seruator mundi. Chriſtus autem eſt ſeruator mundi: non igitur Deo agente in homine, factus eſt Chriſtus. Orthodoxus. Non ſimpliciter, vt tu exiſtimas, agente Deo ſed prophetiam efficien-
D te, fit quiſpiam Propheta vel Apoſtolus, at non ſeruator mundi. Deus autem accepta ſerui forma, factus eſt idem & Propheta, & Apoſtolus, & Pontifex, & mediator Dei & hominum, ſeruator mundi Deus permaneus, ueque in quicquam iſtorum quæ diximus mutatus.

a. Ap. Omnis bomo eſt pars mundi, & nulla mundi pars tollit peccatum mundi, cui peccato & ipſa

ſubeſt. At Cbriſtus tollit: nõ eſt igitur homo Chriſtus Ort. Enimuerò propterea quòd nulla mundi pars tollit mundi peccatum, idcirco mundi opifex formam accepit partis mũdi, vt quatenus pars erat mundi, occiſus tanquam pars mundi, tulleret mundi peccatum, vt opifex mundi.

3. Ap. Omnis homo ſubeſt morti, & nullus qui morti ſubſit, abolet mortẽ. At Cbriſtus abolet: non eſt igitur homo Chriſtus. Ort. Qooniam nullus bominum, vt qui morti ſubſit, mortem abolet, idcirco immortalis Filius Dei, Sermo ſimul & Deus, ſibi ipſi voiuit id quod morti ſubeſt, *vt in morte aboleret eũ qui mortis imperium habet*. Sicut enim inuiſibilis quũ ſit, videri non potuit, niſi eo aſſumpto quod videri poſſet: ita quum ſit immortalis, non potuit mori, niſi eo aſſumpto quod eſſet mortale.

4. Ap. Omnis homo eſt terrenus. At Chriſtus non eſt terrenus, ſed, cæleſtis. Nõ eſt igitur homo Chriſtus: niſi Homo ſit hoc ipſum æquiuocè. Ort. Erratis, nec enim omnis homo eſt terrenus, quũ docear nos Scriptura bumines etiã aliquos, etſi non natura at certè moribus cæleſtes eſſe: inquiẽs, *Qualis ille cæleſtis, tales & cæleſtes*. Nos verò Chriſtũ vniuocè hominẽ dicimus humanæ naturæ reſpectu. Itẽ quemadmodũ quum homini tribuimus animalis nomẽ, eadem vtimur voce atque ſi de equo vel quopiam alio animali ſermo eſſet, nec tamen protinus quoduis animal eſt etiam rationis particeps: ita etiamſi Chriſtum vniuocè appellamus hominẽ, non tamen protinus quiuis bomo eſt Chriſtus. Item ſicut anima rationis participe cum animali cõiuncta, bomo exiſtit, nec tollitur quòd ſit animal: ita Deus cõiunctus & vnà creditus cum animali rationis participe, agnoſcitur & creditur eſſe Chriſtus, neque tollitur quòd ſit homo, ſed idem eſt Deus & homo.

5. Ap. Qui dat hanc poteſtatem vt quis fiat Filius Dei, eſt Filius Dei nequaquã & ipſe factus eſt Filius. At Chriſtus dat. Non eſt igitur factus Filius, ſed natura Filius eſt. Or. Nõ eſt ſanè factus, ſed natura eſt Filius Dei. Factus eſt autẽ Filius hominis. Nec enim id erat, & factos eſt quod nõ erat, vt per eum id fieremus moribus quod ipſe eſt natura: eſtque idem Deus & homo.

6. Ap. Nullus homo exiſtit ante eos qui ætate ipſum præcedunt: Chriſtus autem extitit ante eos qui ſecundũ carnem ipſum ætate præceſſerunt. Non eſt igitur homo niſi ſecundùm carnem. Ort. Chriſtus, ſi humanam naturam ſpectes, non extitit ante eos qui ſecundũ humanã naturã fuerũt ipſo ſenſiores: ſed quod ad deitatem attinet extitit nõ modò ante eos qui ſecundùm carnem fuerunt ipſo ſeniores, verumetiã ante omnia ſæcula, vt qui ſit eorũ Deus. Itaque nõ fuit Chriſtus ante Mariam quod ad carnem attinet. Quomodo enim ante ipſam extiterit quod ex ipſa eſt? Sed quatenus Deus eſt, extitit ante ipſam, quum ſit ipſius Deus: eſtque idẽ ante ipſam vt Deus, & ex ipſa vt homo.

7. Ap. Nullus homo habuit gloriam ante ſæcula. Habuit autẽ Chriſtus. Non eſt igitur homo Chriſtus. Or. Nullus enim homo fuit ante ſæcula. Chriſtus verò quod ad deitatẽ, attinet, quũ ſit ante omnia ſæcula Filius, & Deus, & Dominus, meritò gloriam babuit ante ſæcula, Dominus gloriæ nimirum natura, Chriſtus autem vocatus eo quòd ſerui formam accepetit. Itaque qui nunc vocatur Chriſtus & lapis, & paſtor, & granum, & flos virgæ, & Immanoel, & Ieſus, & homo, & duodecim annorum puer, & triginta annorũ, illa quæ homines reſpicit œconumia factus eſt, & Deus ante ſæcula, & nunc poſtquam illa omnia factus eſt, permanens id quod erat, habuit gloriam ante ſæcula, vtpute Deus ex Deo.

8. Ap. Si Deus eſt in Ieſu, non ſunt per ipſum omnia, ſed per eũ qui in ipſo eſt. At omnia ſunt per ipſum: nõ eſt igitur Deus in Ieſu, ſed eſt ipſe Deus. Or. Deus Sermo reipſa ſubſiſtens Deus, particeps humanæ naturæ factus, vocatus eſt Ieſus. Ne igitur dicito, Deus erat in Ieſu, ſed ipſemet Deus vocatus eſt Ieſus, ideoque ipſe eſt Ieſus per quem omnia. Nam qui nunc Ieſus propter humanam naturã vocatur, eſt autem Deus Sermo & ante & poſt iſtud cognomentum, eſt ipſe Ieſus per quẽ omnia, vt qui ſit & ſecundùm Spiritum Deus, & propter ſerui formam homo, quamobrem etiam ipſe eſt Ieſus per quem omnia.

9. Ap. Qui ſeruat à peccato ſuperior eſt peccato. Seruat autem Cbriſtus, & nullus homo ſuperior eſt peccato. Non eſt igitur Chriſtus homo. Orr. Non eſt ſanè Chriſtus nudus & duntaxat homo. Neque enim ſi dũtaxat homo fuiſſet, ſuſtuliſſet peccatum. Per hoc autem Chriſtus ſuſtulit muodi peccatum, quòd Deus Sermo accepta ſerui forma factus eſt Chriſtus bomo. Ideò dicit Propbeta, *Etiam homo eſt, & quis ipſum agnoſcet?* Et Chriſtus ipſe, *Quid quæritis occidere me, hominem vera vobis loquentem?* vt Cbriſtum nouerimus hominem prupter humanam naturam, & Deum propter deitatem: ſicut bominem nouimus rationis participem, prupter animam ratiocinantem, & animal propter τὸ ζωτικὸν, *id eſt animalitatem*.

10. Ap. In omni homine diſſidet mens à carne: In Chriſto verò nõ diſſidet. Nõ eſt igitur homo Cbriſtus. Ort. Si in omni homine diſſidet mens à carne, vnus autem buminum eſt Helias ille ſurſum abreptus, ſicut adhuc creditũ eſt, diſſidebit etiam in eo mens à carne. Quòd ſi in illo mens à carne non diſſidet, nempe nõ in omni bomine mens à carne diſſidet. Multò magis igitur qui eſt ipſius Heliæ Dominus, non experitur diſſidium inter mentem & carnem, ſed nobis per omnia, quod ad naturam humanam attinet, exempto peccato, ſimilis, & miſericurs ac fidus puotifex factus, eſt idem verè Deus & homo.

11. Ap. Omnis homo vt virtute perficiatur carnẽ mortificat. At Chriſtus nõ mortificat. Non eſt igitur homo Chriſtus. Ort. Qua murtificatinne Ioannes carnem ſuam mortificauit ſubſiliẽs in vtero, & exultare viſus? Quòd ſi etiam cõcederetur omnem hominem vt virtute perficiatur, carnẽ ſuam mortificare, at certè iam perfectus, & in cælis verſans, ipſi viuificationem parat per inhabitantem in ipſo Spiritum, vt poſtquam virtute perfectus fuerit, dicat, *Curſum conſummaui*. Cæterùm Chriſtus perfectus nõ euaſit vlla exercitatinne, ſed in ipſo cõceptu ex ipſa vnitiune, natus Immanuel, Deus & homu eſt, quamobrem etiam Deipara eſt Maria.

12. Ap. Nullus huminis caro dicta eſt è cælo: Chriſti verò caro dicta eſt è cælo eſſe. Atqui nõ eſt Chriſtus homo ſecundùm deitatem quæ carnem aſſumpſerit. Sic ergo etiam è cælu eſſe dicitur, quòd vnita ſit ei quod eſt è cælo. Orth. Nihil potuit magis ridiculum dici. Nã ſi caru propterea dicitur è cælo eſſe, quòd vnita ſit ei qui eſt è cælu, non eſt ipſa è cælo. Sicut ergo carnẽ quæ è cælo non eſt, dicis eſſe è cælo, ita etiã Scriptura homines cæleſtes dicit è cælo eſſe, quòd cæleſtia ſapiant. Audi, & ſoluta fuerit tua prupoſitio,

propoſitio, ſiue cōpendiaria tuorū argomentorum ſubductio, quo nomioe tractationē iſtā inſcripſiſti. Ceterùm Chriſt⁹ dictus homo é cælo, nō dictus eſt vt omnes homines, cæleſtis quòd cæleſtia ſaperet, ſed ob diuinam & adorandam vnitionem Dei cum ſerui forma, vt idem ſit & Deus & homo.

13. Ap. Nullus homo viuificat: (nec enim vllus homo eſt Chriſtus) At Chriſtus viuificat. Non eſt igitur homo Chriſtus. Orth. At Chriſtus idcirco viuificat, qoia Deos Sermo accepta ſerui forma, vocatus eſt Chriſtus.

14. Ap. Nulli hominum conuenit nomen qood eſt ſupra omne nomeo, & gloria quæ ſolius eſt Dei. At Chriſto conueoit: non eſt igitur homo Cbriſtus. Orth. Hoc quoque dixeris de virgine Maria. Nulli hominom cooueuit vt virgo ſit & pariat. Maria verò, virgo quum eſſet peperit: Maria igitur non eſt homo. Sed & toa hæc argutatio ſic prorſus redarguetur. Nulli quippe homini verè conuenit nomen qood eſt ſupra omoe nomen, & gloria quæ ſolius eſt Dei: quoniam nullos homo eſt Chriſtus, ex vnitione Dei Sermonis & ſeruili forma.

15. Ap. Si Deus habitauit in homine, non fuit exinanitus. At exinanitus eſt qui in forma Dei accepit ſerui formam. Non igitur habitauit in homine. Orth. Nempe Deos Seroio non ſimpliciter habitauit in homine, ſed etiam factos eſt homo, particeps ſangoiois & carnis, id eſt humanæ naturæ: ideóque Chriſt⁹, nō eſt dūtaxat homo, ſed idē oeus & homo.

16. Ap. Deus habitans in homine, non eſt homo: ſed ſpiritus vnitus carni, eſt bomo. At Chriſtus eſt homo æquiuocè, (ſicut dictum eſt) Diuinus ergo Spiritus eſt carni vnitus. Orth. Nogaris. Nec enim ſi ſpiritus carni voiatur, eſt protinus homo, ſed poteſt etiā eſſe bos & aſious, & quoduis aliud carneū animal. Vt verò tibi concedatur diuinum quoque Spiritum vnitū fuiſſe carni, omnino tamen neceſſe fuit Deum Sermonem, quū ſit factus homo ex muliere, Spiritui carni vnito vniri vt homo fieret. Qoomodo enim fieri homo potuiſſet non vnitus homini? Chriſtom autem nequaquam dixerimus hominem eſſe æquiuocè, ne imaginarius, & communi nomine tenus bomo cenſeatur.

17. Ap. Hominis eſt reſurgere à mortois, Dei verò excitare è mortuis. Vtrūque conuenit Chriſto. Idē ergo eſt Deus & homo. Ort. *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax eſto*, quòd etiam inuitus profeſſus fueris id quod verū eſt. Oportuit enim Chriſtū eſſe vtrūque, id eſt, & eum qui reſurgeret, & eum qui excitaret. Et quemadmodum non eſſet Deus & caro niſi vnitus eſſet carni: ita non eſſet Deus & homo, D niſi vnitus eſſet homini.

18. Ap. Si Chriſtus eſſet tantùm homo, vel tantùm Deus, non eſſet medius inter Deū & homines. Ort. Benedictos ſit Dominos, in his omnibus, quòd etiā his confeſſus Chriſtū nec tantùm eſſe Deū, nec tantùm eſſe hominem. Deus enim eſt Deus, neque homo communis eſt, *ſiue quales ſunt in cōmuni homines*: & homo communis, eſt homo, at non Deus. Vnitus Deus homini eſt Chriſtus, mediator Dei & hominum. Eſt igitur & Deus & homo.

19. Ap. Si tantùm homo fuiſſet Chriſtus non ſeruaſſet mundum. At ſi tantùm fuiſſet Deus, non ſeruaſſet patiendo. Vtrunque verò conueoit Chriſto. Eſt igitur & Deus & homo. Or. Nūc quoqoe ſcienter *loquutus es*. Fuit enim neceſſe humanā naturam ſubſterni paſſioni, & deitatem docem eſſe ad vitam. Itaque niſi Deus eſſet, non viuificaret, & niſi fuiſſet A homo, non paſſus fuiſſet volens. Vtrunque verò Chriſto conuenit. Eſt igitur & Deus & homo.

20. Ap. Si Chriſtus homo tantùm fuiſſet, non viuificaſſet mortuos: & ſi tantùm Deus fuiſſet, nullos mortuos ſeorſim à Patre viuificaſſet. Vtrunque verò fecit Chriſtus. Idē igitur eſt Deus & homo. Ort. Chriſtus quidem non tantùm fuit homo. Nam ne Chriſtus quidem fuiſſet, ſi tātùm fuiſſet homo. Viuificans tamen mortuos, minimè ipſos viuificauit ſeorſim à Patre. Quomodo enim dixiſſet, *Pater in me manens, is eſt qui edit opera*, ſi ſeorſim à Patre viuificaſſet? Itaqoe etiamſi dicat, *Sicut Pater excitat mortuos & viuificat, ita & filius quos vult viuificat*, noo dicit ſe hoc facere quapiam efficacia ſeparatim à Patre, ſed ita loquitur vt nos doceat ſuæ hypoſtaſeωs perfectionem modis omoibus in ſeſe abſolutam. Nec B enim alios qoidem mortuos excitat & viuificat Pater, alios verò Filius.

21. Ap. Homo actus à Deo non eſt Deus, ſed corpus Deo coniunctū eſt Deus. At Chriſtus eſt Deus. Non eſt igitur homo actus à Deo, ſed corpus cum Deo compoſitum. Ort. Non eſt quidem Chriſtus homo actus à Deo, ſed Deus homini, vt tuipſe nominaſti, coniunctus ſiue vnitus. Nā ſi poteſt corpus vniri Deo ſiue coniongi, poteſt etiam totus homo Deo coniungi, & idē eſſe Deus & homo. Quid porro dicere volueris quum diceres, Corpus Deo coniunctum Deus, ignoro. Corpus enim vocas Deum, ideoque corpus non eſt: vel Deū corpus vocas Deū propter illud cui cū eſt coniunctum ſiue cōpoſitū. Quomodo verò Deus ſit natura qui alicuius reſpectu ſit Deus? Nos verò Chriſtū nō dicimus eſſe Deū ob illam cū corpore ſiue homine coniunctionē ſed C Deū propter naturam quā ex Patre habet, Chriſtū verò propter ſerui formam, propter vnionem, inquam, ſioe compoſitionem, vt tu ipſe appellaſti.

22. Ap. Si Dei tēplum oatum eſt ex Maria, ſuperuacanea eſt ooua illa natiuitas ex virgine, quū abſque eiuſmodi natiuitate homines quoqoe ſint Dei templa. Orth. Oppugna ſacra Eoangelia, vt audias, *Durum eſt tibi aduerſus ſtimulos calcitrare*. Audi etiam Dominum dicentem, *Deſtruite templum iſtud, & intra triduum illud excitabo*. Etiamſi verò nonnulli homines ſunt templā, non tamen ita ſunt templa tanquā etiam Chriſti: nec quiſquā eorum eſt Chriſtus coniunctus cum Deo Sermone (nolo enim diſcedere à tuo vocabulo, vt te ex tuo ipſios ore in ſententiam meam adducam,) hîc autem templum coniunctum cum Deo Sermone, Chriſtus videlicet, natum eſt ex virgine eo modo qui Deum decebat.

23. Ap. Si talis eſt natura Chriſti, qualis & noſtra eſt, vetus homo eſt, anima viuēs, & non ſpiritus viuificans, nec qui talis eſt, viuificabit. At Chriſtus viuificat, eſtque Spiritus viuificus. Non eſt igitur noſtræ naturæ. Ort. Adhnc quid ſit Chriſtus ignoras. Neſcis enim duarū naturarū eſſe vnionē, & neque ſolum Deum, neque ſolū hominem dici Chriſtum. Nā ſi hoc ſcires, ooſſes eum quatenus quidē homo eſt, eadem atque nos natura, quatenus autem Deus eſt, cadē atque Denm Patrē natura præditum eſſe: & poſt factā vnitionē Deom profitendum ac adorandum, ideoque viuificare, & Spiritum eſſe viuificantem, habita deitatis ratione: oeque oohis *ſimilem eſſe* vtriuſque naturæ ſimul conſideratæ reſpectu.

24. Ap. Aut ex ſua ipſius natura viuit Chriſtus, aut ex Dei gratia. Si quidē ex ſua ipſius natura, Deus eſt: ſin verò ex Dei gratia, neque, ſupra nos eminet, neqoe vos viuificabit. Orthodo. Chriſtus eſt vnica

Zz iij

perſona, compoſita ex Deo & homana natura, ſicut quiuis homo cõmunis cõſtat ex animali parte, & eo quod eſt rationis particeps. Itaque prupter eã quam à Patte habet naturam, viuificabit nos, quoniam eſt vita in ſeſe ſubſiſtens, quæ forma ſerui ſeipſam informauit.

25. Ap. Siquidẽ is excellit qui animi propoſito & delectu iuſtus eſt, quinam id potuit homo? (Hominis etenim propoſitum veram ioſtitiã perfectè non præſtat) Sin verò oatura iuſtus eſt, Deos eſt, ſin autẽ iuſtificatus eſt aliqua Dei in ipſo agẽtis efficacitate, ipſe interim nihil agens, qui ipſimet agont ſunt eo præſtantiores. Ort. Imò quinã ioſtitiam veram ij nõ præſtiterunt qui audierunt, *Sedebitis & vos in duodecim thronis iudicantes duodecim tribus Iſrael?* &, *Vos eſtis lux mundi?* Etiam ſi tamen iſti veram ioſtitiam præſtiterunt, non ſunt tamen ipſamet iuſtitia. Deos B autem Sermo qui ipſamet eſt iuſtitia, accepta ſerui forma, *factus eſt nobis iuſtitia, ſanctificatio, & redemptio.* Is, inquam, qui iuſtitia eſt, factus eſt, ſi humanã naturam reſpicias, iuſtitia, vt nos, qui ioſtitia non eramus, ſua gratia iuſtificaret. Eſtque idẽ Deus & homo, ita, vt quatenus quidẽ eſt Deus, ſit iuſtitia: quatenus verò eſt homo, ſit factus iuſtitia, vt impletum fuerit quod dictum eſt, *Vnde per omnia ſimilis fratribus fieri debuit.*

26. Ap. Si in Chriſto copulatus erat homo cum Deo, leges ipſe vel ex ſeſe & ſuo quodã iure ferebat, vel non ferebat. Quòd ſi ex ſeſe ferebat, Deos erat. Sin verò non ex ſeſe, quomodo non aiebat, *Hæc dicit Dominus*, ſed, *Ego dico vobis?* & quomodo qui hęc nõ dicebat, nõ erat ab eo qui dicebat, ſeiunctus? Ort. Si quidẽ Chriſtus alia eſt perſona, nõ copulatur com Deo, & hoc ineptè quæſiuiſti. Sin autẽ C ipſe Chriſtus eſt Deos & homo, quorſum ſuperuacaneus iſte in quærẽdo labor? Vnde verò iſtud Copulatus eſt, deſumpſiſti, de quo tu quæreres, quum Scriptura minimè ſic loquatur? Siue autẽ iſtud Copulatos eſt, vſurpare placet, ſiue (vt Scriptura inquit) *dicere malis*, Aſſumpſit, aut Factus eſt, Deus Sermo is eſt qui ſerui formã aſſumpſit, Chriſtus nuncupatus, qui etiã eſt, & creditus, vnctus quidẽ Spiritu ſancto qoatenus homo eſt, qoatenus autẽ Deus eſt, eundẽ alijs præbens. Ita etiã quatenus eſt Deos, leges ponit: & quatenus homo eſt, fit legi obnoxius. Ideoque nũ dicit, *Hæc dicit Dominus*, quoniam ipſe nõ eſt homo particeps deitatis, ſed Deos particepa carnis & ſanguinis, id eſt humanæ naturæ. Nã Scriptura hominem vocat Carnem & ſanguinem, vt quum dicit Paulus, *Non contuli cum carne & ſanguine.* Et ſicut homo ex animali & eo qood ratiocinatur D cõpoſitus, vna eſt perſona: ita etiam vna perſona ex Deo & forma ſerui exiſtit: ideoque nõ dicit, *Hæc dicit Dominus*, ſed, *Ego dico vobis*: &, *Ego ſum vita & veritas.* Itaque veluti ſi pars ratiocinatrix quæ homini ineſt, dicat, Ego ſum ille ad imaginẽ Dei factus, ita comparatus vt interire non poſſim: rurſum pars eadem illa ratiocinatrix dicat, Ego ſum terra & cinis, non loquitur modò animal, modò id quod ratiocinatur, ſed idipſum quod ratiocinatur, modò quę ſibi propria ſunt, modò quæ animali conueniunt loquitur: ita homo & Deus ſermo vnica exiſtens perſona, quũ ait, *Qui vidit me, vidit Patrem*, ſignificat ſuę deitatis contẽplationẽ. Nec enim quiſquis carnẽ vidit, Patrẽ vidit: ſin minus, & Põtius & Herodes, & qui colaphos ei impegerunt, & qui clauis ipſum confixerunt carnifices, cõperirentur Patrem vidiſſe. Et qoum inquit, *Dorſum meum flagris præbui*, nõ ſignifi-

A cat deitatis dorſum: neque quum ait, *Quiſpiã me tetigit*, deitatis contactom dicit. Quinã enim deitatem contigerit quiſpiam? Sed qui fide præditus corpus illud tetigerat, vtrũque tetigerat, mano quidẽ corpus, fide verò deitatẽ, quandoquidem vtrũque vnica eſt perſona Chriſtus, *omnia factus omnibus, vt omnium miſereretur.* Itaq; nõ loquitur interdũ Deus, interdũ homo: nã (vt antea dixi) ne id quidẽ dici poteſt, modò quidẽ animal à parte ratiocinatrice ſeiũctũ, modò verò partẽ ratiocinatricẽ ab animali ſeparatã loqui: ſed pars ratiocinatrix in animali loquitur. Idẽ etiã dico de eo quod cũ hoc cõparaoi, *nẽpe de Dei & hominis vnica perſona*, vt vndiquaque vnitionẽ ooris.

27. Ap. Præterea verò vel ipſe prodigia edebat, aut non edebat. Si edebat, non erat homo: ſi non edebat, quomodo dicit ſe edere? & quinã iſte idem eſſe B poteſt atque is qui edebat? Ort. Sicot pars ratiocinatrix ſua ipſius opera ſic edit in animali, vt non ſit ſeparatũ quippiam ab animali: ita Dei Sermo vnitus homini, edit prodigia minimè ſegregatus à natura humana, quòd ei pro ſua bonitate placuerit vim ſuam diuinã per eam, & in ea & cum ea exerere. Et veluti ſiquis cogitatione cõceſſerit ſolẽ, magnũ iſtud ſidos, per lucernã & in lucerna ſuã lucẽ emittere, (rurſum enim idem ex alia comparatione audias velim) nõ ſunt duæ luces. Nec enim lucerna vel altera lux ſoli oppoſita ſplendet, ſed ſplẽdet ſole in ipſa & per ipsã ſplendẽte, & ipſi lucernæ dominãte, eamque vt ſibi propriã vindicante, adeò vt ſol etiã accipiat ipſius lucernæ nomẽ: ita Deus Sermo vim ſuã io eo quod eſt rationis particeps, & per animal ratione præditũ exerens, facit pro ſoa bona voluntate animal ſopra quàm ferat propria animaliũ na- C tura perfectum, neque tamen prohibet quominus ſit animal ratione præditũ. Idemque adeo nõ dedignatus eſt homo vocari neque dũ ederet prodigia, ſeiunctus fuit ab eo qui cum eſt vnitus, ſiue qoem aſſumpſit, ſed omoia efficit, ideoque dicitur Sermo factus caro, non autem in carne, vt illam pro bona ipſius voluntate factam vnitionem nouerimos, eoque cognito, vnum eundemque Chriſtum vt Deum & hominem agnoſcamus.

28. Ap. Ab Angelis vel adoratur, vel non adoratur homo. At ſi non adorator, quomodo vnitus fuerit, & mittit Angelos ſuos Filius? Sin verò adoratur propter diuinã virtutem in ipſo habitantem, quomodo adoratur ab iis qui virtutem diuinam ſemper habent in ſeſe habitantem? Sed & nos adorabimos hominem, vel nõ adorabimus. Quòd ſi nõ adorabimus, quinam ipſum vnitũ eſſe cenſebimus, D & quomodo in ipſius mortem baptizamur? Sin verò ſic hominem adoremus vt Deũ, impiè faciemus, rem creatã exæquantes creatori. Præterea, ſi hominem expectamus vt iudicem qui in lucem adiutore Deo producat quæ in tenebris latent, iodiciũ quod Dei eſt, homini tribuemus. Sin verò non expectamus vt iodicem, qoomodo *dedit ei Pater exercẽdi iudicij poteſtatem, quia Filius hominis eſt?* & quinã eſt ipſi iudici vnitus? Ort. Nempe qui Deus eſt gloriæ omniſque poteſtatis, idcirco accepit iudicij exercendi poteſtatẽ, quòd quũ Deus eſſet Sermo, factus ſit homo, totius naturæ homanę aſſũptione. Forma enim ſerui eſt tota humana natura, vt forma Dei eſt tota deitas. Cæterùm & nos, & Angeli ipſum Deum Sermonem adoramus qui formam ſerui aſſumpſit, neque partim Deum, partim hominem adoramus, neque rem creatam creatori æquiparamus: ſed vt tu ipſe, ſi quidem eum cõfiteris carnẽ ſaltem

nobis

nobis coëſſentialem ex virgine accepiſſe, adoras A ipſum incarnatom cum carne neque tamen carnem deitati exæquas, neque carnem ſegregas, & aliquatenus adoras, ſed deitatem cum carne adoras, ita & nos deitatem quæ ſeipſam homini vniuit, adoramus, nec eam ab homana natura ſeiungimus. Chriſtus portò quæ in tenebris latent, in lucem profert, quòd ſit ipſe Deus & homo, quemadmodum ignis in materia lucem præbens iis qui ad lucem accedunt, ita vt neque à materia ſegregetur qui cum voitus eſt, nec materia ipſa conſumator, ſicut oec robus ille coios fit apud Moſen mentio.

29 Ap. Si homo adiunctus eſt Deo, alius eſt qoàm Deus, ſi motus animales reſpicias, tom eos qui ſunt rationis, tom eos qui in perpetiẽdo poſiti ſunt: itaque patiens, patitur vt alius, & adoratus, adorator B vt alius. Sin verò eſt Dei caro, vitæ inſtrumentum ita perpeſſionibus ſuis compoſitũ, vt diuiois cõſiliis quadret, neq; cogitationes fuerint carnis propriæ, neque actiones: & caro ipſa perpeſſionibus prout carni cõoenit ſubiecta, illis ſuperior euadit, quoniam eſt Dei caro, adeo vt in corporibus non ſimiliter quidem, at coanimalibus tamen, ſit indolentiæ autor ac principium: & adoratur vt Dei caro, quoniam hac ratione is qui adoratur, eſt Deus & nobis coniunctionem com eo præbet cuius eſt corpos: & adoratur, non tamen vt res creata, quoniam nibil quod creatum ſit, eſt Dei pottio. Itaque qui Deom credunt aſſumpſiſſe carnem, eius beneficiorum fiunt compotes nec eò delabuntur vt alium ipſum dicant: contrarium verò iis euenit qoi voloot bominem fuiſſe Deo coniunctum. Ortho. Diſceſſiſti à Scriptura dioinitus afflata, ideoque à C gratia excidiſti, vt, qoi quom Scriptora dicat *Aſſumpſit*, &, *Factus eſt*, iſtud adiunctus eſt, ipſe tibi quaſi ciſternam confractã fodiſti, qoæ non poſſit aquas continere. Quomodo verò non vis Sermonem ab humana natura ſuis animalibos motibus oõ ſecerni, tum iis qui rationi inſunt, tum etiam iis qoi in perperiendo poſiti ſunt? Nom enim diuino quodã motu creſcens, à ſtatura ad ſtaturam excreuit vt Deus? & ſapientia promooens, promouit vt Deos? & quum triſtitia afficeretur, qoum extremè anxius eſſet, quum turbaretur, num triſtitia afficiebatur, & extremè anxius erat, & turbabatur tanquã Deus & labotabat, & patiebatur? Abſit. Imò ſicut corpus ex Maria deſumptũ Deus Sermo ſuũ ipſius corpus dixit, quod tamen oon eſt eiuſdem atque deitas ipſa naturæ: ita etiam ſuas dicit perpeſſiones, & tum A animalis, tum ipſi⁹ ratiocinatricis facultatis incrementum, qoæcunque naturæ humanæ ſunt, vt ſibi propria vindicans pro bona gratiæ ſuæ voluntate. Sic etiam *ſuam dicit* carnem, vitæ inſtrumentum ſic ſuis perpeſſionibus cõpoſitum, vt diuinis conſiliis quadret. Nã vt ſpueret, vſus eſt corporis inſtrumento, itidemque corpore, vt ſepeliretur, & vt voluntariè mortem ſubiret, ac inferos prædaretur, animam adhiboit, quam ſeſe dixit pro ſuis ouibos depooere. Neq; igitur ſermones ſuot bomini proprij, neqoe actiones. Caro verò prooi homini conuenit perpeſſionibus ſubiecta ſoperior illis euadit, propter illam cum Deo vnitionem. *Nec enim peccatum commiſit neque in ore ipſius inuentus eſt dolus*, vt ſit ſui ſimilibus autor ac principium indolentiæ. *Eſt* B enim Deus Sermo *per omnia fratribus ſuis ſimilis fact⁹*, quum naturæ humanæ voiretur, & adorator qui hominem induit, ſuique nobiſcum coniunctionẽ nobis præbet, partieeps factus ſanguinis & carnis: idemque adoratur vt qui bomo quidẽ ſit quoniam nobis eſt vnitos, natura verò & eſſentia ſit Deus. Quorſũ verò aoſus etiam es dicere portionem Dei eſſe carnẽ illam quæ ex ſemine Dauidis, & ex Maria eſt, qoæ quæ ſeſe non imaginatione, ſed reipſa carnem eſſe, poſt ipſam quoque reſurrectionem, demonſtrauit? Quum enim exiſtimarent diſcipuli ſpectrum eſſe quando ianuis clauſis ingreſſus eſt, veoiãt tibi in mentẽ quæ tum ipſe dixit, vt aodias, *Palpate me & videte, ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut habere me conſpicitis*. Cæterùm quum Deus ſit omnis partitionis expets, qoomodo aliqua ipſius portio, ac præſertim quæ ſit caro, mente coocipi C poſſit, tuæ fuerit ſapieotiæ explicare.

30 Ap. Si caro eſt ſeiuncta à Mẽte, vtpote aduerſos quam, ſicut dicit Apoſtol⁹, belligeretur, De⁹ aſſompta carne, motus etiam ab ea recipit aduerſus mentem belligerantes, ipſi verò menti, puta oppoſito aduerſario, minimè ſubiectas. Quod ſi ita eſt non is eſt ipſe qui ſit paſſus, qũatenos eſt De⁹. Ort. In quonam verò ſanctorom motus illi aduerſus mentem belligerantes, non fuerunt domiti? quomodo igitur ſubiecti non fuerint ipſi Deo Sermoni, animæ intelligenti vnà cum carne vnito, ve excepto peccato ſimilis per omnia fratribus fieret, idemque Deus & bomo eſſet? Quid porro ſibi velit illud, Quod ſi ita eſt, non is eſt qui paſſus ſit quatenus Deus, alij intelligent qui te Magiſtrum inſcribunt.

SANCTI

ATHANASII MAGNI AD AMM^N MONACHVM EPISTOLA. IOAN. CVRTERIO INTERPRETE.

Omnia qoidem bona & munda D dei opera. Nihil enim qood vſu ſuo careat, aut quod immundũ ſit, Dei Verbum condidit. Nam Chriſti bonos odor, vt Apoſtoli verbis vtamur, ſumus. Cæterùm qoando vſitatæ artis verſutia nõ Gen. 1. d. Eccle. 39. c. deeſt qui turpibus & fœdis rationibus diaboliqꝫ verſatilibus telis vſus, fratres min⁹ cordatos torbare & inquinare audeat: age paucis, & ipſas mali fraudes, Seruatoris ope depellam⁹ ſimpliciorumque mentem confirmemus. Omnia 1. Cor. 3. d. quidem munda mondis, ſed male conſcius impurorum animus vbique turpis & fœdus. Cæterùm diaboli artes nequeo non mirari, qoi loes & corruptela com ſit, ſanctitatis & puritatis ſpecie Tit. 1. d. plenas rationes ſubiiciat. At id potios vt inſidietur, quàm vt probet, facit. Ideo enim iſta aoribus aſcetarum inſoſurrat, quæ nihil in vitam cõmodi aliod quàm quod nouitatis & nugarum plenas ratiooes

diligenter euitandas, vt antea monuĩ, conferunt vt dnm eos & cõſueto & ſalutari ſtudio reuocarir, regnare ſolus, & rerũ potiri videatur. Quid enim, rogo te dilecte imprimis & pie, ſceleris aut labis habeat ipſa quæ poſtulante natura fit excretio? Verbi cauſa: quis erumpentem è naribus mucorem, vel ipſa oris ſputa vitio vertat? Atqui & his ampliora longè poſſumus addere: ventris nempe deiectiones, quæ ita cunctis exiſtunt neceſſariæ, vt ſine his ne viuere quidem animal natura volnerit. *Gen. 2. a 1. b 10 b* Deinde, cum hominem manuum Dei opus eſſe ſcriptura docente credamus: qui fit, vt ex munda facultate polluti aliquid & contaminati operis prodeat? neinde ſi qood actis Apoſtolorum didicimus, Dei genus ſumus, immundum prorſus in *Act. 17. f* nobis & contaminatum nihil habemus. Tum enim inquinamur ſolum, eum peſſimi odoris opus peccatum operamur. At cum ſuo more naturalis aliqua excretio emittitur, tum naturæ neceſſitate quod antea diximus, & iſtud cum aliis toleramus. Cæterùm quando qui hoc ſolum ſtudent, vt iis quæ rectiſſimè à Deo ipſo dicuntur & fiunt, *Math. 15 b.* aduerſantur: illudque euangelicum, noo quæ in- *Marci 7 c.* grediuntur, ſed quæ egrediuntur, hominem contaminant, male vſurpant: Et iſtam eorum à pecudum ritu (neque enim aliter de illis loqui poſſumus) non valde remotam quæſtionem *2. Pet. 3. d.* diſſoluamꝰ. Primũ enim ſcripturas ſacras alio pro ſua ignorantiæ & inconſtantiæ libidine per vim detorquent: cum hoc pacto diuinum ſe habeat oraculũ. Nam cum ad iſtorum modum de cibis ambigerent nonnulli: eorumdem ignorationem vel fraudem potios retegente & publicante Chriſto, *Matth. 15. b.* nõ quæ ingrediuntur, ſed quæ egrediuntur homi- *Mar. 7. c* nem inquinare audiuerunt. Addit & alicubi præterea, quænã illa eſſent, quæ à corde prodirent. Illic enim prophanarum cogitationũ, aliorumque criminum theſauros malos eſſe non ignorabat. At eſt longè compendioſius, quo idem docens apoſtolus *1. Cor. 8 c.* vſus eſt, dum eſcam nos Deo non commendare ſignificat. Dicat verò nunc opportunè aliquis, naturalis excretionis nomine, nos pœnæ non ſubiacere: qualis erit forſan medicorũ ſententia, vt eorum quæ foras egeruntur, quantumois eiſdem talia pudorem perſæpe moueant, conditionem tuẽtur: quando animali, retenta in ſingulas partes nutritionis materia, neceſſariæ quædam eruptiones ad ſuperfluorũ excretionẽ datæ ſunt: vt capitis excrementa, pili, reliquique ab eo promanantes humores, vt ipſæ ventris denique deiectiones. Atqui ſpermaticorũ meatuum excrementum illod (te hic per Deum Deo gratiſſime ſenex appello) quid non habeat peccati quantumuis animal ipſum Dominus formarit, huiuſmodique membra tales habere eiectiones voloerit? Cæterùm quando contraria improborum argumenta aſſumere neceſſum eſt, (verum enim organorum quæ à Deo facta sũt, vſum peccato carere aſſerent) ita loquentes inter- *Gen. 1. d* rogationis modo compeſcamus. Qualem ergo vſũ, *Heb. 12. a.* precor, nominas? Legitimũne illum, quem permiſit Deus, cum creſcere & multiplicari, terramque replere iuſſit: quẽ & ipſe Apoſtolus probauit, cum honorabiles nuptias lectumque impollutũ appellauit: an vagum illum & effuſum, furtimque & libidinosè perceptum? Atqui cæterarum rerum quę in vita fiunt, differentiam eſſe aliquam videmus, verbi cauſa: cum cædem facere non liceat, in bello tamen hoſtem trucidare lege non permiſſum modo,

A ſed cum laude ita conſtat eſſe coniunctum, vt honoribus magnis, qui in eo ſtreouè geſſerint aliquid, imò & columnis ſtatuiſque in perpetuam virtutis memoriam decorentur? Poteſt ergo idem alia atq; alia ratione oppotrunè cõcedi, prohiberiq;. Quod ſanè non diſpari conſideratione in maris & fœminæ congreſſu debet intelligi. Beatum enim non negarim qui in ipſo ætatis flore matrimonio legitimè coniunctus, naturæ ad liberorum procreationem inſeruit: qua ſi ad libidinem abutitur, non video qui paratam, Paulo teſte, mœchis & adulteris pœnam queat euitare. *Heb. 13. a.* Nam vitæ duplex cum ſit inſtitutum vnum quidem inferius, & huius ſæculi rebus magis additum, quod matrimonium vocamus: Alterum autem Angelicum planè & eximium, quod virginitatem appellamus: ſi ſeculare B aliquis, id eſt nuptias ipſas amplectatur, non vituperatur ille quidem, ſed tanta diuinæ liberalitatis munera non ſentiet: quamquam aliqua ſentiet tamẽ, quia fructum & ipſe trigecuplum ediderit. At *Mat. 13 a.* ſi quid purum illud, & ſupra muodi conditiunem exiſtens, amplexus fuerit, licet via primùm ardua & difficili incedere videatur, ampliora tamen longè & mirabiliora gratiæ dona, quando idem perfectũ, *Ibidem* id eſt centeruplum fructum reddit, conſequetur. Ita ergò turpes & prubroſas eorum quæſtiones ex ſacroſanctis ſcripturis dudum repreſſas & ſolutas eſſe apparet. Quare hoc vnom abs te contenderim (pater) vt qui tuæ fidei commiſſi ſunt greges, aduerſus iſta munias & apoſtolicis verbis horteris, euãgelicis demulceas, eiſdem pſalmis conſulas, ſuadeaſque, vt ſecũdum Dei oracula, viuificari poſtulent, quæ nihil aliud quàm vt puro eidem corde C ſeruiamus, docent. *Pſ. 50. c.* Id enim cũ non ignoraret propheta, tanquam ſe ipſe interpretaretur, cor mundũ *Ibidem.* ſibi à Deo creari, ne malis & fœdis cogitationibus perturbaretur, poſtulauit. Idem turſus & ſe ſpiritu principali cõfirmari petiit, vt quoties in eũ turbas cietent animi motus, Dei ope tanquam baſi ſuſtentatus permaneret immotus. Iſta ergo & ſimilia, dum eis conſules qui tardè veritati aſſentiũtur, tui muneris erit vſurpare, dominoq; confiſũ cũ Dauide iniquas vias eius te doctorũ præfari, & eos ab eiuſmodi ſcelere reuocabis. Pſalle, & impij ad te conuertentur. *Ibidem.* Vtinam verò qui diuturna cõſuetudine deprauati eiuſmodi quæſtiones audẽt agitare, à tam inani ſtudio auertãtur: qui autem pietatis ergo de quibuſdã ambigunt, ſpiritu principali cõfirmentur: quotquot item veritatem fortiter amplexi eſtis, eandẽ infractã & in cõcuſſam retineatis, in D domino noſtro Ieſu Chriſto, cui gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

EIVSDEM, EX NONA EPIST. ID EST FEſta heortaſtica, Ioan. Curterio interprete.

CÆterùm, quãdo nos in hæreticorũ tãquam mortuorum mentionem incidimꝰ, de nobis autem, qui diuinas ad ſalutem litteras poſſidemus, vereor, ne quod Paulus Corinth. per literas mo- *2. Cor. 11.* nuit, ex ſimplicioribus nõnulli, puritate ſua & ſinceritate cõfiſi à ſubdolis hominibus in fraudem & errorem inducantur: Iidemq; aliis in poſterũ, quæ Apocryphæ dicũtur nominis ſimilitudine decepti pro veris vti aggrediãtur: Attendite quæſo, nũ etiã de quibus accepiſtis, eas vobis, tum ipſa rei neceſſitate, tum Eccleſiæ vtilitate cõpulſus in memoriã reuocare poſſim. Verùm iſta narraturus, nõ alia ad

huius

huius incæpti commendationem exordij formula vtar, qoàm quæ apod Lucam euangelij ſcriptotem

Luca.1. a.

hoc ferè modo legitur. Quandoquidem conati ſũt nonnulli ea ſibi quæ dicuntur Apocrypha contexere, eademq́; diuinitus inſpiratæ ſcripturæ imiſcere, quã & ipſi tamen eaploratã ideo certamq́; habemus, quod à patribus noſtris, qui ab initio Verbũ ipſum ſuis oculis viderunt, eiqoe miniſtrarũt eam accepimus: viſum etiam nobis eſt hortantibus ad id germanis fratribos, qui ab initio omnia didicimus, libros qui authore canone pro diuinis recepti & crediti sũt, ideo recenſere, vt qui in fraudem acti ſuot, eadem retecta reſipiſcãt, reliqui autem cõſtãtiæ ſuę memoria lætentur. Sont igitur veteris teſtamenti, ſicut hebraicæ linguæ elementa (vt accepimus) duo & viginti, quorũ ordinem & nomen ſie ſingilatim addemus. Primus Geneſis. Deinde

B

Eaodus. Deinde Numeri. Poſt hũc Deuteronomiũ. Tũ qui Ioſue ſiue Ieſus Naoe dicitur, qoem ſeqountur Iodices. Hos rurſus, qui Ruth inſcribitur. Deincepa quatuor Regum nomine appellati, quorũ primum & ſecundũ vno cenſent volumine: Tertiũ & quartũ altero. Regum libros ſequuntur quæ Paralipomena dicũtur: quorũ vtrumque & vno etiã volumine cõplectuntur. Sequũtur poſtea Pſalmi: & ipſæ deinceps Pharœmiæ. Deinde Eccleſiaſtes: tum Cantica Canticorũ: & Iob deniq;. Iob ſeqoũtur prophetæ illi vno omoes volumine cõprehenſi. Poſt hos oomerantur Eſaias, Hieremias, Baruch, Lamentationes, Epiſtola, & cum his Ezechiel & Daniel: qoibus totũ quod vocãt vetus Teſtamentũ concluditur. His itaqoe poſitis ad noui libros properam9. Horũ in ptimis ponuntur Euangelia quatoor: Mathæi, Marci, Lucæ, & Ioan. Deinde Acta Apoſtolorũ. Tũ

C

Catholicæ quæ vocãtur Apoſtolorũ epiſtolæ ſeptem: vna Iacobi: Petri duæ: Ioãnis tres: & Iudæ vnica. Sũt rorſus & Apoſtoli Pauli epiſtolæ quatuordecim hoc ordine digeſtæ. Prima ad Romanos: hãc ſequũtor ad Corinthios duæ. Quarta eſt ad Galatas, Quinta ad Epheſios. Seata ad Philippenſes. Ad Coloſſenſes ſeptima. Tum ad Theſſalonicenſes duæ. Decima ad Hebræos. Sequuntur deinceps ad Timotheũ duæ. Ad Titum vna: Vna deniq; ad Philemonẽ, eaque vltima.

Pſa.12. a.

His additur & ipſa Ioannis Apocalypſis. Hi sũt igitur ſalutis fontes: è quibus oracula qui ſitit haurire, & his ſolis veræ pietatis doctrinã annũciare, eiſq́oe quicqoam nec addere nec demere decet. De his proculdubio loquebatur, cũ

Apocal. 22.d. Mat.22. c.

ſcripturarũ ignoratione Saddocæos errare turpiter mooeret Dominus. De his inquam, cũ Iudæos idẽ

D

ſcripturas ſcrutari, quoniam de ſe teſtarentur, hortaretur. Cæterùm maioris & exactioris diſciplinæ cauſa addo & illud ſeribens neceſſario, præter ſuperiores, libros eſſe alios non canone quidem probatos, ſed veterum authoritate, illis qui pietatis

Ioã.5.f.

Clementis imbuendi eſſent propoſitos: Sapientiam nempe Salomonis: Sapientiam Sirach, Eſther, Iudith & Tobiam: videtur intelligere Apo-

Euſeb. lib.3.ca 3. Euſeb. lib.3.ca. 19.

ſtolorum conſtitoriones quæ nomioe Clementis nunc habentur. Doctrinam etiam Apoſtolorum nomine nuncupatã: ipſum deniq́; Paſtorem. Cæterùm hoc vnũ, dilecti, vos decet aduertere, neque illos qui canooe, neqoe iſtos qui permiſſa lectione diſtinguitur, apocryphorom nomine intelligendos eſſe: ſed eſſe Apocryphos hæreticorũ cõmenrum, quos dum amplectuntur, iiſdem pro libidine rempora largiuntur, vt tanquam veteribus ad ſimpliciorum fraudem abutantur.

A

EIVSDFM AD RVFINIANVM EPIST.

Ioan. Curterio interprete.

REm ad Patres, fili dilectiſſime, honeſtam imprimis, tibiq́; congruã ſcribis. Itaque te qui nos per literas cõueneris, omnium longe chariſſime Rufiniane, ſummè amplector, tibiq́; ſanctè non ſecus ac filio polliceor, eo vſq; mihi ad te ſcribendi officio, quotieſcunque dabitur facultas, nihil prius aor poſterius futurum, quoad meus in te animus literis tanquã teſtimonio tibi cõprohetor. Tu enim mihi epiſt. vt Pauli ver- 2.Cor.3. r.

bo vtar, quę in corde agnoſcitur & legitur. Ita igitur habe & crede, crede inquã: teq́; ad ſcribẽdi officiũ per me prouocari permittito: quod cũ præſtiteris, nõ exigua aliqua me, ſed magna valde & ampla læ-

B

titia affeciſſe te putato. Quooiam verò honeſtatis & Eccleſiæ ſtudio percitus (hoc enim rurſus pietatem toam decuit) de his quæſiſti, qui neceſſitate quidem acti, ſed non omnino profligati à fide aberrarunt, & à me quid ſuper his patrum commentus ſenſerit, poſtulas: ſic habeto, multùm dilecte domine, cedata quæ primum per vim cæperat ſeditiooe, preſentibus eaternarũ partiũ epiſcopis, habitã eſſe Synodom: habitam deinde & ab his qui Græciã colunt eiuſdem nobiſcũ muneris ſocij: Rurſus & ab his qui in Hiſpania & Gallia degunt: atq; vbiq; omnes idẽ quod hic ſeoſiſſe: iis nẽpe veniã qui cecidiſſent, etſi impiorũ ſe duces præbuiſſent modo eos pœniteat, nec per vim aut neceſſitatem detur, largiendã eſſe, & reſtitoendũ in Clero locum: idq́; pręcipue quod à fide nõ remotã ſui defenſionẽ edidiſſent, vnde quod geſtum erat œconomiæ quadã fa-

C

ctũ eſſe videretur. Se n. ad impietatẽ nunquã tranſiſſe, ſed ne impiorũ qoorundã furor Eccleſias perderet, vim poti9 ſequi, & id ooeris ferre, quàm populũ perire maluiſſe dicebãt. Quæ ideò nobis à veritate aliena nõ videbãtur, quòd Aaronẽ illũ Moſis fratrẽ in ſolitudine veniã populo peccãti induſiſſe, ea tantũ ratione, ne Ægyptũ repetẽs idololatriã amplecteretur, affetebãt. Fore enim nemo nõ videbat, modò in deſerto remanerent, impietatẽ omnẽ eſſe abiecturos: Sin autẽ in Ægyptũ redirẽt, interituros nõ ſolũ, ſed impietati priori multũ eſſe adiecturos. Itaq; quod ab eis Cleri nomine factũ eſſet, venia donandũ, & reliquis qui in fraudẽ per vim eſsẽt deducti indulgẽdũ. Iſta verò tibi pietati tuæ cõfiſus narrare nõ sũ verit9, cũ ea præſertim te probaturũ, nec ita coactorũ patrũ in remittẽdo facilitatẽ dānaturũ mihi perſoaſerim. Ideh autẽ iſtas ſacro tuo collegio

D

& populo per te literas recenſeri velim, vt eis moniti male in eiuſmodi viros affectũ valeãt arguere. Neque enim me, cum ſcribere tui ſit arbitrij & poteſtatis noſtram in eos propenſam animi voluntarẽ ſignificare, & qoæ deſunt cætera omnia cõplere decuit. Magna ergo domino, qui te omni ſermonis & cognitionis facultate cumularit agenda gratia eſt. Cæterùm quos penitẽtia cæperit, palã illi vererẽ opiniooẽ, ipſomq́ue Eodoaij, & Eozoij qui in Chriſtũ blaſphemi creaturã diaerũt, & Arianę hęreſeos doces ſe præhueruot: nomen execrentur, & qoam Nicææ patres ediderunt, fidem amplectẽtur, profiteantorque, & ea ſynodo priorẽ nullã habeãt: fratres qui tecũ ſunt ſaluta, ab his qui mecum degunt in Domino ſalutatus.

SANCTI ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI
CONTRA DIVERSAS HÆRESES SERMONES.

Ex duobus manuſcriptis exemplaribus, Palatino vno, Auguſtano altero.

Editi ex interpretatione Abrahami Sculteti Grunbergenſis Sileſij.

INDEX
SERMONVM MAGNI ILLIVS ATHANASII
CONTRA DIVERSAS HÆRESES.

I. *Sermo forma dialogi cōſcriptus, in quo colloquuntur Orthodoxus & Macedonianus.*

II. *Euſdem Athanaſij Colloquiū aliud aduerſus Macedonianum, de quæſtione, An Dei Verbum corpus animatum geſtarit.*

III. *Euſdem epiſtola cuiuſdam, vt videtur, præfationis loco ſcripta, in qua motuum Eccleſiaſticorum Tragœdia.*

IIII. *Diſceptatio aduerſus eos, qui in veritate diiudicanda ſolius iudicio multitudinis feruntur.*

V. *Aduerſus eos, qui nec quærendum nec loquēdum ex ſcriptura præcipiunt, ſed in ſua fide acquieſcendum.*

VI. *Aduerſus eos, qui malignè nobis obiiciunt illud:* Verbum caro factum eſt.

VII. *Aduerſus eos, qui vnam in Chriſto naturam eſſe contendunt.*

VIII. *Aduerſus eos qui naturæ carnis cōfeſſores loco Trinitatis Quaternitatem dicunt docere.*

IX. *Aduerſ9 eos, qui humanæ in Chriſto Domino naturæ confeſſores ſpem ſuam in homine dicunt defigere.*

X. *Aduerſus eos, qui Deum Verbum impatibiliter paſſum dicunt.*

XI. *Aduerſus eos, qui dicunt, paſſus eſt Deus vt voluit.*

XII. *Aduerſus eos, qui dicūt ſimpliciter eſſe locutiones accipiendas, nec quid illæ ſignificent cōſiderandum, cùm omnium hominum captum excedant.*

XIII. *Aduerſus eos, qui dicūt, Paſſus eſt Deus Sermo carne.*

XIV. *Aduerſus eos qui quærunt, qualem pœnam Iudæi daturi ſint, ſi non occiderunt Deum.*

XV. *Aduerſus eos, qui dicunt, Iudæus eſt, qui non confitetur Deum eſſe paſſum.*

XVI. *Aduerſus eos, qui dicunt, Angelos cū Abrahamo edentes carnis naturam omninò non induiſſe.*

XVII. *Aduerſus eos, qui nullū non miraculum imminuunt, eo quod carnem negant.*

XVIII. *Aduerſus eos, qui damno afficiunt genus noſtrum, eo quod negant ſeruatorem ex natura noſtra ſumſiſſe primitias.*

XIX. *Aduerſus eos, qui volunt ſimpliciter iis quæ dicta ſunt credendum eſſe, nec conſiderandū quid conueniat, & quid non conueniat.*

XX. *Aduerſus eos, qui duarū naturarū diſcrimen poſt paſſionem & aſcenſionem tollunt.*

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI

Sermo, forma dialogi conſcriptus, in quo colloquuntur ORTHODOXVS *&* MACEDONIANVS *Pneumatomachus.*

PRæſentem huncce librum idcirco prudentiæ tuæ miſimus, *Amice*, quod optimè diiudicare poſſis, & quæ ab hæreticis cum Macedonio ſentientibus dicuntur & quæ à nobis iiſdem opponuntur. Atque illa quidem quæ à Macedonij aſſeclis in tabella quadam conſignata reperi, ſunt huiuſmodi.

SI SPIRITVS SANCTVS EST DEVS aut Pater erit, aut Filius: ſi neuter, vtique nec Deus.

NOs cõtra: ſi Spiritus ſanct⁹ Deus eſt aut Patrem illum, aut Filium eſſe ſumis, perinde ac ſi ideo Pater Deus, quia pater: vel filius Deus quia Filius. Quod ſi propterea Pater eſt Deus, quia Pater: Filius igitur quia Pater non eſt, nec Deus erit. Et ſi propterea Filius eſt Deus, quia Filius: Pater igitur, quia Filius non eſt, nec Deus erit. Quapropter licet Deus ſit Spiritus S. non protinus ſequitur, eum vel Patrẽ eſſe, vel Filium. Etenim vocabulum, Deus, Naturam ſignificat omnia contemplantem aut peruidẽtem. Nomina verò Patris & Filij, relatiua ſunt. Nec relatiuum igitur nomen naturam peruidentem aliquid deſignat: nec contemplantis & peruidentis aliquid naturæ nomen Patris ad Filium relationem induit. Cæterùm Orthodoxi perſonam aſſumens Macedoonianus ex ſeipſo quærebat: exiſtimarés ne adorandum eſſe Spiritum ſanctum? Et reſpondens ſibi ipſe: *Spiritus ſanctus*, inquit, *longiſſimè ab hac dignitate abeſt.* Quomodo enim ille adorandus qui nec Pater eſt, nec Filius? Nos contra hæc illi oppoſuimus: Si ideò adoras & Patrem, quia Pater eſt: & Filium, quia Filius eſt: omnes igitur Patres, omnes tibi Filij erunt adorãdi. Si propter naturã ipſam adorabilis Pater & Filius, nõ verò, quod Pater ille, hic Filius, inueſtiganda nobis illa natura eſt. Ac ſi cõpertũ fuerit eiuſdẽ naturæ Spiritũ quoq; eſſe ſanctum, adora illum: ſecus fac, ſi illud non fuerit compertum. Neque enim quæritur: An

A Spiritus S. ſit vel Pater vel Filius: Sed an eiuſdẽ cũ Patre & Filio ſit naturæ. Hic ille ſibi rurſum obiicere, perinde ac ſi inficiando Orthodoxus negaret, Deum ſcripturarum auctoritate Spiritum prædicari: Deum Spiritum eſſe ipſum quidem fateri, ſed ſpiritum Deum eſſe negare: idq́ue ideò, quia Spiritus quidem ſit, quicquid Deus ſit: non autem contra quilibet Spiritus ſit Deus. Cui nos, Si ſcires, inquimus, donum Dei & quæ literis ſacris B ſunt prodita memoriæ haberes infixa: nunquam ſanè hæc profitereris. Neque enim conſeqnẽs eſt, vt quicquid eſt Deus, idem ſit & Spiritus. Nam & Moſes Deos vocatus fuit: *En ego te Pharaoni Deum conſtituo*: ſed & Aaroni & fratri eius, *Eris enim*, inquit, *illi in Deum, & Aaron frater tuus Propheta erit.* Ac in Euãgelio Filius ipſe dicit de Sanctis: *Si illos appellauit Deos, ad quos Dei ſermo habitus eſt, nec ſcriptura reſcindi* C *poteſt.* Item: *Deus Deorum Dominus locutus eſt, & vocauit terram.* Et alibi: *Deus Deorum apparuit in Sion.* Itẽ, *Deus ſtetit in ſynagoga Deorum: in medio autem Deos diiudicat.* Et, *Diis non maledices*, ſcriptum eſt. Quòd ſi igitur vniuerſaliter ex tua ſapiẽtia quicquid Deus, illud idem & ſpiritus eſt, quos nos homines Deos nuncupatos fuiſſe diximus, illi ad vnum omnes in Spirituum numerum erunt referẽdi. Quòd ſi verò cùm Moſes, tùm reliqui à nobis recenſiti Dij qui- D dem, Spiritus autem non ſunt: conſequens eſt, neque hoc pronunciatũ eſſe catholicũ: Quicquid eſt Deus, illud eſt Spiritus: vt nec illud alterum: Quicquid eſt Spiritus, illud eſt & Deus. Nam & veſtri hæreticorum Dæmones Spiritus quidem, Dij tamen non ſunt. Hoc loco Macedonianus Orthodoxum *denuo* inducit, largientẽ quidem hoc, Spiritũ in ſcriptura non vocari Deum, ſed eundem tamẽ ſpiritũ Dominũ appellari, ex illo loco: *Dominus verò ſpiritus ille eſt*, confirmantẽ. Quod ille teſtimoniũ ex verbis ſubſequentibus eludit: *Vbi autem Spiritus*

ille Domini illic libertas, ex quibus Apoſtolum de Domino *id eſt, Deo Patre* loqui colligit: quandoquidē Dominus Spiritus ille eſt. Cui nos contra: Veriſſimè in vos illud competit: *Cum ſe dictitarent ſapientes ſtulti facti ſunt*. Cum enim ſequētia clariſſimè oſtēdant, verba iſta, *Dominus vero Spiritus ille eſt*, de Spiritu S. eſſe dicta: tu temetipsū fefelliſti, vt tuo ipſius ore te coargueres audireſque illud: *Ex tuo ipſi⁹ ore te condēnabo, ſerue nequā*. Quæ enim conſequūtur ſunt hæc: *Vbi autem ſpirit⁹ ille Domini, ibi libertas*. Qui autē Domini Spiritus eſt, is *revera* Domini Spiritus *ille* eſt, qui dicitur Dñs. Quemadmodum enim Filius cum Dominus ſit, reuera Dominus eſt: ita & Spiritus S. cum Dominus ſit reuera Dominus eſt. Rurſum ergo perſona *Orthodoxi* ſuſcepta ex ſe ipſo quærebat: nunquid adorandus ſit Spiritus S. Idem deinde ſibi reſpondens, adorandum illum negabat ex eo, quòd nuſquam id ſcriptū exſtet. Deinde rurſum induens perſonam Orthodoxi, Si inquit, homo hominem adorauit, exempli gratia, Propheta Nathan Dauidē (ſcriptum eſt enim: *Ingreſſus ad Regem Propheta Nathan, adorauit illum facie in terram demiſſa*) quid eſt? quod non præ omnibus hominibus ſpiritum ſanctum adoremus. Tum ille ſibi ipſi rurſum reſpondet: *Dominum Deum tuum adorabis*: nū verò etiam Spiritū? Spiritus non eſt Dominus, imò nec Deus. Quomodo igitur adorandus erit? qui adorationis definitione non continetur. Etenim *nemo poteſt Ieſum Dominum dicere, niſi in Spiritu ſancto*. Nam qui ad Deū *per ſpiritum* verè accedit, per alium ſpiritui *quoque* ſancto, accedat oportet. Quod ſi igitur ſpiritum ſanctum adorauero, per quem aut in quo ipſum accedens adorabo? Nos verò quid ad iſta? In ius te vocabit, *Macedoniane*, in die iudicij Propheta Nathan: vt qui contra legem minime deliquerit, quando Dauidem adorauit. Tu enim *Adorandi* vocabulo ita es vſus, vt non obſcurè videreris violatæ legis ipſum condemnare. Si enim Dauidem ille adorauit, ſcriptura autem, Dominū Deū noſtrum adorandum, & ei ſoli ſeruiendum præcipit, legis Nathā labefactatæ reus, te accuſatore, cōperietur. Abſit verò vt Prophetam & nos accuſemus. Quin contra ex eo ipſo loco Spiritus ſancti adorationem vel maximè cōcludimus. Neq; enim Dauidem adoraturus fuerat Propheta: ſi nihil homine maius in eo agnouiſſet. At quod vnctum Domini ipſum eſſe, oleo ſancto vnctum, fuerat edoct⁹: mouit illum Spiritus ſancti per oleum iſtud efficacitas, vt Dauidem adoraret. Qui fit verò? quod velut ſurda aſpis, quæ ne incantantis audiat vocem, aures obturat ſuas, illa quidem verba *Dominum Deū tuum adorabis* percipis: quæ verò proximè ſequuntur *Et illi ſoli ſeruies*, ſurda aure præteris. Nimirum à vocabulo *Soli* refugis. Cui enim *Soli* Patrine an Filio? Et quomodo *Soli* dices? Si Chriſtianus fueris: naturæ in vtroque identitatē cauſſam nominabis. Quid ſi igitur & Spiritus ſanctus eiuſdem demonſtretur eſſe naturæ dictum illud: *Dominum Deum tuum adorabis & ei ſoli ſeruies*: de Patre, Filio, & ſpiritu ſancto ſimul accipies propter naturæ identitatem? Sin minus: tuque de vna *duntaxat* perſona idem dictum illud, *Dominum Deum tuum adorabis, & ei ſoli ſeruies*, interpretaberis: neceſſariò tibi erit vel reiiciendus filius, vel repudiandus Pater. Itaque ſi eiuſdem cum Patre & Filio fuerit naturæ & deitatis ille à Patre per Filium effuſus Spiritus S. erit & ipſi ſupplicandum ſeruiendumq;. Faciemus autem periculum, & quidem amicè nunquid è diuinis Oraculis iſtam ipſam Spiritus S. naturam demonſtrare poſſimus. Nam quod nemo ſcribitur Dominum appellare Ieſum, niſi in Spiritu ſancto; id verò Spiritus ſancti adorationem minimè conuellit. Quemadmodum enim ipſum Deum Patrem in Spiritu & veritate adorantes non excludimus ab adoratione veritatem; ſed ſcimus, quòd Filius ipſe ſit veritas, & in Spiritu & veritate Deum adorantes, adoram⁹ veritatem: conſimili modo & ſpiritum ſanctū adoramus, vt veritatem ipſam. Quòd ſi idcirco non adoras Spiritum, quod in Spiritu adoramus: & ideò non adoras veritatem quia in veritate adoramus, adeoq́ue imminui Spiritus ſancti maieſtatem cenſes, quandoquidem in ipſo Filium Dominum profitemur: imminues equidem & Patris maieſtatem, ſi quidem *nemo venit ad Filium, niſi quem Pater cæleſtis traxerit ad ipſum*: Hoc enim in Euāgelio ſcriptū eſt. Et Apoſtolus clamat, *Fidelis Deus per quem vocati eſtis ad communionem Filij eius*. Et pater ipſe per Prophetas ad eundem Filium dicit, *Ecce proſelyti ad te venient per me*. Si autem per Patrem quoque ad Filiū vocamur; non erit igitur eam ipſam ob vocationē dignitate inferior Spiritus ſanctus. Accedimus, inquis, Spiritu. Cognoſce ſcriptutas & diſce: quòd quemadmodum ad Filium per Patrem; ita per Patrem, ad Filium *vocemur*. Sunt enim hæc, vt iam antea dictum, reciproca. Vt igitur per Patrem ad Filium: ita per Patrem & Filium ad Spiritum Sanctum. Neque enim Patris in Apoſtolis inhabitatio cognitionem Filij *in iiſdem* præuenit: ſed cum illi Filium prius agnouiſſent, cum inſtituti, & ſcriptura teſte, bini fuiſſent miſſi: cum nomina eorum in cœlis eſſent ſcripta: cum denique diuino Dei conſpectu in reſurrectionis apparitione dignati fuiſſent: tùm demum illis ſpiritus ſanctus datus eſt à Deo, introducente eos in ſpiritus gratiam. Atque vt Ieſum præeunte nobis ſpiritu Dominum confitemur: ita à Filio in ſpiritus notitiam perducti, in Patrem, Filium & ſpiritum ſanctum ſumus baptizati: Filio videlicet ſacram Chriſtianorum in Spiritum initiationem reuelante. Quid igitur adorandum ſpiritum ſanctum negas? in quem baptizatus es? Vtrum enim maius eſt? Adoratio an baptiſmus? Et quomodo non in confeſſo ſit, Baptiſmum adorationi antecellere? Si quidem & catechumeni Patrem & Filium adorant? priuſquam tamen in nomen Patris, Filij & Spiritus ſancti baptizentur, non ſunt perfecti. Quòd ſi qui in rudimentis pietatis inſtituuntur Chriſtiani, ante baptiſmum non ſunt perfecti; perficiuntur autem baptiſati: Baptiſmus vtique maius quiddam eſt adoratione, vt qui perficit hominem. Atque hic rationalis & viuus cultus noſter, de quo Apoſtolus, *Præſtate*, inquit, *corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſacram, acceptam Deo, qui veſter ſit cultus rationalis*. Et præſtabimus rationalem cultum, ſi vnà cum Chriſto in baptiſmo fuerimus ſepulti. Baptiſmi igitur doctrinam inducit dictum illud, *Dominum Deum tuum adorabis & ei ſoli ſeruies*. Hoc loco aſſumpta noſtra perſona ſibi ipſi obiecit: Si neque Dominus, neque Deus, neque adorabilis eſt: qua ille ratione in Trinitatis numerū venit? Tum ſubiiciens, *Connumeratur*, inquit, *illis nomine Spiritus, non Patris, non Dei, non Filij*. Ita & tu eū appella, nec plura ei, quàm reuera habet, aſſcribe. Etenim contentus ille eſt dignitate propria: atque vt maximè velis aliquid ad dignitatem eius adiicere, nunquam id deſiderabit. Non enim ex iis, quibus tu *Spiritū ſanctum* glorificas, aſſumit aliquid ad dignitatem

A dignitatem eius qui ipſum honorauit ante omnes creatutas. Nos contra, ennumereto, inquimus, & omnes Angelos Petri ec filio, vt qui à Deo ipſo eudieris, *Ego dixi, dij eſtis, & filij altiſſimi omnes.* Homines igitur tibi ex datis & conceſſis nuleoti, volẽti Deo ennumerandi erunt: & tu ſanctum & bonum illum ſpiritum nullus honore nominis non dignaberis? Nos verò non nomini (quid enim hoc megni eſſet?) ſed naturæ ipſi eccenſemus, quemadmodum deinceps oſtenſuri ſumus, ſi prius vaniſſimas tehellæ uugas coarguerimus. Veriſſimum eſt id, quod vel inuitus confeſſus es, vt maeimè velis aliquid illi adiicere Spiritui S. inquam, non is hoc deſideret. Si quid eutem ei velis adimere, in teipſum es iniurius. Contentus enim eſt dignitate ſua: ſi modò dignitatis nomen Spiritui licet tribuere. Atqui eadem illa locum etiem habent in patre & filio. Nihil enim tã B patri, quàm filio vel eddere potes, vel ſubtrahere. Subtrahe enim, ſi placet, in teipſum eris iniurius: quendoquidem in petre, filio & ſpiritu ſancto perfecta omnie, imperfectum nihil eſt: ad quod extrinſecus aliquid aſſumetur: nam faſtigio ſeu dignitate eius qui eſt omnes creaturas cenſetur, quemedmodum ſcripſiſti, conetus ex eis probere, non eſſe illũ ſpiritum eius natura, ſed gretia, quemadmodum & alij ſpiritus edminiſtratorij omnes, qui & ipſi natura ipſius ſpiritus non ſunt. Poſt hæc rurſum nos ex ſe quærentes inducit; num qui petri & filio, idem ſpiritui ſancto honor ſit habendus. Hebendum autem non eſſe, ſibi ipſi reſpõdet. Scriptum enim hoc non extare: de petre quidem & filio ſcriptum eſſe, *vt honorent filium, ſicut honorant patrem*: ſed mentionẽ ſpiritus ſancti nullam factam. Ibi tum nos ad illum beatas verò aures, quæ à veſtris ſermonibus integræ C & incorruptæ conſeruatæ ſunt! Tu enim quomodo æquè in ſpiritum ſanctum ac in patris & filij honorem beptizetus es? qui eiuſdem cũ petre & filio honoris ſpiritum illum eſſe negas. An verò pater & filius non honoreri tibi ſolemni baptiſmetis confeſſione videtur? Si bonor ille nullus eſt: quorſum igitur baptizemur? quorſum vt bepriſmum tueamur purum, in tòt nos momentis ſingulis cõiicimus pericula, cum calidis diaboli ertibus luctantes? Quid eſt? cur non omnibus hoſtiis nobilior tibi videatur illa corporum noſtrorum eehibitio Apuſtolo dieẽte, *Vt ſiſtatis Deo corpora veſtra hoſtiam viuam ſanctã, Deo placentem.* Atqui omnis hoſtia in Dei fit honorem. Telem & nos petri, filio, & ſpiritui S. in baptiſmo obtulimus, oeque loco, neque modo diuerſis petrẽ, filium & ſpiritum ſanctum honorantes. Perinde verò ac à nobis interrogetus pergit ſemetipſum inter- D rogare. Quid ergo creaturámne dices ſpiritum ſenctum? Atqui nullo creaturarum ordine continebitur. Deinde ad ſeipſum, ſi ſcriptum eſt, inquit, dico: ſin minus, non dico: Iterum eutem ſibi obiicit quaſi à nobis allatum. Scriptum eſt: *quod in ipſo omnia ſint condita.* Sed non, ad ſeſe ille, communionem hebet cum omnibus ſpiritus ſanctus cùm vnicus ſit & ſingularis. Neque enim communio nominum communionem importar naturarum. Sic enim æqualis creaturæ omnes honoris eſſent futuræ. Ad hæc nos rurſum reſpondemus: ſi quis timoris Dei ſenſus cor tuum tangeret, nunquem iſtam improbitatem ſcriptis expreſſiſſes: ſed quæ ſetiebas directus profeſſus fuiſſes, non eudes autem ille proloqui: qui metuas non quidem Deum, ſed vulgus: quemadmodum & Phariſei olim, Bepriſmus Ioannis vnde eſſet, non audebant dicere. Tu

A verò metuens non ſiles, ſed clames, clamas autem ad eos, qui quid ſit venenum aſpidum ſub eorundẽ labiis reconditum non ignorant. Phariſæi ſic apud ſeſe ratiocinabantur: *Si dixerimus, à Cælo: dicet nobis: Cur ergo non credidiſtis? Sin dixerimus, ab hominibus: vulgus metuimus.* Conſimili modo & tu tecum ratiocinans: Si dixero: Non eſt creatura, dicent, Cur igitur non adorans illum? Sin dixero, creatura eſt, vulgus metuo. Lepidibus enim nos vniuerſus populus obruet. Qui à creaturerũ *cultu* aduerſus, Petri, filio, & ſpiritui ſancto adhæret. Quid igitur facis? Creaturam profeſſus, occulis dolum. Ac hoc ipſum demouſtras cum dicis: ſed non communionem haber cum omnibus *creaturis* cum vnicus & ſingularis ſit ſpiritus ſanctus. Neque enim communio nominũ communionem importat naturarum. Sic enim æ- B qualis creaturæ omnes honoris eſſent futuræ: Hoc nimirum vis dicere: Creatura quidem eſt, at non æqualis cum creaturis honoris. Vt ſi quis dicet: Sol ſingulare eſtrum eſt: nec parem cum reliquis ſtellis dignitetem hehet. Omne ſidus de die lucet: quamlibet cum aliis ſideribus non communie hebeat omnia: Quæ verò meior eſt impietas, quàm in Creaturerum ordinem redigere ſpiritum ſanctum, cùm Chriſtus ipſe dicat: *Quia non vos eritis, qui loquemini, ſed Patris Spiritus in vobis loquens.* Quo tu modo creeturem nominas? quem filius Dei petris ſpiritum dicit. An non aures tibi vox illa petris vellicat? *Vltimis temporibus perfundam ſpiritu meo omne genus hominum.* Et elibi: *Ecce ſeruus meus electus quem benignè accipit anima mea. Ponam ſpiritum meum ſuper eum.* Præterea Petrus ait: *Vos ſcitis quæ res acciderit per totam Iudæam ducto à Galilæa initio poſt prædicatum à Ioã- C ne baptiſmum: Ieſum dico à Nazaretha, vt eum Deus ſacro ſpiritu & poteſtate vnxerit.* Filiusne ſua ipſius creatura vngitur? Annõ dementis hoc fuerit dicere? Quin filius ipſe, *Spiritus*, inquit, *Domini ſuper me, eo quod vnxit me: ad Euangelizandum pauperibus miſit me.* Petri verò hæc ſunt in ectis Apoſtolicis verba: *Is Dei dextera euectus ſanctique ſpiritus promiſſum à Patre conſecutus, effudit hoc quod vos nunc cernitis & auditis.* Vtrum quem ipſe condidit, à Patre accipit? nec poteſtas illi fuit ſuæ ipſius creeturæ? Sed, quid dices? Maior igitur filio eſt ſpiritus ſanctus? Reſpondemus igitur tibi: Abſit. Nemo noſtrum quiſquam hoc dixerit. Quoniam eutem formam ſerui aſſumpſit, megis illum quàm ſocios ſuos inungi oportuit, nõ illo quidẽ mendato Dei olim præparato, ſed exhilarationis oleo. *Propterea.n.* inquit Dauid, *vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ cõſortibus tuis.* Hoc, *Propterea*, quid eſt? D Quia nimirum cum Deus eſſet & quidem filius, ſerui formem aſſumpſit. Quandoquidem autem ſpiritum ſanctum, eiuſdem cum petre & filio eſſe neturæ, ſupra nos demonſtraturos promiſimus: conſequens eſt, vt duarum perſonarum colloquium exorſum, illud ipſum, feuente nobis eiuſdem ſpiritus gretia oſtendere aggrediamur. Si quis igitur nobis ex eorum numero fortè occurrerit, qui cum ſcriptore huius tabellulæ ſentiunt: hæc nobis cum eo inſtituende erit diſſertatio: Solus Deus immortalitetem hebere ab Apoſtolo dicitur: *Solus enim*, inquit, *habens immortalitatem, lumen habitans inacceſſum.* Mec. Etiam. Orth. Habent eandem & Angeli, & principatus, & poteſtates, & throni, & dominatus? Mecedonienus. Habent. Orthod. Quomodo igitur ſolus Deus immortalitatem habet? Macedonianus. Quia Deus eſt ipſa immortalitas. Angeli verò, Archangeli, & ſuper cœleſtia omnia

immortalitatis participatione immortalia ſont. Ort. Filius Dei habet immortalitatē, nec ne? Mac. Omnino habet. Orth. Nunquid vt Pater, an vt ſupercœleſtia? Mac. Vt Pater. Orth. Quomodo igitur ſolus pater habet immortalitatem? Mac. Quia eſſentia Filij nihil prorſus variat ab eſſentia Patris. Ort. Filius ergo perinde vt Pater ſolus Deus dicitur propter inuariatam eſſentiam. Mac. Eodē modo Filium & Patrem immortalitatem habere dico. Orth. Habétne verò & Spiritus ſanctus immortalitatem? Mac. Habet. Ort. Siccine habet, vt Pater & Filius, an vt Angeli & Principatus & Poteſtates, participatione & gratia? Mac. Vt Pater & Filius Ort. Eiuſdē ergo cum Patre & Filio naturæ eſt Spiritus ſanctus. Ma. Abſit. Ort. Nō igitur ſolus Deus habet immortalitatem. Eſt namque & alia inuenta natura, eodem illa quo Deus ipſe, modo habens. Mac. Rurſum igitur tria vnū dico. Orth. Perſonis tria ſunt, non vnum. Mac. Quomodo igitur vnam dico naturam? Orth. Quia Pater, Filius & Spiritus ſanctus eodem plane modo immortalitatem Patris habeot. Atque vt Paulus, Petrus ac Timotheus tres ſunt, vnius tamen naturæ perſonæ: ita Patrem, Filium & Spiritum ſanctum tres perſonas dico, & vnam naturam. Mac. Sed hominiante exiſtunt alij homines: alia igitur natura ante Patrem etiam & Filium & Spiritum ſanctum exiſtit. Orth. Abſit. Mac. Cur igitur dicis; Eodem quo homines modo? Orth. Ante homines quidem, vt Paulum & Petrum & Timotheū ante exiſtunt homines, & ante hos rurſum alij: ante Adamum autē nemo alius exiſtit ſed Deus ipſe. Ante Patrem verò, filium & ſpiritum ſanctum nihil exiſtit: ſed ex patre filius natus eſt, & ſpiritus procedit. Mac. Spiritus igitur non eſt filij. Orth. Omnia quæ ſunt patris, ſunt etiam filij: hoc teſtatur Apoſtolus quoque, ſpiritum eſſe & patris & filij. Sic enim loquitur: *Vos non eſtis in carne, ſed in ſpiritu: ſiquidem Dei ſpiritus habitat in vobis. Quòd ſi quis ſpiritum Chriſti non habet, is Chriſti non eſt. Si verò Chriſtus in vobis eſt, corpus quidem mortuum eſt per peccatum, ſed ſpiritus viuus eſt per iuſtitiam. Quòd ſi ſpiritus eius, qui Ieſum ex mortuis excitauit, habitat in vobis, etiam veſtra mortalia corpora reuocabit in vitām, per inhabitantē in vobis ſpiritū ſuum.* Et filius ipſe nominat eum ſpiritum patris ſui. Mac. Quomodo? Orth. *Non enim vos eſtis, qui loquemini ſed ſpiritus patris in vobis loquens.* Quin pater ipſe ſuū eſſe ſpiritum teſtatur per Prophetam dicentem: *Vltimis temporibus perfundam ſpiritu meo omne genus hominum.* Macedonianus. Filij iſta verba ſunt. Orth. Apoſtolum lege, vt ipſum audias. Sic enim ille ad diſcipulum ſuum ſcribens ait: *Poſtquam apparuit gratia Seruatoris noſtri Dei, non ob iuſtitiæ opera, quæ fecerimus nos, ſed pro ſua miſericordia ſeruauit nos lauacro reſipiſcentiæ renouationiſque ſpiritus ſancti, quo nos largè perfudit per Ieſum Chriſtum Seruatorum noſtrum.* Mac. Nos non poſſumus vnam patris & filij & ſpiritus ſancti naturam profiteri. Orth. Atqui pàtrem ſanctum eſſe ipſe quoque confiteris, de quo dictum eſt: *Sanctus qui in ſanctis requieſcit.* Mac. Etiam. Orth. Siccine ſanctos dicis Angelos, quemadmodum patrē Mac. Angeli ſanctitatis participatione ſancti ſunt: pater autem natura ſanctus eſt. Orth. Filium verò non dicis ſanctum. Mac. Etiam. Orth. Siccine, vt Angeli ſancti ſoot participatione, filius ſanctus eſt; an vt pater? Macedonianus. Vt pater, cui eum in omnibus ſimilem profiteor. Orthodoxus. Spiritum ſanctum eadémne, qua patrem & filium an qua Angelos ratione, ſanctum confiteris? Macedonianus. Eadem qua patrem & filium. Orthodoxus. Eiuſdē igitur cum patre & filio eſt naturæ. Mac. Si reuera, vt affirmatis, vna natura eſt: & verò filius ad dextrā patris ſedet: vbi ſedet ſpiritus? Orth. Apud Chriſtum ipſum. Si enim teſte Paulo, nos quoque illi ſumus aſſeſſuri, non dubium eſt & ſpiritum ſanctū, quippe per quem & nos. Mac. Vbi ſcriptum eſt, nos quoque vna ſeſſuros? Orth. Epiſtola ad Epheſios ſcriptum eſt: *Cum delictis eſſemus mortui, reuocauit nos in vitam vna cum Chriſto, ſimulque ſuſcitauit & in cœleſtibus collocauit.* Nō poteſt enim vnà cū Chriſto ſedere, niſi qui templum ſpiritus factus eſt. Quòd ſi templum vnà ſedet, quid de inhabitante ſpiritu dixeris? Macedon. Spiritus eſt miſſitius. Mittitur enim. Orth. Annon mittitur & filius? Mac. Etiam? Orth. Num de loco in locū miſſus eſt. Mac. Minimè: filium enim & patrem vbique eſſe aſſero. Orth. Spiritum non dicis eſſe vbique? Mac. Etiam. Orth. Si vbique eſt pater & vbique eſt filius, & vbique ſpiritus ſanctus: eiuſdem igitur cum patre & filio naturæ eſt ſpiritus ſanctus. Mac. Quando verò & diabolus vbique eſt, erit & ille eiuſdem cum patre & filio naturæ? Orthodoxus. Diabolus non vbique eſt. Neque enim in cœlo eſt, neque in terra. Sed vt tyrannus aliquis in loco quodam certo conſiſtens, miniſtros mandatis inſtructos mittens vbicunque potentiæ ſuæ miniſtros habet, ibidem dominari dicitur: & quo ad perſonam quidem vno in loco eſt ſed operatione voluntatis vbicumque dominatur, ibidem eſſe dicitur: pari modo diabolus quoque hypoſtaſi quidem ſua de loco in locum tranſit, operatione autem voluntatis vbique terrarum eſt, voluntate eius operante in hominibus cōtumacibus per imperia & poteſtates, & mundi potentes tenebrarum. Pater autem, filius, & ſpiritus ſanctus eſſentia, potentia, & gloria vbique, in omnibus & per omnia ſunt. Quòd ſi ita eſt vna igitur eſt patris, filij, & ſpiritus ſancti eſſentia. Ma. Pater quidem & filius eſſentia & voluntate & potentia & gloria vbique & in omnibus: ſpiritus autē ibi eſt quò mittitur. Orth. Quando igitur in cænaculum venit, in quo erant diſcipuli, & eorum vnicuique inſedit, non erat tum in cœlo quoque? Mac. Quando Gabriel ad Mariam miſſus eſt, non erat tum in cælo quoque? Orthodoxus. Non erat tum eſſentia, ſed cogitatione. Macedonianus. Idem de ſpiritu dico. Orthodoxus. Et quomodo audis dicentem, quod *Spiritus Domini impleuit orbem terrarum?* Et idem continens omnia cognitionem habeat, vocis? Quid eſt autem aliud quod Dei cognitionē habeat quàm ſpiritus? de quo dicitur, quod ſpiritus cognitionis & pietatis. Mac. Sanctificationis ſpiritus ille eſt. Orthodoxus. An non ſanctificat & pater? Aut non ſcriptum eſt in Euangeliis: *Pater ſanctifica illos in veritate tua?* Et per Prophetam ait: *Ego Dominus ſanctifico illos.* Macedonianus. Sāctificat omnino & pater & filius. Orthodoxus. Si ſanctificat pater, ſanctificat filius, & ſanctificat quoque ſpiritus, eiuſdem igitur hic eſt cum patre & filio naturæ. Macedonianus. Nos *ὁδηγητικὸν via ducē* Spiritum ſanctum, confitemur. Qui autē viæ dux eſt, is ad alium ducit. Orthodoxus. Nonne viæ dux eſt & Deus? Macedonianus. Vbi ſcriptum eſt. Orthodoxus. Quis eſt qui ſedet ſuper Cherubim? Macedonia. Deus. Orthodoxus. Audi igitur Dauidem dicentem: *Qui paſcis Iſrael intende, qui deducis velut ouem Ioſeph. Qui ſedes ſuper Cherubim manifeſtare.* Audis, quod & paſcat, & deducat Deus? Macedonianus. Paſcit, fateor, & deducit

Deus, ſed ad ſeipſum deducit; ſpiritus aotem nõ ad ſeipſom, ſed ad omoem veritatem deducit. Ortho. Nónne & Deus ad omnem veritatem deducit? Ma. At ipſus reuera eſt omnis veritas. Orth. Eiuſdẽ ergo viæ dux eſt, cuius dux eſt & ſpiritus. Quorũ verò eadem eſt operatio, corum natura qooque eſt eadem. Nou potes enim dicere ſpiritum aliter atque Deũ ad omnem veritatem deducere, cũ Dominus Ieſus dixerit: quòd ſpiritus ipſe ad omnem veritatẽ nos deducat. Mac. At dixi Deũ eſſe, omnem veritatem, ipſumq́; ad ſeipſum deducere: Spiritum verò non ad ſeipſum, ſed ad omnem veritatem, hoc eſt ad Deum. Ort. Si Deus ad ſe ipſum deducit, quorſum ſpiritus ſancti deductione opus eſt? Mac. Primũ deducit ſpiritus, deinde Deus. Orth. Si qui viæ dux eſt ad alium quendam deducit, deducit autem Spiritus ad Deum: Deux quoq; deducens, ad alium quendam deducit. Mac. Dixi qood ad ſeipſum. Or. Non igitur qui deducit, ad alium quendã dedocit, ſed ad ſeipſum. Quod ſi ita eſt, ſpiritus qooque deducens & ad ſeipſum deducit, & ad patrem & ad filium. Omnis enim illa veritas ad qoam deducimur, nihil aliud eſt, quàm io patrem, filium & ſpiritum ſanctum deductio: & quando deducit pater, ad ſeipſum deducit, & quando dedocit ſpiritus ad ſeipſum deducit. Mac. At dixi, primùm deducere ſpiritum, & tum demum Deum. Orthodoxus. Si verò eiuſdem viæ dux eſt ſpiritus, coius & pater, quorum eadem eſt operatio, eorũ eadem eſt & natura. Mac. Sed hoc queritur: Vtrum prius ſpiritus, an verò Deus deducat. Orth. Dixi quòd nihil ad rem, ſiue ſpiritus primũ fecerit, ſiue Deus primùm, quod commune non eſt. Quin potius iuxta tuum ſermonem, in perquam multis Deus ſpiritu prior deducere comperietur. Nos enim dicimus, vnam & eandem eſſe patris, filij, & ſpiritus ſancti deductionem. Tu verò ſiquidem & tempus & deductionem diuellis, dic quæſo, à quo primò Adam deductus fuerit, dum io paradiſo ante tranſgreſſionem manſit ad colendum eum & cuſtodiendum? à patréne, an à filio, an à ſpiritu ſancto? Maced. A ſpiritu. Ortho. Quãdo igitur dicitur: *Et collocauit ipſum Deus in paradiſo ad colendum eum & cuſtodiendum*, annon vel inuitus profiteris, ſpiritum eſſe Deum? quandoquidem primam illi deductionem aſſignas. Maced. Deus in ſpiritu deducit. Ortho. Quomodo igitur ſcriptum eſt; *Qui deducis velut oues populum tuum in manu Moſis & in brachio Aaronis*: Nom Moſis manus eſt ſpiritus ſanctus? Mace. Si vna patris & filij & ſpiritus ſancti natura eſt, ſpiritus & gignere poterit & creare. Ort. aut vnam confiteris patris & filij & ſpiritus ſancti naturam eſſe, aut non. Mace. Vnam non confiteor: ſimilem autem dico. Orth. Similémne vt aurum æri? Mac. Abſit. Ort. Vt quid ergo? Ort. vt aurum auro? Orth. Vna eſt igitur horum ſimilium natura. Tu verò ſiccine in vniuerſum ſimilem patri filium dicis vt aurum auro? Mac. Etiam. Orthodoxus. Poterit igitur filius, cum eiuſdem cum patre naturæ ſit gignere filium ſi volet? Macedonius. Etiam poteſt: non facit hoc, ne Deorum generationem doceamur. Orthodoxus. Nihil igitur prohibet, quo minus eiuſdem cum patre & filio naturæ ſit ſpiritus ſanctus, licet nec gignat nec creet: ne vel genetationem, vt ais, vel multitudinem Deorum doceamur. Nimirum quæ vult Pater, creat filius, ſanctificat ſpiritus. Atque hoc eſt, *quod Verbo Domini cœli firmati dicuntur, & ſpiritu oris eius omnis exercitus eorum*. Sed neque Pater, quod auxilij indigeat, per filium creat: neque filius quod auxilij egeat per ſpiritum creat: ſed vt è rebus conditis patris & filij & ſpiritus identitas demonſtretur. Cæterùm quod ſpiritus ſanctus creare poſſit, Dominicum corpus oſtendit, Angelo dicente: *Quod enim in ea natum eſt, ex ſpiritu ſancto eſt*. Macedonianus. Etiam pater ſpiritus ſanctus eſt: item filius: & quando ait, ex ſpiritu ſancto eſt, filium intelligit, non eum, qoo de nos loquimur, ſpiritum. Orthodoxus. Recognoſce locum Eoangelij, vt audias Angelum Mariæ dicentem, *Spiritus ſanctus veniet ſuper te*, qualis ille? iſne, de quo loquimur, an filius? an alius quis ſpiritus ſanctus? Nam & Angeli ſpiritus ſancti ſunt. Maced. Spiritum ſanctum dicit illom ipſum, in qoem baptizamur. Ortho. Ab hoc igitur ſpiritu corpus Dominicum factum eſſe ait Gabriel. Neque enim alius ſuper illam venit, alius gratiam operatus eſt: ſed quod in ea natum, ex ſpiritu ſancto eſt, eo videlicet, qui ſuper illam venit. Maced. Quomodo igitur ait, *Sapientia domũ ſibi ipſi extruxit*? Ort. Hoc enim eſt, quod nos dicimus: omnia patris opera filij eſſe, & filij quæ ſunt, ſpiritus dici. Itaque, quoniam vna eſt patris ac filij potentia in ſpiritu ſancto efficaciter operans, Paulus dicit: *Alios quidem præpoſuit Deus Eccleſia, primùm Apoſtolos, deinde Prophetas, tertio magiſtros*. Et rurſum idem miſſis Mileto *nunciis* Epheſum, Preſbyteros Eccleſiæ acerſiuit eoſque ſic allocutus eſt: *Cauete & vobis & toti ouili, cui vos ſpiritus ſanctus præpoſuit cuſtodes, vt Chriſti paſcatis Eccleſiam*. Vides, quos Deus præpoſuit, eoſdem ſpiritum ſanctum quoque præpoſuiſſe, & quos ſpiritus præpoſuit, eoſdem Deum præpoſuiſſe, nec alios ſpiritum, alios Deum, ſed illos ipſos quos præpoſuit Deus, præpoſuiſſe ſpiritum. Quòd ſi ſpiritus eos præpoſuit, quos præpoſuit Deus, efficitur eandem Dei & ſpiritus eſſe operationem. Quorum verò eadem eſt operatio, eorum eadem quoque eſt natura. Mac. Atqui Deus eſt, qui omnia in omnibus operatur. Scriptũ eſt enim: *Diſcrimina donorum ſunt, cum ſit idem ſpiritus: & diſcrimina ſunt miniſteriorum, cum ſit idem Dominus: & diſcrimina ſunt operationum, cum ſit idem Deus, qui omnia efficit in omnibus.* Orthod. Recita, quæ ſequũtur, vt audias: *Cuique autem datur declaratio ſpiritus ad vtilitatem: Nam huic quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ: alij vero ſermo notitiæ per eundem ſpiritum, alteri vero fides per eundem ſpiritum: alij vero donum ſanationum per eundem ſpiritum: alij vero operatio virtutum, alij vero Prophetia, alij vero diſcretio Spirituum alteri vero genera linguarum. Hæc omnia autem efficit vnus idémque ſpiritus diſpertiens priuatim cuique vt vult*. Vult autem eadem, quæ volunt pater & filius, atque ideò voluntatem *eorum* voam dicimus. Qoorum autem voluntas eadem eſt, eademq́ue operatio, natura item eſt eadem. Maced. Nunquid igitur Spiritus eſt Deus? Orthodox. Hoc tu ipſemet ex ipſa dictorom conſequentiá profeſſus es. Verùm illud te noſſe velim, Deum non eſſe niſi prius natura ſit. Nam & nos ſi imitatores Dei fiamus ſecundùm Paulum Dij ſimus: nec tamen naturæ eiuſdem fieri poſſumus. Macedon. Ergo & ſpiritom ipſum imitatione & gratia Deum eſſe dicis. Orthodoxus. Abſit, vt aliquid aduentitium de ſpiritu dicatur. Nam neque ſanctitatem, nec incorruptibilitatem, nec immortalitatem, nec bonitatem, nec aliud eorum quæ in Deo conſiderari ſolent quicquam ſpiritui ſancto aduentitium eſſe dico: ſed natura ſanctum, natura bonum, natura incorruptibilem, natura immortalem, vtpote

ſpiritũ Dei & ex eo promanantem ſiue procedentem. Mac. Semper igitur ex illo procedit? Ort. Ne exiſtimes proceſſionem vel cœpiſſe vel deſiiſſe: idcirco dicit, *Quià Patre procedit*, vt nec initium, nec finem proceſſionis requiras: hoc idem de filij generatione, ſignificatum reperies. Neque enim ait, genuit me ante omnia, ſed gignit me, vt nec initium, nec finem generationis requiras. Mac. Duo igitur filij ſunt. Orthodoxus. Abſit. Mace. Si tam filius quàm ſpiritus ſanctus verè ex patre: ſunt duo fratres. Ort. Sed filius genitus eſt, ſpiritus verò procedit. Mac. Et quid diſcriminis eſt inter generationem ac proceſſionem? Orth. Diſcrimen ne curioſè inquirito: neque enim comprehendi poteſt: ſed quæ tibi præcepta ſunt, illa cogita, & hæc vltra nil exquirito. Eſt autem tibi præceptum, vt credas filium gigni, ſpiritum procedere. Reliqua verò omnia, cœlũ, terra, mare, & quæ in illis ſiue rationalia, ſiue verò irrationalia, creaturæ ſunt, ſecundùm Dei ipſius mandatum conditæ, *Ipſe enim dixit, & facta ſunt, ipſe præcepit & creata ſunt.* Mac. Nec ego dico ſpiritum creaturam eſſe: ſed tamen Deum illum non dico. Ort. Vnum tecum perpendas velim, teipſum idcircò Deum non eſſe natura, quod es creatura, adeoq; niſi fueris creatura, Deum te futurum natura. Mac. Sed nuſquam ſcriptum eſt ſpiritum eſſe Deum. Ort. Demus vocabulum Dei in ſcriptura ſpiritui nõ tribui. At tu naturam itemque affectiones diuinas *de eo* confitere: id quod mihi quidem ſatis eſt ad Deitatis confeſſionẽ. Mac. Qua de cauſa dicis, quod ſcriptum non extat? Ort. Scriptum ſanè extat. Tu verò naturam confitere. Itaq; vt maximè ſcriptum non eſſet, natura ipſa hoc ſibi nomen vendicat. Si enim in confeſſo fuerit ſpiritũ in ſe ſubſiſtere, ſanctificare, increatũ eſſe, Deus erit vel te contradicente. Mac. Vbi ſcriptum eſt Spiritum eſſe Deum? Orth. Vbi ſcriptum eſt, ſimilem eſſe ſecundum eſſentiam? Mac. Atqui patres noſtri ęqualitatem eſſentiæ de filio dixerunt. Ort. Mouitne illos ſcripturæ mens & ſententia, an ſua ipſorum arrogantia, vt proferrent, quod non extaret ſcriptũ? Mac. Mouit illos ſcripturæ mens & ſententia. Ort. At ſcripturæ mens & ſententia docent ſpiritum increatum ex Deo exiſtentem, viuificantẽ, & ſanctificantem, diuinum eſſe ſpiritum. Mac. Et nos diuinũ illum dicimus, Deum verò nequaquam. Ort. Quid aliud eſt, ſpiritus diuinus increatus, quã Deus? Mac. Aliud eſt diuinus, aliud Deus. Orth. Si ſcriptura dicat, *Spiritus diuinus, qui fecit me*, nónne ſpiritum ſanctum innuit? Mac. Nequaquam: Deus enim eſt qui hominem fecit. Orth. An non ſpiritus? Mac. Deus ergo diuinus ſpiritus eſt? Orth. Etiam. Quod ſi Deus ſpiritus diuinus in ſcriptura nuncupatur, & verò neque Angelus, neque Archangelus, neque poteſtas vlla, diuinum in ſcriptura appellatur, ſolus autem Deus & ſpiritus eius diuinum dicũtur, conſequens eſt, Deum & diuinum eſſe idem. Pauli quoque in Actis hæc leguntur verba: *Cùm igitur genus ſimus Dei, non debemus exiſtimare, auro aut argento, aut lapidi arte & induſtria humana cælato, diuinũ numẽ eſſe ſimile.* Viden' vt Deus diuinum, & diuinũ Deus? Iobus quoq; ſpiritum dixit diuinũ, cùm ait: *Viuit Dominus, qui ita me iudicauit, & omnipotens, qui amaritudine afficit animam meam: Quãdiu ſupereſt in me halitus, & ſpiritus diuinus in naribus meis, non eſt locuturum os meũ iniquitatẽ.* Vocabulo, *Domini*, Filium, *Omnipotentis* Patrem, *Spiritus diuini*, ſpiritum ſanctum uocat. Mac. Æqualia igitur tria ais? Ort. Non pater-

A nitate, non filiatione, ſed natura. Macedo. Quomodo hoc fieri poteſt? Orthod. Vt oſtenſum eſt. Mac. Quomodo oſtenſum eſt? Orth. Quòd ſpiritus perinde ac pater & filius eſſentia, & poteſtate, & voluntate, & gloria, vbique eſt, perinde vt ille deducit ad omnem veritatem, perinde vt ille ſanctificat, perinde vt ille omnia in omnibus efficit. Quorum autem operatio eſt eadem eorum natura quoque eſt eadem. Mac. Quomodo igitur dictum eſt? *Non loquetur à ſeipſo, ſed quæcunque audierit eloquetur?* Orth. Quia filius quoque ait: *Pater qui miſit me præcepit mihi quid dicam, & quid loquar.* Hoc verò vel maximè oſtendit, eiuſdem patrem filium & ſpiritum ſanctum eſſe naturæ. Mac. Quomodo? Orth. Quia quęlibet natura quæ facta eſt, ſi rationalis fuerit à ſeipſa loquitur: vt quando Abraham ait: *Ne*
B *iraſcaris Domine ſi adhuc ſemel loquar.* Et Moſes, *Tarditate oris & linguæ laboro.* Item, *Obſecro Domine, deligę alium.* Et vt Ieremias: *Iuuenis ſum, & non poſſum prophetam agere:* cui Dominus, *Ne dicas*, ait, *iuuenis ſum.* Et Ionas te ſecum deliberata conſcendit nauem, vt fugeret Tarſum à conſpectu Domini. Non ſic autem Spiritus. Neq; enim ea natura eſt, vt diuerſam à Deo voluntatem habeat, verùm omnia quæcunque locutus fuerit, Dei ſunt oracula. Atque hac de cauſa dictum eſt, *Non loquetur à ſeipſo.* Etenim de filio quoque idem dictum eſt: quandoquidem non alia illi ineſt voluntas, quam quæ & patri. Macedonianus. Non igitur ſua ſpiritui ſancto voluntas propria eſt? Orthod. Abſit, vt quod à Deo alienum eſt, dicam. Mac. Sed quomodo non habet voluntatem propriam? Ort. Voluntas Dei voluntas ſpiritus eſt. Neque enim ignorat voluntatẽ
C Dei: ſed quod vult pater, idem vult & ſpiritus. *Omnia enim nouit quæ ſunt Dei, vt ſpiritus hominis ea quæ ſunt hominis.* Mac. Atqui & filius ait: *Non veni vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me.* Orth. Quænam verò fuit voluntas eius qui miſit ipſum, cuius faciendæ gratia venit? Maced. Salus mundi. Ort. Hoc qui facit, nõ facit ſuam ipſius voluntatem, ſed voluntatem eius qui ipſum miſit. Ma. Fatetur ipſius, ſe non veniſſe, vt faceret voluntatem ſuam, ſed volũtatem eius qui ſe miſerit. Orthodoxus. Eſt igitur neceſſario contraria in eo voluntas ſtatuenda, quam coërcuit, vt faceret voluntatem eius à quo miſſus eſſet. Mace. Abſit, vt voluntatem filij voluntati patris dicam eſſe contrariam. Orthodoxus. Non ergo eadem Patris & filij eſt voluntas. Etenim filius per crucem & mortem ſeruare vult genus noſtrum, vultque hoc pater.
D Cùm autem ait, *Non veni, vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me*, in patrem videtur conferre omnia: cùm ait: *Pater qui miſit me, præcepit mihi quid dicam & quid loquar*, hoc ipſo dicto patrem vt patrem honorat. Quòd ſi ſe res ita non habet; quomodo filius, in quo omnes ſapientiæ theſauri reconditi ſunt, quid loqueretur non vidit prius, quàm mandatum acciperet, quid diceret, quidque loqueretur? Macedonianus. Accipio hoc, filium, quatenus filius eſt, vnam cum patre voluntatem habere. At ſpiritus niſi audierit & acceperit, à ſeipſo non loquitur. Orthodoxus. Quemadmodum igitur filius omnia habens natura, vt filius, ait, *Nihil facio à meipſo*: vt bonorum initium patri aſcribat: ita & de ſpiritu ipſum audi loquentem. Quæcunque enim ille in ſua natura habet, vt ſpiritus Dei ad fontẽ ipſum refert inquiẽs, *Non loquetur à ſeipſo: ſed quæcunque audierit loquetur,*

& futura

& futura annunciabit vobis. Item: *Ille de meo accipiet*, A
nempe, de patre. Hæc enim ſubiungit: *Omnia quæ
Patris ſunt, mea ſunt: propterea dixi, quod de meo accipiat
vobiſque annunciaturus ſit*. Accipere antea illum dixit,
non ex ignorantia, ſed quod ſpiritus effectionem &
gratiam ad authorem *primum* referat. Macedon.
Si res ita ſe habet, & hoc accipio. Miniſtrat enim
nobis ſpiritus gratiam Dei. Orth. Rurſum nomi-
nas miniſterium, quaſi tibi religio ſit, Spiritum Dei
cooperarium dicere. Maced. Nunquam mihi per-
ſuaſeris, vt ſpiritum Dei cooperatium dicam. Ort.
Apoſtolus Paulus Apoſtolos Dei cooperarios vo-
cat: & tu ſpiritum ipſius cooperarium dicere vere-
ris? Iure in te illud competit, *Illic trepidauerunt ti-
more, vbi non erat timor*. Maced. Etſi dixero ſpiri-
tum Dei cooperarium, non tamen eodem illum
quo Deum modo glorificabo. Orth. Cùm igitur B
Paulus de fidelibus ait: *Non amplius es ſeruus, ſed fi-
lius, quod ſi filius, etiam hæres, hæres quidem Dei, Chriſti
autem cohæres*: ſeipſumne dignum exiſtimat, qui in
hæreditatis ſocietatem adſciſcatur, ſpiritum non
item? Et audis tu quidem, *Si modo vnà patimur, vt vnà
glorificemur*: Spiritus non item? *Si ſimul mortui ſumus
ſimul etiam regnabimus*: Spiritus non item? Macedo.
Etiámne ſpiritum quoque regem nuncupas? Orth.
*Si mors regnauit ab Adamo ad Moſem vſque etiam in eos
qui non peccauerant*, Qui non ſpiritus vitæ in nobis
regnaret? Mace. Nos patrem quidem & filium Re-
gem, ſpiritum ſanctum verò miniſtrum dicimus.
Orth. Tuam ipſius hæreſim nondum ſatis explo-
ratam habes & cognitam. Etenim miniſter qui eſt,
licet rex non ſit, eiuſdem tamen cum Rege eſt eſ-
ſentiæ: fateris igitur ipſemet eiuſdem cum Deo eſ-
ſentiæ eſſe ſpiritum. Mac. Minimè. Orth. Sed quod C
eiuſdem eſſentiæ non eſt, creatura eſt, tum mutabi-
lis, tum variabilis. Profeſſus autem es paulò ante,
immutabilem *ſpiritum* & inuariabilem, & increatũ
eſſe. Vnde efficitur, ſpiritum eiuſdem cum Deo &
filio eius eſſe eſſentiæ. Mac. Vnus igitur eſt, qui idẽ
pater, idem filius, idem ſpiritus ſanctus. Orth. Abſit
vt hoc dicam. Etenim, ſi vnus eſſet qui idem pater,
filius & ſpiritus ſanctus, non dicerentur eiuſdem eſ-
ſe eſſentiæ. Neque enim aliquid cum ſeipſo eiuſdẽ
eſſentiæ eſſe dicitur. Mac. Vbi ſcriptum eſt, ſpiritũ
eſſe Deum? Ort. Quando propheta ait: *Et erunt om-
nes à Deo docti*, de quo loquitur? Mac. de filio. Orth.
Atqui filius dicit: *Nolite curare quomodo aut quid lo-
quamini: ipſe enim Spiritus docebit vos, quid facto opus
futurum ſit*. Quod ſi qui à ſpiritu docẽtur, à Deo do-
cti dicũtur, quid aliud fuerit ſpiritus ex te ipſo quę-
re. Mac. Qui à ſpiritu docentur, docti à Deo dicun- D
tur ideo, quia Deus per ſpiritum ipſos docet. Orth.
Non dixit, erunt omnes à Deo ipſo docti, ſed ſine
articulo. Mac. Ergóne tres dij ſunt? Ort. Abſit. Vnꝰ
eſt Deus pater, vnus Deus filius, vnus Deus ſpiritus
ſanctus. Mac. Tres igitur Dij? Orth. Confiteris ipſe
patrem Deum eſſe, & filium Deum, aut ne hoc qui-
dem? Mac. Confiteor Deũ patrem, Deũ item filiũ.
Orth. Duos igitur Deos dicis? Mac. Abſit. Orthod.
Quemadmodum igitur cum patrem Deum & filiũ
Deum confiteris, non duos Deos aſſeris: ita nec tres
Deos dic, cum Spiritus Deitatem confiteris. *Audi
enim Iſrael: Dominus Deus tuus, Dominus vnus eſt*. Mac.
Vnus igitur Deus pater, filius & Spiritus S. Ort. V-
nus Deus, nũ quidem vt trinominis, ſed vt ij qui in
Chriſto *ad gloriam* præparati ſunt vnus conſenſu &
natura. Mac. De conſenſu & ego aſſentior. Ort. Aſ-
ſentire de natura quoque, vt beatus fias. Mac. Non
poſſum confiteri vnam naturam. Orthodox. Dic
igitur eos diſſimilis eſſe naturæ. Mac. Neq; hoc di-
co. Ort. Nec frigidus igitur, nec feruidus es, vt ſcri-
ptura loquitur. Si. n. frigidus eſſes, tres naturas diſ-
ſimiles vtiq; diceres: Sin verò feruidus, per omnia
ſimiles. Mac. Filiũ dico inuariatam eſſe naturam.
Ort. Natura verò à natura nihil prorſus varians, an
non eadẽ eſt natura? Conſimiliter enim eſt immor-
talis, conſimiliter eſt ſanctus, cõſimiliter eſt incor-
ruptibilis, cõſimiliter eſt immutabilis. At hæc quæ
diximus, omnia pater, filius & ſpiritus ſanctus ſunt
conſimiliter. Vna igitur ratione identitatis ho-
rum eſt natura. Maced. Verum filium patri ſubie-
ctum eſſe dico: quomodo igitur vnã naturam poſ-
ſum confiteri? Ort. Subiectio illa, naturæ ne eſt ſub-
iectio ſententia tua, an œconomiæ & diſpoſitionis?
Mac. Naturæ. Ort. Nónne ergo diſſimilẽ dicis na-
turam? Mac. Abſit. Ort. Quando propheta ait, *Om-
nia ſubiecisti pedibus eius, oues & boues vniuerſos, in-
ſuper & pecora campi*: nónne naturam irrationalium
naturæ hominum ait eſſe ſubiectam? Mac. Ait. Ort.
Sed natura pecorum naturæ humanæ eſt diſſimilis.
Mac. Etiã. Ort. Quando ait, *Subiecit vobis populos, &
pedibus noſtris gentes*, non naturam naturæ, ſed ſerui-
tutem peccati libertati fidei ſubiectam docet. Mac.
Etiam. Ort. Aliter igitur pecora, aliter gẽtes nobis
ſubiectæ ſunt. Mac. Etiam. Ort. Quando ſcriptura
ait, *Serui ſubiecti ſint Dominis ſecundùm carnem, non ſo-
lum bonis, & æquis, verùm etiam iniquis*, aliter pecora,
aliter gentes, aliter ſeruos, ſubiectos innuit: pecora
quidem natura, gentes fide, ſeruos lege. Poſſunt. n.
ſerui Dominis ipſis virtute antecellere. Mac. Eſt hin-
confeſſo, alios atq; alios eſſe ſubiectionis modos.
Orth. Quin & nos alius alij ſubiecti ſumus per ca-
ritatem, non vt pecora naturaliter, neque vt gentes
fide, neque vt ſerui lege. Mac. Neque vt pecora, ne-
que vt gẽtes, neq; vt ſerui, ſed per Domini dilectio-
nem. Ort. Cum igitur filius patri ſubiectus ſit, ſub-
iicitur illi vel per naturam, vt pecora hominibus:
vel per legem, vt ſerui: vel per fidẽ, vt peccator: vel
per dilectionem, vt filius. Filius autem eandem cum
patre habet naturam, ſubiectus non natura Deita-
tis, ſed œconomia atq; diſpoſitione humanitatis.
Qui enim ſubiicitur, voluntatem aliquã habet quã
comprimit, vt voluntatem excipientis exequatur.
At patris & filij voluntas vna eſt ratione Deitatis.
Mac. Quomodo igitur ſcriptum eſt; *Factus obediens
vſque ad mortem*: Et, *Cum autem ei ſubiecta fuerint omnia
tunc ipſe quoque filius ſubijcietur ei, qui ipſe ſubiecerit om-
nia, vt ſit Deus omnia in omnibus*? Ort. Nimirum quia
ſerui forma ſumpta, cum in Dei forma foret, neceſ-
ſario ſubiectionem quoq; ſeruilis formæ aſſumens
ſubiicitur pro nobis ſuo ipſius patri, nõ natura Dei-
tatis, ſed formæ ſeruilis, quam ſumpſit, vnione. Ec
quid eſt, cur filij naturã imminui cẽſeas ex eò quòd
ſubiicitur patri? Nunquid & hominum natura
inferiorem illum ſtatues, audiens Deum Sermo-
nem hominibus quoque ſubiectum fuiſſe? Mace-
don. Vbi ſcriptum eſt, quòd hominibus quoque
ſubiectus fuerit? Orth. Maria & Ioſephus homines
erant, atq; his, vt in Euangeliis ſcriptum, ſubiectus
fuit. Cũ enim inueniſſent illũ in tẽplo, ait Euange-
liſta, ſic eũ ſunt allocuti: *Nate, cur nobis ita feciſti? En
pater tuus & ego te dolentes quærebamus*. At ille? *Quor-
ſum me quærebatis*? inquit eis. *An neſciebatis, mihi
peragenda eſſe mei Patris negotia: & venit Nazare-
tham, erátque iis ſubiectus*. Ille igitur vnigena, il-
le Seruator mundi inferior ſcilicet erat Ioſepho &

Maria? Mac. Nequaquam, abſit. Orth. Conſimili
modo etſi patri ſubiectus eſſe legatur, nõ tamen im-
minuitur eius natura: ſed vt filius, cui ſerui formam
ſumere placuit, ſubiectionem quoq; ſeruilis formæ
ſũpſit, & cũ in hac eſſet, Mariæ fuit ſubiectus. Mac.
At ipſe vocauit Deũ ſuũ ipſius patrem. Quomodo
igitur poteſt vna eſſe vtriuſque natura? Orth. Filius
Dei num Deus natura, & homo aſſũptione carnis
eſt, nécne? Mac. Eſt. Ort. Nónne igitur quoad Dei-
tatem Deus ipſius pater eſt, quoad humanitatẽ ve-
rò Deus? Mac. Ego vtriuſque naturæ Deum ipſum
dico. Ort. In mentem tibi reuoca hæc illius verba,
*Vado ad patrem meũ & patrem veſtrum, ad Deum meum
& Deum veſtrum*, nónne hæc ita ſe habent? Mac. Sic
ſanè. Orth. Sic igitur pater eius eſt quemadmodum
& noſter? Mac. Non. Orth. Sed ipſius quidem natu-
ra: noſter verò gratia? Christi enim participes poſt-
quam facti ſumus: inuenti ſumus prope, qui procul
abeтam* natura, adeò vt Deus pater noſter dicatur.
Mac. Sic eſt. Ort. Quemadmodum igitur nos, po-
ſteaquam Chriſti facti ſumus participes, patrem ha-
bemus Deum: ita filius quoque Sermo & Deus
exiſtens, cũ ſanguinis & carnis noſtræ factus ſit par-
ticeps, Patrem habet Deũ: quæ cauſa eſt, cur dixerit
Ex vtero matris meæ Deus meus eſt tu. Ex vtero verò
matris ſermo factus eſt, quando virgo concepit &
peperit Emmanuelem: atque hoc modo ſubiicitur,
forma ſerui ſumpta. Mac. Ipſe ait, *Pater meus maior
me eſt*. Orth. Vocabulum maior, variè in ſcriptura
diuina accipitur. Mac. Etiámne ad carnem hãc vo-
cem refers? Ort. Videamus in timore Dei, quæ di-
uinæ ſcripturæ mẽs ſit, quot modis vocem, Maior,
vſurpet. Mac. Videamus. Orth. In Euangelio filius
ait, *Pater qui dedit mihi, maior omnibus eſt, & nemo poteſt
eas rapere de manu patris mei. Ego & pater vnũ ſumus.* Et
de Eſauo dictum eſt. *Quia maior ſeruiet minori*: Et, *Ma-
ior erat Saul omnibus hominibus*: Et, *Charitas maxima
omnium eſt*: Et, *Granum ſinapi quando adoleuit, omnium
olerum maximum eſt.* Scripta ſunt hæc, nécne? Mac.
Scripta ſunt. Ortho. Siccine ergo Eſauum Iacobo
maiorem dicis, quemadmodum Saulem aliis homi-
nibus, quemadmodũ dilectionem ſpe & fide? Mac.
Non. Ortho. Rectè dicis. Saul enim mole corporis
aliis hominibus maior dictus fuit: dilectio verò fide
& ſpe maior dicta eſt, vt quæ incrementi aliarũ vir-
tutum cauſa ſit: cũ enim diligimus, credimus, cum
credimus ſperamus. Mac. Accipio & hoc. Ort. Sic-
cine igitur patrem maiorem omnibus dicis? quem-
admodũ dilectionem ſpe, qualitate: aut quẽadmo-
dum Eſauum Iacobo, tempore: aut quemadmodũ
Saulem aliis hominibus, ſtatura? Mac. Non. Etenim
pater incomparabili excellẽtia omnibus maior eſt.
Ort. Si igitur incomparabili excellentia maior om-
nibus eſt pater: neq; tẽpore, vt Eſau Iacobo, neque
ſtatura, vt Saul aliis hominibus, neque qualitate, vt
dilectio fide, & ſpe, *maior omnibus eſt*. Mac. Quomo-
do ergo? Orth. Nam qui incomparabili excellentia
omnibus maior exiſtit, ſimili eodemq; planè modo
omnibus eſt maior, nec magis hoc, minus illo. Mac.
Vera dicis. Orth. Eodẽne igitur modo dicis patrem
maiorẽ eſſe filio, quo equis, quo carnibus, quo om-
nibus ratione carentib. animalib. quo deniq; inſen-
ſibili materia? Mac. Nequaquã, abſit hoc. Orth. Nõ
igitur omnib. incomparabili excellentia maior eſt.
Filio enim vt pater filij. Comparatiuè igitur. Orth.
Dixi, vt pater filij. Cùm enim alios incomparabili
excellentia ſuperet; non tamen filio maior eſt ex-
cellentia incomparabili, ſed vt pater filij. Quod

A ſi excellentia incomparabili maior eo non eſt, non
eſt maior natura: non enim per comparationem: ſi
verò non maior natura, ſequitur quòd nec magni-
tudine (expers eſt magnitudinis) & quòd nec tem-
pore (tempore enim nullo comprehẽditur) deniq;
quód nec qualitate: expers enim eſt qualitatis. Qua-
re nulla alia in re maiorem ſeipſo patrem dicit, quã
quod filius ipſe formam ſerui ſumpſerit, & ſuũ ip-
ſius patrem honoret. Mac. Accipio hoc. Orth. Vna
igitur eſt Patris & filij natura: quandoquidem non
incomparabili excellentia patrem maiorem ſeipſo
dicit. Neque enim filius foret, niſi naturam haberet
eandem. Quod ſi ita eſt, nõ igitur natura ſubiicitur,
ſed vt filius ſerui formã ſumens. Mac. Præclarè tu
quidem de filio diſſeris: ſed de ſpiritu non item. Et-
ſi enim ſpiritus creatus nõ fuerit, factus tamen fuit.
B *Omnia enim per ipſum facta ſunt*. Si autem omnia, vti-
que & ſpiritus. Ort. Si factus eſt, creatus quoq; eſt.
Si enim quod factum, creatum non eſt, & verò om-
nia per ipſum facta ſunt, efficitur, quod nec creata
omnia. Quod ſi ita eſt, quomodo intelligemus di-
ctum illud Pauli, *Omnia in ipſo creata ſunt*? Mac. Sed
non omnia pari in honore habentur. Ort. Etſi non
pari habeantur honore, omnia tamẽ pariter creata
ſunt. Creatura autem à creatura nihil differt; qua
creatura eſt. Mac. Nihil igitur differt Gabriel ab e-
quo, aut ab alio quodam bruto animante. Ort. Qua
creatura eſt nihil differt: qua verò Angelus, ſpiri-
tus procurator, ad miniſterium legatus, non ſolũ
ab irrationalibus, ſed à nobis quoque hominibus:
& ab Archangelis quatenus Archangelus. Etenim
oculus qua oculus, aliis corporis membris honora-
tior eſt; corpus tamen non eſt: Corpus enim nihil
C differt à corpore, qua eſt corp⁹. Mac. Nos dicimus,
ſpiritum à Deo per filium εἶναι ſuum habere. Orth.
At cætera, quæ εἶναι ſuum à Deo per filium non ha-
bent, nunquid creaturæ ſunt? Mac. Sunt. Ort. Crea-
tura igitur & ſpiritus. Mac. Non voco creaturam,
quandoquidẽ ſcriptũ hoc nõ extat. Ort. Nec factũ
dicito: quãdoquidẽ ex parte altera idem ſignificat.
Mac. Sed ſcriptum eſt, *Omnia per ipſum facta ſunt*: Et,
Omnes ſerui eius, ſcriptũ eſt. Orth. Seruum igitur vo-
cas ſpiritum? Mac. Abſit. Orth. Non ergo omnibus
iſtis annumeratur. Mac. Tria igitur ἀγέννητα, id eſt,
quæ non ſunt facta dicis? Ort. Sed quæ non ſunt
*ἀναίτια id eſt abſque cauſa, ἀπάτορα id eſt, quæ patre ca-
reant*. Etſi enim ſpiritus factus non eſt, cauſa tamen
originis non deſtituitur. Cauſam enim habet Deũ,
cuius ſpiritus eſt. Et licet filius factus non ſit, non
tamen eſt ſine patre. Habet enim patrem Deum ex
D quo & genitus eſt. Pater verò & ingenitus eſt, &
nec cauſam, nec patrem habet. Mac. Non igitur fa-
ctus eſt ſpiritus per filium? Orth. Abſit. Quomodo
enim pater ipſum ſe filio indere dicit, ſi per ipſum
filium *Spiritus* factus eſt? Mac. Vbi ſcriptum eſt, pa-
trem filio indere ſpiritum? Orth. *Ecce puer meus
dilectus, quem bene accipit anima mea, indam ipſi ſpiri-
tum meum.* Mac. Non hunc dicit ſpiritum. Or-
thodoxus. Eſtne verò alius patris ſpiritus? Mac.
Pater ipſe ſpiritus eſt, & quando ait, ſe ſpiritum
illi inditurum, virtutem ſuam intelligit. Orthod.
Quando ergo dicit: *Super quem deſcendere & manere
ſpiritum videris*, virtutem ipſius dicit? Mac. Non, ſed
ſpiritum ipſum paracletum dicit. Orthodoxus.
De alio igitur prophetæ locutus eſt, quem ipſi in-
diturus eſſet; de alio Ioanni. Mac. Quem ad Ioan-
nem dixit ſe inditurum ipſi, is eſt Paracletus. De
quo verò ad prophetam locutus eſt, eo ſuam ipſius
virtu-

virtutem indicauit. Orthod. Duóſne ſpiritus habet Deus? Macedonius. Deus ipſe ſpiritus eſt. Sed & virtus eius ſpiritus dicitur. Orthod. Virtus hæc & ſpiritus in ſe ſubſiſtens. Mac. Nō intelligo, quid ſit in ſe exiſtere, virtutem ſuam ſe inditurum dixit. Orthodoxus. Virtus eius, quam ſe inditurum dixit. in ſe ſubſiſtit. Maced. Deus eſt ille. Ort. Equidem cùm Ioanni dixiſſet. *Super quem videris deſcendere, & manere ſpiritum, veluti columbam*, cumque Ioannes eum vidiſſet, ſubiunxit à Propheta ſignificatam vocem. *Hic eſt filius meus dilectus, quem benignè accepit anima mea.* Vides, vt eædem vtrobique voces ponantur: ne cogitemus, alium ſpiritum per prophetam, alium Ioanni fuiſſe dictum. Deinde vel ex Luca diſce quid ſcriptum ſit. Poſteaquam enim ſpiritus venit & manſit ſuper eum, & vox *modo dicta* audita eſt, ſubiungit, *Ieſus verò plenus ſpiritu ſancto, reuerſus eſt à Iordane, & ſpiritus inſtinctu actus in ſolitudinem, vt à diabolo tentaretur.* Maced. Spiritus ſanctus igitur Chriſti perfectio eſt? Orth. Euangeliſta ait, Ieſum ſpiritu ſancto plenum fuiſſe. Maced. Maiorem igitur filio ſpiritum dicit. Orth. Abſit. Mac. Si ille filium impleuit, ſi ſpiritus inſtinctu filius agitur, maior ipſo eſt ſpiritus. Orth. Iterum aio, abſit, vt hoc dicam. Sed quemadmodum cum audis, filiū ſedere ad dextram patris, neque locum apud Deum animo concipis, nec maiorem filio ducis, ſed ex ſuperante honore naturæ identitatem intelligis. Sic audiēs Ieſū plenū Spiritu S. non defectus complemētum, nō maiorem Spiritū exiſtimes, ſed exſuperante honore & vnione, identitatem naturæ animo collige, in tribus perfectis perſonis. Quod verò ſuper ipſum Filium Spiritus ſit, de eo audi & ipſum Iudæis loquentem, *Spiritus Domini ſuper me, propterea vnxit me*: Et Petrum, *Quia vnxit ipſum Deus Spiritu ſancto & poteſtate.* Mac. Ego literis non ſum tinctus, Magiſtrum meum adducam qui tecum colloquatur. Orth. Vtinam magiſtrum tibi aſſiſcas piam meditationem! ne homines ſequaris, ſed Deum, qui dixit, *Euntes docete omnes gentes, eóſque baptizate in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Amen.

EIVSDEM ATHANASII COLLOQVIVM ALIVD ADVERSVS MACEDONIANVM.

DE QVÆSTIONE, AN DEI *Verbum corpus animatum geſtarit.*

MACED. Non eſt hic vnus error veſter, quòd eiuſdem cum Patre eſſentiæ Filium eſſe dicitis: ſed quòd Dominum incarnatum animam quoque habuiſſe aſſeritis. Orth. Nos verò religioſè Deum colimus, non modò quum eſſentiam Filium cum Patre eandem: ſed & quum animam eum incarnatum habuiſſe, confitemur. Neque verò magni quid fuerit, ſi animam eum habere negaueris, æqualitatem eſſentiæ tollere. Hoc enim eorum eſt proprium, qui eſſentiæ diuerſitatem & diſſimilitudinem tuentur. Vt enim eſſentiam vnigeniti euincant eſſe patibilem, inanimam eam dicunt, atque inde diſſimilitudinis ſuæ fundamenta iaciunt. Ma. Nos verò diſſimilem

A eſſentia nō dicimus, exanimem dicimus. Orth. Fateriſne Chriſtum in agone cœpiſſe, vt in Euangelio ſuo Mattheus habet, dolere & angi, & vt Marcus, turbari & angi? Mac. Etiam. Orth. Vtrum verò tibi angi & mortem expaueſcere videtur, corpus animatum: an diuinitas? Mac. Diuinitas certè incarnata. Ort. Filij igitur diuinitas diſſimilis eſt Deitati Patris? Mac. Abſit. Orth. Si angitur & expaueſcit mortem, quomodo ſimilis erit, nulláque diſtinguetur nota ab eo, qui nec angitur, nec contriſtatur, nec turbatur? Mac. Corpus humanum habuit, & idcirco doluit. Orth. At corpus exanime nō angitur, non turbatur, non triſtatur. Mac. Sed loco animæ diuinitatem habuit. Orth. Aut corpus Diuinitati pauorem incuſſit: aut diuinitas corpori. Maced. Per corpus diuinitas expaueſcebat. Ortho. Nimirum
B vt principatus animi noſtri ita & diuinitas à corpore turbabatur? Maced. Abſit vt hoc dicam. Orth. Concedas igitur oportet animam fuiſſe quæ turbata eſt? Mac. Abſit. Ortho. Quomodo ergo Angelum audies Ioſepho dicentem: *Aſſumpto puero, eiuſque matre fuge in Ægyptum: quæſiturus eſt enim Herodes animam pueri*: Et iterum: *Surge & vnà cum puero eiuſq; matre proficiſcere in Iſraeliticā terrā: mortui ſunt enim, qui pueri animā quærebant ad nece.* Et Dominus ipſe ait: *Ego ſum Paſtor ille bonus: Paſtor bonus animā ſuam ponit pro ouibus.* Et iterum, *Quando lubet pono eam, & quando lubet reſumo eam.* Mac. Quando verò & Patrem audimus loquentem, *Ieiunium & Sabbatum & ſolemnitates veſtras odit anima mea*, nunquid & ipſum animam habere dicemus? Orth. Non conſideraſti eum, quē adduxiſti ſcripturæ locum. Neque enim demonſtrare poteris Patrem eſſe, qui iſthic loqua-
C tur. Mac. Cuius ergo eſt vox iſta? Orth. Filij Dei, cuius & iſta verba ſunt; *Agnoſcit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui: Iſrael vero non agnoſcit, & populus meus non intelligit.* Mac. Hiccine eſt qui dicit, *Solemnitates veſtras, & ſabbata odit anima mea?* Orthodo. Sanè quidem. Tum enim odit ea, quando incarnatus eſt, & fœdus nouum inſtituit. Macedonianus. Atqui animam habuit, cum Eſaiæ viſus eſt. Orthodoxus. Quemadmodum nec manus, nec pedes corporeos, neque etiam veſtimenta corporea habuit, ante incarnationem quando dixit, *Foderunt manus meas & pedes meos: & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem*, ſed quæ futura erant pronunciauit: ſic & de anima loquēs dixit: *Odit anima mea.* Macedonianus. Fac eſſe hanc Filij vocem, nunquid & tum Filius loquitur, cum dicit: *Ecce puer meus dilectus, quem benignè accepit anima mea, indam ſpiritum meum ipſi?*
D Orthodoxus. Patrem hîc, non filium, loqui nemo non fatetur: attamen non quod animam habeat ſic loquitur Pater: ſed cuiuſque ſancti animam, ſuam animam dicit. Quicunque igitur anima in filio delitias ſuas quæſiuerit: iſta inquit, eſt anima mea. Etenim vt homo iuſtus, Dei homo dicitur: ita anima iuſta, Dei anima nuncupatur. Macedonianus. Quid igitur propenſa animi in filium affectio? Orthodoxus. Verbum *Complacuit* propheta Eſaias interpretatur: *ſuſcepit* vbi ſcribit: *Iacob ſeruus meus quem ſuſtentaui: Iſrael electus meus quem benignè ſuſcepit anima mea. Poſui ſpiritum meum ſuper eum.* Quæcunque igitur anima hunc quem oſtendo ſeruum meum ſuſcepit, ea eſt mea anima. Macedonianus. Nos abuſiue quadam patrem iſta prolocutum fuiſſe dicimus. Neque enim quod animam habeat, dicit, *quem benignè ſuſcepit anima mea*: neque de anima homi-

num loquitur, vt tu quidem exiſtimas. Orthodox. Abuſiuè animam patri tribui concedimus, nunquid & filio abuſiuè? Macedonianus. Etiam. Orthodoxus. Quid ſi autem pater homo dicatur, & ſi abuſiuè pater, num & filius abuſiuè homo dicetur? Macedonianus. Vbi ſcriptum eſt patrem abuſiuè eſſe hominem? Orthodoxus. Filius ipſe in Euangelijs hominem ipſum vocat. Macedonianus. Verba illa lege, quibus ipſum hominem vocat. Orthodoxus. Quando dicit, *Homo quidam fecit nuptias filio ſuo*, qualem hominem dicit? Et quando dicit, *Homo quidam plantauit vineam, & elocauit eam agricolis*, qualem intelligis hominem? Macedonianus. In parabola patrem. Orth. Ergóne igitur, cum in parabolis dicat hominem, & in eadem illa parabola ſeipſum dicat hominem poſt ſeruos miſſum, filium ipſum abuſiuè hominem factum fuiſſe

B

diximus? Macedonianus. Abſit. Orthodoxus. Si ergo audierimus de facie patris quam puerorum Angeli aſpiciunt: ſi item audierimus de facie filij quæ in monte reſplenduit, & quam miniſter Pontificis virga percuſſit, aut proprio vtrobiq; ſignificatu faciem accipiemus: aut hanc quidem filij corporis faciem: illam figuratam appellabimus faciem, quæ eſt perſona? Maced. Omnium conſenſu aliter patri: aliter filio facies tribuitur. Orthod. Non ergo ſi figuratè anima Patri, continuò & filio figuratè tribuitur. Eſt hæc Manichæorum inſania, docere Filium Dei nō fuiſſe hominem factum. Macedon. Hominem eum factum confitemur: ſed animam aſſumpſiſſe negamus. Orth. Non hominem ſolùm dic: ſed & carnem factum. Neque enim homo factus eſt, ſi corpus animatum non aſſumpſit.

C

Mace. Quid ita? Orth. Quia corpus exanime, quod ab animę rationalis communione ſeiunctum eſt, ne corporis quidem humani nomen meretur. Qui fit autem, quod velut ſurda aſpis, quæ ne incantantis audiat vocem, aures obturat ſuas: ita vos & Petrum auditis, in actis Apoſtolicis dicentem; *Non derelictam eſſe apud inferos animam eius, neque carnem eius ſenſiſſe corruptionem*? Et Eſaiam clamantem, *Si dabitis pro peccato animam veſtram, videbitis ſemen longæuum. Et vult Dominus in manu eius auferre dolorem animæ eius, oſtendere ei lucem, & formare intelligentiam, innocentem efficere iuſtum, bene ſeruientem multis, & peccata eorum ipſe portabit. Quapropter ipſe poſſidebit multos, & fortium diuidet ſpolia. Pro eo autem quod tradita eſt in mortem anima eius, & inter iniquos reputatus eſt, & ipſe peccata multorum tulit, & propter iniquitates eorum traditus eſt.* Macedonianus. Nec

D

nos fugit, multa in ſcriptura loca de anima eius conteſtari: ſed figuratè illa non propriè dicta ſunt. Orthodoxus. Quæcunque igitur humana de ipſo ſunt dicta, qualia ſunt viſus, olfactus, vox, guſtus, dolor, ſtupor, anxietas, obambulatio, figuratè non propriè dicta fuerint? Macedonianus. Imò ea quæ modo recenſita, ad vnum omnia propriè ipſi competunt: ſed anima figuratè. Orthodoxus. Nimirum qui illi laboranti, illi ex oſſibus, neruis, venis, arteriis, aliiſque corporis membris & partibus compacto corpori ſe vnire dignatus eſt, is animam non habuit? Macedonianus. Quorſum vitæ opus fuerat anima? Orthodoxus. Et quid caro illi opus fuit, qui patribus noſtris etiam abſque carnę viſus eſt? Macedonianus. Requirebatur caro vt crucifigi poſſet. Ort. ſic anima requirebatur, vt dolere, vt angi, vt expaueſcere, vt apud inferos eſſe poſſet. Hoc eſt enim, Formam

A

ſerui aſſumere, non in corpore duntaxat apparere: ſed ſeruitutis etiam πάθη aſſumere. Macedonianus. Formam ſerui aſſumpſit, quando carnem aſſumpſit. Orthodoxus. Forma Dei éſtne perfecta Dei forma? Maced. Etiam. Orth. Ergo & forma ſerui perfecta ſerui forma eſt. Hinc enim & ſtupor, & dolor, & angor, quòd forma ſerui perfecta eſt. Atque hæc eſt ouis illa quam qui quærit & inuenit ſuper humeros fert, non vt rem inanimem: ſed animal animatum, permittens illi, vt affectiones habeat, non illas quidem peccati: ſed naturæ, ne ſpectrum eſſe exiſtimetur, & inſaniat Manichæus. Macedonianus. Non poſſumus inficiari de anima pulchrè te diſſerere: ſed quid cauſæ eſt, cur æqualis filium eſſentiæ cum patre dicatis. Orthod. Quia quam dixetis eſſe rationem eſſentiæ

B

Patris, eam ipſam & eſſentiæ filij eſſe ſtatuimus. Macedonianus. Abſit: ſic non æqualitatem ſed ſimilitudinem aſtruis. Orth. τὸ ὁμοιούσιον *id eſt, ſimilitudo eſſentiæ*, ſapientiam, vt ſic dicam, ruſticanam ſapit. Perinde enim eſt, ac ſi quis vel ὁμότροπον *eiuſdē præditū moribus* ὁμοιότροπον, ſimilib. præditū moribus, vel ὁμογενῆ *eiuſdē generis*, ὁμοιογενῆ *ſimilis generis*, vel ὁμόδοξον *eiuſdē gloriæ*, vel ὁμοιόδοξον *ſimilis gloriæ*, vel ὁμόφρονα *eiuſdē hominē ſententia*, ὁμοιόφρονα *ſimilis ſententiæ hominem* dicat. Macedon. Minimè. Sed eſſentiæ ſimilitudo in incorporalibus, coeſſentialitas verò in corporalibus habet locum. Orth. Dixi hanc eſſe ruſticanam ſapientiam. Quandoquidem enim ſimilitudo rerum eſt corporearum: identitas verò incorporearum (Nihil enim coeſſentialitas aliud eſt quàm identitas) multò vos magis decuit ad iſtas quidem eſſentiæ ſimilitudinem: ad has coeſſē-

C

tialitatem transferre. Mac. Sed coeſſentialia aliam ſibi prius ſubſtratam habēt eſſentiam. Orth. Aliter tu hac de re, ac ſimplex veritatis fert ratio, loqueris. Eſt enim eiuſdem Eua cum Adamo eſſentiæ: non habent tamen hi ſubſtratam ſibi prius eſſentiam quandam hominum. Maced. At terram ſibi prius habent ſubſtratam. Orth. Veruntamen non idcirco vnius ſunt eſſentiæ, quod è terra ſunt procreati: ſed quod eadem eſſentiæ in vtroque eſt ratio. Mac. Ego verò ea de cauſa coeſſentiales illos voco: quia ex vna eademque eſſentia (nempe terra) ſunt orti. Ortho. Dic ergo, canes, ſerpentes & cætera animalia vniuerſa, imò non animalia duntaxat irrationalia: ſed & plantas, & ſi quid aliud è terra prodit, eiuſdem eſſe cum hominibus eſſentiæ. Nam communi terreſtrium nomine gaudent illa quidem: ſed rationem eſſentiæ eandem non admittunt. Mace. E-

D

go non ſum ſectator Ariſtotelis. Orth. Neque ego. Maced. Imò pronunciatum illud Ariſtotelicum eſt ὁμονύμων, id eſt *Quorum commune nomen eſt, eorum diuerſam eſſe eſſentiæ rationem*. Ort. Túne verò in hominibus, in aſinis, in bobus, in equis, in aliis denique animalibus, eandem eſſentiæ rationem eſſe dicis? Maced. Etiam. Orth. Eadem igitur tuæ, quæ & irrationalium eſſentiæ eſt ratio? Mac. Eſt: de terra enim omnes procreati ſumus. Orth. Ego non Ariſtotelis authoritatem; ſed veritatem ſecutus, quorum idem nomen eſt, illorum eandem eſſentiæ rationem eſſe nego, nec eodem irrationalia & rationalia eſſentiæ cenſu habeo. Hæretici verò ad vnum omnes ad bruta pecora abiecti & iis aſſimilati ſont. Mac. Abſtine ab iſtis contumeliæ aculeis, dum familiariter mecum colloqueris. Orth. Nullam ego contumeliam in quenquam iacio: ſed ex tuis verbis hæc collegi.

EIVSDEM EPISTOLA, CVIVSDAM, VT VIDETVR, PRÆFATIONIS LOCO SCRIPTA:

in qua motuum Eccleſiaſticorum Tragœdia.

QVem tibi cupidè & diſſerendi & veritatis inquirendæ ſcopũ habes propoſitum, eũ demiratus ſum, ô fideliſſime Dei ſerue (quo enim digniori te appellem nomine?) Euſtathi; & tantopere demiratus ſum, tantopere victus ſum; vt illico ad eos abirem, ad quorum me miniſterium inuitaſti. Quanquam, quantũ ad id affero, promptæ volontatis, tantum ego facultatis non ſum aſſecutus. Quomodo enim potero, aut feruidum *pietatis tuæ* zelum oratione adæquare mea, aot officium Veritati debitum, cumulata menſura reddere, aut mendacij *omnia* nunc turbantis cohibere impetus, quando temeritatis & amentiæ plena ſunt, quæ dicuntur omnia? Dicũtur autem ſumma cum impudentia & arrogantia, vt nunc quidem quod auſi hactenus non ſunt, auſuri ſint: vſque adeò Hæreticorum malitia, non iam amplius clam leuiterque ſimplicioribus inſidiatura: ſed, vt quæ ſummam omnium poteſtatem habeat, nullum non facinus ſit patratura, ſomptoq; ſibi in omnes imperio leges præſcriptura, ad placita ſua quoſuis pertractura, obedientiam ſubitam flagitatura, cognitura *cauſas*, pœnas à diligentioribus pietatis cultoribus exactura, & hũc quidem inuolutura iniuriis, patria pulſatura alterum: huic accuſatioonum textura laqueos; illum de dignitatis ſuæ gradu deturbatura: alium deiectura audacia, alium vocum inanium ampullis in naſſam tractura. Taceo vincula, carceres, mulctas, infamiam, flagella, miſerabilia cędium ſpectacula. Atqui huius Tragœdiæ multi ſacrorum antiſtites authores ſunt. O audaciam minimè ſacram! ô intoleranda iura! Peracturis ſacra, aut docturis, blandiſſima illa in ore eſt ſalutatio, Pax omnibus. Circunferunt Euengelium: Hîc labor eorum (& in manſuetudine commendanda multi ſunt) vt obtemperent illi: *Cum manſuetudine erudite eos qui diſſentiunt*. Nihil ſibi antiquius ducunt illo, *Nos qui fortes ſumus, debemus imbecilliorum infirmitates tolerare*. Sanctè enim per omnia ſeruant ſapientem illum Pauli ſermonem, *Quis æger eſt, quin ego ſim æger? Quis offenditur quin ego vrar? & omnibus omnia factus ſum, vt omnes lucrifaciam*. Vbi, vbi nunc illud? *Neque vt inimicum ducite, ſed admonete vt fratrem*. Vbi illud? *Rectas orbitas facite pedibus veſtris, ne quod claudum eſt deflectat de via*. Vbi? *Argue, obiurga, exhortare cum omni iræ cohibitione & doctrina*. Indicta cauſa condemnant: quæ falſitatis nunquam conuincerunt, reiiciunt: audaciam fortitudinem dicunt: crudelitatem vocant zelum: fraudem ſapientiæ loco habent. Quis hæc omnia Tragœdus vel contenta voce expreſſerit? Ipſi, ſi Ieremiæ planctus ad tantum tot malorum concurſum deflendum non ſufficiunt. Verùm enimuero, ne cui propter damonſtrarionum penuriam inquiſitarionibus videar immorari; age quæcunque ab iis opponuntur, iis ſimplici ſubnixi veritate occorramus. Et ſanè antequam verborum quicquam faciam, operibus illis ſuis confutantur, iuxta ſanctionem illam diuinam, *Ex fructibus eorum co-*

A *gnoſceris eos*. Atque horum operantium fructus eſſe videntur; diſperdere, non colligere; expellere, non reuocare; proſternere, noo erigere; vulnerare, non ſanare; odiſſe denique non errantes, non quærere errantes. Quod igitur veriſſimè ſcriptum eſt, id maximè impletum eſt, illud ſcilicet: *Omnes qui piè in Chriſto Ieſu viuere volunt, perſecutionem patientur. Improbi autem & impoſtores procedent in peius? tum ſeducentes, tum ſeducti*. Cæterùm confutationis noſtræ partes ſubiectæ, etiam ordine ſunt diſtinctæ.

DISCEPTATIO ADVERSVS EOS qui in veritate diiudicanda ſolius iudicio multitudinis feruntur.

B CErtamina igitur, Deo anſpice, aduerſus mendacium inituri, ducem & magiſtrum inuocabimus Deum veritatis. Ipſe enim eſt, qui à vaniſſimis nos mendaciis vindicauit. Nunc quidem clamans; *Ego ſum Veritas*: nunc verò cohortans; *Confide, ego vici mundum*. Quomodo igitur non miſerandi illi, qui vim authoritatemque doctrinæ, ſola *applaudentium* multitudine metiuntur? nec conſiderant Dominum noſtrum Chriſtum duodecim diſcipulos, ſimplices, illiteratos, pauperes, eos denique qui nullo negocio capi poſſent, fiducia aduerſus mundum gratis muniuiſſe? nec duodecim illos decem millia ſequi: ſed decem millia ad duodecim ſe accommodate nutum voluiſſe? Hunc ad modum ſemper vincit veritas, quantumuis apud paucos interim inueniatur. Qui autem quæſtio-

C nem propoſitam concedere non audet, demonſtrationibus autem inſtructus non eſt, atque idcirco ad multitudinis confugit præſidium; is boc ipſo ſe victum profitetur, vt qui nullum aliud confidentiæ ſuæ habeat adminiculum. Quid multitudinẽ nobis ingeris? quaſi alteram turris *Babylonicæ* extructionem Deo minitans, ad inſanæ illius multitudinis exemplum. Oſtendat mihi illa veritatis decus, proxima hæc & compendiaria via erit ad perſuadendum. Multitudo autem ſuo aliquid arbitratu ſine demonſtrationibus comprobans, eſt illa quidem idonea ad incutiendum metum: ſed ad perſuadendum, nullo modo. Quot enim hominum millia mihi perſuaſerint, vt diem noctem eſſe ſtatuam? vt æreum nomiſma pro aureo agnoſcam & accipiam? vt certum nociuum pro cõgruo nutrimento adſumã? Iam rerum terreſtrium gratia non coramus multi-

D tudinem falsò nominatorum? & in cœleſtibus dogmatibus ſimplicem *multitudinis* nutum intuebor? ab is *ſcilicet* diſceſſurus, quæ magno conſenſu, multiſque ſcripturarum teſtimoniis iam inde ab antiquiſſimis temporibus ſunt tradita. Non audiemus Dominũ dicentem: *Multi ſunt vocati, pauci verò electi?* Et iterum. *Anguſta eſt porta, & ſtricta via, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt qui inueniant eam?* Quis igitur ſana mente præditus, nõ malit in paucorum eſſe numero, per anguſtam ad ſalutem ingredientium; quàm aſſociari multis illis per latam ad interitum ruentibus? Quis verò ſi ætas ſua in tempus certaminis Stephaui incidiſſet, non ab illius potius ſtare partibus exoptaſſet, qui ſolus lapidibus obrutus, ſolus omnibus deridendus fuit propoſitus, quàm à vulgo, quod ſeſe id profiteri credebat, quod inre omnes amplexarentur? Maior honos habendus eſt, vel vni probatæ fidei viro: quàm decem

aliorum millibus, qui ſe inſulentiùs iactirant. Atq; huius rei exemplum in vereri quuque Teſtamento inuenire eſt; vbi aliquut humioum millibus clade diuinitùs immiſſa occũbentibus, ſulus Phineas ſtetir & Deum placanit, cuhibitaque eſt clades. Quud ſi dubitaſſet ille, cùm audacter ſe iis upponere, quæ cunſentientibus tantis *viris* fiebant, rum quàm illi ſibi delegerant vitam calculu improbare ſuu, nun ſanè aut regnaſſet ipſe, aut repreſſiſſet malum: nun reliqui conſeruati, nun ſua eos beneuulentia Deus fuiſſet dignatus. Pulchrum igitur eſt, pulchrũ ſiue vnus aliquis, quæ iuſta ſunt liberè & ingenuè profiteatur: ſiue improbus multurũ ſenſus infringatur. Agè verò & multitudinem *diluuio* ſubmerſam cunſeruatu Nuacho, tu quidem, ſi placet, antepune: mihi verù permitte, vt ad arcã paucurum receptaculum aecurram. Tu ſi vules cum Sodumi- B ticate multitudine coniungitu: Ergu cum Luthu iter faciam, quamlibet is ſulus à turba magnu ſuo bunu diuellitur. Verùm enimuerò & multitudinẽ venerur ergu, nun eam quidem, quæ ab inquiſitiune refugit, ſed quæ demonſtratiunem exhibet: nun quæ acerbè pugnat; ſed quæ pateroè currigit: non quæ gandet nouitatibus; ſed quæ patriam hæreditatem tuetur. Tu verò qualem mihi multitudinem numinas? Eam nimirum, quæ adularione & muneribus cunducta eſt: eã quæ imperitia & inſcitia abrecta eſt: eam quæ lapſa timiditate & metu: eam quæ momentaneam peccati vuluptatem, vitæ præfert æternæ: id quod multi palàm ſunr cunfeſſi. Multitudine mendacium ruburas? Mali vebemeutiam innuis. Huc enim maiur eſt miſeria, quò plures malu ſunt implicati.

C

ADVERSVS EOS, QVI NEC QVErendum, nec loquendum ex ſcriptura, præcipiunt: ſed in ſua fide acquieſcendum.

NVllius ergu precij eſſe ſtultum multurum cõſenſum, ne aduerſarius quidem negandu inficiaturos arbitrur. Nunc ad reliqua nubis prugrediendum eſt, coërcẽdaque eurum audacia, qui umne ſacrarum literarum ſtudium ſuperuacaneum eſſe contenduur, rum quud prupria cuique fides ſufficiat, tum quud inquiſitiu ubſcuriures nubis res ipſas reddat. Agnuſcunt ſcilicet iſti ipſi ſui dogmatis incunſtauriam. Nus verù & myſterij veritari & eius qui veriſſimè dixit, *Quemque qui quærit inuenturum*, auxilio confidentes, & quærimus vt opurtet, & inueniemus quæ upurtet, & demunſtramus quæ dicimus, & ad verum ſcupum ſermunis attendimus, D vt & dumeſticis perſuadeamus, aduerſarius refellamus, & nuſmetipſos per inquiſitionem lucriſaciamus: vr denique nun incunſtans dugma prupunamus. Vis ſcripturas negligam, vnde ergo cognitio? Vis cognitiunem relinquam? Vnde fides? Clamat Paulus, *Si non audierint quomodo credent?* & iterum, *Fides ex auditu: auditus vero per Verbum Dei.* Igitur qui Verbum reſpuir, auditum ubſtruit, & fidem expellit. Rumanas leges ſine periculo nemu ignurauerit. Quas ergu parant ioſidias qui magnurum cœleſtis Regis uraculurum cura ſtudiuque *omnibus* volunt interdictum? Scriptura eſt animæ cibus. Deſioe verù, ô humu, fame internum bominem necare, diramque, non panis & aquæ, ſed audiendi Verbum Domini, famen attrahere. Eſt qui infligat vulnera: & tu medicinam nun vis adhiberi? Deſine variam medicinalium libellorum ſa-

A pientiam vanitatis nomine traducere. Reuerere Euouchum illum ſermunis amatorem, vniuerſis reginæ opibus præpuſitum, qui ne in itinere quidẽ lectiunem neglexit, cuius prupoſitum cumprobãs Duminus, ſtatim illi ducturem dedit, qui lectionis nebulas interpretatiunis luce diſcuteret, & ſcripturæ illum aurhuritate ad ſeruatorem perduceret. Atque hinc eſt, cur ipſe præceperit, *ſcrutamini ſcripturas*, ſcrutationem vucans diligentem attentamque abſtruſurum inquiſitionem de ſcriptura ſancta: quæ ucculturum declaratio, quæ ſpei firmamentum, quæ promiſſionum euentus, quæ ſeruatoris inuentiu. *Inuenimus illum, de quo ſcripſit Moſes & Prophetæ.* His vucibus & Paulus ad ſtabiliendam veritatem vſus eſt. Quòd ſi Paulus, is qui ineffabilia verba audiit; is qui arcanurum myſtam egit; is qui Chriſtum in ſe habuit luquentem, B priuata ſibi authoritate, citra ſacrarum literarum teſtimonium, nihil ſimpliciter ſumpſit, qui nun periculuſum nunc fuerit curam diuinæ legiſlationis abiicere, & natas in cerebro nuſtro upiniunes pruferre? Sed ſunt nonnulla quæ captum nuſtrum ſuperant? Idem & egu fateur, & hóc ex ſcriptura didicimus, vt ſciamus, quærenda quædam eſſe, vt quæ apprehendi poſſint. Vt enim audacter umnia perſcrutari pium nun eſt: ita omnem pruſus inquiſitiunem negligere, nun eſt ſanctum. Eſt cuiuſuls, quud aduret ſcire, ſecundùm id quod ſcriptum; *Nos adoramus quod ſcimus*, Quærere autem quantum qualiter, quumudu, vbi, inſanientium eſt. Verùm quud *ipſi* de ſuis *dogmatibus* pronunciare volunt, à ſcripturis *alios* deterrent; huc quidem numine, ne temerè ad inaeceſſa videantur velle penetrare: re C autem vera, ne hæretica ſua dogmata falſitatis ex iiſdem cunuincantur. Quòd ſi videãt, petitis è ſcriptura demunſtratiunibus ſtultitiam ſuam cunſtringi; tum ſcripturarum ſcupum pariter & luquendi vſum inuertunt: ſin verbum aliquud nudum ſuis prodeſſe inſtitutis intelligant, idipſum à genuina urationis ſerie reciſum, ad pruprias *cauſæ ſuæ* demunſtrationes pertrahunt: nun apto ſenſui attendẽtes; ſed vi ſyllabas ad peruerſiſſimas ſuas artes deturquentes, id quud etiam faciunt in illu, *Verbum caro factum eſt.*

ADVERSVS EOS QVI MALIGNE nobis obiiciunt illud, Verbum caro factum eſt.

D

CVm multa ab iis qui à veritate, ſiue per cõtentiunem, ſiue per frandem exciderunt ad fallendum excugitata ſunt: tum illud quod ſupranaturæ fidem planeque diuinæ dictum eſt, *Verbum caro factum eſt*, nun veteres duotaxat hæreſium propugnatures ſelegerunt; ſed & nuſtri budie Antagoniſtæ, tanquam inexpugnabile, vt ipſi quidem putant, propugnaculum nubis obiecerunr: bue ſcilicet mulientes, vt inde in Orthudoxos incurrere, omnes eurum imperus prupulſare, & quæſtiunis huius laqueis multus cunſtrictos irretire puſſint. Nam *Verbum caro factum eſt* (interpretantur) Verbum in carnem cunuerſum, ſuſcepit paſſiunem. Quis nun iſtam interpretatiunem hurreat veſanam? Quæ ſcripta ſunt, ea *ab orationis continua ſerie* reſecta prutulerunt: quæ verò ſcripta nun ſunt, nuuarunt. Idem enim qui dixit, *Verbum caro*

caro factum eſt, ſubiunxit & illud, *Habitauit in nobis*, A vt duplicia ſtatim agnoſcamus ſignificata, Verbum & Carnem: illud quod habitat, & illud io quo habitatur; & immutabili eſſentiæ nec mutationem, oec alterationem, nec ſimile quid aſſignemus. Alioqui enim dixiſſet, habitaculum factum eſt, non habitauit in nobis: ſiquidem natura Verbi in naturã Carnis fuiſſet mutata. At mutationẽ aliquam factã eſſe in eo qui dicit, *Videte, videte, quia ego ſum, & non mutor*, nullis colligere rationibus poſſumus, Quomodo igitur Caro factus, mutatus autem non eſt? Carni vnitus eſt, ſed in carnem non eſt commutatus. Quæ & cauſa eſt, cur in carne apparuiſſe, non caro apparuiſſe dicatur. Et, *ſemen Abrahæ aſſumpſit*, inquit Apoſtolus: non ſemon Abrahæ immutatus, factus eſt: Et, *Templum habuit corpus*; non, in templũ conuerſus eſt: Et, *Cùm in forma Dei eſſet, formam ſerui aſſumpſit*, noo, forma ſerui factus eſt. Quod ſi quis eſt cootentioſus, qui neglecto pio ſenſu, ſyllabis mauult adhærere, quàm qui Deo conueniat conſiderare, omuibúſqoe inde ea quæ minimè decet, petenda cenſet: nouerit ille, ſe, aut multò ſapientiorẽ eſſe ſuo iudicio, Spiritus ſancti gratia, non admittere profectã inde legis ſanctionem, quæ tot ſacris, quæ paulò ante cõmemoratæ ſunt vocibus, verbi nobis vim ac ſenſum liquidò explanat: aut audacter bellũ ſacris oraculis mouere, & dogmata ſancta contrarietatis nomine condemnare: ſi modo dicta iſta inter ſe pugnant: *Caro factum eſt*, Et, *Formam ſerui aſſumpſit*. Sed apage peruerſe. Nec enim mutatur diuinitas, nec ſecũ pugnat ſcriptura ſacra. Hęc enim auditori veritatis cupido ſemetipſam interpretatur: cõprehendi tota facile poteſt, tota ſentẽtiis congruit. Quem igitur nos piũ tuemur ſenſum: eũ ſacer nobis C Codex ſuggerit. Voce autem *factum eſt*, Euangeliſta eſt vſus, non vt de Verbi diuini conuerſione cogitaremus: ſed vt arctiſſimam inde vnionem cognoſceremus, quandoquidem & peccatum non quidem feciſſe, ſed factus fuiſſe dicitur, *Eum enim qui nõ nouit peccatum*, ait ſcriptura, *pro nobis peccatum fecit*, non quòd *Verbum* vel in peccati operationem fuerit conuerſum: vel peccatum fecerit: ſed quòd noſtra peccata aſſumpſerit, eadẽmque ſuſtulerit: iuxta illud: *Ipſe enim peccata noſtra ſollit*. Quemadmodum igitur peccatum & execratio factus eſt, ſine tameo conuerſione: ita & caro factus eſt, carni quidem vnitus: ſed minimè in illam conuerſus. Atque hinc eſt, quòd homo quoque per fidem & gratiam Deo conglotinatus, vnos ſpiritus dicitur. Qui agglutinatur Domino, vnus cum eo ſpiritus eſt: noo quòd homo in Deitatis naturam conuerſus: ſed quòd per e- D iuſmódi coniunctionem, ad ſpiritualem dignitatem gratis fuerit euectus. Conſimili modo, *Verbum* caro factum dicitur, carni ſcilicet vnitum: Sed in carnis naturam nequaquam conuerſum: quemadmodum homo quoque Deo copulatus ſpiritus eſſe dicitur, non quod eſſentiam amiſerit propriam: ſed quòd in ſpiritus communionem venerit. Quæ ſunt verò aduerſariorum argotiæ? Quod erat manſit, qood non erat factus eſt. Igitur aut diuiſa eſt natura indiuidua, & partium quidem vna manſit: altera mutata eſt: aut totom motatum eſt: aut opinione factum eſt, *Verbum, ſcilicet Caro*: aut dici illa quidem debent, intelligi non debent. Quis igitur verbi nihil ſignificantis vſus? Verùm enimoerò, vt ab initio traditum eſt, firmom eſt, & quod dictum, & quod velut obſcurum inde conſequitur. Eſt enim & interpretatio perſpicua & ſententia pia, & quod fieri non poteſt, expugnari non poteſt. Nihil hîc indecens, nec contradici fide digniſſimo martyrum teſtimonio poteſt. Salua manet & diuinitatis immutabilitas, & templi ſic dicti, non vero ſuſcitantis illud Dei paſſio. Quid quod ſecundùm iſtos, ne Mater quidem fuerit Virgo. Si enim Verbum ſeipſum fecit carnem, non ex illa carnem aſſumendo prodiit. Quomodo enim Mater, cuius quod natum eſt, partem nullam in ſe habet? Quomodo partus dicatur, inconueniens ille quaſi per canalem tranſitus? Non igitur Matrem, ſed vas faciunt virginem ſanctam. Quin ne hoc quidem perſpiciunt ſe dictum, *Verbum caro factum eſt*, contra ſemetipſos torquere. Si enim aliud Verbum, aliud caro, duo ſunt, non vuum. Si Verbum & Caro B idem ſunt, corruit vox *Factum eſt*. Neque enim Verbum factum eſt Verbum. Quòd verò in vno quodam eſt, nec in vllo alio conſpicitur, id cum idem ſit & vnum, aliud quid non eſt factum. Res igitur ipſa poſtulat, vt vel vocẽ *factum eſt*, proſcribamus, vel duas naturas aſſeramus. Vocabulum enim *Factum eſt*, vſurparur, vt reoera intelligatur, apparuiſſe ipſorum videntium opinione, quibus tum tẽporis de *Deo Verbo* quod nunquam viderant, nihil conſtabat. Vt ſi quis dixerit: Paſtor ille, de viro in ouem mutatus eſt, nempe quatenus reuera ouem induit, non neceſſitate quadam naturæ inuoluntaria: ſed conſilio duntaxat & voluntate animi libera.

C

ADVERSVS EOS QVI VNAM in Chriſto naturam eſſe contendunt.

POſtquam igitur, duo in Chriſto diuerſa eſſe, Verbum & Carnem demouſtratum eſt, quid eſt? cur duarum coniunctionem naturarum quidam reiicere nen dubitant? Bellum illi certè ſcripturis ſanctis vniuerſis inferunt, naturam nulli obnoxiam iniuriæ cootumeliis vexant diuinã *ἐνανθρώπησιν inhominationem* generi hominum vniuerſo inuident, reſpuunt quæcuoque de hac edita ſunt vaticinia, qui duarum vnionem naturarum diſſoluunt. Quæcunque bumilius *de Chriſto* dicuntur, ea carois applicata naturæ, ſaluam Verbi gloriam conſeruant. Carne ſublata in D Verbum omnia concurrant neceſſe eſt. Omnis hominibus ſpes & fiducia ex Verbi cum primitiis noſtris vnione reſultat. Qui verò Verbum dicunt in carnem eſſe motatum, illi & gloriationem generis *noſtri*, ad nihilum redegerunt, & præclaras noſtras ſpes debilitarunt. Non amplius gloriabitur Abraham: Non amplius exultabit Dauid: promiſſa quæ ad illum facta, mendacia erunt, ſiquidem Chriſtus ſecoodùm carnem, de fructo veotris eius non extitit. At enim Deus *Sermo* ſemetipſum carnem faciens, ſua nos præſentia dignatus eſt. Quomodo igitur non pudet eos contra ſcripturam ſanctam bellum facere, hominibus inuidere. Deum vt paſſibilem blaſphemare, promiſſiones eius mendacij arguere, imò non hoc tantùm, ſed & Deum ipſum, qui mentiri neſcit, periurij accuſate? *Iurauit enim*, inquit, *Dominus Dauidi veritatem*,

& non pœnitebit eum: è fructu ventris eius ſeſſurum ſuper ipſius throno, quòd ſi nihil caro de ſubſtantia Dauidis accepit, ſed ex verbo nouo quodammodo facta eſt, vna natura eſt in Domino Chriſto, qui nihilominus aut Dominus, aut filius Dauidis intelligendus eſt. Duo enim *contraria*, vna eademque naturanon admittit. Si Deus tantum; non propriè filius, quippe qui originem eſſentiæ ab ipſo non trahit. Nec verò germanus filius, qui oullam eſſentiæ paternæ partem habet.

ADVERSVS EOS, QVI NATVRÆ carnis confeſſores loco Trinitatis, Quaternitatem dicunt docere.

IAm verò eadem Aduerſarios improbitate in aliis agere diſputauouibus video. Nam cũ ſupra ſimpliciter dixiſſent: qui duas in vuo *Chriſto* formas, Dei & ſerui conſiderarent, eos duos filios inducere: nuoc rurſum Quaternitatem illos docere calumniantur, qui natura carnem ſurſum euectam credũt. Arrogantium hominum hæc ſunt, & ex minimè cõſequentibus diſputantium verba. Quamquam non tã illis nobiſcũ res eſt, quã cũ ſanctis omnib. qui eãdẽ nobiſcũ *de Chriſto* fidẽ per Spiritus ſancti gratiam prædicarunt. A quibus nos colluſtrati cũ ſinceram in nomine Patris, Filij, & ſpiritus ſancti confeſſionẽ didicimus, tum in œconomia *ſiue diſpenſatione Dei* inter homines conuerſationis duarum vnionem naturarum cognouimus. Qui verò humilia omnia ipſi filij Deitati volunt tribui, tollunt carnis naturã: vt huius paſſiones neceſſariò aſcribantur Deo Verbo, conuerſo illi quidem prius in carnem, ſed ea, quæ carnis ſunt, turſum patienti. Atque hac de cauſa quaternitatis crimen nobis impingunt, commẽtitia dogmata nulla niſi teſtimonij ſui authoritate adſtruentes. Quod ſi carnis eandem cum patre, filio, & ſpiritu ſancto eſſentiam profeſſi ſumus vnquam: Quaternitatis nomen iure nobis obiicitur, quippe qui eandem in quatuor perſonis eſſentiam contemplemur. Sin quod res eſt dicimus coeſſentialem Patri eſſe Filium, coeſſentialem item Spiritum ſanctum: Carnem verò ad œconomiæ ſiue diſpenſationis complementum, oon eſſentiæ incrementum ſuſceptam: qua illi ratione *quarti* acceſſionem numeri ex carnis natura fabricant, adeò diuerſam *naturam* perinde, ac ſi alia coeſentialis perſona eſſet, ſuperinducentes? neque id tameu Carne in ſeipſa conſiderata, ſed in inſeparabili cũ Deo Verbo couiunctione agnita: vt ea neque amplius videatur ſeparata, neque vt coeſſentialis reliquis *perſonis* pari modo annumeretur. Noſter igitur ſermo &, *vt ita loquar*, inhominationem profitetur, & Verbi tuetur impaſſibilitatem, & ſcripturæ vniuerſæ conſeotit. Aduerſariorum verò doctrina cum fidem omnem iis, quæ ab initio ſcripta, derogat: tũ Carnis aſſumptionem reiicit; denique aut Verbũ Deum mutatum & paſſum, aut fictè adumbrata fuiſſe omnia liquido declarat. Quod ſi ideò Carnem neceſſariò nobis in Quaternitatis numerum ducunt aſciſcendam: Quod per mediatricem puriſſimam carnem multa nos beneficia accepimus & accepturos deinceps ſperamus: commodum ipſis erit & togam illam, cuius oram cum fide tetigiſſet illa fontem ſanguinis circumferens mulier ſanitatem furata eſt, io memoratorum numerum aſcribere, & quintum aliquod in predicatione glorioſæ ſuæ celebrationis togam inducere: non illam quidem vt

A pari cum vnitis naturis modo honoratam, ſed vt ad ſtupendi operationem miraculi adſcitam. Cum igitur tantam à puriſſima carne gratiam accipiat toga, mulierique impertiat: nec tamen glorioſæ celebrationis numerum augeat: nos quoque carnem illam diuinam omnipotenti Verbo inſeparabiliter vnitã honorantes, ſeruari quidem nos per illam profitemur: ſed Trinitatis numerum ſaluum retinemus; cũ vnum ſit *caro* vnà cum Verbo, tum propter inſeparabilem vnionem, tum propter indiuulſam adorationem. Sed quæcunque diuinæ naturæ non conueniunt, ea potentiæ Dei præterita ipſi tributa ad adſtruendam abſurdam opinionem arripiunt. Paulo contra teſtante: Deum non poſſe mentiri, nec ſeipſum negare. Quæ verò & Deo conuenientia, & ſalutaria, & diuina, & φιλάνθρωπα ſunt: ea poteſtati B diuinæ non ſubiiciunt: non tribuentes hoc Domini ſapientiæ, vt citra quaternitatis notam poſſit carnem aſſumere. Ita pertinaci ſunt animo, vt quæ à ſe nouantur abſurdè, ex diuinæ argumento omnipotentiæ corroborent: quæ verò à ſcriptura ſacra docentur piè, ea vt vera, vt poſſibilia, vt vtilia, minimè admittant, ſed queſtionum inde laqueos texant, nec largiantur Omnipotentis poteſtati, quæ humanæ captum intelligentiæ ſuperant.

ADVERSVS EOS QVI HVMANÆ in Chriſto Domino naturæ confeſſores, ſpem ſuam in homine defigere dicunt.

SEd enim non continent ſe in his tam abſurdis tãque impudentibus queſtionibus, verùm ad aliã C multò impudentiorem contradictionem progrediuntur. Etenim, in homine aiunt, ſpem ſuam habere collocatam, eos, qui ſecundùm alterutram naturam, Chriſtum Deum & hominem profitentur. Super his ſciſcitari illorum ſententiam libet: Aut audiendæ nobis ſunt ſacræ literæ, aut ſecundùm illos noo ſunt. Si audiendæ: ex illis *hoc* didicimus: illas igitur accuſent. Sin audiri eas nolint: bellum ſacro Codici æternum apertè denuncient: & ne verbum quidem ad illos, vtpote, à fide alienos faciemus. Ex ſcripturis didicimus quòd homo in doloribus conſtitutus ſciens ferre infirmitatem, quodque filius hominis ſit,

Nunc verò hominem cupitis me perimere,
Hominem, qui verum vobis effatus ſum.
Vnus Deus, vnus quoque Mediator Dei & hominum Ho- D
mo Chriſtus Ieſus.
Primus homo ex terra terrenus: ſecundus homo de cœlo cœleſtis.
Primus eſt Adam, vltimus Chriſtus.
Per hominem mors, per hominem reſurrectio mortuorum.

Atque hæc tot tantaq; oraculorum ſacrorum ſunt teſtimonia & multò quidem plura: ac quanta præterea factorum? Infans in lucem editus: faſciis inuolutus: lacte nutritus: ſecundùm legem circunciſus eſt: profecit ætate, & ſapientia, & gratia. Expertus eſt famem: tolerauit ſitim: labores ſubiit: perturbationis angoris & mœroris ſenſu tactus eſt: fratribus per omnia ſimilis eſt redditus, citra peccatum. Cæſus eſt flagellis: actus eſt in crucem: clauis affixus eſt: guſtauit mortem: ſepultus eſt: deſcendit ad inferos anima eius: verùm teneri non potuit, ſed corpori

reddita

reddita eſt, vnde facta reſurrectio. Deinde ſeſe pal- A
pandum & contrectandum dedit incredulis: cœpit
vnà cibom in reſurrectionis teſtimonium: tandem-
que multis ſpectantibus in cœium euectus eſt. Ac
tot tantaque cum ſiot ſcripturarum teſtimonia, tã
firma & certa fides factorum: cum tot ab œcono-
mia ſiue diſpenſatione bona ad uos redeant, præci-
piunt tamco illi, vt clauſis hæc omnia oculis aſpi-
ciamns, contrariam liquidiſſimis hiſce teſtimoniis
opinionem amplectamur, demonſtratam verò per
illa humanitatem non ſecundùm naturam confi-
teamor: humanitatem verò non nudam. Eſt pro-
fecto, cur hoc loci Apoſtolico aduerſus eos reſpõ-
ſo nos muniamus, *Iuſtius eſt obtemperare Deo quàm
hominibus.* Cum igitur humana oatura diuinæ inef-
fabiliter & ioſeparabiliter vnita ſit, ita quidem, vt
idem & infans puerulusque videatur, & Deus agno- B
ſcatur, *Puer*, inquit Propheta, *natus eſt nobis, & filius
datus eſt, & vocatur nomen eius, magni conſilij Angelus,
mirabilis Conſiliarius, Deus fortis*: Faſciis circunſcribi-
tur: ſed nullis circunſcriptum terminis imperium
io creatoras vniuerſas exercet. In præſepi poneba-
tur: ſed Angelorum celebratus hymno glorifica-
batur. Famem & ſitim tolerauit: ſed quinque pani-
bus aliquot hominum millia cibauit, & ſuperantia
duodecim caniſtrorum fruſta, prout voluit, oſtẽ-
dit. Vt paucis rem complectar: mortem deguſta-
uit, ſed penes quem mortis robur erat, illum de-
ſtruxit: ac in cruce qoidem dum pateretur, cor-
pus eius pendebat: qui verò in illo erat Deus Ver-
bum, is ſuam nullis paſſionibos obnoxiam poten-
tiam vbique declarabat. Commouebatur terra: fin-
debantur ſaxa: occultabatur ſol: velum rumpeba-
tur: aperiebantur ſepulchra: reſurgebant mortui C
externi ruptorum mortis vinculorum præcones:
creaturæ deniqoe vniuerſæ inuiſibilem crucifixi
Deitatem nunciabant. Qualis igitur nos deſen-
det excuſatio? Si tanta ſalute neglecta, tam certa fi-
dei perſuaſione contempta, nouis contentioſorum
homioum opinionibos ſubſcripſerimus? Verùm
enimuerò quòd multis modis Chriſtum Seruato-
rem liceat agnoſcere Deum pariter & hominem,
ſecundùm alterutram quamque naturam, vt maxi-
mè nos tacuerimus, lapides clamabunt. Quod ve-
rò non in homine ſimpliciter ſpem ſuam habeant
repoſitam, qui ſic ſentiunt, operæpretium eſt per-
ſpicuè vt demonſtremus. Et ſanè ſi quæ ſuborta
eſt quæſtio dubia: aut ſolotionem eius quæramus
oportet, aut inſcitiam fateamor noſtram ea Scrip-
tora ne latum quidem vnguem diſcedamus. Noſtra
quidem qoæſtio eiuſmodi eſt, quæ non difficiles D
habet explicatus. Etenim in Chriſto cum ſpem de-
figimus noſtram, ad incarnatam eius, qui homo fa-
ctus eſt, præſentiam, & ſalutem Domini diſpenſa-
tionem reſpicimus: & in carne olim conſpecta in-
uiſibilem Deum Verbum agooſcimus, ex eiuſdem
carois paſſione impaſſibilitatem huios colligimos:
quæcunque denique facta ſunt vnitæ Carni Deita-
ti *hoc eſt perſonæ* aſcribimos: atque hoc pacto incar-
oatom & *vt ſic loquar* iohominatum Deum Verbom
vna adoratione colimus. Neqoe enim mulier illa,
quæ Chriſti fimbriam tetigit, in fimbria, ſed in eius,
qoi toga veſtitos erat, & cuius erat fimbria, inuiſi-
bili potentia ſpem ſuam comperta eſt collocaſſe.
Nec in ſputo fidociam ſuam fixit is, cuius cæci-
tas ſputi remedio ſanata erat; ſed io inuicta eius
potentia, qui hac illum ratione ſanari voluit.
Quid? quod & hodie, qui ad ſanctum altare ac-
A cedunt, idque amplectuntur & cum metu ac lætri-
tia ſalutant, non in lapidibus & lignis, ſed in gra-
tia per lapides & ligna nobis repræſentata hærent.
An tu eos, qui temporibus beati Moſis ideò ſer-
uati ſunt, quòd in exaltatum ſerpentem æneum o-
culos flexerunt, à ſerpente ſalutem ſperaſſe calum-
niaris? Quòd ſi typus myſterij tantum habuit ef-
ficacitatis per ſerpentem, quaoto tibi maiorem ip-
ſe gratiæ prototypus per hominem afferet? ſicot
certè multiplicia in fideles beneficia contulit: ſecũ-
dum illud Apoſtoli; *Vt per hominem mors: ita per ho-
minem reſurrectio ex mortuis.*

ADVERSVS EOS, QVI DEVM VERBVM IMPATI- biliter paſſum dicunt.

B

ETſi multa hactenus contorta eaque
ineptiſſimè propoſita ſophiſmata
quoad eius fieri potuit, breuiſſimè
cõfutauimus: tamen præſenti huic
quomodo ſit occurrendum, mini-
mè videmus. Nam cum iocari in
aoimo nobis noo ſit: ad ludicra tamen & ridicula
pertractanda vel inuiti pertrahimur, quorum ne-
mo facile ſimplicem mentionem fecerit, niſi qui
idem & riſum aliis mooerit. Paſſus eſt impatibili-
ter. O ſtultam ſapientiam! ô iocularem diſputa-
tionem! quæ more puerorum in arena ludentium
domum eadem opera & conſtruit & deſtruit. Paſ-
ſos eſt impatibiliter. Antequam audiam hoc verbũ
quid ſignificet, Paſſus eſt, obliuiſcor. Nam quod
C adiicitur, impatibiliter, id & mortem, & ſepulturã
& reſurrectionem tollit: in quibus ſalutis noſtræ
cardo vertitur. Si enim paſſus eſt, quomodo impa-
tibiliter? ſi impatibiliter, quomodo paſſus eſt? Lo-
quemur ſine voce? intelligemus ſine mente? vidit-
ne quis labentem aliquem citra lapſum? excitatum
inexperrectum, laborantem ſine labore, ſapientem
inſipienter, loqoentem inutiliter, ſolutum indiſſo-
lutè? vt diſcamus, paſſus eſt impaſſibiliter. Quæ
iſta eſt ſomma dementia? qui effrenatus furor? quæ
cæcæ mentis veſania? de myſterio omnium maxi-
mè venerando ea loqui, quę magnos riſus excitent?
polliceri rationi congrua, & à ratione alieniſſima
proferre? ita reſpondere, vt videare non reſpõdiſſe?
interpretationem exhibere explicandã obſcurio-
rem & maioris dubitationis matrem? Qui fit, qood
ſanctorum nemo tam alta ſapere, & illo ab aduer-
D ſariis tantopere celebrato verbo vti potuit, paſſus
eſt impaſſibiliter? Ipſæ ſacræ literæ tot capitibus di-
ſtinctæ quid eſt cur magnificam hanc arcanorũ re-
uelationem nobis non detexerunt? Paulus in tertiũ
cœlum peruenit, verbaq; in paradiſo ineffabilia ao-
diuit, ſed hoiuſmodi nihil profeſſus eſt. Num verò
relicta his eorum quæ captum omnẽ ſuperant ex-
poſitiooe, non dixit paſſus eſt impatibiliter, ſed *ex
iis*, ait, *quæ paſſus eſt, didicit*: Itẽ, *tentatus eſt in omni-
bus ſimiliter*? Qno ipſo tentatus eſt, verba eiuſmodi
negatiua è longinquo iugulauit. Nã qui omnibus
ſimiliter tentatus eſt, is aut vera paſſus eſt, vt firma
maneant illa, in omnibus ſimiliter, aot alios quoq;
impaſſibiliter pati oſtendit, vt conſiſtat quã cum il-
lis habet, paſſionum ſimilitudo. Quãobrem alteru-
trum eſt profitendum, aut verè paſſum eſſe Serua-
torẽ noſtrum, aut alios quoq; impaſſibiliter paſſos,
ad quorũ ſimilitudinẽ Dñs paſſus fuiſſe prędicatur.

Iam patientia quomodo demonſtrabitur ex impaſſibili paſſione? Quomodo dicitur patiens, ſi dolorum ſenſum oon cæpit? Quare oſteoditur illa ineffabilis planeque incomparabilis Dei in homines amoris propenſio? ſi dolorum expers fuit paſſin? quis recuſet non dico pro amico, ſed iam pro aduerſario quoque pati, ſi paſſio com doloris ſenſu coniuncta non eſt? quid erat igitur, cur Dominus diceret: *Spiritus promptus eſt, caro verò infirma*, ſi in paſſione ſua nullos dolores experturus erat? quare ad patrem clamabat, *Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat hoc poculum*? Qua de cauſa preces ſupplices cum vehementi queſtu ac lachrymis obtulit ei, qui ſe à morte ſeruare poterat? Aut vera igitur omnia illa credenda, adeoque paſſio ipſa vera cõfitenda: aut ſi paſſio impaſſibiliter facta fuiſſe dicatur, figurata, phantaſtica, imaginaria omnia fuerint neceſſe eſt. B Si non verè paſſus eſt, nec omnino verè reſurrexit. Si non verè mortem degoſtauit: neque ſtimulos mortis fregit, adhuc ſumus in peccatis noſtris, adhuc mors in omnes dominatur, adhuc à cœleſtis hæreditatis ſocietate ſumus excluſi. Si enim fictè Chriſtus mortuus eſt: vanum eſt teſtamentũ: vana & hæreditas: Lege hæc diſertè nos docente: Teſtamentum in mortuis eſſe ratum. Si igitur non reuera mortuus eſt is, qui nouum nobiſcum teſtamentum fecit: irritum eſt teſtamentum: & qui nuncupati ſunt hæredes, reijciendi erunt. Sed apage iſtiuſmodi veſaniã, ô homo. Nam & teſtamenti auctor mortuus eſt, & fœdus ratum factum eſt, & fidelibus hæreditas propoſita eſt, & calũniatoribus pœna parata eſt. Cõperiuntur.n. multi falſi de Deo teſtes, qui dicunt ſuſcitaſſe eum Chriſtum ex mortuis, quem non verè mortuũ ſuſcitauit; ſi quidem paſſus eſt impaſſibiliter: & C clamante Paulo, Chriſtum eſſe patibilem; Pauli aduerſarij ſuum impatibiliter reguntur.

ADVERSVS EOS QVI DICVNT, paſſus eſt Deus, quia voluit.

QVemadmodum qui rectà via iter facere cogitant, & deuia omnia declinare ſtudent, quiduis non pati potius volent, quàm vel tantillum à via publica deflectere: eodem modo, qui veræ doctrinæ ingredi viam cupiunt, veſtigia perſequuntur eorum qui nuſquã in itinere errarunt: ac vbi regiæ viæ indicia accuratè didicerunt, ſollicitè ſibi à diuerticulis, flexionibuſq; omnibus cauent, atque ita plena veritatis luce colluſtrantur. Hunc igitur ſcopum cum ſibi præfixum non habuiſſent ij, qui nouorum dogmatum authores eſſe voluerunt: nõ ſolum D veſtigiis Orthodoxorum Patrum non inſtiterunt; ſed & quæ viri Theologi viæ commonſtrarãt indicia, ea ſubdolis notis corruperunt, flexioneſq; multas ſecuti ſunt, partim ab aliis olim inuentas, partim ab ipſis nũc demum excogitatas: cuius modi inter alia abſurda iſta vox eſt: Paſſus eſt Deus, quia voluit. Cùm enim naturam *diuinam* paſſioni obnoxiam eſſe, demonſtrare nequeant: voluntatem calũniari non dubitant: & de natura rogati, de voluntate reſpondent. Si natura paſſionis capax eſt; habeat locũ voluntas: ſin licet decies millies de voluntate cõſtiterit, fieri non poteſt, vt naturæ proprietas ſubuertatur, qui nõ inſaniant, qui, quia voluit paſſũ eſſe dicunt? Quis enim ſanè mentis homo ignorat, requiri neceſſariò voluntatis cũ natura conſenſum, non in contrarias eas ferri & moueri partes: ſed manere quidẽ naturam in terminis propriis: velle verò A naturã quod naturæ & intelligentiæ conueniat? Itaque naturam & voluntatem inter ſe committit, ſi quis aliud ferre naturam, aliud ſuadere voluntatem dixerit: ſiquidẽ hæc ea aggrediatur, quæ minimè ipſi conueniant: illa verò nõ admittat, ad quæ habilis & apta non eſt. Etenim quod natura ita comparatum eſt, vt pati poſſit: id nolit velit paſſioni eſt obnoxiũ. At vt eſſentia naturalem extrinſecam paſſionẽ admittat, ad quam habilis & apta non eſt, nemo, licet de voluntate quis conceſſerit, quod ipſum fieri nequit efficier. Omne animantium genus naturæ ſuæ legem firmam conſeruat, & in quo ab initio creatum eſt, in eo ſtatu conſiſtit ſemper, nec naturæ vnquam ordinem ſubuertit voluntas. Homo ſi vel decies millies volucer fieri velit, hoc ipſo fruſtratur voluntatem, quia vult quod contra naturam. Tu tibi B ſi bruti alicuius animãtis animam expetas: videtur voluntas: res ipſa non cõpletur. Præterea cum quælibet natura à tyrannico dominatu libera, omnique contraria voluntate ſit ſuperior: nunquid vna immortalis & immutabilis Dei eſſentia contrariam voluntatem recipit? & à voluntatis vincitur neceſſitate? Rem verò ſtupendam! qui res creatas vniuerſas ſuis continet finibus, eum impoſſibilitatis termino tam facilè dimoueri: nec tantum omnino habere creatorem, quantum impertiuit creaturæ. Sed vnde tandem hoc habent cognitum, quod voluerit? Nemo de Prophetis hoc dixit: nemo de Apoſtolis hoc annunciauit: ſed qui pro nihilo ducunt omnia contemnere, ij ſoli nouam hanc ſanctionem ferre non dubitant. Nos neque, quod paſſus fuerit, legimus, neq; quod voluerit, inuenimus. Quis enim ex ſanctis vel pati eum vidit, qui & nulC lis eſt paſſionibus obnoxius & inuiſibilis: vel voluiſſe eundem pati animaduertit? Quanta audacia hominum? ſupra inuiſibiles virtutes ſubſilire. Quis tranſcendit cœlum? quis trangreſſus eſt ſolia principatus, poteſtates, virtutes, dominatus? Quis ſupra Seraphin volauit? quis vidit, quæ ipſorum oculis tecta ſunt? quis naturam Dei penitius conſiderauit, quòd hoc modo & velit & patiatur, quæ literarum ſacrarum monimentis non ſunt patefacta? Neque quod paſſus fuerit dictum, neque quod voluerit ſcriptum eſt. Illud quidem audiuimus: quæcunque voluit fecit: quod autem paſſus fuerit, quia voluit, nequaquam didicimus. Cur igitur cauſæ ſuæ firmamentum in dubio hoc dicto quærunt? Dementiæ hæc acceſſio eſt, non veritatis demonſtratio. Paſſus eſt autem Chriſtus ſecundùm carnem mortalium, non ſecundùm immortale Verbum.

ADVERSVS EOS QVI DICVNT SIMpliciter eſſe [ſacrarum literarum] locutiones accipiendas, nec quid illa ſignificẽt conſiderandum, cùm omnium hominum captum excedant.

VIx reperti ſunt, qui quæ hominum ſunt maximè ſubuertere conentur omnia, magnoq; id ſtudio agant, vt mente quidẽ homines rationali careant, nec res natura honeſtas accuratè perdiſcãt: ſimpliciter verò omnibus re in nullam partem excuſſa aſſentiantur, ſacrarũ literarum oracula abſque vlla vel conſideratione vel correctione accipiendo, nec ad pium, quo edita ſunt ſcopum attendendo. Etenim, ſi quod illi volunt, verborum quis ſenſũ non perpendat, ſed ſimpliciter, non examinatis verborum ponderibus dictis inhæreat relinquitur,

tam Prophetarum quàm Apoſtolorum voces fruſtra aures perſonare noſtras: ſermonem eorum omnem inotilem & efficacem eſſe: auditores denique ne minimum quidem fructum in cordium ſuorum arculas tranſmittere: ſic enim præcipiunt: auribus quidem audiendum: corde verò non intelligẽdum, nec dictorum conſequentiam ſpectandam: ſecundùm comminationem denunciatam: Audite auribus & nõ intellegite. Atque hinc eſt, cur & dictum illud, Verbùm Caro factum eſt, ſimpliciter contendant aodiendum, piè autem intelligendum minimè concedant: perinde ac ſi in ipſorum ſitum ſit poteſtate, ſententiam cuiuſque, non ad id, quod decet & vtile eſt, ſed quocũqoe illis fuerit viſum, contorqoēre. Egóue verbum audiam, & conuenientem ſenſum non inquiram? Vbi igitur aut ſermonis conſequentia? aut audiẽtis vtilitas? Fortè & in brutorum animantium naturam mutari homines præcipiunt? ſiquidem verborum ſonum auribos arrepturi, ex ſenſu verò fructum nullum animo ſunt percepturi. Non hoc oobis Paulus, qui de huiuſmodi rebus docuit, mandauit: non amplexandum aliquid ſine ratione, ſine iudicio cenſuit. Quomodo, ille autem? perfectorum eſt ſolidus cibos, qui propter habitum, ſenſus habent ad boni malique diſcretionem exercitatos. Perfectionem commendat omnibus, exercitationem laudat, ſobriam mali & boni diſcretionem ſuadet. Et qui poterit, quis rectè *res* diiudicare, ſi dictorum intelligentiam neglexerit? Vt enim qui eſt vicioſo corporis habitu laborat, verum ciborum ſenſum non habet; nec qualitatem cuiuſque accuratè deprehendit: ita qui ex ignauia vel bruto ſtupore inexercitatos ſenſus habet homo, guſtat ille quidem verba, ſed nec vires horum ſentit, nec ſententiarum cognoſcit qualitatem: ſtultè verò & improuidè ſuſcipit omnia, more irrationalium, noxia pariter & vtilia, prout ſe obtulerint, admittens. Quinne mundis quidem animalibus annumerari poteſt, quippe qui non ruminet, nec extenuatum rationalem cibum ad internum hominem tranſmittat, ſed iodigeſtum illum & crudum abſumens detrimentum potius ex vitioſa concoctione, quàm aliquod ad vitam confirmandam beneficium accipiat. Aut quis ignorat, qui ad cœoam ſuper potentioris menſa vocatus eſt, eum lege diuina moneri, vt prudenter, quæ appoſita ſunt diiudicet? Conſimili modo nec verba ſuo denudata ſenſu arripienda ſunt: ſed conſiderandum diligenter, quid Deo conueniat, quid nobis conducat: quid ferat veritas, quid legi conſentiat, quid naturæ reſpondeat: quid fidei proprietas, quid ſpei firmitas, quid charitatis ſinceritas, quid nullis obnoxia inioriis gloria requirat: quid ſuperet inuidiam, quid gratia dignum ſit. Quæ omnia in piis quidem meditationibus cõcurrunt, (quemadmodum in explicatione dicti, Verbũ Caro factum eſt, perſpectum) deſunt verò, vt par eſt, nouationibus abſurdis, ad inſana eiuſmodi dogmata neceſſariò confugientibus. Summa huius orationis eſt: qui dictiones arripit, ſignificata verò eorum non perſcrutatur, quomodo is, quæ inter ſe pugnare videntur, promptè intelliget? quomodo appoſitam ſolutiooem inueniet? quomodo interrogatis reſpondebit? quomodo tuebitur illud, quod ſcriptum, Videndum quomodo oporteat nos vnicuique reſpondere?

A *ADVERSVS EOS QVI DICVNT,*
Paſſus eſt Deus Sermo Carne.

MIrari ſoleo, quid ſit, quòd nouorum dogmatum inuentores, qui tot tantáſque inuehunt nouitates nulla dum rerum nouandarum ſatietas ceperit: ſed vt maximè quid abſurdum eſt ita illod petulaoter ad circumueniendos ſimpliciores comminiſci non dubitant. Cuios generis & hoc eſt, quod nunc nobis ad diſceptandum eſt propoſitum. *Paſſus eſt Deus Sermo Carne.* Qua ex ſententia rurſum cum multa rationi non conſentanea, tum abſurda multò plura conſequontur. Cum ratione diſſentit, quod alterum altero dicunt pati. Quod integumentis euolutum proferre non audent, id carnis occultarunt inuolucris: ſententiæ abſurditatem periude ac turpem faciem doloſa larua velantes. Si
B Sermo paſſus eſt io ſe ipſo paſſus eſt: Sin quid aliud paſſũ eſt, nihil id ad Sermonẽ: niſi quod iniuria ſola patienti corpori illata relatiuè in vnitum carni Sermonem reſidit. Modus autem iſte loquendi: Sermo paſſus eſt Carne, præterquam quòd Scripturæ ignotus & peregrinus eſt, ſeipſum etiam euertit, miniméque cohæret. Sed quia nullum ſibi blaſphemandi finem præſcripſerunt: & verò phraſim hanc, Sermo eſt paſſus, pias aures nullo modo receptoras norunt: verborum vulneribus adiecto vocabulo CARNE, mededum cenſuerunt. Sed neq; morbus inuehendos foerat, neq; de fallacibus iſtis remediis cogitandum. Nam abſurdorum commentorum ne vnum quidem reperire eſt, quod veritati ſit congroum: ſed idem illud multis ſibi ipſi modis aduerſatur, nec habet apud rectè ſentientes vbi cõſiſtat.* Nec Sermo Carne paſſibilis eſt, nec caro
C impaſſibilis Sermone. Sed vt Caro ſecundùm propriam naturam paſſiouem admittit: ita inſeperabilis eſſentiæ Sermonis proprietas eſt impaſſibilitas. Sermo igitur ſi Carne paſſus, de Carne qoidnã dixerimus? Nimirum Sermone aut patitur aut non patitur. Si non patitor, impatibilis facta eſt: Si patitur, vtriuſq; paſſionem comprobant, qoando, vt aiunt, & Sermo patitur Carne, & Caro patitor Sermone in propria natura. Sed fortè dicunt, quomodo igitur Apoſtolus inqoit, Ex quibus Chriſtus eſt ſecundùm Carnem? Dic Chriſtum paſſom, & eodem recurret nomen Carois. Qui dicit Deum Sermonem, eſſentiam ſimplicem deſignat: qui verò Chriſtum dicit: is duarum coniunctionem naturarum declarat. Atque hoc nomioe dextrè explicari hæc loquendi formula poteſt. Chriſtus eſt paſſus: quia prædicatio hæc vtrumque
D ſimul ſignificet, & impatibilem Sermonem, & patibilem Carnem, quæ & mortem guſtauit. Vnde nec Paulus ait, Ex quibus nudus Deus, ſed, Ex quibus Chriſtus ſecuudùm carnem: vt oſtendat eum, cuius meminit, ſecondùm quidem carnem ex Iſraelitis, ſecũdum Deitatem verò ex æterno eſſe Patre. Non dixit; Ex quibus Deus Carne. Idem verò & tu dic, & de tua mihi ſentẽtia perſuadebis. Paſſus eſt Chriſtus ſecundùm Carnem. Si verò Deũ Carne paſſum eſſe, dicis: erudias me velim dilucidè: vtrũ idem ſint, Deus & caro ſecũdùm naturam, an aliud, atq; aliud Si idem ſont; paſſus eſt Deus *in* ſeipſo. Nam quod idem cum Deo ſit, Carnem dicis. Sin diuerſa quomodo hæc ille patitur? Nulla creatura *in* ſeipſa patiens diuerſam habet eſſentiam. Homo non patitur equo, non moritur anima Carne: ſed ſoluitur quidem Caro, ſeparatur verò anima, & tamen homo dicitur mortuus, quippe vtriuſque ſubiectum ani-

mæ & carnis : mortuos autem intelligitùr ſecundùm id, quod mori poteſt, hoc eſt, ſecundùm carnem, & non ſecundùm animam immortalem. Quid ergo? Nemo dicit anima cuiuſdam mortua eſt Carne: ſed homo qoidam ex anima & corpore conſtans. Animæ autem & poſt mortem immortalitatem iudicare volens, in æternum iuſtos viuere dixit, teſte ſacra ſcriptura. Sed iſtos libri diuini ad vnum omnes condemnant. Quot enim Prophetæ? quot Apoſtoli? quot Euangeliſtæ? Nuſquam tamen apud eorum quenquam huiuſmodi locutio occurrit : cùm contra, Chriſtum paſſum eſſe, perſpicoè vbique doceatur. Paſcha noſtrum pro oobis immolatos eſt Chriſtus. Si paſſibilis Chriſtus, Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecũdùm ſcripturas. Crux *eſt* Chriſti, corpos *eſt* Chriſti, ſanguis *eſt* Chriſti. Quo igitur modo tantum teſtium nimbum prætereunt? & ſuam ipſorom authoritatẽ ſanctioni ſpiritus anteponont? violantes præceptum illod clamans: Ne trãſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui: nec attendentes ſacrum illum & magnum Patrum in Nicæa chorum proximo à Dei & patris confeſſione loco nomen Domini Ieſu poſuiſſe. Et io vnum Dominum Ieſum Chriſtum: & eidem poſtea, vtpote quod vnum aptè & commodè diuerſa in ſe reciperet, tũ ſublimia Deitatis, tum œconomica humanitatis applicaſſe: idq́ue ſecundùm D. Pauli ſententiã illam : Fundamentum aliud ponere nemo poteſt, præter id quod poſitum eſt; quod eſt Ieſus Chriſtus. Noo relinqoemus ſanè fundamentum, qood omnium eſt capax, ſecũdùm alterutram naturam & gloriam & paſſionem verè admittens. Si dixeris Deum ſolum, quo-
C modo ei paſſionis neceſſitatem ſuperſtruis? Si dixeris hominem ſolum, quomodo ei compreheoſibilis gloriæ diuitias adiicies? Chriſtum verò rectiſſimè dixeris, gloria quidem ſecundùm Deitatem fruentem, paſſionem verò ſecundùm vnitam humanitataoi ſuſcipientem : denique ſecundùm inſeparabilem vnionem omnia miracula operantem, omnia dona fidelibus communicantem. Hac ratione & Deitatis impaſſibilitas, & paſſionis veritas, & cõmunis hominum vtilitas demonſtratur. Atque eſt hic veritatis ſermo perſpicuos, fundamẽtũ doctrinæ inconcuſſum : magoitudo myſterij illuſtris: admiratio antiquitatis fide digna : decus orthodoxæ doctrinæ incorruptum: conſentiens deniq; omnium ſanctoruoi prædicatio. At oouam & inauditã phraſim proferre, diriſq; deuouere eos, qui Deum carne negant paſſum, id verò eſt noo noſtræ duota-
D xat ætatis homines petulanter impetere, ſed omnes omnium ætatom doctores audacter condemnare. Cur verò oomen Chriſti Domini fugiunt? in quod iuſſi ſumus credere. Crede in Dominum Ieſum Chriſtum, & ſeruaberis. In hoc nomine pulchrum eſt ſalutis ſpem defigere. Neque eoim aliud nomen vllom eſt ſub cœlo apud homines datum, per quod ſeruandi ſimus. In oomine Domini Ieſu Chriſti omne geou ſe flectet, cœleſtium, terreſtrium & ſubterraneorum, omniſq́ue lingua confitebitur, Domioũ eſſe Ieſum Chriſtum in gloria Patris. Ipſe iodex eſt viuorum & mortuorum, Ipſum inoocabat cũ iã conſumeretor Stephanus : Domine Ieſu Chriſte, ſuſcipe ſpiritũ meum. Vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, Ipſe Seruator, Ipſe Redemptor: Chriſtus *inquam hæc* omnia *eſt*. Quorſum fugiũt deſiderabile illud nomẽ? Ipſum morbos ſuſtulit. In nomine Ieſu Chriſti ſurge & ambula, ipſũ fugauit
A dæmones, præcipio tibi in nomine Ieſu Chriſti Nazareni, vt exeas ab illa. Quomodo igitur hoc, vt ipſis minimè grato, relicto, id quod apud ſanctorũ neminẽ reperitur, ſubſtituunt, Sermo paſſus eſt carne?

ADVERSVS EOS QVI QVÆRVNT qualem pœnam Iudæi daturi ſint, ſi non occiderunt Deum.

QVi cootentioois ſtudio feruntur viri, eorum inſanum furorem, nulla credo poteſt oratio cohibere. Sed vt mille qois eaque inuicta argumenta proferat; veritatem ille quidem demonſtrauerit: at operariis mendacij de ea minimè perſuaſerit. Sic enim & qui clariſſimis demonſtrationum firmamentis coouicti à veritate exciderunt, ij nec deſi-
B ſtunt à propoſito ſuo, nec in viam rectam redeunt: ſed vias præcipites ingreſſi hinc inde circumeunt, quæſtiones abſurdas propooentes; nec erubeſcuot quærere: quomodo Iudæi puniontur, ſi non ſuſtulerunt Deum? O impudentem audaciam! O fraudulentum inſtitutum! Vt Chriſtum vindicent, ea quæ Chriſti ſunt, tradocunt. Vt, aiunt, Iudæi dignam ſceleribos ſuis pœnam luant; ſurſum deorſum vertantur omnia: floccipendatur doctrina: blaſphemetur Deus: patibilis vocetur, qui eſt impatibilis : iniuria inferatur gloriæ: fines orbis vniuerſi ſeducantur. Tu verò, mi homo, ne cum Dei contumelia Deũ vindicato. Odi defenſionem, qoæ cũ defenſi dedecore coniuncta eſt: præſtat lucrari Iudæũ, quã Chriſtianos turpiter coofundi: præſtat authores paſſionis effugere, quã eum, qui paſſus eſt huius monetæ patronum nanſciſci, præſtat illos veniã conſequi,
C quã hunc mutabilitaris ſuſpicioõẽ ſecundũ Deitatem accipere. Quorſũ Iudæis hanc magnificè gloriandi præbes materiem, quaſi Deitate ipſa ſuperiores fueriot? cũ ne templum quidẽ tenere potuerint, niſi eo qui inhabitat, permittente, qui idẽ ſolutum illud ſuſcitauit, ioſolubilis ipſe manſit. Quorſum eius qui paſſus eſt voluntati tuo calculo refragaris? Cor plus *nos* coottriſtas *iis*, per quæ ſcilicet iniuriam vindicas, qoã ij ipſi, qui perpetrare facinos auſi ſũt, contriſtaruot? Quorſũ veriſſima Chriſti verba ſubuertis? Ipſe enim tempore paſſionis dixit : Pater remitte ipſis: neſciunt enim quid faciunt: Et tu pœnas (*à Iudæis*) exigis, perinde ac ſi Dei præſentiã cognorint, & dioina ſe cæde polluerint. Deſine atrociora patrare, qoã ij ipſi, qui Chriſtom cruci affixerunt. Illi nodum hominem Chriſtum potantes interemerunt: Tu Deũ verum cõfiteos mutabilẽ, patibilem,
D mortuum deniq; præclara illa tua vindicta aſſeris. Quanto verò audacia maior eſt io Deum impiè inſurgere, quàm hominem, quem eſſe putes iniuria petere: tanto ille, qui Deum Verbum lingua ſine cauſa occidit, miſerior eſt iis, qoi carnem Domini clauis ſine cauſa perfoderunt. Veruntameu non, qoooiã tu crudelior *compertus es* terribili illos pœoa liberamus : ſed & Deitati Domini Chriſti impatibilitatem ſuam defendimus : & homanitati illi vnitæ paſſionem ſuam atteſtatione noſtra triboimus, & à Iudæis pœnas exigi confitemur, eò quòd veſana mentis cæcitate in Deitatem ipſam manifeſtè fuerunt impij. Nuoquid verò & nunc noo videmus eos qui templis Deo ſępius cooſecratis nefarias manus inferunt, vt ea vel deforment vel deſtruant, licet in ligna duntaxat & lapides ſeruiãt perinde tamen puniti, ac ſi contra Deum ipſum audacter ſe efferant? Nimirum inanimatum templum

plum tam ſeoerè vindicatur: templom viuum, impollutum, templum Deo coaptatum ineffabiliter, indiſſolubiliter, non multò ſeueriùs vindicabitur? quòd ipſom quidem iniuſtè paſſum eſt: ſed ita vt in templi inhabitatorem Deum, qui tēplo vnitus eſt, & miracula multa edidit, iniuria recidat. Neque verò excuſationem Iudæis inde parare licet: quod in nudum ſibi hominem peccare viſi ſint: cum diuinā & glorioſam operantis potentiæ maieſtatem multi varia miracula latere non permiſerint. Quis enim non ſtupeſcat ad ea quæ à primo ſtatim Chriſti ortu facta ſunt? Vaticiniia Propbetarom reſpōdet Natiuitas: Locus notus: modus illuſtris: tempus certū eſt: ſermo omnis reipſa impletur: ſtellæ curſus, Angelorom cōcentum indicat: Magi de longinquo ad offerenda munera attrahuntur: Rex Herodes percellitur: Iudæa vniuerſa cōcutitur, apparet euidenter is qui mundi peccata tollit: ſuſtinet puerulum Simeon & ſalutare Dei pronunciat: vaticinatut Anna, teſtificatut Ioannes ad Iordanem: vox Patris cœlitus hunc filium dilectum omnibus manifeſtat: aduentat Spiritus & in colombæ ſpecie in verticē eius dilabitur: aqua in viuum mutatur: qoioque panes in aliquot millium vſum miracoloſè multiplicantur: fragmentorum reliquis duodecim cophini implentur: fugaotur verbo morbi, mandato expelluntur dæmones: quin è longinquo intolerabilem illius potentiam confitentur: mortui à mortis tyrannide confeſtim liberantor. Ora veſtimenti fatiſcenti cuidam mulieri ſanitatem affert latentis autem Deitatis vittorē publicè prædicat. Omnis elementorum natura tempore paſſionis ad deſtructionem viſibilis templi & contumeliam inſeparabili Deo illatam multismodis commouetur: Reſurrectionem paſſi, ipſi illi confirmant, qoi in crucem ipſum egerunt. Cùm enim paſſum cuſtodiuiſent, à mortuo miraculoſo victi ſunt. Atque hæc multoq; plura alia ſunt, quæ latentem intos dioinitatem iudicant. Quōmodo igitur pœnam Dei hoſtibos denunciatam, effugient qui ad tam ſplendidas demonſtrationes præ nimia improbitate cæcutire volunt?

ADVERSVS EOS, QVI DICVNT, IVdæus eſt, qui non confitetur Deum eſſe paſſum.

CVm tantæ, tam variæ, tamq́oe perſpicuę demōſtrationes ſuperiorum diſpotationum omniū fuerint: ſentire *tandem* aduerſarij argumeotorum multitudinem debebant. At illi alias impadentes obiectiones ſine cauſa texere non dubitarūt: Iudęus eſt, inquiunt, qoi non fatetur Deum ipſum in crucem eſſe actom. Pulchrè nos nominis eius quo nūcupandi ſunt admonent. Illi enim ſunt, qoi ſeipſos affinitate cum Iudæis deuinxerunt, tum ſalutarē inhominationem, tum duarum vnionem & cooiunctionem naturarum reiiciendo. Vter Iudæus? qui gratiam ſuſcipit, an qui lege ſecundùm literam nititur? Nos gratia docoit, Deum inuiſibilem in viſibili manifeſtatum eſſe carne: Illi permanent in antiqoa traditione diuinitatem nudam in diſtinctis ſpaciebus & formis delineante. Quomodo igitur alios appellant Iudæos? qui ipſi noui fœderis diuitias à ſe repellunt. Annon aodiuerunt? qood multi Properæ & iuſti deſiderarunt videre, quæ nos videmus & non viderunt? Quid igitur non

A viderunt? Deitatis manifeſtationem? Cor igitur ſcriptum eſt, Viſus eſt Deus Abrahamo, viſus Iſaaco, viſus Iacobo, viſus Moſi & innumeris aliis? Quid igitur deſiderarunt? quod tamen non viderunt. Nimirum quod nobis videre licuit Deitatis & humanitatis ineffabilem & inſepatabilem vnionem. Quicunque igitur admirandam Verbi & Carnis vnionem confitentur: iis nooum videre ſpectaculum contigit. Contra qui Carnis aſſumptionem reiiciunt: ij cum veteribus Iudæis habere commercium manifeſtè conuincuntur, qui nec ipſi potuerunt videre oculis ſois qoæ nos vidimus. Iudæorum enim eſt, incarnationis œconomiam atque diſpenſationem noo ſuſcipere. His ſeipſos aggregāt, qui duas naturas explodont, quinimò maiorum criminum rei peraguntur. Illi enim eum, qui tam

B ſtupenda edebat miracula, Deum eſſe ignorantes, hi ſcilicet confiteotes, indigoa cootra Deitatem euomunt, omnes carnis aſſumptæ paſſiones Deitati aſcribendas eſſe contendentes. At enim dicent fortaſſe (impudentes. n. vel manifeſtiſſimis didicerunt contradicere) non dicimus diuinitatem eſſe paſſionibus obnoxiam. Et qui non diceretis *hoc*, qui tam artificioſè orationem adornatis? paſſa eſt inquiunt, quia voluit: ipſam patibilem eſſe nequaquam dicimus. Cum rem ipſam non dubiteris aſſerere, cur à rei appellatione vos abhorrere fingitis? Si damnaris eos qui diuinitatem paſſam eſſe negant, cur non diſertè ipſam patibilem eſſe profitemini? Si Iudæus vobis eſt, qui diuinæ naturæ paſſionem negat: Chriſtianus eſt, qui aſſerit. Et cur non Iudæum diuinæ naturæ impatibilitatem coofitentem præfertis vobis patibilitatem eius aſtruentibos? cum om-

C nino neceſſum ſit, aut Iudæos vos vocari impatibilitatem atteſtatione ſua confirmantes: aut Chriſtianos appellari, ve vos quidem Chriſtianom definitis, patibilitatem ſancientes. Proponite perſpicuè, quod tuemini dogma. Corde enim creditor ad iuſtitiam, ore autem fit confeſſio ad ſalutem. Si Verbum non eſt paſſum, igitur Caro. Si caro non eſt paſſa, igitor Verbum. Si neutrum horum: igitur aliquod tertiom. Si nollum omnino, igitur paſſio ipſa facta non eſt. Si nemine patiente facta eſt paſſio, opinio fuit: opinione ſeruamor. Nonne quaſi ſublatis vexillis in Manichæorum caſtra tranſiſtis? Et cur ab eorum nomine refugitis, qoi vos prauorum & intolerabilium ſuorum dogmatom hæredes manifeſtè reliquerunt? Hinc apparet vos & peiores Iudæis eſſe, & à Manichæis non multum abeſſe. Sed quid dicimus de Iudæis & Manichæis? Veſtra lon-

D gius progreſſa eſt audacia quàm illius ipſius, qui omnis mali autor eſt, qui occultè iſta vobis iuſeruit zizania, qui omoibus hooeſtis inuidet, diaboli. Ille vbi ad Iordanem dioinam Seruatoris gloriam conſpexit, inoidiæ ſtimulis agitatos, non auſus eſt tentando prius ipſum aggredi, quàm fame preſſum vidit, quæ humanæ infirmitatis nota eſt. Agnouit hoc Deitatis proprium eſſe, non pati, non tentari. Vos contra & famem & ſitim, & ſi quæ huiusgeneris alia ſunt, Deitati ipſi tribuitis, & eidem Deitiiti paſſionem crucis manifeſtè adſcribitis. Ille propter ſummam malitiam homicida dictus eſt: Vos propter ſummū aduerſus Deum furorem, Iodæos Dei interfectores dicitis: nec maiorem potentiam Iudæis diſcipulis quàm ipſorum magiſtro diabolo tribuere veremini: denique vt habet Scripturæ accoſatio, cum Deum nooeritis, tamen vt Deum non glorificatis. Patibilem enim eſſe defeoditis.

ADVERSVS EOS QVI DICVNT, NEC ANGELOS CVM *Abrahamo edentes carnis naturam omnino non induiſſe.*

ETſi multorum malorumque commentorum Pattes facti ſunt, qui perpetuos legitimorum Patrum fines transferre ſunt conati: non acquieſcunt tamen in fœtibus propriis, ſed male inſupet ſuffurantes eorum, qui ſe olim Apoſtolicæ Eccleſiæ hoſtes profeſſi ſunt, ignobiles fœtus abortioos, eos tanquam genetoſum & perfectum dogmatum partum ptoferunt, perque illos Maniehæiſmum nobis B nitontur obtrudete: prodigioſè mentientes, Angelos qui diuetterunt ad Abrahamum ptoptia natora ſua alimenti factos foiſſe participes, & pari modo Deitatem Domini Chtiſti abſque catne cibum potumque ſumpſiſſe confirmantes: licet ſcriptura ſacra, non naturaliter ſed apparentet ſolummodo id *ab Angelis* factum, diſertè comprobante. Si enim naturaliter iſta facta ſunt: ttes illos aut viros nominari aut Angelos nuncupari (multum enim inter duo hæc genera eſt diſcriminis) ſi quidem viri fuerint, nihil quod ad naturam Angelicam oſtendete, ſin Angelis, nullo corpoteo membro more ſpirituom apparere illos oportuit. Qoomodo igitut cibum illis daret ſecundùm naturam? numquid vt viris? falſo igitur Angeli fuiſſe memotantur. Numquid vt Angelis? Et quæ ſpiritibus cum ſenſibili C cibo eſt communio? niſi fottè & Angelos homines factos corporalibus otganis cibo cotporali frui fabolantur. Si mutata ſententia dixetint, non reuera & naturaliter, ſed apparenter iſtos epulatos fuiſſe: aut relinquant oportet exemplum *Angelorum* vtpote peregrinum: aut loco veritatis phantaſiam Chriſto accommodare comperientur. Qua igitut fronte diſſimile tanquam ſimile *ad Chriſtum* audent detorquere? Quid cum ſtupenda œconomia atque diſpenſatione commuoe habet illa Angelorum viſibili ſpecie apparentium hiſtoria? Conſpiciontur ne aliquando? aot vbi, aut ex qua nati ſunt, vt Dominus Chriſtus? Num eodem, quo illo modo tactui fuerunt expoſiti? Nom circunciſi ſunt? decteoerûtue aot creuerunt? num quum ieiunaſſent, tandem eſurierunt? num ex itinare feſſi ſitierunt? num naturalem ſomnum viderunt? num flagris cæſi ſunt? D num eodem, qoo ille modo mottem guſtarunt? num ſepulturæ ſunt traditi? num teliquerunt veſtimenta inter plures diſtributa? quæ magno argumēto ſont, nihil in Chriſto phantaſticum, vera aotem & ſobſtantialia omnia intelligenda. Si enim vt Angeli vitorum ſpeciem opinione induerût, ita Chriſtus opioione corpus habuit, non potuerunt videri & tactui ſubiici veſtimenta Domini, quemadmodum nec Angelorum mole corporis carentiom. Quo igitur pacto tes intet ſe diſſimiles impodenter couferunt, & quæ tam latis diſtincta ſunt limitibus coniongete conantur? Age verò verba inter ſe vtrorumque, noſtrorum & illotum conferamus. Nos dicimus, Dominum verè ſecundum carnem comediſſe: ſi qoidem hoc omni carni proprium. Illi dicont Angelos comediſſe, ſiquidem tunc huiuſmodi quid Angelorum natura admiſit. Nos experientiam teſtem habemus: Illi & rationum & A factorum teſtimonio deſtituuntut. Nos illis & famem & ſitim ex literis ſacris proferimus: Illi neuttum horum de Angelis poſſunt demonſtrare. Nos membra, ſecundùm communem homioum formationem: Illi oaturam Angelorum, qoam membra habere nemo quiſquam auſos fuerit affirmare. Mēbra autem ſi deſint, quid eſt quod notrimentom recipiat? quid qood attenuet? quid quod demittat? quid quod retineat? quid quod concoctionem perficiat? quid qood reliqua, quæ honoris cauſa ſilentio iouoluo? qoemadmodum igitur Angeli cum viri eſſe videtentor, viti tamen teuera non fuerunt: ita & cum cibum capere exiſtimatentur, teuera nō comederunt. Hoſpitalitatem autem Abrahami honorabant, participationis ſpecie virtotem eius digoam qoam æmulemut declarantes.

ADVERSVS EOS QVI NVLLVM *non miraculum imminuunt, eo quod Carnem negant.*

VErum enim verò ne miracula quidem ab inſidiis ſuis libera reliquerunt & vacua, qui ab otthodoxotum choro ad aduerſarios ſeipſos abruperunt: ſed comptеſſis coarctatiſque *iis*, horum nō viderunt magnitudinem, per quæ Carnis aſſumptionem negarunt, Deitati ſoli hæc *miracula* aſcribētes. Nos verò opera ipſa, quomodo ab initio ad finem vſque præclariora redduutur, catnis aſſumptione affirmata: viliora verò reperiantur, eadem teiecta conſiderabimus. Partus virginis magnum & C celebre eſt œconomiæ atq; diſpoſitionis exordiū. Si quod natum eſt nihil quicquam de virgine ſaocta inferebat, quis magnopere miratus fuetit partum illum? cùm nec matrem illam verè dicere poſſit, quæ ſubſtantiæ partem nullam ex ſe prodienti communicaſſe iotelligatur: nec ſtupēdum qoid eſſe exiſtimes Virginē manere quæ mater facta ſit, ſiquidem Verbum ſua nos præſentia abſque ſenſibili corpore ſit dignatum. Rurſum dictum eſt ſubitò Ieſum profeciſſe ætate, ſapientia & gratia. Si carnem ſuſtuleris, quis in laude ponet incrementa & meliorationem Deitatis? quæ ab æterno perfecta eſt, quæ nullius indiga eſt, quæ nihil aliunde auferre aut accipere poteſt. Conſequens eſt igitur Carnem eſſe, cuius cauſa profectus ille celebratur propter eius cum Verbo vnionem. Iam magnificum illod, quo Chriſtus ornatur teſtimonium, quod nul- D lo ſe vnquam peccato contaminarit, noo aliunde intelligioios, quàm ex eò qoòd cùm carnem veram habeat, nullum tamen peccati *in eo* veſtigium appareat. Eteniin ſi qois de Deitate eaqoe ſola dicat, quòd expers peccati ſit, riſum ille potius quàm admirationem auditoribos moturus eſt: quandoquidem non ſolum diuinitatis hæc oatura eſt, vt ab omni ſemper reptehenſione abſit: ſed multa etiam Angelorum millia à peccato ſibi caueant. Verùm hanc ipſam ob cauſam dicitur Caro poſteaquam ex genere hominum cotrupto ſumpta eſt, ſola, primaque peccati expers manſiſſe, propter vnionem cum Deo Verbo. Proximum huic miraculum eſt lucta illa cum diabolo, reportataque ab eo victoria, quia is tentarus eſt, cùm deuictæ carnis primitias haberet, victoriam illam eius, qui aliquando victus erat effecit, & aduetſus eum, qui dolo fuetat ſuperiot, naturam armauit. Quam ob cauſam

cauſam, immiſſa in ſe tentationum tela, repetita ſa-
cratum literarum memoria excuſſit, non authorita-
te Deitatis aduerſariom repellens: ſed miniſterio
humanitatis præuium Scripturæ lumen ad vniuer-
ſa *obiecta* proferens. Quòd ſi Deus Verbum in ſeſe
omnis expers peccati inuictum declarabatur, quis
obtupeſcat ad ea quæ dicta ſunt? Non eſt nouom
& inauditom Deum non peccare, nec à propria
creatura ſuperari. Quando enim peccaoit aut vi-
ctus eſt? vt nunc miraculi nobis loco iſta victoria
eſſe debeat. Illud nouum & inauditum eſt: nato-
ram humanam rei ſupernaturalis clariſſimum edi-
diſſe ſpectaculum. Iam inambulare mari, omni va-
cuum meto & periculo, eſt illud qoidem non di-
cam Deo, ſed Angelis etiam ipſis perquàm facile:
(nec obſtupeſcet admiratione hoc qui viderit:) at
humanitati nudæ nullo modo. Nec immeritò ex-
horreſcit qui carnis pedes iſtiuſmodi iter facere vi-
det, qoamuis de Verbi vnita perſona, tacita ſecum
mente cogitet. Si quis aotem repudiata carne, ſolũ
Verbũ dixerit ſuper fluctibus fuiſſe viſum, is infir-
mat tollitque miraculi amplitudinem, nihil magni
teſtificatione ſua operi tribuẽs. Magnom enim ve-
rè eſt, & maius quàm vt hominum poſſit mente cõ-
prehendi:, non cùm veros & omnis expers ponderis
ſpiritos fluctibus in altum tollitur, ſed quando craſ-
ſum & graue corpus, à molli & facilè cedente nato-
ra erectum ſurſum fertur. Cuius rei vt fidem omni-
bus Dominus faceret, dedit cootinuò & Petro po-
teſtatem per pelagus ingrediendi, tãtiſper dum po-
ſillæ fidei fluctum non attingeret. Quod ergo Pe-
trus ſic inambulauit mari indobitatum, dominicæ
carnis iter declarauit: quod aotem dubitãs noo am-
plius portatur, id immenſum quod inter vtrumque
eſt diſcrimẽ demonſtrauit. Vbique igitur carnis cũ
Verbo vnio factorum *Chriſti* amplificare gloriam
euincitur. Atq; vt rem paucis complectar, ipſius il-
lius qood de morte conſtitutum eſt, trophæi ſplen-
dor omnis deleatur opottet, ſi non humana natura,
Deitatis inſeparabiliter ſibi vnitæ virtute, tyranni-
de iofernali fuit ſuperior, quandoquidem Deum
non ſuperari, qoi inuictus eſt credibile eſt & veriſi-
mile: ſed carnem non ſuperari, id demum ſingulare,
id nouom eſt. Hoc idem reddit miraculoſum Do-
mini per clauſas ianuas ingreſſum, cui ea, qoæ cor-
pori inerat craſſities, nullo fuit impedimeoto, ſi-
qoidem maior erat miracoli author, eo quod *ipſum
ingreſſum* prohibebat. Qui verò factũ hoc eſſe dicit
abſque corpore humano, is facti ſiue gloriam cum
Angelis, cum animabos hominum, cum ipſis deni-
que aduerſariis ſpiritibus communicat, qui prop-
ter leuitatem ſub[illegible]ntiæ eioſmodi tranſitu nõ poſ-
ſunt probiberi. Præter ex banc ſententiam ipſa Do-
mini in cœlum aſcenſio nobis ſoggerit, vt ſciamus
Deum Verbom quidem in cœlis egiſſe perpetuò,
nullo inde tempore dioulsũ, nullis locorum ſpaciis
circunſcriptum: Carnem verò illi coniũctam, tum
primùm modo planè ſtopendo euectam tranſlatã-
que eò, vbi prius oon erat, ſiqoidem nequidem na-
tota hoc babebat, vt tali gloria dignaretur.

ADVERSVS EOS, QVI DAMNO afficiunt genus noſtrum, eo quòd negant Seruatorem ex natura noſtra ſumpſiſſe primitias.

CVm omnis malitia eſt res deteſtabilis, Deo o-
dioſa & bominibus inimica: tũ ea qua nõnolli
propriæ ſaluti inuident & gloriæ, omnem prorſus
A improbitatem longiſſimè vincit. Hoc vitio cumu-
lati ſunt ij, qui negant Seruatorem, ex natura noſtra
primitias ſumpſiſſe. Sed multis modis peccant, vel
quod, non dico ſcriptoræ ſanctæ teſtimonio, ſed ip-
ſius ſpiritus ſancti oraculis aduerſantur: vel quod
ſingularem Domini noſtri in homines amorẽ ob-
ſcurare non dubitant: vel quod generi hominum v-
niuerſo præſtita beneficia reſpuũt, maximeq; quod
ſtupendam aſſumpti hominis œconomiam atque
diſpenſationem inutilem declarant. Non aſſumpſit
ex noſtra natura carnem? Quomodo igitur habita-
uit in nobis? qoomodo ſemen Abrahæ aſſumpſit?
qoomodo dicitur, Ex quibus Chriſtus ſecundũ car-
nem? Vana *igitur* Prophetarum vaticinia: Vanæ Da-
uidi factæ à Deo promiſſiooes: de fructu ventris tui
ponam ſuper ſolium tuum. Meodax Chriſtus, qoi
B fideles vocat fratres ſoos: mendax Paulus qoi nos e-
ios generis eſſe dicit. Et quem non pudeat tot tan-
toſque teſtes impudenter reiicere, noua abſurdaq;
dogmata fabricare, debito gratiarum actioois ho-
nore Dominum ſpoliare, damno deniqoe genus
noſtrum vniuerſum in illo afficere? Nõ ex nobis eſt
caro illa aſſumpta? Qualem igitur ſalutis ſpem ha-
bemus? nõ adhuc lex impleta eſt: adhuc accuſamur
de peccato: adhuc execrationis onere præmimur:
adhuc mors in nobis dominatur: adhuc generis no-
ſtri viget coodemnatio. Si nihil omnino de ſub-
ſtantia humana habuit is qui legem impleuit, ad-
huc natura accuſatiooibus eſt obnoxia. Fortaſſis,
qui generis *noſtri* ſunt, in iudicium publicum vo-
cabunt legiſlatorem, vt qui nimis arduas inuti-
leſque hominibus leges impoſuiſſe videatur, eò
qood nemo eas poſſit implere. Sic carnis reie-
C ctio blaſphemiarum omnium fit fundamentum.
Neceſſarium igitur eſt maximeq; neceſſarium cre-
dere ſcripturis ſanctis, confiteri ex noſtro genere
primitias, celebrare ſingularem aſſomentis in ge-
nus hominum amorem obſtupeſcete magnæ œco-
nomiæ atque diſpoſitionis miraculom, non timere
execrationem legis (Chriſtus enim nos à maledi-
ctione legis liberauit) impletionem legis à pri-
mitiis factam toti maſſæ adſcribere, agnoſcere
qoid congruat & qoid conſequatur. Nam ſi ſolus
Deus legem impleuit, quod ne dicere quidem cõ-
uenit, nulla alia natura tam illuſtris facti eſt par-
ticeps. At ſi ſuſcepta ex ſangoine noſtro caro in eo
qui legem impleuit agnoſcatur, manifeſta fit gene-
ris *noſtri* gloriatio, quod ea de cauſa ſecurè mortis
ſtimulum poſſit conculcare, quippe qui nihil in
eam naturam iuris ſit, à cuius primitiis *Chriſto* iam
D olim fuit contrita & fracta, vt omnes credentes nũc
poſſint dicere, Vbi eſt ô mors ſtimulus tuus? vbi tua
inferne, victoria? Et turſum: Quemadmodum per
vnum hominem mors: ita per vnum hominem
reſurrectio mortuorum. Per hominem dicit non
ab homine. Quod enim ab homine fieri non pote-
rat, id per hominem Deo copulatum nollo nego-
cio fiebat. Sic reſorrectionis donum conſequimor:
ſic adoptionem nanciſcimur: ſic Domini fratres ap-
pellamur: ſic cohæredes ſimus? ſic hoſtem in
primitiis vicimos: ſic fiduciam ex illis accipimus:
ſic ſumptæ ex nobis carnis aduerſos diabolom tro-
phæum nobis vendicamus, diuinum illorum robur
cõcutientes, ſic omnes qui verè credimus expecta-
mus nos glorioſo eius corpori conformes fore. Sic
verum illud eſſe comperimus: Suſcitauit nos & in
cœleſtibus collocauit. Etſi enim ſua in quiſq; per-
ſooa nondũ reſurrexerimus, nec in cæleſtib' ſimos:

propter cognationem tamen, qua eum qui aſcendit & deſcendit attingimus, ipſa talium ſpe firmiſſima tenemur pignora. Quanto igitur odio digni illi, qui peruerſa ſua doctrina tanta ac talia nobis bona inuidere non dubitant? qui genus *noſtrum* honorari nolunt? qui carnem ſeparant, quam ſibi modo planè ſtupendo Verbum coniunxit, aduerſantes Paulo clamanti, Quæ Deus coniunxit homo non ſeparet: qui denique linguam diabolo mercede elocant, ad occultanda ea quæ contra ipſius voluntatem contigerunt. Nihil enim illi ad dolorem acerbius, nihil intolerabilius accidere poteſt, quàm ſi videat ſeductam à ſe naturam à cœleſti Rege in primitiis ſurſum eſſe euectam & excelſo animo ac ſupra quàm laudari poſſit regnare, & ſuperiorem factam morte, & deſtruxiſſe ipſius tyrannidem & aſſumptam in cœlum glorioſaque ſede fuiſſe dignatam.

ADVERSVS EOS QVI VOLVNT SIMpliciter, iis quæ dicta ſunt, credendum: nec conſiderandum quid conueniat, & quid non conueniat.

ETſi multa & horrenda dogmata ſint, quæ in hominum genus ille omnis honeſti oſor diabolus inuenit, vt periculoſis erroribus aſſentientes inuolueres: tamen haud ſcio an ſuperioribus temporibus huiuſmodi quid parturiit quale nunc parturit. Nam quæ maiorum memoria viguerunt hæreſes, earum quæque ſuum quendam ſingularem errorem procreauit. At quæ nunc nouiſſima omnium inuenta eſt, ea cunctas renouauit, cunctas *audacia* ſuperauit, poſtremò præ ceteris omnibus malorum ortum indicauit. Verè parturiuit iniquitatem, concepit laborem & peperit improbitatem. Parturiuit impietatis propoſitum, concepit malæ doctrinæ inſtituta, in quibus & alij errarunt, peperit multifarium illud malum ſuo quiduis arbitratu innouandi. Quinetiam vt omnes ad vnum ſe ſequãtur, ſatis imperioſè præcipit. Amplectimini, inquit, ſimpliciter quæ dicuntur, nec inquirat quiſquam veſtrum, quid in is conueniens ſit quid inconueniens. Ac fidem nominat inconſideratam ideóque noxiam aſcẽſionem atque approbationem inconſtantium, nulliſque demonſtrationibus ſuffultorũ dogmatum. Credámne ſine iudicio? nec inquirã, quid aut fieri poſſit, aut vtile ſit, aut deceat: aut Deo gratum: aut naturæ congruum, aut veritati conſonum: aut efficiatur ex propoſito & ſit conſequẽs: aut myſterio reſpondeat: aut pietate dignum ſit? Et quæ vtilitas in literæ cortice? aut quis fructus redeat ad mentem nihil horum ad rationis calculos reuocantem? Sed nimirum hęc vna aduerſariis omnibus erroris & malorum vniuerſorum cauſa eſt, quod aures quidem verborum ſono habent patentes, eorum verò quæ dicuntur intelligentiam animo nullam concipiunt. Quis enim eſt eorum, qui ſe Catholicæ Eccleſiæ hoſtes profitentur, qui vt re in nullam partem diſcuſſa, fides ſuis habeatur dictis, non poſtulet? ſiue Græcum mihi nominaueris: ſiue Manichæum: ſiue Arium: ſiue Apollinarium: ſiue aliorum horũ alicuius aſſeclam. Nonne deprecatur examen, ne conuincatur erroris? Nonne alia quidem ex ſuo cerebro eructando: alia de diuinæ ſcripturæ congruentia amputando, & ad ſcopum ſuum detorquendo, demõſtrationes profert, quas nemini curioſè perſcrutandas eſſe, vt optat ita affirmat?

A Quod ſi omnibus ſimpliciter aures accommodauerimus, & nec eorum ex eorum dictis, abſurditatem confutauerimus, nec dogmatum pugnæ, quę ex peruerſa illorum interpretatione oritur, ſolutionem efflagitauerimus, quis impoſterũ amplius veritatis viam inueniet? quis non facile in præcipitiũ hæreticorum dogmatum incidet? non conſiderãs nouorum dogmatum inconuenientiam, nec veritatis exigens conuenientiam. Quid credam corde ad iuſtitiam? quid loquar ore ad ſalutem, cùm mihi malignè obieceris illud: Pater qui miſit me maior me eſt? Ergo ſimpliciter accipiam? præcipitanter igitur aſſentiar? audacter filium patre inferiorem pronunciabo, & nihil omnino perpendam neque quod œconomiæ atque diſpenſationis iſte ſermo eſt, neque quòd alibi idem dicit: Ego & pater vnum
B ſumus: Et vt honorent filium ſicut honorant patrem: &, qui videt me, videt & patrem: Et quæ infinita ſunt alia, quæ æqualitatem æqualemque patris & filij honorem in omnibus declarant. Si igitur nihil eorum quæ inde emergunt, expendendũ eſt, ſi nec ratio eorũ quæ emergunt & contraria videntur, reddenda eſt conueniens, quomodo conſiliabimus quæ prima pronunciationis fronte inter ſe diſcrepans? Quomodo idem declarabitur & vnigenitus & primogenitus? cùm manifeſtum ſit omnibus, duo relata ad vnum, eumque in vna conſideratum natura, minimè inter ſe conuenire. Eſt enim vnigenitus, cui vt vnigenito fratres nulli ſunt non poteſt appellari primogenitus. Paulus enim primogenitum dixit in multis fratribus. Nec primogenitus igitur, fratres, vt veriſſimile, eſt habens, vnigenitus vocatur ampliùs. Rurſum i-
C dem ille & nouiſſimus dicitur & æternus Ieſus-Chriſtus heri & hodie idem eſt in ſempiternũ. Hîc alterum alteri aduerſatur. Si nouiſſimus eſt, quomodo æternus? Si æternus, non igitur nouiſſimus. Iã illa: ſine patre, ſine matre, ſine maioribus, annon manifeſtè pugnant cum aliis, ex quibus diſcimus & patrem ipſum in cœlis habere, & matrẽ in terra, & maiores ei⁹ à celebrib. Euãgeliſtis diſertè nominatos? Si ſine patre, quomodo patris cœleſtis *filius*? ſi ſine matre, quomodo ex Virgine matre? ſi ſine maioribus, vnde generis Ieſu Chriſti enumeratio? Cũ igitur tot ac tanta ſint & multò plura, quæ inter ſe videntur pugnare, quidnam illi nos inexploratum iubent accipere, quid reiicere? Neque enim omnibus æquè aſſentiri poſſunt, qui apparentis diſcrepantiæ conuenientem ſolutionem non inueniunt. Si verum illud: eſt vnigenitus, falſum hoc:
D eſt primogenitus. Si verum hoc: Eſt primogenitus, falſũ contra eſt vnigenitus. Si pr[illegible]remur illud: Heri & hodie, euaneſcit alterũ, Sempiternũ. Si ſtat illud ſine patre, corruit alterũ, quod patrẽ habeat. Si manet ac fixum eſt hoc: Sine matre, labat illud, habere matrem. Si placuit illud, ſine maioribus, quomodo attendimus Genealogiæ? Si firmum eſt illud, quòd neque initium, neque finem dierum habet, quomodo intelligemus hoc, quod & initium & finem dierum indicat? Ieſu Bethlehemæ in Iudæa nato temporibus Regis Herodis: Crucifixo autem ſub Pontio Pilato; en tibi initium dierum & vitæ finem. Quid igitur faciemus? Si quis infidelium Scripturam ſanctam de dictis contrariis accuſans, rationem *contrarietatis apparentis*, à nobis exigat, iubebimúſne eum omnibus credere? Et quis non reſiliens riſerit, quippe qui nullo modo poſſit ea tanquam fide digna amplexa-

amplexari, quæ inter ſe pugnant, nec ſolutionem vllam admittunt. Duorum enim contrariorum dictorum neceſſe eſt alterum falſitaris cōuinci. Quid ad hoc dicemus? Num & nos, rogati vt nulla demōſtratione probatis, inconſtantibuſque hęteticorum aut Græcorum dogmatibos credamus, eiuſmodi propoſitioni aſſentiemor? ſed apage. Neque enim noſtra, ſi qno à ſanctis dicta ſunt ſenſu accipiantur, vel non conſiſtere poſſunt, vel ſibiipſis ſunt contraria. Dicta autem ſunt illa quidem reſpectu cognitæ nobis œconomiæ, atque diſpenſationis: hæc verò reſpectu incomprehenſibilis Verbi eſſentiæ. Atque boc modo omnia inter ſe conſentiunt ſibique ſuot conſequentia, de vno & eodem in duobus natnris conſidetato accepta, vt Chriſtus intelligatut nouiſſimus eſſe, ſecuodùm carnem, æternus ſecundùm Deitatem: Non habere initiūm dietū proprietate *Verbi*, narus eſſe in diebus Herodis proprietate ptimitiarum: Sine maioribus vllis eſſe, ratione æternæ filij ex patre exiſtentiæ: nam geoeratiooem eios quis enarrabit? Maiores verò qui recenſeri poſſint, habere, ratione carnalis ipſius natiuitatis; ſic & voigenitus eſt ſecundùm Verbi eſſentiam: & primogenitus ſecundùm incarnationis œconomiā atque diſpenſationem. Sic aduerſariis quoque, aut de veritate perſuadebimus: aut victoriā extorquebimus: ſic ſcripturę ſanctæ conſenſum oſtendemus: ſic myſterij gloriam legitimè prædicabimus: ſic cōgruentem fidei plenitudinem inanimabos noſtris coogeremus, uec ſine verbo credentes, nec ſine fide loquentes.

ADVERSVS EOS QVI DVARVM naturarum diſcrimen, poſt paſſionem & aſcenſionem tollunt.

ETſi magna & immortalis veritatis vis, à compluribus ſæpè multumque oppugnata eſt: inuictam tamen eam eſſe ipſa tandem res euentuſquè docuerūt. Ecce tibi enim multos aduerſus eam armatos, qui cum non pauca prauorum dogmatum tela emiſiſſent, eaque in ſolida demonſtrationis arma acta reſilire & inania inefficaciaque ad ſe redire vidiſſent, poſtremum omnium eiuſmodi emiſerunt telum; quod manifeſtioribus etiam argumentis conteri poteſt & confringi. Vt maximè inquiunt, quis dederit, duarum in Chriſto naturarū factam fuiſſe coniunctionem: à paſſione tamen & aſſumptione eius, nec duas amplius agnoſcemus, nec ſecundùm natutam diſctimen aliquod credemus inter verbum & carnem. Quid dicitis? quid affirmatis? nunquid euaneſcit naturarum diſcrimen? nec reliqunm eſt vllum borum indicium? Quo igitur nomine appellabimns, id quod nobis eſt propoſitum? Verbum ſolùm? Neq; enim carnem dixeritis, qui ſcilicet hoc ipſo bonorare illam vobis videmini. Et qui non iniuria illud afficitis, dum exiſtimatis einſmodi illius eſſentiam eſſe, vt alia in ipſum poſſit creata eſſentia mutari? Cuius enim ioferiora ſunt capacia id multis commune, non vnins eſt peculiate. Cui verò ſoli id proprium eſt, qood adiri non poſſit, huic quomodo inacceſſum alterum adiicitur? Quid? quòd carnis quoque gloriam totum obſcuratis. Cuius enim nullum indicium reliqunm eſt, hnius gloriam, quo tādem modo perſpiciemus? Si eo quod exiſtit, agnoſcitur, glorificatur meritò: ſi

A non exiſtit quomodo amplitudine gloriæ fruetur? Non poteſtis gloriæ iodicare inſigoia, ni prius oſtēderitis id quod honoratur. Confiteamur igitur neceſſe eſt inconfuſam duarum natutārum vnionem, vt nec mutetur aſſumens, nec aſſumptum tollatur: ſed gloriæ, de vna perſona prædicatæ, communio ſeruatur. Quod ſi vtrumqoe ſimul, quamlibet reluctaotè natura, Verbum ſolum dixeritis, ne ſic quidē diſcrimen occultabitis: qnando aliud quidem erat ab initio, hoc longo poſt tempore cœpit: & illud quidem inuiſibile & intactum, in infinitum ex finito, hoc verò ex viſibili & contrectabili, in inuiſibile & intactile tranſiit. Denique illud prorſus eſt immutabile, hoc propter mutationem ad meliorē ſtatum venit. Deinde ſi ſolum Verbum remanet, cur dicitur, Verbum caro factum eſt: & non, Caro Verbum facta eſt? Qois enim tam inſanns, tam amens
B eſt, qui aſſerere audeat, eſſentiā diuinam, alius Deitatis eſſentiam, ex altera natura prognatam, aſſumpſiſſe, vt hanc animis hominum opinionem ingereret, per huiuſmodi additamentum acceſſiſſe aliquid ei, qui natura ſua nullius indigus eſt & perfectus. Cur verò literæ ſacræ etiam poſt ſtupendam aſcenſionem ea quibus caro à Verbo diſtinguitur, prædicant, *qualia ſunt*, Rurſum rediturum. Item viſum iri eodem quo antea modo. An vos contraria Angelorum decretis ſancietis? quorum manifeſtæ illæ voces: Hic Ieſus qui iſthinc in cœlom receptus eſt, ſic veniet quo pacto vidiſtis illum in cœlum diſcedentem. Omnia ad ſignificandam carnem. Nunc quidem, hîc, nunc verò, ſic viſo, quemadmodum vidiſtis, carnis videlicet oculis. Quæ, qui hoc ſenſu nnn accipit, is non Angelis ſolùm aduerſatur: ſed ſacris
C etiam Spiritus ſancti verbis ſeſe opponit. Quomodo ſupplicat pro nobis Dominus Chriſtus? nūquid vt Verbum tantum? Vbi igitur cum Patre æqualis honoris & maieſtatis inſignia? ſiquidem is qui ſupplicat vt timidior, nō vt æqualem habens omnipotētiam fidenter beneſacit. Nimirū ſic hoc accipiendum eſt, primitias intercedete pro maſſa propria, vt oſtendat, quanta natutā carnis neceſſitudine attingant. Cui verò non ruborem incutiat illa ſapientiſſimi Pauli maximè perſpicua concio, quod prætermiſſis igoorātiæ temporibus de bis omnibus vbiq; denunciat, vt reſipiſcant, eò quòd ſtatuit diem, in quo orbē iuſtè iudicaturus eſt, in viro per quem decreuit, quem dum ex mortuis in vitam reuocauit, fidem exhibuit omnibus. Nunquid ſublata eſt differentia? Annon dixit, Deum in viro? annon oſtendit ſuſcitantem Deum & reſurgentem virum? Quā-
D quam autem oſtendit differentiam, inſeparabilitatem tamen non præteriit. Neq; enim dixit, Deū cū viro, ſed Deum in viro. Rurſum & per virum. Quomodo intelligemus: & hoc videbunt quem cōpunxerunt, niſi ipſa natura carnis, quæ clauos ſenſit, veſtigia eorum eſt ſubindicatura. Nou enim Deitas, vt mulri conuincantur, veſtigia *clauorum* circunlatura eſt, cum inuiſibilis & intactilis ſit eſſentia, ſed quæ ex genere patibili aſſumpta eſt natnra, illa impiorum trāſgreſſionem redarguet, qoibus vt ſuam ipſorum audacem malitiam oſtendat, carnem ipſius configere datum eſt. Sic igitur & diſtinctas naturarum proprietates, & inhominationis minimè dubios fructus & impudētes aduerſariorum conatus, & inexpugnabilem veritatis vim oſtendimus.

SANCTI ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI,

ORATIO IN ASSVMPTIONEM Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Interp. Ioan. Lampadio.

'Pater Benadie.

CVm reſurrectionis memoria contra mortem hominibus arma ad victoriam obtinendam ſuppeditat: tum hæc cōcio ad cœlom eoſdem extollit, & quaſi permutatione facta cū commerciis terrenis, cœlū calcandum præbet hominibus. Non enim decebat eū qui mortem viciſſet, humanū genus relinquere in regionib' mortis. Nunc me magnanimitas quædā contra diabolicam tyrannidem inuadit, cū videam hodie gentis meæ principē in cœlis regnantem: nūc cecidit hoſtis robur, defecerunt diaboli machinationes. Nō eſt hic amplius paradiſus, ô diabole, neque plantæ dulcedo ad dolum inuitans, vt iterum legis metu ſoluto me in mortē conicias, dicens quantum audio, non amplius *terra es, & in terram conuerteris*: Verū etiāſi terra ſis, cœlos tamen aſcendes, propter eius qui euexit nos bonitatē. Relinquā peccatorum regionem, tibi deſeram terrā, in qua conſtitutus ſum, in qua educatus, nouus in cœlum colonus migrabo, liber à dolo tuo. Olim quidem ſuffecit tibi planta, qua Adamū deciperes, quando ligni fructu petitū primò fictū hominē ex paradiſo voluptatis excedere coëgiſti. Nunc autē etſi totā exhaurias pharetram, contra teipſum geris arcuū ſagittas iſtas. Vbi nunc ſunt tibi, diabole, molitiones antiquę fraudis? vbi captioſus iſte ſerpens, qui Euam ex paradiſo exigat? qui ſic dicat; *Quocunque die comederitis eritis ſicut Dei!* Præſagiſti etiam inuitus vates bona mihi. Quibus enim ad fraudem vſos es promiſſionibus, has reipſa lucratus ſum. Enunciationis fucus conuerſus mihi eſt in exploratam veritatem. O miracula incredibilia & aliena à natura! Quib' paradiſus eſt interclusus, illis cœlum apertū eſt. Qui paulò antè ſub Pilato iudicabatur, hodie in cœlum iudex ſolium occupat. Qui à Iudæis ridebatur, ſedet publicus. Cuius Iudaicis ſpinis caput coronatum, is diuinæ dignitatis diadematis cingitur. O quoties Dauidis cithara hæc ex afflatu diuino prædixit! *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* Nunc ſunt producta in actum quæ tactus cithara monuit: Et quod olim cantibus experiuit, hodie vidit reapſe, ratoſque fecit cantus cœlū cùm eū cuius Pſaltes meminit humeris ſuis receperit. Quid quod ad eū partum cum in lucē ederetur per ſtellā reſpiciebat cœlum, quaſi ante tēpus maturaret cōplecti eū, qui in ſpelunca latebat, ſed diſpenſationis oportunitatem & terminum obſeruari oportebat. Me quidem in admirationem rapit, quomodo noſtri generis infamiam in honorem cōuer-

A terit, & tantam Dei in nos indignationem pacauerit. Finxit nos manibus ſuis Deus, cibi ſponte naſcentis poſſeſſores cōſtituit, voluptatis fruitionem, terræ imperium conceſſit, aëris ſeruitium, maris diuitias præbuit, Solis radios, lunæ fulgorē, ſtellarum motus, animaliū omnium obſequiū. Interuenit hoſtis in medium, Deū vocās in inuidiā, perſuaſit dolo. In illius partes tranſit qui decipitur, pro diuinitate contrahit perturbationem, pactū init clanculū cōtra Deū, extendit manum cōtra Dei edicta. Apparet Deus, reprehēdit ſpes iniuſtas, ſugit conſpectum generis noſtri origo, tū & à ſe deriuat crimen, ſub arborē abſcōditur, fugit ad ſtrepitū iniuſtè de diuinitate perſuaſa. Itaque priuatū dignitate Deus, ex paradiſo expellit hominē, tantūq; nō in hanc ſententiā eū cōpellauit: Non ego ad hoc ſperandū vos cōdidi, B neq; propterea manib' meis vos effinxi, luto in naturale corpus cōuerſo. Tu verò quā adeptus es à me manū aduerſus mandata mea extendiſti, & factus es ſocius diaboli, ſremens contra creatorem tuū. Proinde excede dignitate, honorandū verte ſolū, *Terra es & in terram redibis*: reuertere ad illam, qui ea quæ ſupra te ſapere voluiſti. Regrediatur natura, diſce matrem terram, morte ad illam remittendus. Hæc ſunt diabolicæ fraudis præmia, hæc principis generis noſtri documenta. Hic miſerabilis actus irrepſit in naturam. Verùm haud paſſus illud ſic abire creator creaturam ſuam videns contritam, miſertus pudore & dolore affectu naturæ, quærebatur imaginē ſuam in creatura corrupta. Quid ergo facit? Fingit iterum alterum Adamū, ex natura excitans præfectū naturæ, & materiā ex virgine mutuatur, format ad veriſſimam imaginem, à ſeipſo effectum fœtum ef- C fingit, manēſq; texta ſtola in vtero velut in thalamo regio induit imaginē, vt imaginis nuditatē velaret. Produxit enim fraude potentiorē, & peccato ſuperiorem, immortalem etiā à morte, qui reſeraret ſepulchrū cùm in ſepulchro fuiſſet. qui immortalitate coronauit cōmunem formam, creaturæ naturæ ſuæ principem reſtituit. An igitur, dixerit aliquis, qui tunc ita adducebatur Creator, cùm adhuc recēs eſſet transgreſsio, imaginem abominabatur & cùm odiſſet ſententiam cōdemnabat naturam, nunc autem depoſita indignatione & animo ſedato hominem, qui iniuſtè egerat complectitur? Non profectò. Non enim ira, nec affectus pœnitentia gratificatur iſta. Sed deſuper deſpiciens in ordinem res conſtituit. Videns enim condemnatione ad mortem proſtratam naturam, & humanorum cruciatuum paratum in ſepulchro receptaculum, & homines inferno redundaturo predam fieri, & quotidie futurum quòd mors conficeret & cōſumeret,

ſoluens

Digitized by Google

ſoluens comminationis rigorem Deus, immortalitatis ſtatim ſpem accendit generi, & Enochum è medio rapiens mortem hominum victam oſtendit, & docuit immortalitatis terminos accipere natura mortalem, qui adeò mortis curriculum impeditum didicit, vt tranſlatione iuſti viri morti modus ſtatutus ſit. Hoc quod fuit in medio dolore ad recantandum adegit naturam, & ad meliora expectanda. Ne autem tempus intermedium diuturnum elueret miraculi memoriam, & deletis ſpei veſtigiis ignominiam augeret, & rurſos hominibus mors terribilior videretur, denuo repetit miraculum, & geminat donum, adfuit victor item mortis appellatus Elias, qui voce nubes concuſſit, & cœlo interminatus eſt, ne plueret, & verbo ligata creatura auriga elementorum factus lingua ingenti creaturæ gubernaculum moderatus eſt. Magnum ibi oſtenditur miraculnm, cœlum reueretur hominem. Ne enim perfectitudo viri decerperet aliquid de ſenſu victoriæ contra mortem, cognitum illum primo omnibus creaturis ſiſtit, qui tunc conſcendens ignitum currum inaudito volatu & curſu inferius relinquit mortem, & mutat legem naturæ dignitas gratiæ. Aſſumptus enim Elias eſt in cœlum & annunciat ſcriptura miraculum hoc omnibus ſeculis voce ſignificans. Tu autem porro, dilecte mi, dictionem exquiſitè cooſidera nec te lateat ſyllabæ in ſcriptura vis & efficacitas, nec præcipitantia dictionis Domino ſeruum honore parem ceoſeas. Non enim in cœlum cum virtute proficiſcitur Elias, nec firmamentum tranſiens, in illis locis, quæ ibi ſunt, manet, ſed audi quid dicat is qui euehit: Euectum Dominus Eliam in cœlum vſque: & rurſus dictio: Statuit Eliam in altum euectum. Sufficit enim Propbetæ figura bonorari. Ante Dominum enim non recipitur ſeruus cœlo. Nemo enim aſcendit in cœlom, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui in cœlo eſt. Reſeruabatur enim cœlum homani generis primitiis, propter hominom conditorem. Itaqoe ſic quidem ex his, quæ Enocho & Eliæ contigerunt, bona ſpe exhilarauit homines quod eis cum homines ſint, aëris trāſitom eqoeſtrem faciliorem reddidit. Non tamen eatenus conſtituit fidem ſupra naturam: ſed etiam per contemplationem, quę quotidie conſueta eſt miraculū præparat. Quid autem facit? Iubet Moſen ſcriptorem imaginem creatoræ depingere, & per tabernaculum mandat adombrare factorem, terræ quidem effigiem & eorum qui in terra ſunt, refert externa oculis expoſita tabernacoli facies. Interna verò tabernaculi velo diſcrimioata hominū oculis patere noloit: cæli quandam conſtitutionem oon aſpicienda parte ſignificans, ſed hic qui cœli & terræ adombrationem per figuras præcepit, quæ in adito erant rurſus hominibus voluit inacceſſa, ſoli ſummo ſacerdoti arcanorum aperit aditum

A quò figuratè ſacerdos ingreſſu ſuo aſcenſum ad cœlum ſignificaret. Vt qui olim viderant cœlum in typo diſſectum, & ſummum ſacerdotem ſolum ad inacceſſa accedere loca, prius aſſueſiant admirationi, nec reclament miraculis. Hæc in mentem reuocans Iudæis Paulus, orbis habitati pręceptor, exclamat per literas: In primum tabernaculom quidem ſemper ingrediuntur ſacerdotes cultui diuino vacantes. In ſecundum verò ſemel in anno ſolus ſummus ſacerdos, non ſine ſanguine, quem offerebat pro ſe & populi delictis. *Chriſtus autem qui venit ſummus ſacerdos futurorum bonorum, per altud & melius perfectiusque tabernaculum non manu factum, id eſt non eiuſdem creationis, neque per ſanguinem taurorum & hircorum, ſed per proprium ſanguinem ingreſſus eſt ſemel in ſancta.* Et rurſus paulò poſt: *Non enim in manufacta ſancta loca Chriſtus ingreſſus eſt, quibus repræſentabantur vera: ſed in ipſum cœlum, vt nunc appareat ante faciem Dei pro nobis.* Sic oouit etiam figuris confundere infideles Deus, & per miracula fidem facere miraculis. Sic Chriſtus conſcendit, ſic typos ipſo facto impleuit. Oportebat igitur reſurrectioni Seruatoris contiguum eſſe aſcenſum & victorem inferni ſtatim etiam cœlum occupare. Sed ne celeritas factorum fugeret ſenſum, tempori ſe accommodare vult, & Apoſtolis per viſum miracula, & per continentem oculorum intuitum animæ fidem inſinuare. Conuerſatur cum diſcipulis, cibum capit cùm nullius indigeret: prębet ſuum corpus palpandum: teſtes veritatis non ſolum oculos, ſed etiam digitos adhibens. Sublata igitur ſuſpicione de ſpectro, duratione præſentiæ, cùm quæ ad perfectionē viſa erant Apoſtolis dixiſſet, ſpectatores reditus ad diſcipulos adducit. Oportebat enim miraculorum præcones indubitatam eorum quæ concionabatur habere notitiam. Ac ita quum Seruator aſſumptus eſt, diſcipuli aotem hæc videbant à terra, & nubes pedibus ſuccurrens vſum vehiculi ad curſum præbuit. O miracula inaudita, aër penetratur, æther ſuſcipit, Angeli circunglomerantes cātibos triumphalibus ei accinunt, conſternatis admiratione diſcipulis ferias ſuadent: *Quid ſtatis ſuſpicientes in cœlum?* quid ſtatis? mundo miracolum hoc prædicate & profectione aduentum eius. *Sic veniet quomodo eum vidiſtis aſcendentem cœlum.* Has cùm audit voces Paulus, tubas vocis emittit, ſic per literas exclamans: *Ciuitas noſtra eſt in cœlis, ex quo & Seruatorē expectamus Dominum Ieſum Chriſtum.* His adiicit homines dicens: *Rapientur in nubibus in aerem, in occurſum Domini. Etenim iuſti fulgebunt ſicut ſplendor firmamēti.* Itaque ex aſſumpſitione Dominica Saluatoris noſtri & Domini, & veri Dei Ieſu Chriſti ſimili ſpe deliciantes dicamus ad eum: Quàm amplificata ſunt opera tua Domine, omnia in ſapientia feciſti! Tibi gloria & poteotia cum Patre & Spiritu, nūc & ſemper, & in ſæcula ſempiterna. Amen.

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRINI.

QVARE DICTVS SIT MELCHISEDEK SINE PATRE, SINE MATRE, *ſine generatione.*

Hiſtoria in Melchiſedek.

Interp. Ioan. Lampadio.

TVNC temporis erat Regina quædam Salem, eiuſdem cum vrbe nominis. Peperit autem Salaad, Salaad autem genuit Melchi, Melchi habuit vxorem cognominem ipſi Salem. Peperit autẽ duos filios, vnum dictum Melchi, & alterum Melchiſedek. Et erat pater eorum Græcus impurus, ſacrificia immolans idolis. Aduenerat autem tempus ſacrificandi idolis idoneum, & immolabat in duodecim Deorum templo, cùm dixit Melchi Rex filio ſuo Melchiſedek, Confer tecum pueris tibi aſſumptis ad bouile, & aduc mihi ſeptem vitulos vt adoleamus diuis. Dum abit Melchiſedek, ſubiit eum diuina quædam cogitatio, & ſublatis in cœlum oculis aſpiciebat ſolem, & conſiderabat lunam & ſtellas, & dum hæc meditatur, inquit: Ecquis fecit cœlum, terram, & mare, & ſydera? Illi victima immolanda qui condidiſſet iſta. Certũ me ſigna cœli faciunt, quod creator iſtorum ſuper eis acquieſcat, qui nec ſubiectus corruptioni, nec aſpectui, nec morti, ſolus Deus ſit in cœlo & in terra, quem non lateant blaſphemiæ cordium. Ille verus eſt Deus, illi debetur ſacrificium. Itaque recipiã me ad patrem meum, & conferam cum illo ſententiam, forſan dabit locum verbis meis. Reuerſuſque eſt Melchiſedek re infecta. Quem cum vidiſſet pater, ait: vbinam ſunt vituli? excepit eum Melchiſedek: Ne ſucceenſeas, pater mi Rex, ſed audi me. Qui dixit: Quid habes mihi dicere? dic confeſtim. At Melchiſedek ait: Huc admoue ſacrificium quod oblaturi ſumus, ne demus illud Deis iſtis. Hi enim non videntur mihi Dei, ſed offeramus ſacrificium ei qui acquieſcit ſuper cœlis. Ille enim eſt Deus deorum. Pater eius iratus reſpondit illi: Abi, aduc quæ iniunxi tibi, ſi viuere velis. Quum iterum ſe conferret Melchiſedek ad bouile, ingreſſus eſt Rex Salem Melchi ad vxorem ſuam Salem inquiens illi: Huc cedo ſacrificium, vnum filiorum tuorum. His auditis coniux eius fleuit amarè: norat enim quod prætextu Deorum occiſurus eſſet Rex Melchiſedek, quòd contempſiſſet ei ſacrificium, & gemens Regina dixit: Hei mihi, laboraui & parturiui fruſtra! Quod intuitus Rex, ait illi: Noli flere, ſed huc age, ſortiamur, & ſi ſors obuenerit mihi, eligã quem velim daturus eum ſacrificium Deis noſtris. Quòd ſi ſors obuenerit tibi, eligas quem velis licet, & retineas eum. Hoc aiebat quod videretur diffidere ſacerdoti, & cùm ſortem iecıſſent ſortita Re-

A gina elegit Melchiſedek quem diligebat. Rex autẽ Salẽ ſuperatus à coniuge ſua, filium qui ipſi contigerat ad ſacrificium adornauit. Quum rediens Melchiſedek adduxit ſeptem vitulos. Acceptum autẽ pater filium qui contigerat ſorte, duxit in fanum idolorum, quod erat in dodecatheo. Conuenerant autem ad ſacrificium 303. pueri à ſuis patribus adducti, & alij à matribus, & boues & oues innumerabiles, & paratum eſt ſacrificium. At Salem mater Melchiſedek quæ ſedebat domi ſuæ, voce magna exclamauit & dixit Melchiſedecho: Nunquid defles fratrem tuum, quod poſt tantum laborem abripiatur occidendus? Quibus perceptis fleuit, & ait matri ſuæ: Quouſque his qui hic ſunt mihi opus eſt? & ſurgens conſcendit montem Thabor, & mater eius ſurgens intrauit templum idolorum, vt videret filium ſuum priuſquam occideretur & totum

B genus ſuum. Conſcenſo monte Thabor Melchiſedek flexis genibus dixit: Deus, Domine omnium, creator cœli & terræ, te adoro ſolum Deum verum, exaudi me hac hora. Iube vt quicunque adſunt in ſacrificio, fratris mei à terra, quæ vt infernus dehiſcat illis, deuorentur. Exaudiuit Deus Melchiſedek & continuo terra hiatu aperta deuorauit illos, & totã familiam Melchi, cum tota ciuitate, vt nec homo, nec ara, nec fanum, nec brutũ, nec vlla creatura totius ciuitatis ſuperſtes fuerit: ſed omnia hiatu abſorpta ſint. Deſcendit Melchiſedek de monte Thabor, & intuitus quòd exaudiuiſſet ipſum Deus, magno cum timore reuerſus eſt ad montem, & in denſa ſylua, ad quam acceſſerat manſit annos ſeptem, nudos à ventre vſque ad lumbos ſuos, & dorſum eius occalluit vt teſta limacis. Cibus ei erat

C ſyluestria & potus eius ros quem lingebat. Et à ſeptem annis vox quædam ad Abraham delata eſt, dicens: Abraham, Abraham, & reſpondit Abraham: Domine mi. Et ait ei: Sterne aſinum tuum & impone veſtes pretioſas, & vbi ſacrificaueris, conſcende montem Thabor, & tribus vicibus clama: Homo Dei. Et egredietur homo ferus. Ne metuas igitur ab eo, ſed tonſum vnguibus reſectis indue eum, & benedicat tibi. Et expediuit Abraham iuſſa Domini, & conſcenſo monte Thabor ſubſtitit in ſylua quàm denſiſſima, & ſonuit tres voces: Homo Dei; tum egreſſum Melchiſedech, vt vidit Abrahã metuit ſibi. Cui Melchiſedech, ne contremiſce: Sed dic mihi; Ecquis es? & quem quæris? Reſpondit Abraham: præcepit mihi Dominus te tondere; & veſtibus induere & benedictionem à te accipere. At Melchiſedech ait illi: Exequere iuſſum Domini.

Et expe-

Digitized by Google

Et expediuit Abraham qood habebat in mandatis à Domino. Et deſcendens Melchiſedek de monte Thabor à diebus tribus accepta lecytho ratam faciens vocem Dei, benedixit Abraham dicens: Benedictus ſis Deo altiſſimo, & imposterum vocetur nomen tuum perfectũ. Et perlata eſt iterum vox ad Abrahã, qui dixit: Ecquid Domine mi. Tum Dominus ad eum: Quoniã nemo ex genere Melchiſedek reliquus eſt in terra, ideò vocabitur ſiue patre, ſine matre, ſine familia, neque initiũ habens dierum, neque finem vitæ. Comparatus autem filio Dei, manet ſacerdos in ſeculum: & dilexi eum, vt dilexi filium meum dilectum illum, quod edicta mea ſeruauerit, & ſeruaturos ſit in æternum. Ne igitur videatur initium dierũ non habere, quòd nemo ſciuit familiam eius, nec patrem, nec matrẽ,

A propterea dicitur ſine patre, ſine matre, ſine familia, & quia placuit Deo, manet ſacerdos in perpetuũ. Cùm igitur occurriſſet Melchiſedek Abrahamo reuertenti à ſtrage Regum dedit ei vinum meracum, addito panis fruſto & populo eius 318. virorum. Et etiamnum hodie ſimilis reputatur filio Dei, ſed non ad gratiam: verùm hic primus typus fuit offerendi ſacrificium incroẽtum, ſanctam oblationem. Quapropter ait: To es ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedek, quoniam typus eſſet ſacræ oblationis, quam tradidit Abraham 318 ſociis. Tot etiam ſancti patres inuenti ſuo tempore in Nicenorum ciuitate, qui nobis rectam confirmarunt fidem quorum numerus adæquatus Patriarchæ Abraham fuit trecentorum octodecim ſanctorum Epiſcoporum in Synodo.

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI,

Oratio breuis & conciſa contra Arianos.

Incerto Interprete.

IOannes inquit: *In principio erat Sermo.* Inſani verò Ariani dicũt: *Non erat antequã generaretur.* Et ille rurſum ſcribit: *Sumus in vero, in filio eius Ieſu Christo; hic eſt verus Deus & vita æterna.* Iſti verò, quaſi de induſtria bellũ Ioãni mouentes, dicunt: *Chriſtum non eſſe verũ Deum, ſed, quemadmodum alia, quæ hoc nomine indigitantur omnia: ita ipſum quoque, non niſi participatione quadam Deũ eſſe.* Et Apoſtolus quidem accuſat Gręcos, quod creaturas colãt. Hæc enim ſunt ipſius verba: *Seruierũt creaturæ potius, quàm creatori Deo.* Hi verò dum Chriſtum creaturam eſſe ſtatuunt, & nihilominus ipſi, vt creaturæ ſeruiunt, quid præſtant Græcis? Quomodo enim non contra ipſos quoque eſt dictum iſtud? & quomodo non quaſi illos ipſos reprehendit ſanctus Paulus? ſi ita ſentiunt. Et Dominus quidem inquit: *Ego & Pater vnũ ſumus.* Item: *Qui vidit me, vidit & Patrem meum.* Et, qui ab ipſo ad prædicandum (Euãgelium) miſſus fuit Apoſtolus, ſcribit: *Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & character ſubſtantiæ eius.* Hi verò, & diſiungere ipſum, & alienum facere à patris natura, & mutabilem introducere audẽt. Neque animaduertunt impij homines, quòd dum iſta dicunt, ipſum non amplius cum patre, ſed cũ creaturis vnũ faciũt. Quis enim non videt, quòd ſplendor à lumine ſeparari nequit? ſed proprietas eſt naturę eius, non quiddam aliunde poſtea aſſcitum. Deinde, cum pater dicat: *Hic eſt filius meus dilectus:* & cum Scripturæ dicãt, *eum eſſe ſermonem patris, per quem & cœli firmati ſint, & ſimpliciter omnia per ipſum facta ſunt.* Hi vaniſſimorum mendaciorum architecti alium præter ipſum introducunt Sermonem, & aliam ſapientiam patris: hunc verò, non niſi reſpectu quodam ad ſermocinãdi officium & ſermonẽ & ſapientiã appellatum eſſe fingunt: neque vident, quantũ in ſingulis iſtis ſentẽtiis abſurditatis inſit. Nam ſi noſtro tantũ reſpectu eſt ſermo & ſapientia, ipſe per ſe quid erit? Nihil profectò dicere poſſunt. Cùm enim Scriptura iſta eſſe dicant Dominum: hi verò iſta ipſum eſſe negent, ma-

B nifeſtum eſt, quòd nihil prorſus ipſum eſſe velint, impij homines & aperti ſcripturarum hoſtes. Et fideles quidẽ tum à teſtimonio patris de cœlo clamãtis, tum ab exemplo Angelorum Chriſtum adorantiũ, tum denique è confectis de ipſo ſanctorũ hominum ſcriptis hoc, quod dicimus, intelligere poſſũt: Hi verò, quia neque mentem habent puram: neque Dei loquentis vocẽ exaudire, vel ab hominibus diuinarum rerũ ſciẽtia præditis quicquã diſcere poſſunt, ſaltẽ à dæmonibus ſui ſimilibus idipſum diſcere debebant. Dæmones enim non quaſi multi eſſent filij Dei, ſed quaſi hunc vnũ noſſent, clamabãt & dicebant. Tu es Sanctus Dei, & Filius Dei. Et ille ipſe, qui hanc iſtis hæreſim inſpiranit, cum ſuã in monte tẽtationẽ perageret, non dicebat: *Si & tu es Filius Dei,* quaſi plures eſſent: ſed, *Si tu es Filius Dei,* quaſi hunc vnũ eſſe noſſet. Hi verò, præclari ſcilicet homines,

C quemadmodũ Græci, relicta naturali vnius Dei notitia, ad pluralitatẽ deorũ conceſſerũt, ita ipſi, negãtes vnũ eſſe patris ſermonem, in pluralitatis opinionem dilabuntur. Et eo quidẽ qui reuera exiſtit, ſermone ſublato, creaturam cogitatione tantũ ſua cõceptã, in ipſius locum ſubſtituunt: non animaduertentes, quã plena ſit impietatis iſta ſentẽtia. Si enim Sermo creatura eſt, quomodo ipſe creaturarũ effector eſt? aut quomodo idẽ & filius, & ſapiẽtia, & ſermo eſt? Sermo enim non creatur, ſed generatur. Et creatura non filius eſt, ſed factura. Et, ſi creaturæ per ipſum factæ ſunt: atque ipſe quoque eſt creatura, etiã ipſe per aliquẽ factus ſit, oportet. Neceſſe enim omnino eſt, vt ea, quę facta sũt, per aliquẽ facta ſint. Quemadmodũ igitur, ideò per ſermonẽ omnia facta ſunt: quia ipſe nõ eſt factura, ſed ſermo patris: Ita

D rurſũ, Si alia eſt præter Dominũ, ea quæ in patre eſt, ſapientia, etiã ſapiẽtia per ſapientiã facta eſt. Si vero ſapientia eſt ſermo Dei, etiã ſermo per ſermonẽ factus erit. Et ſi ſermo Dei eſt filius Dei, etiã filius per filiũ fact⁹ erit. Quomodo igitur Domin⁹ dicit: *Ego ſũ in patre, & pater in me:* Si ali⁹ eſt in patre, per quẽ ipſe quoq; Dominus fact⁹ ſit? Et quomodo Ioãnes relicto illo, de hoc diſſerit, atque dicit: *Omnia per eũ facta sũt,*

Digitized by Google

& abſque eo nihil omnino factum eſt? Si verò omnia quæ
ex voluntate Dei facta ſunt, per ipſum facta ſunt,
quomodo etiam ipſe vnus eſt ex iis quæ facta ſunt?
Et cum Apoſtolus dicat: *propter quem omnia, & per
quem omnia*: quomodo hi dicunt, nõ nos propter ip-
ſum facti ſumus, ſed ipſe propter nos fact⁹ eſt? Nã ſi
hoc ita eſſet, dicendũ erat: *propter quos factus eſt ſermo.*
Atqui hoc non dicit Apoſtolus: ſed, *propter quem om-
nia.* Oſtendit ergo hos eſſe hæreticos & ſycophan-
tas. Præterea ſi perſuaſi ſunt, alium eſſe ſermonẽ in
Deo, quia id teſtimoniis Scripturę diſertis euincere
non poſſunt, ſaltẽ opere aliquo demonſtrent, hoc
eſt, opus aliquod patris, quod abſq; hoc ſermone fa-
ctũ ſit, oſtendant, vt vel aliquam huius ſuæ opinio-
nis cauſam habere videantur. Veri enim ſermonis
opera, omnibus ſunt manifeſta: ſic vt ex ipſis col-
latione quadã facta cognoſci haud difficulter poſſit.
Quemadmodum n. quãdo creaturas aſpicimus, in-
de ratiocinando colligimus, eſſe aliquẽ qui fecerit
eas, Deum: Ita quando nihil in creaturis temerè fer-
ri: ſed omnia certo quodam ordine & conſilio mo-
ueri perſiſteréque cernimus; has animo cogitatio-
nes neceſſariò ſuſcipimus, eſſe ſermonem aliquem
Dei, qui ſuper omnia iſta ſit, & omnibus iſtis præſit.
Quod ipſum etiã ſacræ Scripturæ teſtãtur: dũ & Dei
ſermonẽ filiũ nominãt, & per eũ omnia facta eſſe di-
cunt, abſque eo verò quicquã factum eſſe negãt. At
eius, de quo ipſi garriũt, ſermonis, neque factũ, neq;
dictũ vllum oſtẽdere poſſunt. Quia Deus ipſe dicit:
Hic eſt filius meus dilectus: nullum præterea filium eſſe
ſignificans. Quin igitur in Manichæorũ caſtra tran-
ſeunt mirabiles iſti homines? Nam vt illi verbis qui-
dem bonũ aliquem eſſe Deum fatentur: at opus eius
ſiue viſibile, ſiue inuiſibile prodere nullũ poſſunt. Se
ſe interim manifeſtè prodentes, quod nihil ſint niſi
negatores, quippe qui Deo commẽtitio aſſerto; ve-
rum & reuera exiſtentẽ Deum, fabricatorẽ nempe
cœli & terræ, & omniũ omnino rerum tam viſibiliũ
quàm inuiſibiliũ negent. Ita hic malèſani homines,
eius quidem qui reuera & ſolus in patre exiſtit. Ser-
monis opera, quanquam vident, tamen negant. Et
interim alium quendã ſibi fingunt ſermonem, quẽ
neque ex factis, neque ex dictis ſuis demõſtrare poſ-
ſunt. Niſi fortè Deum quaſi compoſitum, humano
more loqui, & eoſdem ſermones per vices modo
reddere, modo rurſum animo concipere & ita ſo-
phiſticari putant atq; fabulantur. Quod non vidẽt,
quàm ſit ab omni ratione alienũ. Si enim pro varie-
tate eorum, qui ſibi obueniũt, varios Deum ſermo-
nes habere fingunt, certè hominem ipſum faciunt.
Sin verò & ex ipſo prodire ſermones eius, & mox
euaneſcere credunt, maiori etiãnum impietatis cri-
mine ſeſe obſtringunt. Faciunt enim, vt quæ à verè
exiſtente Deo profecta ſunt: mox diſſoluta exiſtere
ceſſent. Quod ſi omnino Deum generare quicquã
ſentiunt, multò profectò ſatius, & pietati cõuenien-
tius erat, dicere vnius tantum ſermonis genitorem
eſſe Deum, qui Sermo ſit plenitudo Deitatis eius, &
in quo omnes ſapientiæ theſauri ſint abſconditi, &
qui ſemper cum patre ſuo ſit & exiſtat, & per quem
omnia facta ſint. Hoc, inquam, dicere multò ſatius
& pietati conuenientius erat, quàm multorum ſer-
monũ, qui tamen nuſquam appareant, patrẽ Deum
ſtatuere, aut eum qui ſimplicis eſt naturæ, tanquam
hominem, vel ex multis compoſitũ, vel alioqui va-
rium eſſe fingere. Deinde, cũ Apoſtolus dicat, Chri-
ſtum eſſe potentiam & ſapientiam Dei, ipſi eum nõ
niſi vnam è multis potentiis eſſe dictitant. Et, quod

A peſſimum eſt, cum cæteris ſermonibus, qui non niſi
per dignationem quandam ab eo miſſi ſunt, in eun-
dem ordinem ipſum cogunt ſcelerati. Porrò, cùm
Dominus dicat: *Nemo nouit patrem, niſi filius.* Et rur-
ſum: *Non quod patrem viderit quiſquam niſi is qui eſt à
patre.* Nonne cum Deo ipſo pugnant iſti, dum patrẽ
à filio perfectè videri cognoſcique negant. Etenim,
ſi Dominus dicit: *Quemadmodum nouit me pater, ita &
ego cognoſco patrem*: pater verò non ex parte tantũ co-
gnoſcit filium, profectò inſaniunt iſti, qui filiũ non
plenè, ſed tantum ex parte cognoſcere patrem bla-
terant. Pręterea, ſi filius eſſe cœpit, eſſe verò cœpe-
runt & cætera omnia, quid quo extiterit prius, di-
cant. Sed neque quid hic dicant, inueniunt, neque
ſermonis initium vllum indicare poſſunt, vafri alio-
quin & ad quidlibet excogitandum prompti homi-
B nes. Vera enim & propria hæc eſt patris progenies:
Et in principio erat Sermo, & Sermo erat apud Deum. De
eo vero, quod dicunt, filiũ ne ſuam quidẽ ipſius eſ-
ſentiã noſſe, non eſt quod quicquã illis reſpondea-
mus aliud quàm, quod hoc ipſo ſeſe inſanire oſten-
dunt. Quomodo enim ſeipſum non norit is, qui &
patris & ſui notitiã cunctis impertit? & eos, qui ſeip-
ſos non norunt, reprehẽdit? Sed ſcriptũ eſt, inquiũt:
Dominus creauit me, principio viarum ſuarũ, ad opera ſua.
Inſulſi & ſtupidi homines. Nam etiã ſeruus & pue-
rulus: & agnus, & ouis: & laſſitudine atq; ſiti corre-
ptus: itémque cæſus & paſſus eſſe filius Dei dicitur
in ſcripturis. Sed eſt in promptu ratio, ex iiſdẽ Scri-
pturis petita. Nẽpe quia homo & filius hominis fa-
ctus eſt, ſiue, quia formã ſerui, hoc eſt, humanã car-
nem aſſumpſit. Sicut dicitur apud Ioannem: *Sermo
caro factus eſt.* Non igitur oportet quemquã iſtis lo-
C quendi formulis offendi. Hominis enim proprium
eſt creari, fieri, formari, fatigari, pati, mori, ex mor-
tuis reſurgere. Et quemadmodũ, quatenus ſermo &
ſapientia patris eſt, æternus eſt, & immutabilis, per-
que omnia & in omnib. ſui ſimilis: nihil habens in
ſeſe prius vel poſterius, ſed ſimul cũ patre exiſtens:
ipſa quippe forma Deitatis, & creator, nõ creatura.
Cùm enim patri ſimilis ſit, non creatura, ſed creator
ſit oportet. Quod idem ipſe quoque affirmat, cum
inquit: *Pater meus vſque adhuc operatur, & ego operor.* Ita
quatenus homo factus eſt, & carnem geſtat, creari,
& fieri, & quæcunque præterea ſunt carnis propria,
de ipſo neceſſariò dicuntur. Ariani igitur more cau-
ponum Iudaïcorum, vinum aqua miſcent: dum &
ſermonem humilẽ reddunt: & Deitatẽ ipſius in ean-
dem cum rebus ortis claſſem coniiciunt. Quam ob
cauſam patres meritò auerſati ſunt, & anathemate
D percuſſerũt impiiſſimam iſtam hęreſim. Quam illi,
quia & refutatu facilem, & putridis vndique funda-
mentis innixam eſſe ſentiunt, ſtudioſè occultant. Et
nos quidẽ hæc paucula hoc tempore ſcripſimus, ad
ipſos tantũmodo notandos. Quod ſi quis verò ple-
nius iſtã diſputationẽ perſequi velit, hæreſim Aria-
nam à Græcorũ errorib. non multum abeſſè: at reli-
quarum tamẽ hæreſium omnium teterrimã, & quaſi
extremas fæces eſſe deprehendet. Illæ enim, vel cir-
ca corpus, & incarnationẽ Domini, aliæ aliud men-
tientes, à veritate recedunt, vel Iudaico errore im-
buti, prorſus Dominũ aduentaſſe negant. Hæc verò
ſola, vt cęteras omnes inſania ſuperet, aduerſus ipſã
deitatem inſurgens, ſermonẽ prorſus non exiſtere,
& patrem non ſemper patrem fuiſſe affirmat. Vnde
non ineptè quis dixerit, contra ipſos ſcriptum fuiſ-
ſe Pſalmum illum: *Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt
Deus.*

COLLO-

COLLOQVIVM ANTIOCHIÆ AD IOVIANVM REGEM habitum à Lucio & Berniciano, & alijs quibuſdam Arianis, contra Athanaſium Epiſcopum Alexandrini.

PRimum Colloquium quod habuerunt ingrediente Rege in campum in porta Romanenſium.

Petimus à potentia tua & Regia dignitate, & pietate tua, vt nos audias. Rex aiebat: Quinam eſtis & vnde? Ariani reſpondebant: Chriſtiani, Domine. Subiecit Rex: Vnde & ex qua ciuitate? Ariani dixerunt: Ab Alexandria. Excepit Rex: Quid vultis vobis? Ariani reſponderunt: Rogamus potentiam & Regiam dignitatem tuam, vt Epiſcopum nobis præficias. Tum Rex, iuſſi, ait, priorem quem habuiſtis prius Athanaſium præſidere vobis. Ariani dixerunt: Oramus potentiam tuam: iam multi ſunt anni quod proſcriptus & accuſatus eſt. Miles continuò zelo commotus reſpondit: Quæſo te Rex ipſe inquire quinam ſint & vnde? Hi enim ſunt reliquiæ & hæc calumnia Cappadociæ, reſidua ex impuro illo Georgio, qui ciuitatem & mundum deſertum reddont. Hoc audito calcaribus admotis equum incitauit, & venit in campum.

ALTERVM COLLOQVIVM *Arianorum.*

ACcuſationes & crimina probata habemus contra Athanaſium, qui ante decem, & viginti annos proſcriptus eſt à ſempiternæ memoriç Conſtantino & Conſtantio, & ſub Deo dilecto, imo ſapientiæ ſtudioſiſſimo, & beatiſſimo Iuliano in exilio fuit. Reſpondit Rex: Accuſatinnes quæ ante decimum & viceſimum & triceſimum annos inſtitutæ ſunt, iam præterierunt. Nihil mihi de Athanaſio dicatis. Noui enim quamobrem accuſatus & quomodo proſcriptus ſit.

TERTIVM COLLOQVIVM *Arianorum.*

ET nunc iterum alias quaſdam habemus accuſationes contra Athanaſium. Rex ait: Non ex turbulentis aut verboſis actionibus iuſtum apparet, ſed ſi elegeritis duos ex veſtro numero, & ex plebe alios duos. Non enim poſſum ſingulis vobis reſpondere. Qui ex plebe erant aiebaot: Hi ſunt reliquiæ impuri Georgij, qui turbarunt imperium noſtrum, & in ciuitatibus ſinunt habitare nouis rebus

A ſtudentes. Ariani dixerunt: Rogamus te: quemcunque velis præterquam Athanaſium. Rex excepit: Dixi vobis quòd quæ ad Athanaſium ſpectant, iam tranſacta ſint. Et iratus ait: Feri, feri. Ariani inſtiterunt: Petimus à te vt mittas Athanaſium, inficitur ciuitas noſtra, & nemo conuerſatur cum illo. Reſpondit imperator: quamtumuis curioſe inquirens cognoui eum bene ſentire, & orthodoxũ eſſe, & rectè docere. Ariani reſponderunt: Ore quidem rectè loquitur, animo verò dolos fouet. Excepit Rex: Hoc ſatis eſt, quod veſtro teſtimonio probatur, quod rectè loquatur & rectè doceat. Quod ſi lingua rectè docet & dicit, animo verò prauè ſentit, Deo tenetur. Homines enim cùm ſimus, ſermonem audimus, quæ verò in pectore latent, Deus nouit. Ariani dixerunt: Iube nos conuenire. Excepit
B Rex: Quis vos prohibet conuenire? Ariani reſponderunt: Quæſo te, hæreticos & nouorum dogmatum ſectatores nos declarat. Ait Rex: Hoc eius officium eſt, & eorum qui rectè docent. Aiebant Ariani: Rogamus potentiam tuam. Hunc tolerare non poſſumus, & templa Eccleſiarum circumuenit. Excepit Rex: Nunquid igitur pecuniarum cauſſa huc veniſtis, neque fidei gratia? Et rurſus dixit: Abite & quieſcite. Amplius addidit: Ite ad Eccleſiam, cras frequẽtes adeſte. Et à dimiſſione: Sunt hic, ait, Epiſcopi, & Nemeſinus hic eſt, vnuſquiſque veſtrum vti credit, ſubſcribet. Et Athanaſius hic eſt: Qui rationem fidei reddere neſciuerit, diſcat ab Athanaſio. Habetis craſtinum & perendinum diem. Egredior enim in campum. Tum quidam Scholaſticus ex Cynicorum grege conuenit Regem: Quæſo Regiam dignitatem tuam: Prætextu Athanaſij Epiſco-
C pi Catholicus mihi ædes eripuit. Reſpondit Rex: Si Catholicus domos tuas eripuit, quid hoc ad Athanaſium? Alius quidã ſcholaſticus Patalas aiebat: Accuſationem in Athanaſium habeo. Excepit Rex: Quid tibi cum Chriſtianis negotij, cùm ſis Græcus? Quidam autem de plebe Antiochenſium comprehenderunt Lucium, & ad Regem adduxerunt, dicentes: Vide quem voluerint creare Epiſcopum.

ALIVD COLLOQVIVM AD VESTIbulum Palatij habitum cum Lucio.

PEto à potentia tua: Audi me. Subſtitit Rex & ait: Tibi ipſi Lucio dico, quomodo huc veniſti nauíne an pedes? Lucius reſpondit: nauigio, Domine mi. Rex ait: Tibi dico Luci, Deus mundi & radians Sol ipſe & Luna ſuccenſeat illis ipſis, qui tecum nauigarunt, quod te non proiecerunt in mare,
D & nauis illa nunquam impoſterum habeat ventos ſecundos, neque hybernatura cum comitibos tuis portum attingat. Ac per Euxoium contenderunt à Probatio & ſucceſſoribos Euſebij & Bardionis Eunuchis, vt refugium haberent infideles Ariani. Cùm hæc cognoſceret Rex quæſtioni ſubditis Eunuchis edixit, vt qui Chriſtianos deferre velit huuc in modum excrucietur. Et ſic eos Rex dimiſit.

SANCTI ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI,

De Incarnatione Dei Verbi.

A CONfitemur filium Dei, ante ſecula ab æterno ex patre genitum, vltimis verò temporibus ob noſtram ſalutem ex Maria Virgine natum ſecundùm carnem. Quemadmodum Diuus Apoſtolus docet, inquiens: *Quando venit tempus completum, miſit Deus filium ſuum, natum ex muliere.* Confitemur etiam eundem eſſe filium Dei ſecundùm ſpiritum: hominis autem filium ſecundùm carnem, non duas naturas, filium vnum, vnam adorandam & vnam non adorandam: ſed vnam naturam Dei Sermonis incarnatam & adorandam, cum carne ſua, adoratione vna. Neque duos filios, alium Dei filium, verum Deum & adorandum, alium verò factũ, vt & multi homines. Sed vt dixi: vnum filium Dei & Deum; eum ipſum & non alium natum ex Maria ſecundùm carnem vltimis diebus. B Quemadmodum Angelus Deiparæ Mariæ dicenti: *Quomodo erit mihi hoc quæ virum non cognoui*, ait: *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi inumbrabit te, propterea & quod naſcitur Sanctum, Filius Dei vocabitur.* Qui igitur natus eſt ex virgine Maria, Filius Dei natura, & Deus verus, nec gratia nec ſubſtantiæ conuerſione, ſecundùm carnem tantum quàm ex Maria habet homo. At ſecundũ Spiritum idem ille filius Dei, & Deus verus. Paſſus quidem paſſiones noſtras ſecundùm carnem, vt ſcriptum eſt: *Chriſtus paſſus eſt pro nobis carne.* Et alibi: *Qui filio proprio non pepercit, ſed eum pro nobis omnibus tradidit.* Impatibilis verò permanet & immutabilis ſecundùm Deitatem, vti dicitur à Propheta: *Ego Deus & non mutor.* C Mortuus quidem mortem noſtram, ſecundùm carnem pro peccatis noſtris, vt mortem abrogaret per ſuam ipſius mortem. Quemadmodum Apoſtolus ait: *Abſorpta eſt mors in victoriam: mors vbi ſtimulus tuus?* Et alibi, *Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundùm ſcripturas.* Immortalis verò à morte ſecundùm Deitatem permanet. Sicut impatibilis patris potentia, veluti Petrus inquit: *Non poterat fieri vt retineretur à morte.* Qui aſcendit in cœlos, & ſedet ad dexteram Patris, ſecundùm carnem Sermonis, quæ in cœlos exaltatur, ſecundùm id quod Dauid ait: *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis*: quemadmodum ab ipſo Domino confirmatur & Apoſtolis. Secundùm Deitatẽ verò incomprehenſibilis, omnem locum complectens cum patre æterno, velut paterna & ineffabilis potẽtia, ſicut Paulus docet: *Chriſtus Dei potentia & Dei ſapientia.* D Venturus idem filius Dei & Deus, vt promiſit, iudicatum viuos & mortuos, ſicut ait Apoſtolus: *Qui iudicat occulta tenebrarum, & aperit occulta cordium, & laudem & vituperium pro merito cuique tribuit.* Si quis verò præter hæc ex ſacris Scripturis docet, aliúmque eſſe filium Dei dicit, & alium ex Maria hominem, ſecundùm gratiam factum filium vt nos, quaſi ſint duo filij, vnus ſecundùm naturam Filius Dei, & vnus ſecundùm gratiam ex Maria homo: aut ſi quis Domini noſtri carnem deſuper veniſſe dicit, non ex Virgine Maria: aut conuerſam Deitatem in carnem, vel confuſam, vel mutatam, vel patibilem Filij Deitatem, vel non adorandam Domini noſtri vt hominis, & non potius adorandam tanquam Domini & Dei carnem. Hunc condemnat Catholica Eccleſia, credens Apoſtolo dicenti: *Si quis aliud vobis Euangelium dixerit, præter id quod accepiſtis, anathema erit.*

SYMBOLVM SANCTI ATHANASII DE FIDE

Catholica, vulgo in Eccleſia receptum: incerto Interprete.

QVicunque vult ſaluus eſſe, ante omnia opus eſt vt teneat Catholicam fidem: quam niſi quiſque integram inuiolatámque ſeruauerit, abſque dubio in æternum peribit. Fides autem Catholica hæc eſt, vt vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneremur: neque confundentes perſonas, neque ſubſtantiam ſeparantes. Alia eſt enim perſona Patris, alia Filij, alia Spiritus ſancti: C ſed Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, vna eſt diuinitas, æqualis gloria, & coæterna Maieſtas: qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus ſanctus. Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus ſanctus. Immenſus Pater, immenſus Filius, immenſus Spiritus ſanctus: æternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus ſanctus. Et tamen non tres æterni, ſed vnus æternus: ſicuti non tres increati, nec tres immenſi, ſed vnus increatus, & vnus immenſus. Similiter omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus ſanctus: & tamen non tres omnipotentes, ſed vnus omnipotens. Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus ſanctus, & tamen non tres Dij, ſed vnus eſt Deus: ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus ſanctus: & tamen non tres Domini, ſed vnus eſt Dominus. Quia D ſicut ſingillatim vnamquamque perſonam Deum aut Dominum confiteri Chriſtiana veritate compellimur: ita tres Deos aut dominos dicere, Catholica religione prohibemur. Pater à nullo eſt factus, nec creatus, nec genitus eſt: Filius à Patre ſolo eſt, non factus, nec creatus, ſed genitus: Spiritus ſanctus à Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus

Digitized by Google

genitus eſt, ſed procedens. Vnus ergo Pater, non tres patres, vnus Filius, non tres filij, vnus Spiritus ſanctus, non tres Spiritus ſancti. Et in hac Trinitate nihil prius aut poſterius, nihil maius aut minus, ſed totæ tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt, & coæquales. Ita vt per omnia ſicut iam ſupra dictum eſt, & vnitas in Trinitate, & Trinitas in vnitate veneranda ſit. Qui vult ergo ſaluus eſſe, ita de Trinitate ſentiat. Sed neceſſarium eſt ad æternam ſalutem, vt incarnationem quoque Domini noſtri Ieſu Chriſti fideliter credat. Eſt ergo fides recta, vt credamus & confiteamur, quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus Dei filius, Deus & homo eſt. Deus eſt ex ſubſtantia Patris ante ſecula genitus, homo ex ſubſtantia matris in ſeculo natus. Perfectus Deus, perfectus homo ex anima rationali & humana carne ſubſiſtens. Æqualis Patri ſecundùm diuinitatem, minor patre ſecundùm humanitatem. Qui licet Deus ſit & homo, non duo tamen, ſed vnus eſt Chriſtus. Vnus autem non conuerſione diuinitatis in carnem, ſed aſſumptione humanitatis in Deum. Vnus omnino non confuſione ſubſtantiæ, ſed vnitate perſonæ: Nam ſicut anima rationalis & caro vnus eſt homo, ita Deus & homo vnus eſt Chriſtus. Qui paſſus eſt pro ſalute noſtra, deſcendit ad inferos, tertia die reſurrexit à mortuis. Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Dei patris omnipotentis, inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Ad cuius aduentum omnes homines reſurgere habent cum corporibus ſuis, & reddituri ſunt de factis propriis rationem. Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam: qui verò mala, in ignem æternum. Hæc eſt fides A Catholica, quam niſi quiſque fideliter, firméque crediderit, ſaluus eſſe non poterit.

FORMVLA EPISTOLÆ IOVIANI IMPERATORIS, *Miſſæ ad Athanaſium ſanctiſſimum Epiſcopum Alexandriæ.*

Ioanne Lampadio interprete.

B DE o dilectiſſimo & amico Dei Athanaſio, Iouianus. Cùm demiremur æquiſſimam vitam tuam, & in omnibus ad Deum ſimilitudinem, & perfectitudinem animi optimè affecti erga Seruatorem noſtrũ Chriſtum, recipimus te, Epiſcope honoratiſſime. Et quoniam ſanè nullum laborem, nullúmque perſecutorum metum exhorruiſti, & pericula & gladij minas flocci feciſti, caræ tibi orthodoxæ fidei clauum moderatus, huc vſque pro veritate depugnas, exemplum verò populo vniuerſo fidelium & typum te ipſum virtutis exhibes: Reuocat te Regia noſtra maieſtas & reuerti poſtliminio iubet ad ſalutis doctrinam. Redi ergo ad ſanctas Eccleſias & paſce Dei populum, & pro noſtra clementia promptè ad Deum preces concipe. Nouimus enim quòd tua ſupplicatione nos & qui nobiſcum ſunt Chriſtianiſmo addicti, magnam compenſationem à ſummo Deo conſecuturi ſumus.

SANCTI
ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI,

Ad pientiſſimum Regem Iouianum.

Eodem interprete.

DOMINVS noſter Ieſus Chriſtus de baptiſmo cum leges tulit, exquiſitam & rotundam fidei definitionem fecit, dicens ſanctis Apoſtolis: *Profecti docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Itaque in fide perfectio eſt in Patrem & Filium & Spiritum ſanctum. Sacræ igitur omnino particeps Trinitatis, quæ acceſſionem non admittit vnigenitus Sermo, ex placito Patris ſponte ſua eorum quæ in nobis ſunt per Spiritum S. & ex Maria virgine matre omnino particeps, vnus rurC ſus eſt filius, & poſt aſſumptionem ex vnionis diſpenſatione. Simul enim caro, ſimul Dei Sermonis caro, ſimul caro animalis rationalis. In ipſo enim ſubſiſtentiam habet ſuam, vnde iure, vel potiùs verè ipſius Domini propria, & non alterius cuiuſdam, quæ aſſumpta ſunt, confeſſioni addentur. Primùm enim Dominus cum carne diuinè; & tunc ex illa ipſe per diſpenſationem puer. Ideóque virgo mater vt Deipara ſancta Maria eſt. Vnam igitur viſum eſt potius dicere & confiteri naturam Sermonis, naturámque & perſonam incarnatam & perfectè hominem factam. Et qui hæc non fatetur, cum Deo pugnat, & hoſtis eſt ſanctorum Patrum.

SANCTI
ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRINI,

De Sabbatis & Circumciſione, è lib. Exod.

E*T ſeruabunt filij Iſrael Sabbata, colentque in generationes ſuas: Fœdus æternum inter me & filios Iſrael, ſignum eſt in me æternum, eo quod in ſex diebus fecerit Deus cælum & terram, & ſeptima die feriatus ſit.* Signum eſt vt ſciatur dies creationis, & quando eius finis conſequi debebat. Quamdiu enim prior ætas & creatio vim ſuam & efficaciam in Hieruſalem obtinebat, tam diu Sabbata ſuam obſeruationem habuere. Verùm vbi ſucceſſerat alia generatio, aliuſque populus iam creatus erat, ſecundùm id quod in Pſalmis dictum videas, *ſcribatur illa in generationem alteram, & populus qui creabitur, laudabit Dominum*: non neceſſe vlterius fuit hunc nouum populum prioris nationis obſeruare finem, B ſed exordium potius ſecundæ creationis & ætatis. Quando igitur eſt iſtud exordium, niſi quo tempore Dominus reſurrexit? Iam inde enim initium habuit noua creatura, de qua locutus eſt Paulus: *Quapropter ſi qua eſt in Chriſto, noua creatura.* Priorem igitur creationem cum abſoluiſſet Deus, quieti ſe dedit. Ac propterea Sabbatum in die ſeptimo obſeruabunt homines illius generationis. Cæterùm, ſecunda ętas ſiue creatio finem non habet. Ideóque neque quietem aſſumpſit, ſed vſque in præſens operatur. Atque hinc eſt quod Sabbati diem non vt in prima ætate obſeruamus, ſed ſperamus futura Sabbata Sabbatorum, in quibus finem non habebit noua creatura: ſed manifeſtabitur, & perpetui temporis feſtum colet. C Ideò enim Sabbatum iniunctum eſt priori populo, vt cognoſcerent finem & principium creaturæ. Cæterùm, nouæ creaturæ non præcepit obſeruationem Sabbati, vt initium quidem in Dominica die agnoſceret, ſed tamen infinibilem eſſe, & nunquam defuturam gratiam, certum haberet. Idcirco autem initium, hoc eſt, Dominicum diem certum declaratúmque voluit, vt finem præteriti ſentires. Apoſtolus certè de priori ſcribens ait. *Cum veniſſet plenitudo temporis, emiſit Deus filium ſuum.* Et rurſus, *In conſummatione ſæculorum.* Prima igitur adimpleta eſt & conſummata, non alio tempore, quàm eo de quo Prophetæ dixerunt, *In extremis diebus fundam de Spiritu meo*: finitis autem prioribus diebus, alij dies ſuperueniunt, vt D inquit Hieremias, *Ecce dies veniunt, inquit Dominus.* Non enim principaliter ocij cauſa dedit Deus hominibus Sabbatum, quippe qui ita loquatur: *Via ocioſorum conſtratæ ſpinis*, & in libris Numerorum, ipſo die Sabbatorum iuſſit duos agnos anniculos immaculatos, & duodecim panes ex ſimilagine in oleo confectos, in ſacrificium, & libationem, & holocauſtum in Sabbatis apponi ad holocauſtum æternum. Et rurſus aliquanto ſuperius, Ponetis in ara thus & ſalem, iacebúntque panes ita propoſiti in recordationem Domino. Die Sabbatorum proponetis eos ſemper coram Domino in conſpectu fi-

A liorum Iſrael ad æternum teſtamentum. Si enim illi cordi eſſet ocioſitas, non imperaſſet proponere, offerre, mactare Leuitis: Nam ſi ocium ſanctificet, ergo ſequitur, vt negotium contaminet: atqui Leuitæ operando non contaminabantur, non igitur ocium ſanctificauerit; alioqui cur fieret, vt ſoli Leuitæ ſanctificatione non ſpolientur, dum offerunt, mactant, & proponunt in Sabbato? tantum autem abſunt, vt inquinentur, vt etiam propitiationem impetrent illis qui offerunt. Non igitur Sabbatum ocium deſignat aut innuit, ſed cognitionem conditoris, eò quòd ceſſatum ſit à forma creandi, vt in Ezechiele ſcriptum eſt. *Sabbata mea dedi illis, vt eſſent in monumentum & recordationem mei, & in monumentum & recordationem illorum: vt cognoſcerent, me eſſe Dominum, qui ipſos ſanctifico.* B Intelligentiæ igitur & non ocij cauſa datum eſt Sabbatum, quia cognitio magis neceſſaria eſt, quàm ocium. Ideóque Dominus locutus eſt illis, qui incuſabant diſcipulos, quod ſpicas vellerent: *Si cognoſceretis quid illud ſit, Miſericordiam volo & non ſacrificium.* Ocioſos enim illos in Sabbato culpabat, eò quòd illud, quod proprium eſt Sabbati, non habeant, hoc eſt, veritatis cognitionem. Ideóque circa Hiericho tuba canere imperantur, qui legem Sabbati ſuſcipiebant in ſeptem diebus, in quos Sabbatum incidebat. Si igitur ocij gratia datum eſt Sabbatum, cur operatio tubicinandi imperatur? quinimo creditum fuit eos ita canendo ſabbatizari. Non enim C ocio, ſed cognitione Deum ſibi opitulatorem comparabant, ſicuti in eo quoque qui octauo die circumciditur. Neceſſitas enim habet, vt Sabbato circumciſio fiat, atque eo modo Sabbatum operando colunt: ſed ita tamen vt Deum cognoſcant. Certè dies, qui Sabbata non ſunt, tamen ob remiſſionem peccatorum, cognitionemque Dei, Sabbata appellare lex ipſa ſolet: vt ex Leuitico conſtat, *Decimo die menſis huius hebdomadæ, dies quæ propitiationis eſt dicta, ſancta nominabitur inter vos, & humiliabitis animas veſtras, & adducetis holocauſta Domino, & nullum opus facietis in die illa: ſiéque, vt anima quæ in illa die opus fecerit, deleatur ex omni populo. Nullum opus facietis ex recepto & ſolenni more in æternum: ea vobis Sabbata Sabbatorum erunt, & humiliabitis animas veſtras à decimo menſis die à veſpera vſque ad veſperam & ſabbatizabitis Sabbata veſtra.* D Igitur non ſeptima dies Sabbatum eſt, ſed remiſſio peccatorum, cùm quis requieuerit à peccatis: quũ ocium non Sabbatũ ſit, ſed confeſſio & humiliatio animi. Nõ enim requieſcere Sabbato, dixit, ſed ſimpliciter in decima die, quam incurrere videmus etiam non in Sabbatũ: & tamen occurrentem diem illam propitiationi deſtinatam non ſimpliciter Sabbatum, ſed Sabbata Sabbatorum, appellat. Quòd ſi in hoc die etiam Sabbatum conſtituit, & in Sabbato operari iubet: non ocij igitur principaliter eſt Sabbatum, ſed cognitionis & propitiationis, &

feria-

feriationis ab omni malitia: neque ocij cauſa Sabbatum dedit, ſed vt cognoſceret ceſſationem creationis, quippe, cùm præceperit Deus ad iſtum modum, dicens: *vt cognoſcatis, quòd in hac die requieuerit Dominus Deus veſter ab operibus, quæ cœperat facere.* Volebat autem, cognito iſtius creationis fine, initium quærere nouæ creaturæ. Finis igitur prioris creationis Sabbatum: ſecundæ autem creaturæ initium, Dominicus dies: in qua veterem hominem renouauit & inſtaurauit. Sicuti igitur prioribus temporibus Sabbati diem ſeruari voluit in monumentum finis priorum: ita Dominicum diem veneramur, vt monumentum exordij ſecundæ reparationis. Non enim aliam creaturam colendo ſuperaddidit, ſed veterem renouauit, & quam incepit facere conſummauit, eamque de cauſa in ſexto die quæ creabantur, perfecta ſunt: in ſeptimo requieuit ab omnibus: Et in Euangelio dicit Chriſtus, *Veni vt perficerem.* Qui enim ab omnibus requieſcit, ſignificat quædã fine & conſummatione indigere, quæ ipſe veniens conſummauit. Ait enim, *Opera quæ dedit mihi Pater, vt perficiam ea*: item, *Ipſa opera quæ ego facio, teſtantur de me.* Iam imperfectum erat hoc opus: ſiquidem ex peccato Adæ moriebatur homo: cæterùm, id Chriſti viuificatu integritatem ſuam recuperauit. Ideoque, quum creaturam intra ſex dies conditam renouatione interpolaſſet, diem illam huic inſtaurationi conſecratam voluit, quã in Pſalmo Spiritus prænunciat: *Hæc eſt dies quam fecit Dominus.* Solis enim inſtar Deus exoritur, illuſtrans vniuſcuiuſque animum. Quocirca & in ſalutifera paſſione non apparuit ſol, indicans finem prioris creaturæ adeſſe, & principium alterius ſuperuenire quę diluculum ſuum & exortũ in Saluatore conſequuta eſt. Hanc cum vidiſſet Propheta, ita locutus eſt: *Ecce vir, oriens illi cognomen*, ac ruſum: *Vobis timentibus eum, exorietur ſol iuſtitiæ.* Non enim omniũ hæc dies eſt, ſed eorum qui mortui ſunt peccato, & viuunt Deo. Ideò enim in octauo die circumcidi à lege imperatum fuit, neque id vnquam violabatur, quo ſchematæ innuebatur renaſcentia omniũ poſt ſeptimum diem. Nam circumciſio nihil denotabat niſi depoſitionem exuuiaſque detractæ natiuitatis. Eum enim qui ſexto die mortuus eſt exuimus, & renouamur Dominica die, cum antiquus ille exutus, regenerationé reſurrectione acceperit. Hoc enim Paulus ad Coloſſenſes loquitur: *In quo circumciſi eſtis circumciſione non manufacta, in expoliatione carnis, in circumciſione Chriſti, cui conſepulti eſtis in Baptiſmate ad infernum, in quo & reſurrexiſtis.* Nam circumciſio figura erat exuuiarum, quæ per Baptiſmũ deponuntur, illamque in membris genitalibus iuſſit fieri, vt animaduerterẽt circumciſi, circumciſioné ſignum eſſe exuendæ vetuſtatis. Abraham enim, vbi Deo crediderat, circumciſionem recepit pro nota inſignibuſque eius regenerationis, quæ per Baptiſmũ

A conficitur. Quapropter vbi venerat res quæ figura denotabatur, nota ipſa figuraque intercidit & conquieuit. Circumciſio enim nota erat, lauacrum autem regenerationis idipſum eſt quod denotabatur. Veteri enim homine in totum exuto, ſuperflua erat nota illa, quæ ex parte rei adumbrationẽ præ ſe ferebat: & vt Dominica dies quæ initialis eſt nouæ creaturæ Sabbatiſmum fuit: ita eadem illa regenerato homine in ociũ, dedit circumciſionẽ. Vtrumque enim in octauo perfectum fuit, & initium creationis, & hominis regeneratio. Ideoque octauus Sabbatum diſſoluit, & non Sabbatum octauum: ſiquidem in Sabbatu circumcidebatur homo, & in Sabbato non habebat circumciſio vllas ferias: nam octaua, quæ initialis erat reparationis ſiue recreationis, finem, ceſſationemque intulit priori: ar-
B bitror autem circumciſionem ideo datam eſſe. Ex eo enim quod Adamo dictum fuit: Terra es, & in terram reuerteris, & quia propterea corpus moriebatur & interibat, inde eſt, quod partem corporis, eamque corporis procreatricem iuſſi ſunt mulctare. Atque ita iam antea didicere totum corpus exuendum eſſe, vt exuto eo quod damnatum erat, ſeruari poſſent. Et ſicuti ſacrificia vmbræ erant rerum futurarum: ita circumciſio particularis, totius hominis circũcidendi adumbratio delineatioque fuit. Illud autem in Ioſue ſcriptura clarè demonſtrat: Ieſu enim Naue ad imperium Dei populum circumcidente in Galgalis vltra Iordanem, locutus eſt ei Dominus: *Hodierna die abſtuli opprobrium Ægypti à vobis, & vocauit* (inquit) *nomen loci illius Galgala.* Igitur circumciſio, ablatio eſt Ægyptiacæ generationis, quum præputium character ſit
C Ægyptiaci habitus, eiuq; nationis inſignè. *Hoc* (inquit) *abſtulit Deus*, ne vlterius veluti in Ægypto nati, ſeruitia haberentur: ſed terræ repromiſſionis filij, indigenæque exiſtimarentur, in quam illus Dominus induxit. Rebus autem ita conſtitutis, videtur in totum circũciſio data eſſe, vt offeratur vituperium terreni ſtemmatis ab Abrahamitis, quo in poſterum non obnoxij ſimus huic maledicto, *Terra es, & in terram reuerteris.* Ablatum eſt enim opprobrium delicti. Id autem tum factum eſt ad figuram eius Baptiſmatis, quod in Chriſto perficitur: tunc enim ex parte fiebat, vtpote ad vmbram: nunc autẽ, ſicuti Apoſtolus ait, terrenam originem exuentes, per lauacrum Baptiſmi regeneramur, ne vlterius pro ratione priorum natalium morte oppetamus, ſed circumciſione ea, qua corpus exuitur, quæ non niſi lauacro Baptiſmatis conficitur, viueremus.
D Quemadmodum autem dixit Dominus Ioſue. *Abſtuli vituperium Ægypti hodierna die à vobis*: ita multo magis dici poterit vnicuique eorum, qui baptizantur: in hac die abſtuli conuicium terrenæ regenerationis, & opprobrium corruptionis mortis à te in hoc ipſo die.

SANCTI ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, DE ARIANA ET CATHOLICA CONFESSIONE AD *Theophilum*,

LIBER VIII.

A ARIANI dicunt, Filium Dei non de ſubſtantia Dei patris genitum, ſed extrinſecus creatum. Ego credo Dei Filiom de patris oatum ſubſtantia, non creatum, ſicut & ſpiritum ſanctum paracletom, qoi eſt filij à patre procedentem. Et ideo dico ὁμοούσιον, ad filium patre diceote: Tecom principium in die virtutis tuæ, io ſplendoribus ſanctorum ex vtero ante luciferum genui te. Similiter & Filio atteſtante: Dominos dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Nã & cum tempote paſſionis Pilatus ab eo accuſantibos Iodæis requireret, ſi rex eſſet, reſpondens Dominus, ait: Ego in hoc natus ſum. De ſpiritu quoqoe ſancto Dominus dicit: Spiritus ſanctus qui à patre meo procedit. Cooſtat ergo ſecundùm vnam diuioitatis ſubſtãtiam filiom genitum à patre, noo creatum: Et ſpiritum ſanctum à patre procedentem, & totum eſſe filij, ſicot fons de foote eſt, & lumen de lumine.

Pſal. 509. — *Pſal. 2.* — *Ioa. 18.* — *Ioan. 15.*

Ariani dicunt non ſemper fuiſſe com patre, aut apud patrem filium, vel ſpiritum ſanctum. Ego credo, Dei Filium, ſecundùm diuinas ſcripturas, verbum, virtutem, & ſapientiam patris eſſe. Et ideo coofiteor, nunquam patri ſuum filiũ defoiſſe, quia nunquam ei paternitatis defuit nomen, vt non ſine ſapientia, ſine verbo, ſine virtute propria pater aliqoando credatur fuiſſe, ſecundùm prædicationem Euangeliſtæ Ioãnis dicentis: In principio erat Verbom, & Verbũ erat apud Deum, & Deus erat Verbum, hoc erat in principio apod Deum: Omnia per ipſum facta ſunt. Omnia ait, per ipſum facta, nõ ipſum factum, ſicut nec ſine ſpiritu ſancto aut pater aliquando, aut filius fuit.

Ioan. 1.

Ariani dicuot, nullam habere filium poteſtatem, niſi à patre aliquid acceperit. Similiter & de ſpiritu ſancto, niſi à filio acceperit. Ego credo ſecundùm diuinam ſobſtantiã ſicut verbum, virtutem, ſapientiam, brachium, manum, ita & poteſtatem filiũ eſſe patris. Nam ſecundùm ipſius Domioi ſentẽtiam: D Quæcumque pater facit hæc eadem ſimiliter & filius facit. Et ſicut pater ſuſcitat mortoos, & viuificat, ſic & filius quos vult vioificat. Leproſum namque non ex alterios imperio, ſed propria mundat poteſtate, dicens: Volo, mondare. Sic & paraliticum apud Iudæos ignorantes Deum eſſe verum, cum illi dicerent, neminem poſſe peccata dimittere, niſi ſolom Deum, manifeſtiſſimè & Deom ſe prodidit, & propriam oſtendit poteſtatem, dicens: Vt ſciatis autem, quia filius hominis habeat poteſtatẽ in terra dimittendi peccata, Surge, tolle lectum tuum & vade in domum tuam. Similiter & cæcorum examiA oat fidem, dicens: Creditis quia hoe poſſum facere vobis? Illis coofeſſis, quòd in ipſius eſſet poteſtate, ſanctitatis remedium infert dicens: Secundùm fidẽ veſtrã fiat vobis. De paſſione quoque proprij corporis aſſigoans, qood io ſua eſſet poteſtate, ita ait: Nemo tollit animam meam à me: poteſtatem habeo pooendi eam & poteſtatem habeo iterom reſumendi eam. Et alia infinita. De ſpiritus Etiam ſancti poteſtate ipſe ait: Spiritos vbi vult inſpirat. Vtiqoe vbi propria voluntate atqoe diuinitate voluerit aſpirare, non vbi ioſſus fuerit. Sicut & de doois gratiarum Apoſtolus prædicans docet: Hæc aotem omnia operatur vnus atque idẽ B ſpiritus, diuidens ſingulis prout volt. Nam propria & ipſe poteſtate & Prophetas replet, & Apoſtolos eligit ac dirigit, ac Epiſcopos, ſicot in actibus Apoſtolorum legimus, cooſtituit. Innomera ſunt etiam alia teſtimonia, quæ nuoc longum eſt exponere: Et ideo ſicut vna ſobſtantia, ita vnam poteſtatem patris, & filij, & ſpiritus ſancti credo. Quod autem accepit filios, ſecundùm hominem accepit, id eſt, ſecundùm ſeruilem formam, ſecundùm noſtræ conditionis naturã, ipſo Domino in Euangelio dicente: Et iodiciũ dedit ei facere, quia filius hominis eſt.

Ioan. 5. — *Mar. 1.* — *Matt. 9.* — *Ioan. 10.* — *Spiritus ſancti poteſtas.* — *1. Cor. 12.* — *Filium acceperat quaedam à patre, quomodo intelligatur.*

Ariani dicunt, non totum patrem capi poſſe à filio, vel conſpici, ſicut nec ſpiritus ſanctus filium aut C videt aut capit. Ego credo, quod ſicut filios in patre eſt, & à patre totus videtur, ita & pater à filio totus videtur, & totus eſt in filio, ipſo filio dicente: Ego in patre, & pater in me eſt. Et: Sicut nouit me pater, & ego noui patrẽ. Similiter & de ſpiritu ſancto Apoſtolo prædicante: quod ſpiritus ſcrutatur etiã profunda Dei. Et ſicut nemo nooit quid ſit in homine, ſecundùm ipſius Apoſtoli ſententiam, niſi ſpiritus hominis, qui eſt in homine. Ita & quæ ſunt Dei oemo nouit, niſi ſpiritus qui eſt in eo. Nam & Dominus in Euangelio etiam de paruulis ſic ait: Quia Angeli eorum ſemper vident faciem patris. Impiũ eſt credere quod filius & ſpiritus ſanctus oon totum aut intueantur, aut capiant patrem.

D Ariani dicunt, vnom tantum Deum perfectum, omnipotentem, incapabilem, ingenitum, interminabilem patrem ſolum & immortalem. Ego credo ſecundum diuinas ſcripturas, Deum & Dominum patrem ingenitum, Deum & Dominum filium de patre genitum, Deum & Dominum ſpiritum ſanctum à patre procedentem, & in filio manentem: Filium autem ſicot in deitate nõ dico minorem, ita in forma ſerui, quæ paſſioni ſuccubuit, minoratum confiteor, Apoſtolo dicente: Eum autem qui modicũ ab Angelis minoratus eſt vidimus Ieſum propter paſſionem mortis. Et ideo in tribus perſonis non tres Deos ſentio, ſed vnum Deũ & Dominum ſubſtantia,

Heb. 2.

ſubſtantia, diuinitate, potentia, æqualitate, atque *Exo. 33.* perpetoitate, adoro & colo, ſicut in lege præceptum eſt: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.

Ariani dicunt, patrem ſolum inoiſibilem Deum, & maiorem, & ideo ſolum colendum atque adorandum. Ego credo ſecundùm diuinam ſubſtantiam ac maieſtatem, ſpiritum patrem, ſpiritum filium, ſpiritum quoque ſpiritum ſanctum, Domino in Euangelio dicente: Spiritus eſt Deus. Et ideo, vt dixi, ſecundùm diuinam ſubſtantiam inuiſibilem confiteor patrem, inuiſibilem filium, inuiſibilem ſpiritum ſanctum: & neque maius aliquid, neque minus in deitatis ſubſtãtia credo. Propterea eundem reddo honorem filio, & ſpiritui ſancto, quem & patri, præcipiente Domino: Vt omnes honorificẽt filium, ſicut honorificant patrem, quia B qui non honorificant filium, non honorificant patrem. Et de ſpiritu ſancto ipſe ait: Qui blaſphemauerit in ſpiritum ſanctom, non remittetur ei, neque in hoc ſæculo neque in futoro. Propterea igitur vnum Deum in Trinitate credo, diuina ſcriptura *Exod. 33.* docente: Audi Iſraël, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt.

Atiani dicunt, Dei filiom ſecundùm diuioitatis ſubſtantiam, & viſibilem, & minorem. Ego credo in forma Dei, ſicut ſuperius approbauimus, inuiſibilem, ipſo ad Moſen dicente: Nemo videt faciem meam, & vioit. Æqualem verò per omnia patri, excepto eo quòd ille ingenitus, & ille eſt genitus: Apoſtolo prædicãte de eo: Qui cum in forma, inquit, Dei eſſet, nõ rapinã arbitratus eſt, eſſe æqualẽ Deo.

Sed hoc quicquid eſt rei, iudicandum tibi optime lector, relinquimus.

Ariani dicnnt, ita filium vel ſpiritum ſanctum ab C arcanis pattis extorrem, vt nihil ſecretarum diſpoſitionum nouerit, niſi reuelatum à patre qood voluerit filio reuelare, & ſpiritui, quod à filio fuerit manifeſtatum. Ego credo filium in patre, & patrẽ in filio, ſpiritum quoque ſanctum paracletum, qui procedit à patre, & filio, eſſe & patris, quia & à filio procedit, ſicut & in Euangelio ſcriptum eſt, quod per inſufflationem ſuam dederit diſcipulis ſuis ſpiritum ſanctum, dicens: Accipite ſpiritum ſanctum, cuius remiſeritis peccatà, remiſſa ſunt: cuios retinueritis, reteota ſunt. Et ideo inſeparabilem confiteor Trinitatẽ, nec extorrem filium, aut ſpiritum ſaoctum, ſicut Hæretici loquuntur: A Deo patre dico, quoniam filius, qui eſt ſapientia Dei patris, ipſe eſt & voluntas patris, quæ ſemper in ipſo fuit, & eſt. Ipſe eſt magni conſilij Angelus: & per ipſum *Coloſſ. 1.* condita ſunt omnia, ſicut Apoſto. Paulus prædicat, D quæ in cœlis, & quę in terra ſunt viſibilia & inuiſibilia. Et Ioan. Eoangeliſta docet, quòd omnia per ipſum facta ſint, & ſine ipſo factũ eſt nihil. Nã & ſicut per ipſum omnia facta diuinę ſcripturæ loquuntur, ita & quæcumque filius facit, ipſe ſe cum patre fa- *Ioa. 14.* cere teſtatur, dicens: Pater autem in me maneos ipſa facit opera. Per hæc oſtendens, quòd nunquam pater ſine filio, qui eſt ſapientia, verbum, voluntas, & virtus patris, aliquid aut diſpoſuerit, aot fecerit, nec ſine patte filius. De ſpiritu verò ſancto dubium oon eſt, quòd nihil ignoret, nec ſit extorris à patre, eùm ſine ſpiritu ſuo patrem fuiſſe aliquãdo ſummæ dementiæ eſt dicere, quoniam ipſe ſcrutatur, ſecun- *1. C. 2.* dùm Apoſtolum, ſicut ſæpe dictum eſt, profunda & alta Dei. Et quod idem ſpiritus filij ſit, multis ſcripturarum teſtimoniis probauimus: & quod totus maneat in filio: & ſicut procedit à Deo patre, ita procedit à filio, vt tota trinitas vnus credatur Deus.

A Nihil ergo eſt quod faciat, ve[l] [d]iſponat pater ſine ſua ſapientia: nihil quod nouerit [v]el diſponat ſine ſuo ſancto ſpiritu, de quo Prophe[ta] [di]c ait: Spiritus paracletus, ſpiritus ſapientiæ & intel[lect]us, ſpiritus Conſilij & virtutis, ſpiritus ſcientiæ & p[ietatis]: quæ omnia in Deo, qui eſt trinitas, conſiſt[u]nt.

Ariani dicunt, Dei filium non fuiſſe in cœli[s] [a]pud patrem, tempore quo inter homines verſare[tur]. Ego credo Deum Dei filium ſecundùm ſuæ potentiam deitatis in cælo, & in terra fuiſſe incarnationis ſuæ tempore, & totum replere, nec vnquam defuiſſe, ipſo ad Nicodemum io Euangelio diceote: Ne- *Ioan. 3.* mo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo.

Ariani dicunt, quod filius Dei erat, quando non erat, & antequam naſceretur non erat, & quod ex nullis extantibus factus eſt. Ego credo vnam ſubſtantiam patris, & filij, & ſpiritus ſancti: Propterea filium, qui eſt ſapientia patris, in eo ſemper fuiſſe, & ex ipſo genitum cõfiteor, quia nunquam fuit tempus, quo pater ſine ſuo verbo, & ſapientia fuiſſe à fidelibus credatur: nec filius ſine ſuo aliqoãdo extitit patre, Euangeliſta dicente, & ſæpius repetente: Quod in principio erat verbum; & ſemper erat, & Deus erat, & apud Deum erat, nec ex oullis extantibus factus, ſed in patre, & apud patrem, Deus apud Deum ſemper erat. Spiritus quoque ſanctus & fuit, & eſt ſempet in patre, & procedit ex ipſo, nec vnquam pater ſine ſua ſapientia, qui eſt filius, nũquam ſine ſuo fuit ſancto ſpiritu.

Ariani dicunt, Dei filium paſſibilẽ, & in ſua ſobſtantia mortalem. Ego etedo Deum Verbum, & ſapientiam patris: quia vnum cum patre eſt, impaſſibilem atque immortalem in ſua ſubſtantia. Paſſibilem autem atque mortalem hominẽ Ieſum Chriſtum de Maria virgine aſſomptum, qui Dei verbo vnitus eſt confiteor, eodem Domino dicente: Spi- *Ma. 26.* ritus quidem promptus, caro autem infirma. Ipſo *Ioa. 3.* iterum dicente: Quod natum eſt de carne, caro eſt: *2. Co. 13.* & quod natũ eſt de ſpiritu, ſpiritus eſt. Sic & Apoſtolus Corinthiis prædicat, dicens: Nam etſi crucifixus eſt ex infirmitate noſtra, ſed viuit ex virtute Dei. Crucifixus ergo ex infirmitate carnis noſtræ, ſed vioit ex ſua virtute, quia filius Dei Deus & virtus patris comprobatur. Ipſe quippe via, veritas, & vita eſt. Ipſum etiam hominem Chriſtũ Ieſum poſt paſſionem de ſepulchro à Deo Verbo, à quo & aſſumptus eſt, ſine corruptione die tertia reſſuſcitatum confiteor, ipſo ad Iudæos, ſecundùm Euange- *Ioan. 2.* liſtam Ioannem, de templo corporis ſui dicente: Soluite templum hoc, & in tribus diebus ſuſcitabo illud.

Ariani dicunt, tres diuerſas ſubſtantias, ac diſpares perſonas patris, & filij, & ſancti ſpiritus. Ego nõ diuerſas ſubſtantias ac diſpares perſonas patris, & filij & ſpiritus S. credo, ſed tres perſonas perfectas æquales, & æternas, vnius ſubſtãtiæ, vnios potentię, vnius virtutis ac maieſtatis cõfiteor: qoia quod diuerſum eſt, vnum eſſe non poteſt: & quod gradibus cenſetur, æquale non eſt: Credo ergo Dei filium, Dei Verbum, Dei virtotem, & Dei ſapientiam æqualem ſempet patri: Non enim ſe ipſe filius vnum cum patre, nec patrem in ſe, & ſe io patre videri diceret, niſi ſe ſciret æqualem, nec eadem ſimiliter faceret, quæ pater, aut etiam quæ ipſæ velit profiteretur, nec ſe à patre proceſſiſſe, atque in mundum veniſſe, & iterum relinquere mundum, & ire ad patrẽ, manere etiam in ſe patrem prædicaret, niſi ſe ſciret

de ſubſtantia ſui ger[...] patris. In Euangelio quippe Ioannis, non [...]ia Iudæi loquerentur, ſed quia [...]e n faciebat Deo patri, quando ipſe ſe filius æq[...]eba[...]t lapidare, adſerit, dicens: Non *Ioan. 5.* eum Iudæi q[...] quia ſoluebat ſabbatum, ſed quia ſolum de[...] [...]icebat, æqualem ſe faciens Deo. Italium D[...]d æqualis eſt, diſpar eſſe non poteſt, vna que [...]m patris, filiique ſubſtantia, vna virtus, vna [...]que indiuidua poteſtas. Cum nemo, ſicut ipſe in *Ioa. 10* euangelio ait, de manu filij proprias oues rapit, nec quiſquam de manu patris eaſdem rapere poteſt. Et quod vnum eſt, diuerſum eſſe non poteſt. Eodem iterum diceote, cum iam præmiſiſſet vnam eandemque ſuam patriſque potentiam, poſtea ipſam ſubſtantiæ vnitatem aſſignat, dicens: Ego & pater vnum ſumus. Spiritus quoque ſancti ita in nullo diſpar eſt perſona, neque diuerſæ ſubſtaotiæ quàm pater & filius, vt ipſe idem ſit ſpiritus ſanctus procedens à patre, qui eſt & filij: nec aliquando defuit patri, ſicut nec filio, vt quemadmodum ſine initio ſemper, atque in creatione mundi cum patre fuit & filio, ipſe etiam confirmauerit omnia atque illuminauerit: ita & ſacramentum baptiſmi, non niſi ſub vnius inuocatione atque virtute, ſicut nec ſine patris, & filij viſitatione impleatur. Nec membrum quis Chriſti, & templum Dei, ſecundùm *1. Cor. 6.* Apoſtolum Paulum, efficitur, niſi quem ſpiritus ſanctus & elegerit, & ſanctificauerit, atque vt Deus propria poteſtate, in eo quem ipſe elegerit, habitauerit.

Ariani dicunt, poſt occaſum mundi, regnum filij Dei finiendum. Ego aſſumptum in cœlum vnitum hominem ex Maria virgine Deum credo, quem & ſedere ad dexteram patris confiteor, cui omnis poteſtas in cœlo, & in terra datur. Ipſum quoque iudicaturum viuos & mortuos, cuius regnum nun- *Da. c. 7.* quam finiendum eſſe confiteor, dicente Daniele Propheta: Aſpiciebam in viſionem noctis, & ecce cum nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat, & vſque ad antiquum dierum peruenit, & in conſpectu eius obtulerunt eum, & dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnum, & omnes populi linguæ ipſi ſeruient: poteſtas eius æterna, quæ non auferetur, & regnum, eius, quod non corrumpitur. Filium ſcilicet hominis loquitur Propheta accepiſſe poteſtatem, & honorem, & regnum. Quod autem de filio hominis veraciter hæc, id eſt, de aſſumpto homine dicta ſint, ipſe Dominus manifeſtius in Euangelio ſic ait: Videbitis, inquit, cœlum apertum, & filium hominem ſedentem ad dexteris Dei. Et iterum: Videbitis filium hominis venientem in nubibus, cum gloria magna, & maieſtate. Similiter & *Mat. 24.* Angeli ad Apoſtolos dixerũt: Hic Ieſus, qui aſſumptus eſt à vobis, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis *Act. 1.* eum euntem in cœlum. Propterea credo filio hominis ex Maria virgine aſſumpto, omnem poteſtatem in cœlo, & in terra datam, quam antequam à Deo verbo aſſumeretur, non habuit: Nam Deus verbum, & Deus filius, qui eſt ſapientia, virtus, poteſtas, & voluntas patris, omnem ſemper paternam habuit & habet poteſtatem, ipſo dicente: Omnia quæcunque habet pater mea ſunt: Et, quæcunque pater facit, hæc eadem ſimiliter & filius facit. Et, ſicut pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ſic & filius quos vult viuificat. Ego credo Chriſtũ Deum, Dei verum filium, & ideo Chriſtianus ſum: Ego Deum verum, & hominem verum, qui de Maria virgine natus eſt, confiteor, Apoſtolo dicente: Deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi. Ego perfectum Deum, & perfectum hominem eundem credo Ieſum Chriſtum, prædicante Apoſtolo: Secundùm Chriſtum, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Ego credo vnam imaginem patris, & filij, & ſpiritus ſancti, qui ad vnam imaginem *1. Co. 5.* diuinitatis ſumus creati, dicente Deo: Faciamus hominem, non ad imagines, ſed ad imaginem, & ſimilitudioem noſtri. Ego credo vnum nomen diui- *Gen. 1.* nitatis in patre, & filio, & in ſpiritu ſancto ſemper & fuiſſe & eſſe: quia nõ in omnibus, ſed in vno nomine patris & filij, & ſpiritus ſancti ſecundùm Domini præceptum baptizamur, & efficimur Chriſtiani. Hæc catholica, hæc vera, hæc perfecta eſt fides, hoc vnum & plenum eſt baptiſmum, per quod ſecundùm Domini, vt dictum eſt, præceptum baptizamur, & vna abſque vllius imminutione perſonæ credulitas in fide eſt: Vnaquoque in trinitate exhibetur credulitas. Requirendum eſt igitur ab his, qui aduerſus hanc ſingularem fidem contrariam faciuot quæſtionem, dicentes: non de ſubſtantia Dei patris genitum filium, ſed poſteriore tempore alienum à ſubſtantia diuini patris minorem atque inferiorem in Deitate, ſed & creaturam eſſe loquuntur. Spiritum quoque ſanctum creatum à creatura, id eſt, à filio, vt in toto apud eos & ipſe pater ſit minor, cum ſapientiam, Verbum, virtutem, & ſpiritum eius ſanctum creaturam aſſerunt blaſphemantes. Interrogandi ergo ſunt, filium Dei credant profeciſſe ætate, vel dignitate acceſſu temporum? An ſicut genitus à patre eſt, aut vt ipſi aiunt, creatus, ita permanet? Si dixerint ita eſſe, nec aliquando profeciſſe, vel proficere poſſe, requirendum eſt ab eis, de quo ſcriptum in Euangelio legatur: Puer autem creſcebat, & confortabatur, plenus ſapientia, & gratia Dei erat in ipſo. Quod nos manifeſtiſſime de homine, qui à Deo verbo ſuſceptus eſt, confitemur: qui lacte nutritus *Luc. 2.* creuit, adoleuit, & vſque ad perfectam peruenit ætatem. Plenus vtique homo aſſumptus Chriſtus Ieſus, ſapientia, quæ ſapientia Dei patris filius eſt: Nã ipſa ſapientia ædificauit ſibi templum humani corporis in Maria virgine, Solomone dicente: Sapientia ædificauit ſibi domum. Igitur ſi ille reſponderit, *Pro. 9.* vel confeſſus fuerit de homine dictum, qui aſſumptus eſt catholicè ſenſit: quia qui ædificat domum, Dominus eſt, quod autem ædificatur, & creatur, ſeruile eſt: creſcit itaque, atque ædificatur domus, qui eſt homo, non autem creſcit Deus, qui ſemper eſt perfectus. Reſtat itaque vt confiteatur Verbum filium Dei, de perfecto patre perfectum, genitum, & totum à toto, plenum quoque à pleno: Quia ſatis contrarium eſt fidei Chriſtianæ, vt homo creuerit, Deus dicatur ſemper imperfectus, qui nunquam profecerit, ſed ſemper eſt minor, ſecundùm doctorum blaſphemiam peruerſorum. Certè vel poſt tot annorum curricula credant aliquando eum æquari patri poſſe, cum de ipſo legatur: Creſcebat & proficiebat. Nam de patre nuſquam quod proficiat, creſcat, vel ſeneſcat: ergo illo nõ creſcente, neque ſeneſcente, ſed in Deitatis ſuæ poteſtate propria commanente, hic qui legitur creſcere & proficere, debuit iam ad æqualitatem perueniſſe patris. Hæ autem humanæ comparationes in diuinam ſubſtantiam non conueniunt: quia perfectus Deus pater perfectum filium genuit, nec vnquam virtutem & ſapientiam Dei imperfectam, vel minorem fuiſſe credendum eſt: Nam qui ita *Humana comparationes diuinis rebus parum conueniunt.*

ſentire

ſentire præſumpſerit, hoc non ſine ſuæ ſalutis detrimento facit. Tenendum itaque & confitendum eſt hoc veraciter, quòd homo creuerit, ac profecerit in Deum, boc eſt in Dei filium. Euangeliſta ait: Quia qui receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Et quoniam non Dominus homo, & ſeruilis forma in Deum profecit, Deus autem verbum, vittus, & ſapientia patris, ſemper fuit perfectus & æqualis genitori in ſubſtantia diuinitatis, Apoſtolo dicente: Qui cum in forma Dei conſtitutus eſſet, non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo. Qui igitur in forma Dei æqualis eſſet Deo patri, ſeipſum exinaniuit, formam ſerui, ſicut idem Apoſtolus prædicat, accipiens, id eſt, ſponte, non coactè inclinauit ſeipſum ad ſuſcipiendam ſeruilem formam, vt vilis vel infetior forma in meliorem ſubſtantiam creſceret atque proficeret, per eũ qui eam eſt dignatus aſſumere, non vt diuina ſubſtantia, vel poteſtas in ſeruilem mutaretur, vel addiceretur ſtatum, Apoſtolo de noſtræ formę in meliorem ſtatum demutatione, dicente: Vt mortale hoc corpus indueret immortalitatem. *1. Cor. 15.* Et, Sicut in Adam omnes moriuntur, ſic in Chriſto omnes viuificantur. *Gal. 5.* Et iterum: Nos autem, fratres, in libertatem vocati ſumus. Itaque ſi nos per gratiam Chriſti in meliorem, vt dictum eſt, ſtatum, id eſt, in libertatem per fidem, quæ eſt in Chriſto, vocati ſumus, quis Chriſtianus autem ſobriæ mentis audeat liberatorem ſuum dicere in deteriorẽ ſtatum, vel conditiooem mutatum? vt ſubſtantia diuina, quæ ſemper eſt immutabilis, in bumilem, humanamque verteretur ſubſtantiam, & fieret de Deo caro, de perfecto inferior, de æquali minor, de Domino ſeruus, de creatore creatura, & omnipotens impoſſibilitatis incurreret iniuriam: & qui in ſubſtantia diuinitatis ſuæ impoſſibilis erat, fieret paſſibilis, & immortalis morti ſuccumberet. Cum hæc omnia in vna Chriſti perſona, ſecundùm Apoſtoli prædicationem, atque doctrinam Chriſtianam ſint fide credenda, dicente eo: Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. Et iterum, ſecundùm Chriſtum, inquit, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Ergo Deus hominem, Dominus ſeruum, creator creaturam, factor facturam, omnipotens inferiorem, inuiſibilis viſibilem, indeficiens laſſum, immortalis mortalem, impaſſibilis paſſibilem, mutabilẽ indemutabilis ſuſcepit naturam: Nec in humanam Deus mutatus eſt carnẽ vel ſubſtantiam, ſed in ſe, ipſe quam aſſumpſit glorificabat naturam: humana verò mortalis & infirma, vt dictum eſt, caro atque natura diuinam profecit in glotiam, ipſo Domino in Euangelio dicente de aſſumpto à ſe filio hominis: Nunc clarificatus eſt filius hominis, & Deus clarificatus eſt in eo. Si Deus clarificatus eſt in eo, & Deus clarificauit eum in ſemetipſo, & continuo clarificauit eum, accipe quæſo pauca de diuinis ſcripturis teſtimonia, quiſquis ille vis perfectus eſſe Chriſtianus, & veram integramque ſequi rationem, prætermiſſis vaniloquiis, & ſuperfluis quæſtionibus eorum, qui à fide Chriſti non ſolùm ipſi errantes exciderunt, ſed & alios, ſicut ait Apoſtolus, in errorem mitteotes. *Humanitatis Chriſti quædam peculiaria.* Nam quod naſcitur ex tempore Chriſtus in Bethleem, quod in præſepio declinatur, quod pannis inuoluitur, quod lactatur, quod creſcit, quod adoleſcit, quod in Ægyptum fugiens aſportatur, quod parentibus ſubditur quod tentatur à diabolo, quod eſurit, quod ſitit, quod manducat & bibit,

A quod dormit, quod laſſatur, quod plo , qund quaſi neſciens ſepulchrum quærit Laza , quod quaſi ignorare ſe ait diem iudicij, qnod cl ificatur teſtimonio patris, quod triſtis, quod trepidus ad paſſionem venit, quod alapis cæditur, quod à Pilato iudicatur, quod flagellatur, quod crucifigitur, quod mixto felle aceto potatur, quod lan a lateri vulnus infigitur, quod moritur, quod ligno deponitur, quod ſepelitur, quod die tertia viuus à mortuis reſurgit, quod omnium poſt reſurrectionem accipit poteſtatem, quod quaſi ignorans ſciſcitatur à duobus ambulaotibus in via, quæ facta fuiſſent in Hieruſalem, quod Petrum quaſi neſciens interrogat, ſi plus ab ipſo quàm ab aliis diligeretur diſcipulis: Simon, inquit, Petre, amas me plus bis? quem *Ioa. 21.* tamen Apoſtolica profeſſio prodidit, & omnia, & B occulta ſcire. Quomodo igitur qui ſe loquitur Chriſtianum, non aduertit hæc aut credit humanæ eſſe ſubſtãntiæ, ſeruiliſque formæ, non diuinæ maieſtatis atque potentiæ? quia nunquam vita moritur, ſed homo moritur. Nec ignorare aliquid Deus verbum poteſt, cuius oculis omnia nuda ſunt, & aperta, Apoſtolo dicente: Viuus enim eſt ſermo *Heb. 4.* Dei, efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vſque ad diuiſionem animæ ac ſpiritus, compagum quoque & medullarum, & diſcretor cogitationum & intentionum cordis, & non eſt vlla creatura inuiſibilis in conſpectu eius: omnia autem nuda & aperta ſunt oculis eius. Non ergo Deus creatura eſt, ſed homo: Non ſepelitur Deus, qui eſt vita, ſed caro: Neque ab imis reſurgit qui vbique eſt, & ſuper omnes eſt, ſed homo reſurgit in Deum: nam quod flagellatur, & à Pilato C iudicatur, bomo eſt. Quod autem mundum ipſe adiudicaturus adueniet, Deus & homo eſt. Triſtem namque & trepidum conſtat eſſe hominem, non Deum, qui eſt incommutabilis, & inconuertibilis. Quod autem ignorat diem, & neſcit locum, nunquid credendum eſt, quia qui fecit dies, boras, & tempora poſſit aliqua ignorare? Sed ignorat homo, quod tamen non ignorat Deus, qui eſt ante ſecula, per quem omnia facta ſunt. Nam ſentire de Dei ſapientia, quòd aliquid ignorare poſſit, ſummi periculi res eſt. Plorat autem & laſſatur vtique homo, non Deus Verbum, qui eſt virtus patris: nefas enim eſt dicere laſſari Dei virtutem. Putáſne homo eſurit, & ſitit, an Deus qui dat vitam mundo, panis qui de cœlo deſcendit, qui etiam dat eſcam omni carni? Sed nec vita eſurit, nec fons ſitire poteſt: Tentatur verò à diabolo vt homo, ſed vt Deus ab D Angelis adoratur, cui etiam miniſtrant, de quo ſcriptum eſt: Qui facit Aogelos ſuos ſpiritus, & mini- *Pſa. 103.* ſtros ſuos ignem vrentem. Hæc igitur omnia, vt dictum eſt, ad ſeruilem, mortalem, paſſibilemque naturam, quæ à Deo verbo aſſumpta eſt, referri neceſſe eſt. Omnia enim quæ bumiliter dicta ſunt, pro nobis ille ſuſcepit, & pertulit, ſicut Apoſtolus *2. Co. 8.* docet: Quia cum eſſet diues, egenus factus eſt, vt il- *Phi. 2.* lius inopia nos diuites eſſemus. Et iterum: Qui cũ in forma Dei æqualis eſſet Deo, ſeipſum exinaniuit formam ſerui accipiens. Sic & Propheta eius in carne prænuntians paſſionem, ait: Vulnere eius ſanati *Eſai. 53.* ſumus. Cum ergo humilia, quiſquis ille homo es, de Chriſto audis, non ea iudices de altitudine dicta diuina: Cum iniurioſa legis, ſecundùm bumilem formam crede, nõ ſecundùm diuinam dominationem: Cum verò impoſſibilia legis, fragilitatis eſſe humanæ accipe, non diuinæ potentiæ. Nec debes

diui... ltitudinem ad humilem deuocare conditio... : nec nitaris potentiam ac maieſtatem diuinam ad ioferiora deducere, ſed quæ noſtræ ſunt magis in firmitatis fragiliſque naturæ, ad illam erigere [illegible] utem, ſicut ipſe Dominus ait : Cùm exal- Ioa. 12. tatus [illegible] o à terra omnia traham ad me. Exaltat vtique per crucem ipſe noſtram in ſe per eios ſocietatem naturam, non autem noſtram per ſuam coniunctionem diuinam inclinat potentiam, ſic Mat. 18. namque in alio loco ait: Venit enim filius hominis quærere, & ſaluare quod perierat, non amittere quod ſemper erat, beato Ioanne Euangeliſta dicente: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, omnia per ipſum fa- Ioan. 1. cta ſunt. Secundùm igitur ipſius Domini doctrinam, & Apoſtoli prædicationem ſalua proprietate vtriuſque naturæ in vna perſona Chriſti, id eſt, Dei & hominis perfectus Deus, qui clarificat, in homine perfecto qui clarificatur, credendus, colendus, adorandusque, & Deus Dei filius, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, in cuius plenitudine pater eſt. Sicut enim in gloria patris filius eſt, ſecundùm doctrinam beati Apoſtoli, ita in plenitudine filij pater eſt, dicente eo : Ego in patre, & pater in me eſt. Et iterum : Pater autem in me manens ipſe facit opera. Seruiendum itaque eſt Chriſto filio, quia perfectus Deus, & verus eſt filius : & qui fideliter ſeruit filio, patri ſeruit, & ſpiritui ſancto, qui in eo eſt. Et qui adorat patrem, in ipſo adorat filium, & ſpiritum ſanctum, quia in patre eſt filius. Et ſpiritus ſanctus à Deo patre procedit, ipſo Domino Ioa. 15. dicente: Ego in patre, & pater in me eſt. De ſpiritu quoque ſancto ait: Spiritus autem paracletus, qui à patre meo procedit. Et cum filium quis adorat, in eo patrē adorat, & ſpiritum ſanctum, quia in ipſo eſt pater, dicente eo : Qui me vidit, vidit & patrem Ioa. 16. meum. Et iterum : Pater autem in me manens ipſe facit opera. De ſpiritu verò ſancto ſic ait : Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & adnuntiabit. Et, Omnia quæcunque habet pater mea ſunt. Propterea dixi vobis, quia de meo accipiet. Spiritus itaque patris ſpiritus filij eſt, Apoſtolo dicen- A te : Quod iam autem eſtis filij Dei, miſit Deus ſpiritum filij ſui in corda noſtra. Galat. 3. Et iterum : Si quis autem ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Rom. 8. Et iterum : Scio enim quia hoc mihi proueniet in ſalutem per noſtram orationem, & ſubminiſtrationem ſpiritus Ieſu Chriſti. Philip. 1. In Euangelio quoque ipſe Dominus ait : Paracletus ſpiritus ſanctus, quem mittit pater in nomine meo. Et in Actibus Apoſtolorum ita legitur : Act. 16. Tranſeuntes autem Phrygiam & Galatiam vetiti ſunt à ſpiritu ſancto loqui verbum in Aſia. Cùm veniſſent autem in B Meſopotamiam tentabant ire Bithyniam, & non permiſit eos ſpiritus Ieſu. Manifeſtiſſimis igitur teſtimoniis probatur, quod ſpiritus ſanctus, ſpiritus paracletus, ſpiritus qui à patre procedit, ſpiritus ſit filij, ſpiritus Chriſti, ſpiritus Ieſu. Tota enim Trinitas inſeparabiliter in vna ſubſtantia, diuinitate atque potentia, adoranda, colenda, prædicanda eſt & timenda. Fugiendum itaque eſt & cauendum omnibus Chriſtianis, ne ſecundùm errorem imperitorum hominum, quos notans Apo- C ſtolus dicit: Errantium circa fidem, induci poſſint, 1. Ti. errantes, inquit, & in errorem mittentes, id eſt, qui in Trinitate ſancta atque indiuiſa aliquid creatum, aut inferius poſteriúſve ſuaſerint eſſe credendum : Quia quicquid creatum eſt Deus eſſe non poteſt. Quod inferius, perfectum non eſt. Quod poſterius, caret perpetuitate. Ac perinde in his gradibus diuinum nihil eſſe poteſt. Eiuſmodi namque doctores, vel qui eorum ſequuntur doctrinam damnat, ita ſcribens ad Romanos Vas electionis D beatus Apoſtolus : Sempiterna quoque eius virtus Rom. 1. & diuinitas, vt ſint inexcuſabiles : quia cum cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt : ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum: Dicentes enim ſe eſſe ſapiētes, ſtulti facti ſunt: mutauerunt gloriam immutabilis Dei in ſimilitudioem imaginis corruptibilis hominis. Et iterum ſequitur, dicens: Qui commutauerunt veritatem in mendacium, & coluerunt, & ſeruierunt creaturæ potius quàm creatori. Qui eſt benedictus in ſæcula. Amen.

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, DE FIDE SVA,

Ad Theophilum,

LIBER IX.

CREDERE iubemur in Dei patris omnipotentiam, & filij eius Ieſu Chriſti, & ſpiritus ſancti indiuiſam quidem & inſeparabilem Trinitatem: Hæc enim & Prophetæ cecinerunt, & Dominus tradidit, tenuerunt & docuerunt Apuſtoli. Hæc redemptio mundi eſt, hæc ſalus Eccleſiæ eſt, hæc fides oostra eſt & vita, vt traditam nubis vnam ſubſtātiam, tres perſonas ſubſiſtentes, perfectas, æqoales, coëternas confiteamur, & firmam fidei confeſſionem in finem vſque teneamus illæſam. Et hoc eſt quod Græci ὁμούσιον vocant: id enim quud ſobſiſtit non habet aliunde, ſed ſuum eſt à ſeſe eſt. Cætera verò qoæ ſunt, quod habent, acceptum habent. Idcirco ad Moſen Deus loquitur dicens: Ego ſum qui ſum. Et rurſom dicens filiis Iſraël: Qui eſt, miſit me. Erant vtique tunc Angeli, Thtoni, Dominatiuoes, cælum, terra, vel matia. Sed quia illa ſola eſt infecta natura, & in tribus perſonis Deitas vna ſobſiſtit, idcircu ait: Ego ſum qui ſom. *Arius gradus facit in diuinitate.* Quiſqois autē tres ὑποστάσεις dicit, id eſt, tres ſubſtantias, is ſub nomine pietatis tres naturas conatur aſſerere. Et ſi ita eſt, cur ab Arij parietibus ſeparemur perfidia copolati? Ille enim gradibos diuinitatem diuidit, & Deum ex Deo, id eſt filium ex patre ita cunfitetur, vt ex Deo factos ſit, non de Deo oatus. Qui ſi natus eſt, vnius ſubſtantiæ eſt: ſi factus eſt, verus filius non eſt. Et ſi verus filius non eſt, nec verus Deus: Aut ſi verus Deus eſt, & de patre noo eſt, duo ſunt habentes ſinguli & voluntates proprias, & imperia diuerſa. Sed Dominos noſter Ieſus Chriſtus in Eoangelio ſuo vnom ſe cum patre, & ex patre eſſe teſtatur, cum dicit; Ego ex Deo exioi. Et rurſum: Ego in patre & pater in me. Item: Egu & pater vnum ſumus. Et qui me videt, videt & pattem. Siquidem hæc ideò ſunt ſcripta vt vera eius diuinitas non negetur. Sed illa fotſitao tibi vſurpas, quæ prupter incatnationem eius ſcripta ſunt, vt puta: Qui me miſit maior me eſt. Et: Non veni facere volontatem meam, ſed eius qui miſit me. Et: Filius à ſe nihil poteſt facere. *Vita Christi exemplū eſt noſtro* Et: Non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt à patre. Et cætera his ſimilia: Quæ omnia non iofirmant filium, neque depreciant, ſed à patre diſtingount, & eios humilitatem & incarnationem oſtendunt. Sed nec illa fidelem animam ſcandalizent, quibus Dominus eſuriſſe, dormiſſe memutatur, lachrymaſſe, triſtaſſe vſqoe ad mortem, paſſionem quoque & crucem: ſiquidem ad id ſunt ſcripta & facta, vt & tolerantiæ exempla præberentur, & vera eius incarnatio noſceretur: Nam in eo quòd eſuriſſe Duminus dicitur, veri corporis aſſú-

A ptionem intellige. Iu eu autem quòd quinque panibus, & duubus piſcibus quinqoe millia hominum ſatiat, veram eius diuioitatem cognoſce: Certè cùm dicit: Ego ſum panis qui de cœlo deſcendi, *Ioan. 6.* non cadit in ſenſum noſtrum, vt panis eſurire credatur: ſic & de ſumoo eius intelligendum eſt: Quuniam ſicut per ſomnom corporis veritas cognoſcitur, ſic per illud quòd ſtatim ventis & fluctibus imperat, vera eius diuinitas apprubatur: Nā & quòd lachymas ſuper Lazarum fundit, phantaſmatis ſuſpicio tullitur: lachtymæ enim veri corporis ſunt humures. *Lachryma Chriſti.* Cùm autem dicit: Lazare exi foras: & ſtatim ille qui iam fœtebat aperiente ſe terra viuus emergit, magnæ eius diuinitatis indiciom eſt. Iam illud quud ait: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem, ex hac ipſa Lazari ſuſcitatione intelligi

B poteſt quomudo debeat accipi: quia non vtique metuebat diuinitas mortem, quæ verbo mortuos ſuſcitabat, ſed humanum affectum per triſtitias animæ indicabat: Crux æqoè, paſſio, ſepultura, vno vel altero dicto Domini diſcutiuntur, quu minus ei impotentia vel infirmitas adſcribatur, cum dicit ad Iodæos: Suluite templum hoc: Vtique corpus ſuum dicebat, & ego in triduo ſuſcitabo illud. *Ioan. 2.* Item ait: Poteſtatem habeo ponere animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumere illam. Si corporis ſui ſuſcitat templum, ſi poteſtas eſt ponendi animam per paſſionem, & ſumendi per reſurrectionem, ceſſet in Chriſto infirmitatis opinio, vbi tātæ poteſtatis ſublimitas declaratur. Omnia ergo piè intelligenda ſunt: Omnia ergu hoooríficè tractanda ſunt. Vtrumque in Domino cunfitendum eſt, & forma Dei, in qua ſemper fuit: &

C forma ſerui quæ accepta eſt prupter ſeruos. Credenda eſt & paſſiu ſecundùm carnem, & impaſſibilitas ſecundùm diuinitatem. Hær. Deus pater ex voluntate genuit filium, an ex neceſſitate? Athan. Nec ex voluntate, nec ex neceſſitate: quia Deum nulla manet neceſſitas. *patrem nec volū tate, nec neceſſita te genuiſſe filium.* Sed & mihi interruganti: Deos bonus eſt aut non? Vtique bonus. Voluntate aut neceſſitate: Si voluntate, maior iam & priot voluntas eſt ex qua bonum: Si ex oeceſſitate, maior neceſſitas, & Deus infirmiot habetur. Qua de re filius ex patre nun ex voluntate, ſed ex ſubſtantia natus: quia ſupra voluntatem & neceſſitatem eſt id quod eſt Deitas. Hær. Denuo te ioterrugo, pater & filius quid eſt? Ath. Deus & Verbum. Hær. Ergo non ſimplex, ſed compoſitos eſt, qoia ipſe eſt, & Verbum. Ath. Deus operatur, aut non? & quæ facit voluntate facit, aut non? Hær. Vtique vuluntate. Athan. Ergo ipſe eſt & voluntas, & eſt compoſitus ſecūdùm interrogationem tuam, non ſimplex. Hær. Sed Deus in æternitate manens, ſolus æternus eſt. Omnia etenim qui ſemper eſt, ſed nō eſt

Ddd

de ſubſtantia ſui gen . patris. Iu Euangelio quip- pe Ioannis , uou .e n faciebat Deo patri, quando ipſe ſe filius æq cha ıt lapidare, adſerit, dicens: Non *Ioan. 5.* eum Iudæi qr ,quia ſoluebat ſabbatum, ſed quia ſi- ſolum de h dicebat, æqualem ſe faciens Deo. Ita- lium De d æqualis eſt, diſpat eſſe non poteſt, vna que e ım patris, filiiq́ue ſubſtantia, vna virtus, vna ,que indiuidua poteſtas. Cum nemo, ſicut ipſe in *Ioa. 10* euangelio ait, de manu filij proptias oues rapit, nec quiſquam de manu patris eaſdem rapere poteſt. Et quod vnum eſt, diuerſum eſſe non poteſt. Eodem iterum dicente, cum iam præmiſiſſet vnam eandemq́ue ſuam patriſq́ue potentiam, poſtea ipſam ſubſtantiæ vnitatem aſſignat, dicens: Ego & pater vnum ſumus. Spiritus quoque ſancti ita in nullo diſpar eſt perſona, neque diuerſæ ſubſtantiæ quàm pater & filius, vt ipſe idem ſit ſpiritus ſanctus procedens à patre, qui eſt & filij: nec aliquando defuit patri, ſicut nec filio, vt quemadmodum ſine initio ſemper, atque in creatione mundi cum patre fuit & filio, ipſe etiam confirmauerit omnia atque illuminauerit: ita & ſacramentum baptiſmi, noo niſi ſub vnius inuocatione atque virtute, ſicut oec ſine patris, & filij viſitatione impleatur. Nec membrum quis Chriſti, & templum Dei, ſecundùm *1. Cor. 6.* Apoſtolum Paulum, efficitur, niſi quem ſpiritus ſanctus & elegerit, & ſanctificauerit, atque vt Deus propria poteſtate, in eo quem ipſe elegerit, habitauerit.

Ariani dicunt, poſt occaſum mundi, regnum filij Dei finiendum. Ego aſſumptum in cœlum vnitum hominem ex Maria virgine Deum credo, quem & ſedere ad dexteram patris confiteor, cui omnis poteſtas in cœlo, & in terra datur. Ipſum quoque iudicaturum viuos & mortuos, cuius regnum nun- *Da. c. 7.* quam finiendum eſſe confiteor, dicente Daniele Propheta: Aſpiciebam in uiſionem noctis, & ecce cum uubibus cœli quaſi filius hominis veniebat, & vſque ad antiquum dierum peruenit, & in conſpectu eius obtulerunt eum, & dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnum, & omnes populi linguæ ipſi ſeruient: poteſtas eius æterna, quæ non auferetur, & regnum, eius, quod non corrumpitur. Filium ſcilicet hominis loquitur Propheta accepiſſe poteſtatem, & honorem, & regnum. Quod autem de filio hominis veraciter hæc, id eſt, de aſſumpto homine dicta ſint, ipſe Dominus manifeſtius in Euangelio ſic ait: Videbitis, inquit, cœlum apertum, & filium hominem ſedentem ad dexteris Dei. Et iterum: Videbitis filium hominis venientem in nubibus, cum gloria magna, & maieſtate. Similiter & *Mar. 14.* Angeli ad Apoſtolos dixerũt: Hic Ieſus, qui aſſumptus eſt à vobis, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis *Act. 1.* eum euntem in cœlum. Propterea credo filio hominis ex Maria virgine aſſumpto, omnem poteſtatem in cœlo, & in terra datam, quam antequam à Deo verbo aſſumeretur, non habuit: Nam Deus verbum, & Deus filius, qui eſt ſapientia, virtus, poteſtas, & voluntas patris, omnem ſemper paternam habuit & habet poteſtatem, ipſo dicente: Omnia quæcunque habet pater mea ſunt: Et, quæcunqoe pater facit, hæc eadem ſimiliter & filius facit. Et, ſicut pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ſic & filius quos vult viuificat. Ego credo Chriſtũ Deum, Dei verum filium, & ideo Chriſtianus ſum: Ego Deum verum, & hominem verum, qui de Maria virgine natus eſt, confiteor, Apoſtolo dicente: Deus erat in

[A] Chriſto, mundum recouciliaos ſibi. Ego perfectum Deum, & perfectum hominem eundem credo Ieſum Chriſtum, prædicante Apoſtolo: Secundùm Chriſtum, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Ego credo vnam imaginem pa- *1. Co. 5.* tris, & filij, & ſpiritus ſancti, qui ad vnam imaginem diuinitatis ſumus creati, dicente Deo: Faciamus hominem, non ad imagines, ſed ad imaginem, & ſimilitudinem noſtri. Ego credo vnum nomen diui- *Gen. 1.* nitatis in patre, & filio, & in ſpiritu ſancto ſemper & fuiſſe & eſſe: quia nõ in omnibus, ſed in vno nomine patris & filij, & ſpiritus ſancti ſecundùm Domini præceptum baptizamur, & efficimur Chriſtiani. Hæc catholica, hæc vera, hæc perfecta eſt fides, hoc vnum & plenum eſt baptiſmum, per quod ſecundùm Domini, vt dictum eſt, [B] præceptum baptizamur, & vna abſque vllius imminutione perſonæ credulitas in fide eſt: Vna quoque in trinitate exhibetur credulitas. Requirendum eſt igitur ab hiis, qui aduerſus hanc ſingularem fidem contrariam faciunt quæſtionem, dicentes: non de ſubſtantia Dei patris genitum filium, ſed poſteriore tempore alienum à ſubſtantia diuini patris minorem atque inferiorem in Deitate, ſed & creaturam eſſe loquuntur. Spiritum quoque ſanctum creatum à creatura, id eſt, à filio, vt in toto apud eos & ipſe pater ſit minor, cum ſapientiam, Verbum, virtutem, & ſpiritum eius ſanctum creaturam aſſerunt blaſphemantes. Interrogandi ergo ſunt, filium Dei credant profeciſſe ætate, vel dignitate acceſſu temporum? An ſicut genitus à patre eſt, aut vt ipſi aiunt, creatus, ita permanet? Si dixerint ita eſſe, nec aliquando profeciſſe, vel proficere [C] poſſe, requirendum eſt ab eis, de quo ſcriptum in Euangelio legatur: Puer autem creſcebat, & confortabatur, plenus ſapientia, & gratia Dei erat in ipſo. Quod nos manifeſtiſſime de homine, qui à Deo verbo ſuſceptus eſt, confitemur: qui lacte nutritus *Luc. 2.* creuit, adoleuit, & vſque ad perfectam peruenit ætatem. Plenus vtique homo aſſumptus Chriſtus Ieſus, ſapientia, quæ ſapientia Dei patris filius eſt: Nã ipſa ſapientia ædificauit ſibi templum humani corporis in Maria virgine, Solomone dicente: Sapientia ædificauit ſibi domum. Igitur ſi ille reſponderit, *Pro. 9.* vel confeſſus fuerit de homine dictum, qui aſſumptus eſt catholicè ſenſit: quia qui ædificat domum, Dominus eſt, quod autem ædificatur, & creatur, ſeruile eſt: creſcit itaque, atque ædificatur domus, qui eſt homo, non autem creſcit Deus, qui ſemper eſt perfectus. Reſtat itaque vt confiteatur Verbum [D] filium Dei, de perfecto patre perfectum, geoitum, & totum à toto, plenum quoque à pleno: Quia ſatis contrarium eſt fidei Chriſtianæ, vt homo creuerit, Deus dicatur ſemper imperfectus, qui nunquam profecerit, ſed ſemper eſt minor, ſecundùm doctorum blaſphemiam peruerſorum. Certè vel poſt tot annorum curricula credant aliquando eum æquari patri poſſe, cum de ipſo legatur: Creſcebat & proficiebat. Nam de patre nuſquam quod proficiat, creſcat, vel ſeneſcat: ergo illo nõ creſcente, neque ſeneſcente, ſed in Deitatis ſuæ poteſtate propria commanente, hic qui legitur creſcere & proficere, debuit iam ad æqualitatem perueniſſe patris. Hæ autem humanæ comparationes in diuinam ſubſtantiam non conueniunt: quia perfectus Deus pater perfectum filium genuit, nec vnquam virtutem & ſapientiam Dei imperfectam, vel minorem fuiſſe credendum eſt: Nam qui ita ſentire

Humanæ comparationes diuinis rebus parum conueniunt.

ſentire præſumpſerit, hoc non ſine ſuæ ſalutis detrimento facit. Tenendum itaque & confitendum eſt hoc veraciter, quòd homo creuerit, ac profecerit in Deum, hoc eſt iu Dei filium. Euangeliſta ait: Quia qui receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Et quoniam oou Dominus bomo, & ſeruilis forma in Deum profecit, Deus aotem verbum, virtus, & ſapientia patris, ſemper fuit perfectus & æqualis genitori in ſubſtantia diuinitatis, Apoſtolo dicente: Qui cum in forma Dei conſtitutus eſſet, non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo. Qui igitur iu forma Dei æqualis eſſet Deo patri, ſeipſum exinaniuit, formam ſerui, ſicut idem Apoſtolus prædicat, accipiens, id eſt, ſponte, non coactè inclinauit ſeipſum ad ſuſcipiendam ſeruilem formam, vt vilis vel inferior forma in meliorem ſobſtantiam creſceret atque proficeret, per eũ

B qui eam eſt dignatus aſſumere, non vt diuina ſubſtantia, vel poteſtas in ſeruilem mutaretur, vel addiceretur ſtatum, Apoſtolo de noſtræ formę in meliorem ſtatum demutatione, dicente: Vt mortale hoc corpus indueret immortalitatem. (1.Cor. 15.) Et, Sicut in Adam omnes moriuntur, ſic in Chriſto omnes viuificantur. (Gal. 5.) Et iterum: Nos autem, fratres, in libertatem vocati ſumus. Itaque ſi nos per gratiam Chriſti in meliorem, vt dictum eſt, ſtatum, id eſt, in libertatem per fidem, quæ eſt in Chriſto, vocati ſumus, quis Chriſtianus autem ſobriæ mentis audeat liberatorem ſuum dicere in deteriorẽ ſtatum, vel conditionem mutatum? vt ſubſtanria diuina, quæ ſemper eſt immutabilis, in humilem, humanamque verteretur ſubſtantiam, & fieret de Deo caro, de perfecto inferior, de æquali minor, de Domino ſeruus, de creatore creatura, & omnipotens impoſ-

C ſibilitatis incurreret iniuriam: & qui iu ſubſtantia diuinitatis ſuæ impaſſibilis erat, fieret paſſibilis, & immortalis morti ſuccumberet. Com bæc omnia in vna Chriſti perſona, ſecundùm Apoſtoli prædicationem, atque doctrinam Chriſtianam ſint fide credenda, dicente eo: Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. Et iterum, ſecundùm Chriſtom, inquit, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Ergo Deus hominem, Dominus ſeruum, creator creaturam, factor facturam, omnipotens inferiorem, inuiſibilis viſibilem, indeficiens laſſum, immortalis mortalem, impaſſibilis paſſibilem, mutabilẽ indemutabilis ſuſcepit naturam: Nec in humanam Deus mutatus eſt carnẽ vel ſubſtantiam, ſed io ſe, ipſe quam aſſumpſit glorificabat naturam: humana verò mortalis & infirma, vt

D dictum eſt, caro atque natura diuinam profecit in gloriam, ipſo Domino iu Euangelio dicente de aſſumpto à ſe filio hominis: Nonc clarificatus eſt filios hominis, & Deus clarificatus eſt in eo. Si Deua clarificatus eſt in eo, & Deus clarificauit eum in ſemetipſo, & continuo clarificaoit eum, accipe quæſo pauca de diuinis ſcripturis teſtimonia, quiſquis ille vis perfectus eſſe Chriſtianus, & veram integramque ſequi rationem, prætermiſſis vaniloquiis, & ſoperfluis quæſtionibus eorum, qui à fide Chriſti non ſolùm ipſi errantes exciderunt, ſed & alios, ſicut ait Apoſtolus, in errorem mitteotes. Nam quod naſcitur ex tempore Chriſtus in Bethleem, (Humanitatis Chriſti quædam peculiaria.) quod in præſepio declinatur, quod pannis inuoluitur, quod lactatur, quod creſcit, quod adoleſcit, qood in Ægyptum fugiens aſportatur, quod parentibus ſubditur qood tentator à diabolo, quod eſurit, quod ſitit, quod manducat & bibit,

A quod dormit, quod laſſatur, quod plo[illegible]und quaſi neſciens ſepulchrum quærit Laza[illegible] quod quaſi ignorare ſe ait diem iudicij, qnod cl[illegible]ficatur teſtimonio patris, quod triſtis, quod tre[illegible]pidus ad paſſionem venit, qood alapis cæditur, quod à Pilato iudicatur; quod flagellatur, quod cru[illegible]gitur, quod mixto felle aceto potatur, quod lan[illegible]a lateri vulnus infigitur, quod moritur, quod ligno deponitur, quod ſepelitur, quod die tertia viuus à mortuis reſurgit, quod omnium poſt reſurrectionem accipit poteſtatem, quod quaſi ignorans ſciſcitatur à duobus ambolantibus in via, quæ facta fuiſſent in Hieruſalem, quod Petrum quaſi neſciens interrogat, ſi plos ab ipſo quàm ab aliis diligeretur diſcipulis: Simon, inquit, Petre, amas me plus his? (Ioan. 21.) quem tamen Apoſtolica profeſſio prodidit, & omnia, &

B occulta ſcire. Quomodo igitur qui ſe loqoitor Chriſtianum, non aduertit bæc aot credit humanæ eſſe ſubſtantiæ, ſeruiliſque formæ, non diuinæ maieſtatis atque potentiæ? quia nunquam vita moritur, ſed homo moritur. Nec ignorare aliquid Deus verbum poteſt, cuius oculis omnia nuda ſunt, & aperta, Apoſtolo dicente: (Heb. 4.) Viuus enim eſt ſermo Dei, efficax, & peuetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingeus vſque ad diuiſiouem animæ ac ſpiritus, compagum quoque & medollarum, & diſcretor cogitationum & intentionum cordis, & non eſt vlla creatura inuiſibilis in conſpectu eius: omnia autem nuda & aperta ſunt oculis eius. Nou ergo Deus creatura eſt, ſed homo: Non ſepelitur Deus, qui eſt vita, ſed caro: Neque ab imis reſurgit qui vbiqoe eſt, & ſuper omues eſt, ſed bomo reſurgit in Deum: nam quod flagellatur, & à Pilato

C iudicatur, homo eſt. Quod autem mundum ipſe adiodicaturus adueniet, Deus & homo eſt. Triſtem namque & trepidum conſtat eſſe hominem, non Deum, qui eſt incommutabilis, & inconuertibilis. Quod autem ignorat diem, & ueſcit locum, ounquid credendum eſt, quia qui fecit dies, horas, & tempora poſſit aliqua ignorare? Sed ignorat homo, quod tamen nou ignorat Deus, qui eſt ante ſecula, per quem omnia facta ſunt. Nam ſentire de Dei ſapientia, quòd aliquid ignorare poſſit, ſummi periculi res eſt. Plorat autem & laſſatur vrique homo, non Deus Verbum, qui eſt virtus patris: nefas enim eſt dicere laſſari Dei virtutem. Putáſne bomo eſurit, & ſitit, an Deus qoi dat vitam mundo, panis qui de cœlo deſcendit, qui etiam dat eſcam omni carni? Sed nec vita eſurit, nec fons ſitire poteſt: Teutator verò à diabolo vt homo, ſed vt Deus ab

D Angelis adoratur, cui etiam miniſtrant, de quo ſcriptum eſt: (Pſa. 103.) Qui facit Aogelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem vrentem. Hæc igitur omnia, vt dictum eſt, ad ſeruilem, mortalem, paſſibilemque uaturam, quæ à Deo verbo aſſumpta eſt, referri oeceſſe eſt. Omnia enim quæ bumiliter dicta ſunt, pro uobis ille ſuſcepit, & pertulit, ſicut Apoſtolus (2.Co. 8.) docet: Quia cum eſſet diues, egenos factus eſt, vt illius inopia uos diuites eſſemus. (Phi. 2.) Et iterum: Qui cũ in forma Dei æqualis eſſet Deo, ſeipſom exinaniuit formam ſerui accipiens. Sic & Propheta eius in carne prænuntians paſſionem, ait: (Eſai. 53.) Vulnere eius ſanati ſumos. Com ergo bumilia, quiſquis ille homo es, de Chriſto audis, non ea iudices de altitudine dicta diuina: Cum iniurioſa legis, ſecundùm humilem formam crede, nõ ſecondùm diuinam dominationem: Com verò impoſſibilia legis, fragilitatis eſſe humanæ accipe, non diuinæ potentiæ. Nec debes

de ſubſtantia ſui ger .patris. In Euangelio quippe Ioannis, nou .ia Iudæi loquerentur, ſed quia ipſe ſe filius æq .e n faciebat Deo patri, quando

Ioan. 5. eum Iudæi q cha it lapidare, adſerit, diceos: Non ſolum de h .quia ſoluebat ſabbatum, ſed quia filium D .icebat, æqualem ſe faciens Deo. Ita que c .d æqualis eſt, diſpat eſſe non poteſt, vna eſt .m patris, filijque ſubſtantia, vna virtus, vna que indiuidua poteſtas. Cum nemo, ſicut ipſe in

Ioa. 10 euangelio ait, de manu filij proprias oues rapat, nec quiſquam de manu patris eaſdem rapere poteſt. Et quod vnum eſt, diuerſum eſſe non poteſt. Eodem iterum diccute, cum iam præmiſiſſet vnam eandemque ſuam patriſque potentiam, poſtea ipſam ſubſtantiæ vnitatem aſſignat, dicens: Ego & pater vnum ſumus. Spiritus quoque ſancti ita in nullo diſpar eſt perſona, neque diuerſæ ſubſtanriæ quàm pater & filius, vt ipſe idem ſit ſpiritus ſanctus procedens à patre, qui eſt & filij: nec aliquando defuit patri, ſicut nec filio, vt quemadmodum ſine initio ſemper, atque in creatione mundi cum patre fuit & filio, ipſe etiam confirmauerit omnia atqoe illominauerit: ita & ſacramentum baptiſmi, noo niſi ſub vnius inuocatione atque virtute, ſicut nec ſine patris, & filij viſitatione implearur. Nec membrum quis Chriſti, & templum Dei, ſecundùm

1. Cor. 6. Apoſtolum Paulum, efficitur, niſi quem ſpiritus ſanctus & elegerit, & ſanctificauerit, atque vt Deus propria poreſtate, in eo quem ipſe elegerit, habitauerit.

Ariani dicunt, poſt occaſum mondi, regnum filij Dei finiendum. Ego aſſumptum in cœlum vnitum homioeo ex Maria virgine Deum credo, quem & ſedere ad dexteram patris confiteor, cui omnis poteſtas in cœlo, & in terra datur. Ipſum quoque iudicaturum viuos & mortuos, cuius regnum ounquam finiendum eſſe confiteor, diceote Daniele

Da. c. 7. Propheta: Aſpiciebam inuiſionem noctis, & ecce cum uubibus cœli quaſi filius hominis veniebat, & vſque ad antiquum dierum peruenit, & in conſpectu eius obtulerunt eum, & dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnum, & omnes populi lingoæ ipſi ſeruieor: poteſtas eius æterna, quæ non auferetur, & regnum, eius, quod non corrumpitur. Filium ſcilicet hominis loquitur Propheta accepiſſe poteſtatem, & honorem, & regnum. Quod autem de filio hominis veraciter hæc, id eſt, de aſſumpto homine dicta ſint, ipſe Dominus manifeſtius in Euangelio ſic ait: Videbitis, inquit, cœlom apertum, & filium hominem ſedentem ad dexteris Dei. Et iterom: Videbitis filium hominis venientem in nubibus, cum gloria magna, & maieſtate. Similiter &

Mar. 14. Angeli ad Apoſtolos dixerūt: Hic Ieſus, qui aſſumptus eſt à vobis, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis

Act. 1. eum euntem in cœlom. Propterea credo filio hominis ex Maria virgine aſſumpto, omnem poteſtatem in cœlo, & in terra datam, quam anteqoam à Deo verbo aſſumeretur, non habuit: Nam Deus verbum, & Deus filius, qui eſt ſapientia, virtus, poteſtas, & voluntas patris, omnem ſemper paternam habuit & habet poteſtatem, ipſo dicente: Omnia quæcunque habet pater mea ſunt: Et, quæcunqoe pater facit, hæc eadem ſimiliter & filius facit. Et, ſicut pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ſic & filius quos vult viuificat. Ego credo Chriſtū Deum, Dei verum filium, & ideo Chriſtianus ſum: Ego Deum verum, & hominem verum, qui de Maria virgine natus eſt, confiteor, Apoſtolo dicente: Deus erat in

A Chriſto, mundum recoocilians ſibi. Ego perfectom Deum, & perfectum hominem condem credo Ieſum Chriſtum, prædicante Apoſtolo: Secundùm Chriſtum, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Ego credo vnam imaginem patris, & filij, & ſpiritus ſancti, qui ad vnam imaginem dioinitatis ſumus creati, dicente Deo: Faciamus hominem, non ad imagines, ſed ad imaginem, & ſimilitudinem noſtri. Ego credo vnum nomen diuinitatis in patre, & filio, & in ſpiritu ſancto ſemper & fuiſſe & eſſe: quia nō in omnibus, ſed in vno nomine patris & filij, & ſpiritus ſancti ſecundùm Domini præceptum baptizamur, & efficimur Chriſtiani. Hæc catholica, hæc vera, hæc perfecta eſt fides, hoc vnum & plenum eſt baptiſmum, per quod ſecundùm Domini, vt dictum eſt, — 1. Co. 5. — Gen. 1.

B præceptum baptizamur, & vna abſque vllius imminutione perſonæ credulitas in fide eſt: Vna quoque in trinitare exhibetur credulitas. Requirendum eſt igitur ab hiis, qui aduerſus haoc ſingularem fidem contrariam faciunt quæſtionem, dicentes: non de ſubſtaotia Dei patris genitum filium, ſed poſteriore tempore alienum à ſubſtantia diuini patris minorem atque inferiorem in Deitate, ſed & creaturam eſſe loquuntur. Spiritum quoque ſanctum creatum à creatura, id eſt, à filio, vt in toto apud eos & ipſe pater ſit minor, cum ſapientiam, Verbum, virtutem, & ſpiritum eius ſanctum creaturam aſſerunt blaſphemantes. Interrogandi ergo ſunt, filium Dei credant profeciſſe ætate, vel dignitate acceſſu temporum? An ſicut genitus à patre eſt, aut vt ipſi aiunt, creatus, ita permanet? Si dixerint ita eſſe, nec aliquando profeciſſe, vel proficere

C poſſe, requirendom eſt ab eis, de quo ſcriptom in Euangelio legatur: Puer autem creſcebat, & confortabatur, plenus ſapientia, & gratia Dei erat in ipſo. Quod nos manifeſtiſſime de homine, qoi à Deo verbo ſuſceptus eſt, confitemur: qui lacte outritus creuit, adoleuit, & vſque ad perfectam peruenit ætatem. Plenus vtique homo aſſumptus Chriſtos Ieſus, ſapientia, quæ ſapientia Dei patris filius eſt: Nā ipſa ſapientia ædificauit ſibi templum humani corporis in Maria virgine, Solomone dicente: Sapientia ædificauit ſibi domum. Igitur ſi ille reſponderit, vel confeſſus fuerit de homine dictum, qui aſſumptus eſt catholicè ſenſit: quia qui ædificat domum, Dominus eſt, quod autem ædificatur, & creatur, ſeruile eſt: creſcit itaque, atque ædificatur domus, qui eſt homo, non autem creſcit Deus, qui ſemper eſt perfectus. Reſtat itaque vt confiteatur Verbum — Luc. 2. — Pro. 9.

D filium Dei, de perfecto patre perfectum, genitum, & totum à toto, plenum quoque à pleno: Quia ſatis contrarium eſt fidei Chriſtianæ, vt homo creuerit, Deus dicatur ſemper imperfectus, qui nunquam profecerit, ſed ſemper eſt minor, ſecundùm doctorum blaſphemiam peruerſorum. Certè vel poſt tot annorum curricula credant aliquando eum æquari patri poſſe, cum de ipſo legatur: Creſcebat & proficiebat. Nam de patre nuſquam quod proficiat, creſcat, vel ſeneſcat: ergo illo nō creſcente, neque ſeneſcente, ſed in Deitatis ſuæ poteſtate propria commanente, hic qui legitur creſcere & proficere, debuit iam ad æqualitatem perueniſſe patris. Hæ autem humanæ comparationes in diuinam ſubſtantiam non conueniunt: quia perfectus Deus pater perfectum filium genuit, nec vnquam virtutem & ſapientiam Dei imperfectam, vel minorem fuiſſe credendum eſt: Nam qui ita — Humanæ comparationes de minoribus parum conueniunt.

ſentite

ſentire præſumpſerit, hoc non ſine ſuæ ſalutis detrimento facit. Tenendum itaque & coofitendom eſt hoc veraciter, quòd homo creuerit, ac profecerit in Deum, hoc eſt in Dei filium. Euangeliſta ait: Quia qui receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Et quoniam non Dominus homo, & ſeruilis forma in Deum profecit, Deus autem verbum, virtus, & ſapientia patris, ſemper fuit perfectus & æqualis genitori in ſubſtantia diuinitatis, Apoſtolo dicente: Qui cum in forma Dei conſtitutus eſſet, non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqoalem Deo. Qui igitur in forma Dei æqualis eſſet Deo patri, ſeipſum exinaniuit, formam ſerui, ſicot idem Apoſtolus prædicat, accipiens, id eſt, ſponte, non coactè inclinauit ſeipſum ad ſuſcipiendam ſeruilem formam, vt vilis vel inferior forma in meliorem ſubſtantiam creſceret atque proficeret, per eũ qui eam eſt dignatus aſſumere, non vt diuina ſubſtantia, vel poteſtas in ſeruilem mutaretur, vel addiceretur ſtatum, Apoſtolo de noſtræ formę in meliorem ſtatum demutatione, dicente: Vt mortale hoc corpus induet et immortalitatem. Et, Sicut in Adam omnes moriuntur, ſic in Chriſto omnes viuificantur. Et iterum: Nos aotem, fratres, in libertatem vocati ſomus. Itaque ſi nos per gratiam Chriſti in meliorem, vt dictum eſt, ſtatum, id eſt, in libertatem per fidem, quæ eſt in Chriſto, vocari ſumus, quis Chriſtianus autem ſobriæ mentis audeat liberatorem ſuum dicere in deteriorẽ ſtatum, vel conditionem mutatum? vt ſubſtantia diuina, quæ ſemper eſt immutabilis, in humilem, humanamque verteretur ſubſtantiam, & fieret de Deo caro, de perfecto inferior, de æquali minor, de Domino ſeruus, de creatore creatura, & omnipotens impoſſibilitatis incurreret iniuriam: & qui in ſubſtantia diuinitatis ſuæ impaſſibilis erat, fieret paſſibilis, & immortalis morti ſuccumberet. Cum hæc omnia in vna Chriſti perſona, ſecundùm Apoſtoli prædicationem, atque doctrinam Chriſtianam ſint fide credenda, dicente eo: Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. Et iterum, ſecundùm Chriſtum, inquit, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Ergo Deus hominem, Dominus ſeruum, creator creaturam, factor facturam, omnipotens inferiorem, inuiſibilis viſibilem, indeficiens laſſum, immortalis mortalem, impaſſibilis paſſibilem, mutabilẽ indemutabilis ſuſcepit naturam: Nec in humanam Deus mutatus eſt carnẽ vel ſubſtantiam, ſed in ſe, ipſe quam aſſumpſit glorificabat naturam: humana verò mortalis & infirma, vt dictum eſt, caro atqoe natura diuinam profecit in gloriam, ipſo Domino in Euangelio dicente de aſſumpto à ſe filio hominis: Nunc clarificatus eſt filios hominis, & Deus clarificatus eſt in eo. Si Deus clarificatos eſt in eo, & Deos clarificauit eum in ſemetipſo, & continuo clarificauit eum, accipe quæſo pauca de diuinis ſcripturis teſtimonia, quiſquis ille vis perfectus eſſe Chriſtianus, & veram integramque ſequi rationem, prætermiſſis vaniloquiis, & ſuperfluis qoæſtionibus eorum, qui à fide Chriſti non ſolùm ipſi errantes exciderunt, ſed & alios, ſicut ait Apoſtolus, in errorem mittentes. Nam quod naſcitur ex tempore Chriſtus in Bethleem, qood in præſepio declinatur, qood pannis inuoluitur, quod lactatur, quod creſcit, quod adoleſcit, quod in Ægyptum fugiens aſportatur, quod parentibus ſobditur quod tentatur à diabolo, quod eſurit, quod ſitit, quod manducat & bibit,

1. Cor. 15.

Gal. 5.

Humanitatis Chriſti quædam peculiaria.

A quod dormit, quod laſſatur, quod plo[illegible]quod quaſi neſciens ſepulchrum quærit Laza[illegible], quod quaſi ignorare ſe ait diem iudicij, quod cl[illegible]ficatur teſtimonio patris, quod triſtis, quod trepidus ad paſſionem venit, quod alapis cæditur, quod à Pilato iudicatur, quod flagellatur, quod crucifigitur, quod mixto felle aceto potator, quod lancea lateri vulnus infigitur, quod moritur, quod ligno deponitur, quod ſepelitur, quod die tertia viuus à mortuis reſurgit, quod omnium poſt reſurrectionem accipit poteſtatem, quod quaſi ignorans ſciſcitatur à duobus ambolantibus in via, quæ facta fuiſſent in Hieruſalem, quod Petrum quaſi neſciens interrogat, ſi plos ab ipſo quàm ab aliis diligeretur diſcipulis: Simon, inquit, Petre, amas me plus his? quem tamen Apoſtolica profeſſio prodidit, & omnia, & B occulta ſcire. Quomodo igitur qoi ſe loquitur Chriſtianum, non aduertit hæc aut credit homanæ eſſe ſubſtantiæ, ſeruiliſque formæ, non diuinæ maieſtatis atque potentiæ? quia nunquam vita moritur, ſed homo moritur. Nec ignorare aliquid Deus verbum poteſt, cuius oculis omnia nuda ſunt, & aperta, Apoſtolo dicente: Viuus enim eſt ſermo Dei, efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vſque ad diuiſionem animæ ac ſpiritus, compagum quoque & medullarum, & diſcretor cogitationum & intentionom cordis, & non eſt vlla creatura inuiſibilis in conſpectu eius: omnia autem nuda & aperta ſunt oculis eius. Non ergo Deus creatura eſt, ſed homo: Non ſepelitur Deus, qui eſt vita, ſed caro: Neque ab imis reſorgit qui vbique eſt, & ſuper omnes eſt, ſed homo reſurgit in Deum: nam quod flagellatur, & à Pilato C iudicatur, homo eſt. Quod autem mundum ipſe adiudicaturus adueniet, Deus & homo eſt. Triſtem namque & trepidum conſtat eſſe hominem, non Deum, qui eſt incommutabilis, & inconuertibilis. Quod autem ignorat diem, & neſcit locum, nunquid credendum eſt, quia qui fecit dies, horas, & tempora poſſit aliqua ignorare? Sed ignorat homo, quod tamen non ignorat Deus, qoi eſt ante ſecula, per quem omnia facta ſunt. Nam ſentire de Dei ſapientia, quòd aliquid ignorare poſſit, ſummi periculi res eſt. Plorat autem & laſſatur vtique homo, non Deus Verbum, qui eſt virtus patris: nefas enim eſt dicere laſſari Dei virtutem. Putáſne homo eſurit, & ſitit, an Deos qui dat vitam mondo, panis qui de cœlo deſcendit, qui etiam dat eſcam omni carni? Sed nec vita eſurit, nec fons ſitire poteſt: Tentatur verò à diabolo vt homo, ſed vt Deus ab D Angelis adoratur, cui etiam miniſtrant, de quo ſcriptum eſt: Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem vrentem. Hæc igitur omnia, vt dictum eſt, ad ſeruilem, mortalem, paſſibilemque naturam, quæ à Deo verbo aſſumpta eſt, referri neceſſe eſt. Omnia enim quæ humiliter dicta ſunt, pro nobis ille ſuſcepit, & pertulit, ſicut Apoſtolus docet: Quia cum eſſet diues, egenus factus eſt, vt illius inopia nos diuites eſſemus. Et iterum: Qoi cũ in forma Dei æqoalis eſſet Deo, ſeipſum exinaniuit formam ſerui accipiens. Sic & Propheta eius in carne prænuntians paſſionem, ait: Vulnere eius ſanati ſumos. Cum ergo homilia, quiſquis ille homo es, de Chriſto audis, non ea iudices de altitudine dicta diuina: Cum iniurioſa legis, ſecundùm humilem formam crede, nõ ſecundùm diuinam dominationem: Cum verò impoſſibilia legis, fragilitatis eſſe humanæ accipe, non diuinæ potentiæ. Nec debes

Ioa. 21.

Heb. 4.

Pſa. 103.

2. Co. 8.

Phi. 2.

Eſai. 53.

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, DE ARIANA ET CATHOLICA CONFESSIONE AD *Theophilum*,

LIBER VIII.

ARIANI dicunt, Filium Dei nou de ſubſtantia Dei patris genitum, ſed extrinſecus creatum. *Pſal. 109.* Ego eredo Dei Filium de patris natum ſubſtantia, non creatum, ſicut & ſpiritum ſanctum paracletum, qui eſt filij à patre procedentem. Et ideo dico ὁμοούσιον, ad filium patre dicente: Tecum principium in die virtutis tuæ, in ſpiendoribus ſanctorum ex vtero ante luciferum *Pſal. 2.* genui te. Similiter & Filio atteſtante: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Nã & cum tempote paſſionis Pilatus ab eo accuſantibus Iudæis tequireret, ſi rex eſſet, reſpondens Do- *Ioa. 18.* minus, ait: Ego in hoc natus ſum. De ſpiritu quo- *Ioan. 15.* que ſancto Dominus dicit: Spiritus ſanctus qui à patre meo procedit. Conſtat ergo ſecundùm vnam diuinitatis ſubſtãtiam filium genitum à patre, uon creatum: Et ſpiritum ſanctum à patre procedentem, & totum eſſe filij, ſicut fons de fonte eſt, & lumen de lumine.

Ariani dicunt non ſempet fuiſſe cum patre, aut apud patrem filium, vel ſpiritum ſanctum. Ego credo, Dei Filium, ſecundùm diuinas ſcripturas, verbum, virtutem, & ſapientiam patris eſſe. Et ideo coufiteor, nunquam patri ſuum filiũ defuiſſe, quia C nunquam ei paternitatis defuit uomen, vt non ſine ſapientia, ſine verbo, ſine virtute propria pater aliquando credatur fuiſſe, ſecundùm prædicationem *Ioan. 1.* Euangeliſtæ Ioãnis dicentis: In principio erat Verbum, & Verbũ erat apud Deum, & Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum: Omnia per ipſum facta ſunt. Omnia ait, per ipſum facta, nõ ipſum factum, ſicut nec ſine ſpiritu ſancto aut pater aliquando, aut filius fuit.

Ariani dicunt, nullam habere filium poteſtatem, niſi à patre aliquid acceperit. Similiter & de ſpiritu ſancto, niſi à filio aceeperit. Ego credo ſecundùm diuinam ſubſtantiã ſicut verbum, virtutem, ſapientiam, brachium, manum, ita & poteſtatem filiũ eſſe patris. Nam ſecundùm ipſius Domini ſentẽtiam: D *Ioan. 5.* Quæcumque pater facit hæc eadem ſimiliter & filius facit. Et ſicut patet ſuſcitat mortuos, & viuificat, ſic & filius quos vult viuificat. Leproſum namque non ex alterius imperio, ſed propria mundat *Mar. 1.* poteſtate, dicens: Volo, mundare. Sic & paraliticum apud Iudæos ignorantes Deum eſſe verum, cum illi dicerent, neminem poſſe peccata dimittere, niſi ſolum Deum, manifeſtiſſimè & Deum ſe prodidit, & propriam oſtendit poteſtatem, dicens: Vt ſciatis autem, quia filius hominis habeat poteſtatẽ in terra dimittendi peccata, Surge, tolle lectum tuum & vade in domum tuam. Similiter & cæcorum exami-A nat fidem, dicens: Creditis quia hoe poſſum facere *Matt. 9.* vobis? Illis confeſſis, quòd in ipſius eſſet poteſtate, ſanctitatis remedium infert dicens: Secundùm fidẽ veſtrã fiat vobis. De paſſione quoque proprij corporis aſſignans, quod in ſua eſſet poteſtate, ita ait: Nemo tollit animam meam à me: poteſtatem habeo ponendi eam & poteſtatem habeo iterum reſumendi eam. Et alia infinita. De ſpiritus *Ioan. 10.* Etiam ſancti poteſtate ipſe ait: Spiritus vbi vult *Spiritus ſancti poteſtas.* inſpirat. Vtique vbi propria voluntate atque diuinitate voluerit aſpirare, non vbi iuſſus fuerit. *1. Cor. 12.* Sicut & de donis gratiarum Apoſtolus prædicans docet: Hæc autem omnia operatur vnus atque idẽ B ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult. Nam propria & ipſe poteſtate & Prophetas replet, & Apoſtolos eligit ac dirigit, ac Epiſcopos, ſicut in actibus Apoſtolorum legimus, conſtituit. Innumera ſunt etiam alia teſtimonia, quæ nunc longum eſt exponere: Et ideo ſicut vna ſubſtantia, ita vnam poteſtatem patris, & filij, & ſpiritus ſancti credo. Quod autem ac- *Filium accepere quædam à patre, quomodo intelligatur.* cepit filius, ſecundùm hominem accepit, id eſt, ſecundùm ſeruilem formam, ſecundùm noſtræ conditionis naturã, ipſo Domino in Euangelio dicente: Et iudiciũ dedit ei facere, quia filius hominis eſt.

Ariani dicunt, non totum patrem capi poſſe à fi- C lio, vel conſpici, ſicut nec ſpiritus ſanctus filium aut videt aut capit. Ego credo, quod ſicut filius in patre eſt, & à patre totus videtur, ita & pater à filio totus videtur, & totus eſt in filio, ipſo filio dicente: Ego in patre, & pater in me eſt. Et: Sicut nouit me pater, & ego noui patrẽ. Similiter & de ſpiritu ſancto Apoſtolo prædicante: quod ſpiritus ſcrutatur etiã profunda Dei. Et ſicut nemo nouit quid ſit in homine, ſecundùm ipſius Apoſtoli ſententiam, niſi ſpiritus hominis, qui eſt in homine. Ita & quæ ſunt Dei nemo nouit, niſi ſpiritus qui eſt in eo. Nam & Dominus in Euangelio etiam de paruulis ſic ait: Quia Angeli eorum ſemper vident faciem patris. Impiũ eſt credere quod filius & ſpiritus ſanctus non totum aut intueantur, aut capiant patrem.

D Ariani dicunt, vnum tantum Deum perfectum, omnipotentem, incapabilem, ingenitum, interminabilem patrem ſolum & immortalem. Ego credo ſecundum diuinas ſcripturas, Deum & Dominum patrem ingenitum, Deum & Dominum filium de patre genitum, Deum & Dominum ſpiritum ſanctum à patre procedentem, & in filio manentem: Filium autem ſicut in deitate nõ dico minorem, ita in forma ſerui, quæ paſſioni ſuccubuit, minoratum confiteor, Apoſtolo dicente: Eum autem qui mo- *Heb. 2.* dicũ ab Angelis minoratus eſt vidimus Ieſum propter paſſionem mortis. Et ideo in tribus perſonis non tres Deos ſentio, ſed vnum Deũ & Dominum

ſubſtantia,

ſubſtantia, diuinitate, potentia, æqualitate, atque *Exo. 33.* perpetuitate, adoro & colo, ſicut in lege præceptum eſt: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.

Ariani dicunt, patrem ſolum inuiſibilem Deum, & maiorem, & ideo ſolum colendum atque adorandum. Ego credo ſecundùm diuinam ſubſtantiam ac maieſtatem, ſpiritum patrem, ſpiritum filium, ſpiritum quoque ſpiritum ſanctom, Domino in Euangelio dicente: Spiritus eſt Deus. Et ideo, vt dixi, ſecundùm diuinam ſubſtantiam inuiſibilem confiteor patrem, inuiſibilem filium, inuiſibilem ſpiritum ſanctum: & neque maius aliquid, neque minus in deitatis ſubſtãtia credo. Propterea eundem reddo honorem filio, & ſpiritui ſancto, quem & patri, præcipiente Domino: Vt omnes honorificẽt filium, ſicut honorificant patrem, quia qui non honorificant filium, non honorificant patrem. Et de ſpirito ſancto ipſe ait: Qui blaſphemauerit in ſpiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſæculo neque in futuro. Propterea igitur vnum Deum in Trinitate credo, diuina ſcriptura *Exod. 33.* docente: Audi Iſraël, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt.

Ariani dicunt, Dei filiom ſecondùm diuinitatis ſubſtantiam, & viſibilem, & minorem. Ego credo in forma Dei, ſicut ſuperius approbauimus, inuiſibilem, ipſo ad Moſen dicente: Nemo videt faciem meam, & viuit. Æqualem verò per omnia patri, excepto eo quòd ille ingenitus, & ille eſt genitus: Apoſtolo prædicãte de eo: Qui cum in forma, inquit, Dei eſſet, nõ rapinã arbitratus eſt, eſſe æqualẽ Deo.

Sed hoc quicquid eſt rei, iudicandum tibi optime lector, relinquimus.

Ariani dicunt, ita filium vel ſpiritum ſanctum ab arcanis patris extorrem, vt nihil ſecretarum diſpoſitionum nouerit, niſi reuelatum à patre quod voluerit filio reuelare, & ſpiritoi, quod à filio fuerit manifeſtatum. Ego credo filium in patre, & patrẽ in filio, ſpiritum qooque ſanctum paracletom, qui procedit à patre, & filio, eſſe & patris, quia & à filio procedit, ſicut & in Euangelio ſcriptum eſt, quod per inſufflationem ſuam dederit diſcipulis ſuis ſpiritum ſanctom, dicens: Accipite ſpiritum ſanctum, cuius remiſeritis peccata, remiſſa ſunt: cuius retinueritis, retenta ſunt. Et ideo inſeparabilem confiteor Trinitatẽ, nec extorrem filium, aut ſpiritum ſanctum, ſicut Hæretici loqountur: A Deo patre dico, quoniam filius, qui eſt ſapientia Dei patris, ipſe eſt & voluntas patris, quæ ſemper in ipſo fuit, & eſt. Ipſe eſt magni conſilij Angelus: & per ipſum *Coloſſ. 1.* condita ſunt omnia, ſicut Apoſto. Paulus prædicat, quæ in cœlis, & quę in terra ſunt viſibilia & inuiſibilia. Et Ioan. Euangeliſta docet, quòd omnia per ipſum facta ſint, & ſine ipſo factũ eſt nihil. Nã & ſicut per ipſum omnia facta diuinę ſcripturæ loquuntur, ita & quæcomque filius facit, ipſe ſe cum patre fa- *Ioa. 14.* cere teſtatur, dicens: Pater aotem in me manens ipſa facit opera. Per hæc oſtendens, quòd nunquam pater ſine filio, qui eſt ſapientia, verbum, voluntas, & virtus patris, aliquid aut diſpoſuerit, aut fecerit, nec ſine patre filius. De ſpiritu verò ſancto dubium non eſt, quòd nihil ignoret, nec ſit extorris à patre, cùm ſine ſpiritu ſuo patrem fuiſſe aliquãdo ſummæ dementiæ eſt dicere, quoniam ipſe ſcrutatur, ſecun- *1 Co. 2.* dùm Apoſtolum, ſicut ſæpe dictum eſt, profunda & alta Dei. Et quod idem ſpiritus filij ſit, multis ſcripturarum teſtimoniis probauimus: & quod totus maneat in filio: & ſicut procedit à Deo patre, ita procedit à filio, vt tota trinitas vnus credatur Deus.

A Nihil ergo eſt quod faciat, vel diſponat pater ſine ſua ſapientia: nihil quod nouerit, vel diſponat ſine ſuo ſancto ſpiritu, de quo Propheta ſic ait: Spiritus paracletus, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus Conſilij & virtutis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis: quæ omnia in Deo, qui eſt trinitas, conſiſtunt.

Ariani dicunt, Dei filium non fuiſſe in cœlo apud patrem, tempore quo inter homines verſaretur. Ego credo Deum Dei filium ſecundùm ſuæ potentiam deitatis in cælo, & in terra fuiſſe incarnationis ſuæ tempore, & totum replere, nec vnquam defuiſſe, ipſo ad Nicodemum in Euangelio dicente: Ne- *Ioan. 3.* mo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo.

Ariani dicunt, quod filius Dei erat, quando non erat, & antequam naſceretur non erat, & quod ex B nullis extantibus factus eſt. Ego credo vnam ſubſtantiam patris, & filij, & ſpiritus ſancti: Propterea filium, qui eſt ſapientia patris, in eo ſemper fuiſſe, & ex ipſo genitum cõfiteor, quia nunquam fuit tempus, qoo pater ſine ſuo verbo, & ſapientia fuiſſe à fidelibus credatur: nec filius ſine ſuo aliquãdo extitit patre, Euangeliſta dicente, & ſæpius repetente: Quod in principio erat verbum; & ſemper erat, & Deus erat, & apud Deum erat, nec ex nullis extantibus factus, ſed in patre, & apud patrem, Deus apud Deum ſemper erat. Spiritus quoque ſanctus & fuit, & eſt ſemper in patre, & procedit ex ipſo, nec vnquam pater ſine ſua ſapientia, qui eſt filius, nũquam ſine ſuo fuit ſancto ſpirito.

Ariani dicunt, Dei filium paſſibilẽ, & in ſua ſubſtantia mortalem. Ego credo Deum Verbum, & ſapientiam patris: quia vnum cum patre eſt, impaſſi- C bilem atque immortalem in ſua ſubſtantia. Paſſibilem autem atque mortalem hominẽ Ieſum Chriſtum de Maria virgine aſſumptum, qui Dei verbo vnitus eſt confiteor, eodem Domino dicente: Spi- *Ma. 26.* ritus quidem promptus, caro autem infirma. Ipſo *Ioa. 3.* iterum dicente: Quod natum eſt de carne, caro eſt: *2. Co. 13.* & quod natũ eſt de ſpiritu, ſpiritus eſt. Sic & Apoſtolus Corinthiis prædicat, dicens: Nam etſi crucifixus eſt ex infirmitate noſtra, ſed viuit ex virtute Dei. Crucifixus ergo ex infirmitate carnis noſtræ, ſed viuit ex ſua virtute, quia filius Dei Deus & virtus patris comprobatur. Ipſe quippe via, veritas, & vita eſt. Ipſum etiam hominem Chriſtũ Ieſum poſt paſſionem de ſepulchro à Deo Verbo, à quo & aſſumptus eſt, ſine corruptione die tertia reſſuſcitatum confiteor, ipſo ad Iudæos, ſecundùm Euange- *Ioan. 2.* liſtam Ioannem, de templo corporis ſui dicente: D Soluite templum hoc, & in tribus diebus ſuſcitabo illud.

Ariani dicunt, tres diuerſas ſubſtantias, ac diſpares perſonas patris, & filij, & ſancti ſpiritus. Ego nõ diuerſas ſubſtantias ac diſpares perſonas patris, & filij & ſpiritus S. credo, ſed tres perſonas perfectas æquales, & æternas, vnius ſubſtãtiæ, vnius potentię, vnius virtutis ac maieſtatis cõfiteor: quia quod diuerſum eſt, vnum eſſe non poteſt: & quod gradibus cenſetur, æquale non eſt: Credo ergo Dei filium, Dei Verbum, Dei virtutem, & Dei ſapientiam æqualem ſemper patri: Non enim ſe ipſe filius vnum cum patre, nec patrem in ſe, & ſe in patre videri diceret, niſi ſe ſciret æqualem, nec eadem ſimiliter faceret, quæ pater, aut etiam quæ ipſæ velit profiteretur, nec ſe à patre proceſſiſſe, atque in mundum veniſſe, & iterum relinquere mundum, & ire ad patrẽ, manere etiam in ſe patrem prædicaret, niſi ſe ſciret

ſentire præſumpſerit, hoc non ſine ſuæ ſalutis detrimento facit. Tenendum itaque & confitendum eſt hoc veraciter, quòd homo creuerit, ac profecerit in Deum, hoc eſt in Dei filium. Euangeliſta ait: Quia qui receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Et quoniam noo Dominus homo, & ſeruilis forma in Deum profecit, Deus autem verbum, virtus, & ſapientia patris, ſemper fuit perfectus & æqualis genitori in ſubſtantia diuinitatis, Apoſtolo dicente: Qui cum in forma Dei conſtitutus eſſet, non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo. Qui igitur in forma Dei æqualis eſſet Deo patri, ſeipſum exinaniuit, formam ſerui, ſicut idem Apoſtolus prædicat, accipiens, id eſt, ſponte, non coactè inclinauit ſeipſum ad ſuſcipiendam ſeruilem formam, vt vilis vel inferior forma in meliorem ſubſtantiam creſceret atque proficeret, per eū qui eam eſt dignatus aſſumere, non vt diuina ſubſtantia, vel poteſtas in ſeruilem mutaretur, vel adduceretur ſtatum, Apoſtolo de noſtræ formę in meliorem ſtatum demutatione, dicente: Vt mortale hoc corpus indueret immortalitatem. Et, Sicut in Adam omnes moriuntur, ſic in Chriſto omnes viuificantur. Et iterum: Nos autem, fratres, in libertatem vocati ſumus. Itaque ſi nos per gratiam Chriſti in meliorem, vt dictum eſt, ſtatum, id eſt, in libertatem per fidem, quæ eſt in Chriſto, vocati ſumus, quis Chriſtianus autem ſobriæ mentis audeat liberatorem ſuum dicere in deteriorē ſtatum, vel conditionem mutatum? vt ſubſtantia diuina, quæ ſemper eſt immutabilis, in humilem, humanamque verteretur ſubſtantiam, & fieret de Deo caro, de perfecto inferior, de æquali minor, de Domino ſeruus, de creatore creatura, & omnipotens impoſſibilitatis incurreret iniuriam: & qui in ſubſtantia diuinitatis ſuæ impaſſibilis erat, fieret paſſibilis, & immortalis morti ſuccumberet. Cum hæc omnia in vna Chriſti perſona, ſecundùm Apoſtoli prædicationem, atque doctrinam Chriſtianam ſint fide credenda, dicente eo: Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. Et iterum, ſecundùm Chriſtum, inquit, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Ergo Deus hominem, Dominus ſeruum, creator creaturam, factor facturam, omnipotens inferiorem, inuiſibilis viſibilem, indeficiens laſſum, immortalis mortalem, impaſſibilis paſſibilem, mutabilē indemutabilis ſuſcepit naturam: Nec in humanam Deus muratus eſt carnē vel ſubſtantiam, ſed in ſe, ipſe quam aſſumpſit glorificabat naturam: humana verò mortalis & infirma, vt dictum eſt, caro atque natura diuinam profecit in gloriam, ipſo Domino in Euangelio dicente de aſſumpto à ſe filio hominis: Nunc clarificatus eſt filius hominis, & Deus clarificatus eſt in eo. Si Deus clarificatus eſt in eo, & Deus clarificauit eum in ſemetipſo, & continuo clarificauit eum, accipe quæſo pauca de diuinis ſcripturis teſtimonia, quiſquis ille vis perfectus eſſe Chriſtianus, & veram integramque ſequi rationem, prætermiſſis vaniloquiis, & ſuperfluis quæſtionibus eorum, quià fide Chriſti non ſolùm ipſi errantes exciderunt, ſed & alios, ſicut ait Apoſtolus, in errorem mittentes. Nam quod naſcitur ex tempore Chriſtus in Bethleem, quod in præſepio declinatur, qnod pannis inuoluitur, qnod lactatur, quod creſcit, quod adoleſcit, quod in Ægyptum fugiens aſportatur, quod parentibus ſubditur quod tentatur à diabolo, quod eſurit, quod ſitit, quod manducat & bibit, quod dormit, quod laſſatur, quod plo[rat], quod quaſi neſciens ſepulchrum quærit Laz[ari], quod quaſi ignorare ſe ait diem iudicij, qnod cl[a]rificatur teſtimonio patris, quod triſtis, qnod trepidus ad paſſionem venit, qnod alapis cæditur, quod à Pilato iudicatur, quod flagellatur, quod crucifigitur, quod mixto ſelle aceto potatur, quod lancea lateri vulnus infigitur, quod moritur, quod ligno deponitur, quod ſepelitur, quod die tertia viuus à mortuis reſurgit, qnod omnium poſt reſurrectionem accipit poteſtatem, quod quaſi ignorans ſciſcitatur à duobus ambulantibus in via, quæ facta fuiſſent in Hieruſalem, qnod Petrum quaſi neſciens interrogat, ſi plus ab ipſo quàm ab aliis diligeretur diſcipulis: Simon, inquit, Petre, amas me plus his? quem tamen Apoſtolica profeſſio prodidit, & omnia, & occulta ſcire. Quomodo igitur qui ſe loquitur Chriſtianum, non aduertit hæc aut credit humanæ eſſe ſubſtantiæ, ſeruiliſque formæ, non diuinæ maieſtatis atque potentiæ? quia nunquam vita moritur, ſed homo moritur. Nec ignorat aliquid Deus verbum poteſt, cuius oculis omnia nuda ſunt, & aperta, Apoſtolo dicente: Viuus enim eſt ſermo Dei, efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vſque ad diuiſionem animæ ac ſpiritus, compagum quoque & medullarum, & diſcretor cogitationum & intentionum cordis, & non eſt vlla creatura inuiſibilis in conſpectu eius: omnia autem nuda & aperta ſunt oculis eius. Non ergo Deus creatura eſt, ſed homo: Non ſepelitur Deus, qui eſt vita, ſed caro: Neque ab imis reſurgit qui vbique eſt, & ſuper omnes eſt, ſed homo reſurgit in Deum: nam quod flagellatur, & à Pilato iudicatur, homo eſt. Quod autem mundum ipſe adiudicaturus aduenier, Deus & homo eſt. Triſtem namque & trepidum conſtat eſſe hominem, non Deum, qni eſt incommutabilis, & inconuertibilis. Quod autem ignorat diem, & neſcit locum, nunquid credendum eſt, quia qui fecit dies, horas, & tempora poſſit aliqua ignorare? Sed ignorat homo, quod tamen non ignorat Deus, qui eſt ante ſecula, per quem omnia facta ſunt. Nam ſentire de Dei ſapientia, quòd aliquid ignorare poſſit, ſummi periculi res eſt. Plorat autem & laſſatur vtique homo, non Deus Verbum, qui eſt virtus patris: nefas enim eſt dicere laſſari Dei virtutem. Putáſne homo eſurit, & ſitit, an Deus qui dat vitam mundo, panis qni de cœlo deſcendit, qui etiam dat eſcam omni carni? Sed nec vita eſurit, nec fons ſitire poteſt: Tentatur verò à diabolo vt homo, ſed vt Deus ab Angelis adoratur, cui etiam miniſtrant, de quo ſcriptum eſt: Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem vrentem. Hæc igitur omnia, vt dictum eſt, ad ſeruilem, mortalem, paſſibilemque naturam, quæ à Deo verbo aſſumpta eſt, referri neceſſe eſt. Omnia enim quæ humiliter dicta ſunt, pro nobis ille ſuſcepit, & pertulit, ſicut Apoſtolus docet: Quia cum eſſet diues, egenus factus eſt, vt illius inopia nos diuites eſſemus. Et iterum: Qui cū in forma Dei æqualis eſſet Deo, ſeipſum exinaniuit formam ſerui accipiens. Sic & Propheta eius in carne prænuntians paſſionem, ait: Vulnere eius ſanati ſumus. Cum ergo humilia, quiſquis ille homo es, de Chriſto audis, non ea iudices de altitudine dicta diuina: Cum iniurioſa legis, ſecundùm humilem formam crede, nō ſecundùm diuinam dominationem: Cum verò impoſſibilia legis, fragilitatis eſſe humanæ accipe, non diuinæ potentiæ. Nec debes

Marginal notes: 1.Cor. 15. — Gal. 3. — Humanitatis Chriſti quædam peculiaria. — Ioa. 21. — Heb. 4. — Pſa. 103. — 2.Cor. 8. — Phi. 2. — Eſai. 53.

SANCTI
ATHANASII ARCHIEPISCOPI
ALEXANDRINI, DE FIDE SVA,

Ad Theophilum,

LIBER IX.

CREDERE iubemur in Dei
patris omnipotentiam, & fi-
lij eius Ieſu Chriſti, & ſpiritus
ſancti indiuiſam quidem &
inſeparabilem Trinitatem:
Hæc enim & Prophetæ ceci-
nerunt, & Dominus tradidit,
tenuerunt & docuerunt A-
poſtoli. Hæc redemptio mundi eſt, hæc ſalus
Eccleſiæ eſt, hæc fides noſtra eſt & vita, vt traditam
nobis vnam ſubſtātiam, tres perſonas ſubſiſtentes,
perfectas, æquales, coëternas confiteamur, & fir-
mam fidei confeſſionem in finem vſque teneamus
illæſam. Et hoc eſt quod Græci ὁμοούσιον vocant: id
enim quod ſubſiſtit non habet aliunde, ſed ſuum
eſt à ſeſe eſt. Cætera verò quæ ſunt, quod habent,
acceptum habent. Idcirco ad Moſen Deus loquitur
dicens: Ego ſum qui ſum. Et rurſum dicens filiis Iſ-
raël: Qui eſt, miſit me. Erant vtique tunc Angeli,
Throni, Dominationes, cælum, terra, vel maria. Sed
quia illa ſola eſt infecta natura, & in tribus perſo-
nis Deitas vna ſubſiſtit, idcirco ait: Ego ſum qui
ſum. Quiſquis autē tres ἑτεροουσίους dicit, id eſt, tres — *Arius gradus facit in diuinitate.*
ſubſtantias, is ſub nomine pietatis tres naturas co-
natur aſſerere. Et ſi ita eſt, cur ab Arij parietibus ſe-
paremur perfidia copulati? Ille enim gradibus di-
uinitatem diuidit, & Deum ex Deo, id eſt filium
ex patre ita confitetur, vt ex Deo factus ſit, non
de Deo natus. Qui ſi natus eſt, vnius ſubſtantiæ
eſt: ſi factus eſt, verus filius non eſt. Et ſi verus fi-
lius non eſt, nec verus Deus: Aut ſi verus Deus eſt,
& de patre non eſt, duo ſunt habentes ſinguli &
voluntates proprias, & imperia diuerſa. Sed Domi-
nus noſter Ieſus Chriſtus in Euangelio ſuo vnum
ſe cum patre, & ex patre eſſe teſtatur, cum dicit:
Ego ex Deo exiui. Et rurſum: Ego in patre & pater
in me. Item: Ego & pater vnum ſumus. Et qui me
videt, videt & patrem. Siquidem hæc ideò ſunt
ſcripta vt vera eius diuinitas non negetur. Sed illa
forſitan tibi vſurpas, quæ propter incarnationem
eius ſcripta ſunt, vt puta: Qui me miſit maior me
eſt. Et: Non veni facere voluntatem meam, ſed e-
ius qui miſit me. Et: Filius à ſe nihil poteſt facere.
Et: Non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum — *Vita Christi exemplū eſt noſtra*
eſt à patre. Et cætera his ſimilia: Quæ omnia non
infirmant filium, neque depreciant, ſed à patre di-
ſtinguunt, & eius humilitatem & incarnationem
oſtendunt. Sed nec illa fidelem animam ſcandali-
zent, quibus Dominus eſuriſſe, dormiſſe memo-
ratur, lachrymaſſe, triſtaſſe vſque ad mortem, paſ-
ſionem quoque & crucem: ſiquidem ad id ſunt
ſcripta & facta, vt & tolerantiæ exempla præberen-
tur, & vera eius incarnatio noſceretur: Nam in eo
quòd eſuriſſe Dominus dicitur, veri corporis aſſū-

A ptionem intellige. In eo autem quòd quinque pa-
nibus, & duobus piſcibus quinque millia homi-
num ſatiat, veram eius diuinitatem cognoſce: Cer- — *Ioan. 6.*
tè cùm dicit: Ego ſum panis qui de cœlo deſcendi,
non cadit in ſenſum noſtrum, vt panis eſurire cre-
datur: ſic & de ſomno eius intelligendum eſt:
Quoniam ſicut per ſomnum corporis veritas co-
gnoſcitur, ſic per illud quòd ſtatim ventis & flucti-
bus imperat, vera eius diuinitas approbatur: Nā &
quòd lachrymas ſuper Lazarum fundit, phantaſma- — *Lachrymæ Christi.*
tis ſuſpicio tollitur: lachrymæ enim veri corporis
ſunt humores. Cùm autem dicit: Lazare exi foras:
& ſtatim ille qui iam fœtebat aperiente ſe terra vi-
uus emergit, magnæ eius diuinitatis indicium eſt.
Iam illud quod ait: Triſtis eſt anima mea vſque ad
mortem, ex hac ipſa Lazari ſuſcitatione intelligi
B poteſt quomodo debeat accipi: quia non vtique
metuebat diuinitas mortem, quæ verbo mor-
tuos ſuſcitabat, ſed humanum affectum per triſti-
tias animæ indicabat: Crux æquè, paſſio, ſepultura,
vno vel altero dicto Domini diſcutiuntur, quo
minus ei impotentia vel infirmitas adſcribatur,
cum dicit ad Iudæos: Soluite templum hoc: Vti- — *Ioan. 2.*
que corpus ſuum dicebat, & ego in triduo ſuſcita-
bo illud. Item ait: Poteſtatem habeo ponere ani-
mam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumere
illam. Si corporis ſui ſuſcitat templum, ſi poteſtas
eſt ponendi animam per paſſionem, & ſumendi per
reſurrectionem, ceſſet in Chriſto infirmitatis opi-
nio, vbi tātæ poteſtatis ſublimitas declaratur. Om-
nia ergo piè intelligenda ſunt: Omnia ergo hono-
rificè tractanda ſunt. Vtrumque in Domino con-
fitendum eſt, & forma Dei, in qua ſemper fuit: &
C forma ſerui quæ accepta eſt propter ſeruos. Cre-
denda eſt & paſſio ſecundùm carnem, & impaſſi-
bilitas ſecundùm diuinitatem. Hær. Deus pater ex
voluntate genuit filium, an ex neceſſitate? Athan.
Nec ex voluntate, nec ex neceſſitate: quia Deum — *patrem nec volūtate, nec neceſſitate genuiſſe filium.*
nulla manet neceſſitas. Sed & mihi interroganti:
Deus bonus eſt aut non? Vtique bonus. Voluntate
aut neceſſitate: Si voluntate, maior iam & prior vo-
luntas eſt ex qua bonum: Si ex neceſſitate, maior
neceſſitas, & Deus infirmior habetur. Qua de re fi-
lius ex patre non ex voluntate, ſed ex ſubſtantia na-
tus: quia ſupra voluntatem & neceſſitatem eſt id
quod eſt Deitas. Hær. Denuo te interrogo, pater
& filius quid eſt? Ath. Deus & Verbum. Hær. Er-
go non ſimplex, ſed compoſitus eſt, quia ipſe eſt,
& Verbum. Ath. Deus operatur, aut non? & quæ
facit voluntate facit, aut non? Hær. Vtique volun-
tate. Athan. Ergo ipſe eſt & voluntas, & eſt com-
poſitus ſecūdùm interrogationem tuam, non ſim-
plex. Hær. Sed Deus in æternitate manens, ſolus æ-
ternus eſt. Omnia etenim qui ſemper eſt, ſed nō eſt

omnia multa, ſed vnum ac ſimplex hoc quod ſemper Deus eſt. Ath. Et ideò ſeparari impoſſibile eſt vnum ab vno, id eſt filium à patre, vel patrem à filio propter identitatẽ Deitatis, dico: Ego & pater vnũ ſumus. Dum ego & pater nõ ſolitarius intelligitur: Neque quod vnum ſumus, diuerſum ſentitur. Dicimus ergo, paternam Deitatem nunquam alienam fuiſſe à propria generatione. Et ideò nobis paterna Deitas pro tempore quidem intelligibilis efficitur, ipſa verò nec tempori, nec nouitati ſubiacebit: ne inanis vel ſuperflua, aut certè proficiens paterna Deitas reperiatur. Libera etenim ab omni exordio, ab omni compoſitione, ab omni qualitate, ab omni quantitate. Sed cùm genitus appellatur, nihil aliud quàm patrem & filium ſignificare monſtratur: Nihil enim tam impium, quàm filium Dei appellare, & Deum verum negare, quàm patrem loqui, & ſine generatione patrem confiteri. Quodcunque etenim non ita extiterit, vt Deus exiſtere debeat, Deus credi non debet. Ego ſum qui ſum, non ſum mutatus, & ideò quod diuinom eſt immutati non poteſt, oe non ſit quod ſemper eſt. Immutatur autem à ſua ſimplicitate, ſi nouellus pater eſt, ſi ab æternitate cum ipſo eſt, & in ipſo filius non eſt, & eſt mutabilis, ſi non natura, ſed voluntate poſt naturã genuit filium. Hær. Sed ſolùm ſapiẽtem & potentem patrem credi debere. Ath. Si eùm & filium ſimul cum patre veneraris, patri detrahis, qui ſimul cum ipſo minus ſapientem veneraris? Qui ſi igitur minus ſapientem decernis, vtique nec Deum, nec filium Dei aſſerere debes. Quòd ſi plenè ſapientem aſſeris, rectè Deum, vel filium definis. Hær. Sed filium à patre mutari manifeſtum eſt, patrem verò à filio mutari non poſſe. Ath. Si ita eſt, quæro vtrum pater imperfectum filium genuerit, ſuſpectumque de miſeria, cui deinceps non tam genitoris officio, quàm magiſtri imperio rudimenta ſapientiæ impartire dignaretur? Eſt ergo quod vel Deus pater perfectè ſapiens docere debeat. Eſt & quod Deus filius imperfectè ſapiens diſcere poſſit, & quomodo omnia quæ pater habet filij ſunt, ſi non perfectè ſapit, vel plenè poteſt? Quomodo in filio omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ deprehenduntur? vel Deus ſuper omnia nominatur? Hær. Sed ſolum Deum patrem ſine initio, ſine origine, ſimplicem quoque & indeterminabilem cognoſci debere. Operationem verò eius, id eſt filium, neque ſine initio, neque ſine fine intelligi oportere, maximè cùm omne opus & initium ſuſtineat, & fine carere non poſſit. Ath. Hoc enim & nos confitemur: Eſt enim indeterminabilis, ſimplexq́; natura. Quod ergo incõpoſitus ſimpléxq; manet, nullis legib⁹ determinari poteſt. Sed reſpõde mihi interroganti: Vtrũ eſt Deus, quẽ ſine initio & fine ſemper fuiſſe commemoras, ita indeterminabilis? Statois quippe, vt nihil ei non ſolum ſecundùm naturam, ſed ne ſecundùm actionem naturæ accedere poſſit, ita vt nec nouellus pater, ſed nec initiabilis genitor declaretur, vt verè indeterminabilis, & nõ proficiens cognoſci poſſit. Proficiet vtique ſi ad actionem nouellæ generationis procedere feſtinat, quo minus ex hac cognoſcere valeat, aliquando ſemet patrem futurum. Nobis verò ſufficit is qui in principio erat, & apud quem erat, quoniam Deus apud Deum erat. Quòd ſi non natura filius, nec rectè pater & filius pronuntiatur, quia nec genitor, nec genitus inſinuatur. Quòd ſi plenitudo diuinitatis ſecundùm Paulum in filio habetur, cur Deus plenitudinis negatur? Et ſi in eo omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi habentur, cur Deus ignarus pronuntiatur? Et ſi verbum in principio, & apud Deum, & Deus habetur, cur Deus naturalis non creditur? Abſit autem à fide Apoſtolica, vt in filij generatione aut augeatur diuinitati quod pater eſt, aut minuatur ne pater ſit. Sed nec natus profectionem ſuſtinuerat, ſed nec generatus diminutionem patiatur. Hær. Quomodo autem natiuitatem ſempiternitati coniungis, dum natiuitas poſterior ſit à ſempiternitate? Ath. Reuera quaſi prius conceptus de ſemine, aut coagulatus in ventre ſit, cum ſcriptura dicat: Generationem autem eius quis enarrabit. Nam & generanti calumniam facis, quaſi ei acceſſerit vt generaret. Quòd ſi acceſſit illi quod ante non habuit, imperfectus inuenitur: ſi non acceſſit, ſempiternus cum ſempiterno in ſempiternitate fuiſſe reperitur. De ſempiternitate filij audi per Dauid filium ad patrem verba facientem: Et ego ſemper tecum: tenuiſti manum meam dexteram, & in voluntate tua deduxiſti, & cum glória aſſumpſiſti me. Item Dauid: Tecum principium in die virtutis tuæ, in ſplendoribus ſanctorum ex vtero ante luciferum genui te. Hær. Ingeniti nomen patris, & filij geniti appellas. Quid de ſpiritu ſancto dictutus, qui vtique in tertio gradu ponitur, in ſcripturis genitum eum confiteris, aut ingenitum apellas? Si genitus, iam non eſt vnigenitus filius, eò quòd ſit & alter natus de patre. Si non eſt natus eſt vtique & alter ingenitus. Etiam non eſt vnus Deus pater ex quo omnia, ſed duo ſũt patres. Quod ſi neque natus de patre eſt ſpiritus, neque non genitus, ſupereſt vt creatura dicatur. Ath. Si ſcripturas Domini, vel Dominum loquentem in ſcripturis credideris, nunquam creatorem creaturis comparabis, cùm legeris: Verbo Domini cœli firmati ſunt & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Item ipſe Dauid: Emittis ſpiritum eorum & creabuntur. Audi & patrem loquentem: Spiritus ex me prodiit. Itẽ ipſe per Ioël prophetam: Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Et Dominus in Euangelio Apoſtolis dicit: Mittam vobis à patre meo paracletum, ſpiritum veritatis, hic de patre procedit, & de meo accipit. Sufficeret quidẽ fidelibus hoc ipſum credere, quia filius genitus eſt: Spiritus autem de patre procedens eſt, cuius proceſſio qualis aut quãta ſit, nulli conceditur ſcire, ſicut & de filio dictum eſt: Generationem eius quis enarrabit? Sed arctius propter incredulos requirẽdum eſt, & interroganti mihi reſponde. Hær. Reſpondeo. Ath. Certè cõfiteris Deum eſſe & creatorem, id eſt, conditorem rerum omnium, & ab eo conditum, nihil ve mediũ. Hær. Quid confitear quod ambigi non poteſt? Ath. Conuertibile omne conditum, quia initium habet, & fine non caret. Inconuertibile & incommutabile omne quod æternum eſt nec initium habere, nec finem confiteris? Hær. Vtique ſic aio, quia ſic habet. Ath. Creator creaturis commiſcibilis, an non? Hæretic. Communicat quidem creaturæ ſemet, miſcetur tamen nunquam, ne mutabilis & conuertibilis & corruptionis particeps eſſe reperiatur. Athanaſios. Rectè dixiſti. Et quomodo legis: Ite baptizate omnes gentes in nomine patris, & filij, & ſancti ſpiritus, ſi creatura eſt ſpiritus ſanctus, Quomodo creatori vnitur in nomine, in virtute: in redẽptione, in ſanctificatione, & quod tu in tertio loco nominari putas, in primo id Petrus Apoſtolus collocat, qui Trinitatem gradibus non diui-

Diuinũ mutationum expers eſt.

Coloſſ. 2.

Act. 8.

Pſal. 71.

Pſa. 109.

Pſa. 104.

Proceſſio Spiritus ,cuncti incognita eſt hominibus.

Digitized by Google

Act. 5. diuidit, numerum neſcit, ſed tertium primum ponit, cùm dicit Ananiæ: Quare compleuit Sathanas cor tuum, vt mentireris ſpiritui ſancto? Et poſt paululum: Non es hominibus mentitus, ſed Deo: Ergo qui ſpiritu ſancto mentitur, Deo mentitur: quia ſpiritus eſt: audi & Paulum Apoſtolum dicentem: 1. Corin. 2. Nemo enim ſcit quæ ſunt in homine, niſi ſpiritus hominis qui eſt in eo: Qui vtiq; ſi eſſet creatura, vt credi ſtudes quid in creatore eſſet ſcire non poterat. Vnde idem Paulus: Quis enim cognouit ſenſum domini, aut quis conſiliarius eius fuit? Si ergo de patre procedit ſpiritus ſanctus, vt legimus, ſi liberat, ſi ſanctificat, ſi conſolator eſt, bonus eſt vt Deus, ſicut ſcriptum eſt: Pſalm. 142. ſpiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: ſi abluit, ſi iuſtificat, ſi is qui eum blaſphemauerit, ſicut ſcriptum eſt, non habet remiſſionem, neque in hoc ſæculo, neque in futuro, quæ vtique nulli niſi Deo propria ſunt, quid ergo amplius quærendum de illo eſt, vel dubitandum? Cùm per operum magnitudinem quod eſt ipſe manifeſtat: Non vtique alienũ eſſe à patris, & filij maieſtate, qui nõ eſt ab operum virtutibus alienus: fruſtra illi nomen diuinitatis negatur, cuius poteſtas non poteſt abnegari. Eſt & illud, quod omnis creatura capax eſt diuinarum virtutum, & eget gloria Dei: Spiritus enim capabilis eſt, non capax & nullius eget, ſed egentibus ſe largiter infundit. Nam de filio ſcriptum eſt: Vnguẽtum effuſum nomen tuum. Item de Ioelis 2. ſpiritu ſancto Deus loquitur: Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Vbi aliquando legiſti: Effundam angelum, vel aliam quamlibet cæleſtium creaturarum ſicut de ſpiritu? Legimus repletos quoque fuiſſe Apoſtolos ſpiritu ſancto, & quam terrarum partem ob ædificationem Eccleſiæ vnuſquiſque agebat cum ſingulis vtique totus erat. Angeli cum ſingulis ſinguli ſunt, & dum mittitur, dum ibi eſt, alibi vtique deeſt. Spiritus cum omnibus vbique totus eſt, quod non niſi ſolius Dei eſt. Adoremus ergo patrem, adoremus & filium, adoremus & ſpiritum ſanctum, vna eademq́ue veneratione. Si ille nobis cum patre & filio confert remiſſionem peccatorum, ſanctificationem, & vitã perpetuam, ſimul vtique cum patre & filio referamus & gloriam. Aut ſi non eſt cum patre colendus & filio, ergo nec confitendus in baptiſmo eſt. Hær. Paulò ante confeſſi ſumus ambo Deum patrem inuiſibilem, incomprehenſibilem, immutabilem, ſine fine ſempiternum. Ath. Sic habet. Hær. Et quomodo de eius ſubſtantia filium confiteris, qui ſæpe à patribus viſus eſt conuertibilis atque mutabilis? Et in variis figuris ſingulis quibuſque ſæpè demonſtratus. Qui ſi de ipſa ſubſtantia eſſet, carnis vtique aſſumptione nec viſibilis cerneretur. Quin potius in ea æqualitate qua pater eſt permanſiſſet, ex cuius ſubſtantia erat: quia quod de patre eſt, nec videri, nec mutari, nec conuerti poſſe credendum eſt. Ath. Origo hæreſis Arianæ. Hæc eſt cauſa erroris, hæc origo hæreſis Arianæ, dum non intelligunt virtutem Dei, neque tanti ſacramenti diſpoſitionem agnoſcunt: quibus in primo reſpondendum eſt: filium Dei, non ita viſum, vt Deus erat, ſed vt homo capi poterat. Deinde hoc eſſe potentiæ Dei, vt cum ſingulis prout voluit reuelari dignatus eſt, habitum mutaret, non ſubſtantiam verteret, nec proprietatem qualitatis amittens, ſed iuxta meritum videntis temperamentum maieſtati adhibuit. Ipſe tamen, vt ſemper idem eſt, in ſubſtantiæ ſuæ proprietate permanſerit, ſicut A ſcriptum eſt: Mutabis eos, & mutabuntur: tu autem ipſe idem es, & anni tui non deficient: Pſal. 101. Nam & Angeli in figura hominum ſæpe viſi, tamen aliud non ſunt, quàm quod eſſe ſe norunt, neq; ſubſtantiam mutant, cùm formam corporis humani ſumunt: Quantò magis author Angelorum non mutabitur, qui Angelis vt hoc facere poſſint ſua liberalitate conceſſit? Vides ergo diſpoſitiones rerum futurarum, quæ ſuis quibuſque temporibus complendæ erant in eo per imaginem patris præoſtenſam, non tamen ipſum Deum, vt eſt propriè, viſum. Hæreticus. Quid de incarnatione dicturus, & eius mutabilitatem qua ratione excuſabis non intelligo, ſiquidem legimus: Verbum caro factum eſt: Ioan. 1. Tũc vtique virginis vterum oppleuit: Tunc aliud quàm quòd venerat natum eſt. Vnde iam commixta ſubſtantia B ſtatum vertit, ordinem perdit in mutatione ipſa: de Deo homo, de ſpiritu caro factum eſt. Et vtique trãſlatio omnis interiectio eſt priſtini ſtatus. Idcirco filium ex alia ſubſtantia credendum non dubium eſt, quæ conuerti, & mutari, & videri poteſt: Quia hoc de patris ſubſtantia credi fas non eſt, Luc. 1. qui ait: Ego ſum, ego ſum, & non mutabor. Et filius in Euangelio: Deum nemó vidit vnquam. Athan. Ioan. 1. Commixtio quidem ſiue concretio naturæ mutatio eſt: Mutatio naturæ tranſlationẽ facit: Et tranſlatio perdit quod erat, & incipit eſſe quod non erat. Hoc natiuitas Chriſti non habet, Gabriele Angelo teſte, qui de Mariæ poſſibilitate conceptus ſciſcitatus reſpondiſſe Euangeliſta refert: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & ſpiritus altiſſimi obumbrabit tibi. Qui vtique, nec in vtroque dicto commixtionem, ſed ſuperuentum ſpiritus ſancti, & C obumbrationem altiſſimi nominauit. Legis: Verbum caro factum eſt: Quomodo autem ſit factum mens vtique noſtra non attingit: quia quod credimus excedit mentem noſtram: ſed fide attingimus: & ſic hoc modo totum tenemus, fide quod credimus: etſi mente non totum complectimur. Scire ergo debemus, quid, & quãtum ſenſu attingere nobis conceſſum ſit, quid fide ſuſcipere: Nam legimus; Ioan. 3. Nemo aſcẽdit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo: Quomodo filius hominis, qui in terra loquebatur eſſe dicebatur in cœlo? Et quẽadmodũ inde deſcendiſſe refertur, qui nec ibi factus, nec adhuc aſcenderat? Quia nondum paſſus reſurrexerat: Sed quia Deus Verbũ hominem adſumpturus deſcenderat, homo diuinitati copulatus, illuc aſcendit, vnde caro vtiq; non deſcenderat, ſed Verbũ. Sed & dominum ad Ioannem loquentem Apocal. 1. D in Apocalypſi legimus: Ego ſum primus & nouiſſimus, & viuus fui & mortuus, & ecce viuus ſum in ſæcula ſæculorum. Si primus, quomodo nouiſſimus? ſi viuus, quia ipſe eſt vita omnium, quomodo mortuus, cum vita mori non poſſit? Quòd ſi mortuus, quomodo vel Deus, vel vita dicendus eſt? Et vtique non tenebit perfectam veritatem quiſquis aliquam veritatis excluſerit portionem. Sed vt qui creatoris tui & redemptoris cauſaris incarnationem, tuæ, ſi potes, ante inueſtiga natiuitatis rationem. Certè fateberis hominẽ ex duabus ſubſtantiis ſubſiſtere, anima, & carne: Et tamen non duo, ſed vnus dicitur homo. Et cum vnita ſit eius natura, incommiſcibiles tamen ſubſtantiæ permanent. Si ergo ita in homine à Deo collatæ immiſcibiles permanent ſubſtantiæ, quid de creatoris tui incarnatione ſentire cogaris aduerte, qui vtique dignationi homini admiſcetur, non commiſcetur: Et ver-

Digitized by Google

bum caro ſic factum, hoc eſt vnigenitum Dei filium
ſic factum eſſe hominis filium, vt neutro in alterum
verſo, ſed vtroque in ſua ſubſtantia permanente, ſic
Deus in homine pateretur humana, vt in ſeipſo in-
tegra diuina ſeruaret, non vt conuerſione, aut mu-
tabilitate aliqua cœperit eſſe quod non erat, ſed vt
potentia diuinæ diſpenſationis verbom patris nun-
quam à patre diſcedens, homo propriè fieri digna-
retur, incarnatusq́; ſit vnigenitus ſecreto illo my-
ſterio, quod ipſe nouit: Noſtrum namque eſt cre-
dere, illius noſſe. Ac ſic ipſe Deus verbum totum
ſuſcipiens quod eſt hominis, homo ſit. Et ad-
ſumptus homo totum accipiendo qood Dei eſt,
aliud quàm Deus eſſe non poſſit. Non ergo de viſi-
bilibus coniectura facienda eſt, quaſi æqualibus in-
uicem creaturis putemus Deum hominemq́; com-
mixtum: & tali confuſione Carnis & Verbi, quaſi
aliquod corpus effectum. Abſit ita credere: Huiuſ-
modi enim commixtio partis vtriuſque corruptio
eſt: Deus enim capabilis, non capax eſt: penetrans
non penetrabilis: implens non implebilis: qui vbi-
que totum ſimul eſt, & vbique diffuſum eſt, per in-
fuſionem potentiæ ſuæ dignanter naturæ eſt im-
mixtus humanæ: non humana natura naturæ
eſt mixta diuinæ. Caro igitur profecit in ver-
bum, non verbum profecit in carnem. Veriſſimè
ergo Verbum caro factum eſt: ſed vt diximus, ſo-
lum proprie perſonaliter, nō cum patre aut ſpiritu
ſancto naturaliter, quia vnigenitus Dei filius, Deus
verus, qui cum patre & ſpiritu ſancto vnus eſt in
natura, alter eſt in perſona. Nō enim ipſum patrem
dicimus eſſe quem filium: Nec iterum eundem fi-
lium dicimus eſſe quem patrem: Aut rurſus ſpiritū
ſanctum patrem vel filium nuncupamus, ſed diſtin-
guentes perſonas com proprietatibus ſuis patrem
Deum, patrem proprie nominamos: Et filiū Deum,
filium proprie dicimus, & ſpiritum ſanctum Deum,
ſpiritum ſanctum proprie confitemur. Et cum ter
nomero dicimus Deum, nō tres deos credimus, ſed
vnum in omnipotentiæ ſuæ trinitate perfectum.
Idcirco vna perſona accipienda eſt, carnis & verbi:
vnum eūdemq́; Deum & hominem, inſeparabilem
ſemper geminæq́; ſubſtantiæ, verè ſemper omnia
geſſiſſe quæ ſunt hominis, & verè ſemper poſſediſ-
ſe quæ Dei ſunt: Quoniam etſi crucifixus eſt ex in-
firmitate noſtra, viuit ex virtute Dei. Quapropter
nō pertimeſcimus ſecundum hominem Deum na-
tum, eundemque ſecundum homioem Deum paſ-
ſum, Deum mortuum: ſed gloriamur dicere Deum
natum, eumdemque ſecundum hominem paſſum.
Qui cum in forma Dei eſſet, non propter ſe, ſed pro-
pter nos formam ſerui ſuſcepit, & ſemetipſom exi-
naniuit. Quomodo exinaniuit ſemetipſum? dum
forma Dei, formā ſerui accepit: dum principaliter
Dominus ea quæ ſunt famuli dignanter aſſumit;
A dumque per indulgentiam & miſerationem noſtri
gerendo, inferiora ſe videlicet vel agendo, Verbum
caro factum euacuatur in perſona, quod poſſedit
in natura. Et in Verbo humanitatis habitu factus
obediens in homine, illud in ſe per humilitatem &
obedientiam naturæ noſtræ reſtituit, quod per ino-
bedientiam perierat in Adam. Et in carne mortuos,
qui ſemper viuit in ſpiritu: Viuificans cum patre
omnia, iam nunquam de cętero moriturus. Is ſuſci-
tatus à patre in carne, & ſit nobis primogenitus ex
mortuis, qui eſt vnigenit⁹ Dei viui, ac diuerſa ſecu-
la propter oos pauper in tempore, indigens in ho-
mine, nobis accipit, quod abundans ſibi ſemper ha-
bebat in patre. Hær. Firmata in corde meo non neſ-
cias ſuperiora rationabiliter & verè expoſita, ſed ad
cumolum fidei quæſo exponas: cur perſonis & no-
B minibus diuiduntor, cum ſit vna ſubſtantia patris,
& filij & ſpiritus ſancti? Ath. Ignoras, qoia pater
Deus vnus eſt, & filius vous Deus, & ſpiritus ſan-
ctus vnus Deus eſt? Vnitum nomen eſt, quia vna eſt
eorum ſubſtantia. Vnde & Ioannes in epiſtola ſua
ait: Tres ſunt qui teſtimonium dicunt in cœlo, pa-
ter, verbum, & ſpiritus. Et: In Chriſto Ieſu voum
ſunt, non tamen vnus eſt, quia non eſt eorum vna
perſona: Nunqoid aliud ſentiendum eſt, quàm pa-
ter verus vnos qui genuit, idem non ſit qui & geni-
tus ab ipſo eſt. Et filius vnus qui noo genuit, pater
non ſit. Et ſpiritos ſanctus, qui nec pater, nec filius
alter ſit in perſona: præterea qui nec genuit, nec na-
tus referatur. Hær. Quare nominas ſignificanter?
Ath. Proculdubio pater verè genuit, hoc primùm
nomen eſt eius. Filius verò de eo natus eſt, hoc voi-
cum nomen eſt ei: Spiritus autem ſanctus qui de
C patre proceſſit, naturale nomen eſt ei. Dum ergo
nomina in perſonis diſtinguuntur, propria nomina
oſtenduntur. Dom ſecundùm deitatem refertur,
vnitum nomen in his indicatur: quia ſubſtantiuus
eſt pater, ſubſtantious eſt filius, ſubſtantiuus eſt &
ſpiritus ſanctus. Sit ergo nobis ſecuodum ſalutaris
baptiſmi confeſſionē fides integra trinitatis, ſit vna
deuotio pietatis, nec more gentilium poteſtatum
diuerſitatis opinemur, ſed potius perfectam trini-
tatem adorantes, & magnificantes, ſicut in myſte-
riis ore noſtro dicimus, ita coofcientia teneamus:
Sanctus, ſanctus, ſanctus Deus omnipotens: Ter di-
cens, ſanctus, vnam omnipotentiam confiteris. Vel
illud Apoſtoli: Vnus ſpiritus dominus Ieſus Chri-
ſtus in gloria Dei patris. Vnum autem: quia vna eſt
religio, vna glorificatio trinitatis. Et deinceps pa-
cem dilectionemque ſectantes ſemper nouis ope-
ribus abundemus, vt aodiamus ab Apoſtolo: Gra-
tia domini Ieſu Chriſti & dilectio Dei, & com-
municatio ſpiritus ſancti cum omnibus vobis. A-
men.

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, DE Vnitate fidei,

Ad Theophilum,

LIBER X.

FIDEt vnius ſubſtantiæ trinitatis, boc eſt,patris,& filij, & ſpiritus ſancti, ſine initio temporum,ſuper omnem ſenſum,& ſermonem & ſpiritum,vna virtus,vnus Deus : tria verò vocabula, vna poteſtas, naſcitur de Maria virgine,accipiens corpus animale. Sed ipſe ſenſus non præcellens eſt Dei Verbum: Noo compreheoſus à carne ſermo, ſed in carne & ſuper carnem, ſicut Deùs præſcius,Dei virtus, Dei veritas, paſſum autem humanam pſſionem : ſermo Dei impaſſibilis eſt. Io paſſione quidem corpus moritur, vt viuificet protoplaſtom, qui ceciderat per inobedien-

Credenda quadam nō diſcutienda.

tiam. O homo, Deitatem quæris, vitupero te: ſi credis, bene facis: Credere tibi iuſſum eſt, non diſcutere permiſſum eſt. Si autem diſcutis, & dicis quomodo pater? de lumine excidiſti, & ſi dixeris quomodo filius? occurret tibi ſermo propheticus, dicens: Generatiouem eius qois enarrabit? Vide ergo ne ſimiliter excidas à lumine: Nemo enim nouit patrem niſi filius, neq; filium niſi pater. Qui tres virtutes inducit, tres Deos confitetur. Nos autem credimus tres perſonas, vnam Deitatem. Quando autem nominaueris patrem, clarificas filium: & quaodo nominaueris filium, adoras patrem. Si iterum vnam perſonam trinitatis dicimus, iudaixamus,

Iudæi. Gentes.

quia Iudæi vnam perſonam dicunt, & vnum Deum confitentur: Si tres Deos indocimus, ſimiles ſumus gentibus. Sed cōfitemur patrem in filio, & filium in patre cū ſpiritu ſancto. Non ſeparabitur vnitas nō diuidetur deitas, Deus ex Deo, nō duo dij: virtus ex virtute, ſed vna virtus: lux de lumine, veritas ex veritate, ſed vna veritas: teſtis non eſt, non cœlum, non terra, non mare, non lux, non tenebræ, oon angeli, neque archangeli, neque cherubin, neq; ſeraphin, ſed erat ante principium filius cum patre. Nemo cognoſcit inoaſcibilem, niſi qui natus eſt ab eo, ſcit vnde ſit natus neque naſcibilem aliqois ſcit, niſi qoi genuit. Pater ſcit quem genuerit, ſimilis genitos genitori, patris cooſiliom & ſapientia, vna virtus, & vna Deitas. Natioitatem filij Dei lege propriam natiuitatem ex virgine Maria: ſed natiuitas filij Dei ante priocipiom apud patrem eſt: Confiteor enim vnom innaſcibilem, & voum natum. Confiteor patrem omnipotentem, ſiue initio, ſine fine, qui omnia tenet, & à nullo tenetor, omnia gubernat, & à nollo gubernatur: omnia videns, ipſe autem inuiſibilis eſt. Confiteor Ieſum Chriſtum filium Dei, cum omni conſilio & virtute paternæ Diuinæ Dei-

A tatis. Quantam autem virtutem habet pater, tantam habet & filius. Non diminuitur genitus ab eo qui eſt innaſcibilis. Spiritus ſanctus neque natus, neque innaſcibilis, non factus, neque creatus. Si autem dixero natum, duos filios ſtatuo ex vno patre, & non vnum ex vno, aut ſolum ex ſolo. Aut vnus pater ex quo omnia, aut vnus Ieſus Chriſtus, per qoem omoia. Et ſi dixero innaſcibilem iam non vnus patar omnipotens innaſcibilis, ſed duos Deos ſtatuo. Et ſi dixero factutam, gentiliter quæro: Gentes enim facturam manus adorant, & non factorem cœli & terræ. Quod ergo habes edicere? Phantaſma? Abſit: Quoniam blaſphemia ſpiritus ſancti oon remittetur. Quemadmodum er-

Spiritus ſancti proceſſio cuiuſmodi.

go duo ligna coniuncta, miſſa in fornacem ignis, & de duobus lignis procedit flamma inſeparabilis, ſic

B de patre & filij virtute procedit ſpiritus ſanctus, ipſam virtutē Deitatis habens, ſicut beatiſſimus Paulus poſuit, dicens: Mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Non Deus Dei mediator, vnum enim vſque ad trinitatem, ſed accipiens corpus de virgine Maria, induens veterem hominem, qui ceciderat per inobedientiam, mediator factus carne, par virtute, boc eſt, Ieſus Chriſtus. Quando autem adſumpſit Apoſtolos, ſicut Euangeliſta teſtatur, aſcendit in montem excelſum, & transfigurauit ſe coram illis, & ecce nubes ſplendida cooperuit eum. Nubes verò ſplendida virtutē patris in eo oſtendit,

Nubes ſplendida quid ſignificet in Euangelio.

ſicut quidam per vaniloquia docent, dicentes, quomodo tres perſonæ in vna virtute, ſic tria vocabula, ſed vnus Deus. Tria vocabula vnius vocis nomē patris, & filij, & ſpiritos ſancti. Iterum illi diuidentes virtutem & Deitatem Trinitatis, dicunt: ſicut

C Imperator, Præfectus, & Comes. Abſit. Non trado ego hanc doctrinam, aut iſtam expoſitionem, ſed magis anatbematizo. Seriptum eſt enim in diuinis præcepris: Viſibilia huios mundi inuiſibilibus cōparantur. Terrenus enim imperator de tribus conſtat, ſed vnum eſt imperium. Si depoſuerit diadema à capite ſuo, Cæſar eſt & non Imperator. Quod ſi

Cæſar ab imperatore quomodo differat.

depoſuerit purpuram Præfectus eſt iam vir ſolus. Si qui blaſphemant ſpiritnm ſanctum, non ſunt Chriſtiani, ſed ſunt ſicut Iodæi: Nam Iudæi vnam perſonam adorant: Nos autem confitemor: ſicut Imperator terrenus & cæleſtis homo in porpura, & purpura in homine, corona autem capitis continet purpuram & hominem, vnum imperium virtutes oſtendit: ſic pater in filio, & filius in patre: Spiritus autem ſanctus, coniunctio, Deitas, virtus, & vnitas Trinitatis.

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRINI, DE FIDE VNITA- TIS ET TRINITATIS, PATRIS ET Filij, & Spiritus ſancti.

Ad Teophilum,

LIBER XI.

CRedo in Deũ patrem omni- A
potentem, & vnigenitum Ie-
ſom Chriſtum ſaluatorem
noſtrum, ſpiritum ſanctum
vnum Deum eſſe confiteor.
Non ſic vnum quaſi ſolita-
rium, neque eundem qui ip-
ſe ſibi pater ſit ipſe filius: ſed
pater verus genuit filium verum, vt eſt Deom de
Deo, lumen de lumine, vitam ex vita, perfectum de
perfecto, totum à toto, plenum à pleno, non crea-
tum ſed genitum, non ex nihilo ſed ex patre, vnius
ſubſtantiæ cum patre, & ſpiritum ſanctum verum
Deum non ingenitum, neq; genitum, non creatum
nec factum, ſed * patris & filij, ſemper in patre & fi- *procedentem.
lin coæternum. Vnum tamen Deum, qui ex vno pa-
tre, & totum quod pater ſit natus eſt filius, & in B
patre totum genuit, filium genuit: pater filium ge-
nerans oon minuit, nec amiſit plenitudinis ſuæ
Deitatem. Totum autem quod Deus pater eſt, id
eſſe filium ab eo natum certiſſimum tenentes cum
ſpiritu ſancto vnom Deum piiſſimè confitemur.
Credimus in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum
filium eius, per qnem omnia creata ſunt, quæ in
cœlis & quæ in terra viſibilia & inuiſibilia, propter
noſtram ſaluteni deſcendit de cœlo, qui nunquam
deſierat eſſe in cœlo. Natum de ſpirito ſancto, de
Matia virgine. Verbum caro factum eſt. Non ami-
ſit quod fuerat, ſed cœpit eſſe quod nõ erat. Nõ de-
mutatum Deum, ſemper manẽrem, & iam in homi-
nem natũ: Non putatiuum, non aëreum, ſed corpo-
reum ſenſum & animam habentem: Ita verum ho-
minẽ, vt verum Deum intelligamos: Ita verũ Deũ,
vt verũ hominẽ fuiſſe nullo modo ambigamus cõ- C
firendum. Hunc eundem Dominũ noſtrum Ieſum
Chriſtum adimpleſſe legem & Prophetas, paſſum
ſub Pontio Pilato, crucifixum, & ſecundum ſcrip-
turas tertia die à mortuis reſurrexiſſe, aſſumptum
in cœlos, ſedere in dextera patris, inde venturum iu-
dicare viuos & mortuos expectamus, in huius mor-
te & ſanguine remiſſionem peccatorum conſecu-
turi: reſuſcitandos nos ab eo in his corporibus, &
in eadem carne in qoa natus eſt, paſſus, & mortuus,
& reſurrexit, animam cum hac carne accepturi ab
eo, aut vitam æternam pro bonis meritis, aut ſen-
tentiam pro peccatis æternam: hoc placuit. A-
men. His qui filium Dei creatum eſſe profitentur,
nequaquam de ſpiritu ſancto dabimus reſponſum.
Vt enim filium, qui de ſubſtantia Dei impaſſibiliter
ſit genitus, creatum auſi ſunt dicere, ita & de ſpiritu
ſancto dicunt vtique ſimilia, pœnitentiam verò a-

A cturi. Sed de filio interim ſeotientibus rectè, reſpõ-
debimus de ſpiritu ſancto. Etenim deſperandum
eſt, eos qoi ſemel de irreligioſitate ad religionem
conuerti cœperunt, ad perfectum luctum conuer-
ti. Ex ſcripturis ſanè dioinis, & non ex humanis in-
telligentiis hoc eſt. Iſtiuſmodi igitur rationem præ-
ſtare operam daturi ſumus. Dicite nobis admirabi-
les, vbi in autoritate legiſtis, creatum eſſe ſpiritum
ſanctum? Ioannem, inquiont, audiuimus in Euange-
lio dicentem: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine
ipſo factum eſt nihil. Quibos dicimos: Si ergo au-
dieritis & Dauid in Pſalmo in ſpiritu ſancto dicen-
te Deo: quia vniuerſa ſeruiunt tibi: Seruum vtiqoe
eſſe dicetis etiam ſpiritum ſanctũ, qui nõ eſt ſeruus
ſed liber, & liberauit creaturam, & in adoptiooem Psal. 118.
filiorum eam promouerit ad Deum. Aut non audi-
B ſtis Paulum ad Romanos ſcribentem: Noo accepi-
ſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timorem, ſed acce-
piſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clama-
mus, Abba pater. Ipſe ſpiritus conteſtatus eſt ſpiri- Rom. 8.
tui noſtro, quia ſumus filij Dei. Et iterum: Lex enim
ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me à lege
peccati & mortis. Si verò non eſt ſeruus ſpiritus
ſanctus, ſicut probauerunt ſcripturæ, quia omnia
ſeruiunt ei, quod omnia per filium facta ſunt, & ſi-
ne ipſo factum eſt nihil: Vnus namque erat eorum,
qui audierunt à Saluatore dicente: Non enim vos
eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri, qui
habitat in vobis. Sicut & Petus ſcribens ait: Qoæ
nunc nunciata ſunt vobis euangelizante in vos ſpi- Matth.
ritu ſacto miſſo è cœlis. Itaque ſi ſpiritus ſanctus eſt 10.
qui dicit: Omnia per filium facta ſunt, & ſine ipſo
factum eſt nihil, oportuerat quidem ipſum, ſiqui-
C dem creatus eſſet, dicere: Omnia per ipſom facta
ſunt, & ego per eum factus ſum, & ſine eo factum
eſt nihil, quomodo cooſuetudo ſanctorum eſt. Ita
Paulus ſanè de ſe, & de omnibus ſanctis obſeruanti-
ſſimè ſcribit: Nobis autem vnus Deus pater, ex quo
omnia, & vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per qoem
omnia, & nos per ipſum. Sed quoniam non eſt vni-
uerſitatis, ſed trinitatis ſpiritus ſanctus, omnia quæ
poſt trinitatem ſunt, per filium creata eſſe dixit ſpi-
ritus ſanctus. Teſtis autem eſt mihi Paulus bea-
tiſſimus in ſpiritu ſancto, hoc qood omnia per
filium facta ſint, prophetans in epiſtola ad Co-
loſſenſes ſcripta: Quia in ipſo filio creata ſunt
omnia, quæ in cælis, & quæ in terris, ſiue viſi-
bilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, Coloſſ. 1.
ſiue principatus, ſiue poteſtates, omoia per ipſom,
& in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt ante omnia. Non
dixit, ſiue ſpiritus ſanctus. Pſalmiſta verò Dauid in

ſpiritu iterũ ſancto impetrãs vniuerſæ creaturæ laudare Dominũ, dicit: *Pſalm. 148.* Laudare Dominũ De cœlis, laudate eum in excelſis. Laudate eũ omnes angeli eius, laudate eum omnes virtutes eius. Laudate eum ſol & luna, laudate eum omnes ſtellæ & lumen. Laudate eum cœli cœlorum, & aquę quæ ſoper cœlos ſunt laudent nomeo Domini. &c. Indignum doxit ſuper his connumerare ſpiritom ſanctum, & dicere: Laudet eum ſpiritus ſanctus: quia laudantium, & non laudantium eſt, quemadmodũ paolò poſt in ſcripturis probabimus, & viuificantium, & non viuificantium ordo, ſicut Paulus in ſecũda ad Corinthios Epiſtola ait: Sed ſufficientia noſtra ex Deo eſt, qui & idoneos nos fecit miniſtros, noui teſtamenti, nõ littera, ſed ſpiritu: Littera enim occidit, ſpiritus autem viuificat. *Rom. 8.* Ad Romanos verò Corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus autem viuit propter iuſtitiam. Et iterum: Si autem ſpiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis habitat in vobis, viuificabit autem & corporalia corpora veſtra per inbabitantem ſpiritum ſuum in vobis. Tres quoq; ſancti martyres, Ananias, Azarias & Miſael in fornace ignis poſiti in terra Chaldæorum, cum admirabiliter Deus cœlorum ignes ad temperatum refrigerium conuertiſſet, vniuerſam creaturam adhortantes ſecum laudare Deum, ſic incipiunt: Benedicite omnia opera Domini Dominum, laudate & ſuper exaltate eum in ſęcula. Benedicite cœli Dominum, hymnũ dicite, & ſuper exaltate eum in ſecula. *Pſalm. 102.* Benedicite angeli Dominum, hymnum dicite, & ſuper exaltate eum in ſecula. Benedicite aquæ quæ ſuper cœlos ſunt Dominum, hymnum dicite, & ſuper exaltate eum in ſecula. Benedicite omnes virtutes Domini Dominum, hymnum dicite, & ſuper exaltate eum in ſecula. Benedicite ſol & luua Dominum, hymnum dicite, & ſuper exaltate eum in ſecula. Et in conſequentibus ſemetipſos ad hoc incitãtes: Benedicite Anania, Azaria, & Miſahel Dominum, laudate & ſuper exaltate eum in ſecula. Et omnem creaturã benedicere Dominom ſecum hortantes, non dicunt: Benedicat Dominum & ſpiritus ſanctus. Sed & Eſaiæ Seraphim aſtãtia & laudãtia viſa ſunt: Et Ezechieli Cherubim ſubtus gloriam Dei Iraël. Cum euidentiſſimè ergo ſancti fideliter non connumeraſſent his, quæ per filium facta ſunt, ſpiritum ſanctum, ſed vbique ſcripturarũ Diuinarom cum patre & filio eum profeſſi fuiſſent, quem nou timent iſti patri & filio ſubtrahere, & vniuerſitati audaciter connumerare. Sed Paulus, aiunt, eccleſiis Dei: Gratia vobis & pax à Deo patre, & Domino Ieſu Chriſto: non dicit autem & ſpiritu ſancto. Et ad Theſſalonicenſes ſcribens dicit: Ipſe autem Deus pater, & Dominus noſter Ieſus Chriſtus dirigat viam veſtrã ad vos: Nou dicens, *1. Theſſ. 3.* & ſpiritus ſanctus. Manifeſtat eum non cum patre & filio, ſed cum vniuerſitate eum pronuntiat: Nam *Gen. 19.* & famulus Dei Moyſes dicit: Dominus pluit à Domino de cœlo ſulphur & iguem: nou memorat ſpiritum ſanctum. A quo & Paulus cum didiciſſet, & de *2. Timot. 1.* Oneſiphoro ad Timotheum ſcribit: Det ei Dominus inuenire miſericordiam à Domino in die illa. Nec non & in Exodo ſcriptum eſt: Dixit autem dominus ad Moyſem: Quoadusqne non vultis audire mãdata mea, & legitima mea conſiderare? Non Dominus Dens dedit vobis iſtum diem ſabbati? Propterea ipſe dedit vobis panes duum dierum. Et hic cum patro & filij feciſſet mentionem, de ſpiritu *Zacharia 3.* ſancto tacuit. Denique & Zacharias propheta dicit:

A Et dixit Dominus ad diabolum: Increpet in te dominus, diabole. Vbi eſt & nunc & apud iſtum ſpiritus ſanctus? Quem autem non mouebit inſtructio ſacramenti? prout Dominus confitetur: Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te ſolum *Ioan. 17.* verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtom, cum de ſpiritu oihil dixiſſet. Atque Paulus cum didiciſſet fidei ſacramentum, tradidit ſcribens ita: Nobis verò vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos in illo: & vnus Dominus Ieſus Chri*Eph. 4.*ſtus, per quem omnia, & nos per ipſum. Ergo vbique diuinæ ſcripturæ memorantes patrem & filium, non commemorant etiam ſpiritum ſanctum. Quibus dicimus: Si ergo Moyſen audieritis dicentem: Dominum Deum tuum adorabis, & ipſi ſoli ſeruies. Aut ſi audieritis Deum in Eſaia dicentem: B Ego Deus, & non eſt pręter me ſaluans. Ergo neque Deus ſaluator, quantum apud vos filius Dei in confeſſione dicitur. Aut ſi audieritis iterum eum dicentem: Teſtes eſtis vos, ſi ęſt Deus pręter me. Non iam Deum eſſe filium. Et iterum: Ego Deus primus, & ego poſtea, & præter me Deus non eſt. Tu autẽ non noſti me, quia ego Dominus Deus, & non eſt alius præter me. Ego Dominus, & non eſt amplius. Quid ſi audieritis & per Iohel dicentem Deum? & cognoſcetis, quia ego in medio Iſraël ſum. Ego Dominus Deus veſter, & non eſt alius præter me. Et alias tales innumerabiles profeſſiones Diuinarum ſcripturarum cùm audieritis, nec filium vtique dabitis Deo connumerari? Et qoibus ante conſenſiſtis ſcripturis dixiſſe de patre & filio, iiſdem nunc contraria ita eſſe dicetis? Aut nunquid hæc non ſunt ſcripturarum verba? Sed aduerſantur ſibi, ſecundum vos diuinæ ſcriptutæ. C Abſit. Sed ſicut ſingulariter ſancti loquuntur vnius nominis mentione, id eſt, patris, *Vna ſcriptura.* vel filij, vel ſpiritus ſancti, in vno tamen nomine trinitatem in ſe pronunriari ſciunt, quod nouiſſimè probauimus. Vt enim hæ profeſſiones filium nou excludunt ab vnitate patris, imò & ſpiritũ ſanctum connumeratum patri & filio continent, quẽadmodum in ſanctis ſcripturis monſtrauimus, ſic nec cum patrem & filium nominant ſcripturæ, ſpiritum tanquam creatum vniuerſitati cõnumerant. Alioqui quemadmodum de patre & filio oſtenditis dicere ſcriptutas, arbitrantes non connumerari cum patre & filio & ſpiritum ſanctum, ſi audietis ſctipturas mentionem facientes Dei & ſpiritus, quid eritis facturi? Dicit ſanè Aggæus Propheta: Quapropter ego ſum vobiſcum, dicit Dominus omnipotens, & ſpiritus meus conſtat in medio veſtrũ. D Cõſiderate ergo vbi ponatis filium: Ecce enim omnipotens & ſpiritus ſignificatur. Aut ſi audieritis *Eſaia.* Eſaiam dicentem: Væ filij deſertores, hæc dicit Dominus: Feciſtis conſilium, & nõ ex me: & pactum, & nõ per ſpiritum meum: adiicere peccata. Et iterum: Occurrerunt ſibi ceruæ, & viderunt facies ſuas, numero tranſierunt, & vna ex eis periit. Alia aliam non quæſiuit, quia Dominus mandauit eis, & ſpiritus eius cõgregauit eas. Hæc ergo audientes, vbi filium quæritis? Aut ſi audieritis Zachariam prophetam dicentem: Patres veſtri vbi ſunt & Prophetæ? dicit Dominus: Nunquid in æternum viuent? Veruntamen ſermones meos & legitima mea percipite, quæ ego mando in ſpiritu meo ſeruis meis Prophetis, qui apprehenderunt patres veſtros. Aut ſi audieri*Pſalm. 138.*tis Dauid dicentem Deo: Quò ibo à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Quid cogitabitis de filio? Sic verò & Apoſtolus Paulus ad Co-

rinthios ſcribit: Neſcitis quia templum Dei, eſtis, A & ſpiritus Dei habitat in vobis? Patrem & ſpiritum connumerari dabitis: Filium verò in his, quæ per ſpiritum ſunt ponitis. Eſaias Phropheta dixit: *Eſa. 30.* Hæc dicit Dominus: Feciſtis conſilium, & nun ex me: & pactum, & nòn per ſpiritum meum. Nequaquam ergo nec in mentem veſtram, religioſi viri, hoc ſubeat vnquam: ſed quemadmodum dixiſtis Paulum Apoſtolum ſcripſiſſe: Gratia vobis & pax à Deo patre, & Domino noſtro Ieſu Chriſto: & nullam mentionem eum feciſſe ſpiritus putatis: Sic iterum audite eum ad Corinthius ſcribentem in ſecunda epiſtola: Gratia Domini Ieſu Chriſti, & charitas Dei, & communicatio ſpiritus ſancti cum omnibus vobis. Et quemadmodum hic dixit, charitas Dei, ſic etiam ad Romanos: Obſecro autem vos fratres per Dominum noſtrom Ieſum Chriſtum, & per charitatem ſpiritos, concertemini mecum in orationibus meis pto me ad Deum. Et cum Paulus aſſeruiſſet communicationem ſpiritus vobiſcum, Ioannes ait: Cummunicatio verò noſtra vt ſit com patre, & filio eius Ieſu Chriſto. Paulus aotem Apoſtolus dicit: Fidelis autem Deus, per quem vocati ſumus in communicationem filij ſui Ieſu Chriſti Domini noſtri. In prima quoque epiſtula ad Corinthios neceſſe eſt iterum audire Paulum, trinitatem prædicantem: dicit enim: Diuiſiones autem donorum ſunt, idem veru ſpiritus: & diuiſiones mi-
1. Cor. 12 niſteriorum ſunt, idem autem Dominus: & diuiſiones operationum ſunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Cum dixiſſet autẽ Deum umnia in omnibus operati, & profeſſus fuiſſet duna quæ per ſpiritum donantur, adiecit: Hæc omoia operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens ſingu- C lis prout vult. Docens operationem Dei eſſe ſpiritus ſancti numquid deſtitit à trinitate Paulus? numquid ſubtraxit Deo & filio ſpiritum? & ſicut ad
1. Theſſ. 5. Theſſaloniceuſes ſcripſit: Ipſe autem Deus pacis ſanctificet vos ad perfectum. Ita & ad Curinthios
1. Corin. 6. in prima Epiſtola: Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. Conſideratis ne ſpiritum ſanctum vbique ſcripturarum cùm patre & filio connumerari? Audiendus planè filius in
Eſa. 48. Eſaia Propheta, ſemetipſum & patrem, & ſpititum ſanctum prædicans, ſic enim ait: Audi me Iacob, & Iſraël, quem ego voco: Ego ſum primus, & egu in æternum, manus mea fundauit terram, dextera mea fundauit cœlum, vocabo eos omnes, & ſtabunt ſimul, & congregabuntur omnes, & audient, quis annuntiauit vobis talia? diligens te feci voluntatem D tuam in Babylone, vt tollam ſemen Chaldæorum: Ego lucutus ſum, ego vocaui, adduxi illum, & proſperum iter eius feci: accedite ad me, & audite hæc: non à priucipio in abſcõdito locutus ſum hæc quã-
Eſa. 43. do fiebant, & nunc dominus miſit me, & ſpiritus eius. Et iterum: Ego ſum, qui deleo iniquitates, dic tu iniquitates tuas prior, vt iuſtificeris: patres veſtri priores, & principes eorum iniquè egerunt in me, & cuntaminauerunt principes ſancta mea, & dedi perdere Iacob, & Iſraël quem elegi, quia ego dabo aquam in ſitim, qui iter fecerunt in ſicco, imponam ſpiritum meum ſuper ſemen tuum, & benedictiones meas ſupet filios tuos. Ipſe vero Eſaias trinitatem prædicans, ait: Ecce nomen domini per moltum tempus venit ardens ira, cum gloria labiurum eius, verbum ira plenum, & ira furoris, ſicut iguis

edet, & ſpiritus meus ſicut aquam trahens, veniet *Zach. 7.*
vſque ad collum. Audite verò & Zachariam trinitatem prædicantem, ait enim: Hæc dicit Dominus omnipotens: Iudicium iuſtum iudicate, & miſericurdiam & miſerationes facite vnuſquoiſque ad fratrem ſuum, & viduæ, & pupillo, & aduenæ & pauperi nolite pet putentiam nocere, & malitiæ vniuſcuiuſque fratris ſui nolite memores eſſe in cordibus veſtris. Et non ubedierunt aduertere, ſed dederuot dorſum inſipienter, & aures ſuas grauaueruot, vt non audiant legem meam, & ſermunes meos, quos miſit Dominus omnipotens in ſpiritu ſuo, in maous anteriurum Propbetarum. Angelus vero domini ioquit ad Zachariam: Hoc Verbum Domioi in manu Zorobabel, dicens: Non in virtute magna, neque in fortitudine, ſed in ſpiri- *Mich. 3.*
B tu meo, dicit Dominus omnipotẽs. Michæam quoque audiamus, trinitatem ptonuntiantem, & ipſe enim ait: Hæc dicit Dominus ad Prophetas, qui ſeducunt populum meum, & mordent dentibus ſuis, qui prædicant ſuper eum pacem, & non eſt pax data in ore eorum, & ſuſcitauerunt ſuper eum bellum: Propterea nox vobis erit ex viſu, & tenebræ vubis erunt ex diuinatione, & occidet ſol ſuper Prophetas, & tenebroſa cadet ſuper eos dies, & confundentur, quia vident ſomnia, & irridebuntur diuini, & detrahont de his omnes iſti, eu quòd non ſit qui exaudierit eos: niſi ego in plena virrute & in ſpirito Domini, cum indicio & potentia adnuntiare Iacob iniquitates ſuas, & Iſraël peccata ſua. Audi ergo ſanctos conuenienter trinitatem prædicantes, & nunquam ſpiritum ſanctum vniuerſitati, quæ per filium facta eſt, connumerantes, ſed cum patre, & filio eum profitentes. Quod ſi Saluatoris inſtructio, vt aiunt, monet eos dicentis: Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te *Ioan. 14.*
ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, & non perbibentis, vt cognoſcant ſpiritum ſanctum, ſatisfiet illis cum audiant ipſum & de ſpiritu dicentem: Si diligitis me, mandata mea ſeruate, & ego rogabo patrem, & alium paraclerum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis, quem mundus nou poteſt accipere, quia non videt eum, nec cognoſcet eum: vos autem cognoſcitis eum, quia apud vus manet, & in vobis erit. Aduertant igitur & Apoſtolos quidem cognoſcentes & ſpiritum, & filium, & patrem: mundum verò miſerabilem, quia non cognouerit patrem neque me. Et iterum: Paracletum ſpiritum veritatis, quem mundus non puteſt accipere, quia uon videt, nec cognoſcit eum. Significaoter verò Duminus & alium paracletum eſſe dixit ſpiritum ſanctum: quàm ipſe paraclerus, eſt ſicut Ioannes in Epiſtula ſua *1. Ioan. 2.*
ait: Hæc vobis ſcribo, vt non peccetis: quod ſi peccauerimus, aduocatum habemus ad patrem & ipſe propitiatio eſt pro peccatis noſtris. Vt doceremur ſpiritus cum filio æqualitatem. Quàm verò non terret eos Dominus, qui fidei ſacramentum Apoſtolis tradens, dicit. Euntes nunc docete umnes gentes, baptizantes eos in numine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Nec non & illa magna & beata confeſſio fidei, imò ipſa fides ſanctorum, & teſtamentum quod diſpoſuimus ad patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum, ad ſactum lauacrum regenerationis venientes, confeſſi ſic: Credo in Deum patrem omuipotentẽ, & in Ieſum Chriſtum filium

filium eius vnigenitum, & ſpiritum ſanctum. Et li- A cet dominus dixerit: Credire in Deum, & in me credetis, & nun dixit: Credite in ſpiritum ſanctom. Tamen Apoſtoli docuerunt eccleſias orbis credere in patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum. Ergn dicant: Si ſalus eſt his, qui credũt in patrem, & filium, & nun credunt in ſpiritum ſanctum, ſed abſit: Neque enim in Deum credunt, qui nõ credunt in ſpiritum ſanctum, adeò vt Paulus inuenris quibuſdam diſcipulis & interrogatis, ſi ſpiritum ſanctum accepiſſent credentes: Illisq́; reſpondentibus, nec ſi eſſet ſpiritus ſanctus, dixit: In quo ergo baptizati eſtis? Prubans, qui non ſunt baprizati in nomine ſpirirus ſancti, nec in patris, & filij nomine eſſe haptizatos. Ita planè & creaturem ſpiritum ſanctum agnoſcimus: Alioquin ſi creatur non eſſet, & ſine ipſo ab initiu creati eſſemus, quumodo in regenerarione B ſine eo tegeneraremur? Aut ſi forſitan ad illam antiquitatem, quæ fuerat ante præuaricationem Adæ, reſtituit nus regeneratiunis lauacrum, vel minoris facturæ Adæ regeneratio noſtra: quoniam ante quidem dieitis, ſine ſpiritu ſancto creati ſumus. quomodo verò hic adſumptus eſt ſine cauſa in regenerationem noſtram? Verùm hoc dicere irreligioſum eſt: An ne maior & cautiut tanquam ſine eo cteatus ſit homu, & exciderit, ideò adſumptus ſpiritus in regeneratione noſtra ad rutelam certiorem? Sed & ipſum valde impium, vel in ſenſum alicuius ſubire. Dicant igitur quomudu ſpiritus adſumptus ad regenerationem noſtram, qui nun creauit nos ab initio: ſiquidem non creauit diciris, forte vt ſanctificet accedenres ad lauacrum regenerationis? Eſt enim ſpiritus ſanctus, ſanctificans, ſanctos, non tamen creatot: Omnia enim ex Deo per filium creata ſunt, C ſecundum Paulum dicentem: Nobis verò vnus Deus pater, ex quu umnia, & vnus duminus noſter Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum. Hîc autem nihil de ſpiritu ſancto dixit? Quibus dicimus: Sancta per filium creata eſt natura, aut non ſancta: & quidem dicere quod non ſanctum creauit filius, non ſanctificans eum in ſpiritu, ſuperflua eſt quæ datur ei pet ſpiritum ſanctificatio, & valde infirma atque inanis: veluti, cum ſule mediu curſu diei illuminante orbe, qui ſub cœlo eſt ſuperfluus & infirmus, inanisq́; lucernæ ſit ſplendor. Sed quoniam non merebatur, inqniunr, creatura per filium ſanctificari, ideò miniſterium ſpiritus induxit Deus vt per illum ſanctificaretur. Ergo creari quidem per filium meruit, ſanctificari verò non meruir: quod enim maius eſt, creari, an ſanctificari? Penſare itaque in ſtatera mentis veſtræ, conſpicienres, vt vel D ſic conſiderate puſſiris, quod etiam ipſi vos inuiti confitemini ſpiritus dignitatem. Ergo creari quidem creatura per filium merebatur, ſanctificari verò per filium, quia minimè indigna ſua ſanctificatione creauerit filius. Sed uportebat, inquiunt, per ſpiritum ſanctificari eam prius, vt ſic meteretur accipere filij & patris ſanctificationem. Quibus dicimus: Ergo non ſancta creaſſe filium dicitis? Abſit: Neque enim ſine filiu ſpiritus ſanctificat, nec filius ſine ſpiritu vel patre, ſicut & dixiſtis, & Paulus ad Theſſalunicenſes ſcribens air: Ipſe autem deus, & pater noſter, & Dominus Ieſus Chriſtus ſanctificet vus ad perfectum. Ad Cotinthios vero in Epiſtola prima: Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei nuſtri. Videtisne vni-

Creator eſſe ſpiritum ſanctum.

1. Theſ. 5.

1. Corin. 6.

A tatem ſanctificationis, qnomodu pater, & filius, & ſpiritus ſanctus ſanctifican: creaturam: Si igitur ſancta creatio creata eſt, ſine ſpiritu aurem ſancto nou eſt ſanctificara, & ſpiritum ſanctum creatorem eſſe neceſſe eſt omnes confiteri. Alioquin ſi hoc confiteri non vultis, quod vtique facturi eſtis, dicentes, non ſanctam creaturam eſſe creationem, deinde per ſpiritum ſanctificatam? Sed timeris irreligioſitatis notam, ſanctam verò conditionem crearuræ omnimodo confitentes, non tamen ſine ſpiritu ſanctificatam, creatorem umnino confitemini etiam ſpiritum, ſi ſciris verbum Dei filium ipſius eſſe. Audire in Pſalmo dicenrem: Vetbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eotum. Et docenrem nus non ſine ſpiritu ſancto, quem à corpore, ſuo ore Verbum in faciem B Apoſtolurum ſpirauit, dicens: Accipite ſpiritum ſanctum. Alioquin ſi ab initiu ſine ſpiritu ſanctu creati ſumus, quomodo per eum reſurrectio mortuorum efficitur? ſicut intet mortuus ſuſcitat & viuificat, ſic & filius quos vult viuificar: ad Rom. dicit: Si ſpititus eius, qui ſuſcitauit Ieſum Chtiſtum à mortuis habitat in vobis, viuificabit & mortalia curpora veſtra per inhabitantem ſpiritum ſuum in vobis. Dauid quoque canens Deo dicit de creatura: Aufer ſpiritum eorum, & deficient, & in puluerem coouertentur: Emitte ſpiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terrę. Incongruum eſt aliter ab initio condi creatorem in nuuiſſimo, alirer creari. Iraque etſi non vultis, creator tamen ſpiritus ſanctus paracletus, qui à Deo mittitur, prædicatur à ſanctis: Mittis ſpiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Et C vt pater, & filius feciſſe dicitur in ſcriptura, ſic inuenietur & ſpiritus ſanctus feciſſe. Deus enim air in Hieremia deduxiſſe hunc Iſraël in deſerto ad populum meum, & non dixiſtis, vbi eſt Dominus, qui eduxit nos de terra Ægypti, qui induxit in deſerto? Dicit autem & Eſaias, qui audiendus eſt, ſpiritum ſanctum deduxiſſe Iſraël in deſertu, ſic dicens: Deduxit eos per abyſſum, ſicut equum per deſertum, & non laborauetunr tanquam iumenta pet campum, deſcendit ſpiritus à dominu, & deduxit eos. Dicitur autem & lex domini, lex ſpiritus. Et de ſingulis quoque ſanctorum in Pſalmo dictum eſt: Lex Dei eius in cutde ipſius. De ſe verò Paulus: Factus ſum, inquit, his qui ſub lege ſunt, tanquam ſine lege, cum extra legem Dei non eſſem, ſed in lege eſſẽ Chriſti, vt lucrarer eos qui ſũt ſine lege. Et ruſum ad Romanos ſcribit: Lex enim ſpirirus vitæ in D Chriſto Ieſu, liberauit me à lege peccati & mortis. Ita vt vnitas trinitatis inneniretur in ſanctis ſcripturis: quæ enim ſunt Dei ac Chriſti, ac ſpiritus ſancti inuenimus in eis, vt cum Dominus Iudæis dicat: Reddite ergo quæ ſuut Cæſatis, Cæſari, & quæ Dei ſunr, Deo. Paulus qnoque ad Philippenſes ſcribit: Omnes enim quæ ſua ſunt quætunt, nun quæ Ieſu Chriſti. Ad Corinthios: Animalis autem homo non percipit, quæ ſunt ſpiritus Dei: ſtultitia eſt etiã. Et omnis ſi quidem Dei patris noſtri nomine, Dei. Chriſtiani verò diſcipuli, numine Chriſti: & ſpiritalis ſpiritus ſancti nomine appellatur. Audiẽda namque eſt illa in Sarepta Sidoniæ vidua ad Heliam Theſbiten, dicens: Quid mihi & tibi eſt homo Dei? Et ruſum: Nũc cognoui, quia homo Dei es tu. Illa verò mulier Sunamitis ſuo marito de Heliſæo dicens: Ecce homu Dei magnus venit ad nus.

Pſal. 32.

Ioan. 20.

Rom. 8.

Pſalm. 103.

Pſal. 36.

1. Co. 9.

Luc. 20.

Dei. Chriſtianus. Spiritalis.

Homo Dei.

Homo Dei. Ipſa quoque ſcriptura Regnorum ait: Et homo Dei venit ex Iuda, & prophetauit ſuper altare Bethel. Nec non etiam titulatio octogeſimi octaui Pſalmi: Oratio Moyſi hominis Dei. Lucas verò in Actibus Apoſtolorum ait: Factum eſt autem & integro anno eos conuenire in Eccleſia, & appellare in Eccleſia primò diſcipulos Chriſtianos. *1.Co.12* Et Paulus ad Corinthios ſcribit: De ſpiritalibus autem nolo vos ignorare fratres, ſcitis, quia quando Gentes eratis, ad idola muta quomodocunque ducebamini addicti: quapropter notum facio vobis, quia nemo in ſpiritu dicit, Anathema Ieſu: & nemo poteſt dicere Dominum Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto. *1.Cor.2* Et rurſum: Animalis homo non percipit ea quæ ſpiritus ſunt Dei, ſtultitia enim eſt illi, & non poteſt ſcire, quia ſpiritaliter diiudicatur: nam ſpiritalis iudicat omnia, ipſe autem à nemine iudicatur, quis enim cognouit ſenſum Domini, qui inſtruat eum? Nos autem ſenſum Chriſti habemus. *Senſum Chriſti nos habere quid ſit.* Senſum autem Ieſu Chriſti in ſubſtantia propriè Apoſtolus ſpiritum ſanctum eſſe profeſſus eſt: quis ſcit quæ ſunt Dei, niſi ſpiritus Dei? Sicut ſpiritus noſter, quæ ſunt noſtra nouit. Vel ipſe Paulus ad Corinthios ſcribit: Nobis autem reuelauit Deus ſpiritum ſanctum: ſpiritus enim ſcrutatur omnia, etiam profunda Dei: quis enim nouit hominum, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui eſt in ipſo? Sic & quæ Dei ſunt nemo nouit niſi ſpiritus Dei: nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui à Deo eſt. Et rurſum. Videor enim & ego ſpiritum Dei habere. Paulus autem à Deo ſe vocatum ait, ad *Gal.1.* Galatas ſcribens: Cùm autem placuiſſet Domino, qui me ſegregauit de vtero matris meæ, & vocauit in gratiam ſuam, vt reuelaret filium ſuum mihi, vt euangelizarem eum in Gentibus. *Rom. 1.* *Act. 13* Romanos verò à Chriſto vocatos eſſe ait, ſcribens: In quibus eſtis & vos vocati Ieſu Chriſti. Et ſpiritus ſanctus Paulum & Barnabam à ſe dixit eſſe vocatos, quò gentibus annontiarent Chriſtum. Et planè mirabile, cùm Saluator diceret ad Paulum in tēplo: Ito, quia ad Gentes longè poſitas ego mittam te. Et Paulus ad Galatas ſcriberet: Paulus Apoſtolus non ab hominibus neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum & Deum patrem, qui ſuſcitauit eū à mortuis. Spiritus tamen ſanctus miſit Paulum & Barnabam probatos ad prædicandum Gentibus Ieſum Chriſtum, Dicit namque ſcriptura: Sic erant autem Antiochiæ in Eccleſia prophetæ & doctores, in quibus erat Barnabas, & Simon qui vocatur Niger, & Lucius Cyrenenſis, & Manaëm quoque, qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, & Saulus: Miniſtrā-tibus autem eis Domino, & ieiunantibus & orantibus impoſuerunt eis manus & dimiſerunt, qui miſſi à ſpiritu ſancto deſcenderunt Seleuciam, & inde nauigauerunt Cyprum. Et ſic deinceps prædicatio per Paulum facta exponitur. Et eſt quidem quando ex perſona patris loquuntur prophetæ. Sic Dauid in Pſalmis ait: Semel iuraui in ſancto meo: *Pſal. 88.* Si Dauid mentiar ſemen eius in æternum manebit, *Pſ. 131.* & ſedes eius ſicut ſol ante me. Et rurſum: De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem meam. Sicut & Petrus ait: Propheta cùm eſſet Dauid, & ſciret, quia iureiurando iuraſſet illi Deus, de fructu lombi eius ſecundùm carnem ſedere ſuper thronum ſuum. *Eſa. 52.* Quando verò ex perſona filij? cùm Eſaias dicit: Hæc dicit Dominus: Propter vos ſemper blaſphematur nomen meum in Gentibus: propterea nunc ſciet populus meus, quia ego ſum, ipſe qui loquebar adſum. Quando autem ex perſona ſpiritus ſancti? vt cùm Propheta Agabus dicat: Hæc dicit ſpiritus ſanctus: Virum hunc, cuius eſt iſte cingulus, ſic ligabunt in Hieruſalem Iudæi, & tradēt in manus Gentium. *1.Ti.4.* Paulus autem ad Timotheum ſcribit: Spiritus autem manifeſtè dicit, quia in nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus ſeductoribus, & doctrinis dæmoniorum, ſicut & cætera. Eſt quidem quando Pater, & quando filius, & quando ſpiritus ſanctus loquitur. Sic equidem per ſeipſum pater de Saluatore ait: Hic eſt filius meus dilectus, in quo complacui. *Mat. 3.* Filius verò antequam conuerſaretur inter homines ſingulis quibuſque ſanctorum locutus eſt, & poſt in cœlum aſcenſum ſpiritus quoque ſanctus ad diſcipulos ait: Segregate mihi Barnabā, & Paulum ad opus quod vocaui eos. *Act. 13.* Et propheta quidem Ezechiel contra veterem populum clamans, dicit: Et contriſtabas me in his omnibus, dicit Dominus. Paulus verò ſcribit ad nouellum populum: Nolite contriſtare ſpiritum Dei, in quo ſignati eſtis in diem redemptionis. *Pſ. 77.* Et Dauid nihilhominus contra Iudæos dicit: & exacerbauerunt Dominum in deſerto. Eſaias verò de eiſdem ait: Ipſi verò contumaciter egerunt, & exacerbauerunt ſpiritum ſanctum. Et ad Corinthios ſcribens Paulus ait: *2.Co.13* An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Chriſti? *1.Cor.7* Et rurſum: Mulier ligata eſt quanto tempore viuit vir eius, ſi autem mortuus fuerit vir, liberata eſt, cui vult nubat, tantum in Domino. Beatior autem erit, ſi ſic manſerit ſecundùm meam ſententiam: videor enim & ego ſpiritū Dei habere. *Rom. 9.* Et ad Romanos dicit: Veritatem dico in Chriſto Ieſu, non mentior, teſtimonium mihi perhibente conſcientia mea in ſpiritu ſancto. *Eſa. 1.* Et in Eſaia Dñs: Filios genui, & exaltaui, ipſi verò me ſpreuerunt. *Ioan. 3.* In Euangelio verò: Quod natum eſt de carne, caro eſt. Et rurſum: Spiritus vbi vult ſpirat, & vocem eius audis, & neſcis vnde veniat, & quò eat. Sic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu. Ergo hæc ad ioitium Euangelij comparās, minuit ſpiritus ſancti dignitatem? *Ioan. 1.* In principio quidem Euangelij Ioannis de Saluatore, & de his qui crediderūt ait: Quotquot eum receperunt, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, qui credunt in nomine eius, qui non ex ſanguine, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. De generatione quoque fidelium exponens poſtmodū Dominus Nicodemum inſtruens, quòd eos qui in ſe credunt, hoc eſt qui accipiunt eum, à ſpiritu ſancto regenerari oportet, dicens: Ne mireris quia dixi, oportet vos naſci denuo, ſpiritus vbi vult ſpirat, & vocem eius audis, & neſcis vnde veniat & quò eat. Sic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu ſancto. Et cōmemorans ante: Quod natū eſt de ſpiritu, ſpiritus eſt: ex carne, caro: & quod naſcitur de ſpiritu, ſpiritus eſt. Si igitur hi qui cœleſti regeneratione generantur ex ſpiritu S. regenerati, ex Deo ſunt generati, cur non ſi quid magnum & diuinū & trinitate dignū de ſpiritu nos opinari oportet, quātū ad humanā poſſibilitatem eſt? Quid verò cogitabimus iterum audientes Paulum ad Corinthios de ſpiritu ſcribentem: *1.Co. 6* An neſcitis, quia corpora veſtra templum eſt ſpiritus ſancti, qui in vobis eſt, quem accepiſtis à Deo, & non eſtis veſtri: empti enim eſtis pretio. Glorificate & portate Deum in cordibus veſtris. Taliáne de aliquo ex creaturis propriè eſſe dicuntur, & qualia de Deo, talia de Spiritu ſcriberent ſancto, ſi creatio eſſet?

Act.5. eſſet? Quid verò faciemus audientes Petrum ad A-
naniam dicentem: Quid quod tentauit Satanas cor
tuum mentiri ſpiritui ſancto vt ſubtraheres de pre-
tio fundi? non es mentitus hominibus, ſed Deo. Di-
cent fortè, quod ſpiritui Dei non mentiuntur, ſicut
qui miniſtrum contumelia afficiunt, Regem non
dehoneſtant. Quibus dicimus: Ergo & illi Apoſtoli
mentientes, non de Deo mentiti ſunt: aut qui A-
poſtolos recipiunt, nonne Deum recipiunt? ſicut
Mat. 10 Dominus ad Apoſtolos ait: Qui recipit vos, me re-
cipit, qui verò me recipit, recipit eum qui me miſit.
Oportebat ergo Petrum memorantem: Quid quod
tentauit Satanas cor tuum mentiri ſpiritui ſancto?
non es mentitus ſpiritui ſancto, ſed Deo: aut dicere,
quid quod tentauit ſathanas mentiri nobis? non es
mentitus hominibus, ſed Deo, vt ſequentia ratio
habeat: Quoniam Deus ſanctis ſuis hoc tradidit &
ſapere & profiteri, quemadmodum cum à filiis Iſ-
rael, ſpreto illo magno Samuele rex petebatur: mœ-
ſtuſque eſſet, dixit ad eum Deus: Non te ſpreuerunt
ſed me. Et talibus quidem verbis Petrus non eſt v-
ſus: ſed cum Anania & vxor Saphira putarent ho-
mines decipere, vnus ex his, qui decipi putabatur,
Petrus, dixit: Quid quod tentauit ſatanas mentiri
ſpiritui ſancto? non es mentitus hominibus, ſed
Deo. Sic ſanè & ad Saphiram coingreſſam conti-
nuò dixit: Quid quod conuenit vobis tentare ſpiri-
tum Domini? Et patri quidem, & filio, & ſpiritui
ſancto fideles viuere ſancta eloquia nos docent, ſi-
Rom. 6. cut Paulus ad Romanos ſcribit: Quod autem mor-
tuum eſt peccato, mortuum eſt ſemel: quod autem
2. Cor. 5 viuit, viuit Deo. Et rurſum: Vt hi qui viuunt, iam
non ſibi viuant, ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt, &
Gal. 6. reſurrexit. Et rurſum increpans Galatas ſcribit: Si
viuimus ſpiritu, ſpiritu & ambulemus. Et cùm Pau-
lus diceret: Nobis verò vnus pater, ex quo om-
nia, & vnus Dominus Ieſus Chriſtus per quem
1. Cor. 8. omnia. Et quod eſt maius in tota creatura, hoc eſt
corpus Domini, ex ſpiritu ſancto eſſe creditur, ſicut
Mat. 1. Euangeliſta Matthæus tradidit: Chriſti generatio
ſic fuit: Cùm deſponſata eſſet Maria mater eius Io-
ſeph, antequàm conuenirent, inuenta eſt in vtero
habens de ſpiritu ſancto: Ioſeph autem vir eius, cũ
eſſet homo iuſtus, & nollet eam detegere, voluit eã
occultè dimittere: hæc autem eo cogitante: ecce
Angelus Domini in ſomnis viſus eſt à Ioſeph: Fili
Dauid ne timeas recipere Mariam vxorem tuam:
quod enim ex ea naſcetur, de ſpiritu ſancto. Et licèt
Prou. 9. ſapientia Salomonis in Prouerbiis, de corpore Sal-
uatoris diceret: Sapientia ædificauit ſibi domum, &
hic profitetur vnigenitum creatorem corporis ſui,
hîc tamen Angelus ex ſpiritu ſancto illud eſſe dixit,
& ſic omnis Chriſtianus cùm inſtruitur, credit. Ne-
que enim ſcriptura circa Trinitatem diſcrepat, vnã
eandemque operationem eius factã vbique docens.
Luc. 1. Denique Deum paritura Maria cùm Gabrielem au-
diſſet dicentem: Ecce in vtero habebis, & paries fi-
lium, & vocabis nomen eius Ieſum, &c. Et cùm
interrogaſſet: quomodo erit iſtud, quia virum non
noui? ſtatim docetur ab eo dicente: Spiritus ſanctus
ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit ti-
bi, propterea quod naſcetur ex te, ſanctum vocabi-
tur, filius Dei. Quòd ſi virtus altiſſimi eſt vnigeni-
tus ſecundùm Paulum, dicentem: Chriſtus Dei vir-
tus, & Dei ſapientia: Spiritus verò ſanctus para-
cletus, ſpiritus veritatis, hiſque obumbrantibus
paritura Dominum Maria, creatum eſt Dominicũ
templum: Angelus autem ex ſpiritu ſancto creatũ

A illum dixit, cur non vnam operationem eſſe Trini-
tatis erudimur? omnes verò fideles ex ſpiritu ſan-
cto eſſe dixit Dominus ad Nicodemum profitens: Ioan. 3.
Quod natum eſt ex carne, caro eſt: & quod natum
eſt de ſpiritu, ſpiritus eſt: ne mireris quòd dixerim
tibi, oportet vos naſci denuò, ſpiritus vbi vult ſpi-
rat, & vocem eius audis, & neſcis vnde veniat, &
quò vadat, ſic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu ſan-
cto. Cùm ergo audimus, nobis vnus Deus pater,
ex quo omnia, & vnus Dominus Ieſus Chriſtus,
per quem omnia & nos per ipſum, & habemus
quod maius eſt tota creatura & glorioſius, quod eſt
corpus Domini, nec non & omnes ſancto ſpiritu
eſſe ſanctos: cur non quæ de patre, & filio, eadem e-
tiam de ſpiritu ſancto ſapere dirigimur à ſcripturis?
Quod ſi graue vel nefas impiis hoc eſſe videtur: Er-
B go ſicut credunt in Patre, & filio, ita credant in ſpi-
ritu ſancto, & ſicut baptizant in ſpiritu ſancto: ita
etiam baptizẽt in nomine patris, & filij: non ita ba-
ptizent etiam in nomine, & in nomine ſpiritus ſan-
cti. At videamus ſi vel in Deum credant vel bapti-
zent, qui ſic ſapiunt, nõ videntes in ſcripturis ſan-
ctis Trinitatis vnitatem. Scripſit namque ad Ephe- Eph. 6.
ſios beatiſſimus Paulus: Propterea ſuſcipite tota
arma Dei, vt poſſitis reſiſtere in die malo, & cùm
omnia perfeceritis, ſtate cincti lumbos in veritate,
& calciate pedes in præparatione euangelij pacis,
ſuper hæc omnia accipientes ſcutum fidei, & galeã
ſalutis accipite, & gladium ſpiritus, quod eſt ver-
bum Dei. Ecce totam armaturam, & galeam fi-
lij: ipſe enim eſt ſalutaris: ſicut dixit Eſaias Prophe-
ta: Et videbit omnis caro ſalutare Dei noſtri: Gla- Iſa. 40.
dius verbi ſpiritus ſancti. Nunquid deſtitit à Tri-
C nitate? nunquid non Trinitatem edocet? Quid
igitur de ſpiritu ſancto quiſquam dicit? cùm tales
profeſſiones de eo ſcripturas enuntiare, & ſanctos
Dominum orare ſciamus: Domine ne in ira tua ar- Pſa. 6.
guas me. Et Dominus in Pſalmo: Arguam te, &
ſtatuam peccata tua ante faciem tuam. Et Saluato- Pſ. 49.
rem de ſpiritu ſancto dicentẽ: Si autem iero, mit-
tam paracletum ad vos, & cùm venerit ille, arguet Ioan. 16
hunc mundum de peccato, & de iuſtitia, & de iu-
dicio. Et quemadmodum in Eſaia, de conuerſatio-
ne vnigeniti inter homines audiuimus: Exiet virga
de radice Ieſſe, & flos de radice aſcendet, & requie-
ſcet in eo ſpiritus Dei, ſpiritus ſapientiæ & intelle-
ctus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcien-
tiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Do-
mini: Non ſecundùm gloriam iudicabit, neque ſe-
cundùm loquelam redarguet, ſed iudicabit humili
D iudicio, & redarguet ſuperbos, & eripiet humiles
terræ, & percutiet terram verbo oris, & ſpiritu
per labia interficiet impium. Igitur & conuerſatũ
eum inter homines videmus, & ſpiritum Dei, id eſt
ſpiritum ſanctum, & ſeptem ſpiritus vocatos ſuper
eũ requieſcere aſpeximus. Sic itaque & de ſpiritu
ſancto audientes conſideramus: Ipſe enim filius
eſt Dei, & qui dixit: Et cùm venerit paracletus
arguet hunc mundum de peccato, & de iuſtitia, &
de iudicio: Neque enim ſine ſpiritu ſancto Do-
minus adueniet in carne, ſed conſtituens cum
diuinitate ſua eum qui vniuerſitatem implet,
cùm ſit vnctio ſuper carnem ſuam. Sic ſanè
& Dauid audiuimus cantantem, & dicentem:
Quò ibo à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fu-
giam? Aut non tanquam iudicem ſpiritum ex-
pectans iſtas emittit profeſſiones? Omne enim
opus Dei, & Chriſti, & ſpiritus ſancti eſt proprium.

Pſal 94. Aut non audiuimus eum dicentem de Deo: Hodie quidem ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra, ſicut in exacerbatione ſecundùm diem tentationis in deſerto, vbi tentauerunt me patres veſtri: De ſeueto: Probauerunt & viderunt opera mea: Quadraginta annis proximus fui generationi huic, & dixi ſemper errãt corde: Ipſi verò nõ cognouerunt vias meas, ſicut iuraui in ira mea, ſi introibunt in requiem meam. Quòd ſi dicant illi Dominum eſſe & non ſpiritum, qui dicit: Propterea odio habui illã generationem, & ante dicta illa omnia: Audiant Paulum ea quæ in Pſalmo ſunt dicta ad Hebræos ſcribentem: *Heb. 3.* Quare ſicut ſpiritus ſanctus dicit: Hodie ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra. Veniant autem ad Prophetã Eſaiam, & audiant eum dicentem: Non legatus, neque Angelus, ſed ipſe ſaluabit eos omnibus diebus ſæculi: Ipſi verò contumaciter egerunt, & exacerbauerunt ſpiritum ſanctum, & conuerſus eſt eis ad inimicitiam. Nec non etiam primitias martyrũ *Stepha. primitia martyrũ* Stephanum occultent increpantem principes Iudæorum, ob beneficia quæ contulit Deus patribus eorum in deſerto per annos quadraginta, & ob ea quæ irreligioſè egerunt facto vitulo, & idolis adorantibus, & præter hæc omnia quæ nefariè machinati ſunt, *Act. 7.* dicentem ad eos: Dura ceruice, & incircuncisi corde, auribus: Vos ſemper ſpiritui ſancto obuitimini, ſicut patres veſtri: Quem ex Prophetis non perſecuti ſunt patres veſtri, & occiderunt? pronunciantes de aduentu iuſti, cuius vos proditores & interfectores eſtis. Quis igitor non mirabitur ſpiritus ſancti diuinitatem, cùm talia ſint de eo dicta? Quis non venerabitor paracletum ſpiritũ veritatis, cùm viderit eum arguere hunc mundum de peccato, & de iuſtitia, & de iudicio? Cùm viderint eum ſuſcitantem mortuos, & viuificantem, & facientem *Ioan 5.* quod pater & filius facit? In Euangelio ſcriptum *Rom. 8.* eſt: Sicut enim pater ſuſcitat mortuos & viuificat, ſic & filius quos vult viuificat. Ad Romanos dicit: Spiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, habitat in vobis: qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis viuificabit & mortalia corpora veſtra, per inhabitantem ſpi-*Pſa. 103.* ritum ſuum in vobis. Et in Pſalmo: Aufer ſpiritum eorum, & deficient, & in puluerem conuertentur. Emitte ſpiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Et quiſquam paracletum creatorem non confitetur eſſe, qui mittitur, & creat corpora à ſæculo diſſoluta, & conuerſa in puluerem ſuum, & renouat faciem terræ ſecundùm hoc quod in Eſaia Propheta ſcriptum eſt: Erit autem cœlum nouum, & terra noua. Et iterum Paulus ad Romanos ſcribit: Habeo enim confidentiam in Chriſto Ieſu ad Dominum, non autem audeo de omnibus loqui, quod non eſt operatus per me Chriſtus. Ad obauditionem gentium verbo & facto, atque in veritate ſignorum & prodigiorum in virtute ſpiritus ſancti: *Eph. 3.* duce ſpiritu ſancto Chriſtum ſigna & prodigia feciſſe. Ad Epheſios verò: Huios rei gratia flecto genua mea ad patrem, ex quo omnis paternitas in cęlo & in terra nominatur, vt det vobis ſecundùm opulentiam gloriæ ſuæ virtutem corroborari per ſpiritum ſuum in interiorem hominem, habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris. Et hęc quidem de patre & filio Paulus ſingulariter ſcribit, ſicut ad Theſſalonicenſes, quod frequenter memorauimus, ait: Ipſe verò Deus & pater noſter ſanctificet vos ad perfectum: Non dicit, ſanctificẽt vos pluraliter, ſed ſanctificet ſingulariter. Quando autem ad Corinthios de filio & ſpiritu dicit: Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. Et de patre quidem, & de ſpiritu: Neſcitis quia templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis? Si quis templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus: qui templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Sed & Dauid de patre & ſpiritu dicit: Quò ibo à ſpiritu tuo? & à facie tua quò fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu ibi es: & non dixit vos, licet de ſpiritu & patre dixerit: Vbi eſt enim Deus, ibi eſt & filius, & ſpiritus eſſe oſtenditur. Et in filio atque in ſpiritu ſancto Deus adoratur: Nam cùm Samaritana mulier adhuc carnaliter cogitaret de Deo, & arbitraretur in loco adorari, ac diceret: Domine animaduerto quia Propheta es tu: Patres noſtri in mõ- *Ioan. 4.* te iſto adorauerunt, & vos dicitis quoniam Hieroſolymis eſt locus, in quo adorari oportet. Dominus autem excludens in loco adorari eum, dixit: Mulier crede mihi, quia veniet hora, quando nec in iſto monte, neque in Hieroſolymis adorabitis patrem: ſed veniet hora, quando veri adoratores adorabunt *In ſpiritu & veritate adorare quid ſit.* patrem in ſpiritu & veritate: Pater enim tales quærit, adorantes Deum in ſpiritu & veritate oportet adorare. Quod ſi in ſpiritu & veritate, ergo in filio Deus adoratur: nam veritas eſt filius, qui dixit: Ego ſum via, & veritas, & vita: Cur non cum patre ſpiritus adorandus eſt à nobis? cùm in Chriſto audiant glorificari patrem in Eccleſia, quid ſe eſſe facturos aſſerent? Paulus enim ſcribens ad Epheſios ait: Ei qui potens eſt omnia facere abundanter quam petimus aut ſapimus, ipſi gloria in Eccleſia in Chriſto Ieſu in omnes generationes ſæculi ſæculorum. Et ruſum Paulus dicit: Quia per Chriſtum dicitur Amen patri ad gloriam: per patrem & filium Dei, & in filio patrem glorificantes. Sic itaque Deum adorantes in ſpiritu & in filio, id eſt, per ſpiritum ac per filium adorantes, coadoramus Dominum, & filium & ſpiritum. Denique Paulus ſcribit: Vt in nomine Ieſu Chriſti omnes genua flectant, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus in gloria eſt Dei Patris. Quòd ſi hi, qui in nomine Ieſu Chriſti flectunt genua, filium glorificant cum patre, cur hi qui in ſpiritu patrem & filium adorant, non adorabunt eum cum patre, & filio, & ſpiritu ſancto? Si itaque audiuimus Moſen dicentẽ: Dominum Deũ tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies, *Deut. 6.* ſcimus pronunciari cum Deo filium & ſpiritum. Et ne tanquam non ſcripta memorantes, & de noſtro loqui videamur, demonſtranda eſt cœleſtium virtutum adoratio, & ſicut ſanctis didicimus ſcripturis: Forſitan illi æmulatores effecti, ſic & venerari diſcent & orare. Quem viſum volunt Eſaiæ in templum laudari & clarificari, Seraphinne an filium; forte enim aures obſtruant, an ſpiritum ſanctum? Eſaias enim ait: Et factũ eſt anno quo mortuus eſt Ozias Rex, vidi Do- *Eſa. 6.* minum Sabaoth ſedentem ſuper thronum altum & eleuatum, & plena domus maieſtate eius, & Seraphin ſtabant in circuitu eius, ſex alæ vni, & ſex alæ alteri, & duabus quidem velabant faciem, duabus verè pedes, & duabus volabant, & clamabant alterutrum, & dicebant Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, plena eſt omnis terra gloria eius, & eleuatom eſt lumen ex voce clamantis, & domus impleta eſt fumo, & dixi, ô miſer ego, quoniam compunctus ſum: quia cùm ſim homo, & immunda labia habeam, & in medio populi immunda labia habentis ego habitem, Regem Dominum

Sabaoth

Sabaoth ego vidi oculis meis. Et miſſos eſt ad me A vnos de Seraphim, & in manu habebat carbonem, qoem forcipe tulerat de altari, & tetigit os meum & dixit mihi: Ecce teti git iſtud labia tua,& ait: Ecce auferer iniquitates tuas,& peccatum tuom mundabit. Et ego audiui vocem Domini, dicentis, Quem mittã & quis ibit ad popolũ iſtum?& dixi: Ecce ego, mitte me. Et dixit mihi: Vade ad populum iſtum,& dic ei: Aure aodieris,& non intelligeris, & videntes videbitis, & non aſpicietis. Inctaſſatum eſt enim cor populi huius,& auribus ſuis graoirer audierunt, &ocolos ſuos clauſerunt,ne fortè videant oculis & credant,& auribus audiant,& corde intelligaot, & conuertantur& ſanem illos. Et dixi: Vſqoequo domine? Quem igitur hunc eſſe volunt, adferant, Ioan. 12 dicent enim fortè filium. In Euangelio κατὰ Ἰωάννην ſcriptum eſt: Et propterea nõ poterant credere in Ieſũ, quia dixit Eſaias Propheta: Excæcauit eorum oculos,& bebetauit eorum cor, ne fortè videant oculis,& intelligant corde, & conuertantur, & ſanem illos. Hæc igitur dixit Eſaias, cùm vidiſſet gloriam eius,& locutus eſt de eo. Et quid facient de Paulo, qui ſpititum dicit in illa gloria viſum eſſe Eſaiæ, & loqoutum eſſe ei, cùm miſiſſet eum ad populum ſupra dicta dicere? Scriptum eſt enim ſic in Actibus Apoſtolorum: Conuenientes autem ad alterutrum Iudæi dimittebantur, dicente Paulo verbum vnum: Quia bene Act. 28. ſpiritus ſanctus locutus eſt ad pattes veſtros per Propbetam Eſaiam,dicens, Aure audietis & non intelligetis,& videntes videbitis & non aſpicietis. Incraſſatum eſt cor populi buius, & auribus ſuis grauiter audierunt,& ocolos ſuos clauſerunt, ne fortè videant oculis,& aotibus audiant, & corde intelligant,&,conuertantor,& ſanem illos. Ecce Ioannes C quidem filium, Paolus verò ſpiritum ſanctum eſſe dicit, qui ſit viſus Eſaiæ, ſedens ſuper thronum altum,& eleuatum,qui adorator,& laodatur, & glorificatur à Seraphim. Eccleſiæ autem Chriſti omnes ab oriente vſq; ad occidentem conuenienter patrem à Seraphim laudari profitentur in miniſteriorum relatione. Dicant itaque nobis, qui venerationem ſpititoi ſancto abnegant, quiſnam ex his verum dicat, aot quis fallat? Vtrum ne Ioannes, an Paulus? an verò omnes eccleſiæ Chriſti? quo quidem omnes eccleſiæ patrem profitentur eſſe qui adoratur à Seraphim, Ioãnes filiom,Paolus verò ſpiritum ſanctum. Si verò oemo eorum fallit, ſed omnes veritatem dicunt, manifeſtè probatum eſt, quod & ſolios nomen patris dicatur. Habebat tamen patrem& filium & ſpiritum ſanctom ſecundum pro- D nuntiatum. Alioqui quid faciẽt audientes Saloatorem dicentem ad diſcipulos: Euntes docete omnes gentes,baptizantes eos in nomine patris, & filij, & ſpititus ſancti?cum ſctiptura non trinitatem ſed vnionem nominaret. Sctiptom eſt enim ſic in Actibus Apoſtolorum, de his qui in Samaria crediderũt, & baptizati ſunt à Philippo, tantum baptizati erant in nomine Domini Ieſu Chriſti. De his verò qui Act. 2. Epheſi à Paulo baptizati ſunt, hij cum audiſſent baptizati ſont in nomine Domini Ieſu Chriſti. Petrus etiam Iudæos alloquens: Pœnitentiam, inquit, agite,& baptizetur vnuſqoiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſſione peccatorum veſtrorum. Hij cum audiſſent & comprobaſſent ſermones eius, baptizari ſunt,& additæ ſunt in die illo animæ quaſi tria millia. Nunquid præuaricatores mandati Saluatoris effecti ſunt? & contra traditionem

A Saloatoris baptizauerunt tantam multitodinẽ? Nõ enim ſcriptũ eſt: quia baptizauerunt in nomine patris,& filij, & ſpititus ſancti, ſed taotum,in nomine Domini Ieſo Chriſti. Sed nõ ſunt præuaricati. Abſit. Nam licet filij nomen tantummodo dicatur, habet tamen pattem & ſpititum ſecum pronoutiatum, ſicut in ſcripturis ſanctis probauimus. Itaque & ſpiritus ſanctus ſabaoth dicitur, & eſt cum Deo & filio à Seraphim adoratus. Propter quod bæc ter dicunt: Sanctus, ſanctus, ſanctus, vt trinitatem pronuntiatent. Vnde & Paulus Dominum vocari ſpititum non negat, dicens ad Corinthios: Dominus verò ſpititus eſt,& vbi ſpiritus Domini, ibi libertas. Et ad Romanos ait: Lex autem ſpiritus vitæ liberauit me à lege peccati & mortis. Quomodo autem auſi eſtis ſpiritum ſanctum ſeruum dicere, qoi creaturam li- Spiritum ſanctum non eſſe ſeruum. B berauit? Si enim omnia per ipſum facta ſunt, oſtendite creatum eſſe ſpiritum ſanctum. Vtique etiam Pſalm. 12. id quod in Pſalmo ſcriptũ eſt quia omoia ſeruiũt tibi, ſeruũ eſſe oſtẽdit ſpiritũ ſanctũ? Sed neqoe in quo dicitur: omnia per filiom facta ſunt, adſigoat ſpiritum ſanctum: Ipſe enim eſt qui dixit: neque id quo omnia ſeruiunt tibi, ſeruum eſſe oſtendit eum. Alioqoi & Paulus quomodo audiendus eſt, dicens: Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritũ adoptionis filiorum in qoo clamamus, Abba pater? Itaqoe ſeruus nulla ratione ſpiritus ſanctos eſſe oſtenditur. Sed vos & carnem, & ſeruum eſſe eum infamaris, qui non ſolom non ſit liber, ſed & creaturæ libertatem largitur, ſicot ſu- 1. Co. 12. perius probauimus. Et rurſom Paolus ſcribit: Dioiſiones aotem donorum ſont, idem verò ſpiritus, diuidens ſingulis ſicut vult. Et Ieſus ait: Spiritus vbi C vult ſpirat. Si autem facit quod volt iam non eſt ſeruus, ſed liber eſt. Et qualem mortem merebuntur qui numen cœleſtis militiæ ſeruum eſſe profitentur? Dominus enim virtutum interpretatur do- Dominus Sabaoth minus Sabaoth, & non vtique libertatem largitur creaturæ, niſi eſſet creationis Domious: in nomine enim Domini Ieſu & ſpiritus ſancti, quem mittit vobis pater in nomine meo, ille vos docebit. Tamen nomen pattis, & filij, & ſpiritus ſancti, & in propria vita & ſubſtantia permanens, com ipſe ſit vita: Alioqui quid eſtis facturi audientes in Canticis Solomonem dicentem: Vnguentum effoſum nomen tuum, propterea adoleſcentulæ dilexerunt te? Eſaias verò: Et faciet Dominus Sabaoth gentibus in iſto mõte in lætitia &, bibẽt bibent vinũ, vnguento vngentur, tradent hæc omnia gentibus. Nónne ſpititũ ſanctũ quo vncti ſumus, vnguẽtum vocauit D Propheta? Quẽ & Dauid oleum exoltationis dicit, Pſa. 44. in conuerſatione humana Saluatoris: Propterea vnxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Quod & adſumens Petrus ait: Ieſom Chriſtum, Act. 10. qui eſt à Nazareth, vnxit Deus eum in ſpiritu & virtute. Spiritus itaque ſanctus cum & oleum & vnguẽtom dicitur, nomen eſt Dei & filij, in propria vita & ſubſtantia permanens: cum ſit ipſe, vt ſupra diximus ſecundùm prophetiam, vngoentum effuſom nomen tuum. Manifeſtum aotem quia ſpiritum ſanctum effudit Dominus abundanter ſuper eos qui ex gentibos crediderunt ſicut Paulus ſcribit. Et cum vnctionem & ſignaculum habeamus,& rurſus idem Paulus in ſecunda Epiſtola ad Corinthios ſcribat: Qui autem firmat vos vobiſcum in Chriſto,& vnxit nos Deus, qui & ſignauit nos, & 2. Co. 1. dedit arram ſpiritum in cordibus noſtris. Et iterum ad Epheſios ait: In quo credentes ſignati eſtis ſpiri-

tu promiſſionis ſancto, qui eſt arra hæreditatis noſtræ: magna nos ſapere ſancti præparant de ſpiritu ſancto: Nam Dauid dicit: Dominos pars hæreditatis meæ, & calicis mei. *Pſ. 44.* Et Moyſes ſcribit: Non erit portio, neq; hæreditas Leuitis in terra, Domin⁹ ipſe portio eorum eſt. Et Hieremias clamat: Quia qui formauit omnia ipſe hæreditas huius Iacob, Dominus nomen eſt ei. Et cum Dominum hæreditatem ſanctorum ſpiritum ſanctom eſſe dixit, in quo, inquit, credentes ſignati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto, qui eſt arra hæreditatis noſtræ docens hæreditare & non bæredirare profeſſiones ſanctorum conſiderantes: Ait enim Eſaias ad eos, qui non haberent ſpiritum ſanctum, & propterea ignorantes eſſe hæreditatem ſanctis poſt huius ſeculi exitum inſtruens patienter, & dicens: Eſt hæreditas colentibus Deum, & vos eritis iuſti, dicit Dominus: Qui B ſititis ite ad aquam. *Aqua ſpiritus ſanctus intelligitur.* Spiritum ſanctum aquam appellans, ſicut poſtmodum monſtrabimus: cum ſit arra ſanctorum hæreditatis. Hunc ſpiritum ſanctum & Dauid ſignaculum hæreditatis cum habuiſſet. Sed hos quidem qui non credunt bæreditatem eſſe ſanctis, poſt huius vitæ exitum miſeros eſſe dicit. De ſe verò & ſimilibus confidenter agens: Multi dicunt: quis oſtendit nobis bona? *Pſalm. 4* Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine: Signationem dicens ſignaculum, quod lumen vultus tui Domine eſſe ſit profeſſus. *Signaculum vultus Domini.* Itaque credant Paulo dicenti, ſpiritu promiſſionis ſancto ſignatos eſſe credentes. Et Dauid, quid haberet eundem ſpiritum fidei, pſallenti: Credidi, propter quod locutus ſom. Sciant quod & vultus Domini eſſe dicit ſignaculum qood accepit, id eſt ſpiritum ſanctum, adeo vt & filium Dei lumen Dei eſſe ſciens pſalleret Deo, dicens: In lumine C tuo videhimus lumen, id eſt, in filio tuo videbimus ſpiritū ſanctum. *Pſalm. 35.* Sic & Eſaias ſpiritum qui ſanctificat noo ſolū lumen, verum etiam ignem ſcit appellari, dicens: Et erit lumen huius Iſraël, & ſanctificabit eum igne ardenti. Et ecce in lumine quod eſt, ignis, ſanctificat Dominus hūc Iſraël, & Deus tamen ignis conſumens eſt. Sed & Paulus dicit: Vt fiat oblatio gentium acceptabilis, ſanctificata in ſpiritu ſancto. Et non aliter gentes, aliter Iſraël ſanctificantur à Deo, quàm ſpiritu ſancto lumine & igne exiſtente. Dicit autem & ſapientia Solomonis in Prouerbiis: Lux Domini ſpiratio eſt hominum, qui ſcrutatur interna ventris. Et manifeſtum eſt, quia ſpiritus omnia ſcrutatur, quemadmodum ſcribit Paulus, & quod à principio formato Adam, io faciem eius ſpirauit Deus ſpiritum ſanctum, ſicut Moyſes ait: *In faciem Adæ quomodo ſit inſpiratum.* Et ſpirauit Deus in faciem Adæ inſpirationem vitæ; & factus eſt homo in animam viuentem. D Neque id quod ſuſpiratum eſt à Domino, anima eſt, ſecundùm fabolatores Iudæos. Alioquin quomodo hoc qood à ſe ſpiratum eſt, Deus, igni æterno condemnat? ſed viuificans ſpiritus eſt, de quo & Paulus ait: ſpiritus verò viuificat, & ſpirauit Deus in faciem eius ſpirationem vitæ, & factus eſt homo io animam viuentem. Itaque ſpiritus ſanctus eſt ſpiritus vitæ, à quo excidentes oonnulli, viuentes mortui ſunt, ſicut Paulus ſcribit: Nam quæ in delicijs agit, viuens mortua eſt. Alioquin quomodo audiendus eſt Solomon dicens: Lux Domini ſpiratio eſt hominum, qui ſcrutatur interna ventris ſi animas homioum lumen Dei eſſe dicitis, niſi ſpiritum ſanctum lumen Dei confeſſi fueritis. Sed ſpirationem lumen Dei eſſe credatis, dicente Moyſe: Spirauit Deus in faciem Adæ ſpiraculum vitæ. Et filius Dei:

A Ego ſom vita. Sed & ſapientia Solomonis introducens Saluatorem dicit: Ecce proferam vobis meæ adſpirationis profeſſionem, ſic enim in prouerbiis ait: *Pro. 1.* Sapientia in exitu canit, in plateis verò fiducialiter agit: In portis autem potentium adſiſtit: In muris quoque ciuitatis confidenter ait: Quanto tempore obtinent prudentes ſtultitiam & non erubeſcent? Imprudentes autem cootumeliæ cum ſint cupidi, impij effecti odio haboerunt ſenſum, & obnoxij facti ſut increpationibus. Ecce proferam vobis meæ adſpirationis profeſſionem, docebo vos meum ſermonem. Et Eſaias prædicans ſpiritus ſancti promiſſionem ſic ait: Dixit Dominus qui cœlum fecit & adfixit illud, qui ſolidauit terram, & quæ in ea ſunt: Qui dat adſpirationem populo, qui eſt ſuper eam, & ſpiritum calcantibus eam. Dicite B qui eſt populus qui accepit ſpirationem: Nunquid & hic ſpiratiooem animam eſſe diceris? Aot dabitis ſine anima populum ſuper terrā conſtitiſſe? Sed non eſt, profeſſionem namque ſpiritus ſancti prædicans Propheta hæc dicit. *Act. 2.* Denique completam profeſſionem ſuper fideles qui fuerant illo tempore, ſcripſit Lucas: Vt complerentur dies quinquageſimę erant pariter omnes in vnom. Et factus eſt ſubito ſonus de cœlo, tanquam ſpiritus ſanctus vehemens ferretur, implens totam domum vbi erant ſedentes, & viſæ ſunt eis diuiſæ linguæ tanquā ignis, & ſedit ſuper vnumquemque eorum, & cœperunt loqoi variis linguis, prout ſpiritus ſanctus dabat eloqui illis. Simili modo magnus ille Iob aduerſus amicos ſuos, cum eſſent ſpiritu ſancto priuati, & nihil verum dicerent, neque opinarentur ſe ante Deum loqui, aiebat: Nonne ante Deum loquimini? Et rurC ſum: Qui annuntiaſtis verba: Spiratio verò cuius eſt quæ procedit à te? Ex quibus vnus magna loquens dicebat: Spiritus eſt qui mortalibus intercedit, ſpiratio verò omnipotentiæ eſt quæ me docet. Omnipotens autem filius Dei de quo Zacharias ait, Propterea ſic dicit Dominus omnipotens. Poſt gloriam miſit me ſuper gentes. Igitur Solomone diceote; Lux Domini ſpiratio eſt homioum. Et à Moyſe inſtructi: Spirauit Dominus io faciem Adæ ſpirationem vitæ, & factus eſt in animam vioentem. Audientes verò & Saluatorem dicentem: Ego ſum vita. Et Paulum ſcribentem: Lex enim ſpiritus vitæ, Et rurſū: Miſit Deus ſpiritū filij ſui in corda noſtra. Videntes autem etiam vnigenitum inſufflantem in faciem Apoſtolorū & dicentem: Accipite ſpiritum ſanctum. Spirationem igitur filij, in propria vita & ſubſtantia manente, ſpiritom eſſe doceamur, & neD que genitum neque creatum eſſe à filio ſapiamus nequaquam vnigenitum filium credamus eſſe ſpiritum, & quod Dominus ſit verbom filij, genitum verò à Deo verbum ſuum in propria vita & ſubſtantia permanens cum ſit vita filios Dei. Propterea verò non eſt genitus ab eo ſpiritus, quia noo eſt verbum eius. Creatum verò dicere ſpiritom, abſit. Veruntamen ſpirationem filij Dei eum ex ſanctis ſcripturis docti ſumus, & footem ſpiritus & filium Dei dicimus, audientes filium: Quia duo nequam fecit popolus iſte, me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt ſibi lacus contritos, qui non potuerunt aquam portare. *Hier. 2.* Aqua viua ſpiritos ſanctus eſt, ſicut Ioannes docuit, Saluatore dicente ad Samaritanam mulierem: *Aqua viua.* Si ſcires donum Dei, & quis eſt qui dicit tibi, da mihi bibere, tu vtique petiſſes eum, & dediſſet tibi aquam viuam. Et rurſum: Quicunque biberit ex aqua, quam ego ei dabo, oon ſitiet *Ioan. 4.*

tiet in æternum. Et in medio templi clamat: Si quis ſitit veniat ad me & bibat, qui credit in me, ſicut dicit ſctiptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Et interpretatus eſt ſic: Hoc autem dicebat de ſpiritu ſancto, quem accepturi erant qui credituri erant in eum. Ita etiam & Eſaias dominum dixiſſe ait: Quia ego dabo in ſitim aquam hiis, qui in ſicco iter fecerunt, & ponam ſpiritum meum ſuper ſemen tuum, & benedictiones meas ſuper filios tuos, & orietur tanquam in aqua fœnum, velut ſalix inter fluxus aquæ. Ergo manifeſtè ſcripturis ſanctis profitentibus, aquam viuam eſſe cognouimus. Dominus ſe fontem ſpiritum eſſe dixit ſic: me dereliquerunt fontem aquæ viuæ. Sic & Dauid di-
Pſal. 35. cens ad dominum: Quia apud te eſt fons vitæ. Igitur præter dominum oſtende alium fontem eſſe vitæ, qui apud eum ſit: non enim dixit, quoniam tu es B fons vitæ, ſed: quia apud te fons vitæ eſt. Eſt vero apud Deum, & eſt filius fons exiſtens ſpiritus. De quo Paulus ad Romanos ſcribit: Spiritus vero vitæ propter iuſtitiam. Ita non alienum, ſed proprium patris eſſe eum dicit. Nam cum profeſſus fuiſſet: quia apud te eſt fons vitæ, & adiunxit: in lumine tuo videbimus lumen, id eſt in filio tuo videbimus ſpiritum: Nec non etiam & in nomine virtutis Dei appellatus ſpiritus, & virtus, & ſapientia eſſe monſtratur. Audiuimus enim Saluatorem in
Luc. 24. Euangelio, promittentem diſcipulis ſuis miſſurum eſſe ſpiritum ſanctum, qui dicit: Ecce ego præmittam promiſſionem patris meis ſuper vos, vos vero ſedete in ciuitate, donec induamini ex alto virtutē. In Actibus vero Apoſtolorum idem dominus ait: Sed accipietis virtutem ſuperueniente ſuper vos ſpiritu ſancto. Hoc quoque impletum eſſe comperimus, ſub die quinquageſimæ conſummatę. Aut C ergo virtutem Dei ſpiritum ſanctum eſſe profitemi-
Sabellij error. ni, aut ſicut Sabellius paracletum, cum ſit virtus Dei, eundem filium eſſe prædicate, & audite Pau-
Eph. 1. lum dicentem: Spiritus vitæ propter iuſtitiam. Fontem iterum ſpiritus inſtruimur eſſe filium. Hieremiam audite clamantem contra Iudæos: Quia dereliquerunt me fontē vitæ dominum. Alibi autem ait: Spiritum ſapientiæ, ſciens ſpiritum ſanctum ſecundum Eſaiam quidem dicentem: Et requieſcet ſuper eum ſpiritus Dei, ſpiritus ſapientiæ & intellectus. Secundum Paulum vero tribuentem: Non ceſſo gratias agens Deo pro vobis, vt det vobis ſpiritum ſapientiæ & reuelationis. Fōtem eſſe ſpiritum dixit ſupra, ſic dicens: Dereliquiſtis fontem ſapientię. Quod vero ſpiritum hic ſapientiam appellauerit manifeſtum eſt, ex quibus dicit: Nam cum in D terra Chaldæorum eſſet populus, & cum Chaldæis conuerſaretur, eos qui non haberent ſpiritum ſanctum, ſed carnaliter quidem viuerent peccato, morerentur vero iuſtitiæ, & fraudarentur ſpiritu ſancto, querebatur cum lachrimis, dicens: Quid eſt Iſraël? quid, quia in terra inimicorum es, & inueteraſti in terra aliena, coinquinatus es cum mortuis, deputatus es cum hiis, qui in inferno ſunt. Dereliquiſti fontem ſapientię, viam domini: ſi fuiſſes ingreſſus, habitares vtique cum pace in æternum. Conſiderent enim viam, quam dereliquerunt filij Iſraël, Deum eſſe, qui dicit: Ego ſum via, fontem vitæ in Propheta appellari, quam dereliquerunt Iudæi, coinquinantes ſe cum Babyloniis, qui erant mortui iuſtitia: ducem enim non habent in ſe ſpiri-
1. Timot. 5. tum paracletum ſpiritum veritatis, qui eſt vita & viuificat: viuentes mortui ſunt. Vnde & Paulus de

A talibus ſcribit: Nam quæ in deliciis agit vidua, viuens mortua eſt. Et Solomon clamat: Qui in deliciis conuerſatur à pueritia ſeruus erit, in nouiſſimo vero dolebit in ſe: Qui enim in peccati deliciis agunt, non audiunt Paulum ſcribentem: Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum in quo clamamus, abba pater. Sed cum ſint filij peccati, mortui ſunt iuſtitię: Qui vero ſpiritus ſancti donum acceperunt: Lex enim ſpiritus vitæ, liberauit me à lege peccati & mortis. Bene itaque Moyſes obſeruauit vt diceret: Itaque ſpirauit dominus in faciem Adæ ſpirationem vitę, & factus eſt homo in animam viuentem. Qui enim non habent ſpiritum ſanctum, viuentes mortui ſunt. Vnde & ad Iſraël derelicto domino, qui ſit fons vitæ viuificans, dicit: Dereli- B quiſtis fontem ſapientię, viam domini ſi fuiſſes ingreſſus, vtique habitares in pace in ęternum tempus. Audientes ergo dicentem: Ego ſum via, docti etiam ab ſcripturis ſanctis fontem ſpiritum eſſe Deum qui dicit: Me dereliquerunt fontem aquæ viuę, nequaquā creaturam ſpiritum ſanctum ſapiamus, eiuſdem ſed eſſe cum patre, & filio ſubſtantię iterum ex ſcripturis probamus, ſicut ſuperius ab Eſaia Propheta docuimus. Scribit autē ille magnus Ioannes Euangeliſta in Apocalypſi, hæc dicens: Et *Apoc. 22* oſtendit mihi fluuium aquę viuæ, candidum quaſi glaciem egredientem à ſede Dei & agni, fluentem per medium plateæ. Dicebat vero de ſuperna Hie- *Pſal. 45.* ruſalem, de qua ſcriptum eſt in Pſalmis: Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Quod ſi dixerint, quid ergo quia ſcriptum eſt aqua? Audiant. In ſede Dei & agni aqua eſt vitę, & cum aquæ eius capaces C aliqui efficiuntur, per flumina dicuntur, & in ſingulis quibuſque adimpleri dicitur ſpiritus ſanctus: ſicut & filius Dei adimpletur in ſingulis, ſecundum Paulum ſcribentem: Plenitudo eius qui omnia in omnibus adimpletur. Et eſt quidem, quando hii, qui implentur iſta aqua viua, flumina appellantur, *Pſal. 112.* ſicut & Dauid in Pſalmo dicit: Eleuauerunt flumi- *Flumina.* na vocem ſuam, à voce aquarum multarum. Eſt vero quando verbum doctrinę, & vnaquæque operatio ſpiritus flumina vocantur, ſecundum dominum dicentem: Qui credit in me, ſicut dixit ſcriptura, flumina de ventre eius fluent aquę viuæ. Ergo non dixit aquis impleta eſt, aqua enim ſpiritus vita eſt, & flumen Dei impletum eſt aquis. Et dominus: Me, inquit, dereliquerunt fontem aquę viuæ. Itaque eiuſdem ſedis eſt cum Deo, & eiuſdem vitæ, vita ei det ſpiritus ſanctus, ſicut Ioannes vnà cum Eſaia dixit, & non ſeruus nec miniſter, ſicut vos dicitis. D Quod ſi permanent dicentes creatum ſpiritum, & proferent illud, quod in Amos Propheta ſcriptum *Amos 4.* eſt: Præpara te, inuoca dominum Deum tuū, Deus Iſraël. quia ego firmans tonitruum, & creans ſpiritū, & adnuntians in omnibus Christum ſuum. Audiant non de ſpiritu ſancto hoc dixiſſe filium Dei, ſed ſpiritu venti tonitruum, ſed præcedit ſpiritus venti, quem create dixit poſt tonitruum dominus. Alioquin dicant an ante ſpiritum ſanctum crearet tonitruum. Si vero hoc impium eſt dicere, expellantur prorſus, qui dicunt creatum eſſe ſpiritum ſanctum, quoniam nec de prima creatione, quæ à filio Dei ſit creata, tacuerit ſcriptura: ſicut enim dicit, qui loqui- *Iob. 40.* tur ad Iob: Sed ecce beſtiæ apud te fœnum tanquam boues edent, & vigor eius in lumbis, virtus vero in vmbilico vētris eius. Stringit caudam ſicut cypreſſum, nerui eius cōplexi ſunt ſicut funes, latera eius

ſicut latera æris, & dorſum eius &c. Hoc teſtimoniũ facturæ domini factum ad illudendum angelis. Itaque Diabolus prima creatura deluditur ab angelis, ſic enim ſcriptum eſt: Initium facturæ domini, factũ ad illudendum angelis. Nos autem ſenſum Chriſti, ſpiritũ eſſe de ſcripturis ſanctis didicimos, ſicut Paulus ſcripſit: Sed docti ab ſpiritu, ſpiritualibus ſpiritalia comparantes: animalis autem homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei, ſtultitia eſt enim ei, & non poteſt ſcire, quia ſpiritualiter diiudicantur, ſpiritualis vero diiudicat omnia, ipſe autem à nemine iudicatur: quis enim nouit ſenſum domini, qui inſtruat eum? Nos vero ſenſum Chriſti habemus. Iſte igitur ſpiritus ſanctus cũ ſit ſenſus Domini, in propria vitæ ſubſtantia exiſtens, ſicut frequenter didicimus, nouit omnia quæ ſunt Dei, ſicut ſpiritus noſter, quæ noſtra ſunt. Denique & Paulus ait: Nobis

1. Corint. 2.

autem reuelauit Deus per ſpiritum ſuum: ſpiritus enim omnia ſcrutatur, etiã profunda Dei: quis enim homo nouit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt? ſic & quæ ſunt Dei nemo nouit, niſi ſpiritus Dei: nos vero non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex Deo, vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis, quæ & loquimur, nõ docti humanæ ſapietiæ verbũ. Iſtum ſpiritum, ſpiritum ſanctum etiam digitum Dei eſſe docuit, ſecundum Matthæum quidem dicens: Si autem in ſpiritu Dei eiicio dæmonia, peruenit in vos vtique regnum

Lucæ 11.

Dei. Secundum vero Lucam: Si autem ego in digito Dei eiicio dæmonia, peruenit in vos vtique regnum Dei: propterea dico vobis: quia omnis blaſphemia remittetur hominibus, ſpiritus autem blaſphemia non remittetur eis: Et quicunque dixerit in filium hominis, remittetur ei: qui autẽ dixerit in ſpiritum ſanctũ, non remittetur ei, neq; hîc, neq; in futuro ſeculo. Per hunc ſpiritũ ſanctũ, cum ſit digitus Dei,

Digitus Dei ſpiritus ſanctus eſt.

ſcriptæ ſunt tabulæ lapideæ, quæ datæ Moyſi ſunt, ſcriptæ digito Dei, ſicut ipſe Moyſes expoſuit. Alioquin ſi non ſpiritum ſanctum digitum Dei eſſe dicunt: tabulas enim lapideas glorioſiores eſſe, quam corda ſanctorum profitebuntur, ſuper quæ epiſtola Chriſti eſt ſcripta non atramento, ſed ſpiritu Dei viui, nõ in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carna-

Pſal. 4.

libus. Hunc ſpiritum ſanctum, & lumen vultus Dei eſſe credimus, ſecundũ Dauid in Pſalmo dicentem: Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui domine. In xxx. & v. Pſalmo: In lumine tuo videbimus lumẽ. Et ſecundũ Solom. in Prouerbiis ſcribentẽ: Lux domini inſpiratio eſt hominum, qui ſcrutatur interna ventris. Et Eſaiam dicentem: Et erit lumen huic Iſraël in ignẽ, & ſanctificabit eum igne ardenti. Hanc ſpirationem filij Dei eſſe diuinæ ſcripturæ docuerunt, ſecundum Solom. quidem dicentem: Lux domini inſpiratio eſt hominũ. Secundũ Moyſen: & ſpirauit Deus ſpiramentũ vitæ, & factus eſt homo in animã viuentem, & quemadmodum poſtea creatus eſt Adam, accipiens ſpiritũ vitæ, & factus eſt in ani-

A mam viuentem, & habens ſpiritum ſanctum, ſpiritualis erat, adeo vt prophetaret, quod huius rei gratia derelinquat homo patrem ſuum, & matrem ſuã, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Simili modo & omnes ſancti, in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, per impoſitionem manuum ſacerdotum Dei ſpiritum ſanctum conſecuti, ad antiquum reſtituuntur, in quo erant ante præuaricationem Adam, & hoc ſpiritu legem dante in eccleſiis gentium. Nos neq; carnem circuncidimus, neque carnaliter legẽ Moyſi cuſtodimus: Nam cum Paulus, & qui cum eo prædicabant gentibus verbũ domini, & qui fideles fuerant de circunciſione dicentes: Quia oportet circuncidere eos, & præcipere eis cuſtodire legem Moyſi: Iuſſit ſpiritus ſanctus non circuncidi ex gentibus credentes, neque carnaliter

B ritum ſequi, quem Moyſes Iudæis tradidit, ſcripſerunt Apoſtoli hiis qui ex gentibus erant, hæc. Apoſtoli, & presbyteri fratres, hiis qui Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ fratribus qui ſunt ex gentibus, ſalutẽ: Quoniam audiuimus, quod ex nobis quidam turbauerunt vos, quæ non conſtituimus: viſum eſt nobis congregatis in idipſum mittere ad vos cum chariſſimis noſtris Paulo, & Barnaba, hominibus qui tradiderunt animas ſuas pro nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, Iudam & Silam, & ipſos per verbum annunciantes eadem. Viſum eſt ſpiritui ſancto & nobis, nihil amplius imponi vobis oneris, præter ea quæ neceſſe eſt, vt abſtineatis vos ab idolothytis, & ſanguine ſuffocato, à quibus cuſtodientes vos bene agetis. Valete. Omnes eccleſiæ Chriſti cuſtodiunt hæc, quia nemini ex hiis quæ creata ſunt, legem orbi terrarum dare conceſſum eſt. Itaque videntes ſpi-

Act. 15.

C ritum ſanctum legem dantem non blaſphement dicentes, eum eſſe creatum, quoniam præcipue dominus contra eos qui blaſphement in eum, dicit: Omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus, qui autem blaſphemauerit in ſpiritu ſancto, non remittetur ei, neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Non autem talia de eo diceret dominus, ſi creatura eſſet: Deinde & in libro Regnorum ſcribit: Si peccauerit vir in virum, orabit pro eo ſacerdos: ſi vero in domino peccauerit, quis orabit pro eo? Et hiis ſimilia. De ſpiritu ſancto etiam dominus dixit, ſicut ſuperius probauimus: Quicunq; dixerit in verbum Dei, in filium hominis, remittetur ei, quicunque in ſpiritum ſanctum, neq; in hoc ſeculo, neq; in futuro. Hanc igitur pertimeſcentes ſententiam, & audientes quanta de ſpiritu ſancto ſcripturæ dixerint, qualia de patre, & filio, talia etiam de ſpiritu ſancto ſapiamus. Quoniam ſicut credimus in Deum patrẽ, & in filium eius vnigenitum, ita credamus & in ſpiritum ſanctum, ſic baptizati, in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Quod ſicut credimus, & baptizati ſumus, ita ſentientes de trinitate & imitantes adorationem Seraphim, hæredes regni cœlorum effici poterimus.

Legem nemo dat recte viuendi, niſi Deus.

1. Reg. 2.

FINIS OPERVM DIVI ATHANASII EPISCOPI ALEXANDRIÆ,

Quæ à nobis reperiri potuerunt.

SEQVVNTVR

SEQVVNTVR

NVNC

ENCOMIVM

ET

VITÆ ALIQVOT SANCTI ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ,

A DIVERSIS CONSCRIPTÆ.

INDEX SEQVENTIVM OPVSCVLORVM.

I. *Gregorij Nazianzeni in D. Athanaſium Magnum Oratio.*

II. *Vita D. Athanaſij incerto auctore: Ioanne Lampadio interprete.*

III. *Vita D. Athanaſij ex Simeone Metaphraſte, eodem interprete.*

IV. *Vita D. Athanaſij ex Socratis, Theodoreti & Sozomeni, hiſtoria Eccleſiaſtica collecta.*

V. *Oratio viri cuiuſdam docti de vita, laudibus & certaminibus D. Athanaſij.*

GREGORII NAZIANZENI DE LAVDIBVS ATHANASII MAGNI ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI,

Oratio.

ATHANASIVM laudans virtutem laudabo. Idem enim eſt illum dicere, quod virtutem laudibus efferre: quoniam virtutes omnes complexu ſuo tenebat: vel, vt verius loquar, tenet. Deo etenim omnes viuunt, qui ſecundum Deum vixerunt, etiam ſi ex hac vita migrarint. Vnde & Deus, Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob dicitur, vt viuentium Deus non mortuorum. Virtutem laudans, Deum laudabo, à quo virtus ad homines promanat: cuiuſque beneficio nobis contingit, vt ad eum per cognatum illuminationem euehamur, vel potius reuehamur. Nam cum multa & magna ſint atque adeò tot & tanta, vt nemo ea ſermone complecti poſſit, quæ nos à Deo partim habemus, partim habituri ſumus: In hoc tamen potiſſimum elucet ipſius in genus humanum beneficentia, quod ad eum animos erigimus, eique velut neceſſitudine quadam ac cognatione iungimur. Nam quod ſenſibilibus rebus eſt Sol noſter, hoc intelligibilibus eſt Deus. Illi enim mundum hunc aſpectabilem colluſtrat: hic inuiſibilem. Ille corporis oculos ita afficit, vt lumen ipſius intueri poſſint: hic mentes deiformes reddit. Atque vt ille cùm & iis quæ oculorum ſenſu prædita ſunt, & iis quæ in aſpectum cadunt, hanc vim tribuat, vt & illa videre & hæc viſu percipi poſſint, interim tamẽ ipſe omnia, quæ oculis ſubiecta ſunt pulchritudine antecellit: eodem modo Deus, cum tam iis, quæ intelligentia vtuntur, quam quæ mente & intellectu comprehenduntur, hoc afferat, vt & illa intelligant, & hæc intelligentia percipiantur, ipſe tamen intelligibilium omnium ſummus & vertex, in quo deſiderium omne conſiſtit ac defigitur, nec ſupra eum vſquam fertur. Nec enim quicquam ſublimius

A habet, aut omnino habebit mens vlla, quantumuis philoſophica, altiſſimè tendens ac ſummè curioſa. Hoc etenim rerum omnium expetendarum extremum eſt, quo cum peruenerimus, conquieſcit omnis ſpeculatio. Quicunque igitur corporis craſſitie, rationis & contemplationis ope perrupta, ſolutaque hac carnea, ſiue nubes ſiue obſcuratio dicenda eſt, cum Deo commercium habere, ac puriſſimæ luci quantum humanæ naturæ datum eſt, commiſceri licuerit, is duplici nomine beatus cenſendus eſt: tum quod hinc ſeipſum extulerit, tum quod illius vitæ diuinitatem ſit cõſecutus, quam verum & ſincerum philoſophiæ ſtudium conciliat, ac mentis ſupra terrenum binarium ſubuectio, propter eam, quam in Trinitate intelligimus vnitatem. Qui autem ob hanc carnis copulam deterior factus eſt, at-
B que ita luto cohæſit, vt nec veritatis radios intueri, nec ſupra inferiora hæc aſſurgere queat, idque cum supernè originem traxerit, & ad ſuperna vocetur: hunc cæcitatis ergo miſerum exiſtimo, etiam ſi res huiuſce vitæ illi ex animi ſententia fluant: tantoque etiam miſeriorem, quanto magis à ſecundo rerum fluxu deluſus fuerit, ſibique aliud quodpiam bonum vero bono præſtabilius eſſe perſuaſerit: malum vtique malæ opinionis fructum decerpens, vt vel tenebris mulctetur, vel ignem videat, quem vt lucem non cognouit. Hæc paucis tum noſtræ tempeſtatis tum veteris memoriæ hominibus curæ ac ſtudio fuerunt, (pauci enim Dei ſunt, quamuis omnes ipſius figmenta ſimus,) legiſlatoribus, præfectis militaribus, ſacerdotibus, Prophetis, Euangeliſtis, Apoſtolis, Paſtoribus, Doctoribus, omniq; ſpirituali agmini & complemento: inter omnes autem eos huic quoq;, in cuius laudẽ hæc à nobis habetur oratio. Quos tandẽ hos dico? Enoch illum, Noe, Abrahã, Iſaac, Iacob, duodecim Patriarchas, Mo-

Digitized by Google

ſem, Aaronem, Ioſoe, Iudices, Samuelem, Dauidẽ, Solomouem aliquantiſper, Heliam, Heliſeum, Prophetas, qui vel captiuitatem anteceſſerunt, vel poſt eam floruerunt, atque hæc ordine quidem poſtrema, cæterũ veritate prima, quæ circa Chriſti incarnationem ſeu humanitatis aſſumptionem cõtigerunt lucernam illam luci præeuntem, vocem ſermoni, mediatorẽ mediatori, mediatorem inquã veteris & nnui Teſtamenti, Ioannem illũ egregium, Chriſti diſcipulos, eos denique, qui poſt Chriſti tempora, vel populo præfuerunt, vel orationis facultate & doctrina claruerunt, vel ſignis ac miraculis nobilitati ſunt, vel martyrio perfuncti ſunt. Ex his Athanaſius alios æquauit, ab aliis paruo internallo ſuperatus eſt, nonnullos etiam, niſi hoc à me audacius dictum videatur, anteceſſit: atqoe aliorum dicendi facultatem, aliorum actionem, aliorum clementiam, aliorum zelum, dimicationes quorumdã, plura virtutum ornamenta, nonnullorom etiam omnia imitando conſecutus, atq; aliud ab alio mutuatus, quemadmodum qui formas excellentiſſimè pingunt, atque in vnam ſuipſuis animam complexos, vnum ex omnibus virtutis ſimulacrum numeris omnibus abſolutum edidit: ſic videlicet ſe comparans, vt & eruditos ac diſertos actione, & agendi vi præditos eruditione atque eloquentia vinceret, aut ſi mauis & doctrinæ gloria florentes, doctrina & rebus agendis aptiſſimos actione ſuperaret: atque vt & iis qui mediocrem in vtroque genere laudem habebant, eo ſuperior eſſet, quod in altero horũ ſummè excelleret, & rurſus iis, qui altero duntaxat genere ſummopere eminebant, hoc eo nomine præſtaret, quod vtraque virtute ornaretur. Quod ſi his qui ipſum ætate præceſſerunt virtutis exemplum ipſi præbuiſſe magnum atque honorificum eſt: non minus certè huic noſtro præclarũ cenſeri debet, quod poſteris exemplum ipſe fuerit. Atque omnem quidem illius vitam ſermone proſequi ac laodibus efferre longius fortaſſe fuerit, quam orationis inſtitutum ferat, atque hiſtoriæ opus fuerit, non encomij: quam etiam vt poſteris documento atque oblectationi futuram proprio ſcripto mandare cum primis optarem, quemadmodum ipſe Diui Antonij vitam conſcripſit, cum vitę monaſticæ leges ſub narrationis ſpecie promulgaret: verum pauca ex multis illius ornamentis, quæcunque nunc nobis vt notiora & inſigniora vltro memoriæ offeruntur expoſuiſſe contenti (vt ſimul & cupiditati noſtræ ſatisfaciamus, & officium huic feſto debitum perſoluamus) plura iis, quibus ea cognita ſunt, relinquemus. Neque enim alioqui pium nec tutum eſt, cum impiorum hominum vita memoriæ prodatur, pietate præſtantes viros ſilentio tranſmittere: idque in ea ciuitate, qoam vix etiam multa virrutis exempla ſeruare poſſint, vt quæ ſicut circos & theatra, ita diuina qnoque myſteria pro ludo habeat. Ille igitur in diuinis moribus atque diſciplinis ſtatim educatus eſt, cum liberalibus artibus perexiguum temporis tribuiſſet, ne videlicet huiuſmodi rerum omnino rudis & ignarus videretur, eaque neſcire, quæ ſibi contemnenda duxerat. Neque eoim generoſam ac magnificam animam inanibus ſtudiis occupati ſuſtinuit, eodemq; modo affici, qno imperiti athletæ, qui dum aërem ſæpius quam corpora feriunt, præmiorum ſpe fruſtrantur. Atq; & Veteris & Nnui Teſtamenti libros omoes ita permeditatus, vt ne vnum quidem qoiſquam alius, modo contemplationis, ſed etiam egregiæ ac luculentæ viræ diuitiis augetur, mirificeque vtrumque connectit, catenã

A verè auream atque eiuſmodi, vt nequaquam à multis connecti queat: hanc nimirum rationem iniens, vt & vita duce ad contemplationem vteretur, & cõtemplatione vitam morumq; elegantiam obſignaret. Nam vt timor Domini principinm eſt ſapientiæ, velut prima quædã incunabula: ita ſapiẽtia cum timore ſuperato ad Dei amorem oos ſubuexerit, ex ſeruis iam amicos ac filios efficit. Sic porrò nutritus & eruditus, vt ounc quoque eos oporteret, qui plebis antiſtites futuri, magnumque Chriſti corpus tractaturi ſunt, ſecundum magnum Dei conſilium ac præſcientiam, qnæ magnarum rerum materiam longè ante conſtituit, in magnum hunc clericorum ordinem cooptatur, atque in eorum, qui appropinquanti Deo appropinquant, numerum aſcribitur, ac ſacroſanctæ ſtationis & ordinis honore afficitur,

B cunctiſque Eccleſiaſticorum gradoum muneribus deinceps perfunctus, vt quæ media ſunt reſecẽ, Alexandrino populo, quod idem eſt ac ſi dixiſſem, vniuerſo terrarum orbi præficitur. Neque ſatis conſtituere poſſum virtutis ne præmium, an Eccleſiæ fontem ac vitam huiuſmodi dignitatem acceperit. Hanc enim oportebat veritatis ſiti languentem ac probè confectam, Iſmaelis inſtar potione refici, aut velut Heliam refrigerata ſiccitate terra, è torrente refocillari, paulumque ſpirantem ad vitam reuocari, ſemenque Iſraëli relinqui: ne vt Sodoma & Gomorra efficeremur, quarum peruulgatum ſcelus peruulgatiori internecione vindicatum eſt, incolis nempe igne & ſulphure demerſis atque obrutis. Propterea oobis iam iacentibus cornu ſalutis erectum eſt, lapiſque angularis nos & ſibi & inter nos conſtringens opportunè iniectus eſt, aut ignis

C malæ & vitioſæ materiæ purgator, aut ventilabrum ruſticum, quo à granibus dogmatis leuia diſcernuntur, aut gladius vitij radices excindens, Deique Filius belli ſocium nanciſcitur, Spiritusque hominem, qui pro ipſo ſpiret, inuenit. Sic igitur atque ob eas cauſas totius populi ſuffragiis, non autem ſecundum peruerſum exemplum, quod poſtea inoleuit, neque per vim ac cædem, ſed Apoſtolicè & ſpiritualiter ad Marci thronum euehitur, non minos pietatis quam primariæ ſedis ſucceſſor. Vt enim ſi hanc ſpectes, remotiſſimus ab eo futurus eſt: ita ſi illius rationem habeas, ſtatim illi proximus inuenietur. Quæ quidem propriè ſucceſſio exiſtimanda eſt. Nam qui eandem fidei doctrinam profitetur, eioſdem quoque throni particeps eſt. Qui autem contrariam fidem amplectitur, aduerſarius quoque in throno cenſeri debet. Atque hæc quidẽ

D nomen, illa verò rem ipſam & veritatem habet ſucceſſionis. Neque enim qui per vim irrupit, ſucceſſor habendus eſt: ſed qui eadem fide præditus eſt. Niſi quis fortaſſe ita ſucceſſorem dicat, quemadmodom morbum ſanitati, & tenebras luci, & tempeſtatem traoquillitati, & dementiam prudentiæ ſuccedere dicimus. Poſteaquam autem ad hunc modum præſul deſignatus eſt, ad hũc quoque protinos modum imperiom adminiſtrat. Non enim ſimulatque ad thronum peruenit, velut qui tyrannidem quandam aut hęreditatem præter ſpem arripoerunt, ſtatim ob rerum copiam inſolentia elatus eſt. Hoc enim adulterinorum & aſcriptitiorum præſulũ eſt, eoque munere, quod profitentur, indignorum: qni cum nihil prius ad ſacerdotiũ attulerint, nullos labores atq; ærũnas virtutis cauſa pertulerint, diſcipuli ſimul magiſtrique pietatis deſignantur, alioſque ante purgant, quam ipſi purgati,

fuerint: heri ſacrilegi, hodie ſacerdotes, heri extra ſancta, hodie ſanctorum arbitri & antiſtites, veteres vitio, pietate rudes & recentes: (quod gratiæ ac fauoris humani non Spiritus opus eſt) qoi cum cætera omnia violenter perſuaſerint, ad extremum ipſam quoque pietatem tyrannide premunt: quorum non mores dignitati, ſed dignitas moribus fidem aſtruit, ordine admodum præpoſtero: qui denique plura pro ſuis quàm pro populi ignorantiis ſacrificia debent, ac prorſus duorum alterum peccant, vel quia venia ipſi opus habent vltra modum aliis ignoſcentes, vt ſic non modo non reprimatur vitium, ſed etiam doceatur: vel quia imperij acerbitate peccata ſua tegunt. Quorum vtrumque fugiens Athanaſius, vita quidem ſublimis erat, verum animo humilis: atque virtute, vt nemo ad eam aſpirare poſſet: cæterum ea comitate, vt ad eius congreſſum facilis omnibus aditus pateret, clemens, ab ira alienus, miſeratione præditus, ſermone iucundos, moribus iucundior, forma Angelicus, animo magis angelicus, in obiurgando placidus, in laudando erudiendi vim habens, ſic vtrumque temperans, vt neutram virtutem immoderatione labefactaret, verum & obiurgatio paternam beneuolentiam, & laudatio grauitatem atque autoritatem præ ſe ferret: nec aut mollities diſſoluta, aut ſeueritas faſtuoſa & importuna eſſet, quin potius illa homanitatis & clementiæ, hæc prudentiæ numen haberet, vtraque verò laudem ſapientiæ obtineret: ita denique ſe comparans, vt nec ſermone, propter mores abundè ad inſtructionem ſufficientes, magnoperè opus haberet, nec rurſus propter vim facultatemque dicendi, virga admodum egeret, ſectione porro multò minus, ob virgam moderatè ferientem. Quid autem vobis hominem deſcribere attinet, qoem Paulus anteuertens depinxit, partim cum Pontificem illum magnum, qui cælos penetrauit, deprædicat (huc enim vſque progredi noo dubitabit oratio, cum ſcriptura eos, qui ſecundum Chriſtum viuunt, pro Chriſtis agnoſcat) partim cum Timotheo in Epiſtola, quam ad eom ſcribit, leges imponit, eum, qui Eccleſiæ antiſtes futurus eſt, ſermone fingens atque informans. Nam ſi legem eam velot regulam quandam hoic viro, cui ab his virtutibus laudem teximus, admoueris, quam recta ſit, liquidò perſpicies. Agite igitur, ac mecum laudationis monus ſuſcipite. Nam circa orationem laboro, ac multa quidem prætermittere cupio, verum alias ab illo detineor, neque quod præcellit reperire qoeo, velut in corpore vndique æquali atque eleganti. Mihi enim vt quidque occurrit, ita pulcrius ac præſtantius videtur, orationemque ad ſe rapit. Facite igitur quicunqoe laudum illius pręcones eſtis ac teſtes, eas inter vos partiamini, ac præclarum certamen inter vos ineatis viri ſimul & fœminæ, adoleſcentes & virgines, ſenes & iuoenes, ſacerdotes & populus, monachi & cœnobiaci, ſimplices atque exactioris vitæ ſectatores, quicunque vel contemplationi addicti eſtis, vel in actione poſitam vitam profitemini. Hic illios velut corpore vacantis ac materiæ expertis in ieiuniis atque orationibos aſſiduitatem, ac velut corporis vniuſqoe materiæ carentiam laudibus vehat: ille inſuperabilem in vigiliis ac pſalmodiis contentionem. Alius egentium curam ac patrocinium: alius vt vel ſoperbis & elatis reſtiterit, vel ad humiles ſe demiſerit, narret. Virgines pronubom laudent matrimonij iugo conſtrictæ moderatorem: qui ſolitariam vitam aguot, peonarum accom-

A modatorem: qui in ſodalitio viuunt legislatorem: ſimplices itineris ducem, ſpecolationi dediti Theologum, hilares frenum, calamitoſi conſolatorem, caniciesbaculum, iuuentus padagogum, paupertas ſuppeditatorem, diuitiæ diſpenſatorem. Quin mihi videntur & vidoæ patronum laudaturæ, & pupilli patrem, & pauperes pauperum ſtudioſum, & peregriui hoſpitalem, & fratres fratrum amatorem, ægrotantes medicum, idque cuioſcunque morbi ac medicamenti volueris: ſani valetudinis cuſtodem, omnes denique eum, qui omnia omnibus factus eſt, vt omoes, vel quamplurimos elucraretur. Atque hæc, vt diximus, alij mirentur ac prædicent, qoibus tantum otij ſuppetit, vt exiguas illius virtutes laudibus proſequantur. Exiguas porro cum dico, ipſum ſecum comparans dico, virto-
B teſque illius eum virtutibus conferens. (Neque enim id qood glorificatum eſt glorificatum eſt, etiam ſi valde ſit ſplendidum propter exuberantem gloriam, ſicut ſcriptoræ oraculo proditum eſt) alioqui pauca etiam illius ornata eiuſmodi ſunt, vt ad nominis celebritatem aliis abundè eſſe queant. Nobis autem (nec euim ferendum eſt, nos relicto verbo rebus leuioris momenti miniſtrare) ad id, quod præcipuum laudum ipſius caput, conuertenda eſt oratio. Deo vero, cuius cauſa huoc quoque ſermonem inſtituimus acceptum referendum erit, ſi quidpiam dixerimus, quod illius grandiloquentiæ animique virtuti reſpondeat. Fuie quondam tempus, eum res noſtræ flurerent, ac præclarè ſe haberent, cum oimirum ſuperflua hæc & verborum lepore atque arte fucata tractandæ Theologiæ ratio ad diuioas caulas ne adirum qui-
C dem habebat: verùm idem erat calculis ludere inuerſionis celeritate aſpectum fallentibus, aut omnigenis & laſciuis corporis flexibus ſpectatores ludificari, quod ooni quidpiam ac curioſi de Deo vel dicere vel audire: ſimplex contra ingenuaque oratio atque doctrina pietatis exiſtimabatur. At poſteaquam Sexti & Pyrrhones & contradicendi libidine incitata lingoa, velut grauis quidam ac maligous morbus in Eccleſias noſtras infeliciter irrepſit, quodque Actorum liber de Athenienſibus narrat, ad nihil aliud vacamus, qoam ad noui aliquid dicendum vel audiendum: O qois Hieremias coufuſionem noſtram caliginemqoe deplorabit, qui ſolus lamentationes calamitatibus exæquare nouit? Hanc rabiem auſpicatus quidem eſt ille à furore nomen habens, Arius, qui etiam petulantis & effrenatæ lingoæ pœnas dedit, io obſcænis & impuris
D locis extinctus, atque orationis non morbi viribos oppreſſus, ac Iodæ inſtar diſruptos ob eandem verbi proditionem. Verum alij honc morbum excipientes impietatis artem condiderunt, nimirum qui diuinitatem ingenito circumſcribentes, non modo Genitum, ſed etiam procedentem diuinæ naturæ finibus exturbarunt nomiois tantum ſocietate Trinitatem honorantes, imnò ne hoc quidem ipſi integrum relinquentes. At non eodem modo ſenſit beatus ille, & verè homo Dei, ac magna veritatis tuba. Quin potius illud perſpectum, habens, & tria hæc in numerum vnum contrahere, impij erroris eſſe, nouique dogmatis Sabellij qui primos diuinitatis contractionem excitauit, & rurſus tria quãtũ ad naturã diſtrahere, nihil aliud eſſe, quam portentoſam diuinitatis ſectionem introducere: illud, inquam, perſpectum & exploratum habens, hanc rationem ſecutos eſt, vt & vnom,

quantum

quantum ad diuioitatem præclarè ſeruaret, & tria quantum ad proprietates piè doceret, ne aut vnius aſſertione diuinitatem confunderet, aut trinm poſſeſſione diſtraheret: ſed intra pietatis fines conſiſteret, immodicam in vtramque pattem inclinationem oppoſitionemque vitans. Atque idcirco primum in ſancto Concilio Niceæ hahito, atque illo lectiſſimorum virotum numero, quos Spiritus Sanctus in vnum coegerat, quantum in ipſo fuit, morbum compreſſit, nondum in Epiſcoporum numerum allectus, verum primi inter eos, qui ſimul cum ipſis eò pertexerant, ordinis. Nam is tum rerum ſtatus erat, vt non minus virtute quam graduum Eccleſiaſticorum dignitate honoris præſtantia cenſeretor. Deinde com hoc malum peruerſi ſpiritus follibus excitatum iam atque inflammatum eſſet, bonamque orbis partem inuaderet (hic enimueto tragici illi actus initium capiunt, quotum fama tertam penè vniuerſam ac mare peruagata eſt) varium illi quidem ac multiplex, vt ſtrenuo rectæ doctrinæ patrono bellum infertur: (aduerſus eum enim qui obſiſtit, ac contra nititur, maximè infeſta eſſe acies hoſtilis ſolet) atque aliunde alia quædam calamitas influit (ſolers quippe & ingenioſa ad excogitandum malum eſt impietas, atque ad ſuſcipiendum facinus mirè audax: quonam autem modo hominibus parcerent, qui dignitati non pepercetant?) Vnus tamen hic impetus atrociſſimus fuit. Nam ipſe quoque ad hanc tragœdiam nonnihil confero. Atque hic mihi charriſſimum ſolum, patriam, inquam, meam omni ctimine ſolutam velim: non enim patriæ: ſed iis qui libera animi voluntate eam elegerunt, improbitas aſſignaoda eſt. Illa enim ſacra & apud omnes pietatis laude clara & illuſtris: at hi Eccleſia patente indigni. Porrò in vinea quoque ſpinam naſci audiſtis, ac Iudas, qui in diſcipulorum nomero etat, proditor fuit. Nec verò deſunt, qui ne meum quidem cognominem culpa liberent, qui eruditionis amote & ſtudio tum temporis Alexandriæ peregrè agens, cum ah ipſo humaniſſimè, noo ſecus ac filiorum chatiſſimus acceptus eſſet, tantamque apud eum gratiam & autoritatem adeptus, vt res ei maximi ponderis committerentur, conſilium, vt ſermo eſt, capit aduerſus pattem & patronum inſurgendi. Et quanquam alij tragœdiæ huius autores eſſent: manus tamen Abſalonis, vt dicitur, cum illis etat. Si quis veſtrum eſt qui manum illam ex qua ſancto viro falſum crimen conflatum eſt, & mortuum illum viuentem & iniuſtum exiliom norit, quid dicam intelligit. Verum hoc lubens obliuiſcar. Sic enim exiſtimo, in dubiis rebus atque incertis faciendum nobis eſſe, vt ad humanitatem clementiamque propenſiores ſimus, ſonteſque potius abſoluamus, quam ſententia noſtra condemnemus. Malus enim celerrimè adducitur, vt bonum etiam virum condemnet: contra vir probus ne malum quidem facilè condemnauerit. Qui enim ad vitium minimè procliuis eſt, is nec facilè ad malè de alio ſuſpicandum mouetur. Quod autem iam non ſermo, ſed res eſt, nec inexplorata quædam ſuſpicio, ſed certiſſimis argumentis nixa perſuaſio, id verò narrabo. Monſtroſus quidam Cappadox, ex vltimis terræ noſtræ finibus oriundus, malus genere, animo peior, ne omoi quidem ex parte liber, ſed dubius ac permixtus, cuiuſmodi mulatum genus eſſe ſcimus, primum alienę menſæ ſeruus, atque ita vilis, nulliuſqoe precij, vt hordeacea maſſa ve-

A niret, atque omnia ad ventris gratiam tum facere tum loqui didiciſſet, tãdem cum ad Rempublicam gerendã pernicioſè acceſſiſſet, atq; extremo & ſordidiſſimo illius mnneri, hoc eſt, ſuillis carnib⁹, quibus turba militaris alitur, ſuſpiciendis præfectus fuiſſet, ac ſceleratè commiſſam ſibi prouinciam adminiſtraſſet, totamque functionem ſuam ad venttem retuliſſet, poſteaquam nihil illi præter corpus reliqui fuit, animo fugam concipit, atque aliam ex alia regionem ciuitatemque ſubinde permutans, vt fugitiuorum mos eſt, poſtremò ad communem Eccleſiæ perniciem inſtar cuiuſdam Ægyptiacæ plagæ Alexandriam inuadit. Hic errandi finem, malitiæ autem & improbitatis initium facit, homo cætera quidem abiectiſſimus, non liberalibus diſciplinis imbutus, non in congreſſu &

B colloquio facetus, non pietatis laruam ſaltem & inanem ſpeciem præ ſe ferens: verum ad malè agendum, reſque perturbandas appoſitiſſimus. Noſtis omnes, ac commemoratis, qualia aduerſus ſanctum virum perpetrauerit. Perſæpe enim in impiorum manus ac poteſtatem iuſti veniunt, noo vt illis honor haheatur, ſed vt horum virtus exploretur: & quanquam mali in morte aſperrima ſint, quemadmodum ſcriptura teſtatur, irridentur tamen interim in hac vita pietatis cultores, quantiſper Dei benignitas occultatur, ac magna earum rerum promptuaria, quæ in poſterum vtriſque reconduntur: tum cum & ſermo & actio & cogitatio iuſta Dei trutinâ expendentur, atque ipſe ad iudicandam terram ſurrexerit, conſilium & opera colligens, atque ea quæ apud ipſum conſignata ſeruantur, detegens, in mediumque proferens. Hæc

C tibi tum oratione ſua, tum doloribus Iob perſuadeat, qui tametſi homo veritatis cultor eſſet, irreprehenſibilis, iuſtus, pius, & quæcunque illi teſtimonio ſcripturæ trihuuntur: ab eo tameo, qui ipſum depopoſcerat, tot aſſultibus tamque denſis & copioſis quatitur, vt cum multi ſæpe ex omni hominom memoria calamitatibus affecti nonnihil etiam, vt probabile eſt, afflicti ac debilitati ſunt, nemo tamen cum illius miſeriis comparari queat. Nõ eoim pecunias tantum & facultates, & luculentam ac numeroſam prolem, quæ res ab omnibus hominibus vehementer expetuntur, non hæc inquam, duntaxat amittit, & quidem ita, vt nec luctibus ipſis ob afflictionum ſeriem perpetuamq. connexionem locus eſſet: ſed poſtremò in ipſo quoq; corpore incurabili ac viſu etiam horribili plaga affectus, pro calamitatis cumulo vxorem habebat, pernicioſiorẽ

D morbo conſolationem afferentem. Id enim obnixè agebat, vt ad corporis plagam animæ vulnus accederet. Certiſſimos etiam amicos ſuos malorum, vt ipſius verbis vtar, conſolatores habebat noo depulſores, qui com ipſius dolorem perſpicereot, nec arcanam doloris cauſam intelligerent, in ea opinione verſabantur, vt non virtutis explorandæ, ſed vindicandi ſceleris cauſa hanc illi plagam inflictam eſſe putarent. Quid dico putabant? Immo nec ipſi calamitatem exprobare verebantur, idque eo tempore cum etiam ſi peccati pœnam lueret, animi tamen dolorem conſolatoria oratione fallere ac mitigare conueniebat. Atque hoc ſtatu Iob erat, ac diuinæ circa eum actionis principia hoc modo ſeſe habebant. Virtus enim cum inuido ſpiritu concertabat. Hic vt virtutem ſuperaret, omni opere contendebat: illa, vt inuicta permaneret, omnia perferebat. Atque hic, vt iuſtis excruciandis viam fa-

eilem vitio ſtrueret, laborabat: hæc vt bonos retineret, etiam in calamitatibus ſuperiores. Quid verò is qui ad eum per turbinem & nubes oracula edebat, qui ad vindicanda flagitia tardus eſt, & ad ferendum auxilium celer, qui virgam peccatorum in ſortem iuſtorum non omnino immittit, ne iuſti malitiam addiſcant? In fine certaminis illuſtri præconio athletam ſuum victorem pronunciat, atque afflictionis arcanum aperit: Num tu cenſes, inquit, me aliam ob cauſam hæc in te decreuiſſe, quam vt iuſtitia tua eluceſcat? Hæc vulnerum medicina, hæc certaminis corona, hoc patientiæ præmium. Nam quæ deinde ſecuta ſunt, parua fortaſſe (quamuis nonnullis magna videantur) & paruorum abiectorumque hominum cauſa conſtituta, tametſi alioqui duplo maiora, quam quæ ei ablata atque extorta fuerant, receperit. Proinde ne hic quidem mirum videri debet, quod meliori conditione Georgius quam Athanaſius fuerit: ſed illud mirabilius videri debuiſſet, ſi calumniarum igne vir iuſtus exploratus non fuiſſet. Immo ne hoc quidem valde mirandum, verum illud potius admirationem habuiſſet, ſi in longum hæ flammæ pertractæ fuiſſent. Hinc ille ſolum vertit, ac ſe ex alio quàm præclariſſimè ſtatuit. Nam ad ſacra illa & diuina Ægypti monaſteria ſe confert: in quibus homines à mundi conſortio diſtracti, ac ſolitudinem amplectentes Deo viuunt, magis quam cæteri omnes, qui in corpore verſantur. Quorum alij vitam prorſus ſolitariam & ab hominum ſocietate remotam agunt, ſui ipſorum tantùm & Dei colloquio fruentes, atque hanc duntaxat partem pro mundo habentes, quam in ſolitudine cognoſcunt: Alij autem charitatis legem communicatione ac ſocietate colunt, ſolitarij ſunt & promiſcui, ac cæteris quidem hominibus negociiſque mortui, quæcunque in ciuili atque in medio poſita vita voluuntur, verſantque ſimul & verſantur, ac nobis repentinis & crebris mutationibus impoſturam faciunt, ſibi autem inuicem mundi loco ſunt, ac mutua comparatione virtutem acuunt & extimulant. Cum his conſuetudinem habens magnus ille vir, vt omnium aliarum rerum ſequeſter & conciliator erat, nimirum illius exemplum ſequens, qui per ſanguinem ſuum res diſtinctas & diſſidentes pacificauit: ita ſolitariam quoque vitam cum cœnobiaca in gratiam reducit: illud oſtendens, & Epiſcopatum monaſticæ philoſophiæ minimè expertem eſſe, & monaſticam diſciplinam ſacri antiſtitis inſtitutione opus habere. Sic enim hæc duo, hoc eſt, actionem tranquillã, & actuoſam tranquillitatem conſociauit atque coniunxit, vt perſuaſum omnibus redderet, monaſticæ vitæ profeſſionem morum potius grauitate & conſtantia, quã corporis ſeceſſione notari atque exprimi. In quam etiam ſententiam Dauid ſimul & rerum gerendarum facultate præſtabat, & maximè ſolus erat: Si etii tamen illud, Singulariter ſum ego, donec tranſeam, ad huius dicti comprobationem confirmationemque pondus magnum habere videtur. Ita fiebat, vt qui alios virtute anteibant, iidem ab illius conſilio & mente longiori abeſſent interuallo, quam quo reliquos antecedebant, atque ad ſacerdotij munus numeris omnibus abſoluendum pauca conferentes, multò plura ad monaſticæ vitæ rationem partibus omnibus explendam reciperent. Tantáque Athanaſius apud eos autoritate flagrabat,

A vt quidquid illi placuiſſet, pro lege haberent, ac rurſus vetitum ſibi atque interdictum exiſtimarent, quod ille ſententia ſua improbaſſet, illiuſque decreta pro Moſaicis tabulis ducerent, maiorique eum veneratione, quam quæ ſanctis viris deberi videatur, afficerent. Nam cum quidam eò ſe contuliſſent, vt pium virum perinde ac feram quandam veſtigarent, nec eum paſſim quæſitum inuenirent, ne alloquendos quidem eos, qui miſſi fuerant duxerunt: verum ceruices gladiis obiiciebant, velut pro Chriſto periclitantes, atque ita animo comparati, vt ſi quid acerbi pro eo perferrent, magni id ad philoſophiam momenti eſſe iudicarent, diuturniſque ieiuniis, & humi cubitationibus cæteriſque corporis afflictionibus, quas pro perpetuis deliciis habent, multò ſublimius ac B diuinius. Atque hic in ſtudiis verſabatur, illud Salomonis comprobans, quo ſuum cuique rei tempus præfinitur, ac proinde aliquantiſper belli tempus fugiens latitabat, vt cum adueniente pacis tempore colluceret: quemadmodum & paulò poſt contingit. At Georgius, nemine iam ipſius impetum propellente, Ægyptum incurſionibus vaſtat, atque impietatis robore Syriam populatur: Orientis etiam quantum poteſt, arripit ægros & infirmos quotidie, quemadmodum torrentes ea quæ ſimul voluuntur, aſſumens, ac leuiores aut ignauiores adoriens. Quin etiam Imperatoris ſimplicitatem ſibi conciliat: pietate enim ipſius moueor, ne leuitatem dicam. Nam ſi verè dicendum eſt, zelum habebat: verum non ſecundum ſcientiam. Tum ex principibus eos ſibi pecunia comparat, qui auri amorem Chriſto præferebãt (ipſi C etenim opes & copiæ, bona pauperum erant in flagitioſos vſus inſumpta) atque ex his potiſſimum muliebres homines, & inter viros nomine virorum indignos, ſexu quidem dubios, impietate autem certos & perſpicuos, quibus cum muliercularum cura committatur, haud ſcio qui fiat, vt Imperatores Romani eoſdem virorum officiis, muneribuſque præficiant. Tantum valuit ille Diaboli adminiſter, ille Zizaniorum ſator, ille Antichriſti præcurſor, ita negotium partiens, vt Epiſcopo quodam ea tempeſtate diſertiſſimo linguæ vice vteretur (ſi cui tamen diſertum eum appellare libeat, qui non tam impius ſectatius fuit, quàm hoſtis & contentionis ſtudio flagrans: nomen enim haud inuitus prætereo) ipſe autem manus inſtar cohorti ſuę eſſet, ac veritatem auro conuelleret, quod quidem ob pios vſus collectum impietatis D inſtrumentum ſcelerati fecerunt. Huius factionis potentia concilium illud peperit, quod Seleuciæ primum, vbi fanum eſt ſanctæ & egregiæ virginis Theclæ, deinde in hac ampliſſima ciuitate coactum eſt, quas vrbes pulcherrimis antea nominibus claras, turpiſſimarum rerum notis celebres illuſtreſque reddidit: ſiue Babylonis turrim, quæ linguas pulchrè diuiſit (quemadmodum, vtinam illas quoque in malum nempe concordes) ſiue Caiphæ concilium, quo Chriſtus condemnatur, ſiue quocunque tandem alio nomine conuentus hic appellandus eſt, qui omnia euertit, ac perturbauit. Piam enim & veterem doctrinam ac Trinitatis patronam, iacto vallo, ac machinis impulſa & labefactata Conſubſtantialis voce ſuſtulit: impietati autẽ perſcripti dogmatis ambiguitatem, feneſtram aperuit: hoc quidem prætextu, quaſi ſcripturam veretur, ac

vocum

vocum probatiſſimarum vſum amplecteretur, re A antem vera Arianiſmum nullo Scripturæ loco proditum introducens. Hæc enim verba: Simile ſecundum ſcripturas, ſimplicioribus hominibus illecebra erat impietatis hamo circumiecta, ſtarua ad omnes pertranſeuntes ſeſe obuertens, communis vtriuſque pedis cothurnus, cribratio ad omnem ventum accommodata, ex nefario edicto recens præſcripto, conſilioque aduerſus veritatem excogitato licẽtiam atque autoritatem aſſecuta. Sapientes erant ad malè agendum: at benefacere non norant. Hinc ſubdola illa & veteratoria hæreticorum condemnatio: quos, vt ſpecioſius ac probabilius eſſet qood conabantur, verbis quidem ab Eccleſia proſcripſerunt, reipſa autem in medium produxerunt: ſic videlicet cùm illis agentes, vt non infinitæ impietatis, ſed ſcriprionis immodicæ crimen ipſis impingerent. B Hinc prophani ſanctorum iudices, & noua atque inuſitata mixtio. Myſticæ nempe quæſtiones ſpectante vulgo tractatæ, atque iniqua rerum geſtarum inquiſitio, & precio conducti ſycophantæ, & ſententiæ ſtatuta mercede pronũciatæ. Hinc alij ab Eccleſiarum thronis iniuſtè pellebantur: alij in eorum locum ſubrogabantur, ſic tamen vt ab iis impietatis chirographa non ſecus atque aliud qoidpiam neceſſarium, exigerentur. Atque in promptu erat atramentum, & calumniator à tergo. Ea res per multos è nobis, inuictos alioqui viros, in fraudem impulit, qui quamuis mente nequaquam prolapſi fuerint, ſubſcriptione tamen tranſuerſi acti ſunt, ac cum illis vtroque nomine ſceleratis conſenſerunt: ac, ſi non flammæ, fumi quidem certè participes fuerunt. Quod quidem ipſe multis ſæpe lacrymis proſecutos ſum, com impietatem C longè latéque ſe diffundentem, & perſecurionem ab ipſis verbi patronis aduerſus ortodoxam doctrinam excitatam viderem. Nam proculdubio mentis errore paſtores affecti ſunt vt cum ſcriptura loquar & paſtores multi vineam meam peruaſtauerunt, ac deſiderabilem partem dedecorarunt, hoc eſt, Dei Eccleſiam multis tum eorum qui Chriſtum præceſſerunt, tum eorum qui poſt Chriſtum extiterunt ſudoribus & cædibus, ac denique magnis ipſius Dei pro ſalute noſtra ſuppliciis doloribuſque collectam. Nam ſi perpaucos exceperis, qui vel ob nominis obſcuritatem contemptui habiti fuerunt vel propter virtutẽ reſtiterunt, quos Iſraëli ſeminis & radicis loco relinqui oportebat, vt de integro floreret, Spirituſque profluuiis ad vitam reuocaretur, omnes temporis iniquitate abrepti ſunt: hoc tantum inter eos diſcriminis fuit, quod alij citius, D alij ſerius in eam noxam inciderunt, quodque alij impietatis duces & anteſignani fuerunt, alij in ſecundo ordine locati ſunt vel timore perculſi, vel vtilitate ſubacti, vel blanditiis ineſcati, vel ignorantia circũuenti, atque in fraudem adducti, quod omniũ leuiſſimum eſt: ſi cui tamẽ id quoque ad eorum, quibus populi cura commiſſa eſt, purgationem ſufficere videtur. Nam quemadmodum leonum cæterorumque animantium non iidem ſunt motus atque impetus nec virorum & mulierum, nec ſenũ ac iuuenum, verum & ætatum & generum haud exiguum diſcrimen eſt: ſic nec præfectorum & ſubditorum. Nam plebeiis hominibus qui per errorem id admiſerint, ignoſcẽdum fortaſſe fuerit, quibus plerumque ſaluti eſt, quod à curioſitate alienum animum habent. At doctori quo tandem modo idem concedemus, qui aliorum etiam ignorantias emendat, niſi id falsò ſibi nomen arroget. Nam cum Romanorum legem nemini quamlibet ruſtico & indocto ignorare liceat, nec lex vlla extet, quæ facinoribus per ignorantiam commiſſis opem ferat: nonne abſurdum eſt ſalutis doctores & antiſtites ſalutis principia neſcire, etiamſi alioqui ſimpliciores animo ſint craſſiorique ingenio? Verum ignoſcatur ſanè his, qui per ignorantiam dogmatibus impiis aſſenſum præbuerunt. Quid autem de aliis dixeris, qui etiam ingenij laudem ſibi vendicantes, ob eas tamen quas commemorauimus cauſas, hæreticis rerum potentibus manus dederunt, & cum pietatis perſonam diuturno tempore geſſiſſent, ſimul vt aliquid apparuit, quo conuinci atque coargui poſſent, protinus corruerunt: Semel quidem adhuc futurum ſcriptura pronunciat, vt cælum ac terra moueantur, tanquam id quòque ipſis antea iam contigerit. Quibus verbis mea quidem ſententia illuſtris rerum mutatio ſignificatur. Atque adeo habenda eſt Paulo fides, poſtremum terræ motum nihil aliud eſſe affirmanti, quàm ſecundam Chriſti præſentiam, mundique huius immutationem, atque in tranquillum ſtatum & ab omni motu & agitatione liberum tranſlationem. Ego verò terræ motum hunc noſtra tempeſtate coortum nullo eorum qui iam extiterunt, inferiorem eſſe exiſtimo, per quem omnes monaſticæ philoſophiæ ſectatores, Deique amore præditi, atque ante tempus in cælis ciuium munere fungentes à nobis dimouentur. Qui tamẽn licet alioqui pacis ſtudioſi ac moderati ſint, hac tamen in re lenes & faciles eſſe non ſuſtinent, cum per ſilentium & quietem Dei cauſa proditur: verùm hic admodum bellaces ſunt, atque in confligendo acres & feroces (huiuſmodi enim zeli æſtus eſt) citiuſque aliquid, quod non oporteat, emouerint, quam quod ex officio ſit, prætermiſerint. Eodem motu non minima quoque populi pars abrumpitur, velut in auium grege cum his qui prius auolarant auolans, ac ne nunc quidem auolandi finem faciens. Tantum nobis præſidij in Athanaſio, egregio inquam Eccleſiæ columine erat, quamdiu nobiſcum conuerſabatur. Tantam rurſum nobis eiuſdem abſentia calamitatem importauit, poſtquam ſceleratorum inſultibus ceſſit. Quemadmodum enim qui firmam quandam arcem expugnare in animum induxerũt, ſi eam acceſſu alioqui captuque difficilem eſſe perſpexerunt, ad artem ſe conferunt, atque arcis præfecto pecuniis aut fraude ad ſuas partes pertracto, ita iam nullo negocio & labore arcem quoque ipſam in ditionem redigunt: aut ſi mauis, quemadmodum qui Samſoni inſidias ſtruxerant, crinem prius in quo vires poſitas habebat, abſtulerunt atque ita demùm Iudicem in poteſtatem acceperunt, eìque poſtea pro libidine ſua inſultarunt, priſtinæque ipſius potentiæ parem ex aduerſo poteſtatem adepti ſunt: ſic quoque Philiſtini noſtri ſummoto atque è medio ſublato noſtro robore, ac detonſa Eccleſiæ gloria, ita iam impietatis dogmatibus & actionibus inſolenter oblectabantur. Hic vitam cum morte commutat paſtoris aduerſarij confirmator & patronus, malum haud malo imperio finem imponens, atque inutili, vt ferunt, pœnitẽtia in extremo vitæ Spiritu affectus, cum nimirũ ob alterius ſeculi tribunal rerũ ſuarum æquus eſt vnus quiſque iudex. Tria enim hæc mala, impe-

rioque ſuo & principatu indigna ipſum agoouiſſe narrant, & vnum quod generi ſuo necem attuliſſet: alterum quod Iulianum Apoſtatam Imperatorem nominaſſet: tertium quod nouis fidei dogmatibus ſtuduiſſet: ſimulque cum his vocibus è vita diſceſſiſſe. Licentiam itaque rurſus doctrina veritatis accipit atque ij qui vexati atque oppreſſi fuerāt ſolutā libertatem, Zelo ocmpe iracundiā acuēte. Quod etiā ipſum Alcxandtinis accidit, qui vt in eos à quibus coutumelia affecti ſunt, acetbiſſimi eſſe ſolent, importunā hominis audaciam infenſiſſimis animis ferentes, tum nono mortis genere peruerſitatem, tum noua contiimelia mortem notandam atque infamandam duxerunt. Notos eſt vobis camelus ille atque inſueta ſatcina, & noua magoitudo, primaq; illa, ac niſi me opinio fallit, ſola circumductio, qoæ etiamnum cuntumelioſis hominibus minaciter denuntiatur. Poſteaquam illa iniuſtitiæ tempeſtas, illa pietatis labes & corruptela, ille mali ſpiritus præcurſor huiuſmodi ſupplicio mulctatos eſt, meo quidem iudicio haud laudando (nec enim quid eum pati, ſed quid nos facere decebat ſpectandum fuit ſed mulctatus eſt tamen totioſque populi impetum atque iracundiam ſubiit: tum verò athleta ille nobilis ex præclara peregrinatione (ſic enim ipſius fugam pro Trinitare & cum Trinitate conceptam appello) in vrbem redit atque ita lætos & alacres ciues offendit, imò etiam vniuerſam prope Ægyptum vndiquaque in vnum concurrentem, atque ab editis omnibus locis, vt alij ſola Athanaſij voce, alij forma & aſpectu ad ſatietatem froerentur, alij quod de Apoſtolis prædicator, ex vmbra ſaltem ipſa, nooaque corporis figura ſanctitate imbuerentur: vt cum multis iam ſæpe numero ex omoi memoria honores habiti ſint, multis etiam obuiam proditum ſit, idque non præfectis tantum publicis & Epiſcopis, ſed neceſſariorum quoque ſuorum ampliſſimis quibuſque & clariſſimis: nullius tamen occurſionis maior frequentia & ſpēdor memoretur: vnum duntaxat Athanaſium, eumque honorem, quo ad priorem vrbis ingreſſom ornatus fuerat, cum ex eadem fuga & ob eaſdem cauſas inita Alexandriam reperetet, cum ea cumparari poſſe. Quin & de bonore illo hoiuſmodi quiſpiam ſermo circumfertur: dicam enim, ſupetuacaneos licet videri poſſit ac velut coodimentum, adoentitiomque florem orationi adiongam. Poſt illius aduentum, vehebatur in vrbem quidam, alteram iam præfecturam gerens, noſter hic erat, quippe Cappadox vir clatus & illuſtris: nec mihi dubium eſt, quin Philagtium illum à me nominari ſentiatis. Ea porro ciuium erga illum amoris flamma, vt oec vlla alia ſimilis, nec erga alium: honor aurem, vt rem totam paucis verbis ob oculos ponam, amoris magnitudini reſpondens: cui etiam vrbis adminiſtratio tum ciuiom deprecatione, tum imperatoris calculo & ſententia rurſos demandata fuerat. Tom igitur è vulgo qoiſpiam cui infinita multitudo videbatur, ac velut pelagus qooddam nequaquam ocolis circumſcriptum, ad amicum quendam & familiarem, vt in hoiuſmodi rebus accidere ſolet, ita locutus eſſe fertor: Dic mihi, Vir optime, tantámne vnquam populi multitudinem vidiſti, tamqoe concordibus ad vnum hominem ornandum effuſam? Minimè, inquit, tooenis. Ac ne Conſtantium quidem ipſom pari honorificentia exceptum fuiſſe opinor: tanquam videlicet per Imperatoris nomen ſummus vertex ſignificaretur. Tum ille perquàm ſuauiter

A arridens: Quid ais, inquit quaſi magnum aliquid & admitaodum dicens? Imo magnum quoque Athanaſium pari honore introductum fuiſſe, vix adduci poſſum vt credam, ſimulque iuſiurandum quoddam ad id quod dixerat, confirmandum adionxit. Eò autem hic ſermo ſpectabar, quemadmodum etiam vobis perſpicuum eſſe arbitror, vt Imperatori quoque ipſi Athanaſium anteferret. Taota erat apud omnes Viri huius veneratio: tanto ſtupore ingreſſus eius memoria hominum meotes etiamnum defixas tenet. Nam ſecondum genera & ætates arteſque diuiſi (ſolet enim maximè ciuitas illa ad hunc modum inſtrui, cum pubico honore afficiendum aliquem ſuſcipit. Quonam verò modo ſpectacoli illius magoitudinem oratione referre queam?) fluoios vous omoes erant. Nilum etiam Poëta qoiſ-
B piam diceret, illum inquam verè aurifluum, & ſpicis vberem, ab vrbe ad Chæreum retracto curſu fluentem, diei vnius itinere, atque eo amplios. Liceat mihi per vos quæſo, paulolū adhuc in hac narratione laſciuire. Illic enim, ais, verſatur, nec ſermonem ab ea ſolennitate reoocare facile poſſum. Pullus ipſum vebebat (ac peto à vobis, ne me amentiæ accuſetis) non ſecus fere, ac Ieſum meum pullua ille, ſiue Gentilis populus, quem ignorantiæ vinculis ſolutom, peropportunè conſcendit, ſiue qoid aliod nobis hoc ſermone deſignetur. Cæterùm hoc vnum inter vtrāque pompam interfuit, quod Chriſtū ramis ſuſceperunt, & varia indumenta, multiplicique florum genere conſtrata ante ipſum proiecta & ſubiecta ſout: excelſo autē & magnifico Athanaſio uihil tale factum eſt. In eoque vno impares honoria partes habuit. Iam hic quoque aduentus
C Chriſti expreſſam imaginem videre licet, quod erant etiam, qni ante ipſum clamarent, pompamque agerent: niſi quod non puerilis duutaxat turba fauſtis illom acclamationibus excipiebat, verùm etiam omnis lingua concors & aduerſatrix hominum ſeſe mutuo ſuperare contendentium. Nam quid publicos plaoſus commemorem, & vnguentorum profuſiones & totam vrbem lumine coruſcantem: poblica item & priuata coouiuia, cæteraque quibus argumenta lætitiæ ciuitates ędunt, quæ tom illi aboudè & ſupra quàm par erat, conferebantur? Sic vir eximius, & cum tali pompa & celebritate ciuitatem ſuam ingreditor. Sed enim fortaſſe vitæ rationes ita ioſtituit, vt eos decet, qui taotæ hominum multitudini profutur i ſunt: verùm nequaquam parem vitæ doctrinam attulit: aut noo ita decertauit, vt docuit, aut minus quàm qoiuis eorum,
D qui porrecta doctrina certamen adierunt, periclitatus eſt: aut minores quàm promerito certaminum honores conſecutus eſt: aut deoiqoe honoribos illis, quibus ingreſſu ornatus eſt, pro ingreſſum dedecori atqoe ignominæ foit? Minimè gentium. Verùm omnia inter ſe oon ſecus atque in cithara cohærebant, polchreque congruebant, tom vita & doctrina, tom certamina & pericula tum reditus & qoæ reditum ſunt conſecota. Nam ſimulatque Eccleſiam accepit, non eodem modo affectus eſt, qoo ij ſolent, qoi per iræ impotentiam cæcutiunt, & vt quidquid primùm occurrit, ita illud, quodlibet etiam dignum à quo manus abſtineantor, protrudunt aut feriunt, ita nimitum animi principatum tenente. Verùm hoc tempus præcipoè ad nominis celebritatem & gloriam idoneum ſibi eſſe arbitratus (quandoquidem vt qoi in calamitate verſatur, ſemper moderatior: ita qui referendæ iniuriæ po-

teſtatem

teſtatem accipit, inſulentior eſſe ſolet) tanta lenitate atque humanitate res reorum, à quibus læſus fuerat, adminiſtrauit, vt ne iis quidem ipſis, ſi hoc dici poteſt, moleſtus fuerit ipſius reditus. Ac templum quidem ſacrilegis hominibus, qui in diuinitatis doctrina cauponariam exercebãt, ac dogmate de Chriſto inſtitorum more ad quæſtum tractabant, repurgat, in hoc quoque Chriſtũ referens: niſi quod non flagello texto, ſed probabilibus argumentis atque ad perſuadẽdum accommodatis id efficit. Tum eos, qui & inter ſe & cum ipſo ſimultates gerebant, in concordiam reducit: & quidem ita, vt nullius pacificatoris opera ad eam rem opus haberet. Ad hæc, iniuria affectos tyrannide liberat, nullum eorum, qui ipſius cauſæ ſtudebant, & eorum, qui aduerſas partes ſequebantur, delectum habens. Prolapſam inſuper fidei doctrinam erigit, ac liberè rurſus Trinitas prædicatur, ſuper candelabrum poſita, ſplendidóque vnius diuinitatis lumine animas omnes colluſtrans. Leges etiam rurſus orbi terrarum præſcribit, atque omnium mentes ad ſe conuertit, aliis epiſtolas mittens, alios accerſens, nonnullos etiam vltrò accedentes erudiens, omnibuſque liberam voluntatem pro lege proponens. Hoc enim ſolùm ad præmonſtrandum virtutis iter ſufficere cenſebat, vt in ſumma dicam, egregiam duorum lapidum naturam imitatur. Nam & percutientibus adamas efficitur, & diſſidentibus magnes arcana naturæ vi ferrum trahens, ac duriſſimam omnium materiam ſibi adiungens. Sed ſcilicet fieri non poterat vt hæc inuidus ſpiritus ferret, atque Eccleſiam priſtinæ gloriæ ſuæ veterique ſanitati reſtitutam videre ſufficeret, diſſectis nimirum partibus celerrima cicatrice, velut in corpore obductis. Ac proinde Imperatorem aduerſus eum excitat in eodem ſecum defectionis perfidiæque ſcelere verſantem, ac malitia parem, tempore ſolo poſteriorẽ, qui primus Chriſtianorum Imperatorum aduerſus Chriſtum furore percitus, atque impietatis baſiliſcum, quem multò ante parturiebat, oblata occaſione cum impetu repentè proferens, ſimul atque Imperator declaratus eſt, ſtatim & erga Imperatorem, qui ipſius fidei Imperium commiſerat, ſceleratè ſe gerit: at erga Deum, cui ſalutem debebat, ſceleratius. Ac perſecutionem omnium quotquot vnquam fuerunt, teterrimam excogitat, quatenus perſuaſionem & ſermonis blanditias tyrannidi adiungens (nam hos etiam honores, qui ob exantlata certamina tribui ſolent, Martyribus inuidebat) fortitudinis laudem in dubium reuocabat, verborum nempe captiones & argutias ad mores ſuos transferens, aut vt verius loquar, à moribus & ingenij vafricie ad ea ſcelera ſtudium conferens, dæmoniſque qui in pectore domicilium habebat, artem, multiplicémque verſutiem imitans. Hic parum amplum atque præclarum eſſe arbitratus eſt, vniuerſam Chriſtianorum nationem Imperio ſuo ſubiicere: magnum autem & glorioſum fore, ſi Athanaſium eiuſque in Chriſtiana doctrina facultatem vinceret atque profligaret. Perſpiciebat enim ſe conſiliis ſuis in noſtrã perniciem ſuſceptis haud quaquam proficere, quod aduerſus eum in acie ſtaret Athanaſius, eiuſque conatibus reſiſteret. Id enim, quod ex Chriſtianorum parte inaniebatur, gentilium acceſſione atque illius prudentia ſubinde replebatur: quod mirandum erat. Quæ cum veterator ille ac ſubdolus perſecutor animaduerteret & cerneret, ne perſonam quidem diutius

A ferre, ac ſeruili diſſimulatione vti poteſt: verùm animi peruerſitate detecta palàm apertéque hominem ciuitate pellit. Egregium enim virum triplici certamine vincere oportebat, vt pleno atque perfecto laudis præconio celebraretur. Non multùm temporis interceſſerat, cum impium illum & ſacrilegũ ad Perſas vis numinis vltrix ablegat: illicque cauſam diſceptat, & quem magnificum & honoris cupiditate flagrantem tranſmiſerat, eundem mortuum reducit, ne miſeratione quidem quenquam permouentem: immo, vt mihi quiſpiam narrauit, nec ad ſepulturam aſſumptum, ſed à terra quæ propter ipſius ſcelus tremore affecta fuerat, excuſſum, æſtuque vehementi proiectum: inſequentis, vt opinor, ſupplicij primordium. Hoc porro extincto Imperator alter exoritur, nequaquam ore impudens,
B quemadmudum is, de quo ante verba fecimus, nec duris & ærumnoſis operibus, & edictis Iſraelem opprimens, ſed mira pietate animique lenitate præditus. Qui vt præclariſſimum ſui fundamentum iaceret, rectamque legum ſanctionem, vnde conueniebat, auſpicaretur: cum omnes alios Epiſcopos, tum ante omnes, qui omnibus virtute antecellebat, ac citra dubitationem vllam pietatis cauſa bello vexatus fuerat, ab exilio reuocat. Quin etiam fidei noſtræ veritatem à multis laceratam & perturbatam, atque in ſexcentas opiniones partéſque diſtractam ſibi tradi poſtulauit: vt maximè quidem vniuerſus orbis, ſi fieri poſſet, in fidei negocio conſentiret, Spirituſque auxilio in vnum coiret: ſin minus, ipſe certè optimæ parti ſeſe adiungeret, ſimulque & ei robur afferret, & ab ea viciſſim acciperet, excelsè ſimul & magnificè de rebus maximis cogitans. Atque
C hic potiſſimum Athanaſius puritatis fideique in Chriſtum firmæ & conſtantis ſpecimem edidit. Nam cum cæteri omnes, qui doctrinam noſtram profitebantur, trifariam diuiſi eſſent, ac multi circa filium, plures etiam circa Spiritum ſanctum ægram fidem haberent (vbi leuior impietas pietatis opinionem ferebat) pauci autem vtrinque ſani & incolumes eſſent: primus ille & ſolus aut cum admodum paucis veritatẽ palam apertiſque verbis promulgare non dubitauit, vnam trium perſonarum diuinitatem & eſſentiam ſcripto confeſſus: & quod multis illis patribus in explicanda Filij diuinitate prius conceſſum fuerat, idem ipſe poſtea in aſſerenda Spiritus ſancti diuinitate ſuperno afflatu conſecutus. Atque Imperatori donum verè regium & magnificum offert, ſcriptam nimirum fidei confeſſionem aduerſus nouum dogma nuſquam in ſcri-
D ptura expreſſum: vt ſic & Imperatorem Imperator, & doctrinam doctrina, & libellum libellus frangeret atque opprimeret. Huius confeſſionis, vt mihi videtur, autoritate permoti tum Occidentales, tum quidquid in Oriente vitale eſt, partim animo tenus pietatem colunt, ſi quid ipſorum verbis fidei habendum eſt, vlterius autem eam non proferunt, velut mortuũ quendã fœtum in vtero materno extinctũ: partim eam fomitis cuiuſdã inſtar leniter accẽdunt, hactenus, ſcilicet vt tẽpori, atq; ardentioribus orthodoxis, aut pię plebi vtcunq; ſatisfaciãt: partim deniq; omni verborũ libertate veritatẽ prędicant: à qua parte vtinam ipſe ſtem (nec enim maius quiddam iactare audeo) non iam timiditati meæ ignauiæque conſulens, eique aliorum tardıtatẽ & mentis imbecillitatem prætexens (ſatis enim ſuperque diſpẽſauimus, non modo alienos nobis non adiun-

gentes, ſed noſtros etiam perdentes: quod ſanè malorum diſpenſarorum eſt) verùm parinm in lucem efferens, & accuraiè outrieos, atqoe omnibus ob oculos proponens, quotidie augeſcentem. Sed hoc in illo minus admirationis mereri videtur. Nam qui reipſa pro veritatis defenſione periclitatus fuerat, quid mirum, ſi eandem ſcripto confeſſus ſit? Quod verò mihi in ipſo maximè mirari ſubit, quódque nō citra damnum ſilentio prætetiri poteſt, hac præſertim tempeſtare, qua multæ contentiones diſſidiáque gignuntur: hoc ſuperioribus ſubiiciam. Nam his quoque qui nunc viuunt, documento eſſe queat hæc actio, ſi ipſom nobis imitandum proponamus. Quemadmodum enim ab vna aqua non tantum ea pars diſiungitur, quam manus inter hauriendū relinquit, verùm id etiam quod manu compreheoſum per digitos effluxit: eodem modo à nobis non impiæ ſolum doctrinæ ſectatores præciduntur, verùm etiam qui pietatis laude imprimis excellunt, idque non in ſeoibus duntaxat & contemnendis dogmatis, ſed in verbis quoque ad eundem omnino ſenſum pertinentibus. Nam cum eſſentia vna, & tres hypoſtaſes à nobis piè dicerentur, quod alterū diuinitatis naturam, altetum Perſonarum trium proprietates declaret, ac ſimili quidem modo apud Romanos intelligerentur, cæterum ob linguę illius angustiam verborumque inopiam hypoſtaſim ab eſſentia diſtinguere non poſſent, eamqoe ob cauſam in illius locum Perſonarum induxiſſent nomen, ne tres ſubſtantias admittere viderentur: Quid tādem contigit? Res profectò ridicula, vel potius miſeranda. Diuerſæ fidei ſpeciem prębuit leuis illa circa vocis ſonum contentio. Hic deinde alij Sabellij errori aſtipulari viſi ſunt, qood tres perſonas dicerent: alij Arij impietatem amplecti, quod reiectis perſonis, tres hypoſtaſes nominarēt: quorum vtrumque pertinax contendendi ſtudium effinxerat. Quid poſtea? Cùm parua quædam, vt in contentione fieri ſolet, moleſtiæ cauſa ſemper accederet: eò tandem res adducta eſt, vt periculum eſſet, ne orbis terrarum fines vna cum ſyllabis à ſe inuicem diſtraherentur & abrumperētor. Quæ cum beatus ille vir, & verè homo Dei, magnuſque animarum diſpenſator oculis auribuſque perciperet, tam ſtultam & abſurdam orthodoxæ fidei ſectionem diſſimulandam ac negligendam ſibi non putauit: verùm medicinam morbo quamprimum infert. Quonam autem modo id facit? Vtraque parte leniter & humanè accerſita, verborumque ſententia diligenter & accuratè perpenſa poſteaquam concordes reperit, nec quantum ad doctrinam quicquam intēr ſe diſſidentes: ita negotium tranſegit: vt nomioum vſum ipſis concedens, rebus eos conſtringeret. Hoc diuturnis illis laboribos & diſputationibus, quas iam vnuſquiſque literis mandat, fructuoſius eſt, vtpote quæ ambitione

A non vacant, ob eamque cauſam fortaſſe circa fidei doctrinam quiddam innouatur. Hoc multis vigiliis & humi cubitationibus præſtantins, quarum vtilitas in his, qui virtutes eas aſſecuti ſunt, defigitur, nec latius ſe porrigit. Hoc peruulgatis atque omni fama celebratis ipſius exiliis & fugis, nihilo inferius exiſtimandum eſt. In eadem quippe ſtudia, ob quæ calamitates illas ſibi perferendas duxerat, poſt calamitates incumbebat. Quin id etiam ipſum in aliis facere non deſinebat, alios laudibus vehens, alios parcè leniterque percutiens, aliorum ſocordiam excitans, aliorum immodicam alacritatem coercēs, aliis denique ne laberentur prouidens, alij vt lapſi erigerentur, rationem iniens: moribus ſimplex gubernandi arte multiplex, verbis ſapiens, animo ſapientior, ſi cum humilioribus ipſi res eſſet, ad eorum ca-
B ptum ſe demittens, ſi cum ſublimiori mente præditis altius aſſurgens, hoſpitum præſes, ſupplex, auerruncus, vnus vniuerſa ea verè complexus, quæ ſigillatim diis ſuis Gentiles tribuunt. Addam & connubialem, & virginum antiſtitem, & pacatum ac pacificatorem, & eorum qui ex hac vita ad alteram properant, deductorem. O quantam nominum copiam mihi virtus ipſius ſuppeditat, vndecunque cognomentum ipſi captanti? Cum autem eum vitæ curſum tenuiſſet; atque ita inſtitutus fuiſſet aliósque inſtituiſſet, vt & vita ipſius morúmque ratio Epiſcopatus norma eſſet, & ipſius dogmata pro fidei orthodoxæ lege haberentur: quod tandem pietatis præmium capit? (neque enim neglectim tranſmittendum eſt) In bona ſenectute vitam claudit, patribuſque ſuis Patriarchis, & Prophetis, & Apoſtolis, ac Martyribus, qui pro veritate dimicauerant, ad-
C iungitur. Atque vt epitaphium quoddam paucis complectar, excellentiori honore in diſceſſu decorator, quàm quo in ciuitatis ingreſſibus cumulatus fuerat, ſic videlicet è vita migrans, vt multas lacrymas excitaret, maiorémque iis rebus, quæ in aſpectum cadunt, nominis ſui gloriam in omnium animis reconderet. At enimuerò, vir mihi chare & ſacroſancte, qui præter cæteras tuas laudes ſermonis & ſilentij modum mirificè coluiſti, orationi quidem noſtræ finem hic conſtitue, ſi virtutum tuarum præſtantiam haud quaquam aſſecutæ, at viribus certè noſtris minimè inferiori. Nos autem vtinam ipſe benignus è cælis aſpicias, atque hunc populum gubernes, perfectum perfectæ Trinitatis, quæ in Patris & Filij & Spiritus ſancti contemplatione perſpicitur & colitur, adoratorem: meque, ſiquidem res pacatæ futuræ ſint in vita retinens, gregémque
D mecum paſcas: ſin autem Eccleſia bellis flagratura eſt, reducas, aut aſſumas, tecumque & cum tui ſimilibus colloces, tametſi magnum ſit quod poſtulo, in Chriſto Domino noſtro, cui omnis gloria, honor & imperium in ſæcula, Amen.

VITA

VITA ET STATVS SANCTI PATRIS NOSTRI ET CONFESSORIS ATHANASII,

Qui fuit Archiepiſcopus Alexandriæ.

Ioanne Lampadio Interprete.

ALII quidem alios beatorum virorum commentarios ad virtutis exemplum & imitationem commemorẽt, & auribus Deum diligentium ea inſinuent. Nam dum continenter virtutum ſectatorum recordamur, oritur ſtudium & æmulatio, ad Virtutem comparandam. Ego verò quæ mihi videtur omnium optima ſecundùm Deum eſſe, conuerſationem, quantumuis difficilem alioqui & inacceſſam ad perfectè imitandum; tamen pro virili, non peſſimum nobis quæſtum exhibentem, Athanaſij ſcilicet magni illam quaſi columnam Virtutis viuam & immortalem, illuſtrem omnibus & conſpicuã reddere conabor. Viri enim eiuſmodi vita & tantis quidem propter Deum calamitatibus expoſiti, tantáſque mutationes experti, & tam varias & reciprocas, non ſolùm digna erit quæ ſimpliciter audiatur, ad conciliandam admirationem animis boni cupidis cum voluptate coniunctam: ſed quæ philoſophiam, & ipſas cum aliis virtutibus; ſpem, magnanimitatem, tolerantiam, erudire quàm maximè opportunè poſſit. Omnia ſanè eius recẽſere non parui negotij fuerit. Sunt enim illa non tantùm quę vt imitemur propter magnitudinem difficiliora; ſed & multitudine commemorantem obruunt: verùm quæcunque & quæ auditu ſunt vtiliora, & quæ populo præ aliis ſunt notiora. Athanaſio igitur patria quidem erat celebratiſſima in Ægypto vrbium Alexandria: parentes verò aliis virtute præſtantiores, qui vnicum eum filium reliquerunt, ex quo veluti ex fructu planta, & ex germine radix beati ſunt. Cuius & animi ingenuitas & liberalitas, & integritas morum, conſtantiáque, & erga Deum pietas, & ad ſpiritualia inclinatio ſtatim ex puero apparebat. Vix enim exceſſerat ex infantia, & vt ſolent pueri ludis delectari, & familiaritate vti æqualium ob ſimplicitatem, venit & hic aliquando cùm æqualibus ad quoddam littus maris: & cum illis ludere videbatur ad littus, ſed reuerà ſerium erat illud ludicrum, nec tantùm præludium futurorum, verùm etiam occaſio Athanaſio, & principium initiationis ad Deum. Perſonati enim in ludo Sacerdotes pueri, Athanaſium quidem Epiſcopum ſibi elegerunt, ipſi in preſbyteros & diaconos electi, adducebant ei pueros alios, non obſignatos adhuc ad diuinum baptiſma, vt ab illo baptizarentur. Tùm ille omnia lege conſtituta perficiens, & pueros marina aqua baptizans, videbatur illis conſilia dare, & admonitiones proponere. Itaque Diuus Alexander, qui tùm præfectus erat Alexan-

A drinis, cum ocium ageret à rebus ſuis, & moderata aliqua remiſſione ſe recolligeret, oculos ſuos iucũdiſſimis aſpectibus maris paſcens, & videns Athanaſium huic ludo vacantem, ſatiſque iam ſpectaculo intentus, & valde admiratus fuiſſet apud ſe, ducit pueros ſtatim, & eos, quibus Athanaſius puras manus impoſuerat, diuinorum mandatorum à pueris diaconos, veluti quendam typum ſigilli in Chriſto eos (inquã) prompta manu & ipſe vngit, veluti honeſtarum illarũ manuum Athanaſij impoſitionem, & ante ætatem, erubeſcẽs irritam facere. Vngit igitur eos, & conſumat per baptiſmum. Etenim cum rumor increbuiſſet illos nondum fuiſſe Catechumenos, ipſum Athanaſium dulcem virtutis florem, delectabilem illius plantã, iamque ſpecioſis exuberantem fructibus Spiritus, & ante tempus tradit pa-

B rentibus, vt literas diſceret, & adultus iterum adduceretur: vel potiùs ad Eccleſiam & Deum, quemadmodum, aiebat, etiam Anna Samuelem. Atque ita Athanaſius diuinis deditus diſciplinis, & ſe in circulo literarum exercens, cùm iam & ætate prouectior eſſet, Archiepiſcopo Paulo, à parentibus ſuis adducitur: qui illum libenter accepit. Viderat enim Eccleſiis vtilem valdè fore Athanaſiũ, & ſacram ei induit tunicam, & clero eum inſerit, vt eum commilitonibus ſuis ſe exerceret, & obſeruationes dirigeret. Igitur multa morum documenta, multáque ad miraculũ vſque benedicta in Athanaſio videre erat, quorum nullũ ita virum reddidit celebrem, quam quæ veræ doctrinæ cauſſa ſubiit certamina, & iuueniles pro pietate pugnæ. Quæ omnia enumerare ordine, perinde eſt, atque corylis aquam maris metiri. Sed nobis tamen pauca omnino ſunt recenſenda.

C Quemadmodũ enim omnia recenſeri non poſſunt, ita rurſus omnia relinquere manifeſtè iniuſtũ eſt, & eorum potiùs, qui inuident, quàm qui gaudent bonis, propriũ. Furebat quidem Arius inſaniâ plenus, & totam perturbabat Eccleſiam. Iam autem & orbem terrarum ipſum, & omnia malicia occupabat, neque ille eius aut modum, aut tempus ſtatuebat vllum. Sed & cõdemnatus ob ſuperbiam, & ex grege Chriſti expulſus, & propè dimidius draco factus palpitabat cauda, & ſuæ ſententiæ blandiebatur diſcipulis. Quocircà etiam magnum pietate Conſtantinum, magna prudentia ſimul abripuit. Nihil enim ita, vt liberalis anima, ad dolum eſt incircumſpectum. Itaque Regem iuramentis & literis ad ſe adductum perſuadet per ſuos diſcipulos vel potiùs præceptores impietatis, vt decretum facere curaret, & ſuam doctrinam exponens verbis quidem tenuibus, &

quæ, ſi auditentur, perindè ſeſe habebant vt noſtra: teipſa verù & ſententia, & in prufundo latente intellectu longè diſtans. Hàc inclinatinnem à recta via mulitur: ſie autem deteſtandu illi Alexandriam in Reipublicæ & Eccleſiæ detrimentum præcipitanti, furtis miles Chriſti ſacrarum doctrinarum & pietatis anteſignanus, Magnus ille ſtatim Athanaſius reſtitit. Et multus in eu erat, vt muueret Archiſacerdutem lucu, & ad bellum cuntra ipſum excitans militum ducem, veluti aliquis defenſur generoſiſſimus. Nam iam Archidiacunurum gradum & urdinem àttigerat, in quo cùm perturbatus Ægyptus, tùm verò vniuerſus, quantus citca Euſebium erat, cuntentioſorum & alitet ſentientium numerus. Scribebant ad Regem, & clàm decipiebant eius ſimplicitatem. Athanaſiu autem nun erat, quod quieſceret, ſed & lingua erat illi & manus promptа, & cum Alexandro & ipſe curàm dicebat Regi, & epiſtulis ſuis auſterioribus ſimplicitatem eius in prauè ſentientibus receptandis taxabat, vt putè qui ſemel omnem rectè ſentientium Chriſtianorum abuleret fidem, & qui ab ipſo Deo & patribus umnibus tepudiaretur, figmentis & verbis deceptus reciperet, & terminus patrum moueret, immobilia ſecundùm ſcriptum. Quando ſanè Rex nun moderatè tulit reprebenſiunem, ſed ab aſſeclis Euſebij accenſus, auſteras dedit & aſperas reſponſiones, comminatus eſt & proſcriptiunem, niſi acquieſcerent in illurum doctrinis. Hæc aotem nun vt animu ubſequeretur, faciebat, neque vt innuuaret aliquid in fide, aut Arianiſmum reciperet: ſed Zelo vtens magis, quantumuis nun ſecundùm ſcientiam, & hæc nmnia faciens, ne videretur Eccleſiam diſſipare. Itaque Alexander eiuſmudi acceptis cum Athanaſio à rege literis, paulù poſt defunctus fine vitam claudit. Sed Athanaſius vt morum ſucceſſur, ita ſtatim etiam thruni euadit, & cunſenſu tutius pupuli, ſanctimuniam capeſſit, vas dignum, quod tale uleum caperet: non gratiæ humanæ upus, ſed Spiritus donum, & vt virtutis præmium illum (thrunum) accipiens. Graues igitur impietatis præfecti, occulti Zizaniurum ſeminatures, callidi malitiæ miniſtri, tegebant quidem, quoad aliquis moueret, neque planè perturbaret, ſed quieſcebant illis impetus, & Athanaſio apertè bellum indicere cunctabantur. Deinde veluti à loquente ipſis in cor malignu (Spiritu) acceptà audacià, & dulore animi erumpente, & occultatam hactenus nudantes malitiam, inſidias ipſi vndiquaqne ſtruebant difficillimas, nun tantùm vt ſede, ſed etiam vt vrbe eum eiicerent, qui verè cæleſtibus tabernaculis dignus erat, ſtudentes. Sed ille immutus erat, cum Danid pſallens, ſi acies cuntta me inſtruatur, non metuet cor meum. Inchoabat verù malitiuſas has inſidias ſolus (ſecum) commuoicans Euſebius vucatione, vt moris eſt, contrarius nomini inartificialiter (ſcilicet doctrinæ teſtimuniu) inſtrumentum illud dicu impietatis, Euſebius. Subintrans enim cum aſſeclis ſuis hic, regis ſimplicitatem & tempus opurtunum habere ſe exiſtimans, multa mouebat & turbabat, adeù vt Athanaſium ſede moueret. Hac ratiune enim & alios circumuenire, & Arij ſententiam confirmare cogitabat. Simul igitur & inſtruunt cuntra virum inſidias, magna reapſe contentiune, vt ipſis videbatur, &

A ſpecioſè diſponunt. Conducunt autem Meletij quoque hæreſim, & Iſionem, & malitià upulentum Eudæmunem, & umnes ſuperantem malitià Callinicum. Ctimina autem in Athanaſio erànt, & quud lineam veſtem Ægyptius Alexandrinurum Eccleſiæ facere coegiſſet, & quod ſeſe non exhibuiſſet beneuulum erga principem: ſed regis literis inſidiatus eſſet: & tertium auaritia, quud arcam quandam auru plenam ad quendam amicum miſiſſet: quartum præterea quud Iſchyras propouebat, Vir qui peſſima & burribilia fecerat, qui nun tantùm indignus erat, qui accuſaret, ſed & cuius quis miſereretur. Varius autem erat & diuerſis muribus, & qui poſſet cauſſas accuſantibus euertere: qui ſibi ipſi ſanctitatem finxerat, & nomen preſbyteri impoſuerat, & ſacrificus ex
B prufano, & ſapiens diuina, & ductus ex inducto & ſtultu ſtatim emerſerat, & ea quæ ſacerdus fecerat, cum ne ſumniaſſet quidem ſacerdutium. Vnde illi ſanctitas, qui umninù è cuntrariu vixerat? Eductus hæc contra ſe prulata Athanaſius, quà fuit ſemper diligentia in explurandis talibus, ceu Lydius, vt ita dicam, lapis, Preſbyterum Macarium ad Mareotem mittit; (ibi enim Iſchyras degebat) eique inquiſitiunem negotij demandat. Poſtquam autem deprehenſum ſe Iſchyras cugnuuit, cum nec quud ageret haberet, aufugit illinc, & Nicumediam peruenit, & accedit ad aſſeclas Euſebij, impudentet accuſans Athanaſium, omnia eius traducens, & acerbè eum cunuicians. Talem enim malicia upottuna uccaſiune data ad mendacium iurare cuegit, & manifeſtè cuntra veritatem pugnare. Illi verù hunurabant eum vt Sa-
C cerdotem, ſed reuera apuſtatam, & Dei & legum & ſancturum Canunum ſuſcipiunt. Naturà enim delectamur ſimilibus, pruut quiſque nuſtrum aut vitio aut virtute præditus eſt. Illi igitur diſſenſione ſua ab Athanaſio animas pullucntes, quanta cum gratulatiune diceres Iſchyram viderint, & plenam illam amure ſui & confidentia animam bunorum ſpe lactarint, & magna Epiſcupi dignitate ſe eum honotaturos prumiſerint, tantùm ſi accuſationem quandam aiunt, cuntra iuſtum cunſuere puſſis. Huiuſmudi factis, eiuſmudi cumpenſatiunes exhibentes, & tut animarum proſtitutionem mercedem calumniæ cunſtituentes. Ille enim qui nun tantùm adornare facta, ſed & confundere ea, & tractare grauiſſimè, vt iam antè ſignificani, norat, Athanaſiu magis litem intendit, quud eius ſententia Macarius presbyter cuutra Eccleſiam præ-
D daturiè inſurrexerit, & tutu animu euerterit aram, menſam ſacram demulitus ſit, & puculum myſticum cunfregerit, & ſacrus libtus igne cumbuſſerit, & talis Iſchyræ fuit actus diſpuſitiu. Cum autem à multis perfectæ inſidiæ illi ſtruerentur, accedunt ad Regem Conſtantiuum, hæc de Athanaſio dicentes, & penitus animum Regis irà accenderunt cuntra eum. Quud autem maximè pungebat illum (id enim malicia, gnara quud natura homines ſint honoris cupidi, inuenerat) erat huc, quud literas veſtras, aiebant, non conuenientet tractauerit, neque Arij cummuniunem tulerit. Quæ cùm audiret Cunſtantinus, primùm quidem perturbatus, deinde apud ſe cunſiderabat factum, & difficultatibus vndique obrutus, nun habebat quò ſe verteret, aut cui parti accederet, Virtute Athanaſij ſuſpiciunem omnem ſuperaute,

peraute,

perante ; illorum autem calomoiâ probabilitatis multum & veriſimilitudinis habente. Cnm ita ſe haberet, medium elegir, neque Athanaſij cognoſcens , neque etiam recuſans inquiſitionem. Sed quoniam tonc Hieroſolymis dedicarionem faciebat, & in vnum propè Epiſcopi omnes conueniebant, iubet Tyrum ab itinere diuertentes proficiſci, & in Athanaſium magnum inquirere: nec minus de Arij ſtatuere rebus, vt ſi in definitione veritatis verarum doctrinarum per inuidiam exeommunicationem ſubiiſſet, reciperetur in clerum & concilium , & coaleſceret membrum cum reliquo corpore : quòd ſi verò perſuaſione quadam verborum ſurripere veritatem conaretur, ſecnndùm ſacras leges iudicaretur, & dignam pœnam daret ſubuerſionis doctrinarum. Trigeſimus ille annus regni agebatur Conſtantino. Et aderant quidem ex diuerſis ciuiratibus Epiſcopi: adducebatur verb etiam preſbiter Macarius à militibus manibus vinctis. Aderat & ipſe princeps, diſceptans controuerſiam vnà cum Epiſcopis. Sed etiam præfecti quidam. Aſtiterunt autem etiam ſycophantæ, & tribunal iudiciarium aperiebatur; Athaoaſius autem accuſabatur. Et primum quidem illa de lineà veſte & auaritià propoſita eſt inuidioſa calumnia: ſed ſtatim criminis refutatio conſecuta eſt, quæ manifeſta erat conuictio inhumanitatis illorum. Literæ enim à rege eodem tempore dabantur ad iudicium , quæ non mediocriter accuſatores taxarent, & Athanaſium à cauſſa abſolueteot, & ad illum placidè valde & legitimè miſſæ. Poſtquam Apis & Macarius, (non quem ſuperior oratio expreſſit, ille enim in reorum numero ab aſſeclis Euſebij reputabatur, ſed alius cognominis eius, Alexandrinorum ambo preſbyteri, qni Nicomedieoſes non de induſtria , ſed fortuitò adierant, & regem conuenerant) omnia vti ſeſe habebant recenſent, & falſam accuſationem contra Sanctum, & iniuſtas iſtas inſidias reſoluunt: quibus etiam credens rex & perſuaſus, magis autem ex ipſa veritate fallacias redarguens, quod nihil eſſet veriſimile, neque quod cum rei veritate conſentiret, ſed inuidiæ tantùm opus calumnia aſſumpta, illas exponebat litteras. Quibus in ipſo veſtibulo accuſationis in iudicio lectis, afflictio aſſeclas Eoſebij continuò & timor inuaſit, oec habueruot quod facerent: ſed ne tùm quidem deſiſtebant ab inſania, neque amabant eum ſemel conuicti. Sed & ſic accuſatione ſtarim in contrarium conuerſa, & inſipientes regis potius accuſationibus ſubiiciente, illi ad alias etiam accedebant. Tùm proponebatur cauſſa contra preſbyterum Macarium, & ſiſtebatur accuſator Iſchyras. Accuſatores verò aſſeclæ Euſebij, qoos primùm quidem Athanaſius vt hoſtes recuſabat, & ipſis legibus legumque vinculis teſtimonio contra ipſum coercebat: deinde etiam an accuſator Iſchyras ſacerdos eſſet, veris argumentis edoceri volebat. & tum, aiebat , ſe rationes ſubiturum accuſationis. Hæc quidem ille dicebat : iudices verò non ferebant : ſed ius aduerſus Macarium exequebantur, & concusſabant, & ad decertationes & demonſtrationes perueniebatur. Diſſentientibus autem probationibus , dilarionem conſeſſus accipiebat, adeò vt quæſtio etiam de loco deficeret. Quoniam autem eos, quos recuſabat Athanaſius, miſſos videbat ad inquiſitionem ; tunc ſibi tacendum non exiſtimauit , neque ferendum , ſed ex-

A tincta eſt, exclamauit iuſtitia; congelata eſt veritas; periit legum & iurium accuratio. Quomodo enim, inquit, niſi id eſſet abſurdorum, defenſorem io vinculis tenere deceat , accuſatorem verò & hoſtes totum litis ſuffraginm ferre ? Verùm enim verò teſtes ei accuſationum eos eſſe, in quibus illi iudicari debebant ? Hæc cum magnus ille clarè pronunciaret, & publicè toti Synodo teſtificaretur , vt nullam rationem eos neque iuris neque eriam verborum ipſius haberi videbat, de diſceſſu cogitat, & clam ad regem accedit. Synodos autem ſtatim, vel malitioſum potiùs conciliabulum, abſentiam eius incuſat, quandoquidem & quæ io Mareote facta erant , fidem habebant, & omnia ex ſententia inimicis ſuccedebant , condemnationem Athanaſij perfectam de-
B cernunt , qui ipſi potius eam promeruerant , veritate indice, quàm ille , qui nullam reprehenſionem in pulchritudine animæ ſuæ admittebat, abundantes accuſationibus ad condemnationem, & contumeliis & cauillationibus , & affatim vtentes calumniis. His igitur perfectis, ſtatim ac poterant Hieroſolymam currebant : ibi etiam furioſum ſuſcipiunt Arium , qui lingua ſolùm pietatem colere volebant, & in Nicæna Synodo ſimulanter τῷ Coeſſentiali ſubſcripſerant. Rectè autem fidei, & qui corde & labiis rectè valebant, quique decreuerant in Synodo Alexandrina Arium examinandum eſſe, & qui verbis & animis mentem adhibebant, multam adhibentes diligeutiam, deprehendunt fraudem, ſub inuolucris multis cogitationum & verborum latentem, & hoſtem veritatis capiunt , & expugnant vulpem. Dein-
C de alias iterum literas regis accipit Athanaſius, qoæ ipſum venire , & illos quàm primùm adeſſe iubebant. Hæc non minimum timorem incuſſerunt Synodo, ne quando & coram rege caperentur, quod quædam ad gratiam, quædam verò ex odio iudicaſſent , commentatores mendacij, & proditores veræ fidei apertè deprehenſi. Quocircà complures eorum quiſque domum ſuam diſceſſit. Euſebij verò aſſeclæ & Theognidis & aliorum, probabiles excuſatiooes, vt in loco manerent, commenti , non parum tempus extrahebant , & regi interea per literas ſe purgabant. Dum verò illa fiebant , in cooſpectu regis iterum Nicomediæ ſe ſtitit Athanaſius , & accuſationem de auro legitimè & apertè diluit. Cùm autem amplius etiam retardarent aſſeclæ Euſebij , literis datis rex Athanaſium Alexandriam amandat , & Epiſco-
D patum ei tradit , ſignificans putidas & friuolas omnes calumnias viſas eſſe. Ita igitur cum Athanaſius Alexandriæ eſſet , & Ariaoi congregati eſſent , magna confoſio & tomultus vulgus occupauit, vt quod noo ferret ceu populus potens, quæ à talibos Epiſcopis iam probata fuiſſent , iterum reſcindi. Iratus igitur Athanaſius, quod non tantùm Alexandriam & propè Ægyptum totam turbatam videret , ſignificat omnia Regi , ad vltionem ſumendam & exigendas de Ario pœnas Regem cohortatur. Et ſtatim literæ venerunt Alexandriam , reducendum eſſe Arium, pœnam iocontinentis linguæ & animi ſubiturmo. Vt igitur adducebatur ad Regem Alexandriæ Arius , fuitque Cæſareæ , & cum aſſeclis Euſebij, Theognidis & Maris conuerſabatur. (Hic mihi vide, grauiſſimam contagionem, & vnde maximus Athanaſium fluctus tentatioonm ſubierit)

patticeps etat (Arius) ſermonum cum illis, particeps & morum, particeps etiam menſæ, particeps etiam pugnæ contra Deum: vbique tecenſet quæ cootra ſe ſint acta, & conſilia inter ſe dant motua: vt neque Deo, hei furorem! neque Athanaſio pepercerint. Conſuunt igitur aduerſus eum iterum alias calumnias, qui ſecundùm maximum Eſaiam, concipiunt laborem, & pariunt iniquitatem: qui mendacium poſuerunt ſpem, & dixerunt, mendacio obumbrabimor: & omnes funes mouent, vt ita dicam, vt throno ſanctum deiiciant, & belli contra Chtiſtianos Alexandriam faciant fitmam aciem. Iuerunt igitut ad regem, Arins quidem defenſurus ſe, Euſebius verò & aſſeclæ eius mendacio teſtimonium daturi, & Athanaſium & veritatem apertè obrututi. Poſtquam autem regi aſtantes, vt decebat, de actis in Synodo interrogati eſſent, ſtatim de aliis non ita reſpondentes, aiunt: ô Rex, Ægerrimè ferimus quæ prolata ſunt de ſacra menſa, de myſtico poculo, quomodo euetterit illam, fregerit hoc (Athanaſius) & in ftuſta comminuetit, & quomodo ex vrbe Alexandrinorum exportari conſuetum frumentum ſe inhibiturum comminatus ſit. Hæc dolorem nobis iniiciunt, hæc mordent: bæc non alicuios animam vel adamantinam non mooerent? horum teſtes ſunt Adamantinus, & Bion & Arbethion, & Petrus Epiſcopi: à quibus in omnibus his conuictus dignam quidem pœnam effugit: excommunicationem autem effugere non potuit: ſed communi conſenſu à Synodo tota, vt talium & neſandorum & impiorum operum audax auctor, excommunicatus eſt. Hiſce commemotatis Rex primùm ſilebat, & petturbabatut apud animum, & tandem auribus pendens, ira commotus eſt, & in Gallias iuſtum proſcribit, hic ſolum & moribus & animo corruptus, & vtraſque Euſebij aſſeclis aures præbens: Reuerà enim furantur & corrumpunt bonos mores, veluti Sapiens ait, colloqnia praua. Sanè alteram non integram ſemper accuſato ſeruare, quaſi macula & labes ei fuerat, qui incontaminatum ſe in reliqois, & purum conſeruarat. Sont autem qui dicunt, accuratiùs & ſcopi & iudicij fortaſſe rationem habentes, quod neque contentu quodam erga Athanaſium boc exilio ipſum mulctauerit, ſed vnione Eccleſiarum potiùs & conſonantia, vt motum compeſcetet, & ſedatet tumultum. Quoniam enim ſeditio non vulgaris Alexandrinorum quantacunque erat, & in Ægypto plurimos inuaſerat, moliens ille conſtitutionem terum, è veſtigio cognouit Athanaſium eum ſtatum concitaſſe. Eodem enim negocio videbat ſe aliorum Epiſcoporum animos ſanaturum, & in vnum omnes redacturum, ſi apettè virum ciuitate eieciſſet. Sed ille quidem in his vitam cum morte commutauit xxx. anno regni ſui, ætatis verò LXV. ſucceſſoribus regni relictis filiis, quod inter eos diuiſerat. Conſtantino enim maiori filio maius etiam imperium adiungit: teſtamentum verò apod preſbyterum quendam deponit, occultè morbo Arij infectum, & in receſſu pectoris ægrotantem, qui & abſcondebat illud cum morbo ſuo, & à multis interrogatus, an teſtamentum Rex feciſſet, diſtulit reſponſum, ſocios ita occultæ tei familiariſſimos regis Eunuchos adhibuit. Cùm aotem cunctaretnt Conſtantinus accedere, tertius filiorum Conſtantius prior aduenit ex Antiochia, cui clàm patris teſtamentum tradit, & ſolam ab illo, & vnicam petit gratiam, vt Arianis ipſe conciliaretut. Et

A hanc compenſationem pro regno, immortali Regi Chriſto dedit, cum ſciret ſe non Deum ipſum, ô amentia, neque omnium eſſe Domium. Acceſſit ad hanc audaciam etiam ſuprà nominatus Euſebius, & qui cum illo faciebant, tempos tandem ſe nactos rati. Vnica autem illis Arij commendatio & veritatis videbatur deſtructio, ſi Athanaſij exilium & ipſe approbaret, vt quod bene & iure eueniſſet. Ad quod manus illis impuriſſima deteſtandus ille ſacerdos fuit, qui cum aliis ex regiis etiam Præpoſitum corrumpens, non paruam partem & ipſum malæ opinionis Arij adornauit. Ab eo enim in reliquos Eunuchos morbus tranſiit, vt qui faciles eſſent oaturà, & ad accipiendam malitiam & communicandam valde idonei. Etiam regis coniunx blaſphemis colloquoiis breui corrupta, ſimili & B ipſa labe infecta eſt. Non multò autem poſt, heu mihi! quæ malorum ſeruorum inſidiæ Dominum ſuum cæperunt, & ſuum ipſorum regem contumelia affecerunt, vt abreptus Arij ſententia, vt etiam in illo diuini Hieremiæ dictum completetur: etiam paſtores impiè egerunt contra me. Itaque præcipit ſuam obſeruari doctrinam, & veluti mandatis Epiſcopos prauè ſentire iubet, & non perſuaſos, ſed metuentes potiùs amplecti in pietatem. Gubernatores autem Eccleſiarum in tam graui tempeſtate & procella erant: Maximus quidem Hieroſolymorum, Athanaſius verò Alexandriæ, qui etſi in exilio etat, non negligebat gubetnacula, & Alexander Conſtantinopolis erant Epiſcopi. Euſebius verò calidum quid ſpirans, & confidentiam pro impietate, & tempora & loca, veluti in pugnis à peritis ducibus militatibus fit, ad veC titatis euerſionem obſeruandam, tale quid cogitat. Introducit Arium Conſtaotinopolim cum plurima auctotitate, adeò vt quæſtio etiam fieret in peregrinis regionibus, cum Athanaſius verſaretur in exilio. Nullo autem præſente, qui veras doctrinas defenderet, ſed & rege illi & præfectis omnibus bene cupientibus, propter oppugnatotis abſentiam. Hæc quidem ille cogitabat apud ſe. Aliter autem Sapiens, qui ſuprà nos eſt, diſpenſatot hæc diſpenſabat, magnum impedimentum recenti corruptioni malitioſæ obiiciens, & quantò magis lingua Arij contra Pietatem ſæuiebat, tantò plus illa etiam intus paulò poſt diffluebat, & vacuus quidem ab inteſtinis, vacuus à viſceribus in impuris locis Arius proiiciebatur, iuſta pœna oris incontinentis, & putredine pleni vaſis mali digna euacuatio. Ita igitur illo & corD pus & animam miſerabiliter abiiciente, Euſebius & aſſeclæ eius totum bellum gerebant & pugnam, & petturbate omnes ſtudebant, quæ & manus in omnibus eiuſmodi tegis Eunuchos habentes, ærumnoſa hæc & calida & mutationibus rerum ſemper & confuſionibus gaudentia. Et hi quidem eundem quem ante habebant, thronum ſimul verbotum, doctrinæ & libertatis in dicendo, Athanaſium excludere omnibus regionibus ſtudebant, ſed alia diuina Sapientia variabat, & mouebat Conſtantini animam, qui filiorum Magni Conſtantini & ætate & regno primus etat. In Roma enim tum temporis vetere habebat imperium, qui eximere eum exilio patabat, & ſcribere & reſtituere Alexandrinis ipſum Athanaſium, literis ita ſe habentibus. Victor Conſtantinus Alexandrinorum Eccleſiæ & populo. Neminem veſtrum ignorare arbitror quæ de magno præcone pietatis & adorá-

dæ

dæ legis interprete Athanaſio facta ſunt. Quomodo
contra eum communi conſenſu ab hoſtibus pieta-
tis ſuſceptum ſit bellum, & quomodo io Galliis
mecum degere iuſſos ſit, vt eius capiti parent peri-
culum. Non tamen omnino ad fugam condemna-
tus erat; ſed & interea temporis mecum fruebatur
curatione multa, vt nihil ipſi eoenerit quod nolit,
ſiquidem fortis pro veritate ſi quiſquam alius eſt,
& laborum patiens, & zelo ſecundum Deum om-
nia onera facilius ferre poteſt. Et beatus Conſtan-
tinos pater meus reſtituere eum quantum non aliàs
throno ſoo volebat: qoi in fine vitæ, com non poſ-
ſet propoſitum exequi, mihi per ſucceſſionem ne-
gociú reliquit, perfecta de viro mandata imponens.
Mandamus igitur vobis, nunc quidem reuerentia
eum quacunque & ſplendidis occurſibus & hooo-
ribus, vt accipiatis, poſteà verò iterum ad nos re-
mittatis: qui vt vbi in conſpectum veſtrum venerit,
& iterum vobis reſtitutus fuerit, quanto habitus in
pretio & qua reuerentia à nobis exceptus ſit, & vos
ſcietis, His confiſus literis Athanaſius Alexandriam
peruenit, & libentiſſimè quidem eum orthodoxo-
rum ſuſcipit popolus. Quotquot autẽ Ariani erant,
conuenticula celebrabant, bella iterum contra ip-
ſum & turbas mouebant, & Euſebij aſſeclis alias
contra Athanaſiuın exhibebant calumniarum au-
ſas: & quod contra decretum Synodi ab exilio re-
diiſſet domum, & Eccleſiam occupaſſet. Deinde
verò & mortuam quandam Sancti condemnaue-
runt manum, dicentes, inſeruire ipſi eam ad mira-
cula & veneficia, deteſtandi illi, & corrupti, & aper-
tè venefici: & hanc manum eſſe cuiuſdam Arſenij
Alexandrini, de induſtria, aiunt, ab Athanaſio reſe-
ctam. Quibus rex aures præbens, ſiquidem etiam
erat auris habentium nouitates tales, & præſtigias
nimis appoſitas ad animas inducendas. Et primò
quidem non ſtatim coudemnat Athanaſium, quan-
tumuis id inimici omnino moliebantur, ſed vt le-
gibus actionum, & negociorum iudiciis eum ſiſte-
rent, & pœnam, ſicubi in eiuſmodi peccatis conui-
ctus eſſet, exigerent. Archelaom igitur virum ſibi
familiarem & domeſticum cum Nono Phœnices
Præfecto ad inquiſitionem talium mittit. Vbi au-
tem hi Tyrum venerunt, in illa enim Athanaſius de
veneficio exſpectabat probationes, differebatur
pauliſper inquiſitio, exſpectans, vt videbatur ab A-
lexandria accuſatores, qui rem deteſtandam oculis
ſuis vidiſſent. Vt autem exitus reipſa oſtendit, Deus
deſuper inſpiciens talia, mutationem amore homi-
num diſpenſare voluit: vt ipſe Arſenius reſciſceret,
cuius manus mortua & iniuſta reſectio & talis tra-
gœdiæ actus. Arſenius enim hic erat quidam gradu
lector, propter aliquod verò facinus arcanum pœ-
nas daturus fugam adornauerat, & fugitiuos Atha-
naſij & Eccleſiæ factus erat. Igitur ſapientes illi in
malicia malitioſa aduerſarij pars, nunquam Arſe-
nium ad medium iudicium accedere, ſed neque eò
reſpecturum domo exiſtimantes propter facinus
impurum & arcanum. Propterea igitur ei manum
aſcribebant, & tantum flagitium temque deteſtan-
dam ipſum ſubitorum putabant, & nomen Arſenij
continenter obiiciebant. Vbique igitur famâ di-
uulgarâ, quod Athanaſius propter Arſenium vene-
ficij coodemnandus eſſet, deinde etiam ad ipſum
Arſenium delata, commiſeratione motus erga A-
thanaſium, & veritatem miſeratus, etenim illa ante
generoſam animam peritura erat, per bonum me-
A dicatur malo, & clandeſtinã fugam libertate aperta
corrigit, & omnia ſua nihili ducens breui Tyrum
peruenit, & ad ſolum Athanaſium ſolus accedit, &
priuatim cum illo colloquitur. Qui Arſenio hoc
ſolum coofilij ſuggerit, ne cuiqoam ante iudicium
appareret, oeque ſe cuiuſquam oculis omnino ex-
hiberet, ne quod malum fortè ipſi mali machina-
rentur, & ſi nihil aliud, iodicium tameo eatenus de-
clinarent. Itaque Arſenius quidem ſic faciebat, &
in arcta latebat cuſtodia. Inuidia autem non quieſ-
cebat, neque ſatietas eos capiebat malorum Atha-
naſij, ſed ad alias accedebant inſidias, & tribunali
rurſus conſtituto adulterij crimen ipſi intendebãt
affectibus carenti. Eiuſmodi autem fuit actus. Mu-
lierem quaodam adducunt impudica facie, abomi-
nanda mente, quæ egregiè calumniis aſſueuerat.
B Igitur illa calumniatrix pecuniâ empta aiebat, quod
excepiſſet domo ſua Athanaſium, pietatis & virtu-
tis gratia: poſtquam autem ad mediam noctem per-
uentum eſſet, contraria omnino iis quæ exiſtimaſ-
ſet in illo vidiſſe & ab eo paſſam. Hæc recẽſente ac-
cuſatrice, aderat etiam auſcultans Athanaſius: vnà
aderat cum illo Timotheus presbyter, foris ante ia-
nuam ſtantes, qui excogitat aliqoid ad calumniam
ſapiens valde & generoſum. Statim enim cum A-
thanaſio egit, & eum ſub ſua perſona valde benè
repræſentauit Timotheus. Mulieri, ait, egone nocte
tibi vim attuli, vt ipſa dicis? egone? illa verò ad Iu-
dices quàm citiſſimè proteruè valde & impuden-
ter conoerſa: hic, ait, eſt corruptor meus, hic caſti-
tatis meæ ioſidiator, hic non alius, qui ad me diuer-
rit, & vim pro gratia retulit. Igitur incontinente
illa ſuis ipſius verbis conuicta, & ex domo teſtis, vt
C ita dicam, apparentis, pro quibus neque illorum
iam ab illa accuſatus quicunque eſſet, & figmento
apertè nudato, iudices ad quid vſurparentur am-
plius ignorantes, ſuauiter & tranquillè ſubriſerunt:
quod conſoeuit inexpectatum efficere, & pudore
faciem abſcondendam ſuffundere. Illi enim omnia
erant Athanaſio, & iudices, & teſtes, & accuſatores:
itaque legis ſententiam contra calumniatores re-
linquentes, ad veneficij crimen conuertuntur, ſe-
cundò imprudenter conſolationem aliquam prio-
ris podoris reperire ſtodentes: id autem erat repre-
henſio potius clarior mendacij. Adferunt igitur
manum, rem deteſtandam miſericordibus oculis
nec tolerabilem quæ ſolum videretur. Hanc crude-
liter illi & impudenter exprobrantes Sancto: hæc
te aiunt, Athanaſi, etiam ſilens accuſat: hæc te
ſine effugio & conſtanter conuincit, hanc non
D verbis, non arte, non vlla alia opera poteris effu-
gere. Norunt omnes Arſeoium, cuius tu iniuſtè &
impurè manum hanc reſecuiſti: dicas igitur nunc
in quem vſum hanc habueris, & quorſum hanc re-
ſectionem feceris? Ille verò mãſueta voce & quem-
admodom loqui poſſit anima talis, & quæ omnia
Chriſti imitari ſuſtinet, qui iniuſtè à Iudæis iudica-
tus non contendebat, neqoe vociferabatur, ſed vt
ouis ad mactationem ducebatur, partim omnino
ſilens, partim manſuetè reſpondens: Quis igitur ex
vobis, ait, Arſenium nouit, aut quis ſcit exquiſitè
hanc illius eſſe manum? Non paucis autem ad hæc
ex cathedra ſurgentibus, & Arſenium ipſum, &
manum, & omnia ſe exactè ſcire, obiicientibus, ſol-
uens ſtatim ſcenam Athanaſius, iubet prodire in
medium Arſenium. Vbi autem ille adductus eſt vi-
uos & ſanus vtraque manu, conuerſus ad accuſato-

tes & iudices, beatius, & acerbius eos aſpiciens, an non hic, ait, Arſenius? annon hic eſt, qui apud vos mortuus, & cuius manus contra me calumnioſè vſurpatur? annon hic omnibos Alexandrinis notus? & ſimul ad medium tribunal eum protraxit, vt omnium oculis eſſet expoſitus. Promit primùm dextram, deinde iubet in altum attollere ſiniſtram, & magna voce contendens exelamaoit: vt à longe abſentibus à veritate exaudiretur: Hic quidem, ô viri, Arſenius eſt, ait; hæ ſunt eius manus reſectionis neſciæ. Et Arſenio relicto, ad accuſatores conuerſus, ô mirabiles, ait, iudices, quæſo quænã eſt illa & coius manus hæc reſecta, & nobis exprobrata quaſi reſectionem fecerimus? tunc non amplius cathedra iudicibus tolerabilis, ſed & illam cum ſatellitibus relinquentes triſtes & deiecta facie, manifeſta ſigoa pudoris in oculis gerentes diſcædebant. Itaque populus ita eos intuitus perturbatos, & cum pudore & pauore tribunal deſerentes, & quaſi zelo pro illis & pro commoni impietate correptus, iam enim Arii ſordibus ſatis impletus erat, cum alioqui Epiſcopis & regi gratificarentur, lædere Athanaſium ſtudebant, & circumſtant vndique eum, verbis perſtringentes, manus inferentes, garrulum, veneficũ, qui male periret, & alia multa peiora in eum iacientes: quæ ad illom quidem nihil prorſus pertinebãt, ad ipſos verò diceotes, multò quàm decebat, ſpectabant, & quæ, vt audirent, ipſi erant digni, qui & iudices conoiciabantur, quod non pœnis potius & cruciatibus, ſed legum argumeotis ſententiam tuliſſent, & mortem ipſi foris iterum minantes iuſto. Hac tamen factione concitata, & tanta confuſione in populo coorta, nihil planè Gallio curauit, qui tunc imperabat ciuitati, vt malum longiùs fuiſſet progreſſum, niſi Archelaus deſcendens verborum perſuaſiooe & manſuerudine populum leniiſſet, & iàmiàm dilacerandum Athanaſium ex mediis manibos populi eripuiſſet, clanculom ex vrbe ſubduxiſſet. Erat autem Archelaus hic iudicii præfectus, alioqui prudentiſſimus & manſuetiſſimus, & dicendi peritiſſimus, etiam ſi ita opus eſſet, ad mortem contemnendam paratus. Hic igitur cedens populo, perſuadet Athanaſio, vt occultis meatibus vrbis exiret. Ita Athaoaſio vrbem propterea relioquẽte, iuſtiſſimi illi iudices congregati deliberant contra Sanctum, ſententias ferunt, pronuociant, criminibus reum peragunt, ſcribunt commentarios, vbique diuulgant: excludunt eum omnibus regionibus, vrbibus, Eccleſiis, omni ratione oſtendunt tenebrarum filii longè abeſſe illotum conſilia à tanta luce; ita accendunt etiam Conſtantium contra illũ, adeò vt pecunias & honores decerneret iis, qui aut viuũ indicarent virum, aut mortui caput adferrent. Ille verò quemadmodum anteà non in finibus Romani imperii, ſed extra etiam ipſum orbem terrarum ad exilium condemnatus, VI. annos in fooea quadam omoino ſicca & aqoa carente latens occultabatur. Quoniam autem ne ſic quidem latere poterat, futurum erat vt ſequente die caperetur (vbique enim accuratè quærebatur & inueſtigabatur) diuina quadam prouidentia & viſione egreſſus fonea aliò commigrauit. Deinde metuens ne & ibi iterum captus periculi cauſſa eſſet receptatoribus ſuis, ad Occidentem ex Oriente profectus eſt. Imperabat autem illic tum temporis Conſtans Conſtaotioi frater, qui nuper fratri Conſtantino ſucceſſerat, qui ita imperium nactus, vt dictum eſt, accipit ad Aquileiam ad Alſum fluuium finem, exer-

A citus ſeditiune. Itaque cum io Europa eſſet Athanaſius cumqoe Iulio Romæ Epiſcopo, etiam ad ipſum regem Conſtantem venit, & de ſuis rebus cõmemorat. Eductus enim de periculo ſuorũ & euerſione orthodoxæ fidei per Antiochiæ coactam præter decorum Synodum, & quod Georgius quidam prauum aduerſarij organum in eius locum ſubſtitutus eſſet, ferre non potuit, ſed ſcripſit Clero Ægypti vbique diſperſo, præfectis & popolo, adhortans, comminans, admonens, omnes vias mouens in literis, vt manerent omnino auerſantes Arij zizania, & omnem blaſphemiam, & rectæ fidei ſemina conſeruarent. Euſebij enim aſſeclæ, vehementes ad perſuadendum & ſimulandum, vt iam diuturnam viderunt abſentiam defenſoris, pleno ore coram rege condemnantes Athanaſium, & placidum illum &
B ſimplicem Conſtantium totum abripientes, & adiongeotes ſententiæ ſuæ, Athanaſii condemoationẽ etiam abſeutis decernunt. Gregorium autem quendam Ariano furore refertum, Alexandrinis præficiont. Sic autẽ ad arbitriũ iſtis abſolutis, pro magna poteſtate ſua etiã doctrinam ſuam iouehunt. Gregorius verò nondum Alexandriam profectus, quaſi iam præpoſitus eſſet Eccleſiæ & throni poſſeſſor, & exſpectans, quod antè ne per ſomnium quidem ſibi contingere poſſe ſperaſſet: literis ſua manu ſcriptis, & ipſe decreta confirmabat. Talis enim impodentia & leuitas: in manibus habere ſemper videntur ea quæ exſpectantur. Euſebius ſanè, vt qui precipous impietatis eſſet propugnator, cum ad ſententiam præſentia ipſi cecidiſſent, mittit legatos ad Iulium, in literis ſuis Athanaſium valde vituperaus, miſſis etiam quas contra ipſum conſuerant in-
C ſidiis & calumniis, & iudicem ſimul viri conſtituẽs & repreheoſorem Iulium. Sed ille, (oon enim poterat commentis & dolis tam facilè capi, ſed qui deprehendere illa & intelligere poſſet acutiſſimè,) cum Euſebii accepiſſet literas, & valdè diligenter & attentè eas legiſſet, & apertam animaduertiſſet eſſe contumeliam, è contrario ipſe eum abſoluit, & literis datis mittit Athaoaſium Alexandriam, noo leuiter taxans, qui temerario impetu eum dimouerant. Hoc domum reuerſo, oon paruus tumultus & timor Antiochiæ congregatos inuaſit, non præreptà Athaoaſio Eccleſia, quod nunciis aditus ad Alexandriã præcluſus eſſet. Ideóque & illum capere, vel potiùs interficere ſtudebant, & ſucceſſorem ei Gregorium ſubſtituere. Quocircà etiam quàm celerrimè Alexandriam eum deducunt, & comparabat Gregorio aditum Syrianus dux militum, manu
D illios adductus ſic mandante rege, vt mortem quidem Athanaſio, ipſi verò Epiſcopatum adferret. Quomodo autem ex media ſagena effugere illos potoerit, oratio exponet. Iam enim ad occaſum vergente ſole, ciuitas quidem feſtum celabrabat, & tota nocte vigilabat. Venit autem veluti in pugnis dux militũ, acie inſtructa, & circumcirca Eccleſiam circundat. Hanc impreſſionem videns Athanaſius, & curis plenus, non quò ipſe non caperetur, ſed qoomodo potius populo nullum per ipſum detrimentum adferretor, præcipit diacono, vt precationem inſtituat, precationẽ autẽ canticũ populi publicè excepit. Deinde multo clamore & concentu, vt credibile eſt, facto, per eandem omnes ianuam à Magno exire iuſſi ſunt. Itaque duci militum & qui ſub eo erant cura iniecta eſt populi, neque vlli manus iniiciebant, ſed ad Athanaſium omnes oculi erant adiecti, vt eum, ſicubi viderent, interficerent.

Sed

Sed ille pars populi factus,& quaſi vnus de multis, A
per medias turbas & multitudinem progreſſus, at-
que ita militum oculos latens abiit, & ſic Romam
fuga capta rediit. Gregorius autem qui iam Eccle-
ſiam obtinebat, contra otthodoxam fidem intrepi-
dè armabatur, quæ Alexandrinus populus ferre non
potuit, & ſeditionem concitauit grauiſſimam, &
templum Dionyſij dictum incendit. Hanc confu-
ſionem etiam cum damno expertus eſt magnus in
Chriſto, & ſanctus Paulus, Conſtantinopolis Ec-
cleſiæ tom temporis præfectus, qui & ipſe ſede ſua
motus Romam profugerat, ſocius Athanaſij tam
pietatis quam periculorum factus. Itaque Conſtan-
tem & Iulium ibi conuenientes, quæcumque paſſi
eſſent,& quæ contra ipſos & veritatem Euſebii aſ-
ſeclæ perpetrarent, recenſent. Quo circà etiam rex
Conſtans de his ſtatim fratri ſcribit. Sed cum nihilo B
efficeretur, magis concilium alterum vniuerſale A-
thanaſij & Pauli aſſeclæ petunt cogi; condemna-
tiones enim ſuas non aliter, aiunt, poſſe tolerari,
quàm ſi ipſa ſaua fides ſimul condemnaretur. Ita-
que ex ſententia amborum regum, communis ſi-
mul & vniuerſalis in Sardica iterum congregatur
Synodus,& occidentalium quidem, quemadmodũ
ipſe inquit Athanaſius, concurrerunt Epiſcopi plu-
res ccc. ex oriente verò, vt Sabinus ait, ſoli lxx: qui-
bus & ipſe Iſchyras Mareotæ Sacerdos connume-
rabatur. Itaque qui ex Aſia confluxerant, ne in con-
ſpectum quidem occidentalium venire volebant,
affirmantes, non aliter ſe colloquium inſtituturos
eum illis, niſi prius Pauli & Athanaſij ſocios eiice-
rent ex conuentu. His enim non omnino vſque ad
auditionem differentibus ſermonem: illi ſtatim ac
poterant, reuerterunt, & occupãtes ciuitatem Phi- C
lippi in Thracia, vtinam in ioferno prius feciſſent
peculiatem conuentum & τὸ coeſſentiale apertè
impietatem profeſſi (heu patientiam tuam Chriſte
rex!) condemnant; in epiſtolis verò alterius eſſen-
tiæ opinionem exponunt, & manuſcripta impieta-
tis vbique ab illis diuulgantur. Edocti hæc qui erãt
Sardicæ, primum quidem eorum diſceſſionem iure
condemnant. Deiodè etiam accuſatores Athanaſij
gradibus ſuis mouent, & definitionem fidei Nicæ-
næ confirmant, & τὸ Diſſimile condemnantes ex-
ponunt pro duriore lingua ὁμοούσιον, & ſcribentes
in commentariis & illi, breui per totum orbem di-
uulgant. Quæ cum audiuiſſet etiam rex Conſtans,
& fratrem Conſtantium monuiſſet, vt reſtitueret
Paulum & Athanaſium ſuis ſedibus rogauit. Illo
autem cunctante & differente, auſterioribus literis
vrgebatur, & niſi volens morem gereret, ſe etiam D
inuito illo vtrumque ſuæ Eccleſiæ redditurum mi-
nitabatur. Conſtantius igitur non ampliùs ad dila-
tiones & moras, ſed fratris ſerium propoſitum me-
tuens ſibi, ſtatim ſuis literis reuocauit Athanaſium.
Illo autem ſubdubitante de vocatione (non enim
præcedentia ei confidentiam iniiciebant) alteris
eum literis compellat, multò officioſius & mitius
ſcriptis. Cum verò ne tum quidem poſſet eum à
ſuſcipione liberare, ne ſic quidem viri præſentia
minus curæ erat Conſtantio. Verum etiam iterum
ei ſcribit, adiungens in literis humilitatem & man-
ſuetudinem quandam, ſed defenſionem priorum,
prout voluiſſet tum temporis, ait, & Sacerdorum
quendam optimum virum mittit: ſed nemo ei in-
dex fuerat itineris. Nunc autem ait, Diaconum cum
epiſtola ablegaui Aletam, qui tibi & meam erga te
affectionem ſignificet, & de cætero bono animo

eſſe iubeat. Has Athanaſius cum accepiſſet literas,
eiecit ſi qui erãt, ex animo timorem, etiam ſi de fu-
turo malæ ſpes fiebant ipſi. Oſtendit etiam ipſi
Conſtanti & Iulio, multa eos & totam Romam læ-
ticia & gaudio afficiens, & quilibet feſtum ſuum
celebrabat, ob Athanaſij ad thronum ſuum reditũ.
Rex quidẽ ſtatim Conſtans, & ipſe Iulius, hic qui-
dem militibus Regis & apparitoribus, ille verò
omnibus ferè in Ægypto & Alexandria clericis &
laicis Athanaſij reductionem gratulabantur. Ve-
nientem & libens ſanè Conſtãtius ſuſcepit, & lætè
Alexandrinorum reſtituit ciuitati, & clero & po-
pulo. Manſuetè verò exprobrat,& ob fugam illam
amicè eum incuſat,& ex indicio occultũ & incer-
tum diſceſſum, tamen pro his omnibus vnam, ait,
gratiam fac mihi, Athanaſi, & vnam Eccleſiam ſe-
ctatoribus Arij concede Alexandriæ, ille promptè
ſe effecturum quod petebat pollicetur, ſi aliã Con-
ſtantinopoli ſibi concedat pro orthodoxis Eccle-
ſiam, in paruum fermentum totius veræ fidei. Eo
facilius annuente petitioni, dolor non leuis inceſ-
ſit aduerſarios, quod locum haberent omninò A-
thanaſius & qui cum eo communicabant Conſtan-
tinopoli: Conſtantio verò adhuc mirabili magis ſa-
pientia Athanaſius præditus eſſe videbatur. Dicitur
aliquando dixiſſe regem, cum admiratione: non
fruſtrà, qui Arrianæ ſunt ſectæ, omnes fabricas ſtru-
xerunt contra hunc virum. Ita igitur eius admirans
prudentiam, reductionem ei gratiſſimam adornat,
ſcribitque populo Alexandriæ & præfectis, & Ne-
ſtorio Auguſtali, & iis qui in Thebaide & Lybia erãt
ducibus, vt cum magna reuerentia & obſeruantia
eum accipiant,& non ſolum ei thronum ſuum, ſed
& omnibus qui cum ipſo communicauerant ſuum
ordinem & miniſterium reddant. Hiſce munitus
epiſtolis ille, & quaſi confidentia recuperata per
Syriam & Palæſtinam proficiſcitur, & Hieroſoly-
mam peruenit, Maximúmque Epiſcopum & con-
feſſorem conuenit, & audit quid ille paſſus eſſet
propter Chriſtum,& recenſet viciſſim ei, quæ prius
acciderant, & quæ nunc de ſe facta ſint & decreta,
& à Synodo & rege confirmata. Quæ poſtquam
audiuit Maximus, ſtatim nihil ſolicitus, mittit ad
omnes Orientis Epiſcopos, qui communiter om-
nes Athanaſio communicationem & dignitatem
reddiderunt. Ita igitur tertiùm & cum tali honore
& conuentu vrbem ſuam recuperanti, & ab infini-
tis illis laboribus & doloribus parum reſpiranti
videbatur reliqua vita tranquillitatis & remiſſionis
plena futura. Reuerà autem maximarum calamita-
rum illum magis tunc inundabat mare. Cum enim
Conſtans nuper à Maguentio factioſo oppreſſus,&
finem vitæ adeptus eſſet, horribile ab Arrianis tur-
ſus ingruit bellum, & rurſus Athanaſio inſidiæ,&
coram rege calumniæ, & magnum vetúſque illi
malum Conſtantius. Igitur rurſus conſtitutiones,
rurſus minæ, fugæ, metus,& per totum mare & ter-
ram inquiſitio. Seminator zizaniorum Georgius
iterum Alexandriam occupans, Ægyptum abripiẽs,
Palæſtinam deprædans, tumultibus totum orien-
tem complens, nequaquam à furore & impietate
diſcedebat. Iterum Acacius multæ maliciæ & Pa-
trophilus impietatis ille Arianæ amicus Hieroſo-
lymam proficiſcentes, & Maximum excutiunt, &
in eius locum Cyrillum ſubſtituunt, virum illi op-
poſitum zelo impietatis tantum, quantus Magnus
ille erat in pietate. Quis recenſeret omnia ordine,
quæ tragicè à Georgio Alexandriæ ſub idem tem-

pus facta ſunt, præterquam quæ beatus ille de ſua
fuga confiteus recenſuit: horum nobis nunc man-
tiu facienda, vel potiùs illi reuerà dulci lingoæ viri
cedendum ſubmiſsè illa & moderatè, quales fuerũt
eius mores in umnibus, enumeranti. Etenim Ala-
xandriam iterum ingreſſi, quærebant nos rurſum
uccidere, & præſentia facta ſunt peiora prioribut.
Milites enim ſtatim Eccleſiam circumdederunt, &
bellica pro precibus fiebant. Deinde ingreſſos qua-
dtageſima ipſa ab Arianis ablegatus ex Cappadocia
Georgius exaggerauit, quæ ab iis audiuerat mala.
Poſt ſeptimanam enim paſchatis virgines in vin-
cula coniiciebantut, Epiſcopi trahebantur vincti à
militibus, orphanorum & viduarum diripiabantur
domus, & rapinæ & impreſſiones in ædes fiebant,
& noctu Chriſtiani abripiebantur: reſignabantor
domus, & fratres Clericorum pru fratribus pericli-
tabantut: & grauia quidem illa, grauiora verò quæ
ſequuntur, auſa. Septimana enim à Sancto Pente-
coſte, cum populus eſuriiſſet, egreſſus eſt ad Cœ-
miterium D. Petri Epiſcopi & Martytis precatum,
ad euertendos omnes, ne cõmunicarent cum Geor-
gio. Sed his cognitis peſſimus ille irritat ducẽ exer-
citus Sebaſtianum Manichæum, qui cum multitu-
dine militum arma & gladios nudos, & arcus, & tela
ferentium, in ipſa Dominica impetom in populum
fecit, & paucos inuenit orantes. Plurimi enim pet
tempus diſceſſerant. Talia enim effecerunt, qualia
decebat ab illis facta audiri. Rogum enim accendẽs
& ſiſtens virgines ad ignem cogebat eas dicere, ſe
eſſe Arianæ fidei. Cum autem vincentes eas videret,
& non curantes ignem, nudatas eas ita percuſſit, vt
facies earũ deinceps vix agnoſcerentur: viros verò
cum prehenſos quadraginta variote modo parcuſ-
ſit. Virgas enim ex palmis recentes ſecans, adhuc in
ſe habentes ſtimulos, terga eurum ita concidit, vt
quidam perſæpe à chirurgis curati fuerint, propter
infixos ſtimulos: Quidam etiam, quod tolerare non
poſſene, mortui ſint. Omnes igitur circumdatus ma-
gno numero & virgines eiecit in magnam Oaſim:
Mortoorum autem corpora neque ſuis, vt olim,
reddenda curauit, ſed abſcondiderunt, vt volebant,
inſapulta, quod crederent poſſe tantam crudelitatẽ
latere. Egerunt aotem errabundi mente, vt ſtulti:
domeſticis enim mortourum, gaudentibus qoidem
propter confeſſionem, plorantibos autem propter
corpora, magis increbuit impietatis & crudelitatis
ipſorum accuſatio. Etenim ſtatim ex Ægypto &
Libya expulerunt Epiſcopos: Ammonium, Moem,
Caium, Philonem, Hermen, Plinium, Pſenoſyrin,
Linamonem, Agathonem, Agamphum, Marcom,
alterum Ammonium & Marcum, Dracontium, A-
delphium, Athenodorum, & presbyteros Hiera-
cem & Dioſcotum, & tam acerbè eos expulerunt,
vt quidam eorum in itinere, quidam verò in ipſa
expolſione ſint mortui. In exilium autem amplius
triginta Epiſcopos miſit. Operam enim dabant in
morem Achab, quoad eius fieri poſſet, vt veritatẽ
extirparent. Hæc magna Eeeleſiæ tuba, vehemens
veritatis præſul de malis in Alexandria ſuis vocibus
enumerat. Nobis autem vult oratio dictis addere
quæ reliqua ſunt. Conſtantius igitur fratre mortuo
Imperator declaratus, cum froeretur poteſtate ma-
ra ſolus, qoia nullum habebat qui ipſius ſententiæ
eſſet impedimento aut voluntati, non amplius ma-
liciam oeeultare ſuſtinuit, ſed auctoritatem ſuam
in medium protulit, & orientalia omnia impietate
grauiſſima replens, quieſcere nun poterat, neque
A uptabat, ſed niſi etiam occidentem corrumperet,
paruum ſibi eſſe regnũ, & contumeliam id eſſe Ec-
cleſiæ ſuæ exiſtimabat. Quocirca etiam occidenta-
les Epiſcopos ad cõmunicationẽ cum Arij dogma-
tibus diligenter inuitabat, & ſolam illorum certi-
tudinem in Athanaſij condemnatione conſiſtera
putabat. Ac proinde Synodum conuocabat Me-
diolanum in vrbem Italiæ, & moltus, heu mihi!
etiam generoſorum & conſtantium, hos quidem
concuſſiona, illos adulatione, alios vtilitate, alios
dolo, & alios aliter adducens ad ſuam conuertit, vel
putens peruertit voluntatem: & quam ille foderat
foueam animabus miſerorum, hanc Euſebius, &
Dionyſius, & Rhodanus, & Paulinus, & Lucifer
blandè declinarunt. Nam Athanaſij condemnatio-
nem rectæ fidei condemnarionem, vt erat, exiſti-
B mantes, ſimúlqua fraudem ante pedes quæ erat fu-
giebant, & iure iudicantes condemnabant. Sed illos
quidem Arimini obſidet Conſtantius. Athanaſius
verò cum audiret regem ſe ita parare, & corruptum
omne iudicium, & immiſſos ad ſe comprehenden-
dum præfectos, ex diuina rurſus viſione media no-
cte Epiſcopi ædes clàm egreſſus ad quandam iu-
uenculam confugit virginem, xx. circiter annum
ætatis agentem (ſpecioſa ſanè res & iucunda erat
virgo, & quæ ſuſpiciones puræ conuerſationis cum
viris præbere nun poſſet) quæ facto inſperato per-
territa cauſſam qoærebat. Ille reſpondens recenſe-
bat, quoniam, ait, inquiſitionem vbique contra me
inſtituunt ex Arij ſocietate, metuans ego, ne com-
prebenſus & ab illis interfectus, deinde pœnæ illis
æternæ ſim cauſſa, fugam cogito, & Deo ſoli mea
omnia commendo. Hac nocte autem ille mihi re-
C uelauit, quod apud te ſolam ſalutem inuenire poſ-
ſim, quæ cùm aodiret virgo, ſtatim omnem ex ani-
mo eiecit ſuſpicionem, gaudio plena tutas Atha-
naſio portas aperuit, aut etiã cordis complexibus,
vt ita dicam, eum fouit, & manibus ſuſcipit, quem
etiam in ſextum annum ex illo tempore, quouſque
Conſtantius vixit, in domus receſſibus occultabat,
ſingulis diebus communes ſales pruponens, libroſ-
qoe aliunde acceptos & ipſi exercitij & meditatio-
nis gratia exhibuit: atque ita illius & corpus & ani-
mam hoſpitiu piè eſcipiens, hanc quidem verbis,
quæ panem Angelorum eſſe credimus, illud verò
quotidiana menſa & tractatione, & quibus aliis ho-
noranda illa manus poterat hoſpitem accipere, la-
uans pruprìis manibus pedes, vel potius manus ta-
ctu pedum illius ſanctificans, & diligenter & indu-
ſtriè omnia illi neceſſaria ſubminiſtrans, & quaſi
D illios magis quàm ſua domus eſſet apparans. Tan-
topere autem Alexandrinorum ciuitas & populus
Athanaſium vbiqoe indagauerunt, támque ſolicitè,
vt & anima ſua quiſqoe viri inuentionem libenter
redemiſſet: ſed erat ſine ciuitate, ſine domo, Virgini
ſoli & Deo notus, adeò vt magna triſtitia tum tem-
poris Eccleſiam uccuparet, & eſſet pulcbritudo
filij Sion planè triſtis & marceſcens. Paucis enim
exceptis, hi quidem reipſa & nomine veluti arte
profitebantur impietatem: illi verò nomine ſolùm
Chriſtianiſmum colentes, reipſa verò peiores ma-
licia longè ſuperabant: qui non aperte, vt pote qui
hoſtes metuebant, ſed clam prætextu Chriſtianiſmi
blaſphemam Arij doctrinam confirmare ſtudebãt.
Pars non parua illius impietatis erat Conſtantius,
quantò maiorem habebat poteſtatem à regno, &
omnes cedentes ei vel ſoli nutui. Mandabat igitur
Italiæ Epiſcopis, & omnibus vbique terrarum de-
gen-

gentibus, huic morbo locum dare, & niſi ſubſcribere τὸ diſſimilis eſſentiæ vellent, expellendos eſſe ex eccleſiis, alióſque in illorum ſedes ſubſtituẽdos: quando etiam multæ reuerentiæ magnus Liberius à Iulio beati Syluestri ſucceſſore hæres ſedis Romanæ factus exilio mulctatus eſt. Felix autem quidam ab hereticis in eius locum electus, diuina ſtatim vltione pœnas dedit: nunc quidem oculis miſerabiliter priuatus: nunc autem peſtilenti morbo longo tempore corruptus, & inſigniter malus malè periens, ita diuina vindicta contumelioſos ſequẽte. Georgius autem quem Alexandrinorum furiam dixerit aliquis, conſueta in vrbe faciebat; vehementior ipſe ſeipſo redditus & maiori in rectam doctrinam impetu & ira vtens. Interim autem & Meletius Antiochenſis Epiſcopus τῷ coæterno perſpicuè locum dans ſede ſua mouetur, & in exilium B mittitur, quem multa turba orthodoxorum ſequuta eſt, aduerſariorum communicationem non ferentia. Sed Euzoius veritatis corruptor in Antiochẽſium Eccleſiam irrepſit. Illi enim præfuerat Meletius, Eudoxiuſque prauiſſimæ opinionis vir Conſtantinopolis ſedem aſcendit. Ita malicia, ita inuidia vbique Eccleſias perturbans & confundens, & ad politica ſecedere incipit, & Iulianum declarat Cæſarem in Galliis, ab ipſo Conſtantio promotũ. Igitur Conſtantius Conſtantinopoli occupata Eudoxium, vt modò diximus, ordinat, & templo Sophiæ dicto, ab ipſo tunc renouato dedicationem perficit: x. illius regni anno, III. verò Iuliani Conſulatus, xv. Feb. Prauiſſimæ opinionis quidem ille veritatis hoſtis Eudoxius perfecta dedicatione, eum thronum aſcendiſſet, hanc primam emiſit vocem, vtinam verò etiam cum illa animam: Pater ἀσεϐὴς C (qui neminem cultu proſequatur) filius εὐσεϐὴς (qui patrem colat.) Itaque turbis, vt conſentaneum eſt, propterea & ſeditione mota in Eccleſia, idem ille repetens, & quaſi ſedare motum cupiens: nullus, inquit, vos propter id quod dictum eſt tumultus incesſat: pater enim ἀσεϐὴς quod neminem colat, filius verò εὐσεϐὴς, quod bene colat patrem. Inde riſus obortus eſt præſentibus, vt multi qui eius ineptias cognoſcerent, Eccleſia exceſſerint. Nec magis Conſtantio bene futurum erat, qui pœnas dignas in Deũ contumelia daturus erat. Deinde & impius Iulianus cupiditate totius imperij magnam manũ in Gallia conſcribens induit ſe purpura, & Auguſtus ab exercitu nominatur. Conſtantius tunc circa bellum Perſicum occupabatur, & ad famam Iuliani nõ mediocriter afficiebatur, cum aliàs, tum quòd ab impio Euzoio ad bellum contra illum incitaretur: D bellum contra patruelem ſuſcipit, & apertè inteſtinam concitat pugnam. Sed cum inter Cappadoces & Cilices ſitum veniſſet in agrum Mopſocrenes, amittit & imperium & vitam apoplexia correptus: cum vixiſſet annos XLV. poſt patrem autem annos XXV. Sed hunc quidem ita vltio diuina abſtulit. Quomodo autem etiam contumelioſum Georgiũ abſtulerit, & impium, ſecundum id quod ſcriptum eſt, per manus ſimiles, dignum eſt quod non prætereatur. Erat locus quidam Alexandriæ, olim quidam Mithræ Deo Græcorum & illius ſacrificiis & hoſtiis deputatus, modo verò fimo & putredine repletus, neque ad vllam rem ciuitati aut populo vtilis. Hunc igitur Conſtantius veluti omnino inutilem & otioſum Eccleſiæ attribuit. Georgius autem qui templum ibi ædificare volebat, fimum illum & ſordes iubet expurgari. Iam autem expurgato loco,

A reperitur adytum quoddam in receſſibus terræ, in quo Græcorum myſteria occultabantur. Hæc autem erant ſanè caluariæ carnibus nudatæ, virorum & puerorum, quos fama erat Mithræ immolatos eſſe, quando Græci diuinationibus ex extis, & aruſpiciis, & animarum præſtigiis vſi fuerant. Itaque cùm Chriſtiani quidam in hæc incidiſſent, mouebant riſum apertum populo, & in omnium oculis triumphabant. Quod Græci non ferentes, ſed pro diis & ſacris ſuis vehementer zelo commoti, incurrebant in eos, hi gladiis ferientes, illi lapidibus, ita vt multi Chriſtianorum interficerentur, alij verò crucifigerentur, quos adhuc viuos comprehendere non potuerant, & alij aliis ſuppliciis tradebantur, & variis cruciatuum generibus: impium ſanè Georgium Eccleſia extemplò extraxerunt, & camelo cuidam alligatum, eum vehementer eum camelus perturbaſſet & diſtraxiſſet, deinde comportantes multa ligna, & ignem in conſpectu omnium accendentes, cum ipſo camelo eum combuſſerunt. Ita vno quidem modo diuerſis autem ex cauſſis beati ſanè cum fine, miſer verò ille vitam cum morte cõmutauit. Et hæc quidem apud eos ita cadebant. Iulianus autem omnium Dominus, operæ precium exiſtimans, ſi Conſtantij acta aboleret, conſtituit etiam eos ab exilio reuocare: quod cum cognoſceret Athanaſius, & metueret, ne & Iulianum Arij ſectatores abriperent; (ignorabat enim adhuc animæ illius impietatem, incredulitatem, & malorum cupiditatem,) Sub multam noctem relictâ domo, ad quam confugerat, in media Eccleſia Alexandrinorum reperitur. Quid opus eſt de iis dicere, & quàm libenter eum viderint, quomodo ad conſpectum eius vbique congregati ſint, clerus, ciuitas, populus, hi ſibi gratulantes ex animo de reditu: illi verò quæ intereà temporis acciderant, accuſantes, & pœnam ipſi & priuationem exprobrantes? Deinde quaſi ſufficientem fidem beneuolentiæ ſuæ erga eum facientes, & alioqui ob ſolam boni paſtoris illius præſentiam pleni confidentia animas confirmantes, eiiciunt ſtatim Arianos, & ciuitatem Athanaſio reſtituunt. Illi etiam ſic expulſi turpiter, & in ſola quædam loca & contemta ſeſe abdentes, non tamen deſiſtebant à furore illo & inſania: ſed Georgio dignis pœnis, vt ſupra dictum eſt, abſumto, Lucium ſibi proponunt, & rurſus ſub illo omnem operam hæreſi nauant, talem nacti præſulem, nec maliciâ & impietate illo inferiorem. Iam oratione obiter Iuliani mala & impietatem perſequemur, & ſimul attingemus ea, quæ ad Magnum pertinent, & quomodo nullam partem vitæ abſque certaminibus & laboribus prætererit. Cùm enim impius ille Iulianus regnum occupaſſet, & dæmonibus, qualis ipſe erat, & Deorũ nominibus potiùs quàm Diis ſacrificaret, tota Eccleſia Chriſtianorum peſſum ibat, Græcorum verò templa quædam aperiebantur, quædam renouabantur, alia ex fundamento erigebantur, & nidor vbique & fumus & ſacrificia & ſectiones animalium, & ſanguis, & in ipſa, heu mihi! Conſtantini vrbe Fortunæ ſtatua & libationes publicè, & hoſtiæ & quæcunque alia rege omne ſtudium ſimul & poteſtatem à regno acceptam adhibente contra pietatem. Quando etiam Maris ad illum acceſſit, qui Chalcedonis in Bithynia Epiſcopus, ac apertè conuiciabatur eum, impium & apoſtatam, & Deo vacuum, & ſimilia vocans. Laborabat verò Maris, iam ab ætate etiam oculorum cæcitate. Qui Iulianus ad iuſtas contumelias non

inſtè reſpondebat, garrulum eum & cęcum vocans, qui non poſſet impetrare à Deo Galilæorum, vt ſanitatem recuperaret. Sed ille quaſi correptus œſtro, & vehementiore libertate reſpondens, gratias ago, inquit, Deo, qui mihi hanc oculorum cæcitatem vtiliter immiſit, ne impudentem tuam faciem viderem, quæ tam proterue in impietatem prolapſa eſt. Huius libertatis exemplo Iouianus & Valentinianus ſimul zonas Tyranno apertè proiecerunt, & nos dicentes, propter Chriſtum parati ſumus etiam vitam amittere. Itaque Rex & qui cum eo conſentiebant, & conſpirabant, contra pietatem, & ſapientum quidam, qui apud eum erant tum temporis, etiam auſpices & veneficos & diuinatores agebant, & qua ratione Chriſtianos circumuenirent, ſententiam ferri petebant. Videbatur autem omnibus illis Athanaſium è medio tollendum. Subtracto enim fundamento facile etiam reliquas ipſorum fidei partes deſtructum iri. Rurſum igitur iudicia conſtituta, & iudices condemnantes, & exercitus emiſſus, & perturbatus quidem populus, Alexãdria autem circundata, & Eccleſia vaſtata, eo quod Athanaſius admodum quæreretur. Poſtquam autem & tunc per medios eos diſceſſit, & nemo erat qui id animaduerteret; ſed & rurſus illum videntes ignorabant eum eſſe, propter quem, heu mihi, Eccleſiã tanta manus circunſtabat, & propter quem armis vndique exitus concluſerant. Sic igitur à ſupera munitus manu incomprehenſibilis erat hoſtium manibus Athanaſius, & quaſi nemine prohibente, cum omni confidentia vrbe exibat. Tunc rurſus Alexandriam ploratus & vlulatus ob diſceſſum viri inceſſit. Ille autem noctu ad Nilum progreſſus, & conſcenſo aliquo nauigio in Thebaidem ferebatur. Inſequebatur autem quidam à tergo Satrapes, qui à Tyranno vt eum comprehenderet miſſus erat. Cum autem quidam, qui cum Athanaſio nauigabat, cognouiſſet eminùs perſecutorem, remigibus, vt accelerarent, præcepit. Tum Athanaſius quaſi hæſitans pauliſper occultum aliquid, vt videbatur, oculis intuitus, reuerti iuſſit remiges, & nauigationem Alexandriam verſus dirigere. Iis autem perturbatis, vt conſentaneum, & ne in Satrapam inciderent, metuentibus, confidens ille, & diuinum quid factũ, inquiens, perſuaſit. Deinde conuertentes antennã, propellentes longius, velificabantur rectà Alexandriam, perſequentes eos qui perſequebantur nuperrimè. Vt autem proximè iam ad Satrapam peruenerunt, barbari quaſi caligine quadam oculis ipſorum offuſa, quaſi neminem eorum quos videbãt videntes præternauigabant. Athanaſius autẽ quem quærerent, veluti Eliſæus, interrogabat: illis autem reſpondentibus Athanaſium, paulò ante vos præceſſit, ait, nauigãs, quaſi fugeret aliquos ipſum perſequentes. Ita decepti animo cæci perſequebantur, quem in manibus habentes non ſentiebãt. Ille verò ſtatim Alexandriam delatus, publicè cum multis ciuitatem ingreſſus eſt, tantâ lætitia eam complẽs, quantopere facies eius deſiderata inexſpectatò apparuit. Deinde ſeipſum tradens quieti breui tempore ſub imperio Iuliani occultabatur. Poſt hæc Iulianus celeberrimus eorum, qui ante ipſum fuerant impiorum, & illos maliciâ longè poſt ſe relinquens, poſt infinitos hoſtes piorum, exitum malarum ſuarum actionum ſortitur, ſi accuratè iudicemus, indignum quidem, qui iudicia adminiſtrantẽ maneat; ſed qui oſtendat tamen non per omnia peccatorum directam eſſe ſemitam, & Alexandri

A acquirere potentiam ſomnians, quales fuerunt ipſi mores, ſemper gloriæ amore vehementer detentus, vel ſeipſum potius in alio corpore Macedonẽ eſſe credens, & Perſis bellum mouens, & florens priori ſpe, quandoquidem aliquid magnum & ſplendidũ ſe effecturum putabat, tum etiam quod habuit imperium turpiter perdidit, & cum eo vitam. Fraude enim alicuius transfugæ nauigia oneraria in fluuio, & alias quibus exercitum alebat impenſas in fluuium coniecit, & terram ſiccam & aqua carentem ingreſſus, & aduſtam, fame & ſiti, qui ſub ipſo erãt, captos ferè totum exercitum perdidit, deinde omnibus ſuccenſentibus, & multa blaſphemia & conuiciis ipſum proſcindentibus, aderat ipſe eques, & tunc anxius cohortabatur eos, & moleſtias exercitus reparabat: (quale tuum opus eſt ô Iuſtitia!) ſa-

B gitta neſcio vnde per medium volans brachium in dextrum eius latus infixa eſt, & ſic miſer ille iacebat; ſiue à transfuga illo percuſſus: ſiue ab aliquo, qui ei ſuberat: (Vtrumque enim de eo traditum eſt) ſiue etiam diuinitùs immiſſa plaga, quod plures potius exiſtimant, hunc tamen vitæ exitum poſt vnũ annum regni, & viii. menſes ſortitus eſt. Deinde conſenſu totius exercitus Iouianus exercitum ſuſcipit, qui ſolus vii. menſes imperauit, octauo cum in Galatia eſſet, ſtatim vitam amiſit, ſomno miſcens mortem. Tum ſanè Valentinianus poſt hunc declaratur, qui fratrem Valentem ſocium regni facit, & tradito ei Oriente regendo, ipſe ad occidentẽ poſt xxx. dies & in Gallias profectus eſt. Accepto igitur regno Valens, non curauit theſauros, non fuit ſolicitus de pecuniis, neque quomodo bene ſeſe haberent res quæ ad militares ordines & concordantiã

C faciebant, ſed quomodo res Arianorum augeret, tum orthodoxorum imminueret, & omni modo perderet, quæ tota erat ei imperij cura, & hoc tantùm ad ſplendorem ſufficere ſibi iudicabat: propterea & breui omnes Archiſacerdotes, & Sacerdotes & Diaconos, & qui ſolitariam agebant vitam, extremis malis affecit: atque ideò Meletium omnes virtute ſuperantem ſede Antiochenſi eiecit, & magnum hunc inter athletas Athanaſium capere ſtudebat: & Meletius quidem exilio multatus eſt. Clerus autem omnis qui cum eo erat Eccleſia eiectus eſt, & multi archiſacerdotes, & omnes ſimpliciter, quicunque Arij contaminatum dogma ferre non poterant, expellebantur ex Eccleſiis, eiiciebantur ex patria, à domeſticis & cognatis, pœniſque & cruciatibus grauiſſimis tradebantur. Quando igitur & hoc magnum bellum Alexandriam venit, & man-

D data præfectorum Eudoxij opera vbique diuulgabantur, rurſus perſecutionẽ ſubiit magnus ille bellator Athanaſius. Iam autẽ ne tunc caperetur egreſſus clàm vrbe, in quoddam patrium ſe abdidit ſepulchrum, & totos quatuor menſes in eo permanens, ibi brutum impetum & furorem euitabat. Tatiano enim tum temporis Ægypti præfecto horrenda de Chriſtianos omnes, horrendi & graues cruciatus manebant, & multi per eum martyrij finem adepti ſunt. Sed ille quidem ſtatim dignas pœnas dedit. Nam & bonis & dignitate priuatus, prætereà & morbo oculis occæcatus, valde miſerabiliter publicè mendicans vitam tranſegit, nemine mortuo libante ipſi Alexandrinorum. Sed & multa ad eandem formam & ſimilitudinem huius formæ fiebãt, & facies fuligine inungebant, qua ſola ille verè erat dignus. Sed hæc quidem iam fraude marceſcente & deflorеſcente: illa autem quæ contra Orthodoxos

in ipſa

in ipſa etiam Conſtantinopoli Eudoxius oſtendebat, quæ lingua vel commemorare vel meminiſſe ſolom poteſt? Tantis igitur per totum otbem in primo Valentiniani & Valentis conſulatu, & talibus malis illatis, haud dubiè etiam homines cælitùs demiſſis plagis caſtigabantur, tantum enim terræ motus dedit damnum, quantum nulla vnquam ætas præterita attulit, nec futura allatura ſperatur, & cum alias ciuitates multas euertit, tum Creta plutes quàm centum vrbes dirutas vidit. Grauiſſimum caſum tunc etiam mare ſuis terminis relictis, quædam loca ita inundauit, vt multa loca ptius arata nauigabilia reddiderit: res inaudita: aliis in locis tantum diſceſſit, vt etiam in media naoigatione in ſicco ſolo reperti ſint nauigantes. Sed ne ſic quidem flagellis communibus terræ, & mutationibus elementorum emendabantur, ſed potios vehementiores ad maliciam fiebant, & grauins adhuc & difficilius mouebatur bellum cootra Chriſtianos. Cum aotem deſiderio Athanaſij, totus Alexandrinos populus exaſperaretur contra Principes, & iam ad arma & ſeditionem reſpectaret, audiens hæc rex Valens, & metuens confuſionem eorum & audaciam, coactus eſt itetum Eccleſiæ eum commendare. Non autem ideò, quod illi faueret, id agebat, ſed quia neminem habebat, atque ita rex ſuis ſubditis parebat. Quod vt teſpirarent ij, qui Athanaſium ſectabantut, continuis perſecutionibus & bellis, effecit. Imperabat enim vbique in toto Oriente crudeliter, & cognato ſanguine Chriſtiani abutebantur. Valente ad Antiochenſes profecto, Eudoxius vitam amittebat, qui zelo Ariani dogmatis flagrauit, & confirmator & præſul fuit illius, nonum ſupra x. perſecutionis orthodoxæ fidei agens annum. Subſtituunt igitur Arianæ ſectæ homines Demophilum; qui verò erant ſanæ ſortis & Orthodoxæ Euagrium, virum, & vita & ſermone & motibus inſignem. Hunc igitur ſacræ manus

A Euſtathij inaugurabant, Viri illuſtris, & olim quidem ad Antiochenſem ſedem euecti, exilio verò
poſtea condemnati, ſub Iouiaoo verò iterum reuocati, tunc temporis Conſtantinopoli cum orthodoxis conuerſantis: qui latere non potuit, magnam illam Valentis contra orthodoxos crudelitatem. Sed manus non patua militum, non multò tempore poſtquam ordinatos erat Euagrius iterum eum Bizyam proſcriptum deducit. Sed neque Euagrium quiete frui paſſus eſt, ſed & illum aliò abducens propter ſimilem vtriuſque libertatem fidei. Valens autem cum Antiochiam veniſſet, ſectatores ꝙ Coæterni oppugnabat & expellebat, non ſolum ex Eccleſiis & conuentibus & ſocietate, ſed etiam gradu mouebat, & domibus, & tota fermè vrbe, ſeu potiùs ex toto Oriente.
B Præterea & vehementes cruciatus imminebant, &
mors eos grauis occupabat. Nouit fluuius Orontes hæc, & vici Antiochiæ, & fora, & viæ, & ſuburbia. Ille quidem ſanguine ſacerdotum inficiebat flumen: hæc verò quæ cum mortuis corporibus fiebant. In tanta igitur tempeſtate, & tam maxima & vehementiſſima, etiam illuſtris hic & magnus in municipio & virtute Dei Athanaſius, poſt longos illos propter Chriſtum ſudores, & pro orthodoxa fide certamina, & celebres fugas & exilia, & illuſtria trophæa multa, ſucceſſori ſedis Petro vaticinatus de futuris, XLVI. anno ſacerdotij, XVIII. menſis Ianuarij, Gratiano & Probo Coss. iterùm vitam cum morte commutauit, quemadmodum ſatis ipſe labores & dolores haboit: & propterea ad ſe vocauit athletam præmiorum deſignator cælitùs, vt apud ipſum rurſus ille ſplendoribus & coronis,
C & ineffabilium bonorum compenſationibus dignè
illum remuneraretur, quorum & nos participes faciat in Chriſto Ieſu Domino noſtro, coi gloria, & potentia nonc & ſemper, & in ſecula ſempiterna, Amen.

VITA SEV CERTAMEN SANCTI PATRIS NOSTRI ATHANASII,

Qui fuit Archiepiſcopus Alexandriæ.

Ioanne Lampadio Interprete.

MVLTI ſanè Sancti cœleſti deſiderio perculſi, & ſplendoribus Chriſti, qui præmia certantibus offert, intenti accuratè, & à vero lumine illuſtrati ad mortē vſque pro prædicatione Euangelij & pietate depugnantes cæleſtem coronā adepti ſunt, inuiſibilia præferentes viſibilibus, & præſenti vitæ futuram, & iis, quæ ad pedes ſunt, futura: Præcipuè verò Apoſtolicæ gratiæ particeps Athanaſius Magnus, qui inter Epiſcopos celeberrimæ Alexandriæ veluti margarita conſpicuus, & feruēs ſpiritu & alatus deſiderio cœleſti multis ab hinc ſeculis, & pugnās cōtra reges pietatis hoſtes, & contra cœtū hæreticurū, in omnibus ſub ſole regionibus abſtulit victoriam cæleſti robore contra omnes prauorum doctorum B conuentus. Cuius certamina exponere, & variā in doctrina eloquiorum diuinorum ſapientiam, quæ etiam ex ſcriptis ab illo relictis, omnibus clarè pateſcit, dignè nemo quis poterit, niſi idoneus ſit ad dicendum. Nos autem, quoad eius fieri poteſt, quæ de ipſo nota ſunt, narratione notiora faciemus. Decet igitur primū breuibus de vita à puero ante acta quædam recenſere. Nuper igitur tunc ſancto Alexando Epiſcopo Alexandriæ ad ſacerdotium promoto, poſt S. Petri conuentū, qui eo, quo martyrio affectus fuerat, die celebrabatur: ante eum martyrio coronati, qui clerum ad conuiuium inuitauerat, & præſtolabatur dum congregarētur, cum ſtaret eminùs, videt pueros Eccleſiaſticum canonem per luſum ſubeuntes. Erat enim domus ad mare cōuerſa, vbi ad littora ludebant ſanctiſſimi pueri, in quibus erat Epiſcopus Athanaſius, & alij conuenæ preſ- C byteri & diaconi, qui ad ipſum adducebant Catechumenos baptizandos, quos more Eccleſiæ baptizatus volebat oratione alloqui. Miratus igitur Alexander hæc, quæ gerebantur, ad ſe pueros adduci iubet, & cognitis omnibus ex collegarum ſententia pueros baptizatos & vnctos ſigillo in Domino cōfirmauit: parentibus autem qui Athanaſium genuerant, conuocatis cum reddidiſſet eis illum, iuſſit literas doceri, & in Domino proficere. Adultū verò reddi ſibi vel potiùs Eccleſiæ, vt Hanna ait, Samueli fecit. Poſtero autem tempore parentes adducunt illi Athanaſium, cui ſtatim Alexandro Sacerdotale amiculum circumdat, nouum Samuelem Eccleſiæ præficiens, ad vltionem alienigenarum. Etenim multa certamina perpeſſus eſt ab hæreſibus, quaſi etiam ad illum Dominus noſter dixiſſet: *Ego enim monſtrabo illi, quanta oporteat eum pati propter nomen*

A *meum.* Quando conſpirarunt in eum non XL. viri, ſed tota hæreſis multitudo in toto terrarum orbe diſperſa, canente eum Dauide Athanaſio: *Si acies inſtruatur contra me, non timebit cor meum, & ſi inſurgat bellum aduerſus me in eo ſpero coronam gloriæ reportaturum.* Quoniam igitur multa, quæ ei acciderunt, commemorare conſtitui: infinita autem ſunt ea, tantummodo inſignioribus eius actionibus cōtenti ſimus, quæ etiam præ omnibus de illo cognitis celebrantur. Itaque cùm Arius impius non acquieſceret, ſed etiam in exilio poſſet per cumplices ſuos allicere pientiſſimum regem Conſtantinum, & ſibi reditum ad eum ab exilio pararet, & ſcriptis fidem ſuam exponeret, verbis quidem noſtræ fidei conſentaneis, re ipſa verò valde diſcrepantibus, in admirationem regem raperet, euenit, vt ſtatim & extemplò Alexandriam eum honoratum remitteret. Cum igitur veniſſet Alexandriam, Alexander Alexandriæ Epiſcopus eum non recepit, incitante eum & excitāte ad hoc ſancto Athanaſio, tum temporis Archidiacono. Adeò res deteſtanda eum commouebat, iterum conari mouere hæreſim. Ex hoc igitur rurſus Ægyptus turbabatur. Tunc etiam, qui cum Euſebio Nicomedienſe erant, & ipſi ſcripſerunt, & regem ad ſcribendum incitarunt. Athanaſius igitur vbique recuſauit illos accipere, & ſcribens ad regem cum Epiſcopo Alexandro, docebat illos qui ſemel fidem abrogauerint, & qui condemnati ſint, ex reditu non eſſe recipiendos. Tunc rex grauiter hoc ferens, ab iis, qui cum Euſebio erant, commotus, hæc ſancto Athanaſio ſcribens minatus eſt.

PARS EPISTOLÆ REGIS AD Sanctum Athanaſium.

ITaque cum voluntatem meam cognitam habeas, omnibus in Eccleſiam ingredi volentibus aditum aperi. Si enim cognouero, quod aliquos eorum, qui Eccleſiam ambiunt, prohibueris ab aditu, mittam ſtatim, qui te iuſſu meo condemnet, & loco moueat. Perinde autem & Epiſcopo Alexandro, & eadem de Ario ſcripſit. Eiuſmodi quidem ſcribebat rex vtilitatis rationem habens, nec volens Eccleſiam diſtrahi, omnes enim ad concordiam ducere ſtudebat. Acceptis autem Alexander à rege literis, parum temporis ſuperuixit, beato cum fine vitam commutans. Athanaſius autem ſacerdotium ſuſcepit, qui qualis fuerit admonitione, pietate, & erga Eccleſiam animo, ſequentia declarabunt,

rabnnt, de quo cùm hæretici cognoſcerent, quod Eccleſiæ eſſet præfectus, primo quidem turbati ſunt: deinde verò vno anno ipſum aggreſſi ſunt, quaſi (vt ita dicam) memoriam illius de terra extinguere vellent, quemadmodum Iudæi contra Chriſtum cenſuerunt. Propterea enim cum ſtatim Eccleſiæ præfectus eſſet, hi, qui cum Euſebio erant, inuiſum Athanaſium habebant, tunc opportunum tempus ex dolore regis ſe, vt ſibi imaginabantur, nactos rati, ad ſcopum ſuum: propterea omnem mouebant lapidem, vt eum Epiſcopatu mouerent, indignè, vt aiebant, ad miniſterium ſanctum euectum. Ita enim ſperabant Arianam doctrinam primas eſſe habituram, ſi Athanaſius è medio eſſet ſublatus. Deliberant igitur contra eum aſſeclæ Euſebij Nicomedienſis, & mercede conducunt quoſdam Meletianæ hæreſis, Iſionem, Eudæmonem, Callinicum, & diuerſas contra Athanaſium accuſationes moliti ſunt. Et primum quidem, quod Athanaſius, cum irrepſiſſet in Epiſcopatum, aiunt, veſtem lineam Alexandrinæ Eccleſiæ Ægyptios parare iuſſerit: Alteram calumniam multò priore peiorem conſuunt, quaſi Athanaſius inſidians regis negotiis, cuidam marſupium auro plenum miſerit: tertium Iſchyras, ita enim vocabatur, negotium ſuſcepit multis ſuppliciis dignum. Nondum enim miniſterium adeptus, presbyteri nomen ſibi ipſe ſumens, Sacerdotis partes ſibi arrogare auſus erat in vicis Mareotæ, qui dicitur. Itaque tunc Athanaſius, cùm veniſſet in Mareoten, Parœcias ibi viſitabat, & cùm didiciſſet de Iſchyra, miſit Macariū Presbyterum, qui aſpiceret, an ita ſe res haberent. Vnde deprehenſus Iſchyras aufugit inde: & veniens Nicomediam ſe aggregauit aſſeclis Euſebij, qui odio Athanaſij illum quidem excipiunt, vt presbyterum, promittunt etiam ei non minores Epiſcopatu honores, ſi accuſationem contra beatum Athanaſium ſuſcipere velit. Ille verò commentus eſt, quod Macarius presbyter miſſus à ſancto Athanaſio, aditu parato ad Eccleſiam (inquit) noſtram impetum fecit in altare, ſacra menſa euerſa, & myſticum poculum fregit, & ſacra Biblia combuſſit. Hæc & ſimilia regem edocent aſſeclæ Euſebij, quibus ad iram inflammant eum contra Athanaſium: etiam quod diuinas literas acceptas non tractaſſet conuenienter, & Arium non recepiſſet, adeò vt hæc contra Athanaſium dicta audiens rex in furorem ageretur, & præciperet iterum conuocari concilium. Nam & ſi religionis concordantiam teneret firmam: tamẽ ſed quia ſentiebat inimicos iniuria affectos, vt iuſtus iudex tulit hanc moleſtiam. Vt autem ad encænia Hieroſolymorum omnes Epiſcopi conuenerunt, ſcribit etiam ea diſputanda eſſe, quæ de ſancto Athanaſio dicebantur: Similiter etiam in memoriam reuocat eis Arium, vt exquiſitè cognoſcāt in quibus, quemadmodum ait, Arius, qui coram adeſt, rectæ fidei differentiam ex inuidia conſtituerit: & ſiquidem inuidia ſit in cauſſa, vt ſtuderent vtroſque placare: ſi verò vſus eſſet fictâ quadam pœnitentiâ, Arius Alexandriam veniret, & ibi iudicium de eo fieret. Diuertentes igitur à via priùs Tyri congregatos Epiſcopos ea, quæ contra Athanaſium erant, diſputari, & quæ contra Arium, iuſſit, vt è medio ſublata omni cauillatione, pacatiùs Eccleſiæ miniſteria obirent, ſanctificantes eam Deo. Trigeſimus autem hic erat annus regni Conſtantini. Aderant verò Tyri ex diuerſis ciuitatibus Epiſcopi ſexaginta,

A Dionyſio Conſulari congregante illos. Trahebatur autem Macarius presbyter Alexandriâ ferreis catenis vinctus à manu militum. Simul aſſidente etiam principe illius prouinciæ, & pluribus aliis præfectis, non multò poſt vocabatur etiam ad ſynodum Athanaſius: tum accedentes Sycophantæ primùm quidem de linea veſte calumniati ſunt: ſed illam calumniam Appis & Macarius presbyteri ciuitatis Alexandrinorum, qui fortè tum Nicomediæ verſabantur, extinxerunt, regem docentes falsò ea eſſe in Athanaſium conficta: hinc quidem accuſatores rex per literas perſtrinxit, Athanaſium verò ad ſe venire iuſſit. Statim igitur in principio diſſertionis, literis regis redditis, Deo ita diſpeoſante, aſſeclæ Euſebij & illius tribulis in certamen deſcenderunt. Hac igitur parte accedentes B accuſatores ad accuſationes contra Macarium inſtituebantur: & primum quidem Athanaſius Magnus aſſeclas Euſebij vt hoſtes legitimè exceptione detrectabat. Deinde demonſtrari ſibi volebat, an accuſator Iſchyras verè eſſet Presbyter. Ita enim in accuſatione ſcriptum erat. Horum autem nullam rationem habebant Iudices, ſed ius executi ſunt contra Macarium. Cum autem diſcordarent argumenta, ampliationem fecit Conuentus, donec mitterentur in Mareoten quidam, qui in illo loco inquirerent in ambigua, ſi qua eſſent. Cùm autem ſanctus Athanaſius videret eos mitti quos recuſauerat teſtes, Theognium, Marin, Theodorum, Macedonium, Vrſacium, clamauit, per dolum & fraudem ea fieri: non enim iuſtum eſſe, Macarium quidem Presbyterum in vinculis haberi, accuſatorem verò cum hoſtibus abire: C quod ab vna parte cauſſæ tantummodo patrocinarentur. Hæc vociferante ſancto Athanaſio, & appellante communem Synodum, & Dionyſium Conſularem, cum videret, nullam ſui rationem haberi, clàm ipſis diſceſſit, & ad regem acceſſit. Qui miſſi erant in Mareoten, ab vna ſolùm parte ſuggeſſerunt, quemadmodum voluerant: Synodus autem primùm abſentiam ſancti Athanaſij condemnauit: poſtquam autem ea, quæ in Mareote facta erant, ſimul annunciabantur, ſuffragiis condemnauerunt Athanaſium, multùm conuiciis eum obruentes in condemnatoriis ſuis, & ſtatim ac poterant, Tyro Hieroſolymam iuerunt ad Hieroſolymam nouam luſtrandam. Eò profectum recipiunt Arium, etiam ij, qui in Nicæna Synodo ſubdolè ſubſcripſerant Conſubſtantiali, ſcilicet aſſeclæ Euſebij Nicomedienſis: qui autem rectam fi- D dem tuebantur, auerſati Arium decreuerunt in Concilio Alexandrino ipſum audiendum eſſe, ad quod ſi veniret caperetur. Cùm hæc ita ſe haberent, accipit alias literas regis, ſignificantes, vt Athanaſius quidem veniret ad regem, illi autem adeſſent quàmprimùm Conſtantinopoli.

EPISTOLA REGIS.

VICTOR CONSTANTINVS
Maximus Auguſtus, Tyri congregatis Epiſcopis.

EGo certè neſcio quid ſit, quod turbulenter & periculosè in veſtra Synodo indicentur cauſſæ. Videtur quodammodo autore aliquo turbulenti animi, veritas peruerti à vobis: ſcilicet cauillatione certatis inter vos, quã inuictã eſſe vultis, cùm

non reſpiciatis, quid Deo placeat. Sed erit opus diuinæ prouidentiæ, & hanc ambitionem veſtram, & quæ apertè deprehenſa ſunt, diſſipare, & nobis clarè oſtendere, an aliquam veritatis, dum ibi congregati fuiſtis, habueritis rationem, & an ea, quæ ibi iudicata ſunt, ſine gratia & odio deliberaueritis. Quocirca adductos ad meam pietatem vos omnes venire iubeo, vt accuratam eorum, quæ à vobis facta ſunt, rationem coram nobis ipſis reddatis, &c. Hæ literę certamina in Synodo peperêrunt. Quamobrem plures domum regreſſi ſunt, Euſebij verò aſſeclæ & Theognij & reliquorum commorati ibi ſtudio extrahebant tempus: ſcribebant autem pientiſſimo regi, inuitos ſe differre profectionem & iter ad ipſum. Interea temporis profertur etiam alterum crimen, de auro ad Philumenum miſſo. Sanctus Athanaſius ſtitit ſe ipſum in conſpectu regis in Pſamathia ſuburbana Nicomediæ. Quapropter cum tardarent Euſebij aſſeclæ, cum honore eum demiſit Alexandriam, ſcribens Alexandrinorum Eccleſiæ, Epiſcopum ipſorum Athanaſium mendaciter per calumnias accuſatum. Dum proficiſcitur S. Athanaſius Alexandriam verſus, & congregantur ij, qui cum Ario faciebant, multa etiam populi erat concurſatio & ſpes, quemnam res exitum ſortitura eſſet: præcipuè cùm viderent ea, quæ ab Epiſcopis decręta eſſent, diuexata eſſe. Videns autem ſanctos Athanaſius iterum turbatam Alexandriam & totam Ægyptum, non obticuit, ſed ad regis aures detulit. Vbi verò rex audiuit, Conſtantinopolin eum venire iuſſit, vt rationem redderet eorum, quæ perturbare cogitaret. Poſtquam autem adductus eſt rurſus Alexandriâ Arius ad Comitatum, conueniens Cæſareæ Euſebianos & Theognij Mariſque aſſeclas & reliquos, recenſuit, quæ ad ipſum pertinebant, compluréſque dies ſocietatem eorum coluit, eorúmque conſilio vſus fuit: ac iterum alias calumnias contra Athanaſium conſuete cogitabant: & præmiſſus ab illis Arius ad Regem, ibat ſe excuſaturus. Qui autem cum Euſebio erant, rurſus Conſtantinopolin profecti ſunt, vt pacti erant, contra Athanaſium omnem lapidem mouentes, quod dicitur, vt Epiſcopatu eum exuerent. Vocati enim à rege, & interrogati ab eo de actis in concilio, dixerunt: non ſic, ô rex, laborauimus de prioribus quæ Athanaſius inuexit, vt de ſancta menſa euerſa, & de myſtico poculo fracto: ſed amplius etiam, quomodo comminatus ſit ſe inhibiturum commeatum, qui de more Alexandria Conſtantinopolin importatur. Et hæc, quæ de Athanaſio dicuntur, audiuiſſe Adamantium, Anubionem, Arbethionem, Petrum, Epiſcopos à quibus reprehenſus & deprehenſus in omnibus, declinauit iudicium Athanaſius. Ita igitur perſuaſus Rex, & ad iram commotus, exilio mulctat Athanaſium, in Gallias ad Treuiros abire iuſſum. Aiunt autem quidam, feciſſe hoc regem animo vniendi Eccleſiam: quandoquidem Athanaſius omnino cum Arianis communionem habere recuſabat. Turbis igitur & ſeditione non vulgari orta non tantùm Alexandriæ, verùm etiam in vniuerſa Ægypto, dum deplorabant Epiſcopum ſuum, quaſi ex luſtris quibuſdam Ariani prodeuntes conturbabant totam ciuitatem, reuocatis peſtiferis & lethalibus Arij doctrinis, quæ peſtis inſtar imminebant à ſe deceptis hominibus. Dum hæc geruntur, Conſtantinus finem viuendi facit in quodam ſuburbio Ni-

A comediæ, triginta vno annis in regno conſumptis: totum vitæ eius tempus in ſexaginta quinque annis deſiit. Succeſſores filios reliquit, tradito teſtamento presbytero cuidam fideli Arij dogma approbanti, præcipiens illud Conſtantino cognomini reddi. Multis igitur diſquirentibus, an feciſſet teſtamentum, diſtulit presbyter, habens conſilij conſcios Eunuchos ſacri cubiculi. Paulò poſt venit ad eum Conſtantius, cui presbyter occultè patris teſtamentum exhibet, vnam ſtatim gratiam hanc poſtulans, vt cum Ario ſentiret. Itaque mortuo Rege Conſtantino, Euſebius Nicomedienſis cum ſuis aſſeclis, qui occaſionem ſibi datam arbitrabantur, Arij ſententiam confirmare ſtudebant. Ratum hoc futurum ſperabant, ſi ab exilio nonquam reuerteretur Athanaſius. Hæc autem adornabant eiosdem
B presbyteri opera, qui ob teſtamentum in gratiam receptus, ex regis miniſtris præpoſitum regis nomine Euſebium, vt cum Ario faceret, perſuaſerat. Hic & cæteros Eunuchos idem vt ſentirent adduxit. Sed & Regis vxor, per Eunuchos & Presbyterum decepta, eidem doctrinæ fauet: nec multò poſt ipſe etiam rex eidem ſententiæ ſubſcripſit, & confeſtim iubet Arij dogmata confirmari, & noſtros etiam Epiſcopos noſtros ea recipere. Circa hâc tempeſtatem, vt cogitare licet, ſanctus Maximus Epiſcopus Eccleſiæ Hieroſolymitanæ præerat, & Alexandrinæ magnus Athanaſius, qui in exilio agebat, & Conſtantinopoli Alexander, quemadmodum in quibuſdam Athanaſij epiſtolis legimus. Euſebius autem Nicomedienſis, cùm haberet nominatum iam presbyterum ſocium, operam dat, vt Arius Conſtantinopoli audiatur, exiſtimans, facillimè ſu-
C peratum iri Athanaſium exulem, ſi quæſtio proponeretur in peregrina regione, autoritate regis & eorum, qui ibi erant congregati cum Ario ſentientes. Verùm Arius inſtrumentum diaboli, & vas eius paratum, cùm conaretur Eccleſias Dei diripere, dignum factis ſuis finem conſecutus eſt, precibus S. Alexandri Epiſcopi Conſtantinopolitani, in ſeceſſu regiæ vrbis viſcera ſua deiecta exonerans: Sed poſt mortem Arij non longo tempore poſt Euſebius Nicomedienſis & aſſeclæ eius, adiuti ab Epiſcopis complicibus ſuis, conabantur orthodoxè ſentientes conturbare, opportunam rati ſancti Athanaſij abſentiam: ac ſtudebant ſuæ ſententiæ Epiſcopum Alexandrinæ Eccleſiæ præficere. Sed Dei gratia præoccupauit eos, veritati præmium adiudicans. Hæc enim illis deliberantibus, maturauit Magnus Athanaſius reditum ab exilio exaratis regiis li-
D teris à Conſtante filio beati Conſtantini ab Occidente ſcriptis populo Alexandriæ, quæ ita ſe habent.

VICTOR CONSTANS, CATHOLICÆ ECCLESIÆ ET POPVLO ciuitatis Alexandriæ.

NOn arbitror, cognitionem veſtræ ſanctæ ſapientiæ fugere, quod ideo Athanaſius adorandæ legis interpres commodus in Gallias relegatus ſit, vt quoniam feritas ſanguiuororum eius, & capitalium inimicorum in periculum ſacri capitis illius immedicabiliter intenta eſt, ad dilacerandum illud, eriperetur ex faucibus imminentium ipſi virorum. Propterea ſub me degere iuſſus eſt, vt nihil ei defuerit ad neceſſitatem, ſiquidem maximè reue-

reuerenda eius virtus, diuinis auxiliis teſtata, etiam grauiora onera æquo animo tolerat. Et Dominus noſter, beatæ memoriæ, Conſtantinus Auguſtus, pater meus, eundem Deo dilectiſſimum Epiſcopum loco ſuo reſtituere volebat: tamen poſtquam fato humano aſſumptus antè vita functus eſt, quàm voluntatem ſuam ratam faceret, viſum fuit conueniens propoſitum, diuinæ memoriæ Regis in actum prodire: qui cùm in veſtrum venerit conſpectū, quam à me reuerentia acceptus ſit, cognoſcetis: nec illud mirum, ſi quid eius cauſſa fecerim. Nam & animam meam veſtri deſiderij imago, & tanti viri ſpecies tantoperè mouebat & adducebat. Diuina prouidentia vos conſeruet, fratres dilecti.

His viſis literis S. Athanaſius Alexandriam venit, & libentiſſimè illum populus Alexandrinus accepit, quicunque autem Arianiſmo erant addicti, conciliabula cogebant contra illum, quibus continentes fouebantur ſeditiones, quæ cauſſam exhibuerunt Euſebij aſſeclis calumniandi eum apud regem, quod non reſpiceret commune Epiſcoporum decretum, & ſuo ipſius inſtinctu Eccleſiam capeſſeret. Huc vſque calumnias extendebant: Et iterum Regis aures antè nominati Ariani onerantes, incircumſpectè cohortantur, in exilium exturbaret S. Athanaſium, metuentes, ne eâdem, qua pater, ratione vteretur, & vellet de fide edoceri, ipſique in periculum venirent. Itaque eò malitiæ per inſaniam redacti ſunt, vt cadaueris alicuius manum reſecarent, quam aiebant ab Athanaſio ad veneficia fuiſſe vſurpatam, & cuius eſſet ſe noſſe aiebant: Arſenio enim cuidam viro dicebant, qui Alexandriæ eſſet verſatus, amputatam eſſe à S. Athanaſio. Qua de cauſſa Rex non decreuit quidem exilium contra Athanaſium, vt viſum erat Arianis; humanitati magis conſentaneum exiſtimans inquirere clericos in ipſum quàm accuſationē capitalē inſtituere: Quæſtionem autem conſtituit, per quam Athanaſio liceat ſe excuſare. Aduocatum igitur Archelaum, virum ſibi familiarem & amicum, mittit Tyrum, cum Principe Phœniciæ, qui cauſſam cognuſcerent. Profectus igitur Tyrum S. Athanaſius, exceptus eſt ab iis, qui accuſabant eum veneficij. Acceſſit autem dilatio, vt quidem illi dicebant, vt Alexandriâ venirent, qui in conſpectum rem deteſtandam proderent, & qui Arſenium nuſſent, velut diſpenſante ita quemadmodum ex conſequentibus apparebit, prouidentia diuina. Erat enim Arſenius ille lector Alexandrinæ Eccleſiæ, quem, cùm ob flagitium aliquod pœnas dare deberet, beatus Athanaſius liberans, vt ſeſe ſubduceret, monuerat: itaque nun ſolliciti de Arſenio, quod comparitutus eſſet reus, nominatim ad fidem auditoribus faciendam dicebant nomen Arſenij, & Athanaſio exprobrabant. Peruenit fama ad Arſenium, quod propter ipſum Athanaſius Epiſcopus Magiæ inſimuletur Tyri, & miſeratus virum beatum Arſenius, & compenſare ei volens beneficentiam collatam, quaſi ſe ipſum abnegans Tyriorum in ciuitatem venit, relictâ fugâ: Melius eſſe aiens, mori ſe, quàm totum orbem terrarum ob tantum virum offendi. Et profectus Tyrū ſecretò ſe exhibet S. Athanaſio, cui is conſilium dedit, ne ante actionē mulris ſe exhibeat, ne quid mali ab inimicis patiatur, aut ſolliciti cogitarent de dilatione & ſoluerent hanc accuſationem de veneficio contra S. Athanaſium: Manet igitur ibi Arſenius, qui vnu die acceſſerat antequam cauſſa diceretur.

A Itaque poſtridie ante tribunal iudices ſedētes cauſſam dicere iuſſerunt accuſatores & Athanaſium. Primùm igitur accuſationem de adulterio ipſi intenderunt, adducta muliere quadam impudica, quæ contentioſè admodum calumniari ſciret, quæ diceret, quod ab Athanaſio, quem domi ſuæ pietatis cauſſa ſuſcepiſſet, corrupta eſſet, cùm nox ipſam obtuiſſet. Igitur adduci iubent Athanaſium, qui ſtabat eminus id audiens. Erat autem cum illo Timotheus presbyter, qui vnà ingreſſus cum S. Athanaſio, ipſe ad mulierem pro S. Athanaſio dicit: Ain' tu mulier, egóne apud te manſi? an tu me ſuſcepiſti domi tuæ? an noctè te compreſſi, quemadmodum me accuſas? Illa verò, vt mulier ex publico proſtibulo argento conducta, cum faciem huc illuc diu conuertiſſet, & labellum veluti lenicitatura extendiſſet,
B exclamauit ad Timotheum: Tu es ille, qui noctu me inuitam compreſſit, & meam ſanctimuniam fœdauit, & ad Iudices iurata vociferabatur: hic eſt corruptor ille, hic eſt & non alius, qui aditum ad me, corrumpendæ mei cauſſâ fecit. Cognitâ inſaniæ mulieris temulentiâ iudices cum ſatellitibus ridebant, & prudentiam S. Athanaſij mirabantur, quod tacens accuſationem demonſtraſſet eſſe virulentam calumniam, confuſis aduerſariis ſuis. Nun enim differebat factum illud à fabula ſcenica, quod in Timothei perſona Athanaſius actū aduerſariorum ſuorum refutaſſet dolo refertum: Athanaſius accuſatus eſt, & Timotheus accuſabatur ſe defendens, atque ita acie exceſſerunt hoſtes illius. Facta enim illis eſt mulier, quam multa pecunia conduxerant, armatura inutilis, conflictum non ſuſtinens, & ob ignorantiam ſuis reſiſtens.
C Qua de cauſſa etiam fugiunt ſententiæ pronuntiationem ex legibus. Ipſi enim erant Iudices & accuſatores. Quamobrem accuſationem mulieris intermittentes ad veneficium accedunt, & cùm putarent, ex altero ſe primom eſſe calumniaturus, magis implicantur capti ſua impietate. Itaque manum proferunt, rem deteſtandam principibus mundanis oſtendentes, & aiunt: Viri Iudices, ecce brachium, quod artificioſè contextis ſermonibus non poterit à ſe auerſari Athanaſius. Hæc ipſa aiunt, manus tacens accuſat te, Athanaſi, quam Arſenio reſecuiſti. De hac defenſiooem adferre debes, in quem vſum reſecta ſit. Tum Athanaſius ad eos, quis enim, inquit, veſtrûm nouit Arſenium, qui hanc eſſe ipſius dextram ſciat? Et ſurgentes quidam ex accuſatoribus, ſe probè noſſe Arſenium aiebant. Tùm Athanaſius ad Iudices.
D Quandoquidem, ait, cunfeſſi ſunt, ſe noſſe Arſenium, adeſt ille. Vt autem Arſenius adductus eſt, cunuertens ſe ad aduerſarios, dixit iudicibus & accuſatoribus Beatus Athanaſius: Nónne hic eſt Arſenius? an non propter hunc me accuſatis? ecce adeſt hic Arſenius, qui & omnibus Alexandrinis notus. Et protrahens eum ad tribunal, hortatur, primùm dextram, deinde etiam alteram extendere in altum, & exclamauit ad concilium: Ecce Arſenius, ô ciues, Ecce etiam manus hominis: ô mirabiles Iudices. Scire volo, cuius ſit manus illa, quam habent aduerſarij, & vnde illam reſecuerint: tunc nox eis & caligo ante oculus oborta eſt, non ſolùm ob ſancti Athanaſij excuſationem. Sed quod in accuſationibus ſuis veneficij conuicti eſſent, vel certè ſycophantiæ. Igitur in illum cætum quadrauit, quod dici ſolet, prouerbium: foueam fodit

& apetuit, & incidet in foueam quam fecit: ſed quandoquidem conuenerunt iudices non ad cognoſcendam iuſtitiam, ſed ad condemnandum Athanaſium, contraxerũt autoritatem legum, & poteſtatis ſecurim: quamprimũ igitur ſatellitibus tribunal reliquerunt, tacitè veritatẽ condemnare conantes, ne imperatorem offenderent. Itaque videre erat à diſceſſu iudicum ſeditionem contra Athanaſium aduerſariorum cuiuſmodi nemo noſtrûm vidit vnquam. Hic quidem eum verbis, illi manibus eum pulſabant, garrulum, veneficum appellantes, grauiſſima quæque mala ingerentes: Sed & comminabantur ei, non multò poſt mortem ei ab Imperatore illatum iri: alij, dolo eum occiſum iri annunciabant, confundentes contumelias iudicum, & plurima conuitia facientes: aliqui verò clancnlum machinabantur ipſi necem. O vim! B quate, aiunt, non quieuit, quare non paſſus eſt ſe capi vt veneficium? ſed acquieuit in pietate, per manifeſtiſſimam proteſtationem imminentium ipſi inimicorum non circumuentus. Etiamſi tanta eſſet ſeditio, nihil Gallioni curæ fuit, qui præfectus erat Ciuitatis, clamantibus & pnluerem in aërem proiicientibus, & omnibus vociferantibus: pereat, pereat Athanaſius. Non enim conuenit illum viuere. Itaque Archelaus deſcendens, Athanaſinm, (quem iam iam dilaceraturi erant, eripit: (Erat enim præfectus iudicij, & alioqui manſuetus, qui facile eum Imperatori purgaret, etiam mortem contemnere paratus) & occultis meatibus illum dimittens ex ciuitate fugam ei aperuit, & perſnaſit illi, ne ſi fortè inueniatur, cognoſceretur. Rurſus igitur aduerſarij eius concilium cogentes cudebant ſuggeſtiones contra ſanctum A- C thanaſium, in quibus ſignificabant, in omnibus criminibus Athanaſium conuictum, & multa exempla in totum orbem terrarum emittebant. Annunciant autem Conſtantio. Ita S. Athanaſio omnis locus fuga facta eſt: qui vehementer quærebatur, adeò vt præmia proponerentur iis, qui vbicunque terrarum eum inuentũ indicaſſent: ciuitates ſimul omnes mouebantur & principes, aliquando præmia decernentes iis, qui pacis ergo conſtituti eſſent: aliquando capitis pœnam in perſecutores, niſi Athanaſium viuum exhiberent, aut ſi id non poſſet, tantùm caput eius cum argumentis rei euidentiam ſatis teſtantibus adferrent. Qnandoquidem igitur in fouea, aquam non habente, totos ſex annos latens contriuiſſet, pridie, qnàm proderetur ille locus, ex diuina quadam renelatione in alium locum profugit. Sed cogitans, ne etiam aliis periculorum D cauſſa eſſet, qui ipſi opitulari feſtinabant, relinquens orientales tractus, in Occidentem ſe recepit, cui imperabat Conſtans, frater Conſtantij, qui nuper imperium fratris Conſtaotini mortui acceperat, tradente exercitu imperium ad Aquileiam ad Alſum fluuiũ. Tum Athanaſius profectus ad Epiſcopum Romanum Iulium, cõmemoratis ipſi omnibus, quæ acciderunt, certiorem facit regem Conſtantem de omnibus malitioſis actionibus contra ipſum. Itaque cum Romæ degeret S. Athanaſius, & intelligeret Synodum Antiochiæ, eſſe coactam ad euerſionem orthodoxæ fidei, & Georgium ſibi ſucceſſurum eſſe, ſcripſit ad Epiſcopos Ægypti, & clerum & populum ciuitatis Alexandriæ, vt auerſarentur ab impio Ario ſparſa zizania. Superante igitur perſecutione & inſidiis contra S. Athanaſium, cùm ad Occidentales tractus ſe contuliſſet ille, Eu-

A ſebij aſſeclæ aliud opus aggrediuntur, vt apud regem Conſtantium eum calumniarentur. primùm quidem, quaſi contra Canonem feciſſet, quem ipſi tunc decreuerant, quod non communi Epiſcoporum ſententia ad ordinem ſacerdotij perueniſſet. Reuerſus enim, aiunt, ab exilio, ſui ipſius inſtinctu in Eccleſiam inſiluit, & quod multi ipſius gratia ſeditione facta in Synodo perierint, ſed & ea quæ Tyri erant acta contra ſanctum Athanaſium in medium proferebant. Hoc modo illo condemnato, Gregorium quendam Ariannm ſubſtituunt in Epiſcopatum Alexandrinorum. Et his peractis transformant fidem, cui etiam Gregorius Arianus, nondum Alexandriam profectus, vt Epiſcopus illius ſubſcripſit. Euſebius autem peractis omnibns, quæ volebat, legationem ad venerandum Iulium B Archiepiſcopum Romannm ablegauit, miſſis vnà etiam calumniis, quibus S. Athanaſius fuiſſet obrutus: illúmque iudicem eorum, quæ contra Athanaſium geſta eſſent conſtituit, apud ſe ius executurum. Iulius ergo, cùm accepiſſet ab Euſebio literas, & cognoſceret ea, quæ contra Athanaſium erãt, perceptis etiam calumniis, exaratas liberiores literas mittit Alexandriam, reddens ei locum ſuum, non parum reprehendens eos, qui præcipitanter eum loco deturbarant. Igitur Athanaſius cum recupetaſſet Eccleſiam, & id ad eos, qui Aotiochiæ ad Synodum conuenerant, delatum eſſet, non mediocriter exacerbati ex literis à Iulio datis Ariani, celeriter amandant Gregorium, quem antea manibus impoſitis contra ſanctum Athanaſium ordinauerant. Adduxit igitur Gregorium Arij furores ſpirantem Alexandriã Syrianus exercitus dux man- C dato regio, & cum eo armatus exercitus numero qninque millium. Acceſſerunt antem ad illos etiam, qui ibi cum Ario ſentiebant. Quomodo autem S. Athanaſius ab Eccleſia expulſus, eos qni cõprehenſuri ipſum erant, effugerit, dicendnm eſt. Veſper enim erat, & populus pernoctabat conuentum exſpectans. Venit autem dux quadrata acie inſtruens milites, vndique circumiens Eccleſiam. Magnus autem Athanaſius intuitus quæ fiebant, curam agebat, ne quod ſua cauſſa detrimentum caperet populus, & præcipiens diacono precationem recitandam, deinde pſalmum canendum adornauit. Concentu ex pſalmo facto, ex vna porta Eccleſiæ omnes exierunt. Quo facto, omnes milites exſpectabant. Athanaſius autem in medio pſallentium enaſit. Hac ratione cùm iterum effugiſſet, Romam recurrit, & Gregorius quidem impius D Eccleſiam occupauit: Alexandrinus autem populus non ferentes, quod factum erat, Dionyſij appellatam Eccleſiam accenderunt. Hac confuſione Alexandriæ exorta, etiam S. Paulus, Conſtantinopolis Epiſcopus, Eccleſia expulſus, relictis Orientalibus tractibus, in Occidentem venit, quam imperio tenebat Conſtans frater Conſtantij. Et cùm ibi inueniret magnum Athanaſium agentem, venit ad Iulium Archiepiſcopum Romæ, & commemoratis omnibus Iulio & regi, qui tum cum Athanaſio viuebant ibidem. Cognitis igitur his Conſtans, quæ Athanaſio & Paulo facta erant, ſcribit fratri, iubens illos recipi, & quamuis ſcriberet rex Conſtans, vt reſtituerẽtur Paulus & Athanaſius ſuis locis, nihil amplius effectum eſt. Aliam ſynodum conſcribnnt, qui cum S. Athanaſio & Paulo erant, vt quæ ad eos pertinebant & ad fidem, earum tandem finis eſſet litium, docentes, ſuam condemnationem

tionem facere ad fidei abolitionem. Annunciatur ergo iterum vniuerſalis Synodus Sardicæ, ex ſententia duorum regum, vndecimo anno à morte patris Auguſtorum. Itaque ex tractibus Occidentalibus ſuprà trecentos conuenerunt Epiſcopi, vt ait S. Athanaſius ipſe: Ex Orientalibus verò Septuaginta ſex tantùm, vt Sabinus inquit, in quibus & ipſe numeratus eſt: & Iſchyras, qui Mareotæ erat Epiſcopus. Igitur cùm cõueniſſent Sardicæ, Orientales in conſpectum venire Occidentalium recuſabant dicentes, non aliter ſe ad conferendum venturos, niſi Pauli & Athanaſij aſſeclas extruſiſſent Concilio. Cùm autem Protogenes Sardicenſis Epiſcopus & Hoſius Cordubenſis non ſinerent abeſſe S. Pauli & Athanaſij aſſeclas, diſceſſerũt ſtatim Orientales. Et profecti Philippopolin vrbem Thraciæ, peculiarem egerunt conuentum. Et vt facilè conijci poteſt, τὸ conſubſtantiale anathemate feriunt, & epiſtolis doctrinam de Diſſimili inſcribentes vbique diſpergunt. Sed in Sardicenſi qui erant, primùm quidem ſolitariam condemnarunt ſynodum. Deinde accuſatores S. Athanaſij dignitate priuarunt, & deſcriptionem fidei, Nicænam confirmarunt, & Diſſimile condemnantes & repudiantes, manifeſtiùs Coeſſentiale explicant: conſcriptáſque & ipſi epiſtolas vbique diuulgant. Poſt hæc cum cognouiſſet Occidentalium tractuum rex, quæ in Sardicenſi Concilio acta fuerant, ſtatim ea fratri Conſtantio nota facit, & Paulo & Athanaſio loca ſua reſtitui mandabat. Athanaſio autem iterum ſuſtinente inſidias Arianorum, vt comperit Rex, ſcribit fratri.

Hic quidem eſt apud me Athanaſius, ſed ſciſcitatu cognoui eum ob pietatem perſecutionem pati. Siquidem igitur promittas reſtituere illi ſedem, depellens qui fruſtrà eum perſecuti ſunt, mittam ad te virum: ſi verò recuſaueris hæc facere, ſcias certò, me eò venturum, & te inuito virum illum ſuo reſtituturum eſſe throno.

Cum igitur cognoſceret Conſtantius fratris propoſitum ſerium, & metuens illum, vocat S. Athanaſium propriis literis ad ſe, non ſemel nec iterum, ſed etiam tertiò ſcribens Athanaſio in hanc ſententiam.

INTERPRETATIO EPIſtolæ, primæ.

CONSTANTIVS VICTOR Auguſtus, Athanaſio.

Diutius te fluctuare & iactari feris maris fluctibus non paſſa eſt noſtræ manſuetudinis humanitas, nudatum patriis laribus & priuatum tuis, & errantem in locis ſolis, non ſiuit noſtra pietas, ſiquidem maximè mihi propoſui ſententiam animi mei ad te perſcribere. Expecto igitur te ſponte tua ad nos venturum, & moleſtiarum remedium accepturum. Verumtamen cum forſan metus, propoſitum animi tui impedire poſſit, propterea domis cum plurimis literas ad tuam ſanctitatem miſimus, vt ſine timore noſtro conſpectui præſentiam tuam quàm citiſſimè exhibere ſtudeas, vt deſiderio tuo fruaris, & experiaris noſtram humanitatem, tuis reſtitutus. Huius enim rei gratia & Dominum & fratrem meum Conſtantem Victorem Auguſtum pro te rogaui, vt poteſtatem abeundi tibi daret, vt A vtroque noſtrûm annuente patriæ reſtituatis, habens hoc gratiæ noſtræ documentum.

INTERPRETATIO EPIſtolæ ſecundæ.

CONSTANTIVS VICTOR Auguſtus, Athanaſio.

Etſi maximè prioribus literis ſignificaui, vt ſine ſollicitudine ad noſtrum Comitatum te conferres, propterea quod maximè velimus te tuis reſtituere: tamen & nunc has eaſdem literas ad tuam ſanctitatem dedimus, quibus adhortamur, ſine dubitatione & timore ad nos vt venias publicis curribus, & ad nos feſtines, vt quæ deſideras, iiſdem B frui poſſis.

INTERPRETATIO EPIſtolæ tertiæ.

CONSTANTIVS VICTOR Auguſtus, Athanaſio.

Cvm Edeſſæ degeremus, præſentibus presbyteris tuis, placuit, vt miſſo ad te presbytero, ſtuderes ad noſtrum Comitatum venire, vt poſtquam in noſtrum conſpectum veniſſes, ſtatim Alexandriam ires: ſed quoniam tempus præteriit, ex quo, literis acceptis, nobis non occurriſti, propterea & nunc tibi in memoriã reuocare ſtuduimus, vt etiam nunc tuam præſentiam quàm primùm nobis ſiſtas, & ſic patriæ tuæ reſtitui poſſis, & voti tui compos C fieri. Ad pleniorem autem commemorationem Aletan Diaconum miſimus, ex quo cognoſcere poteris animi noſtri propoſitum, & quod eis, quæ cupis, potiri poſſis.

Has epiſtolas cùm accepiſſet S. Athanaſius, & monſtraſſet regi & Epiſcopo Iulio, maxima lætitia Romanorum Eccleſiam affecit. Confeſtim autem Rex cum multis ſatellitibus ablegat magnum Athanaſium ad Conſtantium fratrem ſuum. Et beatus Iulius Alexandriæ & vniuerſæ Ægypti & Libiæ clericis & populo gratulans de S. Athanaſio, dedit literas ad eos. Venientem igitur accipit ſanctum Athanaſium rex Conſtantius, & Alexandrinæ Eccleſiæ eum reſtituit, interminatus ei remiſsè. Nam in contumeliam meam, ait, eiuſmodi fugá vſus es, cùm ego paratus ſim, vt te humaniùs complectar: & ſanè ſecundùm ſuggeſtionem aduerſariorum di- D cit Conſtantius ad Athanaſium: Vnam mihi fac gratiam te oranti. Ille autem ad eum: libenter, inquit, præſtabo, rex, quantum poſſum, quod rogas. Rex autem dicebat, vnam Eccleſiam ex eis, quæ Alexandriæ ſunt, Arij aſſeclis ad conſuetudinem ſuam exhibeas. Ille verò dicit, faciam, rex, vt iuſſiſti, ſi & tu mihi præbueris hîc Eccleſiam ad conuentum rectè in Chriſtum credentium. Conſtantius autem promptè promiſit. Sed hoc pungebat aduerſarios. Ita igitur rex admiratus eſt viri prudentiam, vt etiam intelligeret, quod viro adhærerent, qui etiam Arianæ eſſent ſententiæ, & dimittit eum magno in precio habitum, ſcribens Epiſcopis & clericis, & populis, vt libenter eum acciperent, etiam, ciuitati Alexandrinorum. Scribit etiam ad Auguſtalem & Magiſtratus in Ægypto. Literæ autem ad Auguſtalem & Magiſtratus in Ægypto ita ſe habent.

CONSTANTIVS VICTOR Auguſtus, Neſtorio Auguſtali.

SI quod antea aliquando ex damno & contumelia eorum, qui cum Athanaſio Epiſcopo communicarunt, mandatũ reperitur: hæc nunc abolita volumus, & quod habuerunt clerici eius religionis exercitium, iterum illud habere volumus. Hanc autem conſtitutionem noſtram ſeruari mandamus, vt qui reſtituto Athanaſio Epiſcopo Eccleſiæ communicarunt cum ipſo, habeant religionis exercitiũ, quod antea babuerunt, vt ita & ipſi gaudeant. Eodem exemplo & eis, qui in Tamnice & Thebaide, & Lybia cum Imperio præerant, epiſtolas ſcripſit. Commendatus S. Athanaſius per Syriam proficiſcens Palæſtinam ingreſſus eſt: cumque perueniſſet Hieroſolymam, Epiſcopo Maximo magno & Confeſſori, qui & ipſe multa propter Dominum Ieſum Chriſtum paſſus erat, nota facit acta Sardicenſis Concilij, & quomodo rex Conſtantius in ſententiam eorum iuerit: congregat Synodum Epiſcoporum, qui ibi erant. Sanctus enim Maximus, nihil ſollicitus, cùm conuocaſſet omnes Orientis Epiſcopos, ſedens reddidit & ipſe S. Athanaſio communionem & dignitatem. Scripſit & ipſa Synodus Alexandrinis & omnibus in Ægypto & Libya Epiſcopis, & clericis & populis, quæ de Athanaſio cognouerant. Athanaſius autem Magnus ita Alexandriam cùm perueniſſet, conuentus Epiſcoporũ in Ægypto cogit, qui conſentiebant cum iis, qui Sardicæ cooueoerant, & apod S. Maximum in Hieroſolymis coacta Synodo. Sed Magnentio in regno ſuccedente, qui interfecerat Conſtantem, ſectatores Arij iterum doloſè contra Athanaſium incitarunt Conſtantium, rurſus cooſtirutiones, rurſus minæ, rurſus fuga, rurſus inqoiſirio per vniuerſam terram & mare; & relinquente Eccleſiam ſancto Athanaſio, Georgium emittunt ſectæ Arianæ, quemadmodum & ante Gregoriom quendam, Acacius autem & Patrophilus ſectatores Arij, S. Maximum Hieroſolymitanum expulerunt, & Cyrillum ſubſtituerunt. Qualia autem Alexandriæ Georgius eodem tempore effecit voce ſua, beatom Athanaſium, qui paſſus eſt, & præſens fuit actis, aodi. In defenſoria enim de fuga ſua Orariooe hæc ad verbum de actis ibidem ait.

EXEMPLVM EPISTOLÆ Athanaſij.

ETeoim Alexandriam iterum ingreſſi, quærebant nos rurſum occidere, & præſentia facta ſunt peiora prioribus. Milites enim ſtatim Eccleſiam circũdederunt, & bellica pro precibus fiebant. Deinde ingreſſus quadrageſima ipſa ab Arianis ablegatus ex Cappadocia Georgius, exaggerauit quæ ab iis audiuerat mala. Poſt ſeptimanã enim Paſchatis virgines in vincula coniiciebantur, Epiſcopi trahebantor vincti à militibus, orphanorum & viduarom diripiebantur domos, & rapinæ & impreſſiones in ædes fiebant, & noctu Chriſtiani abripiebantur, reſignabantur domus, & fratres clericorum pro fratribus periclitabantor; & grauia quidem illa, grauiora verò, quæ ſequuntor, auſa. Septimana enim à S. Pentecoſte, cum populus eſuriiſſet, egreſſus eſt ad cœmiterium Diui Petri Epiſcopi & Martyris, ad euertendos omnes, oe communicarent cum Geor-

A gio. Sed his cognitis peſſimus ille irritat ducẽ exercitus Sebaſtianum Manichæum, qui cum multitudine militum, arma & gladios nudos, & arcus, & tela ferentium, in ipſa Dominica impetum in populum fecit, & paucos inuenit orantes. Plurimi enim per tempus diſceſſerant. Talia enim effecerũt, qualia decebat ab illis facta audire. Rogum enim accendens & ſiſtens virgines eas ad ignem cogebat dicere, ſe eſſe Arianæ fidei. Cùm autem vincentes eas videret, & non curantes ignem, nudatas eas ita percuſſit, vt facies earum deinceps vix agnoſcerentur: viros verò compreheoſos quadraginta variore modo percuſſit. Virgas enim ex palmis recẽtes ſecans, adhuc in ſe habentes ſtimulos, terga eorum ita concidit, vt quidam perſæpe à chirurgis curati fuerint, propter infixos ſtimulos: quidam etiam, quod tole-

B rare non poſſent, mortui ſint. Omnes igitor circumdatos magno numero, & virgines eiecit in magnam Oaſim. Mortuorum autem corpora neque ſuis, vt olim reddenda curauit, ſed abſcondiderunt vt volebant, inſepulta, quod credi poſſet, tantam crudelitatem latere. Egerunt autem errabũdi mente, vt ſtulti: domeſticis enim mortuorum, gaodentibus quidem propter confeſſionem, plorantibus autem propter corpora, magis increbuit impietatis & crudelitatis ipſorum accuſatio. Etenim ſtatim ex Ægypto & Libia expulerunt Epiſcopos. Ammonium, Moem, Cainm, Philonem, Hermẽ, Pleniom, Pſenoſyrin, Linabonem, Agathonem, Agamphum, Marcum, alterum Ammonium & Marcum, Dracontium, Adelphium, Athenodorum, & presbyteros Hieracem & Dioſcorum, & tam acerbè eos expulerunt, vt quidam eorum in itinere, quidam verò

C in ipſa expolſione ſint mortui. In exilium autem amplius triginta Epiſcopos miſit. Operam enim dabant in morem Achab, quoad eius fieri poſſet, vt veritatem extirparent.

Hæc quidem S. Athanaſius de actis à Georgio ſuis commemorat verbis. Conſtantius verò, cùm videret ſe iam Imperatorem eſſe, inflatus ſuperbia, etiam Occidentales Epiſcopos cogebat ad Arij hæreſin. In primis Athanaſij condemnationem ſe publicaturum promittebat, inſtinctu Orientalium Epiſcoporum, & propterea conciliũ conuocabat Mediolani in ciuitate Italiæ, & multos in ſuam ſententiam traduxit. Dionyſius antem & Euſebius & Rhodanus Pauliouſque & Lucifer ab imminente neceſſitate ſuperari non ſont. Quando enim viderunt ad condemnationem fidei, ſententiam contra Athanaſiom eſſe pronunciatam, dicebant, ad euerſionem

D fidei, & non Athanaſij gratia hæc meditari: quos Arimini detineri ioſſit. S. autem Athanaſius, cùm iterum comperiſſet, regem Conſtantium Arianorum dogma confirmare, & Arianos ſtudentes ſimul, & conantes per calumniam nefandè illum accuſare, in iudicio corrupto non fidebat vlli, neque amico, neque clerico, neque cuiquã alij; ſed ſtatim ingreſſis præfectis in ædes Epiſcopales, & quærentibus illom comprehendere, accepta Stichari & Byrrhi media nocte profugit ad virginem iuuenculam, annorum circiter viginti, quàm formoſiſſimam, & ipſam qua fugienda eſſet propter pulchritudinem. Illa verò admirata metuit ſibi ex illo facto. Dicit ergo illi: Conquiror ab Ariaois, & calumniis infandè obroor, & ne ipſe gloriam auferam irrationalem, & in peccata incidam, cogitaui effugere eos, qui me pœnæ dedere volunt. Itaque reuelauit mihi Deus hac ipſa nocte (dicens): apud neminem ſeruari potes, niſi

apud

apud illam. Ex multa igitur gratia, illa abiiciens om-
nes ſuſpiciones, tota Domioo addicta, occultauit
ſanctiſſimum illum totos ſex annos, dum vixit Con-
ſtantius. Ipſa etiam abluens pedes & purgamenta
auferēs, & libros mutuata exhibuit illi, neque quiſ-
quam hominum in tota Alexandria nouit, vbi ſex
illis annis S. Athanaſius degeret. Eodem tempore
pulchritudo faciei Eccleſiæ in ſotdes & ttiſtitiam
mutata eſt. Mixti enim erant Eccleſiarum pręfecti,
qui nomine quidem Chriſtiani appellabantur: cō-
mixtione verò communicationis nihil ab hæreticis
differebant: Non libationibus quidem idolorum
præuaricationem moliebantur, ſed Chriſtianiſmi
ſpecie blaſphemam illam doctrinam defendere co-
nabantur. Rex Cooſtantius etiam antea ſanè Aria-
nam opinionem tencbat: multò autem magis, cùm
Imperator euaſiſſet. Quapropter præcepit Ariano-
rum fidem, & mandata dedit ad Eccleſias Italiæ, no-
lenteſque ſubſcribere illi Eccleſiis expellendos, &
alios in locum eorum ſubrogandos. Vt autē etiam
reuerendus Liberius poſt beatum Iulium, Marci &
Silueſtri ſucceſſorem, Romæ Epiſcopus, exilium
ſubiit, hæreticorum furor ipſius loco Felicē quen-
dam conſtituit Eccleſiæ Romanorum Epiſcopum,
quem diuinitus immiſſa pœna abripuit. Nunc qui-
dem enim viſu ſpoliatus confitebatur, diuinam vin-
dictam haud-dubiè ſe habere: nunc verò peſtilenti
morbo diu conſumptus periit. Sermo autem Chri-
ſti celebrior fiebat, S. Liberio pro fide patiente.
Georgius verò, vt dictum eſt, ad Alexaodrinorum
contentum euectus, neque in ſpeciem continuit ſe,
conoerſus planè ad crudelitatem, vt videretur faci-
bus & ſecuri Imperium obtinere magis, quàm San-
ctimoniæ præeſſe. Quoniam etiam S. Meletius, An-
tiochenus Epiſcopus Conſubſtantiale manifeſtè
prædicabat, etiam illum circumuenerunt Arij ſectæ
addicti: (quem multa turba ſecuta eſt, communio-
nem aduerſariorum aſpernata) Euzoium verò pro
S. Meletío ad Epiſcopatum Antiochiæ promouēt,
ac impium Eudoxium Conſtantinopolitanæ Eccle-
ſiæ Epiſcopuoi præficiunt. Cum autem tantū con-
tra Eccleſiam oſor honeſti accenderet bellum,
Conſtantius rex declarat Iulianum Cæſarem io Gal-
liis, & rediēs Conſtantinopolin Eudoxium Antio-
chenum Conſtantioopolitanæ Eccleſiæ Epiſco-
pum & Sacerdotem renunciat: eodem tempore,
& magnam Eccleſiam, cui nomen Sophia, renoua-
nit, in Conſulatu Conſtantij decimo, & Iuliani Cæ-
ſaris tertio, decimo quinto die Februarij. Igitur im-
pius Eudoxius cum ſederet in throno, in ipſa dedi-
catione, Primam emiſit vocē inquirens, ἀσεβὴς (qui
neminem cultu proſequatur) filius εὐσεβὴς (qui pa-
trem colat.) Torbis verò & ſeditione ſuper hac re
mota, ne turbemini, ait, ad dictum meū. Pater enim
ſine cultu eſt, quia neminem colit: filios autem pius,
qoia colit patrem. Hæc dicente Eudoxio, tumultus
quidem ſedatus eſt: riſus autem largus pro tumul-
tu ſobortus eſt Eccleſiæ, adeò vt plurimi eorum de-
ridentes eum, Eccleſia exierint, & ipſe cum paucis
aſſeclis ſuis relinqueretur: & manet dictum Eudo-
xij etiamnum ridiculum. Io hiſce enim hæreſiarchæ
ſapientiam oſtentant, & circa tales occupantur ſer-
mones qui Eccleſiam dilacerant. Verùm Iulianus in
Galliis, multis cum barbaris conſligens, & victor,
ab illis rex nominatos eſt. Quod cum reſciſcetet
Conſtantius, baptizatus ab Euzoio Dei aduerſario,
ad bellum contra illum ſe accinxit. At cùm eſſet in
Ciliciæ oppidulo Mopſocrene nomine, ex ſollici-

A tudine apoplexia correptus exſpirat, Taoro & Flo-
rentio Conſulibus, tertio menſis Nouembris, vi-
ginti qoinque annis poſt mortem patris ſuperſtes;
oatus per omnia annos quadraginta quinque. Ex-
pedit autē, ſilentio hic non præterire, neque Græ-
corum, qui Alexandriæ erant, furorem & leuita-
tem, neque Georgij perniciem, quæ Alexaodriæ in
magna ciuitate accidit. Euenit vt tumultus excita-
retur hac de cauſſa. Locus erat in ciuitate multis tē-
potibus deſertus & incultus, ſordibus multis refer-
tus, in quo Græci olim Mithræ ſacrificia facien-
tes mactabant homines. Illum Conſtantius iam
ante neglectum, Alexandrinorum Eccleſiæ adiun-
xerat. Georgius verò volens in eo oratorium con-
ſtruere, expiari iubet locum. Expiato loco inuentū
eſt adytum valde profundum, in quo myſteria eo-
B rum occultata erant. Hæc autem eraot caluariæ ho-
minum perfectorum & puerorum, quos fama fe-
rebat olim eſſe occiſos, quando ex extis vaticina-
bantur Græci, & diuinatoria immolabant ſacrifi-
cia, animas Orco elicientes. Chriſtiani igitur biſce
inoentis in adyto Mythrij operam dabant, vt om-
nibus riſum manifeſtè mouereot, oſtendentes Græ-
corum myſteria, ſeſéque oſtentabant, deinde nudas
populo caluarias exhibentes. Hæc videntes, qui
Alexandriæ erant Græci, & non ferentes facti op-
probrium, ira accenduntur, & quicquid ad ma-
num erat, pro armatura rapientes, impetum fa-
ciunt in Chriſtianos, & omnibus mortis generi-
bus multos ex eis interfecerunt. Hos enim gladiis,
illos lapidibus aut lignis occiderunt: quoſdam au-
tem illorum etiam crucifixerunt. Georgium verò
Eccleſia extractum & camelo alligatum, & diſtra-
C ctum cum illo combuſſerunt. Iulianus autem Im-
perio potitus, vt dictum eſt, & ſtudens omnia Con-
ſtantij facta abrogare, relegatos omnes reuocauit.
Quod igitur vbi cognouit ſanctus Athanaſius, pul-
chrè veſtitus, egreſſus domo Virginis, de qua ſuprà
dixi, rurſus nocte inuentus eſt in Eccleſia, quem A-
lexandrinos populus libenter accepit, veluti ex
mortuis reuiuiſcentem. Confitebatur igitur veris
ſuis amicis, ea gratia ad vos non confugi, vt religio-
ſum vobis ſit, cùm aliàs tum ob inquiſitionē. Con-
fugi autem ad illam, quam ob formam & iuuentu-
tem nemo ſuſpectam habere potuit. Alexandrinus
autem populus, eiectis Arianæ hæreſis ſectatori-
bus, tradiderunt domos precatorias Athanaſio.
Ariani verò in domoncolis vulgaribus congregati
in locum Georgij Lucium promouerunt. At Iulia-
nus, qui idolis delectabatur, iterum Eccleſias tur-
D babat, templa Græcorum aperiebat, ſacrificia offe-
rebat Fortunæ Conſtaotinopolis, publicè in regia,
vbi Fortonæ ſtabat ſtatua: quando etiam Maris
Chalcedonis in Bithynia Epiſcopus, manu duceba-
tur, (laborabat enim præ ſenectute oculorum
hebetudine) qui expectaos Regem ingreſſum
contumeliâ afficiebat, impium vocans, & apoſta-
tam & Atheum. Ille verò verbis conuicia confu-
tabat, cæcum & eluſcatum eum vocans, nec poſſe
ei Galilæum ſuum mederi. Maris verò liberè regi
reſpondit, gratias ago, inquiens, Deo, qui occæca-
uit me, ne tuam impudentem faciem viderem, quæ
ita ad impietatem conoerſa eſt. Tunc ſanè & Iouia-
nus & Valentinianos ſolutas zonas proiecerunt ty-
ranno ante pedes, dicentes, accipe zonas, habe tibi
honores tuos: expoſita tibi etiam ſunt corpora no-
ſtra, ſi vis: quos vrgens ampliùs timoit. Rex autem
& cum eo ſentientes & veluti ex latebris tenebroſis

prorepentes philoſophi & mathematici magno numero, magiq́ue & Arioli ſocietate inita deliberauerunt, non aliter Chriſtianos ceſſuros eſſe, niſi Athanaſio reiecto, vt pote qui fundamentum eſſet Eccleſiæ. Quocirca rurſus iudicum motio, rurſus exercitus, rurſus conſilium & populi turbabantur, qui Athanaſium expoſcebant. Ille quidem ab Eccleſia turbata profugit operâ religioſorum: populus autem mœrore & lacrymis conficiebatur, nocte circa Nilum eum abeuntem circumſtantes aiebant: quò rurſus profugis, paſtor bone? Cui verò nos relinquis, vt nauem gubernatore deſtitutam? fluctibus & piratarum manibus circumdandam? Ille verò ad eos: ne ploretis filij: nubecula tranſiens eſt hic tumultus, paulisper apparens, ſtatim autem diſparens: breui redibo ad vos, Deo adiuuante: modico tempore à vobis ſegregabor. Vt autem conſcendit nauem, amne Nili ad Thebaidem ſubuehendus, qui in mandatis id habebat contra illum ſatrapes ſecutus eſt, mortem ei comminans. Quod cùm annunciaret aliquis Athanaſio, vt ſe proriperet dictitans, ne relinqueretur perditori, paulisper conticeſcens ait, diuina reuelatione perſuaſus: Conuertamus nauigationem, viri, Deo ita volente, vt quàm primùm Alexandrinis reſtituar. Illis verò inhibentibus & paulò poſt plorantibus, & ſuum periculum proſpicientibus, inquit S. Athanaſius: ne ita, fratres, vos ipſos conficiatis: credite plures eſſe nobiſcum, quã cum illis, & inuictus eſt, qui pro nobis pugnat. Ita conuerſi curſu retrò feruntur, nauem tenentes. Sed occurrerunt ſancto Athanaſio proditorum quidam maximè Ethnici, qui perſecutorem perſuaſerant, iam ſe in conſpectum ſancti Athanaſij venturos: cùm propè aduenisſent, & oculi eorum tenerentur, quo minus viderent, Athanaſius, quaſi Eliſæus alter clamauit rogans, quem quærerent: Illis dicentibus, Athanaſium: ipſe reſpondit, noui eum magno ſtudio paulò ante præter nauigantem. Ita prætereuntes perſequebantur eum, quem habentes non viderunt. S. autem Athanaſius ſtatim Alexandriam reductus plurima lætitia Eccleſiam perfudit: vbi paulisper adhuc occultatus non lõgè poſt cum libertate verbum Dei prædicabat. Nam Iulianus, multa contra Chriſtianos machinatus dignum interitum reportauit. Nam contra Perſas cùm pugnaret, & diuinationibus quibuſdam perſuaſus & ſomniis deceptus, quod Alexandri Macedonis vrbem cepiſſent, aut etiam potius ipſe Alexander eſſet in alio corpore, multas vrbes & ſatrapias Perſarum euertiſſet, & ciuitates expugnaſſet, mœnibus Creſiphontem magnam vrbem cinxiſſet, & ſupplices ſibi Perſas fieri coegiſſet, & legatos ad ſe mittere: ille autem ſupplicationes Perſarum non accepit omnino reſeruatus diuinitus immiſſæ ipſi iræ. Accuſabant autem eum Romani, quod non ad quæſtum victoriâ vteretur: tamen præſentibus aduerſa mandata dabant, & iterum hoſtes conuertunt in fugam. Sciendum autem, quod à Perſa quodam transfuga deceptus Iulianus oneraria ad annonam ferendam per fluuios nauigia combuſſerit, vnde exercitus fame laborauit, Perſa enim ille transfuga promiſerat ei intra triduum ſe traditurum Babylonem, nec opus eſſe ſumptu. Itaque perſuaſus frumentum cum nauibus & penum igne combuſſerat, & alia omnia, quæ ad alendum exercitum erant aſportata. Abolitis omnibus, cum daret fluuio quæ ſupperebant, ipſe delitiis doli deuoratis trahebatur hamo, credulus, dignam pœnam eorum luiturus, quæ fe-

A cerat. Cùm enim ad tertium & quartum diem & plures eum duxiſſet & circumduxiſſet ſpiritus erroris per deſertum cum exercitu, & magna difficultas eſſet in exercitu, in aquâ carentibus & ſiccis locis concluſo, & anguſtia omnium neceſſariorum, & conclamantibus omnibus aderat ipſe eques Iulianus, & corroborabat exercitum inermis. Ex improuiſo autem volat ſagitta contra eum, & tranſiens brachium in dextrum latus infixa eſt, & ex eo vulnere vitam cum morte cõmutauit, vt incertum ſit, à quo eſſet occiſus. Quidam enim aiunt à Perſa transfuga, quidam verò ab exercitu ſuo. Vt autem ferè perhibetur, diuinitus inflictum erat vulnus. Ita igitur viginti menſes in Imperij faſtigio fuit Iulianus, vitámque in quarto ſuo cõſulatu, quem geſſit cum Salluſtio, menſis Iunij 26. die, cùm vixiſſet vnum &
B triginta annos. Itaque à morte Iuliani conſenſu totius exercitus Iouianus regnum capeſſit, qui octo cum regnaſſet menſes, in finibus Galatiæ & Bithyniæ deceſſit. A morte igitur Iouiani regis Valentinianus regnum ſuſcipit, à militibus declaratus Auguſtus. Verùm Valentinianus fratrem ſuum legitimum Valentem regni ſocium fecit, qui Valentinianus triginta tantùm dies Conſtantinopoli ſubſiſtẽs, cùm tradidiſſet fratri ſuo Valenti Orientales tractus ipſe ad Occidentem ſe recepit. Sed Valens nullam curam ſuæ adminiſtrationis ad vtilitatem egebat, & vulgo hæreticorum addictus viam impietatis ipſorum calcabat, & propterea multos Orthodoxę fidei Epiſcopos, & presbyteros, & diaconos, & monachos in exilium eiecit, & bellum implacabile Orthodoxæ fidei Eccleſiis mouit. Et primùm quidem S. Meletium Antiochiæ Epiſcopum exilio mulcta-
C uit, & multos alios cum ipſo, vt dictum eſt, ex Epiſcopis & Clericis. Alios autem omnes, qui cum hæreticis communicare nollent, partim Eccleſiis exturbauit, partim pœnis & cruciatibus affecit. Similiter & per Alexandriam & Ægyptum non vulgaris inflicta eſt perſecutio. Mandatum enim præfectorum & ſtudio Eudoxij & nutu regis dabatur ad præfectum Alexandriæ, ſtatimque Eccleſiam conturbabat. S. autem Athanaſius multitudinis brutum impetum proſpiciens & metuens, ne ſi qua abſurda fierent, in ipſum culpa transferretur, totos tres menſes in paterno monumento ſe ipſum celauit. Tum temporis Tatiano Ægypti præfecto, multi non ſolùm diuerſas plagas ſuſtinebant, ſed & martyrio afficiebantur, multa illo contra Eccleſiam moliente: quem Tatianum vltio diuina ad pœnam traxit. Simul enim dignitate & pecuniis priuatus,
D ſtipem petiit, & cæcus ignominioſè mortuus eſt, tota in vrbe fuligine conſperſis imaginibus eius, ad riſum & ludibrium omnium intuentium. Nec minus & Eudoxius Conſtantinopolis Epiſcopus contra piè ſentientes audere conatus eſt. Tantis igitur malis vbique graſſantibus, terræ motus ſuperueniẽs vniuerſalis multas vrbes euertit, & Cretæ centum vrbes deiecit. Mare autem terminos ſuos mutauit. Quædam enim loca adeò inundauit, vt quę pedibus trita & conſita ante fuerant loca, nauigarentur. Aliis autem locis tantum receſſit, vt in ſicco reperti ſint nauigantes, & hoc euenit circa primum Conſulatum duorum regum Valentiniani & Valentis. Et cùm hæc fierent, non ceſſauit Chriſtianorum perſecutio. Quoniam autem propter abſentiam S. Athanaſij totus populus Alexandriæ eius deſiderio tumultuabatur, & dicebant, non tantùm ſe onerarias naues, verùm etiam publica ædificia igne conſumpturos,

ſumpturos, niſi Athanaſium reciperent: Cùm reſciſceret Rex Valens, per literas ſignificauit A vt intrepide Eccleſias occuparet Athanaſi°, & hic cauſſa fuit, vt ceſſaret crudelitas perſecutionis contra Eccleſiam. Niſi quod per totum Orientem inteſtinũ contra Chriſtianos vigebat bellum. Rex quidem Valens properans Antiochiam abiit Conſtantinopoli, & venit Nicomediam, detentus ibi propter talem cauſſam. Eudoxius hic Arianæ ſectæ Epiſcopus, vehemens credẽtiom in Chriſtum perſecutor, ſtatim ab exitu regis moritur in Conſulatu Valentiniani & Valentis tertio, cùm nouemdecim annos perſecutionem contra Orthodoxos vrſiſſet. Quocirca in locum eius Ariani ſubſtituunt Demophilum. Qui autem τὸ Conſubſtantiale defendebant, occaſionem rati ſe nactos, ſuæ fidei Epiſcopũ Euagrium quendam promooent. Manos ei autem B imponit beatus Euſtathius, qui olim Antiochiæ fuerat Epiſcopus, qui reuocatus à Iouiano ab exilio tunc præſtò erat Conſtantinopoli, eo animo vt confirmaret, qui conſubſtantiale crederent, & ibi clam verſabatur. Hæc edoctus rex iuſſit vtrumque per militarem manum comprehenſos, & qui ordinaoerat, & qui ordinatus erat, alium alio in exilium exturbari. Itaque venerandus Euſtathius Byzæ in ciuitate Thraciæ exulabat: Euagrius autem in aliũ locum deportatos eſt. His ita confectis, Valens venit Antiochiam, & enertit omnes qui Conſubſtantiale ſentiebant, nec Arianizare volebant, nec tantùm expellebat eos Antiochia, verùm etiam ex omnibus propè Orientalibus ciuitatibus: nec his quidem acquieſcebat, ſed etiam diuerſis tormentis ſubiiciebat, & perdebat multò plures, quàm priores diuerſo interitu excruciandos tradens; & nominatim fluuio Oronti. Circa eam tempeſtatem, vt cogitare licet, ſub Valente S. Athanaſius poſt multos illos pro pietate exantlatos labores, quorum, vt dixi, plurimos præterij inſigniores tantùm cõſignaui, coosommatis ſex & quadraginta annis in Sacerdotio, molta mandans Petro ſucceſſuro ſibi Epiſcopo, quomodo hæreſibus reſiſtendum eſſet, vitã ſuam clauſit, in conſulatu Traiani ſecundo, & Probi, cæleſtibus dignus coronis & æterna lætitia, cuius vt nos participes etiam ſimus, faxit Chriſtus Ieſus, Dominus noſter, cui gloria & potentia in ſecula ſempiterna, Amen.

SANCTI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRINI VITA, A DIVERSIS AVTHORIBVS CONSCRIPTA, EX ALOYSIO LIPOMANO.

Apvd Alexandriam, defuncto Alexandro Epiſcopo Athanaſius ſuſceperat ſedem. Quòd verò eſſet vir acris ingenij, & in Eccleſiaſticis negociis apprimè vigilans, ſatis iam tunc hæreticis innotuerat, cùm ad concilium C Nicænum cum Epiſcopo ſuo Alexaodro venerat, cuius ſuggeſtionibus hæreticornm doli ac fallaciæ vigilanter detegebantur. Statim ergo vt eum Epiſcopum factum cognouerant, rati id quod res indicabat, ſua negocia per illius ſollicitudinem non facilè proceſſura, omnibus modis quærere aduerſus eum machinas deceptionum parabant. Verùm non mihi abſque ordine videtur, pauca de hoius viri origine ſuprà repetere, & cuius à puero inſtitutionis fuerit, ab his qui cum ipſo vitam duxerant accepturus, memorare.

Tempore quo aoud Alexandriam Petri Martyris diem Alexander Epiſcopus agebat, cùm poſt D expleta ſolennia conuenturos ad conuiuium ſuum clericos expectaret in loco mari vicino, videt eminus puerorum ſupra oram maris ludum imitantiũ, vt fieri ſolet, Epiſcopum, atque ea quæ in Eccleſiis geri mos eſt. Sed cùm intentius diutinè pueros inſpectaret, videt ab his geri quædam etiam ſecretiora & myſtica. Perturbatus illicò vocari ad ſe clericos iubet, atque eis quod eminus ipſe viderer, oſtẽdit. Tum abire eos, & comprehenſos ad ſe perducere omnes pueros imperat. Cumque adeſſent, quis eis ludus & quid egiſſent, vel quomodo, percunctatur. Illi, vt talis habet ætas, pauidi, negare primò, deinde rem geſtam per ordinem pandunt, & baptizatos à ſe eſſe quoſdam catechumenos confitentur per Athanaſium, qui ludi illios puerilis Epiſcopus fuerat ſimulatus. Tum ille diligenter inquirens ab his qui baptizati dicebantur, qoid interrogati fuerint, quidue reſponderint ſimul & ab eo qui interrogauerat: Vbi videt ſecundum religionis noſtræ ritum cuncta conſtare, collocutus cum cõſilio clericorum ſtatuiſſe traditur illis quibus integris interrogationibus & reſponſionibus aqua fuerat infuſa, iterari baptiſmum non debere, ſed adimpleri ea quæ à ſacerdotibus mos eſt. Athanaſium verò, atque eos quos ludus ille vel presbyteros habere viſus fuerat, vel miniſtros, conuocatis parentibus ſub Dei obteſtatione tradit Eccleſiæ ſuæ nutriendos. Paruo autem tempore, cùm à notario integrè & à Grammatico ſufficienter Athanaſius fuiſſet inſtructus, continuò tanquam fidele domini commẽdatum à parentibus reſtituitur ſacerdoti, ac velut Samuel quidam in templo domini nutritur, & ab eo pergente ad patres in ſenecture bona, ad portandum poſt ſe ephod ſacerdotale deligitur. Sed huius tanti in Eccleſia profidei integritate agones fuerunt; vt etiam de hoc videatur dictum eſſe illud quod ſcriptum eſt: Ego enim oſtendam ei, quanta eum pati oporteat pro oomine meo. In huius etenim perſecutiones vniuerſus coniuratus orbis, & commoti ſunt principes terræ: Gentes, regna, exercitus, coierant aduerſus eum. Ille autem diuinum illud conſeruabat eloquiom, dicens: Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum: ſi inſurgat in me prælium, in hoc ego ſperabo. Verum quoniam tanta ac talia eius geſta ſunt vt magnitudo quidem rerum nihil me præterire patiatur: multitudo verò geſtorum quamplurima cogat omittere, incertus æſtuat animus, dũ deliberare non valet

quid teneat, quid omittat. Et ideò pauca nos quæ ad rem pertinent memorabimus, reliqua eius fama narrabit, ſine dubio minora vero nunciatura. Nam nihil quod addere poſſit, inueniet. Igitur Alexandro mirabili ſene, qui Arij proſtrauerat blaſphemias defuncto, poſt menſes quinque Nicæni concilij, Alexandrinorum Eccleſiæ ſuſcepit Athanaſius præſulatum, Arij vero fautores verentes ne fortè adeundi regis copia quandoque fieret Athanaſio, & per eum de veritate fidei quem peruertebant, ſecundum ſcripturas edoceretur, omnimodis inſimulare eum apud principem, & velut omniũ ſcelerum ac flagitiorum aggrediuntur exponere, vſquequo humani corporis brachiom loculo delatum, Imperatori oſtendunt, quod ab Athanaſio, excifum magicæ artis gratia de Arſenij cuiuſdam corpore confirmabant. Sed & alia quamplurima criminoſa ſimul & flagitioſa componunt. Quibus ex cauſis Imperator iubet conuocato conſilio Athanaſiom condemnari. Idque apud Tyrum (miſſo è latere ſuo vno ex comitibus, adnitente quoque Archelao tunc comite Orientis, necnon & eo qui Phœnicem prouinciam gubernabat) congregari iubet. Eò deducitur Athanaſius, loculus cum humano brachio circunfertur, inuidia & horror non ſolum religioſas, ſed & viles animas peruadit. Hic Arſenius cuius brachium dicebatur exciſum, lector aliquando Athanaſij fuerat, & ob culpam & correctionem veritus, frequentiæ ſe ſe ſubtraxerat. Cuius latebras oportunas ſibi ad huiuſcemodi commentum flagitioſi homines rati, ioitio compoſiti criminis occultatum eum apud quendam, quem fideliſſimum ſceleribus ſuis crediderant, retinebant. Peruenit tamen ad hunc in latebris poſitum, quid ſuo nomine criminis intentaretur Athanaſio. Et ſiue eum ipſa humanitatis contemplatio, ſiue diuina perpulit prouidentia, clam per noctis ſilentia euadens clauſtris, enauigauit Tyrum. Et pridie quàm cauſæ dicendæ adeſſet vltimus dies, Athanaſio ſeſe Arſenius obtulit, vtque ſe rerum geſtarum ſeries haberet, edocuit. Ille domi eſſe hominẽ, nec innoteſcere cuiquam de eius præſentia iubet. Interea concilium cogitur, in quod aliquanti concinnatæ calumniæ conſcij, omnes penè infenſo animo aduerſum Athanaſium præindicatóque conueniunt. Per idem tempus Paphnutius confeſſor aderat Athanaſij innocentiæ conſcius. Is cùm vidiſſet Maximum Hieroſolymorum Epiſcopum, qui vnà ſecum effoſſo oculo, & poplite ſucciſo, confeſſor extiterat, verum pro nimia ſimplicitate nihil de ſacerdotum ſcelere ſuſpicantem, conſediſſe cum cæteris quos factionis macula ſociauerat, medium confeſſum adire non veritos: Te, inquit, Maxime, cum quo mihi vnom atque idem cõfeſſionis inſigne eſt, cum quo mihi pariter mortale lumen effoſſum, clariorem diuini luminis conciliauit aſpectum: te, inquam, noo patiar ſedere in concilio malignantium, & cum iniqua gerentibus iotroire: iniectaque manu eleuaos eum de medio eorum, ac de ſingulis inſtruens, perpetua dehinc Athanaſio communione ſociauit. Sed interim caoſa dicitur. Prima introducitur cauſa mulieris cuiuſdam, quæ ſe diceret aliquando hoſpitio Athanaſium ſuſcepiſſe, & ab eo noctu nihil ſuſpicantem vim corruptionis eſſe perpeſſam. Introduci ad hæc iobetur Athanaſius, ingreditur com Timotheo presbytero ſuo, eumque monet, vt poſtquam mulier dicendi finem feciſſet, ſe tacente ad ea quæ dixerat, reſponderet.

A Cúmque mulier ea quæ edocta fuerat, perorasſet, Timotheus conuerſus ad eam: Verè, inquit, mulier ego manſi apud te aliquando, aut vim tibi vt aſſeris feci? Tunc illa (vt mulierũ ſe taliũ procacitas habet) obiurgans Timotheum: Tu, tu, inquit, mihi vim feciſti, tu in illo loco commaculaſti caſtitatem meam. Simul & conuerſa ad iudices, obteſtari fidẽ Dei cæpit vera ſe dicere. Tum omnes ridiculoſus pudor habere cæpit, quod tam facilè docente eo factio compoſiti criminis patuiſſet. Nec tamen permiſſi ſunt iudices habere de muliere quæſtionem, vnde hæc vel per quos, aut quomodo fuiſſet aptata calumnia: quoniam iudicandi libertas penes accuſatores erat. Hinc tranſitur ad aliud crimen. Profertur facinos ſeculis inauditũ. Hoc eſt, inquiont, vbi nemo poſſit verborum præſtigiis decipi, res o- B culis agitur, verbis ceſſantibus; brachium hoc te, aiunt, Athanaſi, accuſat exciſum. Hæc eſt Arſenij dextera, quam tu quo modo, vel ad quos vſus exciderís indicato. Tum ille: Quis enim, inquit, veſtrũ Arſeoium nouerat, vt hanc ipſius dexteram cognoſcatis? Exurrexerunt aliquanti, qui ſe dicerent optimè ſciſſe Arſenium, in quibus nonnulli erant abſq; conſcientia factionis. Orat dehinc à iudicibus Athanaſius, vt hominem ſuum, quem in negotium depoſceret, iubeant introduci. Cúmque introductus eſſet Arſenius, eleuato eius vultu, Athanaſius concilio & Iudicibus ait: Hic eſt Arſenius. Et alleuans eios nihilominus dexteram: Hæc eſt, inquit, etiam dextera eius, hæc eſt & ſiniſtra. Hæc autem, quam iſti offerunt manus vnde ſit, vos requirite. Tunc velut nox quædam, & tenebræ accuſatorum oculis infuſæ, quid agerent, quò ſe verterent ne- C ſciebant. Ipſum etenim eſſe Arſenium, teſtes qui paulò antè ſcire ſe dixerant, confirmabant. Verum quia non iudicandi, ſed opprimendi hominis cauſa concilium gerebatur, fragor omnium repentè attollitur Magum eſſe Athanaſium, & decipere intuẽtium oculos conclamatur, nec debere vllo modo vltrà talem hominem vioere: factóque impetu ſuis eum diſcerpere manibus parant. Sed Archelaus, qoi cum cæteris ex præcepto Imperatoris cõſilio præſidebat, ereptum eum de diſcerpentium manibus, per occultos exitus eduxit, ac fugæ (qua ſolum poſſet) ſalutem monuit commendare. Concilium tamen rurſus conoeniens, tanquam ſi nihil omnino deprehenſum fuiſſet, vt confeſſum de intentatis criminibus Athanaſium condemnat. Et geſta in hunc modum ficta per orbem terræ mittẽtes, ad ſceleris ſui conſenſum Imperatore cogente cæ- D teros Epiſcopos pertulerunt. Sciens igitur Athanaſius nõ ſibi fore tutum contra tot accuſatores agere, iudicibus etiam inimicis ſynodum relinquens, veoire feſtinauit ad Imperatorem.

THEODORETVS.

Igitur Athanaſins ad principem veniens, omnem præſumptionem contra ſe factam Epiſcoporum edocuit. At illi apud Marcoten conuenientes, qooſdam conuenientium ipſis ſacerdotum miſerunt ad principem, id eſt, Theogonium Nicænum, atque Theodorum Perinthium, & Marin Chalcedonenſem, Narciſſum Cilicem, & ſimiles horum mendacia texentes & quædam commenta fingentes, & oudas admodum calumnias quaſi veras accoſationes ſibimet componentes. Quo facto venerunt ad Æliam ciuitatem. Præceperat enim Imperator, vt

omne

omne concilium à Tyro veniret ad Æliam. Nec-
non & alios vndique congregati præceperat, vt
templa ædificata dedicarentur. Miſit itaque pari-
ter deuotos Iudicum pietatę ac fide clariſſimos, o-
mnia largiſſimè expendi præcipiens, non ſolum
pootificibus ac ſacerdotibos, ſed etiam egentibus
vniuerſis qui vndique concurrebant. Porrò fuerat
exornatum etiam ſacrom altare palliis regalibus at-
que vaſis, auro & lapidibus precioſis decoratum.

SOZOMENVS.

IMperator interea Ariom de exilio renocanit,
iuſſitq; vt quod de Deo crederet, ſcriptura cur-
rente proferret. Tuoc ille nouitatem nominum
quam prius adinuenerat, declinans, aliam explana-
tionem contexuir, ſimplicibus verbis eam & diui-
na lectione confirmans, iuſiurandum quoqoe præ-
bnit ita ſe credere, & hæc etiam mente ſapere, ni-
hilqne aliter intelligere. Athanaſios autem fugiens
de Tyro, Conſtantinopolim venit, & quæ paſſus
eſſet adito Imperatore narrauit: petens vt quæ in
Tyro fuerant geſta, examinarentur ſub eius quo-
qoe præſentia. Porro Conſtantinus Imperator ra-
tionabilem eius petitionem iudicans, hæc ſcripſit
Epiſcopis qui in Tyro conuenerant.

SOCRATES.

IGitur Imperator miſſa ſacra conciliom euo-
cauit, vt in ſui præſentia Athanaſij examinaret
cauſam: euius verba ſunt hæc.

VICTOR CONSTANTINVS

Pius, Epiſcopis in Tyriorum vrbe collectis.

EGo quidem ignoro, quæ veſtro concilio torbu-
lenter atque cum tempeſtate decreta ſint. Ap-
paret enim quod quadam tumultuoſa iodiſciplina-
rione veritas ſir oppreſſa, vobis videlicet non con-
ſiderantibns quæ Deo placent, propter iorgia quæ
contra proximos veſtros babetis, & vota veſtra in-
euincibilia eſſe contenditis. Sed erit opus diuinæ
prouidentiæ, vt & hæc contentio apertè deprehen-
ſa poſſit euacuari, atque nobis palam fieri, ſi qoid
illic conoenientes ſiue qualibet gratia, aut inimici-
tiarum cauſa geſſiſtis. Quapropter cum omni feſti-
natione vos omnes ad meam reuerentiam volo cō-
currere, vt geſtorum apud vos integritatem per
vos ipſos poſſitis oſtendere. Verum qua gratia hæc
ſcripſerim vobis, vóſque ad me literis euocaoerim,
per ea quæ ſeqnuntor, agnoſcetis. Pergenti iam
mihi ad cognominis noſtri fœliciſſimæ patriæ ci-
uitatem, cùm eſſem conſcenſorus equum, repentè
Athanaſios Epiſcopos in media platea cum quibuſ-
dam ſacerdotibns quos circa ſe habebat, ſic inopi-
natè nos adiit, vt nobis daretur ſubitò cuioſdam
caoſa formidinis: teſtis enim mibi inſpector omniū
Deus eſt, qnoniam nec cognoſcere eum quis eſſet,
prima fronte præualui, niſi quidam noſtrorum &
qois eſſet, & quam pertuliſſet iniuriam, runc nar-
raſſet. Et ego quidem neque confabulatus cum eo
ſum illo tempore, nec aliqua locutione participa-
tus. Cúm qne ille ſe andiri depoſceret, ego verò re-
futarem, & penè repelli eum præciperem, cum ma-
iori fiducia nihil aliud à nobis quàm veſtrum po-
ſtulauit aduentum, vt vobis præſentibus quæ paſ-
A ſus eſt neceſſariò poſſet ſuis gemitibus explanare
Vnde quia mihi rationabile videtur, & temporibus
opportunum, ſcribi vobis libentius hæc præcepi, vt
omnes quicunque apud Tyrum concilium cele-
braſtis indeſinenter ad expeditum noſtræ manſue-
tudinis concurrere feſtinetis, ipſis operibus oſten-
ſuri puritatem, & rectitudinem veſtri iudicij, co-
ram me videlicet, quem Dei miniſtrum proprium
neque vos abnegabitis. Igitur vbique pacificatur
Dei nomen, & integrè benedicitur per meam in
Deo cultoram, etiam apud ipſos Barbaros qui ve-
ritatem hactenus ignurabant. Certum namque eſt,
quòd qui veritatem ignorat, neque Deum ſcire po-
teſt. Veruntamen ſicut prædictum eſt, etiam Bar-
bari per me fidelem miniſtrum recognouerunt, &
deom metuere didicerunt, qoem vtique protecto-
B rem meum vbique ac prouiſorem ipſis operibus eſt
oſtenſum. Vnde præcipuè etiam Deum ſcinot. Ec
illi quidem propter noſtrum rimorem reuerentur
Deum. Vos autem qui ſancta myſteria eius clemē-
tiæ proferre videmini, non dicam cuſtodite: vos,
inquam, nihil agitis, niſi quæ ad contentionem no-
ſcuntur & odia pertinere, & (vt abſolutè dicam)
quæ ad humani generis tendere videntur ioteritū.
Sed feſtinate, ſicut dixi, ad nos venite contiouè,
ſcientes quod omni virtute conabor, vt quæ in le-
ge Dei ſunt, ea præcipuè ſine aliqua titubatione
ſeruentur. Quibus vtique neque vituperatio, ne-
que mala ſuperſtitio poterit implicari, diſperſis vti-
que ac palam contritis, & penitus exterminatis ſa-
cratis ſacratiſſimæ legis inimicis, qoi ſnb ſchemate
ſancti nominis, blaſphemias varias, ac diuerſas inii-
cunt. Hæ ſiquidem literæ ad æſtuationem perduxe-
C runt eos qui fuerant in ſynodo congregati, quo-
niam plures quidem ad proprias redierant ciuita-
res. Qui verò circa Euſebium, & Theogoniom, &
Marin, Patrophilum, & Vrſatiom, & Valentem e-
rant, ad Conſtantinopolitanam venientes vrbem,
neqoaquam de calice fracto, aut altari ſubuerſo, aut
Arſenio perempto, qood in ſynodo concinnaue-
rant, quæſtiooem fieri permiſerunt, ſed aliam inue-
nēte detractiooem, ſuggerentes Imperatori, quod
Athanaſius interminaretur non ſe miſſurū ab Ale-
xandria frumenta ſolenniter ad Conſtantinopoli-
tanam vrbem: & hæc audiſſe dicebant Athanaſio
dicente ad Amantium, Anubionem, Arbathionem,
& Petrum epiſcopos. Multū itaque derogatio præ-
ualet, quando derogator creditur fide dignus. Hac
ſubreptione ad furorem perductus Imperator, A-
thanaſiom relegaoit in exilium, & babitare eum
D præcepit in Galliis. Aiunt enim quidam hoc Impe-
ratorem proptetea feciſſe, vt vnirentur Eccleſiæ,
quoniam Athanaſius communicare Arrianis enita-
bat. Et ille quidem degebat in Triberis Galliarum.

THEODORETVS.

SEd nemo miretur ſi tantus vir deceptus deliquit
ſacerdotibos falſa loquētibus, cùm dioinus qoo-
que Daoid propheta, non à Pontifice, ſed à ſeruo
Siba contra Miphiboſeth mendacia proponente
deceptus ſit. Qui cùm tres habuiſſet filios, eos Cæ-
ſares noncupauit, & ſingulos eorom per decenna-
rios annos imperij ſui principes eſſe conſtituit: Id
eſt, primum quidem filium ſui nominis Conſtanti-
nnm, Heſperiarū partium in decennali ſuo fecit ha-
bere principatū: ſecundū verò, aui nomine nuncu-
pstum Conſtantium, in vicennalibus ſuis Cæſarem

iu Oriente conſtituit: minorem vero Conſtantem in ſuis tricennalibus ordinauit. Anno vero poſt hæc tranſacto, ingreſſus quadrageſimum quintum ætatis annum, ægritudine captus, ex vrbe Conſtantinopolitana quaſi ad calidas aquas egreſſus eſt. Qui cùm Nicomediæ degeret, langore grauatus diem vltimom obiit, cùm prius Arhanaſium magoum reuerti præcepiſſet in Alexandriam, licet Eoſebius præſeos eſſet, & niteretur contraria ſuadere.

SOZOMENVS.

IGitor ſub Imperio Conſtantioi per Eccleſias talia acciderunt. Quo moriente, turſus ad qoæſtionem venit dogma Nicæoi concilij. Nam licet viueote Conſtantino non id omnes ſuſciperent: tamen apertè tenuere non audebant. Qoo moriente, plorimi ab eo ſe indubitanter abſtinuere concilio. Erant iſti qui etiam primitus videbantur eſſe ſuſpecti: pręcipuè verò Arij ſectatores Eoſebius & Theogonius, coius dogma ſe firmare credebant, ſi reuerti Atbanaſium prohiberent, & conſectatori ſoo Ægyptiacæ diœceſeos iura contraderent. Et illi quidem hæc agebant, miniſtrante ipſis presbytero per quem Conſtantini temporibus Arrius fuerat reuocatos. Erat enim is presbyter Conſtantij quoque gratos, eò quòd paternum ei ſeruauerat teſtamentum, ita vt vſque ad principem, palatiique potentes haberet acceſſom. Euſebius autem in aula Imperiali videbatur ita perſpicuus, vt ſuos conſectatores faceret anguſtos ac proceres. Quamobrem de dogmate rurſus priuatim & publicè diſputationes crebrò proferebãtur, & ſimul iniuriæ, inimicitiæ, & plurima quæ ex talibus ſolent ſæpius euenire. Interea ab Occidentali parte Athanaſius in Alexandriã eſt reoerſus, quem etiam Conſtantinus vioens redire maluerat. Fertur aotem quod etiam teſtamẽto voluerit boc conſcribere, ſed quoniam ita defunctus eſt, eius maior filius Conſtantinus Heſperiarũ partiom princeps hoc egit, literáſque huiuſmodi ad populum deſtinauit Alexandrinum.

CONSTANTINVS CÆSAR POPVLO
Eccleſiæ Catholicæ Alexandriæ conſtituto.

NEqoe veſtram ſacratiſſimam mentem arbitror ignorare, propterea Athanaſium adorandæ legis prædicatorem ad tempus in Gallias fuiſſe miſſum, quoniam ferocitas crudelium inimicorum eius, in exitium ſacri eius capitis imminebat: ne forſan per malignorum calliditatem aliquid incongruum ſuſtineret. Vt ergo hoc euitaret, ab imminentibus ſibi neceſſitatibus eſt ablatus. Et ita me pręcipiente habitare ioſſus eſt, vt in ea ciuitate in qua degebat, bona ei neceſſaria non deeſſent. Talis enim eſt eius venerabilis virtus, diuinis freta ſolatiis, vt etiam moleſtias aſperioris fortonæ contemnat. Quapropter licet ad chariſſimam reuerentiam veſtram dominus noſter beatæ memoriæ Conſtantinus Pius meus Pater, eundem Epiſcopum in ſuum locum reſtituere propoſoiſſet, tamen quoniam humana ſorte præuentus, antequam hæc compleret vota, requieuit, conſequens arbitratus ſom, voluntatem diuinæ memoriæ Imperatoris implere. Qui dum ad vos remeauerit, qualem à me venerationem habuerit agnoſcetis. Non enim mirabile ſi quid in eo geſſimus, quod laudetur. Meam namque
A animam imago deſiderij veſtri, & ſchema tanti viri ad hoc mouit & inuitauit. Diuina prouidentia vos cuſtodiat fratres dilectiſſimi.

His literis fretus Athanaſius, Alexandriam venit, libentérque eum plebs Alexandrina ſoſcepit: Arriani vero coniuratione facta aduerſus eum, frequentes ſeditiones ſubinde ſuſcitabant, per quas occaſio prębebatur Euſebio, vt derogaret ei apud Imperatorem, quòd non decernente communi concilio Epiſcoporum, autoritate ſua arripuiſſet Eccleſiam. Tantiſque his derogationibus actum eſt, vt indignante Imperatore de Alexandrina vrbe proiiceretor. Eodem tempore Euſebio moriente epiſcopo Cæſareæ Paleſtinæ cognomẽto Pamphili, Agapius diſcipulus eius ſuſcepit Epiſcopatum, qui & alios plurimos edidit libros, & de vita doctoris ſui multa
B conſcripſit.

SOZOMENVS.

NOn multo poſt tempore & Conſtantinus Imperator, Conſtantini maioris filius, dum nititur inuadere partes iunioris fratris Conſtantis, circa Aqoileiam, congreſſione facta perimitur, conſolatu Acindyni, & Prodi. Quamobrem Romani Imperii principatus Occidentalium qoidem partium, peruenit ad Conſtantem: Orientalis autem ad Cõſtaotium.

THEODORETVS.

IGitur tempore quo Conſtantinus ad perenne tranſiuit imperium, teſtamento filiis temporale diſtribuens regnum (nullos enim eorum erat præ-
C ſens) Presbytero à ſorore propria ipſi commendato ſuum credidit teſtamentum, præcipiens id Conſtantio dari, qui inter alios videbatur eſſe vicinior, & prius venire poſſe credebatur. Hinc iſte Conſtãtio factus notus, tradito teſtamento, accepit ad eũ ingrediendi fiduciam. Qui videns facilem Conſtantij voluntatem, & velut calamum ventis accidentibus agitari, præſumpſit contra Euangelica dogmata bellum aſſumere, & aduerſus Eccleſias aſperrimè erigere tempeſtatem. Dicebat enim eſſe culpabiles qui conſubſtantialitatis vocem, quæ ſcripta non inoeniretur, in fidei doctrina poſuiſſent quod inter ſacerdotes & eos diſcordiam generaret. Hinc ergo Athanaſiom & eius ſectatores accuſans, inſidias inſtruebat. Huius cooperatores eraot Euſebius, & Theogonios, & Theodorus Perinthios, qui eloquentior videbatur, & ſcripſit explanationes
D Euangeliorum, quem plurimi Heracleiotem vocant. Iſti oamque ſæpius velut propinqui Imperatori, reuerſionem Athanaſij multorum cauſam aſſerebant eſſe malorum, & non ſolùm Ægyptum, ſed etiam Palæſtinam & Phœnicem, viciniáſque gentes eios gratia dicebãt eſſe torbatas. Proinde huiuſmodi verbis leuiſſimam obſidentes Imperatoris intentionem, ſuaſerunt vt Athanaſium ab Eccleſia rurſus expelleret. Qui agnoſcens eorum conſiliũ, ad partes Heſperias abiit. Poſt paulum verò temporis Imperator Conſtantinopolim veniens, indignatur ob ordinationem factam Arrianorum. Epiſcoporũ autem conſtituto concilio, Paulom quidem remoueri fecit: Euſebium verò ex Nicomedia transferens Conſtantinopolim, Epiſcopum eſſe decreuit. Qoo facto Aotiochiã profectus eſt Imperator. Euſebius itaq; nullo modo ceſſare patiebatur, ſed omnia commouebat, donec ſuum propoſitum duceret ad effectum.

ad affectum. Egit ergo vt in Antiochia Syriæ ſyno-
dus fieret, ſub occaſione quidem dedicationis Ec-
cleſiæ, quam pater Auguſtorum fabricari cœperat,
& poſt eius obitū Conſtantius decimo anno eam à
tempore fundationis expleuerat; in veritate autem
ad ſubuerſionē atq; deſtructionē Nicæni concilij.
Ad quam ſynodum conuenerunt ex ciuitatibus di-
uerſis Epiſcopi nonaginta. Maximus tamen Hiero-
ſolymitanus Macarij ſucceſſor nō adfuit, cogitans
quod ipſi poſſet ſubripi, & in damnationē ſubſcri-
beret Athanaſij. Sed neque Iulius interfuit maximę
Romæ præſul, neq; in locum ſuū aliquē deſtinauit,
cùm vtique regula Eccleſiaſtica iubeat, nō oporte-
re præter ſententiā Romani Pōtificis concilia cele-
brari. Fit ergo ſynodus in Antiochia, ſub præſentia
Conſtantij principis, cōſulatu Marcelli & Probini.
Erat autem quintus annus mortis Conſtantini pa-
tris Auguſtorū, præſidebátque tunc Eccleſiæ An-
tiochenæ Flacillus ſucceſſor Euphronij. Fautores
igitur Euſebij operæ pretiū iudicantes Athanaſio
derogare, primū quidē calumniati ſunt, quaſi præ-
ter regulā egiſſet quā tunc ipſi decreuerant: quoniā
non ex ſentētia cōmunis concilij Epiſcoporū rece-
perat ſacerdotiū, ſed ſibimet arrogando in Eccleſiā
fuiſſet ingreſſus. Deinde quoniā eius aduentu tur-
ba generata, plurimi ſeditione ſunt mortui: & quia
aliqui ab Athanaſio cæſi, iudicibus dicerentur eſſe
contraditi. Hac derogatione tunc habita, cōſtitue-
runt Epiſcopū in Alexandria, primò quidē Euſebiū
cognomento Emiſenum. Quo ordinato, & in Ale-
xandriā ire metuēte, Greguriū fecerunt Epiſcopū.
His ita geſtis, transformauerunt fidē, nihil quidem
culpantes Nicæni Concilij, ſed principiū præbētes
vt frequentibus concilijs alia ſubinde mutantes, &
recitantes efficerent, vt definitio fidei paulatim in
Arianam veſaniam relaberetur. Interea Gregoriū
deducebat in Alexandriam Syrianus magiſter mili-
tiæ, & cum eo armati milites, numero quinq; mil-
lia, quibus etiam aderant Arij ſectatores illic habi-
tantes. Sed quomodo Athanaſius Eccleſia pulſus,
ne caperetur, effugerit, arbitror eſſe dicendū. Erat
enim veſpera, & populus in vigilijs obſeruans, ſpe-
rabatúrq; futura collectio. Inter hæc venit magiſter
militū, & circa Eccleſiam per cohortes ſuos milites
ordinauit. Athanaſius autē videns quæ fierent, co-
gitauit ne propter ſe vlla læſio populo proueniret.
Et præcipiens diacono vt cōpleret orationē, ruſſus
pſalmū fecit imponi. Cúmque cōſonantia pſalmo-
diæ iam celebraretur per vnam ianuā Eccleſiæ egre-
diebantur omnes. Quo facto milites quidē, ſine cō-
motione ſteterunt. Athanaſius autem inter medios
pſallentium illæſus abſceſſit. Et hoc modo fugiens,
Romam profectus eſt. Porro Gregorius Alexan-
drinæ tunc præſedit Eccleſiæ. Alexandrinorū vero
plebs non ferens quod erat geſtum, Eccleſiam quæ
Dionyſij nuncupatur, incendit: Arriani præterea
Gregoriū remouentes ab Alexandria tanquā odio-
ſum, & quia propter eum factum fuiſſet incendium,
necnon & quia minus ipſorum foueret errorem, e-
uocauerunt Georgium Cappadocem, hominem
Arrianæ veſaniæ.

THEODORETVS.

QVomodo autem & ille cum exercitu vene-
rit, & iſte diffugerit, ipſe qui paſſus, & mira-
biliter liberatus eſt, melius enarrabit: nam
in Apologia ſuæ fugæ ſic ait: Veruntamen exquirāt
modum etiam diſceſſionis & cognoſcāt à ſuis. Erāt
enim Ariani cū militibus concurrentes, vt eos accē-
A derēt, & ignorātibus eos oſtenderent: & licet ſine
vlla cōpaſſione ſint, vel audiētes tamen cōfuſi quie-
ſcant. Erat itaque iam nox, & aliqui populorum ad
vigilias venerant, expectabatur futura die collectio.
Dux autē repentè aſtitit cum militibus plus quàm
quinquies millibus, habentibus ſcilicet arma, &
gladios enudatos, arcus; ſagittas, & vectes, & Eccle-
ſiam quidem ipſe circundedit, ſtatuens milites ſibi-
met cohærentes, vt nullus poſſet egredientiū ab Ec-
cleſia eorū manus euadere. Ego vero irrationabile
iudicans in tanta confuſione populū relinquere, &
non magis ante illos pericula ſuſtinere, reſidens in
ſede precepi, vt diaconus pſalmū legeret, populi re-
ſponderent: Quoniam in ſeculū miſericordia eius:
& ſic omnes in domos ſuas abirent. Sed duce poſtea
ingrediente, militibus ſacrarium circundantibus, vt
B nos capere poſſent, clerici quidem qui ſunt inuenti,
ſimul & populi clamabant, poſcentes vt & nos di-
ſcederemus vnà cum populo. Ego verò magis è di-
uerſo dicebam, non nos diſcedere, niſi omnes ſin-
gulatim prius exirent. Surgens itaque, oratione fa-
cta, ſic præcepi vniuerſos abſcedere, melius eſſe di-
cens, me periculo ſubiacere, quàm quemquam eo-
rum excipere læſionem. Egredientibus igitur plu-
rimis, & reliquis ſubſequentibus, quidam monachi,
qui ibi nobiſcū fuerant, & aliqui clericorū aſcen-
dentes traxerūt nos, & ita, teſtis eſt ipſa veritas mi-
litibus alijs ſacrariū circundantibus, alijs per Eccle-
ſiam diſcurrentibus, per mediū eorū, domino iter
dante, atq; cuſtodiente, pericula cuncta tranſiuim⁹.
Deū magnificè glorificantes: quoniā neque populū
neci tradidimus, ſed etiam vt ſaluaretur actum eſt,
& manus quærentium nos effugere præualuimus.

C SOCRATES.

QVæ etiam Georgius eodē tempore in Ale-
xandria geſſerit, ipſius Athanaſij qui hic
paſſus eſt, voce narremus. In libro enim
quem de fuga ſua ſcripſit hæc ait, Igitur in Alexan-
dria ſurrexerunt denuò nos quærentes occidere. Et
facta ſunt nouiſſima peiora prioribus. Repēte nam-
que milites circundantes Eccleſiam, pro orationi-
bus prælia celebrabant. Ingrediente namq; qua-
drageſima, Georgius ex Cappadocia eis miſſus
auxit mala, quæ illorū calliditate didicerant. Poſt
ſeptimanam itaque Paſchæ virgines mittebantur in
carcerem: Epiſcopi vincti à militibus ducebantur,
orphanorū & viduarū domus diripiebātur, & inua-
ſiones in domibus agebantur, & noctu Chriſtiani
deponebantur. Obſignabantur domus, & fratres
clericorū pro fratribus pericula ſuſtinebant. Hæc
D quidem peſſima, ſed grauiora poſtea ſunt præſum-
pta. Septimana enim, quæ fuit poſt ſanctam Pente-
coſtem, populus ieiunans eſt ingreſſus ad cœmite-
riū orationis cauſa, eò quòd omnes communionē
Georgii declinarent. Sed hoc cognoſcens ille ne-
quiſſimus, ipſe concitauit Sebaſtianū ducem Mani-
chæum, qui cum multitudine militū, arma, gladios
euaginatos, arcus, ſaggitáſque ferentiū facto impe-
tu in ipſo die dominico ſuper populū irruit, & pau-
cos orantes inueniens (quum iam plurimi diſceſſiſ-
ſent) talia geſſit, qualia ab eis decebat impleri. In-
cendio namque facto ſtatuens virgines ſecus ignem
cogebat eas, vt ſe profiterentur Arrianas.

Cumque eas cerneret eſſe victrices, & de igne
nullo modo cogitare, ſic earū vult⁹ lacerauit, vt vix
agnoſci poſt tempora potuerint. Tenens autem &
quadraginta viros, tormento nouiore diſcerpſit.
Sectis namque de palma virgis, & habentibus ſuos

aculeos, eorum dorſa ita verberibus lacerauit, vt quidam eorum ſæpius à medicis incisi ſint propter ſpinas, quæ eorum dorſis inherebant: alij vero dũ non ferrent tormenta, mortui ſint. Eos autem qui viuere potuerunt, & quandam virginem in exilium deportauit in maximã Oaſim. Corpora vero mortuorum primo quidem reddi non paſſus eſt, ſed cælauit, inſepulta relinquens ea, vt quaſi tanta crudelitas latere videretur. Hoc autem aiunt, qui mentis errore deſipiunt. Nam cùm parentes mortuorum gauderent quidem propter confeſſionem, flerent autem propter corpora defunctorum, maiora eorum impietatis indicia perſonabant. Poſt hæc autem ex Ægypto, atque Libyis in exilium deportauerunt epiſcopos Ammonium, Muium, Gaium, Philonem, Hermem, Plenium, Pſenoſirim, Nilammonem, Agathonem, Anagamphum, Ammoniũ, Marcũ, Dracontiũ, Adelphium, Athenodorum, & presbyteros, Hieracem, & Dioſcorum, & ſic eos acerbiſſimè per itinera pepulerunt, vt quidam eorũ in ipſis itineribus, alij verò per exilia morerentur. Occiderunt autem Epiſcopos pluſquam triginta, habentes ſtudium ſecundum Achab, vt ſi poſſent amputarent penitus veritatem.

THEODORETVS.

Super hæc igitur Athanaſius etiam conſolatorios libros virginibus illis ſcripſit, quæ crudeliſſimas pertulerunt paſſiones, dicens inter hæc: propterea nemo veſtrum ſit triſtis, licet & ſepulturam vobis denegent impij & prohibeant vos efferri. Nam vſque ad hoc nequitia peruenit Arianorum, vt & portas clauderent, & circa ſepulturarũ loca veluti dæmones reſiderent, ne quis ſepeliretur fidelium dilectorum. Hæc ergo & his ſimilia Georgius in Alexandria faciebat. Sanctus autem Athanaſius nullum locum muuitum cautelæ ſuæ putabat cum itaque aut viuum eum deduci, aut mortuũ decollari, & caput eius Imperator ſibi iuſſiſſet afferri. Pro qua re præmium maximum compromiſit huiuſmodi aliquid nunciari. Igitur Athanaſius relinquens Alexandriam Romam profectus eſt. Contigit autem eodem tempore etiam Paulũ Cõſtantinopolitanum pontificem illuc vna concurrere, & Marcellum Ancyrę, Aſclepamque Gazæ. Qui dum Arrianis eſſet aduerſus, calumniam paſſus ab his, quaſi ſubuertiſſet altare, damnatus eſt. Pro quo Gazæorum Eccleſia Quintiano committitur. Lucianus autem Hadrianopolites Epiſcopus ob aliam accuſationem Eccleſia ſua priuatus, degebat in vrbe Roma. Cognoſcens ergo Romanus Epiſcopus crimina ſingulorum, & omnes Nicæno concilio concordare comperiens, eos in communionem ſuſcepit, tanquam omnium curam gerens propter ſedis propriæ dignitatẽ, ſinguliſque reddidit ſuas Eccleſias, & Orientalibus ſcripſit Epiſcopis, culpans quod nõ rectè tractaſſent viros inculpabiles, de ſuis Eccleſiis eos expellentes, & quod Conſtitutiones Nicæni concilij minimè obſeruarent. Quorũ paucos ad certam diem ſibimet adeſſe præcepit, vt coram eis oſtenderent iuſtum ſe ſuper illis protuliſſe decretum. Et deinceps non ſe paſſurum interminatus eſt, niſi ab huiuſmodi turbis & nouitate ceſſarent. Et ille quidem hæc ſcripſit. Athanaſius autem & Paulus Epiſtolas Iulij Oriẽtalibus epiſcopis miſerunt, & ſinguli eorum ſuas ſedes adepti ſunt.

Verùm Pontifices Orientis grauiter hoc ferentes, & in Antiochia congregati, Iulio reſcripſerunt epiſtolam ornato quidem ſtilo compoſitam, ironia vero maximè plenam, & non ſine interminationis qualitate confectam. Fatebantur enim circa omnes Romanorũ Eccleſiam eſſe munificam, veluti quæ Apoſtolicam haberet curam, & antiquitus mater pietatis exiſteret, licet ab Oriente ad eum prædicatores dogmatis aduenissent. Se vero non propterea ſecundo loco habendos exiſtimabant, eò quod non magnitudine aut multitudine abũdarent Eccleſiarum, cum vitæ qualitate non cederent: crimẽq; Iulio imponebant, eò quòd Athanaſij ſectatoribus cummunicaſſe videretur, & tanquam ipſorum cõcilio contumelias irrogaſſet, eorumque ſententiã deſtruxiſſet: & veluti iniuſtũ eius factũ Eccleſiaſticiſque ſanctionibus diſſonans arguebant. His ita cõſcriptis addiderũt, quod ſi ſuſciperet Iulius damnationẽ ab ipſis factam, & ordinatos Epiſcopos in damnatorũ locũ firmaret, pacem cum eo & cõmunionem haberent. Si vero placitis ipſorũ reſiſteret, contraria celebrarent: quippè cum Orientales Epiſcopi non reſtitiſſent, cum Nouatus à Romana pelleretur Eccleſia. De his autẽ quæ præter commune placitum de concilio Nicæno geſſerant, nihil ei reſcribere maluerũt. Hæc itaque Orientales Epiſcopi Iulio Romano Pontifici reſcripſerunt.

Cum vero Athanaſius Alexandriam fuiſſet ingreſſus, compreſſio populi partis Georgij, qui illic fuerat ordinatus Epiſcopus, vehemens facta eſt. Et ex hoc dicebant turbas & neces hominum proueniſſe, & huiuſmodi crimina in Athanaſiũ velut authorem ſceleris referebant: cum hæc in certaminibus frequenter eueniant. Ob quã cauſam Sabinus Macedoniæ Præſul hæreſeos Athanaſiũ frequenter accuſat. Qui ſi cogitaret quanta mala contra Athanaſiũ & Homouſianos Ariani geſſerint, aut quanta cõcilia propter eũ celebrata ſint, aut quanta contra omnes Eccleſias Macedonius hæreſiarches geſſerit, erubeſcens fortè tacuiſſet. Interea contra Athanaſium alia machinatio concinnata eſt. Eccleſiæ namque Alexandrinorũ Auguſtorũ Pater erogãdo pauperibus frumenta donauerat: quæ dixerũt Athanaſiũ vẽdere, & ſuis vtilitatibus applicare. Quod Imperator credens, eũ iuſſit occidi. Hoc ſentiẽs Athanaſius, latẽter aufugit. Hinc iam toto orbe profugus agitur Athanaſius, nec vllus ei tutus ad latendũ ſupererat locus. Tribuni, præpoſiti, Comites, exercitus quoque ad inueſtigandũ eum mouentur edictis imperialibus. Præmia delatoribus proponũtur, ſi quis viuũ maximè: ſi id minus, caput certè Athanaſij detuliſſet. Ita totis regni viribus fruſtra aduerſum eum, cui Deus aderat certabatur. Interea ſex cõtinuis annis ita latuiſſe fertur in lacu ciſternæ nõ habentis aquam, vt ſolẽ nunquam videret. Sed cum per ancillam, quæ ſola cõſcia dominorũ officiis qui ei latebras præbuerant videbatur, indicatus fuiſſet, tanquam Dei Spiritu admonitus, ipſa nocte qua ad eum cõprehendendum cum indicibus veniebatur, poſt annos ſex migrauit ad aliũ locum. Ita illi qui venerant fruſtrati, dominiſque in fugam verſis, de ancilla vt falſa indice pœnas ſumunt.

Verum ne grauis alicui latebræ ſuæ fierẽt, & occaſio calumniæ innocentibus quæreretur, nihil ſibi vltro iam tutum in Conſtantij regno præſumẽs, ad Conſtantis partes profugus abſceſſit. A quo ſatis honorificè religioſeque ſuſceptus eſt. Cuiq; cauſa eius quam fama cõpererat diligẽtius cognita, ſcribit ad fratrẽ, pro certo ſe cõperiſſe, quod ſacerdos Dei

ſummi

ſummi Athanaſius iniuſtè fugas & exilia pateretur. Hunc itaque rectè faceret, ſi abſque vlla moleſtia loco ſuo reſtitueret: ſi id nollet, curæ ſibi futurum, vt id adimpleret, regni eius intima penetrãs, & pœnas digniſſimas de autoribus ſceleris ſumens. Quibus ſcriptis perterritus Conſtantius (quod poſſe facere ea quæ minitabatur conſcius erat fratrem) ſimulata benignitate vltro venire ad ſe Athanaſium iubet, & leui increpatione perſtrictum, ad Eccleſiã ſuam permittit ſecurum ire. Admonitus tamen Imperator ab impiis conſiliariis: Non eſt, inquit, magnum Athanaſi, quod Epiſcopi poſcunt de te, vt vnam ex multis quæ ſunt apud Alexandriam Eccleſiis concedas populis eorum qui tibi communicare nolunt. Tum ille, Deo ſibi ſuggerente, paratum in tempore conſilium repetit: Et quid eſt, inquit, Imperator, quod poſcenti tibi liceat denegari, qui B poteſtatem omnium habes iubendi? ſed vnum eſt quod oro, vt meam quoque petitiunculam libẽter admittas. Cumque ſe omnia quæ vellet, quamuis eſſent difficilia, promitteret præſtaturũ, ſi hoc vnũ cederet libens, ait Athanaſius: Hoc eſt quod rogo: vt quia etiã hîc (Nam apud Antiochiam res agebatur) ſunt noſtri populi, qui iſtis communicare nolunt, vnam eis tenere concedas Eccleſiam. Æquiſſimom ſibi videri, & valde præſtandum, lætos ſpopõdit Imperator. Sed cum rem detuliſſet ad eos quorum conſiliis vtebatur, neque ibi ſe velle accipere Eccleſiam, neque hîc dare reſpondent, quia plus ſibi ſinguli quique, quam abſentibus conſulebant. Ita Imperator admiratus eius prudentiã, properare ocyus ad ſuſcipiendã Eccleſiã ſuam iubet.

Igitur Athanaſij ſententiam de concedenda Antiochiæ Eccleſia inutilem ſibi cognoſcẽtes Arriani, hoc quidem differendum eſſe dixerunt, & agendũ quod placeret Imperatori, quia Imperator, Paulo, & Athanaſio, & Marcello, & Aſclepæ Gazæ, & Lucio Adrianopoleos, ſecundũ ea quæ in cõcilio Sardiceno placuerant, proprias reſtitueret ſedes. Vnde principalia ſacra per ſingulas ciuitates ad eorũ mittebantur Eccleſias, quibus iubebatur, vt eos repentè ſuſciperent. Igitur in Ancyra expulſo Baſilio, & pro eo introducto Marcello, nõ fortuita turba prouenit, quæ derogationem contraria ſapientibus irrogauit. Aſclepam vero continuo Gazæi ſuſceperunt. In Conſtantinopolitana ciuitate Macedonius ad modicum tempus Paulo ſucceſſit, apud ſemetipſum in Eccleſiis remota collectiones agens. Pro Athanaſio tamen ſolo Imperator Epiſcopis & clericis atque plebi ſcripſit, vt eum libenter ſuſciperent. Inſuper etiam quæ contra eum in iudiciis facta fuerant, aliis literis aboleri iuſſit. Quæ vero de vtraque reſcripta ſunt, hæc eſſe noſcuntur.

EPISTOLA CONSTANTII PER

quam nomina contra Athanaſium habita, ſunt caſſa.

VICTOR CONSTANTIVS

Maximus, Pius, Epiſcopis & Presbyteris Catholicæ Eccleſiæ, ſalutem.

Reuerendiſſimus Epiſcopus Athanaſius non eſt Dei gratia derelictus: nam licet breui tempore humanæ fuerit probatione ſummiſſus, tamen debitum prouidentiæ vniuerſa proſpicientis noſcitur ſuſcepiſſe decretum, recipiens voluntate Dei noſtróque iudicio patriam ſuam pariter & Eccleſiam, cuius diuino nutu præſul extabat. Hoic enim conſequenter oportebat noſtram adeſſe manſuetudi-

A nem, vt omnia aduerſus eum, & eius communicatores definita, omniſque ſuſpicio & illuſio contra eum geſta, deinceps ſit inanis & vacua, & reuelatio quam dudum clerici eius habuerunt, competenter firma permaneat. Sed etiam hoc eius gratiæ adiiciẽdum eſſe cenſuimus, vt omnes ordines ſacri cognoſcant, conceſſum omnibus ipſi coniunctis vt ſine timore ſint, ſiue Epiſcopi ſint, ſiue clerici: ſufficit enim vnicuique circa eum rectæ voluntatis vnio. Quicunque enim meliori iudicio atque parte conſtituti huius eligunt communionem, hos omnes præcipimus ad inſtar præcedentis prouidentiæ etiam nunc voluntate Dei noſtræ gratiæ largitatem adipiſci.

EPISTOLA CONSTANTII AD

Alexandrinos, vt reciperent Athanaſium.

VICTOR CONSTANTIVS

Maximus, Pius, populo Alexandrino Eccleſiæ Catholicæ, ſalutem.

In omnibus perhibentes noſtræ æquitatis intentionem, ſcienteſque quoniam diu prouidentia veſtri contemplatoris eſtis alienati, id eſt Pontificis Athanaſij, qui propter inſertam rectitudinem ſuorumque morum prudentiam cunctis innotuit, eum denuo ad vos deſtinare cenſuimus. Hunc itaque conſuetè & competenter ſuſcipientes, & apud clementem Deum adiutorem omnium habentes, vobis congruam ſimul & nobis placitam concordiam atque pacem, ſecundum Eccleſiæ ſanctionẽ vbique probatæ, ſufficienter feſtinate ſeruare. Nõ enim ra-
C tionabile eſt aliquam diſcordiam inter vos agitari, aut tumultum noſtrorum temporũ diſciplinæ cõtrarium: & hoc quidem abeſſe à vobis omnino volumus. Orationibus autem ſufficienter, eo ſcilicet præſule & adiutore apud Deum vos inſtare ſolenniter admonemus, vt tali propoſito ad omniũ vota prouenientes, etiam Gentiles idolorum errori hactenus ſeruientes, ad cognitionem ſacræ religionis ſub alacritate feſtinent. O chariſſimi nobis Alexãdrini, rurſus igitur admonemus, vt in his quę dicta ſunt perſiſtatis, & omnes Epiſcopum decreto ſuperno, noſtráque ſententia deſtinatum libenter & piè ſuſcipiatis: & toto animo totaque voluntate amplectendum exiſtimetis. Hoc enim & vos decet, & noſtrę manſuetudini noſcitur conuenire. Vt autem omnis turbæ ſeditionis occaſio perimatur; Iudicibus apud vos habitis literis noſtris præcipimus,
D vt omnes quos ſeditioſos agnouerint, legitimè vindictæ ſubiiciant. Vtraque igitur perſpicientes, & noſtram cum Deo ſententiam & rationem profectionis veſtræ, necnon & ſupplicium contra ſeditioſos indictum, cõpetenter & congruè factæ religionis iura ſeruate. Prędictúmque Deo amabilem virum omni reuerentia & honore colite: & orationes vnà cum eo pro vobis ipſis, & noſtræ vitæ fauore omnium ſaluatori Deo lætantes offerte.

EPISTOLA CONSTANTII PRO

Athanaſio, vt aboleretur quicquid contra Athanaſium geſtum eſt.

Eadem vero forma præſidibus Auguſtæ, Nicęæ, Thebaidis & Libyæ ſcriptum eſt. Quicquid pridem ad læſionem & iniuriam Athanaſio Epiſcopo communicantium reperitur actũ, hoc nũc aboleri præcipimus. Nã & miniſteriũ quo priuati fue-

rant eius clerici, eoſdem rurſus volumus obtinere. Hanc itaque præceptionem noſtram ſeruari cenſemus, vt Athanaſio Epiſcopo ſuæ Eccleſiæ reſtituto communicatores eius habeant miniſterium, quod ſemper habuerunt, quod etiam reliqui cletici habere noſcuntur, & ipſi gaudio potiantur. Tantis & talibus epiſtolis munitus ſanctiſſimus Athanaſius, per Syriam aggreſſus venit in Paleſtinam, apprehẽdenſque Hieroſolymam, & Epiſcopo Maximo ſignificans geſta Sardiceoi coocilij, & quod Imperator Conſtantius illorum decreto iudicióque conſenſiſſet, præparauit vt Epiſcoporum in illis Regionibus habitantium ſynodus ageretor. Maximus autem in nullo ſegnis de Syria atqoę Paleſtina vniuerſos euocauit Epiſcopos. Facto conſilio reſtituit & ipſe beato Athanaſio communionem & dignitatem. Scripſit etiam ipſa Synodus Alexandrinis omnibus in Aegypto & Libyis Epiſcopis, clericis atque plebi, ea quæ de Athanaſio geſta atque decreta ſunt. Ob quam rem valde Maximo detraxerunt Athanaſij derogatores Epiſcopi, quod primitus deponens eum rurſus ex pœnitentia tanqoam nihil fuiſſet actum ſententiam pro Athanaſio protulerit, quæ communionem ei dignitatémque præberet: hæc cognoſcentes Vrſatius & Valens, qui circa Arianum dogma ſtudium primitus ardens habuerãt, declinantes à priori voluntate Romam profecti ſunt, libellumque pœniteotiæ Iulio offerentes Epiſcopo & in Conſubſtantialitatis conſenſere ſermone, & literas Athanaſio miſerunt, ſeque ei deinceps communicare profeſſi ſunt. Sic itaque tunc Vrſatius & Valens geſtis Athanaſij ſuperati conuerſi ſunt. Athanaſius ergo per Peluſium pergebat Alexandriam. Tranſiens autem per ciuitates edocebat, vt Arianos vniuerſi declinarent, & conſubſtantialitatis dogma amplecterentur: in quibuſdam Eccleſiis, & ordinationes fecit, & hoc fuit initium alterius querelæ aduerſus eum, quia io aliorum Eccleſiis ordinate præſumpſiſſet. Hæc itaqoe de Athanaſio prooenerunt. Interea reſpublica fortuitis caſibus vrgebatur. Vnde quæ ſunt ſummaria non eſt incongruum breuiter explanare. Igitur quod ædificatore Conſtãtinopolitanæ ciotiatis moriente tres eius filij imperium ſuſceperint, in præcedentibus eſt narratum. Sciendom autem quod cum iſtis imperauit conſobrinus eorum nomine Dalmatius, vocabulum Patris babens, qui dum aliquantiſper imperaſſet, à militibus interẽptus eſt, non iubente Conſtantio, vt occideretur, nec tamen prohibente. Cum vero Conſtantinus iunior fratris partes inuaderet, & ipſe à militibus congreſſione facta peremptus eſt. Hoc autem iam ſæpe dictum eſt. Poſt mortem vero Conſtantini iunioris Perſicum contra Romanos motum eſt bellum, in quo Conſtantius proficere non valebat: nam cùm nocte prælium circa fines Romanorum atqoe Perſarum fuiſſet geſtum, validiores tunc Perſæ ad breue tempus inuẽti ſunt. Quo tempore neque Chriſtiani ſub qoiete degebant, ſed per Athanaſium de conſubſtantialis verbo circa Eccleſias erat pugna.

SOZOMENVS.

DEnique apod Antiochiam non concordabãt in profeſſione ſua clerus & populus: ſed per choros, vt eſt conſuetudo, ad hymnos dicendos Deo in fine Pſalmorom monſtrabant propriam voluntatem. Et hi quidem Patri & Filio, velut æqui honoris gloriã dicebant: hi vero Patri in Filio, per interpoſitionẽ præpoſitionis: Filiom ſecundũ eſſe

A mõſtrãtes. His ita geſtis, hærẽs quid ageret Leontius qui illo tempore ex hæreſi aduerſa ſedem Antiochiæ gubernabat, cum prohibere non auderet eos qui ſecundum traditionem Nicæni concilij pſallerent Deo, quia metuebat ne ſeditio naſceretur in populo, hoc dixiſſe fertur, tangens caput ſuũ iam canum: Hac, inquit, niue ſoluta lutum cogetur immenſum. Per hoc oſtendens quod ipſo defuncto ſeditionem populo generaret illa diſcordia, quæ in hymnis fiebat, non patientibus ſucceſſoribus ſuis cum populi varietate ſentire. Athanaſius igitur veniens ad Ægyptum, explicauit ſynodales Epiſtolas Iulij Romani Pontificis: inſuper & ſynodalem Maximi Hieroſolymitani, quæ talia continere dignoſcuntur.

B SANCTA SYNODVS HIEROSOlymis congregata, per *Aegyptum, Libyam, & Alexandriam conſtitutis presbyteris, diaconis, & plebi fratribus deſideratiſsimis, in Domino ſalutem.*

CVoctorum Deo dignè gratias agere non valemus, fratres chariſſimi: in qoibus enim miracula ſemper egit, etiam modo cum eccleſia veſtra fecit, paſtorem veſtrum & dominum conſacerdotemque noſtrum Athanaſiũ vobis ſua pietate reſtituens. Qois enim aliquando ſperauit oculis carnalibus intueri, qoem nunc & nos & vos inſpicitis, reſpicientes quem videre deſideraſtis? ſed verè orationes veſtræ à Deo omnium ſunt auditæ, qui curã habet Eccleſiæ ſuæ, & veſtras lachrymas atque gemitus ſemper inſpexit, quapropter veſtras audiuit preces. Eratis eoim ſicut oues abiectæ & fatigatę nõ C habentes vtique paſtorem. Propterea viſitauit vos cælitus paſtor verus, & de propriis ouibus curam gerens, reſtituit vobis quem noſcimini cõcupiſſe. Ecce enim & nos omnia pro Eccleſiaſtica pace facieotes, veſtræque dilectioni conſpirantes in eius amplexu pręceſſimus, & communicantes ei per eũ vos alloquimur, ſcriptaque præſentia deſtinamus. Itaque ſecundum gratifica vota veſtra ſcitote nos quoque cum eo vinculo charitatis obſtrictos. Debetis ergo etiam pro pietate Deo amabilium noſtrorum Imperatorum inceſſanter orare, quoniam & ipſi cognoſcentes veſtrum deſiderium vobis reſtituere deſtinarunt. Omni ergo honore tenſis manibus ſuſcipientes illum gratificas orationes offerte Deo, qui vobis talia condonauit. Feſtinate autem ſemper in Deo gaudere, & glorificate Dominom, per quem & cum quo Patri gloria in ſecula ſeculo- D rum, Amen.

Veniens igitur Athanaſios in Ægyptum, quos quidem agnouit Arij ſectatores, depoſuit. Quibus à ſe depoſitis, Eccleſias eorum præcepit fidem tenere Nicæni concilij, eamque ſummo ſtudio cuſtodiri. Sic itaque ſe rebus habentibus Magnentius tyrannus circa partes emerſit Heſperias. Qui Conſtantem Imperatorem Occidẽtaliũ partium facto dolo circa Gallias interemit. Qoo geſto inteſtinum inflammatum eſt bellom: Magnentios etenim tyrãnus totam tenebat Italiã, Aphricamque & Libyã, ſimul & Gallias. In Illyrico vero, & in Sirmio aliod turſus à militibus excitatum eſt bellũ, per tyrannũ nomine Britannionem. Sed etiam Romam tumultus non fortuitus detinebat. Fratruelis nãq; Cõſtãtij Nepotianus nomine, imperiũ aſſumpſerat gladiatorũ virtute ſuffultos, & Nepotianũ quidẽ Magnentij milites depoſuerunt. Magnẽtius autẽ pro-

cędens

cedens vniuerſas parres vaſtabat Heſpetiæ. Horum igitut nmnium malurum immenſa conſluctio breui temporegcuerata eſt. Quarto enim anno poſt Sardicenſe conſilium hæc acta noſcuntur, conſulatu Sergij & Nigriani. His itaque nunciis apparebar, quod ad Couſtantium ſolum Imperij iura perueniſſent, quo prouectu, contra tyrannos ſemetipſum (vt poterat) ptæparabar.

Aduetſarij verò Athanaſij, oppottunum ſe tempus inueniſſe iudicantes, rutſus aduerſus enm calumnias inſtruebant. Tunc Imperatori Conſtantio ſuggeſſerunt, quod omnem Ægyptum ſubuertiſſet & Lybiam. Inuidiam vero maximè auxit eius, quod otationes in paræciis feciſſet alienis. Athanaſius interea cùm veniſſet Alexandriam, ſynodum Ægyptiotum congregauit Epiſcoporum. Qui coonſona decreuerunt Sardiceno concilio, atque Hieroſolymis celebrato. Conſtantius igitur Imperator, pridem & ipſe Arrianotum ſecta præoccupatus, omnia quæ paulò ante ei placuerant, in conttarium demutauit. Et ptimum quidem Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ Pontificem Paulum deportari iuſſit in exilium, quem deducentesiu Cucuſam Armeuiæ ſuffocauerunt. Marcello autẽ denuo proiecto, Eccleſiam Ancytanã Baſilius rutſus inuaſit. Lucius autem Adrianopoleos ferto vinctus, in catcete moritut. Tantumque valuerunt quæ de Athanaſio dicebantur, vt in immenſum furorem cadens Imperator, eum vbicunque teperiretur iuberet occidi: cum quo Theodulum, & Olympium præſules Eccleſiarum Thracenſium. Igitur Athanaſium voluntas imperatoris non latuit, ſed præſentiens fuga dilapſus eſt, & minas principis declinauit. Cuius fugam dilatauerunt Atriani, præcipuè Natciſſus Neroniadis Epiſcopus, Georgius Laodiceæ, & Leontius tunc Aotiochenæ præſul Eccleſiæ. Is enim cùm ptesbyter eſſet, dignitate ptiuatus eſt, quia cum muliere Euſtolia nomine, degens, & turpem ſuſpicionem cælate volens, genitalia ſibimet noſcitut abſcidiſſe: & deinceps quidem fiducialiter cum muliere viuebat. Poſtea vero ſtudio Imperatoris Conſtantij in Antiochena Eccleſia ordinatur Epiſcopus poſt Stephanum, qui primitus ſucceſſerat Placito. Hæc igitur de his dicta ſufficiant. Et inimici quidem fidei putantes ſe tempus inueniſſe contra defenſores eius, valde apud principem laborabant, vt de Eccleſiis pellerentur omnes qui ab eis videbantur eſſe depoſiti tanquam alterius fidei, vel quia viuo Conſtante, Imperatori Conſtantio reſtitiſſent, ita vt fuiſſet penè ad bella peruentum, præcipuè tamen Athaoaſium accuſabant, ob nimiam inuidiam, neque Conſtante viuo & Conſtantiuo eum ſe diligere profitente, ab eius moleſtia recedebant: Sed Antiochiæ congregari, Narciſſus Cilix, Theodotus Thraciȩ, Theogooius Nicæus, Patrophilus Seythopoleos, Minophãtus Epheſius, & alij circiter triginta, ſcripſeruot omnes vniuerſis Epiſcopis, quod contra ſanctiones Eccleſiaſticas Alexandriam rediiſſet, nec in concilio ſine culpa fuiſſet inuentus. Et iubebant vt neque cũmunicarẽt ei, neque ſctipta mitterent, ſed Georgio qui ab eis fuerat ordinatus. Vernm Athanaſio nullus hinc ſermo fuit. Igitur deuicto Magnentio, quum ſolus Conſtantius Romanorum tenuiſſet imperiũ, omni ſtuſtio laborabat, vt Occidentales Epiſcopi conſentitent eis qui conſubſtantialem eſſe patri filium denegabant. Et hoc faciebat, nolens à primordio apertè vim facete, ſed eis callidè ſuadere, vt decreto contra Athanaſiũ ab orientalibus Epiſcopis habito conſentirent. Spetabat enim, quod ſi communi decreto damnaretur Athanaſius, facilius ſuam voluntatem in religione impleret. Tunc igitur in Italiam conuenerũt Epiſcopi orientalium non multi, quoniam plurimos eorũ aut ſenectus, aut itineris longitudo prohibuit. Occidentalium vero vltra trecẽtos, vt præcepto principis concilium Mediolani celebraretur: vbi conuenientes Orientales, ante omnia contra Athanaſium decretum fieri cõmune poſcebant, vt hoc facto penitus ei aditus Alexandriæ clauderetur. Quod cùm ſenſiſſent Paulinus Gallicanæ τριβέρεως, Diouyſius Albæ metropolis Italorum, & Euſebius Vercellenſis, Epiſcopi, quod ad deſtructionem fidei orientales contra Athanaſium agere molirentur, ſurgentes magna voce clamabant, dolum & circumuentionem, per ea quæ gerebantur, Chtiſtianitatis dogmatibus irrogari. Non enim veras contra Athanaſium culpas eſſe dicebant, cùm ad retractationem fidei talia probarentur inuenta. Illis ergo talia proclamantibus, concilium tunc ſoluitur epiſcoporum.

THEODORETVS.

DEpoſito deinde Athanaſio, aliam hæretici fidei exponere ſunt niſi doctrinam. Sed neutrũ horum perduci potuit ad effectum, cùm præſente principe clamaretur, quod iniuſtè ageretur & impiè, quo facto & ipſi eccleſiis ſunt expulſi, & in vltimis terræ finibus habitare iuſſi. Quod rurſus mirabilis Athanaſius hoc modo in illa apologia deſcribit: Quis tantum poterit memorare, quantum illi geſſerunt? Tunc enim Eccleſiis pacem habentibus, & populis per Collectas orantibus, Pontifex quidem Romæ Liberius, & Paulinus Galliarũ Metropolitanus Epiſcopus, & Dionyſius Italus, Lucifer Metrôpolitanus inſularũ Sardiniæ, & Euſebius ex Italia, omnes epiſcopi boni & prædicatores veritatis abripiuntur, & traduntur exilio, nullam habentes culpã, niſi quod in Arrianam noluerint conſentire veſaniam, neque in calumniis ſubſcripſerint noſtris. De maximo autem & optimo ſene, & vero confeſſore Oſio etiam loqui ſuperfluum. Omnibus enim notum eſt, quod etiam hunc in exiliũ deportari fecerũt. Non enim ignobilis, ſed omnibus noſcitur eſſe notiſſimus. Cui namque non præfuit ſynodo? aut rectè loquẽs non ſatisfecit vniuerſis? Quæ Eccleſia huius patrocinij memoriam non habet? Quis aliquando dolens cum veniret ad eum nõ diſceſſit ſanus? Quis indigens quum petiiſſet, non meruit quod popoſcit? Et tamen etiam contra hunc præſumpſerunt, quod impia eorum molimina cognoſcens, noluerit propria ſubſcriptione firmare.

SOCRATES.

IGitur Imperator illos quidem mittit in exilium: Generale vero Concilium fieri cogitabat, vt omnes orientales Epiſcopos veniẽtes ad occidentem, ſi poſſet concordes efficeret. Quod cùm propter itineris ſpacia difficilè videretur, duplicẽ tractauit ſynodum celebrari, vt in Arimino quidem Itali qui tunc aderant, conuenirent: Orientales autem in Nicomedia Bithyniæ ciuitate. Hoc ergo Imperatore tractante, effectus non euenit vt voluit, neutrum enim Concilium ſibimet concordauit, ſed vtrumq; diuiſum eſt. Nam neque in Arimino conuenientes inter ſe conſonare potuerunt, & Orientales in Seleucia Iſauriæ congregari, aliud ſchiſma ſunt paſſi, quod ſuo loco narrabitur.

Digitized by Google

THEODORETVS.

Dialogus inter Libetium & Conſtantinum habitus, & quomodo Liberius in exilium fuerit miſſus. Ego quidem Libetij per omnia celeberrimi habitum pro veritate dialogum cum Conſtantio volo referre, quandoquidem à fidelibus illius temporis eſt conſcriptus. Is enim poſt Iulium Syluestri ſucceſſorem Romanã gubernauit Eccleſiam. Conſtãtius Imperator dixit: Nos & eò quòd Chriſtianus ſis, & Epiſcopus noſtræ ciuitatis, dignum hoc iudicauimus, vt euocantes te, moneremus vt communionẽ ſceleſtiſſimi Athanaſij, & ineffabili ſuperbia detenti abnegare non differas. Hoc enim terrarum orbis bene fieri comprobauit, & ſynodali ſententia alienum Eccleſiaſtica communione decreuit. Liberius Epiſcopus dixit: O Imperator: iudicia Eccleſiaſtica decet cũ maxima proferri iuſtitia. Quapropter ſi videtur pietati tuæ, diſceptationẽ iube conſtitui: & ſi apparuerit Athanaſius condẽnatione dignus, tunc ſecundũ Eccleſiaſticæ conſequentię formam proferatur in eum digna ſententia. Non enim poſſibile eſt condemnare virum de quo nihil examinatũ eſt. Conſtantius Imperator dixit: Vniuerſus mundus adiudicauit eius facinora: ſed ille (ſicut ab initio) tẽpus eludit. Liberius Epiſcopus dixit: Quicunq; ſubſcripſerũt, nõ ipſi viderũt quæ geſta ſunt, ſed propter gloriã & timorẽ, & ne à te contumelias paterentur, acquieuerũt. Imperator dixit: Quid eſt gloria, & timor, & contumelia? Liberius dixit: Quicunque gloriam Dei non diligunt, tua magis dona præponunt. Quem ergo iſti non viderunt, non examinantes adiudicauerũt, quod eſt à Chriſtianitate alienũ. Imperator dixit: In facie vtique condẽnatus eſt in cõcilio Tyri, & in cõcilio pariter decteueront C cõtra eũ omnes totius orbis Epiſcopi. Liberius dixit: Nunquã in præſentia ſua homo ille adiudicatus eſt. Quicunq; enim tunc cõuenientes condemnauerunt eũ, diſcedente Athanaſio à iudicio, ſententiã protulerunt. Euſebius eunuchus dixit: In Nicæno Cõcilio alienus à Catholica fide probatus eſt. Liberius dixit. Quinq; ſoli iudicauerũt ex his qui cũ eo nauigio venerũt in Mareotẽ, quos miſerũt ad accuſationem eius, vt contra eũ geſta conficerent. Horũ itaq; qui deſtinati ſunt, duo ſunt mortui, Theogonius, & Theodorus, reliqui verò tres viuũt, hoc eſt, Maris, Valẽs, & Vrſatius. Ab his qui miſſi ſunt Sardicam, propter hanc cauſam ſynodus celebrata eſt, qui in ſynodo libellos obtulerũt, veniã poſtulãtes, quoniam in Mareote per calumniam ex vna parte contra Athanaſiũ geſta confecerint, libellos eorum nunc præ manibus habemus. Cui horum nos cre- D dere & communicare conuenit Imperator: his qui primitùs dãnauerunt, & veniã poſtea popoſcerunt, an eis qui adhuc hæc accuſare contendunt? Epictetus epiſcopos dixit: O Imperator, non fidei cauſa neq; iudiciorũ eccleſiaſticorũ ſermonem facit, ſed vt apud Senatores in Romana cõſtitutos vrbe glorietur, quaſi ſuperauit principẽ. Imperator ad Liberium dixit: Quota pars es totius orbis? quoniam tu ſolus hominẽ vindicas nefandiſſimũ, & orbis terrarũ pacem eccleſiæq; diſſoluis? Liberius dixit: Non eo quod ego ſum ſolus, fidei cauſa minuitur. Nam & antiquitus tres ſoli reperti ſunt reſiſtentes præceptu regis. Euſebius eunnchus dixit: Imperatotem noſtrum Nabuchodonoſor feciſti? Liberius dixit: Non, & ita rationaliter adiudicatus eſt homo, qui non eſt examinatus. Sed & ego peto primitus generalem proferri ſubſcriptionẽ confirmantem fidem A in Nicæa prolatam, vt ita reuocatis ab exilio fratribus noſtris, & in loca propria reſtitutis, ſi hi qui nũc turbas pariũt eccleſiis, viſi fuerint Apoſtolicæ fidei conſentire, tunc apud Alexandriam conuenientes omnes, vbi & accuſatus & accuſatores ſunt, & defenſor eorũ examinata cauſa poſſimus proferre ſententiã. Epictetus epiſcopus dixit: Sed curſus publicos non ſufficit ſubuectui Epiſcoporũ. Liberius dixit: Eccleſiaſticæ cauſæ publico curſu non egẽt. Eccleſiæ namq; ſufficiũt vſq; ad mare perducere ſuos Epiſcopos. Imperator dixit: Quæ dudũ ſuſceperũt formam, ſolui non poſſunt. Plurimorum namque Epiſcoporũ debet valere ſententia. Tu ſolus es qui amicitias illius ſcelerati defẽdis. Liberius dixit: Imperator, nunquã audiuimus abſente accuſato Iudicẽ eius ſcelera, proferentem, niſi quia propria vi- B dentur hæc odia. Imperator dixit: Omnibus quidem nocuit in cõmuni, nulli tamen ita ſicuti mihi. Cui cùm non ſufficeret interitus fratris mei maioris, ne beatæ quidem memoriæ Conſtãtem ceſſauit in mei inimicitias frequentes impellere: niſi nos maiori manſuetudine detenti, impellentis momẽta temperaſſemus. Nulla itaque mihi victoria eſt, neque contra Magnentium vel Syluanum, niſi illum ſceleſtum ab eccleſiaſticis rebus expulero. Liberius dixit: Noli per Epiſcopos tuas vindicare inimicitias. Manus enim eccleſiaſticorũ ad ſanctificandum vacare debent. Quapropter ſi tibi videtur, iube vocari ad loca propria ſacerdotes, & ſi concordes apparuerint ei quem nos in præſenti defendimus, ſecundum fidem Orthodoxam in Nicæna Synodo conſtitutam, tunc conuenientes prouidebunt pro mundi pace, vt homo qui non peccauit, non reprobetur iniuſtè. Imperator dixit: Vnum eſt quod quæritur, volo enim te amplectẽtem eccleſiaſticã communionem Romam denuò deſtinare, & propterea concorda paci, & ſubſcribens Romam reuertere. Liberius dixit: Romæ iam fratribus valedixi. Maiores enim ſunt eccleſiaſticæ ſanctiones, quam Romanæ habitatio ciuitatis. Imperator dixit: Ergo trium dierum ſpatium ad deliberationem babes, an velis ſubſcribens Romam reuertere, aut cogitare in quem velis deportari locũ. Liberius: dixit Spatium trium dierum rationem nequaquã mutare poteſt. Quapropter quò voles mitte me. Imperator autem poſt duos dies examinato Liberio, & nequaquam à ſuo propoſito reuocato, iuſſit eum in Berœã Thraciæ in exilium deportari. Egredienti Liberio, Imperator ad expenſas quingentos ſolidos deſtinauit. Tunc Liberius deferenti dixit: Vade, da eos Impe- D ratori: opus enim habet ſuis militibus erogare: Similiter & Auguſta totidem ei miſit. Liberius dixit: Redde hæc Imperatori: opus enim habet his ad expenſas militum ſuorum. Si autem Imperator his nõ habet opus, det eos Auxentio & Epicteto. Illi enim his opus habent. Cumque ab eis nihil accepiſſet, Euſebius eunuchus obtulit ei alios ſolidos. Cui Liberius ait: Totius orbis eccleſias deſolaſti, & tanquam damnato mihi hæc adfers? Vade, prius diſce eſſe Chriſtianus. His ita geſtis, poſt tres dies nihil accipiens, miſſus in exilium eſt.

Veritatis itaque propugnator & victor in Thraciam (ſicuti iuſſum fuerat) vſq; peruenit. Duobuſq; tranſactis annis Conſtantius Romam venit. Procerum vero Senatorumque coniuges rogabant viros ſuos, vt Conſtantio ſupplicarent, vt paſtorem gregibus reſtitueret. Aiebant enim, quod niſi flecterẽt animum Principis, eos ipſæ relinquerent & ad paſtorem

florem illum maximū properarent. At illi dixerūt: Nos furorem principis formidamus, nec fortè aliquam veniam promeremur. Sed vobis (inquit) magis rogantibus fortiſan parcet, & alterum è duobus fiet, aut preces ſuſcipiet, aut ſi flecti nequiuerit, ſine aliqua iniuria vos dimittet. Hoc conſiliū mulieres illæ laudibus maximis efferendæ percipientes, cum ornatu ſolito adierunt Imperatorem, vt ex veſte ſublimi inſignes eas & nobiles arbitratus, reuerentiam ipſis exhiberet, & parceret. Adeuntes vero principem, tali voce clamabant: Miſerere tantæ ciuitatis, paſtoris prouidentiam noo habētis, quæ luporum patet inſidiis. At ille reſpondit non egere paſtore alio ciuitatem. Eſſe namque Pontificem, qui eorum curam haberet. Poſt magnum namque Liberium, quidam diaconorum eius Felix nomine fuerat ordinatus. Is expoſitam in Nicæa fidem inconcuſſè ſeruauit, ſed corruptoribus eius ſine diſcretione communicabat. Nullus tamen Romæ habitantium in baſilicam ingreſſus eſt, cùm ille intus adſtaret. Hoc autem etiam matronæ illæ Imperatori dixerunt. Qua gratia flexus, præcepit illom inter omnes egregium reuocari, & vtrumque Eccleſiam gubernare communiter. His ergo literis in Circenſi ſpectaculo relectis, populus clamabat inſtam principis eſſe ſententiam: ſicut enim dupliciter coloribus diuiſi ſunt ſpectatores, ſic oportere alterum his, alterum aliis præſidere. Cum ergo primitus principis literis ſic fauiſſent, poſtea commoti communi voce clamauerunt: Vnus Deus, vnus Chriſtus, vnus Epiſcopus. Ipſas enim voces & ego iuſtum ponere iudicaui. Poſt has vero Chriſto amabilis populi pias, & iuſtitia exornatas voces, ſanctiſſimus quidem Liberius eſt reuerſus. Felix autem recedens habitauit in alia ciuitate.

THEODORETVS.

INterea ſentiens Athanaſius ſibi inſidias parari, nequaquam ad Imperatorē venire præſumpſit: neque hoc vtile iodicauit, ſed electos ex Ægypto quinque Epiſcopos, inter quos Serapionē Thmuēſem virum præcipua vita ſanctum, & ad loquendū valde copioſum, mittit ad principem tunc in Occidente degentem (cum quibus etiam tres presbyteros) per quos ſibi placaret Imperatorem, vt pro derogationibus ſatisfacerent inimicorum, aliáſque facerent, quæ ei vel eccleſiis expedirent. Quibus nauigantibus, paulò poſt literæ venerunt Imperatoris euocantes eum. Ob quam rem & Athanaſius & populus eſt turbatus, cùm neque hæretico Imperatori obedire coonſoltum eſſet, neque reluctati periculo vacaret. Verumtamen iter diſtulit, & literarum baiulus ſine effectu reuerſus eſt. Superueniente autem æſtate veniens alius ab Imperatore nuncius cum prouinciæ iudicibus, cogebant eum, cleróque nimis erat infeſtus. Porrò populum paratum videns ad bellum, etiam ille reuerſus eſt. Non multo poſt tempore congregantur ex Ægypto & Lybia Legiones. Et cum nunciatum fuiſſet cælari Athanaſium in Eccleſia, quæ vocatur Theonæ, aſſumens milites dux eorum, & Hilarium ab Imperatore denuò deſtinatum, inopinato fractis ianuis in eccleſiam introiuit, & vbique requirens Athanaſiū, non inuenit. Fertur enim, quod ſæpius diuino nuncio pericula multa effugerit, ſicut etiam Deo prouidente hoc diſcrimen euaſit.

SOZOMENVS.

EX his & huiuſmodi factis ei à Deo prænunciatis, à Paganis & hæreticis appellabatur Magus. Sermo namque fertur, quod aliquando eo procedente per ciuitatem contigerit auolantem cornicu-lam clamitare. Quo facto aſtans multitudo Paganorum, velut Mago derogantes, petebant vt eis aperiret, quid cornicula illa ſignificaret. Ille vero fertur ſubridens dixiſſe ſubridens: Cras, latina lingua dies ventura ſignificatur. Hoc ergo clamans triſtem vobis craſtinum ſignificat diem per Imperatoris Romani iuſſionem. Et ita contigit, vt Athanaſij ſermo licet deriſus fuerit, venerit ad effectum. Altera namque die principis literæ venerunt ad Iudices, iubentes vt Pagani ſua ingredi non permitterētur templa, neque ſolennes ſuperſtitiones feſtiuitateſque celebrarent. Tunc ergo feſtiuitas eorum venerabilis, generaliſque deſtructa eſt.

SOCRATES.

CVm igitur frequenter (ſicuti dictum eſt) Athanaſius pericula declinaſſet, clerus & populus ei fauens tenebat Eccleſias, donec Præfectus (vt dictum eſt) Ægypti, & dux militum eiicientibus eos & ſuſtinentibus, Georgio eas contraderent. Qui non multo poſt venit, & Eccleſias ſuo iure poſſedit. Qui dum præter ſchema & mores ſacerdotij violentus exiſteret, & maximè circa Athanaſij laudatores, pubus vtique vincula & plagas viris & fœminis velut tyrannus inferebat, accenſus populus penè peremerat eum, niſi vix ereptus fugiſſet ad principem. Quo facto rurſus ſequaces Athanaſij Eccleſias multo tempore tenuerut. Quas iterum veniens dux Ægypti, Georgij noſcitur tradidiſſe fautoribus. Poſt hæc autem exceptore principis veniente, multi Alexandrinorum ſupplicio traditi ſunt. Poſt quē etiam ipſe Georgius terribilior ſuperuenit, & prius tempore magis exoſus, tanquam qui mouerit principem ad multorum necem. Cui vtique derogabant Ægyptij monachi, quorum gloriam multitudo vniuerſa ſequebatur, & vera eorum teſtimonia iudicabant, quia in ſummæ philoſophiæ virtute degebant.

SOZOMENVS.

INterea dom adhuc Athanaſius cælaretur, Georgius Alexandriæ crudeliter Paganos affiiciebat, & aduerſantes ipſi Chriſtianos: vtroſque enim cogebat ad ipſius venire ſententiam, & reſpuentes affiiciebat. Erat enim apud ſapientes exoſus quaſi deſpiciens eos, & iudicibus imperans. Apud populum vero quaſi tyrannus, & vltra potentes elatus: præcipuè tamen Paganos opprimebat, quos ſacrificare, & paternas feſtiuitates agere prohibebat. Tūc enim milites & Ægypti ducem, armatos in ciuitatem introduxit, imagines & ornamēta templorum abſtulit, quod ei poſtea cauſam necis adduxit. Cyrillo vero depoſito occupauit Hieroſolymorum Eccleſiam Heremius, & poſt illum Heraclius, poſt quem Hilarius. Hos enim tunc illam Eccleſiam gubernaſſe percepimus vſque ad Imperium Theodoſij principis, quando rurſus Cyrillus ad propriū reuerſus eſt Epiſcopatum. Hæc igitur apud Orientales agebantur Eccleſias. Interea Iulianus Cæſar bello deuincens Barbaros apud Rhenum fluuium reſidentes, alios quidem peremit, alios cepit: claráque victoria decoratus, cùm mediocritate vitæ atque manſuetudine militibus gratus eſſet, ab eis appellatur Auguſtus. Hoc facto, nihil de Conſtantio cogitans, Iudices ab illo factos honoribus mulcebat, & ad illius inuidiam literas proferebat, quibus oſtenderet eum propter bellum contra Magnentium geſtum in Italiam Barbaros induxiſſe.

Repentè vero religione mutata, cum prius Chriſtianus eſſe putaretur, ſemetipſum Pontificem nominauit: & veniens ad templa Paganorum, ſacrificabat, ſubiectiſque talia colere ſuadebat. Cùmque Conſtantius propter bellum Perſicum apud Antiochiam moraretur, ſperans ille quod ſine bello poſſet Illyricum occupare, ad eos agebat iter, dicēs ſe velle Conſtantio ſatisfacere, tanquam non ſponte ſed volūtate militum inſulas imperij ſuſcepiſſet. Fertur itaque cum ad hos terminos acceſſiſſet, vindemia iam collecta, circa occaſum Pleiadum vuas denuò fuiſſe prolatas. Inſuper etiam imbre ex aëre deſcendente, in eius veſte ſimul & cæterorum guttas ſingulas crucis formaſſe ſignacula. Hoc facto videbatur & ipſi & aliis, quod botris extra tempus illatis bonum rei panderetur indicium: imber autem cadens veſtem ſupra quam ceciderat, roboraret. Alij verò dicebant vuarum ſignum quod præter tempus ſit, ſignificare perditionem Imperatoris inſtar huiuſmodi botrorum, & parui temporis fore eius Imperium. Porrò de cruce dicebant prænunciare hoc ſignum, quod ſit cæleſte dogma Chriſtianorum, & oporteat ſignari cunctos crucis indicio. Vnde cognoſcitur quod diuerſius interpretati quàm dixerat Imperator, veritate fraudati nō ſunt: Vtrunque enim oportunè dictum ſequens tempus oſtendit. Cum audiret itaque Conſtantius contra ſe venire Iulianum, inſtructione belli Parthici omiſſa, Conſtantinopolim veniebat.

SOCRATES.

ET apud Mopſucrenem inter Cilicas atque Capadoces, nimia cogitatione apoplexiæ paſſione defunctus eſt, Conſulatu Tauri & Florentij, tertio die Nouembris menſis, anni vitæ ſuæ quadrageſimo & quinto: ex quibus tredecim cum patre regnauit, vigintiquinque poſt illum.

SOZOMENVS.

QVo defuncto, Iulianus quidem iam Thracias obtinebat. Et non poſt multum Conſtantinopolim veniens appellatus eſt Imperator. Initio itaque parcens Chriſtianis, clementior viſus eſt, ſciens priores perſecutores nihil profeciſſe ad augmentum Paganiſmi, quod puniſſent Chriſtianos: qui magis hinc creuerint, & facti ſint glorioſi pro vero dogmate morientes. Inuidens igitur illorum gloriæ, à tormentis abſtinuit, iudicans eſſe neceſſarium, vt ſermone potius & admonitione Paganiſmum colendum populo ſuaderet, credens etiam hinc ſe monſtrare clementem. Fertur enim quum Conſtantinopoli ad fortunam ſacrificaret vrbis, acceſſiſſe ad eum Marem Epiſcopum Chalcedonis, & publicè impium, & Ἄθεον id eſt ſine Deo, apoſtatámque vocitaſſe: illum verò ſolam ei improperaſſe cæcitatem: erat enim ſenex & propter imbecillitatem oculorum manu alterius agebatur. Super hæc volens etiam lacerare Deum, conſuetè dixit: Neque Galilæus Deus tuus curare non poteſt. Reſpōdens vero Mares, dixit. Ego, inquit, Deo meo pro cæcitate gratias ago, quia hoc ideo factum eſt, ne te videam pietate nudatum. Imperator autem nihil reſpondens abſceſſit. Sic enim putabat potius roborari Paganiſmum, ſi ſe patientem ac mitem Chriſtiano populo demonſtraſſet.

Hæc itaque faciens, eos qui fuerant à Conſtantio fugati propter religionem, reuocauit, & confiſcatis patrimonia ſua reſtituit, præcipiens populo vt nullum læderent Chriſtianum, neque nolentem ſacrificare compellerent: ſponte vero accedentes ad aras, prius expiari apud dæmones, purgarique ſolitis eorum ſacrificiis præparabat. Clericis autem omnia priuilegia, honores, conſuetudinéſque ſubtraxit, & leges poſitas pro eis ſoluit, ipſóſque curiæ tradidit, ſimul & à virginibus, & viduis, quæ pro penuria inter clericos alebantur, iuſſit exigi ea quæ pridem à publico accepiſſe videbantur. Conſtantinus namque Imperator diſponens res eccleſiarum vnicuique ciuitati proſpexit, vt clerus ſufficientia emolumenta perciperet, & hoc lege firmauit, quod hactenus mortuo Iuliano ſeruatur. Hanc exactionē aiunt valde fuiſſe crudelem. Auferebat enim ſubinde pecunias, & ornamenta ſacra: templaque ſub Conſtantino & Conſtantio fundata deſtruebantur, datæ ad ædificia pecuniæ rurſus exigebantur. Hac occaſione ſacerdotes & clerici, & populos Chriſtianus crudeliter vexabantur.

SOCRATES.

PEr idem tempus in Alexandrinorum maxima ciuitate contigit ex huiuſmodi cauſa ſeditio. Erat locus quidam in ciuitate antiquis temporibus deſolatus atque neglectus, multáque ſorde completus: hîc Pagani olim Deo Mithræ ſacrificantes homines immolabant: quem locum Conſtantius quaſi vacantem Eccleſiæ Alexandrinæ conceſſerat. Hic Georgius volens oratorium extruere, locum repurgari faciebat. Quod dum fieret, inuentum eſt illic aditum, in multa profunditate conſtructum, in quo Paganorū myſteria celebrabantur. Erant enim ibi caluariæ hominum plurimæ, maiorum pariter & infantium, qui perhibebantur illic extincti, vt ex eorum viſceribus artes magicas exercerent. Hæc igitur Chriſtiani reperientes in adito Mithræ, ſtuduerant ad irriſionem Paganorum vniuerſis hæc facinora reſerare, diuulgabantque capita hominum quæ compererant. Hæc Alexandriæ Pagani videntes, & opprobrium non ferentes, ita ſucceſi ſunt, & omnes quos ad præſens inuenerunt arma induētes, impetu contra Chriſtianos facto, multos interemerunt, alios gladiis, alios fuſtibus aut lapidibus, alios gladiis ſtrangulantes, quoſdam etiam crucifigentes ad ſacræ crucis iniuriam, plurimos diuerſis vulneribus affligentes. Et ita factum eſt, vt neque proximis parceretur: ſed philoſophus philoſophū percuſſit, & frater fratrem, parentes filios: & inuicem in mutua nece graſſati ſunt. Quamobrē Chriſtiani eundem locum purgare quieuerunt. Interea cum Iudices denunciaſſent mortuum fuiſſe Conſtantiū, & imperare Iulianum, ſeditionem fecit in Alexandria populus Paganorum & impetu facto contra Georgium, vinculis eum alligauerūt. Quem paulo poſt venientes ad carcerem peremerūt, eiuſque cadauer imponentes camelo, à mane vſque ad veſperam per totam traduxerunt ciuitatem, & circa ſerum diei concremauerunt. Multi ferunt Arrianorū quod à fautoribus Athanaſij id factum ſit: ſed ego reor indubitanter hoc feciſſe Gentiles, cùm vtique & querelas haberent aduerſus eum propter idola & templorum iniurias, prohibitionemque ſolennitatum. Quod etiam Iulianus ſic ſe habuiſſe teſtatur per literas ad Alexandrinos miſſas, in quibus culpat eos, pœnamque relaxat, quaſi propter reuerentiam Serapis, quem ciuitatis cōſeruatorem dicit, & Alexandri conditoris eius, necnon Iuliani auunculi ſui, qui in paganiſmo ſtrenuus fuit, & Chriſtianos ſupra modum oderat. Igitur Athanaſium de fuga remeantem, Alexandrinorum populus libēter excepit. Expuleruntque eccleſiis Arrianos, & Athanaſio

naſio ſceptra venerabilia tradiderunt. Verùm Ariani in domibus ignobilibus ſe colligentes, loco Georgij Lucium babuerunt. Ea ſiquidem tempeſtate Lucifer Caralenſis, & Euſebius Vercellenſis Epiſcopi, Imperatoris iuſſione ab exilio reuocantur. Vtriq; enim vltra Thebaidos terminos ab exiliorem euntes tractabant, quemadmodum corruptam eccleſiæ regulam repararent. Placuit igitur vt Lucifer quidem ad Antiochiam Syriæ perueniret, Euſebius Alexandriam, vt vna cum Athanaſio facto concilio eccleſiæ dogmata roborarent. Lucifer tamen miſit in locũ ſuum Diaconum, per quem profeſſus eſt ratum ſe habiturum, quod eſſet concilio ordinatè conſtitutũ. Ipſe autem veniens Antiochiã, fluctuantem inuenit eccleſiã, erat enim inter ſe turba diuiſa, & non tantum hæreſis Arriana, quæ erat ſub Euzoio, diuidebat eccleſiam: ſed etiam Melitij ſequaces, ſtudium babentes circa ſuum præſulem à ſuis conſortibus receſſerunt. Tunc ergo Lucifer ordinaus ei Paulinum Epiſcopum, rurſum abſceſſit, Euſebius autem veniens Alexandriam, cum Athanaſio concilium celebrauit.

SOZOMENVS.

INterea plurimi Epiſcopi in Alexandria congregati cum Athanaſio & Euſebio Nicæni concilij decreta roborauerunt: & conſubſtantialem patri ac filio ſpiritum ſanctum ſunt profeſſi, Trinitatemq; nominauerunt. Et quoniam de ſubſtantia & ſubſiſtentia quæſtio turbabat Eccleſias, ſapienter decretum eſt vt his nominibus contra Sabellianos ſolos vtamur, ne vocabulorum inopia idem putetur eſſe ſubſtantia quod ſubſiſtentia: Verum Athanaſius librum de ſatisfactione fugæ olim à ſe conſcriptum tunc eis præſentibus legit: cuius partes vtiles, & quę proſint hinc intexẽs, totum librum multorum verſuum quærere, * & legere ſtudioſos admoneo. Ait enim: Ecce huiuſmodi ſunt præſumptiones impiorum hæc agentes, nec erubeſcentes. In quibus primum contra nos mala ſunt machinati, hactenus accuſant quod manus eorum paratas ad necem declinare potuerimus, & amatiſſimè potiùs ingemiſcũt, quod nos penitus extinguere nequiuerunt, & improperant timoris cauſam, ignorantes quod dum hoc ſubmurmurant, in ſemetipſos magis retorquẽt culpam. Nam ſi fugere malum eſt, perſequi multo deterius. Hic quidem ne moriatur, abſconditur: hic autem perſequitur, vt occidat. Et vt fugiatur quidem, ſcriptum eſt: qui autem quærit occidere, præuaticatur legem. & magis ipſe fugiendi præbet occaſionem. Si ergo fugam improperant perſequẽtes, podeat eos potius ſui ipſorum. Quieſcunt inſidiari, & quieſcunt continuò fugientes. Sed à malitia non deſinunt ſua, & comprehendere omni virtute feſtinant, ſcientes quia fuga perſequutionem patientiũ indicium eſt maximum perſequentiũ. Nullus enim mitem atque clementem fugit aliquando, ſed magis ferocem ſimul & callidum. Omnis enim qui gemebat & vexabatur à Saul, fugiebat, & veniebat ad Dauid. Sed iſti propterea eos qui abſconſi ſunt, interimere ſtudent, ne ipſorum malitiam videantur arguere. Qui etiã in hac parte cęcantur. Nam quanto fuga manifeſtior eſt, tantò amplius eorũ inſidiis neces exiliaque cõmiſſa omnibus ſunt aperta. Nam ſiue perimant, mors contra eos ſemper exclamat: ſiue rurſos exilia mittunt, vndiquaque ipſi contra ſe mali memoriam deſtinare noſcuntur. Et ſiquidẽ ſanam haberent mentem, viderẽt ſemetipſos in his eſſe conſtrictos, ſeque in conſiliis ſuis offendere.

A Sed quoniam mentem amiſerunt, propterea perſequutione decipiuntur: & quærentes occidere ſuam non contemplantur impietatem. Nam ſi derogant eis qui fugiunt quærentes, quid faciant cùm vident Iacob fugientem Eſau fratrem ſuum, & Moyſen in Madian deſcendiſſe propter Pharaonis timorem? Quomodo ſatisfacient fugienti Dauid Saul, qui in domum miſit, vt interimeret eum, dum abſconſus eſſet in ſpelunca, & mutaſſet vultum ſuum, donec declinaret ab Abimelech, ob quam cauſam inimicorum euaſit inſidias? Quid dicant iſti, qui omnia proferunt temerè, videntes maximum Heliam in oratione quidem mortuũ ſuſcitaſſe, tamen abſconſum propter Achab, & fugiſſe propter inſidias Iezabel? Tunc etiam quæſiti filij Prophetarum cælati ſunt latentes in ſpeluncis apud Abdiam. Sed ſi hæc

B tanquam vetera non legerunt, ſaltem memoriam habeant Euangeliorum. Nam & diſcipuli propter metum Iudæorum receſſerunt cælãtes ſemetipſos: & Paulus in Damaſco à principe Gentis quæſitos, de muro in ſporta demiſſus eſt, & manus quærentis effugit. Hæc igitur de ſanctis viris ſcriptura dicente, quam puras excuſationem ſuæ petulãtiæ poterunt inuenire? Siue ergo timorem improperent, contra ſemetipſos tanquam væſani loquuntur: ſiue contra voluntatem Dei hoc dicant fieri, ſcripturarum diuinarum videntur penitus expertes. Nam in lege præceptum fuit, vt deputarentur etiam ciuitates ad fugam, vt hi qui quærebantur ad mortẽ quoquo modo liberari poſſent. In nouiſſimo vero tẽpore ſeculorum veniẽs ipſum, quod Moyſi loquutum eſt, patris verbum, rurſus hoc dedit mãdatum, dicens: Cum perſequuti vos fuerint in hac ciuitate,

C fugite in aliam. Et poſt pauca dicit, Cum ergo videritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt per Danielem prophetam ſtantem in loco, qui legit, intelligat: tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant in montana: qui in tecto eſt, non deſcendat tollere aliquid de domo ſua: qui in agro, non reuertatur tollere veſtes ſuas. Hæc enim ſciẽtes ſancti, huiuſmodi habuerunt conuerſationis modum. Quæ enim tunc præcepit Dominus, hæc etiam ante incarnatam ſui præſentiam in ſanctis loquutus eſt: hominum terminus ad perfectionem ducens, vt quod Deus iubet, vt faciant. Propterea & ipſum Verbum propter nos humanatum, cum quæreretur (ſicut nos ipſi) abſcondi dignatum eſt: & iterum cum perſequutionem pateretur, fugit, & inſidias declinauit. Decebat enim eum, ſicuti famem, & ſitim, ita etiã hoc pati, & hoc oſtendere ſeipſum humanatum. Ab ini-

D tio ſiquidem mox vt homo factus eſt, cum eſſet paruulus ipſe, per Angelum mandauit Ioſeph: Surgens ſume puerum & matrem eius, & fuge in Ægyptum. Futurum eſt enim, vt Herodes quærat animã pueri. Mortuo quoque Herode videtur propter Archelaum filium eius in Nazareth fugiſſe: & quãdo iam etiam Deum ſeipſum oſtẽdebat, & manum aridam reſtitueret ſanam, Phariſæi quidẽ egredientes, conſilium fecerunt aduerſus eum, vt eum occiderent: Ieſus autem ſciens diſceſſit. Nam & quando Lazarum ſuſcitauit à mortuis: Ab illo, inquit, die cogitauerunt vt occiderẽt eum. Ieſus ergo iam non palam ambulabat inter Iudæos, ſed abiit inde in regionem iuxta deſertum. Deinde Saluatore dicente: Antequam Abraham fieret, ego ſum: Iudæi quidem tulerunt lapides, vt mitterent ſuper eum: Ieſus autem abſconſus eſt, & exiit de templo. Et tranſiens per medium illorum ibat, & ita diſceſſit. Putas hæc

videntes, magis autem audientes, cùm non videant, quomodo ſecundum quod ſcriptũ eſt, non debeãt igne comburi, quoniam contraria his quæ Dominus facit & docet, cogitant & loquuntur? Nam quando Ioannes Martyrium ſuſtinuit, eiuſque corpus ſepeliêre diſcipuli, audiens Ieſus diſceſſit inde in nauem ad deſerti locum ſeorſum. Dominus itaq; hæc faciens, ita docebat. Sed vtinam iſti vel ſic erubeſcerent, & vſque ad homines ſuã petulantiam declararent, & non magis ac magis inſaniẽtes, viderẽtur etiã ipſum arguere Saluatorẽ, contra eum vtiq; blaſphemias meditãtes. Sed neq; væſanorum quiſquam eos poterit ſuſtinere, cum arguantur ne Euãgelia quidẽ ipſa noſſe: eſt enim occaſio noſtræ diſceſſionis & fugæ rationabilis atque vera, quam in Saluatore quidẽ Euangeliſtæ poſitam memorarũt. Nos autem etiam in ſanctis viris oportet talia cogitare. Nam ea quæ de Saluatore humann modo conſcripta ſunt, eadem cõmuniter humano generi deputantur. Quæ noſtra ſunt, ille ſuſcepit, & paſſione noſtras infirmitates oſtendit. Quod Ioannes ita cõſcripſit: Quærebant ergo eum tenere, & nullus miſit in eum manus, quia nondum venerat hora eius. Nam antequã hæc veniret, dicebat ipſe matri: Nondum venit hora mea. Et eis, qui fratres eius appellabantur ait: Meum tẽpus nondum venit. Ruſſus autem tempore paſſionis diſcipulis dicebat: Dormite iam & requieſcite. Ecce enim appropinquabit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Sed neque antequam veniret tempus, teneri ſe paſſus eſt, neq; cùm veniſſet tempus, abſconſus eſt, ſed etiam ſemetipſum tradidit aduerſariis. Sic & beati martyres in perſequutionibus temporalibus cuſtodiebant ſemetipſos, & dum quærerentur, per latibula fugiebant: cum vero inuenirentur, martyrio ſe ſubdebant. Hæc de Athanaſio retuliſſe ſufficiat. Sed Iulianus poſtquam ad Orientem Perſas bello pulſaturus aduenit, & publica, quã prius occulta erat, erga idolorũ cultum fieri cæpit inſania, callidior cæteris perſequutor, non vi neque tormentis, ſed præmiis, honoribus, blanditiis, perſuaſionibus, maiorẽ penè populi partẽ, quam ſi atrociter pulſaſſet, elicit, ſtudia authorum Gentilium Chriſtianos adire prohibens, ludos literarũ illis ſolis qui Deos Deaſq; venerarentur, patere decernit. Militiæ cingulũ non dari, niſi immolantibus iubet. Procurationem prouinciarum iuriſque dicendi Chriſtianis ſtatuit non debere committi, vtpote quibus etiam lex propria gladio vti vetuiſſet. Et proficiebat quotidie in huiuſcemodi legibus exquirendis, quibus & ſi quid verſutum vel callidum, tamen quod minus videretur crudele, decerneret. Sed non erga Athanaſium fictæ philoſophiæ tenere imaginem potuit. Etenim cùm velut tetri ſerpentes, de cauernis terræ ebullientes, ad eum proceſſiſſet magorum, philoſophorum, Aruſpicum, augurumq; manus prophana, omnes pariter allegant nihil ſuis artibus ſucceſſurum, niſi prius Athanaſium, velut omniũ horum obſtaculum, ſuſtuliſſet. Iterò mittitur exercitus, iterum duces, iterum oppugnatur Eccleſia. Cumq; eum mœſti & flentes populi circunſtarent, prophetico apud eos vſus ſermone perhibetur: Nolite (inquit) ô filij conturbari, quia nubecula eſt, & cito pertrãſit. Cumq; diſceſſiſſet, & naui per Nilum fluuiũ iter ageret, Comes qui ad ipſum miſſus fuerat, cognito eius itinere, inſtanter eum inſequi cæpit. Et cùm fortè applicuiſſet Athanaſij nauicula ad quendam locum, comperit à prætereũtibus poſt tergum eſſe

A percuſſorem ſuum, & iam iamque niſi proſpiceret imminere. Conterriti omnes qui ſimul aderãt ſocij extremum ſuadebant ad fugæ præſidium petendũ. Tum ille: Nolite, inquit, ô filioli deterreri, eamus magis in occurſum percuſſori noſtro, vt ſciat quia longè maior eſt qui nos defendit, quàm qui perſequitur. Et conuerſa nauicula, iter agere obuiam ei qui ſe inſectabatur, aggreſſus eſt. Ille qui nullo genere ſuſpicari poſſet in occurſum ſibi venire quem quæreret, tanquã prætereuntes aliquos interrogari iubet, vbi audiſſent eſſe Athanaſium. Cumq; reſpõdiſſent vidiſſe eum non longè euorẽ, tota celeritate pertranſiens properat in vanum, feſtinans capere, quem ante oculos poſitum videre non potuit. Ille vero Dei virtute monitus, Alexandriam redit, ibiq; tutò latebras, vſquequo perſecutio ceſſaret, exegit.

B Dedit & aliud Iulianus vecordiæ ſuæ ac leuitatis indiciũ. Nam cum Daphnis in ſuburbano Antiochiæ iuxta fontem Caſtalium litaret Apollini, & nulla ex his quæ quærebat, reſponſa ſuſciperet, cauſaſque percunctaretur à ſacerdotibus dæmonis, aiunt: Babylæ martyris ſepulchrum propè adſiſtere, & ideo reſponſa non reddi. Tum ille venire Galilæos (hoc enim nomine noſtros appellare ſolitus erat) & auferre ſepulchrum martyris iubet. Igitur Eccleſia vniuerſa conueniens, matres & viri, virgines, iuueneſque immenſa exultatione ſuccincti trahebant longo agmine arcam martyris, pſallentes ſummis clamoribus, & cum exultatione dicentes: Confundantur omnes qui adorant ſculptilia, & qui confidunt in ſimulachris ſuis. Hæc in auribus prophani principis per ſex millia paſſuum tanta exultatione pſallebat omnis Eccleſia, vt cœlum clamoribus reC ſultaret. Vnde & ille in tantã iracundiæ rabiem deductus eſt, vt altera die comprehendi Chriſtianos paſſim & trudi iuberet in carcerẽ, ac pœnis & cruciatibus affici. Quod Saluſtius præfectus eius non probans, licet eſſet gentilis, tamen iuſſus exequitur, & apprehenſum vnum quendam adoleſcentem qui primus occurrit, Theodorum nomine à prima luce vſque ad horam decimam tanta crudelitate & tantis mutatis carnificibus torſit, vt nulla ætas ſimile factum meminerit. Cum tamẽ ille in equuleo ſublimis, & hinc inde lateribus inſtante terrore, nihil aliud faceret, niſi quòd vultu ſecuro & læto pſalmũ, quem pridie omnis Eccleſia cecinerat, iteraret. Cũque ſe omni expenſa crudelitate Saluſtius nihil egiſſe perſpiceret, recepto in carcerẽ iuuene, abiiſſe fertur ad Imperatorem, & quid egerit nunciaſſe, ac monuiſſe ne tale aliquid tentare vellet de cætero, D alioquin & illis gloriam, & ſibi ignominiam quæreret. Hunc Theodorum ipſi nos poſtmodum apud Antiochiam vidimus. Et cùm requireremus ab eo ſi ſenſum doloris habuiſſet ex integro, dicebat ſe quidem dolores parum ſenſiſſe, aſtitiſſe autẽ quendam iuuenem, qui ſudanti ſibi, linteo candidiſſimo & ſudores abſtergeret, & aquam frigidam frequenter infunderet, & ita ſe eſſe delectatũ, vt tunc mœſtior factus ſit, quãdo deponi de equuleo iuſſus eſt. Comminatus igitur Imperator poſt victoriam Perſicam melius ſe Chriſtianos debellatorũ, profectus quidem eſt, ſed nullus redit. Ibi namq; incertũ à ſuis an ab hoſtibus confoſſus, poſt annum & octo menſes præſumpti Auguſtalis Imperij, finem vita fecit.

SOCRATES.

CALISTVS autem qui inter familiares Imperatoris tunc militabat, & Heroico verſu eius conſcripſit hiſtoriam, ait eum à dæmone vulneratum,

neratum, ſuiſſe defunctum. Iulianus ergo quarto
Conſulatu ſuo quem ediderat cum Saluſtio vi. die
Iunij menſis, in Perſica regione defunctus eſt, anno
iij. Imperij ſui, ſeptimo vero ex quo Cæſar à Con-
ſtantio fuerat ordinatus, vitæ anno trigeſimo pri-
mo. Poſt cuius mortem eius Magiæ compertę ſunt.
Carræ namque ciuitas eſt, hactenus impietatis eius
reliquias habens. Per hanc iter agens, quoniam per
Edeſſam propter piæ religionis cultum tranſire no-
luerat, in templum quod à Paganis colitur, eſt in-
greſſus, vbi cum quædam cum ſuis conſortibus ſa-
crilegia celebraſſet, ianuas & clauſtra diſpoſuit, &
quoſdam ibi milites obſeruare præcepit, vt intra
hoc nullus accederet donec ipſe rediret. Cúmque
mortuus fuiſſet, & impio pium ſucceſſiſſet imperiũ,
ingredientes in templum, inuenerunt mira princi-
pis ſimulachra, eiuſq; ſapientiam & famoſiſſimam
pietatem. Viderunt enim mulierem à capillis ap-
penſam, extẽſas habentẽ manus, cuius vterum ape-
ruerat, vt Perſarum victoriam in iecore eius inſpi-
ceret. Hoc ergo ſcelus in Carris inuentũ eſt. Verum
in Antiochia plurimas arcas in Palatio humanis
aiunt capitibus plenas fuiſſe repertas, & innumera
in puteis demerſa corpora mortuorum. In qua vr-
be cum eius nunciatus fuiſſet interitus, publicam
cuncti habuere feſtiuitatem, & non ſolum in eccle-
ſiis & ſepulturis martyrum ſaltabant, ſed etiam in
theatris crucis victoriam prædicabant, illius Magiæ
inſultãtes. Ego autem etiam clamorem fauoris eo-
rum hic ponere neceſſarium iudicaui, vt etiã apud
poſteros hæc memoria reſeruetur. Communiter
enim clamabant omnes: Maxime fatue, vbi ſunt va-
ticinia? Vicit Deus, & Chriſtus eius. Milites igitur
in maxima ſolitudine conuenientes, omiſſa omni
dilatione, altero die Iouiniano inſulas Imperatoris
imponunt. Erat enim vir fortis & nobilis, & illo
tempore χιλίαρχος, id eſt, Millenarius, quo Iulia-
nus electionem militibus lege propoſuit, vt aut ſa-
crificarent, aut militia cederent: qui cingulum ma-
gis elegit amittere, quam Imperatoris præceptis
impiis obedire. Hunc ergo tunc Iulianus propter
belli neceſſitatem inter viros militares habebat.
Qui cum violenter à militibus ad imperium trahe-
retur, clamabat, dicens: non ſe velle Paganis homi-
nibus imperare, cum ipſe Chriſtianus exiſteret.
Cumque vox hominum cõmuniter proclamaſſet,
dicentium, ſe quoque Chriſtianos, ſuſcepit impe-
rium.

THEODORETVS.

IOuinianus ergo Imperator, mox vt imperij ſui
certas ingreſſus eſt, primùm ſcripſit legem, vt E-
piſcopi de exilio redirent, & Eccleſias eis reddendas
eſſe profeſſus eſt, qui expoſitam in Nicæa fidem in-
uiolabiliter ſeruaſſent. Scripſit etiam Athanaſio, qui
præcipuus erat horum dogmatum propugnator,
petens vt ei reſcriberet perfectam diuinorum dog-
matum diſciplinam. Qui eloquentiores Epiſcopos
congregans reſcripſit, rogans vt fidem Nicææ ex-
poſitam cuſtodiret, tanquam Apoſtolicis dogmati-
bus congruentem. Cuius epiſtolæ verba ſunt hæc.

*PIISSIMO ATQVE CLEMENTISSIMO
victori Auguſto Iouiniano Athanaſius, & reliqui
Epiſcopi, conuenientes ex perſona omnium E-
piſcoporum AEgyptiorum, Thebai-
dos & Lybiæ.*

DEcet Deo amabilem principem diſcendi ha-
bere voluntatem, deſideriumque cæleſtium.
A Sic enim verè & cor habens in manu Dei, & impe-
rium cum pace multis annorum curriculis guber-
nabis. Volente igitur à nobis tua diſcere pietate Ca-
tholicæ Eccleſiæ fidem, gratias ob hoc domino re-
ferentes, curauimus vt prolatam ab omnibus patri-
bus in Nicæa tuæ pietati inſinuaremus fidem. Hanc
enim repudiantes quidam, nobis quidem frequen-
ter inſidiati ſunt, eò quòd Arrianæ non conſentire-
mus inſaniæ. Autores verò facti ſunt hæreſeos, &
ſchiſmatũ vniuerſalis eccleſiæ. Vera ergo & pia in
Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtũ fides, eſt omnibus
manifeſta, & ex diuinis literis agnita atque lecta. In
hac enim etiã ſancti martyrio conſummati ſunt, &
requieſcentes in Domino nunc conſiſtunt. Manſe-
rat itaq; ſemper fides illæſa, niſi calliditas quorundã
hæreticorum eam violare præſumeret. Arrius enim
B quidã, eiuſq; ſectatores etũpere, & impietatem ad-
uerſus eam introducere tentauerũt, dicentes, ex nõ
extantibus, & creaturã, atque facturam, conuertibi-
lemq; eſſe filium Dei. Plurimoſq; per talia ſeduxe-
runt, ita vt etiam qui aliquid eſſe videbantur, blaſ-
phemia huiuſmodi traherentur. Verum ſancti pa-
tres noſtri olim conuenientes (ſicuti prædiximus)
in Nicæno concilio, Arrianam quidem ſectam ana-
thematizauerunt, catholicæ verò Eccleſiæ fidem)
(ſcriptura teſte) profeſſi ſunt. Eaque prædicatione
hæreſis extincta eſt, quę vbiq; videbatur accẽſa. Hęc
itaq; fides per omnes eccleſias legebatur & prædi-
cabatur. Sed quoniã Arrianam hæreſim quidam re-
nouare volentes, ipſam ſiquidẽ à patribus in Nicæa
prolatã anathematizare præſumpſerũt, aliqui vero
fingunt ſe eam profiteri: ſed ipſam veritatẽ negare
noſcũtur, aliter interpretantes conſubſtantialitatẽ,
C & Sancto ſpiritui blaſphemantes, cum dicunt eum
creaturam eſſe, atque facturam per filium cele-
bratam, neceſſariò conſiderantes læſionẽ ex huiuſ-
modi cauſa contra populum generatam, offerre tuę
pietati confeſſionem Concilij Nicæni curauimus,
vt pia religio tua cognoſcat, cum quanta ſcrupulo-
ſitate conſcripta ſit, & quantũ errent qui extra eam
volunt aliquid edocere. Cognoſce, Deo amabilis
Imperator, quoniã hæc quidem prædicatur à ſecu-
lo, & hanc profeſſi ſunt patres in Nicæa cõuenien-
tes. In hac quoque fide concordant omnes eccleſiæ
in Hiſpania, & Britãnia, necnon in Galliis, Italiis, &
in Dalmatiis conſtitutæ, in Cappadociã, Myſia, &
Macedonia, & vniuerſa ſimul Hellade, ſed etiam in
vniuerſa Africa, Sardinia, Cypro, Creta, Pamphylia,
Lycia, Iſauria, & in omni Ægypto & Libya, Ponto
& Cappadocia, partibúſque vicinis, & Orientales
D eccleſiæ præter paucos Arrij ſectatores. Omnium
namq; prædictorum ſententiam experimento co-
gnouimus literas habemus, eoſque nouimus, Deo
amabilis Imperator: quia cum pauci quidam huic
fidei contradicant, præiudicium facere non potuẽ-
runt in toto orbe terrarum. Multo enim tempore
ab hæreſi Arriana pulſati, nunc etiam pietati con-
tentione maxima contradicunt. Vt vero hæc pietas
tua cognoſcat, licet ſciat, tamen ſtuduimus fidem
Nicæno concilio profeſſam ab Epiſcopis trecentis
decem & octo, ſubiungere. Eſt autem hæc Nicæni
concilij fides.

Credimus in vnum Deum patrem omnipoten-
tem. Et in vnum Dominum noſtrum Ieſum Chri-
ſtum filium Dei, natum ex Patre vnigenitum: hoc
eſt, de ſubſtantia Patris, Deum à Deo, lumen de lu-
mine, Deum verum de Deo vero, natum, non fa-
ctum, conſubſtãtialem patri, per quem omnia facta

ſunt, quæ in cœlo, & quæ in terra. Qui propter nos A homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit, incarnatus, humanatus, paſſus eſt, & die tertia reſurrexit. Aſcendit in cœlos, venturus iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum ſanctũ. Eos autem qui dicunt, erat quando non erat: & antequam naſceretur non erat: & quia ex non extantibus factus eſt, aut ex altera ſubſtantia vel ſubſiſtentia dicentes eſſe: aut creatum, aut conuertibilem, aut mutabilem filium Dei, hos anathematizat ſancta Catholica & Apoſtolica Eccleſia. In hac fide Deo amabilis Imperator, nos conſiſtere neceſſarium eſt: tanquam ſacra & Apoſtolica, nullúq; mouere eam ſeductione verborum atque contentione: quod ab initio Arriani fecerunt, ex non extantibus filium dicentes. Et quia erat, quando non erat, & creatus, & factos, & conuertibilis eſt. Propterea (ſicut prædiximus) & Nicena ſynodus hæreſim, anathematizauit, huiuſmodi B fidem verò profeſſa eſt veritatis. Non enim ſimpliciter ſimilem dixerunt filium patri, ne ſimpliciter ſimilis Deo Deus verus eſſe crederetur, ſed etiam coeſſubſtantialem ſcripſerunt, quod proprium eſt geniti veróque filij, ex vero & naturali patre naſcentis. Sed neque Spiritum ſanctum alienauerunt à Patre & Filio, ſed potius glorificauerunt eum cum Patre & filio in vna ſancta Trinitatis fide: eò quod vna ſit in ſancta Trinitate diuinitas.

Has literas Imperator legens confirmauit quam habuerunt de factis ſcientiam & affectum: aliamq; conſcripſit legem, vt frumentorum conſuetudo redderetur eccleſijs, quam Maximus diſtribuerat Conſtantinus, & dari prohibuerat Iulianus. Et quoniam propter illius impietatem orta fames, non ſinebat totam tunc ſummam quam Conſtantinus C conſtituerat, erogari, tertiam partem Iouinianus ad præſens impendi promiſit, ita vt ceſſante fame frumenta integra præberentur.

SOZOMENVS.

IGitur Imperator tunc etiam ſecondo nomine Præfecturam gubernanti Prætorianam legem dedit, vt capitali ſententia plecterentur, qui vel ſacram virginem nuptiali thoro violare auderet, vel impudico aſpectu aſpiceret, ne dicam abripere fortè tentaret. Quam legem ideo poſuit eò quòd Iuliani temporibus quidam huiuſmodi virgines vxores ducere auſi fuerant. Inter hæc Athanaſius Alexandrinæ ſedis Epiſcopus cum paucis ſuorũ communicato conſilio neceſſarium iudicauit, vt Chriſtianum videret Imperatorem. Veniénſque Antio- D chiam, Principem de quibus oportebat edocuit.

Quidam aiunt, quòd eum ipſe magis euocauit Imperator, vt quæ neceſſaria pro religione & recta fide viderentur, exponeret: diſponénſque, vt decebat, cauſas eccleſiæ de reditu cogitabat. Verum Euzoius Arrianæ ſectæ Antiochenæ ciuitatis Epiſcopus, ſtudebat vt Probatianus quidam eunuchus, in Alexandrina vrbe ordinaretur Epiſcopus. Cùmque hoc ageretur, Lucius Alexandrinus à Georgio presbytero ordinatus, adiit Imperatorem, & maledicès Athanaſio, quaſi temporibus Epiſcopatus illius fuiſſet accuſatus, & plurima exilia ſub præcedentibus ſuſtinuiſſet imperatoribus, effétque circa ſacra per eum cauſa diſcordiæ, ſupplicabat vt alius in Alexandria ciuitate ordinaretur Epiſcopus. Verùm Imperator ſciens, quantæ Athanaſio inimicorum inſidiæ factæ fuiſſent, detractiones huiuſmodi non

A reſpexit, ſed Lucium quidem cum multa intermi- natione tacere iuſſit, Probatianum verò eiúſque ſequaces eunuchos autores huiuſmodi ſcelerum atque turbatum caſtigandos eſſe præcepit. Porrò Athanaſium amicum ſibi maximum factum deſtinauit in Ægyptum, vt ſicut ei videretur cauſas Eccleſiarum populóſque diſponeret. Fertur enim quod eum pro maxima virtute conuerſationis ſapientiæque laudauerit. Aiunt quidem antequam ſub Conſtantio Imperatore Ariani tenerent eccleſias, ſomnium vidiſſe Antonium monachum, quaſi burdones altare ſacrum calcibus euertiſſent, expertæ ctumque dixiſſe: Abadulteris & permixtis hominibus eccleſiam calcari. Quæ non fuiſſe mendacia poſterior monſtrauit euentus.

SOCRATES.

TVnc igitur imperator impetum retinens hæreticorum diſceſſit ab Antiochia, & venit ad Tharſum Ciliciæ, ibique corpus Iuliani ſepeliuit. Et cum cuncta ſolennia funeri eius exhibuiſſet, conſul eſt deſignatus. Cùmque Conſtantinopolim feſtinaret, venit ad prædium nomine Dadaſtana inter Galatiam & Bithyniam, vbi philoſophus Themiſtius cum aliis ſenatoribus occurrens, Conſularem recitauit orationem. Feliciter tunc agi poterant res Romanæ publicæ, & ſimul Eccleſiaſticæ ſub principe benigno diſpoſitæ, niſi repẽtina mors talem virum ab hominibus abſtuliſſet. In prædicto namque prædio hyemis tempore in phraxis languore conſtrictus, eſt mortuus. Conſulatu ſuo & Varoniani filij, ſeptimodecimo die Februarij menſis, qui regnauit menſibus ſeptem, vixit annis triginta tribus.

SOZOMENVS.

CVmque in Nicæam Bithyniæ veniſſet exercitus, Valentinianum ordinauit Imperatorem, virum optimum, & apice principali digniſſimum.

SOCRATES.

VAlentinianus igitur ordinatur viceſimo quinto die eiuſdem Februarij menſis, Pannonius genere, de Cibala ciuitate: cui tunc erat militum cura commiſſa: quoniam probatiſſimè militarem nouerat diſciplinam. Fuit etiam vir magnanimus, & ſemper præſenti fortuna melior apparebat.

THEODORETVS.

IS enim nõ modò fortitudine, ſed etiã prudentia, temperantia atque iuſtitia & corporis magnitu- D dine præfulgebat. Adeo enim fuit regalis pariter & vrbanus, vt cùm exercitus tentaſſet ei alium ſociare conſortem, ille reſponderit, quod cantatur ab omnibus: Veſtrum (inquit) fuit, ô milites, Imperatore non exiſtente mihi dare regimen imperij. Verum vbi hoc ego ſuſcepi, meum iam & non veſtrum eſt de rebus cogitare communibus. Cuius verba admirati milites, eius ſecuti ſunt voluntatem. At ille fratrem de Pannonia vocans, quod non debuit, ſocium fecit imperij.

SOCRATES.

POſt triginta dies auſpicij.

THEODORETVS.

CVi Aſiæ ſceptra contradens pariter & Ægypti, Europã ſibi diſtribuit. Et veniens ad Heſperiã, omnem illicò docuit æquitatem, à prędicationibus pietatis

A pietatis incipiens. Tempore autem quo Vaens ſuſcepit imperium Apoſtolicis dogmatibus ornabatur. Cùm verò Gothi tranſiſſent Hiſtrum, & Thraciam peragrarent, collecta militia pugnare cogitabat contra eos. Cui placuit vt non nudus ſacra gratia pognaret, ſed ſancti baptiſmatis munitus armis: & hoc quidē bene placuit, & valde ſapienter. Quod verò poſtea geſſit magnam animi mollitiem, & proditionem ſignificat veritatis. Ea namque infelix paſſus eſt, quæ progenitor Adam. Coniugis enim eſt ſeductos alloquio, & muliebribus verbis illaqueatus. Illa namque primitus Arrianæ fallaciȩ captionibus irretita, etiam iſtum ſecum corruere in blaſphemiæ foueam perſuaſit, cuius ſeditionis autor fuit Eodoxius. Is enim viſtens adhuc Conſtantinopolitanæ gubernacula tenebat Eccleſiæ, non re-
B gens, ſed ſuam potius mergens nauem. Tunc ergo in baptiſmatis tempore, iureiurando miſerrimum obligauit, & vt in impietate dogmatis permaneret, & vndiqoe contraria ſapientes expelleret. Sic itaq; ille doctrinā Apoſtolicā derelinquens, contrarias partes ſumpſit, & paulò poſt quæ iurauerat adimpleuit. Circa hæc itaque tempora Eunomius ab Eodoxio ſeparatus, ſeorſum agebat miſſas, propterea quòd cùm ſæpe rogaſſet vt ſuſciperetur præceptor ipſios Aëtius, Eudoxios non exaudiſſet. Hoc autem non ideo refutauit, quòd ſectam declinaret Aëtij, cùm eam ſcilicet prædicaret: ſed quoniam omnes vnanimes illius, eum ſectæ alterius fatebantur. Iſta ergo cauſa fuit, vt ab Eudoxio ſepararetur Eunomius. Hæc igitur Conſtantinopoli gerebantur. Deinde Alexandriæ præceptum præfectorum, ſtudio Eudoxij deſtinatum cooturbauit Eccleſiam. Verùm Athanaſius irratiooabilem furorem populi
C metuens, atque timens ne malorum faciendorum ipſe cauſa eſſe videretur, qoatuor mēſibos ſeipſum io ſepulchro Patris abſcondit. Cumque propter eius abſentiam ſeditionem deſiderio ipſius populus excitaſſet, cognoſcens Imperator propter hoc Alexandriam eſſe turbatam, literis indicauit, vt Athanaſius licitè teneret Eccleſias. Et hæc fuit cauſa vt vſque ad Athanaſij mortē Alexandrina non turbaretur Eccleſia. Quòd verò poſt eius mortē rurſos Arriaoi eas Eccleſias inuaſerint, paulò poſt narrabo.

SOCRATES.

SCiendum verò, quòd cùm viueret Athanaſius Alexandrinus Epiſcopus, diuina quidem prouidentia Alexandriam vel Ægyptum Valens Imperator diſtulit commooere, audiens Athanaſium à cuncta diligi plebe, & metuens ne fortè ſeditione facta à republica vexaretur. Verùm Athanaſius Conſulatu Gratiani ſecundo, & Probi poſt crebra pro Eccleſiæ ſtatu certamina hac priuatus eſt vita, quum quadraginta & ſex annis per multa pericula ſedem erexiſſet Epiſcopalem.

THEODORETVS.

CVm igitur in Alexādria victor Athanaſius poſt multa certamina, innumeraſque coronas, vitæ finem ſuſcepiſſet, & ad laborum ſuorum præmia demigraſſet, ſuſcepit Petrus vir optimus Præſulatum, qoem dudom ille beatus elegerat, cunctis cōſentientibus, & ſacerdotibus, & nobilibus, cunctáque plebe, & fauore ſuo propriam oſtendentibus volontatem. Is enim Athanaſij ſudorum particeps fuit, & cum eſſet in ciuitate, & cùm diuerſa latibula peragraret, multifariáq; pericula cum eo ſuſtinuit. Quapropter cuncti ſacerdotum concurrentes, dignum hæredem Petrum Athanaſij clamauerunt. Cúmque eum in Pontificali ſede conſtitoiſſent, repentè Iudex prouinciæ, Paganorum popolum congregans, & pariter Iudæorum, Eccleſiæ ſepta circundedit, Petrum exire præcipiens, nolentémque, interminatus eſt abſtrahere. Faciebat hoc, Imperatori placere volens, cùm ei contraria ſapientes calamitati ſubmitteret. Quod autem verum eſt, impietatis ira completur: idolis potius placere nitebatur, & tempeſtatem Eccleſiæ claram putabat eſſe feſtiuitatem. Petrus itaqoe vir admirandus, inſperatum reſpiciens bellum, latenter egreſſus eſt, & conſcendens nauem, profectus eſt Romam.

ORATIO DE VITA CERTAMINIBVS ET LAVDIBVS DIVI ATHANASII, ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ.

A viro quodam docto ante multos annos conſcripta.

INEIDIT Athanaſij ætas in triſtia illa Eccleſiæ tempora, qoibus Chriſtiani ab Ethnicorũ quidem Impp. perſecutionibus recens liberati, ſed mox tetris ac horribilibus diſſidiis dogmatum implicati, grauiſſimas calamitates, in Oriente potiſſimum, propter furores Arianorũ longo tempore experti ſont. Suntque ab initio Synodi Nicenæ, cui Athanaſius interfuit, vſque ad ipſius mortem, qoæ in ſeptimum annum Imperatorem Valentiniani & Valentis incidit, anni circiter quadraginta ſeptem.

TOT annos non modo ſpectator fuit Athanaſios triſtiſſimarum perturbationum & ærumnarum Eccleſiæ: ſed ipſe etiam pericula & certamina atrociſſima ſuſtinuit: Quorum vna hæc atque præcipua cauſa fuit, quod nou modo in Synodo Nicæna contradixit furoribos Arij: ſed poſtea etiam, quamdiu vixit, acerrimè reſtitit Arianis; conantibus dogmata Arij aſtutè fucata in Eccleſiam reducere, & vocem ὁμοούσιον oppoſit blaſphemiis Arij, audacter ac impudēter ex Symbolo Nicæno tollere.

QVÆ cum ita ſint, res ipſa poſtulat vt antequam de Hiſtoria Athanaſij dicam, pauca quædam de ipſo Arij dogmate, & de Synodo Nicæna ex narrationibus fide dignis repetam.

FECERAT pacem in Imperio Ramano Conſtantinus Magnus deletis Tyrannis, Maximiano, Maximino, Maxentio, Licinio: Et tulerat honeſtas leges: reſtituerat iudicia: prohibuerat ſæuitiam exercere in Chriſtianos: fouebat Eccleſias: & attribuerat reditus: ademerat templa hæreticis, Marcionitis, Manichæis & Samoſatenicis.

HANC tranquillitatem Imperij & Eccleſiæ, vt turbaret diabolus, horribile incendium excitauit in Ægypto, impulſo Ario presbytero Alexandrino, vt dogma impium & blaſphemum ſereret, contra diuturnitatem τοῦ λόγου, filij Dei, qoem negauit de eſſentia Patris, & Patri coæternum eſſe, etſi ſummam creaturam eſſe fatebatur, per qoam cæteræ creaturæ conditæ eſſent.

SIC enim blaſphemias Arij, Alexander Epiſcopus Eccleſiæ Alexandrinæ, deſcribit, cuius odio putatur Arius certamen hoc moouiſſe, poſteaqoam repulſam paſſus eſſet, neque Epiſcopatum, quemadmodum ambiebat, conſecutus fuiſſet: Quæ præter ſcripturas, inqoit, excogitarunt & loquũtur Arius, & qui cum eo defecerunt, hæc ſunt: Deus non ſem-A per pater fuit: ſed foit aliquando tempus, qno Deus non erat pater: ὁ λόγος ſeu verbum Dei non ſemper fuit, ſed factũ eſt, & ex non exiſtentibus Deus enim exiſtens, eum qui non erat, ex non exiſtente fecit. Quapropter fuit aliquando tempus, quando non erat. Eſt enim Filius κτίσμα καὶ ποίημα, neqoe ſecundum eſſentiam Patri conſimilis, neque verum, & ſecundum naturam Patris proprium Dei verbũ, nec vera illius ſapientia, ſed abuſiuè verbum & ſapientia eſt, factus & ipſe per proprium Dei verbum & ſapientiã, quæ in Deo eſt, per quam Deus & omnia & ipſum fecit. Ob quam cauſam & mutabile, & alterabile ſecundum naturam eſt, ſicut & cæteræ creaturæ, quæ ſunt ratione præditæ: & Pater Filio abſconditos & inenarrabilis eſt. Neq; enim Patrem filius perfectè & exactè cognoſcit, nec illum perfe-B ctè videre poteſt. Nam nec ſuam ipſius eſſentiam, ſicuti eſt, noo it filius. Propter nos enim factus eſt, vt nos Deus per ipſum, tanquam organũ conderet, nec extitiſſet: niſi nos Deus facere voluiſſet.

HÆ tam tetræ & abominabiles blaſphemiæ contra æternam Deitatem filij Dei, quos cohorreſco refereos, cum cauſam præberẽt diſcordiis & factionibus in Oriente, qoę nec priuatis piorũ colloquiis, nec prouincialibus Epiſcoporum congreſſibos ſanari aut tolli poterant: iuſſu Imperatoris Conſtantini, vniuerſalis Synodus, in vrbem Bithyniæ Nicæam, conuocata eſt ſub annum Chriſti trecenteſimum viceſimum octauum.

AD hanc ex omnibus partibus orbis Chriſtiani conuenerunt trecenti decem & octo Epiſcopi Orthodoxi, inter quos Martyres multi fuerũt mutilati aliqua corporis parte, cum adhuc ſæuitiam exerce-C rent tyranni in Chriſtianos. Eſtque dignum conſideratione, quod in Epiſtola quadam Liberius Epiſcopus Romanos ſcripſit, nõ temerè neque fortuitò, ſed diuino nutu tantum Epiſcoporum nomerum aduerſus Arij inſaniam conueniſſe, quãto olim numero Abrahã Patriarcha, armatis trecentis & octodecim miniſtris domi ſuæ natis, magnæ multitudini hoſtium occurrens, victoriam fide reportauit.

SED præter Epiſcopos aduenerunt & multi Preſbyteri, & legati Epiſcoporum, qoi propter ſenectã aut morbos accedere non potuerant. Adfuerũt & Laici multi, viri docti & pij, denique & Imperator Conſtantinus ipſe Synodo interfuit, eamque ſua potiſſimum autoritate protexit.

Ex Arij partibus decem & ſeptem Epiſcopi conueniſſe traduntur. Diu igitur agitata controuerſia Arij, & ioquiſita veritate, tandem Arius ex Eccleſia eiectus & Alexandriam redire prohibitus eſt,

&

&Symbolum, quod à loco Concilij, Nicænum vocatur, ſcriptum eſt: in quo diſertè blaſphemiis Arij hæc membra oppoſita fuerunt: Credimus in vnum Dominum Ieſum Chriſtum filium Dei, genitum ex Patre: vnigenitum, τουτέστιν, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, hoc eſt, ex eſſentia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, id eſt, genitum non factum: ὁμοούσιον τῷ πατρὶ, coeſſentialem Patri, per quem omnia facta ſunt, quæ in cælis & quæ in terra ſunt, &c. A

Deinde & Anathematiſmi contra Arij dogmata, etſi nomine ipſius ſuppreſſo, his verbis additi fuerunt: Eos qui dicunt, erat aliquando cum nondum erat, & antequam naſceretur, non erat: & ex non exiſtentibus factus eſt: aut qui aſſerunt ex alia ſubſtantia aut eſſentia eſſe mutabilem aut variabilem filium Dei: anathematizat Catholica & Apoſtolica Eccleſia. B

Hanc fidei confeſſionem, cum plerique ſua ſubſcriptione comprobarent, non defuerunt tamē (inter eos etiam qui rectè ſentiebant, & ab Arij blaſphemiis alieni erant) qui antequam ſubſcriberent, vocum quarundam explicationem petebant. Horum è numero fuit Euſebius Pamphili, Epiſcopus Cæſareæ Palæſtinæ, autor hiſtoriæ Eccleſiaſticæ: Qui quidem & ſummam explicationis in Epiſtola quadam eruditè complexus eſt.

Nam illud ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, ex eſſentia Patris, ſic ait in Synodo fuiſſe expoſitum, vt eo ſignificaretur, Filium ex Patre quidem eſſe, ἀλλ᾽ οὐχ ὡς μέρος ὑπάρχειν τοῦ πατρὸς, ſed non vt partem eſſentiæ patris.

Genitum verò non factum ideo inter ſe opponi ſcribit: Quia factum eſſe, communiter conueniat creaturis reliquis, quæ per filium ſunt conditæ, ſed his filium conferri non poſſe: ideoque ipſum non eſſe ποίημα ſeu facturam, ſimilem iis, quæ ipſe feciſſet, ſed præſtantioris eſſentiæ, quam ex Patre genitam doceant ſcripturæ diuinæ, modo ineffabili, & quem nulla creatura facta comprehendere poſſit. C

Illud autem, de quo præcipuæ contentiones fuerunt, filium Dei ὁμοούσιον ſeu coeſſentialem eſſe Patri: nequaquam ita dictū eſſe affirmat, vt corporali aliquo aut mortalium animantium modo accipiēdum ſit. οὔτε γὰρ κατὰ διαίρεσιν τῆς οὐσίας, οὔτε κατ᾽ ἀποτομὴν ἢ ἀλλοίωσιν τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας τε καὶ τῆς δυνάμεως. τούτων γὰρ πάντων ἀλλοτρίαν εἶναι τὴν ἀγέννητον φύσιν τοῦ πατρός. παραστατικὸν δὲ εἶναι τῷ πατρὶ τὸ ὁμοούσιον, τὸ μηδεμίαν ἐμφέρειαν πρὸς τὰ γενητὰ κτίσματα τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἐμφαίνειν. μόνῳ δὲ τῷ πατρὶ τῷ γεγεννηκότι, κατὰ πάντα τρόπον ἀφομοιοῦσθαι, καὶ μὴ εἶναι ἐξ ἑτέρας τινὸς ὑποστάσεως καὶ οὐσίας, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ πατρός. D Non enim ſecundum diuiſionem ſubſtantiæ, neque ſecundum diuiſionem aut alterationem à ſubſtantia & potentia Patris hoc intelligendum eſſe: A quibus omnibus aliena ſit ingeniti Patris natura: Sed hoc ſibi velle coeſſentialem eſſe Patri, quod nihil ſimilitudinis cum factis creaturis habeat Deus filius, ſed omnino æqualis ſit ſoli Patri, à quo genitus ſit, & quod non ſit ex alia vlla ſubſtantia aut eſſentia, niſi paterna.

Hac vera & natiua interpretatione tradita, nullā ſe amplius cauſam habuiſſe ſcribit Euſebius, cur decreto Synodi Nicænæ ſubſcribere recuſaret, præſertim cum ſciret etiam veteres ſcriptores ante Nicænam Synodum vſos eſſe voce homouſij in doctrina de Deitate æterna Patris & Filij.

Quamquam verò hæc de Euſebio Cæſarienſi narratio perſpicuè oſtendit, quanto pietatis ſtudio veritatis inquiſitio in Synodo Nicæna facta ſit, & quàm euidenter expoſitæ ac declaratæ ſint voces ſingulæ, quas ſancti Patres graui conſilio inſeruerunt confeſſioni Symboli Nicæni: tamen ſequentibus temporibus, acerbiſſima diſſidia, propter has ipſas voces in Eccleſiis paſſim extiterunt, cum non modo hi qui Arij blaſphemias rectè atque occultè retinebant, omnem lapidem mouerent, vt vox ὁμοούσιος ex omni memoria hominum piorum aboleretur: Sed etiā infirmi quidā, qui rectè alioqui ſentiebant, pertæſi certaminum, & fucatæ concordiæ ac coniunctionis Eccleſiarum nimis cupidi, facilitate quadam minimè probanda permitterent, vel mutari, vel tolli ex Symbolo vocem ὁμοούσιος.

Magna igitur certamina propoſita fuerunt Athanaſio & cæteris piis Doctoribus, vt integram & inuiolatam retinerent auctoritatem fidei Nicænæ, præſertim in tanta Impp. tum inconſtantia tum diſſimilitudine, quorum alij Arianis, alij Orthodoxis magis addicti fuerunt.

Sed hæc de Arij blaſphemiis & de Synodo Nicæna, quæ ſequentibus narrationibus aliquid fortaſſe lucis afferent, breuiter dixiſſe ſatis ſit.

Nunc ad ipſam Athanaſij hiſtoriam accedo, in qua recitanda ſequar ordinem ac ſeriem temporum, vt tota narratio magis perſpicua ſit.

Quemadmodum igitur ex peculiari gratiā omnibus ſeculis Deus deligere aliquos ſolet, quorum opera & miniſterio præ aliis ſalutariter in Eccleſia vtatur: quos quidem & ſingularibus teſtimoniis & operibus ab ineunte ætate commendat, quò facilius inter homines fidem, autoritatemque inueniāt, vt de Moſe, Samuele & aliis exempla paſſim occurrunt, quorum pueritia quoque peculiaribus factis atque donis illuſtris fuit: Sic admiratione imprimis dignum eſt: quod in ipſa ſtatim pueritia, Athanaſium Deus optimus maximus non contemnendis teſtimoniis commendare aliis, & innoteſcere Eccleſiæ voluit: ac inter cætera teſtimonia, quæ velut præludia fuerunt futuræ ipſius vocationis, hnc nimne precipua quadam diligentia annotatum à ſcriptoribus reperio.

Solebant Alexandrini, feſtum quendam diem inſignem quotannis agere, quo memoriam celebrabant martyrij ſancti Petri Epiſcopi, qui Eccleſiam apud ipſos paulò ante rexerat. Has ferias, cum Alexander, qui tum recens, tertius à Petro Martyre Epiſcopus Alexandriæ factus erat, more cōſueto celebraret: iamq; peracta λειτουργίᾳ pranſuros ſecum collegas ſuos exſpectaret in loco mari vicino, forte in arena pueros quoſdam ludentes vidit, imitantes ea quæ in Eccleſia fieri ſolent, atq; etiā ex numero ſuo eligentes, tum Epiſcopum, tum Presbyteros, tum qui aliis in prima Eccleſia vſitatis ordinibus ſacris præeſſent. Huoc ludum puerilē, cum aliquātiſper ſpectaſſet Alexander, nō ſine voluptate, quod nullo cum periculo coniunctum eſſe animaduerteret: ad extremum à pueris etiam ſecretiora quædam & myſtica ludendo repræſentari vidēt. Hac re offenſus, mox præcipuos ex clero ad ſe vocat, pueros oſtendit, eoſque adduci ad ſe iubet. Qui cùm adeſſent, quis eis ludus & quid egiſſent, & quomodo ſingula adminiſtraſſent, interrogat.

Hic, vt ætas puerilis ſolet, pudore ſimul & timore correpti, negare primùm: deinde verò rem geſtā ordine exponere. Et: Athanaſius, inquiunt, munus

Epiſcopi ſortitus, pueros aliquot, nondum initiatos baptiſauit: Quoſdam etiam manuum impoſitione ſacerdotes & Diaconos in ordinem Eccleſiaſticum cooptauit.

Tum Alexander, ſingula diligenter inquirens, quidnam ludi illius puerilis Epiſcopus vel dixerit, vel fecetit, & quid ipſi reſponderint, qui ſacris ab eo initiati eſſent: poſtquam tem omnem ſecundum Eccleſiaſticas traditiones, adminiſtratam fuiſſe intellexit, re deliberata cum iis, quos ſecum habebat, ſtatuiſſe traditur, illis, qui integris interrogationibus, & reſponſionibus baptizati eſſent, iterari baptiſmum non debere: ſacerdotes tamen, vt publica approbatio accederet, ſolennes tantum ceremonias addere iuſſit.

Athanaſium verò Epiſcopum illum & teliquos pueros, qui in lodo presbyteri fuerant & Diaconi, ad Eccleſiæ vſum educari, & in litetarum ac pietatis ſtudiis rectè inſtitui præcepit. Quod ne parentes negligerent, accerſitos eos ad ſe, iuramento ad eam tem obſtrinxit. In primis verò delectatus Athanaſij indole, probitatem qoandam ac grauitatem præ ſe ferente, poſtcaquam breui tempore præclaros in ſtudiis progreſſus ille feciſſet, ad interiorem ſui cõuerſarionem & conuictum domeſticum eum admiſit, vt velut Sámuel alter, apud ſenem Epiſcopum ad templum Domini educatus, aliquando in Eccleſiæ gubernatione ipſi ſuccederet.

Viſus eſt autem initio eius opera in ſeribendo & prælegendo. Quod munus lectorum & amanuenſium eſſe ſoler. Poſtea ad Diaconi functionem, & ad cæteros Eccleſiaſtici muneris gradus atque ordines eum enexit. Cumque non diu ante certamen de filio Dei motum eſſet ab Ario, & aliqnot priuati çongreſſus ante Nicænam Synodum Alexandriæ, ea de cauſa habeienrur: egregium ſpecimen Athanaſius in iuuenili ætate de ſe præbuit dexteritatis ingenij, & integritatis fidei, ac conſtantiæ in refutatione blaſphemi dogmatis Ariani, & propugnatione gloriæ filij Dei & veritatis Orthodoxæ.

Quamobrem & ad concilium Nicænum profecturus Alexander Epiſcopus, non ſolum vt itinetis comitem, ſed vt ſocium eiuſdem certaminis Athanaſium ſibi adiunxit. Nec fuit ocioſus ſpectator Athanaſius eorum quæ in Synodo gerebantur: ſed ſeni Epiſcopn, vt Patri Filius, perpetuò aſſiſtens, de plurimis rebus illum monuit, pertinentibus ad refutationem ſophiſmatum, quæ ab noſtibus veræ doctrinæ callidè atque inſidioſè proferebantur.

In hoc tyrocinio, cum perſpecta eſſer Athanaſij eruditio ac pietas, Orthodoxis quidem omnibus charus & acceptus: Arianis verò maximè inuiſus ex eo tempore factus eſt.

Nec diu ſuperſtes fuit Alexander à Nicæna Synodo. Athanaſius igitur non ex illius tantum ſuprema voluntate, ſed conſentientibus etiam totius Alexandrinæ Eccleſiæ votis ac ſuffragiis ſucceſſor in Epiſcopatu deſignatus eſt.

Id non ſine ſingulari prouidentia diuina factum fuiſſe eueotus poſtea oſtendit. Talis enim fuit, qualem ea, quæ mox ſecuta ſunt, tempora flagitaront. Nam & iudicium in eo acre erat, & vis ingenij excellens, & eloquentia eximia, & in veris ſententiis tuendis conſtantia, in aduerſariis verò refutandis firmitas inexpugnabilis, denique & ad ſubeundas ac perferendas res aduerſas, magnanimitas verè heroica à Spiritu ſancto accenſa in ipſius pectore flagrabat.

A Cum autem ſerio ſtudio hoc ageret Athanaſius, ne munus Epiſcopi ſubire cogeretur, ferunt Alexãdrum Epiſcopum iam iam moriturum quaſi prophetico Spititu in hanc vocem erupiſſe: Arbitraris Athanaſi effugiturum te, ſed nõ effugies. Qua voce credibile eſt vtrunque eum ſignificare voluiſſe: Et ad Epiſcopatum, & ad certamina grauiſſima diutnitùs vocari Athanaſiũ. Tantas enim difficultates, tot aduerſationes toto gubernationis tempore expertus eſt, vt non immeritò ad eum ſcriptor hiſtoricus accommodet vocem dioinam: Ego oſtendam ei, quãta eum pati oportear pro nomine meo. Nam poſt Apoſtolorum tempora, maiores quam ille inſidias, odia & perſecutiones nullus vnquam Eccleſiæ Doctor, tam longo tempore ſuſtinuit. Quanquam verò vniuerſus orbis in capot ipſius conſpi-
B raſſe videri potuit: adeo non ſolum Epiſcopi, ſed ipſi etiam Imperatores, regna, exercitus, populi, infeſti ei fuerunt: tamen manifeſta teſtimonia præſentiæ ſuæ filius Dei oſtendit in perpetua ipſius protectione, & mirandis liberationibus, eumque excelſa quadam animi conſtantia armauit, nitente fiducia auxilij diuini, & contemnente pericolum humanum, ſicut ipſe in ſcriptis ſuis illud Pſalmi aliquoties repetiit: Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum: Si inſurgat in me prælium, in Domino ego ſperabo.

Extat de electione Athanaſij præclara teſtificatio Alexandrinæ Eccleſiæ, (quæ ſemper celebris habita eſt, propter emporium & ſcholam nobiliſſimam: in qua ſtudia doctrioarum floruerunt multis ſeculis) Vnde intelligi poteſt, quanta animorum inclinatio, & quam honorifica omoium opinio fuerit de
C Athanaſio.

Sic enim in quadam epiſtola presbyteri Alexandrini ſcribunt: Nos cum tota ciuitate & vniuerſa prouincia teſtamur: Omnem multitudinem, populúmque Catholicæ Eccleſiæ in vnum coactum, quaſi in ſpeciem vnius corporis & animæ, clamoribus & vociferationibus poſtulaſſe Athanaſium Eccleſiæ Epiſcopum dari: Idq́ue publicis votis à Chriſto expetiuiſſe, noſqoe vt faceremus, per multos dies ac noctes, iureiurando obteſtatos fuiſſe, cum interim nec ipſi ab Eccleſia diſcederent, nec nobis diſcedendi facultatem permitterent.

Poſteaquam ergo Athanaſius Epiſcopatum tandem ſuſcepiſſet, in eam potiſſimum curam omni ſtudio incubuit, vt illuſtrata vera ſentẽtia de æterna Deitate filij Dei, ab errore eos abduceret, qoos in Ægypto & locis vicinis, Arij contagia infecerãt,
D & diuulſas atque diſtractas Arianis diſſidiis Eccleſias, tanquam tabulas fractæ nauis colligeret rurſos atque coniungeret. Erat iis temporibus in magna apud omnes exiſtimatione Antonius Eremita, qui cum crebrò & familiariter cum Athanaſio conuerſaretur, multum autoritatis ei propter nominis ſui opinionem coociliaſſe ſcribitur.

Primus verò negotium Athanaſio faceſſit, ac paſſim contra eum turbas excitauit Euſebius Nicomedienſis Epiſcopus vir impius ac ſceleratus, qui nocendi artes aſtutiſſimè ſciebat. Hic iam inde ab initio coniunctus Ario, cum quo & à poeris edocatus fuerat, hæreſim ab ipſo motam acerrimè propugnauerat, eamque ob cauſam cum Nicænæ Synodi decretis ſubſcribere nollet, in exilium tum pulſus fuerat: verum poſtea oblato pœnitentiæ libello, cum ſimularet ſe amplecti Symbolum Nicęnom, reſtitutus in locum priſtinũ, & in omnes occa-

ſiones

ſiones renouãdæ hæreſis intentus, paolatim ſe ruſ apeſuit: vt dicitur, ὁ μὲν πονηρὸς, οὐδὲν ἄλλο πλὴν κακός· ὁ δ᾽ ἐσθλὸς, ἐσθλὸς οὐδὲ συμφορᾶς ὕπο τὴν φύσιν διαφθείρει ἀλλὰ χρηστός ἐστιν ἀεί: Bonus Vir, perpetuo ſui ſimilis manet, nec mutat naturam, ſiue ſecũdæ ſiue aduerſæ res euenĩãt. At malus, nũquã aliter quam malus eſſe deprehenditur. Hoius igitur nefariis conatibus, cum imprimis Athanaſius obſtare videretut, primum ille leues & factioſos quoſdam homines incitat, qui electiooem Athanaſij reprehendant, vt quæ non legitimè neque ab idoneis perſonis, quæ fidem mereantur facta ſit. Hac calũnia, cum nihil profeciſſet, mox ad alias artes ſe conuertit.

Etat apud Conſtantiam ſororem Imperatoris, quæ Licinio nupta fuerat, preſbyrer quidam Ariana hæreſi infectus. Is inſtinctu Euſebij afflat Conſtantiæ Atij contagia, eique perſuadet, per inuidiã Arium damnatum eſſe. Hæc moritura presbyrerũ illum fratri Conſtantino commendat, cuius Sinonis artificiis Imperator deceptus, Atium ab exilio reuocat. Et hunc vnà cum aliis ſimulantibus conſenſum cum fide Nicæna, recipi ab Athanaſio quoqoe in Eccleſiam Alexandrinam Euſebius poſtulat. Quod cum facere ille recuſatet, ſtarim eum in odiũ apud Imperatorem Euſebius adducere conatur. Nam abuſus bonitate optimi Imperatoris, cùm gratia apud ipſum plurimum valeret, atrociter Athanaſium accuſat, tanquam autorem nouorum motuum. Et, omnes, inquit, concordes iam eſſent, diſſidia in Eccleſiis non modo ſopita, ſed planè ſublata è medio forent, niſi pertinacia ſua Athanaſius à ſocietate Eccleſiæ eos arceret, qui ad gremium Eccleſiæ & conſenſum publicum de doctrina redire cupiunt. His vocibus non deſinebat obtundere aures Conſtantini: nec deerant Epiſcopi & Sycophãtæ, qui velut fiſtulæ inſpiratæ alieno ſono, eaſdem criminationes ſubinde in aula repetebant.

Cooſtantinus igitur, cum nihil magis cuperet, quam diſſidia ex Eccleſia ſublata eſſe, & Arium cum fide Nicæna conſentire perſuaſus, impediri concordiam ab Athanaſio puraret, admodum minaces & acerbas literas ad eum mittit: quibus aſperè mãdat, ne illum ab Eccleſia arceat. Nam ſi vlli, inquit, qui ad Eccleſiam accedere volet, liberum ingreſſũ non permittes, eoeſtigio à me mittentur, qui te ab Epiſcopatu remotum, ipſa etiam vrbe Alexandrina eiiciant.

Hic Athanaſius, qui & antea facti ſui rationes ad Conſtantinom perſcripſerat, denuo graues iuſtáſque cauſas per literas exponit, cur Atium recipere ad communionem non poſſit. Nam ij, inquit, qui contra doctrinã fidei, blaſphemas opiniones inuexerũt, qui hæreſes, qui diſſidia, qui ſcandala triſtiſſima in Eccleſia excirarunt, quiqoe tam in frequenti Synodo legitimo modo atque ordine proſcripti atque anathemate ex Eccleſia eiecti ſunt, nequaquã ſine publico piorum Epiſcoporum conſenſu & cauſæ cognitione legitima recipiendi ſont, præſertim cum pœnitentia ipſorum nondum appateat: ac ſimulatè porius omnia ab ipſis agantut.

Tum Euſebius, vt ignem nouum odio priori ſubiiceret, atque Imperatorem quem iam videbat eſſe commotum, vehementius incenderet, memor præcepti aulici: Calumniare audacter, ſemper aliquid adhæret, vndique homines improbos & perditos impellit atque inſtigat, vt animum Imperatoris in Athanaſium inflamment, aliquid ementiendo A &criminando. Meletiani ergo veteri quodam in Athanaſium incenſi, tum demum iram ſuam quaſi ſcintillam latentem in cinere ac longo tempore abditam & reconditam, acerbiſſimè in eum effundũt. Nam impulſi ab Euſebio varias & multiplices calomnias & fingere & ſpargete contra Athanaſiom incipiunt, atque vt magis illæ plauſibiles ſiot, cauſas politicas aſtutè miſcent.

Fingunt Athanaſium Eccleſiiis per Ægyptum noua quædam onera ſeo tributa impouete voluiſſe, & Imperatori inſidias ſtruete conarom eſſe. Nam de exactionibus in Ægypro collectam pecuniam ſuppeditaſſe illum Philumeno cuidam mentiuntor, molienti res nouas contra Imperatorem.

Sed conceſſit Deus hanc felicitatem & quaſi fatum quoddam peculiare Athanaſio, vt innocentia B eius perpetuò animauerſa atque deprebenſa fuerit, & calumniæ aduerſus eum intentatæ, in ipſos autores, mendaciorum architectos, redundarint tandem. Sæpe atrocibus criminibus infamatus ita ſe, vel coram, vel per alios purgauit vt nõ perſuaderet, ſed oſtenderet & declararer iis, apud quos accuſaretur, quaſi ob oculos poſitam innocentiam ſuam. Neque enim vllum improbum factum Athanaſij inimici plurimi & potentes probare vnqoam potuerunt. Adeo vt ſpumæ ſcopulis alliſæ rurſus defluunt, cum ipſi ſcopuli ſtent immoti: ſic pietas atque integritas viri ſancti omnium calumniarum tãdem victrix fuit nec penitus opprimi potuit.

Sic igitur & tunc Athanaſius, Conſtantinopolim ad Imperatorem accerſitus innocentiam ſuam omnibus probauit, vt Cooſtantinus non modo à ſuſpicione criminis eum liberaret, ſed etiam honorificè, C cum prolixa commendatiooe Alexandriam remitteret. Nam literis ad populum Alexandrinum ſcriptis, omnia quę in ipſum dicta fuerant, emẽtita fuiſſe oſtendit, ſimulque teſtatus eſt. Nam & virũ bonum eſſe, & de fide rectè ſentire, & ſe magna com voluptate ſermonem cum eo contuliſſe, denique ita de ipſo iudicare, vt planè VIRVM DIVINVM exiſtimet.

Vt autem qoi ſemel verecundiæ fines tranſierit, eom gnauiter imoodentem eſſe oporter: Sic Meletiani imitati Diabolum, ſpiritum improbum, mẽdacem & homicidam, cum hac non ſucceſſiſſet, alia rem aggrediuntur via. Noo enim longo tempore poſt aliam rexunt fabolam, cui nemo vnquam veterum Tragicorum aut Comicorum ſimilem dedit.

Fuerat Arſenius quidam Athanaſij aliquando lector, & ob culpam quandam admiſſam, caſtiga- D tionem veritus ab eo profugerat. Hunc Meletiani de induſtria occultabunt, neque in publicum progredi ſinehant. Cumque ille nuſquam in bominum congreſſibos appareret, rumorem ſpargunt, interfectum eum eſſe ab Athaoaſio, brachium etiam hominis cuiuſdam paſſim oſtentant, in arca quadam conditum. Idque Arſenij fuiſſe, & ab Athanaſio ad exercẽdas incantationes & artes magicas dio vſurparum eſſe affirmant.

Addunt & aliud crimen de ſacris prophanatis: id tale erat. Iſchyras ſeu Iſcharion quidam in Mareore regione Alexãdriæ, quæ à Mario lacu nomẽ ſortita eſt, ſine vocatione atque ordinarione legitima, dignitatem ſacerdotis ſibi arrogauerat, & presbyterij munus obiuerat. Eum cum Athanaſius in ipſo facto, myſtica ſacra adminiſtrantem deprehendiſſet, Macarium ſeu Diaconum vt aliqoi ſcribunt, ſeu presbyterũ ſuum miſerat, vt illum abſtinere à ſacris

iuberet. Iſchytas igitur fuga illinc elapſus, ad Euſebij factionem ſe contulerat, qui odio Athanaſij ad ſeſe hominem acceperunt: vbi cũ ſpes ei facta eſſet de amplioribus dignitatibus conſequendis, ſi Athanaſium accuſare vellet, per calumniam ille paſſim ſpargere cœpit, Macarium ab Athanaſio miſſum, ad altare proſiluiſſe, menſam ſacram euertiſſe, poculum myſticum confregiſſe, & diuinos quoſdam libros combuſſiſſe.

His criminibus quæ atrociſſimè à furiis Arianis exaggerabantur, motus Imperator, vt cauſa cognoſceretur, iudicem delegit, nepotem ex fratre Dalmatium, apud quem, cum teſtes ab Athanaſio producti, viuere Arſenium confirmarent, quem Meletiani interemptum eſſe affirmabant, & Iſchirionis accuſatio probari non poſſet, ſcripſit Athanaſio Imperator, vt Epiſcopatum retineret, neque amplius Meletianorum delationes metueret. Ipſis etiam Meletianis, qui non modo bonis per inuidiam inſidias ſtruerent, ſed mendaciis ac ſcandalis ordinem ſacrum infamem redderent, iuſtas grauéſque pœnas minatus eſt. Ita munere ſuo Athanaſius aliquantiſper tranquillè rurſus functus eſt, tanto quidem cum fructu, vt Eccleſia Chriſtianorum in vrbe Alexandrina indies magna acceſſione gentilium aucta creuerit.

Interea templum quoddam Hieroſolymis magnificè extrui Conſtantinus curat. Id cum initiari ab Epiſcopis vellet, Synodum in Tyro prius cõuenire curat, in qua cauſa Arij denuo cognoſcatur, & diſſenſiones inter Epiſcopos, intra annos decem à Synodo Nicæna ortæ, è medio tollantur. Eò Athanaſius quoque vocatur, Macarius verò ſeu diaconus, ſeu presbyter Alexandrinus, catenis vinctus, militari manu eò adducitur. Præcipuas autem partes in Synodo õbtinebat factio Euſebij Nicomedienſis, quæ hoc agebat, vt Arius publica Synodi autoritate reſtitueretur.

Ac primum mulier quædam producitur, quæ ſibi virginitatem profeſſæ, ab hoſpite Athanaſio per vim vitium oblatum eſſe, in medio Epiſcoporum conſeſſu queritur. Aderat cum Athanaſio presbyter quidam Alexandrinus Timotheus, hic cauſam ex compoſito in ſe recipiens: perinde ac ſi ipſe Athanaſius eſſet: conuerſus ad mulierem: Egone inquit, mulier tecum vnquam conſueui? aut introij in domum tuam? Ibi tum illa impudentiore clamore adorta Timotheum, ac manu prolata digito eũ demonſtrans: Tu, inquit, tu mihi virginitatem eripuiſti: tu me caſtitate ſpoliaſti. Denique alia multa addidit, quæ mulieres eiuſmodi pudoris profligati, animo impatienti effutire ſolent. Ita res in riſum abiit, pudore ſuffuſis, quotquot ficti criminis conſcij erant. Qui quidem, vt res lateret magis, mox dimitti mulierem curant: fruſtra petente Athanaſio, ne illa dimitteretur prius, niſi indicatis iis qui eam ſubornaſſent.

Accuſatores verò alia ſe habere grauiora crimina vociferantur, quæ nulla ratione aut arte diſſolui poſſint. Manum igitur Arſenij proferunt: qua viſa, omnes ad tam abominabile facinus protinus clamorem ingentem aduerſus Athanaſium tollunt. Parum etiam aberat, quin facto impetu manibus ſuis diſcerperent eum ipſi, quem cædis perpetratæ reum eſſe credebant. Sed ægrè cohibito clamore & ſilentio aliquantum facto, quærit Athanaſius, an ex præſentibus quiſquam Arſenium noſſet: cumque, nonnulli noſſe eum dicerent, mox Arſenium ip-

A ſum, qui diuina quadam prouidentia eo tempore in Tyrum ſponte ſua venerat, in concilium adduci iuſſit: En, inquit, is qui interfectus à me eſſe dicitur, præſtò vobis adeſt. Et cum ſub veſte vtramque manum ille tegeret, primum vna illius, deinde altera producta manu: En, ait, manus ambas Arſenij videtis. Tertiæ autem manus vbi locũ quis inueniat, accuſatores mihi oſtendãt. Singulis enim hominibus binæ tantum manus à conditore omnium Deo datæ atque conceſſæ ſunt, non plures.

Quia verò non iudicandi, ſed opprimendi Athanaſij cauſa res gerebatur, accuſatores, & qui ex iudicibus conſcij erant, tumultu excitato, Magum & præſtigiatorem eſſe Athanaſium clamant, qui doctis dolis & facetis ſabricis glaucomam ob oculos hominibus obiiciat, vt videre ſe putent, quod nuſ-

B quam videant. Supererat crimen de prophanatis ſacris. Erat autem iniqua admodum Athanaſij conditio. Nam & Iudices, cum addicti eſſent Euſebianis, alieni ab eo erant, & accuſatores quantum poterant, fouebant, & hi qui in Mareotem, ad rem inquirendam mittebantur, palam ei hoſtes erant. Nec audiebatur Athanaſius, cuius integritas atque innocentia, vel ex iis quæ in hoc ipſo iudicio iam ante acciderant, ſatis perſpecta & explorata eſſe poterat. Diſertè igitur hoc profeſſus eſt Athanaſius, ſe tale iudicium non agnoſcere, in quo accuſator vnà cũ ſuſpectis iudicibus adeſſet, & ex vnius tantum partis arbitrio, per vim atque inſidias omnia gererentur. Et quia metuere cogebatur, ne manus ſibi per vim & cædem afferrentur, ex conſeſſu diſcedens ad Imperatorem ſeſe contulit. Abſens igitur, cauſa indicta, damnatus eſt, & ſententia lata

C eſt, qua ei dignitas Epiſcopalis adempta ſuit. Hoc tam iniuſtum iudicium aliqui ex iis Epiſcopis, qui tunc adfuerunt vehementer ſibi dolere, non obſcurè ſignificarũt. Paphnutius enim Thebarũ Epiſcopus, cuius magna autoritas in Nicæna ſynodo fuerat, apprehenſa manu Maximi Epiſcopi Hieroſolymorum: Surge, inquit, & mecum hinc diſcede. Non enim decet nos, qui oculos propter ſermonẽ veritatis effoſſos, & articulorum iuncturas mutilatas circumferimus, quidquam cõmune habere, cũ prauis & improbis hominibus, qui furioſo impetu aduerſus veræ pietatis propugnatores ſententiam ferunt. Nihilominus tamen literæ à concilio ad omnes vbique terrarum Epiſcopos ſcriptæ ſunt, plenæ calumniarum, quibus interdicebatur omnibus, ne vel ſermone vel vſu & commercio aliquo cum Athanaſio communicarent, ne ve Alexandriæ

D ei eſſe permitterent. Poſtea Hieroſolymam tranſlata Synodo Encæniorum cauſa perficiunt Euſebiani, vt Arius in Eccleſiã recipiatur. Quod vt impetrent facilius, mandatum atque authoritatẽ Imperatoris prætexunt, qui fieri hoc ita præceperit. Hac velut Gorgone terrorem incutiunt bonis vt impiis decretis aſſentiantur.

Etſi autem precibus ſuis apud Conſtantinum obtinuit poſtea Athanaſius, vt conuentus Epiſcoporum, qui in Tyro congregati fuerant, quorum numerus ad 60. fuiſſe ſcribitur, Conſtantinopolim euocaretur, ad cauſæ ipſius cognitionem iuſtam atque legitimam: tamen Euſebiani, quorum magna erat potentia in aula Imperatoris, diffidentes prioribus, accuſationibus noua quadam calumnia Athanaſium denuò opprimunt, affirmantes, minatũ eſſe, ſe perſuaſurum eſſe Ægyptiis, ne frumentum, quemadmodũ Cõſtantin⁹ fieri præceperat, ab Alexandria

xandria Conſtantinopolim quotannis ſibi veheretur. Ita cum finis nullus eſſet accuſatinnum. Conſtantinus ſiue iracundia commotus, aliis cauſis adductus, in Gallias ad vrbem Treuirnrum Athanaſiũ proſcribit. Nam, vt rectè hiſtnricus inquit: ἰσχύει πολλάκις το ψεῦδος, ὅταν ὁ διαβάλλων τὸ ἀξιόπιστον ἔχει. Sæpe mendacium vincit, cum in auctoritate eſt, qui ſtruit calumniam.

Sed magis tamem conſentaneum videtur, Imperatorem exulare Athanaſium iuſſiſſe, non tam quod vera eſſe, quæ in Athanaſiũ dicta dicta fuerant, crediderit, quàm qund ſperaoit Eccleſias in Oriente ad vnitatem, & Epiſcopos ad concordiam facilius rediturns eſſe remnto Athanaſio: cui vehemenria in aduerſandn odioſè vt fit, nbiiciebatnr, quique Arium, quandiu ipſe Eccleſiæ Alexandrinæ præeſſet, nunquam recepturus eſſe iudicabatnr.

Abducto igitur in Treuirorum vrbem Athanaſio, Arius cum factinne ſua audacter atque inſolenter Alexandriam ingreditur, vt cum lupus paſtnre & canibus remotis, io miſerum gregem ouium irruit. Hic diuiſo in cõtrarias factiones populo, cum alij Ario fauerent, alij Athanaſio Epiſcopo cuius exilium moleſtiſſimè ferebant, addicti eſſent, turbæ per vniuerſam ciuitatem exortæ ſunt, quæ cum indies magis creſcerent, Imperator de his certior factus, cum intelligeret Arij fidem quam antea ſimulauerat, denuo à piis accuſari: Cõſtantinopolim illũ ad ſe accerſit, ac noua ſubſcriptione teſtari iuſſ' de conſenſu ſuo, cũ iis que in Nicæna Synodo decreta ſint. Id ille nihil dubitãs facere auſus eſt: quod Imperatnr miratus, iuramentum quoque ab en exegit. Ille oihil cunctatus, iuramentum pręſtitit, ſed non ſiue frande ac impoſtura. Nam dogma ſuum in charta quadam Arius perſcripſerat, atque id ſcriptum ſub ala occultãs: ad eũ ſe modũ ſerio ſentire iurauit, ſicut ſcripſiſſet. Imperatnr igitur fidem ei habens, Alexandro Epiſcopo Conſtantinopolitano, rectè ſentienri, mandat, vt ad communionem illum deinceps recipiat. Ibi planè triumphans Euſebius Nicomedienſis, atrociſſima quæque minarur Alexandro, niſi primo quoque tempore edicto Imperatoris obtemperet. Cum igitor magnom certamen inſtaret, & Alexander non tam de ſuo periculo, quam de fidei ſinceritate retinenda vehemẽter anxius atque ſolicitus eſſet, noctu manens in tẽplo precatur Deum, vt aut ſeſe ex hac vita reuocaret, ne Eccleſia ſua ſe ſuperſtite, Arij cõtagione inficeretur: vel aliqoid remedij pro diuina omnipotẽtia iſti tanto malo afferret. Hæc cum ardenter & ſeriò Alexander Epiſcopus à Deo petiiſſet: eique veritatis & cauſæ totius defeoſionem intimis animi gemitibus cõmẽdaſſet: Mane factio Arij magno cũ agmine ad publicum cõſeſſum accedit. In eo itinere Arius deflectit de via, ac ſubita conſternatiooe rationis, nõ morbi viribus oppreſſus, ſedẽs in latrina, ibi ſanguinem & inteſtina effudit, atque ita pene vt Iudas mnrtuus eſt, niſi quod in fœtido loco animam exhalauit. Nam quia fœdam impietatem contra Filium Dei euomuerat, etiam hoc turpi & ignominioſo exitu ipſius in obſcœnis & impuris locis, oſtendere Deus iudicium ſuum aduerſus ipſum voluit. Aliquanto poſt mortous eſt Conſtantinus Imperator, ſed ante obitum, reuocari Athanaſium ab exilio iuſſerat.

Poſt mortem igitur Patris, filius Conſtantinus, princeps magnanimus, qui Gallias tenebat, Athanaſium Alexandriam remittit, ſcriptis ad Eccleſiã

A Alexandrinam literis, in quibus & honnrificè illum laudat, & diſertè inquit: antea in Gallias miſſum fuiſſe, nnn tam propter indignationem aduerſus ipſum ab Imperatore conceptam, quam vt ibi tutus aliquantiſper lateret, veluti faucibus hoſtium ſubtractus, inhiantium ipſius exitin.

Receptus ergo Athanaſius, Ægypti Eccleſias rurſus adminiſtrat, cum quidem apud Maximinũ epiſcopum Treuirenſem exul latuiſſet annos doos & menſes quatuor: ſed noo diutius triennin gubernatinnem retinet. Nam idem ille preſbyter qui Conſtantiam, ſororem Conſtantini Magni ad Arianns inflexerat, etiam Conſtantij Imperatoris animum ad eos inflexit. Quod eò fuit illi facilius, quia cuſtos teſtamenti patris conſtitutus, primum id Conſtantio exhibuerat: Qui cum adoleſcens circiter 18. an-
B num ætatis ſuæ patri ſucceſſiſſet, in ea ætate facile ab aſtutis hypncritis decipi potuit, præſertim cum natura eſſet ingenio mobili & incnnſtanti, ſicut de leuitate ipſius queritnr Theodoretus: ὁ πάντα ῥᾳδίως περιφερόμενος, quod facile ad mala conſilia impelleretur. Et alibi inquit: Inſtabilitatẽ animi ipſius Euripo ſimilem fuiſſe, & arundinibus à contrariis ventis agitatis.

Apud hunc igitur Ariani, vt tandem perficerent quod diu mente atqoe animo agitauerant, ſæpe Eccleſiarum diſſidia deplorant, omnemque cauſaoi in eos cõferũt, qui doctrinæ fidei inſeruerint nuſquã in ſcriptura vſurpatam vocẽ ὁμοούσιος. Ex hac voce vnica, non modò inter docentes affirmant diſſenſinnes graues exiſtere, ſed etiam in populo perpetuas contentiones ac diſtractiones oriri. Hinc ad Athanaſij, & qui com eo ſentiebant, accuſationem
C progreſſi, paularim ab orthodoxis Imperatorem adoleſcentem alienare ſtudent.

Et vt mala cauſa indiget σόφοις φαρμάκοις, non tantum hnc nomine Athanaſium deferunt, qund in Synodo Tyria decretis Epiſcoporum ex ſede Alexaodrina eiectus, ſine conſenſu & decreto concilij alicuius, priſtinum locum & dignitatem rurſus inuaſerit: ſed etiam quod ſeditione in ipſius ingreſſu inter Arianos & Orthodoxos exorta, nonnulli cæſi, noonulli iudicum quæſtioni traditi, aliqui pecunia mulctati fuerint. Addunt præterea Ægyptum vnioerſam & Palæſtinam, Phœniciam & alias gentes finitimas aſſiduis torbis plenas eſſe, propterea quod nimis pertinaciter ille vocem ὁμοούσιος vrgeret atque defenderet.

Has querelas atroci accuſatione repetunt etiam in Antiochena Synodo, ad quam Cõſtantius Epi-
D ſcopos circiter nonaginta conueoire ioſſerat, dedicandi templi cauſa, quod à Conſtantino Magoo extructum, recens ipſe abſoluerat.

Erat tum ex vrbe Antinchena ab Arianis pulſus Euſtathius, nimirum is qui in Synodo Nicæna ad Cõſtantinom Imperatorem orationem habuiſſe ſcribitur, quique primus in ea ſerie Epiſcoporũ eum aſſedit, quæ præſentis Imperatoris dextrum latus ſpectabat.

Hoc igitur iam antea pulſo, cum Ariani illius Eccleſiæ gubernationem tenerent, facilius ipſis fuit, in ea Synodo perficere illa, quæ ad decreta Nicæni Concilij tum infirmanda, tum abroganda, magno ſtudio iam diu moliti fuerant.

Nam in hoc conoentu primum omninm nouæ qoædam formæ confeſſionũ fidei ſcriptæ ſunt, ita quidẽ ſenſibus ambiguæ, vt neq; Arianos, neq; eos qui Nicænæ Synodo adhærebant, refellerent.

Relictis enim iis, quæ neutra pars recipiebat, & voce ὁμοούσιος ſilentio prætermiſſa, eiuſmodi deſcriptiones de Filio Dei formulis inſertæ fuerunt, de quibus inter vtramque partem nulla erat diſſenſio.

Hæc res aſtutè cogitata fuit. Nam cum apertè Synodi Nicænæ decreta non auderent reprehendere: hoc tamen ipſum quaſi cuniculis quibuſdam actis, ſic aliis atque aliis fidei formulis propoſitis perficere paulatim conati ſunt, vt labefactata autoritate Nicæni Symboli animi incauti ſenſim ad impietatem Arianam inflecterentur.

Cum autem ſcirent aduerſaturos eſſe, cum cæteros orthodoxos, tum Athanaſium imprimis, quẽ velut aggerem Deus Arianorum furoribus opponere voluit: abrogato ei Epiſcopatu, Euſebium Emiſenum ſucceſſorem ei deſignant. Qui cum munus illud recuſaret: Gregorios quidam ad Eccleſiam Alexandrinam mittitur.

Ita ſecundò, Athanaſius, Epiſcopatu deiectus, cum tutò Alexandriam ſubſiſtere non poſſet: (Nã nouus ille Epiſcopus magnam militum manum ſecum iuſſu Imperatoris adduxerat) in Italiam ſeſe contulit ad Iulium Romanum Epiſcopum: Qui (cum eodem tempore & alij quidam orthodoxi Epiſcopi, ex Oriente pulſi ab Arianis, ad eum confugiſſent) Synodo Epiſcoporum Occidentalium conuocata, literis ſuis Athanaſium inſtruit, quibus & de cauſæ ipſius bonitate teſtatur, & reſtitui eum in Eccleſiam ſuam iubet.

Redit igitur Alexandriam Athanaſius: ſed cum vrbem ingreſſus eſſet, tumultu quodam ab Arianis excitato, rurſus, vt fit, aliqui in turba occiſi ſunt. Eius rei culpa omnis in Athanaſiũ reiecta eſt. Mox & alia calumnia contra eum excogitata eſt. Donauerat Conſtantinus Magnus Eccleſiæ Alexandrinæ aliquot frumenti medimnos, qui quotannis pendebantur ex fiſco regio ad alendos pauperes. Eius frumenti partem vendidiſſe, ac precium in vſum ſuum atque commodum conuertiſſe dicebatur Athanaſius.

His calumniis impulſus leuiſſimus Imperatoris animus, non aliter quam arborum folia impelluntur quouis ventorum flatu, nihil niſi fulmina minarum in Athanaſium ſpirat. Quibus vt cederet aliquantiſper Athanaſius, in latebras ſeſe abdidit. Atque hoc quidem tempore accidiſſe illa videri poſſunt, quæ Ruffinus, qui Latina lingua Eccleſiaſticam hiſtoriam ſcripſit, de Athanaſio commemorat. Quorum partem aliquam Sozomenus, verum & ipſe ſine certa temporum annotatione, recitat.

Narrant autem in toto Oriente profugum fuiſſe Athanaſium neque reperire locum vllum potuiſſe, in quo vel totò deliteſceret, cum edictis Conſtantij ad inquirendum eum, Duces, Tribuni, Cẽturiones, milites, denique exercitus toti mitterentur, atque etiam præmia conſtituerentur exploratoribus, ſi quis viuum maximè ſin id minus, ſaltẽ caput Athanaſij attuliſſet. Sed fruſtra totius regni viribus pugnatum eſt aduerſus eum, cui Deus aderat. Latuit enim tum Athanaſius longo tempore in ſubterraneo quodam lacu ſeu puteo, qui receptaculum aliquando aquarum fuerat. Id verò nulli mortalium notum erat, præterquam vni ex familiaribus Athanaſij, qui vt Abdias olim ſæuiente Iezabel Prophetas in ſpelunca occultatos aluit: ita ipſe in lacu iſto, deliteſcenti Athanaſio cibum præ-

A buit per ancillam, cui propter fidem antea perſpectam & cognitam miniſtrandi negocium commiſerat. Etſi autem ancilla ſiue donis, ſiue pollicitationibus illecta, tandem eum aduerſariis prodidit: tamen ipſa nocte, qua ad comprehendendum eum mittebatur, diuinis quibuſdam indiciis præmonitus aliò migrauit Athanaſius.

Cúmque nihil ſibi in Conſtantij regno tutum eſſe experiretur: ad Conſtantis partes (qui poſt Cõſtantini Iunioris mortem victor occidentem tenebat) confugiens, eius ſeſe fidei ac patrocinio commiſit. Ea in re adiuuit eum plurimum Iulius Epiſcopus Romanus, qui & ipſi & Paulo Epiſcopo Conſtantinopolitano aditum ad Conſtantem patefecit. Ab hoc cum ad colloquium admiſſi eſſent, graui oratione de inſidiis Arianorum contra ortho-B doxos conqueſti, hoc ipſum moliri illos oſtendunt, vt fidem Nicænam partim vi iniuſta, partim fraude impia opprimant. Lachrymis etiam Conſtantem obteſtantur, vt Eccleſiæ pericula curæ ſibi eſſe patiatur.

Permotus hac oratione Conſtans, ſcriptis ad fratrem Conſtantium literis, primum ſeſe per legatos Epiſcopos edoceri iubet de cauſa Athanaſij & Pauli Conſtantinopolitani: hortatur etiam fratrem, vt pietatis ac religionis paternæ inuiolatam hæreditatem conſeruare, neque pati velit, vt ab Epiſcopis in fide Nicæna aliquid mutetur.

Mittit igitur Epiſcopos aliquot Conſtantius. Hi vbi in Italiam venerunt, ea quæ contra Athanaſium, & alios geſta erant, defendere apud Conſtantem Imperatorem conantur. Interrogati verò de fide, occultata formula Antiochena, aliam quandã C confeſſionem ſcripto comprehenſam, ſed & ipſam à Nicæno Symbolo diuerſam exhibent. Nec diu poſt etiam cæteri Orientales Epiſcopi rurſus aliam formulam fidei, valde verboſam & prolixam cõponunt, in qua tamen & ipſam vocẽ ὁμοούσιον omittunt: Sed hanc Epiſcopi Italiæ, ad quos illi miſerant, accipere recuſant. Conſtans verò pro Athanaſio intercedens, cum rem arte duci intelligeret, ne reſtitutio ei concederetur: Tandem eò rem deduxit, vt conſenſu fratris Synodus indicta ſit, quæ in Illyrico in vrbe Sardica cõuenit, anno poſt mortem Cõſtantini Magni decimo, poſt Synodum Nicænam viceſimo primo. Cum autem Epiſcopi occidentales conueniſſent magno numero: auſi ſunt ab his poſtulare, qui ex Oriente venerant vt Athanaſius, & qui huic fauerent, à conſilio remouerentur. Aliter enim fieri non poſſe, vt in vnum con-D uenirent. Id Occidentales valde iniquum eſſe affirmabant. Nam iniuſtis iudicijs Athanaſium & alios damnatos eſſe dicebant, qui propterea nunc præſentes ſint, vt calumnias aduerſariorum coram refutent. Cum igitur obtinere Orientales, quod poſtulabant, non poſſent, facta ſeceſſione, eodem tempore ἀντισύνοδον in Thracia in vrbe Philippopoli inſtituunt.

Qui cum animos afferrent vindictæ cupidos, & Ariana hæreſi infectos, mox confirmatis priſtinis decretis contra Athanaſium & alios orthodoxos, iam antè è ſuis ſedibus eiectos, etiam Iulio Romano Epiſcopo, & Hoſio Cordubenſi, & Maximino Treuirenſi, & aliis multis præſtantibus viris dignitatem Epiſcopalem abrogarunt: quod Athanaſium & cæteros excommunicatos à Synodo Tyria, in communionem recepiſſent. Poſtea manifeſtè τὸ ὁμοούσιον repudiarunt: Dogma verò Arianum περὶ τοῦ

ἀνομοίου

ἀνομοίου, quod videlicet Filius inæqualis ſit patri, non ſtabilire tãtum: ſed etiam literis hinc inde ſparſis diuulgare paſſim conati ſunt.

Contra qui Sardicæ erant, primum diſceſſum illorum condemnarunt, & denuo Athanaſij cauſa cognita, cum vanitatem calumniarum deprehendiſſent, receperunt ipſum, damnatis accuſatoribus. Quæ verò in Synodo Nicæna definita fuerant, ea conſentiẽtibus ſuffragiis approbarũt ac confirmarunt. Reiecto etiam dogmate Ariano, ὁμοούσιον clarius expoſuerunt. Denique quicunque contraria Nicæno Symbolo defenderent, hos non tantum Epiſcopali dignitate priuandos, ſed ne quidem in fidelium conſuetudinem admittendos eſſe decreuerunt. Extat decretum Synodi apud Theodoretũ, in quo & hæc verba ſunt: Par eſt, vt qui à paterna eſſentia ac diuinitate Filium ſeparant, & alienant Verbum à Patre: etiam ipſi à Catholica Eccleſia ſeparentur, & à nomine Christiano alieni ſint. τοὺς γὰρ χωρίζοντας τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας καὶ θεότητος τὸν υἱὸν, καὶ ἀπαλλοτριοῦντας τὸν λόγον ἀπὸ τοῦ πατρὸς χωρίζεσθαι ἀπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας προσήκει, καὶ ἀλλοτρίους εἶναι τοῦ χριστιανῶν ὀνόματος.

Poſt hanc Synodum, Occidentales Eccleſiæ ab Orientalibus deinceps diuolſæ fuerunt, vt nihil ſibi amplius negocij & coniunctionis inuicem eſſe voluerint. Ac fuit quidem Occidentalium Eccleſiarum ſtatus ſequentibus temporibus, quod ad dogmatum controuerſias attinet, multò tranquillior. Romanæ etiam Eccleſiæ autoritas non parum hac ipſa de cauſa creuit, quod fidei à maioribus acceptæ, de vera atque æterna diuinitate Filij Dei, conſtanter adhæreret, neque vel contentiones ea de re admitteret vllas, neque mutari quicquam in Symbolo Nicæno permitteret. In Oriente verò magis magiſque turbæ & odia, & diſtractiones creuerunt. Primum enim Ariani ipſi inter ſe diuiſi, inſtar Cerberi tricipitis, tres ſectas diuerſas ex ſeſe produxerunt. Aliqui aſtutas ſimulationes Arij & Euſebij Nicomedienſis (qui non diu poſt Synodum Encæniorum cauſa Antiochiæ inſtitutam, Conſtantinopoli extinctos fuerat) imitantes: Filium dicebãt Patri non quidem ὁμοούσιον, id eſt, coeſſentialem, ſed ὁμοιούσιον, id eſt, æquieſſentialem, & ὅμοιον, ſimilem eſſe, nimirum concedentes, ſimilem Patri dici poſſe, idque non tam proprietate naturæ, quàm largitate gratiæ, quantum creatura creatori cõferri poſſit. Alij verò, qui ἀνόμοιοι, & poſtea Aëriani & Eunomioiani dicti ſunt, Patri per omnia Filium diſſimilem eſſe dixerunt. Quia nullo genere ſimilis poſſit eſſe creatura factori. Nonnulli etiam qui πνευματομάχοι nominati ſunt, quorum autor fuit Macedonius, ipſum quidem Filium per omnia ſimilem eſſe Patri fatebantur: ſed Spiritum Sanctum negabant quicquam commune habere cum Patre & Filio. Sed præter Arianos multi erant inter Epiſcopos Orientales, qui cum veritatis amantes videri vellent, non quidem ſententiæ Symboli Niceni aduerſabantur: ſed vocabulis tamẽ τῆς οὐσίας, ὑποστάσεως & ὁμοουσίου offendi ſe querebantur. Nam cum alienos ſe eſſe ab eorum impietate profiterentur, qui Filium Dei non natura Deum aut creatum dicere auderent: verumtamen ὁμοούσιος non libenter vſurpabant, quod vereri ſeſe dicerent, ne Sabellij impiæ doctrinæ ſtabiliẽdæ cauſa daretur, qua ὑποστάσεις ſeu perſonæ diuinitatis inter ſe confunderentur. Contra hos, cum vehementer vrgentet alij

A vocem ὁμοούσιος, etiam inter orthodoxos non tam de re ipſa quam de vocabulis contentiones crebræ fuerunt. Ac rectè ſcribit Hiſtoricus, fuiſſe negociũ iſtud non diſſimile prælio nocturno, quo conflictum inexploratum eſſe neceſſe eſt. Nam apparebat, inquit, non intelligere pleroſque ea, propter quæ aliis maledicebant. Nam ſi qui ex iis, qui Ariani non erant, vocem ὁμοούσιος vitabant, ij cęteris, qui ea vtebantur, hoc crimini dabant, quod approbarent Sabellij dogma. Ideoque in inſectationibus mutuis blaſphemos vocabant, quaſi Filij Dei ὕπαρξιν tollerent, id eſt, reuera eſſe Filium Dei non faterentur. Altera verum pars verbo ὁμοουσίου inhærens, probri loco his obiiciebat, quod multitudinem Deorum Græco ritu viderentur introducere, atque ita plures eſſentias in diuinitate quam vnam B ſtatuere.

His digladiationibus, miſerrimum in modum Orientales Eccleſiæ afflictæ fuerunt longo tempore. Et acceſſit ſæuitia Arianorum, qui freti potentia aulæ, multò acerbiores & triſtiores perſecutiones, & inter ſeſe, & contra orthodoxos exercuerunt, quàm vnquam antea Chriſtiani ſub Ethnicis Imperatoribus experti fuerant.

Sed redeo ad Athanaſium. Hunc poſt Synodum Sardicenſem Conſtans Imperator, qui oſtendebat ſe fore defenſorem eorum, quæ in Synodo decreta eſſent, literis ad fratrem Conſtantium grauiter ſcriptis, reſtitui in Eccleſiam Alexandrinam iuſſit, ac palàm minatus eſt, ſe eum reducturum eſſe, ſi frater non reſtituat. Hic verò inſigne exemplum extremæ & ſceleratæ petulantiæ Arianorum recitatur.

C Miſit Conſtans eas, de quibus iam dixi, literas de reducendo Athanaſio, ad fratrẽ per legatos Epiſcopos, & his adiunxit tribunum quendam virum præcipuæ auctoritatis. Hi cum Antiochiam Syriæ veniſſent, vbi tum Conſtantius Imperator erat, & in hoſpitio, in quod iuſſi erant diuertere, reſponſum Imperatoris expectarent: Stephanus Eccleſiæ Antiochenæ eo tempore Epiſcopus Arianus, vir malus, crudelis & audax, vt infamiam conciliaret hoſpitibus, iuuenem quendam flagitioſum & ſceleratum ſubornat, qui ad ſcortum quoddam accedens, ait requiri eam ab hoſpitibus quibuſdam, qui modò aduenerint, vt cum ipſis illam noctem ſit. Deinde factioſos aliquos in maceriis propinquis cliuo, vbi legati diuerterant, abſcondit: Mox cum muliercula adeſt, & pronunciata teſſera, de qua conuenerat, adeſſe ſentit propoſiti ſui conſcios, ita D accedit ad ianuam diuerſorij Epiſcoporum, eaque aperta (conduxerant enim miniſtrum ad hoc factum pecunia) introducit mulierem, & conclaue ac fores demonſtrat, vbi forte alter Epiſcoporum cubabat, iubetque intrare. Ipſe interea abit. Ingreſſo autem ſcorto, cum Epiſcopus ſtrepitum pedum audiret, quærit quis accedat. Cumque ſcortum reſponderet: Epiſcopus admodum perturbatus, ac Dæmonis alicuius ludibria metuens, qui muliebrem vocem repræſentaret, inuocat auxiliũ Chriſti Saluatoris. Inter hæc & iuuenis ille ſcelerati manipuli dux cum factione ſua adeſt, clamatque improbos eos eſſe, qui cum Epiſcopi eſſe vellent, ſcortum ad ſe admiſiſſent. Ingenti autem clamore orto, concurrunt ſerui, & occluſa ianua, ſeptem de factione iſta comprehenſi ſunt.

Mane in regiam legati veniunt, & de Stephani

fraudibos ac ſceleribus accuſationem inſtituunt. Vt igitur inquiſitio fieret facinotis, muliercola primum interrogata eſt, à quo fuiſſet in diuerſoriū introducta. Ea reſpondit, veniſſe ad ſe adoleſcentem, qui diceret, adeſſe hoſpites, ab eoque veſpere ſe introductam. Poſtea ab eodem intra ianuam quoſdam collocatos fuiſſe. Addebat & interrogationem Epiſcopi, & metum ſuum, & illius precationem ad Chriſtum, & irruentium impetum. His auditis produci de captis natu minimum Iudices imperant, qui non exſpectatis tormentis, impiæ illius ac ſceleratæ fabulæ compoſitionem totam exponit, & autorem omnium eſſe Onagrum confitetor. Hoc enim nomine erat, factioſi iſtios manipuli dux. Qui & ipſe adductus dicit ſe illa egiſſe Stephani iuſſu. Hac deteſtanda malitia iam explorata atque cognita, Stephanus ipſe in ſummum odium etiam apud ſuæ factionis homines incurrit, qui eum tandem (ſicut iuſtiſſimum eſt inſidiarum artifices arte perire ſua) omni Epiſcopali dignitate exutum, Eccleſia eiecerunt.

Conſtantius verò hoc exemplo, de turbuleotis, Arianorum molitionibus, reipſa edoctos, & minas fratris veritus, qui oſtendebat, vt olim dicebaror ἅμα τῷ κηρυκείῳ δόρυ, id eſt, vna cum caduceo haſtam, conceſſit Athanaſio reditum, eumque ad ſe vocauit.

Ille verò, cum aduerſariorum dolos ſoſpectos haberet, & cautionem quandam & diligentiam à ſe adhibendam eſſe iudicaret, iuxta vetus ſapientum præceptum: νῆφε καὶ μέμνασο ἀπιστεῖν. ταῦτα γὰρ ἄρθρα εἰσὶ φρενῶν: Vigila & memẽto diffidere: Hi enim artus atque nerui ſunt ſapientiæ, aliquandiu reditum differt. Iterum igitur ac ſæpius eum literis ſuis Conſtantius ad ſe inuitat. Quamobrem, re deliberata cum Iulio Romano Epiſcopo, tandem rediꝫ in Orientem Athanaſius: ornatus non tantum diuinis teſtimoniis in miranda ſui defenſione ac conſeruatione: ſed etiam elogiis & approbatione omnium bonorum viroroin, quibus innocentiam ſuam & fidei integritatem probauerat. Recitantur à ſcriptoribus literæ Iulij ad populum Alexandrinum miſſæ, in quibus & gratulatur ipſis de reſtitutione Athanaſij, & celebrat non modò conſtantiam ipſius in defendenda rectæ fidei ſinceritate, ſed etiam teſtimonia præſentię diuinæ in aſſidua ipſius protectione, & mirandis liberationibus. Omnes, inquit, aduerſas res quæ contigerunt Athanaſio, glorioſas ipſi eſſe exiſtimo. Conſecutus eſt enim tam in præſenti quàm futuro ſæculo eximium confeſſionis teſtimonium.

Ac ſæpenumero in extrema pericula coniectus, mortem quidem ille contempſit: ſed omnipotentis Dei, ac Domioi noſtri Ieſu Chriſti cuſtodia & auxilio incolumis euaſit. Et iam ad vos reuertitor multò illuſtrior, quam cum à vobis abiret. Si enim eximiæ & precioſæ materiæ vt auri vel argeoti puritatem, ignis exquiſitè probat: quidnam de tanto viro dignum dici poterit? qui poſt tam grauia pericula ſuperata, iam vobis reſtituitur, non à nobis ſolum, ſed ab vniuerſo conſilio innocens declaratus. Cum autem adhuc Antiochiæ io Syria Imperator Conſtantius ageret, venit eò Athanaſius, antequam Alexandriam rediret. Et quamquam nondum deſinebant inſidias ei ſtruere Ariani, tamen placatum aliquo modo Imperatorem reperit. Sic cum placuerint Deo viæ hominis, etiam inimici eius conuertuntur ad pacem: ponuntque ferocia

A Pœni corda volente Deo. Placidè igitur cum Athanaſio colloquitur Imperator, eique poteſtatem facit tutò reuertendi ad Eccleſiam Alexandrinam. Sed de Arianorum ſuggeſtione: Vnum tamen eſt, non magnum, inquit, quod Epiſcopi abs te poſcunt: vt vnam ex Eccleſiis Alexandrinis concedas iis, qui tecum fortè commonicare nolint Erat tum Antiochenæ Eccleſiæ Epiſcopus Leontios, Arianus, Stephani ſucceſſor, qui templa omnia ita in ſua poteſtate ſeruabat, vt nullum ex omnibus in ea vrbe orthodoxis concederet. Prudenter igitur Athanaſios Imperatori reſpondet: non ſe refragari ipſius voluntati velle, ſed tamen & ſeſe petere ac poſtulare aliquid velle, quod æquum eſſe exiſtimet viciſſim ſe impetrare ab Imperatore. Quid verò illud eſt, inquit Imperator? Hic A-
B thanaſius, Antiochenis inquit, qui cum Epiſcopo Ariano coniungi noluot, opus eſt æde ſacra ad precationes. Quæſo igitur vt & his in vrbe Antiochia templum vnum concedatur, qoemadmodum Alexandriæ Arianis vnam Eccleſiam à me concedi vis. Huic petitioni cum imperator annuere velle videretur. Ariani mutato cooſilio, neque ibi ſe velle accipete Eccleſiam, neque hic dare ſeſe reſponderunt. Plus enim ſibi ſinguli, iis in locis, vbi ipſi eſſent, quam abſentibus bene eſſe cupiebant. Vt autem in hoſte etiam virtus laudabilis eſt: ita Conſtantius literis ſcriptis ad Alexandrinos, qoibus Athanaſium eis rurſus commendabat, virtuti ipſius amplum teſtimonium præbuit. Nam rectitudinem ſeu ingenuitatem, & ingenij ac morum probitatem, ei tribuens & prouidentiam Dei in ipſius prædicatione prædicans: Etſi, inquit, ad
C exiguum temporis ſpacium, iniqua hominum iodicia ſubiit: tamen à diuina prouidentia omnium rerum contemplatrice, iuſtam ſententiam repottauit, ac Dei voluntate & noſtro iudicio, cum patriam, tum Eccleſiam, cui nutu diuino præfectus eſt, tecuperauit. Deinde addit: Omnia quæ contra eos, qui illi adhæſerunt, decreta antea ſunt, iam obliuione penitus obruantor, omniſque ſoſpicio aduerſus ipſum deinceps tollator, & quæ ſequuntut. Scribit Athanaſius alicubi, Conſtantium etiam iuramento dato ſibi tunc pollicitum fuiſſe, ſe nullas in eum calumnias in poſterum admiſſurum eſſe. Quare lætus & gratias agens Filio Dei, pro ſpe futuræ alicuius tranquillitatis oſtenſa, per Syriam in Ægyptum tendit, ac per Peluſium, vbi olim Pompeius egrediens ex naui interfectus eſt, Alexandriam proficiſcitur. Exceptus iam eſt ingen-
D ti cum lætitia, & poblica feſtiuitare, ac veluti triumpho quodam à bonis omnibus in vrbe Alexandria. In itinere autem & Hieroſolymam venit, vbi cum Maximo Epiſcopo congreſſus, expoſitis actis Synodi Sardicenſis, & literis Imperatoris exhibitis, impetrauit ab eo, vt ex Syria & Palęſtina & regione finitima Synodos cogeretur. Id enim ad vicinarum Eccleſiarū coniunctionem pertinere iudicabat. Syoodus igitur Hieroſolymis congregata: non modo ſuffragio ſuo reſtitutionem Athanaſij approbauit, ſed etiam literas ſcripſit ad Eccleſiam Alexandrinam, & ad Ægypti atque Africæ Epiſcopos, quibos de inita cum Athanaſio communione publicum teſtimonium perhibuit. Ea re inuitati etiam ex aduerſariis Athanaſij nonnulli, ſiuè odio erga ipſum depoſito, ſiue inclinantes ſeſe ad latus nauis felicius, vt ſæpe voluntates cum fortuna mutantur, ſtudium

aliquod

aliquod coniunctionis cum ipſo fouendæ præ ſe ferre cæperunt. Ipſe etiam Athanaſius Synodum Epiſcoporum per Ægyptum coëgit, in qua publicè comprobari atque confirmari voluit, ea quæ tum in Sardicenſi cõcilio, tum in Palæſtina decreta eſſent. Hæc fuerunt læta initia, quæ promittere videbantur Athanaſio tranquilla halcyonia. Sed nunquam bella bonis, nunquam diſcrimina deſunt.

Et: Fallitur augurio ſpes bona ſæpe ſuo.

Nam cũ lõgo interuallo poſt, Cõſtans Imperator Occidentis, qui hactenus cõſtanter orthodoxos defenderat, à Magneotio Tyranno per inſidias interfectus eſſet ac Cõſtantius iã ſolus potiretur Monarchia: ibi tũ Ariani opportunũ ſibi tẽpus dari arbitrati ad inimicos opprimẽdos, nõ aliter quã in maceriẽ inclinatã, ſic in Athanaſiũ deſtitutũ iã præſidio orthodoxi Imperatoris, omnib' viribus incũbunt, ac Cõſtantio perſuadẽt, Athanaſiũ (qui officio veri Epiſcopi functus Arianis quibuſdã eiectis, orthodoxos Eccleſiis prefecerat) inde vſq; ab eo tẽpore quo domũ ab exilio reuerſus eſſet, aſſiduas turbas per Ægypto & Libyã vicinã dediſſe. Addunt etiã, cũ in itinere adhuc eſſet, Epiſcopos & Presbyteros in Eccleſiis, quæ iuridictionis ipſius non fuiſſent, ordinaſſe. Denique autorẽ illum fuiſſe dicũt inimicitiarum inter fratres Imperatores, ac parũ abfuiſſe, quin ruptis naturæ vinculis bellũ inter ſe mouerẽt. Conſtantius igitur, qui quò volebãt duci conſueuerat omnia quæ prius de Athanaſio & orthodoxis Sardicæ conſtituta fuerãt, abolet, & eos qui per Synodi ſententiã reſtituti fuerant Epiſcopi, pelli rurſus ex Eccleſiis iubet. Athanaſiũ verò, nec iuriſiorãdi nec literarũ ſuarũ memor, non modo exigi in exiliũ, ſed iugulari etiam mandat, miſſo cum magna militum manu duce quodam exercitus, qui illum vt ſceleratum interimeret.

Sed veriſſima eſt Pſalmi ſentẽtia: Ecce oculi Domini ſuper timẽtes eũ, ſuper ſperãtes in miſericordia eius, vt eripiat ex morte animas eorũ. Nã Athanaſius diuinitus liberatus eſt, nec quiſquã melius, quomodo euaſerit, narrare poteſt, quã ipſe cui illa euenerunt in Apologia de fuga ſua commemorat. Hæc igitur ipſius verba ſunt: Nox, inquit, erat, multique ex populo ad proximã Synaxio orationibus peruigilabant, cum Dux exercitus Syrianus ingeſſit ſe pluribus quàm quinq; millibus, quorũ alij arma, alij ſtrictos enſes geſtabant, alij arcus, iacula, fuſtes, & Eccleſiam militibus prope inter ſe conſertis manibus, ne quiſpiã inde exiret, aut elaberetur, cinxit. At ego inconueniens ratus, in tãta perturbatione deſerere populum, ac non potius offerre me ipſum diſcrimini, reſidens in ſolio, iubeo Diaconũ Pſalmum legere: Quoniam in ſeculum miſericordia eius: Et auſcultare populum, atque ita vniuerſos diſcedere & redire ad domus ſuas.

Cum autẽ dux iſtarum cohortium etiã ſacrarium militibus cinxiſſet ad me intercipiẽdum, quotquot ex clero & populo reſidui erant, clamitare, obſecrare, vt nunc me tandem ſubducerem. At ego negabam prius me abiturum, quàm ſingulos euaſiſſe cernerem. Surgens igitur, & orationem imperans, ita omnes rogabam vt abire vellent. Satius enim eſſe, me in periculum venire, quam vllum ex ipſis lędi. Digreſſis igitur pleriſq;, cæteriſq; eos ſubſequẽtibus, qui remanſerant apud me clerici quidam, inter abeundum me ſecum abſtraxerunt. Atque ita, teſtem facio veritatem, per milites, quorum alij ſacrarium cingebant, alij per templum oberrabant, A pertranſiuimus ducente ac ſeruante Domino, nihilque ipſis ſentientibus elapſi ſumus, Deum interim magnificè glorificantes, quod neque populum prodidiſſemus, ſed illo prius ſine noxa dimiſſo quærentiũ manus effugiſſemus. Hęc Athanaſius. Sic aliquot in locis planè tragica oratione idẽ Athanaſius deſcribit rabiem & crudelitatẽ, quam poſt ipſius diſceſſum exercuit Georgius Cappadox, quem, Ariani, & ante reſtitutionem Athanaſij Alexandrinæ Eccleſiæ poſt Gregorium præfecerant, & nunc per vim in Athanaſij locum rurſus adduxerant.

Hic enim adiutus à militibus: ſubinde impetũ miſeram plebem, quæ in feſtis conuenerat, facto, etiã virgines ſacras ad ignem duxit, minitans eis necem, niſi iurarent ſe abiecturas eſſe doctrinam Athanaſij. Cumque ignem illæ contemnerent, ipſe nudatas B ſic verb[illegible]ibus affici iuſſit, vt ora & vultus diu agnoſci non potuerint.

Quadraginta etiã viros cõprehenſos, virgis recẽs ex palma exciſis, & aculeos adhuc habentibus, ita cædi ac dilacerari iuſſit, vt multi ex iis mortui ſint, aliqui longa curatione ob infixas ſentes opus habuerint. Cadauera interfectorum canibus obiecit.

Domos piorũ noctu diripiendas factioni ſuæ tradidit. Deniq; alia multa exẽpla immanis ſæuitiæ erga orthodoxos edidit in tota vrbe Alexandria, & paſſim in Eccleſiis per Ægyptum & Libyam. Quæ deplorãs Athanaſius: Mala, inquit, quæ paſſi ſumus, & intoleranda ſunt, & condignè enarrari nequeũt. Et vt atrocitatẽ perſecutionis Arianę aliquo modo ob oculos ponat, hiſtoriã ex libro Iudicum de Leuita recitat, qui vxoris corpus in partes diuiſum, ad C omnes tribus Iſraeliticas miſit, vt iniuria non ad ſe ſolum, ſed ad omnes æquè pertinere crederetur, vtque vel vicem eius dolentes, vindices ſe præberent, vel negligentes pudore confunderentur. Illi verò qui viſu audituque id cognouerunt, in hæc verba proruperunt. Nunquam tale quid, ex quo filij Iſrael ex Ægypto aſcenderũt, accidit. Hãc hiſtoriam ad triſtiſſimam perſecutionem ab Arianis excitatam accommodans Athanaſios: Et ego, inquit, propterea ad vos orthodoxos mentionem illius Leuitæ facio: vt rebus eius temporis cum iis quæ nunc fiunt collatis, in quibus tanta & tam immanis crudelitas eſt, maiorem quam illi indignationem aduerſus homines nefarios concipiatis. Siquidem acerbitates perſecutionum nobis illatæ, ita præponderant, vt exigua videatur Leuitæ calamitas, præ illis, quæ nunc aduerſus Eccleſiam D deſignata ſunt: vel potius nunquam quidquam tale auditum eſt in orbe terrarum: neque quiſquam vnquam iſtiuſmodi mala expertus eſt. Tunc vna mulier iniuriam paſſa eſt, & non niſi vnus Leuita erat, ad quem vis illa referebatur. Nunc autem vniuerſa Eccleſia iniuria eſt affecta, & ſacrarium contumelioſè habitum. Et, quod maius eſt, pietas ab impietate perſecutionem patitur. Tunc ſingulæ tribus, ſingulis partibus mulieris viſis attonitæ, conſternatæque fuerunt. Nunc totius Eccleſiæ membra diuulſa ſunt, exules hinc inde miſſi. Obſecro igitur vos, vt ita veſtros animos commoneat rerum indignitas, quaſi nos non tantummodo, ſed ipſi quoque iniuriam accepiſſetis, quo quiſque vti læſus opem in commone afferat, ne paulatim Eccleſiæ fides corrumpatur.

Hanc triſtem quærelam Athanaſij de perſecutione Ariana prætereundam hoc loco non exiſti-

maui, non modo quod Eccleſiæ illius temporis ærumnas miſerabili oratione exponit: ſed etiam ob hanc cauſam, quod haud ſcio, an quicqoam magis congruat ad deteſtabilē & omnibos ſeculis inauditam laoienam, qua ſuperiobus annis in Germania, Gallia, Anglia & alibi, adoerſus veræ & antiquę fidei profeſſores à nouatū hæreſeū inuentoribus ſæuitū eſt. De qoa hæc Tragica Athanaſij exclamario oon minus verè quā de Ariana illa perſecutione iore ac meritò vſurpari poteſt: Talia in Eccleſiā nollo voquam tēpore perpetrata eſſe conſtat, ex qoo Saluator noſter in cælum ſubuectus diſcipulis ſuis præcepit, Ite & docete omnes gentes, baptiſantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti.

Athanaſius verò ab hoc tempore, quod incidit in aonum quartum à Synodo Sardicenſi, vſque ad mortem Conſtantij, annos, vt apparet, circiter decem, rurſus exolauit, latitans in deſertis Libyæ locis, vbi tamen minimè ocioſus foit. Nam & ad Imperatorem Conſtantem aliqooties ſcripſit, tum ſuæ tum Eccleſiæ cauſa, & vbicūq; opus fuit, de vera atque orthodoxa doctrina, tū poblicis tum priuatis ſcriptis teſtatus eſt. Noonunqnam & in vrbē Alexandriæ venit confirmandæ Eccleſiæ ſuæ cauſa, etſi din ibi ſubſiſtere ei non licuit.

Quantum verò odiom Imperatoris erga Athanaſium hoc toto tēpore fuerit, ex ſermone eius intelligi poteſt, quem cum Liberio Epiſcopo Romano Conſtantius habuit, Nullus mihi tantus ſucceſſus cordi eſt, inquit, neqoe aduerſus Magnentium, neque aduerſus ſeditioſom queoquam, atq; ſceleſti huius à rebus Eccleſiaſticis amorio. Nec verò ſilentio præterire poſſum præclaras illas & magnanimas voces, quibus apud Conſtantium Imperatorem, excelſa quadam conſtantia & admirabili libertate dicendi, Epiſcopos Romanus Liberius, Athanaſij & cauſæ bonæ patrocinium ſuſcepit.

Cum enim Imperator vehementer inſtaret, vt Athanaſium ille ſuffragio ſuo condemoaret, & poſt longam altercationem exclamaret tandem: Quota tu pars es orbis terrarū, qui ſolus facis cum Athanaſio, & orbis terrarum ac mundi totius pacem diſſoluis? nihil hac Imperatoris acerba inſectatione exterritus Liberius: Non, inquit diminuitur ſolitudine mea verbum fidei. Nam & olim tres ſolùm inuenti fuere, qui edicto Regis reſiſterent. Poſtea cùm prolixè hortatos eſſet Liberius Imperatorem, vt legitimo modo cauſā Athanaſij cogooſci iuberet, neq; inſontē per vim atq; calūnias opprimi fineret, Imperator quidē aduerſationes Epiſcopi nō ferēs, exiliū ei niſi cōdēnatiooi Athaoaſij ſubſcriberet minat⁹: Habes, inquit, triū dierū ſpaciū, quo deliberes velis ne poſt ſubſcriptionē Romā reuerti, an aliquē locū qoo traducaris eligere. At Lib. triū dierū vel etiā mēſium ſpaciū, rationē nō immotat. Quare mittas me licet quolibet. Etſi autē ex aula Imperatoris certa quædā pecuniæ ſumma ipſi in ſumptus exilij miſſa eſt: neq; hāc tū Liberi⁹ accipere voluit: ac Eunucho Eoſebio grauiter reſpondit, deuaſtatis Eccleſiis orbis terrarū eleemoſynam mihi offers, vt cōdēnator? Quin tu abi & Chriſtianus prius efficiaris. Atq; ita nudus egēſque in exiliū ſumma cū voluntate abiit, memorabile exemplū relioqoens poſteris, atque iis in primis, qoi vel ad munus docendi in aulis, vel ad conſilia & colloquia magnorū Principum adhibentur, ne aut ſpe victi, aot metu fracti, aut blanditiis debilitati, aſſentētur copiditatibus gubernatorū, & veras ſententias de religione rebuſque diuinis abiiciant aut occultent, aut peccata principum iniuſto ſilentio confirment. Sed redeat eò, vnde digreſſa eſt oratio.

Athanaſio igitur abſente, aliqnot Synodi diuerſis in locis à Cōſtantio cōoocatæ ſunt. Nā anno ſequēte mortē Cōſtātis, cū frater Cōſtātius aduerſus Magnētiū exercitū in occidentē doxiſſet: Synodus Sirmiēſis cōoocata eſt, cui Imperator ipſe interfuit.

Occaſio autē Synodi iſtius hæc fuit: vt ſemel motis rebus multi exēplo fiūt audaciores, & nooos tumultus mouēt, & ἀναρχία cōcedit licētiā: Photinus presbyter Eccleſiæ Sirmiēſis & Arianos & orthodoxos vituperare cæpit, & abiecta vtraq; ſentētia renouauit blaſphemiā Samoſateni. Negauit eſſe doas naturas in Chriſto nato ex Virgine. Ac λόγον in Ioāne interpretatus eſt decretū Patris de creatione mūdi, & de reſtitutione ac reparatione hominis. Et cōtēdit nequaquā eſſe λόγον ὑφιστάμενον, qui extiterit anteqoā hic homo Chriſtus ex virgine natus ſit.

Sūt igitur in hac Synodo facta cōtra Photinū decreta pia & laude digna, in quibos cōſenſerūt & orthodoxi & Ariani. In his cū acquieſcere non vellet Photinus, in exiliū eiectus eſt. Poſtea proceſſit Synodus ad Arij cōtrooerſiam. Ac tres nouæ formolæ confeſſionū ſcriptæ ſunt, in quibus etſi retenti ſunt anathematiſmi additi Nicænæ Synodi decretis: tamen vox ὁμοούσιος omiſſa, & pro ea vocabulum ὅμοιος vſurpatum eſt.

Hūc cothurnū exiſtimabāt diſcordię finē fore, quia vtraq; pars Filiū eſſe fateretor, & qoidē ſimilē Patri. Fuerat paulò ante Hoſius Cordubēſis Epiſcopus, ſenex pius & ſāctus per Ariannrū inſidias in exiliū eiectus. Sed quia in ſumma apud oēs exiſtimatione erat propter ætatē, cōſtantiā in cōfeſſione, & pericula perſecutionū, quę ſub Ethnicis Imperatorib. ſuſtinuerat: ad hāc quidē Synodū inuitū eū de Arianorū cōſilio Cōſtātius pertraxerat. Is cū repudiaret ambiguitatē in voce ὅμοιος, quod inſidioſa eſſet, ſæuiſſimis plagis ac tormentis tātiſper affectus eſt, donec formolæ propoſitæ ſubſcriberet. Ita diſceſſū eſt tū ex Sirmio. Tātū verò abfuit; vt pax atq; concordia Eccleſiarū coaleſceret: vt multò maiores contētiones ſecutæ ſint. Nā qui verbū ὁμουσίου, itē οὐσίας & ὑποστάσεως īprobabāt, tū Ariani, tū ex Orthodoxis etiā nōnulli, igootas eſſe has voces populo dicebāt, neq; in ſacris literis vſpiā extare. Nō autē propter vſum obſcurorū verborū ſcindi Eccleſias perpetuò oportere, ac potius cū manifeſtū ſit, quātū torbarū cōmooerit diſputatio de vocib. iſtis, has velot cauſas rixatū & diſceptationū & diſſidij tolli oportere. Cōtrà verò qui voces illas nullo modo mutādas aut tollēdas eſſe dicebāt, ij nō ſolū nitebaotor authoritate Synodi Nicænæ, in qua tot, & tales, ac tanti viri præſtò fuiſſent, & cōſenſiſſēt de dogmate, & ſententiam veritatis iſtis verbis demonſtrandam potuiſſent: verū hūc etiam morē neqoaqoam arbitrabātur introducendū, vt vni aut alteri liceret, ſi qoid minus fortè in decreto publico ipſis arrideret, ſtatim illud in qoæſtionē vocare, & priora mutari velle. In primis verò ob hāc causā negabant verba decreti Nicæni mutanda eſſe, quod Ariani doloſè & fallaciter agere multa deprehēderētur. Nā & illud ὅμοιον qnod cogebātur retinere ſiniſtrè interpretabātur: & in ſolēni δοξολογίᾳ, cū orthodoxi canerēt, Gloria Patri & Filio & Spiritoi Sācto: Ariani de induſtria mutata cōiunctionis particula ſic pronunciabant. δόξα πατρὶ δι᾽ υἱοῦ ἐν ἁγίῳ πνεύματι: id eſt, Gloria Patri per Filium in Sancto Spiritu. Et baptiſantes

ptiſantes non ſeruabant conſuetudioem antiquitatis, quam & Baſilius alicubi ſcribit ex traditione Apoſtolorum in Eccleſia ſeruatam eſſe, vt ter in aquam eos, qui baptiſabaotur, immergerent.

Quibus omnibus cum occolta malitia prodi videretur, quantumuis tegereot atque occultarent aliqui ex Arianis impietatem ſuam: graues atqoe conſtantes viri, precipuè hi, qui Occidentalium Eccleſiarũ Epiſcopi erant, vehemeoter ex mutatione illa vocis ὁμοούσιος offenſi fuerunt. Nec inter Arianos hi qui tum Aëtiani, tum Eunomiani dicebãtur, hanc ipſam vocem ὅμοιος amplexi ſunt. Cum igitur poſt biennium, deuicto iam Magnentio, Mediolanum veniſſet Conſtantius: rurſus iuſſu ipſius conuocãtur Epiſcopi, tum ex Orienre, tum ex Occidente, eo potiſſimum conſilio, vt acta Sirmienſis Synodi plutium ſubſcriprione confirmarentur.

Hîc verò Orientales, memores ſeceſſionis in Synodo Sardicenſi factæ propter cauſam Athanaſij, præſentibus iam Epiſcopis Occidentalibus, ante omnia rurſus poſtulant commonem ſententiam ferri cõtra Arhanaſium, coi omnem deinceps reditum præcludi ad Alexandrinam Eccleſiam volebãt, ex qua & ab Imperatore iam eiectus erat.

Huic poſtulationi conſtantiſſimè aduerſati ſunt, cum alij Occidentales Epiſcopi, tom Paulinos Epiſcopus Treuirenſis, & Dionyſius Epiſc. Albæ in Latio, & Euſebius Vercellarũ Epiſcopus in Liguria. Iotelligebant enim Arianos prætextu condemnationis Athanaſij quetere noo modò approbationem ſcelerum & fraudũ, qoibus in Eccleſia contra orrhodoxos iam longo tempore tumultuati eraot, ſed etiam oppreſſionẽ Symboli Nicæni, quod conſtanter Athanaſius hactenus defenderat. Subito igitur Synodus Mediolanenſis diſſoluta eſt. Iratus verò Cooſtantius, moltos præſtantes viros, qui liberius ſententiam dixerant, in exilium eiecit.

Hoc modo eiectis vndiq, propugnaroribus veritaris, Ariani iam nõ amplios difficilè ſibi fore rati, vt impium dogma ſuum ſtabilireot: denuò apod Cooſtantiũ vrgent, vt nooos cõuentus, tam Orientaliũ quam occidentaliũ Epiſcoporum indicat, & mãdet omnibus, vt deinceps à voce ὁμοούσιος abſtineant. Vt autẽ in mari grãdes balænæ ſcribuntur ſeqoi ductũ & auſpicia exigui cuioſdam piſcis, quem Moſculum eruditi nominant, qoo capto facile eſt Balænas capere quãtuois grandi corpore præditas: Sic Conſtantius veteratorũ iſtorũ cõſilia perpetuò ſecutos, nooc etiã facile aſſeotitur. Non igitur longo interuallo ioteriecto, aſtutè eodẽ tẽpore indicũtur duæ Synodi locis diuerſis: Vna Occidẽtalium in Arimino: altera Orientaliũ in vrbe Bithyniæ Nicomedia. Sed cum eſſet diſſecta horribili terræmotu Nicomedia, in vrbẽ Iſauriæ Seleuciam Oriẽtalium Synodos tranſlata eſt. Sed infelix foit exitus vtriuſque. Nam & Ariminẽſis & Seleucienſis Synodus in varias partes diſtracta eſt. Primũ enim in Ariminẽſi Synodo, qui occultè Arij virus fouebant, omnia quæ olim de fide tradita eſſent, irrita reddere conabantur, ac Sirmienſis decreti coofirmationem petebans. Hanc ſententiam præcipuè vrgebant Vrſacius & Valens, qui cum Arianis iam inde ab initio addicti fuiſſent, ſæpe ramen confeſſionem ſuam etiam ante mutauerant. Nam, vt mos eſt leuium ingeniorũ, quę doctrinam quam profitentur, nonquã rectè didicerunt, ad eorum outum, qui plus valebant, accommodare atqoe inflectere ſeſe perpetuò ſolebant. Cæteri verò orthodoxi, cum iſta minimè A probarent, conſurgentes dixerunt: Se non veniſſe propterea, qood fide noua opos habereot. Eam enim integram ſe conſeruare, quam ab initio accepiſſent: Sed vt ſi quid noui quiſpiam de ea moliretur, ei vt obſiſterent. Diu cum vtrinque pugnatum eſſet, orthodoxi, depoſitis ab Epiſcopatu Valente & Vrſacio, legatos & ſcriptum de ſua confeſſione ad Imperatorẽ mittunt, in quo & hæc verba fuerũt.

Poſtquam diu deliberatum eſt, iuſtum nobis viſum eſt, fidem quę antiqoiſſima eſt in Eccleſia, quã & Prophetæ & Euangeliſtæ & Apoſtoli per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum prædicarunt, firmiter retinere, retentamque perpetuò conſeruare. Abſurdum enim imò nefas certè viderur, quicquã cõmutare in illis, quæ rectè veréque definita ſont, quæque ab omnibus in Nicæno accuratè exquiſita, B atque excuſſa ſunt, quorũ doctrioa & ſententia ad omnium hominum aures & mentes peruenit, & palàm prædicata eſt, cuius vnius vi Arij hæreſis expuguara eſt, cuius eriam adiumento non hæc ſolum, ſed aliæ quoque hæreſes extirpatæ ſunt, cui profectò aliquid adiicere tutom oon eſt: & ab ea quicquam detrahere periculoſum: Quòd ſi alterutrum iſtorum eueniat: mox licenria hoſtibus quælibet agendi dabitur. Quid? quod nec pax vlla, quæ expetitor, futura eſt, ſi quid eorum, quæ iuſta ſunt, ſubuertatur. Imo verò maiora ex iſtis diſſidia & perturbationes paſſim in Eccleſiis excitabuntur.

His arque aliis de cauſis orant vehementer, ue Imperator introduci ſinat aliquid noui ad cõtumeliam eorũ, qoi mortui ſint, ſed vt iis adhęrere orthodoxos permittat, quæ à maioribus determinata ſint & ſancita, qui cũ induſtria & prudentia & Spiritu C Sancto duce omnia egerint. Nam quæ ab Arianis afferantur, fidelibus incredulirarem, infidelibus verò crudelitatem allatura eſſe. Petunt & ſibi poteſtatem fieri domum redeundi.

Sed has literas, Vrſacij & Valentis aduentus ad Imperatorem præuenit, qui ægrè ferentes ſui condemnationem in Synodo factam, ad Imperatorem feſtinanter contenderunt, & arrepta πρωτολογία Synodum accuſarunt.

Conſtantius igitur vt eluderet acta Synodi contando, negauit rantum ſibi ocij nunc eſſe, vt cauſas iſtas cognoſceret, ac iuſſit eos diotius in Synodo expectare. Cum autem mora longior eſſet: Synodus denuò miſſis literis proteſtata eſt, ſe oon poſſe à propoſito recedere. Cumque Imperator nollo eos reſponſo dignarerur, pij ad Eccleſias ſuas redierũt.

Com autẽ iam antea hoc haberet in animo Cõſtã-D tius, vt acta Sirmiẽſia rata haberi vellet: sũpta occaſione ab Epiſcoporũ diſceſſu, qui cõſenſũ & approbationẽ Imperatoris non exſpectaſſeot, formulã fidei in Sirmiẽſi Synodo ſcriptã, & Arimini ab Vrſacianis lectã ad omnes Eccleſias mittit, ac nolentes ſubſcribere, arceri ab Eccleſiis iubet, & alios in illorũ loca ſobſtitui. Ita in Occidẽte etiã turbæ excitatæ, & per vim paſſim expolſi atq; eiecti ſunt pij Epiſcopi: Vrſacius verò, & qui com eo erant, relicta Italia in Thraciam ad vrbẽ Nicã ſeſe cõferunt. Ibiqoe formulam fidei Ariminẽſem, vt nominabatur, in Græcom ſermonem conuerſam in publicum edunt, ac titolo Nicænæ fidei commendant.

Etſi autem alia vrbs eſt Nica, in qua ipſi tunc conuenerant, alia verò vrbs Nicæa Bithyniæ, à qua Nicænum Symbolum cognominatur: tamen imperitæ multitudini, ac poſteritati imprimis quadam oominis ſimilitudine imponere conati ſunt,

vtaudientes Nicænam fidem nominari exiſtimarent eam dici, quæ Nicææ Birhyniæ tradita eſſet.

Pottò in Seleucienſi Synodo, etſi plerique Epiſcopi Atiani fuerunt: tamen ibi quoque nulla fuit intet præſentes Epiſcopos conſenſio. Nam initio altetcati ſunt, de quibus rebus primo loco qoęſtiones inſtituendę eſſent. Alij prius de fide tractationes inſtitui volebant. Alij prius inquitendum eſſe exiſtimabant in eorum vitam, qui accuſatione digni eſſent. Harum diſceptationum non minimam cauſam præbuit inconſtantia Imperatoris Conſtantij, qui modo ab his, modo ab illis rebus initium fieti rogabat.

Tandem cum ea ſententia obtinuiſſet, primom de fide quęrendum eſſe: acres contentiones fuerunt, vtrum noua fidei formula dictanda, an illa quę Antiochiæ in Encæniis ſcripta eſſet, retinenda eſſe videatur. Sed plerique formulæ Antiochenæ ſuſcripſerunt.

Cumque ſubſcriptio facta eſſet clauſis ianuis: Acacius Epiſcopus Cæſarienſis, & qui ei adhetebant, ea quæ in ocolto facta eſſent, ſuſpecta & irrita eſſe debere pronunciauit. Callidè igitur & fraudulentet Acacius perficit, vt alia formula, quã ipſe cum ſuis ſcripſerat, publico nomine legeretor in Synodo. In qua reiecta atque damnata erat vox ὁμοούσιος. Reiectæ etiam erant relique voces ὁμοιούσιος & ἀνόμοιος, & approbata vox ὅμοιος.

Hac formula fidei lecta exclamauit Sophronius Paphlago Pompeiopolitanus Epiſcopus: εἰ τὸ ἰδίαν ἑκάστης ἡμέρας ἐκτίθεσθαι βούλησιν, πίστεως ἐστὶν ἔκθεσις, ἐπιλείψει ἡ ἡμᾶς τῆς ἀληθείας ἀκρίβεια: Si ſingulis diebos ſuam ſententiam atqoe voluntatem exponere, fidei conſtituit expoſitionem, deſtituet nos tandem omnis certitudo vetitatis.

Cum autem Acacius opponeret Nicænam fidem & olim & poſtea ſæpe mutatam eſſe: ideoque nihil obſtare quò minus nonc etiam alia formula fidei proponatut: reſpondit Eleuſius Epiſcopus Cizycenus: Synodus in præſenti congregata eſt, non vt diſcat, quæ didicit olim, nec vt fidem accipiat, quam antea non habuerit; ſed vt in fide Patrum incedens, ab hac ad extremum vitæ diem nunquam deflectat.

Hinc ad quæſtiones de dogmate ipſo peruentum eſt: Quæſitum eſt eoim, quomodo Filius patri ſimilis diceretur, an propter eſſentiæ ſimilitudinem, an verò voluntatis. Sed Acacius apertè affirmauit, ſe tantum voluotatis ſimilitudinem iotelligere. Hic cum cæteri contra diſputarent, & alij alios condemnarent, nec vllus finis eſſet contentionum: Surrexit Legatus Imperatoris Leonides, quem miſetat Cooſtantius vt Synodo intereſſet, ac dixit, ſe non affututum ſine fine rixantibus. Cum igitur nollet in conſeſſum redire, etiam reliqua Synodus dilapſa eſt. Poſtea Acaciani ad Imperatorem acceſſeruot & accuſarunt cæteros, à quibus in Seleucienſi Synodo gradu ac dignitate Epiſcopali moti erant. Accerſitis autem ad ſe Epiſcopis Bithyniæ, nouum conciliabulum ipſi inſtituunt Conſtantinopoli, vbi in aula Imperatoris tunc commorabantur. Cumque conueniſſent Epiſcopi circiter 50. reiecta formula, quam ipſi Seleuciæ recitati curauerant, eam tandem formulam, quæ Arimini ab Vrſacianis lecta erat, quamque Imperatot tatam eſſe volebat, confirmarunt, additis quibuſdam verbis, quibus negabant de Deo vel

A eſſentiam vel ὑπόστασιν dicendam eſſe.

Acacij ſocius fuit Eudoxius, qui poſt Macedonium factus Epiſcopus Cõſtantinopolitanus, cum in ſedem eius Eccleſiæ collocaretor, primus vocẽ illam emiſit: ὁ πατὴρ ἀσεβὴς, ὁ υἱὸς εὐσεβής. Cumque totius populi clamore refutaretur vocabuli huius prophanitas: ita interpretatus eſt ſententiam ſuam, vt diceret: πατὴρ ἀσεβὴς, ὅτι οὐδένα σέβει· ὁ δὲ υἱὸς εὐσεβὴς ὅτι σέβεται τὸν πατέρα. Eiuſmodi nugas, inquit Hiſtoricus, hæteſium aotores aſtutè commenti, & verbis tam friuolis occupati Eccleſiæ cõcordiam dirimerunt.

Sequenti verò anno ptopter bellum Perſicum cum Conſtantius Antiochiam veniſſet, vbi Euzoius Arianus tum Epiſcopus etat, Acaciani rurſus conueniunt, ac Synodo conuocata etiam vocem

B ὅμοιος tollunt ex fidei formula, tum Arimini tum Conſtantinopoli edita: ac palam aſſerunt Filiom omnino Patti diſſimilem eſſe, neque id eſſentia ſolum, ſed etiam voluntate.

Affirmant etiam ex his, quæ non ſunt ex nihilo, Filiom extitiſſe. Inde nata ſunt nomina, Anomœi & Exucontij. Finis autem buius blaſphemæ Synodi fuit Conſtantij diſceſſus, qui rediturus erat Conſtantinopolin, vt Iulianum reprimeret rapientem imperium: ſed in reditu in Cilicia morbo extinctus eſt.

Cogitemus autem quanta calamitas fuerit, cum ſub vno Imperatore Conſtantio, qui annis 24. regnauit, ſubinde concutterent tot Synodi, Autiſynodi, & retractationes priorum Synodorum, & cum tot nouis confeſſionum formulis Eccleſiæ diſtractæ ſunt. Numerari enim nouem formulæ di-

C uerſæ à forma Nicænæ fidei poſſunt, natæ ſub Conſtantio.

Nam Antiochiæ in templi dedicatione, formæ duæ propoſitæ ſunt. Tertia à legatis Conſtantij ad Conſtantem Imperatotem allata eſt. Quarta per Eudoxium in Italiam ad occidentales Epiſcopos miſſa. Tres dictatæ Sirmij, ex qoibus vna Arimini lecta, & per Conſtantiũ confirmata eſt. Octaua Seleuciæ ab Acacianis profecta. Nona Conſtantinopoli cum appendice edita: cui & Vlphilas Gothorum Epiſcopus, tunc primum ſubſcripſit, cum antea Nicænam fidem amplexus eſſet: Ideoque ex eo tempore Gotthi, poſtquam in Arianorom caſtra tranſierunt, atrociſſimè orthodoxos perſecuti ſunt.

Rectè autem de hac confeſſionum inſtabilitate ſcripſit Athanaſius, Iudicij & pœnę diuinæ exemplũ

D in ea agnoſci debere. Accidit, inquit, ipſis, quod proditorib' Iodæis. Vt enim illi fonte vitæ deſerto effoderunt ſibi lacus, qoi aqoam continere nõ poſſunt: ita hi bellum gerentes cum generali totius orbis terrarum Synodo, effoderunt ſibi ſynodos multas, quæ vniuerſæ inanes & quaſi fabulæ euanidæ repertæ ſunt.

Scribit Nazianzenus, Conſtantium, cum animã iam exhalaturus eſſet, deploraſſe errores conſiliorũ ſuorũ, quibus tum alia quædã imperio & principatu ſuo indigna, tum hoc etiã commiſiſſet, vt fidei Nicænæ formula mutaretur ab Arianis. Nam hæc tria, malè atque infeliciter abs ſe ſuſcepta atque adminiſtrata fuiſſe agnouit: Vnũ, quod cognatorum ſuorũ necẽ adiuuiſſet: alterũ, quod Iulianũ Apoſtatam Imperatorẽ nominaſſet: Tertiũ, quod nouis fidei dogmatibus ſtuduiſſet. His qoidẽ vocibus ille è vita deceſſit. Sed ſera nimis pœnitentia fuit.

Poſt

Poſt mortem verò Conſtantij, ſucceſſit in imperio Iulianus Apoſtata. Is cum religionẽ Ethnicam reſtituere, ac nomen Chriſtianum non tam vi manifeſta, quàm fraude abolere conaretur, aſtutè Epiſcopis omnibus in exilium propter religionem pulſis redeundi poteſtatem fecit. Ita enim Epiſcopos inter ſe committere, ac inteſtina diſſidia magis magiſque accendere volebat, vt Eccleſia ſuis ipſa diſſidiis rurſus labefactata, euerteretur tandem facilius. Tum igitur & Athanaſius, qui ex deſertis Libyæ locis progreſſus, Alexandriæ aliquot annis apud virginem quandam ſacram delituerat, repètè prodiit, & in templo publicè præſedit, & Epiſcopi munus rurſus geſſit, Georgio illo Cappadoce iam ante per tumultum quẽdam populi è medio ſublato. Nam quod magna ſæuitia vſus eſſet, tam erga diſſentientes ab Arianis, quam aduerſus Ethnicos, mox occupato Imperio à Iuliano, populus tumultuans arreptom illum in carcerem coniecit. Poſtea impoſitum camelo per ludibrium circunduxit, & vnà cum camelo in ignem coniectum combuſſit.

Recepta igitur ſede Epiſcopali, operam in primis dedit Athanaſius, vt Epiſcopos conuocaret, vt & Nicænæ fidei confeſſio corroboraretur, & colloquiis mutuis quæſtiones explicarentur de iis controuerſiis, quæ interea temporis motæ erant. Nam præter Arianos. Eunomianos & Macedonianos, etiam Audæi, qui poſtea dicti ſunt Anthropomorphitæ, & Apollinariſtæ, quos à ſumma dogmatis Dimeritas poſtea nominarunt, recens ſeſe commooerant.

Itaque conuentu Epiſcop. habito, in quo & Euſebius Vercellarum in Italia Epiſcop. præſens fuit, conſentientibus ſuffragiis Epiſ. non modo contra Ariomanitas Nicænæ fidei profeſſio ſtabilita, ſed C contra Macædonium æterna S. Spiritus Deitas cõfirmata eſt. Hunc enim & ὁμοούσιον & ὁμότιμον cum Patre confeſſi ſunt. Præterea & contra Apollinariſtas decretum factum eſt: Hominem quem Deus Verbum aſſumpſit, non corpore tantum, ſed & anima rationali perfectum eſſe.

Ac memoria dignum eſt, quod Hiſtoricus ſcribit in hac Synodo magna fide ac diligentia citata eſſe teſtimonia veterum contra errorem Apollinarij. Non enim illi fidem aliquam recens excogitatam, inquit, eccleſiæ tradiderunt: ſed quam eccleſia antiquitus à maioribus accepit, & quæ olim ſancti viri, qui prudenter & piè res Chriſtianorum ſacras tractarunt, prodidêre.

Οὐ νεωτέραν τινὰ θρησκείαν ἐπινοήσαντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσήγαγον, ἀλλὰ ἅπερ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἡ ἐκ- D κλησιαστικὴ παράδοσις ἔλεγε, καὶ ἀποστολικῶς παρὰ τοῖς χριστιανῶν σοφοῖς ἐφιλοσοφεῖτο.

In eadem Synodo etiã vocabula οὐσίας καὶ ὑποστάσεως expoſita atque explicata fuerunt. Ac diſertè conſtitutum eſt, vocibus illis vtendum eſſe ſolum contra Sabellium, ne inopia vocum, veluti vna res trinominis in diuinitate eſſe putetur, cum Patris, Filij & ſpiritus Sancti nomina vſurpantur, ſed vt ſingula nomina, perſonam ſubſiſtentem in vna eademque diuinitate deſignent.

Hæc decreta Synodi Alexandrinæ cum omninò congruant cum iis, quæ continentur in dialogis Athanaſij, videri poteſt, circa idem tempus, atque etiam huius ipſius Synodi occaſione, hos dialogos ſcriptos eſſe.

Recitauit in hac Synodo Athanaſios & librum de fuga ſua à ſe ſcriptum, vt refutaret calumnias à maA leuolis ſparſas, quibus virulenter conſilij ipſius rationes inſectati fuerant, quod ſæuitiæ hoſtium aliquantiſper cedere, qoam ſe iugulandum ipſis offerre maluiſſet.

Cum autem multum incrementi eccleſiæ Chriſtianorum accederet Alexandriæ, propter Athanaſij præſentiam, qui & Ethnicos multos ad Chriſtianorum fidem conuerterat, & Philoſophi, Magi, aruſpices, augures publicè clamitarent nihil ſuis artibus ſucceſſurum, niſi Athanàſius ſublatus eſſet: Iulianus Apoſtata verò quodam edicto promulgato hac ſophiſtica vſus eſt: ſe conceſſiſſe exolibus tantum in ſuam cuiuſque patriam reditus: non loci & munerom recuperationem. Ac nominatim de Athanaſio ſcripſit, eom tam multis Imperatoris edictis exagitatum, ſaltem vnum exſpectare debuiſ- B ſe, quo plenè reſtitueretor: eumque non pelli ſolum, ſed & tolli penitus iuſſit.

Rurſus igitur fugere coactus Athanaſius, cum hi qui circa eum erant, lacrymis teſtarentur dolorem ſuum, quam ex ipſius diſceſſu perciperẽt: Ipſe coniectis in eos oculis: Nolite ô filij conturbari, inquit: Nubecula eſt cito tranſitura: breue Iuliani Imperium prædicans. Eccleſia verò collegis ſuis commendata, ipſe naui Nilum (Thebaidem enim regionem petere conſtituerat) iter ingreditur.

Erant autem miſſi qoi fugientem eum inſequerentur, & ad ſupplicium retraherent. Hi cognito itinere Athanaſij citis remis illum ſequuntur. Certior fit Athanaſius appellens ad quendam locum, inſequi ſe & prope adeſſe percuſſores ſuos, terrentur ſocij, à quibus deducebatur, & ad fugam celeriter ad Eremum aut ſolitudinem quandam arripiendam hortantur. Sed Athanaſius fuga poſthabita, nauem conuertere ac percuſſoribus obuiam ire iuſſit. Quid enim turbamini, inquit, filij? Quin in occurſũ eamus percuſſori noſtro, vt ſciat quod lõgè maior ſit, qui nos defendit, quam qui perſequitur. Ita conuerſa nauicula obuiam redit ſeſe inſequentibus hoſtibus: Qui cum nihil minus ſuſpicarentur, quam Athanaſij eſſe obuiam ſibi procedentem nauiculam. (Quomodo enim in mentem ipſis veniret, in occurſum ſibi venire eum, quem ipſi inſequerentur?) eos qui in Athanaſij naui erant, tanquam prætereuntes interrogant, Anné audiſſent vbi eſſet Athanaſius? Reſpondent illi: Modo ſe vidiſſe eum non longe euntem.

Hoc ſtratagemate deluſi hoſtes Athanaſij celerrimo quidem itinere, ſed fruſtra inſecuti ſunt ad capiendum eum, quem ante oculos poſitum videre non poterant. Athanaſius verò itinere retrogrado Alexandriam, Dei munitus præſidio, ſaluus rediit, ibique tutò delituit, donec finem ea perſecutio accepit.

Nam altero ſtatim anno Iulianus Impietatis ſuæ pœnas dedit. Ac congruit exitus eius cum Pſalmo 55. Viri ſanguinum & doloſi, non attingent dimidium dierũ ſuorum. Cum enim cumulaſſet ſcelera, cultum idolorum, blaſphemias, magiam, ſæuitiam in Chriſtianos, quam exercuit gladio, ſtylo & variis technis, bonorum & facultatum ereptione, & incitatis Iudæis: tandem bellum gerens cum Perſis, vulnus accepit, cuius auctor quis fuerit ignoratur, ex quo ſanguinem exceptum, caua manu ſurſum ſparſit, clamans: Viciſti tandem Galilæe. Hac voce emiſſa, qua impiam ſuam voluntatem oſtendit, & ingentem fremitũ & ſenſum pœnarũ, extinctus eſt, poſtquã ſolus regnaſſet annũ vnũ & menſes ſeptẽ.

Huins in imperio ſucceſſor fuit Iouinianus, qoi ptofeſſus fidem Symboli Nicæni, & cæteros Epiſcopos exules reuocari iuſſit, qui pulſi erant propter veram confeſsionem, & Athanaſium honorificis literis ad ſe vocauit, ac magno in precio habuit, ac contra Arianos, qui non ceſſabant ei obtrectare, fortiter defendit.

Ad hunc ſcripſit Athanaſios epiſtolam, & ſuo, & Synodi à ſe conuocatæ nomine, de fide Nicæna & Eccleſiis rectè inſtituendis. Ac fit apod Nicephorom in hac epiſtola diſertè mentio Germanicarnm Eccleſiarum, cum nomina prouinciarum recitantur, vbi Nicæni Symboli fides integra & iocorrupta ſeruetur.

Fuiſſet ſanè periculis ſuis omnibus & miſeriis tum perfunctos Athanaſius, niſi ſalutarē principem vix oſtenſum, Deus tam celeriter è medio vocaſſet.

Nam cum poſt ſeptem imperij ſui menſes Bithyniam acceſſiſſet, morbo extinctus eſt Iouinianns optimus Imperator: eiuſque ſucceſſores facti ſont Valentinianus & Valens. Sed fuit inter hos fratres, non modo ingeniorum, verum etiam religionum infelix diſſimilitudo. Nam Valentinianus orthodoxus erat: Valens verò cum ab Eudoxio Ariano Epiſcopo baptiſmo initiatus eſſet: Arianorū parti fauebat. Ideoq; toto tēpore gubernationis ſuæ orthodoxos in Oriente cui præfuit, acertimè perſecutus eſt.

Hic igitur cum ex Eccleſiis paſſim eijceret Epiſcopos, qui ſub Conſtantio pulſi, ſub Iuliano poſtea & Iouiniano, priſtinam dignitatem recuperauerāt, Alexandriam quoque præfectom miſit, qui Athanaſium vi inde expelleret.

Metuens ergo Valentis edictnm Athanaſius, ne ex eo vulgus turbas moueret, vltrò ſe abſcondit, ac totos quatoor menſes in paterno latuit monumento. Seditione autem populi nihilominus concitata, Imperator, vt in officio populum Alexandrinum retineret, qoanquam inuitus, permittere tamen coactus eſt, vt Athanaſius eccleſiā ſuam obtineret.

Ita quamdiu ſuperſtex fuit Athanaſius, tranquilla deinceps fuit eccleſia Alexandrina. Nec multò poſt Athanaſius vita ſua defunctus eſt, anno 7. Valentis, placidiſſima morte, & in bona, vt Nazianxenus ait, ſenectute, cum Epiſcopatum Alexandrinum geſſiſſet annis quadraginta ſex. Succeſſorem reliquit Petrum, qui non mitiorem fortunam expertos eſt. Nam mox ab Arianis in carcerem coniectus eſt, vnde elapſus Romam ad Damaſnm Epiſcopū ſeſe contulit, ac poſtea ſedem ſuam recuperauit, cum interea Lucius Arianus non crudeliter, ſed planè immaniter approbatores Synodi Nicænæ Alexandriæ affligeret. Petri verò ſucceſſoris Athanaſij mentio etiam fit in codice l. Conctos populos, de ſacroſancta Trinitate: vbi vniuerſi Romano Imperio ſubiecti cines, in tali religione verſari iubentur, quam Diuus Petrus Apoſtolus tradiderit, quamq; Epiſcopus Romanos Damaſos. & Petrus Alexandriæ Epiſcopus Vir Apoſtolicæ ſanctitatis ſequatur.

Sed de ſequentium temporum hiſtoria, alienæ iam ſunt à noſtro propoſito narrationes.

Hæc verò de Athanaſio hactenus ex monumentis fide dignis ſcriptorum Eccleſiaſticorū, in vnum quaſi faſciculum collecta, reperere ante enarrationem Dialogorum Athanaſij volui, tum ob nominis ipſius celebritatem: tum verò & propter Eccleſiæ illius temporis hiſtoriam, quæ non ſolum aliquid lucis afferre ad lectionem ſcriptorum Athanaſij, ſed de rebus plurimis perpetua cōſideratione

A dignis, monere lectorem mediocriter attentum ac confirmare poteſt.

Sanè de ingenio & actionibos Athanaſij durius atque acerbius aliqui iudicant, & vehementiam ei obiiciunt. Ita enim fieri ſolet: ſecondum Poëtæ ſententiam, vt mala ſint vicina bonis, errore ſub illo. Pro vitio virtus crimina ſæpe tulit.

Sed ſi quis & cauſas certaminum, quæ ſubiit, & προθυμίαν atque perpetuum animi ipſius propoſitum conſideret, quo ſerio ſtudio conatus eſt aſſerere gloriam filij Dei, & retinere puritatem cœleſtis veritatis: is facilè intelliget, quam excellens Dei organum, & quantom lumen eccleſiæ fuerit hic tantus vir, qui & MAGNI nomen meruit, & à præcipuis ſcriptoribus Eccleſiaſticis præclaris elogiis ornatus eſt.

B Nam Naxianxenus qui peculiarem orationem de funere ipſius ſcripſit: Tubam eum ingentem eccleſiæ appellat, & tanquam columnam ait, ſuſtentaſſe eccleſiam ſui temporis. Et Athanaſiū, inquit, laudare, virtutem ipſam laudare eſt. Alibi etiam nominare eum non dubitat, Oculum orbis, Doctorem certaminū, vocē magnam, fidei ſuſtentaculum, ſecundum Chriſti præcurſorem & lampadem.

Epiphanius patrem appellat rectæ fidei.

Theodoretus πρόβολον τῆς ἀληθείας, id eſt propugnaculum veritatis nominat. Et extant Epiſtolæ à Baſilio Magno ſcriptæ ad Athanaſium, ex quibux intelligi poteſt, quanta ipſius exiſtimatio atque autoritas fuerit, apud præcipuos doctores eccleſiæ illorum temporum.

Nam epiſtola 48. hortatur Athanaſium, vt autoritate ſua apud Occidentales Epiſcopos perficiat, C vt aliquid opis & auxilij eccleſiis Orientalibus afferant. Quis, inquit, ad hæc perficienda potentior eſt prudentia tua? quis acutior ad ea quæ opos eſt intelligenda, & quis ad ea quæ vtilia ſunt agenda efficacior? Quis reuerenda canitie tua toti occidenti venerabilior? Et epiſtola 49. Quanto magis eccleſiarum morbi incrementum capiūt, tanto amplius omnes ad præſtantiam tuam conuertimur, vnicum nobis ipſis malorum ſolatium reliquum eſſe tuam præſidentiam confiſi, qui & orationum potentia, & ſcientia ſuggerendi in negociis, quæ optima ſunt conſeruare nos poſſe ex horrenda hac tempeſtate ab omnibus æqualiter, qui vel aliquantum, ſiue ex auditu, ſiue experientia præſtantiam tuam nouerūt, crederis. Omitto cætera, quæ in epiſtolis ſequentibus ad Athanaſium ſcribit Baſilius, quæ legere apud Baſilium ij qui volunt poterunt.

D Quanquam vero de ſcriptis Athanaſij non dubiteor affirmare aliqui, in comparatione cum ſcriptis Naxianxeni & Baſilij, parua hæc videri, id eſt, vſque adeo illos excelluiſſe, ὡς παῖδα παρ᾽ αὐτοῖς κριθῆναι τὸν Ἀθανάσιον: Quod de artificio orationis contexendæ, & de eruditionis liberalis copia fortaſſis verum eſſe ſuſpicari aliquis poſſit: Tamen & in ipſius Athanaſij ſcriptis, res atque ſententię optimæ tractantur, & in elocutione ſimplicitas eſt & grauitas, & ἐνέργεια admirabilis. Nec à vero alienum eſt, quod quidam ſcripſerunt: Nazianxenum & Baſilium multa ex ipſius ſcriptis mutuatos eſſe.

Symbolum verò ab Athanaſio compoſitum, in quo ſumma Chriſtianæ fidei de eſſentia Dei, & tribos perſonis diuinitatis atque incarnatione filij Dei, luculentè exponitur, eccleſiæ orthodoxæ omnes, non in Oriente ſolum, ſed etiam in Occidente ita probarunt, vt veluti notam diſcernentem orthodoxos

thodoxos ab hæreticis vnanimi conſenſu amplexæ arque profeſſæ ſint, idque in publicis cœtibus ſacris vno ſpiritu & ore canere inſtiruerint, qui mos etiã ad noſtra rempora vſque permanarit.

Vt autem magna varietas eſt illarum rerum, quæ iu hiſtoriam Athanaſij incidunt: ſic multiplicia inde exempla peti poſſunt è quorum uumero, iuuentutis admonendæ cauſa, vnum atque alterum prius recitabo, quam orationi huic finem imponam.

Vt diabolus mendax eſt & homicida: ſic organa ipſius Tyranni & hæretici aduerſus Arhanaſium, & reliquos doctores pios & eccleſiam vuiuerſam pugnarunr partim Sophiſtica, partim vi manifeſta. Nam Ariani uon modo blaſphemias cumularunt in filium Dei, eaſque aſtutè fucatas fraudulenter obtrudere eccleſiis conati ſunt: ſed etiam ſæuitiam horribilem & immanem exercueruut contra orthodoxos. Hæc ſimiliter fiunt omnibus tẽporibus.

Dolendum eſt autem, ſæpe etiam ſapientum & bonorum Principum aoimos mutabiles eſſe, & incitatione Sycophautarum ita impelli, vt minus firmi ſint in retinendis veris ſenteutiis, ac potius odij atque irarum flammas aduerſus pios & fideles Doctores concipiant.

Scribit Nicander, genus eſſe ſerpentum, quod appellar Hæmorrhoidas. Suut autem exiguæ beſtiolæ, vnius pedis longitudine: ſed veneni tanta vis eſt, vt ab illis icto, ſudor erumpat cruentus roto corpore, vt ex ore, naribus, veſica largè profluat ſanguis, vt ſanguineas lachrymas exſtillenr oculi, vt ardeat iucredibili inflammatione totum corpus.

Tales Hæmorrhoides paſſim in aulis ſunr Sycophantæ, qui incitant animos potentum ad opprimeudam veritatem. Hoc veneuo poſtea acceuſi priucipes, flammas odij coucipiuor, fiunr cruenti, & ſæuiunt io rectè doceutes & bene meritos doctores eccleſiæ. Ita tunc Conſtantini & Conſtantij animum accenderunt aduerſus Arhanaſium, Euſebius Nicomedieuſis, & poſtea alij mulri Ariani Epiſcopi & Sycophantæ aulici, qui cum veritatem odiſſent, veritatis doctorem pati non poterant.

Sed omiſſa hac cõmemoratione, de artibus, quibus hoſtes veritatis pugnant & de aularum incoonſtantia, imaginem eccleſiæ illius temporis conſideremus, quæ vtinam non nimis verè pingat præſentem ſtatum eccleſiæ.

Erant iacta fundamenta concordiæ eccleſiarum in Syuodo Nicæna, ſed paulò poſt creuerunt in Oriente diſcordiæ, cum in Gyuæceum Imperatoris Conſtantini inſinuaſſet ſeſe presbyter Arianus qui tandem perfecit, vr exulantẽ Arium reuocaret Imperator, & relegaret Athanaſium. Hæc mutario voluntatis in principe, feneſtram Arianis patefecit audacter ſpargendi ſua dogmata.

Nam Ariani paulò poſt apertè contradicere cœperunt iis, quæ in Synodo Nicæna graui autoritate ſancita erant, præſertim poſt Conſtantini morrem. Suntq; ſub Conſtantio ſubinde uouæ formæ coufeſſionum ſcriptæ ad labefactandam autoritatem Nicæni Symboli, & crebris Synodis diſſidia aucta ſunt. Inter ipſos eriam Arianos, qui à veritate fidei ſemel defecerant, hæreſes atque ſectæ diuerſæ ortæ ſunt, quibus miſerrimè dilaceratæ ſunt eccleſiæ Orientales, nec diu poſt ſecuta ſunt certamina Neſtorij & Eutychis. In his eccleſiæ diſtractionibus (quia dubitatio doctrinæ parit odium) multitudo pertæſa obſcurarum diſputationum & rixarum inter Chriſtiauos, quæ aliquot ſeculis durauerunt, li-

A bentius recepit tãdem Mahometi dogma, quod eſt plauſibile prophanis ingeniis. Quia prorſus abiicit doctrioam de rribus perſonis diuinitatis, & concedit vnicam tantum perſonam eſſe Deum, & negat in Chriſto duas eſſe naturas.

Hanc triſtem imaginem eccleſiæ illius temporis intuentes, deploremus miſeriam generis humani, quod ſemper horrendæ confuſiones ſunt, fueruut & erunt: & cohorreſcamus toto pectore cogitantes, quomodo ipſi furores primum pœna fueriut leuitatis ingeniorum, vt cæcitas comitatur audaciã fingeudi noua dogmata. Poſtea quomodo pœnæ cumulatæ ſint, cum Deus permitteret fieri horribiles vaſtationes totius Orientis. Cogitemus etiam quantus cumulus malorum ſequatur, cum ſemel improbis patefacta eſt feoeſtra ad licentiam, vt noB ſtro tempore vidimus deſertores orthodoxæ fidei, poſtquam ſemel veræ doctrinæ genus, quod Dei beneficio ſonat in eccleſia Romana reliquerunt, aſſiduè noua & abominabilia dogmata cumulare, quibus miſerabiliter laceratur eccleſia, & pœnæ tandem toti orbi attrahentur.

Etſi autem triſte eſt ſpectaculum intueri tantas confuſiones, & multi dubirant, an & vbi ſit vera eccleſia: tamen nou propterea cogitemus nullam eſſe Dei eccleſiam: Sed firmiter teneamus articulum: Credo eſſe eccleſiam Catholicam, & ſciamus hunc eſſe cœtum, qui fundamenta retiuet, & nos in hunc cœtum includamus, & teſtimonia diuina aſpiciamus, quibus ſuam doctrinam Deus confirmat.

Erar temporibus Athanaſij vera eccleſia exigua in Oriente, & ſequeutibus temporibus maiores & triſtiores dilacerationes factæ ſunt, ſed tamen ſerC uauit Deus reliquias: & longo tempore Athanaſij & aliorum piorum doctorum conſtantia, lux veritatis conſeruata eſt.

Ita non dubitemus ſemper quoque Deum ſeruaturum eſſe ſemen aliquod ſanctum, & hac ſpe fideliter propagemus veritatem doctrinæ cœleſtis, aduerſus quam ne portæ quidem inferorum præualere poterunt.

Ipſa autem certamina de doctrina, ideo ſciamus permitti diuinitùs, non ſolum, vt puniatur contemptus veræ doctrinæ in magna multitudine generis humani, ſed etiam vt probentur ac manifeſti fiant pij & rectè ſcientes, & vt illuſtretur veritas, cuius robur, vt inquit Chryſoſtomus, nullo ſubſidio opus haber, etiamſi innumeri ſint, qui eam conentur extinguere. Nam per eos, qui vim illi facere nituntur, adeo nõ obſcurarur veritas, vt multò etiam clarior D euadat, ridens inſanientes illos & fruſtra ſeſe torquentes. Hanc cõmonefactionem ſæpe cogitemus, ne nos perturbent triſtia ſpectacula certaminum, quæ ſunr coniuncta cum borribilibus diſtractionibus, non eorum culpa, qui rectè docent, ſed malorum atque improborum culpa, qui pertinaciter veritati ſeſe opponunt, ſiue inſcitia affectata, ſiue naturæ malitia: ſeu quibuſcumque de cauſis aliis. Multæ autem commonefactiones propoſitæ ſunt etiam de Synodis in hiſtoria temporum Athanaſij.

Vult Deus eſſe iudicia Eccleſiæ, vult conuenire pios, vt confeſſionem oſtendant, & falſa dogmata reiiciant. Ac fuerũt piæ Synodi Athanaſij tempore, Nicæna contra Arium, & Sardicenſis, quæ Nicænã confirmauit: & Alexandriæ: cum poſt mortẽ Conſtantij Epiſcopatũ recepiſſet Athanaſius, nou modo contra Ariomanitas Nicænæ fidei profeſſio ſtabilita, ſed etiã contra Macedoniũ & Apollinariſtas pia

decreta facta ſunt. Sed mnlto plures fuerunt con-
curſationes impiæ, vt paulo ante murtem Conſtan-
tini, Synodus Tyria fuit, in qua receptus eſt Arius.
Deinde Conſtantij tēpure, fuerunt impiæ Synodi,
contrariæ Nicænæ, Syrmienſis, Ariminenſis, Seleu-
cienſis, Antiochena.

Hæc exempla cogitanda ſunt, vt iotelligatur, qoa
circomſpectione opus ſit in conuocandis Synodis.
Iuſtè enim reprebenditur πολυπραγμοσυνην Con-
ſtantij, qui toties conoocauit diſſimillimos homi-
nes, fuitqoe infelix: quia malorum conſiliis regeba-
tut, qui aut ſtabilire impia dogmata, aut arte maio-
res diſtractiones facere conabantut, ne ipſorom au-
toritas labefactaretur: ſicut & ooſtro tempore arte
factas eſſe diſtractiones vidimus. Sed omniū maxi-
mè nos, qui in ſtudiis ptupterea verſamor, vt eccle-
ſiæ in propagarione veræ ac neceſſariæ doctrinæ
ſeruiamus: exempla in Athanaſij hiſtoria conſide-
mus conditionis ac fortunæ piorum doctorum, &
mirabilium euentuum, & plurimarum virtutū, quæ
in doctotibus eccleſiæ lucere debent. Vita hominis
militia eſt, inqnit Iob: ſed moltò magis doctores
eccleſiæ vucantur ad ardoam militiā, plenam odiis,
periculis, certaminibos. Ad hanc præparemus nos
ſinguli cognitione veræ doctrinæ, & precatione.
Afferamus etiam voluntatē fideliter ſeruiendi Deo
& Eccleſiæ, & excelſa quadam conſtantia animi,
contemnamos cuuuicia, quæ in rectè docētes con-
feruntur ab bæreticis, & placidè feramus quædam
aduerſa, quæ Dens iubet ferre, cùm illa ſumma lu-
mina tot ac tantas ærumnas pro defenſione veræ ac
neceſſariæ ductrinæ ſuſtinoerint. Nec deſpondea-
remns animū neqoe arma abiiciamus, nec veritatē
prodamos boſtibus: etiamſi tātam eſſe experiamur
diaboli & urganorum ipſius improbitatem, vt non
ceſſent aliis atq; aliis machinis admutis oppugnare
veritatem & eius defenſores. Vioit enim & regnat
filius Dei, auctor & cuſtos veritatis cœleſtis, qui op-
primi atq; euerti veritatis doctrinā oūquā patietur.

Sciamus etiam ſingulis diuinitus aſſignari certum
quaſi curriculum, ante quod vitam eripere nemini
poſſunt hoſtes, etiamſi ignes & fulmina ſpirent. Sed
hæc curricula dioerſa ſunt. Aliis longiora, aliis bre-
uiora vitæ ſpacia Deos definit, & aliis acerbiora
aliis mitiora mala accidere ſioit. Sed volt Deus vni-
uerſaliter præcipua lumina eccleſiæ & doctores
ſtantes in acie, conformes eſſe imagini filij ſui, & vt
Paulus inqoit, implere quod deeſt afflictionibus
Chriſti. Videlicet quod ad militiæ ſocietatem atti-
net, vbi ſubinde milites ſoccedentes oportet ſimi-
lia pati afflictionum ducis. Et tamen in his ipſis af-
A flictionibus fidelis eſt Deus, & dat com tentatione
robur, & ſic regit euentus, vt conſpiciantut teſti-
monia præſentiæ ipſius in eccleſia.

Hæc uinnia inſignibus exemplis pingontur in
biſturia vitæ Athanaſij. Vix quiſquam Epiſcoporū
aut doctorum eccleſiæ paria certamina ſuſtinuiſſe
legitur. Sed de rebus magnis ac oeceſſariis pugna-
uit, pertinentibus ad illuſtrandam & cōfirmandam
veritatē ductrinæ cœleſtis, de vna eademque eſſen-
tia diuina, & de tribus perſouis diuinitatis. Nun
mouit tomultus, neque turbauit eccleſiam falſis o-
piniunibus, aut inanibus Sophiſmatum præſtigiis,
vt nunc faciont petulantia ingenia, in ceoſa vel am-
bitione, vel copiditate vindictæ.

Exulauit ſæpius: mnltipiices calumnias & iniu-
rias toto gubernationis ſuæ tempore expertus eſt.
B Sed tamen in hoc curriculo pleno ingentium miſe-
riarum fortiter ſeruiuit vocationi, & habuit Deum
protectorem, eumque ſenſit & veritatis defenſorē,
& innocentiæ ſuæ aſſertorem. Cumq; bunum cer-
tamen certaſſet, curſum ſuum cooſummaſſet, & fi-
dem ſeruaſſet in difficili & ardoo doceodi & gu-
bernādi munere, placida tandem morte ex hac vita
emigrauit, profectus ad illum ęqoiſſimum iudicem,
parentemque indulgentiſſimum, qui pru laboribus
requiem, pro morte vitam, pro tenebris claritatem,
pro terrenis ac breuibus bonis æterna & cœleſtia
largitor. Cum qua mercede, acerbitates ac miſeriæ,
quas perpetimur in hoc mundo, facientes opera iu-
ſtitiæ, cooferri & coæquari nullo modo poſſunt.
Maiura enim illic accipiemus, qoam hîc aut opera-
mur aut patimur, vt præclarè Cyprianus in quadam
epiſtola ſcripſit. Hæc in hiſtoria Athanaſij legentes
C ſinguli de nobis ipſis, de uoſtro curſu, de noſtris ſtu-
diis vero cum gemitu cogitemus, ac vota faciamus,
vt Deus nos quoque faciat ſalutaria organa, & vaſa
miſericordiæ. Et in ea ſtatiune, in qua diuinitus col-
locati ſumus, perſeuerantes, ſeriò nitamur militare
bonam militiā, retinentes fidem & bonā conſcien-
tiā. Cumque veriſsimè dictum ſit à D. Hieronymo,
Veritas quidem claodi & ligari poteſt, vioci nō po-
teſt, quæ & ſuorum paucitate contenta eſt, & mul-
titudine hoſtium non terretur: conſtāter teneamus
veras ſententias, & ſciamus nobis quuq; piè ac con-
ſtanter dimicantibus pro veritate, & gloria filij Dei
repoſitam eſſe coronam ioſtitiæ, qoam reddet oo-
bis Dominus iuſtus iudex iu die illu. Iuterea etiam
in hac vita ſperemus labores noſtros non fore irri-
tos, vt Paulus exclamat: Non labor in Domino ve-
ſter inanis erit.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

FINIS.

S. P. NOSTRI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI,

IN S. PARASCEVEN SERMO.

Petro Pantino Tiletano interprete.

Editus eſt Græcè ac Latinè à Petro Pãtino Antuerp. à 1598 apud Ioach. Trognæſium.

MAgnum quidem opificium eſt cælum; ante ceteras creaturas, quæ viſu percipiũtur, à Deo exiſtere iuſſum. Magnum quoque quiddam atque admirabile Angelorum natura eſt; ornamentis inuiſibilibus coronata. B Cum his, quæ diximus, ſol contendens, diurnis luminis facibus cinctus, cæleſtemque curſum impellens: terra denique diuino mãdato ſuſpenſa; & graue hoc elementum aquis inuectum, meritò mẽtem in ſtuporem agit. quid autem quis dicat, mare illud expanſum, areniſque illigatum, & ventis gubernatum cernẽs? Sed cùm hæc omnia pulchra in primis fuerint, præſtantiſſimaque Sapientiæ, horum omnium effectricis, machinamenta; homo tamen hanc eius pulchritudinem deturpauit, immoderatâ venerationis abundantiâ iniuriam ijs ipſis, quæ coleret, molitus. Quum enim in res cõditas admirationem contuliſſet, quæ rerum conditarum modum ſuperaret & excederet, ignominiam ijs, quæ coleret, offudit. C Ita creatura nolens & inuita, mater erroris fuit effecta. Ceterùm miſertus huius erroris Deus, crucem in medium profert, diuinæ hominibus cognitionis inſtrumentum, creaturâ omni longè potentius: quippe quæ inefficax prorſus erat ad homines ſecundùm pietatis normam corrigẽdos. Et Sol quidem, hac veneratione ſibi tributâ, pudore afficiebatur: ceterum venerantes ſe prohibere non valebat. Terra etiam corporis medicamenta progerminans, animæ ægrotanti opitulari nequibat. mare quoque impar huic malo tollendo conuincebatur. Atque ita homo cæcutiens vniuerſam creaturam circuibat; & in quodcunque velut palpitans inciderat, id venerabatur; Deum ipſum inuenire minimè potens. quem ipſum quum vniuerſarum rerum conditarum multitudo varietaſque preclamaret; hominem tamen ad vnius ipſius ſcientiam adducere non ſufficiebat. D Sed quod cælum ipſum non valebat, hoc crux nimirum facere potuit, quemque ſol non erudiuit, Crux reſplendens illuminauit: & lignum vile ex terra eductum, mundum vniuerſum impietati deditum, ad pietatem velut excoluit. Creatura lignum hoc, condemnationis antea inſtrumentum, poſtea condemnatis liberationis organum ad ſalutem humanam produxit: cruxque adueniens medicina ſalutis manifeſtè apparuit. quoniam enim mors olim ligno tanquam baculo vſa, radicem humanam ſubuerterat: Deus plaſtes ille, figmenti ſui miſertus, viam inueniens, qua tranſgreſſio illa in cibo perpetrata (quando morti feneſtra fuit aperta, ac mortalium genus contabuit, naturæque participes, punitionis hæredes effecti fuẽre) reſtauraretur, ligno illi noxio contrarium ligni medicamentum naturæ noſtræ eſt elargitus; & paſſionem ex æconomia ſuſceptam, medelam induxit paſſioni, mortéque victrici, mortem exitiabilem, hactenus victricem, debellauit. Proinde rurſus in libertatem aſſertus homo, quibus rationibus morti fuerat alligatus, ijſdem immortalitatem inuenit; quibus condemnatus, ijſdem à damnatione ſolutus fuit. O diuinam veramque ſapientiam, cæleſtéque Crucis inuentum! Crux terræ defixa fuit, & ecce idolorum cultus ſtatim dilapſus: Crux excitata, & diabolica protinus potentia condemnata: Crux cõſtituta, & Iudæorum faſtus ilicet diſſipatus. Vt diſcas, non lignum ſimpliciter tantorum miraculorũ fuiſſe cauſam; ſed eum, qui ligno ad victoriam eſt vſus. Neque enim paſſio per ſe ipſam ſalutaris; ſed is, cui placuit, paſſione interueniente, ſalutem diſpenſare. Tibi quidem, ô homo, mors mortis ſolutio efficitur: ſed rerum naturam is, qui naturæ terminos ſuos fixerat, immutauit. Crux, paſſio, lancea, claui, mors denique; hæc vitæ & mortis fiunt monumenta; his ſecundus homo reformatur in vitam. quibus primus Adam condemnatur, his vltimus Adam liberatur, per quæ principium generis humani ceciderat, ab his primitiæ hominum iterum exaltantur. Hodie herus ac Dominus noſter condemnatus, huc illuc trahitur raptatúrque. Caiphas fert ſententiam; Pilatus iudicij calculum accipit: nec recuſat condemnari Chriſtus, vt mundi condemnationẽ aboleat. O Res miras, prætérque omnem opinionem! Subit mortis ſentẽtiam Chriſtus: & ſtatim Barrabas abſoluitur. in ipſo protinus initio condemnatis Crux liberationem largitur. Non enim mihi in Iudæorum impotentiam reſpice, nec quòd benefactorem ſuum condemnarunt, maiorem homicidæ rationem habentes: ſed id potius intuere, quod condemnationis ingreſſus, liberationis condemnatorum quidam ingreſſus fuit; quòd reorum pœnam præter meritum Chriſtus ſubiit; quodque, tanquam viuorum ſimul & mortuorum iudex, in ſublime fertur: *Eo quòd ſtatuit diem, in quo iudicaturus eſt Deus orbem in iuſtitia, in viro in quo ſtatuit Deus, fidem præbens omnibus, ſuſcitans eum à mortuis.* (Act. 17. 31.) Iudæi porrò alias mortis ſpecies prætermittentes, ad Crucem feſtinarunt; punitionis ſimul atque ignominiæ id inſtrumentum exiſtimantes: Legiſque maledictum morti, quæ in ligno fiebat, accommodant; (Gal. 3. 13.) mortis grauitatẽ hac ratione magis adhuc onerare ſe arbitrantes: ignorarunt autem, quòd (Deut. 21. 23.) Crucem, victoriȩ glorioſiſſimæ Symbolum, adorarent. Quin ne his quidem contenti, participes atque conſortes mortis ipſius etiam latrones fieri compellunt: vt mortis huius communicatio finem efficeret turpiorẽ. Ceterùm fugit eos, quòd quum latronem vnà cum Chriſto Cruci figebant, propriis ſuis ſuffragiis præconem regni crucifixi pronunciarent: *Domine*, inquit, *memento mei, quum veneris in regnum tuum.* (Luc. 23. 42.) Tanquam latro Crucifixus es, ô bone; & repentè Euangeliſta euaſiſti? tanquam Re-

gem honoras, quem inhonorare iuſſus fueras? *Memento mei, Domine, quum veneris in regnum tuum.* Quid ais latro? ignoras quæ pateris? oblitus eſclauorum, & non ſeotis dolores? Tanquam ſi in templo quopiam orares, non in ligno penderes, ita ſupplicas? Vidi inquit, templum Dei verum, & ſupplicare deſideraui, cognoui ex inſcriptione eius dignitatẽ. Vidi condemnationem, regnum ipſius enunciantem animaduerti in accuſatione gratiam diadematis refulgentem. Si enim dum crucifigitur, iam regnat, qualis futurus eſt iam coronatus? Regnum eius creatura manifeſtat. Sol crucifixum videt, & apparere non audet: eripit crucifigentibus lucem, pro Domino ſuo pugnans, noctéque extraordinaria iniquam Iudæorum temeritatem condemnat. Terra agitata turbatur, ſuóque concuſſu Dominũ in Cruce ſuſpendentes ſuſpendit, quomodo non afficiat? Regem iniuriâ affectum titulus clamat, creatura reſtatur, quæ in litteris lego: *Domine memento mei, quum veneris in regnum tuum.* O latro Petri commilito, Iudæorum accuſator! ô latro regni mercator! ô latro Paradiſi cuſtos! ô latro Adamo erga creaturam longè firmior! ô latro primogenito illo, quoad paradiſum, longè tutior! Ille enim importunè manum ad lignum extendens, mortem in mundum inuexit: tu verò in cruce opportunè manum expandens, perditum paradiſum recuperaſti. O latro primorum parentum hæreditatem amiſſam vnico, eóque feliciſſimo, conato rurſus acquirens! ô latro primus regni profeſſionẽ aſſequutus! ô latro regni confeſſor, noſter inſtitoror, martyrum imitaror! ô latro verbo puſillo cælum apetiens! ô latro mirum incantamentum ad theſaurũ hunc mirum tibi conciliandum excogitans! ô latro Crucis velut corollarium tibi cœlum efficiens! ô laro iuſtitiæ pattonos! ô latro liciti legitimiq́, latrocinij hominibus præceptor, ad latrocinium vſque adeo laudabile nobis viam præiens! ô latro homines quomodo regnum quaſi furto auferant inſtruens! ô latro furti, cui fit, maximè grati deſiderabiliſque rationes edocens! ô latro ingentes tibi furti mercedes concilians! ô latro præſtantem confeſſionis fructum oſtendens! ô latro tardè credens, ſed celeriter confitẽs, poſtremos veniens, ſed primus coronatus! ô latro præſentiſſimam fidei efficaciam virtutemque demonſtrans! ô latro fidei parturitionem non egere tempore ad partum, ma-

Ioa. 19. 21.

Niſi forte pro ἀλυχίας legas ἀχῆς vnica precatione.

A niſeſtans! ô latro vehemens Iudæ accuſator! ô latro proditori ſuo ipſius laqueo viſus grauior! ô latro Iudæ quidem proditionem, ſed contra diabolũ imitatus! ô latro diaboli arte contra diabolum mirabiliter vſus! ô latro iuſtè Chriſtum coëmens, ſponſorémque ac teſtem huius tuę velut poſſeſſionis crucem inducens. ô Petri inquam cõmilito, & Apoſtolorũ Symmyſta! Ceterùm Cruci ſepulcrũ ſucceſſit, quod mortui nondum experimẽtum habuerat. O ſepulcrum immortalitatis ſedes! ô ſepulcrum reſurrectionis officina! ô ſepulcrum ſepulcrorum diſſolutio! ô ſepulcrum, in quo mors eſſe mors deſinit! ô ſepulcrum, in quo vita gignitur finem non habens! Rectè verò ſepulcrum nouum erat, nempe fuit hoc diuinæ gratiæ conſilium. Ne enim mortuorum multitudo ambiguum redderet reſurgentem; & Iudæus rurſus calumniandi materiam arriperet; vacuum ſepultis ſepulcrum conſpi-
B citur, Iudaicę linguæ procacitatem exarmans, ac tantùm non ad Iudęos hæc verba proloquẽs: Quid ais calumniator? mortuum alium non vides, reſurgentem igitur venerare: intuere ipſum reſuſcitatũ, eiuſque dominãdi vim cognoſce. quem mortuum mihi commiſeras, immortalem tibi reddo. Verùm non acquieſcit his Iudæus, ſed ſignacula ſepulcro adaptat. miſer! ah prorſus miſer! qui mortis dolores ſoluit, hęc ſignacula ſcilicet non ſoluet? qui infernum ſpoliat, num ſignacula reformidat? ſigna ſepulcrum, lapidem nota, milites adſtitue, obſide monumentũ: hoc ipſo magis euidentiúſque, quod in me factum editur, adſtruis confirmáſque; ſpectatores reſurrectionis inſtruis, teſtes à morte reſuſcitationis adducis: præcones miraculorum meorum,
C miniſtros tuos adornas. Videamus interim Ioſeph munera afferentem, & Nicodemum concurrentẽ, ſindone munda, pannis & ſudario Dominum vniuerſi inuoluentes, myrrhamque & Aloën, immortalitatis ſymbola, apportantes. Agite fratres, ſepulcri velut parturigines expectemus: attendamus ad reſurrectionem adhuc velut in vtero geſtatam. obſeruemuſque ſepulcri ſinum, reſurrectionis matrẽ. præſtolemur, quoad Chriſtum trophæum de hoſtibus ſuis ſtatuẽtem, intueamur ex ſepulcro iam excitatum: lætique læto Chriſto reſurgenti obuiam eamus. Ipſum enim decet omnis gloria, honor, ac veneratio, cum Patre, & ſancto Spiritu, in ſecula ſeculorum, Amen.

Excudebat Franciſcus Iulliot Typographus
Lutetiæ, anno Domini M. D C. VIII.
Pridie Kal. Iulij.

INDEX
LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ IN HIS
VNIVERSIS S. P. ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI OPERIBVS CITAtorum: quorum pleraque vel explicantur, vel à peruerſis hæreticorum interpretationibus vindicantur.

AD LECTOREM.

HOC te monere volumus, amice lector, nos eam textus in capita & verſiculos diſtinctionem in hoc indice obſeruaſſe, quæ in vulgata Bibliorum editione reperitur. Loca nihilominus ſic adſcripſimus vt ab interprete reddita ſunt, etiam ſi non ſolum à vulgata & Hebræa, verum & à Græca editione non rarò diſcrepare cõperiantur. Ex ingenti autem & numeroſiſſima locorum citatorum multitudine, ea hîc ſelegimus quæ aut à B. Athanaſio interpretantur, aut à ſiniſtro hæreticorum ſenſu vindicantur, quæque in hac noſtra editione mutatis carracteribus cuſa ſunt. Hanc porro tam in hoc quàm in ſequenti indice, reperiendi obſeruabis rationem, vt ſcilicet numerus qui ſtatim poſt vnumquemque verſiculum ponitur paginam notet, literæ vero A, B, C, D, eam partem columnæ quæ vnicuique illarum literatum ſubiicitur, deſignent; numeri autem 1. & 2. à tergo earundem literarum poſiti, priorem & poſteriorem columnam indicent: ita vt A. 1. ſit illud ſpatium prioris columnæ quod eſt inter A. & B. vbi vero ponitur A. 2. idem ſpatium poſterioris columnæ indicatur, & ſic deinceps ratione aliarum literarum.

EX VETERI TESTAMENTO.

Ex Geneſi.

Huius libri Synopſis habetur pagina 464.C.1

Cap.1.Verſ.1. Inprincipio creauit Deus cœlum & terram. 20.B.1. 89. A.2. 104.D.2. 184.B.1. 151.C.2 253.C.2. 290.B.1. 345.A.2. 351.B.2. 353.B.1. 380.D.2. 440.A.2.

Verſ.2. Terra autem erat inuiſibilis & inornata. 290.B.1. 399.B.2.

Ibid. Et ſpiritus Dei ferebatur ſuper aquas. 290.B.1 339.D.1

Verſ.3. Fiat lux. 96.C.1. 123.B.2. 380.C.1. 400.C.2. 134.A.1. 399.D.2

Verſ.5. Lucem vocauit Diem, tenebras vero noctem. 400.C.2

Ver.6. Fiat firmamentũ in medio aquarum. 123.B.2

Verſ 9. Congregentur aquæ, & appareat arida. 18.D.1

Ibid. Congregata eſt aqua quæ ſub cœlo erat, in congregationes ſuas. 399.C.2

Verſ.11. Producat terra germen herbæ ſeminans ſecundum genus & ſimilitudinem ſui. 366.B.1. 134.1

Verſ.14.15. Fiant luminaria in firmamento cœli, ad illuſtrationem terræ, vt diſcrimen adferant inter diem & noctem, & ad ſigna conſiſtant, & ad tempora, & ad dies & ad annos. 95.B.1. 400.A.1

Ver.16.17. Et fecit Deus duo luminaria magna, Luminare maius ad exordia diei, Luminare minus in principatus noctis, & ſtellas: & poſuit eas in firmamento cæli vt illuminarent terram, & initia diei & noctis facerent. 95.B.1

Verſ.26. Faciamus bominem ſecundum Imaginem & ſimilitudinem noſtram. 400.D.1. 123.B.2.536. A.1.134.A.1. 451.D.1.250.B.1. 251.B.1 .13.C.2.18. D.1. 451.A.1.445.A.2. 314.C.2
Verſ.27.28. Fecit Deus hominem, ad imaginē Dei fecit illum, maſculum & fœminā fecit eos,& benedixit, eos dicens: Creſcite & multiplicamini & implete terram. 445.B.2
Cap.2. Verſ.3. Et benedixit Dominus ſeptimæ diei, & ſanctificauit eam, eo quod in illa ab omnibus operibus requieuiſſet Deus. 105.B.s
Verſ.5. Et omne virgultum agri antequam naſceretur in terra, & omne fœnum agri priuſquam oriretur: non enim pluerat Deus ſuper terram, &c. 67.D.2
Verſ.8. Plātauit Deus paradiſum in Eden ad Orientem. 379.C.2
Verſ.16.17. Ex omni ligno quod eſt in paradiſo comedetis, de ligno autem ſcientiæ boni & mali nō comedetis. 21.C.s
ibid. In quacūque die comederitis morte moriemini. 108.B.1
Verſ.21. Immiſit autem Deus in Adam ſtuporem & conſopiuit eum,& ſumpſit vnam ex coſtis eius & carnem pro ea ſubſtituit, & ædificauit coſtam, quam ſumpſerat in mulierem eamque adduxit ad Adam. 386.D.2
Verſ.22. Et dixit Adam, Hæc caro ex carne mea eſt, & os ex oſſibus meis: ipſa vocabitur Virago, quoniam ex viro ſumpta eſt. ibid.
Verſ.24. Ea de cauſa relinquet homo patrem, & matrem, & coadglutinabitur vxori ſuæ, & erunt duo in carnam vnam. 20.A.1.386.D.s
Verſ.25. Et collocauit ipſum Deus in paradiſum ad colendum eum,& cuſtodiendum. 555.C.s
Cap.3. verſ.1. Quid quod vobis permiſit Deus de omni ligno in paradiſo comedere? 379.B.2
Verſ.1. Quid eſt quod interdixit Deus ne comederetis de hoc ligno? 402.A.2,392.C.2
Verſ.12. Mulier me decepit. 263.C.s
Verſ.17. Maledicta terra in operibus tuis, in ærūnis inde victitabis per omnes dies vitæ tuæ. 331.B.1. 402.B.2
Verſ.19. Terra es, & in terram reuerteris. 150.C.2 296.B.2.332.D.2.280.D.2.107.C.2
Verſ.22. Ecce Adam factus eſt ſicut vnus ex nobis. 401.B.1
Cap.4. verſ.1. Comparaui hominem per Deum. 87.B.1
Verſ.7. Reſpectus eius erit ad te, & tu dominaberis ei. 401.C.1
Verſ.9. Maledictus tu ſuper terram. 402.B.2
Verſ.11. Et nunc maledicta terra quę os duxit, vt reciperet ſanguinem Abelis fratris tui. 331.B.
Verſ.13. Maior eſt culpa mea quam vt remittatur, viuamque & non moriar? 401.A.2
Verſ.15. Omnis qui occiderit Caim ſeptem vltionibus punietur. 401.D.1
Cap.6. verſ.28. Occidi virum in vulnus meum, & adoleſcentulum in liuorem meum. 401.B.2
Verſ.2. Videntes vero filij Dei filias hominum, acceperunt eas ſibi vxores. 401.C.2
Verſ.3. Non vtique permanebit ſpiritus meus cum hominibus iſtius ętatis, eo quod carnes ſint. 363. A.2.541.D.2339.D.1
Cap.7. verſ.1. Ingredere tu, & filij tui in arcam. 128. C.2
Verſ. 4. Adhuc ſeptem dies, & ego immittam inundationem ſuper terram. 128.D.1
Cap.8. Verſ.1 Et excitauit dominus ſpiritum in terra, & ceſſauit aqua. 340.B.2
Cap.9. Verſ.27. Dilatet Deus Iapbet. 140.C.1
Cap.18. Verſ.1. Viſus eſt Deus Abrahamo ſedenti ſub quercu Mambre cum ſederet ad fores tabernaculi ſui meridie. 533.D.2
Verſ.2. Et ſublatis oculis reſpexit, & ecce tres viri ſupra ipſum ſteterunt. 534.B.1
Ibid. Quibus viſis occurrit ipſis obuiam à ſui tabernaculi limine, & adorauit humi proſtratus. 533. D.2
Ibid. Domine ſi inueni gratiam apud te ne prætereito ſeruum tuum. 534.A.1
Verſ. 4. Sumatur autem aqua, & abluant pedes veſtros, & refrigeremini ſub arbore. 534.A.1
Verſ.5. Deinde accipiam panem, & comedetis, & poſtea proſequemini iter veſtrum, quandoquidem ad ſeruum veſtrum deflexiſtis. 534.A.1
Ibid. Et dixit ei: Ita facito vt dixiſti. ibid.
Verſ.6. Properauit enim Abraham in tabernaculū ad Saram, cui dixit, feſtiuiiato & pinſito tres ſimiles menſuras, & facito ſubcinericios panes. 534.D.1
Verſ.7. Deinde ad armentum cucurrit Abraham, acceptumque vitulum tenerum & optimum, dedit ſeruo qui ſtatim appararet. 534.C.1
Verſ.8. Acceptumque butyrum, & lac,& præparatum vitulum ipſis appoſuit, qui comederūt. 534. C.1
Ibid. Ipſe vero adſtabat ipſis ſub arbore. ibid.
Verſ.17. Et dominus dixit: Non celabo Abraham ſeruum meum quę ſum facturus. 534.D.1
Verſ.18. Abraham vero euadet in gentem magnam & copioſam, & in eo benedicam omnes nationes. 534.D.1
Verſ.20. Dixit autem dominus: Clamor Sodomorū & Gomorrhæ creber fuit apud me, & valde magna ſunt ipſorum peccata. 534.D.s
Verſ.21. Deſcendi igitur viſurus ſi reipſa perpetrāt de quibus clamor iſte ad me peruenit ſin ſecus eſt vt id norim. 534.D.1
Verſ.22. Digreſſi igitur viri venerūt Sodoma. Abraham vero ſtabat: coram domino, & dixit Num perdes iuſtum vna cum impio? & eodem apud te loco erit iuſtus vt impius? 534.A.2
Ver.24. Si fuerint in vrbe quinquaginta iuſti an eos perdes, neque totum illum, locum intactum relinques, propter quinquaginta iuſtos ſi in vrbe fuerint? 534.A.2
Verſ.25. Abſit vt hoc agas, vt iuſtum cum impio interficias, & iuſtus eo loco ſit quo impius, abſit. 534.A.2
Ibid. An qui eſt index totius terrę non recte iudicabit? ibid.
Verſ.26. Dixit autē dominus Si Sodomis inuenero quinquaginta iuſtos, totum locum intactum relinquam in eorum gratiam. 534.A.a
Verſ.32. Ne iraſcaris domine ſi adhuc ſemel loquar. 556.B.2
Cap.19. Verſ.1. Venerunt autem duo Angeli illi in Sodoma veſpere, & Loth ad portam Sodomorum ſedebat, qui eos conſpicatus occurrit ipſis obuiam, & facie in terram proſtrata adorauit, dixitque. 534.B.2
Verſ.2. Ecce domini, deflectite domum ſerui veſtri, & pernoctate, & abluite pedes veſtros, & diluculo experrecti, pergetis veſtro itinere. 534.B.2

Verſ.3. & 4. Excepit eos hoſpitio, & venerunt viri loci illius, animo flagitij aduerſus illos committendi. 534.C.2
Verſ.8. Lothus vero filias potius quam viros illos offerebat ipſorum contumeliæ. 534.C.2
Verſ.12. Dixerunt autem Lotho viri illi, eſt ne tibi gener, vel filij, vel filiæ: aut ſi quis alius tibi cognatus in vrbe educ eum ex hoc loco. 534.D.2
Verſ.13. Sumus enim hunc locum deſtructuri. Quoniam clamor eorum ſublatus eſt in conſpectũ vſque Domini, & miſit nos Dominus vt hãc vrbem deleamus. 534.D.2
Verſ.15. Orto vero diluculo vrgebant Lothum Angeli dicentes: Surge & arripe vxorem tuam, & duas filias tuas quas habes, ne vna cum vrbis ſceleribus pereas. 535.A.1
Verſ.16. Ipſi vero turbati ſunt. prehenderuntque Angeli manum eius, & manum vxoris eius & manus duarum filiarum eius, quòd Dominus ei parceret. 535.A.1
Verſ.17. Quibus educti dixerunt: Serua tuam ipſius vitam, neque reſpice à tergo, neque conſiſte in circumiacente regione, ſaluus eſto in mõte ne ſimul inuoluatis. 535.B.1
Verſ.18. Lothus vero dixit ei, obſecro Domine, quandoquidem ſeruus tuus nactus eſt miſericordiam apud te & magnam bonitatem declaraſti, dum te ſic geris erga me vt vitam mihi conſeruaris, ego non poſſum in monte ſeruari ne hæc calamitas me deprehẽdat & peream. 535.B.2 & C.1
Verſ.20. Ecce hæc vrbs propinqua, parua eſt, illuc liceat mihi refugere, vt ibi ſeruer: certè parua eſt & incolumis euadem. 535.B.1
Verſ. 21. Ecce iam hac in re admiratus ſum faciem tuam, vt non ſubuertam vrbem de qua locutus es. 535.C.1
verſ. 22. Propera igitur, vt illic ſerueris. Nec enim potero quidquam agere, donec eo ſis ingreſſus. 535.C.1
Verſ.23. Sol exortus eſt ſuper terram, & Lothus introiit in vrbem ſegor. 535.D.1
Verſ.24. Dominus pluit ſuper Sodoma ignem & ſulphur à Domino è cælo, & omnes illas vrbes ſubuertit. 535.D.1. 47.B.2. 258.D.1. 362.C.2. 90.A.1
Cap.22.verſ.2. Offer filium tuum dilectum illum. 143.A.2
Verſ.13 Cum reſpexiſſet, Abraham vidit: & ecce Aries vnus cornibus implicitus hærebat ad plantam Sabec. 401.C.2
Cap.26.verſ. 24. Noli timere, quia ego tecum ſum. 131.C.2
Cap.27.verſ.27. & 28. Ecce odor filij mei ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus, & det tibi Dominus de rore cæli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti & olei, & ſeruiant tibi populi, &c. 401.D.2
Verſ.29. Efficiare Dominus fratrum tuorum. 91.A.2
Verſ.37. Ecce illum Dominum tuum feci. 91.A.2
Cap. 28. verſ.11. & 12. Et ſpiritus eſt Iacob patriarcha, & ſcala fixa erat, cuius caput pertingebat ad cælum, & Angeli Dei aſcendebant & deſcendebant per eam. 347.B.1
Verſ.15. Ecce ego tecum ſum, conſeruans te in via quacunque ieris, & non alius. 117.D.2
Cap. 32. verſus.2. Caſtra hæc ſunt Dei. 402.B.1
Verſ.31. Sol autem illi exoriebatur, cum tranſiret ſpecies Dei. 119.D.1
Verſ. 30. Vidi Deum facie ad faciem. 117.C.2
Verſ.35. Non dimittam te niſi benedixeris mihi. 117.C.2
Cap.48. ver.5. Nunc filij duo qui tibi facti ſunt in Ægypto antequam ad te venirem in Ægyptum mei ſuot Ephraim & Manaſſes. 87.C.5
Verſ.15. Deus qui aluit me à iuuentute mea vſque in hunc diem, Angelus qui eripuit me ex omnibus malis, benedicat puerulis iſtis. 343.A.1 117.C.2
Cap.49 verſ.9. Catulus leonis Iuda, de germine fili mi aſcendiſti, accumbens obdormiuiſti vt leo quis excitabit eum? 402.C.1
Verſ.10. Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de fæmoribus eius, donec veneriat ea quæ repoſita ſunt ei, & ipſe eſt expectatio gentium. 32.D.2. *& Paulo aliter*, 336. B.2
Verſ.11. Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ pallium ſuum. 402.D.1

Ex Exodo.

Huius libri ſynopſis habetur, 464.B.2.

Cap.3.verſ.6. Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob. 445.D.1
Verſ.6. Ego ſum Deus patris tui Abrahæ, Iſaac, & Iacob. 518.A.2
Verſus. 14. Ego ſum qui ſum. 253.C.2
Verſ. 15. Ego Dominus Deus, hoc eſt nomen meum memoriale ſempiternum in generationes & generationes. 456. B.5
Verſus. 17. Si ex me ſciſcitati fuerint, quod nomen tibi ſit, quid reſpondebo illis. 96.D.1
Cap.4.verſ.10. Tarditate oris & linguæ laboro. 556.B.2
Verſ.13. Obſecro Domine delige alium. 556.B.2
Cap.7.verſ.1. Eris enim illi in Deum, & Aaron frater tuus, propheta erit. 551.B.2
Cap. 14. verſ. vltimo. Timuit autem populus Dominum, & crediderunt Deo & Moſi miniſtro eius. 341.D.2
Cap.15.verſ.2. Cantemus Domino glorioſè enim glorificatus eſt, equum & aſcenſorem deiecit in mare. 311.B.2
Cap.20.verſ.2. Ego ſum Dominus Deus tuus. 364.B.2
Verſ.2. Non facies tibi Idolum, neque earum rerum ſimulachrum quæcunque ſunt vel in cælo ſurſum vel in terra deorſum. 17.D.2

Verſ. 3. Nou etunt tibi Dij alij præter me. 18. B.1

Verſ. 7. Non ſumes nomen Domini Dei tui in vanum: non enim purum redder Dominus eum, qui ſuum nomen in vanum acceperit. 364.C.1. 326.D.2

Verſ. 12. Honora patrem tuum, & matrē tuam, vt ſis longæuus ſuper terram. 388.B.2

Cap. 23. verſ. 20. Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, vt cuſtodiat te in via, vt introducat te in terram quam præparauit tibi. 316. B.1

Cap. 31. verſ. 16. Et ſeruabunt filij Iſrael Sabbatha, colentque in generationes ſuas: fœdus æternum inter me & filios Iſrael, ſignum eſt in me æternum, eo quod in ſex diebus fecerit Deus cælum & terram, & ſeptima die feriatus ſit. 582.A.1

Cap. 32. verſ. 4. Hi ſunt dij tui, qui te ex Ægypto eduxerunt. 351.B.2

Ver. 32. Si remiſſurus es illis hanc noxam, remitte: Sin minus dele me de libro tuo quem ſcripſiſti. 298.C.2

Cap. 33. verſ. 18. Oſtende mihi teipſum. 291.A.2 298.C.2

Verſ. 20. Nemo viſurus eſt faciem meam & viuet. 291.A.2. 451.A.5

Ex Leuitico.

Huius libri ſumma extat, pag. 465.A.1.

Cap. 9. verſ. 7. Accede ad altare, & ſacrifica pro peccatis, & incenſum offer, & propitiationem facias pro teipſo, & pro domo tua, & offer munera populi, & fac expiationem pro eis, quemadmodum præcepit Dominus Moſi. 145.B.1. 370.D.5

Cap. 19. verſ. 27. Non facietis ſiſoeu ex coma capitis veſtri. 397.B.1

Cap. 20 verſ. 8. Ego Dominus qui ſanctifico eos. 274.D.1

Cap. 23. verſ. 27. Decima die menſis huius Hebdomadæ, dies quę propitiationis eſt dicta, ſancta nominabitur inter vos, & humiliabitis animas veſtras, & adducetis holocauſta Domino, & nullum opus facietis in die illa: fietque vt anima quæ in illa die opus fecerit, deleatur ex omni populo. 582.C.2

Verſ. 28. Nullum opus facietis ex recepto & ſolemni more in æternum: ea vobis Sabbatha Sabbathorum erunt, & humiliabitis animas veſtras à decimo menſis die à veſpera vſque ad veſperam, & ſabbatizabitis ſabbatha veſtra. 582. D.3

Cap. 26. verſ. 12. Et ero illis Deus. 90.B.2

Ex Numeris.

Compendium huius libri habetur pag. 465.B.2.

Cap. 6. verſ. 25. Ita benedicetis filiis Iſrael, benedicentes illis, & imponent nomen meū filiis Iſrael, & ego Dominus benedicam illis, benedicat tibi. 313.C.1

Cap. 14. verſ. 24. Puer autem meus Chaleb quoniā alterius ſpiritus fuit, & ſecutus eſt me illuc, in terram in quam vocatus eſt, introducam, quoniam alia quam illi mente locutus erat, placuit Deo. 340. D.2

Cap. 20. verſ. 26. Dixit Moſes Ragueli Madianitę ſocero Moſis. 145.B.2. 371.B.1

Cap. 24. verſ. 5. 6. & 7. Quàm pulchra domicilia tua Iacob, tabernacula tua Iſrael, vt ſaltus inumbrantes, & veluti paradiſi inter flumina, & vt tabernacula quæ fixit Dominus, vt Cedri iuxta aquas, prodibit homo de ſemine eius, & dominabitur nationibus plurimis. 30.B.2

Verſ. 17. Orietur ſtella ex Iacob, & homo ex Iſrael, & comminuet duces Moab. 30.A.2

Ex Deuteronomio.

Synopſis huius libri extat. 467.A.1.

Cap. 1 verſ. 1. Iſti ſunt ſermones quos loquutus eſt Moſes ad omnem Iſraelem trans Iordanem, in ſolitudine ad occaſum propè mare rubrum. 138.C.1

Cap. 4. verſ. 24. Deus veſter ignis abſumens. 274. D.1

Cap. 6. verſ. 5. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & pro omnibus viribus tuis. 18. C.1

Verſ. 6. Audi Iſrael Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt. 310.C.1. 18.C.1. 116.A.1. 253.C.2. 258.B.2

Cap. 18. verſ. 15. Prophetam ex fratribus veſtris excitabit vobis Dominus ſicut me. 475.D.2. 82.C.1

Cap. 22. verſ. 23. Execrabilis quicunque in ligno pendet. 27.B.2

Cap. 28. verſ. 66. Vitam veſtram ſuſpenſam ante oculos veſtros videbitis, & non credetis. 30.D.2. 31.B.2. 289.B.1

Cap. 32. verſ. 6. Nonne ipſe hic pater tuus poſſedit te & creauit te? 189.C.1. 105.D.1

Verſ. 8. Cum diuideret altiſſimus nationes. 67. D.2

Verſ. 33. Vitis eorum è Sodomis eſt, & palmes eorum ex Gomorrha. Vua eorum vua fellis, racemus acerbitatis, vinum eorum, furor aſpidum inſanabilis. 361.C.2

Verſ. 49. & 50. Aſcende in montem Abarim & morere. 167.C.1

Cap. 33. verſ. 22. Catulus leonis Dan, & exiliet ex Baſan. 387.D.2

Ex Ioſua.

Summam libri huius vide pag. 467.D.1.

Cap. 1. verſ. 6. Fortificare & vir eſto. 131. C.2

Cap.5.verſ.9. Abſtulit vitupetium Ægypti hodierna dicã vobis & vocauit nomen loci illius Galgala. 151.A.1
Cap.22. verſ.10. Ædificauerunt filij Gad altare ad Iordanem, & miſerunt filij Iſrael ad eos dicẽtes. Verſ. 16. Quare eſtis præuaricatores Dei facti? 310.C.2
Verſ.21.22. Reſponderunt filij Ruben tribunis Iſrael, Deus Deus eſt Dominus, & Deus Dominus ipſe conſcius. ibid.

Ex libro Iudicum.

Synopſis huius libri breuis habetur. 467.D.2

Cap.3. verſ. 11. Et factus eſt ſpiritus ſanctus ſuper eum, & iudicauit Iſrael. 339.D.1
Cap.11. verſ.29. Et factus eſt ſpiritus Domini ſuper Iephe. 339. D.1
Cap. 13. verſ.24. In vitum poer adultus eſt, & benedixit eum Dominus, & incepit ſpiritus Domini cum illo ambulare, & inſiluit in eum ſpiritus Domini. 339.A.2
Verſ.22. Sexaginta robuſti circundant ipſum. 404.D.1
Cap.14.verſ.6. Et Spiritus Domini venit in Samſonem, & diſcerpſit leonem quaſi hædum. 310. C.2
Cap.16. verſ. Venit ſpiritus Domini venit in Samſonem, & ſuſtulit portam Gaſæ, & aſportauit in montem. 310. C.2
Verſ. 10. Receſſit à Samſone Dominus. 310. C.2

Ex libro I. Regum.

Siue Samuelis omnium librorum Regum Summa extat. 468. *& ſequent.*

Cap.1. verſ. 1. Et homo erat ex Ramatbaim Sipha de monte Ephraim, & nomen illi Elcana filius Ieremeel, filij Heli. 518. c. 2
Cap.10.verſ.23. Maior erat Saul omnibus hominibus. 396.D.1
Cap.18.verſ.7. Percuſſit Dauid per Myriades, & Saul per Chiliades. 467.A.1
Cap.21. verſ. Venit Dauid ad Abimelechum cum paucis ibi conſternatus Abimelech dixit: vnde hoc vt dux copiarum ſolus iter faciat. 468.C.1
Ver.2. Pueris iniunctum eſt vt certum in locum conueniant. ibid.
Verſ.4. Non ſunt hic panes niſi qui conſecrãtur in conſpectu Domini. 469.A.1
ibid. Si pueri ſe caſtos à mulieribus ſeruarunt id licet. ibid.
Cap.24. verſ.8. Viuit Dominus, niſi cum Dominus percuſſerit, aut venerit dies mortis eius aut deſcenderit in prælium, &c. non inferam manũ in Chriſtum domini. 166.D.2
ibid, non permiſit eos inſurgere in Saul. 469.D.2
Cap.26. verſ.21. Peccaui fili mi Dauid. 192.C.1
1. Reg. 25. verſ.12. Da imperium tuum, puero tuo & ſaluum fac filium ancillæ tuæ. 102.D.2

Ex libro II. Regum ſiue Samuelis.

Cap.1.verſ.1. Et factum eſt poſt mortem Saulis, & Dauid percuſſo Amalech reuerſus eſt. 463.D.2
Cap. 23. verſ.17. Propitius ſit mihi Dominus ne hoc faciam. An ſanguinem iſtorum hominum, qui cum animarum ſuarum periculo profecti ſunt bibam. 466.D.1
Incertus locus vnde. Ingreſſus ad regem propheta Nathan adorauit illum, facie in terram demiſſa. 552.B.1

Ex III. libro Regum.

Cap.1.verſ.1. Et Rex Dauid factus ſenior, ætate iam grandis erat: & operuerunt eum veſtibus; nec tamen calefiebat. 498.D.1
Cap.8.verſ.27. Et factum eſt donec & cælum obtenebratum eſt nubibus & ſpiritu. 302.C.1
Cap.20. verſ. 10. Altaria tua ſubruerunt, & prophetas tuos occiderunt, & ego relictus ſum ſolus, & quærunt animam meam tollere. 316.C.2
Verſ. 18. Delegi mihi ſepties mille qui non incuruarunt genua ſua Baali. ibid.

Ex libro IIII. Regum.

Cap.1.verſ.9. Deſcendit ignis de cęlo. 349.C.1
Cap.2. verſ.9. Obſecro fiat in me ſpiritus tuus. Duplex. 396.C.2
Verſ.10. Si videris me, &c. ibid.
Cap.5. verſ. 16. Viuit Dominus in cuius conſpectu conſiſto. 298.C.2
Cap.10.verſ.30. Filij quatuor ſedebunt tibi ſuper thronum tuum. 392. A.2

Ex Eſdræ.

Synopſim Eſdræ librorum vide, pag. 471.D.1.

Ex libro III.

Eſdr.4.verſ.36. Omnis terra veritatem clamat, & cælum ei benedicit, & omnia opera quaſſantur & tremunt. 92.B.2
Verſ.41. Magna res veritas, & præualet omnibus. 156.D.2

Ex libro Tobiæ.

Huius ſumma eſt. 477.C.2

Cap.4.verſ.19. Ab omni ſapiente accipe conſilium. 158.A.1
Cap.12. verſ.7. Myſterium regis celare oportet. 195.A.2

Ex Iobo.

Summam huius voluminis habes. 477.C.1

Cap.5. verſ.26. Veniens autem in ſepulchrum vt ſeges matura, ſuo tempore demeſſa, & vt manipulus areæ in tempore collectus. 166.D.1

Cap. 9. verſ. 8. Qoi expandit cælum ſolus,& ambulat ſuper mari vt ſuper ſolo. 393.D.1
verſ. 7. 8. 9. 10. Sapiens eſt Deus, & fortis & magnus,quo iubet ſoli,& non orietur,qui ſydera concludit,&tendit cælum quemadmodum pellem,qui ambulat ſupet mare, tanquam ſuper aridam,qui facit magnalia,& quæ inueſtigari nũ poſſunt. 446.C.2
verſ. 8. Qui ſolus cælum extendit & ſuper mare quaſi in ſolo inambulat. 515.B.2.393.D.1
Cap. 10. verſ. 2. Quis dabit iudicium ioter me & te,&vt videam quot ſint iniquitates meæ,cur me ita iudices? 311.D.2
Verſ. 21. In terram tenebroſam,& opertã mortis caligine, in terram tenebrarum æternarum, vbi non eſt videre,neque lumen,neque vitã hominibus. 375.C.2
Cap. 11. verſ. 1. Magnificè loqnutus es, audacia ſermonis tui eximia, pro te verba feciſti. 312. A 1
Cap. 15. verſ. 14. Nullus purus à ſordibus, ne ſi vel vnius diei eius vita fuerit. 291.A.1
Verſ. 15. Aſtra non ſunt pura coram eo. 291. B.1
Cap. 20. verſ. 6. Cotda impiorum breui deficient. 63.A.1
Cap. 27. verſ. 2.3. 4. Vinit dominus qui ita de me ſtatuit,& omniputens qui amaritudioe affecit animam meam. Siquidem donec eſt adhuc halitus in me, & ſpiritus diuinus ſupereſt mihi in naribus, os meum non loquetur iniuſta. 516. B.2
Verſ. 18. Aperientur tibi præ timure portæ mortis,& ianitures inferni intuiti timuerunt. 394.A.2
Cap. 29. verſ. 15. Oculus eram cæcorum, & pes claudorum. 397.C.2
Cap. 33. verſ. 4. Spiritus diuinus is eſt qui me fecit, & flatus omnipotentis docuit me. 536. D.2
Cap. 41. verſ. 18. 19. 20. 21. Arbitratur enim ferrum vt paleas,æramentum vt lignum putridum: maria vt ſata eraſa: tartara profunda tanquam captiua æſtimabit:abyſſum vt deambulatorium. 500.C.2
Cap. 42. verſ. 8. Abite ad ſeruum meum Iob, & orabit pro vobis. 389.C.2
verſ. 13. Facti ſunt illi filij ſeptem, & filiæ tres. 87.C.1

Ex libro Pſalmorum.

Huius voluminis ſumma habetur, Pag. 72. & ſeq.

Pſal. 1. verſ. 1. Beatus vir qui non abiit in conſiliu impiorum,& in via peccatorum non ſtetit,& in cathedra peſtilentiæ nun ſedit. 300.A 1 432.C.1
Verſ. 2. Sed in lege domini vuluntas eius, & in lege eius meditabitur die & nocte. 432. C.1
Pſal. 2. verſ. 1. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? 393.A.2. 297. A.2 402 C.2
Verſ. 2. Aſtiterunt reges terræ & principes cunuenerunt in vnum cuntra dominum, & contra Chriſtum. 295.B.2.297.A.2
Verſ. 4. Qui habitat in cælis irridebit eos, & dominus ſubſannabit eos. 334.C.1
Verſ. 6. Ego conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius. 310.A.2.103. A.2. 315.D.2
Verſ. 7. Filius meus es tu, egu hodie genui te. 143.C.1. 93.A.2. 184.B.1
Verſ. 8. Pete à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. 393.A.1
Pſal. 3. verſ. 1. Domine,quid multiplicati ſunt qui tribulant me? 300.A.1
Pſal. 4. verſ. 6. Quis uſtendet nobis bona? 274. D.1
Pſal. 5. verſ. 1. Verba mea auribus percipe. 300. B.1
Pſal. 6. verſ. 1. Domine ne in furura tuo arguas me. 300.B.1
Pſal. 7. verſ. 1. Dumine Deus meus in te ſperaui. 300.B.1
Pſal. 8. verſ. 1. Domine dominus noſter,quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra. 300.B.1.315.C.2.393.D.1
Verſ. 6. Minoraſti eum paulominus ab Angelis. 428.C.2
Verſ. 7. Conſtituiſti eum ſuper opera manuũ tuarum. 103.A.2
Verſ. 8. Omnia ſubiecit infra pedes eius, oues & boues vniuerſas. 368.A.1
Pſal. 9. verſ. 1. Cunfitebur tibi domine in toto corde meo. 300.C.1
Verſ. 4. & 5. Sediſti in ſolio, qui iudicas iuſtitiam,increpuiſti gentibus,& periit impius. 297. C.1
Verſ. 10. Factus eſt dominus refugium pauperi. 85.A.1
Pſal. 10. verſ. 1. In Dominum confido, quomodo dicitis animæ meæ, tranſmigra in montem ſicut paſſer? 300.C.1
Pſal. 11. verſ. 1. Saluum me fac domine. 300. C.1
Pſal. 13. verſ. 4. Omnes peccauerunt & indigent gloria Dei. 313.A.2
Pſal. 14. verſ. 1. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? 300.D.1
Pſal. 15. verſ. 5. Dominus pars hæreditatis me & calicis mei. 274.B.1.296.A.2.315.D.2
Verſ. 8. Prouidebam dominum coram me ſemper, quoniam à dextra mihi eſt. 84.B.2
Verſ. 10. Non relinques animam meam apud inferos, neque dabis ſanctum tuum videre corruptionem. 287.C.1. 132.D.2. 90.D.2. 91.B.1. 394.A.2
Pſal. 16. verſ. 1. Exaudi dumine iuſtitiam meam. 300 D.1
Pſal. 17. verſ. 1. Diligam te domine fortitudo mea, & refugium meum,& liberator meus. 218.A.1 300.D.1
Verſ. 17. Miſit de ſummu & accepit me,aſſumpſit me de multitudine aquarum. 450.B.1
Verſ. 12. Conſcendit Cherubim & volauit, vulauit in alis ventorum. 394.B.2
Verſ. 26. Cum ſancto ſanctus eris,& cum electo electus eris, & cum peruerſo peruerteris. 239. C.2
Verſ. 49. Filij alieni mentiti ſunt mibi. 326. D.2
Pſal. 18. verſ. 1. Cœli enarrant gloriam Dei, & upus manuum eius annunciat firmamentum. 21.A.1

11.A.1. 112.A.1. 296.D.2. 300.A.2
Pſal.19. verſ. 8. Iſti in curribus, & iſti in equis, nos autem in nomine domini magnificabimur, &c. 297.B.1.503.C.1
Verſ.9. Ipſi autem compediti ſunt & ceciderunt, nos contra ſurreximus & erecti ſumus. ibidem.
Pſal.21. verſ. 1. Deus meus, Deus meus vt quid me dereliquiſti? 131.B.2.170.C.2.271.C.1
Verſ.6. Ego ſum vermis & non homo. 413.D.2
Verſ.10. Tu es qui extraxiſti me de ventre. 144.A.2
Verſ.10. De ventre matris meæ, Deus meus es tu. 315.B.2
Verſ.17. In puluerem mortis redegiſti me, quoniam circundederunt me canes multi: & conuentus malignantium in orbem circumcinxerunt me, &c. 297.B.2
Verſ.18. Perfoderunt manus meas, & pedes meos, numerauerunt omnia oſſa mea. Diuiſerunt veſtimenta mea, & ſuper indumentum meũ duxerunt ſortes. 31.A.1.394.B.1
Verſ. 19. Ipſi vero inſpexerunt & conſiderauerunt me. ibid.
Pſal.22. Verſ.1. Dominus paſcit me, & nihil mihi deerit in loco herbido ibi me collocauit. 295.A.1 300.A.2
Verſ. 2. Super aquam refocillationis educauit me, animam meam conuertit. 295.A.1
Verſ.5. Præparaſti coram me menſam contra eos, ne inimicorum meorum. 295.B.2
Pſal.23. verſ.1. Domini eſt terra, & plenitudo eius, orbiſque terrarum, & incolæ eius. 296.D.2
Verſ.2. Ipſe ſuper mare fundauit eam. 296.D.2
Verſ.4. Non ſedi in conſilio vanitatis, & cum tranſgreſſoribus non incedam. 405.D.2
Verſ.5. Odi congregationem malignantium. 405.D.2
Verſ.7. Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, & intrabit rex gloriæ. 297.C.2. 123.C.1. 258.B.2
Pſal.24. verſ.1. Ad te leuaui animam meam. 300.A.2
Ver. vltimo. Dominus virtutũ ipſe eſt rex gloriæ. 273.A.1
Pſal.25. verſ. 1. Iudica me domine, quoniam in innocentia mea ingreſſus ſum, & in domino ſperãs non infirmabor. 300.B.2
Pſal.26. verſ. 1. Dominus illuminatio mea, & ſeruator meus quem timebo? 404.A.2.169.A.2 300.C.2
Verſ.3. Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum, ſi inſurgat aduerſum me bellum in eo ſperabo. 498.A.1
Pſal.26. verſ. 12.13. Reſiſtunt mihi reſtes iniqui, quæ non cognoueram, percontati ſunt de me, reddiderunt mihi malum pro bono. 393.C.2
Verſ.14. Credo videre bona domini in terra viuentium. 330.D.1
Verſ.15. Viriliter agite, & corroboretur cor veſtrum, omnes qui ſperatis in dominum. 168.B.1
Pſal.28. verſ.1. Offerte domino ſoboles Dei: offerte domino ſuboles arietum. 328.D.2
Verſ.3. Vox domini ſuper aquas, Deus gloriæ tonuit, dominus ſuper aquas multas. 393.B.1
Pſal.29. verſ.1. Exaltabo te, domine. 50.B.2
Verſ.6. Quoniam ira in furore eius, & vita in indignatione eius. 229.C.2
Pſal.30. verſ.3. Fias mihi in Deum protectorem, & in Deum refugij vt ſerues me. 85.A.1
Verſ.18. In manibus Dei ſortes hominum. 336.A.2
Verſ. vltimo. Viriliter agite, & corroboretur cor veſtrum omnes qui ſperatis in dominum. 168.B.1
Pſal.31. verſ.1. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. 295.A.2
Verſ.11. Ne fiatis ſicut equus & mulus. 351.C.2
Pſal.32. verſ.4. Rectum eſt verbum domini & omnia opera eius in fide. 110.A.1
Verſ.6. Verbo domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris illius vniuerſa poteſtas eorum. 18.D.1 290.A.1.297.D.1.429.B.1.445.C.2.348.D.1 443.A.1.461.D.2.441.C.1
Verſ.9. Ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt. 96.C.1.18.D.1
Pſal.33. verſ.8. Guſtate & videte quoniam ſuauis eſt dominus. 333.B.2
Verſ.11. Diuites facti ſunt inopes, & eſurierunt. 403.D.1
Verſ.19. Prope eſt dominus contritis corde, & humiles ſpiritu ſeruabit. 385.D.1
Pſal.34. verſ.1. Iudica domine nocentes mihi. 300.B.2
Pſal.35. verſ.10. Quoniam apud te fons eſt vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. 133.B.2 272.C.2
Pſal.36. ver.12.& 13. Peccator videbit & iraſcetur, dentibus ſuis frendet & contabeſcet, dominus autem irridebit eum. 334.D.2
Verſ.16. Gladius eorum intret in cor ipſorum. 456.C.1
Verſ.18. Ego ad flagella paratus ſum, & dolor meus ante me eſt continenter. 393.C.2
Pſal.37. verſ.14. Ego vero tanquam ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum, & factus ſum vt homo non audiens. 501.D.1
Pſ.38. ver.2.& 3. Cum cõſiſteret aduerſum me peccator obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui à bonis. 501.C.1
Pſal.40. verſ.2. Qui intellexerit ſuper egenum & pauperem, in die mala liberabit eum dominus. 384.D.2
Verſ.18. Qui comedit panem meum, eleuauit contra me calcem ſuum. 393.D.1
Pſal.44. verſ.1. Eructauit cor meum verbum bonum. 123.B.2.164.B.2.360.D.2.152.D.1
Pſal.44. verſ.8. Thronus tuus Deus in ſæcula ſæculorum, virga rectitudinis, virga regni tui. 79.D.1.80.C.2.297.D.1.83.D.1.367.C.2.90.A.1
Verſ.9. Propter hoc vnxit te Deus Deus tuus oleo, &c. 176.D.1.80.A.2.C.2
Verſ.10. Mirrha, & ſtacte, & caſia à veſtimentis tuis. 80.B.1
Verſ.12. Audi filia & vide, inclina aures tuas, & obliuiſcere populi tui, & domicilij patris tui, quoniam deſiderauit rex formam tuam, quandoquidem, ipſe eſt dominus tuus. 297.D.2
Pſal.45. verſ. 4. Sanctificauit tabernaculum ſuum altiſſimus. 324.A.1
Verſ. 10. Auferens bella vſque ad extremum terræ. 180.A.2

Verſ. 11. Dominus enim virtutum nobiſcum, ereptor noſter Deus Iacob. 186.C.2. 93.D.2
Pſal. 46. verſ. 1. Omnes gentes plaudite manibus, Iubilate Deo in voce exultationis. 297. D.2
Verſ. 5. Aſcendit Deus in triumphi acclamatione, & Dominus in voce tubæ. 297.C.1. 394.B.2
Pſal. 49. verſ. 1. Deus deorum Dominus locutus eſt, & vocauit terram. 258.B.2
Verſ. 3. Deus manifeſtè veniet, Deus inquam noſter, & non in ſilentio. 297.C.1
Verſ. 5. Aduocauit cælum ea alto, & terram ad iudicandum populum eius. 297.D.1
Ibid. verſ. 7. & annunciabunt cæli iuſtitiam eius, quoniam Deus iudex eſt. 297 D.2
Verſ. 15. & 16. Sacrifica Deo ſacrificium laudis & reddas Altiſſimo vota tua: & inuoca me in die tribulationis tuæ, & eripiam te, & glorificabis me. 392.C.1
Verſ. 17. Quare tu enarras iuſtificationes meas, & aſſumis teſtamentum meum per os meum. 255.B.2
Pſal. 50. verſ. 1. Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam. 301.B.2
Verſ. 11. Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. 341.D.1 101.C.1
Verſ. 12. Et ſpiritum tuum, ſpiritum illum ſanctum ne auferas à me. 80.C.1. 339.A.2
Verſ. 19. Sacrificium enim Deo eſt ſpiritus contritus, cor contractum & humiliatum Deus non deſpicis. 385.D.1
Pſal. 52. verſ. 1. Dixit inſipiens in corde ſuo non eſt Deus. 149.C.1. 61.D.1. 290.B.2. 300.D.1. 443. D.1
ibid. corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis. 290.B.2
Pſal. 53. verſ. 1. Deus in nomine tuo ſaluum me fac. 77.B.2
Verſ. 8. Voluntariè ſacrificabo tibi. 430.A.1
Pſal. 59. verſ. vltimo. In Deo faciemus virtutem, & in Deo tranſgrediar murum. 121.A.1
Pſal. 62. verſ. 1. 2. Deus, Deus meus ad te de luce vigilo, ſitiuit in te anima mea. 308.D.2
Pſal. 64. verſ. 5. Beatus quem elegiſti & aſſumpſiſti. 363.C.2
Pſal. 65. verſ. 1. Iubilate Deo omnis terra. 238. C.1
Pſal. 66. verſ. 5. Benedicat vobis Deus, Deus veſter benedicat vobis. 313.A.2
Pſal. 67. verſ. 1. Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius. 375.A.1. 498.D.2. 276.B.1
Verſ. 2. Sicut deficit fumus deficiant: vt liqueſcit cera à facie ignis, ita pereant peccatores à facie Dei. 498.D.2
Verſ. 19. Aſcendens in Altum captiuam duxiſti captiuitatem. 403.C.1
Verſ. 27. Præuenerunt principes coniuncti pſallentibus, in medio iuuencularum tympaniſtriarum. 334.D.1
Pſal. 68. verſ. 26. Dederunt mihi fel pro cibo, & in ſiti mea dederunt mihi acetum. 394.C.2 318.D.1
Verſ. 28. Fiat menſa eorum coram ipſis rete, &c. ibid.
Pſal. 71. verſ. 1. & 2. Deus iudicium tuum regi da & filio regis vt iudicet populum in iuſtitia, & pauperes tuos in iudicio. 297.C.2
Verſ. 5. Ante ſolem permanet, nomen tuum, & ante lunam in ſæcula ſæculorum. 77.B.2
Pſal. 71. verſ. 6. & 7. Deſcendit vt pluuia in vellus, & ſicut ſtillicidia ſtillabit in terram; orietur in diebus illis iuſtitia, & multitudo pacis, donec auferatur luna. 393.C.1
Verſ. 9. 10. 11. Coram eo procident Æthiopes, & inimici eius terram lingent Reges Tharſis, & inſulæ munera offerent, & adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient ei. 297. D.2
Verſ. 18. Ante ſolem fuit nomen eius, & omnes gentes præcabuntur eum, & adorabunt eum omnes reges terræ. 393.C.1
Pſal. 72. verſ. 23. Et ego ſemper tecum, tenuiſti manum meam dexteram. 456.B.1
Verſ. 24. Tenuiſti dexteram meam, & in voluntate tua deduxiſti me. 135.A.1
Pſal. 73. verſ. 2. Recordare congregationis tuæ, ſiue ſynagogæ quam ab initio fundaſti. 105. B.1
Verſ. 3. Mons Sion iſte in quo habitaſti in eo. 40..C.2
Pſal. 75. ver. 1. Notus in Iudæa Deus & in Iſrael magnum nomen eius. 315.B.2
Pſal. 77. verſ. 28. Panem angelorum manducauit homo, panem cæli dedit eis. 294.B.1
Verſ. 17. 8. 19. Vox tui tonitru in rota: emicuerunt fulgura tua vniuerſæ terræ vidit terra & commota eſt. 540.A.2
Verſ. 57. 58. Duxiſti populum tuum vt ouem, & deduxiſti eos in ſpe & non extimuerunt. 314. B.2
Verſ. 71. Excitatus eſt vt dormiens Dominus ex nobilibus ſuis ſanctis. 312.A.2
Pſal. 78. verſ. 1. Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerũt templum ſanctum tuum, redegerunt Ieruſalem in ſpeciem tugurioli, vbi excubant cuſtodes pomorum. 336.A.2
Pſal. 79. verſ. 1. 2. Qui paſcis Iſrael intende, qui ducis velut ouem Ioſeph, qui ſedes ſuper Cherubinos apparæ. 273.B.1
Verſ. 18. Fiat manus tua ſuper virum dexteræ tuæ, & ſuper filium hominis, quem confirmaſti tibi. 453.B.2
Pſal. 80. verſ. 7. 8. Audi popule mi, & loquar tibi Iſrael, & conteſtabor te: Si me audieris, non erit in te Deus recens, neque Deo alieno ſeruies, ego enim Dominus Deus tuus qui te eduxi è regione Ægypti. 533.B.2
ibidem. Aperi os tuum & implebo illud. 510. D.2
Pſal. 81. verſ. 1. Deus ſtetit in conuentu Deorum, in medio Deos diiudicat. 297.D.1. 77.B.2
Verſ. 6. Ego dixi dij eſtis, & filij excelſi omnes vos autem vt homines interitis, vt quiſpiam de principibus cadetis. 20.C.2. 152.A.1. 324.B.2 409.D.2
Verſ. 8. Quis comparabitur Domino in filiis Dei, &c. 83.B.1
Pſal. 83. verſ. 8. Ambulabunt de virtute in virtutem. 446.C.2
Verſ. 10. Melior vna dies in atriis ſuis ſuper millia. 82.B.2
Verſ. vltimo. Deus non ſubtrahet illis bona qui ambulant in innocentia. 274.A.2
Pſal. 84. verſ. 6. Audiam quid in me loquatur

Dominus

Dominus Deus. 258.B.2
Pſal.85.verſ.7. Quis tibi ſimilis inter Deus Domine?aot quis coæquabitur Domioo inter filios Dei? 102.A.2
Verſ.10. Omnes gentes,qnas feciſti venient & adorabunt coram te Domioe, & glorificabont nomen tuum in æternum. 393.A.1
Pſal.86.verſ.6. Mater Sion, inqoiet homo,& homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſſim⁹. 276.B.2.297.D.1.393.B.1
Pſal.87.verſ.4. Factus ſom vt homo deſtitutos auxilio,inter mortuos liber: poſuerunt me in lacu infimo: ego autem oratione mea ad te conuertar,Domine, & mane oratio mea præueniet te. 367.B.1
Pſal.87.verſ.7. Poſuerunt me in fooea profundiſſima, in tenebris, & in vmbra mortis. 394.D.1
Verſ.8. In me confirmatus,defixuſque eſt furor tuus. 147.C.2
Pſal.88.verſ.16.17. In iuſtitia tua exaltabuntur,quoniam gloriatio virtotis ipſotum tu es. 78.A.1
Verſ.35.36. Semel ioraui in ſancto meo, ſi Daoidi mentiar, ſemen eius in æternum maoebit, & ſolium eius quaſi ſol coram me. 274.D.2
Verſ.48. Vbi ſunt miſericordiæ toæ Domine antiquæ,quæ iurasti Dauidi ſeruo tuo in virtute tua. 327.A.2
Pſal.89.verſ.1.2. Domine refuginm factus es nobis in generationem & generationem, antequã montes fierent,& firmaretur tellus,& orbis habitabilis & à ſæculo in ſæculum tu es. 68.A.1.300.D.1
Verſ.10.&11. Dies vitæ noſtræ Septuaginta anni: ſi autem in potentatibus octoginta anni quidquid reliquum eſt labor & dolor eſt. 499.D.1
Verſ.vltimo. Et ſit ſplendor Domini Dei noſtri ſuper nos, & in lumine tuo videbimus lumen. 67.B.2
Pſal.92.verſ.1.&2. Dominus regnauit, decorem indutos eſt,& circumcinxit ſe; nam & firmauit orbem terrarum,qui non commooebitor. 341.B.2
Pſal.94.verſ.4. Altitudines montiom Dei omnipotentis. 368.A.1
Verſ.8.9.10. Hodie ſi vocem eius audieritis,ne obduretis corda veſtra vt in exacerbatione per diem tentationis,vbi tentauerunt me patres veſtri,probauerũt me,& viderunt opera mea quadraginta annis. 311.B.1
Pſal.95.verſ.1.Cantate Domino caoticum nouum, cantate Domino omnis terra. 302.B.1
Pſal.97.verſ.1. Iubilate Deo omnis terra:Pſallite nomini eius. 334.B.2
Verſ.8. Adorent eum omnes Angeli Dei. 258.A.2
Pſal.100.verſ.6. Detraheotem clanculom proximo ſoo,hunc perſeqnebar. 155.A.2.159.B.2
Verſ.8. Mane occidebam omnes peccatores terræ,ad deperdendom ex ciuitate Domini,omnes qui operantor iniquitatem. 403.D.1
Pſal.101.verſ.19. Scribantor iſta io ætatem alteram & populus qui creabitur laudabit Dominum. 101.C.1
Verſ.24. Paucitatem dierum meorum annuncia mihi. 166.D.1
Verſ.25. Ne me reuoces in dimidio dierum meorum. 166.D.1. *Paulo aliter*. 388.D.1
Verſ.26. In initio Domine terram fundaſti & opera manuum tuarũ ſunt cæli. 83.D.1.151.C.2.109.C.2.75.D.2.105.B.1
Verſ.18. Mutabis eos & mutabuntur,tu aotem idem ipſe es,& anni tui non deſſicient. 457.A.1.76.A.1
Pſal.102.verſ.1. Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me ſunt. 302.C.1
Verſ.15.16. Homo ſicut gramen dies eius, veluti flos agri, ſic efflorebit. Quoniam ſpiritus pertranſiuit per eum,& non erit amplius, & locum eius non amplius agnoſcent. 376.B.2
Pſal.103.verſ.5. Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem flammantem. 451.D.1.253.D.2
Verſ.15. Qui progerminat pecudibus fœnom, & herbam in ſeruitutem hominom. 295.A.1
Verſ.25. Quam magnifica ſuot opera toa. 110.A.1
Ibid. Omnia in ſapieotia feciſti. 96.B.2.110.A.1 70.B.1.99.C.1
Verſ.30. Auferes ſpiritum eorum, & deficient: & in puluerem ſuum reuertentur. 341.C.1. *Paulo aliter*. 441.C.1.446.C.1
Verſ.31. Emittes ſpiritum tuum & creabuntur & renouabis faciem terræ. 341.C.1.314.D.1.345.C.2
Verſ.33. Catoli leonum rugientes vt rapiant,& vt quærant à Deo cibom ſibi: exortus eſt ſol & congregati ſuot, & io ſpeluncis ſuis cubabunt. 403.A.2
Pſal.104.verſ.25. Emiſit Moſem ſeruum ſuum, Aaronem quem delegerat ſibi. 297.A.1
Verſ.27.28. Et emiſit tenebras, & obtenebrauit eos,& conuertit vodas eorum in ſangoinem. 297.A.1
Verſ.29. Eructauit terra eorum ranas. ibid.
Pſal.105.verſ.22. Mutauerunt gloriam eius in ſimulachrum vituli comedentis fœnum. 351.C.2
Pſal.106.verſ.1. Confitemini Domino quoniam bonos, quoniam in ſæculom miſericordia eius. 302.C.2
Verſ.10. In tenebris, & in vmbra mortis & in lacu infimo. 375.C.2
Verſ.20. Emiſit verbum ſuum & ſanauit eos, & liberauit eos à luce ipſorom. 297.C.1.96.B.2.33.A.1
Verſ.25. Dixit,venit ſpiritus turbinis: & exaltatæ ſunt vodæ eios. 340.B.2
Pſal.109.verſ.1. Dixit Dominus Domino meo, ſede ad dexteram meam, donec fecero inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. 90.A.1.297.C.1.324.D.2.275.B.2.300.C.1
Verſ.4. Ante luciferom genui te. 143.C.1.184.C.1.427.B.1.455.C.2.447.C.2.48.C.2.392.C.2
Verſ.5. Iurauit Dominus & oon pænitebit eum, tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. 327.C.1.312.C.2.277.D.1
Pſal.111.verſ.1. Beatus vir qui times Dominum. 300.A.1
Pſal.112.ver.4. Excelſus ſuper omoes gẽtes. 50.B.2
Verſ.13. Media nocte excitabar, ad cooſitẽdum tibi ſuper iudiciis iuſtitiæ toæ. 308.D.2
Pſal.113.verſ.1. In exitu Iſrael de Ægypto, familia Iacobi è populo barbaro. 297.A.1

Digitized by Google

Verſ.3. Mare vidit & fugit. 151.B.2
Verſ.11. Omnia voluit fecit. 95.B.2
Verſ.12. Idola gentium Argẽtum & aurum opera manuum hominum. Os habeor & non loquẽtur,&c. 6.D.1.17.D.2
Pſal.114. verſ.6. Humiliatus ſum & ſeruauit me Dominus. 385.D.2
Pſal.115.verſ.2. Ego dixi in extaſi mea, Omnis homo mendax. 326.C.1
Pſ.117.ve.16. Dextera Domini fecit virtutẽ. 361.A.2
Verſ.23. Hæc eſt dies quã fecit Dominus. 150.D.1
Verſ.24. Benedictus qui venit in nomine Domini; Deus Dominus & apparuit nobis. 392.D.2. 316.B.1.297.C.1. 447.A.1. 456.B.2
ibid. Dominus Deus illuxit nobis. 33.A.2
Pſal.118.verſ.1. Beati immaculati in via. 107.B.2
Verſ.16. Iuſtificationes tuas meditabor, nequaquam obliuiſcar ſermones tuos. 304.B.2
Verſ.73. Manus tuæ fecerunt me, & formauerũt me. 182.B.2.361.A.2
Verſ. 90. Fundaſti terram & permanet, ordinatione tua perſeuerat dies. 18.C.1
Verſ.101. Ab omni via mala coërcui pedes meos, vt ſeruarem verba tua. 99.A.1
Pſal.121.ver.1. Lætatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi, in domum Domini ibimus. 297.B.1
Pſ.124. verſ.1. Qui confidunt in Domino ſicut mõs Sion non commouebitur in æternum. 505.A.2
Pſal. 125.verſ.1. 2. In Conuertendo Domino captiuitatem Sion facti ſumus ſicut conſolati: tunc impletum eſt gaudio os noſtrum & lingua noſtra exultatione. 334.A.2.297.B.1
Verſ.6. Venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos ſuos. 353.D.2
Pſal.130.verſ.1. Dominus retribuet pro me. 147.C.2
Pſal. 131.verſ.6. Adoremus ad locum vbi ſtetere pedes Domini. 377 D.2
Verſ.11. De fructu lumbi tui, ponam ſuper thronum tuum. 274.D.2
Pſal. 133. In nocte extendite manus veſtras in ſancta, & benedicite Domino. 370.B.2
Pſal. 134.verſ.6. Omnia quæ voluit Dominus fecit, in cælo & in terra: & in mari, & in omnibus abyſſis. 133.C.2
Pſal.135.verſ.16. Qui deduxiſti populum per deſertum, quoniã in æternum miſericordia ei⁹. 342.A.2
Pſal.137.verſ.9. Et ſaluos faciet filios pauperum, & humiliabit calumniatorem: Quoniam eripuit mendicum e manibus potentis, pauperemq́, cui non erat adiutor. 297.C.2
Verſ.vlt. Dominus retribuet pro me: Domine opus manuum tuarum ne deſpicias. 108.B.1
Pſal.138.verſ.5. Admirabilis habita eſt ſcientia tua à me, inualuit & non potero ad eam. 221.D.1
Verſ. 6.7.8. Quo ibo à ſpiritu tuo, aut quo à facie tua fugiam? Si aſcendero in cælum, tu ibi es, ſi deſcendero in infernum tu ades illic. Si aſſumpſero pennas meas aut lucẽ, & habitauero in extremis maris; etenim inde man⁹ tua deducet me, & tenebit me dextera tua. 457.D.2. 441.B.1. 347.A.1.387.D.1.313.A.1
Pſal.140.verſ.1. Beatus qui intelligit ſuper pauperem & egenum. 300.A.1
Pſal.141 verſ.7. Clamaui ad te Domine, dixi tu es, ſpes mea, pars mea in terra viuentium. 274.C.1
Ibid. Pars mea es tu in terra viuentium. 315. D.2
Pſal.142.verſ.2. Ne ingrediaris iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. 393.A.2
Verſ.12. Spiritus tuus bonus deducet me in via recta, propter nomen tuũ Dñe. 339.A.2.274.B.2
Pſal.143.verſ.1. Benedictus Dominus Deus, qui docet manus meas ad prælium. 302.B.2
Pſal. 144. verſ.13. Fidelis eſt in omnibus verbis ſuis Dominus. 87.D.2
Verſ.19. Propè eſt Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate. 327.B.1
Verſ.20. Voluntatem timentium ſe faciet, & deprecationes eorum exaudiet. 314.D.2
Pſal. 145. verſ.1. Lauda anima mea Dominum, laudabo Dominum in vita mea. 302.D.1
Verſ.6. Dominus ſoluit compeditos, Dominus ſanctificat cæcos. 344.B.2
Pſal.146.ver.5. Magnus Dominus noſter, & magna virtus eius, & ſapiẽtiæ eius nõ eſt numer⁹. 353.A.2
Verſ.7.8.9. Pſallite Deo noſtro operienti cælum in nubibus, præparanti terræ pluuiam, & progerminanti in montibus fœnum, & herbã ſeruituti hominũ tribuentique pecoribus pabulũ. 18.C.2
Pſ.147. verſ.7. Flabit ſpiritus & fluẽt aquę. 399.C.2
Pſal.148. verſ.2. Laudate eum omnes Angeli eius: Laudate eum omnes virtutes eius: quoniam ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt. 374.C.1
Verſ.4. Laudate eũ cæli cælorum. 374.B.2
Verſ.5. Ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt. 152.D.1. 182.C.2
Verſ. 7. & 8. Laudate Dominum ex terra, dracones & omnes Abyſſi, ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellæ, qui faciitis Verbum eius. 340.C.2
Pſal.149.verſ.5. Gloriabuntur pij in gloria, & exultabunt in cubilibus ſuis. 404.C.1
Verſ.6. Altitudines Dei in Gutture ipſorum, & gladij vtrinque acuti in manib⁹ ipſorũ. 404.B.2

Ex Prouerbiis.

Voluminis huius ſummam habes. 473.C.2
Cap.2.verſ.13. O qui relinquitis vias rectas, qui malis oblectamini, & gaudetis in euerſione malorum. 222.B.2
Cap.3.verſ.19. Deus ſapiẽtia fundauit terrã, parauit autẽ cælos prudẽtia. 442.C.2. 290.C.1. 446.C.2
Cap.8. verſ.3. Ego eram in qua Gaudebat. 76.B.2
Verſ.10.11. Sumite diſciplinam & non argentum & cognitionẽ pro auro probato melior enim ſapientia lapidibus probatis omne quod pretioſum eſt non eſt ea dignum. 82.B.2
Verſ.14. Mea eſt voluntas, & cautio, mea prudẽtia eſt, meumq́ue item robur. 134.D.2.135.D.1
Verſ.22. Dominus creauit me principiũ viarum ſuarũ ad opera manuum ipſius. 42.B.2.100.B.2. 86.A.1. 101. A.2. 102. A.2. 103.A.2. 106.A.1.250. D.1. 338. C.2. 271. C. 2. 184. A.1. 110. C.1. 152.B.2. 61.A.1
Ve.25. Antequã mõtes fierẽt, antequã fontes profluerẽt, aut oẽs colles genuit me. 392.C.2.68.A.1
Verſ.27. Quum faciebat cęlum & terram, cum aderam ei. 18.B.2
Ante colles genuit me. 143.C.1.189.D.1.96.A.2
Verſ.31. Ego eram cui gratulabatur, quotidie autem per omne tempus geſtiebã corã eo. 176.C.1
Ver.1. Sapientia ædificauit ſibi domum. 102.B.2
Cap.9.verſ.1. Sapientia ædificauit ſibi domum & ſtabiliuit columnas ſeptem. 357.B.1

Verſ.

Verſ.2.3.4.5. Mactauit victimas ſuas, & miſcuit in cratere vinum ſuum, præparauitque menſam: emiſit ſeruor clamans, & inuitans alta voce ad craterem ſuum dicens: Quiſquis eſt inſciens inclinet ſe ad me, & egenis mentis ita locuta eſt: Venite, comedite panem meum, & bibite vinũ quod miſcui vobis, derelinquite ſtultitiam vt viuatis. 357.B.1
Cap.12. verſ.6. Sermones impiorum doloſi, & os impiorum mala reſpondet, & impij dolos gubernaut. 58.C.1
Cap.14. Verſ.15. Simplex credit omni ſermoni. 56.B.2
Cap.15. ver.1. Reſponſio humilis iram auertit, vt acceptabiles ſunt regi iuſtę cogitationes. 163.D.1
Verſ.3. Impius quum in profundum malorum deuenerit contemnit. 113.D.1. 4.C.1
Cap.19. verſ.5. Falſus teſtis impunitus non erit. 192.C.2.215.D.1
Cap.20. verſ.28. Miſericordia & veritas regi cuſtodia eſt, & circumdabit in Iuſtitia thronum eius. 156.D.2
Cap.22. verſ.28. Ne tranſmoueas terminos æternos, quos poſuerunt patres tui. 264.D.1
Cap.25. verſ.8. Quod viderunt oculi tui loquere. 215.D.1
Cap.26. verſ.4. Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſuam ſtultitiam, ne ſimilis illi fias, ſed reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi videatur ſapiens. 442.B.2
Cap.30. Verſ.11. Mala ſoboles patrem execratur. 245.C.1.

Ex Eccleſiaſte.

Libri huius Compendium habetur, 475.B.1

Cap.3. verſ.6. Tempus quærendi eſt, & tempus perdendi: peccaſti deſine. 293.A.1
Cap.5. verſ.7. Si calumniam pauperis, & iudicij & iuſtitiæ deprecationem videris in prouincia, ne tibi ea res ſit admirationi, qooniam excelſus ſuper excelſum cuſtodiet, & ſunt adhuc ſublimiores ſuper eos. 168.A.1
Cap.7. verſ.18. Ne impius ſis valde, & ne ſis durus, & ne tu moriaris in tempore tuo. 166.D.1
Verſ.22. Non eſt iuſtus in terra qui bonum faciat. & non peccet. 269.A.2
Verſ.24. Dixi igitur ſapiam, & ſapientia elongata eſt à me magis quam erat, &c. 221.D.1
Verſ.27. Gloria Dei abſcondit ſermonem. 221.D.1
Cap.8. verſ.1. Sapientia hominis faciem ipſius illuſtrabit. 112.D.1
Cap.12.. Verſ. vltim. Omnia quæ facta ſunt adducet Deus in iudicium, &c. 87.B.2
Cap.19. verſ.5. Tolluntur immaturæ animę impiorum. 166.D.1

Ex Cantico Canticorum.

Huius libri Summam habes, fol. 475.C.2

Cap.3. verſ.4. Quæſiui enim quem diligit anima mea, quæſiui & inueni eum: & introduxi illum in domicilium matris meæ, & in cellam genitricis meæ. 293.A.2
Cap.3. verſ.11. Filiæ Ieruſalem egredimini, & videte coronam qua coronauit eum mater eius, &c. 393.D.2

Ex Sapientiæ libro.

Synopſis huius libri eſt, 475.D.2

Cap.1. verſ.4. Sanctus enim ſpiritus diſciplinæ fugiet dolum, & reſiliet à cogitationibus ſtultis, neque habitabit in corpore obnoxio peccatis. 326.D.2
Verſ.3. Os enim quod mentitur occidit animam. 155.B.2
Verſ.7. Spiritus domini repleuit orbem terrarum. 441.B.1.347.A.1
Cap.2. verſ.23.24. Deus hominem condidit ad immortalitatem & ad imaginem æternitatis ſuæ: verum inuidia diaboli factum eſt, vt mors terrarum orbem inuaſerit. 20.B.2
Cap.6. verſ.4. Ex eloquio verborum cognoſcitur vir. 64.B.2
Cap 9. verſ.1. In ſapientia tua inſtruxiſti hominem vt dominaretur creaturarum quas tu feciſti. 101.B.1
Cap.14. verſ.12. Origo fornicationis idolorum inuentio. 4.C.2
Cap.15. verſ.3, Attentio, obſeruatioque legum, cõſtabilitio eſt incorruptibilitatis. 20.C.2
Cap.21. verſ.1. Tuus enim incorruptibilis ſpiritus eſt in omnibus. 346.C.2

Ex Eccleſiaſtico.

Huius libri Summa eſt. 476.A.1

Cap.13. verſ.22. Qui attingit picem inquinabitur, & qui communicat ſuperbo, ſimilis illi efficietur. 307.C.1
Cap.15. verſ.9. Non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. 56.B.1
Cap.22. verſ.10. Nolite flere mortuum, neque lugete, ſed comploiate comploratione egredientem, quia non amplius reuertetur. 193.A.1

Ex Eſaia.

Sinopſis libri huius habetur, 478.B.2

Cap.1. verſ.2. Audi cœlum, & auribus percipe terra, &c. 291.A.1
Verſ.2 Filios genui & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me. 76.A.2.336.C.2.182.D.2,427.C.1.273.C.2
Verſ.3. Agnoſcit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui, Iſrael vero non agnoſcit, & populus meus non intelligit. 559.C.2.295.B.1
Verſ.14. Nouilunia veſtra, & Sabbatha veſtra odit anima mea. 365.C.1
Verſ.16. Lauamini, mundi eſtote, & ablue malitiã cordis tui Ieruſalem. 298.B.1
Cap.2. verſ.2. Ex Sion prodibit lex, & verbum domini de Ieruſalem. 39.B.1
Verſ.4. Concident gladios ſuos in vomeres, & lãceas ſuas in falces, neque arripiet gens contra gentem gladium, neque eſt vt póſt hac bellum diſcant. 37.A.1
Cap.3. Verſ.1.& 2. Ecce enim dominator dominus Sabaoth, auferet à Iudæa, & Ieruſalem, validum

& validam, vires paois & vires aquæ gigantem & robuſtū, priocipem, & bellatorem & iodicem, & prophetam, & coniectorem, & presbyterum, & præfectum quinquaginta militum, & mirificum conſiliarum, & ſapientem atchitectum, & prodentem & auſcultatorem. 336.D.1
Verſ.8. Væ aoimæ eotom, quia cæperunt concilium malitioſum de ſeipſis dicentes, conſtringamus. 393.A.2
Cap.5.verſ.1. Cantabo dilecto, cantionem dilecti ad ſoam vineam, vinea fuit dilecto. 143.C.1
Verſ.4. Quid adhoc facere debui vineæ meæ quod non fecerim? 328.A.1
Verſ.5. Væ qui dicitis amarum dolce & qui ſtatuitis tenebras eſſe lucem. 221.C.1
Cap.6. verſ.1.2.3. Vidi dominom Sabaoth in excelſo, ſublimique ſolio ſedentem, & impleta eſt domos magnificentia eius, & Seraphim in orbē circūſtabant, ſex alæ vni, & ſex alę alteri, & duabus quidem valebant faciem ſuam, & duabus pedes, & duabus volabant, & clamabant alter ad alterum dicentes, Sanctus, Sanctus Dominus ſabaoth, plenum eſt cœlum & terra vniuerſa maieſtate eius. 272.D.1.312.C.1
Cap.35.verſ.1.2. Exultent deſerta Iordani, & floreat vt lilium, quoniam gloria Libani data eſt ei, & precioſitas Carmeli, & populos meos videbit gloriam domini, & conſpiciet omnis caro ſalutare Dei. 315.A.2
Verſ.4. Ecce Deos noſter iodicium reddit, & redditurus eſt, ipſe veniet & ſeruabit nos. 276.B.2
Verſ.5. Tunc aperientur oculi cæcorum, & expedita erit lingua mutorum. 276.B.2
Cap.40. ver.12. Quoniā palmo ſuo metitur cœlum: mēſus eſt quoque aquā manu, & vniuerſam terrā pugillo. 49.B.1
Verſ.28. Deus aotem qui conſtruxit ſumma terrarū non eſuriet, nec delaſſabitor, neqoe eſt inueſtigabilis prudentia eios. 64.B.2.182.A.1
Cap.42.verſ.5. Qui firmaoit cœlum & terram, & dat ſpiritum populo, qui in ea eſt, & calcant illam. 313.B.1
Verſ.8. Gloriam meam alteri oon dabo. 275.C.1 258.C.2
Cap.34. Verſ.11.12. Ego ſum Deus, nec alius eſt præter me, qoi ſeruet: annunciaui, & ſeruaui, & exprobraui, nec erat inter vos alienus. 533.A.1
Cap.44.verſ.2.3. Hic dominus ille Deus, qui fecit te, & finxit te ab vtero, ne timueris fili mi Iacob, & dilecte mi Iſrael, quem ego elegi, quoniam ego dabo aquā in ſiti illis, qui perambulāt in inaquoſa, & imponam ſpiritum meū ſuper ſemen tuum, & benedictionē meam ſuper liberos tuos. 271.B.2
Verſ.14. Laborauit Ægyptus, & mercatus Æthiopum, & oriundi ex Saba, viri alti ad te tranſibunt &c. 152.A.1
Verſ.24. Dominos hæc dicit, qui liberauit te, & formauit te in vtero. 182.B.2
Ibid. Ego ſolus extendi cœlos. 116.B.2
Cap.45. verſ.1. Hæc dicit dominus Chriſto meo, cui tenui dexteram, vt obaudiant omnes gentes. 445.C.2
Verſ.3. Ego Dominus Deos, qui voco nomen meū: Deus Iſrael. 448.A.2
Verſ.14. Sic dicit Domious exercitoum: laboraoit Ægyptus & negotiatio Ægyptiorom, & Sabaim viri proceri, ad te tranſibont, & te ſectabuotor, manicis vincti, & te adorabunt. To enim voua Deus es, & ignorauimus Deum Iſraelis. 535.D.1
Verſ.22.23. Ego ſum Deus, nec eſt alios Deos, per memetipſum ioro, ex ore meo egredietur iuſtitia, ſermones mei non delebuntor, quod mihi flectetur omne genu. 533.A.1
Cap.48. verſ.12. Ego ſum primus, & ego ſum vnus in æternum, & manos mea fundauit terram, & dextera mea ſtabiliuit cælum. 324.D.2
Verſ.13. Manus mea fundauit terram, & dextera mea cælom. 185.A.2
Verſ.16. Accedite ad me & audite hæc. Non ab initio in occulto loquutos ſum, cum fierent illic eram, & nunc Dominus miſit me, & ſpiritus eius. 4(?)3.A.1.349.B.2.324.D.2
Cap.49. verſ.5. Et oonc ita dicit, Dominus qoi formauit me ex vtero ſeruum ſibi vt congregem Iacob & Iſrael, ad eum congregabor & glorificabor coram te. 182.B.2
Cap.50.verſ.6. Dorſum meum dedi ad flagella, & maxillas meas ad depalmationem, faciem autem meam non auerti à cōtumelia ſputorum. 40.D.1 230.B.2.383.C.2
Cap.52. verſ.5. Væ per quos nomen meom blaſphematur inter gentes. 161.B.1
Verſ.11. Abſiſtite, abſiſtite, illinc egredimini, & immundum oe tetigeritis, recedite ex medio illorum, ſegregamini ab illis qui fertis vaſa Domini. 240.A.1
Cap 53. Verſ.1. Domine qois credidit auditui ooſtro, & brachium Domini cui reuelatum eſt? 394.D.2
Verſ.2. Vidimus eum, & oon habebat ſpeciem neque pulchritudinem. 276.A.2
Ver.3. Homo verberibus affectus, & doctus in ferendis infirmitatibus, quandoquidem auerſa eſt facies eius, ignominioſè tractatos eſt, neque vllo in nomero habitus, &c. 30.C.2. *Paulo aliter*. 287.A.1
Verſ.5. Ipſe noſtras infirmitates ſuſtulit, & langoores geſtauit. 329.D.1. *Et paulo aliter*. 271.B.1. 295.D.2
Verſ.6. Omnes vt oues deerrauimos, homo io itinere ſuo deuiauit, & Dominus tradidit eum pro peccatis noſtris, & ipſe in afflictione ſua non aperuit os ſuum. 30.C.2
Verſ.7. Vt ouis ad mactatiooem ductus eſt, & vt agnos coram tonſore ſuo mutus, adeo ſere non aperuit os ſoum. 393. B.2.30.C.2. 91. B.1. 81.C.1
Verſ.8. In humiliatione ſua iudicium eius exaltatum eſt. 393.B.2
Verſ.8. Natiuitatem eius quis enarrabit? quandoqoidem tollitur è terra vita eius: propter iniquitates populi ductus eſt ad mortem. 30.D.2. 31.B.2
Verſ.9. Qui peccatum non fecit, neque dolus eſt inuentus in ore eius. 25.B.1.393.B.2
Ibidem. Dabo malos pro ſepoltura eius, & diuites pro morte ipſius, qooniam iniquitatem non fecit, neque inuentus eſt dolus in ore eius. 30.D.2
Verſ.10. Dominos vult eum purgare à plaga. 30.D.2
Cap 56. verſ.4.5. Hæc dicit Dominus noſter Eunuchis: Quotquot ſeruauerint Sabbatha mea & elegerint quæ ego volo, & adhæſerit teſtamento meo, dabo illis in ædibus meis, & in mœoibos meis locum

locum memorabilem & præſtantiorem filiis & filiabus: Nomen æternum dabo illis & non deficiet. 82.C.2
Cap.61.verſ.1. Spiritus Domini ſuper me, eò quòd vnxerit me. 153.A.1.79.C.2.333.D.2.339.A.2.440.B.2.345.D.2. 81.A.1
Ibidem. Vt Euangelizarem paupetibus miſit me, vt conſolarer omnes lugentes. 313.D.t
Cap.62. verſ.1. Salutare meum vt lāpas ardebit, & in brachium meum gentes ſperabunt. 316.C.t
Verſ.2. Seruieutibus verò mihi vocabitur nomen nouum. 422.C.2
Cap.63. verſ.1. Quis eſt iſte qui venit ex Edom? 286.B.1
Verſ.3. Torcular ego calcaui prorſus ſolus. 402.D.2
Verſ.9. Non nuncius, non legatus, ſed ipſe Domious ſeruabit nos. 276.C.2. 392.D.2
Verſ.10. Ipſi autem increduli fuerunt, & exacerbauerunt ſpiritum ſanctum, & conuerſus eſt iis in inimicitiam. 275.B.1
Cap.64. verſ.4. Deſcendit ſpiritus à Deo, & eduxit eos, ſic eduxiſti populum tuum facere tibi nomen glotiæ. 447.B.t
Verſ.10. Et irritauerunt ſpiritum ſanctum & conuerſus eſt illis ad inimicitiam, Dominus ipſe expugnauit eos, & rememoratus eſt dierum æternorum, qui eduxit de terra paſtorē ouium. 447.B.1
Ver.12. Vbi eſt qui poſuit in illis ſpiritum ſuum. 447.B.t
Cap.65. verſ.t. Manifeſtus redditus ſum illis qui me non quærunt, inuentuſque ab his qui me nō percontabantur. Ecce ego ſum, dicam genti, &c. 32.A.t
Cap.66.verſ.2. Manus mea fecit hæc omnia. 109.C.2.182.B.1.151.C.2
Verſ.3. Cælum & terram ego impleo, dicit Dominus. 275.B.t

Ex Hieremia.

Summam libri huius habes, pag. 478.C.2.

Cap.1.verſ.1. Factum eſt Verbum Domini ad me. 219.A.2
Verſ.5. Antequam fingerem te in vtero, noui te: & antequam ex vtero egredereris, ſanctificaui te. 539.C.2. 68.A.1. 263.B.t
Verſ.6. Iuuenis ſum, & non poſſum prophetam agere. 556.B.2
Verſ.7. Ne dicas iuuenis ſum. 556.B.2
Cap.2.verſ.5. Dixi colonis Iſrael, quid iouenerunt iu me pattes veſtri, aut quod delictum aut iniuriam, quod ita lougè à me recedunt? 317.C.2
Verſ.6. Ne dixeritis, vbi eſt Dominus qui eduxit nos è terra Ægypti iu deſertum? Nam duxit eos per abyſſum veluti equos iu ſolitudine, & fatigati non ſunt, & veluti pecora, per cāpos: deſcendit ſpiritus ſanctus à Domino & eduxit eos. 274.B.2. 314.B.2
Verſ.13. Duo ſcelera deſignauit populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & effoderunt ſibi ciſternas friuolas quę aquam continere non poterant. 311.C.1. 289.D.2. 264.D.2. 69.D.2. 183.C.2.344.D.t
Cap.4. verſ.22. Populus iſte prudens eſt ad malefaciēdum, cęterū benefacere nō nouerūt. 305.D.t
Cap.9.ver.10. Super moutes accipite planctum, & ſuper ſemitas deſerti luctum, quia defecerūt, eo quod non ſint homines, non audierunt vocem ſubſtantiæ, à volatilibus cæli vſque ad pecora. 457.B.t
Cap.10.verſ.16. Qui formauit omnia, ipſe eſt hæreditas Iacob, Dominus nomen illi. 274.C.t
Cap.11.verſ.19. Quemadmodum agnus innocens qui ducitur ad victimā, nou cognoui, ſuper me cogitauerunt mala dicētes: agite huc, inūciamus lignum in panem eius, & eradamus eum è terra viuentium. 31.A.t
Cap.13.verſ.23. Si poteſt Æthiops mutare pellem, aut pardus maculas, &c. 191.B.2
Cap.14.verſ.9. Nuuquid eris vt homo dormiēs, & ſicut vir qui non poteſt ſaluos facere. 450.A.2
Cap.17. verſ.12. & 13. Throous gloriæ excelſus, ſāctificatio noſtra, expectatio Iſraelis, &c. 70.A.1
Cap.23.verſ.9. Cælum & terram ego impleo: dicit Dominus. 48.D.2.313.A.t
Cap.23.verſ.18. Quis ſtabit in ſubſtantia mea, & videbit cor meum? 429.A.t
Verſ.22. Si ſtetiſſent in ſubſtantia mea, & audiſſent verbum meum, auerterem eos à ſtudiis eorum peſſimis. 429.A.t
Cap.25. verſ.10. Auferam ab illis vocem lætitiæ, & vocem gaudij, vocem ſponſi, vocem ſponſæ, odorem vnguenti, & lumen candelæ. 336.A.2
Cap.26. verſ.t. Et factum eſt verbum Domini ad me. 96.B.2
Cap.30.verſ.30. Qui comederit labruſcas, ei dentes obſtupeſcent. 380.C.t
Cap.31.verſ.12. Creauit Dominus nouam ſalutem ad plantandum, in qua ſalute ibunt homines. 101.D.t. 42.B.2

Ex Ezechiele.

Summam libri huius vide, pag. 479.A.1.

Cap.11.ver.24. Suſtulit me ſpiritus, & duxit me in terram Chaldæorum, iu captiuitatem, in viſione iu ſpiritu Dei. 359.B.2
Cap.16. verſ.25. Diuaricati eſtis cura veſtra in omni platea. 255.A.t
Cap.18. verſ.20. Facite vobis ipſis cor nouum & ſpiritum nouum. 341.A.2
Cap.19. verſ.32. Nolo mortem peccatoris ſed pœniteotiam. 291.A.1
Cap.20. verſ.12. Sabbata mea dedi illis vt eſſent in monumētum & recordationem mei, & in monumentum & recordationem ipſorum: vt cognoſcant me eſſe Dominum qui ipſos ſanctifico. 582.A.2.149.D.2
Cap.27.verſ.26. In corde maris, in aqua multa duxerunt te remiges tui, & ſpiritus Auſtri contriuit te. 340.C.2
Cap.28. verſ.3. Nunquid ſapientior es Daniele? omne quod occultū eſt, oſtēſum eſt tibi. 49.A.2
Cap.33. verſ. incerto. Viuo ego, dicit Dominus, ſi fecerit quis omnes hominis iniquitates, & inuenero eum in iuſtitia, non recordatutus ſum omnium ipſius peccatorum. 383.B.t
Cap.36. verſ.26. Et dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum dabo vobis, & auferam lapideum cor ex carne veſtra, & dabo vobis cor carneum, & ſpiritum meum dabo iu vos. 341.C.t

Ex Daniele.

Huius libri compendium extat, 479.C.1

Cap.2.ver.27. Et regni eius non erit finis. 275.B.2

Cap.3. verſ.57. Benedicite omnia opera Dominū, tum eaquæ in cælo ſunt, tum ea quæ in terris degunt. 109.D.2. 152.A.2
Verſ.81. Benedicite beſtiæ, & omnia iumenta Dominum. 307.C.2
Verſ.54. Laudabilis & ſuper exaltatus in ſæcula. 50.B.2
Verſ.61. Nunne tres injecimus in fornacem? & ecce iam quatuor apparent, quartique facies ſimilis Deo. 290.A.1
Cap.4. verſ.24. Conſilium meum, Rex, placeat tibi: peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas commiſerationibus erga paupetes. 384.D.2
Cap.7. verſ.9. Videbam vſque dum throni poſiti ſunt, & antiquus dierum conſedit, & indumentum eius album vt nix, & pilus capitis eius vt lana pura. 394.C.2
Verſ.10. Millies millia, & decies millies centena millia miniſtrutum adſiſtunt & appatent. 94.D.2
Verſ.13. Videbam in viſiune noctu, & ecce in nubibus cæli, vt filius hominis veniens vſque ad antiquum dierū acceſſit, & adductus eſt ad eum, &c. 394.B.2
Cap.9. verſ.24. Septuaginta Hebdomades in compendium redactæ ſunt, ſuper populum tuum, & ſuper ciuitatem ſanctam, vt conſummētur peccata, & paulo poſt obſignetur viſio & propheta, & vugatur Sanctus Sanctorum. 392.D.1. *paulo aliter* 32.A.2
Cap.13. verſ.42. Deus æterne arcanorum conditor, qui noſti omnia antequam fiant. 68.A.1. 64.B.2
Verſ.43. 44. Excitauit Deus ſpiritum ſancti pueri iuniuris, cui nomen Daniel, & exclamauit vuce magna, Purus ſum ego à ſanguine iſtius. 339.B.2. 312. A.2
Cap.14. verſ.4. Non colo idola manufacta, ſed Deum viuum conditorem cæli & terræ, qui dominatum habet in omnē carnē. 123.D.2. 353.B.2

Ex Ioele.

Summam libri huius habes, pag. 477.D.2

Cap.2. verſ.17. Parce Domine, populo tuo, & ne des hæreditatem tuam in vituperium inimicis tuis. 239.A.2
Verſ.28. Effundam de ſpiritu meo ſuper omnē carnem. 40.D.2. 123.D.2. 290.B.1. 531.D.2. 339.B.2. 456.D.2. 272.A.2. 348.B.2
Ibid. Et prophetabunt filij veſtri, & filiæ veſtræ, & ſenes veſtri in ſomnia ſomniabunt, & adoleſcentuli veſtri viſiones videbunt, &c. 310.A.2
Verſ.31. Sol & luna ubſcurabuntur, & ſtellæ exuent ſplendorem ſuum. 394.C.1
Cap.3. verſ.16. Dominus ex Sion clamabit, & ex Ieruſalem dabit vocem ſuam, & cōcutietur cælum & terra, &c. 310.C.1. 394.C.2

Ex Oſea.

Synopſis huius libri eſt, 477.D.2

Cap.6. verſ.2. Eamus & reuertamur ad Dominum Deum noſtrum, quia ipſe fecit nos, & ſaluabit nos, ſanos nos reddet poſt duos dies, & tertia die reſurgemus, & viuemus. 94.A.2
Cap.7. verſ.13. Væ illis, quia reſilierunt à me; miſeri ſunt, quia impiè aduerſus me egerunt: ego autem redemi eos, &c. 65.B.2
Verſ.15. Et conſultauerunt mala, & in me mala cogitauerunt, auerſi ſunt ad id quod nihil eſt. 65.B.2
Cap.11. verſ.1. Ex Ægypto vocaui filiū meū. 30.B.2
Cap.14. verſ.3.5. Cunuertimini filij conuertendo, & ego ſanabo contritiones veſtras. 294.C.2

Ex Amos.

Huius libri Synopſim habes, 477.B.2.

Cap.4. verſ. vlt. Ecce ego ille qui ſtabilio tonitrua & creo ſpiritum, & annunciu in homines Chriſtum eius, facioque auroram & caliginem, & aſcēdo ſuper excelſa terræ, Dominus Deus omnipotens nomen illi. 338.C.2
Cap.8. verſ.9. Et erit in illu die dicit Dominus, & occidet ſol in meridie, & obſcurabitur in terra de die lux. 394.C.1

Ex Iona.

Compendium huius libri habetur, 478.A.1.

Cap.3. verſ.4. Adhuc tres dies, & Niniue ſubuertetur. 327.B.2
Cap.4. verſ.2. O Dōmine, nunquid hæc verba mea fuerunt cum adhuc eſſem in terra mea? atque id eo eſt quod præoccupauerim fugam in Tharſos, eo quòd noſſem te miſericordem, &c. 327.D.2

Ex Abacuc.

Summa huius libri habetur, 478.B.1.

Cap.3. verſ.3. Deus à Themam veniet. 392.C.1. 378.B.1. A.1
Ibid. Et ſanctus ex mōte opacu & dēſu. 403.C.2

Ex Baruc.

Synopſis libri huius extat, 479.C.2.

Cap.2. verſ.1. Anima in anguſtiis, & ſpiritus mæroris clamauit ad te. 340.A.2
Cap.3. verſ.10. Quid eſt Iſrael quod in terra inimicorum tuorum hæres, reliquiſti fontem ſapientiæ. 344.D.1
Verſ.11. Relinquebatis foutem vitæ Dominum, & relinquebatis fontē ſapientiæ. 70.A.1. 183.C.2
Verſ.35. Iſte eſt Deus noſter, non reputabitur alius præter eum. 102.A.2. 592.C.1
Cap.4. verſ.20. Iam clamabo ad æternum Deum in diebus meis.

Ex Iudith.

Synopſim huius libri cum ſuperiori habes.

Cap.16. verſ.17. Tibi inſeruiet omnis creatura, quoniam dixiſti & facta ſunt, miſiſti ſpiritum tuum & ædificauit. 430.A.2

Ex Aggæo.

Summa huius voluminis extat, 478.D.1.

Cap.2. verſ.5.6. Et nunc corroborare Zorobabel, dicit Dominus, & corroborare Ieſus filius Ioſedech magnus ſacerdos, dicit Dominus: & corro-

& corroboretur vniuerſus populus terræ, dicit Dominus, Agite, quoniam ego vobiſcum ſum, dicit Dominus omnipotens, & ſpiritus meus in medio veſtri conſiſtit. 341.C.2

Ex Michæa.

Synopſis huius libri habetur, pag. 477.C.2.

Cap.2. verſ.4. In illa die aſſumetur in vos parabola, & plorabitur ploratus, modulatus ſub his verbis: Ærumna ærumnoſa facta eſt portio populi mei, metata eſt in funiculo (ſiue decempeda) non erat qui impediret vt auerteret, agri veſtri centuriati ſunt, &c. 336.D.2

Cap.4. verſ.1. In poſtremis diebus illuſtris erit mons Domini. 475.D.2

Cap.5. verſ.2. Et tu Bethlehem Ephrata an minima ſis in millibus Iudæ? Ex te proditurus eſt mihi, qui recturus ſit populum meum Iſrael. 393.A.1

Cap.6. verſ.3. Popule mi, quam iniuriam feci tibi? aut qua in re moleſtus fui tibi? reſponde mihi. 317.C.2

Cap.7. Verſ.5. Quis ſimilis tibi inter Deos Domine? aut quis æquabitur Domino, inter filios Dei. 117.C.1

Locus incertus ex Michæa. Domus Iacob exacerbauit ſpiritum Domini. 339.B.2

Ex Zacharia.

Summa huius libri habetur, 478.D.1.

Cap.1. verſ.6. Veruntamen ſermones meos, ac legitima mea ſuſcipite, quæcunque ego præcipio in ſpiritu meo prophetis. 441.D.1. 348.A.2. 339.B.2

Verſ.12. Cor ſuum ſtatuerunt imperſuaſibile vt non exaudirent legem meam, ac ſermones quos emiſit Dominus omnipotens, in ſpiritu ſuo per manus prophetarum ſuperiorum. 441.D.1. 348.A.2

Verſ.14. Domine qui in omnia imperium & poteſtatem habes, quouſque tandem non miſereberis Ieruſalem? 96.D.1

Cap.2. verſ.10 & 11. Oblectare & lętare filia Sion, quoniam ecce venio, & habitabo in medio tui: & diffugient gentes multæ ad Dominum in die illa, & cognoſces quod Dominus omnipotens emiſerit me. 324.D.2. 393.D.1

Cap.3. verſ.3. Hæc dicit Angelus qui loquitur in me. 342.A.1

Cap.6. verſ.12. Ecce vir, oriens illi cognomen. 150.D.1

Cap.9. verſ.9. Dicite filiæ Sion, ecce rex veſter venit manſuetus, ſedens in aſino, & pullo ſubiugalis ſobole. 294.B.2

Cap.11. verſ.12. Et ſtatuerunt mercedem meam triginta argenteos. 393.D.2

Cap.12. verſ.1. Extendens cælum, & fundamento ſtabiliens terram, & fingens ſpiritum hominis in ipſo. 341.D.1

Cap.14. verſ.1.2. Ecce dies veniunt, & diuidentur ſpolia tua in te, & ſimul inducam omnes gentes in Ieruſalem, & capietur ciuitas, & diripientur domos, & polluentur fœminæ. 336.D.2

Verſ.4. In illo die ſtabunt pedes Domini in mõte Oliuarum, è regione Ieruſalem ad orientem. 394.B.2

Verſ.6. & 7. Et erit in illo die, non erit lux, & frigus & gelu erit vna dies, & dies illa nota eſt Domino. Et non dies & non nox. Et ad veſperam erit lux. 394.C.1

Ex Malachia.

Synopſis huius libri eſt, 478.A.2.

Cap.1. verſ.11. Quia magnificum eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus Deus. 448.D.1

Cap.2. ver.10. Nonne Deus creauit nos. 105.D.2

Cap.3. verſ.1. De repente veniet ad templum ſuum Dominus quem vos quæritis, & Angelus teſtamenti quem vos vultis. 316.A.1

Cap.3. verſ.6. Ego ſum Deus & non ſum mutatus. 457.A.1. *& paulo aliter,* 326.C.1. 89.A.1. 289.D.2

EX NOVO TESTAMENTO.

EX MATTHÆO.

Huius Euangelij Synopſis compendiaria extat, 483.C.1.

Cap.1. verſ.1. Liber generationis Ieſo Chriſti filij Dauid,filij Abrahæ. 279.C.2. 367.A.1.399.D.1

Verſ.18. Priuſquam conuenirent inuenta eſt in vtero habens de ſpiritu ſancto. 430.A.2

Verſ.20. Ne timeas Ioſeph, accipere Mariam coniugem tuam. Quod enim in ea natum eſt, de ſpiritu ſancto eſt. 430.A.2

Verſ.23. Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabis nomen eius Emmanuel, quod interpretatur,nobiſcum Deus. 398.D.1

Cap.2. verſ.13. Aſſumpto puero eiuſque matre fuge in Ægyptum quæſiturus eſt enim Herodes animam pueri. 559.B.2

Verſ.20. Surge & vnà cum puero, eiuſque matre proficiſcere in Iſraeliticam terram: mortui ſunt enim qui pueri animam quærebant ad necem. 559.B.2

Cap.3.verſ.10. Iam vero & ſecuris ad arborum radicem eſt poſita. 395.D.1

Verſ.11. Ego quidem vos baptizo in aqua pœnitentiæ, poſt me autem venit qui vos baptizabit ſpiritu ſancto & igne. 448.D.1

Verſ.13. Super quem videris ſpiritum deſcendere,& manere ſuper eum. 312.A.2

Verſ.16. Et baptizato Ieſu confeſtim aſcendit de aqua, & ecce aperti ſunt cæli, & vidit ſpiritum deſcendentem de cælo ſicut columbam venientem in ipſum. Et ecce vox de cælis dicens: Hic eſt filius meus dilectus in quo complacui. 453.D.1

Verſ. vltimo. Hic eſt filius meus dilectiſſimus in quo benè complacui,ipſum audite. 453.C.2 93.A.2.106.C.2.440.B.1.471.C.1.253.D.2

Cap.4.verſ.1. Ieſus autem plenus ſpiritu reuerſus eſt à Iordane. 339.C.1

Verſ.7. Non tentabis Dominum Deum tuum. 275.B.1

Verſ.10. Vada retro Satanas,ſcriptum eſt, &c. 445.A.2. 56.C.1

Verſ.10. Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſerules. 503.A.1.445.A.2.56.C.1.535.C.2

Verſ.11. Et diſceſſit ab eo diabolus. 419.B.2

Verſ.11. Et ecce Angeli venientes miniſtrabant ei. 294.B.1.258.A.2

Verſ.22. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis,& ego reficiam vos. 147.A.2

Cap.5.verſ.3. Beati pauperes ſpiritu quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. 385.D.1

Verſ.5. Beati mites quoniam ipſi terram poſſidebunt. 331.C.1

Verſ.8. Beati mundo corde quoniam ipſi Deum videbunt. 2.B.1.107.B.2

Verſ.10. Beati qui perſequutionem patiuntur propter iuſtitiam. 167.D.1

Verſ.17. Non veni vt ſoluerem legem & prophetas ſed vt adimpletem. 290.B.1

Verſ.19. Si vos perſequuti fuerint in vnam ciuitatem,fugite in aliam. 438 A.1

Verſ.23. Si attuleris donum tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quod frater tuus aliquid aduerſus te habeat,relinque ibi donum tuum,& abi reconciliare prius fratri tuo,& tunc veniens offer munus tuum. 383.C.1

Verſ.25. Si oculus tuus dexter, aut dextera tua manus offendit te,erue vel abſconde & proijce abs te. 397.C.2

Verſ.27.28. Dictum eſt veteribus non Mœchaberis. Ego autem dico vobis:Quiſquis aſpexerit vxorem ad concupiſcendum eam, iã adulterauit eam in corde ſuo. 386.C.1

Verſ.35. Sit veſtrum ita,ita: & non,non.326.C.1

Verſ. vltimo. Sitis miſericordes & boni ſicut pater veſter qui in cælis eſt. 385.B.1

Cap.6. verſ.16. Tu autem cum orabis,ingredieris in penetralia tua & occludes fores tuas. 158. A.1

Ver.9. Cum precari ſtatueritis dicite: Pater noſter qui es in cælis, &c. 191.A.1

Verſ.11. Fiat voluntas tua. 391.C.1

Verſ.11. Panem noſtrum ἐπιούσιον da nobis hodie. 274.B.2

Verſ.13. Remittite & remittetur vobis. 383.A.2

Verſ.19. Quærite & inuenietis. 293.A.1

Verſ.20. Theſaurizate vobis theſauros in cælo, vbi neque tinea, neque erugo exterminant, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. 433.B.2

Verſ.25. Nolite ſolliciti eſſe animæ veſtræ quid manducetis, aut quid bibatis, neque corpori quid veſtiamini;quia hæc gentes quærũt: veſter autem pater,nouit quod indigetis his omnibus. Quærite ergo primum regnum Dei & iuſtitiam eius,& hæc omnia adijcientur vobis. 504.D.1 A.2. 94.D.1

Verſ.27. Quis poteſt ex vobis ſolicitè cogitãdo, adijcere ad ſtaturam ſuã cubitũ vnũ,&c.94.D.1

Verſ.vlt. Nolite cogitare de Craſtino. 496.D.1

Cap.7.verſ.1. Ne iudicetis, & non iudicabimini. 383.A.2

Verſ.11. Si vos cum mali ſitis, noſtis bona tribuere liberis veſtris, quanto magis pater veſter cæleſtis dabit bona poſtulãtibus abs ſe.274.A.2

Verſ.18. Orationibus inſtate, vigilantes in illis.

Verſ.

Verſ.22. Multi in illo die dicturi ſunt, Domine Domine, nonne in nomine tuo dæmonia eiecimus & virtutes multas edidimus? &c. 388.B.1

Ver.21. Nõ omnis qui dicit mibi, Domine, domine intrabit in regnum cœlorum. 47.A.2.307.C.2

Verſ.24. Homo quidam domum ſuam ædificauit ſuper petram. 395.D.1

Cap.8.ver.2 Domine, potes ſi vis me mũdare. 53.B.2

Verſ.12. Qui me abnegat coram hominibus, abnegabo & ego eum coram Angelis Dei. 318.C.1

Verſ.31. Si eijcis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum. 501.D.2

Verſ.30. Quæſo, ne nos ante tempus torqueas. 304.A.2

Cap.9. Verſ.4. Quid cogitatis mala in cordibus veſtris? 366.D.2

Verſ.6. Surge tolle lectum tuum, & abi in domũ tuam. 258.B.2

Verſ.10. Miſericordiam volo, & non ſacrificium. 149.D.2

Cap.10. verſ.16. Ecce mitto vos vt oues in medio luporum: ſitis igitur prudentes vt ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. 120 A.1.312.B.1

Verſ.19. Cum tradiderint vos in concilio ne anxij ſitis, quid aut quomodo loquamini, dabitur enim vobis in illa hora id quod loquamini. 274.A.1

Verſ.12. Beatus qui perſeuerauerit in finem. 439.B.1

Verſ.23. Quum vos perſecuti fuerint in ciuitate iſta, fugite in aliam. 165.C.2.171 B.1

verſ.25. Si patrem familias Beelzebub nuncupauerunt, quanto magis domeſticos nũcupauerint? 47.B.2

Verſ.28. Ne metuatis ab iſtis qui corpus occidunt, animam vero non poſſunt occidere. 375.A.2

Verſ.29. Annon duo paſſerculi aſſario veneunt, nec vllum ea his cadit in terram, ſine patre meo cœleſti. 382.C.1.387 C.1.94.C.1

Verſ.30. Pili capitis veſtri numerati ſunt. 382.C.1

Verſ.32. Quicunque me confeſſus fuerit coram hominibus, & confitebor & agnoſcam eum coram patre meo qui eſt in cœlis. 46.B.1

Verſ.33. Quicunque abnegauerit me coram hominibus, abnegabo & eum coram patre meo, qui in cœlis eſt. 46.B.382.D.1

Verſ.37. Quicunque me plus fecerit domum, aut vxorem, aut filios, non eſt me dignus. 433.C.2

Verſ.39. Qui inuenerit animam ſuam perdiderit eam. 293.C.1

Verſ.40. qui vos recipit, me recipit. 309.C.1.112 C.1

Cap.11. verſ.12. Violenti rapiunt regnum cælorum. 384.C.1

Verſ.28. Venite ad me omnes laborantes ac onerati, & ego refocillabo vos. 85.A.1.47.D.1

Verſ.29. Diſcite à me quod mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris. 110.B.2.299.C.1.47.D.1

Verſ.30. Iugum enim meum commodum eſt, & ſarcina mea leuis. 47.D.1

Verſ.26. Confiteor tibi pater domine Cœli & terræ, quod iſta occulta eſſe voluiſti ſapientibus & prudentibus & reuelaſti ea paruulis, &c. 47.A.1.D.1.3.C.1

Cap.12. Verſ.2. Vide quid faciant diſcipuli tui, non licitũm eſt hoc in ſábbatho facere. 367.C.5

Verſ.3. Ne hoc quidem legiſtis quid fecerit Dauid, cum ipſe eluriret, & ſui cum illo & quomodo ingreſſus ſit in domum Dei, & panes propoſitionis ſumpſerit & comederit, quod nemini licitum erat facere niſi ſolis ſacerdotibus. 367.C.1

Verſ.24. Hic non eijcit dæmonia niſi in Beelzebub principe dæmoniorum &c. 349.D.1.317.B.1

Verſ.24. Io Beelzebub eijcit dæmonia. 258.D.2

Verſ.25. Omne regnum in ſe diuiſum, per ſe deſolatur: & omnis ciuitas aut domus, in ſe diuiſa per ſe cadit, &c. 364.C.1

Verſ.28. Si vero in ſpiritu Dei eijcio dæmonia, ergo peruenit ad vos regnum Dei. 339.D.2

Verſ.32. Quicunque dixerit verbum contra filium hominis remittetur ei, qui autem dixerit cõtra ſpiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſeculo, neque in futuro. 349.C.2.399.C.1 442.A.2.353.B.2

Verſ.40. Quemadmodum egit Ionas in ventre Cæti tres dies, & tres noctes, ita qunque agere opportet filiũm hominis in corde terræ. 318.A.1

Cap 12. verſ.55. Nonne hic eſt fabri filius? 80.D.2

Cap 13. Verſ.5. Exiuit qui ſeminabat ad ſeminandũ ſemen ſuũm. 395.D.2

Verſ.43. Tunc ex ſplendabit iuſtus veluti ſol in regno patris ipſorum. 274.C.1

Verſ.44. Simile eſt regnum cælorum theſauro abſcondito in agris, quem vbi inuenit homo, lætatur: deinde abit, & vendit omnia quæcunque habet, & emit agrum illum. 354.C.1.396.B.1

Cap.15. verſ.13. Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cæleſtis eradicabitur. 2,3.D.1

Verſ.14. Non ſum miſſus niſi ad oues domus Iſraelis perditas. 534.D.2

Cap.16. verſ.14. Quemnam me dicunt eſſe homines. 116.B.1

Verſ.15. Quid dicitis de Chriſto, cuius filius eſt? 310.C.1

Verſ.16 Tu es Chriſtus filius Dei viuentis. 106.C.2.153.A.1.174.D.1

Verſ.17. Beatus es Simon Barjona, quoniam caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus cæleſtis. 51.C.2.273.B.2

Verſ.18. Et tu es Petrus & ſuper hanc Petram ædificabo eccleſiam meam: & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. 51.C.2

Veri.22. Miſarearis tui domine. 276.A.1

Verſ.23. Apage retrorſum ſatana, offendiculum es, eo quod non ſopias ea quæ ſunt Dei, ſed hominum. 276.A.1

Cap.17. verſ.19. Sciſcitati ſunt ab eo diſcipuli dicẽtes: Domine declara nobis, quonã pacto immũdi ſpiritus propelluntur? Hoc genus &c. 305.D.2

Verſ. vlt. Dixit dominus ad Petrum: vade ad mara, & hamum proiice, primumque qui egreſſus fuerit piſcem cape, vt eius aperto ore, ſtaterem inuenies, huoc pro me dato & pro te. 395.B.2

Cap.18. ver.10. Quatenus feciſtis vni ea puſillis iſtis, mihi feciſtis. 337.B.2

Verſ.20. Si duo veſtrum vnanimes conuenerint ſuper terram, de quacunque re petierint dabitur eis. 396.C.2

Simile factum eſt regnum cælorum grano ſinapis. 397.A.1

Verſ.23. Simile factum eſt regnum cælurum homini regi, qui cum ſeruis ratiunem ſubducere voluit. 395.B.1
Cap.19. verſ. 14. Niſi mutemini, & efficiamini ſicut paruuli, nequaquam intrabitis in regnum cælorum. 309.A.1
Verſ.17. Ne me buuum dixeris, nemo bonus niſi Deus. 270.C.2
Cap.20. verſ.1. Homu quidam diluculo egreſſus eſt ad conducendos operarios. 396.A.1
Cap.21. verſ.20. Abite in caſtellum quod contra vos eſt, & inuenietis aſinam alligatam & pullũ. 395.C.1. 293.A.2. 294.D.2
Verſ.22. Dixerunt enim Domini ad diſcipulos quod ſoluitis pullum. 294.D.1
Verſ.28. 29. 30. Homu quidam duos habebat filios qui dixit ad alterum illorum: vade in vineam: qui reſpondit non ibo, & abiit. Et accedens ad alterum, dixit ſimiliter: qui reſpondit, ego ibo, & non abiit. 395.B.1.360.A.2
Cap.22. verſ.2. Simile factum eſt regnum cælorum bomini regi qui nuptias apparuit filio ſuu. 391.A.2
Verſ.21. Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari. 3841.B.1
Verſ.29. Erratis nun ſcientes ſcripturas, & virtutem Dei. 58.D.1
Verſ.30. In reſurrectione mortuorum, neque nubent, neque ducent vxores. 375.D.1
Verſ. 37. Diliges Dominum Deum tuum tota anima tua, & toto corde tuo, totiſque viribus tuis: & proximum tuum ſicut temetipſum. 535. C.2
Verſ.35. Nouimus quis ſis: tu es ille Sanctus Dei. 30.C.2
Verſ. vltimo. Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis. 453.A.2
Cap.23. verſ.35. Amen dico vobis, recident in vos omnia delicta parentum veſtrorum, inde vſque à ſanguine Abelis iuſti, ad ſanguinem Zachariæ filij Barachiæ quem interfeciſtis inter templum & altare. 381.C.1
Cap.24. verſ.3. Dic nubis quandu iſta futura ſunt? Et quodnam ſignum aduentus tui. 82.B.1
Verſ.4.5. Videte nequis vos ſeducat: multi venient in nomine meo, iactitantes ſeſe eus eſſe, qui ego ſum, & tempus in proximo eſt, &c. 55. D.1
Verſ.11. 12. Obnrientur falſi prupheta, & falſi Chriſti edentque ſigna, & prodigia magna, adeo vt ſeducant ſi fieri poſſet etiam ipſus electos. 55. C.1
Verſ.20. Orate ne fuga veſtra fiat in hyeme, vel in Sabbatho. 398.B.1
Verſ.44. Ea hora qua nun putatis Dominus veſter veniet. 128.B.2
Verſ.30. Eritis odio omnibus gentibus propter nomen Chriſti. 392.B.a
Cap.25. verſ. 13. Vigilate igitur, quia neſcitis diem neque buram. 128.B.2.130.C.1
Verſ.23. Euge ſerue bune, & fidelis. 183. A.1
Verſ.35. Eſuriui, & dediſtis mihi quod comederem: ſitiui & dediſtis potum, &c. 235.D.1 384.A.2
Verſ.34. Agite benedicti patris mei pro hæreditate veſtra, puſſidete regnum vobis præparatum à primis mundi fundamentis. 111.D.1. 185.A.1
Cap.26. Abeuntes in vicum qui cuntra vos eſt ad quendam, dicetis ei: Magiſter dicit, apud te facio paſcha cum diſcipulis meis. 395.D.1
Verſ.34. Antequam Gallus ſunet, ter me abnegabis. 308.A.1
Verſ. 38. Anima mea turbata eſt. 291. A.2
Cap.27. verſ.54. Verè filius Dei eſt bic. 452.A.1
Cap.28. verſ. 19. Profecti enim docete omnes gentes, baptiſantes eos in nomine patris, & filij & ſpiritus ſancti. 48.D.1. 152.C.1. 446.B.1. 443.D.1. 444.B.2. 430.B.2. 460.D.1. 453.C.1
Verſ. 18. Data eſt mibi omnis poteſtas in cælo & in terra. 452.C.2. 138.D.1
Matth. vltimo. Accipite ſpiritum ſanctum. 80.C.1

Ex Marco.

Summa huius Euangelij extat 484.A.2.

Cap.1. verſ.1. Principium Euangelij Ieſu Chriſti filij Dei ſicut ſcriptũ eſt in Eſaia propbeta. 479.C.2
Cap.2. verſ.23. Dimittuntur tibi peccata tua. 250. D.a
Cap.3. verſ.29. Qui blaſphemauerit ſpiritum ſanctum, non habebit remiſſionem. 352.B.1
Cap.8. Qui vult animam ſuam ſeruare perdet eam. 398.C.2
Verſ.33. Acceſſit ad eum leprutſus genua flectens & dixit: Domine, ſi vis potes me mundare. 315.A.s
Cap.10. verſ.18. Quid me vucas bonum nemo bonus niſi Deus. 274.A.a
Verſ.19. Præcepta noſti? 271.D.a
Ibid. Quænam illa quæſo? 272.A.1
Ibid. Non Mœchaberis. ibid.
Verſ.20. Hæc quidem omnia ſeruaui à iuuentute mea quid igitur mihi reſtat. ibid.
Verſ. 21. Si vis perfectus eſſe, vade vende omnia quæ habes & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælis, & ſumens crucem tuam me ſequaris. 272.A.1
Verſ.9. Quid vultis vt faciam vobis. 126.B.1
Cap.11. verſ.10. Omnia quæcunque petieritis à Patre in nomine meo, dabit vobis. 447.C.2
Verſ.17. Eijce bæc iſtiuc dumus enim mea domus Orationis vocabitur. 316.A.1
Qui non confitetur filium nec patrem habet, qui autem confitetur filium, & filium & patrem habet. 453.C.a
Cælum & terta tranſibunt, verba autem mea nõ tranſibunt. 392.A.2
Cap.13. verſ.29. Amen dicu vobis quud ne lapis quidem reliquus futurus ſit ſuper lapide quin diſſoluendus ſit. 392.A.2
Verſ. 32. De die autem illa & hura nullus cognitum habet, nec Angeli quidem cælorum, nec filius niſi pater? 360.D.1. 270.C.a
Verſ. 33. Qui in finem ſuſtinuerit ſaluus erit. 204.C.2
Cap.14. Cum videritis illam abominatiunem deſolationis quæ dicta eſt per Danielem propbetam, &c. 165.C.2
Verſ.18. Abeuntes in ciuitatem qoæ ſita nubis eſt è regione, bominem inuenietis, teſtaceum vas aquæ portantem. 395.A.1
Cap.15. verſ.9. Glorifica me pater gloria illa, quæ

apud te eſt, quam habebam apud te, antequam mundus exiſteret. 271.B.2
Verſ.20. Verè filius Dei erat iſte. 448.A.1
Cap.16. verſ.10. Vbi duo aut tres congregati ſunt in nomine meo, ibi ego ſum in medio eorum. 306.A.2
Verſ.12. Ecce ego dedi vobis poteſtatem calcandi ſerpentes & Scorpiones, & contra omnes vires inimici. 294.A.2
Verſ.14. Eſtote prudentes inſtar ſerpentum & ſimplices ſicut columbæ. 305.A.2
Verſ. 16. Si quibus remiſeritis peccata, remittuntur eis. 295.A.2
Mar.16. verſ.15. Proficiſcentes docete omnes gentes, baptiſantes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. 363.C.1. 248.A.2. 441.B.2. 342.C.1. 448.D.1. 294.A.2. 347.B.2. 339.D.2

Ex Luca.

Synopſim huius Euangelij habes, pag.485.C.1.

Cap.1. verſ.2. Quemadmodum tradiderunt nobis ab initio ipſi, qui ſuis oculis viderunt Verbique adminiſtri fuerunt. 96.B.2
Verſ. 28. Aue gratia plena Dominus tecum, &c. 290.C.2. 323.C.1
Verſ.30. & 31. Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam ante Deum. Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum. 451.D.2
Verſ.32. & 33. Hic erit magnus & filius Altiſſimi vocabitur & dabit ei Dominus Deus ſolium Dauidis patris ſui, & regnabit in domus Iacob in ſæcula, & regni eius non erit finis. 451.B.2. 275.B.2. 325.A.1
Verſ.35. Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & potentia altiſſimi obumbrabit tibi: ideoque quod natum fuerit ea te, ſanctum vocabitur filius Dei. 289.D.1. 430.D.2. 428.C.1. 371. A.1. 441.A.2. 314. B.1
Verſ. 36. Quomodo fiet, quoniam virum non cognoſco. 52.C.2
Cap.2. verſ.6. Et peperit filium primogenitum, & pannis eum inuoluit, & poſuit in præſepio. 451.D.2
Verſ.14. Gloria in eacelſis Deo, & in terra pax. 52.C.2. 334.A.2
Verſ.29. Nunc abſoluis ſeruum tuum Domine ſecundum verba tua in pace. 316.C.1
Verſ.34. Mortui ſunt qui quærunt animam pueri. 291.B.2
Verſ.48. Nate, quid ſic feciſti nobis? En pater tuus & ego dolentes te quærebamus. 557.D.2
Verſ.49. Quorſum me quærebatis, An neſciebatis mihi peragenda eſſe mei patris negotia. ibidem.
Verſ.51. Et venit Negaretam & erat eis ſubditus. 557.D.2
Verſ. vltimo. Ieſus proficiebat ſapientia, & proceritate, & gratia coram Deo & hominibus. 130.A.2
Cap.3. Rectas facite ſemitas eius 500.B.1
Cap.4. verſ.1. Ieſus plenus ſpiritu ſancto reuerſus eſt in deſertum. 539.D.2
Verſ.37. Ego, quid tibi uobiſcum fili Dei? obſecro te ne me torqueas. 30.C.1
Cap.6. verſ.8. Surge & ſta in medio. 369.C.1
Verſ.9. Non eſt licitum hoc facere in ſabbatho. 365.D.1
Ver.20. Quicunque non tulerit crucem ſuam, & ſequatur me, non eſt me dignus, non poteſt meus eſſe diſcipulus. 337.D.1
Cap.7. verſ.47. Vt videaris quod filius hominis habeat poteſtatem in terra dimittendi peccata. 515.B.1
Verſ. 48. Dimittuntur tibi peccata tua. 127.B.1
Cap.8. Intelligentibus legem loquor, itaque qui autes habet ad audiendum audiat. 445.A.2
Cap.9. verſ.20. Pater honorifica nomen tuum: & venit vox de cælis: & honorificaui, & iterum honorificabo. 453.C.2
Verſ. 14. Quærebant eum comprehendere, nec tamen, quiſquam in eum manus intulit, eo quod nondum eius hora venisset. 166.B.1.
Vide Mat. 17.
Cap.10. verſ.15. Et tu Capernaum, quæ vſque ad cælum exaltata es vſque ad inferos deprimeris. 527.C.2
Verſ. 18. Videbam Satanam cadentem de cælo vt fulgur. 332 C.1. 27.D.2
Verſ.19 Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem poteſtatem inimici. 335.A.1
Verſ. 21. Omnia mea tua ſunt, & tua mea, & glorificatus ſom in eis. 321.C.2
Ibid. Omnia mihi tradita ſunt à patre. 125B.2. 127.A.1
Verſ.22. Nemo nouit filium, niſi pater: vel patrem niſi filius, & cuicunque filius reuelauerit. 129.B.1. 60.D.2. 77.C.1. 153.B.2. 128.D.2. 386.C.5 273.B.2
Verſ.23. Ego & pater vnum ſumus, & nemo nouit filium eius, quis ſit, niſi ſolus pater. 287.B.1
Verſ.23. Pater diligit filium, & omnia dedit in manus eius. 222.D.1
Verſ.27. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & proaimũ tuum ſicut teipſum. 308.D.2
Ne gaudearis quia dæmones vobis ſubiecti ſunt ſed quod nomina veſtra ſcripta ſunt in cælis. 503.B.1
Ego in patre & pater in me. 348.A.2
Vade poſt me Satana. 109.C.1
Cap.11. verſ.13. Si vos igitur qui mali eſtis noſtis dona bona dare liberis veſtris, quanto magis pater veſter cæleſtis dabit ſpiritum ſanctũ petentibus ab ipſo. 519.D.1
Verſ.20. Si autem in digito Dei eijcio dæmonia, &c. 275.A.2. 80.C.2
Verſ.29. Erat autem dies illa magna Sabbathi. 365.D.1
Cap.12. verſ. 10. Omne peccatum, & blaſphemia condonabitur hominibus: ſed qui dixerit verbum contra ſpiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſæculo, neque in futuro. 382.D.1
Verſ.16. Hominis cuiuſdam diuitis ager vberes fructus tulit, &c. 395.C.1
Verſ.19. Homo quidam à Ieruſalem deſcendit Hierico, & incidit in latrones. 395.D.2

Cap.13. verſ.4. Quid? decem & octo illi ſuper quos cecidit turris Siloë, an peccatores erant præ aliis habitantibus in Ieruſalem. 382.B.1
Verſ.6. Ficum arborem habebat quidam in vinea ſua qui venit quærens in ea fructum, & non inuenit, &c. 397.D.2
Verſ.42. Dicite vulpi illi. 120.A.1
Cap.14.verſ.16. Homo quidam fecit nuptias filio ſuo 560.A.1
Cap.15.verſ.8. Mulier quædam drachmam habebat, quam perdidit. 396.D.1
Verſ.12. Homo quidam duos habebat filios; & dixit minor natu ad patrem ſuum: Pater, da mihi partem ſubſtantiæ meæ. 395.B.2
Cap.16.verſ.9. Facite vobis amicos de mammona iniuſto. 384.B.2
Verſ.25. Recordare quod bona tua accepetis in vita tua. 381.A.1
Verſ.29. Habent Moſem & prophetas. 49.D.1
Cap.17. verſ.21. Regnum Dei intra vos eſt. 12.C.1
Verſ.25. Si habueritis fidem vt granum ſinapis, diceretis huic monti, Transfer te, & transfertur, & nihil impoſſibile erit vobis. 511.B.2
Verſ.31. Amen, amen dico vobis, omne quod petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis: Petite & accipietis. 511.B.2
Cap.18.verſ.2. Erat in ciuitate quadam iudex iniquus, qui Deum non timebat, nec homines reuerebatur. 397.D.1
Verſ.3. Erat autem in ea ciuitate vidua quædam, quæ venit ad eum, dicens: vindica me de aduerſario meo. ibid.
Verſ.4. & 5. Etiamſi non timeam Deum, nec hominem reuerear; vindicabo tamen eam, ne veniens ſugillet me. ibid.
Verſ.6. Audite quid dicat iudex iniquitatis. ibidem.
Verſ.19. Quid me bonum dicis? nemo bonus niſi vnus Deus. 116.A.1. 452.D.2
Verſ.30. Fili Dauid miſerere mei. 410.C.2
Verſ.31. Sinite pueros ad me venire, talium enim eſt regnum cælorum. 389.C.1
Cap.19. verſ.10. Venit vt quod perditum eſſet inueniret, & conſeruaret. 23.D.2. 24.A.2
Verſ.12. Homo quidam clarus genere profectus eſt in terram longinquam ad accipiendum regnum. 395.C.2
Verſ.22. Oportebat te porrigere denarios meos trapezitis, vt ego veniens, ab illis repeterem. 261.D.1
Cap.20.verſ.9.10.11. Quid vobis videtur de Chriſto cuius filius eſt, reſponderunt ei: Dauid. Quomodo ergo Dauid in ſpiritu vocat eum Dominum: dicens: Dixit Dominus Domino meo ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum? Si ergo Dauid in ſpiritu vocat eum Dominum ſuum, quomodo filius eius eſt? Et nemo poterat reſpondere illi verbum. 453.A.2
Cap.21. verſ.15. Quemadmodum fulgur prodit ex oriente, & apparet vſque in occidentem, ita erit aduentus filij hominis. 360.B.1
Verſ.16. Amē dico vobis quod nequaquā præterierit ætas iſta, antequam iſta omnia fiant. 360.B.1
Verſ.22. Videte ne quis vos ſeducat: multi enim ſub meo nomine venient, dicentes, ego ſum Chriſtus, & multos ſeducent, futurum autem eſt, vt audiatis bella & rumores bellorum, &c. 359.D.2
Verſ.23. Erit enim tribulatio magna qualis non fuit ab exordio mundi vſque nunc, 360.A.1
Cap.22. verſ.27. Qui pallium habet, vendat, & emat gladium. 397.A.2
Verſ.24. Non mea fiat voluntas, ſed tua. 391.C.1
Cap.23. verſ.41. Quid execramur iſtum, nos ſecundum ſcelera noſtra affligimur. 289.C.1
Verſ.42. Recordare mei, Domine, cum veneris in regnum tuum. 289.C.1
Ibid. Hodie mecum eris in paradiſo. 289.C.1. 42.C.1
Verſ.45. Pater ignoſce illis quia neſciunt quid faciunt. 435.D.2
Verſ.46. Pater in manus tuas depono ſpiritum meum. 271.B.2
Cap.24. verſ.39. Videte manus meas & pedes meos, quoniam ego ipſe ſum: palpate, & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habentem. 451.B.1. 278.A.2. 452.D.1
Verſ.41. Dederunt ei piſcis aſſati partem, & fauum mellis. & comedens coram omnibus, ſumenſque reliquias dedit illis. 371.D.2

Ex Ioanne.

Euangelij huius Synopſis extat, 486.D.1.

Cap.1.verſ.1. In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. 46.B.2. 297.D.1. 291.A.2. 16.D.2. 77.C.2. 105.A.1 279.C.2. 88.D.1. 289.A.1. 152.C.2. 61.A.1. 59.C.2 67.C.1. 451.C.1. 456.D.1. 359.D.1. 419.B.1. 430.B.1. 258.D.1. 103.D.2. 375.B.1. 123.A.2.
Verſ.3. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt. 20.A.1. 16.D.2. 83.A.1. 87.A.2. 273.C.1. 451.D.1.
Verſ.8. Non erat ille lux, ſed vt teſtimonium perhiberet de lumine. 141.C.2
Verſ.9. Ipſe enim eſt lux quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mondum. 78.B.2. 344.A.2
Verſ.10. In mundo erat & mundus per eum factus eſt. 313.B.1
Verſ.11. & 12. In ſua venit, & ſui eum non receperunt: quotquot autem receperunt eum dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, credentibus in nomine eius, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate viri ſed ex Deo natus eſt. 448.B.2. 344.B.2. 105.B.2. 78.A.2. 181.B.2. 273.D.2
Verſ.14. Verbum caro factum eſt. 40.C.2. 86.A.1. 100.D.2. 130.B.2. 190.C.2. 283.C.1. 145.C.1. 144.D.2. 370.D.1. 46.A.2
Ibid. Vidimus enim gloriam eius vt gloriam vnigeniti patris ſui. 106.C.2. 46.A.2
Verſ.15. Lex & prophetæ vſque ad Ioannem. 291.B.1
Verſ.16. Nos omnes ex plenitudine eius accepimus. 272.A.2
Verſ.17. Lex per Moſem data eſt, gratia autem & veritas per Ieſum Chriſtum. 84.D.1
Verſ.18. Deum nemo vidit vnquam. 451.A.1 454.C.1

Verſ.24. Cur tu cum homo ſis Deom te facies. 53.B.2

Verſ.27. Quemadmodum Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto ita oppottet exaltari filium hominis. 317.D.2

Verſ. 29. Ecce agnus Dei qui tollit peccata mũdi. 289.B.1

Verſ.33. Ego quidem vos baptizo in aqua pænitentiæ, poſt me aotem venit, qoi vos baptizabit ſpiritu ſancto & igne. 448.D.1.274.D.1

Cap.2.Verſ. 19 Soluite templum hoc, & in tribua diebus excitabo illud.271.A.1.273.C.1.402.D.1. 371.D.1.450.C.2.452.B.2

Cap.3.verſ.3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu ſancto non intrabit iu regnum cælorum 454.D.1.386.C.2.

Ver.6. Quod natũ eſt ex carne Caro eſt.273.C.2

Ibid.Quod ex ſpiritu naſcitur ſpiritus eſt. 264. B.2.273.C.2.314.B.1

Verſ.8. Spiritus vbi vult ſpirat, & vocem eiua audis, ſed neſcis quo vadat aut abeat. 273.C.2 445.D.2.457.C.1

Verſ.13. Nemo aſcendit in cælum, niſi filius hominis qui è cęlo deſcendit. 269.A.2

Verſ.17. Sic Deus dilexit mũdum vt filiumſuum vnigenitum daret. 345.B.1

Verſ.17.Non veni iudicare mundom ſed ſeruare 141.A.2.

Verſ.18. Qui credit in me habet vitam æternam qoi autem diſcredit filio, nõ videbit vitã.142.D.1

Verſ.18. Qui non credit iam iudicatus eſt, quoniam non credidit in nomine vnigeniti filij Dei. 447.C.2

Verſ.23. Quemadmodum vitam habet pater in ſemetipſo, ita quoque dedit filio vitam habere. 270.C.2

Verſ.33.In lege ſcriptum eſt,duorum hominum teſtimonium verum eſſe: Ego ſum qui teſtimonium præbeo de meipſo, & teſtatut etiam de me qoi me miſit parer. 46.D.2

Cap.4.verſ.3. Ieſua cum laſſua eſſet ex itinere, ſedebat. 356.A.1

Verſ.10. Si ſcires donum Dei, & quiſnam ille ſit qoi dicit tibi, Da mihi aquam ad bibendum, tu ab eo poſtulaſſes, & dediſſet tibi aquam viuentem. 272.C.2

Ibid Verſ.13. Quiſquis bibit ex aqoa iſta, itetom ſitiet : qoi autẽ biberit ex aqoa quã ego dabo illĩ non ſitierit in æternum, ſed aqua quam ego dedero illi, efficietur fons in ipſo aquę ſcaturientia in vitam æternam. 272.C.2

Verſ.18. Quinque viros habuiſti, & nune quem habes non eſt tous vir. 396.A.2

Verſ.19. Domine video te prophetam eſſe. 290. A.1

verſ.21.23. Crede mihi molier, quoniam venit hora, quin & iam nunc adeſt, qoom veri adoratores adotabunt patrem in ſpiritu & veritate. 349.A.2.

Verſ.20. Spiritus eſt Deus. 430.D.2.314.C.1

Cap.5.verſ.4. Amẽ dico vobis antequam Abraham fieret ego ſom 142.A.1

Verſ.14. Ecce ſanos factus eſt ne amplius pecces. 317.A.1

Verſ.16. Qois ex vobis conuincit me de peccato. 317.C.2

Verſ.17. Pater meus etiamnum operatur, & ego operor. 61.C.1.359.B.2.95.B.2.92.C.2.322.D.1

Quemadmodum pater excitat mortuus. & viuificat: ita & filius qoos vult viuificat. 310.A.1

Verſ. 22. Pater Iodicat neminem, ſed omne iudiciom dedit filio. 122.D.1

Verſ. 26. Quemadmodum pater habet vitam in ſemetipſo : ita quoque filio dedit vitam habere in ſemetipſo. 125.D.2.315.B.1

Verſ.27. Et poteſtatem dedit ei ad iudicium faeiendum, quoniam filius hominis eſt. 452.C.2

Verſ.28. Sin autem pater qui in me maner, ipſe facit hæc opera. 312.A.2.344.C.2

Verſ.30. Ego non poſſum quodquam facere ex meipſo, ſed quemadmodum audio, ita iudico. 125.B.2

Verſ.31. Si ego de meipſo teſtimonium perhibeo, teſtimonium meum verom non eſt. 47.C.1

Verſ.33.Alius eſt qoi teſtimonium perhibet mihi, qoi me miſit parer. 448.B.1

Verſ.37. Patet qui miſit me, ille teſtimonium dedit de me, neque vocẽ eius vnqoã audiuiſtis, neque formam conſpexiſtis, &c. 119.C.1

Verſ.39. Scrutamini ſcripturas quoniam illæ ſunt quæ teſtimooium perhibent de me. 56.A.2

Verſ.42. Credite mihi quod pater in me ſit, & ego in patre, ſin minus ſaltem mihl propter opera credite. 275.A.2

Verſ. 43. Ego veni in nomine patris mei, & non recepiſtis me, ſi ali' venerit in ſuo nomine quomodo illũ tecepetitis? 316.B.1. 447.A.1.456.B.1

Verſ.44. Non veni facere voluntatem meam ſed patris. 315.A.1

Cap.6.verſ.38. Veni, non vt faciam volontatem meam, ſed voluntatẽ eius qui miſit me. 430.A.1

Verſ.44. Nemo poteſt venire ad me, niſi patet meus cæleſtis traxerit illum. 315.C.1

Verſ.51. Ego ſom panis qui è cælo deſcendi. 269.A.2. 274.B.2

Verſ.51. Panis qoem ego dabo caro mea eſt quã ego dabo pro mundi vita. 274.B.2

Ioan.6.verſ.53. Niſi comederitis corpus meum. 543.A.1

Ibid. Qui non comedit carnem, nec bibit ſanguinem meum non haber vitam æternam. 318.A.2. 381.B. 2

Verſ.62. Hoccine vos ſcandalizat? qoid ſi igitor filium hominis ſpectaueritis aſcendentem vbi prius erat, &c. 352.D.1

Verſ.63. Spiritus eſt qui viuificat: Nam caro nihil prodeſt. 452.D.1. 310. A.1

Verſ.63. Quæ enim loquutos ſum vobis ſpiritus & vita ſunt. 352.A.2. 99.A.1

Cap.7.verſ.38. Qui crediderit in me qoemadmodum ſcriptura dicit. flumina ex ventre eius floẽt aquæ viuæ. 311.C.1. 272.A.2. 403.B.1

Verſ 39. Aquam quam ego dabo ei, fiet fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Hoc autem dixit de ſpiritu quem accepturi erant credentes in eum. 345.D.2

Cap 8.ver.12. Qoi me ſeqoitur, nõ ambulabit in tenebris, ſed habebit lumen vitæ. 400.D.2

Verſ.28. Quæ video patrem facientem, ea & ego qooque facio. 258.D.1

Verſ.31. Quod ſi vos manſeritis in meo ſermone, reuera liberi eritis. 279.B.1

Verſ.33. Niſi filius vos liberauerit ſerui eſtis. 310.A.1

Verſ.35. Seruos nõ manet in æternũ in familia, ſed filius in æternum manet. 110.C.1

Verſ.36. Si igitur filius vos liberauerit, reuera liberi eſtis. 282.D.2
Verſ.40. Cur quæritis me interficere, hominem qui vobis veritatem locutus ſum? 152.C.2.351.A.1.290.B.2.292.C.1
Verſ.56. Et Abraham exultaoit vt conſpiceret diem meum, quo conſpecto, gauiſus eſt. 290.C.1
Verſ.57. Nundum quadraginta anourum es, & Abraham vidiſti? ibid.
Verſ.58. Antequam Abraham eſſet ego ſum, ibid. 68.A.1
Cap.9.verſ.32. Nunqoam talis ſurrexit in Iſrael: ab æuo auditum non eſt quud quiſpiam aperuerit oculos cæci à uatiuitate nati. 32.D.1.369.D.1
Verſ.33. Non eſt huc dæmooiaci: Num dæmonium poteſt cæcorum uculus adaperire? 352.B.2
Cap.10.ver.11. Egu ſum paſtor ille bonus: paſtor bonus animam ſuam ponit pto ouibus ſuis. 291.B 2.67.C.2.273 B.1
Verſ.19. Egu animam meam pono pto ouibus meis. 288.B.1
Verſ.18. Ego punu animam meam. Nemo tollit eam à me, ſed egu ponu eam à me. 450.D.2
Ibid. Poteſtatem habeu punēdi animam meam, & poteſtatem habeu rurſus aſſumeudi eam. 450.C.2
Verſ.22. Ego ſum via & ianua, & per me omnes neceſſe habent introire. 106.B.2
Verſ.27. Oues vocem meam audiunt, & cognoſco eas & ſequuurur me: & ego vitam æternā dono eis, neque pereunt in æternum. 271.A.1
Verſ.30. Ego & pater vnum ſumus. 360.D.1.185.A.1.289.D.2.97.B.1 59 D.2.371.C.2.257.B.1.2,8.C.1.355.A.2. 320.C.1.141.B.1.449.A.1.114.D.2.266.A.2. 267 C.1.
Verſ.33. Si Deus pater veſter eſſet diligeretis vtique me, egu euim ex patre egreſſus ſum. 58.A.2.187.C.1
Verſ.34. Pater meos qui in me manet facit ea opera quæ ego facio. 97 B.1
Verſ.34.35. Si illos Deos appellauir ſcriptura ad quos ſermo Dei habitus fuit, neque poteſt ſcriptura irrita reddi. &c. 48.A.2.90.D.2
Verſ.38. Hæc eſt voluntas patris, vt omnes honorent filium quemadmodum & patrem. 311.D.2
Verſ.39. Si non facio opera patris mei, ne crediderìtis: ſi veru illa faciu, etiam ſi mihi noo credatis operibus credite. 25.C.1. 89.D.2. 452.C.1.105.D.1
Venit enim non vt iodicaret mundum, ſed vt mundus per eum ſeruaretur. 55.C.1
Cap.11. verſ. 25. Egu ſum vita. 145.D.1
verſ. 30. Pater, ſciebam quia ſemper me audis. 410.B.1
Cap.12. verſ.13. Si enim non veniſſem, & eis loquurus nun fuiſſem, peccatum nun haberent, &c. 141.A.2
Verſ.18. Ego ad hoc natus ſum, & ad hoc in mundum veni, vt teſtis ſim veritati. 104.B.1
Verſ.32. Cum exaltatus fuero omnes traham ad me ipſum. 335.D.2
Verſ.34. Nos uon ſomus in carne, ſed in ſpiritu. 84.D.1
Verſ.15. Quandiu locem habetis, credite in eam, vt filij lucis efficiamini. 141.C.2
Verſ.36. Dum lumen habetis ámbulate, ne tenebræ vos apprehendant. 400.D.2
Verſ.37.38. Idcirco non potuerunt Iudæi credere in Ieſum, qooniam dixit Eſaias: obſcæcauit eorom ucolus, retuſum hebéſque reddidit cor illorum, ne quando videant oculis, & corde intelligant, & conuertantur & ſanem eos. 273.A.1
Cap.13. verſ.2. Ecce aſcendimos Hieroſolymam, & filius huminis tradetur in manus presbyterorum, & ſcribarum, & tradent eum gentibus, & condemnabunt eom morte. 362.B.2
Verſ.8. Non lauabis pedes meos in æternum. 391.B.1
Verſ.21. Et cunturbatus eſt ſpiritu Ieſus. 281.A.2
Verſ.13. Filiuli mei adhuc panliſper vobiſcum ſum, & abeu ad eum qui miſit me. 360.A.2
Verſ.35. Hinc cogooſceot omnes quod diſcipuli mei ſitis, ſi dilexeritis vos inter vos. 385.A.1
Cap.14. verſ. 6. Ego ſum via. 107.D.2. Veritas. 326.C.1
Verſ.7. Si enim cognooiſſeris me, etiam patrem meum cognuuiſſetis, & iam cognoſcitis eum & vidiſtis eum. 275.D.1. 46.B.2
Verſ. 7. Pater diligit filium, & omnia dedit in manus eius. 125.B.2
Verſ.8. Dicit ei Philippus, Domine oſtende nubis patrem, & ſufficit nubis. 275.D.1
Ibid. Iam longo tempure vubiſcum ſum, & nōdum cognouiſtis me? Philippe, qui videt me videt & patrem meum. 275.D.1.142.A.1 17.D.1. 84.B.2. 91.A.2. 75.D.1.59.D.2.451.A.1.257.B.1.258.B.1.276.C.2.42.B.1.D.1.112.D.2.47.B.1.449.A.1.67.A.2. 371.C.2. 440.C.2. 66.C.1.141.A.1.185.A.1
Verſ.10. Et cot tu dicis oſtende nubis patrem? 275.D.1
Verſ.11. Qooniam ego in patre & pater in me eſt. 48.C.1.40.C.1.18.D.2.114. A.2. 75. D.1.97.B.1.289.D.2. 60.D.2.84.B.2.136.B.2. 137.A.2.141.D.1
Ibid. Verba quæ egu loquot vobis, ex me non luqour, ſed pater qui in me manet, ipſe facit hæc opera. 275.A.2
Verſ.13. Deſcendi ex cælo, non vt faciam voluorateṁ meam, ſed eius qui miſit me patris. 47.C.1
Verſ.16. Egu rogabo patrem meum, & alium paracletum dabit vobis. 314.C.1. 448.B.1
Verſ.18. Opera quæ ego faciu non ſunt mea, ſed eius qui me miſit Patris, ipſe operatur ſua. 452.C.1
Verſ.20. Nemo cognoſcit filium niſi pater, neque patrem cognoſcit quiſpiam niſi filius, & niſi cui voluerit filios reuelare. 47.D.1
Verſ.13. Ego ex patre profectus ſum, & veniu. 289.D.2
Verſ.23. Veniemus ego & pater, & manſionem apud eum faciemos. 14.D.2.117.A.2.348.C.1 144.B.2
Verſ.26. Vbi venerit paracletus, quem egu mittam vobis à patre, ſpiritum veritatis qui à patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me. 440.C.1
Verſ.28. Si diligeritis me, gaoderetis vtique, quia vado ad patrem. 67.D.2
Verſ.28. Pater maiut me eſt. 429.C.1

Verſ.

Verſ.28. Qni me miſit maioe me eſt. 449.A1. 450.B.r

Verſ.29. Vado ad patrem meum, patrem veſtrũ, Deum meum Deum veſtrum. 251.B.2

Verſ.30. venit princeps mundi huios, & in me nou habet quidquam. 281.D.2

Cap.15. verſ.4. Ego ſum viris veta, & parer meus agricolaeſt. 361.D.1.C.2

Aliter. Ego ſum vitis, & vos palmites, pater vero meus agricola eſt. 175.A.r

Verſ.8. Omuis plantatio, quam non plantauit pater meus cæleſtis, eradicabirur. 253.D.1

Cap.15. verſ.10. Ego lux in mundum veni, &c. t41.D.1

Verſ.12. Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de meipſo: & reſtimonium perhibet de me, qui miſit me parer. 47.B.1

Verſ.20. Si me perſequuti ſunt & vos perſequẽtur. 178.D.1.419.C.2

Verſ.23. Qui odit me, odit & parrem meum. 31t. D.2.

Cap.16. Verſ.7. Niſi abieto Paracletos non veniet ad vos: ſi aotem abiero mittam eum ad vos, & docebit vos omnem veritatem 453.A.1.290.B.1 .1.B.543

Verſ.9. Mitram vobis paraclerum, ſpiritum veritatis, qui à patre procedit, quem mundus capere non poreſt. 346.A.2

Verſ.12. Paracletus ille ſpiritus veritatis, quem mittet pater in nomine meo. 144.D.2

Verſ.13. Non à ſeipſo loquctur paraclerus, ſed quæcunque audierir loquctur, quoniam ex me accipiet, & annunciabir vobis, &c. 440.A.1.80. D.2

Verſ.14. Ille me clarificabit quia de meo accipiet. 430.C.r

Verſ.15. Omnia quæ habet pater, mea ſuut. 84. A.2.32t.C.2

Verſ.18. Deſcendi de cælo, non vt faciam volũtatem meam, ſed voluutatem patris qui miſit me. 116.A.t

Verſ.23. Qoi haber filiũ, haber & patrem: & qoi accipit me, accipit & illum qui miſir me. 112.B.1

Verſ.26. Cum venerit aduocatos ille, quem ego mittam vobis à patte meo, ſpiritum veritatis, qui à patte meo procedit, ipſe teſtificabitur de me. 453.D.2

Verſ.28. Ex patre egreſſus ſum & venio. 42.D.r

Verſ.33. Fidite ego vicimondum. 5t. D2.285.D.2

Cap.17. verſ.2. Pater venit bora glorifica filium tuũ t28.A.t.

Verſ.3. Hæc eſt vira æterna, vt eognoſcant te ſolum verum Deum, & qoem miſiſti Ieſum Chriſtum. 358.A.2.113.A.2

Verſ.4. Ego te glorificaui in terra, opus abſolui quod dederas mibi vt facerem. 108.C.1

Verſ.5. Glorifica me pater, gloria illa quam habui anteqoam mundus exiſteret, apud te. 48.C.2 76.D.2.

Verſ.7. Omnia quæ dedit mihi pater dedi eis. 138.C.2

Verſ.10. Omnia mea tua ſunt, & toa mea. 258. D.r

Verſ.11. Pater ſancte, ſerua eos in nomioe tuo, qoos dediſti mihi, vt fiut vnum quemadmodum & nos. 119.D.r

Verſ.17. Pater ſanctifica eos in veritate tua. 361 B.1.120.D.r

Verſ.19. Pro iis aotem ego ſanctifico meipſum, vt & ipſi ſancti ſiut in veritate. 271.B.1

Verſ.20. Non pro illis rogo tantum, ſed etiam pro his qui ctedunt per verbum eorum io me. 119.A.2.

Verſ.22. Et ego gloriam quam dediſti mihi dedi & illis, vt vnum ſint quemadmodum nos vnum ſumus, &c. 80.D.t

Verſ.14. Volo vbi ego ſum, vt ipſi vbique mecum ſint. 54.D.r

Verſ.25. Mundos te non nouir, ego aotem noui re. 313.B.1

Loti enim iſtis, & ſanctificati eſtis in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiriru ſancto. 314.D.2

Cap.18. verſ.2. Pater ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte, verontamen noo mea volunras fiat ſed tua. t22.A.2.276.A.t

Verſ.5. Dotmite iam & requieſcite ecce venit hora, & filius hominis traditur in manus peccatorum. t66.Bt.352.C.2

Verſ.8. Si me quęritis, ſinite iſtos abire. 362.C.2

Verſ. 23. Si male loquutus ſum, doce per teſtes de hoc malo. 317.C.2

Ibid. Quid me cædis? 40.D.1.305.C.r

Ad id apparuit filius Dei, vt demoliretur opera diaboli. 104.B.1

Cap.19. Verſ.t5. Et venientes in Golgotha, hoe eſt Caluariæ locum, dederunt ei vinũ ibi beudum felle mixtũ, quod vbi guſtaſſet, noluit bibere, &c. 326.A.1

Verſ.20. Si filius Dei eſt deſeendat de cruce, & credemus ei. 337.C.2.289.C.r

Verſ.24. Milites igitot quom cruci affixiſſent Ieſum, ſumpſerunt veſtimenta eius, & fecerunt quatuot parres, &c. 329.B.1

Verſ.30. Et inclinato capite tradidit ſpiritum. 398.D.r

Cap.20. verſ.17. Nolite me tangere, uoo enim aſcendi ad patrem meum. 278.A.2

Verſ.20. Videre manus meas & pedes meos, & veſtigia clauorum. quod ego ſum, palpate & videte, qooniam ſpiritus carnem & oſſa non habent, quemadmodum me habere videtis. 40. B.2.146.C.1.371.C.

Verſ.22. Aecipire ſpiritum ſanctum. 397.B.t.339. C.2. 342.C.t. 272.A.2

Verſ.23. Quæcunque enim ligaueritis in terra erunt ligata & in cælis, & quæcunque ſolueritis in terra erunt ſolura & in cælis. 295.A.2

Verſ.27. Admoue manum ruam, & inſere in latos meum, & digirum tuum in manus meas. 146. A.1.37.1.D.2

Verſ.28. Dominus meus, & Deus meus. 41.D.t. 93.D.2.79.D.2.27t.D.1

Ioan vlt. Multa ſigna facienre Ieſu coram eis non crediderunt in eum Iudæi, vt adimpleretur dictum Eſaiæ, domine quis credidit auditioni noſtræ, & Brachium Domini cui reoelatum eſt? 316.D.t

Ex Actis Apoſtolorum.

Synopſis huius libri habetur, 487.B.1.

Cap.1. verſ.7. Quem pater ſanctificaoit & miſit in mundum. 270.C.2

Verſ.9. Vos autem ſedete Hietoſolymis, donec induamioi virtute ex alto. 323.A.2.315.C.2
Verſ.1 1. Ita.enet quemadmodum vidiſtis eum in cælum proficiſcentem. 54.D.1
Verſ.16. Viri frattes, omnino opottebat impleti ſcripturam quam prædixit ſpiritus ſanctus. 348.B.2.441.D.1
Verſ.20. Quem Deus exaltauit ſolutis doloribus inferni, &c. 78.D.2
Notum ſit igitor omnibus vobis, & populo domus Iſtael, &c. 81 D.2
Spititus domini tepleuit orbem terrarum, & ſpiritus eſt in medio veſtrum. 313.B.1
Nondũ enim erat Spirit' ſãctus, nec enim adhuc tum Chr:ſtus fuerat glotificatus. 397.C.1
Cap.2. Verſ.1.2. Dum complerentut dies Pentecoſtes erant omues ſimul io eodem loco, & factus eſt ſubito e cælo ſonus tanqoam rapidioris violentioris ſpiritus, &c. 339.D.2
Verſ.22. Viri Iſraclitæ audite ſermones iſtos: Ieſum Nazaræenum hominem vobis à Deo virtutibus, & miraculis, & ſignis declatatum, &c. 174.A.1.46.B.1
Verſ.36. Certo igitut cognoſcat omnis domus Iſrael quod illum & dominum & Chriſtom fecit Deus. 337.B.2
Ver.38. Baptizetut vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti. 448.B.2
Cap.3. Verſ.7. In nomioe Ieſu Chriſti Nazareni à vobis crucifixi, &c. 174.A.1
Cap.4. Verſ.10. Dominum illum & Chriſtum fecit, quem vos crucifixiſtis. 86.D.1.285.C.2
Cap.5. Verſ.3. Quate ſatanas impleuit cot tuum vt mentireris ſpiritui ſancto, & ſeponeres aliqoid de pretio agri. 273.D.2. 314 A.2.461.B.2.
Nuoquid manens tibi manebat, & diuenditum in tua poteſtate erat? 364.B.2
Ibid. Non mentitus es hominibus ſed Deo. 314.A.2.
Verſ.9. Cur ioter vos conſpiratũ eſt vt tẽtaretis ſpirirum ſanctum? 275.B.1
Cap.7. Verſ.2. Deus gloriæ viſus eſt patri noſtro Abrahę. 275.C.1
Verſ.5. Ecce video cælos apertos, & filium hominis à dextris Dei conſiſtentem. 174.B.1
Verſ.51. Cetuicoſi, in circumciſique & corde & auribus. 275.B.1
Ibid. Obſiſtitis, quemadmodum & pattes veſtri. 3.4.C.2
Cap.8. verſ.16. Nondum erat ſpiritus, quia Ieſus nondum glorificatus erat. 271.D.1
Verſ.29. Accede, & adhæreſce cutrui iſtios Æthiopis Eunuchi. 275.A.1
Verſ.34. Obſecto te, de qoṇnam propheta loquitur, de ſeipſo ue, &c. 82.B.1
Verſ.39. Rapuit Philippum ſpiritus domini. 340.A.1
Cap.9. verſ.5. Durum eſt tibi contra ſtimulum calcitrare. 230.C.1
Cap.10. verſ.19. Ecce viri qoærunt te, exorgens vade cum eis nihil dubitans, quia ego miſi eos ad te. 430.B.2
Verſ.37.38. Vos ſcitis quæ res acciderint per totam Iudæam ducto à Galilæa initio poſt prædicatum à Ioanne baptiſmum: Ieſum dico à Nazaretha vt eum Deus facto ſpiritu, & poteſtate vnxerit. 553.C.2.39.C.2
Cap.12. verſ.22.23. Et nunc ego vioctus ſpiritu proficiſcot Hieruſalem, ignatus eorum quæ mihi ibidem occutſura ſint, niſi quod ſpiritus ſanctus per ſingola opida teſtificatur mihi di cens, quod vincula & tribulationes me expect aot. 348.C.2
Cap.13. verſ.2. Segregate mihi Paulũ & Barnabam qoos elegi, io opus miniſterij in quo aſſũpſi eos. 461.B2.312.B.1.430.B.1
Verſ.4. Qui autem miſſi erant à Spiritu ſancto, venerunt Seleuciam. 312.B.1
Verſ.22. Cui teſtimonium perhibens dixit, Inueni Dauidem Ieſſe filium, virum ſecondum cor meum. 174.B.1
Cap. 14. Et nos homines ſumus iiſdem malis vobiſcum obnoxij, euangelizantes vobis vt à vanis conuertamini ad Deum viuum, qui fecit cęlum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sũt, &c. 14.B.1
Cap.17. Verſ.28. In eo enim viuimus, mouemur, & exiſtimos. 49.A.1
Verſ.29. Progenies igitur Dei com ſimos non debemus exiſtimare auto vel argento ſculpturæ artificij ac commentatiouis humanę ſimilem eſſe diuinitatem. 537.B.1
Cap.20. Verſ. In quo vos ſpiritus ſanctus epiſcopos conſtituit vt paſceretis eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſibi per proprium ſanguinem. 340.A.1
Verſ.28. Attenti ſitis & vobis ipſis, & vniuerſo gregi, in quo vos poſuit ſpiritus ſanctus epiſcopos, vt paſceretis eccleſiam Dei. 310.B.1.430.B.2
Cap.21. verſ.11. Hæc dicit ſpiritus ſanctus. 340.A.1
Cap.24. verſ.19. Oportebat Iudæos ex Aſia coram te adeſſe, & accuſare ſiquid habent, &c. 217.C.2
Cap.25. verſ.16 Non eſt motis Romani, gratiæ adnerſariorum dãnare hominem reum, qui nondum accuſatotes ante oculos ſuos babuit, &c. 217.C.2
Cap. 25. verſ.28. Bene dixit ſpiritos ſanctus per prophetam: Auribus audietis, & nequaquam intelligetis, & videbitis, & oequaquam cetnetis. 312.D.1

Omnium Pauli Epiſtolarum,
Summam vide, pag. 480.B.1.

Ex Epiſtola ad Romanos.

Cap.1. verſ.1. Paulus ſeruus Ieſo Chriſti, vocatus Apoſtolus, ſegregatus ad Euaogelium Dei. 538.D.2
Verſ.3. Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundum caroem, & qui prædeſtinatus eſt filius. Dei in virtute ſecundum ſpiritum ſanctificatioois ex reſurrectiooe mortuorum. 450. D.1.453.A.2
Verſ.6. In quibus eſtis & vos vocati vocatitij Ieſu Chriſti. 274.C.2
Verſ.7. Gratia vobis & pax à Deo patre noſtro & domino Ieſu Chriſto. 99.D.2.117.A.2
Verſ.19. Id quod intelligibile eſt Dei, manifeſtom eſt illis: Deus enim illis maoifeſtauit, &c. 112.C.1
Verſ.20. Inuiſibilia enim eius ex creatione mũdi, operiboſque intellecta perſpiciuotur. 14.B.1.356.C.1.98.A.2.425.D.1
Ibid. Æterna quoque eius & potentia diuinitas 64.B.1.456.C.1

Verſ.21. Euanuerunt in cogitationibus ſuis & obſcuratnm eſt brutum cor eorum. 8 C.1

Verſ.22. Prædicantes ſe ſapientes eſſe, infatuati ſunt. 113.C.1

Verſ.24. Qnam inueſtigabiles viæ eius! aut quis cognouit mentem Domini, aut quis illi conſiliarius fuit. 343.D.2

Verſ.25. Seruierunt creaturæ potius quàm creatori. 59.D.2

Verſ.26. Mulieres eorum mutauerunt vſum naturalem in eum qui eſt præter naturam. 10.B.2. 21.A.1

Verſ.27. Maſculi omiſſo naturali vſu fœminæ, libidine in ſe mutuò exarſerunt, mares in mares turpitudinem patrantes. 10.B.2

Verſ.19. Nobis vero reuelauit Deus per ſpiritum ſuum. 273.C.2

Verſ.34. Qui eſt ſplendor & qui eſt ſuper omnes Deus benedictus in ſæcula. 72.A.1

Cap.2. Gloria, honor & pax omni qui operatur bonum, &c. 404.D.1. 386.D.2

Cap.3. verſ.29. An Iudæorum tantummodo ſit Deus, & non etiam Gentium. 251.B.2

Poſtqoam igitur pueroli participes erant ſanguinis & carnis, ipſe quoque itidem, earundem rerum particeps factus eſt vt per mortem eum exhauriret qui imperium mortis habebat, &c. 22.A.2

Cap.4. verſ.17. Qui vocat ea quæ non ſunt tanquam ea quæ ſunt. 326.B.1

Verſ.20. Si quis autem ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. 363.A.2

Cap.5. verſ.3. 4. Tribulatio tolerantiam facit, tolerantia vero probationem, probatio deinde ſpem, ſpes porrò non pudefacit. 298.D.1

Cap.5. verſ.12. Vt per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: ita per vnum hominem Ieſum Chriſtum, gratia regnabit per iuſtitiam in vitam æternam. 285.B.1

Verſ.14. Regnauit mors ab Adam ad Moſem vſque etiam in eos qui non peccauerunt. 557.B.1

Cap.6. verſ.4. Nam qui inſiti ſumus per ſimilitudinem mortis, eius etiam reſurrectionis conſortes erimus. 405.A.2

Verſ.6. Vbi abundauit peccatũ, ibi ſuperabundauit gratia. 285.A.1

Verſ.9. Mors enim illi non dominatur. 296.A.1

Cap.7. verſ.12. Lex ſancta eſt. 256.D.2

Verſ.14. Lex ſpiritualis eſt. 256.D.2

Ver.22. Gaudeo lege Dei ſecundum interiorem hominem: video autem aliam legem membris meis, rebellantem contra legem mentis meæ, & in captiuitatem me redigentem. 319.A.2

Cap.8. verſ.3. Nam quod impoſſibile erat legi, quatenus infirmabatur per carnem, Deus miſſo filio ſuo, &c. 104.C.1. 405.B.1. 84.D.1

Verſ.6. Nullus nouit quæ ſunt hominis niſi ſpiritus qui habitat in eo. 340.B.2. 345.A.2

Ibid. Ipſe ſpiritus atteſtatur ſpiritui noſtro, quod ſumus filij Dei & hæredes. 340.B.2

Verſ.2. Lex ſpiritus vitæ eius, qui in Chriſto eſt, liberauit vos. 310.C.1

Verſ.9. Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu. 340.B.1

Ibid. Qui enim Spiritum Chriſti non habet, ille non eſt eius. Si vero Chriſtus in uobis, corpus qoidem mortuum eſt propter peccatum, &c. 49.C.2. 313.B.2

Verſ.11. Spiritus qui excitauit Ieſum Chriſtum ex mortuis, viuificabit, & mortalia veſtra corpora, per ſpiritum ſuum habitantem in vobis. 344.C.2. 312.C.2. 345.C.2

Verſ.15. Non enim accepimus ſpiritum ſeruitutis, rurſus ad metum, ſed ad libertatem rurſum vocauit nos Dominus. 62.C.1. 360.A.2. 313.B.2

Verſ.16. Spiritus ſapientiæ, & Spiritus virtutis. 443.B.1

Verſ.17. Non amplius es ſeruus, ſed filius, quod ſi filius, etiam hæres, hæres quidem Dei, Chriſti autem cohæres. 5·7.B.1

Verſ.18. Non enim condignæ ſunt paſſiones huius temporis ad ſuperuenturam gloriam quæ reuelabitur in nobis. 499.A.1. 309.B.2

Verſ.19. Accipietis enim potentiam adueniente in vos ſpiritu ſancto. 317.A.2

Verſ.22. Impleta eſt terra creatura tua, & ipſa creatura congemiſcit nobiſcum & condolet. 101.B.1

Verſ. 29. Quos præſciuit, hos & prædeſtinauit conformes imaginis filij ſui. 442.C.2

Verſ.32. Qui proprio ſuo filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. 271.A.2

Verſ.33. Deus es iuſtificator, quis ergo condemnator. 275.B.1

Verſ. vlt. Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? irreuocabiles enim ſunt donationes Dei, & gratia vocationis. 122.B.1

Ibidem. Nihil nos ſeparabit à charitate Dei. 186.B.2. 222.D.1

Cap.9. verſ.5. Ex quibus Chriſtus ſecundùm carnem, qui eſt Deus, ſuper omnia benedictus in æternum, Amen. 41.D.1. 314.D.2. 67.C.1

Aliter. Homo Ieſus Chriſtus qui dedit ſeipſum pro nobis, quique eſt Deus ſuper omnes benedictus in ſæcula amen. 279.D.2

Cap.11. verſ.13. Vnus Deus pater ille ex quo omnia: & vnus Dominus Ieſus Chriſtus per quem omnia. 48.C.2. 182.B.1. 42.A 2. 60.D 1. 107.A.1

Verſ.33. O Altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei. 221. D.1

Verſ.34. Quis enim cognouit mentem Domini, aut quis conſiliarius eius fuit? &c. 73.B.2

Cap.12. verſ.9. Date locum iræ. 405.C.1

Cap.13. verſ.12. Depoſitis igitur operibus tenebrarum induamus arma lucis. 400.D.2

Cap.14. verſ.4. Siue namque viuimus, ſiue morimur, Domini ſumus. 404.A.2

Verſ.8. Beatus qui nihil iudicat in eo quod probat. 405.C.1

Cap.15. verſ. 10. Quandoquidem in ſapientia Dei, non cognouit mundus per ſapientiam Deum, optimum viſum eſt Deo, per ſtultitiam prædicationis ſaluare credentes. 24.C.1

Cap. 16. verſ. 24. Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti ſit vobiſcum. Amen. 222.B.1

Ex I. ad Corinthios.

Cap. 1. verſ. 2. Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, & communicatio ſancti ſpiritus ſit cum omnibus vobis. 348. C. 1. 130. D.2

Verſ.7. Expectantes renelationem domini noſtri Ieſu Chriſti, qui & confirmabit vos inculpabiles vſque in diem domini noſtri Ieſu Chriſti.145.B.1

Verſ.21. Quomodo in ſapientia Dei non cognouit mundus per Sapientiam Deum.91.C.1.112.D.1 113.C.1

Verſ.22.& 23. Quandoquidem & Iudæi ſignum poſtulant, & Græci ſapientiam quærunt, nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum. 405.D.1

Verſ.24 Chriſtus Dei virtus, & Dei ſapientia eſt. 106.C.2.60.D.2.290.C.1.344.B.2

Verſ.30. Idem ſpiritus eſt, & idem Deus eſt qui operatur omnia in omnibus. 441.A.2

Cap.2.Verſ.4. Sermo enim noſter, & prædicatio noſtra, non in perſuaſibilibus humanæ ſapiētiæ verbis, ſed in exhibitione ſpiritus & poteſtatis conſiſtit. 366.B.2

Verſ.7. Sapientiam autem Dei loquimur in myſterio, quæ eſt abſcondita. 405.B.2

Verſ.8. Si enim cognouiſſent nunquam dominū gloriæ crucifixiſſent. 127.A.1.346.B.2

Verſ.10. Spiritus enim ſanctus omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei. 410.D.2

Verſ.11. Nemo nouit quæ sūt hominum niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt. 440.C.1

Verſ.11. Nam ea quæ ſunt Dei nullus nouit niſi ſpiritus Dei. 443.B.1

Verſ. Chriſti bonus odor ſumus. 346.A.1

Verſ.14. Quod ſi certat etiam aliquis, non coronatur, niſi legitimè certauerit. 408.A.1

Verſ.16. Laborantem agricolam oportet primū de fructibus percipere. 408.A.1

Cap.3. verſ.11. Aliud fundamentum nemo poteſt collocare præter id quod poſitum eſt, quod eſt Ieſus Chriſtus. 110.C.2

Verſ.13. Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu, ſiquidem ſpiritus Dei habitat in vobis. 313.B.2

Verſ.15. Si cuius opus exuſtum fuerit, damnum patietur, ipſe vero ſaluus fiet, ſed ſic tanquam per ignem. 405.C.2

Verſ.16. An neſcitis quod corpora veſtra remplū ſint ſpiritus ſancti habitantis in vobis. 311.B.1. 346.B.1.440.C.2

Verſ.18. Expectans renelationem filiorum Dei, liberabitur aliquando à ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. 107.C.1

Verſ.19. Sapientia mundi huius ſtultitia eſt apud Deum, & qui vult ſapiens eſſe, fiat ſtultus vt ſapiens efficiatur. 305.A.2

Nos omnes renelata facie gloriam Domini ſpeculantes, in eandē imaginē reformamur à gloria in gloriam, ſicut à domini ſpiritu. 457.A.2

Verſ. Dominus autem ſpiritus eſt, vbi porro ſpiritus domini ibi libertas. 340.C.1

Et vetera præterierunt, ecce noua facta ſunt omnia, omnia vero ex Deo. 265.B.2

Cap.4. verſ.5. Hæc quidem figuratè tranſtuli in me, & Appollo, vt in nobis diſcatis non inflari, ſpirituque turgeſcere, ſuper id quod ſcriptum eſt. 120.D.2

Cap.5. verſ.6. Paulum fermenti totam maſſam fermentat. 405.D.2

Cap.6. verſ.8. Quodcunque fecerit quis peccatum extra corpus eſt: qui autem ſcortatur in ſuum ipſius corpus peccat. 385.D.2

Verſ.10. Ne erretis, neque ſcorta, neque adulteri, neque molles, neque maledici regnum Dei poſſidebunt. 318.C.1.382.A.2.386.D.2

Verſ.11. Sed abluti eſtis, ſed sāctificati eſtis in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu eius qui eſt ſanctus. 363.D.1.448.B.2.447.C.2

Verſ.14. Ex quo omnia, & per quem omnia, & in quo omnia. 49.A.1

Verſ.16. Qui ſe iungit meretrici vnum corpus efficitur, & erunt duo in carne vna: qui autem ſe iungit Domino vnus ſpiritus eſt. 457.C.2

Verſ.18. En tempus acceptabile, en diem ſalutis. 293.B.1

Verſ.20. Deus autem & dominum excitauit, & excitaturus eſt per potentiam ſuam. 312.C.2

Cap.7. verſ.38. Bonum eſt nubere, melius eſt non nubere. 431.D.2

Verſ.34. Mulier innupta ſolicita eſt eorum quæ ſunt domini, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu. Nupta vero ſolicita eſt eorum quæ ſunt mundi, &c. 305.A.1

Cap.8. verſ.6. Et iuſtificati ſumus in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri.348.D.1.

Verſ.9. Ex Deo ſapientia, & ſanctificatio, & iuſtitia, & redemptio. 42.C.2

Cap.9. verſ.16. Non ſum idoneus qui vocer Apoſtolus. 262.D.2

Verſ.17. Væ mihi eſt, niſi Euangelizem. 262.D.2

Verſ.25. Omnis qui in agone contendit ab omnibus ſe abſtinet. 431.D.2

Cap.10. verſ.4. Bibebant enim ex ſpirituali quæ eos ſequebatur petra: Petra autem erat Chriſtus. 274.C.2.314.B.2

Verſ.8. Corpus non eſt datum ſub poteſtatem ingluuiei, vt in ſcortationes incidat, ſed vt domino ſeruiat. 406.B.1

Verſ.10. Omnia mihi licent, ſed ego non redigar in poteſtatem à quoquam. 406.B.1

Cap.11. verſ.2. Laudo vos quod in omnibus mei memores eſtis. 267.B.2

Verſ.1. Eſtote imitatores mei, ſicuti & ego Ieſu Chriſti. 357.D.1.299.C.1

Verſ.9. Non enim vir creatus eſt propter mulierem, ſed contra, mulier propter virum. 95.C.2

Verſ.29.& 30. Qui indignè edit & bibit panem & ſanguinem Domini, iudicium ipſe ſibi edit & bibit: propterea ſunt inter vos imbecilles, & dormiunt multi. 388.A.2.337.A.2

Cap.12. verſ.4. Diſcrimina donorum ſunt, cum ſit idem ſpiritus. 555.C.2

Verſ.5. Et diſcrimina miniſteriorum, cum ſit idē dominus. 555.C.2

Verſ.6. Et diſcrimina ſunt operationum cum ſit idem Deus, qui omnia efficit in omnibus. 555.C.2.348.B.1.49. D.2.430.D.2

Verſ.7. Cuique autem datur declaratio ſpiritus ad vtilitatem. ibid.

Verſ.8. Nā huic quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij vero ſermo notitiæ per eundē ſpiritum. ibid.

Verſ.9. Alteri vero fides per eundē ſpiritū: alij verò donum ſanationū per eundem ſpiritū. ibid.

Verſ.10. Alij vero operatio virtutum: alij vero prophetia: alij vero diſcretio ſpirituum, alteri vero genera linguarum. ibid.

Verſ.11. Hæc autem omnia operatur vnus idemque ſpiritus, diuidens vnicuique prout vult.555.C.2.441.A.1.445.C.2. 313.C.1.

Verſ.13.

Verſ.13. In vno ſpiriro nos omnes in vnnm corpns baptiſati ſumns: & omnes vnum ſpiritum hauſimus. 441.A.1.448.B.2
Primns homo ex terra terrenus, ſecundus homo è cælocæleſtis. 313.C.2
Csp.13.verſ.9. Paſſus eſt ex infirmitare, viuit auſem ex poreſtate Dei: poteſtas autem Dei filius eſt. 276.B.1
Verſ.15. Si linguis hominum loqueter & angelorum, & habeam omnem fidem, adeo vt montes transferam, & trsdam corpus meum comburendum, charitatem autem non habeam, nihil prodeſt mihi. 385.B.1
Verſ.18. Fidelis Deos qui non ſinet vos teotari vlterius quam poteſtis. 87.C.2
Cap.15.verſ.20. Primitię Chriſtus. 273.D.1
Verſ.21. Quandoquidem enim per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum, & qnemadmodum in Adam omnes moriuntur, ita & io Chriſto omnes viuificantur. 22.B.2 330.A.1
Verſ.22. Qui non diligit dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſit anathema, maranatha. 406.B.2.222.B.1
Ibid. In Adam omnes motiuntut, & in Chriſto omnes viuificantur. 451.B.2
Verſ.26. Nouiſſimus inimicus deſtrujtur mors. 451.A.2
Verſ.27. Omnia ſubiecta ſunt ei, præter eum qui ſubiecir ei omoia. 452.C.2
Verſ.28. Com ſubiecta ei fuerint omnia, tunc ſubijcietur ei qnoque filius. 51.A.2
Verſ.30. Vos enim eſtis in Chriſto Ieſu, tunc & ipſe ſubijcietur patri, vt capiti pro ſuis membris. 275.C.2
Verſ.32. Dilectio Chriſti cōſeruat nos, ſi ita cenſeamus, vno pro omnibus nobis mortuo, cæteros nos omnes mortuos eſſe, &c. 22.D.2
Verſ.33. Corrumpuns moręs bonos colloqnia praua. 255.B.1
Verſ.44. Seminatur corpos animale, ſurget corpus ſpirituale. 375.D.1
Vetſ.47. Primus homo de terra serrenns, ſecundns homo de cęlo cæleſtis. 451.A.2
Verſ.48. Spiritalis homo diiudicat omnia, animalis non percipit ea quæ ſunr ſpiritns. 279.A.1
Verſ.50. Caro & ſanguis regni Dei hæreditatem couſequi non poſſunt. 406.A.2
Verſ.53. Oportet hoc eorruptibile induere incotruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. 40.A.2.274.D.1.25.D.1
Verſ.54.55. Abſorpta eſt mors in victoria? vbi eſt Orę ſtimolos tuus? Stimulus autem mortis peccatum eſt, virtus vero peccati lex. 28.B.2.334.D.1
Cum tradiderit regnum Deo & patri, cum abrogauerit omnem principatom, poteſtatem, & virrutem. 275.A.2
Verſ. Iucerto. Deus eſt qui operatur omnia io omnibus. 313.C.2
Ad omnia fortis ſū in fortificāte me Ieſu Chriſto. 296.A.1
Aufeste mala ex vobis. 198.B.1

Ex Epiſtola II.ad Corinthios.

Cap.1.verſ.12. Si omnes prophetauerint, ingrediatur autem infidelis illiteratus, tedargnitnr ab omnibus, & ita oculta cordis illius manifeſta redduntur, atque cadēs in faciem adorabit Deū, renunciaos quod reuera Deus in vobis ſit. 311.A.2
Cap.2. verſ.13. Nam ſpiritus ille omnia ſcrutatur etiam profnnda Dei. 340.B.1
Verſ.15 Chriſti bonus odor ſumus. 440.B.2
Verſ.18. Qui idoneos nos fecis miniſtros noui ſeſtamenti, non literæ ſed ſpiritus. 340.C.2
Quoniam Deus erat io Chriſto mundum recōcilians ſibi. 449.B.2
Verſ.vlt. Ex Deo, coram Deo, in Chriſto loquimur. 455.B.2
Cap.3.verſ.6. Littera occidit, Spiritus viuificar. 310.A.1
Verſ.16. Qunm conuerſns fuerit ad dominum detrahetur operimentum, &c. 310.A.1
Verſ.17. Quia dominus eſt ſpiritus: vbi autem ſpiritus domini, ibi libertas. 445.D.2.430.D.2
Aſſumite arma Dei vt poſſitis reſiſtere, in die mala. 508.B.1
Dominos aotem dirigar corda veſtra in Charitate Dei, & in tolerentia Chriſti. 310.B.2
Neſciris quod Dei templnm eſtis. 69.A.2
Omnia munda mundis. 547.D.2
Verſ.vlt. Nos enim omnes reuelata facie gloriā domiui ſpecnlantes, in eandem imaginem transfiguramur de gloria in gloriam tanquam à ſpiritu domini. 46.C.2
Cap.4. verſ.3.4. Sed ſi opertom eſt Euangelium noſtrum, in his qui pereunt eſt opertum, in qnibus Deus ſæculi huius excæcauit mentes infidelium vt non peruideant lumen Euangelij inuiſibilis. 457.D.2
Cap. 5. verſ.10. Oportet nos ſiſti ante tribunal Chriſti vt accipiat quiſque prout ea ſunt, quæ eotpore geſſit, ſiue bonnm, ſiue malum. 38.A.2
Verſ.17. Si quis noua in Chriſto creatura, tenouatur. 406.B.2.107.C.2
Verſ.20. Pro Chriſto legatione fungimur, vs Deo adoocariones faciant per nos. 313.D.1
Cap.6. Verſ.16. Vos enim eſtis semplum Dei viuētis. 274.B.1
Vetſ.17. Siquis templom Dei perdit, petdet &c. 274.B.1
Cap.8.verſ.9. Cognoſce vero gratiam domini noſtri Ieſn Chriſti, qnod propter nos com diues eſſet paupet ſit factus vt nos illius paupertate diſeſceremus. 270.C.1
Cap.9.verſ.7. Non ex triſtitia aut coactè: hilarem enim datorem amat Deus. 384.B.1
Cap.11.verſ.2. Non ignoramus illius cogitationes. 81.C.1
Verſ.25. Ter feci nanfraginm. 406.C.2
Cap.12. verſ.2. Noui hominem in Chriſto aote annos quatuordecim ſiue in cotpore, neſcio, ſioe extra corpus neſcio: Deos autem ſcis. 129.C.1
Verſ.7. Datus eſt mihi ſtimulus per carnem, nūcios Satanæ, vt me colaphis cædat. 406.D.2
Vt habitet in me virtus Chriſti. 446.C.2
Cap.13.verſ.6. Secūdum ſuggeſtionem ſpiritus Ieſu Chriſti in me. 348.B.2
Verſ.vltimo. Gratia domini noſtri Ieſu Chriſti, & Charitas Dei hoc eſt patris, & commnoicatio ſancti ſpititus cum omnibos vobis. 454.A.2 441.A.2.

Ex Epiſtola ad Galatas.

Cap.1.verſ.1. Paulos Apoſtolus ſiue legatus non hominum,neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum, & Deum patrem qui eum excitauit à mortuis. 274.C.2

Ibid.verſ.11. 12. Significo autem vobis fratres, Euangelium quod non eſt ſecũdum hominem: non enim ab homine accepi illud,nec inſtitutus ſum, ſed per reuelationem Ieſo Chriſti. 274.D.2

Verſ.15. 16. Deus ſegregauit me ab vtero matris meæ,& vocauit me per gratiam ſuam, vt filium ſuum reuelaret per me, vt eum Euangelizarem inter gentes. 274.C.2

Cap.2. verſ.20. Viuo autem non amplius ego, ſed viuit in me Chriſtus. 404.D.1

Cap.3. verſ.11. In lege nemo iuſtificator. 256.D.2

Verſ.13. Redemit nos à piaculo ſiue maledictione. 101.C.2

Verſ.14. Vt benedictio Abrahæ fiat in Chriſto Ieſu vt promiſſionem ſpiritus illios capiamus per fidem. 340.C.1

Verſ.28. Vos omnes non niſi vnum eſtis in Chriſto Ieſu. 271.C.2

Cap.4.verſ.4. Cum veniſſet plenitudo temporis emiſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factũ ſub lege,vt eos qui ſub lege erant redimeret. 324.C.2. 270.B.1

Verſ.19. Filioli mei,quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis. 346.A.1. 440.B.2

Verſ.26. Quoniam autem eſtis filij,ideo emiſit Deus ſpiritum filij ſui in cordibus noſtris clamãtem Abba pater. 340.C.1. 346.B.2. 443.D.1. 290.B.1. 313.B.2. 142.B.2

Vtique nos ex Deo, coram Deo in filio Dei teſtimoniom prędicamos. 455.B.2

Cap.5.Si circuncidamini,Chriſtus nihil vobis erit vtilis. 378.C.1

Cap.6.verſ. 14. Mihi abſit gloriari niſi in Cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. 337.D.2

Verſ.3. Si quis euangelizauerit vobis præter id quod accepiſtis, anathema eſto. 207.A.2

Verſ 9. Omnia exiſtimo detrimentum vt Chriſtum lucrifaciam. 337.D.1

Verſ.12. Decerno autem me nihil inter vos ſcire,niſi Ieſum Chriſtum,eumque crucifixum. 270.C.2

Ex Epiſtola ad Epheſios.

Cap.1.verſ.3. Benedictos Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti,qui benedixit nos, &c. 112.C.1

Verſ.4.5. Qoemadmodum elegit nos ante iacta fundamenta mundi,vt ſimus ſancti,& inculpati coram eo in dilectione,cum deſtinaſſet nos in adoptionis filios, per Ieſum Chriſtum. 271.D.2

Verſ.8. Vt duos conderet in ſeipſo in vnom nouum hominem,pacem faciens,& vt in vno corpore reconciliaret ambos Deo per crocem interficiens inimicitiam in carne in ſeipſo. 271.D.2

Verſ.13. In quo credentes ſignati ſumus,Spiritu illo repromiſſionis qui eſt archa noſtræ hæreditatis. 274.C.1. 345.D.2. 314.C.2

Verſ.17. Det vobis ſpiritom ſapientiæ & reuelationis,in agnitionem eius, illuminatis oculis cordis, illuminante porro nos ſpiritu. 344.A.2

Verſ.20. Caoete vobis & toti ouili, cui vos ſpiritus ſanctus præpoſuit cuſtodes, vt Chriſti paſcatis Eccleſiam. 555.B.2

Sed omnia in omnibus Chriſtus. 313.C.1

Cap.2.verſ.5. Cum delictis eſſemus mortui reuocauit nos in vitam vnà com Chriſto, ſimulque ſuſcitauit, & in cæleſtibus collocauit. 554.A.2

Verſ.7. Legem præceptorum in dogmatibus otioſam reddidit,&c. 101.D.1

Verſ.10. Eius enim opus ſumus,creati in Chriſto Ieſu. 104.B.2

Verſ.10. Iuxta principem poteſtatis aëris, qui nunc vim ſuam exercet io filiis inobedientiæ. 27.C.2

Verſ.11. Quemadmodum Chriſtus dilexit Eccleſiam ſeque pro ea tradidit. 271.A.2

Verſ.13. Induite nouum hominem conditum ſecuudum Deum in iuſtitia & ſanctitate veritatis. 101.D.1

Verſ.15. Vbi ſoluiſſet inter medium parietem ſepti, nimirum ioimicitiam in carne ſua, &c. 104.D.1

Interſtitium maceriæ diruit. 407.B.1

Cap.3.verſ.10. Vt notum fiat, nunc principatibus & poteſtatibus inſuper cæleſtibus. 405.B.2.

Verſ.15. Siquidem ex eo omnis paternitas in cælo & in terra,nomen ſuum accipit. 71.B.2

Verſ.16. Vt det vobis ſecundum diuitias gloriæ ſuæ virtute corrobotari, per ſpiritom ſuum, vt habitet in interiore homine Chriſtus. 348.A.2

Verſ.19. Vt eualeatis apprehendere eum omnibus ſanctis,quæ ſit latitudo,longitodo, profunditas,& altitudo. 270.C.1

Ne mihi contingat gloriari niſi in croce Domioi noſtri Ieſo Chriſti crucifixi, per quem mihi mundus crucifixus eſt & ego mundo. 270.D.1

Cap.4.verſ.4. Vnus Dominus Ieſus Chriſtus per quem omnia. 258.D.1. 253.D.1

Verſ.5. Vnus Dominus,vna fides,vnum baptiſma.260.B.2. 311.C.2. 356.C.2. 301.C.2. 441.C.2. 388.D.1

Verſ.5. Et me Dei ſpiritum contriſtetis in quo coosignari eſtis in diem redemptionis. 340.C.1. 275. A.1. 430.D.2. 440.B.2. 133.B.2

Verſ.8. Aſcendit in altum,captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. 334.B.2. 285.D.2

Verſ.10. Qui deſcendit is eſt qui & aſcendit ſupra cælos,vt omnia impleat,idemque dedit hos quidem eſſe Apoſtolos, illos prophetas, alios paſtores & magiſtros. 310. B.1. 275.B.1. 313.A.1

Verſ.11. Poſuit Deus in Eccleſia, primùm Apoſtolos,ſecundò prophetas,tertiò magiſtros,&c. 310.B.1. 355.A.1

Verſ.15. 16. Veraces in dilectione creſcemus amplificabimus in eum ad omnia,ex quo omne

corpus

corpos ſua ratione ac modulo coaptatur. 314. A.1
Verſ.22.24. Exuti veterem hominem,ac induti nouum,qoi ſecundum Deum crearus eſt,in ſanctitate,&c. 278.C.1
Cap.5.verſ.1. Eſtote imitatores Dei,vt filij dilecti, & ambulate in dilectione ſicuti Chriſtus dilexit vos. 117.B.1
Verſ.14. Excitare qui dormis,& ſurge ex mortuis, & illuminabit te Chriſtus. 319.D.2. 407.C.1
Verſ.27. Eccleſiam non habentem maculam aut rugam,aut aliquid huiuſcemodi,ſed ſanctam & incontaminatam. 108.D.1
Cap.6. verſ.11. Induite armaturam Dei vt poſſitis reſiſtere diaboli inſidiis. 332.C.1. 407.C.1
Verſ.12. Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus principatus & poteſtates huius mundi, aduerſus ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus. 500.D.1.506.B.1

Ex Epiſtola ad Philippenſes.

Cap.1. verſ.12. Quid enim, ſi vel quouis modo, aut per occaſionem, aut per veritatem Chriſtus prædicetur, ob hoc ipſum gaudeo,&c. 340. C.1
Chriſto enim crucifixus ſum, viuo autem non iam ego,ſed viuit in me Chriſtus. 144.C.2
Cap.2.verſ.6. Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualem Deo: ſed ſeipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus. 50.C.2. 555.C.2. 350.D.2. 80. A.1. 258.A.2. 449. B.1. 115.D.2. 367.B.2. 174.D.1. D.2. 407.B.2. 47.B.1. 289.C.2
Verſ.8. Diues eum cum eſſet, humiliauit ſemetipſum vſque ad mortem, mortem autē Crucis. 397.A.1. 329.A.2. 295.D.2
Verſ.9. Ideo ſuperexaltauit illum Deus, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen. 271.C.1. 76.D.1. 278.D.2
Omnis plenitudo diuinitatis, corporaliter habitat in ipſo. 449.C.1
Cap.3. verſ.4. Secundum ſcopum perſequor præmium ſupernæ vocationis Ieſu Chriſti. 3.A.1
Verſ.20. In terra ambulantes, ius moreſque ciuitatis in cælis habemus: ſiquidem noſtrà ciuitas in cælis eſt dilectiſſimi. 294.C.1
Verſ.21. Qui transfigurabit corpus humilitatis noſtræ, vt ſit conforme corpori gloriæ ipſius. 279.B.2
Iſti ſunt inimici Crucis quorum exitus perditio eſt, quorum Deus venter, & gloria in turpitudine ipſorum, qui terreſtria ſapiunt, noſtra contrà conuerſatio eſt in cælis. 307.B.2
Cap.4. verſ.6. Et poſtulationes veſtræ innoteſcant apud Deum. 315.B.1

Ex Epiſtola ad Coloſſenſes.

Cap.1. verſ.12. Gratias agentes Deo, & patri, qui idoneos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in luce. 185.B.2
Verſ.15. Qui eſt imago Dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ, quia in eo condita ſunt vniuerſa,&c. 101.C.1. 133.B.2. 451.A.1
Verſ.16. Omnia per ipſum facta ſunt viſibilia & inuiſibilia, tam ea quæ ſunt in cælo, quàm ea quæ ſunt in terra, ſiue throni, ſiue virtutes, ſiue poteſtates, ſiue dominationes. 451.C.1
Verſ.18. Ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ qui eſt exordium primogenitus ex mortuis, vt ſit in omnibus ipſe primatum tenens. 107.D.2. 314.B.1
Verſ.19. Cui enim Angelorum dixit vnquam filius meus es tu, ego hodie genui te? 83.D.1 84.C.2
Cap.2.verſ.9. In eo habitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter. 254.D.2
Verſ.13. Illius opus ſumus conditi in Chriſto Ieſu. 271.C.2
Verſ.15. Spolians principatus & poteſtates, triumphauit in cruce. 35.A.1
In dilectione radicati, fundatique, vt valeatis comprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit, latitudo, lōgitudo, altitudo, & profunditas, & vt cognoſcatis, ipſa cognitione dilectionē Chriſti præſtantiorem eſſe, vt repleamini in omnem plenitudinem Dei. 24.B.2
Cap.3. Ne doleatis quemadmodum cæteri qui non habent ſpem. 407.

Ex I. Epiſtola ad Theſſalonicenſes.

Cap.2. Et nunc reuelabitur iniquus ille quem Domin' Ieſus tollet ſpiritu oris ſui, & deſtruet præſentia aduentus ſui. 340.A.2
Cap.4. verſ.8. Ergo qui vilipendit, non hominem vilipendit, ſed Deum qui dedit ſpiritum ſanctum nobis. 340.D.5
Verſ.10. Audient enim vocem filij Dei mortui, & viuent. 148.B.2
Verſ.16. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini. 407.B.2
Cap.5. verſ.5. Non nos ſumus filij noctis, aut tenebrarum: ſed filij lucis & diei. 316.A.2
Verſ.18. Hæc enim voluntas Dei in Chriſto Ieſu. 429.B.2
Verſ.19. Spiritum nolite extinguere. 339.C.1
Cap.5.verſ.23. Integer ſpiritus veſter, & anima & corpus ineulpabiliter in aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur. 340.B.2
Verſ.24. Fidelis enim eſt, qui nos vocat, & faciet etiam. 89.A.1

Ex II. Epiſtola ad Theſſal.

Cap.3. verſ.15. Dominus autem dirigat corda veſtra in dilectione Dei, & tolerantia Chriſti. 364. B.2
Ipſe autem Deus & pater noſter, & Dominus Ieſus Chriſtus dirigat viam noſtram ad vos. 117.A.2

Ex Epiſtola I. ad Timothæum.

Cap.2. verſ.5. Vnus enim Deus vnus & mediator Dei & hominū, homo Chriſtus Ieſus. 450.D.1. 452.D.1. 152.D.2
Verſ.4. Quoniam Deus vult ſaluos omnes fieri, & ad cognitionem veritatis peruenire. 451.A.2

Cap.4. verſ.1. Spiritus autem expreſſis verbis dicit, quod in poſtremis temporibus deficient quidam à fide. 275.A.1. 66.B.1. 62.C.1. 348.B.1
Verſ.4. Omnis creatura Dei bona eſt, nihil que eſt abominabile, modo id cum gratiarũ actione ſumatur. 301.B.1. 431.C.2
Verſ.7. Exerce temetipſum ad pietatem. 354.B.1
Verſ.14. Ne negligens ſis gratiæ tuæ, quæ data eſt tibi cum impoſitione manuum presbyterij. 160.B.2. 262.C.2
Verſ.15. Hæc meditare, in iſtis ſis, vt tuus profectus euidens fiat. 304.B.2
Cap.5. verſ.3. Honora viduas quæ verè viduę ſunt. 306.A.2
Verſ.21. Teſtor coram Domino noſtro Ieſu Chriſto, & electis Angelis, vt hæc obſerues ſine præiudicio, nihil ex affectibus faciens. 341.C.2
Cap.6. verſ.10. Radix enim omnium malorum eſt auaritia. 306.B.1
Verſ.13.14. Præcipio tibi coram Domino omnia viuificante, & Ieſu Chriſto, per martyrium bonam confeſſionem ſub Pontio Pilato teſtificante, vt ſerues præceptum immaculatum, irreprehenſibile. 341.D.2
Verſ.20. Profanas autem vocum nouitates euita. 419.C.2
Verſ.16. Quem nemo hominum vidit, neque videre poteſt. 376.D.2

Ex II. Epiſtola ad Timoth.

Cap.1. verſ.8.9.10. Collabora Euangelio ſecundum virturem Dei qui nos liberauit, & vocauit vocatione ſua ſancta, &c. 111.C.1
Cap.2. verſ.4. Nemo qui militat implicatur vitæ negotiis, vt ei qui ſe in militiam delegit, placeat. 407.D.2
Verſ.8. Recordare Ieſum Chriſtum ex ſemine Dauid, excitatum à mortuis. 279.D.2
Verſ.13. Quod ſi nos diffidentiores ſimus, ille tamen fidelis manet, abnegare ſeipſum non poteſt. 89.A.1
Cap.3. verſ.11. Quantas perſeqoutiones ſuſtinui, & ex omnibus liberauit me Dominus, & liberabit. 164.C.2
Verſ.12. Omnes qui voluerint piè viuere in Chriſto perſecutionem patientur. 439.B.1. 164.D.2
Cap.4. verſ.6. Ego iam delibor, & tempus reſolutionis meæ inſtat. 167.D.1
Dominus me ex omnibus liberauit, & liberaturus eſt in quem ſperauimus. 118.A.1

Ex Epiſtola ad Titum.

Cap.1. verſ.12 Cretenſes ſemper mendaces. 255.B.1
Cap.2. ver.11. Gratia ſiquidem ſaluatoris erga nos nobis apparuit. 111.A.1
Verſ.13. Expectantes beatam ſpem, & aduẽtum gloriæ magni Dei, & Saluatoris noſtri, Domini noſtri Ieſu Chriſti, &c. 54.A.2. 314.D.2
Homo Ieſus Chriſtus qui dedit ſeipſum pro nobis. 287.B.1
Cap.3. verſ.4.5. Bonitas & humanitas apparuit Saluatoris noſtri, non ex operibus iuſtificationis quæ fecerimus nos, &c. 345.B.2
Verſ.6. Per lauacrum regenerationis & renouationis ſpiritus ſancti, quẽ effudit in nos abundanter per Ieſum Chriſtum. 346.C.1
Verſ.10. Hæreticum hominem poſt vnam & alteram correptionem deuita: ſciens quod ſubuerſus eſt huiuſmodi & peccat, quom ſit ſuo ipſius iudicio condemnatus. 442.A.1. 53.A.2

Ex Epiſtola ad Hebræos.

Cap.1. verſ.1. Multifarium & multipliciter olim Deus loquutus patribus in prophetis, in vltimis iſtis diebus locutus eſt nobis in filio. 273.D.2 82.D.1. 185.B.2
Verſ.3. Qui eſt ſplendor gloriæ, & character ſubſtantiæ eius. 67.B.1. 457.D.1
Verſ.4. Tanto præſtantior Angelis factus, quãto præſtantius nomen præ illis ſortitus eſt. 81.C.2. 113.D.2. 287.A.2. 86.A.1
Verſ.6. Quum introducit primogenitum in mundum. 107.B.2
Cum ſit imago inuiſibilis Dei, & figuram ſubſtantiæ eius gerens. 429.A.1
Et vnus Dominus Ieſus Chriſtus per quem omnia. 186.D.1
Cap.2. verſ.2. Omnis tranſgreſſio, & inobedientia iſtam præmij repenſationem accepit. 408.C.1
Verſ.5. Non enim Angelis ſubijecit orbem terræ futurum de quo loquimur. 408.A.2
Verſ.6. Quid eſt homo quod memor es eius. 408.B.2
Verſ.8. Nunc vero nondum videmos omnia eſſe illi ſubiecta: propterea quod orbem nondum penetrauerat prædicatio. 408.D.2
Verſ.9. Hunc quidem paululum inferiorem Angelis videmus, ob paſſionem mortis, gloria tamen & honore coronatum, vt gratia Dei pro omnibus guſtaret mortem. 22.D.2
Verſ.10. Decebat enim eum per quem omnia, & ex quo omnia multos filios in gloriam adducentem, cum princeps autorque eorum ſalutis eſſet, paſſionibus conſummari. 22.A.2
Verſ.11. Qui ſanctificat, & qui ſanctificatur ex vno omnes. 277.D.2
Verſ.14.15. Quandoquidem igitur pueruli participes erant ſanguinis & carnis, ipſe quoque earundem rerum particeps eſſe voluit, vt per mortem aboleret eum, qui vim imperiumque mortis haberet, hoc eſt, diabolum. 317.A.2 104.C.1
Verſ.16.17. Semen enim Abrahæ apprehendit, vnde debuit per omnia fratribos aſſimilari. 40.A.1
Qui eſt ſplendor gloriæ, & forma ὑποστάσεως eius. 265.C.1
Quoniam cum in forma Dei eſſet, homo eſt factus, &c. 78.D.2
Chriſtus factus eſt pro nobis execratio. 40.C.2
Significantes ſpiritu ſancto, ne vnquam manifeſtaretur via ſanctorum. 340.D.1
Cap.3. verſ.1.2. Vnde, fratres ſancti vocationis ſupercæleſtis participes animaduertite Apoſtolum & pontificem confeſſionis noſtræ Ieſum, &c. 81.C.2. 86.A.1. 88.A.1

Verſ.5.

Verſ.5. Moſes famulus erat fidelis in domo. 89.B.1
Exinaniuit ſeip ſum formam ſerui accipieus. 86.A.1
Cap.4. verſ.12. Viuus eſt enim ſermo Dei & efficax,& ſecantior ſupra omnem gladium ancipitem. 287.B.1. 97.D.2. 110.B.1
Cap.6. verſ.4.5. Impoſſibile eſt enim ſemel illuminaros,& guſtu imbutos cæleſtis doni, participeſque factos ſpiritus ſancti, & qui guſtauerunt bonum Dei verbum, & virtutes futuri ſæculi,quum collap ſi fuerint, reuouari per pœnitentiam. 349.D.2
Cap.7. verſ.18. Lex neminem perfecit. 256.D.2
Cap.8. verſ.2. Et veri taberuaculi quod fixit Deus & non homo. 409.A.1
Cap.9. verſ.23. Neceſſarium igitur fuit, vt exemplaria eorum quæ in cælis erant,his purificarentur,&c. 84.B.2
Cap.10. verſ.15. Teſtificatur autem nobis Spiritus ſanctus, & hoc eſt teſtamentum quod diſpono ad eos poſt dies ilios. 430.C.2
Verſ.29. Quanto putatis tetriore dignus habebitur ſupplicio qui filium Dei conculcarit, & ſanguinem teſtamenti communem putauerit? &c. 340.D.1
Cap.11. verſ.3. Fide intelligimus, verbo Dei perfecta eſſe ſæcula, & ex non entibus produiſſe, ea quæ nunc apparent. 20.B.1
Aliter. Per fidem intelligimus, Dei vetbo perfecta eſſe ſæcula, vt ex non apparentibus viſibilia exorieutur. 185.D.2
Verſ. 24. Fide Moſes iogens factus, dettectauit appellari prules filiæ Pharaonis, quum & proficiens Iſaac, magnus euaſit. 293.B.2
Verſ. 33. Quandoquidem in iis placuerunt Deo omniaque illa dicentes: Dehellauerunt regna operati ſuut iuſtitiam, adepti ſunt repromiſſiones, obturauerunt ora leonom, extinxerunt vires ignis,euitarunt aciem gladij,confirmati ſunt ab infirmitate, validique in bello effecti, alienigenarum exercitus fugarunt, receperuntque mulieres ex reſurrectione murtuos ſuos. 303. D.2. 409.A.1
Cap.12. verſ.1. Quum tanta ſepti ſimus nube teſtium. 409.A.2
Ibid. Omni onere depoſito, & tenacitet inhætente peccaro. 409.B.2
Verſ.18.21. Non acceſſiſtis ad montem palpabilem ignibuſque obtectum: ſed acceſſiſtis ad montem Sion, ciuitatem Dei viueotis, cæleſtem Hieruſalem, & ad conuentus millies mille Angelurum. 293.D.2
Cap.13. verſ.8. Ieſus enim Chriſtus heri, & hodie idem eſt,in ſæcula. 75.D.2. 80.D.2. 40. C.1
Verſ.14. Non habemus hîc manentem ciuitatem,ſed futuram tequirimus,cuius conditor, & opifex Deus. 293.D.2
Verſ.23. Scitote fratrem noſtrum Timothæum liberatum eſſe,qui cum,ſi citò venetit vos videbo. 516.B.1

Ex Epiſtola Iacobi.

Huius Epiſtolæ περιοχὴ breuis extat. 487.C.2.

Cap.1. verſ.1. Iacobus Dei ac Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruus, duodecim tribubus quæ ſunt in diſperſione ſalutem. 459.C.2
Verſ.12. In quo nulla mutatio, aut viciſſitudinis obumbratio. 219.A.2
Verſ. 18. Recipietis autem coronam vitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe. 323. C.1
Verſ.20. Volens genuit nos verbo veritatis. 213.A.1
Fidem ſeruauimus. 63.B.2

Ex I. Petri Epiſtola.

Summam Petri Epiſtolarum habes, pag. 487.D.2.

Cap.1. verſ.9. Referentes ſtipendium fidei veſtrę, ſalutem animarum, de qua ſalute inquiſiuerunt, & ſcrutari ſunt prophetæ,&c. 340.A.1
Cap.2. verſ.21. Sed ſuſtinuit, nobis relinquens exemplum vt nos per eius veſtigia incedamus. 305.C.1
Ibidem. Data eſt illi puteſtas. 126.A.2
Cap.3. verſ.19. Vt prædicaret ſpiritibus qui in carcere tenebantur. 40.C.1
Cap.3. Incorruptibilitate manſueti, & quieti ſpiritus. 346.C.2
Cap.4. verſ.1. Chriſto igitur pro nobis paſſo in carne, & vos eadem cogitatione armemini, & ne amplius pergamus veritatem ignominia afficere. 288.D.2. 125.A.1
Verſ.14. Si vituperemur ob nomen Chriſti, beati quoniam gloriæ,& potentiæ, & Dei ſpiritus requieſcit in nobis. 346.B.2
Ibidem.verſ.19. Vt & illi qui patiuntur ſecundum voluntatem Dei,fideli creatori,&c. 88.D.2
Ibidem. Si iuſtus vix ſeruatur, impius & peccatot vbi comparebit? 382.B.1
Cap.5. verſ.8. Diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret. 397.A.2

Ex II. Epiſtola Petri.

Cap.1.verſ.4. Vt diuinæ naturæ efficiamini communicatores. 69.A.2
Ibidem. Annunciabo nomen tuum frattibus meis. 175.A.1
Cap.3. Dominum & Chriſtum eum fecit. 86. A.1

Ex I. Ioannis Epiſtola.

Synopſis huius Epiſtolæ extat. 488.D.2.

Cap. 1. verſ. 1. Quod erat ab initio, quod vidimus oculis noſtris, quod contemplati ſumus, & manus noſtræ contrectauerunt de Verbo vitæ, &c. 143.D.2. 271.D.1. 278.D.1
Ibidem. verſ.12. In omnibus iſtis magnifice vincimus, maximè ea de cauſa, quia non temporibus nos, ſed Deo ſeruire condeceat. 262.A.2
Cap.2. Et vnctio quam accepiſtis ab eo manet in vobis, nec opus habetis vt quiſpiam vos doceat, ſed vt eius vnctio nimirum ſpiritus eius doceat vos in omnibus. 345.D.2
Ibid. 2. Qui odit fratrem ſuum, non diligit Dominum. 337.A.2

Cap.3. verſ.7. Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo, Pater, & Verbum, & Spiritus. 446.B.1
Verſ.10. Et ſcitis illum manifeſtatum eſſe vt tolleret peccata noſtra, & peccatum in eo non eſt. 125.C.1
Verſ.19. Inde cognoſcimus quod in nobis manet eo quod de ſpiritu ſuo nobis dederit. 78.A.2 440.C.2
Filij Dei ſumus, & ſi manifeſtatus fuerit, ſimiles illi erimus. 320.C.1
Quoniam ex ipſo, & in ipſo ſunt omnia. 427.C.1
Cap.4. verſ. 4. Obſeruate falſos prophetas qui veniunt ad vos in cultu ouium, intrinſecos autem ſunt lupi rapaces. 56.C.1
Verſ.13. In hoc cognoſcimus quod in eo manemus & ipſe in nobis, eo quod ex ſpiritu ſuo dedit nobis. 340.B.1
Cap.5. verſ.20. Scimus quod filins Dei viuit, & dedit nobis intellectum, vt coguoſcamus verum Deum: & ſumus in vero eius filio Ieſu Chriſto: hic eſt verus Deus & vita æterna. 358.C.2

Ex Apocalypſi Ioannis.

Huius voluminis ſumma extat pag. 492.D.2.

Cap.1. verſ.4. & 8. Qui eſt, & qui fuit, & qui venturus eſt omnipotens Deus. 456.D.2. 151.D.1. 456.A.2. 67.C.1
Verſ.11. Ego ſum primus, & poſthæc futurus. 115.C.2
Cap.3. verſ.8. Ego ſum alpha & omega, primus & nouiſſimus, principiom & finis. 144.A.2
Cap.7. verſ.17. Abſtolit Deus omnem lachrymam ab omni vulto. 334.D.1
Cap.22. ver.9. Vide ne feceris: Conſeruus enim tuus ſum, & fratrum tuorum prophetarum, &c. 93.B.2

INDICIS LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ
FINIS.

INDEX

RERVM ET SENTENTIARVM IN OMNIA

SANCTI ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI OPERA, COPIOSVS: CVI ALICVBI etiam verborum obſeruationes inſertæ ſunt.

Jn hoc indice, amice Lector, eandem reperiendi rationem quam in præcedentis initio notauimus, obſeruabis: vt ſcilicet numerus qui ſtatim in fine vniuſcuiuſque ſententiæ ſiue verſiculi ponitur, paginam denotet; litera verò, partem columnæ: numeri autem 1. & 2. priorem & poſteriorem columnam indicent.

A

AAron & Moſes fratres ex Amram, ſiue Amram, genui. 31.B.1
aaron & Moſes in montibus iuſſu domini vitam depoſuerunt. 31.B.2
aaron & Moſes & cum illis cuiuſque tribus princeps populum iuſſo Dei numerarunt. 465.B.2
aaron & filij eius ad ſacerdotium eliguntur, & vnguntur. 465 A.1
aaron, Danid & reliqui tum ſacerdotes tum reges Iſraelitæ oleo iungebantur. 79.C.2
aaroo in monte Hor moritur. 466.C.1
aaron non eſt genitus pontifex ſed homo. 88.B.1
progreſſu temporis com voluit Deus factus eſt pontifex. ibid. indutus epomidem, Ephod, rationale, & veſtem talarem, in Sancta hoſtiam pro populo offerebat. 88.B.1
aaron ideo populo Iſraelitico vitulum aureum fabricatus eſt, ne ſi id non faceret populus, in Ægyptum rediret, Moſe nondum reuerſo. 549.C.2
aaron & Maria murmurant aduerſus Moſem, atque ita grauiſſimè peccant. 521.D.1
aaron iuſſu domini mortuus eſt. 466.B.2
aaronis ſoror Maria lepra percuſſa. 466.C.1
aaronis virga germinauit. 466.C.1
aaronis ſacerdotij & Chriſti collatio. 88 A.2
aaronis veſtis talaris, carnem quam Chriſtus aſſompſit ſignificabat. 88.B.1
abdenago, Sydrach & Miſach martyrium, à Daniele narratur. 479.C.1
in abdiæ ſpeluncis Ieſabelis metu ſeſe recluſerunt filij prophetarum. 165.B 2
abdias filiis prophetarum perſecutionibus vexatis domum ſuam aperuit. 85.A.2
abdias propheta, viſionem contra Idumæam & finem eius annunciat. 477.D.2
contra gentes quæ Iſraeli inſultabant. ibid.
prædicit futurum vt domus Eſau à poſteris Iacob expugnetur. ibid.
abel ea quæ ab Adamo didicerat Deo obtulit. 181.B.1
abel ex Adam genitus eſt. 31.B.1
cur abel mortuus ſit, cum tamen Adam peccaſſet. 401.C.1
abeli inſidiatus eſt diabolus. 334.D.2
abelem non latuerunt ea quæ Moſes docuit, quæ Abraham obſeruauit, quæ Noë cognita habuit. 181.B.1
abelis per fratrem Cain cædes. 464.D.1
abias filius Roboam Rex Iuda regnauit annos tres. 469.D.2. cor eius non erat perfectum. ibid.
ambulauit in peccatis patris ſui. ibid.
abiæ filius Aſſa regnauit annos quadraginta vnum. 469.D.2. fecit quod rectum erat. ibid. verumtamen ſub eo remanebant excelſa. ibid. illius tempore Azarias, Adad filius Oded, & Anami prophetæ vixerunt. ibid.
abimelech filios Gedeonis ex Concubina. 468.A.1
fratres ſuos ſexaginta viros ſuper lapidem vnum occidit. ibid.
ad abimelech ſacerdotem confugit Dauid. 368.C.2
abimelechum vt effugiat Dauid faciem ſuam mu-

tur. 165.A.2
abiron & Datan vt viuos deglutiret terra imperauit Deus. 305.C.1
abolitio humanarum rerum eſt Chriſti confirmatio. 30.B.1
aborigenes dicuntur perſonæ ſanctiſſimę Trinitatis. 412.B.1
abraham centum octoginta annos vixit. 464.D.1
abraham ex Thara genitus eſt. 31.B.1
abraham in Ægyptum deſcendit, & nihilominus tamen idololatria ibi ſemper viguit. 31.A.2
abrahã, Moſes & Ioſue filius Naue iuſtitiam operati ſunt. 409.A.1
abraham fratri ſuo Loth auxiliatus eſt. 85.A.2
abraham plenus dierum moritur. 166.C.1
abraham, Angelis qui cum ipſo comedebant cibum naturalem dare non potuit. 570.B.1
abrahami hoſpitalitas ab Angelis honorata eſt. 570.A.2
abraham circunciſionem recepit à Deo pro nota eius regenerationis quæ per baptiſmum conficitur. 581.D.1
abraham vocem à Domino factam audit. 576.C.2
melchiſedechum in denſiſſima ſylua iuſſu domini repetit. ibid.
abraham, Phinees, & Dauid promiſſiones à Domino acceperunt. 409.A.2
abraham fidelis dictus eſt, quoniam Deo loquenti credidit. 87.C.2
abraham (liber hoc homine inſignitus) apochryphus. 493.A.2
abraham Trinitatẽ vnius Deitatis nouit. 533.&ſeq.
abraham patriarcha non martyrio ſed fide ad coronam peruenit. 61.A.2
abraham in lectulo mortuus eſt. 31.A.2
ex abraham genitus eſt Iſaac. 31.B.1
abrahamus Deum vidit, quomodo. 569.A.2
abrahamus Moſis doctrinam obſeruauit. 181.B.1
abrahamus & Moſes Chriſtum adorauerunt, quomodo. 76.D.2
abrahamo promiſſum Deum gentes adorant. 31.A.1
abrahamo tres viri apparentes, erant Deus Pater, filius & ſpiritus ſanctus. 533.&ſeq.
non Angeli. 534.A.B.C. non exiſtimandi homines peregrini. ibid.B.1
abrahę Deus filium dedit. 328.B.1
abrahæ filius dicitur Chriſtus ſecundum carnem. 279.B.1
abrahæ apparuit Deus. 118.D.1
abrahæ filius Iſaac, eius puer nonnunquam appellatus eſt. 102.D.2
abrahæ pollicitationes fecit Dei Verbum. 43.C.1
abrahæ ſemen aſſumere Chriſtus non potuit, niſi carnem ex humana natura ſumpſerit. 571.A.2
ex abrahæ ſemine genitus eſt Chriſtus poſt viginti quatuor ætates. 142.A.1
abſtinentia antonij mira. 497.A.2
abſtinere ab vxoribus Deus præcepit. 386.C.1
abſurdum eſt dicere Deum mali eſſe conditorem. 3.B.1
abſurdum quidquid eſt, veritati nullo modo conuenire poteſt. 567.B.2
aboterius frugi vir à Magnentio interemptus. 155.D.2
acacius epiſcopus Arianus, à Sardicenſi ſynodo deponitur, & excommunicatur. 207.D.1
acacius Eudoſius & Patrophilus omni ſupplicio digni, cur. 254.A.2
acacios à Cæſarea Paleſtines Euſebianorum primarios. 207.A.1
acacius Cæſarienſis epiſcopus concilij authoritate deponitur. 103.C.2
acacius cum ſuis Nicænum Concilium negat. 244.B.2
acacius Nicænæ ſynodo ſubſcripſit. 244.D.2
accepturi ſumus vitam æternam à Chriſto pro bonis meritis. 594.C.1
accuſatio prima Arianorum contra Athanaſium. 154.A.2
accuſatio ſecunda contra Athanaſium apud Conſtantium imperatorem. 155.B.2
accuſatio tertia in Athanaſium. 157.C.1
accuſatio quarta contra Athanaſium. 158.C.2
accuſatio prima contra Dionyſium epiſcopum Alexandriæ. 176.A.1
accuſatio ſecunda in Dionyſium epiſcopum Alexandrinum. 176.A.2
accuſationes contra Athanaſium allatas ab Arianis, coram Iouiano rege, iam periiſſe idem rex aſſerit. 579.C.1
accuſationis in Athanaſium & Macarium cauſa. 212.B.1
accuſator & reus ſimul in iudicio ſtare debent. 215.A.1
acetum & fel Chriſto in cruce oblatum, quid. 333.B.2
achab Ieſabelis inſidiis aurem præbuit. 259.B.1
achab viſo Elia extimuit. 236.D.2
Nabothe interfecto compunctus eſt. ibid.
achab regis temporibus, Oſee, & Eſaias prophetæ vixerunt. 241.D.2
ad achab acceſſit Michæas monitu ſpiritus ſancti. 166.D.2
ex acha genitus eſt Ezechias. 31.B.1
achar furti accuſatus ab omnibus lapidatus eſt, 55.D.2
achillas ab Arianis martyrio coronatus. 63.A.2
achillam epiſcopum Alexandrinum calumniati ſũt Meletiani hæretici. 195.B.2
acta homines, laudes Dens efficiunt. 7.A.2
acta hæreticorum non pacis, ſed ſchiſmatis ſunt occaſiones. 202.B.1
acta Synodi Arimini. 244.C.1
acta perſonis & rebus ſemper reſpondere neceſſe eſt. 7.B.1
actiones gratiarum poſt cibum ſumptum. 307.D.1
actiones gratiarum in menſa. 307.A.2
actione carent Idola. 6.C.2
actus quid. 416.C.1
actus miſerabilis peccati in naturam humanam irrepſit, quomodo. 574.B.2
actus viuendi, nutriendi, calefaciendi, mouendi, & augendi in brutis eſt in ſanguine. 391.C.2
actuum apoſtolorum libri Synopſis. 497.B.1.& ſeq.
adam à Deo peccati expers conditus eſt. 281.B.1
vbi peccauit, à Deo condemnatus eſt. ibid. bonũ & malum ante inobedientiam non cognouerat. ibid. ad immortalitatem & imaginem æternitatis Dei conditus fuit. ibid. C.1. voluntate libera à Deo inſtructus eſt. ibid.
adam coexcitatus eſt Saluatore excitato. 296.B.2
adam & Eua cur non nouerint nuditatem ſuam ante peccatum. 401.A.1
adam cum virgo eſſet Euam genuit. 413.B.1

adam in Caluariæ munte ſepultus iacet. 379.C.2
adam vox Hebræa idem quod homo ſunat. 2.B.1
adam circa huram ſextam ex paradiſo eiectus eſt. 394.A.1
adam à Deo formatus eſt. 149.D.1
adam condemnatus. 408.C.1
adam creatus eſt non vt primùm uperatetur, ſed vt homo exiſterer. 103.A.1
mandatum operandi puſtea accepit. 103.B.1
adam homo ille eſt ſemiuiuus relictus dum à Ieruſalem deſcenderet Iericho. 395.D.2
adam in Paradiſum per latronem intrauit. 42.C.1
adam & Eua quomodu ſe uudus eſſe cognuuetunt. 2.D.1
adam è terta manu Dei formatus eſt. 181.B.2
adam Chriſto reſurgeni e reſurrexit. 330.A.1
adam plus ne habear, eo quod ipſe à Deu, nos autem propagatione creati ſimus. 182.A.2
adam in cuntemplatione intelligibilium quando cunuerſatus. 2.B.1
qualem erga Denm in principio mentem habuerit. ibid.
adam ſolus ex homioibus è terra formatus. 102.C.1
adam drachma eſt. 396.B.1
adam ex cuius ligni fructu cumederit nemo exquiſirè dicere poteſt. 380.A.1
adam eur primò nun eſt mortuus. 401.C.1
adam & Eua non idcircu vnius ſunt eſſentię quod è terra ſunt procreati. 560.C.2
adam vinceſimoquinto die Martij creatus. 380.A.2
adam ingenitus figura eſt ingenituræ Dei patris. 412.D.1
adam ſanctus fuit conditus in Paradiſo. 536.A.2
adam Dei magiſterio edoctus fuit. 181.B.1
adam Dei præcepto inobediens in vitioſas cogitationes illabitur. 284.C.2
ab adam formam exiſtendi ſumpſit Chriſtus, non autem vim exiſtendi. 52.B.2
ad adam deduxit Enam Deus in paradiſo. 290.D.2
ab adam vſque ad Muyſen mors regnauit. 124.C.2
cum adam quare non fuit creata Eua. 400.B.1
in adam quod perierat per inobedientiam, Chriſtus per humilitatem ſuam reſtituit. 592.A.2
adę peccatum à Chriſto ſolnitur, quumodo. 296.B.2
adæ anima in condamnatione mortis in Limbo detenta fuit. 285.D.2
adæ filius dicitur Chriſtus ſecundum carnem. 279.B.1
adæ peccatum ſolus Chriſtus delera potuit. 21.A.2
adæ poſteri & terrigenæ ſunt omnes homines. 175.A.1
adæ plaſmatiunem & conditionē inſtaurauit Chriſtus carnem humanam aſſumendu. 280.A.2
adæ ſepulchrum Caluariæ locus. 296.A.2
ex adæ peccatu humo moriebatur ante Chriſti aduentum. 583.D.1
adamus alter fingitur à Deo. 574.B.2
adami corpus animale fuit, quomodo. 278.D.1
adamu dictum eſt à Deo, Terra es & in terram reuerteris. 583.B.2
adamo præuaricante, peccatum in omnes homines dimanauit. 81.C.1
ab adamo originem traxit quod Chriſtus aſſumpſit. 149.C.1
ex adamo omnes prucreati ſumus. 40.B.2
quæ additamentis creſcunt detractiunibus diminui poſſunt. 69.B.2
adelphius Nupheus epiſcupus. 45.B.2
adelphius epiſcopus orthuduxus ab Arianis in exilium pulſus. 164.D.2
admonitio Conſtantij ad Hoſium. 231.A.1
admonitio ſancta ad Conſtantium Imperatorem. 229.A.2
adonias filius Dauidis eu inſciu regem ſe creat. 469.A.1
adoptiune & gratia in Deo ſumus, non autem natura. 120.D.1
adeptione homo factus eſt veluti Deus. 412.D.2
adoptionem Dei nanciſcimur per huminem Deu copulatum. 371.D.2
in adoptionem filiorum Spiritus ſanctus creaturam ad Deum promuuit. 594.A.2
in aduptiuos filios elegit Deus homines antequam fierent. 111.D.1
adoratio minur eſt Baptiſmu. 552.C.2
adoratores veros quales Deus quærat. 600.B.2
adoratur Deus in Spiritu & veritate quando in filio adoratur. 600.B.2
adoratur Deus in filiu atque in Spiritu ſanctu. 600.A.2
adoratur Crocodilus apud quoſdam, & apud alios abominationi habetur. 9.C.2
adurantur Aſtra ab hominibus. 4.C.1
elementa. ibid. homines tum viui tum murtui. ibid.D.1. belluæ ferociſſimæ. ibid. qualitates temperamentorum. ibid. lapides, lingna, & reptilia. ibid. libido, & cupidu. ibid.A.2. partes corpuris diuerſæ ſeorſum ſumptæ. ibid.A.2
adurandum in Spiritu & veritate, quid ſit. 600.B.2
adriani Romanorum Imperatoris amaſius in Deorum numerum refertur. 4.B.2
adrianopoleos epiſcupus Lucius, ferro vinctus in exilium deportatur. 224.B.2
aduentus & humanitas Chriſti nos è pago è regione poſito ad cæleſtem ciuitatem vocauit. 293.D.2
aduentus Chriſti ſecundus glorioſus & magnificus. 38.C.1
in illo, omnibus crucis ſuæ fructus retribuet. ibid.
aduentus ſaluatoris in carnem mortis liberatio eſt. 54.A.2
aduentus Arij ad Athanaſium. 354.A.2
aduentu Chriſti alienæ poteſtates ſeneſcere & aboleri cæperunt. 37.C.2
aduentu Chriſti meliures redditi ſunt homines. 80.C.1
aduentum carnalem Saluatoris abnegant Iudæi & Ariani. 123.B.1
aduentum Chriſti denunciant ſacræ ſcripturæ. 90.D.2.
ante aduentum ſuum in carne, Verbum homu non erat. 283.D.1
de aduentu Chriſti Prophetarum vaticinia confirmant Euangeliſtæ. 289.A.1
de aduentu Chriſti Prophetarum libri mentionem faciunt. 296.D.2
de aduentu Saluatoris error Phrygij. 291.B.1
aduerſarius animæ corpus. 396.D.2
aduocatus eſt nuſter Chriſtus apud patrem ſuum. 596.D.2
adulteria & puerurū ſtupra ex Iuue diſcebant idulolatræ. 10.B.2
adulteriorum patrator Iupiter. 5.A.2
adulteriutum magiſtros in Deos retulêre Gentiles. 6.A.1
adulterium duplex eſt. 385.C.2

Digitized by Google

ad adulteriom homo conuertit membra ſibi à Deo data pro legitima liberorum procreatione. 2.D.2
ædificationem templi Eſdrę liber recenſet. 296.C.2
ædificij Chriſti lapides ſunt Chriſtiani. 110.C.1
ab Ægeone centimano & Thetide fœmina ſoccurritur Iupiter. 5.B2
ægyptiaca oracula olim impoſturis vaticiniorum ſcarebant. 35.D.1
ægypti & Lybiæ eccleſiæ Arianis datæ, Catholicis epiſcopis in exilium miſſis. 160.D.2
ægypti dux Feliciſſimus ab Athanaſio apud Conſtantium imperatorem in teſtem vocatur. 156. B.2
ægypti Idola præſentia Chriſti ceciderunt. 31.A.2
ægypti præfectus Philagrius, ethnicos & Iudæos cum armis in eccleſiam mittit. 170.A.2
ægypti epiſcoporum, presbyterorū, & Clericorum nomina. 214.D.2.&.A.2
ægypti decem plagę. 464.B.2
ægypti Idola Chriſti præſentia corruunt. 292.C.2
ægypti tyrannus Pharao inconſtans. 228.B.1
ægyptij fontes & fluuios Deos appellant. 10.B.1
ægyptij Apim vitulom ſacris colebant. 10.A.1
ægyptij epiſcopi ad Iulium Romanum pontificem ſcribunt. 198.B.1
ægyptij, Phęnicum Deos non agnoſcunt. 9.B.2
ægyptiorum ceſſauere oracula quādo vſque ad terram ſeſe manifeſtauit dominus. 31.B.1
ægyptiorum ſuperſtitioni ſuo aduētu finem impoſuit Chriſtus. 31.D.2
ægyptiorum Deus Bos. 10.A.1
ægyptiorum cęremoniæ erga deos ſuos abomiādæ, cur. 9.C.2
ægyptiorum dij, qui. 4.A.2
apud ægyptios Iſis & Oſiris in Deorum numerum relati. 4.B.2
ex ægypto Iſraelis emigrationem continet Pentateuchos liber. 296.C.2
ex ægypto populum ſuum per Moſem eduxit Deus. 328.B.1
in ægyptum deſcendit Iacob cum filiis ſuis ac domeſticis nomero 75.464.A.2. benedictionem filiis ſuis impartitur. ibid. moritur annos 147. natus. ibid.
in ægyptum vt puer deſcendebat Chriſtus, Idola tamen illius conſpecto demoliebantur. 292.C.2
in ægyptum ex Syria promanauit error Appollinarij. 291.C.1
Αἰετός aquila vnde. 416.B.2
ænigmata ſacramentorum diuinorum, vinum & frumentum. 402.A.1
ærarij Conſtantinopolitani quæſtor Georgius Cappadox. 238.D.1
aër ab æthere calefit. 11.A.1
aër à ſole illuſtratur. 11.B.1
aër penetratur à Chriſto dum ad cælos aſcēdit. 575. C.2
aëre indigent nubes vt appareant & conſiſtant. 11. B.1
in aëre moritur Chriſtus vt aërem à Dæmonum infeſtatione purgaret. 27.D.2
in aëre moritor Chriſtus vt ibi ſerpentem perſequeretur. 332.D.2
vt principem aëris poteſtatis deturbaret. ibid.
vt ſpiritualia neqoitiæ deijceret. ibid. vt aërē manuum expanſione purgaret. ibid.
aërem vt purgaret Dominus venit in mundum. 27. C.2
in aërem Chriſtus ſubleuatus eſt Cruce, vt via paradiſi olim clauſa ob peccatum, omnibus pateret. 335.B.1
non aëreum ſed corporeum ſeoſum & animā Chriſtus habet. 504.B.1
aëris ſeruitium hominibus Deus largitus eſt. 574. A.2
æqualis Trinitas. 444.D.2
æqualitas à Græcis ἰσότης dicta. 321.C.2
æqualitas docetur eſſe inter filium & ſpiritum ſanctum. 596.D.2
æqualitatem inter patrem & filium multa ſcripturæ teſtimonia declarant. 572.A.2
æſculapius in Deorum nomero relatus, eo quod Medicinam inuenerit. 39.B.1
ęſtas ab autumno prohibetur ne terminis ſuis exeat. 11.C.2
æſtas non ſinit vernale tempus ſuos limites tranſire. 11.C.2
ætas generationis quę ſub Noë erat motilata eſt, quomodo. 166.C.1
ætate, ſapientia & gratia profecit Chriſtus. 564. D.2
ætate, ſapientia, & gratia quomodo proficiebat Chriſtus. 130.C.2
æther à ſole, Dei Verbi nutu calidus efficitur. 17. D.1
æthera & aerem Deos eſſe ſibi commenti ſunt homines. 4.C.1
ab æthere calefit aer. 11.B.1
ex ætheris inflammatione & calore venti naturam accipiunt. 11.B.1
æternitatis ſuæ intellectum Deus homini tribuit. 1. D.2
ab æterno eſt Chriſtus. 67.C.1
æternus appellatur à Valente Conſtantius. 241. C.2
æternum quidquid eſt inconuertibile eſt, eo quod initium nec finem habeat. 590.D.2
æthiopes contra Arabes in ratione cęremoniarum erga deos diſſentiunt. 9.B.2
æthiopes nigri ſunt ob nimium calorem regionis in qua habitant. 390.D.1
æthiopes vinum copioſè bibere nequeunt. 390.D.1
aetius impius in Concilio Nicęno refutatus. 242. A.2
affectiones partus nequaquam ſentiebat Chriſtus virgine matre pariente. 25.A.1
affectum humanum per animę triſtitias Chriſtus indicabat. 589.B.2
pro affectu motuq; animi dicendi pſalmi. 299 D.2
ἀφθὼ Deus, quid. 311.C.1
agabus in ſpiritu prophetauit. 340.A.1
agapetus & Heremnius diaconi à Lucifero Alexandriam miſſi. 45.A.2
ex agar ancilla natus Iſmael. 137. annos vixit. 464. D.1
agatho epiſcopus orthodoxus ab Arianis in exilium pulſos. 164.D.2
agatho monachus epiſcopus factus. 263.D.1
agathodęmum Schediæ epiſcopus. 45.B.2
ἀγέννητα duo ſe non profiteri iactitāt Ariani. 119.B.1
ἀγέννητον, eſt id quod non factum eſt, neque vlla ratione fieri poteſt. 74.B.1
ἀγέννητος non eſt idem quod Dei οὐσία. 514.B.2
ἀγέννητος, & ingenitus eſt pater. 518.C.2
aggæi prophetæ authoritate, Spiritus ſanctus Deus eſſe commonſtratur. 595.C.2

agon Arianorum. 197.C.1
agni anniculi immaculati ad holocauſtum appoſiti in ſabbatis. 582.D.1
agni à matribus veſpere ſeparati, mane rurſus ſinguli ad matrem ſuam, natura ſua trahuntur. 390. D.2
agricola eſt Deus pater, quomodo. 175.B.1
agricolæ Eccleſiæ quales. 366.D.1
agricolæ Indæi. 395.C.2
agriculturæ inuentrix Ceres. 7.D.2
ἀηδὼν luſcina vnde dicta. 416.A.2
ἀλάστωρ dicitur Græcis, qui exitialis eſt, & communis aliorum peſtis. 237.A.1
alexander Alexandrinæ ciuitatis fundator. 161. D.1
alexander epiſcopus in eccleſia maiore Theonæ nuncupata Synaxes celebrabat. 157.B.2
alexander epiſcopus Theſſalonicenſis epiſtolam ad Athanaſium ſcribit. 212.C.2
alexander epiſcopus Arium ab eccleſia eiecit. 59.B.1
quia hæc de diuinitate malè ſentiebat, Non ſemper Deus erat pater, non ſemper filius. 59.B.1
alexander epiſcopus Conſtantinopolitanus Arium & Euſebium hæreticos ex eccleſia eiecit. 61.A.2
alexander epiſcopus Alexandrinus orthodoxus. 58. C.1.
alexander & Hymenæns in fide naufragium fecerunt. 61.A.2
alexander & Hymenæus in tempore errauerunt, quando reſurrectionem iam contigiſſe dixerunt. 82.C.s
alexander epiſcopns Alexandrinns à Meletianis calumniis perſequutus eſt. 195.B.2
alexander Conſtantinopoleos epiſcopus orthodoaus. 48.B.s
alexander epiſcopus mortem pro fide Chriſti ſuſtinuit. 62.B.2
alexander epiſeopus orthodoxus ab Arianis martyrio coronatus. 63.A.2
alexãdri epiſcopi Alexandrini diaconus erat Athanaſius. 193.C.1
alexandri epiſcopi precatio ad Deum contra Ariũ. 220.D.1
alexandri epiſcopi ſucceſſor Athanaſius. 64.C.1
ab alexandria Romam proficiſcisur Athanaſius. 155. B.1
in alexandriam conuertitur furor Cõſtantij. 232. A.2.
alexãdriam armata manu ingreditur Georgius epiſcopus Ariauns. 201.A.2
alexandrina ciuitas docilis, & imperatoribns obſequentiſſima. 161.D.1
in alexandrina ſynodo deponitur Iſchyras. 215.A.2
in alexandrinam eccleſiam truculenter irruunt hæretici. 234.B.1
alexandrini Clerici. 214.A.2
alexandrini iuuenes à Conſtantio in Athanaſium incitantur. 232.C.2
alleluya poſt pſalmos abſolutos dicẽdum. 308.D.2
altare ſacrum menſa Chriſti eſt. 357.D.1
in qua panẽ cæleſtem & incorruptibilem & omnibus vitã donantẽ, hoc eſt Corpus ſuum ſacroſanctum, & vinum exilarans, hoc eſt ſanguinem, ſuum exibet. ibid.
ſuper altare Bethel prophetauit homo Dei ex Iuda veniens. 598.A.1
altaria ſalutantes quid ſalutent. 565.A.2
altaribus colebant pnerorum ſtupatores Idololatriæ. 6.A.1
altitudines Dei ſunt doctrinæ legis, & ſtatuta ſpiritualia. 404.B.2
amalech per extentionem manuum Moſis ab Iſraëlitis deuincitur. 464.D.2
amalechns contra Moſem copias eduxit. 31.D.1
aman inſidias & ſuperbiam ſuperauit Mardochœus virtute ieiunij. 432 A.1
ambacuh liber apochryphus. 493.A.2
ambitio Euſebij. 223.C.1
ambitione elati ſunt Meletiani hæretici, & auaritiæ ſtudio dediti. 62.C.2
amanuenſes habebat Athanaſius. 156.C.2
ex Ameram Moſes & Aaron geniti ſunt. 31.B.1
amiantus igni reſiſtit. 34.C.2
amiantus indicus incombuſtibilis. 28.C.2
amica Deo continentia. 309.C.2
amici Iob illum increpant tanquam temeraria proloqnentem, & Deum iuiuſtificant. 311.D.2
amicitiæ fœdera inter Ieruſalem & gentiles nunquã eſſe potuerunt. 31.D.1
in amicitiam elementa conciliantur Dei gubernatoris ſui voluntate. 14.B.2
ab amicis afflictus Iob, & contumelia affectus, illis condonauit. 389.C.2
amicus Dianieli Conſtantius imperator. 158.C.s
non amiſit qnod fuerat Chriſtus de cælo deſcendẽs, ſed cepit eſſe quod non erat. 594.B.1
ammon Iupiter capite veruecino configuratus in Lybia. 4.A.2
ammon Georgij epiſcopi Ariani ſcriptor ab eccleſia eiectus. 172.A.x
ammona arietem ſic dictum, Deum habent Lybes. 10.B.1
ammoniacum Lybiæ ex Thebaide deportati ſunt epiſcopi orthodoxi. 162.A.2
ammonis animam in cælum aſcẽdentem vidit Antonius. 507.B.1
ammonius epiſcopus ab Arianis expulſus, 164. D.2
ammonius epiſcopus factus. 263.D.s
amor adoratur in Papho. 4.A.2
item Venus. ibid.
amore voluptatis irretitur mens humana, quomodo. 2. A.2
amores generis humani cognoſcit diabolns. 55.D.2
amores turpes & libidines deorum in auro, argẽto, & ære expreſſi. 5.D.2
amorem Chriſti erga homines ſingularem celebrare neceſſarium eſt. 571.C.2
amorrhæi Ieſu Naue infeſti fuerunt. 31.D.1
amorrhæos expugnauit Ieſus Nane. 467.A.2
amphion & Ctestus epiſcopi conſtituuntur loco Arianorum. 194.C.1
amphion Confeſſor Ceciliæ orthodoaus epiſcopus. 58.C.1
amos propheta. 32.B.2
amos de Chriſti aduentu prophetauit. 477.C.2
ex amos genitus eſt Ioſias. 31.B.s
anagamphus epiſcopus orthodoxus ab Arianis in exilium pnlſus. 164.D.2
ananias, Azarias, & Miſael martyres babylonij Arianam hereſim refutant. 109.D.2
ananias, Azarias & Miſael omnem creaturam ad Dei benedictiouem adhortantur. 595.B.s
ananias & Saphira moriuntur quod de votis ſuis aliquid ſubſtraxiſſent. 326.D.s
ananias mentitus eſt Spiritui ſancto, dum Petro mentiretur. 599.A.1
anathema. 459.C.2

anathemate damnati hæretici. 244.C.2.
anathemate ſæpius Ariani ab vniuerſa eccleſia notati ſunt. 297.D.2
anathemate notatur à patribus hæreſis Atiana. 61.C.1
pro anathemate habendos Euſebius cum ſuis. 181.C.1
anatolius Eubueæ ciuitatis epiſcopus. 45.A.2
ancillæ ideo ſunt omnes creaturæ quia extra patris vnitatem conſiſtunt. 135.C.1
ancillam ſe eſſe Chriſti confeſſa eſt rerum natura, dum ipſe in cruce penderet. 25.C.2
andreas Arſenoitæ ciuitatis epiſcopus epiſtulam ad Antiochenſes ſcriptam ſubſcribit. 45.B.2
ἀνδραποδότης quid. 514.B.2
angeli chriſto ad cœlos aſcendenti cantibus triumphalibus accinunt. 575.C.2
angeli corporis mole carent. 570.D.1
angeli immortales, quomodo. 553.D.2
angeli participatione ſanctitatis ſancti ſunt. 554.D.1
angeli & ſupercæleſtia omnia participatione immortalitatis immortales ſunt. 554.A.1
angeli ſe à domino miſſos eſſe confitentur. 118.D.1
angeli imagines Dei non ſunt. 23.B.2
angeli apparētet tantum & non naturaliter cibum cum Abrahamo ſumpſere. 570.B.1
angeli & Archangeli incorporei Chriſtum humano corpore inductum adorant. 78.C.1
angeli, Archangeli, neque vllæ Poteſtates, ſpiritus diuini in ſcriptura appellantur. 556.D.1
angeli omnium Poteſtatum cęleſtium poſtremi ſunt. 319.B.1
hominum pędagogi cenſendi ſunt. ibid.
à ſuperioribus ordinibus erudiuntur. ibid.
angeli etiam ſi viri eſſe viderentur, viri tamen non erant. 570.A.2
angeli, Chriſtum eodem modo quo aſcendit in cœrum ruſſum venturum prædicant. 573.B.2
angeli proprium eſt Dei mandatis inſeruire. 117.D.2
angeli vbicunque ſint, Deo ſemper aſtant. 374.D.2
angeli emittuntur à Deo ad negoria obeunda. 118.D.1
angeli ab hominibus comprehendi non poſſunt. 373.B.1
angeli in figura hominum ſæpè viſi, aliud tamen nō ſunt quam quod eſſe ſe norunt. 591.A.2
angeli ſubſtantiam ſuam non mutant cùm formam humani corporis ſumunt. 591.A.2
angeli cum Abrahamo edentes vtrum carnis naturam omnino induerint. 570.A.1
angeli hominum memores ſunt. 377.D.1
angeli ſe creaturas eſſe nequaquam adorandas cognoſcunt. 93.C.2
angeli ſpiritus ſancti ſunt. 555.A.2
angeli loco circunſcribuntur. 347.B.1
angeli non ſunt adorandi. 534.C.2
angeli Chriſto miniſtrant vt Deo. 587.D.2
angeli Apoſtulos de ſecundo filij Dei aduentu certiores faciunt. 586.D.1
angeli cum ſingulis ſinguli ſunt. 591.C.1
angeli ſecundum eſſentiam ſuam hominibus non apparent in terra. 377.A.1
angeli hominum ſunt doctores. 377.C.1
angeli & cæterę creaturæ Spiritus ſancti participes ſunt. 347.B.1
angeli facti vnà cum cœlo & terra. 374.B.1
angeli paruulorum ſemper Dei faciem vident in cœlo. 584.C.1
angeli forma viſus chriſtus, quid. 460.B.2
angelis non eſt præſtantius factum Verbum Dei, ſed eius humanitas aſſumpta. 287.B.2
angelis pręſtantior factus eſt Chriſtus ſecundum carnem. 280.B.1. illis deterior nunquam fuit. ibid.
angelis per quàm facile mari inambulare. 571.A.1
angelis & Sanctis obuiam tendit anima mentis ſuæ puritate fręta. 13.D.1
angelis vt laudent Dominum imperat Dauid. 595.A.1
angelis melior factus Chriſtus, quid. 82.C.2
ab angelis inclementibus animę impiorum per vim abducentur. 308.C.2
angelorum ſubſtantia animarum humanarum ſubſtantiam infinitis partibus pręcellit. 376.D.2
angelorum & dæmonum eſſentia non differt, ſed voluntas eorum diuerſa eſt. 374.D.1
angelorum qui cum Abrahamo comederunt nulla eſt cum Chriſto domino ſimilitudo. 570.D.1
angelorum cibus eſt ieiunium. 306.A.1
angelorum natura membra humana nō habet. 570.A.2
angelorum creationem celauit Deus, quare. 374.B.1
angelorum millia multa ſeſe à peccato abſtinuerũt. 570.D.2
angelorum numerus, quantùm hominum multitudinem ſuperet. 374.D.1
angelorum ordines nouem. 374.A.2. vna eorum eſt eſſentia. ibid.
angelorum eſſentia differt ab omni viſibili creatura. 374.C.1
angelorum variæ formæ quoad homines, vna verò eorum ſubſtantia. 377.B.1
angelorum ſerui non ſumus. 534.A.1
angelos domi ſuę excepit Loth. 85.A.2
angelos ſpiritui ſancto coætaneos eſſe aſſerit Valentinus. 341.C.2
angelos mundi conditores eſſe docuit Carpocrates hæreticus. 83.B.1
angelos congeneres Chriſto eſſe docuit Valentinus hæreticus. 83.B.1
angelos ad Dei benedictionem inuitant Ananias, Azarias, & Miſael. 595.B.1
per angelos lex pronunciata eſt. 84.A.1
angelus Gedeoni apparet. 118.D.1
angelus eſt animal rationale, expers materiæ, hymnis dicendis aptum, immortale. 318.D.2
angelus eſt viuũ rationale, hymnoſum, immortale. 377.B.1
angelus magni conſilij dicitur Chriſtus. 117.C.2
angelus Domini Zacharię prophetæ loquitur. 478.D.1
angelus Zachariæ apparet in templo. 323.A.1 Conceptionem filij ſui Ioannis Baptiſtę annunciat. ibid.
angelus Domini in ſomniis apparet Ioſepho virginis Marię ſponſo. 599.C.1
angelus à cęteris creaturis differt, quatenus eſt ſpiritus procurator, ad miniſterium legatus. 558.B.2
angelus qui Iacub liberauit, Verbum Dei fuit. 117.C.2
angelus bonus contra angelum bonum nihil committit. 389.C.2
angelus Domini Zachariæ loquitur. 596.A.2
angelus à virgine Maria diſceſſit, quid. 323.D.1

cur dix-

cur dixerit ei, Spiritusſanctus ſuperueniet in te, &c. ibid.A.2
angelus ex Spiritu ſancto corpus Chriſti eſſe dicit. 599.D.1
angelus Ioannem ſe adorare volentem non admiſit. 93.B.2
angelum pro Verbo Dei nominauit Iacob, quia is ſolus eſt qui patrem reuelat. 118.B.1
angelum vidit Manue pater Samſonis. 118.D.1
angelum vidit Zacharias. 118.D.1
per angelum aliquem ſanctum Diabulo loquutus eſt Deus. 374.D.1
per angelum Deus Naue filio loquebatur. 118.A.2
anima à corpore ſeparata perfectam habet immortalitatis cognitionem. 13.D.1
anima Chriſti morti obnoxia non fuit. 280.D.2
anima hominis aliquando natura ad commiſerationem prona eſt, aliquando verò dura & immiſericors. 384.A.1
anima Adæ in condemnatione mortis cum cæteris iuſtis detenta fuit. 285.D.2
anima hominis rationalis eſt. 12.D.1
anima depoſito corpore neque bonum neque malum aliquod operari poteſt. 377.D.1
anima ſanctis & angelis obuiam tendit mentis ſuæ puritate freta. 13.D.1
anima ratiocinatur & intelligit immortalia quia ipſa immortalis eſt. 13.A.2
anima adiuncta Verbo in Chriſto, forma ſerui appellata eſt. 283.C.1
anima à veritate deuians. 3.A.1
anima quę delicias ſuas in filio Dei quæſierit, illa anima Dei eſt. 559.D.2
anima carne non moritur. 367.D.2
anima Chriſti tandiu à corpore diuiſa fuit quamdiu corpus in ſepulchro fuit. 282.B.1
anima Chriſto opus erat, vt dolere, angi, expaueſcere, & apud inferos deſcendere poſſet. 560.D.1
anima & carne homo ſubſiſtit quæ duæ ſunt ſubſtãtiæ. 591.D.2
anima Chriſti ad inferos penetrauit. 280.C.2
anima hominis corpus mouet, & à ſeipſa mouetur. 13.C.1
anima non obſeruans neque iudicans aliorum lapſus, eſt humiliatio. 385.A.2
anima Deo Patri abuſiuè tribuitur. 560.A.1
anima Chriſti apud inferos detineri non potuit, imò corpori ſuo quãdo voluit reddita eſt. 564.D.2
anima vniuſcuiuſque eſt via qua Deum verum cognoſcere poteſt. 12.C.1
anima eſt homo interior. 280. C.2
anima aberrat, quando degenerat à bonorum contemplatione. 2.C.2
anima nihil agit dum ſe maximè negocioſam putat, quomodo. 3.B.2
anima rationalis vires ſuas à Dei prouidentia ſumit. 17.B.2
anima ſemper mouetur etiam corpore dormiente vel mortuo. 13.D.1
anima quomodo viribus ſuis abutitur. 2.C.2
anima hominis vna, ſed tribus ſubſiſtentiis cõſtans. 410.B.2
anima non eſt carnalis. 285.D.1
anima condita eſt vt ad id quod decet ſe moueat. 2.C.2
anima iuſta, anima Dei nuncupatur. 559.D.2
anima hominis non moritur, ſed corpus moritur propter animæ diſceſſum. 13.C.1
anima hominis intelligit & ratiocinatur ea quæ ſupra ſe ſunt. 12.C.2
anima quæ conſueta eſt peccare, difficulter deſiſtit à peccato. 385. B.2
anima prædîti idololatræ, res inanimatas adorant, & precibus ſollicitant. 6. C.1
anima in ſublime euolat quando corporalibus cõmerciis non immiſcetur. 2.A.1. Verbum intuens, videt quoque Verbi patrem. ibid. reiuueneſcit quomodo. ibid.
anima hominis ab hominibus comprehendi nequit. 373.B.1
anima in reſurrectione corpus ſuum agnoſcet. 390. D.2
anima corpori contraria eſt. 12.D.2
anima peccatis immerſa ficus dicitur. 397.D.2
anima ex ſeipſa verbi diuini ſcientiam apprehenſionemque haurit. 13.A.2
anima Deo patri figuratè tribuitur. 560.B.1
anima hominis eſt ſubſtãtia intellectiua, incorporea, impaſſibilis, immortalis. 375.D.1. & 2
de anima pulchrè Athanaſium diſſerere fatetur Macedonianus. 560.A.2
in anima fit prima ſermonis generatio, ſecunda verò in labiis. 411.B.2
ex anima & corpore conſtituitur homo. 282.B.2
animę cibus eſt ſcriptura. 262.D.1
animæ aduerſarius corpus eſt. 396.D.2
animæ tres ſunt ſubſiſtentiæ. 410.C.2
animæ iudicium eſt fides. 327.A.1
animæ vices Verbum in Chriſto tenuiſſe Arius opinatur. 284.B.1
animæ affectiones omnes, & vita humana in pſalmis continentur. 303.C.2
animæ immortalitatis probatio. 13.B.1
animæ iuriſdictio in ſenſus. 13.A.1
animę & corporis vinculum in homine, eſt ſanguis. 391.C.2
animæ & corpori hominum per Verbum Dei ſalus eſt conciliata. 45.A.2
animæ vis & munus etiã corpore decũbente. 11.C.2
animæ vitia & crimina, quæ. 2.D.2
animæ impiorum per vim ab angelis inclementibus abducentur. 308.C.2. Dominus eas ſe agnoſcere negabit. ibid.
animæ Sanctorum ceruæ vocantur. 404.A.1
animæ incorporeæ ſibimetipſis proſſus ſimiles ſũt. 376.C.1
animæ impiorum defunctorum nequaquam hanc vitam rurſus inuiſunt. 376.B.2. Sanctorum verò maximè. ibid.
animæ pecatorum defunctorum aliqua beneficentia participant ab exangui immolatione, & gratificatione pro ipſis facta. 377.A.2
animæ è corporibus ægreſſę quò recipiantur curioſius non eſt inueſtigandum. 375.C.2
animæ Sanctorum cum Angelis Deum laudant in regione viuorum. 377.A.1
animæ ante corpora ſua non fuerunt. 375.D.1
animæ ſancturum gaudium nactæ ſunt dum è vita migrarunt. 375.D.2
animæ peccatorum inferius omni terra & mari exiſtunt. ibid. Iuſtorum verò in paradiſo recipiũtur. ibid.
animam cum carne in nouiſſima reſurrectione ſumus à Chriſto accepturi. 594.C.1
animam iuſti quidam grauiter agunt in extremo vitæ halitu. 387.D.1

quòd animam habuit Chriſtos. 291.C.1
animam immortalem, corpos vero mortale eſſe nos docuit Chriſtus. 376.B.2
animam Ammonis in cœlum aſcendentem videt Antonios. 570.B.1
animam veram ooo autem aëream & putatioam habet Chriſtus. 594.B.1
animam ſuam amare aut odiſſe, quid. 397.B.2
animas ab inferis redire non permittit Deos, quare. 377.B.2
animalia aquatilia & volatilia quinto creationis die condita ſunt. 92.D.1
animalia creata vt hominibus obſequium pręſtent. 574.A.2
animalia mũda, quæ. 465.D.1. immũda quæ. ibi. A.2
animalia quæ io mare ſunt Dei verbi nutu outriũtur. 17.D.1
animalis & mentalis eſt homo. 319.C.2
animalis homo non percipit quæ ſunt Dei. 597.D.2
animaliom imagines colunt ethnici quæ ipſi viua & natiua deteſtantur. 8.C.2
animalium irrationaliam proprium eſt omnia improuidè ſuſcipere. 567.C.1
animalium mundorũ propriũ eſt ruminare. 567.C.2
animantur & mooeotut omnia Dei Verbi nutu. 17.D.1
animantium brutorum formas varias ſumit Iupiter. 5.B.2
animarum curator Deos. 13.D.2
animata inanimatibus ſacrificantur ab idololatris homioibus. 10.C.1
animi fortitudo Chriſtianorum. 37.B.1
pro animi affectu moruq; dicendi pſalmi. 299.D.2
animi viribus euehitor homo ad diuina & intelligibilia. 2.A.1
animo comminiſcuntur homines ea quæ oatura nõ ſubſiſtunt. 3.B.2
animo ſedato eſſe magiſtratom optimè decet. 390.A.1
animo poro opos eſt ad ſacrarum literarum intelligentiam. 38.A.2
animo conceperunt mortales ea quæ nihil erant tãqoam ea quæ eſſent. 1.C.2
animus Moſis in ſe omnem Ægyptiacam ſapientiam recepit. 49.D.2
animum dantis non datum reſpicit Deos. 385.B.1
animom ad impietatem corruptom habent hæretici. 233.C.1
anna de puerulo Chriſto vaticinator. 569.B.1
anni quindecim ætati Ezechiæ additi ſunt. 166.C.1
anni tres hominum. 397.D.2
per annos quadraginta in deſerto Deos beneficia cootulit Iudæis. 600.B.1
ἀνόμοιοι recipiunt Eoſebiani, & ὁμόυσιον damnant. 252.B.c.
anteambulo & præuia totius idololatriæ malitia eſt. 4.A.1
anteſignani hæreſis Arianę, qui. 202.C.2
anthenodorus epiſcopus orthodoxus ab arianis io exilium pulſus. 164.D.2
antichriſti præcurſor Conſtantius. 239.B.1
antichriſti ſunt qui Arij doctrinam amplectuntur. 58.D.1
antichriſti præcorſatricem eſſe Arianam hæreſim Syri iudicarunt. 242.C.1
aotichriſti viam muniuit Conſtantius. 232.A.2
antichriſti imago Conſtantius. 238.C.1
antichriſto viam præparaot hæretici. 63.A.1
antichriſtus Conſtantios. 236.B.2
antichriſtus transformata ſpecie ſe chriſtom eſſe aſſeret. 130.A.2
aotichriſtus quomodo dignoſcendos, ne nos ſeducat. 387.C.2
mortuos verè oon excitabit, aut alia miracola faciet. 388.A.1
antichriſtos ex Galilæa veniet, vnde Chriſtus etiam exiuit. 387.D.2
antinous vir impuros, in Deorum nomerum refertur. 4.B.2
antiochena ſynodus cur filiom patri conſubſtantialem eſſe non dixerit. 257.C.1
ab antiochæna Synodo concilium Nicænum non differt. 257.A.1
antiochenſis epiſcopus Stephanus coocilij authoritate deponitur. 203.C.2
antiochiæ Chriſtianiſmus primò nominatus eſt. 379.A.2
aotiochiæ epiſcopos Arianus Leontios Athanaſio timiditatis crimen exprobrat. 163.A.2
antiochiæ Conſtantius imperator Athanaſiom videt. 155.A.2
antiochus & Euagrios ab Athanaſio apod Conſtantem imperatorem in teſtes vocantur. 356.B.2
antiopa à Iooe ſtuprata. 5.C.2
antonius monachus Ægyptius nobilibus parentibos ortus. 480.A.2. rudis literarum. ibid.
ab ineunte ætate Dei deſiderio flagraos. ibid.
orbatus parentibus adhoc iuuenis. 480.B.1
cum audiſſet ex lectione Actorum Apoſtolorum eos omnia cõmonia haboiſſe & Chriſtum iuſſiſſe omnia vendi ae paoperibos tradi, omnia vẽdidit paoperibusque dedit. 480.B.C.D.2
monachuſqoe factus eſt. ibid. & ſeq.
ſua manu operans ſibi victum qoæſiuit. 480.A.2
ab omnibos fratribus valde dilectus. ibid.B.C.2
antonios à Diabolo variis modis ad relinquendom genus vitæ monaſticum tentatus. 480.C.2.D.2
vincit Diabolum. ibid. & ſeq.
antooius Arianorum inſaoiam pręuidit. 511.A.2
balatio duci Ægypti Ariano, diuinam vltionem ſibi imminere prædixit. 512.B.1
antonios ſæpius à dæmooibus verberatur. 503.A.2
antonius Eliæ imitator. 497.C.1
à Diabolo vulneratus, & ſemiioious relictus eſt. ibi.
antonios abſtrahebat puellas deſponſatas à noptiis ad virginitatem. 512.D.1. & A.2
antonius vigiliis & ieiuoiis corpus ſoum vallabat. 497.A.1
antonius aot qoiſpiam alius miracula oon facit, ſed Deus. 506.B.2
antonius ſolus contendit in eremum. 498.A.2
argenteum diſcum in itinere à Diabolo poſitum reperit. ibid.
item, ingentem maſſam auri. ibid.B.2
antonius in ſpiritu rapitur. 508.A.2
ante cibom orat. 507.D.2
vt ab epiſcopis & presbyteris benediceretur capot ſubmittebat. 508.A.2
hæreticorum commonionem fugiebat. 508.C.2
arianos maximè deuitebat. ibid.
antonios martyrij locum non inuenit. 504.B.2
antonius è ripa in ripam transfertur. 507.C.1
antonius ad Conſtantium imperatorem reſcribit. 511.B.1
antonius literas non didicerat. 509.B.1
antooius fidei ſuæ coram philoſophis gentiliboa rationem

rationem teddit. 509.A.2
antonius pater eremita Georgio epiſcopo Ariano ſcrihit. 224.A.2
antonius in deſertum nauigat. 505.B.1
terram mollit & ſerit. ibid.C.1
flexis genubus orabat. ihid.A.2
feris imperat. ihid.B.2
ad monachos viſandos proficiſcitur. ibid.C.2
lachrymis & precibus fontem ſcaturire facit. ihid.D.2
antonius talem vidit diabolum qualem Iob. 500.C.2
antonius moriturus veſtimenta ſua diuidit. 513.C.1
vitam effundit. ibid.
antonij ſolitudinis locus. 498.B.2
conſilium eius ad fugandos dæmones. 498.D.2
illius conſtantia. 499.A.1
inſtitutoria præcepta eius. ibid.C.1
ſermones illius ſale conditi erant. ibid.B.2
antonij merita. 504.D.2
antonij miracula. 506.B.2
antonij exhortatio ad monachoſ. 506.B.1
antonij viſiones. 503.C.1
corporis eius deſcriptio. ibid.B.2
ſermo illius in Arianos. ihid.C.2
antonij vigiliæ, inediæ, & orationes. 497.A.2
antonium ſcire quid fuerit via perfecta eſt ad virtutem. 495.
ἀνθρωπότης eſt quoddam eſſe commune. 519.A.2
anubis apud Ægyptios canina facie depictus. 9.C.1
apiaria emolumenta Ariſteus inuenit. 8.A.1
apim vitulum ſacris colebant Ægyptij. 10.A.1
appollinarij hæretici error. 284.C.1
appollinarij hæreſis ex Syria in Ægyptum promanauit. 291.C.1
appollinaris epiſcopus monachos Alexandriam mittit. 45.A.2
appollinaris Marcion & Manichęus Chriſtum peccatis obnoxium eſſe ſentiunt. 285.D.1
appollinariſtæ ad alios hæreticos conſulendos relegantur. 284.C.1
appollo artis Muſices inuentor. 7.D.2
appollo in Græcia ex decreto Theſei pro Deo veneratur. 4.D.2
apollo pro vero numine olim habitus. 35.A.2
poſt Chriſti aduentum amplius non collitur. ibid.
appollonius monachorum pater. 263.D.1
apoſtoli perſecutionem fugientes non inde inutiles facti ſunt. 167.D.2
apoſtoli cooperatij Dei nuncupantur. 557.A.1
apoſtoli Spiritu ſancto repleti ſunt. 591.B.1
apoſtoli operarij vineæ. 396.A.1
apoſtoli fidem de Trinitate tradiderunt. 589.A.1
apoſtoli, Prophetæ, & Euangeliſtæ ſunt volucres cœli. 397.A.1
apoſtoli Pauli náufragium, quid. 406.C.1
apoſtoli cognoſcunt Filium & Spiritum ſanctum. 596.C.2
apoſtoli quare Iudæis humanitatem Chriſti prædicauerint. 174.C.1
apoſtoli & Prophetę ad nuptias filij regis vocantur. 395.A.2
apoſtoli epiſcopi. 263.A.2
apoſtoli non ſuis viribus, ſed Dei virtute ſe miracula facere profeſſi ſunt. 114.B.2
apoſtoli vnanimiter Chriſtum prędicauerunt. 51.B.2
apoſtoli & SS. Patres per ignauiam aut animi mollitiem nequaquam fugerunt, aut latitarunt. 167.D.1
apoſtoli docuerunt eccleſias orbis credere in Patrem, Filium & Spiritum ſanctum. 597.A.1
apoſtoli ſimplices & illiterati fiducia aduerſus mundum à Chriſto muniti ſunt. 561.B.2
apoſtoli ob metum Iudæorum latebras & receſſus quęſierunt. 165.A.2
apoſtoli per vniuerſum orbē diſperſi ſunt. 366.A.1
an apoſtoli ſoli poſſint ſoluere pullum. 294.A.1
apoſtoli & alij patres perſequutores fugiebant. 166.B.2
apoſtolica Romana ſedes. 229.C.1
apoſtolica traditio Chriſtum in carne paſſum eſſe demonſtrat. 54.A.2
apoſtolica fides de Trinitate, qualis. 343.A.1
apoſtolicas traditiones corruperunt Ariani, quomodo. 161.B.1
apoſtolis quando datus fuit Spiritus ſanctus. 552.B.2
apoſtolis cedunt dęmones. 295.A.2
apoſtolis fuga neceſſaria fuit. 167.C.2
apoſtolorum nomina. 487.C.1
apoſtolorum doctrina, liber apochryphus. 493.A.2
apoſtolos elegit ac dirigit Spiritus ſanctus. 584.B.2
apoſtolos qui recipiunt, Dominum recipiunt. 599.A.1
apoſtolos mittit tota Trinitas. 312.B.1
apoſtolos quando aſſumpſit Chriſtus, in montem excelſum aſcendit. 593.B.2
apoſtolos Sabbato ſpicas vellentes excuſat Chriſtus, quare. 149.D.2
in apoſtolos eſſentialiter Spiritus ſanctus ſuperuenit. 323.B.1
apoſtolus nullus dixit quod Deus paſſus ſit quia voluit. 566.B.2
apoſtolus Ioannes Arianorum hæreſim refutauit. 121.C.2
apoſtulus factus eſt Paulus Dei voluntate. 134.A.1
ab apoſtolatu ſummotus eſt Iudas ob proditionem. 62.A.2
apparitio Verbi Dei in terris magiam omnem obliterauit. 35.A.2
apparitionem vanam habent tantum dæmones. 29.C.2
apparitiones Sanctorum non per animas ipſorum, ſed per angelos fiunt. 376.B.2
appellatur homo Dei Heliſæus propheta à muliere Sunamitide. 597.D.2
appellationem numinum conſecrat mens humana rebus viſibilibus. 4.A.1
aqua, quid. 402.D.2.403.B.1
aqua in vinum à Chriſto mutatur. 569.B.1
aqua & ſanguis fluxit è latere domini noſtri in cruce pendentis. 41.D.1
aqua contradictionis. 466.B.1
aqua per aerem in nubibus circumfertur. 14.A.2
aqua & ſanguis exiuit ex latere imaginis Chriſti lancea à Iudæis perfoſſæ. 435.B.2
aqua amara in dulcedinem vertitur. 464.C.2
aqua Verbi Dei nutu refrigerat. 17.A.2
aqua per ſe grauis eſt, & deorſum fluit. 14.A.2
aquæ in vinum tranſmutatio Chriſtum aquarum naturæ authorem eſſe demonſtrat. 25.A.2
aquæ ad nubes ſalſæ aſcendunt, & dulces deſcendunt. 392.A.1

aquæ tertio die ſegregatæ ſunt ab aquis, & apparuit arida. 92.D.1
aquæ à Chriſto transſmutatæ illius dominium prædicant. 35.A.1
aquam domino libauit Dauid. 468.C.2
aquarũ congregationes maria appellantur. 399.C.2
aquarum inundatione extingitur ignis. 11.C.2
aquas ab aquis diuidit firmamentum. 95.C.1
aquas vt Deo benedicant hortantur Ananias, Azarias & Miſael. 595.B.1
ſuper aquas conſiſtit terra, & in medio quaſi vndecunque colligata continetur. 11.B.1
aquatilia Verbi Dei nutu natant. 17.A.2
aquis præcepit Deus vt producerẽt piſces. 304.C.1
aquis quæ ſuper cælos ſunt imperat Dauid vt dominum laudent. 595.A.1
aquila Græcus natione, Ieroſolymis baptizatus. 494.A.1. Chriſtianiſmum reprobat, & Iudæis ſeſe coniungit. ibid. diuinam ſcripturam peruerſa ratione ſub Adriano imperatore interpretatus eſt. ibid.
aquileiæ commoratur Athanaſius. 155.D.1
aquileiæ epiſcopus Fortunatianus D. Athanaſij teſtis. 155.B.1
aquileiæ epiſcopus Fortunatianus variè afflictus, eo quod cum Athanaſio communicaret. 160.C.2
arabes ab Indis in ratione ceremoniarũ erga Deos diſſentiunt. 9.B.2
arabum corpora ſicciſſima ſunt & calidiſſima. 390.A.2
arbitrium hominis vtroque vergit, id eſt ad bonum & ad malum. 20.C.1
arbitrij ſui compos eſt mens humana. 2.B.2
arbores paradiſo propinquiores ventorum aſpiratione fragrantia exhalante aromaticæ efficiuntur. 379.C.2
in arcadia Mercurius in deorum numerum refertur. 4.B.2
arcæ fabricandæ rationem dedit filius Dei. 43.C.1
arcam Dei portabant mille ſacerdotes. 472.C.1
arcas Palladem vulnerat. 5.D.2
archangelus Gabriel à Deo in Nazareth ciuitatem Galilææ ad virginem Mariam mittitur. 323.B.1 illam dulciter ſalutat. ibid. vox illius materia ſubſtantiaque Verbi non fuit. ibid.
architectatrix rerum omnium fuit Dei ratio & ſapientia. 69.D.1
architecturam mundi diuidunt Ariani. 94.A.2
argumẽtum certiſſimæ ſuperſtitionis quale. 10.A.1
argumentum diuinitatis ſuæ maximum præbuit Chriſtus ſibi ex Virgine corpus formans. 25.A.2
argumentis nunquam vincuntur hæretici. 53.A.1
argumentum Sabellij contra filium Dei. 139.A.1
argumentum ſuæ diuinitatis nullum præbent gentium idola. 6.D.2
argumentum ſeu opinio Arianorum de vnitate Dei. 116.D.2
argumenta Arianorum in Chriſtum diſſoluuntur, quomodo. 120.C.2
arius hæreſiarcha. 61.A.2
arius in ſua θαλεία filium Dei ſemper non fuiſſe docet. 64.D.2. Deum patrem ſemper non extitiſſe. ibid. Dei Verbum ex nihilo factum eſſe. ibi. antequam fieret non extitiſſe. ibid. Chriſtum nõ eſſe veram Dei potentiam. 65.A.1. Verbum mutabilitati obnoxium eſſe. ibid. B.1. voluntatem eius noſtro more fuiſſe mutabilem. ibid. Chriſti opera bona à Deo fuiſſe præuiſa, qui eum idcirco antequam ea faceret, gloria donauit. ibid. Verbum non eſſe verum Deum. ibid. Patrem filio abditum fuiſſe. ibid. Filium ſuam ipſius ſubſtantiam non cognoſcere. ibid. D.1. Patris, Filij, & Spiritus ſancti ſubſtantias eſſe incommunicabiles. ibid.
arius Photini imitator. 428.D.1
arius hæreticus declaratus eſt. 59.B.2
arius & Manichæus à ſuis ſectariis pro Chriſto habentur. 63.D.2
arius diuinitatem Verbi patibilem facit. 286.C.2
arius ſcripturæ ſacræ voces mutilat. 357.B.2
arius inuerecundus. 64.B.2. Sotadæ poëtæ imitator. ibid.
arius Atheos dum filium Dei negat & illum rebus conditis adnumerat. 64.C.2
arius ab eccleſia reiectus pro ſua hæretica confeſſione. 59.B.1
arius Deum filium à Deo Patre factum, non autem natum confitetur. 589.B.1
arius Chriſtum animam non habuiſſe dicit. 284.B.1
arius hæreſeos princeps fidei ſuæ ſimulatam formulam Conſtantino imperatori exibet. 61.B.2 falsò ſe nihil aliud credere iurat. ibid. pœnas periurij ſui daturus medius crepuit. ibid.
arius in ſeceſſum crepuit medius, & ita miſerè expirauit. 220.D.2
arius impoſtor. 178.D.1
arius inſanit quando filium ex nihilo extitiſſe dicit. 143.B.2
arius ſe à Deo reuelationem habuiſſe iactat. 356.D.1
arius in errorem Phariſæorum delapſus. 64.C.2
arius errorem ſuum fatetur. 365.A.1. Patrem, Filiũ, & Spiritum ſanctum adorat. ibid.
arius è ſua ſententia deturbatur his verbis (*vnum ſumus.*) 141.D.1
arius Athanaſium alloquitur, 354.A.2
arius homouſion reſpuit. 422.B.2
arius communione catholica & vita ſimul priuatus eſt. 61.D.2
arius blaſphemus in Chriſtum. 288.D.2
arius quos errores cõmendet in ſua Thaleia. 98.D.1
arius gradus facit in diuinitate. 589.B.1
arij delirium. 456.B.2
arij mortis teſtis Macarius. 220.D.1
arij hæreſim damnant Valens & Vrſatius, & veniam à Iulio Romano pontifice quærunt. 192.C.1
arij & Euſebij impudentia in interpretatione ſcripturarum. 76.D.1
arij Thaleia liber eſt conuiualium nomine inſcriptus. 63.D.2
arij mors ſufficit ad illius hæreſim reprobandam. 222.A.1
arij & Euſebij hęreſis. 257.D.1
arij calliditas notanda. 425.D.2
arij fraus in ſuis erroribus ſuperſeminandis. 97.D.1
arij, Euſebij & Aſterij impietas. 94.B.1
arij & Sabellij dogmata anathemate percutiuntur à Liberio Romano pontifice. 43.A.1
arij & Sabellij impietas æqualis. 178.C.2
arij propoſitiones. 426.D.2
arij poſitiones aduerſantur ſacræ ſcripturæ. 59.C.2
arij argumenta contra homouſion. 423.C.2
arij hæreſis perduellis Chriſti. 65.B.2
arij fidei confeſſio. 354.C.2
arij calliditas ſerpentis dolo ſimilis. 65.A.2
arij teſtimonia ex ſcriptura ſacra quibus ſuam hæreſim defendit. 429.C.1.

arij aduentus ad Athanaſiom. 354.A.2
arium de fide catholica examinat Conſtantius. 220.D.1
ariom refutat Diuinitas Chriſti, humanitas verò Sabellium retundit. 179.A.2
ariani ab Ario dicti. 379.A.2
ariani nomen ingenitum quod effertor de patre ad ignominiam filij referuot. 75.A.1
ariani Orthodoxam fidem exagitare ſemper ſtuduerunt. 204.B.1
ariani Athanaſium quærere fingentes omnia diripuerunt. 234.C.2
ariani hæretici paternæ ſubſtantiæ proprietatem, Chriſto adimunt. 68.B.2
ſpacia quædam fingont in quibus Dei filiom nō extitiſſe dicunt. ibid. A.2. illum niſi oomine tenus Dei filiom eſſe aſſerunt. ibid.B.2
ariani ſe æquales filio Dei faciunt. 119.B.2
ariani in Athanaſium & cæteros orthodoxos inſidias ſtruunt. 62.B.1
ariani in Nicæno cōcilio à familia Domioi abdicati ſont. 199.C.1
ariani cum Iudæis à promiſſione patrum ſecluduntur. 180.C.1
ariani ſe duo ἀγένητα non profiteri aſſerunt. 119.B.1
ariani in Chriſtianos tempore ſacræ quadrageſimæ diriſſimè ſæuiunt. 170.D.2
arini Chriſtum propter oos conditom eſſe dicunt. 139.C.1
ariani plus creaturis quam creatori tribuunt. 139.D.1
ariani muti prorſus effecti. 180.B.2
ariani dicunt hominem quem aſſumpſit Verbum, filium Dei fuiſſe. 142.A.1
ariani cur ὁμοούσιον reijciant. 255.D.1
ariani ſcripturę ſacræ vim faciunt, vt ſuom errorem foueant. 132.B.1
ariani animo ſunt vario ac verſipelli, tamquam chamęleontes. 179.D.2
ariani ſcripturis ſacris aduerſi ſunt & infeſti. 60.B.1
ariani audaciæ genus quodcunqoe aggrediuntur. 169.A.1
ariani voces nouas inueniunt. 185.D.1
ariani nomen epiſcopale emunt. 170.C.1
ariani filium Dei in hominem iam ante exiſtentem ſuperueniſſe putaot. 123.C.2
ariani ethnicis ſimiles. 119.B.1
ariani & Iudæi cur deitatem Verbi abnegent. 123.A.1
ariani Diabolum imitantur, qoomodo. 119.B.2
ariani miſericordia digni. 68.C.2
ariani Euſebium ſequeotes inchoatiouem Chriſto attribuont. 138.C.2
ariani Athanaſiom interficere cupidi. 63.A.2
ariani mundi architecturam diuidunt. 94.A.2
ariani filiom Dei creaturam eſſe dicunt. 39.C.2
ariani perſecutiones varias in epiſcopos moueot. 224.C.1
ariani Sermonis Dei opera videntes, illom tamen magna impietate negant. 578.C.1
ariani ionenes petulaotia, & verborū obſcænitate delectantur. 234.C.1
ariani ad ſacrarom literarum verba confogiont. 81.C.2
ea ad impietatem ſuam detorqoent. 81.C.2
ariani Euſebij doctrina imbuti filium Dei rebus creatis adæquant. 71.C.1
ariani ſepius anathemate ab vniuerſa eccleſia notati ſunt. 197.D.2
ariani nomen ingeniti, ab ethnicis mutuò acceperunt. 189.C.2
ariani virgines Chriſtianas ſpoliaot & cænobiis ſuis ſuſpeodunt. 162.D.2
ariani de Deo patre terreſtria ſentiunt & corporalia. 70.D.2
ariani Dei Verbum ad quodlibet creatum conditomque referunt. 89.B.2
ariani inoidentiam & imbecillitatem in Deo conſtituuot, quomodo. 95.A.2
ariani & Manichæi in quibus conueniaot. 99.A.2
ariani Pilato peiores in Chriſtum. 162.D.2
ariani epiſcopi. 237.B.2
ariaoi Iudæorum æmulatores. 163.B.2
ariani Scythis crudeliores. 235.C.1
ariani filium Dei creatum & factitium eſſe ſentiunt. 70.C.2
ariani pueris & puellis doctrinam ſuam per forum & vicos prędicant. 71.C.1
ariani ex quibus teſtimoniis ſacrarum literarum collegerunt Verbum Dei creaturam eſſe. 81.D.2
ariani Spiritum ſanctum diuinorum arcanorum ignarum eſſe profitentur. 585.C.1
ariani hoſtes eccleſiæ. 216.B.2
ariani ethnicos mores oon reſpuont, imò cum ipſis communicaot. 234.D.1
ariani Apoſtolicam traditionem corruperunt, quomodo. 161.B.1
ariani perduelles Chriſti. 70.D.2
ariani Nicænæ Syuodi decretis obtemperare nolont. 194.D.1
ariani dicunt patrem totum à filio capi noo poſſe. 584.B.2
ariani Chriſtum patris ioſtrumeotom fuiſſe quo omnia conderet, aſſerunt. 72.A.2
ariani cęteris ſectis proteruiores Iudæos ęmulantur. 236.A.1
ariani dicunt filiòm Dei non de ſubſtantia Dei Patris genitom, ſed extrinſecus creatum. 584.A.1
ariani Diaboli imitatores. 110.B.2
ariani cum gentilibos multa nomina conſtituunt. 119.A.1
ariani, Manichæi, & Iudæi qoomodo à fide defecerunt. 125.A.2
ariani aſſerunt Verbum Dei creaturam eſſe. 56.B.2
ariani relicta voius Sermonis Dei notiooe in pluralitatis opinionem dilabuntur. 577.C.2
ariani filium Dei abnegant. 41.C.2
ariani Paulum epiſcopum orthodoxum in carcere ſtangulant. 164.B.1
ariani Dœmonibus nequiores in agoitiooe diuinitatis filij Dei. 577.B.2
ariani vnum ex creaturis filium Dei eſſe dicunt. 344.A.1
ariani gentilibos ſimiles ſunt. 60.B.1
ariani epiſcopum à rege Iouiano poſtulant. 379.B.2
ariani de induſtria bellum Ioannis Euangelio mouere videntur. 577.B.1
ariani numen ſibi diſſimile eſſe conſtituuot. 69.A.2
ariaoi tres diuerſas ſobſtantias dicunt Patris, filij, & Spiritus ſancti. 585.D.1
ariani Caiphę æmulatores. 345.C.1
ariani & Iudæi filiom Dei abnegantes patrem quoque negant. 100.A.1
ariani Græcis ſimiles facti in adoratione, quomodo. 577.B.1

Digitized by Google

ariani quales epiſcopos crearint. 239.C.1
ariani Dominum indigum fuiſſe dicunt. 138.C.1
ariani filio Dei nihil ſupra creaturarum conditionẽ tribuont. 117.C.1
ariani cauponibus Iudaicis ſimiles, quomodo. 576. C.2
ariani vxores ſuas grauidas interrogant de generatione filij Dei. 136.C.1
arianoi Nabuchodonoſor Babylonico tyranno ſimiles effecti. 165.C.1
ariani Athanaſio timiditatis crimen exprobrant. 163.A.2
ariani authoritatibus ſcripturarum vtebantur in Catholicos. 121.C.1
ariani mendaces ex diui Pauli ſententia. 117.D.1
ariani Valentini hæretici errorem ſequuntur. 133. C.2
ariani cum Iudæis diuinitatem Chriſti negant. 353. A.2
ariani dicunt filiom vel Spiritum ſanctum non ſemper fuiſſe cum Patre. 584.B.1
ariani patrem ſolum inuiſibilem Deum, & maiorem, & ideo ſolum adorandum, ſentiunt. 585.A.1
ariani vni increato ſeruiunt, & alteri creato. 119. B.1
ethnici verò vni increato & multis creatis. ibid.
ariani calicem confractum proferunt, vt Athanaſius in Chriſtum impius videatur. 197.D.1
ariani verba domini impiè irrident & ſugillant. 114. A.1
ariani Trinitatem ab æterno non fuiſſe dicunt, quomodo. 69.A.2
ariani aliorum peccata exhorreſcunt ſua vero non erubeſcunt. 162.D.2
ariani mancipia Trinitati exequant. 69.C.2
ariani à Caipha blaſphemias ſuas mutuantur. 136. C.2
ariani dicunt filium Dei nullam poteſtatem habere. 584.C.1
ariani hæreſim Valentini tuentur, quare. 131.A.2
oriani Iudæis deteriores. 119.B.1
oriani filium Dei patri ſuo diſſimilem conſtituunt. 117.C.1
ariani Samoſatenſis ſententiam amplectuntur. 130. B.2
ariani dicunt quòd filius Dei erat quando non erat, & antequam naſceretur non erat. 585.A.2
ariani ex Iudæis ſuam impietatem didicerunt. 123. A.1
ariani iterum Athanaſium ad mortem quærunt. 194.D.1
ariani γέννημα & ποίημα idem eſſe ſentiunt. 92.A.2
ariani Chriſtum creaturam & non creaturam eſſe dicunt. 92.D.1
ariani quemcunque epiſcopum præter Athanaſiũ volunt. 579.A.2
ariani creatorem & opificem rerum omnium creaturam faciunt. 189.A.2
ariani in Incarnationem Chriſti Blaſphemi. 382. B.2.
ariani filium in cælis non fuiſſe apud Deum Patrẽ dum inter homines verſaretur, aſſerunt. 585.A.2
ariani ſoli, Georgium in epiſcopum poſtulauerunt. 171.B.2
ariani diſcipuli Caiphæ. 189.B.2
ariani à ſuis, in Concilio Sardico condemnantur. 191.C.1
ariani in Patre & filio baptiſma non tribuunt, ſed in creatore & creatura. 100.B.1
ariani libros Catholicorum comburunt. 438.B.1
ariani poſt mundi occaſum aſſerunt regnum filij Dei finiendum. 586.B.1
ariani, Dei filium ſecundum diuinitatis ſubſtantiam & viſibilem, & minorem eſſe dicunt. 585.B.1
ariani Dei filium paſſibilem eſſe dicunt, & in ſua ſubſtantia mortalem. 585.B.2
ariani cur timiditatem obiiciant Athanaſio. 165. D.1
ariani humanis rationibus ſacram ſcripturam metiuntur. 150.B.1
ariani ſapientiam increatam cum Deo exiſtere dicunt. 99.A.2
ariani multa numina introducunt. 118.C.2
ariani ſibi ipſis contrarij ſunt. 99.C.1
ariani quaternitatem pro Trinitate ſtatuunt. 41. A.1
ariani Verbum à filio diſtingunt. 140.B.2
ariani Manichæorum æmuli. 99.C.1
ariani Chriſtum à Deo ſegregant. 148.B.1
arianis veteranis donatæ eccleſiæ. 257.B.2
arianis melior Nabuchodonoſor. 289.D.2
arianis iuſſu Conſtantij dantur eccleſiæ. 233.D.2
arianis ſuas vxores interrogantibus de generatione filij Dei, quomodo reſpondendum. 136.A.2
arianis reſpondere nolebat Athanaſius, cur. 180. D.2
ab arianis reſiliendi methodus: & quibus conditionibus hæretici reſipiſcentes, ab eccleſia recipi debeant. 44.B.1
arianis epiſcopum conſtituunt Euſebiani. 197.D.2
arianorum callida & fraudolenta intentio. 248.A.1
arianorum rabiem deffugiens Athanaſius cum feris habitat. 163.A.1
arianorum hæreſis friuola & nugax. 151.A.2
arianorum & Manichæorum cauillationes ocioſæ. 281.D.1
arianorum Theſes. 184.D.2
arianorum hæreſis à Ioanne Apoſtolo reffutata eſt. 121.C.2
arianorum facinora innumera. 234.D.2
arianorum blaſphemia, quam in Deum patrem pronunciant. 128 A.2
arianorum quæſtiones contra Chriſtum Dei filiũ. 97.A.2
arianorum opinio ſeu argumentum de vnitate Dei. 116.D.2
arianorum calliditas & inuidia. 163.D.2
arianorum deputatores in Romano concilio Heſichius & Martyrius. 196.B.1
arianorum fuga è concilio Sardicenſi. 224.C.1
arianorum hæreſis fucos quærit, & verborum lenocinium ſibi mutuat. 92.C.1
arianorum venenum in Chriſtum. 122.B.1
arianorum & Iudæorum in quæſtionibus impiis conſenſus. 122.C.2
arianorũ pertinacia & iniquitas in veritate obruẽda. 98.D.2
arianorum opinio Chriſtum arguit mendacij. 137. D.2
arianorum blaſphemiæ in filium Dei. 115.D.2
arianorum blaphemiæ de Chriſti affectionibus. 122. A.2
arianorum Synodo præſedit Comes. 194.C.2
arianorum in tuenda hæreſi pertinacia. 113.C.1
arianorum argumenta in Chriſtum diſſoluuntur per ſententiam ab illis propoſitam. 120.C.2

arianorum

arianorum deprecationes contra Domini noſtri Ieſu Christi incarnationem. 54.B.1
arianorum malitia quantum obfuerit fidei Catholicæ. 260.D.1
arianorum verba terreſtria ſunt & homum ſapientia. 186.B.1
ariauorum vaores in pias matrouas debacchatæ. 235.A.1
arianorum loco, Chreſtus & Amphiõ Epiſcopi cõſtituuntur. 194.C.1
arianotum haptiſma à vero Chriſtianorum haptiſmare differr, quomodo. 100.B.1
arianorum Epiſcopi quales. 170.D.1
arianorum in blaſphemando peruicacia. 189.C.2
arianorum inſaniam prouidit Antouius. 511.A.2
arianorum propoſitiones hæreticæ. 180.A.2
arianorum hęreſis eaecratur à pœnitẽtibus. 227.A.2
arianorum commendatio. 247.C.2
arianorum petitionem admittir Cõſtantius. 231.A.1
ab arianorum ſecta deſficiẽtes quamplurimi Otthodoaorum communionem amplectuntur. 41.C.2
arianos fugiebat Antonius. 508.C.2
hæreſim Arianam Antichriſti præcurſorem eſſe dicebat. ibid. contra eam ſermonem habuit. ibid.
apud Arianos quis filius Dei dicatur. 142.A.2
apud Arianos ingenitum quid ſit. 190.C.1
ariana perſequutio multo ferocior quam Maximiana. 235.D.2
ariana hæreſis à Dionyſio Epiſcopo Romano damnata. 175.C.2
ariana hæreſis omniom præcedentium hæreſeum fea. 61.C.1
anathemate à patribus notatur. ibid.
ab Ethnicis non longè diſiuncta eſt. ibid.
ariana hæreſis paganiſmum redoler. 135.B.1
ariana hæreſis in Verbum Dei blaſphemias dicit. 292.D.2
ariana hęreſis ab Ethnicorum religione non differt. 59.D.1
ariana hæreſis anathemate à Patribus percuſſa. 578.D.2
ariana hæreſis quando emerſit. 210.D.2
ariana hæreſis præ cæteris omnibus vafra & doloſa. 63.C.1
ariana hæreſis peregrina & aliena à veritate. 59.B.1
ariana hæreſis hirudinis quarta filia. 256.A.1
arianæ ſectæ aduocatus Aſterius. 74.A.2
arianę hæreſeos propognator Conſtantius. 228.B.2
arianæ hæreſeos confutandæ gratia Syoodus Nicæna conuocata fuit. 38.D.2
arianæ hæreſis origo. 591.D.1
arianæ hæreſis anteſignani, qui. 202.C.1
arianam hæreſim Valeos & Vrſatius damnanr. 210.A.2
arianam hæreſim fouet Euſebios. 171.D.2
arianam hæreſim Antichriſti præcurſatricem eſſe Syri iudicarunt. 242.C.1
arianam hæreſim ſola Nicæna fides poteſt exterere. 292.D.2
arianam hæreſim ſubuertit Diooyſius epiſc. Alex. 276.D.1
arianam hæreſim condemnauit Deos, quomodo. 221.A.1
arianos quidam eccleſiam diripiens, effuſis viſceribus corruit. 234.B.2
ariaoiſmom fooentes epiſcopi ab Euſebianis creantur. 222.D.1
ariomanitarum & Meletianorũ impietas fogienda. 61.C.2
ariomanitarum error de Trinitate. 446.B.2
cum ariomanitis commuoionem ſomunt Euſebiani. 197.D.2
arida tertio die creationis mundi apparuit. 91.D.1
aries hærens coruibus loco Iſaac immolatos, Chriſtum præfigurauit. 401.C.2
arietem cognomento Ammona Deum habent Lybes. 10.B.1
ariminenſe concilium ab Arianis coactum.
in ariminenſi concilio quid actum ſit. 264.D.2 264.C.1
arimini Synodi Acta. 244.C.1
arimioi Coucilij & Seleociæ cauſa. 241.C.1
ariſto monachus epiſcopus factus. 263.D.1
ariſteus apiaria emolumenta primus inoenit. 8.A.1
ariſtæus Græciæ epiſcopus Orthodoxus. 58.B.1
aromata ex Orientaliorihos plagis proueniunt. 379.C.2
aromata corpori Chriſti in ſepulchro poſiti nihil profuerunt. 8.B.1
atomatibus precioſis, pigmentis, aut pharmacis vti non debet virgo Deo conſecrata. 306.D.2
arma Dei ſuſcipieoda vt poſſimos reſiſtere in dio mala. 599.B.2
armatura integra πανοπλία dicitur. 332.C.1
in armis ſpes omnes ſuas & opes conſtituebant antiqui idololatræ. 36.D.2
armenij diuerſos deos habent à Bithyniis. 9.C.2
arrobouis nomine vocatus eſt Spiritus ſanctus, nec tamen propterea Chriſto minor eſt. 315.D.2
arſenius ad Athaoaſium ſcribit, & ſe cum ſchiſmaticis non amplius communicaturum promittit. 213.C.2
arſenius deliteſcens in Ægypto repertus. 212.B.2
arſenius de cuius homicidio accuſatus fuerat Athanaſius viuus producitur. 194.D.2
arſeuius viuus ſe obrulit, com de illius interitu accuſaretur Athanaſius. 214.B.2
arſenij homicidio & poculi myſtici fractione accuſatur Athanaſius. 194.C.2
ars eſt natotæ imitatio. 7.D.2
ars in hominibus ipſis ſedem habet. 8.C.2
ars hominis lignum aut aliquam aliam materiam deificat. 6.C.1
ars magica ſordeſcere cępit quando Verbi Dei apparitio hominibus exhibita fuit. 35.C.1
artis muſices inuentor Apollo. 7.D.2
artis fabrilis inuentor Vulcanus. 7.D.2
artis gubernatoriæ Neptunus inuentor. 7.D.2
artis textotiæ inuentria Minerua. 7.D.2
artis venandi inuentria Diana. 7.D.2
arte, ratione, & ſapientia conſtat motus orbis. 16.B.1
artiom inuentio deos non facit. 8.A.1
artifex ea operibus coguoſcitur. 13.D.2
artificem rerum, & non conditorem Ethnici Deum conſtituunt, quomodo. 93.A.1
artificem adorare æquiùs eſt qoam ea quæ ab eo fabrefacta ſunt. 6.C.1
artificem mundi Deum conſtituunt Platonici, non autem conditorem. 19.D.2
artificum ambitio fecit homines pro diis venerari. 5.D.1

artificia ſcientiarum duce natura homines excogitauerunt. 8.A.1
artificium Idoli an ad ſe Deum eliciat. 8.C.2
artaxerces Heſter in vxorem ducit. 479.A.2
illa populum ſuum ab inſidiis Aman liberauit, quomodo. ibid.
articulum τὸ in ſcripturis, πνεῦμα adiunctum non habet. 340.A.2
arundinem geſtauit Chriſtus vt ſerpentem illũ magnum diabolum perſequeretur. 331.D.1
aſaph propheta. 32.B.2
aſcenſio Chriſti ad cælos mirãda reſpectu carnis, nõ autem reſpectu Verbi Dei. 571.D.1
aſcenſio Chriſti pſalmo centeſimo nono refertur. 297.C.2
aſcenſionis Chriſti miraculum prædicare, Angeli diſcipulis ſuadent. 575.C.2
aſcenſum Chriſti reſurrectioni eius contiguum eſſe oportebat. 575.B.2
aſclepas, Athanaſius, & Marcellus innocentes iudicantur. 207.D.1
aſina Balaam humana voce loquitur. 466.C.1
de aſina & pullo quibus Chriſtus vectus eſt prophetizat Eſaias. 393.D.1
aſinus ſuper quem Chriſtus inceſſit eſt humanitas noſtra. 294.D.2
aſini maxilla mille proſtrauit Philiſtæos Samſon. 409.B.1
ſuper Aſinum verè ſedit Chriſtus cùm ex Bethania, Ieroſolymam proficiſceretur. 294.B.2
aſinos non adorant Chriſtiani etiam ſi illis inſederit Chriſtus, quia in eis ſalutẽ noſtram non eſt operatus. 378.C.2
aſinicipites ſtatuas pro diis coluere Ægyptij. 4.A.2
aſpis ne incantantis vocem audiat aures obturat. 552.C.1
aſſecla peccati mors. 109.B.1
aſſumptio carnis nequaquam Verbum Dei ſeruum reddidit aut mancipium. 90.A.2
aſſumptio Moſis, liber Apocryphus. 493.A.2
aſſumptionem carnis qui reiiciunt in Chriſto, illi iudaizare conuincuntur. 569.A.2
aſſumptum eſſe in cœlos credimus Chriſtũ. 594.C.1
aſterius Caiphæ ſimilis. 99.C.1
aſterius callidus ſophiſta & hæreſeos patrocinator. 74.C.1
aſterius vnam ſapientiam tantum agnoſcit, & ſibi ipſi contradicit. 99.C.1
aſterius quondam dux Armeniæ literas Conſtantij ad Athanaſium deffert. 159.A.2
aſterius ſophiſta hæreticus, filium Dei creaturã eſſe ſcriptis ſuis aſſerit. 95.D.1
aſterius & Euſebius, Epiſcopos Antiochiæ congregatos nomine Ægyptiorum Epiſcoporum inuiſunt. 44.A.1
aſterius Euſebianus de potentia Dei libellum conſcripſit. 246.C.2
aſterius Arianæ ſectæ patronus. 74.A.2
aſterius Petræ ciuitatis in Arabia epiſcopus. 45.A.2
aſterius ſophiſta quos errores in ſuis ſcriptis commendet. 98.D.1
aſterius Idolis ſacrificauit. 94.B.1
aſterius γέννημα & ποίημα idem eſſe tuetur. 133.D.2
aſterius epiſtolã ad Antiochenſes ſcriptã, ſubſcribit. 45.C.2
aſterius comes ab Athanaſio apud Conſtantiũ Imperatorem in teſtem vocatur. 156.B.2
aſterij impietas in Chriſtum. 94.B.1
aſterij blaſphemiæ. 246.D.2
aſterij hæretici ratiocinationes quibus hæreſim ſuã tueri conatur. 114.D.1
aſterij de creatione ſententia. 182.C.1
aſterij de voluntate Dei ſcripta. 133.D.2
aſterio ſimiles Euſebiani. 247.D.1
aſtra & Elementa pro diis habita ab hominibus. 4.C.1
aſtra & elementa diuiſa alieno indigent auxilio. 11.A.1
aſtra ſe mutuo ſuo munere priuant. 11.C.2
aſtra omnia eo tenore quo condita ſunt permanent. 34.A.1
aſtra Verbi Dei nutu mouentur. 17.D.1
aſtra & elementa an Dij ſint. 10.D.2
aſtrorum motus à Deo gubernatur. 14.B.1
aſtutia & cauillationibus vtuntur hæretici. 54.D.2
athanaſius à tribus Synodis innocens criminũ quibus accuſabatur iudicatus eſt. 191.C.2
athanaſius ab Alexandria Romam proficiſcitur. 155.B.1
athanaſius, Marcellus & Aſclepas innocentes iudicantur. 207.D.1
athanaſius non eſt homicida. 193.D.1
neminem in exilium relegauit. ibid.
athanaſius vt capiatur irruptio fit in Eccleſiam. 168.A.2
illæſus egreditur. ibid.
athanaſius in eremum ſe contulit, cur. 162.D.1
athanaſius pro Conſtantio Imperatore preces fudit. 156.B.2
athanaſius noctes ducit inſomnes Arianorum malitiam conſiderans. 155.B.2
athanaſius Mediolanum venit, quare. 155.C.1
athanaſius Euſebianorum calumnias horret. 211.A.2
athanaſius Alexandri Epiſcopi Alexandrini diaconus. 193.C.1
athanaſius & alij Epiſcopi cur perſequutionib⁹ agitati fuerint. 222.C.1
athanaſius cum feris habitat Arianorum rabiem defugiens. 163.A.1
athanaſius ſe ſuaque Eccleſiæ Romanæ commendat. 155.B.1
athanaſius ab Arianis quæritur apud Barbaros, ad quid. 161.C.2
athanaſius Alexandri Epiſcopi ſucceſſor. 64.C.1
athanaſius Arianis reſpondere nolebat, cur. 180.D.1
athanaſius de nauibus onuſtis frumento detentis accuſatur. 195.B.1
athanaſius Conſtantio Imperatori obediẽs. 159.C.1
athanaſius in Gallias proficiſcitur. 155.D.1
athanaſius ab Eccleſia Romana & vniuerſa Synodo innocens pronunciatur. 231.C.2
athanaſius ſacrarum literarum tabulas conficit, iuſſu Conſtantis Imperatoris. 155.C.1
athanaſius à Concilio Sardicenſi innocens iudicatur. 224.C.1
athanaſius Arſenij homicidio, & poculi myſtici fractione accuſatur. 194.C.2
athanaſius vbi primùm à Conſtãtio viſus. 155.A.2
athanaſius per omnia obſequens Conſtãtio. 160.B.2
athanaſius quomodo habuerit quæ Tyri acta ſunt. 218.C.1
athanaſius Conſtantij legatos ſuſpectos habuit, quare. 160.A.1
athanaſi⁹ iterũ ab Arianis ad necẽ quæritur. 164.C.2

athanaſius

athanaſius Georgium capadocem ſocceſſorem habuit. 161.C.2
athanaſius perſecutiones multas ſuſtinuit. 169.C.1
athanaſius ab Imperatore bonorificè reuocatur ab exilio. 226.D.1
alexandrinis, à Conſtantio cum iureiurando reſtitoitur. 227.A.1
ab omuibus maxima cum exultatioue recipitor. 227.A.1
athaoaſius ſe apud Conſtautium imperatorem excuſat. 154.A.1
athanaſius votis publicis iu Epiſcopum Alexandrinæ ciuitatis electus eſt. 194.A.1
athanaſius à Conſtantio imperatore in Epiſcopali ſede confirmatus. 159.B.2
athanaſius comitis cuiuſdam violentiam fugiens ad Imperatorem recurrit. 195.B.1
athanaſius in magna Eccleſia preces pro Conſtantio imperatore inſtituit. 157.D.1
athanaſius ab octoginta Epiſcopis deffenditur. 204.C.1
athanaſius vexatoribus ſuis non maledixit. 155.A.2
athanaſius quod Conſtaotio Apud Conſtãtem fratrem obtrectãrit, falsò accuſatur. 154.C.2
athanaſius accuſatur quod Synaxim in magna Eccleſia habuerit, priuſquam abſoluta eſſet. 157.C.1
athanaſius non niſi confictis criminibos accuſatur & opprimitur. 200.B.2
athanaſius manu extenſa iurat. 154.A.2
athanaſius ſcriptores habuit. 156.C.2
athanaſius innocens iudicatur, qoomodo. 203.B.2
athanaſius mortuo Conſtante Imperatore grauiſſimè planxit. 156.D.1
athanaſius Eoſebianos vincit. 204.C.1
athanaſius à Conſtantio imperatore commendatur. 209.B.2
athanaſius proſcriptus à Conſtantio & Conſtantino Imperatoribus. 579.C.1
athanaſius quare fugam arripuerit. 160.C.1
athanaſius martyrij corona cupidus. 63.B.2
athanaſius in Gallias relegatur. 219.B.2
athanaſi⁹ quòd Arſeniũ occidiſſet accuſatur. 204.B.2
calumniatores ſuos in iudicium prouocat. ibid.
athanaſius ab Arianis falsò apud regem Iouianum accoſatur. 579.A.2
athanaſius multos ad fidem & pietatem conuertit. 227.B.1
athanaſius libros Eccleſiæ cõboſſiſſe falsò accuſatur ab Iſcbyra. 201.C.1
athanaſius ab Imperatore in patriam & Eccleſiam ſuam remittitur. 209.B.1
athanaſius Papa dicitur. 45.A.2
athanaſius ſex menſibus Romæ Euſebianos expectauit. 201.C.1
athanaſios & Marcellus iniuſtè in exilium acti ſuut. 202.D.2
athanaſius ſynaxim celebrare præcipit. 45.D.1
athanaſius pericula & gladij minas pro Chriſti religione deffendenda flocci faciebat. 581.B.2
athanaſius à Iuuiano imperatore reuocatur ab exilio, & Eccleſiæ ſuæ reſtituitur Epiſcopus. 581.B.2
athanaſius ſecundum ſucceſſionem pattum Epiſcopus creatus eſt. 240.D.2
athanaſius presbyterorum & diaconorum teſtimonio iuſtificatur. 201.A.1
athanaſius bonis Eccleſiæ prioatus ab Ariauis. 228.B.2
athanaſius in eremo. 338.A.1
qood Athanaſios non ſit homicida. 193.D.1
athanaſij & Macarij fides in Concilio Niceno probata eſt. 199.A.2
athanaſij fides de Trinitate. 421.B.2
athanaſij in perſeqoutionibus patientia. 163.A.1
athaoaſij præſentiam reffugiunt Ariani. 204.D.1
athanaſij & Macelli præſentiam timuerunt Euſebiani, eorum accuſatores. 206.A.1
athanaſij accuſatio ſecunda apud Conſtantium Imperatorem. 155.B.2
athanaſij in Epiſcopatum introitus magna populi alacritate celebratur. 194.A.2
athanaſij cura vnica in Synaxibus celebrandis verſabatur. 155.B.1
athanaſij exhortatio ad Arianos. 123.B.1
athanaſij opera nemo in exilium actus. 193.D.1
athanaſij perfectitudo animi laodatur à Iouiano Imperatore. 181.B.2
athanaſij fidei confeſſio. 314.B.2
athanaſij accuſatorem ſe dicit Conſtantius. 238.C.2
athanaſij Teſtes apud Conſtantium Imperatorem contra hæreticorum calumnias. 155.B.1
athanaſij doctrinam reſpuit Conſtantius Imperator. 161.D.2
athanaſij aſſeclis omnibus, ſuæ Eccleſiæ, & antiqua immunitas à Conſtantio teſtituitur. 209.C.1
athanaſium ad ſe venite mandat Conſtans Imperator. 155.C.1
athanaſium diligebat Conſtans Imperator. 156.D.1
in athanaſium iuuenes Alexandrini à Conſtantio incitantur. 232.C.2
athanaſium quærere fingentes Ariani omnia diripuerunt. 234.C.2
athanaſium apud Cooſtantem Imperatorem calumniantor Euſebiani. 155.B.1
in athanaſium & Macarium accuſationis cauſa. 211.B.1
in athanaſium ſcripſit Euſebius. 200.A.2
athanaſio Epiſcopo partem veſtimentorum ſuorũ Antonius moriturus relinquit. 513.C.2
athanaſio quare timiditatẽ obiiciant, Ariani. 165.D.1
atheos eſt Arios dum filium Dei negat & illũ rebus conditis adnumerat. 64.C.2
attactu terrenorum corporum neque ſordeſcit ſol, neque obſcutatur. 25.B.1
auaritiæ ſtudio deditì ſunt Meletiani hæretici. 62.C.2
auctuariũ nullum recepit Trinitas etiamſi Verbum Dei corpos aſſumpſerit. 41.C.1
audacia maior eſt in Deum aſſurgere qoàm in hominem. 568.D.2
audacia hominum non ad id quod decorũ, ſed quod poſſibile eſt reſpicit. 2.D.2
audacia fortitudo nonnumquam dicitur. 561.D.1
audaciæ genus quodcunque aggredioutur Ariani. 169.A.1
auditum habet homo auſcultandis diuinis ſcripturis idoneum. 2.C.2
auditom ad inobedientiam conuertit homo. 2.D.2
auditu præditi Idololatræ ea quæ non audiunt adoranda exiſtimant. 6.C.1
aues, Dei Verbi nutu volitant. 17.A.2
aures piæ eos audire nõ debent qui Sermonem paſſum eſſe carne dicunt. 567.B.2
auribus quidẽ audiendũ, corde verò intelligendum. 567.A.1
aures verborum ſono quidam patentes habẽt, intelligentiam autem dictorum nullam habẽt, 572.D.2

aurium proprium eſt audire. 12.B.2
in auro & cæteris metallis expreſſi erant amores & libidines Deorum gentilium. 5.D.2
auſtrum verſus adorant Iudæi, quare: 377.D.2
autor pacis Chriſtus. 36.D.2
autor vnus eſt rerum vniuerſitatis. 15.A.2
autor antiquus Theognoſtus. 188.A.2
autor virginitatis ſeruandæ Chriſtus. 36.D.2
autor eſt Deus rerum omnium quæ conſtant. 11.A.2
autor fuit Deus filio ſuo vt induto corpore humano, homo fieret. 90.D.1
autorem ſuum cognouerunt omnes creaturæ præterquam ſolus homo. 34.A.1
ex auctore qualе ſit opus agnoſcitur. 7.C.1
autores aliarum rerum homines Aſtra eſſe cogitarunt. 4.C.1
autoritas conciliorum inconcuſſa eſſe debet. 199.C.1
autoritas Origenis de blaſphemia. 349.D.2
autoritatis multum habet vita bona. 432.D.2
autoritate concilij Epiſcopi Euſebiani deponuntor. 203.C.2
authoritates ſcripturarum quibus Ariani in Catholicos vtebantur. 122.C.1
ab Autumno æſtas prohibetur ne terminis ſuis exeat. 11.C.2
auus Conſtantij Maximianus. 231.C.1
auxentius Arij patrocinio in Epiſcopum aſſumptus eſt. 57.C.2
auxentius hæreticus à conciliis diuerſis anathemate percuſſus. 38.D.1
auxilium Solis Luna deſiderat. 11.B.1
item & ſydera reliqua. ibidem.
auxumeos Epiſcopus Frumentius in Ægyptum relegatus. 162.B.1
azarias, Ananias, & Miſael omnem creaturã ad Dei benedictionem inuitant. 595.B.1
azarias, Ananias & Miſael martyres Babylonij Arianam hæreſim refutant. 109.D.2

B.

BAal Prophetas plures quàm quadringẽtos necſ dedit Elias. 167.B.2
baal idolo ſeptem millia hominum genu non flexere. 389.C.2
è babylone quomodo redierit populus Iſraëliticus. 471.D.2
babylonij martyres Ananias, Azarias, & Miſael Arianam hæreſim refutant. 109.D.2
babylonij contra Ægyptios bellũ geſſerunt. 46.A.1
bacchus Iouis filius. 5.C.2
Balaam aſina humana voce loquitur. 466.C.1
balacius dux Ægypti Arianus Chriſtianorum perſecutor. 512.A.1
ab Antonio vt reſipiſcat monetur, ſi imminentẽ ſibi Dei vltionem vitare velit. ibid. B.1
literas Antonij riſit, illumque vltio diuina cõpeſcuit. ibid.
balneis vti non debet virgo Deo cõſecrata. 306.C.2
baneas filius Iodae leonem occidit. 468.D.2
baptiſantur Iudæi. 437.B.1
baptiſari voluit Conſtantius in Ariana impietate moriens. 252.C.2
baptiſatur Conſtans Imperator ad finem vitæ ſuæ. 243.C.2.
baptiſati blaſphemantes peccant in Spiritum ſanctum. 350.A.1
qui Baptiſati non ſunt in nomine Spiritus ſancti, nec baptiſati quoque ſunt in nomine patris & filij. 597.A.1
non Baptiſati infantes neque in regnum, neque in pœnam ingrediuntur. 389.C.1
baptiſator Chriſti Ioannes. 52.D.2
baptiſma circuncиſio ſpiritualis eſt, quæ corporali circunciſione corrompitur. 378.C.1
baptiſma aquæ, ſanguinis, & lachrymarum. 383.B.1
baptiſma non in nomine Verbi ſed filij confertur. 142.D.1
baptiſma Ioannis vnde eſſet dicere non audebant Phariſæi, cur. 553.D.1
baptiſma eſt torcular in vinea ædificatum. 395.C.2
baptiſma in Patre, Filio, & Spiritu ſancto traditur. 348.A.1
baptiſma in filio confirmat Deus. 99.C.2
baptiſma vaſe teſtaceo repreſentatur. 395.A.1
baptiſma vnum. 304.C.1
baptiſma tribuunt Ariani non in patre & filio, ſed in creatore & creatura. 100.B.1
baptiſma primum, diluuium. 406.C.1
ſecundum, maris rubri tranſitus. ibid.
tertium, ablutio illa qua lauabantur ij qui immũdi erant apud Hebræos. ibid. D.2
quartum, Ioannis. ibid.
quintum, Chriſti. ibid.
ſextum, lachrymarum. ibid.
ſeptimum, ſanguinis. ibid. A.2
octauum non eſt ſalutare, ſed in æternum ſine fine peccatores punit. 406.A.2
baptiſmata tria purgantia cuiuſlibet hominis peccata. 383.B.1
baptiſmata multa faciunda Hebræi putabant. 350.C.2
in baptiſmate vniuerſa ratio fidei noſtræ conſiſtit. 141.D.1
in baptiſmate nominatur filius cum Patre, quia ille eſt patris Verbum & ſapientia. &c. ibid.
baptiſmate vetus homo exuitur. 350.D.2
ſupernè renouantur Chriſtiani, & Spiritus ſancti gratia de integro regenerantur. 350.D.2
baptiſmatis & pænitentiæ diſcrimen. 350.D.2
baptiſmatis gratia deſinit deſinente filij nomine. 142.C.2
baptiſmatis inopia in Eccleſia temporibus Georgij Epiſc. Ariani. 171.A.2
baptiſmatis vnam eſſe regenerationem, & nõ multas oſtendit Paulus. 350.C.2
baptiſmatis ſacramento non initiati regnum cælorum conſequi non poſſunt. C.1
baptiſmi trina immerſio, quid. 405.A.1
baptiſmi ſignum mare rubrum. 406.C.1
baptiſmus adorationem antecellit. 552.C.2
baptiſmus ad homines perueniebat quando Chriſtus in Iordane baptizabatur. 80.D.1.
baptiſmus purgat fideles ab omni peccato priorum parentum. 381.C.1
ante baptiſmum nemo perfectus, quacunque doctrina & pietate fuerit præditus. 552.C.2
per baptiſmum rationalis cultus Deo exhibetur. 552.D.2
in baptiſterium ſacrum Iudęi & Ethnici ingrediuntur ab hæreticis ad id impulſi. 170.C.2
baptiſteriis flammæ iniectæ. 170.B.2
barbari Deum agnouerunt opera Conſtantini. 219.D.1

barnabas

barnabas & Paulus à Spiritu ſancto vocati ad gentibus Chriſtum prædicandum. 598. C.1
barrabam poſcit, & Chriſtum interficit qui à voluptatibus detinetur. 317. C.2
barſabæa Dauidis vxor, filium ſuum Salomonem, mariti ſui ſeruum appellat. 86. D.2
baruch, liber Apocryphus. 493. A.2
baruch fide & non martyrio iuſtificatus eſt. 62. A.2
baſilides Hæreticus. 64. B.1
baſilides, Marcion, & Valentinus angelos rerum cęterarum creatores eſſe docent. 92. D.2
baſilides, Marcion, & Valentinus aſſerunt Dominum veluti aquam per canalem penetraſſe per impollutam deiparam virginem. 290. C.2
baſilidis hæreſis damnanda eſt ab illis qui Orthodoxam fidem amplecti deſiderant. 44. B.1
baſilius ex Ancyra qua in parte fidei errauerit. 255. C.2
baſilius Orthodoxus Epiſcopus. 58. C.1
baſilidiani hæretici à Baſilide nomen ſumpſere. 64. B.1
baſilium Epiſcopum laudat Athanaſius. 261. B.2
baſſus Epiſcopus Sardicenſi concilio ſubſcripſit. 207. B.2
beatitudo iuſtorum æterna erit. 387. A.1
beatus latro regnum cælorum rapuit. 289. C.1
beelzebub miracula Chriſti tribuunt Phariſæi. 351. D.1
beelzebub opera Chriſti adſcribebant Iudæi. 132. C.1
bella illico ciuitates ſuſcipiebant ante Verbi Dei incarnationem. 21. A.1
bello capti homines Marti ſacrificantur. 10. D.1
bello robuſtus factus eſt Sanſon. 409. B.1
aſini maxilla mille proſtrauit Philiſtæos. Ibid.
bellum permiſit Deus inter genus humanum & diabolum, cur. 374. C.2
bellum geſſit Dauid contra Moabitas. 31. D.1
bellua immanis hæreſis. 222. B.2
belluæ pro diis habitæ. 4. D.1
belluis deteriores ſunt mundani homines. 307. B.2
benedictionem à Domino obtinuit Iacob, & Iſrael appellatus eſt, quare. 119. C.1
benefactorem ſuum populus vilipendit. 105. C.2
beneficia incarnationis Chriſti innumerabilia ſunt. 37. B.2
berithus ciuitas in Syria. 434. D.2
beſtiis homines ſimiles euadunt. 390. A.1
cùm ex Bethania Ieroſolymā proficiſceretur Chriſtus verè ſuper aſinum ſedit. 294. B.2
bethlehem domus panis interpretatur. 393. A.1
in bethlehem Iudæ naſcitur Chriſtus ex Maria virgine, de ſemine Dauidis, Abrahæ, & Adæ. 284. A.2
blaſphemia quid. 349. C.2
blaſphemia eſt Deum agnoſcere, & eius rationem ſeu ſapientiam ignorare. 69. C.1
blaſphemia in filium in ipſum patrem redundat. 69. C.1
blaſphemia Phariſæorum in Chriſtum duplex. 351. D.2
blaſphemia in ſpiritum ſanctum. 352. B.2
blaſphemia Arianorum quam in Deum patrē pronunciant. 128. A.2
blaſphemia eſt Spiritum ſanctum dicere phantaſma. 593. A.2
blaſphemiæ propugnator Conſtantius. 236. D.1
blaſphemiæ Arianorum in filium Dei. 115. D.2
blaſphemię Manichæorum in Chriſtum. 120. D.1
blaſphemiæ hæreticorum repudiantur. 322. D.
blaſphemiæ in filium hominis exemplum. 352. B.2
blaſphemiæ Aſterij. 246. D.2
blaſphemiæ cordium Deum rerum omnium conditorem non latent. 576. B.1
blaſphemię Arianorū de Chriſti affectionibꝰ. 122 A.2
blaſphemias de Spiritu ſancto loquuntur hæretici. 338. C.1.
blaſphemias dicit in Verbum Dei hæreſis Ariana. 292. D.2
blaſphemias in Chriſtum dicunt Photiniani, Simoniani, & Sabelliani. 318. D.1
ad blaſphemias & conuitia linguam ſuam conuertit homo. 2. D.2
blaſphemias ſuas à Caipha mutuātur Ariani. 136. C.2
blaſphemus Arius in Chriſtum. 288. D.2
biblia afflatu numinis ſcripta eſt. 30. D.1
biformes tantum, aut uniformes tantum, debebant depingi dij gentilium, quare. 9. C.1
binitatē loco Trinitatis conſtituūt hæretici. 338. A.2
bithynij diuerſos ab Armeniis Deos habent. 9. C. 2.
bæotia oracula olim impoſturis vaticiniorum ſcatebant. 35. D.1
bona dicenda ſunt entia. 20. B.2
bona parua quædam, magna mala delent. 391. B.2
bona qui egerint in vitam æternam ibunt. 581. B.1
bona Eccleſiaſtica à laicis non diripienda. 231. B.2
bona piorum in hac vita non conſiſtunt. 381. B.2
bona quænam ſint. 2. B.2
ad bona ſe inclinare poteſt mens humana. 2. B.2
& illis quoque auerſari. ibid.
boni naturam corporea & temporaria habere ſibi perſuadet mens humana, quomodo. 3. D.2
boni vocabulo quomodo abutatur mens humana. 2. A.2
bonis eccleſiæ priuatur Athanaſius ab Arianis. 228. B.1
bonis regnum cælorum repoſitum eſt & deſtinatum. 38. A.2
pro bonis meritis vitam æternam à Chriſtò ſumus accepturi. 594. C.1
à bonorum contemplatione quando degenerat anima, ad res contrarias aberrat. 2. C.2
bonus eſt Deus. 111. B.2
bonus Angelus contra bonum Angelum nihil committit. 389. C.2
bonus Deus haberi non poſſet ſi author eſſet & cauſa mali. 3. B.1
bonum nullo tempore id fuerit quod initium ſui malum habet. 3. C.2
bonū hilarè ſemper operari perfectorū eſt. 384. C.1
bonum & malum ante inobedientiam non cognouit Adam. 281. B.1
bonitas Dei quomodo oſtendatur. 317. C.2
bonitas Dei erga genus humanum. 111. B.1
bonitate omnes præcellit Deus. 1. C.2
borroea ob Cyrum in exilium ab Arianis actum in mœrore luget. 164. A.1
boreas humidi eſt temperamenti. 390. A.2
bos Ægyptiorum Deus. 10. A.1
brachium & dextera dicitur Chriſtus, quomodo. 361. A.2
brachium patris dicitur filius, quomodo. 316. C.1
breuiariū Meletij Epiſcopo Alexādro datū. 214. D.2
britannio rex, à Conſtantio interfectus. 233. A.1
bruta Deum cognoſcūt eique benedicunt. 307. C.2
bruta pro diis habita. 4. D.1
à brutis nihil differunt homines qui nihil magis

quam terrena intelligunt. 22.C.2
à brutis in quo differat homo. 12.C.2
in brutis & rebus immobilibus fiduciam ſuam collocant idololatræ. 6.C.2
brutorum & irrationabilium formas quare diis ſuis indiderint antiqui. 8.C.1
brugillelorum ciuitatis Galliæ epiſcopos Euſebius. 45.A.2
ex buſſi genitus eſt Exechiel. 31.B.1

C.

CAbyrorum oracola olim impoſturis vaticiniorum ſcatebaot. 35.D.1
cadauera Chriſtianorum à ſe occiſorum oecultant Ariani. 240.B.2
eæca malitia. 330.D.2
cæci oculos vt Deus aperiebat Chriſtus, & vt homo in terram ſpuebat. 124.D.1
cæci effecti Iudæi. 336.B.2
cæcus natura à Chriſto viſum recepit. 32.C.1
cæcus à natiuitate carnis ſaliua curatus eſt à Verbo. 53.C.2.
cæcos Chriſtus ſanat cùm eos priùs de fide ſua ioterrogaſſet. 584.A.2
cæcilianos Aphricæ epiſcopus ortbodoxus. 58.B.1
cædes ex Marte diſcebant olim homioes Idololatrę. 10.B.2
cædes & iniuriæ, vnde. 2.D.1
cædes perpetrat bomo manibus ſuis abutēs. 2.D.2
eædibus humanis Iouem Latialem quondam Latini venerati ſunt. 10.D.1
cœnaculo ſtrato repreſentatur regnū cęlorū. 395.A.1
eœpit eſſe Chriſtus quod non erat, dum deſcēdit de cælo, nec amiſit quod fuerat. 594.B.1
cæſar ab Impetatore quomodo differat. 593.C.2
cæſareæ Cappadociæ Conſtantius Athanaſium vidct. 155.A.2
cæſareæ Paleſtinæ Epiſcopus Euſebius quod diis immolauerit accuſatur. 194.B.2
cæſarienſis Epiſcopus Acacius coocilij authoritate deponitur. 203.C.2
cain ſeptem peccata commiſit quando fratrē ſuum occidit. 401.D.1
cain à diabolo edoctus eſt qoomodo fratrem occideret. 380.B.2
eain execrationis pænam luit. 408.C.1
à caipha blaſphemias mutuantor Ariani. 136.C.2
caiphæ cauillationibus reſpondit Chriſtos cùm tamen coram Pilato tacuerit. 291.D.2
caiphæ & Samoſatenſis opinio. 188.C.2
caiphæ & Herodis diſcipuli ſunt Ariani. 123.A.2
caiphæ ſimilis eſt Aſterius. 99.C.1
eaiphæ æmuli ſunt hæretici. 173.B.1
caiphæ æmolatores Ariani. 345.C.1
caiphæ diſcipuli ſunt Ariani. 189.B.2
caius hæreticus à diuerſis conciliis anathemate percuſſus. 38.D.2
calamerus & Maximos diaconi à Paulino Alexandriam miſſi. 45.A.2
in calamo, eorona, & chlamide quid geſtabat Chriſtus. 330.C.1
calceamentis pedes obductos habere debet virgo Deo dicata dum orat. 306.C.2
caldæorum diſciplinis omnibus inſtructus fuit Daniel. 49.A.2
calepodius Epiſcopus Sardicenſi concilio ſubſcripſit. 207.B.2
calice ſancto qui præter Eccleſiaſticam inſtitutioōe abutitur, cōtumeliā Chriſti ſanguini facit. 195.D.2
calicem nullom eſſe eoufractum à Macario. 215.A.2
calidum calefacit Dei ſapientia. 17.B.1
caligo extrema malis deſtinata eſt. 38.A.2
calix à Macario confractus non fuit. 200.D.2
calliditas Arij ſerpentis dolo ſimilis. 65.A.2
calliditas & inuidia Atianorum. 163.D.2
calor frigore prædominante extinguitur. 11.C.1
ex calore & Ætheris inflammatione venti natoram accipiunt. 11.B.1
calotem Deum eſſe ſibi fioxerunt homines. 4.C.1
caloris violentia frigus eoaneſcit. 11.C.1
caluariæ locus Adami ſepolcbrum. 196.A.2
calumnia grauiſſimè ferit. 157.A.1
calumniæ curatio veritas. 156.C.2
calumniæ Euſebianorum contra Macarlum coram Ethnicis propoſitæ ſunt. 196.A.2
calumnias Catbolici, hæretici gratiam à iodicibus tecipiunt. 217.B.1
ealumnias ſoas coufitens Iſchyras, in Eccleſia non eſt receptus. 215.B.2
calumnias meditantur hęretici dum ſe victos eſſe vident. 53.A.1
ad calumnias confugiunt bæretici. 172.C.1
ealomniis inſectantur Iudæi Verbi Dei incarnationem. 19.B.1
calumniator immenſus diabolus. 55.C.2
calumniatores deteſtatur Dauid. 159.B.1
ealumniatores longè à principibus ſunt propulſandi. 159.A.1
calumniatores ſe eſſe cognoueruut Valens & Vrſarius, & pænitentiam egerunt. 231.A.2
campaniæ Epiſcopus Viucentius Athanaſij apud Conſtantium teſtis. 155.B.1
in cana Chriſtus vocatur ad nuptias. 290.D.2
canceris ioſtar omnia paulatim depaſcit hæreſis. 67.C.1
canes ſunt & porci qui in turpi vita degunt. 306.D.1
eanicipites ſtatuas pro diis babuere Ægyptij. 4.A.2
caoina facie depingitur Anobis apud Ægyptios. 9.C.1
canones Apoſtolici requiruntur in rebus Eccleſiaſticis non autem eloquentia. 198.D.2
canonum Eccleſiaſticorum inſtitutio à Patribus tradita. 169.D.2
eontra Canones Eccleſiaſticos Georgius Arianus creatut Epiſcopus. 201.A.2
canticorum quinque millia edidit Salomon. 494 B.2
canticum canticorum allegoricè tantum interpretari poteſt. 475.C.2
quid doceat. 476.A.1
capabilis eſt Spiritus ſanctus & non capax. 591.B.1
capadoces diuerſos à Sytis Deos habent. 9.B.2
capite veruecino configuratus eſt Iupiter Ammon in Lybia. 4.A.2
capite inclinato mortuus eſt Chriſtus, quid. 398.D.1
capitis truocatione Ioannes mortem ſuſtinuit. 27.A.2
eapito Siciliæ orthodoxus Epiſcopus. 48.B.1
capti in bello homines Marti ſacrificantur. 10.D.1
captiuitatis liberationem Eſdræ liber recenſet. 296.D.2
capuæ Epiſcopus Viocentius variè afflictus eò quòd Athanaſio faueret. 160.C.2
caput Chriſti arundine percotitur, vt ſerpentis antiqui caput cooteratur. 394.P.1

capue

caput Eccleſiæ eſt Dei Verbum & Ratio. 16. B.2
caput & marer omniū Eccleſiarum Roma. 438. B.2
caput quod ſpinis Iudaicis coronabatur, illud diuinæ dignitatis diademare cingitur. 574.C.1
caput fidei noſtræ, eſt finis vitæ & conuerſationis Chriſti. 25. D.2
cardo ſalutis bumanæ in morte, ſepultura, & reſurrectione Chriſti. 565.C.2
in carmelo monte ſedentes Elias & Eliſæus Dominum inuocant. 298. B.2
carnalis non eſt anima. 285. D.1
carnifices Chriſti tunicam ſcindere non poruerunt, cur. 332.C.2
caro Chriſti non eſt increara, quia paribilis erat. 277. A.2
caro Chriſti de cælo uou deſcenderat, ſed Verbum ſolum. 591. G.2
caro factum non eſt Verbum vt Trinitas augeretur, ſed vt caro reſurgeret. 41.C.1
caro quam ex virgine Maria ſumpſit Chriſtus non eſt de ſubſtantia Trinitatis. 39.C.1
caro, & natura humana in diuinam gloriam profecit, quomodo. 587.C.1
caro Verbi Dei, in cruce ſuſpenſa eſt. 43. C.1
caro profecit in verbum, non autem verbum in carnem. 592. B.1
caro quam verbum aſſumpſit ſi paſſa non eſt, Verbum igitur paſſum eſt. 569.C.2
caro impaſſibilis Sermone non eſt. 567.C.2
caro & verbum duo diuerſa ſunt. 563. C.2
caro Chriſti modo ſtupendo ad cælos euecta. 571. D.1.
caro per verbum Dei glorificata eſt. 54. A.1
caro Chriſti à Spiritu ſancto iuuncta quomodo. 80. A.1
caro Chriſti à Verbo eſt indiuiſibilis. 54. D.1
caro, Verbi caro facta eſt, & non bominis alicuius. 279.A.2
caro immortalis facta eſt per verbum Dei. 296. B.1
caro Chriſti nō fuit creata proprer vnitionem cum diuinitate Verbi. 277.B.2
caro ſolnta dum eſt & ab anima ſeparata, tunc homo dicitur mortuus. 567.D.2
caro Chriſti non eſt Deo conſubſtantialis. 280.B.1
caro Chriſti adoranda eſt. 278. D.1
caro Chriſti peccaris non fuit obuoxia. 405. B.1
caro Chriſti vermi comparata. 413. D.2
caro Chriſti eiuſdem ſubſtantiæ non eſt cum Deo. 52. B.1
caro Chriſti quaternitarem in Trinitate non facit. 564. D.1
caro Chriſti hominum mediatrix. ibid.
caro Chriſti prima & ſola expers peccati manſit proprer vnionem cum verbo. 570.D.2
caro ſi auferatur à Chriſto incrementa & meliorationes eius nullius laudis erunt. 570. C.2.
caro Chriſti adoranda eo quòd inſeparabiliter Verbo vnita ſit. 564. A.2
caro Verbi non dicitur apparuiſſe, ſed verbum in carne. 263. A.1
caro Chriſti ſi ex ſanguine noſtro ſumpta eſt, magna inde in genus noſtrum prouenit gloriatio. 571. C.2
carnis proprium eſt turbari. 132.D.2
carnis & verbi vna eſt perſona. 592. C.1
carnis ſaliua cæcus à natiuitate curarus eſt à verbo. 53. C.2
carnis aſſumptionem in Chriſto qui reijciunt, cum vereribus Iudæis commercium habere conuincuntur. 569. A.2
carnis reiectio in Chriſto, eſt omnium blaſphemiarum fundamentum. 571. C.2
carnis ex nobis ſumptæ trophæum aduerſus diabolum nobis vindicamus, quomodo. 571.D.2
carnis aſſomptio Verbum Dei nequaquam ſeruum aut mancipium reddidit. 90. A.2
carnis quæcunque propria ſunt, de Chriſto incarnato dicuntur. 578. C.2
carnis reſurrectio credenda. 43. A.2
carnis proprium eſt & naturale comedere. 570.D.1
carne amiciuntur homines vt conſiſtant. 89. C.2
carne & anima bomo ſubſiſtit, quæ duæ ſunt ſubſtantiæ. 591. D.2
carne paſſus eſt Chriſtus non Deitate. 125. B.1
carne crucifixum eſt verbum. 357. C.2
carne aſſumpta ex fœmina naſcitur verbū. 286. A.1
carne, bominem deffunctum, mortuum eſſe non dicimus. 568. A.1
carne indutus Chriſtus, carnis infirmitates ſuſtinuit. 124. B.1
abſque Carue, Verbum Chriſtus non appellatur. 283. D.1
de carne Chriſti prouerbialiter dictum eſt, Creauit me. 102. C.2
in carne à patre ſuſcitarus eſt Chriſtus. 592. A.2
in carne eadem in qua Chriſtus natus eſt, ab eo in his corporibus ſumus reſuſcitandi. 594. C.1
in carne mortuus eſt Chriſtus qui ſemper viuit in Spiritu. 592. A.2
carnem creatitiam induens Chriſtus filius hominis efficitur. 109. B.1
carnem ex Maria deciſam accepit Chriſtus. 110. D.2
carnem vbi induiſſet Chriſtus patrem ſuum Dominum appellauit. 102. C.2
carnem humanam aſſumpſit filius Dei, & in terra peregrinatus eſt. 412. B.2
carnem pro homine dicere conſueuit ſcriptura. 125. D.2
carnem aſſumendo diminutum non eſt verbum Dei. 78. B.1
carnem à Verbo qui ſeparant odio maximo digni ſunt. 572. A.1
in carnem noſtram ingrediens Verbum Dei, creari & fundari dicitur. 111. A.2
per carnem & bumanitatem Chriſti quid intelligendum. 288. B.2
qui carnem Chriſti à Verbo ſeparat, miraculorum eius amplitudinem tollit. 571. B.1
carpocrates hæreticus angelos mundi conditores appellauit. 83. B.1
carterius Epiſcopus orthodoxus in exilium ab Arianis pulſus. A.1
caſtellum in quem miſſi ſunt diſcipuli vt ſoluerent aſinum, mundus eſt. 395. C.1
in caſtitate ſua virgo confidere nou debet, ne cadat. 309. B.1
caſtor & Pollux Iouis filij. 5. C.2
caſtra Dei cur viderit Iacob. 402. B.1
caſtritius comes ab Euſebianis in concilio Sardicenſi adducitur. 203. A.2
catalogo Presbyterorum non inuenitur Iſchyras. 214. B.1
cataphrygæ tanquam hæretici condemnantur. 476. C.1
catecbumeni ſacris Eccleſię myſterijs poſſunt ſcandaliſari. 195. B.2

catholica dicitur Ecclesia quod per totum orbem ſit diffuſa. 398. A. 1
catholica fides ſecundum Christi incarnationem. 280. D. 1
catholica fides de patre & filio. 139. C. 1
catholicę Ecclesiæ fides de Christo. 282. C. 2
catholici calumnias, hæretici gratiam à Iodicibus recipiunt. 217. B. 1
catholici hæreticorum causa ab Ethnicis multa indigna paſſi ſunt. 201. C. 2
catholici nomen Christianum ſemper retinuerunt. 64. C. 1
catholicorum libri ab Arianis incenſi. 438. B. 1
apud catholicos ſolos eſt vera religio. 56. A. 3
catuli leonum ſunt Prophetæ. 403. A. 2
catulus leonis Iuda, quid. 402. C. 1
cauillationes Arianorum & Manichæorum otioſæ. 281. D. 1
caupones Iudaici vinom aqua miſcent. 578. C. 2
cauſa vnica in Deo. 411. D. 2
cauſa prima incarnationis Christi, quæ. 21. B. 2
cauſa criminum animæ, vnde 2. D. 2
cauſa prior eſt cauſato. 104. A. 1
cauſæ deffinitionem Constantino reſeruari postulant Epiſcopi. 217. C. 1
cecropius arianicæ impietatis patrocinio ad Epiſcoparum euectus. 57. C. 2
cematius & Catterios in exilium ab Arianis pulſi. 164. A. 1
à centimano Ægeone ſocentritur Ioppiter. 5. B. 2
centuriones igne cœlitus euocato combuſſit Elias eum ſuis centurijs. 167. B. 2
cerei Eccleſiæ idolis oblati. 570. D. 2
ceremoniæ Ægyptiorum abominandæ. 9. C. 2
ceremoniæ Idolorum abijci cæperunt quando inter homines apparuit verum Dei Verbum. 35. B. 1
ceremonijs veri Dei ſtulti homines ſimulachra proſequuntur. 5. B. 1
ceremonijs diuinis proſequuntur Idololatrę ea quę per artem & ſcientiam facta ſunt. 6. C. 1
ceres ex Theſei decreto in Græcia pro Dea veneratur. 4. D. 2
ceres agriculturæ iouentrix. 7. D. 2
ceruæ vocantur ſanctorum animæ. 404. A. 3
apud chaldæos floruit magia ante Christi Saluatoris adnentum. 35. A. 2
apud chaldæos in ſumma admiratione fuit magia aote Christi aduentum. 35. A. 2
in chaldæorum terra Ananias, Azarias & Miſaël in fornace ignis ponuntur. 595. B. 1
chaleb Iephone, & Ieſus Naue exploratores à Moſe in terram promiſſionis miſſi. 466. C. 3
chaleb & Ioſue filius Naue promiſſiones à Domino acceperunt. 409. A. 1
vt chamæleontes animo vario, ac verſipelli ſunt Ariani. 179. D. 2
character patris eſt filios. 18. C. 2
charitas Dei erga creamras, qualis. 105. C. 2
charitas neceſſaria. 432. A. 2
charitas homines ſibi inuicem ſubiectos reddit. 557. C. 2
charitas ſeruanda, quæ omnium virtutum potiſſima eſt. 308. D. 2
charitas omnium bonorum maximum eſt. 383. D. 1
charitatis ſyncerę verum indicium fit per eleemoſinam. 385. A. 1
charitatem erga proximom exercere in noſtra poteſtate eſt. 385. A. 1
cherubim vidit Ezechiel ſubtus gloriam Dei Iſraël. 595. C. 1
cherubim, Seraphim, & Throni à Deo abſque vllo mediatore omnia condiſcunt. 319. A. 1
cæteris poteſtatibus & Angelis ſublimiores ſunt & Deo propinquiores. ibid.
inferiores ordines erudiunt. ibid.
chiliaſ eſt numerus continens mille. 368. D. 1
chirographom quid. 407. B. 3
in chlamide, corona, & calamo quid geſtabat Chriſtus. 330. C. 1
choragum Deom alium præter Christi patrem fingunt hæretici. 3. C. 1
Chriſtus Deus eſt & homo. 51. D. 2
Si tantum Deus eſſet, nequaquam pati potuiſſet. 52. A. 3
Si tantum homo, dæmonem vincere, mundum ſeruare & viuificare nequiuiſſet. ibid.
chriſtus carne paſſus eſt. 131. D. 1
carne eſorijt. ibid.
carne fatigatus fuit. ibid.
chriſtus infernum non exhorruit, ad cuios conſpectum inferorum ianitores expauerunt. 131. D. 6
chriſtus mortuus eſt vt homines morientes viuificarentur, & non vlterius mortis regnum paterentur. 296. A. 1
chriſtus de virgine deſponſata naſci voluit, vt matrem ſuam verè hominem eſſe demonſtraret. 40. A. 1
chriſtus naſcitur ex Virgioe, illibata illius virginitate. 413. A. 1
chriſtus non propter ſolam Latronis animam paradiſum aperuit. 375. D. 2
chriſtus paſſos eſt ſecundum carnem mortalium, non ſecundùm immortale Verbum. 566. C. 2
chriſtus paſſionis ſuæ tempore, pro Iudæis ipſum interficientibus Patrem orabat. 568. C. 2
chriſtus fit nobis primogenitus ex mortuis, qui eſt vnigenitus Dei viui. 592. A. 2
chriſtus victoriam de diabolo reportauit. 570. D. 2
chriſtus creare dicitur non vt homo ſed vt Deus. 71. B. 2
chriſtus poſt reſurrectionem palpabilis. 546. A. 2
chriſtus nouiſſimus ſecundum carnem, & æternus ſecundum Deitatem. 573. A. 1
chriſtus ſeipſum ſanctificat vt nos ſanctificemur. 80. A. 2
chriſtus præceptum fugiendi Apoſtolis dedit. 165. C. 1
Iudæorum inſidias fugit. ib.
chriſtus in carne à patre ſuſcitatus eſt. 591. A. 2
chriſtus nos à maledictione legis liberauit. 571. C. 2
chriſtus aquam in vinum mutat. 569. B. 3
chriſtus impatibilis, & immutabilis manet ſecundum Deitatem. 580. C. 3
chriſtus rurſum redibit eo modo, & ſtatu quo aſcendit in cælum. 573. B. 1
chriſtus ſeruili forma ſumpta ſubijcitur pro nobis patri ſuo. 557. D. 2
chriſtus quare principium viarum dicatur. 107. C. 2
chriſtus homo factus vocatus eſt Ieſus. 91. C. 1
chriſtus ſe animam ſuam ponendi poteſtatem habere profitetur. 584. A. 2
chriſtus imaginem illam quæ in nobis eſt pro ſua ſibi arrogat. 112. B. 2
chriſtus totius orbis fundator ab alio fundari non poteſt. 110. D. 1
chriſtus pro nobis patrem ſupplicat vt homo, Verbo con-

bo conjunctus. 573.C.a
chriſtus tentatus eſt cùm deuictæ carnis primitias haberet. 570. D.2.
chriſtus in ſulo patre totus & integer permanet. 24. D. 2
chriſtus per humilitatem ſuam teſtituit quod per inobedientiam perierat in Adam. 592.A.2
chriſtus paſſus eſt non Deitate ſed carne. 125.B.1
chriſtus aſſumptione carnis non eſt immutatus. 88. D.1
chriſtus à mortuis ſecundum ſcripturas tettia die reſurrexit. 594. C.1
chriſtus ſeſe incredulis palpandum exhibuit. 565. A.1
chriſtus abſque carne Verbum non appellatur. 283. D.1
cbriſtus peccata noſtra geſtauit. 124. C.1
quòd chriſtus impatibiliter paſſus non ſit. 565. B.2
chriſtus ſi homo nunquam factus fuiſſet, nunquam à peccatis vindicati fuiſſemus. 78. B.2
chriſtus deuicta morte reſurrexit. 29. D.1
chriſtus omnia quæ fecit ad uoſtram ſalutem pertinent. 55. C.1
hæreticos futuros prædixit. ibid.
chriſtus ſe Deum eſſe non finxit, ſed operibus declarauit. 89. D.2
chriſtus ab humanitate nullum recepit dettimentum in ſua diuinitate. 54. A.1
chriſtus propitiatio eſt pro peccatis nuſtris apud patrem ſuum. 596. D.2
chriſtus ſeruandæ virginitatis autor. 36. B.a
chriſtus in grege & ordine cæterarum rerum omnium connumerari non debet. 70. C.1
chriſtus in terris conuerſans ex tenebris lucem nobis confecit. 42.B.1
ex errore ſalutem. ibid.
ex morte vitam. ibid.
ingreſſum in Paradiſum patefecit. ibid.
chriſtus ad quæ opera conſtitutus. 113. B.2
chriſtus propter ſeruos ſerui formam aſſumpſit. 589. C.2
chriſtus in præſepe poſitus, angelorum hymno glorificatus celebrabatur. 565.B.1
panibus quinque, hominum aliquot millia cibauit. ibid.
chriſtus genitus & ingenitus. 257. C.2
cbriſtus primogenitus ex mortuis dicitur, quomodo. 106.B.2
chriſtus cum in corpore aderat neqoaquam tunc alibi deerat. 24. C.2
chriſtus quatenus homo à patre poteſtatem accepit. 226. B.2
chriſtus media nocte ſurrexit à mortuis. 308. C.2
chriſtus patiens dici non poteſt ſi dolorum ſenſum non cepit. 566. A.1
cbriſtus templum habuit, ſed non eſt conuerſus in templum. 263. A.1
chriſtus vt puer in præſepio iacebat, ſed tamen vt Deus Magos vt ſe adorarent attrahebat. 292.B.2
chriſtus vnctus præ conſortibus ſuis, quomodo. 553. C.2
chriſtus ex ſua virtute viuit. 585. C.2
chriſtus primogenitus in multis fratribus. 107.B.1
chriſtus à Spiritu ſancto ſanctificatur, quomodo. 83. B.1
chriſtus de cruce noluit deſcendere ne mortem fugere videretur. 333. B.1
chriſtus infirmari dicitur vbi noſtras ſuſcepit infirmitates. 104. A.2
chriſtus tela tentationum repetita ſacrarum litterarum memoria excuſſit. 571. A.1
cbriſtus corpus ſuum palpandum dedit. 575. B.a
chriſtus quando eſurijt, verum corpus aſſumpſiſſe teſtatus eſt. 589.c.1
chriſtus qui omnia fecit, nõ eſt ex numero omnium ab eo conditorum. 70. c.1
cbriſtus minoratus eſt paululum ab Angelis. 584. D.2
chriſtus peccata noſtra & maledictionem geſtauit. 104. A.2
cbriſtus homo factus eſt vt nos Dij efficeremur. 37. A.2
chriſtus carne patiebatur, diuinitus autem monumenta apperiebat, & mortuos excitabat. 45. B.1
chriſtus magus non eſt, cùm crux eius de magia victoriam reportet. 35. D.2
cbriſtus eſurijt, dormiuit, lacrymatus eſt, triſtatus eſt vſque ad mortem &c. vt tolerantiæ exempla nobis præberet. 589. c.1
chriſtus præceptor temperantiæ. 36. B.1
chriſtus pro ſalute noſtra paſſus eſt. 581. B.1
chriſtus pacis autor. 36. D.2
chriſtus contemplatione creaturarum cognoſci poteſt. 34. D.a
chriſtus ſi creatura eſſet nunquam dixiſſet, Genuit me. 104. D.2
cbriſtus non fictum corpus ſed verum & humanum habuit. 40. A.2
chriſtus patiens & impatiens fuit. 40. D.1
chriſtus Lazarum diuinitùs ſuſcitat, & vbi eam ſit quærit humanitùs. 45. A.1
chriſtus vt homo ſpuebat, vt Deus oculos cæci aperiebat. 45. B.1
chriſtus pontifex factus in perpetuum perſeuerat. 88. D.2
in ſuis promiſſis fidelis extitit. ibid.
chriſtus via eſt ad patrem ſuum. 42. C.a
chriſtus vt Deus toto orbe veneratur. 35. C.1
chriſtus in corpore adorandus. 53. B.2
chriſtus non vt cæteri ſancti omnes, ex viro & muliere natus eſt. 41. A.2
chriſtus ſilentium imperauit. 501. D.1
chriſtus ſolus ex omnibus ſanctis intra triduum reſurrexit. 41. B.2
chriſtus ſe per corpus manifeſtauit, vt patris inuiſibilis cognitionem haberemus. 37. A.2
chriſtus Mariæ & Ioſepho inferior non erat, etiamſi illis ſubderetur. 557. D.2
chriſtus ante luciferum genitus. 392. C.a
chriſtus qui vitam alijs dabat, ſub mortis tyrannide detineri non poterat. 91. C.1
chriſtus peccato nullo ſe vnquam contaminauit, licet veram carnem habuerit. 570. C.2
chriſtus in cælum aſſumptus eſt. 412. B.1
chriſtus quando declaratus eſt dominus, & quomodo. 91. C.1
chriſtus ex Maria virgine corpus tantum aſſumpſit. 39. C.2
chriſtus ſalutis mundi gratia in mundum venit. 556. c.2
chriſtus cur flauerit in diſcipulos. 397. B.5
chriſtus eſt primogenitus omnis creaturæ quomodo intelligendum. 42. A.2
chriſtus inſeparabilem cum ſuo patre deitatis vnionem habet. 99. A.2
chriſtus ad opera creatus, quid. 113. A.2

chriſtus ocioſos in Sabbato culpat. 582. B. 2
chriſtus ex Maria virgine ob noſtram ſalutem vltimis temporibus natus eſt. 580. A. 2
chriſtus corpus phantaſticum non habuit. 452. A. 1
chriſtus quoad humanitatem erat filius hominis. 382. D. 2
chriſtus non eſt creatura quia ſui gratia in mundum non venit, ſed hominum. 104. D. 1
chriſtus ex anima rationali & carne ſubſiſtit. 581. B. 1
chriſtus ad hominum inſtaurationem creatus. 103. C. 2
chriſtus Angelis melior factus, quid. 82. C. 2
chriſtus pro peccatis noſtris mortuus eſt. 588. A. 1
chriſtus ſe eſſe vitam oſtendit, id quod mortale eſt viuificando. 34. B. 2
chriſtus ſerui formam aſſumpſit, ſed non eſt factus ſerui forma. 263. B. 1
chriſtus qua ratione dicatur primogenitus ex mortuis. 107. A. 1
chriſtus non eſt tantum Deus, ſed & etiam homo. 564. A. 1
chriſtus ſi verè paſſus **non eſt**, vt dicunt hæretici, nec verè etiam reſurrexit. 566. B. 1
chriſtus vim exiſtendi non ſumpſit ab Adam. 52. B. 2
exiſtendi formam ab illo ſumpſit. 52. B. 2
chriſtus hominis filius dicitur ſecundũ carnẽ. ibid.
chriſtus à mulieribus poſt reſurrectionem noluit tangi, quare. 178. A. 1
chriſtus imago inuiſibilis Dei appellatur. 48. B. 1
chriſtus vniuerſorum Deus eſt & Dominus. 47. B. 2
chriſtus in Iordane gloriam ſuam manifeſtauit. 569. D. 2.
chriſtus noua ratione emittitur. 50. A. 2
chriſtus non poteſt dici mediator abſque homine. 450. D. 1
chriſtus in cruce pendendo mortales ſeruabat. 51. D. 2
moriendo homines viuificabat. 51. D. 2
chriſtus verè ſuper aſinum ſedit cum ex Bethania Ieroſolymam proficiſceretur. 294. B. 1
chriſtus percunctatur humanitùs vbi Lazarus ſit ſitus, ſed tamen excitat eum diuinitùs. 292. B. 2
chriſtus quatenus Deus, immortalis eſt & impatibilis, ſed quatenus homo patibilis eſt. 283. D. 2
chriſtus proficiebat quatenus homo & non quatenus Deus. 131. B. 1
chriſtus venturus eſt iudicare viuos & mortuos. 580. D. 1
chriſtus vt homo ex mortuis excitatur, ſed vt Deus mortuos ſuſcitat. 288. C. 2
chriſtus ex fœmina virgine naſciturus à Prophetis prædicatur. 392. D. 2
quod chriſtus animam habuerit. 291. C. 1
chriſtus peccata dimittendi poteſtatem habebat. 127. B. 1
chriſtus in Cana ad nuptias vocatur. 290. D. 2
chriſtus deſcendens de cœlo non amiſit quod fuerat, ſed cepit eſſe quod non erat. 594. B. 1
chriſtus ſedet in dextera Patris. 594. C. 1
chriſtus dextera & Brachium eſſe dicitur, quomodo. 361. A. 2
chriſtus ſeruus factus eſt ſpecie tenus. 52. D. 1
naturæ autem dominus erat. 52. D. 1
chriſtus ad pacandum mundum venit. 393. C. 1
chriſtus omnia quæ ſunt naturæ humanæ in ſe recepit. 282. A. 1
chriſtus vnus eſt ex duabus naturis cõſtans. 324. D. 1
chriſtus intelligebatur ſub voce iſta, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem &c. 18. D. 1
chriſtus, quæ ſunt hominis ſemper verè geſſit, & quæ ſunt Dei ſemper verè poſſedit. 592. C. 1
chriſtus ita dictus eſt quod vnctus eſſet, & carnem hominis tuliſſet. 413. A. 1
chriſtus quoad diuinitatem ſemper æqualis Deo fuit. 77. C. 2
chriſtus mortuus eſt vt mortalis, & reuixit per ſuam quæ in ipſo erat vitam. 30. A. 1
chriſtus corpore humano indutus à cæleſtibus Poteſtatibus incorporeis adoratur. 78. C. 1
chriſtus homines impatibiles reddit. 125. B. 1
chriſtus cur natus eſſe dicatur. 124. C. 2
chriſtus in hoc venit vt legem adimpleret. 378. B. 1
chriſtus hora ſexta crucifixus eſt, eo quod circa eam horam Adam ex Paradiſo eiectus ſit. 394. A. 1
chriſtus ex ſemine Abrahæ genitus poſt viginti quatuor ætates. 142. A. 1
chriſtus aduocatus eſt pro peccatis noſtris apud Patrem ſuum. 596. D. 2
chriſtus homo factus homines deificauit. 77. A. 1
chriſtus faſcijs dum circumſcribitur, in omnes creaturas exercet imperium. 565. B. 1
chriſtus paracletus vocatur. 596. D. 1
chriſtus per omnia fratribus ſimilis redditus eſt citra peccatum. 564. D. 2
cæſus eſt flagellis. ibid.
mortem guſtauit. ibid.
ſepultus eſt. ibid.
deſcendit ad inferos anima eius. ibid.
chriſtus ſecundum carnem paſſus eſt. 567. D. 2
chriſtus morbo laborans in lectulo mori non debuit, ne per infirmitatem mors ei accidiſſe videretur. 16. A. 1
chriſtus duas voluntates, & duas operationes habet. 322. D. 2
chriſtus vniuerſo orbi perſuaſit vt ſe vnum dominum haberent, & Patrem venerarentur. 35. D. 1
chriſtus gloria ſecundum Deitatem fruitur; paſſionem verò ſecundum vnitam humanitatem ſuſtinet. 568. B. 1
chriſtus lacte nutritus eſt infantulus. 564. D. 2
ætate, & ſapientia, & gratia profecit. ibid.
famem expertus eſt. ibid.
labores ſubijt, ibid.
circuncīſus eſt ſecundum legem, ibid.
ſitim tollerauit. ibid.
chriſtus de Idolo latria triumphum reportauit antequam naſceretur. 32. D. 1
chriſtus perfectus Deus, & perfectus homo eſt. 281. C. 1
chriſtus natura incorporeus erat. 19. D. 1
chriſtus eſt Verbum Dei, carne ex Maria, & in Maria indutum. 371. C. 1
chriſtus verus Deus, & homo perfectus eſt. 371. C. 2
chriſtus filius Dei omne conſilium & virtutem paternæ Deitatis habet. 593. C. 1
chriſtus infans & puerulus Deus agnoſcendus eſt. 565. B. 1
chriſtus quatenus homo lacrymatus eſt. 131. B. 2
dixit ſpiritum ſuum turbatum eſſe. ibid.
deprecatus eſt vt calix à ſe tranſiret. ibid.
chriſtus mentem ſupercæleſtem non habuit. 180. A. 2
chriſtus transfigurauit ſe coram Apoſtolis. 593. B. 2
chriſtus etſi crucifixus eſt ex infirmitate noſtra, viuit tamen ex virtute Dei. 592. C. 1

chriſtus veritas eſt. 120.D.1
chriſtus hora duodecima ad Orcum deſcendit. 307. D. 2
chriſtus dicitur vnctus, non oleo, quemadmodum Dauid & cæteri Reges, ſed Spiritu ſancto. 79. C. 2
chriſtus abſque carne à patribus olim viſus eſt. 560. D.1
chriſtus natus eſt de Spiritu ſancto, de Maria virgine. 594.B.1
chriſtus peccata hominum aſſumpſit, & ea ſuſtulit. 563. C.1
chriſtus ſemetipſum propter homines exinaniuit, quomodo. 592. C.1
chriſtus eſt Deus & homo, in eoque gemina eſt ſubſtantia. 592. C. 1
chriſtus ſecundum carnem Abrahæ & Dauidis filius dicitur. 279. B.1
chriſtus ex ſemine Dauidis carnē humanam ſumpſit. 180.D.1
chriſtus naſciturus Nazarethi prædicatur à Prophetis. 392. D. 2.
chriſtus dicitur filius Adæ ſecundum carnem. 279. B. 1
chriſtus Angelis præſtantior factus eſt ſecundum carnem. 280. B. 1
chriſtus mortem in carne ſuſtinuit, non ad ignominiam Deitatis, ſed ad gloriam Dei Patris. 78.C.1
chriſtus Dei & Dauidis filius appellatur. 279. C. 2
chriſtus abſque anima ſerui formam accipere non potuit. 560. A.2
chriſtus mox paſſurus mœrere cepit, cur. 330.C.2
chriſtus ſolus integer ex mortuis reſurrexit. 28.C.2
chriſtus vnus eſt ratione vnius perſonæ, ſed natura duplex. 314. B. 2
chriſtus pauper factus eſt vt nos eius paupertate diteſceremus. 335. C. 1
chriſtus corporaliter deſcendit in terris, reſurrexit autem diuinitùs. 78. C. 2
chriſtus exaltatus à Deo, quid. 78.D. 1
chriſtus Theſaurus. 396. B. 1
chriſtus citius quam tertia die noluit reſurgere. 28. B. 1
ne gloria incorruptibilitatis in incerto hæreret. ibid.
vt verè corpus extinctum eſſe oſtenderet. ibid.
chriſtus quatenus homo, quæ carnis ſunt propria ſubijt. 61. C. 1
chriſtus dicitur exaltari non ſecundum Deitatem, ſed ſecundum humanitatem. 77. B. 2
chriſtus è cælo non deſcendit vt meliorem ſuam conditionem faceret, ſed vt ea quæ melioratione indigebant, meliora redderet. 77. A.1
chriſtus non eſt verus homo ſed deus. 145.C.2
chriſtus ſua carne mortem pro nobis ſuſtinuit, & ſeipſum per mortem patri ſuo pro nobis obtulit. 77. C. 2
chriſtus per ea quæ in corpore ſuo agebantur deum Verbum ſe eſſe declarabat. 25. C. 1
chriſtus ſigna & prodigia fecit in virtute Spiritus ſancti. 600. D.1
chriſtus fel guſtat in cruce vt dulcedinem amaræ voluptatis Adami ſanet. 394. A.1
verberatur vt libertatem homini donet. ibid.
conſpuitur, quare. ibid.
nodatur. ibid.
condemnatur. ibid. B.1
caput eius arundine percutitur. ibid.
in latere haſta vulneratur. ibid.
chriſtus vt homo dicitur à patre accipere. 78. B. 1
chriſtus 25. Martij incarnatus eſt, quia eo die Adam creatus eſt. 380.A.2
chriſtus Dei potentiam eſſe cognoſcebatur ex operibus quæ ipſe faciebat. 25. D. 1
chriſtus tertia die reſurrexit trophæa victoriæ de morte ferendo. 28. A. 1
chriſtus non incepit eſſe, ſed ab æterno eſt. 67.C.1
chriſtus in aëre moritur vt aërem à Dæmonum infeſtatione repurgat. 27. D.2
chriſtus æterna eſt Dei potentia. 67. D. 1
chriſtus quale corpus aſſumpſerit. 21. C. 2
chriſtus hora noua in cruce pendens ſpiritum reddidit. 307. A. 1
chriſtus à miniſtro Pontificis cæſus, nihil contra fecit. 305. C. 1
chriſtus mortem aboleuit corporis ſui immolatione. 21. D.1
chriſtus à mortuis excitatus ad pietatem homines trahit. 29. C. 2
virtutem perſuadet. ibid.
immortalitatem perdocet. ibid.
ad cæleſtium rerum deſideria excitat. ibid.
patris notitiam reuelat. ibid.
vim contra mortem inſpirat. ibid.
ſingulis ſeſe exibet. ibid.
vanam idolorum religionem egerit. ibid.
chriſtus ſolus peccatum Adæ delere potuit. 21. A.2
chriſtus vt homo ſe ignorare dicebat. 128.B.1
chriſtus per domicilium corporis in hominibus inhabitat. 22. B. 1
chriſtus ſponſus eſt virginis quæ opus domini curat. 305. A. 1
chriſtus infirmus erat quatenus homo. 450. A. 2
chriſtus dæmon eſſe non poteſt, cùm ipſe dæmones propellat. 35. D. 2
chriſtus antequam naſceretur de dæmonibus victoriam reportauit. 31.D.2
chriſtus natiuitatis hominum architectum & conditorem eſſe dignoſcitur, quomodo. 25. D. 1
chriſtus frater noſter dicitur ob corporis ſimilitudinem. 106. A.2
chriſtus morte ſua debita noſtra ſoluit. 26. C. 1
chriſtus puer factus in templo remanſit. 131. C. 2
ſacerdotes de lege interrogat. 131. C.1
chriſtus mendax foret quando fratres ſuos homines appellat, ſi ipſe humanam carnem non aſſumpſiſſet. 571.A.2
chriſtus in nobis habitare non potuit ſi carnem ex noſtra natura non ſumpſit. 571.A.2
chriſtus an noſtri cauſa factus ſit homo. 95. D. 2
chriſtus ianua eſt. 18.C.2
chriſtus ante loquendi vſum regnat. 31. C. 1
chriſtus verus Deus eſt, vtpote mortis ipſius debellator. 24. A. 2
chriſtus ſæculi conſummationem non ignorauit. 359.C.2
chriſtus animam immortalem corpus verò mortale eſſe nos docuit. 375.B.2
chriſtus ad mortem iturus veſtimenta reſumpſit, vt ea ſimul cum morte exueret. 332. D. 1
chriſtus natus eſt Rex. 584. B. 1
chriſtus eſt Imago, ſplendor, forma & veritas patris. 70. A. 2
chriſtus in forma Dei æqualis erat Deo patri. 587. A. 1
chriſtus nunquam amplius moriturus, cum patre

omnia viuificat. 592. A. 2
chriſtus cur in cruce clamauit. 334. A. 1
chriſtus leproſum mundat propria poteſtate. 584. D. 1
chriſtus quomodo Dominus & rex omnium factus ſit. 90. B. 2
chriſtus factus melior quomodo debeat intelligi. 84. B. 2
chriſtus dum in corpore erat nequaquam corpore coinquinabatur, ſed corpus ſanctificabat. 25. A. 1
chriſtus ad dextram Patris ſedet, quid. 84. B. 2
chriſtus poteſtatem habet ponendi, & reſumendi animam ſuam. 589. B. 2
chriſtus granum frumenti nominatur. 365. D. 2
ſeminator aliquando dicitur. ibid.
chriſtus inter mortuos liber. 367. A. 1
chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris. 40. D. 2
chriſtus legatus fuit quando noſtram carnem induit. 88. A. 1
chriſtus noſtræ conuerſationis Pontifex factus eſt, quando ſeipſum pro nobis obtulit. 88. A. 1
chriſtus ſabbathum in diem Dominicam tranſtulit. 365. C. 1
chriſtus quod verè venerit, & Deus verè fuerit quomodo probetur. 390. C. 5
chriſtus filius eſt Dei Patris & non frater. 68. D. 1
chriſtus creſcebat gratia. 131. B. 5
chriſtus ſolicitudines vitæ noſtræ vt extirparet ſpineam coronam geſtauit. 331. D. 1
chriſtus Samaritanus. 396. A. 1
chriſtus à Petro primùm, tum poſtea ab omnibus filius Dei agnoſcitur. 531. C. 1
chriſtus piſcis. 395. B. 2
chriſtus vt homo paſſionibus obnoxius erat. 132. D. 1
chriſtus ſapientiam & verbum Dei eſſe non poteſt, ſi non ſit proprium illius genimen & ſoboles. 93. B. 1
chriſtus pro conditione ſuæ carnis ſapientia profeciſſe dicitur. 131. D. 1
chriſtus Patrem ſuum dominum appellauit, quando. 102. C. 2
chriſtus frater noſter appellatus eſt poſtquam carnem humanam aſſumpſit. 89. C. 2
chriſtus in aërem cruce ſubleuatus eſt, vt via paradiſi olim ob peccatum clauſa, omnibus pateret. 335. B. 1
chriſtus corpus ſuum Deo patri ſacrificauit, cur. 21. D. 2
chriſtus diuinitatem ſuam ex operibus probabat. 127. A. 2
chriſtus percunctatur ex diſcipulis quemnam ipſum homines dicerent. 122. A. 1
vbi Lazarus ſitus ſit. ibid.
quotnam panes haberent diſcipuli. ibid.
chriſtus vt homo in terris viuebat, vt patris Verbũ omnia viuificabat, & vt filius patri aderat. 25. A. 1
chriſtus aduentu ſuo gentes vocauit. 33. B. 1
prophetas ceſſare fecit. ibid.
idolorum ſuperſtitionem refutauit. ibid.
mortem aboleuit. ibid.
chriſtus quare Philippum interroget. 126. C. 1
chriſtus magni conſilij Angelus dicitur. 117. C. 2
chriſtus manum ſuam ſocro Petri humanitùs tendebat, diuinitùs autem morbum compeſcebat. 124. D. 1
chriſtus aliquid ignorare non potuit. 126. C. 1
chriſtus ſe Deum & hominem eſſe declarauit, quomodo. 127. A. 2
chriſtus probatiſſimam viuendi rationem in ſeipſo expreſſam habuit. 299. B. 1
chriſtus vt homo diem iudicij ignorabat, vt autem Deus, illum probè ſciebat. 129. A. 1
chriſtus carne indutus carnis quoque infirmitates ſuſtinuit. 124. B. 1
chriſtus carnem ex Maria deciſam accepit. 110. D. 2
chriſtus habebat ea quæ petiuit à patre. 127. A. 1
chriſtus filius hominis efficitur carnem creatitiam induens. 109. B. 1
chriſtus carnaliter ſe diem iudicij ignorare dicit. 128. B. 2
chriſtus vitis vera dicitur, quomodo. 362. B. 1
chriſtus quando fundatus eſt nequaquam exiſtendi initium ſumpſit. 110. D. 2
ſed cùm noſtram naturam aſſumpſit tunc fundatur eſſe dicitur. 110. D. 2
chriſtus quidquid à patre accepit, non vt indigus accepit, ſed per eum hominibus datum eſt. 138. B. 2
chriſtus quatenus ſapientia patris in ſapientia non profecit. 130. C. 2
chriſtus Synagogam ingreditur. 369. B. 2
manum aridam non tetigit, illam ſanando. 370. B. 1
chriſtus gloriam à patre poſtulabat. 127. A. 5
chriſtus quatenus homo fundamentum eſt Eccleſię ſuæ. 110. C. 2
chriſtus venit in mũdum vt miniſtraret non vt miniſtraretur. 108. D. 2
chriſtus crucifixus eſt ex infirmitate noſtra, ſed viuit ex virtute Dei. 585. C. 2
chriſtus Apoſtolos Sabbato ſpicas vellentes excuſat, quare. 149. D. 2
chriſtus vadens contra mortem, eam non exhorruit. 131. D. 2
chriſtus perfectus Deus & perfectus homo eſt. 586. A. 2
chriſtus eſt voluntas Patris in qua omnia facta ſunt. 135. A. 1
chriſtus fatigatur ex itinere quaten⁹ homo. 356. A. 1
chriſtus à patre derelictus non fuit. 132. D. 1
chriſtus nouam creaturam operatus eſt. 69. C. 1
chriſtus natura iuſtus iuſtitiam diligere dicitur. 81. A. 2.
chriſtus Rex & Dominus erat antequam homo fieret. 90. A. 1
chriſtus vt homo moriendi capax erat. 78. D. 2
vt filius Dei è terris exaltatus eſt. ibid.
chriſtum propter nos conditum eſſe dicunt Ariani. 139. C. 1
chriſtus vitis eſt, quomodo. 174. D. 2
chriſtus quare inſidiatores ſui non prohibuerit. 133. A. 1
chriſtus ab Abrahamo in tabernaculo adoratus eſt. 76. D. 2
& à Moſe in rubo. ibid.
chriſtus qui carne paſſus eſt, Deus eſt, & filius Patris. 39. C. 1
chriſtus non in lege ſed in cruce ſalutem noſtram operatus eſt. 378. C. 1
chriſtus in medio terræ crucifixus. 394. B. 1
chriſtus ſuum ſacro ſanctum corpus in ſacro altari exibuit. 357. D. 1
chriſtus ab Angelis adoratur. 93. C. 2
chriſtus eſt Dei filius natura non autem voluntate. 134. B. 2

chriſtus voigenitus quare dicatur. 106. B.a
chriſtus vngitor nou vt Deus fiat, aot rex, ſed vt homines Reges efficeret. 79. A.2
chriſtus genitus ex Maria virgine ex ſemine Dauidis, Abrahæ & Adæ, in Bethlehem Iudæ naſcitur. 284. A.2
chriſtus nouiſſimos dicitur & æternus, qoomodo. 572. C.2
chriſtus dicitut primogenitus & vnigenitus. 572. C.2
chriſtos patrem habet in cœlo, & matrem in terra: ibid.
chriſtus ſecundum Deitatem mortem non timuit. 559. A.a
chriſtus per crucem exaltat noſtrsm naturam per ſuam coniunctionem diuinam. 588. A.s
chriſtus humanitate aſſumpta laugores noſtros curare ſuſcepit. 108. D.1
chriſtum veram carnem oon aſſumpſiſſe aſſerit Valentinus hæreticus. 109. B.2
chriſtus quid in calamo, corona & chlamide geſtabat. 330. C.1
chriſtus creari dicitur, quomodo. 184. C.1
chriſtus ſeruus appallat' eſt, eo qood ſerui formam induiſſet. 102. D.a
chriſtus à diabolo tentatur vt homo. 587. C.a
ab Angelis adoratur vt Deus. ibid.
quid chriſtus his verbis ſignificarit (Vt quid dereliquiſti me.) 132. A.2
chriſtus author vitæ, & aoimarum Epiſcopos prædicatur. 174. C.s
chriſtus ſua propria poteſtata miracula faciebat. 127. B.s
chriſtus ſolus hominem com Spiritu ſancto coniungere poterat. 80. A.a
chriſtus quomodo proficiebat ſapientia, ætate, & gratia. 330. C.a
chriſtum à Deo ſegregant Ariani. 148. B.1
chriſtus ex vtero dicitur genitus ideſt ex ſubſtantia. 360. D.2
chriſtos in aëre mortuos, quid. 332. D.2
chriſtus quid lachrymis ſuis oſtenderit. 174. C.2
chriſtus quare in ſpiritu Dai ſe eijcere dæmonia dixerit. 352. D.a
chriſtus humo factus adorandus erat, quemadmodom & antequam hnmo fieret. 78. B.1
chriſtus in paſſione ſua qoælibet tormenta paſſus eſt. 332. B.1
chriſtus cum Deus eſſet homo factus eſt, non aotem cum homo eſſet poſtea Deus factos eſt. 77. B.1
chriſtus ſponſor factus eſt quomodo. 84. C.s
chriſtus iudicij diem nequaquam ignoraoit. 127. B.a 128. D.1
chriſtos ſe vnom com Patre eſſe teſtatur. 589. C.1
chriſtus puer appellatus, qoid. 102. D.a
chriſtus homo fuit io doloribus conſtitutus, & humanas infirmitates ſuſtulit. 564. C.a
chriſtus condemnatos & paſſus, cur. 330. B.1
chriſtus ante luciferum geoitos, ideſt ante incarnationem. 144. B.2
chriſtos puerulus io Ægyptum deſcendit, & idola Ægypti ceciderunt. 31. A.2
chriſtus mortis ſuę teſtes habere debuit, vt illios reſurrectioni fides adhiberetur. 27. A.1
chriſtus dicitur ſoperexaltari, quomodo. 77. D.2
chriſtos moriendi cauſa corpus aſſumpſerat. 26. B.2
chriſtus nos hortatur vt hæreticos deuitemus. 55. D.1
chriſtus ex Deo & homine conſtituitur. 283. B.1
chriſtus ſolus ex pura virgine natus. 31. B.1
chriſtus ſi vitæ expers eſſet, dæmones perſequi non poſſet. 30. B.1
nec idola ſpoliare. ibid.
chriſtus ſemper fuit & nunquam non fuit. 66. C.1
chriſtus Iudæorum inſidias ooluit euitare, ne corpos ſuom immortale conſeruaret. 26. C.a
chriſtus virgine pariente partus affectiones oon ſentiebat. 25. A.1
chriſtus in ipſum cœlum ingreſſus eſt vt ante faciem Dei pro nobis appareat. 575. A.2
chriſtus diuinitatis ſuæ maximum præbuit argumentum, ſibi ex virgine formans corpus. 25. A.2
chriſtus qui in omnibus eſt nequaquam omnium particeps efficitur. 25. B.1
chriſtus quomodo humanitatem aſſumpſit. ibid.
chriſtus circumplectens omnia à nollo circumplectitur. 24. D.2
chriſtus in æternum manebit Rex. 325. B.1
chriſtus nouit abſcondita cordis omnium hominum. 126. D.1
chriſtus ſummus ſacerdos à Paulo dicitur. 575. A.2
chriſtus gloriã & honorem accepit à Patre. 127. B.1
chriſtus creari dicitur quando carnem creatam iodult. 106. D.1
chriſtus in cœlum multis ſpectantibus aſcendit. 565. A.1
quaodo chriſtos inungi dicitur, homines ſunt qui inunguntur. 80. D.1
chriſti nomen efficax. 35. C.2
chriſti diſcipulos inoident Iodæi, quomodo. 163. C.a
chriſti menſa quid. 357. D.1
chriſti corpus cum Deïtate Verbi ooo eſt conſubſtantiale. 39. B.a
chriſti mors dæmones abegit. 36. A.2
chriſti natioitas quomodo abſque diuinitatis mutatione facta. 591. B.2
chriſti diuioitas Arium refutat, homanitas verò illius Sabellium retundit. 179. A.2
chriſti tuoicam ſcindere non potoerunt carnifices, cur. 332. C.2
chriſti adoentum denunciant ſacræ ſcripturæ. 90. D.2
chriſti paſſio ſecũdum carnem credẽda eſt. 589. C.2
chriſti perduelles Ariani. 70. D.
chriſti aduentu meliores redditi ſunt homines. 80. C.1
chriſti corpus creatura eſt. 42. A.2
chriſti incarnationis cauſa fuit hominom neceſſitas. 104. B.1
chriſti fuga bona. 166. B.1
chriſti potentia omnium hominom viribus ſublimior. 37. B.1
chriſti hoſtia fida eſt, & in omne tempus perdurat. 88. D.2
chriſti ſputom dioinum erat. 351. A.s
chriſti diuinitas vbique cootemplari poteſt. 35. A.1
chriſti doctrina nullo terrarum orbe concluditur. 510. B.a
chriſti corpori in ſepulchro poſito aromata nihil profuêre. 80. B.1
chriſti Pater vnus eſt naturæ conditor & opifex per ſuum Verbum. 99. A.2
chriſti corpos idem cum corporib. hominũ. 40. B.2

chriſti potentia non eſt Dæmoniaca. 36. A.1
chriſti Diuinitatem negant Paulus Samoſatenſis, Photinus, & eorum gregales. 288. D.2
chriſti corpus cibus eſt ſpiritualis. 352. D.1
chriſti paſſionem, Trinitati communem fuiſſe aſſerit Valentinus. 284. A.1
chriſti incarnationis beneficia innumerabilia ſunt. 37. B.2
chriſti humilitas, eſt caro noſtra ab illo ſuſcepta. 131. B.1
chriſti ſanguis à ſacerdotib. quotidie efficitur. 437. B.2
chriſti baptizator Ioannes 52. D.2
chriſti deſcenſus ad inferos, & illius ſepultura quid hominibus præſtent. 288. C.1
chriſti Veſtiméta diuiſa ſunt vt nos à Patre Verbum indiuiſum haberemus. 296. A.2
chriſti verba quædam ad diuinitatem, quædam ad humanitatem referenda ſunt. 428. A.2
chriſti corpus ſtola vocatur. 402. D.1
chriſti nomine audito in fugam conuertuntur dæmones. 29. B.2
chriſti humanitati adſcribenda ſunt omnia quæ ipſe humanitùs loquutus eſt. 128. A.1
chriſti incarnatio præparata & deſtinata erat ante mundi conſtitutionem. 111. A.1
chriſti corpus mortale erat, & ad ſimilitudinem generis ſui mortem excepit. 26. B.1
chriſti corpus eſt omnium creaturarum maximum & glorioſiſſimum. 599. A.2
chriſti interfectores, & proditores sũt Iudęi. 600. B.1
chriſti anima tandiu à corpore diuiſa fuit quandiu corpus in ſepulchro remanſit. 282. B.1
chriſti diuinitas nihil ignorare potuit. 128. B.1
chriſti miſſio quomodo intelligenda. 372. A.1
nihil aliud eſt quam vnitio Dei cũ homine. ib. A.2
chriſti incarnatio fruſtranea eſſet ſi caro eſſet increata. 277. D.2
chriſti paſſio cœpit in horto eo quod Adam in paradiſo tranſgreſſus ſit. 394. A.1
chriſti animà ad inferos penetrauit. 280. C.2
chriſti diuinitatem cũ Iudæis negant Ariani. 353. A.2
chriſti crux Ethnicis riſui habetur. 1. B.1
chriſti nomine diſcipuli Chriſtiani appellantur. 597. D.2
chriſti membra ſunt fideles omnes. 280. A.2
chriſti cadauer non reliquit diuinitas in ſepulchro, neq; animam eius in limbo. 287. D.1
chriſti genealogia ſecundum carnem quomodo ab Euangeliſtis facta. 279. D.2
chriſti incarnatio non eſt facta abſque interuentu propriæ eſſentiæ verbi. 323. D.2
chriſti caro non fit creata propter vnitionem cum diuinitate Verbi. 277. B.2
chriſti generationis narratio. 599. C.1
chriſti duplex generatio, ex Patre ſcilicet, & ex matre. 411. A.2
chriſti corpus natura cæleſte non eſt. 278. C.2
chriſti cruce mors verè extincta eſt. 28. C.1
chriſti corpus ſpirituale eſt, quomodo. 279. A.1
chriſti incarnationem Moſes fatetur. 30. A.2
chriſti natiuitatis teſtis fuit ſtella in cœlo reſplendens. 31. C.1
chriſti perduellis eſt Arij hæreſis. 65. B.2
chriſti mater Maria, Ioſeph viro iuſto deſponſata erat. 599. C.1
chriſti miracula & ſanationes prophetat Eſaias. 393. B.1
chriſti caro increata non eſt, quia patibilis erat. 277. A.2
chriſti diuinitas ex miraculoſis curationibus quas ipſe faciebat maximè patet. 25. D.1
chriſti incarnationis prima cauſa, quæ. 21. B.2
chriſti humanitas Sabellij dogmata euertit, diuinitas vero illius, Arium refutat. 179. A.2
chriſti natiuitas inenarrabilis eſt. 31. C.2
chriſti potentia & diuinitas irrefutabilis eſt, etiamſi ſenſibus non animaduertatur. 30. A.1
chriſti opera omnia hominibus vtilia. 108. D.2
chriſti in cuncta dominij iudicium maximum fuit illius ſuper mare obambulatio. 25. A.2
chriſti cum Dauide collatio. 367. A.2
chriſti caro adoranda. 278.
chriſti vis & authoritas contra dæmones illum Dei filium eſſe demonſtrat. 15. C.2
chriſti manus in cruce extẽſæ ſunt, vt Iudæos & Gẽtiles attraherent, & in vnum coniungerent. 27. C.2
chriſti ſanguini contumeliam facit qui præter Eccleſiaſticam inſtitutionem calice ſancto abutitur. 195. D.2
chriſti miſſio eſt humanitatis aſſumptio. 146. C.2
chriſti aſcenſio pſalmo 109. refertur. 297. C.2
chriſti miſſio, declaratio, & vnctio, idem. 371. B.2
chriſti humanitas in ſapientia profecit. 131. A.2
chriſti aduentu alienæ poteſtates ſeneſcere & aboleri cæperunt. 37. C.2
chriſti morte in eo mortui ſumus, vt in eo viciſſim exaltemur. 77. D.2
chriſti humanitatem quare Iudæis prædicauerint Apoſtoli. 174. C.1
chriſti morte, aduerſus mortem Chriſtiani muniti ſunt. 132. C.2
chriſti cognati ſumus reſpectu corporis noſtri. 175. A.1
à chriſti corpore an Verbum exceſſerit. 287. D.2
ad chriſti humanitatem non autem ad diuinam ſubſtantiam verbum, creauit, referendum eſt. 101. A.1
per chriſti carnem ſeu humanitatem quid intelligendum. 288. B.2
de chriſti aduentu prophetarum libri mentionem faciunt. 296. D.2
de chriſti aduentu vaticinia prophetarum confirmant Euangeliſtæ. 289. A.1
chriſtum qui verũ hominem confitẽtur in homine ſimpliciter ſpem ſuã repoſitam non habẽt. 565. C.2
chriſtũ Deũ eſſe dæmones credũt, atq; ſentiũt. 30. C.1
chriſtum venturum expectant Iudæi, ſed illum paſſurum non arbitrantur. 90. C.2
chriſtum non extitiſſe antequam fieret, aſſerit Samoſatenſis. 72. D.1
chriſtum venturum iudicare viuos & mortuos expectamus. 594. C.1
chriſtum peccatis obnoxium eſſe ſentiunt Manichæus, Marcion & Apollinaris. 285. D.1
chriſtum ſub Pontio Pilato paſſum eſſe credimus. 594. C.1
chriſtum Deum verum & hominem verum eſſe intelligimus. 594. B.1
chriſtũ impatibiliter paſsũ aſſerunt hæretici. 565. B.2
chriſtum legem & prophetas adimpleuiſſe credimus. 594. C.1
chriſtum adorandum non eſſe dicit Marcellus hęreticus. 51. A.2
chriſtum vnanimiter prædicauerũt Apoſtoli. 51. B.2
chriſtum paſſum eſſe, ſcriptura ſacra aſſerit, non autem Verbum carne paſſum eſſe. 568. A.1

chriſtum

chriſtum in morem ſpinarum peccata mundi pupugerunt. 394. A. 1
chriſtum interficit, & Barrabam depoſcit qui à voluptatibus detinetur. 337. C. 2
chriſtum quatenus ex Deo & homine conſtituitur conſiderare, vera fides eſt. 125. D. 1
chriſtum ſe eſſe aſſeret Antichriſtus. 130. A. 1
de futura conſummatione loquetur, vt audientes in errorem adducat. ibid.
chriſtum qui cognoſcit, & veritati credit decipi non poteſt. 1. B. 2
chriſtum repudiant Iudæi. 32. D. 1
chriſtũ hominẽ ſolũ fuiſſe ſẽtit Samoſatẽſis. 76. D. 2
chriſtum adorantes Creatorem corpore creato indutum adoramus. 54. B. 2
chriſtum & Dominum fecit Deus, quomodo oporteat interpretari. 357. B. 2
chriſtũ in Iudæa natũ Perſæ adoratũ venere. 31. D. 2
chriſtum merum hominem futurum arbitrantur Iudæi. 90. D. 2
chriſtum à Patre iudicium accepiſſe prædicit Pſalmus ſeptuageſimus primus. 297. C. 2
contra chriſtum Eccleſia malignantium congregatur. 295. B. 2
in chriſtum quemadmodum in Prophetis non deſcendit Verbum Dei. 282. D. 2
per chriſtum Pater eius agnoſcitur. 1. D. 1
per chriſtum ius filiorum, & adoptionem homines adipiſcuntur. 107. B. 2
propter chriſtum creati ſumus & non ille propter nos. 139. C. 2
qui chriſtum dicit duorum coniunctionem naturarum declarat. 567. C. 2
chriſto ſeruiendum eſt quia perfectus Deus eſt, & verus Dei filius. 588. C. 1
chriſto habitante in interiori noſtro homine Deus in nobis habitat. 49. D. 2
chriſto ꝓpter nos occluſa fuit porta paradiſi. 78. A. 5
chriſto inchoationem tribuunt Ariani Euſebium ſequentes. 138. C. 2
chriſto õnia tradita sũt vt omnia emẽdaret. 147. A. 1
à chriſto patiente quam alieni ſint homines. 305. D. 1
à chriſto ſententiam æternam pro peccatis accepturi ſumus. 594. C. 1
à chriſto mors eſt perdomita. 29. C. 1
à chriſto vitam æternam pro bonis meritis ſumus accepturi. 594. C. 1
à chriſto reſuſcitãdi ſumus in his corporibus, in eadem carne in qua ille natus eſt. 594. C. 1
à chriſto expulſa eſt Dæmonum tyrannis. 386. D. 1
à chriſto fuga in perſequutionib. cõceditur. 162. A. 2
cum chriſto ſedere non poteſt niſi qui templum ſpiritus factus eſt. 554. A. 2
de chriſto dupliciter loquendum eſt. 97. A. 2
de chriſto quid credendum. 146. A. 1
de chriſto quæ humilia, iniurioſa, vel impoſſibilia dicuntur, quomodo intelligenda ſunt. 587. D. 2
in chriſto Deitatis & humanitatis coëſſentia. 286.
in chriſto ὑπόστασις, quid. 322. C. 1
in chiſto mortale cum immortali fuit copulatum. 323. C. 2
in chriſto locum mors non habuiſſet niſi mortale corpus geſtaſſet. 504. C. 1
in chriſto duæ perſonæ, diuina latens, & humana apparens. 414. B. 1
cum chriſto perpetuò in cælis regnabimus. 108. A. 2
in chriſto fidendum eſt. 51. D. 2
in chriſto ſola Deïtatis ſubſtãtia eſt increata. 278. A. 1
chriſticidæ Iudæi. 170. C. 2
chriſtianus nullus ſe Georgio Epiſcopo Ariano adiunxit. 171. C. 2
chriſtianus agnoſcit quòd ſit baptiſatus ex gaudio intimo cordis. 374. A. 1
chriſtiano quid credendum. 586. D. 1
chriſtiani veri officium eſt benè ex Euãgelio de ſaluatore ſentire. 123. B. 1
chriſtiani à Chriſto nuncupati ſunt. 64. B. 1
chriſtiani iurare ſolebant in teſtimonium vocati. 156. B. 1
chriſtiani à Iudæis & Gentilibus ſecludũtur. 46. B. 2
quia Gentiles opera Dei deos appellant, & Iudæi Chriſtum inficiantur. ibid.
chriſtiani ad martyrium parati. 240. D. 2
chriſtiani nomine domini noſtri Ieſu Chriſti appellantur. 597. D. 2
chriſtiani efficimur per baptiſma quod confertur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. 586. A. 2
chriſtiani Imaginum veneratione amorem ſuum erga Imaginis characterem teſtantur. 378. D. 1
chriſtiani non ſunt qui blaſphemant in Spiritum ſanctum. 593. C. 2
chriſtiani ad communionem Arianorũ coacti ſunt, & eam refugientes interfecti. 161. C. 5
chriſtiani à vite, id eſt Chriſto, degenerare non debent. 361. D. 2
chriſtiani crucem venerantur præ cæteris redemptionis noſtræ inſtrumentis, quare. 378. D. 2
chriſtiani ſunt lapides ædificij Chriſti. 110. C. 2
chriſtiani aſinos non adorant etiam ſi illis inſederit Chriſtus, quia in eis ſalutem noſtram non operatus eſt. 378. C. 2
chriſtiani Trinitatem adorantes plures deos non adorant. 118. C. 2
chriſtiani verſus orientem adorant, quare. 377. D. 2
chriſtiani viri in Eccleſia orantes, ab Arianis interfecti, nocte Paraſceues. 240. B. 2
chriſtiani non ſunt, hæretici. 67. A. 1
chriſtiani quando ſic primò nominati fuerunt. 379. A. 2
chriſtiani aduerſus mortem, morte Chriſti muniti ſunt. 132. C. 2
chriſtiani ſe per carnem Chriſti ſaluari profitentur. 564. A. 2
chriſtianorum cadauera à ſe occiſorum in Eccleſia, occultant Ariani. 240. B. 2
chriſtianorum initiationem Chriſtus in Spiritum ſanctum reuelauit. 552. C. 2
chriſtianorum gloria maxima quod à Chriſto nomen acceperint. 379. A. 2
chriſtianorum vtilitas conſiſtit in credendo, colendo, & tacitus adorando. 51. C. 2
chriſtianorum fides Trinitatem immutabilem, perfectam & vnius conditionis ſemper eſſe agnoſcit. 69. D. 2
chriſtianorum fortitudo animi. 37. B. 1
chriſtianis ſolis Sathan inſidiatur, hæreſeſque inter ipſos diſſeminat, quia eorum fides vera & diuina eſt. 379. B. 1
chriſtianos in vincula conijcit Georgius Arianus ipſo Paſchatis die. 171. C. 1
in chriſtianos nihil poteſt Satanas. 503. B. 2
cibi ſponte naſcentis Deus nos poſſeſſores reddidit. 574. A. 2
cibus Melchiſedechis erant ſilueſtria, & potus eius ros quem ipſe lingebat. 576. C. 2
cibus & potus per ſacra verba ſanctificãtur. 307. B.

cibus ſpiritualis eſt corpus Chriſti. 392.D.1
cibum Chriſtus cæpit cum diſcipulis cum nullo cibo indigeret. 575.B.2
cibum poſt reſurrectionem Chriſtus coram diſcipulis ſumpſit. 565.A.1
ad cibos inuitandi ſunt pauperes. 307.C.1
cilicum Deos Syri non colunt. 9.B.2
circuncisi qualeſcunque iam illi ſint, Chriſtum non ſequuntur. 378.B.1
circuncisio figura erat exuuiarum quæ per baptiſmum deponuntur. 583.C.1
circuncisio ablatio eſt Ægyptiacæ generationis. 583. B.2
circũciſio in Sabbatho nullas ferias habebat. 583.A.2
circuncisio Sabbatho fiebat. 582.B.2
circoncisio particulariter in vno corporis membro facta, totum hominem circuncidendum ſignificabat. 583.B.2
circuncisio data eſt vt auferretur ab Abrahamitis terreni ſtemmatis vituperium. 583.C.2
circuncisio, depoſitionem exuuiaſque detractæ natiuitatis denotat. 583.C.1
circũciſio quare in mẽbris genitalibus fiebat. ib.D.1
circuncisionem cum baptiſmo amplectenſes Galatæ errabant. 82.C.1
circuncisus eſt Chriſtus ſecundum legem. 564.D.2
circuitus Petri, Ioannis, & Thomæ, libri apocryphi. 493.A.2
ciuitas Alexandrina docilis & Imperatoribus ſuis obſequentiſſima. 161.D.1
ciuitas noſtra cæleſtis eſt. 293.D.2
ciuitatem nullam habent Iudæi. 337.C.1
ciuitates bella illico ſuſcipiebant ante Verbi Dei incarnationem. 21.A.1
ciuitates gentilium libidinibus ſcatebant ob immanitatem ſuorum deorum. 10.A.2
ciuitates refugiorum in lege coſtitui præceptum eſt. 165.B.2
clauorum Chriſti prophetia. 394.B.1
clauorum veſtigia conſpexit Thomas in corpore Chriſti à mortuis excitato. 40.D.1
clemens & Valens à Magnentio ad Conſtantium legati mittuntur. 156.C.1
clementina, liber apocryphus. 493.A.2
clerici quærentes quomodo credendum ſit in Chriſtum. 241.D.1
cœlum calcandum præbes hominibus reſurrectionis memoria. 574.A.1
cœlum à victore inferni ſtatim occupari debebat. 575.B.2
cœlum hominem reueretur. 575.A.1
cœlum nutu Dei Verbi circumuoluitur. 17.D.1
cœlum, partum Chriſti per ſtellam reſpiciebat, ac ſi eum ante tempus voluiſſet complecti. 574.C.1
cœlum clauſit & aperuit Elias. 389.C.2
cœlum nouum erit & terra noua. 600.C.1
cœlũ pro nobis ingreſſus eſt Chriſt^9, ad quid. 77.D.2
in cœlũ Chriſt^9 multis ſpectantib. eueƈt^9 eſt. 565.A.1
cœlum illis apertum eſt quibus paradiſus eſt interclusus. 574.C.1
cœlũ ſole, luna & ſyderibus exornauit De^9. 304.C.1
cœlum in typo diſſectum. 575.A.2
cœlum humani generis primitijs reſeruabatur, quare. 575.C.1
an cœlum, terram & omnia fecerit pater. 355.B.1
in cœlum aſſumptus eſt Chriſtus. 42.B.1
cœli & terræ adumbratio in interiori tabernaculi parte continebatur. 575.D.1
cœli viã vt muniret domin^9 in mundũ venit. 27.C.2
cœli & terræ vnus eſt Deus & dominus. 3.C.1
cœli vehiculo circumgyratur ſol neque abſque illo vnquam poteſt conſiſtere. 11.B.1
cœlo receptus eſt Elias quomodo. 575.B.1
cœlo interminatus eſt Elias. 575.A.1
cœlo diuinos honores cõſecrauerũt homines. 4.C.1
de cœlo deſcendit propter noſtram ſalutem qui eſſe in cœlo numquam deſieras. 594.B.1
de cœlo deſcendens Chriſtus non amiſit quod fuerat, ſed cœpit eſſe quod non erat. 594.B.1
ex cœlo propter ſuperbiam decidit diabolus antequam Adam crearetur. 374.B.2
cœli quot ſint. 374.B.2
cœlorum regnum conſequi non poſſunt qui baptiſmatis ſacramento non ſunt initiati. 386.C.2
cœlorum regnum rapuit latro. 289.C.1
in cœlis non eſt mas aut fœmina. 306.A.2
cœlis cœlorum imperat Dauid vt dominum laudent. 595.A.1
cœlos vt Deo benedicant hortantur Ananias, Azarias & Miſael. 595.B.1
ad cœlos aſcendit Chriſtus. 581.B.1
in cœlos Chriſtum aſſumptũ eſſe credimus. 594.C.1
cœleſtis eſt Ciuitas noſtra. 293.D.2
cœleſti regeneratione qui generantur ex S. Spiritu generati ſunt ex Deo. 598.D.2.
ad cœleſtium rerũ deſideria excitat homines Chriſtus à mortuis excitatus. 29.C.2
coeſſẽtia Deitatis & humanitatis in Chriſto. 286.B.1
coeſſentialitas idem eſt quòd identitas. 560.B.2
coæternus Patri eſt filius. 359.A.2
coæternus Patri & filio, eſt Spiritus ſanctus in Patre & filio. 594.A.1
cogitatio eſt prima rationis generatio. 411.B.1.
cogitationes hominis iudicat Deus. 384.A.1
cogitationes malas expellit ieiunium. 305.D.2
cogitationes internæ fratribus referendæ, cur. 506. D.1
cogitationes malæ quomodo expellendæ. 375.B.1
homines aliquando in deſperationẽ adducũt. ib.
cogitationes vitioſas Deus non creauit. 284.D.2
cognati Chriſti ſumus reſpectu corporis noſtri. 175. A.1
cognitio Dei ex ſacris ſcripturis. 18.A.1
cognitio Dei magis neceſſaria eſt diebus Sabbathi quàm ocium. 582.B.2
cognitio ex ſcripturis procedit. 562.D.1
cognitio Dei quomodo ab aſtris poteſt adipiſci. 14. C.1
cognitione ſcientiaque diuinitatis omnia repleta ſunt. 24.B.2
cognitionem æternitatis ſuæ Deus homini largitus eſt. 1.D.2
cohæredes cœli ſimus per hominem Deo copulatum. 571.D.2
colaphis à miniſtro Pontificis cæſus, malum pro malo non reddidit Chriſtus. 305.C.1
terræ imperare poterat vt eum qui conditorem ſuum verberarat, viuum deglutiret. ibid.
colitur à quibuſdam Leo, ab aliis vt bellua neci datur. 9.C.2
collatio Chriſti & Moſis. 89.B.1
collatio Chriſti cum Dauida. 367.A.2
collatio fidei Dionyſij Epiſc. cum fide Arij. 178.A.2
colloquium Antiochiæ habitum ad Iouianum regem ab Arianis contra Athanaſium. 579.A.1
colloquium ad veſtibulũ palatij habitũ cum Lucio. 579.C.2

colloquium habebat Deus cum ſuá ipſius ratione quæ Chriſtus eſt, in hominis creatione. 18. A.2
colloquium habitum cum hæreticis. 172. C.1
columba eſt Eccleſia Catholica. 291. C.2
columbæ manſuetudinem Chriſtus nos habere cupit. 120. A.1
in columna nubis Deus Moſi loquebatur in Tabernaculo. 118. A.2
collutbus Epiſcopus imaginarius. 216. C.1
colytus nequaquam Epiſcopus fuit. 196. A.1
colythi manuum impoſitio reſciſſa eſt, & omnes ab eo ordinati in laicorum ordinem redacti 196. A.1
comes Arianorum ſynodo præſedit. 194. C.2
comes Aſterios ab Athanaſio apud Cõſtantium imperatorem in teſtem vocatur. 156. B.2
comes Gabianus à Iulio Rom. Pont. ad Euſebianos cum literis mittitur. 198. D.1
comites Moſunianus, Heſichius, & Caſtritius ab Euſebianis in Concilium Sardicenſe adducuntur. 203. A.2
commendatio Arianorum. 247. C.2
commentatio fabuloſa Tropicorum, alienà à fide & à ſcriptoris. 348. D.2
commentum Idulorum à malitia, non à bono originem traxit. 3. C.2
commentis hominum mala efficta ſunt, nullamque veram eſſentiam habent. 2. B.1
communicantes ſeptem tantum habet Iſchyras. 216. C.2
communio cum hæreticis cauendá. 513. B.1
communio Eccleſiæ & conſenſus. 227. B.2
communio nominum naturarum communionem non importat. 553. D.2
communionem hæreticorum fugiebat Antonius. 508. B.2
ad communionem Arianorum coacti ſunt Catholici, & eam refugientes interfecti ſunt. 161. C.1
cõmunione Catholica & vita ſimul priuatur Arius. 61. D.2
communione Verbi, Dij efficimur. 292. D.1
à communione fidelium ſemouentur hæretici. 244. A.1
comparo pro pario in ſcriptura vſurpatur. 87. B.2
comparatio fieri debet in rebus congeneribus, non autem in iſs quæ genere diſconueniunt. 83. B.1
comparationes humanæ diuinis rebus parum conueniunt. 586. D.2
ex compoſitione naturæ, illius opifex eſt agnoſcendus. 2. B.2
concentus Pſalmorum vtilitas. 303. D.1
conditorem ſuum & opificem natura Deum eſſe oſtendit. 10. D.2
concilium Euſebianorum. 224. A.1
concilium Nicænum approbatum. 243. D.1
concilium Nicænum neceſſariò coactum. 264. C.2
concilium Mediolanenſe. 243. C.2
concilium Nicænum Athanaſij & Macarij fidem probauit. 199. A.2
cõcilium Nicænum impietate reiecta veram fidem ſcripto prodidit. 61. A.2
concilium Hieroſolymitanum in gratiam Athanaſij conuocatur. 209. D.2
concilium Nicænum Arianos anathemate feriuit. 199. D.1
concilium Nicænũ negat Acacius cũ ſuis. 244. B.2
concilium Sardicenſe quando congregatũ. 203. C.1
concilium Ariminenſe ab Arianis coactũ. 264. C.2
conciliũ Romanũ à Iulio Papa cõſtitutum. 224. A.1
concilium Nicænum totius orbis conſenſu ſtatutum & promulgatum. 264. B.1
concilium Nicænum conſubſtantialem Patri filium eſſe definiuit. 320. A.2
ſpiritũ ſanctũ vna cũ patre & filio cõglorificari. ib.
deum verum eſſe filium Dei. ib.
incarnatum, paſſum eſſe, reſurrexiſſe, & in cælum aſcendiſſe. ib.
venturum eſſe iudicem viuorũ & mortuorũ. ib.
ad conciliũ Sardim venerãt Euſebiani, cur. 206. D.1
concilij decreta irrita, ſua vero rata eſſe volunt hæretici. 194. D.1
concilij authoritate Epiſcopi Euſebiani deponuntur. 203. C.2
concilij Sardicenſis epiſtola. 204. A.1
concilij Seleuciæ habiti, ordo, Epiſcopi, cæteraq; geſta. 244. D.1. A.2. & ſeq.
concilij Nicæni cauſa. 264. C.2
concilij Arimini & Seleuciæ cauſa. 241. C.1
concilio Sardicenſi ſubſcripſerunt trecẽti quadraginta quatuor Epiſcopi. 208. B.1. illorum nomina habentur. 207. B.2. & ſeq.
concilio Romano adeſſe noluerunt Euſebiani, quare. 200 B.1
concilio Nicæno ſubſcripſerunt Euſebiani, quando. 181. D.1
in cõcilio Sardicẽſi innocens iudicatur Athanaſius. 224. C.1
in cõcilio Nicæno Aëtius impius refutatur. 242. A.2
in concilio Ariminenſi quid actum. 264. D.2
in concilio Sardico Ariani à ſuis condemnantur. 191. C.1
in concilio Romano fidem orthodoxam conſtantiſſimè profeſſus eſt Marcellus. 202. A.1
in concilio Nicæno fides ſecũdum ſacras ſcripturas confirmata eſt. 38. D.1
in concilio Sardico Vrſatius & Valens reſipuerunt. 192. A.1
in concilio Sardicenſi, quid actum. 224. C.2
concilia Romæ celebrata ſunt poſt Nicæni concilij celebrationem. 38. D.1
item in Gallia. ibid.
in Hiſpania. ibid.
conciliorũ authoritas inconcuſſa eſſe debet. 199. C.1
conciliis hæreticorum non eſt credendum, quare. 194. A.2
conciliabulum hæreticorum non eſt vera ſynodus. 194. A.2
conciliabula fecerunt Euſebiani cum Sardim proficiſcerentur. 207. B.1
conciliabula Euſebianorum meræ ſunt conſpirationes & inſidiæ. 215. B.1
concionator quid ſpectare debeat. 321. A.1
concionatoris boni mores plus proſunt quam eloquentia. 366. B.2
concordia Pſalmorum. 299. A.2
concordia multitudinis Deum facit ad exaudiendum promptiorem. 157. D.2
concordiæ & vnanimitati Eccleſiæ inuident hæretici. 227. B.2
concordię obſeruantia inter multos, vnum illorum eſſe principem oſtendit. 15. D.1
concordiam eſſe patris & filij à Deo Verbo commenſtratur. 517. B.2
concordiam inter ſe fouent elementa quomodo. 14. B.2

concupiſcentiæ ſordes abijcientes ad Deum reuertere poſſumus. 13. B. 2
in cócupiſcentias corporeas quomodo delapſi ſunt primi parentes. 2. D. 1
condemnatur Chriſtus vt homines à maledictione liberet. 394. B. 1
condidit, fecit, & genuit, quid. 105. A. 2
condita eſt mens humana vt Deum ſpectet, & ab eo illuſtretur. 3. C. 2
conditiones hæreticis reſipiſcentibus proponendæ. 44. B. 1
conditor & opifex naturæ vnus eſt Chriſti pater per ſuum Verbum. 99. A. 2
conditor mali eſſet Deus ſi malitia veram haberet eſſentiam. 3. B. 2
conditor rerum omnium alius non eſt præter Pater Chriſti. 3. D. 1
conditoris cognitionem deſignat Sabbatum, non autem ocium. 582. A. 2
conditrix & rerum omnium opifex eſt Trinitas. 69. B. 2
conditum omne connectibile eſt, quia initium & finem habet. 590. D. 2
confeſſio fidei Arij. 354. C. 2
confeſſio Arij hæretica, qualis. 59. B. 1
confeſſio fidei Iudæorum ad fidem Chriſti conuerſorum. 437. A. 1
confeſſio Iſchiræ de calũnijs in Macarium. 212. D. 1
confeſſio fidei Euſebij Epiſcopi. 45. B. 2
confeſſio fidei Theophronij. 248. D. 2
confeſſio Paulini diaconi de fide. 45. C. 2
confeſſio Catholicæ fidei. 245. D. 2
confeſſio Valentis & Vrſacij coram ſummo Pontifice. 210. D. 1
confeſſio fidei Euſebianorum. 248. D. 1
confeſſionem fidei vltimam reuocant Euſebiani. 252. C. 2
confitenda peccata. 308. D. 2
confitendum eſt Spiritum ſanctũ vnum eſſe Deum. 594. A. 1
coniugia conſobrinorum. 466. C. 2
coniugium fruſtra infamare conatur Miluius. 290. D. 2
coniurationis in Athanaſium princeps fuit Euſebius. 193. C. 2
conſcientia bona viri, iudices non reformidat. 198. D. 2
conſcientia ita tenere debemus myſteria, quemadmodum ea ore noſtro dicimus. 592. C. 2
conſcientia hominis & Deus ita ſe habent vt ſeruus & dominus. 383. B. 2
conſecratio menſæ. 307. A. 2
conſequuntur ſumus remiſſionem peccatorum in morte & ſanguine Chriſti. 594. C. 1
conſilium Dei nemo irritum facere poteſt. 389. B. 2
conſilium ad eos qui hæſitant in fide. 98. A. 1
conſilium Antonij ad fugandos dæmones. 498. D. 2
in conſilijs ſuis pauci rectè vident. 391. D. 1
conſobrinorum coniugia. 466. C. 2
conſolationis ſpiritus Deus. 311. A. 1
conſpuitur chriſtus vt Spiritus ſancti aſperſionem nobis donet. 394. A. 1
conſtans imperator frater Conſtantij imperatoris. 154. C. 1
conſtans imperator Athanaſium præſentem honorat, abſentem ad ſe vocat. 155. C. 2
conſtans imperator erga Eccleſias liberalis & munificus. 156. A. 1
à Magnentio interficitur. ibid.
martyrij lauream aſſequitur. ibid.
conſtans imperator Conſtantio fratri de Synodo celebranda litteras mittit. 155. C. 1
conſtans Imperator Athanaſium ad ſe venire mandat. 155. C. 1
conſtans Imperator ad vitæ finẽ baptiſatur. 243. C. 2
conſtans imperator Athanaſium diligebat. 156. D. 1
conſtante mortuo grauiſſimè planxit Athanaſius. 156. D. 1
conſtantia Marcelli in confitenda fide Orthodoxa in concilio Romano. 202. A. 1
conſtantia Epiſcoporum in perſecutione & exilio. 229. B. 1
conſtantinus Conſtantij pater. 162. C. 2
conſtantinus & eius filij ad Antonium ſcribunt. 510. D. 2
conſtantinus Arium de fide Catholica examinat. 220. D. 1
conſtantini filij, tres. 223. B. 2
conſtantini opera Barbari Deum agnouerunt. 219. D. 1
conſtantino definitionem cauſæ reſeruari poſtulant Epiſcopi. 217. C. 1
conſtantius Imperator humanus & pius. 57. A. 1
conſtantius imperator literarum cultor. 158. A. 2
conſtantius Danieli amicus. 158. C. 1
idem numen cum Daniele colit. ibid.
conſtantius æternus appellatur à Valente & Vrſacio. 241. C. 2
conſtantius cum Conſtantino Patre ſuo regnat. 358. B. 2
conſtantius Chriſtianus & Dei ſtudioſus. 154. A. 1
conſtantius imperator populo Alexandrino Athanaſium commendat. 209. B. 2
conſtantius Arianorũ petitionem admittit. 231. A. 1
conſtantius multos coëgit Epiſcopos ne communionem cum Athanaſio haberent. 228. A. 2
conſtantius in promiſſis fallax 232. D. 2
conſtantius regem Britãnionem interfecit. 233. A. 1
conſtantius præcurſor Antichriſti. 239. B. 1
conſtantius cæteris tyrannis efferacior, quando tyrannidem incæpit. 238. D. 1
conſtantius in Ariana impietate moriens voluit baptiſari. 252. C. 2
conſtantius Euſebianorum precibus indulget. 223. D. 2
conſtantius Achab deterior. 236. D. 2
conſtantius Imperator Meletianos propter mendaces calumnias execratur. 195. C. 1
conſtantius edictum in Chriſtianos facit, quo non ſolum ciuitatibus & Eccleſijs eijciũtur, ſed etiam capitali ſententia puniuntur. 225. C. 2
conſtantius omnibus Athanaſij affectis Eccleſias ſuas & immunitates reſtituit. 209. C. 1
conſtantius viam Antichriſti præmuniuit. 232. A. 2
conſtantius Athanaſij accuſatorem ſe dicit. 238. C. 2
conſtantius Arianæ hæreſeos propugnator. 228. B. 2
conſtantius vbi primùm Athanaſium viderit. 155 A. 2
conſtantius imago Antichriſti. 238. C. 1
conſtantius omnia in gratiam hæreſeus metitur. 233. C. 1
conſtantius Herodis imitator. 233. B. 2
conſtantius Gladium in Epiſcopos intentat. 229. A. 1
conſtantius iuuenes Alexandrinos in Athanaſium incitat. 232. C. 2

conſtan-

conſtantius Antichriſtus. 236.B.2
conſtantius cæteris omnibus tyrannis immanior. 230.D.1
conſtantius epiſcopos creat, cur. 233.B.2
conſtantius ſeruorum ſuorum ſeruus. 237.C.1
conſtantius Imperator Athanaſium in epiſcopali ſede confirmat. 159.B.2
conſtantius blaſphemiæ propugnator. 236.D.1
conſtãtius imperator doctrinam Athanaſij reſpuit. 161.D.2
conſtantij edictum in eccleſiam. 238.D.2
conſtantij legatos ſuſpectos habuit Athanaſius, quare. 160.A.1
conſtantij admonitio ad Hoſium. 231.A.1
conſtantij tyrannis in ſuis cognatis occidendis. 237.A.1
conſtantij epiſtola 1. ad Athanaſium. 208.C.1
ſecunda. ibid.D.1
tertia. ibid.A.2
ad presbyteros, diaconos, & populum Alexandrinum. ibid.B.2
conſtantij reſipiſcentia. 226.D.1
conſtantij auus Maximianus. 231.C.1
conſtantij furor in Alexandriam conuertitur. 232.A.2
ſub conſtantij nomine Euſebianis omnia licent. 255.A.1
conſtantij vita à patris & fratris moribus aliena. 233.A.1
conſtantij Imperatoris literas Athanaſio detulerũt Palladius & Aſterius. 159.A.2
conſtantij & Saulis geſtorum collatio. 236.C.2
conſtantij immanitas in Liberium. 230.D.1
conſtantij perſecutio altera, priori deterior. 237.D.1
conſtantij literæ in Athanaſium & ſuos. 225.C.2
conſtantij in religione inconſtantia. 228.A.1
conſtantio per omnia obſequens Athanaſius. 160.B.2
pro conſtantio Imperatore preces fudit Athanaſius. 156.B.2
ad conſtantium Euſebianorum oratio. 223.D.2
conſtantinopolis epiſcopus Paulus ab Arianis captus & ſtrangulatus. 164.B.1
conſtantinopolitano epiſcopo Paulo falſum crimẽ obiicit Macedonius. 223.B.1
conſubſtantiale nomen è Symbolo ſublatũ à Valente & Vrſatio. 143.B.1
conſubſtantiale non fuit Deitati Verbi Dei corpus. 40.C.2
conſubſtantiale, cur ab Arianis recuſetur. 259.A.1
conſubſtantiale nomen longè ante concilium Nicænum in vſu fuiſſe. 266.B.1
conſubſtantialis quid. 256.B.1
conſubſtantialis vox, an ſit in vſu necc. 259.C.2
conſubſtantialis eſt patri & filio Spiritus ſanctus. 279.A.2
conſubſtantialitatis vocabulum vtrum ſcandalizare poſſit. 253.B.1
conſubſtantialis patri filius, non eſt idem qui pater. 41.B.1
conſubſtantialis eſt inter ſe tota Trinitas. 279.A.2
conſubſtantialis & coæternus patri filius eſt. 123.D.1
quod conſubſtantialis patri ſit filius. 253.A.2
de conſubſtantialitate patris & filij omnes patres idem ſenſerunt. 256.C.2
conſubſtantiales ſunt pater, filius, & Spiritus ſanctus. 43.D.1
conſuetudo bona hominem ad bonum promptiorem reddit. 384.B.1
conſummationem ſæculi non ignorauit Chriſtus. 359.C.2
contemplantur Deum qui puram mentem habent. 308.C.1
contemplatorem rerum hominem Deus effinxit. 1.D.2
continentia magna virtus eſt. 309.B.2
continentia prophetarum gaudium. 309.C.2
apoſtolorum gloriatio. ibid.
angelorum vita. ibid.
ſanctorum corona. ibid.
continentia amica Dei eſt. 309.C.2
continentia mortem & infernum profligat. 309.C.2
contractionem aut extenſionem in ſe non patitur Deus. 140.B.1
contradictiones Euſebianorum & eorum inconſtantia. 254.B.2
contradictiones ex Arianorum argumentis ſumptę. 102.B.2
contraria duo non admittit vna eademque natura. 564.A.1
contraria inter ſe Dei appellationem non merentur. 11.D.2
contrariæ qualitates à Deo fiunt concordes, quomodo. 14.C.1
contrarij duo dij ſimul eſſe non poſſunt. 3.A.2
contrarietas nulla eſt in ſacris ſcripturis. 263.B.1
contriſtandum non eſſe Spiritum ſanctum. 598.B.2
contumeliam ſanguini Chriſti facit, qui Calice ſancto præter eccleſiaſticam inſtitutionem abutitur. 195.D.2
contumelias omnes ſuſtinuit Chriſtus vt nos hæredes incorruptibilitatis efficeret. 37.A.2
contumelias multas coram epiſcopis Arianis virgines paſſæ ſunt. 196.C.2
conuentus populi in magna eccleſia quare celebratus. 157.D.1
cooperuit Chriſtum ſplendida nubes in monte, dũ ſe coram Apoſtolis transfigurauit. 595.B.2
cophini duodecim implentur reliquiis quinque panum, poſt hominum miraculoſam ſaturationem. 569.B.1
corax Syracuſius Rhetorices inuentor. 8.A.1
cor Ananiæ tentauit Sathanas vt de fundi ſui pretio detraheret. 599.A.1
cordis humiliatio peccatorum remiſſionem obtinet. 385.D.1
cordis abſcondita nouit Chriſtus. 126.D.1
corde incircuncisos Iudæos vocat Stephanus. 600.B.1
corde ad iuſtitiam creditur, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. 569.C.2
in cordibus noſtris Chriſtus habitat per fidem. 600.D.1
in cordibus ſuis Deum portare, & glorificare debẽt homines. 598.D.2
core ſynagoga contra Moſem inſurgit. 466.C.1
viui cum Datham & Abiron tellure abſorpti ſunt. ibid.
cornelius Petrum adorare volens ab eo prohibetur. 93.B.2
cornices eſca inuenta ſe mutuo voce ad participationem inuitant. 389.D.2

corona & gloria iuſtorum,quæ. 407.D.2
corona immarceſſibilis virginitas. 309.B.2
corona cuique redditur non pro dignitate ſed pro operibus. 263.C.2
coronā ſpineam geſtauit Chriſtus vt ſolicitudines vitæ noſtræ extirparet. 331.D.1
in corona, chlamide,& calamo quid geſtabat Chriſtus. 330.C.1
corpus Chriſti mortale erat & ad generis ſui ſimilitudinem mortem excepit. 26.B.1
corpus Chriſti eſt omnium rerum creatarum glorioſiſſimum. 599.A.2
corpus ex virgine ſibi formans Chriſtus,maximum ſuæ diuinitatis præbuit argumentum. 25.A.2
corpus hominis moritur propter animæ diſceſſum ab eu. 13.C.1
corpus moriendi cauſa aſſumpſerat Chriſtus. 26. B.2
corpus mortuum dicitur quando à motu conquieſcit. 13.C.1
corpus quod comedebat, quod naſcebatur, quod patiebatur Domini erat, & non alterius cuiuſpiam. 25.C.1
corpus Chriſti è virgine ſola ortum trahit. 31.C.2
corpus Chriſti corruptionem non vidit etiam ſi pro omnium redemptione ſit mortuum. 26.B.2
corpus hominis mouet anima,& illa à ſeipſa mouetur. 13.C.1
corpus Chriſti in paſſione moritur,vt viuificet protoplaſtum quod per inobedientiam ceciderat. 593.A.1
corpus Domini ex Spiritu ſancto eſſe creditur. 599.B.1
corpus noſtrum quando aſſumpſit Chriſtus ſeipſum humiliaſſe dicitur. 78.A.2
corpus verum Chriſtus habebat,& non tantum ſpecie tenus. 25.C.1
corpus Chriſti dum pateretur,in cruce quidem pēdebat,Deus verò Verbum,ſuam potentiam nullis paſſionibus obnoxiam vbique declarabat. 565.B.2
corpus graue & onerosum ſurſum ferri,res eſt planè miranda. 571.B.1
corpus Chriſti cæleſte fuiſſe,& ſimilitudine tantum humanum extitiſſe aſſeuerant Marcion & Manichæus. 280.D.1
corpus & anima ex viri & mulieris complexu conſtitui deſiderant. 375.D.1
corpus Adami animale fuit,quomodo. 278.D.2
corpus Chriſti ſpirituale eſt,quomodo. 279.A.1
corpus Chriſti natura non eſt cæleſte. 278.C.2
corpus quod ab animæ rationis communione ſeiūctum eſt, ne corporis quidem humani nomen meretur. 560.C.1
corpus Chriſti ſeorſum à Verbo diſcriminatum nō adoramus. 53.B.2
corpus mortuum eſt propter peccatum,ſpiritus autem viuit propter iuſtitiam. 595.B.1
corpus Chriſti ſtola vocatur. 402.D.1
corpus Chriſti non reliquit diuinitas in ſepulchro, neque animam eius in limbo. 287.D.1
corpus quatenus corpus ab alio corpore nihil differt. 558.C.2
corpus Verbo non indigebat vt integrum in ſua hypoſtaſi fieret. 52.A.2
corpus quod prius partu editum non eſt, lacte nutriri non poteſt. 40.B.1
corpus ſuum agnoſcet anima in reſurrectione. 390.D.2
corpus ſuum Chriſtus palpandum præbet. 575.B.2
corpus Chriſti nequaquam diuinam hypoſtaſim abſoluit. 52.D.2
corpus phantaſticum non habuit Chriſtus. 452.A.1
corpus Chriſti templum eſt Verbi Dei. 41.D.1
corpus Chriſti quę patiebatur, ea ad ſe referebat Verbum quod illi coniunctum erat. 40.D.1
corpus humanum verè aſſumpſit Chriſtus. 91.C.1
corpus ex impolluta & illibata virgine aſſumpſit Chriſtus. 21.D.2
corpus ad id natum eſt vt ab anima inequitetur. 13.B.1
corpus non fictum habuit Chriſtus ſed verum & humanum. 40.A.2
corpus virginis Deo conſecratæ, templum Dei eſt. 306.C.2
corpus animatum & ſenſibile Chriſtus habuit. 45. D.2
corpus Chriſti linteo inuolutum in Golgotha depoſitum eſt à Ioſepho. 40.C.1
corpus eſt aduerſarius animæ. 396.D.2
corpus exanime non turbatur, non angitur,nō triſtatur. 559.A.2
corpus ſuum à morte vindicauit Verbum Dei. 43.D.1
corpus dominicum à ſancto Spiritu creatum eſt. 555.A.2
corpus humanum ex corruptibili mortalique,in incorruptibilitatem & immortalitatem à Deo mutandum eſt. 43.A.2
corpus Chriſti idem eſt cum corporibus noſtris. 40.B. 2
corpus Chriſti eſt creatura. 42.A.2
corpus ſuum ſacroſanctum in ſacro altari exibuit Chriſtus. 357.D.1
corpus ſalubrius reddit ieiunium. 305.D.2
corpus Chriſti ex virgine Maria ortum traxit. 39.B.2
corpus Chriſti à mortuis excitatum Thomas diſcipulus contrectauit. 40.D.1
corpus Chriſti cibus eſt ſpiritualis. 352.D.1
corpus dominicum ex fœmina conditum eſt, abſque veneris commercio. 42.B.2
corpus Chriſti cum Deitate Verbi non eſt conſubſtantiale. 39.B.2
corpus oculos habet naturæ rerum contemplationi deſtinatos. 2.B.2
corpus Chriſti in cruce pendens Deitate adimplebatur. 41.D.1
quia templum erat Verbi Dei. ibid.
corpus quale aſſumpſerit Chriſtus. 21.C.2
corpus ſuum Deo patri ſacrificauit Chriſtus,eur. 21.D.2
corpus Verbi factum eſt, nequaquam autem ipſum Verbum. 89.C.1
corpus ſuum Chriſtus templum appellat. 589.B.2
in corpus non eſt commutatum Verbum Dei. 39. B.1
corporis ſui diſſolutionem homo naturaliter expaueſcit. 28.B.2
corporis Chriſti figura erat templum Salomonis. 54.C.2
corporis vocabulum in Chriſto exterminare volunt Manichæi. 279.C.2
corporis peccatum omnium grauius eſt. 385. D.2

corporis & ſanguinis Chriſti ſomptio ſignum eſt an Spiritum ſanctum quis acceperit. 374. A. 1
corporit ſui oblatione mortē à ſuis ſimilibus amolitus eſt Chriſtus. 22. B. 1
corporis ſoi immolatione mortem Chriſtus abolenit. 22. D. 1
corporit veri ſunt bumores lachrymæ. 589. A. 2
corporis partes ſeorſin ſibi deſumentes Idololatræ pro diis coloetunt. 4. A. 2
corpori imperat anima rationalis. 13. A. 1
corpori Chriſti in ſepulchro poſito nihil profuerũt aromata. 80. B. 1
corpori contraria eſt anima. 12. D. 2
corpori Chriſti glorioſo conformes nos fore ſperamur, qnomodo. 571. D. 2
corpori ſuo conſubſtantiale non eſt Verbum. 39. D. 2
corpori cobærens mors ipſi dominabatur. 34. A. 2
corpore hominis vſa eſt Dei ratio pro organo ad declarandam patris cognitionem. 33. C. 2
corpore exaltatus eſt Chriſtus à Patre. 79. A. 1
corpore etiam dormiente anima mouetur. 13. D. 1
corpore Dominico excitato omnes ſimul excitati ſumus. 296. B. 2
corpore nequaquam coinquinabatur Chriſtus dum in eo eſſet, imo corpus ipſum ſanctificabat. 25. A. 1
à corpore mortali nequaquam res æternæ meditarentur niſi anima rationalis & immortalis eſſet. 12. D. 2
an à corpore Chriſti exceſſerit Verbom. 287. D. 2
ex corpore & anima homo conſtituitur. 281. B. 2
in corpore cum aderat Chriſtus nequaquam tunc alibi deerat. 24. C. 2
corpora Arabum ſicciſſima ſunt & calidiſſima. 390. A. 2
corpora hominom reſurgent incorruptibilia. 389. A. 1
corpora terreoa attactu ſuo illuſtrat ſol atque purificat. 25. B. 1
corpora virginom plagis ab hæreticis conciduntur. 234. B. 1
corpora hominom ideo terra obruontur, quòd in hoc tacitè reſurrectio futura confiteatur. 389. A. 1
corpora hominum terram occidentalem habitantium candidiſſima ſunt, cur. 390. D. 1
corpora hominum ſunt templa Spiritus ſancti, à Deo accepti. 598. D. 2
corpora noſtra templa ſont Spiritus ſancti. 94. D. 2
corpora Chriſtianorum Deo in Baptiſmate offerũtur. 553. C. 1
corpora omnia in quatuor elementa reſolnuntur. 388. D. 2
corporum reſorrectionis negociom geſturus venerat Chriſtos in mondum. 26. D. 2
corporum terreno tum attactoneque ſordeſcit ſol, neque obſcurator. 25. B. 1
corporum ſigna ſont ſimulachra. 9. D. 1
corporibus Chriſtianorum ab Arianis interfectorũ ſepultura denegator. 164. C. 2
in corporibos his reſuſcitandi ſomos à Chriſto in eadem carne in qua ille natos eſt. 594. C. 1
corporea & temporaria boni naturam habere ſibi perſuadet mens humana, qoomodo. 3. D. 2
corporeum ſenſum & animam habet Chriſtus, non fictiria, nec aërea. 594. B. 1
corroptio in morte ſpectatur. 20. D. 2
corruptionis ſuæ ſibi autores fuere homines, quomodo. 20. C. 2
corruptioni non ſubiacet Deus pater. 426. A. 2
corruptionem non vidit corpus Chriſti etiam ſi ad omnium redemptionem mortuum ſit. 26. B. 2
in corruptione mortis permanent homines, quomodo. 20. D. 1
crapula. 406. A. 1
crapula & corporis ocio oblectantur dæmones. 305. D. 2
creata ſunt omnia per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. 594. B. 1
creata natura eſt ſancta per filium. 597. C. 1
creata omnia pari honore non habentur. 558. B. 2
creata ſunt omnia à filio, filius autem nequaquam creatura eſt. 42. D. 1
creatarum rerum natura qoia ex nihilo cõſtat ideo morti eſt obnoxia. 16. A. 2
creata & non creatrix eſt hominum ſapientia. 112. A. 2
creatio hominis. 304. C. 2
creatio mundi an ſit à multis. 20. A. 1
creatio mondi non eſt fortunita vel ſpontanea. 19. B. 2
creatio ſecunda finem nollum habet. 582. B. 1
creatio ſine Spiritu ſancto non eſt ſanctificata. 597. A. 2
creationis mundi ordo. 92. D. 1
creationis voces quæ ad Chriſtum referuntur, illius humanitatem & non Deitatem reſpiciont. 89. B. 2
creationem Angelorum celauit Deus, quare. 374. B. 1
de creatiohe mundi opinio Platonis. 19. C. 2
in creatione hominis com Chriſto colloquebatur Deus Pater. 18. A. 2
creator eſt Spiritus ſanctus. 597. A. 1
creator Pater, & factor filij ſui eſt Deus, qoomodo. 106. D. 1
creator an creaturis commiſcibilis ſit. 590. D. 2
creator cum creatoris non eſt comparandus. 590. C. 2
creator creaturam induit. 587. C. 1
creator in re creata, nempè corpore, ſubſiſtit. 53. B. 2
creator ſyderum & rerum omoiom ſuper eis acquieſcit. 576. B. 1
creatorem creaturis minorem faciunt qui dicunt, Paſſus eſt Deos quia voluit. 266. B. 2
in creatore & creatura tribuunt baptiſma Ariani. 100. B. 1
creatrix ſapientia non creatur. 112. B. 1
creatum à creato ſeruari non poterat. 55. A. 1
creatum quidquid eſt Deus eſſe non poteſt. 588. C. 2
creatura prima Satanas. 356. C. 2
creatura reconciliationem inter Deum & homines facere non poterat. 109. A. 1
creatura qui non eſt Deus natura ille eſt. 556. B. 2
creatura eſſe non poteſt Verbum Dei ratione eſſentiæ ſuæ. 112. C. 1
creatura non eſt Spiritus ſanctus. 290. A. 1
creatura à creatura nihil differt, eo quòd creatura eſt. 558. B. 2
creatura nulla in ſeipſa patiens diuerſam habet eſſentiam. 567. D. 2
creatura noua quando ſumpſit exordium. 149. D. 1

creatura noua feſtum colet perpetuum, quando: 582. B.1.
creatura ſi eſſet Spiritus ſanctus Patri & filio vtique non vniretur. 590.D.2
creatura noua ortum ſoom & diluculum Chriſtum haboit. 583. B.1
creatura non eſt Deus, ſed homo eſt creatura. 587.B.2
creatura non eſt filios Dei. 42.A.2
creatura ſi eſſet Chriſtus patrem ſolus cognoſcere non poſſet. 93.D.1
ſi creatura eſſet filius, Dei filius non eſſet. 254. B.1
creatura non eſt filius Dei. 60.C.1
creatura omnis capax eſt diuinarum virtutom, & eget gloria Dei. 591.B.1
creatura creaturam non adorat. 93.B.2
creatura noua initium ſumpſit quando Chriſtus ſorrexit à mortuis. 582. A.1
ſi creatura eſſet Chriſtus, à patre genitus non foret. 504.D. 2
creaturam pro creatore honoribus proſequnti ſunt homines. 4.B.1
creaturam liberauit Spiritus ſanctus, ideoque liber ipſe eſt & non ſeruus. 594. A.2
creaturam non adoramus in Chriſto, cum ipſe ſit rerum creatarum Dominus. 53.A.2
creaturam eſſe Verbum Dei aſſerunt Ariani. 56.B. 2
creaturam Spiritum ſanctum eſſe Macedoniani ſẽtiunt. 553.A.2
creaturam ſanctificant pater, filius & Spiritus ſanctus. 597.A.2
creaturam omnem pedibus ſuis ſubiectam habebat Chriſtus homo factus. 78.B.1
creaturam nouam operatus eſt Chriſtus. 69.C.1
creaturam & non creatorem Chriſtum eſſe Ariani dicunt. 92.D.1
creaturam omnem adhortantur Ananias, Azarias, & Miſael, ad Dei benedictionem. 595.B.1
per creaturam meram redemptio fieri non potuit. 292.A. 2
creaturæ à creaturis creari non poſſunt. 55.A.1
creaturæ vniuerſæ ſalus eſt ſaluatoria noſtri aduentus in carnem. 54.A.2
creaturæ omnes inuiſibilem Chriſti Deitatem dum ipſe moreretur in cruce, teſtantur. 565.C.1
creaturæ ſunt in locis diſtinctis. 441.A. 1
creaturæ procul ſunt à Deo non ratione loci, ſed qualitate naturæ. 121.C.1
creaturæ non cooperantur, Deo patre operante. 118.C.1
creaturæ omnes autorem ſuum cognouerunt præter homo. 34.A.1
creaturæ voluntate creatæ ſunt non item filius Dei. 134. D.2
creaturę proprium eſt adminiſtrare, Dei vero ſolius creare. 94.D.2
creaturæ cur Dij aliquando appellatæ ſint. 551. D.2
creaturæ eiuſmodi ſunt naturæ vt deſinere poſſint, vbi creator voluerit. 70.D. 1
creaturæ omnes ſimilis generis ſimul ad eſſentiam vocatæ ſunt. 102.B.1
creaturæ creatorem ſuum veluti litteris per ordinẽ indicant, & alta voce proteſtantur. 13. D.2
creaturæ gratia & voluntate per Verbum Dei conditæ ſunt. 70. D.1
creaturæ ideo ſeruæ ſoot & ancillæ quia extra patris vnitatem conſiſtunt, & cùm non eſſent aliquando eſſe cœperint. 135.C.1
creaturæ ſunt Angeli, & nequaquam adorandi. 93.C.2
creaturæ extra ſuum creatorem exiſtunt. 70. D. 1
creaturæ eſſe inceperunt ſed Verbum Dei eſſe non incepit. 105.B.1
creaturæ creare non poſſunt. 93.A.1
creaturæ à Spiritu ſancto ſanctificantur. 91.C.1
creaturę cur condantur. 103. A.1
creaturæ Deum adorant. 93.B.2
creaturæ ſecundæ initium eſt dies Dominicus. 583.A.1
creaturæ nihil ſimile habent ratione ſubſtã tiæ, cum ſuo creatore. 70.D.1
creaturarum cõtemplatione cognoſci poteſt Chriſtus. 34. D.2
creaturarum remedium fuit crux Chriſti. 1.D.1
creaturarum aſpectu, earum conditor Deus agnoſcitur. 578.B.1
creaturarum nomen Deo tribuunt qui illum ingenitum nominant. 190. A.2
creaturarum primogenitus dicitur Chriſtus, quoniam omnes per eum ius filiorum & adoptionem adipiſcuntur. 107. B.2
creaturarum proprium eſt vt ex non entibus extitiſſe dicantur. 85.D.2
creaturarum proprium eſt vt non ſint antequam fiant. 93.D.1
creaturas tunc produxit Deus quum intelligeret eas ſubſiſtere poſſe. 73.C.2
creaturis plus tribuunt Ariani quam creatori. 139.D.1
creaturis, priori inſtauratore opus fuit. 107.D.2
cum creatoris nihil commune habet Spiritus ſanctus. 347.D.1
in creaturis eſt aliqua ſapientia. 112.D.1
creatus non eſt mundus à multis, quomodo. 15.C. 2
non creatus eſt filios ſed genitus. 594 A.1
creatum eſſe Spiritum ſanctum in ſcripturis non legitur. 594.A.2
creare, vox ambigua eſt, diuerſoque ſenſu accipi poteſt. 101. A.1
creauit me, prouerbialiter dictum eſt de carne Chriſti. 102.C.2
creauit, non ad ſubſtantiam diuinam ſed ad humanitatem Chriſti referendum. 501.A.1
creauit Deus vniuerſa ex nõ entibus per ſuum Verbum Dominum noſtrum. 20.C.1
creauit apud Salomonem quomodo intelligi debeat. 100.D.2
credenda quædam, & non diſcutienda. 593.B.1
credentes à Spiritu ſancto regenerandi ſunt. 598.C.2
credentes in Ieſum Chriſtum Dominum ſeruantur. 568.D.1
credere quid iubeamur de Trinitate. 589.A.1
credimus in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ per quem omnia creata ſunt. 594.B.1
credulitas vna in Trinitate exhibetur. 586.B.2
creſtos & Amphion Arianorum loco epiſcopi conſtituuntur. 194.C.1
in creta Iupiter famigeratus in Deorum numerum relatus. 4.B.2
cretẽſes & Phœnices liberorum mactato Saturnum placare

Digitized by Google

placare ſolebant. 10.D.1
crimen falſum obijcit Macedonius Paulo epiſcopo Conſtantinopolitano. 223.B.1
crimen timiditatis ab Arianis Athanaſio exprobratur. 163.A.2
crimina contra Athanaſium fingunt Euſebiani. 192.A.2
criminibus confictis accuſatur & opprimitur Athanaſius. 200.B.2
crinalis vitta virginis Deo dicatæ es lana eſſe debet. 306.B.2
criſpinus Patauij epiſcopus D. Athanaſij teſtis. 155.B.1
crocodilus apud quoſdam adoratur, apud alios abominationi habetur. 9.C.2
crudelitas zelum vocatur. 561.D.1
crux execrabilis. 27.B.2
crux Chriſti trophæum eſt de morte excitatum. 25.C.2
crux Chriſto impoſita, inſigne & monumentum victoriæ eius fuit. 332.D.1
crux à fidelibus honoratur & deoſculatur, propter Chriſtum qui in ea pependit. 378.B.2
crux Chriſti ab Ethnicis irridetur. 1.B.1
crux Chriſti nihil obſcænitatis habet. 309.C.2
crux viuifica ſaluatoris de morte triumphum reportauit. 335.D.2
crux Iudæis in ſcandalum eſt. 123.D.2
crux Chriſti hamus eſt in quo captus & victus eſt diabolus. 413.D.2
crux, paſſio, & ſepultura Chriſti quomodo abſque vlla diuinitatis ſuæ impotentia, vel infirmitate accipienda. 589.B.2
crux numiſmatibus impreſſa, regum Chriſtianorum effigies ibi quoque inſculptas, conſeruat indelebiles. 379.A.1
crux gloria & honor Chriſti. 408.C.2
crux Chriſti facta eſt victoria contra mortẽ. 28.C.1
crux Chriſti ab hæreticis cauillatur ſicut & ab Ethnicis. 270.B.1
crux inſtituta fuit vt appareret eum qui in corpore apparuerat mortem compeſcuiſſe. 29.A.1
crux Chriſti de immortalitate homines certos reddidit. 36.B.2
crucis lignum hora tertia defixum eſt. 306.D.2
crucis ſignu & fide Chriſti, mors vt mortua conculcatur. 28.C.1
crucis vtilitas. 405.D.1
crucis Sanctorumq́ue imagines qui honorare recuſant dementes ſunt & inſipidi. 378.A.2
crucis ſigno dæmonum præſtigia propelluntur. 1.D.1
crucis mortem elegit Chriſtus, quare. 27.C.1
crucis ſigno magica omnia compeſcuntur. 29.C.2
idola deſerta relinquuntur, ibid.
voluptas irrationabilis conquieſcit. ibid.
crucis ſanctiſſimæ ſignum dæmones fugat. 35.A.2
crucis ſignum & fides ad Dominum, murus inexpugnabilis. 498.C.1
crucis mortem citius quam naturalem quare ſuſtinuerit Chriſtus. 26.D.2
crucis typum in veteri teſtamento primus exhibuit Iacob. 381.A.1
crucis Chriſti vis & efficacia, orbem terrarum repleuit. 1.C.1
virtuteſ eius quæ. ibidem.D.1
crucis venerandæ typus erat planta Sabec. 401.D.2
cruci Verbum non fuiſſe affixum, nec ſimul cũ corpore paſſum. 357.C.2
crucem Chriſti tulerunt Iudæi. 337.A.2
crucem cum Chriſto portauit Simon Cyreuæus, vt omnibus innoteſceret Dominum non ſuam, ſed hominum mortem ſubire. 332.A.2
per crucem ſuam Chriſtus idolorum magnificam ſpeciem ſubuertit. 19.C.1
crucem venerantur Chriſtiani præ cæteris redemptionis noſtræ inſtrumentis, quare. 378.D.2
crucem intuentes dæmones tremunt & horrent, quòd in ea ſalutem noſtram operatus ſit Chriſtus. 378.C.2
in crucem aſcendit Dei Verbum. 1.A.2
in cruce Chriſti mors extincta eſt. 28.C.1
de cruce Chriſti prophetauit Moſes. 30.D.2
de cruce cur non deſcenderit Chriſtus. 333.B.1
in cruce ſita eſt hominum reſurrectio. 78.D.1
in cruce clamauit Chriſtus, cur. 334.A.1
cruce ſuſpenſa eſt caro Verbi Dei. 43.C.1
in cruce pendens Dominus hora nona Spiritum reddidit. 307.A.1
in cruce hora ſexta pependit filius Dei. 307.A.1
crucifigi mundo, quid. 407.A.1
crucifigitur imago Chriſti à Iudæis. 435.D.1
crucifixum Chriſtum fuiſſe ſub Pontio Pilato credimus. 594.C.1
crucifixum Chriſtum adorant qui antea ipſum contempſerant. 37.C.1
crucifixum eſt Verbum carne. 357.C.2
cubilia, quid. 404.C.1
cucullula & ſuperhumerale virginis Deo dicatæ laſciuias habere non debet. 306.C.2
cucuſi in Cappadocia Paulus epiſcopus ab Arianis ſtrangulatur. 164.B.1
culpa hominum occaſionem Chriſto dedit vt deſcenderet. 20.A.2
cultus ſimulachrorum poſt crucis aduentum ſummotus eſt. 1.D.1
cultus numinis & religio, quid. 354.B.1
cultus rationalis Deo per baptiſmum exhibetur. 552.D.2
cupido ab hominibus adoratur. 4.A.2
cupiditas vnde. 2.D.1
cura Dei vſque ad minuta quæque animantia extenditur. 94.D.1
cura Athanaſij vnica in Synaxibus celebrandis verſabatur. 155.B.1
curator animarum Deus. 13.D.2
curioſi in diuinis à bono propoſito excidunt. 51.C.2
cymatius Palti ciuitatis Cæleſyriæ epiſcopus. 45.A.2
cyniſes in tota Ægypto producuntur à Moſe. 464.B.
cyrenæus homo nomine Simon, crucem Chriſti portabat. 332.D.1
cyriacus Myriæ epiſcopus Orthodoxus. 58.B.1
cyrus Berroeæ epiſcopus in exilium ab Arianis pulſus. 164.A.1
cyro & Dario regibus vixerunt Daniel & Ezechiel. 241.D.2

D.

DÆmon eſſe non poteſt Chriſtus cum ipſe dæmones propellat. 35.D.2

Digitized by Google

dæmones ſpeciem Monachi induont. 503.D.1
dæmooes beſtiarum & ſerpentium formas indoti Antonium aggrediuntur. 498.B.1
dæmones abegit mors Chriſti. 36.A.2
dæmones mortuo noo obediunt. 30.B.1
dæmones quondam ante Chriſti adoentum hominibos infeſti erant. 35.D.1
fontes, fluuios, ligna, lapides obſidebant. 35.D.1
præſtigiis fatuos in ſtuporem agebant. 35.D.1
dæmones ad arma homines in ſeſe cōcitabant, quate. 57.B.1
dæmones quomodo futura prædicant. 351.A.2
dæmones nil niſi vanam imaginationem & apparitionem habent. 29.C.2
dæmones & idola res mortuariæ ſunt. 29.D.2
dæmones perſequi nō poſſet Chriſtus, ſi vitæ expets eſſct. 30.B.1
dæmones Chriſtum Deum eſſe & ſentiunt & credunt. 30.C.1
dæmones vt ex aëte fugaret Chriſtus in aëre mortuns eſt. 27.D.2
dæmones pulli Euangelici Domini ſunt. 294.D.1
terrentur cum vident eum ab Apoſtolis ſolui. ibid.
dæmones à tumnlis, imagiiibns, & reliquiis Sanctorum perſepè fugantor. 378.A.2
dæmones, non plures ſed vnum tantum filium Dei eſſe clamabant. 577.B.2
dæmones legem videntes non timent, crucis autem præſentia perſecutionem patiuntur. 378.C.1
dæmones coluerunt homincs idololatiæ, eoſque Deos appellauerunt. 23.A.1
dæmones extrudete, & illis imperate non eſt opus humanum ſed diuionm. 25.D.1
dæmones à Domino Chriſto fugati eius poteſtatem hominibus pateſaciebant. 24.D.2
dæmones mandato Chriſti es pelluntur. 569.B.1
dæmones Ieſu Cbriſti nomine fugantur. 568.A.2
dæmones è cælo expulſi Cbriſti Dominiom indicant. 34.D.2
dæmones vim ieiunij metuunt. 305.D.2
crapula & ocio corpnris oblectantut. ibid.
dæmones Cbriſtum filium Dei eſſe confitentur. 30.C.1
dæmones ne nomeo quidem Chtiſti tollerare poſſunt. 29.B.2
illo audito in fugam conoertnntur. 29.B.2
dæmones apparent dinerſis modis. 501.A.1
dæmones Apoſtolis cedunt. 295.A.2
dæmooia ex hominibus eijciunt incantatotes, quomodo. 390.B.2
dæmonum & Angelornm eſſentia noo differt, ſed voluntas eornm diuerſa eſt. 374.D.1
dæmonum tyrannis à Chriſto expulſa. 386.D.1
dæmooum malitia contempta fuit quando Chriſtus in tettis apparuit. 35.B.1
dæmonnm præſtigia ſigno crucis propelluntur. 1.D.1
de dæmonibus victotiam reportaoit Chriſtus antequam naſceretor. 31.D.2
dalmatius cenſor ab Imperatoie delegatur vt Athanaſij cauſam de homicidio quo accuſabatur cognoſcat. 212.A.2
damaſus Romanus epiſcopus. 264.B.1
è damaſci mœoibus Paulns in ſporta demiſſus eſt. 165.B.2
damnati manent in mœtore & triſtitia vſque dom veniat iudicij dies. 375.D.1
damnati in teoebtis habitantes ſeſe mutuo non cognoſcunt. 376.A.1
danaes à Ioue ſtuprata. 5.C.2
daoiel & ſocij eius ieiunant. 305.C.2
ea menſa regia ſaturari nolunt, neque de vino regis bibere. ibid.
de ſeminibus terræ veſci volunt. ibid.
leguminibus & aqna aluntur. ibid.
ſpecies eorum ſuper eos qui ea tegia menſa veſcebantur, eximiæ viſæ ſunt. ibid.
daniel Suſannæ hiſtoriam conſcripſit. 29 8.B.2
daniel & Ezechiel prophetæ, Cyro & Dario regibus vixerunt. 241.D.2
daniel decies mille myriades, & mille Chiliadea Chriſto ioſeruiſſe vidit. 76.D 2
daniel in fouea ora leonum occluſit. 409.B.1
daniel in captiuitate fuit vſque ad Syrum regem perſarum. 479.C.1
quid nam egerit, & qua de re prophetarit. ibid.
daniel (liber ſic inſcriptns) apocryphus. 493.A.2
daniel omnibus Chaldæorum diſciplinis inſtructns fuit. 49.A.2
danielis hebdomadæ ſeptuaginta impletæ, ante adnentum Cbriſti. 323.A.1
danieli amicus Conſtantius Imperatot. 158.C.1
dario & Cyro regibus vixerunt Daniel & Eaechiel ptophetæ. 241.D.2
dathan & Abiron vt viuos deglutitet tetta imperauit Deus. 305.C.1
dathan, Cote & Abiroo viui tellure abſorpti ſunt. 466.C.1
dauid à Samuele oleo ſenſibili vnctus eſt. 367.C.2
dauid tria millia Pſalmorum compoſuit. 494.B.2
dauid, fide iuſtificatus eſt & non martyrio. 61.A.2
dauid Aquam Domino libanit. 468.C.2
dauid, Abraham, & Phinæes promiſſiones à Domino acceperont. 409.A.1
dauid neminem præter Deum pto ſui liberatione innocat. 118.A.1
dauid Spiritum ſanctum io creaturarum numerum non collocat. 595.A.1
dauid vnctus in tegem. 468.D.1
à Saule perſeqoitur. ibid.
Sanli ſuccedit. ibid. A.2
danid filius vocatut Ioſeph ſponſus virginis Mariæ. 599.C.1
dauid vniuerſæ creaturæ Dominum laudare imperat. 595.A.1
dauid de Cbriſti cruce prophetat. 31.A.1
item Moſes. 30.D.2
Hieremias item. 31.A.1
danid principio paſtor, poſtmodum tex factus eſt. 367.D.1
regnum per vim non arripuit. ibid.
poſt reiectionem Sanlis in regem inungitut. ibidem.
dauid ad Abimelech ſacerdotē confugit. 368.A.C.2
iotidias ſibi à Saule factas celauit. ibid.
panes propoſitionis cum pueris ſuia comedit. ibidem. D.2
danid non immundas cantiones ſed hymnos Domino pſallebat, cytharam manu pulſans. 368.A.1
ſnffocantem dæmonem à Saole propulſabat. ibidem. B.1
dauid & Elias gladij acies effugerunt. 409.B.1

dauid

dauid vnctus eſt Ieruſalem conſiſtente. 32 B.2
dauid domi ſuæ vitam depoſuit. 31.B.2
dauid Sauli accinens inſaniæ vitium ab eo propulſabat. 30.A.2
dauid Iudæ proditionem prædicat. 393.D.1
dauid trigenarios regnum obtinuit. 31.C.1
dauid, Goliath proprio illius gladio interfecit. 331.A.2
dauid Chriſti veſtimenta diuidenda fore prædicat. 394.B.1
dauid contra Moabitas bellum geſſit. 31.D.1
dauid ſempiternitatem filij Dei teſtatur. 590.B.2
dauid à Deo factus & non genitus. 105.A.1
dauid vt Abimelechum effugiat faciem mutat. 165.A.2
dauid calumniatores deteſtatur. 159.B.1
dauid Saulem ſe perſequentem fugit. 165.A.2
dauid ex Ieſſe genitus eſt. 31.B.1
dauidis res multæ ſimilitudine congruunt cũ Chriſto. 367.C.2
dauidis reliquiæ ſeruantur. 91.A.1
dauidis natiuitas obſcura & paucis cognita fuit. 31.C.1
dauidis ſemen in æternum manſurum repromittit Deus. 598.D.1
dauidis cum Chriſto collatio. 367.A.2
dauidis ſtirpem Triteuchos liber complectitur. 296.D.2
dauidis authoritate filij Dei diuinitas oſtenditur. 79 C.1
dauidis filius dicitur Chriſtus ſecundum carnem. 279.B.1
ex dauidis ſemine carnem ſumpſit Chriſtus. 280.D.1
dauidi promiſſiones factæ vanæ ſunt, ſi Chriſtus carnem humanam non aſſumpſit. 571.A.2
à dauide proſtratur Goliath. 368.C.1
ex dauide genitus eſt Salomon. 31.B.1
deambulatio Chriſti ſuper mare, maximum indiciũ fuit illius in cuncta dominij. 25.A.2
debita noſtra Chriſtus morte ſua ſoluit. 26.C.2
debitum humani generis erat vt omne genus humanum moreretur. 26.A.1
decem præcepta Domini. 464.D.2
declaratio Chriſti, miſſio, & vnctio idem. 371.B.2
decreta Concilij irrita, ſua vero rata eſſe volunt hæretici. 194.D.1
decreta in Nouatum & Paulum Samoſatenſem obſeruanda. 199.D.2
decretum Euſebianorum. 224.C.1
decus orthodoxæ doctrinæ incorruptum, vnde. 568.C.1
defenſio illa odio digna, quæ cum defenſi dedecore coniuncta eſt. 568.B.2
deffinitio Angeli. 318.D.2
deffinitio hominis. 319.B.1
deffuncti homines pro diis ab hominibus habiti ſunt. 4.D.1
pro defunctis oratio habita. 235.C.1
deffuncto nulli inſultandum, etiamſi inimico. 61.C.2
defunctorum peccatorum animæ, aliqua beneficentia participant ab exangui immolatione, & gratificatione pro ipſis facta. 377.A.2
deffunctorum impiorum animæ nequaquam hanc vitam rurſus inuiſunt. 376.B.2
ſanctorum verò, maximè. ibid.
delationibus facile non credere magiſtratum optimè decet. 390.A.1
delent aliquando peccata Eleemoſinæ, aliquando verò non. 384.C.2
delentur peccata maxima & intollerabilia per eleemoſinam. 384.C.2
delirium Arij. 456.B.2
deliria Iudæorum & Gentilium. 51.B.1
dementia eſt, patrem ſinè Spiritu aliquando fuiſſe aſſerere. 585.D.2
demophilus, Arij commendatione epiſcopus factus. 57.C.2
denarius numerus omnium eſt complementum. 380.B.1
denarij duo teſtamentum vetus & nouum. 396.A.1
dentibus ſtridet diabolus, & ſemetipſum excruciat. 334.C.2
deſcendit de cælo propter noſtram ſalutem, qui eſſe in cælo nunquam deſierat. 594.B.2
deſcenſio Spiritus ſancti in Iordane ad noſtram ſanctificationem facta eſt. 79.B.2
deſcenſus Chriſti ad inferos, & illius ſepultura quid hominibus præſtent. 288 B.2
deſcenſus Verbi Dei è cælu, non fuit digreſſio è cælo. 50.D.2
in deſerto Spiritum ſanctum deduxiſſe Iſrael teſtatur Eſaias. 597.C.2
deſperationis peccatum pœnitentiam admittere non poteſt. 383.D.1
deſponſata erat Maria virgo, Ioſepho viro iuſto. 599.C.1
deus quis. 16.A.1
deus quid. 9.D.1
deus ἀφφὰ, quid. 311.C.1
deus vnus eſt. 3.C.1
deus ſpiritus eſt. 43.A.1
deus rex eſt & Dominus totius mundi. 15.A.1
deus Ægyptiorum bos. 10.A.1
deus capabilis eſt & non capax. 592.B.1
deus eccleſiis præſidet. 202.D.2
deus ante incarnationem nec pedes nec manus corporeas, neque etiam veſtimenta corporea habuit. 559.C.2
deus dicitur vnus quia vna eſt religio, & vna glorificatio Trinitatis. 592.C.2
deus mentiri non poteſt, neque ſeipſum negare. 564.A.2
deus neminem pænitentem abijcit, etiam ſi millies in peccatum lapſus ſit aliquis. 385.B.2
deus quomodo olim à Patribus viſus ſit. 569.A.2
deus nos ſuis manibus finxit. 574.A.2
deus vnus Verbi pater in eccleſia prædicatur. 41.D.1
deus & caro idem non ſunt in Chriſto. 567.D.2
deus non eſt, qui non eſt priùs natura. 555.D.2
deus pater, & Deus filius æqualiter ſapientes exiſtunt. 590.B.2
deus iniuſtus eſſet ſi mortuorum reſurrectio non eſſet. 589.B.1
deus expers eſt magnitudinis. 558.A.2
deus nullo tempore comprehenditur. 558.A.2
deus qualitatis expers eſt. ibidem.
deus homo factus, caro dicitur eſſe factus. 279.A.2
deus baptiſma confirmat in filio. 99.C.2
deus pater noſter à nobis dicitur, quia filiꝰ eius corpus noſtrum geſtauit. 191.B.1
deus indeterminabilis eſt & ſimplex natura 590 D.2
deus iuxta meritum eorum à quibus olim viſus eſt, temperamentum maieſtati adhibuit. 591.D.2

deus mutationi eſſet obnoxius ſi non natura ſed voluntate filium genuiſſet. 590.B.1
deus hominem ex paradiſo expellit omni dignitate priuatum. 574.A.2
deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. 587.C.1
deus, hominis ſuſcepit naturam. 587.C.1
deus apud Deum erat in principio. 590.D.1
deus Pater multa verba non habet. 185.C.1
deus, non ſepelitur, ſed caro. 587.B.1
deus, ſolis inſtar oritur illuſtrans vniuſcuiuſque animam. 583.B.1
deus pater non eſt ipſe qui filius, quomodo. 592. B.1
deus ſolus in trinitate, eſt qui eſt. 589.B.1
deus multitudinis concordia ad exaudiendum fit promptior. 157.D.2
deus ſe per gratiam eorum patrem præbuit quorum conditor erat. 105.C.2
deus Sabbaoth, Deum exercituum ſignificat. 93. D.2
deus præcipiendo non fatigatur. 94.A.1
deus curam ſuam vſque ad minuta quæque animantia extendit. 94.D.1
deus homo factus diuinitatem non minuit. 184. B.2
deus author fuit filio ſuo vt induto corpore humano homo fieret. 90.D.1
deus populum de Ægypto per Moſem eduxit. 94. C.2
deus pater, eſt in plenitudine filij ſui. 588.B.1
deus corpus humanum verè aſſumpſit. 91.C.1
deus pater agricola eſt quomodo. 175.B.1
deus vnus eſt, immortalis, inuiſibilis, & intactilis. 43.A.1
deus eſt pater, factor, & creator filij ſui, quomodo. 106.D.1
deus non ita condit vt homo. 183.C.1
deus natura filij ſui pater eſt. 106.D.1
creator & factor illius efficitur quando carnem creatam homo factus induit. ibidem.
deus in ſola Iudæa cognitus, quando. 84.A.1
deus Verbum ſuum ſub Adamo, aut Noë, aut Moſe noluit emittere, quare. 73.C.2
deus à creaturis adoratur. 93.B.2
deus & homo ille eſt, qui iudicaturus aduenit. 587. C.2
deus ens eſt, & ideo Verbum eius quoque eus eſt, & ſemper eſt cum patre. 97.B.2
deus promiſſa ſua adimplet. 318.B.1
abrahæ filium ſicut promiſerat dedit. ibid.
iſaaco pollicita confirmauit, & duorum populorum illum patrem fecit. ibid.
iacobo promiſſa faciens Ioſephum ei exibuit. ibidem.
Moſi fidem verborum preſtitit per ea quæ Pharaoni eueniebant. ibid.
dauidi quæ promiſerat in Salomone præſtitit. ibidem.
deus operatur voluntate. 589.C.2
deus Verbum aliquid ignorare non poteſt. 587.B.2
deus nec voluntate, nec neceſſitate bonus eſt. 589. C.2
deus pater perfectus, perfectum filium genuit. 586. D.2
deus iurat non vt homo. 327.D.1
deus verus & homo verus de Maria virgine natus eſt. 586.D.1
deus quare in caligine legem dederit. 380.D.2
deus ſolus in duobus locis & per totum mundum in eodem momento eſſe poteſt. 376.C.2
deus ſemper pater. 354.C.2
deus filios duos habet, populum gentilem ſcilicet & Iudæum. 395.B.1
deus impatibiliter filij ſui pater exiſtit. 73.B.1
an deus pater fecerit cælum & terram, &c. 355.B.1
deus an ſit bonus & miſericors ex voluntate, vel neceſſitate. 134.A.2
deus fecit hominem ad imaginem Dei, quomodo. 324.C.1
deus quomodo à Prophetis viſus fuiſſe dicatur. 376.D.2
deus, Dominum & Chriſtum fecit, quomodo interpretari oporteat. 357.B.2
deus nullam mutationem patitur. 140.C.2
deus eſt incomparabilis. 83.B.1
deus verus eſt filius ſicuti pater. 358.A.2
deus homo factus eſt hominum gratia. 40.D.2
deus eſt Chriſtus qui carne paſſus eſt, & crucifixus. 39.D.1
deus non eſt pater eorum qui non habent filium in corde. 142.B.2
deus talis non eſt qualis homo. 71.A.1
ea quæ ſunt hominum ipſi imputari non debent. ibidem.
deus cum hominibus comparari non debet. 83.B.1
deus viuos & mortuos iudicaturus eſt in homine Chriſto. 42.C.1
deus vbinam eſſet Adam percunctatur, non quòd ignarus eſſet. 130.D.1
deus tunc creaturas produxit cum intelligeret eas ſubſiſtere poſſe. 73.C.2
deus ſuæ imaginis genitor eſt. 70.B.2
deus in ſeipſum contuendo, exhilaratur. 70.B.2
deus diuiſam naturam non habet. 343.B.2
deus vaniloquus non eſt. 328.B.1
deus vnus in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti adoratur. 78.D.1
deus periurij Arij vindex. 61.C.2
deus de filio ſuo non delibe at. 134 D.1
deus animarum curator. 13.D.2
deus è templo Salomonis oracula ſua edebat. 54.C.2
deus bonus eſt & hominum amans. 13.D.2
deus non conſtat ea diuerſis partibus. 11.A.2
deus fons eſt ſapientiæ & vitæ. 69.D.2
deus in ſe non patitur extenſionem aut contractionem. 140.D.1
deus cur humana & belluina ſpecie depingebatur ab antiquis. 9.B.1
deus verus, non eſt corporeus ſed ſimplex, inuiſibilis & intactilis natura. 11.B.2
deus bonus eſt & ideo liber ab inuidentia. 16.A.2
deus Euam ad Adam deduxit in paradiſo. 190.D.2
deus colloquium habebat cum ſua ipſius ratione dum hominem crearet. 18.A.2
deus per ſanctum aliquem Angelum Diabolo locutus eſt. 374.D.2
deus in res creatas ſeſe immerſit, quare. 16.A.2
deus totum quiddam eſt diuerſis partibus non conſtans. 11.A.2
deus pater ingenitus qua ratione dicatur. 74.D.1
deus vniuerſitatis curam gerit per Verbum ſuum vnigenitum. 19.A.1
deus ſpectari & intelligi poteſt per animam vniuſcuiuſque. 12.C.1
deus ſermo hominibus ſubiectus fuit. 557.D.2

deus ſibiipſi ſufficit, ſuique plenus eſt. 11.C.1
deus natura ſua bonus eſt & pluſquam bonus. 16. A.2
deus hominibus imaginem ſuam Dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum impertitus eſt, quare. 22.D.2
deus vnius Verbi genitor eſt, & non multorum. 60.C.2
deus omnia conſeruat & viuificat ſua immenſa potentia. 16.C.2
deus quòd ſit Spiritus non eſt neceſſe. 551.B.2
deus ſemen Dauidis in æternum manſurum repromittit. 598.D.1
deus natura ſanctus eſt. 554.D.1
deus nunquam fuit ſine ſua ratione, ſapientia, & Verbo, ideſt filio ſuo. 68.A.1
deus cur ter nominetur. 311.B.2
deus per Angelum, Naue filio loquebatur. 118.A.2
deus Chriſtianorum non perturbationis ſed pacis Deus eſt. 202.A.2
deus ratione ſua, (quæ & ipſa Deus eſt) omnia conſtituit & gubernat. 16.B.2
Deus malus non eſt. 3.C.1
deos conſolationis Spiritus eſt. 311.A.1
deus non eſt mali conditor. 3.B.1
deus verus eſt & vnus cæli terræque Dominus. 3.C.1
deus humanam intelligentiam & ſubſtantiam longè ſuperat. 1.C.2
deus magnus nominatus eſt filius. 314.D.2
deus rerum Dominus haberi non poſſet, ſi malitia verâ eſſentiâ exiſteret. 3.B.1
deus eſt ipſa immortalitas. 553.D.2
deus in Tabernaculo Moſi verba faciebat in columna nubis. 118.A.2
deus hominem ad imaginem ſuam per ſuum Verbum effinxit. 1.D.2
deus ſemper fidus manet. 279.C.1
deus cælum exornauit ſole, Luna, & ſyderibus. 304.C.1
deus mundos alios conſtruere poterat. 15.D.2
deus vniuerſum genus humanum per vnum hominem intelligit. 311.D.1
deus egenorum & afflictorum Deus eſt. 307.C.1
deus qua ratione vnus dicatur. 116.A.1
deus Verbum, eſt Dei ratio. 16.B.1
deus quia humanus eſt nemini inuidet. 16.A.2
imo omnes eſſe cupit & exiſtere, vt humanitatem ſuam exercere poſſit. ibidem.
deus apparuit Abrahæ. 118.D.1
deus omnia largitur per filium. 117.B.2
deus paſſionibus non ſubiacet. 425.B.2
deus in prophetis loquutus eſt. 114.A.2
deus in ſanctis operatus eſt. 114.B.2
deus corruptioni non ſubiacet. 426.A.2
vt deus mortuos ſuſcitat Chriſtus, ſed vt homo à mortuis excitatur. 288.C.2
deus filius lumen eſt de lumine. 594.A.1
deus homines in adoptiuos filios elegit antequam fierent. 111.D.1
deus non eſt Dei mediator. 593.B.2
deus ſæpiſſimè in ſcripturis reperitur abſque filij mentione. 595.B.2
deus vitioſas cogitationes non creauit. 284.D.2
deus ab vxoribus abſtinere præcepit. 585.C.1
deus eſt nomen commune Patris, Filij, & Spiritus ſancti. 448.C.2
deus adoratur in filio atque in Spiritu ſancto. 600. A.2
deus in filio adoratur quando in ſpiritu & veritate adoratur. 600.B.2
deus ingenitus. 422.C.2
innaſcibilis. ibidem.
impaſſibilis. ibidem.D.2
deus Deum genuit. 424.D.2
deus omnipotens, vnus, verus, bonus, ſummus. 444.C.2
deus pater, patrem non habet. 449.C.1
deus non eſt compoſitus. 50.A.1
deus verus eſt Spiritus ſanctus, non ingenitus, neque creatus, neque factus. 594.A.1
deus ſic vnus non eſt, vt ſit ſolitarius. 594.A.1
deus diuinus ſpiritus eſt. 556.C.1
deus ille eſt naturâ, qui creatura non eſt. 556. B.2
deus natus eſt ſecundum hominem. 592.C.1
paſſus eſt ſecundum hominem. ibidem.
mortuus ſecundum hominem. ibidem.
deus ter dicitur ſanctus, quare. 592 C.2
deus vnus in Trinitate venerandus eſt. 580.B.2
deus credendus & glorificandus. 51.C.2
deus habet vterum, quomodo. 426.C.1
deus localiter non deſcendit. 50.C.2
neque emittitur. ibid.
deus eſt potentia incorporalis & inuiſibilis, nõ ambiens nec ambita. 49.C.1
deus filius vita eſt ex vita. 594.A.1
deus res in ordinem conſtituit, eas deſuper inſpiciens. 574.C.2
deus, naturam ſignificat omnia contemplantem ac præuidentem. 551.C.1
deus aſſumpſit humanitatem; humanitas autẽ Deum non aſſumpſit. 450.B.1
deus, pater eſt Chriſti naturâ, noſtri verò gratiâ. 558.A.1
deus cum Dei contumelia non eſt vindicandus. 568.B.2
deus in nobis habitat Chriſto habitante in interiori homine noſtro. 49.D.2
deus adamo & Euæ tunicas pelliceas fecit. 380. B.2
dens qui comprehenditur non eſt Deus. 373. A.1
deus omnia vt homini prodeſſet fecit. 377.C.2
deus pater non eſt Deus quatenus pater eſt. 551.B.1
deus viſiones animarum nonnunquam permittit. 377.D.1
deus non datum, ſed dantis animum reſpicit. 385. B.1
deus imaginem induit, vt imaginis nuditatem velaret. 574.C.2
deus Verbum ſi verè mortuus non eſt, irritum planè eſt illius nouum teſtamentum. 566.B.1
deus filius, non eſt Deus quatenus filius eſt. 551.B.1
deus Pater animam non habet. 559.C.2
deus cuiuſque ſancti animam, ſuam animam eſſe dicit. ibidem.D.2
deus iubet Moſi, imaginem creaturæ depingere. 75.C.1
deus loquutus eſt Moyſi per Angelum in rubo. 118.A.2
deus ſola fide non ſcrutatione cognoſcẽdus & adorandus. 373.A.1
deus inuiſibilis in viſibili carne manifeſtatus eſt. 569.D.1
quare Deus non ſoluerit maledictionem hominum abſque aduentu Chriſti. 108.C.2

qubd Deus paſſus ſit quia voluit, nec legitur nec vllibi inoenitur. 566.B.2
deus etſi natura ſit inuiſibilis, ex operibus tamen cognoſci poteſt. 13.D.2
dei generatio qualis. 255.D.2
dei ſimilitudo, quid. 400.A.2
dei & Dauidis filius, Chriſtus dicitur. 279.C.2
dei ad hominem poſt peccetum commiſſum, colloquium. 574.B.2
dei Verbum natura impatibile eſt. 125.B.1
dei Verbum è verbis hominum longè differt. 256.A.1
dei & Spiritus ſancti eadem eſt operatio. 555.C.2
dei filius noſtri miſertus humanitatem noſtram induit. 295.D.2
dei imago, quid. 400.D.1
dei Templum ſi quis violanerit diſperdet illũ Deus. 600.A.2
dei imbecillitas, quæ. 405.A.2
dei ſententiâ homo in dues partes diſcerpitur, & vt ad duo loca diſcedat condemnatur. 281.A.1
dei rationem qui inficietur, merito ratione carere dicitur. 16.D.1
dei profunda, quæ. 364.B.1
dei filius quomodo exiſtat. 136.D.2
dei filio ſe æquales faciunt Ariani. 119.B.2
dei Verbum quantitate non menſuratur. 131.B.1
dei imago extrinſecus depicta non eſt. 70.B.2
dei, Angelorum, & animarum ſubſtantia incomprehenſibilis. 376.D.2
dei propriom eſt vt oculis corporeis non conſpiciatur. 30.A.1
dei Verbum nihil commune habet cum hominum imbecillitate. 137.A.1
dei opera extra leges naturę. 14.D.1
dei voluntas in quo conſiſtat. 134.B.1
dei arma ſuſcipiende vt reſiſtere poſſimus in die mala. 599.B.2.
dei cognitio ex diuerſis aſtrorum curſibus adipiſci poteſt, quomodo. 14.C.1
dei potentia, quid. 18.B.2
dei patris gloria eſt hominem iam cõditum & emiſſum recuperari. 78.C.1
dei virtute ſe miracula facere Apoſtoli profeſſi ſunt. 114.B.2
dei mandatis obedire Angelorum proprium eſt. 117.D.2
dei verbum vnicum eſt. 185.C.1
dei natura immutabilis eſt, hominum vero naturæ mutabilis. 120.C.2
dei Verbi imago aſt ratio noſtra. 112.A.1
dei voluntas vt fiet ſemper petere debemus dum oramus. 391.C.1
dei Verbum tale eſſe dicunt Saballiani, quale homines in ſua mente concipiunt. 46.C.1
dei iuſſus & conſilium, aſt vniuſcuiuſque vitæ terminus. 588.C.2
dei vnius vna tantum imago. 185.D.1
dei appellationem contraria inter ſe non merantur. 11.D.2
dei prouidentia animæ rationali facultates & vires concedit. 17.B.2
dei Verbum factum eſt ex muliera. 124.A.1
dei forma & imago quænam. 115.D.1
dei quæ ſint nemo nouit niſi Spiritus Dei. 598.B.1
dei patris filius eſt Chriſtus non eorem frater. 68.D.1
dei Verbom rex æternus eſt. 103.A.2
dei verbom non eſt commutatum in corpus. 39.B.1
dei bonitas erga genus humanum. 111.B.1
dei natura incomprehenſibilis & inexpugnabilis. 410.A.1
dei filio proprietatem ſubſtantiæ paternæ adimont hæretici. 68.B.2
Dei Verbo omnia obediunt. 16.D.2
dei ſapientiæ participatu homines ſapientes nuncupantur. 73.A.2
dei conſilium nemo irritum facere poteſt. 389.B.2
dei Imago propterea genita non eſt, qood Deus ipſe ſit ingenitus. 74.D.1
dei cognitione impleta eſt omnis terra, quando. 84.A.1
dei Verbum non eſt ſonus vocum, neque dictionum complexio. 97.C.2
dei Verbum & Saluator mundi in crucem aſcendit. 1.A.2
dei Varbum neqnaqnem tale eſt qualia ſunt verba hominum. 97.D.2
dei perduelles ſunt Ariani. 87.A.2
dei opus & Dei filius idem non ſunt. 320.A.1
dei charitas erga creaturas. 105.C.2
dei miſericordia in genus humanum. 90.A.2
dei viæ tales ſont quale eſt Verbum eius, & è conuerſo. 102.A.1
dei Verbi naturam non demolitur vox ingenitum. 190.D.1
dei ſolius propriom eſt creare, creaturarum vero adminiſtrare. 94.D.2
dei generatio non eſt conferenda cum hominum generationibos. 73.B.1
dei Verbum eſt gladius ſpiritus. 599.B.2
dei ratio rerum vniuerſitati inſidet. 33.D.1
dei regnom habemus in nobis, quomodo. 12.C.1
dei magiſterio edoctus fuit Adam. 181.B.1
dei potentia & ſapientia rerum omnium ordinem diſpenſet. 16.C.1
dei filius non eſt creatura. 42.A.2
dei voluntati nemo eſt qui reſiſtere poſſit. 94.B.1
dei ratio eſt illius eſſe. 16.D.1
dei caſtra cur viderit Iacob. 402.B.1
deo ſoli immortalitas propria eſt. 553.D.2
deo tribuuntur ea quæ Chriſtus corpore faciebat, quia corpus quod comedebat, qood naſcebatur, quod patiebatur, verè Domini erat. 25.C.1
deo ſe præſtantiores & excellentiores faciunt Idololatræ, quomodo. 13.B.2
deo mentitus eſt Ananias dum eum Spiritui ſancto mentitum eſſe dicit Petrus. 599.A.1
deo gratias eſſe agendas, & qoomodo, docet Pſaltes. 298.C.2
deo imputari non debent ea quæ ſunt hominum. 71.A.1
deo parem faciont diabolum Phariſæi. 352.A.2
deo mentitur qoi mentitur Spiritui ſancto. 591.A.1
à Deo Chriſtum ſegregant Ariani. 148.B.1
à deo procul ſune creaturæ non ratione loci, ſed qualitate naturæ. 121.C.1
à deo conſcriptæ ſont literæ ſacræ. 38.B.1
deo ſoli ſeruire quomodo intelligendum. 552.D.1
ex deo & homine Chriſtus conſtituitor. 283.B.1
ex deo eſſe ambiguum eſt. 246.B.2
ex deo ſufficientia noſtra eſt ſecundum beatum Paulum. 595.A.1
ex deo ſunt generati qui cæleſti regeneratione ex Spiritu ſancto generantur. 598.D.2

Digitized by Google

de Deo patre terreſtria ac corporalia ſentiunt Ariani. 70.D.2
de Deo omnia ſecundum eſſentiam intelligi non debent. 421.D.1
in Deo ſumus, non natura ſed adoptione & gratia. 120.D.1
in Deo patre non ſumus quemadmodum Dei Verbum eſt. 120.C.1
in Deo, ſapientia non eſt qualitas. 138.A.1
de Deo humano more diſceptare non licet. 343.D.1
de Deo ac de Verbo eadem eſt ratio. 288.B.2
ex Deo naſci, quid. 428.C.1
deopaſſiani reffutati. 413.A.2
deum non peccare, nouum & inauditum non eſt. 571.A.1
deum effugere nemo poteſt. 387.C.1
deum rem viſibilem eſſe finxerunt homines Idololatræ. 4.B.1
deum Verbum qui lingua occidit, miſerior eſt illis qui carnem Domini clauis ſine cauſa perfoderunt. 568.D.2
deum nominare indignus eſt, qui fide dignus non eſt. 326.D.2
deum agnoſcere & eius rationem ſeu ſapientiam ignorare, blaſphemia eſt. 69.C.1
deum alium præter Chriſti Patrem, mali conditorem traduot hæretici. 3.C.1
deum inuocabant Elias & Eliſeus vt mortuos ſuſcitarent. 114.B.2
deum Abrahamo promiſſum gentes adorant. 33.A.1
deum mentiri abſurdum eſt. 21.B.1
deum vnam perſonam eſſe cum Verbo ſuo dicunt Sabelliani. 46.C.1
deum imbecillem faciunt qui eum ex præexiſtente materia mundum feciſſe arbitrantur. 19.C.2
deum ex virgine in Nazareth, ſubſtantiæ ſuæ initiũ traxiſſe Samoſatenſis aſſerit. 283.D.2
deum oppugnaot hæretici. 127.B.2
deum naturæ conditorem eſſe & opificem ipſa natura oſtendit. 10.D.1
deum vnum confitentur Iudæi, & vnam perſonam in Deitate. 593.B.1
deum precatur Samuel vt pluuiam largiatur. 114.B.2
deum aliquando viderunt Prophetæ, quomodo. 376.D.2
deum Verbum impatibiliter paſſum eſſe dicunt hæretici. 565.B.2
deum portare & glorificare debent homines in cordibus ſuis. 598.D.2
deum contemplantur qui puram mentem habent. 308.B.1
deum agnoſcunt bruta, eique benedicunt. 307.C.2
deum qui eſſe inficiantur, animam ſe habere inficientur neceſſe eſt. 12.C.1
deum habent Lybes arietem cognomento Ammona. 10.B.1
deum nemo nouit niſi Spiritus qui eſt in eo. 584.C.2
deum alienum à Patre & filio, Spiritum ſanctum eſſe aſſerit Samoſatenſis. 320.D.2
deum cùm dicimus, eius ſubſtantiam ſignificamus, & nominamus. 185.A.2
deum agnouerunt Barbari opera Conſtantini. 219.D.1
deum in ſe habitantem virgo Deipara videre non potuit. 324.B.1
deum cognoſcendi via in nobis eſt. 12.B.1
deum in teſtem vocare non debemus. 527.B.1
deum recipiunt qui Apoſtolus recipiunt. 599.A.1
deum ingenitum qui nominant, ei creaturarum nomen accommodant. 190.A.2
deum hominibus adæquant Ariani. 71.D.1
deum vidit Moyſes. 118.D.1
apud deum nullũ eſt peccatum irremiſſibile, iis qui verè & ex animo pœnitentiam agunt. 318.D.2
ad deum reuerti poſſunt Idololatræ ſi ſordes concupiſcentiæ ſuæ abijciant. 13.B.2
vt deum ſpectet, & ab eo illuſtretur condita eſt mẽs humana. 3.C.2
in deum non credunt qui non credunt in Spiritum ſanctum. 597.A.1
dij eſſe non poſſunt ſimulachra quæ temporũ iniuriis ſubiecta ſunt. 9.A.2
dij efficimur Verbi communione. 292.D.1
dij plures non ſunt. 18.B.1
dij poëtici non ſunt Dij. 16.A.1
dij ſunt homines per gratiam quam à Patre, Verbi participatu, per Spiritum ſanctum obtinẽt. 66.C.1
dij duo, bonus vnus, & alter malus eſſe non poſſunt. 3.D.1
dij duo ſi eſſent tertium addi oporteret. 3.A.2
dij diis ſacrificantur apud Gentiles. 10.A.1
dij & heroes poëtarum contemni cœperunt, quando Chriſtus corpus ſuum à mortuis excitauit. 35.B.1
dij gentilium diuinitatis nomine & honoribus ſpoliandi, quare. 8.B.1
dij Gentilium inuicem æmulantur. 5.C.2
dij fiunt qui Deum imitantur. 555.D.2
dij ad ſpectaculũ ſtupri Martis & Veneris euocantur à Vulcano. 5.D.2
dij gentilium imbecilles, quare. 5.C.2
dij gentiliũ in nihilum abirent niſi quotidiana cura hominum ſeruarentur. 6.C.1
dij aliquãdo appellatæ ſunt creaturæ, quare. 151.D.2
deorum doctrina, quæ. 10.B.2
deorum genera totidẽ ſunt, quot ſunt diuerſæ gentes. 9.B.2
deorum inuenta, quæ. 7.D.2
deorum gentilium imagines eos homines tantum fuiſſe declarant. 8.C.1
deorum gentilium certamina, & diſſidia. 5.C.2
deorum flagitia quot expoſuerint Poëtæ. 7.C.2
deorum Gentilium laudes vanæ, ſed facta eorum vera. 7.A.2
deorum Matri vt grata facerent homines, mulierum naturam affectabant. 10.B.2
deorum falſorum præcones errauerunt, quomodo. 6.D.2
deorum nomina ludibrio plena. 5.A.1
deorum inſidias experitur Iupiter. 5.B.2
deos appellant Ægyptij fontes & fluuios. 10.B.1
deos ſibi fecerunt antiqui, quomodo. 5.A.1
deos non facit artium inuentio. 8.A.1
deos duos aſſerunt Manichæi vnum bonum & alterum malum. 290.D.1
deos vt nos faceret Chriſtus, homo factus eſt. 37.A.2
deos Treicios Pelaſgi repudiant. 9.B.2
deos plures non adorant Chriſtiani, dum Trinitatẽ adorant. 118.C.2
deos tres, aut tres Dominos confiteri nobis prohibet religio Chriſtiana. 580.D.2
deos tres in Trinitate qui inducunt ſimiles gentibus efficiuntur. 393.B.1
de diis gentiliũ multa fabulati ſunt Poëtæ. 7.A.1

pro diis habentur victimæ. 10.A.1
deitas vna. 304.C.1
deitas indiuidua eſt in tribus perſonis vnius eſſentiæ. 373.B.1
deitas vna in tribus perſonis ſubſiſtit. 589.B.1
deitas filij humanitati coniuncta eſt. 47.D.1
deitas vna & tres perſonæ ſunt in Trinitate. 593.B.1
deitas ab æterno perfecta, nulliuſque rei indiga eſt. 570.C.2
deitas Chriſti in carnem conuerſa non eſt. 580.A.2
deitas Chriſti abſque carne cibum potumque non ſumpſit. 570.B.1
deitas Domini noſtri Ieſu Chriſti impatibilis. 568.D.2
deitas indiuiſibilis eſt. 49.D.2
deitas paterna à propria generatione nunquã aliena fuit. 590.A.1
deitas impatibilis eſt. 43.A.2
deitas ſupra voluntatem & ſupra neceſſitatem eſt. 589.C.2
deitatis proprium eſt non pati, nec tentari. 569.D.2
deitatis impaſſibilitas in Chriſto demõſtratur, quomodo. 568.C.1
deitatis authoritate tentationum tela Chriſtus non repellit. 571.A.1
deitatis eſſentia communis tribus perſonis. 447.B.2
deitatis & humanitatis coeſſentia in Chriſto. 286.B.1
deitatis & humanitatis vnionem Patres olim videre deſiderarunt. 569.A.2
deitatis Chriſti teſtimonium perhibent opera eius. 50.C.1
vt quum elementis imperat. ibid.
cùm increpat ſpiritualibus poteſtatibus. ibid.
quando membrorum mutilationes reſtituit. ibidem.
voluntate morbos ſanat. ibid.
mortem delet. ibid.
vitam & incorruptibilitatem illuſtrat. ibid.
corruptam hominum naturam denuo ædificat. ibid.D.1
mundum ſua præſentia renouat. ibid.D.1
deitatis vnius & eſſentiæ ſunt Pater, Filius & Spiritus ſanctus. 414.B.2
deitatis nomen vnitum in natura οὐσίας. 445.C.1
deitatis plenitudo eſt filius. 114.B.1
deitatis forma vna in Verbo deprehenditur. 118.D.2
deitatis inſeparabilem vnionem cum ſuo patre Chriſtus habet. 99.A.2
deitatis nomen Spiritui ſancto negandum non eſt, cùm illius poteſtas negari non poſſit. 591.B.1
deitatis integritas eſt in Patre & in filio. 48.B.2
ſola deitatis ſubſtantia increata eſt in Chriſto. 278.A.2
deitatis particeps eſt homo ſecundum mentem. 319.C.2
deitati omnes aſſumptæ carnis paſſiones adſcribunt qui naturarum duarũ vnionem in Chriſto factam, negant. 569.B.2
deitati conſubſtantialem eſſe filij Dei carnem aſſeuerant Manichæi. 279.C.1
deitati conſubſtantiale non fuit corpus Verbi Dei. 40.C.2
deitatem Verbi Dei cur Ariani & Iudæi abnegent. 123.A.1
deitatem multiformem & multifariam recipiunt hæretici. 118.D.2
deitatem Chriſtus non captauit, ſed ſe Deum eſſe operibus declarauit. 89.D.2
deitatem plenitudinis ſuæ non minuit nec amiſit Pater filium generans. 594.B.1
deitatem Chriſti rebus creatitiis ſimilem Ariani faciunt, quomodo. 578.C.2
deitatem nudã nemo vnquã videre potuit. 412.A.2
deitate adimplebatur corpus Chriſti in cruce pendens. 41.D.1
in deitate quaternitas non conſtituitur propter corpus Chriſti. 39.C.1
in deitate vnitas eſt; in perſonis vero Trinitas. 455.A.1
deuteronomium cur ita vocetur. 467.A.1
illius ſynopſis. ibid.
deuteronomij, Exodi, & Numerorum acta, pſalmis 77.84.105. & 113. pulchrè continentur.
dextera & brachium Chriſtus dicitur, quomodo. 361.A.2
dextera Dei, quæ. 399.B.1
in dextera Patris ſedet Chriſtus. 594.C.1
diabolus olim Angelus fuit. 379.B.2
diabolus vbique non eſt. 554.B.2
diabolus dicitur dominari, quomodo. 554.B.2
diabolus à pueris veluti paſſerculus ludibrio habetur. 56.A.1
diabolus excruciat ſemetipſum, & ſtridet dentibus. 334.C.2
diabolus ſcelerum inuentor, doli fraudiſque plenus eſt. 55.C.2
diabolus ex cælo propter ſuperbiam decidit, antequam creatus eſſet Adam. 374.B.2
diabolus Abeli inſidiatus eſt. 334.D.2
patriarchas afflixit. ibid.
Eſaiæ inſidias poſuit. ibid.
Iob tentauit. ibid.
diabolus hæreſim ſuperſeminauit. 67.A.1
diabolus cupiebat Chriſtum non mori, & ideo illum è cruce deſcendere. 333.C.1
diabolus Euam decepit verba ſua Dei verbis aſſimilans. 55.D.2
diabolus etiam ſi veritatem loquatur, nequaquam fide tamen dignus eſt. 56.B.1
diabolus peccatũ operatus eſt, quomodo. 284.D.2
diabolus docuit Cain quomodo fratrem occideret. 380.B.2
diabolus in Cruce, non autem in lege à Chriſto deuictus eſt. 378.C.1
diabolus honeſtis omnibus inuidens, zizania in cordibus hominum inſerit. 569.D.2
diabolus hominibus nonnunquã apparet. 375.A.1
interrogatus reſpondet. ibidem.
Pſalmum 64. *Exurgat Deus &c.* ſuam poteſtatem aſſerit diſperdere. ibidem.
diabolus ſerpẽtina carne indut' Euã decepit. 414.A.1
diabolus deuictus eſt ab humanitate, quæ in ſeſe deitatem abſconſam habebat. 413.C.2
diabolus author eſt execrabiliũ cogitationũ quibus homines in deſperationem tẽtat adducere. 375.B.1
diabolus omnium primus Deum nominauit in terra. 379.B.1
diabolus Chriſtum prius tentare non eſt auſus quã eum fame preſſum vidit. 569.D.2
diabolus bona hominibus, in paradiſo Euam tentãdo præſagiuit. 574.B.1

diabolus

diabolus grauiſſimè patitur quòd naturam humanam ſupra ſe videat euectam. 572. A. 1
diabolus eſurit vt de bono commiſſio nos pœniteat. 384. C. 1
diabolus ab Antonio victus. 497. B. 1
diabolus ſcripturarum eloqoio doctus. 497. D. 1
diaboli malitia cæca. 334. C. 1
diaboli inuentum eſt perſequutio. 168. C. 1
diaboli machinationes iam deffecerunt. 574. A. 1
diaboli malitia illum ipſum decepit. 331. B. 2
diaboli ſuggeſtio initiom peccati eſt. 403. D. 1
diaboli imperium deſtruxit Verbum Dei. 43. D. 1
diaboli iactantia poſtquam Adamum pecrare fecit. 55. D. 2
diaboli odium maximè rontra monarhos & virgines verſatur. 500. A. 2
diaboli imitatores Ariani. 110. B. 2
à diaboli dolo liber iam homo, nouus in cœlum colonus migrare debet. 574. B. 1
diabolo nihil charius eſt quam lædere. 501. B. 2
diabolo diuinitatis opera tribuunt Phariſæi. 281. D. 1
diabolo locutus eſt Deus per aliquem ſanctum Angelum. 374. D. 2
diabolo imprecatur dominos. 595. A. 2
diabolum patrem habent mendacia. 158. D. 2
diabolum proſtrauit Chriſtus manib. in crure protenſis. 54. D. 2
diabolum imitantur Ariani, quomodo. 119. B. 2
diabolum Deo parem faciunt Phariſæi. 352. A. 1
diabolom mortis imperium teoentem, morte ſua compeſcuit Chriſtus. 56. C. 2
diabolum talem vidit Antonius qualem Iob. 500. C. 2
diabolum imitantor hæretici qoærentes ex ſimplicioribos quem deoorent. 53. A. 2
à diabolo tentatur Antonius. 496. D. 2
à diabolo vulneratur Antonius & ſemiuious relinquitur. 497. C. 2
diaconos Paulinus fidei ſuæ coofeſſionem exibet. 45. C. 2
interpretationem de tribus hypoſtaſibus recipit. ibid.
verbum incarnatum eſſe credit. ibid. D. 2
ſaluatorem corpus mente præditum habuiſſe confitetur. ibid. D. 2
fidei Nicænæ confeſſionem vilipendentes anathematizat. ibid.
execratur eos qui Spiritum ſanctum creaturam per filium factum eſſe dicunt. ibid.
ſabellij & Plotini hæreſim damnat. ibid.
fidem Nicænam amplectitur. ibid.
diaconi & presbyteri in exiliom pulſi eo quod contra Athanaſium ſobſcribere noluiſſent. 160. C. 2
diaconorum ab Apoſtolis conſtiturorum nomina. 487. D. 1
diaconorum & presbyterorum teſtimonio ioſtificatur Athanaſios. 261. A. 1
diadema à capite ſuo ſi depoſoerit imperator, Cæſar erit, & non imperator. 593. C. 2
dialectices inoentor Zeno Eleates. 8. A. 1
diana à Ioue ſtoprata. 5. C. 2
diana ex edicto Theſæi in Græcia pro Dea adoratur. 4. D. 2
diana inuentrix artis venandi. 7. D. 2
diana ſoſpitatrix Ionis filia. 5. C. 2
dianam veluti Deam adoratorus, in Pyræum venit Plato cum Socrate. 5. C. 1
dianæ ſuæ homines viuos ſacrificant Scythæ Tauri dicti. 10. C. 1
dictiones naturam rerum non perimunt, imò potios natura reum ad ſe dictiones trahit. 86. B. 2
dies quid. 406. D. 2
dies dominicus venerator, vt mooumentum exordij ſecundæ reparationis. 583. A. 1
dies dominicus nequaquam otij cauſa conſtitutus. 149. B. 2
dies dominicus eſt initium ſecondæ creaturæ. 583. A. 1
dies an noctem præceſſerit, vel contra. 400. C. 2
dies Solis iuſtitiæ illorum tãtum eſt qui mortui ſunt peccato, & Chriſto viuunt. 583. C. 1
dies dominica initium eſt nouæ creaturæ, & ſabbatiſmom finit. 583. A. 2
dies iudicij dicitur mala peccatoribus. 384. D. 2
dies, horas, & tempora qui fecit aliqua eorum ignorare non poteſt. 587. C. 2
dies ſeptima Sabbathum non eſt, ſed remiſſio peccatorum, quomodo. 582. D. 2
dies qoænam ſabbatha ſabbathorum appellabatur. 582. D. 2
diem Iudicij oeſcire vtile eſt, quomodo. 130. A. 1
diem Iudicij ſi ignoraſſet Chriſtus nequaquam ea quæ illum præcedere debent indicaſſet. 127. C. 2
diem iudicij nequaquam ignorauit Chriſt°. 127. B. 2 128. D. 1
in diem dominicam Sabbathum tranſtulit Chriſtus. 365. C. 1
die decima præcipitur requieſcere. 582. D. 2
die Paſchatis Chriſtianos in vincula conijcit Georgius Arianus. 171. C. 1
die Paraſceues matronæ & virgines flagris cæduntur ab Arianis, & carceribus inrluduntur. 171. A. 1
die octauo circuncidi à lege imperatum eſt. 583. C. 1
die ſexto quæ creabantur, perfecta ſunt, quare. 583. A. 1
die ſancto Paſchæ perſequutio in Chriſtianos facta. 160. D. 2
die 25. Martij creatus eſt Adam. 380. A. 2
eo die Chriſtos incarnatus eſt. ibid.
die tertia reſurrexit Chriſtus trophæa victoriæ de morte ferens. 28. A. 1
die quarto factus eſt Lucifer. 392. D. 2
die tertia Chriſtus à mortuis ſecundum ſcripturas reſurrexit. 594. C. 1
dies ſolenoes incipiunt celebrari à veſpera præcedenti, cur. 400. C. 2
diebus ſabbathi operari licet, cur. 369. A. 2
differentia inter Deum & homines, quæ. 183. A. 2
differentia inter Verbum Dei & verbom hominis. 97. C. 2
differentia inter, Creauit, & creatura, quid profit. 101. D. 2
digitos Dei nominatur filius. 364. D. 1
dilectio maior fide & ſpe dicitur, vt quæ aliarum virtutum incrementum eſt. 558. C. 1
dilectus & vnigenitus idem ſunt. 143. D. 1
dilectum appellatur verbum, cur. 143. A. 2
diluuium. 403. A. 1
diluuium temporibus Noë factum. 404. D. 1
diogenes notarius. 159. D. 1
dionyſius Epiſcopus Romanus contra Arianos librum ſcribit. 175. C. 2
dionyſius Epiſcopus de hæreſi nunquam conuictus eſt. 173. C. 1

dionyſius in omnibos Arianis diſſimillimus. 173. C. 2
dionyſius cur epiſtolam ſcripſerit. 173. C. 2
dionyſius Epiſcopus Chriſtum verum & naturale Dei verbum eſſe prononciat. 178. B. 2
dionyſios Epiſc. Alex. Arianam hæreſim ſubuertit. 176. D. 1
dionyſius præſul Alexandriuus Apologiam contra Arianos ſeribit. 175. C. 2
dionyſius Leidæ Epiſc. Athanaſij apud Cõſtantiom teſtis. 155. B. 1
dionyſius Epiſc. Alexand. cootra Sabellium, ad Dionyſium Romanum Epiſcopum ſcribit. 188. B. 2
dionyſius Epiſc. apud Dionyſiuin Papam accuſatus. 175. B. 2
dionyſios à Perſæo vulneratur. 5. D. 2
dionyſius & Euſebius Italiæ Epiſcopi, in exilium pulſi, quod contta Athanaſium ſubſcribere noluiſſent. 160. C. 2
dionyſius apod Indos reffertur in Deorum numerum. 4. B. 2
dionyſius adoratus eſt, eo quod magiſter ebrietatis fuerit. 36. B. 1
dionyſij ſcripta contra Arianos. 178. B. 1
dionyſij Alexandriæ Epiſcopi ad Dionyſium Pontificem Romanum epiſtola. 256. A. 2
dionyſij nomine per allegoriam vinum intelligitor. 10. B. 1
in dionyſiom Epiſcopum Alexandriæ accuſationes 176. A. 1 & ſeqq.
dioſcorus presbyter orthodoxus ab Arianis in exilium pulſus. 164. D. 2
diſciplinæ Chriſti obtemperant Græciæ iocolæ. 29. A. 2
diſciplinam religionis hauſerunt Pelaſgi ab Ægyptiis. 9. D. 2
diſciplioam veram illi habent qui iotet ſe noo diſcrepant. 181. A. 1
diſciplinæ & gratiæ Dei ſopernatorales. 55. D. 1
diſcipulus Iodęorum Samoſatenſis. 371. A. 2
diſcipuli ob metum Iudæorum latebras & receſſus quæſierunt. 165. A. 2
diſcipuli Chriſti de reſurrectione eius com fiducia diſſerere non potuiſſent, ſi illius mortis teſtes non habuiſſent. 27. B. 1
diſcipuli Caiphæ Ariani. 189. B. 2
diſcipuli de Chriſti diuinitate perfectam notitiam noo habuerunt, prioſquam in Pentecoſte Spiritom ſanctum recepiſſent. 583. A. 1
diſcipuli, Chriſti diſciplioa inſtructi omnes docoerunt. 84. A. 1
diſcipulorum Chriſti eſt, pullom ſoluere. 294. C. 1
diſcipulis manus imponuntor, dum ad Euaogelium prædicandum mittuntut. 598. D. 1
diſcipulos doodecim Chriſtus, pauperes, illiteratos, & ſimplices habuit. 561. B. 2
in diſcipulos quare flauerit Chriſtus. 397. B. 1
per diſcipulos ſuos Chriſtus noua quotidie trophæa de morte excitat. 29. A. 1
diſcretio boni & mali ſobria à Paulo Apoſtolo ſuadetur. 567. B. 1
diſcrimen inter baptiſma & pœnitentiam. 350. C. 2
diſcrimen iorer generationem filij & proceſſionem Spiritus ſancti curioſè non eſt inquireodum. 556. A. 1
diſpoſitio vndecunque coogruens eſt mũdus. 15. A. 1
diſpoſuimus teſtamentum ad Patrem, Filium, & Spiritum ſanctom, ad ſacrum regeneratioois lauacum venientes. 596. D. 2
diſſolutio mortis facta eſt per hominis natoram à Verbo Dei ſuſceptam. 22. B. 2
diſſolutio membrorum παράλυσις dicitur. 436. C. 1
diſſolutionem corporis ſui naturaliter homo expaueſcit. 28. B. 2
dioerſa ſunt ſcortationis iudicia. 585. A. 1
diuina eſſentia io tres Deitates non eſt diuidenda. 189. D. 1
diuina ſcriptora magiſtra eſt fidei veræ, & virtutis. 299. D. 1
diuinæ cognitionis obliti homines, idola vern nomini prætulerunt. 22. D. 2
diuinæ potentiæ ſolius eſt edere ſigna. 385. A. 1
diuinas res obliuiſcitur mens humana. 3. C. 2
ex diuinis ſcripturis & oou ex humanis iotelligentiis fides eſt depromenda. 594. A. 2
diuinus idem eſt quod Deus. 556. D. 1. quod etiam multis ſcripturarom teſtimoniis comprabatur. ibidem.
diuinum quidqoid eſt illud mutationi non eſt obnoxium. 590. B. 1
dioinitas Patris & Filij eadem. 115. A. 1
dioinitas Chriſti nullum ab humaoitate eius detrimentom recepit. 54. A. 1
diuiniras Chriſti ex miraculoſis curatiooibus qitas ipſe facibeat maximè patet. 25. D. 1
diuinitas noo mutatur. 263. B. 1
diuiuitas non reliqoit Chriſti corpus in ſepulchro, neq; animam eius in limbo. 287. D. 1
dioioitas vera inſcrutabilis. 221. D. 1
diuinitas filij Dei, autboritate Dauidis comprobatur. 79. C. 1
dioinitas propter nos pauper effecta eſt, quomodo. 286. D. 1
diuinitas oec angitur, nec torbatur, oec dolere poteſt. 519. A. 2
diuinitas Chriſti in eo cognoſcenda, quando quinq; panibus & duobus piſcibus quinq; hominom millia ſatiauit. 589. A. 2
diuinitas Chriſti nihil ignorare potuit. 128. B. 5
diuinitas Chriſti mortem nou timebat. 589. A. 2
diuinitas Chriſti vbique contemplari poteſt. 35. A. 1
diuinitas Verbi vbique eſt. 428. C. 2
diuinitas per ſe integra & perfecta eſt. 52. C. 1
in capax omnis deffectionis. ibid.
ſimplex, vniformis, & incompoſita. ibid.
in partes non diſtinguitur. ibid.
diuinitatis plenitudo habetur in filio. 590. D. 1
diuinitatis nomine Dij Gentilium ſpoliandi & honoribus, quare. 8. B. 1
diuinitatis ſuæ præbuit argumentum Chriſtus ſibi ex virgioe formans corpus. 25. A. 2
diuinitatis opera diabolo tribuunt Phariſæi. 351. D. 1
diuinitatis ſuæ nullum argumeotum præbent idola gentium. 6. D. 2
diuinitatis miraculum in quo conſiſtit. 17. A. 1
diuinitatis contemplationi ſui ipſius contemplationem prępoſuerunt primi parentes. 2. C. 1
diuinitatis Chriſti maximum indicium eſt Lazari à morte ſuſcitatio. 589. A. 2
diuinitatis plenitudo habitat corporaliter in Chriſto. 587. C. 1
dioinitati nihil augetur nec minuitur in generatione filij Dei. 590. A. 2
diuinitatem filij negat qui illum patri ſimilem dicit. 320. D. 1
diuinitatem filij hæ voces (datum eſt, traditum eſt) non diminuunt. 125. C. 2

diuinitatem ſuam Chriſtus ex operibus prodebat. 127. A. 2
diuioitatem Chriſti negant Paulus Samnſatenſis, Photinus, & horum gregales. 288. D. 2
diuinitatem animæ, loco Chriſtum habuiſſe dicunt Macedoniani. 519. A. 2
diuinitatem Verbi patibilem facit Arius. 286. C. 2
diuinitatem Chriſti cum Iudæis negant Ariani. 353. A. 2
diuinitetem patibilem faciunt, qui damnant eos qui eam impatibilem aſſerunt. 569. B. 2
diuinitatem non minuit Deus homo factus. 184. B. 2
diuinitatem Chriſti miracula illius aperiunt. 450. D. 2
diuinitatem intut Chriſtum latentem multa ſigoa indicant. 569. C. 1
diuinitus ſuſcitatur Lazarus à Chriſto, & vbinam ſit humanitùs quæritur. 45. A. 1. 292. B. 2
diuiſio Deitatis & virtutis in Trinitate, anathemetiſatur. 593. C. 2
diuites eſurientes, qui. 403. D. 1
diuirias maris Deus hominibus donauit. 574. A. 2
doctrioa Chriſti nullo terrarum orbe concluditur. 510. B. 2
dnctrina Marcionit diabolica eſt. 189. A. 1
doctrina Apnſtolorum, liber epocryphus. 493. A. 2
doctrinæ veræ viam ingredi cupientibus quid agendum. 566. C. 1
doctrinam Chriſti qui ſuſcepère, vitam remperantiorem egunt quam Ethnici. 37. C. 1
doctrinam Mnſis obſeruauit Abrahamus. 181. B. 1
doctrinam ſuam per forum & vicos puerit & puellis prædicant Ariani. 71. C. 1
doctrinam ſuam verbis tantum propagate coosri ſunt primi hæretici. 236. D. 1
doctrinam Athanaſij reſpuit Conſtantius imperator. 167. D. 2
doctores & prophetæ à Deo in mundnm miſſi ſunt. 411. D. 2
doec inſidias ſtruit contra ſacerdotes. 159. A. 1
dodonea oracula olim impoſturis vaticiniorum ſcatebant. 35. D. 1
dogmata Arij & Sabellij à Rnmann Pontifice Liberio anarbeme eſſe declarantur. 43. A. 1
dogmata noua inconuenientia ſunt. 572. A. 2
in doliis ſacrnrum bibliorum verſiones repetiuntur abſconſæ. 494. B. 1
dolus Syriani. 160. C. 1
dolos & fraudes commentiuntur hæretici. 51. B. 2
dolut ducis Syriani in nccultanda perſequutione. 240. C. 1
dominationes tres in vnam contractæ. 310. C. 2
dominus de Trinitate fidem tradidit. 589. A. 1
dominus requieuit die Sabbathi ab nperibus quæ cæperat facere. 583. A. 1
dnminus induto corpore factns eſt homn. 125. D. 1
domiuus ſerui formam induit. 587. C. 1
dominus erat Chriſtus nature, ſpecie autem ſeruus. 52. D. 1
dominus & rea erat Chriſtus antequam homo fieret. 90. A. 1
dominus omnes à lapſibus ſuis cnpit erigi. 136. B. 2
dnmious venit vt diebolum præcipitaret. 27. C. 2
vt aërem purgaret. ibid.
vt viam ad cœlum nobis muniret. ibid.
dominus ad oſtentationem non venit in mundum, ſed vt mederetur & doceret eos qui in malis erant, 33. D. 2
dominus verè ſecundùm carnem comedit, eo quod hoc carni ſit proprium. 570. D. 1
dominus in hominibus adoratur. 78. D. 1
dominus diaboln imprecatur. 595. A. 2
dominus caſtigat quos diligit. 381. B. 2
domini verbum immutabile eſt. 81. D. 1
domini noſtri corpus ex Spiritu ſancto eſſe creditur. 599. B. 1
domini verba irrident & ſugillant Ariani. 114. A. 1
domini erat corpos qund comedebat, quod naſcebatur, quod patiebatur, & nnu alterius cuiuſpian. 25. C. 1
domioi ſpiritus receſſit à Saul, & afflixit illum ſpiritus malus. 121. C. 1
domini lex dicitur lex Spiritus. 597. C. 2
domino ignnminiam & cõtumeliam afferunt Ariani. 69. C. 2
dominum patrem ſuum Chriſtus appellauit, quando. 102. C. 2
dominum indigum fuiſſe opinantur Ariani. 138. C. 1
dominum ſtantem in cœlis, à dextris Dei Stephanus vidit. 54. D. 1
dominum vidit Eſaias. 118. D. 1
dnmiuum Ieſum nemo poteſt dicere niſi in Spiritu ſancto. 598. A. 1
dominum inuocant Elias & Eliſæus in monte Carmeln ſedentes. 298. B. 2
dominos multoe habet pullus, quales. 294. D. 1
dominicæ incarnationit prima cauſa. 22. B. 1
dominicus dies nequaquam otij cauſe conſtitutus. 149. B. 2
dominicus dies à veſpera orditur, & in lucem deſinit. 380. D. 1
dominicum corpus ex fœmina conditum eſt abſque veneris commercio. 41. B. 2
domus panis Betlehem interpretatur. 393. A. 1
domi ſuæ Denid mortuus eſt. 31. B. 2
dnmi ſuæ Angelot excepit Loth. 85. A. 2
dnmum qui ædificat, it dominus eſt, & quod ædificatur & creatur ſeruile eſt. 586. C. 2
domum ſuam aperuit Abdias filiis prophetarũ perſequutionibus vexatis. 85. A. 2
dnmicilium Spiritus ſancti virginitas. 309. B. 2
per domicilium corporis ſui Chriſtus in hominibus inbebitat. 22. B. 1
dona fidelibns communicat Chriſtus ſecundum inſeparabilem vnionem diuinitatis cum humanitate. 568. C. 2
dona quæ Deus pater dedit filio. 429. C. 2
à donis Dei quomodo ſeiungimur, & maligno ſpiritui ſubijcimur. 122. C. 1
donaria ad ſecra Encæniorum nblata. 158. B. 2
dormientium primitiæ factus eſt Chriſtus quomodn. 107. B. 2
dos ratinnis homini data eſt è Deo, cur. 20. C. 1
drachma Adam eſt. 396. B. 2
dracnutius paruæ Hermopolis Epiſcopus. 45. B. 2
dracõtiut Epiſcopus orthodoxus ab Arianis in exilium pulſus. 164. D. 2
dracontium arguit Athanaſius quod Epiſcopatum ahnuat. 262. A. 1
in dulcedinem vertitur aqua amara. 464. C. 2
duplex eſt hæreſis. 389. C. 1
duplex eſt adulterium. 385. C. 2
dux fuit Iſraëli Pater, Filius, & Spiritus ſanctus. 314. B. 2

dux Ægypti Feliciſſimus ab Athanaſio apud Conſtantium imperatorem in teſtem vocatur. 556. B. 2
dux Sebaſtianos Manichæos Chriſtianos inuadit. 164. B. 2
ducis Syriani io occoltanda perſeqoorione dolus. 240. C. 1

E

EBrius Hercules ineptias agit, & flagitia committit com Omphale. 5. D. 2
ebrij homines ex vino perſepè lachrymantor. 383. D. 2
ebrietatis magiſter Dionyſios. 36. B. 1
ad ebrietatem, & ſatietatem ventre ſuo abutitur homo. 2. D. 2
eccleſia Dei ciuitas eſt. 395. A. 1
eccleſia Romana immaculata. 439. D. 1
eccleſia Catholica ſopra petram fundata fidei gubernaculum tenet. 291. C. 2
eccleſia inoicta permanet, etiamſi io eam infernos ipſe commoueatur. 51. C. 2
eccleſia nouis vtitur verbis contra nooos hæreticos. 422. A. 2
eccleſia orthodoxa rectè ſacras litteras legit, & eas exactè examinat. 291. C. 2
eccleſia voiuerſa ſæpius Arianos anathemate notanit. 197. D. 2
eccleſia malignantiom contra Chriſtum congregatur. 295. B. 2
eccleſia moltis vocabulis vtitur qoę noo ſunt in ſcriptura. 423. C. 1
eccleſia ab Ethnicis Arianorum caoſa incenſa eſt, & Catholici multa indigna paſſi ſunt. 201. C. 2
eccleſia Antiochena ob Euſtachiom coofeſſorem in exiliom ab Arianis pulſum, in mærore verſatur. 164. A. 1
ancyra ob Marcellum. ibid.
borroea ob Cyrom. ibid.
gaza ob Aſclepam. ibid.
eccleſia Romana Athanaſium innocentem pronunciauit. 231. C. 2
eccleſia Iſchyræ vbi conſtitura. 218. C. 2
in eccleſia receptus non eſt Iſchyras calumnias ſuas coofitens. 215. B. 2
eccleſia oova Iſchyræ extructa. 218. D. 2
eccleſia pro functione, magiſtratoqoe curiali ab Arianis habita eſt. 239. D. 1
eccleſia ab Epiſcopo non deſerenda. 160. D. 1
eccleſia dicitur Catholica quòd per totum mundum ſit diffuſa. 398. A. 1
ab eccleſia condemnatur Sabellius quod patri nomen filio tribuerit. 443. A. 2
in eccleſia primò Chriſtiani diſcipuli appellati ſunt. 598. A. 1
in eccleſia Synaxes celebrant Presbyteri. 212. A. 2
eccleſiæ zizania. 366. C. 2
eccleſiæ agricolæ, quales. 366. D. 1
eccleſiæ cerei idolis oblati. 170. D. 2
eccleſiæ fidem confitetur & approbat Euſebios ex Cæſarea Palæſtines. 180. C. 2
eccleſiæ membra diuulſa. 569. C. 2
eccleſiæ presbyter nonquam fuit Iſchyras. 201. B. 1
ſynaxim cum aliis presbyteris nunquam fecit. ibid.
eccleſiæ catholicæ fides de Chriſto. 282. C. 2
eccleſiæ communio & conſenſus. 227. B. 2
eccleſiæ libros cōbuſſiſſe falsò ab Iſchyra accoſatur Athaoaſius. 201. C. 1
eccleſiæ læſæ vindicta quærenda eſt. 171. D. 2
eccleſiæ totius fides eſt ea quæ à Synodo deffioita eſt. 189. C. 2
eccleſiæ ſubſellia, tronos, menſa &c. ab hæreticis euertontur & comburuntur. 234. C. 1
eccleſiæ ſacris myſterijs ſcandaliſari poſſunt Catechumeni. 195. B. 2
eccleſiæ bonis priuatur Athanaſius ab Arianis. 228. B. 1
eccleſiæ Mediolaneoſis inuaſor Auxentius. 264. A. 2
eccleſiæ caput eſt Dei Verbom & ratio. 16. B. 2
eccleſiæ catholicæ fides de Trinitate. 347. D. 1
eccleſiæ hoſtes Ariani. 216. B. 2
eccleſiæ ſuæ fuodamentum eſt Chriſtus quatenus homo. 110. C. 2
eccleſiæ Romanæ ſe ſuaqoe commendat Athanaſius. 155. B. 1
eccleſiæ ſacra myſteria Gentilibus prodenda non ſuot. 195. B. 2
eccleſiam ſuam deſerere, & alieoam quærere non debet Epiſcopus. 194. C. 1
eccleſiam diripiens Arianus quidam effuſis viſceribus corruit. 234. B. 2
eccleſiam Romanam peruertere ſtudent Ariani. 230. B. 2
eccleſiam ſoam relinqoere Epiſcopo nefas eſt. 158. D. 2
in eccleſiam Ethnicos & Iodæos cum armis mittit Philagrius Ægypti præfectus. 170. A. 2
in eccleſiam Athaoaſij noctu irruit Syrianus. 160. B. 1
in eccleſiam fit irruptio vt capiator Athanaſius. 168. A. 2
in eccleſiam Alexandrinam trucolenter irruont hęretici. 234. B. 2
eccleſiæ veteranis Arianis donatæ. 237. B. 2
eccleſiæ in prædam & rapinam datæ à Georgio Epiſcopo Ariano. 170. D. 2
eccleſiæ Ægypti & Lybiæ Arianis datæ, orthodoxis Epiſc. in exilium polſis. 160. D. 2
eccleſiæ Cooſtaotis Imperatoris donariis plenæ. 156. A. 1
eccleſię, & immunitates, Athanaſij aſſeclis omnibus à Conſtantio reſtituuntur. 209. C. 1
eccleſię Arianis iuſſu Conſtantij dantur. 233. D. 2
eccleſiarum omnium mater & caput Roma. 438. B. 2
eccleſias orbis debere credere in Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum docuerunt Apoſtoli. 597. A. 1
eccleſiis diſtribuūtur partes ſanguinis & aquæ imaginis Chriſti. 437. A. 2
eccleſiis & Baptiſteriis flammæ iniectæ. 170. B. 2
io eccleſis quare pſalmi decanteotur. 303. A. 1
eccleſiis præſidet Deus. 202. D. 2
in eccleſiis nimiom paruis an Synaxes faciendæ. 157. D. 2
eccleſiaſtes cur ſic dicatur. 475. B. 1
illius Synopſis. ibid.
eccleſiaſticus liber, Paſtor dictos. 181. A. 1
eccleſiaſtica bona à laicis non diripienda. 231. B. 2
eccleſiaſticorum canonum inſtitutio à patribus tradita. 169. D. 2
in eccleſiaſticis rebus non eloqoentia ſed canones Apoſtolici requiruntur. 198. D. 2
ἔκτισε qoomodo intelligi debet dum ad Verbum Dei

Digitized by Google

Dei refertur. 189.C.1
edere & gignere quomodo differant. 144.D.1
edictum Conſtantij in Eccleſiam. 238.D.2
edictum Conſtantij in Chriſtianos, qoo non ſolum ciuitatibus & Eccleſiis eijciuotur, ſed etiam capitali ſententia puniuntur. 225.C.2
effectus eleemoſinarum diuerſus. 384.C.2
efficacia paſſionis Chriſti. 335.B.2
egenus factus eſt Chriſtus cùm diues eſſet, vt nos diteſceremus. 587.D.2
eldad, (liber hoc titulo præmunitus) apocryphus. 493.A.2
eleazar filius Aaronis patri ſuo ſuccedit. 466.C.1
eleemoſina cũ oratione & ieiunio hominem à morte liberat. 305.B.2
eleemoſina erga eos qui ob fidem Chriſti torquentur, omnium honoratiſſima eſt. 384.A.2
eleemoſioa occultè errogata omoium optima. 383.D.2
eleemoſioa cuilibet petenti abſque diſcretiooe danda eſt. 384.D.1
eleemoſina hominibus egentibus errogata, pręſtantior eſt ea quæ offertur in Eccleſia. 384.A.2
eleemoſina coram hominibus propter Deum errogata, booa & Deo eſt accepta. 384.A.1
per eleemoſinam fit indicium ſynceræ charitatis. 385.A.1
eleemoſinæ & miſericordiæ Iudæorum & Ethnicorum illis regnum cœlorum obtioere oon poſſunt. 386.C.2
eleemoſinæ paupetibus à mortols relictę, ſunt mortua ſacrificia. 385.C.1
eleemoſinæ aliquando peccata non delent, aliqoando vero deleot. 384.C.2
eleemnſinæ diuerſæ, diuerſuſq; earum effectus. 384.C.2
eleemoſinas qui contribuerant ab Euſebianis verberantur. 235.A.2
eleemoſinas diripi ioſſit Georgios Epiſcopus Arianus. 224.D.1
in eleemoſinis, ieiooiis & orationibus perdurare debet virgo Deo dicata. 306.D.2
elementum ſiccum à meridie proficiſcitur. 390.D.1
calidum vero ex oriente oritur. 390.D.1
elementa & aſtra pro Diis habita ab hominibus. 4.C.1
elemeota quæqoæ in reſurrectione nouiſſima, reddent quæ acceperunt de corporibus deffunctorum. 389.A.1
elementa Deo, tanquam ſerui dominis ſuis obſequentea, obtemperant. 14.B.2
elementa quatuor coniuncta ſimul ſubſiſtunt, diſiuncta vero pereunt. 11.C.1
elemeota & Aſtra an Dij ſint. 10.D.2
elementa numina eſſe non poſſunt cũ alterius opem requirant. 11.C.1
elemeota Dij Geotium. 510.B.2
elementa & aſtra diuiſa alieno iodigent aoxilio. 11.A.1
elementa gobernatoris ſui Dei voluntate in amicitiam concilliantur. 14.B.2
in elemẽta quatoor reducuntor omoia corpora. 588.D.2
elemẽtornm oatura tempore paſſionis Chriſti multis modis commouetur. 569.B.1
ex elementis quatuor homo conſtituitur. 390.C.1
elias prophetat. 469.C.1
pluuia ne deſcenderet per tres anoos prohibuit. ibid.
corui propter verbum Domioi ipſum enutriunt. ibidem.
farinam & oleum viduæ in Sarepta Sidoniæ multipiicauit. ibid. D.1
illius viduæ filiom mortuum orando ſuſcitaoit. ibidem.
prophetas Baal occidi curauit. ibid.
iordanem pallio diuiſit, & pedes fluuium tranſiuit. ibid.
eliaa Deum orat, mortuum ſuſcitat, ſed propter Achab ſeſe abſcondit. 165.B.2
ieſabelis minas extimuit. ibid.
elias, homo Dei vocatur à vidua Sareptæ Sidoniæ. 597.D.2
elias cœlom clauſit & aperuit. 389.C.2
elias & Dauid gladij acies effugerunt. 409.B.1
elias & Eliſæus Deum inuocabant vt mortuos ſuſcitarent. 114.B.2
elias aſſumptus in cœlum volatu inaudito, mortem inferius reliquit. 575.B.1
elias prophetas Baal plures quàm quadringentos neci dedit. 167.B.2
elias & Eliſæus mortuom excitarunt. 32.C.1
elias victor mortis appellatus. 575.A.1
elias Centuriones cum ſuis centuriis igoe cœlitus euocato combuſſit. 167.B.2
elias terna inſpiratione excitat filium viduæ. 364.D.2
elias voce nubes concuſſit. 575.A.1
elias & Eliſæos in monte Carmelo ſedentea Dominum inuocant. 298.B.2
eliæ prophetæ liber apocryphos. 493.A.2
ab elia poſtulat Eliſæos vt in ſe veniret geminus ſpiritus eius. 311.C.1
eliſæus Eliam dum raperetur in curru, intuebatur. 129.D.1
eliſæus melota Iordanem fluuium percutit. 311.C.1
eliſæus propheta, homo Dei à Sunamitide appellatur. 597.D.2
eliſæus Sunamitidis filium mortuum precando excitauit. 469.A.2
naaman Syrum à lepra muodauit. ibid.
vaſcula vxoris prophetæ mortui, in verbo Domini oleo repleuit. ibid.
com pallio Eliæ Iordanem percuſſit, diremptaque hac & illac vnda pedibus fluuium tranſiuit. ibidem.
ſuper corpus ipſius mortui, cuiuſdam cadauer coniectum, mox vt prophetæ oſſa tetigit, reuixit. ibidem.
ſuper eliſæum propbetam facta eſt manos domini, quomodo. 304.A.2
eloqueotia non requiritur in rebus Eccleſiaſticis, ſed canones Apoſtolici. 198.D.2
elpidius & Philoxenus Iulij Romani Pontificis presbyteri, ad Euſebianos ab eo mittuntur. 198.C.2
emiſſio verbi Dei à patre, non fuit ab eo ſegregatio. 50.D.2
encœniorum feſtum oon celebraoit Athanaſius, quare. 157.D.1
encomia continentiæ & virginitatis. 309.B.2
enoch raptus è medio quid ſignificet. 575.A.1

enoch tranſlatus, cur. 130. D.2
enoch & Noë Moſis doctrinam obſeruarunt. 181. B.1
enoch ex Iared genitus eſt. 31. B.1
enos ex Seth natus Deum primus inuocare cœpit. 401. C.2
epheſi Epiſcopus Menophantus concilij authoritate deponitur. 203. C.2
ephod indutus Aaron pro populo in Sancta hoſtiam Deo offerebat. 88. B.1
epictetus hypocrita, Arianicæ hæreſis patrocinio Epiſcopus creatus eſt. 57. C.2
epicurei vniuerſitatis rerum nullam per ſe eſſe prouidentiam aſſerunt. 19. B.2
epiphanius Archiepiſcopus Cypri. 374. B.1
aſſerit Angelos eſſe factos vnà cum cœlo & terra. ibidem.
ſcripſit librum contra Paulum Samoſatenum. ibidem.
ἐπιούσιος panis. 274. B.2
epiſcopus Romanus Damaſus. 264. B.1
epiſcopus Dionyſius de hæreſi nunquam conuictus eſt. 173. C.1
epiſcopus ex clero & ex ſacerdotali ordine canonicè elegi debet. 201. B.2
ab epiſcopis prouinciæ debet conſtitui. ibid.
epiſcopus Paulus ab Arianis captus deinde ſtrangulatus. 164. B.1
epiſcopus Neropolitanus Narciſſus Arianus Athanaſio crimen timiditatis exprobrat. 163. A.2
epiſcopus nequaquam fuit Colythus. 196. A.1
epiſcopus animarum dicitur Chriſtus. 174. C.1
epiſcopus Leidę Dionyſius Athanaſij apud Conſtantium teſtis. 155. B.1
epiſcopus Galatiæ Marcellus in exilium ab hæreticis pulſus, cur. 223. B.1
Romam profectus ſe innocentem patefacit. ibidem.
ſcripto ſuam fidem prodit. ibid.
epiſcopus Euſtathius in exilium pulſus, cur. 222. D.2
epiſcopus Galliarum Paulinus in exilium pulſus quod contra Athanaſium ſubſcribere noluiſſet. 160. C.2
epiſcopus Borroeę Cyrus in exilium ab Arianis pulſus. 164. A.1
epiſcopus indirectè creatus Iſchyras. 218. C.2
item Georgius Arianus. 224. A.2. 251. B.1
epiſcopus creatus eſt Athanaſius ſecundum ſucceſſionem patrum. 240. D.2
epiſcopus Niceæ conſtituitur Creſtus loco Epiſcopi Ariani. 194. D.1
epiſcopus Aquileiæ Fortunatianus variè afflictus eo quòd cum Athanaſio communicaret. 160. C.2
epiſcopus in Throno ſedens in Eccleſia. 240. B.2
epiſcopus Auxumeos Frumentius in Ægyptum relegatus. 162. B.1
epiſcopus Veronæ Lucillus D. Athanaſij teſtis. 155. B.1
epiſcopus Eccleſiam ſuam deſerere, & alienam quęrere non debet. 194. C.1
epiſcopus quomodo inſtituendus. 170. C.1
epiſcopus Capuę Vincentius variè afflictus eo quod faueret Athanaſio. 160. C.2
item Eremius Teſſalonicæ Epiſcopus. ibid.
epiſcopus imaginarius Collothus. 216. C.1
epiſcopus Nicomediæ conſtituitur Amphion, loco Epiſcopi Ariani. 194. D.1
epiſcopus creatur Georgius Arianus contra canones Eccleſiaſticos. 201. A.2
cum militibus Alexandriam ingreditur. 201. A.2
epiſcopus Baſilius. 261. A.2. B.2
epiſcopi nomen ſubeunt Eunuchi Conſtantij. 230. A.1
epiſcopum Arianis Euſebiani conſtituunt. 197. D.2
epiſcopum à Rege Iouiano poſtulant Ariani. 579. B.1
epiſcopi Traces Olympius & Theodulus ab Arianis in exilium pulſi. 164. A.1
epiſcopi Alexandrini Petrus, Achillas, Alexander, & Athanaſius à Meletianis calumniis perſequuti ſunt. 195. B.2
epiſcopi in lapidicinas damnati. 237. D.2
epiſcopi conſtantes in fide. 228. D.2
epiſcopi Ariani. 237. B.2
epiſcopi Arianiſmum fouētes, ab Euſebianis creantur. 222. D.1
epiſcopi hæretici à concilio Sardicenſi depoſiti. 224. D.1
epiſcopi Orthodoxi perſequutionibus agitati, cur. 222. C.1
epiſcopi Ariani depoſiti & excommunicati. 207. D.1
epiſcopi trecenti quadraginta quatuor Sardicenſi concilio ſubſcripſerunt. 208. B.1
illorum nomina habentur. 207. B.2. & ſeq.
epiſcopi in exilium opera hæreticorum miſſi. 224. A.2
epiſcopi ab Arianis afflicti. 223. A.1
epiſcopi ex Epiſcopatu ad Epiſcopatum trāſire non debent. 200. A.1
epiſcopi nonaginta ex Ægypto & Lybia in exilium pulſi, eo quòd cum Athanaſio communionem haberent. 160. D.2
epiſcopi verè ſynceritérq; creati vitam qualem gerere debeant. 239. B.2
epiſcopi occidentales Arimini congregati. 241. C.1
orientales vero Seleuciæ. ibid.
epiſcopi in exilium acti à Conſtantio. 238. D.2
epiſcopi multi variè afflicti quòd cōtra Athanaſium ſubſcribere noluiſſent. 160. C.2
epiſcopi, definitionem cauſæ Conſtantino Imperatori pientiſſimo reſeruari poſtulant. 217. C.1
epiſcopi titulo tenus à Conſtantio creati. 233. B.2
epiſcopi pluſquam triginta ab Arianis in fugam acti. 164. D.2
epiſcopi pauperes. 244. B.1
epiſcopi profugi in concilio Sardicenſi recepti. 202. B.1
epiſcopi octoginta Athanaſium deffendunt. 204. C.1
epiſcopi cur ab hæreticis calumnientur. 218. A.2
epiſcopi quales ab Arianis creati. 239. C.1. 170. D.1
epiſcopi ex Lybia in magnam Oaſim eijciūtur. 162. A.2
epiſcopi Romano Pontifici obedientes. 438. C.2
epiſcopi obequitationes agunt. 197. A.1

epiſcopi conſtituuntur monachi quamplurimi. 263.D.1
epiſcopi Ægyptij ad Iulium Romanum pontificē ſcribunt. 198.B.1
epiſcopi ab hæreticis flagris conſciſſi, & publicis miniſteriis mancipati. 202.C.2
epiſcopi de illatis ſibi ab hæreticis iniuriis in concilio Romano conqueruntur. 202.C.1
epiſcoporum nomina qui Sardicenſi Concilio ſubſcripſerunt. 207.B.2
epiſcoporum omnium idem honor eſſe debet. 200.A.1
epiſcoporum orthodoxorum in exilium actorum nomina. 237.C.2
epiſcoporum pater Hoſius. 230.C.2
epiſcoporum Ægypti nomina temporibus Alexandri epiſcopi. 214.D.1
epiſcoporum conſtantia in perſecutione & exilio. 229 B.1
epiſcopos multos coëgit Conſtantius ne cōmunionem cum Athanaſio haberent. 228.A.2
epiſcopos conſtituit Spiritus ſanctus. 5'4.B.2
epiſcopos creat Conſtantius, cur. 233.B.2
epiſcopos eijciunt hæretici vt ſuos in epiſcopatum inducant. 222.D.2
epiſcopos cōplures Viton presbiter in Concilium Romanum adducit. 198.C.1
epiſcopos creabant Euſebiani vt ſuam impietatem diſſeminarent. 207.A.1
in epiſcopos gladium intentat Conſtantius. 229.A.1
epiſcopatus non præbet peccādi, aut delinquendi occaſionem. 263.C.2
epiſcopatum non eſſe fugiēdum timore perſecutionis. 292.A.2
epiſcopatum fugientem Dracontium arguit Athanaſius. 262.A.1
epiſcopatum obtinuit Iſchyras eo quod Athanaſium calumniaſſet. 204.A.2
epiſcopatum quomodo ingreſſus eſt Georgius Cappadox. 170.B.1
epiſcopatus venales Arianorum tempore. 238.B.1
epicopale nomen emebant Ariani. 170.C.1
epiſtola Conſtantij Imperatoris ad Athanaſium. 159.A.2
epiſtola Iulij Romani Pontificis ad Euſebianos. 198.A.2
epiſtola Dionyſij epiſcopi catholici. 173.D.1
epiſtola concilij Sardicenſis. 204.A.1
epiſtolarū Petri Apoſtoli ſynopſis. 487.D.2.& ſeq.
Iacobi. 487.C.2
Ioannis. 488.D.1 & ſeq.
Pauli. 489.B.1 & ſeq.
erennius Theſſalonicæ epiſcopus variè afflictus eo quòd cum Athanaſio communicaret.. 160.C.2
in eremum ſe contulit Athanaſius, quare. 162.D.1
error res mortua eſt. 365.A.1
poſſeſſorem ſuum mortificat. ibid.
error Appollinarij. 284.C.1
error pauli Samoſatenſis, qui Chriſtum antequā homo fieret non extitiſſe aſſerit. 72.D.1
error Tropicorum vnde. 338.C.2
error Origenis de gehennæ extinctione. 318.C.1
error Valentini de paſſione Chriſti. 284.A.1
error Phrygij de aduentu Saluatoris. 291.B.1
error Miluij de coniugio. 290.D.2
error Sabellij hæretici in vnitate patris & filij. 114 D.2
error valentini hæretici. 83.B.1.
errores ab Ario commēdati in ſua Thaleia. 98.D.1
error Valentini de ſpiritu ſancto. 341.C.2
error Arij de incarnatione Verbi. 284.B.1
error Pauli Samoſatenſis de incarnatione Verbi Dei. 283.D.1
error Iudæorum de aduentu Chriſti vnde obortus. 82.C.1
error Marcionis & Manichæi de Incarnatione Verbi Dei. 284.A.1
error Nouati de pœnitentia. 290.D.2
error Baſilidis, Valentini, & Marcionis de Incarnatione Verbi. 290.C.2
error Ariomanitarum du Trinitate. 446.B.2
Eſaias filius Amos eodem tempore cum Oſee vixit. 478.B.2
contra Iudæam & Ieruſalem prophetat. ibid. item contra Gentes. ibid. nec non de aduentu Verbi Dei in carnem. ibid.
eſaias teſtatur Spiritum ſanctum deduxiſſe Iſraël in deſerto. 597.C.2
eſaias miracula & ſanationes Chriſti prophetat. 393 B.1
eſais dominium videt. 118.D.1
eſaias, Ieremias, & Michæas ludibriis & flagris excipiuntur. 409.B.1
eſaias Seraphim aſtentia, & laudantia Dominum videt. 595.C.1
eſaias ſerra lignea à Iudæis ſecatus. 409.B.1.27.A.2
eſaias & Oſee prophetæ, temporibus Oſiæ, Ioathan, Achab, & Ezechiæ vixerunt. 241.D.1
eſaias Rapſacis & Sennacherib hiſtoriam conſcripſit. 298.B.1
eſaias Chriſtum fore mūdi Dominum vaticinatur 30.B.2
eſaias Trinitatem prædicat. 596.D.1
eſaiæ inſidias poſuit Diabolus. 334.D.2
eſauus Iacobo maior dicitur, eo quod prior nat9 ſit. 558.C.1
eſdras pſalmorum librum conſtituit. 472.D.1
eſdras ſacerdos & lector. 471.B.2
eſdræ liber liberationem captiuitatis, remigrationem populi, & templi ædificationem recenſet. 296.D.2
eſcam qui dat omni carni eſurire non poteſt. 587.C.2
eſſe nullius rei inuidet Deus quia liber eſt. 15.A.2
eſſentia Verbi nequaquam per corpus Chriſti abſoluitur. 52.B.1
eſſentia diuina in tres Deitates non eſt diuidenda. 189.D.1
eſſentia Angelorum & Dæmonum non differt; ſed voluntas eorum diuerſa eſt. 374.D.1
eſſentia deitatis communis tribus perſonis. 447.B.2
eſſentia ſanctiſſimæ Trinitatis cōmunis eſt. 411.B.1
eſſentię diuerſitatem & diſſimilitudinem qui tuentur in diuinis, animam filiū habere negār. 559.D.1
eſſentię & conſubſtantialitatis voces, in ſacris literis non contentas patres Niceæ congregati vſurparunt. 179.D.1
eſſentiā veram mala non habent, ſed tantū hominum commentis efficta ſunt. 2.B.2
eſſentiam incorruptibilem oculus corruptibilis videre non poteſt. 377.B.1

eſſentiam ſuam Deus habet à ſeſe, & non aliunde quemadmodum & cætera omnia habent. 589.A.1
ſecundum eſſentiam de Deo omnia intelligi non debent. 421.D.1
eſſentiam patris communicat filius. 135.B.2
eſſentia carere filium docet Sabellius. 44.C.2
eſſentialiter in Apoſtolos ſpiritus ſanctus superuenit. 323.B.2
ethnicus eccleſiam diripere volens obcæcatur. 234.B.2
ethnici veram diſciplinam non habent eo quod illi inter ſe diſcrepent. 181.A.1
ethnici vni increato, & multis creatis ſeruiunt. 119.B.1. Ariani verò vni increato, & alteri creato. ibid.
ethnici ſacra myſteria hæreticorum cauſa diripuerunt. 201.C.2
ethnici malitiam ſubſtantiam eſſe exiſtimarunt. 3.B.1
ethnici cum blaſphemãt in filium peccant. 350.A.1
ethnici Deum artificem rerum & non conditorem faciunt. 93.A.1
ethnici crucem Chriſti irrident. 1.C.1
ethnici ludibriis incarnationem Verbi Dei inſectantur. 19.B.1
ethnicorum ſapientia infatuata eſt quando vera Dei ſapientia in terris ſeſe oſtendit. 35.C.1
ethnicorum numina neque ſoliditate naturæ, neque promiſſis fidelia ſunt. 88.D.2
ethnicorum eleemoſinæ regnum cœlorum illis obtinere non poſſunt. 386.C.2
ethnicis ſimiles ſunt Ariani. 119.B.1
coram ethnicis calumnias ſuas in Macarium proponunt Euſebiani. 196.A.2
ethnicos & Iudæos cum armis Philagrius Ægypti præfectus in eccleſiam mittit. 170.A.2
ἐπιγέσιον patri, filio, & ſpiritui ſancto non conuenit. 519.B.2
quod ἐπιγέσιον eſt, non eſt ſimiliter immortale, ſanctum, immutabile, &c. 519.B.1
eua neque genita, neque ingenita. 412.D.1
eua cur cum Adam ſimul creata non fuit. 400.B.1
eua genita eſt ab Adamo virgine. 413.B.1
eua & Adam cur ante peccatum non nouerint nuditatem ſuam. 401.A.1
eua à Diabolo decepta, quomodo. 55.D.2.414.A.1
euam ad Adam deduxit Deus in paradiſo. 290.D.2
euagrius & Antiochus apud Conſtantium imperatorem in teſtes vocantur ab Athanaſio. 156.B.2
euangelium Matthæi Hebraicè conſcriptum eſt 493.C.2. Ieroſolymis editum, interpretante eo, Iacobo Apoſtolo fratre domini. ibid. Marci, Romæ ab Apoſtolo Petro prædicatum eſt. ibid. Lucæ autem, ab Apoſtolo Paulo ibid. Ioannis verò, ab ipſo Ioanne prædicatum, & ab eodem Epheſi editum eſt. ibid.D.2
euangelium rebus omnibus Chriſti virtute anteponitur. 37.C.1
euangelium Ioannis non recipiunt Sabelliani. 46.C.1
euangelium quomodo prædicari debeat. 228.C.2
euangelium Thomæ, liber apocryphus. 493.A.2
euangelium Chriſti omni genti prædicatum veritatem fidei Chriſtianæ teſtatur. 379.B.1
ad euangeliũ prædicandum miſſis diſcipulis manus imponuntur. 598.D.1
euangelij ſecundum Marcum ſynopſis. 484.A.2. & ſeq.
euangelij ſecundũ Lucã ſynopſis. 485.C.2. & ſeq.
euangelij ſecundum Ioannem ſynopſis. 485.D.1. ſeq.
euangelij ſecundum Matthæum ſynopſis. 483.C.1. & ſeq.
euangelij verba ad calumniam detorquent hæretici. 123.D.1
euangelio nequaquam credunt hæretici. 56.D.1
in euangelio conſummata ſunt ea quæ prophetæ prædixerant. 328.C.1
euangelica traditio ſufficit ad hæreſes ſubuertendas. 283.A.2
euangelicarum rerum nobis peritiores ſunt ſancti Patres. 326.A.1
euangeliſtæ quatuor tantùm ſecundum viſionem Ezechielis. 493.B.2
euangeliſtæ, Apoſtoli, & Prophetæ ſunt volucres cœli. 397.A.1
euangeliſtæ & Prophetæ à Spiritu ſancto afflantur. 289.A.1
euangeliſtæ Prophetarum oracula de aduẽtu Chriſti confirmant. 289.A.1
euboeæ ciuitatis epiſcopus Anatolius. 45.A.2
eudoxius & Baſilius impietatis Arianicæ patrocinio ad magnas fortunas euecti ſunt. 57.C.2
eudoxius, Acacius, & Patrophilus omni ſupplicio digni. 254.A.2
eugenius epiſcopus Sardicenſi concilio ſubſcribit. 207.B.2
eugenius magiſter Athanaſij apud imperatorem Conſtantium teſtis. 155.B.1
eunomiani ab Eunomio ſic nuncupati. 379.A.2
eunuchus Æthiopicus Philippo credidit de Saluatore docenti. 230.A.1
eunuchus ſermonis amator, opibus reginæ præpoſitus. 262.A.2
eunuchi Conſtantij imperatoris furioſi. 230.A.1 patri de filio loquenti credere nolunt. ibid. epiſcopi nomen ſubeunt. ibid.
eupſychius Cappadociæ epiſcopus orthodoxus. 58.B.1
europes à Ioue ſtuprata. 5.C.2
euſebius & Dionyſius Italiæ epiſcopi in exilium pulſi, quòd contra Athanaſium ſubſcribere noluiſſent. 160.C.2
euſebius Birgillelorum ciuitatis Galliæ epiſcopus. 45.A.2
euſebius ex Cęſarea Paleſtines eccleſiæ fidem confitetur & approbat. 180.C.2
euſebius hæreticus ab Alexandro epiſcopo ex eccleſia eiicitur. 61.A.2
euſebius contra Athanaſium prius ſcripſit. 200.A.2
euſebius hæreticus quando mortuus. 203.C.1
euſebius princeps coniurationis contra Athanaſiũ. 193.C.2
pro Anathemate habendus. 181.C.1
euſebius Spado Conſtantium iritat in Liberium. 229.C.2
euſebij epiſcopi fidei confeſſio. 45.B.2
euſebij & Arij impudentia in interpretatione ſcripturarum. 76.D.1
euſebij & Meletij conſpiratio in Athanaſium. 210.D.2
euſebij & Arij hæreſis. 257.D.1
euſebij hæretici minę Arij morte repentina fractæ. 61.D.2
euſebij in epiſcopalib' capiẽdis impudẽtia. 194.B.1
euſebij ambitio. 223.C.1

euſebij, Arij, & Aſterij impietas. 94.B.1
euſebium ſequentes Arianı inchoationem Chriſto sribuunt. 138.C.2
euſebiani Macarium de poculo confracto coram Ethnicis & Iudæis accuſant. 201.D.2
eoſebiani ſecularium poteſtate in epiſcopos abutuntur. 197.A.2
euſebiani ad Iolium Romanum pontificem litteras ſcribuns. 198.C.1
euſebiani epiſcopum Arianis conſtituunt. 197.D.2
euſebiani ſchiſmatis, luctus, & lachrymarum authores io ecelesia. 200.C.1
euſebiani preſbyteros quatuor è ſuis finibos extерminauerunt. 197.A.2
euſebiani cum Ariomanitis communionem ſumunt. 197.D.2
euſebiani ab Athanaſio deuicti. 204.C.1
eoſebiani concilio Romano adeſſe noluerunt, qoare. 200.B.1
euſebiaoi epiſcopi concilij aothoritate deponontur. 202.C.2
euſebiani ὁμοούσιον & ὁμοιούσιον reiicions. 254.B.2
chriſtiani habendi non ſuns. ibid. io ſeſe muioo arietant. 254.A.1. Patres accoſant. ibid.
eoſebiani qoomodo prouocati in concilio Sardicenſi. 203.A.2
euſebiani ἀνόμοιον recipiunt, & ὁμοούσιον damoant. 252.B.1
euſebiaoi eleemoſinarum donatores accuſans. 235. A.2
euſebiani in ſtrueodis Athanaſio inſidiis inſatiabiles. 192.C.2
euſebiani conciliabula feceruot eum Sardim proficiſcerentur. 207.B.1
euſebiani crimina in Athanaſiom fingont. 192.A.2
eoſebiani calomnioſas literas de Athanaſio Imperatori Cooſtanti mittunt. 155.B.1
euſebiani Concilio Nicæno ſubſcripſerons, quando. 181.D.1
euſebiani iudicio ſtare noloerunt, cur. 206.A.2
fuga ſua ſe calumniatores coofeſſi ſoot. ibid.
euſebiani epiſcopos creabant, vt ſuam impietatem diſſeminarent. 207.A.1
eoſebiani noui Iodæi. 235. A.2
euſebiaoi litteras accoſatrices de Athanaſio, Marcello & Aſclepa ad Iuliom Romanæ eccleſiæ pōtificem mittunt. 202.D.2
euſebiani Sardim veoerunt ad Coociliom, cur. 206. D.1
euſebiani, præſeotiam Athanaſij & Marcelli extimoeruns. 206.A.1
euſebiani è ſua fraode delapſi. 214.A.1
eoſebiani è concilio Sardicenſi auffugiuot, cur. 224.B.1
eoſebiani creant epiſeopos Arianiſmom fouentes. 221.D.1
euſebiani Coocilium Romæ iodictom fugioot. 224.B.2
euſebiani Iodæis iniuſtiores. 217.D.2
euſebiani οὐσία, ὁμοούσιον, & ὁμοιούσιον damnant. 251.B.2
euſebiani ἐξουκόντιοι dicti, cur. 252.C.2
aoſebiani quam incooſtantes fuerint in fide. 250. B.2
euſebiani Aſterio ſimiles. 247.D.1
euſebiani coodemoantor Vrſatij & Valentis pænisentia. 192.B.1
euſebianorum inconſtantia. 180.D.2
eoſebianorum minæ. 207.C.1
eoſebianorum faſtus in eorum epiſtola dignoſcitur. 198.B.1
euſebianorum calumoias horret Athanaſius. 211. A.2
euſebianorum fides qoam dubia & inconſtans. 25.1 D.2
euſebianorum Syoodi qualis intentio. 197.B.2
euſebianorum conciliabula, meræ ſunt cooſpirasiones & ioſidiæ. 215.B.1
eoſebianorũ ſymbola ſibi diſſimilia, quid. 252.D.2
euſebianorum calomniæ cōtra Macariom preſbyserum coram ethnicis propoſitæ. 196.A.2
euſebiaoorum fraos & calliditas in ſchiſmatibus diſſeminandis. 211.B.2
euſebianorum maleuolentia. 185.C.1
euſebianorum ſoaſu Valens & Vrſatios, poſt pœnitentiam, ad vomitum rediere. 223.D.2
eoſebianorom ad Conſtantium orario. 223.D.2
euſebianorum licentia & impia facinora in Chriſtianos. 225.D.2
euſebianorum cum meretrice facinus. 226.B.1
euſebianorum contradictiones & eorum ioconſtanria. 254.C.2
euſebianorom primarij. 207.A.1
euſebianorum decretom. 224.C.1
euſebianorum precibus indolget Conſtantius. 223. D.2
euſebianorum in fide inconſtantia. 248.B.1
enſebianorum conciliom. 224.A.1
euſebianorum poſtolatio ad Conſtantium imperatorem. 228.A.1
euſebianis omnia licenr, cur. 218.C.2
euſebianis omoia liceot ſub Conſtantij oomioe. 255.A.1
eoſebianos ſex menſibos Romæ expectauit Athanaſios. 201.C.1
eoſtathius epiſcopos in exilium pulſos, cur. 222. D.2
euſtathius cum multis aliis epiſcopis & ſacerdotibos in exilium pulſos. 164.A.1
eoſtathius Arij commendatione epiſcopus factus. 57.C.2
eoſtorgius Italiæ epiſcopus orthodoxus. 58.B.1
entirhios ſubdiacooos vſque ad necem flagellatus, deiode in metallum letale mitti damnatus. 235 B.1
eutropios preſbyter à Liberio ad Cōſtantium miſſus, ab eo io exilium pellitur. 230.A.2
eutropium Cooſtantij Imperatoris matertera. 155. D.2
à Magnentio interempta. ibid.
excellētiæ ſoę obliri ſunt bomines, qoomodo. 2.C.1
ex Deo, quomodo intelligendom. 254.A.1
execratio pro nobis factus eſt Chriſtus. 40.D.2
execrationis ooere adhuc præmimur ſi Chriſtus carnem homanam non aſſumpſit. 571.B.2
execrabilem mortem ſuſtinuis Chriſtus vt execrationes noſtras portaret. 27.B.2
execrandi illi qui dicunt ſpitisum ſanctum creaturam eſſe. 44.B.1
exempla blaſphemiæ in filium hominis. 352.B.2
ad exemplar Dei Verbi, creatus eſt homo. 2.A.1
exercitatio in ſcripturæ ſacræ verborom iotelligētia laudatur à Paulo Apoſtolo. 567.B.1
in exilium oemo actus eſt Athanaſij opera. 193.D.1
in exiliom pellitur Liberius Romanus pootifex. 230.B.1

Digitized by Google

exhortatio Athanaſij ad Arianos. 123.B.1
exhortatio Antonij ad monachos. 506.B.1
exhortatio ad orthodoxos vt Traditiones Apoſtolorum retineant. 260.A.2
exhortatio ad terreſtria omnia relinquẽda. 304.C.2
exhortatio Liberij ad Conſtantium. 230.B.1
exhortatio Iulij Romani pontificis ad Euſebianos. 202.B.1
exodus cur ita dicatur. 464.B.2
exodi Synopſis. 464.B.2
exodi, Numerorum, & Deuteronomij acta in Pſalmis 77. 84. 105. & 113. pulchrè continentur. 296.D.2
ἐξουκόντιοι dicti Euſebiani, cur. 252.C.2
ab exordio, omni compoſitione, qualitate & quantitate expers eſt diuinitas. 590.A.1
expectamus Chriſtum venturum iudicare viuos & mortuos. 594.C.1
explicatio iſtorum verborum, *Omnia mihi tradita ſunt à Patre.* 147.C.1
exploratores à Moſe miſſi, qui. 466.C.1.D.2
expoſitio fidei Chriſtianæ. 41.D.2
extentionem aut contractionem in ſe non patitur Deus. 140.B.1
ezechias ex Acha genitus eſt. 31.B.1
ezechias arrogantiam Sennacherib extimuit. 31.D.1
ezechias ex infirmitatibus validus factus eſt. 409.B.1
ezechias vnctus eſt Ieruſalem conſiſtente. 32.B.2
ezechiæ regis temporibus Oſee & Eſaias prophetæ vixerunt. 241.D.2
ezechiæ ætati anni quindecim additi ſunt. 166.C.1
ezechiel ex Buſſi genitus. 31.B.1
ezechiel filius Buſſi poſt Ieremiam in captiuitate fuit. 479.A.1
quidnam prophetauerit. ibid. & B.1
ezechiel & Daniel prophetæ, Cyro & Dario regibus vixerunt. 241.D.2
ezechiel paſſus eſt quia ventura populo prædicabat. 31.B.2
ezechiel Cherubim vidit ſubtus gloriam Dei Iſrael. 595.C.1
ezechiel duos prophetiæ libros ſcripſit. 494.C.2
ezechiel (liber hoc nomine inſcriptus) apocryphus. 493.A.2

F.

FAbrica vniuerſa mundi Chriſtum Dei filium eſſe, in morte ipſius teſtata eſt. 25.C.2
fabrilis artis inuentor Vulcanus. 7.D.2
facies aliter patri, aliter filio tribuitur. 560.B.1
faciem terræ renouat Spiritus ſanctus. 600.C.1
facies tabernaculi externa, terræ effigiem & eorum quæ in terra ſunt, præ ſe ferebat. 575.C.1
faciem ſuam quomodo lauare debeat virgo Deo conſecrata. 306.C.2
faciem mutat Dauid vt Abimelechum effugiat. 165.A.2
ante faciem noſtram peccata noſtra nobis ſtatuet Deus. 599.C.2
facinora Arianorum innumera. 234.D.2
facio pro gigno in ſcripturis vſurpatur. 87.B.2
facta Deorum gentilium vera, ſed laudes eorum vanæ. 7.A.2
factor facturæ naturam ſumpſit. 587.C.1
factionis Euſebianorum intentio erat vt Arianos in eccleſiis locarent. 197.C.1. vt impietatem loco pietatis inducerent. ibid. vt aduerſarios impietatis è medio tollerent. ibid. vt verè Chriſtianos tanquam impios ſummonerent. ibid. vt impij ſummâ rerum potiri poſſent. ibid.
facturam qui dicunt Spiritum ſanctum eſſe, Gentes imitantur. 593.A.2
facultatum deſertio, eſt Dei imperium. 496.B.1
falſi conuictus eſt Iſchyras, de combuſtis ab Athanaſio libris. 201.C.1
falſi nihil habetur in verbis Domini. 129.C.2
falſorum teſtium cõtra Chriſtũ prophetia. 393.C.2
falſis interpretationibus hæretici in ſuam ſententiam ſacras ſcripturas detorquent. 76.C.1
fallax in promiſſis Conſtantius. 232.D.2
fames humanæ infirmitatis nota eſt. 569.D.2
famem Chriſtus expertus eſt. 564.D.1
famem & ſitim Angelos habuiſſe demonſtrari non poteſt. 570.A.2
farinam & oleum viduæ multiplicat Elias. 469.D.1
faſtus Euſebianorum in eorum epiſtola dignoſcitur. 198.B.2
de fatis gentium libri prophetarum mentionem faciunt. 296.D.2
fauus mellis, quid. 398.C.2
fecit, condidit, & genuit, quid. 105.A.2
fecit, quid ſignificet quando ad Chriſtum refertur. 91.B.2
fel & acetum Chriſto in cruce oblatum, quid. 333.B.2
fel Chriſtus in cruce guſtat, vt dulcedinem amaræ voluptatis Adami ſanet. 394.A.1
feliciſſimus dux Ægypti Athanaſij teſtis apud Cõſtantium imperatorem. 156.B.2
cum feris habitat Athanaſius. 163.A.1
fermentum verum, quid. 405.D.2
in ferro & cæteris metallis expreſſi erant amores & libidines Deorum gentilium. 5.D.2
feſtum perpetuum colet noua creatura, quando. 581.B.1
feſtum Enceniorum non celebrauit Athanaſius, quare. 157.D.1
feſtum Tabernaculorum die decima quinta menſis ſeptimi celebrandum. 465.C.1
feſta noui Teſtamenti nequaquam otij cauſa conſtituta ſunt. 149.B.2
ficus arefacta, quid. 396.D.1. myſticè explicatur. ibid.
ficus dicitur anima peccatis immerſa. 397.D.2
ficum in paradiſo quidam Adamum comediſſe putant. 380.A.1
fides vna & vnus Deus. 115.C.2
fides recta quæ ſit. 581.A.1
fides catholica vera quænam ſit. 586.A.2
fides optima, quæ. 243.A.2
fides & Chriſti cognitio rebus omnibus precioſior eſt. 2.B.2
fides catholica de patre & filio. 139.C.1
fides Chriſtianorum omnium diuinior & magis pia eſt. 378.D.2. ab omnibus gentibus oppugnata. ibid. indelebilis manet, quia à Deo protegitur. 379.A.1
fides in Nicæno concilio ſecundum ſacras ſcripturas confirmata eſt. 38.D.1
fides catholica integra & inuiolata tenenda eſt ei qui vult ſaluus eſſe. 580.B.2
fides Nicæna ab vniuerſi orbis concilio promulgata. 67.B.1

fides

Digitized by Google

fides Macarij & Athanaſij in Cōcilio Nicæno probata eſt. 199.A.2
fides eccleſiæ Catholicæ de Chriſto. 282.C.2
fides Athanaſij de Trinitate. 411.B.2
fides Catholica ſecundum Chriſti incarnationem. 280.D.1
fides integra de Trinitate habenda ſecundum ſalutaris baptiſmi confeſſionem. 592.C.2
fides orthodoxa, apoſtolica doctrina, & patrum traditione confirmatur. 54.D.1
fides Euſebianorum quam dubia & inconſtans. 251. D.2
fides Chriſtianorum Trinitatem immutabilem, perfectam & ſemper vnius conditionis eſſe agnoſcit. 69.D.2
fides fermentum eſt. 396.B.1
fides ſupra naturam conſtituta non eſt, quomodo. 571.C.1
fides non eſt de re euidenti concepta. 586.D.1
fides vera eſt conſiderare Chriſtū quatenus ex Deo & homine conſtituitur. 125.D.1
fides ſimplex præſtantior eſt quam curioſa probabilitas. 114.B.1
fides à patribus Nicææ inſtituta confirmatur. 44. D.2
fides Chriſtianorum eſt in vnum Deum Patrem omnipotentem. 43.D.1
& in filium eius Dominum noſtrum. ibid.
& in ſpiritum ſanctum. ibid.
fides Nicæna ſola ſufficit ad omnes hæreſes euertēdas, maximè verò Arianam. 291.D.2
fides Chriſtiana nequaquam vilis eſt & contemptibilis. 1.C.1
fides Chriſti gentes barbaras & feroces mites reddidit. 36.A.2
fornicatoribus vt pudicè viuerent perſuaſit. ibid. pauidis animo robur indidit. ibid. homicidis, ne amplius ferrum tenerent perſuaſit. ibid.
fides Apoſtolica de Trinitate, qualis. 343.A.1
fides & religioſa patrum traditio cuſtodienda. 512. C.2
fides quæ decretis Synodi ſancita eſt, ea eſt totius eccleſiæ fides. 189.C.2
fides Valentis & Vrſatij quam noua. 242.B.1
fides eccleſiæ Catholicæ de Trinitate. 347.D.1
fides eſt indicium voluntatis animæ. 327.A.1
fides recta habenda eſt ad baptiſma rite conferendum. 100.B.1
fides ad Dominum, & Crucis ſignum, murus inexpugnabilis. 498.C.1
fides ex cogitatione comparatur. 562.D.1
fides & vita Chriſtianorum in Trinitate eſt. 589.A.1
fidei confeſſio Athanaſij. 354.B.2
fidei ſcutum ſuſcipiendum, ad quid. 599.B.2
fidei confeſſio Iudæorum ad fidem conuerſorum. 437.A.1
fidei gubernaculum tenet eccleſia. 291.C.1
fidei Catholicæ confeſſio. 245.D.2
fidei confeſſio Theophronij. 248.D.2
fidei confeſſio Arij. 354.C.2
fidei veræ & virtutis magiſtra eſt ſcriptura diuina. 199.D.1
fidei confeſſio Euſebij epiſcopi. 45.B.2
fidei confeſſio altera Euſebianorum. 248.D.1
fidei confeſſionem vltimam reuocant Euſebiani. 252.C.2
fidei Catholicæ teſſara eſt Trinitas conſubſtantialis, & Deus verus ex Maria genit⁹ homo. 320.A.2
fidei Dionyſij epiſcopi cum Arij fide collatio. 178. A.2
fidei noſtræ ratio vniuerſa in ſacro baptiſmate conſiſtit. 142.D.1
fidei Catholicæ quantum obfuerit Arianorum malitia. 260.D.1
fidei exquiſita deffinitio à Chriſto facta, quando, & qualis. 581.C.1
fidei perfectio eſt in Patrem, & filium, & Spiritum ſanctum. 581.C.1
fidei Chriſtianæ expoſitio. 41.D.2
fidei ſuæ rationem reddit Antonius. 509.A.2
fidei ſcutum, quid. 407.D.1
fidem verā ſcripto prodidit Nicænum concilium. 61.A.2
fidem non adhibent hæretici neque ſcripturis neque rebus geſtis. 279.B.1
fidem orthodoxam ſemper exagitare ſtuduerunt Ariani. 204.B.1
fidem eccleſiæ confitetur & approbat Euſebius ex Cæſarea palæſtines. 180C.2
fidem noſtram confitemur ad ſacrum regenerationis lauachrum venientes. 596.D.2
fidem qualē habere debemus de Trinitate. 589.A.1
fidem nouam ſemper habent hæretici. 145.D.1
fidem orthodoxam conſtantiſſimè profeſſus eſt Marcellus in concilio Romano. 202.A.1
ad fidem Chriſti conuertuntur Iudæi, quomodo. 436.D.1
ad fidem & pietatem multos conuertit Athanaſius. 227.B.1
circa fidem errant qui aliquid in Sancta Trinitate creatum addunt. 588.C.2
per fidem habitat Chriſtus in cordibus noſtris. 600.D.1
qui fidem & amorem habent in Dei Verbum immortalitas illis deſtinata eſt. 19.A.2
fide & non martyrio ad coronam peruenit Abraham patriarcha. 62.A.2
fide attingimus id quod mente percipere non poſſumus. 591.C.2
fide dignus qui non eſt, indignus eſt qui Deum nominet. 326.D.2
fide in Chriſtum ac ſigno crucis mors vt mortua conculcatur. 28 C.1
fide magnus qui eſt, pullum poteſt ſoluere. 293.B.2
à fide defecerunt Iudæi, Manichæi, & Ariani, quomodo. 125.A.2
à fide quoſdam diſceſſuros in nouiſſimis temporibus aſſerit Paulus. 598.A.2
à fide Catholica deffecerunt Alexander & Hymenæus. 62.A.2
de fide ſcribere aliquid præter id quod in concilio Nicæno declaratum eſt, Synodus Sardicenſis prohibuit. 44.D.1
de fide interrogat cæcos Chriſtus priuſquam illos ſanet. 584.A.2
de fide Catholica Ariū examinat Cōſtātius. 220.D.1
de fide iterū atque iterū definire non licet. 44.D.1
in fide naufragi ſunt hæretici. 5.C.1
pro fide Catholica ſanguinem ſuum fundere parati ſunt Orthodoxi. 62.D.1
pro fide Chriſti mortem ſuſtinuit Alexander epiſcopus. 62.B.2
fidelis Deus, duplicē in ſcripturis ſignificationem habet. 87.C.2
fidelis vir & apoſtolicus, quæ deitatis & humanitatis ſunt veneratur in Chriſto 351.B.1

fidelis dictus eſt Abraham quia Deo loqueuti credidit. 85.C.2
dicitur fidelis Deus quod dignus ſit cui loquenti fides adhibeatur. ibid.
fidelis eſt filius Dei, quia ſemper eſt, & non accipit variationem. 89.A.1
fidelis Deo extitit Moſes. 89.B.1
fideles, Patri, Filio, & Spiritui ſancto viuere dicuntur. 599.B.1
fidus ſemper manet Deus. 279.C.1
fiduciam ſuam in brutis & rebus immobilibus collocant idololatræ. 6.C.2
fiduciam in primitiis accipimus per hominem Deo copulatum. 571.D.2
figurs quæ in interioribus tabernaculi depicta erat, qualis. 575.D.1
figura corporis Chriſti erat templum Salomonis. 54.C.2
figura eſt Adam ingenitus, Dei patris ingeniture. 412.D.1
figura reſurrectionis Chriſti fuit Ionas 318.A.1
figurá exprimi nequit Trinitas. 149.A.1
figurá honoratur propheta Elias. 575.C.1
figuram Crucis conſtituit Moſes. 317.D.2
figuras temerè comminiſcuntur hæretici. 340.A.2
filię Herodiadis ſaltatiouem æmulatur Arius choreas ductitans. 63.D.2
filiam ſuam immolauit Iephthe. 468.B.1
filius & Verbum idem ſunt. 141.C.2
filius germanus eſt patris. 69.B.1
filius eſt lux patris. 18.C.2
filius eſt patris poteſtas. 129.D.2
filius Dei non eſt creatura. 42.A.2
filius voluntas eſt patris. 585.C.1
filius ſempiternus. 455.C.1
filius digitus Dei nominatur. 364.D.1
filius Dei diuerſimodè vocatur in ſcripturis. ibid.
filios ſitne verus necne. 447.C.2
filius ſubſtantiuus eſt. 592.C.2
filius vt filius, eſt vniuerſa Deitatis plenitudo. 48.B.2
filius perfectum eſt de perfecto. 594.A.1
filius Dei venit vt muudum ſeruet, uou vt eum iudicet. 141.A.2
filius Dei, uoſtri miſerius humanitatem noſtram induit. 295.D.2
filius Dei, de patris natus eſt ſubſtantia. 584.A.1
filius notitiam patris cunctis impertit. 578.B.2
filius quod ſit conſubſtantialis patri. 360.C.2
filius dicitur ſalutare Dei ooſtri. 599.B.2
filius etiam ſanctificat. 597.D.1
filius Dei genitus dicitur, non autem factus. 105.A.1
filius Dei quomodo exiſtat. 136.D.2
filius eſt partus & fœtura ſubſtantiæ patris. 115.B.1
filius eſt virtus patris. 18.C.2
filius & pater vuum ſuut. 69.B.1
filius & Spiritus ſanctus non ſunt de numero multorum. 440.D.2
filius quando nominatur, pater adoratur. 593.B.1
filius quando viſus eſt ſub forma Angeli, hominis, & ignis, quid. 460.B.2
filius Dei ſemper fuit. 68.A.2
filius miſſus eſt à Patre. 554.B.2
filius conſubſtantialis & coæternus eſt patri. 123.D.1
filius ſemper fuit cum Patre. 451.B.2
filius & pater duæ perſonæ ſunt. 46.D.2
filius Dei, non in hominem iam ante exiſteotem ſuperuenit, ſed carnem ipſe induit. 123.C.2
filius Adæ, & Abrahæ dicitur Chriſtus ſecundum carnem. 279.B.1
filius in Patre & pater in filio eſt. 48.A.2
filius eſt fructus patris vndecuuque perfectus. 8.C.2
filius eſt character patris. 18.C.2
filius Dei neqoe verbum neque homo eſt ſecundũ Arianos. 142.C.2
filius primus eſt ſicut Pater. 116.D.2
filius Dei & Dauidis dicitur Chriſtus. 279.C.2
filius Dei quòd ſit æternus. 356.D.1
filius Sunamitidis puellulus appellatus eſt. 105.D.2
filius tantam virtutem habet quantam pater habet. 593.A.2
filius verus eſt Deus & dominus. 314.C.2
nominatus eſt magnus Deus. ibid.D.2
filius vnus Ieſus Chriſtus eſt, per quem omnia. 593.A.2
filius exiſtendi principium noo habuit. 143.C.2
filius eſt ſapientia patris. 47.D.2
filius Patri præponitur. 313.D.2
filius vi eſſentiæ ſuæ vbique adeſt. 355.D.2
filius non extitit præter ſententiam patris. 135.C.2
filius erat cum patre ante omoe principium. 593.C.1
filius vita eſt ex vita. 594.A.1
filius Dei æternaliter eſt. 67.B.2
filius Dauid vocatur Ioſeph ſponſus B. virginis Mariæ. 599.C.1
filius omnia fecit & creauit, & ipſe eſt ante omnia. 594.C.2
filius & pater duæ ſunt perſonæ iu vnitate eſſentiæ. 136.D.1
filius Dei hora ſexta in Cruce pependit. 307.A.1
filius non eſt minor Patre in Deitate. 584.D.2
minor verò eſt ſecundum humanitatem. ibid.
filius ex ſe creauit omnia. 355.C.1
filius ſi Verbum non fuiſſet mundum ſeruare non potuiſſet. 142.B.1
nihil haberet, nec poſſet plus quã homo. ibid.C.1
filius quomodo ſit in Patre. 114.C.1
filius Dei creari dicitur & fieri quando carnẽ creatam & factam indoit. 106.D.1
filius hominis efficitur Chriſtus carnem creatiriam induens. 109.B.1
filium à Verbo diſtingunt Ariani. 140.B.2
filius ſubſtantia ſimilis nou eſt patri, quomodo. 259.D.2
filius patri per Spiritum ſanctum nou coaptatur. 121.D.2
filius dicitur Deus iu ſcripturis, & pater itẽ Deus, quare. 116.A.2
filius dominus eſt Sabaoth quemadmodum & pater. 315.C.2
filius Dei iucarnationis ſuæ tempore & in cœlis & in terra fuit. 585.A.2
filius eſt veritas Patris. 18.C.2
filius Spiritus eſt. 585.A.1
filius Dei adorandus eſt in vna perſona uempe Chriſti, ſalua diuinæ & humanæ naturæ proprietate. 588.B.1
filius authoritati patris ſuccedit. 93.D.2
filius à patre accipit, ſecundum naturam humanam quam aſſumpſit. 584.B.1
filius Spiritus ſancti particeps noo eſt quemadmodum

dum nos participes ſumus. 121.D.2
filios Dei eſt in gloria patris. 588.B.1
filius quæcunqoc facit cum patre facit. 585.D.1
filius in patre ſemper fuit, & ex ipſo genitus eſt. 585.B.2
filius ſine ſuo patre nunquam fuit. ibid.
filius Dei non eſt ita viſus vt Deus, ſed vt homo capi ille poterat. 591.D.1
filius conſubſtantialis patri, quomodo. 258.D.2
filius Dei ineffabiliter & incomprehenſibiliter genitus eſt. 42.B.1
filius initialiter & perpetuo à patre genitus eſt. 42.A.2
filius à patre ſeparari non poteſt. 123.D.1
filius quid ſignificet in ſacra ſcriptura. 181.B.2
filios Dei eſt in patre ſoo. 588.C.1
filius genitus eſt ex æternitate ſubſtantiæ patris. 187.D.2
filius non eſt ille ipſe qui pater. 592.B.1
filius Dei ſi factus eſt à patre, non autem natus, verus filius non eſt. 589.B.1
filius Dei quomodo à patribus viſus mutabilis, & conuertibilis. 591.D.1
filius, patris filius eſt. 42.D.1
filius Dei carnem humanam aſſumpſit, & in terra peregrinatus eſt. 412.B.2
filius hominis qui in terra loquebatur, quomodo in cœlis eodem tempore eſſe poſſet. 591.C.2
filius incarnatus animam habuit. 559.D.1
filius per omnia patri ſimilis eſt, & fuit ſemper. 91.D.2
filius ibi eſt vbi pater eſt. 99.C.2
filius æternus eſt fœtus ſubſtantiæ patris. 73.D.2
filius à patre ſolo eſt genitus, non factus, nec creatus. 580.D.2
filios Dei iudicaturus eſt viuos & mortuos. 586.C.1
quem filius bapriſat, is in Spiritu ſancto initiatur. 99.D.2
filius à patre ſpecie non eſt diuerſus. 187.D.2
filius minor eſt patre non magnitudine aut ætate, ſed quia ex illo ortum habet. 83.B.2
filius à patre, & pater à filio ſeparari non poteſt propter Deitatis identitatem. 590.A.1
filius patris nomen babet vt Deus & dominus appelletur. 316.B.1
filius à Macedonianis ſanctus confitetur. 554.D.1
in omnibus etiam Patri ſimilis. ibid.
filius Dei à Spiritu ſancto non ſanctificatur, ſed illum omnibus largitur. 91.C.1
filius Dei & opos Dei idem non ſunt. 320.A.1
filius conſubſtautialis patri non eſt idem qui pater. 41.B.1
filius æqualis eſt Patri excepto quod iſte ingenitus, ille vero genitus eſt. 585.B.1
filius eſt plenitudo deitatis. 114.B.1
filius Dei ab hæreticis ignarus pronunciatur. 590.D.1
filius quòd ſit omnipotens. 363.A.1
filius, filius non foret, ſi naturam non haberet eandem cum patre. 558.A.2
filius eſt ſigillum incommutabile ſubſtantiæ patris. 322.B.2
filius Deo ſimilis non eſt. 320.C.1
vnum idem cum eo eſt. ibid.
illios diuinitatem negat qui illum patri ſimilem dicit. ibid.D.1
filius hominis poteſtatem nullam habebat antequã à Deo Verbo aſſumeretur. 586.D.1
filius Dei quod ſit immutabilis ex ſacra ſcriptura oſtenditur. 77.D.1
filius Dei, homo factus eſt, vt filij Adæ filij Dei efficerentur. 272.B.1
filius in patre eſt vt ſplendor in luce. 99.C.2
filius Dei non eſt pars aliqua patris ſui. 73.B.1
filius Dei omnem habet & habuit ſemper paternã poteſtatem. 586.D.1
filius quòd ſit patri coæternus. 359.A.2
filius in diuinis perſonis ſemper eſt filius nec vnquam fuerit pater. 71.B.1
filius quomodo factus eſt Chriſtus & Dominus. 318.A.1
filius hominis neſcit diem iudicij quomodo intelligendum. 360.C.1
filius brachium patris dicitur, quomodo. 316.C.1 361.B.2
filius patri ſuo nunquam defuit. 584.C.1
filius ante mundum erat apud patrem. 48.C.2
filius ſolus patrem reuelat eumque cognoſcit. 93.C.1
filius ſubiectus eſt patri æconomia atque diſpoſitione humanitatis. 557.C.2
filius ad dexteram patris ſedet. 554.A.2
filius ſpiritu ſancto maior non eſt. 553.C.2
filius & Spiritus ſanctus fratres non ſunt. 556.A.1
filius Deus, dicitur filius, quaſi ſimilis & æqualis patri. 411.C.2
filius & Spiritus ſanctus ſont duo cauſata. 412.A.1
filius licet factus non ſit patrem tamen habet. 558.C.2
filius eo quod patri ſimilis ſit oportet eũ eſſe creatorem non autem creaturam. 578.C.2
filius Dei immortalitatem habet. 554.A.1
filius patris eſſentiam communicat. 135.B.2
filius vnius eſt ſubſtantiæ cum patre. 598.A.1
ſi filius creatura eſſet, filius Dei non eſſet. 254.C.1
ſi filius factitius eſt & creatus, veram patris imaginem eſſe non poteſt. 70.C.2
ſi filius Dei non fuit antequam fieret, in Deo ſemper veritas non fuit. 70.A.2
cur filios in Baptiſmate vna cum Patre nominetur. 99.C.2
quis filius Dei apud Arianos dicatur. 142.A.2
ſi filius Dei creatura eſſet, mediatorum ſeries infinita eſſet. 182.D.1
filius eſt verus Deus ſicuti pater. 358.A.2
filij & patris eadem eſt natura. 114.D.2
filij eſſentia non variat ab eſſentia patris. 554.A.1
filij nomine deſinente deſinit quoque baptiſmatis gratia. 143.C.2
filij ſempiternitas eſt pater, & ſempiternitas Patris eſt filius. 456.D.2
filij participatum res omnes ſentiunt per gratiam Spiritus. 69.A.1
filij opera, patris opera ſunt. 115.A.2
filij nomen habuit Verbum ante eius incarnationem. 143.A.1
filij vnitas cum patre declaratur his verbis, *Ego & pater vnum ſumus*. 141.B.1
filij & patris vnitas in duabus perſonis, quæ. 115.A.1
filij humanitati Deitas coniuncta eſt. 47.D.1
filij Dei generatio humano more non eſt intelligenda. 183.B.1
ab hominum natiuitate multum differt. ibid.C.2
filij Dei generatio explicari nec comprehendi poteſt. 412.C.1

Digitized by Google

filij dioinitatem iſtæ voces(datūm eſt,traditomeſt) non diminuunt. 125.C.2
filij Dei ſempiternitatem Dauid teſtatur. 590.B.2
filij Dei diuinitas authoritate Dauidis probatur. 79. C.1
filij efficiuntur homines per ſpiritum filij. 106.D.1
filij ſui Deus eſt Pater, factor, & crearor, quomodo. 106.D.1
filij natura non imminuitur eoqnod patri ſubiicia- 557.D.2
filij generatio nec cœpit nec deſiit vnquam, ſed ſemper fuit, eſt, & erit. 559.A.1
filij omoipotentia. 429.D.2
filio obtrectare eſt obtrectare ſpiritui sāčto. 318.B 1
filio conueoiunt quæ patri conueniunt. 148.D.1
filio Dei qui fideliter ſeruit, ſeruit etiam & patri, & ſpiritu ſancto. 58 .C.1
filio Dei ſe æquales faciunt Ariani. 119.B.2
filio probro non eſt patris voluntatem adimplere. 114.D.2
filio Dei nihil tribuunt Ariani ſupra creaturarum conditionem. 117.C.1
filio & Verbo ſimili modo conuenit muodū creaſſe. 141.D.2
filio loquebatur pater cum crearet hominem. 400. B.2
filium ſuum reuelat quotidie omnibus Pater, per omnia. 18.D.2
filium Sunamitidis mortuum, precando ſuſcitauit Eliſeus. 469.A.2
filium Dei ignominioſè tractant Ariani. 69.C.2
filium qui videt, videt & patrem. 69.C.1.46.B.2
filium generans pater, plenitudinis ſuæ Deitatem non minuit, nec amiſit. 594.B.1
filium ὁμοιύσιον, non aotem ὁμούσιον dicunt Macedoniani. 531.D.1
filiom & Patrem duos Deos eſſe dicunt Marcion & Valentinus. 259.D.1
filium Dei qui adorat, in eo Patrem adorat, & Spiritum ſanctum. 588.D.1.115.C.2
filium nemo nouit niſi Pater, quomodo. 593.B.1
filium & Spiritum ſanctum cogooſcont Apoſtoli. 596.C.2
filium Patri conſubſtantialem cur non dixerit Synodus Antiochena. 257.C.1
filium, totum Patrem capere non poſſe ſentiont Ariani. 584.B.2
filium accipere quædam à Patre, quomodo intelligatur. 584.B.2
filium Dei, Patri ſoo diſſimilem conſtituont Ariani. 117.C.1
filium Patri conſubſtantialem eſſe cur Nicæna Synodus aſſeruerit. 257.D.1.259.D.1.152.B.1
filium Patri conſubſtantialem eſſe, ſe non negaſſe aſſerit Dionyſius epiſcop. Alex. 256.B.2
filium Dei paſſibilem, & in ſua ſubſtantia mortalem dicont Ariani. 585.B.2
filium Dei creatum & factirium eſſe ſentiunt Ariani. 70. D.2
illom ad inſtar patris filium alium gigoere debere dicunt. ibid.
filium Dei abnegant Ariani. 41.C.2
filium qui dehoneſtant dehoneſtant & patrē. 75.B.1
filium qui ignominia afficit Spiritum ſanctum honorare non poteſt. 382.B.2. Baptiſmum abnegat ibid.
filium perſonam non eſſe docet Sabellius hæreticus. 283.A.1
filium Dei hominem factum eſſe confitentur Macedoniani, animam verò eum haboiſſe negant. 560.B.1
filium Dei rebus creatis adæquant Ariani Euſebij doctrina imbuti. 71.C.2
filium in cœlis apud Deum Patrem non fuiſſe, dum inter homines verſaretur, aſſerunt Ariani. 585.A.2
filium Dei ſecundum diuinitatis ſubſtantiam minorem Patre profitentur Ariani. 585.B.1
filium viduæ excitat Elias terna inſpiratione. 364. D.2
ad filium per Patrem vocamur. 552.B.2
in filiom peccāt Ethnici cum blaſphemant. 350.A.1
in filium qui credit, in patrem credit. 115.B.2
per filium ad Patrem vocamur. 552 B.2
per filium omnia facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. 594.A.2
per filium, & non per Verbum mundus ſeruari dicitur. 142.C.1
per filium operatur Pater ea quæ operatur. 99 C.2
per filium natora ſancta creata eſt. 597.C.1
per filium in Spiritu ſancto omnia facta eſſe teſtatur Paulus. 594.C.2
à filio omnia creata ſunt, ipſe autem nequaqoam creatora eſt. 42 D.1
abſque filio ſuo Pater numquam fuit. 70.C.1
de filio ſuo non delibérat Deus. 134 D.1
in filio adoratur Deos quando in ſpiritu & veritate adoratur. 600.B.1
in filio ſolo intelligitur & conſiſtit Pater. 75.C.1
io filio ſont omnia quæ in Patre ſunt. 70.B.2
in filio Pater eſt, qoomodo. 114.C.2
in filio ſoo baptiſma confirmat Deus. 99.C.2
filij Conſtantini, tres. 223 B 2
filij Iſraël Spiritum ſanctom tentauerunt. 311.B.1
filij prophetarum in ſpeluncis Abbiæ ſeſe recluſerunt. 165.B.2
filij in veteri teſtamento non erant niſi ab vnigenito adoptati. 144.C.2
filij aliquando ſerui à ſuis parentibus appellantur. 86.B.2
filij Iouis indigetes facti. 5.C.2
filij Dei efficiūtur bomines per vnigenitum filium. 142.B.2
filij Dei appellamur non eo modo quo Chriſtus. 182.D.2
filiorum ius, & adoptionem bomines per Chriſtum adipiſcuntur. 107.B.2
filiis prophetarum perſeqootionibus vexatis domum ſuam aperuit Abdias. 85.A.2
in filios adoptiuos elegit Deus homines antequam fierent. 111.D.1
finis vitæ & conuerſationis Chriſti caput eſt fidei noſtræ. 25.D.2
finis vitæ humanæ bonus aot malus. 404.B.1
finis prioris creationis eſt ſabbatom. 583.A.1
finis humanæ vitæ incertus. 385.C.2
finem impoſuit Chriſtus legi bominibus infeſtæ, corporis ſui immolatione. 22.B.2
fimbria veſtis Chriſti mulierem ſanat, qua virtute. 565.D.2
firmamentum ſecundo Die conditum eſt. 92.D.1
firmamentum aquas ab aquis diuidit. 95.C.1
flagitia Deorum cur expoſuerint poëtæ. 7.C.2
flamme iniectę eccleſiis & Baptiſteriis. 170.B.2
fletus occultè Deo oblatus optimus eſt. 383.D.2
floreotios epiſcopus Sardiceoſi concilio ſubſcripſit. 207.B.2

fluctus

fluctus hæreſeum, immobili petræ ſupra quam fundata eſt eccleſia orthodoxa, ſeſe alliduat. 291.C.2
fluctibus & ventis quando imperat Chriſtus veram ſuam diuinitatem comprobat. 589.A.2
flumina Ægypti in ſanguinem mutantur à Moſe. 464.B.2
flumina & fontes abſque ſubſidio terræ eſſe non poſſunt. 11.B.1
fluuius Iordanis Chriſti corpus abluit. 52.D.2
fluuius Iordanis diuiſus vt per eum populus Iſrael ſicco pede tranſiret. 467.D.1
fluuij Verbi Dei nutu inundant. 17.A.2
fœderis noui diuitias à ſe repellunt qui duarum naturarum in Chriſto vnionem factam eſſe negant. 569.D.1
fœdera amicitię nulla vnquam eſſe potuerunt inter Ieruſalem & gentiles. 31.D.1
fœmina aut mas non eſt in cœlis. 306.A.2
fœmina & maſculus diuerſi, in vnum conciliantur ad animantis procreationem. 14.A.2
ex fœmina naſcitur Verbum, carne aſſumpta. 286.A.1
fœminæ à Theſeo in deorum numerum apud Græcos relatæ. 5.A.1
fœminæ non debent admitti ad concilium de Republica. 5.A.1
fœminæ quemadmodum & homines in reſurrectione reſurgent. 376.C.1
fœminæ ad mortem pro Chriſto feſtinant. 28.A.2
in fœminas & pueros vis facta die ſancto paſchæ, ab Arianis. 160.D.2
per fœminas Imperatori commendantur hæretici. 223.B.1
fœtus æternus ſubſtantiæ patris eſt filius. 73.D.2
fœtus non eſt res obnoxia voluntati. 73.B.2
fons eſt ſapientiæ & vitæ Deus. 69.D.2
fontem Sapientiæ Deum, Ariani ſterilem & aquæ vitæ diſtitutum faciunt. 70.B.1
fontes & fluuios Deos appellant Ægyptij. 10.B.1
quaſi fontes erunt ij qui Dei voluntatem faciunt. 70.B.1
forma Dei & imago quænam. 115.D.1
forma patris eſt Chriſtus, imago, ſplendor, & veritas. 70.A.2
forma Dei, & forma ſerui in Chriſto domino eſt confitenda. 589.B.2
forma ſeruili vt indueretur Verbum Dei, ſeipſum ſponte exinaniuit. 587.A.1
forma vna Deitatis in Verbo deprehenditur. 118.D.2
forma Chriſti quę carne conſtabat, in Iordane à Ioanne baptiſatur. 52.D.2
forma vna in tribus perſonis ſanctiſſimę Trinitatis. 49.C.2
quæ quidem incipit à patre, reſplendet in filio, & demonſtratur in ſpiritu ſancto. 49.C.2
à forma creandi ceſſatum eſt die ſabbati. 582.A.2
formam ſerui vbi aſſumpſit Chriſtus, Dominum patrem ſuum appellauit. 102.C.2
formam ſerui Chriſtus propter ſeruos aſſumpſit. 589.C.2
formam exiſtendi ab Adam ſumpſit Chriſtus, non tamen vim exiſtendi. 52.B.2
formam ſerui Chriſtus aſſumpſit, ſed non forma ſerui factus eſt. 263.B.1
formę hominem tum viuentium tum mortuorum pro diis habitæ ſunt. 4.D.1
formula pacificatoria ab hæreticis nõ recepta. 172.A.2
in fornace ignis poſiti Ananias, Azarias, & Miſael refrigerium ſenſerunt. 595.B.1
fortitudo animi Chriſtianorum. 37.B.1
fortunatianus Aquileiæ epiſcopus variè afflictus eo quod cum Athanaſio communicaret. 160.C.2
fortunatianus Aquileiæ epiſcopus D. Athanaſij teſtis. 155.B.1
in fouea, leonum ora occluſit Daniel. 409.B.1
francorum genus, quod. 402.C.2
frater noſter dicitur Chriſtus ob corporis ſimilitudinem. 106.A.2
frater genitoris, genitus ab eo eſſe non poteſt. 68.C.1
frater noſter appellatus eſt Chriſtus poſtquam homo factus eſt. 89.C.2
fratres domini appellamur, per hominem Deo copulatum. 571.D.2
fratres non ſunt filius & ſpiritus ſanctus. 556.A.1
fratres fratribus mutua ſunt ſpecula. 156.A.2
fratribus cogitationes internæ referendæ, à religioſis, cur. 506.D.1
fraus Arij in ſuis erroribus ſuperſeminandis. 97.D.1
fraus & calliditas Euſebianorum in ſchiſmatibus diſſeminandis. 211.B.2
fraus quomodo ſibi viam paret. 211.A.2
fraus dæmonum contempta fuit quando Chriſtus in terris apparuit. 35.B.1
fraus, ſapientiæ locum aliquando obtinet. 561.D.1
fraudis antiquæ diabolicæ molitiones, iam inanes redditæ ſunt. 574.B.1
fraudes & dolos commentiuntur hæretici. 51.B.2
frigus Deum eſſe ſibi finxerunt homines. 4.C.1
frigus caloris violentia euaneſcit. 11.C.1
frigore prædominante extinguitur calor. 11.C.1
fructus edere non poteſt terra abſque pluuiis. 11.B.1
fructus patris eſt filius. 18.C.2
fructus mortis Chriſti. 337.B.1
fructus varij tertio creationis die producti ſunt. 92.D.1
fructus terræ grandine eliduntur. 11.C.2
frumentius epiſcopus Auxumeos in Ægyptum relegatus. 162.B.1
frumentius à Diuo Athanaſio epiſcopus cooptatus. 162.B.1
frumentũ cum nauibus retinuiſſe accuſatur Athanaſius. 195.B.1
frumentum ab Imperatorum patre in alimentum viduarum datur. 197.B.2
frumentum & vinum ſacramentorum diuinorum ſunt ænigmata. 402.A.1
frumenti granum dicitur Chriſtus. 365.D.2
aliquando ſeminator dicitur. ibid.
frumenti ſementem inuenit Triptolemus. 8.A.1
fuga in perſecutionibus à Chriſto conceſſa. 162.A.2
fuga Chriſti bona. 166.B.1
fuga Arianorum è concilio Sardicenſi. 224.C.1
fuga Apoſtolis neceſſaria fuit. 167.C.2
quare fugam arripuerit Athanaſius. 160.C.1
in fuga dum eſſet Moſes, magnam illam rubi ardentis viſionem habuit. 167.A.2
fugere ſi malũ eſt, perſequi multo deterius. 164.D.2
fugere in Hyeme vel in Sabbatho, quid. 398.B.1
fugiunt è concilio Sardicenſi Euſebiani. 224.B.1
fundamentum doctrinæ Chriſtianæ, quale. 568.C.1
fundamentum Chriſtianæ religionis Ieſus Chriſtus. 568.B.1

fundamentum eccleſiæ eſt Chriſtus quatenus homo. 110.C.2
fundator terræ Chriſtus, ab alio fundari non poteſt. 110.D.1
furor Conſtantij in Alexandriam conuertitur. 232.A.2
furti rei ſunt qui infidelib' aliquid iniuſtè retinent. 384.B.2
ad furta perpetrẽda manibus ſuis abutitur homo à Deo alienus. 2.D.2

G

GAbianus Comes à Iulio Rom. Pont. ad Euſebianos cum literis mittitur. 198.D.1
gabriel Archangelus à Deo in Nazareth ciuitatem Galileæ ad virginem Mariam mittitur. 323.B.1
ingreſſus ad eam, illam dulciter ſalutauit. ibid.
vox illius ſubſtantiæ Verbi Dei non fuit. ibid.
gabriel quando ad Mariam miſſus eſt non erat tunc in cœlo eſſentia, ſed cogitatione. 554.C.2
gad propheta. 32.B.2
gaius epiſcopus ab Arianis expulſus. 164.D.2
galatę circuncisionem cum Baptiſmo amplectentes errabant. 82.C.1
galatiæ epiſcopus Marcellus in exilium ab hæreticis pulſus, cur. 223.B.1
Romam profectus ſe innocentem monſtrat. ibid.
ex galilæa veniet Antichriſtus vnde Chriſtus etiam exiuit. 387.D.2
galea ſalutis ſuſcipienda. 599.B.2
in gallia concilia celebrata poſt concilij Nicęni celebrationem. 38.D.1
galliarum epiſcopus Paulinus in exiliũ pulſus, quod contra Athanaſium ſubſcribere noluiſſet. 160.C.2
in gallias proficiſcitur Oſius, ad quid. 155.D.1
in gallias proficiſcitur Athanaſius. 155.D.1
in gallias relegatur Athanaſius. 219.B.2
gamaliel Pauli doctoris gentium διδάσκαλος. 436.C.2
iacobo imaginem Chriſti relinquit. ibid.
ganimedes raptus à Ioue. 5.A.2
gaudentius epiſcopus Sardicenſi concilio ſubſcribit. 207.B.2
gaza ciuitas ob Aſclepam epiſcopum in exilium ab Arianis pulſum, luget. 164.A.1
gedeon fide & non martyrio iuſtificatus eſt. 62.A.2
gedeon Angelum videt. 118.D.1
georgius Arianus contra canones epiſcopus creatur. 201.A.2
georgius ab imperatore miſſus Alexandriam, non epiſcopus ſed explorator. 232.D.2
georgius quomodo epiſcopatum ingreſſus eſt. 170.B.1
georgius epiſcopus Arianus à Sardicẽſi ſynodo deponitur, & excommunicatur. 207.D.1
georgius à Catholicis ab ordine preſbyterorum reuulſus, ab Arianis creatur epiſcopus. 57.C.2
georgius Laodiceoſis epiſcopus concilij authoritate deponitur. 203.C.2
georgius preſbyter Arianus ab ordine ſuo reiectus, etiam ſi ſe epiſcopum diceret. 169.A.1
infamis apud ſuos etiam habetur. ibid.B.1
georgius Cappadox epiſcopus Arianus idololatra & carnifex. 57.D.2
georgius Arianus epiſcopus à beato Alexandro ab ordine ſacerdotij reijcitur. 194.B.2
georgius ab Arianis ſolis in epiſcopum poſtulatus eſt. 171.B.1
georgius Laodicẽſis epiſcopus Arianus, Athanaſio crimen timiditatis exprobrat. 163.A.2
georgi' Cappadox ſãcti Athanaſij ſucceſſor. 161.C.2
georgius epiſcopus Arianus eleemoſinas diripi iuſſit. 224.D.1
georgius epiſcopus Arianus Chriſtianos in vincula conijcit ipſo Paſchatis die. 171.C.1
Philagrium ethnicum eccleſiæ præficit. ibid.D.1
domi orantes Chriſtianos ad præſulem deffert. ibid.A.2. baptiſmatis inopia multi periclitantur, illius culpa. ibid.
georgius à Laodicæa Euſebianorũ primarius. 207.A.1
georgius Arianus creatus epiſcopus indirectè. 224.A.2
georgius Cappadox quæſtor ærarij Conſtantinopolitani. 278.D.1
georgio epiſcopo Ariano nullus Chriſtianorum ſe adiunxit. 171.C.2
genealogia Chriſti ſecundum carnem quomodo ab euangeliſtis facta. 279.D.1
gener Raguelis Moſes. 371.B.1
generati ſunt ex Deo qui cæleſti regeneratione ex ſpiritu ſancto generantur. 598.D.2
generatio Dei, qualis. 255.D.2
generatio hominum, & generatio Verbi ex patre, diuerſæ ſunt. 183.D.2
generatio prima quando perfecta & abſoluta fuit. 582.C.1
generatio filij Dei ab hominum natiuitate multum differt. 183.C.2
generatio filij Dei explicari nec comprehendi poteſt. 412.C.1
generatio prima rationis quænam. 411.B.1
generatio Dei non eſt conferenda cum hominum generationibus. 73.B.1
generatio prima ſermonis fit in Anima, ſecunda vero in labiis. 411.B.1
generatio filij inenarrabilis. 455.D.1.590.A.2
generatio filij Dei humano more non eſt intelligẽda. 183.B.1
generationis Chriſti narratio. 599.C.1
generationis filij Dei figura eſt Seth. 412.D.1
generationis quæ ſub Noë erat ætas mutilata eſt, quomodo. 166.C.1
generationis Dei quis ſit modus, indecorum eſt quęrere. 97.D.2
generationem duplicem habet Chriſtus, vnam ex Deo, & alteram ex carne. 411.A.2
generationem duplicem habet hominis ſermo. 418.A.1
de generatione filij Dei vxores ſuas grauidas interrogant Ariani. 136.C.1
in generatione filij Dei nec aliquid augetur diuinitati nec minuitur. 590.A.2
geneſeos liber, quare ita vocetur. 464.C.1
in geneſi quæ continentur Pſalmus decimus octauus, & vigeſimus tertius decantant. 296.D.2
γέννημα, & ποίημα idem sũt apud Arianos. 92.A.2
γέννημα, & ποίημα idẽ eſſe tuetur Aſterius. 133.D.2
quid differant. ibid.
genitor qualis eſt, tale quoque eſt id quod genitum eſt. 97.B.2
genitor vnius verbi eſt Deus & nõ multorũ. 60.C.2
genitor imaginis ſuæ eſt Deus. 70.B.2
genitus eſt filius non creatus. 594.A.1
genitus filius ſimilis eſt patri genitori. 593.C.1

genitus

genitus non diminuitur ab eo qui eſt inoaſcibilis. 593.A.2
geoitus genitoris frater eſſe non poteſt. 68.C.1
gens Iodaica deſtructa à Romanis ſecundum Chriſti Saluatoris oracula. 391.A.2
gentes Deū Abrahamo promiſſum adorant. 33.A.1
gentes vocauit Chriſtus ſuo aduentu. 33.B.1
gentes fide Chriſtianis ſubiectæ. 557.B.2
gentes & pecora hominibus ſubiecta, quomodo. 557.B.2
gentes adoerſus gentes incitabantur ante Verbi Dei incarnationem. 21.A.2
gentes facturam manus adorant,& noo factorem cœli & terræ. 593.A.2
gentiom Idololatria vetinumiois cultu caruit. 16. A.1
gentium vocationem pſalmus quadrageſimus ſextus prædicit. 297.D.2
geotium oracula ceſſauerunt quando vſque ad terram ſeſe manifeſtaoit Dominus. 35.B.1
de gentium fatis libri prophetarum mentionem faciunt. 296.D.2
à gentihos ſecluduntur Chriſtiani, quia Gentes opera Dei, deos appellant. 46.B.1
gentiles ſunt pecora terræ. 457.C.1
gentilium dij elementa. 510.B.1
gentilium & Iudæorum deliria. 51.B.1
gentilihus ſimiles ſunt Ariani. 60.B.1
gentilibus ſacra eccleſiæ myſteria prodeoda non ſunt. 195.B.2
gentilitati contrarius eſt Iudaiſmus. 46.A.1
genu omne in nomine Ieſu flectēdum eſt. 568.D.1
genua flectentes io nomine Ieſu Chriſti filium cū patre glorificant. 600.C.2
genus animantium naturæ ſuæ legem firmiter conſeruat. 566.A.2
genus mortale periiſſet niſi Chriſtus omnium dominus & Dei filius ad extrema mortis pertendiſſet. 22.C.1
genus bumanum ad ſuam ipſius imaginem effinxit Deus. 1.D.2
genus humanum per diſſeminationem Deus voluit conſtitui cur. 380.A.1
genus humanum vniuerſum per vnum bominem intelligit Deus 311.D.1
genus hominum peccato extinguitur. 21.B.1
genus humanum non decebat vt relinqueretur in regionibos mortis ab eo qui mortem deuicerat. 574.A.1
genus bumanum ad miſericordiam pronum. 235. B.2
genus francotom, qood. 402.C.2
genus humanum damno maximo afficiuot, qui carnem humanam Chriſtum non aſſumpſiſſe dicunt. 571.B2
genos Seth ſegregatum. 401.C.2
genut bumaoum in gratiam teſtitutum eſt per præſentiam Verbi Dei. 20.B.2
genus humanum ex nihilo conditum eſt. 33.A.2
inter genus humanum & Diabolum bellum eſſe permiſit Deus, cur. 374.C.2
generis humaoi peccara plurima. 295.D.1
generis humani primitiis cœlum reſeruabatur. 575. C.1
generis humani viget ad hoc condemnatio ſi carnē noſtram Chriſtus non induit. 571.B.2
genetis humani amotes cogooſcitniabolus. 55.D.2
genetis humani debitum erat vt omnes homines moterentur. 26.A.1
geoeri humano mutuos amot à Deo inditus eſt. 389.D.2
germen patris eſt filius. 69.B.1
germinius Arij commeodatiooe, in epiſcopum aſſumptus eſt. 57.C.2
geſta Iouis quæ. 5.A.2
geſtotum Saulis & Conſtantij collatio. 236.C.2
getuliç populus ab Holophernis obſidione Ieiunij virtute liberatur. 432.A.1
gignere & facere quomodo differant. 144.D.1
gladios in epiſcopos à Conſtantio intentatus. 229.A.1
gladios Spiritus, eſt verbum Dei. 599.B.2
gladij ancipites ſunt doo teſtamenta, vetus & nooum. 404.B.2
gladij acies effugerunt Elias & Daoid. 409.B.1
gladij virginibus Chriſtianis ab Ariaois inteotati ſunt. 196.B.2
gladium emere, quid. 397.A.2
gloria ingens puritas. 309.B.2
glotia & imago Dei homo eſt. 95.C.2
gloria patris, filij & Spiritus ſancti æqualis. 580.B.2
gloria eadem Spiritui ſancto referenda quæ patri & filio. 591.C.1
gloria hominum eſt Chriſtum corpore indutum à cæleſtibus poteſtatibus adotari. 78.C.2
gloria patris eſt homioem iam conditum & amiſſom tecuperari. 78.C.1
eumque mortuum viuificari. ibid.
gloria & honor Chriſti Crux. 408.C.2
gloria & corona Iuſtorum, quæ. 407.D.2
gloria Dei eget omnis cteatura, & eſt capax diuinarum virtutum. 591.B.1
gloria Chriſti io Iordane appatoit. 569.C.2
gloria bominum ſuper Gloriam Dei non eſt quærenda. 307.C.1
gloriam & honorē Chriſtus accepit à patre. 127.B.1
glotiam Chriſtus à patre poſtulabat. 127.A.1
gloriam & bonorem Domino nequaquem ferunt Ariani. 69.C.2
gloriam generis humani ad nihil redigūt qui Verbum in caroem mutatum eſſe aſſeront. 563.D.2
glotificare Deum debent homines incotdibus ſuis. 598.D.2
in golgotba depoſitom eſt corpus Chriſti à Ioſepho. 40.C.1
goliath à Dauide proſtratus. 368.C.1
goliath proptio gladio à Dauide interfectus eſt. 331.A.2
gomotrbæ populus vocati ſūt Iudęi, quare. 163.C.2
gradus in diuinitate facit Arius. 589.B.1
græca puella de Incarnatiooe Chriſti vaticinium edidit. 392.B.1
græcus quidam ſcolaſticus contra Athanaſium affert accuſatiooes. 579.C.2
græcus impurus pater Melchiſedechis. 576.A.1
græci relicta natutali vnius Dei notitia, ad pluralitatem deorum euolarunt. 577.C.2
græci & naufragi bomines à Scbytis Tauricis Dianæ ſacrificantur. 10.C.1
græci quod creaturas colūt ab Apoſtolo Paulo accuſantur. 577.B.1
græci & barbari idololatriæ dediti, mutua in ſeſe hella ſuſcipiebant. 36.C.2
græcorum idololatria non ad commodum ſed perniciem ſocietatis humanæ introducta fuit. 12.A.1
grecorum mos in tondendis pueris. 397.B.1

græciæ Incolæ Chriſti diſciplinæ obtemperant.29. A.2.
grandinem ignem flammantem per rotam Ægyptum immiſit Moſes. 464.B.2
grandine eliduntur fructus terræ. 11.C.2
grandines Verbi Dei notu fiunt. 17.A.2
granum frumenti nominatur Chriſtus. 365.D.2
gratia melior quàm lex. 84.D.1
gratia docet nos Deum inuiſibilem, in viſibili manifeſtatum eſſe carne. 569.D.1
gratia dator à Patre per filiũ in Spiritu ſãcto. 348.C.1
gratia & voluntate per Verbum Dei creaturæ cõditæ ſunt. 70.D.1
gratia, ætate, & ſapientia quomodo proficiebat Chriſtus. 130.C.2
gratia plena dicitur virgo Maria. 325.B.1
gratia & adoptione in Deo ſumus non autem natura. 120.D.1
gratia hominib⁹ data, lege munita eſt, quare. 20.C.1
gratia, quæ nobis datur, à Patre & filio nobis datur. 99.D.2
gratia per lapides & ligna nobis repræſentatur. 565. A.2
gratiæ dignitas motat legem naturæ. 575.A.1
gratiam lachrymarum quinam habeant. 308.B.1
gratiam hæretici, calumnias Catholici à Iudicibus recipiunt. 217.B.1
in gratiam reſtitutum eſt genus humanum per preſentiam Verbi Dei. 20.B.2
gratiæ & diſciplinæ Dei ſupernaturales. 55.D.1
gratiarum actiones in menſa. 307.A.2
gratiarum actiones poſt cibum ſumptum. 307.D.1
gratias Deo eſſe agendas, & quomodo docet Pſaltes. 298.C.2
gregorius epiſcopus ab hæreticis illegitimè conſtitutus in concilio Sardicenſi deponitur. 202.A.1
gubernaculũ fidei tenet eccleſia Catholica. 291.C.1
gubernatore mundus indiget, cur. 14.C.2
gubernatoriç artis Neptunus inuentor. 7.D.2

H

HAbitat Chriſtus in cordibus noſtris per fidẽ. 600.D.1
habitum mutare Deus potuit, ſubſtantiam autem ſuam non mutauit. 591.D.1
hæreditas à Chriſto promiſſa vana eſt, ſi ipſe verè paſſus non eſt. 566.B.1
hæreſiarcha Arius. 61.A.2
ab Alexandro epiſcopo eiicitur. ibid.
hæreſis immanis bellua. 221.B.2
hæreſis præcurſatrix & anteambulo eſt Antichriſti. 63.C.1
hęreſis Arij & Euſebij. 257.D.1
hæreſis ſamoſatenſis. 269.C.2.90.A.1
hæreſis Sabellij de incarnatione Chriſti. 283.A.1
hęreſis Pauli Samoſatenſis, quæ. 257.C.1
hæreſis duplex eſt. 359.C.1
hæreſis Ariana in concilio Nicæno dãnata. 59.B.2
aliena & diuerſa ab eccleſiaſtica fide. ibid.
hæreſis Ariana omnium præcedentium hæreſeum fex. 61.C.1
hęreſis Ariana à Patrib⁹ anathemate notata. 61.C.1
hæreſis Vrbici Potentini. 454.B.1
hæreſis Ariana paganiſmum redolet. 135.B.1
hæreſis Plotini à Paulino diacono anathematiſatur. 45.D.2
hæreſis Appollinarij ex Syria in Ægyptum promanauit. 291.C.1
hęreſis Ariana in Verbum Dei blaſphemias dicit. 292.D.2
hęreſis canceris inſtar omnia paulatim depaſcit. 67.C.1
hæreſis Ariana peregrina & aliena eſt à veritate. 59. B.1
hæreſis Ariana ab ethnicorum religione nõ differt. 59.D.2
hæreſis Arianorum à Ioanne Apoſtolo refutata eſt. 121.C.2
hæreſis Arianorum friuola & nugax. 151.A.2
hęreſis Ariana quando emerſit. 210.D.2
hęreſis Arianorum fucos quærit, & lenocinium verborum ſibi mutuat. 91.C.1
hęreſis Arianorũ à pœnitẽtibus execratur. 127.A.2
hæreſis Arij, Chriſti perduellis. 65.B.2
hæreſis Valentini damnanda ab iis qui orthodoxæ fidei communicare deſiderant. 44.B.1
item Baſilidis. ibid. Pauli Samoſatenſis. ibid. Sabellij. ibid. Manichæorum. ibid.
hęreſis Ariana hirudinis quarta filia. 235.A.1
hæreſis eſt, ſententiam ſuam priuatam & propriã eligere & exequi. 398.A.1
hæreſis Ariana à Dionyſio epiſcopo Romano dãnata. 175.C.2
hęreſis quaſi loliom ſuppullulat. 97.A.2
hęreſis quomodo conuincẽda & cognoſcẽda. 222. D.1
hęreſis poſterior, cæteris ſemper eſt efferacior. 135. C.2
hęreſis Arianæ origo. 591.D.1
hęreſis arianæ antesignani, qui. 202.C.1
hęreſis Arianæ principem in eccleſiam intrare non permiſit Deus. 61.D.2
hæreſcos Arianæ confutandæ gratia Synodus Nicæna conuocata fuit. 38.D.2
hæreſis Arianę propugnator Conſtantius. 228. B.2
hæreſeos princeps Arius. 61.B.2
hæreſeos morbus ſemper in deterius progreditur. 53.A.1
bereſim Arianam Valens & Vrſarius damnant. 210. A.2.192. C.1
hæreſim Pauli Samoſatenſis approbat Sabellius. 284.B.1
hæreſim Arianam Antichriſti præcurſatricem eſſe Syri iudicarunt. 242.C.1
hæreſim Valentini tuentur Ariani, quare. 135.A.2
hæreſim ſuperſeminauit Diabolus. 67.A.1
ad hæreſim Arij reprobandam illius mors ſufficit. 222.A.1
in hæreſim non labitur qui traditionibus inhæret. 269.C.1
hæreſes omnes parentem ſuum Diabolum habent. 56.D.1
hæreſes omnes ſola Nicæna fides potis eſt exterere, maximè vero Arianam. 292.D.2
hęreſes omnes veritati aduerſantur. 63.C.1
in hæreſes inuehuntur hæretici vt veneno ſuo ſimplices decipiant. 65.D.2
hętericæ propoſitiones Arianorum. 180.A.2
hæreticus, quis ſit. 420.B.2
hæreticus & Idololatra Heraclius concitat ethnicos ad eccleſias euertendas, & populos lapidandos. 234.B.1
hæreticus declaratus eſt Arius. 59.B.2
hęreticus Samoſatenſis Saluatorem noſtrum merum hominem fuiſſe docet. 47.A.2

hæreticus impiiſſimus Rhetorius. 278. D. 2
hæreticus Valentinus Angelos congeneres Chriſto eſſe docuit. 83. B. 1
hæreticus Carpocrates Angelos mundi conditores appellauit. 83. B. 1
hæretici, Chriſtiani non ſunt. 67. A. 1
hæretici verba Euangelij ad calumniam detorquent. 123. D. 1
hæretici Epiſcopi à concilio Sardicenſi depoſiti. 224. D. 1
hæretici cum patre ſuo diabolo ſacræ ſcripturæ teſtimoniis vtuntur. 65. D. 2
hæretici Satrapæ impietatis. 232. A. 1
hæretici iniuſtitiam exercent. 222. C. 2
hæretici veluti gigantes Deum oppugnant. 127. B. 2
hæretici nunquam argumentis vincuntur. 53. A. 1
hæretici non ſunt audiendi. 261. C. 1
hæretici alium opificem mundi fingunt præter Patrem domini noſtri Ieſu Chriſti. 20. A. 1
hæretici victi ſimulant triumphum. 113. C. 2
hæretici aſtucia & cauillationibus vtuntur. 54. D. 2
hæretici ſacræ ſcripturæ verborum deprauant intellectum. 113. C. 2
hæretici deſipiunt in vera Dei cognitione. 473. D. 2
hæretici omnes ad bruta pecora abjecti, & ijs aſſimilati ſunt. 560. D. 2
hæretici Deum alium præter Chriſti Patrem, mali conditorem tradunt. 3. C. 1
hæretici nouorum ſcelerum inuentores. 53. B. 1
hæretici vt canes ad vomitum reuertuntur. 85. D. 1
hæretici puerulis ſimiles, dum Chriſtum impatibiliter paſſum dicunt. 565. B. 2
hæretici ſcripturarum interpretationes afferunt obſcuriores quàm ſit ipſamet ſcriptura. 565. C. 2
hæretici ſunt volatilia cœli. 457. B. 1
hæretici operibus ſuis confutantur. 561. D. 1
hæretici ſanctorum formas vſitatas reijciunt. 568. A. 2
hæretici omnes inter ſe diſcrepant. 56. C. 2
hæretici Samariæ vnde orti. 471. C. 1
hæretici dæmonem imitantur quærentes ex ſimplicioribus quem deuorent. 53. A. 2
hæretici perſecutionum in orthodoxos authores fuere. 62. A. 2
hæretici ex majorum traditione decidiui. 3. C. 1
hæretici ea quæ ſcribunt veritatis cauſa non ſcribunt. 67. C. 1
ſed vt impietas eorum lateat. ibid.
hæretici naufragi in fide. 3. C. 1
mala opera laudant, & impios homines abſoluũt. 63. C. 2
hæretici non audiendi etiam ſi voces in ſacris litteris contentas vſurpent. 255. A. 1
hæretici Ieſabeli ſimiles. 63. A. 2
hæretici à ſuo hæreſiarca denominantur. 64. C. 1
hæretici Antichriſto viam præparant. 63. A. 1
hæretici ſcribunt non vt proſint, ſed vt noceant & interficiant. 67. D. 1
hæretici etiam ſi opinione diuerſi, tamen aduerſus Chriſtum fœdera iungunt. 62. C. 2
hæretici ambitioſi. 57. B. 2
hæretici ſine eſſentia, & ſine ſubſiſtentia filium Dei eſſe ſentiunt. 138. D. 2
illum naturale Dei Verbum eſſe inficiantur. ibid.
ratione & viribus intelligẽdi tantum illum filium Dei eſſe cenſent. ibid.
ſecundum ἐπίνοιαν illum filium nuncupari dicũt. ibidem.
hæretici veram eſſe otiam malitiæ tribuunt. 3. C. 1
hæretici malitioſi & tergiuerſatores. 58. C. 2
hæretici quod bene dictum eſt male interpretantur. 152. B. 2
hæretici figuras fruſtra comminiſcuntur. 340. A. 2
hæretici cur tumultus & ſeditiones faciant. 247. D. 1
hæretici animam hominis rationalem & immortalem eſſe inficiantur. 12. D. 1
hæretici non habent locum in Synodo. 229. B. 2
hæretici nequaquam erubeſcere poſſunt. 133. C. 1
hæretici mulierculas facillimè decipiunt. 71. D. 1
hæretici hydræ ſimiles ſunt. 133. C. 1
hæretici pios homines ſuorum cathalogo adſcribunt. 173. B. 1
hæretici à via veritatis deerrauerunt. 123. D. 1
lapidi offenſionis impacti ſunt. ibid.
hæretici neque ſcripturis neque rebus geſtis fidem adhibent. 279. B. 1
hæretici per fœminas Imperatori commendantur. 223. B. 1
hæretici ſub verbis ambiguis prauitatem ſuam occultant. 190. C. 1
hæretici ſcripturas ſacras in ſuam ſententiam detorquent, quomodo. 76. C. 1
hæretici multiformem multifariamque deitatem recipiunt. 118. D. 2
hæretici à fidelium communione ſemoti. 244. A. 1
hæretici loco Trinitatis vnitatem conſtituunt. 338. A. 2
hæretici victi ad calumnias confugiunt. 172. C. 1
hæretici ſæpiæ ſimiles. 133. A. 2
hæretici Caiphæ æmuli. 173. B. 1
hæretici Epiſcopos orthodoxos eijciunt vt ſuos in Epiſcopatum inducant. 222. D. 2
hæretici anathemate damnati. 244. C. 2
hæretici Iudæis ſimiles. 68. C. 1
hæretici vnanimitati & concordiæ Eccleſiæ inuident. 227. B. 2
hæretici Romanam Eccleſiam peruertere ſtudent. 250. B. 2
hæretici blaſphemias de Spiritu ſancto loquuntur. 338. C. 1
hæretici non integrè ſed truncatim tantum ſcripturas tractant. 175. D. 2
hæretici, decreta Concilij irrita, ſua verò rata eſſe volunt. 194. D. 1
hæretici in ſe mutuo inſurgunt. 245. C. 1
nouam fidem ſemper habent. ibid. D. 1
hæretici gratiam, Catholici calumnias à iudicibus recipiunt. 217. B. 1
hæretici extorres ab Eccleſia facti. 244. C. 1
hæretici animum corruptum ad impietatem habẽt. 133. C. 1
hæreticorum communio cauenda. 513. B. 1
hæreticorum conciliis credendum non eſt, quare. 194. A. 2
hæreticorum ſententiæ ſunt inania fantaſmata. 113. C. 2
hęreticorum omnia verba ſuſpecta ſunt. 133. D. 1
hæreticorum acta, pacis non ſunt ſed ſchiſmatis occaſiones. 202. B. 1
hæreticorum conciliabulum non eſt vera Synodus. 194. A. 2
hæreticorum fructus. 561. A. 2

hæreticorum blaſphemiæ repudiantur. 322. D. 2
hæreticorum mos in ſua doctrina diſſeminanda. 228. B. 2
hæreticorum vafricies in Eccleſia perturbanda. 67. A. 5
hęreticorum refugium eſt vt mẽdacia de piis hominibus fingant. 173. A. 1
hæreticorum variæ opiniones de filio Dei. 140. B. 2
hæreticorum communionem fugiebat Antonius. 508. B. 2
hæreticorum malitia, arrogantia, & impietas. 561. B. 1
hæreticorum litteræ inter ſe pugnant. 200. A. 2
hæreticorum inuenta & ſophiſmata. 277. B. 1
hæreticorum aſtutiis ſeducuntur ſimplices. 56. D. 2
hæreticis ſacrarum litterarum amictum præſeferentibus reſiſtendum. 63. A. 1
hæreticis contradicendum. 277. A. 1
hæreticis nihil eſt cum ſacris litteris. 56. D. 1
ab hæreticis cur calumnientur hæretici. 218. A. 2
cum hæreticis non eſt communicandum. 240. A. 1
hæreticos deuitandos eſſe admonet Chriſtus. 55. D. 1
contra hæreticos nouos, verbis nouis vtitur Eccleſia. 422. A. 2
hamus in quo captus eſt diabolus fuit diuinitas Chriſti. 414. A. 1
hamo capitur idem piſcis qui à quibuſdam in numen dedicatus eſt. 9. D. 2
harmonia mundi vnum eſſe illius ducem & ſupremum rectorem demonſtrat. 15. C. 1
haſta Chriſtus in latere vulneratur vt Adami latus curet. 394. B. 1
hebdomadis Pentecoſtes ieiunia. 164. A. 2
hebdomadæ ſeptuaginta Danielis in aduentu Chriſti completæ ſunt. 323. A. 1
hebręus quidam ſtrider dentibus in imaginem Chriſti. 435. B. 1
ex helcana genitus eſt Samuel. 31. B. 1
ex helchia genitus eſt Hieremias. 31. B. 1
heraclius hæreticus & idololatra concitat Ethnicos ad Eccleſias euertendas, & populos lapidandos. 234. B. 1
heraclius contra Athanaſium miſſus à Conſtantio quomodo ſe gesſerit. 233. D. 2
heracleenſis Epiſcopus Theodorus, Concilij authoritate deponitur. 203. C. 2
hercules Iouis filius. 5. C. 2
hercules ebrius ineptias agit, & flagitia committit cum Omphale. 5. D. 2
hercules pro Deo adoratus eo quod homines debellarit, & belluas dolo interfecerit. 36. B. 1
hercules Iouem & Plutonem vulnerat. 5. D. 2
herẽnius & Agaperus diaconi, à Lucifero legati Alexandriam miſſi. 41. A. 2
hermaphroditi virili & muliebri ſexu compoſiti. 9. C. 1
hermes Epiſcopus ab Arianis expulſus. 164. D. 2
hermon Taneos Epiſcopus epiſtolam ad Antiochenſes ſcriptam ſubſcribit. 45. B. 2
herodes Rex in natiuitate Chriſti percellitur. 569. B. 1
herodis & Caiphæ diſcipuli ſunt Ariani. 123. A. 1
herodius quid. 404. A. 1
heroes pro veris numinibus olim habiti. 35. A. 2
post aduentum Chriſti amplius non coluntur. ibid.
contemni cæperũt quando Chriſtus corpus ſuum à mortuis excitauit. 35. B. 1
heſichius & Martyrius Ariani deputatores in Romano concilio. 199. B. 1
heſichius Comes ab Euſebianis in concilio Sardicenſi adducitur. 203. A. 2
heſter liber quare ſic dictus. 479. D. 1
illius ſynopſis. ibid.
hilarius diaconus litteras Liberij ad Conſtantium deffert. 230. A. 2
iuſſu Conſtantij flagellatur. ibid.
in exilium pellitur. ibid.
hierax presbyter orthodoxus ab Arianis in exilium pulſus. 164. D. 2
hieremias ex vtero ſanctificatus eſt. 124. B. 2
hieremias ex Helchia genitus eſt. 31. B. 1
hiericeo incolæ contra Ieſum Naue aciem inſtruxerunt. 31. D. 1
circa hiericho tuba canere Sabbatho imperantur qui legem Sabbathi ſuſcipiebant. 582. B. 2
hieroſolymis ſynaxis celebratur à Catholicis. 261. C. 1
hieroſolymitanum regnum deſijt præſente Sancto ſanctorum. 32. C. 2
hieroſolymitanum concilium in gratiam Athanaſij conuocatur. 209. D. 2
in hiſpania concilia celebrata poſt concilij Nicæni celebrationem. 38. D. 1
hiſpaniarum Epiſcopus Oſius. 160. C. 2
in exilium pulſus eo quod cõtra Athanaſium ſubſcribere noluiſſet. ibid.
hiſtoria de Melchiſedecho. 576. A. 1
hiſtoriam Suſannæ conſcripſit Daniel. 298. B. 1
hiſtoriam nudam ſacrarum ſcripturarum attendunt Iudæi. 294. C. 2
hiſtoriam Rapſacis & Sennacherib conſcripſit Eſaias. 298. B. 5
hiſtorias Regum continet παραλειπομένων liber. 296. D. 2
hiſtorici falſa de Diis aſſerunt. 7. A. 2
hiſtoriographi veteris teſtamenti. 471. D. 1
holocauſtum quale iuſſit Deus apponi in Sabbathis. 582. D. 1
ab holophernis obſidione Getuliæ populus ieiunio liberatur. 432. A. 5
homerus heroïcam poëſim inuenit. 8. A. 1
homicida diabolus dictus eſt propter ſummã ſuam malitiam. 569. D. 2
homicidam non eſſe Athanaſium. 193. D. 1
homo quomodo creatus. 20. C. 1
homo ad imaginem Dei factus eſt. 1. D. 2
homo creuit ac profecit in Deum, hoc eſt in filium Dei. 587. A. 1
homo vetus renouatus & inſtauratus die Dominico. 583. A. 1
homo factus eſt filius Dei, vt filij Adæ Dei filij efficerentur. 37. A. 2. 272. B. 1
homo Dei appellatur Eliſæus Propheta, à muliere Sunamitide. 597. D. 2
homo omnium creaturarum à Deo Rex conſtitutus eſt. 411. C. 2
homo ſecundus, eſt Spiritus viuificans. 50. C. 1
homo contra Dei edicta manum extendit. 574. A. 2
homo vt Deus à Chriſto factus eſt, non natura ſed adoptione. 412. D. 2
homo ex malis cogitationibus præcisè non condemnatur. 375. B. 1

homo

homo Dei dicitur Moyſes. 598.A.1
homo debitor decem mille talentorum. 395.B.1
homo qui contra naturam aliquid deſiderat, voluntate ſua fruſtratur. 566.A.2
homo ad terram reuertitur; quare. 574.B.2
homo Dei vocatur Elias, à viduæ Sareptæ Sydoniæ. 597.D.2
homo hominem adorauit in ſcriptura. 551.B.1
homo rationalis & ad imaginem Dei formatus, ab incantatoribus irrationalis reddi nequit. 390.C.2
homo ſub arbore abſconditur poſtquam peccauit. 574.A.2
homo perfectus eſt Chriſtus, & Deus verus. 371.C.2
homo eſt animal intellectu præditum, & quod ſentit diuinam mentem; vitæ æternæ capax, & huius ſpoliatione mortale. 319.B.1
homo iuſtus, Dei homo nuncupatur. 559.D.2
homo per gratiam & fidem Deo cōglutinatus, vnus ſpiritus cum eo dicitur. 563.C.1
homo, ratione ea quæ oculis apparent dijudicat. 12.A.2
homo naturaliter mortem expaueſcit. 28.B.2
homo ignorat quæ Deus non ignorat. 587.C.2
homo reſurgit in Deum. 587.B.2
homo mortalis eſt ſecundum naturam, ſecundum vero gratiam immortalis. 20.C.2
homo ex duabus ſubſtantiis ſubſiſtit, carne ſcilicet, & anima. 591.D.2
homo aſſumptus à Deo totum accipiendo quod Dei eſt, aliud eſſe non poteſt quam Deus. 592.A.1
homo dicitur mortuus quum anima ſeparata eſt à carne. 567.D.2
homo ex quatuor elementis conſtituitur. 390.C.1
homo eſt qui flagellatur & iudicatur à Pilato. 587.B.2
homo factus eſt Dominus induto corpore. 125.D.1
homo quomodo deificatus. 124.B.2
homo manibus ſuis abutens cædes perpetrat. 2.D.2
homo in quo differt à brutis. 12.C.2
homo auditum habet auſcultandis diuinis ſcripturis idoneum. 2.C.2
homo exaltari indignus erat ob humilitatem carnis ſuæ, & mortis. 77.C.2
homo interior eſt anima. 280.C.2
homo compoſitus eſt & non ſimplex. 319.B.1
animalis eſt & mentalis. ibid. C.2
deitatis ſecundum mentem particeps eſt. ibid.
mente inualeſcente mentalis efficitur. ibid. B.2
homo ſpiritalis iudicat omnia, ipſe autem à nemine iudicatur. A.1
homo ad ſimilitudinem Dei factus eſt, nec tamen Deo ſimilis eſt. 320.B.1
homo factus Chriſtus, vocatus eſt Ieſus. 91.C.1
homo, ſexto creationis die conditus eſt. 92.D.1
homo propter peccatum Adæ imperfectus remanſit vſque ad paſſionem Chriſti. 150.D.1
homo ex non entibus creatus eſt. 10.C.2
homo, Dei ſententiā in duas partes diſcerpitur, & vt ad duo loca diſcedat condemnatur. 281.A.1
homo ſanctus cōtra hominem ſanctum nihil committit. 389.C.2
homo piſci ſimilis. 398.C.2
homo animalis non percipit quæ ſunt Dei. 597.D.2
homo omnium creaturarum poſtremus factus eſt. 304.C.1
homo ſecundus è cœlo eſt, & ideo ſub mortis imperio detineri non potuit. 78.D.2
homo diem obitus ſui ignorat propter impœnitentiam in qua totum vitæ tempus peregiſſet. 377.C.2
homo ad quid à Deo creatus. 1.D.2
homo mortuus intelligitur ſecundum id quod mori poteſt, id eſt ſecundum carnem. 568.A.1
homo inter mundi partes haberi debet. 33.D.1
quatenus homo proficiebat Chriſtus & non quatenus Deus. 131.B.1
ſi homo Chriſtus nunquam factus fuiſſet, nunquam à peccatis vindicari fuiſſemus. 78.B.2
vt homo Chriſtus viuebat in mundo, vt Ratio Patris omnia viuificabat, & vt filius patri aderat. 25.A.1
vt homo Chriſtus ex mortuis excitatur, ſed vt Deus mortuos ſuſcitat. 288.C.2
vt homo, Chriſtus ſe ignorare dicebat. 128.B.1
hominis proprietates, quæ. 321.D.2
hominis corpore vſa eſt Dei Ratio pro organo ad declarandam veritatem, & Patris cognitionem. 33.C.2
hominis proprium eſt ex mortuis reſurgere. 578.C.2
hominis filius factum eſt Verbum, cùm Deus eſſet. 279.C.2
hominis anima intelligit & ratiocinatur ea quæ ſupra ſe ſunt. 12.C.2
hominis interni fames eſt non panis & aquæ, ſed audiendi verbum Dei. 262.D.1
hominis non ſunt miracula ſed Dei. 127.D.1
hominis imbecillitas, & ſui ſalutis negligentia. 21.D.2
hominis anima rationalis eſt. 12.D.1
hominis manus ad quid aptæ. 2.C.2
hominis excellentia quæ. 1.D.2
homini coniunctum fuit Verbum ne maledictio vlterius in hominibus vim haberet. 147.C.2
homini lex data, cur. 20.C.1
hominem merum Chriſtum futurum eſſe arbitrantur Iudæi. 90.D.2
hominem cum Spiritu ſancto coniungere ſolus Chriſtus poterat. 80.A.2
hominem verum & Deum verum Chriſtum eſſe intelligimus. 594.B.1
hominem ſolum fuiſſe Chriſtum Samoſatenſis vna cum Iudæis ſentit. 76.D.2
per hominem facta reſurrectio, nō ab homine, quomodo. 571.D.2
hominem ad ſuam ipſius imaginē effigurauit Deus. 20.C.1
hominem cum oratione & eleemoſina à morte liberat ieiunium. 305.B.2
hominem cum crearet Deus Chriſtum alloquebatur. 18.A.2
hominem quem Verbum aſſumpſit, filium Dei eſſe dicunt Ariani. 142.A.1
hominem mortuum viuificari, & amiſſum recuperari gloria Patris eſt. 78.C.1
hominem, Deum illi faciunt qui eum plures Sermones habere aſſerunt. 578.C.1
hominem perfectum abſq; peccato aſſumpſit Verbum Dei ex Maria virgine. 43.A.2
ab homine fieri quod non poterat, id per hominem Deo copulatum nullo negotio factum eſt. 571.D.2

in homine Chriſto, Deus iudicaturus eſt viuos & mortuos. 42. C. 1
homines elementa Deos eſſe ſibi commenti ſunt. 4. C. 1
item Aſtra. Ibid.
æthera, & aërem. ibid.
ſtellas, & lunam. ibid.
homines ad imaginem Dei conditi, ſimiles beſtiis euadunt. 390. A. 1
homines vnà cum Chriſto ſeſſuri ſunt. 554. A. 2
homines Spiritus ſancti proceſſionem cognoſcere non poſſunt. 590. C. 2
homines ea quæ nihil erant, tanquam ea quæ erant animo conceperunt. 1. C. 2
homines, vnde, & quomodo facti ſint Angeli, ignorant. 374. B. 1
homines Deo annumerandi ſecundum Macedonianorum doctrinam. 553. A. 1
homines priuati cognitione boni, ſibi illud quod malum eſt effinxerunt. 3. B. 2
homines ſunt qui inunguntur quãdo Chriſtus inũgi dicitur. 80. D. 1
homines à brutis nihil differũt, ſi nihil magis quam terrena intelligant. 22. C. 2
homines malitiæ inuentores mortem aduerſus ſeſe prouocauerunt. 20. D. 2
homines rationales non eſſent, ſi Patris verbum cuius opera creati ſunt, non cognoſcerent. 22. C. 2
homines agreſti & ſiccæ naturæ difficulter lacrymas emittunt. 383. D. 2
homines in reſurrectione omnes eiuſdem formæ, figuræ, & magnitudinis reſurgent. 376. C. 1
homines naturaliter capaces ſunt ſcientiarum. 8. A. 1
homines manibus & non verbis operantur. 97. C. 2
homines ſuæ excellentiæ obliti, quomodo. 2. C. 1
homines Chriſti concorporei in ſedes ac regiones Angelorum inducuntur. 78. C. 1
homines ab antiquis in deorum numerum relati, omnium mortalium teterrimi fuere. 5. A. 2
homines ſe mutuo inuicem iuuant. 85. A. 2
homines quales conditi erant non remanſere. 20. B. 2
homines omnes de propriis factis rationem reddituri ſunt. 581. B. 1
homines viuentes & mortui pro Diis ab hominibus habiti ſunt. 4. D. 1
homines incorporationis Chriſti cauſam dedere. 20. A. 2
homines inferni prædam fiebant per peccatum. 574. C. 2
homines rationem compoſitam & reſolubilem habent. 16. D. 1
homines moriuntur iam non vt condemnati, ſed vt à mortuis excitandi. 22. B. 2
homines cum Deo comparari non debent. 83. B. 1
homines corruptionis ſuæ ſibi autores fuere. 20. C. 2
homines ſufficientes non erant vt genus humanum repararent. 23. D. 2
homines Diis ſacrificati, à quibus. 10. D. 1
homines vt conſiſtant carne amiciuntur. 89. C. 1
homines pios, ſuorum cathalogo adſcribunt hæretici. 173. B. 1
homines ſapientiæ capaces ſunt. 73 D. 1
homines aduentu Chriſti meliores redditi ſunt. 80. C. 1
homines capti in bello Marti ſacrificantur. 10. D. 1
homines filiorum ius & adoptionem per Chriſtum adipiſcuntur. 107. B. 2
homines perfecti, ſenſus habent ad boni & mali diſcretionem exercitatos. 567. B. 1
homines omnes à Deo mites & miſericordes facti ſunt. 389. D. 2
homines Dij dicuntur participatu Verbi Dei. 66. C. 1
homines ſæpè Dij appellantur. 551. B. 2
homines mori cæperunt, quando. 20. D. 2
hominum gratia & non ſui Chriſtus venit in mundum. 104. D. 1
hominum pars major noctu naſcitur, & moritur, vt diſcamus obſcuram eſſe præſentis vitæ natiuitatem & mortem. 387. A. 2
hominum genus, peccato extinguitur. 21. B. 1
hominum verba ad agendum efficacia non ſunt. 97. C. 2
hominum maledictionem quare non ſoluerit Deus abſque aduentu Chriſti. 108. C. 2
hominum gloria eſt Chriſtum corpore indutum à cœleſtibus poteſtatibus adorari. 78. C. 1
hominum natura inconſtans eſt, Dei vero natura immutabilis. 120. C. 2
hominum gratiâ Deus homo factus eſt. 40. D. 2
hominum neceſſitas cauſa fuit incarnationis Chriſti. 104. B. 1
hominum eſt credere myſteria diuina, Dei vero ſcire. 592. A. 1
hominum malitia, vnde. 3. C. 2
hominum ſapientia non eſt creatrix ſed creata. 112. A. 2
hominum ſapientia eſt imago ſapientiæ diuinæ. 112. A. 1
hominum procliuitas ad vitium. 20. D. 2
hominum proprium eſt proficere. 131. A. 1
hominum ſeptem millia idolo Baal genu non flexere. 389. C. 2
hominũ quæ ſunt Deo imputari non debent. 71. A. 1
hominum generatio diuerſa eſt à generatione Verbi ex Patre. 183. D. 2
hominum terram occidentalem habitantium, candida ſunt corpora, quare. 390. D. 1
hominum oculos incantatores decipiunt. 390. B. 2
hominũ naturam corruptam denuo ædificat Chriſtus. 50. C. 1
hominum audacia id quod poſſibile, non quod decorum eſt reſpicit. 2. D. 2
hominum corpora ideo terra obruuntur, quòd in eo tacitè reſurrectio futura confiteatur. 389. A. 2
hominibus promiſſa immortalitas. 20. D. 1
hominibus mors ingruit per imbecillitatem naturæ. 26. A. 2
in hominibus inhabitat Chriſtus per domicilium corporis ſui. 22. B. 1
hominibus leges conſtitutę ſunt, vt quæ bona ſunt agant, & mala auerſentur. 13. B. 1
hominibus ſeſe manifeſtum reddidit Verbum Patris, per opera ſua. 25. C. 2
hominibus inimica res eſt malitia. 571. D. 1
hominibus propria mors. 79. A. 1
hominibus non eſt mentitus Ananias Petro mentiens, ſed Deo. 599. A. 1
homicidia ex idolorum cultu & ſacrificiis innumera emerſere. 10. A. 2
homouſion reſpuit Arius. 422. B. 1
honor idem Spiritui ſancto reddendus eſt qui Patri & Filio redditur. 585. A. 1

honor

honor idem Patri Filiu & Spiritui ſancto eſt reddendus. 553.B.5
honor idem eſt in omnibus Epiſcopatibus. 200. A. 1
hunos major habendus eſt vni probatæ fidei viro quàm decem millibus eorum qui ſe inſolentius iactitant. 562.A.1
honorem & gloriam domino nequaquam ferunt Ariani. 69.C.2
honorem non recipit pater cum filius contumelia afficitur. 311. D.2
honorem & gloriam Chriſtus accepit à Patre. 127. B. 1
honoribus proſequuti ſunt homines creaturam pro creatore. 4. B. 1
hora ſexta deprecationes cũ ploratu faciendæ, quia ea hora filius Dei in cruce pependit. 307.A.1
hora ſexta Chriſtus crucifixus eſt, eo quod circa eam horam Adam è paradiſo eiectus ſit. 394. A. 1
hora nona pſallendum cum lachrymis & confeſſione peccatorum, quia hac hora Dominus in cruce pendens ſpiritum reddidit. 307.A.1
hora duodecima ſynaxis facienda: 307. D. 2
hac hora dominus ad inferus deſcendit. ibid.
poſt horam tertiam conficiendæ ſunt ſynaxes, quia ea hora defixum eſt lignum crucis. 306.D.2
in horto Chriſti paſſio cœpit, eo quòd Adam in paradiſo peccarit. 394. A. 1
hoſius eximius confeſſor, Epiſcopus orthodoxus. 58. B.1
hoſius Epiſcoporum pater. 230.C.2
ſexageſimum annum in Epiſcopatu agens. ibid.
hoſius integro anno à Conſtantio Sirmij detinetur. 232. C. 1
miſeris modis affligitur, & atteritur. ibid.
hoſius Imperatoris minas non veretur. 231. B. 1
hoſij magni & Liberij præſulis Romani conſtantia. 220. A.2
hoſpitalitas ab Angelis honorata. 570. A. 2
hoſtem in primitiis vincimus per hominem Deo copulatum. 571. D. 2
hoſtes Eccleſiæ Ariani. 216. B. 2
hoſtia Chriſti fida, & in omne tempus perdurans. 88. D. 2
hoſtiam pro populo Aaron in Sancta offerebat veſtibus ſacerdotalibus indutus. 88. B. 5
hoſtiarum omnium nobilior eſt ea quæ Deo in Baptiſmate offertur. 553. C.5
humanitas à diabolo deuicta, ipſa quoque diabolum deuicit. 413. B. 2
humanitas Chriſti, deïtati vnita patibilis fuit. 568. D. 2
humanitas Deum non aſſumpſit; ſed Deus humanitatem aſſumpſit. 450. B. 1
humanitas noſtra eſt aſinus ſuper quem Chriſtus inceſſit. 294.D.2
humanitas nullum diuinitati Chriſti attulit detrimentum. 54.A.1
humanitas Verbi Angelis pręſtantior facta eſt, & nequaquam ipſum Verbum. 287. B. 2
humanitas Chriſti in ſapientia profecit. 131. A. 2
humanitas Chriſti quædam habuit peculiaria. 587. D. 5
humanitas Chriſti dogmata Sabellij euertit, diuinitas vero illius Arium refutat. 179. A. 2
humanitatis & Deitatis coeſſentia in Chriſto. 286. B. 1
humanitatis aſſumptio eſt Chriſti miſſio. 146. C. 2
humanitati filij Dei, Deitas coniuncta eſt. 47. D. 1
humanitati Chriſti ingrati ſunt qui Verbum carnem factum adorare recuſant. 54. C. 1
humanitati Chriſti adſcribenda ſunt omnia quæ ipſe humanitus loquutus eſt. 128. A. 1
humanitati nudæ, mari inambulare, impoſſibile eſt. 571. A. 5
humanitatem noſtram induit filius Dei, noſtri miſertus. 295. D. 2
ad humanitatem Chriſti nõ autem ad diuinam ſubſtantiam, verbum, creauit, referendum eſt. 101. A. 1
per humanitatem ſeu carnem Chriſti quid intelligendum. 288. B.2
humana ratio quæ. 16. B. 1
humanæ vitæ finis incertus. 385.C.2
humanarum rerum abolitio, eſt Chriſti confirmatio. 38. B. 1
humanum genus in gratiam reſtitutum eſt per præſentiam Verbi Dei. 20. B. 2
humanum corpus verè aſſumpſit Chriſtus. 91. C. 1
humanum genus ad miſericordiam pronum. 235. B. 2
humani generis peccata plurima. 295. D. 5
humani generis debitum erat vt omne genus humanum moreretur. 26. A.1
humanitùs percunctatur Chriſtus vbi Lazarus ſit ſitus, ſed tamen eum diuinitùs excitat. 292. B. 2
humilians ſe, præ cæteris omnibus iuſtificatur. 385. A. 2
humiliauit ſeipſum Saluator noſter quando corpus noſtrum aſſumpſit. 78. A. 2
humiliatio cordis remiſſionem obtinet peccatorum. 385. D. 1
humiliatio, eſt anima non obſeruans neque iudicans alienorum lapſus, ſed proprios. 385. A. 2
humilitas Chriſti nihil aliud eſt quam caro noſtra ab illo ſuſcepta. 131. A. 1
humilitas Chriſti & eius incarnatio quomodo oſtẽduntur. 589. C. 1
humilitatis præſtantia. 305. A. 2
humor per ſiccitatem exareſcit. 51. C. 1
per humorem ſiccitas immadeſcit. 11. C. 5
hydræ ſimiles ſunt hæretici. 133. C. 1
hyems veræ viti infeſta, quæ. 362. A. 1
hyemem ver expugnat. 51. C. 2
in hyeme vel in Sabbatho fugere, quid. 398. B. 1
hymenæus & Aleaander in fide naufragium fecerunt. 62.A.2
hymenæus & Alexander in tempore errauerunt, quando reſurrectionem iam contigiſſe dixerunt. 82. C. 1
hypocriſis hæreſeos Arianorum. 92. B. 1
hypocritæ & inuidi, Saüli ſimiles ſunt. 368.A.2
hypoſtaſis vna in Chriſto. 52. C. 1
hypoſtaſim diuinam non abſoluit corpus Chriſti. 52. D. 1
hypoſtaſes tres in Deo nouit Abraham. 535. A. 2 533. D. 2
hypoſtaſes duæ non ſunt in Chriſto. 52. B. 1

I

Iacob ex Iſaac genitus. 31. B. 1
iacob Deum vidit, quomodo. 569. A. 2
iacob à fratre ſuo Eſau fugit. 265. A. 2

iacob mortem non extimuit qui Eſau fratris ſui inſidias pertimuerat. 467. B.1
iacob Angelum pro Verbo Dei nominauit, quia is ſolus eſt qui pattem reuelar. 118. B.1
iacob Patriarcha dum fugeret, diuinas viſiones plurimas haboir. 167. A.2
iacob moritorus Ioſephum ſuper extremo ſipionis eius adorauit. 378. D.1
iacob in lectulo ſuo deffunctus eſt. 31. B.a
iacob neminem pręter Deum inuocabar quum Angelum alloqueretur. 117. D.2
iacob in Ægyptum deſceudit cum filiis ſuis ac domeſticis nomero 75. 464. A.2
benedictionem Patriarchis impartitur. ibid.
moritot anoos 147. natus. ibid.
iacoh à quonam Angelo fuetit liberatus. 117. C.2
iacoh Dei caſtra cur viderit. 402. B.1
iacob in veteri teſtamento, peimus typum crucis exhibuit. 381. A.1
iacob virga, quid. 402. A.1
iacob benedictionem à Domioo obtinuit, & Iſrael appellatus eſt, quare. 119. C.1
ex iacob Iudas genitos eſt. 31. B.1
iacobus Simeoni imaginem Chriſti relioquit. 436. C.2
iacobus orthodoxos Epiſcopus. 58. C.1
iacobus frater domini capite plexus eſt. 409. B.1
iacobi Apoſtoli epiſtolæ Synopſis. 487. C.a
iactantia diaboli, poſtquam Adamum peccare fecit. 55. D.2
iannes ac Mambres Ægyptiorum magi, Moſi reſiſtunt. 464. C.2
pudefacti diſcedunt. ibid.
ianua eſt Chriſtus. 18. C.2
ex Iared Enoch genitus eſt. 31. B.1
id quod facit, eo quod conficitor præſtantius eſſe debet. 4. C.2
identitas, eſt rerum incorporeatum. 560. B.a
idoli artificium an ad ſe Deum eliciat. 8. C.2
idolo Baal ſeptem millia hominum genu non flexere. 389. C.2
idola deos non eſſe conuincitur ab Idololatrarum cultura diuerſa. 9. B.a
idola ſigno ſanctiſſimæ crucis deſerta relinquuntur. 29. C.a
idola Ægypti Chriſti præſentia corruunt. 292. C.a 31. A.2
idola ſenſibos carent. 6. C.a
idola eſſe tollenda. 17. D.a
idola gentium nullum diuinitatis ſuæ præbent argumentum. 6. D.2
idola Chriſtus ſpoliare non poſſet ſi vitæ expers eſſet. 30. B.1
idola vero nomini prætulerunt homines, diuinæ cognitioois obliti. 22. D.2
idola & Dæmones res mortuariæ ſunt. 29. D.2
idolorum fanum in Dodecarheo. 576. A.2
idolorum ſpeciem magnificam per crucem ſuam Chriſtus ſubuertit. 19. C.1
idolorum inuentio vnde. 3. C.2
idolorum vanam religiooem egerit Chriſtus à mortuis excitatus. 29. C.2
idolorum inueotio quæ. 4. B.a
idolorum ceremoniæ abijci cæperunt quando verum Dei Verbum inter homines apparuit. 35. B.1
idolorum præcones à ſuo ſcopo lapſi ſunt, quomodo. 6. D.2
idolorum ſuperſtitiooem refutauit Chriſtus aduentu ſuo. 33. B.1
idolis offeruntur cerei Eccleſiæ. 170. D.2
idololatra & hæreticus Heraclius concitat Ethnicos ad Eccleſias euertendas & populos lapidandos. 234. B.1
idololatræ non Deos ſed cælatoris ſeu ſculptoris artem celebrant. 6. B.1
idololatræ ſe Deo præſtantiores & excellentiores faciunt, quomodo. 13. B.a
idololatræ Deum rem viſibilem eſſe finxerunt. 4. B.1
idololatræ fiunt Chriſtiani. 335. A.a
idololatrarum religio diſſimilis. 9. D.2
idololatria gentiuoi veri oumınis cultu caruit. 16. A.1
idololatria Græcorum non ad commodum, ſed ad perniciem ſocietatis humanæ introducta. 12. A.1
de idololatria Chriſtus triumphum reportauit antequam naſceretur. 31. D.2
idololatriam purgare oemo poterat niſi Verbũ omnia in mundo gubernans. 25. D.2
idololatriæ malitia præuia eſt, & illius anteambulo. 4. A.1
ieiunabant Monachi ante Antonium. 496. C.a
ieiunant & orant diſcipuli antequam manus eis imponantur. 598. D.1
ieiunant Daniel & ſocij eius. 305. C.2
ieiunium amplectendum. 305. B.a
magnum animæ munimentum eſt. ibid.
hominem cum oratione & eleemoſina à morte liberat. ibid.
per illud homines in paradiſum redeuot vnde Adam ob eſcam deturbatus fuit. ibid.
ieiunium, Angelorum cibus eſt. 306. A.1
ieionium optimum cenſetur, quando ab omni opere malo abſtinent ieiunantes. 306. A.1
ieiunium nihil proficit quando à vitijs non abſtinemus. 306. A.1
ieiunium morbos ſanat. 305. D.2
diſtillationes exſiccat. ibid.
dæmones fugat. ibid.
malas cogitationes expellit. ibid.
mentem nitidiorem, cor purgatius, & corpus ſalubrius reddit. ibid.
homines ad thronom Dei ſiſtit. ibid.
ieiunia hebdomadis Pentecoſtes. 164. A.2
ieiuniis Moſes ſeſe præparabat vt Deum alloqueretur. 431. A.1
ieiuniis, Niniuitæ Dei minas euitarunt. ibid.
Betuliæ populus ab Holopherne liberatur. ibid.
amam ſuperauit Mardochæus. ibid.
diabolum deoicit Chriſtus. ibid.
ieiuniis & vigiliis corpus ſuum vallebat Antonius. 497. A.1
in ieiuniis, orationib. & eleemoſinis perdurare debet virgo Deo dicata. 306. D.a
iephte iuſtificatus eſt fide & non martyrio. 62. A.2
iephte Galaadites, filiam ſuam immolauit. 468. B.1
ieremias, Eſaias, & Michæas ludibriis & flagris excipiuntur. 409. B.1
ieremias in diebus regis Ioſiæ vixit. 241. D.a
ieremias Sophoniæ contemporaneus fuit. 478. C.2
quidnam prophetaoerit. ibid. & ſeq.
ieroſolymam cum proficiſceretur Chriſtus ex Bethania, verè ſuper aſinum ſedit. 294. B.2

ieſabelis

ieſabelis inſidiæ Nabuthæ viro teligioſiſſimo noxam intuleroot. 159.B.t
iezabeli ſimiles ſunt hæretici. 63.A.2
ex ieſſe genitus eſt Dauid. 31.B.1
ieſus Naue Moſis ſucceſſor. 467.D.1
ieſus Naue, & Chaleb Iephone exploratores à Moſe miſſi. 466.C.t
ieſus filius Ioſedech ſacerdo; Tabernaculorum feſtum celebrat. 158.A.2
ieſus Naue populum Iudaicum circuncidit in Galgalis vltra Iordanem. 583.B.2
ieſus Chriſtos vnus eſt per quem omnia. 593.A.a
ieſus Chriſtus fundamentum eſt eccleſiæ. 568.B.1
ieſus vocatus eſt Chriſtus homo factos. 91.C.s
ieſus Chriſtus motralis eſt homo de vitgine Maria aſſumptus. 585.C.a
ieſus Chriſtus iudex eſt viuorum & mortuorum. 568.D.t
ieſus turbatus eſt ſpiritu, quomodo iotelligeodum. 281.B.1
ieſus ſpiritu ſancto plenus. 559.B.t
ieſu filij Syrach, ſapientia. 481.B.s
ieſu Chriſti ſenſus propriè Spiritus ſanctos eſſe dicitur. 598.B.1
Ieſu Chriſti nomen morbos ſuſtulit. 568.D.s
ieſu Naue infeſti fuerunt Amorrhæi. 31.D.1
in ieſu uomine fugatur Satanas. 503.C.a
ignatius poſt Apoſtolos Antiochiæ præſul. 257.C.a
ignis vnus eſt, ſed tamen tribus conſtat ſubſiſtentiis. 411.A.t
ignis vim duplicem habet, lucendi & cremandi. 403.A.1
peccatoribus hæc, illa veto iuſtis ttibuetur. ibid.
ignis æteroos malis deſtinatus eſt. 38.A.a
ignis aquatum inundatione eatinguitur. 11.C.a
ignis vim earinaerunt tres pueri in fornacem babylonicam iniecti. 409.B.1
in ignis fornace poſiti Ananias, Azarias & Miſael refrigerium ſenſerunt. 595.B.1
ignis officium, aquæ nuſqoam triboitur. 7.C.t
igni reſiſtit Amiantus. 34.C.a
in ignem æternum ibunt qui mala egerint. 58t.B.1
igne cælitus euocato Centutiones cum ſuia centoriis combuſſit elias. 167.B.a
in igne viſus Chriſtus, quid. 460.B.a
ignorantiam nullam præ ſe fetunt ſeruatoris Verba ad matrem Zebedæorum. 315.B.t
imago Dei, quid. 400.D.t
imago Dei talis eſt, qoalis eſt ipſe Deus imaginis ſuæ authot. 70.B.2
imago vna eſt tantum Dei vnius. 185.D.s
imago Dei proptereagenita oon eſt quod ipſe De' ſit ingenitus. 74.D.t
imago Verbi Dei eſt ratio noſtra. 51t.A.1
imago ſapientiæ dioinæ, hominom ſapientia eſt. 112.A.1
imagn Dei extrinſecus depicta non eſt. 70.B.a
imago & gloria Dei, vir eſt. 95.C.a
imago Antichriſti Conſtantius. 238.C.t
imago patris eſt filios. 18.C.a
imago inuiſibilis Dei Chriſtus appellatut. 48.B.t
imago ſanctiſſimæ Dei genitricis dæmonibus infecta. 378.B.a
imago vna patris, filij & ſpiritus ſancti. 586.A.a
imago patris eſt Chriſtus, ſplendor, forma, & veritas eios. 70.A.2
imago & forma Dei quænam. 115.D.t
imago patris illiuſque repreſentatio eſt Saluator noſter Chriſtus. 13.D.2
imago Dei ex nihilo nequaqoam o... m ſuum traxit. 70.B.2
imago Chriſti à Iudæis illuditur. 435.D.1
in faciem illius ſpuitut. ibidem.
alapis cæditur. ibidem.
crucifigitur. ibidem.
aceto felle mixto potatur. ibidem. A, 2
corona ſpinea illius capiti imponitur. ibidem.
arudine caput eius percutitur. ibidem.
lancea latus eius aperitur, vode eaiuit ſanguis & aqua. ibidem. B.2
imaginis ſuæ genitor eſt Deos. 70.B.a
imaginis ſuæ intuito lætatur pater. 113.B.a
imaginem illam quæ in nobis eſt pto ſoa ſibi arrogat Chriſtus. 112.B.2
imaginem Chriſti ſculpſit Nicodemus. 436.C.s
eamque Gamaliel moriens reliquit. ibid.
imaginem Deos induit vt imaginis nuditatem velaret. 574.C.2
imaginem ſoam Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum hominibos impertitus eſt Deus, quare. 22.D.2
ad imaginem Dei fecit hominem Deus, quomodo. 324.C.1
ad imaginem Dei ſe cooditam eſſe oblita eſt mens humana. 3.D.a
ad imaginem dioinitatis creati ſumus. 586.A.2
ad imaginem Dei creatos eſt homo, & ad eios ſimilitudinem genitus. 13.C.2
in imagioem Chriſti ſtridet dentibus Hebræus qoidam. 435.B.a
imagines Dei non ſunt Angeli. 23.B.2
imagines Sanctorum, memoriæ tantum & recordationis gratiâ effinguntur. 378.B.2
imagines Sanctorum vnguenta fragrantia ſæpius effuderunt. 378.A.a
imagines deorum gentilium eos homines tantum fuiſſe declarant. 8.C.a
imagines adoratæ ab antiquia, quare. 5.D.s
imagines Chriſtiani non adorant. 378.D.2
imaginatione ſua, mala effinxit homo, quomodo. 3.B.2
imbecillem Deum faciunt qui eum ex præ exiſtente materia mundum feciſſe arbitrantur. 19.C.2
imbocilles Dij gentilium, quare. 5.C.a
imbecillitas Dei, qoæ. 405.A.a
imbecillitas hominis, & ſuæ ſalutia negligentia. 21.D.a
imbecillitas mortis. 29.D.2
imbecillitatis indicium fuiſſet in Deo, ſi perditioni ſemper obnoxioa homines reliquiſſet. 21.C.1
imbecillitatem in Deo conſtituunt Ariani, qoomodo. 95.A.a
imbres Verbi Doi nutu deſcenduot. 17.A.2
imitator Photini Atius. 418.D.1
imitatores diaboli ſunt Ariani. 110.B.2
immanitas Conſtantij in Liberium. 230.D.s
immanitas morum quæ in Diis conſpiciebator ciuitates corrumpebat. 10.A.a
immerſio trioa Baptiſmi, quid. 405.A.t
immolatio exanguis pro deffunctis. 377.A.a
immolatiooe corporis ſoi Chriſtus mortem aboleuit. 21.D.1
legi hominibus infeſtæ finem impoſoit. 22.B.2
vitæ primordium nobis renouauit. ibidem,

Digitized by Google

reſurrectionis futuræ nobis ſpem dedit. ibidem.
immortalia ratiocinatur & intelligit anima, quia ipſa immortalis eſt. 13.A.2
immortalis mortalem formam deſumpſit. 587.C.1
immortalis eſt homo ſecundum gratiam, ſecũdum verò naturam mortalis eſt. 20.C.2
immortales Angeli, quomodo. 553.D.2
Throni item, quomodo. ibidem.
immortalitas ſoli Deo propria. 553.D.2
immortalitas & via ad paradiſum homini deerat, quando. 108.C.1
immortalitas deſtinata eſt eis qui in Verbum Dei fidum habent amorem. 19.A.2
immortalitas animæ à Chriſto multis eccleſiis perſuaſa. 35.B.2
vilibus verbis, & per homines ineruditos. ibid.
immortalitas hominibus promiſſa. 20.D.1
immortalitatis terminos natura mortalis accepit, quomodo. 575.A.1
immortalitatis animæ probatio. 13.B.1
immortalitatis perfectam cognitionem habet anima à corpore ſeparata. 13.D.1
immortalitatem perdocet Chriſtus à mortuis excitatus. 29.C.2
immunitates, & eccleſiæ, Athanaſij aſſeclis omnibus à Conſtantio reſtituuntur. 209.C.1
impaſſibilis Deus. 422.D.2
impaſſibilis paſſibilem naturam aſſumpſit. 587.C.1
impaſſibilitas intelligenda eſt in Chriſto ſecundum diuinitatem. 589.C.2
impatibilis eſt Deitas. 43.A.2
impatiens & patiens fuit Chriſtus. 40.D.1
imperator Conſtantius humanus & pius. 67.A.1
imperator Iouianus Athanaſij precibus ſeſe commendat. 581.B.2
imperator Conſtans Athanaſium præſentem honorat, abſentem ad ſe vocat. 155.C.2
imperator Conſtantius Athanaſium eorum criminum quibus accuſabatur innocentem pronunciat. 195.D.1
imperator Conſtantius Meletianos propter mendaces calumnias execratur. 195.C.1
imperatoris minas non veretur Hoſius. 231.B.1
imperatori per fœminas commendantur hæretici. 213.B.1
imperium terræ Deus conceſſit hominibus. 574.A.2
imperium Diaboli deſtruxit Verbum Dei. 43.D.1
imperium mortis tenẽtem Diabolũ, Chriſtus morte ſua compeſcuit. 26.C.2
impie agere quoquomodo agatur prohibitum eſt, 186.A.1
impij in fœlicitate cõſtituti, porcis ad mactationem & ad ignem æternum ſaginatis & præparatis ſimiles ſunt. 381.B.2
impij & hæretici miracula aliquando faciunt. 388.B.1
impietas Ethnicorum in colendis imaginibus animalium quæ ipſi viua & natiua deteſtantur. 8.C.2
impietas omnium malorum mater. 354.C.1
impietas eorum qui duarum naturarum vnionem in Chriſto factam negant. 569.A.2
impietas Sabellij & Arij æqualis. 178.C.2
impietatis ſatrapæ hæretici. 232.A.1
impietatis refutatio ad eruditionem pietatis ſufficit. 221.B.2
impietati reſiſtendum, in gratiam pietatis. 46.A.1
impietatem ſuam ex Iudæis didicerunt Ariani. 123.A.1
impium eſt patrem Deum appellare, & ſine generatione eum confiteri. 590.A.1
impoſitio manuũ Colythi epiſc. reſciſſa eſt, & omnes ab eo ordinati in Laicorum numerum redacti ſunt. 195.A.1
imponuntur diſcipulis manus ad prædicandum euãgelium gentibus miſſis. 598.D.1
imprudentis officium. 231.D.2
impudentia Euſebij & Arij in interpretatione ſcripturarum. 76.D.1
impudentia Euſebij in epiſcopalibus capiendis. 194.B.1
inanimata omnia pura ſunt. 306.C.1
incantatio iuſtum hominem occidere non valet. 374.D.2
incantantis vocem ne audiat aſpis aures ſuas obturat. 552.C.1
incantatores oculos hominum decipiunt. 390.B.2
incantatores quomodo ex hominibus eijciant dæmonia. 390.B.2
ad incantatores recurrere, peccatum grauiſſimum eſt. 390.C.2
incarnatio Verbi cur facta. 289.C.2
quomodo facta. 322.D.2
incarnatio Chriſti Deo quidem inutilis, hominibus vero neceſſaria. 412.C.1
incarnatio Chriſti fruſtranea eſſet, ſi caro eius eſſet increata. 277.D.2
incarnatio Chriſti non eſt facta, abſque interuentu propriæ eſſentiæ Verbi. 323.D.2
incarnatio Chriſti ante mundi conſtitutionẽ præparata erat. 111.A.1
incarnatio Verbi peccatis non fuit obnoxia. 281.D.1
incarnationis Chriſti beneficia innumerabilia ſunt. 37.B.2
incarnationis Chriſti cauſa fuit hominum neceſſitas. 104.B.1
incarnationis Verbi Dei prima cauſa, quæ. 21.B.2
incarnationis Verbi Dei vtilitas. 78.B.2
incarnationem Chriſti ludibriis inſectantur Ethnici. 19.B.1
incarnationem Chriſti fatetur Moſes. 30.A.2
ante incarnationem, Verbum filij nomen habebat. 143.A.1
de incarnatione Verbi, error Baſilidis, Valentini & Marcionis. 290.C.2
de incarnatione Chriſti Græca puella vaticinium edidit. 392.B.1
de incarnatione Verbi, quid Marcion & Manichæus ſentiant. 284.A.1
quid item Samoſatenſis. 283.D.2
de incarnatione Verbi quando fit mentio in ſcriptura, ſtatim redditur cauſa, de diuinitate non item. 103.C.2
inchoationem Chriſto tribuunt Ariani, Euſebium ſequentes. 138.C.2
inconſtantia Conſtantij in Religione. 228.A.1
inconſtantia Euſebianorum in fide. 248.B.1
incorporeus eſt Deus, incorruptibilis, & morti inobnoxius, nulliuſque rei indigens. 9.D.1
incorruptibilitatem & indolentiam Chriſtus pro trophæis victoriæ de morte retulit. 78.A.1
increata eſt Verbi ſubſtantia & impatibilis. 277.A.2

caro Chriſti non item. ibidem.
increatam ſapientiam cum Deo exiſtere dicunt Ariani. 99.A.2
inctedulis ſeſe palpandum Chriſtus exhibuit. 565. A.1
incredulitas & pertinacia Phariſæorum. 180.A.1
indi contra Arabes in ratione ceremoniarum erga Deos diſſentiunt. 9.B.2
apud indos Diooyſius in Deorum numerum teffertur. 4.B.2
apud indos floruit magia ante Chriſti Saluatoris aduentum. 35.A.2
iudicium ſyncetæ Chatitatis fit per eleemoſynam. 385.A.1
indicium voluntatis animæ, fides eſt. 327.A.1
indigoationem Dei in homines pacauit Chtiſtus. 574. A.2
indiuidua Trioitas. 441.B.2
infamis babetur Geotgius ptesbytet Atianus. 169. A.1
infantes fidelium ab omni peccato priorum parentum per baptiſma fiunt immunes. 381.C.1
infantes noo baptiſati, neque in regnum neque in pœnam ingrediuntur. 389.C.1
infantes non ob peccata ſed ob caſtigationem parentum quandoque motiuntur. 381.A.2
vt illibati decedentes ſalutem conſequantur. ibidem.
vt parentes vitam ſuam emendent. ibidem.
vt eam pecuniam quam teſtamento parentes liberis erant relicturi, in pauperes inſumant. ibid.
infernum & mortem profligat contiuentia. 309. C.2
infernum non exhotruit Chtiſtus ad cuius conſpectum ianitores inferorum expauerunt. 131.D.2
inferni victotem ſtatim cælum occupate oportebat. 575.B.2
ab inferis animas redire non permittit Deus, quare. 377.B.2
infidelium prauorum nati patrum ſuorum iniquitates defferunt. 381.C.1
infidelibus teddeudum quidquid ipſis debetur. 384. B.2
infirmus erat Chtiſtus quatenus homo. 450.A.2
infirmitates noſtras portauit Chriſtus. 124.C.1
infirmitates carnis voa cum catne induit Chriſtus, quare. 124. D.1
infirmitates noſtras vbi ſuſcepit Chriſtus infirmari dicitur. 104.A.2
ex inflammatione & calote Ætheris venti naturam accipiunt. 11.B.1
ingenitus Deus. 421.C.2
ingenitus & pater quomodo differant. 75.C.1
ingenitus nomen an de ſolo patre dici debeat. 358. D.2
ingenitus vocatur patet non ad diſcrimen filij, ſed earum terum quæ per filium conditæ ſunt. 74. D.2
ingenitus Deus pater qua ratione dicatur. 74.D.1
ingenitus & ἀγένητος, hoc eſt non factus, eſt pater. 518.C.2
ingenitum, Verbi Dei natutam non demolitur. 190. D.1
ingenitum appellari poteſt id quod eſt, natum tamē ab aliquo non eſt. 74.B.1
ingenitum quid ſit apud Arianos. 190.C.1
ingeniti vox à ſcripturis ſacris aliena eſt. 190. A.1
ingeniti nomen ab Ethnicis mutuo acceperunt Ariani. 189.C.2
ingenita plurima ſunt, ingenitum autem nullum eſt. 74.C.1
ingratitudo Iudæorum. 289.C.1
ingreſſus Chriſti per ianuas clauſas miraculoſus, quare. 571.C.1
inhominationem Verbi Dei qui reijciunt, ſeſe cum Iudæis affinitate deuinciunt. 569.D.1
inhominationem Vetbi, Chriſtiani profitentur. 564.D.1
inimicus neque teſtis neque iudex eſſe debet. 216. D.2
inimicis & vexatoribus ſuis non maledixit Athanaſius. 155.A.2
ſe inimicis ad occidendum offerre, & ſemetipſum occidete, idem. 162.B.2
iniquitatis iudex Deus, quomodo. 397.D.1
iniquitatem parturiuit hæreſis, quomodo. 572. B.1
iniquitatem odiſſe dicitur Chtiſtus quia ipſe natura iuſtus eſt. 81.A.2
initium peccati, diaboli ſuggeſtio. 403.D.1
ab initio nullum malum extitit. 3.B.2
iniuriæ & cœdes vnde. 2.D.1
ioiuſtitia pro iure apud Iudæos recepta. 337.C.1
iniuſtitiam exercent hæretici. 222.C.2
innaſcibilis Deus. 422.C.2
innaſcibilis vnus in Trinitate, & altet natus. 592. C.1
inuocens iudicatur Athanaſius à concilio Satdicenſi. 224.C.1
inuocens pronunciatur Athanaſius ab eccleſia Romana. 231.C.2
innocens iudicatur Athanaſius à tribus Synodis, eorum criminum quibus accuſabatur. 191.C.2
inuocentius. 261.B.2
ante inobedientiam bonum & malum non cognouit Adam. 281.B.1
per inobedientiam peccatum inuaſit mundum. 281.C.1
inquiſitionem omnem ſcripturarum negligete ſanctum non eſt. 262.B.2
inſaniæ vitium à Saule propulſabat Dauid, ei accinens. 303.A.2
inſaniam Arianorum prouidit Antonius. 511.A.2
inſidias Iudæorum in Chriſtum pſalmus ſecundus patefacit. 297.A.2
inſidias Laban contra Iacob, Dominus repreſſit. 117.D.2
inſidias aliorum Deorum expetitut Iupitet. 5.B.2
inſidias ſtruunt Ariani in Athanaſium & cæteros Orthodoxos. 62.B.1
inſidiatores ſui quare non ptobibuerit Chriſtus. 133.A.1
inſpiratione terna filium viduæ excitat Elias. 364. D.2
inſtitutio canonum eccleſiaſticorum à Patribus tradita eſt. 169.D.2
inſtrumentum patris quo omnia cōdetet, Chtiſtum fuiſſe dicunt Ariani. 72.A.2
intellectum verborum ſacræ ſcripturæ deprauant hæretici. 113.C.2
intellectum æternitatis ſuæ & cognitionem Deus homini conceſſit. 1.D.2
intelligentiæ & non ocij cauſa datum eſt ſabbatum. 582.B.2
intelligentiam dictorum qui recuſat, res rectè

diiudicare non poteſt. 567.B.s
intelligentiam humanam longè ſuperat Deus. 1.C.2
intentio Arianorum callida & fraudulenta. 248. A.1
interceſſio Sanctorum. 409.A.1
interceſſio ſancti Petri poſtulatur. 419.D.1
interfectores & proditores Chriſti Iudæos vocat Stephanus. 600.B.1
interpres patris vocatur Verbum Dei. 17.C.2
interpretes ſacrorum bibliorum quinam fuerint. 493. D.2
interpretatio verborum quæ humanitati Chriſti conueniunt. 125.D.2
interpretationibus falſis in ſuam ſententiam ſcripturas ſacras detorquent hæretici. 76.C.1
introitus Athanaſij in epiſcopatum magna cum populi alacritate celebratur. 194.A.2
inuaſor Mediolanenſis eccleſiæ Auxentius. 267.A.2
inuenta Deorum, quæ. 7.C.2
inuentio Idolorum vnde. 3.C.2
inuentio artium Deos non facit. 8.A.1
inuentor fabrilis artis Vulcanus. 7.D.2
inuentor artis gubernatoriæ Neptunus. 7.D.2
inuentores legum Lycurgus Spartanus, & Solon Athenienſis. 8.A.1
inuentrix agriculturæ Ceres. 7.D.2
inuidi & Hypocritæ Sauli ſimiles ſunt. 368.A.2
inuidia Iudæorum in Chriſti diſcipulos. 163.C.2
inuidiâ diaboli mors inuaſit mundum. 20. D.2
inuidentiam & imbecillitatem in Deo conſtituunt Ariani, quomodo. 95.A.2
inuiſibilis eſt Deus natura. 11.B.2
inuiſibilis, viſibilem ſumpſit ſtatum. 587.C.1
inuiſibilis eſt filius ſecundum diuinitatis ſubſtantiam. 585.B.1
ioannes Angelum adorare volens ab eo increpatur. 93.B.2
ioannes ad Iordanem de Chriſto teſtificatur. 569. B.1
ioannes capitis truncatione mortem ſuſtinuit. 27. A.2
ioannes Baptiſta exultauit in vtero ad vocem deiparæ virginis. 124.C.2
ioannes electus eſt vt eſſet præcurſor Domini. 104. A.1
ioannes baptizator Chriſti. 52.D.2
ioannes Apoſtolus hæreſim Arianorum refutauit. 121.C.2
ioannes hæreticus Meletianus, calumniatorum in Athanaſium princeps. 197.B.1
ioannis Euangelium non recipiunt Sabelliani. 46. C.1
ioannis epiſtolarum ſynopſis. 488.D.1 & ſeq.
ioannis circuitus, liber apocryphus. 493.A.2
ioathan regis temporibus, Oſee & Eſaias prophetæ vixerunt. 241.D.2
iob ab amicis ſuis contumelia affectus, illis condonat. 389.C.2
iob ex poſteris Eſau ortus. 477.C.1
iob omnibus ab ipſo petentibus neceſſaria ſuppeditabat. 85.A.2
iob propter fortitudinem ſuam in ærumnis tollerandis magnus habitus eſt. 167.A.1
iob ab amicis afflictus & contumelia affectus, illi condonauit. 389.C.2
iob amici illum increpant tanquam temeraria proloquentem & Deum iuſtificant. 311.D.2
iobi liberi etſi iuſti eſſent, miſerabilem tamen mortem obierunt. 382.B.1
iobi vxor in Deum blaſphemias maritum ſuum docet. 55.D.2
iobum tentauit Diabolus. 334.D.2
ionas à Niniuitibus fugit, cur. 327.D.2
ionas inter mortuos ter numeratus eſt. 381.B.1
ab Elia propheta è mortuis reuocatur. ibidem.
ionas reſurrectionis Chriſti figura fuit. 318.A.1
ionas Chriſto comparatur, idem tamen non eſt cum Chriſto. 121.D.1
ionas conſcendit nauem vt fugeret Tharſum, à conſpectu Domini. 556.B.2
iordanis fluuius Chriſti corpus abluit dum in eo baptiſaretur. 52.D.2
iordanem fluuium, melota percutit Heliſæus. 311. C.1
iordanem fluuium populus Iſrael ſicco pede tranſiuit. 467.D.s
ioſeph à fratribus in Ægyptum venditus. 464.A.2
in carcerem coniectus. ibidem.
totius Ægypti princeps conſtitutus. ibidem.
oſſa ſua in patrum monumentum transferri iubet. ibidem.
moritur 110. anno ætatis ſuæ. ibidem.
ioſeph ſpecioſus erat magis quam fratres ſui. 83. C.1
ioſeph oratio, liber apocryphus. 493.A.2
ioſeph B. virginis Mariæ ſponſus, vocatur filius Dauid. 599.C.1
ioſeph Mariam occultè voluit dimittere, quare. 599. C.1
ioſeph corpus Chriſti linteo inuolutum depoſuit in Golgotha. 40.C.1
ioſias rex vniuerſa ſimulacra ſuſtulit. 469. A.1
lucos ſuccidit. ibidem.
paſcha ſicut ſcriptum eſt legaliter ſeruauit. ibidem.
ioſias ſibi à vicinis cauit. 31.D.1
ioſias ex Amos genitus. 31.B.1
ioſias circa annum ſeptimum rerum gubernacula ſuſcepit. 31.C.1
ioſiæ regis temporibus vixit Ieremias. 241.D.1
ioſue filius Naue, & Chaleb promiſſiones à Domino acceperunt. 409.A.s
ioſue filius Naue, Abraham, & Moſes iuſtitiam operati ſunt. 409.A.1
iouianus imperator Athanaſio epiſtolam ſcribit. 581.A.2
illum ſedi ſuæ epiſcopali reſtitui iubet. 579.B.1
iouiniani deſiderium laudat Athanaſius. 260.C.1
ὑπὸ & πρὸς idem ſignificant. 322.C.1
ὑπόστασις in Chriſto, quid. 322.C.s
ὑπόστασιν damnant Euſebiani. 252.B.2
iracundia abijcienda. 309.A.s
de irreligioſitate ad religionem qui conuerti cœperunt, ad luctum perfectum conuerti nequeunt. 594.A.2
irritum Dei conſilium nemo facere poteſt. 389. B.2
irruptio truculenta ab hæreticis in eccleſiam Alexandrinam facta. 234.B.1
irruptio militum fit in eccleſia, ipſo die Paraſceues duce Syriano. 240.A.2
irruptio in eccleſiam facta vt caperetur Athanaſius. 168. A.2
irruptio nocturna fit à Syriano in eccleſiam Athanaſij. 160.B.1

iſaac ex Abraham genitus. 31.B.1
iſaac Deum vidit, quomodo. 569.A.2
iſaac & Iacob generatio. 464.D.1
iſaac cum filius eſſet, puer appellatus eſt Abrahæ. 102.D.2
ex iſaac genitus eſt Iacob. 31.B.1
iſaaco pollicita confirmauit Deus, & duorum populorum illum patrem fecit. 328.B.1
iſchiras Tyri, pro calumniatore habetur. 196.B.1
iſchyras epiſcopatum obtinuit, eo quod Athanaſiũ & Macarium calumniaſſet. 204.A.2
iſchyras epiſtolis fatetur ſe in Athanaſium ſubornatum fuiſſe. 197.A.1
iſchyras in Alexandrina ſynodo depoſitus. 215.A.2
iſchyras calumnias ſuas confitens in eccleſia receptus non eſt. 215.B.2
iſchyras à quonam ordinatus. 216.C.1
eccleſiam nullam poſſidet. ibidem.
ſeptem tantum communicantes habet. 216.C.2
iſchiras qualis presbyter. 195.D.2
falſos teſtes ſubornat in Macarium & Athanaſium. 196.D.1
iſchyras nequaquam presbyter, officium tamen presbyteris ſibi arogat. 212.A.2
ab Athanaſio reprehenditur. ibidem.
ad Meletianos & Euſebianos confugit, & accuſationem contra Athanaſium molitur. ibid.B.1
cathalogo presbyterorum non inuentus. 214.B.2
nunquam fuit eccleſiæ presbyter. 201.B.1
falſi conuictus eſt, cum Athanaſiũ de combuſtis libris accuſaret. 201.C.1
iſchyras epiſcopus indirectè creatus. 218.C.2
calumniator reperitur. 206.C.2
iſchyræ de calumniis in Macarium confeſſio. 212.C.1
iſchyræ noua eccleſia extructa. 218.D.2
iſchyræ teſtimonium falſum contra Athanaſium. 201.A.1
iſchyræ eccleſia vbi conſtituta. 218.C.2
iſis & Oſiris apud Ægyptios in deorum numerum relati. 4.B.2
iſmael ex Agar ancilla natus, 137. annos vixit. 464.D.1
ἰσάν & ἰσία, quid. 311.C.2
iſrael deductum in deſerto fuiſſe à Spiritu ſancto teſtatur Eſaias. 597.C.2
iſrael populus ſicco pede mare rubrum pertranſit. 42.C.2
iſrael quare appellatus Iacob. 119.C.1
in iſrael prophetia deſiit quãdo Sanctus ſanctorum aduenit. 32.B.2
iſraelis ex Ægypto emigrationem Pentateuchos liber continet. 296.C.2
iſraeli dux fuit pater, filius & Spiritus ſanctus. 314.B.2
iſraelitæ Spiritum ſanctum tentauerunt. 311.B.1
iſraelitæ reges quomodo fiebant. 79.A.2
iter nouum ad cælos aperuit Chriſtus in aëre moriens. 27.D.2
ex itinere fatigatur Chriſtus quatenus homo. 356.A.1
iubar & imago Patris eſt filius. 18.C.2
iubar identitatem cum ſole habet. 97.A.2
iubare ſplendoris ſui ſol diurno tempore lunam occultat. 11.C.2
iudas ex Iacob genitus eſt. 31.B.1
iudas deſperatione occupatus ſe ſuffocauit. 383.D.1
iudas amans pecuniæ. 395.C.
ob proditionem ſummotus eſt ab Apoſtolatu. 62.A.2
iudæ mores imitantur hæretici. 63.B.1
iudæ proditio à Dauide prædicatur. 393.D.1
iudaiſmus Gentilitati contrarius. 46.A.1
veritati contrarius eſt. ibidem.
iudæa Zenobia Pauli Samoſatenſis protectrix. 237.D.1
iudæa vniuerſa in natiuitate Chriſti concutitur. 569.B.1
in iudæa ſola cognitus Deus, quando. 84.A.1
in iudæa natum Chriſtum Perſæ adoratum venêre. 31.D.2
iudææ Reges. 469.B.2
iudæus iniuriis & cruciatibus affectus propter imaginem Chriſti. 435.C.1
iudæi Chriſtum nudum hominem eſſe putabant. ibidem.
iudæi pij non ſunt exiſtimandi, etiamſi gentilitatem execrentur. 46.A.1
quia filium Dei inficiantur. ibidem.
pluralitatem Deorum Chriſtianis obiectant. ibid.
iudæi creatorem & opificem rerum omnium creaturam faciunt. 289.A.2
iudæi & Manichæi contrarij ſunt in hæreſi ſua. 143.B.1
iudæi oculis ſuis videre non potuerunt quæ nos videmus. 569.A.2
iudæi Chriſtum repudiant. 32.D.2
iudæi Chriſtum Deo rebellem eſſe diuulgabant. 378.B.1
iudæi incarnationem Chriſti calumniis inſectantur. 19.B.1
iudæi filij tenebrarum appellantur in ſcripturis. 316.D.1
ab ipſis lumen ablatum eſt. ibidem.
cæci effecti ſunt. 336.B.2
iudæi an Verbum Dei crucifixerint. 287.C.2
iudæi nudam hiſtoriam ſacrarum literarum attendunt. 294.C.2
iudæi poſteri Saülis. 368.A.2
iudæi neque reges neque prophetas habent. 32.D.2
iudæi agricolæ. 395.C.2
iudæi Spiritu ſancto obnituntur. 600.B.1
iudæi baptiſati. 437.B.1
iudæi panes propoſitionis non habent. 368.D.2
iudæi iſtius temporis omnibus bonis ſpoliati ſunt, & inopes facti. 66.A.1
iudæi ad multorum deorum cultum propenſi. 374.B.1
iudæi, Manichæi, & Ariani quomodo à fide defecerunt. 125.A.2
iudæi verſus Auſtrum adorant, quare. 377.D.2
iudæi redarguuntur à ſacris ſcripturis de incredulitate ſua in Chriſtum. 30.D.1
vnam tãtum perſonam in Deitate agnoſcunt. 593.B.1
iudæi & Ariani cur Deitatem Verbi Dei abnegent. 123.A.1
iudæi tabulas legis lapideas, Cherubinoſque aureos adorantes, auri vel lapidis ſubſtantiam non venerabantur, ſed Deum qui ea conſtrui iuſſerat. 378.A.2
iudæi legē abrogare voluerunt, quomodo. 163.C.2
iudæi diſcipuli ſunt diaboli. 569.D.2
iudæi aſino cui Chriſtus inſedit figurantur. 395.C.2

iudæi Chriſti opera blaſphemantes ea Beelſebub adſcribebant. 132.C.1
iudæi duplici blaſphemia in Chriſtum rei. 382.D.2
iudæi Prophetas perſequuti ſunt & occiderunt. 600.B.1
iudæi Chriſticidæ. 170.C.2
iudæi ad fidem Chriſti conuerſi. 436.D.1
iudæi crucem Chriſti tulerunt. 337.A.2
iudæi Chriſtum interficientes, quid facerent neſciebant. 568.C.2
iudæi in deitatem ipſam manifaſtè fuerunt impij. 568.D.2
iudæi Chriſti imaginem illudunt. 435.D.1
in faciem illius ſpuunt. ibidem.
alapis cædunt. ibidem.
crucifigunt. ibidem.
acetum felle mixtum ori eius præbent. ibid.A.2
coronam ſpineam capiti illius imponunt. ibid.
arundine caput eius percutiunt. ibid.
lancea latus eius aperiunt, ex quo exiuit ſanguis & aqua. ibid.B.2
iudæorum & Gentilium deliria. 51.B.1
iudæorum mala, quæ. 51.B.1
iudæorum diſcipulus Samoſatenſis. 371.A.2
iudæorum inſidias Chriſtus noluit deuitare ne corpus ſuum conſeruaret immortale. 26.C.2
iudæorum ſacerdotes panes calidos coquunt, in ſabbato. 368.D.2
iudæorum verba contumelioſa in Chriſtum, prophetauit Eſaias. 30.C.2
iudæorum inſidias in Chriſtum pſalmus ſecundus patefacit. 297.A.2
iudæorum Principes increpat Stephauus, quare. 600.B.1
iudæorum ingratitudo. 289.C.1
iudæotum eleemoſinæ regnum cælorum illis obtinere non poſſunt. 386.C.2
iudæorum diſcipulus Samoſatenſis. 146.A.1
iudæorum æmulatores Ariani. 163.B.2
iudæorum calumniæ in Chriſtum. 180.B.1
iudæorum pertinacia. 318.A.2
iudæorum & Arianorum in quæſtionibus impiis conſenſus. 122.C.2
iudæorum inſidias fugit Chriſtus. 165.C.2
iudæorum error de aduentu Chriſti vnde obortus. 82.C.1
iudæis iniuſtiores Euſebiani. 217.D.2
iudæis ſimiles ſunt hæretici. 68.C.1
iudæis humanitatem Chriſti prædicauerunt Apoſtoli, quare. 174.C.1
à iudæis lux ablata eſt. 336.D.1
iudæis crux in ſcandalum eſt. 123.D.2
à iudæis ſecludūtur Chriſtiani, quia Iudæi Chriſtū inficiantur. 46.B.1
ex iudæis impietatem ſuam didicerunt Ariani. 123.A.1
iudæos æmulantur Ariani, ſectis cæteris omnibus proteruiores. 236.A.2
iudæos & Ethnicos cum armis Phylagrius Ægypti præfectus in eccleſiam mittit. 170.A.2
iudicabitur vnuſquiſque ſecundum ea quæ fecit in corpore ſuo, ſiue bona, ſiue mala. 38.C.2
iudicare neminem, omnium peccatorum veniam donat. 383.A.2
iudicij diem neſcit Chriſtus, quomodo intelligendum. 360.C.1
iudicij diem neſcire vtile eſt, quomodo. 130.A.1
iudicij diem nequaquā ignorauit Chriſtus. 127.B.2 128.D.1
iudicij dies mala dicitur peccatoribus. 384.D.2
iudicia ſcortationis diuerſa ſunt. 585.A.2
de iudicio arguet mundum Spiritus ſanctus. 599.C.2
iudicum res geſtas Triteuchos liber complectitur. 296.D.2
iudicum liber quare ſic dicatur. 467.C.2
eius Synopſis. ibidem.
iudex nec teſtis eſſe debet inimicus. 216.D.2
iudex ſenſuum eſt anima. 12.A.2
iudex iniquitatis Deus. 397.D.2
iudex viuorum & mortuorum Chriſtus. 568.D.1
iudices Ieſu Naue in adminiſtratione populi ſucceſſerunt. 94.D.2
iudices Iſraelis tredecim. 468.B.1
iudicibus minæ denunciatæ niſi hæreticis fauerent. 228.C.1
iudith populum Iſraelem ab Holopherne liberauit, quomodo. 480.A.1.B.C.
iulius pontifex Romanus. 58.B.2
ad Euſebianos litteras ſcribit. 198.D.1
iulius Romanæ eccleſiæ epiſcopus, per Archidamū & Philoxenum presbyteros ſuos, concilio Sardicenſi ſubſcribit. 207.B.2
iulij Romani pontificis epiſtola ad Euſebianos. 198.A.2
eiuſdem ad Euſebianos exhortatio. 201.B.1
ad iulium Romauæ eccleſiæ Pontificem, de Athanaſio, Marcello, & Aſclepa litteras accuſatrices mittunt Euſebiani. 202.D.2. 198.C.1
à iulio Romano pontifice Valens & Vrſatius veniam quærunt, & hæreſim Arij condemnant. 192.C.1
iumenta in tota Ægypto moriuntur. 464.B.2
iuno in Græcia ex decreto Theſæi pro Dea veneratur. 4.D.2
iuno veſtiendi rationem inuenit. 7.D.2
iuno & Pluto vulnerantur ab Hercule. 5.D.2
iunonis inſidias experitur Iupiter. 5.B.2
iupiter à Centimano Ægeone, & fæmina Thetide ſuccurritur 5.B.2 ancillatur mulierculis, & voluptatibus inſeruit. ibid.
brutorum animantium formas varias ſumit. ibid.
in latebris agitatur ob patris inſidias. ibid. patrem ſuum Saturnum vincit. ibid.
iupiter ſceleribus ſuis pretextū coloremque honeſtatis quæſiuit. 5.C.2
in Græcia ex decreto Theſei pro Deo veneratur. 4.D.2
iupiter plaſtices inuentor. 7.D.2
Ganymedis raptor. 5.A.2
furtorum & adulteriorū patrator. ibid. pauet & angitur. ibid.
iuppiter Ammon veruecino capite configuratus in Lybia. 4.A.2
iupiter non Deus ſed homo à crudiuoro patre genitus. 5.C.1
iupiter famigeratus in Deorum numerum relatus, in Creta. 4.B.2
iupiter pro vero numine olim habitus. 35.A.2
poſt Chriſti aduentum amplius non colitur. ibidem.
iurare non licet pro pecunia. 326.D.2
iurare ſolebant Chriſtiani in teſtimonium vocati. 156.B.1

iuramentum præcipiratum ptinceps irritum facere poteſt. 391.B.1
iurat Deus non vt homo. 317.D.1
iuriſdictio animæ in ſenſus corporis. 13.A.1
iuſtus & iniuſtus diuerſa ratione laborant, quomodo. 308.B.2
iuſtus natura Chriſtus iuſtitiam diligere dicitur. 81. A.2
iuſtus Deum quærens, carnem ſuam curæ non habet. 308.B.2
dies & noctes ptopter Deum laborar. ibid.
ſomuum ſæpius defraudat. ibid.
ventrem aqua & pane, idque non ſufficienter implet. ibid.
in deſertis oberrat, corpus ſuum multis ærumnis affligens. ibid.
iuſti quidam grauiter animam in extremo vitæ halitu agunt. 387.D.1
iuſti dum è vita migratunt, noudum omnia bona ſua receperunt. 375.D.2
iuſti in ætetnum viuunt. 568.A.1
iuſti multi & prophetæ deſiderarunt videre quæ Chriſtiani vident, & non viderunt. 569.D.1
iuſtorum beatitudo æterna erit. 387.A.1
iuſtorum animæ ſeſe mutuo coguoſcunt. 376.C.1
iuſtorum gloria & corona, quæ. 407.D.2
iuſtificatus eſt Abraham fide, & non martyrio. 62. A.2
iuſtificati ſumus in uomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. 597.D.1
iuſtificatur præ cæteris qui ſe humiliat. 385.A.2
iuſtitia patris eſt filius. 18.C.2
iuſtitiam operati ſunt Ioſue filius Naue, Moſes, & Abraham. 409.A.1
iuuenculam cum iuuencula conuerſari non eſt bonum. 307.C.1
altera alteri obaudit, & altera alteram contemnit. ibidem.
iuuenes Ariani petulantia & Verborum obſcænitate delectantur. 234.C.1
iuuenes Alexandrini à Conſtantio in Athanaſium incitantur. 232.C.2

L.

LAbani inſidias contra Iacob Dominus tepreſſit. 117.D.2
labani in Iacobum malignitas ex froute apparebat. 157.A.1
lac habere non poteſt virgo citra partum. 40.B.1
lacte nutritus eſt Chriſtus infantulus. 564.D.2
lacte nutriri non poteſt corpus quod prius partu editum nou eſt. 40.B.1
lacbrymæ veri corporis ſunt bumores. 589.A.2
lachrymæ ex corporis & animæ temperaměto procedunt. 383.C.2
lachrymæ perinde atque Baptiſma bominem purgant. 383.C.1
lacrymarum donum à Deo quibuſdam tribuitur. 383.D.2
lacbrymarum gratiam habent qui mentem ſurſum attollunt. 308.B.1
qui terreſtrium obliuiſcuntur. ibid.
qui carnis curam non gerunt. ibid.
qui mortificauerunt membra ſua. ibid.
lachrymas dum fundit ſuper Laaarū Chriſtus, phātaſmatis ſuſpicionem tollit. 589.A.2
lachrymis ſuis quid oſtenderit Chriſtus. 174.C.2
lætitia populi in Synaxibus. 272.A.2
lætitiæ oleo inunctus eſt Chriſtus, quomodo. 79. C.2
lamech non occidit Cain. 401.B.2
en lamech genitus eſt Noë. 31.B.1
ex lana eſſe debet vitta crinalis virginis Deo dicatæ. 306.B.2
lanceâ in latus imaginis Chriſti transfoſſâ exiuit ſanguis & aqua. 435.B.2
laodicenſis epiſcopus Georgius Athanaſio timen timiditatis exprobrat. 163.A.2
laodicenſis epiſcopus Georgius concilij authoritate deponitur. 203.C.2
lapis reprobatus ab ædificantibus, quis. 398.C.1
lapidi offenſionis impacti ſunt hæretici. 123.D.1
lapides pro diis habiti. 4.D.1
lapides ędificij Chriſti ſunt Chriſtiani. 310.C.2
lapides & ligna uon ſalutat, qui altaria lapidea & lignea ſalutat. 565.A.2
in lapidicinas damnati epiſcopi. 237.D.2
latro beatus regnum cælorum rapuit. 289.C.1
per latronem Adam intrauit in paradiſum. 41. C.1
in latus imaginis Chriſti lancea trāsfoſſa exiuit ſanguis & aqua. 435.B.2
è latere Saluatoris noſtri in cruce pendentis fluxit ſanguis & aqua. 41.D.1
laus virginitatis. 162.B.2
laudes Oſij confeſſoris. 164.C.1
laudes Deorum gentilium vanæ, ſed facta eorum vera. 7.A.2
laaari hiſtoria, parabola eſt. 376.A.1
laaari à mortuis ſuſcitatio ingēs eſt diuinitatis Chriſti indicium. 589.A.2
laaarum excitauit à mortuis Chriſtus vocem humanam edens. 54.D.2
lazarum diuinitùs Chriſtus ſuſcitat, & vbinam ſit quærit humanitùs. 45.A.1
lectionis vtilitas. 432.C.1.299.A.2
leda à Ioue ſtuprata. 5.C.2
legatus fuit Chriſtus quando noſtram carnem induit. 88.A.1
legati mittuntur à Magnentio Seruatius & Maximus epiſcopi, ad Conſtantium Imperatorem. 156. C.1
legatos Conſtantij ſuſpectos babuit Athanaſius, quare. 160.A.1
leo à quibuſdam colitur vt Deus, ab aliis vt bellua neci datur. 9.C.2
leonis catulus Iuda, quid. 401.C.1
leonum catuli ſunt Prophetæ. 403.A.2
leontius Arianus Antiochiæ epiſcopus Athanaſium vituperat. 163.A.2
leontius Cappadociæ epiſcopus orthodoxus. 58. B.1
leontius ſpado ab orthodoxis de Ordine presbyterorū reuulſus, ab Arianis creatur epiſcopus. 57.C.2
leontius Caſtratus hæreticus, Stephani loco epiſcopus conſtituitur. 226.B.1
leontius ſui ipſius caſtrator, cur. 227.A.2
à communione ſemouendus. ibidem.
leproſum mūdat Chriſt⁹ propria poteſtate. 584.D.1
leui in lumbis proaui ſui erat quum nundum ipſe genitus eſſet. 72.D.2
leuitæ operando die Sabbati nō contaminabantur. 582.A.2
leuitis imperatum eſt à Deo, offerre die Sabbati, proponere, & mactare. 149.C.2.582.A.2

leuiticus liber cur ita dicatur. 465.A.1
illius ſynopſis. ibidem.
lex homini data, cur. 20.C.1
lex Domini, lex ſpiritus dicitur. 597.C.2
lex de corruptione hominũ ſoluta eſt Chriſto moriente. 21.D.2
lex Moſis ciuitates refugiorum conſtituere iubet. 165.B.2
lex antiqua imbecillis. 405.B.1
lex per Angelos pronunciata eſt. 84.A.1
lex Domini eſt in corde vniuſcuiuſque ſancti. 597.C.2
lex pari modo data eſt à ſanctoSpiritu in Pentecoſte ac quum dabatur in monte Sina. 317.C.1
lex incorporalis eſt & ſpiritualis. 49.D.1
in legiſperiti præcordiis hæret. ibidem.
lex ſpiritualis, quæ. 340.C.2
legis duæ tabulæ priores quare confractæ ſint. 380.D.2
legis veteris ſacrificia nihil perfectum in ſe habebant. 88.D.2
legis veteris miniſter Moſes. 408.D.1
legis execratio timenda non eſt amplius. 571.C.2
legi abrogare voluerunt Iudæi, quomodo. 163.C.2
legi hominibus infeſtæ finem impoſuit Chriſtus corporis ſui immolatione. 22.B.2
legem dedit Moſi Verbum Dei. 43.C.1
legem è Monte Sinai quare dederit Deus. 108.D.2
legem quare in caligine dederit Deus. 380.D.2
legem propter homines Chriſtus adimpleuit. 378.B.1
lege munita eſt gratia à Deo hominibus data. 20.C.1
legi ſecundùm literam qui innititur Iudæus eſt. 569.D.1
de lege ſacerdotes interrogat Chriſtus puer factus. 131.C.1
leges hominibus conſtitutæ ſunt vt quæ bona ſunt agant, & mala aueſſentur. 13.B.1
legum inuentores Lycurgus Spartanus, & Solon Athenienſis. 8.A.1
legum præcepta continet Pentateuchos liber. 296.C.2
legibus Dei auſcultandis Idoneum habet auditum homo. 2.C.2
libatio qualis à Iudæis fiebat. 582.D.1
libellum de Dei potentia conſcripſit Aſterios Euſebianus. 246.C.2
libellum repudij conceſſit Moſes, qua ratione. 290.D.2
liber ſapientiæ Salomonis quare ſic dictus. 480.D.2
illius ſynopſis. ibid.
liber Exodi quare ſic dictus. 464.B.2
illius ſynopſis. ibid.
liber Eſdræ captiuitatis liberationem, remigrationem populi, & templi ædificationem recenſet. 296.D.2
liber eccleſiaſticus Paſtor dictus. 181.A.1
liber Leuitici quare ſic dictus. 465.A.1
illius ſynopſis. ibid.
liber Numeri quare ſic vocatus. 465.B.2
illius ſynopſis. ibid.
liber Iudicum quare ſic dictus. 467.D.2
illius ſynopſis. ibid.
liber Pſalmorum quoſnam habeat autores. 472.A.1
quare Dauidi inſcribatur. ibid.B.1
liber Pentateuchos, quid contineant. 296.C.2
quid Triteuchos. ibid.
liber Eccleſiaſtici quare ſic dicatur. 475.B.1
illius ſynopſis. ibid.
liber Arij θαλεία inſcriptus. 64.A.2
liber Pſalmorum cæteris omnibus excellentior. 296.D.1
liber Heſter quare ſic dictos. 479.D.1
liber Pſalmorum myſteria ſacra ferè omnia complectitur. 296.D.2
liber Pſalmorum quid præter cæteros ſacræ ſcripturæ libros habeat. 298.C.1
liber Geneſeos quare ſic dictus. 464.C.2
illius ſynopſis. ibid.
liber Ruth quare ſic dictus. 468.C.1
libri Regum quare ſic appellati. 468.D.1
libri Catholicorum ab Arianis incenſi. 170.C.2 438.B.1
libri Actuum Apoſtolorum ſynopſis. 487.B.1. & ſequent.
libri regum & παραλειπομένων quid contineant. 296.D.2
libri Paralipomenon quare ſic dicantur. 471.D.1
illorum ſynopſis. ibid.
libri multi ſacri Iudæorum incuria interierunt. 494.C.2
libri veteris teſtamenti quibus contradicitur. 493.D.1
Apocryphi. ibid.A.2
libros eccleſiæ combuſiſſe falsò accuſatur Athanaſius ab Iſchyra. 201.C.1
pro libris memoriam habebat Antonius. 496.B.2
liber eſt Deus ab inuidentia quia bonus eſt. 16.A.2
libera, & ſui arbitrijcompos eſt mens humana. 2.B.2
liberi fideles propter parẽtum peccata nequaquam moriuntur. 381.D.1
liberi principum in Deorum numerum ab hominibus relati. 4.A.2
liberorum mactatu Saturnum placare ſolebãt Phœnices & Cretenſes. 10.D.1
liberos alienos iugulat & occidit plagiarius. 55.C.2
liberius pontifex Romanus. 58.B.1
liberius Romanus pontifex Arij & Sabelli dogmata anathema eſſe declarat. 43.A.1
liberius Papa donis & literis in Athanaſium ſubſcribere allectus, recuſat. 229.D.1
liberij præſulis Romani, & Hoſij magni conſtantia. 220.A.2
libido ab hominibus adorata. 4.A.2
libido corporum humanorum oritur ex calido corporis temperamento. 387.B.2
ex largiore cibo, ſomno, & pigritia. ibid.
ex inſtincto ſatanæ. ibid.
ex arrogantia. ibid.
ex eo quod alios condemnamus. ibid.
lignum crucis hora tertia defixum eſt. 306.D.2
ligna pro Diis habita. 4.D.1
litera occidit Spiritus autem viuificat. 595.A.1
literæ hæreticorum inter ſe pugnant. 200.A.2
literæ ſacræ à Deo conſcriptæ ſunt & enunciatæ. 38.B.1
literæ ſacræ Chriſtum Deum eſſe & hominem teſtantur. 574.C.2

literarum

Digitized by Google

literarum ſacrarum ſtudium ſuperuacaneum non eſt. 562.C.1
literarum ſtructuras, numeros, & menſuras inuenit Palamedes. 8.B.1
literarum cultor Conſtantius Imperator. 158. A.2
literarum ſacratum tabulas conficit Athanaſius iuſſu Conſtantis Imperatoris. 155.C.1
literarum ſacrarum ſententiis, & non vocibus ſeruiendum eſt. 315.C.1
literas accuſatrices de Athanaſio, Marcello & Aſclepa ad Iulium Romanæ eccleſiæ pontificem mittunt Euſebiani. 202.D.2
literas ſacras recte legit, & exacte examinat orthodoxa eccleſia. 291.C.2
literas non didicerat Antonius. 509.B.1
eas ſenſus incolumis non requirit. ibid. D.1
literas calumnioſas de Athanaſio ad Conſtantem Imperatorem mittunt Euſebiani. 155.B.1
literas inuenerunt Phænices. 8.A.1
literas ad Balatium Ægypti ducem mittit Antonius. 512.B.1
literas Conſtantij Imperatoris Palladius & Aſterius Athanaſio detulerunt. 159.A.2
literas ſacras non recipientes, ex ipſa rerum natura de Theologicis ſunt perſuadendi. 391.D.2
literas falſas de Athanaſio, Marcello & Aſclepa ſcripſit Theognius Arianus. 206.D.1
literas contra Athanaſium Imperatoribus ſcribunt Ariani. 191.C.2
litteras mittit Conſtans Imperator Conſtantio fratri de Synodo celebranda. 155.C.1
longianus orthodoxus epiſcopus. 58.C.1
locus in quo Adam conditus eſt figuratè dicitur paradiſus. 2.B.1
locus ſolitudinis Antonij. 498.B.2
locus certus orationibus habendis conſtituendus eſt. 558.B.1
locus Caluariæ Adæ ſepulchrum. 296.A.2
locus natiuitatis Chriſti inſignis. 569.A.1
non loci ratione ſed naturæ qualitate à Deo procul eſſe Creaturæ dicuntur. 121.C.1
loco circunſcribuntur Angeli. 347.B.1
locum vbi naſciturus eſſet Chriſtus, prædixit Michæas. 328.C.1
locis pluribus opus non habent res ſpirituales. 49. A.2
loth à Sodomorum interitu liberatur. 562.A.1
loth domi ſuæ Angelos excepit. 85.A.2
locuſtas immittit Moſes per totam Ægyptum. 464. B.2
lucas Apoſtolus & Medicus Euangelium conſcripſit, & Acta Apoſtolorum. 493.D.2
lucianus magnus, religioſus & martyr literarum ſacrarum interpres. 494.C.1
lucifer quarto die factus. 392.C.2
lucifer Sardiniæ epiſcopus in exilium pulſus quod contra Athanaſium ſubſcribere noluiſſet. 160. C.2
lucillus epiſcopus Veronæ Sardicenſi concilio ſubſcribit. 207.B.2
lucius Adrianopoleos epiſcopus ferro vinctus in exilium deportatur. 224.B.2
lumen de lumine Deus filius eſt. 594.A.1
lumen à ſole accipit aër. 11.B.1
luminis author lumine ipſo pulchrior eſt. 1.A.2
luna & reliqua ſydera Solis auxilium deſiderant. 11.B.1
luna & ſol, cæterarumque ſtellarum chorus quarto creationis die conditus eſt. 92.D.1
luna per noctem lucere poteſtatem habet. 95. B.1
lunæ fulgorem propter homines creauit Deus. 574. A.2
lunæ reliquiſque ſtellis diuinos honores homines conſecrarunt. 4.C.1
lunam occultat ſol diurno tempore ſplendore iubaris ſui. 11.C.2
lupus orthodoxus epiſcopus. 58.C.1
lux quid. 400.D.2
lux ante noctem facta eſt. 380.C.1
lux ante ſolis creationem quænam fuerit. 399. D.2
lux à Iudæis ablata. 336.D.1
lux primo die creata. 92.D.1
lux patris eſt filius. 18.C.2
lucis circumſpectio vmbra telluris tollitur. 11.C.2
lybes arietem cognomento Ammona Deum habent. 10.B.1
lybiæ & Ægypti eccleſiæ Arianis datæ, orthodoxis epiſcopis in exilium pulſis. 160.D.2
ex lybia in magnam Oaſim eijciuntur epiſcopi. 162. A.2
in lybia quomodo depictus eſt Iupiter Ammon. 4.A.2
lycia oracula olim impoſturis vaticiniorum ſcatebant. 35.D.1
lycurgus Spartanus & Solon Athenienſis legum inuentores. 8.A.1

M.

MAcarius presbyter Euſebij legatus. 199.
macarius calicem non confregit. 200.D.2
macarius Hieroſolymorum epiſcopus orthodoxus. 48.B.1
macarius carceribus Tyri incluſus. 196.D.1
macarius de poculo confracto coram Ethnicis & Iudæis ab Euſebianis accuſatur. 201.D.2
macarius ab accuſatione Meletianorum abſoluitur. 214.C.2
macarius presbyter mortis Arij teſtis. 220.D.1
macarius de poculo myſtico fracto accuſatur. 195. A.2
macarij & Athanaſij fides in Concilio Nicæno probata eſt. 199.A.2
macedonius epiſcopus Sardicenſi concilio ſubſcribit. 207.B.2
macedonius falſum crimen obijcit Paulo epiſcopo Conſtantinopolitano. 223.B.1
macedonius falſus teſtis in Athanaſium. 196. C.1
macedonius homines Deo annumerandos docet. 553.A.1
macedoniani eandem in omnibus animantibus eſſentiæ rationem eſſe dicunt. 560.D.2
macedoniani teſtimonia ſcripturæ ſacræ quibus Chriſtum animam habuiſſe probatur, figuratè intelligenda eſſe dictitant. 560.D.2
macedoniani Spiritum ſanctum Deum eſſe negant. 551.A.1
patrem & filium regem vocant, Spiritum vero ſanctum miniſtrum. 557.B.1
Chriſtum animæ loco diuinitatem habuiſſe dicunt. 559.A.2
Spiritum ſanctum creaturam eſſe ſentiunt. 553. A.2

animam abuſiue filio ttibui dicunt. 560.A.t
magia in admiratiore ſumma fuit apud Chaldæos ante Chriſti aduentum. 35. A.2
magus nou eſt Chtiſtus,cùm de magia crux eius victotiam reportet. 35.D.2
magi de longinquo ad offerenda munera naſcenti Chtiſto attrahuntur. 569.A.1
magi Ægyptiorum Iannes & Mambres Moſi reſiſtuut. 464.C.2
pudefacti diſcedunt. ibidem.
magicæ artes ſordeſcere cæperunt quando Verbum Dei hominibus apparuit. 35.C.1
magiſtratus malos Deus dat populo, quare. 390. A. 1
magiſtratum optimè decet amor & mutuus affectus erga omnes. 390.A.1
magiſtratnm, offenſionum receptarum obliuiſci maximè decet. 390. A.t
animo ſedato eſſe. ibidem.
facile delationibus non credere. ibidem.
ab inmiſericordia & munetibus abſtinere. ibid.
magnentius Diabolus ab Athanaſio dicitur. 155. C.2
magnentius homo impiiſſimus Conſtantem Impetatorem interficit. 156.A.1
magnentij crudelitas & perfidia. 155.D.2
maia à Ioue ſtuprata. 5.C.2
majeſtas Patris,filij & Spiritus ſaucti,æqualis eſt. 58.B.2
maior, variè in ſcriptura accipitur. 558.B.1
maiores Chriſti diſertè ab Euangeliſtis declarantur. 572.C.2
maiores Chriſtus habet tatione carnis, non haber autem ratione Deitatis. 573.B.t
malacbias contra Iſraelem propbetat. 478.A.2
malitia hominum vnde. 3.C.2
malitia cæca. 330.D.2
malitia res eſt deteſtabilis,Deo odioſa, & hominibus inimica. 571.D.1
malitia quantum fidei Catbolicæ obfuerit. 260. D.1
malitia diaboli cæca. 334.C.t
malitia dæmonum contempta fuit quando Chriſtus in terris apparuit. 35.B.t
malitia principio non fuit. 1.C.2
in ſanctis iam non eſt. ibidem.
ſolidi nihil habet. ibidem.
à mortalibus excogitata. ibidem.
malitia diaboli illum ipſum decepit. 331.B.2
malitia præuia eſt & anteambulo totius Idololatriæ. 4.A.t
malitiam ſubſtantiam eſſe nonnulli Ethnicorum exiſtimarunt. 3.B.1
malum nullum nec à Deo nec in Deo vnquam extitit. 3.A.2
malum ſibi fingit auima quæ à veritatis ſcopo aberrat. 3.A.t
malum ſi iuter res creatas anuumeretur, Deus illius author erit. 3.B.1
mali conditor eſſet Deus, ſi malitia veram haberet eſſentiam. 3.B.t
mala quæuam ſunt. 2.B.2
mala quædam ſunt quæ bonis paruis delentur. 391. B.2
mala dicenda ſunt non entia. 20.B.2
mala nullam eſſentiam habent. 2.B.2
hominum commentis efficta ſunt. ibidem.
mala ingentia ob cultum Idolorum geneti bumano acceſſere. 10. D.t
mala Iudæorum quæ. 51.B.1
malorum omnium mater impietas. 354.C.1
mali proſperant aliquando vt mercedem in hac vita aliquorum bonorum quæ fecerunt recipiant. 381. A.2
mandatis Dei obedire angeli proprium eſt. 117. D.2
manichæus hæreſeos inuentor. 64.B.1
manichæus peccatum ex oatura eſſe aſſerit. 281. B.1
duobus opificibus,bono videlicet & malo hominē ſubiacere docet. 283.A.1
manichæus & Marcion de incarnatiooe Verbi quid ſentiant. 284.A.1
manichæus paganis ſimilis. 431.B.t
manicbæus, Marciou & Valens Verbum carnē eſſe factum negaruut. 53.D.1
manichæus Chriſtum imaginarium corpus habuiſſe dicebat. 40.B.2
manichæus & Arius à ſuis ſectariis pro Chriſto habentur. 63.D.2
manichæus,Marcion,& Apollinaris Chriſtum peccatis obnoxium eſſe ſeutiunt. 285.D.1
manichæi Filium Dei hominem factum eſſe negant. 560.B.1
veteri teſtamento obtrectant. 143.B.1
carnem filij Dei Deitati conſubſtantialem eſſe aſſeuerant. 279.C.1
duos Deos aſſetuut vnum bonum & alterum malum. 290.D.t
paſſionem Chtiſti opinione factam eſſe dicunt. 569.C.2
manichæi hæretici à Manichæo nomen ſumpſere. 64.B.1
maoichæi omnium bæreticorum impiiſſimi. 279. D.2
Vetbum carne paſſum eſſe negant. ibid.
deitatem mortis capacem eſſe ſentiunt. ibid
manichæi & Ariaui in quibus conueniant. 99. A.2
manichæi immiſericordes. 235.A.2
manichæorum & Arianorum cauillationes ocioſæ. 281.D.1
manichæorum in Cbriſtum blaſphemiæ. 100. D.1
manue pater Samſoois Aogelum voleus adorare ab eo increpatur. 93.C.2
Angelum videt. 118.D.t
manus Domini ſupet Eliſæum prophetam facta eſt, quomodo. 304.A.2
maoum aridam non tetigit Chriſtus illam ſanando. 370.B.1
quinam habeant manum aridam. ibid.A.2
manu extenſa iurat Atbanaſius. 154.A.2
manus hominis aptæ ad neceſſarios vſus. 2.C.2
ad eas in precibus ad Deum porrigendas. ibid.
manus Chriſti extenſæ in cruce, vt gētiles & Iudęos attrabereut & iu vnum coniungerent. 27.C.2
manus imponuntut diſcipulis miſſis ad prædicandū gentibus Euangelium. 598.D.t
manuum proprium eſt tangere. 12.B.2
manibus ſuis abutens homo cædes perpetrat. 2. D.2
marcellus,Athanaſius, & Aſclepas innoceutes iudicantur. 207.D.t
marcellus Galatiæ epiſcopus in exilium ab bæreticis pulſus,cur. 223 B 1

romam profectus ſe innocentem monſtrat. ibidem.
ſcripto ſuam fidem prodit. ibidem.
marcellus hæreticus Chriſtum adorandum non eſſe dicit. 5.A.2
marcelli in confitenda orthodoxa fide conſtentia in concilio Romano. 202.A.1
marcelli & Athanaſij præſentiam timuerunt Euſebiani, illorum accuſatores. 206.A.1
marcion hæreſeos inuentor. 64.B.1
vide, Manichæus.
marcion & Manichæus de Incarnatione Verbi quid ſentiant. 284.A.1
marcion & Valentinus Patrem & filium duos Deos eſſe dicunt. 259.D.1
marcion, Valentinus, & Baſilides aſſerunt Dominum veloti aquam per canalem, penetraſſe per impollutam deiparam virginem. 290.C.2
marcion, Baſilides, & Valentinus Angelos rerũ omnium creatores eſſe dicunt. 92.D.2
marcionis doctrina diabolica eſt. 189.A.1
marcioniſtæ à Marcione hæreſiarcha dicti. 379.A.2 64.B.1
marcus epiſcopus orthodoxus ab Arianis in exiliom polſus. 164.D.2
marcus Zygrorum epiſcopus epiſtolam ad Antiochenſes ſcriptam ſubſcribit. 45.B.2
marcus Philorum epiſcopus. 45.B.2
marci Papæ prædeceſſor Syluester. 438.B.1
mardochæus Amam inſidias virtute ieiunij ſuperauit. 432.A.1
mare eſt mundus. 395.B.2
mare audita Verbi incarnati voce à tempeſtatibus conquieuit. 53.C.2
mare rubrum ſicco pede pertranſit Iſrael. 464. C. 2
mare robrum baptiſmi ſignum. 406.C.1
maris diuitias Deus hominibus largitus eſt. 574. A.2
mari inambulare non ſolum Deo, ſed etiam angelis facillimum. 571.A.1
maretes ager Alexandriæ. 218.B.2
maria mater Chriſti, Ioſeph viro iuſto deſponſata erat. 599.C.1
maria virgo ſoror noſtra eſt. 40.B.2
maria virgo, regina, domina, & Deipara proprie dicitor. 325.C.1
mater vitæ appellatur. ibid. D.1
beatiſſima prædicatur. ibid. A.2
filia Dauidis, & Abrahæ nuncupatur. ibid.
gratia plena dicitur. ibid. B.2
ab omnibus Hierarchiis cæleſtibus peculiari benedictione benedicitur. ibidem.
maria vidit Dominum ad monumentum. 398. A.2
ex maria carnem deciſam accepit Chriſtus. 110. D.2
ex maria virgine corpus tantùm aſſumpſit Chriſtus. 39.C.2
de maria virgine Chriſtus natus eſt de Spiritu ſancto. 594.B.1
in mariam virginem quomodo Spiritus ſanctos ſuperuenerit. 323.B.2
margarita in mari rubro generatur. 413.C.1
margarita ſpecioſa virginitas. 309.B.2
margarita cæleſtis eſt & terrena. 413.D.1
maris, falſos teſtis contra Athanaſium. 196.C.1
mars & Venus à Diomede vulnerantur. 5.D.2
mars cum Venere adulterium committit. 5.D.2
marti ſacrificantur homines capti in bello. 10.D.1
ex marte cædes diſcebant olim antiqui. 10.B.2
martyr efficitur Conſtans Imperator. 156. A.1
martyres Ananias, Azarias & Miſael in fornace ignis poſiti, refrigerium ſenſerunt. 595.B.1
martyres Babylonij Ananias, Azarias & Miſael Arianam hæreſim refutant. 109.D.2
martyrum primitiæ Stephanus. 600.B.2
martyrius & Heſichius deputatores Ariani in Concilio Romano. 199.B.1
martyrium ſubiturus Petrus Romam proficiſcitur, cum antea propter metum Iudæorum latitaret. 167.C.1
martyrium Sydrach, Miſach & Abdenago à Daniele narratur. 479.C.2
martyrij locum non inuenit Antonius. 504.B.2
martyrij tempore ſe ad mortem offerre licet. 293. D.1
maſculus & fæmina diuerſi in vnum conciliantur ad animantis procreationem. 14.A.2
in maſculos ſtupra exercebant Dij gentilium. 6. D.2
mater & caput omnium eccleſiarium Roma. 438 B.2
mater omnium malorum impietas. 354.C.1
mater vitæ dicitur virgo Maria. 325. D.1
marti Deorum vt grata facerent homines mulierũ naturam affectabant. 10. B.2
materia ſecũdi Adami ex virgine mutuatur. 574.B.2
materia arti eſt poſtponenda. 6.C.1
matronæ & virgines flagris cæſæ, dein de carceribus incluſæ Paraſceues die. 171.A.1
maximiana perſequutio multo ſedacior quam Ariana. 235.A.1
maximianus Conſtantij auus. 231.C.1
maximious Treuiris præſul. 155. B.1
maximus & Seruatius epiſcopi à Magnentio ad Cõſtantium Imperatorem legati miſſi. 156.C.1
maximinus Gallus orthodoxus epiſcopus. 58.B.1
maximus & Calamerus diaconi à Paulino Alexandriam miſſi. 45.A.2
mediator dici non poteſt Chriſtus abſque homine. 450. D.1
mediatorom ſeries infinita eſſet ſi filius eſſet creatura. 182. D.1
medicinam inuenit Æſculapius. 56.B.1
& hanc ob cauſam in Deorum numerum relatus eſt. ibidem.
in medio terræ Chriſtus crucifixus. 394.B.1
mediolani epiſcopus Protaſius. 155.B.1
mediolanum venit Athanaſius, quare. 155.C.1
mediolanenſe Conciliom. 143.C.2
mediolanenſis eccleſiæ inuaſor Auxentius. 267.A.2
melchi filius Salaad. 576.A.1
pater Melchiſedechis. ibidem.
melchiſedech filius Melchi regis Salem. 576.A.1
melchiſedech mittitur à Patre, vt vitulos ad immolandom idolis adducat. 576.A.1
ad Dei veri cognitionem peruenit. ibid.
annos ſeptem in denſiſſima ſyluanudus remanſit. 576.B.2
abrahamo benedicit. 577.A.1
ſine patre, ſine matre, & ſine familia dictus, quare. ibidem.
comparatus eſt filio Dei, quare. ibidem.
meletius à Petro epiſcopo & martyre deponitur. 210.C.1

ſchiſma facit. ibidem.
epiſcopos conuitiis & calumniis afficit. 16. D.2
Meletij & Euſebij conſpiratio in Athanaſium. 210. D.2
meletiani execratione digni. 213. C.1
meletiani quales, & quàm antiqui hæretici. 195. B.2
beato Petro epiſcopo Alexandrino inſidiati ſunt. ibidem.
achillam item eius ſucceſſorem calumniati ſunt. ibidem.
Alexandrum quoque apud Cæſarem calumniis perſequuti ſunt. 195. B.2
ab Imperatore propter mendaces calumnias exe-erantur. 195. C.1
ambitione elati ſunt, & auaritiæ ſtudio dediti. 62. C.2
meletianorum & Ariomanitarum impietas fugienda. 62. C.2
meletianorum calumniatorum in Athanaſium princeps fuit quidam nomine Ioannes. 197. B.1
meletianis nulla cura eſt veritatis, quia mercenarij ſunt. 239. B.2
melior factus Chriſtus, quomodo intelligi debeat. 84. B.2
melotâ Iordanem fluuium percutit Heliſæus. 311. C.1
melotem & pallium tritum Athanaſio epiſcopo donat Antonius moriturus. 513. C.1
membra Chriſti fideles omnes. 280. A.2
membra eccleſię diuulſa. 169. C.2
membrorum diſſolutio Græcè παράλυσις dicitur. 436. C.1
membris ſuis omnibus abutitur homo à Deo alienus. 2. D. 2
membris corporeis ſiue in bonum ſiue in malum vti poteſt mens humana. 2. B.2
mendacia patrem diabolum habent. 158. D.2
mendaces ſunt Ariani ex diui Pauli ſententia. 117. D.1
menophantes ex Epheſo Euſebianorum primarius. 207. A.1
menophantes epiſcopus Arianus, à Sardicenſi ſynodo deponitur, & excommunicatur. 207. D.1
menophantes epiſcopus Epheſi, concilij authoritate deponitur. 203. C.2
mens humana errore decepta voluptatem ſibi bonũ eſſe exiſtimauit. 2. A.2
à rerum intelligibilium conſideratione deffecit, quomodo. ibidem.
corporis ſui viribus abuſa eſt, quomodo. ibid.
à bono ſeſe auertit, quomodo. ibid.
boni vocabulo abutitur. ibid.
à motu nunquam conquieſcit. ibid.
exercere voluptatem inſtituit, quomodo. ibid.
libera eſt & ſui arbitrij. ibid.
mens vniuſcuiuſque eſt via qua Deum verũ agnoſcere poteſt. 12. C.1
mens humana non permanet in ſua perfectione. 3. C.2
telis apparet qualis ſe ipſam reddit ſe contaminando. ibid.
condita eſt vt Deum ſpectet. ibid.
pro Deo mortalia exquiſiuit. ibid.
mens humana aliud eſt à corporalibus ſenſibus. 12. A.2
mens hominis extra ſe poſita, ea quæ non ſunt concipit, & configurat. 3. D.2
mentis humanæ captum quæ ſuperant, Omnipotentis poteſtati tribuenda ſunt. 564. B.2
mentem ſupercæleſtem in Chriſto fuiſſe, nefarium eſt dicere. 280. A.2
mentem qui habent, illius autorem & opificẽ Deum abnegare non poſſunt. 12. C.1
mentem ſupercæleſtem habuerunt Prophetæ. 280. B.2
mentem nitidiorem reddit ieiunium. 305. D.2
mercurius Iouis filius. 5. C.2
ex decreto Theſei in Græcia pro Deo venerատur. 4. D.2
mercurius in Deorum numerum relatus in Arcadia. 4. B.2
meretricem introducunt Euſebiani in cubiculo Epiſcoporum orthodoxorum. 226. B.2
meretricatum ex Venere diſcebant olim homines Idololatræ. 10. B.2
meridie Chriſtus mortem ſuſtinuit. 28. B.1
vt corpus ſuum verè extinctum eſſe omnibus appareret. ibid.
à meridie ſiccum elementum proficiſcitur. 390. D.1
merita Antonij. 504. D.2
pro meritis bonis, vitam æternam à Chriſto accepturi ſumus. 594. C.1
meſſias à prophetis prędicatur. 525. B.1
metropolitanus epiſcopus. 436. B.2
micheas, Eſaias, & Ieremias ludibriis & flagris excipiuntur. 409. B.1
michæas quando prophetauit. 477. D.2
michæas propheta ad Achab acceſſit Spiritus ſancti monitu. 166. D.2
locum vbi naſciturus eſſet Chriſtus prædixit. 328. C.1
militiæ cæleſtis varij ſunt ordines. 377. C.1
mille ſacerdotes Dei arcam portabant. 472. C.1
miluius coniugium infamare fruſtra conatur. 290. D.2
minæ iudicibus denunciatæ niſi hæreticis fauerent. 228. C.1
minæ Euſebianorum. 207. C.1
minas Imperatoris non veretur Hoſius. 231. B.1
minis mortis adducitur Liberius vt Athanaſio ſubſcribat. 230. B.2
minerua artis textoriæ inuentrix. 7. D.2
mineruæ inſidias Iupiter expertus. 5. B.2
miraculum diuinitatis in quo conſiſtit. 17. A.1
miraculum aſcenſionis Chriſti per totum orbẽ prędicare, diſcipulis Angeli ſuadent. 578. C.2
miracula impij & hæretici aliquando faciunt. 388. B.1
miracula non ſunt hominis, ſed Dei. 127. D.1
miracula Chriſti ſecundum Matthæum. 483. D.1 & ſeq.
miracula à Chriſto edita, Iudæos necis illius reddũt inexcuſabiles. 569. A.1
miracula à Chriſto facta illius Deitati ſoli, ſunt adſcribenda. 570. B.2
miracula ſanguinis ex imagine Chriſti hauſti. 436. C.1
miracula & ſanationes Chriſti prophetat Eſaias. 393. B.1
miracula ſua propria poteſtate faciebat Chriſtus. 180. A. 2. 117. B.1
miracula ſe Dei virtute facere profeſſi ſunt Apoſtoli. 114. B.2
miracula Chriſti diabolo tribuuntur. 351. D.1

per

per miracula, Deus fidem facit miraculis. 575.B.2
miraculorum fides quomodo præparata. 575.C.1
miſericordia Dei in genus humanum. 90. A.2
miſericordia carent Manichæi. 235. A.2
miſericordiæ & eleemoſinæ Iudæorum & Ethnicorum, illis regnum cœlorum obtinere non poſſunt. 386. C.2
miſericors qui fuit in vita, etiam in morte eius beneficia coram Deo accepta ſunt. 385. C.1
miſericordes, ſupra miracula faciētes perfecti ſunt. 384. D.2
miſſio Chriſti, declaratio, & vnctio, idem. 371. B.2
miſſio Chriſti eſt humanitatis aſſumptio. 146. C.2
miſſio Chriſti eſt vnitio Dei cum homine. 372.A.2
in moabitas bellum geſſit Dauid. 31. D.1
modus natiuitatis Chriſti, illuſtris fuit. 569. A.1
modum generationis Dei inueſtigare indecorum eſt. 97. D.2
monachi ſpeciem induunt dæmones. 503. D.1
monachi quamplurimi Epiſcopi conſtituti. 263. D.1
monachi ante Antonium ieiunabant. 496. C.2
monachi Alexandriam miſſi ab Apollinari Epiſcopo. 45. A.2
monachi variis modis cruciati & mactati. 170. B.2
monachi Cæſarienſes. 261.B.2
monachorum nomen celebre. 495.
ad monachos Antonij exhortatio. 506.B.1
contra monachos & virgines odium diaboli maximè verſatur. 500. A.2
monachiſmum non eſſe recentet inuentum. 504. B.1
monaſteria ab Arianis euerſa. 238. A.1
mons Sion, quis. 403. C.2
mons dicitur virtus, cur. 403. D.2
in montem excelſum aſcendit Chriſtus quando Apoſtolos elegit. 593. B.2
in monte Hor moritur Aaron. 466. C.1
in monte Abarim Moſes moritur. 467. C.1
in monte Carmelo ſedentes Elias & Eliſæus Dominum inuocant. 298. B.2
montes in morte Chriſti diſrumpebantur. 25. C.2
montanus palatinus ad Athanaſium miſſus. 158. D.2
morbus hæreſeos ſemper in deterius progreditur. 53. A.1
morbi verbo Chriſti fugantur. 569. B.1
morborum generis humani ſanatio à Chriſto facta, Deum illum eſſe teſtatur. 25.D.1
mores Iudæ imitantur hæretici. 63. B.1
mores boni concionatoris plus proſunt, quam eius eloquentia. 366. B.2
morum immanitas quæ in Diis conſpiciebatur, ciuitates omnes corrumpebat. 10. A.2
mors inuaſit mundum diaboli inuidiâ. 20. D.2
mors eſt totus mundus iſte. 308. D.1
mors hominibus per imbecillitatem naturæ ingruit. 26. A.2
mors hominibus propria. 79. A.1
mors lenis vel acerba non eſt certum bonæ vel malæ conſcientiæ indicium. 382. B.1
mors à Chriſti fidelibus ludibrio habetur. 29. C.1
eo quod à Chriſto ſit perdomita. ibid.
vis illius atq; lues extincta eſt. ibid.
mors in Chriſto locum non habuiſſet, niſi mortale corpus geſtaſſet. 104.C.1
mors præualuit hominibus per peccatum. 281.D.1
mors ab Adam vſq; ad Moſem dominata eſt. 84. A.1
mors non eſt Iuſtis. 308. D.1
mors, niſi in corpore exiſtere aut apparere non poteſt. 34. B.2
mors, debitum humani generis. 26. A.1
mors omnibus hominibus communis. 61. C.2
mors à Chriſto, natura humana circundato, contrita & confracta olim fuit. 571. D.2
mors Arij. 220. D.2
mors Arij ſufficit ad illius hæreſim reprobandam. 222. A.1
mors eſt adinuentum peccati. 281.D.1
mors Chriſti in ſacris veteris teſtamenti litteris clarè demonſtratur. 30. B.2
mors Aaronis. 466. B.2
mors Chriſti dæmones abegit. 36. A.2
mors, quaſi draco Chriſtum refugit. 132. A.2
mors Chriſti, fecit Chriſtianos mortem non expaueſcere. 132. C.2
mors aſſecla peccati. 109. B.1
mors verè extincta eſt cruce Chriſti. 28. C.1
mors reſurrectionem præcedere debet. 27. A.1
mortis imbecillitas. 29. D.2
mortis horror vnde. 2. D.1
mortis Arij teſtis eſt Macarius presbyter. 220. D.1
mortis Chriſti fructus. 337. B.1
mortis victor appellatur Elias, quare. 575. A.1
mortis liberatio eſt Saluatoris noſtri aduentus in carnem. 54. A.2
mortis ſuæ teſtes Chriſtus habere debuit, vt illius reſurrectioni fides adhiberetur 27. A.1
morti obnoxiæ ſunt creaturæ quia illorum natura ex nihilo conſtat. 16. A.2
morti obnoxia non fuit anima Chriſti. 280. D.2
mortem non exhorruit Chriſtus vadens cōtra mortem. 131. D.2
mortem recuſare noluit Chriſtus, ne ſimul reſurrectio impediretur. 26. B.2
mortem crucis citius quàm naturalem quare ſuſtinuerit Chriſtus. 26. D.2
mortem & infernum profligat continentia. 309 C.2
mortem non timebat Chriſti diuinitas quæ mortuos verbo ſuſcitabat. 589.B.2
mortem execrabilem ſuſtinuit Chriſtus vt execrationes noſtras portaret. 27. B.2
mortem Chriſtus deguſtauit in ligno. 565. B.1
mortem præſentem non extimuit Iacob qui fratris ſui inſidias pertimuerat. 167. B.1
mortem delet Chriſtus. 50. C.1
mortem expaueſcit naturaliter homo. 28. B.2
mortem quidam peccatores citò & quietè oppetunt. 387. D.1
mortem Chriſtus aboleuit corporis ſui immolatione. 22. D.1
mortem aduerſus ſe ſe prouocauerūt homines malitiæ inuentores. 20. D.2
mortem à ſuis ſimilibus amolitus eſt Chriſtus oblatione ſui corporis. 21. B.1
mortem quæ erat in hominibus mutuatus eſt Chriſtus, vt eam aduerſus corpus ſuum graſſantem omninò deſtrueret. 26. D.2
ad mortem ſe offerre licet tempore martyrij. 293. D.1
morte mulctandus Iuppiter potius quàm adorandus. 5. C.2
morte Arij repentina Euſibij hæretici minæ fractæ ſunt. 61. D.2
morte deuicta Chriſtus reſurrexit. 29. D.1

morte ſua Chriſtus mortem demolitus eſt. 307.D.2
morte ſua Chriſtos debita omnium mortalium ſoluit. 26. C.1
morte mala non moriuntur omnes qui impiè & iniuſtè vixerunt. 381. B.1
de morte triumphum reportauit crux viuifica Chriſti. 335. D.2
de morte Chriſtus trophæa retolit incorruptibilitatem & indolentiam. 28. A.1
io morte & ante mortem cruciantur pij aliquando, quare. 387. A. 2
in morte, eius beneficia accepta ſunt qui in vita fuit miſericors. 385. C.1
in morte Chriſti vniuerſa rerum fabrica eum filiom Dei eſſe confitebatur. 25. C.2
ſol ſe ſe auertebat. ibid.
terra quatiebator. ibid.
diſrumpebantur mootes. ibid.
omnes metu ac pauore contrahebantor. ibid.
mortalis eſt homo ſecundum naturam, ſecundum vero gratiam immortalis eſt. 20.C.2
mortale cum immortale copulatum fuit in Chriſto. 323. C.2
mortales malitiam excogitauetunt, eamqoe aduerſus ſeipſos effigurarunt. 1. C.2
mortuus eſt Chriſtus inclinato capite, quid. 398. D.1
mortuo non obediunt dæmoues. 30. B.1
mortuum dicitur corpus quando à motu conquieſcit. 13.C.1
mortuum excitarunt Elias, & Eliſæus. 32.C.1
mortuo Conſtante Imp. planxit Athanaſius. 156. D.1
pro mortoo habetor qui peccatis immerſus eſt. 407. C.1
mortui non pereunt, ſed viuunt. 28. D.1
incorruptibiles reſurrectione fiunt. ibid.
mortui reſurgunt dum Chriſtus moritur iu cruce. 565.B.1
mortui quomodo ſepeliendi. 512. D.2
mortuorum uullus ad vitam rediit qui vitæ futuræ conditiooem denunciet. 375. C.1
mortuorum reſurrectio ſi noo eſſet, iniuſtus Deus eſſet. 389. B.1
mortuus ſuſcitat Chriſtus vt Deus, ſed vt homo à mortuis excitatur. 288. C.2
vt mortoos ſuſcitarent Elias & Eliſæus Deum inuocabant. 114.B.2
à mortuis ſurrexit Chriſtus media nocte. 308. C.2
à mortuis relictæ eleemoſinæ pauperibus, ſacrificia mortua dicuntur. 385. C.1
mos Græcorum in tondendis pueris. 397. B.1
mos hæreticorum in ſua hæreſi diſſeminanda. 228. B.2
moſes & Aaroo ex Ameram geniti. 31. B.1
moſes & Aaron iu montibus deffuncti ſunt. 31. B.2
moſes homo Dei dicitur. 598. A.1
moſes de Chriſti cruce prophetat. 30. D.2
moſes figuratè vocat paradiſum locum illũ in quo Deus Adamum condidit. 2. B.1
libellum repudij conceſſit qua ratiooe. 290. D.2
æneum ſerpentem exaltauit, quare. 565. A.2
à madianitis metu Pharaonis diſceſſit. 165. A.2
moſes veteris legis miniſter. 408. D.1
quomodo orauerit. 300. D.1
chriſti iocarnationem fatetur. 30. A.2
moritur in monte Abarim. 467. C.1
deus Pharaonis conſtitotus eſt à Deo. 77. B.1. 551. B.1
in condendis legibus vaticinatur & cantat. 298. A.1
ieioniis vt Deom alloqueretur ſeſe præparabat. 432. A.1
quomodo Dei poſteriora viderit. 380. D.2
moyſes Deum vidit. 118 D.1
moſes Raguelis gener. 371.B.1
hic iu rubo, & Abrahamus in tabernaculo Chriſtum adoraront. 76. D.2
moſes crucis figuram conſtituit. 317. D.2
moſes & Aaron & cum illis cuiuſque tribus princeps populum uumerarunt. 465. B.2
moſes in Ægypto natus. 31. A.2
quum io foga eſſet magnam illam rubi ardentis viſionem habuit. 167. A.2
moſis doctrinam obſeruauit Abrahamos. 181. B.1
moſis animos in ſe omuem Ægypriacam ſapientiam recepit. 49. D.2
moſis teſtamentum, liber apocryphos. 493. A.2
item illius aſſumptio. ibid.
moſis & Chriſti collatio. 89. B.1
moſis ſoeceſſor Ieſus Naue. 467. D.1
moſi Deus iubet imaginem creaturæ depingere. 575. C.1
moyſi loqoutus eſt Deus per Angelum in rubo. 118. A.2
per moſem populum ſuum ex Ægypto eduxit Deus. 328. B.1
motus aſtrotum à Deo guberuatur. 14. B.1
motus orbis rationalis. 16. B.1
motus animæ eſt ipſius vita. 13. C.1
à motu meus humana couquieſcere non poteſt, quare. 2. B.2
mulcta pecuoiarum denunciata iu Chriſtianos. 228. D.1
mulier fluxu ſanguinis laborãs fimbriæ veſtis Chriſti attactu ſanata eſt. 53. B.2. 564. D.2
mulieres Phæniſſæ ante idola quondam proſtitutæ, quare. 10. A.2
mulieres facile in lacrymas protumpunt. 383. D.2
mulieres viris ſuis ſubijci debent per omnia. 305. B.1
molierum naturam affectabant homines vt deorum matri grata facerent. 10. B.2
à mulieribus poſt reſurrectionem ſuam noluit tangi Chriſtos quare. 278. A.2
mulierculæ facillimè ab hæreticis decipiuutur. 75 D.1
multitudo nominom, nullitas eſt numinum. 15. C.1
multitudinis cõcordia Deom facit ad exaudiendum promptiorem. 157. D.2
munda mundis omnia. 547. D.2
munda animalia, quæ. 405. D.1
immunda, quæ. ibid. A.2
mundus, mare eſt. 395. B.2
mundos, corpus eſt. 33. D.1
mundus eſt congruens vndecunque diſpoſitio. 15. A.1
muudus vnus à multis ædificari non potuit. 15. A.2
mundus an ſit factus ex materia præexiſtente. 19. C.2
mundus à multis non eſt creatus, quomodo. 15. C.2
mundus gubernatore indiget, cur. 14. C.2
mundus eſt Caſtellum in quem miſſi ſuot diſcipuli Chriſti vt ſoluerent aſinum. 595. C.2
mundus iſte mors eſt perpetua. 308. D.1
mundus vinea eſt. 395. C.2
mundus per inobedientiã à peccato inuaſus. 281. C.1
muudi creatio an ſit à multis. 20. A.1

mundi creatio non eſt fortuita vel ſpontanea. 19. B. 2
mundi creationis ordo. 92. D. 1
mundi architecturam diuidunt Ariani. 94. A. 2
mundi artificem Deum non autem conditorem faciunt Platonici, quomodo. 19. D. 2
mundi harmonia vnum eſſe illius ducem & ſupremum rectorem demonſtrat. 15. C. 1
mundi vnius, vnus creator & rector. 15. D. 2
mundi ordinem diſpenſat Dei Verbum. 16. C. 1
mundi procuratorem Chriſtum eſſe demonſtrat quinque millium hominum de quinque panibus repletio. 25. B. 2
mundo crucifigi, quid. 407. A. 1
mundum creaſſe & Verbo & Filio ſimili modo conuenit. 141. D. 2
mundum ab Angelis conditum eſſe docuit Carpocrates hæreticus. 83. B. 1
mundum vniuerſum doctrina Chriſti peragrauit. 36. C. 2
mundos alios quamplurimos poterat conſtruere Deus. 15. D. 2
munera à pauperibus accipere non licet. 389. A. 2
à muneribus abſtinere, magiſtratum optimè decet. 390. A. 1
munus & vis animæ etiam corpore decumbente. 12. C. 2
mutatio aquæ in vinum, quid. 25. B. 2
mutatio, naturæ tranſlationem facit. 591. B. 2
mutationem nullam patitur Deus. 140. C. 2
muti prorſus effecti Ariani. 180. B. 2
muſcæ caninæ producuntur à Moſe in tota Ægypto. 464. B. 2
muſeus presbyter, Athanaſio litteras Valentis & Vrſatij deffert. 210. B. 2
muſices artis inuentor Apollo. 7. D. 2
muſonianum comitem in concilium Sardicenſe ſecum adduxere Euſebiani. 203. A. 2
myrias eſt numerus decem millium. 368. D. 1
myſterium quod comprehendi poteſt non eſt myſterium. 373. B. 1
myſterium ſanctæ Trinitatis inenarrabile & inexplicabile. 373. A. 2
myſteria ita conſcientia tenere debemus, quemadmodum ea ore noſtro dicimus. 592. C. 2
myſteria omnia Chriſti, piè intelligenda, & piè tractanda ſunt. 589. B. 2
myſteria ſacra ferè omnia Pſalmorum liber complectitur. 296. D. 2
myſteria diuina credere hominum eſt, Dei vero illa noſſe. 592. A. 1
myſteria ſacra Eccleſiæ, gentilibus prodenda non ſunt. 195. B. 2
myſteria ſacra hæreticorum cauſâ ab Ethnicis direpta. 201. C. 2
myſteriis ſacris Eccleſiæ, ſcandaliſari poſſunt catechumeni. 195. B. 2
myſticum poculum vbi & quando confractum. 195. C. 2

N

NAaman Syrus leproſus, mundatus. 32. C. 1
vt Deum in Iſraël eſſe cognoſceret. 114. B. 2
nabor & Stephanus lapidati. 409. B. 1
nabuchodonoſor ſimiles ſunt Ariani. 165. C. 1
nabuchodonoſor Arianis melior. 289. D. 2
nabuthæ viro religioſiſſimo inſidiata eſt Ieſabel. 159. B. 1
narciſſus & Patrophilus Arij commendatione Epiſcopi facti ſunt. 57. C. 2
ad omnem impietatem audaciſſimi. ibid.
narciſſus Neropolitanus Epiſcopus Arianus Athanaſio timiditatis crimen exprobrat. 163. A. 2
ab ordine presbyteri ter reiectus eſt. 169. A. 1
à Sardicenſi Synodo deponitur, & excommunicatur. 207. D. 1
narium proprium eſt olfacere. 12. B. 2
naſci ex Deo, quid. 428. C. 1
natales templi abſoluti quomodo celebrabantur. 158. B. 2
natham Propheta. 32. B. 2
natham propheta Dauidem adorauit. 552. B. 1
eo quòd vnctus domini eſſet. ibid. C. 1
natiuitas Chriſti naturæ Diuinæ mutationem nullam attulit. 591. B. 2
prophetarum reſpondet vaticiniis. 569. A. 1
inenarrabilis eſt. 31. C. 2
natiuitas diuidis obſcura, & paucis cognita. 31. C. 1
natiuitas filij ante principium apud Patrem eſt. 593. C. 1
natiuitatis Chriſti teſtis fuit ſtella in cœlo reſplendens. 32. C. 1
natiuitatis ſuæ rationem quiſquis inueſtigare debet, potius quam Redemptoris incarnationem perquirere. 591. D. 2
natura Dei incomprehenſibilis & inexplicabilis. 410. A. 1
contrariam voluntatem recipere nequit. 566. B. 2
natura humana poſt reſurrectionem vnius erit formæ & figuræ. 376. A. 2
natura diuina paſſionibus non eſt obnoxia. 566. D. 1
natura vna & eadem duo contraria non admittit. 564. A. 1
natura pecorum, naturæ humanæ diſſimilis eſt. 557. B. 2
natura, virginem citra virum parientem non agnoſcit. 292. D. 2
naturâ in Deo non ſumus, ſe gratia & adoptione. 120. D. 1
natura rationalis à ſe ipſa loquitur. 556. A. 2
natura Dei ſola eſt infecta. 589. B. 1
natura Sermonis adoranda, vnà cum carne ſua. 580. A. 1
natura filij non imminuitur eo quod patri ſubijciatur. 557. D. 2
natura deorum Gentilium vituperanda, & admodum exhorrenda. 5. D. 2
natura rerum, creatorem ſuum veluti litteris per ordinem proteſtatur, & alta voce prædicat. 13. D. 2
quibus natura vna eſt, illis etiam communis eſt appellatio. 119. B. 2
naturæ opifex & conditor vnus eſt Chriſti pater per ſuum Verbum. 99. A. 2
naturæ commixtio, ſiue concretio, mutatio eſt. 591. B. 2
per naturę imbecillitatem mors hominibus ingruit. 26. A. 2
naturam diuiſam non habet Deus. 343. B. 2
naturam armauit Chriſtus aduerſus eum qui dolo fuerat antea ſuperior. 570. D. 2
naturam humanam aſſumptā Deus in ſe glorificat. 587. C. 1
naturam æmulantur homines artibus ſuis. 8. A. 1
naturam accipiunt venti ex inflammatione & calore Ætheris. 11. B. 1

natura duplex eſt Chriſtus, vnus vero, ratione vnius perſonæ. 324. B. 2
natura non diſtinguntur Pater & Filius. 47. C. 2
natura mobilis & agilis eſt mens humana. 2. A. 2
naturâ, non voluntate Chriſtus eſt filius Dei. 134. B. 2
naturâ impatibile eſt Dei Verbum. 125. B. 1
naturæ duæ in Chriſto. 563. B. 2. 564. B. 1
naturarum duarum diſcrimen in Chriſto tollũt hæretici poſt eius Aſcenſionem. 573. C. 1
naturarum communionem, nominum communio non importat. 553. D. 1
nauc filio Deus per Angelum loquebatur. 118. A. 2
naues frumento onuſtas retinuiſſe accuſatur Athanaſius. 195. B. 1
naufragi homines & Græci Dianæ à Scythis ſacrificantur. 10. C. 1
naufragi in fide ſunt hæretici. 3. C. 1
naufragium Pauli Apoſtoli, quid. 406. C. 2
nazarethi Chriſtus naſciturus predicatur à Prophetis. 392. D. 2
ex nazareth Deum ſubſtantiæ ſuæ initium ſumpſiſſe dicit Paulus Samoſatenſis. 283. D. 2
falſum illud eſſe probatur. 284. A. 2
necem Athanaſij poſtulant Euſebiani. 193. A. 1
ad necem quatuor viri flagellantur ab Arianis. 235. C. 1
neceſſitas nulla Deum manet. 589. C. 2
neemia Eunuchus Regis Babylonij reædificationem templi à rege petit. 471. D. 2
nemo plus dedit quàm qui omnia dedit. 433. A. 2
nemo Deum effugere poteſt. 387. C. 1
nemo ad Deum intentus ſine legendi ſtudio. 432. B. 1
nemo vnquam Deïtatem nudam videre potuit. 412. A. 2
neminem pœnitentem abijcit Deus. 585. B. 2
neptunus in Græcia ex decreto Theſei pro Deo veneratur. 4. D. 2
neptunus artis gubernatoriæ inuentor. 7. D. 2
neptuni inſidias Iuppiter experitur. 5. B. 2
nicææ congregati Patres, eſſentiæ & conſubſtantialitatis voces, in ſactis litteris non contentas vſurparunt. 179. D. 1
nicææ Epiſcopus conſtituitur Creſtus loco Epiſcopi Ariani. 194. D. 1
nicæna ſynodus Arianæ hæreſeos confutandæ gratia conuocata fuit. 38. D. 2
nicæna fides ſola ſufficit ad omnes hæreſes exterendas maximè verò Arianam. 292. D. 2
nicæna ſynodus cur filium Patri conſubſtantialem eſſe aſſeruerit. 257. D. 1
nicæna ſynodus à 318. Epiſcopis celebrata. 264. D. 1
nicænæ ſynodi qualis intentio. 186. B. 1
nicænæ ſynodi decretis obtemperare nolũt Ariani. 194. D. 1
nicænæ ſynodo ſubſcripſit Acacius. 244. D. 2
nicænum concilium conſubſtantialem Patri Filium eſſe definiuit. 320. A. 2
ſpiritum ſanctum vna cum Patre & Filio conglorificari. ibid.
Deum verum eſſe filium Dei. ibid.
incarnatum, paſſum eſſe, reſurrexiſſe, & in cœlum aſcendiſſe. ibid.
venturum eſſe iudicem viuorum & mortuorum. ibidem.
nicænum concilium Acacius cum ſuis negat. 244. B. 2
nicænum cõcilium Athanaſij & Macarij fidem probauit. 199. A. 2
nicænum concilium neceſſariò coactum. 264. B. 2
à ſynodo Antiochena non differt. 257. A. 1
veram fidem ſcripto prodidit. 61. A. 2
arianos anathemate ferit. 199. D. 1
nicænum concilium approbatum. 243. D. 1
nicænum ſymbolum. 261. A. 1
nicæni concilij cauſa. 264. C. 2
nicæno concilio Euſebiani ſubſcripſerunt, quando. 181. D. 1
nicodemus Chriſti imaginem ſculpſit. 436. C. 1
nigri Æthiopes, quare. 390. D. 1
nilammon Epiſcopus ab Arianis expulſus. 164. D. 2
niniuitæ Dei minas ieiuniis euitarunt. 432. A. 1
niniuitarum pœnitẽtiam potius quam eorum præcedentia peccata reſpexit Deus. 327. B. 2
Noë ex Lamech genitus. 31. B. 1
noë & Enoch Moſis doctrinam obſeruarunt. 181. B. 1
noë tempore diluuij cum paucis ſaluatus eſt, maxima multitudine pereunte. 562. A. 1
nomen Ieſu Chriſti dæmones fugat. 568. A. 2
nomen Epiſcopale emebant Ariani. 170. C. 1
nomen hoc (Deus) quid ſignificet. 551. C. 1
nomen quibus idem eſt, illorum eadem eſſentiæ ratio non eſt. 560. D. 2
nomen à Chriſto accepere Chriſtiani. 64. B. 1
nomen Deitatis vnitum eſt, quia vna eſt ſubſtantia perſonarum Trinitatis. 592. B. 2
nomen creaturarum Deo tribuunt qui illum ingenitum nominant. 190. A. 2
nomen ingeniti ab Ethnicis mutuo acceperunt Ariani. 189. C. 2
nomen (ingenitus) an de ſolo Patre dici debeat. 358. D. 2
nomen Chriſti vnguentum effuſum. 591. B. 1
nomen Filij habuit Verbum ante illius incarnationem. 143. A. 1
nomen Chriſti efficax. 35. C. 2
nomen, conſubſtantiale, è ſymbolo ſublatum à Valente & Vrſatio. 243. B. 1
nomen monachorum celebre. 495.
nominis ſpiritus, varia eſt ſignificatio. 339. C. 2
nomine Ieſu Chriſti fugatur ſatanas. 503. C. 2
in nomine Filij & non Verbi ſacrum baptiſma confertur. 142. D. 1
nomine vno, ſancti in ſcripturis totam Trinitatem deſignarunt. 595. C. 2
ſub nomine Dyoniſij per allegoriam vinum intelligitur. 10. B. 1
nomina Patris & Filij relatiua ſunt. 551. C. 1
nomina in perſonis Trinitatis ſunt propria non commonia aut vnita. 447. C. 1
nomina Epiſcoporum in exilium actorum. 237. C. 2
nomina Epiſcoporum Ægypti, temporibus Alexandri Epiſcopi. 214. D. 1
nomina Epiſcoporum qui Sardicenſi concilio ſubſcripſerunt. 207. B. 2
nomina Apoſtolorum. 487. C. 1
diaconorum ab Apoſtolis cõſtitutorum. ibid. D. 1
nomina Deorum ludibrio plena. 5. A. 1
nouatus pœnitentiam abnegat, dicitque eos nullam veniam obtinere qui poſt lauachrum peccant. 350. B. 2
ab Eccleſia damnatur. 382. A. 2. illius error. 290. D. 2
nouatiani hæretici à Simone mago nomen ſumpſere.

pſete. 64. C. t
nuz quid. 406.D.2
nuz an diem præceſſerit, vel contra. 400.C.2
nocte Paraſceues irruptio militum fit in Eccleſia, duce Syriano. 240. A. 2
noctes inſomnes ducit Athanaſius Arianorum malitiam conſiderando. 155. B. 2
nuctu naſcuntur, & moriuntur homines vt plurimum, quare. 387.A.2
nubes ſplendida quid ſignificet in Euangelio. 593. B. 2
in nubis columna Deus Moſi loquebatur in tabernaculo. 118. A.2
nubes abſque aëre nec appatere nec conſiſtere poſſunt. 11. B. 1
nubes leues & agiles ſunt. 14. A.2
nubes Eliæ voce concuſſæ. 575. A.1
ad nubes aquæ aſcendunt ſalſæ, & deſcendunt dulces. 392. A. s
nubibus indigent pluuiæ vt in terram deſcendant. 11. B. t
noda nunquam videri debet virgo Deo dicata, ne quidem coram muliere. 306.C.2
nudus ſe eſſe cognouerunt primi patentes, quomodo. 2. D. s
numinis ſolius eſt adorari. 93. B. 2
numinis afflatu ſcripta eſt Biblia. 30. D. t
numinis cultus & religio, quid. 354. B.1
numina molta introducunt Arianl. 118. C.2
numina Ethnicorum falſa. 88. D.2
numerus Angelorum quantum hominum multitudinem ſuperet. 374. D. 1
numerus decem millium dicitur myriss. 368. D.t
mille vero numerus, dicitur Chilias. ibid.
numerorum liber cur ita vocetur. 465. B. 2
illius ſynopſis. ibid.
numeros, ſtructuras, & menſuras literarum Palamedes inuenit. 8. B.t
nuncius Patris vocatut filius Dei. 17. C. 2
nuncius Sathanæ quis. 406. D. 2
nupheos Epiſcopus Adelphius. 45. B.2
ad nuptias in Cana vocatur Chriſtus. 290. D. 2
nuptus ſcurratur grauius punitur quam ſolutus. 385. A. t

O

OAſis magna Ægypti pars. 162. A. 2
in eam ex Libya eijciuntur Epiſcopi. ibid.
obequitationes agunt Epiſcopi. 197. A. 1
oblatio celebratur in Eccleſia. 218. A. t
illi non adſunt Cathecumeni. ibid.
obſeruatiu Sabbathi quandiu extitit. 149. D. 1
occidentalem terram habitantium corpora candida ſunt, quare. 390. D.t
occidere ſe, & inimicis ad occidēdum offetre idem eſt. 162. B.2
ocium non deſignat Sabbathum ſed conditoris cognitionem. 582. A. 2
ocium non ſanctificat. 582. A.2
ocij cauſa principalitet Sabbathum huminibus datum non eſt. 582. D.1
ocio corporis & crapula dæmonés oblectantur. 305. D. 2
ocioſos in Sabbatbo culpat Cbriſtus. 582. B.2
oculus quatenus oculus cæteris corporis membris honoratior eſt. 558. B. 2
oculorum officium eſt videre. 12. B. 2
oculos ad concupiſcentias auertit anima, quomodo. 2. C. 2
oculos huminum decipiunt incantatores. 390.B.2
oculos cæci nati diuinitus pet lutū aperiebat Chriſtus, humanitus vero in tertam ſpuebat. 124. D.1
oculis corporeis Deus intueri nequit. 14. A. s
odam conſcripſit Moſes. 297. D. 2
odium diaboli maximè verſatur contra monachos & virgines. 500. A 2
odium frattum omnium malorum grauiſſimum. 383. D. t
odij turpitudo. 111. D.t
offenſarum non recotdari omnium peccatorum veniam impetrat. 383. A. 2
officium imprudentis. 231. D. 2
officium veri Chriſtiani, quale. 123. B.1
officium Saluatoris noſtri, quale. 25. D. 2
officium præceptoris. 174. A.1
ug Rex Baaſan qui è gigantibus etat, vincitur à Moſe, & terra illius Rubenitis, Gaditis, & dimidiæ tribus Manaſſe datur. 466. C. 2
oleum dicitur Spiritus ſanctus, quomodo. 79. C.2
oleum & farinam viduæ in Sarepta Sidoniæ multiplicat Elias. 469. D. 1
oleo inungebantur reges Iſraëlitæ. 19. C. 2
oleo lętitię inunctus eſt Chriſtus, quomodo. 79. C.2
olfactu abutitur homo ad multiplicia genera meretriciorum odorum. 2. D. 2
olympius & Theodulus Epiſcopi Traces in exilium ab Arianis eiecti. 164. A. 1
ulympius Epiſcopus Orthodoxus ab hæreticis calumnias paſſus. 224. C. 2
omnes volt Deus ſeruari, & ad ſalutem neceſſaria ſuppeditat. 391. D.1
omnia Chriſto tradita ſunt vt omnia emendaret. 147. A. 1
omnia licent ſed non omnia expediunt. 2. C. 2
omnia circumplectens Cbriſtus à nullu circumplectitur. 24. D. 2
omnipotens eſt Filius. 363. A.1
omnipotentia Filij. 429. D.2
ἀμοιούσιον non autem ὁμοούσιον, filium eſſe dicunt Macedoniani. 531. D. t
ὁμοούσιον damnant Euſebiani, & illius loco ἀνόμοιον ſubſtituunt. 252. B. t
ἀμοούσιον & ὁμοιούσιον reijciunt Euſebiani. 254. A. 1
item Ariani. 255. D. t
cum omphale ineptias agit & flagitia committit ebrius Hercules. 5. D.2
onesimus Philemonis ſeruus. 86. C. 2
opifex naturæ vnde cognoſcendus. 2. B. 2
opifex ex operibus cognoſcitur. 3. A. 2
opificem ſuum & conditorem natura Deum eſſe oſtendit. 10. D. 2
opinio Platonis de creatione mundi. 19. C. 2
opinio, ſeu argumētum Arianorum de vnitate Dei. 116. D. 2
opinio Arianorum, Chriſtum mendacij arguit. 137. D. 2
opinio Prophetarum de filio Dei. 190. A. 2
opinio Stoicorum de Deo. 139. D. 2
opioiones variæ hæreticorum de filio Dei. 140. B. 2
opiniones in ſuo cerebro natas proferre periculoſum eſt. 262. B. 2
opus quale ſit ex auctore cognoſcitur. 7. C. t
opus Dei & filius Dei idem non ſunt. 320. A.s
opus ſupercæleſtium poteſtatem eſt hymnus irre-

miſſus. 319. A. 1
amor inceſſabilis erga majeſtatem Dei. ibid. obſecratio continua pro ſalute noſtra. ibid.
operâ Conſtantini Barbari Deum agnouerunt. 219. D. 1
operâ Athanaſij nemo in exilium miſſus. 593. D. 1
opera omnia Chriſti hominibus vtilia. 108. D. 2
opera Patris, Filij, & Spiritus ſancti indiuiſa ſunt. 50. A. 1
opera Chriſti, blaſphemantes Iudæi, ea Beelzebub adſcribebant. 132. C. 1. 351. D. 1
opera Dei extra leges naturæ. 14. D. 1
opera Filij, Patris opera ſunt. 115. A. 2. 351. D. 1
opera pœnalia remiſſionem peccatorum à Deo cõſequuntur. 385. D. 1
ad opera creatus Chriſtus, quid. 103. A. 1
ex operibus cognoſci poteſt Deus quamuis natura ſit inuiſibilis. 13. D. 2
operarij vineæ Apoſtoli. 396. A. 1
operatio multiplex pluuiæ, licet ea ſit vniformis. 366. C. 1
operationes duas & voluntates duas Chriſtus habet. 322. D. 2
oracula ſua edebat Deus è Templo Salomonis. 54. C. 2
oracula gentium ceſſauerunt, quando. 35. B. 1
oracula Delphica olim impoſturis vaticiniorum ſcatebant. 35. D. 1
item Ægyptiaca. ibid. Dodonea. ibid. Beotia. ibid. Lycia. ibid. Cuſytorum. ibid.
orandum ſemper. 307. C. 2
orantes, ſemper vt Dei voluntas fiat petere debemus. 391. C. 1
orant & ieiunant diſcipuli antequam manus eis imponantur. 598. D. 1
oratio illius qui offenſam retinet, purè ad Deum non aſcendit. 309. A. 1
oratio pro defunctis habita. 235. C. 1
oratio ad ſanctiſſimam Trinitatem. 444. B. 1
oratio Ioſeph, liber apocryphus. 493. A. 2
oratio Melchiſedecis in monte Thabor. 576. B. 2
oratio Stephani, dum lapidibus obrueretur. 568. D. 1
oratio populi ad Deum. 239. A. 2
orationibus frequenter inſtandum. 432. A. 1
orbis motus rationalis eſt. 16. B. 1
ad orcũ Chriſtus hora duodecima deſcẽdit. 307. D. 2
ordo Reipublicæ principis curam & moderationem demonſtrat. 15. B. 1
ordo creationis mundi. 92. D. 1
ab ordine ſacerdotij reijcitur Georgius Epiſcopus Arianus, à B. Alexandro. 194. B. 2
ordines Angelorum nouem. 374. A. 2
ordines ſuperiores militiæ cœleſtis, inferiores docent. 377. C. 1
ordines inferiores Angelorum à ſuperioribus erudiuntur. 319. A. 1
diuiduntur in docentes, permittentes, punientes, & in iis qui animabus gratificantur, & apud homines permanent. ibid.
ordinum omnium cœleſtium Angeli ſunt infimi. 377. C. 1
ordinatio ſecundi Epiſcopi Ariani in Eccleſia Catholica vim nullam habet. 199. D. 2
origenes laborioſus. 589. A. 2
vir multarum diſciplinarum, & multum induſtrius. 349. C. 2. quid de blaſphemia ſẽtiat. ib. D. 2
finem aliquando pœnarum futuram, & remiſſionem peccatorum à Deo hominibus & dæmonibus tribuendam aſſerit. 318. D. 1
origenis ſententia quòd Filius Patri ſit coæternus. 189.
origeniſtæ animam hominis Angelum aliquando fuiſſe fabulantur. 475. D. 1
origo terrena exuitur per baptiſmum. 583. C. 2
origo Filij à Patre. 448. C. 1
origo Arianæ hæreſis. 591. D. 1
orientem verſus adorant Chriſtiani, quare. 377. D. 2
ex oriente elementum calidum oritur. 390. D. 1
orthodoxi Chriſtianum nomen ſemper retinuerũt. 64. C. 1
orthodoxi pro fide Catholica ſanguinem ſuum fundere parati ſunt. 62. D. 1
orthodoxa Eccleſia ſacras litteras rectè legit, & eas exactè examinat. 191. C. 2
os virginis hymnis & glorificationibus Dei conſecratum. 309. B. 1
oris proprium eſt guſtare. 12. B. 2
ore ſuo Verbũ in Apoſtolos ſpirauit Spiritum ſanctum. 597. B. 2
oſee Propheta. 52. B. 2
oſee quando vixit. 477. A. 2
oſius Epiſcopus Sardicenſi concilio ſubſcripſit. 207. B. 2
oſius Hiſpaniarum Epiſcopus. 160. C. 2
in Gallias proficiſcitur, ad quid. 155. D. 1. illius laudes. 164. C. 1
οὐσία, ὁμοούσιον, & ὁμοιούσιον, damnant Euſebiani. 251. B. 2
οὐσία vnde, & quid ſignificet. 321. C. 2

P

PAedagogi hominum ſunt Angeli. 319. B.
Pædorotes epiſcopus orthodoxus Heracleę. 48 B. 1
paganis ſimilis Manichæus. 451. B. 1
paganiſmum redolet hæreſis Ariana. 135. B. 1
pagus in Euangelio, quid ſignificet. 293. D. 2
palamedes litterarum ſtructuras, numeros & menſuras inuenit. 8. B. 1
palatinus Montanus ad Athanaſium miſſus. 158. D. 2
palæſtinæ loca ſancta licet à Barbaris occupata nunquã tamen hæreticis Deus tradi permiſit. 379. D. 1
palladius olim Palatij magiſter, litteras Conſtantij ad Athanaſium defert. 159. A. 2
palladio ſcribit epiſtolam Athanaſius. 261. B. 2
pallas ab Arcade vulneratur. 5. D. 2
pallas ex decreto Theſei in Gręcia pro Dea adoratur. 4. D. 2
pallium tritum & melotem Athanaſio Epiſcopo donat Antonius moriturus. 513. C. 1
palmę maſculę propinquas fęmellas aſpiratione ventorum tangentes, fructuoſas reddunt. 379. C. 2
palmarum virgis ad mortem cæduntur virgines ab Arianis. 237. D. 2
item quadraginta viri. 164. B. 2
palmites ſimiles fructus ferunt cum vinea cuius palmites ſunt. 361. D. 2
palmites ſteriles, qui. 362. D. 1
papa Alexander. 245. D. 2
papa Marcus. 438. A. 1. Papa Sylueſter. ibid. C. 1
papa Athanaſius. 45. A. 2
paphnutius effoſſos oculos pro Chriſti confeſſione ſub Maximiano perſecutore habuit. 506. C. 2
paphnutius Saeos ciuitatis Epiſcopus epiſtolam ad Antiochenſes ſubſcribit. 45. B. 2

panis

panis cæleſtis, & incorruptibilis ; hoc eſt corpus Chriſti, in altari exibetur. 557.D.1
panis ἐπιούσιος. 274.B.2
panem & vinum obtulit Melchiſedech, deditque Abrahamo & populo eius. 577.A.2
panem vnà cum oleribus oleo refectis ſumere debet virgo dicata Chriſto. 306.C.1
panes propoſitionis non habent Iudæi. 368.D.2
panes propoſiti in recordationem Domino die Sabbatorum. 582.D.1
panes calidos coquunt in Sabbato ſacerdotes Iudæorum. 368.D.2
πανοπλία dicitur integra armatura. 332.C.1
parabolæ quid. 474.B.2
parabolas 3000. ſcripſit Salomon. 473.A.2
paracletus eſt, & vocatur Chriſtus. 596.D.2
paracletus ab aduocando & conſolando dictus. 313.D.1
paradiſus figuratè dictus eſt locus ille in quo Deus Adamum condidit. 2.B.1
paradiſus in Oriente ſitus. 379.C.2
nec corruptibilis nec incorruptibilis dicitur. 379.D.2
in paradiſum introducti homines. 20.C.1
in paradiſum per latronem intrauit Adam. 42.C.1
parœmia vnde dicta, & quid ſit. 473.C.2
parœmiarum quinque millia edidit Salomon. 494.B.2
παραλειπομένων liber, regum hiſtorias continet. 290.D.2
quare ſic dicatur. 471.D.1
illius ſynopſis. ibid.
παράλυσις, membrorum diſſolutio dicitur. 436.C.1
paralyticus per octo & triginta annos ægrotans, à Chriſto ſanatur. 36.A.2
paraſceues die matronæ & virgines virgis cæduntur ab Arianis, & carceribus includuntur. 171.A.1
paraſceues die, Synaxis celebranda. 240.A.2
irruptio militum fit in eccleſia duce Syriano. ibidem.
parentes nonnunquam filios ſuos ſeruos vocant. 86.B.2
parricidia vnde. 10.A.2
pars eſt rerum vniuerſitatis homo. 33.B.2
pars tabernaculi interior hominum oculis quare non ſubiecta. 575.D.1
partes quatuor veſtimentorum Chriſti quid ſignificent. 332.C.2
paſchæ ſancto die perſequutio in Chriſtianos facta. 160.D.2
paſchatis die Chriſtianos in vincula coniicit Georgius Arianus. 171.C.1
ſub paſcha in quadrageſima Ariani in Chriſtianos diriſſimè ſæuiunt. 170.D.2
paſſio Chriſti ſecundum carnem credenda eſt. 589.C.2
paſſionis Chriſti veritas demonſtratur. 568.C.1
paſſionis Chriſti efficacia. 335.B.2
paſſionem Chriſti, Trinitati communem fuiſſe aſſerit Valentinus. 284.A.1
de paſſione Chriſti teſtatus eſt Eſaias. 30.C.2.& ſeq.
de paſſione Domini noſtri erubeſcere non debemus. 329.C.1
paſſiones noſtras paſſus eſt Chriſtus ſecundum carnem. 580.B.1
paſſionibus non ſubiacet Deus. 425.B.2
paſſus eſt Deus quia voluit, abſurda loquutio. 566.D.1
paſtor liber eccleſiaſticus. 181.A.1
paſtoris boni officium, quale. 579.B.2
pater, filij pater eſt. 42.D.1
pater dicitur Deus in ſcripturis, & filius item Deus, quare. 116.A.2
pater & filius duæ ſunt perſonæ in vnitate eſſentiæ. 136.D.1
pater dici non poteſt qui non habet filium. 73.B.2
pater à filio, & filius à patre ſeparari non poteſt propter identitatem deitatis. 590.A.1
pater qua ratione ingenitus dicatur. 74.D.1
pater nunquam fuit ſine ſuo filio. 70.C.1
pater in ſolo filio intelligitur & conſiſtit. 75.C.1
pater, filius, & Spiritus ſanctus ſunt ταυτότητι. 519.C.2
pater nec voluntate, nec neceſſitate genuit filium. 589.C.2
pater maior eſt filio non magnitudine, aut ætate, ſed quia filius ex illo ortum habet. 85.B.2
pater eſt ἀγέννητος & ingenitus. 518.C.2
pater vocatur ingenitus, non ad diſcrimen filij, ſed earum rerum quæ per filium conditæ ſunt. 74.D.2
pater ſpiritus eſt. 585.A.1
pater in filio adoratur. 115.C.2
pater filio loquebatur cum crearet hominem. 400.B.2
pater vt pater, eſt vniuerſo deitatis plenitudo. 48.B.2
pater, filius, & Spiritus ſanctus, quare diuidantur perſonis & nominibus, cum vna ſit eorum ſubſtantia. 592.A.2
pater ea quæ operatur per filium operatur. 99.C.2
pater noſter à nobis dicitur Deus, quia filius eius corpus noſtrum geſtauit. 191.B.1
pater multa Verba non genuit. 185.C.1
pater ad filium propriè refertur non ad creaturam. 105.D.2
pater eorum non eſt Deus qui non habent filium in corde. 142.B.2
pater teſtatur de filio in Iordane. 373.B.2
pater, filius, & Spiritus ſanctus eodem honore in baptiſmate afficiuntur. 553.C.1
pater & filius eodem modo immortalitatem habẽt, quomodo. 554.A.2
pater, & ingenitus quomodo differant. 75.C.1
pater quæ vult, creat filius, & ſanctificat Spiritus ſanctus. 555.D.1
pater Sanſonis Angelum volt adorare. 93.C.2
pater duorum populorum factus eſt Iſaacus. 328.B.1
pater epiſcoporum Hoſius. 230.C.2
pater hæreticorum diabolus. 56.B.2
quod pater, filius & Spiritus ſanctus ſint eiuſdem naturę & eſſentiæ. 411.C.1
vbi pater eſt ibi eſt & filius. 99.C.2
quem pater baptiſat, hunc & filius quoque baptiſat. 99.D.2
vbi pater eſt vel nominatur, ibi quoque filius exiſtit. 99.D.2
patris & filij relatio. 75.A.1
patris lux eſt filius. 18.C.2
patris opera ſunt ea quæ operatur filius. 115.A.2

patris ſubſtantię filius eſt pruprius partus & fœtura., 115.B.1
patris & filij vnitas in duabus perſonis, quæ. 115. A.1
patris brachium dicitur filius, quumodo. 316. C.1
patris character & imagu eſt filius. 18.C.2
patris veritas filius. 18. C.2
patris, filij & Spiritus ſancti cognitio cæteras omnes Chriſti gratias tranſcendit. . 55.D.1
patris voluntatem adimplere, filio probro non eſt. 314.D.2
patris filij & Spiritus ſancti eadem eſt deductio. 555. B.1
patris voluntas in Verbo eſt. 96.D.1
patris germen eſt filius. 69.B.1
patris & filij eadem natura. 114. D.2
diuinitas eadem. 115.A.1
eadem voluntas. 556.B.2
patris numen, familiare eſt in ſcripturis ſacris. 75. D.1
patris nuncius vocatur Verbum Dei. 17.C.2
patris fructus eſt filius. 18.C.2
patris eſſentiam communicat filius. 135.B.2
patri nun eſt attribuendum corpus quod filius geſtauit. 42.C.1
patri præponitur filius. 313.D.2
patri, filiu, & Spiritui ſancto ἑτερύσιον nun conuenit. 519.B.2
patri ſimilis nun eſt filius ſubſtantiâ, quumodo. 259. D.2
patri cunſubſtantiale eſt Verbum. 39.C.2
patri quæ conueniunt, filiu etiam cunueniunt. 148. D.1
patri & filio cunſubſtantialis eſt Spiritus ſanctus. 279.A.2
patrem intuemur dum filium intuemur. 69.A.1
patrem qui adurat, adorat in ipſo filium & Spiritum ſanctum. 588.C.2
patrem & filium duos Deos eſſe dicunt Marcion & Valentinus. 259.D.1
patrem ſuum Chriſtus Dominum appellauit, quando. 102.C.2
patrem incarnatum eſſe dicit Sabellius. 454.C.2
patrem oon habet Deus pater. 449.C.1
patrem carnalem Chriſtus nou habuit. 31.C.2
in patrem redundat blaſphemia in filium. 69.C.1
per patrem ad filium vocamur. 552.B.2
& ad patrem per filium. ibid.
à patre ſeparari non poteſt filius. 123.D.1
à patre Chriſtus derelictus non fuit. 132.D.1
in patre quomodo ſit filius. 114.C.1
patres ſancti, rerum Euangelicarum nubis peritiores ſunt. 326.A.1
patres affuerunt numeru 318. ſanctæ Nicænæ Synodo. 577.A.2
patres malorum multorum fiunt illi qui patrum fines transferre conantur. 570.A.1
patres olim in perſecutione non timuerunt. 167. A.1
patres umnes idem cenſerunt de conſubſtantialitate Patris & filij. 256.C.2
patres Nicææ congregati voces, eſſentiæ & conſubſtantialitatis, in ſacris literis non contentas vſurparunt. 179.D.1
à patribus canonum Eccleſiaſticorũ inſtitutio tradita eſt. 169.D.2
patropaſſiani Sabelliani. 250.C.1
patrophilus & Narciſſus ab Ario epiſcopi facti. 57. C.2
patriarcharum nemini accidit in cruce muri pru ſalute pupuli, ſicuti Chriſto. 31.A.2
à patriarchis Chriſtus olim adurabatur. 77.B.2
patriarchas affligit diabolus. 334.D.2
paulinus Galliarum Metropolitanus in exiliũ pulſus, quòd contra Athanaſium ſubſcribere nuluiſſet. 160.C.2
paulos Apoſtolus legiſlator veritatis, & religionis patronus. 311.C.2
paulus Apoſtolus raptus in cælum. 129.A.2
excelſos ſui formã propter duas rationes ſe ignurare dicit. ibidem.
paulus ad Euangelium ſegregatus. 104.A.1
paulus & Barnabas à Spiritu ſancto vucati ad gentibus Chriſtum prædicandum. 598.C.1
paulus ſe Spiritum Dei habere teſtatur. 598. B.1
factus eſt Apoſtolus Dei voluntate. 134. A.1
ſuper aſcenſione Chriſti miratur. 575.C.2
aſſerit quuſdam à fide diſceſſurus in nouiſſimis temporibus. 598.A.2
ineffabilia verba audiuit. 262.A.2
iu ſe Chriſtum habuit loquentem. ibid.
ſcripturæ verborum ſenſum perquirere docet. 567.B.1
in ſporta è mænibus Damaſci demiſſus eſt. 165. B.2
Chriſtum patibilem teſtatur. 566.C.1
paulus epiſcopus in varias terras deportatus tandem ſtrangulatur ab hæreticis. 223.C.1
Paulos Samoſatenſis Chriſtum adurandum nun eſſe ſentit. 51.A.2
illum è Trinitate ſummouet. Ibid.
odio dignus, cur. 269.A.1
paulus Samoſatenſis, & Photinus eum ſuis pediſſequis Chriſti diuinitatem negant. 288.D.2
paulos Samoſatenſis ait Verbum filium Dei eſſe factum, ex eo quo prodiit ex intacta virgine. 290. B.1
filium ante Mariam non fuiſſe ſentit. 257.C.1
ab ea ſuæ initium eſſentiæ traxiſſe dicit. ibid.
Pauli Samuſatenſis prutectrix Zenobia Iudæa. 237. D.1
illius hæreſim apprubat Sabellius. 284.B.1
error illius de Incarnatione Verbi Dei. 283.D.2
pauli epiſtolarum ſynopſis. 489.B.1. & ſeq.
pauli Apoſtoli naofragium, quid. 406. C.2
pauper factus Chriſtus, cur. 335.C.1
pauper effecta eſt diuinitas propter nos, quomodo. 286. D.1
pauperes ad cibus inuitandi. 307.C.1
pauperibus relictæ à mortuis eleemuſinæ, murtua ſacrificia dicuntur. 385.C.1
à pauperibus munera accipere non licet. 389.A.3
pax umnibus, ſalotatio eorũ qui ſacra facturi ſunt, aut docturi. 561.C.1
pacis author Chriſtus. 36.D.2
peccator affligitur & laborat, ſed nun iuſtitiæ cauſa. 308.B.2
ub carnem ſuam deſſudat. ibid.
ob aliquam turpem mulierẽ labores ſuſcipit. ibi.
rebus præſentibus nunquam contentus eſt. ibid.
in malitia & inuidia ætatem terit. ibid.
peccatores in gehenna exiſtentes, qui cum Abraham in regno exiſtunt iuſtos non vident. 376.A.1

peccatores

peccatores longæua vita fruuntur vt ſaltem vel ſerò reſipiſcant. 381.B.2
quidam quietè & citò mortem oppetunt. 387. D.1
peccatorum pœna eterna. 387.A.1
peccatorum defunctorum animæ, aliqua beneficentia participant ab exangui immolatione & gratificatione pro ipſis facta. 377.A.2
peccatorum defunctorum animæ nullius rei curam gerunt, ob continuam pœnarum perceptionem. 377.D.1
peccatoribus diuitias largitur Deus, vt ex his miſericordiam exercentes peccata ſua abluant. 382.A.1
peccatoribus iudicij dies mala dicitur. 384.D.2
peccatum in omnes homines dimanauit Adamo præuaricante. 81.C.1
peccatum Adæ ſolus Chriſtus delere potuit. 21. A.2
peccatum grauiſſimum, ad incantatores recurrere cum furtum aliquod paſſi ſumus. 390.C.2
peccatum nullum eſt irremiſſibile apud Deum, iis qui verè pœnitentiam agunt. 318.D.2.383.A.1
peccatum ſemper delere non poteſt pœna quæ in hoc ſæculo infligitur. 391. A.1
peccatum operatus eſt Diabulus, quomodo. 284. D.2
peccatum corporis omnium grauiſſimum. 385.D.2
peccati aſſecla mors. 109.B.1
peccato extinguitur hominum genus. 21.B.1
à peccato difficulter deſiſtit anima quæ conſueta eſt paccare. 385.B.2
peccata aliorum exhorreſcunt hæretici ſua vero nō erubeſcunt. 162.D.2
peccata maxima & intollerabilia per eleemoſynam delentur. 384.D.2
peccata remittendi poteſtas datur à Chriſto. 294. D.2
peccata, eleemoſinæ aliquando delent, aliquando verò non delent. 384.C.2
peccata confitenda. 308.D.2
peccatorum remiſſio propriè dicitur Sabbatum. 582.D.2
peccatorum condonatio cognoſcitur quando liberè Deo in oratione loquimur. 383.B.2
peccatorum remiſſionem obtinet cordis humiliatio. 385.D.1
peccatorum diferentia maxima. 384.C.2
peccatorum diuerſorum, pænæ diuerſæ. 391.A.1
peccatis immerſus pro mortuo habetur. 407. C.1
pecora terrę gentiles ſunt. 457.C.1
pecuniam qui amat Deum amare non poteſt. 306. B.2
pro pecunia iurare non licet. 326.D.2
pecuniarum mulcta denunciata in Chriſtianos. 228. D.1
pedes calceamentis obductos habere debet, virgo Deo dicata dum orat. 306.C.2
pedibus ſuis abutitur homo, quomodo. 2.D.2
pelaſgi Treicios Deos repudiant. 9.B.2
ab Ægyptiis diſciplinam religionis hauſerunt. 9. D.2
nomina Ægyptiorum numinum retinere noluerunt. ibid.
pentateuchos liber, mundi ortum, acta patriarcharum, Iſraelis ex Ægypto emigrationem, pręcepta legum, tabernaculi & Sacerdotij ordinem continet. 296.C.2
pentecoſtes hebdomadis ieiunia. 164.A.2
perduelles Dei Ariani. 87.A.2
peregrinatio Athanaſij ab Alexandria Romam. 155. B.1
peregrinatus eſt filius Dei in terra. 412.B.2
perſona vna tantum in Chriſto. 269.B.2
in perſona differunt tantum Pater, Verbum & Spiritus ſanctus. 448.B.1
perſonam tantum vnam in Deitate agnoſcunt Iudæi. 593.B.1
perſonæ tres ſunt in Deo. 411.C.2
tres deos non conſtituunt. 584.D.2
perſonę ſanctiſſ. Trinitatis æquales, non paternitate, aut filiatione, ſed naturâ. 556.A.2
perſonæ duæ in Chriſto, humana apparens. & diuina latens. 414.B.1
de perſonis ſanctiſſimæ Trinitatis quid ſentiēdum. 585.D.2
perſæ Chriſtum in Iudæa natum adoratum venêre. 31.D.2
perſæ Syrorum numina non recipiunt. 9.B.2
perſarum Numina Scythæ non adorant. 9.B.2
perſequi diaboli inuentum eſt. 168.C.1
perſecutio Maximiana, multò ſedacior quàm Ariana. 235.D.2
perſequutio Conſtantij altera priori deterior. 237.D.1
perſequutio in Chriſtianos die ſancto Paſchæ ſacta. 160.D.2
perſecutio acerba in Athanaſium. 338.A.1
in perſequutione non timuerunt patres ſancti. 167. A.1
in perſequutione quid faciendum. 232.B.2
in perſequutionibus fuga à Chriſto conceditur. 162.A.2
perſeus Iouis filius. 5.C.2
Dionyſium vulnerat. 5.D.2
pertinacia Arianorum in tuenda hæreſi. 113. C.1
perturbationis filij ſunt hæretici. 202.A.2
petra Chriſtus eſt ſupra quam ſanctus Petrus eccleſiam ædificauit. 395.D.1
ſupra petram fundata eſt eccleſia orthodoxa, quæ pię fidei gubernaculum tenet. 291.C.2
petrus ſacrorum Apoſtolorum primarius. 383. B.1
ſuper aquas ambulare, à Domino poteſtatem obtinuit. 571.B.1
dubitās, amplius ab aquis ferri non potuerit, quid ſignificet. 571.B.1
petrus primus omnium Chriſtum filium Dei eſſe agnouit. 131.C.1
Cornelium ſe adorare volentem prohibuit. 93. B.2
ſupra Chriſtum eccleſiam ædificauit. 395.D.1
martyrium ſubiturus Romam proficiſcitur, cum antea propter metum Iudęorum latitaret. 167. C.1
petrus epiſcopus Alexandrinus à Meletianis calumniatur. 195.B.2
Meletium epiſcopum depoſuit. 210.C.2
quòd Idolis ſacrificaſſet, & multa alia crimina perpetraſſet. ibid.
petrus ab Arianis martyrio coronatus. 63.A.2
petri Apoſtoli ſectator Clemens. 361.B.2
petri Apoſtoli epiſtolarum ſynopſis. 487. D.2. & ſequent.
petri circuitus, liber apocryphus. 493.A.2

ſchiſma facit. ibidem.
epiſcopus cninuitiis & calumniis afficit. 16. D.2
Meletij & Euſebij conſpiratio io Athanaſium. 210. D.2
meletiani execratione digni. 213.C.1
meletiani quales, & quàm aotiqoi hæretici. 195. B.2
beatu Petro epiſcupo Alexandrino inſidiati ſunt. ibidem.
achillam item eius ſucceſſorem calumoiati ſunt. ibidem.
Alexandrom qouque apud Cæſarem calomniis perſequnti ſunt. 195.B.2
ab Imperatore pru pter mendaces calomnias execrantur. 195.C.1
ambitinoe elati ſunt, & auaritiæ ſtudiu dediti. 62. C.2
meletianutum & Ariomanitarum impietas fugieoda. 62. C.2
meletianorum calumniatorum in Athanaſium princeps fuit quidam nomine Ioannes. 197. B.1
meletianis nulla cura eſt veritatis, quia merceoarij ſuot. 239.B.2
melior factus Chriſtus, quomudu intelligi debeat. 84.B.2
meloiâ Iordanem fluuium percutit Heliſæus. 311. C.1
melotem & pallium tritum Athanaſio epiſcopo donat Antonins moriturus. 513. C.1
membra Chriſti fideles omnes. 280. A.2
membra eccleſię diuolſa. 169.C.2
membrorum diſſolutio Græcè παράλυσις dicitur. 436.C.1
membris ſuis omnibus abotitur homo à Deo alienus. 2. D.2
membris corporeis ſiue in bunum ſioe in malum vti poteſt mens homana. 2. B.2
mendacia patrem diabolum habent. 158.D.2
mendaces ſunt Ariani ex diui Pauli ſententia. 117. D.1
menophaotes ex Epheſo Euſebianorum primarius. 207.A.1
menophantes epiſcopus Arianos, à Sardicenſi ſynodo deponitur, & excommunicatur. 207.D.1
meoopbantes èpiſcopos Epbeſi, coocilij authoritate depunitur. 203.C.2
mens humana errore decepta voluptatem ſibi bonā eſſe exiſtimaoit. 2. A.2
à rerum intelligibilium conſideratiooe deffecit, quomodo. ibidem.
corporis ſui viribus abuſa eſt, quomodo. ibid.
à bono ſeſe aoertit, qoomodo. ibid.
boni vocabulo abutitur. ibid.
à motu ounquam cuoquieſcit. ibid.
exercere voluptatem inſtituit, quomodo. ibid.
libera eſt & ſui arbitrij. ibid.
mens vniuſcuiuſque eſt via qua Deum verū agnoſcera poteſt. 12. C.1
mens humana non permanet in ſua perfectione. 3. C.2
talis apparet qualis ſe ipſam reddit ſe contaminando. ibid.
condita eſt vt Deum ſpectet. ibid.
pro Deo mortalia exqoiſiuit. ibid.
mens humana aliud eſt à corpuralibus ſenſibus. 12. A.2
mens hominis extra ſe poſita, ea quæ noo ſunt concipit, & coufigorat. 3.D.2
mentis humanæ captum quæ ſuperant, Omnipotentis poteſtati tribuenda ſunr. 564. B.2
mentem supercæleſtem io Chriſto fuiſſe, oeſarium eſt dicete. 280. A.2
mentem qui habent, illius autorem & opificē Deum aboegare oon poſſunt. 12. C.1
meotem ſupercæleſtem haboerunt Prophetæ. 280. B.2
meotem nitidiorem reddit ieiunium. 305. D.2
mercorius Iouis filius. 5.C.2
ex decreto Theſei in Græcia pro Deu veoeratur. 4. D.2
mercutios in Deorum oumerum relatus in Arcadia. 4.B.2
meretricem introducunt Euſebiani in cubiculo Epiſcoporum urtbodoxurum. 226.B.2
meretricatum ex Venere diſcebaot ulim homines Idolulatræ. 11. B.2
meridie Chriſtus mortem ſuſtinuit. 28.B.1
vt corpus ſuum verè extinctum eſſe omnibus appareret. ibid.
à meridie ſiccum elementum proficiſcitur. 390. D.1
merita Antonij. 504. D.2
pro meritis bonis, vitam æternam à Chriſto accepturi ſumus. 594. C.1
meſſias à prophetis prędicatur. 325. B.1
metropolitanus epiſcopus. 436.B.2
michęas, Eſaias, & Ieremias lodibriis & flagris excipiuotur. 409.B.1
michæas quando prophetauit. 477.D.2
michæas propbeta ad Achab acceſſit Spiritus ſancti munitu. 166.D.2
lucum vbi naſcitorus eſſet Cbriſtus prædixit. 328. C.1
militiæ cæleſtis varij ſunt ordioes. 377.C.1
mille ſacerdotes Dei arcam portabant. 472.C.1
miluius cuniugium infamare fruſtra cunatur. 290.D.2
mioæ iudicibus denunciatæ niſi bæreticis fauerent. 228.C.1
minæ Euſebianurum. 207.C.1
minas Imperaturis non veretur Hoſius. 231.B.1
minis mortis adducitur Liberius vt Athanaſio ſubſcribat. 230.B.2
mineroa artis textoriæ inuentrix. 7.D.2
mioeruæ inſidias Iupiter experitur. 5. B.2
miraculum diuinitatis in quo conſiſtit. 17.A.1
miraculum aſcenſioois Chriſti per totum urbē prędicare, diſcipulis Aogeli ſuadent. 578.C.2
miracula impij & hæretici aliquando faciunt. 388. B.1
miracula non ſunt bominis, ſed Dei. 127.D.1
miracula Chriſti ſecundum Matthæum. 483. D.1 & ſeq.
miracula à Cbriſto edita, Iudæus necis illius reddūt inexcuſabiles. 569. A.1
miracula à Cbriſto facta illius Deitati ſoli, ſuot adſcribeoda. 570.B.2
miracula ſanguiois ex imagine Cbriſti bauſti. 436. C.1
miracula & ſanationes Chriſti pruphetat Eſaias. 393.B.1
miracula ſua propria poteſtate faciebat Chriſtus. 180. A.1. 127.B.1
miracula ſe Dei virtute facere prufeſſi ſunt Apoſtoli. 114. B.2
miracula Chriſti diabolo tribuuntur. 351.D.1

per

per miracula, Deus fidem facit miraculis. 575.B.2
miraculorum fides quomodo præparata. 575.C.1
miſericordia Dei in genus humanum. 90. A.2
miſericordia carent Manichæi. 255. A. 2
miſericordiæ & eleemoſinæ Iudæorum & Ethnicorum, illis regnum cœlorum obtinere non poſſunt. 586. C. 2
miſericors qui fuit in vita, etiam in morte eius beneficia coram Deo accepta ſunt. 385. C. 1
miſericordes, ſupra miracula faciẽtes perfecti ſunt. 384. D. 2
miſſio Chriſti, declaratio, & vnctio, idem. 371. B.2
miſſio Chriſti eſt humanitatis aſſumptio. 146. C. 2
miſſio Chriſti eſt vnitio Dei cum homine. 372. A.2
in moabitas bellum geſſit Dauid. 31. D. 1
modus natiuitatis Chriſti, illuſtris fuit. 569. A.1
modum generationis Dei inueſtigare indecorum eſt. 97. D.2
monachi ſpeciem induunt dæmones. 505. D. 1
monachi quamplurimi Epiſcopi conſtituti. 265. D.1
monachi ante Antonium ieiunabant. 496. C.1
monachi Alexandriam miſſi ab Apollinari Epiſcopo. 45. A. 2
monachi variis modis cruciati & mactati. 170. B.2
monachi Cæſarienſes. 261.B.1
monachorum nomen celebre. 495.
ad monachos Antonij exhortatio. 506.B.1
contra monachos & virgines odium diaboli maximè verſatur. 500. A.2
monachiſmum non eſſe recenter inuentum. 504. B. 1
monaſteria ab Arianis euerſa. 238. A. 1
mons Sion, quis. 405. C.2
mons dicitur virtus, cur. 403. D. 2
in montem excelſum aſcendit Chriſtus quando Apoſtolos elegit. 593. B. 2
in monte Hor moritur Aaron. 466. C. 1
in monte Abarim Moſes moritur. 467. C. 1
in monte Carmelo ſedentes Elias & Eliſæus Dominum inuocant. 298. B. 2
montes in morte Chriſti diſrumpebantur. 25. C.2
montanus palatinus ad Athanaſium miſſus. 158. D.2
morbus hæreſeos ſemper in deterius progreditur. 53. A.1
morbi verbo Chriſti fugantur. 569. B. 1
morborum generis humani ſanatio à Chriſto facta, Deum illum eſſe teſtatur. 25.D.1
mores Iudæ imitantur hæretici. 63. B. 1
mores boni concionatoris plus proſunt, quam eius eloquentia. 366. B.2
morum immanitas quæ in Diis conſpiciebatur, ciuitates omnes corrumpebat. 10. A. 2
mors inuaſit mundum diaboli inuidiâ. 20. D. 2
mors eſt totus mundus iſte. 308. D. 1
mors hominibus per imbecillitatem naturæ ingruit. 26. A. 2
mors hominibus propria. 79. A. 1
mors lenis vel acerba non eſt certum bonæ vel malæ conſcientiæ indicium. 582. B. 1
mors à Chriſti fidelibus ludibrio habetur. 29. C.1
eo quod à Chriſto ſit perdomita. ibid.
vis illius atq; lues extincta eſt. ibid.
mors in Chriſto locum non habuiſſet, niſi mortale corpus geſtaſſet. 104.C.1
mors præualuit hominibus per peccatum. 281. D.1
mors ab Adam vſq; ad Moſem dominata eſt. 84. A.1
mors non eſt Iuſtis. 308. D. 1
mors, niſi in corpore exiſtere aut apparere non poteſt. 34. B. 2
mors, debitum humani generis. 26. A. 1
mors omnibus hominibus communis. 61. C. 2
mors à Chriſto, natura humana circundato, contrita & confracta olim fuit. 571. D. 2
mors Arij. 220. D. 2
mors Arij ſufficit ad illius hæreſim reprobandam. 222. A. 1
mors eſt adinuentum peccati. 281.D.1
mors Chriſti in ſacris veteris teſtamenti litteris clarè demonſtratur. 30. B. 2
mors Aaronis. 466. B. 2
mors Chriſti dæmones abegit. 56. A.2
mors, quaſi draco Chriſtum refugit. 132. A. 2
mors Chriſti, fecit Chriſtianos mortem non expaueſcere. 132. C.2
mors aſſecla peccati. 109. B. 1
mors verè extincta eſt cruce Chriſti. 28. C. 1
mors reſurrectionem præcedere debet. 27. A.1
mortis imbecillitas. 29. D. 2
mortis horror vnde. 2. D. 1
mortis Arij teſtis eſt Macarius presbyter. 220. D. 1
mortis Chriſti fructus. 337. B. 1
mortis victor appellatur Elias, quare. 575. A. 1
mortis liberatio eſt Saluatoris noſtri aduentus in carnem. 54. A.2
mortis ſuæ teſtes Chriſtus habere debuit, vt illius reſurrectioni fides adhiberetur 27. A. 1
morti obnoxiæ ſunt creaturæ quia illorum natura ex nihilo conſtat. 16. A. 2
morti obnoxia non fuit anima Chriſti. 280. D. 2
mortem non exhorruit Chriſtus vadens cõtra mortem. 131. D. 2
mortem recuſare noluit Chriſtus, ne ſimul reſurrectio impediretur. 26. B. 2
mortem crucis citius quàm naturalem quare ſuſtinuerit Chriſtus. 26. D. 2
mortem & infernum profligat continentia. 309 C. 2
mortem non timebat Chriſti diuinitas quæ mortuos verbo ſuſcitabat. 589.B.2
mortem execrabilem ſuſtinuit Chriſtus vt execrationes noſtras portaret. 27. B. 2
mortem Chriſtus deguſtauit in ligno. 565. B. 1
mortem præſentem non extimuit Iacob qui fratris ſui inſidias pertimuerat. 167. B. 1
mortem delet Chriſtus. 50. C. 1
mortem expaueſcit naturaliter homo. 28. B. 2
mortem quidam peccatores citò & quietè oppetunt. 387. D. 1
mortem Chriſtus aboleuit corporis ſui immolatione. 22. D. 1
mortem aduerſus ſe ſe prouocauerũt homines malitiæ inuentores. 20. D. 2
mortem à ſuis ſimilibus amolitus eſt Chriſtus oblatione ſui corporis. 21. B. 1
mortem quæ erat in hominibus mutuatus eſt Chriſtus, vt eam aduerſus corpus ſuum graſſantem omninò deſtrueret. 26. D.2
ad mortem ſe offerre licet tempore martyrij. 295. D. 1
morte mulctandus Iuppiter potius quàm adorandus. 5. C. 2
morte Arij repentina Euſibij hæretici minæ fractæ ſunt. 61. D. 2
morte deuicta Chriſtus reſurrexit. 29. D. 1

morte ſua Chriſtus mortem demolitus eſt. 307.D.2
morte ſua Chriſtus debita omnium mortalium ſoluit. 26.C.1
morte mala non moriuntur omnes qui impiè & iniuſtè vixerunt. 382.B.1
de morte triomphom repottaoit crux viuifica Chriſti. 335.D.2
de morte Chriſtus trophæa retolit incortuptibilitatem & indolentiam. 28.A.1
in morte & ante morrem cruciantur pij aliquando, quare. 387.A.2
in morte, eius beneficia accepta ſunt qui in vita fuit miſericots. 385.C.1
in morte Chriſti vniuerſa rerum fabrica eum filium Dei eſſe confitebator. 25.C.2
ſol ſeſe auertebat. ibid.
terra quatiebatur. ibid.
diſrumpebantur mootes. ibid.
omnes metu ac pauore contrahebantor. ibid.
mortalis eſt homo ſecundum naturam, ſecundum vero gratiam immortalis eſt. 20.C.2
mortale cum immortale copulatum fuit in Chriſto. 323.C.2
mortales malitiam exeogitauerunt, eamque aduerſus ſeipſos effigurarunt. 1.C.2
mortuus eſt Chriſtus inclinato capite, quid. 398.D.1
mortuo non obediunt dæmones. 30.B.1
mortuum dicitur corpus quando à motu conquieſcit. 13.C.1
mortuum excitarunt Elias, & Eliſæos. 32.C.1
morruo Cooſtante Imp. planxit Athanaſius. 156.D.1
pro mortuo habetur qoi peccatis immerſus eſt. 407.C.1
mortui non pereunt, ſed vioont. 28.D.1
incorruptibiles reſurrectione fiunt. ibid.
mortui reſurgunt dum Chriſtus moritur in cruce. 565.B.1
mortui quomodo ſepeliendi. 512.D.2
mortuorum nullus ad vitam rediit qui vitæ futuræ conditionem denunciet. 375.C.1
mortuorum reſurrectio ſi noo eſſet, iniuſtus Deus eſſet. 389.B.1
mortuus ſuſcitat Chriſtus vt Deus, ſed vt homo à mortuis excitatur. 288.C.2
vt mortuos ſuſcitarent Elias & Eliſæus Deum inuocabant. 114.B.2
à mortuis ſurrexit Cbriſtus media oocte. 308.C.2
à mortuis relictæ eleemoſinæ paoperibos, ſacrificia mortua dicuntur. 385.C.1
mos Græcorum in tondendis pueris. 397.B.1
mos hæreticorum in ſua hæreſi diſſeminanda. 228.B.2
moſes & Aaron ex Ameram geniti. 31.B.1
moſes & Aaron in montibus deffuncti ſunt. 31.B.2
moſes bomo Dei dicitur. 598.A.1
moſes de Chriſti cruce prophetat. 30.D.2
moſes figoratè vocat paradiſum locum illũ in quo Deus Adamum condidit. 2.B.1
libellum repudij conceſſit qua ratiooe. 290.D.2
æneom ſerpentem exaltauit, quare. 565.A.2
à madianitis meto Pharaonis diſceſſit. 165.A.2
moſes veteris legis miniſter. 408.D.1
quomodo orauerit. 300.D.2
chriſti incarnationem fatetur. 30.A.2
moritor in monte Abarim. 467.C.1
deus Pharaonis conſtitutos eſt à Deo. 77.B.1. 551.B.1
in condeudis legibus vaticinatur & cantat. 298.A.1
ieioniis vt Deum alloqueretur ſeſe præparabat. 432.A.1
quomodo Dei poſteriora viderit. 380.D.2
moyſes Deum vidit. 118 D.1
moſes Raguelis gener. 371.B.1
hic in rubo, & Abrahamus in tabernacolo Chriſtum adorarunt. 76.D.2
moſes crucis figuram conſtituit. 317.D.2
moſes & Aaron & cum illis cuiuſque tribus princeps populum nomerarunt. 465.B.2
moſes in Ægypto natus. 31.A.2
quum in fuga eſſet magnam illam rubi ardentis viſionem habuit. 167.A.2
moſis doctrinam obſeruauit Abrahamos. 181.B.1
moſis animos in ſe omnem Ægyptiacam ſapientiam recepit. 49.D.2
moſis teſtamentum, liber apocryphus. 493.A.2
item illius aſſumptio. ibid.
moſis & Chriſti collatio. 89.B.1
moſis ſucceſſor Ieſus Nauè. 467.D.1
moſi Deus iubet imaginem creaturæ depingere. 575.C.1
moyſi loquutus eſt Deus per Angelum in rubo. 118.A.2
per moſem populum ſuum ex Ægypto edoxit Deus. 328.B.1
motus aſtrorum à Deo gubernator. 14.B.1
motus orbis rationalis. 16.B.1
motus animæ eſt ipſius vita. 13.C.1
à motu meos humana conquieſcere non poteſt, quare. 2.B.2
mulcta pecuniarum denuociata in Chriſtianos. 228.D.1
mulier fluxu ſanguinis laborãs fimbriæ veſtis Chriſti attactu ſanata eſt. 53.B.2. 564.D.2
mulieres Phæniſſæ ante idola quondam proſtitutæ, quare. 10.A.2
mulieres facile in lacrymas prorumpont. 383.D.2
mulieres viris ſuis ſubijci debent per omnia. 305.B.1
mulierum naturam affectabant homines vt deorum matri grata facerent. 10.B.2
à mulieribus poſt reſurrectiooem ſuam noluit tangi Chriſtos quare. 278.A.2
muliereulæ facillimè ab hæreticis decipiuntur. 72.D.1
multitudo nominum, nullitas eſt nominum. 15.C.1
multitudinis cõcordia Deum facit ad exaudiendum promptiorem. 157.D.2
munda mundis omnia. 547.D.2
munda animalia, quæ. 405.D.1
immunda, quæ. ibid. A.2
mundus, mare eſt. 395.B.2
mundos, corpus eſt. 33.D.1
mondus eſt congruens vndecooqoe diſpoſitio. 15.A.1
mundus vnus à multis ædificari non potuit. 15.A.2
mundus an ſit factus ex materia præexiſtente. 19.C.2
mundus à multis non eſt creatus, quomodo. 15.C.2
mundus gubernatore indiget, eur. 14.C.2
mundus eſt Caſtellum in quem miſſi ſunt diſcipuli Chriſti vt ſoluerent aſinum. 595.C.2
mundus iſte mors eſt perpetua. 308.D.1
mondus vinea eſt. 395.C.2
mundus per inobedientiã à peccato inuaſus. 281.C.1
mundi creatio an ſit à multis. 20.A.1

Digitized by Google

mundi creatio non eſt fortuita vel ſpontanea. 19. B. 2
mundi creationis ordo. 92. D. 1
mundi architecturam diuidunt Ariani. 94. A. 2
mundi artificem Deum non autem conditorem faciunt Platonici, quomodo. 19. D. 2
mundi harmonia vnum eſſe illius ducem & ſupremum rectorem demonſtrat. 15. C. 1
mundi vnius, vnus creator & rector. 15. D. 2
mundi ordinem diſpenſat Dei Verbum. 16. C. 1
mundi procuratorem Chriſtum eſſe demonſtrat quinque millium hominum de quinque panibus repletio. 25. B. 2
mundo crucifigi, quid. 407. A. 1
mundum creaſſe & Verbo & Filio ſimili modo conuenit. 141. D. 2
mundum ab Angelis conditum eſſe docuit Carpocrates hæreticus. 83. B. 1
mundum vniuerſum doctrina Chriſti peragrauit. 36. C. 2
mundos alios quamplurimos poterat conſtruere Deus. 15. D. 2
munera à pauperibus accipere non licet. 389. A. 2
à muneribus abſtinere, magiſtratum optimè decet. 390. A. 1
munus & vis animæ etiam corpore decumbente. 12. C. 2
mutatio aquæ in vinum, quid. 25. B. 2
mutatio, naturæ tranſlationem facit. 591. B. 2
mutationem nullam patitur Deus. 140. C. 2
muti prorſus effecti Ariani. 180. B. 2
muſcæ caninæ producuntur à Moſe in tota Ægypto. 464. B. 2
muſeus presbyter, Athanaſio litteras Valentis & Vrſatij deffert. 210. B. 2
muſices artis inuentor Apollo. 7. D. 2
muſonianum comitem in concilium Sardicenſe ſecum adduxere Euſebiani. 203. A. 2
myrias eſt numerus decem millium. 368. D. 1
myſterium quod comprehendi poteſt non eſt myſterium. 373. B. 1
myſterium ſanctæ Trinitatis inenarrabile & inexplicabile. 373. A. 2
myſteria ita conſcientia tenere debemus, quemadmodum ea ore noſtro dicimus. 592. C. 2
myſteria omnia Chriſti, piè intelligenda, & piè tractanda ſunt. 589. B. 2
myſteria ſacra ferè omnia Pſalmorum liber complectitur. 296. D. 2
myſteria diuina credere hominum eſt, Dei vero illa noſſe. 592. A. 1
myſteria ſacra Eccleſiæ, gentilibus prodenda non ſunt. 195. B. 2
myſteria ſacra hæreticorum cauſà ab Ethnicis directa. 201. C. 2
myſteriis ſacris Eccleſiæ, ſcandaliſari poſſunt catechumeni. 195. B. 2
myſticum poculum vbi & quando confractum. 195. C. 2

N

NAaman Syrus leproſus, mundatus. 32. C. 1
vt Deum in Iſraël eſſe cognoſceret. 114. B. 2
nabor & Stephanus lapidati. 409. B. 1
nabuchodonoſor ſimiles ſunt Ariani. 165. C. 1
nabuchodonoſor Arianis melior. 289. D. 2
nabuthæ viro religioſiſſimo inſidiata eſt Ieſabel. 159. B. 1
narciſſus & Patrophilus Arij commendatione Epiſcopi facti ſunt. 57. C. 2
ad omnem impietatem audaciſſimi. ibid.
narciſſus Neropolitanus Epiſcopus Arianos Athanaſio timiditatis crimen exprobrat. 163. A. 2
ab ordine presbyteri ter reiectus eſt. 169. A. 1
à Sardicenſi Synodo deponitur, & excommunicatur. 207. D. 1
narium proprium eſt olfacere. 12. B. 2
naſci ex Deo, quid, 418. C. 1
natales templi abſoluti quomodo celebrabantur. 158. B. 2
natham Propheta. 32. B. 2
natham propheta Dauidem adorauit. 552. B. 1
eo quòd vnctus domini eſſet. ibid. C. 1
natiuitas Chriſti naturæ Diuinæ mutationem nullam attulit. 591. B. 2
prophetarum reſpondet vaticiniis. 569. A. 1
inenarrabilis eſt. 31. C. 2
natiuitas diuidis obſcura, & paucis cognita. 31. C. 1
natiuitas filij ante principium apud Patrem eſt. 593. C. 1
natiuitatis Chriſti teſtis fuit ſtella in cœlo reſplendens. 31. C. 1
natiuitatis ſuæ rationem quiſquis inueſtigare debet, potius quam Redemptoris incarnationem perquirere. 591. D. 2
natura Dei incomprehenſibilis & inexplicabilis. 410. A. 1
contrariam voluntatem recipere nequit. 566. B. 2
natura humana poſt reſurrectionem vnius erit formæ & figuræ. 376. A. 2
natura diuina paſſionibus non eſt obnoxia. 566. D. 1
natura vna & eadem duo contraria non admittit. 564. A. 1
natura pecorum, naturæ humanæ diſſimilis eſt. 557. B. 2
natura, virginem citra virum parietem non agnoſcit. 291. D. 2
naturâ in Deo non ſumus, ſe gratia & adoptione. 120. D. 1
natura rationalis à ſe ipſa loquitur. 556. A. 2
natura Dei ſola eſt infecta. 589. B. 1
natura Sermonis adoranda, vnà cum carne ſua. 580. A. 1
natura filij non imminuitur eo quod patri ſubijciatur. 557. D. 2
natura deorum Gentilium vituperanda, & admodum exhorrenda. 5. D. 2
natura rerum, creatorem ſuum veluti litteris per ordinem proteſtatur, & alta voce prædicat. 13. D. 2
quibus natura vna eſt, illis etiam communis eſt appellatio. 119. B. 2
naturæ opifex & conditor vnus eſt Chriſti pater per ſuum Verbum. 99. A. 2
naturæ commixtio, ſiue concretio, mutatio eſt. 591. B. 2
per naturę imbecillitatem mors hominibus ingruit. 26. A. 2
naturam diuiſam non habet Deus. 343. B. 2
naturam armauit Chriſtus aduerſus eum qui dolo fuerat antea ſuperior. 570. D. 2
naturam humanam aſſumptā Deus in ſe glorificat. 587. C. 1
naturam æmulantur homines artibus ſuis. 8. A. 1
naturam accipiunt venti ex inflammatione & calore Ætheris. 21. B. 1

naturâ duplex eſt Chriſtus, vnus vero, ratione vnius perſonæ. 324. B. 2
natura non diſtinguntur Pater & Filius. 47. C. 2
natura mobilis & agilis eſt mens humana. 2. A. 2
naturâ, non voluntate Chriſtus eſt filius Dei. 134. B. 2
naturâ impatibile eſt Dei Verbum. 125. B. 1
naturæ duæ in Chriſto. 563. B. 2. 564. B. 1
naturarum duarum diſcrimen in Chriſto tollût hæretici poſt eius Aſcenſionem. 573. C. 1
naturarum communionem, nominum communio non importat. 553. D. 1
naue filio Deus per Angelum loquebatur. 118. A. 2
naues frumento onuſtas retinuiſſe accuſatur Athanaſius. 195. B. 1
naufragi homines & Græci Dianæ à Scythis ſacrificantur. 10. C. 1
naufragi in fide ſunt hæretici. 3. C. 1
naufragium Pauli Apoſtoli, quid. 406. C. 2
nazarethi Chriſtus naſciturus predicatur à Prophetis. 392. D. 2
ex nazareth Deum ſubſtantiæ ſuæ initium ſumpſiſſe dicit Paulus Samoſatenſis. 283. D. 2
falſum illud eſſe probatur. 284. A. 2
necem Athanaſij poſtulant Euſebiani. 193. A. 1
ad necem quatuor viri flagellantur ab Arianis. 235. C. 1
neceſſitas nulla Deum manet. 589. C. 2
neemia Eunuchus Regis Babylonij reædificationem templi à rege petit. 471. D. 2
nemo plus dedit quàm qui omnia dedit. 433. A. 2
nemo Deum effugere poteſt. 387. C. 1
nemo ad Deum intentus ſine legendi ſtudio. 432. B. 1
nemo vnquam Deïtatem nudam videre potuit. 412. A. 2
neminem pœnitentem abijcit Deus. 585. B. 2
neptunus in Græcia ex decreto Theſei pro Deo veneratur. 4. D. 2
neptunus artis gubernatoriæ inuentor. 7. D. 2
neptuni inſidias Iuppiter experitur. 5. B. 2
niceæ congregati Patres, eſſentiæ & conſubſtantialitatis voces, in ſacris litteris non contentas vſurparunt. 179. D. 1
niceæ Epiſcopus conſtituitur Creſtus loco Epiſcopi Ariani. 194. D. 1
nicæna ſynodus Arianæ hæreſeos confutandæ gratia conuocata fuit. 38. D. 2
nicæna fides ſola ſufficit ad omnes hæreſes exterendas maximè verò Arianam. 292. D. 2
nicæna ſynodus cur filium Patri conſubſtantialem eſſe aſſeruerit. 257. D. 1
nicæna ſynodus à 318. Epiſcopis celebrata. 264. D. 1
nicænæ ſynodi qualis intentio. 186. B. 1
nicænæ ſynodi decretis obtemperare nolût Ariani. 194. D. 1
nicænæ ſynodo ſubſcripſit Acacius. 244. D. 2
nicænum concilium conſubſtantialem Patri Filium eſſe definiuit. 310. A. 2
ſpiritum ſanctum vna cum Patre & Filio conglorificari. ibid.
Deum verum eſſe filium Dei. ibid.
incarnatum, paſſum eſſe, reſurrexiſſe, & in cœlum aſcendiſſe. ibid.
venturum eſſe iudicem viuorum & mortuorum. ibidem.
nicænum concilium Acacius cum ſuis negat. 244. B. 2
nicænum cõcilium Athanaſij & Macarij fidem probauit. 199. A. 2
nicænum concilium neceſſario coactum. 264. B. 1
à ſynodo Antiochena non differt. 257. A. 1
veram fidem ſcripto prodidit. 61. A. 2
arianos anathemate feriuit. 199. D. 1
nicænum concilium approbatum. 243. D. 1
nicænum ſymbolum. 261. A. 1
nicæni concilij cauſa. 264. C. 2
nicæno concilio Euſebiani ſubſcripſerunt, quando. 181. D. 1
nicodemus Chriſti imaginem ſculpſit. 436. C. 1
nigri Æthiopes, quare. 390. D. 1
nilammon Epiſcopus ab Arianis expulſus. 164. D. 2
niniuitæ Dei minas ieiuniis euitarunt. 432. A. 1
niniuitarum pœnitẽtiam potius quam eorum præcedentia peccata reſpexit Deus. 327. B. 2
Noë ex Lamech genitus. 31. B. 1
noë & Enoch Moſis doctrinam obſeruarunt. 181. B. 1
noë tempore dilunij cum paucis ſaluatus eſt, maxima multitudine pereunte. 562. A. 1
nomen Ieſu Chriſti dæmones fugat. 568. A. 2
nomen Epiſcopale emebant Ariani. 170. C. 1
nomen hoc (Deus) quid ſignificet. 551. C. 1
nomen quibus idem eſt, illorum eadem eſſentiæ ratio non eſt. 560. D. 2
nomen à Chriſto accepere Chriſtiani. 64. B. 1
nomen Deitatis vnitum eſt, quia vna eſt ſubſtantia perſonarum Trinitatis. 592. B. 2
nomen creaturarum Deo tribuunt qui illum ingenitum nominant. 190. A. 2
nomen ingeniti ab Ethnicis mutuo acceperunt Ariani. 189. C. 2
nomen (ingenitus) an de ſolo Patre dici debeat. 358. D. 2
nomen Chriſti vnguentum effuſum. 591. B. 1
nomen Filij habuit Verbum ante illius incarnationem. 143. A. 1
nomen Chriſti efficax. 35. C. 2
nomen, conſubſtantiale, è ſymbolo ſublatum à Valente & Vrſatio. 243. B. 1
nomen monachorum celebre. 495.
nominis ſpiritus, varia eſt ſignificatio. 339. C. 2
nomine Ieſu Chriſti fugatur ſatanas. 503. C. 2
in nomine Filij & non Verbi ſacrum baptiſma confertur. 142. D. 1
nomine vno, ſancti in ſcripturis totam Trinitatem deſignarunt. 595. C. 2
ſub nomine Dyoniſij per allegoriam vnium intelligitur. 10. B. 1
nomina Patris & Filij relatiua ſunt. 551. C. 1
nomina in perſonis Trinitatis ſunt propria non communia aut vnita. 447. C. 1
nomina Epiſcoporum in exilium actorum. 237. C. 2
nomina Epiſcoporum Ægypti, temporibus Alexandri Epiſcopi. 214. D. 1
nomina Epiſcoporum qui Sardicenſi concilio ſubſcripſerunt. 207. B. 2
nomina Apoſtolorum. 487. C. 1
diaconorum ab Apoſtolis cõſtitutorum. ibid. D. 1
nomina Deorum ludibrio plena. 5. A. 1
nouatus pœnitentiam abnegat, dicitque eos nullam veniam obtinere qui poſt lauachrum peccant. 350. B. 2
ab Eccleſia damnatur. 382. A. 2. illius error. 290. D. 2
nouatiani hæretici à Simone mago nomen ſumpſere.

pſere. 64. C. 1
nox quid. 406. D. 2
nox an diem præceſſerit, vel contra. 400. C. 2
nocte Paraſceues irruptio militum fit in Eccleſia, duce Syriano. 240. A. 2
noctes inſomnes ducit Athanaſius Arianorum malitiam conſiderando. 155. B. 2
noctu naſcuntur, & moriuntur homines vt plurimum, quare. 387. A. 2
nubes ſplendida quid ſignificet in Euangelio. 593. B. 2
in nubis columna Deus Moſi loquebatur in tabernaculo. 118. A. 2
nubes abſque aëre nec apparere nec conſiſtere poſſunt. 11. B. 1
nubes leues & agiles ſunt. 14. A. 2
nubes Eliæ voce concuſſæ. 575. A. 1
ad nubes aquæ aſcendunt ſalſæ, & deſcendunt dulces. 392. A. 1
nubibus indigent pluuiæ vt in terram deſcendant. 11. B. 1
nuda nunquam videri debet virgo Deo dicata, ne quidem coram muliere. 306. C. 2
nudos ſe eſſe cognouerunt primi parentes, quomodo. 2. D. 1
numinis ſolius eſt adorari. 93. B. 2
numinis afflatu ſcripta eſt Biblia. 30. D. 1
numinis cultus & religio, quid. 354. B. 1
numina multa introducunt Ariani. 118. C. 2
numina Ethnicorum falſa. 88. D. 2
numerus Angelorum quantum hominum multitudinem ſuperet. 374. D. 1
numerus decem millium dicitur myrias. 368. D. 1
mille vero numerus, dicitur Chilias. ibid.
numerorum liber cur ita vocetur. 465. B. 2
illius ſynopſis. ibid.
numeros, ſtructuras, & menſuras literarum Palamedes inuenit. 8. B. 1
nuncius Patris vocatur filius Dei. 17. C. 2
nuncius Sathanæ quis. 406. D. 2
nupheos Epiſcopus Adelphius. 45. B. 2
ad nuptias in Cana vocatur Chriſtus. 290. D. 2
nuptus ſcortator grauius punitur quam ſolutus. 385. A. 1

O

OAſis magna Ægypti pars. 162. A. 2
in eam ex Libya eijciuntur Epiſcopi. ibid.
obequitationes agunt Epiſcopi. 197. A. 1
oblatio celebratur in Eccleſia. 218. A. 1
illi non adſunt Cathecumeni. ibid.
obſeruatio Sabbathi quandiu extitit. 149. D. 1
occidentalem terram habitantium corpora candida ſunt, quare. 390. D. 1
occidere ſe, & inimicis ad occidēdum offerre idem eſt. 162. B. 2
ocium non deſignat Sabbathum ſed conditoris cognitionem. 582. A. 2
ocium non ſanctificat. 582. A. 2
ocij cauſa principaliter Sabbathum hominibus datum non eſt. 582. D. 1
ocio corporis & crapula dæmones oblectantur. 305. D. 2
ocioſos in Sabbatho culpat Chriſtus. 582. B. 2
ocolus quatenus oculus cæteris corporis membris honoratior eſt. 558. B. 2
oculorum officium eſt videre. 12. B. 2
oculos ad concupiſcentias auertit anima, quomodo. 2. C. 2
oculos hominum decipiunt incantatores. 390. B. 2
oculos cæci nati diuinitus per lutū aperiebat Chriſtus, humanitus vero in terram ſpuebat. 114. D. 1
oculis corporeis Deus intueri nequit. 14. A. 1
odam conſcripſit Moſes. 297. D. 2
odium diaboli maximè verſatur contra monachos & virgines. 500. A 2
odium fratrum omnium malorum grauiſſimum. 383. D. 1
odij turpitudo. 211. D. 1
offenſarum non recordari omnium peccatorum veniam impetrat. 383. A. 2
officium imprudentis. 231. D. 2
officium veri Chriſtiani, quale. 123. B. 1
officium Saluatoris noſtri, quale. 25. D. 2
officium præceptoris. 174. A. 1
og Rex Baaſan qui è gigantibus erat, vincitur à Moſe, & terra illius Rubenitis, Gaditis, & dimidiæ tribus Manaſſe datur. 466. C. 2
oleum dicitur Spiritus ſanctus, quomodo. 79. C. 2
oleum & farinam viduæ in Sarepta Sidoniæ multiplicat Elias. 469. D. 2
oleo inungebantur reges Iſraëlitæ. 19. C. 2
oleo lętitię inunctus eſt Chriſtus, quomodo. 79. C. 2
olfactu abutitur homo ad multiplicia genera meretriciorum odorum. 2. D. 2
olympius & Theodulus Epiſcopi Traces in exilium ab Arianis eiecti. 164. A. 1
olympius Epiſcopus Orthodoxus ab hæreticis calumnias paſſus. 224. C. 2
omnes vult Deus ſeruari, & ad ſalutem neceſſaria ſuppeditat. 391. D. 1
omnia Chriſto tradita ſunt vt omnia emendaret. 147. A. 1
omnia licent ſed non omnia expediunt. 2. C. 2
omnia circumplectens Chriſtus à nullo circumplectitur. 24. D. 2
omnipotens eſt Filius. 363. A. 1
omnipotentia Filij. 429. D. 2
ὁμοιούσιον non autem ὁμοούσιον, filium eſſe dicunt Macedoniani. 531. D. 1
ὁμοούσιον damnant Euſebiani, & illius loco ἀνόμοιον ſubſtituunt. 252. B. 1
ὁμοούσιον & ὁμοιούσιον reijciunt Euſebiani. 254. A. 1
item Ariani. 255. D. 1
cum omphale ineptias agit & flagitia committit ebrius Hercules. 5. D. 2
oneſimus Philemonis ſeruus. 86. C. 2
opifex naturæ vnde cognoſcendus. 2. B. 2
opifex ex operibus cognoſcitur. 3. A. 2
opificem ſuum & conditorem natura Deum eſſe oſtendit. 10. D. 2
opinio Platonis de creatione mundi. 19. C. 2
opinio, ſeu argumētum Arianorum de vnitate Dei. 116. D. 2
opinio Arianorum, Chriſtum mendacij arguit. 137. D. 2
opinio Prophetarum de filio Dei. 190. A. 2
opinio Stoicorum de Deo. 139. D. 2
opiniones variæ hæreticorum de filio Dei. 140. B. 2
opiniones in ſuo cerebro natas proferre periculoſum eſt. 262. B. 2
opus quale ſit ex auctore cognoſcitur. 7. C. 1
opus Dei & filius Dei idem non ſunt. 320. A. 1
opus ſupercæleſtium poteſtatem eſt hymnus irre-

miſſus. 319. A. 1
amor inceſſabilis erga majeſtatem Dei. ibid. obſecratio continua pro ſalute noſtra. ibid.
operâ Conſtantini Barbari Deum agnouerunt. 219. D. 1
operâ Athanaſij nemo in exilium miſſus. 193. D. 1
opera omnia Chriſti hominibus vtilia. 108. D. 2
opera Patris, Filij, & Spiritus ſancti indiuiſa ſunt. 50. A. 1
opera Chriſti, blaſphemantes Iudæi, ea Beelzebub adſcribebant. 132. C. 1. 351. D. 1
opera Dei extra leges naturæ. 14. D. 1
opera Filij, Patris opera ſunt. 115. A. 2. 351. D. 1
opera pœnalia remiſſionem peccatorum à Deo cō-ſequuntur. 385. D. 1
ad opera creatus Chriſtus, quid. 103. A. 1
ex operibus cognoſci poteſt Deus quamuis natura ſit inuiſibilis. 13. D. 2
operarij vineæ Apoſtoli. 396. A. 1
operatio multiplex pluuiæ, licet ea ſit vniformis. 366. C. 1
operationes duas & voluntates duas Chriſtus haber. 322. D. 2
oracula ſua edebat Deus è Templo Salomonis. 54. C. 2
oracula gentium ceſſauerunt, quando. 35. B. 1
oracula Delphica ulim impoſturis vaticiniorum ſcatebant. 35. D. 1
item Ægyptiaca. ibid. Dodonea. ibid. Beotia. ibid. Lycia. ibid. Cutyrotum. ibid.
orandum ſemper. 307. C. 2
orantes, ſemper vt Dei voluntas fiat petere debemus. 391. C. 1
orant & ieiunant diſcipuli antequam manus eis imponantur. 598. D. 1
oratio illius qui offenſam retinet, purè ad Deum non aſcendit. 309. A. 1
oratio pro defunctis habita. 235. C. 1
oratio ad ſanctiſſimam Trinitatem. 444. B. 1
oratio Ioſeph, liber apocryphus. 493. A. 2
oratio Melchiſedecis in monte Thabor. 576. B. 2
oratio Stephani, dum lapidibus obrueretur. 568. D. 1
oratio populi ad Deum. 239. A. 2
orationibus frequenter inſtandum. 432. A. 1
orbis motus rationalis eſt. 16. B. 1
ad orcū Chriſtus hora duodecima deſcēdit. 307. D. 2
ordo Reipublicæ principis curam & moderationem demonſtrat. 15. B. 1
ordo creationis mundi. 92. D. 1
ab ordine ſacerdotij reijcitur Georgius Epiſcopus Arianus, à B. Alexandro. 194. B. 2
ordines Angelorum nouem. 374. A. 2
ordines ſuperiores militiæ cœleſtis, inferiores docent. 377. C. 1
ordines inferiores Angelorum à ſuperioribus erudiuntur. 319. A. 1
diuiduntur in docentes, permittentes, punientes, & in iis qui animabus gratificantur, & apud homines permanent. ibid.
ordinum omnium cœleſtium Angeli ſunt infimi. 377. C. 1
ordinatio ſecundi Epiſcopi Ariani in Eccleſia Catholica vim nullam habet. 199. D. 2
origenes laborioſus. 589. A. 2
vir multarum diſciplinarum, & multum induſtrios. 349. C. 2. quid de blaſphemia ſētiat. ib. D. 2
finem aliquando pœnarum futuram, & remiſſionem peccatorum à Deo hominibus & dæmonibus tribuendam aſſerit. 318. D. 1
origenis ſententia quòd Filius Patri ſit coæternus. 189.
origeniſtæ animam hominis Angelum aliquando fuiſſe fabulantur. 475. D. 1
origo terrena exuitur per baptiſmum. 583. C. 2
origo Filij à Patre. 448. C. 1
origo Arianæ hæreſis. 591. D. 1
orientem verſus adorant Chriſtiani, quare. 377. D. 2
ex oriente elementum calidum oritur. 390. D. 1
orthodoxi Chriſtianum nomen ſemper retinuerūt. 64. C. 1
orthodoxi pro fide Catholica ſanguinem ſuum fundere parati ſunt. 61. D. 1
orthodoxa Eccleſia ſacras litteras rectè legit, & eas exactè examinat. 191. C. 2
os virginis hymnis & glorificationibus Dei conſecratum. 309. B. 1
oris proprium eſt guſtare. 12. B. 2
ore ſuo Verbū in Apoſtolos ſpirauit Spiritum ſanctum. 597. B. 2
oſee Propheta. 32. B. 2
oſee quando vixit. 477. A. 2
oſius Epiſcopus Sardicenſi concilio ſubſcripſit. 207. B. 2
oſius Hiſpaniarum Epiſcopus. 160. C. 2
in Gallias proficiſcitur, ad quid. 155. D. 1. illius laudes. 164. C. 1
ὐσία, ὁμοούσιον, & ὁμοιούσιον, damnant Euſebiani. 251. B. 2
ὐσία vnde, & quid ſignificet. 321. C. 2

P

PAedagogi hominum ſunt Angeli. 319. B.
Pædorotes epiſcopus orthodoxus Heracleę. 48 B. 1
paganis ſimilis Manichæus. 451. B. 1
paganiſmum redolet hæreſis Ariana. 135. B. 1
pagus in Euangelio, quid ſignificet. 293. D. 2
palamedes litterarum ſtructuras, numeros & menſuras inuenit. 8. B. 1
palatinus Montanus ad Athanaſium miſſus. 158. D. 2
palæſtinæ loca ſancta licet à Barbaris occupata nunquā tamen hæreticis Deus tradi permiſit. 379. D. 1
palladius olim Palatij magiſter, litteras Conſtantij ad Athanaſium defert. 159. A. 2
palladio ſcribit epiſtolam Athanaſius. 261. B. 2
pallas ab Arcade vulneratur. 5. D. 1
pallas ex decreto Theſei in Gręcia pro Dea adoratur. 4. D. 2
pallium tritum & melotem Athanaſio Epiſcopo donat Antonius moriturus. 513. C. 1
palmę maſculę propinquas fęmellas aſpiratione ventorum tangentes, fructuoſas reddunt. 379. C. 2
palmarum virgis ad mortem cæduntur virgines ab Arianis. 237. D. 2
item quadraginta viri. 164. B. 2
palmites ſimiles fructus ferunt cum vinea cuius palmites ſunt. 361. D. 2
palmites ſteriles, qui. 362. D. 1
papa Alexander. 245. D. 2
papa Marcus. 438. A. 1. Papa Sylueſter. ibid. C. 1
papa Athanaſius. 45. A. 2
paphnutius effoſſos oculos pro Chriſti confeſſione ſub Maximiano perſecutore habuit. 506. C. 2
paphnutius Saitos ciuitatis Epiſcopus epiſtolam ad Antiochenſes ſubſcribit. 45. B. 2

panis

panis cæleſtis, & incorruptibilis, hoc eſt corpus Chriſti, in altari exibetur. 357.D.1
panis ἐπιούσιος. 274.B.2
panem & vinum obtulit Melchiſedech, deditque Abrahamo & populo eius. 577.A.2
panem vnà cum oleribus oleo refectis ſumere debet virgo dicata Chriſto. 306.C.1
panes propoſitionis non habent Iudæi. 368.D.2
panes propoſiti in recordationem Domino die Sabbatorum. 582.D.1
panes calidos coquunt in Sabbato ſacerdotes Iudæorum. 368.D.2
πανοπλία dicitur integra armatura. 332.C.1
parabolæ quid. 474.B.2
parabolas 3000. ſcripſit Salomon. 473.A.2
paracletus eſt, & vocatur Chriſtus. 596.D.2
paracletus ab aduocando & conſolando dictus. 313.D.1
paradiſus figuratè dictus eſt locus ille in quo Deus Adamum condidit. 2.B.1
paradiſus in Oriente ſitus. 379.C.2
nec corruptibilis nec incorruptibilis dicitur. 379.D.2
in paradiſum introducti homines. 29.C.1
in paradiſum per latronem intrauit Adam. 42.C.1
paræmia vnde dicta, & quid ſit. 473.C.2
paræmiarum quinque millia edidit Salomon. 494.B.2
παραλειπομένων liber, regum hiſtorias continet. 290.D.2
quare ſic dicatur. 471.D.1
illius ſynopſis. ibid.
παράλυσις, membrorum diſſolutio dicitur. 436.C.1
paralyticus per octo & triginta annos ægrotans, à Chriſto ſanatur. 36?.A.2
paraſceues die matronæ & virgines virgis cæduntur ab Arianis, & carceribus includuntur. 171.A.1
paraſceues die, Synaxis celebranda. 240.A.2
irruptio militum fit in eccleſia duce Syriano. ibidem.
parentes nonnunquam filios ſuos ſeruos vocant. 86.B.2
parricidia vnde. 10.A.2
pars eſt rerum vniuerſitatis homo. 33.B.2
pars tabernaculi interior hominum oculis quare non ſubiecta. 575.D.1
partes quatuor veſtimentorum Chriſti quid ſignificent. 332.C.2
paſchæ ſancto die perſequutio in Chriſtianos facta. 160.D.2
paſchatis die Chriſtianos in vincula coniicit Georgius Arianus. 171.C.1
ſub paſcha in quadrageſima Ariani in Chriſtianos diriſſimè ſæuiunt. 170.D.2
paſſio Chriſti ſecundum carnem credenda eſt. 589.C.2
paſſionis Chriſti veritas demonſtratur. 568.C.1
paſſionis Chriſti efficacia. 335.B.2
paſſionem Chriſti, Trinitati communem fuiſſe aſſerit Valentinus. 284.A.1
de paſſione Chriſti teſtatus eſt Eſaias. 30.C.2. & ſeq.
de paſſione Domini noſtri erubeſcere non debemus. 329.C.1
paſſiones noſtras paſſus eſt Chriſtus ſecundum carnem. 580.B.1
paſſionibus non ſubiacet Deus. 425.B.2
paſſus eſt Deus quia voluit, abſurda loquutio. 566.D.1
paſtor liber eccleſiaſticus. 181.A.1
paſtoris boni officium, quale. 579.B.2
pater, filij pater eſt. 42.D.1
pater dicitur Deus in ſcripturis, & filius item Deus, quare. 116.A.2
pater & filius duæ ſunt perſonæ in vnitate eſſentiæ. 136.D.1
pater dici non poteſt qui non habet filium. 73.B.2
pater à filio, & filius à patre ſeparari non poteſt propter identitatem deitatis. 590.A.1
pater qua ratione ingenitus dicatur. 74.D.1
pater nunquam fuit ſine ſuo filió. 70.C.1
pater in ſolo filio intelligitur & conſiſtit. 75.C.1
pater, filius, & Spiritus ſanctus ſunt ταυτότητι. 519.C.2
pater nec voluntate, nec neceſſitate genuit filium. 589.C.2
pater maior eſt filio non magnitudine, aut ætate, ſed quia filius ex illo ortum habet. 83.B.2
pater eſt ἀγέννητος & ingenitus. 518.C.2
pater vocatur ingenitus, non ad diſcrimen filij, ſed earum rerum quæ per filium conditæ ſunt. 74.D.2
pater ſpiritus eſt. 585.A.1
pater in filio adoratur. 115.C.2
pater filio loquebatur cum crearet hominem. 400.B.2
pater vt pater, eſt vniuerſæ deitatis plenitudo. 48.B.2
pater, filius, & Spiritus ſanctus, quare diuidantur perſonis & nominibus, cum vna ſit eorum ſubſtantia. 592.A.2
pater ea quæ operatur per filium operatur. 99.C.2
pater noſter à nobis dicitur Deus, quia filius eius corpus noſtrum geſtauit. 191.B.1
pater multa Verba non genuit. 185.C.1
pater ad filium propriè reffertur non ad creaturam. 105.D.2
pater eorum non eſt Deus qui non habent filium in corde. 142.B.2
pater teſtatur de filio in Iordane. 373.B.2
pater, filius, & Spiritus ſanctus eodem honore in baptiſmate afficiuntur. 553.C.1
pater & filius eodem modo immortalitatem habēt, quomodo. 554.A.1
pater, & ingenitus quomodo differant. 75.C.1
pater quæ vult, creat filius, & ſanctificat Spiritus ſanctus. 555.D.1
pater Sanſonis Angelum vult adorare. 93.C.2
pater duorum populorum factus eſt Iſaacus. 328.B.1
pater epiſcoporum Hoſius. 230.C.2
pater hæreticorum diabolus. 56.B.2
quod pater, filius & Spiritus ſanctus ſint eiuſdem naturę & eſſentiæ. 421.C.1
vbi pater eſt ibi eſt & filius. 99.C.2
quem pater baptiſat, hunc & filius quoque baptiſat. 99.D.2
vbi pater eſt vel nominatur, ibi quoque filius exiſtit. 99.D.2
patris & filij relatio. 75.A.1
patris lux eſt filius. 18.C.2
patris opera ſunt ea quæ operatur filius. 115.A.2

animam abuſiue filio tribui dicunt. 560.A.1
magia in admiratiore ſumma fuit apud Chaldæos ante Chriſti aduentum. 35. A.2
magus non eſt Chriſtus, cùm de magia etiã eius victoriam reportet. 35.D.2
magi de longinquo ad offerenda munera naſcenti Chriſto attrahuntur. 569.A.1
magi Ægyptiorum Iannes & Mambres Moſi reſiſtunt. 464.C.2
pudefacti diſcedunt. ibidem.
magicæ artes ſordeſcere cæperunt quando Verbum Dei hominibus apparuit. 35.C.1
magiſtratus malos Deus dat populo, quare. 390. A.1
magiſtratum optimè decet amor & mutuus affectus erga omnes. 390.A.1
magiſtratum, offenſionum receptarum obliuiſci maximè decet. 390.A.1
animo ſedato eſſe. ibidem.
facile delationibus non credere. ibidem.
ab immiſericordia & muneribus abſtinere. ibid.
magnentius Diabolus ab Athanaſio dicitur. 155. C.2
magnentius homo impiiſſimus Conſtantem Imperatorem interficit. 156.A.1
magnentij crudelitas & perfidia. 155.D.2
maia à Ioue ſtuprata. 5.C.2
majeſtas Patris, filij & Spiritus ſancti, æqualis eſt. 58.B.2
maior, variè in ſcriptura accipitur. 558.B.1
maiores Chriſti diſertè ab Euangeliſtis declarantur. 572.C.2
maiores Chriſtus habet ratione carnis, non habet autem ratione Deitatis. 573.B.1
malachias contra Iſraelem prophetat. 478.A.2
malitia hominum vnde. 3.C.2
malitia cæca. 330.D.2
malitia res eſt deteſtabilis, Deo odioſa, & hominibus inimica. 571.D.1
malitia quantum fidei Catholicæ obfuerit. 260. D.1
malitia diaboli cæca. 334.C.1
malitia dæmonum contempta fuit quando Chriſtus in terris apparuit. 35.B.1
malitia principiũ non fuit. 5.C.2
in ſanctis iam non eſt. ibidem.
ſolidi nihil habet. ibidem.
à mortalibus excogitata. ibidem.
malitia diaboli illum ipſum decepit. 331.B.2
malitia præuia eſt & anteambulo totius Idololatriæ. 4.A.1
malitiam ſubſtantiam eſſe nonnulli Ethnicorum exiſtimarunt. 3.B.1
malum nullum nec à Deo nec in Deo vnquam extitit. 3.A.2
malum ſibi fingit anima quæ à veritatis ſcopo aberrat. 3.A.1
malum ſi inter res creatas annumeraretur, Deus illius author erit. 3.B.1
mali conditor eſſet Deus, ſi malitia veram haberet eſſentiam. 3.B.1
mala quænam ſunt. 2.B.2
mala quædam ſunt quæ bonis paruis delentur. 391. B.2
mala dicenda ſunt non entia. 20.B.2
mala nullam eſſentiam habent. 2.B.2
hominum commentis efficta ſunt. ibidem.
mala ingentia ob cultum Idolorum generi humano acceſſere. 10. D.1
mala Iudæorum quæ. 51.B.1
malorum omnium mater impietas. 354.C.1
mali proſperant aliquando vt mercedem in hac vita aliquorum bonorum quæ fecerunt recipiant. 381. A.2
mandatis Dei obedire angeli proprium eſt. 117. D.2
manichæus hæreſeos inuentor. 64.B.1
manichæus peccatum ex natura eſſe aſſerit. 281. B.1
duobus opificibus, bono videlicet & malo hominẽ ſubiacere docet. 283.A.1
manichæus & Marcion de incarnatione Verbi quid ſentiant. 284.A.1
manichæos paganis ſimilis. 451.B.1
manichæus, Marcion & Valens Verbum carnẽ eſſe factum negarunt. 53.D.1
manichæus Chriſtum imaginarium corpus habuiſſe dicebat. 40.B.2
manichæus & Arius à ſuis ſectariis pro Chriſto habentur. 63.D.2
manichæus, Marcion, & Apollinaris Chriſtum peccatis obnoxium eſſe ſentiunt. 285.D.1
manichæi Filium Dei hominem factum eſſe negant. 560.B.1
veteri teſtamento obtrectant. 143.B.1
carnem filij Dei Deitati conſubſtantialem eſſe aſſeuerant. 279.C.1
duos Deos aſſerunt vnum bonum & alterum malum. 290.D.1
paſſionem Chriſti opinione factam eſſe dicunt. 569.C.2
manichæi hæretici à Manichæo nomen ſumpſere. 64.B.1
manichæi omnium hæreticorum impiiſſimi. 279. D.2
Verbum carne paſſum eſſe negant. ibid.
deitatem mortis capacem eſſe ſentiunt. ibid
manichæi & Ariani in quibus conueniant. 99. A.2
manichæi immiſericordes. 235.A.2
manichæorum & Arianorum cauillationes otioſæ. 281.D.1
manichæorum in Chriſtum blaſphemiæ. 110. D.1
manue pater Samſonis Angelum volens adorare ab eo increpatur. 93.C.2
Angelum videt. 118.D.1
manus Domini ſuper Eliſæum prophetam facta eſt, quomodo. 304.A.2
manum aridam non tetigit Chriſtus illam ſanando. 370.B.1
quinam habeant manum aridam. ibid.A.2
manu extenſa iurat Athanaſius. 154.A.2
manus hominis aptæ ad neceſſarios vſus. 2.C.2
ad eas in precibus ad Deum porrigendas. ibid.
manus Chriſti extenſæ in cruce, vt gẽtiles & Iudęos attraherent & in vnum coniungerent. 27.C.2
manus imponuntur diſcipulis miſſis ad prædicandũ gentibus Euangelium. 598.D.1
manuum proprium eſt tangere. 12.B.2
manibus ſuis abutens homo cædes perpetrat. 2. D.2
marcellus, Athanaſius, & Aſclepas innocentes iudicantur. 207.D.1
marcellus Galatiæ epiſcopus in exilium ab hæreticis pulſus, cur. 223 B 1

Roman

romam profectus ſe innocentem monſtrat. ibidem.
ſcripto ſuam fidem prodit. ibidem.
marcellus hæreticus Chriſtum adorandum non eſſe dicit. 5.A.2
marcelli in confitenda orthodoxa fide conſtantia in concilio Romano. 202.A.1
marcelli & Athanaſij præſentiam timuerunt Euſebiani, illorum accuſatores. 206.A.1
marcion hæreſeos inuentor. 64.B.1
vide, Manichæus.
marcion & Manichæus de Incarnatione Verbi quid ſentiant. 284.A.1
marcion & Valentinus Patrem & filium duos Deos eſſe dicunt. 259.D.1
marcion, Valẽtinus, & Baſilides aſſerunt Dominum veluti aquam per canalem, penetraſſe per impollutam deiparam virginem. 290.C.2
marcion, Baſilides, & Valentinus Angelos rerũ omnium creatores eſſe dicunt. 92.D.2
marcionis doctrina diabolica eſt. 189.A.1
marcioniſtæ à Marcione hæreſiarcha dicti. 379.A.2 64.B.1
marcus epiſcopus orthodoxus ab Arianis in exilium pulſus. 164.D.2
marcus Zygrotum epiſcopus epiſtolam ad Antiochenſes ſcriptam ſubſcribit. 45.B.2
marcus Philorum epiſcopus. 45.B.2
marci Papæ prædeceſſor Sylueſter. 438.B.1
mardochæus Amam inſidias virtute ieiunij ſuperauit. 432.A.1
mare eſt mundus. 395.B.2
mare audita Verbi incarnati voce à tempeſtatibus conquieuit. 53.C.2
mare rubrum ſicco pede pertranſit Iſrael. 464.C.2
mare rubrum baptiſmi ſignum. 406.C.1
maris diuitias Deus hominibus largitus eſt. 574.A.2
mari inambulare non ſolum Deo, ſed etiam angelis facillimum. 571.A.1
maretes ager Alexandriæ. 218.B.2
maria mater Chriſti, Ioſeph viro iuſto deſponſata erat. 599.C.1
maria virgo ſoror noſtra eſt. 40.B.2
maria virgo, regina, domina, & Deipara proprie dicitur. 325.C.1
mater vitæ appellatur. ibid.D.1
beatiſſima prædicatur. ibid. A.2
filia Dauidis, & Abrahæ nuncupatur. ibid.
gratia plena dicitur. ibid.B.2
ab omnibus Hierarchiis cæleſtibus peculiari benedictione benedicitur. ibidem.
maria vidit Dominum ad monumentum. 398.A.2
ex maria carnem deciſam accepit Chriſtus. 110.D.2
ex maria virgine corpus tantùm aſſumpſit Chriſtus. 39.C.2
de maria virgine Chriſtus natus eſt de Spiritu ſancto. 594.B.1
in mariam virginem quomodo Spiritus ſanctus ſuperuenerit. 323.B.2
margarita in mari rubro generatur. 413.C.1
margarita ſpecioſa virginitas. 309.B.2
margarita cæleſtis eſt & terrena. 413.D.1
maris, falſus teſtis contra Athanaſium. 196.C.1
mars & Venus à Diomede vulnerantur. 5.D.2
mars cum Venere adulterium committit. 5.D.2
marti ſacrificantur homines capti in bello. 10.D.1
ex marte cædes diſcebant olim antiqui. 10.B.2
martyr efficitur Conſtans Imperator. 156.A.1
martyres Ananias, Azarias & Miſael in fornace ignis poſiti, refrigerium ſenſerunt. 595.B.1
martyres Babylonij Ananias, Azarias & Miſael Arianam hereſim refutant. 109.D.2
martyrum primitiæ Stephanus. 600.B.2
martyrius & Heſichius deputatores Ariani in Concilio Romano. 199.B.1
martyrium ſubiturus Petrus Romam proficiſcitur, cum antea propter metum Iudæorum latitaret. 167.C.1
martyrium Sydrach, Miſach & Abdenago à Daniele narratur. 479.C.2
martyrij locum non inuenit Antonius. 504.B.2
martyrij tempore ſe ad mortem offerre licet. 293.D.1
maſculus & fæmina diuerſi in vnum conciliantur ad animantis procreationem. 14.A.2
in maſculos ſtupra exercebant Dij gentilium. 6.D.2
mater & caput omnium eccleſiarum Roma. 438 B.2
mater omnium malorum impietas. 354.C.1
mater vitæ dicitur virgo Maria. 325.D.1
matri Deorum vt grata facerent homines mulierũ naturam affectabant. 10.B.2
materia ſecũdi Adami ex virgine mutuatur. 574.B.1
materia arti eſt poſtponenda. 6.C.1
matronæ & virgines flagris cæſæ, deinde carceribus incluſæ Paraſceues die. 171.A.1
maximiana perſequutio multo ſedacior quam Ariana. 235.A.1
maximianus Conſtantij auus. 231.C.1
maximinus Treuiris præſul. 155.B.1
maximus & Seruatius epiſcopi à Magnentio ad Cõſtantium Imperatorem legati miſſi. 156.C.1
maximinus Gallus orthodoxus epiſcopus. 58.B.1
maximus & Calamerus diaconi à Paulino Alexandriam miſſi. 45.A.2
mediator dici non poteſt Chriſtus abſque homine. 450.D.1
mediatorum ſeries infinita eſſet ſi filius eſſet creatura. 182.D.1
medicinam inuenit Æſculapius. 36.B.1
& hanc ob cauſam in Deorum numerum relatus eſt. ibidem.
in medio terræ Chriſtus crucifixus. 394.B.1
mediolani epiſcopus Protaſius. 155.B.1
mediolanum venit Athanaſius, quare. 155.C.1
mediolanenſe Concilium. 143.C.2
mediolanenſis eccleſiæ inuaſor Auxentius. 267.A.2
melchi filius Salaad. 576.A.1
pater Melchiſedechis. ibidem.
melchiſedech filius Melchi regis Salem. 576.A.1
melchiſedech mittitur à Patre, vt vitulos ad immolandum idolis adducat. 576.A.2
ad Dei veri cognitionem peruenit. ibid.
annos ſeptem in denſiſſima ſylua nudus remanſit. 576.B.2
abrahamo benedicit. 577.A.1
ſine patre, ſine matre, & ſine familia dictus, quare. ibidem.
comparatus eſt filio Dei, quare. ibidem.
meletius à Petro epiſcopo & martyre deponitur. 210.C.2

ſchiſma facit. ibidem.
epiſcopos conuitiis & calumniis afficit. 16. D.2
Meletij & Euſebij conſpiratio in Athanaſium. 210. D.2
meletiani execratione digni. 213.C.1
meletiani quales, & quàm antiqui hæretici. 195. B.2
beato Petro epiſcopo Alexandrino inſidiati ſunt. ibidem.
achillam item eius ſucceſſorem calumniati ſunt. ibidem.
Alexandrum quoque apud Cæſarem calumniis perſequuti ſunt. 195.B.2
ab Imperatore propter mendaces calumnias execrantur. 195.C.1
ambitione elati ſunt, & auaritiæ ſtudio dediti. 62. C.2
meletianorum & Ariomanitarum impietas fugienda. 62. C.2
meletianorum calumniatorum in Athanaſium princeps fuit quidam nomine Ioannes. 197. B.1
meletianis nulla cura eſt veritatis, quia mercenarij ſunt. 239.B.2
melior factus Chriſtus, quomodo intelligi debeat. 84.B.2
melotâ Iordanem fluuium percutit Heliſæus. 311. C.1
melotem & pallium tritum Athanaſio epiſcopo donat Antonius moriturus. 513. C.1
membra Chriſti fideles omnes. 280. A.2
membra eccleſię diuulſa. 169.C.2
membrorum diſſolutio Græcè παράλυσις dicitur. 436.C.1
membris ſuis omnibus abutitur homo à Deo alienus. 2.D.2
membris corporeis ſiue in bonum ſiue in malum vti poteſt mens humana. 2. B.2
mendacia patrem diabolum habent. 158.D.2
mendaces ſunt Ariani ex diui Pauli ſententia. 117. D.1
menophantes ex Epheſo Euſebianorum primarius. 207.A.1
menophantes epiſcopus Arianus, à Sardicenſi ſynodo deponitur, & excommunicatur. 207.D.1
menophantes epiſcopus Epheſi, concilij authoritate deponitur. 203.C.2
mens humana errore decepta voluptatem ſibi bonũ eſſe exiſtimauit. 2.A.2
à rerum intelligibilium conſideratione deffecit, quomodo. ibidem.
corporis ſui viribus abuſa eſt, quomodo. ibid.
à bono ſeſe auertit, quomodo. ibid.
boni vocabulo abutitur. ibid.
à motu nunquam conquieſcit. ibid.
exercere voluptatem inſtituit, quomodo. ibid.
libera eſt & ſui arbitrij. ibid.
mens vniuſcuiuſque eſt via qua Deum verũ agnoſcere poteſt. 12.C.1
mens humana non permanet in ſua perfectione. 3. C.2
talis apparet qualis ſe ipſam reddit ſe contaminando. ibid.
condita eſt vt Deum ſpectet. ibid.
pro Deo mortalia exquiſiuit. ibid.
mens humana aliud eſt à corporalibus ſenſibus. 12. A.2
mens hominis extra ſe poſita, ea quæ non ſunt concipit, & configurat. 3.D.2
mentis humanæ captum quæ ſuperant, Omnipotentis poteſtati tribuenda ſunt. 564.B.2
mentem ſupercæleſtem in Chriſto fuiſſe, nefarium eſt dicere. 280.A.2
mentem qui habent, illius autorem & opificẽ Deum abnegare non poſſunt. 12.C.1
mentem ſupercæleſtem habuerunt Prophetæ. 280. B.2
mentem nitidiorem reddit ieiunium. 305.D.2
mercurius Iouis filius. 5.C.2
ex decreto Theſei in Græcia pro Deo veneratur. 4.D.2
mercurius in Deorum numerum relatus in Arcadia. 4.B.2
meretricem introducunt Euſebiani in cubiculo Epiſcoporum orthodoxorum. 226.B.2
meretricatum ex Venere diſcebant olim homines Idololatræ. 10.B.2
meridie Chriſtus mortem ſuſtinuit. 28.B.1
vt corpus ſuum verè extinctum eſſe omnibus appareret. ibid.
à meridiè ſiccum elementum proficiſcitur. 390. D.1
merita Antonij. 504.D.2
pro meritis bonis, vitam æternam à Chriſto acceptori ſumus. 594.C.1
meſſias à prophetis prędicatur. 525.B.1
metropolitanus epiſcopus. 436.B.2
michęas, Eſaias, & Ieremias ludibriis & flagris excipiuntur. 409.B.1
michæas quando prophetauit. 477.D.2
michæas propheta ad Achab acceſſit Spiritus ſancti monitu. 166.D.1
locum vbi naſciturus eſſet Chriſtus prædixit. 328. C.1
militiæ cæleſtis varij ſunt ordines. 377.C.1
mille ſacerdotes Dei arcam portabant. 472.C.1
miluius coniugium infamare fruſtra conatur. 290.D.2
minæ iudicibus denunciatæ niſi hæreticis fauerent. 228.C.1
minæ Euſebianorum. 207.C.1
minas Imperatoris non veretur Hoſius. 231.B.1
minis mortis adducitur Liberius vt Athanaſio ſubſcribat. 230.B.2
minerua artis textoriæ inuentrix. 7.D.2
mineruæ inſidias Iupiter experitur. 5. B.2
miraculum diuinitatis in quo conſiſtit. 17.A.1
miraculum aſcenſionis Chriſti per totum orbẽ prędicare, diſcipulis Angeli ſuadent. 578.C.2
miracula impij & hæretici aliquando faciunt. 388. B.1
miracula non ſunt hominis, ſed Dei. 127.D.1
miracula Chriſti ſecundum Matthæum. 483. D.1 & ſeq.
miracula à Chriſto edita, Iudæos necis illius reddũt inexcuſabiles. 569.A.1
miracula à Chriſto facta illius Deitati ſoli, ſunt adſcribenda. 570.B.2
miracula ſanguinis ex imagine Chriſti hauſti. 436. C.1
miracula & ſanationes Chriſti prophetat Eſaias. 393.B.1
miracula ſua propria poteſtate faciebat Chriſtus. 180. A.1.127.B.1
miracula ſe Dei virtute facere profeſſi ſunt Apoſtoli. 114.B.1
miracula Chriſti diabolo tribuuntur. 351.D.1

per

Digitized by Google

per miracula, Deos fidem facit miraculis. 575.B.2
miraculorum fides qoomodo præparata. 575.C.1
miſericordia Dei in genus humanum. 90. A.2
miſericordia careni Manichæi. 255. A. 2
miſericordiæ & eleemoſinæ Iudæorum & Ethnicorum, illis regnum cœlorum obrioere non poſſuot. 386. C. 2
miſericors qui fuit in vita, etiam in motte eius beneficia coram Deo accepta ſunt. 585. C. 1
miſeticordes, ſupra miracula faciētes perfecti ſoot. 384. D. 2
miſſio Chriſti, declaratio, & vnctio, idem. 371. B.2
miſſio Chriſti eſt humanitatis aſſumptio. 146. C. 2
miſſio Chriſti eſt vnitio Dei cum homine. 372.A.2
in moabitas bellum geſſit Dauid. 31. D. 1
modus natioitatis Chriſti, illuſtris fuit. 569. A.1
modum generationis Dei inueſtigare indecotum eſt. 97. D.2
monachi ſpeciem induunt dæmooes. 503. D. 1
monachi quamplorimi Epiſcopi conſtituti. 265. D.1
monachi ante Aotonium ieiunabant. 496. C.2
monachi Alexandriam miſſi ab Apollinari Epiſcopo. 45. A. 2
monachi variis modis cruciati & mactati. 170. B.2
monachi Cæſarienſes. 261.B.2
monachorum nomen celebre. 495.
ad monachos Antonij exhortatio. 506.B.1
contra monachos & virgines odium diaboli maximè verſatur. 500. A.2
monachiſmom non eſſe recenter inueotum. 504. B. 1
mooaſteria ab Atisois euerſa. 238. A. 1
mons Sion, quis. 403. C.2
mons dicitur virtus, cut. 403. D. 2
in montem excelſum aſcendit Chriſtus quando Apoſtolos elegit. 593. B. 2
in monte Hor moritor Aaron. 466. C. 1
in monte Abarim Moſes moritut. 467. C. 1
in monte Carmelo ſedentes Elias & Eliſæus Dominom inoocant. 298. B. 2
montes in morte Chriſti diſrumpebantur. 25. C.2
montanos palatinus ad Athanaſium miſſus. 158. D.2
morbus hæreſeos ſemper in deterius progreditur. 53. A.1
motbi verbo Chriſti fogantur. 569. B. 1
morborum genetis homani ſanatio à Chriſto facta, Deom illum eſſe teſtatur. 25.D.1
mores Iudæ imitantur hæretici. 63. B. 1
mores boni concionatoris plus proſunt, quam eius eloquentia. 366. B. 2
morum immanitas quæ in Diis cooſpiciebatur, cioitates omnes corrumpebat. 10. A.2
mors iouaſit mondom diaboli inuidiâ. 20. D. 2
mors eſt totus mundus iſte. 508. D. 1
mors hominibos per imbecillitatem naturæ ingruit. 26. A. 2
mors hominibus propria. 79. A. 1
mors lenis vel acerba non eſt certum booæ vel malæ conſcientiæ indicium. 582. B. 1
mors à Chriſti fidelibos ludibrio habetur. 29. C.1
eo qood à Chriſto ſit perdomita. ibid.
vis illius atq; lues extincta eſt. ibid.
mors in Chriſto locum noo habuiſſet, niſi mortale corpus geſtaſſet. 104.C.1
mors præualuit hominibus per peccatum. 281.D.1
mors ab Adam vſq; ad Moſem dominata eſt. 84.A.1
mors non eſt Iuſtis. 308. D. 1
mors, niſi in corpote exiſtere aut apparete non poteſt. 34. B. 2
mors, debitum humani generis. 26. A. 1
mors omnibus hominibus communis. 61. C. 2
mors à Chriſto, natura humana circundato, cootrita & confracta olim fuit. 571. D. 2
mors Arij. 220. D. 2
mors Arij ſufficit ad illius hæteſim teptobandam. 222. A. 1
mors eſt adinuentom peccati. 281.D.1
mots Chriſti in ſacris veteris teſtamenti litteris clarè demonſtrator. 30. B. 2
mors Aaronis. 466. B. 2
mors Chriſti dæmones abegit. 36. A.2
mors, quaſi draco Chriſtum refugit. 532. A. 2
mors Chriſti, fecit Chriſtianos mortem non expaueſcere. 132. C.2
mors aſſecla peccati. 109. B. 1
mots verè extiocta eſt cruce Chriſti. 28. C. 1
mors reſurrectionem præcedere debet. 27. A.1
mortis imbecillitas. 29. D. 2
mortis horror vnde. 2. D. 1
mortis Arij teſtis eſt Macarius presbyter. 220. D. 1
mortis Chriſti fructus. 337. B. 1
mortis victor appellatut Elias, quare. 575. A. 1
mortis liberatio eſt Saluatoris noſtri aduentus in carnem. 54. A.2
mortis ſuæ teſtes Chriſtus habere debuit, vt illios reſurrectioni fides adhiberetur. 27. A. 1
morti obnoxiæ ſunt creaturæ quia illorum natura ex nihilo conſtat. 16. A. 2
morti obnoxia non fuit anima Chriſti. 280. D. 2
mortem noo exhorruit Chriſtus vadens cōtra mortem. 131. D. 2
mortem recuſare noloit Chriſtus, ne ſimul reſurrectio impediretur. 26. B. 2
mortem crucis citius qoàm naturalem quare ſuſtinoerit Chriſtus. 26. D. 2
mortem & inferoum profligat continentia. 309 C. 2
mortem non timebat Chriſti diuinitas quæ mortuos verbo ſuſcitabat. 589.B.2
mortem execrabilem ſoſtinuit Chriſtus vt execrationes ooſtras portaret. 27. B. 2
mortem Chriſtus deguſtauit in ligoo. 565. B. 1
mortem præſentem non extimuit Iacob qui fratris ſoi ioſidias pertimoerat. 167. B. 1
mortem delet Chriſtus. 50. C. 1
mortem expaueſcit naturaliter homo. 28. B. 2
mortem quidam peccatores citò & quietè oppetuot. 387. D. 1
mortem Chriſtus aboleuit corporis ſui immolatione. 22. D. 1
mortem aduerſus ſe ſe prooocauerūt homines malitiæ inuentores. 20. D. 2
mortem à ſuis ſimilibus amolitus eſt Chriſtus oblatione ſui corporis. 21. B. 1
mortem quæ erat in hominibus mortuatus eſt Chriſtus, vt eam aduerſus corpus ſuum graſſantem omninò deſtrueret. 26. D.2
ad mortem ſe offerre licet tempore martyrij. 293. D. 1
morte mulctandus Iuppiter potius qoàm adorandos. 5. C. 2
morte Arij repentina Euſibij hæretici minæ fractæ ſunt. 61. D. 2
morte deuicta Chriſtus reſurrexit. 29. D. 1

morte ſua Chriſtus mortem demolitus eſt. 307. D. 2
morte ſua Chriſtus debita omnium mortalium ſoluit. 26. C. 1
morte mala non moriuntur omnes qui impiè & iniuſtè vixerunt. 582. B. 1
de morte triumphum reportauit crux viuifica Chriſti. 335. D. 2
de morte Chriſtus trophæa retulit incorruptibilitatem & indolentiam. 28. A. 1
in morte & ante mortem cruciantur pij aliquando, quare. 387. A. 2
in morte, eius beneficia accepta ſunt qui in vita fuit miſericors. 385. C. 1
In morte Chriſti vniuerſa rerum fabrica eum filium Dei eſſe confitebatur. 25. C. 2
ſol ſeſe auertebat. ibid.
terra quatiebatur. ibid.
diſrumpebantur montes. ibid.
omnes metu ac pauore contrahebantur. ibid.
mortalis eſt homo ſecundum naturam, ſecundum vero gratiam immortalis eſt. 20. C. 2
mortale cum immortale copulatum fuit in Chriſto. 323. C. 2
mortales malitiam excogitauerunt, eamque aduerſus ſeipſos effigurarunt. 1. C. 2
mortuus eſt Chriſtus inclinato capite, quid. 398. D. 1
mortuo non obediunt dæmones. 30. B. 1
mortuum dicitur corpus quando à motu conquieſcit. 13. C. 1
mortuum excitarunt Elias, & Eliſæus. 32. C. 1
mortuo Conſtante Imp. planxit Athanaſius. 156. D. 1
pro mortuo habetur qui peccatis immerſus eſt. 407. C. 1
mortui non pereunt, ſed viuunt. 28. D. 1
incorruptibiles reſurrectione fiunt. ibid.
mortui reſurgunt dum Chriſtus moritur in cruce. 565. B. 1
mortui quomodo ſepeliendi. 512. D. 2
mortuorum nullus ad vitam rediit qui vitæ futuræ conditionem denunciet. 375. C. 1
mortuorum reſurrectio ſi non eſſet, iniuſtus Deus eſſet. 389. B. 1
mortuus ſuſcitat Chriſtus vt Deus, ſed vt homo à mortuis excitatur. 288. C. 2
vt mortuos ſuſcitarent Elias & Eliſæus Deum inuocabant. 114. B. 2
à mortuis ſurrexit Chriſtus media nocte. 308. C. 2
à mortuis relictæ eleemoſinæ pauperibus, ſacrificia mortua dicuntur. 385. C. 1
mos Græcorum in tondendis pueris. 397. B. 1
mos hæreticorum in ſua hæreſi diſſeminanda. 228. B. 2
moſes & Aaron ex Ameram geniti. 31. B. 1
moſes & Aaron in montibus deffuncti ſunt. 31. B. 2
moſes homo Dei dicitur. 598. A. 1
moſes de Chriſti cruce prophetat. 30. D. 2
moſes figuratè vocat paradiſum locum illũ in quo Deus Adamum condidit. 2. B. 1
libellum repudij conceſſit qua ratione. 290. D. 2
æneum ſerpentem exaltauit, quare. 565. A. 2
à madianitis metu Pharaonis diſceſſit. 165. A. 2
moſes veteris legis miniſter. 408. D. 1
quomodo orauerit. 300. D. 1
chriſti incarnationem fatetur. 30. A. 2
moritur in monte Abarim. 467. C. 1
deus Pharaonis conſtitutus eſt à Deo. 77. B. 1. 551. B. 1
in condendis legibus vaticinatur & cantat. 298. A. 1
ieiuniis vt Deum alloqueretur ſeſe præparabat. 432. A. 1
quomodo Dei poſteriora viderit. 380. D. 2
moyſes Deum vidit. 118 D. 1
moſes Raguelis gener. 371. B. 1
hic in rubo, & Abrahamus in tabernaculo Chriſtum adorarunt. 76. D. 2
moſes crucis figuram conſtituit. 317. D. 2
moſes & Aaron & cum illis cuiuſque tribus princeps populum numerarunt. 465. B. 2
moſes in Ægypto natus. 31. A. 2
quum in fuga eſſet magnam illam rubi ardentis viſionem habuit. 167. A. 2
moſis doctrinam obſeruauit Abrahamus. 181. B. 1
moſis animus in ſe omnem Ægyptiacam ſapientiam recepit. 49. D. 2
moſis teſtamentum, liber apocryphus. 493. A. 2
item illius aſſumptio. ibid.
moſis & Chriſti collatio. 89. B. 1
moſis ſucceſſor Ieſus Nauè. 467. D. 1
moſi Deus iubet imaginem creaturæ depingere. 575. C. 1
moyſi loquutus eſt Deus per Angelum in rubo. 118. A. 2
per moſem populum ſuum ex Ægypto eduxit Deus. 328. B. 1
motus aſtrorum à Deo gubernatur. 14. B. 1
motus orbis rationalis. 16. B. 1
motus animæ eſt ipſius vita. 13. C. 1
à motu mens humana conquieſcere non poteſt, quare. 2. B. 2
mulcta pecuniarum denunciata in Chriſtianos. 228. D. 1
mulier fluxu ſanguinis laborãs fimbriæ veſtis Chriſti attactu ſanata eſt. 53. B. 2. 564. D. 2
mulieres Phæniſſæ ante idola quondam proſtitutæ, quare. 10. A. 2
mulieres facile in lacrymas prorumpunt. 383. D. 2
mulieres viris ſuis ſubijci debent per omnia. 305. B. 1
mulierum naturam affectabant homines vt deorum matri grata facerent. 10. B. 2
à mulieribus poſt reſurrectionem ſuam noluit tangi Chriſtus quare. 278. A. 2
mulierculæ facillimè ab hæreticis decipiuntur. 71 D. 1
multitudo numinum, nullitas eſt numinum. 15. C. 1
multitudinis cõcordia Deum facit ad exaudiendum promptiorem. 157. D. 2
munda mundis omnia. 547. D. 2
munda animalia, quæ. 405. D. 1
immunda, quæ. ibid. A. 2
mundus, mare eſt. 395. B. 2
mundus, corpus eſt. 33. D. 1
mundus eſt congruens vndecunque diſpoſitio. 15. A. 1
mundus vnus à multis ædificari non potuit. 15. A. 2
mundus an ſit factus ex materia præexiſtente. 19. C. 2
mundus à multis non eſt creatus, quomodo. 15. C. 2
mundus gubernatore indiget, cur. 14. C. 2
mundus eſt Caſtellum in quem miſſi ſunt diſcipuli Chriſti vt ſoluerent aſinum. 595. C. 2
mundus iſte mors eſt perpetua. 308. D. 1
mundus vinea eſt. 395. C. 2
mundus per inobedientiã à peccato inuaſus. 281. C. 1
mundi creatio an ſit à multis. 20. A. 1

mundi creatio non eſt fortuita vel ſpontanea. 19. B. 2
mundi creationis ordo. 92. D. 1
mundi architecturam diuidunt Ariani. 94. A. 2
mundi artificem Deum non autem conditorem faciunt Platonici, quomodo. 19. D. 2
mundi harmonia vnum eſſe illius ducem & ſupremum rectorem demonſtrat. 15. C. 1
mundi vnius, vnus creator & rector. 15. D. 2
mundi ordinem diſpenſat Dei Verbum. 16. C. 1
mundi procuratorem Chriſtum eſſe demonſtrat quinque millium hominum de quinque panibus repletio. 25. B. 2
mundo crucifigi, quid. 407. A. 1
mundum creaſſe & Verbo & Filio ſimili modo conuenit. 141. D. 2
mundum ab Angelis conditum eſſe docuit Carpocrates hæreticus. 83. B. 1
mundum vniuerſum doctrina Chriſti peragrauit. 36. C. 2
mundos alios quamplurimos poterat conſtruere Deus. 15. D. 2
munera à pauperibus accipere non licet. 389. A. 2
à muneribus abſtinere, magiſtratum optimè decet. 390. A. 1
munus & vis animæ etiam corpore decumbente. 11. C. 2
mutatio aquæ in vinum, quid. 25. B. 2
mutatio, naturæ tranſlationem facit. 591. B. 2
mutationem nullam patitur Deus. 140. C. 2
muri prorſus effecti Ariani. 180. B. 2
muſcæ caninæ producuntur à Moſe in tota Ægypto. 464. B. 2
muſeus presbyter, Athanaſio litteras Valentis & Vrſatij deſfert. 210. B. 2
muſices artis inuentor Apollo. 7. D. 2
muſonianum comitem in concilium Sardicenſe ſecum adduxere Euſebiani. 203. A. 2
myrias eſt numerus decem millium. 368. D. 1
myſterium quod comprehendi poteſt non eſt myſterium. 373. B. 1
myſterium ſanctæ Trinitatis inenarrabile & inexplicabile. 373. A. 2
myſteria ita conſcientia tenere debemus, quemadmodum ea ore noſtro dicimus. 592. C. 2
myſteria omnia Chriſti, piè intelligenda, & piè tractanda ſunt. 589. B. 2
myſteria ſacra ferè omnia Pſalmorum liber complectitur. 296. D. 2
myſteria diuina credere hominum eſt, Dei vero illa noſſe. 592. A. 1
myſteria ſacra Eccleſiæ, gentilibus prodenda non ſunt. 195. B. 2
myſteria ſacra hæreticorum cauſâ ab Ethnicis directa. 201. C. 2
myſteriis ſacris Eccleſiæ, ſcandaliſari poſſunt catechumeni. 195. B. 2
myſticum poculum vbi & quando confractum. 195. C. 2

N

NAaman Syrus leproſus, mundatus. 32. C. 2
vt Deum in Iſraël eſſe cognoſceret. 114. B. 2
nabor & Stephanus lapidati. 409. B. 1
nabuchodonoſor ſimiles ſunt Ariani. 165. C. 1
nabuchodonoſor Arianis melior. 289. D. 2
nabuthæ viro religioſiſſimo inſidiata eſt Ieſabel. 159. B. 1
narciſſus & Patrophilus Arij commendatione Epiſcopi facti ſunt. 57. C. 2
ad omnem impietatem audaciſſimi. ibid.
narciſſus Neropolitanus Epiſcopus Arianus Athanaſio timiditatis crimen exprobrat. 163. A. 2
ab ordine presbyteri ter reiectus eſt. 169. A. 1
à Sardicenſi Synodo deponitur, & excommunicatur. 207. D. 1
narium proprium eſt olfacere. 12. B. 2
naſci ex Deo, quid. 418. C. 1
natales templi abſoluti quomodo celebrabantur. 158. B. 2
natham Propheta. 32. B. 2
natham propheta Dauidem adorauit. 552. B. 1
eo quòd vnctus domini eſſet. ibid. C. 1
natiuitas Chriſti naturæ Diuinæ mutationem nullam attulit. 591. B. 2
prophetarum reſpondet vaticiniis. 569. A. 1
inenarrabilis eſt. 31. C. 2
natiuitas diuinis obſcura, & paucis cognita. 31. C. 1
natiuitas filij ante principium apud Patrem eſt. 593. C. 1
natiuitatis Chriſti teſtis fuit ſtella in cœlo reſplendens. 31. C. 1
natiuitatis ſuæ rationem quiſquis inueſtigare debet, potius quam Redemptoris incarnationem perquirere. 591. D. 2
natura Dei incomprehenſibilis & inexplicabilis. 410. A. 1
contrariam voluntatem recipere nequit. 566. B. 2
natura humana poſt reſurrectionem vnius erit formæ & figuræ. 376. A. 2
natura diuina paſſionibus non eſt obnoxia. 566. D. 1
natura vna & eadem duo contraria non admittit. 564. A. 1
natura pecorum, naturæ humanæ diſſimilis eſt. 557. B. 2
natura, virginem citra virum parientem non agnoſcit. 192. D. 2
naturâ in Deo non ſumus, ſe gratia & adoptione. 120. D. 1
natura rationalis à ſe ipſa loquitur. 556. A. 2
natura Dei ſola eſt infecta. 589. B. 2
natura Sermonis adoranda, vnà cum carne ſua. 580. A. 1
natura filij non imminuitur eo quod patri ſubijciatur. 557. D. 2
natura deorum Gentilium vituperanda, & admodum exhorrenda. 5. D. 2
natura rerum, creatorem ſuum veluti litteris per ordinem proteſtatur, & alta voce prædicat. 13. D. 2
quibus natura vna eſt, illis etiam communis eſt appellatio. 119. B. 2
naturæ opifex & conditor vnus eſt Chriſti pater per ſuum Verbum. 99. A. 2
naturæ commixtio, ſiue concretio, mutatio eſt. 591. B. 2
per naturę imbecillitatem mors hominibus ingruit. 26. A. 2
naturam diuiſam non habet Deus. 343. B. 2
naturam armauit Chriſtus aduerſus eum qui dolo fuerat antea ſuperior. 570. D. 2
naturam humanam aſſumptā Deus in ſe glorificat. 587. C. 1
naturam æmulantur homines artibus ſuis. 8. A. 1
naturam accipiunt venti ex inflammatione & calore Ætheris. 11. B. 1

natura duplex eſt Chriſtus, vnus vero, ratione vnius perſonæ. 324. B. 2
natura non diſtinguuntur Pater & Filius. 47. C. 2
natura mobilis & agilis eſt mens humana. 2. A. 2
naturâ, non voluntate Chriſtus eſt filius Dei. 134. B. 2
naturâ impaſſibile eſt Dei Verbum. 125. B. 1
naturæ duæ in Chriſto. 563. B. 2. 564. B. 1
naturarum duarum diſcrimen in Chriſto tollũt hæretici poſt eius Aſcenſionem. 573. C. 1
naturarum communionem, nominum communio non importat. 553. D. 1
naue filio Deus per Angelum loquebatur. 118. A. 2
naues frumento onuſtas retinuiſſe accuſatur Athanaſius. 195. B. 1
naufragi homines & Græci Dianæ à Scythis ſacrificantur. 10. C. 1
naufragi in fide ſunt hæretici. 3. C. 1
naufragium Pauli Apoſtoli, quid. 406. C. 2
nazarethi Chriſtus naſciturus prædicatur à Prophetis. 392. D. 2
ex nazareth Deum ſubſtantiæ ſuæ initium ſumpſiſſe dicit Paulus Samoſatenſis. 283. D. 2
falſum illud eſſe probatur. 284. A. 2
necem Athanaſij poſtulant Euſebiani. 193. A. 1
ad necem quatuor viri flagellantur ab Arianis. 235. C. 1
neceſſitas nulla Deum manet. 589. C. 2
neemia Eunuchus Regis Babylonij reædificationem templi à rege petit. 471. D. 2
nemo plus dedit quàm qui omnia dedit. 433. A. 2
nemo Deum effugere poteſt. 387. C. 1
nemo ad Deum intentus ſine legendi ſtudio. 432. B. 1
nemo vnquam Deitatem nudam videre potuit. 412. A. 2
neminem pœnitentem abijcit Deus. 585. B. 2
neptunus in Græcia ex decreto Theſei pro Deo veneratur. 4. D. 2
neptunus artis gubernatoriæ inuentor. 7. D. 2
neptuni inſidias Iuppiter experitur. 5. B. 2
niceæ congregati Patres, eſſentiæ & conſubſtantialitatis voces, in ſacris litteris non contentas vſurparunt. 179. D. 1
niceæ Epiſcopus conſtituitur Creſtus loco Epiſcopi Ariani. 194. D. 1
nicæna ſynodus Arianæ hæreſeos confutandæ gratia conuocata fuit. 38. D. 2
nicæna fides ſola ſufficit ad omnes hæreſes exterendas maximè verò Arianam. 292. D. 2
nicæna ſynodus cur filium Patri conſubſtantialem eſſe aſſeruerit. 257. D. 1
nicæna ſynodus à 318. Epiſcopis celebrata. 264. D. 1
nicænæ ſynodi qualis intentio. 186. B. 1
nicænæ ſynodi decretis obtemperare nolũt Ariani. 194. D. 1
nicænæ ſynodo ſubſcripſit Acacius. 244. D. 2
nicænum concilium conſubſtantialem Patri Filium eſſe definiuit. 320. A. 2
ſpiritum ſanctum vna cum Patre & Filio conglorificari. ibid.
Deum verum eſſe filium Dei. ibid.
incarnatum, paſſum eſſe, reſurrexiſſe, & in cœlum aſcendiſſe. ibid.
venturum eſſe iudicem viuorum & mortuorum. ibidem.
nicænum concilium Acacius cum ſuis negat. 244. B. 2
nicænum cõcilium Athanaſij & Macarij fidem probauit. 199. A. 2
nicænum concilium neceſſariò coactum. 264. B. 2
à ſynodo Antiochena non differt. 257. A. 1
veram fidem ſcripto prodidit. 61. A. 2
arianos anathemate feriuit. 199. D. 1
nicænum concilium approbatum. 243. D. 1
nicænum ſymbolum. 261. A. 1
nicæni concilij cauſa. 264. C. 2
nicæno concilio Euſebiani ſubſcripſerunt, quando. 181. D. 1
nicodemus Chriſti imaginem ſculpſit. 436. C. 1
nigri Æthiopes, quare. 390. D. 1
nilammon Epiſcopus ab Arianis expulſus. 164. D. 2
niniuitæ Dei minas ieiuniis euitarunt. 412. A. 1
niniuitarum pœnitẽtiam potius quam eorum præcedentia peccata reſpexit Deus. 327. B. 2
Noë ex Lamech genitus. 31. B. 1
noë & Enoch Moſis doctrinam obſeruarunt. 181. B. 1
noë tempore diluuij cum paucis ſaluatus eſt, maxima multitudine pereunte. 561. A. 1
nomen Ieſu Chriſti dæmones fugat. 568. A. 2
nomen Epiſcopale emebant Ariani. 170. C. 1
nomen hoc (Deus) quid ſignificet. 551. C. 1
nomen quibus idem eſt, illorum eadem eſſentiæ ratio non eſt. 560. D. 2
nomen à Chriſto accepere Chriſtiani. 64. B. 1
nomen Deitatis vnitum eſt, quia vna eſt ſubſtantia perſonarum Trinitatis. 592. B. 2
nomen creaturarum Deo tribuunt qui illum ingenitum nominant. 190. A. 2
nomen ingeniti ab Ethnicis mutuo acceperunt Ariani. 189. C. 2
nomen (ingenitus) an de ſolo Patre dici debeat. 358. D. 2
nomen Chriſti vnguentum effuſum. 591. B. 1
nomen Filij habuit Verbum ante illius incarnationem. 143. A. 1
nomen Chriſti efficax. 35. C. 2
nomen, conſubſtantiale, è ſymbolo ſublatum à Valente & Vrſatio. 243. B. 1
nomen monachorum celebre. 495.
nomiois ſpiritus, varia eſt ſignificatio. 339. C. 2
nomine Ieſu Chriſti fugatur ſatanas. 503. C. 2
in nomine Filij & non Verbi ſacrum baptiſma confertur. 142. D. 1
nomine vno, ſancti in ſcripturis totam Trinitatem deſignarunt. 595. C. 2
ſub nomine Dyoniſij per allegoriam vnium intelligitur. 10. B. 1
nomina Patris & Filij relatiua ſunt. 551. C. 1
nomina in perſonis Trinitatis ſunt propria non communia aut vnita. 447. C. 1
nomina Epiſcoporum in exilium actorum. 237. C. 2
nomina Epiſcoporum Ægypti, temporibus Alexandri Epiſcopi. 214. D. 1
nomina Epiſcoporum qui Sardicenſi concilio ſubſcripſerunt. 207. B. 2
nomina Apoſtolorum. 487. C. 1
diaconorum ab Apoſtolis cõſtitutorum. ibid. D. 1
nomina Deorum ludibrio plena. 5. A. 1
nouatus pœnitentiam abnegat, dicitque eos nullam veniam obtinere qui poſt lauachrum peccant. 350. B. 2
ab Eccleſia damnatur. 382. A. 2. illius error. 290. D. 2
nouatiani hæretici à Simone mago nomen ſumpſere.

pſere. 64. C. 1
nox quid. 406. D. 2
nox an diem præceſſerit, vel contra. 400. C. 2
nocte Paraſceues irroptio militum fit io Eccleſia, duce Sytiano. 240. A. 2
noctes inſomnes ducit Athanaſius Arianorum malitiam conſiderando. 155. B. 2
noctu naſcuntor, & moriuntur bomines vt plurimom, quare. 387. A. 2
nubes ſplendida quid ſignificet in Euangelio. 593. B. 2
in nubis columna Deus Moſi loquebatur in tabernaculo. 118. A. 2
nubes abſque aëre nec appatere nec conſiſtere poſſunt. 11. B. 1
nubes leoes & agiles ſunt. 14. A. 2
nubes Eliæ voce concuſſæ. 575. A. 1
ad nobes aquæ aſcendunt ſalſæ, & deſcendunt dulces. 392. A. 1
nubibus indigent pluuiæ vt in terram deſcendant. 11. B. 1
nuda nonquam videri debet virgo Deo dicata, ne qoidem coram muliere. 306. C. 2
nudos ſe eſſe cognooerunt primi pareutes, quomodo. 2. D. 1
nominis ſolius eſt adorari. 93. B. 2
numinis afflatu ſeripta eſt Biblia. 30. D. 1
numinis cultus & religio, quid. 354. B. 1
numina molra introducunt Ariani. 118. C. 2
numina Ethnicorum falſa. 88. D. 2
nomerus Angelorum quantum bominum moltitudinem ſuperet. 374. D. 1
numerus decem millium dicitur myrias. 368. D. 1
mille vero numerus, dicitur Chilias. ibid.
numerorum liber cur ita vocetur. 465. B. 2
illius ſynopſis. ibid.
nomeros, ſtructuras, & menſuras literarum Palamedes inuenit. 8. B. 1
nuncius Patris vocatur filius Dei. 17. C. 2
nuncios Sathanæ qois. 406. D. 2
nupheos Epiſcopus Adelphios. 45. B. 2
ad nuptias in Cana vocatur Chriſtus. 290. D. 2
nuptus ſcortator grauius punitur quam ſolutus. 385. A. 1

O

OAſis magna Ægypti pars. 162. A. 2
in eam ex Libya eijciontur Epiſcopi. ibid.
obequitationes agunt Epiſcopi. 197. A. 1
oblario celebratur in Eccleſia. 218. A. 1
illi non adſunt Cathecumeni. ibid.
obſeruario Sabbathi quandio extitit. 149. D. 1
occidentalem terram habitantium corpora candida ſunt, qoare. 390. D. 1
occidere ſe, & inimicis ad occidēdum offerre idem eſt. 162. B. 2
ocium non deſigoat Sabbathum ſed conditoris cognitionem. 582. A. 2
ocium non ſanctificat. 582. A. 2
ocij caoſa principaliter Sabbathum hominibos datum non eſt. 582. D. 1
ocio corporis & crapula dæmonés oblectantur. 305. D. 2
ocioſos in Sabbatbo culpat Chriſtus. 582. B. 2
ocolus quatenus oculus cæteris corporis membris honoratior eſt. 558. B. 2
oculorum officium eſt videre. 12. B. 2
oculos ad concupiſcentias auertit anima, quomodo. 2. C. 2
oculos bomioum decipioot incantatores. 390. B. 2
oculos cæci nati diuinitos per lutū aperiebat Chriſtus, bumanitus vero io terram ſpuebar. 124. D. 1
oculis corporeis Deus intueri oequit. 14. A. 1
odam conſcripſit Moſes. 297. D. 2
odium diaboli maximè verſatur contra monachos & virgines. 500. A 2
odium fratrum omnium malorum grauiſſimum. 383. D. 1
odij turpitudo. 211. D. 1
offenſarum non tecordari omnium peccatorum veniam impetrat. 383. A. 2
officium imprudentis. 231. D. 2
officiom veri Chriſtiani, qoale. 123. B. 1
officium Saluatoris noſtri, quale. 25. D. 2
officium præceptoris. 174. A. 1
og Rex Baaſan qui è gigantibos erat, vincitor à Moſe, & terra illius Rubeoitis, Gaditis, & dimidiæ tribus Manaſſe datur. 466. C. 2
oleum dicitur Spiritus ſanctus, quomodo. 79. C. 2
olenm & farinam viduæ in Sarepta Sidoniæ multiplicat Elias. 469. D. 1
oleo ioongebantur reges Iſraëlitæ. 19. C. 2
oleo lętitię inonctus eſt Chriſtus, quomodo. 79. C. 2
olfactu abutitur homo ad multiplicia genera meretriciorum odorum. 2. D. 2
olympius & Theodulus Epiſcopi Traces in exilium ab Arianis eiecti. 164. A. 1
olympios Epiſcopos Orthodoxus ab hæreticis calumnias paſſns. 224. C. 2
omoes vult Deus ſeruari, & ad ſalutem neceſſaria ſuppedirat. 391. D. 1
omnia Chriſto tradita ſunt vt omoia emendaret. 147. A. 1
omnia licent ſed non omnia expediunt. 2. C. 2
omnia circumplectens Cbriſtus à oullo circumplectitor. 24. D. 2
omnipotens eſt Filius. 363. A. 1
omoipoteotia Filij. 429. D. 2
ἀμοιούσιον non autem ὁμοούσιον, filiom eſſe dicuot Macedoniani. 531. D. 1
ἀμοούσιον damnant Euſebiani, & illius loco ἀνόμοιον ſubſtituont. 252. B. 1
ἀμοούσιον & ὁμοιούσιον reijciunt Euſebiani. 254. A. 1
item Ariani. 255. D. 1
cum omphale ineptias agit & flagitia committit ebrios Hercules. 5. D. 2
oneſimus Philemonis ſeruus. 86. C. 2
opifex natoræ vnde cognoſcendus. 2. B. 2
opifex ex operibus cognoſcitur. 3. A. 2
opificem ſoum & cooditorem natura Deum eſſe oſtendit. 10. D. 2
opinio Platonis de creatione mundi. 19. C. 2
opinio, ſeu argumētum Arianorum de vnitate Dei. 116. D. 2
opinio Arianorum, Chriſtom mendacij arguit. 137. D. 2
opioio Propbetarum de filio Dei. 190. A. 2
opinio Stoicorum de Deo. 139. D. 2
opiniones variæ hæreticorum de filio Dei. 140. B. 2
opiniones in ſoo cerebro natas proferre periculoſum eſt. 261. B. 2
opus quale ſit ex auctore cognoſcitur. 7. C. 1
opus Dei & filius Dei idem oon ſunt. 320. A. 1
opus ſopercæleſtium poteſtatem eſt bymnus irre-

miſſus. 319. A.1
amut inceſſabilis erga majeſtatem Dei. ibid. obſecratio cuntioua pro ſalute noſtra. ibid.
operâ Cooſtantini Barbari Deum agnouerunt. 219. D.1
operâ Athanaſij nemu in exilium miſſus. 193. D.1
opera omnia Chriſti hominibus vtilia. 108. D.2
opera Patris, Filij, & Spiritus ſancti indiuiſa ſuot. 50. A.1
opera Chriſti, blaſphemantes Iudæi, ea Beelzebob adſcribebant. 132. C.1. 351. D.1
opera Dei extra leges naturæ. 14. D.1
upera Filij, Patris opera ſunt. 115. A.2. 351. D.1
opera pœnalia remiſſionem peccatorum à Deo cũſequuntur. 385. D.1
ad opera creatus Chriſtos, quid. 103. A.1
ea operibus cognoſci poteſt Deus quamuis natura ſit inuiſibilis. 13. D.2
operarij vineæ Apoſtoli. 396. A.1
operatio multiplea pluuiæ, licet ea ſit vniformis. 366. C.1
operationes duas & voluntates duas Chriſtus habet. 312. D.2
uracula ſua edebat Deus è Templo Salomoois. 54. C.2
oracula gentium ceſſauerunt, quando. 35. B.1
oracula Delphica olim impoſturis vaticiniorum ſcatebant. 35. D.1
item Ægyptiaca. ibid. Dudonea. ibid. Beutia. ibid. Lycia. ibid. Cyrorum. ibid.
urandum ſemper. 307. C.2
orantes, ſemper vt Dei voluntas fiat petere debemus. 391. C.1
urant & ieiunaot diſcipuli antequam manus eis imponantur. 598. D.1
oratiu illius qui offenſam retioet, purè ad Deum non aſcendit. 309. A.1
uratio pro defunctis habita. 235. C.1
oratio ad ſanctiſſimam Trinitatem. 444. B.1
oratio Ioſeph, liber apucryphus. 493. A.2
oratio Melchiſedecis in monte Thabor. 576. B.2
oratio Stephani, dum lapidibus obrueretur. 568. D.1
uratio popoli ad Deum. 239. A.2
orationibos freqoeoter inſtandum. 432. A.1
urbis motos rationalis eſt. 16. B.1
ad occũ Chriſtus hora duodecima deſcẽdit. 307. D.2
ordo Reipublicæ principis curam & moderationem demonſtrat. 15. B.1
ordo creationis mundi. 92. D.1
ab urdine ſacerdotij reijcitur Georgius Epiſcopos Arianus, à B. Alexandro. 194. B.2
ordines Angelurum nouem. 374. A.2
ordines ſuperiores militiæ cœleſtis, inferiores ducent. 377. C.1
ordines inferiores Angelorum à ſuperioribus erudiuntur. 319. A.1
diuiduntur in docentes, permittentes, punientes, & in iis qui animabus gratificaorur, & apud homines permanent. ibid.
ordinum omnium cœleſtium Angeli ſoot infimi. 377. C.1
ordinatio ſecundi Epiſcupi Ariani in Eccleſia Catholica vim nullam habet. 199. D.2
origenes laborioſus. 189. A.2
vir multarum diſciplinarum, & molrum induſtrius. 349. C.2. quid de blaſphemia ſẽtiat. ib. D.2
finem aliquando pœnarum ſuturam, & remiſſionem peccaturum à Deo huminibus & dæmooibus rtibueodam aſſerit. 318. D.1
urigenis ſententia quòd Filius Patri ſit cuæternus. 189.
origeniſtæ animam hominis Angelum aliqoando fuiſſe ſabulantur. 475. D.1
origo terrena eauitur per baptiſmum. 583. C.2
urigo Filij à Patre. 448. C.1
origo Arianæ hæreſis. 591. D.1
orientem verſus adorant Chriſtiani, quare. 377. D.2
ex oriente elementum calidum oritor. 390. D.2
orthodoai Chriſtianum nomen ſemper retinuerũt. 64. C.1
orthodoxi pro fide Cathulica ſanguinem ſuum fundere parati ſunt. 61. D.1
orthodoaa Eccleſia ſacras litteras rectè legit, & eas eaactè examinat. 291. C.2
us virginis hymnis & glorificationibus Dei conſecratum. 309. B.1
oris propriom eſt guſtare. 12. B.2
ore ſuo Verbũ io Apuſtolos ſpirauit Spiritum ſanctum. 597. B.2
oſee Propheta. 32. B.2
oſee quando viait. 477. A.2
oſius Epiſcopus Sardicenſi concilio ſubſcripſit. 207. B.2
uſius Hiſpaniarum Epiſcopus. 160. C.2
in Gallias proficiſcitur, ad quid. 155. D.1. illius laudes. 164. C.1
ὑσια, ὁμοούσιον, & ὁμοιούσιον, damnant Euſebiani. 251. B.2
ὑσία vode, & quid ſignificet. 321. C.2

P

PAedagogi hominum ſont Angeli. 319. B.
Pædorotes epiſcopus orthudoaus Heracleę. 48 B.1
paganis ſimilis Manichæus. 451. B.2
paganiſmum redulet hæreſis Ariana. 135. B.1
pagus in Euangelio, quid ſignificet. 293. D.2
palamedes litterarum ſtructuras, numeros & menſuras inuenit. 8. B.1
palatinus Montanus ad Athanaſiom miſſus. 158. D.2
palæſtinæ loca ſancta licet à Barbaris occupata nunquã tamen hæreticis Deus tradi permiſit. 379. D.1
palladius olim Palarij magiſter, litteras Cunſtaotij ad Athanaſium defert. 159. A.2
palladio ſcribit epiſtolam Athaoaſius. 261. B.2
pallas ab Arcade volneratur. 5. D.2
pallas ea decretu Theſei in Gręcia pro Dea adoratur. 4. D.2
pallium tritum & melotem Athanaſio Epiſcopo donat Antonius moriturus. 513. C.1
palmę maſculę propinquas fęmellas aſpiratione ventorum tangentes, fructuoſas reddunt. 379. C.2
palmarum virgis ad mortem cæduotur virgines ab Arianis. 237. D.2
item quadraginta viri. 164. B.2
palmites ſimiles fructus ferunt cum vinea cuius palmites ſont. 362. D.2
palmites ſteriles, qui. 362. D.1
papa Alexander. 245. D.2
papa Marcus. 438. A.1. Papa Sylueſter. ibid. C.1
papa Athanaſios. 45. A.2
paphnutios effoſſos oculos pru Chriſti confeſſione ſub Maaimiano perſecutore habuit. 506. C.2
paphnutius Saeos ciuitatis Epiſcopus epiſtolam ad Antiochenſes ſubſcribit. 45. B.2

panis

panis cæleſtis, & incorruptibilis; hoc eſt corpus Chriſti, in altari exibetur. 357.D.1

panis ἐπιούσιος. 274.B.2

panem & vinum obtulit Melchiſedech, deditque Abrahamo & populo eius. 577.A.2

panem vnà cum oleribus oleo refectis ſumere debet virgo dicata Chriſto. 306.C.1

panes propoſitionis non habent Iudæi. 368.D.2

panes propoſiti in recordationem Domino die Sabbatorum. 582.D.1

panes calidos coquunt in Sabbato ſacerdotes Iudæorum. 368.D.2

πανοπλία dicitur integra armatura. 332.C.1

parabolæ quid. 474.B.2

parabolas 3000. ſcripſit Salomon. 473.A.2

paracletus eſt, & vocatur Chriſtus. 596.D.2

paracletus ab aduocando & conſolando dictus. 313.D.1

paradiſus figuratè dictus eſt locus ille in quo Deus Adamum condidit. 2.B.1

paradiſus in Oriente ſitus. 379.C.2

nec corruptibilis nec incorruptibilis dicitur. 379.D.2

in paradiſum introducti homines. 20.C.1

in paradiſum per latronem intrauit Adam. 42.C.1

parœmia vnde dicta, & quid ſit. 473.C.2

parœmiarum quinque millia edidit Salomon. 494.B.2

παραλειπομένων liber, regum hiſtorias continet. 290.D.2

quare ſic dicatur. 471.D.1

illius ſynopſis. ibid.

παράλυσις, membrorum diſſolutio dicitur. 436.C.1

paralyticus per octo & triginta annos ægrotans, à Chriſto ſanatur. 36?.A.2

paraſceues die matronæ & virgines virgis cæduntur ab Arianis, & carceribus includuntur. 171.A.1

paraſceues die, Synaxis celebranda. 240.A.2

irruptio militum fit in eccleſia duce Syriano. ibidem.

parentes nonnunquam filios ſuos ſeruos vocant. 86.B.2

parricidia vnde. 10.A.2

pars eſt rerum vniuerſitatis homo. 33.B.2

pars tabernaculi interior hominum oculis quare non ſubiecta. 575.D.1

partes quatuor veſtimentorum Chriſti quid ſignificent. 332.C.2

paſchæ ſancto die perſequutio in Chriſtianos facta. 160.D.2

paſchatis die Chriſtianos in vincula coniicit Georgius Arianus. 171.C.1

ſub paſcha in quadrageſima Ariani in Chriſtianos diriſſimè ſæuiunt. 170.D.2

paſſio Chriſti ſecundum carnem credenda eſt. 589.C.2

paſſionis Chriſti veritas demonſtratur. 568.C.1

paſſionis Chriſti efficacia. 335.B.2

paſſionem Chriſti, Trinitati communem fuiſſe aſſerit Valentinus. 284.A.1

de paſſione Chriſti teſtatus eſt Eſaias. 30.C.2. & ſeq.

de paſſione Domini noſtri erubeſcere non debemus. 329.C.1

paſſiones noſtras paſſus eſt Chriſtus ſecundum carnem. 580.B.1

paſſionibus non ſubiacet Deus. 425.B.2

paſſus eſt Deus quia voluit, abſurda loquutio. 566.D.1

paſtor liber eccleſiaſticus. 181.A.1

paſtoris boni officium, quale. 579.B.2

pater, filij pater eſt. 42.D.1

pater dicitur Deus in ſcripturis, & filius item Deus, quare. 116.A.2

pater & filius duæ ſunt perſonæ in vnitate eſſentiæ. 136.D.1

pater dici non poteſt qui non habet filium. 73.B.2

pater à filio, & filius à patre ſeparari non poteſt propter identitatem deitatis. 590.A.1

pater qua ratione ingenitus dicatur. 74.D.1

pater nunquam fuit ſine ſuo filio. 70.C.1

pater in ſolo filio intelligitur & conſiſtit. 75.C.1

pater, filius, & Spiritus ſanctus ſunt ταυτότητι. 519.C.2

pater nec voluntate, nec neceſſitate genuit filium. 589.C.2

pater maior eſt filio non magnitudine, aut ætate, ſed quia filius ex illo ortum habet. 85.B.2

pater eſt ἀγέννητος & ingenitus. 518.C.2

pater vocatur ingenitus, non ad diſcrimen filij, ſed earum rerum quæ per filium conditæ ſunt. 74.D.2

pater ſpiritus eſt. 585.A.1

pater in filio adoratur. 115.C.2

pater filio loquebatur cum crearet hominem. 400.B.2

pater vt pater, eſt vnius [illegible] deitatis plenitudo. 48.B.2

pater, filius, & Spiritus ſanctus, quare diuidantur perſonis & nominibus, cum vna ſit eorum ſubſtantia. 592.A.2

pater ea quæ operatur per filium operatur. 99.C.2

pater noſter à nobis dicitur Deus, quia filius eius corpus noſtrum geſtauit. 191.B.1

pater multa Verba non genuit. 185.C.1

pater ad filium propriè reffertur non ad creaturam. 105.D.2

pater eorum non eſt Deus qui non habent filium in corde. 142.B.2

pater teſtatur de filio in Iordane. 373.B.2

pater, filius, & Spiritus ſanctus eodem honore in baptiſmate afficiuntur. 553.C.1

pater & filius eodem modo immortalitatem habēt, quomodo. 554.A.1

pater, & ingenitus quomodo differant. 75.C.1

pater quæ vult, creat filius, & ſanctificat Spiritus ſanctus. 555.D.1

pater Sanſonis Angelum vult adorare. 93.C.2

pater duorum populorum factus eſt Iſaacus. 328.B.1

pater epiſcoporum Hoſius. 230.C.2

pater hæreticorum diabolus. 56.B.2

quod pater, filius & Spiritus ſanctus ſunt eiuſdem naturę & eſſentiæ. 421.C.1

vbi pater eſt ibi eſt & filius. 99.C.2

quem pater baptiſat, hunc & filius quoque baptiſat. 99.D.2

vbi pater eſt vel nominatur, ibi quoque filius exiſtit. 99.D.2

patris & filij relatio. 75.A.1

patris lux eſt filius. 18.C.2

patris opera ſunt ea quæ operatur filius. 115.A.2

patris ſubſtantię filios eſt proprios partos & fœtura. 115.B.1
patris & filij vnitas in duabos perſonis, quæ. 115. A.1
patris brachium dicitur filius, quomodo. 316. C.1
patris character & imago eſt filius. 18.C.2
patris veritas filius. 18. C.2
patris, filij & Spiritus ſancti cognitio cæteras omnes Chriſti gratias tranſcendit. 55.D.1
patris voluntatem adimplere, filio probro non eſt. 314.D.2
patris filij & Spiritus ſancti eadem eſt deductio. 555. B.1
patris voluntas in Verbo eſt. 96.D.1
patris germen eſt filius. 69.B.1
patris & filij eadem natura. 114. D.2
diuinitas eadem. 115.A.1
eadem voluntas. 556.B.2
patris nomen, familiare eſt in ſcripturis ſacris. 75. D.1
patris nuncius vocatur Verbum Dei. 17.C.2
patris fructus eſt filius. 18.C.2
patris eſſentiam communicat filius. 135.B.2
patri non eſt attribuendum corpus quod filius geſtauit. 42.C.1
patri præponitor filius. 313.D.2
patri, filio, & Spiritui ſancto ἐτερόσιον non conuenit. 519.B.2
patri ſimilis non eſt filius ſubſtantiâ, quomodo. 259. D.2
patri conſubſtantiale eſt Verbum. 39.C.2
patri quæ conueniunt, filio etiam conueniunt. 148. D.1
patri & filio conſubſtantialis eſt Spiritus ſanctus. 279.A.2
patrem intuemur dum filium intuemur. 69.A.1
patrem qui adorat, adorat in ipſo filium & Spiritum ſanctum. 588.C.2
patrem & filium duos Deos eſſe dicunt Marcion & Valentinus. 259.D.1
patrem ſuum Chriſtus Dominum appellauit, quando. 102.C.2
patrem incarnatum eſſe dicit Sabellius. 454.C.2
patrem non habet Deus pater. 449.C.1
patrem carnalem Chriſtus non habuit. 31.C.2
in patrem redundat blaſphemia in filium. 69.C.1
per patrem ad filium vocamur. 552.B.2
& ad patrem per filium. ibid.
à patre ſeparari non poteſt filios. 113.D.1
à patre Chriſtus derelictos non fuit. 132.D.1
in patre quomodo ſit filius. 114.C.1
patres ſancti, rerum Euangelicarum nobis peritiores ſunt. 326.A.1
patres affuerunt numero 318. ſanctæ Nicænæ Synodo. 577.A.2
patres malorum multorum ſicut illi qui patrum fines transferre conantur. 570.A.1
patres olim in perſecutione non timuerunt. 167. A.1
patres omnes idem cenſerunt de conſubſtantialitate Patris & filij. 256.C.2
patres Nicææ congregati voces, eſſentiæ & conſubſtantialitatis, in ſacris literis non contentas vſurparunt. 179.D.1
à patribus canonum Eccleſiaſticorũ inſtitutio tradita eſt. 169.D.2
patropaſſiani Sabelliani. 250.C.1
patrophilus & Narciſſus ab Ario epiſcopi facti. 57. C.2
patriarcharum nemini accidit in cruce mori pro ſalute populi, ſicuti Chriſto. 31.A.2
à patriarchis Chriſtus olim adorabatur. 77.B.2
patriarchas afflixit diabolus. 334.D.2
paulinus Galliarum Metropolitanus in exiliũ pulſus, quòd contra Athanaſium ſubſcribere noluiſſet. 160.C.2
paulus Apoſtolus legiſlator veritatis, & religionis patronus. 311.C.2
paulus Apoſtolus raptus in cælum. 129.A.2
exceſſus ſui formā propter duas rationes ſe ignorare dicit. ibidem.
paulus ad Euangelium ſegregatus. 104.A.1
paulus & Barnabas à Spiritu ſancto vocati ad gentibus Chriſtum prædicandum. 598.C.1
paulus ſe Spiritum Dei habere teſtatur. 598. B.1
factus eſt Apoſtolus Dei voluntate. 134. A.1
ſuper aſcenſione Chriſti miratur. 575.C.2
aſſerit quoſdam à fide diſceſſuros in nouiſſimis temporibus. 598.A.2
ineffabilia verba audiuit. 262.A.2
in ſe Chriſtum habuit loquentem. ibid.
ſcripturæ verborum ſenſum perquirere docet. 567.B.1
in ſporta è mœnibus Damaſci demiſſus eſt. 165. B.2
Chriſtum patibilem teſtatur. 566.C.1
paulus epiſcopus in varias terras deportatus tandem ſtrangulatus ab hæreticis. 223.C.1
Paulus Samoſatenſis Chriſtum adorandum non eſſe ſentit. 51.A.2
illum è Trinitate ſummouet. Ibid.
odio dignus, cur. 269.A.1
paulus Samoſatenſis, & Photinus cum ſuis pediſſequis Chriſti diuinitatem negant. 288.D.2
paulus Samoſatenſis ait Verbum filium Dei eſſe factum, ex eo quo prodiit ex intacta virgine. 290. B.1
filium ante Mariam non fuiſſe ſentit. 257.C.1
ab ea ſuæ initium eſſentiæ traxiſſe dicit. ibid.
Pauli Samoſatenſis protectrix Zenobia Iudæa. 237. D.1
illius hæreſim approbat Sabellius. 284.B.1
error illius de Incarnatione Verbi Dei. 283.D.2
pauli epiſtolarum ſynopſis. 489.B.1. & ſeq.
pauli Apoſtoli naufragium, quid. 406.C.2
pauper factus Chriſtus, cur. 335.C.1
pauper effecta eſt diuinitas propter nos, quomodo. 286. D.1
pauperes ad cibos inuitandi. 307.C.1
pauperibus relictæ à mortuis eleemoſinæ, mortua ſacrificia dicuntur. 385.C.1
à pauperibus munera accipere non licet. 389.A.3
pax omnibus, ſalutatio eorũ qui ſacra facturi ſunt, aut doctori. 561.C.1
pacis author Chriſtus. 36.D.2
peccator affligitur & laborat, ſed non iuſtitiæ cauſa. 308.B.2
ob carnem ſuam deſſudat. ibid.
ob aliquam turpem mulierẽ labores ſuſcipit. ibi.
rebus præſentibus nunquam contentus eſt. ibid.
in malitia & inuidia ætatem terit. ibid.
peccatores in gehenna exiſtentes, qui cum Abraham in regno exiſtunt iuſtos non vident. 376.A.1

peccatores lungæua vita fruuntur vt ſaltem vel ſerò reſipiſcant. 381.B.2
quidam quietè & citò murtem uppetunt. 387. D.1
peccaturum pœna eterna. 387.A.1
peccatorum defunctorum animæ, aliqua beneficentia participant ab exangui immulatiune & gratificatione pru ipſis facta. 377.A.2
peccarurum defuncturum animæ nullius rei curam gerunt, ob continuam pœuarum perceptiunem. 377.D.1
peccaturibus diuitias largitur Deus, vt ex his miſericurdiam exercentes peccata ſua abluant. 382.A.1
peccaturibus iudicij dies mala dicitur. 384.D.2
peccatum in omnes homines dimanauit Adamu præoaricante. 81.C.1
peccatum Adæ ſulus Chriſtus delere putuit. 21. A.2
peccatum grauiſſimum, ad incantatures recurrere cum furtom aliqood paſſi ſumus. 390.C.2
peccatum uullum eſt irremiſſibile apud Deum, iis qui verè pœnitentiam agunt. 318.D.2.383.A.1
peccatum ſemper delere nun poteſt pœna quæ in huc ſæculo inſligitur. 391. A.1
peccatum uperatus eſt Diabulus, quumudu. 284. D. 2
peccatum corpuris omnium grauiſſimum. 385.D.2
peccati aſſeclamutes. 109.B.1
peccatu extinguitur huminum genus. 21.B.1
à peccatu difficulter deſiſtit anima quæ cunſueta eſt peccare. 385.B.2
peccata aliurum exhurreſcunt hæretici ſua veru nõ erubeſcunt. 162.D.2
peccata maxima & intulletabilia per eleemuſynam deleotur. 384.D.2
peccata remittendi puteſtas datur à Chriſtu. 294. D. 2
peccata, eleemuſinæ aliquandu delent, aliquandu verù oon delent. 384.C.2
peccata cunfitenda. 308.D.2
peccatorum remiſſiu propriè dicitur Sabbarum. 582.D.2
peccatorum cundunatiu cugnuſcitur quandu liberè Deu in oratiune loquimur. 383.B.2
peccarurum remiſſiunem ubtinet curdis humiliatiu. 385.D.1
peccatorum diferentia maxima. 384.C.2
peccarurum diuerſorum, pænæ diuerſæ. 391.A.1
peccatis immerſus pru murtuu habetur. 407. C.1
pecura terrę gentiles ſuot. 457.C.1
pecuniam qui amat Deum amare nun puteſt. 306. B.1
pru pecunia iurare nun licet. 326.D.2
pecuniatum mulcta deuunciata in Chriſtianus. 228. D.1
pedes calceamentis ubductus habere debet, virgu Deo dicata dum orat. 306.C.2
pedibus ſuis abutitur humu, quumudu. 2.D.2
pelaſgi Treicios Deos repudiant. 9.B.2
ab Ægyptiis diſciplinam religiunis hauſerunt. 9. D.2
numina Ægyptiurum numinum retinere noluerunt. ibid.
pentateuchus liber, mundi urtum, acta patriarcharum, Iſraelis ex Ægypto emigratiunem, pręcepta legum, tabernaculi & Sacerdutij urdinem cuntinet. 296.C.2
pentecuſtes hebdumadis ieiunia. 164.A.2
perduelles Dei Ariani. 87.A.2
peregrinatio Athanaſij ab Alexandria Romam. 155. B.1
peregrioatus eſt filius Dei in terra. 412.B.2
perſuna vna tantum in Chriſtu. 269.B.2
in perſooa differunt tautum Pater, Verbum & Spiritus ſanctus. 448.B.1
perſunam tantum vnam in Deitate agnuſcuur Iudæi. 593.B.1
perſonæ tres ſunt in Deo. 411.C.2
tres deos oon cunſtituunt. 584.D.2
perſunę ſanctiſſ. Trinitatis æquales, noo paternitate, aut filiatiune, ſed naturâ. 556.A.2
perſunæ duæ in Chriſtu, humana apparens. & diuina latens. 414.B.1
de perſunis ſanctiſſimæ Trinitatis quid ſentiẽdum. 585.D.2
perſæ Chriſtum in Iudæa natum aduratum veuēre. 31.D.2
perſæ Syrurum numina non recipiunt. 9.B.2
perſarum Numina Scythæ non adurant. 9.B.2
perſequi diaboli inuentum eſt. 168.C.1
perſecutiu Maximiana, multò ſedacior quàm Ariana. 235.D.2
perſequutiu Cunſtantij altera priuri deterior. 237.D.1
perſequutiu in Chriſtianus die ſanctu Paſchæ facta. 160.D.2
perſecutiu acerba in Athanaſium. 338.A.1
in perſequutiune nun timuerunt patres ſancti. 167. A.1
in perſequutiune quid faciendum. 232.B.2
in perſequutiunibus fuga à Chriſtu cunceditur. 162.A.2
perſeus Iouis filius. 5.C.2
Diunyſium vulnerat. 5.D.2
pertinacia Arianurum in tuenda hæreſi. 113. C.1
perturbatiunis filij ſunt hæretici. 202.A.2
petra Chriſtus eſt ſupra quam ſanctus Petrus eccleſiam ædificauit. 395.D.1
ſupra petram fundata eſt eccleſia urthuduxa, quæ pię fidei gubernaculum tenet. 291.C.2
petrus ſacrurum Apuſtulorum primarius. 383. B.1
ſuper aquas ambulare, à Duminu puteſtatem ubtinuit. 571.B.1
dubitãs, amplius ab aquis ferri nun putuerit, quid ſignificet. 571.B.1
petrus primus umnium Chriſtum filium Dei eſſe agnuuit. 131.C.1
Curnelium ſe adorare vulentem pruhibuit. 93. B.2
ſupra Chriſtum eccleſiam ædificauit. 395.D.1
martyrium ſubiturus Romam proficiſcitur, cum antea prupter metum Iudęorum latitaret. 167. C.1
petrus epiſcupus Alexandrinus à Meletianis calumniatur. 195.B.2
Meletium epiſcopum depuſuit. 210.C.2
quòd Idulis ſacrificaſſet, & multa alia crimina perpetraſſet. ibid.
petrus ab Arianis martyriu curonatus. 63.A.2
petri Apoſtoli ſectatur Clemens. 361.B.2
petri Apuſtuli epiſtolarum ſynupſis. 487.D.2. & ſequent.
petri circuitus, liber apucryphus. 493.A.2

phæniſſæ mulieres ante idola proſtitutæ, quare. 10. A.2
phænices, litteras inuenerunt. 8.A.1
phænices & Cretēſes mactatu liberorum Saturnum placant. 10.D.1
phænices Deos Ægyptios non agnoſcunt. 9.B.2
pharao Ægypti tyrannus inconſtans. 128.B.1
egreſſum populum Iſrael de Ægypto perſequitur. 464.C.2
in mari rubro cum toto exercitu ſuo ſubmergitur. ibid.
pharaonis metu à Madianitis diſceſſit Moſes. 165. A.2
phariſæi Ioannis baptiſma vnde eſſet, dicere non audebant. 553.D.1
diabolum Deo parem faciunt. 352.A.1
phariſæorum pertinacia & incredulitas. 180.A.1
in phariſæorum errorem delapſus Arius. 64.C.2
pharmacis, pigmentis, aut aromatibus precioſis vti non debet virgo Deo conſecrata. 306.D.2
phidias ſtatuarius quomodo abſens repreſentatus. 14.A.1
philagrius apoſtata. 223 D.2
Ægypti præfectus, Iudæos & Ethnicos cum armis in eccleſiam introducit. 170.A.2
philippus Arianus Paulum epiſcopum Conſtantinopolitanum ſtrangulat. 164.B.1
quas pœnas luerit. 223.A.2
philippum interrogat Chriſtus, non vt ignarus, ſed vt ipſum tentet. 126.C.1
philippo credidit de Saluatore docenti Eunuchus Æthiopicus. 230.A.1
philogonius epiſcopus orthodoxus. 58.B.1
philoſophia humana debilis ſi cum Chriſti doctrina comparetur. 35.B.2
philoxenus & Elpidius Iulij Romani pontificis presbyteri ad Euſebianos ab eo miſſi. 198.C.1
philoſophi inaniter occupati. 405.D.1
philoſophi gentiles Antonium ſe poſſe decipere arbitrantur. 509.C.1
ab eo confutantur. 510.C.2
philoſophorum Ethnicorum rationes de ſculptilibus ſuorum Deorum. 8.D.1
phineas cæteris diuina clade occumbentibus ſolus ſtetit, & Deum placauit. 562.A.1
photinus hæreticus & Paulus Samoſatenſis cū ſuis gregalibus Chriſti diuinitatem negant. 288.D.2
photiniani in Incarnationem Chriſti blaſphemi. 382.B.2
phrygius in aduentu Saluatoris ſolum hominem aduenisſe dicit. 291.B.1
phryges hæretici, nomina ſcripturæ S. retinent, rectam fidem tamen abijciunt. 100.D.1
phryges dicebant prophetas neſciuiſſe quid facerent, aut de quibus renunciarent. 129.C.1
pietas quid, & quàm vtilis. 354.B.1
ad pietatis eruditionem ſufficit impietatis refutatio. 221.B.2
pignora reſurrectionis futuræ certiſſima tenemus, quomodo. 572.A.1
pilatus cognouit Chriſtum eſſe Deum. 330.C.1
illum extimuit. ibid.
manus ſuas lauit, cur. ibid.
pilato non reſpondit Chriſtus, quare. 330.C.1
pilatum imitantur Ariani, quomodo. 162.D.2
piſcis idem alibi in numen dedicatus eſt, alibi hamo capitur. 9.D.2
piſci ſimilis homo. 398.C.2
piſtus epiſcopus Græciæ orthodoxus. 58.B.1
piſtus Arianus Athanaſij aduerſarius. 199.C.2
plagæ decem Ægypti. 464.B.2
plagiarius liberos alienos vultu parentum ſimulato peregre agens, occidit. 55.C.2
plagiarij ſunt illi hæretici qui Deum ſuo filio ſpoliant. 68.A.2
planta Sabec crucis venerandæ typus. 401.D.2
planta olim diabolo ſuffecit vt Adamum deciperet. 574.B.1
plantæ quare ante animalia creatæ. 400.A.1
plaſtices inuentor Iupiter. 7.D.2
plato, ex præexiſtente ingenitaque materia Deum omnia feciſſe arbitratur. 19.C.2
plato in magna admiratione apud gentes. 34.C.2
qualem de mundi genitore opinionem habuerit. 34.C.1
plato cum Socrate in Piræum Dianam adoraturus accedit. 5.C.1
platonici Deum rerum artificem & non conditorem faciunt, quomodo. 19.D.2
plinius epiſcopus orthodoxus ab Arianis expulſus. 164.D.2
pluuiæ licet vniformis multiplex tamen eſt operatio. 366.C.1
pluuiæ abſque nubibus in terram non deſcenderēt. 11.B.1
πνεῦμα, in ſcripturis articulum τὸ adiunctum non habet. 340.A.2
poculum myſticum vbi & quando confractum. 195.C.2
à Macario non eſt confractum. 206.B.2
de eo confracto tamen accuſatur. 195.A.2
de poculi myſtici fractione & Arſenij homicidio accuſatur Athanaſius. 194.C.2
pœna peccatorum æterna erit. 387.A.1
pœna quæ ob aliquod peccatum in hoc ſæculo infligitur, non ſemper peccatum illud delere potis eſt. 391.A.1
pœnæ diuerſæ diuerſorum peccatorum. 391.A.1
pœnitentia ſecuris eſt omne malum excindens. 409. C.2
abſtinentia à malo dicitur. ibid.
item reſipiſcentia, quòd mentem à malo ad bonum transferat. ibid.
pœnitentia an Deo potuerit ſatisfacere pro peccato Adæ. 21.D.1
pœnitentia Vrſatij & Valentis. 243.A.2
Euſebianos damnat. 192.B.1
pœnitentię & baptiſmatis diſcrimen. 350.D.2
pœnitentiam egerunt Vrſacius & Valens quod D. Athanaſium falsò accuſaſſent. 154.A.1
pœnitentiam reijcit Nouatus. 318.D.1
pœnitentiam ex animo & verè agentibus peccatum nullum eſt irremiſſibile apud Deum. 318.D.2
pœnitentiam Niniuitarum potius quàm præcedentia eorum peccata reſpexit Deus. 327.B.2
pœnitentiam incipientes quoſdam rapit Deus, ne iterum labantur. 383.C.2
pœnitentem neminem abijcit Deus. 385.B.2
pœnitere de bono commiſſo, meritum bono illi debitum non aufert. 384.C.1
pigriorem hominem ad bonum reddit. ibid.
poëſim heroicam inuenit Homerus. 8.A.1
poëtæ Sotadæ imitator Arius. 64.B.2
poëtæ cur Deorum flagitia expoſuerint. 7.C.2
poëtæ multa de Diis gentilibus fabulati. 7.A.1
ποίημα & γέννημα idem ſunt apud Arianos. 92.A.2

pontiſici Romano obedientes epiſcopi. 438.C.2
policratia Publij ſilia abſens ab Antonio curatur. 507.A.2
populos Iſrael ſicco pede mare rubrum pertranſit. 464.C.2
populi lætitia in Synaxibus. 227.A.2
populi precatio pro ſalute Conſtantij Imperatoris. 159.B.2
populi Alexandrini querella in Arianos propter Athanaſium. 170.C.1
populi Iſraeletici remigrationem Eſdræ liber recenſet. 296.D.2
populo legem dedit Deus per Moſem. 94.C.2
populum de Ægypto per Moſem eduxit Deus. 94.C.2
populum Gentilem & Iudaicum prĉfigurauit Rebecca in partu Iacob & Eſau. 381.A.1
porta paradiſi propter nos Chriſto occluſa fuit. 78.A.1
portæ inferorum non præualebunt aduerſus eccleſiam. 391.B.2
porci & canes, qui. 306.D.1
poſitiones Arij ſacræ ſcripturæ aduerſantur. 59.C.2
poſteri Saulis Iudæi. 368.A.2
poſteriora Dei quomodo videtir Moſes. 380.D.2
potentia Dei, quid. 18.B.2
potentia patris eſt filius. 18.C.2
potentia Chriſti non eſt dæmoniaca. 36.A.1
potentiam Chriſti Dæmones intollerabilem cõfitentur. 569.B.1
poteſtas vna. 304.C.1
poteſtas remittendi peccata datur à Chriſto. 294.D.1
poteſtatem accepit à patre Chriſtus quatenus homo. 226.B.2
poteſtate ſecularium in epiſcopos abutuntur Ariani. 197.A.2
poteſtate ſua miracula faciebat Chriſtus. 127.B.1
in poteſtate noſtra eſt exercere charitatẽ erga proximum. 385.A.1
poteſtates cæleſtes incorporeæ Chriſtum corpore humano indutum adorant. 78.C.1
poteſtates alienĉ, Chriſti aduento ſeneſcere & aboleri cœperunt. 37.C.2
potus & cibus per ſacra verba ſanctificãtur. 307.B.1
potus Melchiſedechis in monte Thabor, qualis. 576.C.2
prĉcepta Domini decem. 464.D.2
præcepta Dei illũ timentibus difficilia non ſunt. 309.A.2
præcepta legum continet Pentateuchos liber. 296.C.2
præceptoris officium. 174.A.1
præcurſor Antichriſti Conſtantius. 239.B.1
prædicatio ſanctorum omnium in quo conſentiẽs. 568.C.1
præfectus Ægypti Philagrius Iudæos & ethnicos cum armis in eccleſiam mittit. 170.A.2
præfectus Ægypti Syrianus Alexandriam proficiſcitor. 159.A.2
præpotium eſt character Ægyptiaci habitus, eiuſque nationis inſigne. 583.C.2
præſul Treuiris Maximinus. 155.B.1
præſol Antiochiæ Ignatius poſt Apoſtolos. 257.C.2
præſules Antiochiæ Apoſtoli. 257.C.2
præſtigia Dæmonum ſigno Crucis propelluntur. 1.D.1
præſtigiis ſuis Dæmones in ſtuporem agebant homines ante Chriſti aduentum. 35.D.1
prætextatus epiſcopus Sardicenſi concilio ſubſcribit. 207.B.2
precatio populi pro ſalute Conſtantij Imperatoris. 156.B.2
precationum Synaxis. 157.B.2
preces Arianorum cõtra domini noſtri Ieſu Chriſti Incarnationem. 54.B.1
preces noſtræ tunc Deo acceptĉ ſunt, quãdo de iis rectiſſimè cor noſtrum ſentit. 390.C.1
preces pro Conſtantio Imperatore fudit Athanaſius. 156.B.2.157.D.2
preſbyter qualis Iſchyras. 195.D.2
preſbyter Eutropius in exilium pellitur à Conſtantio. 230.A.2
preſbyter ſacrum facit. 218.A.1
preſbyteri de illatis ſibi ab hæreticis iniuriis in concilio Romano conqueruntur. 202.C.1
preſbyteri & Diaconi in exilium pulſi, eo quod cõtra Athanaſium ſubſcribere noluiſſent. 160.C.2
preſbyteri ſynaxes in eccleſia celebrant. 211.A.1
presbyterorum catalogo non inuenitur Iſchyras. 214.B.2
presbyterorum & Diaconorum teſtimonio iuſtificatur Athanaſius. 201.A.1
presbyteros quatuor Alexan[illegible] finibus ſuis exterminauerunt Euſebiani. 197.A.2
presbytera vocatur virgo g[illegible] Deo dicata. 306.B.2
presbyteræ virginis veſtis qualis eſſe debeat. 306.B.2
pretio vili comparatur vita æterna. 499.D.1
primitiĉ dormientium ſactus eſt Chriſtus, quomodo. 107.B.2
primitiæ Martyrum Stephanus. 600.B.2
primogenitus & vnigenitus quomodo poſſint eſſe idem. 106.D.2
primogenitus in multis ſratribus dicitur Chriſtus. 572.B.2
primogeniti omnes Ægypti ab homine vſque ad pecus interficiuntur. 464.C.2
primogeniti omnium tribuum Iſraël. 22273.466.A.1
primus eſt filius ſicut Pater. 116.D.2
primus nemo in ſancta Trinitate. 412.B.1
princeps iuramentum præcipitatum irretitum facere poteſt. 391.B.1
vbi princeps non eſt ibi, naſcitur diſturbatio. 15.D.1
principis cura & moderatio reipublicæ ordine demonſtratur. 15.B.1
principes Sodomorum vocati ſunt Iudæi à Chriſto, quare. 163.C.2
principes Iudæorum increpat Stephanus, quare. 600.B.1
principes, eorumque liberi inter Deos ab hominibus relati. 4.A.2
principes malos dat Deus populo, quare. 390.B.1
à principib⁹ longè propulſandi calumniatores. 159.A.1
principio malitia non fuit. 1.C.2.
principio carent ſanctiſſimĉ Trinitatis perſonæ. 412.B.1
principio caret Dei Verbum. 43.C.1
principium viarum quare dicatur Chriſtus. 107.C.2
proceſſio Spiritus à patre, explicari non poteſt. 412.C.1

proceſſio ſpiritus ſancti incognita eſt hominibus. 590.C.2
prodigia à Chriſto facta eum verum Deum eſſe teſtantur. 79.A.1
prodigia & ſigna fecit Chriſtus in virtute Spiritus ſancti. 60.D.1
propheta nullus apud Iudæos à Ioanne baptiſta. 392.A.2
prophetæ omnes in vnum collati rerum à Chriſto in carne geſtarum monumenta abſoluunt. 317.C.2
prophetæ præſentia & futura cernebant. 328.B.2
prophetæ, fidem de Trinitate habendam cecinerunt. 589.A.1
prophetæ quomodo aliquoties Deum viderint. 376.D.2
prophetæ baptiſati. 408.C.2
prophetæ non in Iudæorum tantum gratiam miſſi fuerunt, ſed vt totius orbis magiſtri ac pædagogi forent. 23.C.1
prophetæ Chriſtum ex fœmina virgine naſciturũ prædicant. 391.D.2
miracula de virgine & eius partu prædicauerũt. 30.A.2
quæ Dei erant eloquebantur. 114.A.2
prophetæ ſunt Catuli leonum. 403.A.2
prophetæ & Euangeliſtæ à Spiritu ſancto afflantur. 289.A.1
prophetæ omnes [illegible]ui ſunt. 91.B.1
prophetarum nul[illegible] pro ſalute populi contigit in cruce mori præter Chriſto. 31.A.2
prophetarum filij in ſpeluncis Abdiæ ſe recluſerunt. 165.B.2
prophetarum de filio Dei opinio. 190.A.2
prophetas perſequuti ſunt & occiderunt Iudæi. 600.B.1
ad prophetas factum eſt verbum Domini, quomodo. 124.A.1
prophetas ceſſare fecit Chriſtus ſuo aduentu.33.B.1
prophetas mentiri fas non eſt. 31.A.2
prophetas nullos habent Iudæi neque reges. 32.D.2
prophetas Baal neci dedit Elias. 167.B.2
prophetas non recipiunt Saducæi. 56.A.2
prophetia falſorum teſtium contra Chriſtum. 393.C.2
prophetia deſiit in Iſraël, quando. 32.B.2
prophetiæ diuerſæ de Chriſti paſſione. 394.B.C.D.1.A.B.C.2
prophetiæ in natiuitate Chriſti adimplentur .569.A.1
propoſitiones Arij. 426.D.2
propoſitionis panes non habent Iudæi. 368.D.2
proprietates hominis, quæ. 321.D.2
proſerpina minor apud Ægyptios in Dearum numerum collocata. 5.A.1
πρὸς & [illegible] idem ſignificant. 322.C.1
protaſius Mediolani epiſcopus. 155.B.1
protogenes Sardicæ epiſcopus, concilio Sardicenſi ſubſcribit. 207.B.2
prouerbia cur ſic dicantur. 473.C.2
prouerbiorum ſenſum & non verba reſpiciendа ſunt. 100.C.2
prouidentiam nullam eſſe aſſerunt Epicurei. 19.B.2
prudentia Salomonis innumerabilis. 49.A.2
pſallere debent virgines in eccleſia, quomodo. 309.D.1
pſalmiſtas ex Sacerdotib⁹ inſtituit Dauid .472.B.1
pſalmus 64. *Exurgat Deus &c.* omnium orationũ Diabolo terribilior. 375.A.1
pſalmi à quibus compoſiti. 472.A.1
Dauidi quare inſcribantur. ibid.
pſalmi pro affectu motuque animi dicendi. 299.D.2
ſimpliciter vt ſcripti ſunt, recitãdi. 303.D.2
quare in eccleſiis decantentur. 303.A.1
pſalmorum tria millia compoſuit Dauid. 494.B.2
pſalmorum Verba pro ſuis quiſque accipere poteſt. 29.D.2
pſalmorum liber myſteria ſacra ferè omnia complectitur. 296.D.2
cæteris omnibus libris excellentior eſt. 296.D.1
quid præter cæteros ſacræ ſcripturæ libros habeat. 298.C.1
gratias Deo agendas eſſe docet, & quomodo. ibid. D.1
pſalmorum librum conſtituit Eſdras. 472.D.1
pſalmorum concordia. 299.A.2
illorum conſentus vtilitas. 303.D.1.299.A.2
in pſalmis nihil immutandum, addendum, aut ſubſtituendum eſt. 303.C.2
in pſalmis omnes animæ affectiones, & omnis vita humana continetur. 303.C.2
pſenoſiris epiſcopus ab Arianis expulſus. 164.D.2
pſeudochriſtos, & Pſeudoprophetas excitandos eſſe prædicit Chriſtus. 56.C.2
ptolomæus Valentini diſcipulos hæreſeos author. 133.B.2
puella Græca vaticinium edidit de Incarnatione Chriſti. 392.B.1
puellas deſponſatas à nuptiis ad virginitatem abſtrahebat Antonius. 512.A.2
puer appellatus Chriſtus, quid. 102.D.2
puer Chriſtus ſacerdotes de lege interrogat. 131.C.1
pueri ad mortem pro Chriſto feſtinant. 28.A.2
pueri 503. immolantur diis à parentibus ſuis. 576.A.2
pullus multos habet dominos. 294.D.1
pullus cui inſedit Chriſtus ſunt Chriſtiani. 395.C.1
pullum ſoluere cuius ſit. 293.B.2
Chriſti diſcipulorum eſt. 294.A.1
an pullum ſoli Apoſtoli poſſint ſoluere. 254.A.1
puritas ingens gloria. 309.B.2
pythia apud homines ante Chriſti aduentum in admiratione erant. 35.D.1

Q

QVadrageſima ſub Paſcha celebratur. 170.D.2
in ea ieiunare ſolitum. ibid.
quadrageſimæ ſynaxes. 157.A.2
quadrageſima ſacra Ariani in Chriſtianos diriſſimè ſæuiunt. 170.D.2
quadrupedum formas ſumit Iupiter, quare. 5.B.2
quę non erant homines effinxerunt. 3.B.2
quæſtiones Arianorum contra Chriſtum Dei filium. 67.A.2
quæſtiones abſurdas proponunt ij qui ſemel à veritate exciderunt. 568.A.2
quæſtor ærarij Cõſtantinopolitani Georgius Cappadox. 382.D.2
quæſtus ex meretricatu proueniẽs numinibus olim dedicatus. 10.A.1
qualis quis deprehenditur, talis etiam iudicatur. 391.A.2
qualitatis ſuæ proprietatem nunquam mutat Deus 591.D.1
qualitate naturæ & non ratione loci creaturæ à

Deo

Deo procul eſſe dicuntur. 121.C.1
qualitates contrariæ à Deo concordes fiunt, quomodo. 14.C.1
qualitates contrariæ ne contra ſe inuicem pugnent efficit Deus. 16.C.2
quantitate non menſuratur Dei Verbum. 131.B.1
quantitates corporibus attribuuntur. 131.B.1
quaternitas in Deitate non conſtituitur propter corpus Chriſti. 39.C.1
quaternitatem in Trinitate Chriſtianorum fides non admittit. 564.C.1
quaternitatem pro Trinitate ſtatuunt Ariani. 41.A.1
quemadmodum tres perſonæ in Trinitate ſunt, ita tria vocabula, ſed vnus Deus. 593.B.2
querella populi in Arianos propter Athanaſium. 170.C.1
qui ſe non nouit Deum cognoſcere nequit. 476.C.2
in quirini tẽplo ſtrages magna Orthodoxorum facta. 224.A.1
quod hoc dictum eſt male interpretantur hæretici. 152.B.2
quomodo tres vnum ſint. 448.D.2
quomodo à donis Dei ſeiungimur & maligno ſpiritui ſubijcimur. 122.C.1
quomodo reſpondẽdum Arianis vxores ſuas interrogantibus de generatione filij Dei. 136.A.2
quomodo ſimus in Deo, & Deus in nobis. 121.C.2
quoſdam à fide diſceſſuros in nouiſſimis temporibus aſſerit Paulus. 598.A.2

R

RAab meretrix ſeruata. 467.D.1
Rachel ſpecioſior quàm Lia. 83.C.1
ex rhæa obſcænitatem diſcebant olim homines idololatræ. 10.B.2
ragoelis gener Moſes. 371.B.1
ranas in tota Ægypto produxit Moſes. 464.B.2
rapſaces & Sennacherib Deum blaſphemiis proſequuntur. 469.A.2
de eorum exercitu centena octoginta quinque millia virorum vna nocte occiſa ſunt. ibid.
rapſacis & Sennacherib hiſtoriã conſcripſit Eſaias. 298.B.1
raptus qualis futurus. 407.C.2
ratio Dei quę. 16.B.1
ratio Dei Deus eſt. 16.B.2
ratio Dei eſt illius eſſe. 16.D.2
ratio patris, quid. 18.B.2
ratio Dei rerum vniuerſitati inſidet. 33.D.2
ratio humana, quæ. ibid.B.1
ratio homini à Deo data, cur. 20.C.1
ratio noſtra imago eſt Verbi Dei 112.A.1
ratio iudex eſt ſenſuum. 12.A.2
ratio vniuerſa fidei noſtræ in ſacro baptiſmate cõſiſtit. 142.D.1
ratio & ſpiritus cum anima & ab anima ſunt. 410.B.2
ratio hominum compoſita. 16.D.1
ratio ſeminalis. 16.B.1
rationis prima generatio, quæ. 411.B.1
rationem de proprijs factis reddituri ſunt homines. 581.B.1
rationem veſtiendi inuenit Iuno. 7.D.2
rationes Philoſophorum ethnicorum de ſculptilibus ſuorum deorum. 8.D.2
fabulæ ſunt, & inania verba. ibid.A.2
rationibus humanis non eſt adhærendum cũ agitur de diuinis. 52.C.1
rationalis homo ab incantatoribus irrationalis reddi non poteſt. 390.C.1
rationale indutus Aaron pro populo hoſtiam in Sancta offerebat. 88.B.1
rationabilia rebus irrationabilibus ſacrificantur ab Idololatris. 10.C.1
rebecca vxor Iſaac in partu Iacob & Eſau, gentilem & Iudaicum populum præfigurauit. 381.A.1
reconciliatio inter Deum & homines per creaturam fieri non poterat. 109.A.1
recordatio offenſarum precationẽ hominis apud Deum ingratam facit. 383.C.1
redemptio per meram creaturam fieri non potuit. 292.A.2
redemptor noſter eſt Ieſus Chriſtus. 568.D.1
regina Saba dona dedit Salomoni. 469.B.1
regina & domina, & deipara virgo Maria propriè appellatur. 325.C.1
regnum Chriſti nunquam finiendum. 586.C.1
regnum obtinuit Dauid cum iam trigenarius eſſet. 31.C.1
regnum Hieroſolymitanum deſiit præſente Sancto ſanctorum. 32.C.2
regnum filij Dei poſt occaſum mundi finiendum aſſerunt Ariani. 586.B.1
regnum Dei habemus in nobis, quomodo. 12.C.1
regnum cœlorum rapuit latro. 289.C.1
regnum cœlorum conſequi non poſſunt qui Baptiſmatis ſacramento non ſunt initiati. 386.C.2
religio & cultus numinis, quid. 354.B.1
religio vera, quæ. 162.B.2
religio vera apud ſolos Catholicos eſt. 16.A.1
religio Idololatrarum diſſimilis. 9.D.2
religionis aſſumptio præterita peccata dimittit. 508.A.2
religiones tres in mundo. 420.B.2
religiones repugnantes inter ſe habent Ægyptij. 9.C.2
remedium calumniæ veritas. 157.A.1
remedium creaturarum Crux Chriſti. 1.D.1
remiſſionem peccatorum obtinent à Deo opera pœnalia. 385.D.1
item cordis humiliatio. ibid.
remittendi peccata poteſtas datur à Chriſto. 294.D.2
remittenti remittetur. 385.A.2
repudij libellum conceſſit Moſes qua ratione. 290.D.2
reptilia pro Diis habita. 4.D.1
requies ab operibus quid ſignificet. 583.A.1
res multæ dauidis ſimilitudine cum Chriſto congruunt. 367.C.2
rerum vniuerſa natura intra ſex dies condita. 92.D.1
rerum natura ſe ancillam Chriſti eſſe confeſſa eſt dum ipſe in cruce penderet. 25.C.2
rerum vniuerſitatis pars eſt homo. 33.B.2
rerum Euangelicarum nobis peritiores ſunt ſancti patres. 326.A.1
reſipiſcentia Conſtantij. 226.D.1
reſurrectio carnis credenda. 43.A.2
reſurrectio hominum in cruce ſita. 78.D.1
reſurrectionis memoria arma contra mortem ſuppeditat. 54.A.1
reſurrectionis Chriſti figura fuit Ionas. 318.A.2

reſurrectioni Chriſti aſcēſum contiguū eſſe oportebat cur. 575.B.2
reſurrectionem mors præcedere debet. 27.A.1
poſt reſurrectionem palpabilis erat Chriſtus. 146.A.2
reſurrectione incorruptibiles fiunt mortui. 28.D.1
reuelatio Sanctorum quomodo dignoſcenda ſit à tentatione Diaboli. 504.A.1
reuelationē à Deo ſe habuiſſe iactat Arius. 356.D.1
reus eſt accuſator ſimul in iudicio ſtare debēt. 215.A.1
reo citius quàm accuſatori credendum eſt. 1?7.B.1
rex natus eſt Chriſtus. 584.B.1
rex conſtitutus eſt homo ſuper omnes creaturas. 412.C.2
rex eſt Deus cui debet homo decem mille talentorum. 395.B.1
rex Britannio à Conſtantio interfectus. 233.A.1
reges à Ieſu Naue ſuperati. 467.C.2
reges, neque prophetas habent Iudæi. 32.D.2
reges Iudicibus in adminiſtratione populi Dei ſucceſſerunt. 94.D.2
reges Iſraëlitæ inungendo fiebant. 79.A.2
reges omnes terræ cōtra Ieruſalē pugnauere. 31.D.1
reges Iudææ. 469.B.2
Ieruſalem. ibid.C.2
quæ contra Reges dicuntur nequaquam celari poſſunt. 155.A.1
regum libri cur ſic appellentur. 468.C.1
regum hiſtorias continet παραλειπομένων liber. 296.D.2
regulam ſuam toto vitæ tempore ſecum geſtare debet virgo deo dicata. 306.D.2
rhetorices inuentor Corax Syracuſius. 8.A.1
rhetorius hæreticus impiiſſimus. 278.D.1
roboam Salomoni ſuccedit. 469.B.1
roma mater & caput omniom eccleſiarum. 438.B.2
romæ concilia celebrata ſunt poſt Nicæni concilii celebrationem. 38.D.1
romæ epiſcopus Liberius in exilium pulſus, quòd contra Athanaſium ſubſcribere noluiſſet. 160.C.2
romæ Euſebianos ſex menſibus expectauit Athanaſiu 201.C.1
romæ Athanaſius, criminibus quibus accuſabatur innocens iudicatur. 191.C.1
romam proficiſcitur Athanaſius ab Alexandria. 155.B.1
romam proficiſcūtur Valens & Vrſatius pœnitendi cauſa. 210.C.1
romana ſedes Apoſtolica. 129.C.1. 238.A.1. 439.A.1 D.1. eſt caput & mater omnium eccleſiarum. 438.A2. 439.A.2. ſēper manſit immaculata & in futurū quoque manebit. 439.D.1. numquā aberrauit à tramite apoſtolicæ traditionis. 439.A.2. neque hæreticorum nouitatibus deprauata ſuccubuit. ibid. ſed initio traditam doctrinam, illibatam fine tenus ſeruabit. ibib.
romana eccleſia Athanaſium innocentem pronunciat. 231.C.2
romanæ eccleſiæ ſe ſuaque commendat Athanaſius. 155.B.1
romanam eccleſiam peruertere ſtudent Ariani. 230.B.2
romanę leges ab omnibus ſciri debent. 262.D.1
romanus epiſcopus vniuerſalis eccleſiæ Papa. 438.A.1. 439.A.1
romano epiſcopo omnes alij obediunt, eique ſunt ſubiecti. 438.B.2
romano pōtifici Iulio ſcribunt Euſebiani. 198.C.1
item epiſcopi Ægyptij. ibid.
romano concilio adeſſe noluerūt Euſebiani, quare. 200.B.1
romani Deorum conditores. 4.C.2
romani ſub Veſpaſiano & Tito gentem Iudaicam deſtruxerunt, ſecundum Chriſti ſaluatoris oracula. 392.A.2
romanos à Chriſto vocatos eſſe ad fidem teſtatur Paulus. 598.C.1
romanum concilium à Iulio Papa conſtitutum. 224.A.1
ruben initium filiorum Iacob. 102.A.1
in rubo loquutus eſt Moſi Deꝰ per Angelū. 118.A.2
ruth liber quare ſic dicatur. 468.C.1
eius ſynopſis. ibid.

S

SAbbatum ſabbatorum inſtitutum. 465.C.1
Sabbatum colitur operando, quomodo. 582.C.2
ſabbatum intelligentiæ & non otij cauſa datum eſt. 149.D.2
ſabbatum cognitionem conditoris deſignat non autem otium. 582.A.2
ſabbatum in diem dominicam tranſtulit Chriſtus. 365.C.1
ſabbatum quare nunc obſeruare non liceat, vt antiquę legis tempore. 149.A.2
ſabbati obſeruantia quādo initiū ſumpſit. 464.C.2
ſabbati diebus operari licet. 369.A.1
ſabbati Diem à veſpera Iudæi ordiebātur. 380.D.1
ſabbato ſpicas vellentes Apoſtolos excuſat Chriſtus, quare. 146.D.2
in ſabbato, vel in hyeme fugere, quid. 398.B.1
in ſabbato panes calidos duodecim coquunt ſacerdotes Iudęorum. 368.D.2
ſabbata quandiu obſeruata. 149.D.1
ſabbata appellantur dies quidam qui ſabbata non ſunt, quare. 582.C.2
ſabbata ſabbatorū futura ſperātChriſtiani. 149.A.2
ſabbatiſmus per diem dominicam finem accepit. 583.A.2
ſabbatizabant Iudæi tuba canendo. 582.B.2.
ſabec planta, Crucis venerandę typus. 401.D.2
ſabellius ab eccleſia condemnatur quòd patri nomen filij tribuerit. 443.A.2
ſabellius è ſua ſententia deturbatur his verbis (*filius Dei ſum.*) 141.C.1
ſabellij hęretici error in vnitate patris & filij. 114.D.2
ſabellij argumentum contra filium Dei. 139.A.1
ſabellij & Arij impietas æqualis. 178.C.2
ſabellij & Arij dogmata anathemate percutiuntur à Liberio Romano pontifice. 43.A.1
ſabelliani υἱοπάτορας dicebant. 42.C.1
ſaducæi prophetas non recipiunt. 59.A.2
ſacerdoti ſummo ſoli arcanorum aditus patebat apud Iudæos, quare. 575.A.2
ſacerdotes mille arcam Dei portabant. 472.C.1
ſacerdotes malos Deus dat Populo, quare. 390 A.1
ſacerdotes de lege interrogat Chriſtus puer. 131.C.1
ſacerdotij & tabernaculi ordinem continet Pentateuchos liber. 296.C.2
ſacramētorū diuinorū ænigmata frumentū & vinū 402.A.1
ſactaria Athanaſio duce pura innocētiaque ſemper fuere. 193.D.1

ſacrum

ſactum facit preshytet. 218.A.1
ſacrificium exangoe Chriſti irrationaliũ animalium ſanguine corrumpitur. 378.C.1
ſacrificium Melchiſedech typus fuit ſanctæ ohlationis, & ſacrificij incruenti, ſacratiſſ. corporis Chriſti. 577.A.2
ſacrificia legalia oihil perfectum in ſe habebant. 88. D.2
ſacrificia, vmbræ erant rerum fututatum. 583.B.2
ſacrificia mottua ſunt eleemoſinæ pauperib' à mortuis relictæ. 385.C.1
ſalaad filios reginæ Salem, & pater Melchi. 576. A.1
ſalem Regioa in Palæſtioa. 575.A.1
ſalem & thus apponi in ara præcipit Dominus. 582. D.1
ſalomon ex Dauide genitus. 31.B.1
adoleſcens regnom ſuſcepit. 31.C.1
parabolas ſcripſit 3000. 473.A.2
quinque millia paræmiarum, & quinque millia canticorum edidit. 494.B.2
ſalomon vnctus eſt conſiſtente Ieruſalem. 32.B.2
in ſeptennio domum Domioi ædificat. 469.A.1
dicitur Eccleſiaſtes, cur. 475.C.1
ſalomoo patris ſui Dauidis ſeruus appellatur à matre ſua Barſabæa. 86.D.2
ſalomonis templum figura erat corporis Chriſti. 54.C.2
ſalomonis prudentia innomerabilis. 49.A.2
ſolomooi ſuccedit Rohoam. 469.B.1
ſaluator ooſter Chriſtus imago eſt & repreſentatio Patris. 13.D.2
ſaluator ooſter ſeipſum humiliauit quaodo corpus noſtrum aſſumpſit. 78.A.2
ſaluatoris ooſtri officium. 25.D.2
ſaluatoris carnalem aduentum abnegant Iudæi & Ariani. 123.B.1
ſaluatoris noſtri aduentus in Carnem mortis liberatio eſt. 54.A.2
de ſaluatoris aduentu error Phrygij. 291.B.1
ſaluatore excitato Adam coexcitatus eſt. 296.B.2
ſaluatore indigebant homines, & cæleſti viodice peccatorum. 52.A.2
ſalus ex ſaluatore eſt. 42.B.2
ſalos vniuerſæ creaturæ eſt ſaluatoris noſtri aduentos in carnem. 54.A.2
ſalutis Galea ſuſcipienda. 599.B.2
ſalutis humanæ cardo, in quo conſiſtat. 565. C.2
ſalutem omniũ quotidie operator ac conficit Chriſtus. 29.D.2
ad ſalotem noſtram quæ pertinent nobis ſuppeditat Deus. 391.D.1
ſaluus eſſe non poterit qui firmè catholicam fidem non crediderit. 581.A.2
ſamariæ hæretici vnde orti. 471.C.1
ſamaritana mulier vbi adorandum ſit, Chriſtum interrogat. 600.B.2
ſamaritanus Chriſtus. 396.A.1
ſamoſatenſis eadem cum Iudæis de Chriſto ſentit. 76.D.2
iodæorum diſcipulus. 146.A.1
Deum ex virgine io Naſareth ſoæ ſubſtantiæ initiũ traxiſſe aſſerit. 283.D.2
Verbum Dei ioficiator. 56.B.2
Chriſtum non extitiſſe anteqoam homo fieret aſſerit. 72.D.1
ſamoſatenſis Verbom à filio diuidendi vnde occaſionem aſſumpſerit. 145.A.1
ſamoſatenſis hæreſis. 90.A.1.169.C.2
ſamſon in mandihula aſini, aliquando in virga, immiſſis aliquando vulpibus, & tandem per ruinam domus, Philiſtæos percuſſit. 468.B.1
ſamſon in hello rohuſtus factus. 409.B.1
ſamſoois pater Maoue nominatus Aogelom vult adorare. 93.C.2
ſamuel ex Helcana genitus. 31.B.1
fide iuſtificatus eſt, & non martyrio. 61.A.2
regem popolo Iſraeli dedit Saulem de trihu Benjamin. 468.D.1
ſamuel Deum precatur vt plouiam largiatur. 114. B.2
ſamuelem qui reſpuerunt Domioum reſpuerunt. 599.A.1
à ſamoele oleo ſenſihili ioungitur Dauid. 367.C.2
ſanctus Sanctorum nemo præter Chriſtum. 32. A.2
ſanctus homo cõtra hominem ſanctum nihil committit. 389.C.2
ſancti Petri iotercesſio poſtulatur. 439.D.1
ſancti quomodo apparẽt in eccleſiis & tumulis ſuis. 376.B.2
ſancti omnes, excepto Chriſto, ex viro & muliere nati ſunt. 41.A.2
ſancti Patres rerum Euangelicarum nobis peritiores ſunt. 326.A.1
ſancti & religioſi per aflictionem in hac vita expurgantur. 381.B.2
ſanctorum vita illis imitanda eſt qui verba ſanctorũ intelligere cupiunt. 38.B.2
ſanctorum reuelatio quomodo dignoſcenda ſit à tentatione diaboli. 504.A.1
ſanctorum interceſſio. 409.A.2
ſanctorum animæ Ceruæ vocantur. 404.A.1
ſanctorum animæ quæ ex hac vita migrarunt, hominum memores ſunt. 377.D.1
ſanctorum formas vſitatas reijciunt hæretici. 568. A.2
in ſanctis malitia non eſt. 1.C.2
ſanguis Chriſti à ſacerdotibus efficitur qootidie. 437.B.2
ſanguis & aqua exiuit ex latere imaginis Chriſti, lancea perfoſſæ. 435.B.2
ſanguis in homine eſt vinculum animæ & corporis. 391.C.2
ſangois oblatus à ſummo ſacerdote antequam Sancta ſanctorum iogrederetur. 575.A.2
ſanguinis fluxu laborãs mulier fimbriæ veſtis Chriſti attactu ſanata eſt. 53.B.2
ſanguiois & aquæ imaginis Chriſti partes ad eccleſias per totum orbem diſtrihutę. 437.A.2
ſanguini Chriſti contumeliam facit qoi præter eccleſiaſticam inſtitutionem calice ſancto abutitur. 195.D.2
ſaphira & Ananias moriũtur, quòd de votis ſuis aliquid ſuhtraxiſſent. 326.D.1
ſapientia patris eſt filius. 47.D.2
ſapientia creatrix non creatur. 112.B.1
ſapientia Patris ad creata ſeſe demittit, & accommodat. 18.C.2
ſapientia eſt aliqoa in Creaturis. 112.D.1
ſapientia Dei nõ eſt paſſio aut portio ſed proprium patris germen. 73.A.2
ſapientia non eſt qualitas in Deo. 138.A.1
ſapientia hominum non eſt creatrix ſed creata. 112. A.2

ſapiētia Ethnicorum infatuata eſt qoaodo vera Dei ſapientia ſeſe in terris oſtendit. 35.C.1
ſapientia Ieſu filij Syrach. 481.B.1
ſapientiæ diuinæ imago eſt hominum ſapientia. 112. A. 1
ſapientiæ Dei participatu homines ſapientes nuncupantur. 73.A.2
ſapientiæ Salomonis liber quare ſic dicatur. 480. D.2
illius ſynopſis. ibid.
ſapientiæ capaces ſuot homines. 73.D.1
ſapientia, ætate, & gratia quomodo proficiebat Chriſtos. 130.C.2
à ſapientia Dei omnia facta ſunt. 70.B.1
ſapientias multas à Deo conditas eſſe docet Afterius Sophiſta hæreticus. 98.A.2
ſardicenſe concilium quare congregatum. 203. C.1
ſardicenſis concilij epiſtola. 204.A.1
ſardicenſi concilio ſubſcripſerunt treceoti quadraginta quatuor epiſcopi. 208.B.1
illorum nomina habentur. 207.B.2. & ſeq.
in ſardicenſi concilio quid actum. 224.C.2
à ſardicenſi Concilio innocens iudicator Athanaſius. 224.C.1
in ſardico Coocilio Valens & Vrſatius reſipueruot. 192.A.1
ſarpedo filius Iouis. 5.B.2
ſarra vxor Abrahami, illum Dominum ſuom appellabat. 86. C.2
ſathan fidei Chriſtianorum inſidiatur perpetuò. 379.B.1
ſatapas creatura prima. 356.C.2
ſatanas nihil poreſt contra Chriſtianos. 503.B.2
in nomioe Ieſu fugatur. ibid. C.2
ſatanæ nuncios, quis. 406.D.2
ſatanam adorat Arius primam creaturam adorans. 356.C.2
ſathaoam è cælo infra ipſam abyſſum præcipitauit ſuperbia. 305.A.2
ſatrapæ impietatis hæretici. 232.A.1
ſaturnus à Ioue filio ſuo vincitur, & eneruatur. 5. B.2
pro vero numine olim habitus. 35.A.2
poſt Chriſti aduentum amplius non colitur. ibidem.
ſaturnum, placare ſolebant Phænices & Creteoſes mactatu liberorum. 10.D.1
ſaul corporis mole aliis hominibus major dictus eſt. 558.C.1
à Samuele rex inungitur. 468.D.1
Dauidem ad necem quæſiuit. 31.B.2
ſaulis poſteri Iudæi. 368.A.2
ſaulis & Conſtanrij geſtorom collatio. 236. C.2
ſauli ſaccinens Dauid inſaniæ vitium ab eo propulſabat. 303.A.2
ſaulem ſe perſeqoentem fugit Dauid. 165.A.2
ſcandali occaſiones abijciendæ. 397.C.2
ſcelera omnia ante Verbi incarnationem poblicè, prioatimque patrabantur. 21.A.1
ſcelerum inuentores hæretici. 53.B.1
ſceleribus ſuis prætextum coloremqoe honeſtatis quæſiuit Iupiter. 5.C.2
ſchiſmatis & oon pacis occaſiooes ſunt acta hæreticorum. 202.B.1
ſchiſmatis authores Euſebiani in eccleſia. 200. C.1
ſcientiarom capaces naturaliter ſont homioes. 8. A.1
ſcomata qoæ Arius in ſua θαλεία docet. 64. D.2
ſcopus veritatis quis ſit. 3.A.1
ſcopus ſacræ ſcripturæ de Chriſto. 123.D.1
ſcortationis dioerſa ſunt iudicia. 386.A.1
ſcortator ouptus grauius pnoietur quàm ſolutus. 386.A.1
ſcriptores habuit Athanaſius. 156.C.2
ſcriptura eſt animæ cibos. 262.D.1
ſcriptura ſacra ſecum non pugnat. 263.B.1
ſcriptura diuina magiſtra eſt virtutis & verę fidei. 299.D.1
ſcripturæ ſacræ partem qui non recipit, totam infiſciatur. 56.A.2
ſcriptoræ ſacræ teſtimonia quibus ſuam hæreſim deffendit Arius. 429.C.1
ſcripturæ ſacræ loca quæ inter ſe diſcrepare vidētur, quomodo intelligeoda. 572.D.2
ſcriptutę ſacræ interpretes, qui. 494.A.1
ſcriptoræ ſacræ ſynopſis. 462.
ſcripturæ ſacræ authoritates quomodo accipiendæ & intelligendæ. 572.A.2
in ſcriptura non ſunt omnia verba quibus vtitur eccleſia. 423.C.1
ſcripturæ ſacræ aliquando ſi iuxta literam interpretentur in blaſphemias nefandas inducunt. 382. D.1
ſcripturæ quæ captom noſtrom ſuperant quomodo inueſtigandæ. 262.B.2
ſcripturæ ſacræ per ſe ſufficiunt ad veritatis iodicationem. 1.A.1
ſcriptoræ ſacræ ab hęreticis propoſitæ ad ipſorum reffutatiooem valent. 172. C.2
ſcripturarom ſacrarum libri in eccleſia ab hæreticis combuſti. 170.C.2
ſcripturarum cognitio in euoloendis SS. Patrum libris adipiſcitur. 1.A.1
ſcripturarum regula. 460.C.2
ſcripturarom authoritates qoibos Ariani in Catholicos vtebaotur. 122.C.1
ad ſcripturarum ſacrarum lectiooem quid opus ſit. 38.A.2
ſcriptoras omnes aodacter perſcrutari pium non eſt. 262.B.2
ſcriptoras ſacras in ſuam ſententiam detorquent hęretici. 75.C.1
ſcripturas truncatim & noo integrè allegant hæretici. 175.D.2
in ſcripturis ſacris legendis quid obſeruandum. 82. A.1
ſcripturis ſacris credere perneceſſarium eſt. 577. C.2
ſcotum fidei, quid. 407.D.1
ſcutum fidei ſuſcipiendum, ad quid. 599.B.2
ſcythæ Perſarum oumioa oon adoraot. 9.B.2
ſcythis crudeliores Ariani. 235.C.1
ſebaſtianus Manichæus dux contra Chriſtianos. 164.B.2. 234.D.2
ſecuodus epiſcopus Arianus, & Stephanus itē Arianus, Secūdum presbyterum orthodoxum die Pētecoſtes interfecerunt. 236.C.1
ſecundus Pentapolites, bis ab orthodoxis depoſitus, ab Arianis epiſcopus factus eſt. 57.B.2
illius ordinatio nullam vim in eccleſia Catholica habet. 199.D.2
ſedes Romana Apoſtolica. 229.C.1. Vide Roma.
ſedes Angelorum homines occupant. 78.C.1

ſeditiones

ſeditiones & tumultua cur faciant hæretici. 247. D.1
ſemen Dauidis in æternum manſurum repromittit Deus. 598.D.1
ſemen bonum quando non fructificat non eſt eius culpa, cur. 366.A.1
ea ſemine Abrahæ genitus eſt Chriſtus poſt viginti quatuor ætates. 142.A.1
ea ſemine Dauidis carnem ſumpſit Chriſtus. 280. D.1
ſementem frumenti inuenit Triptolemus. 8.A.1
ſempiterna Trinitas. 441.D.2
ſempiternus filius. 455.C.1
ſempiternitas Patris eſt filius, & ſẽpiternitas filij eſt pater. 456.D.2
ſennacherib & Rapſaces in Deum blaſphemant. 469.A.2
de eorum exercitu centena octoginta quinque millia virorum vna nocte occiſa ſunt. ibid.
ſennacherib & Rapſacis hiſtoriam conſcripſit Eſaias. 298.B.1
ſenſus Ieſu Chriſti propriè Spiritus ſanctus eſſe dicitur. 59 .B.1
ſenſus incolumis literas non quærit. 509.D.1
ſenſuum iudex eſt anima. 12.A.2
ſenſibus carent Idola. 6.C.2
ſenſum Chriſti nos habere, quid ſit. 598.B.1
ſententia Theognoſti de blaſphemia. 350.B.1
ſententia Syriorum de Ariana hæreſi. 242.C.1
ſententia Origenis quod filius ſit Patri coæternus. 189.A.2
è ſententia ſua deturbarur his verbis Arius, *vnum ſumus*. 141.D.1
ſententiæ hæreticorum ſunt inania phantaſmata. 113.C.2
ſententiis ſacrarum literarum & non vocibus ſeruiendum eſt. 315.C.1
ſepiæ ſimiles hæretici. 133.A.2
ſeptuaginta interpretes ſub Ptolemæo Philadelpho rege, primi ſacram Bibliã interpretati ſunt. 493.D.2
ſepulchra aperiebantur dum Chriſtus moreretur. 565.B.1
ſepulchrum Adæ, Caluariæ locus. 296.A.2
ſepultura Chriſti & eius ad inferos deſcenſus quid hominibus præſtent 288.C.1
ſeraphim, Throni, & Cherubim à Deo abſque vllo mediatore omnia condiſcunt. 319.A.1
poteſtatibus cæteris ſublimiores ſunt, & Deo propinquiores. ibid.
inferiores ordines erudiunt. ibid.
ſerapius monachus epiſcopus factus. 263 D.1
ſermo τῦ λογικῦ vice non fuit. 541.A.1
ſermo Dei, vide Verbum.
ſermo hominis duplicẽ generationẽ habet. 411.A.1
ſerpens æneus à Moſe in deſerto exaltatus typus erat Chriſti. 561.A.2
ſerpenticipites ſtatuas pro diis coluere Ægyptij. 4. A. 2
ſerra lignea à Iudæis ſecatur Eſaias. 409.B.1
ſeruatius & Maximus epiſcopi, à Magnentio ad Cõſtantium Imperatorem, legati miſſi. 156.C.1
ſeruator. Vide Chriſtus, & Saluator.
ſeruus appellatus eſt Chriſtus cum ſerui formam induiſſet. 102. D.2
ſeth, figura eſt generationis filij Dei. 412.D.1
ſiccitas per humorem immadeſcit. 11.C.1
ſignum crucis dæmones fugat. 35.A.2
ſignum crucis & fides ad Dominum, murus inexpugnabilis. 498.C.1
ſignum baptiſmi mare rubrum. 406.C.1
diluuium. ibid.
ſigno ſanctiſſimæ crucis omnia magica compeſcuntur. 29.C.2
ſigno crucis & fide in Chriſtũ, mors vt mortua conculcatur. 28.C.1
ſigna corporum ſunt ſimulacra. 9.D.1
ſigna edere ſolius diuinæ eſt potentiæ. 385.A.1
ſigna & prodigia à Chriſto facta eum verum Deum eſſe teſtantur. 79.A.1
ſimeon Zacchæo Chriſti imaginem relinquit. 436. C.2
ſimile de quibus dicatur. 259.C.2
ſimilitudo qualitas eſt. 259.D.2
ſimilitudo Dei, quid. 400.A.2
ſimilitudo, eſt rerum corporearum. 560.B.2
ad ſimilitudinem Dei factus eſt homo, nec tamen idem eſt cum Deo. 320.B.1
ſimon crucem Chriſti portabat, cur. 3.2.D.1
ſimoniani hæretici à Simone nuncupati. 379.A.2 64.C.1
ſimoniani in Incarnationem Chriſti blaſphemi. 382.B.2
ſimulachra quid. 9.D.1
ſimulachra eadem cum Ægypriis non adorãt Phœnices. 9.B.2
ſimulachra Deorum ſuorum quare effinxerint Ethnici. 8.D.1
ſimulachrorum cultus ſummotus eſt poſt Crucis aduentum. 1.D.1
ſimplices Hæreticorum aſtutiis ſeducuntur. 56. D. 2
è ſinai potius quam è cælo quare legẽ dederit Deus populo ſuo. 108.D.2
ſingula, ſunt partes totius. 11.A.2
ſingula coniuncta totum explent. 11.D.1
ſingulis ſeſe exibet Chriſtus à mortuis excitatus. 29.C.2
ſirmij integro anno detinetur Hoſius à Conſtantio. 232.C.1
miſeris modis affligitur & atteritur. ibid.
ſocrates cum Platone in Piræum Dianam adoraturus accedit. 5.C.1
ſocro Petri febricitanti humano more Chriſtus manum tendebat, diuinitus autem morbum compeſcebat. 124.D.1
ſodomitæ horribiliter interempti. 408.D.1
ſodomorum principes vocati ſunt Iudæi à Chriſto, quare. 163.C.2
ſol, typus ſanctiſſimæ Trinitatis. 410.B.1
ſol iubente Ieſu Naue, iuxta Gabaon diei vnius ſpatio curſum ſiſtit. 467.A.2
ſol quare non apparuerit in ſalutifera Chriſti paſſione. 583.B.1
ſol tres habet ſubſiſtentias. 410.A.1
ſol attactu terrenorum corporum neque ſordeſcit neque obſcuratur. 25.B.1
ſolis auxilium luna deſiderat. 11.B.1
ſolis inſtar oritur Deus illuſtrãs vniuſcuiuſque animum. 583.B.1
ſolitaria hominis vita Deo grata. 398.D.2
ſolitudinis Antonij locus. 498.B.2
ſolon Athenienſis & lycurgus Spartanus legum inuentores. 8.A.1
ſomnus, quid. 404.C.1
ſomnus Chriſti nobis eius veram humanitatem commonſtrat. 589.A.2

ſophiſmata hæreticorum ab Athanaſio diſſoluta. 565.B.2
ſophiſta callidus Aſterios,& hæreſeos propugnator. 74.C.1
filiom Dei creaturam eſſe ſcripris ſuis aſſerit. 95.D.1
ſophoniæ prophetæ liber apocryphos. 493.A.2
ſoror noſtra eſt virgo Maria. 40.B.2
ſoſpitatrix Diana Iouis filia. 5.C.2
ſotades homo ridiculus pro Moſe apud Arianos & Manichæos habetur. 63.D.2
ſotadæ poëtæ imitator Arius. 64.B.2
ſpecula mutua ſunt fratres fratribus. 156.A.2
ſpes omnis & fiducia hominom vbi ſita. 563.D.2
ſpes ſalutis noſtræ in Ieſu Chriſti nomine deffigenda. 568.D.1
ſpiritus vnus. 444.D.2
ſpiritus ferebatur ſuper aquas,quid. 399.B.2
ſpiritus ſanctus paracletus dictus, quare. 596.D.2
ſpiritus patris,Spiritus filij dicitur. 554.C.1
ſpiritus ſanctus à patre & filio procedit. 581.A.1
ſpiritus ſanctos voluntatem propriam non habet. 556.B.2
ſpiritus ſanctus quando datus Apoſtolis. 552.B.2
ſpiritus ſanctus eſſentialiter in Apoſtolos superuenit. 323.B.2
ſpiritus ſanctus verum adorandus. 551.C.1
ſpiritus ſanctus miniſtrat nobis gratiam. 557.A.1
ſpiritus ſanctus, ſpiritus cognitionis & pietatis dicitur. 554.D.2
ſpiritus ſanctus quòd ſit Deus. 363.A.1
ſpiritus ſanctus ὁδηγητικὸν dicitur, id eſt viæ dux. 554.D.2
ſpiritus ſanctus oleum Chriſtum inungens eſſe dicitur,quomodo. 79.C.2
ſpiritus ſanctus ſemper in manibus patris eſt qui eum mittit. 42.C.2
ſpiritus ſanctos naturâ Deus eſt. 346.C.1
ſpiritus ventus dicitur. 340.B.2
ſpiritos ſanctus in creatione mundi cum patre fuit & filio. 586.B.1
ſpiritus ſanctus filium nec capit nec videt ſecundũ Arianorum ſententiam. 584.B.2
ſpiritus ſanctus Apoſtolos eligit ac dirigit. 584.B.2
propheras replet. ibidem.
epiſcopos conſtituit. ibidem.
ſpiritus ſanctus capabilis eſt & non capax. 591.B.1
ſpiritus ſanctus vnà cum patre & filio nobis remiſſionem peccatorum confert. 591.C.2
ſpiritus ſanctus eſt & fuit ſemper in patre, & ab eo procedit. 585.B.2
ſpiritus patris,filij quoque ſpiritus eſt. 588.D.1
ſpiritus ſanctus deitas eſt filij. 383.A.1
ſpiritus,in ſcripturis quando pro ſpiritu ſancto capiatur. 339.A.1
ſpiritus ſancti domicilium virginitas. 309.B.2
ſpiritus ſancti à Patre proceſſio explicari non poteſt. 412.C.1
ſpiritus ſancti proceſſio nec cœpit vnquam nec deſiit. 556.A.1
ſpiritus ſancti poteſtas ſacrarum literarum autoritate oſtenditur. 584.A.2
ſpiritom ſanctum ſuo ore in Apoſtolos ſpirauit Chriſtus. 597.B.2
ſpiritum ſanctum qui blaſphemauerit non habebit remiſſionem peccati, nec in hoc ſæculo nec in futuro. 591.A.1
ſpiritum ſanctum tentare dicitur Saphira, quomodo. 599.B.1
in ſpiritum ſanctum blaſphemia. 352.B.2
in ſpiritum ſanctom peccant baptiſati blaſphemantes. 350.A.1
ſpiritu turbatus eſt Ieſus quomodo intelligendum. 281.B.1
à ſpiritu ſancto ſanctificator Chriſtus quomodo. 81.B.1
in ſpiritu Dei ſe eijcere dæmonia cur dixerit Chriſtus. 352.D.2
in ſpiritu & veritate adorandum, quid ſit. 600.B.2
ſponſa Chriſti qoid facere debeat. 305.B.1
ſputum Chriſti cæcitatem ſanauit, quomodo. 565.D.1
ſputum vt homo emittebat Chriſtus, diuinitus autem oculos per lutum aperiebat. 124.D.1
ſtatuarius Phidias quomodo abſeos repreſentatus. 14.A.1
ſtatuarum ſculptura Deos gentilium homines fuiſſe demonſtrat. 8.B.1
ſtella à ſtella ſplendore differt. 92.B.2
ſtella in cælo reſplendens Chriſti natiuitatis teſtis fuit. 31.C.1
ſtella non eſt alia ſtella melior, ſed differt in fulgore. 83.C.1
ſtellæ curſus in natiuitate Chriſti Angelorum concentum indicat. 569.A.1
ſtellâ Chriſtus genituram ſuam voluit indicare. 31.C.2
ſtellarum motus factus vt hominibus inſeruiret. 574.A.2
ſtellis diuinos honores homines conſecraoerunt. 4.C.1
ſtephanus primitiæ martyrum. 600.B.2
ſtephanos & Nabot lapidati. 409.B.1
ſtephanus increpat principes Iudæorum, quare. 600.B.1
ſtephanus dum lapidaretur Ieſum Chriſtum inuocabat. 568.D.1
ſtephanus Arianus vnà cum Secundo epiſcopo item Ariano, Secundum orthodoxum presbyterũ interfecit. 236.C.1
ſtephanus epiſcopus Euſebianus impudens calumniator. 226.A.1
epiſcopatu depoſitus,cur. ibid.B.1
ſtephanus ab Antiochia Euſebianorum, primarius. 207.A.1
ſtrages magna orthodoxorum facta in templo Quirini. 224.A.1
ſtructuras literarum,numeros & menſuras Palamedes inuenit. 8.B.1
ſtola vocatur corpus Chriſti. 402.D.1
ſtoicorum opinio de Deo. 139.D.2
ſubſtantia quid. 360.C.2
ſubſtantia mali nulla eſt. 3.B.2
ſubſtantia duplex in Chriſto. 592.C.1
ſubſtaotia Verbi increata & impatibilis eſt. 277.A.2
ſubſtantiæ patris æternus fœtus eſt filius. 73.D.2
ſubſtantiæ appellatio duplex. 425.B.1

ſubſtantiis

ſubſtantiis duabus homo ſubſiſtit, anima ſcilicet & carne. 591.D.2
ſumma veteris teſtamenti. 296.C.2
ſunamitidis filium mortuum precando ſuſcitauit Eliſæus. 469.A.2
ſuperſtitio Marcionis in conſtituendo Deo. 48. A. 1
ſuperſtitionis certiſſimæ argumentum, quale. 10. A.1
ſuperſtitionem idolorũ refutauit, Chriſtus aduentu ſuo. 33.B.1
ſuperhumerale & cucullula virginis Deo dicatæ laſcinias habere non debet. 306.C.2
ſuſannæ hiſtoriam Daniel conſcripſit. 298.B.1
ſylueſter Romanus pontifex. 58.B.1
ſylueſter Papa, Marci prædeceſſor. 438.B.1
ſylueſter Daciæ epiſcopus orthodoxus. 58.B.1
ſymbolum Nicænum. 261.A.1
ſymbola Euſebianorum ſibi diſſimilia, quid. 252. D.2
ſymmachus, Samaritanus natione, ad Iudæos ſeſe recipit. 494.A.1
iterum circunciditur. ibid.
diuinas litteras vertit. ibid.
ſynaxis die Paraſceues celebranda. 240.A.2
ſynaxis Hieroſolymis à Catholicis celebratur. 261. C.1
ſynaxis precationum. 157.B.2
ſynaxim celebrare præcipit Athanaſius. 45.D.2
ſynaxim cum aliis preſbyteris nunquam fecit Iſchyras. 201.B.1
ſynaxes conficiendæ poſt Tertiam, quoniam ea hora defixum eſt lignum crucis. 306.D.2
ſynaxes Quadrageſimę. 157.A.2
ſynaxes in eccleſia maiore Theonæ nuncupata Alexander epiſcopus celebrabat. 157.B.2
ſynaxes in eccleſia celebrant preſbyteri. 212.A.1
an ſynaxes faciendæ in eccleſiis nimium paruis. 157. D.2
in ſynaxibus populi lætitia. 227.A.2
in ſynaxibus celebrandis cura Athanaſij vnica verſabatur. 155.B.1
ſynodus peragitur non Imperatoris, non principum, non magiſtratuum arbitrio, ſed ſolius Dei. 229.A.2
ſynodus epiſcoporum Orientalium & Occidentalium cur diuerſis in locis congregata. 241.C.1
ſynodus Nicæna à 318. epiſcopis celebratur. 264. D.1
ſynodus Nicæna cur filium patri conſubſtantialem eſſe aſſeruerit. 257.D.1
non item Antiochena. 257.C.1
ſynodus Antiochena à concilio Nicæno non differt. 257.A.1
ſynodus Nicæna hæreſeos Arianæ confutandę gratia conuocata. 38.D.2
ſynodus vera non eſt, hæreticorum conciliabulum. 194.A.2
ſinodi fides, totius eccleſiæ fides eſt. 189.C.2
ſynodi Nicænæ qualis intentio. 186.B.1
ſynodi Euſebianorum intentio, qualis. 197.B.2
ſynodi Ariminoi acta. 244.C.1
ſynodo Sardicenſi ſubſcripſerunt trecenti quadraginta quatuor epiſcopi. 208.B.1
illorum nomina habentur. 207.B.2. & ſeq.
à ſynodo Sardicenſi innocens iudicatur Athanaſius. 224.C.1
à ſynodo quæ confirmata ſunt iniquum eſt à paucis abrogari. 199.A.1
in ſynodo Alexandrina deponitur Iſchyras. 215.A.2
in ſynodo locum non habent hęretici. 229.B.2
ſynopſis ſacræ ſcripturæ. 462.
ex ſyria in Ægyptum promanauit Appollinarij hæreſis. 291.C.1
ſyrianus noctu irruit in eccleſiam Athanaſij. 160. B.1
ſyriani dolus. 160.C.1
ſyriani ducis in occultanda perſequutione dolus. 240.C.1
ſyriani ducis perſequutio in Chriſtianos, ipſa nocte Paraſceues. 240.A.2
ſyri Deos Cilicum non colunt. 9.B.2
ſyri Arianam hæreſim Antichriſti præcurſatricem eſſe iudicarunt. 242.C.1
ſyrorum numina Perſæ non recipiunt. 9.B.2

T.

TAbellæ ſynodo Sardicenſi attributæ legi prohibentur. 44.C.1
tabernaculum primum ingrediũtur ſacerdotes cultui diuino vacantes. 575.A.2
tabernaculum ſecundum ſolus ſummus ſacerdoa ſemel in anno ingreditur. 575.A.2
tabernaculi facies externa quæ oculis expoſita erat hominum, quid refferret. 575.C.1
in tabernaculo Deus verba Moſi faciebat in columna nubis. 118.A.2
tabernaculorum feſtum die decima quinta menſis ſeptimi celebrandum. 465.C.1
tabulæ duæ priores legis quare confractæ ſunt. 380. D.2
tabulas ſacrarum literarum cõficit Athanaſius iuſſu Conſtantis Imperatoris. 155 C.1
ταυτότητι ſunt Pater, filius, & Spiritus ſanctus. 519. C.2
à tempeſtatibus conquieuit mare audita Verbi incarnati voce. 53.C.2
templum Dei virginitas. 309.B.2
templum corpus ſuum Chriſtus vocat. 589.B.2
templum Salomonis, Chriſti corporis figura erat. 54.C.2
templum Spiritus ſancti ſunt corpora hominum. 598.D.2
templi abſoluti natales celebrantur, quomodo. 158. B.2
templi velum ſciſſum, quid. 334.B.1
è templo Salomonis oracula ſua edebat Deus. 54. C.2
tempus quærendi. 293.B.1
tempore martyrij ſe ad mortẽ offerre licet. 293.D.1
tenebræ, quid. 400.D.2
tenebrę ſole præſente vim nullam habent. 37.D.2
tenebras triduanas per totam Ægyptum, dempta filiorum Iſrael tellure, infert Moſes. 464.C.2
termini antiqui non ſunt tranſgrediendi. 568.B.1
terminos immortalitatis natura mortalis accepit, quomodo. 575.A.1
terra hominis mater. 574.B.2
ſine pluuiis fructus edere non poteſt. 11.B.1
terra noua erit & cælum nouum. 600.C.1
terra commouetur dum paritur Chriſtus. 565.B.1
è terra Adam manu Dei formatus eſt. 182.B.2
terræ fructus grandine eliduntur. 11.C.2
terræ imperauit Deus vt Datham & Abiron viuos deglutiret. 305.C.2

terram occidentalem habitantium corpora candida ſint, quare. 390.D.1
teſtamentum Moſis liber apocryphus. 493.A.2
teſtamentum vetus & nouum duo denarij. 396. A.1
teſtamentum nouum irrident Iudæi. 143.B.1
teſtamenti veteris hiſtoriographi. 471.D.1
teſtamenti veteris ſumma. 296.C.2
teſtamento veteri obtrectant Manichæi. 143.B.1
in teſtamento veteri Verbum Dei, filij appellationem habuit. 143.C.1
teſtamenta duo, vetus & nouum, ſunt duo gladij ancipites. 404.B.2
teſtis nec index eſſe debet inimicus. 216.D.2
in teſtem Deum vocare non debemus. 327.B.1
teſtes Athanaſij apud Imperat. Conſtantium contra hæreticorum calumnias. 155.B.1
teſtes falſos ſubornat Iſchyras in Macariũ & Athanaſium. 196.D.1
teſtimonium Iſchyræ contra Athanaſium, falſum. 201.A.1
teſtimonio preſbyterorum & diaconorum iuſtificatur Athanaſius. 201.A.1
teſtimonia ſcripturæ ſacræ q[illegible] innituntur Ariani vt ſuam hæreſim tueantur. 131.B.2
teſtimoniis ſacræ ſcripturæ [illegible] hæretici cũ patre ſuo diabolo. 65.D.2
terrores & tumultus [illegible] 228.D.1
thabor montem cor[illegible]ſedech, ibique Dominum orat. 576.A.2
θαλεία intitulatur A[illegible]i. 64.A.2
tharſis vrbs quædam regionis Indicæ. 381.B.1
ex thebaide in Ammoniacam Libyæ deportati ſunt epiſcopi orthodoxi. 162.A.2
thebanos Deos Thraces non agnoſcunt. 9.B.2
theodorus Athrybeos epiſcopus epiſtolam ad Antiochenſes ſcriptam ſubſcribit. 45.B.2
theodorus Heraclienſis epiſcopus Euſebianus, concilij authoritate deponitur. 103.C.2
theodorus epiſcopus Arianus, à Sardicenſi ſynodo deponitur, & excommunicatur. 207.D.1
theodorus falſus teſtis in Athanaſium. 196.C.1
theodotio hæreſi Marcionis Pontici fautor. 494. B.1
ab illa tandem reſipuit. ibid.
diuinas litteras vertit, vt illam hæreſim ſubuerteret. ibid.
theodolus & Olympius epiſcopi Traces in exilium ab Arianis pulſi. 164.A.1
theodulus eccleſiæ preſbyter ab Arianis occidi iubetur. 206.C.1
fugâ ſaluti ſuæ conſulit. ibidem.
theognis falſus teſtis contra Athanaſium. 196.C.1
theognoſtus author antiquus. 188.A.2
theognoſtus vir perquàm ſtudioſus quid de blaſphemia in Spiritum ſanctum ſentiat. 349.C.2
theologia non inhæret humanis inſtitutis. 1.A.1
theophronij confeſſio fidei. 248.D.2
theſes Arianorum. 184.D.2
theſeus edicto ſuo Deos quamplurimos in Græcia creauit. 4.D.2
theſſalonicæ epiſcopus Erennius variè afflictus eo quòd cum Athanaſio communicaret. 160.C.2
theſſalonicenſis epiſcopus Alexander epiſtolam ad Athanaſium ſcribit. 212.C.2
teſſera fidei Catholicæ eſt Trinitas conſubſtantialis, Deus verus, ex Maria genitus homo. 320. A.2
thomas corpus Chriſti à mortuis excitatum contrectauit. 40.D.1
thomas Chriſtum Deum eſſe agnoſcit. 93.C.2
thomæ Circuitus & Euangelium, libri apocryphi. 493.A.2
thraces Thebanos Deos ignorant. 9.B.2
threicios Deos Pelaſgi non recipiunt. 9.B.2
in throno ſedet epiſcopus in eccleſia. 240.B.2
throni immortales, quomodo. 553.D.2
throni, Cherobim & Seraphim à Deo abſque vllo mediatore omnia condiſcunt. 319.A.1
cæteris Angelis ſublimiores ſunt, & Deo propinquiores. ibidem.
inferiores ordines erudiunt. ibidem.
thus & ſal offerri præcipitur die Sabbati. 149. C.2
timiditatem Athanaſio quare objiciant Ariani. 165.D.1
præ timore non eſt fugiendum. 167.A.1
τὸ ἀγέννητον, patris proprium non eſt. 518.C.2
τὸ ἀγέννητον eſt id quod nondum factum eſt fieri tamen poteſt. 74.B.1
tobiæ libri ſynopſis. 480.D.1
τῷ λόγῳ vice non fuit Sermo. 541.A.1
torcular in vinea ædificatum, eſt S. baptiſma. 395. C.2
torcularia. 402.C.2
traditio Apoſtolica Chriſtum in carne paſſum eſſe docet. 54.A.2
traditio religioſa patrum cuſtodienda. 512.C.2
traditio euangelica ad hęreſes ſubuertendas ſufficit. 283.A.2
traditionem apoſtolicam corruperunt Ariani, quomodo. 161.B.1
ex traditione maiorum deciduì ſunt hæretici. 3. C.1
traditione patrum, & doctrina Apoſtolorum confirmatur Catholica fides. 54.D.1
traditionibus qui inhæret in hæreſim non labitur. 269.C.1
trinitas vbique adeſt. 313.A.1
trinitas in vnitate veneranda eſt. 580.B.2
trinitas indiuiſa, & vnita in ſe. 343.A.1
trinitas æqualis. 444.D.2
trinitas Paracletica eſt. 313.D.1
trinitas tota Apoſtolos mittit. 312.B.1
trinitas eſt in Perſoois, vnitas vero in Deitate. 455. A.1
trinitas figura exprimi nequit. 149.A.1
trinitas prædicatur à Zacharia. 596.A.2
trinitas ſciri poteſt, non deffiniri. 457.B.2
trinitas tota inter ſe conſubſtantialis eſt. 279. A.2
trinitatis perſonæ tres, quare dicantur ſpiritus. 445. C.1
trinitatis perſonę per nomina diſtinguuntur. 446. B.1
trinitatis eſſentia communis eſt. 411.B.2
non item illius proprietates. ibid.
trinitatis conſtitutionem creatã eſſe ſentiunt Ariani. 69.A.2
trinitati paſſionem Chriſti fuiſſe communem aſſerit Valentinus. 284.A.1
trinitatem adorantes Chriſtiani plures Deos non adorant. 118.C.2
trinitatem profitetur Eſaias. 596.D.1
trinitatem ſanctam in throno excelſo ſedere. 312. C.1

trinitatem

trinitatem nomine vno, Sancti in ſcripturis deſignant. 595.C.2

trinitatem ab æterno non fuiſſe ſentiunt Arianí. 69.D.1

de trinitate condignè loqui impoſſibile eſt. 344.B.1

in trinitate nihil prius eſt aut poſterius. 561.A.1

de trinitate curioſè nimis diſſerendum non eſt. 343.D.2

de trinitate fides Athanaſij. 421.B.2

pro trinitate quaternitatem conſtituunt Ariani. 41.A.1

triptolemus frumenti ſementem inuenit. 8.A.1

triteuchos liber Tribuum ſortes, Iudidum res geſtas, & Dauidis ſtirpem complectitur. 296.D.2

triumphum ſimulant hæretici etiam victi. 113.C.2

triumphum de morte reportauit Crux viuifica Chriſti. 335.D.2

trophæum eſt Crux Chriſti de morte excitatum. 25.C.2

tropici tropos ſibi excogitant. 341.C.2

tropici Spiritum ſanctum creaturam eſſe dicunt. 344.A.1

tropicorum error, vnde. 338.C.2

tropicorum fabuloſa commentatio aliena à fide & à ſcripturis. 348.D.2

tuba canere imperatur Iudæis in die Sabbati. 582.B.2

tumultus & ſeditiones cur faciant hæretici. 247.D.1

tunica Chriſti inconſutilis à carnificibus non diuiditur, quid. 332.B.2

turpitudo odij. 211.D.1

typus carnis Chriſti erat veſtis talaris Aaronis. 88.C.1

typum Crucis in veteri teſtamento primus exhibuit Iacob. 381.A.1

tyrannis dæmonum à Chriſto expulſa eſt. 386.D.1

tyrannis Conſtantij in ſuis cognatis occidendis. 237.A.1

tyrannus Ægypti Pharao inconſtans. 228.B.1

tyrannorum imperiis ſculptilia venerationem adepta ſunt. 5.D.1

tyri carceribus includitur Macarius. 196.D.1

quæ tyri acta ſunt quomodo habuerit Athanaſius. 218.C.1

V

VAlens & Clemens à Magnentio ad Conſtantium imperatorem legati mittuntur. 156.C.1

valens epiſcopus Arianus à Sardicenſi ſynodo deponitur & excommunicatur. 207.D.1

valẽs hæreticus à diuerſis cõciliis anathemate percuſſus. 38.D.2

valens à Murſis Pannonicis Euſebianorum primarius 207.A.1

valens & Vrſatius catechiſmo ab Ario inſtituti sũt. 57.C.2

valens & Vrſatius hæreſis Arianæ anteſignani. 202.C.1

valens & Vrſatius concilij authoritate deponuntur. 203.C.2

valens & Vrſatius nomen conſubſtantiale è ſymbolo abſtulerunt. 243.B.1

quæ in Concilio Nicæno acta ſunt, abolire conantur. ibid.C.1

ab omnibus epiſcopis Arimini & Seleuciæ congregatis condemnantur. 243.D.1. pœnitentiam, veniamque poſtulant. ibid.C.2

valens & Vrſatius Conſtantium æternum appellant. 241.C.2

Athanaſio literas ſcribunt. 210.B.2

ſe calũniatores eſſe confeſſi ſunt, & pænitentiam egerunt. 231.A.2

in concilio Sardico reſipuerunt. 192.A.1

valens & Vrſatius cum ſuis gregalibus Arimini, & Seleuciæ Concilij cauſam fuere. 241.C.1.&.2

conſcientia ſua flagellati pænitentiam profitentur. 227.C.1

romam penitendi cauſa proficiſcuntur. 201.C.1

valens & Vrſatius ad vomitum redierunt poſt pænitentiam, Euſebianorum ſuaſu. 227.D.2

valentis & Vrſatij fides quàm noua. 242.A.1

eorum pænitentia damnantur Euſebiani. 192.B.1

valentis & Vrſatij confeſſio coram ſummo Pontifice. 210.D.1

valentinus paſſionem Chriſti tem Trinitati communem eſſe dicit. 284.A.1

partem Trinitatis carnem Chriſti eſſe aſſerit. ibid

item Chriſtum veram carnẽ nõ aſſumpſiſſe. 109.B.2

valentinus hæreſeos inuentor. 64.B.1

valentinus hæreticus Angelos congeneres Chriſto eſſe docuit. 83.B.1

valentinus Angelos ſpiritui ſancto coætaneos eſſe ſentit. 341.C.2

valentinus, Marcion & B.[illegible]des aſſerunt dominũ veluti aquam per canalem penetraſſe per impollutam Deiparem virginem. 290.C.2

valentinus & Marcion Patrem & filium duos Deos eſſe dicunt. 259.D.1

valentinianus Patrem & Spiritum ſanctum cum Verbo carnem geſtaſſe aſſeuerat. 279.D.2

valentiniani à Valente hæretico nomen ſumpſere. 64.B.1

vaſe teſtaceo repreſentatur baptiſma. 395.A.1

vaticinium edidit Græca puella de incarnatione Chriſti. 392.B.1

vaticinia prophetarum de aduentu Chriſti confirmant Euangeliſtæ. 289.A.1

velum templi ſciſſum, quid. 334.B.1

veneficium & incantatio nonunquam hominem impiũ valent occidere, iuſtum non item. 374.D.2

venter. 406.A.1

ventus dicitur Spiritus. 340.B.2

venus in Papho adoratur. 4.A.2

item Amor. ibidem

ver expugnat Hyemem. 11.C.2

verbum Dei vnicum eſt. 185.C.1

verbum Dei vnum eſt & idem ſemper. 98.C.1

ex Deo patre genitum eſt. 42.D.2

carne aſſumpta ex fœmina naſcitur. 286.A.1

filij nomẽ habuit ante eius incarnationẽ. 143.A.1

ſine carne Chriſtus non appellatur. 283.D.1

carnem induit, quando. 184.D.1

verbum Dei ad prophetas factum eſt, quomodo. 124.A.2

verbum caro factum eſt, quomodo intelligendum. 262.C.2

verbum & caro duo diuerſa ſunt. 563.C.2

verbum animæ loco in Chriſto fuiſſe Arius opinatur. 284.B.1

verbum Dei mutabile & alterabile non eſt. 75.B.2

verbum Dei Creaturam eſſe aſſerunt Ariani. 56.B.2

verbum, Dei Patris interpres dicitur. 17.C.1

verbum Dei aſſumpta forma noſtra in deteriorem ſtatum non eſt mutatum. 587.A.1
verbum Dei non deſcendit in Chriſtum quemadmodum in Prophetis. 282.D.2
verbum eiuſdem eſt ſubſtantiæ cum Deo. 52.B.1
an exceſſerit à corpore Chriſti. 287.D.2
verbum ſemen Abrahæ aſſumpſit nec conuerſum eſt in ſemen Abrahæ. 263.A.2
verbum Dei an Iudæi Crucifixerint. 287.C.2
verbum à filio diſtingunt Ariani. 140.B.2
verbum verum corpus animatum geſtarit. 559.D.1
verbum gratia & non naturâ extitiſſe dicunt Ariani. 59.A.2
verbum in veteri Teſtamento filij appellationem habuit. 143.C.1
verbum patri eſſe conſubſtantiale probatur exemplo Iubaris ſolis. 97.A.2
verbum ratione eſſentiæ ſuæ creatura eſſe non poteſt. 111.C.1
patri ſubſtantiale eſt & incorporeum. 136.D.2
patris vita eſt. 18.C.2
appellatur dilectum, cur. 143.A.2
verbum Dei longè differt à verbis hominum. 256.A.1
verbum in patre eſt & Pater in Verbo. 96.D.1
verbum Dei tale eſſe dicunt Sabelliani quale homines in ſua mente concipiunt. 49.C.1
verbum eſt in corpore ſuo. 18.D.2
an ſit Patri conſubſtantiale. 258.A.1
filius à Deo appellatur, quare. 73.C.1
à patre non eſt ſegregatum. 118.B.2
verbum domini immutabile eſt. 81.D.1
carni vnitum eſt, non autem in carnem mutatum. 263.A.1
verbum & filius idem ſunt. 141.C.2
verbum Dei, natura impatibile eſt. 125.B.1
verbum in carne ſitum Deum agnoſcimus & adoramus. 53.B.2.52.A.2
verbum carne crucifixum eſt. 357.C.2
verbum Dei & ratio caput eſt eccleſiæ. 16.B.2
verbum quatenus verbum à Spiritu ſancto inungi non dicitur. 80.A.1
verbum carnem aſſumendo diminutum non eſt. 78.B.1
verbum quatenus verbum nullam gratiam accepit. 78.D.1
verbum non eſt præſtantius Angelis factum, ſed illius humanitas aſſumpta. 287.B.2
verbum Dei nihil eorum ſentiebat quę corpori ſuo fiebant. 40.C.1
verbum Dei corpus aſſumpſit vt peccatum quod in corpore erat aboleret. 34.A.2
verbum eſt Dei ratio. 16.C.1
verbum Dei incomparabile eſt. 83.B.2
verbum corpori ſuo non eſt conſubſtantiale. 39.D.2
verbum Patris, paſtor dicitur. 18.C.2
verbum non fuiſſe cruci affixum, nec ſimul cum corpore paſſum. 357.C.2
verbum Dei non eloquutione pronunciatum eſt, ſed filius eſt perfectus & viuens. 42.A.1
verbum ante aduentum ſuum in carne, homo non erat. 283.D.1
verbum Dei res creatitia non eſt. 55.A.1
verbum Dei non eſt ſonus vocum, neque dictionum complexio. 97.C.2
verbum non habuiſſe principium. 290.C.1
verbum Dei nequaquam tale eſt qualia ſunt verba hominum. 97.D.2
verbum Dei eſt Patris voluntas. 96.C.1
verbum Dei eſt gladius Spiritus. 359.B.2
verbum Dei inficiatur Samoſatenſis. 56.B.2
per verbum Dei gratia & voluntate creaturæ conditæ ſunt. 70.D.1
per verbum Dei caro immortalis facta eſt. 296.B.1
inter verbum Dei & verbum hominis differentia. 97.C.2
dictũ hoc, Verbũ caro factum eſt, piè intelligendũ eſt. 567.A.2
verbi pater, quis. 17.C.2
verbi eſſentia per corpus Chriſti non abſoluitur. 52.B.1
Dei verbi nutu omnia eodem tempore ſimul diſpenſantur. 17.D.1
verbi vnius genitor eſt Deus & non multorum. 60.C.2
verbi incarnatio peccatis obnoxia non fuit. 281.D.1
verbi incarnatio cur facta. 289.C.2
verbi Dei incarnatio quomodo facta. 322.D.2
verbi Dei incarnationis vtilitas. 78.B.2
verbi diuinitatem patibilem facit Arius. 286.C.2
verbi ſubſtantia increata & impatibilis. 277.A.2
verbi diuinitas inſerutabilis. 221.D.2
verbi Dei proprium eſt operari opera patris. 92.C.2
verbi communione dij efficimur. 292.D.1
verbi Dei imago eſt ratio noſtra. 112.A.1
verbi inhominatio à Chriſtianis profitetur. 564.D.1
verbi & carnis vna eſt perſona. 592.C.1
verbi Dei incarnationis prima cauſa, quæ. 21.B.2
verbi Dei opera omnibus manifeſta ſunt. 60.A.2
verbi corpus factum eſt, nequaquam autem ipſum verbum. 89.C.1
verbi Dei naturam non demolitur nomen ingenitum. 190.D.1
de verbi incarnatione error Baſilidis, Valentini, & Marcionis. 290.C.2
verbi natura in carnem mutata non eſt. 263.A.1
verbo & filio ſimili modo conuenit mũdũ creaſſe. 141.D.2
pro verbo Dei Angelum nominat Iacob quia is ſolus eſt qui patrem reuelat. 118.B.1
à verbo indiuiſibilis eſt caro Chriſti. 54.D.1
de verbo ac de Deo eadem eſt ratio. 288.B.2
verba multa non genuit pater. 285.C.1
verba omnia hæreticorum ſuſpecta ſunt. 133.D.1
verba hæc, Ego ſum primus, exponuntur. 116.C.2
verba Arianorum terreſtria ſunt & humum ſapientia. 186.B.1
verba prouerbiorum non ſunt reſpicienda, ſed ſēſus. 100.C.2
verba ſaluatoris ad matrem Zebedęorum ignorātiam nullam præ ſe ferunt. 315.B.1
verba Pſalmorum quiſque pro ſuis accipere poteſt. 298.D.2
verba hæc, Ego ſolus ſum Deus, præter me non eſt Deus, explicātur. 116.B.2
verba hominum ad agendum efficacia non ſunt. 97.C.2
verba quæ Deo & hominibus conueniunt, diuerſa ratione conſideranda ſunt. 183.B.1
verba ſanctorum qui intelligere cupit, illi vita ſāctorum eſt imitanda. 38.B.2

verba

verba incuriè & ſimpliciter prununci... ſacra.
verba, *genuit & creauit*, cuiunctim ... velint.
verba Dei ſunt margaritæ & pretioſi ... D.1
verba ſcripturæ ſacræ quumodu accipienda & intelligenda ſiot. 567.C.1
verba ſcripturæ audienda ſunt, & eorum ſenſus inquirendus. 567.A.1
verba ſuo ſenſu denudata accipienda nō ſunt. 567. C.1
per verba ſacra cibus & putus ſanctificantur. 307. B.1
verborum ſacræ ſcripturæ intellectum deprauant hæretici. 113. C.2
verborum iſturum explicatio, *omnia mihi tradita ſunt à Patre.* 147. C.1
verborum humanitati Chriſti conuenientium interpretatio. 125.D.2
verbis nouis vtitur eccleſia contra nouos hæreticos. 422.A.2
ſub verbis ambiguis prauitatem ſuam occultant hæretici. 190.C.1
veritas calumniæ curatio. 156.C.2
veritas & virtus cum errore conuenire non poſſūt. 365.A.2
veritas patris eſt Chriſtus, imago, forma & ſplendor. 70.A.2
veritas etſi à multis oppugnata, inuicta tamen ſemper remanet. 573.C.1
veritas Patris eſt filius. 18.C.2
veritus Regum Chriſtianorum tutela eſt. 156.C.2
veritatis ſcopus quis ſit. 3.A.1
veritati qui credit nunquam decipi poteſt. 1.B.2
veritati aduerſantur omnes hæreſes. 63.C.1
veritatem dicenti diabolo nequaquam credendum eſt. 56.B.1
à veritate deuiat anima, quomodo. 3.A.1
vermi comparatur caro Chriſti. 413.D.2
veronea epiſcopus Lucillus D. Athanaſij teſtis. 155. B.1
veſtimentum ſuum cilicinum fratribus ſuis dunat Antuuius moriturus. 513.C.1
veſtimenta ſua Antonius moriturus diuidit. 513. C.1
veſtimenta Chriſti diuidenda prophetat Dauid. 394.B.1
veſtimenta Chriſti diuiſa ſunt vt nos indiuiſum verbum à Patre haberemus. 296. A.2
veſtimenta reſumpſit Chriſtus ad mortem, vt ea ſimul cum morte exueret. 332.D.1
veſtimentorum Chriſti quatuor partes quid ſignificent. 332.C.2
veſtis talaris Aaronis, carnis Chriſti typus erat. 88. C.1
veſtis Preſbyteræ virginis qualis eſſe debeat. 306. B.2
veſtitus & victus ratio. 432.D.1
veteris teſtamenti ſumma. 296.C.2
vetuecino capite configuratus eſt Iupiter Ammō in Lybia. 4. A.2
via cognoſcendi Deum in nobis eſt. 12.B.1
via qua Deum cognoſcimus eſt fides. 12.C.1
via ad paradiſum & immortalitas hominī deerat, quando. 108.C.1
via ſalutis eſt vniuſcuiuſque anima & mens. 12.C.1
via eſt Chriſtus ad Patrem ſuum. 42.C.2
...ſt ad virtutem, ſcire Antonium quid 495.
...riſti præmuniuit Cunſtantius. 232.A.2
...hriſto præparant hæretici. 63.A.1
...s deerrauerunt hæretici. 123, D.1
v... ...ominibus propoſitæ, vitæ ſcilicet & mortis. 308.D.1
viæ Dei tales ſunt quale eſt verbum eius, & è conuerſo. 102.A.1
viarum principium quare dicatur Chriſtus. 107.C.2
viduæ filium tertia inſpiratione excitat Elias. 364. D.2
viduæ farinam & oleum in Sarepta Sidoniæ multiplicat Elias. 469.D.1
puerum eius mortuum ſuſcitat. ibid.
viduitas à Paulo commendatur. 598.B.2
victimæ pro diis habentur. 10.A.1
victor & Vincentius Apoſtolicæ ſedis Apocriſiarij. 438.C.1
victoria contra mortem facta eſt crux Chriſti. 28. C.1
victoriæ monumentum fuit crux impoſita Chriſto. 332.D.2
victoriam Chriſtus reportauit de Diabolo. 570. D.2
victoriā de inimicis reportauit Zorobabel, quòd veritatem rebus omnibus antepoſuiſſet. 156.D.2
victus & veſtitus ratio. 432. D.1
vigilia in orationibus ad proximam Synaxim. 168. A.2
vigiliis & ieiuniis corpus ſuum vallabat Antonius 497.A.1
vincentius Capuæ epiſcopus. 226.A.1
vincentius epiſcopus Sardicenſi concilio ſubſcripſit. 207.B.2
vincentius Campaniæ epiſcopus, Athanaſij apud Conſtantium teſtis. 155.B.1
vincentius Capuæ epiſcopus variè afflictus, quòd Athanaſio faueret. 160.C.2
vinculum animæ & corporis in homine eſt ſanguis. 391. C.2
vindex periurij Arij Deus. 61.C.2
vindicta eccleſiæ læſæ quærenda. 171.D.2
vinum vocatur Corpus Chriſti. 402.D.1
vinum Æthiopes copioſè bibere nequeunt. 590. D.1
vinum per allegoriam intelligitur ſub Dionyſij nomine. 20.B.1
vinum meracum addito panis fruſtu, Abrahamo & populo eius dedit Melchiſedech. 577.A.2
vinum & frumentum ſacramentorum diuinorum ænigmata. 402.A.1
vinum exilarens, hoc eſt ſanguis Chriſti, in altari ſacro exibetur. 357.D.1
vinea mundus eſt. 395.C.2
vineæ operatij Apoſtoli. 396.A.2
vinearum duo genera commemorantur in ſcriptura. 361.B.2
vir eſt imago & gloria Dei. 95.C.2
viri gloria eſt mulier. 95.C.2
viro iuſto Ioſeph deſponſata erat virgo Maria. 599. C.1
viri mulierum naturam affectauerunt vt matri Deorum grati forent. 10.B.2
viri Chriſtiani in eccleſia orantes, ab Arianis interfecti nocte Paraſceues. 240.B.2
viri quadraginta virgis palmarum ad necem vſque cæſi. 164.B.2

viris ſuis per omnia ſubiici deben
B.1
viros ſanctos in hoſpitium ſuum
virgo, quomodo.
virga Aaronis germinauit.
virga Iacob, quid.
virginitatis encomia.
virginitatis Angelicæ exẽplar nobis reliquit C
ſtus. 162.C.2.
virginitatis ſeruandę author fuit Chriſtus. 36.B.2
virginitatis laus. 162.B.2
virgo Maria, regina, Domina, & Deipara propriè dicitur. 325.C.1
virgo poſt partum manet incorrupta. 426.A.2
virgo Deipara Deum in ſe habitantem videre non potuit. 324.B.1
mons Syon nuncupatur. 403.C.2
concepit & peperit Emmanuelem. 558.B.1
virgo citra partum lac habere non poteſt. 40.B.1
virgo Deo dicata qualis eſſe debeat, & qualiter ſe gerere. 306.B,1.309.B.1.& ſeq.
virginem non matrem Verbi ſed canalem faciunt Macedoniani. 563.A.2
in virginem Mariam quomodo ſpiritus ſanctus ſuperuenerit. 323.B.2
virgine pariente Chriſtus affectiones partus nequaquam ſentiebat. 25.A.1
ex virgine Maria corpus tantum aſſumpſit Chriſtus. 39.C.2
ex virgine deſponſata naſci voluit Chriſtus cur. 40.A.1
ex virgine naſcitur Chriſtus, illabata illius virginitate. 413.A.1
virgines ab Arianis militibus denudatæ, nocte Paraſceues. 240.A.2
virgines ab Arianis denudatæ & diuerſimodè afflictæ. 160.D.2
virgines ſacræ ab hæreticis captæ, denudatæ, & variis contumeliis affectæ. 170.B.C.1
virgines infinitas contumelias coram epiſcopis Arianis paſſæ ſunt. 196.C.2
virgines palmarum virgis ad mortem cæſæ. 237.D.2
virgines & matronæ flagris cęſæ, deinde carceribus incluſæ Paraſceues die 171.A.1
virgines ab Arianis ſpoliatæ, & cœnobiis ſuis ſuſpenſæ. 161.D.2
virginum corpora plagis conciduntur ab hæreticis. 234.B.2
virginibus Chriſtianis gladij ab Arianis intentati ſunt. 196.B.2
virgines interfectas in templo ab Arianis, milites in monumentis ſepeliunt. 240.B.2
contra Virgines & monachos diaboli odium maxime verſatur. 500.A.2
virtus patris eſt filius. 18.C.2
virtus mons dicitur, cur. 403.D.2
viſio in Iſraël deſiit quando ſanctus ſanctorum aduenit. 32.B.2
viſiones Antonij. 508.C.1
viſiones animarum à Deo propter bonum noſtrũ permittuntur. 377.D.1
viſiones multas diuinas habuit patriarcha Iacob dum fugeret. 167.A.2
viſum à Chriſto recepit cęcus naturâ. 32.C.1
vita bona multum auctoritatis habet. 432.D.2
vita ex vita genita eſt. 177.A.1
vita hominis ſolitaria Deo grata. 398.D.2
...ebræ vocatur. 400.D.2
... ſyncerè ter que creati qualis eſſe 239.B.2
...mplum eſt noſtræ. 589.C.1
... ij à patris & fratris moribus aliena.
...i vili pretio comparatur. 499.D.1
vita æterna pro præmio eſt illis qui ſecundum Dei præcepta viuunt. 19.A.2
vita ſanctorum illis imitanda eſt qui verba ſanctorum intelligere cupiunt. 38.B.2
vitæ mater dicitur virgo Maria. 25.D.1
vitæ & ſapientiæ fons eſt Deus. 69.D.2
vitæ humanæ finis incertus. 385.C.2
vitæ humanæ finis, bonus aut malus. 404.B.1
vitam ſolitariam agentes Deum in ſpiritu & veritate adorant. 396.B.2
vitam ex morte nobis confecit Chriſtus. 42.B.1
vita proba opus eſt ad ſacratum ſcripturarum lectionem. 38.A.3
vitis vera Chriſtus dicitur, quomodo. 362.B.1
viti veræ hyberni venti infeſti ſunt. 362.C.1
viton presbyter plures epiſcopos in concilium Romanum adducit. 198.C.1
vitta crinalis virginis Deo dicatæ ex lana eſſe debet. 306.B.2
vitulum Apin ſacris colebant Ægyptij. 10.A.1
vitulos ſeptem adducit Melchiſedech, vt ſacrificarentur. 576.A.2
viuentes qui. 407.C.2
vnctio Chriſti, miſſio, & declaratio, idem. 371.B.2
vnctio eſt Spiritus ſanctus ſuper carnem Chriſti. 599.D.2
vnctus eſt Chriſtus præ conſortibus ſuis, quomodo. 553.C.2
vnguentum & ſigillũ eſt ſpiritus ſanctus. 346.A.1
vnguentum corpori ſuo allinere non debet virgo Deo dicata. 306.D.2
vnguentum effuſum eſt Chriſti nomen. 591.B.1
vnigenitus quare dicatur Chriſtus. 106.B.2
vnigenitus & primogenitus quomodo idem eſſe poſſint. 106.D.2
vnigenitus & primogenitus quomodo conueniant Chriſto. 572.B.2
vnigenitus & dilectus idem ſunt. 143.D.1
vnitas eſt in Deitate, in perſonis vero Trinitas. 455.A.1
vnitas patris & filij ſecundum ſubſtantiam exiſtit. 258.C.1
vnitas Trinitatis inuenitur in ſãctis ſcripturis. 597.D.2
vnitas patris & filij exemplo probatur. 115.C.1
vnitas patris cum filio declaratur his verbis (*Ego & pater vnum ſumus*.) 141.B.1
vniuerſitatis rerum author vnus eſt. 15.A.2
volatilia Hebræis prohibita. 465.D.1
volucres cœli ſunt Prophetæ, Apoſtoli, & Euangeliſtæ. 397.A.1
volucrium formas ſumit Iupiter. 5.B.2
voluptas irrationabilis ſigno ſanctiſſimæ crociſcõquieſcit. 29.C.2
voluptatis amore irretitur mens humana, quomodo. 2.A.2
voluptatis ſufficientiam nobis Deus largitus eſt. 574.A.2
voluptates vnde emerſere. 2.D.1
Qui voluptatibus indulget is Barrabã depoſcit, & Chriſtum interficit. 337.C.2

voluptas

voluntas Dei in quo conſiſtat.
voluntas Patris in Verbo eſt.
voluntas ordinen, naturæ nonqua
A.2
voluntatis animæ indicium eſt fides.
voluntate creatæ ſunt creaturæ non item filius.
134.D.2
voluntate Deus operatur. 589.C.2
voluntate libera à Deo præditus eſt Adam. 28t.
B.1
voluntate Dei elementa in amicitiam conciliantur.
14.B.2
voluntate morbos ſanat Chriſtus. 50.C.1
an voluntate ſit bonus & miſericors Deus necne.
134.A.2
voluntatem patris adimplere filio probro non eſt.
314.D.2
voluntates duas, & operationes duas Chriſtus habet. 322.D.2
vota ſua Deo reddenda. 326.A.2
votis publicis Athanaſius in epiſcopum Alexandrinæ ciuitatis eligitur. 194.A.1
vox ad Abraham facta in gratiam Melchiſedecis.
576.C.2
vox ingeniti à ſcripturis ſacris aliena eſt. 190.
A.1
vox, ingenitum, quare ſuſpecta. 191.A.1
vox Verbi incarnati tempeſtates maris compeſcuit. 53.C.2
vox patris Chriſtum Dei filium dilectum eſſe omnibus manifeſtat. 569.B.1
vox Archangeli Gabrielis, Verbi Dei ſubſtantia non fuit. 323.B.1
vox, ingenitus, in ſcripturis ſacris vſitata non eſt.
75.C.1
multiplicem ſenſum ſub ſe continet. ibid.
vocem humanam edēs Chriſtus Lazarum excitauit à mortuis. 54.D.2
voce humana loquitur aſina Balaam. 466.C.1
voce ſe ſe mutuò inuitant Cornices ad eſcam inuentam. 389.D.2
voces iſtæ (*datum eſt, traditum eſt*) filij diuinitatē non diminuunt. 115.C.2
voces creationis quædam Chriſto conueniunt quatenus eſt homo. 89.D.1
voces quæ in ſcripturis ſacris non reperiuntur an reijci debeant. 191.B.1
voces ab Arianis inuentæ. 185.C.1
voces in ſacris litteris contentas etiam ſi vſurpent hæretici audiendi tamen non ſunt. 255.A.1
voces, eſſentiam & Conſubſtantialitatem, in ſacris literis non contentas vſurparunt patres, Niceæ congregati. 179.D.1
ob id murmurant Ariani. ibid.
voces ſcripturæ ſacræ mutilat Arius. 357.B.2
voces in ſcriptura ſacra non repertas poſſunt vſurpare orthodoxi. 255.A.1
vrbici Potinci hæreſis. 454.B.1
vrſacius. Vide Valens.
vſiæ tres in ſcriptura non ſunt. 423.B.2
an vterus ſit à Deo alienus. 144.B.1
vterum habet Deus quomodo. 426.C.1

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

...nitus dicitur Chriſtus, id eſt ex ſubſtan... 360.D.2
...ctificatus eſt Hieremias. 124.B.2
...nobis ſit ignoramus. 391.C.1
...nti. 405.D.1
...endi. 432.C.1
...lectione Pſalmorum. 299.A.2
vti... oncentus Pſalmorum. 303.D.1
vtilitas communis hominum ex Chriſti paſſione demonſtratur, quomodo. 568.C.1
vtilitas immolationis corporis Chriſti. 22.B.2
vtilitas Chriſtianorum in quo conſiſtat. 51.C.2
vtilitas incarnationis Verbi Dei. 78.B.2
vulcanus Marti & Veneri inſidiatur. 5.D.2
vulcanus ex præcipitatu claudicans. 5.D.2
vulcanus fabrilis artis inuentor. 7.D.2
vulcanus in Græcia ex Theſæi decreto pro Deo veneratur. 4.D.2
vxor Abrahami Sarra, illum Dominum ſuum appellabat. 86.C.2
vxor Iobi in Deum blaſphemias maritum ſuum docet. 55.D.2
vxores ſuas grauidas interrogant Ariani de generatione filij Dei. 136.C.1
vxores plures habere vni viro in veteri teſtamento permittitur. 386.C.1
vxores Arianorum in pias matronas debacchatæ.
2,5.A.1
ab vxoribus abſtinere Deus præcepit. 386.C.1

Z.

Zacchæo imaginem Chriſti relinquit Simeon.
436.C.2
zacharias filius Addo, quo tempore ad eum factum ſit verbum Domini. 478.D.1
qua de re prophetauerit. ibid.A.2
zacharias de inceſſu Chriſti ſuper Aſinum prophetat. 294.B.2.393.D.1
zacharias, Iacobus & alij gladio occiduntur 409.B.1
zacharias Angelum vidit. 118.D.1
zacharias Trinitatem prædicat. 596.A.2
zachariæ in tēplo Angelus apparet. 323.A.1.596.A.2
conceptionem filij ſui Ioannis Baptiſtæ annunciat. ibid.
zelotypia laborabant dij Gētilium ob fœminarum voluptatem. 6.D.2
zeno Eleates Dialecticesartis inuentor. 8.A.1
zenobia Iudæa Pauli Samoſatenſis protectrix. 237.
D.1
zoilus Andromenæ ciuitatis epiſcopus epiſtolam ad Antiochenſes ſcriptam ſubſcribit. 45.B.2
zorobabel veritatem rebus omnibus antepoſuit, & victoriam reportauit. 156.D.2
captiuitatem filiorum Iſrael ſoluit, quomodo.
471.B.2
tabernaculorum feſtum celebrat. 158.A.2
zizania eccleſiæ. 366.C.2
zizania inſerit diabolus in cordibus hominum. 569.
D.2
zygrorum epiſcopus Marcus. 45.B.2

FINIS.

Digitized by Google

LEGATORIA DI LIBRI
R. CICCIORICCIO
Borgo Vittorio, 26
ROMA

Google

Digitized by Google